S. A. R. le prince MAX de SAXE

R. GRAFFIN — F. NAU

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOMUS QUINTUS

I. — B. EVETTS.
History of the Patriarchs of the coptic church of Alexandria (Agatho to Michael I).

II. — Mgr A. SCHER et P. DIB.
Histoire Nestorienne (Chronique de Séert), Ire partie, fasc. 2.

III. — G. BAYAN et S. A. R. le prince MAX DE SAXE.
Le Synaxaire arménien de Ter Israël (*Mois de Navasard*).

IV. — A. VASILIEV.
Kitab al-ʿUnvan (Histoire universelle écrite par Agapius de Menbidj), 1re partie, fasc. 1.

V. — L. LEROY et F. NAU.
Les Légendes syriaques d'Aaron de Saroug, de Maxime et Domèce, d'Abraham, maitre de Barsoma, et de l'empereur Maurice ; avec les miracles de saint Ptolémée.

PARIS

FIRMIN-DIDOT ET Cie, IMPRIMEURS-ÉDITEURS

LIBRAIRIE DE PARIS, 56, RUE JACOB

ALLEMAGNE ET AUTRICHE-HONGRIE

D. HERDER, A FRIBOURG-EN-BRISGAU

1910

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE TER ISRAEL

PUBLIÉ ET TRADUIT

PAR

Le Dr G. BAYAN

Avec le concours de S. A. R. le prince MAX DE SAXE

I

MOIS DE NAVASARD

PERMIS D'IMPRIMER

Paris, le 24 janvier 1910.

P. FAGES,
Vic. gén.

AVERTISSEMENT

Nous publions le Synaxaire Arménien, *Haïsmavourk*, Յայսմաւուրք, de Ter Israel Տէր Իսրայէլ d'après le manuscrit bien connu de la Bibliothèque Nationale de Paris que nous désignons par la lettre A. Nous y ajoutons les variantes et les autres rédactions de l'édition officielle de Constantinople de 1834[1]. Nous les avons prises sur un exemplaire mis à notre disposition par les RR. PP. Bollandistes et que nous désignons par la lettre B.

M. F. Macler, dans son catalogue des manuscrits arméniens[2], donne la description suivante du manuscrit de Paris :

Ms. 180. — Ménologe (Յայսմաւուրք) de Ter Israel. Texte commençant au 1er de Navaçart (11 août) et contenant les vies des saints pour tous les jours de l'année ; (parmi les saints occidentaux, on mentionne saint Thomas de Cantorbéry).

La date (fol. 339) est effacée ; elle figure dans une note en italien, au commencement du volume ; le ménologe a été copié en 765 de l'ère arménienne (= 1316 de J.-C), par le scribe Siméon, en Crimée, pour le baron Sahab, fils de Djanter. Ce Ms. fut vendu (fol. 137 v°) en 1394, par le prêtre Tiratur, fils de Kiriakos, au prêtre Grégoire, fils de Thoros, qui a ajouté des notes.

Deux mains. Orthographe fautive en plusieurs endroits. Ornements. Tables de concordance au commencement, sur parchemin.

XIVe siècle ; écriture bolorgir ; papier ; 339 feuillets, à deux colonnes ; 350 sur 250 millimètres ; reliure maroquin rouge, aux armes du roi.

Les Arméniens ont commencé par composer et traduire des vies de saints très développées, qu'ils ont condensées plus tard, à plusieurs reprises, pour être lues au commencement de l'office du soir. Ces résumés liturgiques constituent le synaxaire dont l'histoire est exposée tout au long dans la préface de l'édition de 1834. Nous croyons utile d'ajouter ici la traduction de la partie historique de cette préface :

« Nos zélés traducteurs du Ve siècle, après avoir accompli maintes

1. Յայսմաւուրք, ըստ կարգի ընտրելագոյն օրինակի Յայսմաւուրաց Տէր Իսրայէլի : Կոստանդնուպօլիս 1834.

2. F. Macler, *Catalogue des manuscrits arméniens et géorgiens de la Bibliothèque Nationale*, Paris, 1908.

œuvres utiles pour notre nation, qui la montrèrent très avancée dans toute sagesse spirituelle et dans les sciences, entreprirent la traduction des vies de nombreux saints, ainsi que l'atteste le style élevé et sublime de la rédaction. Ce fut ensuite Gagik Vardapet (Գագիկ Վարդապետ) du couvent d'Atom, au IXe siècle, qui traduisit du grec nombre de vies de saints. Son ouvrage fut intitulé *Atomagir*, Ատոմագիր, Livre d'Atom.

« Après lui, notre bienheureux et saint patriarche Grégoire le Martyrophile (Գրիգոր Վկայասէր) — il s'appelait auparavant Vahram — fils du sage et grand prince Grégoire Magistros (Գրիգոր Մագիստրոս), de la famille de saint Grégoire l'Illuminateur, au XIe siècle, entreprit un voyage à travers l'Orient et l'Occident, visitant les couvents et les retraites des solitaires dans les déserts, à la recherche des martyrologes et des vies de saints. Il traduisit en langue arménienne tous les documents précieux qu'il réussit à trouver en langue grecque. Il recueillit également nombre de panégyriques et d'homélies des saints et les ayant coordonnés, en fit un gros volume, qui fut appelé par la suite *Tcharentir*, Ճառընտիր, Discours choisis. Il en ordonna la lecture dans les églises et les couvents, suivant les offices du jour.

« Après lui, Ter Israel (Տէր Իսրայէլ), homme érudit, qui florissait aux jours de Vanakan Vardapet (Վանական Վարդապետ), au commencement du XIIIe siècle, fit un abrégé des vies des saints, des histoires des martyrs et des homélies, qui se trouvaient au complet dans le *Tcharentir*, et les distribua selon chaque jour du mois, et il ajouta, ainsi qu'il sied de le dire, et en les faisant concorder, des extraits de la sainte Bible et des traditions anciennes, concernant la vie des saints patriarches, des prophètes et des apôtres.

« Cet ouvrage fut intitulé *Haïsmavourk*, Յայսմաւուրք, ou Synaxaire. Il commença son œuvre par le premier jour de Septembre, car, disait-il, les sages Romains (Grecs) considèrent ce jour comme le premier de l'année.

« Par la suite, Kirakos Vardapet, l'Oriental (Կիրակոս Վարդապետ Արեւելցի), au XVe siècle, ayant pour guide Ter Israel, compila un nouveau synaxaire.

« Après lui, Grigor Vardapet Khlatetsi (Գրիգոր Վարդ. Խլաթեցի), le surnommé Tsérents (Ծերենց), également au XVe siècle, ayant réuni les synaxaires de Ter Israel et de Kirakos Vardapet, y ajouta, sans aucun

choix, des légendes douteuses et d'aucune utilité, et à leur aide, compila un nouveau synaxaire, auquel les copistes ultérieurs ajoutèrent des choses peu convenables, chacun selon son caprice, détériorant de la sorte le précieux livre que Ter Israel avait fidèlement abrégé du *Tcharentir*.

« Ce texte altéré du synaxaire de Khlatetsi eut postérieurement deux éditions, à Constantinople [1], avec en plus de nombreuses fautes d'impression, et au lieu des excellents synaxaires de Ter Israel et de Kirakos Vardapet, c'est celui-là qui fut introduit imprudemment dans les églises et dont la lecture y était donnée jusqu'à nos jours.

« Toutefois, à raison des multiples altérations qu'il contenait, il fut négligé non seulement par la sage critique, mais aussi par la communauté en général.

« Et comme de longue date, du temps de nos bienheureux ancêtres, il était de coutume de donner dans les églises de l'Arménie, avant les vêpres, lecture du synaxaire, en attendant la convocation des fidèles pour l'heure des offices, et de commencer ensuite, par un *Pater*, l'office du soir, car tous les offices et fonctions de notre Église, selon la décision des saints Pères, commencent par le *Pater* et se terminent par le *Pater*. Aussi les personnes les plus prudentes ainsi que les notables de la nation avaient-ils depuis longtemps formé le vœu de retrouver un exemplaire du texte du synaxaire de Ter Israel pour le publier, sachant bien que l'eau est plus claire à la source qu'au ruisseau.

« Dans cette intention, ils s'étaient, à ce sujet, adressés, plusieurs années auparavant, à plusieurs villes et aux célèbres couvents, sans toutefois réussir à en trouver.

« Lorsque, par ordre impérial, le Catholicos de la Maison de Cilicie (Տանն Կիլիկիոյ), Ter Kirakos, vint à Constantinople et qu'on apprit de lui qu'il se trouvait au catholicat de Sis un bon exemplaire du synaxaire de Ter Israel, on le pria respectueusement de vouloir bien le prêter pour la publication. A son retour au siège patriarcal, il l'envoya sans retard. Le texte était sur parchemin, bolorgir, copié aux jours du pieux roi d'Arménie Ochine et du catholicos Constantin. Il y manquait quelques feuillets au commencement et à la fin. La préface n'était pas complète, car il y manquait la fin, d'où la difficulté d'en préciser la date.

1. En 1706 et 1730.

« Toutefois comme Ochine avait été sacré roi l'an du Seigneur 1308 et qu'il avait régné douze années, et que les mémoires se trouvant à la fin de chaque récit attestaient qu'il avait été récemment sacré roi et que son fils aîné Léon était encore tout jeune, il est possible d'avancer que le manuscrit avait été copié la première ou la deuxième année de son règne, c'est-à-dire l'an 1309. Car il est dit, au 4 septembre, dans un mémoire : *Par leur intercession, Dieu le Christ, aie pitié du possesseur de ce volume, notre pieux roi Ochine, et de son tendre fils Léon et de ses parents, et du grand pécheur le copiste et secrétaire Grigor et de l'excellent prêtre et aumônier du roi, Thoros.*

« Au 8 septembre, on lit : *Christ, fortifie notre pieux roi Ochine, récemment sacré, et son tendre fils Léon.* De semblables mémoires se trouvent en plusieurs endroits du volume.

« Aussi, après minutieux examen et avec le consentement unanime du conseil national, composé d'ecclésiastiques et de laïques, de LL. Grandeurs Messeigneurs les évêques, de sages vardapeds, d'excellents prêtres, ainsi que de nobles et patriotes amiras, des chefs de corporations d'artisans, fut-il décidé et ordonné que dorénavant la lecture du synaxaire de Khlatetsi, défectueux à plusieurs égards, serait supprimée dans toutes les églises et couvents de la nation; et pour que la bonne coutume établie par nos bienheureux ancêtres fût conservée intacte, qu'en son lieu et place, lecture fût donnée du présent synaxaire.

« Aussi, en cours de l'impression de cet ouvrage, avons-nous eu soin de suivre les plus anciennes et meilleures copies des synaxaires de la Cilicie, tout en conservant intact le fond historique, et quant aux vies des saints et aux faits historiques de l'Arménie postérieurs à l'époque de l'auteur, et dont nous avons fait un choix pour compléter l'ouvrage, ces faits, nous les avons placés aux jours du mois qui leur correspondaient.

« Nous avons intercalé dans l'ordre des lectures la commémoration de la mort de certains rois et princes royaux des Roubéniens, qui se trouvaient marqués d'un astérisque, au bas de notre texte. Nous y avons également ajouté deux récits de martyrs, celui du bienheureux Nicolas de Brousse et de sainte Varvaré de Karine et leurs compagnons de martyre, que nous avons trouvés confirmés par des témoins oculaires. »

Comme l'ont vu nos lecteurs, ce n'est pas seulement à Sis que l'on

pouvait trouver un manuscrit de Ter Israel, il s'en trouvait au moins un autre, contemporain, qui est venu de Crimée jusqu'à la Bibliothèque Nationale. Nous le reproduisons tel quel[1]. Il y manque quelques feuillets auxquels nous avons suppléé par le texte imprimé en 1834. Nous présentons donc à nos lecteurs le texte pur du célèbre synaxaire de Ter Israel, compilé au XIIIe siècle directement sur les Tcharentirs qui sont très probablement du XIe.

1. Pour la transcription des noms propres nous avons suivi la méthode adoptée par le monde savant, selon le conseil qu'a bien voulu nous donner M. A. Meillet, professeur au Collège de France; toutefois il nous a fait remarquer que comme il s'agit d'un ouvrage du XIIIe siècle, certains noms historiques et géographiques de l'Arménie de cette époque auraient pu être transcrits d'après la prononciation des Arméniens de la Turquie. Dans les cas les plus importants nous indiquerons en note cette seconde prononciation.

G. BAYAN,
Vardapet.

Paris, le 27 mars 1909.

NOTE DES ÉDITEURS. — S. A. R. le prince Max de Saxe a bien voulu revoir les dernières épreuves de ce fascicule. C'est d'ailleurs son généreux concours qui nous permet de publier des textes arméniens. Nous tenons à le remercier ici de nous aider dans nos efforts pour faire connaître les littératures chrétiennes orientales.

R. GRAFFIN — F. NAU.

ERRATA

P. 40, var. 2, *lire :* Բարդողիմէոս *au lieu de* Բարդողիմէոս.

P. 41, l. 15, *lire :* կրկնեալ *au lieu de* կրկեալ.

P. 80, l. 19, *lire :* զոր տեսերդ *au lieu de* զորտեսերդ.

P. 127, l. 8, *lire :* աղբիւր *au lieu de* աղբիւր.

P. 154, l. 18, *lire :* աստուածանէր *au lieu de* աստաուծանէր.

---

* ՏՕՆՔ ՍՐԲՈՑ ՈՐ ԿԱՏԱՐԻՆ Ի ՓԱՌՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ. ԸՍՏ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ՏՕՆԻՑ ԱՒՈՒՐՑ ՏԱՐՈՅՆ. ԸՍՏ ՆՈՐ ՑԵՂԱՆԱԿԻ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ։ * A fol. 4 r° a.

Նաւասարդի ամսոյ ի մինն եւ Օգոստոսի ԺԱ ։ Տօն Յովհաննու Կարապետին Քրիստոսի զոր կարգեաց սուրբն Գրիգոր Լուսաւորիչն Հայոց Մեծաց ։

Յորժամ սուրբն Գրիգորիոս լուսաւորեաց զաշխարհս Հայաստանեայց աստուածգիտութեամբ եւ դարձան մարդիկ ի մոլորութենէ կռոցն եւ ի ունայն պաշտամանցն, մեծազօր եւ քաջ արքայն Հայոց Տրդատ առաքեաց զնա ի Կեսարիա Կապադովկիացւոց զի ձեռնադրեսցեն զնա կաթողիկոս ամենայն Հայոց ։ Եւ Ղեւոնդիոս արքեպիսկոպոսն Կեսարիոյ ժողովեալ զամենայն եպիսկոպոսս իւրոյ իշխանութեանն եւ ըստ առաքելական կանոնաց աւանդեաց ի նա զպատիւն առաքելական ։ Եւ ետ նմա զնշխարս Յովհաննու Կարապետին որ կային անդ, զոր երբեմն Փիրմիլիանոս եպիսկոպոսն * Կեսարիոյ յԵփեսոսէ. զոր տարեալ էր անդ Յովհաննէս աւետարանիչն ։ Ետ նմա եւ զնշխարս Աթանագինեայ եպիսկոպոսին ։ * A fol. 4 r° b.

5 Հայոց Մեծաց] յԱշխարհս գաւառի B || 6 Գրիգորիոս] Գրիգոր B — Հայաստանեայց] Հայոց B || 8 Կապադովկիացւոց] Կապադովկեցւոց B || 9 զնա] զսուրբն Գրիգոր B — Ղեւոնդիոս] Ղեւոնդէս B || 10 Կեսարիոյ] Կեսարու B — եպիսկոպոսս] եպիսկոպոսունս B || 13 Կեսարիոյ] Կեսարու B.

* Fêtes des saints qui se célèbrent à la gloire du Christ, selon chaque jour de fête de l'année de la nouvelle ère de vérité. * A fol. 4 r° a.

1er NAVASARD, 11 Août.

Fête de Jean le Précurseur du Christ, établie par saint Grégoire l'Illuminateur de la Grande Arménie.

Lorsque saint Grégoire [*Grigor*] illumina le pays d'Arménie de la science du Seigneur et que les gens abandonnèrent l'erreur des idoles et leur vain culte, le très puissant et brave roi d'Arménie, Tiridate [*Terdat*], l'envoya à Césarée de Cappadoce pour être sacré catholicos de toute l'Arménie. L'archevêque de Césarée, Léonce [*Lévondios*], convoqua tous les évêques de sa juridiction et, d'après les canons apostoliques, lui conféra l'honneur apostolique. Il lui remit les restes de Jean le Précurseur qui s'y trouvaient, et que l'évêque de * Césarée, Firmilien [*Firmilianos*], avait apportés d'Éphèse, où ils avaient été transportés par Jean l'évangéliste. Il lui remit également les restes de l'évêque Athénogènes [*Athanaginès*]. * A fol. 4 r° b.

Եւ եկեալ անտի սրբոյն Գրիգորի հանդերձ իշխանօք որ ընդ նմա երթեալ էին ի Տարօն գաւառ եւ կամէր ի ձորակէն ի վեր ի բլուրն ելանել զի կործանեսցէ զպատկերս Վահագնի, սպիտակք ջորիք կառացն յորս դնեալ կային նշխարք սրբոյն Յովհաննու եւ Աթանագինեայ դադրին տեղին եւ ոչ շարժէին : Եւ յայտնեալ հրեշտակ Տեառն սրբոյն Գրիգորի, ասէ. Այսր հաճեցաւ Տէր բնակիլ սրբոցդ : Եւ շինեաց սրբոյն Գրիգորի ի տեղւոջն յայնմիկ մեծ եւ փառաւոր եկեղեցի յանուն սուրբ Կարապետին Քրիստոսի Յովհաննու Մկրտչին եւ անդ եդ զնշխարս նորա, յորում անդուստ բազում բժշկութիւնք եղեն եւ լինի մինչեւ ցայսօր որք հաւատով ապաւինին բարեխօսութեամբ սուրբ Կարապետին :

Եւ սահմանեաց ամ յամէ՝ աշխարհաժողով եւ թագաւորական տօն լինել որ օր մուտ է Նաւասարդի ամսոյ, որ է Օգոստոսի ԺԱ :

Եւ զի յայնմ աւուր տօնէին Հայք Արամազդայ եւ Անահտայ եւ առասպելաբանէին վասն Արտաւազդայ որդւոյ Արտաշէսի թէ կապեալ կայ ի վեր յաղատն Մասիս եւ ելանէ ի մուտն Նաւասարդի, յորժամ լեզուին երկու շունքն՝ սեաւ եւ սպիտակ՝ զկապանս (* A fol. 4 v° a.) * եւ առնէ վախճան աշխարհի : Եւ օրինադրեցին քուրմքն ամենայն դարբնացն հարկանել կռանաւ զսալս իւրեանց եւ զայլ գործիս ի մուտն ի Նաւասարդի զի զօրասցին

2 զպատկերս] կռոցն *add.* B || 4 Աթանագինեայ] Աթանագինէի B || 5 Այսր] յայրդ B || 6 յայնմիկ *om.* B — Քրիստոսի *om.* B || 8 բարեխօսութեամբ] ի բարեխօսութիւն B || 11 Հայք] ի կռապաշտութեանն *add.* B || 12 թէ] եթէ B || 13 լեզուին] լեզուն B — զկապանս] նորա *add.* B || 14 դարբնացն ... զօրասցին] արուեստաւորի միանգամ բախել զարուեստն իւր ի մինն Նաւասարդի զի զօրասցի B.

Saint Grégoire, en revenant, avec les princes qui l'accompagnaient, dans la province de Taron, voulut remonter le vallon pour y détruire, au haut de la colline, les statues de Vahagn ; les mulets blancs du char dans lequel se trouvaient les restes des saints Jean et Athénogènes s'arrêtèrent, ne pouvant plus avancer. L'ange du Seigneur apparut alors à saint Grégoire et lui dit : Il a plu au Seigneur que ces saints demeurassent ici. Et saint Grégoire construisit en cet endroit une grande et belle église au nom du saint Précurseur du Christ Jean-Baptiste et y déposa ses restes. C'est en ce lieu que s'accomplirent et s'accomplissent jusqu'aujourd'hui beaucoup de guérisons pour ceux qui y ont recours avec foi à l'intercession du saint Précurseur.

Et il établit que chaque année il y aurait concours universel et fête royale le premier jour du mois de Navasard, c'est-à-dire le 11 Août.

Et comme en ce jour les Arméniens célébraient les fêtes d'Aramazd et d'Anahit, et répandaient la légende au sujet d'Artavazd, fils d'Artachès, qu'il se trouvait enchaîné au sommet du grand Massis et qu'il en sortait le premier jour de Navasard, lorsque les deux chiens, l'un noir et l'autre blanc, (* A fol. 4 v° a.) avaient de leur langue léché et usé les chaînes, * pour amener la fin du monde. Aussi, à cet effet, les prêtres païens avaient-ils édicté une loi enjoignant à tous les forgerons de frapper de leurs marteaux sur les enclumes et autres outils, le premier jour de Navasard, pour consolider les chaînes d'Artavazd.

կապանքն Արտաւազդայ ։ Արդ զի խափանեսցի ստութիւնն եւ հաստատեսցի ճշմարտութիւնն կարգեաց սուրբն Գրիգորիոս զօրս զայս տօն համաշխարհական որով փառաւորի ամենասուրբ Երրորդութիւնն յաւիտեան ։

Յայսմ աւուր վկայաբանութիւն սրբոյն Քսեստոսի Հռոմայ հայրապետին եւ Լաւրէնդի նորին սարկաւագին եւ Իպաւղիտոսի վկային ։

Սոքա էին յաւուրս Դէկոսի ամբարիշտ արքային ։ Քսեստոս Աթենացի էր եւ ուսեալ յԱթէնս զամենայն հանճարս իմաստութեան եւ երթեալ ի Հռոմ ձեռնադրեցաւ հայրապետ Հռոմայ, յետ մարտիրոսանալոյն Ստեփաննոսի Հռոմայ հայրապետին ։ Եւ յորժամ մտանել կամէր Դեկոս ի քաղաքն, հրամայեաց Քսեստոս նախասարկաւագին իւրոյ Լաւրէնդիոսի պահել զանօթս եկեղեցւոյն, զի մի՛ առցեն անօրէնքն ։ Իսկ Լաւրէնդիոս զամենայնն վաճառեաց եւ բաշխեաց աղքատաց ։

Եւ Դեկոս արքայն կալաւ երկու վկայս Քրիստոսի ի Պարսիկս զԱբիոս եւ զՍենիոս եւ տարաւ զնոսի ընդ իւր ի Հռոմ եւ ընկեց ի գազանս եւ ոչ մերձեցան ի նոսա եւ ապա սրով կատարեցան սուրբքն ։ * Տարան առաջի զհայրապետն Քսեստոս եւ յոյժ բռնադատեաց * A fol. 4 vº b.
զնա ուրանալ զՔրիստոս եւ նա քաջասիրտ մտօք խոստովանեցաւ զհաւատն իւր զոր

2 Գրիգորիոս] Գրիգոր B ‖ 3 յաւիտեան] յաւիտեանս յաւիտենից B ‖ 4 վկայաբանութիւն] վկայութիւն B — Լաւրէնդի] Լաւրենտիոսի B ‖ 5 եւ Իպաւղիտոսի վկային] եւ Պօղիքտոսի բանդապետին B.

Or, pour dissiper le mensonge et rétablir la vérité, saint Grégoire institua, en ce jour, une fête universelle pour glorifier éternellement la très sainte Trinité.

En ce jour, martyre de saint Sixte, patriarche de Rome, de son archidiacre Laurent et d'Hippolyte le martyr.

Ils vivaient aux jours de l'empereur Dèce [*Décos*], l'impie. Sixte [*Xestos*] était Athénien et avait acquis à Athènes toute la science de la philosophie. Il s'était rendu à Rome et y fut sacré patriarche de Rome, après le martyre d'Étienne [*Stéphanos*], patriarche de Rome. Lorsque Dèce voulut faire son entrée en la ville [*à Rome*], Sixte ordonna à son archidiacre Laurent [*Laurendios*] de cacher les vases de l'église, pour qu'ils ne fussent pas pris par les impies. Laurent les vendit tous et en distribua l'argent aux pauvres.

L'empereur Dèce s'était saisi de deux martyrs du Christ en Perse, Abdon [*Abios*] et Sennen [*Sénios*], et les avait emmenés à sa suite à Rome. Il les fit jeter aux bêtes fauves, mais elles ne s'en approchèrent point. Ces saints moururent ensuite par le glaive. * On conduisit aussi le patriarche * A fol. 4 vº b.
Sixte devant [l'empereur], qui l'obligea à renier le Christ; mais lui, très vaillamment, avoua la foi qu'il avait en Dieu et avec sa sagesse lui reprocha

ունէր առ Աստուած եւ իմաստութեամբն իւրով յանդիմանեաց զմոլորութիւն կռոցն եւ նոյնժամայն հատին զգլուխ նորա եւ քրիստոնեայք հանդերձ Լաւրէնդիոսիւ թաղեցին զնա ։

Տարան առաջի եւ զհաւատարկաւագն Լաւրէնդիոս եւ ասէ. Բեր զգանձս եւ զինչս եկեղեցւոյն ։ Ասէ Լաւրէնդիոս. Տուր ինձ սայլս զի բերից զգանձս եւ զինչս եւ ետուն նմա սայլս լծօք եւ եզամբք որչափ եւ կամեցաւ ։ Եւ առեալ գնաց եւ նստոյց ի վերայ զաղքատսն եւ զկաղս եւ զկոյրս եւ զխեղս եւ որոց բաշխեաց զգանձսն եւ զինչսն, տարաւ առաջի թագաւորին ։ Եւ տեսեալ զնոսա բորբոքեցաւ բարկութեամբ, եւ հրամայեաց հարկանել զնա ուժգին գաւազանօք եւ յորժամ տանջեցին արկին ի բանտ ։ Մտանէին առ նա հիւանդք եւ ախտաժէտք, կոյրք եւ դիւահարք եւ նա աղօթիւք եւ ձեռն դնելով բժշկէր զնոսա ։ Եւ բանդապանն Իպիլիտոս տեսեալ զքանչելիսն հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ ։

Կացուցին առաջի միւսանգամ զսուրբն Լաւրէնտիոս եւ ոչ հաւանեցաւ բանից
* A fol. 5 r° a. բռնաւորին եւ ոչ ուրացաւ զՔրիստոս, տարածեցին զնա ի * վերայ հրացեալ շանթոյ, եւ կայր առաջի նորա մայրն իւր ունելով զաւետարանն ի ձեռին իւրում եւ քաջալերէր զնա համբերել հրոյն ։ Եւ սուրբն աղօթելով աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած, եւ թաղեաց զնա հաւատացեալ բանդապահն Իպիլիտոս ընդ սրբոյն Քսեստոսի ։

Եւ լուեալ Դեկոսի վասն Իպիլիտոսի արկ զնա ի բանտ, եւ յետ երկուց աւուրց փախեաւ ի բանդէն եւ թաքեաւ ի տան կնոջ միոյ. եւ կինն երթեալ եցոյց զնա, եւ կա-

l'erreur des idoles. Aussitôt on lui trancha la tête, et les chrétiens accompagnés de Laurent l'inhumèrent.

On présenta aussi l'archidiacre Laurent [à l'empereur] qui lui dit : Apporte-moi les trésors et les biens de l'église. Laurent répondit : Donnez-moi des chars pour transporter les trésors et les biens. Et on lui donna autant de chars et des couples de bœufs qu'il en demanda. Il les prit et s'en alla. Il y fit monter les pauvres, les boiteux, les aveugles, les estropiés auxquels il avait distribué les trésors et les biens, et les conduisit auprès de l'empereur, qui, à leur vue, entra dans une grande fureur. Il ordonna de le frapper brutalement avec des bâtons, et après le supplice, ils le jetèrent dans la prison. Les malades et les infirmes, les aveugles et les possédés avaient accès auprès de lui, et par la prière et par l'imposition des mains il les guérissait. Le geôlier Hippolyte [*Ipilitos*], témoin des miracles, crut au Christ et se fit baptiser.

On introduisit de nouveau saint Laurent, mais il ne se laissa pas con-
* A fol. 5 r° a. vaincre pas les propos du tyran, il ne renia point le Christ. On l'étendit * sur un gril rougi au feu, sa mère se tenait devant lui, l'évangile en main, et l'exhortait à résister au feu. Et le saint tout en priant rendit son âme à Dieu. Le fidèle geôlier Hippolyte l'enterra auprès du saint Sixte.

Dèce ayant appris la conduite d'Hippolyte le fit jeter en prison. Il s'évada de la prison deux jours après et se cacha dans la maison d'une

լեալ կայուցին առաջի Թագաւորին եւ ճշմարտապէս զՔրիստոսի հաւատն խոստովանեցաւ եւ երկաթի քերչօք քերեցին զմարմինն եւ ի վայրենի երիվարի կապեցին զնա եւ քարշեցաւ ընդ քարս եւ ընդ ծառս եւ գոհանալով զԱստուծոյ աւանդեաց զհոգին : Եւ քրիստոնեայքն թաղեցին զնա ընդ սուրբն :

Եւ յետ եօթն աւուր մինչդեռ երթայր երիվարովն Դեկոս արքայն եղեւ խոցեալ ի հրեշտակէ եւ ի բազում վշտացն աղաղակէր եւ ասէր. Ով Իպողիտոս, իբրեւ զգերի վարեալ քարշես զիս. եւ այնպէս չար մահուամբ սատակեցաւ :

Կատարեցան սուրբ վկայքս Քրիստոսի Նաւասարդի Ա եւ Օգոստոսի ԺԱ :

[B * Սոքա էին յաւուրս Դեկոսի ամբարիշտ արքային : Եւ եղեւ ի դառնալ նորա * B p. 72 b.
յաշխարհէն Պարսից ի Հռոմ, զերկուս վկայս որոց անուանքն էին Աւինդոս եւ Ենիաս՝ զորս կալեալ էր ի Պարսս, ընկեց առաջի գազանաց զի՛շատել զնոսա : Եւ իբրեւ ոչ մերձեցան առ նոսա, սպան զսուրբ վկայսն սրով, եւ յարոյց հալածանս ի վերայ քրիստոնէից :

Իսկ սուրբն Քսեստոս որ նստեալ էր յաթոռ հայրապետութեան յետ մարտիրոսութեան սրբոյն Ստեփաննոսի Հռոմայ հայրապետին, հրամայեաց նախասարկաւագին իւրոյ Լաւրենտիոսի վաճառել զանօթս եկեղեցւոյ եւ բաշխել աղքատաց : Եւ նա անյապաղ կատարեաց զամենայն ըստ հրամանի հայրապետին :

Կալան ապա եւ զսուրբ հայրապետն Քսեստոս եւ ստիպէին ուրանալ զՔրիստոս : Եւ

femme, qui alla le dénoncer. On le saisit et on l'introduisit en présence de l'empereur. Il avoua, en toute vérité, la foi du Christ. On déchira tout son corps avec des onglets de fer et on le lia à un cheval sauvage qui le traîna à travers les pierres et les arbres; il rendit l'âme en remerciant Dieu. Les chrétiens l'inhumèrent auprès du saint.

Sept jours après, pendant que l'empereur Dèce se promenait à cheval, il fut blessé par un ange, et s'écria, à raison des grandes douleurs : O Hippolyte, tu m'entraînes comme on entraîne un esclave! et il mourut ainsi d'une mort violente.

Ces saints martyrs du Christ subirent la mort le 1er Navasard, le 11 Août.

[B * *autre rédaction :* Ils vivaient aux jours de l'empereur Dèce, l'impie. A * B p. 72 b.
son retour à Rome du pays des Perses, il fit jeter les deux martyrs nommés Abdon [*Avindos*] et Sennen [*Enias*] qu'il avait saisis en Perse, aux bêtes fauves, pour qu'elles les dévorent; mais comme elles ne s'en approchèrent pas, il fit mourir les saints martyrs par le glaive, et souleva une persécution contre les chrétiens.

Quant à saint Sixte qui avait occupé le siège patriarcal après le martyre de saint Étienne, patriarche de Rome, il ordonna à son archidiacre Laurent de vendre tous les vases de l'église et de distribuer [le montant] aux pauvres. Il [Laurent] exécuta sans retard tous les ordres du patriarche.

On saisit ensuite le saint patriarche Sixte et on l'obligea à renier le

նա անվեհեր խոստովանէր զՔրիստոս Աստուած եւ յանդիմանէր զմոլորութիւն սնոտի կռոց, եւ առժամայն հատին զգլուխ նորա : Իսկ Լաւրենտիոս նախասարկաւագ նորա առեալ ընդ իւր զոմանս ի հաւատացելոց՝ եբարձ զմարմինն նորա եւ թաղեաց :

Կալան ապա եւ զսուրբն Լաւրենտիոս եւ տարան առաջի Կոռնելիոսի քաղաքապետին Հռոմայ : Եւ ի պահանջել ի նմանէ զգանձս եկեղեցւոյն՝ խնդրեաց սայլս բառնալ ի նոսա եւ բերել : Եւ առեալ ի նոցանէ երիս սայլս եզանց եւ տարեալ եդ ի վերայ նոցա զաղքատսն եւ զցաւագարս՝ որոց բաշխեալ էր զինչս եկեղեցւոյն, եւ տարաւ զնոսա ի պալատն : Ընդ որ բարկացեալ բռնաւորին եհար գանել զնա եւ արկանել ի բանդ. ուր բժշկեաց զբազում հիւանդս եւ զախտաժէտս անուամբն Քրիստոսի : Զոր տեսեալ բանդապետին զքանչելիսն՝ հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ :

* B p. 73 a. Եւ տարան զԼաւրենտիոս յատեան * եւ ստիպէին յուրացութիւն : Եւ յետ բազում տանջանաց իբրեւ տեսին հաստատուն ի հաւատսն Քրիստոսի՝ տարածեցին զնա մերկ ի վերայ հրացեալ կասկարայի. եւ կայր առաջի նորա մայրն ունելով ի ձեռին զաւետարանն եւ քաջալերէր զորդին :

Եւ սուրբ վկայն ասէ ցիշխանն . Ահաւասիկ կէս մարմնոյ իմոյ խորովեցաւ, այլ դարձո զիս ի միւս կողմն զի եւ այն խորովեսցի եւ եղէց ողջակէզ կատարեալ Տեառն Աստուծոյ իմոյ : Եւ այսպիսի արութեամբ քաջութեան եւ աղօթիւք եւ գոհութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած : Եւ թաղեաց զնա հաւատացեալ բանդապետն ընդ Քսեստոսի հայրապետին :

Christ. Mais il confessa vaillamment le Christ Dieu et blâma l'erreur des vaines idoles. Aussitôt on lui trancha la tête. Laurent, son archidiacre, prit avec lui quelques fidèles, emporta le corps et l'inhuma.

On saisit ensuite saint Laurent et on le mit en présence de Cornélius, préfet de Rome. Il lui réclama les trésors de l'église. [Laurent] demanda des chars pour les y charger et les lui apporter. Il obtint d'eux trois chars à bœufs, partit, et y fit monter les pauvres et les infirmes auxquels il avait distribué les biens de l'église et les conduisit au palais. Le tyran en fut irrité, le fit bâtonner et jeter en prison. Il y guérit nombre de malades et d'infirmes au nom du Christ. Le geôlier, témoin des miracles, crut au Christ et se fit baptiser.

* B p. 73 a. On conduisit saint Laurent au tribunal, * où on l'obligea à renier sa foi. Après de nombreuses tortures, vu sa foi inébranlable en le Christ, on l'étendit nu sur un gril rougi au feu. Sa mère se tenait auprès de lui, évangile en main, et encourageait son fils.

Le saint martyr dit au prince : Voilà que la moitié de mon corps est rôtie, retourne-moi de l'autre côté pour qu'il rôtisse aussi, et que je devienne un holocauste parfait à mon Seigneur Dieu. Et il rendit avec un pareil courage son âme à Dieu, avec prières et actions de grâces. Le fidèle geôlier l'inhuma auprès du patriarche Sixte.

Եւ իբրեւ լուան եթէ Պողիքտոս բանդապետ հաւատաց ի Քրիստոս՝ կալան եւ զնա, եւ նա խոստովանէր զՔրիստոս Աստուած ։ Վասն որոյ կախեցին զնա մերկ եւ քերեցին զմարմին նորա երկաթի քերչօք եւ ապա կապեալ ի խոտերախ երիվար ամեհի՝ ձգէին զնա ընդ քարս եւ ընդ թուփս, եւ այնպէս կատարեցաւ ի Քրիստոս ։ Զոր առեալ քրիստոնէից թաղեցին ընդ Քսեստոսի եւ ընդ Լաւրենտիոսի ։

Եւ յայսմ աւուր վկայութիւն սրբուհւոյ կուսին Սուզննէ՝ որ ի Հռոմ կատարեցաւ ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի ։]

Նաւասարդի Բ. եւ Օգոստոսի ԺԲ ։ Վկայաբանութիւն սրբոցն Անիկտոսի եւ Փաւտիոսի ։

Այսմ սրբոց մարտիրոսութիւնն եղեւ * այսպէս ։ Դիոկղետիանոս անօրէն արքայն գնաց ի Նիկոմիդեա քաղաքն եւ հրամայեաց զի վասն քրիստոնէից պատրաստեսցեն անօթս տանջանաց եւ ամենեքեան յահի եղեն ։ Իսկ սուրբն Անիկտոս տեսեալ զերկիւղ ժողովրդեանն, ունելով ընդ ինքեան զազգակիցն իւր զՓաւտիոս ի մէջ ամբոխին ծաղր առնէր զչար խորհուրդս արքային եւ աղաղակեաց մեծաձայն. Քրիստոնեայ եմ, * A fol. 5 rº b.

8 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն սրբոցն Անիկտոսի եւ Փոտիոսի եւ որոց ընդ նոսա *add.* B. || 9 Այսմ... քաղաքն] Եւ եղեւ ի ժամանակին յորժամ Դիոկղետիանոս անօրէն արքայն գնաց ի Նիկոմիդեայ քաղաքն B || 11 Իսկ սուրբն Անիկտոս], որ էր կոմս ազատ եւ ազնուական ի մէջ Նիկոմիդացւոց՝ տեսեալ *add.* B || 12 իւր] զսուրբն *add.* B || 13 մեծաձայն] եւ ասէ *add.* B.

Lorsqu'on vint à connaître que le geôlier Polyeucte avait cru au Christ, on l'arrêta aussi; il confessa le Christ Dieu. On le suspendit nu, on lui déchira le corps avec des onglets de fer, on l'attacha ensuite à un cheval fougueux et sauvage, on le traîna à travers les pierres et les buissons. C'est ainsi qu'il mourut dans [la foi] du Christ. Les chrétiens l'emportèrent et l'inhumèrent auprès de Sixte et de Laurent.

En ce jour martyre de la vierge sainte Suzanne [*Suziné*], qui mourut à Rome aux jours de Dioclétien.]

2 NAVASARD, 12 Août.

Martyre des saints Anicet et Photin.

Le martyre de ces saints eut lieu * ainsi : L'empereur Dioclétien [*Dioclétianos*], l'impie, se rendit à la ville de Nicomédie et ordonna de préparer des instruments de torture pour les chrétiens. Tous furent saisis d'épouvante. Quant à saint Anicet [*Anictos*], voyant la terreur du peuple, ayant avec lui son parent Photin [*Photios*], il se mêla à la foule, railla les méchantes intentions de l'empereur et cria à voix haute : Je suis chrétien, serviteur du Christ. Et * A fol. 5 rº b.

Քրիստոսի ծառայ ։ Եւ սկսաւ զաստուածային խոստովանութիւնն պաշտել, զՔրիստոսի անսկզբնական ծնունդն ի Հօրէ, եւ ի վերջին ժամանակս զգալուստն Քրիստոսի վասն փրկութեան մարդկան եւ յանդիմանեաց յանուանէ զամենայն աստուածս հեթանոսաց ։

Եւ լուեալ Դիոկղետիանոս որ ի բանից նորա բազումք հաւատացին ի Քրիստոս, բարկացաւ յոյժ, եւ եհերձ զօձիս հանդերձից եւ զքղամիդն եւ հրամայեաց զօրականացն սրով սպանանել եւ կոտորել զամենեսեան որք հաւատացին ի Քրիստոս ։ Բայց ստրատելատն Պղակիդոս արգել եւ դարձոյց ի քաղցրութիւն արքային ։ Եւ զսուրբն Անիկիտոս գան հարին ուժգին մինչեւ ոսկերքն բացան եւ կապեցին զձեռսն եւ զոտսն եւ ընկեցին
* A fol. 5 v° a. առաջի մեծ եւ ահաւոր առիւծոյ եւ սուրբն երկեաւ յոյժ * եւ քրտունք իջանէին յերեսացն եւ տեսեալ զնա առիւծոյն աջ թաթովն որպէս սպունգաւ սրբէր զքրտունսն ։ Եւ սուրբն Անիկիտոս ետես զսքանչելին եւ փառս ետ Աստուծոյ ։ Եւ նոյնժամայն եղեւ շարժ մեծ եւ անկաւ բագինն Հերակլեայ եւ մանր խորտակեցաւ, եւ հիւսիսական կողմն քաղաքին կործանեցաւ եւ բազումք ի հեթանոսացն մեռան ։

Տարան զսուրբն զի հատցեն զգլուխն, եւ ձեռք դահճացն գօսացան եւ ապա դահիճքն

1 Քրիստոսի ծառայ *om.* B — պաշտել աստուածային խոստովանութեամբ B || 3 յաստուածս հեթանոսաց եւ զկենդանութիւն կռապաշտից ։ *add.* B || 7 սպանանել եւ *om.* B || 8 քաղցրութիւն] զբարկութիւն *add.* B || 9 ուժգին] արջառաջլօք *add.* B — մինչեւ ոսկերքն բացան *om.* B || 10 ահաւոր առիւծու B || 11 եւ տեսեալ զնա առիւծոյն աջ թաթովն որպէս սպունգաւ սրբէր զքրտունսն *om.* B — յերեսացն] այլ Տէր պահեաց զնա անվնաս *add.* B || 12 Աստուծոյ ։] Եւ մինչդեռ յաղօթս կայր՝ դահիճքն դարձեալ տանջել սկսան *add.* B || 13 հիւսիսական կողմն] պարիսպ B || 14 որ եւ բազումք B || 15 ապա] այլ B.

il se mit à développer la confession divine, la naissance du Christ sans commencement du Père et l'avènement du Christ, dans les derniers temps, pour la rédemption des hommes. Il désavoua, de par leurs noms, tous les dieux des païens.

Dioclétien, ayant appris que sur ses propos, beaucoup avaient cru au Christ, entra dans une grande fureur, déchira le col de ses vêtements et son manteau, et ordonna aux soldats de tuer par l'épée, de massacrer tous ceux qui s'étaient convertis au Christ. Toutefois le stratélate Placide [*Plakidas*] l'en empêcha, et apaisa l'empereur. On frappa beaucoup saint Anicet, jusqu'à mettre à découvert ses os, on lui lia les mains et les pieds et on le
* A fol. 5 v° a. jeta devant un lion énorme et terrible. Le saint fut saisi d'épouvante, * la sueur lui coulait sur le visage; ce que voyant le lion, de sa patte droite, comme avec une éponge, se mit à essuyer la sueur. Et saint Anicet à ce miracle rendit gloire à Dieu. Aussitôt il y eut un grand tremblement de terre, le temple d'Héraclée s'écroula, se brisa en menus morceaux, le côté nord de la ville tomba en ruines et beaucoup de païens y trouvèrent la mort.

On emmena le saint pour lui trancher la tête, et les mains des bourreaux

կապեցին զնա եւ ի հուր ընկեցին եւ հուրն շիջաւ եւ կապանքն լուծան եւ դարձեալ ընկեցին զնա յեռացեալ կաթսայ եւ հրեշտակ Տեառն զեռացումն ցրտացոյց եւ սուրբն անբիծ մնաց ։ Եւ տեսեալ Դիոկղետիանոսի հայհոյեաց զկուռսն եւ նզովեաց զաստուածսն իւր ։

Յայնժամ ընթացեալ սուրբն Փուտինոս՝ համբուրեաց զսուրբն Անիկիտոս, եւ յանդիմանեաց զարքայն ի սնոտի մոլորութիւնն ։ Կապեցին եւ զնա եւ երկաթի շղթայս ածին ի պարանոց նորա եւ տանէին ի բանտ ։ Հանդիպեցաւ նոցա սուրբն Լուկիանոս աշակերտովքն իւրովք կապեալք, համբուրեցին զմիմեանս եւ պատուիրեցին միմեանց հաստատուն կալ ի հաւատսն Քրիստոսի ։ Տարան զԱնիկիտոս եւ զՓուտինոս ի թէատրոնն եւ քարկոծեցին մինչեւ ծածկեցան ի քարանցն ։ Կապեցին * զնոսա ի վայրի երիվարս եւ կայարեցին երիվարքն ի տեղւոջն եւ ոչ քարշեցին զսուրբսն ։ Եւ դարձեալ արկին զնոսա ի բանտ եւ զերիս ամս անտես արարին ։ * A fol. 5 v° b.

Եւ յետ երից ամաց ածին զնոսա ի ջեռուցեալ բաղանիս եւ բղխեաց ի մէջ բաղանեացն ջուր ցուրտ եւ ցրտացոյց զբաղանիսն եւ ապա բորբոքեցին հուր եւ արկին զնոսա ի մէջ հրոյն եւ սկսան աղօթել. եւ յետ աղօթիցն աւանդեցին զհոգիս իւրեանց

1 կապեցին զնա *om.* B — Եւ հուրն շիջաւ եւ կապանքն լուծան եւ դարձեալ ընկեցին *om.* B || 2 եւ անտի յեռացումն կաթսային եւ զօրութեամբն Քրիստոսի մնաց կենդանի B || 5 Փոտինոս B || 6 մոլորութեանն B — ածին] արկին B || 7 Լուկիանոս] Ողկիանոս B || 8 պատուիրէին B || 9 Քրիստոսի ։] Եւ հանեալ ի բանդէ *add.* B — թատրոն B || 10 մինչեւ ծածկեցան ի քարանցն] այլ Աստուած պահեաց զնոսա B — վայրի] վայրենի B || 13 եւ բղխեաց ի մէջ բաղանեացն ջուր ցուրտ եւ ցրտացոյց զբաղանիսն *om.* B || 15 եւ սկսան աղօթել] եւ աղօթելով աւանդեցին B.

se raidirent mortes. Les bourreaux le lièrent et ensuite le jetèrent dans un bûcher; le feu s'éteignit et les liens se défirent. On le jeta de nouveau dans un bassin d'eau bouillante, l'ange du Seigneur refroidit l'eau en ébullition et le saint demeura intact. Ce que voyant, Dioclétien jura contre les idoles et blasphéma ses dieux.

A ce moment saint Photin accourut et donnant le baiser à saint Anicet, reprocha à l'empereur la vanité de son erreur. On le lia, à son tour, on lui passa des chaînes de fer au cou et on l'emmena en prison. Saint Lucien [*Loukianos*] et ses disciples chargés de fers les rencontrèrent, ils se donnèrent l'un à l'autre le baiser et se recommandèrent mutuellement de demeurer inébranlables dans la foi du Christ. On conduisit Anicet et Photin au théâtre et on les y lapida jusqu'à ce qu'ils fussent recouverts de pierres. On les lia * ensuite à des chevaux sauvages, mais les chevaux s'arrêtèrent sur place et ne traînèrent point les saints. On les reconduisit à la prison et on les y abandonna pendant trois ans. * A fol. 5 v° b.

Après ces trois années on les conduisit dans un bain bouillant, mais une source d'eau fraîche se mit à couler et rafraîchit le bain. On alluma ensuite

առ Աստուած, Նաւասարդի Բ. և Օգոստոսի ԺԲ: Եւ ամենեւին մարմինքն ոչ այրեցան. Հանին զնոսա երկաթի ճանկօք ի հրոյն և ազգականք սրբոցն մեծաւ պատուով եդին զնոսա ի տապանս: Եւ ընթացան ամենեքեան որք հաւատացին ի Քրիստոս և աղաղակեցին. Քրիստոնեայք եմք և ընկեցին զնոսա ի հուրն: Եւ կատարեցան ի Քրիստոս ճշմարիտ խոստովանութեամբ:

[B Յայսմ աւուր յիշատակ սրբոյ սարկաւագին Եւպղիոսի՝ որ յետ յոլով տանջանաց ոլորակեցին, և ապա սրով հատին զգլուխ ի Սիկիլիա:]

Նաւասարդի Գ. և Օգոստոսի ԺԳ: Յիշատակ սրբոց հայրապետացն Հայոց Գրիգորի Վկայասէրի և Գրիգորի և Ներսէսի Երգեցողի:

Սուրբ հայրապետքս այսոքիկ էին յազգէ սրբոյն Գրիգորի Հայոց Լուսաւորչին ի
* A fol. 6 r° a. Պարթեւական * տոհմէ, Գրիգորիս Վկայասէրն որդի էր Գրիգորի Մագիստրոսի և էր անուն նորա ի ծնողացն Վահրամ որ է անձրև:

Եւ իբրև ձեռնադրեցաւ կաթողիկոս անուանեցաւ Գրիգորիս որ է հսկող և արթուն. և կացեալ ի կաթողիկոսութեանն ժամանակս ինչ. հովուէր զհօտս իւր ուղղափառու-

1 Եւ ամենեւին մարմինքն ոչ այրեցան *om.* B || 2 Հանին] զմարմինս նոցա ի հրոյն *add.* B — սրբոցն] առեալ *add.* B.

un feu, on y jeta [les saints] qui se mirent à prier. A la fin de la prière, ils rendirent leur âme à Dieu, le 2 Navasard, le 12 Août.

Leurs corps n'étaient point brûlés, on les retira du feu avec des crochets de fer, et les parents des saints les mirent dans des tombeaux avec grand honneur. Tous ceux qui s'étaient convertis au Christ, accoururent et crièrent : Nous sommes chrétiens. On les jeta dans le feu. Ils y moururent pour le Christ avec une vraie confession de la foi.

[B En ce jour, commémoration du saint diacre Euplius, qui après de nombreuses tortures, fut étroitement lié, et eut la tête tranchée en Sicile.]

3 NAVASARD, **13 Août.**

Commémoration des saints patriarches Arméniens Grégoire le Martyrophile et Grigor et Nersès le poète chantre.

Ces saints patriarches étaient de la famille de saint Grégoire l'Illumina-
* A fol. 6 r° a. teur de l'Arménie, de la race des Parthes [*Parthévakan*]. *

Grégoire le Martyrophile [*Grigor Vkaïaser*] était le fils de Grégoire Magistros, le nom que ses parents lui avait donné était Vahram, c'est-à-dire pluie.

Lorsqu'il fut sacré Catholicos, il prit le nom de Grigoris, qui signifie éveillé, vigilant; il occupa quelque temps le siège de catholicos, gouverna

թեամբ ըստ իւրոց նախնեացն կարգի ։ Եւ նորոգեաց զամենայն կարգս եղծեալս եւ խանգարեալս, եւ զի էր սիրող վկայից Քրիստոսի, մեծարէր եւ առնէր պաշտօնս նոցա անխափան եւ կարգէր տօնից նոցա գիրս մարգարէականս եւ առաքելականս եւ աւետարանս խորհրդաւորս ։

Կամեցաւ գնալ ի Կոստանդնուպօլիս զի թարգմանեսցէ զպատմութիւնս սրբոցն եւ զճառս ներբողականս, որ ոչ գտանիւր առ մեզ հայ լեզուաւ եւ գրով ։ Եւ ձեռնադրեաց զԳէորգ վարդապետն փոխանորդ իւր, եւ ինքն գնաց ի Թագաւորեալ քաղաքն. եւ ընկալեալ եղեւ ի Թագաւորէն եւ ի պատրիարգէն Յունաց բազում մեծարանօք ։

Եւ իբրեւ կատարեաց զգործն յոր երթեալն էր, ետ զթարգմանեալ գիրսն ի քուերորդին իւր ի համանունն Գրիգորիս, յառաջ քան զնա երթալ յաշխարհն Գերմանիկոյ

[B * Յայսմ աւուր յիշատակ է սրբոյ հայրապետին Հայոց Տեառն Ներսիսի Կլայեցւոյն ։ * B p. 75 a.

Երանելին Ներսէս՝ էր որդի մեծի իշխանին Ապիրատի՝ եղբօր Տեառն Գրիգորի Եգիպտացւոյն, որք էին երկոքեան սոքա Տէր Գրիգոր եւ Ապիրատն, քուերորդիք Տեառն Գրիգորիսի Վկայասէրին, որդւոյ Գրիգորի Մագիստրոսի, որ էր ի ցեղէ սրբոյ հօրն մերոյ մեծին Գրիգորի Լուսաւորչի ։

Եւ այսպէս գոլով ազգաւ Պալհաւիկ՝ երանելին Ներսէս ընդ երիցու եղբօրն իւրում Գրիգորիսի՝ սնուցանէին եւ ուսանէին ամենայն բարեկարգութեամբ ի խանձարրոց առ սուրբ հայրապետին Գրիգորիսի Վկայասիրի, որ ի մեռանելն իւրում յանձնեաց զնոսա ազգականին իւր ի Տէր Բարսեղ կաթողիկոսն որ նստաւ յետ նորա ։ Եւ Տէր Բարսեղ սնոյց զնոսա ...]

ses ouailles dans la vraie doctrine selon les coutumes de ses ancêtres, rétablit les ordonnances tombées en désuétude et négligées. Comme il aimait les martyrs du Christ, il les honorait et célébrait incessamment leur mémoire; il institua pour leurs jours de fête, des lectures des prophètes, des apôtres et de l'évangile, bien appropriées.

Il voulut se rendre à Constantinople pour y traduire les vies des saints et les homélies qui ne se trouvaient point chez nous en langue et caractères arméniens. Il sacra le Vardapet Géorg pour le remplacer, et se rendit en la ville royale. Il y fut accueilli par l'empereur et le patriarche des Grecs avec beaucoup d'honneurs.

Lorsqu'il eut achevé l'œuvre pour laquelle il y était allé, il remit ses ouvrages traduits à son neveu, fils de sa sœur, de même nom Grigoris, pour

[B * En ce jour commémoration du saint patriarche des Arméniens Ter Nersès Klaïetsi. * B p. 75 a.

Le bienheureux Nersès était le fils du grand prince Apirat, frère de Ter Grigor l'Égyptien, qui tous deux Ter Grigor et Apirat étaient les fils de la sœur de Ter Grégoire le martyrophile, fils de Grégoire Magistros, qui était de la famille de notre saint père le Grand Grégoire l'Illuminateur.

Comme étant de la race des Palhavik, le bienheureux Nersès et son frère aîné Grigoris avaient été élevés et instruits dès le berceau, selon les principes les meilleurs, auprès du saint patriarche Grégoire le martyrophile, qui, à sa mort, les confia à son parent Ter Basile, le catholicos, qui lui succéda. Ter Basile les éleva en la doctrine et la sagesse du Seigneur...]

առ իշխանն Վասիլ ։ Զկնի նաւարկեալ եւ նորա գալ ուժգնակի հողմաշնչեալ տարաւ
* A fol. 6 r° b. * զնոսա յԵգիպտոս եւ ելեալ ի ցամաք Խալիֆայն Եգիպտոսի մեծարանօք պատուեաց զեպիսկոպոսն Գրիգոր եւ ոչ ետ նմա դառնալ ի տուն իւր առ կաթողիկոսն ։

Եւ եկեալ կաթողիկոսին եւ լուեալ եթէ յԵգիպտոս է գնաց յԵրուսաղէմ եւ անտի յԵգիպտոս, եւ ձեռնադրեաց զնա կաթողիկոս Եգիպտոսի. եւ նա բազմացոյց զքրիստոնեայսն որ անդ ։

Եւ Տէր Գրիգորիս առեալ զթարգմանեալ գիրսն եկն ի Քեսուն, ի Կարմիր Վանքն եւ անդ կացեալ յոլով ժամանակս եւ անկեալ ի հիւանդութիւն կոչեաց առ ինքն զՏէր Բարսեղ զազգականն իւր, զոր ետ ձեռնադրել Կիւրիկէ Բագրատունի ի Լոռէ. եւ յանձնեաց ի նա զհօտ իւր եւ զերկուս մանկունս զորդիս քուերորդւոյ իւրոյ զԳրիգոր եւ զՆերսէս եւ ինքն աւանդեաց զսուրբ հոգին իւր ի ձեռս Աստուծոյ ։

Եւ Տէր Բարսեղ սնոյց զնոսա խրատու եւ իմաստութեամբ Տեառն եւ ձեռնադրեաց զԳրիգոր եպիսկոպոս ։ Եւ Տէր Բարսեղ առնէր շինուածս ինչ ի Կարմիր վանքն, անկաւ փայտ ինչ ի վերայ նորա եւ ջախջախեաց զնա ։ Եւ մինչդեռ ողջ էր `ձեռնադրեաց զԳրիգոր կաթողիկոս եւ ինքն վախճանեցաւ, կալեալ զաթոռն ամս ԺԳ ։

Եւ Տէր Գրիգոր եղեւ այր ընտիր եւ ուսումնասէր եւ ձեռնադրեաց զՆերսէս եղբայր իւր
* A fol. 6 v° a. եպիսկոպոս եւ էր նա այր բանաւոր * եւ գիտնական լցեալ աստուածային շնորհօք,

15 ԺԳ] չկան երեք B.

qu'il se rendît avant lui au pays de Germanicus, chez le prince Vassil. Il s'embarqua à son tour pour le rejoindre, mais un vent violent le poussa
* A fol. 6 r° b. * vers l'Égypte, et lorsqu'il y débarqua le Khalife d'Égypte accueillit avec beaucoup d'honneur l'évêque Grigor et ne lui permit pas de retourner chez lui auprès du Catholicos.

Le Catholicos vint en personne et apprenant qu'il se trouvait en Égypte, il se rendit à Jérusalem, et de là, en Égypte; il le sacra Catholicos d'Égypte. Il y augmenta le nombre des chrétiens.

Ter Grigoris, en possession des ouvrages traduits, vint à Kesson, au Couvent Rouge [*Karmir Vank*], et y demeura de longues années. Étant tombé malade, il manda auprès de lui Ter Basile son parent, qu'il fit sacrer Kyriaque Bagratouni à Loré, lui confia ses ouailles et les deux jeunes enfants, les petits-fils de sa sœur, Grigor et Nersès, et rendit son âme sainte entre les mains de Dieu.

Ter Basile les éleva en la doctrine et la sagesse du Seigneur et sacra Grigor évêque. Ter Basile faisait construire au Couvent Rouge. Une charpente vint à tomber sur lui et l'écrasa. Pendant qu'il était encore en vie, il sacra catholicos Grigor, et mourut, après avoir occupé le siège treize ans.

A fol. 6 v° a. Ter Grigor fut un personnage excellent et ami des lettres, il sacra son frère Nersès évêque; il était doué de haute intelligence, * et érudit, plein de

հեզ, խոնարհամիտ, ողորմած ։ Եւ կաթողիկոսն Գրիգորիս գնեաց զՀռոմկլայն ի Փռանկ իշխանէ միոջէ որում անուն էր Ճօսլին և անդ փոխեաց զկաթողիկոսարանն, զի մինչև ցայն բնակէր նա ի բերդն որ կոչի Ծովք ։ Եւ սա ևս նա թարգմանել գիրս բազումս և կացեալ ուղղափառութեամբ մինչև ի խորին ծերութիւն՝ խաղաղական մահուամբ հանգեաւ ի Քրիստոս և թաղեցաւ ի Հռոմկլայն, վարեալ զկաթողիկոսութիւնն ամս ԾԴ ։

Եւ յաջորդեաց զաթոռն սուրբն Ներսէս եղբայր նորա ։ Սա էր այր իմաստուն և բանաւոր, արար շարականս և երգս հոգևորս գեղեցիկ և քաղցր եղանակաւ, տաղս՝ մեղեդիս՝ ըստ գրոյ անուան իւրոյ, գանձս նովին անուամբ, ոտանաւորս գեղեցկայարմարս, զհին և զնոր կտակարանս ի միասին հաւաքեալ, երկհազարեան տամբք յանգական ։ Խոստովանութիւնս հաւատոյ Է՛Ճ տունս. Ճշմարիտ խոստովանութիւն ուղղափառութեամբ և աստուածաբանութեամբ լի՝ ըստ Հայաստանեան եկեղեցեացս կարգի առ թագաւորն Յունաց Մանիլ, և առ փեսայ նորին Ալեքն. ի վերայ այբենիցն հայոց գանազան ոճով և անկրապարձութեամբ բնախօսութեամբ ։ Արար և մեկնութիւն աւետարանին Մատթէոսի և ճառս ներբողականս * հրեշտակապետացն, և թուղթս * A fol. 6 v° b.
բազումս այլի այլի յօրինուածովք ։

Եկն առ նա իմաստասէր մի Թէորիանոս անուն և եղեալ առ նմա յոլով ժամանակս

1 Գրիգորիս B — զՀռոմկլայն B || 3 ի Ծովքն կոչեցեալ բերդ B || 5 ի Քրիստոս *om.* B — Հռոմկլայն B || 6 Եւ յաջորդեաց] առնու զաթոռն B || 7 որ արար B || 9 յանկական B || 10 հաւատոյ՝] ոտանաւոր *add.* B || 11 ըստ Հայաստան B || 12 Ալեքսն B || 13 ոճով] անկրապարձութեամբ՝ վասն երկնից բարառնութեամբ բնախօսութիւն B || 16 Թէորիանոս] Թօրոս B.

grâce divine, affable, humble, charitable. Le catholicos Grigor fit l'acquisition du fort Hromkla, d'un prince Franc, du nom de Josselin, et y transféra le siège du catholicos, car il habitait jusqu'alors dans le fort qui s'appelait Dzovk. Il fit traduire, lui aussi, nombre de livres, et ayant vécu en la vraie doctrine jusqu'à une vieillesse avancée, il s'endormit dans le Christ d'une mort paisible. Il fut enterré à Hromkla, après avoir occupé le siège du catholicos cinquante-quatre ans.

Son frère, saint Nersès, lui succéda sur le siège. C'était une personne d'intelligence et de haute sagesse; il composa des *charakans* et des hymnes religieux d'une belle et douce harmonie, des *tals* et des *mélédis*, aux lettres de son nom, et des *gandz* au même nom, des poésies bien appropriées, tirées de l'Ancien et du Nouveau Testament, deux mille vers rimés; une confession de foi de sept cents vers, une vraie confession de foi catholique pleine de théologie selon l'ordre de l'église arménienne, à l'empereur des Grecs Manuel [*Manil*] et à son gendre Alexis, sur l'alphabet arménien, dans un style varié et avec des allégories tirées de la nature; il fit aussi un commentaire de l'Évangile de Matthieu, des homélies sur les archanges, * et de * A fol. 6 v° b.
nombreuses lettres sur des sujets variés.

Un philosophe du nom de Théorianos vint le trouver et demeura longtemps

Եւ յորժամ դարձաւ ի Կոստանդինուպօլիս հարցանէին թէ որպիսի այր է Ներսէս, ասէր. Եթէ երկրորդ աստուածաբանն է նա : Եւ այսպէս կացեալ յաթոռն ամս եօթն, հանգեաւ խաղաղական մահուամբ ի Նաւասարդի Գ եւ Օգոստոսի ԺԳ . եւ թաղեցաւ ի Հռոմկլայն :

* B p. 75 a. [B * Եւ յաջորդեաց զաթոռն հայրապետական Տէր Գրիգոր Տղայ կոչեցեալ՝ որդի Վասիլ իշխանին, որ էր աւագ եղբայր Տեառն Ներսեսի : Եւ էր Տէր Գրիգոր այր վայելչահասակ՝ հզօր արդեամբ եւ բանիւք՝ զարդարեալ աստուածային գիտութեամբ՝ նման հօրեղբօր իւրոյ Տեառն Ներսէսի : Որ եւ արար բազում բարեկարգութիւնս յեկեղեցիս Հայաստանեայց, եւ առաքինի վարուք կեցեալ՝ հանգեաւ ի Քրիստոս :]

Յայսմ աւուր վկայութիւն Մարկեղոսի եպիսկոպոսի Ապամիոյ Ասորոց .

Երանելին Մարկեղոս էր ի Կիպրոսէ, յաւուրս բարեպաշտ թագաւորին Թէոդոսի եւ իմաստութեամբն եւ բարի վարդապետութեամբն իւրով լուսաւորէր զամենեսեան եւ զարմանային ընդ աստուածահաճոյ վարս նորա :

Եւ յորժամ հանգեաւ եպիսկոպոսն Ապամիոյ ժողովեցան ամենեքեան եւ տարան

1 դարձաւ] գնաց B || 2 երկրորդ] Գրիգոր աստուածաբան *add.* B || 3 յամսեանն Նաւասարդի B || 4 Հռոմկլայն B || 10 Վկայութիւն] սրբոյն Մարկեղոսի եպիսկոպոսին Ապամիոյ եւ եօթանասուն աշակերտաց նորա : *add.* B || 13 վարս նորա,] զի ունէր զիշխանական գործակալութիւն եւ իրաւամբք եւ արդարութեամբ վարէր զամենայն բարեգործութիւնս *add.* B || 14 ամենեքեան] եւ առեալ զնա տարան. *add* B.

auprès de lui; lorsqu'il fut de retour à Constantinople, on lui demanda quel genre de personne était Nersès; il disait : C'est un second théologien. Il occupa de cette manière le siège sept ans, s'éteignit d'une mort paisible le 3 Navasard, le 13 Août, et fut enterré à Hromkla.

* B p. 75 b. [B * Au siège patriarcal succéda Ter Grigor, surnommé Tla [enfant], fils du prince Vassil, qui était le frère aîné de Ter Nersès. Ter Grigor était un homme de belle taille, puissant en action et en parole, orné de la science divine comme son oncle Ter Nersès. Il fit beaucoup de réformes dans les églises d'Arménie, vécut d'une vie pleine de vertus et reposa dans le Christ.]

En ce jour, martyre de Marcel évêque d'Apamée de Syrie.

Le bienheureux Marcel était de Chypre, aux jours du pieux empereur Théodose, et par sa sagesse et sa bonne doctrine il illuminait tout le monde émerveillé de sa conduite très agréable à Dieu.

A la mort de l'évêque d'Apamée, tous se réunirent et conduisirent Marcel

առ մետրապօլիտն զՄարկեղոս եւ ձեռնադրեցին զնա եպիսկոպոս Ապամիա քաղաքին ։ Եւ ետես որ դեռ եւս կռապաշտք էին ի քաղաքին եւ կռոց տաճար՝ յորում էր բագինն Արամազդայ, գնաց ի կործանել, եւ դեւքն ծածկեցին * զդուռն տաճարին եւ ոչ կարէին գտանել, եւ ցոլմունս եւ հուր երեւեցուցանէին ։ * B p. 75 b.

Եւ հրամայեաց քրիստոնէիցն եւ կուտեցին շուրջ զտաճարաւն փայտ եւ ինքն առեալ ջուր օրհնեաց եւ ցանեաց ի վերայ փայտին եւ վառեցին հրով, եւ կալաւ զորմունս տաճարին եւ իբրեւ զփայտ այրեցան քարինքն եւ կործանեցան մինչեւ ի հիմն ։ Նոյնպէս եւ մարմարիոնեայ սիւնք տաճարին եւ բագինքն եւ ձեղունքն իբրեւ զմոխիր հնոցի եղեն եւ ի սպառ ոչնչացաւ տաճարն ։

Եւ մոլեցան կռապաշտքն եւ մեծաւ բարկութեամբ դիմեցին ի վերայ եպիսկոպոսին Մարկելլոսի, կալան զնա եւ ընկեցին ի մէջ հրոյն ։ Եւ այնպէս վասն հաւատոյն Քրիստոսի երանելի մահուամբ կատարեցաւ Օգոստոսի ԺԳ ։ Եւ երթեալ քրիստոնէիցն հանին ի հրոյն զմարմինն եւ թաղեցին յեպիսկոպոսարանին ։

Յայսմ աւուր ճգնութիւն սրբոց հարցն Սերգիոսի եւ Ստեփաննոսի եւ փոխումն նշխարաց սուրբ հօրն Մաքսիմոսի խոստովանողին, եւ սրբասնեալ թագուհեացն Քսենեայ եւ Եւդոկեայ ։ Եւ վկայութիւն սրբոյն Իպողիտոսի վկայի ի Հռոմ եւ Կոնկորտէ սնուցողին իւրոյ եւ տասն եւ ինն այլ վկայից ընտանեաց նորին ։

1 ձեռնադրեցին] ձեռնադրեաց B — Ապամիա քաղաքին] ։ Եւ ջերմն նախանձաւոր եղեւ հաւատոյ զի իբրեւ ետես *add.* B || 3 ծածկէին] desinit A.

près du métropolitain et le sacrèrent évêque de la ville d'Apamée. Voyant qu'il se trouvait encore des idolâtres dans la ville et un temple d'idoles, avec autel à Aramazd, il s'y rendit pour le démolir; mais les démons cachèrent * l'entrée du temple, de sorte qu'on ne pouvait la trouver, ils y faisaient apparaître des lueurs et des flammes. * B p. 75 b.

Il ordonna aux chrétiens d'amasser du bois autour du temple, et lui, saisissant de l'eau, la bénit, et en ayant aspergé le bois, on y mit le feu, qui enveloppa les murs du temple. Les pierres brûlèrent comme du bois, et tombèrent en ruine jusqu'aux fondements. De même les colonnes de marbre du temple et l'autel et le toit furent réduits comme en cendre de four et le temple fut complètement anéanti.

Les idolâtres saisis de rage assaillirent avec grande colère l'évêque Marcel, s'en emparèrent et le jetèrent dans les flammes. C'est ainsi qu'il mourut d'une mort bienheureuse pour la foi du Christ le 13 Août. Les chrétiens allèrent retirer du feu le corps et l'inhumèrent dans l'enceinte de l'évêché.

En ce jour, vie ascétique des saints pères Serge et Étienne. Translation des restes du saint père et confesseur Maxime et des saintes et pures reines Xène et Eudocie. Martyre de saint Hippolyte à Rome et de Concorde, sa nourrice, et de dix-neuf autres martyrs de leur famille.

* B p. 76 a. * Նաւասարդի Դ և Օգոստոսի ԺԴ ։ Նախատօնակ և ննջումն անարատ և ամենասրբուհւոյն մերոյ ճշմարիտ Աստուածածնին և միշտ կուսին Մարիամու ։ Այլ և տօն Նաւակատեաց եկեղեցւոյ ։

Առաքելաշնորհ և սքանչելագործ այրն Աստուծոյ սուրբն Գրիգոր՝ իբրև ձեռնադրեցաւ Կաթողիկոս, շինեաց զմեծ զհրաշալի եկեղեցին ի Վաղարշապատ քաղաքի զսուրբ Կաթողիկէն և արար նաւակատիս ուրախութեամբ մեծի և համաշխարհական Կաթողիկէին Աստուծոյ՝ կաթողիկոսարանին առաջնոյ և մօր եկեղեցեաց Հայաստանեայց ։ Զոր աստուածային տեսլեամբն զոր ետես՝ նոյն ինքն սուրբ Լուսաւորիչն մեր Գրիգորիոս՝ զլուսեղէն սեանցն հիմնադրութիւնն և զձեւն աստուածային և հրեշտակական կամարաձեւ յօրինուածոյն՝ յորոց վերայ Տէրն երեւէր և վկայքն սուրբք ձեմէին և զնշանագրութիւն՝ տէրունեան լուսաւոր նշանին որ անդէն ։

Եւ զմիածին Որդին Աստուծոյ ամենայն արարածոց արքայն և երկնաւորաց թագաւորն բազմութեամբ անհամար լուսեղէն զօրացն երկնայնոց իջեալ անդէն, և ոսկի ուռամբն զատակս երկրի բախեալ սասանեցուցանէր, և զբազմութիւն դիւացն որ կուռքն յաշխարհիս Հայոց յօրանայրն՝ յանդունդս սուզէր ։ Որով և ձայնքն ի սանդարամետս անդնդոցն հնչէին և շարժեալ ամենայն աշխարհ դղրդեալ սասանէր ։

* B p. 76 a.

* 4 NAVASARD, 14 Août.

Vigile de fête et dormition de notre pure et très sainte, vraie mère de Dieu et toujours vierge Marie. Aussi fête de la consécration de l'église.

L'homme de Dieu, doué des grâces apostoliques, saint Grégoire le thaumaturge, lorsqu'il fut sacré Catholicos, construisit la grande et merveilleuse église, la sainte *Catholikê* [c'est-à-dire basilique] en la ville de Valarshapat, et y fit célébrer des fêtes de consécration avec grande joie, pour la grande et universelle Catholikê de Dieu, le premier siège du catholikos et la mère des églises de l'Arménie. Telle qu'il l'avait vue en une vision divine, lui-même notre illuminateur saint Grégoire : la fondation des colonnes lumineuses, l'architecture divine, la forme angélique des dômes, sur lesquels apparut le Seigneur, avec les saints martyrs qui y planaient et l'emplacement désigné par la croix lumineuse du Seigneur qui s'y était formée.

Il y avait aperçu le Fils unique de Dieu, le roi de toutes les créatures et des esprits célestes descendre à la tête d'une innombrable armée lumineuse et céleste, y frapper avec un marteau en or, qui fit tressaillir les profondeurs de la terre et chasser dans les abîmes la multitude des démons qui se vantaient de leurs idoles dans le pays d'Arménie. Les abîmes ténébreux retentirent d'échos et toute la terre en fut secouée et trembla.

Ուր անդէն հրաման առեալ յԱստուծոյ սուրբն Գրիգորիոս եւ մեծ արքայն Տրդատիոս՝ զհիմն եկեղեցւոյն եւ զայլ վկայարանացն շինման դնէին : Եւ կատարեալ զնոյն նաւակատեաւք մեծամեծ կատարէին նուիրել Տեառն եւ օրհնել, յորում եւ շող աստուածային կաթեալ իջանէր ի վերուստ ի Հօրէն լուսոյ, որում փառք յաւիտեանս :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբուհեացն Հիմեայ եւ Փիլքիատեայ :

Սոքա ազգականք էին չորից զինուորացն Բասսի, Եւսեբի, Եւտիքեսի եւ Բասիլիդոսի : Յաւուր մի դէպ եղեւ * ամբարշտին թագաւորին Դիոկղետիանոսի գալ ի Կամպոնն եւ կալեալ սոցա զոտից թագաւորին ընկեցին ի ձիոյ անտի յերկիր եւ պատառեցին զքղամիդն : Եւ սպասաւորք թագաւորին գաւազանաւք ջախջախեցին զգլուխս նոցա : * B p. 76 b.

Եւ ասէ թագաւորն. Ես զանարգանս ձեր ոչ ինչ համարիմ, զոհեցէք աստուածոցն եւ ապրիք յապառնի տանջանացն : Սուրբքն ասեն. Մեք դիւաց ոչ զոհեմք, այլ ճշմարտին Աստուծոյ : Եւ հրամայեաց թագաւորն կախել զնոսա զլեզուացն եւ քերել զկողս նոցա եւ հուր մատուցանել վէրացն եւ ապա հատանել զգլուխս նոցա : Եւ այսպէս կատարեցան սուրբ եւ ցանկալի մահուամբ, որ օր չորս էր Նաւասարդի ամսոյ եւ Օգոստոսի ԺԴ :

C'est en ce lieu que saint Grégoire, qui en avait reçu l'ordre de Dieu, et le grand roi Terdat [Tiridate] mirent les fondements de la grande église et d'autres chapelles dédiées aux martyrs. Et lorsqu'elles furent achevées, ils les consacrèrent et les dédièrent au Seigneur, en y faisant célébrer de grandes réjouissances, à l'endroit où le rayon divin descendit du haut des cieux, du Père de la lumière, à qui gloire éternellement.

En ce jour, martyre des saintes Himès et Philkiatès.

Elles étaient les parentes des quatre soldats Bassus, Eusèbe, Eutychès et Basilidus. Un jour que * l'empereur Dioclétien, l'impie, se rendait au Capitole [*Campon?*], elles le saisirent par les pieds, le firent tomber de cheval et lui déchirèrent le manteau. Ceux qui accompagnaient l'empereur leur brisèrent la tête à coups de bâton. * B p. 76 b.

L'empereur leur dit : Je ne tiendrai aucun compte de vos insultes, sacrifiez aux dieux et vous éviterez les supplices à venir. Les saintes répondirent : Nous ne sacrifierons point aux démons, mais au vrai Dieu. L'empereur ordonna de les suspendre par la langue, de leur déchirer les côtes, de mettre du feu sur leurs plaies et de leur trancher ensuite la tête. Et c'est ainsi qu'elles moururent d'une sainte et enviable mort, le quatre du mois de Navasard, le 14 Août.

Ի սմին աւուր կատարեցաւ երանելի աղախինն Քրիստոսի Մարթին ։

Սա աղախին էր առն կռապաշտի ։ Իբրեւ գիտաց տէրն նորա թէ քրիստոնեայ է, մատնեաց զնա դատաւորին. եւ նա բազում չարչարանօք տանջեաց զնա, եւ արկ ի բանդ. եւ նա ելեալ ի բանդէն փախեաւ ։ Եւ զօրականացն զհետ մտեալ զի կալցեն զնա եւ վէմ մի մեծ անկեալ ի բարձրաւանդակէ լերին՝ ընկալաւ զնա ի ներքս իւր եւ այնպէս կատարեցաւ սրբուհին Մարթին՝ Նաւասարդի Դ եւ Օգոստոսի ԺԴ ։

Եւ յայսմ աւուր վկայութիւն Ուրսիկինոսի ։

Քրիստոսի մարտիրոսն Ուրսիկինոս՝ էր ի քաղաքէն Սիվենկիոյ, զօրապետ եւ կոմս լեալ տրիբունոյ գնդին ։ Եւ մի ոմն ի զօրականացն իւրոյ Վաղէս անուն կեղծաւորութեամբ քրիստոնեայ անուանէր զինքն եւ վստահանայր ի նա Ուրսիկինոս զքրիստոնէութեան խորհուրդս իւր ։

* B p. 77 a. Եւ նա երթեալ չարախօսեաց զնա առ կռապաշտ արքայն Մաքսիմիանոս * եւ նա հրամայեաց Արիստիդի եպարքոսին զի քննեսցէ զնա ։ Եւ կացեալ առաջի եպարքոսին եւ բազում հարցաքննութիւն արարեալ, ոչ կարաց խոտորել ի Քրիստոսի հաւատոյն ։ Հրամայեաց եւ գան հարկին զնա ուժգին արջառաջլօք ի թիկունս եւ ի լանջսն եւ արկին ի բանդ ։

En ce même jour mourut la bienheureuse servante du Christ Martine.

Elle était la servante d'un idolâtre. Lorsque son maître vint à connaître qu'elle était chrétienne, il la dénonça au juge. Ce dernier lui fit souffrir de nombreuses tortures et la fit jeter en prison. Elle sortit de la prison et s'échappa. Les soldats s'étant mis à sa poursuite pour l'arrêter, un bloc de pierre tombé du haut de la montagne, s'ouvrit et l'abrita dans son intérieur, et c'est ainsi que mourut sainte Martine, le 4 Navasard, le 14 Août.

En ce jour, martyre d'Ursice.

Le martyr du Christ Ursice [*Ursicinos*] était de la ville de Sibente, général et comte de la légion des tribuns. Un de ses soldats, du nom de Valens, se déclarait, hypocritement, chrétien, et Ursice lui confiait les mystères du christianisme.

Il se rendit auprès de l'empereur Maximien l'idolâtre et le calomnia. [L'em-
* B p. 77 a. pereur] * ordonna à l'éparque Aristide de l'interroger. [Ursice] se présenta devant l'éparque qui après un long examen ne parvint pas à le détourner de la foi du Christ, et ordonna de le frapper vigoureusement avec des nerfs de bœuf, sur le dos et la poitrine, et de le jeter en prison.

Եւ յետ սակաւ աւուրց հանին ի բանդէն եւ կտաւս թացին ի ձէթ եւ պատեցին զերկոսին ձեռան եւ ցանեցին ի վերայ աղացեալ ձիւթ եւ ծծումբ եւ վառեցին հրով, եւ վշտացաւ յոյժ ի ցաւոց այրմանէն ։ Եւ ոմն մի Տերտեղիանոս անուն՝ յոյժ մեղադրեաց եպարքոսին վասն սրբոյն, եւ նա հրամայեաց շիջուցանել զհուրն եւ արկանել ի ջուր ցուրտ զձեռսն ։

Եւ այլ ոմն մի անօրէն Ալբիանոս անուն՝ ետես եթէ արձակեցաւ սուրբն՝ բարկացաւ յոյժ, եւ դառնութեամբ գնաց ի տունն իւր ։ Եւ յորժամ նստաւ ի ճաշ՝ եհար կարիճ զոտն, եւ սկսաւ ի ցաւոցն աղաղակել ուժգին ։ Եկաց առ նա մայրն իւր եւ ասէ. Զինչ կայ քո ընդ քրիստոնեայս, տես թէ զինչ արարին քեզ հեծութիւնք Ուրսիկինոսի, այժմ եկեսցեն աստուածք քո եւ օգնեսցեն քեզ ։ Եւ նա նզովեաց եւ հայհոյեաց զկուռսն, բայց ի Քրիստոս ոչ հաւատաց, եւ կրճտելով զատամունս իւր ծամեաց զլեզուն իւր եւ դառնութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր ։

Եւ եպարքոսն հրամայեաց հատանել զգլուխ սրբոյն Ուրսիկինոսի ։ Եւ նա աղօթեաց առ Տէր եւ ասէ. Աստուած զօրութեանց որ ետուր շնորհս ծառայի քո յայսմ բարի խոստովանութիւնս՝ ընկալ զհոգիս իմ եւ վասն իմոյ արեանս դադարեցո՛ զհալածումն ի քրիստոնէից եւ յեկեղեցեաց քոց ։

Եւ որ երբեմն զօրական էր իւր, սուտ քրիստոնեայն Վաղէս որ մատնեաց զնա՝

Quelques jours après on le fit sortir de la prison, on trempa du linge dans de l'huile dont on lui enveloppa les deux mains et on les saupoudra de poix en poudre et de soufre et on y mit le feu. Il eut beaucoup à souffrir des douleurs de ses brûlures. Un certain Tertelianus ayant sévèrement blâmé l'éparque au sujet du saint, il fit éteindre le feu et plonger les mains dans de l'eau froide.

Un autre impie du nom d'Albianus, voyant que le saint avait été mis en liberté, eut une grande colère et rentra chez lui furieux. Lorsqu'il se fut mis à table, un scorpion le piqua au pied et il se mit à pousser les hauts cris à cause de la douleur. Sa mère vint auprès de lui et lui dit : Qu'as-tu à faire avec les chrétiens; regarde ce que t'ont fait les plaintes d'Ursice; que tes dieux maintenant te viennent en aide. Il jura et blasphéma contre les idoles, mais ne crut point au Christ, et tout en grinçant des dents, il mâcha sa langue et rendit l'âme douloureusement.

L'éparque ordonna de trancher la tête à saint Ursice. Celui-ci pria le Seigneur et dit : Dieu des armées, qui as donné à ton serviteur la grâce d'une bonne confession, reçois mon âme et épargne, par mon sang, toute persécution contre les chrétiens et contre tes églises.

Et celui qui autrefois avait été son soldat, le faux chrétien Valens, et qui

առեալ ի դահճէն զսուրն, եհար երիցս անգամ զպարանոց սրբոյն եւ եհատ զգլուխ նորա, Նաւասարդի Դ եւ Օգոստոսի ԺԴ ։

* B p. 77 b. Եւ եղեւ խռովութիւն մեծ յամբոխն եւ զիմեցին ի վերայ * Վաղեսի եւ քարկոծեցին զնա, եւ չար մահուամբ սատակեցաւ ։

Եւ կին մի քրիստոնեայ առ զմարմին սրբոյ վկային Ուրսիկինոսի՝ անուշ եղօք եւ խնկօք եւ մաքուր կտաւօք պատեաց եւ թաղեաց յագարակին իւրում քսան երկու ասպարիսաւ հեռի ի քաղաքէն ։

Յայսմ աւուր տօն եւ յիշատակ սուրբ մարգարէին Միքիա ։

Միքիա որդի էր Յերամայ, ծնեալ ի Մորաթիւն յազգէ Եփրեմի եւ մարգարէացաւ ամս ութսուն եւ չորս, վեց հարիւր եւ վեց ամաւ յառաջ՝ մարգարէութեամբ իմացեալ զգալուստն Քրիստոսի ։ Եւ շատ մարգարէացաւ եւ յանդիմանեաց զԱքայաբ թագաւոր Յուդայ ։ Եւ Յովրամ որդի նորա կախեաց զսուրբ մարգարէն վասն չարեաց հարցն եւ թաղեցաւ ի Մորաթէից երկիրն իւր առանձինն, մերձ Պոլիանդրիու յԵկիմայ, եւ է գերեզման նորա յայտնի մինչեւ ցայսօր ։

l'avait trahi, saisissant le glaive des mains du bourreau, en frappa trois fois le cou du saint et lui trancha la tête, le 4 Navasard, le 14 Août.

Il se produisit une grande effervescence parmi la population, qui assaillit

* B p. 77 b. * Valens, et le lapida. Il mourut d'une mort cruelle.

Une femme chrétienne prit le corps du saint martyr Ursice, l'enveloppa d'essences odorantes, d'encens et de linge propre, et l'enterra dans sa propriété à vingt-deux lieues de la ville.

En ce jour, fête et commémoration du saint prophète Michée.

Michée était fils de Joram, né à Morasthi, de la tribu d'Ephrem, et prophétisa pendant quatre-vingt-quatre ans, ayant pressenti par prophétie, six cent six ans avant, l'avènement du Christ. Il prophétisa beaucoup et blâma Achab, roi de Juda. Son fils Joram fit pendre le saint prophète pour les méchancetés de ses pères, et il fut enterré dans son pays de Morasthi, seul, près du Poliandrion [cimetière] d'Enacim [*Ecim*]; et son tombeau est connu jusqu'aujourd'hui.

Նաւասարդի Ե եւ Օգոստոսի ԺԵ ։ Պատուական եւ փառաւորեալ ննջումն ամենասրբուհի տիրուհւոյն մերոյ եւ միշտ կուսին Մարիամու աստուածածնին եւ ամենահռչակ տօն եւ ժողով երանելի վերափոխման նորա, եւ ինն օր կատարի ։

Ամենասուրբ կոյսն Մարիամ աստուածածինն սքանչելի վարուք սրբութեամբ առաւելեալ քան զամենայն ոք, ըստ բանին Սողոմոնի. Բազում դստերք ստացան զմեծութիւն, բայց դու առաւել եղեր, աւետարանեցաւ ի Նազարեթ ի Գաբրիելէ ։

Միահամուռ ամենայն ամք կենաց նորա վաթսուն ամ ։ Ի հնգետասան ամի ծնաւ զՓրկիչն աշխարհի եւ երեսուն եւ երեք ամ ցխաչելութիւն Փրկչին. յետ համբառնալոյ Փրկչին յերկինս երկոտասան ամ, որ լինի ի սկզբանէ * կենաց նորա մինչեւ ցհրաշալի փոխումն վաթսուն ամ ։ * B p. 78 a.

Եւ Յովսէփ քառասնամեայ էր՝ մինչ կոյսն յանձնեցաւ նմա, եւ յերեսուն եւ մի ամի կենարարին հանգեաւ ի Նազարեթ ի տան իւրում, եւ սպասաւորէր սրբոյ կուսին Յակոբ արդարն ի Յովսեփայ յանձնեալ, զի եւ Յովսեփաւ նա հոգայր ծառայապէս հեզն եւ արդարն, մինչեւ ի Քրիստոսէ Յովհաննու յանձնեցաւ ։

Եւ սուրբ կոյսն բազում չարչարանս կրեաց ի Կայիափայ եւ հալածանս ի Հրէից,

5 NAVASARD, 15 Août.

Précieuse et glorieuse dormition de notre très sainte reine et toujours vierge Marie. mère de Dieu, et fête solennelle et convocation pour sa bienheureuse Assomption, qui se célèbre durant neuf jours.

La très sainte vierge Marie, mère de Dieu, admirable de vie sainte en laquelle elle excella plus que toute autre créature, selon les paroles de Salomon : *Beaucoup de filles ont amassé des richesses, mais toi, tu les as toutes surpassées* [1], reçut l'annonciation de Gabriel à Nazareth.

Les années de sa vie en tout furent soixante. A l'âge de quinze ans, elle mit au monde le Sauveur de la terre. Il s'écoula trente-trois ans jusqu'au crucifiement du Sauveur, et douze ans après l'ascension du Sauveur au ciel, ce qui fait soixante ans du commencement * de sa vie à sa glorieuse Assomption. * B p. 78 a.

Joseph avait quarante ans lorsque la Vierge lui fut confiée et il s'éteignit dans sa maison de Nazareth en la trente et unième année du Sauveur. Jacques le juste, recommandé par Joseph, continua à avoir soin de la sainte Vierge, car lui, le juste et l'humble, servait la Vierge ensemble avec Joseph, jusqu'à ce qu'elle fût confiée par le Christ à Jean.

La sainte Vierge eut beaucoup de tourments à souffrir de Caïphe et de la persécution des Juifs, qui ne lui permettaient pas de se rendre ouvertement

1. Prov. xxxi, 29.

գէ ոչ տային նմա գնալ ի գերեզմանն կալ յաղօթս, կամ ի Գեթսեմանի յայտնապէս կամ յայլ տեղիս մարմնականն Փրկչին, բայց միայն գաղտնի :

Եւ ի սպանանել զեղբայրն Յովհաննու զՅակոբոս՝ երթեալ հուր հարին տանն յորում կայր սրբուհին, եւ շրջապատեալ հուրն զՀրեայսն կիզեաց արս եօթն, եւ զԿայիափա եւ զԱննա եւ զՂեւի քահանայապետս, եւ ոչ ինչ վնասեաց տանն, եւ երկուցեալք այլ ոչ եւս իշխէին համարձակել ի սուրբ անձն :

Իսկ յաւուր Մկրտութեան Տեառն խաժամուժ ամբոխն Հրէից գնացեալք հրոսակք ի Յորդանան ըմբռնել զտիրամայրն եւ զՅովհաննէս, իսկ հրեշտակ Աստուծոյ անցոյց զնոսա անվնաս յայնկոյս գետոյն, եւ Հրեայքն անցանել կամեցեալ՝ արս քսան կորոյս Յորդանան :

Եւ յաւուր Համբարձմանն Տեառն ի լերինն Ձիթենեաց յախուռն քարամբք հասեալ Հրեայքն ի վերայ սրբուհւոյն, սատակեցին յինքեանց արս յիսուն քարավէժս :

Այլ զի զբազում հալածանս գրելով տիրամօրն՝ ճառս ձանձրացի յընթեռնուլ, այլ ի բան Վերափոխմանն դարձցուք :

Ամենօրհնեալ աստուածածինն էր ի ճգնութիւնս եւ յաղօթս անդադար՝ յետ համբառնալոյ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, եւ յորժամ հանդերձեալ էր փոխել ի
* B
p. 78 b.
մարմնաւոր կենցաղոյս, նախ քան * զերիս աւուրս էջ առ նա մեծ հրեշտակապետն Աստուծոյ Գաբրիէլ՝ որ եւ զյղութեան աւետիսն մատոյց, եւ աւետեաց նմա զփոխականն

au tombeau pour y prier ou à Gethsémani et autres lieux de l'incarnation du Sauveur, mais elle s'y rendait en secret.

Lorsque Jacques, le frère de Jean, fut tué, on mit le feu à la maison où se trouvait la sainte [Vierge]. Les flammes enveloppèrent les Juifs et en brûlèrent sept personnes et les grands prêtres Caïphe, Anne et Lévi, mais ne firent aucun dommage à la maison. Ils en eurent peur et n'osèrent plus toucher à sa sainte personne.

Le jour du Baptême du Seigneur la populace juive accourut en bandes au Jourdain pour se saisir de la mère du Seigneur et de Jean, mais l'ange de Dieu les transporta sains et saufs de l'autre côté du fleuve. Les Juifs ayant voulu traverser, le fleuve Jourdain fit périr vingt personnes.

Le jour de l'Ascension du Seigneur sur le mont des Oliviers, les Juifs arrivèrent en foule pour jeter des pierres sur la sainte [Vierge], mais ils tuèrent cinquante des leurs, précipités du haut du rocher.

Et comme la description de nombreuses persécutions de la mère du Seigneur pourrait rendre fastidieuse la lecture de ce récit, nous reviendrons au sujet de l'Assomption.

La mère de Dieu, qui est célébrée de tous, après l'Ascension de Notre-Seigneur Jésus-Christ, se livrait incessamment à la prière et à la vie ascétique, et
* B
p. 78 b.
lorsqu'elle fut sur le point d'être transportée de cette vie mortelle, *le grand archange de Dieu, Gabriel, celui qui avait annoncé sa conception, descendit vers

հրաման եթէ. Ժամ է առնուլ առ իս զմայր իմ, որով զու, ասէ, տիրուհի մի՛ երբէք ամբոխիր յայսոսիկ, այլ հանդերձ ուրախութեամբ ընկալ զբանս իմ, զի առ անմահ կեանս վերադառնալոց ես :

Զայն լուեալ աստուածամայրն՝ մեծապէս ցնծացաւ ուրախութեամբ յոյժ, զի փութայր երթալ առ որդին իւր կարօտութեամբ : Եւ կոչեաց զնա հրեշտակն ի լեառն Ձիթենեաց՝ ուր սովոր էր հանապազ երթալ առանձնանալ յաղօթս մտաւորաբար : Եւ յաղօթել նորա անդ երեւեցաւ հրեշտակն եւ խօսեցաւ յաղագս փոխադրելոյ նորա, եւ առ ի հաւաստացուցանել ետ նմա զբրաբիոնն, որ էր նման յոստս արմաւենեաց, նշանակ նորա ի դրախտէն Աստուծոյ երթալոյ :

Եւ Մարիամ յորժամ դարձաւ ի յարկս իւր, եկաց յաղօթս առ Աստուած եւ ասէ. Դու ինքնին խոստացար ինձ գալ եւ ստանձել զհոգիս իմ : Եւ եղեւ ձայն առ նա. Ոչ թողից զքեզ :

Եւ կոչեաց զազգականս եւ զդրացիս իւր եւ ասէ. Լուցէք զամենայն ջահս եւ զլամբարս եւ անացէք առ իս զերիս աւուրս : Եւ յորժամ ժողովեցան՝ պատմեաց նոցա զմեծամեծսն Աստուծոյ եւ զգալուստ Տեառն ի փոխադրել զնա առ ինքն : Իսկ երջանիկ կանայքն որ ընդ նմա՝ իբրեւ լուան զփոխումն նորա առ յինքեանց ի յողբումն արկին զինքեանս, եւ ի ձայն աղիողորմ լալով աղաչէին ոչ թողուլ զինքեանս :

Եւ սրբուհին ասէր. Ոչ որբս զձեզ որպէս ասէք թողում, այլ եւ վասն ձեր եւ վասն

elle trois jours auparavant et lui notifia l'ordre du Seigneur : Il est temps que je prenne ma mère auprès de moi, et lui dit : Reine, ne te trouble pas à ce sujet, mais accueille avec joie mes paroles, car tu vas retourner à la vie immortelle.

A cette nouvelle, la mère de Dieu eut une joie immense, car elle avait hâte d'aller auprès de son fils, vers lequel elle aspirait. Et l'ange l'appela au mont des Oliviers, où elle avait l'habitude de se rendre tous les jours et de s'isoler en prière mentalement. Et tandis qu'elle y priait, l'ange lui apparut et lui parla de son transfert, et pour le lui assurer, il lui remit le trophée, qui était semblable à des branches de palmiers, comme un signe qu'il arrivait du paradis de Dieu.

Et lorsque Marie fut de retour chez elle, elle se mit à prier Dieu, en disant : Tu m'as promis de venir toi-même recevoir mon âme. Une voix se fit entendre qui lui dit : Je ne t'abandonnerai point.

Et elle appela ses parents et ses voisins et leur dit : Allumez tous les lustres et les lampes et restez avec moi pendant trois jours. Et lorsqu'ils furent assemblés, elle leur parla des grandeurs de Dieu et de l'avènement du Seigneur pour la transporter chez lui. Mais les bienheureuses femmes qui se trouvaient auprès d'elle, en entendant qu'elle allait être transportée du milieu d'elles, se laissèrent aller à un grand gémissement, et avec des cris déchirants et des larmes la prièrent de ne point les abandonner.

Et la très sainte leur disait : Je ne vous abandonnerai point comme des

ամենայն աշխարհի բարեխօսութեամբ իմով խնամակալ լինիմ ի փոխադրելն առ որդին իմ եւ Աստուած ։ Եւ զաստցեալն առուգեալ հաւաստացուցանէր առ ի դադարել նոցա յողբոցն, եւ բառնալ զտրտմութիւնն առ յինքեանց ։

* B p. 79 a. Եւ ահա եկն առժամայն եւ Յովհաննէս առաքեալն, եւ ողբալով ողջոյն * ետ, եւ մտին ի միասին ի սենեակն յորում կուսանքն սաղմոսէին եւ երգէին երգս օրհնութեան ։ Եւ սրբուհին հրամայեաց նմա զի զերկու հանդերձս իւր տացէ երկու այրի կանանց աղքատաց զորս սովորաբար միշտ կերակրէր ։

Եւ յայտնութեամբ հոգւոյն Աստուծոյ յանկարծակի ի ծագաց երկրի եկին հասին առաքեալքն ի տուն աստուածածնին, զորս եկեալ առ դրանն ետես Յովհաննէս, եւ ողջոյն ետուն միմեանց ։ Էր ընդ նոսա եւ Դիոնեսիոս եւ Յեռոթէոս եւ Տիմոթէոս եւ նոքա մտեալք առ սրբուհին երկիր պագին եւ օրհնեցին զնա ։ Նոյնպէս եւ նա փառաւորեաց զնոսա ։

Եւ օրհնեցին զԱստուած ընդ զարմանալի սքանչելին ժողովելոյ առաքելոցն եւ եցոյց նոցա զմահիճս իւր եւ զբրաբիոն արմաւենի ոստոյն, եւ հրամայեաց նոցա նստել. եւ ղամբարք եւ ջահք լուցեալ կային ։ Եւ այսպիսիս առ նա զարհուրանօք ասէին. Զքեզ տիրուհի տեսանելով կացեալ յաշխարհի, իբրեւ զնոյն ինքն զՏէրն մեր եւ զվարդապետն համարելով մխիթարէաք, եւ արդ տրտմութեամբ լնուս զմեզ ի քում փոխադրութեանդ ։ Զայս ասելով արտասուօք զմահիճսն թանային եւ զինքեանս ։

orphelines [1], ainsi que vous le dites, mais lorsque je serai transportée auprès de mon fils et Dieu, je serai, par mon intercession, votre tutrice et celle de toute la terre. Et elle leur prouvait ce qu'elle leur disait, pour faire cesser leurs gémissements et faire disparaître leur tristesse.

* B p. 79 a. Et voilà qu'arriva, aussitôt, l'apôtre Jean, qui la salua avec plainte; * ils pénétrèrent ensemble dans la pièce où les vierges psalmodiaient et chantaient des cantiques de bénédiction. Et la très sainte lui ordonna de remettre ses deux vêtements aux deux pauvres veuves qu'elle nourrissait ordinairement.

Tout à coup, sur révélation de l'esprit de Dieu, arrivèrent de tous les coins de la terre, à la maison de la mère de Dieu, les apôtres, que Jean, sorti à la porte, aperçut, et ils se saluèrent réciproquement. Avec eux se trouvaient Denys et Hiérothée et Timothée. Ils entrèrent eux aussi auprès de la très sainte, se prosternèrent devant elle et la bénirent. Elle les honora également.

Ils bénirent Dieu pour l'extraordinaire miracle d'avoir convoqué les apôtres, et elle leur montra sa couchette et le trophée de branches de palmiers et leur ordonna de s'asseoir. Les lampes et les lustres étaient allumés. Ils lui dirent avec force émotion : En te voyant, reine, vivante sur la terre, nous nous consolions en te considérant comme notre Seigneur lui-même et notre maître, et maintenant tu nous remplis de tristesse par ton transfert. Et en disant cela ils baignaient de leurs larmes la couchette et leur personne.

1. Jean, XIV, 18.

Յայնժամ եհաս եւ աստուածային Պօղոս, եւ անկեալ առ ոտս տիրուհւոյն երկիր պագանէր արտասուօք եւ բացեալ զբերան իւր բազում գովութիւնս նմա մատուցանէր եւ ասէր. Ուրախ լեր մայր կենաց եւ պատճառ իմոյ քարոզութեանս, որ թէպէտ եւ զորդին քո մարմնով ոչ տեսի, այլ ի քեզ նայելով՝ զնա համարէի տեսանել ։

Իսկ արդ՝ հրաւիրեալ սրբուհին ի փոխումն առ որդին իւր, յայտնեալ աւետարանչին Յովհաննու զփայտն կիպարիս յորմէ կենսաբեր խաչն եւ մեծաւ թախանձմամբ կերպաձեւէ զպատկեր տիրամօրն առ ի կենալ նշխար կենաց մերոյ առ անձուկ սրտին իւրոյ յոյժ բաղձացեալ աւետարանչին ։

Քանզի յետ համբառնալոյ Փրկչին * մերոյ նովաւ մխիթարէին աշակերտքն, զի զնոյն ինքն զսուրբ կոյսն տեսանելով որպէս զորդին իւր Քրիստոս ընդունէին ։ Նա եւ Պետրոս եւ Պօղոս բազում անգամ եկանէին յԵրուսաղէմ ի տեսանել զսուրբ տեղիսն եւ ի տեսութիւն խնկուհւոյ կուսին ։ * B p. 79 b.

Արդ ժողովեալ աշակերտացն համագումար միաբանութեամբ ի յուղարկել զաստուածամայրն, խորհեալ այնուհետեւ Յովհաննու ընդ առաքեալսն աղաչելով զտիրամայրն իւրեանց դնել զփայտեղէն անօթն ի վերայ աստուածատիպ պատկերին իւրոյ եւ օրհնել զնա, եւ խնդրել ի Տեառնէ բարի առնել երկրի ի փոխմանն իւրոյ ։ Քանզի ախտ բորոտութեան մեծապէս ցասմամբ եւայր յերկրի բայց ի յԵրուսաղէմ առաւել եւս ։

Եւ երթեալ Պօղոսի եւ Յովհաննու հանդերձ միաբան գնդիւն աղաչել զտիրամայրն

A ce moment arriva le divin Paul, qui, tombant aux pieds de la reine, se prosterna avec larmes, et ouvrant la bouche il lui présenta beaucoup de louanges en disant : Réjouis-toi, mère de la vie et la cause de ma prédication, car, bien que je n'aie pas vu ton fils en corps, en te voyant je croyais le voir.

Or, la très sainte [Vierge] étant invitée à être transportée auprès de son fils, l'évangéliste Jean, saisissant par inspiration une planchette de cyprès, dont été faite la Croix vivifiante, y dessina, sur de nombreuses supplications, les traits de la mère du Seigneur, pour qu'ils demeurassent comme une relique de celle qui est notre vie, si chère à son cœur et si souhaitée par l'évangéliste.

Car après l'Ascension de notre Sauveur, * c'est par elle que les disciples se consolaient, et en contemplant la sainte Vierge, ils l'acceptaient comme son fils le Christ. Même Pierre et Paul se rendaient souvent à Jérusalem pour visiter les lieux saints et rendre visite à la sainte Vierge. * B p. 79 b.

Or, les disciples se trouvant convoqués au complet, pour les obsèques de la mère de Dieu, Jean se concerta avec les apôtres pour prier la mère du Seigneur de vouloir apposer la planchette de bois sur les traits divins de son visage et de la bénir, et de prier le Seigneur de combler la terre de ses bienfaits à l'occasion de son Assomption. Car la maladie de la lèpre faisait beaucoup de ravage dans le pays et en particulier à Jérusalem.

Paul et Jean avec tout le chœur [des apôtres] s'étant rendus auprès de la mère

իւրեանց, ասէ Պօղոս յամենօրհնեալ կոյսն. Անարատ առագաստ աստուծոյ Բանին, աղաչեմք զքեզ ընկալ զփայտեղէն պատկերս զայս զնկարեալ ի Յովհաննէսէ ի սուրբ ձեռս քո եւ օրհնեա զսա, եւ տուր զսա նշան կենաց աշխարհի : Եւ աղաչեա զորդին քո, զԱստուածն մեր, բառնալ ի ձեռն այսր պատկերի զբորոտութիւն յորդւոց ի մարդկանէ որք ապաւինին ի քո բարեխօսութիւնդ : Աղաչեմք զքեզ տուր մեզ նշան զպատկերս զայս, որպէս միածին որդին քո որ զփայտ մահուն իւրոյ՝ անմահութեան գործարան ետ աշխարհի եւ գանձ կենաց եւ հալածիչ դիւաց : Եւ շնորհեա զի սա լիցի բժիշկ վիրաւորաց եւ նշխար հաւատացելոց, եւ տեսանելով զսա որք փափագին տեսանել զքեզ, լցեալք եղիցին խնդրուածք իւրեանց :

* B p. 80 a.

Յայնժամ առեալ ամենօրհնեալ տիրուհւոյն զպատկերն նկարեալ ի սուրբ ձեռս իւր եւ տարածեալ զաստուածընկալ բազուկս իւր յերկինս եւ ասէ. Տէր Աստուած ամենակալ հայր Տեառն իմոյ բարերարի, որ առաքեցեր զմիածին որդիդ քո վասն կենաց աշխարհի մարմնանալ * յանարժան աղախնոյս քո, որ կատարեաց ի մարմնի զգրեալսն օրինաց եւ մարգարէիցն : Աղաչեմ զքեզ այժմ եւ խնդրեմ ի Քէն բարձ Տէր զախտ բորոտութեան ի մարդկանէ ի ձեռն այսր նկարեալ պատկերիս, զզօրութիւն Երրորդութեանդ տպաւորելով ի սմա ի ձեռն իմոյ աղաչանացս եւ խնդրոցս : Որ բարձեր զյանցանս առաջին մարդոյն ի ձեռն միածնի որդւոյ քո Տեառն մերոյ եւ փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի, որ կատարեաց ի մարմնի իւրում զկամս առաքողին Հօր, կատարեա եւ այժմ զխնդիր

du Seigneur pour la prier, Paul dit à la Vierge bénie par tous : Immaculé thalame du Verbe de Dieu, nous te supplions d'accepter cette image de bois, dessinée par Jean, en tes saintes mains, de la bénir et de nous la donner comme un signe de vie pour toute la terre. Prie ton fils, notre Dieu, de faire disparaître, par cette image, la lèpre des fils des hommes qui auront recours à ton intercession. Nous te prions, donne-nous cette image comme une enseigne, comme ton fils unique donna à toute la terre l'arbre de sa mort, en instrument d'immortalité, en trésor de vie et en signe persécuteur des démons. Accorde-la-nous comme un médecin pour les blessés, une relique pour les fidèles, pour qu'en la voyant ceux qui aspirent à te voir, aient leur vœu accompli.

* B p. 80 a.

Alors la reine bénie par tous, saisissant entre ses saintes mains l'image gravée et ayant étendu vers le ciel ses bras qui avaient reçu Dieu, dit : Seigneur Dieu tout-puissant, père de mon Seigneur bienfaiteur, toi qui as envoyé ton fils unique pour la vie du monde, prendre corps * dans ta servante indigne, qui accomplit en corps tout ce qui était écrit dans les lois et les prophéties. Je te prie maintenant et te supplie, Seigneur, de faire disparaître parmi les hommes la maladie de la lèpre, par cette image gravée, en lui imprimant la puissance de ta Trinité, par mes prières et mes supplications. Toi qui as fait disparaître la faute du premier homme par ton fils unique, notre Seigneur et rédempteur Jésus-Christ, qui accomplit en son corps la volonté de toi Père qui l'as envoyé, exauce maintenant la

արանցս ընտրելոցս այսոցիկ, որ բանիւ քո առաքեցան ի փրկութիւն աշխարհի աւետարանել զԵրրորդութիւնդ սուրբ եւ քեզ Հօր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյդ փառք յաւիտեանս :

Եւ ասացեալ առաքելոցն զամէնն, նոյնժամայն կամար լուսեղէն եկաց ի վերայ սրբուհւոյն եւ լոյս ամպեղէն խաչանման կաթեաց ի սուրբ պատկերն եւ եդեալ սրբուհւոյն զսուրբ պատկերն ի վերայ երեսաց իւրոց եւ թացեալ յորդառատ արտասուօքն զոր հեղոյր առաջի Տեառն : Եւ առեալ առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի զպատկերն ի ձեռաց սրբուհւոյն եւ ամենեքեան երկրպագեցին :

Իսկ սրբուհին Մարիամ ընդ առաւօտն ի ծագել արեգականն ել արտաքս եւ համբարձեալ զձեռս իւր յերկինս աղօթեաց առ Աստուած եւ դարձեալ եմուտ ի ներքս եւ հանգեաւ ի վերայ մահճացն : Եւ Պետրոս նստաւ ի սնարից կողմն բուրվառով խնկոց, եւ Յովհաննէս յանոտից, եւ այլ առաքեալքն շուրջ զմահճօքն եւ յողբս հանեալ սրբոցն արտասուօք :

Էին անդ եպիսկոպոսք Յակոբոս եղբայր Տեառն եւ Դիոնէսիոս Արիսպագացին, Յեռոթէոս եւ Տիմոթէոս աշակերտք Պօղոսի, արթուն կային եւ հսկէին իւրաքանչիւր ոք ճրագաւ իւրով, զի ոչ գիտէին եթէ երբ գալոց էր Տէրն :

Եւ Մարիամ սկսաւ կատարել զխորհուրդ կատարման * կենացն : Եւ յերրորդ ժամու * A fol. 7 r° a.

17 Եւ Մարիամ սկսաւ կատարել զխորհուրդ կատարման կենացն] եւ հրաման ետուր նոյն անարատ կոյսն ամենեցուն, բաժնեցուցանել ի մահիճս զանարատ մարմինն՝ կերպարանելով զպէս եւ ախորժէր : Աղաչանս առնէր յաղագս բարեկարգութեան աշխարհի եւ խաղաղութեան ժողովրդեանն Աստուծոյ : Եւ այնպէս ի ձեռն օրհնութեանն կատարեաց եւ զնոյայն : *add.* B — կենացն] incipit A.

prière de ces hommes élus, qui sur ton ordre ont été envoyés, pour le salut de la terre, évangéliser ta sainte Trinité, et à toi, Père, et Fils et Saint-Esprit, gloire dans l'éternité.

Les apôtres ayant répondu : Amen; il se forma aussitôt une voûte lumineuse sur la très sainte, et une lumière nuageuse, en forme de croix, rayonna sur la sainte image. La très sainte [Vierge] apposa la sainte image sur sa figure et la baigna d'abondantes larmes qu'elle répandit devant le Seigneur. Les apôtres Pierre et Paul reçurent l'image des mains de la très sainte [Vierge] et tous se prosternèrent devant.

Le matin, au lever du soleil, sainte Marie sortit dehors, leva les bras au ciel, pria Dieu, rentra aussitôt et se reposa sur sa couchette. Pierre, avec l'encensoir et l'encens, prit place au chevet, Jean aux pieds du lit, et les autres apôtres se rangèrent tout autour de la couchette; les saints sanglotaient et versaient des larmes.

Il s'y trouva aussi des évêques : Jacques le frère du Seigneur et Denys l'Aréopagite, Hiérothée et Timothée, disciples de Paul, qui veillaient, chacun avec sa lumière, car ils ignoraient quand le Seigneur viendrait.

Et Marie commença à accomplir le mystère de la fin * de sa vie. A la troi- * A fol. 7 r° a.

եղեւ որոտումն եւ բուրեաց անուշահոտութիւն յոյժ եւ ամենեքեան ննջեցին բայց յառաքելոցն :

Եւ նոյնժամայն էջ Տէրն մեր յերկնից Միքայէլ հրեշտակապետաւն, եւ ողջոյն ետ առաքելոցն : Եւ տեսեալ զնա աստուածածինն փառս մատոյց անուան նորա որ կատարեաց զխոստումն իւր առ նա եւ այնպէս յանձնեաց զերիցս երանեալ հոգին իւր ի ձեռս Որդւոյն իւրոյ եւ Աստուծոյն մերոյ զուարթերես ոգւովք :

Եւ առեալ Տէրն մեր զհոգին ետ ի Միքայէլ հրեշտակապետն եւ ոչ ոք կարէր զփառս տեսութեան հոգւոյն պատմել, քանզի երեւեցաւ սպիտակ իբրեւ զլոյս, պատեալ որպէս ամբողջ մարդ առանց արուի եւ իգի :

Ասէ Պետրոս. Տէր ով է ի մէնջ, որոյ հոգին այդպէս սպիտակ լիցէ որպէս մօրդ քո Մարիամայ : Ասէ Տէրն. ով Պետրէ ամենայն հոգիք մարդկան այդպէս սպիտակ լինեն յառաջնումն, այլ մեղք սեւացուցանեն եւ մառախղով ծածկեն :

Եւ դարձեալ ասէ Տէրն ցՊետրոս. Երթիջիր ի ձախակողմն քաղաքիս եւ ի տապանին որ անդ լիցէ, զգուշացարուք ամենայն առաքեալքդ եդեալ զմարմինդ Մարիամու եւ մի՛ որոշիք զերիս աւուրս :

* A fol. 7 r° b. Եւ զայս ասացեալ Տէրն, խօսեցաւ * Մարիամ առանց հոգւոյ ցՏէրն եւ ասէ. Յիշեա

1 որոտումն] որոտ B || 5 առ նա] եւ Միքայէլ երգէր զերգս օրհնութեան եւ այնպէս յանձնեաց *add.* B || 6 զուարթերես ոգւովք] զուարթ երեսօք. եւ Տէրն վերացաւ յերկինս : *add.* B || 7 եւ առեալ ... վերացաւ յերկինս *om.* B.

sième heure il se fit un grondement de tonnerre, et une forte odeur suave se répandit; tous s'endormirent à l'exception des apôtres.

Aussitôt notre Seigneur descendit du ciel accompagné de l'archange Michel et salua les apôtres. La mère de Dieu le voyant, rendit gloire à son nom pour avoir accompli sa promesse vis-à-vis d'elle, et rendit ainsi son âme, trois fois bienheureuse, entre les mains de son Fils et notre Dieu, le visage et l'esprit souriants.

Et notre Seigneur recevant l'âme la remit à l'archange Michel. Personne ne pouvait narrer la gloire de la vue de l'âme; car elle apparut blanche comme la lumière, enveloppée comme d'un corps humain entier, sans distinction de sexe.

Pierre s'écria : Seigneur, qui parmi nous aurait l'âme aussi blanche comme celle de ta mère Marie? Le Seigneur répondit : O Pierre! toute âme humaine est auparavant aussi blanche, mais les péchés la noircissent et l'enveloppent de brume.

Et le Seigneur dit encore à Pierre : Tu iras à gauche de la ville, et dans le tombeau qui s'y trouve, vous déposerez le corps de Marie, vous le garderez, vous tous apôtres, et vous ne vous éloignerez point pendant trois jours.

* A fol. 7 r° b. Après que le Seigneur eut dit cela, * Marie se mit à parler, sans âme, au Seigneur, et dit : Souviens-toi de moi, roi glorieux; souviens-toi de moi,

զիս թագաւոր փառաց, յիշեա զիս թագաւոր զի ստեղծուած եմ անարատ ձեռաց քոց, յիշեա զի անարատ պահեցի եւ զգուշութեամբ զառեալն ինձ զանձ : Ասէ Տէրն . Ոչ թողից զքեզ ով գանձարան գանձի իմոյ : Եւ զայս ասացեալ Տէրն, վերացաւ յերկինս :

Եւ առաքեալքն բարձին զմարմինն աստուածածնին եդեալ ի վերայ զոստս բրաբիոնին : Եւ յորժամ տանէին լսէին ձայն երգոց հրեշտակաց, բայց զոք ոչ տեսանէին : Եւ Պետրոս սաղմոսէր . Յելանելն Իսրայէլի յԵգիպտոսէ, ալէլուիա :

Եւ սատանայ մոլորեցոյց զՀրէայսն, ելին ընդդէմ զի խորտակեսցեն զմահիճսն սուրբ մարմնովն Մարիամայ, եւ կալաւ զնոսա աներեւոյթաբար կուրութիւն եւ խաւարեցան աչք նոցա : Եւ մի ոմն ի քահանայից յանդգնաբար ձգեաց զձեռն իւր ի մահիճսն զի ի վայր ընկեսցէ զանարատ մարմինն սրբոյ կուսին . հատան ձեռքն յարմկացն եւ կախեցան զդագաղացն : Եւ նա զղջանալով աղաղակէր եւ աղաչէր զառաքեալսն եւ խոստովանէր զՄարիամ կոյս աստուածածին : Եւ Պետրոս առաքելովքն աղաչեցին զաստուածածինն եւ զծնեալն ի նմանէ զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, հասուցին զթի-

4-9 բարձին ... մարմնով] ոմանք բարձին մահճօք զմարմին աստուածածնին ծածկեալք ամպով, զի միայն բարբառ նոցա լինէր լսելի, եդեալ ի վերայ զոստս բրաբիոնին, եւ ոմանք առաջի երթային զամբարօք : Եւ յորժամ տանէին՝ լսէին ձայնս երգոց հրեշտակաց եւ բարբառ գերագոյն կարգացն ընդ զօրս՝ բայց ոչ զոք տեսանէին : Եւ Պետրոս սաղմոսէր զօրհնութիւնս Եղմանն . Յելանելն Իսրայէլի յԵգիպտոսէ . Ալէլուիա : Յորոց ի ձայնէն ոմանք յիշխանաց ամբոխին խռովէին, զորս եւ զնոսին խոկ սատանայ մոլորեցոյց զՀրէայսն եւ ելին ընդդէմ զի խորտակեսցեն զմահիճսն եւ ընկեսցեն զսուրբ մարմինն Մարիամայ եւ կալաւ զնոսա B || 12 աստուածածին] եւ աղաչէր զՊետրոս ասելով . Յիշեա զիս Տէր՝ յորժամ աղախինն մատնէր զքեզ ի ժամ չարչարանացն Տեառն, եւ ճարտկելով օգնեցի քեզ յայնմ վայրի : Եւ Պետրոս ընդ այլ առաքեալսն աղաչեցին *add.* B.

roi, qui suis la créature de tes mains pures; souviens-toi de moi qui ai conservé immaculé et avec égards le trésor que tu m'avais confié. Le Seigneur répondit : Je ne t'abandonnerai point, ô trésor de mon trésor. Et ce disant, le Seigneur monta au ciel.

Les apôtres enlevèrent le corps de la mère de Dieu, après y avoir posé dessus les branches du trophée. Et route, ils entendaient les voix de chant des anges, mais n'apercevaient personne. Et Pierre psalmodiait : *Lorsque Israël sortit d'Égypte, alleluia*[1].

Le démon induisit en erreur les Juifs qui s'avancèrent à leur rencontre pour briser la couchette avec le saint corps de Marie. Un aveuglement les saisit mystérieusement et leurs yeux s'obscurcirent. Un des prêtres ayant avancé audacieusement ses mains vers la couchette pour jeter à terre le corps immaculé de la sainte Vierge, ses mains se détachèrent des bras et restèrent suspendues au cercueil. Il s'en repentit, cria, implora les apôtres et confessa Marie, vierge et mère de Dieu. Pierre et les apôtres prièrent la sainte mère de Dieu et celui qui était né d'elle, Notre-Seigneur Jésus-Christ. Ils appro-

1. Ps. cxiii, 1.

A fol. 7 vº a. կունան ի կախեալ ձեռան եւ կցեցան ի տեղւոջ իւրեանց եւ ողջացաւ * այրն ։ Ետուն նմա ի յաղթող բրաբիոնէն զի դիցէ ի խաւարեալ աչս Հրէիցն եւ որք հաւատացին բացան աչք իւրեանց ։

Եւ առաքեալքն եդին զմարմինն ի տապանին եւ ծածկեցին եւ պահեցին զերիս աւուրս որպէս պատուիրեաց նոցա Տէր եւ լսէին զերգս հրեշտակաց ի վերայ տապանին բայց զոք ոչ տեսանէին ։ Եւ յետ երից աւուրց դադարեցին հրեշտակքն յօրհնաբանութենէ ։

Եւ առաքեալն Բարդուղիմէոս ոչ ժամանեաց գալ ընդ այլ առաքեալսն ի թաղումն ։ Եհաս յետ երից աւուրց եւ աղաչեաց զայլ առաքեալսն զի արժանաւորեցուսցեն եւ զնա տեսութեան եւ ողջունի պատուական եւ անբիծ եւ աստուածընկալ մարմնոյն Մարիամու ։ Եւ յորժամ բացին զտապանն վասն նորա, զմարմինն ոչ գտին բայց միայն զպատանն, քանզի վերափոխեաց զնա ծնեալն ի նմանէ Քրիստոս Աստուած մեր ի տեղին ուր ինքն կամեցաւ եւ ինքն միայն գիտէ զտեղին ուր հոգին լցէ եւ են ի միասին հոգին եւ մարմինն յանմահական ի կեանսն ուր անպատում գեղեցկութիւնն եւ անտրտում ուրախութիւնն եւ բարեխօսէ վասն ամենայն աշխարհի մանաւանդ որ հաւատով կատարեն զօր վերափոխման նորա յերկրէ յերկինս ։ Եւ ամենայն եկեղեցիք

1 ձեռան եւ] առժամայն *add.* B || 4 եդին] զմարմին նորա ի սուրբ տապանին *add.* B || 5 որպէս պատուիրեաց նոցա Տէր *om.* B || 8 առաքեալն Բարդողիմէոս] ոմն մի յառաքելոցն B || 11 Մարիամու] Մարիամայ B — զմարմինն բայց միայն զպատանն եւ մինչեւ ցայսօր ի փորուած վիմին կուածոյ զերեզմանն տեսանի եւ երկրպագի ունայն ի մարմնոյն ։ Քանզի վերափոխեաց զնա ծնեալն ի նմանէ Քրիստոս Աստուած մեր ի տեղին ուր ինքն կամեցաւ, միաւորեալ ի միասին հոգին եւ մարմինն ի յանմահական կեանսն ։ *add.* B.

chèrent ensuite les épaules des mains restées suspendues, elles se rejoignirent

* A fol. 7 vº a. à leur place et * l'homme fut guéri. Ils lui donnèrent des rameaux du trophée pour les appliquer sur les yeux obscurcis des Juifs, et ceux qui crurent recouvrèrent la vue.

Les apôtres déposèrent le corps dans le tombeau, le couvrirent et le gardèrent pendant trois jours, comme le Seigneur leur avait commandé, et ils entendaient les chants des anges sur le tombeau, mais n'apercevaient personne. Après trois jours les anges cessèrent de chanter les louanges.

L'apôtre Barthélemy n'était pas arrivé à temps comme les autres apôtres pour les obsèques. Il arriva trois jours après et pria les autres apôtres de le rendre digne, lui aussi, de voir et saluer le précieux et immaculé corps de Marie qui avait reçu Dieu en elle. Lorsqu'on eut ouvert le tombeau pour lui, ils n'y trouvèrent plus le corps mais seulement le linceul; car Celui qui était né d'elle, notre Dieu Christ, l'avait transportée à l'endroit où il lui avait plu, et lui seul connaît l'endroit où est l'âme, et là se trouvent réunis ensemble l'âme et le corps dans la vie éternelle, où est la beauté ineffable et la joie sans tristesse, et elle intercède pour toute la terre, surtout pour ceux qui célèbrent avec foi le jour

մեծաւ ուրախութեամբ տօնեն զօր հանգստեան նորա հաւատացեալք Քրիստոսի * Նաւասարդի Ե եւ Օգոստոսի ԺԵ ։ * A fol. 7 v° b.

Յորժամ ել ի տաճարէն աստուածածինն էր ամաց հնգետասանից եւ առ Յովսէփ ամիս չորս եւ եղեն աւետիքն ի հրեշտակապետէն . եւ յորժամ համբարձաւ Քրիստոս էր աստուածածին ամաց քառասուն եւ ութից եւ ի տանն Յովհաննու աստուածաբան աւետարանչին ամս մետասան . եւ յորժամ փոխեցաւ յերկրէ յերկինս յիսուն եւ ինն ամաց էր ։

[B Ի սրբոյն Ներսիսէ Լամբրոնացւոյ ։ * * B p. 81 a.

Ուր անպատում գեղեցկութիւնն է՝ եւ անտրտում ուրախութիւն ։ Ուր յաւէժ ցնծութիւնն է՝ եւ դուարճացելոցն գեղապարութիւն ։ Ուր ակումբ սերոբէից է՝ եւ պարք քերոբէից ։ Ուր բիւրք հրեշտակաց են՝ եւ եկեղեցիք անդրանկաց ։ Անդ՝ ուր երկնաւորքն երգեն . Սուրբ, սուրբ, սուրբ Տէր զօրութեանց, լի են ամենայն երկիր փառօք նորա ։ Եւ երկրաւորքն ընդ նոսա . Փրկութիւն Աստուծոյ մերոյ որ նստի յաթոռն Հօր եւ գառինն ։

* Սա աստուածամայրն՝ որ ցանկայր տեսանել զՈրդին իւր յաթոռն Դաւթի, ետես զնա այսօր յաթոռն Դաւթի քառադիմի, եւ յանուն նորա կրկեալ ծունր երկնաւորացն եւ երկրաւորացս սեռի ։ Սա աստուածածինն՝ որ յուսահատութեան սրով խոցեցաւ ի * B p. 81 b.

de son Assomption de la terre au ciel. Toutes les églises fêtent avec grande joie le jour de son repos, ainsi que les fidèles du Christ, le 5 Navasard, le 15 Août.

Lorsque la mère de Dieu sortit du temple elle avait quinze ans, elle resta auprès de Joseph quatre mois et reçut l'Annonciation de l'archange. Lorsque le Christ monta au ciel, la mère de Dieu avait quarante-huit ans. Elle resta dans la maison de l'évangéliste théologien Jean onze ans, et lorsqu'elle fut transportée de la terre au ciel elle avait cinquante-neuf ans.

[B [Homélie] de saint Nersès de Lambroun. * * B p. 81 a.

Là, où est la beauté inénarrable et la joie sans tristesse; là, où est l'allégresse sans fin et les congrégations des bienheureux; là, où sont le concert des séraphins et les chœurs des chérubins; là, où se trouvent des myriades d'anges et les églises des premiers-nés. Là, où les célestes chantent : *Saint, Saint, Saint est le Seigneur des armées, toute la terre est remplie de sa gloire*[1]; et les terrestres avec eux : *Le salut est à notre Dieu qui est assis sur le trône du Père et à l'agneau*[2].

* La mère de Dieu qui aspirait à voir son Fils sur le trône de David, le vit aujourd'hui sur le trône de David à quatre faces, et à son nom plient le genou les genres des célestes et des terrestres. La mère de Dieu qui fut blessée * B p. 81 b.

1. Isaïe, vi, 3. — 2. Apoc., vii, 10.

տարածել միածնի իւրոյ ի խաչին, եսես այսօր զնա գլուխ իշխանութեանց եւ պետութեանց երկնաւորացն եւ նստեալ ընդ աջմէ Հօր քահանայապետ եկեղեցւոյ քաւութեան :

Սա սուրբ կոյսն՝ որ մեծամեծ վշտօք նեղեցաւ յանօրէն հրէիցն յաղօթելն ի տեղիս չարչարանաց միածնին իւրոյ, այսօր պատուեալ պաշտեցաւ ի հրանիւթ բանակացն՝ եւ գովեցաւ ի լեզուաց հրեղինաց, եւ բազմեալ հանգեաւ ի խորանս՝ որոց գեղեցկութիւնն անճառ է բանի նիւթեղէնս լեզուաց :

Այսօր պար առեալ շուրջ զնովաւ թեւաքօղեալ սրովբէք աղաղակեն ասելով. Օրհնեալ ես ամենօրհնեալդ ի կանայս : Այսօր բարձեալ զնա ի վերայ բազկաց իւրեանց քերովբէքն փառաց հնչեն ցնծութեամբ. Օրհնեալ են փառք Տեառն ի տեղւոջ սրբութեան հանգստեան իւրոյ ի տաճարս նիւթեղէնս :

Այսօր ընդ առաջ ելեալ սորա գունդք հրեշտակաց երգեն օրհնութեամբ. Փառք ի բարձունս Աստուծոյ եւ յերկիր խաղաղութիւն ի մարդիկ հաճութիւն : Այսօր Գաբրիէլ զօրօք իւրովք սպասաւորեալ սուրբ կուսին ածէ ի գաւառն երկնից եւ ասէ. Ուրախ լեր բերկրեալ ի պատրաստեալդ հանգիստ եւ ի փառս միածնի քո : Այսօր անփոփեալ քերովբէն զսուրն հրեղէն ճանապարհ տանէ սուրբ կուսին հպել ի ծառն կենաց :

Այսօր նախաստեղծն Ադամ նայեցեալ ընդ գեղապանծ վայելչութիւն դստեր իւր

par le glaive du désespoir, lorsqu'on étendit son Fils unique sur la croix, le vit aujourd'hui comme le chef des principautés et des puissances célestes[1], assis à la droite du Père, grand prêtre qui opère la réconciliation de l'église.

La sainte Vierge, qui fut affligée de grandes peines par les Juifs impies, lorsqu'elle priait sur les lieux de la passion de son Fils unique, fut honorée aujourd'hui et servie par les armées flamboyantes, et louangée par les langues de feu, elle reposa assise dans les tabernacles dont la beauté est indescriptible dans les termes des langues matérielles.

Aujourd'hui elle est entourée par les séraphins, qui se couvrent de leurs ailes et s'écrient en disant : *Tu es bénie la toute bénie entre les femmes*[2]. Les séraphins glorieux la soulèvent aujourd'hui dans leurs bras en chantant avec joie : *Bénie soit la gloire du Seigneur en ce lieu saint*[3] de son repos dans les temples matériels.

Aujourd'hui les chœurs des anges lui venant au-devant chantent avec bénédiction : *Gloire dans les hauteurs à Dieu et sur la terre paix aux hommes de bonne volonté*[4]. Aujourd'hui Gabriel avec ses armées se mettant au service de la sainte Vierge l'emporte dans les régions du ciel en disant : Réjouis-toi dans le repos qui t'est préparé, dans la gloire de ton fils unique. Aujourd'hui le chérubin rengainant son épée de feu livre passage à la sainte Vierge pour approcher de l'arbre de la vie.

Aujourd'hui le premier homme Adam contemplant la grande beauté de sa

1. Coloss., II, 10. — 2. Luc, I, 28. — 3. Ezéch., III, 12. — 4. Luc, II, 14.

ասէ. Սա է մայր ամենայն կենդանեաց ։ Այսօր նախամայրն Եւայ ողջագուրէ զդուստր իւր, որ * եղեւ սահման եւ նահանջող երկանց եւ տրտմութեանց նորա ։ * B p. 82 a.

Այսօր Աբրահամ եւ Սառա գան ի համբոյր նորա, յորոց զաւակն օրհնեցան ազգ ծննդոց նոցա ։ Այսօր ակն արկեալ Մովսէս ի սրբուհին եւ բարձեալ զձայն իւր ասէ. Ահա կոյսն զոր ոսկի սափորն իմ նշանակէր ։

Այսօր ընթացից սորա առաջի Դաւիթ սաղմոսարանաւն հնչէ. Կացցես դշխոյ ընդ աջմէ թագաւորին ի հանդերձս ոսկեհուռս զարդարեալ եւ պաճուճեալ ։ Այսօր Սողոմոնի խրախոյս տուեալ օրիորդացն անմարմնոց ուսուցանէ ասել առ հարսնացեալս Աստուծոյ. Նմանութիւն ոսկւոյ արասցուք քեզ հանդերձ կիտուածովք արծաթոյ, մինչեւ արքայ ի գիրկս իւր ընկալցի զքեզ ։

Այսօր Եսայի բարձրաբարբառ հնչէ հանդէպ սրբուհւոյս. Դու ես ծաղիկն ելեալ ի գաւազանէն Յեսսեայ, եւ կոյսն որ զԵմմանուէլն ծնաւ ։

Այսօր Եզեկիէլ տեսեալ զընթացս սորա ընդ երկինս սլացեալ՝ նկատէ եւ ասէ. Այս է դուռն փակեալ ընդ որ եմուտ տէր Աստուածն Իսրայէլի, եւ յայտնեցաւ յերկրի ։ Այսօր Զաքարիա ամբարձեալ զաչս իւր եւ տեսեալ զգեղապարդ կոյսն՝ ցուցանէ. Սա է ձոյլ ոսկի աշտանակն՝ զոր երբեմն ես տեսի բարձող եօթնարփեան շնորհաց ։

Այսօր ամլորդին ընդ առաջ եկեալ իւրոյ ազգականին, ի ձայն բարձր աղաղակէ

fille dit : C'est la mère de tous les vivants[1]. Aujourd'hui Ève la première mère embrasse sa fille qui * limita et diminua ses douleurs de l'enfantement et ses tristesses[2]. * B p. 82 a.

Aujourd'hui Abraham et Sarah viennent lui donner le baiser, car c'est en sa semence que furent bénies les générations de sa couche. Aujourd'hui Moïse contemplant la très sainte élève sa voix et s'écrie : Voici la Vierge que *mon vase d'or* désignait[3].

Aujourd'hui David, se rendant au-devant de sa course, psalmodie et dit : *Tu te tiendras reine à la droite du roi en vêtements tissus d'or, toute ornée et couverte de broderies*[4]. Aujourd'hui Salomon, encourageant les jeunes filles symboliques, enseigne à dire à la fiancée de Dieu : *Nous te ferons des chaînes d'or, marquetées d'argent, jusqu'à ce que le roi te reçoive dans ses bras*[5].

Aujourd'hui Isaïe s'écrie hautement à propos de la très sainte : *Tu es la fleur sortie de la tige de Jessé*[6] *et la Vierge qui enfanta Emmanuel*[7].

Aujourd'hui Ézéchiel, voyant sa course lancée à travers les cieux, contemple et dit : *C'est la porte fermée par laquelle entra le Seigneur le Dieu d'Israël,* qui s'est révélé à la terre[8]. Aujourd'hui Zacharie, élevant ses yeux et apercevant la très belle Vierge, la désigne : *C'est le candélabre tout d'or* que j'ai vu jadis, et qui soutenait les sept grâces[9].

Aujourd'hui le fils de la stérile, [Jean-Baptiste], venant au-devant de sa pa-

1. Genèse, III, 20. — 2. Genèse, III, 16. — 3. Exode, XVI, 33. — 4. Ps., XLVI, [hébr. XLV], 10. — 5. Cant., I, 10. — 6. Isaïe, XI, 1, 7, 14. — 7. Is., VII, 14. — 8. Ézéch., XXXXIV, 2. — 9. Zach., IV, 2.

գերգս մայրենի եւ ասէ. Օրհնեալ ես դու ի կանայս եւ օրհնեալ է պտուղ որովայնի քո, մայր Տեառն իմոյ եկեալ առ մեզ ի յերկնից :

Այսօր երկոտասան գունդք առաքելոցն շուրջ զաստուածընկալ մարմնովն երգեանկեն եւ ասեն. Արի Տէր ի հանգիստ քո դու եւ տապանակս այս ամբիծ՝ բնակարան սրբութեան աստուածութեանդ քո :

Այսօր կոյսքն իմաստունք սպասաւորք վերափոխմանն կուսի՝ փարեն զտապանաւ մարմնոյն եւ ասեն. Երանի * է քեզ երանեալդ ի յազգաց :

* B p. 82 b. Այսօր եկեղեցիք Քրիստոսի ընդ տիեզերս հանդէս գումարեալ ի պատիւ աւուրս մեծի, երանի տան աստուածածնիս ի զանազան շրթունս խօսից :

Այսօր երկնայինք եւ երկրաւորք ի մի հանդէս պարու վերօրհնեն զծնօղս Աստուծոյ : Այսօր եւ մեք ի պատիւ փոխման տիրուհւոյ կուսին՝ խրախոյս ցնծութեան տացուք մեր ժողովոյ : Այսօր ժողովեալքս ի տաճար անուան մօր Տեառն խնկուհւոյ, երկրպագութեամբ կալցուք զնա միջնորդ փրկութեան մերոյ : Այսօր եղեալ ապաստան յօրս պատուական կացցուք մաղթանօք աստուածածնին սրբոյ յանդիման :

Ո՛վ մայր Աստուծոյ աստուածածին Մարիամ՝ հեզ եւ քաղցրալուր որոց առ քեզն յուսան : Ո՛վ պարծանք կուսից եւ փառք հրեշտակաց եկեղեցւոյ, որ միայն ես համարձակ եւ բարեխօս աշխարհի : Ո՛վ շտեմարան բարեաց եւ աղբիւր ողորմութեան որոց հաւատով

rente, crie à haute voix le cantique de sa mère et dit : *Tu es bénie entre les femmes et béni est le fruit de ton sein* [1], mère de mon Seigneur qui viens à nous au ciel.

Aujourd'hui les douze chœurs des apôtres, entourant le corps, qui reçut en lui Dieu, chantent et disent : *Lève-toi, Seigneur, pour entrer dans ton repos, toi et cette arche pure,* qui fut l'habitation de ta sainte divinité [2].

Aujourd'hui les sages vierges, servantes [3] de l'Assomption de la Vierge, * B p. 82 b. embrassent le tombeau du corps et disent : Gloire * à toi, qui es nommée bienheureuse par toutes les générations [4].

Aujourd'hui les églises du Christ répandues dans l'univers se convoquent en l'honneur de cette grande journée, et bénissent la mère de Dieu sur des bouches et des langues différentes.

Aujourd'hui les célestes et les terrestres, en un chœur unanime, bénissent la mère de Dieu. Aujourd'hui, nous aussi, réunissons-nous en une convocation joyeuse en l'honneur de l'Assomption de la reine Vierge. Aujourd'hui, réunis dans ce temple dédié au nom de la mère du Seigneur, prosternons-nous et prenons-la pour médiatrice de notre salut. Aujourd'hui, ayant recours, en cette précieuse journée, présentons-nous avec des cantiques à la sainte mère de Dieu.

O Mère de Dieu, Marie, douce et accueillante pour ceux qui espèrent en toi! O honneur des vierges, gloire des anges de l'église, qui seule es libre d'intercéder pour la terre! O dépôt de bienfaits et source de miséricorde

1. Luc, I, 42. — 2. Ps. CXXXI, 8. — 3. Matth., XXX, 2. — 4. Luc, I, 48.

զսուրբ ոտից քո կախեցան. քեզ սպասէ ժողովեալ այս հանդէս եւ առաջի Քո անկեալ զգթութիւնս հայցէ :

Դու սուրբ կոյս որ կայցեր այսօր հուպ Երրորդութեան, խնդրեա եկեղեցւոյ զխաղաղութիւն եւ անձանց մերոց զփրկութիւն : Դու տիրուհի որ համարձակդ ես առ միածին քո որդի, աղաչեա վասն արեամբ գնեալ իւրոյ հօտի՝ պահել անբողջ զանդամս զանազան ի լրումն մարմնոյ ըստ հասակի. զայցելուս յառաջնորդել, զքահանայս ի քաւել, զսարկաւագս յուսուցանել, զժառանգաւորս ի դաստիարակել, զժողովուրդս ունկնդրութեամբ սոցին հետեւել :

Քեզ մաղթէ եկեղեցիս եւ անկեալ առաջի աղերսէ. խոնարհեաց յաղաչել զմիածին որդիդ քո վասն թագաւորաց հանդարտութեան, իշխանաց զուարթութեան, զինուորաց պատսպարութեան, քաղաքաց պահպանութեան, եւ որոց ի նոսա զանազան հասակաց խնամակալութեան :

Որպէս զի միաձայն երգով ի մի հանդէս * պարու տօնեսցուք քեզ՝ աստ եւ յանդրանկացն խորան, ի փառս ամենասուրբ Երրորդութեան Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ՝ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն : * B p. 83 b

Յայսմ աւուր նահատակութիւն սուրբ վկային Տարսիկիանի :

Սուրբն Տարսիկիոս ընթերցող էր եւ ապալիթ [sic] եկեղեցւոյն Աստուծոյ Հռոմայ՝ անարատ վարուք եւ ուղիղ հաւատով : Եւ յաւուր միում բերէր զմարմինն Քրիստոսի ի

pour ceux qui tombent avec foi à tes pieds saints, c'est de toi qu'attend la grâce notre convocation, et, se prosternant devant toi, elle te la demande.

Toi, sainte Vierge, qui te tiens aujourd'hui près de la Trinité, demande la paix pour l'Église et le salut pour nos personnes. Toi, reine, qui as libre accès auprès de ton Fils unique, demande pour son troupeau, acheté par son sang, de préserver ses membres intacts jusqu'à la plénitude du corps selon l'âge : les évêques dans leur mission de conduire [le peuple], les prêtres dans celle de réconcilier, les diacres dans l'enseignement, les clercs dans l'éducation et les peuples dans l'obéissance à les suivre.

L'Église prosternée te prie et supplie, daigne prier ton fils unique pour la paix des rois, le bonheur des princes, l'abri des armées, la préservation des villes et la tutelle des personnes de différent âge qui s'y trouvent.

Afin que d'une voix unanime et en un * chœur unique nous puissions te fêter ici-bas et dans le temple des premiers-nés, en la gloire de la très sainte Trinité, du Père, du Fils et du Saint-Esprit, maintenant et toujours et dans les siècles des siècles. Amen. * B p. 83 a.

En ce même jour, martyre du saint martyr Tharsice.

Saint Tharsice était lecteur et acolyte de l'église de Dieu à Rome; d'une conduite sans tache et de foi orthodoxe. Un jour qu'il portait en secret le

ծածուկ, կալեալ զնա հեթանոսքն հարցին՝ եւ ոչ յայտնեաց զի մի անարգեսցեն զսուրբ խորհուրդն ։ Վասն որոյ հարին զնա քարամբք եւ գաւազանօք մինչեւ մեռաւ, եւ ոչ մատնեաց զսուրբ խորհուրդն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։]

Նաւասարդի Զ եւ Օգոստոսի ԺԶ ։ Տօն է փոխման ամենօրհնեալ աստուածածնի, եւ յայսմ աւուր Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ սուրբ եւ պատուական դաստառակին որ առ Աբգար ։

Թագաւորն Հայոց եւ Ասորոց Աբգար լուաւ ի հաւատարմաց իւրոց եթէ Քրիստոս յերկրին Հրէաստանի բազում բժշկութիւնս առնէ առանց դեղոց եւ արմատոց. զկուրաց աչս բանայ, զկաղս գնացուցանէ, զբորոտս սրբէ, զդեւս հանէ, զմեռեալս յարուցանէ, եդ ի միտ իւրում եթէ Աստուած է որ զայս գործէ ։ Գրեաց առ նա գիր աղաչանաց զի եկեալ բժշկեսցէ զնա, զի ախտացեալ էր մարմնով ։ Եւ առաքեաց զԱնանէ զհաւատարիմ իւր ընդ նմին եւ զՅոհաննէս նկարիչ եւ պատկերահան զի թէ ոչ գայցէ բերցեն նմա զպատկեր նորա ։

* A fol. 8 rº a. * Եւ երթեալ արանցն յԵրուսաղէմ հանդիպեցան այն աւուր որ Փրկիչն յաւանակաւ եմուտ յԵրուսաղէմ. եւ ծերքն եւ տղայքն յառաջ ելեալ աղէին. Ովսաննա օրհնեալ որ գայ յանուն Տեառն ։

4 եւ . . . Աբգար] եւ առաքումն ի Քրիստոսէ յԵդեսիա պատուական դաստառակին՝ յորում էր անձեռագործ պատկերն՝ առ Աբգար թագաւոր Հայոց որով բժշկեցաւ ։ B || 9 առ նա] նմա B || 10 զի] քանզի յոյժ B || 11 զՅովհաննէս B — բերցեն] բերցէ B || 13 այն] յայնմ B || 14 յառաջ] ընդ առաջ B || 15 գայ] գաս B.

corps du Christ, les païens le saisirent et l'interrogèrent, mais il ne dévoila rien, pour que le saint mystère ne fût pas insulté. Aussi ils le frappèrent à coup de pierres et de bâton jusqu'à ce qu'il en mourût, mais il ne livra point le saint mystère de notre Dieu le Christ.]

6 NAVASARD, 16 Août.

Fête de l'Assomption de la mère de Dieu, glorifiée par tous,
et, en ce jour, de la sainte et précieuse image de notre Dieu Christ envoyée à Abgar.

Le roi d'Arménie et de Syrie, Abgar, ayant appris de ses gens fidèles que le Christ accomplissait, dans le pays des Juifs, beaucoup de guérisons sans médecines et sans racines, qu'il rendait la vue aux aveugles, faisait marcher les boiteux, guérissait les lépreux, chassait les démons, ressuscitait les morts, eut la conviction que c'était Dieu qui faisait cela. Il lui écrivit une lettre pour le prier de venir le guérir, car il avait une infirmité sur le corps. Et il envoya son fidèle Anané accompagné de Jean, peintre et dessinateur, pour que, dans le cas où il ne viendrait point, on lui apportât son image.

* A fol. 8 rº a * Ces hommes s'étant rendus à Jérusalem, y arrivèrent le jour où le Rédempteur, à dos d'âne, faisait son entrée à Jérusalem, et les vieillards et les enfants le précédant, criaient : Hosanna, béni qui viens au nom du Seigneur [1].

1. Jean, XII, 13.

Եւ ելեալ ի տաճարէն գնաց ի տուն Գամաղիելի ի ճաշ ։ Եւ դեսպանքն Աբգարու մատեան առ Փիլիպպոս եւ ասեն. Տէր, կամիմք զՅիսուս տեսանել ։ Եւ նորա առեալ զԱնդրէաս ընդ իւր, ետուն զթուղթն Աբգարու ։ Եւ Յիսուս ասէ. Եհաս ժամ զի փառաւորեսցի որդի մարդոյ ։ Եւ հրամայեաց Թումայի գրել թուղթ պատասխանի Աբգարու թէ. Փոքր ժամանակ սաս կատարեմ զկամս հօր իմոյ եւ ապա վերացայց առ նա, եւ զմի յաշակերտաց իմոց առաքեցից բժշկել զքեզ ։

Իբրեւ ետես նկարիչն Յոհաննէս եթէ ոչ առ յանձն Յիսուս երթալ ընդ նոսա, սկսաւ նկարել զպատկեր նորա զի տարցէ Աբգարու ըստ հրամանին, զերիտասարդական պատկերն հասակի յորում էր Փրկիչն ։ Եւ դարձեալ հայեցեալ ի նա, տեսանէ զնա այր ծեր փառատես ։ Եւ թողեալ զառաջինն լի զարմացմամբ սկսաւ զծերունականն նկարել ։ Եւ դարձեալ հայեցեալ ի նա ետես պատանի գեղեցիկ. ապա գիտաց եթէ անհնարին է նմա առնուլ զհանգամանս պատկերի նորա ։

Եւ Յիսուս գիտացեալ զխորհուրդս նորա կոչեաց * զնա առ ինքն եւ զի լուացեալ էր զսուրբ եւ զամենալոյս երեսս իւր ջրովն եւ կամէր պատարակաւ մաքրել ։ Յորժամ արկ զկտաւն ոսկէթել զերեսօքն, նոյնժամայն տպաւորեցաւ ի նմա պատկերն տերունական, առանց դեղոց եւ արուեստից մարդկան, եւ ծալեալ զայն՝ ետ յԱնանէ եւ * A fol. 8 r° b.

1 տաճարէն] ի տանէն՝ գնացին B || 3 Աբգարու] թագաւորի *add.* B || 4 Թումայի] Թովմայի B || 5 փոքր] մի *add.* B || 8 պատկերն հասակի] հասակն B || 10 փառատես] փառաւորատես B || 12 նորա] եթող զնկարելն եւ կայր զարմացեալ *add.* B || 13 եւ զամենալոյս *om.* B || 15 արկ] ած B || 16 դեղոց] դեղոյ B.

Lorsqu'il sortit du temple, [le Seigneur] se rendit chez Gamaliel pour dîner. Les envoyés d'Abgar se présentèrent à Philippe et dirent : Seigneur, nous voudrions voir Jésus [1]. Il prit avec lui André, et ils lui remirent la lettre d'Abgar. Et Jésus dit : Le moment est arrivé pour que le Fils de l'homme soit glorifié [2], et il ordonna à Thomas d'écrire la lettre de réponse à Abgar : Il ne me reste que peu de temps pour accomplir la volonté de mon Père, et ensuite je monterai vers lui et enverrai un de mes disciples pour te guérir.

Lorsque Jean, le peintre, vit que Jésus n'avait pas accepté de se rendre avec eux, il se mit à peindre son portrait, pour le présenter à Abgar, selon son ordre; il peignait les traits de jeunesse, de l'âge dans lequel se trouvait le Rédempteur, mais l'ayant fixé de nouveau, il l'aperçut changé en un vieillard, d'une beauté remarquable. Et quittant les premiers traits, tout surpris, il se mit à peindre l'image de la vieillesse. L'ayant fixé de nouveau, il l'aperçut tout beau jeune homme. Alors il se rendit compte qu'il lui serait impossible de rendre les traits de son visage.

Jésus, qui connaissait sa pensée, l'appela * à lui, et comme il avait lavé, à l'eau, sa sainte figure toute lumineuse, il voulait l'essuyer avec une serviette; lorsqu'il eut appliqué la toile tissue d'or sur sa figure, les traits du Seigneur s'y imprimèrent aussitôt sans le concours de couleurs et d'art humain, * A fol. 8 r° b.

1. Jean, XII, 12, 20, 21, 22. — 2. Jean, XII, 23.

զընկերս նորա տանել Թագաւորին Աբգարու ։ Եւ նոքա առեալ խնդութեամբ եկին յՈւռհա եւ մինչ կամէին մտանել ի քաղաքն, թշնամիք պատահեցին ի դուռն քաղաքին ։ Եւ նոքա եդեալ զսուրբ դաստառակն ի մէջ երկուց աղիւսոց թրծելոց եւ պնդեալ ուժգին ընդ միմեանս՝ ընկեցին ի ջրհորն առ դուրս քաղաքին, եւ ինքեանք մտին ի քաղաքն, եւ փակեցաւ դուռն ։

Եւ մտեալ առաջի Թագաւորին ետուն զԹուղթն Յիսուսի եւ պատմեցին զամենայն եղեալսն ։ Եւ ուրախացեալ Աբգարու ի վաղիւն հրամայեաց ամենայն քաղաքին Եդեսիա ելանել ընդ նմա սպիտակ զգեստիւք եւ մոմեղինօք վառելովք եւ անուշահոտ խնկովք ։ Եւ երթեալ ի ջրհորն հանին զսուրբ կտաւն անտի ։ Եւ զմի յաղիւսոցն թողին անդէն ի ջրհորին՝ որ բազում բժշկութիւնս առնէ մինչեւ ցայսօր ։

Եւ դարձաւ Թագաւորն ցնծութեամբ ի քաղաքն եւ ուրախութեամբ եւ երգովք
*A fol. 8 v° a. նուագարանօք, եւ եդ Թագաւորն ի վերայ երեսաց զսուրբ դաստառակն * եւ բժշկեցաւ կէս մարմնոյ նորա եւ բուսաւ մազ աչացն եւ յօնացն, եւ ձայն նորա զօրացաւ ։ Եւ անկեալ յերկիր երկիր եպագ սուրբ դաստառակին եւ պատկերին Քրիստոսի եւ իբրեւ յԱստուած հաւատաց ի նա ։

Եւ տօն մեծ կարգեաց զօրն զայն զվեցն Նաւասարդին եւ մեծարեաց զԱնանէ եւ

2 յՈւռհայ B || 8 Եդեսեայ B — զգեստուք B || 9 հանին] անտի *add.* B || 10 ի ջրհորին] ի ջրհորն B || 11 երգովք] երգօք B || 12 եդ] եդեալ B — երեսաց] իւրոց *add.* B || 13 յօնացն] յօնիցն B || 14 սուրբ դաստառակին *om.* B || 16 զօրն զայն] որ վեց էր Նաւասարդի ամսոյ *add.* B.

et l'ayant pliée, il la remit à Anané et à ses compagnons pour l'emporter au roi Abgar. Ils la reçurent avec joie et retournèrent à Édesse [*Ouhra*]. Comme ils étaient pour pénétrer dans la ville, des ennemis envahirent la porte de la ville. Alors ils mirent la sainte image entre deux tuiles cuites et les ayant bien pressées l'une contre l'autre, ils les jetèrent dans un puits près de la porte de la ville, et eux ayant fait leur entrée en la ville, la porte se referma sur eux.

Ils se présentèrent au roi, lui remirent la lettre de Jésus et lui rendirent compte de tout ce qui s'était passé. Abgar, tout en joie, ordonna le lendemain à toute la ville d'Édesse de sortir avec lui, en habits blancs, avec des cierges allumés et de l'encens parfumé, et s'étant rendus au puits, ils en retirèrent la sainte toile. Ils laissèrent une des tuiles dans le puits, qui fait beaucoup de guérisons jusqu'aujourd'hui.

Et le roi revint à la ville, avec joie et allégresse, et aux sons d'instru-
A fol. 8 v° a. ments. Le roi apposa sur sa figure la sainte image, et * la moitié de son corps fut guérie, les cils et les sourcils repoussèrent, sa voix se fortifia. Et s'étant prosterné, il vénéra la sainte image du Christ. Il y crut comme à Dieu.

Il institua en ce jour une grande fête, le 6 Navasard. Il combla Anané et

զընկերս նորա յոյժ մեծութեամբ ։ Եւ կատարի տօնս այս ընդ տօնի վերափոխման սուրբ աստուածամօրն ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ յաւիտեան ։

Յայսմ աւուր վկայաբանութիւն Դիոմիտոսի բժշկի ։

Քրիստոսի վկայն սուրբն Դիոմիտոս էր ի Տարսոն քաղաքէն, արուեստիւ բժիշկ, յաւուրս կռապաշտ արքային Դիոկղետիանոսի ։ Առաջին հալածումն եղեւ քրիստոնէից ի Տրայանոսէ արքայէն եւ երկրորդ հալածումն եղեւ ի Դեկոսէ արքայէ եւ երրորդ հալածումն ի Դիոկղետիանոսէ արքայէ ։

Եւ սուրբն Դիոմիտոս թողեալ զՏարսոն քաղաքն գնաց ի Նիկիա եւ անուամբն Աստուծոյ բժշկէր զամենայն հիւանդսն եւ մտանէր ի բանտսն առ քրիստոնեայսն, մխիթարէր զնոսա եւ բժշկէր զամենայն հիւանդսն եւ ողջացուցանէր զվէրս նոցա եւ քաջալերէր հաստատուն կեալ ի հաւատսն Քրիստոսի ։

Եւ ամենաչարն սատանայ արկեցոյց վասն նորա թագաւորին, եւ որպէս նորա հնազանդ եւ հրամանակատար առաքեաց * զօրականս զի տարցեն կապանօք զսուրբն ի Նիկիա քաղաքէն ի Նիկոմիդիա քաղաքն ։ * A fol. 8 v° b.

1 մեծութեամբ] մեծապանօք B — վերափոխման սուրբ *om.* B || 2 Քրիստոսի մերոյ *om.* B || 3 վկայաբանութիւն Դիոմիտոսի բժշկի] վկայութիւն Դիոմիդեայ բժշկապետի B || 4 սուրբն *om.* B — Դիոմիտոս] Դիոմիդոս B || 6 Դեկոսէ] Տրայանոսէ B — եւ երրորդ հալածումն եղեւ ի Դիոկղետիանոսէ արքայէն *om.* B || 9 մտանէր ի բանտսն առ քրիստոնեայսն] մտեալ ի բանտն առ Քրիստոսի վկայսն B || 10 զամենայն հիւանդսն եւ ողջացուցանէր *om.* B || 11 կեալ] կալ B || 14 Նիկոմիդիա] Նիկոմիդեա B.

ses compagnons de beaucoup de richesses. Cette fête se célèbre avec la fête de l'Assomption de la sainte mère de Dieu pour la gloire de notre Dieu Christ éternellement.

En ce jour martyre du médecin Diomède.

Le martyr du Christ saint Diomède [*Diomitos*] était de la ville de Tarse, de son état médecin, aux jours de l'empereur Dioclétien, l'idolâtre. La première persécution des Chrétiens eut lieu par l'empereur Trajan, la deuxième persécution par l'empereur Dèce et la troisième persécution par l'empereur Dioclétien.

Saint Diomède quitta la ville de Tarse et se rendit à Nicée. Il y guérissait, au nom de Dieu, tous les malades; entrait dans les prisons auprès des chrétiens, les consolait, soignait tous les malades, guérissait toutes leurs plaies et les encourageait à demeurer fermes dans la foi du Christ.

Le tout méchant satan excita l'empereur contre lui; il expédia des soldats, * comme exécuteurs obéissants, pour conduire le saint, chargé de chaînes, de la ville de Nicée à la ville de Nicomédie. * A fol. 8 v° b.

Իբրեւ կացին զնա ի տեղին ուր սովոր էր կալ յաղօթս, անկեալ ի ծունկս եւ համբարձեալ զձեռս իւր յերկինս եւ աղօթեալ առ Աստուած. եւ մինչդեռ աղօթքն ի բերանն էր աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Օգոստոսի ԺԶ :

Եւ զօրականքն հատին զմեռեալ մարմնոյն զգլուխն եւ առժամայն կուրացան եւ խաւարեալ աչօք տարան զգլուխն առ թագաւորն. եւ նա յոյժ զարմացաւ եւ հրամայեաց զօրականացն զի տարցեն զգլուխն եւ դիցեն ի մարմինն : Եւ յորժամ տարան, առժամայն բացան աչք իւրեանց եւ հաւատացին ի Քրիստոս. եւ այլոցն համարձակութեամբ քարոզէին զմեծամեծս Աստուծոյ :

Եւ կին մի քրիստոնեայ Պետրոնեայ առ գաղտ զմարմին սրբոյ վկային Դիոմիտոսի եւ ի նոյն քաղաքին Նիկիա եդ պատուով ի տապանի եւ մինչեւ ցայսօր բազում նշանք լինին ի նշխարացն :

* B p. 84 b. [B * Ի սմին աւուր տօն է սրբոց վկայիցն՝ Թիրսու, Լեւկիու, Կորոնատու, եւ որոց զկնի նոցա, որք սրով եւ հրով մաշեալք ի հեթանոսացն կատարեցան, եւ զՔրիստոս ոչ ուրացան, որով եւ վկայական մահուամբ պսակեցան փառօք : Կատարի ժողով սոցա մերձ յԵղենիանոն :]

1 ի ծունկս] իւր *add.* B || 2 համբարձեալ] համբարձ B || 3 Օգոստոսի ԺԶ] եւ Նաւասարդի Զ *add.* B || 4 կուրացան] կորուսին զլոյս աչաց իւրեանց B || 6 զգլուխն] հատեալ *add.* B || 9 Պետրոնեայ] անուն Պետրոնիա *add.* B — Դիոմիդասի B || 10 եդ] եդիր B.

Lorsqu'ils l'arrêtèrent à l'endroit où [le saint] avait l'habitude de prier, il se mit à genoux, éleva ses bras au ciel et pria Dieu, et la prière encore sur les lèvres, il rendit l'âme à Dieu, le 16 Août.

Les soldats tranchèrent la tête du cadavre, mais furent aussitôt saisis de cécité; et, les yeux éteints, ils apportèrent la tête à l'empereur qui, très surpris, ordonna aux soldats de remporter la tête et de la remettre auprès du corps. Lorsqu'ils l'eurent rapportée, leurs yeux s'ouvrirent aussitôt et ils crurent au Christ. Ils prêchèrent avec hardiesse aux autres les merveilles de Dieu.

Une femme chrétienne de nom Petronia emporta secrètement le corps du saint martyr Diomède et le déposa avec honneur dans un tombeau dans la même ville de Nicée et jusqu'aujourd'hui il s'y accomplit beaucoup de miracles par les restes.

* B p. 84 b. [B * En ce même jour, fête des saints martyrs Thyrse, Leucius, Coronat et ceux qui les suivirent et qui subirent la mort par le glaive et les flammes des païens, et ne renièrent point le Christ et furent couronnés de gloire par la mort des martyrs. Leur service commémoratif a lieu près d'Hellénianon.]

Նաւասարդի Է եւ Օգոստոսի ԺԷ ։ Վերստին տօն ննջման ամենօրհնեալ աստուածածնին եւ վկայաբանութիւն Միւռոնայ քահանայի ։

Յաւուրս Դեկոսի անօրէն արքային էր սուրբն Միւռոն քահանայն ։ Եւ յաւուր ծննդեանն Քրիստոսի գնաց անօրէն իշխանն Անտիպատրոս * յեկեղեցին ի հալածել զքրիստոնեայս . եւ ընդդէմ ելեալ Միւռոն քահանայն դարձոյց անարգանօք, եւ քաջալերեաց զքրիստոնեայսն ։ Եւ բարկացեալ իշխանին հրամայեաց կախել զնա եւ քերել զմարմինն եւ բորբոքեցին հնոց եւ ելանէր բոցն յիսուն կանգուն . ընկեցին անդ զսուրբն Միւռոն ։ Եւ էր ի մէջ հնոցին ի հանգստեան որպէս ի տաճարի, եւ ելանէր բոցն ի հնոցէն եւ այրէր զբազումս յանհաւատից ։ * A fol. 9 rº a.

Եւ ետես իշխանն արս կանգնեալս ի մէջ հնոցին ընդ սրբոյն Միւռոնայ եւ էին երեսք նորեանց պայծառ քան զարեգակն ։ Եւ ելեալ սուրբն ի հնոցէ զուարթ երեսօք եւ կացեալ առաջի իշխանին եւ քարոզէր ամենեցուն զանուն Տեառն Յիսուսի եւ զյաւիտենական թագաւորութիւն իւր . եւ յամօթ արար զիշխանն ։ Եւ հանին զնա ի թիկանցն

2 քահանայի] քահանայապետի B || 3 անօրէն] ամբարիշտ B — քահանայն] մեծ եւ սքանչելի զարմանք պայծառացեալ յաշխարհին Աքայեցւոց *add.* B || 6 քերել] քերեցին B || 7 հնոց] հուր B — եւ ելանէր բոցն յիսուն կանգուն *om.* B || 8 ի հանգստեան *om.* B || 8-11 եւ ելանէր ... զարեգակն *om.* B || 11 Եւ ելեալ] ի հնոցէն անվնաս զօրութեամբն Քրիստոսի *add.* B || 13 եւ յամօթ արար] եւ յամօթի հարաւ իշխանն եւ հրամայեաց եւ հանին B.

7 NAVASARD, 17 Août.

De nouveau fête de la dormition de la mère de Dieu glorifiée de tous, et martyre du prêtre Miron.

Le saint prêtre Miron vivait au temps de l'empereur Dèce, l'impie. Le jour de la naissance du Christ, le président Antipater, l'impie, * se rendit à l'église pour en chasser les chrétiens. Le prêtre Miron alla à sa rencontre, lui fit rebrousser chemin avec insultes et encouragea les chrétiens. Le président indigné ordonna de le pendre, de déchirer son corps; on alluma ensuite une fournaise, dont les flammes montaient à cinquante aunes, et on y jeta saint Miron. Il se trouva à son aise dans la fournaise comme dans un temple, dont les flammes sortirent et brûlèrent beaucoup d'infidèles. * A fol. 9 rº a.

Le président aperçut des personnes debout dans la fournaise avec saint Miron, et leurs visages étaient plus resplendissants que le soleil. Le saint sortit des flammes avec une mine joyeuse et, se présentant devant le président, prêcha à tous le nom du Seigneur Jésus et son royaume éternel. Il rem-

մինչև ի ներբանս ոտիցն, զոր առեալ սրբոյն ի ձեռս իւր ձգեաց յերեսս իշխանին :

Եւ դարձեալ միւսանգամ նեղեցին զնա զոհել կռոցն եւ ամենևին ոչ լուաւ․ քերեցին դարձեալ զվէրս վիրացն. եւ ձայն եկև յերկնից եւ զօրացոյց զնա : Ընկեցին զնա առաջի մատակ առիւծի, եւ խօսեցաւ առիւծն մարդկային բարբառով եւ յանդիմանեաց զանաստուած մոլորութիւն կռապաշտիցն :

* A fol. 9 rº b. Իսկ դատաւորն Միռոն * առաքեաց կապանօք ի Կիզիկոն առ բդեշխ քաղաքին եւ զգազանսն սպանին եւ անդ հատին զգլուխ նորա Օգոստոսի ԺԷ :

* B p. 85 a. [B * Վերստին տօն է ննջմանն աստուածածնի՝ ամենօրհնեալ Տիրուհւոյն մերոյ :

Եղեն յայսմ աւուր սքանչելագործութիւնք սրբոյ աստուածածնին, զանզի փրկեցաւ քաղաքն թագաւորական ի սկիզբն թագաւորութեան Լեւոնի Իսաւրոսի : Եկեալ բազմութիւնք Հագարացւոց հազար եւ ինն հարիւր նաւօք առնուլ զքաղաքն եւ հայհոյէին զաստուածածինն : Իսկ քաղաքացիքն յանկարութիւն անկեալք զամենասուրբ աստուածածինն աղաչէին, եւ նա լուաւ գթածաբար, որ եւ արագ զՀագարացիսն նաւօքն ի խորս ընկղմեաց ի ծովն :

Եւ զայն որ ի վերայ բարձր փայտին ելեալ առաջնորդ նոցա եւ զոչէր զհայհոյական նոցին աղօթան՝ կործանեաց, եւ զորս ընդ Բուլղարացիսն գային երկու բիւր հագարացիս՝

1 զոր առեալ սրբոյն ի ձեռս իւր ձգեաց յերեսս իշխանին *om.* B || 2 դարձեալ *om.* B || 3 եւ ձայն եկեւ յերկնից եւ զօրացոյց զնա *om.* B || 4 առաջի] արջոյ եւ մատակ առիւծոյ եւ ոչ վնասեցին նմա, հրամայեաց եւ զգազանսն սպանին *add.* B || 4-5 եւ խօսեցաւ ... կռապաշտիցն : *om.* B || 6 առաքեաց] արձակեաց — բդեշխ] բդեաշխ B || 7 եւ զգազանսն սպանին *om.* B — Օգոստոսի ԺԷ] եւ Նաւասարդի Է *add.* B.

plit le président de confusion. On lui enleva la peau du dos jusqu'à la plante des pieds, que le saint, saisissant de la main, jeta à la figure du président.

On le força de nouveau à immoler aux idoles, mais il ne voulut rien entendre. On rouvrit alors les plaies des blessures et une voix du ciel le réconforta. On le jeta devant une lionne et la lionne d'une voix humaine parla et blâma l'erreur athée des idolâtres.

* A fol. 9 rº b. Le président envoya saint Miron * chargé de chaînes à Cyzique au proconsul de la ville, on tua les bêtes fauves, et on y trancha la tête [du saint] le 17 Août.

* B p. 85 a. [B * Encore fête de la dormition de la mère de Dieu, notre reine glorifiée par tous.

Il y eut en ce jour des miracles de la sainte mère de Dieu, car la ville royale fut sauvée au commencement du règne de Léon l'Isaurien. Une multitude de Sarrasins attaquèrent la ville avec mille neuf cents bateaux en blasphémant la mère de Dieu. Les habitants réduits à l'impuissance eurent recours à la très sainte Mère de Dieu; elle les exauça charitablement, et engloutit rapidement les Sarrasins avec leurs navires au fond de la mer.

Elle anéantit leur guide, qui, monté sur un long mât, exhalait leur prière de blasphème; elle défit les Sarrasins au nombre de vingt mille qui arrivaient

կոտորեաց, եւ զայլ ամենայն նաւսն այր եւ անդր ցրուեաց, որք ի սովոյ վտանգ անկեալ՝ զմարմինս մարդկան եւ իշոց եւ սողնոց ուտէին : Եւ այնպէս օգնականութեամբ տիրուհւոյն փրկեցան քաղաքացիքն, որք հաւատով եւ պաղատանօք զնա աղաչէին :

Իսկ առաջնորդ Հագարացւոցն տեսեալ անգործ լեալ զձեռնարկութիւնն իւրեանց, աղաչանօք խնդրեաց մտանել եւ տեսանել զքաղաքն : Եւ իբրեւ եկեալ ոչ կարէր մտանել, ի վեր հայեցեալ ետես ի վերայ դրանն զպատկեր աստուածածնին եւ ծանեաւ զի նա ոչ թոյլ տայր նմա մտանել ի ներքս, վասն որոյ իջեալ ի ձիոյն եւ երկրպագեալ եմուտ հետեւակ ի քաղաքն տապեալ ի գոռոզութենէն :]

Նաւասարդ Ը եւ Օգոստոս ԺԸ : Տօն ննջման Աստուածածնին եւ վկայաբանութիւն
սրբոյն Ստեփաննոսի Ուլնեցւոյն եւ ընկերացն նորա :

Վկայն Քրիստոսի սուրբն Ստեփաննոս էր ի ժամանակս ուրացողին Յուլիանոսի : Եւ էր ի թագստի ի լերինն : Եւ հովիւ մի տեսեալ զնոսա մատնեաց դատաւորի Սոկրատայ եւ առժամայն դիւահարեալ մեռաւ : Եւ սուրբքն կացեալ առաջի դատաւորին

9 վկայաբանութիւն] վկայութիւն սրբոյն Ստեփաննոսի Ուլնեցւոյն եւ որոց ընդ նմա բազմութեան վկայիցն *add.* B || 12 թագստի] թաքստի B — ի լերինն] որ մերձ է ի գիւղն որ այժմ Կայնչի կոչի *add.* B — Սոկրատեայ B.

avec les Bulgares; elle dispersa par-ci par-là tous les autres navires qui, réduits à une grande famine, se nourrirent de cadavres des hommes, des ânes et des reptiles. Les habitants de la ville furent ainsi sauvés par l'aide de la Reine, eux qui la prièrent avec une foi suppliante.

Quant au chef des Sarrasins, voyant leur entreprise échouée, il pria avec instance de pouvoir entrer et voir la ville. Lorsqu'il fut près [de la ville] mais ne pouvait y pénétrer, il leva les yeux et aperçut au-dessus de la porte l'image de la mère de Dieu; il reconnut aussitôt que c'est Elle qui lui en empêchait l'entrée, c'est pourquoi il descendit de cheval et, se prosternant, entra à pied dans la ville, humilié dans son orgueil.]

8 NAVASARD, **18 Août**.

Fête de la dormition de la mère de Dieu et martyre de saint Étienne Oulnetsi et de ses compagnons.

Le martyr du Christ saint Étienne vivait aux jours de Julien l'Apostat. Il se tenait caché dans la montagne. Un berger les ayant aperçus [lui et ses compagnons], les dénonça au juge Socrate; mais il mourut aussitôt possédé du démon. Les saints mis en présence du juge confessèrent avec hardiesse le

խոստովանեցան զՔրիստոս համարձակութեամբ. եւ դատաւորն տանջեաց զնոսա խստագոյնս եւ ոչ հաւանեցան կամացն նորա ։ Ապա հրամայեաց զմայրն Ստեփաննոսի հրով այրել. եւ զսուրբն Ստեփաննոս այլ ընկերօքն սրով սպանանել եւ այնպէս բարի խոստովանութեամբ կատարեցան ի Քրիստոս Օգոստոսի ԺԸ, Նաւասարդի Ը ։

Ի սմին աւուր վկայաբանութիւն սրբոցն Լաւրոսի եւ Փլօրոսի ։

Փառաւորեալ վկայքն Քրիստոսի Լաւրոս եւ Փլօրոս երկուորեակ եղբարք էին, ի մի արգանդէ, ի միում աւուր ծնեալք եւ էին արուեստիւ քարահատք, աշակերտք լեալ սրբոց մարտիրոսացն Պրոկղի եւ Մաքսիմեայ ։

* A fol. 9 vº a. Եւ յետ բարի * կատարմանն վարդապետացն իւրեանց ելեալ ի Բիւզանդիոյ, գնացին ի գաւառն Դարդանիայ ի քաղաքն Ուլպիայ, յերկիրն Իլիւրիկոյ. եւ վաստակէին անդ զգործս քարահատութեան առ դատաւորն Լիկիոնի ։ Եւ Լիկինոս որդին Եղպիդեայ թագուհւոյն առաքեաց թուղթ առ Լիկիոն դատաւորն եւ տարաւ զսուրբսն առ ինքն զի շինեսցեն նմա տաճար կռոցն ։ Եւ յորժամ գնացին եւ եսես զնոսա ուրախ եղեւ յոյժ եւ ետ նոցա հարիւր դահեկան եւ քառասուն գործաւոր ծառայական. եցոյց եւ

2 եւ] այնպէս *add.* B — զմայրն Ստեփաննոսի] այլ կուսանօքն ի հուր այրել *add.* B || 5 վկայաբանութիւն] վկայութիւն Լաւրոսի եւ Փլօրոսի եւ որոց ընդ նոսա վկայից սրբոց *add.* B || 6 Քրիստոսի *om.* B — երկուորեակ] եղբարք էին երկուորեակք B || 7 արուեստիւ] արուեստաւոր B || 10 Ուլպիայ] Ուլպիանայ B || 11 Լիկիոնի] Լիկինի B — Եղպիդեայ] Ելպիդեայ B || 12 Լիկիոն] Լիկին B || 14 գործաւոր] գործօնեայ B.

Christ. Le juge les fit cruellement torturer; mais ils ne s'inclinèrent pas devant sa volonté. Alors il ordonna de passer par le feu la mère d'Étienne, et de tuer par le glaive Étienne et ses compagnons. Ils moururent ainsi en bonne profession de foi en le Christ le 18 Août, 8 Navasard.

En ce même jour martyre des saints Laurus et Florus.

Les glorieux martyrs du Christ Laurus et Florus étaient deux frères jumeaux, de même mère, nés le même jour. Ils étaient de leur métier tailleurs de pierres, disciples des saints martyrs Proclus et Maximus.

* A fol. 9 vº a. Après la bonne * mort de leurs maîtres, ils quittèrent la ville de Byzance et se rendirent dans la région de Dardania, dans la ville d'Ulpiana, dans le pays d'Illyrie, et y pratiquèrent leur métier de tailleurs de pierres auprès du juge Lycion. Licinius, le fils de l'impératrice Elpidia, envoya une lettre au juge Lycion demandant les saints auprès de lui, pour lui construire un temple d'idoles. Lorsqu'ils s'y rendirent, il fut pris d'une grande joie en les voyant, leur donna cent écus et mit à leur service quarante ouvriers. Il leur indiqua et traça l'emplacement appelé Kharie. Quant aux saints, ce qu'ils recevaient de

նշանեաց զտեղին որ կոչի Խարիէ ։ Իսկ սուրբքն զվարձն զոր առնէին եւ զռոճիկն բաշխէին աղքատաց եւ զգիշերն աղօթէին առ Աստուած անհանգիստ ։

Եւ յորժամ սկսան հատանել զվէմս, դիւրաւ եւ փութով գործն կատարէր, քանզի Աստուած գործակից էր նոցա ։ Եւ ի միում աւուր մինչդեռ հատանէին զմարմարիոնն, ոստեաւ փոքր քար եւ հարաւ յակն Անաստասիայ, որդւոյ քրմի կռոցն եւ խաւարեցոյց զնա ։ Գնաց հայրն նորա եւ գաւազանօք յոյժ զան եհար զսուրբսն . եւ գնաց առ Լիկինոս չարախօսեաց զնոսա, եթէ կամաւորութեամբ կուրացուցին զորդին իմ ։

Կոչեաց զնոսա Լիկինիոս եւ հարցանէր եւ նոքա ասեն . Եթէ ակամայ եւ ո՛չ կամաւ եղեւ . արդ տացէ ի մեզ զորդին իւր եւ մեք անուամբն Տեառն բժշկեմք * զորդին իւր ։ Ասէ Լիկինոս ցքուրմ . ոչ է պարտ քահանայի կռոց սուտ խօսել կամ հարկանել եւ զրպարտել զոք եւ զի դու սուտ բարբառեցար, արժան էր փոխանակ նոցա ձաղկել զքեզ ։ * A fol. 9 v° b.

Իսկ զսուրբսն անպարտապարտս արձակեաց ։ Եւ երթեալ սրբոցն աղօթելով վաստակէին զգործս իւրեանց ։ Եւ յերեկոյին երթեալ առ որդի քրմին եդին ձեռն ի վերայ աչացն անուանելով զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ արարեալ զնշան սրբոյ խաչին ողջացաւ առժամայն ։

Եւ յորժամ շինեցաւ տաճարն եւ կանգնեցաւ բագին, առին սուրբքն զաղքատսն զոր կերակրեցին, գնացին ի տաճարն եւ արարին զտօն Յայտնութեան Տեառն ։ Եւ

3 փութով] փոյթ B || 5 Անաստասիայ] Անաստաստեայ B || 8 Լիկինիոս] Լիկինոս B || 9 բժշկեմք զորդին իւր] բժշկեսցուք զակն նորա B || 10 սուտ] ստութեամբ B || 15 ողջացաւ] բացաւ B || 16 կանգնեցաւ բագին] կանգնեցին բագինս B.

rétribution et de pension ils le distribuaient aux pauvres et passaient les nuits à prier Dieu sans repos.

Lorsqu'ils eurent commencé à tailler les pierres, l'œuvre avança aisément et rapidement, car Dieu aidait à leur œuvre. Un jour qu'ils taillaient du marbre, une parcelle en jaillit et alla toucher l'œil d'Anastasius, fils d'un prêtre des idoles, et l'obscurcit. Son père arriva et assomma de coups de bâton les saints. Il alla trouver ensuite Licinius et les accusa d'avoir, avec préméditation, rendu aveugle son fils.

Licinius les fit venir et les interrogea. Ils lui dirent : L'accident est arrivé malgré nous et sans le vouloir, qu'il nous présente * son fils et nous le guérirons au nom du Seigneur. Licinius dit au prêtre : Il ne convient pas à un prêtre d'idoles de dire des mensonges, de frapper ou de calomnier qui que ce soit, et comme tu as menti, je devrais, à leur place, te flageller. * A fol. 9 v° b.

Il remit en liberté les saints, qui s'en allèrent travailler, en priant, à leur œuvre. Le soir, ils allèrent trouver le fils du prêtre, imposèrent leur main sur les yeux en invoquant le nom de notre Seigneur Jésus-Christ, firent le signe de la sainte croix, et il fut guéri aussitôt.

Lorsque le temple fut achevé et l'autel érigé, les saints prirent avec eux les pauvres qu'ils avaient nourris, se rendirent au temple, y célébrèrent la fête

տրկեալ պարան ի պարանոց կռոցն կործանեցին եւ սկսան պաշտել, ունելով խաչս ի ձեռս իւրեանց եւ ասէին. Փառք քեզ Տէր Աստուած, առաքելոց պարծանք, մարտիրոսաց ցնծութիւն, որոց քաղցրութիւնն է համագոյ Երրորդութիւնդ :

Եւ յորժամ լուաւ Լիկիննոս բարկացաւ յոյժ եւ հրամայեաց ի մեծ գուբ հուր արկանել եւ ընկենուլ անդ զաղքատսն : Եւ յորժամ տարան զնոսա ի տեղին, աղաչեցին սուրբքն վասն նոցա զԱստուած եւ նախ քան զընկենուլն նոցա ի հուրն, աւանդեցին զհոգիս իւրեանց :

A fol. 10 r° a. Եւ զսուրբսն կապեցին ի սայլն եւ ձաղկեցին * ուժգին եւ կապանօք յուղարկեցին առ Լիկոն առ որում էին յառաջագոյն. եւ Լիկիննոս որդնալից լեալ սատակեցաւ :

Եւ Լիկոն դատաւորն հրամայեաց փորել գուբ մեծ զի արկցեն անդ զսուրբսն. եւ նոքա աղօթեցին այսպէս. Փրկիչ եւ համագործող ամենայնի, որ իշխանդ ես կենաց եւ մահու, ընկալ զհոգիս մեր եւ հանգո յերիցս երանեալ հանգիստն, յորում կեան վարդապետքն մեր, քո սուրբ վկայքն Պրոկղոս եւ Մաքսիմոս, եւ պահեա զմարմինս մեր մինչեւ ի ժամանակս քրիստոնէութեան, եւ որք յիշեն զմեզ յաղօթս իւրեանց լուր վաղվաղակի խնդրուածոց նոցա եւ դարձո զքաղաքս զայս ի գիտութիւն ճշմարտութեան : Եւ եկն ձայն առ նոսա եւ զօրացոյց զնոսա եւ խոստացաւ կատարել զխնդրուածս նոցա եւ

1 պարան ի պարանոց] պարանս ի պարանոցս B || 3 քաղցրութիւն] քարոզութիւն B || 8 ուժգին] ուժգինս B || 9 Լիկոն] Լիկին B — լեալ] եղեալ B || 10 արկցեն] արկցէ B || 14 եւ որք յիշեն ... նոցա *om.* B || 15 Եւ եկն ձայն ... զխնդրուածս նոցա] Եւ ապրեցաւ նոցա յԱստուծոյ կատարել զխնդրուածս նոցա, եւ մխիթարեցան յոյժ B.

de l'Épiphanie du Seigneur, et lançant des cordes au cou des idoles, les renversèrent et les brisèrent; ils se mirent à célébrer les offices, tenant chacun une croix à la main et disant : Gloire à toi, Seigneur, la gloire des Apôtres, la joie des martyrs, pour lesquels votre Trinité consubstantielle est une douceur.

Lorsque Licinius eut appris cela, il entra dans une grande colère, et ordonna d'allumer un feu dans une fosse profonde et d'y jeter ces pauvres. Lorsqu'on les conduisit à l'endroit, les saints prièrent Dieu pour eux et avant qu'ils fussent jetés dans le feu, ils rendirent leur âme.

* A fol. 10 r° a. On lia les saints à des chars, on les flagella * avec force, et on les envoya, chargés de chaînes, à Lycion, auprès de qui ils étaient auparavant. Licinius mourut dévoré par les vers.

Le juge Lycion ordonna de creuser une large fosse pour y jeter les saints. Ils prièrent ainsi : Rédempteur et cocréateur de toutes choses, toi qui es le maître de la vie et de la mort, reçois notre âme et repose-la en ta paix, trois fois bienheureuse, où se trouvent nos maîtres, tes saints martyrs Proclus et Maximus; préserve nos corps jusqu'au temps du christianisme, et à tous ceux qui se souviendront de nous en leurs prières, exauce leurs vœux promptement, et convertis cette ville à la lumière de la vérité! Une voix se fit entendre à eux, qui les réconforta et leur promit d'exaucer leurs vœux. Aussitôt,

նոյնժամայն աւանդեցին զհոգիս իւրեանց զկնի ձայնին ի ձեռս հրեշտակաց, յՕգոստոսի ԺԸ. եւ զմարմինս նոցա ընկեցին ի գուբն եւ լցին աւազով ։

Եւ ոմն Ալեքսիանոս անուն, սիրելի սրբոցն, գնաց ի գուբն եւ աղօթեաց առ Աստուած, եւ երեւեցան նմա սուրբքն եւ ասեն. Երթիջիր ի քաղաքն Թեսաղոնիկոյ եւ գիւտցես մեծ իշխանութեան, քանզի հաճեցաւ Աստուած լուսաւորել զքաղաքն պայն ի ձեռն Փոկասու առն * արդարոյ որ է գալոց յԱփրիկիոյ, եւ նա յայտնեսցէ զնշխարս մեր. որպէս եւ եղեւ իսկ ։ * A fol. 10 rº b.

Եւ մինչդեռ Ալեքսիոս ի Թեսաղոնիկէ էր, Կոստանդիանոս թագաւորն հաւատաց ի Քրիստոս եւ գրեաց հրամանս յամենայն քաղաքս եւ ի գեօղս եւ յագարակս եւ ի գաւառս զի զամենայն քրիստոնեայս արձակեսցեն ի կապանաց եւ ի բանդէ եւ որ ոչ մկրտի եւ լինի քրիստոնեայ զամենայն ինչս իւր յարքունիս տարցեն ։

Յայնժամ գնաց Ալեքսիանոս ի քաղաքն Ուլպիանու եւ միաւորեցաւ ընդ երանելոյն Փոկասու եւ ի միասին մաքրեցին զտաճար կռոցն զոր շինեցին սուրբքն եւ եկեղեցի նուիրեցին ։ Եւ երթեալ ի գուբն փորեցին եւ հանին ամբողջ զմարմինս սրբոց վկայիցն Լաւրոսի եւ Փլօրոսի եւ եդեալ ի տաճարն զոր շինեցին եւ սրբեալ եկեղեցի նուիրեցին ։

1 զհոգիս իւրեանց] առ Աստուած Նաւասարդի Ը եւ Օգոստոսի ԺԸ *add.* B || 3 ոմն] մի *add.* B — Ալեքսիանոս] Ալեքսիոս B || 4 եւ] ի տեսլեան *add.* B || 6 Փոկասու] Փոկասայ B || 9 ի գեօղս եւ յագարակս *om.* B || 10 բանդէ] բանդից B || 12 Ալեքսիանոս] Ալեքսիոս B — Ուլպիանու] Ուլկիանայ B — միաւորեցաւ] միաբանեցաւ B || 13 Փոկասու] Փոկասայ B — եկեղեցի] Աստուծոյ *add.* B || 14 ամբողջ ... նուիրեցին] զնշխարս սրբոց վկայիցն Լաւրոսի եւ Փլաւրոսի եւ եդին յեկեղեցին զոր շինեցին եւ սրբեցին եւ նուիրեցին B.

après la voix, ils rendirent leur âme entre les mains des anges, le 18 Août. On jeta leurs corps dans la fosse et on la remplit de sable.

Un nommé Alexianus, cher aux saints, se rendit à la fosse et pria Dieu. Les saints lui apparurent et lui dirent : Tu iras à la ville de Thessalonique, et tu y parviendras à un grand pouvoir; car Dieu s'est plu à illuminer la ville, par l'intermédiaire de Phocas, l'homme * juste, qui doit venir de l'Afrique et qui découvrira nos restes. Ce qui arriva, en effet. * A fol. 10 rº b.

Pendant qu'Alexianus se trouvait à Thessalonique, l'empereur Constantin se convertit au Christ, et donna des ordres écrits à toutes les villes et villages, campagnes et provinces, de délivrer des chaînes et des prisons tous les chrétiens, et qu'à celui qui ne se ferait baptiser et ne deviendrait pas chrétien, de lui confisquer tous ses biens, au profit du Palais.

C'est alors qu'Alexianus se rendit à la ville d'Ulpiana et s'unit au bienheureux Phocas; ils nettoyèrent ensemble le temple d'idoles, que les saints avaient construit, et le consacrèrent église. Ils se rendirent à la fosse, y creusèrent et en retirèrent intacts les corps des saints martyrs Laurus et Florus, les déposèrent dans le temple qu'ils avaient construit eux-mêmes et, l'ayant nettoyé, le consacrèrent église.

Նաւասարդի Թ· եւ Օգոստոսի ԺԹ· ։ Տօն փոխման սուրբ Աստուածածնին եւ վկայաբանութիւն սրբոց Ատոմեանց ։

* A fol. 10 v° a. Սուրբն Ատոմ մեծ իշխան էր Հայոց, եւ էր ի Պարսիկս զօրօքն * եւ Յազկերտ հրապաշտ արքայն Պարսից բռնադատէր զնոսա ուրանալ զՔրիստոս ։ Եւ նորա զօրան գնալ յերկիրն Հայոց եւ Յազկերտ զօր բազում առաքեաց զկնի նորա զի ուր եւ հասցեն կամ դարձուսցեն ի կրօնս իւրեանց կամ սրով կոտորեսցեն ։ Եւ սրբոցն հասեալ ի սահմանս իւրեանց ի Հայս բանակեցան առ միայնակեաց մի եւ նա մարգարէացաւ նոցա թէ վասն Քրիստոսի մարտիրոսութեամբ կատարին ։ Եւ ի գիշերին յայնմիկ երեւեցաւ Քրիստոս սրբոյն Ատոմայ եւ բաշխէր նոցա պսակս ի կարմիր վարդից ։ Եւ ի վաղիւն հասին սեւադունդ զօրն Պարսից. եւ նոքա հեծեալք յերիվարս իւրեանց կամեցան պատերազմել ընդ զօրն Պարսից. եւ տեսիլ գիշերոյն յայտնապէս երեւեցաւ ամենեցուն եւ իջեալք առ հասարակ յերիվարացն մատուցին յօժարութեամբ զպարանոցս առաջի պարսկական սրոյն ։

Եւ սուրբ Ատոմ զքանչելատեսակ որդեակն իւր յառաջ քան զինքն մատոյց ընդ-

1 Վերափոխն տօն է Աստուածածնին B || 2 վկայաբանութիւն] վկայութիւն B — Ատոմեանց] իշխանացն Հայոց *add.* B || 4 նորա] առեալ զզօրս իւր գնայ *add.* B || 5 Յազկերտի B — առաքեաց] առաքեալ B — հասցեն] հասանիցեն B || 6 ի սահմանս] Հայոց *add.* B || 8 Եւ] երեւեալ Քրիստոս ի տեսլեան գիշերոյ *add.* B || 9 վարդից] վարդէ B || 10 հեծեալ B — կամեցան] կռուել ընդ Պարսիկս *add.* B || 12 առ հասարակ *om.* B || 14 զքանչելատեսակ] զքանչելատեսիլ B.

9 NAVASARD, **19 Août.**

Fête de l'Assomption de la mère de Dieu et martyre des saints compagnons d'Atom.

* A fol. 10 v° a. Saint Atom était un grand prince d'Arménie. Il se trouvait en Perse * avec ses troupes. Hazkert, le roi des Perses, l'adorateur du feu, les contraignit de renier le Christ. [Atom] retourna au pays d'Arménie avec ses troupes. Hazkert envoya à leur poursuite une nombreuse armée avec ordre de les convertir à leur religion ou de les exécuter par l'épée, là où ils les rejoindraient. Les saints arrivés dans leur région, en Arménie, établirent le camp près de la demeure d'un solitaire, qui leur prédit une mort de martyre pour le Christ. Dans la même nuit, le Christ apparut à saint Atom et leur distribua [au saint et à ses troupes] des couronnes de roses rouges. Le lendemain, l'armée noire des Perses les rejoignit. Ils montèrent aussitôt en selle et se disposèrent à attaquer l'armée des Perses, mais la vision de la nuit apparut manifestement à tous, et ils descendirent tous de leur monture et offrirent de bon gré leur cou à l'épée persane.

Saint Atom présenta son jeune fils, d'une beauté ravissante, avant lui à

դէմ սրոյն ։ Եւ ապա ինքն ամենայն զօրօքն կատարեցաւ ի նմին տեղւոջ ։ Եւ որք նահատակեցան են այսոքիկ . սուրբն Ատոմ եւ որդին իւր յազգէն Գնունեաց . Վարս՝ յՕստան տանէ, Ներսէհ յԱրիանթունի, Վարձաւոր եւ այլք ընդ նոսա որոց անուանքն գրեալ են ի դպրութիւն ։

* Եւ Մանաճիհր մեծ իշխանն Ռշտունեաց իւրովք հարազատովք եւ զօրօք կատարեցաւ ի սահմանս իւրոյ երկրին ի տեղւոջն որ կոչի Ոչխարաց վանք ։ Կատարեցան նահատակքս եւ սուրբ վկայքս այս յՕգոստոսի ԺԹ ։ * A fol. 10 v° b.

Ի սմին աւուր վկայաբանութիւն սրբոյն Անդրէի ստրատելատի եւ եօթն հարիւր
իննսուն եւ եօթն զօրացն մերձ Վահկայ ։

Քրիստոսի վկայն Անդրէ ստրատելատն էր յարեւելից կողմանս առ Անտիոքաւ զօրավարաւ յաւուրս կռապաշտ արքային Մաքսիմիանոսի եւ փայլէր սուրբն Անդրէաս իբրեւ վարդ ի մէջ փշոց եւ բուրէր իբրեւ կնդրուկ ի մէջ անուշահոտութեանց ։

Եւ եղեւ ընդ աւուրս ընդ այնոսիկ ելին զօրքն Պարսից ի սահմանս Հոռոմոց, ասպատակէին եւ աւերէին ։ Եւ զօրավարն Անտիոքոս առաքեաց զստրատելատն Անդրէաս ընդդէմ թշնամեացն զօրօքն ի մարտ ։ Եւ յորժամ գնաց՝ յաւուր պատերազմին

3 յԱրուանդունի B || 4 դպրութիւն] ի դպրութեան կենաց B || 5 հարազատովք] ազատօք B || 7 յՕգոստոսի ԺԹ] եւ Նաւասարդի Թ *add.* B || 8 եւ եօթն հարիւր իննսուն եւ եօթն զօրացն մերձ Վահկայ] եւ զօրաց իւրոց B || 10 Անդրէաս B — կողմանս] կողմանէն B || 11 զօրավարաւ] զօրավարին B — սուրբն Անդրէաս *om.* B || 14 աւերէին] աւարէին B.

l'épée, et ensuite lui et tous ses hommes subirent la mort à la même place. Ceux qui offrirent leur vie étaient : saint Atom et son fils, de la famille des Gnounis; Vars, de la maison Ostan; Nersèh, des Arianthounis; Vartzavor et autres, dont les noms sont inscrits dans le livre de la vie.

* Manatchihr, le grand prince des Rechtounis, subit la mort avec ses nobles et ses troupes dans la région de son pays, à l'endroit appelé Couvent des Brebis [Otcharatz Vank]. Ces héros et saints martyrs moururent le 19 Août. * A fol. 10 v° b.

En ce même jour martyre de saint André le stratélate
et des sept cent quatre-vingt-dix-sept soldats, près de Vahka.

Le martyr du Christ André, le stratélate, se trouvait dans les régions de l'Orient, auprès du général Antiochus, aux jours de l'empereur Maximien, l'idolâtre. Saint André brillait comme une rose parmi les épines, sentait comme l'encens parmi les parfums.

A cette époque, les troupes des Perses, envahissant les provinces romaines y commettaient des incursions et des pillages. Le général Antiochus envoya le stratélate André avec des forces pour combattre l'ennemi. André

աղաչեաց առ Աստուած առաջի զօրացն իւրոց եւ կնքեաց զինքն նշանաւ սրբոյ խաչին, եմուտ ի պատերազմ եւ քաջութեամբ մեծաւ յաղթեաց բազում զօրացն Պարսից ։ Եւ խրատ տայր իւրում զօրացն զի թողցեն զկռապաշտութիւն եւ հաւատասցեն յԱստուած եւ ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս. եւ նոքա հաւանեցան եւ հաւատացին յԱստուած եւ ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս ։

* A fol. 11 r° a. Եւ երեւեցաւ * նմա սատանայ երկիցս անգամ, ի միում ժամու իբրեւ զհրեշտակ եւ ի միւսում ժամու իբրեւ զօրական, եւ նա նշանաւ սրբոյ խաչին սաստեաց նմա. եւ աներեւութաբար երթեալ առ Անտիոքոս ի կերպարանս դպրի ասէ եթէ. Անդրէաս եւ որք ընդ նմա էին զօրքն ապստամբ եղեն ի քէն եւ հաւատացին ի խաչեցեալն ։

Եւ առաքեաց Անտիոքոս երկերիւր զօրականս եւ տարան զԱնդրէաս առաջի իւր եւ զզօրականսն. եւ լուաւ ի բերանոց նոցա եթէ քրիստոնեայք եղեն եւ լիցեն ։

Հրամայեաց եւ տարածեցին զԱնդրէաս ի վերայ հրացեալ երկաթոյ մահճաց եւ մօտ եկեալ սատանայի մերձ ի մահճին ասէ. Եկի փարատել ի քէն զտանջանսդ. եւ սաստեաց նմա սուրբն եւ աներեւոյթ եղեւ ։ Ձայն եղեւ առ նա յերկնից եւ ասէ. Եդից զսատանայ ի ներքոյ ոտից քոց եւ դու յաղթեսցես նմա ։

Կապեցին եւ զհաւատացեալ զօրականսն եւ բեւեռեցին զձեռս իւրեանց ի չորեքան-

1 աղաչեաց] աղօթեաց B — եւ կնքեաց զինքն նշանաւ] արարեալ զնշան B || 3 յԱստուած եւ ի Տէր մեր Յիսուս] ի Քրիստոս B || 4 յԱստուած... Յիսուս] ի Քրիստոս B || 6-9 Եւ երեւեցաւ... խաչեցեալն *om.* B || 10 Եւ] Զայս իբրեւ լուաւ B || 12-16 l. 2 Հրամայեաց... ցրուեցեն *om.* B.

partit, et le jour où il allait livrer bataille, il pria Dieu en présence de ses troupes, fit le signe de la sainte croix, se jeta dans la mêlée, vainquit avec grand courage l'armée nombreuse des Perses et exhorta ses troupes à abandonner l'idolâtrie et croire en Dieu et en notre Seigneur Jésus-Christ. Ils consentirent et crurent en Dieu et en notre Seigneur Jésus-Christ.

* A fol. 11 r° a. Alors, le démon lui apparut * deux fois, une fois sous la forme d'un ange et une autre fois sous celle d'un soldat, mais il le chassa par le signe de la croix. Alors il se rendit invisiblement chez Antiochus sous la forme d'un secrétaire et lui dit : André et les troupes qui se trouvaient avec lui se sont révoltés contre toi et croient au Crucifié.

Antiochus expédia deux cents soldats, qui amenèrent en sa présence André et ses troupes. Il entendit de leur propre bouche qu'ils étaient et resteraient chrétiens.

Sur son ordre, on étendit André sur un lit de fer rougi au feu, et le démon s'approchant du lit lui dit : Je viens pour t'épargner les tortures. Le saint le chassa et il disparut. Alors une voix du ciel lui parvint qui dit : Je mettrai le démon sous tes pieds et tu le vaincras.

On lia aussi les soldats fidèles et on leur cloua les mains à des planches

կինի տախտակս ։ Եւ եմուտ սատանայ ի սիրտն Անտիոքայ եւ գրեաց առ Թագաւորն Մաքսիմիանոս վասն Անդրէասայ եւ վասն զօրականացն . եւ հրամայեաց զի ցրուեսցեն զնոսա ի սահմանս Հայաստանեայց եւ սրով սպանցեն ։ Եւ երկու հազար զօրականք առաքեցին ի ցրուել * եւ ի սպանանել զնոսա ։ Եւ սուրբն Անդրէաս ուսոյց զնոսա եւ * A fol. 11 rº b.
դարձոյց ի Քրիստոսի հաւատն . եւ ամենեքեան սրով կատարեցան բարի խոստովանութեամբ ի Քրիստոս ։

Իսկ սուրբն Անդրէաս ծունր եդեալ յերկիր աղօթեաց առ Աստուած այսպէս . Տէր Աստուած ընկալ զմեղաւոր հոգիս իմ եւ տուր ողորմութիւն ամենեցուն որ զյիշատակս մեր կատարեն ։ Եւ ձայն եկն առ նա եւ ասէ. Ի տեղւոջն յորում արիւնդ ձեր հեղցի, բղխեսցէ աղբիւր եւ եղիցի բժշկութիւն հիւանդաց եւ հալածիչ դիւաց . եւ ամենեքեան որք աղաչեսցեն զիս անուամբ քո փրկութիւն գտցեն հոգւոց եւ մարմնոց իւրեանց ։ Եւ ապա հատին զգլուխ նորա յՕգոստոսի ԺԹ ։ Եւ նոյնժամայն ի տեղւոջն յորում արիւն սրբոյն Անդրէի հեղաւ բղխեաց աղբիւր ջրոյ եւ բժշկեցան ամենայն հիւանդք եւ ախտաժետք եւ դիւահարք ։ Եւ որք կատարեցան ընդ սրբոյն Անդրէի էին երկու հազար իննսուն եւ ութ վկայք ։

3 Հայաստանեայց] Հայոց B || 4 առաքեցին] առաքեցան B || 8-11 եւ տուր ... մարմնոց իւրեանց *om.* B || 12 յՕգոստոսի ԺԹ] եւ Նաւասարդի Թ *add.* B || 12-14 Եւ նոյնժամայն ... դիւահարք *om.* B || 14 էին ... վկայք] անձինք երկու հազար եւ իննսուն եւ եօթն B.

carrées. Le démon entra dans le cœur d'Antiochus, et il écrivit à l'empereur Maximien au sujet d'André et de ses soldats. Celui-ci ordonna de les disperser dans les régions d'Arménie et de les y exécuter par le glaive. Deux mille soldats furent expédiés pour les disperser * et les tuer. Saint André les enseigna * A fol. 11 rº b.
et les convertit à la foi du Christ. Tous trouvèrent la mort par le glaive en une bonne profession [de foi] dans le Christ.

Quant à saint André, il mit genoux à terre et pria Dieu ainsi : Seigneur Dieu, reçois mon âme pécheresse et accorde ta miséricorde à tous ceux qui célébreront notre mémoire. Une voix se fit entendre qui lui dit : A l'endroit où votre sang sera versé, surgira une source qui guérira les malades et chassera les démons. Et tous ceux qui m'adresseront leur prière en ton nom, trouveront le salut de leur âme et de leur corps. On lui trancha ensuite la tête le 19 Août. Aussitôt surgit, à l'endroit où fut répandu le sang de saint André, une source d'eau, et tous les malades, les infirmes, les possédés y trouvèrent la guérison. Et ceux qui subirent la mort avec saint André étaient au nombre de deux mille quatre-vingt-dix-huit martyrs.

Նաւասարդի Ժ և Օգոստոսի Ի ։ Տօն է Սամուէլի մարգարէին և ննջման Աստուածածնի ։

* A fol. 11 vº a. Եւ գնաց Սամուէլ մարգարէ յԱրեմաթեմ և ոչ ևս յաւել Սամուէլ տեսանել * զՍաւուղ, մինչ ցօր մահուան իւրոյ ։ Եւ սուգ ունէր Սամուէլ ի վերայ Սաւուղայ ։ Եւ մեռաւ Սամուէլ, և ժողովեցաւ ամենայն Իսրայէլ և կոծեցին զնա ի տան իւրում յԱրեմաթեմ ։

Յայսմ աւուր վկայաբանութիւն սրբոյն Վլասայ և երեք որդւոցն նորա Թէոգնիսի, Ագապիոսի, Պիստոսի ։

Սրբուհին Վլասա էր յաւուրս Մաքսիմիանոսի անօրէն արքային, յերկրէն Ելլադայ, ի քաղաքն Եդեսիա, և էր քրիստոնեայ հաւատով ։ Եւ այրն իւր Վաղերիոն էր հեթանոս ։ Եւ աղախինն Քրիստոսի ուսոյց զորդիսն իւր Քրիստոսի հաւատովն. և մատնեաց զնա այրն իւր Վաղերիոն առ Վիկար բդեաշխն . և խոստովանեցաւ որդւովք իւրովք զՔրիստոս Աստուած ճշմարիտ ։

Կախեցին զերէց որդին իւր Թէոգնիս և քերեցին զմարմինն առաջի մօրն և եղբարցն ։ Եւ ապա զԱգապիոս տանջեցին ուժգին . և մայրն քաջալերէր հաստատուն

1 Տօն ... Աստուածածնի] Վերափոխն տօն ննջման Աստուածածնին և յիշատակ սուրբ և փառաւորեալ մարգարէին Սամուէլի *add.* B || 2 մարգարէ *om.* B — յԱրեմաթեմ] ի տուն իւր յԱրիմաթեմ *add.* B || 3 մինչ ցօր] մինչեւ յօր B — Սաւուղայ ։] Սա դատեաց զԻսրայէլ ամս բազումս առանց կաշառոյ և արդարութեամբ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց *add.* B || 4 ժողովեցաւ] ժողովեցան առ նա B — կոծեցին] կոծեցան B || 5 վկայաբանութիւն սրբոյն Վլասայ] վկայութիւն Բասսայ և որդւոց իւրոց B — երեք *om.* B — Թէոգնիսի Ագապիոսի, Պիստոսի *om.* B || 7 Վլասա] Բասսա B || 8 Եդեսիա] Եդեսեայ B || 10 Վիկար] Վիգար B || 11 ճշմարիտ] մեր *add.* B || 12 Թէոգնիս] Թէոգնէս B || 13 ապա] զերկրորդն B.

10 NAVASARD, 20 Août.

Fête du prophète Samuel et de la dormition de la mère de Dieu.

Le prophète Samuel partit pour Arimathem, et Samuel ne continua plus

* A fol. 11 vº a. * à voir Saül jusqu'au jour de sa mort. Samuel prit le deuil de Saül. Samuel mourut et Israël, tout entier, se rassembla et le pleura dans sa maison d'Arimathem.

En ce jour martyre de sainte Basse [*Vlas*] et de ses trois fils Théognis, Agapius et Fidèle [*Pistos*].

Sainte Basse [*Vlas*] vivait aux jours de l'empereur Maximien, l'impie. Elle était du pays de Hellade, de la ville d'Édesse, de foi chrétienne. Son mari Valérius était païen. La servante du Christ éleva ses enfants dans la foi du Christ, et son mari Valérius la dénonça au proconsul Vicarius. Elle confessa, avec ses fils, le Christ vrai Dieu.

On suspendit son fils aîné Théognis, on lui déchira le corps en présence de la mère et des frères. On soumit ensuite Agapius à de cruelles tortures, et

կալ եւ համբերել չարչարանացն ։ Եւ քերթեցին եւ զգլուխն եւ ասէ. Որչափ հեշտալի է մահն որ վասն Քրիստոսի լինի ։ Կացուցին առաջի եւ զերրորդն զՊիստոս եւ զնա եւս չարչարեցին ուժգին. եւ նա ուրախութեամբ համբերէր եւ մեծաձայն բարբառով խոստովանէր զՔրիստոս ։

Հրամայեաց բդեաշխն գլխատել զերիսն եւ նոքա * աղօթեցին առ Աստուած եւ ասեն. * A fol. 11 v° b.
Աստուած ամենակալ որ զդիւական զունդսն ընկղմեցեր ի տարտարոսն, եւ զդասս հրեշտակացն յերկնիս քաղաքացիս գրեցեր, ընկալ եւ զհոգիս մեր եւ գրեա զմեզ ի վերինն Երուսաղէմ ։ Յիշեա եւ զմայրս մեր որ զերիս ծնունդս արգանդի իւրոյ քեզ ընծայս մատոյց եւ ընկալ զհոգի սորա խաղաղութեամբ ։ Եւ ձայն եղեւ յերկնից եւ ասէ. Ընթացք ձեր կատարեալ են. եկայք եւ վայելեցէք զպսակս ճգնութեան ձերոյ ։ Եւ այնպէս հատին զգլուխն նոցա ։ Եւ եդին զերեսեանն ի միում տապանին, ի նմին քաղաքի Եդեսիա ։

Եւ երանելի մայրն իւրեանց էր ի բանդին եւ հրեշտակ կերակրէր զնա անդ ։ Եւ Վիգար բդեաշխն գնաց ի Մակեդոնիա եւ հրամայեաց տանել զկնի իւր զերանելին Վասսա ։ Եւ յորժամ գնացին բռնադատեաց զնա ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն եւ յորժամ ոչ կարաց հաւանեցուցանել արկ զնա ի ջրալից կաթսայ յորում էր քսան եւ հինգ սափոր

1 քերթեցին] քերեցին B || 2 Քրիստոսի] Աստուծոյ մերոյ լինի *add.* B — առաջի *om.* B || 5 զերիսն] զերեսեանն B || 7 գրեա] պատուորեա զմեզ B || 9-10 Եւ ձայն ... ճգնութեան ձերոյ *om.* B || 11 տապանին] գերեզմանի B — Եդեսիա *om.* B || 12 մայրն] Բասսա *add.* B — եւ հրեշտակ կերակրէր զնա անդ *om.* B || 13 զերանելին Վասսա] զսրբուհին Վասսա. B || 15 արկ ... Ելեապոնտոս] չարչարեցին պէս պէս տանջանօք եւ զօրութեամբն Քրիստոսի ապրեցաւ ի ջրալից կաթսայէ, ի հրոյ, ի քարկոծմանէ, ի գազանաց եւ ի ծովէ, յորմէ ել առաջնորդութեամբ հրեշտակի Աստուծոյ ի կղզին որ կոչի Ելեապոնտոս B.

la mère l'encourageait à persévérer dans la foi et à endurer les souffrances. On lui enleva la peau de la tête, et il dit : Qu'elle est douce la mort qu'on subit pour le Christ! On présenta le troisième, Pistos, qu'on soumit également à de cruelles tortures; il les endurait avec joie et confessa à haute voix le Christ.

Le proconsul ordonna de les décapiter, tous les trois. Ils se * mirent à * A fol. 11 v° b.
prier Dieu et dirent : Dieu tout-puissant, toi qui as englouti dans l'enfer les légions des démons et as inscrit, citoyens du ciel, les ordres des anges, reçois aussi notre âme et inscris-nous dans la haute Jérusalem. Souviens-toi aussi de notre mère qui t'a présenté en offrande les trois fruits de ses entrailles et reçois son âme en paix. Une voix du ciel se fit entendre et dit : Votre carrière est accomplie, venez jouir des couronnes que vous avez méritées par vos souffrances. On leur trancha ainsi la tête. On déposa tous les trois dans la même tombe, dans la même ville d'Édesse.

Leur bienheureuse mère était en prison; un ange la nourrissait. Le proconsul Vicarius se rendit en Macédoine et ordonna d'emmener à sa suite la bienheureuse Basse. Lorsqu'il y arriva, il l'obligea à renier le Christ et à immoler aux idoles, mais n'ayant pu la persuader, il la fit jeter dans un grand bassin rempli d'eau, dans lequel il y avait vingt-cinq cruches d'eau

ջուր եռացեալ եւ հրեշտակապետն եհան զնա ամբողջ։ Ընկեցին զնա ի հուր եւ հրեշտակ Տեառն շիջոյց զհուրն եւ եհան զնա անարատ։ Քարկոծեցին զնա եւ ի քարանցն ոչ
*A fol. 12 r° a. հարաւ յանձն նորա. ընկեցին գազանացն կերակուր, եւ ոչ մերձեցան ի նա. * ընկեցին ի ծովն զնա եւ հրեշտակ եհան զնա ի կղզին որ կոչի Ելեսպոնտոս։

Եւ այր մի Փիլիպպոս անուն գնաց յԵդեսիա եւ պատմեաց բդեշխին եթէ Վասսա կենդանի է։ Գրեաց առ Ղեւոնդէոս դատաւոր կղզւոյն զի կալցէ զնա եւ նեղեսցէ զնա դառնալ ի կուռսն։ Եւ դատաւորն առաքեաց եւ կալաւ զնա, եւ յոյժ բռնադատեաց, եւ նա մեծաւ բարբառով խոստովանէր զՔրիստոս եւ անարգութեամբ թշնամանեաց զկուռսն եւ զկռապաշտսն։

Կապեցին զնա ձեռս յետս եւ մեծաւ եւ հաստ բրովք ջախջախեցին զամենայն մարմինն եւ յաղօթելն նորա հատին զսուրբ գլուխն յՕգոստոսի Ի։

Եւ Սոփրոնիոս քահանայն ի բարձր տեղւոջ թաղեաց զսուրբ մարմին նորա, զի տեսցեն նաւորդք եւ ապաւինեսցեն առ նա, եւ փրկեսցին յալէկոծութենէ ալեաց։

*B p. 89 a. * [B Յայսմ աւուր յիշատակ սրբոյ առաքելոյն Թադէոսի լուսաւորչին Հայոց, եւ վկայութիւն աշակերտացն իւրոց Սամուէլի եւ Զարմանդխտոյ, եւ բազմութեան հազարացն որ ընդ նոսա կատարեցան ի Սանատրկոյ։

5 Վասսա] Վասա B || 6 Ղեւոնդէոս] Ղեւոնդիոս B || 7 դառնալ ի կուռսն] ուրանալ զՔրիստոս B || 8 թշնամանեաց] թշնամանէր B || 10 հաստ բրովք ջախջախեցին] բրօք ջախեցին B || 11 յՕգոստոսի Ի] եւ Նաւասարդի Ժ *add.* B || 12 Սոփրոնիոս B — զսուրբ *om.* B || 13 նաւորդք] ի ծովուն եւ բարեխօս կալցին զնա առ Աստուած եւ փրկեսցին յալեկոծութենէ մրրկեալ ալեաց ծովուն *add.* B.

bouillante, mais l'archange l'en sortit indemne. On la jeta dans un feu et l'ange du Seigneur éteignit le feu et l'en fit sortir sain et sauf. On la lapida, mais les pierres ne firent aucun mal à sa personne. On la jeta en pâture
*A fol. 12 r° a. aux bêtes féroces, mais elles ne s'en approchèrent point. * On la jeta à la mer, et l'ange la fit sortir en une île nommée Hellespontus.

Un certain nommé Philippe se rendit à Édesse et fit part au proconsul que Basse était en vie. Il écrivit au juge de l'île, Léonce, de la saisir et de la forcer à revenir aux idoles. Le juge l'envoya saisir et la contraignit fortement, mais elle confessa le Christ à haute voix et méprisa avec insultes les idoles et les idolâtres.

On lui lia les mains derrière le dos et on lui brisa tout le corps à coups de grands et gros bâtons. Pendant qu'elle priait encore on trancha la sainte tête le 20 Août.

Le prêtre Sophronius inhuma le saint corps sur une hauteur afin que les navigateurs puissent l'apercevoir, avoir recours à elle et être préservés des tempêtes des flots.

*B p. 89 a. [B * En ce jour commémoration du saint apôtre Thaddée, illuminateur des Arméniens, et martyre de ses disciples Samuel et Zarmandoukht, et de plusieurs milliers qui avec eux subirent la mort par Sanatrouk.

Յայսմ աւուր վկայութիւն երանելւոյն Խաչատրոյ նոր վկայի ։

Բարեյաղթ վկայն Քրիստոսի Խաչատուր՝ էր ի քաղաքէն Տիգրանակերտոյ՝ պատանի քսանամեայ, գեղեցկատեսիլ եւ վայելչահասակ, աղօթասէր եւ ընթերցասէր ։ Որ եւ լուեալ զվարս եւ * զնահատակութիւն սրբոց եռայր հոգւով եւ ինքն մահակից նոցին լինել, որպէս զի եւ պսակաց նոցին լինիցի հաղորդակից ։ Եւ այնչափ վառեալ էր ի սէր մարտիրոսութեան վասն Քրիստոսի հաւատոյն՝ մինչ զի յանուրջս տեսանէր զնահատակութիւն իւր ։ * B p. 89 b.

Եւ յաւուր միում ելեալ ի տանէ, ասէ. Ահաւասիկ երթամ ի շուկայն, եւ կարծեմ թէ այլ ոչ եւս դառնամ ի տուն, զի Տէր կոչեաց զիս ։ Եւ ի նմին աւուր թշնամանեալ յայլազգւոյ ումեմնէ, ոչ այլ ինչ տայր նմա՝ բայց զայս միայն թէ. Մոլար եւ սուտ է կրօնն ձեր ։ Յայնժամ կուտեցան ի վերայ նորա բազմութիւնք այլազգեաց եւ կալեալ տարան յատեան աղաղակելով թէ. Հայհոյեաց զօրէնս մեր ։

Եւ դատաւորն բազում ողոքանօք յորդորէր զնա ուրանալ զհաւատն Քրիստոսի եւ ապրել, եւ պարգեւս մեծամեծս ընդունել ։ Ասէ նահատակն Քրիստոսի. Թէ եւ պարգեւեսջիք ինձ զամենայն մեծութիւնս աշխարհի, կամ մորթեզերծ արարեալ սպանջիք զիս՝ զՔրիստոս Աստուածն իմ ոչ թողում եւ ոչ դառնամ ի ճշմարիտ հաւատոյ նորա ։

Ապա յետ տանելոյ զնա առաջի բդեշխին եւ այլոց մեծամեծ իշխանաց, եւ յետ

En ce jour martyre du bienheureux et nouveau martyr Khatchatour.

Le victorieux martyr du Christ Khatchatour était de la ville de Tigranokert, jeune homme de vingt ans, beau de visage, d'une belle taille, et aimant la prière et la lecture. Ayant entendu parler des vies et du * martyre des saints, son âme désirait ardemment partager une mort semblable à eux, pour être lui aussi associé à leur couronne. Il fut tellement épris de l'amour du martyre, pour la foi du Christ, qu'il voyait son martyre jusque dans ses rêves. * B p. 89 b.

Un jour, en sortant de chez lui, il dit : Je me rends au marché et je crois que je ne retournerai plus à la maison, car le Seigneur m'appelle. Le même jour, comme il fut insulté par un infidèle, il ne lui donna pour toute réponse que cela : Votre religion est erronée et fausse. Alors une multitude d'infidèles se rassembla autour de lui et l'ayant saisi, le conduisit au tribunal en criant : Il a insulté notre religion.

Le juge l'exhorta avec beaucoup de douceur à renier la foi du Christ, à sauver sa vie et à accepter de riches cadeaux. Le martyr du Christ répondit : Vous me donneriez toutes les richesses de la terre ou vous me tueriez en m'arrachant la peau, je n'abandonnerai point le Christ, mon Dieu, et je ne me détournerai point de sa vraie foi.

Alors après l'avoir conduit devant le gouverneur et autres hautes notabi-

բազում ողոքանաց եւ սպառնալեաց իբրեւ տեսին զհաստատութիւն մտաց նորա, հատին վճիռ քերթել զմորթ մարմնոյ նորա եւ սպանանել :

Մերկացուցին զնա եւ կապեցին զձեռս յետս՝ եւ ածեալ տանէին արտաքոյ քաղաքին մեծաւ ամբոխիւ եւ քարոզն աղաղակէր առաջի : Եւ վկայն Քրիստոսի ուրախութեամբ ընթանայր որպէս ի կոչունս խրախճանաց :

Եւ իբրեւ եհաս ի տեղին ասէ ցդահիճսն. Քերթեցէք զիս այժմ որպէս եւ հաճիք : Եւ դահիճքն քերթեցին զմորթ թիկանց նորա մինչեւ ցմէջսն, եւ զլանջացն մինչեւ ցորովայնն : Եւ այնպէս զմորթն կախեալ ունելով ի վայր՝ շրջեցուցին զնա ի փողոցս քաղաքին. եւ սուրբ վկայն ընթանայր զուարթ երեսօք եւ երգէր զերգս նահատակութեան սրբոց.

* B p. 90 a. * Եւ ածին զնա ի մեծ հրապարակն եւ դահիճքն յորդորէին զնա եւ ասէին. Տակաւին քեզ գոյ հնար բժշկութեան, խնայեա ի մանկութիւն քո եւ ուրացիր զհաւատն քո եւ դարձիր ի կրօնս մեր : Եւ քաջ նահատակն արհամարհեալ զբանս նոցա, անդադար խոստովանէր զՔրիստոս Աստուած : Ասեն ցնա դահիճքն. Տարածեա այժմ զբազուկս քո ի վերայ վիմիս զի խորտակեսցուք : Եւ նա առժամայն տարածեաց եւ խորտակեցին կացնով զերկոսին բազուկսն նորա : Ապա խնդրեցին զոտսն՝ եւ զայնս տարածեաց յօժարութեամբ եւ խորտակեցին նոյնպէս զոլոքս երկոցունց ոտիցն, եւ թողին զնա անդ կիսամեռ մինչեւ ցերեկոյ :

Եւ արիւնն յորդ իջանէր եւ քրիստոնեայք որք անդ ժողովեալ էին լային կոծային

lités et après bien des paroles affables et des menaces, vu la fermeté de sa volonté, on décréta de lui enlever la peau et de le tuer.

On le mit à nu et on lui attacha les mains derrière le dos, et suivi d'une grande foule on le conduisit hors de la ville; en tête un héraut proclamait [sa condamnation], et le martyr du Christ s'en allait comme à un joyeux banquet.

Lorsqu'il fut arrivé au lieu désigné, il dit aux bourreaux : Enlevez-moi la peau maintenant, comme il vous plaira. Et les bourreaux lui ôtèrent la peau du dos jusqu'aux reins, et de la poitrine au ventre. On le promena ainsi, la peau pendante, dans les rues de la ville; le saint martyr marchait le visage souriant, et chantait des cantiques sur les saints martyrs.

* B p. 90 a. * On le conduisit à la grande place, où les bourreaux l'exhortèrent en disant : Il est encore possible pour toi de guérir, aie pitié de ta jeunesse, renie ta foi et convertis-toi à notre religion. Mais le vaillant martyr, méprisant leur propos, confessait incessamment Dieu le Christ. Les bourreaux lui dirent : Étends tes bras maintenant sur cette pierre pour que nous les brisions. Il les étendit aussitôt. On lui fracassa les deux bras à coups de haches. On lui réclama ensuite les pieds. Il les étendit également de bon cœur. On lui brisa aussi les jambes des deux pieds, et on l'abandonna sur place à moitié mourant jusqu'au soir.

Le sang coulait abondamment et les chrétiens qui s'y étaient rassemblés

եւ սուրբ վկայն նուաղեալ ի կարծրագոյն տանջանացն պապակեցաւ, եւ ասէ. Ծարաւի եմ : Եւ նորա հրաման առեալ ի դահճաց մատուցին նմա ջուր խեցեաւ միով. եւ արբեալ զայն ասէ ցնոսա. Փափաքիմ սրբոյ հաղորդութեան : Եւ յղեցին նմա քահանայք զսուրբ խորհուրդն եդեալ ի մէջ հացի. զոր ճաշակեալ գոհացաւ զԱստուծոյ եւ լցաւ հոգեւորական ցնծութեամբ : Եւ կացեալ կենդանի ժամս ինչ՝ ի մէջ գիշերի աւանդեաց զհոգի իւր առ Աստուած : Եւ էջ լոյս պայծառ ի վերայ սուրբ մարմնոյ նորա ի տեսիլ պահապանաց եւ այլոց բազմաց որոց կրպակք էին շուրջ պանդեւան այնորիկ :

Եւ ի լուսանալ առաւօտուն հրամանաւ դատաւորին բարձին զնա միաբան բազմութեամբ ամենայն ազգք քրիստոնէից որք կային անդ, եւ տարեալ թաղեցին փառօք : Եւ ի միւս գիշերի վերստին ծագեաց լոյս մեծ ի վերայ գերեզմանի նորա ակներեւ քրիստոնէից եւ այլազգեաց : Եւ բազում նշանք բժշկութեան լինին ի տապանէ սրբոյն ի հիւանդս եւ յախտաժէտս : Նոյնպէս եւ ի խեցւոյն որով զջուր էարբ՝ գործեցան սքանչելիք, զի լցեալ ի նա ջուր տային ըմպել հիւանդաց * կամ հեղուին ի վերայ նոցա, որով եւ բժշկէին : * B p. 90 b.

Կատարեցաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի Խաչատուր ի թուին Հայոց հազար հարիւր եւ մի, յՕգոստոսի Ի :]

pleuraient à chaudes larmes. Le saint martyr, défaillant à cause des tortures cruelles, eut soif et dit : J'ai soif. On lui offrit, avec la permission des bourreaux, de l'eau dans une tasse. L'ayant bue, il leur dit : Je désire la sainte communion. Les prêtres lui envoyèrent le saint mystère mis dans du pain, qu'ayant consommé, il rendit grâce à Dieu, et fut rempli de joie spirituelle. Il demeura en vie encore quelques heures et rendit son âme à Dieu au milieu de la nuit. Une lumière resplendissante descendit sur son saint corps, devant les yeux des gardiens et de beaucoup d'autres personnes dont les magasins entouraient l'endroit.

A l'aube du jour, avec la permission du juge, toutes les communautés chrétiennes de la localité, d'un commun accord, enlevèrent le corps et l'inhumèrent avec solennité. La nuit après, une grande lumière se produisit de nouveau sur son tombeau constatée par les chrétiens et les infidèles. Nombre de miracles de guérisons sur les malades et les infirmes ont lieu au tombeau du saint. Il se fit également des miracles de la tasse avec laquelle [le saint] avait bu de l'eau, car on la remplissait d'eau et on en faisait boire aux malades, * ou bien on répandait sur eux de l'eau avec, et ils en trouvaient la * B p. 90 b.
guérison.

Le saint martyr du Christ Khatchatour mourut le 20 Août, mille cent un de l'ère arménienne.]

Նաւասարդի ԺԱ եւ Օգոստոսի ԻԱ : Վերստին տօն է ննջման սուրբ Աստուածածնին : Եւ վկայաբանութիւն սրբոյն Իուստոսի :

Քրիստոսի վկայն Իուստոս՝ նախ զօրական էր ի գունդս տաւալսոնաց ի Հռոմ
* A fol. 12 r° b. քաղաքին. * Եւ ելեալ ընդ զօրագլխին իւրոյ Կղօդիոսի ի պատերազմ եւ յաղթեաց թշնամեացն : Եւ յորժամ դառնային խնդութեամբ մեծաւ՝ ի ճանապարհին եղեւ շարժ մեծ, եւ յահէն անկան ամենայն արքն յերկիր եւ եղեն որպէս մեռեալք :

Եւ երեւեցաւ խաչ սառնանման. եղեւ ձայն ի խաչէն առ Յուստոս եւ ասէ. Ուստի՞ գաս կամ յո՞ երթաս : Ասէ Յուստոս ահիւ մեծաւ. Ի Հռոմ քաղաքէ եմ, որդի Տիբերիադոսի, որ դասաւորեաց զիս ի գունդս յայս. եւ ելի ընդ ընկերակիցս իմ եւ ընդ զօրագլխին մեր ի պատերազմ ընդդէմ բարբարոսացն եւ յաղթեցաք նոցա. եւ խաղաղութեամբ եւ մեծ ուրախութեամբ դառնամք ի Հռոմ քաղաքն մեր : Եւ յարձեալ եհարց. Եւ դու Տէր ո՞վ իցես : Եւ եղեւ առ նա ձայն ի խաչէն, ասէ. Ես եմ Յիսուս Քրիստոս, որ զգեցայ մարմին : Եւ ասէ Յուստոս. Եւ ընդէ՞ր զգեցար մարմին : Ասէ ձայնն որ ի խաչէն. Եթէ ոչ էի զգեցեալ մարմին՝ մարդն ոչ ազատէր ի ծառայութենէ. եթէ ոչ էի դատա-

1 Վերստին ... Իուստոսի] Տօն ննջման Աստուածածնին եւ վկայութիւն սուրբ վկային Յուստոսի որ ի Հռոմ *add.* B || 3 տաւալսոնաց B || 5 խնդութեամբ] ուրախութեամբ B || 6 արքն] զօրքն B. || 7-69 l. 3 Եւ երեւեցաւ ... խնդալից յոյժ] Եւ ինքն Յուստոս յափշտակեցաւ մտօք եւ տեսանէր խաչ սառնանման եւ լսէր ձայն որ ասէր ցնա. Հաւատա ի խաչելեալն Յիսուս Քրիստոս եւ կեցցես : Եւ սթափեալ նորա գնաց ի տուն իւր ահիւ եւ խնդութեամբ բազմաւ եւ խորհուրդք նեղէին զնա յոյժ B.

11 NAVASARD, **21 Août.**

Encore fête de la dormition de la sainte mère de Dieu et martyre de saint Just.

Le martyr du Christ Just était d'abord soldat du corps des Tavalson (?) dans
* A fol. 12 r° b. la ville de Rome. Il * partit avec son général Claudius en guerre et vainquit les ennemis. Pendant qu'ils retournaient pleins de joie, il y eut en route un grand tremblement de terre, tous les hommes tombèrent à terre de frayeur, ils étaient comme morts.

Une croix apparut en forme de cristal, et de cette croix une voix se fit entendre à Just qui disait : D'où viens-tu et où vas-tu? Just répondit, saisi de grande frayeur : Je suis de la ville de Rome, fils de Tibériade, qui me fit inscrire dans ce corps. Je suis parti avec mes compagnons et notre général en guerre contre les barbares et nous les avons vaincus. Nous retournons en paix et avec beaucoup de joie en notre ville de Rome. Et il ajouta : Et toi, Seigneur, qui serais-tu? La voix de la croix lui dit : Je suis Jésus-Christ, qui ai revêtu un corps. Just dit : Et pourquoi as-tu revêtu un corps? La voix de la croix répondit : Si je n'avais revêtu un corps, l'homme n'aurait pu être délivré de la servitude; si je n'avais été condamné, les condamnés n'auraient pu sortir de

պարտեալ՝ ոչ ելանէին պատապարտեալքն ի դժոխոց. եթէ ոչ էի բեւեռեալ ի խաչին՝ բեւեռեալքն յատակին անդնդոց ոչ լուծանէին ի կապանաց. եթէ ոչ էի մեռեալ՝ մեռեալքն ի նախաստեղծէն ոչ կենդանանային։

Եւ լցաւ Յուստոս հոգւոյն սրբով. գնաց ի Հռոմ եւ եմուտ ի տուն իւր եւ կայր ուրախամիտ * եւ խնդալից յոյժ։ Եւ ի միում գիշերի տեսանէ յանուրջսն զհրեշտակ Տեառն որ ասէր. Մի մոռանար զՏէր Աստուած քո, որ երեւեցաւ քեզ ի ճանապարհին, դու բազում չարչարելոց ես վասն անուան նորա եւ լինելոց կատարեալ վկայ նորա։ Եւ զարթուցեալ Յուստոս յահի եղեալ եւ զամենայն ինչս իւր բաշխեաց աղքատաց եւ օտարաց եւ գաղտնի մեծաւ հաւատով պաշտէր զՔրիստոս։ * A fol. 12 v° a.

Եւ մի ոմն ի զօրականացն իմացեալ եւ երթեալ պատմեաց զօրավարին։ Եւ նա առաքեաց զօրականս զի տարցեն զնա առ ինքն, եւ յորժամ գնացին՝ գտին զնա յաղօթս եւ կալեալ տարան առաջի։ Եւ յորժամ հարց ցնա զօրավարն իւր, նա համարձակութեամբ խոստովանեցաւ զՔրիստոս եւ ասէ. Ես քրիստոնեայ եղէ եւ Քրիստոսի Աստուծոյ միայնոյ զոհս մատուցանեմ եւ ոչ կռոց։ Ասէ զօրավարն. Տեսանեմ զքեզ գեղեցիկ մանուկ եւ երիտասարդ եւ գթամ ի քեզ. եթէ ոչ լսես ինձ եւ ոչ զոհես աստուածոց մերոց բազում չարչարանօք տանջիս։

Ասէ սուրբն Յուստոս. Գրեալ է յաստուածային գիրս, Տեառն Աստուծոյ քո երկիր

5-6 Մի մոռանար ... նորա] Յիշեա զձայնն զոր լուար ի ճանապարհին եւ զոր որպէս ազդեցաւ քեզ ի Տեառնէ, զի բազում չարչարելոց ես վասն Քրիստոսի B || 7 յահի եղեալ *om.* B || 8 օտարաց] եւ մկրտեցաւ *add.* B || 10 առ ինքն] առ նա B || 11 Եւ յորժամ ... իւր] Եւ զօրավարն հրամայեաց նմա զոհել կռոց B || 13 միայնոյ] միայն B — կռոց] զկռոց B || 16 սուրբն *om.* B.

l'enfer; si je n'avais été cloué sur la croix, les gens cloués au fond des abîmes n'auraient pu se dégager des liens; si je n'étais mort, les morts dès le premier homme, ne seraient pas ressuscités.

Just fut rempli du Saint-Esprit, se rendit à Rome, rentra chez lui et vécut heureux * et fort content. Une nuit il vit dans son rêve l'ange du Seigneur qui lui disait : N'oublie pas ton Seigneur Dieu, qui t'apparut sur la route; tu auras beaucoup à souffrir pour son nom et tu seras un martyr accompli pour lui. Just s'étant réveillé tout tremblant, distribua tous ses biens aux pauvres et aux étrangers et adora, en secret, avec grande foi, le Christ. * A fol. 12 v° a.

Un des soldats l'ayant appris alla le raconter au général, qui envoya des soldats pour l'amener près de lui. Ceux-ci s'étant rendus, le trouvèrent en prière, le saisirent et le conduisirent devant le général qui l'interrogea. Il confessa le Christ avec hardiesse et dit : Je suis devenu chrétien, je n'offrirai des sacrifices qu'au seul Dieu le Christ et non aux idoles. Le général lui dit : Je vois que tu es un beau jeune homme et j'ai pitié de toi; si tu ne m'écoutes et ne sacrifies à nos dieux, tu auras bien des tortures à subir.

Saint Just lui répondit : Il est écrit dans les écritures divines : *Tu adoreras*

պագցես եւ զնա միայն պաշտեսցես. քանզի եւ ես ի նա հաւատացի. եւ հաւատամ եւ զնա միայն պաշտեմ: Եւ առժամայն եհան զգօտին եւ ընկէց առաջի զօրավարին եւ

* A fol. 12 v° b. ասէ. Ես զօրական եղէ երկնաւոր թագաւորին եւ * Աստուծոյն իմոյ:

Յայնժամ զօրավարն բարկացաւ եւ արկ զնա ի բանտ եւ զգուշացաւ զոտսն ի փայտի: Եւ երեւեցաւ նմա հրեշտակ Տեառն եւ զօրացոյց եւ քաջալերեաց զնա:

Եւ զօրավարն տեսեալ զի ոչ հաւանեցաւ, գրեաց վասն նորա առ զատաւորն Մագնենտիոս. առաքեաց եւ զնա զկնի: Եւ յորժամ ընթերցաւ զթուղթն բարկացաւ յոյժ եւ կոչեաց առաջի իւր: Եւ տարածեցին մերկ եւ արջառացջօք ձաղկեցին զլանջսն եւ զթիկունսն: Եւ սուրբն Յուստոս զաչսն յերկինս ունելով աղօթէր եւ ասէր. Տէր Աստուած առաքեա զհրեշտակ բժշկութեան եւ փարատեա զցաւս անձին իմոյ եւ սկսան զմիմեանս հարկանել դահճքն:

Արկին զսուրբն ի բանդ եւ հրեշտակ Տեառն մերձեցաւ ի խոցս վկային եւ բժշկեաց զնա: Եւ յորժամ հանին ի բանդէն տեսին ողջ զմարմինն:

Եդին ի գլուխ նորա հրացեալ սաղաւարտ եւ շամփուրս հրացեալս արկին յանթսն. եւ տարածեցին ի վերայ բորբոքեալ կայծականց: Եւ նա աղօթեաց առ Աստուած եւ

5 նմա] ի տեսլեան *add.* B || 8 կոչեաց] զսուրբն *add.* B || 9 զթիկունսն] ուժգին յոյժ *add.* B || 9-13 եւ ասէր ... ողջ զմարմինն] աղօթէր առ Աստուած, եւ արկին զնա ի բանդ: Եւ ապա հանեալ ի բանդէն եդին ի գլուխ նորա B.

le Seigneur ton Dieu et tu le serviras lui seul[1]. Et comme j'ai cru en Lui, et je crois en Lui, je n'adore que Lui. Et aussitôt, il défit son ceinturon et le jeta

* A fol. 12 v° b. devant le général en disant : Je suis devenu soldat de mon * Dieu, le roi du ciel.

Le général entra alors dans une colère et le fit mettre en prison, et fit garder ses pieds dans le bloc. L'ange du Seigneur lui apparut, l'encouragea et le fortifia.

Le général voyant qu'il ne se laissait pas fléchir, écrivit à son sujet au préfet Magnentius, et envoya le prisonnier après la lettre. Lorsqu'il eut lu la lettre, il entra dans une grande fureur et le manda auprès de lui. On l'étendit nu, et on lui frappa sur la poitrine et sur le dos avec des nerfs de bœuf. Saint Just, les yeux fixés au ciel, priait en disant : Seigneur Dieu, envoie l'ange de guérison pour soulager les douleurs de mon corps. Aussitôt les bourreaux se mirent à se frapper les uns les autres.

On jeta le saint en prison et l'ange du Seigneur s'approchant des plaies du martyr les guérit. Lorsqu'on le sortit de la prison, on s'aperçut que le corps était indemne.

On lui posa sur la tête un casque enflammé et on le piqua sous les aisselles avec des broches rougies au feu, et on l'étendit sur un brasier

1. Matth., IV, 10.

տէ. Արարիչ իմ եւ ստեղծիչ, լուր աղաչանաց իմոց եւ պահեա զքաղաքս զայս եւ սրբեա զսա ի ճենճերաց զոհից կռոցն, եւ որք կատարեն զյիշատակս իմ պահեա զնոսա ի փորձութենէ ։ Եւ այնպէս ի մէջ հրոյն աւանդեաց զհոգին ի ձեռս Աստուծոյ յՕգոստոսի ԻԱ ։

Յորժամ շիջաւ հուրն, * հանին զմարմինն ամբողջ որ մազ մի ի գլխոյն ոչ այրեցաւ. եւ թաղեցին ի սուրբ եւ ի նշանաւոր տեղւոջ ։ Եւ ամենեքեան որ սուտ երդնուին յանուն սրբոյն Յուստոսի այսահարէին ։ Յորժամ կատարեցաւ սուրբն Յուստոս էր ամաց քսան եւ հնգից ։ * A fol. 13 rº a.

[B * Յայսմ աւուր յիշատակ սրբոյն Պրիվատի եպիսկոպոսի որ ի Կավալիդան քաղաք կատարեցաւ վասն հաւատոցն Քրիստոսի ։] * B p. 91 b.

Նաւասարդի ԺԲ եւ Օգոստոսի ԻԲ ։ Տօն ննջման սուրբ Աստուածածնին եւ վկայաբանութիւն Թովմայի առաքելոյն ։

Առաքեալն Քրիստոսի Թովմաս՝ անուանեալն երկուորեակ, իբրեւ վիճակեցին առաքեալքն զաշխարհս, եհաս Թովմայի երթալ ի Հնդիկս եւ նա ոչ կամէր ։

Եւ երեւեալ նմա Յիսուս, վաճառեաց զնա Անբանէս վաճառականի, որ եկեալ էր ի

2 եւ ... փորձութենէ] եւ որք յիշատակեն զիս աղօթիւք՝ պահեա զնոսա յամենայն փորձութենէ B || 3 ի ձեռս Աստուծոյ *om.* B || 4 յՕգոստոսի ԻԱ] եւ Նաւասարդի ԺԱ *add.* B || 5 ամբողջ որ մազ մի ի գլխոյն ոչ այրեցաւ *om.* B || 6 Եւ ամենեքեան ... այսահարէին *om.* B.

ardent. Il pria Dieu et dit : Mon créateur et auteur de mon existence, exauce mes prières et préserve cette ville, nettoie-la de l'odeur de graisse des sacrifices aux idoles, et ceux qui accompliront ma mémoire, préserve-les des tentations. C'est ainsi qu'il rendit l'âme à Dieu, parmi les flammes, le 21 Août.

Lorsque le feu fut éteint, * on en retira le corps intact, pas un seul cheveu de la tête n'avait brûlé. On l'enterra dans un lieu saint et renommé. Tous ceux qui faisaient des faux témoignages au nom de saint Just, devenaient possédés du démon. Lorsque saint Just mourut, il avait vingt-cinq ans. * A fol. 13 rº a.

[B * En ce jour commémoration de saint Privat, évêque, qui mourut en la ville de Gévaudan [*Cavalidan*] pour la foi du Christ.] * B p. 91 b.

12 NAVASARD, 22 Août.

Fête de la dormition de la mère de Dieu et martyre de l'apôtre Thomas.

L'apôtre du Christ Thomas, surnommé le Jumeau, alors que les apôtres se partagèrent le monde par le sort, il lui échut d'aller aux Indes; mais il ne voulait pas [s'y rendre].

Jésus lui apparut et le vendit au marchand Anbanès, venu des Indes

Հնդկաց տանել հիւսունս եւ քարակոփս, զի շինեսցեն տաճար թագաւորին Հնդկաց :

Եւ երեւեալ նմա Քրիստոս ասէ. Ես ունիմ ծառայ մի որ գիտէ հիւսնութիւնս եւ բազում ճարտարութիւնս եւ եցոյց զԹովմաս ի հեռաստանէ :

Եւ ասէ Անբանէս ցԹովմաս. Սա է տէր քո : Եւ նա ասէ. Այո դա է :

Եւ վաճառեաց Յիսուս զԹովմաս եւ առ ի նմանէ երեսուն դահեկան հնդկացի. եւ ետ նմա գիր այսպէս. Ես Յիսուս որդի Յովսեփայ ի Նազարեթայ, վաճառեցի զԹովմաս ծառայ իմ Անբանէս վաճառականի եւ առի երեսուն դահեկան. մի ոք սմա
* A fol. 13 r° b. ընդդիմասցի : Ձեռնագրեցին * ի գիրն Պետրոս եւ Յովհաննէս եւ Թովմաս լուռ կայր :

Եւ առեալ վաճառականն զԹովմաս եմուտ ի նաւ եւ գնաց ի Հնդիկս : Եւ մտին ի քաղաք մի եւ թագաւոր քաղաքին արարեալ էր հարսանիս միամօր դստեր իւրոյ եւ պատուիրակս էր հանեալ ի քաղաքն թէ. Որ ոչ գայ ի հարսանիսս մահապարտ է : Գնացին անդ Անբանէս եւ Թովմաս. եւ առաքեալն ոչ ուտէր եւ ոչ ըմպէր եւ մի ոմն ի մատռուակացն ած ապտակ Թովմայի : Եւ ասէ Թովմաս. Տեսից զձեռքդ որ եհար զիս, զի քարշեսցեն զդա շունք :

Եւ գնաց մատռուակն բերել ջուր եւ պատահեալ նմա առիւծ սպան զնա եւ արար անդամ անդամ եւ շուն մի բարձեալ զաջ ձեռն ընկեաց ի մէջ բազմականացն եւ ծանեան թէ ձեռն մատռուակին է, եւ զքանչացեալ յոյժ ընդ արագ կատարումն բանից

pour emmener avec lui des menuisiers et des tailleurs de pierre, pour construire un temple au roi des Indes.

Le Christ apparut à Anbanès et dit : J'ai un serviteur qui connaît la menuiserie et beaucoup d'industries, et lui montra de loin Thomas.

Anbanès demanda à Thomas : Est-ce ton maître celui-là? Il lui répondit : Oui, c'est lui.

Et Jésus lui vendit Thomas et en reçut trente écus des Indes. Il lui donna un billet ainsi : Moi, Jésus, fils de Joseph de Nazareth, ai vendu mon serviteur Thomas au marchand Anbanès et en ai reçu trente écus; que personne
* A fol. 13 r° b. ne lui fasse opposition. Pierre et Jean signèrent de leur main * le billet. Thomas gardait le silence.

Le marchand emmena Thomas, s'embarqua et fit route pour les Indes. Ils entrèrent dans une ville dont le roi célébrait les noces de sa fille unique, et faisait annoncer par des messagers dans la ville : Celui qui ne se rendra pas aux noces sera condamné à mort. Anbanès et Thomas s'y rendirent. L'apôtre ne mangeait ni ne buvait; et un des échansons donna un soufflet à Thomas. Thomas lui dit : Je verrai ta main qui m'a souffleté traînée par les chiens.

L'échanson étant allé chercher de l'eau, un lion le rencontra, le tua et le déchira en morceaux. Un chien apporta la main droite, et la déposa au milieu des convives, qui reconnurent la main de l'échanson; ils furent beau-

առաքելոյն եւ տարան զնա օրհնել զհարսն եւ զփեսայն ։ Եւ ելին գնացին յաշխարհն Հնդկաց եւ թագաւորն Հնդկաց ուրախացեալ ընդ գալուստ նորա կարծելով թէ արուեստաւոր է, եւ ետ ի նա գանձս բազումս զի շինեսցէ նմա ապարանս ։ Եւ նորա առեալ զգանձն բաշխեաց աղքատաց եւ կարօտելոց ։ Եւ գիտացեալ թագաւորին կալեալ զնա կապեաց եւ եդ ի բանդի ։

Մեռաւ եղբայր թագաւորին եւ առաքեալն յարոյց զնա * եւ հաւատաց ի Քրիստոս եւ խնդրեաց յեղբօրէն իւրմէ զտաճարն զոր առաքեալն շինեալ էր նմա յերկինս՝ ի ձեռն աղքատաց, եւ պատմէր զգեղեցկութիւն շինուածին եւ ուրախացեալ թագաւորն հաւատաց յԱստուած ։ * A fol. 13 v° a.

Եւ ելեալ առաքելոյն գնաց յայլ աշխարհն Հնդկաց քարոզել անդ եւ կինն Մժդեհի արքայի եւ որդի նորա հաւատացին ի բանս առաքելոյն, եւ ոչ մեկնէին ի նմանէ ։ Եւ լուեալ Մժդեհի բարկացաւ եւ եդ ի բանդի զառաքեալն ։ Եւ ապա ետ յիշխան մի եւ ի չորս զինուորս եւ հանեալ ի լեառն սպանին զնա աշտէիւք խոցեալ ի չորից եւ անդ թաղեցին ։ Եւ մի ոմն յաշակերտաց նորա գողացաւ զմարմին սուրբ առաքելոյն Թովմայի եւ տարաւ ի Միջագետս եւ անտի տարան ի Հայս ։

Կատարի տօն սուրբ առաքելոյն յՕգոստոսի ԻԲ ի փառս Քրիստոսի ։

coup étonnés de la rapide exécution des paroles de l'apôtre. On le conduisit pour bénir la fiancée et l'époux. Ils partirent de là et se rendirent au pays des Indes. Le roi des Indes se réjouit de son arrivée et, le croyant un ouvrier d'art, lui remit de fortes sommes pour lui construire un palais. Il prit les sommes et les distribua aux pauvres et aux indigents. Le roi l'ayant appris le fit lier et jeter en prison.

Le frère du roi vint à mourir, et l'apôtre le ressuscita * et il crut au Christ. Il demanda à son frère de lui donner le temple que l'apôtre lui avait construit au ciel par les pauvres, et lui décrivit la beauté de l'édifice. Le roi s'en réjouit et crut en Dieu. * A fol. 13 v° a.

L'apôtre partit et se rendit dans une autre contrée des Indes pour y prêcher. La femme du roi Mejdèh et son fils se convertirent aux paroles de l'apôtre et ne se séparaient pas de lui; ce qu'ayant appris, Mejdèh en fut irrité et fit mettre en prison l'apôtre. Il le remit ensuite entre les mains d'un prince et de quatre soldats, qui l'ayant conduit sur une montagne, le tuèrent à coups de lance des quatre côtés et l'y enterrèrent. Un de ses disciples vola le corps du saint apôtre Thomas, et l'emporta en Mésopotamie; et de là il fut transporté en Arménie.

La fête du saint apôtre se célèbre le 22 Août, pour la gloire du Christ.

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Ագաթոնիկոսի որ է բարեյաղթ ։

Մաքսիմիանոս ամբարիշտ արքայն առաքեաց ի Նիկոմիդիա քաղաքէն դեշխան մի՝ որոյ անունն էր Եւտողմիոս ի գաւառն Պոնտոսի մինչեւ ի Նէոկեսարեա, ի գտանել եւ ի քննել զքրիստոնեայս ։ Եւ վասն դժուարին եւ մեծամեծ գետոցն որ էին ի ճանապարհին, ընդ ցամաք ոչ կարէին գնալ ։

Եգիտ անդ զսուրբն Զոտիկոս աշակերտօքն, որ խոստովանէին զՔրիստոս եւ
* A fol. 13 vº b. ուսուցանէին * այլոց ։ Եւ սպան զնոսա ի տեղւոջն յայնմիկ. եւ քրիստոնեայք գաղտ թաղեցին ի տեղի նշանաւոր ։ Եւ գնաց իշխանն մինչեւ ի Նէոկեսարեա եւ զորս եգիտ քրիստոնեայս, որք էին խոնարհ ի մարդկանէ՝ սրով եսպան. եւ զիշխանսն եւ զգլխաւորսն գան եհար եւ չարաչար տանջեաց, եւ զկնի իւր առեալ՝ դարձ ի Նիկոմիդիա ։

Եւ ասացին ցնա եթէ զմեծ իշխանն Պռինկիպոս դարձոյց Ագաթոնիկոս ի քրիստոսի հաւատն. եւ այժմ յագարակին որ կոչի Կիվերնոյ եւ այլ բազումս դարձոյց ի կռապաշտութենէ ։ Եւ հրամայեաց բազում զօրականաց երթալ ի տեղին եւ ածել առ նա զԱգաթոնիկոս եւ զորս դարձոյց ի քրիստոնէութիւն ։ Եւ յորժամ գնացին զօրականքն

1 որ է բարեյաղթ *om.* B || 2 ի Նիկոմիդեայ B || 3 Եւտողմիոս ի գաւառէն B — Նէոյկեսարիա B || 5 ոչ] կարաց գնալ՝ այլ եմուտ ի նաւ ։ Եւ յորժամ եհաս ի Բիւթանիա, ի գեօղն Կարպոն, եգիտ անդ *add.* B || 8 Նէոյկեսարիա B || 9 խոնարհ ի մարդկանէ] ի խոնարհ մարդկանէ B || 10 դարձ] դարձաւ B || 13 դարձոյց] դարձուցանէ B.

En ce jour martyre de saint Agathonicus, dont le nom signifie heureux vainqueur.

L'empereur Maximien, l'impie, envoya de la ville de Nicomédie un président de nom Eutolmios dans la province du Pont jusqu'à Néocésarée pour y rechercher et y soumettre à l'interrogatoire les chrétiens. A cause des grands fleuves, difficiles à traverser, qui se trouvaient sur la route, on ne pouvait voyager par terre.

Il y trouva saint Zoticus avec ses disciples qui professaient le Christ et
* A fol. 13 vº b. enseignaient * aux autres. Il les tua sur place. Les chrétiens les enterrèrent secrètement dans un endroit célèbre. Le président partit jusqu'à Néocésarée, et tous les chrétiens qu'il rencontra d'humble condition parmi les gens, il les tua par l'épée; quant aux principaux et aux notables, il les fit flageller et cruellement torturer et, les emmenant avec lui, il revint à Nicomédie.

On lui fit savoir qu'Agathonicus avait converti le grand prince [*Prinkips*] à la foi du Christ, et qu'ils se trouvaient actuellement dans la propriété dite *Kiverno* avec beaucoup d'autres qu'il avait convertis de l'idolâtrie. Il ordonna à nombre de soldats de se rendre à cet endroit pour lui amener Agathonicus et ceux qu'il avait convertis au christianisme. Les soldats s'y

եւ տեսին զնոսա սուրբքն, յօժարութեամբ գնացին զկնի ։ Եւ ի ճանապարհին ուսուցանէր զզօրականսն զի ճանիցեն զյաւիտենից Աստուածն զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս ։

Եւ յորժամ հասին ի դուռն քաղաքին, նստաւ իշխանն Եւտողմէոս յատենի տեղոջն եւ ասէ . Ո՞ւր են որ զհրամանս թագաւորին արհամարհեն ։ Եւ ասեն . Առաջի կան մեծապայծառ իշխանութեանդ քո, Ագաթոնիկոս ազնուականն՝ թոռն մեծի Բասիկոսի եւ որդի Ասկղեպիադայ եպարքոսի . սա է որ դարձոյց զմեծ իշխանն զՊրինկիպս * ի հաւատս իւր ։ Ասէ իշխանն . Ճշմարի՞տ է զոր ասեն վասն քո ։ Իսկ սուրբն * A fol. 14 r° a. Ագաթոնիկոս տուեալ նմա շնորհս յԱստուծոյ եւ իմաստութիւն՝ սկսաւ պատմել ի գրոց սրբոց զմեծամեծս Աստուծոյ եւ զքանչելիսն . եւ զարմացոյց զիշխանն եւ զնստեալսն յատենին ։ Հրամայեաց եւ գան հարկին զնա ուժգին ։

Եւ գնաց ի Թրակիա առ թագաւորն, եւ տարաւ կապանօք զկնի իւր զխոստովանող վկայսն Քրիստոսի, զի թագաւորն ինքնին արասցէ զքննութիւնն ։ Եւ ի ճանապարհին զբազումս եսպան ։ Եւ տեսեալ իշխանին յոմանցն զորս զկնի տանէրն, զի ի բազում տանջանացն ոչ կարէին շարժել, եւ եհարց զնոսա եթէ դառնան եւ զոհեն կռոցն եւ ի պատիւս իւրեանց կացցեն եւ վայելեսցեն ։ Եւ նոքա ամենեքին ոչ հաւանեցան եւ ի

2 զյաւիտենից] զյաւիտենական B || 3 Եւտողմէոս B || 4 են] իցեն որք B — ասեն] զօրականքն *add.* B || 5 իշխանութեանդ] տէրութեանդ B — թոռն] որ է թոռն մեծին Պասիկոսի B || 8 շնորհս եւ իմաստութիւն] շնորհս իմաստութեան B || 9 ի գրոց . . . զքանչելիսն] ի սուրբ գրոց զԱստուծոյ մեծամեծ սքանչելիսն B || 10 զնստեալսն] ընդ նմա *add.* B || 11 Եւ] ինքն *add.* B || 14 կռոցն] աստուածոցն B.

étant rendus, les saints à leur vue les suivirent de bon gré. Chemin faisant, Agathonicus enseigna aux soldats à connaître notre Seigneur Jésus-Christ, Dieu éternel.

Lorsqu'ils arrivèrent à la porte de la ville, le président Eutolmios prit place au tribunal. Il demanda : Où sont ceux qui méprisent les ordres de l'empereur? On lui dit : Ils sont présents devant votre haute Seigneurie, le noble Agathonicus, le petit-fils du grand Hippasius [*Pasicus*] et fils de l'éparque Asclépiade, c'est lui qui convertit * à sa religion le grand prince [*Prinkips*]. * A fol. 14 r° a. Le président lui dit : Est-ce vrai ce qu'on dit de toi? Saint Agathonicus, par la grâce et la sagesse qu'il avait reçues de Dieu, se mit à développer, d'après les saintes écritures, les merveilles et les miracles de Dieu; il émerveilla le président et ceux qui occupaient des sièges au conseil. Il ordonna de le frapper vigoureusement.

De là, [le président] se rendit auprès de l'empereur en Thrace, emmenant à sa suite les martyrs confesseurs du Christ, accablés de chaînes, pour que l'empereur lui-même les jugeât. En route il exécuta beaucoup [de chrétiens]. Le président voyant que quelques-uns d'entre les martyrs, à sa suite, ne pouvaient marcher à cause des grandes tortures, leur demanda s'ils revenaient à leur religion et immolaient aux idoles pour reprendre leur rang et en jouir, mais aucun ne consentit, et il leur fit trancher la tête sur place. Leurs noms

նոյն տեղւոջ եհատ զգլուխս նոցա. որոց անուանքն էին. Զենոն, Թէոպրեպիոս, Ակինդինոս, գլխաւորք լեալ ի Նէոկեսարիա քաղաքին եւ գաւառին: Եւ ընկալան զանապական պսակն ի Քրիստոսէ եւ ի նոյն տեղւոջ թաղեցին շղթայիւքն զնոսա:

Եւ յորժամ հասին ի Քաղկեդոն եգիտ զՍեւերիանոս զի դեռ եւս քարոզէր զՔրիստոս. եհատ սրով զգլուխ նորա: Եւ յորժամ նաւեցին ի Բիւզանդիոն ձաղկեցին զսուրբն Ագաթոնիկոս եւ զայլ կապեալսն եւ ոչ կարացին դարձուցանել ի Քրիստոսի յուսոյն:
* A fol. 14 r° b. Ելին * ի Բիւզանդիոյ եւ գնացին ի Սիւղամբրիա քաղաքն յորում էր թագաւորն: Եւ անդ հատին զգլուխ Ագաթոնիկոսի եւ Պռինկիպոսի եւ այլոց բազմաց քրիստոնեայ իշխանացն: Եւ կատարի տօն Ագաթոնիկոսի, Զոտիկոսի, Զենոնի, Թէոպրեպիոսի, Ակինդինոսի, Սեւերիանոսի, Պռինկիպոսի, յՕգոստոսի ԻԲ:

* B p. 91 b. [B * Ութօրեայ տօն է ննջման Աստուածածնին եւ յիշատակ Թովմայի առաքելոյ:

Առաքեալն Քրիստոսի Թովմաս՝ անուանեալն երկուորեակ՝ էր յերկոտասանից ընտրելոց անտի: Իբրեւ վիճակեցին առաքեալքն զաշխարհս՝ եհաս Թովմայի երթալ ի Հնդիկս, եւ յընթացս ճանապարհորդութեան իւրոյ՝ եանց ընդ Միջագետս Հայոց եւ

2 գաւառին] եւ ի գաւառէն B || 3 պսակն] զպսակս անապականս B || 4 ի քաղաքն Քաղկեդոն B || 5 սրով] սուսերով B — Բիւզանդիոն] Բիւզանդիա B — ձաղկեցին] ուժգին *add.* B. || 7 Սիւղամբրիա] Սիւլեմբրիա B || 8 զգլուխ] երանելոյն *add.* B || 9 Տօն] սրբոյն Ագաթոնիկոսի *add.* B || 10 Ակինթինոսի B — յՕգոստոսի ԻԲ] եւ Նաւասարդի ԺԲ *add.* B.

étaient : Zénon, Théoprepius, Acindynos, notables de la ville de Néocésarée et de la province. Ils reçurent la couronne impérissable du Christ. Ils furent inhumés au même endroit avec leurs chaînes.

Lorsque le président arriva à Chalcédoine, il vit Sévérianus qui prêchait encore le Christ; il lui fit trancher la tête par l'épée. Et lorsqu'ils firent voile pour Byzance là ils flagellèrent saint Agathonicus et les autres prisonniers,
* A fol. 14 r° b. sans pouvoir les détourner de l'espérance du Christ. Ils quittèrent * Byzance pour la ville de Silybria, où se trouvait l'empereur; et là ils tranchèrent la tête à Agathonicus, à Prinkips et à de nombreux autres notables chrétiens. La fête des saints Agathonicus, Zoticus, Zénon, Théoprepios, Acindynus, Sévérianus, Prinkips, se célèbre le 22 Août.

* B p. 91 b. [B * Huitième jour de la fête de la dormition de la mère de Dieu et commémoration de l'apôtre Thomas.

L'apôtre du Christ Thomas, surnommé le Jumeau, était l'un des douze élus. Lorsque les apôtres se partagèrent au sort la terre, Thomas fut désigné pour aller aux Indes. Au cours de son voyage, il traversa la Mésopotamie

Ասորոց ։ Եւ առաքեաց զեղբայր իւր զԹադէոս յԵդեսիա առ Աբգար թագաւոր Հայոց՝ կատարել զխոստումն Փրկչին առ նա. ուր զբազումս ի դիցամոլ մարդկանէ լուսաւորեաց մկրտութեամբ սուրբ աւազանին ։

Իսկ ինքն երանելին Թովմաս քարոզեաց Պարթեւաց եւ Մարաց՝ Պարսից եւ Կրմանաց, Բակտրիացւոց եւ Մոգուց՝ մինչեւ ի Սինէացիս, ընդ ամենայն տեղիս առնելով նշանս եւ սքանչելիս անուամբն Քրիստոսի եւ դարձուցանելով զբազումս ի հաւատս ճշմարտութեան, հաստատելով եկեղեցիս եւ կարգելով պաշտօնեայս ի տեղիս տեղիս ։

Շրջեցաւ եւ յաշխարհն Եթովպացւոց որք Հապէշ կոչին եւ աւետարանեաց զՅիսուս Քրիստոս ։ Գնաց եւ ի գաւառս թագաւորութեան երից մոգուց, որք եկին յերկրպագութիւն ծննդեանն Քրիստոսի եւ մկրտեաց զնոսա եւ արար իւր գործակիցս ի քարոզութիւն աւետարանին ։

Ապա եհաս ի Հնդիկս՝ քարոզէր զՔրիստոս ընդ ամենայն աշխարհն, եւ առնէր նշանս մեծամեծս. յոր հաւատացին բազումք եւ մկրտեցան յանուն ամենասուրբ Երրորդութեան ։ Բայց Մժդեհ արքայ * Հնդկաց զրգուեալ ի քրմաց կալաւ զԹովմաս եւ բազում չարչարեաց ։ Ապա աշտէիւ խոցեալ ի չորից զինուորաց ընդ չորեսին կողմանս իւր, կատարեցաւ ի Բաղամիդիս քաղաքի եւ անդ թաղեցաւ ։ Եւ գերեզման սուրբ առաքելոյն է հռչակաւոր ուխտատեղի մինչեւ ցայսօր ժամանակի, յորմէ բազում բժշկութիւնք կատարին ի փառս Քրիստոսի ։ * B p. 92 a.

des Arméniens et des Syriens. Il envoya son frère Thaddée à Édesse au roi d'Arménie, Abgar, pour accomplir la promesse que lui avait faite le Sauveur, et là il illumina beaucoup de gens adonnés à l'idolâtrie, par le baptême des saints fonts.

Quant à lui, le bienheureux Thomas, il prêcha aux Parthes et aux Mèdes, aux Perses et aux Kirmans, aux Bactriates et aux Mages et jusqu'en Chine, opérant partout des miracles et des prodiges au nom du Christ, convertissant beaucoup de gens à la vraie foi, établissant des églises en plusieurs pays et des ministres pour le culte.

Il parcourut aussi l'Éthiopie, qui s'appelle Abyssinie, et y évangélisa Jésus-Christ. Il se rendit dans les provinces du royaume des trois mages qui vinrent à l'adoration de la naissance du Christ, et il les baptisa et en fit ses coopérateurs à la prédication de l'évangile.

Il arriva ensuite aux Indes, prêcha le Christ dans tout le pays, y fit de grands prodiges, auxquels nombre de gens crurent et se firent baptiser au nom de la très sainte Trinité. Mais le roi des Indes Mejdèh, * excité par les prêtres païens, fit arrêter Thomas et le tortura beaucoup. Ensuite blessé par les lances de quatre soldats et des quatre côtés, l'apôtre mourut en la ville de Balamidis et y fut enterré. Le tombeau du saint apôtre est un lieu de pèlerinage célèbre jusqu'aujourd'hui, et bien des guérisons s'y opèrent pour la gloire du Christ. * B p. 92 a.

Իսկ յետ կատարմանն սուրբ առաքելոյն՝ մի ոմն յաշակերտաց նորա Քանդիկոս անուն՝ որ ընդ նմա երթեալ էր ի Հնդիկս, այր բարեպաշտ եւ երկիւղած յԱստուծոյ, ազգաւ Ասորի ի Միջագետաց, առեալ գիշերի զսուրբ նշխարս նորա գնաց փախստեամբ յաշխարհէն Հնդկաց եւ եկեալ բնակեցաւ ի Միջագետս Ասորւոց, յԵդեսիա քաղաք, եւ սպասաւորէր ի ծածուկ սուրբ ոսկերացն ։ Եւ յետ մեռանելոյ Քանթիկոսի բարի խոստովանութեամբ՝ մնաց ի տան նորա զբաղում ժամանակս ։

Եւ յաւուրս մեծի Կոստանդիանոսի բարեպաշտ թագաւորին՝ հաւատացեալք երկրին՝ տեսեալ զմեծամեծ սքանչելիսն որք լինէին ի նշխարաց սուրբ առաքելոյն, մեծարեցին զտեղի բնակութեան նորա ։ Շինեցին վկայարան վայելուչ եւ եկեղեցի ի նմա, եւ զարդարեցին մեծագին սպասուք, եւ եկաց մնաց անդ մինչեւ ի ժամանակս Յուլիանոսի ուրացողին ։

Եւ եղեւ ի սատակել նորա յաշխարհին Պարսից՝ զօրքն Պարսից յարձակեցան մինչեւ ի Միջագետս Ասորւոց, եւ մի ոմն ի զօրագլխացն Պարսից հանդիպեալ եգիտ զնշխարս սուրբ առաքելոյն Թովմայի՝ եդեալ ի պատուական գլրոցի, եւ ծածկեալ մեծագին հանդերձիւ ։ Եւ համարելով գանձ պատուական գտանել՝ ի խնդութենէն ոչ եբաց մինչեւ ցերեկոյն ։ Եւ իբրեւ օրն նսեմացաւ՝ խնդրեաց լոյս եւ եբաց զգուշութեամբ ։ Այլ իբրեւ ետես զսուրբ ոսկերսն՝ զայրացեալ ցրուեաց զնոսա յոտս երիվարացն, եւ ինքն տրտմութեամբ ննջեաց ։
* B p. 92 b. Եւ նոյնժամայն սկսան երիվարքն ամբոխել * եւ միմեանց կիցս արձակել եւ չարաչար վիրաւորել զմիմեանս ։

Après la mort du saint apôtre, un de ses disciples de nom Xanticus, qui était allé avec lui aux Indes, homme pieux et craignant Dieu, de nationalité syrienne de la Mésopotamie, ayant pris les saints restes pendant la nuit, s'enfuit du pays des Indes, et vint habiter la Mésopotamie syrienne, dans la ville d'Édesse. Il vénérait en secret les saints ossements, qui restèrent longtemps encore après la mort, en bonne confession, de Xanticus dans la maison de celui-ci.

Aux jours du grand Constantin, le pieux empereur, les fidèles du pays, témoins des grands prodiges qui s'opéraient des restes du saint apôtre, honorèrent sa maison d'habitation. Ils y construisirent un tombeau élégant avec église, et l'ornèrent de riches vases. Ils y restèrent jusqu'aux jours de Julien l'Apostat.

Lorsque ce dernier mourut en Perse, l'armée des Perses envahit le pays jusqu'en la Mésopotamie syrienne. Un des généraux perses, trouvant les restes du saint apôtre Thomas renfermés dans un précieux coffret et recouvert de riches étoffes, crut avoir trouvé un grand trésor et, de joie, ne voulut l'ouvrir jusqu'au soir. A la tombée de la nuit, il demanda de la lumière et l'ouvrit discrètement. Mais lorsqu'il aperçut les saints ossements, il entra en colère, les jeta aux pieds des chevaux et s'en alla coucher
* B p. 92 b. tristement. Aussitôt les chevaux se mirent à donner des signes d'inquiétude et * à se ruer les uns les autres, en se blessant gravement.

Եւ էր այր մի Յուսուփ անուն դարմանիչ երիվարացն, սա իբրեւ ետես զեղեալն՝ շփոթեցաւ յոյժ, էջ վաղվաղակի յոտս երիվարացն, եւ զննէր զպատճառ ամբոխելոյ նոցա ։ Եւ տեսեալ ի գետինն լոյս ծագեալ ի սուրբ ոսկերացն, զարմանայր ահիւ մեծաւ, եւ ապա որպէս յազդմանէն Աստուծոյ ժողովեալ ի կտաւերտ ինչ եւ ինքն զարհուրեալ մտախոհ լինէր վասն ամենայնի այսորիկ ։

Եւ իբրեւ ի քուն եմուտ՝ ետես զերկինս բացեալ եւ հրեշտակ մի ահեղակերպ ի նմանութիւն բոցոյ հրոյ իջեալ կայր առ նմա․ կոչեաց նա յանուանէ ասելով․ Տես եւ ի միտ առ զմեծամեծս Աստուծոյ, եւ հայեաց ի զօրութիւն սուրբ ոսկերացդ որ կան ընդ սնարս քո ։ Յայնժամ ամբարձ զաչս իւր եւ տեսանէր սիւն մի հրեղէն մերձ առ իւր ի վերայ ոսկեղէն խարսխի ահագին բարձրութեամբ մինչեւ յերկինս, եւ խաչ մի լուսեղէն ի վերայ նորա ի նմանութիւն ական շափիղայ ։ Եւ հեռագոյն ի նմանէ երեւէին այլ սիւնք մետասանք նոյնպէս հրեղէնք եւ երկնաբերձք, որոց խարիսխք հաստատեալ կային ի վերայ երկրի ։ Եւ ի վերայ իւրաքանչիւր սեանց մի մի խաչ լուսեղէն յականց շափիղայ, եւ կամարք սքանչելիք ի միմեանս կապեալք՝ ի գոյն պարզու սպիտակութեան մարգարտի ։

Եւ ի վերայ կամարացն այլ ջրեղէն կամար երկնագոյն կապուտակ սառնաձեւ իբրեւ զամպ մածուցեալ, լի բազմութեամբ խաչազգեստ լուսափայլ մարդկան ։ Եւ ի վերայ

Il y avait un homme, nommé Houssoup, qui soignait les chevaux. Lorsqu'il vit ce qui se passait, il en fut fort troublé et se baissa auprès des pieds des chevaux pour y chercher la cause de leur emportement. Il aperçut sur le sol une lumière qui jaillissait des saints ossements, fut pris de grande stupeur et frayeur, et, comme mû par l'inspiration de Dieu, il les ramassa dans un linge, tout en réfléchissant avec effroi à tout ce qu'il venait de voir.

Lorsqu'il se fut endormi, il vit le ciel ouvert et un ange d'apparence terrible, en forme de flamme de feu, descendit près de lui, l'appela de par son nom en lui disant : Regarde et comprends les merveilles de Dieu, contemple la puissance de ces saints ossements qui se trouvent à ton chevet. Alors il éleva les yeux et vit une colonne de feu près de lui sur un socle d'or et d'une hauteur effrayante qui montait jusqu'au ciel. Une croix lumineuse le surmontait ressemblant à un zaphir. Plus loin apparaissaient onze autres colonnes, également de feu, atteignant le ciel et dont les bases reposaient sur la terre. Sur chaque colonne une croix lumineuse de zaphir et des arcades merveilleuses rattachées l'une à l'autre, d'une belle couleur blanche de perle.

Sur ces arcades d'autres arcades aqueuses, bleu de ciel, en forme de cristal, comme un nuage condensé, pleines d'une foule lumineuse de gens revêtus de la croix. Sur les arcades aqueuses un char divin, merveilleux à voir,

ջրեղէն կամարացն կառք աստուածակառք՝ զարմանատեսք անիմանալիք, եւ որ նստէր ի վերայ նորա՝ անճառելի եւ անպատմելի փառօք զարդարեալ :

Եւ սերովբէքն կային շուրջ զնովաւ վեցթեւեանք, որոց թեւք էին իբրեւ զբոց հրոյ բորբոքելոյ. եւ քերովբէք բազմաչեայք կային զարքունական աթոռովն, որ նայել ոչ
* B p. 93 a. իշխէին ի փառս * աստուածային երեւմանն : Եւ երկոտասան առաքեալքն երկոտասան աթոռովք նստեալ յաջմէ եւ յահեկէ կառացն : Եւ յառաջին սիւնէն ելանէր լոյս ահեղակերպ ի նմանութիւն շողոյ եւ սլանայր յարեւելս կոյս :

Եւ հրեշտակն որ իջեալ կայր առ Յուսուփայ՝ ասէ ցնա. Այր դու, տեսեր զսքանչելիսդ որ երեւեցան քեզ : Եւ նա ասէ. Աղաչեմ զքեզ Տէր, պատմեա ինձ զինչ է ահագին եւ զարմանալի տեսիլս երեւեալ :

Ասէ ցնա հրեշտակն. Սիւնդ առաջին զոր տեսեր մերձ առ սնարս քո, այդ քարոզութիւն առաքելոյն Թովմայի է, որ աշակերտեաց զՀնդիկս եւ զԱղուանս եւ զՀայս, որոյ ոսկերքն կան ընդ սնարս քո : Եւ մետասան սիւնքն զոր տեսեր, իւրաքանչիւր առաքելոց քարոզութիւնն է յիւրաքանչիւր վիճակս հաստատեալ : Եւ կամարքդ լուսեղէնք ի վերայ սեանցդ, այդ ընդհանրական եկեղեցիք են՝ շինեալ ի վերայ հիման առաքելոց եւ մարգարէից :

Եւ ջրեղէն կամարքդ երկնագոյն ամպատեսիլ՝ լի ամբոխ բազմութեամբ խաչազգեցից, այդ մկրտութիւն սուրբ աւազանին է, զի լուսաւորեալք սուրբ աւազանաւ մաքրապարդ փայլեն ի կամարս երկնից : Եւ կառքդ ահեղակերպ զորտեսերդ այդ աստուածութիւնն

incompréhensible, et celui qui s'y trouvait assis, était entouré d'une gloire indescriptible, inénarrable.

Des séraphins à six ailes l'entouraient. Leurs ailes apparaissaient comme des flammes d'un feu violent. Des chérubins pleins d'yeux se trouvaient
* B p. 93 a. auprès du trône royal, et n'osaient contempler * la gloire de l'apparition divine. Et les douze apôtres se tenaient assis sur douze sièges, à droite et à gauche du char. De la première colonne sortait une lumière terrifiante, sous forme de rayon qui s'élançait vers l'orient.

Et l'ange qui était descendu près de Houssoup lui dit : Homme, tu as vu les merveilles qui t'ont apparu. Il lui répondit : Je t'en prie, Seigneur, explique-moi ce que signifie cette vision terrible et merveilleuse qui m'est apparue.

L'ange lui dit : La première colonne que tu as vue près de ton chevet, c'est la prédication de l'apôtre Thomas, qui a instruit les Indes et les Albassais et les Arméniens, et dont les ossements sont à ton chevet. Les onze colonnes que tu as vues, représentent la prédication de chacun des apôtres établis dans les pays qui leur sont échus par le sort. Les arcades lumineuses sur les colonnes sont les églises dispersées dans l'univers, édifiées sur la base des apôtres et des prophètes.

Les arcades aqueuses, bleu de ciel, nuageuses, remplies d'une multitude de gens revêtus de la croix, représentent le baptême des saints fonts. Car ceux qui sont illuminés par les saints fonts resplendissent en toute pureté

է, հանգուցեալ ի վերայ նոր մկրտելոց եւ քարոզութեան առաքելոցն, եւ նստեալն ի մէջ կառացն Քրիստոս է՝ որդին Աստուծոյ եւ երկոտասան առաքեալքն բազմեալք ի դատողական աթոռս ըստ խոստման Տեառն որ առ նոսա ։

Եւ լոյսն ցոլացեալ յառաջին սիւնէդ յարեւելս կոյս, այդ քեզ առաջնորդէ յարեւելս տանել զնշխարսդ, որում դու արժանաւորեցար հանդիպել եւ սպասաւորեսցես դմա մինչեւ ցօր ելից քոյ յաշխարհէս ։ Եւ ուրանօր դադարումն առնէ լոյսն ցոլացեալ յարեւելս, անդ է տեղի բնակութեան սուրբ առաքելոյն ։ Եւ յորժամ մերձեսցիս յաշխարհս Հայոց՝ մկրտեսցիս յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ ։

* Եւ զարթուցեալ այրն՝ հիացեալ զարմացեալ կայր իբրեւ զարբեալ, եւ ոչ գիտէր թէ զինչ առնիցէ ։ Ապա լոյսն որ ի սիւնէն ցոլացաւ՝ յայտնապէս երեւէր առաջնորդել նմա եւ նա յարուցեալ վաղվաղակի գնայր զկնի լուսոյն ցոլացելոյ հանդերձ նշխարօքն ։ * B p. 93 b.

Եւ իբրեւ եհաս լոյսն յաշխարհս Հայոց ի գաւառն Աղձնեաց ի տեղի մի Պալէ կոչեցեալ, որ է առ գեղջն Հողձ անուն, անդանօր դադարումն եառ, եւ գիտաց այրն եթէ անդ է բնակութիւն սրբոյն ։

Եւ էր ի տեղւոջն յայնմիկ եկեղեցի մի, եւ սպասաւորէր եկեղեցւոյն քահանայ մի բարեպաշտօն եւ երկիւղած յԱստուծոյ եւ մկրտեցաւ այրն ի քահանայէն յայնմանէ, եւ կոչեցաւ անուն նորա Յովսէփ ըստ ձայնելոյ զնա հրեշտակին ։ Եւ զգեցաւ զգեստ կրօ-

dans les voûtes célestes. Le char terrifiant que tu as vu, c'est la divinité, reposant sur les nouveaux baptisés et sur la prédication des apôtres. Celui qui était assis dans le char est le Christ, le fils de Dieu, et les douze apôtres assis sur des sièges de juge selon la promesse du Seigneur qui leur a été faite.

La lumière qui jaillit de la première colonne vers l'Orient sera ton guide vers l'Orient, pour y transporter ces restes, que tu as été digne de rencontrer, et tu les desserviras jusqu'au jour de ta sortie de cette terre. Et là où s'arrêtera la lumière jaillissant vers l'Orient, sera l'endroit de la demeure du saint apôtre. Et lorsque tu seras arrivé près du pays d'Arménie, tu te feras baptiser au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit.

* L'homme s'étant réveillé, se sentit comme ivre d'extase et d'étonnement, ne sachant quel parti prendre. Alors la lumière qui jaillit de la colonne, parut visiblement lui servir de guide. Il se leva aussitôt et suivit la lumière qui jaillissait avec les restes. * B p. 93 b.

Lorsque la lumière parvint au pays d'Arménie, dans la province d'Altsnik, à un endroit nommé Pali, près du village du nom de Holtz, elle s'y arrêta. Et l'homme comprit que c'était là que devrait être la demeure du saint.

Il y avait en cet endroit une église; et celui qui desservait l'église était un prêtre pieux et craignant Dieu. L'homme se fit baptiser par ce prêtre et prit le nom de Joseph, ainsi que l'avait interpellé, de sa voix, l'ange. Il revêtit l'habit

նուիրական եւ բնակեցաւ ի տեղւոջն հանդերձ սուրբ նշխարօքն եւ կոչեցաւ տեղին Պալիվանս ։

Եւ այրն Յովսէփ սպասաւորէր սրբոյն ի տեղւոջն յայնմիկ ամս վեց ամենայն սրբութեամբ ։ Ապա նոյն տեսիլն երեւէր նմա իբրեւ զառաջինն, լոյսն ցոլացեալ ի նշխարացն յարեւելս ։ Եւ նա յարուցեալ առնոյր զնշխարսն եւ գնայր զկնի լուսոյն ի գաւառն Ռշտունեաց մինչեւ ցբլուրն մի որ կայ հանդէպ Մանազկերտոյ՝ ի վերայ գեղջն որ կոչի Բծիծս ։ Եւ էր բնակեալ մենակեաց մի հրեշտակակրօն վարուք եւ բնակեցաւ առ նմա այրն Յովսէփ սուրբ նշխարօքն եւ կրօնաւորեալ ի միասին սպասաւորէին սրբոյն մինչեւ ցօր մահուան իւրեանց ։

Եւ նախարարք աշխարհին որ էին ի մեծ տանէն Արծրունեաց՝ վանս շինեցին զտեղին եւ կարգեցին ի նմա քահանայս հանդերձ կրօնաւորօք, որ կայ մինչեւ ցայսօր, եւ կոչի վանք սուրբ Թովմայի առաքելոյ ։ Եւ սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ եդին զսուրբ նշխարսն ի քարեայ տապանի, ի դրանդի եկեղեցւոյն, յորում տեղւոջ բժշկութիւնք
* B բազումք լինին ի փառս ամենասուրբ * Երրորդութեան ։ Կատարի տօն սուրբ առաքելոյն
p. 94 a. Թովմայի Նաւասարդի ԺԲ եւ Օգոստոսի ԻԲ ։

Ի սմին աւուր յիշատակ Սիմփորիանոսի եւ Տիմոթէի, որ ի ժամանակս Աւրելիանոսի կատարեցան վասն Քրիստոսի հաւատոյն ի Հռոմ ։]

religieux et établit sa demeure en cet endroit avec les saints restes et l'endroit fut nommé Palivank (Couvent de Pali).

Et l'homme, Joseph, desservit le saint en toute sainteté, à cet endroit, pendant six années. Ensuite la même vision lui réapparut comme la première fois : la lumière jaillissant des saints restes se porta vers l'Orient. Il se leva, prit les restes, et suivit la lumière, dans la province de Rechtounik, jusqu'à une colline qui fait face à Manaskert, au-dessus du village nommé Betsits. Il y habitait un ermite, qui menait une vie d'ange. Joseph établit sa demeure, avec les saints restes, auprès de lui. Ils vécurent ensemble comme religieux et tous les deux servirent le saint jusqu'au jour de leur mort.

Les satrapes du pays, qui étaient de la grande maison des Artsrounik, construisirent un couvent en cet endroit et y établirent des prêtres avec des religieux. Ce couvent existe encore aujourd'hui et est appelé monastère du saint apôtre Thomas. On déposa, avec psalmodies et des cantiques de bénédiction, les saints restes dans un tombeau de marbre, dans le vestibule
* B de l'église, où beaucoup de guérisons s'opèrent pour la gloire de la * très
p. 94 a. sainte Trinité. La fête du saint apôtre Thomas se célèbre le 12 Navasard, le 22 Août.

En ce même jour, commémoration de Symphorianos et Timothée, qui aux jours d'Aurélien moururent pour la foi du Christ à Rome.]

Նաւասարդի ԺԳ և Օգոստոսի ԻԳ ։ Իննօրեայ տօն է ննջման ամենօրհնեալ կուսին Մարիամու և վկայաբանութիւն Իրենոսի եպիսկոպոսի ։

Սուրբ Երենոս՝ եպիսկոպոս էր Սերմոյխայ գաւառին, ի ժամանակս կռապաշտ արքային Դիոկղետիանոսի ։ Եւ կալան զնա անօրէն զօրականքն և տարան ի Պաննոնիա, առ դատաւորն Պռոլոս. և խոստովանէր և քարոզէր զճշմարիտ հաւատն ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս ։ Չարչարեցին զնա ուժգին տանջանօք և արկին ի բանդ ։

Եւ յետ աւուրց հրամայեաց հանել ի բանտէն և հատանել զգլուխն ։ Եւ յորժամ հատանէին եկաց ի վերայ կամրջին տարածեաց զձեռս իւր աղօթեաց այսպէս. Տէր, բաց զդուռն երկնից և ընկալ զոգի ծառայիս քո, զի վասն ժողովրդեանս քո և վասն կաթողիկէ եկեղեցւոյ քո չարչարեցայ և հեղում զարիւնս իմ ։ Եւ յորժամ հատին զգլուխն, ընկեցին զմարմինն ի գետն որ կոչի Սաւոն, յՕգոստոսի ԻԳ ։

1 ամենօրհնեալ կուսին Մարիամու] աստուածածնին և յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Իրենիոսի եպիսկոպոսին B || 3 Երենոս] Իրենիոս B — ի Սերմոյխի գաւառին B || 5 Պռոլոս] Պռոբոս B — քարոզէր] համարձակ *add.* B || 7 Եւ յետ ... կամրջին] Եւ յորժամ հանին ի վերայ կամրջին զգլխատել զնա B || 8 իւր] յերկինս *add.* B || 11 Սաւոն] Սաւան B — յՕգոստոսի ԻԳ] և Նաւասարդի ԺԳ *add.* B.

13 NAVASARD, 23 Août.

Neuvième jour de la dormition de la Vierge Marie glorifiée de tous et martyre de l'évêque Irénée.

Saint Irénée était évêque de la province de Sirmium, au temps de l'empereur Dioclétien, l'idolàtre. Les soldats impies le saisirent et le conduisirent en Pannonie chez le juge Probus. Il confessa et prêcha la vraie foi en notre Seigneur Jésus-Christ. On lui fit subir de cruelles tortures, et on le jeta en prison.

Quelques jours après, le juge ordonna de le faire sortir de la prison et de lui trancher la tête. Lorsqu'on était pour lui couper la tête, il s'arrêta sur le pont, étendit ses mains et pria ainsi : Seigneur, ouvre-moi la porte du ciel et reçois l'âme de ton serviteur, car c'est pour ton peuple et pour ton Église catholique que j'ai subi les tortures et que je verse mon sang.

Lorsqu'on lui trancha la tête, on jeta le corps dans le fleuve qui s'appelle la Salve, le 23 Août.

* B p. 95 a. [B * Յայսմ աւուր տօն է սուրբ քահանավկային Իրենիոսի եպիսկոպոսի Լուկդունու, հետեւողի առաքելոցն ։

Սուրբ Իրենիոս մեծ սիւնն աստուածպաշտութեան հաւատոյ եւ աստուածազգեաց հայրապետն եւ վարդապետն եկեղեցւոյ, հզօր ախոյեանն ճշմարտութեան, եւ յաղթահարիչն հակառակն հերետիկոսաց` հետեւեալ գոլով սրբոց առաքելոցն ։ Որ եւ եղեւ եպիսկոպոս Լուկդունու ի Գաղղիա, ի ժամանակս Մարկոսի եւ Անտոնինոսի թագաւորաց ։ Սա հետեւեցաւ եւ ընկալուչ եղեւ սուրբ առաքելոցն, եւ բազում գրեանս սքանչելիս վասն ուղղափառ եւ սուրբ հաւատոյ եթող ի սուրբ եկեղեցի` առ ի հաստատութիւն քրիստոնէութեան վարդապետութեան ։ Յորմէ եւ որք զկնի նորա եկին վարդապետք եկեղեցւոյ` ընկալան զպատճառս եւ զեղանակ եւ զկանոն մեկնութեան աստուածաշունչ սուրբ գրոց ի բանս իւրեանց ։ Զի եղեւ մեկնիչ ամենայն աստուածաշունչ գրոց, եւ զբազումս ի հեթանոսաց դարձոյց եւ լուսաւորեաց նշանօք եւ վարդապետութեամբ եւ առաքինի վարուք ։

Եւ ապա յետ հովուելոյ բարւոք զժողովուրդն եւ անարատ պաշտելոյ զեպիսկոպոսութիւնն ի Գաղղիա ի քաղաքն Լուկդունու, եւ զբազումս յորդորելոյ ի վկայութիւն եւ զեկեղեցւոյ ղեկն բարւոք ղեկավարելով բազում բանս շահաւէտս եւ պատուիրանս օգտակարս խօսեցաւ, եւ զյոլովս ի խաբէութենէ սատանայի յափշտակեաց` եւ Քրիստոսի մարտիրոսս արար եւ պտղաբերեաց Աստուծոյ ի ժամանակս հալածանացն Անտոնի-

* B p. 95 a. [B * En ce jour, fête du saint prêtre martyr Irénée, évêque de Lyon et imitateur des apôtres.

Saint Irénée, la grande colonne de la piété et de la foi, le prélat revêtu de Dieu et le docteur de l'Église, le puissant champion de la vérité et le vainqueur des adversaires hérétiques, était l'imitateur des saints apôtres. Il devint évêque de Lyon en Gaule du temps des empereurs Marc et Antonin. Il suivit et devint l'hôte des saints apôtres. Il laissa à la sainte Église nombre de livres merveilleux sur la sainte foi orthodoxe, pour l'édification de la doctrine chrétienne. Et ceux qui vinrent après lui, les docteurs de l'Église y puisèrent les raisons, la manière et les règles pour commenter les saintes Écritures, inspirées de Dieu, dans leurs discours. Car il fit le commentaire de toutes les écritures inspirées de Dieu, il convertit nombre de païens, les illumina par des miracles, par sa doctrine et sa vie pleine de vertus.

Après avoir bien gouverné son peuple et accompli sans tache son ministère d'évêque, en Gaule, dans la ville de Lyon; après avoir encouragé nombre de personnes au martyre et bien tenu le gouvernail de l'Église, parlé de choses édifiantes et donné des conseils utiles, il arracha beaucoup de gens à l'erreur du démon et les fit martyrs du Christ; il produisit des fruits pour Dieu à l'époque de la persécution d'Antonin. Il ne cessa d'exhorter et d'encourager

նոսի ։ Այլ եւ միշտ յորդորէր եւ քաջալերէր զՔրիստոսի խոստովանողսն եւ զբոլոր հօտն իւր պինդ կալ ի հաւատոն եւ արիաբար մեռանել, եւ չթողոյր զոք կորնչել ։

Ընդ որս եւ զնա կալան եւ բանտեցին, եւ բերեալ յատեան յամօթ արար զՀելլենացիսն լուսաւոր խոստովանութեամբն Քրիստոսի եւ համարձակ վկայելով զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած, յաղագս որոյ ազգի ազգի տանջանօք սրոյ եւ հրոյ չարչարեցին զնա եւ նեղեցին դառնութեամբ կապանաց եւ բանդից ։ Եւ ապա յետ պէս պէս հալածանաց եւ դառնագոյն չարչարանաց յորժամ ոչ ուրացաւ զՔրիստոս եւ ոչ զոհեաց կռոցն ընդ այլոց բազմաց խոստովանողացն որք էին ի հօտէն նորմէ՝ գլխատեալ սրով կատարեցաւ փառաւոր վկայութեամբ ընդ բազմութեան ընկերացն ի փառս Քրիստոսի ։]

* Նաւասարդի ԺԴ եւ Օգոստոսի ԻԴ ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Տիմոթէոսի ։ * A fol. 14 v° a.

Աստուծոյ սիրելին եւ սքանչելի այրն Տիմոթէոս, էր ի Պաղեստինոյ երկրէն, զարդարեալ աստուածահաճոյ վարուք, վարդապետ լեալ բարեպաշտ հաւատոյն Քրիստոսի ։ Եւ գնացեալ ի Գազա քաղաքն, եկաց առաջի Ուրբանոսի ամբարիշտ իշխանին, խոստովանեցաւ զբարեպաշտ հաւատն քրիստոնէութեան եւ պատմեաց զխորհուրդ մարդեղութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի վասն փրկութեան ամենայն աշխարհի ։

10 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն սրբոյ վկային B || 13 գնացեալ] երթեալ B || 15 Յիսուսի Քրիստոսի *om.* B.

les confesseurs du Christ et toutes ses ouailles à rester inébranlables dans la foi et à mourir vaillamment. Il ne laissait personne se perdre.

On le saisit aussi, avec d'autres, et on le mit en prison. Introduit devant le tribunal, il humilia les Hellènes [les païens] par sa confession lumineuse du Christ et par son témoignage intrépide pour le Christ, vrai Dieu, c'est pourquoi on le soumit à diverses tortures par l'épée et le feu, et on le maltraita cruellement aux fers et à la prison. Après diverses persécutions et de plus cruelles tortures, lorsqu'il n'eut point renié le Christ, ni immolé aux idoles, il fut, avec beaucoup d'autres confesseurs qui étaient de son troupeau, décapité par le glaive et mourut en glorieux martyr avec ses nombreux compagnons pour la gloire du Christ.]

14 NAVASARD, 24 Août.

* Martyre de saint Timothée. * A fol. 14 v° a.

L'aimé de Dieu et l'excellent homme Timothée était du pays de Palestine, orné d'une conduite agréable à Dieu, ayant prêché la foi pieuse du Christ. Il se rendit à la ville de Gaza, se présenta devant Urbain, le président impie, professa la pieuse foi du christianisme et développa le mystère de l'Incarnation de notre Seigneur Jésus-Christ pour le salut du monde entier.

Եւ իշխանն առաւել ի սրտմտութիւն բորբոքեցաւ, եւ այնչափ չարչարեաց զսուրբն Տիմոթէոս մինչեւ բազմաց առել թէ մեռաւ. եւ նա վասն սիրոյն Քրիստոսի համբերէր:

Արկին ի բանտ եւ ստիպէին ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել դիւաց եւ փրկել ի տանջանաց եւ ի մահուանէ. եւ նա վասն յուսոյն Քրիստոսի զմահն լաւ համարէր քան զվասն կռոցն կեանքն: Ապա ընկեցին ոչ ի խիստ բորբոքեալ հուր զի մի փութով մեռանիցի եւ յերկար այրեալ եւ սուրբն աղօթիւք աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Նաւասարդի ԺԴ:

Ցայսմ աւուր սուրբն Ագապիոս եւ սրբուհին Թեկղեա ի քաղաքէն Գազա յանօրէն իշխանէն բազում չարչարանօք տանջեցան եւ վասն զի ոչ ուրացան զՔրիստոս եւ ոչ
* A fol. 14 v° b. պաշտեցին զկուռս, գազանաց կերակուր * եղեն եւ փոխեցան առ Քրիստոս:

* B p. 96 a. B] * Վերադարձումն պատուական նշխարացն սուրբ առաքելոյն Բարդողիմէոսի:

Սուրբ առաքեալն Բարդողիմէոս ի զանազան քաղաքս եւ ի գաւառս զանուն Տեառն յայտնապէս մարդկան քարոզեաց եւ խաչեցաւ ի Հայք յարեւելս: Զսա սորեցին ի տապանի քարեղէն՝ որք ի վախճանի իւրում անդ հաւատացեալք գտան, եւ եդին ի յԱլբանուպօլիս: Եւ քանզի սուրբ տապանն այն մշտահոս բժշկութիւնն բղխէր՝

2 սիրոյն] յուսոյն B — Քրիստոսի] արիաբար *add.* B || 4 դիւաց] կռոցն B || 5 յուսոյն *om.* B — համարէր] համարեցաւ B || 7 յերկար] ընդ յերկար B — եւ սուրբն *om.* B — Աստուած] Նաւասարդի ԺԴ եւ Օգոստոսի ԻԴ *add.* B || 8 Ցայսմ աւուր] Ի սմին աւուր B || 9 չարչարանօք տանջեցան] տանջանօք չարչարեցան B || 10 Քրիստոս] Աստուած B.

La colère du président redoubla; et il fit torturer saint Timothée à tel point, que beaucoup le tinrent pour mort; mais il endura tout pour l'amour du Christ.

On le jeta dans la prison et on le contraignit à renier le Christ, à immoler aux démons, pour éviter les tortures et la mort, mais il préféra la mort à cause de l'espoir du Christ à la vie pour les idoles. Ensuite on le jeta dans un feu, pas trop ardent, pour qu'il ne mourût pas trop vite et qu'il brûlât lentement. Le saint, tout en priant, rendit son âme à Dieu le 24 Navasard.

En ce jour, saint Agapius et sainte Thècle de la ville de Gaza furent soumis à beaucoup de tortures par le président impie, et pour n'avoir pas renié le
* A fol. 14 v° b. Christ ni adoré les idoles, ils devinrent la nourriture des bêtes fauves * et s'en allèrent auprès du Christ.

* B p. 96 a. [B * Retour des précieux restes du saint apôtre Barthélemy.

Le saint apôtre Barthélemy prêcha ouvertement aux gens le nom du Seigneur dans plusieurs villes et plusieurs provinces, et fut crucifié dans la partie orientale de l'Arménie. Il fut déposé à Albanopolis dans un tombeau en pierre par les fidèles témoins de sa mort. Et comme le saint tombeau était devenu une source intarissable de guérisons, des populations nombreuses

ընթանային ժողովուրդք բազումք որք ի հիւանդութիւնս էին եւ ազատէին ի տըրտմեցուցանողաց իւրեանց ախտիցն եւ հաւատային ի Քրիստոս :

Արդ զայս տեսանելով բանսարկուին սպասաւորքն՝ մոլեգնէին ընդդէմ նշանագործ տապանին այնմիկ : Որ եւ առեալ ընկեցին զտապանն եւ զսրբոյն մարմինն ի ծով անդր հանդերձ եւ այլ չորս եւս տապանօք սուրբ մարտիրոսաց չորից, որոց անուանքն են այսոքիկ . Պապիանոն, Լուկիանոն, Գրիգորիոն եւ Ակակիոն : Եւ բերեալ զտապանսն ծովուն եհան ի կղզին որ կոչիւր Լիպարի, եւ անդ յարմարեցան :

Իսկ սուրբ մարտիրոսքն իբրեւ զհետ թագաւորի երթային՝ ուր եւ հաճեցաւ հանգչել մեծ առաքեալն, եւ անդ զնա թողին եւ առժամայն ի յետս դարձան, ուր եւ իւրաքանչիւր ուրուք բնակել հաճեցաւ աստուածային նախախնամութիւնն : Պապիանոս՝ յԱմիլա քաղաքն Սիկիլացւոց, եւ Լուկիանոս՝ ի Մեսինին, Գրիգորիոս՝ ի Կալիմնի քաղաք Կալաբրիու եւ Ակակիոս ի յԱսկալաս քաղաք կոչեցեալ :

Յայնժամ Ագաթոնի եպիսկոպոսի որ զեպիսկոպոսարանն զուարթապէս ուղղէր՝ աստուածային առաքեալն զինքն յիշեցուցանէր երեւմամբ, առժամայն փութացաւ ի տեղին եւ իբրեւ ետես զմեծ եւ զահաւոր նշանն՝ սքանչացմամբ լցեալ՝ եւ փոխանակ բարբառէր . Ուստի՞ քեզ այսչափ զուարթ հարստութիւնս եղեւ ո՜վ Լիպարիս, բազում առաւելապէս ցնծացար եւ առաւելապէս փառաւորեցար, պարեա՛, եւ խայտեա՛, ընկալ իւրական ձեռօք եւ գոչեա առ նա . Բարի եկիր Տեառն առաքեալդ : Զայսոսիկ եւ այլ

atteintes de quelque infirmité y accouraient et étaient délivrées des maux qui les affligeaient et croyaient au Christ.

Ce que voyant, les serviteurs du démon devinrent furieux contre le tombeau miraculeux. Ils s'emparèrent du tombeau et le jetèrent avec le corps du saint à la mer, en même temps que les quatre autres tombeaux de quatre martyrs dont les noms sont les suivants : Papianus, Lucianus, Grégorius et Akakios. La mer rapporta et déposa les tombeaux sur une île nommée Liparis, et ils y restèrent.

Les saints martyrs avaient suivi le grand apôtre comme un roi, mais là où il lui plut de s'arrêter, là ils l'abandonnèrent et retournèrent aussitôt à l'endroit où la divine providence daigna leur désigner la demeure à chacun : Papianus à la ville d'Amila en Sicile; Lucianus à Messine; Grégorius à Kolimi, ville de la Calabrie, et Akakios à la ville nommée Ascali.

C'est alors que le divin apôtre, en une vision, se rappela au souvenir de l'évêque Agathon, qui dirigeait l'évêché avec beaucoup de zèle, et qui s'empressa aussitôt sur le lieu, et en apercevant le grand et terrifiant miracle, plein d'enthousiasme, il s'écria : O Liparis, d'où te vient-il tant de belles richesses? Tu es vraiment heureuse outre mesure, et tu es glorifiée supérieurement. Forme des chœurs, et danse de joie, accueille de tes propres mains et crie à lui : Sois le bienvenu, apôtre du Seigneur. L'évêque parla ainsi et en

եւս ոչ սակաւ եպիսկոպոսն առ նա ասացեալ եւ գովեալ զառաքեալն եւ զկղզին՝ հանգոյց զբանն :

Եւ քանզի հարկ էր զպատուական տապանն կայուցանել ի նշանաւոր տեղւոջ, յորում եւ տաճար շինել հանդերձեալ էր ի փառս ամենայոլ առաքելոյն եւ եդեալ անդ զտապանն սուրբ : Որ եւ առժամայն բազում բժշկութիւնս առնէր ի հիւանդս եւ յախտաժէտս եւ ի դիւահարս հանապազօր :

Եւ յետ անցանելոյ բազում ժամանակաց՝ ի յաւուրս Թէոփիլոսի թագաւորի, վասն բազում մեղաց մերոց առեալ Հագարացիքն զամենայն կղզին Լիպարիու զի եւ ոչ մնաց մարդ եւ ոչ մի :

Եւ իշխանն Պէնեւէնդոյ գիտէր եւ լուեալ էր զսքանչելիս առաքելոյն եւ վասն ջերմն հաւատոյն զոր ունէր առ սուրբն, առաքեաց արս նաւօք ի քաղաքէն Մալփինոս, եւ ետ բազում ինչս եւ աղաչեաց զի երթեալ ածցեն զմեծ գանձն անգին, զոր եւ արարին : Եւ իշխանն այս իբրեւ լուաւ եթէ գայ տապանն հետի ի ծովէն, առ զեպիսկոպոս տեղւոյն եւ զամենայն կղերիկոսն եւ զժողովուրդն եւ գնացին ընդ առաջ մինչեւ ի քաղաքն Պենիմէնդ եւ եդ ի գեղեցիկ տեղւոջ եւ առնէ միշտ ողջութիւն հաւատացելոցն ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ :]

bien d'autres termes à l'apôtre et après l'avoir loué de même que l'île, il termina son allocution.

Et comme il fallait déposer le précieux tombeau en un lieu célèbre, où devait s'ériger un temple à la gloire du très célèbre apôtre, ils transportèrent en cet endroit le tombeau, qui accomplit aussitôt et tous les jours de nombreuses guérisons aux malades et aux infirmes et aux possédés du démon.

Longtemps après, aux jours de l'empereur Théophile, à cause de nos innombrables péchés, les Sarrasins s'emparèrent de toute l'île Liparis, de sorte qu'il n'y resta plus personne.

Le prince de Bénévent qui connaissait et avait appris les miracles de l'apôtre, mû par l'ardente foi dont il était animé envers le saint, envoya des gens avec des navires de la ville d'Amalphi, dépensa de fortes sommes et les pria d'aller lui rapporter le grand trésor inestimable. Ce qu'ils firent. Et ce prince, lorsqu'il eut connaissance que le tombeau revenait seul nageant sur mer, prit avec lui l'évêque du lieu et tout le clergé et la population et ils se rendirent au-devant jusqu'à la ville de Benendos. Il fit déposer le tombeau dans un magnifique endroit, où il accomplit toujours des guérisons aux fidèles pour la gloire de notre Dieu le Christ.]

Նաւասարդի ԺԵ եւ Օգոստոսի ԻԵ ։ Տօն է ամենասրբուհւոյ Աստուածածնին զոր կարգեաց սուրբն Գրիգոր Լուսաւորիչ ։

Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչն եւ մեծ հայրապետն ամենայն Հայոց Մեծաց կործանեաց զամենայն պատկերս կռոցն եւ եբարձ զկռապաշտութիւնն յաշխարհէս Հայոց եւ Վրաց եւ Աղուանից, եւ փոխանակ շինեաց եկեղեցիս յանուն սուրբ Աստուածածնին Մարիամու եւ սուրբ Կարապետին Յովհաննու ։ Եւ զտօնս պղծութեանն՝ փոխեաց ի տօնս սրբութեան, զի մինչ ի կռապաշտութիւն էր աշխարհս, տօնէին այսօր Անահիտ տիկնոջն եւ կոչէին զնա ծնունդ այրոյն Արամազդայ որ է Ափրոդիտէս ըստ յունականին ։

Իսկ յորժամ շինեաց սուրբն Գրիգոր զտեղի կռոցն՝ եկեղեցի ի գիւղն Երիզա յԵկեղեաց գաւառն յանուն Աստուածածնին որ մինչեւ ցայսօր մեծամեծ սքանչելիք կատարին անդ անուամբ տիրամօրն ։

Կարգեաց սուրբ Լուսաւորիչն մեր զայս տօն Նաւասարդի ԺԵ եւ Օգոստոսի ԻԵ ։

3 Սուրբ ... մեծաց] Մեծ հայրապետն Հայոց սուրբն Գրիգոր՝ կործանեաց B || 7 կռապաշտութիւն] կռապաշտութեան B — այսօր] յանուն *add.* B || 8 ծնունդ] մեծի արւոյն *add.* B || 10 կռոցն] Անահտայ *add.* B || 11 գաւառն] գաւառի B — յանուն] սուրբ *add.* B.

15 NAVASARD, 25 Août.

Fête de la très sainte mère de Dieu établie par saint Grégoire l'Illuminateur.

Saint Grégoire l'Illuminateur et le grand patriarche de toute la Grande Arménie détruisit toutes les statues des idoles et supprima le culte du démon du pays d'Arménie, de Géorgie et d'Albanie. A leur place il fit ériger des églises au nom de la sainte mère de Dieu Marie et de saint Jean le Précurseur. Il changea les fêtes impures en des fêtes saintes, car du temps où le pays se trouvait dans l'idolâtrie on célébrait en ce jour la fête de la déesse Anahit et on l'appelait la fille du mâle Aramazd; c'était l'Aphrodite des Grecs.

C'est alors que saint Grégoire construisit sur l'emplacement des idoles une église, dans le village d'Eriza, dans la province d'Ekeliats, au nom de la mère de Dieu, où de grands miracles s'opèrent au nom de la mère du Seigneur jusqu'aujourd'hui.

Saint Grégoire notre Illuminateur établit cette fête le 15 Navasard, le 25 Août.

Յայսմ աւուր տօն սրբոյն Աթանասի եպիսկոպոսի որ զսրբուհին Խանթուշ մկրտեաց :

* A fol. 15 r° a. Երանելի աղախինն Քրիստոսի Խանթուշ՝ էր ի * Սելեւկիոյ, ի ժամանակս Վաղերիանոսի ամբարիշտ արքային եւ ցանկայր քրիստոնէական հաւատոյն եւ աստուածային մկրտութեանն եւ աղաչեաց զմայրն զի լինիցի քրիստոնեայ եւ նա ոչ կամէր այլ խափանէր :

Իսկ երանելին Աթանասիոս եպիսկոպոսն Տարսոն քաղաքին ուսուցանէր զբանն կենաց եւ առնէր մեծամեծ սքանչելիս : Եւ հրեշտակ Տեառն ասէ ցԽանթուշ եթէ. Աթանաս եկեալ է ի Սելեւկիա. եցոյց նմա եւ զկերպարան եւ զպատկեր երեսացն : Առ ընդ իւր երկուս ծառայս եւ պատճառս եդ մօրն եթէ. Առ դայեակն իմ երթամ. եւ գնաց առ եպիսկոպոսն երկիր եպագ նմա եւ հայցէր ի նմանէ զաստուածային մկրտութիւնն : Եւ նորա արարեալ զնշան սրբոյ խաչին ի վերայ երկրի եւ բղխեաց ի տեղւոջն աղբիւր եւ երեւեցան նոցա երկու հրեշտակք ի կերպարանս զօրականաց ունելով ի ձեռս իւրեանց սպիտակ հանդերձս վասն զգեցուցանելոյ զԽանթուշ ի մկրտութենէն :

Եւ յորժամ մկրտեցաւ յանուն սուրբ Երրորդութեանն, հաղորդեցաւ ի պատուական

1 տօն ... մկրտեաց] վկայութիւն Աթանասի եպիսկոպոսի եւ Խանթուշի որ մկրտեցաւ B || 3 ամբարիշտ] կռապաշտ B || 4 աղաչեաց] աղաչէր B || 6 ի Տարսոն B || 7-9 Տեառն ... ծառայս] ի տեսլեան երեւեալ Խանթուշի ասաց վասն Աթանասի եթէ գալոց է ի Սելեւկիա, ծանոյց նմա եւ զկերպարանն եւ զպատկեր երեսացն : Եւ յորժամ լուաւ Խանթուշ եթէ եկեալ է ի Սելեւկիա, առ երկուս ծառայս ընդ իւր B || 11-15 արարեալ ... հաղորդեցաւ] եւ նորա տեսեալ զսէրն որ առ Քրիստոս Յիսուս՝ անդէն ի տեղւոջն մկրտեաց զնա յանուն սրբոյ Երրորդութեանն : Եւ յորժամ հաղորդեցաւ B.

En ce jour, fête du saint évêque Athanase qui baptisa sainte Anthousa.

* A fol. 15 r° a. La bienheureuse servante du Christ Anthousa vivait à * Séleucie, aux jours de l'empereur Valérien, l'impie. Elle aspirait à la foi chrétienne et au baptême divin, et pria sa mère de la laisser devenir chrétienne, mais elle s'y opposa et l'en empêchait.

Le bienheureux Athanase évêque de la ville de Tarse enseignait la parole de la vie et faisait de grands miracles. L'ange du Seigneur dit à Anthousa : Athanase est arrivé à Séleucie, et lui montra les traits et l'image de son visage. Elle prit avec elle deux domestiques, donna comme prétexte à sa mère : Je vais auprès de ma nourrice; et se rendit auprès de l'évêque, le salua et implora le baptême divin. Il fit le signe de la sainte croix sur le sol, et une source surgit de l'endroit et deux anges leur apparurent sous la forme de soldats, tenant à la main des vêtements blancs pour en revêtir Anthousa dans le baptême.

Lorsqu'elle fut baptisée au nom de la sainte Trinité, elle communia du

եւ ի սուրբ մարմնոյ եւ յարենէ Որդւոյն Աստուծոյ եւ տեսին երկու ծառայքն Խանթուշի կին մի փառօքն մերձ առ Խանթուշ ունելով ի * գլուխն իւր երկու պսակս եւ խաչ : * A fol. 15 rº b.

Իսկ երանելին Խանթուշ եհան զհանդերձն մեծագին եւ ետ աղքատաց : Մկրտեցան եւ երկու ծառայքն իւր Քարիսիմոս եւ Նէոփիտոս եւ դարձան խնդութեամբ ի տունս իւրեանց :

Գնաց առ դայեակն իւր եւ նորա գիտացեալ եթէ մկրտեցաւ ոչ ընդունեցաւ զԽանթուշ ի տուն իւր : Դարձաւ առ մայրն իւր եգիտ զնա ի յոյժ տրտմութիւն : Եւ ել գաղտ ի տանէն գնաց առ եպիսկոպոսն Աթանաս, եղեւ կրօնաւոր եւ զգեցաւ մազեղէն պարեգօտ եւ խաչ ի ձեռինն գնաց յանապատ ի լեառն եւ ճգնեցաւ անդ ամս քսան եւ չորս : Եւ գազանք անապատի տանէին նմա կերակուր : Գնաց առ նա սատանայ ի կերպարանս աբեղայի եւ ասէ. Եկ աղօթեսցուք : Եւ նա ծանեաւ զնա եւ արար զնշան սրբոյ խաչին, սաստեաց նմա եւ անյայտ եղեւ : Եւ դարձեալ երեւեցաւ նմա դեւն եւ ասէ. Եկ արբ ի գետոյ կաթին եւ մեղու, եւ սաստեաց նմա եւ անյայտ արար :

Եւ յաղօթելն նորա երեւեցաւ նմա հրեշտակ Տեառն եւ ազդեաց նմա զվախճանն մերձեալ : Գնաց ի վէմն ուր սովոր էր հանգչել, տարածեցաւ ի վերայ, եւ զձեռսն իւր

1 տեսին] տեսանէին B — երկու *om.* B ‖ 2 կին . . . խաչ] զի կայր առ նմա կին մի փառաւոր, եւ ունէր ի գլուխն պսակս երկու եւ խաչ մի B ‖ 3 Իսկ . . . աղքատաց *om.* B ‖ 4 ի տունս իւրեանց *om.* B ‖ 6 Գնաց] Խանթուշ *add.* B — ընդունեցաւ] ընկալաւ B ‖ 7 տրտմութիւն] տրտմութեան B ‖ 8 ի տանէ] ի նմանէ B ‖ 9-14 գնաց . . . զվախճանն] գնաց ի լեառնն եւ ճգնեցաւ յանապատին ամս քսան եւ չորս խստամբեր վարուք. եւ յաղթեաց ամենայն փորձութեանց դիւին զօրութեամբն Քրիստոսի : Եւ ազդեցութեամբ հրեշտակի Տեառն ծանեաւ զվախճանն B ‖ 15 էր] նմա հանգչել *add.* B.

précieux et sacré corps et sang du Fils de Dieu et les deux domestiques d'Anthousa aperçurent une dame dans toute sa splendeur qui se tenait près d'Anthousa, ayant sur la * tête deux couronnes et une croix. * A fol. 15 rº b.

La bienheureuse Anthousa se dépouilla de ses vêtements très coûteux et les donna aux pauvres. Ses deux domestiques Charisimos et Néophytos se firent aussi baptiser et retournèrent chez eux remplis de joie.

Anthousa se rendit auprès de sa nourrice, qui la sachant baptisée, ne voulut pas l'accueillir chez elle. Elle retourna chez sa mère et la trouva dans une grande tristesse. Elle quitta la maison secrètement et se rendit auprès de l'évêque Athanase, se fit religieuse, revêtit une tunique de hère, et un crucifix à la main prit le chemin du désert dans la montagne et y mena une vie ascétique pendant vingt-quatre ans. Les bêtes fauves du désert lui apportaient à manger. Le démon vint la trouver sous la forme d'un moine et lui dit : Viens prier avec moi. Mais elle le reconnut, fit le signe de la sainte croix, le chassa et il disparut. Le démon lui apparut une seconde fois et lui dit : Viens boire au fleuve de lait et de miel. Elle le chassa, et le fit disparaître.

L'ange du Seigneur lui apparut dans sa prière et lui annonça sa fin prochaine. Elle se rendit au rocher où elle avait l'habitude de se reposer, et

եղեալ խաչանման ի վերայ կրծիցն՝ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ յՕգոստոսի
* A fol. 15 vº a. ԻԵ ։ Եւ եկաց մարմինն ի վերայ վիմին ամս չորս ․ * եւ պահեցաւ ամբողջ ։

Եւ կին մի Պողիքրոնիա անուն, որ թարգմանի բազմաժամանակեայ, բնակէր քսան մղոնաւ հեռի, եւես ի լեառն, էառ խաչ եւ խնդրէր զմարմինն ․ քանզի ոչ գիտէր զտեղին ։ Եւ երթեալ մատակ առիւծ մի ատամամբքն կալեալ զմազեղէն պարեգօտն, տարաւ մինչեւ ի վէմն ուր էր մարմինն ․ եւ տեսեալ զերեսս նորա պայծառ եւ զուարթ որպէս կենդանւոյ ողջունեաց եւ գնաց պատմեաց մեծի անապատաւորին Աբրահամու ։ Եւ նորա առեալ ընդ իւր երիս կրօնաւորս գնաց ի տեղին ուր էր մարմինն ․ բարձին զնա եւ տարեալ թաղեցին ի վիմին զոր իւր իսկ փորեալ էր վասն իւր, եւ շինեաց ի վերայ մատուռն եւ արար վանս եւ է մինչեւ ցայսօր ։

Իսկ Վաղերիանոս կռապաշտ արքայն կալաւ զԱթանասիոս եպիսկոպոսն ի Տարսոն քաղաքին եւ էարկ ի բանդ զի լուաւ որ բազում կռապաշտս դարձոյց ի բարեպաշտութիւն եւ մկրտեաց ։ Եւ յորժամ գիտաց եթէ զհաւատն իւր հաստատուն ունի եւ ոչ դառնայ ի կռապաշտութիւն, հրամայեաց եւ հատին զգլուխ նորա ։

Եւ այր մի բարեպաշտ արար տապան արծաթի եւ եդ անդ զմարմին սրբոյն Աթանասի եւ առաքեաց յԵրուսաղէմ ։

1 յՕգոստոսի ԻԵ] եւ Նաւասարդի ԺԵ *add.* B || 3-9 Եւ կին մի ... թաղեցին] Եւ յետ չորից ամաց մեծն Աբրահամ անապատաւորն յայտնութեամբ Տեառն առեալ երիս կրօնաւորս գնաց, եւ բարձին զմարմինն եւ տարան թաղեցին B || 11 կալաւ] ղերանել *add.* B || 13 կռապաշտութիւն] կուռս B || 15 անդ] պատուով *add.* B.

s'étendit sur la pierre, posa ses mains en forme de croix sur sa poitrine et rendit son âme à Dieu le 25 Août. Son corps resta sur ce rocher quatre ans
* A fol. 15 vº a. * et fut conservé intact.

Une femme nommée Polychronia, nom qui se traduit une personne « de longue vie », et qui habitait à vingt lieues de distance, regarda vers la montagne, prit une croix et se mit à la recherche du corps, car elle ne connaissait pas l'endroit. Une lionne la saisissant par la tunique de hère, avec ses dents, la conduisit jusqu'au rocher sur lequel se trouvait le corps. En apercevant son visage frais et souriant, comme si elle était en vie, elle la salua et alla raconter au grand anachorète Abraham, qui prit avec lui trois religieux et se rendit à l'endroit où se trouvait le corps; ils le soulevèrent, le transportèrent et l'enterrèrent dans le rocher qu'elle avait creusé pour elle-même. Il construisit sur le rocher une chapelle et un couvent, qui existe encore aujourd'hui.

Quant à Valérien, l'empereur idolâtre, il fit saisir l'évêque Athanase, dans la ville de Tarse, et le fit mettre en prison; car il apprit qu'il avait converti de nombreux idolâtres à la piété et les avait baptisés. Et lorsqu'il connut qu'il était inébranlable dans sa foi et ne voulait pas se convertir à l'idolâtrie, il ordonna de lui trancher la tête.

Un homme pieux fabriqua un tombeau en argent, y déposa le corps de saint Athanase et l'envoya à Jérusalem.

* A fol. 15 v° b.

Յայսմ աւուր եւ զերկուս ծառայսն սրբուհւոյն * Անթուշի զԽարիսիմոս եւ զՆէոփիտոս կացուցին առաջի Աւրեղիանոսի անօրէն արքային եւ խոստովանեցան զՔրիստոս Աստուած ճշմարիտ ։ Եւ հրամայեաց կապել շղթայիւք եւ տանել առ Ապելիանոս դատաւորն. եւ առաջի նորա խոստովանեցան զՔրիստոսի հաւատն ։ Կախեցին զնոսա մերկս եւ քերեցին երկաթի քերչօք զմարմինս նոցա ։

Ասեն սուրբքն. Մեք վասն ճշմարտութեանն չարչարիմք եւ մեռանիմք ։ Հարցին զնոսա թէ զինչ է ճշմարտութիւնն ։ Ասէ Խարիսիմոս. Առաջին ճշմարտութիւնն՝ յԱստուած հաւատալ. ապա արդար գործք, հեզութիւն, հանդարտութիւն, սէր, քաղցրութիւն, արդարութիւն, երկայնմտութիւն, եւ զոր դու ատես, այլում մի արասցես ։ Եւ նոյնժամայն հատին զգլուխս նոցա յՕգոստոսի ԻԵ ։

Նաւասարդի ԺԶ եւ Օգոստոսի ԻԶ ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Ադրիանոսի եւ կողակցին իւրոյ Նատալեայ ։

Քրիստոսի վկայն սուրբն Ադրիանոս եւ Նատալիա ամուսինն իւր՝ էին ի Նիկոմիդիա քաղաքէն. եւ կռապաշտքն կալան քսանեւչորս քրիստոնեայս յայրի միում թա-

1 սրբուհւոյն] երանելւոյն B || 3 Աստուած] մեր *add.* B — կապել շղթայիւք եւ տանել] կապեալ շղթայիւք տարան B || 7 Ասէ] սուրբ *add.* B || 10 յՕգոստոսի ԻԵ] եւ Նաւասարդի ԺԵ *add.* B || 11 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն — կողակցին իւրոյ] կնոջ նորա B || 13 Քրիստոսի] Սուրբ B || 14 Նիկոմիդեայ B.

* A fol. 15 v° b.

En ce jour, on mit également en présence de l'empereur * Valérien, l'impie, les deux domestiques de sainte Anthousa, Charisimos et Néophytos, qui confessèrent le Christ, vrai Dieu. Il ordonna de leur passer des chaînes et de les conduire au juge Appélianus. Ils confessèrent également devant lui la foi du Christ. On les pendit nus, et on déchira leur corps avec des onglets de fer.

Les saints dirent : Nous souffrons et acceptons la mort pour la vérité. On leur demanda ce qu'était la vérité. Charisimos répondit : La première vérité est de croire en Dieu, ensuite viennent les bonnes œuvres : l'affabilité, la tranquillité, l'amour, la douceur, la justice, la patience; et ce que tu hais, ne pas le faire à autrui.

Aussitôt on leur trancha la tête, le 25 Août.

16 NAVASARD, 26 Août.

Martyre des saints Adrien et son épouse Natalie.

Le martyr du Christ saint Adrien et son épouse Natalie étaient de la ville de Nicomédie. Les idolâtres saisirent vingt-quatre chrétiens cachés dans une

* A fol. 16 r° a. գուցեալք, զան հարին զնոսա ուժգին * եւ զբերանն խորտակեցին վասն զի խոստովանէին զՔրիստոս :

Եւ տեսեալ Ադրիանոս զայնչափ համբերութիւն սրբոցն, հարցանէր զնոսա երդմամբ. Ո՛վ արք, զինչ ակնկալութիւն է ձեր փոխարինաց այդչափ տանջանացդ : Ասեն սուրբքն. Զոր ակն ոչ ետես եւ ունկն ոչ լուաւ եւ ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ, զոր պատրաստեաց Աստուած սիրելեաց իւրոց որք մարտիրոսանան վասն անուան նորա :

Յայնժամ Ադրիանոս լցեալ հոգւով սրբով, կալով ի մէջ սրբոցն, ասէ ցատենադպիրն. Գրեա՛ եւ զիմ անունս. քանզի եւ ես քրիստոնեայ եմ եւ յօժարութեամբ մեռանիմ վասն Քրիստոսի. եւ այնպէս խառնեցաւ ընդ սուրբ վկայսն Քրիստոսի : Կապեցին եւ զնա շղթայիւք եւ արգելին ընդ նոսա ի բանտն :

Լուաւ Անատոլիա կինն իւր եթէ երկաթի կապանօք արկին զնա ի բանտ, երկեաւ եւ պատառեաց զհանդերձս իւր եւ ճողեաց զհերս գլխոյ իւրոյ : Յորժամ լուաւ եթէ վասն Քրիստոսի հաւատոյն արգելաւ ի բանտ, ուրախ եղեւ յոյժ քանզի քրիստոնեայ էր. փոխեաց զհանդերձս իւր, գնաց ի բանտն եւ համբուրեաց զշղթայսն եւ հաստատէր զնա ի սէրն Քրիստոսի եւ աղաչէր զայլ սուրբսն զի աղօթեսցեն վասն նորա առ Աստուած :

3 Ադրիանոսի B || 4 Ո՛վ արք] ասացէք ինձ *add.* B — փոխարինաց այդչափ] փոխարէն այնչափ B || 8 եւ զանունս իմ B — եւ ես քրիստոնեայ եմ *om.* B || 10 շղթայիւք] ի շղթայս — ընդ նոսա] ընդ սրբոցն B — ի բանտն *om.* B || 11 երկաթի կապանօք] երկաթակապ B || 13 ի բանտ *om.* B.

* A fol. 16 r° a. Grotte, les frappèrent brutalement * et leur brisèrent la bouche pour avoir confessé le Christ.

Adrien voyant une telle patience des saints, leur demanda sous serment : O hommes, quel est votre espoir de récompense pour tant de tourments? Les saints lui dirent : *Ce que l'œil n'a pas vu, ce que l'oreille n'a pas entendu, et ce qui n'est pas monté au cœur de l'homme, ce que Dieu a préparé pour ceux qui l'aiment* [1], qui acceptent le martyre pour son nom.

Alors Adrien animé du saint Esprit, se tenant au milieu des saints, dit au scribe : Inscris mon nom aussi, car moi aussi je suis chrétien et je meurs volontiers pour le Christ. Il se mêla ainsi au nombre des saints martyrs du Christ. On lui passa également des chaînes et on le détint avec les autres en prison.

Sa femme Natalie, ayant appris qu'on l'avait mis aux fers en prison, eut peur, déchira ses vêtements, et arracha les cheveux de sa tête. Mais lorsqu'elle sut que c'était pour la foi du Christ qu'il était détenu en prison, sa joie déborda, car elle était chrétienne. Elle changea de vêtements, se rendit à la prison, baisa les chaînes, et le raffermit en l'amour du Christ. Elle demanda aux autres saints de prier Dieu pour lui.

1. I Cor., II, 9 (cf. Is., LXIV, 3).

Եւ սուրբն Ադրիանոս դարձոյց զկինն ի տունն իւր * եւ ասէ. Յորժամ տարցեն * A fol. 16 r° b. զմեզ յատեան ի քննութիւն ապա առաքից քեզ եւ եկեսցես եւ տեսցես զկատարումն մեր :

Եւ յետ աւուրց յորժամ կամէին տանել զնոսա ի քննութիւն, նա երաշխաւոր բանտապետացն զսուրբ վկայսն, եւ ինքն գնաց ի տունն իւր ազդեցուցանել կնոջն իւրում :

Եւ յորժամ ետես զնա Անատոլիա կարծեաց եթէ ուրացաւ զՔրիստոս եւ կամ փախեաւ ի ժողովրդենէն եւ ի տանջանացն, փակեաց զդուռնն եւ ոչ ետ թոյլ մտանել : Եւ ասէր ի ներքուստ. Ի բաց երթ ուրացող Քրիստոսի, երկրորդ Յուդա. զարմացայ եթէ եղէ ես կին մարտիրոսի :

Իսկ Ադրիանոս ուրախանայր ընդ բանսն Անատոլեայ, եւ ասէ հեզաբար. Ոչ է որպէս ասես, եթէ փախեայ կամ ուրացայ զՔրիստոս. քաւ լիցի. այլ եկի հրաժարել ի քէն եւ զի եկեսցես եւ տեսցես զկատարումն մեր, որպէս յառաջագոյն խոստացայ քեզ : Եւ յորժամ լուաւ զայն Անատոլիա, եբաց զդուռնն զիրկս արկեալ համբուրեցին զմիմեանս, եւ ի միասին գնացին առ սուրբսն :

Եւ տարան զԱդրիանոս եւ կացուցին առաջի թագաւորին եւ մեծապայծառ համարձակութեամբ խոստովանեցաւ զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, եւ գան հարին զնա գաւազանօք ուժգին եւ յերկար : Ասէ Ադրիանոս ցթագաւորն. Որչափ յաւելուս ի հարուածսդ աւելի * պայծառացուցանես զգեղեցկութիւն պսակացն : Եւ * A fol. 16 v° a.

2 յատեան] յատենին B — եւ] զի B || 3 բանտապետացն B || 6 ի ժողովրդենէն *om.* B || 12 Անատոլիա] Նատալիա B || 16 յերկար] ընդ երկար B || 17 ի հարուածսդ] զհարուածս B.

Saint Adrien renvoya sa femme chez elle * en lui disant : Lorsqu'on nous * A fol. 16 r° b. emmènera au tribunal pour y être jugés, je t'en avertirai, et tu viendras et tu assisteras à notre exécution.

Quelques jours après, lorsqu'on était pour les conduire à l'interrogatoire, il donna en garantie aux geôliers les saints martyrs, et il se rendit chez lui pour avertir sa femme.

Natalie le voyant arriver, crut qu'il avait renié le Christ ou qu'il avait fui devant le peuple et les tortures. Elle ferma sa porte et ne lui permit pas d'entrer; et elle lui disait de l'intérieur : Va-t'en, renégat du Christ, second Judas; je m'étonnais d'être la femme d'un martyr.

Mais Adrien se réjouissait des paroles de Natalie, et lui dit doucement : Ce n'est pas comme tu dis, que je me sois sauvé ou que j'aie renié le Christ, loin de là. Je suis venu seulement prendre congé de toi, pour que tu viennes assister à notre exécution, comme je te l'avais promis avant. Lorsque Natalie l'eut entendu, elle ouvrit la porte, et ils se jetèrent dans les bras l'un de l'autre et se donnèrent le baiser et allèrent ensemble auprès des saints.

On conduisit Adrien en présence de l'empereur, et il confessa avec une hardiesse éclatante le nom de notre Seigneur Jésus-Christ. On le frappa longuement à coups de gros bâtons. Adrien dit à l'empereur : Plus tu ajoutes aux coups, * plus tu rends resplendissante la beauté des couronnes. On lui * A fol. 16 v° a.

այնչափ զան հարկին զորովայնին մինչեւ հերձաւ եւ հեղան աղիքն, եւ չեւ եւս քսան եւ ութ ամաց էր, եւ երեքտասան ամիս էր որ ամուսնացեալ էր ընդ Անատոլիա : Եւ բարձ զնա ի գիրկս իւր Անատոլիա եւ տարաւ ի բանտն առ սուրբսն :

Արգելին եւ զբարեպաշտ կանայսն ի մտանելոյ ի բանտն եւ հարթեաց Անատոլիա զհերս գլխոյն եւ զգեցաւ առն զգեստ. եւ մտանէր ի բանտն առ սուրբսն, մաքրէր եւ պատէր զխոցս վիրացն, եւ քաջալերէր զայրն իւր ժուժկալ լինել ի տանջանսն :

Եւ հրամայեաց Թագաւորն սրով կոտորել զնոսա եւ Անատոլիա աղաչէր զդահիճսն զի սկիզբն յԱդրիանոսէ արասցեն զխորտակումն յօդից մարմնոյն : Եւ կալեալ Անատոլիա զոտիցն Ադրիանոսի տարածեաց ի վերայ սալին, եւ դահիճքն ուժգին զօրութեամբ հատին զոտսն ի ծնկացն, նոյնպէս եւ յարմկացն զձեռսն եւ նոյնժամայն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած, յՕգոստոսի ԻԶ :

Այնպէս եւ զայլ սրբոցն հատին զոտսն եւ զձեռսն որպէս եւ զԱդրիանոսին. եւ նոքա բարի խոստովանութեամբ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած :

Եւ Անատոլիա գողացաւ զաջ ձեռն Ադրիանոսի եւ պահեաց ի ծոց իւր : Եւ ընկեցին
* A fol. 16 v° b. զմարմինս նոցա ի հուր եւ էջ * յերկնից սաստիկ անձրեւ եւ շիջոյց զհուրն եւ առեալ քրիստոնէիցն զմարմին սրբոցն արկին ի նաւ եւ տարան ի Բիւզանդիա :

2 ամուսնացեալ էր ընդ Անատոլիա] որ առեալ էր կին զԱնատոլեա B || 4 ի մտանելոյ] որ մտանէին B || 7 զնոսա] զմարմինս նոցա B || 8 Անատոլիա] Նատալիա B || 11 յՕգոստոսի ԻԶ] եւ Նաւասարդի ԺԶ *add.* B || 12 Այնպէս] Նոյնպէս B || 13 Աստուած] Քրիստոս B || 14 Ադրիանոսի] առն իւրոյ *add.* B || 15 եւ առեալ ... զմարմին] եւ երթեալ քրիստոնէիցն առին զնշխարս սրբոցն B.

frappa tant sur le ventre, qu'il s'entr'ouvrit laissant échapper les intestins. Il n'avait que vingt-huit ans et n'était marié à Natalie que depuis treize mois. Natalie le prit dans ses bras et le conduisit à la prison auprès des saints.

On défendit aux pieuses femmes l'accès de la prison. Natalie se fit couper les cheveux de la tête, prit un costume d'homme et pénétra dans la prison auprès des saints; elle lavait et pansait la plaie des blessures et encourageait son mari à supporter les tourments.

L'empereur ordonna de les tuer par l'épée. Alors Natalie pria le bourreau de commencer par Adrien, à briser les articulations du corps. Natalie saisit les pieds d'Adrien, les étendit sur l'enclume, et les bourreaux, usant de toutes leurs forces, séparèrent les pieds des genoux, de même les mains des bras, et aussitôt Adrien rendit son âme à Dieu le 26 Août.

On détacha également les pieds et les mains des autres saints comme on avait fait à Adrien. Et ils rendirent leur âme, en bonne confession, à Dieu.

Natalie prit en secret la main droite d'Adrien, la cacha dans son sein. On
* A fol. 16 v° b. jeta leur corps dans le feu, * mais une forte pluie tomba du ciel qui l'éteignit. Les chrétiens prirent les corps des saints, les embarquèrent et les conduisirent à Byzance.

Եւ ոմն մի ի հազարապետացն խնդրեաց զՆատալիա իւր ի կնութիւն եւ նա խաբեաց զնա եւ ասէ . Անսա սակաւ աւուրս զի խորհեցայց : Եւ գնաց առ մահճաւ սրբոյն Ադրիանոսի ելաց դառնապէս եւ աղաչեաց զսուրբն զի փրկեսցէ զնա ի խորհրդոց կռապաշտիցն :

Եւ մի ոմն ի սրբոցն երեւեցաւ նմա եւ ասէ . Լուաւ Աստուած աղօթից քոց . արդ փութասջիր եւ եկեսջիր ի Բիւզանդիա ուր նշխարքն մեր եդեալ են եւ անդ այց արասցուք քեզ : Ասէ Նատալիա . Երեւեցա՞ւ տէրն իմ Ադրիանոս Քրիստոսի : Ասէ սուրբն . Այո, յառաջ քան զմեզ՝ նա երեւեցաւ Քրիստոսի :

*Եւ վաղվաղակի առեալ զաջ ձեռն Ադրիանոսի եմուտ ի նաւ եւ փախչէր ի Բիւզանդիա : Իսկ հազարապետն որ կամէր առնուլ զՆատալիա ի կնութիւն, մտեալ ի նաւ տագնապէր հասանել եւ դարձուցանել . եւ հողմ եկ ընդդէմ, դարձոյց զնա յետս : Եւ մինչդեռ նաւէր Նատալիա ի մէջ գիշերին ասէ հոգին մոլորութեան ցնաւավարն . Ի ձախակողմն շրջեցէք զնաւդ եւ փութով երթիջիք : Կամէր յետս շրջել զնաւն ի Նիկոմիդիա : Եւ երեւեցաւ սուրբն Ադրիանոս առաջի նոցա նաւով եւ ասէ . * Վարեցէք զնաւդ զկնի իմ, զի այն որ զձեզ ի ձախակողմն թիւրէր փորձիչն էր : Եւ տեսեալ զնա Նատալիա ուրախ եղեւ եւ աղաղակեաց մեծաձայն . Ահա տէրն իմ Ադրիանոս, եւ այլ ոչ եւս ետես զնա :* * A fol. 17 r° a.

Եւ յորժամ հասին ի Բիւզանդիա, երթեալ ողջունեաց զսուրբսն եւ ի գիշերին երեւե-

1 *ի կնութիւն*] *ի կնութեան* B || 4 *նմա*] *յանուրջս* *add.* B || 5 *նշխարք*] *մարմինք* B || 6 *Նատալիա*] *Նատալիա* B || 8 *Եւ*] *յարուցեալ* *add.* B || 9 *ի կնութիւն*] *ի կնութեան* B || 10 *եկ*] *եկեալ* B || 10-16 *Եւ մինչդեռ... ետես զնա :* *om.* B.

Un des officiers demanda Natalie en mariage, mais elle le trompa en disant : Attends quelques jours pour que je réfléchisse. Et elle alla près du lit de saint Adrien, pleura amèrement et pria le saint de la sauver des desseins des idolâtres.

Un des saints lui apparut et dit : Dieu a exaucé tes prières. Hâte-toi de venir à Byzance où nos restes reposent, et là, nous te visiterons. Natalie lui dit : Mon maître Adrien a-t-il comparu devant le Christ? Le saint répondit : Oui, il a comparu devant le Christ avant nous.

Aussitôt elle prit la main droite d'Adrien, s'embarqua et se sauva à Byzance. Mais l'officier qui voulait en mariage Natalie, s'embarqua sur un navire et pressait [les gens] de rejoindre [Natalie] et de la faire revenir. Un vent contraire s'éleva et le fit retourner en arrière. Pendant que Natalie naviguait, la nuit, l'esprit d'erreur dit au capitaine : Virez le navire à gauche et vous irez plus vite. Il songeait à faire revenir le vaisseau à Nicomédie. Alors apparut saint Adrien devant eux, sur le navire, et il dit : * Faites suivre votre navire après moi, car celui qui vous faisait virer à gauche, c'était le tentateur. Natalie le voyant, fut prise de joie et s'écria à haute voix : Voilà mon maître Adrien. Et elle ne le vit plus. * A fol. 17 r° a.

Lorsqu'ils arrivèrent à Byzance, elle alla saluer les saints, et dans la nuit

յաւ նմա սուրբն Ադրիանոս եւ ասէ. Բարի եկիր խաղաղութեամբ աղախին Քրիստոսի եւ դուստր սրբոց մարտիրոսացն, եկեսջիր առ մեզ եւ ընկալջիր ըստ արժանեաց զփոխարէնս վաստակոց քոց :

Եւ առժամայն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած եւ եդին զնա մերձ ի սուրբ վկայսն : Եւ բազումք ի հաւատացելոց կանանցն հրաժարեցին ի տանէ եւ յընտանեաց եւ մինչեւ ի մահ սպասաւորէին սրբոցն :

Յայսմ աւուր վկայաբանութիւն սրբոյն Ապուդիմոսի :

Յաւուրս Դիոկղետիանոսի կռապաշտ արքային կալան զսուրբ վկայն Քրիստոսի զԱպուդիմոս որ էր քրիստոնեայ ի Տենէդ կղզւոյն : Եւ բռնադատէին զնա ուրանալ զՔրիստոս եւ նա յանձն ոչ առ, այլ համարձակ խոստովանեցաւ զքրիստոնէութեան հաւատն իւր :

Կապեցին զնա ի չորս ցիցս եւ ուժգին չարչարեցին ինն դահճօք, եւ նեղեցին զի ճաշակեսցէ ի պիղծ զոհիցն կռոցն եւ ոչ կարացին հաւանեցուցանել . քերեցին երկաթի
* A fol. 17 r° b. * եղնգամբք զմարմինն, եւ ապա հատին զգլուխն յՕգոստոսի ԻԶ :

4 մերձ ի] մերձ առ B || 7 վկայաբանութիւն] վկայութիւն B — Ապուդիմոսի] Աբուդիմոսի || 8 Յաւուրս] Սուրբ վկայն Քրիստոսի Աբուդիմոս էր քրիստոնեայ ի Տենեդոյ կղզոյն յաւուրս B || 10 համարձակ] համարձակութեամբ B || 12 նեղեցին] նեղէին B || 13 կռոցն *om.* B — քերեցին] քերթեցին B || 14 յՕգոստոսի ԻԶ] եւ Նաւասարդի ԺԶ *add.* B.

lui apparut saint Adrien qui lui dit : Sois la bienvenue en paix, servante du Christ et fille des saints martyrs; tu viendras à nous et tu recevras, selon ton mérite, la récompense de tes fatigues.

Elle rendit aussitôt son âme à Dieu et on la déposa auprès des saints martyrs. Beaucoup de femmes fidèles abandonnèrent leur maison et leur famille et servirent les saints jusqu'à leur mort.

En ce jour, martyre de saint Aboudimos.

Aux jours de l'empereur Dioclétien, l'idolâtre, on saisit le martyr du Christ, Aboudimos, qui était chrétien de l'île de Ténédos. On l'obligea à renier le Christ, mais il ne consentit point; au contraire il confessa avec hardiesse la foi du christianisme.

On le lia à quatre poteaux et neuf bourreaux le soumirent à de cruelles tortures, et l'obligèrent à manger des abominables sacrifices des idoles, mais
* A fol. 17 r° b. ne purent le persuader. Ils déchirèrent le corps avec * des onglets de fer, ensuite ils lui tranchèrent la tête, le 26 Août.

Եւ ի վեցերորդ ժամու աւուրն երեւեցաւ սուրբն սուսերաւ Դիոկղետիանոսի արքային ահաւոր հրեշտակօք. եւ յոյժ զարհուրեցուցին զնա եւ ասեն. Տես զԱպուդիմոս զԱստուածոյ ծառայն զոր կարծես թէ սպաներ եւ Աստուծոյ զօրութեամբն ցուցանեմք քեզ որ յետ փոխելոյ յերկրէս՝ կենդանի է եւ կարող է ընդդէմ դիւացն զոր պաշտես: Եւ նա եւս առաւել բարկացաւ ընդ երեւումն հրեշտակացն. հրամայեաց եւ զմարմին սրբոյն Ապուդիմոսի հրով այրեցին:

Նաւասարդի ԺԷ եւ Օգոստոսի ԻԷ: Տօն է սրբոց Սուքիասեանցն:

Սոքա էին յԱլանաց դրանէ, եկեալք զհետ Սաթինկայ տիկնոջ, կնոջն Արտաշեսի արքայի ի Հայս. եւ աշակերտեցան սուրբ Ոսկեանցն, աշակերտաց Թադէոսի առաքելոյն: Եւ ի բաց կացեալ ի դրանէ տիկնոջն գնացեալ ի լեառն Սուկաւ, կրօնաւորեցան անդ, կացեալ խոտաճարակ ամս ԻԴ. որոց գլխաւորին անուն Բարաքադր ասէին, որ ի մկրտութենէն անուանեցաւ Սուքիաս:

Եւ յետ ժամանակաց ի վախճանելն * Շապուհոյ Ալանաց թագաւորին, թագաւորէ * Գիգլիանոս եւ տեղեկացեալ վասն նոցա, առաքէ զԲարլահա զօրօք բազմօք յերկիրն * A fol. 17 vº a.

1 երեւեցաւ ... ասեն] երեւեցան ի տեսլեան Դիոկղետիանոսի արքային հրեշտակք սուսերաւորք եւ ցուցին նմա զհոգի սրբոյն Աբուդիմոսի արիաբար սպառազինեալ եւ ասեն. Տես B || 4 կարող] յաղթող B || 5 բարկացաւ] բարկացեալ B || 6 այրեցին] վասն հաւատոյն Քրիստոսի *add.* B.

A la sixième heure de la journée, le saint apparut, armé d'une épée, à l'empereur Dioclétien, et entouré d'anges terribles qui l'effrayèrent beaucoup et lui dirent : Regarde le serviteur de Dieu, Aboudimos, que tu croyais avoir tué; nous te le montrons par la puissance de Dieu, qu'après avoir été transporté de la terre, il est encore vivant et puissant contre les démons que tu adores. Il fut davantage irrité de cette vision des anges et ordonna de jeter au feu le corps de saint Aboudimos.

17 NAVASARD, **27 Août.**

Fête des saints Hésychios et de ses compagnons.

Ils étaient de la maison royale des Alans, venus en Arménie à la suite de la reine Satinik, femme du roi Artachès. Ils devinrent les disciples des saints Oski et de ses compagnons ; ces derniers, disciples de l'apôtre Thaddée. Ils se retirèrent du palais de la reine et se rendirent à la montagne Soukave, et s'y firent religieux, se nourrissant d'herbes pendant vingt-quatre ans. On appelait leur chef Barakadre, qui prit le nom de Hésychios, à son baptême.

Après des années, à la mort de * Chapouh, roi des Alans, régna Gighianus, lequel, s'étant informé à leur sujet, envoya Barlaha avec de nombreuses * A fol. 1 vº a.

Հայոց, ածել զնոսա յԱլանս մեծաւ պատուով թէ դարձցին ի կուռս, ապա թէ ոչ սրով բարձցես զնոսա ի կենաց ։

Իսկ սուրբն Ոսկեան տեսիլ պատմէր եղբարցն թէ . Ագռաւ մի թաթաւեալ յարեան գայր առ մեզ ի դրանէ մերմէ եւ կամէր ցրուել զմեզ իբրեւ զձագս աղաւնեաց ։ Արդ յաղօթս կացէք եւ քաջալերեցարուք զի մի ոք կորիցէ ի մէնջ ։

Եւ եկեալ Բարլահա ետես զնոսա եւ զարհուրեցաւ . զի տեսանէր զնոսա որպէս զքօշս վայրենիս մազեղս եւ մարմինք նոցա իբրեւ զմամուռս զոր ունին քարինք վասն ցրտոյն սաստկութեան . եւ խոտաճարակ նման անասնոց ։ Եւ ասէ ցնոսա . Զինչ էք դուք ։ Պատասխանի ետուն սուրբքն եւ ասեն . Մարդիկ եմք եւ ազգաւ Ալանք ։ Եւ ասէ զօրավարն . Դարձիք ի պաշտօն աստուածոցն եւ ժառանգեցէք զգահ ձեր եւ զպատիւ զի տեսանեմ զձեզ արս հզօրս եւ պատերազմողս ։

Ասէ սուրբն Ոսկեան . Նիզակակից էի Շապուհոյ արքայի եւ երկրորդական գահոյն նստէի, իսկ արդ մշակ եմք մեք Աստուծոյն մերոյ եւ ժամ է զվարձս առնուլ մեզ ի
* A fol. 17 v° b. նմանէ եւ ոչ * պաշտեմք մեք զաստուածսն ձեր եւ ոչ ցանկամք երկրաւոր պատուոյ ։

Եւ բարկացեալ բռնաւորին տանջեաց զնոսա խստագոյնս եւ նոքա գոհանային զՏեառնէ ։ Եւ հրամայեաց դայլ ի բերանս նոցա արկանել զի մի փառաւորեսցեն զԱստուած, եւ այրեաց հրով զմարմինս նոցա ։

troupes au pays d'Arménie, pour les reconduire dans le pays des Alans, avec de grands honneurs s'ils revenaient aux idoles, et dans le cas contraire, de leur ôter la vie par l'épée.

Saint Hésychios raconta un songe aux frères : Un corbeau trempé dans le sang arrivait à nous du palais royal de notre pays, et voulait nous disperser comme de jeunes pigeons. Or, mettez-vous en prière et fortifiez-vous, afin que personne de nous ne se perde.

Barlaha arriva, les aperçut et en fut effrayé; car il les voyait semblables à des boucs sauvages, couverts de poil, et leurs corps paraissaient comme couverts de mousse, qui envahit les pierres, à cause de la rigueur du froid. Ils broutaient l'herbe comme des animaux. Il leur dit : Qu'êtes-vous? Les saints répondirent : Nous sommes des hommes, et de nationalité Alane. Le général leur dit : Revenez au culte des dieux et reprenez votre siège et vos honneurs, car je vous vois des gens forts et guerriers.

Saint Hésychios répondit : J'étais l'allié du roi Chapouh, et j'occupais le second trône; mais maintenant nous sommes les serviteurs de notre Dieu et le
* A fol. 17 v° b. moment est arrivé pour nous d'obtenir de lui notre récompense; * nous n'adorons pas vos dieux et n'aspirons plus aux honneurs terrestres.

Le tyran, irrité, les soumit à de sévères tortures; et eux, rendaient grâces au Seigneur. Il ordonna ensuite de leur mettre des mors à la bouche, pour qu'ils ne pussent glorifier Dieu, et fit brûler au feu leur corps.

Եւ նոքա աղօթեցին առ Աստուած վասն բառնալոյ կռապաշտութեան յաշխարհէս եւ վասն բժշկութեան ի պէս պէս ախտից ի բարեխօսութիւն նոցա ապաւինելոցն ։ Եւ ձայն եղեւ յերկնից առ նոսա. Եկայք ճգնաւորք իմ ի պատրաստեալ ձեզ հանգիստն եւ առէք զպսակն ճգնութեան ձերոյ. եւ ի տեղւոջ ուր հեղցի արիւն ձեր հողն լիցի դեղ երեք հարիւր վաթսուն եւ հինգ ցաւոց ըստ աւուրց ամի ։

Եւ իշխանն հրամայեաց սրով սպանանել զնոսա, եւ կատարեցան ի նմին ժամու սուրբն Սուքիաս, Լուկիանոս, Պողիքտէս, Կոդրատոս, Յովսիմոս, Բիքտոր, Դիոգնիտոն, Մեմաս, Փոկաս, Սերիոս, Դիմետրիոս, Ադրիանոս, Թաղէս, Յորդանէս, Անաստաթէս, Թէոդիտոս, Յակոբ, Թէոդորոս. եւ այլ եւս երկու մանկագոյնքն որոց բերելով պահ սրոյն՝ գնացին գաղտ յայլ տեղի եւ փորեալ խրեանց գբարափոր եւ անդ կացեալ ճգնութեամբ կատարեցան ։

Եւ կատարեցան ճգնազգեաց վկայքս Քրիստոսի, * ի նաւասարդի ԺԷ. կացեալ մարմինք նոցա անթաղ մինչեւ ի ժամանակս մեծին Գրիգորի Լուսաւորչին որ ազդեցու- * A fol. 18 rº a.
թեամբ սուրբ Հոգւոյն երթեալ ժողովեաց զնշխարս նոցա եւ թաղեաց ի նոյն տեղւոջ ։ Եւ շինեաց զտեղին վանս, եւ հրամայեաց ամ յամէ կատարել զյիշատակս նոցա յամենայն տեղիս ։

Եւ բազում բժշկութիւնք լինին ի տեղւոջն, որով հանապազ փառաւորի ամենասուրբ Երրորդութիւնն ։

Ils prièrent Dieu de faire disparaître de la terre l'idolâtrie et d'accorder la guérison des diverses infirmités à ceux qui auraient recours à leur intercession. Une voix du ciel se fit entendre à eux : Venez, mes ascètes, dans le repos que je vous ai préparé, et recevez la couronne de votre vie ascétique; et à l'endroit où sera versé votre sang, la terre deviendra le remède de trois cent soixante-cinq maladies, selon les jours de l'année.

Le prince ordonna de les faire mourir par le glaive, et ils furent exécutés à la même heure : saint Hésychios, Lucianus, Polyeucte, Quadratus, Hosimus, Victor, Diognet, Mémas, Phocas, Sérius, Dimetius, Adrien, Thalès, Jourdan, Anastadès, Théodidos, Jacob, Théodore; et deux autres plus jeunes, à qui le glaive avait fait peur, partirent en secret à un autre endroit, se creusèrent un souterrain et y moururent dans la vie ascétique.

Ces martyrs ascètes du Christ moururent * le 17 Navasard. Leurs corps * A fol. 18 rº a.
demeurèrent sans sépulture jusqu'aux jours du grand Grégoire l'Illuminateur, qui, par l'inspiration du Saint-Esprit, se rendit [sur les lieux], recueillit leurs restes et les inhuma à la même place. Il construisit en ce lieu un couvent et ordonna de célébrer chaque année leur mémoire partout.

Beaucoup de miracles se font à cet endroit, glorifiant ainsi quotidiennement la très sainte Trinité.

B p. 100 b. [B * Վկայութիւն սրբոց Ուքիասանցն որք վկայեցին ի Բագրեւանդ գաւառի ի Սուկաւէտ լերինն, եւ են թուով երեք հարիւր եւ վաթսուն եւ չորս :

Առաքելոյն Քրիստոսի Թադէոս յորժամ եկն ի Հայս, աշակերտեցաւ զսուրբն Ոսկի հանդերձ ընկերօքն իւրովք : Սոքա բնակեալ էին ի լերանն Ծաղկոց յակունս Եփրատայ գետոյ, առանձնական կեանս ստացեալ : Եւ ի ժամանակս Արտաշիսի արքայի եկին ի դուռն արքունի, եւ խօսեցան ընդ թագաւորին եւ ընդ կին նորա Սաթինիկ որ յԱլանաց՝ զվարդապետութիւն հաւատոյն Քրիստոսի :

Եւ ոմանք ի պատուաւոր արանց որ եկեալ էին յԱլանաց ընդ թագուհւոյն՝ հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան ի նոցանէ : Եւ ի բաց գնացեալ ի դրանէ արքային բնակեցան
* B p. 101 a. ի Սուկաւէտ լերինն՝ յանդիման Բագրեւանդ * գեղջն, ընդդէմ Նպատ լերին, խոտաճարակ իբրեւ զվայրենի զօշս ամս բազումս : Եւ եղեւ մորթ նոցա իբրեւ զմամուռ քարի ի խստութենէ օդոյն եւ աճեալ հերքն ծածկեալ զամենայն մարմինս նոցա :

Եւ էին անուանք սրբոցն այսոքիկ . Ուքիաս, Ղուկիանոս, Պօղեքտէս, Կոդրատոս, Իդիոքսիքերոն, Մեմաս, Փոկաս, Սարգիս, Դեմետրիոս, Ադրիանոս, Յովսիմոս, Բիկտոր, Թալելոս, Յորդանէս, Անաստաթէոս, Թէոգնիտոս, Յակոբ, Թէոդորոս, եւ այլք ընդ նոսա :

Սոքա բնակեցան խոտաճարակ ի լերինն Սուկաւէտ ամս քառասուն եւ չորս, մինչեւ

* B p. 100 b. [B * Martyre des saints Hésychios et de ses compagnons, qui furent martyrisés dans la province de Bagrévand, sur la montagne Soukavète, et qui sont au nombre de trois cent soixante-quatre.

L'apôtre du Christ Thaddée, lorsqu'il vint en Arménie, eut pour disciples saint Oski et ses compagnons. Ils habitaient la montagne Tsalkots, près dés sources du fleuve Euphrate, et menaient une vie solitaire. Aux jours du roi Artachès ils se présentèrent au palais royal, entretinrent le roi et sa femme, la reine Satinik, qui était de la maison des Alans, de la doctrine de la foi du Christ.

Plusieurs parmi les notabilités, arrivés du pays des Alans avec la reine, crurent au Christ et se firent baptiser par eux. Ils quittèrent le palais du roi et établirent leur demeure sur la montagne Soukavète, en face du village
* B p. 101 a. Bagrévand, * contre la montagne Nepat, ne se nourrissant que d'herbes, à l'instar de boucs sauvages, pendant de longues années. Leur peau devint comme la mousse des pierres à cause de l'inclémence de l'air et leurs cheveux croissant, couvrirent tout leur corps.

Les noms de ces saints étaient : Hésychios, Lucianus, Polyeucte, Quadratus, Idioksichéron, Mémas, Phocas, Sergius, Démétius, Adrien, Hosimus, Victor, Thalélus, Jourdan, Anastathéus, Diognet, Jacob, Théodore et autres.

Ils demeurèrent, en se nourrissant d'herbes, dans la montagne Soukavète

ի ժամանակս թագաւորութեանն Ալանաց Գորդիանոսի, որ համար առարեալ զօրացն, ոչ եգիտ զնոսա ի կարգ պատուոյ իւրեանց՝ յերկրորդական գահն Աթայի ։ Եւ ոմն որ կոչէր Սիկրհեր՝ գուշակեաց նմա թէ յերկիրն Հայոց բնակեցան պաշտելով զհաւատն քրիստոնէից ։

Եւ թագաւորն զայր ոմն Բառլահայ առաքեաց զօրօք ածել զնոսա պատուով եւ եթէ ոչ հաւանեսցին՝ ի սուր սուսերի մաշել. որ եկեալ ի լեռինն եգիտ զնոսա յանխափանելի ճգնութիւնն ։ Եւ բազում հարց եւ փորձ արարեալ եւ ողոքական բանս խօսեալ, ծանեաւ զի անշարժք էին ի հաւատն Քրիստոսի եւ պայրացեալ խորհէր եթէ որով մահու սպանցէ զնոսա ։

Եւ երանելիքն ժողովեալ միաբան ի միասին կային յաղօթս զբազում ժամս, եւ իբրեւ ետես զօրավարն եթէ յամեն յաղօթսն, սկսաւ սպառնալ նոցա, եւ հրամայեաց չորս չորս ցիցս հարկանել իւրաքանչիւր ումեք եւ պրկել զնոսա ի վերայ եւ հրով զմարմինս նոցա այրել ։ Եւ սուրբքն սկսան ի տանջանսն սաղմոսել ։ Իսկ նա ետ դնել գայլ ի բերանս նոցա եւ հարկանել զի մի կարասցեն աղօթել ։ Եւ սուրբն Կոդրատոս անփոյթ արարեալ առաջնորդէր ամենեցուն յաղօթսն եւ յանդիմանէր զանմտութիւն զօրավարին ։

* Իսկ նա բարկացեալ հրամայեաց զօրականացն ածել զամենեսեան եւ ի սուր * B p. 101 b.
սուսերի մաշել ։ Եւ մինչդեռ աղօթէին՝ գլխատեցին զամենեսեան՝ Նաւասարդի ժէ։

quarante-quatre ans, jusqu'aux jours du roi Gordien des Alans, qui, faisant faire le recensement de ses troupes, ne les trouva pas à leur rang d'honneur, au second siège d'Atha. Un certain nommé Sikerhère lui fit connaître qu'ils habitaient le pays d'Arménie, où ils pratiquaient la foi chrétienne.

Le roi envoya un certain Barlahaï avec des troupes pour les ramener avec honneur, mais s'ils ne consentaient point, de les exterminer par l'épée. Il se rendit à la montagne et les trouva dans la plus profonde vie ascétique. Il les interrogea longuement, les conjura par de douces paroles, mais les trouvant inébranlables en la foi du Christ, il médita, avec colère, de quelle mort les faire mourir.

Les bienheureux, s'étant réunis ensemble, prièrent unanimement pendant de longues heures. Le général, les voyant s'attarder dans la prière, commença par les menacer, et ordonna ensuite de planter quatre poteaux pour chacun d'eux, et de les y lier fortement et d'y mettre le feu, afin de brûler leur corps. Les saints, pendant leur supplice, se mirent à psalmodier. Il ordonna de leur mettre des mors à la bouche et de les frapper pour les empêcher de prier. Saint Quadratus, n'en tenant compte, les guida tous dans la prière et blâma la folie du général.

* Ce dernier, en colère, ordonna aux soldats de les amener tous et de * B p. 101 b.
les exterminer par l'épée. Et tandis qu'ils priaient, on les décapita tous, le

եւ Օգոստոսի ԻԷ. եւ բղխեաց աղբիւր ի տեղւոջ ի բժշկութիւն ամենայն ցաւոց եւ ախտից :

Եւ երկուք ի կրտսերագոյն ընկերաց սրբոցն որք առ ահի թաքուցեալ էին ի խորշս լերին եւ ապա եկին թաղել զմարմինս վկայիցն եւ ոչ գտին, զի Աստուած ծածկեաց զնոսա յայտնել ի յետին ժամանակս : Իսկ երկոքին նոքա մեծապէս արտմեցեալք վասն զրկելոյ իւրեանց ի պսակէ մարտիրոսութեան, առաւելագոյն ճգնութեամբ կատարեցին զկեանս իւրեանց՝ մինչեւ փոխեցան առ Տէր եւ թաղեցան յանդէորդաց :]

* A fol. 18 rº a.

* Յայսմ աւուր վկայաբանութիւն սրբոյն Ատրներսեհի :

Քրիստոսի մարտիրոսն սուրբն Ատրներսեհ՝ որդի էր Պրոբոսի Հռովմայ արքային : Եւ յետ մահուան հօրն իւրոյ եղեւ քրիստոնեայ եւ ցանկայր մեռանել վասն անուանն Քրիստոսի :

Եւ լուաւ անօրէն արքայն Լիկինոս Նիկոմիդոյ զի ամենայն աւուր աւելի քան զհազար քրիստոնեայս սպանանէր, վասն ոչ ուրանալոյ զՔրիստոս եւ զոհելոյ կռոցն : Ընթացաւ փութանակի եւ գնաց ի Նիկոմիդիա, եւ ասէ ցԼիկինոս համարձակութեամբ. Ընդէ՞ր այդչափ անխնայաբար կոտորես զզօրս Հռոմայեցւոց եւ ջնջեցեր

8 վկայաբանութիւն] վկայութիւն B — Ատրներսեհի] վկային *add.* B || 9 սուրբն *om.* B || 12 Եւ ... Նիկոմիդոյ] Եւ լուաւ որ ի Նիկոմիդեա անօրէն արքայն Լիկինոս B || 15 Հռոմայեցւոց] Հռոմոց B.

17 Navasard, le 27 Août. Une source surgit à l'endroit pour la guérison de toutes les maladies et infirmités.

Deux des plus jeunes compagnons des saints, qui s'étaient, par crainte, cachés dans une anfractuosité de la montagne, revinrent après, pour enterrer les corps des martyrs, mais ils ne les trouvèrent point, car Dieu les avait cachés, pour les révéler dans les derniers temps. Alors les deux, regrettant beaucoup de s'être privés de la couronne du martyre, achevèrent leur vie avec plus d'ascétisme encore, jusqu'à ce qu'ils s'en allèrent auprès du Seigneur, et furent enterrés par des bergers.]

* A fol. 18 rº a.

* En ce jour, martyre de saint Aternerseh.

Le martyr du Christ saint Aternerseh était le fils de l'empereur de Rome, Probus. Après la mort de son père il devint chrétien et aspira à mourir pour le nom du Christ.

L'empereur de Nicomédie, Licinius, l'impie, vint à l'apprendre, lui qui journellement tuait plus de mille chrétiens, pour ne pas avoir renié le Christ et immolé aux idoles. Il [Aternerseh] se hâta d'accourir à Nicomédie et dit à Licinius avec hardiesse : Pourquoi fais-tu mourir sans les épargner tant de

զամենայն քաջ զօրականս յերկրէ եւ թշնամիք աներկիւղ մտանեն ի Հռոմ եւ աւերեն եւ ջնջեն զերկիրս ամենայն ։ Ասէ Լիկինոս. Մի՞թէ եւ դու քրիստոնեայ իցես ։ Ասէ սուրբն * Ատրներսեհ. Յոյժ աղաչեմ զԱստուած որ այսպիսի խոստովանութեամբ կատարիմ ։ * A fol. 18 rº b.

Եւ սկսաւ Լիկինոս ողոքանօք եւ քաղցրութեամբ խրատ տալ եւ խոստանայր մեծութիւնս եւ պատիւս եւ պարգեւս ։ Եւ ոչ հաւանեցաւ ։ Եւ սպառնայր տանջանս եւ նեղութիւնս, եւ ոչ կարաց դարձուցանել ։ Հրամայեաց եւ հատին զգլուխ նորա. եւ այնպէս բարի խոստովանութեամբ կատարեցաւ ի Քրիստոս, յՕգոստոսի ԻԷ ։

Եւ Դոմետիոս Բիւզանդիոյ եպիսկոպոսն՝ եղբայր էր սրբոյն Ատրներսեհի. լուաւ զմարտիրոսութիւն եղբօրն, նաւեաց ի Նիկոմիդիա եւ գողացաւ զնշխարս եղբօրն իւրոյ եւ տարաւ ի Բիւզանդիա. եւ եդ պատուով մեծաւ յեկեղեցին յորում էին նշխարք սրբոյն Ադրիանոսի եւ Անատոլիա, եւ այլոցն որք մարտիրոսացան ընդ նմա ։

Յայնմ եկեղեցւոջ են եւ նշխարք սուրբ առաքելոյն Ստաքիոսի յեօթանասնիցն, զոր ձեռնադրեաց սուրբ առաքեալն Անդրէաս Բիւզանդիոյ եպիսկոպոս ։

1 Հռոմ] Հառոմ B || 8 յՕգոստոսի ԻԷ] եւ Նաւասարդի ԺԷ *add.* B || 11 եդ] եդիր B || 12 եւ այլոցն . . . նմա] որ մարտիրոսացաւ ի Մաքսիմիանոսէ անօրէն արքայէն B || 13 Ստաքիոսի] Ստաքիւսոյ B.

soldats romains, et fais-tu disparaître les plus fiers guerriers du pays? Les ennemis désormais entreront sans crainte à Rome et dévasteront et ruineront tout le pays. Licinius lui dit : Serais-tu aussi chrétien? Saint Aternersch lui répondit : * Je prie beaucoup Dieu de me faire mourir en une telle confession. * A fol. 18 rº b.

Licinius se mit à lui parler avec bonté et lui donna des conseils avec douceur; il lui promettait des grandeurs, des honneurs et des présents. Il ne se laissa pas persuader. Alors il le menaça de tortures, de peines, et ne put le détourner. Il ordonna de lui trancher la tête; et il mourut ainsi en bonne confession du Christ, le 27 Août.

Domitius, l'évêque de Byzance, était le frère de saint Aternersch. Il apprit le martyre du frère, s'embarqua pour Nicomédie et prit en secret les restes de son frère, qu'il emmena à Byzance, et déposa, avec grands honneurs, dans l'église où se trouvaient les reliques des saints Adrien et Natalie et des autres saints qui furent martyrisés avec lui.

Dans cette même église se trouvent également les restes du saint apôtre Stachyos, l'un des soixante-dix, que le saint apôtre André avait sacré évêque de Byzance.

Ի սմին աւուր Անտիոքայ բժշկին ։

Սուրբ վկայն Քրիստոսի Անտիոքոս՝ բժիշկ էր բարեպաշտ հաւատով ի քաղաքէն Սեւաստիոյ. եւ շրջէր յամենայն քաղաքս եւ ի գեօղս եւ յագարակս եւ բժշկէր զամենայն հիւանդս հաւատացեալս ։ Եւ եթէ ի հեթանոսաց զոք բժշկէր՝ փոխանակ վարձու * բժշկութեանն՝ դարձուցանէր ի Քրիստոսի հաւատն ։

* A fol. 18 v° a.

Կալաւ զնա Ադրիանոս անօրէն իշխանն եւ բազում չարչարանօք չարչարեաց եւ յեռացեալ կաթսայ արկ զնա եւ ոչ այրեցաւ. ի գազանս ընկեցին եւ գազանքն ի նա ոչ մերձեցան, այլ խօսեցան մարդկային բարբառով եւ յանդիմանեցին զմոլորութիւն դատաւորին ։ Գնաց սուրբն ի տաճար կռոցն եւ զամենայն բագինսն կործանեաց եւ խորտակեաց ։

Եւ հրամայեաց դատաւորն հատանել զգլուխ նորա եւ նա աղօթեաց այսպէս. Աստուած Աբրահամու եւ Սահակայ եւ Յակոբայ, Աստուած ամենայն մխիթարութեանց կատարեա զխնդրուածս իմ ։ Եւ ձայն եղեւ յերկնից եւ ասէ. Ով Անտիոքէ բժիշկ հիւանդաց, հալածիչ դիւաց. առաջնորդ կուրաց, գաւազան կաղաց, լուեալ եղեն աղօթք քո եւ խնդրուածք. եւ ամենայն որք որ աղաչէ զքեզ, եթէ ի լերինս իցեն եւ եթէ ի պաշտա-

3 Սեւաստիոյ] Սեբաստիոյ B — եւ ի գեօղս ... հաւատացեալս] եւ ի գաւառս եւ բժշկէր անուամբ Տեառն զհաւատացեալ հիւանդսն ։ B || 6 իշխանն] դատաւորն B — չարչարանօք] տանջանօք B || 7 եւ ոչ այրեցաւ] եւ պահեաց զնա Աստուած B — ի գազանս ընկեցին] ընկեց առաջի գազանաց B || 8-10 այլ խօսեցան ... խորտակեաց *om.* B || 11 դատաւորն *om.* B || 11-107 l. 4 եւ նա աղօթեաց ... պատարագեալ է *om.* B

En ce même jour, [martyre] du médecin Antiochus.

Le saint martyr du Christ, le médecin Antiochus, de foi pieuse, était de la ville de Sébaste. Il parcourait toutes les villes, les villages et les campagnes, et soignait les malades fidèles. S'il soignait quelque païen, en rétribution de ses * guérisons, il le convertissait à la foi du Christ.

* A fol. 18 v° a.

Le préfet Adrien, l'impie, le fit saisir et lui fit subir de nombreuses tortures, ensuite il le fit jeter dans un bassin d'eau bouillante. Il ne s'y brûla point. On le livra aux bêtes fauves, mais elles ne s'approchèrent point de lui, et parlant un langage humain, elles reprochèrent au préfet son erreur. Le saint se rendit au temple des idoles et renversa et mit en pièces tous les autels.

Le préfet ordonna de lui trancher la tête. Il pria ainsi : Dieu d'Abraham, d'Isaac et de Jacob, Dieu de toutes les consolations, exauce mes vœux. Une voix se fit entendre du ciel qui dit : O Antiochus! médecin des malades, persécuteur des démons, guide des aveugles, soutien des boiteux, tes prières et tes vœux ont été exaucés. Tous ceux qui t'invoqueront, qu'ils soient

վայրս, եթէ ի գետս եւ եթէ ի ծովս եւ յամենայն տեղի՝ փրկեսցին յամենայն վտանգից եւ ի նեղութենէ ։ Եւ անուն քո եղիցի բժիշկ մարդկան եւ անասնոց եւ թռչնոց. եւ մուտ եկեսջիր յուրախութիւն Տեառն քո, բացան քեզ դրունք երկնից եւ պսակն քո պատրաստեալ է ։

Եւ առժամայն հատին զգլուխ նորա յՕգոստոսի ԻԷ ։ Եւ բղխեաց * ընդ արեանն * A fol. 18 v° b.
կաթն ։ Եւ Կիւրակոս դահճին հաւատաց ի Քրիստոս եւ նզովեաց զկուռսն ։ Հատին եւ զնորա զգլուխն վասն խոստովանելոյ նորա զՔրիստոս ։

Նաւասարդի ԺԸ եւ Օգոստոսի ԻԸ ։ Վկայաբանութիւն սրբոցն Ստրատոնիկոսի, Փիլիպպոսի եւ Եւտիքիանոսի ։

Փառաւորեալ վկայքս Քրիստոսի էին ի քաղաքէն Նիկոմիդիա եւ ի միում աւուր գնացին ի թէատրոնն ի տեսութիւն խաղուց, ուր բազմութիւն ամբոխից ժողովէին եւ ուսուցանէին զանհաւատսն. եւ բազումք հաւատացին ի Քրիստոս նոցին վարդապետութեամբն. եւ դառնային ի տեսութենէ թէատրոնին ։ Եւ զի պակասէին ժողովուրդն ի խաղուցն, հարցանէր իշխանն եթէ. Ընդէր երթայ ժողովուրդն եւ դատարկ

5 յՕգոստոսի ԻԷ] եւ Նաւասարդի ԺԷ *add.* B || 5-7 Եւ բղխեաց ... զՔրիստոս *om.* B || 8 Վկայաբանութիւն սրբոցն] Վկայութիւն սրբոց վկայիցն B || 10 վկայքս Քրիստոսի] մարտիրոսքս այսոքիկ B — Նիկոմիդեայ B || 11 ուր] զի B — ժողովէին] ժողովեալ էին անդ B || 13 Եւ զի ... խաղուցն] Եւ տեսեալ անօրէն իշխանին զի պակասէին անօրէն ժողովուրդքն ի խաղուցն B || 14 երթայ ժողովուրդն] գնան ժողովուրդքն B.

dans les montagnes ou dans les plaines, sur les fleuves ou sur les mers, partout où ils seront, seront sauvés de tout péril, de toute peine. Ton nom sera celui de médecin des hommes, des animaux et des oiseaux. Viens en la joie de ton Seigneur. Les portes du ciel sont ouvertes pour toi et ta couronne est prête.

Aussitôt on lui trancha la tête, le 27 Août. Il jaillit * du lait avec le sang. * A fol. 18 v° b.
Le bourreau Cyriaque crut au Christ et anathématisa les idoles. On lui trancha aussi la tête pour avoir confessé le Christ.

18 NAVASARD, **28 Août**.

Martyre des saints Straton, Philippus et Eutychianus.

Ces glorieux martyrs du Christ étaient de la ville de Nicomédie. Ils se rendirent un jour au théâtre pour assister aux jeux, où se trouvait rassemblée une foule compacte, et ils prêchèrent aux infidèles. Beaucoup crurent au Christ par leur doctrine, et revinrent du spectacle du théâtre. Et comme la foule devenait rare aux jeux, le prince demanda : Pourquoi le peuple s'en va-t-il et le théâtre reste-t-il vide? Plusieurs parmi les idolâtres lui répondirent : A

Մնայ թէատրոնն : Եւ ոմանք ի կռապաշտիցն ասեն. Վասն սորոցն, եթէ խրատ տան եւ ուսուցանեն ի բաց կալ ի թէատրոնէ եւ ի զոհելոյ աստուածոց մերոց :

Եւ հրամայեաց առաջի իւր բերել եւ նեղէր զնոսա իջանել ի մէջ թէատրոնին եւ երկիր պագանել կռոցն : Եւ սուրբքն յանդիմանեցին համարձակութեամբ զմոլորու-

* A fol. 19 rº a. թիւն * կռապաշտութեանն եւ ապաշաւէին զկորուստ այնչափ մարդկան :

Ընկեցին զսուրբսն ի մէջ գազանաց եւ ոչ մերձեցան ի նոսա. եւ ելին անվնաս ի թէատրոնէն : Բերին այլ գազանս եւ թողին ի նոսա, եւ ոչ նոքա մերձեցան ի նոսա. եւ բազումք ի ժողովրդենէն տեսին եթէ վայրենի գազանքն երկեան ի սրբոցն՝ հաւատացին ի Քրիստոս : Եւ ապա բորբոքեցին հուր եւ այրեցին զսուրբ վկայսն Քրիստոսի զՍտրատոնիկոս, զՓիլիպպոս եւ զԵւտիքիանոս յՕգոստոսի ԻԸ. եւ փոխեցան բարի խոստովանութեամբ յերանելի եւ յանմահ կեանսն :

Յայսմ աւուր վարք երանելւոյն Ոնեսիմայ, ոչ աշակերտին Պօղոսի :

Սորա ծնողքն էին ի Կեսարիայ Պաղեստինացւոց, ի գեղջէն Կառինէ, եւ հրամանաւ հրեշտակին Տեառն եղեն քրիստոնեայք եւ մկրտեցան. եւ աւետարանեաց նոցա զծնունդ զաւակի նոցա եւ զանունն. որպէս եւ եղեւ իսկ :

3 բերել] ածել B || 6-7 Եւ ելին ... ի նոսա *om.* B || 10 յՕգոստոսի ԻԸ] եւ Նաւասարդի ԺԸ *add.* B || 11 յերանելի *om.* B || 12 Ոնեսիմայ] Ոնեսիմոսի B || 13 եւ հրամանաւ հրեշտակին Տեառն] այցելութեամբն Աստուծոյ B || 14 եւ աւետարանեաց ... եղեւ իսկ : *om.* B.

cause des saints qui leur conseillent et leur enseignent de se tenir à l'écart du théâtre et des sacrifices à nos dieux.

Il ordonna de les amener en sa présence; il les obligea à descendre au milieu du théâtre et à adorer les idoles. Les saints lui reprochèrent avec

* A fol. 19 rº a. hardiesse l'erreur * de l'idolâtrie et regrettèrent la perte de tant de gens.

On jeta les saints aux bêtes fauves; elles ne les approchèrent point et ils sortirent indemnes du théâtre. On amena d'autres bêtes fauves et on les lâcha; elles ne les approchèrent pas non plus. Beaucoup parmi le peuple voyant que les bêtes sauvages avaient la crainte des saints, crurent au Christ. On alluma ensuite un grand feu et on y brûla les saints martyrs du Christ Straton, Philippus et Eutychianus le 28 Août, et ils furent transportés en bonne confession en la vie bienheureuse et immortelle.

En ce jour, vie du bienheureux Onésimus, celui qui n'est pas disciple de Paul.

Ses parents étaient de Césarée de Palestine, du village Carines. Ils devinrent chrétiens sur l'ordre de l'ange du Seigneur et furent baptisés; il leur annonça la naissance de leur fils et le nom qu'il devait porter. Ce qui arriva.

Եւ մինչ դեռ պատանեակն էր, եթող զծնողսն եւ գնաց յԵփեսոս. եւ եմուտ ի վանսն յորում էին կրօնաւորք եօթն հարիւր. եւ եղեւ կրօնաւոր եւ ճգնէր աստուածահաճոյ վարուք առաւել քան զայլ կրօնաւորսն։ Իսկ ծնողքն իւր ի բազում տրտմութենէն եւ յանհանգիստ ողբալոյն վասն զրկելոյ ի զաւակէն * իւրեանց, կուրացան եւ ոչ տեսանէին լոյս։ * A fol. 19 rº b.

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ եղեւ հալածումն քրիստոնէից ի կռապաշտ արքայէն Դիոկղետիանոսէ. եւ ցրուեցան ամենայն կրօնաւորք վանացն։ Եւ երանելին Ոնեսիմոս գնաց ի տունն իւր, ետես զծնողսն իւր կուրացեալ եւ ոչ ետ ծանօթս, բայց միայն զայս ասաց եթէ. Գիտեմ զՈնեսիմոս որդին ձեր թէ ուր կայ։

Եւ ի գիշերին յայնմիկ գրեաց ի քարտիսի վասն իւր որ նա էր Ոնեսիմոս որդին նոցա։ Եւ ընդ առաւօտն եդ զգրեալ քարտէսն ի պատուհանն եւ ինքն գաղտ փախեաւ։ Եւ մտեալ այր մի ի դրացեացն իւրեանց, ետես զթուղթն եւ ընթերցեալ առաջի նոցա, եւ առաւելագոյնս բեկան ի տրտմութենէն եւ անմխիթարելի ողբային։

Գնաց երանելին Ոնեսիմոս ի Մագնիսեա Ասիացւոց, եւ շինեաց վանս։ Եւ յանուրջս երեւեցաւ ծնողացն իւրոց եւ կոչեաց առ ինքն եւ նոքա գնացին։ Եւ եդեալ ձեռս ի վերայ աչաց նոցա եւ տեսին լոյս, եւ զորդին իւրեանց եւ գոհութեամբ ետուն փառս Աստուծոյ։

1 էր] Ոնեսիմոս *add.* B — զծնողսն] իւր *add.* B — եւ գնաց] գաղտ *add.* B || 4 ողբալոյն] ողբոյն B || 11 պատուհանն] ի պատուհանին B || 12 ընթերցեալ] եւ առեալ ընթերցաւ B || 14 վանս] եւ բնակեցաւ անդ *add.* B — Եւ յանուրջս ... գնացին] Եւ ծնողք նորա տեսին յանուրջս զՈնեսիմոս զորդի իւրեանց որ կոչէր զնոսա ի Մագնեսիա ի վանս իւր եւ գնացին անդր B || 16 Եւ գոհութեամբ ... Աստուծոյ] գոհացան զԱստուծոյ B.

Pendant qu'il était tout jeune, il quitta ses parents et se rendit à Éphèse. Il entra dans un couvent où il y avait sept cents moines; il se fit moine et se mortifia, avec une conduite agréable à Dieu, supérieure aux autres moines. Ses parents, à cause de leur grande tristesse et de leurs larmes incessantes pour avoir été privés de leur enfant, * devinrent aveugles et perdirent la vue. * A fol. 19 rº b.

En ces jours-là, il y eut une persécution des chrétiens par l'empereur Dioclétien, l'idolâtre. Tous les moines du couvent se dispersèrent. Le bienheureux Onésimus revint chez lui, vit ses parents aveugles, et ne se dévoila pas. Il leur dit simplement : Je sais où se trouve votre fils Onésimus.

La nuit, il écrivit sur une feuille qu'il était, lui, leur fils Onésimus; et le lendemain, il posa la feuille écrite sur la fenêtre et s'éloigna secrètement. Un de leurs voisins étant entré, aperçut le papier et le lut devant eux. Ils furent encore plus abattus et gémirent avec une tristesse inconsolable.

Le bienheureux Onésimus se rendit à Magnésie d'Asie, y construisit un couvent. Il apparut, dans un rêve, à ses parents, et les appela auprès de lui. Ils s'y rendirent. Il posa les mains sur leurs yeux et ils revirent la lumière et leur fils et rendirent grâce et gloire à Dieu.

Եւ այնչափ առաքինի վարուք հաճոյացան Աստուծոյ երեքեանն, որ աղօթիւք եւ ձեռս դնելով ողջացուցանէին զամենայն հիւանդս եւ զախտաժէտս եւ զդիւահարս : Եւ խաղաղութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս երանելին Ոնեսիմոս՝ յՕգոստոսի ԻԸ :

* A fol. 19 v° a.

* Նաւասարդի ԺԹ եւ Օգոստոսի ԻԹ : Տօն գլխատման Յովհաննու Մկրտչին Քրիստոսի Կարապետի : Նորա պատմութիւնն յաւետարանն գրեալ է :

Կարապետն Քրիստոսի եւ Մկրտիչն Յովհաննէս՝ սրբութեամբ սնաւ յանապատի զամս երեսուն : Եւ ապա հրամանաւն Աստուծոյ եկն ի Յորդանան քարոզել մկրտութիւն ապաշխարութեան ի թողութիւն մեղաց :

Եւ ելեալ առ նա Երուսաղեմացիք եւ ամենայն Հրէաստան եւ Գալիլեա եւ կողմն Յորդանանու՝ մկրտել ի նմանէ եւ խոստովան լինել զմեղս իւրեանց . եւ նա խրատէր զամենեսեան ըստ իւրաքանչիւր պատշաճի :

Եկն եւ Յիսուս ի Գալիլեէ առ Յովհաննէս մկրտել ի նմանէ . եւ նա արգելոյր զնա եւ ասէր . Ինձ պիտոյ է ի քէն մկրտել եւ դու առ իս գաս : Եւ Յիսուս ասէ . Թոյլ տուր այժմ, զի այսպէս վայել է մեզ լնուլ զամենայն արդարութիւնս :

3 յՕգոստոսի ԻԸ] եւ Նաւասարդի ԺԸ *add.* B || 4 Տօն ... Կարապետի] Տօն է գլխատմանն . Յովհաննու Կարապետին եւ Մկրտչին Քրիստոսի B || 9 ելեալ] եկին B — կողմն] կողմանք B || 10 խոստովան լինել] ատովանեալ B || 14 այժմ *om.* B — վայել է] խոնարհութեամբ պարտ է B.

Tous les trois furent si agréables à Dieu par leur vie vertueuse que par la prière et par l'imposition des mains ils guérissaient tous les malades, les infirmes et les possédés. Le bienheureux Onésimus s'endormit en paix dans le Christ, le 28 Août.

* A fol. 19 v° a.

* 19 NAVASARD, **29 Août**.

Fête de la décollation du précurseur Jean qui baptisa le Christ (l'histoire est écrite en entier dans l'Évangile[1]).

Le précurseur du Christ Jean Baptiste vécut saintement dans le désert pendant trente ans. Ensuite, sur l'ordre de Dieu, il vint au Jourdain pour prêcher le baptême de la pénitence pour la rémission des péchés.

Les habitants de Jérusalem, de toute la Judée, de la Galilée et du pays qui avoisine le Jourdain, vinrent à lui pour se faire baptiser par lui et confesser leurs péchés. Il donna des conseils à tous, selon les besoins de chacun.

Jésus vint aussi de Galilée vers Jean pour être baptisé par lui, mais il s'en défendait en disant : C'est moi qui dois être baptisé par toi et tu viens à moi ?

Et Jésus dit : Laisse faire maintenant, car c'est ainsi qu'il convient que nous accomplissions toute justice.

1. Matth., XIV, 1-12; Marc, VI, 14-29.

Եւ ապա մկրտեաց զնա Յովհաննէս ։ Եւ բացան երկինք եւ Հոգին սուրբ մարմնաւոր տեսլեամբ իբրեւ զաղաւնի էջ ի վերայ Յիսուսի ։ Զի զայս նշան տուեալ էր Հայր Յովհաննու զի․ Յոյր վերայ տեսանիցես զՀոգին զի իջանիցէ եւ հանգչիցի, նա է որդին Աստուծոյ ։ Եւ ձայն ի վերուստ որ ասէր․ Դա՝ է որդի իմ սիրելի ընդ որ հաճեցայ ։

Եւ Յովհաննէս վկայեաց․ Ահա գառն Աստուծոյ որ բառնայ զմեղս աշխարհի ։

Եկն եւ Հերովդէս չորրորդապետ՝ որդի Հերովդին առաջնոյ, որ զմանկունսն ի Բեգղեհէմ * կոտորեաց, մկրտել ի Յովհաննէ ։ Եւ նա յանդիմանեաց զնա եւ ասէ․ Չէ օրէն * A fol. 19 v° b.
ունել քեզ զկին Փիլիպպոսի եղբօր քո մինչ նա կենդանի է եւ ունի զաւակ ի նմանէ ։

Եւ դարձաւ Հերովդէս ի տուն իւր տրտմութեամբ, առ Հերովդիադա կին իւր, զոր յափշտակեալ էր անիրաւութեամբ ի Փիլիպպոսէ, եւ պատմեաց նմա զյանդիմանութիւնն Յովհաննու ։ Եւ նա խրատեաց զնա ունել եւ դնել ի բանտի ։

Եւ յաւուր միում արար Հերովդէս խրախութիւն մեծ՝ հազարապետաց եւ զաւատապետաց իւրոց, եւ արբոյց նոցա գինի հին, եւ յիմարեցան ամենեքեան ։ Կոչեցին անդ եւ զդուստրն Հերովդիադայ եւ նորա եկեալ լկտութեամբ, ծարրեալ աչօք եւ կարմրացեալ այտիւք եւ պաճուճաբար հիւսեալ հերիւք եւ գոյնզգոյն զարդարեալ զգեստիւք եւ պաճուճեալ կօշկօք ։ Երկիր եպագ թագաւորին եւ բազմականացն եւ ծափ եհար

2 Յիսուսի] նորա B || 3 զի] թէ B — զի իջանիցէ եւ հանգչիցի *om.* B || 5 վկայեաց] ասէ *add.* B || 6 Հերովդին] Հերովդէին B — ի Բեգղեհէմ] Բեգղեհեմի B || 11 եւ դնել *om.* B — բանտի] եւ առաքեաց կալաւ զՅովհաննէս եւ եդ ի բանդի *add.* B || 15 հերիւք] հերօք B — զգեստիւք] զգեստուք B || 16 եւ] ապա *add.* B.

Alors Jean le baptisa, et le ciel s'ouvrit et l'Esprit-Saint, sous une forme corporelle, descendit comme une colombe sur Jésus. Car tel était le signe qu'avait donné le Père à Jean : Celui sur lequel tu verras l'Esprit descendre et se reposer, c'est lui le fils de Dieu. Et une voix d'en haut disait : Celui-ci est mon fils bien-aimé en qui j'ai mis mes complaisances.

Et Jean rendit ce témoignage : Voici l'Agneau de Dieu qui ôte le péché du monde.

Vint aussi Hérode, le tétrarque, fils d'Hérode le premier, qui massacra les * A fol. 19 v° b.
Innocents à Bethléem, pour se faire baptiser par Jean. Mais celui-ci lui fit des reproches et dit : Il ne t'est pas permis d'avoir la femme de ton frère Philippe, tandis qu'il est encore en vie, et qu'il a un enfant d'elle.

Hérode revint chez lui plein de tristesse, auprès d'Hérodiade sa femme, qu'il avait enlevée injustement à Philippe, et lui raconta les reproches de Jean. Elle lui conseilla de le saisir et de le mettre en prison.

Un jour, Hérode donna un grand festin à ses officiers, aux grands de sa cour, et leur fit boire des vins vieux; tous s'enivrèrent. On fit appeler la fille d'Hérodiade. Elle vint effrontément avec des yeux peints, des joues fardées, les cheveux arrangés avec art, des vêtements ornés de diverses couleurs et des souliers brodés. Elle s'inclina devant le roi et les convives, battit des mains

ձեռօքն եւ սիրուն կաքաւել ոտիւքն ։ Եւ զարմացան բազմականքն ընդ հնարաւորութիւն զարդուցն եւ ընդ արուեստ կաքաւելոյն ։

Եւ իբր յոյժ ուրախացոյց զնոսա, ասէ թագաւորն յաղջկանն. Խնդրեա զինչ եւ կամիս եւ տաց քեզ մինչեւ ցկէս թագաւորութեանս իմոյ ։ Եւ նա յառաջագոյն խրատեալ էր ի
* A fol. 20 r° a. մօրէն * իւրմէ. Տուր ինձ, ասէ, ի վերայ սկտեղ զգլուխն Յովհաննու Մկրտչի ։ Եւ կեղծաւորութեամբ տրտմեցաւ թագաւորն ։ Յայնժամ ամենայն բազմականքն սկսան աղաչել զթագաւորն, զի մի մեռցի արդարն՝ պատճառանօք մեղաց ։ Իսկ անօրէն թագաւորն ոչ կամեցաւ ստել զերդումն իւր. այլ վաղվաղակի առաքեաց դահիճս, զի հատեալ զգլուխ նորա բերցէ առ թագաւորն ։

Եւ երթեալ դահիճն ի բանդն եգիտ զՅովհաննէս զի յաղօթս կայր ի բանդին, եւ սկսաւ դահիճն ընդ դողութեամբ լալ ։ Եւ Յովհաննէս կոչեաց զնա առ ինքն եւ եհարց զպատճառս սպանման իւրոյ, եւ նա պատմեաց նմա զամենայն կարգաւ ։ Եւ ասէ դահիճն. Տագնապ մեծ է ինձ սուրբդ Աստուծոյ. զի եթէ սպանանեմ զքեզ՝ երկնչիմ յԱստուծոյն քո, եւ եթէ ոչ սպանից՝ թագաւորն սպանանէ զիս. բայց լաւ է ինձ մեռանել քան հեղուլ զսուրբ արիւնդ քո ։ Եւ ասէ ցնա Յովհաննէս. Եկ որդեակ, առ զգլուխ իմ, զի խայտալով ծնայ եւ կաքաւելով մեռանիմ ։

Եւ առեալ դահիճն զսուրբ գլուխն Յովհաննու, տարաւ առ թագաւորն, եւ տեսեալ

1 զարմացան] յոյժ *add.* B || 3 խնդրեա] յինէն *add.* B | 5 Մկրտչի *om.* B || 10 ի բանդն *om.* B || 11 ընդ դողութեամբ *om.* B || 12 իւրոյ *om.* B — կարգաւ *om.* B — դահիճն *om.* B || 14 սպանից] սպանանեմ B || 15 արիւնդ] արիւն B || 17 Յովհաննու] նորա B.

et se mit à exécuter des danses. Tous les convives admirèrent l'ingéniosité de la parure et l'art des danses.

Après qu'elle les eut bien contentés, le roi dit à la jeune fille : Demande-moi ce que tu voudras et je te le donnerai, jusqu'à la moitié de mon
* A fol. 20 r° a. royaume. Elle, instruite d'avance par sa * mère, lui dit : Donne-moi sur un plateau la tête de Jean-Baptiste. Le roi fut contristé hypocritement. Alors tous les convives se mirent à prier le roi, pour que le Juste ne mourût point, pour des prétextes de péché. Mais le roi impie ne voulut mentir à son serment, et envoya aussitôt un bourreau pour qu'il tranchât la tête et l'apportât au roi.

Le bourreau se rendit à la prison et y trouva Jean en prières. Le bourreau se mit à pleurer tout en tremblant. Jean l'appela à lui et lui demanda la raison de sa mort. Il lui raconta tout avec détail. Et le bourreau ajouta : Je suis dans les transes, ô saint de Dieu! si je te tue, je crains ton Dieu; et si je ne te tue pas, le roi me tuera. Mais je préfère mourir que de verser ton sang saint. Jean lui dit : Approche, mon fils, prends ma tête, car je suis né par un tressaillement et je meurs par la danse.

Le bourreau saisit la sainte tête de Jean et l'apporta au roi. A cette vue,

ամենեցուն լացին յոյժ, եւ համբուրէին զսուրբ գլուխն եւ արտասուօք թողութիւն խնդրէին ։

Կոչեաց թագաւորն * զաղջիկն եւ ետ ի նա արծաթեայ սկտեղբ զգլուխն Յովհաննու, եւ նա խնդալով տարաւ առ մայր իւր ։ Եւ առեալ Հերովդիադայ զսկտեղն, ընկէց զսուրբ գլուխն Յովհաննու յերկիր, նախատէր զնա եւ ասէր. Դու մորոսաց որդի, դու կամէիր հանել զմեզ ի թագաւորութենէս. արդ ես յաղթեցի քեզ եւ կաքաւելով դստերն իմոյ սպանի զքեզ ։ Եւ այլ բազում բանիւք նախատէր զնա ։ * A fol. 20 r° b

Լուան աշակերտքն նորա եւ առեալ զմարմինն տարեալ թաղեցին եւ երթեալ պատմեցին Յիսուսի ։

Եւ յետ աւուրց արար Հերովդէս այլ ուրախութիւն եւ կոչեաց զաղջիկն կաքաւել դարձեալ. եւ ասէ ցնա. Այլ արիւն մարդոյ մի՛ խնդրեր, զի ոչ շնորհեմ քեզ ։

Եւ սկսաւ աղջիկն կաքաւել առաջին նմանութեամբն եւ ելին արտաքոյ ապարանիցն ի տեղի ինչ պատշաճաւոր, յորում էր ջրաժողով լիճ մի սառուցեալ ։ Եւ ել կօշկօքն ի վերայ սառինն, կամեցեալ նորագոյն ինչ ցուցանել, եւ ջուրն ոչ կարաց տանել զանհամութիւն նորա, այլ վաղվաղակի լուծաւ սառն ի ներքոյ ոտից նորա եւ ընկղմեցաւ մարմին նորա ի ջուրն, եւ սառն իբրեւ սրով եհատ զգլուխ նորա եւ մնաց գլուխ նորա

1 համբուրէին] լային եւ համբուրեցին B — զսուրբ … խնդրէին *om.* B || 3 արծաթեայ] արծաթի B || 8 Լուան … թաղեցին] լուեալ աշակերտացն նորա՝ թաղեցին զմարմին նորա B || 16 մնաց] ծփէր գլխաւոր գլուխ նորա B.

tous pleurèrent amèrement et baisèrent la sainte tête en demandant pardon avec des larmes aux yeux.

Le roi appela * la jeune fille et lui remit la tête de Jean sur un plateau en argent. Elle la porta joyeusement à sa mère. Hérodiade saisissant le plateau, jeta à terre la sainte tête de Jean, l'injuria en disant : Toi, fils des fous, qui voulais nous enlever la royauté, eh bien, c'est moi qui t'ai vaincu et tué par la danse de ma fille. Elle l'injuria encore par beaucoup d'autres paroles. * A fol. 20 r° b.

Ses disciples l'apprenant, enlevèrent le corps et l'emportèrent pour l'inhumer. Ils allèrent ensuite rendre compte à Jésus.

Quelques jours après, Hérode donna un autre festin, fit appeler la jeune fille pour y venir danser encore et lui dit : Ne me demande plus du sang humain, car je ne te l'accorderais point.

La fille se mit à danser comme la première fois. Ils sortirent ensuite du palais pour se rendre à un endroit plus convenable, où il se trouvait un bassin plein d'eau glacée. Elle monta sur la glace avec ses souliers, désireuse de faire voir quelque chose de nouveau, mais l'eau ne put résister à une telle insolence, la glace fondit aussitôt sous ses pas, son corps s'engloutit dans l'eau et la glace lui trancha la tête, comme avec une épée; sa tête resta flot-

* A fol. 20 vº a. ի վերայ ջուրցն ։ Եւ տեսեալ ամենեցուն փառս ետուն Աստուծոյ որ արդար * իրաւամբ խնդրեաց զվրէժն Յովհաննու ։

Եւ պատուէր ետ Հերովդէս զի մի ոք պատմեսցէ Հերովդիադայ. եւ առաքեաց բանիւ դստերն իւրոյ թէ. Մայր տուր զսկուտղն արծաթի զի նովաւ բերից զպարգեւս թագաւորին ։ Եւ իբրեւ բերին եդին ի նմա զգլուխ դստերն նորա, եւ առաքեաց առ նա ։ Եւ տեսեալ Հերովդիադայ անկաւ իբրեւ զմեռեալ եւ ապա ուշաբերեալ եւ սկսաւ հայհոյել զսուրբն Աստուծոյ զՅովհաննէս ։ Եւ անկաւ քար մի յօդիցն եւ ջարդեաց զերեսս նորա եւ սատակեցաւ դառնութեամբ ։

Եւ Հերովդիայ որդնալից եղեալ չարաչար մահուամբ բարձաւ ի կենաց եւ պահեալ է դատաստան նոցա առաջի Աստուծոյ ։

Նաւասարդի Ի եւ Օգոստոսի Լ ։ Վկայաբանութիւն Սրբոյն Փիլոնիդոսի եպիսկոպոսի ։

* A fol. 20 vº b. Սուրբ եպիսկոպոսն Փիլոնիդոս * էր ի բանտի վասն հաւատոյն Քրիստոսի, ընդ այլ խոստովանող վկայսն, յաւուրս անօրէն արքային Դիոկղետիանոսի ։

Իսկ սուրբքն որ էին ընդ նմա ի բանդին. Արիստոկլէս, Դիմիտրիանոս, Աթա-

3-8 Եւ պատուէր ... դառնութեամբ *om.* B || 9 Հերովդիայ] Հերովդէս B — եղեալ] լեալ B || 11 Վկայաբանութիւն ... եպիսկոպոսի] Վկայութիւն Փիլոնիկոսի եպիսկոպոսի եւ որոց ընդ նմա B || 12 Փիլոնիդոս] Փիլոնիկոս B.

* A fol. 20 vº a. tante sur les eaux. Ce que voyant, tous rendirent gloire à Dieu qui * avait, de juste droit, vengé Jean.

Hérode ordonna que personne n'en prévînt Hérodiade; et il envoya dire de la part de sa fille : Mère, donne-moi le plateau en argent pour que je t'apporte les cadeaux du roi. Lorsqu'on l'apporta, on y déposa la tête de sa fille et il la lui envoya. A sa vue, Hérodiade tomba comme morte, et reprenant ensuite connaissance, elle se mit à blasphémer le saint de Dieu, Jean. Une pierre tomba du ciel et lui brisa la figure; elle mourut cruellement.

Hérode, rongé par les vers, fut enlevé à la vie par une mort atroce. Leur jugement devant Dieu est encore réservé.

20 NAVASARD, 30 Août.

Martyre du saint évêque Philonidis.

* A fol. 20 vº b. Le saint évêque Philonidis * se trouvait en prison, pour la foi du Christ, avec d'autres confesseurs martyrs, aux jours de l'empereur Dioclétien, l'impie.

Les saints qui se trouvaient avec lui en prison, Aristocles, Dimitrius,

նասիոս՝ կատարեցան մարտիրոսութեամբ ի Քրիստոս եւ դասեցան ընդ հրեշտակս ի յերկինս. եւ մնաց ի բանդին միայն սուրբն Փիլոնիդոս եպիսկոպոսն ։

Եւ յետ սակաւ աւուրց հրամայեաց անօրէն իշխանն Մաքսիմիոս եթէ զքրիստոնեայսն որ ոչ կամեսցին ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն, տալ ի պղծութիւն զանձինս նոցա անառակ եւ պղծագործ արանց, առ ի յապականել զնոսա ։

Եւ սուրբ եպիսկոպոսն Փիլոնիդոս, ոչ եգիտ հնարս փախչելոյ ի պիղծ ապականութենէն ։ Ել ի բարձր տեղի, եդ ծունր եւ բազում արտասուօք եկաց յաղօթս եւ եհան զհանդերձս իւր, պատեաց զերեսն եւ զգլուխն եւ ընկէց զանձն իւր ի վերուստ ի վայր. եւ նախ քան զհասանելն յերկիր՝ աւանդեաց զհոգին իւր յՕգոստոսի Լ ։

Եւ անօրէնքն եղին զմարմին նորա ի քուրձ եւ ընկեցին ի ծով ։ Եւ ալիք ծովուն հանին զնա ի ցամաք ։ Եւ ճանապարհորդք ի հեռաւոտ երկրէ անցանէին. երեւեցաւ նոցա սուրբ եպիսկոպոսն ընթանալով առաջի * նոցա մերկ՝ ունելով ի գլուխ իւր պսակ եւ ի ձեռինն ոստ արմաւենի, եւ անուշահոտութիւն յոյժ բուրէր ի նմանէ եւ գնալով երգէր. Գոհանամ զքէն Քրիստոս որ քեւ յաղթեցի եւ ելի յերկրաւոր դրանց. եւ մտի յերկնաւոր դրունս եւ տեսի զկամարս լուսեղէնս ։ Գնացին զհետ ճանապարհորդքն * A fol. 21 r° a.

2 Փիլոնիդէս B || 3 Մաքսիմոս B || 4 կամեսցին] կամիցին B || 5 անառակ ... զնոսա *om.* B || 6 Փիլոնիդոս B — փախչելոյ] փախչել B || 8 զերեսն] զերեսս իւր B || 9 իւր] առ Աստուած *add.* B — յՕգոստոսի Լ] եւ Նաւասարդի Ի *add.* B || 11 ի հեռաւոտ] ի հեռաւոր B || 12 նոցա] յանուրջս *add.* B — ընթանալով առաջի նոցա *om.* B || 13 ձեռին] իւր *add.* B — եւ անուշահոտութիւն ... նմանէ] *om.* B — գնալով] ընթանալով B || 15 լուսեղէնս] եւ եկեալ ցուցանէր զտեղին ուր մարմինն էր ։ Եւ յարուցեալ ընդ առաւօտն գնացին ի տեղին զոր եցոյց նոցա եւ բացին զքուրձն եւ հանին զմարմինն B.

Athanasius, subirent le martyre pour le Christ et furent classés parmi les anges au ciel. Le saint évêque Philonidis resta seul en prison.

Un certain temps après, le prince impie, Maximus, ordonna que le corps de tout chrétien qui ne consentirait pas à renier le Christ et à immoler aux idoles, fût livré à toutes les infamies d'hommes débauchés et infâmes, pour le souiller.

Le saint évêque Philonidis ne trouva pas moyen d'échapper à l'infâme souillure. Il se rendit à un endroit élevé, se mit à genoux et pria avec beaucoup de larmes; ensuite il ôta ses vêtements, s'en couvrit le visage et la tête et se précipita de haut en bas. Avant d'arriver au sol il rendit son âme, le 30 Août.

Les impies mirent son corps dans un sac et le jetèrent à la mer. Les flots de la mer le déposèrent sur la plage. Des voyageurs de pays lointain y passaient. Le saint évêque accourant au-devant * d'eux, leur apparut dans sa nudité, ayant une couronne sur la tête et une branche de palmier à la main. Une forte odeur suave se dégageait de sa personne. Il marchait en chantant : Je te rends grâce, ô Christ! pour avoir vaincu par toi et pour être sorti des portes terrestres. J'ai fait mon entrée dans les portes célestes et j'ai vu les voûtes lumineuses. * A fol. 21 r° a.

մինչեւ ի բուրձն ուր էր մարմինն եւ նա անյայտ եղեւ ։ Եւ նոքա բացին զբուրձն եւ հանին զմարմինն ։ Եւ յորժամ բացին զերեսն, ծանեան եւ թաղեցին ի տեղւոջն յայնմիկ, փառաւորելով զԱստուած ։

Յայսմ աւուր վկայաբանութիւն սրբոյն Տատիանոսի ։

Զսա տարան առ անօրէն դատաւորն Ուրբանէս ի Կղօդիոպօլիս վասն զի խոստովանէր զՔրիստոս ։ Հրամայեաց եւ գան հարին զնա ուժգին գաւազանօք, եւ քերթեցին զանձն երկաթի եղնգամբք եւ կապեցին զոտսն եւ քարշեցին ընդ մէջ քաղաքին ։ Եւ նա ասէ . Որչափ յաւելուք ի տանջանս, այնչափ յաւելուք ինձ բարութիւնս յերկինս ։

Եւ յորժամ եհաս ի դուռն՝ առեալ յարեանէն որ հեղոյր յանձնէն, արար խաչ ի ճակատն եւ ի սիրտն եւ աղաչեաց զԱստուած ։ Եւ ձայն եղեւ յերկնից առ նա եւ ասէ . Տատիանոս ել յերկինս զի պատրաստեալ է քեզ դրախտն փափկութեան . եւ առժամայն
* A fol. 21 r° b. աւանդեաց * զհոգին իւր առ Աստուած յՕգոստոսի Լ ։

2 ծանեան] զնա *add.* B || 4 վկայաբանութիւն] վկայութիւն սրբոյն Տատիանոսի, զոր ոմանք Տատիան անուանեն *add.* B || 5 Զսա] անօրէն դատաւորն Ուրբանոս ի Կղօդիոպօլիս՝ B || 9 եհաս] հասեալ B || 10 աղաչեաց] աղօթեաց առ B — եւ ձայն եղեւ ... փափկութեան *om.* B || 12 յՕգոստոսի Լ] եւ Նաւասարդի Ի *add.* B.

Les voyageurs le suivirent jusqu'au sac dans lequel se trouvait le corps et il disparut. Ils ouvrirent le sac, en sortirent le corps, et lorsqu'ils eurent découvert le visage, ils le reconnurent et l'inhumèrent sur place, en rendant gloire à Dieu.

En ce jour, martyre de saint Tatianus.

On le conduisit auprès de l'impie juge Urbanus, à Claudiopolis, pour avoir confessé le Christ. Celui-ci ordonna de le frapper vigoureusement avec des bâtons; on lui déchira ensuite le corps avec des onglets de fer, on lui lia les pieds et on le traîna à travers la ville. Il disait : Plus vous ajoutez aux tortures, plus vous m'amassez des biens au ciel.

Lorsqu'il arriva à la porte, il prit du sang qui se répandait de son corps, fit le signe de la croix sur le front et sur le cœur et pria Dieu. Une voix du ciel se fit entendre à lui qui disait : Tatianus, monte au ciel, car
* A fol. 21 r° b. on t'y a préparé le paradis de délices. Aussitôt il rendit son âme à Dieu, le 30 Août.

Նաւասարդի ԻԱ եւ Օգոստոսի ԼԱ ։ Գիւտ պատուական գօտւոյ ամենասրբուհւոյ Աստուածածնին որ է ի Կոստանդնուպօլիս որ կոչի Խալկոպրատիա .

Զգօտի ամենասուրբ կուսին Մարիամու աստուածածնին գտեալ յԵրուսաղէմ սքանչելեօք, տարան ի թագաւորաբնակ քաղաքն Կոստանդինուպօլիս ։

Եւ ելին ամենայն քաղաքն ընդ առաջ ջահիւք եւ լապտերօք եւ տարեալ պատուով եդին ի փառաւորեալ եկեղեցւոջ Աստուածածնին որ կոչի Խալկոպրատիա եւ զօրն զայն տօն մեծ կարգեցին յանուն սուրբ Աստուածածնին որ օր ԼԱ Օգոստոսի ։

Յայսմ աւուր վկայաբանութիւն սրբուհւոյն Փաւտինեայ որ թարգմանի լուսեղէն ։

Սա է կինն Սամարացի յորմէ Քրիստոս ջուր խնդրեաց յաղբիւրն Յակոբայ, որ եւ հաւատաց ի Քրիստոս եւ երթեալ ի Կարթագինէ ի քաղաքն Ափրիկեայ մկրտեցաւ եւ անուանեցաւ Փաւտինէ ։ Եւ քարոզէր զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ամենեցուն, եւ լուսաւորէր զբազումս ի կռապաշտից ։

Եւ գնացեալ յԵրուսաղէմ սպասաւորէր տէրունական գերեզմանին ։ Լուաւ զՊե-

8 *վկայաբանութիւն*] *վկայութիւն* B — *որ թարգմանի լուսեղէն* om. B || 9 *Սա*] *Սրախինա Քրիստոսի* B.

21 NAVASARD, 31 Août.

Découverte de la précieuse ceinture de la très sainte mère de Dieu, qui se trouve à Constantinople, à l'endroit qui s'appelle Chalcopratiae.

La ceinture de la très sainte Vierge Marie, mère de Dieu, trouvée à Jérusalem par miracle, fut transportée dans la ville royale de Constantinople.

Toute la ville se porta à sa rencontre avec des torches et des cierges allumés et on la déposa avec honneur dans la glorieuse église de la mère de Dieu, appelée Chalcopratiae. On établit ce jour-là grande fête au nom de la sainte mère de Dieu, le 31 Août.

En ce jour, martyre de sainte Photine, dont le nom signifie lumineuse.

C'est la femme samaritaine à qui le Christ demanda de l'eau au puits de Jacob. Elle crut au Christ, se rendit à Carthage, dans la ville d'Afrique, y fut baptisée et reçut le nom de Photine. Elle prêchait à tous le nom de notre Seigneur Jésus-Christ, et instruisait bon nombre d'idolâtres.

Elle partit pour Jérusalem et prit soin du tombeau de notre Seigneur. Elle entendit les apôtres Pierre et Paul, devint leur disciple et enseignait

* A fol. 21 v° a. որոտէ եւ զԳօղոտէ դատաքերդն, աշակերտեցաւ նոցա, եւ ուսուցանէր * յամենայն քաղաքս եւ ի գաւառս հաւատալ ի մի Աստուած ի Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս :

Գնաց ի Հռոմ քաղաքն եւ անդ եւս մեծաւ բարբառով ուսուցանէր ժողովրդեանն ուրանալ զկուռսն եւ հաւատալ ի Քրիստոս :

Եւ լուաւ կռապաշտ արքայն Ներոն, առաքեաց զօրականս զի գտցեն զնա. եւ կալեալ զերանելին Փոտինէ կացուցին առաջի, եւ ի բազում ժամս ընդ միմեանս վիճաբանեցան եւ ամենեւին ոչ կարաց ողոքանօք եւ ոչ սպառնալեօք հաւանեցուցանել զնա :

Եւ հրամայեաց զի սրով հատցեն զձեռսն, եւ յորժամ դրին ի վերայ սալին եւ դահիճքն ուժգին բախէին սրովն, յերրորդ ժամէ աւուրն մինչեւ ցվեց ժամն եւ ոչ կարացին հատանել զձեռսն : Հրամայեաց Ներոն արքայն զի մրճօք կորեսցեն զձեռսն եւ յոյժ աշխատեցան դահիճքն եւ մուրճքն խորտակեցան եւ ոչ այնպէս կարացին հատանել զձեռսն :

Եւ ապա հուր բորբոքեցին եւ ընկեցին անդ զաղախինն Քրիստոսի եւ զերիս աւուրս թողին ի մէջ հրոյն եւ ոչ այրեցաւ : Հանին ի հրոյն եւ արբուցին երկիցս անգամ դեղ մահու եւ ոչ վնասեցաւ նա : Հալեցին կապար եւ արկին ի բերանն եւ իբրեւ զցուրտ ջուր էջ յորովայնն :

1 յամենայն] զամենայն B ‖ 6 Փոտինի B — վիճաբանեցան] վիճաբանէին B ‖ 10-16 Հրամայեաց ... յորովայնն] Եւ հրամայեաց մատնել զնա ի չարաչար տանջանս, բայց նա օգնականութեամբն Քրիստոսի ապրեցաւ ի սրոյ, ի մրճոյ, ի հրոյ, ի մահադեղոյ եւ ի հալեալ կապարէ արկելոյ ի բերան նորա B.

* A fol. 21 v° a. * dans toutes les villes et les provinces, à croire en un seul Dieu, notre Seigneur Jésus-Christ.

Elle partit pour la ville de Rome et là aussi elle enseigna à haute voix au peuple, de renier les idoles et de croire au Christ.

L'empereur Néron, l'idolâtre, l'apprit. Il envoya des soldats pour la découvrir. Ils se saisirent de la bienheureuse Photine et la mirent en sa présence; ils discutèrent ensemble pendant de longues heures, mais il ne parvint pas à la fléchir, ni par supplications, ni par menaces.

Il ordonna de lui couper, avec l'épée, les mains; lorsqu'on les posa sur l'enclume, les bourreaux se mirent à frapper vigoureusement avec l'épée, de la troisième heure de la journée jusqu'à la sixième heure, mais n'arrivèrent pas à lui couper les mains. Néron ordonna alors de lui détacher les mains avec des marteaux. Les bourreaux s'employèrent beaucoup, les marteaux se brisèrent et ils ne parvinrent pas, quand même, à lui détacher les mains.

On alluma ensuite un grand feu et on y jeta la servante du Christ. On la laissa trois jours dans le feu, elle n'y brûla point. On la fit sortir du feu, et on lui fit boire par deux fois du poison mortel, elle n'eut aucun mal. On fit fondre du plomb qu'on lui versa dans la bouche, et qui descendit comme de l'eau fraîche dans l'estomac.

Եւ ապա կախեցին * զփայտէ եւ քերեցին զմարմին նորա եւ յոյժ հեղաւ արիւնն * A fol. 21 v° b. յերկիր եւ հրամայեաց՝ եւ շամփրօք այրեցին զխոցս վէրացն եւ մոխիր հնոցի քացախով խառնեալ արկին ի քիթսն ։ Եւ յորժամ իջուցին ի փայտէն հանին զերկոսին աչսն եւ բարձեալ տարան զնա ի խաւարային եւ ի ժահահոտ բանտ յորում էին օձք եւ թունաւոր սողունք ։ Եւ ի գիշերին յայնմիկ էջ Տէր յերկնից ընդ Պօղոսի եւ ընդ Պետրոսի եւ եղեւ լոյս ի բանտն եւ անուշահոտութիւն եւ մերձեցաւ յաչս նորա եւ ողջացոյց եւ ետես զՏէր ։

Եւ ասէ Փոտինէ․ Ողորմեա Տէր աղախնոյս քո եւ տուր շնորհս անուան իմոյ եւ ոսկերացս, զի որք ցաւագնին յաչաց եւ աղաչեսցեն քեզ անուամբս իմով եւ ապաւինին ի բարեխօսութիւն իմ, բժշկեա եւ լուսաւորեա զաչս նոցա ։ Եւ Տէրն խոստացաւ կատարել զխնդրուածս նորա ։ Եւ մինչեւ ցայսօր որք լինին աչացաւ եւ աղաչեն զԱստուած եւ զսրբուհի վկայն իւր զՓոտինէ առժամայն բժշկին եւ լուսաւորին աչք իւրեանց ։

Թողին զերանելի կինն ի բանտն զերիս ամս յետ չարչարանացն եւ ամենեւին ոչ քաղցեաւ եւ ոչ ծարաւեցաւ եւ ոչ ցրտացաւ եւ այլ ոչ եղեւ խաւար կամ * ժահահոտութիւն * A fol. 22 r° a. ի բանտին․ Եւ յետ երից ամաց հանգեաւ ի Քրիստոս ։

1 զմարմին] զանձն նորա B || 2 եւ] հրացեալ *add.* B || 4 տարան զնա] եւ արգելին ի խաւարին եւ ի ժահահոտ բանդի *add.* B || 5-15 Եւ ի գիշերին ... Քրիստոս] ի տեսլեան երեւեցաւ նմա Տէրն ընդ Պետրոսի եւ ընդ Պօղոսի եւ մխիթարեաց զնա ։ Եւ թողին զերանելի կինն ի խաւարին եւ ի ժահահոտ բանդի անդ զերիս ամս յետ չարչարանացն ի քաղց եւ ի ծարաւ եւ ի մերկութիւն եւ Տէր պահեաց զնա կենդանի ։ Եւ յետ երից ամաց հանգեաւ ի Քրիստոս B.

Ensuite on la suspendit * à un arbre, on lui déchira le corps, le sang * A fol. 21 v° b. coula abondamment à terre; il [Néron] ordonna de lui passer des fers rougis sur les blessures des plaies et de lui introduire dans les narines de la cendre de four mêlée à du vinaigre. Lorsqu'on la descendit de l'arbre, on lui creva les deux yeux et on la transporta dans une prison obscure et infecte, où se trouvaient des serpents et des reptiles venimeux. Dans la même nuit, le Seigneur descendit du ciel avec Paul et Pierre, il se fit une grande clarté dans la prison et une odeur douce s'y répandit; Il s'approcha de ses yeux, les guérit et elle vit le Seigneur.

Et Photine dit : Aie pitié de ta servante, Seigneur, et donne grâce à mon nom et à mes os; et ceux qui pâtissent des yeux et te prieront en mon nom et auront recours à mon intercession, guéris-les et illumine leurs yeux. Le Seigneur promit d'exaucer ses vœux. Et jusqu'aujourd'hui, ceux qui souffrent des yeux et prient Dieu et sa sainte martyre Photine guérissent aussitôt et recouvrent la vue.

On abandonna en prison, après les tortures, pendant trois ans, la bienheureuse femme; elle n'eut jamais faim, ni soif, ni froid, il n'y eut jamais d'obscu- * A fol. 22 r° a. rité ni d'odeurs infectes dans la prison. Trois ans après, elle s'endormit dans le Christ.

* B p. 105 b. [B * Գիւտ գօտւոյ ամենաօրհնելոյ աստուածածնին եւ միշտ կուսին Մարիամու :

Յորժամ առաւել փառաւորեալ տիրուհին մեր՝ ճշմարիտ աստուածածին կոյսն՝ երանեալն յամենայն ազգաց Մարիամ, հանդերձեալ էր փոխիլ եւ գնալ առ որ ի նմանէ ծնեալ էր մարմնով Տէրն եւ Աստուածն Յիսուս Քրիստոս, հրաման ետ զերկուս հանդերձսն տալ երկուց աղքատ այրի կանանց, զոր ոմանք կուսանք ասեն. յորոց միոյն ընդ հանդերձին էառ եւ զգօտի նորա սուրբ եւ ունելով զգուշութեամբ եւ պահէր պատուով : Նոյնպէս եւ զերկու պատմուճանսն իւրաքանչիւր ոք առ ինքեանս պահէր, եւ ըստ ազգս ազգս առաքելով եւ աւանդելով այլոց կուսանաց ազգականաց իւրեանց խորհրդաբար ի պահեստ տային : Նոյնպէս եւ որ զգօտին ունէր՝ աւանդեալ այլոց զգուշութեամբ պահէին, եւ այլք ի յայլս փոխանորդէին :

Եւ յորժամ նախախնամութեամբն Աստուծոյ վերարկու նորին տիրուհւոյն ի Կապեռնումէ բերեալ եղեւ ի Կոստանդնուպօլիս ի ձեռն երկու պատրկացն Ալբիոնի եւ Կանտիտոսի, ի թագաւորութեան մեծին Լեւոնի. եւ այնուհետեւ յայտնեցաւ սուրբ գօտի նորին տիրուհւոյն մերոյ յեպիսկոպոսէն Զիլոյ, ի թագաւորութեան բարեպաշտին Յուստինիանու եւ գանձեցաւ ի Խալկոպրատիայ : Եւ այնպէս պարգեւեցան աստուածային ձիրքս թագաւորական քաղաքին, որ նմին տիրուհւոյ աստուածածնին նուիրեալ եղեւ ի բարեպաշտէն Կոստանդիանոսէ շինողէ նորին :

* B p. 105 b. [B * Invention de la ceinture de la très sainte mère de Dieu et toujours vierge Marie.

Lorsque notre reine glorieuse par-dessus tout, la vraie vierge et mère de Dieu, proclamée bienheureuse par toutes les générations, Marie, était sur le point d'être transportée pour aller trouver Celui qui était né d'elle selon la chair, le Seigneur et Dieu Jésus-Christ, elle ordonna de donner ses deux vêtements à deux pauvres veuves, que d'autres disent deux vierges. Une d'elles prit, avec le vêtement, aussi la sainte ceinture et la conserva avec soin et vénération. Quant aux deux vêtements, chacune conserva l'un d'eux près d'elle, et ils les transmirent de génération en génération et les confièrent à d'autres vierges parentes secrètement comme dépôt. De même celle qui possédait la ceinture, la transmit à d'autres, qui la conservèrent avec tous les soins, la transmettant de génération en génération.

Et lorsque par la providence divine, le manteau de la même reine fut apporté de Capernaoum à Constantinople par les soins de deux patriciens Albion et Candidus, sous le règne du grand Léon, la sainte ceinture de notre reine fut ensuite découverte par l'évêque de Zila, sous le règne du pieux Justinien, et déposée comme un trésor à Chalcopratiae. C'est ainsi que ces dons divins furent offerts à la ville royale, dédiée à la même reine, la mère de Dieu, par le pieux Constantin, son fondateur.

Եւ ի ժամանակս Լեւոնի որդւոյ Վասլի թագաւորի՝ բազում սքանչելագործեաց գօտի սուրբ աստուածածնին բժշկութիւնս ի թագուհին Զոյի, յորմէ հալածեաց ի նմանէ զդեւն, որ բազում ամօք չարչարէր զնա, եւ յայլ ամենայն նեղեալս ։ Եւ կարգեցին զօրն զայն տօն մեծ յանուն սուրբ Աստուածածնին՝ Նաւասարդի ԻԱ, եւ Օգոստոսի ԼԱ, ի փառս սուրբ Երրորդութեանն ։]

Ամիս Սեպտեմբեր աւուրս ունի երեսուն ։ Տիւն ժամս երկոտասան, գիշերն երկոտասան. տարեմուտ է Հոռոմոց ։

Նաւասարդի ԻԲ եւ Սեպտեմբերի Ա ։ Տօն է Յեսուայ որդւոյ Նաւեայ ծառային Մովսիսի աստուածախօսի եւ Բիցոսի եւ Ճլի հօրն ։

Յեսու որդին Նաւեայ էր յազգէ Եփրեմի եւ աշակերտ մեծի նախամարգարէին Մովսէսի եւ էր կուսան եւ սուրբ, որ ոչ մեկնէր ի խորանէն Աստուծոյ զցայգ եւ զցերէկ ։ Եւ յելանելն Մովսէսի ի Սինա լեառն առ Աստուած եւ սա ընդ նմա էր եւ պահեաց ընդ նմա զերիս քառասունսն առանց հացի եւ ջրոյ ։ Լուաւ եւ զխօսս Աստուծոյ առ Մովսէս. եւ յորժամ առաքեաց Մովսէս երկոտասան այր ի ցեղիցն Իսրայելի լրտեսել

8 *Տօն ... աստուածախօսի]* Յայսմ աւուր յիշատակ է Յեսուայ որդւոյ Նաւեայ, որ յետ Մովսիսի՝ առաջին զօրավարեաց եւ ժառանգեցոյց զԻսրայէլ B || 10 *Յեսու ... Մովսէսի]* Սա էր ի ցեղէն Եփրեմի, որդւոյ Նաւեայ, եւ աշակերտեցաւ Մովսէսի B || 12 Սինա *om.* B || 13 զխօսս] զխօսեւն B || 14 ցեղիցն] ի ցեղէն B.

Sous le règne de Léon, fils de l'empereur Basile, la ceinture de la sainte mère de Dieu fit de nombreux miracles et guérisons sur la personne de l'impératrice Zoë, en chassant le démon, qui la tourmentait depuis de longues années, et sur tous les autres infirmes. Et on établit ce jour, grande fête, au nom de la sainte mère de Dieu, le 21 Navasard, le 31 Août, pour la gloire de la sainte Trinité.]

Le mois de Septembre a trente jours; la journée a douze heures, la nuit en a douze. C'est le premier jour de l'an pour les Grecs.

22 NAVASARD, 1er Septembre.

Fête de Josué fils de Navé, serviteur de Moïse qui parla avec Dieu: et de Bitzus et du père Djéli.

Josué le fils de Navé était de la tribu d'Ephraïm et disciple du grand et premier prophète Moïse. Il était vierge et saint, ne quittant pas le tabernacle de Dieu le jour et la nuit. Lorsque Moïse gravit le mont Sinaï vers Dieu, il était avec lui. Il jeûna avec lui les trois fois quarante jours, sans pain et sans eau. Il entendit les paroles de Dieu adressées à Moïse. Et lorsque Moïse envoya douze hommes, parmi les tribus d'Israël, pour espionner la terre pro-

զերկիրն պարգեւաց սա եւ Քաղէբ որդի Յեփոնեայ չոգան զհետ կամացն Աստուծոյ, որոց խոստացաւ Տէր սոցա միայն մտանել յերկիրն աւետեաց յայնցանէ որք ի չափ հասեալ էին յԵգիպտոս ի վեց հարիւր հազարաց անտի որք սատակեցան յանապատին ։

* A fol. 22 r° b. Եւ յորժամ հանգերձեալ էր Մովսէս վախճանել եդ զձեռն * իւր ի վերայ նորա եւ օրհնեաց զնա եւ կացոյց զնա հրամանաւն Աստուծոյ զօրավար Իսրայելի ։

Սա կոտորեաց զԱմաղէկ եւ զՍեհոն թագաւորն Ամուրհացւոց եւ զՈվգ արքայ Բասանու ։ Եւ երեւեալ նմա Աստուած ասաց. Զօրացիր եւ քաջ լեր. որպէս էի ընդ Մովսիսի նոյնպէս եղէց եւ ընդ քեզ ։ Սա թլփատեաց զորդիսն Իսրայելի որք ոչ էին թլփատեալք յԵգիպտոս եւ ոչ յանապատին զամս քառասուն ։

Սա ցամաքեցոյց զՅորդանան գետ եւ անցոյց ընդ ցամաք զԻսրայէլ որպէս Մովսէս ընդ Ծովն Կարմիր ։ Սա լոկ ձայնիւ կործանեաց զամուր պարիսպն Երիքովի շուրջ եկեալ զնովաւ զեօթն օր ։

1-3 սա եւ Քաղէբ ... յանապատին] սա եւ Քաղէբ միայն խօսեցան ի նոցանէ յերթալն ըստ կամացն Աստուծոյ ։ Վասն որոյ եւ սոցա միայն խոստացաւ Տէր մտանել եւ ժառանգել զերկիրն աւետեաց, յամենեցունց որ ի չափ հասեալ էին յելանելն յԵգիպտոսի որք եւ անկան յանապատին այլքն B ‖ 5-123 l. 8 Իսրայելի ... Երիքովի ։] ժողովրդեանն, որ կոտորեալ զԱմաղէկ եւ զՍեհոն թագաւորն Ամուրհացւոց՝ երեւմամբն Աստուծոյ զօրացեալ ։ Թլփատեաց զորդիսն Իսրայելի զայլախազն, որ անթլփատք էին յանապատին զամս քառասուն ։ Յետս դարձոյց զՅորդանան եւ անցոյց զԻսրայէլ եւ կործանեաց զպարիսպն Երիքովի ։ Եւ ետես զորդին Աստուծոյ ի կերպարանին զինուորի, եւ կոտորելով զերեսուն եւ երկու թագաւորն Քանանացւոց եւ ժառանգեցոյց զԻսրայէլ ։ Որ եւ հրաման ետ արեգական եւ լուսնի դադարել եւ դադարեցին մինչեւ կոտորեաց զՔանանացիսն ։ Ամենայն իրովքն նշանակ եւ պատկեր եղեալ ճշմարիտ Յիսուսին եւ Փրկչին աշխարհի, որ եւ հասեալ ի բարիոք ծերութեան հանգեաւ խաղաղութեամբ եւ թաղեցաւ ի Թամնաաքար՝ ամաց հարիւր եւ տասանց, որ եւ մարգարէացաւ ամս քսան եւ եօթն B.

mise, lui et Caleb fils de Jéphoné suivirent la volonté de Dieu; c'est à eux seuls que Dieu promit l'entrée en la terre promise, parmi les six cent mille personnes qui étaient arrivées à leur majorité en Égypte et qui trouvèrent la mort dans le désert.

* A fol. 22 r° b. Et lorsque Moïse fut sur le point de mourir, il posa sa main * sur lui, le bénit et par ordre de Dieu l'institua général d'Israël.

C'est lui qui massacra Amalec et le roi des Amorrhéens, Séhon, et le roi de Basan, Og. Dieu lui apparut et dit : Prends courage et sois fort; comme j'étais avec Moïse, je le serai aussi avec toi. C'est lui qui circoncit les fils d'Israël, qui n'avaient été circoncis ni en Égypte ni au désert, pendant quarante ans.

C'est lui qui dessécha le fleuve Jourdain et fit traverser à sec Israël, comme l'avait fait Moïse dans la mer Rouge. C'est lui qui, seulement par le son [des trompettes], fit tomber en ruine les solides fortifications de Jéricho, après une marche de sept jours autour de la ville

Սա յորժամ պատերազմէր ընդ Քանանացիսն ետես զորդին Աստուծոյ ի կերպ զինուորի եւ սուր մերկ ի ձեռին եւ մատուցեալ հարցանէր. Ի մերոց ես եթէ ի թշնամեաց մերոց ։ Եւ նա ասաց. Զօրավար եմ զօրու Տեառն եւ արդ եկի օգնել քեզ ։

Սա ետ հրաման արեգականն եւ լուսնին եւ դադարեցին ի գնացից, մինչեւ կոտորեաց զՔանանացիսն ի Գաբաւոն ։ Սա երեսուն եւ երկու թագաւոր եսպան եւ ժառանգեցոյց զերկիրն նոցա վիճակաւ որդւոցն Իսրայէլի ։

Եւ հասեալ ի բարւոք ծերութիւն վախճանեցաւ ամաց հարիւր եւ տասանց եւ թաղեցաւ ի Թամնաթսարայ ի լերինն Եփրեմի ։

* Յայսմ աւուր վկայն Քրիստոսի Բիզոս եւ Ճլի հայրն առաքինի վարուք կեցեալ եւ բազում տանջանաց համբերեալ կատարեցան ի Քրիստոս բարի խոստովանութեամբ. Նաւասարդի ԻԲ եւ Սեպտեմբերի Ա ։ * A fol. 22 v° a.

Յայսմ աւուր վարք Սիմէոնի Սիւնակեցւոյն որ ի Մանդրայն ի Հալպ ։

Երանելին Սիմէոն էր ի քաղաքէն Անտիոքայ Ասորւոց, ի ժամանակս բարեպաշտ արքային Լէոնի ։

Եւ մինչդեռ պատանեակն էր լսէր յեկեղեցւոջն հանապազ զգրեալսն ի Պօղոսէ

9-12 Յայսմ աւուր ... սեպտեմբերի Ա ։ *om.* B || 12 վարք] երանելւոյն *add.* B — որ ի Մանդրայն ի Հալպ *om.* B || 13 ի քաղաքէն] գիւղաքաղաքէն B — Անտիոքայ Ասորւոց] Սիսան Կիլիկեցւոց, B || 14 արքային Լէոնի] կայսերն Լեւոնի մեծի եւ Մարտիրիու պատրիարքի ։ *add.* B || 15 պատանեակն էր] մանուկն էր՝ արածէր զչխարս ծնողացն եւ ի ձմեռնային ժամանակն պարապեալ՝ եկն յեկեղեցին սուրբ եւ լսէր յեկեղեցւոյն *add.* B.

C'est lui qui, lorsqu'il livrait combat aux Chananéens, vit le fils de Dieu, sous la forme d'un soldat, ayant une épée nue à la main; il s'en approcha et lui demanda : Es-tu des nôtres ou de nos ennemis? Il lui répondit : Je suis général des armées de Dieu, et je suis venu pour t'aider maintenant.

C'est lui qui commanda au soleil et à la lune, et ils s'arrêtèrent dans leur course jusqu'à ce qu'il eût massacré les Chananéens à Gabaon. C'est lui qui tua trente-deux rois et partagea au sort, aux fils d'Israël, leurs territoires.

Parvenu à une grande vieillesse, il mourut à l'âge de cent dix ans; il fut enterré à Tamnathsaré, sur la montagne d'Ephraïm.

* En ce jour, le martyr du Christ Bitzus et le père Djéli, après une vie pleine de vertus et après avoir souffert bien des tortures, moururent dans le Christ en bonne confession, le 22 Navasard, le 1er Septembre. * A fol. 22 v° a.

En ce jour, vie de Siméon le stylite à Mandra d'Alep.

Le bienheureux Siméon était de la ville d'Antioche de Syrie, aux jours de l'empereur Léon, le pieux.

Pendant qu'il était tout jeune il entendait continuellement à l'église les

առաքելոյն եւ ի ծերունի ումեմնէ աստուածասիրէ տեղեկանայր եթէ վասն փրկութեան հոգւոց են գրեալքն ։

Եւ առժամայն գաղտ ի ծնողաց իւրոց երթեալ ի վանս եղեւ կրօնաւոր ։ Եւ այնչափ ճգնութեամբ կեայր, զի եւ ոչ ի կերակուր ընթանայր յագ եւ անձանձրոյթ ծառայէր եղբարցն մինչեւ ամենեքեան զարմանային ։

Եւ յաւուր֊միում գնացեալ ի ջրհորն եգիտ մազեայ պարան եւ գաղտ յամենեցունց մերկացաւ եւ պատեաց զամենայն մարմինն իւր եւ այնչափ պնդեաց մինչեւ յոսկերսն թաղեցաւ ։ Եւ նեխեցաւ մարմինն եւ եղեւ որդնալից եւ ժահահոտութիւն յոյժ ելանէր ի մարմնոյն ։ Եւ յորժամ իմացան եղբարքն՝ հազիւ կարացին հանել զպարանն ի տորոտեալ մարմնոյն՝ * տաք ջրովն ։ Եւ նախանձեալ կրօնաւորացն ընդ ճգնութիւն արդարոյն ստիպեցին զհայր վանացն հանել զնա ։ Իսկ երանելին ելեալ լալով գտանէ ջրհոր մի ցամաք, եւ խոր յոյժ, լի թունաւոր գազանօք եւ ընկէց զանձն իւր ի մէջ օձիցն, ոչ ինչ ճաշակելով ։

* A fol. 22 v° b.

Եւ յետ աւուրց ի տեսլեանն հրեշտակ Տեառն գան հարեալ զհայր վանացն սպառ-

1 ծերունի] ծերունւոյ B || 2 գրեալքն] լուաւ եւ զաւետարանն սուրբ. որ երանէր եւ զովէր զորս տանէին զաշխարհ ։ *add.* B || 3 երթեալ] ի Լաւրայն որ կոչէր Մանարայ, զոր փարախ անուանեն, որ էր մերձ ի Բերիա, որ է Հալպ եւ եղեւ կրօնաւոր *add.* B || 5 զարմանային] եւ յայլթող երեւէր ամենեցունց առաւելապէս ճգնելովն առաքինութեամբ ։ Եւ այնպէս զմարմին իւր քաղցիւ եւ ծարաւով եւ չարչարութեամբ թառամեցոյց *add.* B || 6 գնացեալ] երթեալ B || 7 պատեաց] այնու *add.* B || 11 հանել զնա] ի վանացն, որ եւ սաստ նմա ելանել *add.* B || 12 եւ խոր յոյժ *om.* B || 14 յետ աւուրց] յետ այսորիկ տեսիլ եւես վանաց հայրն՝ զի հրեշտակք պաշարեալ զմենաստանն՝ ջահ ի ձեռին սպառնացեալ ասէին. Այրեմք զքեզ եւ զվանս

épîtres de l'apôtre Paul, et il apprit d'un vieillard zélé qu'elles étaient écrites pour le salut des âmes.

Aussitôt secrètement de ses parents il se rendit dans un couvent et se fit religieux. Il y vivait dans un tel ascétisme, qu'il ne se hâtait même pas d'aller manger à sa faim, et servait inlassablement ses frères, à leur grande édification.

Un jour qu'il était allé au puits, il y trouva une corde de crin, et à l'insu de tous il se devêtit, et en entoura tout son corps, en se serrant à tel point que [la corde] s'enfonça jusqu'aux os. Son corps pourrit, fut rongé par les vers et une odeur infecte se dégagea de son corps. Lorsque les frères l'apprirent, ils eurent toute la peine à dégager avec de l'eau chaude la corde entrée dans la chair. * Les religieux devinrent jaloux de l'ascétisme du juste et obligèrent l'abbé du couvent de le renvoyer. Le bienheureux partit en pleurant, trouva un puits à sec et très profond, plein de reptiles venimeux, et se jeta parmi les serpents, sans prendre de nourriture.

* A fol. 22 v° b.

Quelques jours après l'ange du Seigneur, en une vision, frappa de coups

նալեօք եթէ ոչ գտցէ զծառայն Աստուծոյ : Եւ անյապաղ առաքէ կրօնաւորս, գտին զնա ի խորագոյն ջրհորին եւ հանեալ անտի տարան ի վանքն : Եւ նորա արարեալ անդ աւուրս ինչ՝ գնաց յանապատ եւ անդ շինեաց իւր արգելանոց նեղ եւ բնակեցաւ անդ ամս չորս. եւ ոչ ինչ ճաշակեաց բայց միայն ոսպն թրջեալ :

Եւ յետ այնորիկ շինեալ սիւն բարձրագոյն յերկրէ գիրկս չորս եւ ելեալ եկաց անդ ամս եօթն : Եւ աղօթիւք զբազում հիւանդս բժշկէր, եւ ուսուցանէր առնել զկամս Աստուծոյ եւ կեցուցանել զհոգիս :

Եւ յետ քսան եւ եօթն ամաց լուաւ մայր իւր, գնաց տեսանել զնա եւ ոչ կարաց, քանզի ոչ կամեցաւ երանելին Սիմէոն. բայց միայն բարբառեալ ասէր. Թողութիւն շնորհեա ինձ մայր իմ եւ մի հարկեա զիս տեսանել յայսմ աշխարհի. այլ եթէ լցեմք արժանի ի * հանդերձեալ գալստեանն Քրիստոսի տեսանեմք զմիմեանս. հանգիր առ * A fol. 23 rº a.
խարսխի սեան իմոյ եւ ննջեա. եւ նորա եդեալ զգլուխ առ սեանն՝ աւանդեաց զհոգին : Եւ հրամայեաց դնել զմարմին մօրն իւրոյ առ սեանն. եւ ի տեսանել զմայր իւր տխրեցաւ : Եւ թաղեցին զնա ի տեղւոջն յայնմիկ վասն տեսանելոյ միշտ զգերեզմանն եւ յիշելոյ զհոգի նորա :

քո՝ եթէ ոչ գացես զծառայն Աստուծոյ : Եւ նորա անյապաղ առաքեալ կրօնաւորս, գտին զնա ի գուբն, եւ հանեալ զնա անտի՝ տարան ի վանքն *add.* B || 3 անդ] ի նմա B || 4 ճաշակեաց] ճաշակէր B || 5 յերկրէ] իբրեւ *add.* B || 8 քսան եւ եօթն] քառասուն եւ եօթն : Եւ աղօթիւք զցաւս բժշկէր եւ զբազում հիւանդս առողջացուցանէր, եւ ուսուցանէր առնել զկամս Աստուծոյ եւ կեցուցանել զհոգիս. եւ բազում սքանչելիս առնելով՝ զյոլովս ի հեթանոսաց եւ յանհաւատից դարձուցանէր առ Աստուած *add.* B || 11 գալստեանն] նորոգմանն B || 13 առ] առաջի B.

l'abbé du couvent en le menaçant s'il ne retrouvait pas le serviteur de Dieu. Il envoya aussitôt des religieux, qui le trouvèrent dans le puits très profond et, l'en ayant retiré, le conduisirent au couvent. Il y demeura quelques jours, et se rendit dans un désert; il s'y fabriqua un abri étroit et y demeura quatre ans; il ne se nourrissait que de lentilles mouillées.

Il construisit ensuite une colonne élevée de la terre de quatre coudées, y monta et y demeura sept ans. Par ses prières il guérissait beaucoup de malades et leur enseignait à accomplir la volonté de Dieu et à sauver leur âme.

Après vingt-sept ans, sa mère, ayant entendu parler de lui, alla le voir, mais ne le put, car le bienheureux Siméon ne le lui permit pas. Il lui parla seulement et dit : Pardonne-moi, mère, et ne m'oblige pas à te voir en ce monde; mais si nous sommes dignes, à la * future venue du Christ, nous nous * A fol. 23 rº a.
reverrons encore. Repose-toi au pied de ma colonne et endors-toi. Elle posa la tête auprès de la colonne et rendit son âme. Il ordonna d'enterrer le corps de sa mère près de la colonne. A la vue de sa mère il devint triste. On l'enterra en cet endroit, pour qu'il ait toujours sous les yeux son tombeau et pour qu'il se souvienne de son âme.

Եւ ընդ աւուրս ընդ այնոսիկ անուանի որսորդաց ոմանց եղն մի, զհետ մտեալ ոչ կարացին ըմբռնել զնա. երդուան եղինն այն յաղօթսն Սիմէոնի ոչ առնել նմա վնաս ինչ, եւ դադարեաց եղն վասն երդմանն, եւ որսորդացն ըմբռնեալ զնա զենեցին եւ կերան. եւ նոյնժամայն ատամունք նոցա անկան ի բերանս իւրեանց առ հասարակ: Եւ նոքա զղջացեալք չոգան առ երանելին ունելով իւրաքանչիւր զատամունս իւր ի ձեռս, խոստովանելով զոր ինչ արարին առ եղն: Եւ երանելոյն աղօթս արարեալ հրամայեաց արկանել զատամունսն ի բերանս իւրեանց եւ առժամայն ողջացան. եւ երթեալ ամենայն ատամանցն ի տեղիս իւրեանց պնդեցան:

Կին ումն ի գիշերի ջուր ըմպելով՝ եմուտ յորովայն նորա ընդ ջրոյն ձագ օձի, եւ
* A fol. 23 r° b. սնեալ ի փորին՝ աճեաց * եւ յոյժ չարչարէր զկինն. եւ գնացեալ առ երանելին աղաչեաց: Եւ սուրբն Սիմէոն աղօթիւք եհան զօձն ընդ բերան կնոջն. եւ առժամայն սատակեցաւ եւ էր կանգուն մի:

Եւ յետ այնորիկ բարձրացուցին զսիւնն քառասուն կանգուն, եւ կեայր ի վերայ սեանն բացօթեայ, յամարայնի արեգակնակէզ լինելով եւ ի ձմերայնի ցրտամբ եւ ձիւ-

2 կարացին] կարէին B || 3 դադարեաց եղն] նոյնժամայն *add.* B — վասն երդմանն *om.* B || 4-8 նոյնժամայն ... պնդեցան] եւ մինչդեռ կերակուրն ի բերանս իւրեանց էր, ատամունք նոցա թափեցան: Յայնժամ ի զղջումն եկեալ ընթացան առ երանելին Սիմէոն եւ լային զչարիս իւրեանց, եւ նա զթացեալ աղօթս արար ի վերայ նոցա եւ առժամայն ողջացան B || 10 գնացեալ] երթեալ B — աղաչեաց] աղաչէր: Եւ նա աղօթելով՝ ել օձն ընդ բերան կնոջն B || 12 էր] իբրեւ *add.* B || 13 կեայր] կայր B.

En ces jours, quelques chasseurs ayant aperçu une biche, la poursuivirent, sans pouvoir l'atteindre. Ils jurèrent à la biche, sur les prières de Siméon, de ne pas lui faire du mal. La biche s'arrêta à cause du serment. Les chasseurs la saisirent, la tuèrent et la mangèrent. Aussitôt toutes leurs dents tombèrent dans leur bouche. Ils se repentirent, allèrent trouver le bienheureux, chacun tenant ses dents dans la main, et avouèrent ce qu'ils avaient fait à la biche. Le bienheureux, après avoir prié, leur ordonna de remettre leurs dents dans la bouche, et ils furent aussitôt guéris, car toutes les dents se fixèrent à leur place.

Une femme en buvant de l'eau la nuit avait introduit dans son estomac, en même temps que l'eau, un petit serpent, qui continua à se nourrir et à croître
* A fol. 23 r° b. dans le ventre * et causait beaucoup de douleurs à la femme. Elle alla trouver le bienheureux et le pria. Saint Siméon, par ses prières, fit sortir le serpent par la bouche de la femme; il creva aussitôt. Il était long d'une aune.

On rehaussa ensuite la colonne de quarante aunes. Il vivait sur la colonne en plein air, brûlé par le soleil en été et subissant le froid et la neige l'hiver. Sa renommée se répandit par toute la terre, jusqu'à Rome, où l'on érigea son image.

նով ժուժկալեալ ։ Եւ ել համբաւ նորա ընդ ամենայն երկիր մինչեւ ի Հռոմ որ եւ զպատկեր իւր կանգնեցին ։

Եւ լուեալ վասն նորա եւ իշխանին Տաճկաց եւ երթեալ հաւատով ետես զերանելին ։ Եւ անկաւ ի վիրաւոր ոտից երանելոյն որդն մի եւ ընթացեալ իշխանին առ ի ձեռս իւր զորդն եւ եղեւ մարգարիտ յոյժ մեծագին ։

Եւ զաւազակն անըմբռնելի զՕգոնատոս բռնաւորն դարձոյց ի զղջումն երանելին աղօթիւք իւրովք, եւ կացեալ ապաշխարութեամբ առ սեանն վախճանեցաւ ։

Եւ աղօթիւք երանելոյն աղբիւր բղխեաց ի մերձակայ լերինն անջրդի ։ Եւ բազում վտանգաւորք ի ծովու եւ ի ցամաքի կոչէին յօգնականութիւն զանուն սրբոյն Սիմէոնի, եւ առժամայն փրկէին ի նեղութենէ իւրեանց ։

Եւ յետ քառասուն եւ եօթն ամաց կացեալ ի վերայ * սեանն հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս ։ Եւ հայրապետն Անտիոքայ եւ զօրավարն իջուցին զնշխարս սրբոյն Սիմէոնի եւ տարան յեկեղեցին ։ * A fol. 23 v° a.

Եւ յաւուրսն յայնոսիկ այր մի ցանկացեալ կնոջ ումեմն եւ ոչ կարացեալ հասանել պղծ ցանկութեանն ։ Իսկ յորժամ վախճանեցաւ կինն, երթեալ գաղտնաբար ի գիշերի առ տապան կնոջն կամէր պոռնըկել ընդ մեռեալ մարմինն եւ կապեցաւ ընդ տապանին եւ ոչ կարէր ելանել ։ Եւ յորժամ անցուցանէին զաղաւօքն զմարմին սրբոյն Սիմէոնի

1 զպատկեր] նորա նկարէին յեկեղեցիս եւ սքանչելիս առնէր նովաւ Աստուած *add.* B || 3-5 Եւ լուեալ ... մեծագին *om.* B || 6 զաւազակն] զՕգոնատոս բռնաւոր եւ անըմբռնելի *add.* B || 7 եւ կացեալ ... վախճանեցաւ *om.* B || 10 փրկէին] զերծանէին B || 11 կացեալ] կալոյ B || 14 p. 128 l. 2 Եւ յաւուրսն ... զմեղս իւր *om.* B.

Le prince des Sarrasins entendit parler de lui et alla voir avec foi le bienheureux. Un ver tomba des pieds blessés du bienheureux, le prince accourut, saisit le ver de ses mains, qui se changea en une perle d'une grande valeur.

Le bienheureux, par ses prières, convertit l'insaisissable brigand, le tyran Ogonatus, qui vécut en pénitence auprès de la colonne et y mourut.

Sur la prière du bienheureux une source surgit dans la montagne voisine et aride. Et beaucoup de gens en danger, sur mer et sur terre, appelant au secours et invoquant le nom de saint Siméon, furent aussitôt délivrés de leurs peines.

Après avoir demeuré quarante-sept ans sur * la colonne il s'endormit paisiblement dans le Christ. Le patriarche d'Antioche et le général descendirent les restes de saint Siméon et les déposèrent dans l'église. * A fol. 23 v° a.

En ces jours, un homme convoitant une femme ne parvint pas à réaliser ses désirs impurs. Lorsque la femme mourut, il se rendit en secret et pendant la nuit à la tombe de la femme dans l'intention de violer le cadavre; il resta lié à la tombe, et ne pouvait en sortir. Au moment où l'on faisait passer dans

մերձ ի տապանն յայն, աղաղակեաց այրն ասելով. Ողորմեա ինձ սուրբ Աստուծոյ Սիմէոն : Եւ առժամայն արձակեցաւ, ել ի տապանէն եւ խոստովանեցաւ զմեղս իւր :

Եւ թաղեցին զերանելին մերձ ի սիւնն : Եւ Անտոն աշակերտ սրբոյն եւ սպասաւոր նորին գրեաց զաստուածահաճոյ վարս նորա : Եւ ննջեաց երանելին Սիմէոն Սեպտեմբերի Ա :

* B p. 106 b. [B * Յիշատակ ամենօրհնեալ տիրուհւոյն մերոյ եւ միշտ կուսին Մարիամու աստուածածնին :

Ի ժամանակս պատկերամարտից զանարատ աստուածածնին զերանելի պատկերն՝ ունելով ի գիրկս զտղայացեալ Աստուածն մեր՝ որ էր ի տախտակի նկարեալ ի վանսն որ կոչի Միասինոն, ընկեցին ի ծովակն որ կոչի Զագուրու (?) : Որ եւ զբազում ժամանակս անդէն անփուտ պահեցաւ տախտակն, եւ անապական ի ներկն՝ դիւրաջինջ նկար գեղոյ :

Եւ ապա ի մինն Սեպտեմբերի կամօք նորին Աստուածածնին՝ լոյս ծագեաց յերկնից ի վերայ տեղւոյն եւ յայտնեաց զպատկերն որ երեւեցաւ փառօք ի վերայ ջուրցն : Եւ ի յառնուլն զնոյն արտաքս, բազում սքանչելիս արար յամենայն նեղեալս՝ որ հաւատով մատուցան, ի փառս Աստուծոյ օրհնելոյն յաւիտեան :

3 զերանելին *om.* B || 4 նորին] նմին B || 5 Սեպտեմբերի Ա] յամսեանն Սեպտեմբերի յառաջին աւուրն, ի փառս Քրիստոսի B.

un cercueil le corps de saint Siméon près de cette tombe, l'homme se mit à crier : Aie pitié de moi, saint de Dieu, Siméon. Il se dégagea aussitôt, sortit de la tombe et confessa son péché.

On enterra le bienheureux près de la colonne. Et Antoine, le disciple du saint et son serviteur écrivit, la vie du saint, si agréable à Dieu. Le bienheureux Siméon s'endormit le 1er Septembre.

* B p. 106 b. [B * Commémoration de notre reine louangée par tous et toujours vierge Marie, mère de Dieu.

A l'époque des Iconoclastes, on jeta dans le lac dit Zagourou la bienheureuse image de l'immaculée mère de Dieu, tenant dans ses bras notre Dieu comme enfant, [image] peinte sur bois et qui se trouvait au couvent dit Miasinon. Le bois s'y conserva incorruptible pendant de longues années, et les couleurs délicates n'eurent à souffrir aucune détérioration.

Plus tard, le premier de Septembre, par la volonté de la même mère de Dieu, un rayon jaillit du ciel au-dessus de cet endroit, et y fit découvrir l'image, qui apparut glorieusement sur la surface des eaux. Lorsqu'on la sortit [des eaux], elle opéra de nombreux miracles sur toutes les personnes affligées qui y approchèrent avec foi, pour la gloire de Dieu éternellement béni.

Յայսմ աւուր կատարեցան չարչարանօք եւ նահատակութեամբ վասն հաւատոյն եւ խոստովանութեանն Աստուծոյ՝ ի կռապաշտ հեթանոսացն, սուրբ վկայքն Քրիստոսի՝ Երմոգինէս, Կալիստոս, եւ սուրբն Եւոդու, զոր Եւոդիոս կոչեմք, եւ սրբուհին Ագաթոկլիա :

Նոյնպէս կատարեցաւ եւ երանեցաւ երանելի մարտիրոսն սուրբն Այթալաս մեծամեծ չարչարանօք ընկալեալ զմահ վկայական վասն Քրիստոսի խոստովանութեանն :

Ի սոյն յիշատակ է սրբուհւոյն Մարթայի մօր երանելւոյն Սիմէոնի՝ որ է բարեշնորհ :

Յայսմ աւուր չարչարանք Քառասուն սրբուհի խարազնազգեստ եւ կրօնաւոր կուսանացն եւ Ամոնի սարկաւագի՝ որք յԱնդրիանուպօլիս Թրակացւոց առ թագաւորութեամբն Լիկիանոսի, եւ առ դատաւորաւն որ Վաւդալ կոչէր՝ համարձակապէս ճգնեցան ընդ գլխաւորին իւրեանց սրբուհւոյն Կեղսինեայ : Զորս վասն Քրիստոսի խոստովանութեանն յետ այլոց տանջանաց ի հնոց հրոյ արկին եւ զութից ի նոցանէ զգլուխս հատին, եւ զտասանց ճեղքեալ բացին զստինսն, եւ յայլոց՝ հրացեալ շամփուրս արկին ի բերանսն եւ ի գլուխ սարկաւագին Ամոնի երկաթի հրացեալ սաղաւարտ եդին, եւ այնպէս կատարեցան ի Քրիստոս :

Ի սմին յիշատակ է վերաբացման՝ այսինքն բացմանն երկնից եւ տեսլեան սրբոյն Պօղոսի առաքելոյ, զոր աստուածայինն Ղուկաս ի գործս առաքելոցն պատմէ. այնմ որ յետոյ յափշտակեցաւ ի դրախտն եւ յերրորդ երկինսն եւ լուաւ զանճառելիսն :

En ce jour moururent par des tortures et le martyre pour la foi et pour la confession de Dieu, de la part des idolâtres païens, les saints martyrs du Christ Hermogène, Calliste, et saint Evoudou, que nous appelons Evodus, et sainte Aghathoclissa.

De même fut martyrisé le bienheureux martyr saint Aithalas après de longues tortures, acceptant la mort du martyre pour la confession du Christ.

En ce jour commémoration de sainte Marthe, mère du bienheureux Siméon, qui est rempli de grâces.

En ce jour, supplice des Quarante vierges religieuses saintes, revêtues de cilice, et du diacre Ammonne, qui se distinguèrent publiquement avec leur chef sainte Celsine, en la ville d'Adrianople de Thrace, sous l'empire de Licinius, du temps du juge appelé Vavdos. Après avoir confessé le Christ et subi de nombreuses tortures, elles furent jetées dans la fournaise enflammée et on trancha la tête à huit d'entre elles; à dix autres on leur ouvrit et fendit les seins; à d'autres on enfonça des broches rougies dans la bouche; on posa un casque de fer enflammé sur la tête du diacre Ammonne. C'est ainsi qu'ils moururent pour le Christ.

En ce même jour, commémoration de l'ouverture du ciel et de la vision de l'apôtre saint Paul, que raconte le divin Luc dans les Actes des apôtres, de celui qui plus tard fut transporté au paradis et au troisième ciel et qui entendit des choses ineffables.

Յիշատակ է սրբոյն Թէմենիանոսի որ ի կղզին Կիպրոս :

Յայսմ աւուր եւ յիշատակ Գեդէոնի աստուածաշնորհ դատաւորի, որ երեք հարիւր արամբք եհար զբազմութիւն Մադիանացւոցն զօրութեամբն Աստուծոյ, եւ ետես զօրինակ կուսական ծննդեանն ի ցօղն որ ի վերայ գեղմանն էջ միայն եւ երկիրն ամենայն ցամաք կայր :

Յայսմ աւուր յիշատակ հանգստեանն սրբուհւոյն Աննայի մարգարէուհւոյ՝ զորմէ պատմէ երանութեամբ Ղուկաս յաւետարանն սուրբ :

Ի սոյն աւուր տօն է սրբոյ վկային Պրիսկի, որ էր ի հնագոյն եւ առաջին հետեւողաց աւետարանին, գոլով ի կարգէ աշակերտաց Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի : Սա վասն խոստովանութեանն Քրիստոսի տանջեալ գլխատեցաւ :

Յայսմ աւուր յիշատակ ի Կեսարիա Կապադովկեցւոց Ղունկիանոսի զինուորի եւ վկայի, զորմէ ասի թէ նա էր որ եբաց գեղարդեամբ զկողս Տեառն ի խաչին եւ յետոյ մկրտեցաւ յառաքելոցն. եւ մերձ ի Կապադովկիա սրբութեամբ կենցաղավարեալ եկաց : Յետոյ կալեալ եղեւ ի յՕքտաւիդիս դատաւորէ եւ վասն խոստովանութեան հաւատոյն հատաւ լեզուն եւ կորզեցան ատամունքն եւ սրով հատաւ գլուխն :

Եւ նոյնպէս պսակեցաւ ընդ նմա վկայութեամբ սուրբ ճգնաւոր վկայն Կոզմաս եւ այլ երկոտասան հարազատ եղբարբք իւր ընդ նմա՝ յետ ազգի ազգի չարչարանաց ի փառս Քրիստոսի :

Commémoration de saint Théménianus, de l'île de Chypre.

En ce jour, commémoration de Gédéon, le juge orné des grâces de Dieu, qui, à la tête des trois cents hommes, mit en déroute, par la puissance de Dieu, la multitude des Madianites et qui vit l'image de la naissance virginale, à la rosée descendue sur la toison seule, tandis que la terre resta toute sèche.

En ce jour, commémoration du repos de sainte Anne, la prophétesse, dont parle Luc dans son saint évangile en la proclamant bienheureuse.

En ce jour, fête du saint martyr Priscus, qui était l'un des plus anciens et premiers disciples de l'évangile, étant du nombre des disciples de notre Seigneur Jésus-Christ. Il fut pour sa confession du Christ mis à la torture et décapité.

En ce jour, commémoration, en Césarée de Cappadoce, du soldat et martyr Longinus, duquel on dit que ce fut lui qui perça de sa lance le côté du Seigneur sur la Croix, et qu'il fut baptisé ensuite par les apôtres. Il vécut d'une sainte vie près de Cappadoce. Il fut ensuite saisi par le juge Octavidis et pour avoir confessé la foi on lui coupa la langue, on lui arracha les dents et on lui trancha la tête avec le glaive.

De même fut couronné du martyre le saint anachorète et martyr Cosmas avec ses douze propres frères après diverses tortures pour la gloire du Christ.

Ի սոյն հանգիստ սուրբ եպիսկոպոսին Սիքստի զոր Քսիստոս կոչեմք եւ Սինիտեայ հետեւողի նորին, եւ Կոնիվարտի որ եղեւ նոցա հովուեաց զնոյն քաղաք որ կոչի Ռեմիս՝ յետ ժամանակաց ։

Յիշատակ է սուրբ եւ սքանչելի վկայիցն Ագրիպպայ եւ Լաւրենտիոսի, եւ ընկերաց իւրեանց բազում հազարացն ։ Եւ յիշատակ սրբոյն Լուպիսի արքեպիսկոպոսին Աւրլէնս քաղաքի յարեւմուտս ։]

Նաւասարդի ԻԳ եւ Սեպտեմբերի Բ ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Մամասայ զոր յիշէ
Գրիգոր աստուածաբան ի Նոր Կիրակի ճառն ։

Յամս Աւրէլիանոսի ամբարիշտ արքային, այր ոմն քրիստոնեայ * ի գաւառէն Պամփղագոնացւոց, ի քաղաքէն Գանգրա եւ անուն նորա Թէոդիտոն բարեպաշտ ամուսնաւ իւրով որոյ անունն Ռուփինայ. եւ վասն զի ոչ զոհեցին կռոցն եւ ոչ ուրացան զՔրիստոս, առաքեաց զնոսա իշխանն քաղաքին ի Կեսարիա առ դատաւորն Աղեքսանդրոս ։ Եւ էր Ռուփինա յղի ։ * A fol. 23 v° b.

Եւ հարցեալ քննէր զնոսա դատաւորն եւ նոքա խոստովանեցան համարձակութեամբ զանունն Քրիստոսի ։ Եւ հրամայեաց արգելուլ զնոսա ի բանդ ։ Իսկ երանելին Թէոդիտոն հիւանդացաւ ի բանդին եւ վախճանեցաւ բարի խոստովանութեամբ ։ Եւ բարեպաշտին Ռուփինայ լցան աւուրք յղութեանն եւ ծնաւ ի բանդին արու մանուկ որ եւ նա վախ-

En ce jour, repos du saint évêque Sixtus, que nous disons Xistus et de son disciple Sinitès, ainsi que de Conivartus qui gouverna les fidèles, après eux, dans la même ville, et qui fut appelée plus tard Reims.

Commémoration des saints et glorieux martyrs Agrippa et Laurentius et de leurs compagnons au nombre de plusieurs mille. Et commémoration de saint Lupus, archevêque de la ville d'Orléans, en Occident.

23 NAVASARD, 2 Septembre.

Martyre de saint Mamas, dont Grégoire le théologien fait mention dans l'homédie du Nouveau Dimanche[1].

Aux jours de l'empereur Aurélien, l'impie, un chrétien * de la province de Paphlagonie, de la ville de Gangra, nommé Théodidon, et sa pieuse femme, nommée Rufina, pour ne pas avoir immolé aux idoles et ne pas avoir renié le Christ, furent envoyés par le gouverneur de la ville à Césarée au juge Alexandre. * A fol. 23 v° b.

Rufina était enceinte.

Le juge les interrogea et ils confessèrent avec hardiesse le nom du Christ. Il ordonna de les enfermer dans la prison. Le bienheureux Théodidon tomba malade dans la prison et y mourut en bonne confession. Quant à la pieuse Rufina, les jours de sa grossesse s'étant accomplis, elle mit au monde, dans la

1. Dimanche après Pâques, correspondant au Dimanche *in albis*.

ծանեցաւ ի բանդին ուղիղ դաւանութեամբ ։ Եւ հանեալ թաղեցին զնա առ այրն իւրում ։

Եւ կին մի քրիստոնեայ եւ անուն նորա Մատրոնա, հրամանաւ հրեշտակին առեալ զմանուկն ի բանդէն եւ սնոյց քրիստոսական հաւատովն ։ Եւ յորժամ տարեկան եղեւ եւ ի գիրկս իւր համբուրեաց զնա Մատրոնա, եւ նա պարզ բարբառով ասաց. Մամաս, եւ անուանեցին զնա ի մկրտութեանն Մամաս ։ Եւ մինչեւ զարգացաւ մանուկն
* A fol. 24 r° a. ետ զնա ի դպրոց * եւ ուսաւ գիր եւ ուսուցանէր Մամաս զդպրոցակից մանկունսն ի բաց կալ ի սնոտի պաշտամանցն եւ հաւատալ յԱստուած կենդանին որ յերկինսն է ։

Եւ լուեալ Դիմիկրատոս իշխանն, կոչեաց զՄամաս եւ հարցանէր թէ քրիստոնեայ է ։ Եւ նա յայտնապէս խոստովանեցաւ զՔրիստոս եւ էր ամաց երկոտասանից ։ Եւ առաքեաց զնա առ Արիոս դատաւորն Եդեսացւոց քաղաքին. եւ ձաղկեցին դահիճքն եւ այրեցին հրով զմարմինն. եւ տարան ի ծովն եւ կապեցին ծանր կապար ի պարանոց նորա, եւ կամեցան ընկղմել զնա ի ծովն, եւ հրեշտակ Տեառն կորզեաց զնա ի դահճացն, եւ եհան զնա ի մերձակայ լեառն Կեսարու ։ Եւ արարեալ աւուրս քառասունս աղօթելով, եւ երեւեցաւ նմա գաւազան յերկնից, եւ ձայն որ ասէր. Ընկալ զգաւազանս եւ զոր ինչ խնդրեսցես տացի քեզ ։

Եւ առեալ զգաւազանն հարկանէր զերկիր եւ գտեալ առաջի իւր աւետարան եւ առեալ համբուրեաց. եւ շինեաց ի տեղւոջն յայնմիկ սեղան ։ Եւ ժողովէին առ նա երէք վայրիք եւ յորժամ ընթեռնոյր զաւետարանն երկիր պագանէին ամենայն կենդանիքն ։

prison, un garçon. Elle mourut aussi dans la prison dans une vraie profession de foi. On l'en sortit et on l'enterra auprès de son mari.

Une femme chrétienne, de nom Matrona, par ordre de l'ange, enleva l'enfant de la prison et l'éleva en la foi chrétienne. Lorsqu'il eut un an, et que Matrona le tenant dans ses bras l'embrassait, l'enfant dit d'une voix dégagée : Mamas! Et on le nomma au baptême Mamas. Lorsque l'enfant grandit,
* A fol. 24 r° a. elle l'envoya à l'école * et il y apprit les lettres. Mamas enseignait à ses camarades d'école d'éviter les cultes vains et de croire au Dieu vivant qui est au ciel.

Le gouverneur Dimocrates l'ayant appris, manda Mamas et lui demanda s'il était chrétien. Il confessa ouvertement le Christ et il n'avait que douze ans. Dimocrates l'envoya au juge Arianos de la ville d'Édesse. Les bourreaux le flagellèrent et brûlèrent son corps au feu; ils l'amenèrent à la mer, attachèrent à son cou du plomb lourd, et voulurent le noyer dans la mer, mais l'ange du Seigneur le délivra des bourreaux, et le conduisit sur la montagne qui se trouvait près de Césarée. Il y resta quarante jours en prières, et il lui apparut un bâton du ciel en même temps qu'une voix qui disait : Reçois ce bâton et tout ce que tu demanderas, te sera accordé.

Il saisit le bâton, en frappa le sol, et trouva devant lui un évangile, qu'il saisit et baisa. Il construisit en ce lieu un autel. Les animaux sauvages s'assemblaient auprès de lui et lorsqu'il lisait l'évangile tous ces animaux se

Եւ կթէր զեղունսն եւ առնէր պանիր եւ բաշխէր աղքատաց * եւ որբոց հրամանաւն Աստուծոյ : * A fol. 24 r° b.

Եւ եկն առ նա առիւծ մի մեծ եւ ահաւոր եւ երկիր եպագ նմա . եւ ասէ ցառիւծն երանելին Մամաս եթէ . Հանդերձեալ ես ածել զքեզ ի վերայ իմ ի հանդիսի : Եւ մատնեցին զսուրբն դատաւորին Աղեկսանդրի եթէ կախարդ է եւ ժողովէ առ ինքն զամենայն երէ վայրիս մոգութեամբ :

Եւ հրամայեաց իջուցանել զնա ի լեառնէն . եւ յորժամ տարան զնա առաջի նորա, հարին զնա ուժգին եւ արկին ի բանդ : Եւ աղաւնի բերէր նմա կերակուր . եւ նա տայր եւ այլ կապելոցն որ էին ի բանդին :

Եւ ապա արկին զսուրբն Մամաս ի հուր հնոցի եւ ոչ մերձեցաւ ի նա հուրն, քանզի հրեշտակք երեւեցան ի հնոցին եւ հանին ի հրոյն զնա :

Եւ արձակեցին ի նա արջ եւ մատակ առիւծ եւ գազանացն երթեալ լեզուին զքրտունս երանելոյն : Եւ բերին այլ առիւծ մի ահաւոր, զայն որ մինչ ի լերինն էր գնաց առ նա, եւ տեսեալ առիւծուն ծանեաւ զերանելին եւ երթեալ երկիր եպագ նմա եւ խօսեցաւ մարդկային բարբառով եւ յանդիմանեաց զամպարշտութիւն դատաւորին . եւ զբազումս ի կռապաշտիցն սատակեաց . եւ ինքն գնաց ի տեղի իւր :

Եւ ժողովեցան բազումք յամբարշտացն անտի ի վերայ սրբոյն հրամանաւ * դատաւորին քարկոծել զնա : Եւ ըմբիշ մի երեքժանի սուսերաւ եհար զսուրբն : Եւ երանելոյն * A fol. 24 v° a.

prosternaient. Il trayait les biches, fabriquait du fromage et le distribuait aux pauvres * et aux orphelins sur l'ordre de Dieu. * A fol. 24 r° b.

Un lion grand et terrible vint à lui et se prosterna devant lui. Le bienheureux Mamas dit au lion : On t'amènera contre moi dans le cirque. Le saint fut livré au juge Alexandre, comme étant sorcier et attirant à lui, par magie, tous les animaux sauvages.

Le juge ordonna de le faire descendre de la montagne. Lorsqu'on l'eut conduit en sa présence, on le frappa cruellement et on le jeta en prison. Une colombe lui apportait sa nourriture; il en distribuait aux autres détenus dans la prison.

On jeta ensuite saint Mamas dans une fournaise; les flammes ne le touchèrent point, car des anges apparurent dans la fournaise et le délivrèrent des flammes.

On lâcha contre lui un ours et une lionne; les fauves s'approchèrent de lui et léchèrent les sueurs du bienheureux. On introduisit un autre lion terrible, celui qui était allé vers lui lorsqu'il était sur la montagne. Le lion l'ayant aperçu, reconnut le bienheureux et se prosterna devant lui et parlant le langage humain, reprocha au juge son impiété; il tua beaucoup d'idolâtres, et retourna à sa place.

Nombre d'idolâtres se réunirent contre le saint, * pour le lapider sur l'ordre du juge. Un athlète armé d'un trident aigu en frappa le saint. Le bienheureux * A fol. 24 v° a.

ելեալ ի քաղաքէն Կեսարու արտաքս ասպարէզս երկու եւ հեղոյր ի մարմնոյ նորա արիւնն որպէս աղբիւր ։ Եւ ելեալ ի վերայ վիմի օրհնեաց զԱստուած եւ նոյնժամայն ձայն եկեալ առ նա ի Տեառնէ եւ կոչեաց զնա յարքայութիւն երկնից եւ այնպէս աւան-դեաց զհոգին իւր ի ձեռս Աստուծոյ ։

Կատարեցաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի Մամաս ի Սեպտեմբերի Բ ։

Յայսմ աւուր յիշատակ Յովհաննու Պահեցողի Կոստանդնուպօլսի հայրապետի ։

Սուրբ հայրապետն Յովհաննէս յաղագս բազում ճգնութեան իւրոյ, պահեցող անուա-նեցաւ ։ Եւ համբուրեաց զմեռեալ մի, եւ դարձաւ մեռեալն եւ համբուրեաց զհայրա-պետն որպէս կենդանի ։ Եւ բազումք ի ճգնաւորացն սրբոց տեսին զհրեշտակս մերձ կալով առ Յովհաննէս ։

* B p. 110 a. [B * Վկայութիւն սրբոյ եւ փառաւորեալ վկային Քրիստոսի Մամասայ սքանչելւոյ ։

Յաւուրս Աւրելիանոսի կայսեր՝ էր այր մի քրիստոնեայ ի գաւառին Պափլագոնացւոց ի քաղաքին Գանգրայ եւ անուն նորա Թէոդիտոն, բարեպաշտ ամուսնաւ իւրով որում անուն էր Ռուփինա ։ Եւ վասն զի ոչ զոհեցին կռոցն եւ ոչ ուրացան զՔրիստոս՝ առա-քեաց զնոսա իշխան քաղաքին կապանօք ի Կեսարիա առ դատաւորն Աղեքսանդրոս, եւ էր Ռուփինա յղի ։

Եւ դատաւորն հարցեալ քննէր զնոսա . եւ նոքա համարձակութեամբ խոստովանելով

s'éloigna de la ville de Césarée jusqu'à deux lieues de distance, le sang coulait de son corps comme une fontaine. Il monta sur un rocher, bénit Dieu, et aussitôt il entendit la voix du Seigneur qui l'appela au royaume des cieux et il rendit ainsi son âme entre les mains de Dieu.

Le saint martyr du Christ Mamas mourut le 2 Septembre.

En ce jour, mémoire de Jean, le jeûneur, patriarche de Constantinople.

Le saint patriarche Jean, à cause de ses nombreuses mortifications, fut appelé le Jeûneur. Il embrassa un mort, et le mort se retourna et embrassa le patriarche, comme s'il eût été vivant. Bien des saints ermites aperçurent des anges se tenant près de Jean.

* B p. 110 a. [B * Martyre du saint et glorieux martyr du Christ Mamas, l'admirable.

Aux jours de l'empereur Aurélien, il y avait un chrétien, dans la province de Paphlagonie, dans la ville de Gangra, du nom de Théodidon, et sa pieuse femme nommée Rufina. Et pour ne pas avoir immolé aux idoles et renié le Christ, le gouverneur de la ville les envoya, chargés de fers, à Césarée, auprès du juge Alexandre. Rufina était enceinte.

Le juge les ayant interrogés et eux ayant avec hardiesse confessé le nom du Christ, il ordonna de les enfermer en prison. Le bienheureux Théodidon

զանունն Քրիստոսի եւ հրամայեաց արգելուլ զնոսա ի բանդ ։ Իսկ երանելին Թէոդոտոս հիւանդացաւ ի բանդին, որ եւ վախճանեցաւ բարի խոստովանութեամբ ։ Եւ բարեպաշտին Ռուփինեայ լցան աւուրք յղութեանն եւ ծնաւ արու մանուկ ի բանդին, եւ նա եւս վախճանեցաւ ուղիղ դաւանութեամբ, եւ հանեալ թաղեցին զնա առ առն իւրում ։

Եւ կին մի քրիստոնեայ անուն նորա Մատրոնա՝ շարժեալ յԱստուծոյ էառ զմանուկն ի բանդէն, եւ սնոյց քրիստոնէական հաւատովն ։ Եւ յորժամ տարեկան եղեւ՝ ի գիրկս ունելով համբուրեաց զնա Մատրոնա, եւ ձայնեաց տղայոյն ասէ. Մամա՛, եւ անուանեցին զնա ի մկրտութենէն Մամաս ։ Եւ մինչ զարգացաւ մանուկն՝ ետ զնա ի դպրոց եւ ուսաւ գիր որ եւ ինքն ուսուցանէր զդպրոցակից մանկունսն ի բաց կալ ի ունայն կռապաշտութենէն եւ հաւատալ յԱստուած կենդանի որ յերկինս է ։

Եւ յորժամ եղեւ հնգետասան ամաց՝ լուեալ Դիմոկրիտոս իշխանին կոչեաց զՄամաս, եւ հարցանէր թէ իցէ քրիստոնեայ. եւ նա խոստովանեցաւ յայտնապէս զՔրիստոս ։ Առաքեաց զնա առ Արիանոս դատաւորն Եդեսացւոց քաղաքին ։ Եւ նորա հրամայեալ եւ ձաղկեցին զերանելին դահիճքն գաւազանօք եւ յաւելին խանձողել զմարմին նորա հրով, եւ տեսեալ զհաստատութիւն մտաց նորա՝ արկին ծանր կապար ի պարանոցն ընկենուլ զնա ի խորս ծովու ։ Եւ օգնականութեամբն Աստուծոյ ապրեցաւ ի ձեռաց դահճացն եւ գնաց ի մերձակայ լեառն Կեսարու, եւ անդ թաքեաւ աւուրս քառասուն անդադար աղօթելով ։

Եւ գտեալ ի քրիստոնէից փախուցելոց յերեսաց հալածանաց ի լերինս մնացեալ էր

tomba malade en prison et y mourut en bonne confession [de foi]. Les jours de grossesse de la pieuse Rufina s'étant accomplis, elle mit au monde un fils dans la prison. Elle mourut également en bonne profession de foi, et on la sortit et on l'enterra auprès de son mari.

Une femme chrétienne de nom Matrone, inspirée par Dieu, enleva l'enfant de la prison et l'éleva dans la foi chrétienne. Lorsqu'il fut âgé d'un an, Matrone le tenant dans ses bras, l'embrassa, et l'enfant cria et dit : Mama ; d'où on l'appela Mamas au baptême. L'enfant ayant grandi, elle l'envoya à l'école. Il y apprit les lettres et lui-même enseignait à ses compagnons d'école d'avoir à éviter la vaine idolâtrie, et croire au Dieu vivant, qui est au ciel.

Lorsqu'il eut quinze ans, le gouverneur Dimocrates ayant entendu parler de Mamas, le fit venir en sa présence et lui demanda s'il était chrétien. Il confessa ouvertement le Christ. Le gouverneur l'envoya chez Arianos juge de la ville d'Édesse, qui ordonna aux bourreaux de battre le bienheureux avec des bâtons. Ensuite ils brûlèrent son corps par le feu, et vu la fermeté de sa volonté on lui attacha de lourds plombs au cou, pour le jeter au fond de la mer. Il échappa, par l'aide de Dieu, aux mains des bourreaux et se rendit sur une montagne qui se trouvait près de Césarée, où il se cacha quarante jours, priant incessamment.

Ayant trouvé, caché sur la montagne, un évangéliaire que les chré-

անդ աւետարան մի ի Թաքստի, գտեալ զայն Մամասայ ուրախ եղեւ, էառ եւ համբուրեաց : Եւ շինեաց ի տեղւոջն յայնմիկ սեղան, եւ ժողովէին առ նա երէք վայրիք, եւ կթէր զեղջերուսն եւ առնէր պանիր եւ բաշխէր աղքատաց եւ որբոց : Եւ կայր մեծ առաքինութեամբ ի լերինն, եւ միշտ հսկէր յաղօթս եւ աշխատէր պահօք եւ մրգով միայն շատանայր որ ի լեռնէն :

Ունէր եւ ձայն զարմանալի իբրեւ զԴաւթին որ զհրապուրեանէր Սաւուղի՝ քանզի միշտ երգէր Աստուծոյ : Եւ զորոյ երթային առ նա խաղացուցանէր զցաւս մարմնոյ քաղցրաձայն եղանակաւն, եւ հրեշտակատիպ տեսլեամբն որով փայլէր, զի էր իբրեւ զհրեշտակ անմարմին երկնաւոր կրօնիւք զարդարեալ : Տեսանէր եւ տեսիլս աստուածեղէնս եւ երկնաւոր ազդեցութեամբ զօրանայր արհամարհել զզգալի կեանս, եւ բուռն հարկանել զանտեսիցն :

Եւ ժողովէին առ նա եղջերուք եւ եղինք՝ նախ վասն աղբերացն որ շուրջ են, ապ. եւ փախուցեալք ի գազանաց եւ յորսողաց զի ոչ վնասէին, եւ պահէր զնոսա սուրբն. որ եւ շուրջ զտեղեաւն ծնանէին զոր կթէր եւ բաշխէր կարօտելոց : Զոր տեսեալ հովուաց իջեալ պատմեցին. եւ բազումք երթեալ առ նա տեսանէին զայն եւ հաւատային ի Քրիստոս վարդապետութեամբ սրբոյն :

Ընդ որ նախանձեալ քրմացն գնացին առ դատաւորն, եւ մատնեցին զսուրբն դատա-

tiens persécutés y avaient laissé en secret, Mamas le prit avec joie et le baisa. Il construisit en cet endroit un autel, et les fauves venaient se réunir auprès de lui. Il allait traire les biches, fabriquait du fromage et le distribuait aux pauvres et aux orphelins. Il vivait sur la montagne, rempli de vertus, veillait toujours en prières et se mortifiait par le jeûne; il ne se nourrissait que des fruits de la montagne.

Il possédait une voix superbe comme celle de David, qui calmait Saül, car il chantait incessamment [des cantiques] à Dieu. Il calmait les souffrances du corps de tous ceux qui allaient le trouver par ses suaves mélodies et son aspect angélique dont il resplendissait; car il était comme un ange sans corps, orné de vertus célestes. Il avait souvent des visions divines et par l'inspiration céleste, il prenait les forces pour mépriser la vie matérielle et s'attacher aux choses invisibles.

Les cerfs et les biches se rassemblaient auprès de lui, d'abord à cause des sources qui se trouvaient aux alentours, et ensuite parce qu'ils y trouvaient refuge, des fauves et des chasseurs qui ne pouvaient plus leur faire du mal. Le saint les gardait; les bêtes y mettaient bas dans les lieux proches, et il allait les traire et distribuait le produit aux pauvres. Ce que voyant, les bergers descendirent de la montagne, racontèrent aux autres et beaucoup de gens se rendirent auprès de lui pour le voir et crurent au Christ par la doctrine du saint.

Les prêtres des idoles, rendus jaloux, allèrent trouver le juge Alexandre,

ւորին Աղեկսանդրոսի եթէ կախարդ է եւ մոգութեամբ ժողովէ առ ինքն զերէ վայրիսն : Եւ հրամայեաց իջուցանել զնա ի լեռնէն, եւ գնացեալ զինուորացն եդ առաջի նոցա սուրբն միրգ եւ պանիր եւ կերան :

Եւ յորժամ տարան յատեան՝ եհարց դատաւորն, եւ սուրբն իմաստութեամբ պատասխանեաց վկայելով զՔրիստոսի աստուածութիւնն, եւ ոչ երկեաւ ի սպառնալեացն : Վասն որոյ տարածեալ հարին զնա յոյժ եւ արկին ի բանտ : Եւ ապա կապեալ կախեցին եւ քերեցին զկողսն եւ աղիւ եւ խորդով շփէին մինչեւ ի ներքին անդամսն, եւ բռնութեամբ ձգելով զձեռսն եւ զբազուկսն սրբոյն յօդաթափ առարին : Եւ արձակեցին արջ մի մեծ եւ առիւծ մի ի վերայ նորա, եւ խնամօքն Աստուծոյ՝ ինչ ոչ վնասեցին նմա : Եւ ժողովեցան բազումք յամբարշտացն հրամանաւ դատաւորին ի վերայ սրբոյն քարկոծել զնա, եւ յարկանել ի նա զքարինսն՝ ըմբիշ մի երեքժանի երկաթի սուսերաւ եհար զնա եւ ի վայր եհեղ զաղիսն : Եւ սուրբն գնացեալ եկաց ի վերայ վիմի արտաքոյ քաղաքին Կեսարու եւ հեղոյր արիւն ի մարմնոյ նորա որպէս յաղբերէ, եւ գոհանայր եւ օրհնէր զԱստուած : Եւ ազդեցաւ նմա ի վերուստ աստուածահրաւէր կոչումն իւր յարքայութիւնն երկնից եւ մխիթարեցաւ ի հոգի իւր : Եւ այնպէս հայեցեալ Մամասայ յերկինս՝ աղօթանուէր մաղթանօք աւանդեաց զհոգին ի ձեռս Աստուծոյ :

Կատարեցաւ սուրբն Մամաս՝ Սեպտեմբերի Բ : Զսա պատուեաց ճառիւ սուրբն Գրիգոր աստուածաբան :

et lui dénoncèrent le saint comme étant sorcier et attirant à lui, par magie, les bêtes sauvages. Il ordonna de le faire descendre de la montagne. Les soldats allèrent le trouver, le saint leur offrit des fruits et du fromage qu'ils mangèrent.

Lorsqu'ils l'eurent conduit au tribunal, le juge interrogea le saint, qui répondit avec sagesse et affirma la divinité du Christ, sans craindre ses menaces. Alors on l'étendit à terre et on le frappa cruellement, après quoi on le mit en prison. Ensuite on le lia et on lui déchira les côtes, et on le frotta avec du sel et une grosse toile jusqu'aux membres intimes; on tira avec force sur les mains et sur les bras du saint et on lui brisa les articulations. On lança ensuite contre lui un grand ours et un lion, mais qui, par les soins de Dieu, ne lui causèrent aucun mal. De nombreux impies, par ordre du juge, se rassemblèrent pour lapider le saint; et pendant qu'on lui jetait des pierres, un athlète le frappa avec un trident tranchant et lui fit sortir les entrailles. Le saint se rendit sur un rocher, hors de la ville de Césarée; le sang lui sortait du corps comme une source, il rendit grâce et bénit Dieu. Du haut du ciel l'invitation de Dieu lui notifia son appel au royaume de Dieu et il en fut consolé en son âme. Mamas, les yeux levés au ciel, en instance de prières ferventes rendit l'âme entre les mains de Dieu.

Saint Mamas mourut le 2 Septembre. Saint Grégoire le théologien l'honora dans un discours.

Յայսմ աւուր չարչարանք երեք հազարաց եւ վեց հարիւրոց եւ քսան եւ ութից վկայիցն որ ի Տրաքիէս Նիկոմիդացւոց՝ առ թագաւորաւն Մաքսիմիանոսիւ, որ պէս պէս տանջանօք յոյժ նեղեաց զնոսա ուրանալ զՔրիստոս, եւ իբրեւ ոչ լուան՝ կատարեցան վասն անուանն Քրիստոսի ։

Ի սմին աւուր նահատակութիւն սրբոց մարտիրոսացն Այթալայ եւ սրբուհւոյն Յուլիայ, Փիլիպպու եւ Թէոդոտու ։

Սոքա վասն Քրիստոսի հաւատոյն ըմբռնեալք ի կռապաշտիցն՝ առաջի Աւրելիանոսի թագաւորին խոստովանեցան զՔրիստոս, եւ յետ բազում տանջանաց կատարեցան ի նմանէ վկայական մահուամբ եւ արդարութեան պսակաւ պսակեցան ի Քրիստոսէ ։

Յայսմ աւուր յիշատակ է սրբոյն Յովհաննու պահեցողին Կոստանդնուպօլսի հայրապետին ։

Սա՝ վասն աստուածահաճոյ վարուցն եղեւ արքեպիսկոպոս թագաւորական քաղաքին, եւ վասն սաստիկ պնդութեան պահոցն եւ ժուժկալութեան՝ պահեցող անուանեցաւ ։ Զի ասի ընդ այլոց գործոց նորա եւ այս, թէ վեց ամիս յամենայն աւուր բաւականանայր միով կաւլիսկիւ, եւ միով թրիդակինիսիւ ։ Եւ քնոյ այնչափ հաղորդէր՝ զի եդեալ սակաւ զծունկսն ի կուրծսն՝ սակաւ մի ննջէր, եւ իսկոյն յարուցեալ յաղօթս կայէր ։

Եւ երեքտասան ամ հովուեալ զեկեղեցին Աստուծոյ՝ ի խոր ծերութեան եհաս . էառ եւ շնորհ յԱստուծոյ նշանագործութեան, եւ զքանչելիս բազում արար՝ առաւել քան

En ce jour, supplice des trois mille six cent vingt-huit martyrs, à Tracies de Nicomédie, sous l'empereur Maximien, après qu'il les eut soumis à diverses tortures pour les obliger à renier le Christ. Puisqu'ils ne voulaient pas l'écouter, ils moururent pour le nom du Christ.

En ce même jour, martyre des saints Aithalas, sainte Julia, Philippe et Théodotus.

Ils furent saisis par les idolâtres, à cause de la foi au Christ, et mis en présence de l'empereur Aurélien, ils confessèrent le Christ. Après bien des tortures, ils subirent, par son ordre, la mort du martyre et furent couronnés de la couronne de justice par le Christ.

En ce jour, mémoire de saint Jean le Jeûneur, patriarche de Constantinople.

Pour sa conduite agréable à Dieu il fut nommé archevêque de la ville royale, et pour son jeûne austère et son abstinence il fut appelé le Jeûneur. Car on raconte, entre autres, ce fait, que pendant six mois il se contenta de se nourrir chaque jour d'un *kavliske* et d'un *tritaghinis*. Quant au sommeil, il se contentait d'appuyer un peu ses genoux sur la poitrine, dormait brièvement et se levait aussitôt pour reprendre ses prières.

Il dirigea treize années l'église de Dieu, et parvint à une vieillesse avancée; il reçut de Dieu le don de miracles, et en fit de si nombreux, qu'on ne

պատել ։ Տեսին եւ ի ճգնաւորաց բազումք զհրեշտակս մերձ կալով Յովհաննու ։ Եւ էր սա ի ժամանակս թագաւորացն Յուստինու եւ Տիբերիոսի փոքու եւ Մօրկայ ։ Եւ այսպէս աստուածահաճոյ վարուք կացեալ փոխեցաւ ի Քրիստոս ։

Նոյնպէս եւ Պօղոս որ կոչի նոր, յետ նորա նմին քաղաքի եպիսկոպոս եղեալ՝ բարեաց առաքինութեամբ հաճոյացաւ Աստուծոյ եւ մաքրական ժրութեամբ փոխեցաւ առ Քրիստոս ։

Յայսմ աւուր տօն է արդարոց առաջին քահանայիցն Եղիազարու եւ Փենեհէզի ։

Եղիազար որդի գոլով Ահարոնի եղբօր նախամարգարէին Մովսիսի, եւ յետ վախճանին Ահարոնի, երկրորդ սա եղեւ քահանայ յօրինակ Քրիստոսի, եւ երկայնակեաց եղեալ փոխադրեցաւ առ Աստուած ։

Այսպէս եւ որդի նորա Փենեհէզ վարեալ նախանձու բարեպաշտութեան անցոյց զբարկութիւնն Աստուծոյ, եւ դադարեցոյց զսատակումն ի սպանանելն զպոռնկեալսն, որ եւ համարեցաւ նմա յարդարութիւն ազգէ յազգ ։ Եւ ասաց Աստուած Մովսիսի թէ. Փենեհէզ որդի Եղիազարու անցոյց զբարկութիւն իմ ։ Վասն որոյ եւ յետ հօրն լինել եղեւ քահանայապետ, եւ քան զամենայն հարսն երկայնակեաց եղեալ՝ հանգեաւ բարւոք լցեալ աւուրբք ։]

pourrait les énumérer. Plusieurs des ermites aperçurent des anges qui se tenaient près de Jean. Il vivait aux jours des empereurs Justin, Tibère le Jeune et Maurice. Après avoir vécu d'une vie agréable à Dieu il s'en alla auprès du Christ.

De même, Paul, dit le nouveau, qui fut, après lui, évêque de la même ville, se rendit agréable à Dieu par ses bonnes vertus et la pureté de ses mœurs et s'en alla auprès du Christ.

En ce jour, fêtes des justes prêtres des anciens temps Éléazar et Phinéès.

Eléazar était fils d'Aaron, frère du premier prophète Moïse. Après la mort d'Aaron, il devint le second prêtre, à l'image du Christ. Après une longue vie, il s'en alla auprès du Dieu.

Son fils Phinéès, animé du zèle de piété, détourna la colère de Dieu, et arrêta la catastrophe en tuant ceux qui forniquaient. Cet acte lui fut compté comme titre de justification de génération en génération. Dieu dit à Moïse : Phinéès, fils d'Éléazar, adoucit ma colère. C'est pourquoi il succéda à son père comme grand prêtre et eut une vie plus longue que tous ses ancêtres. Il se reposa après des jours bien remplis.]

Նաւասարդի ԻԴ եւ Սեպտեմբերի Գ ։ Վկայաբանութիւն Անթիմոսի Նիկոմիդիոյ եպիսկոպոսին ։

Ի ժամանակս ամբարիշտ արքային Մաքսիմիանոսի էր սուրբ եպիսկոպոսն Անթիմոս ի լերինն * Նիկոմիդիայ ։ Եւ լուեալ թագաւորն զնմանէ առաքեաց զօրականս զի բերցեն կապանօք ի լեռնէ անտի ։

* A fol. 24 v° b.

Եւ նա ի ճանապարհին ուսուցանէր զզօրականսն ի բաց կալ ի կռոցն եւ պաշտել զԱստուած ճշմարիտ ։ Եւ նոքա հաւատացին յԱստուած եւ մկրտեցան ։

Եւ լուեալ զայն թագաւորն առաքեաց այլ զօրականս եւ նոքա տարան զսուրբն Անթիմոս կապանօք ձեռս յետս ։ Եւ հարցեալ քննեաց յոյժ ։ Իսկ Անթիմոս համարձակութեամբ խոստովանեցաւ զՔրիստոս ։ Եւ հրամայեաց քարիւ հարկանել զպարանոցն եւ հրացեալ շանթիւք այրեցին զոտսն եւ ապա պարզեցին ի վերայ երկրի եւ բրօք զթիկունսն եւ զանդամսն ջարդեցին, եւ երկաթի կօշիկս ագուցին նմա եւ բեւեռեցին զոտսն ։

Եւ տեսեալ բռնաւորին թէ ոչ ինչ վնասեցաւ ի տանջանացն, այլ մանաւանդ տայր պատասխանի առանց երկիւղի, բարկացեալ թագաւորն յոյժ պատառեաց զքղամիդն իւր զոր զգեցեալն էր եւ հրամայեաց բեւեռել զսուրբն յանիւ, եւ հրացեալ սրովք կոտորեցաւ մարմինն ։ Եւ յաղօթել սրբոյն դադարեցաւ անիւն ի հոլովելոյ, եւ հրացեալ բեւեռքն ոստեան յանուոյն, եւ բազումք ի դահճացն անտի այրեցան ։

24 NAVASARD, 3 Septembre.

Martyre de saint Anthimus, évêque de Nicomédie.

Aux jours de l'empereur Maximien, l'impie, le saint évêque Anthimus se trouvait dans les montagnes * de Nicomédie. L'empereur ayant entendu parler de lui, envoya des soldats pour l'amener de la montagne, chargé de chaînes.

* A fol. 24 v° b.

En route, il enseigna les soldats à abandonner les idoles et à servir le Dieu vrai. Et ils crurent à Dieu et se firent baptiser.

Ce que l'empereur ayant appris, il envoya d'autres soldats qui amenèrent saint Anthimus les mains liées derrière le dos. Il le questionna longuement. Anthimus confessa avec hardiesse le Christ. Il ordonna de lui frapper le cou avec des pierres, et de lui brûler les pieds avec des pointes de fer rougies, ensuite on l'étendit par terre et on lui brisa les reins et les membres avec de gros bâtons. On lui passa des chaussures en fer et on lui cloua les pieds.

L'empereur tyran voyant qu'il n'avait eu aucun mal par les tortures, qu'au contraire il répondait sans crainte, entra dans une grande colère, déchira son manteau qu'il portait, et ordonna de clouer le saint à une roue; le corps fut brisé par des glaives rougis au feu. Le saint s'étant mis à prier, la roue cessa de tourner, et les clous rougis au feu jaillirent de la roue et beaucoup d'entre les bourreaux en furent brûlés.

* Եւ երեւեցան արք երեք եւ ասէին. մի՛ մերձենայք ի սուրբ Աստուծոյ : Եւ արձակեցաւ երանելին ի կապանաց անուոյն, եւ ետես զփառս Աստուծոյ : * A fol. 25 rº a.

Եւ դարձեալ ձաղկեցին զսուրբն եւ արկին ի բանդ : Իսկ սուրբն ի բանդին անդադար ուսուցանէր զբանդարկեալսն եւ հաստատէր ի հաւատսն Քրիստոսի եւ մկրտէր եւ օրհնէր զնոսա :

Եւ յետ աւուրց ինչ ածին զսուրբն առաջի արքային. եւ նա համարձակութեամբ յանդիմանէր զյիմարութիւն բռնաւորին եւ առ ժամայն եհատ վճիռ զի սրով հատցեն զգլուխ նորա : Եւ յորժամ տարան ի տեղի սպանմանն եկաց յաղօթս առ Տէր : Եւ յետ աղօթիցն հատին զգլուխ նորա : Կատարեցաւ սուրբն Անթիմոս եպիսկոպոսն Նիկոմիդացւոց ի նոյն քաղաքին, Սեպտեմբերի Գ եւ Նաւասարդի ԻԴ :

[B * Վկայութիւն սրբոյ եւ մեծի քահանայվկային Քրիստոսի Անթիմոսի Նիկոմիդացւոյ եւ որոց ընդ նմա բազմաց որ ի Մաքսիմիանոսէ մեծ տանջանօք նահատակեցան : * B p. 112 a.

Սուրբն Անթիմոս՝ ի ժամանակս ամբարիշտ արքային Մաքսիմիանոսի՝ էր եպիսկոպոս Նիկոմիդիոյ քաղաքին, եւ էր փախստական ի լերինն Նիկոմիդացւոց ընդ այլ հալածեալ հաւատացեալսն, եւ ճգնէր մեծապէս պահօք եւ անսուաղութեամբ : Քանզի եւ ի մանկութենէ էր ժիր յամենայն վաստակս առաքինութեան : Նախ՝ կուսան գոլով եւ սուրբ, էր եւ հրաժարեալ յամենայն սպասաւորութենէ հրոյ, այլ միայն լոկ գարեղէն հացիւ եւ աղիւ եւ լոկ ջրով շատանայր փոքր ինչ ժամէ ի ժամ, եւ զբազումս դարձու-

* Trois hommes apparurent qui dirent : Ne touchez pas au saint de Dieu. Le bienheureux fut délivré des liens de la roue et vit la gloire de Dieu. * A fol. 25 rº a.

On flagella de nouveau le saint et on le jeta en prison. Le saint, dans la prison, enseigna sans relâche les détenus et les raffermissait dans la foi du Christ, il les baptisait et les bénissait.

Quelques jours après, on introduisit le saint en présence de l'empereur. Il reprocha avec hardiesse au tyran sa folie. Aussitôt celui-ci donna l'ordre de lui trancher la tête par l'épée. Lorsqu'on l'eut conduit à l'endroit de l'exécution, il se mit à prier Dieu. Après la prière, on lui trancha la tête.

Saint Anthimus, évêque de Nicomédie mourut, dans la même ville le 3 Septembre, le 24 Navasard.

[B * Martyre du saint et grand prêtre-martyr du Christ, Anthimus de Nicomédie, et des nombreux martyrs qui furent mis à mort avec de grands supplices par Maximien. * B p. 112 a.

Saint Anthimus était, aux jours de l'empereur Maximien, l'impie, évêque de la ville de Nicomédie. Il se réfugia, avec d'autres fidèles persécutés, dans la montagne de Nicomédie, où il s'adonna à de grands jeûnes et abstinences. Car dès son enfance, il s'était habitué à toutes les œuvres de vertu. D'abord, il était vierge et saint et s'était abstenu de tout aliment cuit au feu; il se contentait d'un peu de pain de seigle et de sel et d'eau, d'heure en heure. Il convertit nombre d'idolâtres. Il exhortait et encourageait les fidèles, surtout

ցանէր ի կալապաշտանցն : Այլ եւ յորդորէր եւ քաջալերէր զհաւատացեալսն, մանաւանդ զորս ի բանդս էին, զոմանս անձամբ եւ յայտնի, եւ զոմանս գրով եւ ի ծածուկ՝ մինչեւ զի ի տուն եւս արքային զբազում իշխանս դարձուցեալ նուիրեաց Աստուծոյ :

Սա եւ զամենայն սուրբս զերկուս բիւրսն քաջալերեաց եւ խմբեաց յուսով լինել պատարագ Աստուծոյ, զոլով ինքն ի լերինն բնակեալ ի տաղաւար մի, եւ զբազում նշանս առնէր եւ զյոլովս դարձուցանէր :

Վասն որոյ մատնեցին զնա Թագաւորին, եւ նա առաքեաց զօրականս զի տարցեն զերանելին կապանօք ի լեռնէ անտի : Եւ ընկալեալ զնոսա սուրբն Անթիմոս, նախ եդեալ սեղան առաջի նոցա կերակրեաց եւ ապա եցոյց նոցա զինքն ասելով. Ես եմ Անթիմոսն : Եւ նոքա պատկառեալ ի հեզութենէն եւ յաստուածաշնորհ զեմացն՝ զի էր ամենեւին գեղեցկատեսիլ եւ շնորհօքն Աստուծոյ լի, վասն որոյ աղաչէին զի մի երթիցէ ընդ նոսա, ասելով եթէ. Երթամք ասեմք թէ ոչ գտաք զնա, եւ դու կացեալ աղօթեա վասն մեր : Եւ սուրբն ոչ առ յանձն՝ այլ գնաց կամաւ զկնի նոցա, եւ ի ճանապարհին ուսուցանէր զզօրականսն ի բաց կալ ի կռոցն եւ պաշտել զԱստուած : Եւ նոքա հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան, որ եւ նոքա մարտիրոսացան ընդ նմա :

Եւ զայն լուեալ Թագաւորին առաքեաց այլ զօրականս, եւ տարան զսուրբն Անթիմոս կապանօք ձեռս յետս եւ հարցաքննեաց զնա յոյժ Թագաւորն : Իսկ Անթիմոս համարձակութեամբ զՔրիստոս խոստովանեցաւ : Եւ նա հրամայեաց քարշել հարկանել

ceux qui se trouvaient dans les prisons, d'aucuns en personne et ouvertement et d'autres par écrit et secrètement; il convertit et offrit à Dieu nombre de personnes notables jusque dans la maison même de l'empereur.

Tout en habitant dans une hutte à la montagne, il encouragea tous les saints au nombre de vingt mille, qu'il groupa ensemble dans l'espoir de les offrir en sacrifice à Dieu. Il fit beaucoup de miracles et de nombreuses conversions.

Aussi on le dénonça à l'empereur, qui envoya des soldats pour ramener le bienheureux de la montagne, chargé de liens. Saint Anthimus les reçut, leur offrit d'abord à manger et se dévoila ensuite à eux en disant : C'est moi Anthimus. Ils furent saisis de profond respect, devant son humilité et à son aspect plein de grâces divines, car il était d'une grande beauté, et rempli des grâces de Dieu. C'est pourquoi ils le prièrent de ne pas se rendre avec eux et dirent : Nous nous chargeons d'aller déclarer ne point t'avoir trouvé, et tu resteras ici et tu prieras pour nous. Le saint n'y consentit point et se rendit de sa propre volonté avec eux. Chemin faisant il enseigna aux soldats à renoncer aux idoles et à adorer Dieu. Ils se convertirent au Christ, furent baptisés, et martyrisés ensuite avec lui.

L'empereur, ayant appris ces faits, envoya d'autres soldats qui emmenèrent saint Anthimus les mains liées derrière le dos. L'empereur l'interrogea longuement et Anthimus confessa avec hardiesse le Christ. Il ordonna alors de le

դաստանոյն, այլ եւ զկզակն եւ զմսուր բերանոյն խորտակել. եւ ապա հրացեալ շանթիւք այրեցին զձեռսն եւ զոտսն : Եւ յետոյ պառկեցին ի վերայ երկրի, եւ բրօք զթիկունսն եւ զանդամսն ջարդեցին, եւ երկաթի կօշիկս հրացեալս բեւեռեցին յոտսն երկայն բեւեռօք, եւ ապա մանրեալ խեցի արկին ի ներքոյ, եւ տապալեալ զսուրբն ի վերայ մաճակօք վայրենեօք հարին սաստիկ յոյժ :

Եւ տեսեալ բռնաւորին որ տակաւին կենդանի կայր եւ առանց երկիւղի տայր պատասխանի, բարկացեալ յոյժ եւ պատառեաց զքղամիդ իւր զոր զգեցեալն էր : Եւ հրամայեաց բեւեռել զսուրբն յանիւ եւ հրացեալ սրով կոտորեցաւ ամենայն մարմինն : Եւ ապա արձակեցին զսուրբն ի կապանաց անուոյն եւ դարձեալ ձաղկեցին եւ արկին ի բանդ : Իսկ սուրբն ի բանդին անդադար ուսուցանէր զբանտարկեալսն եւ հաստատէր ի հաւատն Քրիստոսի եւ մկրտէր եւ օրհնէր զնոսա :

Եւ յետ աւուրց ինչ ածին զսուրբն առաջի արքային եւ նա համարձակութեամբ յանդիմանէր զյիմարութիւն բռնաւորին, եւ առժամայն եհատ զվճիռն զի հատցեն սրով զգլուխ նորա : Եւ յորժամ տարան ի տեղի սպանմանն՝ եկաց յաղօթս առ Տէր եւ յետ աղօթիցն հատին զգլուխ երանելւոյն :

Կատարեցաւ սուրբն Անթիմոս եպիսկոպոսն Նիկոմիդացոց ի նոյն քաղաքին, յամսեանն Նաւասարդի ԻԴ, եւ Սեպտեմբերի Գ :

frapper au cou avec des pierres, de lui briser les mâchoires et les gencives, et de lui brûler ensuite les mains et les pieds avec des broches rougies au feu. Ensuite on l'étendit par terre et on lui brisa les reins et les membres à coups de gros bâtons. On lui cloua aux pieds, avec de longs clous, des chaussures de fer enflammées. On étendit ensuite sous lui du verre réduit en menus morceaux sur lesquels on traîna le saint, et on le frappa cruellement avec de gros bâtons.

Le tyran, voyant qu'il était encore en vie et répondait sans crainte, entra dans une grande colère, déchira son manteau qu'il portait. Il ordonna de clouer le saint à une roue, et de lui déchirer tout le corps avec des glaives rougis au feu. Ensuite on délia le saint des liens de la roue, on reprit à le flageller, et on le mit en prison. En prison, le saint enseigna sans relâche les détenus et les fortifiait dans la foi du Christ, il les baptisait et les bénissait.

Quelques jours après, on introduisit le saint auprès de l'empereur; il reprocha avec hardiesse la folie du tyran, qui donna l'ordre aussitôt de lui trancher la tête par l'épée. Lorsqu'on l'eut conduit à l'endroit du supplice, il se mit à prier le Seigneur. Après la prière, on trancha la tête au bienheureux.

Saint Anthimus, l'évêque de Nicomédie, mourut dans la même ville, le 24 du mois de Navasard, 3 Septembre.

Կատարեցան յետ նորա եւ քսան զինուորքն զորս դարձոյց, եւ այլ բանդեալքն զորս քաջալերեաց, որք ընդ նմին պսակեցան ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ ։

Յայսմ աւուր կատարեցաւ բազում տանջանօք վասն Քրիստոսի սուրբ վկայն Զոտիկոս՝ երանելի նահատակութեամբ առաքինացեալ քաջապէս ։

Ի նմին աւուր վկայութիւն սրբոյն Արիստիոնի հայրապետի Աղեքսանդրու ։

Սա վասն աստուածային վարդապետութեանն ըմբռնեցաւ յԱղեքսանդրոյ իշխանէն, եւ իբրեւ ոչ ուրացաւ՝ բեւեռեցին ի փայտի, եւ շուրջանակի զնովաւ կուտեցին փայտ՝ այրեցին զսուրբն եւ այնպէս ցցանկալի կատարումն ընկալեալ՝ զհոգին աւանդեաց ։

Յիշատակ է եւ սրբոյն Թէոկտիստոս հօր ճգնաւորի՝ աշակերտի մեծին Եւթիմիոսի, որ եւ յետ այլ առաքինութեանցն եւ ժուժկալական ճգնութեանց էառ եւ զքանչելեաց շնորհս հաւասար վարդապետաց իւրոց, որ գրեալ կայ ի պատմութեան իւրում եւ ի խրատական բանսն զոր արարեալ է ։

Եւ յիշատակ է Ստեփաննոսի խոստովանողի առաջնորդին Տրիգլիասի վանացն ։

Ի նմին տօն եւ վկայութիւն երանելոյն Վասիլիսայ որ կոչի Թագուհի ։

Սա էր ինն ամաց եւ նահատակեցաւ յաւուրս Դիոկղետիանոսի արքային. քանզի յետ յոլով տանջանաց՝ կապոյ ի հուր հնոցի կապեալ անկաւ, եւ ապա ի ներքոյ վիմի արկեալ կատարեցաւ ի Քրիստոս ։]

Après lui, moururent les vingt soldats qu'il avait convertis et les autres détenus qu'il avait encouragés, et qui furent couronnés avec lui par le Christ notre Dieu.

En ce jour mourut après de nombreuses tortures, pour le Christ, le saint martyr Zoticus, qui subit le bienheureux martyre avec courage et vertu.

En ce même jour, martyre de saint Aristion, patriarche d'Alexandrie.

Il fut, à cause de sa divine doctrine, saisi par le gouverneur d'Alexandrie, et comme il ne renia point, on le cloua à un arbre, autour duquel on amassa du bois et on brûla le saint. Il rendit ainsi son âme étant parvenu à une fin aussi désirable.

Commémoration de saint Théoctistus, père anachorète, élève du grand Euthymius, qui, après tant d'autres vertus et de mortifications, reçut le don de miracles à l'égal de ses maîtres, et qui sont écrits dans sa biographie et dans les paroles et les conseils qu'il laissa.

De même, mémoire du confesseur Étienne, prieur du couvent de Triglia.

En ce jour, fête et martyre de la bienheureuse Basilissa, nom qui signifie reine.

Elle n'avait que neuf ans lorsqu'elle subit le martyre aux jours de l'empereur Dioclétien; car, après de nombreuses tortures, elle fut jetée, liée, dans un brasier; elle fut jetée ensuite sous un rocher et mourut dans le Christ.]

Նաւասարդի ԻԵ եւ Սեպտեմբերի Դ ։ Վկայաբանութիւն Բաբեղայ Անտիոքայ հայրապետին եւ երից աշակերտաց նորին ։

Ի ժամանակս Նումերիանոսի ամբարիշտ արքային՝ էր սուրբ հայրապետն Անտիոքայ Բաբեղաս ։ Եւ յաւուր միում բռնաւոր արքայն * կամեցաւ մտանել յեկեղեցին նախատինս առնել քրիստոնէից. ընդդէմ եկաց սուրբ հայրապետն եւ ոչ ետ թոյլ մտանել ասելով. Չես արժանի պիղծ դաւանութեամբ եւ զազիր գործովք մտանել ի տուն Տեառն Աստուծոյ ։ * A fol. 25 r° b.

Եւ յետ աւուրց ինչ կոչեաց թագաւորն զերանելին Բաբեղաս եւ ողոքանօք խրատ տայր ուրանալ զՔրիստոս եւ պաշտել զկուռսն ։ Եւ սրբոյն բացեալ զբերանն աստուածաբանութեամբ անարգեաց մեծ թշնամանօք զկռապաշտութիւն թագաւորին ։ Իսկ նորա բարկացեալ հրամայեաց արկանել շղթայս ի պարանոց նորա եւ յոտսն եւ քարշեցին առաջի իւր ընդ մէջ քաղաքին ի տեսութիւն ամենայն քրիստոնէից ։ Եւ ասէ թագաւորն ցսուրբն. Երդուեալ եմ ի յաստուածսն եթէ քաջ վայելէ քեզ քառամանեակդ ։ Ասէ սուրբն. Այնչափ վայելէ ինձ ով թագաւոր, որ ոչ քեզ այնչափ վայելէ թագն ի գլուխդ ։

Սնուցեալ էր սուրբ հայրապետն երիս մանկունս, եւ ուսուցեալ էր զաստուածպաշտութիւն. եւ զնոսա հրամայեաց բռնաւորն ածել առաջի իւր. ընդ նոսին եւ զմայր նոցին որոյ անունն էր Թէոդուլա ։ Եհարց եթէ. Զինչ հաւատով էք ։ Եւ նոքա խոստո-

25 NAVASARD, 4 Septembre.

Martyre de Babylas, patriarche d'Antioche, et de ses trois disciples.

Le saint patriarche d'Antioche Babylas vivait au temps de l'empereur Numérianus, l'impie. Un jour que l'empereur tyran * voulut pénétrer dans l'église pour insulter les chrétiens, le saint patriarche s'y opposa et ne lui permit pas d'entrer, disant : Tu n'es pas digne avec ta profession de foi impure et tes œuvres mauvaises de pénétrer dans la maison du Seigneur Dieu. * A fol. 25 r° b.

Quelques jours après, le roi manda le bienheureux Babylas, et par des paroles douces lui conseilla de renier le Christ et d'adorer les idoles. Le saint ouvrit la bouche et par sa théologie confondit avec force injures l'idolâtrie de l'empereur. Celui-ci entra en colère, ordonna de lui passer des chaînes au cou et aux pieds et de le traîner, en sa présence, à travers la ville, au vu de tous les chrétiens. L'empereur dit ensuite au saint : Je jure par mes dieux que ce collier te va très bien. Le saint répondit : Il me va aussi bien, ô roi, que la couronne sur ta tête ne te sied autant

Le saint patriarche avait élevé trois enfants; il leur avait enseigné le culte de Dieu. Le tyran ordonna de les amener en sa présence, et avec eux leur mère qui s'appelait Théodula. Il leur demanda : De quelle religion êtes-vous?

վանեցան առաջի հրապարակին զՔրիստոս Աստուած, եւ հայր եւ հայրապետ զԲաբե-
* A fol. 25 v° a. ղաս ։ Եւ հրամայեաց * զմայր նոցա առնել եւ ի թիկունս իւր բառնալ զաւագ որդին իւր որ էր ամաց երկոտասանից . եւ հարին զնա երկոտասան բիր ։ Նոյնպէս եւ զերկրորդն եւ զերրորդն բառնային մօրն եւ ձաղկէին զմին՝ ինն եւ զկրսերն՝ եօթն, ըստ չափոյ տարեացն ։

Եւ զսուրբն Բաբեղաս կախեցին, եւ զերիս եղբարսն զփայտէ եւ յերկար տանջեցին ։ Եւ յորժամ տուաւ վճիռ գլխատմանն, աղաչեաց սուրբն Բաբեղաս զդահիճսն եւ նախ զմանկունսն գլխատեցին եւ ապա զինքն ։ Եւ թաղեաց մայր մանկանցն զչորեսեանն ի մի տապանի, եղ եւ զշղթայսն ընդ նոսա ։ Կատարեցաւ սուրբ հայրապետն Բաբեղաս եւ երեք մանկունքն ի Դ Սեպտեմբերի ։

Յայսմ աւուր տօն է սուրբ վկայիցն Ովկէանոսի, Թէոդորոսի, Ամիանոսի եւ Յուլիանոսի ի փառս Քրիստոսի ։

Զայս սուրբ վկայիս զձեռս եւ զոտս եհատ անօրէն թագաւորն Մաքսիմիանոս . եւ ծայրակտուր արարեալ ի հուր ընկէց զերանելիսն ։ Եւ կատարեցան ի Քրիստոս բարի խոստովանութեամբ ։

* B p. 113 a. [B * Վկայութիւն սրբոյն Բաբելայ հայրապետին եւ երից աշակերտաց նորին ։

Յամս Նումերիանոսի անօրէն արքային՝ սուրբն Բաբելաս էր հայրապետ յԱնտիոք քաղաքի ։ Դէպ եղեւ Նումերիանոսի երթալ յԱնտիոք եւ անդ մտեալ ի մեհեանս կռոց իւրոց՝ զոհս դիւաց մատուցանէր ։ Կամեցաւ մտանել եւ յեկեղեցին Աստուծոյ արհամար-

Ils confessèrent, devant l'assemblée, le Christ comme leur Dieu et Babylas
* A fol. 25 v° a. comme leur père et patriarche. Il ordonna * à la mère de prendre sur son dos le fils aîné, âgé de douze ans. On lui appliqua douze coups de gros bâton. On chargea ensuite sur la mère le second et le troisième, et on les flagella l'un de neuf, et le cadet de sept coups, selon le nombre des années.

On suspendit à un arbre saint Babylas et les trois frères, on les tourmenta longuement. Lorsque sentence fut donnée de les décapiter, saint Babylas pria les bourreaux de trancher la tête d'abord aux enfants et ensuite à lui La mère des enfants ensevelit tous les quatre dans la même tombe, les chaînes avec eux. Le saint patriarche Babylas et les trois enfants moururent le 4 Septembre.

En ce jour, pour la gloire du Christ, fête des saints Océanus, Théodore, Ammianus et Julien.

A ces saints martyrs, l'empereur Maximien, l'impie, fit couper les mains et les pieds, et ainsi privés de leurs membres, il fit jeter les bienheureux au feu. Ils moururent pour le Christ en bonne confession [de foi].

* B p. 113 a. [B * Martyre de saint Babylas, le patriarche, et de ses trois disciples.

Aux jours de l'empereur Numérianus, l'impie, saint Babylas était le patriarche de la ville d'Antioche. Il arriva que Numérianus partit pour Antioche, et s'étant rendu aux temples de ses idoles, il offrit des sacrifices aux démons. Il voulut pénétrer également dans l'église de Dieu, pour insulter

հանս առնել քրիստոնէական սուրբ պաշտաման ։ Զայն լուեալ հաւատացելոց կամէին ելանել եւ փախչել յեկեղեցւոյն ։ Իսկ սուրբն Բաբելաս բանիւք բազմօք քաջալերեալ զնոսա արգել յեկեղեցին. եւ ինքն նստեալ առաջի դրացն ոչ եթող անօրինին մտանել ի ներքս՝ ասելով. Ոչ ես արժանի պիղծ եւ շաղախեալ ձեռօք մտանել ի տունն Աստուծոյ ։ Եւ Թագաւորն բարկացեալ հրամայեաց շղթայս արկանել ի պարանոցն եւ յոտսն եւ հանել անտի ։ Եւ վաղվաղակի կատարեալ զհրաման անօրինին՝ քարշէին զսուրբ հայրապետն ի մէջ քաղաքին ի տեսիլ ամենեցուն ։

Յայնժամ եկեալ երից մանկանց աշակերտելոց զորս սնուցեալ էր սուրբ հայրապետն, եւ ուսուցեալ նոցա զգիրս սուրբս եւ զկրօնս աստուածպաշտութեան, փարէին զկապանօք նորա, եւ ոչ կամէին բաժանիլ ի նմանէ ։ Զայն լուեալ Նումերիանոսի հրամայեաց ածել զտղայսն առաջի իւր եւ ապա զմայր նոցա զԹէոդուլէ ։ Ասէ ցնա Թագաւորն. Արդարեւ որդիք քո են դոքա ։ Եւ նա ասէ. Այո, ես ծնայ զդոսա, բայց ընծայեցի ի ձեռս սուրբ հայրապետին Բաբելայ, եւ սա ծնաւ զդոսա նորոգ ծննդեամբ սուրբ աւազանին եւ ուսոյց զհաւատ եւ զաստուածպաշտութիւն ։

Ընդ այս բարկացեալ Թագաւորն՝ հրամայեաց շալակել մի մի այր զմանկունս, եւ հարկանել փոկով ըստ թուոյ ամաց հասակի իւրեանց ։ Քանզի հարցեալ ուսաւ ի մօրէ նոցա եթէ առաջինն է ամաց երկոտասանից, երկրորդն իննից, եւ երրորդն եօթանց ։

le saint culte chrétien. Ce qu'ayant entendu, les fidèles songèrent à sortir et à s'échapper de l'église. Mais saint Babylas, après beaucoup d'exhortations, les encouragea et les retint à l'église, et lui, s'étant assis devant la porte, il ne permit point à l'impie de pénétrer à l'intérieur, et dit : Tu n'es pas digne d'entrer dans la maison de Dieu avec tes mains immondes et baignées de sang. L'empereur indigné ordonna de lui mettre des fers au cou et aux pieds et de l'éloigner. On exécuta aussitôt l'ordre de l'impie et on traîna le saint patriarche à travers la ville à la vue de tout le monde.

C'est alors qu'arrivèrent les trois jeunes garçons qui avaient été ses disciples et que le saint patriarche avait élevés, en leur enseignant les saintes Écritures et les usages du culte de Dieu; ils embrassèrent ses chaînes et ne voulurent pas se séparer de lui. Ce qu'ayant appris, Numérianus ordonna de faire venir en sa présence ces enfants et ensuite leur mère Théodule. L'empereur lui dit : Sont-ils vraiment tes fils? Elle répondit : Oui, c'est moi qui les ai mis au monde, mais je les ai remis entre les mains du saint patriarche Babylas. Il les a fait naître d'une nouvelle naissance sur les saints fonts du baptême et il leur a enseigné la foi et le culte de Dieu.

A ces paroles, l'empereur entra en colère; il ordonna à des hommes de charger sur leur dos chacun un des garçons et de leur appliquer des coups de lanières, selon le nombre d'années de leur âge. Car ayant demandé, il apprit de leur mère que l'aîné avait douze ans, le second neuf et le troisième sept.

Եւ իբրեւ հարին զնոսա թուով ամացն՝ մանկունքն ընդ մի բերան ասէին . Օրհնեալ է Աստուած զի վասն նորա չարչարիմք :

Եւ հրաման ետ թագաւորն ածել անդր եւ զԲաբիղաս, եւ ստիպէր զնա հաւանել եւ զոհել կռոց, սպառնալով նմա զպէսպէս տանջանս եւ զմահ : Եւ տեսեալ զհաստատութիւն հաւատոյ նորա՝ որ համարձակ խոստովանէր զամենասուրբ Երրորդութիւնն, եւ ընդ վայր համարէր զնոտի կրօնս զկռապաշտ մոլորութեան նոցա, հրամայեաց եւ կախեցին ի վեր զսուրբն Բաբիղաս, ընդ նմին եւ զերիս եղբարսն զփայտէ եւ յերկար տանջեցին :

Եւ յորժամ քերեցին երկաթի քերչօք զկողս սրբոյն Բաբիղայ, եւ ստիպէին յանհնարին տանջանս ըլկանօք եւ մեծամեծ խոստմամբ՝ զի թերեւս դարձցի ի կուռսն . իսկ նա սքանչելի իմաստութեամբ բանիւք յամօթ առնէր զնոսա :

Եւ յորժամ տուաւ վճիռ գլխատմանն, երդումն ետ սուրբն Բաբիղաս՝ զի որպէս ասաց առաջի թագաւորին եթէ շղթայիւքն թաղեսցեն զնա, որպէս եւ արարին իսկ :

Վասն որոյ եւ յետոյ յորժամ եկն Յուլիանոս ի յԱնտիոք՝ իջեւանեցաւ ի տեղին յորում թաղեալ էր սուրբն Բաբիղաս, եւ սկսաւ դիւթել դիւացն, եւ ամենայն դեւքն սպառեալ ի սրբոյն՝ համրացան, եւ կուռքն ոչ ինչ ազդէին կախարդացն, եւ ոչ ինչ իշխէին ի տեղին յայն մատչել եւ կամ ներգործել դիւթքն :

Վասն որոյ ծանուցեալ Յուլիանոսի թէ ի զօրութենէ սուրբ նշխարացն յաղթա-

Et lorsqu'on les eut frappés autant de fois qu'ils avaient d'années, les enfants dirent unanimement : Béni soit Dieu, car nous souffrons pour lui.

L'empereur ordonna de faire venir également Babylas et le contraignit à céder et à immoler aux idoles, sous menaces de diverses tortures et de mort. Mais vu la fermeté de sa foi, avec laquelle il confessait hardiment la très sainte Trinité et méprisait les vains usages et la folie du culte de leurs démons, il ordonna de pendre en haut à un arbre saint Babylas, et avec lui, les trois frères, et de les torturer longuement.

Et lorsqu'on eut déchiré avec des onglets de fer les côtes de saint Babylas et qu'on l'eut soumis à d'impossibles tortures, on lui fit fortes promesses dans l'espoir de le convertir aux idoles; mais il les repoussa avec indignation par des réponses pleines de sagesse admirable.

Et lorsqu'on eut décidé de lui trancher la tête, saint Babylas les conjura, ainsi qu'il l'avait dit devant l'empereur, de l'enterrer avec ses chaînes. Ce qui fut fait.

Plus tard, lorsque Julien se rendit à Antioche, et descendit à l'endroit où saint Babylas était enterré, il se mit à demander des oracles aux démons; tous les démons furent réduits au silence par le saint, les idoles ne pouvaient plus influencer les mages, et [les démons] n'osaient plus s'approcher de l'endroit ou inspirer les devins.

Julien ayant reconnu que la défaite était due aux vertus des saints restes,

հարեցան, եւ հանել զսուրբն ի տեղւոյն եւ ածել ի քաղաքն. ընդ որ յոյժ ցնծաց ամենայն Անտիոք, զի բազում բժշկութիւնք եղեն ։ Բայց սուրբ մարմինն կայր նովին շղթայիւքն անխուռ եւ անապական, ունելով յինքեան զկապանսն, որպէս պատուիրեաց ի ժամ մահուանն ։

Այլ եւ զայս՝ յորժամ կատարէր՝ աղաչեաց սուրբն Բաբիլաս զդահիճսն զի նախ զմանկունսն գլխատեսցին եւ ապա զինքն. զի թաղեաց մայր մանկանցն զչորեսեանն ի մի տապանի, եդիր եւ զշղթայսն ընդ նոսա որպէս եւ պատուիրեաց սուրբն ։ Կատարեցաւ սուրբ պատրիարքն Անտիոքայ Բաբիլաս եւ երեք մանկունքն՝ Նաւասարդի ԻԵ եւ Սեպտեմբերի Դ ։

Զսա սուրբն Յովհան Ոսկեբերանն ներբողական ճառիւ պատուեաց ։

Յայսմ աւուր կատարեցաւ եւ միւս Բաբիլաս վարդապետ ծերունի ի Նիկոմիդեայ քաղաքն եւ ութսուն եւ չորս մանկունք աշակերտք նորա ընդ նմա ։

Սուրբ ծերունին եւ վկայն Բաբելաս քահանայ՝ էր ի քաղաքին Նիկոմիդիա, երէց եկեղեցւոյն Աստուծոյ, եւ ամենեցուն քարոզէր զաւետարանն եւ դարձուցանէր ի Քրիստոս զբազումս, զի էր քաջ ի վարդապետութիւն սուրբ գրոց ։

Ունէր եւ աշակերտս մանկունս առաքինիս ութսուն եւ չորս, եւ ուսուցանէր նոցա զգիտութիւն վարդապետութեան եկեղեցւոյ եւ աստուածաշունչ գրոց եւ զվարս առաքինի ժուժկալութեան ։

fit enlever le saint du lieu et le fit transporter en ville, sur quoi toute la ville d'Antioche eut une grande joie, car de nombreuses guérisons eurent lieu. Et le saint corps fut trouvé avec les chaînes dans un état intact, non décomposé, entouré des chaînes, comme il l'avait ordonné à l'heure de mourir.

Et lorsqu'il fut exécuté, saint Babylas pria les bourreaux de trancher la tête d'abord aux enfants et après à lui, et la mère des enfants enterra les quatre dans une même tombe, y mettant aussi les chaînes, comme le saint l'avait ordonné.

Le saint patriarche d'Antioche Babylas et les trois enfants moururent le 25 Navasard, le 4 Septembre.

Saint Jean Chrysostome l'honora d'un panégyrique.

En ce jour mourut également par l'épée un autre Babylas, maître d'école fort âgé, dans la ville de Nicomédie, avec ses quatre-vingt-quatre élèves tous enfants.

Le saint vieillard et martyr le prêtre Babylas était, dans la ville de Nicomédie, ministre de l'église de Dieu. Il prêchait à tous l'évangile et faisait de nombreuses conversions au Christ, car il était fort dans la science des saintes Écritures.

Il avait quatre-vingt-quatre jeunes élèves vertueux auxquels il enseignait la science de la doctrine de l'Église et des Écritures inspirées de Dieu et la vie de vertus et d'abstinence.

Եւ յորժամ եկն ի Նիկոմիդիա թագաւորն Մաքսիմիանոս, եւ հալածէր զքրիստոնեայսն, մտեալ մատոյց զոհս ի տաճար կռոցն : Եւ յորժամ ել՝ ասեն ցնա քուրմքն. Տէր թագաւոր, դու պաշտես զաստուածսն, եւ է աստ ծերունի մի Բաբիղաս անուն որ պաշտէ զխաչեալն եւ զկուռսն անարգէ : Եւ ժողովէ մանկունս բազումս ի դպրոցի եւ ուսուցանէ նոցա զպաշտօն եւ զուսումն վարդապետութեան քրիստոնէից եւ զամենայն քաղաքս դարձուցանէ լինել, զի ոչ միայն զարու մանկունսն՝ այլ եւ զէգսն ուսուցանէ յուսումն յայն :

Եւ Մաքսիմիանոս էած առաջի զԲաբիղաս, եւ նա խոստովանեցաւ զՔրիստոս : Եւ հրամայեաց եւ քարամբք խորտակեցին զպատկերն եւ զերեսն եւ զամենայն ոսկերս մարմնոյն փշրեցին եւ զոլորսն ջախջախեցին եւ զծնօտսն եւ զուսն եւ զթիկունսն խորտակեցին եւ քառամանեակ երկաթի արկին ի պարանոցն. եւ նա գոհանայր զՔրիստոսէ : Եւ հրամայեաց դնել զնա ի բանդ ծանր շղթայիւք, եւ զոտս նորա դնել ի կոճեղ :

Հրամայեաց եւ զաշակերտսն նորա զսուրբ մանկունսն որ ի դպրոցն ուսանէին՝ ածել առաջի իւր եւ ածին զմանկունսն ութսուն եւ չորս ընդ արու եւ ընդ էգ, եւ ողոքանօք ջանայր խաբել զնոսա : Եւ նոքա ասեն. Մեք քրիստոնեայք եմք, եւ կռոց ոչ զոհեմք : Եւ մեկնեալ տասն մանուկ յայլոցն որ կատարեալք էին քան զայլսն, եւ

Lorsque l'empereur Maximien vint à Nicomédie pour y persécuter les chrétiens, il entra dans le temple des idoles, pour y offrir des victimes. A la sortie, les prêtres lui dirent : Seigneur, empereur, tu adores les dieux, mais il y a ici un vieillard de nom Babylas qui adore le crucifié et méprise les idoles. Il rassemble beaucoup de jeunes enfants à l'école et leur enseigne le culte et la science de la doctrine chrétienne; il convertit toute notre ville, car il enseigne cette doctrine non seulement aux garçons, mais aux filles également.

Maximien fit venir en sa présence Babylas, qui confessa le Christ. Sur son ordre on lui brisa avec des pierres la figure et le visage et tous les os de son corps, on lui brisa les jambes, les mâchoires, les épaules et les reins. On lui passa un collier de fer au cou; et il rendait grâce au Christ. L'empereur ordonna de le mettre en prison chargé de lourdes chaînes et de lui mettre ses pieds dans le bloc.

Il ordonna de faire venir en sa présence les saints enfants, ses élèves, qui fréquentaient son école. On lui présenta quatre-vingt-quatre enfants garçons et filles. Il chercha à les séduire par de bonnes paroles. Mais ils lui dirent : Nous sommes chrétiens et n'immolons point aux idoles. Il sépara des autres dix garçons qui paraissaient plus avancés que les autres et chercha à les tromper. Mais eux aussi confessèrent avec hardiesse le Christ. Sur quoi il

ջանայր պատրել : Եւ նոքա համարձակ դաւանէին զՔրիստոս : Վասն որոյ հրամայեաց զթիկունս եւ զկողս նոցա հարկանել մինչեւ արեամբն լցաւ երկիր :

Եւ ապա ածեալ առաջի եւ զայլսն՝ հարցանէր թէ. Եւ դուք զինչ ասէք եւ զինչ կամիք առնել : Եւ նոքա միաբան ընկեցեալ զձորձս՝ դիմեցին ի տանջանսն աղաղակելով. Քրիստոնեայք եմք, զորս ետ թագաւորն բարկութեամբ ի Պրիսկիլիանոս դատաւորն տանջել զնոսա յոյժ :

Եւ նա եդեալ զնոսա ի բանդ, եւ անսուաղ թողեալ աւուրս բազումս, եւ ապա ածեալ յատեան հանդերձ Բաբիլաւ, եւ հաստատուն եգիտ ի հաւատսն Քրիստոսի : Վասն որոյ պարզեալ ի չորից զԲաբիլաս եւ զայլսն՝ ետ հարկանել արջառաջլօք զթիկունսն եւ զներբանս նոցա : Եւ նոքա օրհնէին զՔրիստոս : Որոյ յոյժ բարկացեալ հրամայեաց եւ ծակեցին զկոճս ոտից նոցա եւ զոլոքսն, զուսն եւս խորտակեցին, եւ ապա սրով հատին զգլուխս ամենեցունց՝ զԲաբիլայ եւ զութսուն եւ չորս մանկանցն զաշակերտաց նորա, որ բարեխօս են առ Տէր վասն մեր :

Յայսմ աւուր կատարեցան սուրբ վկայքն Ովկէանոս, Կէնդիւրիոն, Թէոդորոս, Ամմիանոս, Յակինթոս եւ Յուլիանոս :

Սոքա էին ի Կանդաւլիս գեղջէ, եւ յետ բազում չարչարանաց յորժամ ոչ ուրացան զՔրիստոս՝ արկին ի բաղանիս որ էր յոյժ ջեռուցեալ : Եւ խնամօքն Աստուծոյ անվնաս պահեցան :

ordonna de les frapper sur les épaules et les reins jusqu'à ce que la terre fût baignée de leur sang.

Ensuite il fit venir les autres, leur demanda : Qu'avez-vous à dire et que pensez-vous faire? Ils jetèrent unanimement leurs vêtements à terre et accoururent au supplice en criant : Nous sommes chrétiens. L'empereur, en courroux, les remit au juge Priscilien pour les soumettre à de cruelles tortures.

Celui-ci les fit mettre en prison et les ayant gardés de longues journées sans nourriture, les fit venir au tribunal avec Babylas. Il les trouva fermes dans la foi du Christ. A cause de cela il fit étendre Babylas à terre, retenu par quatre hommes, ainsi que les autres, et les fit frapper avec des nerfs de bœuf sur les reins et les plantes des pieds. Ils bénissaient le Christ. Ce qui rendit furieux le juge qui ordonna de leur percer les chevilles des pieds et les jambes; de leur briser les épaules et de leur trancher ensuite, à tous, la tête, à Babylas et à ses quatre-vingt-quatre élèves enfants, qui intercèdent pour nous auprès du Seigneur.

En ce jour moururent les saints martyrs Océanus, Centyrion, Théodore, Ammianus, Hyacinthe et Julien.

Ils étaient du village de Kandauli et n'ayant, malgré bien des tortures, renié le Christ, on les jeta dans un bain d'eau extrêmement bouillante. Ils en furent préservés indemnes par les soins de Dieu.

Վասն որոյ զայրացեալ Մաքսիմիանոս թագաւորն եւ ջախջախել զոլոքս նոցա կացնօք, եւ հատեալ զերկու ոտսն եւ զերկու ձեռսն, եւ արկեալ զնոսա ի հուր եւ այրեցին զնոսա արտաքոյ քաղաքին Նիկոմիդացւոց եւ կատարեցան բարի խոստովանութեամբ :

Ի նմին յիշատակ է եւ տօն չորից դստերաց առաքելոյն Փիլիպպոսի՝ Երմոնեայ եւ այլոցն որք էին կուսանք եւ մարգարէք, որք ի ժամանակս Տրայանոսի փայլեցին առաքինութեամբ :

Յայսմ աւուր տօն է սուրբ վկային Մարկեղոսի :

Սա էր ի Կաբիղոնիայ, որոյ դատաւորն Պրիսկոս մեծահանդէս ժողովով տօնէր կռոցն. եւ արարեալ մեծագոյն ընթրիս կոչեաց զսուրբն Մարկեղոս եւ նա ոչ առ յանձն, այլ յանդիմանեաց զանմտութիւն նոցա : Եւ բարկութեամբ կալեալ զնա Պրիսկոս չարչարեաց զանազան կտտանօք եւ զամենայն այլ տանջանացն ած ի վերայ նորա : Յետոյ ընդ այլոց արկին զնա ի խոր գուբ մի, եւ անդ չարաչար սպանին վասն Քրիստոսի :]

* A fol. 25 v° b.

* Նաւասարդի ԻԶ եւ Սեպտեմբերի Ե : Տօն է Զաքարիայի հօրն Յովհաննու Մկրտչի :

Զաքարիաս որդի էր Բարաքեայ : Սմա ետ Գաբրիէլ հրեշտակապետն աւետիս, մինչ կայր ի սուրբն սրբոց ծխել խունկս եւ քաւել զմեղս ժողովրդեանն, եւ ասէ եթէ.

Sur quoi l'empereur Maximien fort irrité leur fit briser les jambes avec des haches, et après leur avoir coupé les deux pieds et les deux mains, on les jeta dans le feu et les brûla en dehors de la ville de Nicomédie. Ils moururent en bonne confession.

En ce même jour, mémoire et fête des quatre filles de l'apôtre Philippe, Hermioné et autres, qui étaient vierges et prophétesses et brillèrent par leurs vertus aux jours de Trajan.

En ce jour, fête du saint martyr Marcellus.

Il était de Cabillon, dont le juge Priscus faisait célébrer les fêtes des idoles en grande pompe et solennité. Ayant donné un très grand banquet, il y fit venir saint Marcellus, qui n'accepta point, et leur reprocha leur folie. Priscus irrité le fit saisir et le soumit à de cruelles tortures et à toutes sortes de tourments; après quoi il le fit jeter, avec d'autres, dans un fossé profond, où on les mit à mort cruellement pour le Christ.]

26 NAVASARD, 5 Septembre.

* A fol. 25 v° b.

* Fête de Zacharie, père de Jean-Baptiste.

Zacharie était le fils de Barachie; c'est à lui que l'archange Gabriel apporta la bonne nouvelle, tandis qu'il était dans le saint des saints, pour y brûler

Լուաւ Աստուած աղօթից քոց եւ կին քո Եղիսաբեթ ծնցի քեզ որդի ։ Եւ յանհաւատ լինելն նորա, պապանձեցոյց զնա հրեշտակն եւ համրացաւ եւ ոչ կարէր խօսել, մինչեւ ծնաւ Եղիսաբեթ զՅովհաննէս ։

Եւ յորժամ դնէին անուն մանկանն, խնդրեաց տախտակ եւ գրեաց թէ. Յովհաննէս է անուն դորա ։ Եւ բացաւ բերան նորա եւ արձակեցաւ լեզուն ։

Եւ յորժամ կոտորեաց Հերովդէս զմանկունսն Բեթղեհեմի, խնդրեաց եւ զՅովհաննէս սպանանել ։ Եւ առեալ Եղիսաբեթ փախեաւ յանապատ եւ հասեալ դահճացն կամէին սպանանել, եւ պատառեալ վիմին ընկալաւ զԵղիսաբեթ հանդերձ մանկամբն ։ Եւ ի գնալ դահճացն դարձեալ ի բաց եղ վէմն զմայրն եւ զմանուկն ։

Եւ լուեալ Հերովդի բարկացաւ եւ հրամայեաց սպանանել զԶաքարիաս ընդ մէջ տաճարին եւ սեղանոյն եւ մարմին նորա արկաւ ի տաճարին, եւ արիւն նորա ձայն տայր առ Աստուած ։ Եւ յայնմհետէ ոչ լինէին տեսիլք * եւ ոչ աստուածխօսութիւնք ի տաճարին ։ * A fol. 26 r° a.

Յայսմ աւուր վկայաբանութիւն քառասուն սրբուհի խարազնազգեստ կուսանացն եւ Ամոնի սարկաւագի ։

Սրբուհի կանայքն էին յաւուրս Լիկիանոսի ամբարիշտ արքային, յերկրէն Թրակայ, ի քաղաքէն Ադրիանուպօլսի ։

Եւ էր անդ անօրէն դատաւոր մի Բաւդոս անուն ։ Եւ լուեալ եթէ իցեն անդ քրիս-

des encens et expier les péchés du peuple, et lui dit : Dieu a exaucé tes prières et ta femme Élisabeth te donnera un fils. Et comme il faisait l'incrédule, l'ange le confondit et il devint muet, ne pouvant plus parler jusqu'à ce qu'Élisabeth mît au monde Jean.

Lorsqu'on était pour donner un nom à l'enfant, il demanda une tablette et écrivit : Son nom est Jean. Sa bouche s'ouvrit et sa langue fut déliée.

Lorsque Hérode massacra les Innocents de Bethléem, il chercha aussi à faire mourir Jean. Élisabeth le prit et s'enfuit dans le désert. Les bourreaux les rejoignirent et voulurent le tuer. Un rocher s'entr'ouvrit et accueillit Élisabeth avec l'enfant. Lorsque les bourreaux furent partis, le rocher rendit la mère et l'enfant.

Ce qu'apprenant Hérode, il se mit en colère et ordonna de tuer Zacharie entre le temple et l'autel. Son corps fut jeté dans le temple, et son sang cria (vengeance) vers Dieu. Et depuis ce temps-là il n'y eut dans le temple ni visions, * ni oracles de Dieu. * A fol. 26 r° a.

En ce jour, martyre des quarante vierges vêtues de cilice et du diacre Ammonne.

Les saintes femmes vivaient aux jours de l'empereur Licinius, l'impie, dans le pays de Thrace, dans la ville d'Adrianople.

Il y avait un juge impie du nom de Vavdos. Ayant appris qu'il s'y trouvait des chrétiens, il fit venir la plus importante de la ville, une femme

տանեայք, կոչեաց զհարկաւորացն քաղաքին, կին մի կուսան կրօնաւոր, որոյ անուն էր Կեղսինա, եւ այլ խարազնազգեստ կուսան կանայք քառասուն ։ Պատրէր եւ ողոքանօք խրատ տայր ուրանալ զՔրիստոս եւ դառնալ ի կուռս ։ Եւ սրբուհի կուսանքն ոչ հաւանեցան, այլ մանաւանդ անարգեցին զկուռսն եւ զդատաւորն եւ ելեալ անտի գնացին ի տուն սրբուհւոյ Կեղսինա ։

Եւ նորա կոչեցեալ զԱմմոն սարկաւագն եւ հաստատեցին զամենեսեան ի Քրիստոսի հաւատն, եւ չարչարել յաղագս չարչարեցելոյն վասն մեր. եւ քաջալերեալք ի միասին կացին առաջի դատաւորին եւ խոստովանեցան զՔրիստոս եւ աղաչեցին զԱստուած եւ անկան կուռքն եւ փշրեցան ։ Եւ քուրմն կախեցաւ յօդն եւ ի հրեղէն հրեշտակաց տանջեցաւ ։

* A fol. 26 r° b. Եւ հրամայեաց դատաւորն կախել զսարկաւագն Ամոն, եւ քերել * զմարմինն եւ հրացեալ շամփրք այրել զկողսն, եւ սաղաւարտ պղնձի հրացուցանել եւ դնել ի գլուխ նորա ։ Եւ աղօթիւք սրբուհի կուսանացն վերացաւ սաղաւարտն ի գլխոյն Ամոնայ եւ եդաւ ի գլուխ դատաւորին, եւ ուժգին չարչարեաց զնա ։

Տարան զսրբուհի կուսանսն եւ զԱմոն սարկաւագն ի քաղաքն Հերակլեա Թրակոյ. եւ երեւեցաւ Տէր եւ քաջալերեաց զնոսա ։ Եւ երթեալք ի տեղին ուր զնշխարս սրբուհւոյ վկային եդեալ էր Դոմետիանոս եպիսկոպոսն եւ զգիշերն ամենայն աղօթեցին ։ Եւ երեւեցաւ նոցա սրբուհին Գղերիկեա ի տեսլեան եւ ասէ. Բարի եկիք աստուա-

vierge religieuse, nommée Celsine, et autres vierges, vêtues de cilice, au nombre de quarante. Il chercha à les tromper et leur conseillait avec de douces paroles de renier le Christ et de revenir aux idoles. Les saintes vierges n'y consentirent pas; au contraire, elles insultèrent les idoles et le juge, et quittant le lieu se rendirent à la maison de sainte Celsine.

Elle fit appeler le diacre Ammonne qui les raffermit toutes dans la foi du Christ. Elles décidèrent de subir les tortures pour celui qui fut tourmenté pour nous. Et s'encourageant mutuellement, elles se rendirent ensemble au-devant du juge, confessèrent le Christ et prièrent Dieu. Aussitôt les idoles tombèrent et furent réduites en miettes. Le prêtre resta suspendu en l'air et fut maltraité par des anges qui avaient la forme de feu.

* A fol. 26 r° b. Le juge ordonna de pendre le diacre Ammonne, de lui déchirer * le corps, de lui brûler les côtes avec des pointes de fer rougies au feu, de faire rougir au feu un casque de cuivre et de le lui poser sur la tête. Par la prière des saintes vierges le casque s'éleva de la tête d'Ammonne et se plaça sur la tête du juge et lui fit beaucoup de mal.

On transporta les saintes vierges et le diacre Ammonne à la ville d'Héraclée, en Thrace, et le Seigneur leur apparut et les fortifia. S'étant rendues à l'endroit où l'évêque Domitianus avait déposé les restes de la sainte martyre, ils y prièrent toute la nuit. Et sainte Glycérie leur apparut en une vision et leur dit : Soyez les bienvenues, servantes du Christ et mes chères compagnes,

ծասէր աղախնայք Քրիստոսի եւ քաղցր ընկերակիցք իմ. քանզի մնայի ձեզ ի բազում ժամանակաց հետէ, զի ի միասին վայելեսցուք յարքայութեանն Աստուծոյ, դասակից լինելով հրեշտակաց, պսակեալք ի Քրիստոսէ :

Եւ տարեալ արգելին զսուրբսն ի մէջ գազանաց : Եւ նոքա տարածեալ զձեռս իւրեանց ընդ սրբոյն Ամոնայ եւ թմրեցան գազանքն եւ ի քուն եղեն, եւ ոչ մերձեցան ի սուրբսն :

Եւ մարգարէացան առաջի դատաւորին զանկումն Լիկիանոսի թագաւորին եւ զդարձն Կոստանդիանոսի թագաւորին յաստուածպաշտութիւն եւ զգիւտ սրբոյ Խաչին եւ զշինութիւն եկեղեցեաց, * եւ զքակումն կռապաշտութեանն : * A fol. 26 v° a.

Եւ հրամայեաց դատաւորն հուր բորբոքել եւ անդ արկանել զսուրբ կուսանսն : Եւ բազում ժամս աղօթելով մտին տասանք ի հուրն. եւ ցնծութեամբ փառաւորէին զԱստուած եւ կոչեցին եւ զայլսն ի հնոցն եւ յօժարութեամբ մտին ամենեքեան ի հուրն եւ որպէս ի միոյ բերանոյ օրհնէին զԱստուած : Եւ առժամայն հուրն հողմաբեր եղեւ նոցա եւ ցօղալից : Եւ ոմանք ի նոցանէ վախճանեցան ի հուրն, եւ զոմանց զգլուխս հատին, եւ այլոցն հրացեալ շամփուրս ի բերանն ածեալ մինչեւ ի կոկորդն եւ ամենեքեան ի Քրիստոս կատարեցան :

Իսկ ոմանք ի բարեպաշտից թաղեցին զնշխարս սրբոցն ի նշանաւոր տեղիս : Կատարեցան սրբուհի կուսանքն եւ Ամոն սարկաւագն Սեպտեմբերի Ե :

qui aimez Dieu. Je vous attendais depuis bien longtemps, afin que nous jouissions ensemble du royaume de Dieu et que nous fassions partie du chœur des anges, couronnées par le Christ.

On conduisit les saintes et on les enferma avec des bêtes fauves. Elles étendirent leur bras avec Ammonne et les fauves furent pris de torpeur, s'endormirent et ne s'approchèrent point des saints.

Elles prédirent devant le juge la mort de l'empereur Licinius, la conversion au culte de Dieu de l'empereur Constantin, l'invention de la sainte Croix, la construction des églises * et la ruine de l'idolâtrie. * A fol. 26 v° a.

Le juge ordonna d'allumer un feu et d'y jeter les saintes vierges. Après avoir prié de longues heures, dix vierges pénétrèrent dans le feu, y glorifièrent Dieu avec joie; elles invitèrent les autres dans la fournaise, qui entrèrent toutes volontiers dans le feu et, comme d'une seule bouche, bénirent Dieu. Aussitôt le feu se changea, pour elles, en une brise et une rosée. Quelques-unes d'elles moururent par le feu. On trancha la tête à d'autres, et à d'autres on introduisit des broches rougies dans la bouche jusqu'à la gorge et toutes moururent dans le Christ.

Plusieurs pieuses personnes inhumèrent les restes des saintes dans des lieux renommés.

Les saintes vierges et le diacre Ammonne moururent le 5 Septembre.

* B p. 116 a. [B * Յիշատակ և զենումն Զաքարիայ քահանայի և մարգարէի՝ հօրն Յովհաննու Մկրտչի :

Աստուածային Զաքարիա՝ որ էր քահանայապետ և հայր մարգարէին Յովհաննու Մկրտչի, որպէս աստուածային աւետարանն վկայէ, էր արդար ընդ կնոջ իւրում Եղիսաբեթի, և գնային յամենայն օրէնս և ի պատուիրանս Տեառն անարատութեամբ, զօրով յաւուրս Հերովդի արքային Հրէաստանի :

Էր և ինքն ծեր, և կինն իւր ամուլ և անորդի, որ և սմա այսմ Զաքարիայի ետ Գաբրիէլ հրեշտակապետն աւետիս՝ մինչ կայր ի սուրբն սրբոց ծխելոյ խունկս և քաւել զմեղս ժողովրդեանն եթէ. Լուաւ աղօթից քոց Տէր, և կին քո Եղիսաբեթ ծնցի քեզ որդի :

Եւ յանհաւատ լինելն նորա պապանձեցոյց զնա հրեշտակն և համրացաւ և ոչ կարէր խօսել՝ մինչև ծնաւ Եղիսաբեթ զՅովհաննէս : Եւ յորժամ զնէին անուն մանկանն, խնդրեաց տախտակ և գրեաց թէ. Յովհաննէս է անուն դորա : Եւ բացաւ բերան և արձակեցաւ լեզուն :

Եւ յորժամ կոտորեաց Հերովդէս զմանկունսն Բեդղեհեմի, խնդրեաց և զՅովհաննէս սպանանել, և առեալ Եղիսաբեթի՝ փախեաւ յանապատ, և հասեալ դահճացն կամէին սպանանել : Եւ խնամօքն Աստուծոյ ապրեցաւ մանուկն հանդերձ մարբն՝ թագուցեալ ի քարանձաւս լեռնակողման, մինչև ունայնաձեռն յետս դարձան դահիճքն :

* B p. 116 a. [B * Commémoration et immolation du prêtre et prophète Zacharie, père de Jean-Baptiste.

Le divin Zacharie, qui était grand prêtre et père du prophète Jean-Baptiste, comme en témoigne le divin évangile, était juste ainsi que sa femme Élisabeth. Ils accomplissaient toutes les lois et les commandements du Seigneur sans tache. Ils vivaient au temps d'Hérode, roi du pays des Juifs.

Il était vieillard et sa femme stérile, sans enfant. C'est à lui, à Zacharie, que l'archange Gabriel annonça, lorsqu'il se trouvait dans le saint des saints, et y brûlait des encens pour la rémission des péchés du peuple : Le Seigneur a exaucé tes prières et ta femme Élisabeth te donnera un enfant.

Comme il en doutait, l'ange le confondit et le rendit muet et il ne put plus parler, jusqu'à ce qu'Élisabeth eût enfanté Jean. Et lorsqu'on était pour donner un nom à l'enfant, il demanda une tablette et écrivit : Son nom est Jean. Sa bouche s'ouvrit alors et sa langue se délia.

Lorsque Hérode massacrait les Innocents de Bethléem, il chercha aussi à faire mourir Jean. Mais Élisabeth prit l'enfant et s'enfuit au désert. Les bourreaux l'ayant rejointe, voulaient tuer l'enfant. Mais par les soins de Dieu, l'enfant échappa avec la mère, cachés dans une grotte de la montagne, jusqu'à ce que les bourreaux fussent rentrés les mains vides. Jean fut ensuite élevé

Եւ ապա սնաւ Յովհաննէս առ հովիւս յանապատի, եւ Եղիսաբեթ եկեալ ի տուն իւր, կատարեաց զաւուրս կենաց իւրոց խաղաղութեամբ :

Եւ Զաքարիա մատնեցաւ ի ձեռս Հերովդի արքայի եւ սպանաւ ի մէջ տաճարին եւ սեղանոյն, եւ մարմին նորա արկաւ ի խորափիտ մի. զոր բարձեալ երկիւղածաց թաղեցին ի գերեզման հարց նորա, եւ ոմանք ժողովեցին զարիւն նորա ի փոքրիկ շիշս եւ ի կտաւս :

Եւ յաւուրս սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ՝ բերաւ ի Հայս յարենէ սրբոյն Զաքարիայի՝ որ եդեալ էր ի շիշ մի փոքրիկ, ընդ նմին եւ մասն ինչ ի նշխարաց Պանդալէոնի բժշկին, որ վկայեաց ի Նիկոմիդեայ քաղաքի, յաւուրս անօրէն արքային Մաքսիմիանոսի : Զորս առեալ Գրիգորիս՝ թոռն սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին տարաւ ընդ իւր յԱղուանս, եւ մինչ մարտիրոսական մահուամբ կատարեցաւ անդէն, հաւատացեալքն ի գերեզմանի նորին եդին զայնոսիկ :

Ապա յաւուրս Վաչագանայ բարեպաշտ արքային Աղուանից՝ յայտնեցան նշխարք սրբոյն Գրիգորի Աղուանից կաթողիկոսի, ընդ նմին եւ արիւնն Զաքարիայի եւ մասն ոսկերաց Պանդալէոնի, յորոց բազում նշանք եղեն եւ փարատումն ցաւոց ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ :

Յայսմ աւուր յիշատակ է եւ միւս Զաքարիայի մարգարէի նախնոյ :

Սա էր յԵրուսաղեմէ որդի Խուդայի քահանայի զոր Յովիդէ կոչեն, որ եւ Զաքարիա անուանի, զոր ասեն Բարաքիա, զոր ասեն Իրաս, որ է Յովաս, թագաւորն Յուդայ՝

dans la solitude auprès des bergers. Élisabeth, étant retournée, finit les jours de sa vie en paix.

Mais Zacharie fut livré aux mains du roi Hérode, et fut tué entre le temple et l'autel; son corps fut jeté dans un fossé profond, que de pieuses personnes retirèrent, et enterrèrent dans le tombeau de ses pères. D'autres ramassèrent son sang dans de petites fioles et sur du linge.

Aux jours de saint Grégoire, notre Illuminateur, il fut apporté en Arménie du sang de saint Zacharie, contenu dans une petite fiole, en même temps qu'une partie des restes du médecin Pantaléon, qui fut martyrisé dans la ville de Nicomédie aux jours de l'empereur Maximien, l'impie, et que saint Grigoris, le petit-fils de saint Grégoire l'Illuminateur, emporta avec lui dans le pays de l'Albanie, et lorsqu'il y mourut, martyrisé, les fidèles les déposèrent dans son tombeau.

Ensuite, aux jours de Vatchacan, le pieux roi de l'Albanie, on découvrit les restes de saint Grégoris, catholicos de l'Albanie, et avec eux le sang de Zacharie et une partie des ossements de Pantaléon, d'où s'opérèrent beaucoup de miracles et la guérison des maux en la gloire du Christ notre Dieu.

En ce jour, commémoration de l'autre prophète Zacharie, l'ancien.

Il était de Jérusalem, fils de ce prêtre Khouta, qu'on appelle Yoïade, et qui fut nommé également Zacharie, comme aussi Barachie, et que Iras, c'est-à-dire

մինչդեռ աղօթէր ի զոհարանն. եւ եհեղ զարիւն նորա ի տուն Դաւթի ի մէջ տանն եւ ի վերայ Եղամայ, եւ առեալ քահանայքն թաղեցին զնա ընդ հօրն իւրում յԵրուսաղէմ :

Ի սմին աւուր վկայութիւն սրբոց կուսանացն խարազնազգեստից քառասնից Կելսինեայ եւ այլոցն եւ Ամոնի սարկաւագի :

Սրբուհի կանայքն էին յաւուրս Լիկիանոսի ամբարիշտ արքային՝ յերկրին Թրակաց՝ ի քաղաքէն Ադրիանուպօլսէ, եւ էր անդ անօրէն դատաւոր մի որում անուն էր Վավդոս՝ որ Բարդոս կոչի :

Եւ լուեալ թէ իցեն անդ քրիստոնեայք՝ կոչեաց զհարկաւորագոյն քաղաքին՝ կին մի կուսան կրօնաւոր որոյ անուն էր Կելսինեա, եւ այլ խարազնազգեստ կուսանս կրօնաւոր կանայս քառասուն, եւ պատրէր ողոքանօք եւ խրատ տայր ուրանալ զՔրիստոս եւ հաւատալ ի կուռսն : Եւ սրբուհի կուսանքն ոչ հաւանեցան, այլ մանաւանդ անարգեցին զկուռսն եւ զդատաւորն, եւ ելեալ անտի գնացին ի միասին ի տուն սրբուհւոյն Կելսինեայ :

Եւ կոչեաց զԱմոն սարկաւագն եւ հաստատեցին զամենեսեան ի քրիստոնական հաւատսն առաւել յոյժ, եւ յորդորեցին չարչարիլ յաղագս չարչարեցելոյն վասն մեր : Եւ քաջալերեալք ի միասին կացին առաջի դատաւորին եւ խոստովանեցան զՔրիստոս :

Եւ հրամայեաց դատաւորն կախել զսարկաւագն Ամոն եւ քերել զմարմինն, եւ

Yoas, roi de Juda, fit mettre à mort pendant qu'il priait dans le temple des sacrifices, et répandit son sang dans la maison de David, au milieu de la maison et sur Elama. Les prêtres l'enterrèrent auprès de son père à Jérusalem.

En ce jour, martyre des quarante saintes vierges, vêtues de cilice, Celsine et autres et du diacre Ammonne.

Ces saintes femmes vivaient aux jours de l'empereur Licinius, l'impie, dans le pays de Thrace, dans la ville d'Adrianople. Il y avait là-bas un juge impie, de nom Vavdos, qu'on appelait aussi Bardos.

Ayant appris qu'il s'y trouvait des chrétiens, il fit venir la plus influente femme de la ville, religieuse vierge, appelée Celsine, et d'autres vierges religieuses, qui s'étaient vêtues de cilice, au nombre de quarante, et chercha à les tromper par de douces paroles, les exhortant à renier le Christ et à croire aux idoles. Les vierges saintes ne consentirent point; au contraire, elles méprisèrent les idoles et le juge, et l'ayant quitté, elles se rendirent ensemble à la maison de sainte Celsine.

Elle fit venir le diacre Ammonne, et toutes furent raffermies davantage dans la foi chrétienne, et encouragées à subir les supplices pour Celui qui a subi les tourments pour nous. S'encourageant mutuellement, elles allèrent ensemble trouver le juge et confessèrent le Christ.

Le juge ordonna de pendre le diacre Ammonne et de lui déchirer le corps,

հրացեալ շանթիւք այրել զկողսն, եւ սաղաւարտ պղնձի հրացուցանել եւ դնել ի գլուխ նորա :

Յետ այսր տարան զսրբուհի կուսանսն եւ զԱմոն սարկաւագն ի քաղաքն Հերակլեա Թիրակայ : Եւ երթեալք ի տեղին ուր զնշխարս սրբուհւոյ վկային Գղիկերեայ եդեալ էր Դոմետիանոս եպիսկոպոսն եւ զգիշերն ամենայն աղօթէին : Եւ երեւեցաւ ի տեսլեանն սրբուհին Գղիկերիա եւ ասէր. Բարի եկիք աստուածասէր աղախնայք Քրիստոսի եւ քաղցր ընկերակիցք իմ, քանզի մնայի ձեզ ի բազում ժամանակաց հետէ՝ զի ի միասին վայելեսցուք յարքայութեան Աստուծոյ, դասակից լինելով հրեշտակացն եւ պսակակից Քրիստոսի :

Եւ տարեալ արգելին զսուրբսն ի մէջ գազանաց եւ նոքա տարածեալ զձեռս յերկինս ընդ սրբոյն Ամոնի կացին յաղօթս, եւ գազանք ոչ մերձեցան ի սուրբսն :

Եւ տարան առաջի դատաւորին եւ մարգարէացան զանցումն Լիկինոսի արքային, եւ զդարձն Կոստանդիանոսի թագաւորին յաստուածպաշտութիւն, եւ զշինութիւն եկեղեցեացն Քրիստոսի եւ զքակտումն կռապաշտութեանն : Եւ բարկացեալ դատաւորին հրամայեաց զոմանս ի նոցանէ ի հուր արկանել եւ զոմանս չարաչար տանջանօք սպանանել : Եւ տարեալ զսուրբ կուսանսն տասն ի նոցանէ արկին ի հուր, որք ցնծութեամբ իբրու յառագաստի փառաւորէին զԱստուած, եւ անդ աղօթելով աւանդեցին զհոգիս իւրեանց :

Իսկ այլոցն հրացեալ շամփուրս ածեալ ի բերանսն, մինչեւ ի կոկորդսն խոցոտէին,

ensuite de lui brûler les reins avec des broches rougies, et de lui mettre sur la tête un casque de cuivre rougi au feu.

On conduisit ensuite les vierges saintes et le diacre Ammonne à la ville d'Héraclée en Thrace. Ils se rendirent à l'endroit où l'évêque Dometianus avait déposé les restes de la sainte martyre Glycérie et y prièrent toute la nuit. Sainte Glycérie leur apparut dans une vision et leur dit : Soyez les bienvenues, vous qui aimez Dieu, servantes du Christ et mes douces compagnes, car je vous attendais depuis longtemps, afin que nous jouissions ensemble du royaume de Dieu, que nous soyons classées avec les anges et couronnées avec le Christ.

On enferma les saints au milieu des fauves; elles élevèrent, avec saint Ammonne, les mains au ciel, se mirent en prières, et les fauves ne s'approchèrent point des saints.

Conduites en présence du juge, elles prophétisèrent la mort de l'empereur Licinius, la conversion au culte de Dieu de l'empereur Constantin, la construction des églises du Christ et la ruine de l'idolâtrie. Le juge irrité ordonna de jeter au feu quelques-unes d'entre elles, et de faire mourir les autres par de cruels supplices. On emmena les saintes vierges; dix furent jetées dans les flammes, qui tressaillant au milieu d'elles comme dans une chambre nuptiale glorifiaient Dieu; elles y rendirent leur âme en priant.

Aux autres on introduisit des broches ardentes dans la bouche en leur

եւ անդէն սրով հատին զգլուխս նոցա, եւ կատարեցան ամենեքեան՝ Սեպտեմբերի Ե ։ Եւ նշխարք նոցա եւ մարմինք ամփոփեալ ի հաւատացելոց՝ թաղեցան ի նշանաւոր տեղիս․ յորոց բազում բժշկութիւնք լինին ի փառս Աստուծոյ ։

Յայսմ աւուր կատարեցաւ վկայութեամբ ի Պարսիկս սուրբն Աբդիսս եպիսկոպոսն Ներգուլ քաղաքի՝ յաւուրս Իզդկերտ արքային Պարսից, այն է Յազկերտ, եւ ի Հոռոմոց թագաւորին Թէոդոսի Փոքու ։

Կալաւ զնա մոգպետն եւ տանջէր յերկրպագութիւն արեգական եւ հրոյ, եւ տեսեալ թէ ոչ կարէ հաւանեցուցանել, հրամայեաց եւ տանջեցին զնա չարաչար յառաւօտէ մինչեւ ցոր հասարակ, եւ արկին ի բանդ, ուր բարի հաւատով աւանդեաց զհոգի իւր առ Աստուած ։

Նահատակեցան եւ սուրբ վկայքն Ամբրոսիոս եւ Պրոտոկտոս, զորոց պատմէ Եւսեբի, զի երկոքեանց սոցա չարչարանք մեծամեծք եւ նեղութիւնք հասին ի վերայ ի հալածչաց անտի ի քաղաքին Կեսարացոց եւ անդէն վկայեցին ։

Յայսմ աւուր յիշատակ է Թէոդոսի թագաւորին Փոքու ։

Զսորա զմեծամեծ առաքինութեանցն ուղղութիւնս պատմիչք եկեղեցւոյ գովութեամբ պատմեն, զի ի վեր է քան զասել ։ Որ եւ ի սորա աւուրս եղեւ ժողովն Եփեսոսի երկու հարիւր եպիսկոպոսացն, եւ մերժեաց զամբարիշտ մարդադաւան հայհոյութիւնն Նեստորի եւ մաքրեաց զուղղափառ հաւատս եկեղեցւոյ մեծ ջանիւ ։

faisant des plaies jusque dans la gorge, ensuite on leur trancha sur place la tête par l'épée. Toutes moururent le 5 Septembre. Leurs restes et leur corps rassemblés par les fidèles, furent inhumés dans un lieu célèbre, où ils accomplissent beaucoup de guérisons pour la gloire de Dieu.

En ce jour mourut par le martyre, en Perse, saint Abdius, évêque de la ville Nergoul, aux jours de Izdekert, c'est-à-dire Hazkert, roi des Perses, et de l'empereur des Grecs Théodore le Jeune.

Le grand prêtre du feu le fit saisir et l'obligea à l'adoration du soleil et du feu, et voyant qu'il ne pouvait le persuader, il ordonna de le soumettre à des tourments du matin jusqu'à midi, et de le mettre en prison ensuite, où il rendit l'âme à Dieu en bonne foi.

De même subirent le martyre les saints martyrs Ambroise et Protoctus, dont parle Eusebius, et qui, tous les deux, furent soumis à de grandes tortures et supplices par les persécuteurs, dans la ville de Césarée, où ils furent martyrisés.

En ce jour, commémoration de l'empereur Théodose le Jeune.

Ses grandes vertus sont racontées avec éloge par les historiens de l'église; elles sont au-dessus de toute description. C'est de son temps qu'a eu lieu le concile d'Éphèse de deux cents évêques, bannissant l'impie blasphème de Nestorius, qui professait Jésus-Christ, simple homme, et purifia avec beaucoup de zèle la foi orthodoxe de l'église.

Սորա գովութիւնն ոչ մարդկան միայն՝ այլ եւ հրեշտակաց է զարմանալի․ որք եւ մեծաւ փառօք յաւուր մահուան նորա եկեալ սաղմոսակից լինէին մարդկան, յորժամ հանգեաւ խաղաղութեամբ եւ երանական վարուք, որոյ զգերագոյն բարութիւնն ուսուցանէ կատարելապէս մեծն Սոկրատէս ։]

Նաւասարդի Իէ եւ Սեպտեմբերի Զ ։ Վկայութիւն սրբուհւոյն Երմոնեայ կուսի ։

Սուրբ առաքեալն Փիլիպպոս դստերս ունէր չորս կուսանս եւ մարգարէս ։ Երկուքն միաւորեցան, որք էին Երմոնեա եւ Եւտիքեա եւ գնացին յԵփեսոս տեսանել եւ երկիր պագանել սրբոյն Յովհաննու * առաքելոյն եւ աստուածաբան աւետարանչին ։ Եւ ոչ * A fol. 26 v° b.
գտին զնա զի փոխեալ էր յերկրայնոցս ի յերկինս ։ Եւ աշակերտեցան Պետրոսի առաքելաշնորհ քահանային, զոր կացուցեալ էր անտ Պօղոս առաքեալն ։ Իսկ սրբուհին Երմոնեա՝ տեղեակ էր բժշկութեան ։

Եւ եղեալ Տրայանոսի կռապաշտ արքային ի Հռոմայ՝ կամէր գնալ անցանել ի պատերազմ ի Պարսիկս, եւ եկեալ յԱսիա լուաւ զանունն Երմոնեայ զի համբաւէր յոյժ որպէս Պետրոսի եւ Պօղոսին ի Հռոմ ։ Եւ առաքեաց վեշտասան զօրականս եւ տարան զսրբուհին առաջի նորա ։ Եւ բազում ողոքանօք աղաչէր զսրբուհին ուրանալ զՔրիստոս եւ ոչ կարաց հաւանեցուցանել եւ հրամայեաց ապտակել զծնօտս երա-

Les éloges ne lui furent pas seulement prodigués par les hommes, mais par les anges aussi d'une manière éclatante, car le jour de sa mort ils vinrent entourés de grande gloire s'associer avec les hommes aux psalmodies, lorsqu'il reposa en paix après une vie bienheureuse, dont la bonté extrême nous est racontée, d'une façon complète, par le grand Socrate.]

27 NAVASARD, 6 Septembre.

Martyre de la vierge sainte Hermioné.

L'apôtre saint Philippe avait quatre filles, vierges et prophétesses. Deux d'entre elles, Hermioné et Eutychis, s'unirent et partirent pour Éphèse, pour voir et se prosterner devant saint * Jean l'apôtre et l'évangéliste théologien. * A fol. 26 v° b.
Elles ne le trouvèrent pas, car il avait trépassé de la vie terrestre au ciel. Elles se firent les disciples du prêtre Pierre, qui avait reçu les grâces apostoliques et que l'apôtre Paul avait institué en cette ville. Sainte Hermioné possédait des connaissances de médecine.

Trajan, l'empereur impie, quitta Rome, voulant passer en Perse pour y faire la guerre; il vint en Asie, où il entendit la renommée de Hermioné, qui y était aussi grande que celle de Paul et Pierre à Rome. Il envoya seize soldats, qui conduisirent la sainte en sa présence. Avec beaucoup de douces paroles, il pria la sainte de renier le Christ, mais ne parvint pas à la persua-

նեղոյն ։ Եւ տեսեալ Երմոնեայ զՏէր ի կերպարանս երանելոյն Պետրոսի քահանային, եւ քաջալերեցաւ Երմոնէա եւ առանց երկիւղի մատչէր ի չարչարանսն եւ մարգարէ-ացաւ առ Տրայանոս արքայն յաղթութիւն պատերազմին ի Պարսիկս եւ խաղաղու-թեամբ եւ խնդութեամբ դառնալն ։

Եւ յետ վախճանելոյ Տրայանոսի, թագաւորէ փոխան նորա Ադրիանոս ։ Եւ կացու-

* A fol. 27 r° a. ցեալ առաջի իւր զսրբուհի կոյսն * Երմոնեա, ոչ կարաց դարձուցանել ի յուսոյն Քրիս-տոսի եւ հաւատալ ի կուռսն ։ Եւ հրամայեաց փայտով հարկանել զերեսս երանելոյն, եւ սուսերաւ զանձն տանջել ։ Եւ նա ի չարչարանսն օրհնէր զԱստուած ։

Եւ ապա ջեռուցին կաթսայ ձիթով եւ կապարով եւ ծծմբով եւ ընկեցին զաղա-խինն Քրիստոսի ի ջեռուցեալ կաթսայն, եւ առժամայն աղօթիւք սրբոյն ցրտացաւ ջեռութիւն կաթսային եւ ել ամբողջ ։ Եւ արկին զսուրբ կոյսն ի ջեռուցեալ տապակ ձիթով եւ ճարպով եւ նոյնպէս տապակն ի ցօղ փոխեցաւ ։

Եւ տեսեալ բռնաւորին թէ ինչ ոչ յաղթէ կուսին, դարձեալ ողոքանօք աղաչէր երթալ ի բագին կռոցն եւ զոհել ։ Եւ երանելին Երմոնեա խաբեալ զթագաւորն, գնաց ի տաճար կռոցն եւ տարածեալ զձեռն իւր յերկինս, աղօթեաց առ Աստուած եւ եղեւ շարժ եւ անկան ամենայն բագինքն եւ կործանեցան ։

Եւ հրամայեաց սրով սպանանել զսուրբ կոյսն ։ Եւ դահիճն Թէոդուլոս առեալ զսուրն զի հատցէ զգլուխն. եւ չորացան երկոքին ձեռն եւ հաւատաց ի Քրիստոս եւ

der. Il ordonna alors de souffleter la bienheureuse sur les joues. Hermioné aperçut le Seigneur sous la forme du bienheureux prêtre Pierre, en fut fortifiée et sans crainte se présenta aux tortures. Elle prophétisa à l'empereur Trajan la victoire de sa campagne contre les Perses et son retour en paix et avec joie.

A la mort de Trajan, Adrien lui succéda sur le trône. Il se fit présenter

* A fol. 27 r° a. la vierge sainte Hermioné, * ne réussit pas à la détourner de l'espérance du Christ, et à lui faire croire aux idoles. Il ordonna de frapper le visage de la bienheureuse avec des baguettes, et de torturer sa personne à l'épée. Elle bénissait Dieu dans ses tourments.

On chauffa ensuite un bassin rempli d'huile, de plomb et de soufre. On jeta la servante du Christ dans ce bassin bouillant; mais aussitôt, par la prière de la sainte, l'ébullition du bassin se refroidit et elle en sortit intacte. On jeta ensuite la vierge sainte dans une poêle d'huile et de graisse surchauffée; la poêle fut changée également en rosée.

Le tyran, voyant qu'il ne parvenait pas à vaincre la vierge, se mit encore une fois à la supplier par de douces paroles à se rendre au temple des idoles et y immoler. La bienheureuse Hermioné, trompant l'empereur, se rendit au temple des idoles, étendit ses bras au ciel, pria Dieu, et il se fit un tremblement de terre, toutes les idoles tombèrent en ruines.

Il ordonna de tuer la vierge sainte par le glaive. Le bourreau Théodoulos s'arma d'une épée pour lui trancher la tête, ses deux mains se dessé-

ողջացաւ ։ Եւ աղաչեաց Երմոնեայ զԱստուած եւ առժամայն աւանդեաց Թէոդուլոս զհոգին իւր առ Աստուած բարի խոստովանութեամբ ։

Եւ մի ոմն այլ դահիճ, որոյ անունն էր * Թէոդիմոս, առեալ զսուրն զի հատցէ զգլուխ երանելոյն եւ չորացան երկոքին ձեռն, եւ նա եւս հաւատայ յԱստուած. եւ սրբուհին աղօթս արարեալ վասն նորա որ եւ նա աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած բարի խոստովանութեամբ ։ * A fol. 27 r° b.

Իսկ երանելի որոջն Քրիստոսի հանեալ ի քաղաքէն զի հատցեն զգլուխ նորա, եւ յաղօթել սրբոյ կուսին յառաջ քան զհարկանել դահճին աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ։

Կատարեցաւ սրբուհին կոյսն Երմոնեա Սեպտեմբերի Զ ։

Նոյն աւուր վկայութիւն երեքտասան մարտիրոսացն Քրիստոսի Փաւստոսի քահանային եւ Բիբոս սարկաւագին, Դիոնիսիոսի ընթերցողի եւ այլ տասն ընկերաց ։

Սոքա էին առ Դեկոսիւ արքայիւ. յաւուրսն յորում մարտիրոսացան հայրապետքն Փաբիանոս Հռոմայ, Աղեքսանդրոս Երուսաղեմայ եւ Բաբիլաս Անտիոքայ ։ Նոյնպէս եւ սոքա ի քաղաքին Աղեքսանդրիա սրով կատարեցան ի Քրիստոս ։

[B * Յիշատակ է մեծի հրեշտակապետին Միքայելի սքանչելեացն, որ ի Կոլոս Փռիւգացւոց ։ * B p. 118 a.

Յորժամ զօրացան կռապաշտքն յաւուրս ուրացողին Յուլիանոսի յերկիրն Կոլասէս Փռիւգացւոց՝ սրբոյ հրեշտակապետին Միքայելի ի վերայ ապառաժ վիմի շինեալ եկե-

chèrent; il crut au Christ et guérit. Hermioné pria Dieu et Théodoulos rendit aussitôt son âme à Dieu en bonne confession de foi.

Un autre bourreau, du nom * de Théodimos, saisissant l'épée pour trancher la tête de la bienheureuse, ses deux mains se desséchèrent. Il crut également à Dieu. La sainte pria pour lui, et il rendit aussi son âme à Dieu en bonne confession. * A fol. 27 r° b.

Quant à la sainte brebis du Christ, l'ayant conduite hors de la ville pour lui trancher la tête, la vierge sainte se mit à prier et avant que le bourreau l'eût frappée, elle rendit son âme à Dieu.

La vierge sainte Hermioné mourut le 6 Septembre.

En ce jour, martyre de treize martyrs du Christ, du prêtre Faustus et du diacre Vivos, du lecteur Denys et de dix autres compagnons.

Ils vivaient au temps de l'empereur Dèce, aux jours où furent martyrisés les patriarches Fabien de Rome, Alexandre de Jérusalem et Babylas d'Antioche. Ceux-ci aussi moururent par l'épée et pour le Christ dans la ville d'Alexandrie.

[B * Commémoration des miracles du grand archange Michel, à Colossæ, en Phrygie. * B p. 118 a.

Lorsque les idolâtres eurent augmenté leur puissance, aux jours de Julien l'apostat, dans le pays de Colossæ en Phrygie, il y avait un moine ascétique,

գեղուցն՝ ճգնաւոր կրօնաւոր մի անուն Արքիպպոս ծառայէր եւ սպասաւորէր երկիւղիւ եւ գթով ։ Եւ բազում նշանք լինէին յաղբերէն որ ի ներքոյ եկեղեցւոյն բղխէր՝ ի հիւանդս եւ ի նեղեալս. եւ բազումք ի Հելլենացւոց գային եւ հաւատային ի Քրիստոս, եւ մկրտէր զնոսա Արքիպպոս ։

Նախանձեցան մոլորութեամբ մեծաւ կռապաշտքն եւ լցեալք բարկութեամբ՝ փորեցին զերկիրն որ էր ընդդէմ եկեղեցւոյն, եւ զերկու մեծամեծ գետսն՝ որ տալարխաւ մի մերձ էին ի Խոնաս՝ ի մի խառնեցին եւ թողին ի վերայ եկեղեցւոյն զի կործանեսցի եւ սպանցէ զժուժկալեալ սպասաւոր եկեղեցւոյն հրեշտակապետին, եւ խափանեսցի բժշկարան աղբերն ։

Եւ յորժամ լուաւ Արքիպպոս զուժգին հեղուման գետոցն, ամենեւին ոչ երկեաւ՝ յուսալով յԱստուած եւ յանյաղթելի զօրութիւն հրեշտակապետին, եւ տարածեաց զձեռս իւր յերկինս՝ աղօթեաց առ Աստուած ։ Եւ երեւեցաւ նմա յանուրջս հրեշտակապետն Աստուծոյ որպէս հրեղէն սիւն յերկինս հասեալ, եւ ասէ ցնա. Ես եմ զօրութեանցն Աստուծոյ հրեշտակապետն Միքայէլ, զօրացիր եւ տես զզօրութիւնն Աստուծոյ ։ Եւ եհար գեղարդեամբն զապառաժ վէմն եւ պատառեաց ։ Եւ ի նմին ժամու շարժեցաւ տեղին եւ եղեւ թնդումն ուժգին, եւ զարթեաւ Արքիպպոս ահիւ մեծաւ եւ դողմամբ, եւ տեսանէ զի պատառեցաւ վէմն եւ եղեւ վիհ մեծ. եւ դիմեցին ջուրքն գետոյն ի վիհն, եւ մտին անդ իբրեւ ի բովս, եւ ելին ի միւս այլ կողմն, եւ անշարժ եւ

du nom d'Archippas, qui desservait pieusement et avec dévotion l'église du saint archange Michel, construite sur un rocher escarpé. Beaucoup de miracles s'opéraient par la source qui jaillissait au-dessous de l'église, sur les malades et les infirmes; et nombre d'Hellènes [païens] y venaient et croyaient au Christ, et Archippas les baptisait.

Les idolâtres dans leur grande erreur furent pris de jalousie, et pleins de colère, creusèrent la terre faisant face à l'église, et réunirent les deux grands fleuves qui coulaient à une lieue de Chonæ, et en dirigèrent le cours sur l'église pour la détruire et faire mourir le chaste serviteur de l'église de l'archange, et faire disparaître la source de guérison.

Lorsque Archippas sentit l'impétueux cours des fleuves, il n'eut aucune crainte, espérant en Dieu et en la puissance invincible de l'archange; il éleva ses mains au ciel et pria Dieu. Il lui apparut, en rêve, l'archange de Dieu, comme une colonne de feu qui atteignait le ciel, et qui lui disait : Je suis Michel l'archange, chef des armées de Dieu; prends courage et vois la puissance de Dieu. Il frappa de sa lance le rocher escarpé et l'entr'ouvrit. Au même instant la terre trembla, il se fit comme un grondement violent, qui réveilla Archippas saisi de grande peur et de tremblement; il regarda et vit le rocher entr'ouvert et devenu un abîme profond, où les eaux du fleuve allèrent s'engloutir, comme dans un creuset, pour sortir de l'autre côté, et l'église

անխախտելի մնաց եկեղեցին եւ սպասաւորն Արքիպպաս ։ Եւ ամենայն նեղեալք ի պէս պէս վտանգէ յամենայն երկրէ անդր դիմէին հաւատով, եւ նոյնժամայն կատարէին խնդրուածք նոցա ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբուհւոյ եւ կուսի վկային Երմոնեայ ։

Սուրբ առաքեալն Փիլիպպոս ունէր դստերս չորս կուսանս եւ մարգարէս, որպէս պատմէ Ղուկաս ասելով եթէ. Եկայք ի Կեսարիա ի տուն Փիլիպպոսի աւետարանչի միոյ յեօթանց անտի՝ որոյ էին դստերք չորք կոյսք եւ մարգարէք ։

Երկուքն ի նոցանէ միաբանեցան որ էին Երմոնեա եւ Եւտիքեա, եւ գնացին յԵփեսոս տեսանել եւ երկիր պագանել սրբոյն Յովհաննու աստուածաբան առաքելոյն եւ աւետարանչին եւ ոչ գտին զնա, զի փոխեալ էր յերկրայնոցս ի յերկինս ։ Եւ աշակերտեցան Պետրոսի քահանային զոր կացուցեալ էր անդ Պօղոս առաքեալն, եւ ընդ նմին քարոզէին զաւետարանն, եւ զբազումս դարձուցանէին ի Քրիստոս ։

Իսկ սրբուհին Երմոնեա՝ տեղեակ էր բժշկութեան եւ բժշկէր զբազումս ձրի, եւ զոր անհնարին լինէր բժշկել մարդկային արուեստիւ՝ բանիւ եւ շնորհօքն Քրիստոսի բժշկէր, զկոյրս, զկաղս, զդիւահարս եւ զանդամալոյծս, եւ փոխանակ վարձու ածէր ի հաւատսն Քրիստոսի, զբժշկեալսն ի հոգի եւ ի մարմին կեցուցանելով ։

Եւ եղեալ Տրայանոսի կռապաշտ արքային ի Հռոմայ՝ կամէր գալ անցանել ի

demeura intacte et non ébranlée, avec son desservant Archippas. Et tous ceux qui étaient affligés de maux de toutes sortes et de tous les pays y affluèrent avec foi et leurs vœux furent aussitôt exaucés.

En ce jour, martyre de la sainte vierge et martyre Hermioné.

L'apôtre saint Philippe avait quatre filles, vierges et prophétesses, comme le raconte Luc en disant : *Nous arrivâmes à Césarée, à la maison de l'évangéliste Philippe, l'un des sept et qui avait quatre filles vierges et prophétesses* [1].

Deux d'entre elles, Hermioné et Eutychis, s'unirent et se rendirent à Éphèse pour voir et saluer saint Jean l'apôtre théologien et évangéliste, mais ne le trouvèrent point, car il avait trépassé de la terre au ciel. Elles se firent disciples du prêtre Pierre que l'apôtre Paul y avait institué, et elles prêchaient l'Évangile avec lui et convertissaient nombre de personnes au Christ.

Quant à sainte Hermioné, qui avait des connaissances de médecine, elle soignait beaucoup de malades gratuitement, et ceux qu'elle ne pouvait guérir par l'art humain, elle les guérissait par la parole et la grâce du Christ, les aveugles, les boiteux, les possédés et les estropiés, et au lieu de rétribution, elle les convertissait à la foi du Christ, accordant aux personnes guéries le salut de leur âme et de leur corps.

L'empereur Trajan, l'idolâtre, quittant Rome, voulut passer en Perse,

1. Actes des Apôtres, xxi, 8 et 9.

պատերազմ ի Պարսիկս ։ Եւ եկեալ յԱսիա լուաւ զանունն Երմոնեայ զի համբաւեալ էր նա յոյժ անդ՝ որպէս Պետրոս եւ Պօղոս ի Հռոմ ։ Եւ առաքեաց վեշտասան զօրականս զի տարցեն զնա առ թագաւորն, եւ ազդեցին նմա որք բարեկրեալք էին ի նմանէ զի փախիցէ ։

Եւ զինուորքն իբրեւ շրջեցան եւ ոչ գտին՝ անյոյս եղեալ դառնային, եւ եկեալ ի գեօղ մի գտին զնա Պետրոսիւ հանդերձ զի ուսուցանէր զբանն Աստուծոյ, սակայն ոչ ծանեան զնա, վասն զի մեծ էր անուն համբաւոյն նորա, եւ զծուծ կերպարան զգեստուն ։ Իբրեւ հարցին զնմանէ, եւ նա ոչ առժամայն յայտնեաց զանձն իւր, այլ առեալ տարաւ զնոսա ի տուն իւր եւ եդ առաջի նոցա սեղան, եւ ապա ասաց թէ․ Ես եմ զոր խնդրէք ։ Եւ նոքա պատկառելով ի սիրոյ նորա չկամէին տանել զնա, եւ նա յօժարութեամբ գնայր զհետ նոցա ։ Եւ տարան զսրբուհին առաջի թագաւորին, եւ նա բազում ողոքանօք աղաչէր զնա ուրանալ զՔրիստոս եւ ոչ կարաց հաւանեցուցանել ։ Եւ խոստանայր նմա բազում պարգեւս եւ պատիւս․ իսկ նա աղաղակէր մեծաձայն եթէ․ Քրիստոնեայ եմ, եւ արհամարհեմ զամենայն փառս աշխարհի եւ ցանկամ մեռանել վասն յուսոյն իմոյ Քրիստոսի ։

Յայնժամ բարկացեալ թագաւորն հրամայեաց չարչարել զնա դառնագոյն կտտանօք եւ նա օրհնէր զԱստուած համբերութեամբ ։ Եւ հրամայեաց ապտակել զծնօտս երանելոյն․ իսկ նա հոգւոյն աչօք զառաջեաւ տեսանելով զՔրիստոս քաջալերէր ի նմանէ եւ

pour y faire la guerre. Arrivé en Asie, il entendit le nom de Hermioné, qui y était très puissante, à l'égal de Pierre et Paul à Rome. Il expédia seize soldats pour l'amener devant l'empereur. Ceux qui l'affectionnaient l'en avisèrent pour qu'elle pût s'échapper.

Les soldats, après de nombreuses courses, ne l'ayant pas trouvée, en revinrent avec désespoir. En passant par un village, ils la trouvèrent avec le prêtre Pierre, occupés à prêcher la parole de Dieu, mais ils ne la reconnurent point, parce que la renommée de sa puissance était grande, et qu'elle était vêtue très pauvrement. Ayant interrogé à son sujet, elle ne se fit point connaître tout d'abord, mais elle les conduisit chez elle, leur offrit à manger, et leur dit ensuite : Celle que vous cherchez, c'est moi. Saisis de respect devant son amabilité, ils ne voulurent pas l'emmener, mais elle les accompagna de bon gré. La sainte fut mise en présence de l'empereur, qui la pria avec beaucoup d'affabilité de renier le Christ, mais ne put la persuader. Il lui promettait beaucoup de présents et des honneurs, mais elle s'écriait hautement : Je suis chrétienne et je méprise toutes les gloires de la terre; je désire mourir pour mon espoir, le Christ.

Alors, l'empereur irrité ordonna de la tourmenter et de la soumettre aux plus cruels supplices. Elle bénissait Dieu, avec patience. Il ordonna de souffleter la bienheureuse sur les joues; elle aperçut, par les yeux de l'âme,

տուանց երկիւղի մատչէր ի չարչարանս ։ Եւ մարգարէացաւ առ Տրայանոս արքայն զիւր ազատիլն ի տանջանացն եւ զնմին թագաւորի զյաղթութիւն պատերազմի ի Պարսիկս եւ զխաղաղութեամբ եւ զխնդութեամբ նորա դառնալն ։

Իսկ Տրայանոս իբրեւ ետես զհաստատութիւն մտաց նորա եւ զաստուածահրաշ շնորհսն, եթող զնա ի տանջանացն, եւ վասն նորա դադարեցոյց զհալածանս քրիստոնէից, եւ աղաչէր զնա երթալ զկնի իւր ի Պարս եւ լինել նմա իբրեւ զմայր ։ Եւ նա ոչ առ յանձն առնուլ. Եթէ զհաւատոն Քրիստոսի ունիցիս յանձին՝ հոգւով ընդ քեզ լինիմ եւ այժմ աղօթեցից առ Աստուած եւ յաղթեսցես թշնամեաց քոց, բայց մի՛ չար փոխանակ հատուցանէր շնորհին Աստուծոյ, այլ խնայեա՛ ի քրիստոնեայսն ։ Իսկ թագաւորն ետ նմա բազում ինչս եւ նա ոչ առ՝ այլ ասէր աղքատաց տալ ։ Յայնժամ գնացեալ թագաւորն յաղթեաց Պարսից, ըստ մարգարէութեանն Երմոնեայ, եւ իբրեւ դարձաւ՝ յոյժ խնամ տանէր հաւատացելոցն ըստ բանի սրբոյն ։

Եւ յետ վախճանելոյն Տրայանոսի՝ թագաւորեաց փեսայ իւր Ադրիանոս, եւ եկեալ յԵփեսոս լուաւ վասն սրբոյն՝ առաքեաց խնդրակս եւ ոչ գտին ։ Յետոյ տեսին զնա զի մտանէր ի գեօղ մի քարոզել զբանն Աստուծոյ եւ ոչ ծանեան ։ Եւ նա որպէս յառաջնումն նուագին, տարեալ զնոսա ի տուն իւր հիւրընկալեաց, եւ ապա գնաց զկնի նոցա առ թագաւորն ։

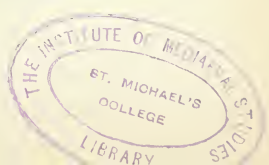
Եւ նա կացուցեալ առաջի իւր զսրբուհի կոյսն Երմոնեա, ոչ կարաց դարձուցանել

devant elle le Christ, en fut encouragée et sans crainte s'offrit aux tortures. Elle prédit à l'empereur Trajan sa délivrance des tortures et la victoire de l'empereur dans la guerre contre les Perses et son retour en paix et joie.

Trajan voyant la fermeté de son esprit et les grâces miraculeuses, divines, la délivra des tortures et fit cesser, pour elle, la persécution des chrétiens. Il la pria de l'accompagner en Perse et d'être pour lui comme une mère. Elle n'y consentit point en disant : Si tu acceptes la foi du Christ, je t'accompagnerai en esprit; je prierai maintenant Dieu et tu auras la victoire sur tes ennemis, mais tu ne répondras point par le mal à la grâce de Dieu, et épargneras les chrétiens. L'empereur lui offrit bien des richesses, qu'elle n'accepta point, et qu'elle lui conseilla de donner aux pauvres. Alors l'empereur s'étant mis en route vainquit les Perses, selon la prédiction d'Hermioné, et à son retour il montra beaucoup de bienveillance aux fidèles, comme lui avait dit la sainte.

Après la mort de Trajan, régna son gendre Adrien. Étant venu à Éphèse et ayant entendu parler de la sainte, il envoya des personnes pour la rechercher, mais qui ne la trouvèrent point. Plus tard ils l'aperçurent entrer dans un village pour y prêcher la parole de Dieu, mais ne la reconnurent point. Et elle, comme la première fois, les conduisit chez elle, les hospitalisa, et se rendit ensuite avec eux auprès de l'empereur.

Celui-ci, ayant fait venir en sa présence la vierge sainte Hermioné, ne

ի յուսոյն Քրիստոսի եւ հաւատալ ի կուռսն ։ Եւ հրամայեաց ապտակել զծնօտս նորա եւ ջախջախել զբերան նորա եւ փայտիւ հարկանել զերեսս երանելոյն եւ սուսերաւ զանձն տանջել, եւ սուրբն ի չարչարանսն օրհնէր զԱստուած ։ Եւ ապա ետ մերկացուցանել զոտսն եւ հարկանել զներբանսն մինչեւ առուք արեան հոսէին յոյժ ։ Եւ ապա տանջեացին զնա ի կաթսայ պղնձի եռացեալ ձիթով եւ կապարով եւ նաւթով, եւ զարձեալ ի տապակ ջեռուցեալ ճարպով եւ ձիթով եւ խնամօքն Քրիստոսի ապրեցաւ ի մահուանէ ։

Եւ անօրէնն սկսաւ ողոքանօք յորդորել զսուրբն երթալ ի բագինն կռոցն եւ զոհել ։ Եւ Երմոնեա գնաց առ բագինսն ի տանար կռոց՝ խաբելով զթագաւորն որպէս թէ զոհեսցէ, եւ տարածեալ զձեռսն աղօթեաց առ Աստուած, եւ առժամայն եղեւ շարժ, եւ անկան ամենայն բագինքն եւ խորտակեցան ։

Եւ հրամայեաց թագաւորն հատանել զգլուխ սրբոյ կուսին, եւ հանին ի քաղաքէն զի հատցեն զգլուխ նորա, եւ յաղօթել իւրում՝ յառաջ քան զհարկանել դահճին աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ Նաւասարդի ԻԷ եւ Սեպտեմբերի Զ ։ եւ է մեզ բարեխօս առ Քրիստոս ։ Եւ արք երկիւղածք բնակեալք ի քաղաքն Եփեսացւոց առին զմարմին նորա, եւ տարեալ ի քաղաքն թաղեցին ի նշանաւոր տեղւոջ ։

Ի նմին աւուր վկայութիւն երեքտասան մարտիրոսացն Քրիստոսի, Փաւստոսի քահանայի, եւ Աբիբու սարկաւագի եւ կրօնաւորի, եւ Դիոնեսիոսի ընթերցողի, եւ

parvint point à la lui faire renoncer à l'espérance du Christ et à lui faire croire aux idoles. Il ordonna de la souffleter sur les joues, et de lui briser la bouche, de frapper le visage de la bienheureuse avec des baguettes et de lui torturer le corps avec l'épée. La sainte bénissait Dieu parmi ses souffrances. Ensuite il lui fit mettre à nu les pieds et on lui frappa sur les plantes jusqu'à en faire sortir des ruisseaux de sang. Après on lui fit souffrir le supplice en la jetant dans un chaudron de cuivre plein d'huile bouillante, de plomb et de poix, ensuite dans une poêle contenant de la graisse et de l'huile bouillante, et par les soins du Christ elle fut sauvée de la mort.

Alors l'impie se mit à exhorter, par de douces paroles, la sainte, pour qu'elle se rendît au temple des idoles et y sacrifiât. Hermioné, pour tromper l'empereur en lui faisant croire qu'elle allait sacrifier, se rendit au temple des idoles, étendit les mains, pria Dieu, et aussitôt il se fit un tremblement de terre, qui fit tomber toutes les idoles et les brisa.

L'empereur ordonna de trancher la tête à la vierge sainte. On l'emmena hors de la ville pour la décapiter, et pendant qu'elle priait, avant que le bourreau l'eût frappée, elle rendit son âme à Dieu, le 27 Navasard, 6 Septembre. Elle est notre intercesseur auprès du Christ. Des personnes pieuses, habitant la ville d'Éphèse, enlevèrent son corps et l'ayant transporté dans la ville, l'enterrèrent dans un lieu célèbre.

En ce même jour, martyre des treize martyrs du Christ : du prêtre Faustus,

Կիւրիակոսի հետեւողին սրբոյն Փաւստոսի, եւ Անդրոնիկոս զինուորի, Թէոկտիստոս նաւապետի, Մակարիոս քաղաքավարի, Անդրէի կուռիկտորիանոսի, Սերապիոնի խորհրդականի, Կիւրիակոս գեղջկի, եւ սրբուհեացն Անդրոպելագիայի եւ Թեկղեայ քերց կուսանաց, եւ Կաղոդոտիսի, որ էր կին Կիւրիակոս յղի գոլով :

Սոքա էին առ Դեկոսիւ արքայիւ, յԱղեկսանդրիա քաղաք՝ յաւուրս յորում մարտիրոսացան սուրբ հայրապետքն. Փաբիանոս Հռոմայ, Աղեկսանդրոս Երուսաղեմայ եւ Բաբիլաս Անտիոքայ : Նոյնպէս եւ սոքա ի քաղաքն Աղեկսանդրիոյ վասն Քրիստոսի խոստովանութեանն ըմբռնեցան ի Վալերիանոսէ կուռիկտորոսէ եւ դատաւորէ Աղեկսանդրացւոց : Յետ բազում չարչարանաց յորժամ ոչ զոհեցին կռոց՝ սրով կատարեցան ի Քրիստոս ի Վալերիանոսէ դատաւորէ :

Նոյնպէս կատարեցան վասն ուղղափառ հաւատոյ եւ խոստովանութեան ճշմարիտ աստուածութեանն Քրիստոսի՝ սուրբ եւ փառաւորեալ նահատակքն եւ երանելի վկայքն սուրբն Ուրբանոս, Թէոդորոս, եւ Ռեդիմնոս, եւ այլ ութսուն սուրբ երիցունք եւ սարկաւագունք ընդ նոսա ի յԱփրիկեայ :

Ի սոյն յիշատակ սրբոց վկայից՝ Ռոմիլոսի, Պրեպոսիտոս, եւ Ուրբանոսի, եւ Զենոնի, եւ Մակարիոսի, եւ նմին սրբոյն Եւդոքսիոսի, եւ Մանդանայ կնոջ նորա, եւ այլ ընկերաց նոցա, որք ի Տրայանոսէ ի Մետիլենի կատարեցան վասն Քրիստոսի :]

du diacre et moine Vivos, du lecteur Denys, de Cyriaque le disciple de saint Faustus, du soldat Andronicus, du capitaine de vaisseau Théoctistos, du préfet Macarios, d'André le Corrector, de Sérapion le conseiller, de Cyriacus le villageois, et des saintes Andropélagie et Thécla, sœurs et vierges, et de Calodotis, qui était femme de Cyriaque et enceinte.

Ils vivaient au temps de l'empereur Dèce, dans la ville d'Alexandrie, aux jours où furent martyrisés les saints patriarches Fabien de Rome, Alexandre de Jérusalem et Babylas d'Antioche. Eux aussi furent arrêtés dans la ville d'Alexandrie, pour la confession du Christ, par le corrector Valérien et juge d'Alexandrie. Après nombre de supplices, ne consentant pas à immoler aux idoles, ils moururent par le glaive et pour le Christ par le juge Valérien.

Moururent également pour la foi orthodoxe et la vraie confession de la divinité du Christ les saints et glorieux martyrs, les bienheureux témoins, Urbanus, Théodore et Redimnos avec quatre-vingts saints prêtres et diacres en Afrique.

En ce même jour, mémoire des saints martyrs Romylus, Prépositus, Urbanus, Zénon, Macarius et saint Eudoxius avec sa femme Mandana et autres compagnons, qui moururent à Métylène, par Trajan, pour le Christ.]

Նաւասարդի ԻԸ եւ Սեպտեմբերի Է : Վկայաբանութիւն սրբոյն Սոզոնի :

* A fol. 27 v° a. Սուրբ վկայն Քրիստոսի Սոզոն քրիստոնեայ էր, ի ժամանակս ամբարիշտ * արքային Մաքսիմիանոսի, յերկրէն Լիկայոնայ, ի գեղջէ Մինդառաքիսոյ, եւ էր հովիւ խաշանց, եւ երթեալ ի տեղի մի յորում էին ծառք կաղնիք եւ աղբիւր մի եւ եդեալ զգլուխ առ ծառով մի ննջեաց :

Եւ երեւեցաւ նմա Տէր ի տեսլեան, եւ հրամայեաց թողուլ ի տեղին ուր ննջեաց՝ զաղեղն իւր եւ նետս երիս ի կապարճացն վասն յիշատակի իւրոյ. զի հանդերձեալ էր տեղին այն շինիլ շնորհօքն Աստուծոյ :

Եւ յարուցեալ արար որպէս հրամայեցաւ նմա յԱստուծոյ : Եւ աղօթիւք խնդրեաց յԱստուծոյ վասն ամենայն նեղելոցն որք ապաւինին ի տեղին յայն զի գտցեն ողորմութիւն եւ առողջութիւն : Եւ սկսաւ շրջել ի սահմանսն յայնոսիկ եւ քարոզել զՔրիստոս, եւ զբազումս ուսուցանէր եւ մկրտէր :

Եւ մտեալ գաղտ ի բագինսն գողացաւ ձեռն մի ոսկի կռոցն. եւ մանր խորտակեալ բաշխեաց աղքատաց : Եւ քուրմն կալեալ զայլ ոք չարչարէր վասն գողութեանն : Լուեալ երանելին Սոզոն գնաց առ դատաւորն եւ ետ արձակել զըմբռնեալն եւ խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի առաջի դատաւորին, ասաց եւ զգողութիւնն :

28 NAVASARD, 7 Septembre.

Martyre de saint Sozon.

Le saint martyr du Christ Sozon était chrétien, aux jours de l'empe-
* A fol. 27 v° a. reur * Maximien, l'impie. Il était du pays de Lycaonie, du village de Mintaraxio; il gardait des brebis, et s'étant rendu en un lieu où il y avait des chênes et une source, il posa sa tête auprès d'un arbre et s'endormit.

Et le Seigneur lui apparut en vision, lui ordonna de laisser à l'endroit où il avait dormi son arc et trois flèches de son carquois, en sa mémoire, car par la grâce de Dieu on devait construire en cet emplacement.

Il se leva et fit comme il lui avait été commandé par Dieu. Il pria et demanda à Dieu, pour tous les affligés qui auront recours à cet endroit, de trouver pitié et guérison. Il se mit à parcourir ces contrées et y prêcher le Christ, il enseignait à beaucoup de gens et les baptisait.

Il s'introduisit secrètement dans un temple et y déroba une main d'idole en or, la mit en menues pièces et la distribua aux pauvres. Le prêtre s'étant emparé d'un autre le soumit aux tortures pour cause du vol. Ce qu'ayant appris, le bienheureux Sozon se rendit auprès du juge, fit relâcher le prisonnier et confessa le nom du Christ devant le juge tout en avouant le vol.

Եւ հրամայեաց ագուցանել նմա կօշիկս երկաթիս եւ բեւեռել յոտսն եւ ընթացուցանել առաջի իւր ։ Եւ նա երթայր * գոհանալով եւ փառաւորելով զԱստուած ։ Եւ * A fol. 27 v° b. տարեալ կախեցին զերանելին յեղջիւրենի ծառ, եւ այնչափ հարին մինչեւ աւանդեաց զհոգին ի ձեռս Աստուծոյ ։ Եւ ընկեցին զմարմին նորա ի հուր. եւ առժամայն իջեալ յերկնից անձրեւ եւ կարկուտ եւ շիջոյց զհուրն ։ Եւ ընթացեալ քրիստոնէիցն առեալ թաղեցին զմարմին նորա ։ Կատարեցաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի Սոզոն ի Սեպտեմբերի Է ։

Յայսմ աւուր տօն է սուրբ վկային Եփսիքոսի ։

Սա էր ի Կեսարեայ քաղաքին եւ մատնեցին զնա Սափրիկոսի գաւառապետին թէ քրիստոնեայ է ։ Եւ լուեալ Եփսիքոսի, կաշառեաց զանձով զմատնիչսն եւ ասէ . Շատ շնորհակալ եմ որ պատրաստեցէք ինձ զերկնից արքայութիւնն ։ Կախեցին զսուրբն զփայտէ եւ քերեցին զանձն եւ ապա հատին զգլուխ վասն անուանն Քրիստոսի ։

Յայսմ աւուրն նախատօնակ է ծննդեան ամենասրբուհւոյ աստուածածնին Մարիամու ։

[B * Վկայութիւն սրբոյն Սոզոնի ։ * B p. 121 a.

Սուրբն Սոզոնոս էր քրիստոնեայ ի ժամանակս ամբարիշտ իշխանին Մաքսիմիանոսի յերկրէն Լիկայոնայ՝ ի գեղջէն Մինդառաքսիոն, եւ արժանացաւ սուրբ մկրտու-

Celui-ci ordonna de lui mettre des chaussures en fer, de les lui clouer aux pieds et de le faire marcher devant lui. Il marchait * en rendant grâce et gloire * A fol. 27 v° b. à Dieu. On conduisit le bienheureux et on le pendit à un arbre de caroubes; on le frappa tellement qu'il rendit l'âme entre les mains de Dieu. On jeta son corps au feu; aussitôt la pluie et la grêle tombèrent du ciel et éteignirent le feu. Les chrétiens accoururent, s'emparèrent de son corps et l'inhumèrent. Le saint martyr du Christ Sozon mourut le 7 Septembre.

En ce jour, fête du saint martyr Eupsychius.

Il était de la ville de Césarée. On le dénonça auprès du gouverneur de la province, Sapricius, comme étant chrétien. Ce qu'apprenant, Eupsychius récompensa les traîtres avec de l'argent et leur dit : Je vous remercie de m'avoir préparé le royaume des cieux. On pendit le saint à un arbre, on lui déchira le corps et ensuite, on lui trancha la tête pour le nom du Christ.

En ce jour, avant-fête de la Nativité de la très sainte Marie, mère de Dieu.

[B * Martyre de saint Sozon. * B p. 121 a.

Saint Sozon était chrétien aux jours du juge impie Maximien, du pays de Lycaonie, du village Mintaraxio, et il reçut la grâce du saint baptême.

թեանն ։ Սա նախ Տարաս կոչէր, եւ էր հովիւ խաշանց, եւ երթեալ ի տեղի մի յորում էին ծառք կաղնիք եւ աղբեր, եւ եդեալ զգլուխ իւր առ ծառոյն ննջեաց ։ Եւ երեւեցաւ նմա Տէր ի տեսլեան եւ հրամայեաց թողուլ ի տեղւոջն ուր ննջեաց՝ զաղեղն իւր եւ նետս երեք ի կապարճացն վասն յիշատակի իւրոյ, զի հանդերձեալ էր տեղւոջն այն շինել շնորհօքն Աստուծոյ, եւ յարուցեալ արար որպէս եւ հրամայեաց Տէր ։

Եւ սկսաւ շրջել ընդ սահմանսն յայնոսիկ եւ քարոզել զՔրիստոս, եւ զբազումս ուսուցանէր եւ մկրտէր ։ Եւ մտեալ գաղտ ի տաճար կռոցն, եւ գտեալ զբագին մի յոսկւոյ պատուականէ՝ որ էր կարգեալ ի Մաքսիմիանոսէ դատաւորէն Կիլիկեցոց, եւ հատեալ կորեաց զաջն ձեռն կռոցն զոսկոյ՝ եւ մանրեալ բաշխեաց աղքատաց, եւ քուրմն կալեալ զաղքատսն՝ չարչարէր վասն գողութեանն ։ Եւ լուեալ երանելին Սոզոն՝ գնացեալ առ դատաւորն Մաքսիմոս խոստովանեցաւ, եւ ետ արձակել զըմբռնեալսն . եւ ինքն յայտնապէս դաւանեաց զանունն Քրիստոսի առաջի իշխանին ։ Եւ նա հրամայեաց ձաղկել զնա ուժգին եւ ագուցանել սրբոյ վկային կօշիկս երկաթիս, եւ բեւեռեալ յոտսն՝ ընթացուցանէր բռնադատելով առաջի իւր . եւ նա երթայր գոհանալով եւ փառաւորելով զԱստուած ։

Եւ տարեալ կախեցին զերանելին ընդ ծառոյն եղջերենի եւ բրօք այնչափ հարին մինչեւ փշրել ոսկերացն . եւ այնպէս ընդ յերկար տանջեալ՝ աւանդեաց զհոգին ի ձեռն հրեշտակաց ։ Եւ ընկեցին զմարմին նորա ի հուր, եւ առժամայն իջեալ յերկնից անձրեւ

Il s'appelait d'abord Daras et gardait des troupeaux. S'étant rendu à un endroit où il y avait des chênes et une source, il appuya sa tête au tronc d'un arbre et s'endormit. Le Seigneur lui apparut en songe et lui ordonna de laisser à la place où il avait dormi son arc et trois flèches du carquois, en son souvenir, car en ce lieu on devait construire, par la grâce de Dieu. Il se leva et fit comme le Seigneur lui avait ordonné.

Il se mit à parcourir ces contrées et à prêcher le Christ; il enseigna beaucoup de monde et les baptisa. Étant entré secrètement dans un temple d'idoles, et ayant aperçu une idole d'or précieux, qui y avait été placée par Maximien, le juge de Cilicie, il détacha la main droite, en or, de l'idole et l'ayant réduite en morceaux, la distribua aux pauvres. Le prêtre saisit les pauvres et les punit sévèrement pour le vol. Ce qu'ayant appris, le bienheureux Sozon se rendit auprès du juge Maximien, fit des aveux et fit rendre la liberté à ceux qu'on avait détenus. Il confessa ouvertement devant le juge le nom du Christ. Celui-ci ordonna de le flageller fortement, et de mettre au saint martyr des chaussures de fer, qu'ayant clouées aux pieds, il l'obligea à marcher devant lui. Le saint marchait en rendant grâce et gloire à Dieu.

On emmena le bienheureux et on le pendit à un arbre de caroubes, on le frappa tellement avec de gros bâtons que tous les os en furent brisés, et après un long supplice il rendit l'âme entre les mains des anges. On jeta son corps dans le feu, aussitôt la pluie et la grêle tombèrent du ciel et étei-

եւ կարկուտ եւ շիջոյց զհուրն . Եւ ընթացեալ հաւատացեալքն՝ թաղեցին զմարմին նորա : Կատարեցաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի Սոզոնոս՝ Սեպտեմբերի Է :

Յայսմ աւուր տօն է սրբոյ վկային Եփսիքու եւ Սեւու [Կեսարու] :

Սուրբն Եփսիքիոս էր ի քաղաքին Կեսարացւոց՝ անտի գոլով ծնունդ եւ սնունդ, եւ Սինկլիտոս պատուով, եւ ի թագաւորութեանն Հռոմայեցւոց Ադրիանոսի՝ յետ հօրն իւրոյ վախճանին մկրտեցաւ եւ զամենայն գոյս իւրեանց բաշխեաց աղքատաց : Եւ երթեալ մատնեցին զնա իշխանին, եւ սուրբն կաշառեաց զմատնիչն եւ ասէ . Շատ շնորհակալ եմ որ պատրաստեցեր ինձ զերկնից արքայութիւնն :

Կախեցին զսուրբն զփայտէ եւ քերեցին զանձն եւ զկողսն չարաչար յոյժ եւ արկին ի բանդ : Եւ յետոյ հատին սրով զգլուխն վասն անուանն Քրիստոսի, եւ արիւն նորա իբրեւ զկաթն հեղաւ : Զսորա նշխարսն թաղեցին, եւ շինեալ ի վերայ մեծ եկեղեցի որ կոչի յանուն նորա Եւփսիքիոս, որ թարգմանի քաջահոգի, որ եւ անդ թաղեցաւ մեծն Բասիլիոս :

Նախատօնակ է սուրբ Ծննդեան աստուածածնին Մարիամու :

Զսուրբ ծնունդ երանուհւոյն եւ զյաւէտ օրհնելոյն զմիշտ կուսին Մարիամու՝ որ ի յամուլ եւ ի յարդար իւրոց ծնողացն ծնաւ շնորհօք սքանչելագործութեանն Աստուծոյ, որով եւ աղբիւրացան եւ սկսան ամենայն տօնելիքն մեր փրկագործական խորհրդոցն Քրիստոսի :

Եկայք պատրաստեսցուք զանձինս մեր եղբարք՝ որք եմք ժողովուրդք եւ զինք արեան

gnirent le feu. Les fidèles accoururent et inhumèrent son corps. Le saint martyr du Christ Sozon mourut le 7 Septembre.

En ce jour, fête du saint martyr Eupsychius de Césarée.

Saint Eupsychius était de la ville de Césarée; il y était né et élevé, et avait le grade de sénateur. Lorsque Adrien devint empereur des Romains, il se fit baptiser après la mort de son père et distribua tous ses biens aux pauvres. On le dénonça auprès du gouverneur. Le saint récompensa le dénonciateur et lui dit : Je te remercie de m'avoir préparé le royaume des cieux.

On pendit le saint à un arbre et on lui déchira le corps et les côtes d'une façon cruelle, et on le jeta en prison. Ensuite on lui trancha la tête pour le nom du Christ, et son sang coula comme du lait. On enterra ses restes, sur lesquels on construisit une grande église qui s'appelle, de son nom, Eupsychius, qui se traduit vaillant d'esprit. C'est là que fut enterré le grand Basile.

Avant-fête de la sainte Nativité de la mère de Dieu, Marie.

La sainte Nativité de la bienheureuse et éternellement louangée Marie, toujours vierge, qui, de ses parents stériles et justes, vint au monde, par suite de l'opération miraculeuse de Dieu, fut la source et le commencement de tous les mystères du Christ et de notre rédemption que nous fêtons.

Aussi, frères, venez, préparons-nous à bien célébrer la fête, nous qui

միածնի նորա՝ արժանացեալս ուսանել, վարդապետեալք ի նմին յինքենէ ի կամացն Աստուծոյ՝ եթէ արժանաւոր է յառաջ պատրաստելոյ եւ նախատօնի սուրբ թագուհւոյն ծննդեան ի ձեռն այսմիկ :

Վասն զի Աստուած յառաջագոյն նախ զնոյն պատշաճ համարեցաւ ազդ առնել մերս բնութեան, ոչ միայն մարգարէիւքն ազդելով ի նախնումն, յորոց ի սուրբ գնդէն մի է եւ Եսայեաս՝ որ գուշակէ նախ զսորա ծննդենէն՝ որ ծնեալ եղեւ այսօր յիւրոց ծնողացն որք էին ի զարմէն Դաւթի եւ ի Յեսսեայ՝ ասելով եթէ. Ելցէ գաւազան յարմատոյն Յեսսեայ : Զի իբրու գաւազանաւն ակարութիւն հնութեան մերոյ յեցեալ կանգնեցաւ, եւ ապա ի վերայ բերէ զտէրականն ի նմանէ ծնունդ՝ թէ. Ելցէ ծաղիկ ի նմանէ :

Այլ եւ այժմ ի ձեռն հրեշտակի՝ զնոյն զսրբին սուրբ ծնունդ՝ նախ եւ յառաջ աւետիս տայր, զի յառաջեալ հրեշտակք ցնծութեամբ Աննայի եւ Յովակիմայ աւետիս բերկրութեան զամենասրբուհւոյն ծննդենէ մատուցանէին : Որք եւ նոքին իսկ ամենասուրբ զուարթունքն սովորաբար ցնծային ընդ նոյն բերկրութիւն : Զի եթէ ըստ ասելոյն Քրիստոսի նոյն երկնայինքն՝ վասն միոյ մեղուցելոյ փրկութեան ամենեքեան ցնծան. քանի՞ առաւել ապա զխնդալ պարտ է, եթէ տօնեն այսօր զսկիզբն փրկութեան ամենայն մերս բնութեան՝ այսինքն զծնունդ երանուհւոյ որով լուծան մեղքն եւ անէծք : Զի փոխանակ ժահահոտ

sommes le peuple et le prix du sang de son fils unique, car nous avons été instruits par lui-même et par la volonté de Dieu, qu'il convient de nous y préparer et de célébrer l'avant-fête de la naissance de notre sainte Reine.

Car Dieu a jugé convenable de l'annoncer auparavant à notre nature. Il l'a fait non seulement par la prédiction des prophètes dans les anciens temps, dont l'un du saint groupe est Isaïe, qui prédit d'abord la naissance de celle qui naquit aujourd'hui elle-même de ses parents qui étaient de la racine de David et de Jessé en disant : *Il sortira un tige* [un bâton] *de la racine de Jessé*[1]. C'est comme si la faiblesse sénile, appuyée sur le bâton, se fût redressée, et il ajoute ensuite la naissance du Seigneur d'elle : *Une fleur s'élèvera de sa racine*[2].

Et maintenant Dieu, par l'intermédiaire de l'ange, prédit sa sainte naissance, car les anges allant au-devant d'Anne et de Joachim avec allégresse leur offraient la bonne nouvelle de la naissance de la très Sainte. Car ces très saints esprits célestes ont l'habitude de prendre part aux joies de notre salut. Si d'après les paroles du Christ, ces mêmes esprits célestes se réjouissent tous pour le salut d'un seul pécheur[3], combien pouvons-nous imaginer leur joie, en fêtant aujourd'hui le commencement du salut de toute notre nature, c'est-à-dire la naissance de la bienheureuse par laquelle les péchés et les malédictions furent enlevés.

Car au lieu de la mauvaise odeur des péchés qui par la première vierge se

1. Isaïe, xi, 1. — 2. Isaïe, xi, 1. — 3. Luc, xv, 10.

մեղացն՝ որ ի կուսէն նախնոյ սփռեցաւ ընդ աշխարհ անիծիւք եւ տրտմութեամբ, սորա անուշահոտութիւնն ելից զտիեզերս՝ յամենայն ազգաց լեզուս երանելով ։

Ի սմին աւուր տօն է սրբոյն Ստեփաննոսի Հռոմայ հայրապետին ։

Ի ժամանակս թագաւորութեանն Հռոմայ Վաղերիանոսի՝ եւ որդւոյ իւրոյ Գաղլիանոսի՝ որք յարուցին հալածանս քրիստոնէից, էր եպիսկոպոս Հռոմայ սուրբն Ստեփաննոս, քսաներորդ ի Պետրոսէ ։ Սա դարձուցանէր ի Քրիստոս եւ երեխայացուցանէր եւ մկրտէր, որ եւ ժողովեալ զամենայն հաւատացեալսն քաջալերէր պինդ կալ եւ աներկիւղ ի հաւատսն Քրիստոսի ։

Եւ Բոնոս քահանայ՝ ի բերանոյ ամենեցուն ասաց յանձն առնուլ զամենայն չարչարանս եւ զՔրիստոս ոչ ուրանալ ։ Բայց ամենայն կղերիկոսքն պատշաճ համարեցան մկրտել զերեխայսն եւ կատարել զնոսա՝ որք ուսեալք էին զվարդապետութիւն հաւատոյն . զոր եւ արար իսկ սուրբ հայրապետն ։ Եւ ի միում աւուր ձեռնադրեաց զորս յանձին էին պատրաստեալք՝ քահանայս երիս եւ սարկաւագունս եօթն, եւ յայլոց աստիճանացն վեց կուսան այր ։ Եկին եւ բազումք ի հեթանոսաց մկրտել ի սրբոյն, ընդ որս եւ Նէմեսիոս իշխանն դստերբն իւրով որ էր կոյր, եւ եկեալ խնդրէին զբժշկութիւն, զորս իբրեւ մկրտեաց՝ բացաւ աչք կուրին եւ եղեւ մեծ սքանչելիս ։ Եւ սուրբն զՆէմեսիոս իշխանն որ էր Դեմարքոս՝ արար սարկաւագ ։

Զայս լուեալ հեթանոսացն ծանուցին թագաւորին, եւ նա հրամայեաց ըմբռնել

répandit sur la terre avec malédictions et tristesse, le parfum de celle-ci remplit l'univers, louangée dans toutes les langues des générations.

En ce même jour, fête de saint Étienne patriarche de Rome.

Aux jours de l'empereur romain Valérien et de son fils Gallienus qui suscitèrent une persécution contre les chrétiens, saint Étienne était l'évêque de Rome, le vingtième après Pierre. Il convertissait nombre de personnes au Christ, en faisait des catéchumènes et les baptisait. Ayant convoqué tous les fidèles, il les encouragea à rester fermes et sans crainte dans la foi du Christ.

Le prêtre Bonus affirma, de la part de tous, vouloir accepter toutes sortes de tortures et ne point renier le Christ. Mais tous les clercs jugèrent à propos de baptiser les catéchumènes, et de conduire à la perfection ceux qui avaient appris la doctrine de la foi. Ce que le saint patriarche fit. En un jour il ordonna ceux qui y avaient été préparés, trois prêtres et sept diacres, et il conféra les autres ordres à six hommes vierges. Nombre de païens vinrent pour se faire baptiser par le saint, entre autres le noble Némésios avec sa fille aveugle. Ils étaient venus demander la guérison, et lorsque Étienne les eut baptisés, l'aveugle recouvra la vue et fut témoin d'un grand miracle. Le saint ordonna diacre le noble Némésios qui était démarque.

Ce qu'ayant appris, les païens en firent part à l'empereur, qui ordonna de

զՆեմեսիոս . եւ նախ զան հարին զնա յոյժ եւ ապա ածին յատեան եւ տանջեցին, ընդ նմին եւ զդուստրն նորա, նա եւ զՍերապիոն եւ զՈղոմպիոս ևս ընկերօքն իւրեանց, զորս սպանին սրով, եւ զոմանս հրով այրեցին ։ Եւ ապա ըմբռնեալ երկոտասան այր յեկեղեցականաց, որ եւ զնոսա չարչարեալ սպանին . զԲոնոս, զՓաւստոս, զՄաւրոս, զՊրոմիտոս, զԿամմիսիոս, զՅովհաննէս, զԵքսուպերանտիոս, զԿիւրղոս, զԹէոդուլոս, զԲասիլոս, զԲասսոս, զԿոտոս, եւ զայլս ընդ նոսա ։

Ընդ սոսա եւ կատարեցաւ սուրբն Տերտուղոս, զորոյ քարամբք ջարդեցին զբերանն, եւ տարածեալ ի փայտի հանին զջիղսն եւ սպանին սրով ։ Սա էր որ թաղեաց զսուրբ վկայսն զորս նախ ասացաք, զի էր մատակարար տանն Ողոմպիոսի, որ եւ զամենայն ինչս նորա բաշխեաց աղքատաց, որպէս եւ սուրբն Սերապիոն էր մատակարար տանն Նեմեսիոսի . եւ նոյնպէս եւ նա զամենայն ինչս տեառն իւրոյ բաշխեաց աղքատաց, եւ ինքն հրով այրեցաւ ։ Զորս զսոսա զամենեսեան պատուով ամփոփէր սուրբն Ստեփաննոս հայրապետն, որ մկրտեաց զնոսա եւ յորդորեալ էած ի վկայական հանդէսն քաջութեան ։

Յետ սակաւ աւուրց եւ զնա կալան զերանելին Ստեփաննոս, եւ ածին յատեան բազում եկեղեցականօք, եւ յետ յոլով հարցափորձի յորժամ ոչ հաւանեցաւ սուրբն զոհել կռոցն՝ ածին զնա ակամայ ի տաճար կռոցն թերեւս հաւանեսցի ։ Եւ սուրբն արարեալ աղօթս առ Աստուած՝ եղեւ որոտումն եւ հրացանութիւնք եւ շարժումն, եւ մեծ մասն

saisir Némésios. D'abord on le frappa fortement, ensuite on l'introduisit au tribunal et on le soumit à la torture en même temps que sa fille, et Sérapion et Olympius avec leurs compagnons; d'aucuns furent tués par l'épée, d'autres par les flammes. On saisit ensuite douze hommes du clergé, qu'on mit à mort par des tortures : Bonus, Faustus, Maurus, Promitus, Camnisius, Jean, Exuberantius, Cyrillus, Théodulos, Basilius, Bassus, Codus et d'autres avec eux.

Saint Tertullianus mourut avec eux. On lui brisa la bouche à coups de pierre, ensuite on l'étendit sur une planche, on lui enleva les nerfs, et on le fit mourir par l'épée. C'était lui qui avait enterré les saints martyrs susmentionnés, et comme il était l'économe de la maison d'Olympius, il en avait distribué tous les biens aux pauvres; ainsi que saint Sérapion était l'économe de la maison de Némésius, et avait également distribué tous les biens de son maître aux pauvres, et il mourut par les flammes. Saint Étienne le patriarche inhuma avec honneur tous ces saints, qu'il avait baptisés et avait conduits par ses exhortations au courage héroïque du martyre.

Quelques jours après on saisit aussi le bienheureux Étienne et on le présenta au tribunal accompagné de beaucoup d'ecclésiastiques. Après un long interogatoire, lorsque le saint n'eut point accepté de sacrifier aux idoles, on l'introduisit, malgré lui, dans un temple d'idoles, dans l'espoir qu'il se laissera persuader. Le saint se mit à prier Dieu; il se produisit des tonnerres, des

տաճարին կործանեցաւ պատկերօք կռոցն, եւ զինուորքն թողին զնա եւ փախեան ի բաց :

Իսկ սուրբն արձակեալ գնաց ի վկայարան սրբոյն Լուկիոսի, եւ ժողովեալ զամենայն հաւատացեալսն՝ վարդապետէր եւ քաջալերէր զնոսա մխիթարութեամբ այնով կալ ի Քրիստոս : Եւ անդէն սկիզբն արարեալ կատարեաց զխորհուրդ սուրբ պատարագին հանդերձ սպասաւորութեամբ քահանայապետացն եւ քահանայից եւ սարկաւագացն որ էին ընդ նմա : Զի ոչ եթէ վարդապետութեամբ միայն մխիթարէր զհաւատացեալսն, այլ եւ սուրբ խորհրդոյն կատարմամբ հաստատէր զնոսա միշտ ի հաւատսն Քրիստոսի :

Եւ մինչդեռ սուրբն զաստուածային պատարագն մատուցանէր՝ շրջապատեցին զինուորքն զեկեղեցին բազում պատրաստութեամբ եւ սուսերամերկք, եւ աղաղակաւ շարժէին զտեղին եւ զսրբութիւնս տաճարին Աստուծոյ : Իսկ սուրբն անխռով մտօք կատարեալ զխորհուրդն սուրբ բաշխէր ամենեցուն եւ ճաշակէր եւ ինքն, զի փակեալ էին դրունքն : Եւ մինչդեռ չեւ եւս բոլոր կատարեալ էր զխորհուրդ, խորտակեալ զինուորաց զդրունս եկեղեցւոյն մտին ի ներքս, եւ անդէն ի խորանն սուրբ առաջի սեղանոյն սրբոյ հատին զգլուխ սուրբ հայրապետին, որ անկաւ ի վերայ սեղանոյն եւ խառնեցաւ արիւն նորա ընդ արեանն Քրիստոսի առհաւատչեայ յաւիտենական թագաւորակցելոյն ընդ նմին . զորոյ մարմինն առեալ հաւատացելոցն մեծաւ պատուով թաղեցին :

coups de feu accompagnés d'un tremblement de terre, une grande partie du temple s'affaissa avec les idoles. Les soldats quittèrent le saint et se précipitèrent en fuite.

Le saint, se trouvant en liberté, se rendit au temple de saint Lucius le martyr. Il y réunit tous les fidèles, les enseigna et encouragea avec des paroles de consolation à rester fermes dans le Christ. Après avoir commencé par cela, il y accomplit le mystère du saint sacrifice entouré du ministère des archiprêtres, des prêtres et diacres qui étaient avec lui. Car il ne consolait pas seulement les fidèles par la doctrine, mais encore par l'accomplissement du saint mystère il les confirmait toujours dans la foi du Christ.

Et pendant que le saint offrait le divin sacrifice, les soldats entourèrent l'église avec beaucoup de préparatifs et de gens armés et par leurs cris faisaient trembler les lieux et le saint temple de Dieu. Quant au saint, ayant accompli, en toute quiétude d'esprit, le saint sacrifice, il donna la sainte communion à tous les présents, et communia lui-même; les portes étaient fermées. Le saint mystère n'était pas encore complètement achevé, que les soldats, forçant les portes de l'église, firent irruption à l'intérieur et de là dans la sainte abside de l'autel, où ils tranchèrent la tête au saint patriarche, qui tomba sur l'autel en mêlant son sang au sang du Christ, comme un signe qui devait prouver qu'il régnerait éternellement avec lui. Les fidèles enlevèrent le corps et l'enterrèrent avec de grands honneurs.

Իսկ այր ոմն Տարսիկոս սպասաւորէր նշխարաց նորա, զոր կալեալ հեթանոսքն ստիպէին ցուցանել զմարմին սրբոյն. և իբրև ոչ եցոյց՝ ստիպէին զնա զոհել կռոցն, և իբրև ոչ առ յանձն՝ սպանին և զնա, և կատարեցաւ վկայութեամբ :

Յիշատակ է և սրբոյն Թէոդորոյ եպիսկոպոսին Անկիւրիոյ, և սրբոց հարցն Դանիելի և Պետրոսի աստուածայնոց և սրբակրօն ճգնաւորաց և վարդապետաց ճշմարտութեան, որ ընդ սրբոյն Թէոդորոյ կատարեցին բարիոք զկեանսն :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սուրբ և մեծ վկային Յովհաննիսի Նիկոմիդացւոյ, որ էր լի ամենայն տեսակօք բարեաց, և ի Դիոկղետիանոսէ և ի Մաքսիմիանոսէ ամենայն տեսակօք տանջանաց գերիվերոյ գտաւ. և իբրև ոչ ուրացաւ՝ հատին սրով զգլուխ երանելոյն :]

Նաւասարդի ԻԹ և Սեպտեմբերի Ը : Ծնունդ է ամենօրհնեալ Աստուածածնին և միշտ կուսին Մարիամու ի Յովակիմայ և յԱննայէ :

Ի թուոյ և ի տոհմէ երկոտասան ազգաց Իսրայէլի էր Յովակիմ, այր բարեպաշտ
* A fol. 28 r° a. և երկիւղած և * մեծատուն յոյժ. մատուցանէր կրկին զընծայս իւր Աստուծոյ : Եւ մերձեցաւ օրն Տեառն մեծ. և մատուցանէին որդիքն Իսրայէլի զընծայսն Տեառն, ընդ նոսին և Յովակիմ. և Ռուփիմ քահանայապետն ասէ. Չէ պարտ յառաջ ընծայս մատուցանել քեզ Աստուծոյ, վասն զի ոչ գոյ քեզ զաւակ ի մէջ Իսրայէլի :

Un homme, nommé Tarsicius, desservait les reliques. Les païens le saisirent et l'obligèrent à leur montrer le corps du saint; ce qu'ayant refusé, ils le contraignirent à immoler aux idoles. Il n'y consentit pas et ils le firent mourir d'une mort de martyre.

Commémoration de saint Théodore, évêque d'Ancyre, et des saints pères Daniel et Pierre, saints et purs anachorètes et docteurs de la vérité qui achevèrent leur bonne vie avec saint Théodore.

En ce jour, martyre du saint et grand martyr Jean de Nicomédie, rempli de toutes sortes de bonnes qualités, qui excella dans la souffrance de tous genres de tortures de la part de Dioclétien et Maximien, et comme il n'avait pas renié la foi, on trancha la tête du bienheureux.]

29 NAVASARD, 8 Septembre.

Nativité de la sainte mère de Dieu, bénie de tous, toujours vierge, Marie, de Joachim et Anne.

Du nombre et de la famille des douze tribus d'Israël, se trouvait Joachim,
* A fol. 28 r° a. homme pieux et craignant Dieu, * et fort riche. Il offrait le double des offrandes à Dieu. Le grand jour du Seigneur s'approcha. Les fils d'Israël offrirent leurs offrandes au Seigneur, et avec eux Joachim. Le grand prêtre Rouphim lui dit : Tu ne dois pas offrir tes offrandes au Seigneur avant les autres, car tu n'as point d'enfant parmi Israël.

Եւ Յովակիմ տրտմեցաւ յոյժ եւ դարձաւ տրտմեալ ի տաճարէն Տեառն եւ ոչ երեւեցոյց Աննայի կնոջ իւրում, այլ գնաց յանապատ եւ անդ կանգնեաց զխորան իւր, եւ պահեաց քառասուն օր եւ ասէր ցանձն իւր. Ոչ իջանեմ ի տուն իմ եւ ոչ կերայց եւ ոչ արբից, մինչեւ այց արասցէ ինձ Տէր Աստուածն իմ, եւ աղօթք իմ լիցին ի կերակուր եւ արտասուք իմ ըմպելի :

Իսկ Աննա ամուսինն իւր երկուս ողբս ողբայր, եւ երկուս կոծս կոծէր եւ ասէր ցանձն իւր. Լացից զայրութիւնս իմ, լացից եւ զանպտղութիւնս իմ : Եւ զգեցաւ Աննա զզգեստ սգոյ եւ յիններորդ ժամու աւուրն էջ ի դրախտ իւր եւ նստաւ ընդ ծառովն դափնիտեայ : Եւ յաղօթս եկաց առ Աստուած եւ ասէ. Տէր Աստուած հարցն իմոց, յիշեա զտառապանս իմ եւ օրհնեա զիս որպէս օրհնեցեր զարգանդն Սառայի, եւ ետուր նմա զաւակ զԻսահակ : Եւ էր պշուցեալ ընդ * երկինս եւ լայր, եւ ետես ի ծառին դափնիտեայ երկու բոյնս ճնճղկաց եւ ողբայր մեծապէս եւ ասէր. Վա՜յ ինձ թէ ո՛վ ծնաւ զիս կամ ո՛ր մայր երկնեաց զիս. զի յանէծս ծնեալ եղայ ի մէջ Իսրայէլի, եւ անգոսնելի եղէ եւ նախատինս ի տաճարին Տեառն Աստուծոյ իմոյ : Վա՜յ ինձ, ում նմանեցայց ես. զի եւ ոչ թռչնոց երկնից նմանեցայց ես, զի եւ թռչունք երկնից ձագս հանեցեն առաջի քո Տէր : Վա՜յ ինձ թէ ում նմանեցայց ես. եւ ոչ անբանից կենդանեաց նմանեցայց ես, զի եւ այնքն ծննդականք են առաջի քո Տէր : Վա՜յ ինձ թէ ում նմանեցայց * A fol. 28 r° b.

Joachim s'en affligea beaucoup, revint triste du temple du Seigneur, mais ne le fit pas voir à sa femme Anne. Il se rendit dans le désert, y déploya sa tente et jeûna quarante jours. Il se disait : Je ne retournerai plus chez moi, je ne mangerai ni boirai, jusqu'à ce que mon Seigneur et Dieu m'ait visité. Mes prières me serviront de nourriture et mes larmes de boisson.

Quant à sa femme, Anne, elle gémissait d'une douleur double, et elle pleurait une double peine, et se disait à elle-même : Je pleurerai mon veuvage et je pleurerai aussi ma stérilité. Et Anne revêtit ses vêtements de deuil et descendit, à la neuvième heure de la journée, dans son jardin, elle s'assit au pied d'un arbre de lauriers. Elle se mit à prier Dieu et dit : Dieu de mes pères, souviens-toi de mes peines et bénis-moi, comme tu as béni les entrailles de Sara, en lui donnant un fils, Isaac. Elle fixa * le ciel en pleurant. Elle aperçut dans le laurier deux nids de passereaux, et elle soupira longuement et dit : Malheur à moi! Qui m'a donné le jour, et quelle mère m'a mise au monde? Je suis née avec malédiction parmi Israël, j'ai été le dédain et l'opprobre dans le temple de mon Seigneur Dieu. Hélas! A qui peut-on me comparer? Je ne ressemble pas même aux oiseaux du ciel, car les oiseaux du ciel font des petits devant toi, Seigneur! Malheur à moi! A qui peut-on me comparer? Pas même aux animaux sans raison, car eux aussi, ils engendrent devant toi, Seigneur! Malheur à moi! A qui peut-on me comparer? Pas même aux eaux, car les eaux produisent des reptiles devant toi, Seigneur, et les poissons te * A fol. 28 r° b.

են. և ոչ ջրոցն նմանեցայ ես, զի և ջուրքս այս զեռունս բերեն առաջի քո Տէր և ձկունք օրհնեն զքեզ : Վա՜յ ինձ թէ ում նմանեցայ ես. և ոչ երկրի նմանեցայ ես, զի և երկիր մատուցանէ զպտուղս իւր ի ժամանակս իւր որդւոց մարդկան և օրհնեն զքեզ : Եւ նոյնժամայն հրեշտակ երևեցաւ Աննայի և ասէ. Աննա, Աննա, լուաւ Աստուած աղօթից քոց և ահա յղասցիս և ծնցես մանուկ, և եղէ անուն նորա ընդ ամենայն երկիր : Եւ ասէ Աննա. Կենդանի է Տէր Աստուած իմ, եթէ ծնայց արու կամ էգ մա-
* A fol. 28 v° a. տուցից զնա ընծայ Տեառն Աստուծոյ * և լիցի պաշտօնեայ զաւուրս կենաց իւրոց :

Եւ այլ ևս երկու հրեշտակք երևեցան Աննայի և ասեն. Ահա Յովակիմ այր քո գայ և բերէ զկնի իւր զհովիւս իւր, քանզի հրեշտակ Տեառն էջ առ նա և ասաց. Յովակիմ լուաւ Աստուած աղօթից քոց, էջ ի տուն քո և Աննա կին քո յղասցի : Եւ ասէ ցհովիւս իւր. Ածէք ինձ որոջս տասն անարատս և անբիծս և լինիցի յանուն Աստուծոյն իմոյ : Եւ ասէ. Ածէք ինձ երկոտասան զուարակս փափուկս և գեղեցիկս և լինիցի քահանայիցն և ծերոցն : Եւ բերէք ինձ հարիւր նոխազս և լինիցի ամենայն ժողովրդեանն :

Եւ տեսեալ Աննայի զՅովակիմ զի գայր, ընթացաւ յառաջ նորա և ասէ. Այժմ գիտացի զի ողորմեցաւ ինձ Տէր Աստուած և օրհնեաց զիս յոյժ և ոչ ևս իցեմ այրի և ոչ անզաւակ :

Եւ հանգեաւ Յովակիմ զաւուրն զայն, և ի վաղիւն մատոյց զընծայս իւր և ասէ. Այժմ ծանեայ ճշմարտապէս որ քաւիչն Աստուած քաւեաց զիս և եթող զամենայն

bénissent. Malheur à moi! A qui peut-on me comparer? Pas même à la terre; car la terre offre, en son temps, ses fruits aux fils des hommes et ceux-ci t'en bénissent. Aussitôt un ange apparut à Anne et dit : Anne, Anne! Dieu a exaucé tes prières et voici que tu deviendras enceinte et tu mettras au monde un enfant, et son nom se propagera par toute la terre. Et Anne dit : Vive le Seigneur mon Dieu si je mets au monde un garçon ou une fille; je l'offrirai en
* A fol. 28 v° a. offrande au Seigneur Dieu * et il sera son ministre toute sa vie.

Deux autres anges apparurent à Anne et lui dirent : Voilà que ton mari, Joachim, arrive, il emmène avec lui ses bergers. Car l'ange du Seigneur était descendu vers lui et lui avait dit : Joachim, Dieu a exaucé tes prières, retourne chez toi et Anne, ta femme, deviendra enceinte. Et il dit à ses bergers : Apportez-moi dix brebis, blanches, sans taches, et qu'elles soient données au nom de mon Dieu. Et il dit : Apportez-moi douze jeunes veaux, tendres et beaux, et qu'ils soient donnés aux prêtres et aux vieillards. Et apportez-moi cent boucs, et qu'ils soient donnés à tout le peuple.

Et Anne ayant aperçu Joachim qui revenait, courut au-devant de lui et dit : J'ai su maintenant que le Seigneur Dieu a eu pitié de moi et qu'il m'a beaucoup bénie, et que je ne serai plus veuve et sans enfant.

Joachim se reposa ce jour-là. Le lendemain il offrit ses offrandes et dit : J'ai reconnu maintenant, en toute vérité, que Dieu l'expiateur m'a remis mes

յանցանս իմ ։ Եւ էջ Յովակիմ ի տանէ Տեառն արդարացեալ ի տուն իւր ։ Եւ յղացաւ Աննա եւ աւետիս մատուցանէր դստերաց Իսրայէլի ։

Եւ յորժամ լցան աւուրքն, ծնաւ եւ եհարց ցմանկաբարձն եթէ. Զի՞նչ իցէ ծնեալդ ։ Եւ նա ասէ. Դուստր ։ Եւ Աննա ասէ. Մեծ եղեւ հոգի իմ յայսմ աւուր ։

Եւ ի կատարել * ըստ կարգի աւուրցն Աննայի եւ լուացմանն, տայր ստինս մանկանն, եւ անուանեաց զանուն նորա Մարիամ ։ Եւ յորժամ եղեւ վեցամսեայ կանգնեցաւ Մարիամ յոտս իւր եւ քայլեաց քայլս եօթն եւ դարձաւ անդրէն ի գիրկս մօր իւրոյ ։ Եւ ասէ Աննա. Կենդանի է Տէր զի ոչ կոխեսցէ դա զերկիր մինչեւ տարայց զդա ի տուն Տեառն ։ * A fol. 28 v° b.

Եւ արար սրբութիւն Աննա ի սենեկի իւրում, եւ ոչ ինչ պիղծ կամ գարշելի մուծանէր ի սենեկի իւրում ։ Եւ ասաց կոչել զդստերս Իսրայէլի զանարատ կուսանս եւ մուծանէր ի ներքս առ Մարիամ ։ Եւ յորժամ եղեւ տարեկան, արար Յովակիմ ընդունելութիւն մեծ եւ կոչեաց զքահանայս եւ զդպիրս եւ զծերսն եւ զժողովուրդս Իսրայէլի եւ առաջի ամենեցուն մատոյց զմանուկն ի ձեռն քահանայապետին, եւ օրհնեաց զնա եւ ասէ. Աստուած հարցն մերոց օրհնեա՛ զդայս զդա եւ տուր սմա անուն լինել անուանի յամենայն ազգս յաւիտենից ։ Եւ ասաց ամենայն ժողովուրդն. Եղիցի, եղիցի ։

Եւ դարձեալ մատուցին զդայն առ քահանայսն եւ օրհնեցին զնա եւ ասեն.

péchés et m'a pardonné toutes mes fautes. Joachim retourna de la maison du Seigneur chez lui, justifié. Et Anne devint enceinte et donna la bonne nouvelle aux filles d'Israël.

Lorsque les jours se furent accomplis, elle mit au monde, et demanda à la sage-femme : Qui est né? Celle-ci dit : Une fille. Et Anne dit : Mon âme s'est agrandie aujourd'hui.

Après que les jours d'Anne et de purification se furent accomplis, * selon la règle, elle donna le sein à l'enfant et la nomma Marie. Lorsqu'elle eut six mois, Marie se dressa sur ses pieds et fit sept pas et revint dans les bras de sa mère. Et Anne dit : Vive le Seigneur! elle ne touchera plus du pied le sol, jusqu'à ce que je l'aie conduite à la maison du Seigneur. * A fol. 28 v° b.

Et Anne purifia sa chambre; elle n'y introduisit rien de malpropre ou d'abject. Elle fit appeler les filles d'Israël, les vierges pures, et les introduisait auprès de Marie. Lorsqu'elle eut un an, Joachim donna une grande réception et invita les prêtres et les scribes, les vieillards et le peuple d'Israël et, en présence de tous, offrit l'enfant entre les mains du grand prêtre, qui la bénit et dit : Dieu de nos pères, bénis cette enfant et fais qu'elle soit renommée parmi tous les peuples éternellement. Et toute l'assemblée dit : Ainsi soit-il, ainsi soit-il.

On offrit aussi l'enfant aux prêtres, qui la bénirent et dirent : Dieu, qui

Աստուած որ ի բարձունս ես, նայեաց ի մանուկս յայս եւ օրհնեա զսա քոյին օրհնութեամբդ որ ոչ անցանէ : Եւ ասացին ամենայն ժողովուրդն . Եղիցի, եղիցի :

* A fol. 29 r° a. * Եւ առեալ զնա մայրն տարաւ ի մաքրեալ սենեակն իւր եւ օրհնեաց զԱստուած եւ ասէ . Երգեցից Տեառն իմոյ նոր օրհնութիւն, զի նա այց արար ինձ եւ եբարձ յինէն զնախատինս որ ի թշնամեաց իմոց եւ ետ ինձ պտուղ արդարութեան յիշատակ առաջի իւր : Ո՞վ պատմեսցէ որդւոցն Ռուբենի եթէ Աննա յամլութենէն ազատեցաւ : Եւ ուրախացեալ քահանայքն եւ ծերքն եւ ամենայն ժողովուրդքն, օրհնեցին զամենօրհնեալ մանուկն զՄարիամ : Եւ գնացին ի տունս իւրեանց փառաւորելով զԱստուած :

Յայսմ աւուր վարք Պօղոսի եպիսկոպոսի Նոլի քաղաքին յարեւմուտս .

Սուրբն Պօղոս՝ եպիսկոպոս էր Նոլի քաղաքի յարեւմուտս, եւ էր առաքինի
* A fol. 29 v° a. վարուք եւ ողորմած յոյժ, եւ ի գերել Գոթացւոցն * զԻտալիա, ծախեաց զամենայն ինչս եպիսկոպոսարանին յաղքատս եւ ի կարօտեալս : Եւ իբրեւ սպառեաց զամենայնն, եկն առ նա կին մի այրի եւ թախանձանօք խնդրէր ի նմանէ զգինս որդւոյ իւրոյ, որ էր ծառայ յԱփրիկէ առ փեսային Մունտալու թագաւորին, եւ այրն Աստուծոյ ասէ ցնա . Ոչ ինչ ունիմ տալ քեզ, բայց զանձն իմ տաց քեզ զի տացես փոխանակ որդւոյն քո :

es dans les hauteurs, regarde cette enfant et bénis-la de ta bénédiction qui ne passe pas. Et toute l'assemblée dit : Ainsi soit-il, ainsi soit-il.

* A fol. 29 r° a. * La mère la saisissant la conduisit dans sa chambre purifiée et bénit Dieu et dit : Je vais chanter à mon Seigneur un cantique nouveau, car il m'a visitée et m'a enlevé l'injure de mes ennemis, il m'a donné le fruit de justice, en souvenir devant lui. Qui va raconter aux fils de Ruben qu'Anne a été délivrée de la stérilité [1] ? Et les prêtres, les vieillards et toute l'assemblée s'étant réjouis, bénirent la toute bénie enfant, Marie. Et ils rentrèrent chez eux en glorifiant Dieu.

En ce jour, vie de l'évêque Paulin de la ville de Nola, en Occident.

Saint Paulin était évêque de la ville de Nola, en Occident. Il avait une con-
* A fol. 29 v° a. duite vertueuse et était très charitable. Lorsque les Goths envahirent * l'Italie, il vendit tout ce que possédait l'évêché et le distribua aux pauvres et à ceux qui étaient dans la gêne. Après qu'il eut tout épuisé, une veuve vint le trouver et le pria instamment de lui donner la rançon de son fils, esclave en Afrique auprès du gendre du roi des Vandales. L'homme de Dieu lui dit : Je n'ai plus rien à te donner, mais je te donnerai ma personne, pour que tu puisses la donner en échange de ton fils. La femme, en l'entendant, prit ces paroles

1. Imitation des paroles de Sara : Genèse, XXI, 7.

Եւ կինն իբրեւ լուաւ եպերանք համարեցաւ զբանն քան թէ ողորմածութիւն եւ նա արդեամբք հաւատարմացոյց տալով զինքն ի ձեռս նորա :

Եւ կինն առեալ չոգաւ յԱփրիկէ եւ մտեալ առ փեսայ թագաւորին նախ աղաչէր թախանձանօք զի թերեւս տացէ զորդի նորա : Իբրեւ ոչ ինչ լուաւ նմա, ապա ասէ ցնա կինն . Առ զայրս զայս փոխանակ որդւոյ իմոյ եւ տուր ինձ զմիածինն իմ : Ապա ուրախացեալ փեսայ թագաւորին, կարծելով թէ այր արուեստաւոր է եւ ասէ ցՊօղոս . Արուեստ ինչ գիտես : Եւ նա ասէ . Ոչ այլ ինչ՝ բայց միայն դրախտ գիտեմ դարմանել : Եւ առեալ զՊօղոս ետ կնոջն զորդին եւ կացոյց զնա ի վերայ դրախտի իւրոյ դարմանել զնա : Եւ բերէր ի ժամ ճաշոյ նորա խաւարտս գեղեցիկս, եւ առեալ զկերակուր իւր դառնայր անդէն :

Եւ * մտանէր փեսայ թագաւորին ի դրախտն օր ըստ օրէ, հարցանէր ցՊօղոս եւ * A fol. 29 v° b.
լսէր ի նմանէ պատասխանի իմաստութեան եւ փափկանայր ի բանս նորա :

Եւ յաւուր միում ասէ Պօղոս ցտէր իւր . Զգոյշ լեր զինչ առնիցես, զի թագաւորն մեռանելոց է ի պատերազմի եւ առնուցուս դու զնշանակ արքայութեան նորա : Եւ նորա զարհուրեալ ընդ իրսն պատմեաց թագաւորին ի զգուշութիւն նմա, զի յոյժ սիրեցեալ էր ի թագաւորէն :

Եւ ասէ թագաւորն . Կամիմ եւ ես տեսանել զայրն : Եւ ի ժամ ճաշոյն ըստ սովորութեան եբեր Պօղոս խաւարտս եւ եցոյց փեսայն թագաւորին զՊօղոս : Եւ ասէ

plutôt pour de la moquerie que de la pitié. Mais il les justifia en se remettant entre ses mains.

La femme le prit avec elle, se rendit en Afrique et se présentant au gendre du roi, commença par le supplier, dans l'espoir qu'il lui rendrait son fils. Lorsqu'il ne l'eut pas écoutée, la femme lui dit alors : Accepte cet homme à la place de mon fils, et rends-moi mon fils unique. Le gendre du roi accepta avec joie, le croyant un homme de métier, et dit à Paulin : Quel métier connais-tu? Il lui dit : Aucun, je sais seulement soigner le jardin. L'autre acceptant Paulin, rendit le fils à la veuve, et confia au premier son jardin pour en prendre soin. A l'heure du dîner Paulin lui apportait de beaux légumes, il prenait son repas et retournait au jardin.

* Le gendre du roi visitait chaque jour le jardin, se renseignait auprès de * A fol. 29 v° b.
Paulin, en recevait des explications pleines de sagesse et prenait grand plaisir à ses paroles.

Un jour Paulin dit à son maître : Fais attention à ce que tu dois faire, car le roi doit mourir dans une guerre et tu recevras l'emblème de son royaume. Il fut effrayé de la chose et pour le bien du roi il le mit au courant, car il était beaucoup aimé par le roi.

Et le roi dit : Je voudrais aussi voir cet homme. A l'heure du dîner Paulin, selon l'habitude, apporta des légumes, et le gendre du roi montra Paulin au

թագաւորն. Ես զայրդ զայդ աշխարհական գոլ ոչ համարիմ, զի տեսի յայսմ գիշերի եպիսկոպոսունս բազումս եւ զսա ընդ նոսա. եւ սա գաւազան ունէր զոր երբեմն առեալ էր իրաւամբք : Արդ հարց թէ ով է դա : Եւ նա հարցանէր զնա երդմամբ եւ Պօղոս եպիսկոպոս գոլ զանձն խոստովանեցաւ :

Եւ ասէ թագաւորն. Զոր ինչ ասացեր փեսային իմոյ, ասա այժմ ինձ : Եւ Պօղոս ասէ. Այնպէս գրեալ է քեզ. մեռանիս դու ի պատերազմին : Որ եղեւ իսկ, զի մեռաւ

* A fol. 30 r° a. Մունտարոս, եւ թագաւորեաց փեսայ նորա : Եւ կոչեցեալ զՊօղոս * ասէ ցնա. Խնդրեա զինչ եւ կամիս եւ տաց քեզ : Եւ Պօղոս խնդրեաց զգերեալսն յԻտալիոյ եւ ի Կամպանիոյ : Եւ նա շնորհեաց նմա զամենայն. եւ յուղարկեաց նոքօք ընդ սրբոյն Պօղոսի :

Եւ այսպէս Պօղոս նմանեալ Տեառն իւրոյ որ էջ միայն եւ ել բազմօք : Եւ եկեալ Պօղոս յեկեղեցի իւր, եկաց մինչեւ ի խորին ծերութիւն անարատ եւ սուրբ վարուք եւ հանգեաւ ի Քրիստոս ի Սեպտեմբերի Ը. եւ է բարեխօս առ Քրիստոս Աստուած որում փառք յաւիտեանս :

* B p. 123 b. [B * Ծնունդ է ամենասուրբ տիրուհւոյն մերոյ Մարիամու աստուածածնին եւ միշտ կուսին որ ի Յովակիմայ եւ յԱննայէ, ի սուրբ ծնողաց իւրոց. եւ հինգ օր կատարի :

Զամենաշնորհ եւ զճշմարիտ տօնելի աւուրս ծննդեան ծնողին Աստուծոյ, որ սկիզբն եղեւ եւ աղբիւր ամենայն եկեղեցական տօնից, աստուածային հոգին ի ձեռն Սողոմոնի գրուատէ. Ի պտղոյ արդարութեան, ասէ, բուսանի ծառ կենաց : Քանզի եթէ ծառ կենաց

roi. Et le roi dit : Je n'incline pas à croire que cet homme soit un laïque, car j'ai aperçu cette nuit nombre d'évêques et celui-là parmi eux. Il tenait une crosse, qu'il avait autrefois le droit de porter. Or demande-lui qui il est. Il lui demanda sous serment et Paulin avoua être un évêque.

Et le roi lui dit : Dis-moi maintenant ce que tu as dit à mon gendre. Et Paulin dit : Voici ce qui va t'arriver. Tu trouveras la mort dans une guerre. Ce qui arriva en effet. Car le roi des Vandales mourut, et son gendre

* A fol. 30 r° a. régna après lui. Il manda Paulin * et lui dit : Demande-moi tout ce que tu veux et je te l'accorderai. Et Paulin demanda tous les esclaves d'Italie et de la Campanie. Le roi les lui accorda tous, et les fit partir avec saint Paulin.

Ainsi Paulin ressembla à son Seigneur, qui descendit seul et remonta avec beaucoup d'âmes. Paulin retourna à son église [diocèse], y vécut jusqu'à une vieillesse avancée d'une vie pure et sainte, et reposa dans le Christ le 8 septembre. Il intercède auprès du Christ, notre Dieu, à qui soit éternellement gloire.

* B p. 123 b. [B * Nativité de notre très sainte reine Marie, mère de Dieu et toujours vierge, de ses saints parents Joachim et Anna. Fête qui se célèbre cinq jours.

Cette journée pleine de grâce et vraiment digne d'être célébrée, journée de naissance de Celle qui mit au monde Dieu et fut le commencement et la source de toutes les fêtes de l'Église, l'esprit divin en avait déjà fait l'éloge par Salomon qui disait : *Du fruit de la justice germe un arbre de vie*[1]. Car la

1. Pr., xi, 30.

Նոյն ինքն ամենասուրբ աստուածածինն է, որ պտղաբերեաց կենաց պտուղ զՔրիստոս. որոյ մարմինն կեանք է եւ պատճառ կենաց որպէս ասաց. Այս է հացն կենաց իջեալ յերկնից, զի որ ոք ուտիցէ ի սմանէ կեցցէ ի յաւիտեան. եւ որ ուտէ զմարմին իմ՝ կեցցէ վասն իմ, որպէս եւ ես կենդանի եմ վասն Հօր, եւ թէ. մի՛ մեռցի յաւիտեան :

Զի ծառ եւ պտուղ էր որ մեզ պատճառ մեղաց եւ մահու եղեւ, ի ծառ եւ ի պտուղ օրինակի պատճառն լուծման նզովիցն այնորիկ՝ սուրբ ծնողն եւ անխախտաբար որպէս պտուղ ծնեալն ի նմանէ, որոյ կերակրովն կենդանացաք եւ արդարացաք :

Որ եւ առ Աբրահամ օրինակեցաւ ի ծառն, որ անսերմն ծնաւ զաննմանն իւր պտուղ զգառն. որ կենաց պատճառ պտուղ էր Իսահակայ : Որպէս եւ սա առանց առն ծնաւ զաննմանն իւր զԱստուած մարդացեալ, որ փոխանակ * աշխարհի տուաւ յԱստուծոյ ի մահ, եւ կեցոյց զմեզ : * B p. 124 a.

Նոյնպէս եւ առ Ահարոնիւ երեւեցաւ ծառ՝ առանց արմատոյ եւ խոնաւութեան ծաղկեալ եւ պտղաբերեալ զարքայականն ընկոյզ, զոր գաւազան քահանայական : Նոյն է եւ մորենի անկէզ : Զոր եւ Դաւիթ յառաջ երանելով զառ ի բոլոր ազգաց լեզուս պչեալ երանեալն զնոյն կոյս՝ զմիայն մարդն անարատ եւ աստուածապատկեր, որ ոչ ի խորհուրդս կամ ի գործ կամ ի ժանդ աթոռ մեղացն գնաց երբէք, կամ եկաց կամ նստաւ :

très sainte mère de Dieu est l'arbre de la vie qui fructifia le fruit de la vie, le Christ, dont le corps est la vie et la cause de la vie, ainsi qu'il le dit : *Ceci est le pain de vie descendu du ciel, et celui qui en mangera vivra éternellement; et celui qui mangera ma chair, vivra à cause de moi, comme moi je vis à cause de mon Père et il ne mourra jamais* [1].

Car c'est l'arbre et le fruit qui fut pour nous la cause du péché et de la mort ; et à la place de cet arbre la sainte Mère est la cause du relèvement de ces mêmes malédictions. Celui qui naquit d'Elle sans corruption et dont le corps nous sert de nourriture; Celui par lequel nous sommes vivifiés et justifiés, tient la place du fruit.

Abraham vit la même figure sous la forme de l'arbre, duquel naquit sans semence le fruit incomparable, l'agneau, qui fut pour Isaac la cause de la vie et son fruit. De même, Marie donna sans semence virile naissance à son incomparable Dieu fait homme, * qui fut livré, en honneur de Dieu, à la mort à la place du monde coupable. * B p. 124 a.

De même, du temps d'Aaron, apparut un arbre sans racine et sans sève, fleurissant et fructifiant la noix royale : ce fut le bâton sacerdotal. De même le buisson qui ne brûlait point. David, bien avant dans les temps, fit l'éloge de la bienheureuse vierge que plus tard toutes les langues des peuples couvrirent de louanges, là où il parle du seul homme sans tache représentant l'image de Dieu, *qui ne suivit jamais les mauvais conseils, ne s'arrêta à des actions, et ne s'assied jamais sur le siège de la pestilence du péché* [2].

1. Jean, vi, 48-59. — 2. Ps. i, 1.

Զնոյն ապա ծառ կոչէ, որ թէպէտ ընդդէմ անժամ ճաշակեալ պտղոյն նախնոյ զպտուղ իւր ի ժամու տայ, սակայն տերեւն ոչ թափեցաւ. այսինքն զի որպէս ծառ յորժամ տայ զպտուղն իւր յաշունն, զկնի թօթափի տերեւն. այսպէս եւ կին ծնանելովն որդի՝ թառամի եւ լուծանի կուսութիւնն ։ Իսկ տիրամայրն ծնեալ զՔրիստոս՝ անթափելի եւ անլուծանելի պահեցաւ յաւիտեան կուսութեանն անապականութիւն. զի փակեալ մնաց դուռն ի մտանելն եւ ելանելն Աստուծոյ Իսրայէլի ։

Արդ՝ եթէ ծառ կենաց ըստ այսմ ամենայնի՝ պատճառ է բոլորից կենդանութեան երանելի Աստուածածինն. ապա ի գնացս ջուրց տնկելն ըստ Դաւթի, եւ ի պտղոյ արդարութեան բուսանելն ըստ Սողոմոնի, սուրբ ծնունդ նորա է որ այսօր ծնեալ անկեցաւ յաշխարհի՝ դիւրահուպ եւ ի մէջ մարդկան, եւ ոչ սրովբէիւք փակեալ բոցեղէն սրով ։

Եւ բուսաւ ի Յովակիմայ եւ ի յԱննայէ ի յարդարոցն պտուղ արդարութեան՝ նոցա որք վտակօք ջուրց օրինացն էին առոգեալք, եւ ծնան այսօր հոգւոյն շնորհաց վտակօք, եւ մարգարէական ամպոցն եւ վտակաց նախաձայնութեամբ՝ զբոլոր արդարոցն նահապետացն եւ մարգարէիցն արդարագործութեանն պտղոյ զբոյսն սուրբ՝ եւ զփոխարէնն աշխարհի ։

David l'appelle comme un Arbre qui donne son fruit en son temps, en s'opposant au fruit ancien qui fut goûté contre les lois du temps et qui ne perdit point ses feuilles [1]. C'est-à-dire, ainsi que l'arbre qui a donné son fruit en automne, se dépouille ensuite de ses feuilles; de la même manière la femme, en mettant au monde son enfant, sa virginité se flétrit et disparaît. Mais la mère du Seigneur conserva, après avoir mis au monde le Christ, son immaculée virginité éternellement intacte sans flétrissure; car la porte resta fermée à l'entrée comme à la sortie du Dieu d'Israël [2].

Or, si l'arbre de la vie, d'après tout ce qui vient d'être énoncé, est la cause de la vie de tous les êtres, c'est-à-dire la bienheureuse Mère de Dieu; et si cet arbre, d'après David, est planté au courant de l'eau [3], et d'après Salomon, l'arbre pousse du fruit de la justice [4], cela signifie sa sainte naissance, qui eut lieu aujourd'hui, arbre planté dans la terre, d'un abord facile parmi les hommes et qui n'est point gardé par les séraphins à l'épée de flammes.

Et cet arbre poussa de Joachim et d'Anne, des justes, comme fruits de leur justice, de ceux, qui furent arrosés par le courant des eaux de la loi et qui la mirent au monde aujourd'hui par le courant des grâces du Saint-Esprit, annoncée sous la forme des nuages et des cours d'eau par les prophètes; elle, la sainte plante, fruit de tous les justes patriarches et prophètes et don qui équivaut à la terre entière.

1. Ps. I, 3. — 2. Ézéchiel, XXXXIV, 2. — 3. Ps. I, 3. — 4. Pr., XI, 30.

Զի ասելն թէ. Ի պտղոյ արդարութեան * բուսանի ծառ կենաց. զայն յայտ առնէ, զի որպէս ամենայն պտուղ՝ սերմանելով զնմանն իւր ծառ բուսուցանէ. այսպէս ամենայն առաջին նահապետացն եւ արդարոցն որք յԱբելէ, յԵնովքայ, ի Նոյէ, յԱբրահամէ, ի Յովբայ, ի Մովսիսէ, ի Դաւթէ, եւ յամենայն նախահարցն եւ ի մարգարէից՝ գործք առաքինութեան եւ հաւատոյ պտղաբերութեան, այն ամենայն զայս բուսոյց կենաց ծառ՝ ի նոյին զաւակէ եւ յերանայ: * B p. 124 b.

Քանզի Աբրահամու՝ վասն արդարութեան հաւատոյն զոր Աստուած խոստացաւ թէ. Ի զաւակի քում օրհնեսցին ամենայն ազգք երկրի: Զի որք յառաջին կնոջէն ծնեալ՝ զանէծս նորա ժառանգեցին, այժմ ի յայս հոգեւոր նախամայր օրհնեցան. զոր միայն օրհնեալ ի կանայս՝ հոգին գուշակեաց:

Սոյն եւ Դաւթի հեզութեանն եւ սրտին կատարելութեան արդարութեան փոխարէն խոստացեալ եւ երդուեալ եղեւ. յորմէ զաւակն՝ որ յաւիտենական արքայութեամբ մշտնջենաւորելոց էր՝ ծնանելոց էր: Քանզի սա էր եղջիւրն որ ծագելոց էր օծելոյն իւղոյ, եւ ճրագն որ յԱստուծոյ պատրաստելոց էր աշխարհի լուսոյն:

Որով եւ յերանս ամենայն նախահարցն արդարոց սոյն ինքն օրհնեալ լինէր. եւ որդի ի հօրէ իբրեւ մեծ իմն ժառանգութիւն օրհնութեան՝ զսորա նախահայր լինելոյն խոստումն փոխանորդէին: Զի այս էր անդրանկութիւնն՝ զոր Յակոբ ընտրեցաւ եւ Յուդա եւ Եսաւ եւ Ռուբէն խոտեցաւ, այսինքն զօրհնութեանն աղբեր՝ զմերամայրն

Car dire que l'arbre de vie * germe du fruit de la justice, c'est révéler ce mystère [d'aujourd'hui]. Ainsi que tout fruit ensemencé produit l'arbre à sa ressemblance; de même tous les actes de vertu et tout le fruit de la foi à commencer par Abel, Énoch, Noé, Abraham, Job, Moïse, David et tous les patriarches et tous les anciens pères et tous les prophètes, tout cela a produit cet arbre de vie, fruit de leur génération et de leur souche. * B p. 124 b.

C'est bien à Abraham, à cause de la justice provenant de sa foi, que Dieu promit : *Dans ta race seront bénis tous les peuples de la terre* [1]. Et si ceux qui naquirent de la première femme héritèrent de sa malédiction, maintenant ils furent bénis par celle qui fut mystiquement la première mère [en Ève], que le Saint-Esprit annonça *la seule bénie entre toutes les femmes* [2].

Il fut de même promis et juré à David, comme une juste récompense de sa douceur et des perfections de son cœur, qu'il aurait un fils qui jouirait éternellement du royaume. Car c'était lui la corne qui devait pousser au Christ, oint de l'huile, et la lampe qui, par Dieu, devait être préparée pour illuminer la terre.

C'est lui qui devait être béni dans la souche des justes patriarches, et la promesse d'en être le premier père fut, comme un grand héritage de bénédiction, transmise de père en fils. Et c'était aussi le droit d'aînesse, que mérita Jacob, et dont furent privés Juda et Ésaü et Ruben, c'est-à-dire la source de bénédiction, la naissance de la sainte mère du Seigneur de par

1. Genèse, XXII, 18. — 2. Luc, I, 28.

սերմ ի յիւրեանց զաւակացն ծնանել. եւ այս խորհրդով ծառայն Աբրահամու զձեռն ընդ երանօքն նորա եդեալ երդնոյր : Ապա յայտ է՝ թէ որպէս ասէ Սողոմոն. Ամենայն արդարոցն արդարութեամբ եւ աղօթիւք հաշտեալ եւ քաղցրացեալ Աստուած՝ զայս կենդանի ծառոյ զբուսումն եւ զծնունդ՝ աշխարհի պարգեւեաց այսօր, եւ նա բոլոր մարդկութեանս :

* B p. 125 a. Որով ապա՝ տառի պարտ է ածել * զմտաւ զտօնիս մեծութիւն. այսինքն ի Սողոմոնի բանէս ուսեալ, զի չէ փոքր այլ անչափ մեծ՝ մինչ զի կշիռ վարձ եւ փոխարէն տուաւ ամենայն արդարութեան մարդկան, եւ հատուցումն բոլոր գործոց հանուր արդարոցն. մանաւանդ եթէ բիւր աւաւել կատարեալ քան զարժանաւորութիւն գործոց եւ արդարութեանց մարդկան՝ էր հատուցումն շնորհիս պտղոյս. որպէս եւ յառատութենէն Աստուծոյ վայելէր :

Որով յայտ է՝ թէ զոր օրինակ մշակ յորժամ զվարձ քրտանցն ընդունի՝ ուրախանայ եւ հանգչի մեծապէս. այսպէս եւ ամենայն արդարոց հարցն եւ մարգարէից հոգիքն ցնծան այսօր, զի զարդարութեանն իւրեանց եւ զառաքինութեանն քրտանց զփոխարէն հատուցումն շնորհի ընկալան յԱստուծոյ՝ զծնունդ օրհնեալ եւ յուսացեալ զաւակին, որ զՈրդին Աստուծոյ ծնանելոց էր, եւ զաշխարհս ամենայն փրկելոց :

Մանաւանդ առաւելապէս ցնծայ այսօր նոյն ինքն ամենեցուն արարիչն Աստուած Հայր Որդւովն եւ Հոգւովն : Զի թէ ամենայն մարդ յորժամ զկանուխ սկսեալ գործն իւր

leurs descendants, et c'est à cette intention que le serviteur d'Abraham lui prêtait serment, en posant les mains sous les parties secrètes [1]. Il est donc évident, ainsi que le dit Salomon [2], que Dieu, réconcilié et radouci par la justice et les prières de tous les justes, accorda aujourd'hui à la terre et à toute l'humanité la naissance et la croissance de cet arbre vivant.

* B p. 125 a. D'où il nous faut * considérer la grandeur de cette fête, renseignés comme nous sommes par la parole de Salomon, qu'elle n'est point moindre mais d'une grande portée, tellement grande qu'elle fut donnée en récompense et en échange de toutes les justices de l'humanité, et en rétribution de tous les actes des justes en général, surtout parce que cette faveur, ainsi qu'il seyait à l'abondance de Dieu et ce fruit dépassant des milliers de fois totalement le mérite des actes et de la justice humaine.

D'où il est évident que, comme le travailleur lorsqu'il a reçu le prix de ses sueurs, s'en réjouit et se repose grandement, de même aujourd'hui les âmes de tous les pères justes et des prophètes se réjouissent d'avoir reçu de Dieu la récompense de leur justice et des sueurs que les vertus leur ont méritée la naissance de l'enfant bénie et espérée, qui devrait mettre au monde le fils de Dieu et sauver toute la terre.

Et plus que tout autre, se réjouit lui-même le créateur de toutes choses Dieu le Père avec le Fils et le Saint-Esprit, de même que tout homme lorsqu'il

1. Genèse, XXIV, 2 et 9. — 2. Sagesse, XVIII, 21. — Prov., XV, 29.

աւարտէ եւ ի գլուխ հանէ՝ հանգչի եւ ուրախանայ, այլ եւ նաւակատիս առնէ ամենայն բարեկամօքն իւրովք ։ Յորոյ օրինակի՝ ի կատարելն զվկայութեան խորանն՝ զտիպն Մարիամու, մեծագոյն նաւակատիս առնել հրամայէր Աստուած Մովսիսի եւ ժողովրրդեանն, եւ ամենայն իշխանք ցեղիցն ընծայաբերք լինէին կատարման եւ նաւակատեաց խորանին, որ զճշմարիտ Աստուծոյ տաճարս ապացուցանէր ինքեամբ եւ ամենայն իւրայօքն ։

Ծանիր ապա աստի՝ թէ որչափ ուրախութիւն է այսօր Աստուծոյ, զնախ եւ զկանուխ սկսեալն իւր գործ ի գլուխ հանելովն, այսինքն զծնունդն Մարիամու տիրամօր. զոր հաւատամք կանուխ ընտրել եւ հիմնադրել Աստուծոյ եւ յառաջ նկատել ։

Զի թէ Երեմիա՝ յառաջ քան զծնանելն ընտրեալ մաքրեցաւ եւ ծանուցաւ, եւ
առաքեալքն՝ ոչ միայն * քան զծնունդն այլ եւ քան զլինելն աշխարհի յառաջ ընտրեցան. * B p. 125 b.
ծանիր թէ ապա քանի՛ առաւել սա՝ որ ամենայն մարգարէից ընտրութեանն էր պատճառ՝ եւ բոլոր առաքելական գնդին նախակոչ լինելոյն կատարումն ։ Որով եւ նախ քան զամենայնն եւ յառաջ քան զբոլորսն ընտրեցաւ, եւ կանուխ առ ի յԱստուծոյ նախատես խորհուրդն սկսեալ եղեւ եւ հիմնացեալ. զոր եւ չինէր դայն առ ամենայն նահապետօքն եւ մարգարէիւքն ի դարս առաջինս՝ ի բանս եւ յօրինակս նախագուշակս ։

Ապա զի այս՝ որ ամենայնի այնորիկ աւարտ էր եւ գլուխ՝ ի կատարումն եկն այսօր, եւ ծնաւ ամենայն ճշմարտութեանն Աստուծոյ լրումն եւ կատարումն. արդարեւ տօն մեծ

a achevé l'œuvre commencé depuis longtemps, se repose et s'en réjouit et réunit en une fête tous ses amis. D'après cet exemple, après avoir construit le tabernacle du témoignage, qui était l'emblème de Marie, Dieu ordonna à Moïse et au peuple de célébrer une grande fête de dédicace pour l'achèvement et la conservation du tabernacle, tous les chefs des tribus devaient y apporter leurs offrandes. Ce n'était en soi-même et en tout qu'une figure qu'il contenait du vrai temple de Dieu [de Marie].

Reconnaissez donc, par là, la grandeur de la joie que Dieu éprouve aujourd'hui, d'abord d'avoir accompli son œuvre commencé dans les premiers temps, c'est-à-dire la naissance de la mère du Seigneur, Marie, que nous croyons avoir été choisie et préparée par Dieu dès les premiers temps.

Car si Jérémie fut, avant sa naissance, choisi et purifié et annoncé[1], et les
apôtres furent élus, non seulement * avant leur naissance mais avant la créa- * B
tion du monde[2], reconnaissez donc combien plus devait l'être Elle, qui fut la p. 125 b.
cause de l'élection de tous les prophètes et l'achèvement de tout le chœur des apôtres prédestinés. Elle fut avant tout et avant tous choisie; elle fut l'objet des desseins prémédités par Dieu dans les temps les plus reculés, œuvre commencé et fondé, et que tous les patriarches et les prophètes des premiers siècles prédirent par paroles et par figures.

Or, si Elle, qui fut l'achèvement et l'accomplissement de tout cela, vient à l'accomplissement aujourd'hui et, par sa naissance, vérifia tout ce que la

1. Jérémie, I, 5. — 2. Éphésiens, I, 4.

է Աստուծոյ եւ բոլոր աստուածայնոցն ։ Զի թէ վասն Յովհաննու ասէր հրեշտակն Զաքարիայի եթէ․ Բազումք ի ծննդեան նորա խնդասցեն, որչափ առաւել զտիրամօրն Յովհաննու՝ եւ զամենեցուն զերկնաւոր թագուհւոյս եւ զհանուր աշխարհի՝ զերկրի եւ զերկնից դշխոյին ծննդեանն, որպէս է կարծել՝ եթէ բոլորից է պատճառ խնդութեան ։ Որով ապա ցնծասցուք հաւատացեալք ի ծնունդ սորա՝ որ մայր է ամենայն քրիստոնէից, եւ ծնաւ զբոլոր լրման կաթողիկէ եկեղեցւոյ․ զի սկիզբն գոլով անախտ ծննդեան աւազանին՝ որ ի ջրոյ եւ ի հոգւոյ, որ համեմատի ծննդեան Որդւոյն Աստուծոյ՝ որ ի կուսէն եւ ի սուրբ Հոգւոյն ։

Զի որպէս կուսին՝ անհնար էր ծնանիլ մանուկ առանց առն, եւ ծնաւ սուրբ Հոգւովն զՈրդին Աստուծոյ․ այսպէս եւ ջրոյ՝ անմարթ էր ծնանել զմարդիկ որդիս Աստուծոյ․ եւ նոյն Հոգւով՝ որով զօրացաւ կոյսն, զօրացաւ արգանդ աւազանիս, որ է պատկեր նորին սրբոյ կուսին, եւ ծնաք որդիք Աստուծոյ ։

Ապա յայտ է՝ եթէ կոյսն եղեւ սկիզբն եւ բացող աւազանիս հոգեւոր ծննդեան, ինքնին ի Հոգւոյն սրբոյ՝ զեղբայրացեալն մեր ըստ մարմնոյ, եւ զԱստուածն ըստ բնու-
* B p. 126 a. թեան ծնանելովն․ որ ոչ ամօթ համարի եղբարս իւր կոչել զմեզ, * գոլով ինքն անդրանիկ ի մէջ բազում եղբարց ըստ Պօղոսի եւ Դաւթի ։

fidélité de Dieu avait prédit, c'est vraiment une grande fête pour Dieu et pour tous les esprits célestes. Et si l'ange annonçait à Zacharie, pour Jean, que *beaucoup se réjouiront de sa naissance*[1], combien plus pouvons-nous nous imaginer que la naissance de la mère du Seigneur de Jean, de la céleste reine à tous, à tout l'univers, de la reine de la terre et du ciel sera une cause de réjouissance pour tous. Réjouissons-nous donc, fidèles, en la naissance de Celle qui est la mère de tous les chrétiens, qui a enfanté Celui qui est la plénitude de l'église catholique[2], et qui est le principe de la naissance du baptême sans tache, de l'eau et du Saint-Esprit, qui représente la naissance du Fils de Dieu, de la Vierge et du Saint-Esprit.

Car, comme il était impossible à la vierge d'engendrer un enfant sans le concours de l'homme, mais qu'elle mit au monde le fils de Dieu, par le Saint-Esprit, de même l'eau ne pouvait faire naître les hommes fils de Dieu; et par le même Saint-Esprit par lequel la Vierge fut fortifiée, les entrailles des fonts baptismaux, qui sont une image de la sainte Vierge elle-même, furent fortifiées et nous sommes nés fils de Dieu.

Il est donc évident que la Vierge fut le commencement et l'ouverture des fonts baptismaux de la naissance spirituelle, de par le Saint-Esprit, mettant au monde Celui qui est notre confrère de par le corps et Dieu de par sa
* B p. 126 a. nature, qui ne se fait pas honte de nous appeler ses frères[3], étant * l'aîné parmi de nombreux frères d'après Paul[4] et David[5].

1. Luc, I, 14. — 2. Éphésiens, I, 23. — 3. Hébreux, II, 11. — 4. Romains, VIII, 29. — 5. Ps. XXI, 23.

Արդ՝ եթէ նա ինքն Քրիստոս՝ եղբայր կոչեցաւ մեզ, ապա որպէս եւ հայր նորա Աստուած՝ հայր կոչեցաւ մեզ, նոյնպէս եւ մայր նորա աստուածածին Մարիամ, մայր եւ ծնող կոչի մեզ ։ Որով եւ որպէս մայր առ որդիս գթալով, սիրով եւ աղեխի կապեալ էր ի բոլոր հաւատացեալս, զորս եւ մայրաբար զատաս խնամէ. եւ առ Աստուած՝ որպէս առ որդի համարձակութիւն ունելով, եւ ծնողական վստահութեամբ մատչելով մաղթէ զնա. եւ աղերսէ հաւանաբար ։ Զոր ինն ամսեայ յորովայնի կրեաց. զոր մայրաբար ծնաւ. զոր որպէս տղայ ի գիրկս բարձաւ. յաղագս որոյ՝ ի խռովել մտացն Յովսեփայ՝ տրտմեցաւ ։ Վասն որոյ ի խուժէ կասկածոտ Հրէիցն՝ անպարտ ի քրթմնջելն նոցա զկծեցաւ. զոր ստեամբք կերակրեաց. զոր ի խինձս կապուցն պատեաց. զոր արթնութեամբ գգուեաց. զոր համարձակ համբուրեաց. զոր բառնալով յԵգիպտոսի փախուստն չուեաց. յորում կատարելն անձամբ հասակի՝ ցնծայր ։ Որ նմա՝ որպէս որդի մօր՝ հնազանդութեամբ հպատակեաց ։ Որ զինքն՝ որպէս ճշմարիտ ծնող՝ ըստ իւրոց եդելոց օրինացն պատուեաց ։ Որ եւ ի խաչին՝ ի ժամ աւանդելոյ հոգւոյ՝ զամենայն ցաւս չարչարանացն անտես արարեալ, զնորա ողորմելի կիրսն մայրական աղեխին տեսանելով՝ խանդաղատանօք շարժեցաւ, եւ զնա՝ քան զմահուն չափ ի վեր հոգալով՝ աշակերտին յանձն արար ։ Որով ապա սա՝ առ նա անդադար զհաւատացելոց՝ իբրեւ զկրտսեր որդւոց բարեխօսէ. եւ իբրեւ զառ ի յԱդամայ եղբարց՝ մեզ արգահատէ ։ Եւ նա՝ սմա՝ զոր եւ ինքն յօժարութեամբ կամի, որպէս մօր՝

Or si le Christ lui-même fut appelé notre frère, son père, Dieu, fut appelé notre père, et de même sa mère, Marie, fut appelée notre mère qui nous mit au monde. Et, par conséquent, comme mère affectueuse envers ses enfants, elle s'est attachée par amour et par liens affectueux à tous les fidèles, dont elle a pris soin maternellement, et ayant vis-à-vis de Dieu, comme de son Fils, la liberté maternelle, elle s'adresse à Lui et implore pour nous de bonne grâce. Elle s'adresse à Celui qu'elle souffrit neuf mois dans ses entrailles; qu'elle mit au monde comme une mère; qu'elle prit dans ses bras comme un enfant; à cause duquel elle s'attrista, devant les troubles d'esprit de Joseph; à cause duquel elle eut un chagrin, devant la foule des Juifs soupçonneux, murmurant sans raison; qu'elle allaita de son sein; qu'elle enveloppa dans les langes; qu'elle serra contre elle avec vigilance; qu'elle embrassa librement; qu'elle prit, pour se rendre en fuite en Égypte; dont elle était heureuse en le voyant croître; à qui Lui, comme un fils envers sa mère, fut soumis avec obéissance; que Lui, d'après les lois qu'il avait mises, honora comme vraie mère; qui, sur la croix, au moment de rendre l'âme, oubliant toutes les peines du supplice, à la vue des souffrances pénibles de son cœur maternel, en fut touché avec grande tendresse et en prenant soin, supérieur à la mort, la confia à son disciple. Et elle ensuite intercéda incessamment pour tous les fidèles, comme pour ses fils cadets, et nous témoigne de la bienveillance comme aux frères d'Adam; et Il exauce, avec un empressement égal, comme à une mère, tout ce

սովորական ունկնդրութեամբ, զաղաչանս որ վասն մօր ազգականացն՝ եւ իւրոյ անուանեալ եղբարցն՝ լսէ ։

Արդ՝ ապա՝ որպէս առ միածին Բանն՝ զնոյն ինքն զկուսութեամբ ծնող տիրամայրն, եւ * զառ ի նմանէ ծնանիլն ունիմք բարեխօս. այսպէս եւ առ նոյն ճշմարիտ ծնողն Աստուծոյ բանին, զնորին զերանելի ծնողսն եւ զայսօր ի նոցանէ ծնանիլն՝ առցուք օժանդակ ։ Զերանելին ասեմ զՅովակիմ եւ զԱննա, զորս այսմ ծաղկի՝ որ զՔրիստոս մեզ պտղաբերեաց, զաշտս ի մարգարէութեանէն ասլուաք, եւ այս անթառամ շուշանի՝ հովիտս ընձիւղիչ, այսօր գիտացաք զաշտ՝ վասն հոգւոյն խոնարհութեան, եւ շուշան՝ վասն մաքուր զգաստութեանն պայծառութեան. ըստ Սողոմոնի՝ զնոյն տիրամայրն գրուատելով կոչելոյ. Շուշան հովտաց եւ ծաղիկ դաշտաց ։

* B
p. 126 b.

Զորոյ եւ զծնունդն եւ զվերաբերութիւնն ի նոցունց՝ որ բոլորից եղեւ պատճառ փրկութեան, հաւատամք եթէ տօնեն այսօր՝ ոչ միայն նահապետացն խումբք եւ մարգարէիցն գումարք, եւ բոլոր առաքելոցն գունդք՝ հանուր սրբոցն դասուք, ի վերինն Երուսաղէմ այլ եւ հրեշտակացն դասք եւ հրեղէն զօրացն կաճառք լինին ձայնակիցք եւ տօնախմբողք յերկինս, զուարճանալով ընդ մարդկան փրկութիւնս ծագեալ ։

Ըստ որում ունին անսուտ պատմութիւնք, ի նախնեացն Հռովմայեցւոց՝ յերանելոյն Հերոնիմոսէ, որ աշակերտ էր Գրիգորի Աստուածաբանի, եւ ի յայլոց՝ եթէ. Մինչեւ

qu'on veut bien lui demander pour les amis de sa mère et pour ceux qu'Il a appelés ses frères.

* B
p. 126 b.

Et ensuite, comme nous avons eu la mère du Seigneur, * qui l'a mis au monde en toute virginité, comme intercesseur auprès du Verbe unique, en même temps que l'acte d'être né d'Elle; aussi nous prenons aujourd'hui, vis-à-vis de la vraie mère du Verbe de Dieu, comme intercesseurs, ses bienheureux parents et l'acte d'être née d'eux. Je dis les bienheureux Joachim et Anne, qui nous offrirent cette fleur qui nous produisit comme fruit le Christ, et que les prophètes appelèrent pour cela le champ, et la vallée productrice de ce lis immortel, que nous avons reconnue aujourd'hui comme un champ par l'humilité de l'esprit et comme un lis par la splendeur de la pureté des sentiments, selon Salomon, qui appelle, avec tous les éloges, la mère du Seigneur : *lis de la vallée et fleur des champs*[1].

Et nous croyons que sa naissance et sa descendance d'eux qui a été la cause de notre salut, est fêtée aujourd'hui non seulement par le groupe des patriarches, le concert des prophètes, le chœur des apôtres et les légions de tous les saints, en la Jérusalem céleste, mais que les chœurs des anges et des milices flamboyants s'associent aussi pour la célébrer au ciel, se réjouissant du salut qui naît pour les hommes.

Car la vraie histoire des anciens Romains, rapportée par le bienheureux Jérôme, disciple de Grégoire le théologien et par d'autres, raconte qu'avant

1. Cantique des Cantiques, ii, 1.

չեւ եւս ունէին հասարակական սովորութիւն Հռովմայեցիքն զօրս զայս տօնել, տեսին ոմանք ի սրբոցն՝ զի երկնաւոր հրեշտակացն գունդք յայսմ գիշերի մեծաւ ցնծութեամբ զտօն ծննդեան թագուհւոյն պատուէին հրաշափառապէս յերկինս տօնախմբելով յամենայն ամի . եւ զայս տեսին յայսմ գիշերի միանգամ եւ երկիցս :

Յորմէ ապա՝ յերկնաւորացն ընկալեալ եւ երկիր, եւ անտի սովորութեամբ հաստատեալ, եկեղեցի սկիզբն ընկալաւ՝ անխափան զտօնս զայս տօնել : Զորմէ եւ նոքին իսկ երանելիքն՝ Հերոնիմոս եւ այլք որք անտի՝ պատմեն * զեղանակ ծննդեան տիրուհւոյն . զոր եւ մեք՝ խառնելով ընդ մերում նախնական պատմութեանցս զոր ունէաք, գնեմք աստանօր առաջի : * B p. 127 a.

Արդ՝ ամենասուրբ աստուածածինն՝ դուստր էր Յովակիմայ եւ Աննայի : Այս Յովակիմ՝ էր յազգէն Դաւթի . վասն զի երեսներորդ ութերորդ էր ի թոռանցն Նաթանայ որդւոյն Դաւթի : Զի Ղեւի՝ որ էր ի թոռանցն Նաթանայ, ծնաւ զՄելքի եւ զՊանթեա : Մելքի ծնաւ զՀեղի՝ որոյ որդի կոչեցաւ Յակովբ՝ որ էր յազգէն Սողոմոնի, յորմէ ծնաւ Յովսէփ : Իսկ Պանթեա՝ ըստ մերոց պատմողացն՝ ծնաւ զՅովակիմ . իսկ ըստ այլի Լատինացւոցն՝ ծնաւ Պանթեա զՊարփանթեա, եւ նա զՅովակիմ :

Իսկ Աննա՝ էր ի ցեղէն Ղեւեայ՝ դուստր Մատթան քահանայի . զի այս Մատթան քահանայ՝ ունելով զբնակութիւն իւր ի Բեդղեհէմ, եւ ունէր երիս դստերս, զՄարիամ, զՍալիէ, եւ զԱննա : ԶՄարիամ ամուսնացոյց ի Բեթղեհէմ, որ եւ ծնաւ զՍողոմի

que les Romains eussent la coutume générale de célébrer ce jour, quelques-uns parmi les saints remarquèrent que les chœurs des anges célestes, en cette nuit, célébraient avec grande allégresse la fête de la nativité de la sainte Vierge en l'honorant hautement au ciel tous les ans. Et cette vision, ils l'eurent non seulement une fois, mais deux fois en cette même nuit.

Et avec les temps, la terre l'ayant adoptée des esprits célestes et la coutume ayant continué, l'Église commença à célébrer cette fête pour toujours. Et les bienheureux, Jérôme et autres, racontent * les circonstances de la naissance de la reine, que nous reproduirons ici, en les faisant entrer dans les lignes de nos traditions primitives. * B p. 127 a.

Or, la très sainte vierge était la fille de Joachim et Anne. Ce Joachim était de la maison de David, étant le trente-huitième des descendants de Nathan, fils de David. Car Lévi, qui fut un des petits-fils de Nathan, engendra Melki et Panthère. Melki eut pour fils Héli, dont le fils fut appelé Jacob, et qui était de la race de Salomon, d'où naquit Joseph. Quant à Panthère, selon nos historiographes, il engendra Joachim; mais selon les Latins Panthère eut pour fils Barpanthère et ce dernier engendra Joachim.

Anne était de la tribu de Lévi, fille du prêtre Mathan; ce prêtre Mathan avait sa résidence à Bethléem; il eut trois filles : Marie, Solié, et Anne. Il maria Marie à Bethléem, elle eut une fille Solomé, qui fut la sage-femme à

զծանկարարձն Քրիստոսի ։ Նոյնպէս եւ զՍոլիէ՝ ի Բեթղեհէմ զուգեաց առն, որ ծնաւ զԵղիսաբեթ զմայրն Յովհաննու ։ Եւ զԱննա՝ նա Յովակիմայ ի Նազարեթ, որ էր յազգէն Դաւթի եւ Յուդայի ։ Զի թէպէտ փակեալ էր յօրինացն ոչ խառնել երկուց ցեղիցն ի միմեանս՝ զի մի խառնակեսցին բաժանեալ վիճակք ազգացն . սակայն զի Ղեւտացւոցն չգոյր ժառանգութիւն եւ բաժին՝ խառնէին անարգել ընդ թագաւորական ազգն Յուդայ, որպէս եւ Ահարոն ունէր զքոյրն Նաասոնի իշխանին Յուդայ . եւ Յովիդայ քահանայապետ՝ զքոյրն Յովրամայ արքայի ։ Այսպէս եւ Յովակիմ ի Յուդայէ էր՝ եւ ունէր զԱննա ի ցեղէն Ղեւեայ . վասն որոյ ազգական Մարիամու՝ զԵղիսաբեթ ասէր Գաբրիէլ ։

Ուստի ամենասուրբ աստուածածինն ծնեալ լինի ի խառնելոյ երկուց ցեղիցն, ի
* B p. 127 b. Յուդայի եւ Դաւթի՝ որ թագաւորականն * էր տոհմն . եւ Ղեւեայ եւ Ահարոնի՝ որ քահանայապետականն էր ցեղ ։ Զի որ ի նմանէ ծնանելոց էր Քրիստոս, ճշմարիտ թագաւոր՝ եւ յաւիտենական քահանայապետ կալոց էր, ըստ բանին Աստուծոյ թէ . Դու ես քահանայ յաւիտեան ըստ կարգին Մելքիսեդեկի, եւ թէ . Տաց նմա զփառս թագաւորութեան տանն Դաւթի ։ Որով եւ ժառանգութիւն մարմնաւոր հարցն՝ փոխանորդելոց էր . քանզի օծեալքս այսոքիկ էին քահանայք եւ թագաւորք, յորոց բազումք եւ մարգարէք եղեն ։ Վասն որոյ եւ ինքն զնոյն օրինակեալ օծութիւնն՝ ճշմարտապէս

l'occasion de la naissance du Christ. Il maria également Solié à Bethléem, qui mit au monde Élisabeth, la mère de Jean. Quant à Anne, il la donna à Joachim à Nazareth, qui était de la maison de David et de Juda. Bien qu'il fût défendu de par les lois de mêler deux tribus ensemble, afin que les partages séparés des tribus ne fussent mêlés ensemble, cependant, comme les Lévites n'avaient point d'héritage et de partage de terres, ils se mêlaient couramment avec la tribu royale du Juda; ainsi Aaron avait épousé la sœur de Naasson, prince de Juda[1], et le grand prêtre Ioïada, la sœur du roi Joram[2]. De même Joachim, qui était de la tribu de Juda, avait épousé Anne de la tribu de Lévi. C'est pour cela que Gabriel nomma Élisabeth parente de Marie[3].

Par conséquent, la très sainte mère de Dieu doit sa naissance au mélange
* B p. 127 b. de deux tribus, de celle de Juda et de David, qui était la maison royale, * et de celle de Lévi et d'Aaron, qui était la race des grands prêtres. Car Celui qui devait naître d'elle, le Christ, devait être vrai roi et grand prêtre éternellement, d'après la parole de Dieu : *Tu es prêtre pour toujours selon l'ordre de Melkisédech*[4], et : *Il lui donnera la gloire du royaume de la maison de David*[5]. C'est pour cela qu'il devait faire passer à la postérité l'héritage des ancêtres corporels, car ces oints étaient prêtres et rois, et beaucoup d'entre eux furent des prophètes. Aussi Lui, possédant l'onction réelle, que les autres avaient au figuré,

1. Exode ou Moïse, VI, 23. — 2. II Chroniq., XXII, 11. — 3. Luc, I, 36. — 4. Ps. CIX, (CX), 4. — 5. Luc, I. 32.

ունելով եւ ի կատարումն առնելով, օծեալ կոչեցաւ, իբրու բովանդակելով յինքեան զբոլոր օծելոցն շնորհն ։

Որով եւ ի նորին Քրիստոսի, ի կալն եւ ի լինելն ի քահանայական եւ ի թագաւորական զաւակէն՝ մշտնջենաւոր քահանայապետ եւ թագաւոր անվախճան, կատարեցաւ ուխտն Աստուծոյ եւ երդումն՝ զոր ասէ Եզեկիէլ մարգարէն, եթէ. Խափանեցից զուխտն իմ զտուընջեան եւ զգիշերոյ, չլինել արեգական ի լոյս տուընջեան, եւ լուսնի՝ ի լոյս գիշերի. նոյնպէս եւ ուխտն իմ՝ որ ընդ Դաւթի ծառայի իմոյ է՝ խափանեսցի, չլինել նմա զաւակ՝ որ նստցի ի յաւիտեան ի յաթոռ նորա, եւ ի քահանայիցն Ղեւտացւոց արկանել խունկս զամենայն աւուրս ։

Եւ այս՝ յայտ է, զի բաց ի Քրիստոսէ չիք այլ ոք այժմ՝ կամ թագաւոր յորդւոցն Դաւթի յաթոռ նորա, կամ ի Ղեւտացւոցն քահանայապետ՝ քահանայագործող. եւ անսուտ է երդումն Աստուծոյ՝ եւ ուխտն կայ անխափան, որպէս կայ արեգակն եւ լուսին ։ Յայտ է՝ թէ կատարեալ է այս Քրիստոսիւ, որ էր յերկուց զարմիցն մի քա-հանայ եւ թագաւոր ճշմարիտ ։

Դարձեալ՝ այս Յովակիմ՝ հայրն Մարիամու, զոր ցուցաք զոլ որդի Դաւթի, եւ ի թագաւորական ազգէն Յուդայի, էր բնակեալ ի Նազարէթ ուստի կոչելոց էր Քրիստոս ըստ մարգարէիցն ։ Իսկ * Աննա՝ դուստր էր քահանայիցն՝ ի յԱհարոնէ, զի Ղեւտական * B p. 128 a.

et accomplissant la figure, il fut appelé oint, comme réunissant en sa personne toute la grâce des oints.

Par conséquent, en la personne du Christ, étant et provenant, de la race sacerdotale et royale, grand prêtre pour toujours et roi immortel, l'alliance, le serment de Dieu s'est accompli, comme l'annonçait le prophète Ézéchiel : *Je détruirai mon alliance avec le jour et la nuit, le soleil ne devant plus éclairer le jour, et la lune, la nuit; de même sera rompue mon alliance avec David mon serviteur, pour qu'il n'ait plus de fils qui règne pour toujours sur son trône, et avec les prêtres de Lévi, de manière qu'ils ne doivent plus offrir de l'encens tous les jours*[1].

Et c'est évident, qu'à part le Christ, il n'y a personne maintenant qui soit roi parmi les fils de David, siégeant sur son trône, ni un grand prêtre parmi les lévites, qui fasse les fonctions de prêtrise; et le serment de Dieu reste infaillible, et son alliance demeure inébranlable, comme le soleil et la lune qui existent. Il est donc hors de doute que ces choses se sont accomplies en la personne du Christ, qui réunissait, descendant des deux tribus, en une unité le vrai prêtre et le vrai roi.

Donc ce Joachim, le père de Marie, que nous avons démontré être fils de David et de la tribu royale de Juda, demeurait à Nazareth, ville de laquelle le Christ, selon les prophètes, devait tirer son nom[2]. Quant à Anne, * elle * B p. 128 a.

1. Jérémie, xxxiv, 20 et 21 selon la Vulgate. — 2. Matth., ii, 23.

զարմին էր ղեւտակ. եւ էր ի Բեթղեհեմէ, յորմէ Քրիստոսի ծնանիլ ասէին մարգարէքն ։ Այս Աննա՝ ըստ մերոց պատմողաց՝ զուգեցաւ Յովակիմայ միայն, եւ ծնաւ զամենասուրբ աստուածածին կոյսն, եւ այլ ոչ յաւել առնուլ այր ։

Արդ՝ Յովակիմ եւ Աննա արդարք էին եւ անարատք յամենայն բծոյ մեղաց, եւ երկիւղածութեամբ վարէին զկեանս իւրեանց. որով անմեղք եւ անբամբասք ունէին զբոլոր վարս աստուածպաշտութեան առաջի Աստուծոյ եւ մարդկան ։ Ժիրք գոլով յաղօթս եւ ի պահս, եւ կիրթք օրինացն, ընտանիք տաճարին, եւ լցեալք ողորմածութեամբ, եւ աշխատասէրք ի գործս վաստակոց իւրեանց՝ որով եւ մեծատունք յոյժ ։ Եւ զամենայն պտուղ արդեանց իւրեանց՝ յամենայն ամի յերիս մասունս բաժանէին. զմի մասն տային ի տաճարն Աստուծոյ, եւ ի քահանայսն որք պաշտօնեայք էին տաճարին. եւ զերկուսն բաշխէին աղքատաց եւ կարօտելոց. իսկ զերրորդն առնէին ի պէտս իւրեանց եւ ընտանեաց իւրեանց եւ հիւրոց ։

Եւ այսպէս յամենայնի զկեանս իւրեանց չափաւորեալ ունէին, եւ լցեալ երկիւղածութեամբ բարի գործովք կային ընդ միմեանս պարկեշտութեամբ զամս քսան. եւ ոչ լինէր նոցա զաւակ, զի Աննա փակեցաւ ամլութեամբ ։ Որպէս զի արժան էր մօրն եւ սկզբանն ամենայն սքանչելեաց՝ սքանչելապէս ծնանել եւ յամուլ արգանդէ, որպէս եւ ինքն զԲանն Աստուծոյ հրաշազանապէս կուսութեամբ էր ծնանելոց. եւ զկնի ի ներքին

était fille des prêtres de la race d'Aaron, car elle descendait de la tribu des Lévites, et était de Bethléem, ville en laquelle le Christ devait naître selon les paroles des prophètes. Cette Anne, d'après nos historiens, fut unie seulement à Joachim, et mit au monde la très sainte Vierge, mère de Dieu, et ne s'unit plus à d'autre homme.

Or, Joachim et Anne étaient justes et purs de toutes taches de péché; ils passaient leur vie pieusement; par conséquent ils avaient une conduite, devant Dieu et les hommes, innocente et intangible à la calomnie, une conduite pleine de piété. Pleins de zèle pour la prière, le jeûne et l'abstinence, dévoués à la loi, une famille dévouée au temple, pleine de charité, infatigable au travail et par conséquent très riche en biens. Ils partageaient en trois parties le revenu annuel de leurs labeurs, dont ils offraient l'une au temple de Dieu, et aux prêtres, ministres du temple; et la seconde, ils la partageaient aux pauvres et aux indigents; et la troisième partie, ils s'en servaient pour eux, pour la famille et les hôtes.

Ils avaient ainsi réglé leur vie, en toutes choses, et vivaient ensemble pieusement, s'occupant de bonnes œuvres pendant vingt ans. Ils n'avaient point d'enfant, car les entrailles d'Anne étaient fermées par la stérilité. Car il convenait à la mère et à celle qui fut le commencement de tous les miracles, de naître miraculeusement d'entrailles stériles, comme elle-même devait d'une manière particulièrement miraculeuse en toute virginité mettre au monde le

ստուծանէ, ամլածնութեանն՝ բարձրացի ի վերին աստիճան կուսական ծննդեանն :

Վասն այսորիկ՝ ոչ լինէր ըստ հասարակաց եւ բնական սովորութեանն՝ ծնունդ ծնողին Աստուծոյ, այլ երկար աղօթից եւ խնդրուածոց եւ ուխտից պտուղ, որ լինելոց էր ինքն բոլոր աշխարհի՝ սկիզբն եւ աղբեր սրբութեան : Վասն որոյ մինչչեւ ծնեալ էր այն՝ որ ի բոլոր * բնութենէս էր ընծայելոց՝ միայն անբիծ երեխայրի եւ պատարագ հաշտեցուցիչ Աստուծոյ . որ եղեւ հարսն Աստուծոյ Հօր՝ ծնող Միածնին, եւ բնակարան սուրբ Հոգւոյն, խորհրդաբար խոստանային ծնօղքն՝ զի թէ լիցի իւրեանց զաւակ՝ տալցեն զնա նուէր Աստուծոյ : * B p. 128 b.

Եւ այսպէս երթային յամենայն ժամ եւ յամենայն ամի յԵրուսաղէմ, լի ունելով զձեռս պտղով ընծայից՝ եւ պատարագօք բարի գործոց, զի մատուցանէր հանապազ Յովակիմ զընծայս իւր կրկին :

Մերձեցաւ օր Տեառն մեծ, յորում տօնէին զնաւակատիս տաճարին, եւ եկեալ որդիքն Իսրայէլի մատուցանէին զընծայս իւրեանց Տեառն . ընդ որս եկն եւ Յովակիմ ընդ այլ ազգականս իւր, եւ եբեր բազում յօժարութեամբ եւ ջերմ սրտիւ զընծայս իւր Աստուծոյ :

Իսկ քահանայապետքն՝ Ռուփիմ եւ Աբիաթար՝ ընդդէմ կացին նմա եւ ասեն . Չէ պարտ յառաջ մատուցանել քեզ ընծայս Աստուծոյ, վասն զի ոչ ունիս զաւակ ի մէջ

Verbe de Dieu, et s'élever du degré inférieur de stérilité au degré supérieur d'un enfantement virginal.

C'est pour cette raison que la naissance de la mère de Dieu ne s'accomplit point d'après les règles ordinaires de la nature, mais qu'elle fut le fruit de longues prières, de supplications et de vœux, elle qui devait être pour tout le monde le commencement et la source de sainteté. Et c'est pour cela, avant qu'elle naquît, elle qui devait être offerte par toute la * nature seule offrande pure et victime de réconciliation, elle qui fut la fiancée de Dieu le Père, la mère du Fils unique et le receptacle du Saint-Esprit, que ses parents promirent secrètement que s'ils avaient un enfant, ils l'offriraient à Dieu. * B p. 128 b.

Ils se rendaient donc toujours, tous les ans, à Jérusalem, ayant les mains pleines d'offrandes et de dons de bonnes œuvres, car Joachim offrait toujours le double d'offrandes.

Le grand jour du Seigneur dans lequel on célébrait l'anniversaire de la consécration du temple s'approchait. Les enfants d'Israël accourus présentaient leurs offrandes au Seigneur. Joachim s'y rendit avec eux, accompagné de ses parents, et apporta très volontiers et d'un cœur ardent ses offrandes à Dieu.

Mais les grands prêtres Ruphim et Abiathar s'opposèrent à lui en lui disant : Tu ne dois pas présenter tes offrandes à Dieu avant les autres, car tu n'as point d'enfant dans Israël. De même dirent les autres prêtres, en

Իսրայէլի ։ Զնոյն եւ այլ քահանայքն ասէին եթէ․ Յանէծս համարեալ է ըստ օրինացն լինելն ուրեք անորդւոց եւ անզաւակ ի մէջ Իսրայէլի ։

Եւ Յովակիմ տրտմեցաւ յոյժ եւ չկամեցաւ դառնալ վասն ամօթոյն մեծի ի տուն իւր․ զի նախատինս մեծ համարէր ունել յազգականաց իւրոց, որոց առաջի բամբեաց զնա քահանայապետն ։ Եւ նա դարձաւ տրտմեալ ի տաճարէն Աստուծոյ, եւ ոչ երեւեցոյց զինքն Աննայի կնոջ իւրոյ․ այլ գնաց առ հովիւսն իւր եւ անտի յանապատ․ եւ կանգնեաց զվրանն իւր անդ՝ եւ քառասուն աւուրս աղօթէր առ Աստուած լի յուսով, զի այց արասցէ նմա ։

Յայնժամ տեսանէ ի տեսլեան զհրեշտակ Տեառն մեծ լուսով որ մխիթարէր զնա եւ ասէր․ Յովակիմ՝ լուաւ Աստուած աղօթից քոց եւ ընկալաւ զուխտս եւ զընծայս քո, եւ հայեցաւ յողորմութիւնս քո եւ ի գործս քո բարիս ։ Էջ ի տուն քո եւ Աննա կին քո յղասցի եւ ծնցի քեզ մանուկ՝ որ կոչեսցի անուն նորա Մարիամ, եւ եղիցի
* B p. 129 a. անդէն ի մանկութեանն * օրհնեալ պատարագ Աստուծոյ որպէս խոստացար․ եւ լցցէ զնա Հոգին սուրբ յարգանդէ մօր իւրոյ, եւ ի տաճարին Աստուծոյ սնանիցի ։ Եւ այս քեզ եղիցի նշան, զի իբրեւ դարձցիս դու՝ պատահեսցէ քեզ ի դուռն քաղաքին Երուսաղեմի կին քո Աննա, ընդառաջեալ քեզ ուրախութեամբ, որ մեծապէս էր տրտմեալ մինչեւ ցայժմ ընդ յամել քո այդրէն ։

Իսկ Աննա ամուսինն իւր ողբս ողբայր եւ կոծս կոծէր, եւ զգեցաւ հանդերձ սգոյ,

ajoutant qu'il était, d'après la loi, considéré comme une malédiction d'être stérile et sans enfant dans Israël.

Joachim fut pris d'une grande tristesse et ne voulut, à cause de la grande honte, retourner chez lui, croyant s'exposer à une grande insulte de la part de ses parents devant lesquels le grand prêtre l'avait blâmé. Il s'en alla triste du temple de Dieu et ne se montra point à Anne, sa femme; mais il se rendit chez ses bergers et de là dans le désert, où il planta sa tente et se mit à prier Dieu, pendant quarante jours, plein d'espérance d'être visité par lui.

Alors il aperçut dans une vision l'ange du Seigneur, enveloppé d'une grande lumière, qui le consola et lui dit : Joachim, Dieu a exaucé tes prières, tes vœux et tes offrandes, il a vu tes aumônes et tes bonnes œuvres; descends en ta maison, ta femme Anne deviendra enceinte et te donnera une
* B p. 129 a. enfant, dont le nom sera Marie, et qui sera dès * l'enfance bénie et offerte à Dieu, comme sacrifice, ainsi que tu l'avais promis. Le Saint-Esprit la remplira de ses grâces dès les entrailles de sa mère [1] et elle sera élevée dans le temple de Dieu. Et voici un signe pour toi : lorsque tu seras de retour, ta femme Anne viendra à ta rencontre à la porte de Jérusalem [2], pleine de joie, car elle était très triste de ton retard jusqu'à présent ici.

Quant à Anne, son épouse, elle gémissait et sanglotait, elle se vêtit de

1. Paroles tirées de Luc, I, 15. — 2. Imitation de I Rois (I Samuel), x, 2-8.

եւ էջ ի դրախտ իւր եւ եկաց յաղօթս առ Տէր Աստուած եւ ասէ. Տէր Աստուած հարցն իմոց՝ յիշեա զտառապանս իմ, եւ օրհնեա զիս՝ որպէս օրհնեցեր զարգանդն Սառայի եւ ետուր նմա զաւակ զԻսահակ ։

Եւ անկաւ զնովաւ թմրութիւն, եւ հրեշտակ Տեառն երեւեցաւ նմա եւ ասէ. Լուաւ Տէր աղօթից քոց եւ ահա յղասցիս եւ ծնցիս մանուկ, եւ լցէ անուն նորա ընդ ամենայն երկիր ։ Ել դու յԵրուսաղէմ, եւ յորժամ հասցես ի դուռն որ կոչի Ոսկի, եւ անդ պատահեսցի քեզ այր քո Յովակիմ՝ եկեալ յանապատէ. այս ահա եղիցի քեզ նշան ։ Եւ ասէ Աննա. Կենդանի է Տէր Աստուած իմ, եթէ ծնայց արու կամ էգ՝ մատուցից զնա յընծայ Տեառն Աստուծոյ, եւ եղիցի պաշտօնեայ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց ։

Յայնժամ յարուցեալ Աննա գնաց յԵրուսաղէմ, եւ երթեալ ի դուռն զոր ասաց հրեշտակն, հանդիպեցաւ Յովակիմայ ուրախութեամբ զի գայր յանապատէն. ածեալ ընդ իւր ոչխարս տասն անարատս եւ անբիծս՝ զի լինիցի յանուն Տեառն Աստուծոյ, եւ երկոտասան զուարակս փափուկս եւ գեղեցիկս՝ զի լինիցի քահանայիցն եւ ծերոց, եւ հարիւր նոխազս՝ զի լինիցի ամենայն ժողովրդեանն ։ Եւ տեսեալ զմիմեանս ցնծացան յոյժ մեծաւ ուրախութեամբ՝ պատմելով միմեանց զտեսիլն ։ Եւ մտեալ ի քաղաքն՝ գնացին ի տաճարն եւ երկրպագեցին Աստուծոյ ։

Եւ ասէ Աննա. Այժմ գիտացի զի ողորմեցաւ ինձ Աստուած եւ օրհնեաց զիս, եւ ոչ եւս իցեմ այրի եւ ոչ անզաւակ ։

deuil, descendit dans son jardin et se mit à prier le Seigneur Dieu en disant : Seigneur, Dieu de mes pères, souviens-toi de mes tribulations et bénis-moi, comme tu as béni les entrailles de Sara, et lui as donné un enfant, Isaac.

Elle tomba dans une torpeur et l'ange du Seigneur lui apparut et dit : Le Seigneur a exaucé tes prières et voici que tu deviendras enceinte et tu mettras au monde un enfant dont le nom remplira toute la terre. Va à Jérusalem, et lorsque tu seras arrivée à la porte dite d'Or, ton mari Joachim, venant du désert, t'y rencontrera. Ce sera un signe pour toi. Et Anne répondit : Vive le Seigneur, mon Dieu; si je mets au monde un garçon ou une fille, je le présenterai comme une offrande au Seigneur Dieu, et il sera son serviteur tous les jours de sa vie.

Alors Anne se leva, se rendit à Jérusalem; arrivée à la porte que lui avait désignée l'ange, elle rencontra avec joie Joachim qui revenait du désert, emmenant avec lui dix brebis blanches, sans taches, offrande au nom du Seigneur Dieu, et douze génisses tendres et belles, pour les prêtres et les vieillards, et cent boucs, pour tout le peuple. Ils se virent avec grande joie, se racontèrent mutuellement la vision qu'ils avaient eue, et rentrant dans la ville se rendirent au temple et se prosternèrent devant Dieu.

Et Anne dit : J'ai su maintenant que Dieu a eu pitié de moi, qu'il m'a bénie, et que je ne serai plus veuve et sans enfant.

* B p. 129 b. * Եւ հանգեաւ Յովակիմ զօրն, եւ վաղիւն մատոյց զընծայս իւր Տեառն եւ ասէ. Այժմ ծանեայ ճշմարտապէս որ քաւիչն իմ Աստուած քաւեաց զիս եւ եթող զամենայն յանցանս իմ ։ Եւ էջ Յովակիմ ի տանէ Տեառն՝ աւետիս մատուցանէր դստերացն Իսրայէլի ։ Եւ յորժամ լցան աւուրքն ծնաւ դուստր, եւ ասէ Աննա. Մեծ եղեւ հոգի իմ յայսմ աւուր ։ Եւ ի կատարել ըստ կարգի աւուրցն՝ անուանեաց զնա Մարիամ ։

Եւ յորժամ եղեւ տարեկան, արար Յովակիմ ընդունելութիւն մեծ եւ կոչեաց զքահանայս եւ զդպիրս եւ զծերս եւ զժողովուրդն Իսրայէլի՝ եւ առաջի ամենեցուն մատոյց զմանուկն ի ձեռս քահանայապետին ։ Եւ նա օրհնեաց զնա եւ ասէ. Աստուած հարցն մերոց՝ օրհնեա զաղջիկս զայս եւ տուր սմա անուն լինել անուանի յամենայն ազգս յաւիտենից ։ Եւ ասացին ամենայն ժողովուրդն. Եղիցի, եղիցի ։

Եւ դարձեալ մատուցին զաղջիկն առ քահանայսն, եւ օրհնեցին զնա եւ ասեն. Աստուած որ ի բարձունս ես՝ նայեաց ի մանուկս զայս, եւ օրհնեա զսա քոյին օրհնութեամբդ որ ոչ անցանէ ։ Եւ ասացին ժողովուրդն. Եղիցի, եղիցի ։

Եւ առեալ մայրն ի գիրկս իւր՝ տարաւ ի մաքուր սենեակն իւր, եւ օրհնեաց զԱստուած եւ ասէ. Երգեցից Տեառն Աստուծոյ իմոյ նոր օրհնութիւն, վասն զի այց արար ինձ եւ եբարձ զնախատինս որ ի թշնամեաց իմոց, եւ ետ ինձ պտուղ արդարութեան յիշատակ առաջի իւր. ո՞վ պատմեսցէ որդւոցն Ռուբենի՝ եթէ Աննա յամլութենէ

* B p. 129 b. * Joachim se reposa ce jour-là, et le lendemain il présenta ses offrandes au Seigneur et dit : J'ai reconnu maintenant, en toute vérité, que Dieu m'a absous, et m'a remis tous mes péchés. Et Joachim descendit de la maison de Dieu et donna la bonne nouvelle aux filles d'Israël. Et lorsque les journées s'accomplirent Anne mit au monde une fille et dit : Mon âme a grandi aujourd'hui; et la période achevée, selon les usages, elle la nomma Marie.

Lorsqu'elle eut un an, Joachim donna une grande réception; il invita les prêtres, les lévites, les vieillards et le peuple d'Israël et remit, devant tout ce monde, l'enfant entre les mains du grand prêtre, qui la bénit et dit : Dieu de nos pères, bénis cette enfant et donne-lui un nom qui puisse être célèbre parmi tous les peuples éternellement. Et toute l'assistance répondit : Ainsi soit-il, ainsi soit-il.

On remit ensuite l'enfant aux prêtres, qui la bénirent et dirent : Dieu, qui es dans les hauteurs, daigne regarder cette enfant et la bénir de ta bénédiction qui ne passe point. Et toute l'assistance répondit : Ainsi soit-il, ainsi soit-il.

Et la mère, la prenant dans ses bras, l'emmena dans sa chambre pure, bénit Dieu et dit : Je vais chanter au Seigneur, mon Dieu, un nouveau cantique, car il m'a visitée et a ôté de moi l'injure faite par mes ennemis. Il m'a accordé le fruit de la justice, comme un souvenir devant lui; qui racontera aux fils de Ruben qu'Anne a été délivrée de sa stérilité? Les prêtres, les vieil-

ապառնեցաւ : Եւ ուրախացեալ քահանայքն եւ ծերքն եւ ամենայն ժողովուրդն՝ օրհնեցին զամենօրհնեալ մանուկն Մարիամ, եւ գնացին ի յարկս իւրեանց փառաւորելով զԱստուած :

Եւ իբրեւ եղեւ երից ամաց՝ հատին զնա ի ստենէ. կոչեցին զկուսան դստերսն Իսրայէլի, եւ մոմեղինօք լուցելովք տարան զՄարիամ ի տաճարն որպէս ուխտեալ էին : Տարան ընդ նմա եւ պատարագս : Զի թէպէտ ասէր * Յովակիմ թէ. Գուցէ յիշեսցէ մանուկս զհայր կամ զմայր, կացցէ դա այլ եւս ժամանակս. սակայն Աննա ստիպեալ ասելով եթէ. Կատարեսցուք զուխտն զոր խոստացաք : * B p. 130 a.

Եւ իբրեւ տարան զՄարիամ ի տաճարն, եւ բազում պատարագս ընդ նմա, քահանայապետն Զաքարիա՝ եւ այլ քահանայքն ընկալեալ օրհնեցին զնա յոյժ, եւ կարգեցին զնա ի տաճարն ի պաշտօնն Աստուծոյ : Եւ ծնողքն իբրեւ կատարեցին զուխտն իւրեանց՝ դարձան ի տունս իւրեանց :

Իսկ Մարիամ աճէր օր ըստ օրէ՝ եւ կրթէր յամենայն բարիս եւ յօրէնս, եւ սիրէր զԱստուած ջերմեռանդն սրտիւ, եւ յամենայն ժամ տեսանէր յայտնութիւնս հրեշտակաց՝ եւ տեսիլս աստուածայինս : Եւ իբրեւ կատարեցան նմա ամք չորեքտասան՝ կամեցաւ քահանայապետն ամուսնացուցանել զսուրբ կոյսն՝ ըստ սովորութեան այլոց կուսից որք էին ի տաճարն. եւ յայտնութեամբն Աստուծոյ յանձն արար զնա Յովսեփայ՝ որ էր յազգէ Դաւթի. եւ էր յայնժամ ամաց քառասնից, եւ ունէր որդիս յառաջին կնոջէն որ էր վախճանեալ. եւ օրհնեաց զպսակ ամուսնութեան նոցա. որ եւ սպասաւո-

lards et toute l'assistance, émus de joie, bénirent la toute bénie enfant Marie, et retournèrent chez eux en glorifiant Dieu.

Lorsqu'elle eut trois ans, on la sevra. On fit venir les filles vierges d'Israël qui, portant des cierges allumés, conduisirent Marie au temple ainsi qu'on l'y avait vouée. Ils apportèrent avec elles des offrandes. Bien que Joachim disait : * Peut-être l'enfant se souviendra encore de son père et de sa mère, qu'elle reste encore un certain temps à la maison. Mais Anne le pressa en disant : Accomplissons le vœu que nous avons fait. * B p. 130 a.

Et lorsqu'ils conduisirent Marie au temple avec beaucoup d'offrandes, le grand prêtre Zacharie et les autres prêtres la reçurent, en la bénissant beaucoup, et l'admirent au service de Dieu dans le temple. Les parents, après avoir accompli leur vœu, retournèrent chez eux.

Marie croissait de jour en jour et se perfectionnait dans toutes sortes de bien et dans les lois. Elle aimait Dieu d'un cœur ardent et avait toujours des apparitions d'anges et des visions divines. Lorsqu'elle eut accompli ses quatorze ans, le grand prêtre voulut marier la sainte Vierge, selon l'usage des autres vierges qui se trouvaient dans le temple, et par révélation de Dieu il la confia à Joseph, qui était de la maison de David, âgé de quarante ans, et avait des enfants de sa première femme, alors défunte. Il bénit la couronne de leur mariage. Joseph servit la sainte vierge trente et un ans.

րեալ սուրբ կուսին ամս երեսուն եւ մի ։ Յայնժամ ընկալեալ նորա զկոյսն ի քահանայից եւ ի տաճարէն՝ տարաւ ի տուն իւր ի Նազարէթ, եւ ինքն գնաց ի Բեթղեհէմ առնել զպատրաստութիւն հարսանեաց ։

Իսկ Մարիամ մինչդեռ յաղօթս կայր՝ երեւեալ նմա Գաբրիէլ՝ ետ նմա զաւետիս ծննդեանն Քրիստոսի՝ ասելով. Ուրախ լեր բերկրեալ՝ Տէր ընդ քեզ ։ Եւ ողջունէր հրեշտակն զՏալիթայն՝ զայն որ ոչ գիտէր ողջոյն առնն, եւ նոր էր նմա լսել զբանսն այնպիսի ։ Վասն որոյ ասէր. Մի երկնչիր Մարիամ՝ զի գտեր շնորհս յԱստուծոյ. ըստ որում ազդեալ գուշակէր աստուածապէս. Յայսմհետէ երանիցեն ինձ ամենայն ազգք ։

Բայց զի անարգամեծար խոնարհութեամբ՝ արժանի համարեցար զերանութիւն
* B p. 130 b. մարդկան ընդունել, ընկա՛լ * որպէս հաճեցար՝ արժանապէս ի բոլոր լեզուս երանեալ ։ Ընկա՛լ ի մէնջ անմեղադրապէս զքո երանութիւնս, եւ բժշկեա՛ մաղթանօք առ որդին քո՝ զմեր մեղանչականութիւնս ։ Պահեա՛ աստէն ուստի երկնչիմք, եւ փրկեա՛ ի հանդերձելոյն յորմէ զարհուրիմք ։ Արժանացո՛ որում յուսացաք, եւ հանդիպեցո՛ այնմիկ զոր հաւատացաք ։

Ճշմարիտ աստուածածին, անշաղախ մայր, մշտնջենաւոր կոյս, աղօթեա՛ վասն ժողովրդեանս, միջնորդեա՛ վասն եկեղեցւոյ մանկանց. Ձեռն տուր արանց, բարեխօսեա՛

Ayant reçu la vierge des prêtres et du temple, il la conduisit en sa maison à Nazareth, et lui-même se rendit à Bethléem pour y faire les préparatifs des noces.

Quant à Marie, pendant qu'elle se trouvait en prière, Gabriel lui apparut et lui donna la bonne nouvelle de la naissance du Christ en disant : Réjouis-toi, le Seigneur est avec toi. Et l'ange salua cette jeune fille qui n'avait jamais connu la salutation d'un homme et pour qui entendre de telles paroles était une chose nouvelle. Aussi l'ange lui dit-il : *Ne crains point, Marie, car tu as trouvé grâce devant Dieu* [1]. Elle se ressaisit alors et prédit avec assurance : *Dorénavant toutes les générations m'appelleront bienheureuse* [2].

Et comme, avec ton humilité bienveillante, tu as daigné accepter les
* B p. 130 b. louanges des hommes qui te proclament bienheureuse, ô vierge! daigne * accepter avec complaisance les louanges de toutes les langues qui, comme il convient, te proclament bienheureuse, et nos paroles par lesquelles nous te nommons ainsi, et, par ton intercession auprès de ton fils, guéris notre culpabilité. Préserve-nous, ici-bas, de tout ce que nous craignons, et sauve-nous des choses futures, que nous appréhendons beaucoup. Rends-nous dignes de ce que nous espérons et présente-nous à Celui en qui nous avons toujours cru.

Vraie mère de Dieu, mère sans souillure, vierge perpétuelle, prie pour ce peuple, sois la médiatrice pour les enfants de l'Église, tends la main aux hommes, intercède pour les femmes. Inspire ceux qui célèbrent le jour de

1. Luc, I, 28-31. — 2. Luc, I, 48.

վասն կանանց ։ Ազդեա՛ առ տօնիղքս զոր ծննդեան քո ։ Պատրաստ լեր ի փափագումն խնդրողացս զքեզ ։ Հասո՛ զցանկալի կատարումն բոլորիցս ։ Փոյթ լեր քեզ աղօթել վասն տիեզերաց ։

Որ զգինս ամենեցուն ի քեզ տարար . որ զարիւնն որով ազատեցաք ի ծառայութենէ՝ որդին քո ի քէն ստացաւ հարազատապէս ։ Ապա մատիցես մաղթել վասն մեր, որք եւ դրուատեմք զքեզ՝ աղքատ մտօք, անարժան բերանով եւ խոնարհ հոգւով ։

Եւ այսօր զծնունդ անդրանիկ դստերդ մարդկութեանս, եւ հանգուցող երկանց երկրի եւ ի փշոց անիծից՝ զաւակիդ օրհնութեան, ընդ Ադամայ խրախացեալ գովեմք, եւ ընդ Եւայի զտղայութիւն գգուեմք ։ Ընդ բոլոր նախահարցն երկրպագութեամբ ընծայս մատուցանեմք, եւ ընդ տեսողաց խմբին՝ գուշակութեան նոցին բանիւ դրուատեմք ։

Որով գոչեմք առ քեզ ո՛վ տիրուհի, եւ օրհնաբանեմք ընդ Գաբրիէլի . Ուրա՛խ լեր բերկրեալ՝ Տէր ընդ քեզ օրհնեալ, սուրբ Հոգին ի քեզ եկեսցէ . եւ դու օրհնեալ ես միշտ ի կանայս, բարեբանեալ միշտ երանութեամբ՝ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեան ։

Յայսմ աւուր ի Հայս վկայութիւն սուրբ վկայից Մովսէսի, Եղիայի, եւ Դանիէլի, որդւոց թագաւորին * Մազքթաց՝ Սանեսանու, եւ երեք հազար ինն հարիւր եօթանասուն * B p. 131 a.

fête de ta naissance. Sois toujours prête à répondre aux désirs de ceux qui te supplient. Accorde à nous tous l'accomplissement de nos vœux les plus chers. Empresse-toi de prier pour l'univers.

Toi qui as porté en toi la rançon de tous; toi, de qui ton fils a reçu le pur sang, qui nous a délivrés de l'esclavage; adresse-toi à lui, pour le supplier en notre faveur, qui t'offrons nos éloges, d'un esprit pauvre, d'une bouche indigne et d'un esprit humilié.

Nous louons aujourd'hui, pleins de joie avec Adam, ta naissance, ô fille aînée de l'humanité, qui as calmé les douleurs de l'enfantement de la terre et as fait naître de ses malédictions [1] l'enfant de bénédictions, dont nous embrassons, avec Ève, l'enfance. Nous te présentons, prosternés avec tous les patriarches, nos offrandes; et nous faisons ton éloge, dans les termes de prophétie dont s'est servi le groupe des prophètes

Et nous crions à toi, ô Reine! et nous te glorifions avec Gabriel : Réjouis-toi, le Seigneur est avec toi, tu es bénie, et le Saint-Esprit descendra en toi, tu es toujours bénie parmi les femmes, glorifiée toujours et proclamée bienheureuse, maintenant et dans tous les siècles des siècles.

En ce jour, martyre, en Arménie, des saints Moïse, Élie et Daniel, fils du roi Sanessan des * Mazchites, et des trois mille neuf cent soixante-dix compagnons de l'armée, qui étaient disciples du catholicos des Albanais, Grigoris, * B p. 131 a.

1. Genèse, III, 18.

ընկերաց զօրաց նոցա, որ էին աշակերտեալք ի Գրիգորիս կաթողիկոսէ Աղուանից, եւ կատարեցան ի հօրէն իւրեանց ի գլխաւորայս լերինն որ կոչի Գոռոզվու :]

Նաւասարդի Լ, եւ Սեպտեմբերի Թ : Միւսանգամ տօն ծննդեան Աստուածածնին եւ յիշատակ Յովակիմայ եւ Աննայի . եւ յայսմ աւուր Իսահակայ Պարթեւի :

Մեծն Սահակ սուրբ հայրապետն Հայոց՝ որդի էր մեծին Ներսէսի կաթողիկոսին Հայոց, յազգէ սրբոյն Գրիգորի, որ եղեւ իսկ երկրորդ լուսաւորիչ աշխարհիս, զի գիր երեւեցոյց հայոց լեզուիս աստուածատուր պարգեւօք հանդերձ Մեսրոպաւ վարդապետիւ : Թարգմանեաց ի հայ լեզու զհին եւ զնոր կտակարանս :

Եւ ժողովեաց յամենայն գաւառաց մանկունս ուշեղս եւ փափկաձայնս եւ երկարոգիս, եւ ուսոյց զբովանդակ աշխարհս՝ դպրոցս կարգեալ յամենայն տեղիս : Նոյնպէս արար եւ յաշխարհն Վրաց եւ Աղուանից՝ առաքելով անդ զվարդապետն Մեսրոպ :

* A fol. 30 r° b. * Սա կարգեաց կանոնս համաշխարհականս եպիսկոպոսաց եւ աշխարհի երիցանց եւ վանաց, զի մի ամբոխեսցին ընդ միմեանս վասն մտիցն : Արար եւ զչորս աղօթսն գիշերի՝ իւրեանց քարոզիւքն եւ հանգստիւքն :

Եւ էր ի ժամանակս Թէոդոսի Փոքու Յունաց կայսեր եւ Յազկերտի Պարսից արքայի եւ Խոսրովու եւ Վռամշապհոյ եւ Արտաշեսի վերջնոց Հայոց թագաւորաց :

et qui furent martyrisés par leur père, sur la montagne boisée, appelée Corozvou.]

30 NAVASARD, 9 Septembre.

De nouveau fête de la nativité de la mère de Dieu et mémoire de Joachim et d'Anne. En ce jour, fête d'Isaac le Parthe.

Le grand Isaac, le saint patriarche des Arméniens, était fils du grand Nersès, le catholicos des Arméniens, de la famille de saint Grégoire. Il fut en effet le second illuminateur du pays, car il inventa les lettres de la langue arménienne, par une faveur céleste, avec le vardapet Mesrob. Il traduisit en arménien le Nouveau et l'Ancien Testament.

Il recueillit de toutes les provinces des enfants intelligents et possédant de belles voix et doués de force d'haleine. Il enseigna tout le pays, construisant des écoles partout; c'est ce qu'il fit également dans le pays de la Géorgie et des Albanais, en y envoyant le vardapet [Docteur] Mesrob.

* A fol. 30 r° b. * C'est lui qui institua des règles universelles pour les évêques et les prêtres séculiers et réguliers, pour qu'ils ne soient pas troublés au sujet des bénéfices. Il composa les quatre prières de la nuit avec leurs *Karoz* et *Hankist*.

Il vivait au temps de l'empereur Théodose le Jeune des Grecs et du roi Hasguerd [Hisdeguerde] des Perses, et de Khosrow, Vramchapouh et Artachès, les derniers rois d'Arménie.

Եւ յընկենուլն զԱրտաշիր ի թագաւորութենէ Պարսից թագաւորին՝ մատնութեամբ իշխանացն Հայոց, սա ոչ միաբանեցաւ ի խորհուրդս նոցա, այլ ի բաց կացեալ յաթոռոյն նստէր յանապատս, սուգ ունելով ի վերայ աշխարհի որպէս Սամուէլն ի վերայ Սաւուղայ :

Եւ եկեալ առ նա նախարարացն Հայոց՝ զմեղանս յանձն առնելով անկանէին առ ոտս նորա դառնալ ունել զաթոռն : Եւ նա պատմեաց նոցա զաստուածական յայտնութիւնն զոր ետես ի Վաղարշապատ քաղաքի ի մեծ կաթողիկէն՝ յառաջ քան զձեռնադրելն զնա ի հայրապետութիւն . զբառնալ թագաւորութեանն յազգէն Արշակունեաց եւ զհայրապետութիւնն յազգէն սրբոյն Գրիգորի, եւ զայլ անցս նեղութեան որ անցանելոց էր ընդ աշխարհս Հայոց : Եւ ապա թոյլ ետուն նմա կեալ ըստ * կամաց իւրոց : * A fol. 30 v° a.

Եւ կացեալ սրբոյն ի կաթողիկոսութեան ամս յիսուն եւ վեց հանգեաւ խաղաղական մահուամբ, Նաւասարդի Լ. եւ Սեպտեմբերի Թ., թողեալ յիշատակ բարի ամենայն եկեղեցեաց :

Յայսմ աւուր վկայաբանութիւն սրբոյն Սեւերիանոսի Սեբաստացւոյ :

Քրիստոսի վկայն Սեւերիանոս՝ էր ի քաղաքէն Սեբաստիոյ, յաւուրս ամբարիշտ արքային Մաքսիմիանոսի, եւ սպասաւորէր եւ ծառայէր ամենայն սրբոց որ ի բանդս եւ ի կապանս որ վասն Քրիստոսի մարտիրոսանային :

Lorsque le roi des Perses fit abdiquer la royauté à Artachir, par la trahison des princes d'Arménie, Isaac ne prit pas part à leurs desseins, et s'éloignant de son siège, se retira dans une solitude, en pleurant sur le pays, comme l'avait fait Samuel pour Saül.

Les satrapes d'Arménie vinrent le trouver, prenant à leur charge toute la faute, et le prièrent à genoux de revenir réoccuper le siège. Il leur narra la vision divine qu'il avait eue dans la ville de Vagarshapat, dans la grande église métropolitaine [Catholiké], avant qu'il fût sacré patriarche, d'après laquelle la royauté serait enlevée à la dynastie des Archakounis et le patriarcat à la famille de saint Grégoire, et d'autres événements douloureux qui devaient s'accomplir dans le pays d'Arménie. Alors on le laissa vivre * à sa guise. * A fol. 30 v° a.

Le saint occupa le siège du catholicos cinquante-six ans et s'endormit d'une mort paisible le 30 Navasard, le 9 septembre, laissant un bon souvenir à toutes les églises.

En ce jour, martyre de saint Sévérianos de Sébaste.

Le martyr du Christ Sévérianos était de la ville de Sébaste, aux jours de l'empereur Maximien, l'impie. Il servait et soignait tous les saints qui se trouvaient dans les prisons et dans les liens, attendant le martyre pour le Christ.

Եւ կալեալ զնա տարան առաջի դքսին Լիւսիա եւ խոստովանեցաւ զՔրիստոս առաջի հրապարակին ։ Եւ հրամայեաց դուքսն եւ հարին զնա արջառաջլօք եւ երկաթի քերչօք քերեցին զմարմինն ։ Եւ ապա կապեցին յոտն վէմ մի մեծ յոյժ եւ կախեցին ընդ պարիսպ քաղաքին եւ աղօթելով աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ։ Եւ ոմանք քրիստոնեայք գաղտ պահեցին զմարմինն ։ Կատարեցաւ սուրբն Սեւերիանոս Սեպտեմբերի Թ ։

* B p. 131 a. [B * Վերստին տօն է Աստուածածնին ։ Եւ յիշատակ եւ ժողով արդարոցն Յովակիմայ եւ Աննայի ։

Յետ փառաւորեալ եւ ամենասուրբ ծննդեան միշտ կուսին եւ օրհնեալոյն ի կանայս սրբոյ եւ երանուհի տիրամօրն մերոյ՝ լուծողին մեղաց եւ բարձողին նզովից. որով անէծք ծննդեանն բառնալոց էր, եւ պատիժ մահուն ի կեանս դառնալոց ։ Որ հարցն ակնկալութիւն էր, եւ նահապետացն լրումն յուսոյ ։ Որ մարգարէից գուշակութեանցն կնքող՝ եւ աւարտ կատարման լինելոց էր, եւ ամենայն աշխարհի փրկութիւն գալոց էր ։ Որոյ ծնունդն առաւօտ ճշմարիտ էր լուծման գիշերոյն մեղաց՝ եւ ստուերին դժոխոց նշոյլ լուսաւոր փայլեալ իբրու ի ծայրս լերանց, յանձինս սանմ արդարոց ծնողացն շառաւիղեալ՝ զհետ բերող եւ ածող ծագման արդարութեանն արեգական, եւ աստուածգիտութեանն աւուր փրկութեան ։

On le saisit et le conduisit en présence du chef Lysias; il confessa le Christ devant l'assemblée. Le chef ordonna de le frapper avec des nerfs de bœuf et de lui déchirer le corps avec des onglets de fer. On lui attacha ensuite au pied une lourde pierre et on le pendit sur le rempart de la ville. Il rendit son âme à Dieu en priant. Quelques chrétiens cachèrent son corps. Saint Sévérianos mourut le 9 septembre.

* B p. 131 a. [B * De nouveau fête de la mère de Dieu. Et commémoration et réunion des fidèles pour célébrer les justes Joachim et Anne.

Elle vient après la glorieuse et très sainte nativité de la toujours vierge et de celle qui est bénie entre les femmes, la sainte et bienheureuse mère de notre Seigneur, de celle qui enleva le péché et supprima les malédictions, et par qui les malédictions des douleurs de l'enfantement furent enlevées et la peine de mort changée en la grâce de la vie; d'elle qui fut l'espoir de nos pères et l'accomplissement de l'espérance des patriarches; qui mit le sceau sur les prédictions des prophètes et devait en être l'exécution, apportant le salut à toute la terre; dont la naissance fut comme la véritable aurore qui anéantit les ténèbres de la nuit des péchés et l'ombre de l'enfer; un rayon lumineux brillant au sommet des montagnes, c'est-à-dire sortant comme une branche des personnes justes comme ses parents, entraînant et apportant avec elle le lever du soleil de justice et de la science de Dieu du jour du salut.

Վասն որոյ նախ քան զՅովակիմայ եւ Աննայի՝ ամենայն աշխարհի հաւատամք զնա զաւակ ցնծութեան ։ Որով յամենեցուն մեղանչելն եւ ի նուազիլն ի փառացն Աստուծոյ, եթէ ոչ ի կատարումն եւ ի վախճան ժամանակաց՝ Տեառն զօրութեանց թողեալ էր զնա եւ տուեալ մեզ զաւակ՝ զայն որ ի մէջ ողկուզաց, այսինքն ի մէջս եւ յերանս հարցն, եւ ի * սերմանէ արդարոց նահապետացն, եւ ի միտս եւ ի խորս զօրութեան բանից մարգարէիցն, ճիւռ օրհնութեան իւրով ծննդեամբն զատու այսօր, եւ երեւեցաւ յայտնութեամբ յերկրի՝ յորմէ ճշմարիտն բուսաւ որթ միածին Բանն, որով ուռք զտիեզերս լցին՝ յԱստուծոյ մշակեալք եւ սրբեալք, ստուգապէս իբրեւ զՍոդոմ լինէաք եւ Գոմորայ նմանէաք, յայգւոյ անտի Սոդոմայ ունելով որթ եւ ողկոյզ դառնութեան ։ * B p. 131 b.

Որով ապա զնոյն զգիտ ճիւղն օրհնութեան, օրինակ իմն՝ որպէս մանկունք զստինս մխիթարութեան ձգեալ եւ ճմլեալ՝ կշտապինտ վայելեն ամենայն բանաւոր բնութիւնք, տօնիս խորհրդով զնոյն մզելով՝ յանթափելի արբեցութեան զմայլումն հոգեւոր ։

Արդ՝ յետ նորա երանելի ծննդեանն՝ արդար եւ սուրբ օրինաւոր ծնողքն նորա Յովակիմ եւ Աննա, որք իւրեանց առաքինութեանն փոխարէն զձիրն եւ զշնորհն աշխարհի ընկալան, տեսանելով զնոյն ուրախութիւնն հրեշտակաց եւ Աստուծոյ, եւ զխնդութիւնն արդարոց եւ մեղաւորաց, որ զտրտմութիւն լուծանելոց էր, եւ զուրա-

Aussi, nous la considérons et croyons enfant de joie pour toute la terre, bien avant Joachim et Anne. Car, tous ayant péché et étant privés de la gloire de Dieu, si le Seigneur des armées ne nous avait, à l'accomplissement et à la fin des temps, donné cette enfant, parmi les grappes de raisin, c'est-à-dire des reins des ancêtres et de * la semence des justes patriarches, elle dont la naissance fut comparée dans la pensée et dans la profondeur des puissantes paroles des prophètes, assimilée à une semence de bénédiction, parole accomplie aujourd'hui, car elle parut ouvertement à la terre, et c'est d'elle que poussa le vrai cep de vigne, le Verbe unique, dont les branches soignées et cultivées par Dieu remplirent tout l'univers, vraiment nous aurions été comme Sodome et Gomorrhe, la vigne de Sodome ayant des ceps et des grappes d'amertume. * B p. 131 b.

Puisque nous nous trouvons avoir cette grappe de bénédiction, elle devrait être pour nous, à l'exemple des enfants qui aspirent et pressent les seins de consolation, et toutes les créatures intellectuelles devraient s'en réjouir avec intensité, en la pressant la grappe, dans le mystère de cette fête, avec une ivresse spirituelle, qui ne passe point.

Or, par sa bienheureuse naissance, ses justes, saints et légitimes parents Joachim et Anne, qui en récompense de leurs vertus reçurent celle qui était la grâce et un don pour l'univers, la virent comme une joie autant pour les anges que pour Dieu, comme l'allégresse des justes et des pécheurs ; car elle devait faire disparaître la tristesse, ayant de ses propres oreilles entendu [par l'annonciation de l'archange] la nouvelle joyeuse, elle devait attirer cette même

խութիւն ունկամբն խբով յերկնային ծովէն յերկիր այերացուցանելոց, որժամապէս նոքա ուրախութեամբ ցնծային ։ Ոչ միայն զի նոյին երկար ալօթից էր պտուղ, եւ աշխատախանձ քրտանց եւ առաքինութեան վարձ, եւ հրեշտակային աւետեաց ծնունդ, եւ ամլութեան՝ յետ երկար ժամանակի եւ փափագելոյ պտուղ, եւ երկնային պարգեւաց եւ աստուածատուր շնորհի գործք՝ քան թէ բնութեան օրինաց ։ Այլ եւ զի փայլէր ի նա կանուխ եւ յառաջագոյն ի սկզբան անդ շնորհին մեծութիւն ։ Ազդէր եւ ի ծնողացն մաքուր միտս ամենագէտ Հոգին սուրբ զհանդերձեալ ի նմանէ փրկութիւն ։

Յայսմ աւուր յիշատակ սուրբ հօրն մերոյ Սահակայ մեծի կաթողիկոսին Հայոց Մեծաց ։

* B p. 132 a. * Սուրբ եւ մեծ հայրապետն Հայոց Սահակ՝ որդի էր սրբոյն Ներսէսի կաթողիկոսին Հայոց, յազգէ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչի, որ եղեւ իսկ երկրորդ լուսաւորիչ աշխարհին Հայոց եւ լեզուի՝ աստուածատուր պարգեւօք ։ Զի հանդերձ Մեսրոպաւ վարդապետիւ արար գիր Հայոց, եւ թարգմանեաց ի հայ լեզու զհին եւ զնոր կտակարանն, եւ զայլ սուրբ գիրս մեկնութեանց ։

Եւ ժողովեաց յամենայն գաւառաց մանկունս ուշեղս եւ փափկաձայնս եւ երկարոգիս, եւ ուսոյց զբովանդակ աշխարհ զգիր հայերէն՝ զպրոցս կարգեալ յամենայն

joie de la mer du ciel sur cette terre; et alors ils furent saisis de grande joie comme il convenait, non seulement parce qu'elle fut le fruit de longues prières, de sueurs de longs labeurs et la récompense de la vertu; l'enfant annoncée à sa naissance par un ange, souhaitée à cause d'une longue stérilité, l'œuvre du don céleste et de la grâce divine, plutôt que de la loi naturelle; mais encore parce que la grandeur de la grâce brillait en elle dès le début et dès le commencement. Le Saint-Esprit, connaisseur de toutes les choses, avait fait connaître par son inspiration à l'esprit pur des parents le salut futur qui devait s'accomplir en elle.

En ce jour, mémoire de notre saint père Isaac, le grand catholicos de la Grande Arménie.

* B p. 132 a. * Le saint et grand patriarche de l'Arménie Isaac était fils de saint Nersès le catholicos de l'Arménie, de la famille de saint Grégoire l'Illuminateur. Il fut le second illuminateur du pays d'Arménie, et [créateur] de la langue arménienne par les dons de Dieu. Car avec le vardapet Mesrob il inventa les lettres alphabétiques arméniennes et traduisit en langue arménienne l'Ancien et le Nouveau Testament et d'autres saints livres de commentaires [de l'Écriture].

Il recueillit de toutes les provinces des jeunes garçons intelligents, doués d'une belle voix et de force d'haleine; il enseigna à tout le pays les lettres

տեղիս ։ Նոյնպէս արար և յաշխարհին Վրաց և Աղուանից, առաքելով անդ զվարդապետն Մեսրոպ ։

Սա կարգեաց կանոնս համաշխարհականս եպիսկոպոսաց և աշխարհի երիցանց և վանաց․ զի մի ամբոխեսցին ընդ միմեանս վասն մտիցն որ ի ժողովրդենէն ։ Նոյնպէս և վանաց որ առընթեր գիւղից և քաղաքաց էին և անապատականաց, զի ամենայն ոք գիտասցէ զիւր մասն ։ Արար և չորս աղօթսն որ ասի ի գիշերի՝ իւրեանց քարոզիւքն և հանգստիւքն ։

Եւ էր ի ժամանակս Թէոդոսի Փոքու Յունաց կայսեր, և Յազկերտի Պարսից արքայի, և Խոսրովու և Վռամշապհոյ և Արտաշիսի վերջնոց Հայոց թագաւորաց ։

Եւ յընկենուլն Պարսից թագաւորին զԱրտաշիր ի թագաւորութենէն մատնութեամբ Հայոց իշխանացն, սա ոչ միաբանեցաւ ի խորհուրդս նոցա, այլ ի բաց կացեալ յաթոռոյն նստէր յանապատս, սուգ առնլով ի վերայ աշխարհին՝ որպէս Սամուէլն ի վերայ Սաւուղայ ։

Եւ եկեալ առ նա նախարարացն Հայոց՝ զմեղադս յանձն առնլով անկանէին առ ոտս նորա զառնալ և ունել զաթոռն ։ Եւ նա պատմեաց նոցա զաստուածական յայտնութիւնն զոր ետես ի Վաղարշապատ քաղաքի ի մեծ կաթողիկէն՝ յառաջ քան զձեռնադրելն զնա ի հայրապետութիւն․ զբառնալ * թագաւորութեանն յազգէն Արշակունեաց և զկաթողիկոսութիւնն յազգէն սրբոյն Գրիգորի, և զայլ անցսն նեղութեան որ * B p. 132 b

arméniennes, car il fonda partout des écoles. Il fit de même dans le pays des Géorgiens et des Albanais en y envoyant le vardapet Mesrob.

Il établit des règles universelles pour les évêques et le clergé séculier et régulier, pour qu'ils n'aient pas de contestations entre eux à propos des revenus du peuple. Il fit de même pour les couvents qui se trouvaient à proximité des villages et des villes et dans les déserts, afin que chacun connût sa part qui lui revenait. Il composa les quatre prières qui se disent dans l'office de la nuit avec leurs *karoz* et leurs *hankiste*.

Il vivait au temps de Théodose le Jeune, empereur des Grecs, et de Hisdeguerde roi des Perses, et de Khosrow et de Vramchapouh et d'Artachès derniers rois d'Arménie.

Lorsque le roi des Perses eut, par la trahison des princes arméniens, déposé du trône Artachir, Isaac ne s'allia point à leurs desseins, et s'éloignant de son siège, se retira dans la solitude, y pleurant son pays, comme l'avait fait Samuel pour Saül.

Les satrapes arméniens vinrent le trouver et, acceptant tout le blâme, se jetèrent à ses pieds, le priant de revenir et de réoccuper le siège. Il leur fit part de la révélation divine qu'il avait eue dans la ville de Vagarshapat, dans la grande église métropolitaine, avant qu'il fût sacré patriarche, à propos de la disparition * du royaume de la branche des Archakounis et du catholicat de * B p. 132 b.

գալոց էր Հայոց ։ Եւ ապա թող ետուն նմա կալ ըստ կամաց իւրոց, զի ի մանկութենէ սիրէր զանապատական կեանս եւ զլռութիւն հանդարտութեան ։

Քանզի էր յոյժ աղօթասէր եւ պահեցող եւ ժուժկալ յամենայն ճգունս առաքինութեան. էր եւ ջերմասէր յոյժ եւ առատ յողորմածութիւնս եւ ի դարմանս աղքատաց եւ հիւանդաց, եւ միշտ այցելութիւն առնէր այրեաց եւ որբոց ։ Այլ եւ ժիր եւ անձանձիր էր ի վարդապետութիւն Աստուծոյ բանին, եւ զբազումս դարձուցանէր յանհաւատից, ուղղէր եւ զյոլովս ի մեղաւորաց եւ լուսաւորեցուցանէր համօրէն զաշխարհս Հայոց ։

Յարդարէր զեկեղեցիս, եւ կարգաւորէր զվանորեայս, պայծառացուցանէր զտօնս աստուածայինս, եւ կարգէր զյիշատակս սրբոց ։ Ունէր եւ հոգի հեզութեան իբրեւ զՄովսէսին եւ լցեալ էր բովանդակ շնորհօքն Աստուծոյ՝ որ փայլէր ի դէմս եւ ի բանս նորա ։

Սա որչափ եկաց ի հայրապետութեանն՝ զկրօնս անապատաւոր առանձնաւորացն ոչ պակասեցոյց, ունելով ընդ ինքեան կրօնաւորեալ աշակերտս աւելի քան զվաթսուն, որք նոյնպէս զգեցեալ էին խորգ մազեղէն իբրեւ զնա ։ Ընդ երեկս ճաշակելով միանգամ ունդս եւ բանջար լոկ, եւ զգիշերսն յոլով անգամ հանելով ի գլուխ յաղօթս Աստուծոյ, մանաւանդ զամենայն կիրակէսն եւ զտօնսն, եւ նոքօք շրջէր առ ամենեսեան, քարոզէր եւ ուսուցանէր՝ եւ այց առնէր աղքատաց. եւ զոր պարապէր՝ ոչ դադարէր միշտ ի գրելոյ եւ ի թարգմանելոյ ։

la maison de saint Grégoire et de tous les événements fâcheux qui devaient arriver aux Arméniens. Alors ils le laissèrent vivre à sa volonté, car dès son enfance il avait aimé la vie solitaire et le silence de la paix.

Car il aimait beaucoup la prière, était adonné aux jeûnes et à l'abstinence et zélé dans tous les exercices de la vertu. Il aimait aussi les bonnes œuvres, donnait beaucoup d'aumônes, aimait prendre soin des pauvres et des malades et visitait souvent les veuves et les orphelins. Il se dépensait aussi avec ardeur à l'enseignement de la parole de Dieu, il convertissait beaucoup parmi les infidèles, dirigeait la plupart des pécheurs et éclairait tout le pays d'Arménie.

Il organisait les églises et les couvents, rehaussait les fêtes divines et instituait la mémoire des saints. Il avait une âme suave comme Moïse, était plein des grâces de Dieu, qui brillaient sur sa figure et dans ses paroles.

Tout le temps qu'il resta au patriarcat, il ne négligea jamais de mener en sa propre personne la vie des ermites, ayant auprès de lui des élèves moines au nombre de plus de soixante, vêtus comme lui de cilice. Le soir ils ne se nourrissaient que d'un plat de légumes et d'herbage et passaient le plus souvent la nuit en priant Dieu, principalement tous les dimanches et les jours de fête. Il visitait avec ces moines tout le monde, prêchait et enseignait, visitait les pauvres, et à ses moments de loisir ne s'arrêtait d'écrire et de traduire.

Ունէր և շնորհս սքանչելեաց, և առնէր նշանս մեծամեծս. էր և կանխագէտ մարգարէութեան, և տեսանէր և գուշակէր զհանդերձեալսն ։ Ունէր և հոգի գիտութեան և վարդապետութեան՝ և բան իմաստութեան՝ և շնորհք * թարգմանութեան. որով և անխոնջ աշխատութեամբ վաստակեալ թարգմանէր և գրէր ձեռամբ զամենայն սուրբ գիրս և այնպէս առաքինաբար լուսաւորեաց զազգս Հայոց, և պայծառացոյց զեկեղեցի մեկնութեամբք և թարգմանութեամբք ։ Եւ կացեալ առաքինի ճգնութեամբ ամս յիսուն և վեց, և հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս՝ Սեպտեմբերի Թ և Նաւասարդի Լ ։ * B p. 133 a.

Ի սմին աւուր վկայութիւն սրբոյն Սեւերիանոսի ։

Քրիստոսի վկայն Սեւերիանոս՝ էր ի քաղաքէն Սեբաստիոյ՝ յաւուրս ամբարիշտ արքային Լիկիանոսի. և էր ազգական և ընկերակից սրբոց քառասնիցն, որք նախ քան զնա նահատակեցան ի Սեբաստիա. զորս և ինքն յորդորեաց և քաջալերեաց ի վկայութեանն. և էր ի կարգաց սինկղիտոսաց ։ Այլ և քանզի մեծատուն էր՝ ի յընչից իւրոց սպասաւորէր և ծառայէր ամենայն սրբոց ի բանդս և ի կապանս՝ որ վասն Քրիստոսի մարտիրոսանային ։

Եւ կալեալ զնա անօրինացն տարան առաջի Լիւսիա դքսին, և խոստովանեցաւ զՔրիստոս առաջի հրապարակին ։ Եւ հրամայեաց զուգան և հարին զնա արջառաջլօք, և երկաթի քերչօք քերեցին զմարմինն ։ Եւ ապա կապեցին յոտան վէմ մի մեծ յոյժ,

Il avait aussi la grâce des miracles; il opérait de très grands prodiges; il avait le don de prophétie, il voyait et prédisait l'avenir; il possédait l'esprit de science et de la doctrine; il avait la parole de la sagesse et la * grâce de l'interprétation, et par un labeur assidu il traduisait et écrivait de sa propre main toutes les saintes écritures. De par ses vertus il illumina ainsi la nation arménienne et donna un éclat à l'Église par ses commentaires et ses traductions. * B p. 133 a.

Il vécut, consacré à la vertu ascétique, cinquante-six ans et reposa en paix dans le Christ le 9 septembre, le 30 Navasard.

En ce jour, martyre de saint Sévérianos.

Le martyr du Christ Sévérianos était de la ville de Sébaste, aux jours de l'empereur Licinius, l'impie. Il était parent et collègue des quarante saints martyrs, qui furent martyrisés avant lui à Sébaste, que lui avait exhortés et encouragés au martyre. Il était du rang des sénateurs. Et comme il était fort riche, il soignait de ses propres biens et servait tous les saints qui se trouvaient en prison et dans les liens et qui attendaient le martyre pour le Christ.

Les païens l'ayant saisi le conduisirent en présence du chef Lysias. Il confessa le Christ devant l'assemblée, alors le chef ordonna de le frapper avec des nerfs de bœuf et de lui déchirer le corps avec des onglets de fer. On lui attacha ensuite aux pieds une très grosse pierre et on le suspendit aux murs

եւ կախեցին ընդ պարիսպ քաղաքին . եւ աղօթելով աւանդեաց զհոգին առ Աստուած . Եւ ոմանք քրիստոնեայք գաղտ թաղեցին զմարմին նորա :

Կատարեցաւ սուրբն Սեւերիանոս՝ Սեպտեմբերի Թ եւ Նաւասարդի Լ, ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ :

Յայսմ աւուր կատարեցաւ սուրբ մարտիրոսն Խարիտոնոս մեծ տանջանօք վասն Քրիստոսի հաւատոյն ի հեթանոսաց :

Յայսմ աւուր յիշատակ երկու հարիւր սուրբ հարցն Եփեսոսի ժողովոյն, որ եղեւ ընդդէմ Նեստորի՝ որ զՔրիստոս յերկուս որդիս եւ անձինս հատանէր :

* B p. 134 b. * Այս երրորդ ժողով եղեւ ի ժամանակս Թէոդոսի Փոքու, որոց գլխաւորք էին . Կեղեստինոս Պապ Հռոմայ, Կիւրղոս պատրիարք Աղեկսանդրու, Յոբնաղ Երուսաղեմի, Յովհան Անտիոքայ : Որք եւ դաւանեցին զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս Աստուած ճշմարիտ, զնոյն եւ մարդ կատարեալ, միով անձնաւորութեամբ, մի Որդի, մի Տէր, մի Քրիստոս, անբաժանելի եւ անշփոթ միաւորութեամբն : Որով եւ ճշմարիտ աստուածածին զսուրբ կոյսն Մարիամ քարոզեցին, եւ Աստուծոյ իսկ խաչ զփայտն կենաց : Եւ նզովեցին զպիղծն Նեստորիոս, ընկեցեալ յաթոռոյն Կոստանդնուպօլսի : Յերկրորդ ժողովոյն մինչեւ յերրորդն երեսուն ամք են :]

de la ville. C'est en priant qu'il rendit l'âme à Dieu. Quelques chrétiens cachèrent en secret son corps.

Saint Sévérianos mourut le 9 septembre, le 30 Navasard, pour la gloire du Christ notre Dieu.

En ce jour fut martyrisé le saint martyr Chariton avec de grandes tortures pour la foi du Christ par les païens.

En ce jour, mémoire des deux cents saints Pères du concile d'Éphèse, convoqué contre Nestorius, qui partageait le Christ en deux fils et deux personnes.

* B p. 134 b. * Ce troisième concile eut lieu du temps de Théodose le Jeune. Les principaux personnages en furent : Célestin le pape de Rome, Cyrille le patriarche d'Alexandrie, Juvénal de Jérusalem, Jean d'Antioche, qui professèrent notre Seigneur Jésus-Christ vrai Dieu et en même temps vrai homme, en une seule personne, un Fils, un Seigneur, un Christ, en une union inséparable et sans confusion. Et par conséquent ils proclamèrent la sainte vierge Marie, vraie mère de Dieu, et l'arbre de vie vraie croix de Dieu. Ils anathématisèrent l'abominable Nestorius, qu'ils déposèrent du siège de Constantinople. Du deuxième au troisième concile, il y eut une période de trente ans.]

S. A. R. le prince MAX de SAXE
R. GRAFFIN — F. NAU

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOMUS SEXTUS

PARIS
FIRMIN-DIDOT ET Cie, IMPRIMEURS-ÉDITEURS
LIBRAIRIE DE PARIS, 56, RUE JACOB

ALLEMAGNE ET AUTRICHE-HONGRIE
B. HERDER, A FRIBOURG-EN-BRISGAU

1911

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE TER ISRAEL

PUBLIÉ ET TRADUIT

PAR

Le Dr G. BAYAN

Avec le concours de S. A. R. le prince MAX DE SAXE

II

MOIS DE HORI

AVERTISSEMENT

Dans l'édition de ce mois de Hori, le second de l'année arménienne, nous avons suivi les principes qui nous avaient guidés dans l'édition du mois de Navasard.

Nous avons reproduit tout d'abord le texte du fameux manuscrit de la Bibliothèque Nationale de Paris, fonds arménien n° 180, fol. 30 *verso* au fol. 57 *recto*, et nous donnons en note les variantes que présentent sur ce texte l'édition officielle de Constantinople de 1834[1].

Un certain nombre de récits se trouvent uniquement dans le texte de l'édition de 1834, soit que ces récits soient totalement nouveaux soit qu'ils représentent des rédactions différentes. Dans l'un et l'autre cas, nous avons, comme dans le fascicule précédent, ajouté ces additions ou ces rédactions différentes en les renfermant entre deux crochets gras **[ ]**, précédés de la lettre B. Le manuscrit n° 180 reste toujours désigné par la lettre A.

S. A. R. le Prince Max de Saxe a bien voulu relire toutes nos épreuves et nous présenter certaines corrections que nous nous sommes empressés d'accepter. Dans certains cas il a ajouté des notes que nous reproduisons en les faisant suivre des lettres M. de S. Nous nous faisons un devoir de lui présenter nos sincères remerciements.

Dr G. Bayan.

Paris, le 23 juin 1910.

1. *Յայսմաւուրք, ըստ կարգի ընտրելոցն օրինակի Յայսմաւուրաց Տէր Իսրայէլի ։ Կոստանդնուպօլիս* 1834. L'exemplaire dont nous nous sommes servis pour le mois de Hori est celui des RR. PP. Bollandistes. Il nous avait déjà été fort obligeamment communiqué pour notre édition du mois de Navasard.

* Հոռի Ա եւ Սեպտեմբերի Ժ ։ Վկայաբանութիւն երից քերց կուսանացն Մինոդորա, Միտրոդորա եւ Նիմփոդորա ։ * A fol. 30 v° b.

Այս երանելի սրբուհի երեք կուսանքս քորք էին հարազատք, ի ժամանակս Մաքսիմիանոսի անօրէն արքային․ եւ բնակէին մերձ ի ջերմուկսն Բիւթիայ ։ Եւ մատնեցան ի ձեռս Փրուտոնի իշխանի կողմանցն այնոցիկ, եւ ածեալ առաջի իւր հարցանէր ։ Եւ սուրբ կուսանքն որպէս ի միոջէ բերանոյ խոստովանեցան համարձակութեամբ զանունն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։

Եւ հրամայեաց իշխանն նախ զՄինոդորա հարկանել ուժգին եւ հաստ բրօք զսրունսն ջարդել ։ Եւ ի տանջանս աղօթելով աւանդեաց զհոգին իւր ։

Եւ եդին զմարմինն առաջի երկուց քերցն եւ սպառնալեօք պատուէր տայր նոցա ուրանալ զՔրիստոս ։ Իսկ երանելիքն՝ բազում թշնամանօք անարգեցին զանօրէն

1 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B || 3 երանելի *om.* B — քորք] քոյրք B || 4 բնակէին] երկու մելիոն մերձ ի ջերմուկսն Պիթէխսի *add.* B || 5 Փրուտոնի] Փրուտոնոսի B || 6 զանունն] Տեառն *add.* B || 11 երանելիքն] երանելի կանայքն *add.* B.

* Ier HORI, **10 Septembre.** * A fol. 30 v° b.

Martyre des trois sœurs vierges Ménodore, Métrodore et Nymphodore.

Ces trois bienheureuses et saintes vierges étaient sœurs; elles vivaient aux jours de Maximien l'empereur impie, elles habitaient près des thermes de Pythie. On les livra entre les mains de Fronton, président de ces contrées, qui les ayant fait venir en sa présence les interrogea. Les vierges saintes, comme d'une seule bouche, confessèrent avec hardiesse le nom de notre Dieu, le Christ.

Le président ordonna de frapper cruellement d'abord Ménodore et de lui briser les jambes à coups de gros bâtons. Elle rendit son âme en priant, pendant les tortures.

On exposa le corps devant les deux sœurs et le président les engagea avec menaces à renier le Christ. Mais les bienheureuses méprisèrent, avec force

իշխանն. եւ նորա բարկացեալ՝ հրամայեաց զՄետրոդորա հրակէզ առնել եւ բրօք ջարդել զոլոքսն : Եւ այնպէս աղօթելով աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ ապա մատուցին առաջի զՆիմփոդորա, եւ նա եւս փառաւորագոյն խոստովանեցաւ զճշմարտութիւն հաւատոյն Քրիստոսի : Եւ ի կախաղանին քերեցին զկողսն
* A fol. 31 rº a. երկաթի քերչօք : Եւ հարցանէին նմա. * Դառնաս յերկրպագութիւն աստուածոցն : Եւ նա ի տանջանսն ասէր. Կեանք իմ Քրիստոս է, եւ մեռանելն՝ շահ : Աղօթեմ առ Աստուած զի գայց եւ ես զհետ երկուց քերցն իմոց, եւ երեւեցայց առաջի Քրիստոսի եւ ի միասին ուրախասցուք յաւիտեանս : Եւ ջարդեցին եւ զնորա ոլոքսն : Եւ առժամայն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ ի հուր ընկեցին զմարմինս նոցա. յանկարծակի եղեն որոտմունք եւ կայծակունք եւ եկն անձրեւ սաստիկ եւ անկիզելի մնաց մարմինք սրբուհեացն : Եւ ելեալ հուրն այրեաց զՖրոնտոն իշխանն եւ զդահիճսն եւ ապա շիջաւ :

Եւ ոմանք քրիստոնեայք առին զմարմինս սրբոցն եւ թաղեցին պատուով. եւ տօնեցին զյիշատակս նոցա Սեպտեմբերի Ժ :

2 զոլոքսն] եւ երկաթի նգօք փշրեցին զամենայն անդամս նորա *add.* B | 4 զճշմարտութիւն հաւատոյն] զճշմարիտ հաւատսն B || 5 դառնաս] դառնայ յերկրպագութիւն B || 7 զհետ] զկնի B || 8 յաւիտեանս] յաւիտեան B || 10 Եւ ի հուր ընկեցին] Եւ եա ի հուր ընկենուլ B — եղեն] եղեւ B || 11 մնաց] մնացին B — Եւ ելեալ ... շիջաւ *om.* B || 13 Եւ ոմանք քրիստոնեայք առին] զնշխարս սրբոց կուսանացն եւ թաղեցին պատուով մերձ ջերմկաց ջուրցն, եւ բազում բժշկութիւն կատարեն մինչեւ ցայսօր, եւ տօնեցին զյիշատակս նոցա՝ Հոռի Ը եւ Սեպտեմբերի Ժ *add.* B.

insultes, l'impie président, qui, irrité, ordonna de brûler Métrodore et de lui briser les jambes à coups de gros bâtons. Elle rendit ainsi son âme à Dieu en priant.

On mit ensuite en présence du président, Nymphodore; elle aussi confessa plus glorieusement encore la vérité de la foi du Christ. On lui déchira, sur
* A fol. 31 rº a. la potence, les côtes avec des onglets de fer. Et on lui demanda : * Reviens-tu à l'adoration des dieux? Elle répondit parmi les tortures : *Pour moi la vie, c'est le Christ; et la mort m'est un gain*[1]. Je prie Dieu de pouvoir suivre, moi aussi, mes deux sœurs et de paraître devant le Christ afin que nous puissions nous réjouir ensemble éternellement. On lui brisa aussi les jambes. Elle rendit aussitôt son âme à Dieu.

On jeta leur corps au feu; mais il se fit tout à coup des tonnerres et des foudres, une forte pluie se mit à tomber, et les corps des saintes restèrent sans brûler. Le feu s'étendit et brûla le président Fronton et les bourreaux et s'éteignit ensuite.

Quelques chrétiens enlevèrent les corps des saintes et les inhumèrent avec honneur. Ils fêtèrent leur mémoire le 10 Septembre.

1. Phil., I, 21.

Յայսմ աւուր տօն է սրբուհւոյն Բասիլեայ ։

Սրբուհի եւ կոյս վկայն Քրիստոսի Բասիլեա ինն ամաց էր ի Նիկոմիդիա քաղաքին, եւ առաջի Աղեքսանդրի դատաւորին խոստովանեցաւ զՔրիստոս եւ նզովեաց զկուռսն ։

Եւ ապտակեցին զերեսն եւ զան հարին մերկ զանձն եւ թողին զնա, եւ չոյժ մատաղ էր հասակաւն ։ Եւ երթեալ ի վերայ * բարձր վիմի աղօթեաց առ Աստուած եւ աւանդեաց զհոգին իւր ի ձեռս հրեշտակաց ։ * A fol. 31 r° b.

[B * Երկրպագութիւն պատուական Փայտին Քրիստոսի եւ վերստին տօն Աստուածածնին ։ * B p. 133 b.

Բարեբանեալ ես ամենասրբուհի Աստուածածին՝ յամենայն ազգաց սեռից երկրածին, ըստ դուշակելոյ կանուխ քո բանին թէ. Երանեսցեն ինձ ազգ մարդկային ։ Օրհնեալ ես ամենասրբուհի աստուածածին Մարիամ. երկին վեհագոյն՝ աթոռ Աստուծոյ, յորում Աստուած արքայութեամբ իւրով բազմեցաւ ։ Հաստատութիւն հոգեւոր եւ տաճար սրբութեան Աստուծոյ, յորում անանջրպետ Աստուած բնակեցաւ ։

Արեւելք իմանալի՝ ուստի արեգակն արդարութեան ծագեցաւ ։ Լոյս եւ տեղի ապա-

1 Բասիլեայ] Բասիլիայ B || 2 Բասիլեա *om.* B — Նիկոմիդիա] Նիկոմիդեայ B || 3 Աղեկսանդրի] Աղեքսանդրեայ B || 4 զան հարին] զանեցին B || 6 հրեշտակաց] պատկերով ի Քրիստոսէ *add.* B.

En ce jour, fête de sainte Basilissa.

La sainte et vierge martyre du Christ Basilissa avait neuf ans, lorsqu'en la ville de Nicomédie, en présence du juge Alexandre, elle confessa le Christ et anathématisa les idoles.

On la soufflèta sur la figure, on lui flagella le corps à nu et on la laissa en liberté, car elle était d'un âge très tendre. Elle se rendit * sur un rocher élevé, pria Dieu et rendit son âme entre les mains des anges. * A fol. 31 r° b

[B * Adoration du précieux Arbre [croix] du Christ et de nouveau fête de la mère de Dieu. * B p. 133 b.

Tu es louée, très sainte mère de Dieu, de tous les peuples et générations nés de la terre, selon la prédiction anticipée de ta parole : *Les générations des hommes m'appelleront bienheureuse*[1]. Tu es glorifiée, très sainte mère de Dieu, Marie, ciel sublime, trône de Dieu, où s'est assis Dieu dans son royaume. Firmament spirituel et temple sacré de Dieu, où Dieu, sans en être séparé, habita.

Orient mystique, d'où s'est levé le soleil de la justice. Lumière et lieu

1. Luc, I, 48.

ներոյ լուսոյն ճշմարտի, որով սկզբնական թանձրամած խաւարն հալածեցաւ ։ Լուսին լցեալ՝ լուսընկալող լուսոյն ի Հօրէ, որով գիշեր կռապաշտութեանն բարձեալ լուծաւ ։

* B p. 134 a. * Եդեմ փափկութեան՝ որով վաստակ ծանրութեան մեղացն բարձաւ ։ Դրախտ անթառամ հոգեւոր եւ ամենատունկ՝ յորոյ ի մէջն կենաց ծառն անկեցաւ ։ Ծառ կենաց բարեբեր՝ ուստի պտուղն կենդանարար կթեցաւ ։

Երկին բարձրագոյն՝ յորմէ արդարութիւն մեզ երեւեցաւ ։ Երկիր բեղմնաւոր՝ յորմէ ճշմարտութիւն եւ հաց վերաբուսաւ ։ Ամպ լուսաւոր՝ յորում Տէր նստեալ ի թանձրութիւն մարմնոյ մեզ երեւեցաւ ։ Տապան նորոգութեան համածնող փրկելոցս՝ որով աշխարհական հեղեղն ցածեաւ ։ Խուղ աբրահամեան նիւթաւոր՝ յորում Երրորդութիւնն հովանացաւ ։ Ծառ անսերմն ծնող կենդանւոյ՝ յորում բարձող մահու մարդկան գառն պտղաբերեցաւ ։

Սանդուխք երկնի հաւասար՝ յորում Տէր հաստատեալ, ելք մարդկան յերկինս՝ եւ էջք յերկիր հրեշտակացն միջնորդեցաւ ։ Ոչխար խորհրդով յղացեալ՝ յորմէ խայտախարիւ եւ կրկնակի գառն մեզ ծնաւ ։

d'habitation de la vraie lumière, par laquelle fut chassée l'obscurité primitive, intense. Lune pleine, réceptacle de cette lumière qui provient du Père [c'est-à-dire du Christ] par laquelle fut anéantie et dissoute la nuit de l'idolâtrie.

* B p. 134 a. * Éden de délices, par lequel fut supprimée la fatigue du poids des péchés. Paradis immortel et spirituel, rempli de toutes sortes de plantes, au milieu duquel fut planté l'arbre de la vie. Arbre de vie fertile d'où fut cueilli le fruit vivifiant.

Ciel plus élevé, d'où nous est apparue la justice. Terre féconde, d'où a poussé la vérité et le pain. Nuage lumineux sur lequel nous est apparu assis [1] le Seigneur, revêtu d'un corps matériel. Arche de régénération qui nous a engendrés, nous tous qui avons été sauvés, et par laquelle le torrent du déluge universel a décru [2]. Tente d'Abraham matérielle que la Trinité a couverte de son ombre [3]. Arbre sans semence qui a enfanté Celui qui est vivant et qui a produit comme fruit l'agneau qui enleva la mort des hommes.

Échelle élevée jusqu'au ciel, sur laquelle le Seigneur s'est appuyé et qui a servi d'intermédiaire pour la montée des hommes au ciel et pour la descente des anges sur la terre [4]. Brebis enceinte par un mystère d'où nous est né le double agneau tacheté, marqué de diverses couleurs [5].

1. Isaïe, xix, 1. — 2. Gen., vii, 1. — 3. Gen., xviii, 10. — 4. Gen., xxviii, 12. — 5. Gen., xxx, 32. C'est un genre de poésie dont les premiers versets sont rimés. M. de S.

* Յայսմ աւուր նահատակեցաւ սուրբն Վարխսաւայ : * B p. 134 b.

Սա էր միայնակեաց, եւ առ ի յումեմնէ հաւատացելոյ որ վախճանեցաւ՝ զպատուական եւ զկենդանարար արիւնն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի որ հեղաւ ի տիգախոց կողէն նորա, յորժամ խաչեցաւ ի Պոնտացւոյ Պիղատոսէ, եւ ի քահանայապետացն ի յԱննայէ եւ ի Կայափայ :

Զորմէ ասի թէ էր ոմն անուն Յակոբոս որ մերձ պատահեալ խաչին եւ տեսեալ զհրաշսն, էառ ի պահեստ զսուրբ արիւնն ի հեղուլն, եւ ունելով դդմեաց անօթով զնոյն թագուցեալ առ ինքն : Ի վախճանելն իւրում եթող զնա երկու անապատաւոր մարդկան, եւ ըստ ազգս ազգս եկեալ մի ի միոյ փոխանակելով անկաւ յայր ոմն երկիւղած եւ կրօնաւոր որ Վարխսաւա կոչէր, որով բազում բժշկութիւնս եւ սքանչելիս առնէր. եւ յաղագս այնպիսի սքանչելեացն ի գիշերի նենգութեամբ սպանին զնա անհաւատքն : Իսկ գանձն կենաց՝ պատուական արիւնն՝ մնայ ի դդմեայ անօթն յորում էր, առ Մարտիրոս աշակերտ սրբոյն, եւ բազում զօրութիւնս կատարէր :

* En ce jour fut martyrisé saint Barypsaba. * B p. 134 b.

Il était ermite, et avait reçu d'un fidèle qui était décédé, le précieux et vivifiant sang de notre Seigneur Jésus-Christ, qui coula de son côté percé par la lance, lorsqu'il fut crucifié par Ponce-Pilate et par les grands prêtres Anne et Caïphe.

On dit à ce sujet qu'il y eut un certain Jacques qui, se trouvant près de la croix et témoin des miracles, recueillit, pour le conserver, du saint sang lorsqu'il coula. Il le conserva dans un récipient de courge et le tint caché près de lui. A sa mort il le laissa à deux ermites du désert, puis, transmis, de l'un à l'autre, de génération en génération, il échut à un homme pieux et moine qui s'appelait Barypsaba. Ce sang opéra nombre de guérisons et de prodiges; et c'est à cause de ces prodiges qu'une nuit les infidèles le tuèrent traîtreusement. Mais le trésor de la vie, le précieux sang, resta dans le récipient de courge dans lequel il se trouvait, auprès de Martyros, le disciple du saint, et accomplit beaucoup de prodiges.

* B p. 135 a. * Յայսմ աւուր վկայութիւն Յովհաննէս քահանայի նոր վկայի ։

Երանելի նահատակն Քրիստոսի էր ի քաղաքէն Հիերապօլեայ՝ որ այժմ Չմշկածագ կոչի ։ Որդի բարեպաշտ ծնողաց, հեզ, խաղաղարար, համբերող, աղօթասէր, եւ խնամածու որբոց եւ այրեաց. ընդ որ նախանձեալ այլոց երիցանց հալածէին զնա զբազում ժամանակս ։ Եւ նա նեղեալ ի քաղաքէն՝ հրամանաւ այլազգի իշխանին հիմնեաց եկեղեցի փայտակերտ արտաքոյ պարսպին, ի տեղին որ կոչի Կարմիր Ստրուկ, եւ կատարեաց զայն մեծ եւ վայելուչ շինուածովք ։

Զոր տեսեալ թշնամեաց նորա առաւել եւս պչարեցան, եւ երթեալ չարախօս եղեն զնմանէ առաջի իշխանին ։ Եւ նա արբեալ գոլով ի գինւոյ յաւուր յայնմիկ՝ հրաման ետ զօրաց իւրոց եւ երթեալ քակեցին զեկեղեցին, եւ ի մի վայր ժողովեալ զնիւթս շինուածոյն բորբոքեցին հրով ։ Եւ զերանելի երէցն կապեցին յոտից եւ ի ձեռաց եւ արկին ի հուրն. ուր աղօթելով աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ։

Եւ ոմանք ի զինուորաց հատեալ զաջ նորա բերին ի գիշերի առ իշխանն, եւ որպէս ճրագ վառէին մատունք նորա ։ Եւ յայտնի արար Աստուած զանմեղութիւն արդարոյն՝ զի լոյս պայծառ ծագեալ յերկնից ի վերայ մարմնոյ սրբոյն, եւ տեսին ամենայն քրիստոնեայք եւ այլազգիք, եւ անէծս կարդային թշնամեաց նորա ։

* B p. 135 a. * En ce jour, martyre du prêtre Jean, le nouveau martyr.

Ce bienheureux martyr du Christ était de la ville de Hiérapolis, appelée actuellement Tchemechkatzak. Fils de parents pieux, il était doux, pacifique, patient, aimant la prière et zélé pour les orphelins et les veuves, ce dont d'autres prêtres devinrent jaloux et le persécutèrent pendant longtemps. Se trouvant mal à l'aise dans la ville, il érigea, avec la permission du gouverneur infidèle, une église, construite en bois, hors des murs de la ville, à l'endroit dit l'Esclave Rouge, et l'acheva en une grande et belle construction.

Ce que voyant, ses ennemis en furent plus outrés et se rendant auprès du gouverneur, ils le calomnièrent. Ce dernier se trouvant, ce jour-là, grisé par le vin, ordonna à ses soldats d'aller démolir l'église; ils amassèrent dans un endroit tout le matériel de l'édifice et y mirent le feu. Ils lièrent ensuite le bienheureux prêtre par les pieds et les mains et le jetèrent dans les flammes; il y rendit son âme à Dieu en priant.

Quelques-uns parmi les soldats tranchèrent sa main droite et l'apportèrent au gouverneur pendant la nuit; les doigts brûlaient comme des cierges. Mais Dieu révéla l'innocence du juste, par une lumière éclatante qui jaillit du ciel sur le corps du saint, ce que tous les chrétiens et les infidèles aperçurent, et ils lancèrent des malédictions contre ses ennemis.

Եւ ի վաղիւ անդր երթեալ քրիստոնէից հրաման առին յիշխանէն, եւ բարձեալ զսուրբ մարմինն հանդերձ աջովն՝ տարեալ թաղեցին մեծաւ պատուով յեկեղեցւոջ սուրբ Աստուածածնին ի մէջ քաղաքին ։

Կատարեցաւ սուրբ քահանայն Յովհաննէս՝ ի Թուականիս մերում ութ հարիւր յիսուն երկու, Հոռի ամսոյ Ա եւ Սեպտեմբերի Ժ ։]

Հոռի Բ եւ Սեպտեմբերի ԺԱ ։ Վկայութիւն սրբուհւոյն Մանուշակայ որ Իա կոչի ։

Արքայն Պարսից Շապուհ պաշարեաց զքաղաքն Բիզատիզ եւ էառ գերեալս ի քրիստոնէից հազար եւ բնակեցոյց զնոսա ի սահմանս Ուզայեցւոց, ընդ որս էր եւ աղախինն Քրիստոսի Մանուշակ, ծերացեալ եւ անցեալ զաւուրբք, եւ հաստատէր զժողովուրդսն ի հաւատսն Քրիստոսի, եւ զարեգակնապաշտս եւ զհրապաշտս ի Պարսից ուսուցանէր եւ դարձուցանէր յաստուածգիտութիւն ։

Եւ լուեալ վասն նորա Սաբուռիոս որ է Շապուհշահն, հրամայեաց մոգպետին քննել

6 Վկայութիւն սրբուհւոյն Մանուշակայ որ Իա կոչի] Երկրպագութիւն սուրբ խաչին Քրիստոսի Աստուծոյ, եւ վերայն տան Աստուածածնին ծննդեան ։ Եւ վկայութիւն սրբուհւոյն Իա, որ թարգմանի Մանուշակ եւ ընկերաց նորա *add.* B || 7 Արքայն] Շապուհ Սաբուռիոս հրապաշտ արքայն Պարսից *add.* B — Բիզատիզ] Վիզատիս B || 8 հազար] անձն *add.* B — Ուզայեցւոց] Ուզայեցոց B || 11 յաստուածգիտութիւն] յաստուածպաշտութիւն B || 12 լուեալ] լուաւ B — որ է Շապուհշահն *om.* B.

Le lendemain, les chrétiens s'étant rendus auprès du gouverneur et ayant obtenu la permission, enlevèrent le saint corps accompagné de la main droite, l'emportèrent et l'inhumèrent avec de grands honneurs dans l'église de la sainte mère de Dieu au milieu de la ville.

Le saint prêtre Jean mourut l'an huit cent cinquante-deux de notre ère[1], le 1er du mois de Hori, le 10 Septembre.]

2 HORI, **11 Septembre.**

Martyre de sainte Manouchak[2], qui s'appelle Ia.

Le roi des Perses, Chapouh [Sapor], assiégea la ville de Bizatiz et fit, parmi les chrétiens, mille prisonniers qu'il installa dans la région des Ouzaïs; parmi eux se trouvait aussi la servante du Christ Manouchak, vieille et avancée en âge, qui raffermissait les populations dans la foi du Christ et enseignait et convertissait à la science de Dieu les Perses adorateurs du soleil et du feu.

Sapor, c'est-à-dire le Chapouchah, ayant entendu parler d'elle, ordonna

1. 1403 de J.-C. — 2. Au sens étymologique du mot : Fleur de pensée. — C'est sans doute la même martyre qui est célébrée ce même jour dans les synaxaires grecs. M. de S.

զնա և դատել ։ Եւ յոյժ բռնադատեաց զնա ուրանալ զՔրիստոս և պաշտել զարեգակն և զհուր ։ Եւ աղախինն Քրիստոսի զօրացեալ սուրբ Հոգւովն համարձակութեամբ յանդիմանէր զանաստուած մոլորութիւն Պարսից ։

Արկին զնա ի բանդ զամ մի, և ի սովոյ, ի ծարաւոյ, ի ցրտոյ և ի մերկութենէ այնչափ վատնգեալ մարմինն որ եղև իբրև զստուեր ։

Եւ յետ այնորիկ հանին ի բանդէն և ուժգին հարին զհաշեալ մարմին երանելւոյն նռնենի գաւազանօք, մինչև կիսամահ եղեալ և դարձեալ արգելին ի բանդ ։ Եւ թողին
* A fol. 31 vº a. յարգելանի անդ հնգետասան ամիս և ապա հանին ի բանդէն * և կապեցին բարակ չուանօք զոլորսն և զբարձսն և դնեցին ի մամուլս մինչև ճարճատել ոսկերացն և դարձուցին ի բանդն ։

Եւ յետ աւուրց ինչ հանին ի բանդէն և պրկեցին յորսայս, և փոկովք ձաղկեցին զկուրծսն և զորովայնն, և կիսամահ արարեալ հանին ի քաղաքէն արտաքս և հատին զգլուխն նորա ։ Եւ անուշահոտութեամբ լցաւ երկիր և դահիճքն յիմարեցան ։ Եւ երկնայինքն զարմացան ընդ համբերութիւն աղախնոյն Աստուծոյ ։

Եւ կին մի բարեպաշտ ամուսին լեալ մոգպետի ումեմն՝ հազիւ կարաց առնուլ

1 բռնադատեաց] բռնադատեալ B || 2 սուրբ Հոգւովն] Տերամբ B || 4 ի ցրտոյ *om.* B || 5 զստուեր] ստուեր B || 7 եղեալ] եղև B — թողին յարգելանի] թողեալ ի յարգելանս B || 9 զբարձսն] և զբազուկսն *add.* B || 12 ի քաղաքէն] արտաքոյ քաղաքին B || 13 նորա *om.* B — Եւ անուշահոտութեամբ ... Աստուծոյ *om.* B || 15 մոգպետի ումեմն] մոգպետին B — կարաց] կարացեալ B.

au chef des mages de la soumettre à un interrogatoire et de la juger. Celui-ci la contraignit beaucoup à renier le Christ et à adorer le soleil et le feu. Mais la servante du Christ fortifiée par le Saint-Esprit réfuta avec hardiesse l'erreur impie des Perses.

On la jeta en prison pendant un an; son corps s'affaiblit tellement par la faim, la soif, le froid et la nudité qu'il devint comme une ombre.

Ensuite on la fit sortir de la prison; on frappa cruellement avec des verges de grenadier le corps épuisé de la bienheureuse, jusqu'à la rendre à moitié morte, et on l'interna de nouveau dans la prison. On l'abandonna,
* A fol. 31 vº a. dans la prison, pendant quinze mois; ensuite l'en ayant fait sortir, * on lui lia avec des cordes fines les jambes et les cuisses, qu'on soumit à une presse jusqu'à ce que les os se fussent disloqués avec bruit, et on la réintégra dans la prison.

Quelques jours après on la fit sortir de prison, on la lia fortement, étendue sur le dos, et on flagella avec des lanières la poitrine et le ventre et l'ayant laissée à moitié morte, on la transporta hors de la ville où on lui trancha la tête. L'endroit fut rempli d'une odeur suave et les bourreaux devinrent fous. Les esprits célestes furent étonnés de la patience de la servante de Dieu.

Une femme pieuse, qui avait été l'épouse d'un chef des mages, put avec

զնշխարս սրբուհւոյն եւ գաղտ ի պարտիզի իւրում թաղեաց ։ Եւ ամենեքեան որ ի Պարս էին քրիստոնեայք՝ գնացին ի տեղին եւ ողբալով խնդրէին զմարմինն եւ չգտանէին ։ Եւ զհողն արիւնախառն հաւատովք օծանէին զմարմինս իւրեանց եւ ողջանային ի ցաւոց իւրեանց ։

Կատարեցաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի Իա, որ է Մանուշակ, Սեպտեմբերի ԺԱ ։

Յայսմ աւուր վարք աղախնոյն Աստուծոյ Թէոդորայ ։

Յաւուրս Զենոնի արքային ի քաղաքին Աղէկսանդրիա * էր Թէոդորա առնակին, գեղեցիկ տեսլեամբ եւ մեծատուն յոյժ ։ Եւ այր մի երիտասարդ, որդի մեծատան իշխանի, ցանկացաւ Թէոդորայի ի գործ պղծութեան եւ բազում գանձս ծախեաց ի միջնորդս եւ ի պատգամաւորս եւ ոչ կարաց հասանել ցանկութեանն ։ * A fol. 31 v° b.

Գնաց առ կին մի կախարդ, խոստացաւ նմա ոսկի, արծաթ. եւ այնչափ ջանաց կախարդն այն ի բազում աւուրս սատանայական գործակցութեամբն, մինչեւ պատրեալ զԹէոդորա, եւ ասէ ցնա. Ի մուտ արեգականն՝ Աստուած ոչ գիտէ զգործս մարդկան,

1 սրբուհւոյն] նորա B || 2 չգտանէին] ոչ գտանէին B || 3 հաւատովք] ժողովեալ *add.* B — իւրեանց] իւրաքանչիւրոց B || 5 Սեպտեմբերի ԺԱ] եւ Հոռի Բ *add.* B || 6 վարք աղախնոյն Աստուծոյ Թէոդորայ] յիշատակ է աղախնոյն Քրիստոսի Թէոդորայ B || 7 առնակին] առն կին B || 9 ի գործ պղծութեան] ի գործ աւփանաց B || 12 պատրեալ] պատրեաց B || 13 ցնա *om.* B — մուտ] մուտս B.

beaucoup de peine recueillir les restes de la sainte et les inhuma, en secret, dans son jardin. Tous les chrétiens qui se trouvaient en Perse, se rendirent à l'endroit et cherchèrent, avec des gémissements, le corps, mais ne purent le trouver. Ils mirent de la terre mêlée au sang, avec foi, sur leur corps et guérirent de leurs maux.

La sainte martyre du Christ Ia, c'est-à-dire Manouchak, mourut le 11 Septembre.

En ce jour, vie de la servante du Christ Théodora.

Aux jours de l'empereur Zénon, vivait dans la ville d'Alexandrie * une femme mariée, Théodora, belle de visage et fort riche. Un jeune homme, fils d'un prince riche, convoita Théodora pour un acte impur et prodigua beaucoup d'argent aux intermédiaires et négociateurs, mais ne parvint pas à réaliser son mauvais désir. * A fol. 31 v° b.

Il alla trouver une sorcière et lui promit de l'or et de l'argent ; elle fut si entreprenante cette sorcière, pendant de nombreux jours, avec la coopération du démon, qu'elle arriva à tromper Théodora et lui dit : Au coucher du

քանզի ոչ տիւ է եւ գիշեր ։ Եւ այսմ պատրողական բանիւքս խաբեցաւ Թէոդորա եւ անկաւ ի մեղս ընդ երիտասարդին ։

Եւ յորժամ գնաց ի տուն իւր ծանեաւ զխաբէութիւնն, բախէր զկուրծսն եւ դառն արտասուօք լայր ։ Ասէ ցնա այրն իւր ․ Ընդէ՞ր հեծես եւ զի՞նչ եղեւ քեզ որ այդպէս աշխարես ․ ես կենդանի եմ եւ քեզ ինչ ոչ է պակաս ։ Ասէ Թէոդորա ․ Վա՜յ ինձ որ կորուսի զզգաստութիւն պարկեշտութեանս իմոյ ․ եղուկ եմ ես ընդ չարիսն իմ զոր գործեցի թշուառականս ։ Եւ զեղեալ մեղսն ոչ յայտնէր ։

Եւ յորժամ ել այրն ի տանէն, գնաց Թէոդորա առ կոյս մի կրօնաւոր եւ ասէ ․ Բե՛ր
* A fol. 32 r° a. ինձ զաւետարանն * զի վիճակ ընկեցից վասն մեղաց իմոց, քանզի այսօր հայհոյութեան գործ գործեցի եւ կամիմ իմանալ եթէ գիտա՞ց Աստուած զգործն ։ Ասէ երանելին կինն ․ Խաբեցար, ո՛վ դուստր իմ, զի ոչ ինչ է զոր Աստուած ոչ գիտէ ։ Ընկէց Թէոդորա վիճակ եւ ել բանս այս ․ Զոր ինչ գրեցի՝ գրեցի ։

Եւ ծունր եդեալ հարկանէր զգլուխն ուժգին ընդ երկիր, եւ ասէր ․ Վա՜յ ինձ մեղաւորիս, ո՞րպէս ազատիմ ի մեղացս ։ Եւ յարուցեալ գնաց ի տուն ․ եւ գերծեաց

3 զկուրծսն] զկուրծն B ‖ 4 լայր] ողբայր B ‖ 5 ինչ ոչ է] ոչ ինչ է B ‖ 6 իմ *om.* B ‖ 7 զեղեալ մեղսն] զեղեալսն ոչ յայտնեաց B ‖ 8 կոյս մի] կին մի B ‖ 10 գործ] գործս B ‖ — զգործն] զգործս իմ B ‖ 11 զի ոչ ինչ է զոր Աստուած ոչ գիտէ] զի ոչ ինչ իցէ զոր Աստուած ոչ գիտիցէ B ‖ 13 զգլուխն] իւր *add.* B.

soleil, Dieu n'a pas connaissance des actions de l'homme, car il ne fait ni jour, ni nuit. A ces paroles trompeuses Théodora se laissa prendre et commit le péché avec le jeune homme.

Lorsqu'elle retourna chez elle et reconnut la duperie, elle se frappa la poitrine et pleura à chaudes larmes. Son mari lui dit : Pourquoi gémis-tu et que t'est-il arrivé que tu soupires tant? Je suis encore en vie et il ne te manque rien. Théodora répondit : Malheur à moi, qui ai perdu ma modestie et ma pudeur! Que je suis malheureuse d'avoir commis la mauvaise action! Mais elle ne dévoila point le péché commis.

Après que son mari eut quitté la maison, Théodora se rendit auprès d'une
* A fol. 32 r° a. vierge religieuse et lui dit : Apporte-moi l'évangile, * pour que je tire au sort à propos de mes péchés, car j'ai commis aujourd'hui un acte de blasphème et je veux savoir si Dieu a connaissance de mon acte. La bienheureuse femme lui répondit : Tu as été trompée, ma fille, car il n'y a rien que Dieu ne connaisse pas. Théodora tira au sort et il sortit ce texte : *Ce que j'ai écrit, je l'ai écrit*[1].

Alors se mettant à genoux, Théodora frappa violemment sa tête contre terre et dit : Malheur à moi, pécheresse! comment vais-je me délivrer de mes péchés? Et elle se leva, retourna chez elle, rasa les cheveux de sa tête

1. Jean, XIX, 22.

զգլուխն իւր առնաբար եւ մերկացաւ զկանացի զգեստն եւ զոսկին հանեալ ի բազկացն եւ ի պարանոցէն եւ յականջացն եւ զգեցաւ զգեստ առն իւրոյ ։ Եւ ել ի տանէն եւ ի քաղաքէն եւ գնաց յութեւտասնեկնի վանս եւ ազդեցոյց ի ձեռն դռնապանին հօր վանացն ։ Եւ նա հրամայեաց փակել զդուռն եւ ոչ ետ թոյլ մտանել, փորձելով եթէ. Գազանք մարտիչքն ընդ նմա եւ ոչ փախիցէ, յայնժամ առցուք զնա ի վանս ։

Եւ ի գիշերին յայնմիկ երթեալ գազանացն մինչեւ ի դուռն եւ յորժամ տեսանէին զնա փախչէին, եւ ընդ առաւօտն մուծին զնա ի վանսն ։

Եւ նորա մտեալ երկիր եպագ եւ ասէ. Ընկալարուք զիս վասն Քրիստոսի եւ եղէց լուացող ոտից ձերոց եւ աւելածու վանացս ։ Ասէ հայրն առաջի * ամենայն եղբարցն. * A fol. 32 r° b.
Որդեակ՝ զի՞նչ պատճառս եկիր առ մեզ. միթէ ումեք պարտի՞ս ինչ, միթէ մարդասպանութի՞ւն գործեցեր, միթէ յումեքէ նեղութի՞ւն ինչ ունիցիս, միթէ ի ծառայութենէ փախեար ։ Ասէ Թէոդորա. Ոչ տէր, այլ եկի լալ եւ ապաշխարել զմեղս իմ ։

Ասէ հայրն. Եւ զի՞նչ անուն է քո ։ Եւ նա ասէ. Թէոդորոս ։ Ասէ հայրն. Եղբայր Թէոդորոս, ծանր է ծառայութիւն վանացս եւ անբաւ պահք եւ ապաշխարութիւն.

1 մերկացաւ] մերկեալ B — ի բազկացն] ի ձեռաց իւրոց B || 2 տանէն] իւրմէ *add.* B || 3 յութեւտասնեկնի] ի յութուտասնեկնի B || 4-7 նա հրամայեաց ... ընդ առաւօտն մուծին զնա ի վանսն *om.* B || 9 հայրն] վանացն *add.* B || 14 անբաւ] ամբաւ B.

comme un homme, ôta ses vêtements de femme, et les bijoux d'or de ses bras, de son cou, de ses oreilles, et revêtit les habits de son mari. Elle quitta sa maison et sa ville et se rendit au couvent Outevtasnecki[1], elle se fit annoncer, par le portier, au prieur du couvent. Celui-ci ordonna de fermer la porte et ne lui permit point d'entrer, pour le mettre à l'épreuve : Si attaqué par les bêtes féroces, [dit-il], il ne s'enfuit pas, alors nous le recevrons au couvent.

Cette nuit-là les bêtes féroces s'approchèrent jusqu'à la porte [du couvent], mais en apercevant Théodora elles prirent la fuite. Au matin on le fit entrer au couvent.

Il entra, et se prosternant, il dit : Accueillez-moi pour le Christ; je laverai vos pieds et balayerai le couvent. Le prieur lui dit en présence * de * A fol. 32 r° b.
tous les frères : Mon fils, pour quelles raisons viens-tu à nous ? As-tu contracté des dettes vis-à-vis de quelqu'un ? As-tu commis quelque homicide ? Es-tu gêné par quelqu'un ? As-tu déserté le travail ? Théodora répondit : Non, seigneur, je suis venu pour pleurer sur mes péchés et faire pénitence.

Le prieur lui dit : Quel est ton nom ? Et il répondit : Théodore. Le père lui dit : Frère Théodore, le service du couvent est très dur, les jeûnes et les pénitences sont sans nombre ; peux-tu rester trois jours sans

1. Mot à mot : Le couvent des dix-huit sources.

կարօղ ես երիս աւուրս անօթի կալ եւ զպարտէզն արբուցանել եւ ցորեն աղալ եւ հաց եփել եւ զբանձարն եւս, եւ ի սեղանոյն ժամն յոտն կալ եւ ծառայել եղբարցս, եւ զաղօթսն հասարակաց՝ զմէջ գիշերին եւ զառաւօտին եւ զերրորդ ժամուն եւ զհասարակ աւուրն եւ զինն ժամուն եւ զերեկոյին եւ զխաղաղականին տքնութեամբ եւ ծնրադրութեամբ կատարել ։ Եւ զայս առնելով զծառայութիւն պարտիզին եւ զխոհանոցին ոչ խափանել, եւ ի քաղաքին եւ յամենայն տեղի անտրտունջ գնալ եւ ամենայն եղբարցս հնազանդութեամբ ծառայել ։

Եւ Թէոդորոս ուրախութեամբ ընկալաւ զպատուէրս հօրն եւ ասէ. Այո, տէր, ակն ունիմ առ Աստուած որ եւ ի բանից քոց ոչ խափանեցայց եւ ոչ մի, այլ զամենայնն յօժարութեամբ կատարեցից ։

* A fol. 32 v° a. * Եւ ընդ առաւօտն հրամայեաց հայրն. եւ եհան ի ջրհորոյ անտի երկերիւր սափոր ջուր եւ արբոյց պարտիզին. եւ երթեալ յեկեղեցին՝ եկաց զերրորդ ժամու աղօթսն, գնաց յաղօրիսն եւ ինքնին աղաց զցորեանն եւ եփեաց հարիւր եւ քառասուն եւ երիս նկանակս, եւ գնաց յեկեղեցին յօր հասարակին յաղօթսն, եւ երթեալ ի՛ խոհակերոցն եփեաց զբանջարն եւ գնաց դարձեալ յիններորդ ժամու յաղօթսն, եւ սպասաւորեաց

2 բանձարն] բանջարն B || 3 զմէջ գիշերին] զմէջ գիշերոյն եւ զառաւօտուն եւ զերրորդ ժամուն, զվեցերորդին, զերեկոյին եւ զխաղաղականին B || 6 քաղաքին] քաղաքն B — տեղի] տեղիս B — գնալ] երթաս B || 7 ծառայել] ծառայես B || 8 զպատուէրս] զպատուէր B || 9-10 որ] եւ ի բանից քոց...կատարեցից] որ եւ մի բան ի հրամանաց քոց ոչ խափանեցից՝ այլ ամենայնն յօժարութեամբ կատարեցից եւ ամենեցուն անպղերգաբար ծառայեցից *add.* B || 12 երթեալ] ընդ եղբարսն *add.* B || 14 խոհակերոցն] խոհակերոցսն B || 15 յիններորդ] յինն B.

manger, et arroser le jardin, moudre le blé, cuire du pain et des légumes, rester debout à l'heure des repas et servir les frères, dire les prières en commun, celle de minuit, du matin, de la troisième heure, de midi, de la neuvième heure, des vêpres, et du repos [complies] avec vigilance et génuflexion; et ce faisant, ne pas manquer au service du jardin et de la cuisine, aller en ville et partout ailleurs, sans murmurer et servir avec obéissance tous ces frères?

Théodore accepta avec joie les ordres du prieur et dit : Oui, seigneur, j'espère en Dieu que je ne manquerai à aucune de tes paroles et que j'accomplirai tout avec bonne volonté.

* A fol. 32 v° a. * Au matin, le prieur lui donna ses ordres; et il tira du puits deux cents cruches d'eau et en arrosa le jardin; il se rendit à l'église et assista à la prière de la troisième heure; il alla au moulin et moulut lui-même le blé, fit cuire cent quarante-trois pains, se rendit ensuite à l'église pour les prières de midi, alla à la cuisine pour y cuire les légumes, se rendit après à la prière de la neuvième heure et servit à table les frères, car les religieux

եղբարցն ի սեղան անդր, զի բազում կրօնաւորք էին ։ Եւ յորժամ յարեան հրամայեցին նմա ուտել սակաւ հաց եւ ջուր եւ հինգ հարիւր ծունր կրկնել ։

Եւ պաշտեցին զերեկոյին ժամն . եւ դարձեալ արբոյց զպարտէզն երկերիւր սափոր ջուր, եւ երթեալ աղօթեաց զխաղաղականին աղօթսն եւ սակաւիկ մի ննջեաց ։ Եւ մտեալ ի խուցն իւր աղաչէր զԱստուած լալագին պաղատանօք եւ ասէր . Աստուած իմ, թողութիւն շնորհեա աղախնոյս քո որ կորուսի զվայելչութիւն անձին իմոյ ։ Եւ այնպիսի ճգնութեամբ կատարեաց զութ ամ ։

Իսկ այրն նորա աղաչէր զԱստուած զի յայտնեսցէ նմա զամուսինն իւր թէ ո՞ւր իցէ, քանզի ասէր . Մի՛ արդեօք ընդ այլ ումեք չոգաւ ։ Եւ լուաւ ձայն յերկնից որ ասէր եթէ . Ընդ Հոգւոյն * սրբոյ գնաց ։ Եւ ասէ այրն . Տէր ցո՛յց ինձ զնա ։ Եւ լուեալ դարձեալ ձայն . Ընդ առաւօտն երթիջիր ընդ ճանապարհն որ կոչի սրբոյն Պետրոսի եւ որ յառաջագոյն հանդիպիցի քեզ եւ տացէ ողջոյն, նա է ամուսին քո ։ * A fol. 32 v° b.

Իսկ Թէոդորոս առաքեցաւ ի հօրէն ուղտովքն վասն ցորենոյ եւ ձիթոյ ։ Եւ յորժամ երթայր՝ ետես ի հեռաստանէ զայրն իւր, ծանեաւ եւ ասէ . Վա՜յ ինձ քաղցր ամուսին իմ, թէ ո՜րչափ աշխատիմ զի ազատեցայց ի մեղացն որ ի քեզն անօրինեցայ ։ Եւ յորժամ

1 հրամայեցին] ապա հրամայեաց B || 8 նորա] իւր B — թէ] եթէ B || 9-11 Եւ լուաւ ձայն ... դարձեալ ձայն] եւ յանուրջս ասացաւ նմա թէ . Ընդ առաւօտն երթիջիր B.

y étaient en grand nombre. Et lorsqu'ils se levèrent de table, ils lui ordonnèrent de prendre un peu de pain et de l'eau et de faire cinq cents génuflexions.

On récita les offices des vêpres, après quoi il arrosa de nouveau le jardin de deux cents cruches d'eau, alla dire ses prières de repos [complies] et dormit un peu. Rentré dans sa cellule, il pria Dieu avec beaucoup de larmes et supplications et dit : Mon Dieu, accorde le pardon à ta servante, qui a perdu la grâce de sa personne. Et elle passa huit années dans des mortifications pareilles.

Quant à son mari, il priait Dieu de lui faire connaître l'endroit où se trouvait sa femme; car il se disait : Ne serait-elle pas partie avec un autre? Et il entendit une voix du ciel qui lui dit : Elle est partie * avec le Saint-Esprit. * A fol. 32 v° b.
Et le mari dit : Seigneur, montre-la-moi. Il entendit de nouveau la voix : Vers le matin, tu iras par la route dite de Saint-Pierre, et celle qui te rencontrera la première et qui te saluera, c'est ta femme.

Théodore fut envoyé par le prieur avec des chameaux pour chercher du blé et de l'huile. Chemin faisant, elle aperçut de loin son mari, le reconnut et se dit : Malheur à moi! mon doux mari, que de peines je me donne pour me délivrer du péché que j'ai commis envers toi. Lorsqu'elle fut près de lui,

մերձեցաւ երկիր եպագ եւ ասէ . Ողջոյն քեզ տէր իմ : Եւ նա զողջոյնն ընկալաւ եւ զբանն ոչ ծանեաւ : Եւ յորժամ հեռացան ի միմեանց ասէ այրն . Տէր, ընդէ՞ր ոչ ցուցեր զամուսինն իմ որպէս խոստացար : Ձայն եղեւ առ նա եւ ասէ . Նա՛ էր որ ի ճանապարհին երկիր եպագ քեզ եւ ողջոյնն ետ : Եւ յորժամ դարձաւ ոչ կարաց հասանել նմա : Եւ իբրեւ կատարեաց Թէոդորոս զհրամայեալ նմա սպասաւորութիւնն՝ դարձաւ ի վանս իւր :

Եւ սկսաւ պահել երկուս երկուս աւուրս եւ ապա ճաշակել : Եւ յետ միւս եւս տարւոյն՝ զչորս աւուրս շաբաթուն պահէր եւ ապա ճաշակէր : Եւ յետ միւս եւս տարւոյն՝
* A fol. 33 r° a. զվեց աւուրս շաբաթուն պահէր * եւ ապա ճաշակէր ի կիւրակէ ի կիւրակի : Եւ անխափան եւ անպղերգաբար ծառայէր եղբարցն : Եւ ի ժամ աղօթիցն ոչ պակասէր յեկեղեցւոյն : Եւ ապա զգեցաւ մազեղէն մերկ ընդ անձին եւ ի վերայ պարեգօտ : Եւ յամենայն ժամ ասէր . Տէր, թո՛ղ ինձ զմեղսն զոր գործեցի :

Եւ արար Տէր Աստուած մեծամեծ սքանչելիս ի ձեռն Թէոդորոսի, զի զմարդասպան կոկորդելոսն եսպան աղօթիւք եւ զմերձակայ գազանսն աղօթիւք սատակէր . եւ զայր

1 քեզ *om.* B — Եւ նա զողջոյնն ընկալաւ եւ զբանն ոչ ծանեաւ *om.* B || 3 Ձայն եղեւ առ նա եւ ասէ . Նա էր] եւ ապա ազդեցութեամբն Աստուծոյ գիտաց եթէ նա էր որ ի ճանապարհին երկիր եպագ եւ ողջոյն ետ *add.* B || 7 ճաշակել] եւ զծառայութիւնն անպակաս կատարէր : Եւ յետ տարւոյ միոյ յաւել ի պահսն՝ եւ ի չորս աւուրն միայն ճաշակէր, եւ յետ միւս եւս տարւոյ՝ զվեց օր շաբաթուն պահէր եւ ի կիւրակէէ կիւրակէ ճաշակէր *add.* B || 9 ծառայէր] զծառայութիւնն կատարէր B — յեկեղեցւոյն] յեղբարցն B || 11 մազեղէն] մազեղէնս B || 13-p. 233 l. 5 զի զմարդասպան ... բանսարկուն] եւ բանսարկուն տեսեալ զանտանելի ճգնութիւն նորա՝ մախայր ընդ նմա եւ յարուցանէր ի վերայ նորա պատերազմ B.

elle se prosterna et dit : Salut à toi, mon seigneur. Il accueillit le salut mais ne saisit pas les paroles. Et lorsqu'ils furent éloignés l'un de l'autre, le mari dit : Seigneur, pourquoi ne m'as-tu pas montré ma femme, comme tu me l'avais promis? Il entendit une voix qui lui dit : C'était elle qui sur la route s'est prosternée devant toi et t'a salué. Il revint sur ses pas, mais ne parvint pas à la rejoindre. Théodore, après avoir accompli service qui le lui avait été ordonné, rentra au couvent.

Il se mit à jeûner de deux jours en deux jours de suite, mangeant après. L'année suivante, il jeûna quatre jours de la semaine, mangeant
* A fol. 33 r° a. ensuite. L'année après, il jeûna six jours de la semaine, * ne se nourrissant que de dimanche en dimanche. Il servit ses frères incessamment et sans négligence. Il ne manqua jamais à l'église aux heures des prières. Ensuite il passa un cilice sur son corps nu et une tunique par-dessus. Il disait à tout moment : Seigneur, remets-moi les péchés que j'ai commis.

Le Seigneur fit de grands prodiges par l'intermédiaire de Théodore, car c'est par ses prières qu'il tua un crocodile homicide et fit mourir les bêtes féroces du voisinage par ses prières. Il délivra, en invoquant Dieu, un

մի ի բերանոյ առիւծու բանիւն Աստուծոյ յափշտակեաց եւ ձեռս դնելով զզիշատեալ անդամսն ողջացոյց եւ գազանն սատակեցաւ ։

Երեւեցաւ նմա սատանայ եւ ասէ. Ամենապոռնիկ, ընդէ՞ր թողեր զայրն քո եւ եկիր այսր. երդնում ի զօրութիւն իմ, եթէ ոչ յարուցից ի վերայ քո հալածանս եւ անարգանս նախատանաց ։ Եւ նորա գիտացեալ՝ անյայտ արար զբանսարկուն ։

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ առաքեցաւ ուղտովքն գնել ցորեան վանացն. եւ ի ճանապարհին յերեկոյին իջեւանեցաւ յԻննակնեան վանսն, եւ ննջեաց յոտս ուղտուցն ։ Եւ ի գիշերին յանձնիկ գնաց դուստր հօր վանացն առ Թէոդորոս, զի կարծէր թէ այր է, ասէ. Ննջեա՛ ընդ իս ։ Եւ նա ասէ. Ոչ կարեմ քանզի այսահար եմ ։ Եւ ի * միւս եւս անկեանն ննջէր այր մի եւ երթեալ աղճկանն պոռնկեցաւ ընդ նմա եւ յղացաւ ։ * A fol. 33 r° b.

Եւ ընդ առաւօտն ելեալ Թէոդորոս ողջունեաց զհայր վանացն եւ զեղբարսն ։ Եւ յետ աւուրց ինչ գիտաց հայրն զյղութիւն դստերն իւրոյ եւ խոշտանկէր զնա թէ. Ո՞վ յղացոյց զքեզ ։ Եւ նա ասէ. Թէոդորոս աբեղայն յՈւթուտասնեկի վանացն ։

Եւ յարուցեալ հայր վանացն եւ այլ եղբարքն գնացին ի վանսն Ութուտասնեկի ։ Եւ

6 Եւ ընդ աւուրսն] Եւ եղեւ ընդ աւուրսն B — ուղտովք] ուղտօքն B || 9 քանզի այսահար եմ *om.* B — ի միւս եւս անկեանն] ի միւս անկիւնն B || 10 աղճկանն] աղջկանն B || 11 ելեալ] յարուցեալ B — զեղբարսն] եւ գնաց ուղտօքն ի վանս իւր *add.* B || 12 յետ աւուրց ինչ] յետ վեց ամսոյ B — խոշտանկէր] խոշտանգէր B || 14 հայր վանացն] հայր աղջկանն B.

homme de la gueule d'un lion et par l'imposition des mains il guérit ses membres déchirés et le fauve mourut.

Le démon lui apparut et lui dit : Prostituée de tout le monde, pourquoi as-tu abandonné ton mari et es-tu venue ici? Je jure sur ma puissance que je vais soulever contre toi une persécution, des insultes et des outrages. Elle reconnut le démon et le fit disparaître.

Théodore fut envoyé, ces jours-là, avec des chameaux pour acheter du blé pour le couvent. En route, il hébergea, un soir, au couvent Innaknian [1] et s'endormit aux pieds des chameaux. La nuit, la fille du prieur du couvent vint auprès de Théodore, qu'elle croyait être un homme, et lui dit : Couche avec moi. Il lui répondit : Je ne le puis pas, car je suis possédé du démon. A l'autre * coin dormait un homme et la fille alla se prostituer avec lui et devint enceinte. * A fol. 33 r° b.

Au matin, Théodore se leva et alla saluer le prieur du couvent et les frères. Quelque temps après, le prieur ayant remarqué la grossesse de sa fille, la maltraita en disant : Qui t'a rendue enceinte? Elle répondit : Le moine Théodore du couvent Outevtasneki [2].

Le prieur du couvent accompagné d'autres frères se mirent en route et se

1. Mot à mot : Des neuf sources. — 2. Mot à mot : Des dix-huit sources.

տանն ցհայր վանացն եւ ցեղբարսն. Թէոդորոս աբեղայն ձեր բռնադատեաց զաղջիկն եւ յղացոյց : Կոչեաց հայրն զԹէոդորոս եւ ասէ. Ընդէ՞ր գործեցեր զանօրէնութիւնն զայն : Ասէ Թէոդորոս. Թողութիւն արա ինձ, զի ոչ գոյ իմ պատասխանի : Եւ դարձան նոքա ի վանս իւրեանց :

Եւ յորժամ ծնաւ կինն, տարան զմանուկն եւ ետուն ի Թէոդորոս : Եւ հայրն եհան զնա տղայովն հանդերձ ի վանացն : Եւ նորա երթեալ ի հովիւսն դիեցուցանէր զմանուկն ի խաշանցն եօթն ամ մեծաւ աշխատանօք արտաքոյ վանացն, սնոյց զտղայն եւ անուանեաց զանուն նորա Թէոդորոս :

Իսկ սատանայի տեսեալ զժուժկալութիւն երանելւոյն եղեւ ի կերպարանս առն
* A fol. 33 v° a. նորա եւ ասէ. Երանի՛ որ գտի զքեզ տիկին իմ, զի յորմէհետէ թողեր * զիս՝ լոյս աչաց իմոց խաւարեցաւ ի բազում արտասուաց որ վասն քոյ : Ո՞վ խաբեաց զքեզ կամ ո՞վ եբեր մոլորեցոյց յանապատս. եւ ես ընդ երկիր աշխատելով խնդրեմ զքեզ : Ողորմեա՛ վշտացելոյս եւ դարձի՛ր ի տուն քո, եւ երդնում զի ի ճգնութեննէդ քումմէ ոչ խափանեցից զքեզ. ո՞ւր է գեղ երեսաց քոց. յիշեա՛ զառաջին սէրն մեր եւ եկ զկնի իմ :

Եւ նորա անգիտացեալ թէ սատանայ է, ասէ. Ես այլ ի քաղաք անդր ոչ մտից,

1 վանացն *om.* B — զաղջիկն] զաղջիկն իմ *add.* B || 5 ի Թէոդորոս] ցԹէոդորոս B || 7 եօթն] զեօթն B — աշխատանօք] աշխատութեամբ B || 12 եբեր] մոլորեցոյց զքեզ եւ եբեր B — ընդ երկիր աշխատելով] ընդ երկիր ընթանալով աշխատիմ եւ խնդրեմ B || 13 դարձի՛ր] դարձ B.

rendirent au couvent Outevtasneki. Ils dirent au prieur du couvent et aux frères : Votre moine Théodore a violenté ma fille et l'a rendue enceinte. Le prieur fit venir Théodore et lui dit : Pourquoi as-tu commis cette iniquité? Théodore répondit : Je te demande pardon, je n'ai pas de réponse à te donner. Et ils retournèrent à leur couvent.

Lorsque la femme mit au monde l'enfant, on l'apporta et on le remit à Théodore. Le prieur le fit sortir du couvent avec l'enfant. Théodore s'en alla auprès des bergers et fit allaiter l'enfant par les brebis durant sept ans, et avec beaucoup de peines il éleva l'enfant en dehors du couvent et lui donna le nom de Théodore.

Le démon, voyant la persévérance de la bienheureuse, prit les traits de son mari et lui dit : Je suis heureux de t'avoir trouvée, ma femme, car de-
* A fol. 33 v° a. puis que tu m'as quitté, * la vue de mes yeux a baissé à cause des nombreuses larmes que j'ai versées pour toi. Qui donc t'a trompée et t'a conduite dans cette solitude pour te perdre? Je parcours la terre, à grande peine, et je te cherche. Aie pitié de mes douleurs et reviens chez toi, je te jure de ne pas mettre d'entraves à tes mortifications. Qu'est devenue la beauté de ton visage? Souviens-toi de nos premières amours et suis-moi.

Ne s'apercevant pas que c'était le démon, elle répondit : Je ne retourne-

քաղաքի հրաժարեցի ի քէն եւ ի տանէ իմէ եւ յընչից, վասն զի որդին Յովհաննու կոմսի ննջեաց ընդ իս, եւ այնր աղագաւ փախեայ յանապատս զի ապաշխարեցից զանօրէնութիւնն զոր գործեցի ։ Եւ յորժամ համբարձ զձեռս իւր յաղօթս, աներեւոյթ եղեւ սատանայ եւ նորա գիտացեալ աղաղակեաց մեծաձայն. Աստուած իմ մի թողուր զիս ։

Կերակուր էր նորա բանջար վայրի եւ ջուր ի ծովէն. եւ վայրի երէ բերէր նմա զբանջարն եւ ամենեւին ի վանացն ոչ հեռացաւ ։ Եւ արտասուքն իբրեւ զգետ հեղուին զցայգ եւ զցերեկ. եւ զայս միայն ասէր. Տէր, դու միայն ես առանց մեղաց, թողութիւն արա յանցանաց իմոց ։

Եղեն եղընգունք նորա իբրեւ յովազի եւ հեր գլխոյն վայրագացեալք որպէս առիւծու, աչքն ի տեսանելոյ խափանեցան * յարեգակնային տօթոյն եւ մարմինն իբրեւ զմամուռ քարի ներկեցաւ ի ցօղոյն եւ ի ցրտոյն ։ Եւ խուցն յորում էր՝ իբրեւ զտիղմն լինէր ի սաստիկ անձրեւացն ։ * A fol. 33 v° b.

Եւ իբրեւ ետես սատանայ յոյժ տկարացեալ զինքն, երեւեցոյց զամենայն գազանս ժողովեալ առ նա, եւ ասէ. Կերէք զպոռնիկ կինս զայս ։ Իսկ երանելի կինն ամենեւին

5 կերակուր] Թէոդորոսի էր վայրի բանջար եւ ջուր B — եւ վայրի երէ . . . հեռացաւ *om.* B || 6 հեղուին] յաչաց նորա *add.* B || 9 եղընգունք] եղենգունք B — իբրեւ յովազի] որպէս զյովազի B — գլխոյն] գլխոյ նորա B — որպէս առիւծու] իբրեւ զառիւծու B || 10 իբրեւ] որպէս B || 11 ի ցօղոյն եւ ի ցրտոյն] ի ցօղոյ եւ ի ցրտութենէ B — յորում էր] հանապազորդ *add.* B || 12 անձրեւացն] արտասուացն B || 13-p. 234 l. 2 Եւ իբրեւ ետես սատանայ . . . այլ ոչ եւս երեւեցան երեւմունքն] Եւ այսպէս զամս եօթն ապաշխարեաց, եւ սատանայ ցնորիւք եւ ազգի ազգի արհաւրօք անդադար ջանայր աշխատել առնել զնա եւ ծոյլ-բեցուցանել. բայց երանելի կինն զօրութեամբն Քրիստոսի յաղթեաց ամենայն հնարից նորա B.

rai plus dans cette ville; je t'ai abandonné, toi et ma maison et les biens, parce que le fils du comte Jean a couché avec moi, et c'est pourquoi je me suis enfuie dans cette solitude, pour y faire pénitence de l'iniquité que j'ai commise. Et lorsqu'elle eut élevé les mains pour prier, le démon disparut; elle le reconnut alors, et s'écria à haute voix : Mon Dieu, ne m'abandonne pas.

Sa nourriture se composait de légumes sauvages et d'eau de mer. Les bêtes sauvages lui apportaient des légumes, et elle ne s'éloigna jamais du couvent. Ses larmes coulaient comme un fleuve, jour et nuit, et elle ne faisait que dire : Seigneur, toi seul es sans péché; pardonne-moi mes fautes.

Ses ongles devinrent comme ceux d'un léopard; ses cheveux poussèrent incultes comme la crinière d'un lion, la vue de ses yeux baissa * à cause de la chaleur du soleil, et son corps se teignit comme la mousse des pierres par la rosée et le froid. La cellule qu'elle habitait se remplissait de boue à cause des grandes pluies. * A fol. 33 v° b.

Lorsque le démon s'aperçut qu'elle était devenue très faible, il lui fit apparaître toutes les bêtes féroces rassemblées auprès d'elle et leur dit :

ոչ պարհուրեցաւ ։ Դարձեալ երեւեցոյց զանձ հեղեալ յերկրի եւ բազում ժողովուրդ յափշտակէին ։ Եւ նորա արարեալ զնշան սուրբ խաչին անյայտ եղեն երեւմունքն ։

Եւ յայլում ժամու երեւեցոյց նմա բազում զօրականս երիվարօքն եւ երթեալ առ նա ասեն. Ել ընդ առաջ իշխանին եւ երկրպագեա ։ Եւ նա ասէ. Տեառն իմոյ երկիր պագից եւ զնա միայն պաշտեցից ։ Եւ եկեալ իշխանին՝ հրամայեաց զօրականացն եւ այնչափ գանեցին զաղախինն Քրիստոսի մինչեւ կիսամահ եղեալ անկաւ յերկիր իբրեւ զմեռեալ ։ Եւ տեսեալ զնա հովուացն կարծեցին եթէ մեռեալ է. գնացին ի վանսն եւ պատմեցին հօր վանացն եթէ. Թէոդորոս մեռաւ ։ Եւ երթեալ գտին զնա անմռունչ եւ իբրեւ գտին զնա եւ ծանեան եթէ դեռ եւս կենդանի է, դարձան ի վանս ։

* A fol. 34 r° a. Եւ ի մէջ գիշերին եկեալ ի միտս * իւր ասէ ողբալով. Վա՛յ ինձ անօգնականիս թէ ո՛րպիսի դատեն զիս մեղք իմ ։ Եւ համբարձեալ զաչս եւ զձեռս իւր յերկինս աղօթեաց մինչեւ ցառաւօտն ։ Եւ հայեցեալ ետես այր մի ի կերպարանս ծառայի ունելով սկաւառակ լի անուշ կերակրովք. մատոյց առաջի նորա եւ ասէ. Առաքեաց զիս իշխանն որ եհար զքեզ եւ ասէ. Կեր զայս եւ թողութիւն արա՛ ինձ զի յանգէտս տանջեցի զքեզ ։ Եւ նորա գիտացեալ զխարդախութիւնն ասէ. Յետս իմ երթ սատանայ, ես զՔրիստոս ունիմ ինձ օգնական ։ Եւ առժամայն անյայտ եղեւ եւ այլ ոչ եւս երեւեցան երեւմունքն ։

Dévorez cette femme prostituée. Mais la bienheureuse femme n'en fut aucunement épouvantée. Alors le démon lui fit entrevoir de l'argent semé par terre, qu'une foule de gens s'arrachaient. Elle fit le signe de la sainte croix et ces apparitions s'évanouirent.

Un autre jour le démon lui fit entrevoir de nombreux soldats à cheval qui, venant à elle, lui dirent : Va au-devant du prince et prosterne-toi devant lui. Elle leur répondit : Je ne me prosternerai que devant mon Seigneur et je ne servirai que lui seul. Alors le prince arrivant, ordonna aux soldats de battre la servante du Christ; ils la frappèrent jusqu'à la rendre à moitié morte, et elle tomba à terre. Les bergers l'ayant aperçue et la croyant morte se rendirent au couvent et annoncèrent au prieur du couvent que Théodore était mort. Les moines s'y rendirent et le trouvèrent inanimé, mais lorsqu'ils s'aperçurent qu'il était encore en vie, ils retournèrent au couvent.

* A fol. 34 r° a. Au milieu de la nuit, revenant à elle, * elle se dit en gémissant : Malheur à moi, restée sans aide et sans secours, à quel point mes péchés me font justice! Elle leva les yeux et les mains au ciel et pria jusqu'au matin. Elle regarda et aperçut un homme, sous les apparences d'un domestique, tenant un plateau rempli de mets doux, qui les lui présenta en disant : Le prince qui t'a fait battre m'envoie pour te dire : Mange de cela et pardonne-moi de t'avoir tourmentée sans le savoir. Mais elle reconnut la ruse et dit : Retire-toi, satan [1]; j'ai pour soutien le Christ. Et aussitôt le démon disparut, et les apparitions ne se renouvelèrent plus.

1. Matth., iv, 10.

Եւ յորժամ կատարեցան եօթն ամք ապաշխարութեան, եկին հայրն եւ կրօնաւորքն Իննակնի վանիցն ի Թէոդորոսի վանսն եւ ասեն. Ցանոյց մեզ Աստուած ի տեսլեան որ թողան մեղքն Թէոդորոսի, մուծէք զնա ի վանս : Եւ ելեալ ի միասին տարան զնա, եւ այլ ոչ եւս թողին զնա ելանել ի վանացն, զի մի դարձեալ անկցի ի փորձութիւն, արգելին ի խուց մի նեղ եւ անձուկ եւ նսեմ զամս երկուս :

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ եղեւ երաշտութիւն եւ ցամաքեցաւ աղբիւր ջրհորին եւ նեղեցան եղբարքն ի ջրոյ : Եւ հրամայեաց նմա հայրն երթալ ի ջրհորն եւ առնել * աղօթս : Յարուցեալ գնաց եւ աղաչեաց զԱստուած եւ կախեաց զսափորն լարովն ի * A fol. 34 r° b.
ցամաքեալ ջրհորն եւ ելից ջրով եւ եհան, քանզի ի ջրհորն բղխեաց յորդագոյն աղբիւր եւ դարձաւ ի խուցն իւր :

Եւ յորժամ գիտաց զօր վախճանի իւրոյ, կոչեաց զմանուկն ի խուցն եւ փակեաց զդուրսն, համբուրեաց զնա եւ ասէ. Որդեակ իմ սիրեցեալ, ժամ կատարման իմոյ հասեալ է, երթամ եւ այլ ոչ եւս դառնամ : Եւ դու մի ասեր թէ որբ մնացի, զի քո օգնական Աստուած է եւ հայր վանացս հայր քո է, եւ կրօնաւորքս՝ աւագ եղբարք քո, պատուեա՛ զդոսա եւ երկի՛ր ի դոցանէ : Պահս եւ աղօթս ստացի՛ր, ի ժամ պաշտամանն մի՛ խափանիր, զքուն մի՛ սիրեր, եթէ ոք հարցանէ ինչ ցքեզ, զաչս քո ի խոնարհ ունելով՝ տուր

1 ամք] ամ B || 2 վանիցն] վանացն B || 3 զնա]՝ ի վանսն *add.* B || 4 այլ] *om.* B || 6 ջրհորին] ջրհորոյն B || 8 կախեաց] արտասուօք *add.* B || 9 ջրով] զսափորն *add.* B || 15 դոցանէ] սոցանէ B.

Après que les sept années de pénitence se furent accomplies, le prieur et les religieux du couvent Innaknian se rendirent au couvent de Théodore et dirent : Dieu nous a fait connaître en une vision que les péchés de Théodore lui sont remis; faites-le entrer au couvent. Et ils partirent ensemble et le conduisirent au couvent; mais on ne lui permit plus de sortir du couvent, pour ne plus succomber à la tentation; on l'enferma dans une cellule étroite, petite et obscure, pendant deux ans.

Pendant ces jours il y eut une sécheresse qui mit à sec la source du puits, et les frères eurent à souffrir du manque d'eau. Le prieur lui ordonna d'aller au puits et d'y faire des * prières. Il se leva, s'y rendit et pria * A fol. 34 r° b.
Dieu; il suspendit ensuite à l'aide d'une corde la cruche dans le puits à sec, la remplit d'eau et la remonta, car une source plus abondante encore avait surgi dans le puits, et il retourna à sa cellule.

Lorsqu'il connut le jour de sa mort, il fit venir l'enfant dans sa cellule, ferma la porte, l'embrassa et lui dit : Mon cher enfant, l'heure de ma mort est arrivée. Je m'en vais et ne retournerai plus. Tu ne diras pas que tu es resté orphelin, car Dieu est ton soutien et le prieur du couvent est ton père; les religieux sont tes frères aînés; respecte-les et crains-les. Observe les jeûnes et les prières; ne manque jamais aux heures d'offices; n'affectionne pas

պատասխանի, ընդ անկումն թշնամւոյն քո մի խնդար, լա՛ց աստէն զի անդէն ծիծաղեսցես : Հիւանդաց ծառայեա՛, կուրաց առաջնորդեա՛, կաղաց ցո՛ւպ լեր, զմեռեալս սաղմոսիւք թաղեա՛, ի սատանայական երեւմանց մի երկնչիր, յաղօթից մի դադարեր, զամենայն անձնդ ամրացո՛ նշանաւ սրբոյ խաչին եւ ոչ անկցիս ի փորձութիւն : Եւ այլ

* A fol. 34 v° a. բազում բանս խրատ տուեալ մանկանն, ննջեաց խաղաղութեամբ * ի Քրիստոս, Հոռի Բ եւ Սեպտեմբերի ԺԱ :

Եւ գնացեալ մանկանն ծանոյց հօրն եւ եղբարցն : Եւ գնացեալ ի խուցն հանին արտաքս. եւ ի մաքրելն ըստ կարգի օրինին զմարմինն՝ տեսին զնա կին մարդ, եւ յահի լեալ անկան յերկիւղ եւ ի զարմացումն եւ ի տարակուսի լեալ դողային :

Եւ հայրն պատուիրեաց մի ումեք ասել մինչեւ եկեսցեն զրպարտողքն : Եւ փութապէս առաքեաց եւ կոչեաց զհայրն եւ զեղբարսն Իննակնեան վանացն : Եւ ասէ ցհայրն. Ահա այր դստերն քո մեռաւ, տես զերեսն. ո՞չ սա է Թէոդորոս աբեղայն : Եւ նա ասէ. Այո, նա է : Եւ խոնարհեալ համբուրեաց զնա եւ ասէ. Թողցէ Աստուած զմեղս քո զոր գործեցեր ի դուստրն իմ :

Եւ ասէ ցնա հայր վանացն. Վերացո՛ զօձիս հանդերձիցն : Եւ նա ըստ հրամանի նորա

1 թշնամւոյն քո] թշնամւոյ քում B || 3 սաղմոսիւք] սաղմոսօք B || 5 բազում բանս խրատ տուեալ] բազում խրատս տուեալ B || 7 գնացեալ] երթեալ B — գնացեալ] գնացին B — հանին արտաքս] հանել զնա արտաքս B || 11 զեղբարսն Իննակնեան վանացն] զեղբարքն Իննակնի վանացն B || 12 սա] դա B || 13 Թողցէ] քեզ *add.* B || 15 զօձիս] զօղիս B.

le sommeil; si quelqu'un te demande quelque chose, réponds-lui les yeux baissés. Ne souris point à la chute de ton ennemi; pleure ici-bas pour que tu puisses sourire là-haut; soigne les malades; guide les aveugles; sois le bâton des boiteux; enterre les morts en récitant les psaumes; ne crains pas les apparitions diaboliques; ne cesse point de prier; fortifie toute ta personne par le signe de la sainte croix et tu ne succomberas pas à la tentation. Après avoir donné à l'enfant bien d'autres conseils encore, il s'endormit

* A fol. 34 v° a. paisiblement * dans le Christ, le 2 Hori, le 11 Septembre.

L'enfant alla annoncer au prieur et aux frères qui se rendirent à sa cellule, le transportèrent dehors, et en lavant le corps, d'après les usages de la coutume, ils s'aperçurent qu'il était une femme. Épouvantés, ils se mirent à trembler d'effroi, d'étonnement et d'appréhension.

Le prieur ordonna de ne rien dire à personne, jusqu'à ce que ses calomniateurs fussent arrivés. Il manda aussitôt et fit venir le prieur et les frères du couvent Innaknian, et dit au prieur : Le mari de ta fille vient de mourir; regarde sa figure, n'est-ce pas bien lui, Théodore le moine? Il répondit : Oui, c'est lui. Il se pencha et lui donna le baiser en disant : Que Dieu te remette le péché que tu as commis envers ma fille.

Le prieur du couvent lui dit : Soulève le bas de son vêtement. Il le sou-

վերացոյց : Իբրեւ ետես զի կին էր, անկաւ յերկիր եւ նուաղեցաւ : Եւ ջուր սրսկեալ յերեսն մինչեւ ցմեծ ժամս, ապա եկն ի միտս իւր եւ սկսաւ դողալ եւ ամենեքեան տեսին : Եւ եղեւ հառաչումն եւ ողբումն յոյժ եւ բազում արտասուս հեղին յերկիր : Եւ սկսան սպաշտօն մատուցանել :

Եւ հրեշտակ Տեառն երեւեցաւ յայտնապէս հօր վանացն եւ ասէ. Երթիջիր վաղվաղակի ի քաղաքն եւ որ յառաջ * հանդիպիցի քեզ. ած զնա այսր ընդ քեզ : Եւ յորժամ * A fol. 34 v° b. գնաց հանդիպեցաւ առն Թէոդորայի զի ընթանայր : Եւ եհարց ցնա. Ո՞ւր երթաս այր դու : Եւ նա ասէ. Ամուսինն իմ մեռաւ եւ ընթանամ ի տեսանել զնա : Եւ եհան զնա յերիվարն իւր եւ տարաւ ի վանս. ետես զկինն իւր մեռեալ եւ ողբաց բարձր ձայնիւ եւ կոծեցաւ կոծ մեծ, որ եւ զամենեսին լացուցանէր :

Եւ ժողովեցան բազմութիւնք կրօնաւորաց եւ անապատաւորաց եւ թաղեցին զնա մեծաւ փառօք եւ օրհնութեամբ, փառաւորելով զՏուողն այնչափ համբերութեան աղախնոյ իւրոյ Թէոդորայ :

Իսկ այր նորա աղաչեաց զհայր վանացն եւ ետ նմա զխուցն Թէոդորայի. եւ նա մեծ ճգնութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս :

1 Եւ նա ըստ հրամանի նորա վերացոյց] եւ ըստ հրամանի նորա արար B || 3 արտասուս հեղին] արտասուք հեղան B || 5-10 Եւ հրեշտակ Տեառն երեւեցաւ ... լացուցանէր] Եւ յայտնեաց Աստուած առն նորա բարեպաշտի զմեռանիլն ամուսնոյ իւրոյ, որ եւ եկեալ ետես զնա նախ քան զթաղումն, եւ ողբայր բարձր բարբառով եւ կոծեցաւ կոծ մեծ, որ եւ զամենեսեան լացուցանէր B || 11 զնա] զսուրբ աղախինն Քրիստոսի B || 12 այնչափ] այնպիսի B || 14 նորա] իւր B — Թէոդորայի] Թէոդորայ B || 15 ճգնութեամբ] կացեալ *add.* B.

leva d'après son ordre. Mais lorsqu'il s'aperçut que c'était une femme, il tomba à terre et s'évanouit. On lui versa de l'eau sur la figure pendant de longues heures, il finit par revenir à lui, se mit à trembler et tous en furent témoins. Il y eut de grands sanglots et des gémissements, on versa beaucoup de larmes à terre et on commença l'office.

Mais l'ange du Seigneur apparut visiblement au prieur du couvent et lui dit : Rends-toi sur-le-champ à la ville, et la première personne que * tu * A fol. 34 v° b. rencontreras, tu l'amèneras ici avec toi. Lorsqu'il fut parti, il rencontra le mari de Théodora qui arrivait en courant. Il lui demanda : Où vas-tu, homme? Il répondit : Ma femme est morte, et je cours pour la voir. Il le fit monter sur son cheval et le conduisit au couvent. En apercevant sa femme morte, il se mit à sangloter à haute voix, accompagnée de profonds déchirements qui firent verser des larmes à tout le monde.

Un grand nombre de religieux et d'anachorètes du désert se réunirent et l'enterrèrent avec grande pompe et bénédictions, en glorifiant Celui qui avait doué de tant de patience sa servante Théodora.

Quant à son mari, il pria le prieur du couvent de lui donner la cellule de Théodora, et il reposa dans le Christ après une vie de grand ascétisme.

Եւ մանուկն Թէոդորոս առեալ զկարգ սնուցողին հոգեւոր մօրն իւրոյ եւ եղեւ ճգնութեան նորա նմանող ։ Եւ յորժամ վախճանեցաւ հայր վանացն, նստուցին զնա փոխանակ նորա առաջնորդ եւ հայր վանաց ուխտին ։

* A fol. 35 rº a. * Հոռի Գ եւ Սեպտեմբերի ԺԲ ։ Վկայաբանութիւն սուրբ եպիսկոպոսին Աւտոնոմոսի .

Այս երանելի քահանայապետս Քրիստոսի՝ էր ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի ամբարիշտ արքային, եպիսկոպոս լեալ Իտալիացւոց ։ Եւ վասն հալածանաց ժամանակին եթող զԻտալիա եւ գնաց ի սահմանս Բիւթանացւոց եւ հասեալ ի գեօղ մի որ կոչի Սորէ, իջեւանեցաւ առ այր մի հաւատացեալ՝ որոյ անուն էր Կոռնելիոս ։ Եւ ուսուցանէր զանհաւատսն եւ հաստատէր զհաւատացեալսն ։ Եւ շինեաց անդ եկեղեցի յանուն սուրբ հրեշտակապետին Միքայելի ։ Եւ ձեռնադրեաց զԿոռնելիոս սարկաւագ, յանձն առնելով նմա զխորհուրդս աստուածայինս ։

Եւ ինքն դիմեալ գնաց յերկիրն Լիւկիոնայ եւ Սաւորիոյ եւ բարեպաշտ վարդապե-

1 սնուցողին] իւրոյ եւ *add.* B || 3 վանաց *om.* B || 4 Հոռի Գ եւ Սեպտեմբերի ԺԲ ։] Վերադին հինգօրեայ տօն ծննդեան Աստուածածնին, եւ երկրպագութիւն Խաչին ։ Եւ վկայութիւն Աւտոնոմիոսի եպիսկոպոսի եւ վկայի *add.* B || 5 Քրիստոսի *om.* B || 6 ամբարիշտ] կռապաշտ B — Իտալիացւոց] Իտալիոյ քաղաքին B || 8 իջեւանեցաւ] իջավանեցաւ B || 9 զանհաւատսն եւ հաստատէր *om.* B || 11 յանձն առնելով] յանձն արար նմա զաստուածային խորհուրդսն B || 12 յերկիրն Լիւկիոնայ եւ Սաւորիոյ] յերկիրն Կիլիկիոյ եւ Սավրիոյ B — բարեպաշտ վարդապե-

Le jeune Théodore hérita de la vie de sa nourrice et mère spirituelle et fut l'imitateur de sa vie ascétique. Et lorsque le prieur du couvent vint à mourir, on l'élut, pour le remplacer, comme higoumène et prieur de la communauté et du couvent.

* A fol. 35 rº a.

* 3 HORI, 12 Septembre.

Martyre du saint évêque Autonomos.

Ce bienheureux pontife du Christ vivait aux jours de Dioclétien, l'empereur impie; il était l'évêque des Italiens. A cause des persécutions de l'époque, il quitta l'Italie et se rendit dans la région des Bithyniens, et arrivé dans un village nommé Sorei, il descendit chez un fidèle dont le nom était Cornélius. Il y enseignait les infidèles et raffermissait les fidèles. Il y construisit une église au nom du saint archange Michel. Il ordonna diacre Cornélius et lui confia les divins mystères.

Il partit ensuite lui-même pour le pays de Lycaonie et d'Isaurie où par

տութեամբն եղեւ քարոզ Քրիստոսի, եւ զբազումս լուսաւորեաց : Եւ դարձեալ եկն առ Կոռնելիոս եւ եգիտ զի բազմացուցեալ էր զհաւատացեալսն, ձեռնադրեաց զնա քահանայ :

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ գնաց Դիոկղետիանոս արքայն ի Նիկոմիդիա քաղաքն եւ բազում քրիստոնեայս եսպան վասն հաւատոցն Քրիստոսի : Եւ մտեալ ի նաւ սուրբն Աւտոնոմոս՝ էանց յայնկոյս եւ գնաց ի Մանդինիոն եւ ի * Կլոդիոպօլիս, դարձուցանէր զմոլորեալսն եւ հաստատէր զհաւատացեալսն եւ ուսուցանէր ամենեցուն զգիտութիւն ճշմարտութեան : * A fol. 35 r° b.

Դարձաւ անդրէն առ Կոռնելիոս եւ եգիտ զի բազմապատիկ յաւելեալ էր ի քրիստոնեայսն եւ կացոյց զնա ի պատիւ եպիսկոպոսութեան : Եւ առժամայն սուրբն Աւտոնոմոս ընթացաւ յԱսիան եւ անդ սերմանեաց զբարեպաշտութեան հաւատոյ սերմանս :

Եւ դարձեալ եկն առ Կոռնելիոս եւ երթեալ ի մերձակայ գիւղ մի որ կոչի Լիմնոյ, ուսոյց բնակչաց կռապաշտիցն զբանն կենաց եւ մկրտեաց զնոսա : Եւ սքանչելագործութիւնս եւ բժշկութիւնս արար ի տեղւոջն յայնմիկ :

Եւ ոմանք ի քրմացն եւ որք մնացին ի մոլորութեանն՝ ի միում աւուր ժողովեցան եւ

տութեամբն եղեւ] բարեպաշտութեամբ եղեւ B || 5 քաղաքն *om.* B — եսպան] սպան B || 6 Աւտոնոմոս] Աւտոնոմէոս B — ի Մանդինիոն եւ ի Կլոդիոպօլիս] ի Մանտինէոն ի Կղեղիուպօլիս B || 7 եւ հաստատէր զհաւատացեալս *om.* B || 9 ի քրիստոնեայսն] ի հաւատացեալսն B || 10 սուրբն Աւտոնոմոս *om.* B || 12 դարձեալ եկն] դարձաւ B — գիւղ] գեօղ B || 13 զբանն կենաց] զբանն Աստուծոյ B || 14 բժշկութիւնս] անուամբն Քրիստոսի *add.* B.

sa pieuse doctrine il s'appliqua à prêcher le Christ et éclaira beaucoup de gens. Il revint de nouveau chez Cornélius et trouvant qu'il avait accru le nombre des fidèles, il l'ordonna prêtre.

A cette époque l'empereur Dioclétien s'étant rendu à la ville de Nicomédie y fit mourir nombre de chrétiens pour la foi du Christ. Saint Autonomos s'embarqua sur un navire, passa de l'autre côté, et se rendit à Mantinium et à * Claudiopolis, y convertit ceux qui étaient dans l'erreur, raffermit les fidèles et enseigna à tous la science de la vérité. * A fol. 35 r° b.

Il retourna de nouveau auprès de Cornélius et s'apercevant qu'il avait augmenté beaucoup le nombre des chrétiens, il l'éleva à la dignité d'évêque. Saint Autonomos se hâta aussitôt de parcourir l'Asie et y sema la semence de la piété et de la foi.

Il revint encore auprès de Cornélius et se rendit dans un village voisin, nommé Limna, y enseigna aux habitants idolâtres la parole de la vie et les baptisa. Il fit dans cet endroit des miracles et des guérisons.

Quelques-uns parmi les prêtres païens qui restèrent dans l'erreur s'étant

կատարէին տօնս կռոցն, զոր անսեալ հաւատացելոցն վառեցան նախանձու Տեառն եւ դիմեցին ի վերայ նոցա եւ զկուռսն խորտակեցին ։ Եւ բարկացեալ կռապաշտքն սպասէին գտանել զպատեհ ժամանակ՝ զի չար ինչ արասցեն քրիստոնէից ։

Եւ յաւուր միում յորում սուրբն Աւտոնոմոս զաստուածային փրկական խորհուրդն կատարէր ի վերայ սրբոյ սեղանոյն, դիմեցին բրօք եւ սուսերօք եւ քարիւք, * A fol. 35 v° a. մտին յեկեղեցին եւ առաջի սրբոյ սեղանոյն եւ * խորհրդոյն սպանին զքահանայապետն Քրիստոսի զսուրբն Աւտոնոմոս, եւ հեղաւ արիւնն առաջի սրբոյ սեղանոյն ի ներքս ի խորանն . եւ զքրիստոնեայսն ցրուեցին ։

Եւ կին մի հաւատարիմ Մարիամ անուն, զոր էր ձեռնադրեալ Կոռնելիոս սարկաւագուհի, առեալ արս քրիստոնեայս բարձին զմարմինն՝ եւ պատուով թաղեցին ի գեօղն Վամբլիոյ ։ Եւ ի ժամանակս Կոստանդիանոսի մեծի արքայի, շինեցին ի վերայ տապանին մեծ եւ գեղեցիկ եկեղեցի ։

Կատարեցաւ սուրբն Աւտոնոմոս եպիսկոպոսն Սեպտեմբերի ԺԲ ։

Յայսմ աւուր կատարեցաւ սրով սուրբ մարտիրոսն Քրիստոսի Ռոմիլոս ի Տրա-

1 տօնս] զտօնս B || 3 չար ինչ] փոխանակ չարին չար B || 4 յորում *om.* B — Աւտոնոմոս] Աւտոնոմէոս B || 5 կատարէր] մատուցանէր B — դիմեցին] կռապաշտքն *add.* B || 6 եւ առաջի սրբոյ սեղանոյն եւ խորհրդոյն սպանին] եւ ի խորհրդեանն անդէն ի խորանին առաջի սրբոյ սեղանոյն սպանին B || 7 Աւտոնոմոս] Աւտոնոմիոս B — առաջի սրբոյ սեղանոյ ի ներքս ի խորանն] առաջի սեղանոյն Քրիստոսի ի ներքս ի խորանին B || 9 հաւատարիմ] հաւատացեալ B || 10 ի գեօղն Վամբլիոյ] ի գեօղն որ կոչի Վամբլիոյ B || 11 արքայի *om.* B — տապանին] սրբոյն *add.* B || 12 Աւտոնոմոս] Աւտոնոմիոս B — Սեպտեմբերի ԺԲ] եւ Հոռի Գ *add.* B || 14 սրով] եւ բազմաչարչար տանջանօք *add.* B — մարտիրոսն] վկայն B — Ռոմիլոս] Ռոմելոս երանելի մահուամբ *add.* B.

un jour réunis pour célébrer les fêtes des idoles, les fidèles, à cette vue, enflammés du zèle du Seigneur, les attaquèrent et brisèrent les idoles. Les idolâtres, irrités, attendirent le moment favorable pour faire du mal aux chrétiens.

Un jour que saint Autonomos célébrait sur le saint autel le divin mystère de la rédemption, ils attaquèrent à coups de gros bâtons, de glaives et de pierres l'église, y pénétrèrent et tuèrent le pontife du Christ, saint Autonomos, * A fol. 35 v° a. devant le saint autel et le * saint mystère; son sang coula devant le saint autel, à l'intérieur du sanctuaire, et les chrétiens furent dispersés.

Une femme fidèle, du nom de Marie, que Cornélius avait ordonnée diaconesse, accompagnée de quelques chrétiens, enleva le corps et l'inhuma avec honneur dans le village de Vamblie. Aux jours du grand empereur Constantin on construisit sur le tombeau une belle et grande église.

Le saint évêque Autonomos mourut le 12 Septembre.

En ce jour mourut par le glaive, sur l'ordre de l'empereur Trajan, le

յանոսէ արքայէ ։ Նոյնպէս եւ սուրբ վկայն Եւդոքսիոս կատարեցաւ սրով ի Դիոկղետիանոսէ արքայէ ի Մելիտինի քաղաքին եւ ընդ սրբոյն Եւդոքսիոսի կատարեցան հազար եւ հարիւր եւ երեսուն եւ չորս մարտիրոսք ի նոյն քաղաքին ։

[B * Ի սմին աւուր նահատակեցան վկայութեամբ սուրբ մարտիրոսքն Քրիստոսի Մակեդոնիոս, Թէոդուլոս եւ Տատիանոս վասն հաւատոյն որ ի Քրիստոս ։ * B p. 141 a.

Նոյնպէս եւ ի քաղաքն յԻկոնիոյ, կատարեցաւ սրով վասն Քրիստոսի հաւատոյն՝ սուրբ վկայն եւ եպիսկոպոսն Իկոնիու Որոնատոս, զոր այլք զսա Կուռնատոս կոչեն, երանելի մահուամբ ։

Եւ ի սոյն կատարեցաւ չարչարանօք եւ մահուամբ երանելին Թէոդորոս վկայն յԱղեկսանդրիա քաղաքն՝ զոր ընկեցին ի ծով ։

Յայսմ աւուր յիշատակ է սրբուհւոյն Ոնեսիմայ ճգնաւոր մօր մերոյ՝ որ էր դուստր թագաւորի, որոյ էին քաղաք երկոտասան. եւ ի մեռանել ծնողացն զամենայն թագաւորութիւնն նմա աւանդեցին, եւ նա զամենայնն բաշխեալ աղքատաց եւ ինքն գնաց յանապատ խորին, եւ կացեալ մեծ ճգնութեամբ զամս բազումս՝ փոխեցաւ ի Քրիստոս որում ցանկայր ։]

1 արքայէ] ամբարիշտ արքայէ *add.* B || 1-3 Նոյնպէս եւ սուրբ վկայն Եւդոքսիոս ... քաղաքին] Նոյնպէս եւ ի Դիոկղետիանոսէ կատարեցաւ սուրբն Եւտոքսէոս եւ այլ հազար հարիւր եւ երեսուն եւ չորս վկայք ի Մելիտինի քաղաք B.

saint martyr du Christ Romylos. De même mourut par le glaive, sur l'ordre de l'empereur Dioclétien, le saint martyr Eudoxius, dans la ville de Mélitine. Avec saint Eudoxius et dans la même ville moururent onze cent trente-quatre martyrs.

[B * En ce jour subirent le martyre les saints martyrs du Christ Macédonius, Théodulos et Tatianus pour la foi du Christ. * B p. 141 a.

Également mourut d'une mort bienheureuse, par le glaive et pour la foi du Christ, dans la ville d'Iconium, le saint martyr et évêque d'Iconium, Oronatus que d'autres appellent Coronatus.

En ce même jour subit les tortures et la mort le bienheureux martyr Théodore, qu'on jeta à la mer dans la ville d'Alexandrie.

En ce jour, commémoration de sainte Onésima, notre mère ascète, qui était fille d'empereur et qui possédait douze villes; à qui on remit tout le royaume, à la mort des parents, mais elle, après avoir tout distribué aux pauvres, se retira dans une profonde solitude, y vécut de longues années d'une grande vie ascétique et s'en alla auprès du Christ vers lequel elle aspirait.]

Հոռի Դ և Սեպտեմբերի ԺԳ ։ Վկայաբանութիւն սրբոցն Դիոդորայ և Դիդիմայ ։

* A fol. 35 v° b. Սոքա էին քրիստոնեայք ի քաղաքէն Լաւոդիկեայ Ասորւոց, * և մատնեցան ի ձեռս իշխանին ։ Եւ կացեալ առաջի խոստովանեցան յայտնապէս զՔրիստոսի աստուածութիւնն ։ Եւ ի սաստիկ տանջանացն և յահագին չարչարանացն աւանդեցին զհոգիս իւրեանց ի ձեռս հրեշտակացն առ Աստուած ի Սեպտեմբերի ԺԳ ։

Յայսմ աւուր Նաւակատիս է սուրբ Յարութեան մեծի եկեղեցւոյն ։

Երանելի դշխոյն Հեղինէ եգիտ զսուրբ խաչն Քրիստոսի ։ Եւ յորժամ շինեաց մեծն Կոստանդիանոս զմեծ եկեղեցին Երուսաղեմայ, զսուրբ Յարութիւնն ի Սեպտեմբերի ԺԳ, ժողովեաց բազում եպիսկոպոսունս և քահանայս և օրհնեցին զեկեղեցին և արար մեծ և հռչակաւոր նաւակատիս, և մինչև ցայսօր կատարի տօնս այս ։

* B p. 141 b. [B * Նաւակատիք է սրբոյ Յարութեանն Երուսաղեմի մեծի եկեղեցւոյն, յորում է աստուածընկալ գերեզմանն, և սուրբ Գողգոթայն, և այլ տեղիքն կենարար չարչարանաց և սրբոյն Սիոնի ։

Երանելի դշխոյն Հեղինէ՝ զի որպէս կամօք թագաւորին եգիտ զաստուածային խաչափայտն որ ծածկեալն էր և թաքուցեալ, նոյն օրինակ մաքրէր և բանայր զաստուա-

4 hori, **13 Septembre.**

Martyre des saints Diodore et Didyme.

* A fol. 35 v° b. C'étaient des chrétiens de la ville de Laodicée de Syrie, et ils furent livrés entre les mains du président. Mis en sa présence, ils confessèrent ouvertement la divinité du Christ. Et ils rendirent leur âme, au milieu d'atroces tortures et d'effrayants supplices, à Dieu, par les mains des anges, le 13 Septembre.

En ce jour, fête de la consécration de la grande église de la sainte Résurrection.

La bienheureuse impératrice Hélène trouva la sainte croix du Christ. Lorsque Constantin le Grand eut construit la grande église de la sainte Résurrection à Jérusalem, il convoqua pour le 13 Septembre, nombre d'évêques et de prêtres qui bénirent l'église. Il fit faire une grande et retentissante cérémonie de consécration, dont la fête se célèbre encore jusqu'aujourd'hui.

* B p. 141 b. [B * Fête de la consécration de la grande église de la sainte Résurrection à Jérusalem, dans laquelle se trouve le tombeau qui reçut Dieu, du saint Golgotha et d'autres lieux de la passion vivifiante et de la sainte Sion.

La bienheureuse impératrice Hélène, de la même manière que par la volonté de l'empereur elle avait fait l'invention du divin Arbre de la croix qui demeurait inconnu et caché, fit aussi, suivant le même principe, nettoyer et découvrir le

ծայրին գերեզմանն, զի եւ նա ծածկեալ էր եւ հողով լցեալ, եւ տաճար կռոց յարուցեալ ի հեթանոսացն ։ Քանզի յետ գտանելոյ Խաչին, իջեալ ի սրբոյ Գողգոթայէն՝ եկեալ ի տեղի պարտիզին, ուր էր սուրբ գերեզմանն վիմափոր, եւ զհողն եւ զնիւթն ամենայն որ ի ներքս՝ հեալ ի տեղւոջէն բացորոշել հրամայէր, եւ այնպէս յայտնի արարին զսուրբ գերեզմանն ։

Եւ տաճար մեծ եւ մատուռն վայելուչ եւ ոսկեզօծ առ ի թագուհւոյն ի սուրբ տեղի յարութեան Փրկչին մերոյ վայելչագոյն եւ բարձրագոյն շինեալ, եւ բազում ընծայս նուիրեալ, եւ այնուհետեւ յայտնեաց զկենդանարար եւ զպատուական խաչն Տեառն ։

Եւ թագաւորական հրամանաւն եւ օրինադրութեամբն ամենապայծառ եւ մեծ եկեղեցին՝ երկնահաւասար տաճարն, եւ ամենագոյն եւ վայելչագոյն մատուռն ի վերայ գերեզմանին Քրիստոսի շինեցաւ, եւ սրբոյ Գողգոթային, եւ տնօրինական սուրբ տեղեացն . զոր ընդարձակ քան զաշխարհ, եւ բարձրագոյն քան զերկնից երկինս, եւ գեղեցկագոյն քան զդրախտն հաւատամք . եւ գիտեմք զի ամենայնի տանողն եւ անբովանդակելին՝ անդ տարեալ եւ բովանդակեալ մարմնով՝ կրեաց զմերն փրկութեան մահ ։

Որով եւ զնոյն տեղի բիւր օգտութեամբ եւ ճշմարիտ փափկութեամբ պայծառացուցեալ՝ քան զնախատուն զեդեմական դրախտ աւելցոյց . զի անդ՝ մեղուցեալ մահացաք եւ դատապարտեցաք, եւ աստ՝ արդարացեալ փրկեցաք եւ կենդանացաք ։

divin tombeau, resté également couvert et rempli de terre, et sur lequel un temple d'idoles avait été élevé par les païens. Car après avoir fait l'invention de la Croix, descendant du saint Golgotha, elle arriva à l'emplacement du jardin où se trouvait le saint tombeau taillé dans un roc; elle ordonna de transporter loin de l'endroit toute la terre et les matières se trouvant à l'intérieur et mit ainsi à découvert le saint tombeau.

L'impératrice fit construire un grand temple et une élégante chapelle ornée d'or, sur l'emplacement sacré de la résurrection de notre Sauveur, tous les deux élégants et sublimes, auxquels elle fit de nombreux dons, et c'est ensuite qu'elle exposa la vivifiante et précieuse croix du Seigneur.

Et par ordre et par une loi édictée de l'empereur, il fut construit une superbe et grande église, un temple ressemblant au ciel et une chapelle de toute richesse et de toute beauté sur le tombeau du Christ, ainsi qu'au saint Golgotha et autres lieux saints de l'Incarnation de notre Seigneur; endroits que nous croyons plus vastes que la terre, plus élevés que les cieux des cieux et plus beaux que le paradis; et nous savons que Celui qui contient tout et ne peut être contenu, y a été transporté et y a été contenu avec son corps et a souffert la mort pour notre salut.

C'est pourquoi Il a rendu cet endroit resplendissant d'innombrables bienfaits, le comblant de vraies délices, bien plus que la première demeure, le paradis de l'Éden, car là nous avons trouvé la mort par le péché et nous y avons été condamnés, tandis qu'ici nous avons été justifiés, sauvés et vivifiés.

Քանզի հեղմամբ անպարտին արեան որ ի Գողգոթայն՝ լուացեալ ջնջեցաւ ամենայն մերն պարտք մեղաց, և թաղմամբ եռօրեայ յաստուածընկալ գերեզմանն որ ի պարտիզին՝ բուսոյց զմեզ զամենեսին ի յարութեան յոյս, հատն կենդանարար, բազում առնելով արդիւնս իւրով անդէն մեռանելովն և յառնելովն :

Զոր զնոյն աստ զխորհրդական սուրբ տեղեան կրթալի մեծապայծառ և ոսկեօծ շինուածովք պայծառացուցանէին քրիստոսասէր թագաւորքն՝ մայր և որդին, ըստ նախ օրինակելոյ զնոյն խորանին Մովսէսի, և տաճարին Սողոմոնի :

* B p. 142 a. * Նա և այլ բազում հրաշալի եկեղեցեաց շինուածս առնէին, ի սուրբ Բեթղեհէմ և յայրն, և լեառն Ձիթենեաց, և ի մեծն Սիոն, և յայլ տնօրինական սուրբ տեղիսն Երուսաղեմի :

Եւ ապա իբրև բոլորք ամենայն շինեցաւ, յայնժամ ազդմամբ սուրբ Հոգւոյն և կամօք նմին բարեպաշտ դշխոյին Հեղինեայ, և հրամանաւ նոյն մեծի արքային Կոստանդիանոսի, ժողովեալ բազմութիւն սրբոց հարց և հայրապետաց և անթիւ եպիսկոպոսաց սրբոց՝ որք գումարեցան ի տիեզերաց, հանդերձ քահանայիւք և բոլոր լրմամբ ուխտին եկեղեցւոյ, և ճգնաւորաց սրբոց և աշխարհագումար ժողովք ընդ սրբոյ Մակարիոսի պատրիարքին Երուսաղէմի, որ էր մի ի գլխաւորաց առաջին սուրբ

Car c'est par le sang versé par l'Innocent sur le Golgotha que toutes nos dettes des péchés ont été lavées et effacées, et c'est par la sépulture de trois jours dans le tombeau qui reçut Dieu, et qui se trouve dans le jardin, que le grain, source de la vie, portant beaucoup de fruits [1], nous a fait tous germer à l'espérance de la résurrection par sa mort et par sa résurrection.

Ce sont ces lieux saints de mystères, que les empereurs, amis du Christ, la mère et le fils, rendirent vraiment resplendissants par de superbes constructions ornées d'or, à l'image du tabernacle de Moïse et du temple de Salomon, qui les représentaient dans les anciens temps.

* B p. 142 a. * Ils firent encore construire beaucoup d'autres merveilleuses églises à saint Bethléem et à la Grotte et sur le mont des Oliviers et à la grande Sion et autres lieux saints de l'Incarnation de notre Seigneur à Jérusalem.

Et lorsque tout fut bien construit, alors, par l'inspiration du Saint-Esprit et par la volonté de la même pieuse impératrice Hélène, et sur l'ordre du même grand empereur Constantin, y furent convoqués une multitude de saints pères, de patriarches et d'innombrables saints évêques qui s'y réunirent de toutes les parties de l'univers, accompagnés de prêtres et de toute la plénitude du clergé de l'église et de saints ascètes et de tout le concours de personnes venues de toutes les parties du monde, auprès de saint Macaire, patriarche de Jérusalem, qui fut l'un des principaux du premier saint concile de Nicée,

1. Jean, XII, 24-25.

ժողովոյն Նիկիոյ, հսկմամբ եւ աղօթիւք եւ արտասուալից երգօք՝ օծին եւ օրհնեցին մեծ եւ պայծառ նաւակատեօք զեկեղեցի սրբոյ Յարութեանն, եւ զսրբազոյն մատուռն կենսունակ գերեզմանին Քրիստոսի՝ եւ զԳողգոթայն, նոյնպէս եւ զայլ սուրբ տեղիսն, եւ մեծամեծս կերակուրս աղքատացն բաշխեցին ։

Եւ այսպէս մեծ եւ հռչակաւոր նաւակատիս կատարելով յերեքտասաննի Սեպտեմբերի, եւ ի չորեքտասաննի նորին ամսոյ բարձրացուցեալ ցուցին զնոյն զգտեալ աստուածային խաչափայտն ։ Վասն որոյ եւ աւանդեալ հաստատեցին յայսմ ամի յերեքտասան Սեպտեմբերի կատարել զտօն Նաւակատեացն, եւ ի չորեքտասաննի՝ զտօն Վերացման սրբոյ խաչին ։

Զօր եւ նոյն ժողով հարցն սրբոց՝ սուրբ Հոգւոյն ազդմամբ հաստատեցին յամենայն ամի յերեքտասաննի՝ զյիշատակ նաւակատեաց սուրբ տեղեացն առնել, եւ ի չորեքտասաննի՝ զկենդանարար Խաչն բարձրացուցանելով հայրապետին ի սուրբ Գողգոթայն՝ ամենայն բազմութեան հաւատացելոցն ցուցանել ։ Որք սովորեցան յամենայն ամի՝ յայնմ աւուր ի ծագաց աշխարհի անդանօր առ ի տեսանել զսուրբ խաչն՝ ժողովել ըստ կանխագուշակ բանից մարգարէիցն առ * Երուսաղէմ, եթէ . Ելցեն ամ յամէ առնել զտօն * B p. 142 b.
տաղաւարահարացն ազգք հեթանոսաց ի յԵրուսաղէմ ։ Որ ոչ ի հինն՝ այլ ի նորս կատա-

et avec des jeûnes, prières et chants entrecoupés de larmes, ils oignirent et bénirent, par de magnifiques fêtes de consécration, l'église de la sainte Résurrection et la chapelle, plus sainte encore, du tombeau du Christ, source de vie, et celle du Golgotha, ainsi que celles des autres lieux saints, et l'on distribua aux pauvres des repas fort coûteux.

Après avoir ainsi célébré de grandes et retentissantes fêtes de consécration le 13 Septembre, ils exaltèrent, le quatorze du même mois, et exposèrent le divin bois de la Croix qui avait été trouvée. C'est pourquoi ils établirent de célébrer, en cette année, le treize de Septembre, la fête de la consécration de l'église, et le quatorze, la fête de l'exaltation de la sainte Croix.

Cette même assemblée des saints pères établit, par l'inspiration du Saint-Esprit, de célébrer le treize [de ce mois], chaque année, la commémoration de la consécration des lieux saints et d'exalter, le quatorze de ce mois, sur le saint Golgotha, la Croix, source de la vie, que le patriarche exposerait à la vue de toute la foule des fidèles. Ces derniers prirent l'habitude de s'y réunir chaque année, en ce jour, de toutes les parties de la terre, pour y voir la sainte Croix, selon les prédictions des prophètes envers * Jérusalem : *Les* * B p. 142 b.
nations païennes monteront chaque année à Jérusalem pour célébrer la fête des tabernacles[1]. Et c'est ce qui s'est accompli, non pas dans l'ancienne,

1. Zach., xiv, 16.

բեմաւ. որ ոչ զխափանեալ տաղաւարահարաց ասէր՝ այլ զտօնս Յարութեան մեծի տաճարին զկանգնելոյն նաւակատեաց :

Այլ եւ զփրկական խաչափայտին գիւտ եւ զբարձրութիւն յամենայն հեթանոսաց հաւատացեալք յամենայն տիեզերաց՝ առին տաճման ի հարցն սրբոց ժողովել յԵրուսաղէմ անթիւ բազմութիւն, եւ անհամար խմբից խորհրդական տօնախմբութեամբ յամ յամէ կատարել ի փառս Աստուծոյ :

Ի սմին աւուր յիշատակ սրբոյն Կոռնելիոսի հարիւրապետին՝ որ էր ի ժամանակս առաքելոցն առաջին հաւատացեալ ի Քրիստոս ի հեթանոսաց, եւ ընտրութեամբն Աստուծոյ եւ յայտնութեամբն որ առ Պետրոս՝ դուռն եղեւ մտի ամենեցուն նոցա : Քանզի մինչդեռ ի հեթանոսութիւնն էր, մաքրութեամբ եւ արդարութեամբ կենցաղավարելով աղօթէր միշտ, եւ առատանայր ողորմութեամբ առ աղքատս, եւ այնպէս անեպերելի ունելով զկենցաղավարութիւնն :

Ետես զհրեշտակն Աստուծոյ յիններորդ ժամուն որ ասաց նմա կոչել զառաքեալն Պետրոս, եւ առ ի նմանէ զարժանն լսել : Եւ սրում նմին Պետրոսի ասաց Տէր երթալ ընդ առաքեալ խնդրակսն նորա, որ ի գալն ի տուն նորա զբանն Աստուծոյ ետես կատարեալ առ նա եթէ .
* B p. 143 a. Յովհաննէս* մկրտեաց ի ջուր՝ բայց դուք մկրտեսջիք ի Հոգին սուրբ :

Եւ մինչդեռ խօսէր Պետրոս ընդ նոսա զբանն Աստուծոյ՝ երեխայացուցեալ մկրտեաց

mais dans la nouvelle alliance, car [la prophétie] ne parlait pas des fètes caduques des tabernacles, mais bien des fêtes de la consécration du grand temple érigé pour la sainte Résurrection.

Les fidèles de tous les pays infidèles et de tout l'univers reçurent en outre des mandements des saints pères de se réunir à Jérusalem, en foule innombrable et en groupes sans nombre, pour célébrer chaque année, par des fêtes mystiques, l'Invention de l'arbre de la Croix de notre Sauveur, instrument de la rédemption et de son Exaltation pour la gloire de Dieu.

En ce jour, commémoration de saint Corneille, le centurion, qui fut au temps des apôtres le premier parmi les païens qui se convertit au Christ, et qui par l'élection de Dieu et par la révélation à Pierre fut la porte d'entrée pour eux tous. Car, étant encore païen, il avait eu une conduite pure et juste, priait toujours, multipliait ses aumônes aux pauvres, et menait ainsi une vie sans reproche.

Il aperçut l'ange de Dieu, à la neuvième heure, qui lui dit de faire venir l'apôtre Pierre et d'entendre de lui ce qu'il fallait qu'il fasse[1]. Au même Pierre le Seigneur dit de s'y rendre avec les personnes venues pour le chercher; et lorsqu'il pénétra dans sa maison, il vit accomplie par lui la parole de
* B p. 143 a. Dieu : *Jean* a baptisé dans l'eau, mais vous, vous serez baptisés dans l'Esprit saint*[2].

Et tandis que Pierre leur prêchait la parole de Dieu, il le fit catéchu-

1. Act., x, 1-48. — 2. Act., i, 5.

գնա, եւ պատաշխնորդութիւն այցելութեան քաղաքին ի ձեռս նորա ետ ։ Որ եւ զգտեալ կռապաշտսն որ ի քաղաքին զամենեսեան մկրտեաց, այլ եւ զնոյն ինքն զիշխանն Դիմիտրիոն ամենայն տամբ իւրով դարձոյց ի Քրիստոս ։

Եւ այնպէս առաքելական վարուք կենցաղավարելով առ Տէր փոխադրեցաւ բարիոք, առաջին պտուղ եղեալ ի հեթանոսաց, եւ նախ քան զամենեսեան հրաւիրեալ եւ կոչեալ յԱստուծոյ, եւ հաւատացեալ ի Քրիստոս որում սպասէրն ։

Յայսմ աւուր նահատակութիւն սրբոց վկայիցն՝ Մակրոբէու Կապադովկեցւոյ, եւ Գորդիանու, Իլէու, Զոտիկու, Լուկիանու եւ Վաղերիանու, որք մարտիրոսացան մեծ տանջանօք առ Լիկինոսիւ ամբարիշտ թագաւորաւ ։

Եւ ի նմին վկայութիւն Յուլիանոսի սրբոյ քահանային, եւ քսան երկու ընկերաց նորա, որ մերձ յԱնկիւրիա Գաղատացւոց առ Լիկինոսիւ կատարեցան ։]

Հոռի Ե եւ Սեպտեմբերի ԺԴ ։ Տօն է հռչակաւոր եւ բազմամբոխ Վերացմանն սրբոյ Խաչին Քրիստոսի ։

Յայսմ աւուր ննջումն Յովհաննու Ոսկեբերանին տիեզերալոյս վարդապետին։

Հռչակաւոր եւ մեծ վարդապետն եկեղեցւոյ սուրբն Յովհան Ոսկեբերանն, պատրի-

mène et le baptisa, et lui confia la direction de l'évêché de la ville. C'est lui qui baptisa tous les idolâtres se trouvant dans la ville et qui convertit même au Christ le chef Dimitrion avec toute sa maison.

Après avoir vécu d'une vie apostolique, il s'en alla heureusement auprès du Seigneur; après avoir été le premier fruit parmi les gentils, invité avant tous et appelé par Dieu à être converti au Christ auquel il aspirait.

En ce jour, martyre des saints martyrs Macrobios de Cappadoce, Gordianus, Ilios [1], Zoticus, Lucianus et Valerianus qui subirent le martyre avec de grands supplices sous Licinius, l'empereur impie.

En ce même jour, martyre du saint prêtre Julien et de ses vingt-deux compagnons, qui furent mis à mort près d'Ancyre, en Galatie, aux jours de Licinius.]

5 HORI, **14 Septembre.**

Fête solennelle, avec grand concours de fidèles, de l'élévation de la sainte Croix du Christ.

En ce jour, dormition de Jean Chrysostome, le docteur et la grande lumière de l'univers.

Le célèbre et grand docteur de l'Église, saint Jean Chrysostome, le pa-

1. Corruption de Séleuchos.

արքն Կոստանդնուպօլսոյ՝ Անտիոքացի էր, մեծատանց զաւակ ։ Անուն հօրն Սեկենդոս եւ մօրն Անթուսա, եւ ետուն զնա յուսումն արտաքին հանճարոյ յԱթէնս ։ Եւ
* A fol. 36 r° a. ուսաւ զամենայն * ստորագրութիւնս իմաստասիրական հեթանոսաց ընդ Բարսղի եւ ընդ Գրիգորի աստուածաբանի, զի յոյժ մտացի էր եւ էր խոնարհամիտ եւ հեզ ։

Եւ իբրեւ ուսաւ զարտաքին հանճարն դարձաւ յԱնտիոք առ ծնողսն իւր ։ Եւ ի վախճանել ծնողացն, բաշխեաց զամենայն ինչսն աղքատաց եւ կարօտելոց եւ գնաց յանապատ կրօնաւորել անդ, զեօթն ամ կացեալ ի լռութեան եւ զմի ամն անքուն անցուցանէր ։

Եւ Փղաբիանոս պատրիարգն Անտիոքայ իջոյց ի լեռնէն զնա ազդեցութեամբն Աստուծոյ եւ ձեռնադրեաց զնա քահանայ մեծ եկեղեցւոյ ։ Եւ նա լուսաւորէր զամենեսեան նշանօք եւ արուեստիւք սքանչելեաց եւ վարդապետութեամբ, եւ գրոց մեկնութեամբ, նախերգանօք եւ յորդորակօք եւ աստուածաբանութեամբ ։ Եւ համբաւ նորա տարածեցաւ ընդ ամենայն տիեզերս ։

Եւ լուեալ թագաւորին Արկադէոսի, որդւոյ մեծին Թէոդոսի, տարաւ զնա ի Կոստանդնուպօլիս ։ Եւ ետ ձեռնադրել զնա պատրիարք թագաւորական քաղաքին ։ Եւ Թէոփիլոս եպիսկոպոսն Աղեկսանդրու նախանձէր ընդ նմա վասն հռչակաւոր անուանն եւ ոչ կամէր զձեռնադրութիւն նորա, բայց ակամայ ձեռնադրեաց զնա եւ եղեւ ուրա-
* A fol. 36 r° b. խութիւն * մեծ ի քաղաքին Կոստանդնուպօլսի ։ Եւ եկին յողջոյն նմա թագաւորն ամենայն սինկղիտոսօքն ։

triarche de Constantinople, était d'Antioche, fils de parents riches. Le nom de son père était Secundus et celui de sa mère Anthusa, qui le destinèrent à
* A fol. 36 r° a. l'étude de la science profane à Athènes. Il apprit toutes * les branches de la philosophie païenne avec Basile et Grégoire le théologien, car il était fort intelligent en même temps qu'humble et doux.

Lorsqu'il eut appris la philosophie profane, il revint à Antioche auprès de ses parents. A leur mort, il distribua tous ses biens aux pauvres et aux nécessiteux et se retira dans une solitude pour y mener la vie de religieux. Il y resta sept ans dans le silence et passa un an sans sommeil.

Flavianus, le patriarche d'Antioche, par l'inspiration de Dieu, le fit descendre de la montagne et l'ordonna prêtre de la grande église. Jean illumina tout le monde par des miracles et des prodiges, par la doctrine, par l'explication des Écritures, par des exhortations et des homélies et par sa théologie. Sa renommée se répandit dans tout l'univers.

Ce qu'ayant appris, l'empereur Arcadius, fils de Théodose le Grand, le fit venir à Constantinople. Il le fit sacrer patriarche de la ville impériale. Théophile, l'évêque d'Alexandrie, jaloux de lui, à cause de sa grande renommée, ne voulut pas le sacrer, mais il dut, malgré lui, lui imposer les mains, et ce
* A fol. 36 r° b. fut une grande * joie dans la ville de Constantinople. L'empereur, avec tout le sénat, vint le saluer.

Եւ բացեալ զշնորհալի բերանն առ հասարակ լուսաւորէր զնոսա կենդանարար բանիւքն որ հոսէին ի նմանէ իբրեւ զվտակս գետոյ, վասն որոյ եւ Ոսկեբերան իսկ կոչէին զնա :

Եւ նա ոչ դադարէր ի տուէ եւ ի գիշերի ուսուցանէր եւ խրատէր զժողովուրդն : Եւ յամենայն կողմանց գային լսել զբանս վարդապետութեան նորա, զի յոյժ քաղցր էր եւ դիւրալուր բանքն նորա, յօգուտ եւ պիտանի իմաստնոց եւ տխմարաց : Գրէր պատմութիւնս հին եւ նոր կտակարանաց եւ անաչառ յանդիմանէր զծոյլսն եւ զոչ եկեալսն յուղղութիւն :

Ընդ որս եւ զկին Թագաւորին զԵւդոքսիա յանդիմանէր առանձինն եւ հրապարակաւ, վասն անիրաւ զրկանաց եւ յափշտակութեանց : Եւ նա խորհէր ընկենուլ զերանելին յաթոռոյն : Եգիտ գործակիցս իւրոյ չարութեանն զԹէոփիլոս եւ զայլ ոմանս իւրոյ եպիսկոպոսաց, ընկենուլ զսուրբն յաթոռոյն եւ հանին զնա արտաքոյ քաղաքի ի գեօղ մի :

Եւ Աստուած սաստիկ պատժօք պատուհասեաց զքաղաքն շարժմամբ եւ կարկտիւ եւ վաղվաղակի դարձուցին զսուրբն ի յաթոռ իւր . եւ դադարեաց պատուհասն : * Եւ նա ըստ առաջին սովորութեանն իւրում խրատէր եւ ուսուցանէր զամենեսեան : Եւ յետ բազում աւուրց յափշտակեաց Թագուհին Եւդոքսիա զայգի կնոջ մի այրւոյ : Եւ կինն եկեալ առ սուրբ հայրապետն աղաչէր բարեխօսել առ Թագուհին : Եւ նորա գրեալ * A fol. 36 v° a.

Il illumina tout le monde, sans exception, par les paroles vivifiantes qui jaillissaient de sa bouche gracieuse comme les affluents d'un fleuve, c'est pourquoi on l'appela Chrysostome [*Oskébéran*, *Bouche d'or*].

Il ne cessa, jour et nuit, d'enseigner et de prêcher le peuple. On venait de toutes les contrées pour entendre les paroles de sa doctrine. Car son discours était doux et agréable, utile et nécessaire aux sages aussi bien qu'aux faibles d'esprit. Il écrivit l'histoire de l'Ancien et du Nouveau Testament; il blâma, sans distinction, les paresseux et ceux qui ne se corrigeaient pas.

Parmi ceux-là se trouvait la femme de l'empereur, Eudoxie, à qui il reprocha, en particulier et en public, ses confiscations et appropriations illégitimes. Elle songea à faire destituer le bienheureux, et trouva un complice de sa malveillance en la personne de Théophile et de quelques autres évêques lui ressemblant, pour destituer le saint de son siège, et on l'exila, hors de la ville, dans un village.

Mais Dieu punit la ville par de terribles châtiments, par un tremblement de terre et par la grêle; on s'empressa de faire revenir le saint à son siège, et les châtiments prirent fin. * Jean, selon son ancienne habitude, * A fol. 36 v° a.
continua à prêcher et à enseigner tout le peuple. Longtemps après, l'impératrice Eudoxie s'appropria la vigne d'une veuve. La veuve alla trouver le saint patriarche et le pria d'intervenir auprès de l'impératrice. Il lui écrivit une

աղաչանս առ նա, եւ ետ ի սարկաւագապետն իւր յԵւտիքիս. եւ տարեալ առ թագուհին, եւ նա պատասխանեաց սրբոյն՝ տալ կնոջն այլ այգի լաւագոյն քան զիւրն, զի չէ օրէն թագաւորաց, ասէ, դարձուցանել : Եւ եկեալ սրբոյն գնաց ի սենեակ թագուհւոյն, եւ խրատէր դարձուցանել զայգին, զի վասն այսպիսի իրաց կրեցին Աքաաբ եւ Յեզաբէլ զբարկութիւնն Աստուծոյ :

Իսկ հանել հրամայեաց թագուհին զնա ի թագաւորական սենեկէն : Եւ գնացեալ սրբոյն յեկեղեցին հրամայեաց սարկաւագացն փակել զդրունս եկեղեցւոյն ընդդէմ թագուհւոյն յորժամ գայցէ մտանել յեկեղեցին :

Եւ յաւուր տօնի սրբոյ Խաչին ի ժամ պատարագին, յորժամ գայր թագաւորն Արկադիոս եւ ամենայն սինկղիտոսքն եւ մեծամեծքն եւ ամբոխն կային յեկեղեցին,
* A fol. 36 v° b. եկն եւ թագուհին բազում ամբոխիւ եւ երեւելի փառօք մտանել յեկեղեցին : Եւ * կղերիկոսքն փակեցին ընդդէմ նորա զդուռն եկեղեցւոյն ըստ հրամանի հայրապետին : Եւ մի ոմն ի սպասաւորաց թագուհւոյն կամեցաւ սրով հարկանել զսարկաւագն եւ առժամայն չորացան ձեռք նորա : Եւ դարձաւ թագուհին լի ամօթով ի տուն իւր եւ արարեալ ժողով անիրաւութեան, ընկէց զսուրբն յաթոռոյն եւ աքսորեցին զնա ի Կուկիսոն Հայոց եւ յԱրաբիսոն :

Եւ մինչ տանէին զսուրբն յաքսոր եւ հանին ի Կոմանա, ի վկայարանս սրբոյն Բասիլիսկոսի, եւ երեւեցաւ նմա սուրբ վկայն եւ ասաց . Ո՛վ եղբայր իմ Յովհաննէս, ի

lettre de supplication, qu'il remit à son archidiacre Eutychius, et l'envoya chez l'impératrice; mais elle répondit au saint qu'elle donnerait à la femme une autre vigne, meilleure que la sienne, car, disait-elle, il n'est pas de coutume chez les empereurs de restituer. Le saint alors se rendit dans les appartements de l'impératrice, lui conseilla de restituer la vigne, car c'est pour des actions semblables qu'Achab et Jésabel subirent la colère de Dieu.

L'impératrice ordonna de le faire sortir de ses appartements impériaux. Le saint se rendant à l'église ordonna à ses diacres de fermer à l'impératrice les portes de l'église, lorsqu'elle viendrait pour y entrer.

Le jour de la fête de la sainte Croix, à l'heure du sacrifice, lorsque l'empereur Arcadius se rendit à l'église, où se trouvaient tout le sénat et les dignitaires, l'impératrice arriva aussi avec une nombreuse escorte et en grande
* A fol. 36 v° b. pompe, pour y entrer. Les * clercs, sur l'ordre du patriarche, lui fermèrent la porte de l'église. Un des serviteurs de l'impératrice voulut frapper de son épée le diacre et ses mains se desséchèrent aussitôt. L'impératrice retourna chez elle, pleine de honte, et ayant convoqué un synode [conseil] inique, destitua le saint de son trône et l'exila à Cucuse d'Arménie et à Arabissa.

Pendant qu'on emmenait le saint en exil, on fit halte à Comana, au sanctuaire de saint Basilicus. Le saint martyr lui apparut et dit : O mon frère Jean,

վաղին ի միասին լինիցիմք առաջի Քրիստոսի ։ Ետես եւ զսուրբ առաքեալսն զՊօղոս եւ զՊետրոս եւ զՅովհաննէս որք ասէին ցնա . Բարւոք մարտեար եւ քաջապէս յաղթեցեր, արդ եկ եւ հանգիր ընդ մեզ ի պատրաստեալ հանգիստն ։

Եւ ի վաղին զգեցեալ զհայրապետական զգեստն, մատոյց զաստուածային պատարագն սուրբ եւ յեկեղեցւոջ աւանդեաց զհոգի իւր ի ձեռս Աստուծոյ ։ Եւ թաղեցին ընդ սրբոյն Բասիլիսկոսի ։

Կատարեցաւ սուրբ եւ սքանչելի վարդապետն եկեղեցւոյ Քրիստոսի սուրբն Յովհան Ոսկեբերանն՝ Հոռի Ե եւ Սեպտեմբերի ԺԴ, ի տօն սուրբ Խաչին ։

Որ մեկնեաց զհին եւ * զնոր կտակարանս, որ կան ի գիրս սուրբս, հաւաքեալ երկո- * A fol. 37 r° a.
տասան ճառս հազարաց ։ Եւ մինչդեռ տանէին զսուրբն յաքսորս, եդ զձեռն ի վերայ եկեղեցւոյն եւ ասաց . Ողջ Մնա սուրբ եկեղեցի, բնակարան փառացն Տեառն, զի ի պարգեւացն զոր առի ի Տեառնէ, յաւելի ի գանձս քոյ, գիրս ութ հարիւր, ճառս երկոտասան հազար, արդ մի մոռանար զաշխատութիւնս իմ ։

Եկաց սուրբն Յովհան պատրիարք հինգ ամ եւ կեանք նորա յիսուն ամ ։

nous serons demain ensemble devant le Christ. Il vit également les saints apôtres Paul, Pierre et Jean qui lui dirent : Tu as bien combattu et vaillamment remporté la victoire, viens maintenant et repose-toi avec nous dans le repos préparé pour toi.

Le lendemain, s'étant revêtu des vêtements patriarcaux, il offrit le saint mystère divin et rendit son âme entre les mains de Dieu, dans l'église. On l'inhuma auprès de saint Basilicus.

Le saint et magnifique docteur de l'église du Christ, saint Jean Chrysostome, mourut le 5 Hori, le 14 Septembre, fête de la sainte Croix.

Il fit les commentaires sur l'Ancien et le * Nouveau Testament, qui se trou- * A fol. 37 r° a.
vent dans les saintes Écritures, en un recueil de douze mille homélies et discours. Au moment où on emmena le saint en exil, il étendit ses mains vers l'église et dit : Adieu, sainte église, habitacle des gloires du Seigneur; par les dons que j'ai reçus du Seigneur, j'ai ajouté à ton trésor huit cents volumes et douze mille discours; or, n'oublie pas mes labeurs.

Saint Jean siégea comme patriarche cinq ans, sa vie fut de cinquante ans.

* B p. 143 a. [B * Ամենաժողով տօն եւ բարձրումն եւ վերացումն երկրպագելի Խաչին Քրիստոսի, որ ի Սեպտեմբերի ԺԴ եւ Հոռի Ե օրն՝ ցուցանի ամենեցուն աստուածաբարձ սուրբ եւ կենդանարար խաչափայտն ի սուրբ Գողգոթայն եւ ութ օր կատարի :

Երանելւոյն Յովհաննու Ոսկեբերանի յաւետարանին մեկնութեան ի սուրբ խաչն աստուածընկալ :

Մի ոք այսուհետեւ ամօթ համարեսցի զպարկեշտ նշան փրկութեան մերոյ եւ զգլուխ ամենայն բարութեանց, որով * կեամք եւ որով եմքն, այլ իբրեւ զպսակ բոլորեսցուք շուրջ զմեօք զխաչն Քրիստոսի, քանզի ամենայն ինչ մեր նովաւ կատարի : (* B p. 143 b.)

Եթէ վերստին ծնանելոց իցէ՝ խաչն հանդէպ կայ առընթեր : Եթէ կերակրել խորհրդական կերակրովն, եթէ ձեռնադրութիւնս առնել, եթէ այլ ինչ զինչ եւ իցէ գործել, նոյն նշան յաղթութեան կանգնի : Նմին իրի իսկ ի տունս եւ յորմս եւ ի դրունս եւ ի ճակատս եւ ի սրտի վերայ բազում փութով զնա դրոշմեմք, քանզի վասն փրկութեան մերոյ եւ հասարակաց ազատութեան եւ հեզութեան Տեառն մերոյ այն է նշանակ՝ որ իբրեւ զոչխար եկն ի սպանդ : Եւ արդ յորժամ կնքիցիս՝ ի միտ առնուցուս զխաչին պատճառս, եւ շիջուցանիցես զցասումն եւ զայլ ամենայն կիրս . յորժամ կնքիցիս՝ բազում համարձակութեամբ լնուս զճակատդ, ազատես զհոգիդ :

* B p. 143 a. [B * Fête de concours universel et élévation et exposition de l'adorable Croix du Christ, le 14 Septembre, le 5 Hori, jour où est exposé à tous le saint et vivifiant arbre de la Croix, source de vie, qui supporta Dieu sur le saint Golgotha, et qui se célèbre durant huit jours.

[Homélie] du bienheureux Jean Chrysostome, dans le commentaire de l'Évangile, sur la sainte croix qui reçut Dieu [1].

Que personne désormais ne rougisse de cette modeste marque de notre salut, qui est la source de tous les biens; par laquelle * nous vivons et nous sommes ce que nous sommes. Par contre parons-nous, comme d'une couronne, de la croix du Christ, car c'est par elle que s'accomplissent toutes les choses qui nous concernent. (* B p. 143 b.)

Si nous sommes régénérés, la croix y est présente. Si nous recevons l'aliment du mystère, ou l'imposition des mains, enfin quoi que nous fassions, la même marque de notre victoire se voit partout. C'est pour cela que nous l'imprimons dans nos maisons, sur nos murailles, sur nos portes, sur nos fronts et dans le cœur avec beaucoup d'empressement, car elle est le signe qui rappelle notre salut, à nous tous, et le recouvrement de la liberté et la miséricorde de notre Seigneur, qui a été comme la brebis que l'on mène à la boucherie. Lorsque donc tu imprimes ce signe, souviens-toi de ce qui a donné lieu à cette croix, et tu réprimeras ta colère et toutes tes autres passions. Lorsque tu formeras ce signe, tu armeras ton front d'une grande confiance et tu rétabliras ton âme dans sa liberté.

1. Migne, *P. G.*, t. LVIII, c. 537.

Գիտէք իսկ՝ եթէ ո՛րպիսի ազատութիւն շնորհէ մեզ. վասն որոյ եւ Պօղոսի յորդորեալ զմեզ ի պատճառս ազատութեան՝ զխաչէն եւ զարենէ յուշ առնէ. Գնոց, ասէ, գնեցայք՝ մի՛ լինիք ծառայք մարդկան ։

Ի միտ ա՛ռ զգինն որ տուաւն ընդ քեզ, եւ չլինիցիս ումեք ծառայ ի մարդկանէ, գինս զխաչն ասէ, զոր ոչ վայրապար միայն մատամբ պարտ է դրոշմել, այլ նախ կամօք՝ եւ ապա բազում հաւատովք ։ Եւ եթէ այսպէս դրեսցես յերեսս՝ չիցէ ինչ ի պղծ ոգւոցն որ մերձենայցէ առ քեզ, տեսեալ զսուսերն որով զվէրն ա՛ռ, տեսեալ զնիզակն որով զպարտոյ հարուածս ընկալաւ ։ Եթէ մեք յորժամ տեսանեմք զտեղիս ուր մահապարտքն ընդ մէջ կտրեցան՝ զարհուրիմք. զմտաւ ած զինչ ինչ սատանայ կրեսցէ յորժամ զզէնն տեսանիցէ՝ որով քակեաց Քրիստոս զզօրութիւն նորա, եւ եհատ զգլուխ վիշապին ։

Մի՛ այսուհետեւ ամօթ համարեսցիս զայնչափ բարութիւնս, զի մի՛ եւ զքեզ ամօթ համարեսցի Քրիստոս յորժամ գայցէ փառօք իւրովք ։ Եւ նշանն այն * լուսաւորեալ *B
գայցէ առաջի առաւել քան զճառագայթս արեգական, եւ ձայն բարբառոյ արձակեալ p. 144 a.
յերեսաց խաչին, եւ ամենայն տիեզերաց լսաւանս ցուցեալ վասն Տեառն, եթէ չեղեւ ինչ պակաս զոր ինչ արժանն էր գործել ։

Այն նշան՝ առ նախնեօքն եւ առ մեօք զդրունս փակեալս եբաց, եւ զդեղս մահու

Car vous n'ignorez pas quelle liberté elle nous accorde. C'est pourquoi Paul nous exhortant à rentrer dans cette liberté, nous parle de la croix et du sang : *Vous avez été*, dit-il, *rachetés d'un grand prix, ne vous rendez point esclaves des hommes* [1].

Considère quel est le prix qui a été donné pour ta rançon et tu ne seras plus l'esclave d'aucun homme sur la terre. Ce prix, dit Paul, c'est la croix, qu'il ne faut pas marquer négligemment du bout du doigt seulement, mais avec volonté d'abord et ensuite avec beaucoup de foi. Et si tu l'imprimes de la sorte sur ton visage, nul des esprits impurs n'osera s'approcher de toi en voyant l'épée qui l'a blessé et la lance dont il a reçu le coup mortel. Si la vue seule des lieux où les condamnés sont exécutés nous fait frémir d'horreur, considère ce que le démon doit sentir en voyant l'arme par laquelle le Christ anéantit sa puissance et trancha la tête du dragon.

Ne rougis donc pas désormais de tant de bienfaits, pour que le Christ ne rougisse point de toi lorsqu'il viendra dans la majesté de sa gloire. Et ce signe * le précédera d'une lumière plus éclatante que les rayons du soleil, et une *B
voix parlante de la croix publiera hautement et convaincra tout l'univers du p. 144 a.
droit du Seigneur, qu'il n'a rien omis, pour sa part, de tout ce qu'il était nécessaire de faire.

C'est le signe qui, du temps de nos pères et du nôtre, a ouvert les portes

1. I Cor., vi, 20.

ջնջեաց, եւ զզօրութիւն կոնիոն արմատոյն եղծ՝ որ է մոլախինդն, եւ զհարուածս թունաւոր գազանին բժշկեաց, եւ զդրունս դժոխոց փշրեաց, եւ զկամարն երկնից փեռեկեաց, եւ զմուտ դրախտին նորոգեաց, եւ զսատանայի ջիլս կտրեաց . զինչ զարմանք են եթէ զեղոց մահացու եւ թունից գազանաց եւ այլ ինչ այնպիսեաց յաղթիցէ :

Զնա այսուհետեւ բեւեռեա ընդ միտս, եւ խառնեա ընդ գիրկս ոգւոյդ զփրկութիւն ոգւոց մերոց : Այն խաչ՝ զտիեզերս դարձոյց, զմոլորութիւն հալածական արար, զճշմարտութիւն այսրէն դարձոյց, զերկիրս երկին արար, նա՝ զմարդիկ հրեշտակս գործեաց : Վասն այսորիկ չեն այսուհետեւ դեւք ահաւորք՝ այլ արհամարհելիք, եւ ոչ մահ՝ մահ, այլ քուն . Վասն որոյ ամենայն որ ինչ ընդ մեզ պատերազմէր, ընդ երկիր հարեալ եւ առ ոտն կոխեալ :

Եթէ ասիցէ ոք ընդ քեզ, խաչելոյն երկիր պագանես : Առաջիր զուարթ երեսօք՝ լուրջ բարբառով եթէ . Այո, երկիր պագանեմ եւ չդադարեմ յերկիր պագանելոյ : Եւ եթէ նա ծաղր առնիցէ, դու արտասուեսցես զնա արտասուօք, զի մոլեգնի, եւ գոհացոյ զՏեառնէ ընկալեալ, զի այնպիսի երախտիս արար մեզ, յորոց վերայ հասանել ոք ոչ կարէ առանց վերին յայտնութեանն : Վասն այնորիկ եւ նա ծաղր առնէ, զի շնչաւոր մարդ ոչ ընդունի զհոգւոյն :

qui nous avaient été fermées; qui a détruit les breuvages empoisonnés; qui a anéanti la vertu mortelle de la racine du *conion*, c'est-à-dire de la ciguë; qui a guéri les morsures envenimées de la bête féroce; qui a brisé les portes de l'enfer; qui nous a entr'ouvert la voûte du ciel; qui nous a rouvert l'entrée du paradis et a terrassé les forces du démon. Doit-on s'étonner qu'il ait vaincu la force du poison, les morsures envenimées des bêtes et autres choses semblables?

Grave donc ce signe dans ton esprit et embrasse avec les bras de ton âme ce qui a produit le salut de nos âmes. Car c'est la croix qui a converti toute la terre, qui a banni l'erreur, qui a rétabli ici-bas la vérité, qui a fait de la terre un ciel, qui a changé les hommes en anges. C'est pourquoi les démons ne sont plus désormais redoutables, mais méprisables, et la mort n'est plus une mort, mais un sommeil. C'est pourquoi tout ce qui nous faisait la guerre a été renversé par terre et a été foulé aux pieds

Si tu trouves quelqu'un qui te dise : Tu adores le Christ? Tu lui répondras d'un visage gai et d'un ton ferme : Oui, je l'adore et je ne cesserai point de l'adorer. S'il se moque de toi, tu répandras des larmes sur lui, sur son aveuglement, et tu rendras grâces au Seigneur de nous avoir accordé de tels bienfaits que personne ne peut comprendre sans une révélation du ciel. Cet homme te raille parce que *l'homme animal n'est point capable des choses qu'enseigne l'esprit* [1].

1. I Cor., II, 14.

Նա եւ ընդ մանկանցն սոյն անցանէ, յորժամ մեծ ինչ սքանչելիս տեսանիցեն, եւ եթէ ի խորհուրդ մուծանիցես զմանուկ՝ ծաղր առնէ ։ Մանկտւոյ նման են հեթանոսք, մանաւանդ թէ * եւ անկատար քան զնոսա. վասն որոյ եւս թշուառագոյնք, զի ոչ ի տհաս հասակի՝ այլ ի կատարեալ տիս զմանկտւոյ տղայանան, ուստի եւ ոչ ներելոյ իսկ արժանի են ։ * B p. 144 b.

Այլ մեք յայտնի բարբառով եւ մեծաւ ձայնիւ աղաղակեսցուք եւ ասասցուք, յորժամ եւ ամենայն հեթանոսք առընթեր կայցեն, բազում համարձակութեամբ եթէ. Պարծանք մեր խաչն է, եւ գլուխ ամենայն բարձրութեանց, եւ համարձակութիւն եւ պսակ ։ Կամէի բաւական լինել եւ ընդ Պօղոսի ասելոյն եթէ. Վասն որոյ աշխարհ ինձ ի խաչ ելեալ է եւ ես աշխարհի ։ Այլ չեմ բաւական, քանզի բազում չարեօք պաշարեալ եմ ։

Վասն որոյ եւ խրատ տամ՝ քանզի խաչն բիւր բարեաց եղեւ մեզ պատճառ ։ Նա՝ զմեզ ի մոլորութենէ հրաժարեցոյց. նա՝ որք ի խաւարի նստէին լուսաւորեաց, նա՝ զմեզ զթշնամիսս ընդ Աստուծոյ հաշտեցոյց, զօտարս ընտանեցոյց, զհեռաւորս մերձաւորս արար, նա՝ զօտարս քաղաքացիս արար, նա է թշնամութեան խաղաղութիւն, նա՝ բիւր բարեաց մեզ գանձ ։

Վասն այսորիկ տօն ուրախութեան առնեմք եւ խաչին յիշատակ կատարեմք ։ Այսպէս

C'est ainsi que cela se passe avec les enfants; lorsqu'ils voient quelque grand prodige et que tu veuilles initier un enfant aux mystères, il en rira. Les païens sont semblables aux enfants ou plutôt ils en sont * plus imparfaits, et par conséquent plus misérables, car ce n'est pas à leur âge imparfait, mais à leur âge mûr qu'ils agissent comme des enfants et c'est ce qui les rend indignes du pardon. * B p. 144 b.

Mais nous, nous tiendrons un langage clair et nous crierons hautement, lors même que nous serions entourés de tous les païens, nous crierons avec beaucoup de hardiesse : Notre honneur c'est la croix, elle est la source de toutes les hauteurs, elle est notre confiance et notre couronne. Je voudrais être à même de dire avec saint Paul : *Tout le monde m'est crucifié et je suis crucifié au monde*[1], mais je ne me sens pas la force de le dire, car je suis entouré de beaucoup de faiblesse.

C'est pourquoi je vous exhorte, car la croix a été pour nous la cause d'une infinité de bienfaits : elle nous a affranchis de l'erreur; elle a illuminé ceux qui habitaient les ténèbres; elle nous a réconciliés, nous les ennemis, avec Dieu; elle a rendu familiers les étrangers; elle a rapproché ceux qui étaient éloignés; elle a fait citoyens les étrangers; elle est la paix de l'inimitié; elle est pour nous le trésor d'une infinité de biens.

C'est pourquoi, en ce jour, nous célébrons une fête de joie et nous accomplissons la mémoire de la croix. Paul même nous commande de célébrer la

1. Gal., vi, 14.

եւ Պօղոս վասն խաչին հրամայեաց տօնել տօն, նա եւ զպատճառսն յաւելու եւ ասէ թէ . Զատիկ մեր զենաւ Քրիստոս ։ Տեսանես զի վասն խաչին առնեմք տօն, զի ի խաչին զենաւ Քրիստոս ։ Նոր էր սեղան պատարագին այնորիկ, զի եւ պատարագն նոր էր եւ զարմանալի ։ Տեսեր որպէս պատարագ եւ քահանայ եւ սեղան եղեւ մեզ խաչն ։ Տեսանես որչափ բարեաց պատճառ է մեզ խաչն ։

Կամիս ուսանել եւ այլ ուստեք, եթէ ոչ եթող զնա միայն յերկրի՝ այլ վերացոյց ընդ իւր յերկինս ։ Եւ ուստի՞ յայտ է բանն այս ։ Ընդ նմա գալոց է յերկրորդ եւ ի փառաւորեալ գալստեանն, զի ուսցիս թէ որպէս վայելուչ է խաչն . վասն որոյ եւ փառս զնա կոչէ ։

* B p. 145 a. Այլ մեք լուիցուք զիա՞րդ խաչիւն * գայցէ ։ Յայնժամ յայտնեսցի, ասէ, նշան որդւոյ մարդոյ յերկինս ։ Տես զփառս նշանին, այսինքն զխաչին . արեգակն խաւարեսցի եւ լուսին ոչ տայցէ զլոյս իւր . եւ նա երեւի եւ լուսաւորէ զտիեզերս ։

Աստանօր եւ առ գործի կենաց մերոց փայտ խաչի եղանակեսցուք զբանից գոյականութիւնս, զի եւ յօրինակէն անշունչ տարրածքն սարսեալք ի զօրութենէ ամենապայծառ եւ աստուածընկալ խաչին սպասաւորէին ։

Վէմն կարծրատեսակ՝ ծայրահերձեալ պատառէր, առբերելով զբղխումն երկոտասան վտակացն ։ Ծովն անդնդային բաժանեալ՝ յատակօրեայ կազմէր ճանապարհ ժողովըր-

fête de la croix et il en donne les raisons en disant : *Le Christ, notre pâque, a été immolé pour nous*[1]. Tu vois que nous faisons une fête pour la croix, car c'est sur la croix que le Christ a été immolé. L'autel de ce sacrifice était nouveau, car le sacrifice était aussi nouveau et extraordinaire. Tu vois donc de quelle manière la croix a été pour nous et la victime et le prêtre et l'autel. Tu vois de combien de bienfaits la croix nous a été la cause.

D'autre part veux-tu apprendre que le Christ ne l'a pas seulement laissée sur la terre, mais qu'Il l'a transportée avec lui au ciel. D'aucuns diront : Qui est-ce qui le prouve? C'est qu'Il doit venir accompagné d'elle à son second et glorieux avènement, pour que tu apprennes la beauté de la croix; c'est

* B p. 145 a. pourquoi Il l'appelle sa gloire. Écoutons donc de quelle manière * Il viendra avec la croix : *Alors*, dit-il, *le signe du Fils de l'homme paraîtra dans le ciel*[2]. Tu vois la splendeur de ce signe, c'est-à-dire de la croix. *Le soleil s'obscurcira, la lune ne donnera plus sa lumière*[3]. Lui seul paraît et illumine l'univers.

Adressons donc à l'instrument de notre vie, à l'arbre de la vie, nos meilleures expressions de louange, car les éléments de la nature même, éléments inanimés, lui obéirent, saisis par la puissance de la croix resplendissante qui reçut en elle Dieu.

Le dur rocher se fendit, s'entr'ouvrit, occasionnant le jaillissement de douze ruisseaux. L'abîme de la mer, se séparant en deux, livra, sur son fond à décou-

1. I Cor., v, 7. — 2. Matth., xxiv, 30. — 3. Matth., xxiv, 39.

դեանն ։ Յորդանան՝ յորդահոսան վտակօքն անձնաժողովեալ զիւրանիւր զկնի ինքեան առ ի գնացումն Իսրայէլի ։ Հրեշտակն տեսեալ զնշանակ արեան գառինն, զարհուրեալ զանց առնէր զանդրանկօքն ։ Ամաղէկ՝ տարածմամբ Մովսիսական գրկացն ի պարտութիւն գայր եւ մատնեալ լինէր ։ Կոստանդիանոս թագաւոր՝ աստեղատեսակ յերկինս նշանագրութեամբն զյաղթութիւն առեալ յերկրի ։

Ո՛վ ամենահրաշափառ զօրութիւն աստուածընկալ նշանիս, զի փոխանակ ապստամբութեանն եւ մահաւիթ եղելոյ առաջին փայտին Ադամայ, դու գտար փայտ հաշտութեան եւ հնազանդութեան ։ Եւ փոխանակ ի մահ ընկեցելոցն սկզբնամարդոյն որ ի դրախտին փայտին, դու եղեր վերընկալ եւ գաւազան հաստատութեան, զոր եւ մարգարէական շնորհիւ իբրեւ յերեսաց նախահօրն՝ Դաւիթ առ Փրկիչն նախաձայնեալ գոհացողաբար․ Ցուպ քո եւ գաւազան մխիթարեցին զիս ։

Վասն որոյ փոքր ինչ զնոյնս ածելոյ զբանս մեր՝ դոյզն ինչ բառ փանաքիմաց բանիցս մերոց պսակեսցուք զփրկագործ աստուածային նշանս, թէպէտ եւ ոչ՝ ի ծայրագոյնն ձգեալ հանդիսաւոր ժամանեմք բան ։ Զի որպէս առաջին տունկն ի ձեռն ադամածին կուսին՝ ապականութեան եւ մահու գոլ * առիթ բնութեան մարդկան․ * B p. 145 b.
կուսածինն Քրիստոս Ադամ՝ զանապականութիւն եւ զանմահութիւն սեռի մարդկան աղբիւրացոյց ։

vert, passage au peuple. Le Jourdain aux flots rapides, réprimé, s'amassa sur lui-même pour le passage d'Israël. L'ange, à la vue du signe du sang de l'agneau, passa avec effroi devant les fils aînés. Amalech, devant les bras étendus de Moïse, subit la défaite et fut livré. L'empereur Constantin, par le signe étoilé dans le ciel, obtint la victoire sur la terre.

O puissance toute miraculeuse de ce signe, qui reçut ! Dieu car au lieu du premier arbre d'Adam, qui fut la cause de la révolte et de la mort, tu t'es trouvé être l'arbre de la réconciliation et de l'obéissance. Au lieu de l'arbre du paradis, qui fut la cause de la chute mortelle du premier homme, tu as été le rétablissement, et le bâton de soutien dont David, par la grâce de prophétie et comme en la personne du premier homme, a prédit avec actions de grâces en disant au Rédempteur : *Ta verge et ton bâton m'ont consolé* [1].

Aussi, après avoir brièvement traité ce sujet, nous nous efforcerons de louer, par nos faibles paroles, ce signe divin, facteur de notre salut, bien que nous ne puissions arriver par nos paroles à la hauteur de la solennité. Car, de même que la première plante a été, par la vierge Ève, tirant son origine d'Adam, la cause de la corruptibilité et de la mort * pour la nature * B
humaine; le Christ, Adam né de la Vierge, a été la source de l'incorruption p. 145 b.
et de l'immortalité pour le genre humain.

1. Ps. xxii, 4.

Վասն զի խաչիւն վերստին բացաւ դուռն դրախտին, ծառն կենաց մեզ տուաւ : Խաչիւն դեւք փախստականք եղեն, հրեշտակք յերկիր ծաւալեցան : Խաչիւն մեհեանք կործանեցան, կաթողիկէ եկեղեցի պայծառացաւ, սեղան հաւատոյ կանգնեցաւ, սուրբ պատարագք օրհնեցան, մկրտութիւնք կնքեցան, օծումն քահանայութեան հաստատեցաւ, քահանայք շնորհապաշխեցան :

Խաչիւն առաքեալք ստացան պարծանս, մարգարէք հրճուեցան, մարտիրոսք պսակեցան, հրեշտակք ընդ մարդկան միաւորեցան : Խաչիւն թագաւորք բարեպաշտեցան, զինուորք զյաղթութիւն ստացան, վտանգեալք փրկեցան, վշտացեալք մխիթարեցան, ցնծացեալք հրաւիրեցան : Խաչիւն մեծատունք զգօնացան, աղքատք կենցաղավարեցան, ստահակք զգաստացան, կուսանք պերճացան, ամուսնացեալք կնքեցան, երիտասարդք դաստիարակեցան, ծերք ժողովեցան :

Խաչիւն ճգնաւորք ժուժկալեցին, միայնակեացք պահպանեցան, ախտացեալք բժըշկեցան, մեղուցեալք առին զթողութիւն, մեռեալք ընկալան զյանդիպումն յուսոյ յարութեան՝ ըստ բանի տեառն . Եւ յայնժամ երեւեսցի նշան որդւոյ մարդոյ յերկինս :

Արդ՝ որ այսպիսի եւ այսքան բիւր բարութեանց գտար առիթ, ո՛վ ոք բաւականասցի տու ծայրագոյն բանի Տեառն : Զի դու եկեղեցւոյ պսակ, դու պարծանք սուրբ առա-

Car c'est par la croix que la porte du paradis nous a été ouverte à nouveau, que l'arbre de la vie nous a été donné. C'est par la croix que les démons ont été mis en fuite, que les anges se sont répandus sur la terre. C'est par la croix que les temples païens se sont écroulés, que l'église catholique a brillé, que l'autel de la foi a été érigé, que les saints sacrifices ont été bénis, que les baptêmes ont été scellés, que l'onction du sacerdoce a été établie, que les prêtres ont été doués de grâces.

C'est par la croix que les apôtres ont reçu l'honneur, que les prophètes se sont réjouis, que les martyrs ont été couronnés, que les anges ont été unis aux hommes. C'est par la croix que les rois sont devenus pieux, que les troupes ont obtenu la victoire, que les gens en péril ont été délivrés, que les affligés ont été consolés, que les heureux ont été invités. C'est par la croix que les riches ont été assagis, que les pauvres ont pu soutenir leur existence, que les impertinents sont devenus doux, les vierges glorieuses, les époux bénis, les jeunes éduqués, les vieillards rassemblés.

C'est par la croix que les ascètes ont persévéré, les solitaires ont été protégés, les infirmes guéris, les pécheurs ont obtenu le pardon et les morts l'espérance de la résurrection selon la parole du Seigneur : *C'est alors que le signe du Fils de l'homme apparaîtra au ciel* [1].

Or, toi qui as été la source de tels bienfaits infinis, qui donc pourra jamais te louer à la hauteur de la parole souveraine du Seigneur? Car tu

1. Matth., XXIV, 30.

քելոցն, ժուժկալութիւն մարտիրոսաց, հայրապետաց անբթելի սուր ի ձեռին կալեալ, քահանայից զէն անյաղթելի, թագաւորաց յաղթանակ, օգնական վտանգելոց ։ Դու ահարկու դիւաց, բագնաց * ահագին կործանումն, բժշկութիւն ախտացելոց, քաւարան մեղաւորաց, պահապան անմեղաց ։ Դու կնիք ամուսնացելոց, զարդ կուսանաց, ամրութիւն տղայոց, նաւահանգիստ ծփելոց, մխիթարութիւն վշտացելոց ։ Դու միանգամայն պարիսպ ամրութեան եւ հովանի եւ կնիք սեռի մարդկան ։ * B p. 146 a.

Վասն որոյ ի բաց դնելով զերկրաքարշ խորհրդոց անմաքրական իրս, խոնարհեցուցեալ զպարանոցս ամենեքեան երկրպագեսցուք սուրբ տէրունական եւ աստուածընկալ խաչին․ իբր թէ արդէն իսկ ի նմա տեսանելով զբազկատարած զՈրդին Աստուծոյ, փառաւորելով ընդ Հօր եւ ամենասուրբ Հոգւոյն՝ յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն ։

Յայսմ աւուր ննջումն եւ հանգիստ աշխարհակեցոյց վարդապետին Տեառն Յովհաննու Ոսկեբերանին ։

Սուրբն Յովհաննէս Ոսկեբերան էր յԱնտիոք քաղաքէ՝ բարեպաշտ ծնողաց զաւակ, որոյ անուն էր հօրն Սեկունդոս՝ ստրատելատ Ասորւոց, եւ անուն մօրն Անթուսա ։ Եւ մինչդեռ պատանեակն էր՝ ուսուցին նմա գիր, եւ եղեւ ուսումնասէր յոյժ եւ գնաց

es le couronnement de l'Église, l'honneur des saints apôtres, la persévérance des martyrs, l'épée qui ne s'émousse point entre les mains des patriarches, l'arme invincible des prêtres, le triomphe des rois, le secours des gens en péril. Toi, tu es l'épouvante des démons, * la ruine immense des temples des païens, la guérison des infirmes, l'expiation des pécheurs, la protection des innocents. Toi, tu es le sceau du mariage, l'ornement des vierges, l'appui des enfants, le port des naufragés, la consolation des affligés. Tu es en même temps la forteresse et l'abri et le sceau du genre humain. * B p. 146 a.

Aussi, en éloignant de nous l'impureté de nos pensées qui nous penchent vers de la terre, nous tous nous inclinerons notre tête et nous adorerons la sainte croix du Seigneur, qui reçut Dieu, comme si nous y voyions le Fils de Dieu, les bras étendus, et nous le glorifierons avec le Père et le très saint Esprit dans les siècles des siècles. Amen.

En ce jour, mort et repos du docteur seigneur Jean Chrysostome, qui vivifia la terre.

Saint Jean Chrysostome était de la ville d'Antioche, fils de parents pieux. Le nom de son père était Secundus, stratélate de Syrie; sa mère se nommait Anthusa. Jeune encore, on lui fit apprendre les lettres; il fut très stu-

յԱթէնս եւ ուսաւ զամենայն իմաստասիրական եւ զհռետորական զարտաքին գրոց զհանճարս, նոյնպէս եւ աստուածաշունչ գրոց հին եւ նոր կտակարանաց եղեւ հմուտ յոյժ : Եւ սիրէր ի մանկութենէ զմիայնակեցութիւն, եւ ելեալ ի ծածուկ տեղւոջ քաղաքին ճգնէր անդ ընդ Բարսղի պահօք եւ աղօթիւք :

Եւ պատրիարքն Անտիոքայ սուրբն Մելիտոս կոչեալ զերկոսեանն առ ինքն, եւ զԲարսեղ ձեռնադրեաց սարկաւագ, եւ հրամայեաց նմա եւ գրեաց ճառս յառակսն Սողոմոնի : Ձեռնադրեաց եւ զՅովհաննէս ընթերցող, եւ հրամայեաց նմա եւ գրեաց վասն քահանայից, եւ յանհասանելի գիրս եւ յօտարոտիս եւ ընդդէմ հրէից : Գրեաց եւ զանդրիանդեաց գիրս, ճառս քսան եւ մի, յաւուրս քառասնորդաց պահոցն : Եւ * ապա
* B p. 146 b. ձեռնադրեցաւ կիսասարկաւագ, եւ յետ սակաւ աւուրց սարկաւագ, յետոյ եղեւ քահանայ, եւ ել համբաւ նորա ընդ ամենայն երկիր :

Եւ մինչդեռ հանգեաւ Նեկտառիոս պատրիարքն Կոստանդնուպոլսի, Թէոփիլոս Աղեկսանդրու հայրապետն վկայէր լինել պատրիարք զԻսիդորոս զԻպլիլեացին : Բայց թագաւորն Արկադէոս, որդի մեծին Թէոդոսի, եւ ամենայն մետրապոլիտքն եւ եպիսկոպոսունքն եւ ժողովուրդք քաղաքին ընտրեցին եւ վկայեցին բերել զՅովհաննէս յԱնտիոքայ՝ եւ ձեռնադրել պատրիարք . որպէս եւ եղեւ իսկ :

Եւ նստաւ յաթոռ հայրապետութեանն, եւ յարաժամ վարդապետէր եւ ուսուցանէր

dieux et se rendit à Athènes où il acquit toute la science de la philosophie et de la rhétorique profanes, en même temps qu'il devint très érudit dans les écritures de l'Ancien et du Nouveau Testament. Il montra dès l'enfance un goût particulier pour la vie solitaire et il se retira, accompagné de Basile, dans un endroit caché de la ville et s'y adonna à une vie ascétique de jeûnes et de prières.

Saint Mélétius, le patriarche d'Antioche, les appela tous les deux auprès de lui; il ordonna diacre Basile et lui commanda d'écrire des homélies sur les Proverbes de Salomon. Il ordonna également Jean lecteur et lui ordonna d'écrire le traité sur le sacerdoce, les livres sur la nature incompréhensible [de Dieu], sur les choses étrangères et contre les Juifs. Il écrivit aussi les vingt et une homélies à cause des statues, pendant le carême des
* B quarante jours. Il fut ensuite ordonné * sous-diacre, quelques jours après
p. 146 b. diacre, ensuite prêtre; et son nom se répandit par toute la terre.

A la mort de Nectaire, patriarche de Constantinople, Théophile le patriarche d'Alexandrie témoigna en faveur d'Isidore d'Ibilis pour le patriarcat. Mais l'empereur Arcadius, fils de Théodose le Grand, tous les métropolitains, tous les évêques et le peuple de la ville élurent et donnèrent leurs suffrages à Jean d'Antioche, pour le faire venir et le sacrer patriarche. Ce qui eut lieu.

Il occupa le siège patriarcal et prêcha et enseigna incessamment au

ժողովրդեանն զբանս փրկութեան ։ Եւ ապա սկսաւ գրել զգիրս վասն ապաշխարութեանն եւ վասն կենցաղոյս անցման եւ վասն փրկութեան հոգւոց եւ անանց կենացն ․ գրեաց եւ ներբողեան ճառս ի տօնս տէրունականս եւ ի սուրբս, մեկնեաց եւ զամենայն գիրս հին եւ նոր կտակարանաց ։

Եւ լինէր երաշխաւոր մեղաւորաց յապաշխարութիւն, եւ ասէր եւ գրէր ․ Որչափ անկանիս՝ դարձեալ կանգնեաց, եւ որչափ մեղանչես՝ դարձի՛ր եւ թողցին քեզ, եւ եթէ բազում անգամ յանցանիցես՝ բազում անգամ զղջացի՛ր ։ Եւ զանյուսութիւն ամենեւին եբարձ ի մարդկանէ, զի սատանայ զմեղաւորս յուսահատութեամբ կորուսանէ, եւ չտայ թողլ դառնալ եւ ապաշխարել ։ Եւ ամենեւին բառական կամ քերական ոչ գրեաց, այլ պամենայն պարզ եւ յստակ խօսէր, վասն իմանալոյ ամենայն մարդկան ։

Եւ էր ինքն պահեցող յոյժ, եւ միայն գարեջուր չափով եւ սակաւիկ մի հաց ճաշակէր, եւ յոտն կալով զամենայն գիշերն աղօթէր, եւ պարան կապեալ ի սենեկին իւրում եւ յորժամ տքնէր եւ աշխատէր՝ անկանէր լանջօքն ի վերայ պարանին եւ սակաւիկ մի ննջէր ։

Յանդիմանէր եւ զյափշտակողս եւ զագահս եւ զկողոպտիչս եւ զարծաթասէրս ․ որ եւ զթագուհին Եւդոքսիա, * զկինն Արկադէոսի կշտամբեաց, որ յափշտակեալ էր զայգի * B
կնոջ միոյ այրւոյ, եւ նա ոչ լսէր եւ ոչ դարձուցանէր ․ եւ զէմ յանդիման ասաց նմա p. 147 a.

peuple la parole du salut. Il se mit ensuite à écrire des livres sur la pénitence, sur la vie passagère, sur le salut des âmes et la vie éternelle. Il écrivit encore des homélies sur les fêtes du Seigneur, sur les saints, et commenta toutes les écritures de l'Ancien et du Nouveau Testament.

Il se portait garant des pécheurs pour la pénitence. Il écrivait et disait : Autant de fois que tu seras tombé, relève-toi ; autant de fois que tu auras péché, repens-toi et tes péchés te seront pardonnés ; si tu commets souvent des péchés, repens-toi souvent. Il fit complètement disparaître le désespoir des hommes, car le démon prend les pécheurs par le désespoir et ne leur permet point de s'en repentir et de faire pénitence. Il n'écrivit jamais de manière à ce que ce fût comme un lexique ou une grammaire, mais il parla toujours dans un style simple et clair pour être compris par tout le monde.

Il jeûnait beaucoup, il ne prenait que de l'eau d'orge en petite quantité et ne se nourrissait que d'un peu de pain ; il passait toute la nuit sur pied en priant ; il y avait une corde tendue dans sa chambre et lorsque, après avoir veillé, il se sentait fatigué, il appuyait sa poitrine contre la corde et dormait un peu.

Il blâma les rapaces, les avares, les exploiteurs et les gens avides de richesses ; il reprocha entre autres sévèrement à l'impératrice Eudoxie, * la * B
femme d'Arcadius, de s'être approprié la vigne d'une veuve ; elle ne p. 147 a.
l'écouta pas, ni ne restitua la vigne ; c'est alors qu'il lui lança à la figure

Եզաբէլ եւ Հերովդիադա ։ Եւ բարկացեալ Եւդոքսիա, եհան զնա արտաքոյ ապարանիցն ։

Եւ յաւուր մեծի Զատկին գնաց Թագուհին յեկեղեցին, եւ բանիւք կասեաց զնա սուրբ հայրապետն, եւ ոչ ետ նմա թոյլ մտանել յեկեղեցին, եւ ամօթալից դարձաւ յետս ։ Եւ յայնմհետէ եղեւ թշնամի արդարադատ քահանայապետին Քրիստոսի, եւ հնարս խնդրէր եթէ որով պատճառանօք ընկեսցէ զնա յաթոռոյն ։ Եւ գտանէ օգնական իւրում չարութեանն զԹէոփիլոս Աղեքսանդրու պատրիարքն, եւ խոստացաւ նմա եթէ զՅովհաննէս ընկեսցէ յաթոռոյն՝ նստուսցէ զնա փոխանակ նորա ի յաթոռն ։

Եւ նորա ժողովեալ զամենայն մետրապօլիտս իւր եւ եկն ի Կոստանդնուպօլիս, եւ հանդիպեցաւ Թագուհւոյն, խորհուրդ արարեալ ի միասին. եւ գնաց Թէոփիլոս արտաքոյ քաղաքին ի գեօղն Ռուփինէս, արար սիւնհոդոս մետրապօլտօքն եւ եպիսկոպոսօքն իւրովք վասն չարութեանն Յովհաննու ։ Գրեաց եւ առ Յովհաննէս զի երթիցէ ի ժողովն. եւ նա ոչ գնաց, այլ գրեաց առ նոսա. Եթէ ոչ եկեսցեն հայրապետքն Հռոմայ եւ Անտիոքայ եւ Երուսաղեմի, ի քեզ միայն ոչ եկից զի թշնամի երեւեցար ինձ ։

Եւ նոքա իւրեանց չարութեամբն դատապարտեցին զՈսկեբերանն. եւ էին պատճառք չարախօսութեան նոցա այս ։ Առաջին՝ եթէ զգիրս Որոգինեսի ընդունեցաւ, զոր բազում անգամ ի գիրս իւր խոտան եւ անընդունելի գրեաց ։ Երկրորդ՝ եթէ զբազում անօթս եկեղեցւոյն անյայտ արար. եւ նա զոր ոչ էին ի պէտս եկեղեցւոյն զհինս եւ զբեկեալս

le nom de Jésabel et d'Hérodiade. Eudoxie, irritée, le fit sortir du palais.

Le grand jour de Pâques, l'impératrice s'étant rendue à l'église, le saint patriarche l'arrêta par ses paroles et ne lui permit point de pénétrer dans l'église. Elle retourna remplie de honte. Dès ce jour elle se déclara l'ennemie du juste pontife du Christ, et chercha un prétexte pour le destituer de son siège. Elle trouva un complice de sa méchanceté en la personne de Théophile, le patriarche d'Alexandrie, et lui promit de le faire succéder sur le siège s'il parvenait à le destituer.

Théophile convoqua tous ses métropolitains, vint à Constantinople, rendit visite à l'impératrice et après s'être concerté avec elle, se retira hors de la ville, à l'endroit dit Rufinionis, y tint un synode avec ses métropolitains et ses évêques par méchanceté contre Jean. Il écrivit aussi à Jean en l'invitant à se rendre au concile, mais celui-ci non seulement ne s'y rendit pas, mais lui écrivit : A moins que les patriarches de Rome, d'Antioche et de Jérusalem ne viennent, je ne me rendrai point auprès de toi, car tu t'es révélé mon ennemi.

Alors ils condamnèrent Chysostome par méchanceté. Les raisons de leurs griefs étaient les suivantes : Premièrement, qu'il avait admis les écrits d'Origène, lui qui souvent dans ses écrits les avait déclarés rejetables et inadmissibles. Deuxièmement, qu'il avait fait disparaître de nombreux vases de l'église, tandis qu'il avait fait donner aux pauvres les vases

տայր աղքատաց ։ Երրորդ՝ եթէ յետ հաղորդութեանն ի բեմին մեղրով քուլումբայս եկեր. որ եւ ի ջուրն զոր ըմպէր՝ էարկ * երբեք մեղր ։ Չորրորդ, եթէ յետ ճաշոյն մանկունս մկրտեաց ։ Այս էին առաջին աքսորանացն չարախօսութիւնքն ։ * B p. 147 b.

Եւ նոյնժամայն Եւդոքսիա իջոյց յաթոռոյն եւ աքսորեաց զՅովհաննէս ի գեօղն Պռենետոն, յագարակն Նիկոմիդացւոցն ։ Եւ եղեւ խռովութիւն յարքունի ապարանսն, եւ տրտմութիւն եւ ալմուկ ի ժողովուրդս քաղաքին վասն զրկանաց ի քաղցրուսոյց վարդապետէն իւրեանց ։ Եւ աղաղակ արարեալ ի դուռն պալատին խնդրէին զհայրապետն. եւ առաքեաց թագուհին եւ դարձոյց զՈսկեբերանն ի քաղաքն ։

Իսկ ի յաւուր սրբոյ Զատկին ոչ թոյլ ետ պատրիարքին իջանել յեկեղեցին եւ մատուցանել պատարագ, եւ գիտացին ամենայն ժողովուրդն եւ թողին զպատրիարքարանն եւ գնացին յեկեղեցին որ կոչի Կոստանդիանէս. եւ աւագ եկեղեցին մնաց ունայն, եւ անդ լուսաւորեցան ի խորհուրդ սուրբ պատարագին ։

Եւ եւս առաւել մոլեալ թագուհին, որ եւ զկնի Զատկին ժողովեցան բազմութիւնք եպիսկոպոսաց եւ քահանայից, եբեր եւ զերանելին Եպիփան եպիսկոպոսապետն Կիպրոսի, եւ նա ոչ հաւանեցաւ խօսից Եւդոքսեայ ։ Եւ ասէ ցԵպիփան. Եթէ ոչ աքսորեսցի Յովհաննէս, բանամ զտաճարս կռոցն եւ կանգնեմ բագինս ։ Եւ Եպիփանու թօթափեալ զհանդերձս իւր ասէ. Անպարտ եմ յայդմ դատաստանացդ. եւ ել արտաքս ։

anciens et brisés hors d'usage dans l'église. Troisièmement, qu'après la communion et sur l'autel il avait mangé des kolybas au miel, lui qui jamais n'avait mêlé du miel * à l'eau qu'il buvait. Quatrièmement, qu'il avait baptisé des enfants après dîner. Voici les griefs de son premier exil. * B p. 147 b.

Eudoxie le destitua aussitôt du siège et l'exila au village Preneton, dans la campagne de Nicomédie. Il y eut une confusion au palais royal, et la tristesse et le mécontentement envahit la population de la ville qui se voyait privée de son maître à l'enseignement si doux. Ils élevèrent des clameurs à la porte du palais, réclamant leur patriarche, et l'impératrice dut envoyer des gens pour ramener Chrysostome à la ville.

Mais le saint jour de Pâques, elle ne permit pas au patriarche de descendre à l'église et d'y offrir le sacrifice; ce qu'ayant appris, la population tout entière quitta le patriarcat et se rendit à l'église dite Constantianès; la cathédrale demeura déserte et c'est là qu'elle fut consolée par le mystère du saint sacrifice.

L'impératrice en fut plus irritée. Elle convoqua, après Pâques, un grand nombre d'évêques et de prêtres; elle fit venir aussi le bienheureux Épiphane, l'archevêque de Chypre, mais il ne consentit pas aux propos d'Eudoxie. Alors elle dit à Épiphane : Si Jean n'est pas exilé, j'ouvrirai des temples et j'érigerai des autels d'idoles. Épiphane secoua ses vêtements et dit : Je suis innocent de tels jugements; et il sortit.

Եւ լուաւ Յովհաննէս զբանս թագուհւոյն եւ ետ զանձն իւր յաքսորս եւ էջ յաթոռոյն : Ասացին վասն Եպիփանու ցՅովհաննէս թէ գրեաց յաքսորանաց տումարն : Եւ տրտմեցաւ յոյժ եւ գրեաց առ նա . Ով սքանչելիդ Եպիփան, որ յօժարեցար ընդ աքսորս իմ, մի հասցես յաթոռն քո : Գրեաց եւ Եպիփան առ նա . Ով ճգնաւորդ Յովհաննէս՝ յաղթեցեր եւ յաղթիս, զի որպէս ես ոչ հասից յաթոռն իմ, եւ ոչ * դու հասցես յաքսորանս
* B p. 148 a. քո : Եւ եղեւ ի նաւելն Եպիփանու՝ հանգեաւ ի նաւին :

Եւ հրամայեաց թագուհին զերանելին Յովհաննէս աքսորել ի Կոկիսոն Հայոց : Եւ անկաւ կարկուտ սաստիկ ի Կոստանդնուպօլիս, եւ հուր էջ յերկնից եւ այրեաց զամենայն պատրիարքարանն : Եւ յետ սակաւ աւուրց մեռաւ Եւդոքսիա, եւ ամենեքեան որք յօժարեցան յաքսորն Յովհաննու՝ չարաչար մահուամբ կորեան : Եւ Թէոփիլոս պատրիարքն յոգեվարին լինում աղաղակէր եթէ . Տեսանեմ զտէրն իմ Յովհաննէս որ արգելու զելս հոգւոյ իմոյ՝ կալով առաջի Քրիստոսի : Եւ խոստովանեցաւ զանօրէնութիւնն զոր արար առ Յովհաննէս, եւ ապա աւանդեաց զհոգին իւր :

Իսկ տապանն Եւդոքսիայ սկսաւ երերել զամս երեսուն եւ երեք, մինչեւ բերին զմարմինն Յովհաննու յետոյ ի Կոստանդնուպօլիս :

Եւ յորժամ հասին ի Կոմանա որք աքսորէին զսուրբ հայրապետն, գիտաց զօր բարի հանգստեան իւրոյ : Եւ զգեցաւ զհայրապետական պատարագին զգեստն, գոհացաւ զԱստուծոյ եւ մատոյց զաստուածային խորհուրդն, եւ հաղորդեցաւ ի պատուական

Jean ayant appris les propos de l'impératrice, s'exila lui-même et quitta le siège. On fit savoir à Jean, à propos d'Épiphane, que lui aussi avait signé le registre d'exil. Il en fut très affecté, et lui écrivit : O admirable Épiphane, toi qui as consenti à mon exil, tu ne parviendras jamais à ton siège. Épiphane lui répondit : O Jean ascète, tu as vaincu et tu es vaincu, car ainsi
* B p. 148 a. que moi je ne parviendrai pas à mon siège, toi * tu ne parviendras pas à ton exil. Et il arriva qu'Épiphane, pendant son voyage sur mer, mourut dans le bateau.

L'impératrice ordonna d'exiler le bienheureux Jean à Cucuse d'Arménie. Une forte grêle tomba à Constantinople, le feu descendit du ciel et incendia complètement le patriarcat. Eudoxie mourut peu de jours après et tous ceux qui avaient consenti à l'exil de Jean, périrent d'une mort malheureuse. Le patriarche Théophile à l'agonie s'écriait : J'aperçois mon seigneur Jean, se tenant devant le Christ et empêchant la sortie de mon âme. Il avoua l'iniquité qu'il avait commise envers Jean et rendit son âme ensuite.

Le tombeau d'Eudoxie se mit à trembler et continua de même pendant trente-trois ans jusqu'à ce qu'on eût rapporté le corps de Jean à Constantinople.

Quand ceux qui emmenaient en exil le saint patriarche furent arrivés à Comana, celui-ci sentit arrivé le jour de son bon repos. Il se revêtit des ornements de sacrifice patriarcaux, rendit grâces à Dieu, offrit le divin mystère

եւ ի սուրբ մարմնոյ եւ յարենէ Որդւոյն Աստուծոյ ։ Եւ ոչ եհաս յաքսորն ըստ բանի սրբոյն Եպիփանու, եւ թաղեցին զնա յեկեղեցւոջ սրբոյն Բասիլիսկոսի ։

Եւ ետես ի տեսլեան եպիսկոպոսն Կոմանայ տաճար լուսաւոր յոյժ, եւ ամենայն սուրբ հայրապետքն ի նմա հանգուցեալս յաթոռս պատուականս, եւ զՈսկեբերանն ոչ ետես ։ Եւ հարցանէր թէ․ Ո՞ւր իցէ հայրապետն Յովհաննէս ։ Եւ ասեն ցնա․ Զո՞ր Յովհաննէս խնդրես, զՄկրտիչն ։ Եւ նա ասէ․ ԶՅովհաննէսն զԿոստանդնուպոլսի հայրապետն ։ Ասէ ցնա այր մի լուսաւոր․ ԶՅովհաննէ՞ս, ասես, զապաշխարութեան վարդապետն․ զնա ոչ կարես տեսանել, զի ընդ սերովբէսն եւ ընդ քերովբէսն առաջի աթոռոյն Աստուծոյ կանգնեալ կայ ։

Հանգեաւ սուրբն Յովհաննէս Ոսկեբերանն՝ * Սեպտեմբերի ԺԳ․ այլ վասն մեծի տօնի աւուր սրբոյ խաչին փոխեցին Նոյեմբերի ԺԴ, քանզի յայնմ աւուր աքսորեցաւ ։] * B p. 148 b.

Հոռի Զ եւ Սեպտեմբերի ԺԵ ։ Վերստին տօն է սուրբ Խաչին եւ յիշատակ սուրբ
եւ բարեպաշտ թագաւորացն Կոստանդիանոսի եւ մօր նորա Հեղինեայ ։

Յայսմ աւուր վկայաբանութիւն սրբոյն Նիկիտասայ ։

Սուրբ վկայն Քրիստոսի Նիկիտաս, էր ի խուժադուժ երկրէն Գոթացւոց, յայնկոյս

14 վկայաբանութիւն ... Նիկիտասայ] վկայութիւն սրբոյ վկային Նիկիտասայ B || 15 Քրիստոսի *om.* B

et communia du précieux et saint corps et sang du Fils de Dieu. Il ne parvint pas, selon le dire de saint Épiphane, à l'exil, et on l'inhuma dans l'église de saint Basilicus.

L'évêque de Comana vit en une vision un temple tout illuminé, dans lequel se tenaient sur leurs précieux sièges tous les saints patriarches, mais il n'y apercevait pas Chrysostome. Il demanda : Où donc est le patriarche Jean? On lui répondit : Quel Jean cherches-tu, Jean-Baptiste? Il dit : Jean le patriarche de Constantinople. Un homme resplendissant de lumière lui répondit : Tu parles de Jean, le docteur de la pénitence? Tu ne peux le voir, car il se tient devant le trône de Dieu avec les séraphins et les chérubins.

Saint Jean Chrysostome reposa * le 13 Septembre, mais à cause du jour de la grande fête de la sainte Croix on transporta sa fête le 14 Novembre, jour où il fut exilé.] * B p. 148 b.

6 hori, 15 Septembre

De nouveau, fête de la sainte Croix et commémoration des saints et pieux empereurs Constantin et sa mère Hélène.

En ce jour, martyre de saint Nicétas.

Le saint martyr du Christ Nicétas était du pays barbare des Goths, au

գետոյն մեծի Դանուբայ, ի ժամանակս մեծի արքային սրբոյն Կոստանդիանոսի ։ Եւ էր խրատեալ եւ ուսեալ զուղղափառ հաւատս քրիստոնէութեան յերանելոյն Թէոփիլոսէ Գոթացոց եպիսկոպոսէն, որ էր մի ի յերեք հարիւր ութ եւ տասնիցն Նիկիոյ առաջին ժողովոյն ։

* A fol. 37 r° b. * Ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ բռնութեամբ երկիրն Գոթացւոց յերկուս բաժանեցաւ ։ Մի կողմանն տիրեաց Աթանարքիոս եւ միւս կողմանն Փրիտիգինէս, որ ապաւինեցաւ յօգնականութիւն Հռոմոց, եւ յաղթեաց Աթանարքոսի եւ բազումք ի Գոթացւոցն եղեն քրիստոնեայք ։

Եւ յետ մահուանն Թէոփիլոսի եղեւ Ուրփիլոս եպիսկոպոս Գոթացւոց, եւ գիրս եւս երեւեցոյց այնմ բարբառոյն եւ ընդարձակագոյն ուսոյց զխուժադուժ ազգն եւ բազմացոյց զքրիստոնէութիւնն, յորոց էր եւ սուրբն Նիկիտաս ։

Զոր նախանձեալ Աթանարքոս, հալածումն յարոյց քրիստոնէիցն որ էին անդ ընդ իւրով իշխանութեամբն եւ չարաչար տանջէր զնոսա ։ Եւ հրամայեաց զսուրբն Նիկիտաս քարշել ընդ երկիր եւ ստուար բրօք ջարդել զամենայն մարմին նորա եւ ի հուր արկանել ։ Եւ այնպէս կատարեցաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի ։

Եւ Մարիանոս հաւատարիմ ոմն, սիրելի սրբոյն Նիկիտայ հանդիպեցաւ անդ ի

1 սրբոյն *om.* B || 3 ութ եւ տասնիցն] տասն եւ ութից եպիսկոպոսացն *add.* B || 6 մի] միւս B — Աթանարքիոս] Աթանարիքոս B — Փրիտիգինէս] Փիրիտիգինէս B || 10 եւս *om.* B || 12 Զոր] Ընդ որ B — անդ *om.* B || 13 իշխանութեամբն] իշխանութեանն B || 16 ոմն] եւ B.

delà du grand fleuve Danube, aux jours du grand empereur saint Constantin. Il avait été élevé et instruit dans la foi orthodoxe du christianisme par le bienheureux Théophile, évêque des Goths, qui fut l'un des trois cent dix-huit [évêques] du premier concile de Nicée.

* A fol. 37 r° b. *A cette époque le pays des Goths fut violemment divisé en deux parties. Sur une d'elles régna Athanaric, et sur l'autre Fritigernes qui, ayant eu recours à l'aide des Romains, vainquit Athanaric, et nombre de Goths se firent chrétiens.

Après la mort de Théophile ce fut Ulphilas qui devint l'évêque des Goths. Il fit paraître des livres en cette langue et développa considérablement l'instruction parmi la nation barbare et accrut le nombre des chrétiens; au nombre de ces derniers se trouvait aussi saint Nicétas.

Athanaric, jaloux, souleva une persécution contre les chrétiens qui se trouvaient dans son royaume et leur faisait subir de cruelles tortures. Il ordonna de traîner par terre saint Nicétas et de lui briser tout le corps à coups de gros bâtons et de le jeter ensuite dans le feu. C'est ainsi que le saint martyr du Christ trouva la mort.

Un fidèle, nommé Marianus, cher à saint Nicétas, se trouva présent au

ժամ մահուան սրբոյ վկային, գաղտ գողացաւ զմարմինն, աստղանշան լուսոյ երեւեցուցեալ․ քանզի ի մէջ բազում մարտիրոսաց թաւալեցուցեալ էր յարեանն եւ խառնեալ ընդ նոսա ։ Տարաւ յերկիրն իւր ի քաղաքն Մոմսուպօլեաց եւ պատուով * եդ ի տապանի ։ Եւ յետ ժամանակաց Օքսենտիոս եպիսկոպոսն Մոմսուպօլեաց, ըստ արժանեացն շինեաց եկեղեցի ։ * A fol. 37 v° a.

Գնացին ոմանք ի քաղաքէն Անարզաբայ խնդրել եւ առնուլ մասն ինչ նշխարացն․ յանկարծակի եղեւ որոտումն ահագին եւ կայծակունք սաստիկ, եւ յահի եղեալ ոչ իշխեաց մերձենալ ։ Եւ ոմն յեկեղեցւոյն յԱնարզաբայ համարձակեցաւ, էարկ զձեռն իւր ի տապանն զի առցէ ի նշխարացն, եւ առժամայն չորացաւ ձեռն ։ Եւ բազում աղօթիւք եւ արտասուօք հազիւ ողջացաւ ձեռն ։ Եւ բազում նշանք լինին եւ բժշկութիւնք ի նշխարաց սրբոյն ։

Կատարեցաւ երանելի նահատակն Քրիստոսի սուրբն Նիկիտոս ի Սեպտեմբերի ԺԵ ։

2 թաւալեցուցեալ] թաւալեալ B || 3 Մոմսուպօլեաց] Մոմսապօլեաց B || 6 Անարզաբայ] Անարզաբու B — մասն ինչ նշխարաց] մասն ի նշխարաց սրբայն Նիկիտոսայ ։ Եւ յարժամ կամեցաւ եպիսկոպոսն բանալ զտապանն՝ զի առցէ մասն ի նշխարացն *add.* B || 8 իշխեաց] իշխեցին B || 9-10 եւ առժամայն ... ողջացաւ ձեռն] բայց սքանչելեօք արգելաւ B || 12 երանելի *om.* B — Սեպտեմբերի ԺԵ] եւ Հոռի Զ *add.* B.

moment de la mort du saint martyr, prit secrètement le corps, sur lequel brillait une lumière en forme d'étoile, car le corps ensanglanté avait été jeté parmi ceux d'autres martyrs et s'y trouvait mêlé. Il l'emporta dans son pays, dans la ville de Movesti, et le déposa * avec honneur dans un tombeau. Quelque temps après, Auxentius, évêque de Movesti, construisit une église digne de lui. * A fol. 37 v° a.

Quelques habitants de la ville d'Anazarba vinrent pour chercher une partie des restes; il se fit aussitôt un terrible grondement de tonnerre et des coups de foudre répétés; saisis de frayeur, aucun d'eux ne put s'approcher. Quelqu'un de l'église d'Anazarba eut cependant l'audace de tendre la main vers le tombeau, pour en prendre une partie des restes; sa main se dessécha aussitôt. Après beaucoup de prières et de larmes sa main fut guérie à grand'peine. Nombre de miracles et de guérisons s'opèrent par les restes du saint.

Le bienheureux martyr du Christ, saint Nicétas, mourut le 15 Septembre,

* B p. 148 b. [B * Վերստին տօն սրբոյ Խաչին ։ Եւ յիշատակ սրբոյն եւ մեծին Կոստանդիանոսի թագաւորի եւ մօր իւրոյ Հեղինեայ ։

Քրիստոսասէր մեծ ինքնակալն Կոստանդիանոս՝ առաջին լեալ կայսր եւ թագաւոր քրիստոնէից, որ հրաւիրեցաւ ի հաւատս յայտնութեամբ ի յերկնից՝ սրբոյ խաչին զօրութեամբ ։

Սա ի ձեռն բարեպաշտ մօր իւրոյ, որ հաղորդ լինէր նմա հանապազ հաստատութեան հաւատոց եւ ամենայն բարեաց, սրբոյն եւ երանելոյն Հեղինեայ դշխոյի եգիտ զքրիստոսական խաչափայտն եւ պատուեաց մեծապէս ։ Վասն որոյ եւ պատուեցաւ արժանաւորապէս, այն որ եւ զիւր թագաւորական ծիրանիսն Քրիստոսի եւ խաչի նորա նուիրէր, եւ ի հրեշտակէ սրբոյ հանապազ զթագն ընդունէր ։ Որոյ գովութիւնն իսկ եւ պատմութիւն բարեպաշտութեանն ի վեր է քան զմարդկան բան, զորմէ մասնաւորապէս պատմութեամբ յիշատակեալ է յաւուր հանգստեան նորա ։

* B p. 149 a. * Յայսմ աւուր եղեւ գիւտ նշխարաց սրբոյն Ստեփաննոսի նախավկային եւ Նիկոդիմոսի, Գամաղիելի եւ Աբիբայ, յագարակին որ կոչի Կափար Գամաղեայ, եւ բերեալ յԵրուսաղէմ ։

Եւ Աղեքսանդրոս ոմն մեծատուն եւ վկայասէր շինեաց տաճար մեծապայծառ ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ. եւ մեծ պաղատանօք ի սուրբ եպիսկոպոսէն Յովհաննու

* B p. 148 b. [B * De même, fête de la sainte Croix. Et commémoration du saint et grand empereur Constantin et de sa mère Hélène.

Le grand monarque, ami du Christ, Constantin, fut le premier empereur et roi chrétien, qui fut invité à la foi par révélation du ciel et par la puissance de la sainte Croix.

Par l'entremise de sa pieuse mère, la sainte et bienheureuse impératrice Hélène, qui participa avec lui continuellement à l'établissement de la foi et à toutes les bonnes œuvres, il retrouva le bois de la croix du Christ et l'honora grandement. Aussi fut-il honoré lui-même, comme il le méritait, lui qui offrit sa pourpre royale au Christ et à sa croix et qui recevait chaque jour la couronne d'un ange saint. Son éloge et le récit de sa piété dépasse les termes humains, aussi fait-on tout spécialement mention de son histoire en ce jour de son repos.

* B p. 149 a. * En ce jour les restes de saint Étienne, le protomartyr, de Nicodème, de Gamaliel et d'Abib, furent retrouvés dans la propriété dite Kapar appartenant à Gamaliel et furent transportés à Jérusalem.

Un certain Alexandre, riche et ami des martyrs, construisit un temple superbe dans la sainte ville de Jérusalem, et ayant obtenu après de grandes supplications du saint évêque Jean le trésor divin et le don éminent : le

խնդրելով զգանձն աստուածային, որ եւ հանեալ ի մեծէն Սիոնէ՝ անդ վերափոխեաց զմեծապայծառ պարգեւն՝ զսուրբ նախավկայն Քրիստոսի զՍտեփաննոս :]

Հոռի Է եւ Սեպտեմբերի ԺԶ ։ Վկայաբանութիւն սրբուհեացն Եւփիմեայ եւ Պերինեայ ։

Յամս Դիոկղետիանոսի ամբարիշտ արքայի, երջանիկ աղախինն Քրիստոսի Եւփիմեա էր ի քաղաքէն Քաղկեդոնայ, բարեպաշտ ծնողաց զաւակ Փիլէփրոնեայ եւ Թէոդորոսանեայ ։

Եւ մատնեցաւ առ ամբարիշտ դատաւոր քաղաքին որոյ անուն էր Պրիսկոս բդեաշխ ։ Եւ էին յարգելման բանդին այ՛լ սուրբք վկայք քառասուն եւ ինն զօրականք ։

Եւ հրամայեաց զնոսա կացուցանել առաջի իւր, ընդ նոսին եւ * զերանելի կոյսն Եւփիմեա ։ Եւ յորժամ եհարց զնոսա՝ համարձակութեամբ խոստովանեցան զՔրիստոս ուղիղ հաւատով ։ Եւ ապտակեցին զծնօտս սրբոց վկայիցն ուժգին, եւ երեսք մարտիրոսացն առաւելապէս պայծառացան ։ Եւ դարձեալ արգելին զնոսա ի բանդ ։ * A fol. 37 v° b.

Իսկ զերանելին Եւփիմեա կացուցին միայն յատենի, առաջի բդեշխին Պրիսկոսի,

3 Վկայաբանութիւն ... Պերինեայ] Վերստին տօն սրբոյ խաչին Քրիստոսի եւ վկայութիւն սրբուհւոյ եւ կոյս վկային Եւփիմեայ B || 4 երջանիկ] փառաւորեալ B || 5 Փիլէփրոնեայ եւ Թէոդորոսանեայ] Փիլփրոնեայ եւ Թէոդորիանոյ B || 8 բանդին] ի բանդի B || 10 համարձակութեամբ] որպէս ի միոյ բերանոյ *add.* B || 13 առաջի *om.* B.

saint protomartyr du Christ Étienne, le fit enlever de la grande Sion, où il reposait, et le fit transporter dans l'église nouvelle.

7 hori, **16 Septembre.**

Martyre des saintes Euphémie et Périnée[1].

Aux jours de Dioclétien, l'empereur impie, vivait la bienheureuse servante du Christ Euphémie, qui était de la ville de Chalcédoine, fille de parents pieux Philéphrone et Théodorosiana.

Elle fut dénoncée au juge impie de la ville, dont le nom était Priscus, proconsul. Détenus dans la prison, se trouvaient encore d'autres saints martyrs, quarante-neuf soldats.

Il ordonna de les faire venir en sa présence, et avec eux, * la bienheureuse vierge Euphémie. Et lorsqu'il les interrogea, ils confessèrent le Christ avec hardiesse et vraie foi. On souffleta brutalement sur les mâchoires les saints, et le visage des martyrs devint encore plus resplendissant. On les reconduisit à la prison. * A fol. 37 v° b.

On présenta la bienheureuse Euphémie toute seule, au tribunal, devant

1. Sainte Euphémie est célébrée ce même jour dans l'église grecque. Périnée y a été certainement ajoutée par erreur. M. de S.

եւ ողոքանօք խրատ տայր ուրանալ զՔրիստոս. եւ ամենեւին ոչ լուաւ պատրանաց դատաւորին : Հրամայեաց եւ ընդեցին զերանելի Եւփիմեա յերկուս անիւս, յորում էին սուրք երկսայրիք եւ ի հոլովել զանիւսն սուրքն խոցոտէին եւ կոտորէին զմարմինն կուսին : Եւ յաղօթելն նորա՝ հրեշտակ Տեառն խորտակեաց զանիւսն սրալից եւ զդահիճսն ահացոյց : Եւ սրբուհին լուծաւ ի կապանաց անուոյն ամբողջ որ եւ ոչ սպի գոյր յանձն իւր եւ պայծառ անդեամբ : Եւ ապա ընկեցին ի հուր հնոցի եւ անդ եւս անկիզելի մնաց պահպանութեամբն Աստուծոյ եւ ել անարատ :

Եւ զօրականքն Սոսթենէս եւ Վիքտոր տեսին զհրեշտակ Տեառն ի հնոցի անդ եւ ցրուէր զհուրն եւ զվկայն Քրիստոսի պահէր անարատ, հաւատացին ի Քրիստոս եւ
* A fol. 38 r° a. հրամանաւ բդեշխին ձգեցին զնոսա գազանաց կերակուր : * Եւ այնպէս հաւատով եւ աղօթիւք կատարեցան ի Քրիստոս : Ձայն եղեւ առ նոսա յերկնից . Եկայք հաւատացեալք իմ յարքայութիւն Հօր իմոյ :

2 ընդեցին] տանջեցին B — յերկուս անիւս] ընդեալ յերկուս անիւս B || 3 եւ կոտորէին *om.* B — զմարմինն] սրբոյ *add.* B || 4-p. 271 l. 12 Եւ յաղօթել ... առ Աստուած] Եւ ապա արկին ի հնոց բորբոքեալ հրով, ուր զօրականքն Սոսթենէս եւ Պիքտոր տեսեալ զի անվնաս պահեցաւ խնամօքն Աստուծոյ, հաւատացին ի Քրիստոս : Եւ հրամանաւ բդեշխին արկան ի կերակուր գազանաց, եւ այնպէս աղօթիւք եւ հաւատովք կատարեցան : Կախեցին սրբոյ կուսին եւ զաղտնի մերկանդս, տանջեցին եւ ի հրացեալ տապակ ձիթալից, եւ յամենայնէ զերծաւ պահպանութեամբն Աստուծոյ : Եւ յետ այնորիկ տարան զորոջն Քրիստոսի յասպարէսն, եւ արձակեցին ի նա առիւծս, եւ նա տարածեաց զձեռս իւր յերկինս եւ խնդրեաց յԱստուծոյ զաւանդումն հոգւոյն : Եւ ընթացեալ մի ի գազանաց անտի եխած ատամամբ զսուրբ կոյսն, բայց ոչ սաստիկ վիրաւորեցաւ, եւ այնպէս աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած B.

le proconsul Priscus, qui lui conseilla avec des paroles douces de renier le Christ. Elle n'écouta nullement les paroles trompeuses du proconsul. Alors il ordonna de lier fortement la bienheureuse Euphémie à deux roues armées de lames à double tranchant, et en faisant tourner les roues, les lames tailladèrent et brisèrent le corps de la vierge. Pendant qu'elle priait, l'ange du Seigneur brisa les roues pleines de lames, et les bourreaux furent saisis d'effroi. La sainte fut libérée des liens de la roue, indemne, n'ayant aucune trace de blessure sur sa personne et le visage resplendissant. On la jeta ensuite dans les flammes d'une fournaise, et là aussi, par la protection de Dieu, elle resta sans brûler et en sortit intacte.

Les soldats Sosthène et Victor aperçurent l'ange du Seigneur dans la fournaise qui écartait les flammes et conservait intacte la martyre du Christ; ils crurent au Christ et, sur l'ordre du proconsul, ils furent jetés en proie
* A fol. 38 r° a. aux bêtes féroces. * C'est ainsi qu'ils moururent, avec foi et prières, pour le Christ. Une voix du ciel se fit entendre à eux : *Venez, mes fidèles, dans le royaume de mon Père*[1].

1. Matth., xxv, 34.

Իսկ անօրէն կռապաշտքն գաղտնի որոգայթս թաղուցին Եւփիմեայ, եւ հրամայեցին նմա ընթանալ արագապէս, զի անկցի ի մեքենայսն : Իսկ հրեշտակ Տեառն եւ անարատ եւս կորզեաց զնա անվնաս : Եւ ապա ընկեցին ի հրացեալ տապակն ձիթալից եւ ոչ անդ այրեցաւ, զի հրեշտակ Տեառն ցրուեաց զհուրն եւ զձէթն : Եւ յետ այնորիկ տարան զորոջն Քրիստոսի յասպարէզն, եւ արձակեցին ի նա առիւծս, եւ երթեալ հանդարտութեամբ լեզուին զոտս երանելւոյն :

Եւ տարածեալ զձեռս իւր յերկինս աղօթեաց խնդրելով աւանդումն հոգւոյն : Եւ ընթացեալ մի ի գազանացն եխած զոտս երանելւոյն ատամամբք բայց ոչ վիրաւորեաց : Եւ ձայն եղեւ յերկնից եւ ասէ . Վեր ընթացիր Եւփիմեա եւ կանգնեաց ի տեղի սրբութեան եւ ընկալ զբրաբիոնն, քանզի զընթացս քո կատարեցեր եւ զհաւատոն պահեցեր : Եւ առժամայն շարժեցաւ տեղին եւ ամենեքեան դողացան յահէն եւ այնպէս աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած : Եւ թաղեցին զերանելի կոյսն ծնողք իւր արտաքոյ քաղաքին * Քաղկեդոնի մղոնաւ մի : Կատարեցաւ սրբուհին Եւփիմեա Սեպտեմբերի ԺԶ : * A fol. 38 r° b.

Ի նմին աւուր վկայութիւն Յազդայ, որ էր յազգէն Սիւնեաց :

Սուրբ վկայն Քրիստոսի Յազդ իշխան էր փառաւոր հայ ազգաւ, ի Սիսական տոհմէն : Եւ ի պատերազմի անկաւ ի ձեռս Պարսից : Բազում պարգեւս եւ պատիւս

12 կոյսն *om.* B || 13 մի] միով B — Սեպտեմբերի ԺԶ] եւ Հոռի Է *add.* B.

Les impies idolâtres tendirent un piège secret à Euphémie et lui ordonnèrent de courir rapidement, pour qu'elle tombât dans les engins. Mais l'ange du Seigneur l'en délivra intacte également. Ensuite on la jeta dans une poêle rougie, pleine d'huile, et elle n'y brûla point; car l'ange du Seigneur dispersa les flammes et l'huile. On conduisit ensuite la brebis du Christ au cirque, et on lança contre elle des lions, qui allèrent très doucement lécher les pieds de la bienheureuse.

Alors elle étendit ses mains vers le ciel, et demanda en priant à rendre son âme. Un des fauves accourut, mordit de ses dents les pieds de la bienheureuse, mais ne la blessa pas. Une voix du ciel se fit entendre qui dit : Accours en haut, Euphémie, et présente-toi dans ce lieu saint, reçois le trophée, *car tu as accompli ta carrière et tu as gardé ta foi* [1]. Aussitôt l'endroit trembla, tous furent saisis de frayeur, et c'est ainsi qu'elle rendit son âme à Dieu. Ses parents inhumèrent la bienheureuse vierge à une lieue hors de la ville * de Chalcédoine. Sainte Euphémie mourut le 16 Septembre. * A fol. 38 r° b.

En ce jour, martyre de Hazd, qui était de la maison des Sunikhs.

Le saint martyr du Christ Hazd était un grand prince de nationalité arménienne, de la famille des Sissakans. Il tomba entre les mains des Perses

1. II Timothée, iv, 7.

խոստանայր նմա ի Պերոզէ արքայէն, եթէ ուրանայ զՔրիստոս եւ երկրպագէ արեգականն եւ հրոյ ։ Եւ նա ոչ առ յանձն այլ սաստկապէս յանդիմանէր զմոլորութիւն եւ զանաստուածութիւնն Պարսից ։ Եւ նոքա բազում չարչարանօք զնա տանջեցին, եւ նա յօրհնելոյ եւ ի փառաւորելոյ զԱստուած ոչ դադարէր ։ Ապա սրով հատին զգլուխ նորա Սեպտեմբերի ԺԶ. եւ զմարմինն ընկեցին գազանաց գէշ եւ թռչնոց ։ Եւ քրիստոնեայք գաղտ առեալ թաղեցին ի տեղի նշանաւոր ։

* B p. 150 a. [B * Յայսմ աւուր կատարեցաւ Կուռնիտոս ծերունի սրով ի Նիկիա քաղաքին, հրամանաւ կռապաշտ դատաւորին Պերինեայ, զոր քարշեցին զոտիցն ընդ փողոցս քաղաքին, եւ ապա սրով հատին զգլուխն ։

Ի սմին աւուր վկայութիւն մեծ վկայուհւոյն Սեբաստիանեայ՝ աշակերտի առաքելոցն. եւ վասն ճշմարիտ քարոզելոյ նորա զՔրիստոս, մեծ տանջանօք կատարեցաւ ի Դոմետիանոսէ ։

Եւ ի սոյն տօն Մելիտինեայ սրբուհւոյ, որ ի ժամանակս Անտոնիոսի թագաւորի կատարեցաւ ։

Եւ ի սոյն վկայութիւն Մարտինոսի հայրապետին Հռոմայ ։

Յայսմ աւուր ի Հայս կատարեցաւ նոր վկայն Յազդ իշխան ի Սիւնեաց ։]

dans un combat. Il lui fut proposé bien des présents et des honneurs de la part du roi Péroz, s'il reniait le Christ et adorait le soleil et le feu. Il n'accepta pas; par contre il blâma sévèrement l'erreur et l'athéisme des Perses. Ceux-ci le soumirent alors à de nombreuses tortures; mais il ne cessait de bénir et de glorifier Dieu. Ensuite on lui trancha la tête par le glaive le 16 Septembre, et on jeta son corps en pâture aux bêtes féroces et aux oiseaux. Les chrétiens l'enlevèrent secrètement et l'inhumèrent dans un lieu célèbre.

* B p. 150 a. [B * En ce jour mourut, par le glaive, le vieillard Cournoutos, dans la ville de Nicée, par ordre du juge idolâtre Périnios. Après l'avoir traîné par les pieds à travers les rues de la ville, on lui trancha la tête par l'épée.

En ce jour, martyre de la grande martyre Sébastienne, disciple des apôtres, qui, pour avoir prêché, en toute vérité, le Christ, mourut dans de grandes tortures sous Domitien.

En ce même jour, fête de sainte Mélitine, qui mourut aux jours de l'empereur Antonin.

En ce même [jour], martyre de Martin le patriarche de Rome.

En ce jour mourut en Arménie le nouveau martyr Hazd, prince de la famille des Sunikhs.]

Հոռի Ը եւ Սեպտեմբերի ԺԷ ։ Յիշատակ հայրապետին Հայոց Սահակայ եւ Մեսրոպայ վարդապետին ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն Վարիպսաբայ ։ Կատարեցաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի Վարիպսաբաս * ի Սեպտեմբերի ԺԷ եւ Հոռի Ը ։ * A fol. 38 v° a.

[B * Վերստին տօն սրբոյ Խաչին եւ յիշատակ եւ վարք երանելւոյն Մեսրոպայ վարդապետի Հայոց Մեծաց ։ * B p. 150 b.

Սուրբ վարդապետն եւ երիցս երանեալ հայրն մեր սքանչելին Մեսրոպ՝ աշակերտ էր մեծին Ներսէսի Հայոց վարդապետի եւ դպիր նորին ։ Եւ յետ կատարման նորին եղեւ դպրապետ ի դրան արքունի, որ եւ յետ փոքր ժամանակաց զկնի՝ առեալ զկրօնաւորական ձեւ սիրեաց զմիայնութիւն, բնակեցաւ ի Գողթն գաւառ, եւ լուսաւորեաց զնոսա քրիստոնէական հաւատով ։

Եւ զի էր ինքն միայն՝ եւ աշխատէր թարգմանել զգիրս սուրբ ժողովրդեանն ի հելլենացւոց լեզուէն ի հայ բարբառ, սկսաւ ապա ընդ միտ ածել՝ եթէ լինէր հնար գրոյ հայոց, զի մի անմխիթար մնասցեն յընթեռնուլն յայլ լեզու աստուածաշունչ գիրս ։ Եւ յարուցեալ եկն առ մեծն Սահակ հայրապետն, եւ եգիտ զնա ի նոյն հոգոց վարանմունս ։

Իսկ թագաւորն Վռամշապուհ ծանոյց նոցա վասն քահանայի միոյ Ասորւոյ՝ Դանիէլ

8 HORI, **17 Septembre.**

Commémoration du patriarche arménien Sahak et du Vardapet Mesrop.

En ce jour, martyre de Barypsabas. Le saint martyr du Christ Barypsabas * mourut le 17 Septembre, le 8 Hori. * A fol. 38 v° a.

[B * Encore fête de la sainte Croix, et commémoration et vie du bienheureux Vardapet [Docteur] Mesrop de la Grande Arménie. * B p. 150 b.

Notre saint Vardapet et trois fois bienheureux père, l'admirable Mesrop, était l'élève et le secrétaire du grand Vardapet d'Arménie Nersès. Après la mort de celui-ci il devint le premier secrétaire du palais royal, mais quelque temps après, il prit l'habit religieux et aspirant à la solitude, il alla habiter dans la province de Golthn où il instruisit les gens du pays dans la foi chrétienne.

Et comme il était seul, et s'efforçait de traduire, pour le peuple, les saintes Écritures, de la langue grecque en langue arménienne, il se mit à songer s'il pouvait y avoir un moyen d'établir un alphabet arménien, afin que le peuple ne fût pas privé de la consolation de la lecture des Écritures inspirées de Dieu en langue étrangère; et il se mit en route et vint auprès du grand patriarche Sahak, qu'il trouva agité des mêmes préoccupations.

Le roi Vramchapouh leur parla d'un prêtre syrien, du nom de Daniel,

անուն, թէ խոստանայր առնել նշանագիր հայոց. զոր առեալ բերին, եւ փորձեալ նովաւ մանկունս՝ տեսանէին զի ոչ բերէր ուղղակի զհեգս հայոց բարբառոյս, քանզի յոյն գիր միայն էր յարմարեալ :

Ապա Մեսրոպ հանդերձ աշակերտօք իւրովք էջ ի Միջագետս, եւ խնդրելով զլուծումն փափագանացն յիմաստասէրս որ անդ էին, եւ ամենեքեան զտգիտութիւն խոստովանեցան : Իսկ նորա եկեալ ի քաղաքն Սամոսատացւոց, եւ կայարեալ առ ճգնաւոր ումն իմաստասէր Ռուփանոս անուն : Եւ զի մարդկայնի * հնարից գեր ի վերոյ գտաւ իղձ իւր՝ յինքն ամփոփեալ զանձն պահօք եւ աղօթիւք յԱստուած ապաւինէր : Եւ որ զկամս երկիւղածաց իւրոց առնէ, եւ աղօթից նոցա լսէ, եցոյց նմա սքանչելի տեսիլ, ոչ ի քուն երազոյ՝ այլ յարթնութեան իմանալ մտացն աչաց :

Եւ տեսանէր զի թաթ ձեռին աջոյ երեւէր եւ ի վէմն որ առաջի նորա կայր՝ գրէր. եւ փորուածք գծին որպէս ի ձեան տպաւորէր ի վերայ վիմին. եւ հանգամանք գրոցն եւ անուանք ի միտս Մեսրոպայ տպաւորեցան :

Եւ յարուցեալ յաղօթիցն եւ յինքն եկեալ ի սքանչելի տեսլենէն՝ փառս ետ Աստուծոյ. եւ առեալ ստեղծ զնշանագիրս մերոյ լեզուիս հանդերձ Ռուփանոսիւ իմաստասիրաւ :

qui lui avait promis d'établir un alphabet arménien. Ils firent venir cet alphabet, et après l'avoir enseigné à des jeunes gens, ils s'aperçurent qu'il ne correspondait pas exactement à la prononciation de notre langue arménienne, car, seules, des lettres de l'alphabet grec y avaient été appliquées.

Alors Mesrop accompagné de ses élèves descendit en Mésopotamie à la recherche de la solution de son vœu auprès des philosophes qui s'y trouvaient. Tous avouèrent leur ignorance. Il se rendit alors à la ville de Samosate et habita chez un ascète philosophe du nom de Rouphanos. Mais comme son vœu se trouva excéder * les moyens humains, il se recueillit en

* B p. 151 a. lui-même par des jeûnes et des prières et eut recours à Dieu. Et Celui qui accomplit la volonté de ceux qui le craignent et qui exauce leurs prières [1], lui fit apparaître une vision merveilleuse, non pas en un rêve de sommeil, mais à l'état de veille, pour qu'il puisse la saisir avec les yeux de l'esprit.

Et il aperçut une main droite qui s'éleva et écrivit sur le rocher qui se trouvait en face de lui; le tracé des traits s'imprimait dans la pierre comme dans de la neige et les qualités des caractères ainsi que leur nom restèrent empreints dans l'esprit de Mesrop.

Il se releva de sa prière et, revenu à lui de la vision merveilleuse, rendit gloire à Dieu; et il créa, de concert avec le philosophe Rouphanos, l'alphabet de notre langue. Tout d'abord ils appliquèrent les caractères grecs à

1. Ps. CXLIV [CXLV], 19.

Նախ ձեւեցին զայն գիրն ի Հայերէն այբուբենս, եւ ապա զթերին նորա լցուցին աստուածաշնորհ պարգեւօքն, եւ իսկոյն ի թարգմանութիւն պարապեցան : Եւ թարգմանեալ զՀին եւ զՆոր կտակարանս, եւ առեալ եկն առ սուրբ Սահակ, եւ եղեւ նմա ուրախութիւն մեծ :

Ժողովեալ ապա զմանկունս ուշիմս, փափկաձայնս եւ երկարոգիս, եւ կարգեցին դպրոց ընդ ամենայն աշխարհն :

Իսկ Մեսրոպ գնաց ի Վիրս, եւ ըստ տուեցելոյ նմա շնորհի ի վերուստ՝ արար եւ նոցա գիր յիւրեանց լեզուս, եւ եթող վերակացու նոցա եւ ուսուցիչ յաշակերտացն իւրոց : Գնաց եւ յԱղուանս, արար եւ նոցա գիրս, եւ կարգեաց դպրոցս :

Ապա առաքեաց մանկունս ի յԱթէնս, զԴաւիթ, զՄովսէս, եւ զԵզնիկ եւ զայլս, որք գնացեալ ուսան զփիլիսոփայական կրթութիւնս : Եւ եկեալ քերթողական ճարտարութեամբն վերստին ուղղէին զթարգմանեալ գիրսն :

Եւ այսպէս լուսաւորեցին զբոլոր աշխարհս Հայոց, ի մերս լեզու երգօք եւ եղանակօք եւ աստուածաշունչ գրոց թարգմանութեամբ, եւ զամենայն կարգս եկեղեցւոյ պայծառացուցին մեծապէս :

Եւ եղեւ գիւտ գրոյն Տրէ ամսոյն ԺԵ, զոր տօնեն ամենայն եկեղեցիք :

* Եւ ինքն կացեալ առաքինութեամբ ոչ բազում ժամանակս՝ փոխեցաւ ի Քրիստոս, * B p. 151 b.

l'alphabet arménien et comblèrent ensuite les lacunes par les dons de la grâce divine. Ils se livrèrent aussitôt aux traductions et traduisirent l'Ancien et le Nouveau Testament. Mesrop les prit avec lui et revint auprès de saint Sahak qui en ressentit une très grande joie.

Ils rassemblèrent ensuite des jeunes garçons intelligents, possédant de belles voix et long souffle, et établirent des écoles dans tout le pays.

Mesrop se rendit après dans le pays des Géorgiens [Ibérie] et par la grâce qu'il avait reçue du ciel, il leur composa également un alphabet en leur langue; il leur laissa des supérieurs et des maîtres choisis parmi ses élèves. Il se rendit de là au pays des Albanais, et leur établit également un alphabet et des écoles.

Il envoya ensuite des jeunes gens à Athènes : David, Moïse, Eznik et autres, qui s'y rendirent et suivirent les cours de philosophie. Ils retournèrent ensuite et, avec leur science grammaticale, corrigèrent les livres traduits.

C'est ainsi qu'ils éclairèrent tout le pays d'Arménie, par des chants et des hymnes religieux composés en notre langue et par la traduction des Écritures inspirées de Dieu; ils rehaussèrent grandement l'éclat de toute la liturgie de l'Église.

L'invention de l'alphabet eut lieu le 15 du mois Tré et toutes les églises en célèbrent la fête.

* Mesrop, après avoir vécu encore quelque temps plein de vertus, s'en alla * B p. 151 b.

Հոռի Ը. եւ Սեպտեմբերի ԺԷ։ Եւ խաչ լուսեղէն յերկնից եկաց ի վերայ դագաղացն մինչեւ եդին զնա ի գերեզմանի ։ Եւ որք տեսին զմեծագոյն նշան ահաւոր լուսոյն՝ զօղացան յոյժ. եւ բազում զղջման պատճառ եղեւ ամենայն բազմութեանն ։ Զի ոչ միոյ կամ երկուց այլ ամենեցուն երեւեցաւ՝ ոչ զմի ժամ այլ մինչեւ կատարեցին զօրէն թաղմանն ։ Արդ եւ մեծապէս փառաւորեցաւ ճշմարիտ փառաւորեալն յԱստուծոյ՝ ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, որում փառք յաւիտեանս ։

Յայսմ աւուր յիշատակ է ընդ սրբոյն Մեսրոպայ եւ մեծին Սահակայ հայրապետի ընդ նմա ։]

Հոռի Թ. եւ Սեպտեմբերի ԺԸ. ։ Տօն է Մովսէսի աստուածախօս մարգարէին
եւ եղբօր նորա Ահարոնի քահանայի ։

Մեծ մարգարէն եւ աստուածախօսն Մովսէս էր յազգէն Ղեւեայ, որդի Ամրամայ եւ Յոքաբեթի ։ Իբրեւ ծնաւ զնա մայր իւր՝ շնորհքն աստուածային երեւեցաւ ի վերայ մանկան ։ Եւ թագուցանէր զնա ամիսս երիս յերկիւղէն Փարաւոնի, որ ետ հրաման զամենայն արու մանկունս Եբրայեցւոցն ի գետն ընկենուլ ։

Ապա մայր նորա եդ զնա ի տապանակի պրտուեայ ծեփեալ զնա կպրաձիւթով եւ

auprès du Christ, le 8 Hori, le 17 Septembre. Une croix lumineuse descendue du ciel se fixa sur le cercueil jusqu'à ce qu'on l'eût déposé dans le tombeau. Et tous ceux qui furent témoins de cette grande apparition de l'effrayante lumière, furent saisis de frayeur; elle fut cause de grande contrition pour toute la foule, car elle n'apparut pas seulement à une ou deux personnes mais à tous, et non seulement pendant une heure, mais jusqu'à ce que l'office des obsèques eût pris fin. Et c'est ainsi que lui qui fut glorifié de Dieu, fut grandement glorifié en notre Seigneur Jésus-Christ, à qui gloire éternellement.

En ce jour, avec saint Mesrop, commémoration du grand patriarche Sahak.]

9 HORI, **18 Septembre**.

Fête du prophète Moïse qui parla avec Dieu et de son frère le prêtre Aaron.

Le grand prophète Moïse, qui parla avec Dieu, était de la tribu de Lévi, fils d'Amram et de Jochabed[1]. Lorsque sa mère l'eut mit au monde, les grâces divines apparurent sur l'enfant. Elle le tint caché trois mois par crainte de Pharaon, qui avait donné l'ordre de jeter dans le fleuve tous les enfants mâles des Hébreux.

Ensuite, sa mère le plaça dans une nacelle de jonc qu'elle enduisit de

1. Exode, VI, 20.

ընկէց ի գետն ։ Եւ դուստրն Փարաւոնի հանեալ ի գետոյն առար իւր որդեգիր եւ անուանեաց Մովսէս, որ թարգմանի հանեալ ի ջրոյ ։ Եւ ետ զնա յուսումն Եգիպտացւոց եւ վարժեցաւ Մովսէս իմաստութեամբն Եգիպտացւոց ։ Եւ կացոյց զնա թագուհին Մարի զօրավար, եւ յորժամ գերեցին Եթովպացիքն զՄարի զդայեակն Մովսիսի, պատերազմեալ Մովսիսի յաղթեաց Եթովպացւոցն եւ դարձոյց զմայր իւր ։ Գերեաց եւ զԹեսբի թագուհին Եթովպացւոց եւ ած յԵգիպտոս ։

Եւ յետոյ վախճանեցաւ Մարի, այր նորա կամեցաւ սպանանել զՄովսէս եւ սպանեալ * Մովսիսի զեգիպտացին, փախեաւ ի Մադիամ, եւ եկեալ բնակեցաւ առ Ռագուէլ քուրմն եւ նա ետ զՍեփորա դուստր իւր նմա ի կնութիւն, յորմէ ծնաւ երկու որդի, զԳերսամ եւ զԵղիազար ։ Եւ կացեալ Մովսիսի ի Մադիամ քառասուն ամ ։ * A fol. 38 v° b.

Ապա երեւեցաւ նմա Աստուած ի լերինն ի մորենւոջն եւ առաքեաց զնա յԵգիպտոս հանել զորդիսն Իսրայէլի ։ Եւ երթեալ Մովսիսի, արար նշանս եւ արուեստս մեծամեծս առաջի Փարաւոնի, եւ չոչ արձակել զժողովուրդն՝ պատժեաց զԵգիպտոս տասն հարուածովք, եւ հան զԻսրայէլ հզօր ձեռամբ եւ բարձր բազկաւ ։ Եւ պատառեալ զծովն Կարմիր անցոյց զժողովուրդն ընդ ցամաք, եւ ընկղմեաց զՓարաւոն զօրօք իւրովք ի ծով Կարմիր եւ քաղցրացոյց զջուրն Մեռային, եւ իջոյց մանանա յերկնից եւ լորամարգի ի ծովէն եւ կերակրեաց զժողովուրդն յանապատին քառասուն ամ ։ Եւ ի վիմէ

bitume et de poix et le déposa dans le fleuve. La fille de Pharaon l'ayant retiré du fleuve[1], l'adopta et lui donna le nom de Moïse, qui se traduit : retiré de l'eau. Elle lui fit suivre les études des Égyptiens, et Moïse fut élevé dans la sagesse des Égyptiens[2]. La reine Maria l'institua général, et lorsque les Éthiopiens firent prisonnière Maria, la nourrice de Moïse, celui-ci combattit dix années, vainquit les Éthiopiens et fit revenir sa mère. Il fit prisonnière également la reine des Éthiopiens, Tesbi, et l'emmena en Égypte.

A la mort de Maria, son mari voulut tuer Moïse, mais Moïse tua* l'Égyptien et s'enfuit au pays de Madian et alla demeurer avec le prêtre Raguël, qui lui donna en mariage sa fille Séphora, de laquelle naquirent deux fils, Gersam et Éliézer. Moïse passa quarante années au pays de Madian. * A fol. 38 v° b.

Ensuite Dieu lui apparut sur la montagne, dans le buisson, et l'envoya en Égypte pour délivrer les fils d'Israël. Moïse s'y rendit, fit de grands miracles et prodiges devant Pharaon; celui-ci refusant de laisser sortir le peuple, il punit l'Égypte par dix fléaux, et délivra Israël, avec une main puissante et le bras élevé. Il entr'ouvrit la mer Rouge et fit passer le peuple à sec, et engloutit Pharaon avec ses troupes dans la mer Rouge; il adoucit l'eau de Mara; il fit descendre du ciel la manne, et les cailles de la mer, et nourrit le peuple dans le désert pendant quarante années. Il fit jaillir de l'eau du rocher,

1. Exode, chapitre, II. — 2. Actes des Apôtres. VII, 22.

ջուր բղխեցոյց երկոտասան վտակ եւ ելեալ ի լեառն Սինեա քառասնօրեայ պահօք ընկալաւ տախտակս քարեղէնս, աստուածագիրս, օրէնս ժողովրդեանն եւ լուսաւորեցան երեսք նորա որպէս ի փառացն Աստուծոյ :

Կանգնեաց զխորանն հրամանաւն Աստուծոյ, զոր արար Բեսելիէլ եւ Էլիաբ · քահա-
* A fol. 39 r° a. նայացոյց զԱհարոն եղբայր իւր եւ զորդիս նորա Աստուծոյ . * հրով եկեր զժողովուրդն Կորխայ, որ հակառակ կային քահանայութեանն Ահարոնի . զԴաթան եւ զԱբիրոն յանդունդս ընկղմեաց : Եւ յորժամ եհաս վախճան Ահարոնի՝ եհան Մովսէս զԱհարոն եւ զԵղիազար զորդին նորա ի լեառն Հովր եւ մերկացոյց զԱհարոնէ զպատմուճանն եւ զգեցոյց Եղիազարու որդւոյ Ահարոնի . եւ Ահարոն մեռաւ անդ : Մովսէս եւ Եղիազար իջին ի լեառնէ անտի : Եւ լացին ամենայն ժողովուրդն զաւուրս երեսուն :

Եւ եբեր Մովսէս զժողովուրդն յերկիրն Մովաբու, եւ ասէ Տէր ցՄովսէս . Ել ի գլուխ լերինն Նաբաւայ, եւ տես աչօք քո զերկիրն պարգեւաց, զի ոչ մտցես ի նա, եւ դու վախճանեսցիս անդէն : Եւ վախճանեցաւ Մովսէս ծառայ Տեառն յերկիրն Մովաբու : Եւ թաղեաց զնա Միքայէլ հրեշտակապետն մերձ ի տունն Փոգովրայ եւ ոչ ոք գիտաց զգերեզման նորա մինչեւ ցայսօր :

Եւ Մովսէս էր ամաց հարիւր եւ քսանից ի վախճանելն իւրում եւ ոչ վատեցին

en douze ruisseaux, et ayant gravi la montagne du Sinaï, après quarante jours de jeûne, il reçut les tables de pierre, écrites par Dieu, contenant des lois pour le peuple; des rayons de lumière partaient de son visage comme [un reflet] de la gloire de Dieu.

Il érigea le tabernacle, par ordre de Dieu, que construisirent Béséléel
* A fol. 39 r° a. et Ooliab[1]. Il consacra son frère Aaron et ses fils prêtres de Dieu, * fit dévorer par le feu Coré et sa troupe qui s'opposèrent au sacerdoce d'Aaron, fit engloutir sous terre Dathan et Abiron. Lorsque la fin d'Aaron fut arrivée, Moïse conduisit Aaron et son fils Éléazar sur la montagne de Hor, dépouilla Aaron de ses vêtements de grand prêtre et en revêtit Éléazar, fils d'Aaron. Aaron y mourut. Moïse et Éléazar descendirent de la montagne. Tout le peuple le pleura pendant trente jours[2].

Moïse conduisit le peuple au pays de Moab, et Dieu dit à Moïse : Monte au sommet de la montagne Nébo et contemple de tes yeux la terre promise, car tu n'y entreras pas et tu mourras là[3]. Moïse, le serviteur du Seigneur, mourut dans le pays de Moab. L'archange Michel l'enterra près de la maison de Phogor[4] et personne n'a jamais connu son sépulcre jusqu'aujourd'hui.

Moïse était âgé de cent vingt ans lorsqu'il mourut, son œil ne s'était pas

1. Exode, xxx, 2 et 6. — 2. Nombres, xx, 27-30. — 3. Deut., xxxii, 49-52; — 4. Deutéronome, xxxiv et Jude, v. 9, combinés ensemble.

աչք նորա եւ ոչ խորշոմեցան ծնօտք նորա, եւ պահեաց նա երիս քառասունս, առանց հացի եւ ջրոյ ըստ թուոյ ամաց իւրոց, օր ընդ տարւոյ :

Եւ լացին որդիքն Իսրայէլի, զՄովսէս աւուրս երեսուն, ի մեռանել անդ իւրում յԱրաբովթ Մովաբու, առ Յորդանանու յանդիման Երիքովի :

Եւ Յեսու որդի Նաւեայ * լցաւ հոգւով իմաստութեամբ, զի եդ Մովսէս զձեռն իւր ի վերայ նորա եւ հնազանդեցան որդիքն Իսրայէլի նմա, եւ արարին որպէս պատուիրեաց Տէր : Եւ ոչ եկաց մարգարէ Իսրայէլի որպէս զՄովսէս զոր ծանեաւ Տէր, դէմ յանդիման նշանօք եւ արուեստիւք, զոր առաքեաց Տէր առնել յերկրին Եգիպտացւոց, ի Փարաւոն եւ ի ծառայս նորա եւ յամենայն երկրին սքանչելիս մեծամեծս, զձեռն հզօր եւ զբազուկ բարձր զոր արար Մովսէս առաջի ամենայն Իսրայէլի : * A fol. 39 r° b.

Յայսմ աւուր վկայաբանութիւն սրբուհւոյն Արիադնեայ, որ Մարիամ անուանի :

Ի ժամանակս Ադրիանոսի եւ Անտոնինեայ ամբարիշտ թագաւորացն, էր Արիադնեա աղախին առն կռապաշտի որոյ անունն էր Տերտուղի, նախապատուով Պռիմնիսւոյ քաղաքին : Երանելի աղախինն էր քրիստոնեայ եւ հանապազ աղօթս պահօք եւ ճգնութեամբ մատուցանէր Աստուծոյ :

11 վկայաբանութիւն] վկայութիւն B — որ Մարիամ անուանի] զոր Մարիամ կոչեն B ‖ 12 Արիադնեա] Արիադնէս B ‖ 13 Տերտուղի] Տերտեղոս B — նախապատուով Պռիմնիսւոյ] նախապատուով առաջին ի Պռիմնիսեանց քաղաքին Փռիւգացւոց՝ Սալուտարիս B ‖ 14 երանելի] երանելին այս B — աղօթս] զաղօթս իւր B.

obscurci, ses dents n'avaient pas été ébranlées [ses mâchoires n'étaient pas flétries]; il avait jeûné trois fois quarante jours, sans pain et sans eau, selon le nombre de ses années, jour pour année.

Les enfants d'Israël portèrent le deuil de Moïse pendant trente jours, lorsqu'il mourut à Rabob de Moab, près du Jourdain, en face de Jéricho.

Josué, fils de Navé, * fut rempli de l'Esprit de sagesse, car Moïse avait posé ses mains sur lui, et les enfants d'Israël lui obéirent et ils firent comme le Seigneur avait prescrit. Il ne s'est élevé aucun prophète en Israël comme Moïse que le Seigneur ait connu face à face, avec tous les prodiges et les signes dont le Seigneur le chargea d'accomplir en Égypte, sur Pharaon et sur ses serviteurs et dans tout le pays, de grands miracles avec la main forte et le bras haut que Moïse exerça devant tout Israël [1]. * A fol. 39 r° b.

En ce jour, martyre de sainte Ariadne, qui s'appelle Marie.

Aux jours des empereurs impies Adrien et Antonin, vivait Ariadne, la servante d'un homme idolâtre dont le nom était Tertullus, un des principaux de la ville de Prymnesia. La bienheureuse servante était chrétienne et offrait chaque jour ses prières à Dieu, avec jeûne et vie ascétique.

1. Deut., XXXIV, 8-12.

Եւ եղեւ օր ծննդեան որդւոյ տեառն իւրոյ եւ տօնէին ի բագինս կռոցն. եւ երանելի կինն արհամարհեաց զպիղծ խրախութիւն տօնին եւ զկնի ոչ գնաց եւ ոչ հաղորդեցաւ ի զոհիցն ։

Եւ բարկացեալ տեառն իւրոյ զնա հարեալ արկ ի բանդ, զի ի սովոյ մեռցի ։ Եւ

* A fol. 39 v° a. յետ * բազում աւուրց կացոյց զնա առաջի դատաւորին ։ Եւ երանելի Արիադնէ համարձակութեամբ խոստովանեցաւ զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս, եւ աղօթեալ երկարագոյն առաջի դատաւորին եւ հրապարակին ։

Եւ հրամայեաց կախել զնա զփայտէ եւ քերել զմարմին նորա ։ Եւ տեսեալ ամբոխին զժուժկալութիւն կնոջն, աղաղակեցին առ դատաւորն մեծաւ բարբառով եւ արձակեցաւ աղախինն Քրիստոսի ի տանջանացն ։ Եւ ընթացաւ ի մօտակայ լեառն, ընթացան եւ անօրէնքն զկնի զի կալցեն զնա եւ դարձուսցեն կապանօք ։

Եւ յորժամ մերձեցան՝ տարածեաց զձեռս իւր ի վեր եւ արտասուօք աղաչեաց զԱստուած զի փրկեսցի ի ձեռաց անօրինացն ։ Եւ առժամայն վէմն որ առաջի կայր՝ հերձաւ եւ ի ներքս ընկալաւ զԱրիադնի եւ դարձեալ փակեցաւ, որ եւ ոչ նշան պատառմանն երեւեցաւ, բայց ի վերարկուէն որ զգլխովն պատեալ էր, փոքր ինչ ի քղանցիցն կախեցաւ զվիմէն առ ի ցոյցս ժողովրդեանն ։

1 եղեւ] էր B | 6 Յիսուս *om.* B — երկարագոյն] երկայնագոյն B || 7 եւ հրապարակին *om.* B || 8 քերել] ուժգին *add.* B || 11 դարձուսցեն] յետս *add.* B || 14 հերձաւ] հերձեալ անկաւ B — ի ներքս] ի ներքոյ իւր B || 14-p. 281 l. 8 եւ դարձեալ ... հալածումն քրիստոնէից *om.* B.

Arriva le jour de l'anniversaire de la naissance du fils de son maître et on célébra des fêtes dans le temple des idoles; mais la bienheureuse femme méprisa les solennités impures de la fête, ne les accompagna pas et ne prit point part aux sacrifices.

Son maître, irrité, la fit battre et mettre en prison pour qu'elle y mourût

* A fol. 39 v° a. de faim. Longtemps * après il la présenta devant le juge. La bienheureuse Ariadne confessa avec hardiesse notre Seigneur Jésus-Christ et pria longuement devant le juge et l'assemblée.

Le juge ordonna de la suspendre à un arbre et de lui déchirer le corps. La foule, témoin de la patience de la femme, poussa de grands cris vers le juge, et la servante du Christ fut délivrée des tortures. Elle courut vers une montagne proche et les impies se mirent à sa poursuite pour l'arrêter et la ramener chargée de fers.

Lorsqu'ils l'eurent rejointe, elle étendit ses mains vers le ciel et, avec larmes, pria Dieu de la délivrer des mains des impies. Aussitôt le rocher qui se trouvait devant elle s'entr'ouvrit, accueillit Ariadne dans son intérieur et se referma, de sorte qu'il n'apparut aucune trace de fissure, excepté un pan de l'étoffe qui lui couvrait la tête, qui resta suspendu au rocher, comme témoignage pour le peuple.

Եւ հրամայեաց դատաւորն քարահատացն զի կոփեսցեն մրճօք զվէմն եւ կործանեսցեն ի վերայ : Եւ յանկարծակի եղեւ որոտումն եւ կայծակունք : Եւ երեւեցան հրեշտակք հրատեսիլ երիվարօք եւ սատակեցին զբազումս յանհաւատիցն եւ * զքուրմն ի մեհենին դրան սատակեցին : Եւ ահ մեծ անկաւ ի վերայ ամենեցունց եւ փախստականք մտին ի քաղաքն, եւ որք մնացինն աղաղակէին մեծ է Աստուածն քրիստոնէից, մեծ է Աստուածն Արիադնեայ, ճշմարտապէս նա միայն է Աստուած : * A fol. 39 v° b.

Եւ հաւատացին յաւուր յայնմիկ երեք հազար ոգի ի կռապաշտիցն : Եւ ապա դադարեաց հալածումն քրիստոնէիցն :

Կատարեցաւ ի վէմին աղախինն Քրիստոսի Արիադնեա ի Սեպտեմբերի ԺԸ :

[B * Յիշատակ փողովք իջմանն Աստուծոյ ի Սինա. եւ վերստին տօն սրբոյ Խաչին, եւ հանգիստ Ահարոնի քահանայապետի առաջնոյ : * B p. 151 b.

Աստուածային քահանայապետն առաջին սուրբն Ահարոն՝ եղբայր էր նախամարգարէին Մովսիսի, եւ որդի Ամրամայ, որդւոյ Կահաթու, որդւոյ Ղեւեայ, որդւոյ Յակոբայ : Զսա առաքեաց Աստուած ընդ առաջ Մովսիսի երեւեալ նմա եւ խօսեալ՝ յորժամ գայր Մովսէս ի Քորեբ լեռնէն առ ժողովուրդն, ասելով թէ. Երթ ընդ առաջ եղբօր քո, եւ եղիցիս նմա ի լեզու եւ ի մարգարէ :

9 Սեպտեմբերի ԺԸ] եւ Հոռի Թ *add.* B.

Le juge ordonna à des tailleurs de pierres de briser avec des marteaux le rocher et de les faire tomber dessus. Il se produisit aussitôt des grondements de tonnerre et des coups de foudre. Des anges apparurent montés sur des chevaux en forme de feu, qui tuèrent nombre de païens et * mirent à mort le prêtre, à la porte du temple des idoles. Une grande frayeur saisit tout le monde, on s'enfuit vers la ville, et ceux qui y restèrent [à cet endroit] se mirent à crier : Grand est le Dieu des chrétiens, grand est le Dieu d'Ariadne : en vérité, lui seul est Dieu. * A fol. 39 v° b.

Trois mille personnes parmi les païens se convertirent ce jour-là. Et la persécution contre les chrétiens prit fin.

La servante du Christ Ariadne trouva la mort dans le rocher, le 18 Septembre.

[B * Commémoration de la descente de Dieu sur le Sinaï aux sons des trompettes. De nouveau, fête de la sainte Croix. Et repos d'Aaron le premier grand prêtre. * B p. 151 b.

Le divin et premier grand prêtre, saint Aaron, était le frère du premier prophète Moïse et fils d'Amram, fils de Caath, fils de Lévi, fils de Jacob. Dieu lui ayant apparu et parlé avec lui, l'envoya au-devant de Moïse, lorsque celui-ci venait de la montagne de Horeb vers le peuple, en lui disant : *Va au-devant de ton frère et tu lui serviras de langue et de prophète*[1].

1. Exode, IV, 27.

Եւ յորժամ հանին յանապատ զժողովուրդն յԵգիպտոսէ, յետ բազմագոյն նշանացն տասանց որով հարին զԵգիպտոս նա եւ Մովսէս. եւ յետ պատառելոյ ծովուն ընտրեաց

B զնա Աստուած յառաջին քահանայութիւն, ի յերկնաւորացն * քահանայապետութենէ,
p. 152 a. զնոյն շնորհ քահանայական ի մարդիկ նախ նմաւ հեղլով. Եւ նահապետ եւ հայր եւ սկիզբն ամենայն քահանայապետութեան մարդկային՝ զնա յօժարեաց լինել :

Մանաւանդ պատկեր եւ օրինակ ճշմարիտ քահանայապետին Քրիստոսի օծութեամբն իւրով. զի առաջին եւ նախ նա օծաւ ի յամենայն մարդկանէ եղով սրբով, եւ տպաւորեաց զճշմարիտ օծեալն Քրիստոս, զնորին անունն օծական մարդկան գուշակելով : Զի ասաց Աստուած Մովսիսի՝ տանել զնա ի դուռն խորանին վկայութեան եւ զգեցուցանել զպճղնաւորն եւ զվակասն եւ զլուսակն, զպսակն եւ զկամարն եւ օծանել զնա եղով եւ արեամբ ի յունկն աջոյ եւ ի ձեռն, իբրու առնուլ յԱստուծոյ լսելով՝ եւ տալ մարդկան գործելով :

Եւ այսպէս եկաց նա քահանայապետ առաջին, եւ որդիք նորա քահանայք ընտրութեամբն Աստուծոյ՝ որ գիտէ եւ քննէ զսիրտս, եւ բաժանէ արդարապէս խոնարհացն տալով զշնորհս : Որով յորժամ նախանձու ընդդէմ յարեան նմա Կորխ եւ բանակն իւր՝

Après que lui et Moïse eurent conduit le peuple au désert à la sortie d'Égypte, après les dix grands prodiges par lesquels ils avaient frappé l'Égypte; après que la mer fut divisée en deux, Dieu le choisit pour le premier prêtre pour répandre sur lui, le premier parmi les hommes, la même grâce sacerdotale qui se trouve dans le sacerdoce des créatures célestes

B [anges] et * Il lui plut de l'instituer patriarche et père comme commencement
p. 152 a. de tout sacerdoce suprême parmi les hommes.

Il fut surtout, par son onction, l'image et l'exemple du vrai grand prêtre, le Christ, car ce fut lui le premier parmi les hommes qui ait été oint de l'huile sainte et qui caractérisa le vrai oint, le Christ, en annonçant son nom aux hommes que désignait l'onction[1]. Car Dieu dit à Moïse de l'emmener à la porte du tabernacle de témoignage et de le revêtir de la tunique, de l'huméral, du rational, de la lame sainte et de la ceinture[2]; de lui verser l'huile de l'onction et de mettre du sang sur [l'extrémité de] l'oreille droite et sur [les pouces de] la main[3]; comme recevant de Dieu par l'ouïe et donnant aux hommes par l'action.

C'est ainsi qu'il fut institué premier grand prêtre et ses fils prêtres, par l'élection de Dieu *qui connaît et scrute les cœurs*[4] *et partage avec justice en donnant la grâce aux humbles*[5]. Et lorsque par jalousie Coré et sa troupe s'opposèrent à lui, leurs encensoirs s'incendièrent par le feu

1. Cantique, I, 2. — 2. Exode, XXIX, 4-5 — 3. Ex., XXIX, 7, 20. — 4. Jér., XVII, 10. — 5. Prov., III, 34.

բուրվառք նոցա այրեցան յերկնից իջեալ հրով, եւ Ահարոնին անկէզ մնաց ի յընդունելն զխունկն նորա յԱստուծոյ :

Եւ դարձեալ յորժամ Մովսէս կամեցաւ ցուցանել թէ յԱստուծոյ ընտրեցաւ արժանապէս Ահարոն, առեալ յերկոտասան ցեղապետացն զգաւազանս նոցա եւ եդ ի խորանն վկայութեան, ընդ նոսին եդ եւ զԱհարոնին, եւ այլոցն զորս ոչ ընտրեաց Աստուած՝ մնաց նոյնպէս : Իսկ Ահարոնին թէպէտ չոր էր՝ սակայն առաւելեալ ծաղկեցաւ եւ արար ընկոյզ, եւ եցոյց զօրինակ կուսական ծննդեանն : Այլ եւ զԴաթան եւ զԱբիրոն որ հակառակ էին քահանայութեանն Ահարոնի եւ Մովսիսի, պատառեցաւ երկիր եւ եկուլ :

Սա՝ յորժամ կոտորէր հրեշտակն Աստուծոյ զժողովուրդն վասն տրտնջելոյն եւ պոռնկութեանն եւ այլոց չարեացն, զգեցեալ զամենայն զգեստ իւր քահանայական՝ ընդ մէջ անց բուրվառովն * կենդանեաց եւ մեռելոց, եւ դադարեաց առժամայն սատա- * B
կումն : Զի մինչ ի նա եկեալ մահն՝ որպէս ալիք ծովու առ վիմօք արգելու, եւ պատ- p. 152 b.
կառեաց ի քահանայութենէն :

Զատ՝ յետ երկար պաշտելոյ զքահանայութիւնն իւր արդարապէս, փոխեաց Աստուած ի յաստեացս, որպէս եւ ունի պատմութիւնն այսպէս : Եւ խօսեցաւ Տէր ընդ Մովսիսի եւ ընդ Ահարոնի ի Հովր լերինն՝ ի սահմանս երկրին Եդովմայեցւոց եւ ասէ .

descendu du ciel, tandis que celui d'Aaron ne prit pas feu parce que Dieu accepta son encens [1].

De même, lorsque Moïse voulut montrer qu'Aaron avait été dignement choisi par Dieu, il prit les verges des douze chefs des tribus et les plaça dans le tabernacle de témoignage, avec elles il plaça aussi celle d'Aaron. Les verges de ceux que Dieu n'avait pas choisis, restèrent telles que; quant à celle d'Aaron, quoique sèche, elle avait cependant germé en abondance et produit des noix [amandes] [2], montrant ainsi la figure de la naissance virginale. Il arriva de même pour Dathan et Abiron qui s'étant opposés au sacerdoce d'Aaron et de Moïse : la terre se fendit et les dévora [3].

Et lorsque l'ange de Dieu exterminait le peuple pour avoir murmuré et commis la fornication et autres mauvaises actions, Aaron revêtit tous ses vêtements sacerdotaux et accourut avec l'encensoir parmi * les vivants et * B
les morts, et la mort se reposa aussitôt [4]. Car avant que la mort ne p. 152 b.
fût parvenue jusqu'à lui, elle s'arrêta comme les flots de la mer s'arrêtent devant les rochers, et elle respecta le sacerdoce.

Après avoir longtemps accompli le sacerdoce avec justice, Dieu le transporta de cette vie, ainsi que le dit l'histoire. Et le Seigneur parla à Moïse et à Aaron, sur la montagne de Hor, qui est sur les confins du pays d'Édom, et dit : Qu'Aaron aille rejoindre son peuple, car vous

1. Nomb., xvi, 1-40. — 2. Nomb., xvi, 40-50. — 3. Nomb., xvi, 31-33. — 4. Nomb., xvi, 46-48.

Յաւելցի Ահարոն առ ժողովուրդ իւր զի մի մտցէք յերկիրն զոր ետու որդւոցն Իսրայելի, քանզի բարկացուցէք զիս ի վերայ ջուրցն բամբասանաց : Ա՛ռ դու զԱհարոն եւ զԵղիազար զորդի նորա, եւ հան զնոսա ի Հովր լեառն յանդիման ամենայն ժողովրդեանն. եւ մերկացո՛ յԱհարոնէ զպատմուճան նորա եւ զգեցուցես Եղիազարու որդւոյ նորա, եւ Ահարոն յաւելեալ մեռցի անդ :

Եւ արար Մովսէս որպէս եւ հրամայեաց նմա Տէր. եւ եհան զնա ի Հովր լեառն առաջի ամենայն ժողովրդեանն, եւ մերկացոյց յԱհարոնէ զհանդերձս իւր եւ զգեցոյց զնոսա Եղիազարու որդւոյ նորա, եւ մեռաւ Ահարոն ի գլուխ լերինն : Եւ իջին Մովսէս եւ Եղիազար ի լեռնէ անտի, եւ ետես ամենայն ժողովուրդն եթէ վախճանեցաւ Ահարոն, եւ լացին զԱհարոն ամենայն տունն Իսրայելի զաւուրս երեսուն :

Ի սմին աւուր ընդ Ահարոնի յիշատակ է եւ եղբօրն իւրում մեծ եւ առաջին մարգարէին Մովսիսի նախկին օրինադրողին աշխարհի, սրբոյն եւ հեզոյն եւ աստուածատեսին եւ օրինակին Քրիստոսի եւ գուշակողի նորին : Որ յետ հանելոյն զԻսրայէլ ի ծառայութենէն եւ բազում անգամ տեսանելոյն զԱստուած, որով եւ լուսաւորեցան երեսք նորա, մինչ զի քօղ արկանէր ի վերայ դիմացն. զի ոչ կարէին հայել ի նա որդիքն Իսրայելի յառատութենէ փառաց լուսոյն որ տպաւորեալ էր յաստուածատես երեսն եւ յակն հրեշտականման :

n'entrerez pas dans la terre que j'ai donnée aux enfants d'Israël : vous m'avez irrité aux eaux de contradiction. Prends Aaron et son fils Éléazar et tu les conduiras sur la montagne de Hor devant toute la multitude, et lorsque tu auras dépouillé Aaron de son vêtement, tu en revêtiras Éléazar son fils; et Aaron rejoindra son peuple et il mourra là.

Moïse fit ce que le Seigneur lui avait ordonné et il le conduisit sur la montagne de Hor devant tout le peuple, et lorsqu'il eut dépouillé Aaron de ses vêtements, il en revêtit Éléazar son fils, et Aaron mourut sur la crête de la montagne. Moïse et Éléazar descendirent de la montagne et toute la multitude vit qu'Aaron était mort, et toute la maison d'Israël pleura Aaron trente jours [1].

En ce même jour avec Aaron, commémoration de son frère le grand et le premier prophète, l'ancien législateur de la terre, le saint et le doux [2] qui a vu Dieu, qui a été l'image du Christ et qui l'a prédit. C'est lui qui, après avoir délivré Israël de la servitude, vit Dieu plusieurs fois, ce qui rendit sa figure resplendissante à ce point qu'il dut couvrir d'un voile son visage; car les fils d'Israël ne pouvaient le regarder à cause de l'abondance de la lumière glorieuse qui s'était empreinte sur la figure qui avait vu Dieu, et sur son regard devenu angélique [3].

1. Nomb., xx, 24-30. — 2. Nomb., xii, 3. — 3. Exode, xxxiv, 29-30; II Corinth., iii, 7.

* Եւ յետ տալոյ զօրէնսն եւ բազմագոյն նշանս առնելոյ՝ փոխեցաւ առ Աստուած հարիւր եւ քսան ամաց եղեալ, եւ ոչ ինչ թարշամեցաւ ի ծերութենէ առ ի տիպ անապականութեանն մեծի : * B p. 153 a.

Յայսմ տօն սրբոյ քահանայավկային Սիմէոնի աշակերտին Քրիստոսի, եղբօրորդւոյն Յակոբայ Տեառն եղբօր, որ եւ սա եղեւ եպիսկոպոս Երուսաղէմի :

Յայսմ աւուր յիշատակ Եւմենիոսի սքանչելագործ եպիսկոպոսին Գորտինու եւ սուրբ վկայիցն Կաստորոսի եւ սրբուհւոյն Թէոդորայ երանելւոյ :]

Հոռի Ժ եւ Սեպտեմբերի ԺԹ : Վկայութիւն սրբոց Ոսկեանցն ի Հայս :

Սուրբքս այսոքիկ աշակերտք էին Թադէոսի առաքելոյն : Եւ յետ մահուան նորա կրօնաւորեալք առանձնացան յակունսն Եփրատայ, յառն Ծաղկեոյ, ի տեղին որ այժմ կոչի Վաղարշակերտ :

Եւ եկեալք առ արքայն Արտաշէս քարոզէին զՔրիստոս : Եւ արքայն քաղցրութեամբ լսէր, եւ հրաւիրեաց յայլում ժամու ասել զնոյն բանս : Եւ ինքն հեռանայր պատերազմաւ յարեւելս :

Եւ նոքա զնոյն բանս խօսէին ընդ մեծի թագուհւոյն որում անուն էր Սաթինիկ,

* Après avoir donné les lois et après avoir accompli de nombreux prodiges, il trépassa en Dieu à l'âge de cent vingt ans; il ne fut pas flétri par la vieillesse, comme signe de sa parfaite innocence[1]. * B p. 153 a.

En ce jour, fête du prêtre martyr Siméon, le disciple du Christ, le neveu de Jacques le frère du Seigneur, qui fut, lui aussi, évêque de Jérusalem.

En ce jour, commémoration d'Euménius, le thaumaturge, évêque de Gortyne, et des saints martyrs Castorus et de la sainte et bienheureuse Théodora.]

10 hori, 19 Septembre.

Martyre des saints Oski [Chrysos ou Or] et de ses compagnons en Arménie.

Ces saints étaient disciples de l'apôtre Thaddée. Après sa mort, se faisant moines, ils se retirèrent près des sources de l'Euphrate, aux pieds du Tsalkots, à l'endroit appelé aujourd'hui Valarchakert.

Ils se présentèrent au roi Artachès, lui prêchèrent le Christ. Le roi les écouta avec bienveillance et les invita à revenir une autre fois lui parler à ce sujet. Et il partit en guerre vers l'Orient.

Ils parlèrent dans le même sens à la grande reine, dont le nom était Sa-

1. Deutéron., xxxiv, 7.

* A fol. 40 r° a. Ալան ազգաւ, եւ արքն փառաւորք ազգականք մեծ թագուհւոյն * գնացին ի լեառն ջրաբաշխ եւ կրօնաւորեցան անդ ։

Եւ զի էին արքն պիտանիք եւ ի գործ պատերազմի առաջինք, աղաչէին զնոսա իջանել ի լեռնէն եւ կեալ յարքունիսն եւ նոքա ոչ հաւանեցան ։ Եւ գնացեալ ի մենարան սրբոց Ոսկեանցն, ածին զնոսա հաւանեցուցանել զարսն, թողուլ զհաւատն Քրիստոսի եւ պաշտել զկուռսն եւ կեալ ի զինուորութեանն ։ Եւ նոցա եկեալ առաւելապէս հաստատեցին ի հաւատն Քրիստոսի եւ ինքեանք գաղտ գնացին ի խրճիթս իւրեանց ։

Եւ գիտացեալ զայն որդւոյն արքային՝ Վռոյն եւ Վրին, առաքեցին դահիճս զկնի նոցա եւ սպանին զնոսա ։

Եւ կատարեցաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի Ոսկի ընկերօք իւրովք Սեպտեմբերի ԺԹ ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոցն Տրոփիմայ, Դորէմինդոսի, Սաբատինեայ ։

Այս երեք սուրբ եւ փառաւորեալ վկայքս Քրիստոսի էին ի ժամանակս կռապաշտ արքային Պռոբայ, ի քաղաքէն Անտիոքայ Պիսիդեայ, եւ մտեալ յապարէզն տեսին

12 վկայութիւն սրբոցն Տրոփիմայ, Դորէմինդոսի, Սաբատինեայ] վկայութիւն Տրոփիմոսի՝ Դորմէդոնտոսի եւ Սամբատիանոյ, որք յԱնտիոք Պիսիդեայ B || 13 սուրբ] սուրբքս B || 14 Պռոբայ] Պռովբայ B.

tinik, de nationalité alane. Des parents de la grande reine, des personnages considérables, *se retirèrent à la montagne, aux sources multiples, et s'y firent moines.

* A fol. 40 r° a.

Mais comme ils étaient des gens importants et occupaient le premier rang en temps de guerre, on les pria de descendre de la montagne et de reprendre la vie au palais; ils s'y refusèrent. On se rendit alors à l'ermitage des saints Oski et de ses compagnons, on les amena pour qu'ils persuadassent ces gens d'abandonner la foi du Christ, d'adorer les idoles et de reprendre la vie militaire. Ils s'y rendirent et raffermirent davantage les gens dans la foi du Christ ; puis ils retournèrent secrètement à leurs huttes.

Les fils du roi, Vroïn et Vrine, venus à connaissance du fait, envoyèrent des bourreaux après eux qui les tuèrent.

Le saint martyr du Christ Oski mourut avec ses compagnons le 19 Septembre.

En ce jour, martyre des saints Trophimus, Dorymédon et Sabbatius.

Ces trois saints et glorieux martyrs du Christ vivaient aux jours de l'empereur Probus, l'idolâtre, dans la ville d'Antioche de Pisidie. Étant

զկռապաշտսն զի զոհէին կռոցն. աղօթեցին առ Աստուած զի փրկեսցին յայնպիսի մոլորութենէն :

Եւ կալեալ զՏրոփիմոս կացուցին առաջի Բիկարի դատաւորին եւ խոստովանեցաւ զանուն Տեառն Յիսուսի : Եւ հրամայեաց * մերկացուցանել զնա, եւ ձաղկել եւ քերել * զմարմինն. եւ ապա արկին ի բանդ : * A fol. 40 r° b.

Ածին եւ զՍաբատիոն եւ նա նոյնպէս խոստովանեցաւ զանուն Տեառն Յիսուսի : Եւ հրամայեաց Բիկարն եւ մերկացուցին զսուրբն եւ տանջեցին ուժգին. եւ ի սաստիկ չարչարանացն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ի ձեռս հրեշտակաց :

Եւ ապա ածին միւսանգամ զսուրբն Տրոփիմոս եւ ագուցին նմա կօշիկս երկաթիս եւ բեւեռեցին յոտսն. եւ կապանօք տարան ի քաղաքն Սիւնադ, առ դատաւորն Դիոնէսիոս, երից աւուրց ճանապարհ : Եւ կացեալ առաջի եւ անդ խոստովանեցաւ համարձակութեամբ զճշմարիտ հաւատն Քրիստոսի : Եւ հրամայեաց Դիոնէսիոս մերկացուցանել զնա եւ տանջել ուժգին. եւ արկին ընդ ռունգսն նորա տրորեալ մանանեխ քացախով, եւ աղացեալ աղցանեցին ի վերայ վիրաւորեալ մարմնոյն, եւ զմնացեալ ողջ մարմինն կայծականբք այրեցին եւ եդին ի բանդ :

1 փրկեսցին] փրկեսցէ զնոսա B || 3 Բիկարի] Վիկարի B || 7 ուժգին] եւ գլեցին զմարմինն *add.* B || 8 առ Աստուած *om.* B || 10 Սիւնադ] Սիւնադա B || 12 հաւատն] հաւատսն B || 13 ռունգսն] ռունկսն B || 15 եդին] արկին B.

entrés dans l'arène, ils y virent des idolâtres qui sacrifiaient aux idoles. Ils prièrent Dieu de les délivrer d'une telle erreur.

On saisit Trophimus et on le mit en présence du juge et gouverneur; il confessa le nom du Seigneur Jésus. Le juge ordonna de le dépouiller de ses vêtements, de le flageller et de lui déchirer le corps; ensuite on le jeta en prison.

On introduisit aussi Sabbatius, qui confessa également le nom du Seigneur Jésus. Vicarius ordonna * de mettre à nu le saint et de le torturer violemment. Il rendit, à cause des cruelles souffrances, son âme à Dieu, par les mains des anges. * A fol. 40 r° b.

Ensuite on introduisit de nouveau saint Trophimus, et on lui passa des chaussures en fer, qu'on cloua à ses pieds. On le mena, chargé de fers, à trois journées de marche, à la ville de Synnada, auprès du juge Dionisius, en la présence duquel il confessa avec hardiesse la vraie foi du Christ. Dionisius ordonna de le déshabiller et de le soumettre à de cruelles tortures. On lui introduisit dans les narines du sénevé broyé et du vinaigre; et avec ce même sénevé réduit en poudre, on saupoudra les parties blessées du corps; on brûla, avec des charbons ardents, les parties du corps restées saines, et on le mit en prison.

Իսկ Դորեմիդոս ի գլխաւորաց քաղաքին էր մեծատուն յոյժ. եւ մտեալ ի բանդն եանս զսուրբն Տրոփիմոս եւ խնամարկեալ այց արար նմա, եւ ուսաւ ի նմանէ զաստուածային հաւատն եւ եղեւ քրիստոնեայ ։

Եւ յորժամ եղեւ օր ծննդեան ամբարիշտ դատաւորին, հրամայեաց կոչել զԴորե-
* A fol. 40 v° a. մեդոս յուրախութիւն զոհից կռոցն ։ Եւ նորա կացեալ * առաջի խոստովանեցաւ զքրիստոնէութիւնն՝ զոր նոր ուսացաւ ։ Եւ հրամայեաց եւ նոյնժամայն մերկացուցին զնորընծայն Աստուծոյ, եւ հրացեալ շամփուրս հարին ի կողսն, եւ կախեցին զփայտէ եւ գելեցին խարազանաւք զկուրծսն եւ զթիկունսն, փետեցին զմօրուսն եւ արձակեցին ի նոսա գազանս, առիւծ եւ ինձ եւ արջ, եւ ոչ մերձեցան ի սուրբսն, այլ մանաւանդ զմիմեանս գիշատեցին եւ նոյնժամայն հատին զգլուխս նոցա ։

Կատարեցան սուրբ վկայքս Քրիստոսի Տրոփիմոս եւ Դորեմեդոս եւ Սաբատիոն Սեպտեմբերի ԺԹ ։

1 Դորեմիդոս] Դորէմենոսն B || 6 նոր] նորոգ B || 7 նորընծայն] նոր ծառայն B || 8 փետեցին] փետատեցին B || 8-10 եւ արձակեցին ... գիշատեցին *om.* B || 10 նոյնժամայն] ապա B — նոցա] երկոցունց վկայիցս B || 11 Սաբատիոն] Սաբատիանոս B || 12 Սեպտեմբերի ԺԹ] եւ Հոռի Ժ *add.* B.

Quant à Dorymédon, il était un des notables de la ville et fort riche. Étant entré dans la prison, il y vit saint Trophimus, et en prit soin, le visita souvent, apprit de lui la foi divine et se fit chrétien.

Lorsque arriva l'anniversaire de la naissance du juge impie, celui-ci ordonna de convier Dorymédon à la fête des sacrifices aux idoles. Il se pré-
* A fol. 40 v° a. senta * à lui, confessa la foi chrétienne qu'il venait d'acquérir récemment. Il ordonna aussitôt de déshabiller le novice de Dieu, et de lui enfoncer des broches rougies dans les côtes; on le pendit ensuite à un arbre et on le cingla de coups de fouet sur la poitrine et le dos; on lui arracha la barbe; on lança contre lui et ses compagnons des bêtes féroces : lion, léopard et ours, qui ne s'approchèrent pas des saints, mais par contre s'entre-dévorèrent. Aussitôt on trancha la tête aux martyrs.

Les saints martyrs du Christ, Trophimus, Dorymédon et Sabbatius moururent le 19 Septembre.

Յայսմ աւուր կատարեցաւ սուրբ վկայն Պապ անուն, ի քաղաքէն Լարանդեան Լիկէոնայ, ի Մագնոյ դատաւորէն, յաւուրս Մաքսիմիանոսի դատաւորին :

Զասուրբն Պապ անուն քարշեցին յետ բազում չարչարանացն եւ գանեցին եւ քերեցին եւ բեւեռեալ ոտիւք ի հետիոտս տարան ի Սելեւկիա եւ երթեալ առ վայրի ժանտաթզենի մի, աղօթեալ առ Աստուած աւանդեաց զհոգին : Եւ առժամայն եղեւ ծառն թզենի ընդանի :

Եւ կին մի ազատ, սրբեաց զարիւնն յոտիցն եւ զարիւնաշաղախ կտաւն եդ ի վերայ աչաց կուրի. եւ բացան աչքն եւ փառաւոր առնէին զԱստուած :

[B * Ի սմին աւուր կատարեցան ի Հայք աշակերտք սուրբ առաքելոյն Թադէոսի՝ * B
սուրբն Ոսկի եւ որք ընդ նմա : p. 154 b.

Սոքա աշակերտք էին Թադէոսի առաքելոյ որ եկն ի Հայս : Անուն գլխաւորին իւրեանց Խրիւսոսի որ թարգմանի Ոսկի : Եւ յետ կատարման առաքելոյն գնացին կրօնաւորեցան յակունս Եփրատայ, ի ծմակ լերան Ծաղկոց :

Իսկ յորժամ թագաւորեաց Արտաշէս՝ եկին առ նա աւետարանեցին նմա եւ կնոջ իւր զհաւատն Քրիստոսի, զոր քաղցրութեամբ լուաւ թագաւորն, այլ զի զբաղեալ էր

1 Պապ անուն] Պապաս B — Լարանդեան Լիկէոնայ ի Մագնոյ] Լարանդայ Լիկայոնայ ի Մանգնոյ B || 2 դատաւորին] արքային B || 3 Պապ անուն] Պապաս B — բազում *om.* B — եւ գանեցին եւ քերեցին] եւ գանիւ եւ քերանաց B || 4 վայրի *om.* B || 5 եւ առժամայն ... ընդանի *om.* B || 7 ազատ] անուն *add.* B || 8 բացան] բացաւ B — փառաւոր առնէին] փառաւորէր B.

En ce jour mourut le saint martyr nommé Papas, de la ville de Laranda en Lycaonie, par le juge Magnus, aux jours de l'empereur Maximien.

Après de nombreuses tortures on traîna le nommé saint Papas, on le frappa, on lui déchira le corps, et on l'emmena, les pieds cloués, à pied jusqu'à Séleucie. Il s'arrêta auprès d'un figuier sauvage, y pria Dieu, et rendit son âme. Aussitôt le figuier devint productif.

Une femme noble lui essuya le sang des pieds et mit le linge taché de sang sur les yeux d'un aveugle; celui-ci recouvra la vue et glorifia Dieu.

[B * En ce même jour moururent en Arménie les disciples du saint apôtre * B
Thaddée, saint Oski [Chrysos ou Or] et ses compagnons. p. 154 b.

Ils étaient les disciples de l'apôtre Thaddée qui vint en Arménie. Leur chef s'appelait Chrysos, qui se traduit Oski [Or]. Après la mort de l'apôtre ils allèrent se faire moines aux sources de l'Euphrate, dans la montagne ombragée de Tsalkots.

Lorsque Artachès monta sur le trône, ils vinrent auprès de lui et lui prêchèrent, à lui et à sa femme, la foi du Christ. Le roi les écouta avec bienveillance, mais comme il était préoccupé des soucis de la guerre, il né-

ի հօր պատերազմացն՝ անփոյթ արար առ ժամն ։ Այլ արք ոմանք որք ընդ կնոջ թագաւորին եկեալ էին յԱլանաց՝ ընկալան զբանն կենաց եւ մկրտեցան ի նոցանէ. զոր լուեալ որդւոյ թագաւորին հալածեաց զսուրբսն, որք եւ գնացին յառաջին միայնարանն ։

Իսկ մկրտեալ արքն պատուաւորք հետազօտեալ զբնակութիւնս նոցա՝ եկեալ զաղարեցին առ նոսա՝ եւ օր ըստ օրէ հաստատէին ի հաւատսն Քրիստոսի ։ Բայց զի էին արքն փառաւորք եւ հզօրք ի գործ պատերազմի, կոչեաց զնոսա որդի արքային հանդերձ սուրբ Ոսկեաւ եւ նորին ընկերօքն, եւ խնդրէր ի սրբոց հաւանեցուցանել զիշխանսն դառնալ յերկրպագութենէն Քրիստոսի ի պատիւ եւ ի գործ իւրեանց ։ Որք ոչ խօսեցան զայս այլ մանաւանդ քաջալերէին անշարժ մնալ ի հաւատսն, եւ ինքեանք գաղտագնաց ի տեղի իւրեանց փութային ։

Իսկ որդի արքային առաքեաց զօրս զկնի նոցա ի խրճիթս իւրեանց բարձեալ սուսերօք զգլուխս երանելեացն, որք կատարեցան բարի խոստովանութեամբ ի Քրիստոս. Սեպտեմբերի ԺԹ ։ Բայց ընդ պատուաւորսն ոչ ինչ համարձակեցաւ խօսել, մանաւանդ ի մօրէն երկուցեալ որում ազգականք իսկ էին ։ Եւ նոքա ոչ կացին՝ այլ գնացին ի լեառն Սուկաւ կրօնաւորեցան, կեցեալ անդ ամս քառասուն եւ չորս մինչեւ նահատակեցան,
* B p. 155 a.
* որպէս եւ գրեալ է ի պատմութեան իւրեանց, որոյ գլխաւորին Սիւքիաս անուն էր ։

gligea la foi pour le moment. Cependant quelques personnages venus du pays des Alans à la suite de la femme du roi, accueillirent la parole de la vie et se firent baptiser par eux; ce qu'ayant appris, le fils du roi persécuta les saints, qui se retirèrent dans leur première solitude.

Les dignitaires qui s'étaient fait baptiser s'étant mis à la recherche de leur demeure, vinrent habiter auprès d'eux et se raffermirent de jour en jour dans la foi du Christ. Mais comme ils étaient des personnages considérables et puissants dans l'art de la guerre, le fils du roi les fit venir en même temps qu'Oski et ses compagnons, et il pria les saints de persuader les princes de quitter le culte du Christ, de reprendre leurs rangs et leurs occupations. Les saints non seulement ne leur parlèrent pas en ce sens, mais par contre les encouragèrent à demeurer inébranlables dans la foi, et eux, ils s'empressèrent ensuite de retourner secrètement à leur demeure.

Le fils du roi dépêcha des troupes après eux, qui à proximité de leurs huttes tranchèrent par l'épée la tête des saints; ils moururent en bonne confession du Christ, le 19 Septembre. Mais le fils du roi ne put rien proposer aux dignitaires, surtout par crainte de sa mère dont ils étaient les parents mêmes. Ceux-là ne restèrent point [au palais], mais se rendirent à la montagne de Soukav, y vécurent en moines, pendant quarante-
* B p. 155 a.
quatre ans, jusqu'à ce qu'ils y furent martyrisés, * ainsi qu'il est écrit dans leur histoire. Leur chef s'appelait Hésychios.

Բայց սուրբն Գրիգոր եկն ի լերինս նոցա, եւ յիւրաքանչիւր տեղի վկայութեանց Ոսկեանցն եւ Սուքիասանցն շինեաց եկեղեցի եւ կարգեաց կրօնաւորս ի պաշտօն. յորոց մինչեւ ցայսօր բազում բժշկութիւնք լինին հիւանդաց եւ ախտաժետաց ի փառս Քրիստոսի: Իսկ լերինքն կոչեցան յանուն գլխաւորացն սուրբ Ոսկի եւ Սուքիաս:]

* Հոռի ԺԱ եւ Սեպտեմբերի Ի: Վկայաբանութիւն սրբոյն Եւստաթէոսի եւ կնոջ իւրոյ Թէոպիստեայ եւ երկու որդւոցն Ագապիոսի եւ Թէոպիստոսի: * A fol. 40 v° b.

Այրս այս հեթանոս էր, կռապաշտ եւ անուն էր նորա Պլակիդաս. եւ պատուեալ ի Տրայանոսէ արքայէ ստրատելատ ի Հռոմ քաղաքին. եւ էր մեծատուն յոյժ, եւ ողորմած եւ բարերար, եւ ամենայն նեղելոց օգնական:

Եւ առեալ ի միում աւուր զօրականս գնաց յորս. եւ տեսանէ ի հեռուստ եղջերու մի մեծ յոյժ, եւ զհետ ընթացեալ երիվարաւն ինքն միայն եւ հասանէ յեզր վիմին ի լերինն. եւ յորժամ մերձեցաւ առ յեղջերուն, հայի ի մէջ եղջերացն եւ տեսանէ

5 Վկայաբանութիւն ... Թէոպիստոսի] Վերաին տօն սուրբ Խաչին: Եւ վկայութիւն սրբոյն Եւստաթէոսի եւ կնոջ նորա Թէոպիստեայ եւ երկուց որդւոց իւրոց Ագապիոսի եւ Թէոպիստոսի, որք էին ի Հռոմ քաղաքի B || 7 կռապաշտ] ազգաւ Հելլենացի B || 10-p. 294 l. 5 Եւ առեալ... հարցանէր] Եւ ի միում գիշերի ետես յանուրջս զՔրիստոս, եւ առ նմա խաչ փայլեալ առաւել քան զարեգակն, եւ Պլակիդաս անկեալ ի վերայ երեսաց իւրոց երկիր եպագ նմա եւ ասէ B.

Saint Grégoire se rendit dans leurs montagnes et fit construire à chaque endroit du martyre de saint Oski et de ses compagnons, de saint Hésychios et de ses compagnons une église et y établit des moines pour le culte. Nombre de guérisons s'y opèrent jusqu'aujourd'hui sur les malades et les infirmes pour la gloire du Christ. Ces montagnes prirent leurs noms d'après les chefs, les saints Oski et Hésychios.]

* 11 HORI, 20 Septembre. * A fol. 40 v° b.

Martyre de saint Eustache, de sa femme Théopiste et de ses deux fils Agapius et Théopistus.

Cet homme était païen, idolâtre, et son nom était Placidus. Il fut honoré par l'empereur Trajan [du titre] de stratélate dans la ville de Rome. Il était fort riche, charitable et bienfaisant, il venait au secours de tous ceux qui étaient dans le besoin.

Un jour il prit avec lui des soldats et se rendit à la chasse. Il aperçut de loin un cerf fort grand, et le poursuivant à cheval, seul, il arriva jusqu'aux abords d'un rocher de la montagne; lorsqu'il s'approcha du cerf, il aperçut au milieu de ses cornes le signe de la sainte croix qui brillait d'un

զնշան սուրբ խաչին փայլեալ առաւել քան զլոյս արեգականն եւ ի մէջ խաչին զպատկերն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ Աստուծոյն : Եւ ձայն եղեւ առ նա եւ ասէ . Ո՛վ Պղակիդոս ընդէ՞ր հալածես զիս . ահաւասիկ եկի վասն քո ի ձեւ եղջերուի երեւեալ քեզ : Եւ Պղակիդոս իջեալ յերիվարէն եւ անկեալ երկիր պագանէր եւ հարցանէր . Ո՛վ ես Տէր : Եւ նա ասէր . Ես եմ Յիսուս Քրիստոս զոր դու անգիտաբար
* A fol. 41 r° a. պաշտես . զի բարերարութիւնք քո որ առ նեղեալս առնես, մտին առաջի իմ, * եւ եկի երեւեցուցանել զիս քեզ . երթիջիր դու եւ կին քո եւ որդիք առ եպիսկոպոսն եւ մկրտեսջիք : Եւ այլ բազում բանս խօսեցաւ ընդ նմա որ գրեալ է ի կատարեալ պատմութեան իւր : Երեւեցաւ եւ կնոջ նորա Թէոպիստեայ եւ ասէ . Վաղիւն այր քո եւ դու եւ որդիք քո մկրտեսջիք եւ եկեսջիք առ իս : Եւ գնացին առ եպիսկոպոսն եւ մկրտեցան եւ անուանեցաւ Եւստաթէոս : Եւ ասէ թէ . Որպէս Յոբ բազում փորձանաց հանդիպեսցիս :

Եւ դարձաւ ի տուն իւր մեծ ուրախութեամբ : Եւ անկաւ հարուած ցաւոց յանդեայս նորա, ի հօտս եւ յարջառս, եւ յերիվարս եւ ի ջորիս եւ յամենայն անասունս իւր, եւ ոչ մնաց եւ ոչ մի : Եւ նա գոհանալով փառաւորէր զԱստուած :

5 Քրիստոս *om.* B || 7 Երթիջիր] այսուհետեւ *add.* — մկրտեսջիք] մկրտիջիք B || 8-10 Եւ այլ ... առ իս *om.* B || 10 գնացին] երթեալք B || 11 եւ անուանեցաւ Եւստաթէոս] եւ յետ աւուրց ինչ դարձեալ երեւեցաւ նմա Տէր եւ ասէ եթէ . Որպէս զՅոբ *add.* B || 13 եւ դարձաւ ... ուրախութեամբ *om.* B — անկաւ] եղեւ B.

éclat supérieur à la lumière du soleil, et au milieu de la croix, l'image de notre Seigneur et Dieu Jésus-Christ. Une voix se fit entendre à lui qui dit : O Placidus! pourquoi me poursuis-tu? Je suis venu à cause de toi sous la forme d'un cerf, pour t'apparaître. Placidus descendit de cheval et se prosternant à terre demanda : Qui es-tu, Seigneur? Il lui dit : Je suis Jésus-Christ que tu adores sans le connaître, car les bienfaits que tu fais à ceux
* A fol. 41 r° a. qui sont dans la gêne, ont eu accès devant moi[1] et je suis venu * pour me montrer à toi. Tu iras, toi, et ta femme et tes enfants, chez l'évêque et vous vous ferez baptiser. Il lui dit encore bien d'autres choses qui se trouvent écrites dans sa biographie complète. Il apparut également à sa femme Théopiste et dit : Ton mari et toi et tes enfants, vous vous ferez baptiser demain et vous viendrez à moi. Ils se rendirent auprès de l'évêque, se firent baptiser, et lui, il prit le nom d'Eustache. Et le Seigneur lui dit : Tu vas te trouver aux prises avec beaucoup de tentations comme Job.

Et il retourna chez lui en grande joie. Une maladie contagieuse se répandit parmi ses troupeaux de brebis, de bêtes à cornes, de chevaux et de mulets, et parmi tous ses animaux, et il n'en resta plus un seul. Il glorifia Dieu, tout en lui rendant grâces.

1. Act. des Apôtres, x, 4.

Եւ լուեալ արքայն եթէ քրիստոնեայ եղեւ Պղակիդաս, առաքեաց զօրականս եւ աւար արարին զտուն նորա եւ յափշտակեցին զամենայն ստացուածս նորա եւ զծառայս, եւ մնաց մերկ յամենայն ընչից իւրոց :

Եւ առեալ զկին իւր եւ զորդիսն, գնաց յերկիր օտար եւ մտեալ ի նաւ հալաւ յայնկոյս : Եւ այլազգի նաւապետն տարփացաւ ի կինն Եւստաթէոսի, փոխանակ վարձու նաւին առ զնա : Եւ առեալ Եւստաթէոսի զերկուս որդիս իւր եւ երթայր լալով : Եւ հասեալ * ի գետն Դասպիս, եթող զմին որդին յայսկոյս եւ առեալ զմիւսն անցոյց յայնկոյս : Եւ յորժամ դարձաւ առնուլ զմիւս որդին եւ եկն ի մէջ գետոյն, տեսանէր զի յափշտակեաց զմինն գայլ եւ զմիւսն առիւծ. եւ հովիւք տեղւոյն այնորիկ թափեցին զնոսա ի գազանացն եւ ամենեւին ոչ վնասեցան երկոսեանն : * A fol. 41 r° b.

Իսկ երանելի Եւստաթէոս զրկեալ եղեւ ի կնոջէն եւ ի զաւակացն, յիշէր զբանն Քրիստոսի եւ գոհանայր զԱստուծոյ որպէս զՅոբն : Իսկ մանկունքն սնան ի միում գեօղ, եւ զմիմեանս ոչ ճանաչէին : Իսկ Եւստաթէոս գնաց ի գեօղ մի որ կոչի Բատիսոն եւ եղեւ վարձկան այգեստանւոյն :

Եւ այլազգի նաւապետն տարաւ զԹէոպիստէ յաշխարհն իւր եւ աստուածային

1 արքայն] արքային B — առաքեաց] բարկութեամբ *add.* || 2 արարին] հարին B — նորա] իւր B || 4 զորդիսն] զերկուս որդիս *add.* B — մտեալ] եմուտ B — հալաւ յայնկոյս *om.* B || 6 առ զնա] արգել առ ինքն B — լալով] ողբալով B || 7 զմին] զմիս B || 10 զնոսա] զերկոսեանն B — ամենեւին *om.* B — երկոսեանն *om.* B || 11 եղեւ *om.* B || 12 մանկունքն սնան] մանկանցն սնեալք B.

L'empereur ayant appris que Placidus était devenu chrétien, envoya des soldats qui pillèrent sa maison et emportèrent tout ce qu'il possédait, même les serviteurs. Il resta dépouillé de tous ses biens.

Il prit alors sa femme et ses fils et se rendit dans un pays étranger, il s'embarqua sur un navire pour passer de l'autre côté. Le capitaine païen conçut des désirs pour la femme d'Eustache, la retint en échange du prix de passage sur le navire. Eustache prit ses deux fils et s'achemina en pleurant. Arrivé au bord du * fleuve Daspis, il laissa un de ses fils d'un côté, prit l'autre et le transporta de l'autre côté. Lorsqu'il revint pour prendre l'autre fils, arrivé au milieu du fleuve, il aperçut un loup saisissant l'un de ses fils, et un lion saisissant l'autre. Mais les bergers de l'endroit les délivrèrent des bêtes féroces et tous les deux n'eurent aucun mal. * A fol. 41 r° b.

Quant au bienheureux Eustache, privé de sa femme et de ses deux enfants, il se rappela les paroles du Christ et rendit grâces à Dieu comme Job. Les enfants furent élevés dans un même village, sans se reconnaître. Eustache se rendit dans un village appelé Batyssus et s'engagea comme travailleur dans une vigne.

Le capitaine païen emmena Théopiste dans son pays, mais par la protec-

պահպանութեամբն ոչ մերձեցաւ ի կինն. քանզի յաւնմ որէ յորում առել զնա՝ հիւանդացաւ եւ յորժամ եհաս ի տունն մեռաւ ։ Եւ Թէոպիստեա վարձկան լեալ ծառայէր եւ ապրէր ։

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ թշնամիք շարժեցան ի վերայ երկրին Հոռոմոց ։ Եւ յիշեաց թագաւորն Տրայանոս զարիական քաջութիւնն Պլակիդեայ, զղջացաւ ընդ չարիսն զոր արար ընդ նա, յոյզ եւ խնդիր արար եւ ոչ գտին ։ Ապա առաքեաց զօրականս ընդ ամենայն * երկրի կողմանս եւ գտեալ տարան առ թագաւորն եւ տեսեալ յոյժ ուրախ եղեւ եւ գիրկս արկեալ համբուրեաց զնա, եւ զգեցոյց նմա դարձեալ զպատիւ ստրատելատութեանն, եւ տուեալ զօրս առաքեաց ընդդէմ թշնամեացն ։ Եւ երթեալ յաղթեաց քաջութեամբ եւ ի սպառ կոտորեաց զթշնամիսն, եւ դարձաւ խնդութեամբ մեծաւ ։

* A fol. 41 v° a.

Դէպ եղեւ անցանել ընդ գեօղն յորում էին բնակեալ որդիք նորա եւ սնեալ, եւ Աստուծոյ նախախնամութեամբն կանգնեաց զխորան իւր յեզր գեղջն ։ Եւ տեսեալ զերկուս մանկունսն, զի էին գեղեցիկք եւ ուժեղք եւ երագընթացք գրեաց զնոսա ի դիւանի անդ արքունի զօրականսն, եւ յոյժ սիրեաց զնոսա եւ հրամայեաց նոցա ծառայել ի սեղան անդ իւրում ընդ այլում մանկունսն ։

Եւ եկեալ անտի գնացին ի գեօղն ուր կինն իւր բնակէր ։ Եւ անդ եւս հրամանաւ

1 զնա] ի նաւին *add.* B || 2 տունն] իւր *add.* B — Թէոպիստեա] պարկեշտ վարուք կեցեալ B || 4 երկրին *om.* B || 6 արար] արարեալ B || 9 թշնամեացն] թշնամւոյն B || 12 էին բնակեալ *om.* B — եւ սնեալ] սնան B || 14 դիւանի] ախխանի B.

tion divine, il ne toucha pas à la femme; car du jour où il la retint auprès de lui, il tomba malade, et lorsqu'il arriva chez lui, il mourut. Théopiste s'engagea comme domestique et fut ainsi sauvée.

A cette époque les ennemis envahirent le pays des Romains [Orientaux], et l'empereur Trajan se souvint de la bravoure intrépide de Placidus; il se repentit des maux qu'il lui avait causés, fit faire des recherches, mais on ne le trouva point. Il envoya alors des soldats de tous les côtés * du pays, qui le retrouvèrent et le conduisirent à l'empereur; il eut une grande joie à le voir et l'ayant pris dans ses bras, l'embrassa et le revêtit de nouveau du titre de stratélate; il lui donna une armée et l'envoya contre les ennemis. Il alla, combattit vaillamment, mit les ennemis en complète déroute et retourna avec grande joie.

* A fol. 41 v° a.

Il lui arriva de passer par le village où habitaient et où furent nourris ses fils; par la providence divine, il dressa sa tente aux abords du village. Ayant aperçu deux jeunes gens, beaux, forts et agiles, il les inscrivit dans le registre impérial; il les aima beaucoup et leur ordonna de le servir à table avec d'autres jeunes gens.

De là ils se rendirent au village où habitait sa femme. Là aussi, par

Աստուծոյ եհար զխորանն մերձ ի տունն ուր էր կինն ։ Եւ մանկանցն երթեալ ագան ի տանն Թէոպիստեայ, եւ նստեալք ի միասին պատմէին զազգէ եւ զծնողաց. եւ կնոջն մերձ նստելով ունկն դնէր, ոչ ամենեւին ծանուցեալք զմիմեանս ։

Ասէ աւագն ցկրսերն. Ես հայր ունէի ստրատելատ որպէս եւ տէրս մեր, եւ էր անուն նորա * Պլակիդաս. եւ յորժամ մկրտեցաւ՝ անուանեցաւ Եւստաթէոս եւ մօր իմոյ * A fol. 41 vº b. անուն էր Թէոպիստէ. ունէի եւ այլ եղբայր կրսեր, որոյ անուն էր Թէոպիստոս ։ Եւ առեալ հայրն իմ զիս եւ զեղբայրն եւ զմայր անցաք ընդ ծով ։ Եւ մայրն իմ մնաց ի նաւին ։ Եւ հայրն իմ առ զիս եւ զեղբայրն իմ եւ գնացաք ի գետ մի լալով, եւ յորժամ անցոյց զիս՝ եւ դարձաւ զի առցէ զեղբայրն իմ, յափշտակեաց զիս գայլ եւ հովիւք թափեցին զիս եւ սնոյց ի գեօղն յորում էաք ։ Եւ զայս լուեալ կրսեր եղբայրն ի վեր վազեաց եւ երդմամբ ասէր. Ես եմ եղբայրն քո Թէոպիստոս, զի հայր իմ եւ մայր իմ նոքա են զոր ասացեր. եւ սնուցողք իմ ի գեօղն յորում էաք պատմեցին ինձ եթէ. Ի բերանոյ առիւծոյ թափեցաք զքեզ ։ Այսպէս ծանեան զմիմեանս ։

Իսկ մայրն լուեալ եւ ծանուցեալ ոչ ետ ծանօթս, եւ մանաւանդ յԵւստաթէոս ուշ եդեալ եւ ծանեաւ որ այրն իւր էր ։ Եւ պատմեաց թէ նաւապետն որպէս տարաւ զնա

1 կինն] իւր *add.* B — ագան] հանգեան B || 2 պատմէին] միմեանց *add.* B || 4 Ասէ] Ասէր B || 7 անցաք] նաւով *add.* B || 10 կրսեր] կրտսեր] — ի վեր վազեաց] կանգնեցաւ B || 12 յորում էաք *om.* B || 13 զմիմեանս] եւ զիրս արկեալ լալով համբուրեցին զմիմեանս *add.* B || 14 ծանօթս] ծանօթ B || 15 պատմեաց] նմա *add.* B.

ordre de Dieu, il dressa sa tente près de la maison où se trouvait sa femme. Les enfants allèrent loger dans la maison de Théopiste, et assis ensemble, ils se racontèrent l'histoire de leur nationalité et de leurs parents. La femme, assise près d'eux, écoutait sans qu'ils se fussent reconnus.

L'aîné dit au plus jeune : J'avais un père, qui était stratélate comme notre maître, il s'appelait *Placidus; lorsqu'il fut baptisé on le nomma Eustache; le * A fol. 41 vº b. nom de ma mère était Théopiste; j'avais un autre frère cadet, qui s'appelait Théopistus. Mon père me prit avec mon frère et ma mère et nous traversâmes la mer. Ma mère resta dans le navire. Alors mon père me prit avec mon frère et nous nous acheminâmes en pleurant vers un fleuve, et lorsqu'il m'eut passé de l'autre côté et qu'il revint pour prendre mon frère, un loup m'emporta, mais les bergers me délivrèrent et me nourrirent dans le village où nous étions. Le frère cadet en entendant cela sauta vers lui, et dit avec serment : Je suis ton frère Théopistus, car mon père et ma mère sont ceux dont tu viens de parler; ceux qui m'ont nourri au village où nous étions m'ont raconté : Nous t'avons délivré de la gueule d'un lion. C'est ainsi qu'ils se reconnurent.

Mais la mère qui avait entendu et qui les avait reconnus, ne se dévoila pas; elle observa attentivement Eustache et reconnut en lui son mari. Elle

յաշխարհն իւր եւ անարատ պահեցաւ ի մեղաց եւ եղոյց զորդիսն ։ Եւ նոքա պատմեցին զեղեալսն ի նոսա ։

Եւ ծանեան հայրն եւ մայրն եւ որդիքն զմիմեանս եւ մեծաւ գոհութեամբ փառաւորէին
* A fol. 42 r° a. զԱստուած ։ Եւ դարձան խնդութեամբ * եւ մեծաւ յաղթութեամբ առ Տրայանոս թագաւորն եւ մեծագոյն փառօք ընկալաւ զնա ։

Եւ մեռաւ Տրայանոս արքայն եւ թագաւորեաց Ադրիանոս ։ Եւ մատնեցին զԵւստաթէոս թէ քրիստոնեայ է ։ Եւ հրամայեաց կացուցանել առաջի իւր եւ խոստովանեցաւ երանելին Եւստաթէոս ուղիղ հաւատով զՔրիստոս ։ Եւ արձակեցին ի վերայ նորա առիւծս եւ ոչ մերձեցան ի սուրբն ։ Եւ ապա ջեռուցին պղնձի ցուլ եւ արգելին ի ներքս զԵւստաթէոս եւ զկինն եւ զերկուս որդիսն ։ Եւ տարածեալ զձեռս իւր խաչանման եւ աղօթեաց առ Աստուած ։ Եւ ձայն եղեւ առ նա յերկնից, խոստանալով նմա զյաւիտենական կենացն ուրախութիւնն ։ Եւ զիրկս արկեալ զաւակացն եւ զուգակցին իւրոյ, աւանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած ի ձեռս հրեշտակաց ։ Եւ մազ մի ի գլխոյ նոցա ոչ կիզաւ ։ Եւ ոմանք քրիստոնեայք հանին զսուրբսն ի պղնձոյ անտի ։ Տեսին եւ ամբոխն զնոսա ի մահիճս որպէս թէ ի քուն եւ զարմացան յոյժ, որք եւ բազումք ի

3 փառաւորէին] փառաւորեցին B || 4 մեծաւ *om.* B || 6 Եւ մեռաւ Տրայանոս արքայն] Եւ եղեւ մեռանել Տրայանոսի արքային B || 8-9 Եւ արձակեցին ... սուրբն *om.* B || 9 պղնձի ցուլ] պղնձի ցուլս B || 10-p. 297 l. 4 Եւ տարածեալ ... Սեպտեմբերի Ի] եւ աղօթելով աւանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած ։ Եւ ոմանք քրիստոնեայք հանին զսուրբսն ի պղնձոյ անտի եւ մեծաւ պատուով թաղեցին զչորեսեանն ի միում տապանի ։ Կատարեցաւ

lui raconta de quelle manière le capitaine l'avait emmenée dans son pays et comment elle avait été préservée intacte de péché, et elle lui montra ses enfants. Ils racontèrent eux aussi ce qui leur était arrivé.

Le père, la mère et les enfants se reconnurent et glorifièrent Dieu avec de
* A fol. 42 r° a. grandes actions de grâces. Ils revinrent avec joie * et grande victoire auprès de l'empereur Trajan qui les reçut avec les plus grands honneurs.

L'empereur Trajan vint à mourir. Adrien lui succéda. On lui dénonça Eustache comme étant chrétien. Il ordonna de l'amener en sa présence et le bienheureux Eustache confessa le Christ avec foi orthodoxe. On lança contre lui des lions qui ne s'approchèrent point du saint. On fit chauffer ensuite un taureau d'airain et on y enferma Eustache, sa femme et ses deux fils. Il tendit ses mains en forme de croix et pria Dieu. Une voix du ciel se fit entendre à lui qui lui promit la joie de la vie éternelle. Il entoura de ses bras ses enfants et son épouse et tous rendirent leur âme à Dieu par les mains des anges. Pas un cheveu de leur tête n'avait brûlé. Quelques chrétiens retirèrent les saints de l'airain. La foule les voyant étendus sur la couchette, comme s'ils dormaient, en furent grandement stupéfaits, et nombre d'idolâtres se convertirent, parce que leurs corps étaient restés intacts,

կռապաշտիցն հաւատացին վասն ամբողջ մնալոյ մարմնոյն եւ մեծաւ պատուով թաղեցին զչորեսինն ի մի տապանի ։

Կատարեցաւ սուրբն Եւստաթէոս ամուսնաւն իւրով * եւ երկու զաւակաւն Սեպտեմբերի Ի ։ * A fol. 42 r° b.

Յայսմ աւուր տօն է սրբոց վկայիցն Մաքսիմոսի եւ Թէոդոտեայ եւ քեռն Ասկլէպիադայ որք սրով կատարեցան ի Փիլիպպուպօլիս Մակեդոնացւոց, յաւուրս Մաքսիմիանոսի անօրէն արքային, ի Տրդատայ զօրավարէն Թիրակայ ։

Զթէոդոտեա կախեցին զփայտէ եւ քերեցին զմարմինն, եւ զքեռն իւրոյ զԱսկլէպիադայ հատին զամենայն մատունս ձեռացն եւ ոտիցն ։ Եւ զՄաքսիմոս գանեցին ուժգին եւ պղնձի շանթիւք այրեցին զմարմինն եւ ի գազանս ընկեցին եւ ոչ վնասեցաւ եւ ապա հատին զգլուխ նոցա ։

[B * Ի սմին յիշատակ սուրբ խոստովանող վկայիցն Իպատոսի, Անդրէի, եւ Յովհաննու ճգնաւորի Եգիպտացւոյ, որք ի Մաքսիմիանոսէ թագաւորէ սրով կատարեցան, եւ քառասուն այր ընդ նոսա ։ * B p. 157 a.

Նոյնպէս կատարեցան սուրբ վկայքն Թալէոս, եւ Դիմիտրիոս՝ վասն Քրիստոսի ։]

սուրբն Եւստաթէոս եւ ամուսինն իւր Թէոպիստէա եւ երկու որդիքն իւր Ագապիոս եւ Թէոպիստոս՝ Սեպտեմբերի Ի եւ Հոռի ԺԱ B.

5 քեռն] իւրեանց *add.* B || 7 Թիրակայ] Թրակայ B || 8 զԹէոդոտեա] զԹէոդորոս B — զԱսկլէպիադայ] զԱսկղեպիդեայ B || 9 ոտիցն] եւ ի գահից ընկեցին եւ պահեցաւ կենդանի *add.* B || 10 պղնձի] պղնծի B — եւ ի գազանս ... վնասեցաւ *om.* B || 11 զգլուխ] զգլուխս B։

et on les inhuma tous les quatre dans un même tombeau, avec de grands honneurs.

Saint Eustache mourut avec sa femme * et ses deux enfants le 20 Septembre. * A fol. 42 r° b.

En ce jour, fête des saints martyrs Maximus et Théodotus et de leur sœur Asclépiodote qui moururent par le glaive à Philippopoli de Macédoine, aux jours de l'empereur Maximien l'impie, par le général Terdat [Tiridate] de Thrace.

On pendit Théodotus à un arbre et on lui déchira le corps; à sa sœur Asclépiodote on coupa tous les doigts des mains et les extrémités des pieds. On frappa violemment Maximus et on lui brûla le corps avec des broches de cuivre enflammées. Ensuite on les jeta aux bêtes féroces, qui ne leur firent aucun mal, et on leur trancha la tête.

[B * En ce jour, commémoration des saints martyrs confesseurs Hypatios, André et Jean l'Égyptien, l'ascète, qui moururent par le glaive sur l'ordre de l'empereur Maximien avec quarante autres personnes. * B p. 157 a.

De même moururent pour le Christ les saints martyrs Thalès et Démitrius [Artémidorus?.]

Հոռի ԺԲ և Սեպտեմբերի ԻԱ ։ Վկայաբանութիւն հարիւր և յիսուն մարտիրոսացն, որոց գլխաւորքն Ապիլլոս, Նեղոս, Պատերմութէոս, Եղիա ։

Փառաւորեալ և սուրբ վկայքս Քրիստոսի՝ հարիւրքն էին Եգիպտացիք և ի Կեսարիա քաղաքին առաջի անօրէն դքսին, որպէս ի միոյ բերանոյ խոստովանեցան զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած և արարող երկնի և երկրի ։ Եւ բարկացեալ դքսին հրամայեաց և հատին զհարիւրիցն զականջսն, և զձախ ոտիցն * զկճղունսն հրացեալ սրով կտրեցին և այնպիսի մահուամբ և բարի խոստովանութեամբ կատարեցան ի Քրիստոս ։ (* A fol. 42 v° a.)

Եւ յիսունքն էին ի Պաղեստինոյ ի Զոառիս գաւառէն. Նոյին չարչարանօքն չարչարեցան և նոքա և ի հուր արկեալ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց, Սեպտեմբերի ԻԱ ։

Յայսմ աւուր տօն է սրբոցն Մակրոբեայ, Գորդիանու, Հեղւոյ, Զոտիկոսի, Ղուկիանու, Վաղերիանոսի, որք ի Տիմէոն քաղաքին սրով և հրով կատարեցան, ի Մաքսիմիանոսէ դատաւորէն, յաւուրս Լիկիանոսի արքային ։

* B p. 157 a. [B * Տօն ամենաժողով վասն Գիւտի սուրբ աւետարանին Մատթէոսի և յիշատակ նորին սուրբ աւետարանչին Մատթէոսի ։

1 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B || 3 գլխաւորքն] էին Ապելլիոս *add.* B — Եղիա] Եղիաս B || 3 վկայքս] վկայքն B || 4 երկնի] երկնից B || 6 զհարիւրիցն] զհարիւրոցն B — զձախ ոտիցն] զձախոյ ոտից B || 7 կտրեցին] և հատին ի բարձիցն, հանին և զաջոյ ակն նոցա *add.* B || 9 Պաղեստինոյ] ի Պաղեստինեայ՝ ի Զոյառիս գաւառին B || 10 իւրեանց] առ Աստուած ։ Կատարեցան հարիւր և յիսուն սուրբ վկայք՝ Սեպտեմբերի ԻԱ և Հոռի ԺԲ *add.* B || 12 սրբոցն] սրբոց վկայիցն B — Հեղւոյ] Հեղիոյ B.

12 HORI, 21 Septembre.

Martyre des cent cinquante martyrs, dont les principaux étaient Pilas, Nil, Patermuthe, Élie.

De ces glorieux et saints martyrs du Christ, cent étaient Égyptiens, et ils confessèrent, comme d'une seule bouche, le Christ, vrai Dieu et créateur du ciel et de la terre, devant le duc impie, dans la ville de Césarée. Le duc, irrité, ordonna de couper à ces cent les oreilles et le pied gauche à la

* A fol. 42 v° a. hauteur de la * cheville avec une épée enflammée ; c'est d'une telle mort et en bonne confession qu'ils moururent dans le Christ.

Les cinquante autres étaient de la Palestine, de la province Zoaris. Ils furent torturés des mêmes supplices et ensuite jetés dans le feu; ils rendirent leur âme, le 5 Septembre.

En ce jour, fête des saints Macrobius, Gordianus, Ilie, Zoticus, Lucianus, Valérianus, qui moururent par le glaive et les flammes dans la ville de Tomis sur l'ordre du juge Maximus, aux jours de l'empereur Licinius.

* B p. 157 a. [B * Fête de grand concours à cause de l'Invention du saint évangile de Matthieu et commémoration du même saint évangéliste Matthieu.

Սուրբ առաքեալն եւ աւետարանիչն Մատթէոս՝ էր մաքսաւոր յառաջ. եւ ի ձեռն Քրիստոսի կոչեցաւ եւ ընտրեցաւ ի կարգ նախապատիւ երկոտասանիցն, եւ շրջեցաւ ընդ նմա ականատես եւ ականջալուր ամենայն տնօրինական գործոցն եւ աստուածախօս վարդապետութեանն նորա :

Եւ յետ համբառնալոյն Քրիստոսի ընկալաւ զՀոգին սուրբ, եւ շրջեցաւ ընդ աշխարհս եւ բազում նշանս արար, եւ յոլով չարչարանս կրեաց, եւ դարձոյց զբազումս : Զորմէ ոմանք ասեն թէ յԵթովպիա կատարեցաւ, եւ այլք թէ յԵրապօլիս՝ որ է ի Միջագետս :

Սա գրեաց զաւետարանն իւր յԱնտիոք յետ եօթն ամի վերացմանն Քրիստոսի՝ * եբրայեցի բարբառով. զոր եւ յայսմ աւուր զնոյն աւետարանն զոր գրեալ է ձեռամբ իւրով, յայտնեալ տեսլեամբ գիշերոյ երեւման՝ եցոյց զտեղին յորում կայր : Եւ գնացին յուզեցին եւ փորեալ գտին ի կղզին Կիպրոսի, ի յայրի միում ի վերայ կրծիցն Բառնաբայ առաքելոյն, յաւուրս Զենոնի կայսեր, ի ճանապարհի Կղօդեայ քսան մղոնաւ արտաքոյ քաղաքին Կոստանդեայ, որ է Սաղամինա մայրաքաղաք, ընդ նշխարացն Բառնաբայ՝ ի փառս Քրիստոսի : * B p. 157 b.

Յայսմ տօն սուրբ առաքելոյն Կոդրատոսի որ էր մի յեօթանցն եւ ընկերաց նորա, որ ի Դեկոսէ կատարեցան վասն Քրիստոսի :

Եւ ի սոյն տօն ութօրեայ խաչին Քրիստոսի :

Յայսմ յիշատակ սրբոց վկայիցն Պրիսկու եպիսկոպոսի եւ Վասսի սրբուհւոյ եւ Կաստորու եւ Թէոդորոսի, որ ի կղզին յԱլանս տանջեալ կատարեցան :

Le saint apôtre et évangéliste Matthieu était auparavant publicain, il fut appelé par le Christ et élu au rang privilégié des douze, il l'accompagna partout et fut le témoin oculaire et auriculaire de tous les actes du Seigneur et de sa doctrine divine.

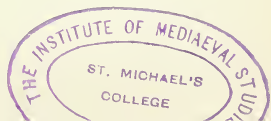
Après l'Ascension du Christ, il reçut le Saint-Esprit, et parcourut le monde, accomplissant de nombreux miracles; il eut à subir beaucoup de tortures et convertit nombre de gens. D'aucuns disent de lui qu'il mourut en Éthiopie, d'autres à Hiérapolis, en Mésopotamie.

Il écrivit son évangile à Antioche, sept ans après l'Ascension du Christ, * en hébreu. C'est cet évangile écrit de sa main, qu'aujourd'hui il révéla dans une vision nocturne, en indiquant l'endroit où il se trouvait. On s'y rendit, on fit des recherches, on creusa le sol et on le découvrit dans l'île de Chypre, dans une grotte, sur le sein de l'apôtre Barnabé, aux jours de l'empereur Zénon, sur la voie Claudienne, à vingt lieues hors de la ville de Constantia, qui est la capitale Salamine, avec les restes de Barnabé, pour la gloire du Christ. * B p. 157 b.

En ce jour, fête du saint apôtre Quadratus, qui était l'un des sept, et de ses compagnons, qui furent mis à mort par Dèce pour le Christ.

En ce même jour, huitième jour de la fête de la croix du Christ.

En ce jour, commémoration des saints martyrs : l'évêque Priscus, sainte Basse, Castor et Théodore, qui moururent dans les tortures dans l'île des Alans.

Եւ վկայութիւն սրբոցն Նեստորիոսի եւ Վուսիրի, եւ սուրբ եղբարցն Եւսեբիոս, Նեստաբոս եւ Զենոնոսի, որ ի Յուլիանոս կայսերէ կատարեցան ։

Յիշատակ է, եւ սուրբ եպիսկոպոսացն Իսակիոսի Կիպրացւոյ եւ Տիտոսի եւ Մելիտոսի ։]

Հոռի ԺԳ եւ Սեպտեմբերի ԻԲ ։ Վկայաբանութիւն սուրբ եպիսկոպոսին Փոկասու ։

Էր ոմն քրիստոնեայ Պոնտացի եւ մեծատուն ի Սինոպ քաղաքին ։ Եւ էր նաւագործ եւ նաւապետ եւ անուն նորա Անփիլոս ։ Ունէր զաւակ մի միամօր որոյ անունն էր Փոկաս, եւ յորժամ եղեւ տասնամեայ, ետ զնա ի դպրոց եւ ուսաւ գիր ։ Եւ եղեւ մանուկն Փոկաս ի տղայութենէ երկեղած յԱստուծոյ եւ պահօք եւ աղօթիւք ճնշէր զմարմինն իւր ։ Եւ տուեալ նմա շնորհ յԱստուծոյ, որ եւ աղօթիւք ողջացուցանէր * զհիւանդս եւ հալածէր զդեւս ։

* A fol. 42 v° b.

Եւ յաւուրսն յայնոսիկ ոմն աղեկսանդրացի Թէովնաս անուն, եկեալ մեծագոյն նաւով ի Սինոպ եւ վաճառեաց զամենայն բեռն նաւին եւ ձմերեաց անդ քարշեալ զնաւն ի ցամաք մինչեւ ի գարուն անդ ։ Եւ ի շնչել քաղցրագոյն հողմոյ, ժողովեաց արս

5 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — եպիսկոպոսին] եւ վկային *add.* B || 6 ի Սինոպ քաղաքին] ի քաղաքին Սինոպայ B || 7 Անփիլոս] Պամփիլոս B — մի *om.* B || 9 երկեղած] երկիւղած B — աղօթիւք] կրթէր եւ *add.* B || 10 տուեալ] տուաւ B || 13 ի Սինոպ] ի Սինոպի B — բեռն] բեռինս B || 14 արս] այր B.

Également, martyre de saint Nestorius et Busiris et des saints frères Eusébius, Nestabus et Zénonius qui furent mis à mort par l'empereur Julien.

Commémoration des saints évêques Isaac de Chypre, Titus et Mélétius.]

13 HORI, 22 Septembre.

Martyre du saint évêque Phocas.

Il y avait un chrétien de Pontus, fort riche, dans la ville de Sinope. Il était constructeur de navires et capitaine; il s'appelait Pamphilos. Il avait un fils unique dont le nom était Phocas, qu'il mit à l'école, lorsqu'il eut dix ans, pour apprendre les lettres. Le jeune Phocas fut, dès son enfance, rempli de la crainte de Dieu et affligeait son corps par des jeûnes et des prières. Il reçut les grâces de Dieu, à tel point qu'il guérissait * les malades par les prières, et chassait les démons.

* A fol. 42 v° b.

A cette époque un Alexandrin, nommé Théonas, arrivé avec un grand navire à Sinope, y vendit toute la cargaison et y séjourna l'hiver; il fit tirer à terre le navire jusqu'au printemps. Lorsque des vents plus doux se mirent

հազար եւ հինգ հարիւր զի քարշեսցեն զնաւն ի ծով եւ ոչ կարացին, քանզի չար դեւն նստեալ ի նաւն պնդէր եւ ոչ տայր թոյլ քարշել, այլ մանաւանդ արք երեք վնասեցան ի քարշել անդ եւ կիսամահ եղան մերձ ի նաւն ։

Եւ Թէովնաս նաւապետն անկեալ ի տարակուսի. եւ ի գիշերին տեսանէր յանուրջս այր մի լուսաւոր որ ասէր. Խնդրեա ի քաղաքիդ զպատանեակն Փոկաս եւ նա դիւրաւ արկցէ զնաւդ ի ծովն ։ Եւ յարուցեալ ընդ առաւօտն, եմուտ ի քաղաքն, եգիտ զՓոկաս եւ տարաւ ի նաւն ։ Եւ առժամայն դեւն սկսաւ նախատել զՓոկաս, իսկ երանելի մանուկն սաստեաց դիւին եւ հալածեաց ի նաւէն ։ Եւ այնուհետեւ դիւրաւ քարշեցին զնաւն ի ծովն եւ ողջացոյց զբեկեալ երիս արսն ։ Եւ յայնմհետէ երանելին Փոկաս յորժամ տեսանէր նաւ յալեկոծութեան պաղատելով հայէր միայն աչօքն եւ * խաղաղու- * A fol. 43 r° a.
թեամբ հասանէր նաւն ի տեղի իւր ։

Եւ ել սուրբն Փոկաս ի գրաստ եւ գնաց յԱմասիա քաղաքն ։ Եւ ի ճանապարհին բազում սքանչելիս առնէր, զկոյրս լուսաւորէր, զդեւս հալածէր, զհիւանդս բժշկէր, բաշխէր յընչից իւրոց աղքատաց եւ մինչեւ ցծերութիւնն բարւոք կացեալ եւ աստուածահաճոյ վարուք որ եւ եպիսկոպոս ձեռնադրեցաւ յԱմասիոյ մետրապօլտէն ։

1-2 քանզի ... քարշել անդ] այլ մանաւանդ երեք արք ի քարշողացն վնասեցան B || 4 Եւ] եղեւ *add.* B — տարակուսի] տարակուսանս B || 7-8 Եւ առժամայն ... ի նաւէն *om.* B || 8 այնուհետեւ] եւ նա աղօթեաց առ Աստուած B || 9-11 Եւ յայնմհետէ ... ի տեղի իւր *om.* B || 12 ի գրաստ] յէջ B || 13 զհիւանդս բժշկէր *om.* B || 14 ցծերութիւնն] ցհասակ երիտասարդութեան B.

à souffler, il rassembla mille cinq cents hommes pour mettre le navire à la mer, mais ils n'y parvinrent pas, car le méchant démon, assis sur le navire, faisait pression et empêchait les hommes de tirer, dont trois furent blessés en tirant et furent déposés à moitié morts près du navire.

Le capitaine Théonas était fort embarrassé; la nuit, il vit dans son rêve un homme resplendissant de lumière qui lui dit : Fais rechercher dans la ville le jeune Phocas, qui fera descendre facilement le navire à la mer. Il se hâta le matin d'aller en ville, trouva Phocas et le conduisit au navire. Aussitôt le démon se mit à injurier Phocas, mais le bienheureux jeune homme réprimanda le démon et le chassa du navire. On put ensuite tirer aisément le navire à la mer, et il guérit les trois hommes gravement blessés. Depuis, chaque fois que le bienheureux Phocas apercevait un navire en proie aux vagues, il priait en le fixant seulement des yeux, et le navire parvenait * pai- * A fol. 43 r° a.
siblement à sa destination.

Saint Phocas monta à âne et se rendit à la ville d'Amasia. Il fit de nombreux miracles sur son chemin; il rendit la vue aux aveugles, chassa les démons, guérit les malades, distribua ses biens aux pauvres; il mena une vie tellement sainte, agréable à Dieu, jusqu'à sa vieillesse, qu'il fut sacré évêque par le métropolitain d'Amasia.

Եւ տեսանէ յաւուր միում յայտնապէս աղաւնի իջեալ ի բարձանց, եւ եդ ի գլուխ նորա պսակ եւ ասէր մարդկային բարբառով. Ո՛վ Փոկաս, զբաժակ Տեառն արբցես եւ լինիցիս յաղթող զօրական Քրիստոսի ։

Եւ յաւուրսն յայնոսիկ գնաց ամբարիշտ արքայն Տրայանոս յԱմասիա քաղաքն. եւ մատնեցին նմա զերանելին Փոկաս եթէ՝ Քրիստոնեայ է եւ զհրամանս քո անարգէ եւ զբազումս խափանէ ի զոհելոյ աստուածոցն ։ Եւ հրամայեաց զսուրբն Փոկաս սրով սպանանել եւ ի հուր ընկենուլ ։ Եւ այնպէս զպատուական հոգին իւր աւանդեաց առ Աստուած ։

Եւ շնորհք տուան անուանն Փոկասու եւ մինչեւ ցայսօր որք ի ծովու են զնա կոչեն յօգնականութիւն եւ փրկին ի վտանգից եւ անխռով խաղաղութեամբ հասանեն ի նաւա-
* A fol. 43 rº b. հանգիստ ։ * Եւ յամենայն դժուարին տեղիս եւ ի նաւահանգիստ ծովուն շինեալ են եկեղեցիք յանուն սրբոյն Փոկասու ։ Եւ յորժամ տեսանեն ժողովուրդք տեղեացն այն նաւս յալէկոծութիւն, ընթանան յեկեղեցին որ յանուն սրբոյն եւ աղաչեն զԱստուած եւ զսուրբն եւ առժամայն ալէկոծեալ նաւքն ի մրրկեալ ալեացն փրկին ։

Կատարեցաւ սուրբ եպիսկոպոս եւ վկայն Քրիստոսի Փոկաս ի Սեպտեմբերի ԻԲ ։

1 Եւ ... աղաւնի] Եւ ետես ի տեսլեան աղաւնի մի B || 2 եւ ասէր մարդկային բարբառով] եւ լուաւ բարբառ որ ասէր ցնա B || 3 Քրիստոսի *om.* B || 7 եւ ի հուր ընկենուլ *om.* B || 9 տուան] յԱստուծոյ *add.* B || 12 այն *om.* B || 13 սրբոյն] նորա B || 14 ալէկոծեալ ... ալեացն] ի վտանգէ B — փրկին] եւ խաղաղութեամբ հասանեն ի նաւահանգիստն *add.* B || 15 եւ վկայն Քրիստոսի *om.* B — ԻԲ] եւ Հոռի ԺԳ *add.* B.

Un jour il vit manifestement une colombe descendre des hauteurs du ciel et lui poser une couronne sur la tête en disant, d'une voix humaine : O Phocas, tu boiras le calice du Seigneur et tu deviendras un victorieux soldat du Christ.

A cette époque l'empereur Trajan, l'impie, se rendit à la ville d'Amasia. On lui dénonça le bienheureux Phocas : Il est chrétien, il méprise tes ordres et détourne bien des gens du sacrifice des dieux. Il ordonna de tuer à l'épée saint Phocas et de le jeter dans le feu. C'est ainsi que celui-ci rendit son excellente âme à Dieu.

Le nom de Phocas reçut les grâces du Seigneur, et jusqu'aujourd'hui ceux qui se trouvent en danger de mer l'invoquent et sont délivrés des périls
* A fol. 43 rº b. et arrivent paisiblement au port sans souffrir le moindre mal. * Dans tous les endroits dangereux et dans tous les ports de mer on a construit des églises dédiées à saint Phocas. Lorsque les populations de ces endroits aperçoivent des navires en danger de naufrage, ils accourent à l'église dédiée au saint, prient Dieu et le saint, et aussitôt les navires en naufrage sont délivrés du courroux des flots.

Le saint évêque et martyr du Christ, Phocas, mourut le 22 Septembre.

Յայսմ աւուր տօն է սրբոյ մարգարէին Յովնանու ։

Սա էր ի Կարեթմաուսայ, որ է մերձ յԱզովտոս, ի քաղաքն այլազգեաց ի ծովեզերի ։ Եւ ընկեցիկ եղեալ արտաքս ի կիտէն, չոգաւ ի Նինուէ ։ Եւ միւսանգամ դարձեալ անտի ոչ մնաց յերկրի իւրում, այլ առեալ զմայր իւր չոգաւ պանդխտեցաւ ի Սուր ի գաւառին հեթանոսաց այլազգեաց ։ Քանզի ասէր եթէ. Այսպէս բարձից զնախատինս իմ, զի ստեցի մարգարէացեալ վասն Նինուէի մեծ քաղաքին ։

Յայնժամ յանդիմանէր Եղիաս զԱքաաբ եւ զՅեզաբէլ կին նորա, եւ կոչեցեալ սով ի վերայ երկրի փախեաւ ։ Եւ եկեալ ի Սարեփթա, եգիտ զայրին * հանդերձ որդւովն իւրով եւ մնաց առ նոսա, քանզի ոչ կարէր լինել ընդ անթլփատս ։ Եւ օրհնեաց զայրին վասն օտարընկալութեանն, քանզի յառաջագոյն ճանաչէր զնա ի վաղուց հետէ, զորոյ եւ զորդին յարոյց Աստուած ի ձեռն Եղիայի ։

* A fol. 43 v° a.

Կամեցաւ Աստուած ցուցանել նմա եթէ ոչ ոք կարէ փախչել յԱստուծոյ ։ Եւ

1 Յովնանու] Յովնանու որ ի Կարիաթարիմայ *add.* B ‖ 2 Սա էր ի Կարեթմաուսայ] Յովնան էր ի Կարիաթարիմայ յերկրէ B — ի ծովեզերի եւ ընկեցիկ եղեալ արտաքս ի կիտէն] առ ծովեզերն եւ ընկեցեալ ի կիտէն արտաքոյ B ‖ 4 մնաց] եկաց B ‖ 5 հեթանոսաց այլազգեաց] այլազգեացն ընդ հեթանոսս B ‖ 6 մարգարէացեալ] ի մարգարէութեանն իմում B — մեծ *om.* B ‖ 7-12 Յայնժամ ... յԱստուծոյ *om.* B.

En ce jour, fête du saint prophète Jonas.

Il était à Kariathmaüs, près d'Azoth, ville des Philistins, au bord de la mer. Lorsqu'il fut rejeté par la baleine, il se rendit à Ninive. A son retour, de nouveau il ne resta plus dans son pays, et ayant pris sa mère, il alla émigrer dans la province de Sour, chez les infidèles païens. Car il se disait : C'est ainsi que je ferai oublier ma honte, puisque j'ai menti en prophétisant au sujet de la grande ville de Ninive.

A ce moment Élie blâma Achab et sa femme Jézabel, et après avoir attiré la famine sur le pays, il s'était enfui du pays. Il se rendit à Sarepta, trouva la veuve * avec son fils et resta avec eux, car il ne pouvait pas demeurer avec les incirconcis. Il bénit la veuve pour son hospitalité; il la connaissait depuis longtemps, car Dieu avait ressuscité son fils par l'intermédiaire d'Élie.

* A fol. 43 v° a.

Dieu voulut cependant montrer à Jonas que personne ne peut échapper à Dieu[1]. Jonas, après la famine, quitta l'endroit et vint dans le pays de Juda.

1. Ce passage traitant d'Élie offre une confusion complète et ne donne aucun sens. Le synaxaire grec, où cela a été puisé, dit que Jonas était le fils de la veuve de Sarepta ressuscité par Élie. M. de S.

յարուցեալ Յովնան յետ սովոյն եկն յերկիրն Յուդայ : Եւ մեռեալ մօր նորա ի ճանապարհի թաղեաց զնա մօտ ի ճանապարհին Թեբովրայ : Եւ բնակէր Յովնան յերկրին Սարայարայ : Մեռաւ անդ եւ թաղեցաւ յայրին յերկրին Կենադեայ :

Դատաւորի եղելոյ ի ցեղէ միոջէ, յաւուրս անիշխանութեանն . եւ ետ նշան յԵրուսաղէմ զի յորժամ տեսցեն զքար զի գոչեսցէ գորովալիր եւ բատատ զի ի փայտէ առ Աստուած աղաղակեսցէ, մերձ լինել փրկութիւնն : Յայնժամ տեսցեն զԵրուսաղէմ աւերեալ ի հիմանց եւ մտցեն ի նա ամենայն հեթանոսք յերկրպագութիւն Տեառն : Եւ առեալ զքարինս նորա դիցեն ի կողմն արեւմտից եւ անդ լիցի երկրպագութիւն օծելոյն, վասն պղծելոյ Երուսաղեմի, յաւերածի գազանաց եւ ամենայն գարշելեաց եւ յայնժամ եկեսցէ կատարած ամենայն երկրի :

Յայսմ աւուր վկայաբանութիւն Երանոսի հետեւողի առաքելոց :

* B p. 159 a. [B * Նոյնպէս կատարեցաւ մեծ տանջանօք եւ միւս Փոկաս պարտիզպան ի նոյն Տրայանոս կայսերէ ի հուր բաղանեաց . եւ նա եւս օգնէ ալէկոծելոց :

Յայսմ յիշատակ Դրոսիդեայ դստերն Տրայանոսի, եւ հինգ կուսանացն որք ընդ նմա, որ ի հօրէն իւրմէ կատարեցան :

1 մեռեալ մօր] մեռաւ մայր B || 2 ի ճանապարհին] ի կողնին B — բնակէր] բնակեաց B || 3 Սարայարայ] Սարարայ B — յայրին] ի նմին այրին B — Կենադեայ] Կենեգերայ B || 4-10 Եւ ետ ... երկրի *om.* B.

Sa mère étant morte en route, il l'enterra sur le chemin de Débora[1]. Jonas demeura dans le pays de Saraar. Il y mourut et fut enterré dans une grotte, dans le pays de Génasé.

Il fut juge d'une des tribus, à l'époque de l'anarchie. Il donna comme signe pour Jérusalem, que lorsqu'on verra le rocher crier d'une voix plaintive, et la tare dans l'arbre crier à Dieu, c'est alors que la rédemption sera proche. Alors on verra Jérusalem ruinée jusqu'aux fondements, et tous les païens y pénétrer pour venir adorer le Seigneur. On prendra toutes les pierres qu'on amassera du côté de l'ouest et c'est là que se fera l'adoration du Christ, à cause de la souillure de Jérusalem, des ruines causées par les bêtes fauves et de toutes les abominations, et c'est à ce moment qu'arrivera la fin du monde entier.

En ce jour, martyre d'Éranos, le disciple des apôtres.

* B p. 159 a. [B * De même mourut dans de grandes tortures l'autre Phocas, le jardinier, livré par le même empereur Trajan aux flammes des bains, et qui également vient en aide aux gens en danger de naufrage.

En ce même jour, commémoration de Droseis, fille de Trajan, et des cinq vierges qui avec elle furent mises à mort par son père.

1. Le synaxaire grec dit que Jonas habita le pays de Saraar vis-à-vis du chêne de Débora [Genèse, xxxv, 8], et non pas que sa mère y fut enterrée. M. de S.

Եւ տօն սուրբ վկայիցն Պրիսկու, Մարտինու, Նիկողայու եւ Յունանու ճգնաւոր քահանայի եւ Սահակայ վկայի :]

* Հոռի ԺԴ եւ Սեպտեմբերի ԻԳ : Վկայաբանութիւն սրբուհւոյն Իրախսայ : * A fol. 43 v° b.

Ղուկիանոս ամբարիշտ դատաւորն գնաց յԵգիպտոս, եւ արկեալ ի նաւ բազում քրիստոնեայս կապեալս՝ արս եւ կանայս, քահանայս եւ սարկաւագունս, կրօնաւորս եւ կուսանս, տարաւ ի քաղաքն Աղեկսանդրիա : Եւ անցուցանէին զնոսա ի տեղի որ կոչի Պոմա, եւ անդ բնակէր աղջիկ կրօնաւոր ամաց երկոտասանից եւ անուն էր նորա Իրախսա, դուստր քահանայի, եւ տեսանէր զի տանէին ի քարշ զկապեալսն, եւ տեղեկանայր ի նոցանէ զպատճառն, եթէ . Ընդէ՞ր չարաչար կապանօք տանին զձեզ : Եւ նոքա ասեն . Վասն անուանն Քրիստոսի, զի ոչ զոհեցաք կռոցն եւ ոչ ուրացաք զԱստուած այլ մարտիրոսանամք, զի եւ ոգիք մեր փառաւորեսցին յարքայութեանն երկնից :

Եւ զայս լուեալ երանելի եւ կոյս կրօնաւորն Իրախսա, աղաչեաց զկոմենտարիսիսս

3 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — սրբուհւոյն] սրբուհւոյ կուսին B || 6 տեղի] մի *add.* B || 7 աղջիկ] մի *add.* B || 11 ոգիք] հոգիք B || 12 երանելի *om.* B — կոմենտարիսիսս] կոմենտարիսս B.

Aussi fête des saints martyrs Priscus, Martinus, Nicolas et Jonas [1] le prêtre ascète et Isaac le martyr.]

*14 HORI, **23 Septembre**. * A fol. 43 v° b.

Martyre de sainte Iraïs [Raïs].

Le juge impie Lucianus s'étant rendu en Égypte, y embarqua nombre de chrétiens enchaînés, hommes et femmes, prêtres et diacres, moines et vierges, qu'il conduisit à Alexandrie. On les fit passer par un endroit appelé Vata ou Tammon, où demeurait une vierge religieuse, âgée de douze ans, dont le nom était Iraïs, fille d'un prêtre, et qui voyant qu'on traînait les gens chargés de chaînes, leur demanda : Pour quelle raison êtes-vous ainsi conduits cruellement liés? Ils lui répondirent : C'est pour le nom du Christ, et parce que nous n'avons pas consenti à sacrifier aux idoles et à renier Dieu, nous acceptons le martyre pour que nos âmes soient glorifiées dans le royaume des cieux.

Lorsque la bienheureuse vierge religieuse Iraïs eut entendu cela, elle

1. Jonas est probablement « le Sabbaïte » du monastère de S. Sabbas. M. de S.

որ զկապեալ քրիստոնեայսն ածէր, զի եւ զնա կապեսցէ ընդ նոսա, ասելով թէ. Եւ ես քրիստոնեայ եմ իբրեւ զդոսա ։ Եւ առժամայն կապեցին զերանելին Իրայիս ։ Եւ յորժամ տարան զնոսա յԱդրիանուպօլիս եւ կացուցին զամենայն կապեալսն առաջի Լու-
* A fol. 44 r° a. կիանոսի* դատաւորին, եւ պատմեաց կոմենտարիսիոս թէ, որպէս տղայդ Իրայիս ինքնակամ մատոյց զանձն իւր ի կապանս ։

Եւ տեսեալ դատաւորին խնայեաց ի նա զի յոյժ մանկատիկ էր եւ գեղեցիկ տեսլեամբ, եւ հրամայեաց լուծանել ի կապանացն եւ թողուլ երթալ ի տուն իւր ։ Եւ նա ոչ կամեցաւ, այլ տրտմեցաւ յոյժ եւ ասէ. Մեռայց եւ ես վասն անուանն Քրիստոսի որպէս եւ դոքա ։

Եւ դատաւորն ոչ կամեցաւ տալ զնա ի տանջանս, զի յոյժ ողորմէր նմա ։ Եւ աղախինն Քրիստոսի սկսաւ խօսել ի սուրբ գրոց ընդ դատաւորն, եւ այնչափ անարգեաց զկուռսն եւ զկռապաշտսն՝ մինչեւ զքաղցրութիւն դատաւորին դարձոյց, եւ նոյնժամայն հրամայեաց հատանել զգլուխ նորա ։

Եւ նա ասէ ցայլ կապեալսն. Տեսանէք թէ ո՞րպէս փոքրագոյնս եւ տկարս՝ զօրեղական անյաղթելի եղեւ. փութացարուք եւ դուք զի միասին զպսակս առցուք ի ձեռանէ

1 նոսա] նոսին B ‖ 2 իբրեւ զդոսա] որպէս եւ դոքա B — առժամայն] հրամայեաց եւ *add.* B ‖ 4 տղայդ] մատաղն B ‖ 8 այլ] մանաւանդ *add.* B ‖ 12 դարձոյց] ի բարկութիւն *add.* B ‖ 14 զօրեղական] զօրեղ B ‖ 15 եւ դուք *om.* B.

pria le commentarius, qui conduisait les chrétiens chargés de chaînes, de la lier aussi avec eux et dit : Moi aussi, je suis chrétienne comme eux. On lia aussitôt la bienheureuse Iraïs. Et lorsqu'on les eut amenés à Adrinople,
* A fol. 44 r° a. et qu'on eut mis tous les captifs en présence* du juge Lucianus, le commentarius raconta comment la jeune Iraïs s'était offerte volontairement à être enchaînée.

Le juge, la regardant, eut pitié d'elle, car elle était fort jeune et belle de figure, et ordonna de la délivrer des liens et de la laisser retourner chez elle. Mais elle n'accepta pas; par contre, elle s'attrista beaucoup et dit : Je veux mourir, moi aussi, comme ceux-là, pour le nom du Christ.

Le juge ne voulut point la livrer aux tortures; car il fut saisi d'une grande pitié pour elle. Alors la servante du Christ se mit à parler au juge des saintes Écritures, et confondit à tel point les idoles et les idolâtres, jusqu'à faire oublier au juge sa bonté, qui ordonna de lui trancher aussitôt la tête.

Alors elle dit aux autres enchaînés : Vous voyez comment moi, la plus jeune et la plus faible, je suis devenue forte et invincible? Hâtez-vous aussi à faire de même pour que nous puissions obtenir ensemble les couronnes des

Քրիստոսէ եւ ընդ հրեշտակս ժառանգեսցուք զարքայութիւնն Աստուծոյ ։ Եւ ապա աղօթեաց առ Աստուած յերկար եւ հատին զգլուխ նորա ։

Եւ տեսեալ այլ սուրբքն զժուժկալութիւն երանելւոյն եւ նոքա ամենեքին ի նմին ժամու սրով կատարեցան ։ Մարտիրոսացան սուրբքն եւ սրբուհի կոյսն Իրայիսս ի Սեպտեմբերի ԻԳ ։

* Յայսմ աւուր ետ աւետիս հրեշտակապետն Տեառն Եղիսաբեթի եւ յղացաւ Եղիսաբէթ ի Զաքարիայէ զՅովհաննէս Մկրտիչն Քրիստոսի, ըստ Հոռոմոց ։ * A fol. 44 r° b.

[B Ի սմին տօն է սրբուհի առաքելուհեացն Պօղեքսինեայ կուսի եւ Քսանթէպեայ աշակերտի առաքելոցն, եւ վկայութիւն սուրբ վկայիցն Անդրէու, Յովհաննու, Պետրոսի եւ Անտոնինոս որ յԱփրիկէ ։]

Հոռի ԺԵ եւ Սեպտեմբերի ԻԴ ։ Վկայաբանութիւն սրբուհւոյ կուսին Թեկղի ։

Սրբուհի եւ կոյս նախավկայն Քրիստոսի Թեկղեա, էր ի քաղաքէն յԻկոնիոյ, դուստր կնոջ այրւոյ եւ էր խօսեցեալ առն մեծատան, որոյ անուն էր Թեմերոս ։

2 յերկար] ընդ երկար B || 3 սուրբքն] սրբոցն B || 4 կատարեցան] ընդ սրբուհւոյն *add.* B || 5 ԻԳ] եւ Հոռի ԺԴ *add.* B. || 11 Վկայաբանութիւն ... Թեկղի] Վկայութիւն կուսի նախավկային սրբուհւոյն Թեկղի B || 12 Թեկղեա] Թեկղա B || 13 այրւոյ] որ անուն էր Թեկղեա *add.* B — որոյ] որում B.

mains du Christ, et hériter avec les anges du royaume de Dieu. Ensuite elle se mit à prier Dieu longuement et on lui trancha la tête.

Les autres saints, témoins du zèle de la bienheureuse, moururent tous en même temps par le glaive. Les saints et la vierge sainte Iraïs furent martyrisés le 23 Septembre.

* En ce jour, d'après les Grecs, l'archange du Seigneur donna l'annonciation à Élisabeth, et elle conçut de Zacharie, Jean, qui devait baptiser le Christ. * A fol. 44 r° b.

[B En ce même jour, fête des saintes femmes apôtres les vierges Polyxène et Xantippe, disciples des apôtres, et martyre des saints martyrs André, Jean, Pierre et Antonin en Afrique.]

15 HORI, 24 Septembre.

Martyre de la vierge sainte Thècle[1].

La sainte vierge et première martyre du Christ, Thècle, était de la ville d'Iconium, fille d'une veuve; elle était fiancée à un homme riche, dont le nom était Thamyris.

1. Célébré le même jour dans l'église grecque par un office poétique sous le titre de protomartyre, c'est-à-dire la première femme martyrisée pour le Christ, correspondant à saint Étienne protomartyr parmi les hommes. M. de S.

Եւ սուրբն Պօղոսի առաքեալն ի գնալ յԻկոնիոն քաղաքն՝ իջեւանեցաւ ի տանն Ոնեսիփորայ աշակերտի, եւ խօսէր ժողովրդեանն եւ ուսուցանէր զբանն Աստուծոյ ։ Եւ էր մերձ առ տանն Թեկղեայ եւ ընդ պատուհան սենեկին իւրոյ խոնարհեցուցանէր զգլուխն իւր եւ լսէր զվարդապետութիւնն Պօղոսի ։ Եւ լցեալ Հոգւով սրբով՝ զերիս աւուրս ի պատուհանէն ոչ մեկնեցաւ, եւ ոչ եկեր եւ ոչ արբ ։

Եւ երթեալ մօրն իւրոյ Թեկղեայ եւ խօսեցեալ փեսայն Թեմերոս, բազում աղաչանօք աղաչէին զԹեկղ ի բաց կալ ի քարոզութենէն Պօղոսի, եւ ոչ կարացին որոշել ի պատու-
* A fol. 44 v° a. հանէն եւ յունկնդրութենէն Պօղոսի ։* Եւ բարկացեալ ժողովեցին արս անօրէնս եւ անառակս գնացին ի տունն Ոնեսիփորայ, կալան զՊօղոս եւ տարան առաջի դատաւորին Կեստաղեայ, եւ համարձակութեամբ քարոզեաց Պօղոս զՔրիստոս, եւ յոյժ տանջեցին զնա եւ արկին ի բանդ կապեալ շղթայիւք ։

Եւ լուեալ Թեկղեա յարուցեալ ի գիշերի գնաց ի բանդն եւ տուեալ ոսկի բանդապահացն ի զարդուց իւրոց, եմուտ առ Պօղոս, ողջոյն ետ, նստաւ առ ոտս նորա եւ համբուրելով զշղթայս ոտիցն՝ լսէր զբանն կենաց, եւ հաստատէր ի հաւատն Քրիստոսի ։

Եւ երթեալ մայր իւր եւ անուանեալ այրն Թեմերիոս ի բանդն, գտին զԹեկղեա առ

1 Եւ... քաղաքն] Եւ եղեւ սրբոյն Պօղոսի առաքելոյն գնալ յԻկոնիոն քաղաքն B — իջեւանեցաւ] իջավանեցաւ B || 6 փեսայն] այրն B || 7 Թեկղ] Թեկղեա B || 8 յունկնդրութենէն] բանին *add.* B || 12 լուեալ] լուաւ B — ի գիշերի] գիշերի B || 13 ետ] առեալ B. || 14 հաստատէր] հաստատեցաւ B || 16 Թեմերիոս] Թեմերոս B.

Saint Paul, l'apôtre, en se rendant à la ville d'Iconium, était descendu à la maison du disciple Onésiphore, et il parlait au peuple et lui enseignait la parole de Dieu. Il était tout près de la maison de Thècle, qui, de la fenêtre de sa chambre, penchait sa tête et écoutait la doctrine de Paul. Elle fut remplie du Saint-Esprit et ne quitta pas la fenêtre pendant trois jours, se privant de manger et de boire.

La mère de Thècle et le fiancé Thamyris vinrent prier Thècle avec beaucoup d'insistance de renoncer à la prédication de Paul, mais ils ne
* A fol. 44 v° a. purent lui faire quitter la fenêtre, ni l'empêcher d'écouter Paul. * Alors, irrités, ils rassemblèrent des gens impies et débauchés, se rendirent à la maison d'Onésiphore, se saisirent de Paul et le conduisirent devant le juge Cestacus. Paul prêcha avec hardiesse le Christ; on le tourmenta beaucoup et on le jeta, chargé de chaînes, en prison.

Ce qu'ayant appris, Thècle se rendit pendant la nuit à la prison, remit aux geôliers des pièces d'or de sa parure, fut introduite auprès de Paul, le salua, s'assit à ses pieds, baisa les chaînes de ses pieds, écouta la parole de la vie et se raffermit dans la foi du Christ.

Sa mère et l'homme nommé Thamyris s'étant rendus à la prison, y trou-

Պօղոսի, եւ ի բաց ածեալ տարան առ դատաւորն ։ Եւ դատապարտեցին զԹեկղէ հրով այրել . եւ զՊօղոս զան հարեալ հանին ի քաղաքէն ։ Եւ երթեալ եգիտ տեղի ինչ յորում գոյր ջուր իմն, եմուտ ի ներքս ընդ Ոնեսիփորոս, եւ էին անդ զաւուրս եօթն նօթիք, աղօթելով վասն Թեկղեայ զի մի մերձեսցի ի նա հուրն ։

Եւ մինչդեռ առաջի դատաւորին կայր Թեկղէ, ի մէջ ամբոխին տեսանէ զՏէր ի կերպարանս Պօղոսի նստեալ եւ քաջալերեցաւ յոյժ ։ Եւ դարձեալ ետես զի վերանայր յերկինս ։

Եւ յորժամ բորբոքեցին զհուրն, եւ * մերկացուցին զԹեկղէ եւ նա արարեալ զնշան * A fol. 44 v° b. սրբոյ խաչին յինքեան, եմուտ եկաց ի մէջ հրոյն ։ Եւ յանկարծակի եղեւ որոտումն եւ անձրեւ սաստիկ իջեալ շիջոյց զհուրն եւ ոչ այրեցաւ սրբուհի կոյսն ։

Եւ ելեալ ի հրոյն՝ երթայր խնդրել զՊօղոս եւ եգիտ զոմն զոր յղեալ էր Պօղոս զի վաճառեսցէ զհանդերձս իւր եւ գնեսցէ հաց ։ Զհետ նորա ընթացեալ չոգաւ առ Պօղոս եւ տեսեալք զմիմեանս ուրախ եղեն յոյժ ։ Եւ զՈնեսիփորոս դարձոյց Պօղոս ի տուն իւր եւ ինքն եւ Թեկղէ գնացին յԱնտիոք Պիսիդեայ ։

Եւ քաղաքապետն Աղեքսանդրոս տեսեալ զԹեկղէ ցանկացաւ գեղոյ նորա . եւ

1 ածեալ] հանին եւ *add.* B — առ դատաւորն] առաջի դատաւորին B || 3 Ոնեսի-փորոս] Ոնեսիփորոյ B || 4 մերձեսցի ի նա հուրն] այրեսցի B || 5-7 Եւ մինչդեռ ... յերկինս *om.* B || 8 նա] նորա B || 10 եւ ոչ այրեցաւ] եւ անվնաս պահեցաւ B || 11 երթայր խնդրել] երթեալ խնդրէր B || 14 Պիսիդեայ] քաղաքն *add.* B.

vèrent Thècle auprès de Paul, et l'ayant saisie, l'entraînèrent auprès du juge. On condamna Thècle à être brûlée, et après avoir frappé Paul, on le conduisit hors de la ville. Il alla trouver un endroit où il y avait une source, y pénétra avec Onésiphore et ils y restèrent sept jours à jeun, priant pour Thècle, afin que les flammes ne s'approchassent pas d'elle.

Tandis que Thècle se trouvait en présence du juge, elle aperçut assis parmi l'assistance le Seigneur sous les traits de Paul, elle en fut beaucoup encouragée. Elle l'aperçut encore s'élevant au ciel.

Lorsqu'on eut allumé le feu, * on déshabilla Thècle; elle fit le signe de la * A fol. 44 v° b. sainte croix sur sa personne, pénétra et resta debout dans les flammes. Il se fit aussitôt un grondement de tonnerre et une grande pluie se mit à tomber qui éteignit le feu, et la vierge sainte ne fut point brûlée.

Elle sortit du feu et s'en alla à la recherche de Paul. Elle rencontra quelqu'un que Paul avait envoyé pour vendre ses vêtements afin d'acheter du pain. Elle courut sur ses traces et vint trouver Paul. Ils furent grandement réjouis de se revoir. Paul renvoya chez lui Onésiphore, et lui et Thècle se rendirent à Antioche de Pisidie.

Le préfet de la ville, Alexandre, à la vue de Thècle, s'éprit de sa beauté, et

աղաչէր զՊօղոս տալ զԹեկղի նմա ի կնութիւն եւ նա ոչ առ յանձն ասելով թէ. Ոչ ճանաչեմ զաղջիկն զայն ։ Եւ խորհեցաւ Աղեքսանդրոս բռնութեամբ ըմբռնել զնա եւ ոչ կարաց, այլ նախատանօք յաղթահարեցաւ ի կուսէն անարգանօք, քանզի պատառեաց զբղամիդն եւ զծածկոյթ գլխոյն ընկէց յերկիր, եւ ամօթալից դարձաւ ի տուն իւր ։ Եւ հրամայեաց գազանաց ընկենուլ զերանելին Թեկղի ։

Եւ կին մի էր հեթանոս ի թագաւորական տոհմէ, անուն Տրիփենա, որոյ դուստրն
* A fol. 45 r° a. Փաղկոնիլա մեռեալ * էր ։ Եւ տեսանէ ի տեսլեան զդուստր իւր որ ասէր ցնա. զԹեկղի զաղախին Աստուծոյ ա՛ռ առ քեզ եւ որպէս զիս՝ այնպէս սիրեա՛ զնա. Թերեւս աղաչեսցէ զԱստուած իւր վասն իմ եւ փոխեսցիմ յայսմ խաւարային եւ չարչարանաց տեղւոյս ի հանգիստ ։ Եւ առժամայն ա՛ռ Տրիփենա զԹեկղի ի տուն իւր ։

Եւ դարձեալ տարան զսրբուհի կոյսն յասպարէզ, ըստ հրամանի Աղեքսանդրի, եւ արձակեցին ի նա գազանս եւ ոչ մերձեցան յաղախինն Քրիստոսի ։ Եւ կայր ի մէջ գազանացն, տարածեալ զձեռս իւր յերկինս եւ աղօթէր առ Աստուած ։ Եւ ի կատարել զաղօթսն, տեսանէ մերձ իւրեան գուբ մի մեծ լի ջրով եւ ասէ. Ահաւասիկ ժամ լուանալոյ զիս մկրտութեամբ, եւ անկաւ ի մէջ ջրոյն, մկրտեցաւ յանուն ամենասուրբ եւ

1 աղաչէր] աղաչեաց B — ի կնութիւն] ի կնութեան B — ասելով թէ. Ոչ ճանաչեմ զաղջիկն զայն *om.* B || 2 զնա] զԹեկղի B || 3 ի կուսէն] ի նմանէ B || 4 գլխոյն] գլխոյ նորա B || 6-10 Եւ կին ... տուն իւր *om.* B || 12 ի նա] ի նմա B — գազանս] եւ խնամօքն Աստուծոյ *add.* B || 14 տեսանէ] ետես B || 14-p. 311 l. 2 եւ ասէ ... երեւեցաւ] եւ անկեալ ի մէջ ջրոյն ասէ. Ահաւասիկ ժամանակ է մկրտելոյ Տէր Յիսուս Քրիստոս, ահա այսօր ի յետին աւուրս մկրտիմ արեամբ իմով ի մէջ ջրոյ B.

pria Paul de la lui donner pour épouse; mais celui-ci s'y refusa en disant : Je ne connais point cette jeune fille. Alors Alexandre songea à la saisir par la force, mais il n'y parvint pas, par contre il fut honteusement vaincu par la vierge, qui lui déchira son manteau et jeta à terre sa coiffure; il rentra chez lui tout confus. Il ordonna alors de jeter aux bêtes féroces la bienheureuse Thècle. Il y avait une femme païenne, de la famille royale, nommée
* A fol. 45 r° a. Tryphena, dont la fille Falconilla * était morte; elle vit dans un rêve sa fille qui lui disait : Prends chez toi Thècle, la servante de Dieu, et aime-la comme moi-même, peut-être priera-t-elle son Dieu pour moi et serai-je transportée de ce lieu de ténèbres et de souffrances en un lieu de repos. Tryphena prit aussitôt Thècle chez elle.

On conduisit de nouveau la vierge sainte au cirque, sur l'ordre d'Alexandre, et on lança contre elle des bêtes féroces; mais elles ne s'approchèrent pas de la servante du Christ. Elle demeura au milieu des fauves, les mains levées vers le ciel et priant Dieu. Lorsqu'elle eut achevé sa prière, elle aperçut près d'elle un grand bassin plein d'eau et elle dit : Voici le moment de me laver par le baptême, et elle se jeta dans l'eau et fut baptisée au nom de

երկրպագելի Երրորդութեանն ։ Եւ էին ի ջուրն թունաւոր սողունք որ առժամայն սատակեցան ի փայլմանէ լուսոյն որ երեւեցաւ ։

Եւ ապա կապեցին զԹեկղեա ի վայրենի ցուլ մի եւ ընդ կողս ցլոյն վարեցին շամփուրս հրացեալս եւ հուրն խզեաց զկապանսն եւ Թեկղեա արձակեցաւ անբոյծ ։ Եւ տեսեալ Աղեկսանդրոս զարհուրեցաւ եւ զգեցոյց Թեկղի հանդերձս եւ արձակեաց * խաղաղութեամբ ։ Գրեաց վասն նորա եւ ետ քաղաքացեացն զայս ինչ. ԶԹեկղեա զբա- * A fol. 45 r° b.
րեպաշտ աղախինն Քրիստոսի արձակեցի ձեզ ։ Եւ ամենայն ժողովուրդն ետուն փառս Աստուծոյ եւ որպէս ի միոյ բերանոյ ասէին. Մի է Աստուած ամենեցունց Տէր եւ արարիչ, միայն նա է Աստուած որ զԹէկղեա կեցոյց ։

Եւ լուաւ Տրիփենա, լցաւ ուրախութեամբ, գնաց բազմութեամբ ընդ առաջ նորա եւ գիրկս արկեալ համբուրեաց եւ ասէ. Այժմ ծանեայ զի մեռեալ դուստրն իմ կենդանացաւ ։ Եկեսցէս ի տուն իմ եւ զամենայն ինչս իմ քեզ գրեցից ։ Եւ արարեալ առ նա աւուրս ինչ իբրեւ ութ, ուսոյց նմա զամենայն կարգս բարեպաշտութեան եւ ամենեցուն որ ի տանն էին եւ զՏրիփենա դարձոյց յաստուածգիտութիւն ։

Եւ ինքն Թեկղեա կարօտէր տեսանել զՊօղոս եւ լուաւ եթէ ի Միւռոս Լիւկիացւոց

3 ապա] կալեալ B — կողս] ծարմինս B — վարեցին] վարէին B || 4 եւ ... անբոյծ] բայց եւ այնպէս ողջանդամ ապրեցաւ կոյսն B || 5 Թեկղի] Թեկղեայի B || 7 ժողովուրդն] արք եւ կանայք *add.* B || 8 ամենեցունց] ամենեցուն B || 10-12 Եւ լուաւ ... գրեցից] Եւ կին մի հեթանոս Տրիփենա անուն ի թագաւորական զարմէ, առեալ տարաւ ի տուն իւր B || 15 լուաւ] լուեալ B.

la très sainte et adorable Trinité. Il se trouvait dans l'eau des reptiles venimeux qui moururent aussitôt par la clarté de la lumière qui y apparut.

On lia ensuite Thècle à un taureau sauvage, et on enfonça dans les côtes du taureau des broches embrasées; mais le feu brisa les liens et Thècle fut délivrée, indemne. Ce que voyant, Alexandre, saisi d'épouvante, fit passer des vêtements à Thècle et la laissa partir * en paix. Il écrivit un * A fol. 45 r° b.
ordre pour elle ainsi conçu, qu'il remit à la population de la ville : Je vous ai libéré Thècle la pieuse servante du Christ. Toute la population rendit gloire à Dieu, et comme d'une seule bouche se mit à dire : Il n'y qu'un Dieu, le maître et le créateur de tous. Il est le seul Dieu, qui a sauvé Thècle.

Tryphena, l'ayant appris, fut remplie de joie, se rendit, accompagnée d'un grand nombre de personnes, au-devant d'elle, la prit dans ses bras, et la baisa en disant : Je reconnais maintenant que ma fille défunte est revenue à la vie. Tu viendras chez moi et je ferai transcrire tous mes biens en ton nom. Thècle resta chez elle environ huit jours, lui enseigna tous les usages de la piété, ainsi qu'à tous ceux qui se trouvaient dans la maison, et convertit Tryphena à la science de Dieu.

Mais Thècle aspirait à voir Paul; et ayant appris qu'il se trouvait à Myre

է. զգեցաւ առնացի զգեստ եւ գնաց եգիտ զՊօղոս զի ուսուցանէր ժողովրդեանն զբանն Աստուծոյ : Եւ տուեալ ողջոյն ասէ ցնա . Ընկալայ զլուսաւորումն աւազանին : Եւ պատմեաց Պօղոսի զամենայն եղեալսն առ նա : Եւ գոհացեալ զԱստուծոյ ետ Թեկղեայ աւետարան եւ յուղարկեաց ի յԻկոնիոն քաղաքն իւր զի քարոզեսցէ զբանն Աստուծոյ :

* A fol. 45 v° a. Եւ եկեալ ի տունն Օնեսիփորայ, անկաւ ի տեղւոջն * ուր Պօղոս նստէր եւ ուսուցանէր եւ լսէր ի պատուհանէն լսելով ընկալաւ զշնորհսն Աստուծոյ : Կոչեաց Թեկղեա զմայր իւր եւ ասէ . Հաւատաս թէ կենդանի է Տէրն յերկինս եւ զոր ինչ եւ կամեսցիս՝ տացէ քեզ, եւ եթէ զդուստր քո կամեսցիս՝ ահաւասիկ առաջի քո եմ : Եւ նորա ոչ հաւանեալ՝ մնաց յանհաւատութեանն :

Եւ ելեալ Թեկղեա գնաց ի Սելեւկիա ի Սուրիացւոց քաղաքն : Եգիտ զամենեսեան անհաւատս եւ քարոզեաց անդ զՔրիստոս : Եւ խորհեցաւ ի միում տեղւոջ առանձինն բնակել եւ ելեալ ի Միւսինեա լեառն, եգիտ այր մի յորում էր անդ աղբիւր եւ անդ բնակեցաւ : Եւ յամենայն կիւրակէի ելանէր յայրէն, քաղէր բանջարս վայրենիս եւ շաբաթն ողջոյն այնու շատանայր :

Եւ լուեալ քուրմն Կապիտոլի կռոցն, ել յերիվար՝ գնաց ի լեառն եւ յորժամ մերձ եղեւ ետես զերանելին Թեկղեա եւ յարձակեցաւ երիվարաւն յընթացս առ ի հարկանել

1 գնաց] գնացեալ B — զի] որ B || 2 ասէ ցնա ... աւազանին *om.* B || 4 զի] եւ անդ *add.* B || 5 անկաւ] անկու B — նստէր եւ] նստեալ B || 12 անդ *om.* B.

en Lycie, elle revêtit des vêtements d'homme, alla trouver Paul, qui prêchait au peuple la parole de Dieu. Elle le salua et dit : J'ai reçu le baptême des fonts. Elle raconta à Paul tout ce qui s'était passé. Paul rendit grâces à Dieu et remit à Thècle un évangile et l'envoya dans sa ville d'Iconium pour y prêcher la parole de Dieu.

* A fol. 45 v° a. Elle se rendit à la maison d'Onésiphore, se mit à la place * où Paul s'asseyait et enseignait lorsqu'elle l'écoutait de la fenêtre et où elle avait reçu les grâces de Dieu. Thècle fit appeler sa mère et lui dit : Crois-tu au Seigneur qui est vivant au ciel et qu'Il t'accordera tout ce que tu lui demanderas? Si tu veux m'avoir moi, ton enfant, me voici devant toi. Celle-ci ne consentit point et resta dans l'infidélité.

Alors Thècle partit pour la ville de Séleucie de Syrie. Elle y trouva toute une population infidèle et y prêcha le Christ. Elle songea à vivre seule, dans un endroit solitaire, et monta vers la montagne Mysénia, et y trouva une grotte avec une source d'eau, et y fixa sa demeure. Elle sortait tous les dimanches de la grotte, ramassait des légumes sauvages et en faisait sa nourriture pour toute la semaine.

Le prêtre des idoles du Capitole, ayant entendu parler d'elle, monta à cheval et se rendit à la montagne; lorsqu'il fut tout près et qu'il aperçut la

զաղախինն Քրիստոսի ։ Եւ նորա սաստեալ նմա՝ անկաւ յերիվարէն եւ խորտակեցաւ ։ Եւ դարձաւ անդրէն յաւազնեալ ի տուն իւր, կարծելով թէ աստուածուհին էր այն զոր պաշտէրն ։

Եւ կոչեաց նկարագիր եւ ասաց նմա հանել ճշմարտիւ զնմանութիւն պատկերին զոր ետես՝ կոյս * գեղեցիկ տեսլեամբ, ունելով գինդս յականջս իւր ։ Եւ տեսեալ քրմին զպատկերն Թեկղեայ առժամայն կանգնեցաւ ի ցաւոցն եւ մինչեւ ցայսօր պատկերն այն յանուն սրբուհւոյն Թեկղեայ բազում նշանս եւ սքանչելագործութիւնս առնէ յեկեղեցւոջն Սելեւկիայ ։ * A fol. 45 vº b.

Իսկ երանելին Թեկղեա յայրին նստելով՝ զբազմութիւնս ի հեթանոսացն լուսաւորեաց մեծաւ սքանչելագործութեամբ ։ Եւ ապա փոխեցաւ յայնմ լեռնէն եւ գնաց յայլ լեառնն որ կոչի Կամաղիմ ի Ռոդիանէ, եւ անդ բազում սքանչելիս արարեալ յոլովագոյնս ի պաշտօնէից կռոցն՝ արս եւ կանայս՝ դարձոյց ի Քրիստոս եւ մկրտէր զնոսա ի ձեռն քահանայից եւ զհիւանդս բժշկէր աղօթիւք, եւ զդեւս ի մարդկանէ հալածէր անուամբն Յիսուսի ։

Եւ ամենայն բժիշկքն որ ի Սելեւկիա խափանեցան յարուեստից իւրեանց, եւ անվաստակք եւ անշահք մնացին, եւ նախանձեալք տրտմութեամբ խորհուրդ արարին եւ

4 նկարագիր] նկարագիրս B — ճշմարտիւ] ճշգրիտ B || 7 սքանչելագործութիւնս] բժշկութիւն B || 8 Սելեւկիայ *om.* B || 9 նստելով] անբաւ *add.* B || 11 Կամաղիմ ի Ռոդիանէ] Կամաղիան ի Ռոդիանէ B || 12 ի Քրիստոս] առ Աստուած B || 14 Յիսուսի] Քրիստոսի B.

bienheureuse Thècle, il lança son cheval au galop pour heurter la servante du Christ. Mais elle le blâma et il tomba de cheval et se brisa le corps. Il retourna chez lui rempli de douleurs, la croyant une déesse, qu'il fallait adorer.

Il fit venir un peintre et lui commanda de rendre fidèlement les traits du visage qu'il avait remarqué : * une vierge fort belle de figure, avec des boucles aux oreilles. Lorsque le prêtre des idoles vit le portrait de Thècle, il se redressa aussitôt n'ayant plus de douleurs, et cette image, au nom de Thècle, fait jusqu'aujourd'hui beaucoup de miracles et des prodiges dans l'église de Séleucie. * A fol. 45 vº b.

Quant à la bienheureuse Thècle qui habitait la grotte, elle illumina beaucoup de païens en opérant nombre de grands miracles. Elle quitta plus tard la montagne et se rendit dans une autre appelée Kalamion, à Rhodes, où elle fit beaucoup de miracles et convertit au Christ un très grand nombre d'adorateurs des idoles, hommes et femmes, qu'elle fit baptiser par les mains des prêtres; elle guérit aussi les malades par ses prières et chassa, au nom de Jésus, les démons des hommes.

Tous les médecins à Séleucie virent leurs affaires diminuer, et restèrent inoccupés et sans profit; ils en devinrent jaloux et tristes, tinrent conseil,

կոչեցին արս անառակս և յանդգունս, արբուցին զնոսա գինւով և արձակեցին ի լեառն, զի բռնութեամբ ապականեսցին ընդ սուրբ կոյսն : Կարծէին թէ կռոց աստուածուհի իցէ և այնու խափանեսցին զօրութիւնքն որ ի նմանէ :

* A fol. 46 r° a. Եւ երթեալք * յայրն բախեցին զդուռն : Եւ հարցանէր կոյսն թէ. Յինչ պէտս եկիք այսր : Եւ նոքա ասեն. Եկաք ննջել ընդ քեզ : Եւ տարածեալ զձեռսն իւր յերկինս աղաչեաց զԱստուած փրկել ի փորձութենէն : Եւ ձայն եղեւ յերկնից առ նա և ասէ. Թեկղի ճշմարիտ աղախին իմ, մի երկնչիր զի ես ընդ քեզ եմ. վէմդ որ առաջի քո է պատառեսցի և դու մտցես ի նա, և անդ արարից քեզ այցելութիւն : Եւ տեսեալ զվէմն պատառեալ փախեաւ և եմուտ ի ներքս և դարձեալ փակեցաւ, որ և ոչ հետք պատառմանն երեւեցաւ : Եւ յարձակեցան անօրէնքն զկնի և կալան մասն ինչ ի վերարկուէ գլխոյն որ արտաքոյ վիմին կախեցաւ ի վկայութիւն տեսողացն :

Եւ այնպէս կատարեցաւ սրբուհին և նախավկայն Քրիստոսի Թեկղեա, Սեպտեմբերի ԻԴ :

Իբր երանելի կոյսն յորժամ լուաւ զբանն փրկութեան ի Պօղոսէ՝ ամաց ութն եւ

1 յանդգունս] յանդուգնս B || 2-11 զի բռնութեամբ ... տեսողացն] ի վերայ սրբոյ կուսին : Եւ նա տարածեալ զձեռս իւր յերկինս՝ աղաչեաց զԱստուած փրկել ի ձեռաց անօրինաց, եւ նոյնժամայն պատառեալ վիմին հանեցաւ ի վերայ Թեկղեայ եւ փակեաց ընդ իւրեւ B || 12 Սեպտեմբերի ԻԴ] եւ Հոռի ԺԵ *add.* B.

firent venir des gens sans moralité et impertinents, les grisèrent avec du vin et les envoyèrent à la montagne pour corrompre de force la vierge sainte. Ils croyaient qu'elle était une déesse d'idoles, et que de cette manière ils lui enlèveraient la puissance qui émanait d'elle.

* A fol. 46 r° a. Ils se rendirent * à la grotte et frappèrent à la porte. La vierge leur demanda : A quel sujet êtes-vous venus ici ? Ils lui répondirent : Nous sommes venus pour coucher avec toi. Elle éleva ses mains au ciel, et pria Dieu de la délivrer de la tentation. Une voix du ciel se fit entendre à elle qui dit : Thècle, ma véritable servante, n'aie aucune crainte, car je suis avec toi. Le rocher qui est devant toi s'ouvrira, tu y pénétreras, et je t'y rendrai visite. Elle aperçut le rocher entr'ouvert, y accourut, y pénétra, et le rocher se referma de manière à ne laisser aucune trace de fissure. Les impies se mirent à sa poursuite, et retinrent un pan de l'étoffe dont elle se couvrait la tête, et qui resta en dehors du rocher, comme témoignage pour ceux qui assistaient.

C'est ainsi que mourut la sainte et première martyre du Christ, Thècle, le 24 Septembre.

La bienheureuse vierge lorsqu'elle entendit les paroles de salut de Paul, avait dix-huit ans; elle passa soixante-douze années en tortures, en errant

ութից, եւ ի չարչարանս եւ ի շրջագայութեան եւ յայրս լերանց ամս եօթանասուն եւ երկու. ամենայն ժամանակք կենաց նորա ամք իննսուն :

Յայսմ աւուր տօն է սրբոց առաքելոցն Ապօղոսի, Կեփայի եւ Պարմենեայ :

[B * Եւ յիշատակ սուրբ եւ մեծ վկային Մօրտիպետի սուրբ եւ սքանչելագործ ճգնաւորին, եւ սրբուհւոյն Փարիսայ :]

* Հոռի ԺԶ եւ Սեպտեմբերի ԻԵ : Վկայաբանութիւն սուրբ եպիսկոպոսին Դոսանայ : * A fol. 46 rº b.

Յորժամ Սաբուհիոս հրապաշտ արքայն Պարսից պատերազմեալ պաշարեաց զքաղաքն Վիզանդ եւ գերեաց զբազումս ի քրիստոնէից՝ արս եւ կանայս. ընդ որս եւ զԵղիոդորոս զեպիսկոպոս քաղաքին եւ զԴոսան քահանայն եւ այլ եւս քահանայս : Եւ ի ճանապարհի գերութեանն հիւանդացաւ Եղիոդորոս եպիսկոպոսն եւ ձեռնադրեաց զԴոսան քահանայն՝ եպիսկոպոս, տուեալ նմա զսեղան խորհրդածութեան զոր էառ ընդ ինքեան, եւ ինքն հանգեաւ խաղաղութեամբ :

Իսկ երանելի եպիսկոպոսն Դոսան հանապազ զպաշտօն իւր մատուցանէր Աստուծոյ եւ քաջալերէր զժողովուրդն գոհութեամբ հաստատուն կեալ ի հաւատսն Քրիստոսի :

2 երկու] եւ եւթն *add.* B. ‖ 6 Վկայաբանութիւն ... Դոսանայ] Վկայութիւն սրբոյ եպիսկոպոսին եւ վկային Դոսանայ, որ ի Պարս կատարեցաւ B ‖ 7 Յորժամ] Շապուհ *add.* B ‖ 9 զԵղիոդորոս] զԵլիպորոս B ‖ 10 Եղիոդորոս] Ելիպորոս B ‖ 11 զսեղան] սեղան B ‖ 12 խաղաղութեամբ] ի Քրիստոս *add.* B ‖ 13 իւր] անդադար *add.* B ‖ 14 կեալ] կալ B.

partout dans les grottes des montagnes; les années de sa vie, en tout, furent quatre-vingt-dix.

En ce jour, fête des saints apôtres Apollos [1], Céphas et Parmenas.

[B * Commémoration du saint et grand martyr Mortipet, le saint ascète thaumaturge, et de sainte Farisa.]

* 16 HORI, **25 Septembre**. * A fol. 46 rº b.

Martyre du saint évêque Dosas.

Lorsque Sapor le roi des Perses, adorateur du feu, assiégea pendant la guerre la ville de Visante et fit prisonniers nombre de chrétiens, hommes et femmes, il se trouva parmi eux Éliodoros l'évêque de la ville, le prêtre Dosas avec d'autres prêtres. Sur le chemin de la captivité l'évêque Éliodoros tomba malade, et sacra le prêtre Dosas évêque; il lui remit l'autel du mystère qu'il avait emporté avec lui, et mourut paisiblement.

Le bienheureux évêque Dosas offrit chaque jour à Dieu son service et encouragea la population à rendre grâces et à demeurer inébranlable dans

1. Hébreux, xi, 38.

Եւ յուեալ թագաւորին բարկացաւ, եւ հրամայեաց եւ հատին զգլուխ նորա եւ կատարեցաւ բարի խոստովանութեամբ յանուն Տեառն մերոյ Քրիստոսի :

Յայսմ աւուր տօն է սրբուհւոյն Ագաթոկղեայ :

Սա աղախին էր կնոջ կռապաշտի, որոյ անուն էր Պաւղինեայ եւ ծանր ծառայութեամբ չարչարէր զԱգաթոկղեայ եւ ոչ կարաց դարձուցանել ի հաւատոյն Քրիստոսի
* A fol. 46 v° a. եւ զոհել կռոցն : Եւ * երկաթի բրօք ջարդեաց զկողսն եւ այրեաց հրով զպարանոցն եւ զլեզուն եւ խստագոյն տանջանօք չարչարեաց զնա եւ այնպէս կատարեցաւ ի Քրիստոս :

* B p. 162 b. [B * Ի նմին աւուր վկայութիւն սրբոյն Պափնուտիոսի մեծի եւ առաքինասէր ճգնաւորին Եգիպտացւոյ, որ բազում եւ ազգի ազգի տանջանօք ի Դոմետիանոսէ կատարեցաւ վասն խաչին Քրիստոսի :

Կատարեցան ի սմին աւուր եւ այլ մարտիրոսք՝ երկու եղբարք հարազատք, եւ մայրն իւրեանց սրբուհին Տատիս, Սաբինիանոս եւ Պաւղոս, ի քաղաքն Դամասկոս վասն անուանն Քրիստոսի :

1 նորա] Դատանայ B || 2 բարի խոստովանութեամբ *om.* B — մերոյ] Յիսուսի *add.* B — Քրիստոսի] Սեպտեմբերի ԻԵ եւ Հոռի ԺԹ *add.* B || 3 տօն է] նահատակութիւն B — Ագաթոկղեայ] Ագաթոկլեայ B || 6 ջարդեաց] տանջեաց B || 7 եւ խստագոյն ... զնա *om.* B — կատարեցաւ] բարի խոստովանութեամբ *add.* B.

la foi du Christ. Ce que le roi ayant appris, il en fut irrité et ordonna de lui trancher la tête. Le saint mourut en bonne confession pour le nom de notre Seigneur le Christ.

En ce jour, fête de sainte Agathoclia.

Elle était la servante d'une femme idolâtre, dont le nom était Pauline, et qui tourmentait Agathoclia par de durs travaux, sans parvenir à la détourner de la foi du Christ et à la faire sacrifier aux idoles. Elle lui brisa les
* A fol. 46 v° a. reins avec des * bâtons de fer, lui brûla, avec du feu, le cou et la langue, et la tortura avec de plus cruels supplices. C'est ainsi qu'elle mourut dans le Christ.

* B p. 126 b. [B * En ce même jour, martyre de saint Paphnoutius le grand et vertueux ascète égyptien, qui, par ordre de Domitien, subit la mort, après de nombreuses tortures variées, pour la croix du Christ.

En ce même jour subirent la mort d'autres martyrs : deux propres frères Sabinianus et Paulus [1] et leur mère sainte Tatta, dans la ville de Damas, pour le nom du Christ.

1. Le compilateur arménien a mis une certaine confusion dans ses indications, car Paulus est le mari et non le fils de Tatta, tandis que les fils sont appelés : Sabinianus, Maximus, Rufus et Eugène. M. de S.

Յիշատակ է եւ սուրբ ճգնաւոր մօրն մերոյ երանելոյն Եփրոսինեայ կուսի ։

Եւ այլ տօն է Կղէոպայ առաքելոյն, որ ի գեօղն Եմաուս ճանապարհակցեցաւ ընդ Քրիստոսի, եւ վկայութիւն Փերմենի եպիսկոպոսի եւ Մանկնի մարտիրոսի, եւ Թէոփիլոսի հետեւողն սուրբ առաքելոցն, որ վկայական չարչարանօք վասն Քրիստոսի կատարեցան ։

Յայսմ աւուր ասի թէ եղեւ հաւաքումն ոսկերաց սրբոց Հռիփսիմեանց ի ձեռն սրբոյն Գրիգորի, որք կային անթաղ եւ անապական զաւուրս ինն ։]

Հոռի ԺԷ եւ Սեպտեմբերի ԻԶ ։ Ննջումն Յովհաննու առաքելոյ եւ աւետարանչի ։

Յետ փոխման ամենօրհնեալ աստուածածնին եւ միշտ կուսին Մարիամու, Յովհաննէս առաքեալն զոր սիրէր Յիսուս՝ հրաման առ գնալ յԵփեսոս, եւ քարոզել զբանն Աստուծոյ ։ Եւ ի նաւաբեկութիւն անկեալ հանին զնա ալիք ծովուն յԵփեսոս ։ Եւ եկեալ քարոզէր եւ ուսուցանէր զանուանն Քրիստոսի ։

Ընթերցաւ սա զաւետարանն Մատթէոսի եւ զՄարկոսին եւ զՂուկասուն եւ զայն ընկալեալ գրեաց եւ ինքն աւետարան ի ձեռն Պրոխորոսի աշակերտին իւրոյ, զայն ինչ՝ զոր երեք աւետարանիչքն ոչ յիշատակեցին եւ ոչ գրեցին յաւետարանս իւրեանց ։ Սկսեալ յանսկզբնական ծննդենէ Բանին Աստուծոյ ասելով. Ի սկզբանէ էր Բանն եւ

Commémoration de notre sainte mère ascète la bienheureuse vierge Euphrosyne.

De même, fête de l'apôtre Cléopas, qui fit le trajet avec le Christ, au village d'Emmaüs; et martyre de l'évêque Firmin et du martyr Manaci (?) et de Théophile, l'imitateur des apôtres, qui moururent, acceptant les supplices du martyre pour le Christ.

On dit qu'en ce jour eut lieu, par saint Grégoire, le rassemblement des ossements des saintes Hripsimée et ses compagnes, qui étaient restées sans sépulture et sans décomposition pendant neuf jours.]

17 hori, 26 Septembre.

Dormition de Jean, l'apôtre et l'évangéliste.

Après l'Assomption de la mère de Dieu, louée par tous, et toujours vierge, Marie, l'apôtre Jean, que Jésus aimait, reçut l'ordre de se rendre à Éphèse et d'y prêcher la parole de Dieu. Ayant subi un naufrage, il fut transporté par les vagues de la mer à Éphèse. Il y entra prêcha et enseigna le nom du Christ.

Il lut les évangiles de Matthieu, de Marc et de Luc, et les ayant acceptés, il écrivit lui aussi un évangile, par l'entremise de Prochoros son disciple, y relatant ce que les trois évangélistes n'avaient point mentionné et écrit dans leurs évangiles. Il le commença par la naissance, sans commencement, du Verbe de Dieu, en disant : *Au commencement était le Verbe, et le Verbe était*

Բանն էր առ Աստուած եւ Աստուած էր Բանն. վասն որոյ եւ աստուածաբան անուանեցաւ :

Եւ ապա եղեւ վասն նորա առ Դոմետիանոս արքայն Հռոմայ եւ հրամայեաց եւ աքսորեցին զնա ի Պատմոս կղզին, յորում ետես զաստուածային եւ զահաւոր տեսիլն, * A fol. 46 v° b. եւ զդեւս* Արտեմեայ կռոցն հալածեաց յամենայն կղզւոյն, եւ քառասուն հազար մարդիկ մոլորեալք ի խաբէութենէ կռոցն, արս եւ կանայս, դարձոյց ի հաւատն Քրիստոսի :

Եւ յորժամ մերձեցաւ օր հանգստեան իւրոյ, կոչեաց ի միասին զեղբարսն յաւուր կիւրակէի : Պատմեաց նոցա զամենայն նշանսն մեծամեծ զոր արար Աստուած ի ձեռն նորա եւ պատուիրեաց նոցա եւ ուսոյց պահել եւ կատարել զբանն Աստուծոյ եւ զամենայն քարոզեալսն ի նմանէ :

Եւ ասէ ցաշակերտն ցԲիւռոս. Բեր ինձ արս փայտատովք : Եւ յորժամ եկին՝ գնաց նոքօք ի տեղի մի եւ հրամայեաց եւ փորեցին գուբ մի խորագոյն, եւ հանեալ զհանդերձս իւր սփռեաց ի յատակս խորութեան բրածին : Եւ իջեալ նափորտամբն միայն եւ հողաթափովքն եկաց ի վերայ հանդերձին եւ աղօթեաց ի բազում ժամս, խաչանիշ դրոշմեալ զամենայն անդամս իւր եւ ասէ. Տէր Քրիստոս ընկալ զքո Յովհաննու զոգին եւ արժանաւորեա զիս քոյին հանգստեան :

Եւ տուեալ խաղաղութիւն՝ տարածեաց զանձն իւր ի վերայ հանդերձիցն, հրամայեաց

auprès de Dieu, et le Verbe était Dieu[1]. C'est pourquoi il fut appelé le théologien.

On le dénonça à l'empereur de Rome, Domitien, qui ordonna de l'exiler à l'île de Patmos. C'est là qu'il eut la vision divine et effrayante, et qu'il * A fol. 46 v° b. chassa de l'île entière les démons* de l'idole Artémis, et convertit à la foi du Christ quarante mille personnes, hommes et femmes, se trouvant dans l'erreur de l'idolâtrie.

Lorsque le jour de sa dormition fut proche, il fit appeler tous les frères ensemble, le jour de dimanche, leur narra tous les grands prodiges que Dieu avait accomplis par ses mains, leur recommanda et enseigna de conserver et d'accomplir la parole de Dieu et tout ce qu'il leur avait prêché.

Ensuite il dit à son disciple Byrrus : Fais venir des gens avec des pelles. Et lorsqu'ils furent arrivés, il partit avec eux à un endroit, où il leur ordonna de creuser une fosse très profonde, et s'étant dépouillé ensuite de ses vêtements, il les étendit au fond de la fosse creusée. Il y descendit vêtu d'un manteau seul et en pantoufles, se dressa sur les vêtements, pria de longues heures, fit le signe de la croix sur tous ses membres et dit : Seigneur Christ, reçois l'âme de ton Jean, et rends-moi digne de ton repos.

Il donna la paix, s'étendit sur les vêtements et ordonna de poser par-

1. Jean, I, 1.

տալ քարեայ գնել ի վերայ և ծածկել ։ Եւ երթեալ աշակերտացն ի քաղաքն պատմել * եղբարցն եթէ. Վարդապետն մեր Յովհաննէս ննջեաց ։ Եկեալ ոմանք յեղբարցն բացին զտապանն և գտին զհողաթափսն միայն և զմարմինն ոչ գտին, քանզի Աստուած վերափոխեաց զնա որպէս ինքն կամեցաւ ։ * A fol. 47 r°. a.

Հանգեաւ առաքեալն Քրիստոսի և աստուածաբան աւետարանիչն Յովհաննէս Հոռի ԺԷ և Սեպտեմբերի ԻԶ ։

[B * Ննջումն Յովհաննու առաքելոյ և աստուածաբան աւետարանչի աշակերտին Քրիստոսի ։ * B p. 163 b.

Յետ Փոխման՝ ամենասրբուհւոյ և միշտ կուսին և ամենօրհնեալ աստուածածնին Մարիամու, Յովհաննէս առաքեալն զոր սիրէր Յիսուս՝ հրաման առ գնալ յԵփեսոս և քարոզել զբանն Աստուծոյ ։ Եւ ի նաւաբեկութիւն անկեալ հան զնա ալիք ծովուն յԵփեսոս, և եկեալ քարոզէր և ուսուցանէր զանուն Քրիստոսի ։

Ընթերցաւ սա զաւետարանն Մատթէոսի և զՄարկոսին և զՂուկասու, և զայն ընկալեալ գրեաց և ինքն ի ձեռն Պրոխորոսի աշակերտին իւրոյ աւետարան, զայն ինչ՝ զոր երեք աւետարանիչքն ոչ յիշատակեցին և ոչ գրեցին յաւետարանս իւրեանց ։ Սկսեալ յանսկզբնական ծննդենէ Բանին Աստուծոյ, ասելով. Ի սկզբանէ էր Բանն և Բանն էր առ Աստուած և Աստուած էր Բանն. վասն որոյ և աստուածաբան անուանեցաւ ։

dessus une plaque de pierre pour le couvrir. Les disciples retournèrent à la ville pour annoncer * aux frères : Notre maître Jean s'est endormi. Quelques-uns parmi les frères s'étant rendus à l'endroit, ouvrirent la tombe et n'y trouvèrent que les pantoufles seules; ils n'y trouvèrent point le corps, car Dieu l'avait transporté comme il lui avait plu. * A fol. 47 r° a.

L'apôtre du Christ et l'évangéliste théologien Jean reposa le 17 Hori, le 26 Septembre.

[B * Dormition de Jean l'apôtre et l'évangéliste théologien, disciple du Christ. * B p. 163 b.

Après l'Assomption de la très sainte et toujours vierge, Marie, mère de Dieu, bénie par tous, l'apôtre Jean, que Jésus aimait, reçut l'ordre de se rendre à Éphèse et d'y prêcher la parole de Dieu. Ayant subi un naufrage, il fut transporté par les flots de la mer à Éphèse, y entra, prêcha et enseigna le nom du Christ.

Il lut les évangiles de Matthieu, de Marc et de Luc, et les ayant acceptés, il écrivit lui aussi, par l'entremise de Prochoros son disciple, un évangile, y relatant tout ce que les trois évangélistes n'avaient point mentionné et écrit dans leurs évangiles. Il le commença par la naissance, sans commencement, du Verbe de Dieu, en disant : *Au commencement était le Verbe, et le Verbe était auprès de Dieu, et le Verbe était Dieu* [1]. C'est pourquoi il fut appelé le théologien.

1. Jean, I, 1.

Եւ ապա եղեւ վասն նորա առ Դոմետիանոս արքայն Հռոմայ եւ հրամայեաց եւ աքսորեցին զնա ի Պատմոս կղզին, յորում ետես զաստուածային եւ զահագին տեսիլն, եւ զդեւս Արտեմեայ կռոցն հալածեաց յամենայն կղզւոյն, եւ քառասուն հազար մարդիկ մոլորեալ ի խաբէութենէ կռոցն, արս եւ կանայս, դարձոյց ի հաւատն Քրիստոսի :

Եւ յորժամ մեռաւ անօրէն իշխանն Դոմետիանոս՝ դարձաւ սուրբ աւետարանիչն Յովհաննէս ի Պատմոս կղզւոյ անտի եւ եկն յԵփեսոս, եւ աղաչեցին զնա երթալ ի գաւառս հեթանոսաց, եւ չոգաւ : Եւ էր գաւառ յորում եպիսկոպոս կացուցանէր. եւ էր՝ յորում եկեղեցի շինէր. եւ էր՝ յորում ձեռնադրութիւնս միոյ իրիք ի կարգաց եկեղեցւոյ առնէր, վասն որոյ Հոգին սուրբ ցուցանէր նմա : Բայց եկն նա ի քաղաք մի որ բացագոյն էր սակաւ մի, եւ հանգոյց զեղբարս ամենայն իրօք :

Եւ հանդերձ այսու ամենայնիւ ետես նա զերիտասարդն որ զօրաւորագոյն էր մարմնով եւ գեղեցիկ տեսլեամբ եւ եռայր հոգւով իւրով : Եւ նայեցաւ յեպիսկոպոսն որ անդ կայր՝ եւ ասէ ցնա. Զսա քեզ յանձն առնեմ, բազում փութով պնդութեամբ յանդիման եկեղեցւոյն Քրիստոսի որ վկայէ : Իսկ նա առընկալաւ եւ խոստացաւ բազում ինչ, եւ դարձեալ զնոյն խօսէր եւ վկայէր, եւ յետ այսր գնաց յԵփեսոս : Եւ եպիսկոպոսն յարեաց առ ինքն զերիտասարդն որ տուաւ նմա, եւ զթայր ի վերայ նորա եւ կերակրէր զնա, եւ զգուշանայր վասն նորա, ապա եւ կնիք ետ նմա, եւ ապա անփոյթ

On le dénonça à Domitien, l'empereur de Rome, qui ordonna de l'exiler à l'île de Patmos, où il eut la divine et effrayante vision, et chassa de l'île entière les démons de l'idole Artémis; il convertit à la foi du Christ quarante mille personnes, hommes et femmes, qui se trouvaient dans l'erreur de l'idolâtrie.

Lorsque Domitien, le prince impie, mourut, le saint évangéliste Jean retourna de l'île de Patmos et vint à Éphèse; on le pria de se rendre dans les régions des païens et il s'y rendit. Dans certaines provinces il établit des évêques; dans d'autres il construisit des églises; dans d'autres il conféra l'ordination d'un des ordres de l'église, selon que l'Esprit saint l'inspirait. Il arriva dans une ville un peu éloignée et pourvut à tous les besoins des frères.

Il y rencontra un jeune homme, fort de sa personne, beau de visage, plein de zèle, qu'il conduisit à l'évêque de l'endroit en lui disant : Je te le recommande chaleureusement, en présence de l'église du Christ qui en est témoin. Celui-ci s'en chargea avec de nombreuses promesses. Jean lui réitéra ses propos et son témoignage et se rendit ensuite à Éphèse. L'évêque prit chez lui le jeune homme qui lui avait été confié, prit soin de lui, le nourrit, eut toute la sollicitude pour lui et lui donna le sceau (du baptême ou de la con-

արար ի * բազում հոգաբարձութեանէն եւ ի պահելոյ անտի, իբրեւ թէ պահապան կատարեալ կացոյց նմա զկնիք Տեառն : * B p. 164 a.

Իսկ երիտասարդն իբրեւ առ ընդարձակութիւն՝ եկին յարեցան ի նա ընկերք իւր, դատարկք եւ վաւաշոտք, որք ընկղմեալ էին ի սովորութիւն չարեաց. եւ նախ զառաջինն տանէին զնա ի ճաշս մեծամեծս, եւ ապա յետոյ ելանէին ի գիշերի մերկապերծ առնէին զմարդիկն եւ առնէին զերիտասարդն ընդ իւրեանս, եւ դարձեալ հրապուրէին զնա գործել որպէս նոքայն. եւ որ ինչ մեծ է քան զայս : Իսկ նա առ սակաւ սակաւ կրթէր եւ ընտելանէր իրացն՝ ի ձեռն զօրութեան բնութեանն. ապա եւ ապստամբեալ եւ իբրեւ ձի թերավարժ եւ խիստ որ բերանովն սանձակոտոր առնէ, ի հարթ ճանապարհէ մեծապէս զանձն իւր ի խորխորատ ընկենոյր :

Իսկ իբրեւ եհատ զյոյս կենաց իւրոց զոր ունէր առ Աստուած սպառապուռ, ոչ եթէ փոքր ինչ խորհէր նա զոր գործէր՝ այլ որ ինչ մեծ էր քան զամենայն. քանզի միանգամ կորուսեալ եւ ինքն, հրապուրէր զնոսա լեալ իբրեւ զընկերս իւր, առ զնոսա այնուհետեւ եւ արար զնոսա գունդս աւազակաց, եւ համարձակ յայտնապէս աւազակապետ եղեւ, եւ գնայր բռնութեամբ սպանող չար եւ պիղծ :

Բայց անցին ժամանակք ինչ եւ եղեն պատճառք, եւ կոչեցին զՅովհաննէս ի քաղաքն յայն : Եւ իբրեւ ուղղեաց զիրսն վասն որոյ եկեալն էր, ասէ ցեպիսկոպոսն .

firmation?). Plus tard il ralentit * sa sollicitude empressée et sa surveillance, croyant lui avoir, par le sceau du Seigneur, donné une sauvegarde complète. * B p. 164 a.

Le jeune homme, lorsqu'il eut pris de la liberté, se vit bientôt entouré de compagnons oisifs et dissolus, qui étaient plongés dans de mauvaises habitudes, qui tout d'abord l'emmenèrent à de grands festins et ensuite sortirent la nuit pour dévaliser les gens, emmenant avec eux le jeune homme, et l'engagèrent ensuite à faire comme eux. Mais ce qui est pis encore, il s'habitua peu à peu et se familiarisa avec ces choses, par l'entraînement de sa nature, finit par se révolter, semblable à un cheval non encore dressé et fougueux qui veut mordre et briser son mors. Il quitta la vraie voie et se précipita, de toute sa personne, dans un affreux abîme.

Lorsqu'il eut complètement perdu l'espoir de sauver sa vie qu'il avait en Dieu, il ne réfléchit plus du tout à ce qu'il faisait, et ce qui est pis encore, c'est qu'une fois perdu, il se mit au rang de ses compagnons, les rattacha à sa personne et en fit une bande de brigands, devint ouvertement et audacieusement un chef de brigands et se conduisit comme un assassin cruel, mauvais et infâme.

Il se passa quelque temps, et pour une raison quelconque on fit venir Jean dans cette ville. Lorsqu'il eut réglé les affaires pour lesquelles il était venu, il dit à l'évêque : Rends-nous le dépôt que moi et le Christ nous

Տուր մեզ զաւանդն զայն՝ զոր ես եւ Քրիստոս տուաք ցքեզ վկայութեամբ առաջի եկեղեցւոյս այսորիկ յորում դուդ կաս ։

Իսկ նա զառաջինն զարմացաւ թէ արծաթ զոր ոչ է առեալ՝ զրպարտի. եւ ոչ հաւատալ կարէր նա այն ինչ որ չէր առ նմա, եւ ոչ երկմտել կարէր նա վասն Յովհաննու ։ Եւ նա ասէ ցնա. Զանձն երիտասարդին խնդրեմ ։ Հոգւոց հանեալ եպիսկոպոսին լայր դառնապէս եւ ասէ. Տէր, նա մեռաւ * զմեղացն մահ ։ Եւ ասէ ցնա. Զիա՞րդ եւ կամ ո՞րպէս ։ Եւ ասէ. Զի եղ ի նմա այս չար եւ պիղծ՝ եւ եղեւ աւազակ, եւ այժմ փոխանակ եկեղեցւոյ ի լերինս շրջի այլովք հանդերձ որ նմանք են նմա ։

* B
p. 164 b.

Եւ նա ձեռն արկանէր զպարեգօտիւք իւրովք, եւ անդէն պատառեաց, եւ հոգւոց ելանելով կոծէր զերեսս իւր եւ ասէր. Ո՜հ բարիոք պահապանն զոր թողի ես անձին երիտասարդին ։ Վաղվաղակի ձի ածէք ինձ եւ այր առաջնորդ ճանապարհ ցուցանելոյ ։ Եւ առ նա այնուհետեւ յեկեղեցւոյ անտի եւ գնաց ։

Եւ իբրեւ եհաս նա ի տեղին յայն, կալան զնա պահապանքն որ յաւազակացն. իսկ նա ոչ փախչելով եւ ոչ հրաժարելով հրաժարեաց, այլ աղաղակէր եւ ասէր եթէ. Վասն այսորիկ իսկ եկեալ եմ ես, այլ տարայք զիս առ վարդապետն ձեր ։

Իսկ երիտասարդն այն առժամն իբրեւ վառեալ զինու իւրով կայր մնայր, եւ իբրեւ մերձեցաւ եւ ծանեաւ նա զՅովհաննէս՝ զամօթի հարաւ եւ փախեաւ ։ Իսկ Յով-

t'avons remis avec notre témoignage, en présence de cette église où tu te trouves.

Celui-ci fut tout d'abord surpris de se voir calomnié pour de l'argent qu'il n'avait point reçu, ne pouvant croire posséder ce qu'il ne possédait pas; en même temps il ne pouvait pas douter de Jean. Celui-ci lui dit : Je réclame la personne du jeune homme. Alors l'évêque, avec un gros soupir, se mit à verser de chaudes larmes et répondit : Seigneur, il a succombé * à la mort du péché. Jean lui dit : Comment et de quelle manière? Il répondit : Il a été possédé par le démon méchant et impur, est devenu brigand, et aujourd'hui au lieu d'être dans l'église, il parcourt les montagnes avec d'autres gens semblables à lui.

* B
p. 164 b.

Jean saisit aussitôt sa tunique et la déchira, et presque hors de lui-même frappa sa figure en disant : Oh! le bon gardien, que j'ai attaché à la personne du jeune homme. Amenez-moi vite un cheval et un guide pour me montrer le chemin. Il les prit à l'église et partit.

Lorsqu'il fut arrivé à l'endroit, les gardiens des brigands l'arrêtèrent; mais il ne prit pas la fuite et ne céda point, il s'écria et dit : Je suis venu exactement pour cela, conduisez-moi auprès de votre maître.

Le jeune homme se tint aussitôt prêt, tout armé, pour le recevoir, mais lorsque Jean se fut approché et qu'il le reconnut, il en eut honte et prit

հաննէս զհետ մտեալ յամենայն զօրութենէ իւրմէ մոռանայր զծերութիւնն իւր, եւ աղաղակէր ասելով. Զի՞ փախուցեալ ես դու որդեակ իմ, երկի՞ր դու ի ծերունի հօրէ ալի քումմէ, ողորմեա՛ ինձ որդեակ եւ մի՛ երկնչիր՝ զի կայ եւս քեզ յոյս կենաց։ Ես տաց պատասխանի փոխանակ քո Քրիստոսի, եւ եթէ մեռանել իցէ փոխանակ ընդ քո՝ ուրախութեամբ եւ ցնծութեամբ համբերից, զոր օրինակ եւ Տէր մեր փոխանակ մեր։ Փոխանակ ընդ քո՝ զիմ անձն տայցեմ. կա՛ց մնաց լռիկ եւ հաւատա՛ ինձ. Քրիստոս առաքեաց զիս։

Իսկ նա իբրեւ լուաւ զառաջինն կայր գլխարկեալ եւ ի խոնարհ նայէր. եւ ապա յետ այսորիկ ընկէց զզէնս իւր ի բաց, եւ իբրեւ դողացեալ զահի հարեալ լայր դառնապէս։ Իսկ իբրեւ մերձեցաւ առ առաքեալն եւ գիրկս արկ նմա, պատասխանի առնէր երիտասարդն զանձնէ իւրմէ որչափ եւ կարէր * բազում լալով եւ հոգւոց ելանելով, եւ երկրորդ անգամ զանձն իւր արտասուօք թանայր յոյժ։ * B p. 165 a.

Եւ սուրբ առաքեալն երաշխաւոր լինէր յայսմիկ եւ երդնոյր նմա եթէ. Թողութիւն խնդրեմ ի Փրկչէն մերմէ եւ քաւեսցիս դու։ Եւ բուռն հարկանէր զաջոյ նորա եւ դնէր ի վերայ աչաց իւրոց եւ համբուրէր զնա, իբրու զի թէ սրբեցաւ նա ի ձեռն ապաշխարութեան։ Եւ ա՛ռ վարեաց զնա եւ ած յեկեղեցին, եւ ստէպ ստէպ աղօթս մատուցանէր նա փոխանակ նորա, եւ հանապազորդ պահօք վաստակէր եւ ջանայր ընդ նմա, եւ ազգի ազգի վայելուչ բանիւք մխիթարէր զմիտս նորա, եւ մինչեւ եւտ զնա ի ձեռս

la fuite. Jean, oubliant sa vieillesse, le poursuivit de toutes ses forces, en lui criant : Pourquoi prends-tu la fuite, mon fils. Aie égards pour ton père âgé, aie pitié de moi, mon fils, et ne crains rien, car il y a encore de l'espoir pour ta vie. C'est moi qui répondrai pour toi au Christ, et s'il faut même mourir pour toi, je l'accepterai avec joie et bonheur, comme notre Seigneur l'a fait pour nous. Je donnerai ma personne pour la tienne; arrête-toi un moment, et crois-moi, c'est le Christ qui m'envoie.

A ces mots, le jeune homme s'arrêta tout d'abord la tête baissée, regardant à terre; ensuite il jeta au loin ses armes et comme pris d'un tremblement, il eut peur et se mit à pleurer à chaudes larmes. Lorsqu'il se fut approché de l'apôtre, il le prit dans ses bras et lui parla de tout ce qui concernait sa personne * avec force larmes et sanglots, et pour la seconde fois inonda de larmes toute sa personne. * B p. 165 a.

Le saint apôtre se porta garant et lui jura : Je demanderai pardon à notre Sauveur et tu seras pardonné. Et il prit sa main droite, la posa sur ses yeux, et lui donna le baiser, comme voulant le sanctifier par la pénitence. Il l'emmena ensuite à cheval avec lui et le conduisit à l'église, où il offrit souvent ses prières pour lui, s'efforça de jeûner tous les jours avec lui, se mortifia avec lui et réconforta son esprit par de nombreuses bonnes paroles appropriées, et ne s'éloigna de là qu'après l'avoir rendu à l'église. Il offrit

եկեղեցւոյն՝ ոչ գիտաց ումեք : Եւ ետ օրինակ ցուցանել ճշմարիտ ապաշխարութեանն, և գիտութիւն մեծ վերստին ծննդեանն և յաղթութիւն ի յարութեանն որ երեւելոց է :

Այս պատմութիւն Կղեմենտոս որ եդաք՝ վասն օգտի լսողացն որ լսեն, բայց մեք յառաջելոյս ընթացցուք բան :

Սուրբ և երանելի առաքեալն Քրիստոսի Յովհաննէս՝ իբրև եղև ամաց իննսուն և ինն, յետ եօթանասուն և եօթն ամաց չարչարանացն Քրիստոսի, երևեցաւ նմա ի տեսլեանն Քրիստոս ամենայն առաքելովքն սրբովք և ասէ . Արի եկ սիրելի իմ առ իս, զի ժամանակ է քեզ տանելոյ և ճաշակելոյ ընդ եղբարս քո ի սեղան իմ, և ուրախանալ ընդ ամենայն աշակերտսն ընկերս քո : Եւ մինչդեռ կամէր Յովհաննէս ընթանալ առ նա, ասէ ցնա Տէր . Յաւուր կիւրակէի յարութեան իմոյ եկեսցես առ իս յետ եօթն աւուր, և զայս ասացեալ համբարձաւ յերկինս :

Եւ յետ կատարման աւուրցն՝ ի յերեկոյի սուրբ կիւրակէի աւուրն կոչեցեալ զբազմութիւն եղբարցն ժողովեաց յեկեղեցին, և խրատեաց զնոսա բանիւ վարդապետութեամբ, և հսկեաց և աղօթեաց և ուսուցեալ զնոսա յորդորելով և քաջալերելով ի

* B p. 165 b. հաւատսն Տեառն մինչև ցերրորդ ժամն : Եւ * մատուցեալ զաստուածային պատարագն՝ հաղորդեցաւ և հաղորդեաց զեղբարսն : Եւ ապա մեկնեալ ի նոցանէ աղօթեաց ընդ երկար, և փառաւորեաց գոհութեամբ զՔրիստոս : Եւ ասէ ցեղբարսն . Եղբա՛րք իմ սիրելիք և ժառանգակիցք և հաղորդք թագաւորութեանն որ յերկինս, ծանիրո՛ւք զՏէր

ainsi l'exemple de la vraie pénitence pour faire bien connaître la seconde naissance et la victoire de la résurrection future.

Cette histoire que Clément raconte, a été reproduite ici, pour l'édification de ceux qui l'écouteront; et maintenant revenons à ce qui regarde l'apôtre.

Le saint et bienheureux apôtre du Christ, Jean, arrivé à l'âge de quatre-vingt-dix-neuf ans, soixante-dix-sept ans après la passion du Christ, reçut en une vision la visite du Christ accompagné de tous les saints apôtres, qui lui dit : Lève-toi, mon bien-aimé, et viens à moi, car il est temps qu'on te conduise pour prendre part à ma table et t'y réjouir avec tous les disciples, tes collègues. Et tandis que Jean se disposait à accourir vers Lui, le Seigneur lui dit : Le jour de Dimanche, jour de ma Résurrection, après sept jours, tu viendras à moi. Et ce disant, Il monta au ciel.

Lorsque ces jours se furent accomplis, le soir du saint Dimanche, Jean fit venir la multitude des frères, les convoqua à l'église et les exhorta par les paroles de sa doctrine; il veilla et pria, leur donna ses instructions en les exhortant et les encourageant dans la foi du Seigneur, jusqu'à la troisième

* B p. 165 b. heure. * Il offrit le divin sacrifice, communia et donna la communion aux frères. Ensuite il prit congé d'eux et se mit à prier longuement et glorifia le Christ avec actions de grâces. Et il dit aux frères : Mes chers frères, cohéritiers et participants du royaume des cieux, reconnaissez notre Seigneur

մեր Յիսուս Քրիստոս եւ զզօրութիւն նորա եւ զսքանչելիս, եւ զնշանսն եւ զտուրսն, նոյնպէս եւ զուսումն զոր շնորհեաց ձեզ. արդ պահեսջիք զհրամանս նորա, զի ես այսուհետեւ արժանի եղէ կոչման նորա ։

Եւ ելեալ արտաքոյ քաղաքին հուպ լերինն, մօտ ի շիրիմ ինչ եղբօր միոյ, հրամայեաց բրել զերկիրն, եւ մերկացեալ զհանդերձսն տարածէր իբրեւ զանկողին ինչ անդէն ի բրածին, եւ միայն նափորտամբն կացեալ աղօթէր եւ խրատէր զեղբարսն ։ Եւ իբրեւ ետ չորեքկուսի բրել իբրեւ ոտնաչափս քառասուն արտաքոյ եկեղեցւոյն, եւ իջեալ անդ տարածեաց զձեռս իւր եւ աղօթէր ասելով. Փառք քեզ Տէր, որ արժանի արարեր զիս կոչման ընթրեաց քոց, եւ այժմ Տէր ի բոլոր սրտէ փափագէի քեզ եւ ցանկայի տեսանել զերեսս քո, եւ իբր ի գերեզմանէ յարեայ զի անուշահոտութիւն քո զյաւիտենական կարօտութիւնն ետ ինձ. բարբառ քո քաղցր է ինձ առաւել քան զխորիսխ մեղու եւ ձայն քո քան զբարբառ բոլոր հրեշտակաց ։ Եւ ես աղաչեցի զքաղցրութիւն քո զի եկից առ քեզ, եւ դու հրամայեցեր ինձ քարոզել զահաւոր անուն քո եւ բազմացուցանել զհօտ քո, եւ զմարմին իմ պահեցեր յամենայն պղծութենէ, եւ զհոգի իմ լուսաւորեցեր սիրով քո ։ Նաեւ ոչ ի յաքսորսն թողեր զծառայս քո, այլ դարձուցեալ զիս եդեր ի բերան իմ զբան ճշմարտութեան քո, զի ծանուցից զբան բերանոյ քո զոր լուայ ականջօք իմովք եւ զսքանչելիսն զոր ականատես եղէ աչօք իմովք ։ Եւ այժմ

Jésus-Christ et sa puissance, ses miracles, ses prodiges, ses dons ainsi que la doctrine qu'il vous a léguée. Observez donc ses ordres, car il a daigné m'appeler maintenant.

Et s'étant rendu hors de la ville, près de la montagne, près du tombeau d'un frère, il ordonna de creuser la terre, et se dépouillant de ses vêtements, il les étendit comme pour en faire un lit dans la fosse, et s'y tenant vêtu d'un manteau seul, il pria et exhorta les frères. Lorsqu'il eut fait creuser en carré, à une distance de quarante pieds hors de l'église, il y descendit, éleva ses mains et pria en disant : Gloire à toi, Seigneur, qui m'as rendu digne d'être invité à ta cène, et maintenant, Seigneur, je désire et aspire de tout mon cœur à voir ton visage. Je ressuscite comme d'un tombeau, car ton parfum m'a donné l'aspiration éternelle vers toi. Ta parole m'est plus douce que le pain de miel [1] et ta voix plus que le langage de tous les anges. J'ai prié ta douceur de me laisser venir à toi, et tu m'as ordonné de prêcher ton nom terrible et de multiplier ton troupeau ; tu as préservé mon corps de toute souillure et tu as illuminé mon âme de ton amour. Tu n'as pas laissé ton serviteur dans l'exil, mais tu l'en as fait revenir, tu as mis dans ma bouche la parole [2] de ta vérité, pour que je fasse connaître la parole de ta bouche que j'ai entendue de mes oreilles et les miracles dont j'ai été témoin de mes propres yeux. Et maintenant, Sei-

1. Ps. xviii (xix), 11. — 2. Jérémie, i, 9.

* B p. 166 a. Տէր՝ յանձն առնեմ քեզ զորդեակս քո զոր վերստին ծնար * աւազանաւն, եւ զիս ընկալ ընդ եղբարսն իմ, եւ բաց ինձ զդուռն կենաց, եւ իշխանք խաւարի մերժեսցին յինէն, եւ ոչ եկեսցեն առ իս ոտք ամբարտաւանից, եւ ձեռք օտարաց մի մերձեսցին յիս, այլ ընկալ զիս ի փառս քո զոր պատրաստեալ ես սիրելեաց քոց : Դու ճշմարիտ Որդի Աստուծոյ, որ ընդ Հօր քո եւ սուրբ Հոգւոյդ կենդանի ես եւ թագաւորես յաւիտեանս յաւիտենից : Եւ ժողովուրդն ասացեալ զամէնն :

Եւ ընկողմանեալ նա ի խորափիտն, մեկնեցան եղբարքն եւ տեսին անդէն սիւն լուսոյ ի վերայ նորին առաքելոյն իբրեւ ժամ մի պայծառ՝ այնչափ զի ոչ ոք կարէր հայել : Եւ իբրեւ վերացաւ լոյսն՝ ընթացեալ աշակերտաց նորա ի գերեզմանն ոչ գտին զմարմին նորա· վասն որոյ կարծեցին թէ յարուցեալ իսկ է ի մեռելոց ըստ նմանութեան Տեառն իւրոյ եւ Տիրամօրն : Եւ յարկս բնակութեան շինեցին եւ յօրինեցին զայն տեղի եւ աղօթարանս. յորմէ բազում բժշկութիւնք լինին հիւանդաց եւ ախտաժետաց եւ այսահարաց որք ապաւինին ի տապան սրբոյն :

Հանգեաւ սուրբ առաքեալն Քրիստոսի եւ աւետարանիչն՝ Սեպտեմբերի ԻԶ եւ Հոռի ԺԷ :]

* B p. 166 a. gneur, je te recommande tes enfants, que tu * as réengendrés par les fonts baptismaux, accepte-moi avec mes frères et ouvre-moi la porte de la vie; que les princes des ténèbres s'éloignent de moi, que les pieds des orgueilleux ne viennent pas jusqu'à moi [1], et que les mains des étrangers ne s'approchent pas de moi, mais reçois-moi dans ta gloire que tu as préparée à tes bien-aimés, toi, vrai Fils de Dieu, qui es vivant avec ton Père et le Saint-Esprit, et qui règnes dans les siècles des siècles. Les assistants répondirent : Amen.

Il se coucha dans la fosse profonde. Les frères s'éloignèrent et aperçurent aussitôt une colonne de lumière, sur l'apôtre même, qui dura une heure et d'un tel éclat que personne ne pouvait la supporter. Et lorsque la lumière fut montée et eut disparu, les disciples accoururent au tombeau mais n'y trouvèrent plus son corps; c'est pourquoi ils crurent qu'il avait déjà ressuscité de parmi les morts, à l'exemple de son Maître et de la mère du Seigneur. Ils construisirent sur le lieu une maison d'habitation et en firent un lieu de prière, où s'opèrent de nombreuses guérisons sur les malades, les infirmes et les possédés qui ont recours au tombeau du saint.

Le saint apôtre et évangéliste du Christ reposa le 26 Septembre, le 17 Hori.]

1. Ps. xxxv (xxxvi), 12.

Հոռի ԺԸ եւ Սեպտեմբերի ԻԷ ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Կալիստրատոսի եւ ընկերացն ։

Երանելին Կալիստրատոս էր ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի ամբարիշտ արքային Հռոմայ, եւ որպէս զքրիստոնեայ մատնեցաւ ի ձեռս Պերսինդինոսի ստրատելատի ։ Եւ կացեալ առաջի՝ համարձակութեամբ խոստովանեցաւ զՔրիստոս ։ Եւ մերկացուցին զնա եւ տարածեցին ի վերայ մանր ալացեալ խեցոյ եւ կապեցին զոտս նորա եւ քարշեցին ի վերայ խեցոյն. եւ հեղաւ արիւնն յերկիր, եւ արկին ընդ բերան * ջուր մինչեւ ուռաւ որովայնն ։ Եւ ապա արգելին զնա ի խորգ եւ կապեցին զբերան խորգին եւ կապարեայ մատանեաւ կնքեցին եւ ընկեցին ի ծովն ։ * A fol. 4 r° b.

Եւ ալիք ծովուն տարեալ զխորգն կացուցին ի վերայ վիմի ։ Եւ սուրբն կանգնեալ խորգումն աղօթեաց առ Աստուած եւ հերձաւ խորգն եւ ել Կալիստրատոս անվնաս ։ Եւ երթեալք երկու դելփինք բարձին զնա ի վերայ ուսոց իւրեանց եւ հանին ի ցամաք ։

Եւ տեսեալ զնա քառասուն եւ ինն զօրականք՝ անկան յոտս երանելւոյն, եւ հաւա-

1 Վկայաբանութիւն ... ընկերացն] Վկայութիւն սուրբ վկային Կալիստրատոսի եւ քառասուն եւ ինն ընկերաց իւրոց B || 3 Երանելի] վկայն Քրիստոսի *add.* B — արքային] ի քաղաքէն *add.* B || 5 խոստովանեցաւ] քարոզեաց B || 8 եւ կապեցին զբերան խորգին *om.* B || 10-13 Եւ ալիք ... ի ցամաք] Եւ նա ի քրձի անդ աղօթս մատուցանէր առ Տէր ։ Եւ խնամօքն Աստուծոյ քուրձն զիպեալ ի կիրճս վիմաց պատառեցաւ, եւ ալիք ծովուն տարեալ հանին զնա ի ցամաք B.

18 HORI, **27 Septembre**.

Martyre de saint Calistrate et de ses compagnons.

Le bienheureux Calistrate vivait aux jours de Dioclétien, l'empereur de Rome, l'impie, et en tant que chrétien il fut dénoncé au stratélate Persentinos. Mis en sa présence, il confessa avec hardiesse le Christ. On lui enleva ses vêtements, on l'étendit sur du verre brisé fin, on lui lia les pieds et on le traîna sur le verre, son sang coula à terre et on lui versa de l'eau dans la bouche * jusqu'à ce que son ventre en devînt enflé. Ensuite on l'enferma dans un sac, on lia l'ouverture du sac, on la scella d'un sceau en plomb et on le jeta à la mer. * A fol. 4 r° b.

Les vagues de la mer emportèrent le sac et le déposèrent sur une roche. Le saint se dressa dans le sac et pria Dieu. Le sac se déchira et Calistrate en sortit indemne. Deux dauphins vinrent le prendra sur leur dos et le déposèrent sur le rivage.

Quarante-neuf soldats témoins tombèrent aux pieds du bienheureux et

տացին ի Քրիստոս ։ Եւ լուեալ Պերսինդինոս ստրատելատն՝ տանջեաց բրովք զմարմինս նոցա եւ արկ ի բանդ ընդ սրբոյն Կալիստրատոսի ։

Իսկ սուրբ վկայն Քրիստոսի սկսաւ պատմել նոցա զմարդեղութենէն Քրիստոսի եւ վասն մահուան մարդկային բնութեան եւ թէ որպէս արժանաւորին արդարքն բարեաց, եւ քաղցր հրեշտակք առանեն զհոգիս իւրեանց եւ փառօք վերացուցանեն յերկրպագութիւն Քրիստոսի եւ ցուցանեն զդրախտն զոր յետ յարութեանն ի մեռելոց ժառանգելոց են եւ վայելեն տեսութեամբ մինչեւ ի գալուստն Քրիստոսի յուսով ուրախանան ։

Նոյնպէս եւ հոգիք մեղաւորաց երթան եւ նոքա յերկրպագութիւն Քրիստոսի եւ A fol. 47 v° a. դաժան հրեշտակք տանին * զնոսա եւ ցուցանեն նոցա զպատրաստեալ գեհեն հրոյն եւ այնպէս մեղաւորաց հոգիքն ակն ունելով տանջանացն մինչ ի գալուստն Քրիստոսի տրտմութեամբ վարանին ։ Եւ եթէ ոք մեռելոց յիշատակ կատարէ, զպատարագն մատուցանէ վասն նոցա եւ ողորմութիւն առնէ առ աղքատս, յոյժ ներումն թողութեան գտցեն մեռեալ մեղաւորացն հոգիքն, միայն թէ ճշմարիտ հաւատով ի Քրիստոս ննջեցին ։ Եւ որպէս Քրիստոս մեռաւ եւ յարեաւ, նոյնպէս եւ մեք յառնեմք ի գալստեան նորա ։ Եւ մարդ մեղաւոր մինչդեռ կենդանի է, եւ զղջանայ եւ դառնայ

1 բրովք] բրօք B || 2 արկ] էարկ B — Կալիստրատոսի] Կալիստրատեայ B || 3-p. 329 l. 5 Իսկ սուրբ վկայն ... ճշմարիտս] Իսկ սուրբ վկայն Քրիստոսի աստուածախօս քարոզութեամբ ուսուցանէր նոցա ի հին եւ ի նոր կտակարանաց, սկսեալ յարարչութենէ աշխարհի մինչեւ ցմիւսանգամ գալուստն Քրիստոսի, եւ պատմէր նոցա զբանս աստուածայինս, եւ հաստատէր զնոսա ի հաւատս ճշմարիտս B.

crurent au Christ. Le stratélate Persentinos, l'ayant appris, fit torturer leurs corps à coups de gros bâtons et les fit jeter en prison avec saint Calistrate.

Le saint martyr du Christ se mit à les entretenir de l'Incarnation du Christ, de la mort de la nature humaine, de la manière dont les justes se rendent dignes des bienfaits et comment les doux anges viennent recueillir leur âme et l'emportent au ciel avec gloire à l'adoration du Christ, pour leur montrer le paradis, qu'après la résurrection des morts ils devront posséder, et de la vue duquel ils devront jouir jusqu'à l'avènement du Christ en s'en réjouissant par l'espérance.

De même les âmes des pécheurs, elles aussi, se rendent à l'adoration du * A fol. 47 v° a. Christ, mais les anges cruels * les emportent pour leur montrer l'enfer de feu qui leur est préparé. C'est ainsi que les âmes des pécheurs attendent les tourments jusqu'à la venue du Christ et sont torturées par la tristesse. Et si quelqu'un célèbre la mémoire des morts, offre le divin sacrifice pour eux, et donne de l'aumône aux pauvres, alors les âmes des pécheurs morts obtiennent facilement le pardon, pourvu qu'elles soient décédées dans le Christ avec une vraie foi. Et comme le Christ est mort et est ressuscité, de même nous ressusciterons à son avènement. Si l'homme pécheur se repent

ի մեղաց իւրոց եւ ապաշխարէ, Աստուած զմեղս նորա ոչ յիշէ այլ թողութեան արժանաւորէ զնա եւ ընդ արդարսն դասաւորէ ։

Եւ այլ բազում վարդապետութեամբ խօսեցաւ ընդ նոսա եւ պատմեաց նոցա զբանս աստուածայինս, որք ի կատարեալ վկայութիւն նոցա գրեալ են. եւ հաստատեաց զնոսա ի հաւատս ճշմարիտս ։

Եւ ապա հրամայեաց ստրատելատն զնոսա առաջի կացուցանել. եւ բազում ողոքանօք եւ սպառնալեօք խրատ տայր, եւ նեղէր ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն ։ Եւ նոքա ոչ հաւանեցան ողոքանացն եւ ոչ երկեան ի սպառնալեացն ։

Եւ հրամայեաց * եւ կապեցին զձեռս եւ զոտս նոցա եւ արկին ի լիճ ինչ ջրոյ, որ էր գուբ մի խոր եւ մեծ ։ Եւ աղաչեաց սուրբն Կալիստրատոս զԱստուած զի լինիցի ջուրք գբին նոցա ի մկրտութիւն ։ Եւ առժամայն լուծան կապանքն եւ ելին ի ջրոյն պայծառացեալք որպէս թէ սպիտակ ինչ զգեցեալք՝ քառասուն եւ ինն վկայքն եւ սուրբն Կալիստրատոս պսակ ունելով ի գլուխն ։ Եւ եղեւ ձայն երկնից եւ ասէ. Քաջալերեաց Կալիստրատէ, քաջալերեսցին եւ բանաւոր հօտքս զի ես ընդ քեզ եմ. եկայք եւ հանգերուք ի գոգն Աբրահամու ։ * A fol. 47 v° b.

6 առաջի] իւր *add.* B | 9 ինչ *om.* B | 10 լինիցի] լիցի B || 11 գբին] գբոյն B — մկրտութիւն] եւ զօրութեամբն Քրիստոսի *add.* B || 12 վկայքն] Քրիստոսի *add.* B — 12-15 եւ սուրբն ... Աբրահամու *om.* B.

de son vivant, et fuit les péchés et en fait pénitence, Dieu ne se souvient plus de ses péchés, et le rend digne du pardon et le classe parmi les justes.

Il leur donna encore beaucoup d'autres instructions et leur cita les paroles divines, ainsi qu'elles sont écrites dans leur martyrologe complet, et les confirma dans la vraie foi.

Le stratélate ordonna ensuite de les faire venir en sa présence; il leur parla avec beaucoup de douceur et de menaces, et les pressait de renier le Christ et de sacrifier aux idoles. Ils ne se laissèrent pas persuader par les douces paroles et ne montrèrent aucune crainte des menaces.

Alors il ordonna * de leur lier les mains et les pieds et de les jeter dans un étang d'eau, qui était une fosse profonde et large. Saint Calistrate pria Dieu afin que l'eau de la fosse leur servît de baptême. Aussitôt les liens se défirent et les quarante-neuf martyrs avec saint Calistrate sortirent de l'eau, resplendissants comme s'ils s'étaient vêtus de blanc et ayant une couronne sur la tête. Une voix du ciel se fit entendre qui leur dit : Prends courage, Calistrate, et que ton troupeau d'êtres raisonnables prenne courage, car je suis avec toi. Venez et reposez-vous dans le sein d'Abraham. * A fol. 47 v° b.

Եւ նոյնժամայն եղեւ շարժումն մեծ եւ անկան բագինք բաղանեացն եւ հաւատացին ի զօրականացն այլ եւս հարիւր երեսուն եւ հինգ արք ։ Եւ արկին զամենեսեան ի բանդ ։ Եւ ընդ առաւօտն հատին զքառասուն եւ ինն վկայիցն զգլուխսն եւ թաղեցին զնոսա այլ հարիւր երեսուն եւ հինգ զօրականք որ յետոյ հաւատացին ։ Նոյնպէս հատին եւ զսրբոյն Կալիստրատոսի զգլուխն ։

Իսկ զօրականք գտին գրեալ զսրբոյն Կալիստրատեայ զկտակն եւ զվարդապետութիւնն եւ եդին ընդ նմա ի վկայութիւն սրբոյն ։

Կատարեցաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի Կալիստրատոս եւ քառասուն եւ ինն ընկերօքն Սեպտեմբերի ԻԷ ։

* A fol. 48 r° a. * Յայսմ աւուր մարտիրոսացաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի Մառինոս, այր իմաստուն եւ հանճարեղ եւ պայծառացեալ հաւատով ։

[B Յիշատակ է սուրբ եւ սքանչելագործ վկայիցն Ագրիպպեայ եւ Լաւրենտիոսի, եւ երկոտասան հազար զօրացն, որք են բարեխօս վասն մեր ։]

1 նոյնժամայն] առժամայն B || 2 արք] զօրական B || 3 վկայիցն] Քրիստոսի *add.* B || 4 որ] որք B || 8 ընկերօքն] զօրականքն B || 9 Սեպտեմբերի ԻԷ] եւ Հոռի ԺԸ *add.* B || 11 հաւատով] հաւատովք B.

Il se produisit aussitôt un grand tremblement de terre et les idoles des thermes s'écroulèrent. Cent trente-cinq autres hommes parmi les soldats se convertirent. On les jeta tous en prison, et au matin on trancha la tête aux quarante-neuf martyrs. Les autres cent trente-cinq soldats, qui s'étaient convertis après, les inhumèrent. On trancha également la tête à saint Calistrate.

Les soldats trouvèrent le testament et la doctrine de saint Calistrate par écrit et l'enterrèrent avec lui, pour servir de témoignage au saint.

Le saint martyr du Christ Calistrate mourut avec ses quarante-neuf compagnons le 27 septembre.

* A fol. 48 r° a. * En ce jour mourut le saint martyr du Christ, Marinus, homme sage et de talent et resplendissant de foi [1].

[B Commémoration des saints martyrs thaumaturges Agrippa et Laurent et des douze mille soldats, qui intercèdent pour nous.]

1. Comme il y a plusieurs martyrs de ce nom, il serait difficile de constater duquel il s'agit. M. de S.

Հոռի ԺԹ եւ Սեպտեմբերի ԻԸ ։ Վկայաբանութիւն սրբուհւոյն Եպիքուրայ ։

Յաւուրս կռապաշտ արքային Դիոկղետիանոսի, աղախինն Քրիստոսի Եպիքուրա, էր քրիստոնեայ եւ երկիւղած յԱստուծոյ, ի Հռոմ քաղաքին ։ Եւ մատնեցին զնա առ Կեսարոս եպարքոսն ։ Եւ կացեալ առաջի խոստովանեցաւ զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս հաւատովք ։

Եւ հրամայեաց եպարքոսն եւ կախեցին զնա մերկ զփայտէ եւ քերեցին զմարմին նորա երկաթի քերչօք ։ Եւ յաղօթել երանելւոյն Եպիքուրայ, վէմն որ ի ներքոյ ոտիցն էր բղխեաց ջուր յոյժ ։ Եւ ապա իջուցին ի փայտէն եւ կապարեայ կռանաւ հարին զթիկունսն ուժգին չորք արք, եւ առժամայն մեռան չորեքկինն ։

Եւ խորհուրդ արարեալ եպարքոսնին ընդ աթոռակիցն իւր Դամեղոս՝ հատին վճիռ կորուսանել զաղախինն Քրիստոսի սրով եւ հրով ։ Եւ տարեալ զնա ի տեղի կատարմանն՝ աղօթեաց առ Աստուած, եւ ի կատարման աղօթիցն հատին զգլուխ նորա եւ ընկեցին զմարմինն ի հուր ։

Եւ ոմն մի քրիստոնեայ անուն Փիլիքս, տուեալ ինչս՝ * խնդրեաց զմարմին երա- * A fol. 48 rº b.

1 Վկայաբանութիւն սրբուհւոյ Եպիքուրայ] Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբուհւոյ վկային Եպիկուրայ B || 2 Եպիքուրա] Եպիկուրեա B || 3 ի Հռոմ] ի Հռոմայ B || 4 խոստովանեցաւ] համարձակ *add.* B || 5 հաւատովք] հաւատով B || 7-8 Եւ յաղօթելն ... ջուր յոյժ *om.* B || 8 կռանաւ] կռանով B || 9 եւ առժամայն մեռան չորեքկինն *om.* B || 10 Դամեղոս] Գամեղոս B || 12 ի կատարման] ի կատարել B || 14 քրիստոնեայ] ի քրիստոնէից B — զմար-մին] զոսկերս B.

19 hori, 28 Septembre.

Martyre de sainte Épicharis.

Aux jours de l'empereur Dioclétien, l'idolâtre, vivait dans la ville de Rome la servante du Christ Épicharis, chrétienne et craignant Dieu. On la dénonça à l'éparque Césarius. Mise en sa présence, elle confessa avec foi notre Seigneur Jésus-Christ.

L'éparque ordonna de la suspendre nue à un poteau et de lui déchirer le corps avec des onglets de fer. Pendant que la bienheureuse Épicharis priait, la pierre qui se trouvait au-dessous de ses pieds fit jaillir de l'eau en abondance. On la descendit ensuite du poteau et quatre hommes lui frappèrent sur le dos avec des marteaux de plomb. Les quatre hommes moururent aussitôt.

L'éparque tint conseil avec son collègue Damélus et ils décidèrent de faire disparaître la servante du Christ par le glaive et le feu. On la conduisit à l'endroit du supplice. Elle pria Dieu, et à la fin de la prière on lui trancha la tête et on jeta son corps au feu.

Un chrétien nommé Félix donna une somme et * réclama le corps de la * A fol. 48 rº b.

նելոյն. եւ երթեալ ի հնոցն զմնացեալ նշխարսն եւ զհողն ժողովեաց եւ մեծաւ պատուով եդ ի մաքուր տեղւոջ ։

Կատարեցաւ սրբուհի վկայն Քրիստոսի Եպիքուրեա՝ Սեպտեմբերի ԻԸ ։

Յայսմ աւուր տօն է Շմաւոնի ազգականին Տեառն ։

Սա որդի էր Կղէոպայ, եղբօրն Յովսէփու, որ այրն անուանեցաւ Մարիամու աստուածածնին ։ Եւ յորժամ ծերացաւ եւ եղեւ հարիւր եւ քսան ամաց, մատնեցին զնա որ Հրէայքն էին ի ձեռն Տրայանոսի արքային. եւ տանջեցին զնա յոյժ ։ Եւ յետոյ գթացեալ յաղագս ծերունոյն՝ թոյլ ետ, եւ խաղաղութեամբ փոխեցաւ յանանցնական կեանսն ։

Բայց ասի զմանէ յայլ պատմութիւնս գրոց եթէ մահու խաչի կատարեցաւ ։

Հոռի Ի եւ Սեպտեմբերի ԻԹ ։ Տօն է Եղիշէի առաքելոյն՝ աշակերտի Թադէոսի առաքելոյն ։

Սուրբն Եղիշէ աշակերտ էր մեծին Թադէոսի առաքելոյն, եւ յետ կատարման

1 ժողովեաց] ժողովեալ B || 3 Եպիքուրեա] Եպիկուրեա B — ԻԸ] եւ Հոռի ԺԹ *add.* B || 4 Տեառն] Քրիստոսի որդւոյ Կղէովպայ B || 5-6 Սա ... աստուածածնին] Սուրբն Շմաւոն ազգականն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ՝ որդի էր Կղէովպայ, եղբօրն Յովսեփայ Աստուածահօրն ։ Սա երկուս եղբարս ունէր՝ զՍիմոն եւ զՅուդաս B || 7 որ Հրէայքն] որք ի Հրէիցն B — յետոյ] արքայն *add.* B || 8 ծերունոյն] ծերոյն B — ետ] նմա *add.* B — յանանցնական] յանանց B || 10 Բայց ... կատարեցաւ *om.* B.

bienheureuse; il se rendit à la fournaise, recueillit les restes avec de la terre, et les déposa avec grand honneur dans un endroit pur.

La sainte martyre du Christ Épicharis mourut le 28 Septembre.

En ce jour, fête de Siméon parent du Seigneur.

C'était le fils de Cléophas, frère de Joseph, qui fut appelé l'époux de Marie, mère de Dieu. Lorsqu'il devint vieillard, arrivé à l'âge de cent vingt ans, les Juifs qui s'y trouvaient le dénoncèrent à l'empereur Trajan. On le tortura beaucoup. Ensuite l'empereur eut pitié de sa grande vieillesse et le remit en liberté. Il trépassa paisiblement à la vie immortelle.

On dit aussi de lui, dans d'autres livres d'histoire, qu'il subit la mort sur la croix.

20 hori, 29 Septembre.

Fête de l'apôtre Élisée, disciple de l'apôtre Thaddée.

Saint Élisée était le disciple du grand apôtre Thaddée. Après que ce dernier

նորա ի Հայս՝ գնաց յԵրուսաղէմ առ Յակոբոս եղբայր Տեառն, եւ ի նմանէ եպիսկոպոս ձեռնադրեալ՝ եկն յաշխարհն արեւելից քարոզութեամբ եւ եհաս յԱղուանս :

Եւ մտեալ ի Չող քաղաքն որ է պահակն Ճորայ, քարոզեաց եւ անդ. եւ սակաւք հաւատացին եւ մկրտեցան եւ թողեալք զազգականս իւրեանց * գնացին զհետ Եղիշէի : * A fol. 48 v° a. Եւ զհետ եղեալ ազգականաց նոցա հասին, եւ բռնադատէին զնոսա ուրանալ զՔրիստոս եւ դառնալ զկնի նոցա, եւ կիսոյն ոչ հաւանեալ դառնալ՝ սպանին զնոսա, եւ կէսքն դարձան զկնի ազգականացն :

Իսկ սուրբն Եղիշէ եկեալ յաշխարհն Աղուանից ի գեօղն որ կոչի Գիս եւ անդ շինեաց եկեղեցի եւ մկրտեաց զհաւատացեալսն : Եւ արար անդ ձեռնադրութիւն եւ էջ ի դաշտակն Զարդունի եւ ի ճանապարհին սպանին զնա բարբարոսքն վասն Քրիստոսի հաւատոցն :

Եւ յետ բազում ժամանակաց բարեպաշտ արքայն Աղուանից Վաչագան, ի համբաւոյ լուեալ եթէ անդ ընկեցին զսուրբն Եղիշէ, հրամայեաց արտաքս հանել զամենայն ոսկերսն որ էին ի ջրհորի անդ եւ դիզեցին կոյտս կոյտս, եւ ոչ կարէին գիտել զնշխարս առաքելոյն : Եւ արարեալ ի տեղւոջն զգիշերապաշտօն եւ խնդրել յԱստուծոյ յայտնել զնշխարս նորա :

Եւ ընդ առաւօտն ի ծագել լուսոյն՝ շնչեաց հողմն սաստիկ յոյժ եւ ցրուեաց զամենայն ոսկերսն յերեսս դաշտին, եւ մնաց միայն առաքելոյն՝ թուով ամենայն անդամոցն :

fut mort en Arménie, il se rendit à Jérusalem, auprès de Jacques, le frère du Seigneur, et sacré par lui évêque, il retourna dans les contrées orientales pour y prêcher, et arriva dans le pays des Albanais.

Il entra dans la ville de Tchol, qui est la garde du Tchora, et y prêcha; mais peu de gens s'y convertirent et se firent baptiser, et quittant leurs parents * suivirent Élisée. * A fol. 48 v° a. Ceux qui leur étaient apparentés les poursuivirent, les rejoignirent, et les obligèrent à renier le Christ et à retourner avec eux. La moitié des gens n'ayant pas accepté de revenir, furent tués; l'autre moitié retournèrent avec les parents.

Saint Élisée arriva au pays des Albanais, au village dit Gis, y construisit une église et y baptisa les fidèles. Il y fit une ordination et descendit dans la petite plaine de Zardouni. En route les barbares le tuèrent pour la foi du Christ.

Longtemps après, le pieux roi des Albanais, Vatchagan, ayant appris par la renommée qu'on avait jeté saint Élisée dans un puits en cet endroit, ordonna de retirer tous les ossements qui s'y trouvaient; on en fit des tas, mais on ne put savoir quels étaient les restes de l'apôtre. Le roi fit faire à l'endroit l'office de nuit, et prier Dieu de révéler les restes.

Le matin, au lever du jour, un vent violent se mit à souffler et dispersa tous les ossements sur la surface de la plaine; il n'y resta que ceux de

Եւ ուրախացեալ արքային Վաչագան եւ զօրն զայն տօն մեծ կատարեաց յանուն սրբոյն Եղիշէի որ օր ԻԹ Սեպտեմբերի ։ * Եւ ուրախ արար զամենեսեան առատ ռոճկօք եւ բաշխեաց եպիսկոպոսացն ի նշխարաց սրբոյն եւ զայն կնքեաց արքունական մատանեաւն եւ զհետն շրջեցոյց ։

* A fol. 48 v° b.

Եւ սենեկապետ արքային շինեաց սիւն մեծ ի վերայ ջրհորին եւ նա կրօնաւորեցաւ մինչեւ յօր մահուան իւրոյ ։

Եւ յետոյ եդաւ նշխարք սրբոյն ի վանքն որ կոչի Չրվտիկ, յորում տեղւոջ բազում բժշկութիւնք լինին ։

Յայսմ աւուր վարք եւ վկայութիւն երջանիկ հօրն մերոյ սրբոյն Քարիտոնի ։

Պարկեշտ եւ երանելի այրս այս Քարիտոն՝ էր ի ժամանակս Տրայանոսի կռապաշտ արքային, ի քաղաքին յԻկոնիոյ ։ Եւ ծանուցին վասն նորա բդեշխին եւ տարեալ կացուցին առաջի նորա. եւ բազում աստուածային բանիւք յաստուածաշունչ գրոց խօսեցաւ, եւ յայտնապէս խոստովանեցաւ զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած, իսկ զկուռս դեւս անշունչս եւ անմռունչս անուանեաց ։ Եւ բարկացեալ բդեշխին՝ հրամայեաց եւ մերկ տարածեցին ի վերայ երկրի, եւ հարին չորք արք ուժգին եւ այնչափ տանջեցին մինչեւ անխօս լինել երանելւոյն եւ բարձին զնա կիսամահ՝ արկին ի բանդ ։

l'apôtre, avec le nombre complet de tous ses membres. Le roi Vatchagan, heureux, fit célébrer ce jour-là une grande fête, au nom de saint Élisée, le 29 Septembre. * Il rendit heureux tout le monde par de généreuses largesses. Il distribua aux évêques une partie des restes du saint, et scella le restant de son anneau royal et le transporta à sa suite.

* A fol. 48 v° b.

Le chambellan du roi fit ériger une grande colonne sur le puits et vécut en moine jusqu'au jour de sa mort.

Les restes du saint furent à la suite déposés au couvent appelé Tchervetik, où ils accomplissent de nombreuses guérisons.

En ce jour, vie et martyre de notre bienheureux père Chariton [1].

Cet homme modeste et bienheureux, Chariton, vivait aux jours de l'empereur Trajan, l'idolâtre, dans la ville d'Iconie. On le dénonça au proconsul, et on le mit en sa présence. Il lui parla longuement en se servant de beaucoup de textes divins des Écritures inspirées de Dieu, et confessa ouvertement le Christ, vrai Dieu, et appela les idoles des démons inanimés et sans paroles. Le proconsul, irrité, ordonna de l'étendre nu sur le sol, et quatre hommes le frappèrent vigoureusement et le torturèrent à tel point que le bienheureux perdit la parole. On le transporta à moitié mort en prison.

1. Célébré le 28 Septembre dans l'église grecque par un office poétique. M. de S.

Եւ յետ աւուրց յորժամ սակաւ զօրութիւն եկն եւ կարողացաւ խօսել տարան առաջի, * եւ ոչ կարացին փոխել զբնութիւն սրբոյն յաստուածպաշտութենէն եւ զոհել կռոցն : Խանձողեցին զմարմինն եւ արկին ի բանդն : * B p. 168 b.

Եղեւ մեռանել Աւրեղիանոսի արքային՝ եւ դադարեաց հալածումն քրիստոնէիցն, եւ ամենայն կապեալքն 'որ ի բանդս արձակեցան, թողին եւ զերանելի վկայն Քրիստոսի զՔարիտոն : Եւ ելեալ ի բանդէն գնաց յԵրուսաղէմ, եւ կամեցաւ գնալ յանապատն Եղիայի եւ Յովհաննու՝ նմանող լինել վարուց նոցա մինչեւ ի սպառ :

Եւ մինչդեռ երթայր ընդ պողոտայն՝ անկաւ ի ձեռս աւազակաց, եւ կապանօք տարան զնա ի դադարս իւրեանց, եւ արկին յարգելանս, եւ ինքեանք ելին գալ ճանապարհորդս որսալ : Եւ օձ մի թունաւոր ելեալ յայրէ անտի՝ եւ ի սափորն յորում գինին էր նոցա թափեաց զթոյնս իւր, եւ դարձեալ եմուտ յորջն անդ իւրում : Եւ յորժամ դարձան աւազակքն, կերան կերակուրս եւ արբին անչափ զգինին, եւ նոյնժամայն սատակեալ մեռան ի մահաբեր թունից օձին ամենեքեան :

Եւ արձակեալ սրբոյն ի կապանացն հաճեցաւ յայրն յայն բնակել, եւ արար զտեղին վանք, շինեաց եկեղեցի եւ անուանեաց զնա Փարոս : Եւ զինչս աւազակացն բաշխեաց յաղքատս եւ ի վանորայս :

Եւ զբազումս ի հեթանոսաց եւ ի հրէից վարդապետութեամբն իւրով դարձոյց ի

* առաջի] desinit A.

Quelques jours après, lorsque les forces lui revinrent et qu'il put parler, on le conduisit en présence du proconsul * qui ne réussit pas à changer la conviction du saint, à lui faire abandonner le culte de Dieu et à sacrifier aux idoles. Alors on lui fit des brûlures sur le corps et on le jeta en prison. * B p. 168 b.

L'empereur Aurélien vint à mourir et la persécution des chrétiens prit fin, et tous les détenus dans les prisons furent mis en liberté; le bienheureux martyr du Christ Chariton fut aussi relâché. Il sortit de prison, se rendit à Jérusalem, et voulut se retirer dans le désert d'Élie et de Jean pour imiter leur vie jusqu'à la fin de ses jours.

Pendant qu'il poursuivait son chemin, il tomba entre les mains de bandits, qui le lièrent et l'emmenèrent dans leur retraite et l'y tinrent enfermé; puis ils repartirent pour dévaliser d'autres voyageurs. Un serpent venimeux, sorti de la caverne, pénétra dans la cruche qui contenait leur vin, y déversa son poison et rentra dans son trou. A leur retour, les brigands se mirent à manger et à boire le vin sans mesure, et ils moururent tous aussitôt par le poison mortel du serpent.

Le saint, délivré des liens, se plut à habiter cette caverne, et fit de cet endroit un couvent, y érigea une église et la nomma Pharos. Il distribua les biens des brigands aux pauvres et aux couvents.

Il convertit par sa doctrine nombre de païens et de Juifs au christia-

քրիստոնէութիւն, եւ մկրտեաց եւ արար կրօնաւորս ի Փարոս վանսն ։ Այս եղեւ ի ժամանակս Մակարի Երուսաղեմի պատրիարքին՝ որ էր մի ի գլխաւորաց առաջին ժողովոյն Նիկիոյ ։

* B p. 169 a. Եւ երանելին Քարիտոն՝ յոյժ ողորմած * էր եւ օտարընկալ եւ աղքատասէր, անբարկացող, գթած առ եղբարս, հեզ, հանդարտ, ամենեցուն ընդունող, եւ լցեալ ամենայն բարութեամբ ։ Եւ աղօթիւք իւրովք բժշկէր զամենայն ցաւագնեալս եւ զհիւանդս. հալածէր եւ զդեւս ի մարդկանէ, եւ յամենայն տեղեաց ։

Եւ ի բազմամբոխ ժողովրդենէն որ գային առ նա ձանձրացաւ երանելին, քանզի յոյժ փառաւորեցաւ անուն նորա յերկրի ։ Եւ գնացեալ անտի եկն ի սահմանս Երիքովի, եւ գտեալ այր մի բնակեցաւ անդ, կերակրելով վայրի բանջարովք, եւ անհանգիստ զպաշտօն իւր մատուցանէր, արարեալ եւ զայն եւս վանս միաբանակեցաց, զոր յետոյ երանելին Եղպիդիոս մեծացոյց յոյժ ։

Եւ ելեալ անտի գնաց ի տեղի մի որ կոչի Ուրթէկոն. եւ զայն վանս արարեալ ժողովեաց բազում կրօնաւորս, եւ անուանեաց զնա Սուկան ։ Եւ փոխեցաւ անտի եւ գնաց ի բարձրագոյն այր մի՝ ընդ որ սանդղօք ելանէր եւ իջանէր. եւ անդ բնակեցաւ բազում ժամանակս եւ փայլեցաւ նշանագործութեամբ ։

Եւ յորժամ գիտաց նախախնամութեամբն Աստուծոյ մերձեալ զօր վախճանին իւրոյ՝ գնաց ի Փարոս վանսն, եւ ժողովեաց զայլ եւս երկուց վանաց զառաջնորդսն եւ զկրօ-

nisme, les baptisa et en fit des moines du couvent Pharos. Cela eut lieu aux jours du patriarche de Jérusalem Macaire, qui fut l'un des principaux personnages du premier concile de Nicée.

* B p. 169 a. Le bienheureux Chariton était très charitable, * hospitalier et ami des pauvres, sans colère, compatissant vis-à-vis des frères, paisible, d'un accueil facile pour tous, rempli de toutes les bontés. Par ses prières, il guérissait tous les infirmes et les malades; il chassait aussi les démons des hommes et de tous les endroits.

Le bienheureux se sentit gêné par la multitude des gens qui venaient à lui, car son nom eut un grand retentissement dans le pays. Aussi il s'éloigna de là et vint dans la contrée de Jéricho, où il trouva une grotte et l'habita, ne se nourrissant que de légumes sauvages. Il y célébra incessamment ses offices, et y construisit également un couvent de moines, que plus tard le bienheureux Elpidius agrandit considérablement.

De là il se rendit à un endroit nommé Urthégon, il en fit un couvent, y rassembla de nombreux moines et le nomma Soukas. Il partit de là et se rendit dans une grotte beaucoup plus élevée, à laquelle il montait et en descendait par une échelle; il y demeura longtemps et y brilla par des miracles qu'il accomplissait.

Et lorsqu'il reconnut par la providence de Dieu que le jour de sa mort approchait, il se rendit au couvent Pharos, y convoqua les higoumènes

նաւորսն, ետ նոցա ձեռնագրով զկարգ եւ զկանոն կրօնաւորութեան ։ Եւ պատուիրեաց նոցա զգոյշ կալ եւ հաստատուն յուղղափառ հաւատս, վասն զի դարձեալ արիանոսք զօրանան, ասէ, եւ նորոգի պիղծ հերձուած նոցա, եւ հալածումն լինի ուղղափառաց ։ Որ եղեւ իսկ յամս Կոստանդեայ թագաւորին՝ որդւոյ սրբոյն Կոստանդիանոսի թագաւորին ։ Եւ ողջունեալ զամենեսին հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս՝ Սեպտեմբերի ԻԹ եւ Հոռի Ի ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն Դադայ՝ որդւոյ թագաւորին Պարսից Սապուհոսի, եւ քեռն նորա * Կասդուայ, եւ Գովդելաայ, եւ այլոց ընդ նոսա, եւ միւսոյ Գովդելաայ, * B p. 169 b.
որք խաչիւ կատարեցան ի Պարսիկս ։

Տօն է ի Հայք՝ Եղիշէի առաքելոյ, եւ աշակերտի նորա ընդ նմա ։

Սուրբ առաքեալն Եղիշէ՝ աշակերտ էր Թադէոսի առաքելոյն, եւ յետ կատարմանն նորա ի Հայս՝ գնաց յԵրուսաղէմ առ Յակոբոս եղբայր Տեառն, եւ ի նմանէ եպիսկոպոս ձեռնադրեալ, եւ հրամանաւ նորա գնաց յԱրեւելս, եւ քարոզեաց զբանն Աստուծոյ լուսաւորելով զբազումս ։

Եւ անդանօր յոլովս չարչարելով ընկալաւ զմարտիրոսութիւն, ընկեցեալ ի խոր յոյժ գբի միում լի թունաւոր զեռնօք ընդ այլ բազում չարագործս, ընկեցին եւ զաշակերտն իւր ընդ նմա ։

et les moines des deux autres couvents, et leur remit, écrits de sa main, les règles et les statuts de la vie religieuse. Il leur recommanda de veiller et de demeurer fidèles à la foi orthodoxe, car, disait-il, les Ariens reprendront puissance et leur hérésie impure se renouvellera, qui amènera la persécution des orthodoxes. Ce qui arriva, en effet, aux jours de l'empereur Constance, fils du saint empereur Constantin. Après leur avoir donné à tous le baiser, il reposa en paix dans le Christ, le 29 Septembre, le 20 Hori.

En ce jour, martyre de saint Dadas, fils du roi des Perses Sapor, et de sa sœur * Kasdoa et de Govdelaas et d'autres avec eux, ainsi que de * B p. 169 b.
l'autre Govdelaas, qui moururent sur la croix en Perse [1].

Fête en Arménie de l'apôtre Élisée et de son disciple avec lui.

Le saint apôtre Élisée était le disciple de l'apôtre Thaddée. Après la mort de ce dernier en Arménie, il se rendit à Jérusalem auprès de Jacques, frère du Seigneur, fut sacré par lui évêque et sur son ordre partit pour l'Orient et y prêcha la parole de Dieu, illuminant nombre de gens.

Il y subit de nombreuses tortures et obtint le martyre, après avoir été jeté dans une fosse très profonde, remplie de reptiles venimeux, avec d'autres nombreux criminels. On y jeta également son disciple avec lui.

1. Célébrés le même jour dans les synaxaires grecs. Le compilateur arménien paraît avoir confondu les choses. Dadas n'est pas indiqué comme fils du roi, mais Govdelaas, et Kasdoa est désignée comme sa fille. Encore n'y a-t-il pas deux Govdelaas, mais une Kasdoas et un Govdelaas. M. de S.

Եւ յետ ժամանակաց յորժամ ծաղկեցաւ քրիստոնէութիւնն ի ժամանակս բարեպաշտ արքային Աղուանից Վաչագանայ՝ յայտնեցան սուրբ նշխարք նորա ։ Քանզի նոյն քրիստոսասէր թագաւորն խնդիր արարեալ մարմնոյ առաքելոյն եւ լուսաւորչին արեւելից Եղիշէի, որ առաջին նա փայլեցոյց ի կողմանս յայսոսիկ զլոյս աստուածգիտութեան, ձեռնադրելով ուխտաւորս եւ յառաջացուցանելով զամենայն կարգս եկեղեցւոյ ։

Եւ յետ բազում ժամանակաց լուաւ ի համբաւոյ բարեպաշտ արքայն Վաչագան եթէ ի գուբ ընկեցին զսուրբն Եղիշէ, եւ հրամայեաց արտաքս հանել զոսկերսն որ էին անդ ։ Եւ զի խառնեալ էին նշխարք երանելւոյն ընդ այլոց չարագործացն ոսկերսն, տրտմէին թագաւորն եւ որք ընդ նմա յոյժ, եւ աղաչէին զԱստուած զի յայտնեսցէ նոցա ։

Եւ առժամայն ել հողմ սաստիկ եւ ցրուեաց զամենայն ոսկերսն, եւ եթող միայն զառաքելոյն եւ զնորին աշակերտին· զոր առեալ թագաւորն մեծաւ ուրախութեամբ եւ հաւատով՝ ամփոփեցին պատուով, եւ զօրն կատարեցին տօն մեծ յանուն սրբոյն Եղիշէի, որ օր քսան էր Հոռի ամսոյ, եւ Սեպտեմբերի ԻԹ ։

Եւ յետոյ եդաւ նշխարք սրբոյն ի վանքն որ կոչի Ջրվշտիկ, յորում տեղւոջ բազում բժշկութիւնք լինին ի փառս Աստուծոյ մերոյ ։

Plus tard, pendant que le christianisme florissait aux jours du pieux roi des Albanais Vatchagan, les saints restes furent découverts. Car ce même roi, ami du Christ, fit faire des recherches pour retrouver le corps de l'apôtre Élisée, l'illuminateur de l'Orient, qui fut le premier à faire briller dans ces régions la lumière de la science divine, en y ordonnant des clercs et y instituant tous les ordres de l'Église.

Longtemps après, le pieux roi Vatchagan ayant appris par la renommée qu'on avait jeté saint Élisée dans une fosse, ordonna d'en retirer les ossements qui s'y trouvaient. Mais comme les restes du bienheureux se trouvaient mêlés avec d'autres ossements de criminels, le roi et sa suite s'en trouvèrent grandement désolés et prièrent Dieu de les leur révéler.

Aussitôt un vent violent se leva qui dispersa tous les os, ne laissant sur place que ceux de l'apôtre et de son disciple, que le roi recueillit avec grande joie et foi, et grand honneur, et ils célébrèrent en ce jour-là une grande fête au nom de saint Élisée, le 20 du mois de Hori, le 29 Septembre.

Plus tard les restes du saint furent déposés au couvent nommé Tchervechtik, où s'opèrent de nombreuses guérisons pour la gloire de notre Dieu.

Հոռի ԻԱ եւ Սեպտեմբերի Լ։ Ամենաժողով եւ հռչակաւոր տօն եւ յիշատակ վարուց եւ հանգստեան մեծ խոստովանողին Քրիստոսի եւ առաքելոյն Հայոց սրբոյն Գրիգորի նախահօրն մերոյ եւ լուսաւորչին, առաջին հայրապետին Հայոց Մեծաց։

Յետ մահուանն Աղեկսանդրի Մակեդոնացւոյ՝ Արշակ քաջ յազգէն Պարթեւաց յինքն գրաւեաց զամենայն արեւելս ի ծառայիցն Աղեկսանդրի, եւ թագաւորեաց նոցա զօրութեամբ մեծաւ։

Սա՝ առաքեաց զՎաղարշակ թագաւորել Հայոց, եւ յայնմհետէ եղեւ մի ցեղոյ ընտանութիւն երկու թագաւորութիւնն։ Վասն որոյ եւ միշտ թագաւորն Հայոց երկրորդ էր տէրութեանն Պարսից, մինչեւ ի ժամանակս արքայիցն Հռովմայեցւոց Դեկոսի եւ Վաղերիանոսի։

Յայս աւուրս սպան զԱրտաւան արքայն Պարսից՝ Արտաշիր ոմն որդի Սասանայ։ Եւ լուեալ ազգական նորին որ յայնժամ թագաւորէր Հայոց՝ Խոսրով անուն, քինախնդիր եղեւ եւ աւար հարկանէր զերկիրն Պարսից, յորմէ նեղեալ յոյժ Արտաշիր՝ հնարէր իրք փրկութեան։

Եւ ոմն յազգէ առաջին արքայիցն՝ Անակ անուն, խոստացաւ նմա գնալ սիրոյ պատճառաւ եւ սպանանել զթագաւորն Հայոց։ Եւ մինչդեռ գայր ի Հայս՝ որպէս զփախըստական տամբ եւ ընտանեօք, պատահեաց նմա օթեվանս ի դաշտին Արտազ, ի տեղին

21 HORI, 30 Septembre.

Fête solennelle avec grand concours de fidèles et commémoration de la vie et du repos du grand confesseur du Christ et apôtre de l'Arménie, notre premier père et illuminateur Grégoire, premier patriarche de la Grande-Arménie.

Après la mort d'Alexandre le Macédonien, le brave Archak, de la race des Parthes, enleva tout l'Orient aux généraux d'Alexandre et y régna avec grande puissance.

Il envoya son frère Valarchak régner sur l'Arménie, et depuis lors il s'établit une affinité de race entre les deux royaumes. C'est pourquoi le roi d'Arménie était toujours le second dans l'empire des Perses, jusqu'aux jours des empereurs romains Dèce et Valérien.

A cette époque, un certain Artachir, fils de Sassan, tua le roi des Perses Artavan. Son parent, du nom de Khosrov, qui régnait alors en Arménie, l'ayant appris, en tira vengeance, et envahit le pays des Perses. Artavan fort embarrassé chercha un moyen de salut.

Un nommé Anak, de la famille des anciens rois, lui promit de se rendre, sous prétexte d'affection, auprès du roi d'Arménie et de le tuer. En route pour l'Arménie, comme fugitif, accompagné de toute sa famille et de ses parents, il lui arriva de faire halte dans la plaine d'Artaz, à l'endroit où se trouvaient

ուր էր ամփոփեալ նշխարք սուրբ առաքելոյն Թադէոսի, եւ անդ յղանալ ասի մօրն զսուրբ Գրիգոր, որ եւ ընկալաւ զնորին առաքելոյ շնորհս :

Իսկ Անակ եկեալ եւ յետ երկուց ամաց սպան զԽոսրով թագաւորն ի յորս երէոց զանխլաբար. Եւ ի լինելն * փախստական՝ զետահեղձ արարին զնա զօրք արքային :
* B p. 170 a.
Իսկ թագաւորն մինչդեռ կենդանի էր՝ հրամայեաց զամենայն ազգատոհմն նորա կոտորել զարս եւ զկանայս : Եւ էր դայեակ նորածին մանկանն կին մի հաւատացեալ ի Կապադովկեցւոց աշխարհէն Սոփի անուն, որ զթագուցեալ սանեակն առ եւ գնաց յիւր աշխարհն· եւ սնուցեալ զնա ըստ օրինի քրիստոնէութեան՝ մկրտեալ կոչեաց յանուանէն Գրիգորիոս :

Եւ լեալ պատանեակ՝ տայ յուսումն գրոց· եւ յորժամ յարբունս հասակի եկն ամուսնացոյց զնա որ ծնեալ երկուս որդիս : Եւ յետ երից ամաց ի բաց եկաց յամուսնութենէն, եւ գնաց ծառայել Տրդատայ, որդւոյ թագաւորին Հայոց Խոսրովու :

Քանզի յորժամ սպանաւ հայրն նորա՝ ըստ որում ասացաք, որդին Սասանայ Արտաշիր ասպատակեաց յաշխարհն Հայոց եւ կոտորեաց զընտանիս նորա : Իսկ զսա եւ զքոյր մի իւր՝ առեալ ոմանք փախստականք եղեն, ածեալ զմանկունս թագաւորին ի Կեսարիա : Եւ կատարեալ հասակաւ զինուորեցաւ Լիկիանոսի՝ որ էր փեսայ Դիոկղետիանոսի արքային : Առ սա եկեալ յարեցաւ Գրիգոր ծառայել նմա միամտութեամբ :

déposés les restes du saint apôtre Thaddée; et on dit que c'est là que la mère [c'est-à-dire la femme d'Anak] conçut saint Grégoire, qui reçut les mêmes grâces que cet apôtre.

Anak, arrivé, tua traîtreusement, deux années après, le roi Khosrow, dans une partie de chasse. Et tandis qu'il * prenait la fuite, les troupes du roi le
* B p. 170 a.
noyèrent dans le fleuve. Le roi, pendant qu'il était encore en vie, ordonna de massacrer toute sa famille, hommes et femmes. La nourrice du nouveau-né étant une femme chrétienne du pays de Cappadoce, du nom de Sophie, elle cacha son nourrisson, et l'emmena dans son pays, l'éleva d'après les principes du christianisme et lui donna le nom de Grégoire au baptême.

Devenu enfant, elle le donna à l'étude des lettres, et lorsqu'il fut arrivé à la puberté, elle le maria, et il eut deux fils. Trois ans après, il renonça à la vie conjugale, et alla se mettre au service de Terdat, fils du roi d'Arménie, Khosrow.

Car lorsque le père de celui-ci fut tué, comme nous venons de le dire, Artachir, fils de Sassan, envahit le pays d'Arménie et fit massacrer toute sa famille. Seuls, lui et une sœur à lui purent échapper, à l'aide de quelques personnes qui emmenèrent les enfants du roi à Césarée. Arrivé en âge, Terdat s'enrôla dans l'armée de Licinius, qui était le beau-frère de l'empereur Dioclétien. C'est auprès de lui que vint Grégoire, et il s'engagea à son service en toute sincérité.

Ընդ այն ժամանակն թագաւորն Գթաց՝ ընդդէմ եկաց Դիոկղետիանոսի թագաւորին Հռովմայ, եւ առաքեաց առ նա եւ ասէ. Երկոքեանս մարտիցուք ընդ միմեանս առանձինն, եւ մի՛ սպանցուք զզօրս մեր վայրապար, որ ոք յաղթեսցէ՝ տիրեսցէ յաղթահարելոյն :

Եւ ի խորհել վասն այսր Դիոկղետիանոսի ընդ իշխանսն, պատմէր Լիկիանէս զքաջութիւնն Տրդատայ իւրոյ զինուորին ի բազում տեղիս : Զոր ածեալ առաջի զգեցուցին նմա զարքունական ծիրանիսն, եւ եդին թագ եւ կերպարանեալ զնա կայսր՝ ածին յասպարէսն, եւ ձերբակալ արարեալ Տրդատայ զարքայն Գթաց՝ ած առ Դիոկղետիանոս :

Իսկ պատուեաց զնա* թագաւորն, եւ թագ կապեաց Տրդատայ, եւ զի լուեալ էր * B
եթէ որդի է Խոսրովու՝ յղեաց զնա ծանր զօրօք ի Հայս առնուլ զիւր հայրենի աշխարհ : p. 170 b.

Արդ յերկրորդ ամի թագաւորութեանն Դիոկղետիանոսի՝ նուաճեաց Տրդատ զամենայն աշխարհն Հայոց ընդ տէրութեամբ իւրով : Եւ յառաջին ամի իւրոյ իշխանութեանն եկն յԵկեղեաց գաւառ զոհս մատուցանել կռոցն Անահտայ : Եւ յետ զոհելոյն՝ հրաման ետ Գրիգորի ոստս ծառոց ընծայել ի պատիւ կնական պատկերին : Իսկ նա ոչ առ յանձն՝ դաւանելով զհաւատն Քրիստոսի : Եւ հրամայեաց ի բանդ տանել զերանելին : Եւ ի վաղիւն ածեալ առաջի ասէ. Ընդ յերկար ժամանակս ծառայեցեր ինձ եւ զայն ապախտ առնես, ոչ պաշտելով զաստուածսն իմ. բայց եթէ ոչ հաւանիս ինձ՝ մեծամեծ

A cette époque le roi des Goths s'opposa à l'empereur romain Dioclétien et lui envoya dire : Nous nous battrons ensemble, tous les deux seuls, pour ne pas faire mourir inutilement nos troupes. Celui qui sortira vainqueur, régnera sur celui qui aura été vaincu.

Tandis que Dioclétien tenait conseil avec ses princes, à ce sujet, Licinius lui fit part de la bravoure que son soldat Terdat avait témoignée en maints endroits. On le fit venir, on le revêtit de la pourpre royale, on lui posa la couronne, pour lui donner l'aspect de l'empereur, et on le conduisit à l'arène. Terdat s'empara du roi des Goths et l'emmena devant Dioclétien.

L'empereur combla * d'honneurs Terdat, le couronna, et ayant appris * B
qu'il était le fils de Khosrow, l'envoya à la tête d'une forte armée en Arménie p. 170 b.
pour réoccuper son pays natal.

Or, en la deuxième année du règne de Dioclétien, Terdat soumit à son autorité tout le pays d'Arménie. Et en la première année de son pouvoir, il vint dans la province d'Ékéliats pour y offrir des sacrifices à la déesse Anahit. Après avoir offert des sacrifices, il ordonna à Grégoire d'offrir des branches d'arbres en honneur de la statue féminine, ce que celui-ci n'accepta pas tout en professant la foi du Christ. Il ordonna alors de jeter en prison le bienheureux. Le lendemain, l'ayant fait venir en sa présence, il lui dit : Tu m'as servi pendant de longues années, et maintenant tu n'en tiens plus compte en n'adorant pas mes dieux; si tu n'y consens, je te ferai mourir par de

տանջանօք կատարեմ զքեզ ։ Եւ յանձն առ Գրիգոր զամենայն չարչարանսն որ վասն Քրիստոսի կրել ուրախութեամբ ․ Զի որք զկուռսն պաշտեն, ասէ, հաւասար են անմիտ անասնոց ։

Եւ նա կապել զնա թագաւորն ձեռս յետս եւ հարկանել՝ ունելով գայլ ի բերանն ։ Եւ ապա նա կախել շատաշեղս աղի ի վերայ նորա, եւ տալ զկողս կրծից նորա, եւ համբառնալ զնա ընդ պարանաւ յորմ ապարանիցն ․ եւ կեայր այնպէս արկեալ զհինգ օր ։

Եւ յետ այնորիկ լուծեալ զնա, եւ գտեալ անշարժ ի հաւատսն, նա կախել զմիոյ ոտանէն եւ բրօք գալարոյք հարկանել, եւ ծխել ի ներքոյ աղբ ․ եւ կեայր կախեալ զեօթն օր ։ Որ եւ աղօթս յերկար արար ի կախաղանին, զոր գրեցին նշանագիրքն եւ բերին ընթերցան առաջի թագաւորին ։

Եւ իջուցեալ եւ հարց եւ փորձ արարեալ՝ նա բերել կոճեղս փայտից եւ առնել ըստ ոլոքոյն խոյոյն ոտից, եւ պնդեցին զոտս անդր սաստիկ, մինչեւ արիւնն հոսէր ընդ ըղընկունսն ։

Ապա վարեցին բեւեռս երկաթիս ընդ ներբանսն, եւ շրջեցուցանէին զնա այսր անդր
* B եւ արիւնն ոռոգանէր զերկիրն ։ * Եւ ասէ Գրիգորիոս ․ Այս չարչարանօքս փրկէ զիս
p. 171 a. Քրիստոս ի յաւիտենական տրտմութենէն ։ Եւ ասէ թագաւորն ․ Ես զքեզ աստ տրտմե-

cruelles tortures. Grégoire accepta de subir avec joie tous les tourments pour le Christ, car, dit-il : *Ceux qui adorent les idoles sont à l'égal des bêtes qui sont privées d'intelligence*[1].

Le roi ordonna de lui lier les mains derrière le dos et de le frapper, après lui avoir bâillonné la bouche. Ensuite il fit charger sur lui des blocs de sel, fit mettre sa poitrine sous presse, et le fit suspendre avec des cordes aux murs du palais. Il resta dans cette position pendant cinq jours.

L'ayant fait délier ensuite, et l'ayant trouvé inébranlable dans sa foi, il le fit suspendre par un pied, le fit frapper avec des bâtons de branches vertes, et lui fit respirer les odeurs de fumier entassé sous lui; il resta ainsi suspendu pendant sept jours. Au cours de cette pendaison, il fit de longues prières que les scribes enregistrèrent et présentèrent en lecture au roi.

Celui-ci l'ayant fait descendre, le soumit à un interrogatoire; ensuite il fit apporter des troncs d'arbres dont il fit faire comme des formes de jambes et dans lesquelles on enserra fortement les pieds de Grégoire, jusqu'à lui faire jaillir le sang par les ongles.

On introduisit ensuite des clous de fer dans la plante des pieds, et on le
* B promena d'un endroit à l'autre; le sang arrosa le sol. * Grégoire dit : C'est
p. 171 a. par ces tortures que le Christ me délivrera de la tristesse éternelle. Le roi lui répondit : Moi je t'attriste ici-bas; toi, sois plus gai là-haut. Et il ajouta :

1. Ps. XLVIII [XLIX], 13 et 21.

ցուցանեմ՝ զու անդր ուրախ լեր : Եւ ասէ . Հանէք զդա կուռփս եւ բախեցէք զաման լալոյն : Եւ հարին զգլուխն անհնարին : Եւ ետ հրաման բերել աղ եւ բարկ քացախ, եւ եդեալ զգլուխն ի մամուլս, եւ եղեգնափողով արկին զայն ընդ քիթս նորա :

Եւ յետ այսր ետ բերել պարկ մի մեծ օղենի, եւ լցին զայն մոխրով հնոցի՝ եւ կապեցին ի գլուխ նորա թուլագոյն, զի ի տաւրեւաւ շնչոյն արբցէ զմոխիրն . եւ եկաց նովաւ աւուրս վեց :

Եւ տեսեալ զի մնայ եւս կենդանի, բարկացաւ յոյժ, եւ ասաց դնել ձագառ ի նստոյ տեղին նորա, եւ արկանել ջուր տկաւ յորովայն նորա :

Եւ ապա յարուցին եւ բերին տատասկ երկաթի՝ եւ արկին ի գետնի թանձր . եւ մերկացուցեալ զԳրիգոր թաղեցին ի տատասկն եւ շրջեցուցանէին՝ մինչեւ ծակոտեցաւ ամենայն մարմին նորա եւ ոչ մնաց տեղի ողջ :

Եւ ածեալ ի միւս օրն առաջի, զարմացաւ թագաւորն զի մնայ կենդանի : Եւ ետ դնել ի ծունկսն կապիճս երկաթիս եւ կախել ի նա ուռունս ստուարս, եւ կախեցին զի յօշեսցին ծունկքն ի մարմնոյն . որով եկաց կախեալ զերիս աւուրս : Իջուցին ապա եւ հալեալ կապար արկին զմարմնովն, եւ այրեալ խորովեցին զնա :

Եւ մինչդեռ զարմացեալ էր թագաւորն ընդ համբերութիւն սրբոյն, եւ խորհէր այլ եւս չարչարել զնա, ոմն ի նախարարացն ասաց թագաւորին թէ . Որդի է դա Անակայ

Donnez-lui des soufflets et frappez la source des larmes. On le frappa outre mesure sur la tête. Il ordonna ensuite d'apporter du sel et du vinaigre fort, qu'on introduisit, après lui avoir mis la tête sous presse, avec des tuyaux de roseaux dans les narines.

Après cela il fit apporter un grand sac de peau de mouton, qu'on remplit de cendre de four, et qu'on lia mollement à sa tête, afin que par la respiration il absorbât la cendre. Il passa ainsi six jours.

Voyant qu'il était encore en vie, le roi eut une grande colère. Il ordonna de lui poser un entonnoir dans l'anus et d'introduire de l'eau dans le ventre, à l'aide d'une outre.

On le releva ensuite, et on apporta des épines de fer qu'on étendit drues sur le sol, on mit à nu Grégoire et on l'enterra dans les épines, on le traîna de manière à ce que tout son corps fût troué et qu'il n'y eût pas une place indemne.

Le lendemain, l'ayant fait venir en sa présence, le roi fut surpris de le trouver encore en vie. Il lui fit mettre aux genoux des genouillères de fer, auxquelles on suspendit de gros marteaux afin que les genoux se détachassant du corps en lambeaux. Il resta ainsi suspendu pendant trois jours. On le descendit et on fit couler du plomb fondu sur le corps, qui le brûla et le grilla.

Tandis que le roi, étonné de la résignation du saint, cherchait quelque autre moyen pour le torturer davantage, un des satrapes dit au roi : C'est le

եւ մեք ոչ գիտէաք, եւ ոչ է արժանի կալոյ զի հայր դորա սպան զհայր քո Խոսրով, եւ Հայոց աշխարհն խաւար եած :

Իբրեւ զայս լուաւ Տրդատ՝ եա կապել զնա եւ տանել ի դղեակն Արտաշատ արկանել ի խոր վիրապ մի, յորում արկանէին զամենայն մահապարտս, * քանզի լցեալ էր նա օձիւք եւ թիւնաւոր զեռնօք : Եւ եղեւ նա անդ կենդանի շնորհօքն Քրիստոսի. եւ կին մի այրի հրամանաւ տեսլեանն, արկանէր նմա հաց օր ըստ օրէ :

* B p. 171 b.

Ապա յետ երեքտասան ամացն եղեւ գալուստ սրբոց Հռիփսիմեանցն, եւ վկայութիւն ի Հայոց աշխարհն ի նոյն թագաւորէն Տրդատայ, որպէս գրեալ է ի պատմութեան նոցունց :

Եւ յետ նահատակութեան սրբոցն, եւ ի խողն կերպարանս փոխել արքային, եւ ամենեցուն այսահարելոյ, տեսիլ երեւեցաւ քուեր թագաւորին՝ որում անուն էր Խոսրովիդուխտ. զի այր մի լուսաւոր ասէր ցնա թէ. Առաքեցէք յԱրտաշատ եւ ածէք զկապեալն Գրիգորիոս. եւ նա եկեալ բժշկեսցէ զձեզ : Եւ կրկնեաց զտեսիլն եւ հինգկնեաց :

Եւ ապա առաքեաց զոմն նախարար որում անուն էր Ոտայ անդր ի բերդն, եւ եկեալ այրն եկաց ի վերայ գբոյն, կախեաց զպարան եւ ձայնեաց ի ներքս. Գրիգորիոս, Գրիգորիոս, եթէ կեաս եւս՝ ել ի դուրս, զի Տէր Աստուած քո, նա հրամայեաց հանել զքեզ :

fils d'Anak, et nous l'ignorions. Il n'est pas digne de vivre, car c'est son père qui a tué ton père Khosrow, et a jeté ainsi le pays d'Arménie dans les ténèbres.

Lorsque Terdat l'eut appris, il le fit lier et conduire au château fort d'Artachat, pour le jeter dans un puits profond où l'on jetait tous les criminels; * ce puits était rempli de serpents et de reptiles venimeux. Il y demeura vivant par la grâce du Christ, et une veuve, qui en avait reçu l'ordre dans une vision, lui jetait du pain chaque jour.

* B p. 171 b.

Treize ans après, eut lieu l'arrivée de sainte Hripsimée et de ses compagnes dans le pays d'Arménie, et leur martyre, par ce même roi Terdat, ainsi qu'il est écrit dans leur histoire.

Après le martyre des saintes, lorsque le roi fut transformé en l'apparence d'un porc, et que tous furent possédés par le démon, la sœur du roi, dont le nom était Khosrowidoukht, eut une vision. Un homme resplendissant de lumière lui disait : Envoyez chercher à Artachat Grégoire le détenu et amenez-le, il viendra vous guérir. Cette vision se renouvela deux fois et cinq fois.

Elle envoya alors un satrape, dont le nom était Ota, au château fort. L'homme arriva, se pencha sur le bord du puits, fit descendre une corde, et cria au fond : Grégoire! Grégoire! si tu es encore en vie, sors dehors, car c'est ton Seigneur Dieu qui a commandé de t'en retirer.

Եւ շարժեաց զպարանն, եւ ելն ընդ նմին ի դուրս ։ Զոր տեսեալ խնդացին յոյժ, եւ զգեցուցեալ հանդերձս առեալ գնացին ի Վաղարշապատ քաղաք ։ Եւ թագաւորն եւ զօրքն մոլեգնեալ ելին ընդ առաջ նորա, եւ թագաւորն կայր ի մէջ նոցա ի կերպարանս վայրենի խոզի ։ Իսկ Գրիգորի ծունր եդեալ եւ աղօթեալ ի վերայ նոցա, ի զգաստութիւն դարձան եւ ողբային առաջի նորա ։

Եւ գնաց ի տեղւոջ մարմնոց վկայիցն կուսանաց, որոց ինն օր էր նահատակութեանն եւ կային ամբողջ ։ Առ եւ պատեաց զիւրաքանչիւրսն՝ իւրեանց զգեստովն, եւ տարաւ ի հնձանն ուր վանքն էր ։ Եւ ինքն անդ դադարեաց, եւ ընդ նմա ամենայն ժողովուրդն . եւ վարդապետեաց նոցա աւուրս վաթսուն, զոր ինչ ի վեց դարս գործեցաւ յԱստուծոյ՝ եւ որ լինելոցն է սքանչելիք ։ Եւ կային ամենեքեան առաջի նորա՝ եւ ունկն դնէին քրձազգեացք ։ Եւ յետ այնորիկ * աղօթս արար առ Քրիստոս, եւ բժշկեաց զնոսա ։ * B p. 172 a.

Եւ ապա յետ այնորիկ գնացեալ ի Կեսարիա, եւ առեալ ձեռնադրութիւն եպիսկոպոսութեան, եկն մկրտեաց զամենեսեան, եւ եկաց ամս բազումս ։

Եւ յետոյ երթեալ յանապատ մեծ ճգնութեամբ փոխադրեցաւ ի Քրիստոս՝ Սեպտեմբերի Լ. եւ Հոռի ԻԱ ։

Յայսմ աւուր կատարի տօն սրբուհի կրօնաւորաց եւ կուսից վկայիցն Քրիստոսի Հռիփսիմեայ եւ Գայիանեայ, որք ի Տրդատայ Հայոց արքայէն մարտիրոսացան ի Մեծն Հայք ։

Grégoire secoua la corde, et par son aide en sortit. Ce que voyant, les gens en furent extrêmement réjouis, lui passèrent des vêtements et l'emmenèrent à la ville de Valarshapat. Le roi et les troupes, hors d'eux-mêmes, vinrent à sa rencontre. Le roi se trouvait au milieu d'eux sous la forme d'un sanglier. Grégoire se mit à genoux, pria pour eux et ils retrouvèrent leur sens et gémirent devant lui.

Grégoire se rendit à l'endroit où se trouvaient les corps des vierges martyres; il y avait neuf jours qu'elles avaient été martyrisées, et leurs corps étaient restés intacts. Il les prit, les enveloppa chacune de ses vêtements et les transporta dans les vergers où se trouvait leur couvent. Il y fit halte et tout le peuple avec lui. Il leur enseigna pendant soixante jours ce que Dieu avait accompli dans les six âges du monde, et les miracles qui devaient encore avoir lieu. Tous se tenaient devant lui vêtus de cilices et l'écoutaient. Il pria ensuite * le Christ et les guérit. * B p. 172 a.

Il se rendit ensuite à Césarée, y reçut la consécration épiscopale, revint et les baptisa tous. Il vécut de longues années.

Plus tard il se retira dans le désert, et après une vie de grand ascétisme, il trépassa dans le Christ, le 30 Septembre, le 21 Hori.

En ce jour se célèbre la fête des saintes religieuses et vierges, martyres du Christ, Hripsimée et Gaïanée, qui furent martyrisées par le roi Terdat, dans la Grande-Arménie.

Կատարեցաւ սրբուհին Հռիփսիմեա՝ Սեպտեմբերի ԻԶ, եւ սրբուհին Գայիանեա՝ ԻԷ. բայց տօն նոցա ընդ սրբոյն Գրիգորի կատարի :

Ի սմին յիշատակ է Անտոնի եւ Կրօնիդեայ եւ եօթն խոտաճարակացն յԻննակնեան վանսն :

Յայսմ աւուր գիւտ նշխարացն Զաքարիայ՝ հօրն Յովհաննու Մկրտչին, եւ Պանդալէոնի որ վկայեաց ի Նիկոմիդեա, զոր եբեր սուրբն Գրիգոր յորժամ գայր ի Հռովմայ, եւ ետ զնա Գրիգորիսի թոռինն իւրոյ, յորժամ ձեռնադրեաց զնա կաթողիկոս Աղուանից :

Եւ տօն սուրբ եւ մեծ վարդապետին Հերոնիմոսի ի Բեթղեհէմ Յուդայ. սա թարգմանեաց եւ մեկնեաց զամենայն աստուածաշունչ գիրս. եւ յիշատակ Անտոնինու ճգնաւորի :

* A fol. 49 r° b.

* Ամիս Հոկտեմբերի աւուրս է ԼԱ : Ի մինն վկայաբանութիւն սրբոյն Անանիայ առաքելոյն Դամասկացւոց եպիսկոպոսին :

Սուրբ առաքեալն Քրիստոսի Անանիա էր ի քաղաքէն Դամասկոսի, եւ թէ որպէս երեւեցաւ նմա Տէր ի տեսլեանն եւ մկրտեաց զՊօղոս առաքեալն ի գիրս Գործոց

11 Ամիս] incipit A || 11-12 Ամիս ... եպիսկոպոսին] Հոկտեմբեր Ա եւ Հոռի ԻԲ : Վկայութիւն սրբոյն Անանիայ առաքելոյն յեօթանասնիցն՝ եպիսկոպոս Դամասկացւոց որ զՊօղոս մկրտեաց B || 13 Քրիստոսի *om.* B.

Sainte Hripsimée mourut le 26 Septembre et sainte Gaïanée le 27, mais leur fête se célèbre avec celle de saint Grégoire.

En ce même jour, commémoration d'Antoine et de Cronidès et des sept compagnons, qui ne se nourrissaient que d'herbes, au couvent Innaknian [des neuf sources] [1].

En ce jour, invention des restes de Zacharie, père de Jean-Baptiste, et de Pantaléon qui fut martyrisé à Nicomédie, que saint Grégoire apporta avec lui à son retour de Rome et qu'il donna à son petit-fils Grigoris lorsqu'il le sacra Catholicos des Albanais.

Également fête du saint et grand docteur Jérôme à Bethléem de Judée, qui traduisit et commenta toutes les Écritures inspirées de Dieu [2]. Et commémoration de l'ascète Antoninus.

* A fol. 49 r° b.

* Le mois d'Octobre a 31 jours.

Le 1er Octobre, martyre de l'apôtre saint Ananie, évêque de Damas.

Le saint apôtre du Christ Ananie était de la ville de Damas. Il est écrit dans les Actes des Apôtres de quelle manière le Seigneur lui apparut en vision

1. Également saints de l'Arménie. — 2. Célébré ce même jour dans l'église latine. Ce qui indique que cela a été tiré des livres latins. M. de S.

Առաքելոյն գրեալ է ։ Տուան նմա շնորհք յԱստուծոյ եւ աղօթիւք եւ ձեռն դնելով բժշկէր զամենայն հիւանդս, եւ զցաւագնեալ * եղբարսն ի Դամասկոս եւ յԵլեւթերուպօլիս ։ * A fol. 49 v° a.

Եւ երթեալ ոմանք յանհաւատիցն կալան զԱնանիաս եւ կացուցին յատենի առաջի Լիկիանեայ դատաւորին ։ Եւ ասէ ցնա ․ Ո՛վ այր, տեսանեմ զքեզ գեղեցկատեսիլ եւ իմաստուն եւ հանճարեղ ․ եւ եթէ լուիցես ինձ՝ բազում բարութեանց արժանաւորիս ։ Մատի՛ր եւ զոհեա՛ աստուածոցն եւ մի՛ կորուսանել զանձն քո չարչարանօք առ յինէն ։ Պատասխանի ետ սուրբն Անանիաս եւ ասէ ․ Ես ոչ զոհեմ եւ ոչ երկիր պագանեմ խուլ եւ համր եւ անզգայ աստուածոց ձերոց, այլ երկիր պագանեմ Յիսուսի Քրիստոսի ճշմարիտ Աստուծոյն իմոյ, որ եղեւ մեզ լոյս գիտութեան, զոր եւ տեսաք իսկ աչօք մերովք եւ ձեռօք մերովք շօշափեցաք, որ եւ ի մոլորութենէ կռոց ազատեաց զմեզ ։ Եւ այլ բազում բանիւք յանդիմանեաց զնա եւ զպաշտամունս նորա ։

Եւ դատաւորին տեսեալ զհաւատս եւ զաներկիւղ պատասխանիս երջանիկ երանելի առաքելոյն եւ թէ զիարդ առաջի նորա տարածեալ զձեռս իւր յերկինս եւ ասէր ․ Յիսուս Քրիստոս որդի օրհնեալդ քո Հօր, լո՛ւր աղօթից իմոց եւ դասաւորեա՛ զիս ընդ սրբոց քոց առաքելոցն եւ փրկեա՛ զիս ի ձեռաց ամբարշտիս այսմիկ ։ Եւ բարկացեալ դա-

1 տուան] տուաւ B — ձեռն] ձեռս B || 4 կալան] զերանելին *add.* B || 15 ցնա] Լիկիանոս *add.* B || 11 մերովք *om.* B || 12 նորա] նոցա B || 13 երջանիկ *om.* B || 14 ասէր] Տէր *add.* B.

et comment il baptisa l'apôtre Paul [1]. Il reçut les grâces de Dieu et par ses prières et par l'imposition des mains il guérit tous les frères * malades et infirmes à Damas et à Éleuthéropolis. * A fol. 49 v° a.

Quelques infidèles allèrent saisir Ananie et le présentèrent au tribunal, devant le juge Lucianus, qui lui dit : O homme, je te vois beau de visage, intelligent et plein de talent; si tu m'écoutes, tu te rendras digne de bien des faveurs. Viens et sacrifie aux dieux et ne perds pas ta personne par les tortures que tu auras à subir de ma part. Saint Ananie lui répondit et dit : Je ne sacrifie, ni me prosterne devant vos dieux sourds, muets et insensibles, mais j'adore mon vrai Dieu Jésus-Christ, qui fut pour nous la lumière de la science, que nous avons vu de nos propres yeux, que nous avons touché de nos propres mains [2] et qui nous a délivrés de l'erreur des idoles. Et par bien d'autres paroles encore il le blâma, lui et son culte.

Le juge constatant la foi et les réponses sans crainte du bienheureux apôtre, qui en sa présence leva les bras vers le ciel et dit : Jésus-Christ, fils de ton Père béni, exauce ma prière et classe-moi au nombre de tes saints apôtres et délivre-moi des mains de cet impie; le juge, extrêmement irrité, ordonna

1. Actes des Apôtres, IV, 10-19. — 2. I Jean, I, 1.

* A fol. 49 v° b. տաւարին յոյժ, հրամայեաց եւ չոր արջառաջլօք * հարին ուժգին զսուրբն Անանիա : Եւ յորժամ դադարեցին դահճքն ի հարկանելոյ՝ ասէ դատաւորն. Դեռ եւս ոչ խնայես յանձն քո եւ ոչ ուրանաս զաստուածն քո : Ասէ սուրբն. Ես զԱստուածն իմ ոչ ուրանամ եւ ոչ պաշտեմ անօգուտ եւ տկար աստուածս :

Եւ կապեցին զառաքեալն զփայտէ եւ պղնձէ եղնգօք քերեցին զկողսն եւ հրով այրեցին զորովայնն : Եւ տեսեալ դատաւորին եթէ ի չարչարանացն ոչ յաղթեցաւ եւ ոչ հաւանեցաւ հրամանի նորա, հրամայեաց դահճացն հանել ի քաղաքէն եւ քարկոծ առնել զնա :

Եւ յորժամ տարան ի տեղին, աղաղակեաց մեծաձայն եւ ասէ. Տէր Յիսուս Քրիստոս յանձն առնեմ ի ձեռս քո զհոգի իմ : Եւ կանգնեցին զնա ի վերայ ոտից իւրոց եւ քարկոծեցին զնա : Եւ այնպէս բարի խոստովանութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ Հոկտեմբերի Ա :

Եւ եկեալ ծանօթք եւ բարեկամք նորա՝ առին զմարմինն եւ թաղեցին ի հայրենի ժառանգութիւնն իւր :

Յայսմ աւուր տօն է սրբոյ վկայիցն Թէոդորոսի որ ի Պերգէս չարչարեցաւ ի Թէոդոտէ դատաւորէն՝ յաւուրս Անտոնինոսի թագաւորին, զոր յետ չարչարանացն
* A fol. 50 r° a. խաչեցին, եւ այնպէս կատարեցաւ. * Նոյնպէս եւ Դէոսկորոս որ յառաջ քուրմ էր

4 աստուածս] աստուածոց B || 5 պղնձէ] պղնձի B || 9 աղաղակեաց] առ Աստուած *add.* B || 10 ի ձեռս] ի ձեռն B — զնա *om.* B || 12 Հոկտեմբերի Ա] եւ Հոռի ԻԲ *add.* B || 15 վկայիցն] վկային B || 16 Անտոնինոսի թագաւորին] Անտոնինու արքային B || 17 կատարեցաւ] ի Քրիստոս *add.* B.

* A fol. 49 v° b. de frapper vigoureusement saint Ananie avec des * nerfs de bœuf secs. Lorsque les bourreaux eurent achevé de le frapper, le juge lui dit : Jusqu'à quand ne veux-tu pas épargner ta personne et renier ton dieu? Le saint répondit : Je ne renie pas mon Dieu et n'adore point les dieux inutiles et faibles.

On lia l'apôtre à un arbre et on lui déchira les côtes avec des onglets de cuivre; on lui brûla le ventre avec du feu. Le juge voyant que les tortures ne l'avaient point abattu et qu'il ne consentait pas à son ordre, ordonna aux bourreaux de l'emmener hors de la ville et de le lapider.

Lorsqu'ils l'eurent conduit à l'endroit, il s'écria à haute voix et dit : Seigneur Jésus-Christ, je remets mon âme entre tes mains. On le redressa sur ses pieds et on le lapida. C'est ainsi qu'il rendit son âme, en bonne confession, à Dieu, le 1er Octobre.

Ses connaissances et ses amis prirent son corps et l'inhumèrent dans sa propriété de famille.

En ce jour, fête du saint martyr Théodore qui subit les tortures à Pergué aux jours de l'empereur Antonin, et qui, après les tortures, fut crucifié, et
* A fol. 50 r° a. mourut ainsi. * Fête également de Dioscore, qui était avant prêtre d'idoles et

կռոցն եւ նա հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ եւ յետ բազում չարչարանացն այրեցին հրով ։

Հոռի ԻԳ եւ Հոկտեմբերի Բ ։ Վկայաբանութիւն Կիպրիանոսի եպիսկոպոսի եւ սրբոյ կուսին Յուստինեայ ։

Կիպրիանոս էր այր մեծազգի եւ մեծատուն յոյժ, ուսեալ էր եւ զամենայն հանճարս իմաստութեան, եւ հմուտ եղեալ մոգութեան, որով ամենայն աղանդոց գիտուն էր ։

Եւ կոյս աղձիկ մի էր ի մեծ քաղաքին Անտիոքայ՝ անուն Յուստինէա, քրիստոնեայ կրօնիւք, դուստր Եդեսիոսի քրմի կռոց, ուսեալ զհաւատն ի Պռիւղէ, եւ դարձոյց զծնօղսն յաստուածգիտութիւն, եւ մկրտեցան յՕպտատոսէ եպիսկոպոսէ ։

Իսկ հեթանոս մի անուն Ագղաւիդոս, սիրեաց յոյժ զՅուստինէ եւ կամէր առնուլ ի կնութիւն զնա, եւ ջանացեալ բազում պատգամաւորօք եւ խոստմամբք, եւ ոչ կարաց հաւանեցուցանել ։ Յղեաց առ նա Յուստինէ եւ ասէ եթէ․ Ես Քրիստոսի եմ հարսնացեալ, եւ մարդոյ երկրաւորին ոչ ամուսնանամ ։ Եւ պատահեալ նմա ի ճանապարհի՝

1 եւ յետ] զոր եւ յետ B. || 3 Վկայաբանութիւն ... Յուստինեայ] Վկայութիւն սրբոյն Կիպրիանոսի եպիսկոպոսին եւ Յուստինեայ կուսին B || 4 մեծազգի] ազնուական *add.* B || 5 եղեալ] լեալ B || 7 աղձիկ] աղջիկ B || 8 Պռիւղէ] Բրեղիոսէ սարկաւագէ B || 9 զծնօղսն] իւր *add.* B || 10 Ագղաւիդոս] Ագղիպոս B || 11 կնութիւն] կնութեան B.

qui crut au Christ et se fit baptiser. Après de nombreuses tortures, on le livra aux flammes [1].

23 HORI, 2 Octobre.

Martyre de l'évêque Cyprien et de la vierge sainte Justine.

Cyprien était un homme de noble famille et fort riche; il était instruit et avait acquis toute la science de la philosophie, il était versé dans la magie et avait connaissance de toutes les sectes.

Il se trouvait également dans la grande ville d'Antioche une jeune fille vierge, du nom de Justine, de religion chrétienne, fille d'Édésius prêtre des idoles, qui avait été instruite dans la foi par Prylle; elle avait converti ses parents à la science de Dieu, et ils furent baptisés par l'évêque Optatus.

Un païen nommé Aglaïdas s'éprit fortement de Justine et voulut l'épouser; il fit beaucoup de démarches par des négociateurs et beaucoup de promesses, mais ne put obtenir le consentement de la jeune fille. Justine lui envoya dire : Je suis fiancée au Christ et je ne me marie pas à un homme terrestre.

1. Dioscore se convertit pendant le martyre de saint Théodore de Pergué. M. de S.

* A fol. 50 rº b. բուռն հարեալ զնմանէ ոչ կարաց ըմբռնել, այլ ծանուանց անարգանօք եւ * ամօթալից դարձաւ ի տուն իւր ։

Եւ երթեալ առ Կիպրիանոս մոգ, եւ խոստացաւ տալ նմա երկուս տաղանդս ոսկւոյ եւ արծաթոյ, եթէ մոգութեամբ տացէ զՅուստինէ կին ։ Եւ կոչեաց Կիպրիանոս ի գիշերին յայնմիկ դեւ մի եւ արձակեաց առ Յուստինեայ ։ Եւ երթեալ դեւն եգիտ զերանելի կոյսն զի աղօթէր զերրորդ ժամու գիշերոյն ։ Եւ գիտացեալ զգալուստ դիւին արար ընդդէմ նորա զնշան խաչին եւ փչեաց ի նա ։ Եւ դեւն երկիւղիւ փախստական գնաց առ Կիպրիանոս ։ Եւ նա առաքեաց այլ դեւ, նոյնպէս եւ զնա նշանաւ սրբոյ խաչին հալածեաց ։ Եւ առաքեաց երրորդ անգամ այլ դեւ, եւ այնպէս դարձաւ երկիւղալից որպէս ի հրոյ փախուցեալ ։

Եւ Կիպրիանոս խոշտանգեաց զդեւսն՝ եւ սաստելով նոցա հարցանէր թէ . Էր վասն փախեան եւ ոչ կատարեցին զհրամայեալսն ։ Եւ նոքա ասեն եթէ . Նշան խաչեցելոյն ոչ միայն զմեզ հալածէ, այլ եթէ իշխանն մեր ինքնին երթիցէ ամենայն աներեւոյթ զօրովք իւրովք՝ ամօթալից փախստական լինի ի նմանէ ։

Եւ լուեալ Կիպրիանոս անէծ զդեւսն, եւ հալածեաց զնոսա յինքենէ. հաւատաց ի Քրիստոս եւ առեալ զամենայն գիրս մոգութեան եւ կախարդանաց հրով այրեաց ։

2 դարձաւ] դարձոյց B || 7 երկիւղիւ] մեծաւ *add.* B — փախստական] եղեալ *add.* B || 11 զդեւսն] զդեւն B — նոցա] նմա B || 12 խաչեցելոյն] խաչելոյն Յիսուսի B || 13 երթիցէ] գնասցէ B || 15 հալածեաց] հալածեալ B.

Il la rencontra dans la rue, la saisit, mais ne put l'entraîner, par contre il
* A fol. 50 rº b. rentra chez lui * confondu et plein de honte.

Il se rendit auprès du mage Cyprien et lui promit de lui verser deux talents d'or et d'argent, s'il réussissait par magie à lui faire épouser Justine. Cyprien évoqua cette nuit-là un démon et l'envoya auprès de Justine. Le démon s'y rendit et trouva la bienheureuse vierge qui disait les prières de la troisième heure de la nuit. Elle s'aperçut de la présence du démon, fit le signe de la croix contre lui et souffla vers lui. Le démon, effrayé, s'enfuit et retourna chez Cyprien. Celui-ci expédia un autre démon; elle le chassa également par le signe de la croix. Il expédia pour la troisième fois un autre démon, qui revint également, saisi d'effroi comme s'il avait fui devant le feu.

Cyprien maltraita alors les démons et leur demanda avec reproche pour quelle raison ils s'étaient enfuis et n'avaient pas accompli ses ordres. Ils lui dirent : Le signe du crucifié non seulement nous met en fuite, mais si même notre chef s'y rendait en personne avec toute sa milice invisible, il battrait en retraite honteusement.

Cyprien, en entendant cela, maudit les démons et les chassa de chez lui; il se convertit au Christ, et saisissant tous les livres de magie et de sorcellerie, il les jeta au feu.

Եւ երթեալ առ սուրբն * Անթիմոս եպիսկոպոսն եւ պատմեաց խոստովանաբար զամենայն զոր ինչ գործեաց մոգութեամբն ։ Եւ ի մեծի շաբաթուջն մկրտեցաւ յեկեղեցին, եւ յութերորդ աւուր եղեւ ընթերցող. եւ ի քսան եւ հինգ աւուրն եղեւ կիսասարկաւագ. եւ յետ տարւոյ միոյ ձեռնադրեցաւ քահանայ ։ Եւ զվեշտասան ամ կատարեալ զքահանայութեան կարգն. եւ եղեւ եպիսկոպոս եւ ձեռնադրեաց զՅուստիանէ սարկաւագուհի ։ Եւ ուսուցանէր եւ լուսաւորէր զամենեսեան, զհեռաւորս հրովարտակօք եւ զմերձաւորս վարդապետութեամբ ։ * A fol. 50 v° a.

Եւ պատմեցին վասն նորա արեւելեայ կոմսին եթէ. Դարձուցանէ զամենեսեան թղթովք եւ գրովք եւ բանիւք ի զոհելոյ աստուածոց մերոց ։ Եւ հրամայեաց կապանօք տանել զԿիպրիանոս եւ զՅուստիանէս կոյսն ի Դամասկոս քաղաք եւ ի քննութիւն տեղեկանայր թէ որպէս դարձաւ ի հաւատն Քրիստոսի ի ձեռն Յուստիանեայ ։ Եւ նա պատմեաց մի ըստ միոջէ ։

Եւ ապա կախեցին զԿիպրիանոս զփայտէ եւ քերեցին զմարմինն, եւ զՅուստիանէս գանեցին ուժգին. եւ ջեռուցին տապակ ձիթով եւ ճարպով եւ մոմով, եւ ընկեցին յեռա-

2 շաբաթուջն] շաբաթուն B || 3 յեկեղեցին] յեկեղեցւոջն B — աւուրն] օրն B || 4 կիսասարկաւագ] եւ յետ յիսուն աւուր եղեւ սարկաւագ *add.* B — ամ] արժանապէս կատարեաց *add.* B || 5 եւ եղեւ եպիսկոպոս] եւ յորժամ հանգեաւ եպիսկոպոսն ի Քրիստոս նստուցին զնա հաւատացեալքն յաթոռ եպիսկոպոսութեանն B || 6 սարկաւագուհի] եւ անուանեաց զնա Յուստինէա *add.* B || 10 կոյսն *om.* B — ի քննութիւն] քննեալ B || 11 Յուստիանեայ] Յուստինեայ B || 13 ապա *om.* B.

Il se rendit ensuite auprès du saint évêque * Anthimos et lui narra, sous confession, tout ce qu'il avait fait par magie. Il fut baptisé dans l'église, le grand samedi [samedi saint]; le huitième jour il fut ordonné lecteur; le vingt-cinquième jour il fut ordonné sous-diacre; et un an après il fut ordonné prêtre. Il exerça son ministère de prêtre pendant seize ans, fut sacré évêque et ordonna Justine diaconesse. Il enseigna et illumina tout le monde; ceux qui étaient au loin par des mandements et ceux qui étaient proches par sa parole. * A fol. 50 v° a.

On dit de lui au « comes » de l'Orient : Il détourne tout le monde par des lettres, écrits et paroles, des sacrifices à nos dieux. Celui-ci ordonna de conduire Cyprien et la vierge Justine enchaînés à la ville de Damas, et s'informa à l'interrogatoire de quelle manière il s'était converti à la foi du Christ par l'œuvre de Justine. Cyprien raconta tout avec détail.

Alors on suspendit Cyprien à un arbre et on lui déchira le corps. On frappa brutalement Justine. On fit chauffer une poêle avec de l'huile, de la graisse et de la cire, et on jeta dans la poêle en ébullition Justine et

ցեալ տապակն զՅուստինեա եւ զԿիպրիանոս, եւ էին որպէս ցօղով ի հանգստեան եւ
* A fol. 50 v° b. գոհանալով փառաւորէին * զԱստուած :

Եւ ոմն ի հեթանոսաց Աթանասիոս անուն չհաւատացեալ եթէ աստուածային զօրութեամբն փրկեցան սուրբքն, ընկէց ինքնին զանձն իւր ի տապակն եւ առժամայն լուծեալ հալեցաւ :

Եւ ապա տարան զսուրբսն ի Նիկոմիդիա քաղաքն առ թագաւորն Դեկիոս, եւ հրամայեաց ի գետն որ կոչի Գաղոս գլխատել զնոսա : Եւ մի ոմն Թէոկտիստոս անուն ճանապարհորդ անցանելով ընդ այն՝ ողջոյն ետ սրբոյն Կիպրիանոսի, եւ տեսեալ անօրինացն կալան զնա : Եւ յորժամ գլխատեցին զսուրբսն՝ հատին եւ զգլուխն նորա :

Եւ հռոմայեցի նաւավարք առին զմարմինս սրբոցն հանդերձ պատմութեամբն գրելով՝ եւ տարան ի Հռոմ քաղաք, եւ ետուն ի կին մի մեծատուն, անուն Ռուփինա, եւ նա պատուով հանգոյց ի նշանաւոր տեղւոջ ի փառս եւ ի գովութիւն Աստուծոյ մերոյ :

Կատարեցաւ սուրբ եպիսկոպոսն Կիպրիանոս եւ սրբուհին Յուստինէ՝ Հոկտեմբերի Բ :

Յայսմ աւուր տօն է սրբոյն Պափնուտիոսի ճգնաւորի, որ յարմաւենի ծառ խաչեալ կատարեցաւ, եւ այլք ընդ նմա հինգ հարիւր եւ քառասուն վկայք որ սրով կատարեցան վասն հաւատոյն Քրիստոսի :

1 եւ էին ... զԱստուած] եւ զօրութեամբն Քրիստոսի պահեցան կենդանի B || 3-5 Եւ ոմն ... հալեցաւ *om.* B || 7 զնոսա] զսուրբսն B || 9 կալան] կալեցին եւ B — նորա] Թէոկտիստոսի B || 11 Ռուփինա] Ռուփինեա B || 13 սրբուհին] սրբուհի կոյսն B || 15 ճգնաւորի] եւ մարտիրոսի *add.* B.

Cyprien, qui s'y trouvèrent comme dans la rosée, à leur aise, et glorifièrent
* A fol. 50 v° b. * Dieu avec actions de grâces.

Un païen, du nom d'Athanasius, ne croyant pas que ce fût par la force divine que les saints étaient restés indemnes, se jeta lui-même dans la poêle et fondit immédiatement.

On conduisit ensuite les saints à la ville de Nicomédie, auprès de l'empereur Dèce, qui ordonna de leur trancher la tête dans le fleuve appelé Galos. Un voyageur, nommé Théoctitus, qui passait par là, salua saint Cyprien; ce qu'ayant vu, les impies le saisirent; et après qu'on eut tranché la tête aux saints, on lui trancha la tête également.

Des bateliers romains prirent les corps des saints, avec leur histoire écrite, et les transportèrent dans la ville de Rome; ils les confièrent à une femme fort riche, nommée Rufina, qui les déposa avec honneur dans un lieu célèbre pour la gloire et la louange de notre Dieu.

Saint Cyprien et sainte Justine moururent le 2 Octobre.

En ce jour, fête du saint ascète Paphnoutius, qui mourut crucifié à un arbre de palmier, et d'autres cinq cent quarante martyrs qui, avec lui, moururent par le glaive pour la foi du Christ.

[B Յիշատակ է Թէոդորոսի իշխանի որ կոչի Խաւաս որ ի Կոստանդնուպօլսէ, եւ Թէոփիլոսի խոստովանողին որ ի Տիբերիայ կատարեցաւ :]

* Հոռի ԻԴ եւ Հոկտեմբերի Գ : Վկայաբանութիւն սրբոյն Դիոնէսիոսի Արիսպագացւոյ, Աթենացւոց եպիսկոպոսին : * A fol. 51 r° a.

Սուրբն Դիոնէսիոս մի էր յԱթենացւոց նախարարացն, եւ էր պատուական եւ իմաստուն, խորհրդական եւ մեծատուն յոյժ : Եւ օրէն էր յայնմ ժամանակի Աթենացւոց, որ նախ յատաջագոյն ինն դատաւորք նստէին յատենի Արիսպագացւոցն եւ քննէին զդատաստանն, եւ ապա առաջի յիսուն եւ մի իշխանաց դատապարտէին զմեղանչականսն եւ զանիրաւսն :

Եւ յորժամ գնաց յԱթէնս Պօղոս առաքեալն եւ քարոզէր զբանն Աստուծոյ, Դիոնէսիոս յոյժ հմուտ գոլով գրոց իմաստասիրականաց՝ հաւանեցաւ քարոզութեանն Պօղոսի եւ հաւատաց ի Քրիստոս, եւ այլք բազումք ընդ նմա, որպէս գրեաց Ղուկաս ի գիրս Գործոց Առաքելոցն : Եւ ձեռնադրեցաւ ի Պօղոսէ եպիսկոպոս Աթենացւոց :

3 Վկայաբանութիւն ... եպիսկոպոսին] Վկայութիւն սրբոյն Դիոնիսիոսի Աթենացւոց եպիսկոպոսի Արիսպագացւոյ եւ յիշատակ սրբոյն Յեսութէոսի վարդապետին իւրոյ B || 6 յոյժ *om.* B || 7 յատենի Արիսպագացւոցն] յԱրիսպագոսն B || 10 Աստուծոյ] Քրիստոսի B.

[B Commémoration du prince Théodore, qui s'appelle Khoras, de Constantinople, et du confesseur Théophile qui furent mis à mort à Tibérias [Tibériopolis?][1].

* 24 HORI, **3 Octobre**. * A fol. 51 r° a.

Martyre de saint Denis l'Aréopagite, évêque d'Athènes.

Saint Denis était un des satrapes d'Athènes. Il était très estimé, sage, conseiller et fort riche. A cette époque il était d'usage, à Athènes, que neuf juges présidaient d'abord le conseil de l'Aréopage et jugeaient au tribunal; ensuite en présence de cinquante et un notables ils condamnaient les coupables et les criminels.

Lorsque l'apôtre Paul se rendit à Athènes pour y prêcher la parole de Dieu, Denis, qui était fort érudit dans tous les traités philosophiques, consentit à la prédication de Paul et se convertit au Christ, et avec lui beaucoup d'autres ainsi que l'a écrit Luc dans les Actes des Apôtres[2]. Il fut sacré par Paul évêque d'Athènes.

1. Il semble s'agir ici du confesseur Théophile de Tibériopolis [Stroumnitza] du temps des Iconoclastes. Il est célébré le 10 Octobre dans les synaxaires grecs, et est peut-être le même que celui qui est commémoré le 2 Octobre. Il n'a toutefois pas été martyrisé dans sa patrie, mais est mort en paix. M. de S. — 2. Act. des Apôtr., XIII, 1-34.

Եւ կրթեալ էր յառաջագոյն ուսմամբ ի Յեռոթէոսէ փիլիսոփայէ, որպէս եւ գրեաց տասն գիրս եւ պատմեաց ի նոսա զորպիսութիւնս հրեշտակաց եւ զերկնային դասուց կարգաւորութիւնս : Նոյնպէս մեկնեաց զեկեղեցական կարգս եւ զդաւանութիւնս
* A fol. 51 r° b. անբիծ հաւատոյ. գրեաց եւ այլ գիրս, եւ եղան ի * գրադարան տեղիս Հոռոմոց : Եւ Հելլենացի կռապաշտքն, որք նախանձեալք այրեցին հրով զսուրբն Դիոնէսիոս եւ զգիրս նորա, երիս միայն մնացեալ յաստուածաշունչ տառից նորա առ հաւատացեալս ի պահեստի, զոր ունի եկեղեցի Աստուծոյ :

Այս երանելին մինչդեռ յանհաւատութեանն էր՝ հմուտ էր աստեղագիտութեան, եւ յաւուր խաչելութեանն Քրիստոսի, եսես զարեգակն խաւարեալ, եւ զշարժումն մեծ որ եւ զերեզմանք բացան, եւ ամենայն ամրութիւն քաղաքաց կործանեցաւ : Քննեաց իմաստութեամբ զգիրս աստեղացն, եւ թուեաց զժամանակս արեգակնային շրջագայութեանն, եւ ոչ եգիտ, զի չեւ եւս էր արեգականն ժամանակ նուազելոյ : Յայնժամ ասէ. Անչարչարելի բնութիւնն մարդացեալ չարչարի, եւ անչարչարելի մնայ :

Կատարեցաւ սուրբն Դիոնէսիոս Աթենացւոց եպիսկոպոսն Հոկտեմբերի Գ, եւ ընկալաւ զանապական պսակն ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ :

4 Հոռոմոց] Հռովմայեցւոց B || 5 որք *om.* B || 6 յաստուածաշունչ] յաստուածոյին B || 8 յանհաւատութեանն] յանհաւատութիւնն B || 10 ամրութիւն] ամրութիւնք B — կործանեցաւ] կործանեցան B || 11 արեգակնային] արեգական B || 12 արեգական ժամանակ նուազելոյ] արեգակն ընդ այն ժամանակ նուազելոյ B || 14 Աթենացւոց *om.* B — Հոկտեմբերի Գ] եւ Հոռի ԻԴ *add.* B || 15 մերոյ *om.* B.

Il avait auparavant fait ses études sous la direction du philosophe Hiérothéos, et composa dix volumes, dans lesquels il traite de la nature des anges et des hiérarchies des ordres célestes. Il expliqua également les ordres ecclésiastiques et la profession pure de la foi. Il écrivit encore d'au-
* A fol. 51 r° b. tres ouvrages qui furent déposés * dans les bibliothèques des Romains [Orientaux]. Les Hellènes païens, gens jaloux, livrèrent aux flammes saint Denis et ses œuvres. Il ne resta de ses écrits inspirés par Dieu, que trois ouvrages, confiés à la garde des fidèles [adressés aux fidèles de la Palestine ?], que l'église de Dieu possède.

Ce bienheureux, tandis qu'il était encore dans la foi païenne, étant versé dans l'astronomie, observa, le jour du crucifiement du Christ, l'éclipse du soleil, et le grand tremblement de terre qui fit entr'ouvrir les tombes et tomber en ruines toutes les fortifications des villes. Il examina avec sagesse les traités d'astrologie, calcula la durée de l'évolution solaire, mais n'en trouva trace, car ce n'était pas encore la période du déclin du soleil. Il dit alors : La nature qui est incapable de souffrir, s'est faite homme, subit les tortures, mais reste incapable de souffrir.

Saint Denis, l'évêque d'Athènes, mourut le 3 Octobre et reçut la couronne immortelle du Christ notre Dieu.

Յայսմ աւուր յիշատակ է Կիւրակոսի ։

Սա էր յաւուրս բարեպաշտ թագաւորին Թէոդոսի Մեծի, տասն եւ ութ ամաց թողեալ զանցաւոր զկեանս գնաց ի լեառն եւ շրջեալ ընդ ամենայն սուրբ տեղիս՝ յայրս եւ ի փապարս լերանց, վայրի բանջարով կերակրէր եւ ճգնեալ զիննսուն եւ զերկու ամ աստուածահաճոյ վարուք փոխեցաւ առ Քրիստոս ։

[B Ի սմին աւուր վկայութիւն միւս Դիոնէսիոսի պատրիարքին Աղեկսանդրու, որ առ Դեկոսիւ արքայիւ տանջեալ աքսորեցաւ, եւ ի բանդին չոգաւ առ Տէր ։]

* Հոռի ԻԵ եւ Հոկտեմբերի Դ ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Անդոքտոսի եւ վարք դստեր իւրոյ Կաղեսթինեայ ։ * A fol. 51 v° a.

Սուրբ վկայն Քրիստոսի Անդոքտոս՝ էր յԵփեսոս քաղաքէն, առ Մաքսիմիանոսիւ կռապաշտ արքային, եւ մեծաւ պատուով դուքս եւ եպարքոս, եւ գաղտնի քրիստոնեայ գոլով. ունէր դուստր կոյս եւ գեղեցիկ յոյժ տեսլեամբ, որոյ անունն էր Կաղեսթինեա ։

1 յիշատակ է] երանելւոյն *add.* B || 2 ամաց] լեալ *add.* B || 4 բանջարով կերակրէր] բանջարաք բաւականացեալ B — ամ] ամս B || 5 Քրիստոս] յայն սրբոց *add.* B || 8 վկայաբանութիւն] վկայութիւն B || 9 իւրոյ] նորա սրբուհւոյն *add.* B || 10 Անդոքտոս] Անդոկտոս B || 11 արքային] արքայիւ B — գաղտնի] ի գաղտնի B || 12 Կաղեսթինեա] Կաղեսթենեա B.

En ce jour, commémoration de Cyriaque[1].

Il vivait aux jours du pieux empereur Théodose le Grand. A l'âge de dix-huit ans, abandonnant la vie périssable, il se retira à la montagne, visita tous les lieux saints, les grottes et les anfractuosités des montagnes, ne se nourrissant que de légumes sauvages, et après une vie ascétique et agréable à Dieu de quatre-vingt-douze années il s'en alla auprès du Christ.

[B En ce même jour, martyre de l'autre Denis patriarche d'Alexandrie, qui sous l'empereur Dèce fut soumis à la torture et fut exilé; de la prison il s'en alla auprès du Seigneur.]

* 25 hori, **4 Octobre.** * A fol. 51 v° a.

Martyre de saint Andochtus et vie de sa fille Callisthéni.

Le saint martyr du Christ Andochtus était de la ville d'Éphèse, aux jours de l'empereur Maximien, l'idolâtre. Il était tenu en grand honneur, était « dux » et « éparque », et chrétien en secret. Il avait une fille, vierge et d'une extrême beauté, dont le nom était Callisthéni.

1. S'agit-il peut-être du célèbre anachorète Cyriaque qui vivait du temps de Théodose le Jeune et qui est célébré le 29 Septembre dans l'église grecque? M. de S.

Եւ լուեալ արքային Մաքսիմիանոսի՝ կամեցաւ առնուլ իւր ի կնութիւն, եւ գիտացեալ հօրն նորա՝ ոչ կամեցաւ վասն պղծ հաւատոյ նորա, գաղտ առաքեաց զդուստր իւր թաքչել յԱրեւելս : Եւ լուեալ արքային զոր արար Անդոքտոս, եւ գիտացեալ զի քրիստոնեայ էր՝ առ զամենայն ինչս եւ զստացուածս նորա, ընկէց եւ ի պատուոյն, եւ առաքեաց զնա յաքսոր ի Միջագետս : Եւ գրեաց առ Աղեքսանդրոս դուքսն զի նեղեսցէ զնա զոհել կռոցն, եւ եթէ ոչ՝ ի չարչարանս մատնել : Եւ յոյժ բռնադատեցաւ Անդոքտոս յԱղեքսանդրէ եւ ոչ առ յանձն ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն : Եւ հատին զգլուխ նորա : Եւ թաղեցին զնա կինն իւր եւ միւս այլ կոյս դուստր նորա որում անուն Պեղագիա :

* A fol. 51 v° b. Իսկ Կալեսթինէս էր ի թագստի * ի քաղաքն Նիկոմիդիա ամս ութ : Եւ յորժամ լուաւ զհօրէն իւրմէ եթէ մարտիրոսացաւ, կերծեաց զգլուխ որպէս այր եւ զգեցաւ առնացի զգեստ, եւ եղեւ ի կերպարանս բժշկի եւ գնաց ի Թրակէ . զայս արարեալ զի մի գիտասցէ վասն նորա Մաքսիմիանոս արքայն : Եւ եկեալ առ նա կին մի որոյ դուստր իւր ախտացեալ ցաւօք էր յաչացն եւ որպէս դեղօք ինչ՝ բժշկէր անուամբն Յիսուսի Քրիստոսի, եւ ողջացոյց զխաւարեալ աչսն :

Եւ խորհեցան ծնօղք աղճկանն տալ զդուստրն իւրեանց նմա ի կնութիւն, քանզի

1 ի կնութիւն] ի կնութեան զԿալեսթենէս B || 2 նորա] Անդոքտոսի *add.* B || 5 զնա] ընտանեօք իւրովք *add.* B || 7 զոհել կռոցն] պաշտել զդեւս B || 8 նորա] արքայն B || 9 անուն Պեղագիա] անուն էր Պեղագիա B || 10 թագստի] թաքստի B — Նիկոմիդիա] Նիկոմիդեա B || 11 զգլուխ] իւր *add.* B || 12 Թրակէ] Թրակս B || 13 նա *om.* B || 14 ցաւօք *om.* B — յաչացն] աչօք B || 16 աղճկանն] աղջկանն B — ի կնութիւն] ի կնութեան B.

L'empereur Maximien en ayant entendu parler, voulut l'épouser. Son père, informé de ce projet, n'y consentit pas à raison de sa foi impure, et envoya secrètement sa fille se cacher en Orient. L'empereur ayant appris ce qu'Andochtus avait fait, et sachant qu'il était chrétien, lui confisqua tous ses biens et propriétés, le cassa de son rang, et l'envoya en exil en Mésopotamie. Il écrivit au « dux » Alexandre de le contraindre à sacrifier aux idoles, et dans le cas contraire, de le soumettre à des tortures. Andochtus fut fortement pressé par Alexandre mais ne consentit pas à renier le Christ et à immoler aux idoles. On lui trancha la tête. Sa femme et une autre fille à lui, vierge, dont le nom était Pelopée, l'enterrèrent.

* A fol. 51 v° b. Quant à Callisthéni, elle se tint cachée * dans la ville de Nicomédie pendant huit ans, et lorsqu'elle apprit que son père avait été martyrisé, elle se fit couper les cheveux comme un homme, prit des vêtements d'homme, exerça le métier de médecin et se rendit en Thrace. Elle se mit ainsi pour ne pas être reconnue par l'empereur Maximien. Une femme vint la trouver, avec sa fille qui souffrait des yeux, et Callisthéni, se servant comme d'une médecine du nom de Jésus-Christ, la soigna et guérit ses yeux obscurcis.

Les parents de la jeune fille songèrent à lui donner leur fille en mariage;

անձին զնա երիտասարդ հասակաւ եւ գեղեցիկ տեսլեամբ, եւ ճարտար յարուեստ բժշկութեան ։ Եւ գիտացեալ Կալեսթինեա եթէ քրիստոնեայք են ի գաղտնի՝ պատմեաց նոցա զեղեալ գործն ի ծնողսն եւ յինքն եւ զարմացեալ յոյժ ետուն փառս Աստուծոյ ։

Եւ յորժամ սպանին զՄաքսիմիանոս արքայն, եւ ընկալաւ զթագաւորութիւնն Լիկիանոս, որ ունէր զքոյր մեծին Կոստանդիանոսի իւր կին. եւ գիտացեալ Կալեսթինեայ թէ քրիստոնեայ է թագուհին՝ երթեալ երեւեցաւ նմա եւ պատմեաց զամենայն եղեալ իրսն ։ Եւ առժամայն ա՛ռ զԿալեսթինեա յապարանսն առ * ինքն, եւ անուանեաց զնա մայր որդւոյն իւրոյ ։ Եւ դարձոյց առ նա զամենայն ինչսն զոր Մաքսիմիանոս արքայն առեալ էր ի հօրէ իւրմէ ։ * A fol. 52 rº a.

Եւ առեալ զօրականս ի թագուհւոյն գնաց ի Միջագետս առ մայրն եւ քոյրն իւր ։ Եւ միաբանեալք առին զնշխարս հօրն իւրոյ զսրբոյն Անդոքտոսի ։

Իսկ Կալեսթինեայ եւ մօր իւրոյ եւ քեռն քաղաքավարեալք ի մարմնի, բարի եւ առաքինի վարուք հանգեան խաղաղութեամբ ի Քրիստոս եւ եդան մերձ ի սուրբ վկայն Քրիստոսի ։

Կատարի տօնս Հոկտեմբերի Դ ։

2 Կալեսթինեա] Կալիսթենեա B || 3 գործն] գործն B — ծնողսն] իւր *add.* B || 9 առ նա *om.* B || 11 Անդոքտոսի] եւ տարան յԵփեսոս ի կողմանս Մագնիսասայ, եւ անդ եդին զնշխարս սուրբ վկային Քրիստոսի, եւ շինեցին ի վերայ եկեղեցի յանուն սրբոյն Անդոքտոսի *add.* B || 12 ի մարմնի] յերկրի B || 15 տօնս] տօն սոցա B — Հոկտեմբերի Դ] եւ Հոռի ԻԵ *add.* B.

car ils la voyaient tel un jeune homme, beau de figure, et très expérimenté dans l'exercice de la médecine. Callisthéni ayant appris qu'ils étaient chrétiens en secret, leur raconta tout ce qui s'était passé avec ses parents et avec elle. Ils furent extrêmement surpris et rendirent gloire à Dieu.

Lorsque l'empereur Maximien fut tué, et que Licinius, qui avait pour femme la sœur du grand Constantin, devint l'héritier de l'empire, Callisthéni, sachant que l'impératrice était chrétienne, se rendit auprès d'elle et raconta tout ce qui s'était passé. L'impératrice accueillit aussitôt Callisthéni auprès d'elle * dans son palais, et la nomma mère de son fils. Elle lui rendit tous les biens que l'empereur Maximien avait confisqués à son père. * A fol. 52 rº a.

Callisthéni demanda à l'impératrice des soldats, et se rendit en Mésopotamie auprès de sa mère et de sa sœur. Toutes ensemble emportèrent avec elles les restes de leur père, saint Andochtus.

Quant à Callisthéni et à sa mère et à sa sœur, elles vécurent d'une vie bonne et pleine de vertus, reposèrent en paix dans le Christ et furent déposées près du saint martyr du Christ.

Leur fête se célèbre le 4 Octobre.

Յայսմ աւուր յիշատակ է Ռոմանոսի երգեցողի ։

Սուրբ եւ փառաւորեալ այրս այս՝ սարկաւագ էր յԷմեսիա քաղաքէն, զոր եւ այժմ Հէմս կոչեն ։ Մեծաւ ճգնութեամբ կացեալ՝ եւ յետ այնորիկ եկեալ ի Կոստանդնուպօլիս բնակեցաւ յեկեղեցւոջ ամենասրբուհւոյ Աստուածածնին որ կոչի Կիւրոսի ։

Եւ ի միում գիշերի յաւուր Ծննդեանն Քրիստոսի, երեւեցաւ նմա յայտնի գիշերին ի տեսիլս սուրբ Աստուածածինն, եւ ետ նմա ուտել գրեալ տումար ։ Եւ զարթուցեալ
* A fol. 52 r° b. առժամայն երգեաց * կցուրդ Ծննդեանն Քրիստոսի քաղցրաձայն եղանակաւ ։ Եւ ապա յետ այնորիկ երգեաց ի տէրունական տօնս կցուրդս հազարս եւ ի տօնս սրբոց, որ մինչեւ ցայսօր պաշտեն յամենայն Հռոմս. ի փառս Քրիստոսի յուսոյն մերոյ որ է օրհնեալ ։

Հոռի ԻԶ եւ Հոկտեմբերի Ե ։ Վկայութիւն սրբոց Հռիփսիմեանցն որք ի Հայս կատարեցան ։

Սրբուհի տիկնայքն Հռիփսիմէ եւ Գայիանէ էին ի մեծ քաղաքէն Հռոմայ, ազգա-

1 յիշատակ է] երանելւոյն *add.* B || 2 յԷմեսիա] յԷմեսի B || 5 գիշերին ի տեսիլս] ի տեսլեանն B || 7 կցուրդ] կացուրդ B || 9 Հռոմս] Հռովմս B — ի փառս Քրիստոսի յուսոյն մերոյ որ է օրհնեալ] ի փառս եւ ի պատիւ Քրիստոսի Աստուծոյ յուսոյն մերոյ B.

En ce jour, commémoration de Romanos, le chantre[1].

Cet homme saint et glorieux était diacre dans la ville d'Émésa, appelée aujourd'hui Ems [Homs]. Il y mena une vie de grand ascétisme et se rendit ensuite à Constantinople et fixa sa demeure dans l'église de la très sainte mère de Dieu, dite de Cyrus.

Une nuit, le jour de la nativité du Christ, la sainte mère de Dieu lui apparut en vision dans la nuit, et lui fit avaler un livret écrit. S'étant réveillé, il se
* A fol. 52 r° b. mit aussitôt à chanter une * antienne de la nativité du Christ, sur un air mélodieux. Depuis il continua à composer, pour toutes les fêtes du Seigneur et des saints, des milliers d'antiennes pour être chantées, encore en usage jusqu'aujourd'hui dans tout le pays des Romains [Orientaux], pour la gloire du Christ, notre espérance, qui est béni[2].

26 hori, 5 Octobre.

Martyre de sainte Hripsimée et de ses compagnes qui subirent la mort en Arménie.

Les saintes femmes Hripsimée et Gaïanée étaient de la grande ville de

1. C'est-à-dire le célèbre poète religieux, célébré le 7 Octobre dans les synaxaires grecs. — 2. Tout cela est une traduction verbale du synaxaire grec. M. de S.

կանք տիեզերակալ թագաւորացն Օգոստոսի եւ Կղաւդիայ : Եւ էին կուսանք եւ կրօնաւորք ի վանս սուրբ առաքելոյն Պաւղոսի :

Եւ Դիոկղետիանոս թագաւորն խնդրեաց իւր կին գեղեցիկ : Եւ շրջեալ ընդ ամենայն երկիր տէրութեանն Հռոմայեցւոց պատկերագործք՝ նկարել զպատկերս գեղեցիկ կանանց եւ ցուցանել թագաւորին . եկին ի կայանս առաքինեացն, մտին եւ տեսին զգեղն Հռիփսիմեայ, զարմացան եւ նկարեալ ցուցին թագաւորին : Եւ նա տռփացեալ մոլեկան ցանկութեամբ՝ խորհեցաւ կին առնել զնա :

Եւ իմացեալ սնուցիչն նորա Գայիանէ, առնու զնա եւ զայլս ոմանս յընկերացն եւ փախչի յԵգիպտոս : Եւ լուեալ Դիոկղետիանոսի բարկացաւ յոյժ, եւ հրամայեաց կոտորել զայլ ընկերս նոցա, որք մնացին անդրէն, * զսրբուհին Զոյի եւ զայլ քորսն, որք գլխաւորքն * էին, եւ հալածանս յարոյց քրիստոնէից առաւելագոյնս : (* A fol. 52 v° a.)

Իսկ սրբուհի կանայքն եկին յԵրուսաղէմ, եւ անտի գնացին յերկիրն Հայոց : Եւ Դիոկղետիանոս լուեալ՝ գրէ թուղթ առ Տրդատ մեծ թագաւորն Հայոց զամենայն իրսն որ եղեն, եւ ասաց . Եթէ հաճոյ թուի քեզ գեղ զորա պահեսցես քեզ, ապա թէ ոչ՝ ինձ այսրէն առաքեսցես, եւ զընկերսն նորա մահու մատնեսցես : Զի ոչ գտաւ նման նմա ի մէջ Յունաց :

Իսկ Տրդատ արքայ իբրեւ ընթերցաւ զհրովարտակն՝ հրամայեաց պահել զամենայն

Rome, parentes des conquérants du monde les empereurs Auguste et Claude. Elles étaient vierges et religieuses au couvent de Saint Paul l'apôtre.

L'empereur Dioclétien cherchait à épouser une femme belle. Des peintres se mirent en campagne dans tout l'empire romain pour relever les portraits des femmes belles et les soumettre à l'empereur. Ils arrivèrent à la demeure de ces femmes vertueuses, y pénétrèrent et remarquèrent la beauté de Hripsimée, en furent émerveillés, et l'ayant peinte, la soumirent à l'empereur. Il fut épris d'une passion éhontée et songea à la prendre pour épouse.

Gaïanée, qui l'avait élevée, eut connaissance du fait, la prit avec quelques-unes de ses compagnes et s'enfuit en Égypte. Ce qu'ayant appris, Dioclétien en fut très irrité, et ordonna de massacrer toutes ses autres compagnes qui étaient restées : sainte * Zoé et autres sœurs principales, et * souleva une plus forte persécution encore contre les chrétiens. (* A fol. 52 v° a.)

Les saintes femmes se rendirent à Jérusalem et de là dans le pays d'Arménie. Dioclétien, l'ayant appris, écrivit une lettre au grand roi d'Arménie, Terdat [Tiridate], lui relatant tous les faits comme ils s'étaient passés; il lui disait : Si sa beauté te plaît, tu la garderas pour toi, sinon, tu me l'enverras ici et tu mettras à mort toutes ses compagnes. Car il ne se trouva point de semblable à Hripsimée parmi les Grecques.

Le roi Terdat, après avoir pris connaissance de la lettre, ordonna de garder

անցս ճանապարհացն, եւ քննել զամենայն տեղիս ։ Եւ գտին զնոսա արտաքոյ քաղաքին ի հնձանոց միոջ Թագուցեալք ։ Եւ երթեալ պատմեցին Թագաւորին զգեղեցկութիւն Հռիփսիմեայ, եւ Թագաւորին ցանկացեալ զեղոյ նորա ի համբաւոյն որ պատմէին զնմանէ, հրամայեաց յարքունուստ տանել հանդերձս զեղեցիկս եւ մեծագինս եւ ոսկեթելս կերպասուց, եւ զարդարել զնա այնու եւ նստուցանել ի վերայ կառաց եւ շքով եւ պատուով ածել զնա ի քաղաքն զի հարսնասցի նմա ։ Զի խորհեցաւ օրինօք կին առնել զնա ի տիկնութիւն ամենայն Հայոց ։

* A fol. 52 v° b. Իսկ սուրբ կանայքն * անկեալ ի վերայ երեսաց խնդրէին կալին յաղօթս առ Աստուած փրկել ի փորձութենէն ։ Եւ եկեալ սպասաւորացն արքունի տանել զնա պատուով ըստ հրամանի արքային. իսկ նա ոչ առնոյր յանձն զպատիւ Թագաւորին, այլ եւ ոչ հայէր ի մարդիկն, այլ անկեալ կայր յերկիր եւ արտասուօք զԱստուած աղաչէր ։

Եւ պատմեցին Թագաւորին. եւ նա հրամայեաց բռնութեամբ ի քարշ ածել զնա. Եւ զի ոչ ախորժեաց, ասէ, գալ պատուով, եկեսցէ անարգանօք ։ Եւ նոքա երթեալ՝ ածին զնա մերթ ի քարշ, մերթ վերամբարձ, եւ մուծին ի սենեակ արքունի ։ Եւ մտեալ Թագաւորին կատարել զկամս իւր, եւ մարտեալ ընդ նմա յառաւօտէ մինչեւ վեց ժամն, եւ պարտեալ լինէր Թագաւորն զօրութեամբն Աստուծոյ ։

Եւ հրամայեաց Թագաւորն ածել զԳայիանէ առ դուրս սենեկին, զի խրատեսցէ զՀռիփսիմէ առնել զկամս Թագաւորին ։ Եւ նոցա խառան ի պարանոցն արկեալ

tous les passages des routes et de perquisitionner tous les endroits. On les trouva cachées dans une vigne hors de la ville. On fit part au roi de la beauté de Hripsimée, et le roi, épris de sa beauté par la description qu'on lui en faisait, ordonna d'emporter du palais de beaux vêtements, riches, en étoffes tissues d'or, de l'en parer, de la faire monter en carrosse et de la conduire avec pompe et honneur à la ville, pour se fiancer à elle. Car il songeait l'épouser selon la loi et en faire la reine de toute l'Arménie.

* A fol. 52 v° b. Les vierges vertueuses, * le visage contre terre, prièrent Dieu de les délivrer de la tentation. Les serviteurs du palais arrivèrent pour conduire Hripsimée avec tous les honneurs selon l'ordre royal. Mais elle refusa les honneurs du roi, détourna ses yeux des gens, se jeta à terre et pria Dieu les larmes aux yeux.

On en fit part au roi, qui ordonna de la traîner de vive force, et dit : Puisqu'elle n'a pas consenti à venir avec les honneurs, qu'elle vienne avec mépris. Ils s'y rendirent, la conduisirent tantôt en la traînant, tantôt en la soulevant, et la firent entrer dans l'appartement royal. Le roi y pénétra pour accomplir son désir, lutta avec elle du matin jusqu'à la sixième heure, mais par la puissance de Dieu, le roi subit la défaite.

Alors le roi ordonna de faire venir Gaïanée à la porte de l'appartement, pour conseiller à Hripsimée de se soumettre à la volonté du roi. On passa à

կացուցին առ դուրս սենեկին ։ Եւ նա խօսէր ընդ նմա ի դրաց անտի ի ներքս հռովմայեցւոց բարբառովն եւ ասէր . Յուշ լիցի քեզ հոգեւոր սնունդն իմ եւ մեծութիւնն ազգատոհմին քո, զի թողեր զթագաւորական փառսն եւ հարսնացար Քրիստոսի . մի՛ հաւանիր կամաց թագաւորին, սակաւ մի համբեր * եւ ապա տեսանես զՔրիստոս մեօք հանդերձ ։ * A fol. 53 r° a.

Եւ իբրեւ գիտացին թէ զո՛ր խրատ մատուցանէր, ջարդեցին քարիւ զբերան նորա եւ ի բաց աւին ի դրաց անտի ։ Եւ դարձեալ մարտեաւ ընդ նմա թագաւորն մինչեւ պահ մի գիշերին, եւ պարտեալ լինէր թագաւորն՝ ամենեւին յուժոյ անկեալ եւ ի զօրութենէ, հանդերձ նորա պատառեալ եւ թագ նորա ընկեցեալ յերկիր ։ Եւ զօրացեալ կուսին՝ ել արտաքս բռնութեամբ եւ անցեալ ընդ մէջ քաղաքին, եւ ոչ ոք կարաց ունել զնա, եւ անցեալ ընդ հնձանաւն, ձայն աւետեաց մատուցանէր ընկերացն, եւ մեկնեալ ի նոցանէ բացագոյն կայր յաղօթս ։ Եւ երեւեալ նմա Փրկիչն քաջալերեաց զնա, եւ ասաց . Մի՛ երկնչիր սիրելի իմ, զի ես ընդ քեզ եմ ։

Իսկ թագաւորն Տրդատ՝ որ այնպէս հսկայազօր էր եւ քաջ ի մարտս պատերազմաց, որ զերկուց ցլուց եղջիւրս կալեալ թափեաց ի գլխոց նոցա, եւ զկառացն բուռն հարեալ զադարեցոյց, եւ զխառն բարդս բարդս իշերովն հանդերձ վերուստ ի վայր հոսեաց, եւ զհսկայ թագաւորն բարբարոսաց ձերբակալ արար, եւ զերամս փղացն փլոյց, եւ զթումբս

Gaïanée une corde au cou et on la conduisit à la porte de l'appartement. Elle lui parla du dehors de la porte à l'intérieur, en langue romaine, et dit : Souviens-toi de mes soins spirituels et de la grandeur de ta famille, car tu as abandonné les honneurs impériaux pour devenir la fiancée du Christ; ne consens point au désir du roi; prends patience encore * un peu et tu verras le Christ ensemble avec nous. * A fol. 53 r° a.

Lorsqu'on s'aperçut quels étaient les conseils que lui donnait Gaïanée, on lui brisa la bouche à coups de pierres et on l'éloigna de la porte. Le roi reprit la lutte avec elle jusqu'à la première veillée de la nuit, et le roi fut vaincu, complètement épuisé de forces et d'énergie, ayant ses vêtements en lambeaux, sa couronne roulée à terre. La vierge devenue puissante sortit dehors de vive force, traversa la ville, sans que personne pût l'arrêter, et en s'approchant de la vigne elle fit entendre sa voix à ses compagnes, leur annonçant la bonne nouvelle; elle s'éloigna quelque peu d'elles et se mit à prier. Le Sauveur lui apparut, l'encouragea et lui dit : Ne crains rien, ma bien-aimée, car je suis avec toi.

Mais le roi Terdat, lui qui était d'une force de géant et brave dans les batailles et les guerres; qui saisissant deux taureaux par les cornes, les avait arrachées de leur tête; qui avait arrêté un char dans la course, en le saisissant de ses mains; qui avait jeté de haut en bas [des remparts] des meules de foin avec les ânes pêle-mêle; qui avait fait prisonnier le roi géant des Bar-

* A fol. 53 r° b. գնդաց առերեաց, եւ զզօրս Պարսից կոտորեաց, նա այժմ յաղջկանէ միոջէ * տկարացեալ անզօր գտաւ :

Բարկացեալ յոյժ հրամայեաց չարաչար սատակել զնոսա : Եւ եկեալ դահճացն ի գիշերի ջահիւք եւ լապտերօք կալան զսուրբ կոյսն Հռիփսիմէ, եւ կապեցին ի չորս ցիցս, եւ ծակեցին զոտսն ի պճղունսն եւ եդեալ փողս՝ փչեցին ի ներքուստ ի վեր, եւ այտուցին զմարմինն եւ քերթեցին մինչեւ ի ծնօտն, եւ ծակեցին զծածրակն հանին ընդ այն զլեզուն, եւ հրով կանթեղացն այրեցին զամենայն մարմինն, եւ քարինս վարեցին ընդ գոգս նորա եւ ի վայր վայթեցին զաղիս նորա, եւ մինչդեռ եւս կենդանի էր, սրով բարձին զգլուխ նորա : Ածին եւ զայլ ընկերսն նորա, եւ նոյն տանջանօք սպանին :

Այս կատարեցաւ սրբուհի եւ ճգնազգեաց կոյսն Հռիփսիմեա երեսուն եւ երկու ընկերօքն՝ Հոռի ԻԶ եւ Հոկտեմբերի Ե :

Յայսմ աւուր յիշատակ է սուրբ վկայուհւոյն Մամելքայ :

Սինա այս քրմուհի էր կռոցն Արտեմիդեայ ի Պարս, եւ քոյր նորա քրիստոնեայ էր : Եւ յաւուր միում մինչդեռ ննջէր Մամելքա քրմուհին, տեսանէ զհրեշտակ Տեառն եւ

13 յիշատակ է սուրբ վկայուհւոյն] կատարեցաւ սրբուհին B | 15 միում] միոջ B.

bares; qui avait anéanti un troupeau d'éléphants; qui avait détruit la berge d'un fleuve; qui avait massacré les armées perses, se trouvait maintenant
* A fol. 53 r° b. vaincu, * réduit à l'impuissance par une jeune fille.

Fort irrité, il ordonna de les faire mourir d'une mort cruelle. Les bourreaux arrivèrent pendant la nuit avec des torches et des lanternes, saisirent la vierge sainte Hripsimée, la lièrent en l'étendant sur quatre poteaux, lui trouèrent les pieds à la hauteur des chevilles et y introduisant des cornets y soufflèrent de bas en haut, lui enflèrent le corps et le dépouillèrent de la peau jusqu'au menton; ils lui trouèrent ensuite la nuque et en firent sortir la langue; ils lui brûlèrent tout le corps à la flamme des torches, lui remplirent le sein de pierres qui firent jaillir les intestins, et pendant qu'elle était encore en vie, lui tranchèrent la tête par l'épée. On amena également ses autres compagnes et on les fit mourir des mêmes tortures.

La vierge ascète, sainte Hripsimée, mourut avec ses trente-deux compagnes le 26 Hori, le 5 Octobre.

En ce jour, commémoration de la sainte martyre Mamelchta.

Cette femme était la prêtresse de l'idole Artémis en Perse; mais sa sœur était chrétienne. Un jour, pendant qu'elle dormait, la prêtresse Mamelchta vit

եցոյց նմա զամենայն խորհուրդս * քրիստոնէութեանն ։ Եւ յարուցեալ պատմեաց քեռն իւրոյ զտեսիլն ։ Եւ նորա առեալ տարաւ զնա առ եպիսկոպոսն, եւ աներկիւղ պատմեաց նմա զտեսիլն ։ Ասէ ցնա եպիսկոպոսն. Պարտ է քեզ քրիստոնեայ լինել. եւ նոյնժամայն հաւատաց եւ մկրտեցաւ, եւ նա քոյր իւր ի կնքոյ ։ * A fol. 53 v° a.

Իսկ անօրէն խուժադուժայն զիտացեալ՝ բարկութեամբ դիմեցին ի վերայ Մամելքտայ, մինչդեռ ունէր եւս յանձին իւրում զհանդերձս մկրտութեանն եւ քարկոծ արարեալ սպանին եւ ընկեցին ի խորագոյն գբի միոջ, յորմէ հազիւ կարացին քրիստոնեայքն հանել ի գբոյն ։ Եւ եպիսկոպոսին երթեալ աղաչեաց զթագաւորն Պարսից եւ ի նմանէ ընկալեալ հրաման գնալ կործանել զբագինն Արտեմիդեայ կռոցն, որում պաշտօնէր յառաջագոյն երանելին Մամելքտա ։ Եւ շինեալ եկեղեցի եւ եդին անդ զնշխարսն ։ Եւ բազում նշանք եւ սքանչելիք բժշկութեան եղեն ի տեղւոջն յայնմիկ. եւ ի խուժադուժ ամբոխէն բազումք հաւատացին ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս ։

Կատարեցաւ երանելի վկայն Մամելքտա՝ Հոկտեմբերի Ե, ի փառս Քրիստոսի ։

Դարձեալ յայսմ աւուր վկայութիւն Միքայէլի հօր վանացն Զօբայի եւ երեսուն եւ

4 հաւատաց] ի Քրիստոս *add.* B || 5 խուժադուժայն] խուժադուժիցն B — բարկութեամբ] ծաղրութեամբ B || 6 զհանդերձս] զզգեստ B || 8 ի գբոյն] ի խորագոյն գբէն B || 8-10 Եւ եպիսկոպոսին ... Մամելքտա *om.* B || 10 Եւ շինեալ եկեղեցի] Զոր առեալ թաղեցին պատուով եւ շինեցին եկեղեցի յանուն սրբոյն B || 11 սքանչելիք բժշկութեան եղեն] սքանչելիք լինին եւ բժշկութիւնք B || 13 վկայն] Քրիստոսի սուրբն *add.* B || 14 Դարձեալ յայսմ աւուր վկայութիւն] Ի սմին աւուր յիշատակ է B — Զօբայի] Զօբայ B.

l'ange du Seigneur qui lui montra les mystères * du christianisme. A son réveil, elle raconta sa vision à sa sœur. Celle-ci la conduisit chez l'évêque, à qui elle raconta sans crainte la vision. L'évêque lui dit : Il faut que tu deviennes chrétienne. Aussitôt elle crut et se fit baptiser; sa sœur la reçut des fonts. * A fol. 53 v° a.

La populace barbare et impie l'ayant appris, ils assaillirent avec rage Mamelchta, tandis qu'elle portait encore les vêtements de baptême, la lapidèrent, la tuèrent et la jetèrent dans un fosse très profonde, d'où à grand'peine les chrétiens purent la retirer. L'évêque se rendit auprès du roi des Perses et, l'ayant prié, obtint de lui la permission d'aller démolir le temple de l'idole Artémis, où la bienheureuse Mamelchta servait auparavant. Ils y érigèrent une église et y déposèrent les restes de Mamelchta. Beaucoup de miracles et de guérisons miraculeuses s'opérèrent en cet endroit, et nombre de gens parmi la populace crurent en notre Seigneur Jésus-Christ.

La bienheureuse martyre Mamelchta mourut le 5 Octobre, pour la gloire du Christ [1].

De même, en ce jour, martyre de Michel, le prieur du couvent de Zoba, et

1. C'est une traduction verbale du synaxaire grec. M. de S.

վեց կրօնաւորացն, զորս կալաւ ամիրայն Սեբաստեապօլեայ Ալի, եւ յոյժ նեղեաց զնոսա * ուրանալ զՔրիստոսի աստուածութիւնն եւ խոստովանել զհաւատն Տաճկաց եւ զՄահմէտ մարգարէ նոցա եւ պատգամաւոր եւ թլփատել : Եւ ոչ կարաց հաւանեցուցանել զսուրբսն. կոտորեաց զամենեսեան սրով եւ այնպէս կատարեցան ի Քրիստոս :

* A fol. 53 v° b.

[B * Վկայութիւն սուրբ եւ առաքելուհւոյ կուսին Հռիփսիմեայ, եւ երեսուն եւ երեք ընկերաց նորին :

* B p. 176 b.

Սքանչելի եւ սուրբ կոյսն Հռիփսիմեա, էր ի թագաւորական տոհմէ Կղօդեայ կայսեր, որոյ կինն Պատրոնիկէա եկն յԵրուսաղէմ, եւ առ մասն ի պատուական խաչէն Քրիստոսի ի ձեռն Յակոբայ առաքելոյ եւ գնաց ի Հռոմ : Եւ զսոյն մասն ընկալաւ թոռն նորա կոյսն Հռիփսիմեա, որ ի ծնողաց քրիստոնեայ գոլով՝ կրօնաւորեցաւ ի Հռոմ ի հռչակաւոր վանս կուսանացն, որոց գլխաւորին անուն էր Գայեանէ : Սա անոյց զքանչելագեղ կոյսն Հռիփսիմեա եւ դաստիարակեաց երկիւղիւն Քրիստոսի :

Եւ ընդ այն ժամանակն Դիոկղետիանոս արքայ՝ կին կամեցաւ առնուլ, եւ տայր պատկերագրոց շրջել ընդ աշխարհն Հռոմայեցւոց, եւ նկարել ի տախտակս զպատկեր կուսան կանանց եւ բերել առաջի իւր՝ զի զոր հաճեսցի առցէ կին : Որքա եկին բռնու-

1 կրօնաւորացն] որք էին ի ժամանակս Կոստանդիանոսի արքային *add.* B — զորս] զսոսա B — Ալի] Ալիոս B || 2 Տաճկաց եւ զՄահմէտ մարգարէ նոցա եւ պատգամաւոր] այլազգեաց B.

des trente-six religieux qu'Ali, l'émir de Sébastopolis, fit saisir et tourmenta beaucoup pour les obliger à renier la divinité du Christ et à professer la foi musulmane et Mahomet son prophète et, son envoyé, et à se faire circoncire. N'ayant pu persuader les saints, il les tua tous par l'épée, et c'est ainsi qu'ils moururent pour le Christ.

* A fol. 53 v° b.

[B * Martyre de la sainte et vierge apôtre Hripsimée et de ses trente-trois compagnes.

* B p. 176 b.

L'admirable vierge sainte Hripsimée était de la famille royale de l'empereur Claudius, dont la femme Patronicée se rendit à Jérusalem, reçut une partie de la précieuse croix du Christ des mains de l'apôtre Jacques et retourna à Rome. Sa petite-fille, la vierge Hripsimée, reçut cette partie de la croix, et comme elle était de parents chrétiens, elle se fit religieuse à Rome, dans le célèbre couvent des vierges, dont la supérieure s'appelait Gaïanée. Celle-ci éleva la vierge Hripsimée qui était d'une beauté admirable et l'instruisit dans la crainte du Christ.

A cette époque l'empereur Dioclétien voulut se marier et ordonna aux peintres de parcourir le pays des Romains et peindre sur des tablettes les traits des femmes vierges et de les lui présenter, afin d'épouser celle qui lui plairait. Ils arrivèrent et pénétrèrent de force dans le couvent de Gaïanée,

թեամբ մտին ի փանն Գայեանեայ եւ նկարեցին պչքնաղ պատկերն Հռիփսիմեայ, եւ * մատուցին առաջի թագաւորին ։ Իսկ նա հաճեցաւ առնել զնա կին ։ * B p. 177 a.

Եւ զայս կարծիս առեալ սրբոցն՝ փախստական եղեն ի Հռոմայ եօթանասուն անձն կուսանք հանդերձ քահանայիւքն իւրեանց ։ Եւ եթող Գայեանէ մնացելոցն գլխաւոր՝ զմի ի քուերցն Զոյի անուն ։ Եւ ինքեանք նաւեալք յԵգիպտոս եւ անտի եկին յԵրուսաղէմ եւ երկրպագեալ սուրբ տեղեացն մնացին անդ ամիս մի եւ աղօթէին առ գերեզմանի սուրբ Աստուածածնին ։

Երեւեցաւ նոցա ի տեսլեան ամենասրբուհի Աստուածածինն եւ ասաց գնալ ի Միջագետս ի քաղաքն Ուռհայ, եւ երկրպագել տէրունական պատկերին զոր առաքեալ էր Աբգարու ։ Եւ յորժամ եկին անդ ըստ հրամանի տեսլեանն, դարձեալ երեւեցաւ եւ հրամայեաց երթալ ի Հայս՝ ի վիճակն Թադէոսի առաքելոյն ։

Իսկ նոքա միագունդ եկին ի վերին կողմանս արեւելից, եւ շրջեալ ի լերինս աշխարհին, ոմանք մնացին ի լերինս Դարանաղեաց, եւ բազումք ի նոցանէ հանդերձ քահանայիւքն ի լերինս Բզնունեաց դադարեցին, կրելով ընդ ինքեանս զպատուական սուրբ խաչն որով առնէին մեծամեծ նշանս ։ Եւ մնաց յետ վախճանի նոցա նոյն սուրբ խաչն ի լեառն Վարագայ եւ յետոյ գտաւ ։

Իսկ Գայեանեա հանդերձ Հռիփսիմեաւ եւ երեսուն եւ եօթն ընկերօք՝ աստուածային

firent le portrait de la belle Hripsimée et * le présentèrent à l'empereur. Il lui plut de l'épouser. * B p. 177 a.

Les saintes, au courant de ses intentions, s'enfuirent de Rome, au nombre de soixante-dix vierges accompagnées de leurs prêtres. Gaïanée laissa à celles qui restèrent, comme supérieure, une des sœurs nommée Zoé. Et elles s'embarquèrent pour l'Égypte et de là se rendirent à Jérusalem, firent leur adoration aux lieux saints, y restèrent un mois et prièrent près du tombeau de la sainte mère de Dieu.

La très sainte mère de Dieu leur apparut dans une vision et leur dit de se rendre en Mésopotamie, à la ville d'Ourha [Édesse], et d'y adorer l'image du Seigneur qu'Il avait envoyée à Abgar. Lorsqu'elles y furent arrivées, d'après l'ordre de la vision, la mère de Dieu leur apparut de nouveau et leur ordonna de se rendre en Arménie, dans le pays échu par le sort à l'apôtre Thaddée.

Elles arrivèrent toutes ensemble en groupe dans les hautes contrées orientales, et après avoir parcouru les montagnes du pays, quelques-unes restèrent dans les montagnes de Daranali, mais la plupart, accompagnées de leurs prêtres, se fixèrent dans les montagnes de Beznounik, ayant avec elles la précieuse sainte croix, par laquelle elles opérèrent de grands miracles. A leur mort, cette même sainte croix resta sur la montagne de Varaga et fut découverte à la suite des temps.

Gaïanée avec Hripsimée et ses trente-sept compagnes vinrent, par inspi-

ազդեցութեամբ եկին ի մայրաքաղաքն Այրարատայ ի Վաղարշապատ ։ Եւ անդ էր ի ձմերոց թագաւորն Հայոց Տրդատ, որ յառաջ քան զայս զսուրբն Գրիգոր վասն հաւատոյն Քրիստոսի մեծամեծ տանջանօք չարչարեալ էր, եւ յետ ամենայնի արկեալ յօձաբնակ վիրապն յԱրտաշատ քաղաքն ։ Եւ էր սրբոյն Գրիգորի երեքտասան ամ ի վիրապն, յորժամ եկին սուրբ Հռիփսիմեանք յաշխարհն Հայոց ։

Արք՝ վանս առեալ նոցա արտաքոյ քաղաքին ի հնձանսն, եւ մին յընկերացն ուլունս առնէր ապակեղէնս եւ գնէին նոցա զկերակրիկն ։

* B p. 177 b. Իսկ Դիոկղետիանոս * բարկացեալ յոյժ ընդ փախստական նոցա լինելն, գրեաց առ Տրդատ քննել յաշխարհն իւր թէ կարասցէ գտանել զգեղեցկագեղն Հռիփսիմէ, կամ առնուլ իւր ի կնութեան եւ կամ առաքել նմա ։ Եւ քննեալ գտին զնոսա ի հնձանս քաղաքին, եւ տեսողքն պատմէին առաջի Տրդատայ թագաւորին զգեղն Հռիփսիմեայ ։ Իսկ նա՝ նախ քան զիւր տեսանելն՝ առաքեաց զարդարել զնա պատուական զգեստիւք եւ ածել իւր ի կնութեան ։ Եւ յորժամ եկին խնդութեամբ արքունի սպասաւորքն առնել զայս՝ սուրբքն բարձին զձայնս եւ աղօթս արտասուօք առ Աստուած մատուցին զի փրկեսցի կոյսն ի խառնակութենէ արքային ։

Եւ սպասաւորքն եկեալ պատմեցին արքային եթէ ոչ առնու յանձն զգենուլ եւ գալ ։

ration divine, dans la capitale de l'Ararat, à Valarchapat. Le roi d'Arménie, Terdat, s'y trouvait alors dans sa résidence d'hiver; lui, qui précédemment avait fait subir de grands supplices à saint Grégoire pour la foi du Christ et l'avait ensuite fait jeter dans un puits profond et rempli de serpents dans la ville d'Artachat. Il y avait déjà treize ans que saint Grégoire se trouvait dans le puits lorsque sainte Hripsimée et ses compagnes arrivèrent dans le pays d'Arménie.

Elles établirent leur demeure hors de la ville, dans les vignes; et une des compagnes fabriquait des perles de verre, dont le produit servait à acheter leur frugale nourriture.

* B p. 177 b. Dioclétien, * fort irrité de leur fuite, écrivit à Terdat de faire faire des recherches dans son pays et s'il réussissait à y retrouver Hripsimée, qui était d'une beauté merveilleuse, de la prendre comme épouse ou de la lui renvoyer. On fit des recherches et on les retrouva dans les vignes de la ville; ceux qui les aperçurent rendirent compte au roi Terdat de la beauté de Hripsimée. Celui-ci, avant de l'avoir vue, envoya des vêtements précieux pour l'en revêtir et pour la lui amener comme épouse; mais lorsque les domestiques du roi furent arrivés tout en joie pour exécuter les ordres, les saintes poussèrent des cris et se mirent à prier Dieu avec larmes de préserver la vierge de l'union avec le roi.

Les domestiques retournèrent auprès du roi pour lui rendre compte qu'elle refusait les vêtements et de venir avec eux. Il ordonna alors de l'amener de

Ապա հրամայեաց բռնութեամբ ածել ։ Եւ առեալ զսուրբն մերթ վերամբարձ՝ մերթ ի քարշ, եւ ածին ի սենեակ արքային, եւ նա բարձր ձայնիւ ասէր . Տէր Յիսուս օգնեա՛ ինձ ։

Եկն ապա եմուտ թագաւորն ի ներքս առ կոյսն, եւ սկսան մարդիկն հարսանեաց երգս պարել ։ Եւ ի բռնան հարկանել թագաւորին կատարել զկամս ցանկութեանն, սուրբ կոյսն զօրացեալ յԱստուծոյ՝ մարտնչէր ընդ նմա յերեք ժամէ աւուրն մինչեւ ի տասն ժամն, եւ պարտէր զթագաւորն, զայն որոյ ուժգնութիւն զօրութեանն հռչակեալ էր ի Յոյնս եւ յիւր աշխարհն վասն մեծ գործոյն ։

Ել արտաքս եւ ետ ածել զսուրբն Գայիանէ զի խօսեսցի ընդ սանուն իւրոյ առնել զկամս արքային ։ Եւ մատուցեալ սկսաւ խօսել ընդ նմա ի լեզու հռոմայեցերէն, եւ քաջալերեաց անշարժ կալ ի պնդութիւն յուսոյն Քրիստոսի ։ Զոր լուեալ լսան արք որ տեղեակ էին բարբառոյն՝ քարամբք զբերանն հարկանէին, սակայն նա ոչ փոփոխեաց զբանս իւր ։

Եւ մարտեաւ դարձեալ Հռիփսիմէ ի տասն ժամէ աւուրն մինչեւ ի պահ մի գիշերոյն, եւ պարտեալ զթագաւորն՝ ընկէց մերկ կողոպուտ յարքունական զգեստուցն . եւ ելեալ բռնութեամբ ընդ * մէջ ամբոխին՝ արտաքս գնայր ի քաղաքէն, ոչ ուրուք կարացեալ զնա ըմբռնել ։ Եւ հասեալ առ հնձանօքն՝ ձայն աւետեաց մատուցանէր ընկերացն, եւ ինքն հեռացեալ ի քաղաքէն ի բարձրաւանդակ տեղի մի ծածուկ եղեալ

* B p. 178 a.

force. Ils saisirent la sainte et l'amenèrent tantôt debout, tantôt en la traînant, jusqu'aux appartements du roi; elle criait à haute voix : Seigneur Jésus, aide-moi.

Le roi pénétra ensuite dans la pièce auprès de la vierge, et les gens venus pour les noces, se mirent à danser et à chanter. Le roi se disposa à accomplir son mauvais désir, mais la vierge sainte, fortifiée par Dieu, lutta avec lui de la troisième heure de la journée jusqu'à la dixième, et vainquit le roi dont la force et la vigueur était renommée parmi les Grecs et dans son pays à cause de ses hauts faits.

Le roi sortit et fit amener sainte Gaïanée pour qu'elle conseillât à sa pupille de céder à la volonté du roi. Celle-ci se présenta et se mit à lui parler en langue romaine et l'encouragea à rester inébranlable dans la fermeté de l'espérance du Christ. Ce que les gens, qui connaissaient la langue, ayant entendu, ils lui frappèrent la bouche à coups de pierres, mais elle ne changea pas de langage.

Hripsimée reprit la lutte de la dixième heure de la journée jusqu'à la première veillée de la nuit, et ayant vaincu le roi et l'ayant jeté à terre dépouillé de ses vêtements royaux, elle sortit, traversa de vive force * la foule, sortit hors de la ville, sans que personne osât l'arrêter, et arrivée près des vignes, elle fit entendre à ses compagnes de sa voix la bonne nouvelle,

* B p. 178 a.

կալ յաղօթս եւ ասէր. Տէր Աստուած ամենայնի, ո՞ կարիցէ հատուցանել քեզ փոխարէն բարեացս որ առ իս ։

Եւ եկին զկնի նորա իշխանք արքային ջահիւք եւ դահճապետն դահճօք, եւ մատուցեալ կալեալ զսուրբն ձեռս յետս՝ եւ խնդրէին հատանել զլեզուն, զոր ինքնին հանեալ արտաքս եւ ետ ի հատումն ։

Եւ ապա մերկացուցեալ զպատառատուն զգեստն՝ հարին չորս ցիցս ոտիցն եւ ձեռացն, եւ պրկեցին ի վերայ զերանելին, եւ ջահիւքն այրեցին եւ խորովեցին զամենայն մարմին նորա, եւ քարինս վարեցին ընդ գոգն եւ ի վայր վայթեցին զաղիսն ։ Եւ մինչդեռ կայր կենդանի՝ փորեցին զաչս երանելոյն, եւ ապա անդամ անդամ յօշեցին զնա ։

Եւ եկեալ ընկերաց նորա զկնի ի հնձանէն երեսուն եւ երկու՝ խնդրէին ամփոփել զմարմին սրբոյ կուսին ։ Իսկ զինուորքն սուր եդեալ ի վերայ կոտորեցին զամենեսեան, որք ուրախութեամբ կատարեցան ի Քրիստոս ։ Եւ մի ոմն որ էր հիւանդ եւ ոչ կարաց գալ ընդ այլսն՝ անդէն ի հնձանին սպանին զնա ուր վանքն էին երանելեացն ։

Եւ քարշեալ ձգեցին զմարմինս ամենեցուն կերակուրս լինել շանց եւ գազանաց. յորս ոչ մերձեցան ամենեւին՝ այլ մնաց ողջ զաւուրս ինն, մինչեւ եկն սուրբն Գրիգոր, եւ ամփոփեալ զնոսա եդ ի գիրս հանգստանոցաց ։

et s'étant éloignée de la ville, elle gravit une hauteur, tomba à genoux et se mit à prier en disant : Seigneur, Dieu de toutes choses, qui pourra jamais te rendre les bienfaits que tu m'as témoignés!

Les princes envoyés par le roi arrivèrent bientôt après elle, avec des torches, ainsi que le chef des bourreaux avec ses aides; ils saisirent la sainte, lui lièrent les mains derrière le dos, et cherchèrent à lui couper la langue, qu'elle présenta elle-même pour être coupée.

Ils la dépouillèrent ensuite de ses pauvres vêtements en loques, plantèrent quatre poteaux aux pieds et aux mains, y attachèrent fortement la bienheureuse, lui grillèrent tout le corps à la flamme des torches, couvrirent de pierres le sein, qui firent répandre les intestins. Et pendant qu'elle était encore en vie, ils arrachèrent les yeux à la bienheureuse, et lui coupèrent ensuite les membres un à un.

Ses compagnes, au nombre de trente-deux, arrivèrent de la vigne après elle, et cherchèrent le corps de la vierge sainte pour l'inhumer, mais les soldats les tuèrent toutes par l'épée, et elles moururent joyeusement pour le Christ. Une seule, qui était malade et qui ne put s'y rendre avec les autres, fut tuée dans la vigne, à l'endroit où les bienheureuses avaient établi leur couvent.

Ils traînèrent les corps de toutes pour les jeter en pâture aux chiens et aux bêtes féroces, mais aucun ne s'en approcha, et ils restèrent intacts pendant neuf jours, jusqu'à ce que saint Grégoire arriva, les recueillit et les déposa dans des tombeaux de repos.

Կատարեցաւ սուրբն Հռիփսիմեա երեսուն եւ երեք ընկերօքն՝ յամսեան Հոռի ԻԶ եւ Հոկտեմբերի Ե ։

Հարսն Քրիստոսի որ վերափոխեցար այսօր վկայական արեամբ, դշխոյ զարդարեալ նստեալ ընդ աջմէ երկնաւոր Թագաւորին, զծնեալքս ի կուսական երկանցդ զեկեղեցիս Հայաստանեայց որք վերապատուեմք զքեզ տօնախմբութեամբ՝ * ընկալ ի պարս քո յերկնաւոր առագաստդ, զի եւ մեք ընդ քեզ փառաւորեսցուք զՀայր եւ զՈրդի եւ զսուրբ Հոգին յաւիտեանս, ամէն ։] * B p. 178 b.

Հոռի ԻԷ եւ Հոկտեմբերի Զ ։ Գիւտ նշխարաց սրբոյն Թովմայի առաքելոյ ։

Առաքեալն Քրիստոսի Թովմաս կատարեցաւ ի Հնդիկս, եւ բերաւ նշխարք նորա ի Միջագետս ։ Եւ յաւուրս Յազկերտի Պարսից արքային՝ չոգան զօրք նորա ի Միջագետս Ասորւոց յաւար առեալ ի վանս յորում էին նշխարք առաքելոյն ։ Եւ տեսեալ արկղ մի յեկեղեցւոջն՝ կարծեցին եթէ գանձ իցէ, եւ ոչ բացին ի խնդութենէն ։

Իբրեւ երեկոյ եղեւ՝ գլխաւոր զինուորացն վառեաց լոյս եւ առաջի եբեր զարկղն զոր կարծէր գանձ լինել ։ Եւ յորժամ եբաց ետես ոսկերս մեռելոյ . յառուցեալ ընկէց յոտս երիվարացն, եւ նոքա սկսան անգուշնել եւ կիցս ընկենուլ միմեանց, զի մի մեր-

Sainte Hripsimée mourut avec ses trente-trois compagnes, le 26 du mois de Hori, le 5 Octobre.

Fiancée du Christ, toi qui as été transportée aujourd'hui, par le sang du martyre, et es assise, reine toute parée, à la droite du roi des cieux[1], reçois-nous dans * tes réjouissances, dans ta chambre nuptiale céleste, nous qui sommes nés de tes entrailles virginales, nous les églises d'Arménie, qui t'honorons par la célébration de ta fête, afin que nous puissions avec toi glorifier le Père, le Fils et le Saint-Esprit éternellement. Amen.] * B p. 178 b.

27 HORI, **6 Octobre**.

Invention des restes du saint apôtre Thomas.

L'apôtre du Christ Thomas mourut aux Indes; ses restes furent rapportés en Mésopotamie. Aux jours de Haskerte [Hisdeguerde] roi des Perses, ses troupes ayant envahi la Mésopotamie de Syrie, mirent au pillage le couvent où se trouvaient les restes de l'apôtre. En apercevant un coffret dans l'église, ils s'imaginèrent qu'il contenait un trésor et ne l'ouvrirent point, de joie.

A la tombée de la nuit, le chef des troupes demanda de la lumière et se fit apporter le coffret qu'il croyait contenir un trésor. Mais lorsqu'il l'eut ouvert, il n'y trouva que des ossements de mort; irrité, il les jeta aux pieds des

1. Ps. XLIV [XLV], 10.

ձիոցին ի նշխարսն ։ Եւ պարսիկն որ կայր ի վերայ ձիոցն՝ կարծեաց եթէ գազան ինչ մտեալ է ի մէջ երիվարացն, սկսաւ որոնել եւ տեսեալ լոյս աստղանման զի բորբոքէր
* A fol. 54 r° a. ի վերայ ոսկերացն.* եւ ժողովեալ զամենայն զգուշութեամբ՝ եդ յարկեղն յորում էր յառաջագոյն ։ Եւ ոչ ումեք պատմեաց զտեսիլն, այլ առեալ գնաց յերկիրն Հայոց, եւ անդ ընթերցեալ զգիրն որ ի վերայ արկեղն՝ գիտացին եթէ նշխարք սուրբ առաքելոյն Թովմայի է ։

Եւ կարգեցին զաւուրն զայն տօն, որ օր ԻԷ Հոռի ամսոյ եւ Զ Հոկտեմբերի ։ Յորում տեղւոջ բազում բժշկութիւնք լինէին պէս պէս ախտից եւ հիւանդութեանց ։

Եւ այրն պարսիկ հաւատաց եւ եղեւ քրիստոնեայ, եւ ընտիր կրօնաւոր ։ Եւ սպասաւորեաց սուրբ նշխարացն մինչեւ ցօր մահուան իւրոյ՝ փառաւորելով զԱստուած յաւիտեան ։

Յայսմ աւուր վկայաբանութիւն սրբուհւոյն Գայեանեայ եւ ընկերաց ։

Զգաստութեանց մայրն սրբուհին Գայեանէ՝ իբրեւ կատարեցաւ սուրբն Հռիփսիմէ եւ ընկերք նորին, նա դեռ եւս կապեալ կայր չարաչար խառան ի պարանոցն արկեալ ։ Արդ՝ անդր եկեալ դահճապետն յարքայէն Տրդատայ, պարծելով չարամահ առնել զնա եւ զերիս ընկերս նորա. Զի իշխեաց, ասէ, վնասակար խրատուն իւրով կորուսանել զայն

chevaux, qui se mirent à donner des signes d'inquiétude et à lancer des ruades, pour ne pas s'approcher des restes. Le Persan qui surveillait les chevaux, croyant qu'une bête s'était introduite parmi les chevaux, se mit à chercher et aperçut une lueur, en forme d'étoiles, qui scintillait au-des-
* A fol. 54 r° a. sus des ossements. *Il les recueillit tous avec précaution et les remit dans le coffret où ils étaient auparavant. Il ne raconta à personne la vision, mais prit [le coffret] et se rendit au pays d'Arménie, et là ayant fait lire l'inscription qui se trouvait sur le coffret, on reconnut que c'étaient les restes de l'apôtre Thomas.

On établit une fête en ce jour, le 27 du mois de Hori, le 6 Octobre. En cet endroit s'accomplit nombre de guérisons pour diverses infirmités et maladies.

Le Persan se convertit, devint chrétien et un excellent religieux. Il desservit les saints restes jusqu'au jour de sa mort pour glorifier Dieu éternellement.

En ce jour, martyre de sainte Gaïanée et de ses compagnes.

La mère de modestie, sainte Gaïanée, se trouvait à la mort de sainte Hripsimée et de ses compagnes, encore cruellement enchaînée, avec une corde au cou. Le chef des bourreaux envoyé par le roi Terdat vint à elle, en se vantant de la faire mourir d'une mort cruelle, elle et ses trois compagnes : Car,

որ զգեղեցկութիւն զիցն ունէր ի վերայ երկրի. արդ զդա կտտամահ սպանցուք ։ Եւ առեալ զնոսա ի քարշ՝ հանին * արտաքոյ քաղաքին ի տեղի մի ճահճախուտ, մերձ ի * A fol. 54 r° b.
պարկէն փոսին որ շուրջ զայր զքաղաքաւն ։

Եւ անդ կապեցին զմի մի ի նոցանէ ընդ չորս չորս ցիցս, եւ ծակեցին ի պճղունս զմորթս նոցա, եւ եդեալ փող փչեցին եւ ուռկեցին զմարմինս նոցա փքովքն ։ Եւ ներքուստ ի վեր քերթեցին մինչեւ ի ստինսն, եւ ծակեալ զծոծորակն՝ հանին զլեզուն ընդ այն, եւ քարինս վարեցին ընդ գոգս նոցա եւ ի վայր վայթեցին զաղիս նոցա, եւ բրեցին զաչս նոցա ։ Եւ մինչդեռ գոհութիւն եւ աղօթքն ի բերանս իւրեանց էին, սրով բարձին զգլուխս նոցա ։ Եւ կատարեցան ճգնազգեաց կանայքն Գայիանէ եւ երեք ընկերք նորա, եւ մի ի հնձանին սպանեալ, յամսեանն Հոռի ԻԷ․ եւ Հոկտեմբերի Զ ։

Արդ որ ի Հռոմայեցւոց քաղաքէն ելին աւելի քան զեօթանասուն մարդ, եւ մնացին այսր անդր, բայց որ ընդ սուրբ կանայսն կատարեցան ի Վաղարշապատ քաղաքի ընդ Հռիփսիմեայ եւ ընդ Գայիանեայ երեսուն եւ եօթն մարդ, եւ ընկեցան մարմինք ամենեցունց շանց քաղաքին եւ թռչնոց երկնից ։

Եւ տրտմեալ յոյժ թագաւորն վասն կորստեան գեղեցկութեանն Հռիփսիմեայ, ոչ եկեր եւ ոչ արբ յաւուրն յայնմիկ ։ Ապա եւ թագաւորն * ի կառս կամեցեալ որս առնել, * A fol. 54 v° a.
եւ իբրեւ ել ընդ դուռն քաղաքին՝ խոյն հասանէ նմա պատուհաս յԱստուծոյ, այսոյն

disait-il, elle a osé par ses conseils subversifs causer la perte de celle qui avait une beauté de déesse sur la terre; à nous maintenant de la faire mourir atrocement. Et les ayant saisies, on les entraîna * hors de la ville, à un en- * A fol. 54 r° b.
droit marécageux, près de la tranchée qui entoure la ville.

On y lia chacune d'elles à quatre poteaux, on leur troua la peau près des chevilles et y introduisant un chalumeau, on y souffla pour faire enfler leur corps. Ensuite on les dépouilla de leur peau de bas en haut jusqu'aux seins, et leur ayant perforé la nuque on en fit sortir par là la langue; on remplit leur sein de pierres, ce qui fit jaillir leurs entrailles; on leur creva les yeux. Et pendant qu'elles avaient encore sur les lèvres la prière et les actions de grâces, on leur trancha la tête par l'épée. Ces femmes ascétiques, Gaïanée et ses trois compagnes, et une qui fut mise à mort dans la vigne, moururent le 27 du mois Hori, le 6 Octobre.

Or celles qui quittèrent la ville de Rome étaient au nombre de plus de soixante-dix; plusieurs d'entre elles restèrent çà et là; quant à celles qui moururent dans la ville de Valarchapat avec Hripsimée et Gaïanée, elles étaient au nombre de trente-sept personnes. Les corps de toutes furent jetés en proie aux chiens de la ville et aux oiseaux du ciel.

Le roi fut très affecté de la perte d'une beauté comme celle de Hripsimée; il ne mangea ni ne but ce jour-là. Ensuite le roi monta * en voiture, voulant se * A fol. 54 v° a.
rendre à une partie de chasse, et lorsqu'il eut franchi la porte de la ville, il

պղծոյ հարեալ զնա ի վայր ընկէց ի կառացն, եւ սկսաւ ուտել զմարմինն իւր . մոլեգնեալ անհնարին անզգայութեամբ, եւ ելեալ ի մարդկային բնութենէ եւ լեալ ի կերպարանս խոզի, եւ բուսեալ ընդ բոլոր մարմին նորա խոզանստեւ, եւ կերպարանք երեսաց նորա կնճթացեալք իբրեւ զգետնաքրիր եւ գարմատակեր գազանաց, եւ ժանիք նորա մեծացեալք եւ սրեալք իբրեւ մեծամեծ վարազաց, ընդ խոզս քէշալով եւ կոծելով ընդ երկիր ի մօրս եւ յեղեգունս բնակելով, զի ոչ կարացին արգելուլ զնա ի քաղաքին. մի՝ վասն բնական ուժոյն, եւ մի՝ զի ույժ դիւացն հարեալ էր ի նա ։

Եւ անդ կայր զինն տիւ եւ զինն գիշեր, մինչեւ հրամանաւն Աստուծոյ՝ ել սուրբն Գրիգոր ի վիրապէն եւ բժշկեաց զնա եւ զիշխանսն զդիւաբարս ։

Եւ ամփոփեաց զնշխարս սրբոց վկայիցն որ կային անթաղ զայն ինն օրն, եւ ոչ էին հոտեալ այլ բուրէր անուշահոտութիւն իբրեւ յաղնիւ խնկոյ . եւ ոչ գազան կամ թռչուն մերձեցեալ էր ի նոսա ։ Եւ ժողովեալ ի հնձանս նոցա՝ ուսոյց նոցա վարդապետեալ
* A fol. 54 v° b. թողուլ * զմոլորութիւն կռապաշտութեանն, եւ պաշտել զԱստուած ճշմարիտ եւ սքանչելագործ . որ եղեւ իսկ . զի հաւատացին ամենայն աշխարհն Հայոց, եւ շինեցին վկայարանս եւ զսուրբսն ի հանգիստ փոխեցին, յորում տեղւոջ փառաբանի սուրբ Երրորդութիւնն, այժմ եւ միշտ ։

lui arriva aussitôt le châtiment de Dieu : le démon impur le frappa et le fit tomber de la voiture; il se mit à dévorer son propre corps, et devenu furieux, d'une inconscience épouvantable, hors de la nature humaine, il prit la forme d'un porc; son corps se couvrit complètement de poil de porc, les traits de son visage se changèrent en un museau calleux d'animaux qui fouillent le sol et dévorent les racines. Les griffes crûrent et devinrent crochues comme celles d'énormes sangliers. Il grogna comme un porc, s'abattant contre le sol et habitant les endroits marécageux et parmi les roseaux; car on ne pouvait le retenir dans la ville, d'abord à cause de sa force naturelle et ensuite parce que la force des démons s'était adjointe en lui.

Il y resta neuf jours et neuf nuits jusqu'à ce que, par la permission de Dieu, saint Grégoire sortit du puits, le guérit et avec lui les princes possédés du démon.

Saint Grégoire recueillit les restes des saintes martyres qui étaient restés sans sépulture pendant neuf jours, et qui non seulement n'étaient point décomposés, mais par contre exhalaient une odeur suave comme celui d'encens fin; aucune bête féroce ou oiseau ne s'en étaient approchés. Il rassembla le
* A fol. 54 v° b. peuple à la vigne des saintes, prêcha et lui enseigna à abandonner * l'erreur de l'idolâtrie et adorer le vrai Dieu, auteur des miracles. Et en effet, tout le pays d'Arménie se convertit; on construisit des chapelles de martyrs et on y déposa en paix les saintes, et c'est en ce lieu qu'est glorifiée la sainte Trinité, maintenant et toujours.

[B * Վկայութիւն սրբոյ առաքելոյն Թովմայի յերկոտասանիցն՝ որ երկուորեակն անուանէր, եւ եղբօր իւրոյ ։ *B p. 179 a.

Սուրբ առաքեալն Քրիստոսի Թովմաս՝ անուանեալն երկուորեակ՝ որոյ եղբայր երկուորակից էր Եղիազարոս. սա ըստ հրամանին Տեառն գնաց ի Հնդիկս եւ ուսուցանէր զբանն Աստուծոյ, եւ ձեռնադրեաց զՄիփորա քահանայ ։

Եւ թագաւորն Հնդկաց Միսդա՝ ոչ ընկալաւ զքարոզութիւն առաքելոյն, էարկ զնա ի բանդ եւ զայլ բազումս ի հաւատացելոց եւ յընդունողաց զքարոզութիւն նորա ։

Իսկ կին թագաւորին՝ Տերտա եւ որդի իւր Յուզանէս եւ Միգոնեա եւ Նարկեա, ի գիշերի երթեալ կաշառեցին զբանտապանսն, եւ մտին գաղտաբար առ առաքեալն եւ ընկալան զբանն Աստուծոյ եւ մկրտեցան ։ Եւ լուեալ արքային՝ ցասուցեալ բարկութեամբ մեծաւ, հրամայեաց հինգ զօրականաց եւ հանին զսուրբ առաքեալն ի լեառն, եւ տիգախոց արարեալ սպանին ։ Եւ այնպէս կատարեցաւ ի Քրիստոս՝ Հոկտեմբերի Զ եւ Հոռի ԻԷ ։

Իսկ Միփորա եւ Յուզանէս մնացին ի լեառն, եւ մի ոմն ի ծառայիցն Միսդայ՝ այսահարեալ եւ ոչ հանդիպեցաւ բժշկութեան ։ Եւ երթեալ Միսդա ի գերեզման առաքելոյն եւ ոչ գտեալ զմարմինն, վասն զի աշակերտք սրբոյն Թովմայի թագուցին զգուշութեամբ, եւ առեալ ի հողոյն՝ ցանեալ ի վերայ ծառային եւ առժամայն բժշկեցաւ ։

[B * Martyre du saint apôtre Thomas, l'un des douze, surnommé le Jumeau, et de son frère. *B p. 179 a.

Le saint apôtre du Christ Thomas, surnommé le Jumeau, dont le frère jumeau était Éliazar, se rendit, sur l'ordre du Seigneur, aux Indes et y enseigna la parole de Dieu; il y ordonna le prêtre Miphora.

Le roi des Indes, Misda, n'accueillit point la prédication de l'apôtre, le fit jeter en prison et avec lui nombre de fidèles et de ceux qui avaient accueilli sa prédication.

Terta, la femme du roi, et son fils Jouzanès, et Migonea et Narcea, se rendirent pendant la nuit auprès des geôliers, les achetèrent, et entrèrent secrètement auprès de l'apôtre, accueillirent la parole de Dieu et se firent baptiser. Ce qu'ayant appris, le roi entra dans une grande colère et ordonna à cinq soldats de conduire le saint apôtre sur une montagne et de l'y tuer à coups de lance. C'est ainsi qu'il mourut pour le Christ, le 6 Octobre, le 27 Hori.

Miphora et Jouzanès restèrent dans la montagne. Un des serviteurs de Misda devint possédé du démon et ne put trouver la guérison. Misda se rendit au tombeau de l'apôtre, mais n'y trouva pas le corps, car les disciples de saint Thomas l'avaient caché soigneusement; il prit de la terre, en répandit sur le domestique qui guérit immédiatement.

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Գայիանեայ եւ երկու ընկերաց իւրոց ։

* B p. 179 b. Յետ կատարման կուսին սրբոյն Հռիփսիմեայ՝ վաղիւն սա դահճապետն * եհաս հրաման ի թագաւորէն սպանանել զսուրբն Գայիանէ, եւ պատուէր ետ նախ զլեզուն ընդ ծոծրակն քարշել, եւ ապա սպանանել. Զի իշխեաց, ասէ, խրատել զչքնաղագեղն Հռիփսիմեա եւ արհամարհել զիս ։

Եւ ապա հանին զնա երկու ընկերօքն արտաքոյ քաղաքին ընդ դուռն հարաւոյ, եւ վարեցին չորս չորս ցիցս երից սուրբ կուսանացն, եւ պատառեալ զհանդերձսն պրկեցին ի վերայ ։ Եւ ծակեալ զպճղունս եղին փող եւ փչելով մորթեցին զերանելիսն կենդանւոյն մինչեւ ի ստինսն ։ Եւ ծակեալ զծոծրակսն՝ զլեզուն ընդ այն հանին, եւ վարեցին քարինս ընդ գոգսն եւ ցրուեցին զաղիս նոցա, եւ քանզի դեռ եւս կային կենդանի՝ բարձին զգլուխս նոցա սրով ։ Եւ այսպէս բարի խոստովանութեամբ կատարեցան ի Քրիստոս՝ Հոռի ԻԷ եւ Հոկտեմբերի Զ ։

Եւ յետ վեց աւուր նահատակութեան նոցա՝ աստուածեղէն բարկութեանն հարեալ զթագաւորն փոխեաց ի կերպարանս խոզի եւ ամենայն զօրքն այսահարեցան չարաչար ։

Յայնժամ տեսիլ երեւեցաւ միանգամ եւ երկիցս քուեր թագաւորին Խոսրովիդխտոյ՝ յղել յԱրտաշատ եւ հանել զսուրբն Գրիգոր, որ եկեալ բժշկեսցէ զհարուածս նոցա ։

En ce jour, martyre de sainte Gaïanée et de ses deux compagnes.

* B p. 179 b. Après la mort de la vierge sainte Hripsimée, le lendemain le chef des bourreaux* reçut l'ordre du roi de tuer sainte Gaïanée. Il lui recommanda d'abord de faire sortir la langue par la nuque et de la tuer ensuite : Pour avoir, disait-il, conseillé la belle Hripsimée et de m'avoir méprisé.

On l'emmena avec ses deux compagnes hors de la ville, par la porte du sud; on planta quatre poteaux pour chacune des trois vierges saintes, on leur déchira les vêtements pour les y lier fortement. On troua leurs chevilles, on y introduisit des chalumeaux et après y avoir soufflé, on dépouilla de leur peau les bienheureuses vivantes jusqu'aux seins. On perça leur nuque, on en fit sortir leur langue, on remplit leur sein de pierres qui firent répandre leurs entrailles, et pendant qu'elles étaient encore vivantes on leur trancha la tête par l'épée. C'est ainsi qu'elles moururent en bonne confession pour le Christ, le 27 Hori, le 6 Octobre.

Six jours après leur martyre, la colère divine frappa le roi et lui donna la forme d'un porc; tous les soldats devinrent cruellement possédés du démon.

C'est alors qu'une vision apparut une première et une deuxième fois à la sœur du roi, Khosrowidoukht, [lui enjoignant] d'envoyer à Artachat pour faire sortir saint Grégoire [du puits], pour qu'il vienne les guérir de leurs châtiments.

Եւ մինչեւ եկն Գրիգոր՝ զաւուրս ինն կային անթաղ մարմինք սուրբ կուսանացն. իսկ նա եկեալ խնդրեաց թէ ո՞ւր են ։ Եւ եկեալ յիւրաքանչիւր տեղիս վկայութեանն՝ եգիտ անմերձ ի գազանաց եւ անապական. ժողովեաց ինքնին միայն իւրեանց զգեստուքն եւ եդ ի տապանի՝ մինչեւ հաւատացին ի Քրիստոս ։

Եւ շինեաց երիս տաճարս նոցա ի վկայութեան տեղիսն ըստ աստուածային տեսլեանն երեւման, անդ եդ զմարմինս նոցա պատուով՝ յորս կան մինչեւ ցայսօր, եւ ընձեռեն բժշկութիւն ամենայն ցաւոց ։

Ի սմին աւուր յիշատակ է Նիկիտայ խոստովանողին Քրիստոսի ։]

Հոռի ԻԸ եւ Հոկտեմբերի Է ։ Վկայաբանութիւն սրբոցն Սարգսի եւ Բագոսի ։

Սուրբ եւ փառաւորեալ վկայքն Քրիստոսի Սարգիս եւ Բագոս՝ էին ի ժամանակս ամբարիշտ արքային Մաքսիմիանոսի ։ Եւ էր պատուեալ սուրբն Սարգիս պրեմիկուդասուց կենդիլէոնեայ. եւ սուրբն Բագոս էր պատուեալ սեկոնդիկուռնոյն գնդին, եւ էին հաւատովն Քրիստոսի եւ հմուտք աստուածային գրոց ։

9 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — սրբոցն] սրբոց վկայիցն Քրիստոսի *add.* B || 12 կենդիլէոնեայ] կենդիլիոնեայ B.

Jusqu'à ce que Grégoire fût arrivé, neuf jours durant, les corps des vierges saintes restèrent sans sépulture. Il vint et s'enquit du lieu où ils étaient. Et lorsqu'il arriva à l'endroit du martyre de chacune d'elles, il trouva qu'aucune bête féroce ne s'était approchée d'elles et qu'elles étaient restées sans corruption. Il les recueillit lui-même avec leurs vêtements et les déposa dans des tombeaux, jusqu'à ce que le peuple se fût converti au Christ.

Il construisit trois temples sur l'emplacement de leur martyre, d'après la vision divine qui lui avait apparu, y déposa avec honneur leurs corps, et ils y sont encore et procurent la guérison de toutes les infirmités.

En ce jour, commémoration du confesseur du Christ Nicétas [1].]

28 HORI, 7 Octobre.

Martyre des saints Sergius et Bacchus.

Les saints et glorieux martyrs du Christ Sergius et Bacchus vivaient aux jours de l'empereur Maximien, l'impie. Saint Sergius était honoré du titre de Primicerius, de l'école des Kentiliens [2], et saint Bacchus de celui de Secundicerius de cette troupe. Ils étaient de foi chrétienne et versés dans les Écritures divines.

1. Comme il y a plusieurs saints de ce nom, il serait difficile de constater duquel il s'agit ici, probablement de Nicétas patriarche et confesseur, célébré le 13 Octobre dans les synaxaires grecs. — 2. Le synonyme grec dont cela paraît être une traduction, dit : τῆς σχολῆς τῶν κιντηλίων .M. de S.

Եւ մատնեցին զնոսա Մաքսիմիանոսի արքայի ։ Եւ հրամայեաց նոցա երթալ ի բագինս կռոցն եւ երկիր պագանել ընդ ինքեան ։ Եւ յորժամ գնացին եմուտ թագաւորն եւ հաղորդեցաւ ի պիղծ զոհիցն, եւ սուրբքն արտաքոյ կացեալ զձեռս յերկինս ամբարձեալ աղաչէին զԱստուած փրկիլ ի մոլորութենէ կռոցն ։

Եւ գիտացեալ անօրէն արքային՝ հրամայեաց հատանել զգլուխս նոցա եւ զականակապ ոսկի մանեակն հանին ի պարանոցէ նոցա, եւ զպատմուճանն * արքունական եւ զքղամիդս յանձանց խլեցին ։ Եւ զգեցուցին նոցա զգեստս անարգս եւ կանացիս, եւ արկին շղթայս ի պարանոցս եւ յոտս նոցա եւ անցուցին ընդ մէջ քաղաքին այպն առնելով. եւ տարան առ Անտիոքոս դատաւորն Օգոստեայ Եփրատեսեայ քաղաքի մերձ ի Տաճկունս, եւ գրեաց առ նա զի արասցէ նոցա հարցաքննութիւն ։

* A fol. 55 r° a.

Եւ յորժամ մերձեցան ի քաղաքն յայն որ կոչի Վարվարիսոն, եւ ի մէջ գիշերի հրեշտակ Աստուծոյ երեւեցաւ նոցա եւ քաջալերեաց զնոսա ։ Եւ յորժամ հասին ի տեղին՝ արկին զնոսա ի բանդ, եւ նոյնպէս հրեշտակ Աստուծոյ երեւեցաւ նոցա եւ զօրացոյց զնոսա ։

Եւ ընդ առաւօտն կացուցին առաջի Անտիոքայ դատաւորին զսուրբն Բագոս, եւ ծեծեցին զնա արջառաջլօք եւ այնչափ չարչարեցին մինչեւ դահիճքն նուաղեցան եւ

1 արքայի] ամբարիշտի B || 2 ընդ ինքեան *om.* B || 3 զձեռս] իւրեանց *add.* B || 4 փրկիլ] փրկել զնոսա B || 7 շղթայս] երկաթիս *add.* B || 11 ի քաղաքն յայն որ կոչի] ի սահմանսն յայնոսիկ ի քաղաքն B || 12 Աստուծոյ] Տեառն B || 13 Աստուծոյ *om.* B.

On les dénonça à l'empereur Maximien. Il leur ordonna de se rendre au temple des idoles pour les adorer avec lui. Lorsqu'ils s'y furent rendus, l'empereur y pénétra et participa aux sacrifices impurs, mais les saints, restés dehors, levèrent les bras au ciel, implorant Dieu de les délivrer de l'erreur des idoles.

L'empereur impie l'ayant appris, ordonna de leur trancher la tête. On leur enleva le collier d'or enrichi de pierres précieuses qu'ils portaient au cou, on dépouilla leur personne des vêtements *royaux et du manteau, on leur passa honteusement des vêtements de femme, et une chaîne au cou et aux pieds, et on les promena à travers la ville comme sujets de dérision. On les conduisit ensuite chez le juge Antioche, de la ville Augustæ Euphratesiæ, près des Sarrasins, à qui l'empereur avait écrit de les soumettre à un interrogatoire.

* A fol. 55 r° a.

Lorsqu'ils furent près de la ville dite Barbarissum, la nuit, l'ange de Dieu leur apparut et les encouragea. Arrivés à destination, on les jeta en prison. L'ange de Dieu leur apparut de nouveau et les encouragea.

Au matin, on mit saint Bacchus en présence du juge Antioche. On le flagella avec des nerfs de bœuf et on le tortura à tel point que les bourreaux

անկան յերկիր ։ Եւ ասէ սուրբն Բագոս անարգանօք ցդատաւորն. Եւ ոչ ի զօրականաց քո խնայես ։ Եւ ձայն եղեւ յերկնից եւ ասէ. Եկեսջիր այդ եւ հանգիջիր ի պատրաստեալ արքայութիւն քեզ, այր եւ քաջ զօրական իմ. եւ առժամայն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ։ Եւ զմարմինն ընկեցին գազանաց կերակուր լինել, եւ ի գիշերին յայնմիկ ոմանք * յեղբարցն գողացան զնշխարսն եւ թաղեցին յայրի միոջ ։ * A fol. 55 r° b.

Իսկ սուրբն Սարգիս ի բանդին աղօթելով լայր առ Աստուած եւ ասէր. Վա՜յ ինձ եղբայր իմ եւ ընկերակից Բագոս, այլ ոչ եւս ի միասին սաղմոսեմք եթէ. Զինչ բարի կամ զինչ վայելուչ զի բնակին եղբարք ի միասին ։ Որոշեցար յինէն եւ ելեր յերկինս, եւ թողեր զիս յերկիր միայնացեալ միայն անմխիթար ։

Եւ յայնմ գիշերի երեւեցաւ նմա սուրբն Բագոս պայծառացեալ տեսակաւ, զգեցեալ զմարմնական պատուոյն իւրոյ զգեստ եւ զպատմուճանս եւ զմանեակն ոսկի ի պարանոցին. եւ ասէ. Ընդէ՞ր տրտմիս եւ հոգաս եղբայր իմ Սարգիս, թէպէտ եւ մարմնով բաժանեցայ ի քէն, այլ խոստովանութեամբ կապեալ կամ ընդ քեզ, եւ ոչ թողից զքեզ այլ ի միասին սաղմոսեմք. Ի ճանապարհս պատուիրանաց քոց ընթացայ ։ Փութա՛ եղբայր եւ հասի՛ր ինձ զի պատրաստեցաւ քեզ պսակն արդարութեան ։

2-3 Եւ ձայն ... զօրական իմ *om.* B || 5 զնշխարսն] զմարմինն B || 6 աղօթելով լայր] աղօթէր լալով B || 8 զի բնակին] այլ զի բնակեսցեն B || 9 յերկիր] յերկրի B — միայն *om.* B — անմխիթար] անմխիթարելի B || 10 նմա] յանուրջս *add.* B || 13 կամ] եմ B.

s'évanouirent et tombèrent à terre. Saint Bacchus dit avec mépris au juge : Tu n'épargnes même pas tes soldats ! Une voix du ciel se fit entendre et dit : Viens maintenant et repose-toi dans le royaume qui t'est préparé, mon brave et courageux soldat. Il rendit aussitôt son âme à Dieu. On jeta son corps en pâture aux bêtes fauves, mais cette nuit-là quelques * frères dérobèrent les restes et les inhumèrent dans une grotte. * A fol. 55 r° b

Quant à saint Sergius, il priait Dieu dans la prison, versait des larmes et disait : Hélas, mon frère et collègue Bacchus, nous ne psalmodions plus ensemble : *Comme il est bon et agréable que des frères demeurent ensemble* [1]. Tu t'es séparé de moi et tu es monté au ciel en me laissant seul sur la terre, abandonné et sans consolation.

Dans la même nuit saint Bacchus lui apparut sous un aspect éclatant, revêtu de l'uniforme qui convenait au grade séculier qu'il avait occupé, avec son manteau et le collier d'or au cou, et lui dit : Pourquoi es-tu triste et soucieux, mon frère Sergius ? Bien que je sois séparé de toi de corps, je te reste toujours attaché par la confession de foi et je ne t'abandonnerai point ; nous psalmodierons ensemble : *J'ai parcouru la voie de tes préceptes* [2]. Hâte-toi, frère, et rejoins-moi, car la couronne de justice a été préparée pour toi.

1. Ps. cxxxii [cxxxiii], 2. — 2. Ps. cxviii, 32.

Եւ երթեալ դատաւորին ի քաղաքն Սորան եւ զկնի իւր տարաւ զսուրբն Սարգիս. եւ բազում ողոքանօք եւ սպառնալեօք բռնադատէր զնա եւ ստիպէր ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն ։ Եւ յորժամ ոչ կարացեալ կամակից լինել առ սուրբն՝ հրամայեաց
* A fol. 55 v° a. նմա զգեցուցանել կօշիկս երկաթիս * սուր բեւեռօք եւ ընթացուցանէին առաջի երիվարին իւրոյ մինչեւ ի Տետրապիւրգեա ։ Եւ սաղմոսէր ի գնացսն իւր եւ ասէր. Համբերելով համբերէի Տեառն եւ նայեցաւ առ իս ։

Եւ արկին ի բանդ ։ Եւ ի գիշերին երեւեցաւ նմա հրեշտակ Աստուծոյ եւ բժշկեաց զվէրս նորա ։ Եւ դարձեալ անտի կօշկօքն երկաթի տարան ի քաղաքն Ռոսափոն, ինն մղոնաւ հեռի ի Տետրապիւրգայէ, եւ անդ եհատ ի վերայ վճիռ՝ զի սրով սպանցեն զնա ։ Եւ տարեալ ի տեղին՝ գնացին զկնի նորա բազմութիւնք արանց եւ կանանց, նոյնպէս եւ անասունք գնացին անդ եւ ողբային ընդ ժողովրդեանն զմահն սրբոյն՝ անբարբառ ձայնիւք որպէս բանաւորք ։ Եւ սրբոյն կացեալ յաղօթս, արարեալ զնշան խաչին, ասէ. Ընկալ Տէր զհոգի իմ եւ հանգո՛ յերկնային խորանսդ ընդ այնոսիկ որ հաճոյ եղեն քեզ ։

Եւ ձայն եղեւ առ նա յերկնից եւ ասէ ։ Եկեսջիր եւ դու զօրական իմ Սարգիս, ի

1 Սորան] Սուրան B || 3 կամակից] զամակից B || 4 զգեցուցանել] նմա *add.* B || 5 իւրոյ *om.* B — իւր *om.* B || 7 Եւ ի գիշերին ... զվէրս նորա *om.* B || 8 Ռոսափոն] Ռուսափոն B || 9 սրով] հատեալ զգլուխ *add.* B || 10 կանանց] ողբալով *add.* B — նոյնպէս ... բանաւորք *om.* B || 15-p. 379 l. 2 Եւ ձայն ... ցայսօր] Եւ առժամայն հատին զգլուխ նորա B.

Le juge, s'étant rendu à la ville de Soura, emmena à sa suite saint Sergius. Par beaucoup de bonnes paroles et des menaces il l'obligea et le pressa de renier le Christ et d'immoler aux idoles. Ne parvenant pas à persuader le
* A fol. 55 v° a. saint, il ordonna de lui passer des chaussures de fer * avec des clous pointus et de le faire courir devant son cheval jusqu'à Tetrapyrgia. Le saint dans sa course psalmodiait et disait : *J'ai patienté longuement pour le Seigneur et Il m'a comblé de son regard* [1].

On le jeta en prison. La nuit, l'ange de Dieu lui apparut et le guérit de ses blessures. On l'emmena de nouveau de là à la ville de Rosaphon avec des chaussures de fer aux pieds, à neuf lieues de distance de Tetrapyrgia, où le juge donna la sentence de le faire mourir par le glaive. On le conduisit à l'endroit; une foule nombreuse d'hommes et de femmes le suivait, en même temps que des animaux qui s'y rendirent avec le peuple, en gémissant, sur la mort du saint, de leur voix sans langage, comme s'ils étaient doués de raison. Le saint se mit à prier, fit le signe de la croix et dit : Reçois, Seigneur, mon âme, et repose-la dans tes temples célestes parmi ceux qui ont été agréables à Toi.

Une voix lui parvint du ciel qui dit : Viens aussi, toi, mon soldat

1. Ps. XXXIX [XL], 1.

պատրաստեալն քեզ յարքայութիւնն երկնից ։ Եւ հատին զգլուխ նորա, եւ պատառեցաւ տեղին յորում հեղաւ արիւնն, եւ եղեւ վիհ մեծ որ է մինչեւ ցայսօր ։

Եւ յետ միոյ ամին եկին նախանձորդք քրիստոնեայք ի քաղաքէն Սուրայ, եւ կամեցան յափշտակել զնշխարս սրբոյն Սարգսի ։ Եւ ծագեաց լոյս * մեծ ի տեղւոջն յայնմիկ, (* A fol. 55 v° b.) եւ ժողովուրդք քաղաքին Ռոսափոնայ ելին զինուք ի պատերազմ, եւ միաբանեալք սիրով ընդ միմեանս շինեցին մատուռն եւ գնացին ։

Եւ յետոյ ժողովեցան երկոտասան եպիսկոպոսք, շինեցին ի Ռոսափոն եկեղեցի մեծ եւ փառաւոր, եւ անդ եդին զնշխարս սրբոյն Սարգսի, եւ բազում բժշկութիւնք լինին անդ մինչեւ ցայսօր ։

Կատարի տօն սրբոցս Սարգսի եւ Բագոսի, Հոկտեմբերի Է ։

Յայսմ աւուր կատարեցան սուրբ վկայքն Քրիստոսի, Նազարիոս, Գերբասիոս, Պռոտասիոս, Կելսիոս, սրով եւ հրով ի Ներոն արքայէն ։

[B Իսմին աւուր նահատակութիւն սուրբ եւ մեծ քահանայավկային եւ սքանչելագործին Պաւլխրոնիոսի՝ որ յԱրիանոսաց կատարեցաւ ։]

3 նախանձորդք] նախանձոտ B || 8 փառաւոր] գեղեցիկ B || 10 սրբոցս] սրբոց վկայիցն B — Հոկտեմբերի է] եւ Հոռի ԻԸ *add.* B || 12 հրով] ի կռապաշտ *add.* B.

Sergius, dans le royaume des cieux qui t'a été préparé. On lui trancha la tête. A l'endroit où son sang coula, le sol s'entr'ouvrit et devint un gouffre immense qui existe encore jusqu'aujourd'hui.

Un an après, des chrétiens, jaloux de la ville de Soura, vinrent dans l'intention de dérober les restes de saint Sergius. Une grande lumière * jaillit (* A fol. 55 v° b.) à l'endroit et la population de la ville de Rosaphon accourut armée pour livrer combat, mais ils s'entendirent à l'amiable, y construisirent une chapelle et se séparèrent.

Plus tard, douze évêques, s'étant réunis, construisirent à Rosaphon une grande et superbe église, y déposèrent les restes de saint Sergius, où de nombreuses guérisons s'opèrent jusqu'aujourd'hui.

La fête des saints Sergius et Bacchus a lieu le 7 Octobre.

En ce jour furent mis à mort les saints martyrs du Christ Nazarius, Gervasius, Protasius, Celsius, par le glaive et les flammes, sur l'ordre de l'empereur Néron.

[B En ce même jour, martyre du saint et grand prêtre martyr et thaumaturge Polychronios, qui fut mis à mort par les Ariens.]

Հոռի ԻԹ եւ Հոկտեմբերի Ը ։ Վկայաբանութիւն աղախնոյն Քրիստոսի Պեղագեայ կուսին ։

Երանելին Պեղագիա՝ էր ի քաղաքէն Տարսոնայ, ի ժամանակս անօրէն արքային Դիոկղետիանոսի ։

Եւ սրբասնեալ եպիսկոպոսն Կղենոն զբազումս մկրտեաց յանհաւատից, որ եւ մարտիրոսացան յանուն Յիսուսի Քրիստոսի, եւ այլք ի բանդս եւ յաքսորս մաշեցան ։

Եւ ի միում գիշերի ետես ի տեսլեանն Պեղագեա զկերպարանս Կղենոնայ եպիսկոպոսին ։ Եւ ընդ առաւօտն առաքեաց զնա մայր իւր ի սնուցող դայեակն * իւր, ընդ այլ երկու աղախնայս. եւ Պեղագեա թողեալ զճանապարհն որ տանէր առ դայեակն, եւ գնաց առ եպիսկոպոսն. եւ լուեալ ի նմանէ զբանն Աստուծոյ՝ մկրտեցաւ հանդերձ աղախնովքն իւր ։ Եւ հանեալ ի յանձնէ իւրմէ զմեծագին հանդերձն իւր տայ յեպիսկոպոսն զի տացէ զնա աղքատաց, եւ ինքն զգեցաւ զգեստ աղքատի եւ գնաց առ մայր

* A fol. 56 r° a.

1 Վկայաբանութիւն ... կուսին] Վկայութիւն սրբուհւոյ աղախնոյն Քրիստոսի Պեղագեայ կոյս վկային B || 2 Տարսոնայ] Տարսոնեայ B || 4 Կղենոն] Կլինոս B || 7 ետես] տեսանէ B — Կղենոնայ] Կղինոսի B || 10 եպիսկոպոսն] Եւ յաստուածային շնորհացն լուեալ *add.* B || 11 աղախնովքն] աղախնեօքն B — հանդերձն] հանդերձսն B || 12 զնա *om.* B — մայրն իւր] մօրն իւրոյ B.

29 HORI, 8 Octobre.

Martyre de la servante du Christ, la vierge Pélagie [1].

La bienheureuse Pélagie était de la ville de Tarse, aux jours de l'empereur Dioclétien l'impie.

Le saint évêque Linus [2] baptisa de nombreux païens, qui furent martyrisés pour le nom de Jésus-Christ, et beaucoup d'autres usèrent leur vie soit dans les prisons soit dans l'exil.

Une nuit, Pélagie vit en rêve les traits de l'évêque Linus. Le matin, sa mère l'ayant envoyée, accompagnée de deux servantes, chez sa nourrice * qui l'avait élevée, Pélagie quitta le chemin qui conduisait chez sa nourrice, et se rendit auprès de l'évêque, et après avoir entendu de lui la parole de Dieu, elle se fit baptiser avec ses servantes. Elle se dépouilla de ses vêtements de grand prix, qu'elle remit à l'évêque pour les donner aux pauvres, et elle revêtit des vêtements de pauvre et retourna chez sa mère. Celle-ci, la voyant

* A fol. 56 r° a.

1. Célébré le 4 Mai dans l'église grecque par un office poétique. Peut-être le compilateur arménien l'a-t-il renvoyé au 8 Octobre, parce que les synaxaires grecs célèbrent ce jour-là deux autres saintes du nom de Pélagie. — 2. D'après le synaxaire grec, auquel presque tout cela est emprunté, elle vécut à Rome, bien qu'originaire de Tarse, du temps de Linus évêque ou pape de Rome. M. de S.

իւր ։ Եւ տեսեալ մայրն իւր այնպիսի գձուձ զգեստով եւ լուեալ եթէ քրիստոնեայ եղեւ, անկաւ յերկիր եւ լայր ։

Եւ ծանուցեալ որդւոյ թագաւորին Դիոկղետիանոսի՝ որոյ խօսեցեալն էր ի կնութիւն, եթէ Պեղագեա քրիստոնեայ եղեւ, ի բազում տռփանաց սիրոյ աղձկանն մոլեալ անձնամահ եղեւ սրով ։ Իսկ հայրն նորա Դիոկղետիանոս, խորհեցաւ ջանալ եւ դարձուցանել ի հաւատոյն եւ իւր առնել կին զսրբուհի կոյսն, եւ ոչ կարաց զի հաստատուն եկաց Պեղագեա ի սէրն Քրիստոսի ։

Եւ հրամայեաց պղնձի ցուլ ջեռուցանել որպէս հուր եւ արկանել անդ զերանելի կոյսն ։ Եւ յորժամ եմուտ փառաւորեաց զԱստուած ասելով. Փառք քեզ միածին Որդի Աստուծոյ բարձրելոյ ։ Եւ այնպէս աղօթելով աւանդեաց զհոգի իւր առ Աստուած, Հոկտեմբերի Ը ։

Եւ հալեցաւ որպէս * մոմ մարմին նորա եւ լցաւ քաղաքն ամենայն անուշահոտութեամբ ։ Եւ Ագաթանիկոս եւ Յուլիանոս զօրականքն հաւատացին ի Քրիստոս ։ Իսկ զմնացեալ ոսկերսն ընկեցին ի լեառն, եւ չորք առիւծք պահէին զնա մինչեւ երեւեցաւ Կղէոնեայ եպիսկոպոսին ի տեսլեանն, եւ նորա վարձեալ քարակոփս՝ ել ի լեառն, շինեաց մատուռն եւ հանգոյց անդ զնշխարս սրբոյ կուսին ։ * A fol. 56 r° b.

2 անկաւ յերկիր եւ լայր] յերկիր անկեալ ողբայր B || 3 կնութիւն] կնութեան B || 4 աղձկանն] աղջկանն B || 6 առնել կին] առնուլ ի կնութեան B — զի] վասն զի B || 9 կոյսն *om.* B || 11 Հոկտեմբերի Ը] եւ Հոռի ԽԹ *add.* B || 14 եւ չորք ... մինչեւ *om.* B || 16 զնշխարս սրբոյ կուսին] զոսկերս սրբուհւոյ եւ կոյս վկային Պեղագեայ B.

dans des habits si pauvres et apprenant qu'elle était devenue chrétienne, à terre tomba et se mit à pleurer.

Le fils de l'empereur Dioclétien, à qui elle était fiancée, sachant que Pélagie était devenue chrétienne, se suicida par l'épée, à cause de la grande passion pour la jeune fille dont il était épris. Son père Dioclétien songea alors d'essayer à détourner de sa foi la vierge sainte et de l'épouser, mais il ne réussit pas, car Pélagie resta inébranlable dans l'amour du Christ.

Il ordonna de chauffer à rouge un taureau de bronze et d'y jeter la bienheureuse vierge. Lorsqu'elle y fut entrée, elle se mit à rendre gloire à Dieu en disant : Gloire à Toi, Fils unique de Dieu, le Très-Haut. Et en priant ainsi elle rendit son âme à Dieu, le 8 Octobre.

Son corps fondit * comme de la cire et toute la ville fut remplie d'une odeur suave. Les soldats Agathonicus et Julien se convertirent au Christ. Le reste des ossements furent jetés sur une montagne et quatre lions les gardèrent jusqu'à ce qu'ils furent révélés en une vision à l'évêque Linus, qui embaucha quatre tailleurs de pierres, se rendit à la montagne, y fit construire une chapelle et y déposa les restes de la vierge sainte. * A fol. 56 r° b.

Յայսմ աւուր յիշատակ է աղախնոյն Քրիստոսի Պօպլիա սարկաւագուհւոյ ։

Կինս այս այրի էր եւ ծերունի, եւ ժողովէր կուսանս եւ կրօնաւոր կանայս, ուսուցանէր եւ հաստատէր ի հաւատսն Քրիստոսի ։ Եւ լուեալ վասն նորա անօրէն եւ ուրացող արքայն Յուլիանոս, եւ հրամայեաց ուժգին հարկանել զնա, մինչեւ ներկեցան ծնօտքն յարեանէն. եւ հրամայեաց վասն ծերութեանն թողուլ ։ Եւ երթեալ ի տուն իւր բարի ճգնութեամբ եւ աստուածահաճոյ վարուք կացեալ՝ եւ խաղաղութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս ։

* B p. 182 a. [B * Ի նմին աւուր յիշատակ միւս Պեղագեայ որ նախ պոռնիկ էր, եւ յետոյ եղեւ կրօնաւոր ընտիր, ճգնել յԵրուսաղէմ եւ կալ ի լեառն Ձիթենեաց ։

Յիշատակ է եւս Տայիսայ պոռնկի ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սուրբ մարտիրոսացն Եպիմաքոսի, Աղեքսանդրոսի, Մակարիոսի, եւ չորս կանանց, որք ի ժամանակս Դեկոսի ամբարշտի յԵգիպտոս այրեցեալք եղեն կենդանւոյն ։]

Հոռի Լ. եւ Հոկտեմբերի Թ ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Յուբենտիոսի եւ Մաքսիմոսի ։

* A fol. 56 v° a. Երանելիքս այսոքիկ էին ի * ժամանակս չար եւ ուրացող արքային Յուլիանոսի,

14 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — սրբոյն] սրբոց մարտիրոսացն B.

En ce jour, commémoration de la servante du Christ la diaconesse Poplia.

Cette femme était veuve et vieille; elle rassemblait des vierges et des femmes religieuses, les instruisait et raffermissait dans la foi du Christ. L'empereur Julien, l'impie et l'apostat, instruit à son sujet, ordonna de la frapper brutalement, jusqu'à ce que le sang coulât de ses joues, ensuite il ordonna de la remettre en liberté à raison de son grand âge. Elle se rendit chez elle, vécut d'une vie fort ascétique et de mœurs agréables à Dieu, et reposa paisiblement dans le Christ.

* B p. 182 a. [B * En ce même jour, commémoration de l'autre Pélagie, qui était autrefois prostituée, et qui ensuite devint une excellente religieuse, et mena une vie ascétique à Jérusalem et demeura sur le mont des Oliviers.

Également commémoration de la prostituée Taïsia.

En ce jour, martyre des saints martyrs Épimachus, Alexandre, Macarius, et de quatre femmes, qui furent brûlés vivants en Égypte aux jours de Dèce, l'impie.]

30 hori, 9 Octobre.

Martyre des saints Juventinus et Maximus.

* A fol. 55 v° a. Ces bienheureux vivaient * aux jours de l'empereur Julien, le méchant et

փայլուն զօրականք ի փառաւոր դասուց, մերձականք առաջի թագաւորին, զոր յոյժ սիրէր յաղագս անվեհեր եւ ստէպ ծառայութեանն, եւ զի հասակաւ եւ տեսլեամբ փայլունք էին եւ չքնաղ ի մէջ ընկերացն ։

Եւ յորժամ ամենաչարն Յուլիանոս ուրացաւ զՔրիստոս գնաց յԱնտիոք եւ տեսեալ զքաղաքն ամենայն լցեալ աստուածպաշտութեամբ, հնարս դիւականս ուսեալ առ ի յորսալ զբարեպաշտսն գաղտնի որոգայթիւք ի հրապոյրս իւրոյ չարութեանն ։ Հրամայեաց պաշտօնէիցն անօրինաց զի զհաց եւ զկերակուր զոր վաճառէին շաղախել եւ խառնել ի ճարպոյ զոհիցն . Նոյնպէս եւ յաղբիւրս հեղուլ յարենէն զի որ ճաշակեսն պղծեսցին ։

Եւ զայս տեսեալ աստուածապաշտ ժողովրդեանն ողբային եւ ողային մեծաւ հեծեծանօք ընդ եղեալ զարշելի հրամանացն ։ Բայց ըստ հրամանին Պօղոսի որ ասէ թէ . Զամենայն որ ի սպանդանոցի վաճառի՝ անխիղճ ուտել, ուտէին եւ ի հաւատսն Քրիստոսի հաստատուն կային ։

Յայնժամ քրիստոնեայ զօրականքս այսոքիկ երկուսեանն՝ Յուբէնտիոս եւ Մաքսիմոս մինչդեռ ի կարգի դասուցն * էին եւ ի միում սեղանոջ ուտէին եւ ըմպէին, * A fol. 56 v° b.
փոխանակ ուրախ լինելոյ՝ տրտմութեամբ ողբային ընդ խառնուած ի կերակուրս յարենէ եւ ի ճարպոյ պղծութեանն ։ Եւ զգանչելի ձայն երից մանկանցն ի Բաբելոնի ողբա-

1 զոր] զի B || 8 ճարպոյ] պիղծ *add.* B || 10 հրամանին] առաքելոյն *add.* B.

l'apostat; ils étaient de superbes soldats du corps des boucliers, se tenant près de l'empereur, qui les aimait beaucoup à raison de leur courage et des services fréquents qu'ils lui avaient rendus, et parce qu'ils étaient beaux et fiers de taille et de visage, entre leurs collègues.

Lorsque Julien, le très méchant, après avoir renié le Christ, se rendit à Antioche et trouva toute la ville remplie du culte de Dieu, il y chercha par des moyens diaboliques et par des machinations secrètes à attirer les fidèles à ses mauvais desseins. Il ordonna aux employés impies de mélanger de la graisse des sacrifices dans le pain et dans les mets mis en vente, et de verser du sang dans les sources d'eau, afin que ceux qui s'en serviraient en fussent souillés.

Ce que voyant, le peuple fidèle gémit et se lamenta par de gros soupirs pour de tels ordres abominables. Pourtant selon le commandement de Paul qui dit : *Mangez tout ce qui se vend à la boucherie, sans faire aucune question de conscience* [1], ils en mangeaient et demeuraient fermes dans la foi du Christ.

C'est alors que ces deux soldats chrétiens Juventinus et Maximus, pendant qu'ils se trouvaient dans les cadres de leur corps * et mangeaient et * A fol. 56 v° b.
buvaient à la même table que les autres, au lieu de paraître gais, gémissaient avec tristesse pour le mélange du sang et de la graisse impurs dans les ali-

1. I Corinth., x, 25.

կցելով՝ չերկնիս հայէին եւ ասէին. Մատնեցեր զմեզ ի ձեռս թագաւորի անօրինի եւ չարի քան զամենայն երկիր ։

Եւ զայս լուեալ մի ոմն ի սեղանակցացն որ ուտէր ընդ նոսա եւ ըմպէր, երթեալ մատնեաց զնոսա առաջի Յուլիանոսի ։ Եւ նոյնժամայն տարան առաջի զքաջ զօրականսն Քրիստոսի զՅուբէնտինոս եւ զՄաքսիմոս եւ տեղեկանայր թէ. Զինչ են բանքս այս զոր լուայ ։ Եւ նոցա ի բաց եդեալ զերկիւղ՝ պատասխանի տային համարձակութեամբ. Ով թագաւոր, մեք բարեպաշտութեամբ սնեալ եմք եւ գովութեանց արժանաւորեալք, օրինաց ծառայեալ եմք՝ զոր աւանդեաց սուրբն Կոստանդիանոս. եւ այժմ աշխարեմք եւ ողբամք ընդ նոր օրինադրութիւնդ, զի տեսանեմք պղծութեամբ լցեալ զամենայն ինչ. զայդ՝ ի յարկս մեր ողբացաք, եւ այժմ առաջի քո աշխարեմք, վասն որոյ եւ հրաժարեմք ի թագաւորական տեսութենէ եւ յառաջակայութենէ ։

* A fol. 57 r° a. * Եւ լուեալ զբանս զայս ամենաչար եւ ժանտ արքայն, նախ դառնութեամբ զերեսս իւր շրջեաց ի նոցանէ, եւ լի ցասմամբ հայեցեալ ի նոսա՝ հրամայեաց դառն չարչարանօք տանջել զսուրբսն, եւ ապա սրով փոխել յայսմ կենցաղոյս, մանաւանդ թէ եւ ազատել զնոսա ի թշուառացեալ ժամանակէն յայն, եւ յաղթական պսակացն արժանացոյց ։

1 անօրինի] անիրաւի B || 5 են] իցեն B || 10 ողբացաք] ողբասցուք B || 11 յառաջակայութենէ] յառաջակացութենէ B || 13 չարչարանօք տանջել] տանջանօք չարչարել B || 15 ժամանակէն] ժամանակին B — արժանացոյց] արժանաւորեցոյց B.

ments. Et s'associant aux lamentations de la sublime voix des trois jeunes gens de Babylone, ils levaient leurs yeux au ciel et disaient : *Tu nous as livrés dans les mains du roi le plus impie et le plus méchant qu'il y ait sur la terre*[1].

Un des convives qui mangeait et buvait avec eux l'ayant entendu, alla les dénoncer à Julien. On conduisit aussitôt en sa présence les braves soldats du Christ, Juventinus et Maximus, et il leur demanda : Que signifient les paroles que je viens d'apprendre? Alors ils mirent toute crainte de côté et répondirent avec hardiesse : O Empereur, nous avons été élevés dans la piété, nous sommes dignes d'éloge, car nous avons servi selon les lois transmises par saint Constantin, mais maintenant nous déplorons et gémissons sur ta nouvelle législation, car nous voyons que tu as tout comblé de souillure; nous en avons gémi dans nos demeures, et nous le déplorons maintenant devant toi, et c'est pourquoi nous nous démettons et de ta présence impériale et de ta garde.

* A fol. 57 r° a. *A ces paroles, le très méchant et triste empereur tout d'abord détourna d'eux sa figure, puis les fixant de ses yeux pleins de colère, il ordonna de soumettre les saints à de cruelles tortures et de les faire ensuite trépasser de cette vie par le glaive; par contre il les libéra de ces temps si misérables et les rendit dignes des couronnes victorieuses.

1. Daniel, III, 32.

Եւ հրամայեաց համբաւ հանել ընդ քաղաքն, եթէ ոչ վասն հաւատոյն իւրեանց սպանան, այլ զի անարգեցին դէմ յանդիման զթագաւորն. քանզի երկնչէր ի բազմութենէ քաղաքին քրիստոնէիցն զի մի ապստամբեսցին, եւ շարժեսցին ի վերայ նորա ։

Զսուրբ վկայքս այս՝ Անտիոք քաղաքն մեծաւ փառաւորութեամբ պատուեցին, որպէս մարգարիտս գեղեցիկս, եւ մեծաւ խնդութեամբ եդին ի տապանս մեծագինս ։ Եւ տօնս իւրեանց Հոկտեմբերի Թ կատարեն ։

[B * *Ի սմին աւուր երանելի կանայք քոյրք երկու՝ կոյս եւ պարկեշտք՝ Զինայիսա* * B
եւ Փիլոնիլեա, ի լերինս Տարսոնայ՝ ի տղայութենէ մեծաւ ճգնութեամբ եւ առաքինի p. 183 b.
վարուք փոխեցան ի հանգիստն յաւիտենից ։]

1 ընդ քաղաքն] ի քաղաքն B | 3 նորա] ընդ նոսա կատարեցաւ եւ սուրբն Ղունկիանոս *add.* B || 5 գեղեցիկս] պատուականս B || 6 Հոկտեմբերի Թ] եւ Հոռի Լ, եդին եւ կատարեն *add.* B.

Il ordonna de faire circuler dans la ville le bruit qu'ils avaient été mis à mort non pas à cause de leur foi, mais parce qu'ils avaient insulté l'empereur à sa figure; car il craignait pour la multitude des chrétiens de la ville, qu'ils ne l'abandonnassent et ne se révoltassent contre lui.

La ville d'Antioche honora fort brillamment ces saints martyrs, comme de belles perles. On les déposa avec grande joie dans des tombeaux fort coûteux. On célébra leur fête le 9 Octobre.

[B * En ce même jour les bienheureuses femmes, toutes deux sœurs et * B
vierges pures, Zénaïs et Philonilla, après avoir vécu dès leur enfance d'une p. 183 b.
vie de grand ascétisme et de vertus dans les montagnes de Tarse, passèrent au repos éternel.]

R. GRAFFIN — F. NAU

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOMUS DECIMUS QUINTUS

I. — S. E. Mgr LOUIS PETIT.
Documents relatifs au Concile de Florence. — I. La question du purgatoire a Ferrare.

II. — G. BARDY.
Les trophées de Damas.

III. — G. BAYAN.
Le Synaxaire arménien de Ter Israel. (III. *Mois de Sahmi*).

IV. — M. BRIÈRE.
Philoxène de Mabboug. De uno e Sancta Trinitate incorporato et passo. (*Dissertations I et II*).

V. — S. GRÉBAUT.
Le Synaxaire Éthiopien (IV. *Mois de Taḫschasch*).

PARIS
FIRMIN-DIDOT ET Cie, IMPRIMEURS-ÉDITEURS
LIBRAIRIE DE PARIS, 56, RUE JACOB
1927

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE TER ISRAEL

PUBLIÉ ET TRADUIT

PAR

Le Dr G. BAYAN

III

MOIS DE SAHMI

A = Paris, Bibliothèque Nationale, Fonds arménien,
n° 180, fol. 57 à fol. 87.

B = Յայսմաւուրք, (*Haïsmavourk*), Constantinople, 1834.

Սահմի Ա եւ Հոկտեմբերի Ժ : Տօն է, Յղութեան Եղիսաբեթի :

Զաքարիա քահանայապետն ի Թշրին ամսոյ ի Ժ առ զաւետիսն ծննդեանն Յովհաննու Կարապետին, զոր ասաց նմա Գաբրիէլ եթէ, կին քո Եղիսաբեթ ծնցի քեզ որդի եւ բազումք ի ծննդեան նորա խնդասցեն :

Եւ իբրեւ լցան աւուրք պաշտաման նորա որ վասն քաւութեան տօնին եւ տաղաւարահարացն, գնաց Զաքարիա ի տուն իւր : Եւ յետ աւուրցն այնոցիկ յղացաւ Եղիսաբեթ կին նորա եւ թաքուցանէր զանձն ամիսս հինգ եւ ասէր. Զինչ գործ գործեաց ընդ իս Տէր, յորս հայեցաւ բառնալ զնախատինս իմ ի մարդկանէ :

Եւ Զաքարիա կայր պապանձեալ զաւուրս յղութեանն Եղիսաբեթի, զինն ամիս եւ զհինգ օր, մինչեւ ծնաւ Եղիսաբեթ զկարապետն Քրիստոսի եւ զաւետաբերն Որդւոյն Աստուծոյ եւ զձայն Բանին : Որ ընդ գրելն Զաքարիայի զանուն մանկանն թէ. Յովհաննէս է անուն դորա, արձակեցաւ լեզու նորա :

1er SAHMI, **10 Octobre.**

Fête de la Conception d'Élisabeth.

Le grand prêtre Zacharie reçut, le 10 du mois Teschrin, l'annonciation de la naissance du précurseur Jean, Gabriel lui ayant dit : *Ta femme Élisabeth t'enfantera un fils et beaucoup se réjouiront de sa naissance*[1].

Lorsque les jours de son ministère, pour la fête de l'expiation et des tabernacles, *furent accomplis, Zacharie s'en alla en sa maison. Quelque temps après, Élisabeth, sa femme, conçut, et elle se tint cachée pendant cinq mois, disant : Voilà ce que m'a fait le Seigneur, au jour où il m'a regardée pour ôter mon opprobre parmi les hommes*[2].

Zacharie demeura muet durant les jours de grossesse d'Élisabeth, neuf mois et cinq jours, jusqu'à ce qu'Élisabeth eût mis au monde le précurseur du Christ, hérault du Fils de Dieu et voix du Verbe. *A l'instant même où Zacharie écrivit : Jean est* le *nom* de l'enfant, *sa langue se délia*[3].

1. Luc, I, 13-14. — 2. *Ibid.*, 23-25. — 3. *Ibid.*, 64.

* A fol. 57 v° a.

* Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Եւղամպէոսի եւ քեռն իւրոյ Եւղամպիայ :

Յաւուրս Մաքսիմիանոսի ամբարշտի արքային, էին սուրբն Եւղամպիոս եւ քոյրն Եւղամպիա ի քաղաքին Նիկոմիդիա եւ էին ի թաքուստ ի լերինն :

Եւ յաւուր միոջ առաքեցին քրիստոնեայքն ի լեռնէ զԵւղամպէոս ի քաղաքն զի գնեսցէ հաց. Եւ երթեալ ընթեռնոյր զնոյն հրամանն, զի մի ոք իշխեսցէ անուանել զանձն քրիստոնեայ. եւ տեսեալ կռապաշտիցն կալան զնա եւ տարան առ թագաւորն եւ խոստովանեցաւ զՔրիստոս. եւ նեղէին զնա զոհել կռոցն եւ ոչ կարացին : Ապա հրամայեաց մերկացուցանել եւ ջլօք հարկանել զմարմինն :

Եւ մտեալ ի տաճար կռոցն կործանեաց իշխանաբար զբագինսն եւ բազումք ի կռապաշտիցն հաւատացին եւ աղաղակեցին. Մեծ է Աստուածն քրիստոնէից : Յայնժամ եկեալ քոյր նորա ի միջոյ ամբոխին, ընթացեալ գիրկս արկեալ եղբօր իւրոյ եւ աղաչեաց զի աղօթեսցէ վասն նորա, զի եւ նա մարտիրոսանայ վասն նորա : Եւ արկին զնոսա ի բանդ :

1 Եւղամպէոսի] Եւղամպիոսի B — իւրոյ] նորա B — Եւղամպիայ] Եւղամպիասայ B || 2 քոյրն] քոյր նորին B || 3 քաղաքին] քաղաքէն B — թաքուստ] թաքստի B — լերինն] ընդ այլ բազում քրիստոնեայսն *add.* B || 4 միոջ] միում B — լեռնէ] լեռնէն B || 9 Եւ մտեալ... զբագինսն] Եւ տարան ի տաճար կռոց զի տեսցէ նմա երկիր պագանել բագնեաց : Եւ նա ընդ միտս աղօթեալ հայեցաւ յերկինս՝ եւ իշխանաբար սաստեաց բագնեացն եւ կործանեաց զնոսա B || 10 հաւատացին] ի Քրիստոս *add.* B || 11 նորա] Եւղամպիա *add.* B — ամբոխին] ամբոխէն B — արկեալ] էարկ B — իւրոյ] իւր B || 12 վասն նորա] ընդ նմա B.

* A fol. 57 v° a.

* En ce jour, martyre des saints Eulampius et sa sœur Eulampia.

Aux jours de l'empereur Maximien l'impie, vivaient dans la ville de Nicomédie saint Eulampius et sa sœur Eulampia. Ils se tenaient cachés dans la montagne.

Un jour, les chrétiens de la montagne envoyèrent Eulampius à la ville pour acheter du pain. Il s'y rendit, et pendant qu'il lisait l'ordre qui venait d'être édicté : que personne ne dût plus se nommer chrétien, les idolâtres l'aperçurent, s'en saisirent et le conduisirent à l'empereur. Il confessa le Christ. Ils le maltraitèrent pour qu'il sacrifiât aux idoles, mais ils ne réussirent point. L'empereur ordonna alors de le mettre à nu et de frapper son corps avec des nerfs [de bœuf].

[Eulampius], ayant pénétré dans le temple des idoles, renversa avec autorité les autels, et nombre d'idolâtres se convertirent et crièrent : Grand est le Dieu des chrétiens. C'est alors que sa sœur, sortant du milieu de la foule, accourut vers son frère, le prit dans ses bras et lui demanda de prier pour elle, afin qu'elle devînt martyre avec lui. On les jeta en prison.

Եւ ջեռուցին կաթսայ եւ հանին զսուրբսն ի բանդէն եւ արկին ի ջեռուցեալ ջուրն զսուրբն Եւղամպէոս, եւ ծածկեցաւ ի մէջ կաթսային : Իսկ Եւղամպիա երկեաւ * մտանել * A fol. 57 v b եւ ձայնեաց առ եղբայրն իւր. Աղօթեա վասն իմ քանզի վախեցի յոյժ : Եւ յարուցեալ Եւղամպէոս, կանգնեցաւ ի մէջ կաթսային, արար զնշան սրբոյ խաչին եւ ասէ. Եկեսջիր աներկիւղաբար : Եւ նորա մտեալ ի կաթսայն եւ եղեւ զսառն ցրտացաւ :

Եւ տեսեալ ամենեցուն զսքանչելիսն հաւատացին ի կռապաշտիցն արք երկերիւրք, եւ սուրբն Եւղամպէոս ցանեաց ի կաթսայէն ջուր ի վերայ նոցա, լինել նոցա ի մկրտութիւն, եւ նոյնժամայն հատին զգլուխս նոցա եւ կարգեցան ի զօրս երկնայինս :

Եւ կախեցին զԵւղամպիա զհերացն եւ քերթեցին զմարմինն : Իսկ զԵւղամպիոս կապեցին ի չորս ցիցս եւ կուտեցին ի ներքոյ քարինս փոքունս եւ բրածք գաւազանին եւ զլանջան հարկին ուժգին : Եւ ապա արկին զնոսա ի բորբոքեալ հուր եւ հուրն ի ցօղ փոխեցաւ : Եւ երեւեցան արք երեք պայծառացեալ տեսլեամբ եւ հանին զսուրբսն անվնաս ի հրոյն :

Եւ կացուցին առաջի դատաւորին եւ հրամայեաց սրով հատանել զգլուխս նոցա : Եւ յառաջ քան զսուրն երանելին Եւղամպիա աւանդեաց զհոգին, եւ ապա զմեռեալ

1 կաթսայ] կաթթայ B — արկին] զնոսա *add.* B || 2-4 զսուրբն ... ցրտացաւ :] եւ աստուածահրաշ զօրութեամբ ցրտացաւ կաթսայն : B || 6 հաւատացին] ի Քրիստոս *add.* B || 7 եւ սուրբն ... եւ նոյնժամայն] զորոց նոյնժամայն B || 8 Իսկ] զսուրբն *add.* B || 10 արկին] արկեալ B || 10-12 եւ հուրն ... ի հրոյն] եւ զօրութեամբն Քրիստոսի ապրեցան ի հրոյն B.

On chauffa un bassin, on fit sortir les saints de la prison, et on jeta saint Eulampius dans l'eau bouillante. Il disparut dans le bassin. Mais Eulampia eut peur d'y * pénétrer et cria à son frère : Prie pour moi, car je * A fol. 57 v b ressens une grande frayeur. Eulampius se dressa au milieu du bassin, fit le signe de la sainte croix et lui dit : Viens sans crainte. Elle pénétra dans le bassin, qui devint aussi froid que la glace.

Tous furent témoins de ce miracle, et deux cents personnes parmi les idolâtres se convertirent. Saint Eulampius les aspergea avec l'eau du bassin, pour qu'elle leur servît d'eau de baptême. On leur trancha aussitôt la tête, et ils furent classés dans la milice céleste.

On pendit Eulampia par les cheveux et on lui déchira le corps. Quant à Eulampius, on le lia à quatre poteaux, on entassa sous lui des petites pierres et on le frappa violemment à coups de gros bâtons sur le ventre et sur la poitrine. On les jeta ensuite dans une fournaise embrasée, mais le feu se changea en rosée. Trois hommes d'aspect éclatant apparurent alors et sortirent les saints indemnes du feu.

On les mit en présence du juge qui ordonna de leur trancher la tête à l'épée. Avant que l'épée eût touché la bienheureuse Eulampia, elle

* A fol. 58 r° a. մարմնոյն հատին զգլուխն ։ Իսկ սուրբն Եւղամպիոս աղօթելով խնդրեաց * յԱստուծոյ եթէ. Ողորմեա՛ ամենեցուն որք կատարեն զյիշատակս մեր, զաղքատս մխիթարեա, զքաղցեալս յագեցո, զհիւանդս բժշկեա, ալեկոծաց օգնեա, նեղելոց անդորրէ լեր, ի պատերազմի պահպանեա, մեղաւորաց թողութիւն շնորհեա ։ Եւ ՝յետ աղօթիցն հատին զգլուխ նորա ի Հոկտեմբերի Ժ ։

Յայսմ աւուր կատարեցան սրով սուրբ վկայքն Քրիստոսի Մարկոս եւ Ստեփաննոս ի քաղաքին Անտիոքայ Պիսիդացւոց ի Մագնոսէ դատաւորէ, յաւուրս Դիոկղետիանոսի արքայի ։

* B p. 183 b. [B * Տօն աւետեաց յղութեան սրբոյն Յովհաննու Մկրտչին Քրիստոսի, զոր ետ Գաբրիէլ հօր նորա Զաքարիայի ի սուրբն սրբոց ։

Ամենագէտ եւ կանխատես տնօրէնութիւն իմաստութեան Աստուծոյ, վասն զի հանդերձեալ էր կարապետ յինքեան եւ յառաջընթաց զերանելի մկրտիչն առաքել, որչափ հնարաւոր էր մարդկային ծննդեան նմանել յաստուածային ծնունդն՝ յարմարէ * B p. 184 a. եւ նմանեցուցանէ * իւրոյ մարմնաւորութեանն եւ զնորայն ։

Որպէս եւ արուսեակն նմանի մասնաւոր լուսով յարեգակն, այսպէս եւ զերանելի

1-4 աղօթելով ... յետ աղօթիցն] աղօթեաց առ Աստուած եւ ասէ B || 5 Հոկտեմբերի Ժ] եւ Սահմի Ա *add.* B || 7 Դիոկղետիանոսի արքայի] Դիոկղետիանոսի ամբարիշտ արքային B.

rendit son âme et on trancha la tête au corps inanimé. Quant à saint * A fol. 58 r° a. Eulampius, il pria et demanda * à Dieu : Aie pitié de tous ceux qui accompliront notre mémoire, console les pauvres, rassasie ceux qui ont faim, guéris les malades, viens au secours de ceux qui sont en danger sur mer, tranquillise ceux qui sont dans le péril, protège ceux qui sont en guerre et pardonne aux pécheurs. A la fin de la prière, on lui trancha la tête, le 10 Octobre.

En ce jour moururent par le glaive les saints martyrs du Christ, Marc et Étienne, dans la ville d'Antioche de Pisidie, par le juge Magnus, aux jours de l'empereur Dioclétien.

* B p. 183 b. [B* Fête de l'annonciation de la conception de Jean, le baptiste du Christ, que Gabriel annonça à son père Zacharie, dans le saint des saints.

La sagesse de Dieu, prévoyant et connaissant toutes choses, devant envoyer avant lui, un précurseur et un héraut en la personne du bienheureux Jean, fit autant qu'il était possible à la naissance humaine de * B p. 184 a. ressembler à la naissance divine, concorder et ressembler à son * incarnation, celle de Jean.

Ainsi que la planète Vénus ressemble par un éclat particulier au soleil, de même Il fit, autant qu'il était possible, ressembler à Lui le

կարապետն, որչափ էր հետ նմանեցուցանէ ճշմարտն, և այնր աղագաւ ոչ որ ի ծնունդս կանանց քան զՅովհաննէս մեծ :

Վասն որոյ և նախ զվկայն լոյ ի հրեշտակաց վկայեալ և զսքանչելի աւետաւոր յղութեանն և զարմանալի ծննդեանն սքանչելի զոլ ցուցանէ : Քանզի Զաքարիա մարգարէ՝ հայրն Յովհաննու, գոլով արդար և սուրբ քահանայ Աստուծոյ, մտեալ ի տաճարն խնկել պաշտամամբ արտաքոյ կացեալ ժողովրդեանն հրէից՝ ետես զԳաբրիէլ հրեշտակն Աստուծոյ կանգնեալ յաջմէ սեղանոյ խնկոցն և երկեաւ :

Եւ ասաց հրեշտակն զխռովութիւն նորա՝ առաց. Մի՛ երկնչիր Զաքարիա զի լուաւ Աստուած աղօթից քոց, և կին քո Եղիսաբեթ ծնցի քեզ որդի և կոչեսցեն զանուն նորա Յովհաննէս : Եւ եղիցի քեզ ցնծութիւն և ուրախութիւն և բազումք ի ծննդեան նորա խնդասցեն :

Եւ Զաքարիա վասն ծերութեանն և կնոջն ամլութեան թերահաւատեալ պատուհասեցաւ պապանձմամբ, և եկաց այնպէս մինչև ի կատարումն արդեանց աւետեացն, այսինքն ի ծննդեան մեծի կարապետին Քրիստոսի :

* Ի սմին աւուր յիշատակ սուրբ և մեծ վկայիցն սքանչելւոյ կուսին Ստրատոնիկէ և խօսեցելոյն նորա Սելեւկիոսի : * B p. 186 a.

bienheureux précurseur, et c'est pourquoi *parmi les enfants des femmes il n'en a pas surgi de plus grand que Jean*[1].

C'est pourquoi il fait d'abord paraître son témoin Jean, admirable par le témoignage donné par les anges, par la sublime annonciation de sa conception et par sa naissance extraordinaire. Car le prophète Zacharie, le père de Jean, qui était juste et un saint prêtre de Dieu, *étant entré, pour s'acquitter de ses fonctions, dans le sanctuaire afin d'y offrir l'encens, la multitude du peuple juif restant dehors, il aperçut* Gabriel, *l'ange de Dieu, debout à droite de l'autel de l'encens, et la crainte le saisit*[2].

L'ange, apercevant son trouble, lui dit : *Ne crains point, Zacharie, car Dieu a exaucé ta prière : ta femme Élisabeth t'enfantera un fils et on l'appellera du nom de Jean. Il sera pour toi un sujet de joie et de transport, et beaucoup se réjouiront de sa naissance*[3].

Zacharie, à cause de sa vieillesse et de la stérilité de sa femme, ayant eu un doute, il en fut puni en devenant muet, et il resta dans cet état jusqu'à l'accomplissement des preuves de l'annonciation, c'est-à-dire jusqu'à la naissance du grand précurseur du Christ.

* En ce jour, commémoration des saints et grands martyrs, l'admirable vierge Stratonicé et son fiancé Séleucius. * B p. 186 a.

1. Matth., xi, 11. — 2. Luc, i, 8-12. — 3. *Ibid.*, 13-14.

Եւ տօն Աննայի եւ Եղիսաբեթի եւ ընկերաց իւրեանց Փլորենտիոսի եւ Դիոկղիղիանի եւ Վասիանոսի եւ Պետրոնիլեայ դստերն Պետրոսի առաքելոյ :]

Սահմի Բ եւ Հոկտեմբերի ԺԱ : Տօն եօթներորդ ժողովոյ սուրբ եպիսկոպոսացն
որ եղեւ ի Նիկիա Բիւթանացւոց :

Յամս բարեպաշտ թագաւորին Կոստանդիանոսի եւ մօր իւրոյ Երինեայ, ժողովեցան ի Նիկիա հարք սուրբք եւ նորոգեցին զերկրպագութիւն եւ զպատիւ պատկերաց, զոր հերձուածող թագաւորն Լեւոն եւ որդին իւր Կոստանդիանոս Կաւալինոսն ընկեցին եւ անարգեցին, եւ ընդ կռոցն համարեցան զՔրիստոսի մարմնաւորութեան պատկերն
* A fol. 58 r° b. եւ զամենասրբուհւոյ* Աստուածածնին եւ զամենայն սրբոց :

Ի սմին աւուր տօն է սուրբ վկային Թէոդորոսի Աղեկսանդրացւոյն :

Զսա կալան Աղեկսանդրացիքն, զի քրիստոնեայ էր եւ բարեպաշտ, եւ եդին ի գլուխն պսակ ի փշոցն եւ եղեգամբ ծեծէին զգլուխն եւ թքանէին յերեսն, եւ այպն առնելով անցուցանէին կապեալ ձեռօք ընդ մէջ քաղաքին, եւ տարեալ ընկեցին ի

3 տօն ... բիւթանացոց :] Ի սմին աւուր եղեւ եօթներորդ սուրբ ժողովն միաբանգամ ի Նիկիա բիւթանացոց : B || 5 թագաւորին] արքային B — Երինեայ] Երինայ ոչ մեծին եւ առաջնոյն այլ յետնոյն *add.* B || 6 զպատիւ] սուրբ *add.* B || 12 ծեծէին] հարկանէին B.

De même, fête d'Anne et d'Élisabeth et de leurs compagnons Florentius et Déoclidiane, Bassianus (*Vasianos*) et Pétronille, fille de l'apôtre Pierre.]

2 sahmi, **11 Octobre.**

Fête du septième concile des saints évêques qui eut lieu à Nicée de Bithynie.

Aux jours du pieux empereur Constantin et de sa mère Irène, les saints pères se convoquèrent à Nicée et rétablirent le culte et la vénération des images que les hérétiques, l'empereur Léon et son fils Constantin Cavallinus avaient jetées à terre et méprisées, après avoir mis au rang des idoles l'image
* A fol. 58 r° b. de l'incarnation du Christ, celle de la très sainte * mère de Dieu et celle de tous les saints.

En ce jour, fête du saint martyr Théodore d'Alexandrie.

Les Alexandrins le saisirent parce qu'il était chrétien et pieux, lui mirent sur la tête une couronne d'épines, lui frappèrent la tête avec des roseaux, lui crachèrent à la figure, et, en se moquant de lui, le promenèrent à travers la

ձայն, եւ ալիք ծովուն հանին զնա անվնաս ի ցամաք : Եւ կալեալ հատին զգլուխ նորա վասն անուանն Քրիստոսի :

[B * Տօն է եւ յիշատակ սուրբ առաքելոյն Փիլիպպոսի, որ մի էր յեօթն սարկաւագացն : * B, p. 18 b.

Սուրբ առաքեալն Փիլիպպոս՝ մի էր յեօթանասուն եւ երկու աշակերտացն զորս ընտրեաց Քրիստոս, եւ մի էր ստ յեօթն սարկաւագացն ընկեր սրբոյն Ստեփանոսի, զորս ընտրեցին առաքեալքն իբրեւ զհաւատարիմ տնտեսս որբոց եւ այրեաց որ յԵրուսաղէմ :

Էր սա ի Պաղեստինու գաւառէ կնաւոր եւ ունէր չորս դստերս կուսս եւ մարգարէս եւ ունէր ապարանս ի Կեսարիա : Սա յետ քարկոծելոյն Ստեփանոսի ի քաղաքն Սամարացւոց՝ առնէր նշանս եւ քարոզէր զՔրիստոս որով հաւատացին եւ աշակերտեցան Սամարացիքն :

Սա եւ զՍիմոն մոգն կեղծաւորեալ մկրտեաց, եւ ի հրեշտակէ յափշտակեալ՝ մկրտեաց եւ զԵթովպացի ներքինին : Եւ յորժամ խօսեցաւ ընդ նա հրեշտակն՝ գնաց եւ շրջեցաւ ի քաղաքս Ասիոյ նշանօք աւետարանէր զՔրիստոս, եւ համբերէր բազում վշտաց ի կռապաշտիցն : Եւ անդ եղեւ եպիսկոպոս Տրալեսի քաղաքի, եւ

ville, les mains liées derrière le dos. Ils le conduisirent à la mer et l'y jetèrent; mais les vagues de la mer le déposèrent indemne sur le rivage. Ils le saisirent et lui tranchèrent la tête pour le nom du Christ.

[B* Fête et commémoration du saint apôtre Philippe, qui était l'un des sept diacres. * B, p. 18 b.

Le saint apôtre Philippe fut l'un des soixante-douze disciples que le Christ choisit, et l'un des sept diacres, compagnons de saint Étienne, que les apôtres élurent comme fidèles administrateurs des orphelins et des veuves à Jérusalem.

Il était de la Palestine, marié, et avait quatre filles vierges et prophétesses; il avait un palais à Césarée. Après la lapidation d'Étienne, il descendit dans la ville de Samarie, y accomplit des miracles et y prêcha le Christ. Les Samaritains crurent en lui et devinrent ses disciples.

C'est lui qui baptisa Simon, le magicien hypocrite; puis enlevé par un ange, c'est lui qui baptisa l'eunuque éthiopien. Lorsque l'ange lui eut parlé, il partit et parcourut les villes de l'Asie, y prêcha le Christ en accomplissant des miracles, et y souffrit bien des peines de la part des idolâtres. Il devint évêque de la ville de Tralles, gouverna bien ses ouailles, fit de

բարիք հոլովեալ բազում սքանչելիս առնելով, եւ եկեղեցիս կանգնեաց, եւ խաղաղութեամբ կացեալ հանգեաւ ի Քրիստոս :

Յայսմ աւուր յիշատակ սրբոյն Պաւղինի եպիսկոպոսին, եւ Թէոփանեայ եւ Սաբայիտու, եւ Թէոդորու եղբօր նորա, եւ Տիմոթէոսի եւ Պաւղոսի, որ յԱղեքսանդրիա կատարեցան :]

Սահմի Գ եւ Հոկտեմբեր ԺԲ : Վկայաբանութիւն սրբոցն Պրոբոսի, Տարաքոսի եւ Անդրոնիկոսի :

Սուրբ մարտիրոսքս այսոքիկ երեքեանս՝ էին ի ժամանակս ամբարիշտ արքային Դիոկղետիանոսի. եւ ի Տարսոն քաղաքին մատնեցան ի ձեռս անօրէն դատաւորին Մաքսիմիանոսի : Եւ կացեալ առաջի խոստովանեցան զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած, եւ զկուռս անարգեցին եւ դեւս անուանեցին :

Եւ հրամայեաց եւ նախ զՏարաքոսի զծնօտսն ջարդեցին, եւ ուժգին զթիկունսն հարին եւ ի բանդ արկին : Եւ զՊրոբոս կախեցին զփայտէ եւ գանեցին յոյժ եւ երկաթի կապանօք եդին ի բանդ :

* A fol. 58 v° a. Եւ կացուցեալ առաջի զԱնդրոնիկոս * հարցանէր թէ. Ուստի՞ իցես : Եւ նա ասէ.

6 Վկայաբանութիւն սրբոցն] Վկայութիւն սրբոց վկայիցն B || 8 ամբարիշտ] կռապաշտ B || 9 քաղաքին] քաղաքն B — անօրէն] ամբարիշտ B || 10 Մաքսիմիանոսի] Մաքսիմոսի B || 12 ջարդեցին] ջարդել B || 13 հարին] հարկանել B — արկին] արկանել B || 14 բանդ] բանդի B.

nombreux miracles, construisit des églises, et après une vie paisible reposa dans le Christ.

En ce jour, commémoration de l'évêque saint Paulin, de Théophane le Sabaïte [1] et de son frère Théodore, de Timothée et de Paul, qui furent mis à mort à Alexandrie.]

3 SAHMI, 12 Octobre.

Martyre des saints Probus, Tharacus et Andronicus.

Ces trois saints martyrs vivaient aux jours de Dioclétien empereur impie. Ils furent livrés entre les mains du juge inique, Maxime, dans la ville de Tarse. Mis en sa présence ils confessèrent le Christ, vrai Dieu, et méprisèrent les idoles qu'ils appelèrent démons.

Le juge ordonna d'abord de briser les mâchoires de Tharacus, de le frapper fortement sur le dos et de le jeter en prison. On pendit Probus à un arbre, on le frappa beaucoup et on le jeta en prison chargé de fers.

A fol. 58 v° a. On mit ensuite Andronicus en présence du juge qui lui * demanda : De

1. Ms. : de Théophane et de Sabaïte, cf. H. Delehaye, *Synaxarium Ecclesiæ Constantinopolitanæ* (Propylæum ad Acta Sanctorum Novembris), Bruxelles, 1902, col. 130.

յԵփեսոս քաղաքէ եմ, որդի մեծատան իշխանի եւ եմ քրիստոնեայ եւ ոչ ուրանամ զՔրիստոս եւ ոչ զկուռս երկրպագեմ : Յայնժամ հրամայեաց հարկանել զնա ուժգին, եւ խզել զջիլն եւ աղիւ քերել զկողսն եւ արկանել ի բանդ :

Եւ ապա հրամայեաց Մաքսիմոս տանել կապանօք զսուրբսն ի քաղաքն Մամեստիա եւ անդ դարձեալ խոստովանեցան զՔրիստոս : Եւ հրամայեաց դատաւորն ջախջախել քարիւ զբերանն Տարաքայ, եւ այրել հրով զերկոսին ձեռսն, եւ խիստ քացախ ընդ քիթսն արկանել :

Եւ ապա զսուրբն Պրոբոս մատուցին առաջի, եւ արկին ընդ բերանն շամփուրս հրացեալս, եւ զթիկունսն արջառաջղօք հարին չարաչար, եւ զերծեցին ածելով զգլուխն, եւ հնոցի մոխրով կայծախառն ծածկեցին, այրեցին եւ զլեզուն եւ արկին ի բանդ :

Ապա կացուցին զսուրբն Անդրոնիկոս եւ հարին զթիկունսն մինչեւ պատառեցաւ մարմինն, եւ աղացեալ աղիւ լցին զվէրսն, հարկանէին եւ զորովայնն : Եւ հրամայեաց դատաւորն եւ տարան զսուրբսն ի քաղաքն Անարզաբայ : Եւ կացուցին առաջի եւ զսուրբն Տարաքոս եւ համարձակութեամբ կշտամբեաց զդատաւորն : * Եւ ապա- * A fol. 78 v° b.

1 եմ *om.* B. || 3 զջիլն] զջիլսն — քերել] շփել B || 10 այրեցին] հատին B || 13 մարմինն] խոր *add.* B — աղիւ] աղով B || 14 Եւ] ապա *add.* B.

quel pays es-tu? Il lui répondit : Je suis de la ville d'Éphèse, fils d'un riche notable, et je suis chrétien; je ne renie pas le Christ, et n'adore point tes idoles. Le juge ordonna alors de le frapper vigoureusement, de lui trancher les tendons, de lui déchirer les côtes en frottant avec du sel et de le jeter en prison.

Maxime ordonna ensuite d'emmener les saints chargés de fers à la ville de Mopsueste. Ils y confessèrent de même le Christ. Le juge ordonna de briser à coups de pierres la bouche de Tharacus, de lui brûler par le feu les deux mains, et d'introduire du vinaigre fort dans ses narines.

On présenta ensuite Probus au juge. On lui introduisit dans la bouche des broches enflammées, on le frappa cruellement sur le dos avec des nerfs de bœuf, on lui rasa les cheveux de la tête, sur laquelle on appliqua de la cendre de four mêlée à de la braise, on lui brûla la langue et on le jeta en prison.

On présenta ensuite au juge saint Andronicus. On le frappa sur le dos jusqu'à ce que la chair en fût déchirée, on remplit les plaies avec du sel et on le frappa sur le ventre. Le juge ordonna ensuite de conduire les saints à la ville d'Anazarba. Là, on présenta au juge saint Tharacus qui blâma avec hardiesse le juge. * Les serviteurs le frappèrent sur la bouche, lui brûlèrent * A fol. 78 v° b.

տուրքն հարկանէին զբերանն եւ շամփրովք խոցոտէին զմարմինն, եւ զականջսն ի բաց հատանէին, եւ զհերս գլխոյն ածելով ածին եւ կայծակամբք մածուցին :

Եւ զսուրբն Պրոբոս կապեցին եւ հրացեալ շամփրօք այրեցին զանթսն եւ զթիկունսն, եւ բռնութեամբ արկին գինի ի բերան նորա խառնեալ յարեանէ զոհից կռոցն, ծակեցին եւ զջիլսն հրացեալ շամփրօք եւ փորեցին զաչսն :

Իսկ զսրբոյն Անդրոնիկոսի զորովայնն այրեցին, ջամբեցուցին ի զոհիցն միս եւ գինի, եւ հատին զլեզուն եւ զատամունսն կորզեցին : Եւ ապա արկին զսուրբն գազանաց կերակուր, եւ ոչ մերձեցան գազանք, եւ արջ մի երթեալ լիզէր զթարախ վիրացն Անդրոնիկոսի եւ նստէր առ ոտս նորա : Եւ տեսեալ դահճացն սպանին զարջն : Եւ առիւծ մի ահագին արձակեցին ի Տարագոս, եւ երթեալ գազանն երկիր եպագ :

Եւ մոլեալ Մաքսիմոս սրով եսպան զսուրբսն : Եւ հրամայեաց զօրականացն պահել զմարմին նոցա զի մի գողասցեն քրիստոնեայքն : Եւ եղեւ որոտումն յոյժ եւ անձրեւք եւ փախեան պահապանքն եւ հաւատացեալքն երթեալ ի գիշերի գողացան

* B p. 186 b. զնշխարս սրբոցն աստեղացն * ցուցմամբ զիւրաքանչիւր մարմինս սրբոցն, քանզի խառնեալ էին ի միասին :

1 շամփրովք] շամբրով B || 2 եւ] պարձեալ *add.* B — մածուցին] այրեցին B || 6 այրեցին] հրով *add.* B — ջամբեցուցին] ջամբեցին B || 8-10 եւ ոչ մերձեցան . . . եպագ] եւ խնամօքն Աստուծոյ գազանքն մոռացան զգազանութիւն իւրեանց եւ ոչ մերձեցան, եւ արջ եւ առիւծ խնայեցին ի նոսա : B || 12 զմարմին] զմարմինս B || 14 աստեղացն] desinit A.

le corps avec des broches enflammées, lui coupèrent les oreilles, lui rasèrent les cheveux de la tête, sur laquelle ils appliquèrent de la cendre mêlée à de la braise.

On lia saint Probus et on lui brûla, avec des broches enflammées, les aisselles et le dos, on lui versa de force dans la bouche du vin mélangé à du sang des sacrifices des idoles, on lui ouvrit les veines avec des broches enflammées et on lui creva les yeux.

On brûla le ventre à saint Andronicus, on lui mit dans la bouche de la viande et du vin des sacrifices, on lui coupa la langue et on lui arracha les dents. On jeta ensuite le saint en pâture aux fauves; mais les fauves ne s'en approchèrent point; un ours alla lécher le pus des plaies d'Andronicus et s'assit à ses pieds. Ce que voyant, les bourreaux tuèrent l'ours. On lança un lion terrible sur Tharacus; mais le fauve alla se prosterner devant lui.

Maxime, furieux, fit tuer les saints à l'épée. Il ordonna aux soldats de garder leurs corps, pour que les chrétiens ne les emportassent point. Il se produisit un violent grondement de tonnerre et la pluie se mit à tomber, les gardiens prirent la fuite, et les fidèles s'étant rendus pendant la nuit enle-

* B p. 186 b. vèrent les restes des saints, à la lueur des étoiles * qui indiquèrent le corps de chaque saint, car ils se trouvaient mêlés ensemble.

Եւ ոմանք յեղբարց որք հետեւողք էին եւ ականատեսք, եւ զկնի երթալոյն սրբոց վկայիցն գրեցին զնահատակութիւն սրբոցն : Եւ տուեալ երկերիւր դահեկան գնեցին զմարմինն, եւ յուղարկեցին յԻկոնիոն քաղաքն, եւ եդին մեծաւ պատուով ի մեծ այրն որ է ի մեծ քարն ի պատուական տապանս :

Կատարեցան սուրբ վկայքն Քրիստոսի Տարաքոս որ էր Հռոմայեցի, Պրոբոս որ էր Պամփիլացի, Անդրոնիկոս Եփեսացի՝ Հոկտեմբերի ԺԲ :

Յայսմ աւուր յիշատակ է սուրբ վկայիցն Թէոդորոս եւ Անդրոմաքոսի եւ Անաստասեայ սրբուհւոյ կուսին :

* Սահմի Դ եւ Հոկտեմբերի ԺԳ : Վկայութիւն սրբոց վկայիցն Կարպոսի եւ Պապիլասի : * B p. 187 a

Սուրբքս այսոքիկ էին ի ժամանակս Դեկոսի ամբարիշտ թագաւորին արուեստիւ բժիշկք, եւ սուրբն Կարպոս էր եպիսկոպոս եւ Պապիլաս սարկաւագ : Եւ կացին յատենին առաջի բդեշխին Ասիայոյ եւ խոստովանեցան զանուն Տեառն Աստուծոյ մերոյ :

Եւ զԿարպոս կախեցին եւ քերեցին զմարմինն. նոյնպէս եւ զՊապիլաս բազում բեւեռօք բեւեռեցին զփայտէ. բեւեռեցին եւ զԿարպոս եւ ծիծաղեցաւ : Հարցին

Quelques-uns parmi les frères, imitateurs des saints, qui en avaient été témoins et qui les avaient suivis, écrivirent le martyre des saints. Ils payèrent deux cents écus et achetèrent leurs corps, qu'ils envoyèrent à la ville d'Iconium, où on les déposa avec grand honneur dans des tombeaux précieux, dans la grande grotte qui se trouve dans le grand rocher.

Les saints martyrs du Christ, Tharacus qui était de Rome, Probus de Pamphylie, et Andronicus d'Éphèse, moururent le 12 Octobre.

En ce jour, commémoration des saints martyrs Théodore et Andromachus et de la vierge sainte Anastasie.

* 4 sahmi. **13 Octobre.** * B p. 187 a

Martyre des saints martyrs Carpus et Babylas.

Ces saints vivaient aux jours de Dèce l'empereur impie. Ils étaient médecins de leur profession. Saint Carpus était évêque et Babylas diacre. Ils se présentèrent au tribunal devant le gouverneur de l'Asie et confessèrent le nom du Seigneur, notre Dieu.

On pendit Carpus à un arbre et on lui déchira le corps. On cloua également à un arbre Babylas dont on déchira atrocement le corps. On cloua de même Carpus qui eut un sourire. On lui demanda : Pourquoi as-tu

եթէ Ընդէր ժպտեցար : Եւ նա ասէ. Տեսի զփառս Աստուծոյ եւ ուրախ եղէ :

Եւ բորբոքեցին հուր, աղօթեաց սուրբն եւ ասէ. Օրհնեալ ես Տէր Յիսուս Քրիստոս, որդի Աստուծոյ, որ արժանաւորեցեր զմեզ զմեղաւորքս այսմ քոյին մասին : Եւ նոյնժամայն աւանդեցին զհոգիս իւրեանց ի ձեռս հրեշտակաց, Հոկտեմբեր ԺԳ եւ Սահմի Դ :

Եւ քոյր սրբոյն Կարպոսի կայր առաջի, որոյ անուն էր Ագաթոնիկէս, եւտես եւ նա զփառս Աստուծոյ զոր եւտես եղբայրն իւր, աղաղակեաց եւ ասէ. Ճաշս այս եւ ինձ պատրաստեալ է, պարտ է եւ ինձ հաղորդել ի փառաց կերակրոյս :

Եւ մերկացեալ զհանդերձս իւր, տարածեաց զանձն իւր ի վերայ փայտին, եւ բոցն բորբոքեցաւ ի վերայ նորա, եւ գոչեաց երիցս անգամ. Տէր, Տէր, Տէր, օգնեա ինձ զի ի քեզ ապաւինեցայ : Եւ այսպիսի խոստովանութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Յայսմ աւուր կատարեցան սրով սուրբ վկայքն Քրիստոսի Ալփիոն, Աղեքսանդրոս, Զոսիմոս, Նիկոնիաս, Նիոնիոս, Իլիդորոս եւ Մարկոս ի քաղաքին Անտիոք Պիսիդեայ առ Դիոկղետիանոսիւ արքայիւ, ի Մանգնոսէ դատաւորէ :

Նոյնպէս եւ սուրբ վկայն Փլորենտիոս յետ յոլով տանջանաց կենդանւոյն այրեցին հրով ի քաղաքն Թեսաղոնիկեայ :

* B p. 187 b. * Ի սմին աւուր կատարեցաւ մեծ իշխանն Դիոսկորոս, որ էր խորհրդակից Թագաւո-

ce sourire? Il répondit : J'ai vu la gloire de Dieu et j'en suis heureux.

On alluma un grand feu; le saint se mit à prier et dit : Tu es béni, Seigneur Jésus-Christ, fils de Dieu, qui nous as rendus dignes, nous pécheurs, de la participation. Et ils rendirent aussitôt leur âme entre les mains des anges, le 13 Octobre, le 4 sahmi.

La sœur de saint Carpus, dont le nom était Agathonica, se trouvait présente; elle vit aussi la gloire de Dieu, comme l'avait vue son frère, s'écria et dit : Ce festin est également préparé pour moi, il faut que moi aussi je prenne part à la gloire de ce festin.

Elle se dépouilla de ses vêtements, et s'étendit de tout son corps sur le bois; les flammes l'enveloppèrent, et elle cria par trois fois : Seigneur, Seigneur, Seigneur, aide-moi, car je me suis réfugiée en toi. C'est d'une telle confession qu'elle rendit son âme à Dieu.

En ce jour, furent mis à mort par le glaive les saints martyrs du Christ : Alphion, Alexandre, Zosime, Niconias, Nionios, Éliodore (*Ilidoros*), et Marc, dans la ville d'Antioche de Pisidie, par le juge Magnus, sous le règne de Dioclétien.

Le saint martyr Florentius fut également, après de nombreuses tortures, brûlé vivant par les flammes, dans la ville de Thessalonique.

* B p. 187 b. * En ce même jour, fut martyrisé le grand prince Dioscore, qui était le

րին Դիոկղետիանոսի, զոր ի մամուլս եդեալ ոլորակեցին եւ այրեցին զամենայն մարմինն, եւ յետոյ ի Կուկղիանոս իշխանէ ընկալաւ զգլխատումն վասն Քրիստոսի :

Յայսմ աւուր վարք եւ յիշատակ երանելի հայրապետին մերոյ Մաշտոցի :

Երանելի եւ սրբասնեալ հայրն մեր Մաշտոց՝ էր ի գաւառէն Կոտէից, ի գեղջէն Եղիվարդայ, որդի քահանայի, յաւուրս բարեպաշտ թագաւորին մերոյ Աշոտոյ առաջնոյ : Սա ի մանկական տիոց անտի ցանկայր կրօնաւորական վարուց. եւ յորժամ մեռաւ հայր իւր՝ գնաց ի վանս Մաքենոցաց, եւ կացեալ անդ սրբութեամբ եւ առաքինութեամբ՝ օրհնեցաւ քահանայ եւ վարժեցաւ յուսումն աստուածային գրոց :

Ապա փոխեալ անտի գնաց ի Սեւան կղզին, ուր կրեաց վիշտս բազումս ի չարակնաց, բայց նա վասն սիրոյն Քրիստոսի համբերէր ամենայնի : Եւ նորոգեաց զվանսն որ էր ի նմին կղզւոջ. շինեաց անդ եւ զեկեղեցին զոր անուանեաց Առաքելոց, եւ ժողովեալ զբազմութիւն միանձանց՝ վարժեաց զնոսա ի կրօնաւորական կրթութիւն : Ինքն լոկ բանջարոք եւ ընդեղինօք շատանայր, եւ օրինակ բարի զանձն ընծայեցուցանէր ամենեցուն :

Ազդու էին բանք նորա եւ հոգեխառնեալ. որով ոչ միայն զմերձաւորս մխիթարէր՝ այլ եւ զհեռաւորս ի ձեռն խրատական եւ մխիթարական թղթոց զոր գրէր : Վասն

conseiller de l'empereur Dioclétien; on le tortura fortement sous presse, et on lui brûla tout le corps. Il fut ensuite décapité pour le Christ, par le prince Cuclianus[1].

En ce jour, vie et commémoration de notre bienheureux patriarche Mashtotz.

Notre bienheureux père Mashtotz, de sainte vie, était de la province de Kotéïk, du village d'Elivard, fils de prêtre, aux jours de notre pieux roi Achot le Premier. Dès sa tendre enfance il aspira à la vie religieuse, et lorsque son père vint à mourir, il se rendit au couvent de Makhénotz, y vécut en sainteté et vertu, fut ordonné prêtre et se donna à l'étude des écritures divines.

Il quitta ensuite cet endroit et se rendit à l'île de Sévan, où il eut beaucoup à souffrir des jaloux, mais il supporta tout pour l'amour du Christ. Il répara le couvent qui se trouvait dans cette île, y construisit aussi l'église qu'il nomma (l'église) des Apôtres. Il rassembla un grand nombre de moines et les exerça aux devoirs religieux. Il ne se nourrissait que de légumes et d'herbes, et donnait, en sa personne, le bon exemple à tous.

Ses paroles étaient influentes, pleines d'esprit et de foi: il consolait non seulement les proches, mais les lointains aussi par les lettres de conseil et de consolation qu'il leur écrivait. C'est pourquoi après la mort du catho-

1. Κουλκιανός dans *Syn. Cp.*, col. 136.

որոյ չեւ մահուան Գէորգայ կաթողիկոսի՝ միաբան հաւանութեամբ եկեղեցականաց եւ քաղաքայնոց ընտրեցաւ կաթողիկոս ի վաթսնամենայ հասակի իւրում. բայց ոչ չերկարեաց. ի նմին՝ չեւ եօթն ամսոյ փոխեցաւ առ ցանկալին իւր Քրիստոս, եւ թաղեցաւ ի Գառնի ի հովանոց ապարանին Տրդատայ :

* B p. 188 a. Այլ ի սակաւ ժամանակի անդ արար * բազում ուղղութիւնս եւ բարեկարգութիւնս. վասն զի սա ինքն երանելի հայրապետս արար զվերջին կարգաւորութիւն մաշտոցին, որ կանխաւ յօրինեալ էր ի սրբոյն Մեսրոպայ թարգմանչէ եւ յաշակերտաց նորա, որով վարի մինչեւ ցայժմ Հայաստանեայցս սուրբ եկեղեցի :

Սահմի Ե եւ Հոկտեմբերի ԺԴ : Վկայութիւն սրբուհւոյն Դոմնինեայ :

Սրբուհի Դոմնինեա էր ի քաղաքէն Անարզաբու, ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի անօրէն արքային : Եւ կացեալ առաջի դատաւորին Լիւսիայ խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ : Եւ հարին զերանելի կինն ուժգին, եւ հրացեալ շամփրօք այրեցին զոտսն եւ արկին ի բանդ :

Եւ յետ աւուրց դարձեալ կացուցին զնա առաջի Լիւսեայ եւ յոյժ քննեալ ոչ կարաց դարձուցանել ի հաւատոյն Քրիստոսի : Եւ հրամայեաց բրօք ջարդել զամենայն
A fol. 59 r° a. մարմին նորա, * եւ քարշեցին ընդ երկիր մինչեւ լուծան ամենայն յօդք անձինն, եւ

15 եւ քարշեցին] incipit A.

licos Georges, il fut, par le consentement unanime des ecclésiastiques et des laïques, élu catholicos à l'âge de soixante ans; mais il ne siégea pas longtemps, car sept mois après il trépassa au Christ, vers lequel il aspirait; et il fut enterré à Karni, la résidence d'été du roi Tiridate.

* B p. 188 a. * Dans une si courte période de temps, il s'était beaucoup occupé d'organisations et de réformes; car c'est ce bienheureux patriarche qui fit les dernières réformes du rituel, que saint Mesrop le traducteur et ses disciples avaient composé auparavant, et qui est en usage jusqu'aujourd'hui dans la sainte église arménienne.

5 SAHMI, **14 Octobre**.

Martyre de sainte Domnina.

Sainte Domnina était de la ville d'Anarzaba, aux jours de Dioclétien l'empereur impie. Mise en présence du juge, elle confessa le nom du Christ, notre Dieu. On frappa fortement la bienheureuse femme, on lui brûla les pieds avec des broches enflammées et on la jeta en prison.

Quelques jours après, on la mit de nouveau en présence de Lysias qui l'interrogea longuement mais ne put la détourner de la foi du Christ.
* A fol. 59 r° a. Il ordonna de lui briser tout le corps à coups de gros bâtons. *On la traîna

տարեալ արկին ի բանդ ։ Եւ աղօթելով զգիշերն ամենայն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Հոկտեմբեր ԺԴ ։

Յայսմ աւուր կատարեցաւ սրով ի Պարսիկս սուրբ վկայն Քրիստոսի Սադոթ եպիսկոպոսն ի Սապուհոյ արքայէն Պարսից, զի ոչ ուրացաւ զՔրիստոս եւ ոչ երկիր եպագ արեգական եւ հրոյ ։

[B Ի սմին վկայութիւն սուրբ մարտիրոսացն Յերոնի, Ատերի, եւ Ասիդորոսի եւ պատանեկին Դիոսկորոսի յԵգիպտոս, եւ սուրբ քահանայվկային եւ եպիսկոպոսին Սիլվանի Գազայոյ ։]

Սահմի Զ եւ Հոկտեմբերի ԺԵ ։ Վկայաբանութիւն Ղուկիանոսի քահանայի Անտիոքացւոյ ։

Սուրբ վկայս այս էր ի մեծ քաղաքէն Անտիոքայ, յաւուրս Դիոկղետիանոսի արքայի, ի մեծ ազգէ եւ ի քրիստոնեայ ծնողաց, սնեալ եւ վարժեալ աստուածահաճոյ վարուք ։ Եւ յետ մահուան ծնողացն ապաւինեցաւ յեկեղեցին, եւ զամենայն ինչս իւր ըստ աւետարանական բանին բաշխեաց աղքատաց, եւ եղեւ ուսումնասէր յոյժ յաստուածաշունչ գիրս, եւ յանդիմանէր եւ ուսուցանէր զհրեայս եւ զհեթանոսս եւ զհեր-

2 Հոկտեմբեր ԺԴ] եւ Սահմի Ե *add.* B. || 3-4 կատարեցաւ ... Պարսից] յիշատակ է սուրբ քահանայվկային Քրիստոսի Սադոթ եպիսկոպոսին, որ ի ձեռաց Սապուհոյ արքայէն պարսից կատարեցաւ B || 5 հրոյ] կրակի B || 9 Վկայաբանութիւն] վկայութիւն B | 10 վկայս այս] վկայն Քրիստոսի Ղուկիանոս B — 4 Դիոկղետիանոսի] ամբարիշտ *add.* B | 11 վարժեալ] ճգնութեամբ եւ *add.* B.

ensuite par terre jusqu'à ce que toutes les articulations du corps fussent brisées, puis on l'emmena à la prison et on l'y jeta. Elle pria toute la nuit et rendit son âme à Dieu le 14 Octobre.

En ce jour, périt par le glaive, en Perse, le saint martyr du Christ, l'évêque Sadoth, mis à mort par Sapor, roi des Perses, pour ne pas avoir renié le Christ et adoré le soleil et le feu.

[B En ce même jour, martyre des saints martyrs Héron, Ater, Isidore (*Asidoros*) et du jeune Dioscore[1] en Égypte; et du saint prêtre-martyr et évêque Sylvain de Gaza.]

6 sahmi, 15 Octobre.

Martyre du prêtre Lucien d'Antioche.

Ce saint martyr était de la grande ville d'Antioche, aux jours de l'empereur Dioclétien; il était d'une grande famille et de parents chrétiens, et fut formé à vivre d'une manière agréable à Dieu. Après la mort de ses parents, il se retira dans l'église, et selon la parole de l'évangile, distribua tous ses biens aux pauvres; il étudia profondément les écritures inspirées par

1. Cf. 1 Octobre, p. [372 sq.].

ձաւածոյս. եւ եղեւ կատարեալ վարդապետ հրամանաւ եպիսկոպոսին իւրոյ եւ վարդապետօքն, եւ բազումք յաշակերտացն իւրոց եպիսկոպոսք եղեն եւ մարտիրոսացան. որ եւ ինքն յառաջագոյն ասէր նոցա մարգարէութեամբ զվկայական մահն իւրեանց :

* A fol. 59 rº b.

Եւ թողեալ զԱնտիոք քաղաքն * գնայ ի Նիկոմիդեա յորում Դիոկղետիանոս զքրիստոնեայս տանջէր : Եւ եգիտ բազում հաւատացեալս որք յերկեղէ չարչարանացն զոհէին կռոցն, զորս վարդապետութեամբ եւ աղօթիւք դարձոյց յառաջին դաւանութիւնն իւրեանց, եւ համբերել չարչարանաց եւ քարոզել զՔրիստոս համարձակութեամբ :

Եւ ինքն երանելին ուսեալ էր զարուեստ դպրութեան եւ գրեաց գիրս եւ եթող ի Նիկոմիդեա եկեղեցւոջն, զհին եւ զնոր կտակարանս : Եւ շրջէր ի մէջ քաղաքին, եւ զորս կամէր տեսանել, տեսանէին եւ նոքա զնա, եւ զորս ոչ կամէր հայել եւ ոչ նոքա զնա հայէին ի մէջ նոցա կալով եւ շրջէր :

Եւ լուեալ թագաւորին զբազում ուսումն սրբոյն, որ միայն բանիւք հաւանեցուցանէր զամենեսեան եւ ի տեսչութենէ միայն երեսացն քրիստոնեայ լինէին. կոչեաց առ ինքն եւ երկեաւ դէմ յանդիման խօսել : Հրամայեաց կախել առաջի իւր վարագոյր,

2 եւ վարդապետօքն *om.* B — եղեն] ձեռնադրեցան B — մարտիրոսացան] մարտիրոսք եղեն B || 3 մարգարէութեամբ] մարգարէաբար B — զվկայական] զվկայութեամբ B || 5 Նիկոմիդեա] քաղաք *add.* B || 6 յերկեղէ] յերկիւղէ B || 7 զոհէին] զոհեալ էին B — վարդապետութեամբ] իւրով *add.* B || 11-13 Եւ շրջէր ... կալով եւ շրջէր *om.* B || 15 տեսչութենէ] տեսութենէ B || 16 եւ երկեաւ ... եւ այնպէս *om.* B.

Dieu, puis réfuta et instruisit les Juifs, les païens et les dissidents. Il fut consacré docteur, par l'ordre de son évêque et maître, et beaucoup parmi ses élèves devinrent évêques et furent martyrisés, leur annonçant d'avance, par prophétie, leur mort par le martyre.

* A fol. 59 rº b.

Il quitta la ville d'Antioche et * se rendit à Nicomédie où Dioclétien torturait les chrétiens. Il y trouva nombre de fidèles qui, par crainte des tortures, sacrifiaient aux idoles. Par sa doctrine et par ses prières il les fit revenir à leur première profession de foi, les encouragea à endurer les souffrances et à prêcher le Christ avec hardiesse.

Ce bienheureux, qui avait appris l'art de copiste, copia des textes de l'Ancien et du Nouveau Testament, qu'il légua à l'église de Nicomédie. Il parcourait la ville : ceux qu'il désirait voir, le voyaient également, mais ceux qu'il ne voulait pas voir, ne le voyaient pas non plus, bien qu'il se tînt parmi eux et qu'il circulât au milieu d'eux.

L'empereur ayant appris la grande science de ce saint, qui persuadait tout le monde par sa seule parole, alors que d'autres devenaient chrétiens à la seule vue de sa personne, le manda auprès de lui, mais eut peur de lui parler face à

զի մի տեսցէ զերեսս արդարոյն. եւ այնպէս խօսէր ողոքանօք եւ սպառնալեօք եւ կամէր դարձուցանել զսուրբն ի կռապաշտութիւն. եւ յորժամ ոչ կարաց, այլ համարձակութեամբ եւ քաջութեամբ յանդիմանէր եւ ընդդէմ կայր, եւ բարկացեալ թագաւորն * եհատ ի վերայ նորա վճիռ, զի ի հեռաւոր բանդի սովամահ սատակեսցեն :

Եւ ըստ հրամանին տարան յԵղէնապօլիս եւ արկին ի բանդ կապեալ ձեռօք եւ ոտիւք : Եւ բազում աւուրս արգելեալ ոչ կամեցաւ յումեքէ կերակուր առնուլ, մինչեւ ամենայն մարմինն հալեցաւ, եւ միայն ասէր. Քրիստոնեայ եմ Տէր : Եւ զայս ասացեալ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած բարի խոստովանութեամբ : Եւ կապեցին վէմ յոտն եւ ընկեցին ի խորս ծովուն : Եւ ամօթալից եղեալ թագաւորն, հրամայեաց հրովարտակս գրել յամենայն սահմանս զի դադարեսցեն զհալածումն քրիստոնէից :

Եւ աշակերտքն սրբոյն Լուկիանոսի երթեալ ի տեղին եւ զնշխարսն ոչ կարացին գտանել. եւ զեօթն օր աղօթս անէին առ Աստուած զի յայտնեսցէ նոցա : Եւ ի միում գիշերի երեւեցաւ սուրբ միումն յաշակերտացն որում անուն էր Գլիկերիոս եւ ասէ. Յայս նիշ տեղի գտանիցէք ի ծովեզրն զոր ցանկայքն : Եւ վաղիւն առեալ եւ այլ եւս ոմանս, գնաց ի տեղին եւ գտին զմարմին սրբոյն ամբողջ եւ մեծ փափաքանօք ողջու-

2 կարաց] հաւանեցուցանել *add.* B | 7 ասացեալ] ասելով B || 10 զհալածումն քրիստոնէից] ի հալածելոյ զքրիստոնեայս B || 13 միումն] միոյ B — Գլիկերիոս] Կլիկերիոս B || 14 ծովեզրն] ծովեզերն B | 15 գնաց] գնացին B — գտին] գտեալ B — մեծ] մեծաւ B

face. Il ordonna de tendre un rideau devant lui, pour ne pas apercevoir la figure du juste, et c'est ainsi qu'il lui parla avec douceur et menaces, cherchant à convertir le saint à l'idolâtrie; mais n'y parvenant pas et voyant que le saint le blâmait et lui résistait avec hardiesse et courage, l'empereur irrité * donna l'ordre de le faire mourir par la faim dans une prison lointaine.

On l'emmena donc, selon l'ordre donné, à Hélénopolis, où on le jeta, les mains et les pieds liés, dans une prison. Il y resta longtemps, et ne voulut accepter de nourriture de personne; tout son corps fondit et il ne faisait que répéter : Je suis chrétien, Seigneur. C'est en disant ces paroles qu'il rendit son âme à Dieu en bonne confession. On lui attacha une pierre aux pieds et on le jeta au fond de la mer. L'empereur, confus, ordonna d'envoyer des édits dans tout le pays pour mettre fin à la persécution des chrétiens.

Les disciples de saint Lucien se rendirent à l'endroit, mais ne purent trouver ses restes; ils prièrent Dieu pendant sept jours de les leur révéler. Une nuit, le saint apparut à l'un des disciples dont le nom était Glycérius et lui dit : Vous trouverez ce que vous désirez à tel endroit du rivage. Le lendemain, le disciple se fit accompagner de quelques personnes, et s'étant rendus à l'endroit, ils y trouvèrent le corps du saint intact. Ils donnèrent le salut, avec grande joie, et l'inhumèrent, enseveli dans du linge

նեցին, եւ մաքուր պատուով հանգուցին ի պատուական տեղւոջ ։ Եւ յետոյ սուրբն
* A fol. 59 v° b. Կոստանդիանոս թագաւորն * շինեաց եկեղեցի մեծ յանուն նորա ի վերայ տապանին ։
Եւ կարգեաց մատուռս ի վերայ եկեղեցւոյն յԵղենուպօլեայ ։

Կատարեցաւ սուրբն Ղուկիանոս քահանայն Հոկտեմբեր ԺԵ ։

Յայսմ աւուր սուրբ վկայքն Քրիստոսի Դասիոս, Գայիոս, Զոտիկոս ի Նիկոմիդեա քաղաքին, ի ծով ընկեցեալ կատարեցան ։

* B p. 189 b. [B * Սոքա յաւուրս զոհիցն եւ տօնի կռոցն համարձակութեամբ կացին առաջի եւ վկայեցին զՔրիստոս եւ յանդիմանեցին զստութիւն կռոցն ։ Կալաւ զնոսա դատաւորն եւ տանջեաց բազում տանջանօք եւ եհան զնոսա ի խաչ, եւ պատառեաց զկողս նոցա անողորմ, եւ մոմեղէնօք շփէին զվէրսն ։ Կապեցին վէմ մի մեծ ի պարանոցս նոցա եւ արկին ի ծով, եւ այնպէս խեղդամահ կատարեցան ի Քրիստոս ։]

Սահմի Է եւ Հոկտեմբեր ԺԶ ։ Տօն Յովհաննու կարապետին եւ Աթանագինէ եպիսկոպոսին ։

Արքեպիսկոպոսն Կեսարիոյ Ղեւոնդիոս, յորժամ ձեռնադրեաց զսուրբն Գրիգոր կաթողիկոս ամենայն Հայոց, ետ նմա զնշխարս Յովհաննու Մկրտչին որ կայր ի Կեսա-

3 մատուռս ի վերայ] մուռս B || 4 Հոկտեմբերի ԺԵ] եւ Սահմի Զ *add.* B || 5 Քրիստոսի *om.* B || 6 ի ծով ... կատարեցան *om.* B.

propre, dans un endroit célèbre. Plus tard le saint empereur Constantin
* A fol. 59 v° b. * construisit sur le tombeau une grande église, au nom du saint. Il érigea aussi des chapelles dans l'église de Hélénopolis.

Saint Lucianus, le prêtre, mourut le 15 Octobre.

En ce jour, les saints martyrs du Christ Dasius, Caïus, Zoticus, furent mis à mort, jetés à la mer dans la ville de Nicomédie.

* B p. 189 b. [B* Ces saints, aux jours des immolations et fêtes des idoles, se présentèrent avec hardiesse, confessèrent le Christ et blâmèrent la fausseté des idoles. Le juge les fit saisir et soumettre à de nombreuses tortures, les fit crucifier, déchirer cruellement les côtes, en frottant leurs plaies avec de la cire. On leur attacha ensuite une grosse pierre au cou et on les jeta à la mer. C'est ainsi qu'ils moururent noyés, pour le Christ.]

7 SAHMI, **16 Octobre**.

Fête du précurseur Jean et de l'évêque Athénogène.

L'archevêque de Césarée, Léonce, après qu'il eut sacré saint Grégoire catholicos de toutes les Arménies, lui remit les restes de Jean-Baptiste qui se trouvaient à Césarée. Les notables de la ville et toute la population ne

ըլոս ։ Եւ իշխանք քաղաքին եւ բազմութիւնքն ոչ կամեցան թողուլ տանել զնշխարսն ։ Եւ իշխանքն Հայոց որ էին ընդ սրբոյն Գրիգորի, տուան կաշառս քաղաքապետին, եւ նա յածոյց զամբոխն ։

Եւ յորժամ ելին իշխանքն ընդ դուռն քաղաքին Կեսարու, կամեցան այրել զքաղաքն վասն կաշառոյն զոր տուան քաղաքապետին, եւ իմացեալ սրբոյն Գրիգորի ազդ արար սրբոյն Ղեւոնդի ։ Եւ նա առեալ զնշխարս սուրբ եպիսկոպոսին Աթանագինեայ ետ ցայն իշխանացն Հայոց եւ * աղաչէր չառնել չար ինչ քաղաքին ։ Եւ նոքա առեալ դադարեցին ի վնաս առնելոյ քաղաքին ։ Եւ բերեալ յաշխարհն Հայոց, ի Տարօն գաւառն, անդ յայտնեալ հրեշտակն Տեառն սրբոյն Գրիգորի եւ ասէ. այսր հաճեցաւ Տէր բնակել սրբոցն ։

Եւ շինեալ եկեղեցի անդ յանուն սուրբ Կարապետին անդ եդ զնշխարս Յովհաննու Կարապետին եւ Աթանագինեայ ։ Եւ կարգեաց տօն առնել յամէ, որ է Սահմի ամսոյ եւ ԺԶ Հոկտեմբերի յորում անդ բազում բժշկութիւնք լինին զօրութեամբն Քրիստոսի ։

voulurent pas laisser emmener ces restes. Les princes arméniens, qui accompagnaient saint Grégoire, payèrent une somme d'argent au préfet de la ville, qui apaisa la foule.

Lorsque les princes eurent franchi la porte de la ville de Césarée, ils voulurent mettre le feu à la ville pour la somme d'argent qu'ils avaient remise au préfet de la ville. Saint Grégoire, au courant du fait, en fit part à saint Léonce. Celui-ci offrit les restes du saint évêque Athénogène aux princes arméniens en les * priant de ne pas faire de tort à la ville. Ils les acceptèrent, et ne songèrent plus à causer de dégâts à la ville. Ils emportèrent ces restes dans le pays d'Arménie, dans la province de Taron; et c'est là que l'Ange du Seigneur se révéla à saint Grégoire et lui dit : Il a plu au Seigneur que la demeure des saints fût à cet endroit.

[S. Grégoire] y construisit une église au nom du saint precurseur, y déposa les restes du précurseur Jean et d'Athénogène. Il établit une fête à célébrer tous les ans le 7 du mois de hori, le 16 Octobre. En ce lieu s'opèrent nombre de guérisons par la puissance du Christ.

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Ղունկիանոսի որ հաւատաց ի խաչելութիւն, զի հարիւրապետն էր եւ ասաց. Արդարեւ Որդի Աստուծոյ է սա :

Սուրբն Ղունկիանոս էր ի Կապադովկացւոց երկրէն, եւ ի Հռոմ քաղաքին էր հարիւրապետ, եւ առաքեցաւ ի կայսերէն Տիբերեայ յԵրուսաղէմ առ Պիղատոս դատաւորն : Եւ յորժամ հրեայքն խաչեցին զՔրիստոս ետես զահաւոր զքանչելիքն որ եղեն, զխաւարումն արեգականն եւ զմեծ շարժումն որ եղեւ, որ եւ գերեզմանք բացան : Աղաղակեաց եւ ասէ. Արդարեւ Որդի Աստուծոյ է սա :

* A fol. 60 r° b.

Եւ յորժամ Հրեայքն կաշառեցին զպահապանսն, զի զյարութիւնն Տեառն * խափանեսցեն՝ Ղունկիանոս ոչ կամեցաւ առնուլ յարծաթոյն եւ երկու այլ եւս զօրականք որք հաւատացին ընդ նմա : Եւ թողեալ զկարգ հարիւրապետութեանն գնաց յերկիրն իւր Կապադովկիայ երկու զօրականօքն եւ անդ քարոզէր զխաչեալն Քրիստոս ճշմարիտ Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ :

Եւ լուեալ Հրէիցն որ յԵրուսաղէմ՝ լցեալք նախանձու, ժողովեցան առ Պիղատոս եւ խոստացան նմա կաշառս զանձս բազումս, զի հնարս գիցէ առ ի սպանանել զՂուն-

1 Վկայութիւն ... է սա :] Վկայութիւն սրբոյն Ղունկինոսի հարիւրապետի որ ի խաչելութիւնն Քրիստոսի հաւատաց, եւ կատարեցաւ ի Կեսարիա Կապադովկեցոց : B || 3 Կապադովկիացւոց երկրէն] Կապպադուկեցոց գաւառէն B || 8 խափանեսցեն] թաքուցեն B || 14 առ ի *om.* B.

En ce jour, martyre de saint Longinus qui crut au crucifiement, car c'est le centurion qui dit : *Cet homme est vraiment le Fils de Dieu* [1].

Saint Longinus était du pays de Cappadoce, il devint centurion dans la ville de Rome et fut envoyé par l'empereur Tibère à Jérusalem au juge Pilate. Lorsque les Juifs crucifièrent le Christ, il fut témoin des terrifiants prodiges qui eurent lieu : de l'éclipse de soleil, du grand tremblement de terre et des tombeaux qui s'entr'ouvrirent. Il s'écria alors et dit : *Cet homme est vraiment le Fils de Dieu* [1].

Lorsque les Juifs donnèrent de l'argent aux gardes pour étouffer la

* A fol. 60 r° b.

résurrection du Seigneur, * Longin et deux autres soldats qui s'étaient convertis avec lui ne voulurent point toucher à l'argent. Il abandonna son rang de centurion, se rendit dans son pays, en Cappadoce, avec les deux soldats, et y prêcha le Christ crucifié, vrai Dieu et Fils de Dieu.

Ce qu'ayant appris, les Juifs de Jérusalem, remplis de jalousie, s'assemblèrent auprès de Pilate et lui promirent de fortes sommes s'il trouvait le moyen de faire mourir Longin. Pilate écrivit aussitôt dans une lettre à

1. Matth., xxvii, 54.

կլիմնոս ։ Եւ ատժամայն գրեաց թուղթ առ Տիբերիոս կայսր ի Հռոմ, եթէ Ղունկինոս եթող զծառայութիւն հարիւրապետութեանն եւ գնաց յաշխարհն իւր եւ քարոզէ զՔրիստոս Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ ։

Եւ լուեալ Տիբերիոս, առաքեաց զօրական մի ի Կապադովկիա զի սպանցեն զՂունկինոս ։ Եւ երթեալ զօրականին եգիտ զսուրբն եւ զերկու զօրականսն յագարակի ժառանգութեան իւրոյ որ կոչի Սանդրալիս եւ եհատ զերկոցունց զգլուխն ։ Եւ առեալ միայն զգլուխ սրբոյն Ղունկինոսի, տարաւ առ Պիղատոս յԵրուսաղէմ ։ Եւ էառ զխոստացեալ կաշառն ի Հրէիցն, ետ ի նոսա զպատուական գլուխն եւ նոքա առեալ թաղեցին յաղբակոյտ տեղիս քաղաքին ։

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ, կին մի այրի կապադովկեցի * խաւարեալ աչօք առեալ զմիամօր որդին իւր գնաց յԵրուսաղէմ թերեւս ի հողոյ սուրբ տեղեացն յանկեալ յաչսն՝ դարձեալ տեսցէ լոյս ։ Եւ ի շրջել նոցա անդ միամօր որդին իւր հիւանդացեալ մեռաւ, եւ եղեւ կրկնակի խաւարումն այրի կնոջն այնմիկ, եւ ի բազում կոծմանէն եւ յողբոցն անկեալ կայր յերկիր հեծեծանօք ։

Եւ յաւուր միում ի տեսլեանն երեւեցաւ նմա սուրբն Ղունկինոս եւ ծանուցանէ նմա զամենայն եղեալսն յԵրուսաղէմ ի Հրէիցն եւ ի Պիղատոսէ. թէ, որպէս մարտի-

1 թուղթ] թուղթս B — կայսեր] կայսր B || 4 սպանցեն] սպանցէ B || 6 զերկոցունց] զերկուցունց B || 8 կաշառն] կաշառսն B || 10 խաւարեալ աչօք] աչացն լեալ խաւարեցելոյն B || 13 կրկնակի] կրկնապատիկ B — այրի *om.* B || 15-16 ծանուցանէ... մարտիրոսացաւ *om.* B.

l'empereur Tibère à Rome : Longin a quitté son service de centurion et s'est rendu dans son pays où il prêche le Christ, Dieu et Fils de Dieu.

Tibère, en l'apprenant, envoya un officier en Cappadoce pour mettre à mort Longin. L'officier s'y rendit, trouva le saint avec les deux soldats dans sa propriété de famille, qui s'appelle Sandralis, et trancha la tête à tous les trois. Il prit seulement la tête de saint Longin et l'emporta à Jérusalem à Pilate. Il reçut la somme promise par les Juifs et leur remit la précieuse tête ; ces derniers la prirent et l'enterrèrent dans la partie de la ville réservée aux ordures.

En ces jours, une veuve de la Cappadoce, * qui avait perdu la vue, se rendit avec son fils unique à Jérusalem, pour y appliquer sur ses yeux de la terre des saints lieux, dans l'espoir de recouvrer la vue. Pendant qu'ils visitaient les lieux, le fils unique tomba malade et mourut, ce qui causa un double obscurcissement à la veuve, qui resta prosternée à terre avec de gros sanglots, des gémissements et des pleurs.

Un jour, saint Longin lui apparut dans une vision, lui annonça tout ce qui s'était passé à Jérusalem de la part des Juifs et de Pilate, et de quelle

բաստյաւ, ցուցանէ նմա եւ զտեղին ուր թաղեալն էր գլուխ իւր, եւ ասէ. Փորեա՛ եւ հա՛ն զգլուխն եւ առ ժամայն տեսցեն աչք քո զլոյսն, ցուցից եւ զորդին քո փառօք ։

Եւ երթեալ այլոց առաջնորդութեամբ եգիտ զտեղին եւ փորեալ ձեռօք իւրովք եգիտ զպատուական գլուխն ։ Եւ ընդ հանելն յաղբոյն առեալ ի ձեռն իւր եւ նոյնժամայն բժշկեցան աչքն եւ ետես զլոյս ։ Եւ պատեալ սուրբ կտաւով եդ ի տուփ. եւ տարաւ յաշխարհն իւր Կապադովկիա, նոյնպէս եւ զմարմին որդւոյ իւրոյ ։ Եւ երթեալ յագարակն Սանդրալիս եդ ի միում տապանի զգլուխն եւ զորդին իւր՝ որպէս հրամայեաց նմա
* A fol. 60 v° b. սուրբն * Ղունկինոս ։ Եւ երեւեցոյց նմա զորդին իւր մերձ իւր փառաւոր տեսլեամբ եւ լուսաւոր որ ասէր. Տեսանես զիս մայր իմ թէ ո՛րպէս զիս Աստուած ի ձեռն Ղունկինոսի այսպիսի փառօք փառաւորեաց եւ յանձն արար զիս սմա եւ հանապազ ի միասին եմք ։

Իսկ երանելին Սուքիաս քահանայն Երուսաղեմի եգիտ ի գրապահ տանն սուրբ Յարութեանն գրեալ զպատմութիւնն սրբոյն Ղունգիանոսի, առաքեաց առ եղբարս ի բազում եկեղեցիս ։

Կատարեցաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի Ղունկինոս Հոկտեմբեր ԺԶ ։

1 էր] էին B || 2 ցուցից ... փառօք *om.* B || 6 Կապադովկիա] ի Կապպադովկիա B || 7 Սանդրալիս] Սանդալիս B — զգլուխն] իւր *add.* B || 8-11 Եւ երեւեցոյց ... միասին եմք *om.* B || 13 Ղունգիանոսի] Ղունկինոսի B || 15 Հոկտեմբեր ԺԶ] եւ Սահմի է *add.* B.

manière il avait été martyrisé; il lui indiqua l'endroit où sa tête avait été enterrée. Il lui dit : Creuse la terre et sors la tête et tes yeux reverront aussitôt la lumière; je te ferai voir également ton fils entouré de gloire.

Elle s'y rendit, guidée par d'autres, retrouva l'endroit, creusa la terre de ses mains et retrouva la précieuse tête. Lorsqu'elle l'eut sortie des ordures, elle la prit dans ses mains; ses yeux furent aussitôt guéris et elle vit la lumière. Elle l'enveloppa dans du linge propre, la déposa dans un coffret, et l'emporta dans son pays, en Cappadoce, en même temps que le corps de son fils. Elle se rendit dans la propriété de Sandralis, déposa dans un même
* A fol. 60 v° b. tombeau la tête (du saint) et le corps de son fils, comme saint * Longin lui avait ordonné. Le saint lui fit apparaître son fils se tenant près de lui, sous un aspect glorieux et lumineux, qui lui dit : Tu me vois, mère, et de quelle manière Dieu, par l'entremise de Longin, m'a comblé de gloire. Il m'a confié à lui, et nous sommes toujours ensemble.

Le bienheureux Hésychius, prêtre à Jérusalem, trouva, dans la bibliothèque de la Sainte Résurrection, l'histoire écrite de saint Longin et l'envoya aux frères à plusieurs églises.

Le saint martyr du Christ, Longin, mourut le 16 Octobre.

Յայսմ աւուր սուրբն Սոկրատէս քահանայն եւ սրբուհին Թէոդոսիա սրով կատարեցան յԱնկիւրիա քաղաքն վասն հաւատոյ Քրիստոսի յԱղեքսանդրոսէ արքայէ :
[B * Է: Եւ յայսմ աւուր տօն սրբոյն Յովհաննու Մկրտչի եւ Աթանագինեայ նշխարացն : * B. p. 100 b

Յորժամ ձեռնադրեցաւ սուրբն Գրիգոր ի Կեսարիա ի պատիւ եպիսկոպոսութեան, ետ նմա արքեպիսկոպոսն Կեսարու Ղեւոնդիոս ի նշխարաց սուրբ Մկրտչին Յովհաննու եւ Աթանագինեայ վկայի : Իսկ իշխանք քաղաքին նախանձեալ՝ ոչ կամեցան թողուլ տանել զսուրբ նշխարսն, վասն որոյ իշխանքն Հայոց որ էին ընդ սրբոյն Գրիգորի, ետուն բազում կաշառս քաղաքապետին, եւ նա ցածոյց զամբոխն եւ թող ետուն :

Եւ յորժամ ելին իշխանքն Հայոց ընդ դուռն քաղաքին Կեսարու՝ կամեցան այրել զքաղաքն վասն կաշառոյն զոր ետուն : Եւ իմացեալ սրբոյն Գրիգորի ազդ արար, մեծին Ղեւոնդի եւ ետուն զնշխարս սուրբ եպիսկոպոսին Աթանագինեայ իշխանացն Հայոց, եւ աղաչէր չառնել ինչ չար քաղաքին, եւ նոքա առեալ զպարգեւսն ի մտաց առնելոյ քաղաքին :

Եւ չուել անդի մեծաւ ցնծութեամբ առեալ զպանծալի պատուականն եւ բերեալ հանգուցանէր յիւր աշխարհն :

* Եւ ի ճանապարհին եկեալ ի գաւառին Տարօնոյ՝ լուաւ վասն մեհենի կռոցն որ էր անդր ի լերին Քարքէոյ ի վերայ գետոյն Եփրատայ՝ մեծապաճոյճ բագնաձեւ * B. p. 101 a

2 յԱնկիւրիա քաղաքն] յԱնկիւրիա քաղաքին B.

En ce jour, saint Socrates, prêtre, et sainte Théodosie furent mis à mort par l'épée dans la ville d'Ancyre pour la foi du Christ par l'empereur Alexandre.

[B * En ce jour, fête des restes de saint Jean-Baptiste et d'Athénogène. * B. p. 100 b

Lorsque saint Grégoire fut sacré à la dignité d'évêque à Césarée, l'archevêque de Césarée, Léonce, lui remit une partie des restes de saint Jean-Baptiste et du martyr Athénogène. Mais les notables de la ville, jaloux, ne voulurent pas laisser emporter ces saints restes; c'est pourquoi les princes arméniens, qui se trouvaient avec saint Grégoire, offrirent de fortes sommes au préfet de la ville, qui apaisa la foule, et on les laissa partir.

Lorsque les princes arméniens eurent franchi la porte de la ville de Césarée, ils songèrent à mettre le feu à la ville, à cause de la somme d'argent qu'ils avaient versée. Saint Grégoire, l'ayant appris, en fit part au Grand Léonce, qui remit les restes du saint évêque Athénogène aux princes arméniens, en les priant de ne pas faire du tort à la ville. Ils les acceptèrent et renoncèrent à faire du tort à la ville.

Saint Grégoire se mit en route avec grande joie, emportant le précieux trésor, qu'il déposa dans son pays.

* Chemin faisant, lorsqu'il fut arrivé dans la province de Taron, il apprit qu'il s'y trouvait un temple d'idoles, sur la montagne Karaka, sur le fleuve * B. p. 101 a

յաւաջին թագաւորացն շինեալ ։ Հրամայեաց զօրացն որ ընդ իւր՝ գնալ տապալել զմեհեանն զի եկեղեցի շինեսցէ, եւ զբերեալ նշխարսն հանգուսցէ ։ Եւ եկեալ ոչ կարացին զդուռն բագնացն գտանել, զի՛ դեւքն ծածկեցին, եւ ի պարիսպն ոչ պծեաց երկաթ զի պատառեսցեն ։

Եկեալ ապա պատմեցին սրբոյն Գրիգորի, եւ նա առեալ զնշան տէրունական խաչին՝ ելեալ եկաց յանդիման շինուածոցն եւ ասէ. Հրեշտակք քո Տէր հալածեսցեն զնոսա ։ Եւ ընդ բանին հողմ ուժգին բղխեաց ի խաչանիշ փայտէն, եւ շնչեալ ի լեառն հաւասար տապալեաց զամենայն շինուածսն եւ զբնակիչսն սատակեալ, ոչ ինչ գտեալ ի տեղւոջն ոչ քար եւ ոչ փայտ, եւ անթիւ մարդիկ որք տեսինն՝ հաւատացին ի Քրիստոս ։

Եւ մինչդեռ ելանէին, ի վեր ի գետն Եփրատ, եւ կամէին անցանել ընդ ձորակ մի՝ սպիտակ ջորիքն որք կրէին զսուրբ նշխարսն՝ տեղի առին ։ Եւ հրեշտակ Աստուծոյ ասաց առ Գրիգորիոս եթէ. Հաճեցաւ Աստուած զի դիցես այդր ի նշխարաց սրբոցդ ։ Անդէն շինեցին վաղվաղակի եկեղեցի, եւ զմեծ մասն ի սուրբ ոսկերաց անդր հանգուցին ։

Իսկ ելեալ ի տեղի մեհենա՛ցն շինեաց եւ անդ եկեղեցի մեծապայծառ յանուն սրբոյն Յովհաննու Մկրտչին, եւ եդ յաջակողմն դրանն աներեւութաբար զնշխարս

Euphrate, contenant de grandes richesses et qui avait été construit à grands frais par les premiers rois. Il ordonna aux troupes qui l'accompagnaient de se rendre au temple et de le démolir, pour y construire une église et y déposer les restes (des saints) qu'il transportait avec lui. Ils y montèrent, mais ne purent trouver la porte du temple, car les démons la leur cachaient. Le fer n'avait aucune prise sur les murs, qu'ils ne parvenaient pas à ébrécher.

Ils revinrent en rendre compte à saint Grégoire qui, ayant pris avec lui le signe de la croix du Seigneur, y monta, et se tint en face de l'édifice en disant : Seigneur, tes anges les chasseront. A ces mots, un vent violent souffla de la croix, se répandit également sur la montagne, renversa tous les édifices et fit périr les habitants, à tel point qu'il n'y resta sur place ni pierre, ni bois, et la multitude de gens qui en furent témoins crurent au Christ.

Pendant qu'ils remontaient le cours de l'Euphrate et qu'ils voulaient passer par un vallon, les mules blanches qui traînaient les saints restes s'arrêtèrent. L'ange de Dieu dit à Grégoire : Il plaît à Dieu que tu déposes en ce lieu une partie des restes de ces saints. Ils construisirent aussitôt une église en cet endroit et y déposèrent la plus grande partie des saints ossements.

[Saint Grégoire] monta ensuite à l'endroit où se trouvait le temple des idoles, et y construisit une magnifique église au nom de saint Jean-Baptiste, y déposa à droite de la porte, invisiblement, les restes du saint (Jean-

նորին եւ ի ձախոյն ոսկերս սրբոյն Աթանագինեայ, զորս ոչ ոք կարէ տեսանել բայց միայն զտեղին ուր կան : Արդ եդեալ սեղան եւ կանգնեալ աւազան մկրտութեան եւ լուսաւորեալ զբազմութիւն զօրացն որ ընդ իւր, եւ բաշխեալ նոցա զանապականն մարմինն եւ զարիւնն զոր պատարագեալ սուրբ հայրապետն. բանալ անդ սկսաւ սկիզբն շինելոյ եկեղեցեաց յաշխարհին Հայոց :

Սահմանեալ անդէն ի նմին տեղւոջն ի նոյն աւուր, որ է Սահմի Է. եւ Հոկտեմբերի ԺԶ, ամ յամէ մեծաւ հանդիսիւ կատարել զյիշատակ սրբոցն :

Եւ է մինչեւ ցայսօր սուրբ ուխտն վանք մեծ եւ հռչակաւոր, եւ բնակարան կրօնաւորաց եւ բժշկութիւնք բազում լինին զօրութեամբն Քրիստոսի, որ բնակեալ է, ի սուրբս իւր :

Յայսմ աւուր փոխումն նշխարաց Յովսեփայ Արիմաթիացւոյն յԵրուսաղէմ ի Պտղոմայիսէ որ է Աքքա, եւ յիշատակն ընդ նմա սուրբ Իւղաբեր կանանցն :]

Սահմի Ը. եւ Հոկտեմբերի ԺԷ : Տօն է Ովսէէ, մարգարէին :

Ովսէէ ի Բեթամովթայ էր ի ցեղէ Իսաքարայ. եւ շատ մարգարէացաւ ի վերայ

13 Ովսէէ] Ովսէի B || 14 Ովսէէ] Սուրբ մարգարէն Աստուծոյ Ովսէ *add.* B — Բեթամովթայ] Բեղեմաթայ B.

Baptiste) et à gauche les restes de saint Athénogène; or personne ne peut voir l'endroit où ils se trouvent. Il y dressa un autel, érigea des fonts baptismaux, baptisa la multitude des soldats qui étaient avec lui et les communia au corps et au sang de Notre-Seigneur, pendant le sacrifice que le saint patriarche y célébra. C'est par là qu'il commença à ériger des églises dans le pays d'Arménie.

Il prescrivit sur-le-champ de célébrer, chaque année, en ce même lieu, et en ce même jour, c'est-à-dire le 7 sahmi, 16 Octobre, avec une grande solennité, la commémoration de ces saints.

Et jusqu'aujourd'hui ce lieu de pèlerinage est un grand et célèbre monastère, habité par des moines, et beaucoup de guérisons s'y opèrent par la puissance du Christ, qui habite parmi ses saints.

En ce jour, translation des restes de Joseph d'Arimathie de Ptolémaïs, c'est-à-dire Akka, à Jérusalem. On fait en même temps la commémoration des saintes femmes myrophores.]

8 sahmi, **17 Octobre.**

Fête du prophète Osée.

Osée était de Béthamoth (*Belémoth*), de la tribu d'Issachar. Il prophétisa

* A fol. 61 r° a. Իսրայէլի եւ մեռաւ խաղաղութեամբ եւ թաղեցաւ յերկրի իւրում ։ Ետ նշան * եթէ. Եկեսցէ Տէր յերկիր եւ ընդ մարդկան շրջեսցի, եւ կաղնին որ ի Սելով բաժանեսցի յերկոտասան մասն, եւ եղիցի երկոտասան կաղնի. եւ զհետ երթիցեն եւ հնազանդեսցին երեւելոյն Աստուծոյ եւ նովաւ կեցցէ ամենայն երկիր ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Խուսանթոսի որ է Ոսկեծաղիկ եւ Դարեհի ամուսնոյ իւրոյ ։

Վկայն Քրիստոսի Խուսանթոս էր ի ժամանակս Նումերեայ անօրէն արքային ի քաղաքէն Աղեկսանդրու, եւ անուն հօրն Պողոմէոս մեծատուն իշխան ։ Եւ երթեալ Խուսանթոս ի Հռոմ, ուսաւ զամենայն իմաստութիւն արտաքին գրոց. նոյն պատահեալ խրատեցաւ յաստուածային գրոց ։

Եւ գտանէ ի թագստի յայրի միում զոմն մի ծառայ Աստուծոյ, որոյ անունն էր Կարպոփորոն որ թարգմանի պտղաբեր, եւ ուսաւ ի նմանէ զամենայն բարեպաշտութեամբ աստուածգիտութիւնս եւ զմեկնութիւն գրոց եւ զամենայն պատուիրանապահութիւնս եւ զօրէնս Աստուծոյ ։ Եւ մկրտեցաւ յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյն ։

2 շրջեսցի] յորժամ մտանէ արեգակն ի Սելով *add.* B || 3 հնազանդեսցին] ի վերայ երկրի *add.* B || 4 կեցցէ] կացցէ B || 5 որ է] որ թարգմանի B — դարեհի] սրբոյն Դարիտայ զոր Դարեհ կոչեն *add.* B || 7 վկայն] սուրբ *add.* B || 9 նոյն] նոյնպէս B || 11 եւ գտանէ] Զի գտեալ B || 12 բարեպաշտութեամբ աստուածգիտութիւնս] աստուածային բարեպաշտութիւնս B || 13 զամենայն պատուիրանապահութիւնս եւ զօրէնս Աստուծոյ] զպահպանութիւն պատուիրանացն Աստուծոյ B.

beaucoup sur Israël, mourut paisiblement et fut enterré dans son pays. Il * A fol. 61 r° a. donna comme signe : * Le Seigneur viendra sur la terre et circulera parmi les hommes; Le chêne de Selov se partagera en douze parties, qui deviendront douze chênes; ils suivront le Dieu qui s'est manifesté et Lui obéiront et toute la terre sera sauvée par Lui.

En ce jour, martyre de saint Chrysanthe, c'est-à-dire fleur d'or, et de son épouse Darie.

Le martyr du Christ, Chrysanthe, vivait aux jours de l'empereur impie Numérien, dans la ville d'Alexandrie. Son père, prince riche, se nommait Polémius. Chrysanthe se rendit à Rome et y apprit toute la philosophie profane, mais il s'adonna en même temps à l'étude des écritures divines.

Il rencontra, caché dans une grotte, un serviteur de Dieu, dont le nom était Carpophore, ce qui se traduit « qui porte des fruits », et il apprit de lui toute la science pieuse de Dieu, les commentaires des écritures, les commandements et les lois de Dieu. Il se fit baptiser au nom du Père, du

Եւ յետ եօթն աւուր լուսաւորութեանն՝ ելեալ համարձակութեամբ քարոզեաց զՔրիստոս :

Եւ լուեալ Պողոմէոս հազարապետն արգել զնա ի խաւարային բանդի, * տալով նմա սակաւիկ հաց եւ ջուր : Եւ յետ աւուրց բազմաց ասեն ոմանք զՊողոմէոս, եթէ. Որչափ չարչարես զքրիստոնեայսն առաւել զօրանան ի հաւատս իւրեանց. եւ ընտրեաց աղձիկունս մատաղս եւ գեղեցիկս՝ զարդարեաց զնոսա ոսկւով եւ մետաքսեայ զգեստիւք եւ արգել ի միասին ի տաճարն եւ ի սենեակս պայծառս : Եւ առատապէս առաքէր նոցա կերակուրս եւ խորտիկս անուշս եւ բազմածախս, եւ յոլովագոյն գինիս բազմահամ, այնու կամէր զրկել զսուրբն յաստուածային հաւատոյն եւ ի սրբակեցիկ գործոցն :

Ընդ որս եւ աստուածասէրն երանելին Քրիսանթոս իմացեալ զհնարս սատանայական՝ փախչել կամեցաւ յորոգայթէ բանսարկուին, անկեալ ի վերայ երեսաց իւրոց յերկիր աղաչէր զԱստուած փրկել ի չարէն յայն : Եւ արկեալ Աստուած այնչափ թմրութիւն քուն ի վերայ կանանցն մինչեւ ամենեքին ոչ կարէին զարթնուլ . եւ յորժամ տային նոցա կերակուրն ելանէին ի սենեկէն ուր արգելէր երանելին Քրիսանթոս, եւ ի տաճարին միայն նստեալ ուտէին : Եւ այսպիսի հնարիւք հայր իւր ոչ կարաց յաղթել նմա :

3 Պողոմէոս հազարապետն] Պողոմէոս հայր իւր B || 5 որչափ] որքան B || 6 աղձիկունս] աղջիկունս B — զգեստիւք] զգեստուք B || 7 արգել] զնոսա *add.* B || 9 կամէր] կամելով B — զսուրբն] զնա B || 13 մինչեւ] մինչ զի B || 14 ելանէին] ելանէր B.

Fils et du Saint-Esprit. Sept jours après son baptême, il se mit à prêcher le Christ avec hardiesse.

Ce qu'ayant appris, le centurion Ptolémée le fit enfermer dans une prison obscure, * ne lui donnant qu'un peu de pain et d'eau. Longtemps après, quelques personnes ayant dit à Polémius : Plus les chrétiens auront souffert, plus ils se raffermiront dans leur foi, il choisit des jeunes filles toutes jeunes et belles, les para d'or et de vêtements riches et les enferma ensemble avec Chrysanthe dans une vaste maison aux pièces luxueuses. Il leur envoyait en grande quantité des plats succulents et fort coûteux et des vins fins en grande quantité, pensant de la sorte priver le saint de la foi divine et des actes de chasteté.

Le jeune Chrysanthe, l'ami de Dieu, pressentant en tout cela des moyens diaboliques et voulant éviter les pièges du démon, se jeta la face contre terre et pria Dieu de le délivrer de ce mal. Dieu envoya un sommeil si profond aux femmes qu'elles ne pouvaient plus se reveiller, et lorsqu'on leur apportait les repas, elles sortaient de la piece où se tenait le bienheureux Chrysanthe, se rendaient dans la salle et s'asseyaient seules pour manger. Son père ne put le vaincre par de tels moyens. Son père consulta

* A fol. 61 v° a. Իսկ հօր նորա խորհուրդ առեալ ընդ սիրելիս զի տացէ նմա ամուսին * հարսանեօք որ կարող իցէ հաւանեցուցանել զնա, ի բաց կալ յերկրպագութենէ Քրիստոսի ։ Եւ ծանուցին նմա զկին մի աթենացի իմաստասէր հմուտ եւ տեղեակ հելլենական հանճարոյ եւ գեղեցիկ տեսլեամբ որում անուն էր Դարեհ, զոր զարդարեալ ածին զնա առ Խրուսանթոս ։

Եւ նստեալ ի միասին խօսեցան ընդ միմեանս յաստուածային եւ յարտաքին գրոց, եւ յոյժ վիճաբանեալք զրովք, յաղթեաց սուրբն Խրուսանթոս աղջկանն Դարեհի, եւ յանդիմանեաց եւ առասպել եցոյց զծիծաղելի զիրս հեթանոսաց եւ զբարբաջմունս նոցա ։ Եւ հաւանեցուցեալ զկոյսն Դարեհ, յանձն էառ հաւատալ ի Քրիստոս եւ ամուսնանալ նմա. եւ ուխտ եդեալ անուամբ միայն լինել ամուսինք, եւ անարատ պահել զկուսութիւնն մինչեւ ի մահ ։ Եւ երթեալ Դարեհ ի տունն Խրուսանթոսի եւ ուսաւ զամենայն զիրս աստուածաշունչս եւ բազմութիւն արանց եւ կանանց դարձուցին յաստուածպաշտութիւն ի մոլորութենէ կռոցն վարդապետութեամբն իւրեանց ։

* A fol. 61 v° b. Եւ եղեւ խռովութիւն մեծ վասն նոցա ի Հռոմ առ Կղերոն եպարքոս քաղաքին, եւ կանայք աղաղակէին վասն Խրուսանթոսի եթէ. Որոշէ * զարսն մեր յանկողնոց մերոց, եւ ուրանալ զաստուածսն ։ Նոյնպէս եւ արքն աղաղակէին վասն երանելւոյն

1 առեալ] արարեալ B || 10 նմա] ընդ նմա B — եդեալ] եդին միմեանց B — պահել] պահեցեն B || 13 յաստուածպաշտութիւն ի մոլորութենէ] ի կռապաշտութենէ յաստուածգիտութիւն B || 14 Կղերոն] Կղերիոն B || 15 վասն] որբոյն *add.* B

* A fol. 61 v° a. donc des personnes amies pour donner en mariage à * Chrysanthe une épouse qui fût capable de le persuader de s'éloigner de l'adoration du Christ. On lui parla d'une femme athénienne, philosophe, versée dans les études helléniques et d'un beau physique, dont le nom était Darie. On la para et on la conduisit auprès de Chrysanthe.

Ils restèrent ensemble, causèrent des écritures divines et profanes, discutèrent longtemps sur les lettres, mais saint Chrysanthe eut raison de la jeune fille Darie; il discuta et démontra que les ridicules écrits des païens n'étaient que fables et insanités. Il convainquit la vierge Darie qui accepta de croire au Christ et de se marier avec lui, en se jurant d'être époux de nom seulement et de conserver sans tache leur virginité jusqu'à leur mort. Darie se rendit à la maison de Chrysanthe, apprit toutes les écritures divines, et ils convertirent par leur doctrine grand nombre d'hommes et de femmes de l'erreur des idoles au culte de Dieu.

Il y eut à leur sujet un grand mouvement à Rome auprès de Cléros, * A fol. 61 v° b. éparque de la ville. Les femmes protestèrent contre Chrysanthe : * Il détourne nos maris de nos lits et ils renient les dieux. Des hommes clamè-

Դարեհի եւս. Զկանայս մեր որոշէ յամուսնութենէ մերմէ, եւ հաւատան ի Քրիստոս :

Եւ առաքեաց եպարքոսն եւ ած առաջի իւր, եւ բազում հնարիւք ջանացեալ՝ ոչ կարաց հաւանեցուցանել եւ խոտորել ի հաւատոյն Քրիստոսի : Եւ ետ զնոսա ի Կղօդիոս զինուորին եւ հանել արտաքոյ քաղաքին Հռոմայ. եւ կապեցին զձեռս նոցա ամրագին ջլօք, եւ առժամայն կապանքն թուլացան, եւ ապա ի փայտի պնդեցին զոտս նոցա կապանօք բեւեռաց եւ նոյնժամայն մանրեցաւ փայտն եւ եղեւ որպէս փոշի, եւ ապա հեղին ի վերայ նոցա ժողովեալ մէզս, զի ի հոտոյն ցնորեսցին խելօքն եւ այնպէս եղեւ նոցա յանուշահոտութիւն :

Եւ ապա արկին զնոսա ի նորազէն մորթս արջառոց եւ կարեցին շուրջանակի եւ ընկեցին յարեւ, եւ մորթն ոչ չորացաւ ամենեւին, եւ հանին ի մորթոյն եւ արկին ի պարանոցն բառամանեակս եւ երկաթս յոտսն, եւ արկին ի խաւարային բանտ, եւ անկան կապանքն ի պարանոցէ եւ յոտից նոցա եւ ծագեաց ի բանտին լոյս մեծ :

1 երանելւոյն] երանուհւոյն B — հաւատան] հաւատայ B || 2 ած] եած B — հաւանեցուցանել եւ խոտորել] դարձուցանել B || 4 զինուորին] զօրականն B — եւ հանել արտաքոյ քաղաքին Հռոմայ] եւ նա մատնեաց ի զանազան տանջանս B || 5 եւ առժամայն ... ապա *om.* B || 6 կապանօք բեւեռաց] բեւեռօք B — եւ նոյնժամայն ... եւ ապա *om.* B || 7 ժողովեալ *om.* B — զի ի հոտոյն ... յանուշահոտութիւն *om.* B || 9 կարեցին] քարշեցին B || 10 յարեւ] յարեւու չորանալ՝ զի նեխեալ կաշկանդեսցին ի նմա *add.* B — հանին] հանեալ B || 11 պարանոցն բառամանեակս] պարանոցին բառամանեակ B — երկաթս] երկաթ B — արկին] արկեալ B || 12 եւ անկան ... լոյս մեծ : *om.* B.

rent également contre la bienheureuse Darie : Elle détourne nos femmes du mariage, et elles croient au Christ.

L'éparque les envoya chercher et les fit venir en sa présence, mais, bien qu'ayant employé beaucoup de moyens, il ne put ni les persuader ni les détourner de la foi au Christ. Il les remit entre les mains du soldat Claudius, pour les emmener hors de la ville de Rome. On leur attacha fortement les mains derrière le dos avec des nerfs de bœuf, mais les liens se défirent aussitôt. On leur attacha ensuite les pieds à un poteau avec des chaînes et des clous, mais le poteau fut réduit en menus morceaux comme de la poussière. On versa ensuite sur eux de l'urine qu'on avait amassée, afin de leur faire perdre connaissance à cause de l'odeur; mais elle tourna en odeur suave pour eux.

On les enveloppa ensuite dans des peaux de bêtes récemment tuées, qu'on cousit sur eux, et on les exposa au soleil; mais les peaux ne se desséchèrent point. On les sortit des peaux et on leur passa des colliers au cou et des fers aux pieds, et on les jeta dans une prison obscure, mais les chaînes tombèrent du cou et des pieds et une grande clarté jaillit dans la prison.

* A fol. 62 r° a. Եւ եպարքոսին * տեսեալ զայս ամենայն՝ կախարդս համարեցաւ զսուրբսն եւ ասանգոյք ասէ առնեն զքանչելիսն. եւ երթեալ սրբոցն առաջի նորա եւ անարգանօք յամօթ արարին ։ Եւ հրամայեաց զսուրբն Խրւսանթոս գաւազանօք հարկանել եւ իբրեւ զկղրաւ կակղագոյն զեղէր ի նա ։ Զոր տեսեալ Կղօդիոսի զօրականին հաւատաց ի Քրիստոս կնաւն իւրով Իղարիաւ եւ երկու որդովքն որոց անուանքն Յասոն եւ Մավռոն, եւ այլ զօրականքն ընդ նոսա, եւ վարդապետեցան ի սրբոյն Խրւսանթեայ եւ մկրտեցան ։

Եւ թագաւորն Նումերիանոս հրամայեաց կապել ի պարանոցն Կղօդիոսի վէմմի մեծ եւ ընկեցին ի ծովն եւ զերկու որդիսն զԱսոն եւ զՄավռոն եւ զզօրականսն որ խոստովանեցան զՔրիստոս Աստուած՝ գլխատեցին ։ Եւ կալան զկինն Կղօդիոսի զԻղարիա եւ յորժամ տանէին ի ճանապարհին՝ աղօթեաց առ Աստուած եւ աւանդեաց զհոգին ։

Եւ դարձեալ արկին զԽրւսանթոս ի խաւարայն եւ ի մահահոտ բանտ յորում էին աղտեղութիւնք աղբաց. եւ եղեւ լոյս եւ անուշահոտութիւն ի բանտին։

Եւ զերանելին Դարեհ արկին ի պոռնկատուն եւ առաքեաց նմա Աստուած պա-

1 եւ ասանգոյք ... զօրականին] եւ հրամայեաց զսուրբն Խրւսանթոս հարկանել մահակօք, բայց նա զխառլին յափշտակեալ զօրով ի սիրոյն Քրիստոսի՝ իբրեւ զկղրաւ կակղագոյն թուէին նմա գաւազանքն ։ Եւ տեսեալ Կղօդիոսի զպնդութիւն հաւատոյ նորա ի Քրիստոս Յիսուս՝ որով անյաղթելի մնային յանըմբեր եւ ի դժնդակ տանջանաց B || 5 անուանքն] էին *add.* B — Մավռոն] Մավրոն B || 9 զԱսոն եւ զՄավռոն] զՅասոն եւ զՄավրոս B || 11 զհոգին] ի Քրիստոս *add.* B || 12 արկին] զսուրբն *add.* B — յորում էին ... բանտին *om.* B || 14 զերանելին] զերանուհին B — արկին ի պոռնկատուն ... վէմ մեծ] ի տուն ինչ չար եւ վատ, եւ հանեալ տեղի կախեցին զփայտէ եւ արկին ի հուր բորբոքեալ եւ շնորհօքն Աստուծոյ ապրեցան. եւ ապա հրամանաւ եպարքոսին փարեցին վէմ մեծ B.

* A fol. 62 r° a. L'éparque, * témoin de tout cela, prit les saints pour des sorciers, disant qu'ils faisaient ces prodiges par magie. Les saints se présentèrent devant lui et l'humilièrent avec mépris. Il ordonna alors de frapper saint Chrysanthe à coups de bâtons, mais ceux-ci lui parurent plus doux que des roseaux. Ce que voyant, le soldat Claude crut au Christ avec sa femme Hilaria, ses deux fils nommés Jason et Maur (*Mavron*), et d'autres soldats avec eux; ils furent instruits par saint Chrysanthe et se firent baptiser.

L'empereur Numérien ordonna d'attacher au cou de Claude une grosse pierre et de le jeter à la mer, et de trancher la tête à ses deux fils Jason et Maur et aux soldats qui avaient confessé le Christ Dieu. On saisit la femme de Claude, Hilaria, et pendant qu'on l'emmenait, chemin faisant, elle pria Dieu et rendit son âme.

On jeta de nouveau Chrysanthe dans une prison obscure et infecte, où se trouvaient entassées des immondices; mais il se produisit une clarté, et une odeur douce se répandit dans la prison.

On enferma la bienheureuse Darie dans une maison de prostituées;

հապան * առիւծ մի ահաւոր յանտառէն եւ եկեալ նստաւ ի մէջ տանն եւ երթայքն * պոռնիկ արք եւ տեսանէին զգազանն եւ փախչէին : Եւ այր մին յանդգնութեամբ եմուտ եւ կալեալ զնա առիւծն ընկէց յերկիր եւ նստաւ ի վերայ նորա, եւ պոռնիկն այն սկսաւ աղաչել զԴարեհ եւ նա խօսեցաւ ընդ նմա աստուածայնովն բանիւք դարձուց ի կռապաշտութենէն եւ յանձն կալեալ եթէ, անվնաս ելանէ ի տանէն քարոզեալ, ամենեցուն զԴարեհէ ի Հռոմ եթէ աստուածուհի լիցէ :

Եւ բազում զօրականք գնացին ի տունն զի հանցեն զառիւծն եւ ոչ կարացին, այլ ճանկռեալ խոցեցան ի գազանէն եւ նոքա հաւատացին ի Քրիստոս : Եւ հրամայեաց եպարքոսն հրով այրել զտունն. եւ յորժամ տարան զհուրն հրամայեաց Դարեհ առիւծուն եւ ելեալ գնաց ի դարանն իւր եւ ոչ զոք վնասեաց :

Եւ ապա հրամայեաց կախել զսուրբսն զփայտէ, եւ լուծան կապանքն եւ անկաւ փայտն : Եւ բորբոքեցին հուր զի այրեսցեն զսուրբսն եւ շիջաւ հուրն. եւ որք կամեցան ունել զսուրբսն չորացան ձեռք նոցա եւ ողբային հառաչէին : Եւ ապա փորեցին վիհ մեծ եւ ընկեցին * անդ զսուրբն Խրիսանթոս եւ զԴարեհ, եւ հողն ծածկեաց զվիհն եւ * այնպէս կատարեցան ի Քրիստոս ի Հոկտեմբերի ԺԷ :

Եւ էր մերձակայ լերան յայրում էր այր, անդ ժողովէին քրիստոնեայքն եւ կատարէին զուխտս իւրեանց : Եւ լուեալ թագաւորին մինչեւ յայրին տօնէին,

16 ժողովէին] ժողովեալ էին B.

mais Dieu lui envoya comme gardien * un lion terrible de la forêt, qui vint * s'installer dans la maison, et les hommes prostitués qui s'y rendaient s'enfuirent à la vue du fauve. Cependant, un homme ayant eu l'audace d'entrer, le lion le saisit, le jeta par terre et s'assit sur lui. Le prostitué se mit à prier Darie qui lui parla en des termes divins et le détourna du culte des idoles: il promit que s'il sortait indemne de la maison, il prêcherait à tous à Rome que Darie était une déesse.

Or beaucoup de soldats se rendirent à la maison pour en chasser le lion, mais ne réussirent point; par contre, ils furent blessés par le fauve, et ils se convertirent. Alors l'éparque ordonna de mettre le feu à la maison, et lorsqu'on y apporta le feu, Darie ordonna au lion de se retirer dans sa retraite; il s'en alla sans blesser personne.

[L'éparque] ordonna ensuite de pendre les saints à un poteau, mais les liens se défirent et le poteau tomba. On alluma un grand feu pour y brûler les saints; mais le feu s'éteignit, et à ceux qui voulurent se saisir des saints, les mains se desséchèrent, et ils gémirent avec sanglots. On creusa ensuite une fosse profonde et *on y jeta saint Chrysanthe et Darie; la terre couvrit * la fosse et c'est ainsi qu'ils moururent dans le Christ, le 17 octobre.

Il y avait une grotte dans la montagne voisine où les chrétiens se rassemblaient et tenaient leurs réunions liturgiques. L'empereur, l'ayant appris,

եւ փակեցին զդուռն այրին զի մի կարդային նոքա, եւ ի վերայ այրին հանեալ քարտակիս եւ փլուցին զլեառն ի վերայ ժողովրդոց քրիստոնէից ։ Եւ այնպէս յետ հաղորդելոյ նոցա ի կենարար մարմնոյ եւ յարենէ Որդւոյն Աստուծոյ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց ։ Յորում էր Դիոդորոս քահանայն որ զսուրբ խորհուրդն մատոյց յայրին եւ Մարիանոս սարկաւագն եւ այլ յուխտէ եկեղեցւոյն եւ ժողովուրդք բազումք որք բարի խոստովանութեամբ կատարեցան ի Քրիստոս ։

Եւ հրամանաւ Ստեփանոսի Հռոմայ հայրապետին եւ Ոլերինոս եւ Արմենիոս գրեցին ճշգրտիւ զվկայութիւնս սուրբ եւ բարեպաշտ վկայիցն Քրիստոսի եւ առաքեցին յամենայն քաղաքս ։

* B p. 193 b. [B. * Յայսմ աւուր յիշատակ եւ տօն սուրբ եւ սքանչելագործ բժշկացն Կոզմայի եւ Դամիանոսի եւ երեք եղբարց նոցա՝ Անթիմոսի, Լեւոնտոսի, Եւպրեպիոսի ։

Սոքա էին արաբացիք եւ ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի ըմբռնեալք ի Կիլիկիայ եւ ի Լիւսիայ դատաւորէ ի յԵգիացւոց քաղաքն տանջեալք ի խաչի կատարեցան եւ յետոյ զմարմինս նոցա ի ծով ընկեցին ։

Ի սմին վերափոխումն նշխարաց բարեկամին Քրիստոսի Ղազարու արդարոյ՝ ի Կիպրոսէ ի Կոստանդնուպօլիս հրամանաւ Լեւոնի բարեպաշտ կայսերն, եւ շինեալ եկեղեցի մեծ ։]

2 ժողովրդոց] ժողովելոց B.

ordonna de fermer l'entrée de la grotte pendant qu'ils psalmodiaient, de sorte qu'ils ne pussent sortir. On fit monter sur la grotte des tailleurs de pierres, qui provoquèrent un éboulement de la montagne sur l'assemblée des chrétiens. C'est ainsi qu'après avoir communié au corps vivifiant et au sang du Fils de Dieu, ils rendirent leur âme. Parmi eux se trouvaient le prêtre Diodore qui avait célébré le saint mystère dans la grotte et le diacre Marianus et autres clercs de l'église et beaucoup de personnes qui moururent dans le Christ en bonne confession.

Sur l'ordre d'Étienne, patriarche de Rome, Varinus et Arménius écrivirent fidèlement le martyre des saints et glorieux martyrs du Christ et l'envoyèrent à toutes les villes.

* B p. 193 b. [B * En ce jour, commémoration et fête des saints médecins et thaumaturges Cosme et Damien et de leurs trois frères Anthime, Léonce et Euprepius.

Ils étaient Arabes, furent saisis en Cilicie, aux jours de Dioclétien, et mis à la torture dans la ville d'Ægis par le juge Lysias. Ils moururent sur la croix, et l'on jeta ensuite leurs corps à la mer.

En ce même jour, translation des restes de l'ami du Christ, Lazare le juste, de Chypre à Constantinople, par ordre du pieux empereur Léon. On construisit en ce lieu une grande église.]

* Սահմի Թ· և Հոկտեմբերի ԺԸ · Պատմութիւն սրբոյն Ղուկասու աւետարանչին : * A [illegible] v° b

Սուրբ առաքեալն Ղուկաս անտիոքացի էր և արուեստիւ բժիշկ : Եւ երթեալ ի քաղաքն Թէբայ եօթնադռնեան, ի ժամանակս Տիբերիոսի արքային և հանդիպեալ անդ Պօղոսի առաքելոյն ուրացաւ զկուռ հայրենի կռապաշտութիւնն և հաւատաց ի Քրիստոս : Եւ գնաց զհետ Պօղոսի, և որպէս նա՝ նոյնպէս և սա եղև քարոզ և առաքեալ : Եւ շրջէին ի միասին ընդ ամենայն երկիր, և ուսուցանէին զաւետարանն Քրիստոսի : Եւ եղև կատարեալ բժիշկ հոգւոյ և մարմնոյ մարդկան. և առնէր նշանս և սքանչելիս մեծամեծս :

Գրեաց և զսուրբ աւետարանն որ իւր անուանն կոչեցեալ է, ի բանից և ի պատմութենէ սրբոյն Պօղոսի առաքելոյն : Գրեաց և զԳիրս Գործոց Առաքելոյն :

Ասի դարձեալ յայլ գրոց պատմութենէ, թէ առաքեալն Ղուկաս աշակերտ էր Գաղիանոսի նախաբժշկին, որ էր յաւուրսն յորում Քրիստոս յերկրի շրջէր, և լուեալ Գաղիանոս զսքանչելիսն զոր առնէր Յիսուս, եթէ մեռեալս յարուցանէ, զկոյրս ի ծնէ լուսաւորէ, զանդամալոյծս և զանբժշկելի ցաւս և * զհիւանդութիւնս բանիւ միայն առժամայն ողջացուցանէ, և համրոց և խլից խօսս տայ և լսել. առաքեաց զաշակերտն իւր զՂուկաս յԵրուսաղէմ առ Քրիստոս, զի տեսցէ և զճշմարիտն ստուգեսցէ, և դարձցի անդրէն : * A [illegible]

* 9 SAHMI. **18 Octobre.** * A [illegible] v° b.

Histoire de l'évangéliste saint Luc.

Le saint apôtre Luc était d'Antioche, médecin de sa profession. Il se rendit à la ville de Thèbes aux sept portes, aux jours de l'empereur Tibère, y rencontra l'apôtre Paul, renia l'idolâtrie de ses pères et crut au Christ. Il suivit Paul, et devint, comme lui, évangéliste et apôtre. Ils parcoururent ensemble tous les pays et enseignèrent l'évangile du Christ. Il devint un parfait médecin d'âme et de corps pour les hommes, et il accomplit de grands prodiges et miracles.

Il écrivit le saint évangile qui tire son nom de lui, d'après les paroles et le récit du saint apôtre Paul. Il écrivit aussi les Actes des Apôtres.

On dit encore, d'après d'autres récits historiques, que l'apôtre Luc avait été l'élève du grand médecin Galien, lequel vivait aux jours où le Christ circulait sur la terre, et qu'ayant appris les miracles accomplis par Jésus : qu'il ressuscitait les morts, donnait la vue aux aveugles de naissance, guérissait aussitôt, par la seule parole, les paralytiques, les infirmités incurables et les * maladies, rendait la parole aux muets et l'ouïe aux sourds, * A [illegible] Galien envoya son élève Luc à Jérusalem auprès du Christ, pour apprendre ce qu'il y avait de vrai et de certain et revenir aussitôt près de lui

Եւ յորժամ եհաս յԵրուսաղէմ եւ ետես զՔրիստոս եւ բազում սքանչելեաց ականատես եղեալ, եւ զյառաջագոյն բժշկեալսն ետես, իջաւանս արարեալ ի տուն տեսանել կնոջն, զոր յետ երկոտասան ամաց Քրիստոս բժշկեաց. եւ ապա դարձաւ անդրէն Ղուկաս եւ զԳաղիանոս ոչ եգիտ քանզի մեռեալ էր ։ Եւ գնաց ի քաղաքն Թեբայս, եւ հանդիպեցաւ Պօղոսի առաքելոյն, որպէս եւ գրեցաքն ։

Եւ յորժամ հանդերձեալ էր մեռանել, կոչեաց զաշակերտսն եւ զժողովուրդսն ուսոյց նոցա զաստուածային բանս եւ հաստատեաց ի հաւատս ճշմարիտս եւ աղօթեաց առ Աստուած եւ աւանդեաց զհոգին իւր խաղաղութեամբ ։ Եւ բազում նշանք եւ բժշկութիւնք լինին ի տեղւոջ հանգստեան նորա. եւ այժմ ողջ մարմնով եդեալ կայ ընդ այլ առաքեալսն ի Կոստանդինուպօլիս ։ Ննջեաց առաքեալն եւ աւետարանիչն Քրիստոսի Ղուկաս Հոկտեմբերի ԺԸ ։

* B p. 193 b. [B * *Տօն է մեծահանդէս եւ յիշատակ սուրբ եւ լուսափայլ առաքելոյն եւ աւետարանչին Ղուկասու ։*

* B p. 194 a. *Սուրբ առաքեալն Ղուկաս՝ ազգաւ Անտիոքացի էր եւ արուեստիւ բժիշկ եւ * ի ծայր հասեալ կենդանագրական արուեստին, երթեալ ի քաղաքն Թեբէս յեօթնադրունսն՝ ի ժամանակս Տիբերիոսի արքայի, եւ հանդիպեալ առաքելոցն՝ եղեւ սպասաւոր եւ աշակերտ Պօղոսի առաքելոյն ։*

Or lorsqu'il fut arrivé à Jérusalem, eut vu le Christ, eut été témoin de nombreux miracles, et eut vu ceux qui avaient été guéris auparavant, étant descendu dans la maison de l'hémorroïsse guérie par le Christ après douze années de maladie [1], Luc retourna dans son pays mais il ne retrouva plus Galien, car celui-ci était décédé. Il se rendit alors à la ville de Thèbes où il rencontra l'apôtre Paul, comme nous l'avons écrit plus haut.

Lorsqu'il fut sur le point de mourir, il appela ses disciples et la foule, leur enseigna les paroles divines, les raffermit dans la vraie foi, pria Dieu et rendit son âme en paix. Beaucoup de miracles et de guérisons ont lieu à l'endroit de sa sépulture. Il repose maintenant, de son corps entier, auprès des autres apôtres à Constantinople. L'apôtre et l'évangéliste du Christ, Luc, mourut le 18 Octobre.

* B p. 193 b. [B * Fête de grande solennité et commémoration du saint et lumineux apôtre et évangéliste Luc.

* B p. 194 a. Le saint apôtre Luc était antiochien de nationalité et médecin de sa profession; il était parvenu à la sommité de l'art de la peinture, dans la ville de Thèbes aux sept portes, aux jours de l'empereur Tibère, et y rencontra les apôtres; il devint le serviteur et le disciple de l'apôtre Paul.

1. Matth., IX, 20 22; Marc, V, 25-34; Luc, VIII, 43-48.

Եւ լուեալ ի նմանէ զաստուածային բանն՝ ուրացաւ զհայր հայրենի կռապաշտութիւնն եւ հաւատաց ի Քրիստոս։ Եւ ի վերայ մարմնական բժշկութեանն ընկալաւ եւ զհոգեւոր բժշկութիւն, եւ գնաց զհետ Պօղոսի, եւ որպէս նա՝ նմանապէս եւ սա եղեւ քարոզ եւ առաքեալ։ Եւ շրջէին ի միասին ընդ ամենայն երկիր՝ եւ աւետարանէին զաւետարանն Քրիստոսի։ Եւ եղեւ կատարեալ բժիշկ հոգւոյ եւ մարմնոյ մարդկան, եւ առնէր նշանս եւ արուեստս մեծամեծս։

Գրեաց եւ զսուրբ աւետարանն որ ըստ անուան իւրում է, ի բանից եւ ի պատմութենէ սրբոյն Պօղոսի առաքելոյ, առ Թէոփիլոս անուն իշխան ի Հռոմ։ Գրեաց եւ զգիրս Գործոց Առաքելոցն։

Սա է չորեքկերպեանն կառսն՝ օրինակեալ եզամբն, եւ ի չորից գետոցն ասացեալ զնա Տիգրիս, որ պատէ զԱսորիս յորմէ էր նա։ Եւ գրեաց զաւետարանն յետ քսան ամի Վերացմանն Քրիստոսի։

Այլ դարձեալ յայլ պատմութենէ՝ թէ առաքեալն Ղուկաս աշակերտ էր Գաղիանոսի նախաբժշկին, զի էր նա յաւուրսն յորում Քրիստոս շրջէր յերկրի, եւ լուեալ զսքանչելիսն զոր առնէր Յիսուս. եթէ զմեռեալս յարուցանէ, զկոյրս ի ծնէ լուսաւորէ, զանդամալոյծս եւ զանբժշկելի ցաւս եւ զհիւանդութիւնս բանիւ միայն առժամայն առողջացուցանէ եւ համրոց եւ խլոց խօսել տայ եւ լսել։ Առաքեաց զաշակերտն իւր զՂուկաս յԵրուսաղէմ առ Քրիստոս զի տեսցէ եւ զճշմարիտն եւ

Il apprit de lui la parole divine, renia l'idolâtrie de ses pères et crut au Christ. Il reçut, outre le don de la guérison du corps, celui de la guérison spirituelle, suivit Paul, et comme lui devint évangéliste et apôtre. Ils parcoururent ensemble tous les pays et y enseignèrent l'évangile du Christ. Il devint un parfait médecin de l'âme et du corps des hommes, et accomplit de grands miracles et prodiges.

Il écrivit le saint évangile, qui est selon son nom, d'après les paroles et le récit du saint apôtre Paul, pour un prince de Rome nommé Théophile. Il écrivit également le livre des Actes des Apôtres.

Il est symbolisé par le bœuf, dans le char aux quatre animaux, et par le Tigre, parmi les quatre fleuves qui contournent la Syrie, d'où il était. Il écrivit l'évangile vingt ans après l'Ascension du Christ.

On dit aussi, d'après un autre récit historique, que l'apôtre Luc avait été le disciple du grand médecin Galien, lequel vivait aux jours où le Christ circulait sur la terre. Ayant appris les miracles accomplis par Jésus, qu'il ressuscitait les morts, rendait la vue aux aveugles de naissance, guérissait par la parole seule et instantanément les paralytiques, les infirmités et les maladies incurables, rendait la parole aux muets et l'ouïe aux sourds, Galien envoya son disciple Luc à Jérusalem, auprès du Christ, pour voir et apprendre le vrai et

զստոյգն գիտասցէ՝ եւ եկեալ պատմեսցէ նմա, զի եւ ինքն Գաղիանոս երթիցէ առ Քրիստոս ։

Եւ յորժամ Ղուկաս եհաս յԵրուսաղէմ եւ ետես զՔրիստոս եւ բազում սքանչելեաց ականատես եղեալ՝ իջավանեցաւ ի տուն տեւատես կնոջն, զոր յետոյ * B p. 194 b. * երկոտասան ամաց Քրիստոս բժշկեաց, ապա հետեւեցաւ եւ ինքն նմա եւ շրջելով ընդ Քրիստոսի ի կարգ եօթանասուն եւ երկու աշակերտացն թուեցաւ ։ Ետես զչարչարանս եւ զմահն խաչի, եւ ի յարութեան կիւրակէին ճանապարհորդելով ընդ Կղէոպայ յԷմաւուս, որ եւ ճանապարհակցեալ նոցա Քրիստոս՝ խօսակից եղեւ ընդ նոսա եւ սեղանակից ։

Ուստի եւ ի ճանաչելն դարձեալք յԵրուսաղէմ՝ աւետաբերք այլոց առաքելոցն եղեն, պատմելով որպէս տեսին զՏէրն, վասն որոյ մինչդեռ զայն խօսէին՝ ինքն իսկ երեւեցաւ ի մէջն կացեալ նոցա ։ Այսպէս ետես եւ զՀամբարձումն եւ զԳալուստ սուրբ Հոգւոյն, զոր եւ գրեաց զամենայն ըստ կարգի զիրս տնօրէնութեանն Քրիստոսի՝ յաւետեացն Գաբրիէլի մինչեւ ի համբառնալն յերկինս եւս ճոխագոյն եւ լիակատար քան զայլ ընկերսն ։

Ասի եւ այս՝ եթէ յետոյ գնաց պատմել եւ քարոզել զամենայն վարդապետին իւրոյ Գաղիանոսի, եւ եգիտ զնա զի մեռեալ էր ։ Եւ անտի գնացեալ ի քաղաքն Թիվաս՝ որ է եօթնադրունան յԵլլադա, եւ հանդիպեցաւ Պօղոսի առաքելոյ ։ Եւ որպէս

le certain, et revenir lui en rendre compte, afin que lui aussi, Galien, pût se rendre auprès du Christ.

Lorsqu'il arriva à Jérusalem, vit le Christ et fut témoin de nombreux miracles, étant descendu dans la maison de la femme hémorroïsse que le Christ avait guérie après * B p. 194 b. * douze années, Luc suivit, lui aussi, le Christ, l'accompagna et fut admis au nombre des soixante-douze disciples. Il fut témoin de sa passion, de sa mort sur la croix et de sa résurrection. Le dimanche de la Résurrection, il faisait route avec Cléophas vers Emmaüs, lorsque le Christ, se faisant leur compagnon, parla avec eux et devint leur convive.

Après qu'ils l'eurent reconnu, ils revinrent à Jérusalem et annoncèrent la bonne nouvelle aux autres apôtres, en leur racontant comment ils avaient vu le Seigneur; et pendant qu'ils parlaient, le Seigneur leur apparut lui-même, se tenant au milieu d'eux. Luc fut ainsi témoin de l'Ascension du Seigneur et de la descente du Saint-Esprit. Il décrivit toute l'économie de l'Incarnation du Christ, dans l'ordre, à partir de l'Annonciation de Gabriel jusqu'à l'Ascension au ciel, mais avec plus de détails et plus complètement que ses autres collègues.

On dit aussi que [Luc], à son retour pour rendre compte et raconter tout à son maître Galien, l'avait trouvé décédé. De là s'étant rendu à la ville de Thèbes aux sept portes, en Hellade, il y rencontra l'apôtre Paul. Il devint

նախ աշակերտ էր՝ եւ ճանապարհակցեալ նմա յամենայն վաստակս քարոզութեան աւետարանին, եւ հաղորդակից եղեւ նմա վշտաց եւ նեղութեանց՝ բանդից եւ կապանաց եւ ամենայն կրից պատուհասութեանց ի ծովու եւ ի ցամաքի՝ սպասաւորելով նմա հնազանդութեամբ ։ Եւ դարձուցին նշանօք զտիեզերս ի հաւատս ածելով եւ աւետարանաւն լուսաւորելով զբոլոր հեթանոսս, մինչ զի յայտ է, թէ, ընդ նմին Պօղոսի յԵրուսաղեմէ մինչեւ ի Իլիւրիկոն լնուլ զաւետարանն ընդ բոլորս ։

Ասի եւս՝ եթէ եւ երբեմն առաքեաց զնա Պօղոս ի Հռոմ քարոզութեամբ, եւ նա աշակերտեաց անդ զԹէոփիլոս՝ զիշխանն մեծ եւ դուքս ։ Որում եւ նա նմա գրեաց զաւետարանն սուրբ, ոչ միայն ի բանից եւ ի պատմութենէն Պօղոսի, զի նա ոչ եկաց ծառայել ընդ Տեառն, այլ եւ յայլոց առաքելոցն որք [1] ի սկզբանէ հետեւողք էին Քրիստոսի, որպէս ասէ ի սկիզբն աւետարանին եւ ի գործս առաքելոցն ։

Սա՝ յորժամ ել Պօղոս յԵրուսաղէմ՝ ընդ նմա էր, եւ ի Կեսարիա ի դատաստանին, եւ ի նաւին, եւ յերթալն ի Հռոմ ոչ մեկնեցաւ ի նմանէ, մինչեւ ի խոստովանութեանն նորա ։ Այլ եւ զերկուս ամս ընդ նմա եկաց ի բանդին, եւ յետոյ յարձակելն Պօղոսի՝ առաքեցաւ ի նմին Պօղոսէ ի քարոզութիւն աւետարանին ։

Զսա յիշէ Պօղոս եւ գովէ ասելով առ Կողոսացիսն, եթէ. Ողջոյն տայ ձեզ Ղուկաս բժիշկ եւ սիրելի ։ Եւ առ Կորնթացիսն գրէր, առաքել զնոյն զՂուկաս ընդ

d'abord son disciple, l'accompagna partout dans toutes les œuvres de la prédication de l'évangile, et participa à toutes ses peines et douleurs, aux prisons, aux liens et à toutes les cruelles souffrances sur mer et sur terre, en le servant avec obéissance. Ils convertirent à la foi, par des miracles, le monde entier et illuminèrent par l'évangile tous les païens, car il est notoire qu'avec Paul il a rempli de l'évangile tout le pays, de Jérusalem à l'Illyrie.

On dit même qu'à une époque Paul l'envoya à la ville de Rome pour y prêcher, et qu'il y fit son disciple de Théophile, le grand prince et duc, qui lui fit écrire le saint évangile, non seulement d'après les paroles et le récit de Paul, qui n'avait pas accompagné personnellement le Seigneur, mais aussi d'après le récit des autres apôtres, qui accompagnèrent le Christ dès le début, comme le dit Luc au commencement de l'évangile et des Actes des Apôtres.

Luc était avec Paul, lorsque celui-ci quitta Jérusalem; il était aussi avec lui en Césarée lorsqu'il y fut condamné et dans le navire lorsque Paul partit pour Rome, Luc ne le quitta pas jusqu'à sa confession. Il resta même deux années avec lui en prison, et lorsque Paul fut ensuite remis en liberté, il fut envoyé par Paul même à la prédication de l'évangile.

Paul le mentionne et en fait l'éloge en disant aux Colossiens : *Luc, le médecin et le bien-aimé, vous salue* [1]. Et il écrit aux Corinthiens en leur disant

1. Coloss., IV, 14.

Տիտոսի առ նոսա, ասելով. Առաքեցաք ընդ նմա զեղբայրն՝ որոյ գովութիւնն յաւետարանի անդ է ընդ ամենայն եկեղեցիս. եւ ոչ այսչափ միայն՝ այլ եւ ձեռնադրեալ յեկեղեցեաց անտի նժդեհակից մեր եղեւ ի շնորհս յայսմիկ որ պաշտին ի մէնջ ի փառս Տեառն եւ ի մեր յօժարութիւն ։

Տեսանես թէ որպէս գովէ զնա եւ իւր գործակից եւ հաւասարակից ցուցանէ յամենայնի, եւ սիրելի կոչէ եւ գովեալ յամենայն եկեղեցիս ։

Որ եւ առաքեալ ի նմին Պօղոսէ ի քարոզութիւն բանին Աստուծոյ՝ չուեաց յարեւելս, եւ շրջեալ աւետարանելով ընդ բոլոր Լիբիա եւ ընդ Եգիպտոս եւ ընդ վերին Թեբայիդ զամենեսեան ելից վարդապետութեամբ աւետարանին ։

Ապա ընթացաւ եւ յԵլլադա, այնուհետեւ ձեռնադրեալ քահանայապետ ի Հոգւոյն՝ եւ զԱքայիա եւ զներքին Թեբէս զեօթնադրունն լուսաւորեաց մեծամեծ նշանօք եւ վարդապետութեամբ ։ Որով եւ զբազումս դարձոյց ի հեթանոսաց անթիւ բազմութիւն ժողովրդոց, քակելով զտաճարս կռոցն եւ շինելով եկեղեցիս Աստուծոյ, եւ ձեռնադրելով եպիսկոպոս եւ քահանայս եւ սարկաւագունս եւ զամենայն դասս պաշտօնէից եկեղեցւոյ, եւ յարդարելով կարգս պաշտամանց Աստուծոյ, եւ ոչ դադարէր միշտ ուսուցանել եւ մկրտել զբազումս ։

qu'il leur envoyait Luc avec Tite : *Nous avons envoyé aussi avec lui un frère, qui est loué dans toutes les églises à cause de l'Évangile. Et qui en outre a été choisi par les Églises pour être le compagnon de notre pérégrination, à cause de cette aumône qui est dispensée par nous pour la gloire de Dieu, et pour seconder notre bonne volonté* [1].

Tu vois de quelle manière il en fait l'éloge et le montre comme son coopérateur et son égal en toutes choses; il l'appelle aussi son bien-aimé et loué dans toutes les églises.

Envoyé par Paul lui-même à la prédication de la parole de Dieu, Luc partit pour l'Orient, parcourut, en prêchant, toute la Libye, l'Égypte et la Thébaïde supérieure et remplit tous ces pays de la doctrine de l'évangile.

Il s'empressa de se rendre ensuite en Hellade, après avoir été sacré pontife par le Saint-Esprit, et il illumina l'Achaïe et la Thèbes inférieure, aux sept portes, par de grands miracles et par sa doctrine. Il convertit également une foule innombrable de gens parmi les gentils, démolissant les temples des idoles et construisant des églises à Dieu, ordonnant des évêques, des prêtres, des diacres et des ministres de l'église de tous les ordres, établissant des règles pour le culte divin. Il ne cessa jamais d'enseigner et de baptiser les multitudes.

1. II Corinth., VIII, 18-19.

* Սա՝ ոչ միայն բժիշկ էր արուեստիւ՝ այլ եւ նկարագրող պատկերաց եւ գրագիր : * f. 196 b
Իսկ յետ բազում եւ զանազան չարչարանաց եւ բազմապատիկ նեղութեանց համբերելոյ, եւ զտիեզերս ընդ երկայն ժամանակս լուսաւորելոյ քարոզութեամբ աւետարանին, զամենայն աւուրս կենաց իւրոց՝ աստուածայնոյն պարապելով ծառայելով Աստուծոյ անարատութեամբ եւ առանց մեղաց : Նաեւ ընաւին իսկ ոչ յայլ ինչ ծախեաց զկեանս կամ պարապեաց երբէք այլ ինչ աշխարհական զբաղմանց, այլ միայն ընդ Աստուծոյ եւ յաստուածայնոյն հանապազ լինելով մաքուր սրբութեամբ եւ ճգնելով ի պահս եւ յաղօթս եւ ի քարոզութիւն բանին Աստուծոյ՝ եւ ի հանապազորդ նահատակութիւն զօրհանապազ մեռանելոյ, ազգի ազգի վշտաց համբերութեամբ զմարդիկ առ փրկութիւն հաւատոյն ածելով՝ գործօնեայ եւ սպասաւոր եղեւ փրկութեան աշխարհի :

Իսկ յորժամ կատարեցան նորա ամք ութսուն, կամ որպէս այլք ասեն եօթանասուն եւ երեք՝ ծանեաւ մերձեալ զժամ փոխմանն իւրոյ. եւ կոչեցեալ զաշակերտսն իւր՝ խրատեաց եւ զգուշացուցեալ օրինադրեաց : Եւ աղօթելով առ Աստուած, եւ զխորհրդական կատարումն կրօնիցն հաղորդեալ՝ աւանդեաց սքանչելապէս առ Աստուած զհոգին իւր, որ եւ թաղեցաւ պատուով : Եւ բազում նշանք եւ սքանչելիք լինին ի տապանի նորա, փառաւորելով Աստուծոյ զիւր գործօնեայն եւ զմշակն իւր հաճելի եւ զաշակերտ :

* Il fut non seulement médecin de sa profession, mais aussi peintre et copiste. Après avoir souffert de nombreuses et diverses tortures, supporté des peines plus nombreuses encore, après avoir illuminé pendant de longues années le monde entier par la prédication de l'évangile, il s'occupa tous les jours de sa vie de choses divines et servit Dieu sans tache et sans péché. Aussi ne se dépensa-t-il pas à des occupations mondaines et ne s'en occupa jamais, mais uniquement de Dieu et toujours de choses divines avec une sainteté pure, se mortifiant par des jeûnes et prières dans la prédication de la parole de Dieu, en se sacrifiant quotidiennement à une mort de chaque jour, en souffrant toutes sortes de peines pour amener les hommes à leur salut ; il fut le serviteur pour le salut de la terre. * f. 196 b

Lorsqu'il eut accompli ses quatre-vingts ans, ou, comme d'autres disent, soixante-treize ans, il connut que l'heure de sa mort approchait, fit appeler ses disciples, leur donna des conseils et des règles de prudence. Et tout en priant Dieu, et après leur avoir communiqué la perfection mystique de la religion, il rendit d'une manière admirable son âme à Dieu, et fut enterré avec honneur. Beaucoup de miracles et de prodiges ont lieu sur son tombeau, Dieu voulant ainsi glorifier le serviteur actif en qui Il s'est plu et son disciple.

Իսկ յետ մեծի Թագաւորին Կոստանդիանոսի՝ որդի նորա Կոստանդիոս եբեր անտի զնշխարս նորա ի ձեռն Արտեմիոսի դքսին Եգիպտացոց եւ վկային, եւ եդ ի տաճարի սուրբ առաքելոցն ի Կոստանդինուպօլիս՝ ի ներքոյ սրբոյ սեղանոյն ։ Զոր ի դնելն անդ ոմն իշխան որ Անատոլիոս կոչէր՝ ունելով ցաւ անբժշկելի, որ ամենայն բժշկաց անհնարին համարեալ էր առ ի յողջանալ, եկեալ մերձեցաւ ի նշխարս երանելւոյ աւետարանչին,
* B p. 196 a. եւ խոկոյն * կատարելապէս ողջացեալ բժշկեցաւ ։

Ասի իսկ վասն սորա՝ եթէ նախ պատկերն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ եւ զնորին ծնողին մինչդեռ էր ի կենդանի՝ ի ձեռն կենդանագրական արուեստին կենդանագրեաց. եւ բերեալ զայն առաքելոցն առ մայր Տեառն եթէ հաճոյ իցէ նմա. իսկ նա հաճեալ ընդ այն՝ ձայնեաց եւ ասաց. Շնորհքն որ յինէն ծնան՝ ի ձեռն իմ ընդ սա եղիցի ։

Սոյնպէս եւ սրբոց եւ գլխաւոր առաքելոցն նշանագրեաց զպատկերսն, եւ ի նմանէ եւ այսր ընդ ամենայն տիեզերս տարածեալ սփռեցաւ այսպիսի պաշտելի բարեպաշտութեան եւ ամենապատիւ գործ ։

Ննջեաց առաքեալն Քրիստոսի Ղուկաս աւետարանիչն՝ Հոկտեմբերի ԺԸ եւ Սահմի Թ ։]

Au grand empereur Constantin, succéda son fils Constance qui fit transporter les restes (du saint) de l'endroit où ils étaient, par l'intermédiaire d'Artémius, duc d'Égypte et martyr, et les fit déposer dans le temple des saints apôtres à Constantinople, au bas du saint autel. Au moment où on les y déposait, un prince nommé Anatolius, et qui était atteint d'une maladie incurable, jugée impossible à guérir par tous les médecins,
* B p. 196 a. s'approcha des restes du bienheureux évangéliste et fut aussitôt * guéri, recouvrant une santé parfaite.

On dit également de [Luc] qu'il reproduisit par la peinture, d'abord l'image du Christ notre Dieu, ensuite celle de Sa mère pendant qu'elle était encore en vie; et lorsque les apôtres présentèrent [ce portrait] à la mère du Seigneur pour voir si elle l'agréerait, elle l'accepta et s'écria en disant : Que les grâces qui naquirent de moi soient, par mon intermédiaire, dans cette image.

Il peignit également les images des saints et des principaux apôtres et c'est par lui que s'est répandue sur toute la terre jusqu'à nos jours une dévotion si pieuse et une œuvre si vénérable.

Le saint apôtre du Christ, l'évangéliste Luc reposa le 18 Octobre, 9 sahmi.]

* Ամսեան Ժ և Հոկտեմբերի ԺԹ : Տօն է Յովելեայ մարգարէին :

Յովէլ էր յազգէ Ռուբենի, յագարակէ Բեթգաբորայ : Մարգարէացաւ վասն սովոյ և նուազութեան պտղոց, և վասն չարչարանաց մարգարէին արդարոյ և եթէ նովաւ նորոգումն ամենայն արարածոց ի փրկութիւն : Մեռաւ խաղաղութեամբ և թաղեցաւ յագարակի իւրում :

Յայսմ աւուր վարք երանելւոյն Ամփիլոքեայ Իկոնիոյ եպիսկոպոսին :

Երջանիկ և ամենագովելի եպիսկոպոսն Ամփիլոքիոս, էր յաւուրս Վաղենտիանոսի և Վաղէսի թագաւորացն. և եհաս մինչև ցմեծն Թէոդոս և յորդին իւր յԱրկադէոս, սնեալ և վարժեալ յեկեղեցւոջ ի տղայութենէ և աղօթիւք և ճգնութեամբ : Եղև հմուտ աստուածայնոց գրոց և եկեղեցական կարգաց և կանոնաց գիտուն :

Եւ ընտրութեամբն Աստուծոյ ի բազում եպիսկոպոսաց և յեկեղեցականաց և

1 Տօն է] և յիշատակ *add.* B — Յովելեայ] Յովեղեայ B | 2 Յովէլ] Սուրբ մարգարէն Յովէլ, որ թարգմանի մէր Տեառն կամ սկիզբն Աստուծոյ *add.* B — Ռուբենի] յերկրէն Յուդայի *add.* B — Բեթգաբորայ] Սեթմաձարին՝ զոր այլք կոչեն Բեթբաբորայ : Եւ մարգարէութեան շնորհ առեալ՝ որ և *add.* B ‖ 3 արդարոյ] Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ և թէ ի կուսէ ծնանելոց է, *add.* B ‖ 4 փրկութիւն] և վասն ասուր Հոգւոյն որում արժանի լինելոց էին առաքեալքն յետ համբարձմանն Քրիստոսի, զի առաց եթէ. Հեղից յոգւոյ ի մերոյ ամենայն մարմնոյ : *add.* B ‖ 5 իւրում] ի Սամեթաարին *add.* B ‖ 6 վարք] յիշատակ B ‖ 7 ամենագովելի] երանելի B ‖ 9 տղայութենէ] պահօք *add.* B.

* 10 SAHMI, **19 Octobre.**

Fête du prophète Joel.

Joël était de la tribu de Ruben, propriété de Bethgapora. Il prophetisa la famine et la diminution des sacrifices, les tortures du prophete juste et par celui-ci la régénération de toutes les créatures dans le salut. Il mourut en paix et fut enterré dans sa propriété.

En ce jour, vie du bienheureux Amphiloque, évêque d'Iconium.

Le bienheureux évêque Amphiloque, digne de tout éloge, vivait aux jours des empereurs Valentinien et Valens. Il vécut jusqu'au temps du grand Théodose et de son fils Arcadius. Dès l'enfance il fut élevé et formé dans l'église à la prière et à l'ascèse. Il devint très versé dans les écritures divines, dans les canons et règles ecclésiastiques.

Il fut, par l'inspiration de Dieu, élu par un grand nombre d'évêques et

ժողովրդոց ընտրեցաւ եւ ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս յԻկոնիոյ քաղաքին ։ Եւ եղեւ վարդապետ ուղղափառ հաւատոյ եւ ընդդէմ եկաց արիոսական հերձուածոյն, եւ բազում նեղութեանց եւ հալածանաց համբերեաց յարիանոսացն ։

* A fol. 63 v° a. Զանզի միաբան * եւ միակրօն էր սրբոց հարցն երեք հարիւր եւ տասն եւ ութիցն Նիկիոյ սուրբ ժողովոյն. նոյնպէս եւ սրբոյն Բարսղի մեծին եւ սրբոյն Գրիգորի եւ երկրորդ ժողովոյն հարիւր եւ յիսուն եպիսկոպոսացն. յորոց մինն սա էր ։ Եւ ընդ նմին նզովեաց զաղանդն Եւնոմիոսի եւ Ապողինարի, բազում ճառիւք յանդիմանեաց զնոցա հերձուածն ։

Եւ յորժամ դարձաւ եւ եհաս ի քաղաքն սքանչելին Ամփիլոքոս, եկն առ թագաւորն եւ ասէ. Հալածեա՛ ի քաղաքէս զարիոսականս եւ զհոգեմարտ Մակեդոնի եւ զԱպողինարի զժողովարանն ։ Իսկ թագաւորն Թէոդոս զխնդիրն ոչ ընկալաւ. եւ նա տրտում եւ լռելեայն ել յերեսաց թագաւորին ։

Եւ ապա հնարս իմացաւ աստուածիմաստ եւ հանճարեղն Ամփիլոքոս ։ Յաւուր միոջ նստեալ էր թագաւորն եւ որդին իւր Արկադէոս ընդ աջմէ իւրմէ. եւ մտեալ Ամփիլոքէոս, ողջոյն ետ թագաւորին խոնարհութեամբ, իսկ որդւոյն վեր ի վերոյ ետ

2 ընդդէմ եկաց] ընդդիմակաց B || 5 Գրիգորի] աստուածաբանի եւ Նիւսեայ սրբոյն Գրիգորի *add.* B || 8 հերձուածն] հերձուածոն ։ Եւ եղեւ յորժամ թագաւորեաց մեծն Թէոդոս եւ զնոյն ընդդէմ Մագսիմիանոսի բռնաւորի ապստամբին եւ պատերազմեալ յաղթեաց *add.* B || 9 ի քաղաքն *om.* B — Ամփիլոքոս] Ամփիլոքիոս B || 10 զարիոսականաց] զարիանոսաց B || 11 Թէոդոս *om.* B.

d'ecclésiastiques et par le peuple, et fut sacré évêque de la ville d'Iconium. Il devint docteur de la foi orthodoxe, s'opposa au schisme arien, et souffrit beaucoup de peines et de persécutions de la part des Ariens.

* A fol. 63 v° a. Car il était unanime dans sa croyance et sa * conduite avec les trois cent dix-huit pères du saint concile de Nicée, comme aussi le grand saint Basile et saint Grégoire et les cent cinquante évêques du second concile, dont il était du nombre. Il anathématisa avec eux l'hérésie d'Eunomius et d'Apollinaire, condamnant leur schisme par de nombreux discours.

Lorsque l'admirable Amphiloque, de retour, arriva dans la ville, il alla trouver l'empereur et lui dit : Chasse de cette ville les Ariens et les sectes de Macédonius et d'Apollinaire, les adversaires de l'Esprit. Mais l'empereur Théodose n'accueillit pas cette demande, et [le saint] s'éloigna de la présence de l'empereur, triste et silencieux.

C'est alors que, rempli de l'esprit de Dieu, l'ingénieux Amphiloque trouva un moyen. Un jour que l'empereur se trouvait assis, ayant son fils Arcadius à sa droite, Amphiloque se présenta, en saluant humblement l'empereur, mais négligemment son fils. Ce que voyant, l'empereur crut

դաւշինքն : Եւ տեսեալ Թագաւորին կարծեաց եթէ արհամարհեաց զորդին իւր, եւ հրամայեաց երանելի եպիսկոպոսին գնալ եւ որպէս իւր՝ տալ ողջոյն Արկադեայ որդւոյ իւրոյ : Եւ նա ասէ . Բաւական է նմա ողջոյնն * զոր ետու : Եւ Թագաւորն զմտաբերեալ ընդ արհամարհանս որդւոյն : * A f. [illegible] v° b

Եւ նոյնժամայն երջանիկ վարդապետն յայտնեաց զխորհուրդ ողջունին եւ ասէ արտասուօք . Տեսեր դու Թագաւոր, չժուժկալեր ընդ արհամարհանս որդւոյն քո, այլ տրտմեցար յոյժ : Հաւատա ինձ, զի եւ ամենեցուն Աստուած տեսանելով զարհամարհանս որք հայհոյեն զՄիածինն իւր, յոյժ բարկանայ եւ պիղծ համարի զնոսա՝ եւ որք զնոսա ընդունին :

Եւ տեսեալ Թագաւորին զհամարձակութիւն եւ զիմաստութեան բանս քահանայապետին Աստուծոյ՝ եթէ որպիսի գործ կատարեաց յՈրդին իւր, իսկոյն խնդրեաց քարտէս եւ գրիչ, գրեաց հրամանս ձեռօք իւրովք զի դադարեսցեն հերձուածողացն ատեանքն : Այսպիսի էր քաջ հովիւն եւ բարի վարդապետն վասն ուղղափառաց :

Այլ եւ բազում ճառս ներբողականս գրեաց ի տօնս տէրունականս եւ ի սուրբ հայրապետս : Գրեաց եւ զվարս եւ զսքանչելագործութիւնս սրբոյն Բարսղի Կեսարիոյ եպիսկոպոսի զոր մինչեւ ցայսօր ընթեռնուն ի կաթողիկէ եկեղեցիս :

3 ասէ] ասէր B — զմտաբերեալ] յոյժ *add.* B ‖ 5 երջանիկ] եւ սուրբ *add.* B ‖ 6 Տեսեր դու] Տեսիր B ‖ 7 տրտմեցար] տրտմիս B ‖ 15 սրբոյն] եւ մեծին *add.* B — Կեսարիոյ] Կեսարու. B.

qu'il avait méprisé son fils, et ordonna au bienheureux évêque de saluer son fils Arcadius comme il l'avait salué lui-même. Celui-ci répondit : Le salut * que j'ai donné lui suffit. L'empereur fut froissé du mépris infligé à son fils. * A f. [illegible] v° b

Le bienheureux docteur expliqua aussitôt le sens de son salut et dit avec larmes : Tu vois, empereur, tu n'as pu souffrir le mépris envers ton fils, et tu t'en es beaucoup affligé. Crois-moi, notre Dieu à tous, qui voit le mépris de ceux qui blasphèment son Fils unique, s'en irrite et les traite d'impurs, eux et ceux qui les accueillent.

L'empereur, considérant la hardiesse et les propos de sagesse du pontife de Dieu, et l'acte qu'il venait d'accomplir envers son Fils, demanda aussitôt du papier et une plume, écrivit de sa propre main des ordres pour empêcher les réunions des schismatiques. Ainsi le saint fut-il un courageux pasteur et un bon docteur pour les orthodoxes.

[Amphiloque écrivit aussi beaucoup de panégyriques pour les fêtes du Seigneur et celles des saints patriarches. Il écrivit également la vie et les miracles de saint Basile, évêque de Césarée, dont on donne lecture jusque aujourd'hui dans l'Église universelle.

* A fol. 64 r° a. Եւ բազում ժամանակս կացեալ յաթոռ եպիսկոպոսութեան * եղեալ բարի հովիւ եւ ուղղափառ վարդապետ, եւ հասեալ ի խորին ծերութիւն հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս Հոկտեմբերի ԺԹ, թողեալ յիշատակ ամենայն ուղղափառ եկեղեցեաց յաւիտենին :

Սահմի ԺԱ եւ Հոկտեմբերի Ի : Վկայաբանութիւն սրբոյն Արտեմէոսի :

Յաւուրս Յուլիանոսի ուրացող արքային, սուրբն Արտեմէոս էր պատրկութեամբ ի Կոստանդիանոսէ մեծ արքայէն եւ բարի ալեօք ծերացեալ եւ դուքս եւ աւգոստաղէոս բազում ժամանակս կացեալ, սնեալ եւ վարժեալ ի հաւատս եւ ի բարեպաշտութիւն աստուածսիրութեան :

Եւ լուեալ զՅուլիանոսէ զուրացող արքայէն եթէ գնաց ի մեծ քաղաքն Անտիոք եւ չարչարէր զքրիստոնեայս, գնաց անդ եւ սուրբն Արտեմէոս եւ ետես զսուրբ վկայսն ի տանջանս զԵւգինէոս եւ զՄակարիոն քահանայսն եւ համարձակութեամբ եմուտ առ թագաւորն եւ յանդիմանեաց անարգանօք զամբարշտութիւն եւ զանաստուածութիւն սորա :

2 խաղաղութեամբ *om.* B || 4 յաւիտենին] յաւիտենական B || 5 Վկայաբանութիւն սրբոյն Արտեմէոսի] Վկայութիւն մեծի մարտիրոսի սրբոյն Արտեմիոսի B || 6 էր] պատուեալ *add.* B || 8 բարեպաշտութիւն] բարեպաշտ B || 11 անդ] անդր B || 12 զԵւգինէոս] զԵւգենիոս B || 14 սորա] նորա B.

* A fol. 64 r° a. Il occupa longtemps le siège épiscopal, * fut un bon pasteur, un docteur orthodoxe et, parvenu à une vieillesse avancée, il reposa en paix dans le Christ, le 19 Octobre, laissant une mémoire éternelle à toutes les églises orthodoxes.

11 SAHMI, **20 Octobre**.

Martyre de saint Artémius.

Saint Artémius vivait aux jours de l'empereur Julien l'Apostat. Il avait le rang de patricien que lui avait conféré l'empereur Constantin le Grand et il était parvenu à une vieillesse avancée, après avoir été longtemps duc et augustal. Il avait été élevé et instruit dans la foi, dans la piété et dans l'amour de Dieu.

Ayant appris que l'empereur Julien l'Apostat s'était rendu à la grande ville d'Antioche et y torturait les chrétiens, saint Artémius s'y rendit aussi et, voyant les saints prêtres Eugène et Macaire soumis aux supplices, il se présenta avec hardiesse à l'empereur et blâma, avec mépris, son impiété et son athéisme.

Եւ բարկացեալ իբրեւ զկատաղի շուն, հրամայեաց արձակաւորք ՝ հանել * մերկ զսուրբն Արտեմէոս, մինչեւ նուաղեցան դահիճքն եւ փոխեցան այլք : Եւ սուր տատասկօք խայտեցին զնա եւ բեկեցին զկողսն եւ արկին ի բանդ եւ զհնգետասան օր անսուաղ պահեցին : Եւ երեւեցաւ հրեշտակ Տեառն եւ կերակրեաց զնա եւ քաջալերեաց եւ խոստացաւ զյաւիտենական կեանսն եւ զանթառամ պսակն : Իսկ Յուլիանոս զսուրբ վկայսն զԵւգինէոս եւ զՄակարիոս ուժգին տանջանօք չարչարեաց եւ աքսորեաց յերկիրն ՝Նապատին. Եւ անդ բարի խոստովանութեամբ հանգեան ի Քրիստոս :

Եւ տարան զսուրբն Արտեմէոս առաջի ատենին եւ հարցանէին եթէ. Ուրանաս զՔրիստոս եւ զոհես կռոցն : Եւ մեծաձայն բարբառով խոստովանէր զՔրիստոս եւ կշտամբէր զթագաւորն : Եւ հրամայեաց քարահատից եւ հերձին մեծագոյն ինչ վէմ, եւ արկին անդ զսուրբն եւ ամփոփէր զնիւթեան որպէս ի մամուլ. եւ ի սաստիկ պնդութենէն արտաքս ստանան աչքն, եւ աղօթէր սուրբն. Համբերելով համբերեցի Տեառն եւ նայեցաւ առ իս : Եւ նոյնժամայն հատին զգլուխ երանելւոյն՝ Հոկտեմբերի Ի :

3 խայտեցին զնա] խայթէին — եւ զհնգետասան ... պահեցին *om.* B | 4 երեւեցաւ] երեւեալ նմա B || 4 Տեառն] ի տեսլեան *add.* B — եւ կերակրեաց ... պսակն] եւ քաջալերեաց զնա B | 7 Նապատին] Եգիպտոս B — հանգեան] կատարեցան B | 8 Քրիստոս] Ամսեան ԺԸ եւ Հոկտեմբերի Ի *add.* B | 9 հարցանէին] հարցանէր B — եւ զոհես ... զՔրիստոս *om.* B.

[Julien], devenu furieux comme un chien enragé, ordonna de * mettre à nu saint Artémius et de le frapper avec des nerfs de bœuf, à tel point que les bourreaux s'évanouirent, et durent être remplacés par d'autres. On le couvrit de plaies avec des épines aiguës, on lui déchira les côtes, on le jeta en prison et on le garda sans nourriture pendant quinze jours. Mais l'ange du Seigneur lui apparut, le nourrit, l'encouragea et lui promit la vie éternelle et la couronne impérissable. Julien, après avoir soumis à de grandes tortures les saints martyrs Eugène et Macaire, les exila dans l'oasis d'Arabie, où ils moururent dans le Christ en bonne confession.

On conduisit saint Artémius devant le tribunal et on lui demanda : Renies-tu le Christ et immoles-tu aux idoles? Il confessa à haute voix le Christ et adressa des reproches à l'empereur. Celui-ci ordonna à des tailleurs de pierres de fendre un grand bloc de pierre; on y jeta le saint qui s'y trouva emprisonné comme dans une presse, et ses yeux, par la pression subite, jaillirent hors des orbites; mais le saint priait et disait : *J'ai patienté pour le Seigneur et il m'a regardé.* On trancha aussitôt la tête au bienheureux, le 20 octobre.

Խնդրեաց սուրբն Արտեմէոս յԱստուծոյ զի տացէ շնորհս անուան իւրոյ եւ ոսկերաց, զի որք աղաչեսցեն զԱստուած ի ձեռն սորայն * տացեն ողորմութիւն եւ բժշկութիւն ամենայն ցաւոց մանաւանդ փոշտանկաց : Եւ եղեւ յերկնից ձայն առ սուրբ վկայն եւ ասէ. Լսելի եղեն աղօթք քո առ Աստուած եւ շնորհք բժշկութեան տուան քեզ, եւ ամենայն ոք որ խնդրեսցէ անուամբդ քո բժշկութիւն յԱստուծոյ տացի նմա՝ առաւել փոշտանգաց :

* A fol. 64 v° a.

Եւ մի ոմն անուն Արիստոս սարկաւագ, առեալ զպատուական մարմին սրբոյն Արտեմեայ, եւ օծ անուշ եղօք եւ խնկովք եւ պատեաց սուրբ կտաւովք եւ եդ ի կապարեայ տապան եւ յուղարկեաց ի Կոստանդինուպօլիս : Եւ մեծաւ հանդիսիւք հանգուցին յեկեղեցոջ սրբոյն Յովհաննու Մկրտչին, ի տեղին որ կոչի Աւքսիա. եւ մինչեւ ցայժմ բազում զարմանալի սքանչելիք լինի ի նշխարաց սրբոյն :

Եւ ոմանք մանկախելք գնացին յեկեղեցին եւ տեսին բազում փոշտանգս անկեալ շուրջ զտապանովն, եւ սկսան ծիծաղելով այպն առնել զհիւանդսն : Եւ նոյնժամայն անկեալքն ողջացան եւ որ այպն առնէին փոշտանգ դարձան ի տունս իւրեանց եւ զղջացեալք դարձան առ տապան սրբոյն եւ բազում ողբովք եւ հառաչանօք հազիւ ողջացան :

1-6 Խնդրեաց ... փոշտանգաց *om.* B || 8 եղօք] իւղօք B — կտաւովք] կտաւօք B || 10 տեղին] տեղւոջն B || 11 լինի] լինին B || 12-16 Եւ ոմանք ... ողջացան *om.* B.

Saint Artémius avait demandé à Dieu de donner grâce à son nom et à ses os, afin que ceux qui prieraient Dieu par son intercession, * trouvassent pitié et guérison de toutes leurs douleurs, en particulier de la hernie. Une voix se fit entendre du ciel au saint martyr qui dit : Tes prières ont été exaucées par Dieu, et la grâce de la guérison t'est accordée : quiconque demandera la guérison à Dieu en ton nom la recevra, en particulier celle de la hernie.

* A fol. 64 v° a.

Un diacre, nommé Aristus, prit le corps précieux de saint Artémius, l'embauma d'huile parfumée et d'encens, l'ensevelit dans des linges propres, le déposa dans un cercueil de plomb et l'envoya à Constantinople. On le déposa avec grande solennité dans l'église de Saint Jean-Baptiste, à l'endroit appelé Oxia; et jusqu'aujourd'hui de nombreux et surprenants miracles s'y opèrent par les restes du saint.

Certains, à l'esprit d'enfant, s'étant rendus à l'église et ayant aperçu de nombreux hernieux prosternés autour du tombeau, se mirent à rire et à se moquer des malades. Mais les gens prosternés trouvèrent aussitôt la guérison et ceux qui s'étaient moqués d'eux retournèrent chez eux affligés de la hernie; ils regrettèrent leur acte, revinrent au tombeau du saint et ce n'est qu'après bien des larmes et des sanglots qu'ils furent guéris.

* Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Արեթայ եւ այլ տասն հազար եւ երկու հարիւր վկայիցն որք ընդ նմա կատարեցան ի Դունաաս ջհուդ արքայէն Ամերիտայ : * A f. 65 v° b.

Վկայն Քրիստոսի սուրբն Արեթաս՝ գլխաւոր էր քաղաքին Նեգրանայ որ է, ի Հնդիկս, ի ժամանակս Ելեսբորմայ քրիստոսասէր եւ բարեպաշտ արքային Հնդկաց :

Եւ Ամերիտայ քաղաքին էր թագաւոր հրեայ Դունաաս անուն, եւ երկիրն այն ի գիրս Սաբա կոչի. իսկ յարտաքին գիրսն Սարաբիա անուանի :

Եւ անօրէն արքայն Ամերիտայ զօրացաւ յոյժ եւ եղեւ թշնամի քրիստոնէից, եւ գնաց բազում զօրօք ի վերայ Նեգրանայ, յորում էր ծերունին սուրբն Արեթաս : Եւ պաշարեաց զքաղաքն մեծաւ զօրօք եւ բռնութեամբ պատերազմէր եւ նեղէր զքաղաքացիսն ուրանալ զՔրիստոս եւ դառնալ ի հրէութիւն : Եւ ոչ կարաց դարձուցանել այլ թշնամանէին եւ նզովէին եւ անիծանէին :

Եւ յորժամ ոչ կարաց բռնութեամբ հաւանեցուցանել սկսաւ նենգութեամբ երդնուլ յԱստուածն Աբրահամու, յօրէնսն Մովսէսի որ ոչ ինչ չար արասցէ նոցա, ոչ մահու եւ ոչ տանջանօք եւ ոչ նենգութեամբ, միայն թէ հնազանդին եւ եղիցին առ նա եւ

1 այլ] այլոց ընդ նմա B || 2 վկայիցն] քրիստոնէից B — Դունաաս] Դունաաս B — ջհուդ] հրեայ B || 4 Հնդիկս] Հապէշստան B — Հնդկաց] Հապէշաց B | 6 Դունաաս] Դունաաս B || 7 Սարաբիա] Արաբիա B || 10 մեծաւ *om.* B | 12 այլ] մանաւանդ *add.* B | 15 նենգութեամբ] զեղծութեամբ B — հնազանդին] հնազանդեսցին B.

* En ce jour, martyre de saint Aréthas et de dix mille deux cents autres martyrs qui furent mis à mort avec lui par Dunaas, le roi juif des Homérites. * A f. 65 v° b.

Le martyr du Christ, saint Aréthas, était un des notables de la ville de Négran, dans les Indes[1], aux jours de l'ami du Christ, le pieux roi des Indes Elesbaan (*Elesborman*).

Dans la ville des Homérites régnait un roi juif du nom de Dunaas. Ce pays est appelé Saba dans les Écritures, et Arabie dans les livres profanes.

L'impie roi des Homérites, ayant acquis de la puissance, devint l'ennemi des chrétiens; il marcha à la tête d'une armée considérable sur Négran, ville dans laquelle se trouvait le vieillard saint Aréthas. Il assiégea la ville avec de nombreuses troupes, fit la guerre en tyran et obligea les habitants à renier le Christ et à se convertir à la religion juive. Mais il ne parvint pas à les convertir; par contre, les habitants l'insultèrent, l'anathématisèrent et le maudirent.

Ne parvenant pas à les persuader par la force, il se mit à jurer traîtreusement par le Dieu d'Abraham et les lois de Moïse de ne leur causer aucun mal, ni par la mort, ni par tortures, ni par trahison, s'ils se soumettaient et se

1. Par « Indes » il faut entendre l'Éthiopie.

* A fol. 65 r° a. լինիցին * ընդ հարկաւ : Եւ նոքա հաւատացին երդման նորա եւ բացին զդուռն քաղաքին եւ գնացին սիրով եւ ընծայիւք առաջի նորա : Եւ նոյնժամայն կապեաց զամենեսին եւ սրով կոտորեաց տասն հազար ոգի :

Եւ հրամայեաց զՊօղոսի զմեռեալ մարմինն հրով այրել զեպիսկոպոսին ի քաղաքին եւ հողմով իբրեւ զփոշի ցրուել : Եւ բորբոքեցին հուր եւ այրեցին անդ զքահանայսն եւ զսարկաւագունսն եւ զկրօնաւոր կանայս՝ անձինս երկու հարիւր եւ քսան եւ եօթն, եւ այլ աշխարհական կանայս որոց մարտիրոսացան արք իւրեանց եւ որդիք :

Կալան եւ զաւագուհի քաղաքին երկու կուսան դստերօք, որոց բազում ողոքանօք եւ խոստմամբ խրատ տայր, եւ զարձեալ սպառնալեօք զարհուրեցուցանէր, եւ ոչ կարաց զարձուցանել ի հաւատոցն Քրիստոսի : Եւ մինն ի դստերաց նորա երթեալ մերձ եթուք յերեսս արքային : Եւ նորա բարկացեալ սրտմտութեամբ հրամայեաց առաջի մօրն զերկոսին դստերսն իբրեւ զոչխար զենել, եւ յարենէ կուսին որ եթուք յերեսն՝ արբուցին մօրն եւ ապա հատին զգլուխն :

Մատուցին առաջի եւ զսուրբ ծերունին Խարեթաս, ընդ նմին եւ այլ եւս երեք
* A fol. 65 r° b. հարիւր եւ քառասուն քրիստոնեայս կապեալս : Եւ սուրբն * Խարեթաս յանդիմա-

3 զամենեսին] զամենեսեան B — ոգի] հոգի B || 4 ի քաղաքին. *om.* B || 11 Քրիստոսի] այլ_ մանաւանդ *add.* B || 14 յերեսն] յերեսս արքային *add.* B || 15 Խարեթաս] համարձակութեամբ *add.* B.

* A fol. 65 r° a. rendaient à lui comme * tributaires. Les gens crurent à son serment, ouvrirent la porte de la ville et se rendirent au-devant de lui avec joie et offrandes. Il les fit lier tous aussitôt et en massacra dix mille par l'épée.

Il ordonna ensuite de jeter au feu le cadavre de Paul, l'évêque de la ville, et de le disperser comme de la poussière au vent. On alluma une fournaise et on y brûla les prêtres, les diacres et les femmes religieuses, au nombre de deux cent vingt-sept personnes, avec d'autres femmes laïques, dont les maris et les fils subirent aussi le martyre.

On saisit également la doyenne de la ville avec ses deux jeunes filles vierges, que le roi engagea d'abord avec douceur et promesses à se détourner de la foi du Christ, puis les intimida avec menaces, mais ne réussit point. Une des jeunes filles, s'approchant du roi, lui cracha à la figure. Le roi, outré de colère, ordonna d'immoler comme des brebis, en présence de la mère, les deux filles; et on fit boire à la mère du sang de la vierge qui avait craché à la figure du roi; ensuite, on trancha la tête à la mère.

On mit aussi en présence du roi le saint vieillard Aréthas, accompagné de
* A fol. 65 r° b. trois cent quarante autres chrétiens enchaînés. Saint * Aréthas blâma le roi

նենգ զանօրէն արքայն եւ ասէ. Փութով ջնջեսցէ Աստուած զթագաւորութիւնդ քո եւ զքաղաքդ քո լցուսցէ քրիստոնէիւք. եւ շինեսցի եկեղեցի եւ այլ ոչ եւս լինի բռնութիւն Հրէից՝ այլ հարկատուք եւ ծառայք լինին քրիստոնէից ։ Եւ երանելիք լինին որ վասն անուանն Քրիստոսի կոտորին եւ նզովեալ եւ անիծեալ լինին ամենայն թշնամիք խաչին Քրիստոսի ։ Եւ համբարձեալ զձեռս իւր յերկինս աղօթեաց առ Տէր ասելով. Տէր Յիսուս Քրիստոս Աստուած երկնից եւ երկրի, արա ողորմութիւն որոց յիշեն զմեզ, եւ օրհնեա որք զվկայութիւնս մեր կատարեն, եւ կանգնեա զեղջիւր Հռոմոց եւ Հնդկաց, եւ զթագաւորութիւն անօրէն Հրէիս այս՝ տուր քրիստոնէից, եւ զօրացո զբարեպաշտ արքայն զԵղեսբաամ ի վերայ թշնամւոյ խաչի քո ։ Եւ յարժամ աղօթեաց՝ դարձաւ ի կապեալ քրիստոնեայսն եւ ետ ողջոյն, եւ նախ քան զամենեսեան հատին զգլուխ նորա եւ ապա զայլոցն ։

Կին մի քրիստոնեայ ունելով ի գիրկս իւր որդի երից ամաց առեալ յարենէ, սրբոցն օծանէր յերեսս իւր եւ ասէր. Եղիցի թագաւորութիւն Հրէիս այս՝ որպէս ծովահեղձ Փարաւոնի ։ Եւ դիմեցին ի վերայ նորա անօրէն զօրականքն եւ ընկեցին ի գրկացն զորդւոյն եւ չարաչար հարկանէին զկինն ։ * Եւ մանուկն ընթացեալ առ թագաւորն * A fol. 6 r° a.
համբուրէր զոտսն եւ աղաչէր թողուլ զմայրն ի հարուածոյն ։ Եւ նորա ի գիրկս իւր

2 շինեսցի] շինեսցէ B || 3 եւ ծառայք om. B || 5 առ Տէր om. B || 7 որոց] որք աղօթիւք B — եւ օրհնեա… կատարեն om. B || 8 Հնդկաց] Հաբեշայ B || 10 զամենեսեան] զամենեցունց B.

impie et lui dit : Dieu anéantira bientôt ton règne et remplira ta ville de chrétiens; il y sera construit une église; il n'y aura plus de tyrannie des Juifs, car ils deviendront les tributaires et les serviteurs des chrétiens. Heureux ceux qui meurent pour le nom du Christ, et maudits et anathématisés tous les ennemis de la croix du Christ. Il éleva ses bras au ciel et pria le Seigneur en disant : Seigneur Jésus-Christ, Dieu du ciel et de la terre, aie pitié de ceux qui se souviendront de nous, et bénis ceux qui célébreront notre martyre; rehausse la puissance des Romains et des Indiens et donne aux chrétiens le règne de ce juif impie; fortifie le pieux roi Elesbaan contre cet ennemi de ta croix. Après avoir prié, il se retourna vers les chrétiens enchaînés et leur donna le salut. On lui trancha la tête, en premier, et ensuite aux autres.

Une femme chrétienne, tenant dans ses bras un enfant de trois ans, prit du sang des saints et en mit sur sa figure en disant : Que le règne de ce juif soit comme celui de Pharaon qui fut englouti dans la mer. Les soldats impies se jetèrent sur elle, firent tomber l'enfant de ses bras et frappèrent brutalement la femme. * L'enfant accourut auprès du roi, lui baisa les pieds en l'implorant * A fol. 6 r° a.
de délivrer sa mère des coups. Le roi prit l'enfant dans ses bras et lui

ուսեալ զմանուկն հարցանէր. Զի՞ս սիրես եթէ զՔրիստոս : Ասէ տղայն. ԶՔրիստոս սիրեմ եւ զմայր իմ : Ասէ թագաւորն. Եւ ո՞ւր տեսեր զՔրիստոս : Ասէ պատանեակն. Մայր իմ ցուցանէր յեկեղեցին զպատկերն Քրիստոսի :

Եւ կոչեաց զմի ոմն յիշխանացն ասէ. Առ զպատանիս զայս, թլփատեա եւ ուսո՛ հրէայերէն : Եւ հրամայեաց եւ ընկեցին զմայրն ի հուրն. եւ յորժամ ետես տղայն զմայրն իւր ընկեցեալ ի հուրն՝ փախեաւ ի ձեռաց իշխանին եւ ընթացեալ լալով աղաղակէր. Մայր իմ, մայր իմ, մի՛ թողուր զիս : Եւ ընկէց զանձն իւր ի հուրն եւ ի միասին աւանդեցին զհոգիս իւրեանց :

Յայնժամ հրամայեաց Դունաս արքայն զամենայն քրիստոնէից զաւակսն առնուլ ի գերութիւն եւ բաշխեաց իւրոց հրէայ իշխանացն ի ծառայութիւն որ էին համարով հազար եւ երկու հարիւր եւ իննսուն եւ եօթն : Եւ ձայն եղեւ յերկնից. Գաբրիէլ, Գաբրիէլ, Գաբրիէլ : Եւ յայնմ օրէ հետէ զքառասուն գիշեր հրեղէն նշանն երեւեցաւ յերկինս մերձ ի բազմաստեղն, եւ ընդ առաւօտն հուրն հոսէր ի վերայ երկրի, եւ յոյժ զարհուրեցոյց զհրէայսն :

* A fol. 65 v° b. Եւ գրեաց թուղթ Դունաս եւ առաքեաց առ *Աղամանդղան Պարսից արքայն, զի զամենայն քրիստոնեայսն որ ընդ իւրով իշխանութեամբ իցեն ի Պարս, սրով կոտո-

1 Ասէ] երանելի *add.* B || 4 զպատանիս] զպատանեակս B || 6 զմայրն] իւր *add.* B || 7 մայր իմ, մայր իմ] մայրիկ իմ, մայրիկ իմ B || 11 Եւ ձայն ... Գաբրիէլ *om.* B || 14 հուրն] իբրեւ զփոշի *add.* B.

demanda : Aimes-tu moi ou le Christ? L'enfant répondit : J'aime le Christ et ma mère. Le roi lui dit : Et où donc as-tu vu le Christ? L'enfant répondit : Ma mère m'a montré à l'église l'image du Christ.

Le roi fit appeler un des princes et lui dit : Prends cet enfant, circoncis-le et fais-lui apprendre l'hébreu. Il ordonna ensuite de jeter la mère dans les flammes; mais lorsque l'enfant aperçut sa mère jetée au feu, il s'échappa des mains du prince, accourut et se mit à crier en pleurant : Mère, mère, ne m'abandonne pas. Il se jeta dans les flammes et tous les deux rendirent leur âme ensemble.

Alors le roi Dunaas ordonna de faire de tous les enfants des chrétiens des esclaves, et les répartit au service des princes juifs, au nombre de mille deux cent quatre-vingt-dix-sept. Une voix du ciel se fit entendre : Gabriel, Gabriel, Gabriel. Depuis ce jour et durant quarante nuits un signe de feu apparut au ciel près des Pléiades, et le matin le feu tombait sur la terre, épouvantant les Juifs.

* A fol. 65 v° b. Dunaas écrivit une lettre et l'envoya au roi des Perses, * Alamandarus, afin qu'il tuât par l'épée tous les chrétiens se trouvant dans son royaume en

բեցէ ։ Եւ յորժամ հասին ի Պարսիկս թղթաբերք անօրէն արքային, գտին անդ զեսպանս ի Հոռոմոց ի բարեպաշտ արքայէն Յուստինիանոսէ վասն սիրոյ և խաղաղութեան. և նոքա խափանեցին զչար խորհուրդս անօրէն արքային ։

Եւ յորժամ լուաւ արքայն Յուստինիանոս զպաշարումն Նեգրանայ քաղաքին և զքրիստոնէից կորուստն ի Հրէից, գրեաց առ Ելեսբաան քրիստոսասէր արքայն Հնդկաց, և առաքեաց առ Յոհաննէս հայրապետն Երուսաղեմի՝ զի և նա ի Հնդիկս առաքեսցէ, որպէս զի եկեսցէ բազում զօրօք ի վերայ անօրէն և հրէայ արքային Ամերիտաց, և խնդրեսցէ զվրէժ արեան սրբոցն ։

Եւ առժամայն հայրապետն Յոհաննէս ի ձեռն հաւատարիմ սպասաւորաց յուղարկեաց, նշխարս և մասն ի գերեզմանէն Քրիստոսի և ի սուրբ Գողգոթայէ և ի Բեթղեհեմայ ի սուրբ այրէն ։

Եւ յոյժ ընկալաւ մեծ խնդութեամբ բարեպաշտն Ելեսբաան՝ յառաջ եկեալ գնաց հարիւր և քսան հազար զօրօք և պատերազմօղ երիվարօք և զինուք և հարիւր և իննսուն հազար հետևակօք, և վաթսուն նաւս հեծելօք առաքեաց * ընդ ծով, և եկեալ նստաւ շուրջ զքաղաքաւն Ամերիտաց ։ * A fol. 66 r° a.

Եւ եկեալ ընդդէմ հրէայ արքայն՝ յաղթահարեցաւ քաջութեամբ ի նոցանէ և ի սպառ կոտորեցան ամենայն հեծելազօրք իւր ։ Կալան և զինքն զԴունաս արքայ և

2 Յուստինիանոսէ] Յուստիանոսէ B | 6 Հնդկաց] Հաբէշաց B — ի Հնդիկս] ի Հաբէշաստան B || 13 և զինուք *om.* B.

Perse. Lorsque les porteurs de la lettre du roi impie arrivèrent en Perse, ils y trouvèrent les ambassadeurs grecs envoyés par le pieux empereur Justinien pour traiter l'union et la paix; ces derniers empêchèrent les mauvais desseins du roi impie.

Lorsque l'empereur Justinien vint à connaître le siège de la ville de Nègran et la perte des chrétiens par les Juifs, il écrivit à Elesbaan, roi des Indes, l'ami du Christ. Il envoya aussi dire au patriarche de Jérusalem, Jean, d'envoyer également de sa part [une députation] aux Indes, pour que le roi marchât à la tête d'une nombreuse armée sur l'impie roi juif des Homérites et tirât vengeance du sang des saints.

Le patriarche Jean expédia aussitôt des ministres fidèles, en même temps qu'une parcelle du tombeau du Christ, du saint Golgotha et de la sainte grotte de Bethléem.

Le pieux Elesbaan les accueillit avec grande joie. Il partit à la rencontre [des Juifs] avec cent vingt mille hommes de guerre à cheval, et cent quatre-vingt-dix mille soldats à pied; il expédia par mer soixante vaisseaux, chargés de cavalerie, * et vint mettre le siège devant la ville des Homérites. * A fol. 66

Le roi juif marcha contre eux, mais fut vaincu par leur bravoure, toute sa cavalerie fut anéantie. Lui-même fut fait prisonnier avec sept princes

յազգականաց իւրոց իշխանս եօթն եւ ինքնին ձեռօք իւրովք եսպան զջհուտ արքայն եւ զազգականս իւր ։

Եւ եղեւ ուրախութիւն մեծ յայն աւուր յայնմիկ եւ մտեալ ի քաղաքն Ամերիտացոց, աւար առին զամենայն ինչսն ։ Եւ նոյնժամայն գրեաց թուղթ առ թագաւորն Յուստինիանոս զամենայն եղեալսն ։ Եւ նշանակեաց տեղի եւ շինեցին եկեղեցի ։ Գրեաց եւ առ հայրապետն յԵրուսաղէմ եւ նա առաքեաց եպիսկոպոսս եւ օրհնեցին զեկեղեցին եւ մկրտեցին զամենայն հրեայսն քաղաքին ։

Եւ դարձաւ թագաւորն Եղեսբոամ բարեպաշտն՝ մեծաւ ուրախութեամբ ի քաղաքն իւր եւ թագաւորեցոյց զորդին փոխանակ իւր եւ զթագն իւր առաքեաց առ հայրապետն յԵրուսաղէմ զի կախեսցէ ի վերայ գերեզմանին Քրիստոսի ։ Եւ ինքն գնաց ի լեառն եւ ընդ այլ սուրբ կրօնաւորսն կացեալ ճգնութեամբ՝ խաղաղութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս ։

* A fol. 66 r° b. * Սահմի ԺԲ եւ Հոկտեմբերի ԻԱ ։ Վարք երանելւոյն Իլարիոնի հօր հարանց կրօնաւորաց ։

Երջանիկ հայրն մեր Իլարիոն էր յաւուրս Կոստանդիանոսի մեծի արքային ի Գազա քաղաքէն եւ էին ծնօղքն նորա հեթանոսք ։ Եւ երթեալ յԱղեկսանդրիա ուսաւ գիր եւ ծանեաւ զճշմարիտ հաւատն Քրիստոսի եւ մկրտեցաւ ։

1 զջհուտ] զհրեայ B || 6 եպիսկոպոսս] եպիսկոպոս B || 8 մեծաւ ուրախութեամբ] խնդութեամբ B || 9 զորդին] զորդի իւր B. || 13 Իլարիոնի] պատուական կրօնաւորի եւ *add.* B — կրօնաւորաց *om.* B.

de ses parents. [Elesbaan] tua de ses propres mains le roi juif et ses parents.

Il y eut une grande joie ce jour-là; on entra dans la ville des Homérites, on la pilla complètement. Elesbaan écrivit aussitôt à l'empereur Justinien tous les détails. Il désigna un emplacement sur lequel on construisit une église. Il écrivit également au patriarche de Jérusalem, qui lui envoya des évêques, et qui bénirent l'église et baptisèrent tous les Juifs de la ville.

Le pieux roi Elesbaan retourna avec grande joie à sa ville, fit régner à sa place son fils et envoya sa couronne au patriarche de Jérusalem pour la suspendre au-dessus du tombeau du Christ; et lui, s'étant retiré à la montagne, vécut d'ascétisme avec d'autres saints religieux et reposa en paix dans le Christ.

* A fol. 66 r° b.

* 12 SAHMI, **21 Octobre.**

Vie du bienheureux Hilarion, le père des pères moines.

Notre bienheureux père Hilarion vivait aux jours du grand empereur Constantin; il était de la ville de Gaza; ses parents étaient païens. Il se rendit à Alexandrie, y apprit les lettres, reconnut la vraie foi du Christ et se fit baptiser.

Լուեալ զճգնաւորական վարսն Անտոնի, գնաց առ նա եւ մնացեալ առ նմա ամիսս երկու, ուսաւ զամենայն քաղաքավարութիւնս նորա եւ զժուժկալութիւն համբերութեան : Եւ էր Իղարիոն յայնժամ ամաց հնգետասանից : Վախճանեցան ծնօղքն եւ զամենայն ինչս իւրեանց բաշխեաց աղքատաց եւ կրօնաւորաց, եւ ինքն գնաց յանապատ՝ մազեղէն եւ մաշկեղէն զգեստիւք, եւ կերակուր էր նորա թուզս հնգետասան :

Եւ բազում փորձութիւնս ածեալ դեւքն ընդ նմա ցուցին եւ շարժեցին զցանկութիւն մարմնոյն եւ նշանաւ խաչին հալածէր զդեւս : Եւ երկար ժամանակ ի միում խցի ժուժկալեալ տօթոյ եւ ցրտոյ եւ անձրեւոյ. եւ ապա շինեաց խրճիթ՝ ի լայնութիւն ոտնաչափս չորս եւ երկայնութիւն ոտնաչափս ութ, եւ բարձրութիւնն ոտնաչափս եօթն. եւ հանգչէր ի գետնի խարազնիւ : Եւ ամենայն աւուր առաւելեալ ի ճգնութիւն վարուցն : Եւ ժամանակ մի թրջեալ ոսպն ուտէր եւ ժամանակ մի աղ եւ հաց * եւ ժամանակ մի բանջար վայրի : Մինչեւ եղեւ ամաց ութսունից, ոչ ի ձիթոյ եւ ոչ յայլ կերակրոյ որ պարարէ զմարմինն ոչ հաղորդեցաւ ամենեւին :

Եւ մինչդեռ երիտասարդ էր հանդիպեցաւ աւազակաց ի ճանապարհի. հարցանէին ընդ Իղարիոնի եթէ անկանիցիս ի ձեռս աւազակաց զինչ առնես : Եւ նա ասէ. Մերկ մարդ յաւազակաց ոչ երկնչի : Եւ թողեալ զնա գնացին :

7 վարս] սրբոյն *add.* B || 7-8 Եւ բազում ... զդեւս : *om.* B || 15 հանդիպեցաւ] հանդիպեալ B.

Ayant entendu parler de la vie ascétique d'Antoine, il se rendit auprès de lui, demeura auprès de lui deux mois et apprit sa manière de vivre et de se mortifier, et sa patience. Hilarion avait alors quinze ans. A la mort de ses parents, il distribua tous leurs biens aux pauvres et aux religieux, se retira dans le désert, portant un vêtement de poil et de peau, ne prenant pour toute nourriture que quinze figues.

Les démons le soumirent à de nombreuses épreuves, excitèrent les desirs de la chair, mais il chassa les démons par le signe de la croix. Il endura longtemps, dans une cellule, le chaud, le froid et la pluie; ensuite il se construisit une cellule large de quatre pieds, longue de huit pieds, et haute de sept pieds, dans laquelle il se couchait par terre avec son cilice. Il ajoutait chaque jour à l'austérité de sa vie et se nourrissait tantôt de lentilles mouillées, tantôt de sel et de pain, * tantôt de légumes sauvages. Jusqu'à l'âge de quatre-vingts ans, il ne goûta jamais à l'huile ou à d'autres mets qui engraissent le corps.

Étant encore jeune, [Hilarion] avait rencontré sur son chemin des brigands, qui lui demandèrent : Si tu tombais entre les mains des brigands, que ferais-tu? Il leur répondit : Un homme nu ne craint jamais les brigands. Ils le laissèrent libre et s'éloignèrent.

Բազում սքանչելիս արար Աստուած ի ձեռն Իղարիոնի՝ այնոցիկ որք հաւատով ի նա երթային ։ Բազում դիւահարք եւ հիւանդք աղօթիւք ծերոյն բժշկեցան. եւ վայրի երէս ընդելացոյց ։ Եւ զբազումս ի Հելլէնացւոց դարձոյց, եւ ի հերձուածողաց յաստուածգիտութիւն եւ յուղղափառութիւն ։ Եւ սահմանեաց կանոնիւք որ առանց պաշտաման եւ աղօթից ինչ ոչ կերակրել ամենեւին ։

Ժողովեաց առ ինքն կրօնաւորս երիս հազարս, զորս ուսոյց զխստակրօն ճգնութիւնս ։ Եւ յաւուրս կթոց ածեալ տարաւ զամենեսեան յայգին եւ օրհնեաց զպտուղն եւ հրամայեաց նոցա մտանել յայգին եւ ուտել որչափ եւ կամեսցին. եւ խաղողն ամենեւին ոչ նուազեաց եւ քան զայլ ամացն տասնապատիկ աւելի եղեւ գինի յայգոջն աղօթիւք ծերոյն ։

* A fol. 66 v° b. Գիտաց յառաջագոյն եւ զբարի ննջումն սրբոյն Անտոնի ։ * Եւ եղեւ երաշտ ժամանակ մի՝ եւ սրբոյն աղօթեալ առ Աստուած, ետ անձրեւ եւ լցաւ երկիր ։ Եւ քանզի ոչ կամէր զերկրաւոր փառս ի մարդկանէ, վասն բազմութեան ամբոխին որ գային առ նա, փախեաւ ի լեառնէն եւ գնաց ի Սիկիլիա նաւով. եւ ի նաւին բժշկեաց զդիւահարս ։

1 ձեռն] ձեռս B || 3 Եւ վայրի երէս ընդելացոյց *om.* B || 4-5 Եւ սահմանեաց ... ամենեւին ։ *om.* B || 6 զորս] որոց B || 9 խաղողն ամենեւին] այգին B — տասնապատիկ *om.* B — յայգոջն] յայնմիկ *add.* B || 11 Անտոնի] Անտանի B || 13 որ] որք B || 14 փախեաւ] փախուցեալ եւ B — լեառնէն] լեռնէն B — գնաց նաւով] նաւեալ գնաց B.

Dieu fit de grands prodiges, par l'intermédiaire d'Hilarion, en faveur de tous ceux qui allaient à lui avec foi. Beaucoup de possédés et de malades trouvèrent la guérison par les prières du vieillard. Il domestiqua les bêtes sauvages. Il convertit beaucoup de gentils et de schismatiques à la connaissance de Dieu et à la foi orthodoxe. Il établit des règles interdisant de prendre aucune nourriture avant l'office et la prière.

Il rassembla auprès de lui trois mille religieux, auxquels il enseigna un austère ascétisme. Aux jours de vendange il les conduisit tous à la vigne, bénit le fruit, et leur ordonna de pénétrer dans la vigne et d'en manger autant qu'ils en voulaient; le raisin ne diminua nullement et, par la prière du vieillard, il y eut dans la vigne dix fois plus de vin que les autres années.

Il connut également d'avance le jour de la bonne mort de saint Antoine.
* A fol. 66 v° b. * Il y eut, durant un certain temps, de la sécheresse; le saint pria Dieu, qui envoya de la pluie et la terre en fut repue. Et comme il ne recherchait point la gloire terrestre des hommes, il s'enfuit dans la montagne, à cause de la multitude des foules qui venaient à lui, puis s'embarqua pour la Sicile. Sur le navire, il guérit des possédés. Dans la ville de Rome, les possédés

Եւ ի Հռոմ քաղաքին այսահարք ձայնէին յանուանէ զերանելին Իղարիոն, եւ երթային յառաջին խուցն եւ ողջանային :

Եւ Սուքիաս աշակերտն իւր զերիս ամս շրջելով խնդրէր զերանելին Իղարիոն եւ ոչ եգիտ : Եւ հանդիպեցաւ հրէի միոջ եւ ասէ հրէայն. Մի ոմն մարգարէ ի քրիստոնէից երեւեցաւ ի Սիկիլիա կղզւոջն եւ առնէ բազում սքանչելիս : Եւ Սուքիաս նաւեալ գնաց առ նա : Եւ տեսեալ երանելւոյն եթէ եւ անդ համբաւեցաւ անուն նորա, գնաց անտի ի Դալմատիա եւ էր անդ որջացեալ վիշապ եւ բազում վնաս առնէր. եւ սուրբն Իղարիոն աղօթիւք եսպան զվիշապն :

Եւ յաւուր միում շարժ եղեւ յոյժ, եւ ծովն ի սահմանէ իւրմէ փախեալ՝ եւ զնաւսն ի ցամաք եհան : Եւ տեսեալ որք տեղւոյն այնորիկ զծովն մրրկեալ երկեան եթէ, եւ զշէնսն ընկղմեսցէ, եւ ընթացեալ յափշտակեցին զսուրբն Իղարիոն եւ կացուցին ի ծովեզրն : Եւ նորա աղօթեալ առ Աստուած եւ *երիցս անգամ արարեալ զնշան սուրբ խաչին ի վերայ երկրի եւ յաւազ ծովուն, եւ առժամայն զկուտեալ ծովն ի բարձունս՝ սկսաւ սակաւ սակաւ ցածնուլ եւ չուեալ գնաց եւ դարձաւ ի սահման իւր : * A fol. 67

Եւ նորա մտեալ ի նաւ գնաց մինչեւ ի Կիպրոս եւ թաքեաւ ի ծածուկ տեղւոջ, այլ Աստուած եւ անդ յայտնեաց զերանելին եւ այսահարք յանուանէ ձայնէին եւ գային

1-2 Եւ ի Հռոմ ... ողջանային *om.* B | 6 համբաւեցաւ] համբաւեցան B || 7 Դալմատիա] Դալմատա B — եւ էր անդ ... զվիշապն : *om.* B | 9 եղեւ] մեծ *add.* B | 12 Եւ նորա աղօթեալ առ Աստուած] Եւ նորա համբարձեալ զաչս իւր յերկինս՝ աղաչեաց զԱստուած B | 14 բարձունս] մինչեւ *add.* B. | 16 եւ այսահարք ... գային առ նա *om.* B.

invoquaient le nom du bienheureux Hilarion, se rendaient à son ancienne cellule et guérissaient.

Son disciple Hésychios voyagea pendant trois ans à la recherche du bienheureux Hilarion et ne put le retrouver. Il fit la rencontre d'un juif qui lui dit : Un prophète est apparu parmi les chrétiens dans l'île de Sicile, il y opère de nombreux miracles. Hésychios s'embarqua et se rendit auprès de lui. Le bienheureux, voyant que là aussi son nom s'était répandu, se rendit en Dalmatie; il y avait un dragon terré dans une caverne qui causait beaucoup de dégâts : saint Hilarion, par ses prières, fit mourir le dragon.

Il y eut un jour un grand tremblement de terre; la mer sortit de ses limites et rejeta les navires à terre. Les gens de la localité, voyant la mer démontée et craignant qu'elle n'envahît leurs habitations, accoururent, enlevèrent saint Hilarion, et le placèrent sur le rivage. Celui-ci se mit à prier Dieu, fit trois fois le signe de la sainte croix sur la terre et sur le sable de la mer, et la mer aussitôt, de haute qu'elle était, se mit à baisser lentement, se retira et retourna dans ses limites.

Hilarion s'embarqua et partit pour Chypre, où il se cacha dans un endroit inconnu, mais Dieu, là aussi, révéla le bienheureux, les possédés invoquèrent

առ նա եւ բազում ամբոխ ժողովէր առ նա ։ Եւ ելեալ անտի փախեաւ՝ եւ երթեալ եգիտ վայելուչ եւ անկասկած տեղի բազում անտառօք եւ յորդաբուխ աղբիւրովք ։ Ուր էր եւ երբեմն ի տեղւոջն բագինք կռոց եւ էին բնակեալ անդ բազմութիւն դիւաց . եւ արարեալ անդ ամս հինգ՝ հալածեաց զդեւսն եւ զտէր տեղւոյն անդամալոյծ լեալ բժշկեաց ։

Եւ յորժամ եղեւ երանելին Իղարիոն ութսուն ամաց, հիւանդացաւ եւ կոչեաց զբնակիչս տեղւոյն այնորիկ եւ երդմնեցոյց զնոսա եթէ. Յորժամ վախճանիմ՝ թաղեցէք զիս իմով խորգովս որ զանձին իմում է ի տեղւոջս յայսմիկ եւ զաչս իմ մի խփանէք ։ Եւ յորժամ մերձեցաւ ելանել հոգւոյն, երկարեաց յոգեվարսն, ասէր . Ել հոգի ընդէ՞ր երկնչիս եւ դողաս, ել հոգի ընդէ՞ր երկմտեցեր, եօթանասուն ամ ծառայեցեր Քրիս-
* A fol. 67 rº b. տոսի եւ * ի մահուանէ երկնչիս ։ Եւ զայս ասացեալ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ։ Եւ ժողովուրդն թաղեցին զնա ուր պատուիրեաց նոցա ։

Եւ աշակերտն իւր Ուքիոս լուեալ ի Պաղեստինէ՝ գնաց ի տեղին եւ հնարիւք եղեալ պարտիզպան եւ յետ տասն ամաց գողացաւ զնշխարս երանելոյն, տարաւ ի վանսն իւր ի Պաղեստին ։ Եւ ժողովեալ եպիսկոպոսունք եւ կրօնաւորք եւ սաղ-

1 ժողովէր] ժողովեցաւ B || 2 աղբիւրովք] աղբերօք B || 6 երանելին *om.* B || 7 կոչեաց զբնակիչս] կոչեցեալ զմերձաւոր բնակիչս B || 8 իմով *om.* B || 11 ժողովուրդն] ժողովուրդքն B || 12 ուր] ի տեղւոջ յորում B || 14 ամաց] ամայ B.

son nom, vinrent à lui, et une foule nombreuse se rassembla auprès de lui. Il s'éloigna de là, s'enfuit, et se rendit dans un endroit charmant, inconnu, entouré de nombreuses forêts et de sources abondantes. En cet endroit avaient existé autrefois des temples d'idoles; une foule de démons y habitaient encore. Il y demeura cinq années, en chassa les démons et guérit le propriétaire de l'endroit qui était paralytique.

Lorsque le bienheureux Hilarion eut atteint l'âge de quatre-vingts ans, il tomba malade, fit venir les habitants de la localité, leur fit jurer et leur dit : Lorsque je serai mort, vous m'enterrerez dans cet endroit avec le cilice que je porte sur ma personne, mais vous ne fermerez pas mes yeux. Lorsqu'il fut près de rendre son âme, l'agonie se prolongeant, il dit : Sors, mon âme; pourquoi crains-tu et trembles-tu? Sors, mon âme; pourquoi doutes-tu? Tu
* A fol. 67 rº b. as servi le Christ pendant soixante-dix ans, * et tu crains la mort? Ce disant, il rendit son âme à Dieu. La population l'enterra à l'endroit qu'il leur avait recommandé.

Son disciple Hésychios, en Palestine, l'ayant appris, se rendit à l'endroit et se fit jardinier, par ruse. Dix ans après, il déroba les restes du bienheureux et les emporta en son couvent en Palestine. Les évêques et les religieux s'assemblèrent et le déposèrent avec psalmodies et bénédictions dans le

մախուք և օրհնութեամբ եդին ի տապանի ամենևին ոչ ապականեալ և ոչ թուլացեալ մարմինն և ոչ խորգն և ոչ կնգուղն և ոչ ծածկոյթ երեսացն ապականեցաւ : Հանգեաւ երիցս երանելին և հայրն հարանց սուրբն Իլարիոն Հոկտեմբեր ԻԱ :

Յայսմ աւուր վկայքն Քրիստոսի Մարկոս և Սոտերիկոս և աղախինն Քրիստոսի Վալենտինին բազում չարչարանօք ի կռապաշտիցն կատարեցան :

[B Ի սմին յիշատակ սրբոց վկայիցն Փիլիպպոսի, Պետրոսի և Երմիսայ, որք ի Նիկոմիդիա կատարեցան ի Դիոկղետիանոսէ :]

Սահմի ԺԳ և Հոկտեմբերի ԻԲ : Վարք երանելոյն Աբերկիոսի Յերապօլեայ եպիսկոպոսի :

Յերապօլիս մաքուր քաղաք անուանի : Սա հաւասարակից առաքելոցն ' անուանեցաւ, ի ժամանակս Մարկոսի և Անտոնինեայ և Վեւկիոս բարեպաշտ թագաւորաց : Երանելին Աբերկիոս տեսեալ բազում ամբոխս մոլեալս ի զոհեն կռոցն, անկեալ առաջի Աստուծոյ աղօթէր վասն նոցա զի դարձցին : Եւ երևեցաւ նմա Տէր ետեալ նմա գաւազան և ասէ . Երթիջիր և խորտակեա զկուռս հեթանոսաց :

1-2 ամենևին ... ապականեցաւ : *om.* B || 3 երանելի] երանեալ B || 3 Հոկտեմբերի ԻԱ] և Սահմի ԺԲ *add.* B || 4 Վալենտինին] Վալենտինեա B || 5 կատարեցան] ի Քրիստոս մարտիրոսութեամբ *add.* B.

8 Յերապօլեայ] Յերապօլայ B || 9 Յերապօլիս ... սա] Սուրբ եպիսկոպոսն Յերապօլեայ Աբերկիոս B || 10 Վեւկիոս] Լեւկեայ B || 11 մոլեալս] մոլեգնեալս B.

tombeau; son corps n'avait subi aucune altération, ni amollissement : même son cilice, son capuchon et le voile qui couvrait sa figure n'étaient pas déteints. Le trois fois bienheureux et père des pères, saint Hilarion, reposa le 21 octobre.

En ce jour, les martyrs du Christ, Marc et Sotéricus et la servante du Christ Valentine, furent mis à mort par les païens, après de nombreuses tortures.

[B En ce même jour, commémoration des saints martyrs Philippe, Pierre et Hermisas qui furent mis à mort par Dioclétien à Nicomédie.]

13 SAHMI 22 Octobre.

Vie du bienheureux Abercius, évêque de Hiérapolis.

Hiérapolis signifie « ville sainte ». Abercius fut surnommé ' l'égal des apôtres, aux jours de Marc et d'Antonin et de Leucus, les pieux empereurs. Le bienheureux Abercius, trouvant une foule nombreuse et fanatique aux sacrifices des idoles, se prosterna devant Dieu et pria pour leur conversion. Le Seigneur lui apparut, lui donna un bâton et dit : Va, et brise les idoles des païens.

Եւ յարուցեալ առ փայտ մի մեծ եւ մտեալ ի տաճար կռոցն խորտակեաց զամենայն բագինսն ։ Եւ խռովեցան ամենայն մեծամեծք Յերապօլի եւ զինեցին բազում ամբոխիւք ի վերայ Աբերկիոսի զի սպանցեն զնա ։ Եւ յորժամ հասան եղեն առ նա, ելին յամբոխէն արք երեք այսահարեալք եւ զպատմուճանսն պատառեալք, եւ հառաչէին մեծաձայն բարբառով. Երդմնեցուցանեմք զքեզ ծառայ Աստուծոյ, յանուն Տեառն Յիսուսի զոր քարոզես, մի տանջեր զմեզ ։ Եւ այն տեսեալ ժողովրդեանն դադարէին ի տեղւոջն ։ Եւ սաստէր երանելին դիւացն եւ հարկանէր գաւազանաւ զգլուխս նոցա, եւ ապրեցան արքն ի դիւացն ։ Եւ աղաղակեաց ամենայն ժողովուրդն. Դու ես Քրիստոս միայն ճշմարիտ Աստուած զոր քարոզէ արժանաւորս քո Աբերկիոս ։ Եւ հաւատացին յաւուր յայնմիկ ժողովուրդք բազումք ի Քրիստոս ։

* A fol. 67 v° b. Եւ * ուսուցանէր զնոսա խաղաղութեամբ կեալ ընդ միմեանս եւ երկայնմտութեամբ, հեզութեամբ եւ սիրով, եւ լինել տեղեակ աստուածային իմաստութեանն օտարասէրք, զթածք, քաղցր, արդարութեամբ ժուժկալեալք, եւ հաստատուն կեալ, ի հաւատս ։ Եւ մկրտեաց հինգ հարիւր անձն ։

Եւ ել համբաւ զնմանէ ընդ ամենայն սահմանս, եւ գնացին առ նա յԱսիոյ եւ ի Լիւդիոյ եւ յամենայն կողմանց եւ ուսուցանէր նոցա զբանն Աստուծոյ, եւ զհիւանդս բժշկէր ․

2 Յերապօլի] քաղաքին Յերապօլսի B || 5 բարբառով] եւ ասէին *add.* B || 8 նոցա] դիւահարաց B || 9 արժանաւորս քո *om.* B || 13 քաղցր] քաղցունք B — կեալ] կալ B.

Il se leva, saisit un grand bâton, pénétra dans le temple des idoles et brisa tous les autels. Tous les notables de Hiérapolis s'en émurent et, suivis d'une grande foule, marchèrent sur Abercius pour le tuer. Lorsqu'ils furent près de lui, trois hommes possédés du démon, leurs vêtements en lambeaux, se détachèrent de la foule et crièrent avec des sanglots et à haute voix : Nous te conjurons, serviteur de Dieu, au nom du Seigneur Jésus que tu prêches, ne nous tourmente pas. La foule, témoin, s'arrêta sur place. Le bienheureux fit des reproches aux démons et frappa du bâton sur la tête de ces hommes qui furent délivrés des démons. Alors toute la foule se mit à crier : Christ, tu es le seul vrai Dieu, que ton digne Abercius prêche! Ce jour-là, beaucoup crurent au Christ.

* A fol. 67 v° b. * Il leur enseigna à vivre entre eux en paix, avec patience, douceur et charité, à reconnaître la sagesse divine, à être hospitaliers envers les étrangers, charitables, affables, à persévérer dans la justice et à rester fermes dans la foi. Il baptisa cinq cents personnes.

Sa renommée se répandit dans toutes les contrées; des gens vinrent à lui de l'Asie, de la Lydie et de tous les côtés; il leur enseigna la parole de Dieu et guérit les malades.

Եւ մայր իշխանին Եւքսինիանոսի խաւարեցան աչքն, եւ եդ ձեռս ի վերայ աչացն եւ ողջացաւ, եւ այլ եւս երիս կանայս ծերունիս խաւարեալս յաչաց՝ աղօթիւք բժշկեաց ։ Եւ զԵւքսինիանոս իշխանն վարդապետութեամբ դարձոյց յաստուածգիտութիւն ։

Եւ գնաց յայլ գեղ եւ ետես անդ հիւանդս եւ ախտաժէտս եւ բժշկեաց զնոսա աղօթիւք ։ Եւ եդեալ զծունկս իւր յերկիր մերկ աղաչելով զԱստուած, եւ եղեւ որոտումն, եւ ի տեղւոջէն ուր ծունկքն եղան բղխեաց ջուր ջերմին եւ արարեալ ախս եւ ժողովէին ջերմային ջուրքն եւ որք ի հիւանդաց լուանային ողջանային ։

Եւ յաւուր միոջ կերպարանի սատանայ ի կերպարան կնոջ եւ որպէս թէ աղօթից արժանաւորել եկաց առաջի. Եւ դարձաւ * Աբերկիոս ի կինն, եւ նա որպէս որոգայթանեալ թարթափեցոյց ի քարի եւ վիրաւորեաց զոտսն, եւ ծիծաղելով դեւն ասէր. Մի զիս կարծեր զայլ աղքատ դեւսդ համարիր զոր հալածեցեր, ես հարիւրապետ եմ եւ այժմ զփորձ իմ առեր ։ Եւ երթեալ եմուտ յերիտասարդ մի եւ սրբոյն սաստեալ զդեւն եհան ի մարդոյն ։ Եւ ասէ դեւն. Վաղվաղակի տամ կոխել քեզ * A fol 68 r° a

1 Եւքսինիանոսի] Եւքսիանոսի B — խաւարեցան աչք] խաւարեցաւ B || 2 ողջացաւ] ողջացոյց B || 5 անդ *om.* B || 6-15 Եւ եդեալ ... ի Հռոմ] Եւ յաւուրսն յայնոսիկ դուստր թագաւորին Անտոնինոսի որ էր խօսեցեալ առն՝ հարաւ ի դիւէ չարէ, եւ ոչ կարէին բժշկել ։ Եւ թագաւորն լուեալ զքաջանշանն զոր առնէ Աբերկիոս՝ առաքեաց զմագիստրոս մին ի Փռիւգիա առ Եւքսինիանոս իշխան քաղաքին Հերապօլսոյ, զի զծառայն Աստուծոյ Աբերկիոս արձակեսցէ ի Հռոմ ։ Եւ նորա երթեալ խրատքն հանդերձ՝ եհան զհրաման թագաւորին յԵւքսինիանոս. եւ յորժամ ընթերցաւ գիրն զզուգումն Աբերկիոսի եւ ասացեալ զնա փութանակի երթալ ի Հռոմ ։ B

La mère du prince Euxinianos perdit la vue, Abercius posa ses mains sur ses yeux et elle recouvra la vue. Il guérit aussi par ses prières trois vieilles femmes qui avaient perdu la vue. Il convertit également par sa doctrine le prince Euxinianos à la connaissance de Dieu.

Il se rendit dans un autre village et, y trouvant des malades et des infirmes, il les guérit par la prière. Il se mit à genoux sur la terre nue et pria Dieu; il y eut un grondement de tonnerre, et, à l'endroit où les genoux s'étaient posés, surgit une eau thermale; il y construisit des cuves pour y réunir les eaux thermales et les malades qui s'y baignèrent trouvèrent la guérison.

Le démon prit un jour les apparences d'une femme et se présenta à Abercius pour obtenir le secours de ses prières. * Abercius se tourna vers la femme, et le démon, qui lui avait tendu un piège, fit qu'il heurta une pierre et se blessa aux pieds. Le démon lui dit alors en souriant : Ne me crois pas comme les autres pauvres démons que tu as chassés, je suis un centurion, et tu viens d'en avoir la preuve maintenant. Il entra ensuite dans le corps d'un jeune homme, mais le saint réprimanda le démon et le * A fol 68 r° a

զՀռոմ, ով Աբերկիէ։ Եւ երթեալ դեւն ի Հռոմ եմուտ ի Լուկիլանի դուստր թագաւորին Անտոնինոսի, որ էր խօսեցեալ առն եւ աղաղակէր Լուկիլանի. Եթէ ոչ եկեսցէ ծառայն Աստուծոյ Աբերկիոս՝ ոչ ելանեմ աստի։

Եւ առժամայն առաքեաց թագաւորն մագիստրոս ի Փռիւգիա առ Եւքսինիանոս իշխանն քաղաքին հրովարտակօք զի զծառայն Աստուծոյ զԱբերկիոս արձակեսցէ ի Հռոմ։ Եւ յորժամ եկն եհաս մագիստրոսն հանդիպեցաւ նմա երանելին ի դրան քաղաքին եւ հարցեալ զո՞ խնդրէք։ Մի ոմն ի նոցանէն ձգեալ զձեռն իւր զի հարցէ զսուրբն, եւ առժամայն չորացաւ ձեռն, եւ իջեալ յերիվարացն անկան յոտս երանելոյն

* A fol. 68 r° b. եւ խնդրէին ի սրբոյն զբժշկութիւն. * եւ կալեալ զչորացեալ ձեռն ողջացոյց։ Եւ երթեալ ետուն զհրամանս թագաւորին յԵւքսինիանոս. եւ յորժամ ընթերցաւ գիտաց զխուզումն Աբերկիոսի եւ ստիպեալ զնա փութանակի երթեալ ի Հռոմ։

Եւ սուրբն Աբերկիոս զեկեալսն ի Հռոմայ յառաջեցոյց եւ ասէ. Ես գամ հասանեմ ձեզ, եւ նոքա գնացին։ Եւ առեալ Աբերկիոս տիկ մի եւ էարկ անդ գինի, ձէթ եւ քացախ, խառն ընդ միմեանս, եւ բարձեալ ի վերայ իշոյ ել ի քաղաքէն, եւ անցեալ յագարակ մի եգիտ այր մի որոյ անուն էր Տրիփիմոն, եւ առեալ զնա ընդ իւր մինչեւ

13 Եւ առեալ ... ընդ ձիթոյն : *om.* B.

chassa de l'homme. Alors le démon dit : O Abercius, je te ferai sur-le-champ fouler le sol de Rome. Le démon, s'étant rendu à Rome, entra dans le corps de Lucilane, fille de l'empereur Antonin, qui était fiancée. Lucilane se mit à crier : Si le serviteur de Dieu, Abercius, ne vient pas, je ne sortirai point d'ici.

L'empereur envoya aussitôt un magister en Phrygie à Euxinianus, prince de la ville, avec ordre de lui envoyer à Rome Abercius, le serviteur de Dieu. Lorsque le magister arriva, le bienheureux le rencontra à la porte de la ville et lui demanda : Qui cherchez-vous? Un des gens leva la main pour frapper le saint, mais sa main se dessécha aussitôt. Tous, descendant alors de leur monture, tombèrent aux pieds du bienheureux et implorèrent

* A fol. 68 r° b. du saint la guérison. * Il saisit la main desséchée et la guérit. Ils se rendirent ensuite pour remettre l'ordre à Euxinianos, qui, après l'avoir lu, fit rechercher Abercius, et l'obligea à se rendre promptement à Rome.

Saint Abercius fit partir devant lui les gens qui étaient venus de Rome et leur dit : Je viendrai après vous et je vous rejoindrai. Ils partirent. Abercius prit une outre, la remplit de vin, d'huile et de vinaigre mélangés ensemble, et l'ayant chargée sur un âne, quitta la ville. En traversant la campagne il rencontra un homme dont le nom était Triphimon, et le prit

ի Հռոմ ։ Եւ ի ճանապարհին յորժամ կամէր ուտել հաց, հրամայէ Տրիփիմոնեայ․ եթէ, գինի եւ եթէ ձէթ եւ եթէ քացախ բերել ։ Եւ նորա արձակեալ զկապ տկլին եւ զորմէ հրամայէր Աբերկիոս ելանէր յստակ եւ անխառն ։ Եւ յորժամ Տրիփիմոն առանց հրամանի բանայր զտիկն՝ խառն ելանէր քացախն ընդ գինւոյն եւ ընդ ձիթոյն ։

Եւ յառաջեաց սուրբն Աբերկիոս ի դուռն Հռոմայ եւ անդր մինչեւ եհաս մագիստրոսն, եւ գնացին առ թագաւորն եւ առ թագուհին Փաւստինեայ, եւ ընկալան զնա մեծաւ ուրախութեամբ, եւ ածին զդուստրն իւրեանց առաջի սրբոյն, խրատեալ ի * դիւէն, եւ անարգանէր զնա ի բերանոյ աղջկանն զԱբերկիոս վասն որոյ եբեր զնա ի Հռոմ ։ Եւ նա աղօթելով արգելեր զԱստուած եւ սաստելով հալածեաց զդեւն յաղջկանէն, եւ ետ ծնողացն իւր ։ * A f. 65 v a.

Եւ կայր բագին մի ի Հռոմ մարմարիոնեայ, մերձ յապարանս թագաւորին եւ հրամայեաց զդեւն առնուլ ի վերայ բարձիցն զբագինն եւ տանել ի Յերապօլիս ի քաղաքն իւր ։ Եւ ասէ ցդեւն․ Որպէս դու ասացեր զիս տանել ի Հռոմ եւ ածեր, նոյնպէս եւ ես փոխարէն հատուցից քեզ․ եւ հրամայեմ քեզ անուամբն Քրիստոսի բառնալ զբագինս առաջի ամենայն ժողովրդեանս եւ տեսցեն աչօք իւրեանց ։ Եւ յորժամ եբարձ յուսն՝ ի ճանապա-

6 Եւ ընկալան զնա մեծաւ ուրախութեամբ *om.* B || 7-9 խրատեալ ի դիւէն . . . ի Հռոմ ։ *om.* B. || 11 Եւ կայր բագին . . . մինչեւ ցայսօր ։ *om.* B.

avec lui jusqu'à Rome. En route, lorsque Abercius voulait manger, il ordonnait à Triphimon de lui donner soit du vin, soit de l'huile ou du vinaigre. Celui-ci déliait alors le cordon de l'outre, et ce qu'Abercius avait commandé, sortait pur et sans mélange. Mais si Triphimon ouvrait l'outre sans permission, le vinaigre en sortait mélangé au vin et à l'huile.

Saint Abercius arriva à la porte de Rome avant les autres et attendit l'arrivée du magister; ils se rendirent ensemble auprès de l'empereur et de l'impératrice Faustine, qui les reçurent avec grande joie et mirent en présence du saint leur fille, conseillée par * le démon; celui-ci, par la bouche de la jeune fille, se moqua d'Abercius, parce qu'il l'avait fait venir à Rome. Mais [le saint] se mit à prier Dieu, puis, ayant réprimandé le démon, il le chassa de la jeune fille, et rendit celle-ci à ses parents. * A f. 65 v a.

Il y avait à Rome un temple en marbre, près du palais de l'empereur; Abercius ordonna au démon de prendre le temple sur ses épaules et de le transporter à Hiérapolis, sa ville. Il dit au démon : De même que tu m'as dit que tu me ferais venir à Rome et m'y as fait venir, à mon tour, je te rendrai la pareille. Je t'ordonne donc, au nom du Christ, de te charger de ce temple en présence de toute la population pour qu'elle puisse le voir de ses propres yeux. Lorsque le démon l'eut chargé sur ses épaules, il se

թնել մնչեալ զեւն, եւ երանելին ազօթեալ հրամայեաց մարմարիոնին թեթեւանալ, եւ այնպէս տարաւ ի քաղաքն Յերապօլիս, զոր կանգնեաց առըրն մերձ ի տապանն իւր, եւ գրեաց պատմէն ի վերայ վիմին, եւ է մինչեւ ցայսօր ։

Եւ թագաւորին բազում գանձս տուեալ Աբերկիոսի եւ ոչ առ, այլ փոխանակ գանձուն խնդրեաց զի շինեսցէ ի վերայ ջերմ ջրոյն որ ծնկաց տեղին բղխեաց՝ բաղանիս յանդորրութիւն հիւանդաց ։ Եւ կատարեաց զխնդիրս երանելոյն եւ արձակեաց շինողս եւ
* A fol. 68 v° b. գանձս եւ * շինեցին զարմանալի բաղանիս որ կայ մինչեւ ցայսօր ։ Եւ հրամայեաց հատուցումն տալ ի քաղաքէն բաղանեացն ամենայն ամին երեք հազար մոդ ցորեան ի բաշխումն աղքատաց ։

Եւ դարձաւ երանելին ի Հռոմայ, եւ առեալ հրաման յԱստուծոյ գնալ յԱնտիոք Ասորոց եւ յԱպամիա եւ ի Սելեւկիա եւ յայլ եկեղեցիս ։ Եւ ուսուցանէր եւ յանդիմանէր զհերետիկոսս, զի դեռ եւս էր հերձուածն Մարկիանացւոց ։ Եւ անց ընդ Եփրատ գետ, եւ գնաց ի Մծբին եւ ի Միջագետս, զամենեսեան հաստատէր ի հաւատս ։

Եւ անդ էր այր մի հաւատացեալ որոյ անուն էր Վահրամ, ետես զի երանելին Աբերկիոս ոչինչ առնոյր յումեքէ, ժողովեալ բազում քրիստոնեայս եւ խորհուրդ առ-

4-9 այլ փոխանակ . . . ի բաշխումն աղքատաց ։ *om.* B || 12 Մարկիանացւոց] Մարկիանացոց B || 13 հաւատս] Քրիստոսի *add.* B || 15 ոչինչ առնոյր] ոչ առնոյր ինչս B.

mit à murmurer à cause du grand poids, mais le bienheureux, après avoir prié, ordonna au marbre de devenir plus léger, et c'est de cette manière qu'il le fit transporter en sa ville de Hiérapolis, où il le fit placer près de son tombeau; le saint fit graver une inscription sur la pierre, qui existe jusqu'aujourd'hui.

L'empereur offrit une forte somme d'argent à Abercius, qui n'accepta point; mais en échange de l'argent il lui demanda de faire construire, à l'endroit où il avait posé ses genoux et où l'eau thermale avait jailli, des bains pour le soulagement des malades. L'empereur accorda la demande
* A fol. 68 v° b. du bienheureux et expédia des ouvriers et des sommes d'argent; * ils construisirent des bains magnifiques qui existent encore aujourd'hui. Il ordonna à la ville de payer aux bains une redevance de trois mille boisseaux de blé par an, pour être distribués aux pauvres.

Le bienheureux revint de Rome et reçut l'ordre de Dieu de se rendre à Antioche de Syrie, à Apamée, à Séleucie et à d'autres églises. Il y enseigna et réprouva les hérétiques, car le schisme des Marcionites existait encore. Il traversa le fleuve Euphrate, se rendit à Nisibe et en Mésopotamie, et il raffermissait tous les [chrétiens] dans la foi.

Il y avait là un homme fidèle, dont le nom était Vahram; voyant que le bienheureux Abercius ne voulait rien accepter de personne, il rassembla beaucoup de chrétiens, et, après qu'ils se furent consultés entre eux, ils nom-

որեւոյ անուանեցին զսուրբն Աբերկիոս հաւասար առաքելոցն, եւ կոչի մինչեւ ցայսօր առաքելաչափ : Եւ անտի գնացեալ ի քաղաքն Սինադա եւ անտի ի քաղաքն իւր Յերապօլիս :

Եւ յորժամ մերձ եղեւ՝ էին աւուրք հնձոց եւ գիտս հոսէին եւ փոշին երթայր զերեսս արդարոյն եւ զաչսն լնոյր : Ասէ ցնոսա . Դադարեցէք սակաւիկ մի զի անցից : Եւ նոքա ոչ կամեցան : Եւ առժամայն դադարեաց հողմն * եւ նստան յուտել : Եւ երանել-ւոյն ծարաւեալ խնդրեաց ջուր ի նոցանէ, եւ նոքա յուլացեալ ի շատակերութենէ, որկ-րամոլութեան յառնել եւ տալ ջուր, ասացին վասն միոյ ծերոյ ոչ յառնեմք յուտելոյ : Եւ տրտմեալ սրբոյն աղաչեաց զԱստուած տալ նոցա զանյագութիւն եւ մինչեւ ցայսօր գեղջուկքն այնորիկ մնին անյագութեան :

Գրեաց եւ գիրս վարդապետութեան վայելչապանս եւ օգտակարս յոյժ :

Այլ եւ ի մօտաւոր անջրդի լերան աղօթիւք նորա ջուր բղխեաց : Եւ տեսանէ ի տեսլեան զտէր մեր Յիսուս Քրիստոս, զի եցոյց նմա զվախճանն իւր, եւ շինեաց տա-պան իւր եւ գրեաց ի նմա բանս հանճարեղս եւ դժուարիմացս, կանգնեաց ի նմա զմարմա-րիոնեայ բագինն զոր ի Հռոմայ եած բերել հարիւրապետ դիւին հրամանաւն Աստուծոյ :

1 եւ կոչի ցայսօր առաքելաչափ *om.* B || 4 հնձոց] եւ անձինք հնձողք *add.* B || 6-10 եւ նստան . . . մնին անյագութեան : *om.* B || 12 բղխեաց] եւ զայլ բազում նշանս եւ սքանչելիս արար ի քաղաքն անդր *add.* B || 13 նմա] զմեռանելոյ *add.* B || 14-15 կանգնեաց . . . Աստուծոյ : *om.* B.

mèrent saint Abercius l'égal des apôtres; et jusqu'aujourd'hui on l'appelle l'égal des apôtres. De là, il se rendit à la ville de Synada, puis dans sa ville de Hiérapolis.

Lorsqu'il fut tout près, comme c'étaient les jours de la moisson et qu'on vannait le blé, la poussière tombait sur la figure de l'homme juste et remplissait ses yeux. Il leur dit : Arrêtez-vous un moment pour que je puisse passer. Ils refusèrent. Aussitôt le vent s'arrêta * et les gens s'assirent pour prendre nourriture. Le bienheureux, assoiffé, leur demanda de l'eau; mais aucun ne voulut se déranger, par excès de gourmandise, pour se lever et lui donner de l'eau; ils lui dirent : Nous ne quittons pas notre repas pour un vieillard. Le saint devint triste, pria Dieu de les rendre insatiables, et les paysans de cet endroit sont restés insatiables jusqu'aujourd'hui.

Il écrivit des œuvres de doctrine, d'un style élégant et très utiles.

Sur ses prières, il surgit également de l'eau dans une montagne proche et stérile. Il vit aussi dans une vision Notre-Seigneur Jésus-Christ, qui lui fit connaître sa fin. Il fit alors construire son tombeau, en y faisant mettre des inscriptions pleines d'esprit et difficiles à comprendre; il y fit poser l'autel d'idoles en marbre qu'il avait fait transporter de Rome par le démon centurion sur l'ordre de Dieu. Ayant convoqué tout le clergé de l'église et le peuple

Եւ ժողովեալ զամենայն ուխտ եկեղեցւոյն եւ զժողովուրդն եւ յանձն արարեալ զնոսա ի ձեռս Աստուծոյ, եւ կոչեալ զաւագերէցն իւր որոյ անուն էր եւ նորա Աբերկիոս, համաւթեամբ եւ ընտրութեամբ ամենայն ուխտին, եդեալ ձեռս ի վերայ նորա, հաստատեաց զնա իւր փոխան եպիսկոպոս նստուցանել :

* A fol. 69 r° b. Եւ տարածեալ զձեռս իւր յերկինս աղօթելով եւ յասելն ամէն՝ աւանդեաց * զհոգին իւր առ Աստուած : Եւ սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ եդին ի տապանն զոր պատրաստեաց : Հանգեաւ երանելի եպիսկոպոսն Աբերկիոս Հոկտեմբերի ԻԲ :

Յայսմ աւուր սուրբ վկայն Քրիստոսի Վարոս ի Մաքսիմիանոսէ արքայէն բազում տանջանօք եւ դժուարին չարչարանօք կատարեցաւ բարի խոստովանութեամբ ի Քրիստոս, եւ այլ եւս եօթն մարտիրոսք ընդ նմա :

Ի սմին աւուր յիշատակ է Անդրէասի կրօնաւորի ի Կոստանդինուպօլիս :

Հերձուածող արքայն Կաւալինոս՝ զերանելի ճգնաւորն Անդրէաս բռնադատէր կոխել զտէրունական պատկերն եւ զնշխարս սրբոցն : Երանելին Անդրէաս մանաւանդ երկիր պագանէր եւ պատուէր, եւ ի սուրբ գրոց յանդիմանէր զարքայն : Եւ բարկութեամբ հրամայեաց հարկանել զլանջսն եւ զթիկունսն մինչեւ տրորեալ ամենայն մարմինն եւ

2 եւ նորա *om.* B || 7 Հոկտեմբերի ԻԲ] եւ Սահմի ԺԳ *add.* B || 8 Քրիստոսի *om.* B || 11 Կոստանդինուպօլիս] ի քաղաքէն Կոստանդինուպօլսի B.

et les ayant recommandés à Dieu, il fit appeler son protoiéreus dont le nom était comme le sien Abercius, et avec le consentement et l'élection de tout le clergé, il lui imposa les mains et l'institua son successeur comme évêque.

* A fol. 69 r° b. Il éleva les mains au ciel, pria, et en disant Amen, il rendit * son âme à Dieu. On le déposa, avec psalmodies et bénédictions, dans le tombeau qu'il avait préparé. Le bienheureux évêque Abercius reposa le 22 octobre.

En ce jour, le saint martyr du Christ Varus fut mis à mort par l'empereur Maximien, après de nombreuses tortures et de cruels tourments, en bonne confession pour le Christ, et avec lui sept autres martyrs.

En ce même jour, commémoration du moine André à Constantinople.

Cavallinus [1], l'empereur schismatique, violenta le bienheureux ascète André pour lui faire fouler aux pieds l'image du Seigneur et les reliques des saints. Le bienheureux André au contraire se prosterna devant, les honora, et réfuta l'empereur par les paroles des saintes Écritures. L'empereur, irrité, ordonna de lui frapper la poitrine et le dos jusqu'à ce que tout son corps en fût

1. Constantin Copronyme.

բացան ոսկերքն, եւ լցաւ երկիր արեամբ նորա : Եւ քարիւ զբերանն եւ զերեսն ջարդեցին եւ ապա կապեցին չուան յոտսն եւ քարշեցին ընդ երկիր ի մէջ քաղաքին : Եւ ձկնավաճառ մին փայտատաւ եհատ զաջ ոտն : Եւ այնպէս աւանդեաց զհոգին իւր եւ թաղեցին ի տեղին որ կոչի Կրիսիս :

Սահմի ԺԴ եւ Հոկտեմբերի ԻԳ : * Վկայաբանութիւն սրբոյն Յակոբայ առաքելոյն եղբօր Տեառն առաջին Երուսաղեմայ պատրիարգի : * A fol. 69 v° a.

Յակոբոս՝ որդի էր Յովսեփայ որ անուանեցաւ այր Աստուածածնին, եւ կոչեցաւ Յովսէփ Աստուածահայր, եւ Յակոբոս որդի իւր՝ Եղբայր Տեառն : Զսա օրհնեաց Աստուած եւ սուրբ արար յորովայնէ մօր իւրոյ : Գինի եւ օղի ոչ արբ որպէս Սամուէլն այն, եւ ոչ շնչաւոր ինչ եկեր, եւ ոչ ածելի ել ի գլուխ նորա որպէս Սամսոնին, եւ ոչ օծ եղով երբեք եւ ի բաղանիս անձնաւ ոչ եմուտ, եւ բրդեղէն ոչ զգեցաւ՝ այլ միայն կտաւեղէն : Եւ ամենայն օր ի սրբութիւն սրբութեանցն մտանէր, ոչ միանգամ ըստ

4 ի տեղին] ի տեղւոջ B.
5 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — առաջին ... պատրիարգի] որ առաջին պատրիարգ եղաւ յԵրուսաղէմ B || 6 այր] Մարիամու *add.* B || 8 Տեառն] եւ նախ կոչէր անուն նորա Ոզլիաս՝ որ թարգմանի ամրութիւն կրից, կամ որպէս այլք ասեն, Յակոբոս որդի էր Կղէոպայ եղբօր աստուածահօրն Յովսեփայ : *add.* B || 10 օծ] օծաւ B || 12 ամենայն օր] յամենայն աւուր B — միանգամ] միայն B.

abîmé, les os mis à jour et le sol baigné de son sang. On lui brisa la bouche et la figure à coups de pierres, ensuite on lui attacha une corde aux pieds et on le traîna par terre à travers la ville. Un marchand de poissons lui coupa le pied droit avec une hache. C'est ainsi qu'il rendit son âme, et on l'enterra à l'endroit dit Crisis.

* 14 SAHMI, **23 Octobre.** * A fol. 69 v° a.

Martyre de l'apôtre saint Jacques, frère du Seigneur, premier patriarche de Jérusalem.

Jacques était le fils de Joseph qui fut appelé le mari de la Mère de Dieu. Joseph fut aussi appelé Père de Dieu; et son fils Jacques Frère du Seigneur. Dieu bénit ce dernier et le sanctifia dans les entrailles de sa mère. Il ne but ni vin ni eau-de-vie comme Samuel, il ne mangea jamais de ce qui avait eu une âme et le rasoir ne toucha jamais sa tête comme Samson, il ne s'oignit point d'huile, ne pénétra jamais dans un bain, ne se vêtit jamais de lainage mais seulement de toile. Il pénétrait tous les jours dans le saint des saints, non pas une fois dans l'année ainsi qu'il est écrit, mais à toute

զբնակեցումն ի տաճարին այլ յամենայն ժամ, եւ ի ծունկս անկանէր զթողութիւն խնդրէր ժողովրդեանն, եւ ծունկքն լեալ որպէս ուղտոյ ի բազում ծնրադրութեանցն առ Աստուած. Եւ վասն առաւել արդարութեանն անուանեցաւ արդար :

Եւ յաւուր միոջ ժողովեցան առ նա Հրէայքն եւ ստիպէին զնա ուրանալ զՔրիստոս

1 խնդրէր] խնդրելով B || 2 որպէս ուղտոյ] իբրեւ ղուղտու B || 3 արդարութեանն] խւրոյ *add.* B — արդար :] Սա ձեռնադրեցաւ ի Տեառնէ մերմէ Քրիստոսէ, եւ պատուեալ յամենայն առաքելոցն՝ եկաց առաջին եպիսկոպոս Երուսաղեմի : Որք եւ նոքին ամենայն առաքեալքն զնա իբրեւ զփոխանակ Քրիստոսի յերկիր՝ պատուէին, զոր եւ մի ի կարծեցեալ սեանցն կոչէ Պօղոս, եւ մեծ պատկառանօք զնա մեծարէին, ըստ ասելոյն Ղուկայ եթէ. Ի գալն խրեանց յԵրուսաղէմ՝ ի վաղիւ անդ, մտեր ենաւս ընդ մեզ Պօղոս առ Յակոբոս, զմեծաշուք պատիւ երեւոյն Յակոբայ յայտ առնելով : Եւ սրբոյ անօթն ընտրութեան՝ նախապատրաստեալ բազում ակնածութեամբ որպէս առ երէց եւ գլխաւոր կրօնիցն հայրապետութեամբ մտանէր : Եւր զի ի լինել հակառակութեանն եւ բազմացն խնդրոցն հրէից հաւատացելոց առ Պօղոս եւ Բառնաբաս յաղագս մտին հեթանոսաց, ապա հրամանն զաղարեցոյց զամենայն՝ եւ իբրու զաստուածառաց եւ հոգեշունչ պատուիրանի կանոն՝ լուծումն տարակուսանացն եւ խնդրոյն զնոյն տնօրէն զխօսելն եւ զօրինադրեալ կանոնն ընկալեալ հաւանական հնազանդութեամբ ամենայն առաքեալքն եւ երիցունքն որ յԵրուսաղէմ, եւ առաքեցին հեթանոսաց, զի տայց ոչ նեղել ծանրաբեռնութեամբ օրինաց լծոյն զորս ի հեթանոսաց դարձեալսն, զոր եւ որք ընդ օրինօքն էին՝ ակարացան կատարել : Այլ զի միայն յօրինացն զկարեւորս զայսոսիկ պահեսցեն հեթանոսք, զգուշանալ ի զոհելոյ կռոց, ի պոռնկութենէ, ի հեղձուցելոյ եւ յարենէ : Եւ այս հաստատեալ վկայեցաւ յամենեցունց, եւ քարոզեցին զնոյն Պետրոս եւ այլ առաքեալքն : Եւ այսպէս ի ձեռն Յակոբայ եւ ի նոյն Յակոբ հնչեաց հոգին սուրբ՝ քարոզել հաստատապէս զբարձումն թլփատութեանն, զշաբաթուցն, զզոհիցն եւ զայլ ստուերական օրինական հրէութեան. զոր լուեալ հրեայքն անհաւատք՝ առաւել զայրացան ի վերայ նորա : Սա՝ իբրեւ զհրէիցն եպիսկոպոս՝ եւ զթլփատութեանն առաքեալ՝ գրեաց ընդհանրական թուղթն կաթողիկէից, առ որս յերկոտասան ցեղիցն Իսրայելի հաւատացեալ հրեայքն էին ի սփիւռս հեթանոսաց : Սոհն թէ առ ձեռօք խրովք գրեաց զսուրբ պատարագն, զոր յետոյ սուրբն Բարսեղիոս եւ Յովհաննէս Ոսկեբերան վասն զհեղգութիւն մարդկան տեսանելոյ համառօտեցին : Սա՝ վասն յայտնի անարատութեանն եւ ծայրագոյն արդարութեանն պատկառելի էր եւ Հրէից, վասն որոյ արդար կոչէին զնա : Որ եւ զի ի ժողովել առաքելոցն՝ ընկալաւ յօժարութեամբ զմուտն հեթանոսաց յասելն թէ. Շմաւոն պատմեաց մեզ զի հաճեցաւ Աստուած եւ յայտ արար նշանօք զմուտն հեթանոսաց : Եւ յայսմ մխաբանին մարգարէիցն բանք, որպէս ասէ Ամոս. Դարձայց եւ շինեցից զյարկն Դաւթի, զանկեալն եւ զկործանեալն նորա վերստին կանգնեցից եւ խնդրեսցեն միայորդք մարդկան զՏէր եւ ամենայն հեթանոսք յորոց վերայ կոչեցեալ է անուն իմ, վասն որոյ խրատուհս համարիմ չնեղել զայնոսիկ որք դառնան ի հեթանոսացն : Զայս լուեալ անհաւատ Հրէայք սխանային չարութեամբ յոյժ առաւել ընդ նմա, եւ մանաւանդ վասն հանապազորդ քարոզելոյն զՔրիստոս, եւ զարձագա-

heure, où, tombant à genoux, il implorait la rémission des péchés pour le peuple; ses genoux devinrent semblables à ceux d'un chameau à cause de ses nombreuses génuflexions devant Dieu. Il fut appelé juste, à cause de son extrême justice.

Un jour les Juifs se rassemblèrent auprès de lui et le pressèrent de renier

առաջի ժողովրդեանն եւ ասէին. Ով արդար, ո՞վ իցէ դուռն Քրիստոսի : Ասէ Յակոբոս. Նա է Քրիստոս որդի Աստուծոյ : Եւ ոմանք ի նոցանէ, հաւատային Յակոբայ եւ ոմանք հակառակէին : Եւ եղեւ երկպառակութիւն ի մէջ Հրէիցն ' եւ իշխանք տրտնջէին ընդ միմեանս, նոյնպէս եւ դպիրք եւ փարիսեցիքն եւ ասէին. Ի կորուստ են ժողովուրդս, ակն ունելով Յիսուսի Քրիստոսի : * A fol. [illegible] v b.

Եւ ժողովեալ ամենեքեան առ Յակոբոս ասեն. Ով արդար, աղաչեմք զքեզ խնայեա՛ ի ժողովուրդս՝ քանզի մոլորեալ են զկնի Յիսուսի եթէ, նա է, Քրիստոսն : Մեք ամենեքեան հաւանիմք քեզ եւ վկայեմք քեզ որ արդար ես եւ զերեսս մարդոյ ոչ ընդունիս. հաւանեցո՛ զժողովուրդս զի մոլորեալ են զկնի Յիսուսի. Ել ի թեւս տաճարին զի ի բարձրութենէն տեսցեն զքեզ ամենայն ժողովուրդք եւ լսելի լիցին բանք քո յականջս նոցա, զի վասն պասեքի եկեալ են ամենայն ազգք :

Եւ կալեալ փարիսեցւոցն եւ դպրացն զՅակոբոս հանին յաշտարակս տաճարին եւ աղաղակէին. Ասա մեզ ո՛վ արդար, մեք ամենեքեան հաւան եմք քեզ, պատմեա՛ մեզ ո՛վ է դուռն Յիսուսի, քանզի ամենայն ժողովուրդս մոլորեցան զկնի խաչելոյն ի Պիղատոսէ :

Պատասխանի ետ Յակոբոս բարձր ձայնիւ եւ ասէ. Ընդէ՞ր հարցանէք վասն Յի-

նեալ բազում նշանօք եւ սուրբ վարուցն անպատմութեամբ զբազումս ի Հրէից՝ խաւսելին յայտ եւ խնդրէին զնոյն ժամ սպանանելոյ զնա : *add.* B || 2 Նա է] Յիսուս *add.* B || 3 երկպառակութիւն] մեծ *add.* B || 10 լիցին] լինիցին B || 12 Ասա մեզ *om.* B — հաւան եմք] հաւանիմք B || 14 ո՛վ] որ B — քանզի] զի B || 16 հարցանէք] ինձ *add.* B.

le Christ devant le peuple; ils lui dirent : O juste! qui donc est la voie du Christ? Jacques leur répondit : Le Christ, c'est le fils de Dieu. Quelques-uns de ceux-là crurent à Jacques, d'autres lui restèrent hostiles. Il y eut une dissension parmi les Juifs, * et les princes murmurèrent entre eux, et de même les scribes et les pharisiens, et ils dirent : Le peuple va à sa ruine dans l'espérance de Jésus-Christ. * A fol. [illegible] v b.

Tous se réunirent alors auprès de Jacques et lui dirent : O juste! nous t'en prions, aie pitié de ce peuple, car il se trompe en suivant Jésus comme le Christ. Nous avons tous confiance en toi et nous témoignons que tu es juste, et que tu ne te laisses pas influencer par l'homme; persuade le peuple qu'il est induit en erreur à propos de Jésus; monte sur l'aile du temple, afin que de cette hauteur-là tout le peuple puisse te contempler, et que tes paroles parviennent à leurs oreilles; car toutes les nations sont arrivées ici pour la pâque.

Alors les pharisiens et les scribes s'emparèrent de Jacques, le montèrent sur les tours du temple et crièrent : Dis-nous, ô juste! à nous qui sommes tous d'accord avec toi, dis-nous qui est la voie de Jésus? car tout ce peuple est en erreur à propos du crucifié de Pilate.

Jacques leur répondit à haute voix et dit : Pourquoi m'interrogez-vous

սուսի, նա նստեալ է յերկինս ընդ աջմէ զօրութեան Հօր իւրոյ, եւ հանդերձեալ է գալ ամպովք յերկնից դատել զաշխարհս արդարութեամբ ։ Եւ բազումք հաւատացին
* A fol. 70 r° a. Յակոբայ * եւ ասէին. Ովսաննա որդւոյ Դաւթի ։

Ասէին ընդ միմեանս դպիրքն եւ փարիսեցիքն. Չար բան արարաք որ այսպիսի վկայութիւն եղեւ վասն Յիսուսի ։ Եկայք ելցուք, ի վեր եւ զՅակոբոս ի վայր ընկեսցուք եւ երկիցեն ժողովուրդս եւ ոչ հաւատասցեն ի Յիսուս ։ Եւ աղաղակեցին միաբան. Ոհ, ոհ եւ արդարս մոլորեցաւ ։ Եւ ելեալ ի թեւս տաճարին ընկեցին զՅակոբոս ի բարձրութենէն, եւ սկսան քարկոծել զնա առժամայն ոչ մեռաւ ։ Եւ նորա ծունր եդեալ՝ վասն նոցա աղաչէր զԱստուած եւ ասէր. Թող սոցա զի ոչ գիտեն զինչ գործեն ։

Եւ մի ի քահանայից յորդւոց Ռիքաբայ, աղաղակեաց թէ. Զինչ գործէք, դադարեցէք զի վասն ձեր աղօթէ արդարդ ։ Եւ առեալ մի ոմն ի նոցանէ փայտ թափչի եւ ուժգին հարեալ զգլուխն Յակոբու եւ այնպէս արդարն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Հոկտեմբերի ԻԳ ։ Եւ թաղեցին զնա մերձ ի տաճարն Տեառն ։

Եւ փոխեցաւ սուրբն՝ ընդ սրբոցն, արդարն՝ ընդ արդարոցն, վկայն՝ ընդ վկայսն,

1 հօր *om.* B || 2 հաւատացին] բանիցն *add.* B || 3 Ասէին] Ասեն B || 10 քահա-նայիցն] որ էր *add.* B || 12 Յակոբու] Յակոբայ B || 13 Հոկտեմբերի ԻԳ] եւ Սահմի ԺԴ *add.* B — ի տաճարն] տաճարին B — տեառն ։] Ասեն եթէ քարակոյտ արարեալ ի վերայ նորա ծածկեցին՝ ոչ տուեալ թոյլ թաղել *add.* B || 14 արդարոցն] արդարսն B.

au sujet de Jésus? Il est assis au ciel à la droite de la puissance de son Père et il doit venir du ciel sur des nuages pour juger la terre avec justice. Beaucoup
* A fol. 70 r° a. de personnes crurent à Jacques * et dirent : Hosanna! au fils de David.

Les scribes et les pharisiens se dirent entre eux : Nous avons mal fait de laisser donner un tel témoignage au sujet de Jésus. Venez, montons là-haut et jetons en bas Jacques; le peuple aura peur et ne croira plus à Jésus. Et tous se mirent à crier ensemble : Oh! oh! le juste aussi est dans l'erreur. Ils montèrent sur l'aile du temple, jetèrent Jacques de la hauteur et se mirent à le lapider parce qu'il n'était pas mort aussitôt. Il se mit à genoux et pria Dieu pour eux en disant : *Pardonnez-leur, car ils ne savent ce qu'ils font*[1].

Un des prêtres, des fils de Richabas, leur cria : Que faites-vous? arrêtez, car c'est pour vous que cet homme juste prie. Un d'eux, saisissant une palette de laveuse en frappa vigoureusement sur la tête de Jacques, et c'est ainsi que le juste rendit son âme à Dieu, le 23 octobre. On l'enterra près du temple du Seigneur.

Le saint trépassa au milieu des saints, le juste au milieu des justes, le martyr au milieu des martyrs, l'évêque au milieu des évêques.

1. Luc, xxiii, 34.

եպիսկոպոսն՝ ընդ եպիսկոպոսուն : Նախ վկայեաց յառաքելոցն Յակոբոս Զեբեդեան, եւ ի սարկաւագացն՝ Ստեփաննոս, եւ յեպիսկոպոսացն՝ Յակոբոս Եղբայր Տեառն :

[B Յայսմ աւուր յիշատակ է սրբոյն Իգնատիոսի եպիսկոպոսի Կոստանդնուպոլսի :]

* Սահմի ԺԵ եւ Հոկտեմբերի ԻԴ : Պատմութիւն ննջման եւ յարութեան եւթն մանկանցն Եփեսոսի, որոց անուանքն. Մաքսիմիանոս, Ամլիքոս, Մարտոնիանոս, Դիոնէսիոս, Յովհաննէս, Կոստանդիանոս, Անտոնինոս : * A fol. 70 r b.

Սոքա էին ի ժամանակս Դեկոսի արքայի, որդիք փառաւորաց իշխանաց. եւ էին երիտասարդք եւ գեղեցկատեսք, եւ առ թագաւորին առաջակայք հանապազ : Եւ հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան :

Եւ մատնեցան առ թագաւորն եթէ քրիստոնեայք եղեն. եւ կոչեցեալ առաջի իւր ասէր. Արդա՞ր է զոր լսեմ : Եւ նոքա խոստովանեցան զՔրիստոս, եւ զկուռսն դեւ անուանեցին : Եւ բարկացեալ թագաւորն՝ հրամայեաց հարկանել զծնօտս նոցա. եւ

1 եպիսկոպոսուն] եպիսկոպոսունս B || 2 Տեառն :] Սա՝ ասի եթէ, կերպարանօք յայտ նման էր Քրիստոսի եւ վասն այնր այսպիսի բան ասացեալ բերս, եթէ, հայր նորա Յովսէփ բաժանելով որդւոց իւրոց զժառանգութիւն իւր՝ խորհէր եւ Տեառն մերոյ մասն թողուլ : Եւ այլ որդւոցն ոչ հաւանելով՝ եւ Յակոբոս ժառանգակից իւր առնոյր զՔրիստոս, վասն որոյ ոչ միայն աստուածեղբայր՝ այլ եւ արդար կոչեցաւ : *add.* B.

6 անուանքն] են *add.* B — Դիոնէսիոս] Դիոնիսիոս B || 7 Կոստանդիանոս] Կոստանդինոս B || 8 Դեկոսի] ամբարիշտ *add.* B || 12-13 ասէր ... անուանեցին] հարցանէր. եւ նոքա ոչ հաւանեցան ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն : B.

Le premier qui fut martyrisé parmi les apôtres, fut Jacques de Zébédée; parmi les diacres, Étienne, et parmi les évêques, Jacques, le Frère du Seigneur.

[B En ce jour, commémoration de saint Ignace, évêque de Constantinople.]

* 15 SAHMI, **24 Octobre**. * A fol. 70 r b.

Histoire de la dormition et de la résurrection des sept dormants d'Éphèse, dont les noms sont : Maximien, Jamblique (*Amlikhos*), Marcien (*Martonianos*), Denys, Jean, Constantin, Antonin.

Ils vivaient aux jours de l'empereur Dèce. Fils de princes glorieux, c'étaient des jeunes gens beaux de visage, qui se tenaient tous les jours en présence de l'empereur. Ils crurent au Christ et se firent baptiser.

Ayant été dénoncés à l'empereur comme étant chrétiens, celui-ci les fit venir en sa présence et leur dit : Est-ce vrai ce que je viens d'apprendre? Ils confessèrent le Christ, et appelèrent les idoles des démons. L'empereur, irrité, ordonna de les frapper sur les mâchoires; mais, à cause de leurs parents, il

վասն ծնողացն իւրեանց արձակեաց զնոսա, տալով համբերութիւն թերեւս զղջասցին եւ հարքն իւրեանց հաւանեցուցանէին զնոսա զոհել ։

Եւ ելեալ յերեսաց թագաւորին բաշխեցին զինչս իւրեանց աղքատաց, եւ ելեալ ի մօտակայ լեառն որ կոչի Ողլոս, մտին յայր մի՝ եւ արկին մոխիր ի վերայ գլխոց իւրեանց, եւ աղաչէին զԱստուած զի փրկեսցէ * զնոսա ի ձեռաց անօրէն արքային ։ Եւ ընդ երեկս ի մտանել արեգականն՝ մինչդեռ փառաւորէին զԱստուած՝ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց ի Քրիստոս ։

* A fol. 70 v° a.

Եւ յետ աւուրց ինչ խնդրեաց զնոսա թագաւորն եւ ոչ եգիտ ։ Ասեն ցնա ծնողքն իւրեանց. Թագուցեալ են ի լեառն Ողլոս յայրին ։ Եւ հրամայեաց փակել զդուռն այրին մեծամեծ վիմօք զի սովամահ լինիցին. կարծէր եթէ կենդանի իցեն ։ Եւ յորժամ փակէին զդուռն այրին՝ Թէոդորոս եւ Ռուփինոս քրիստոնեայք էին ի ծածուկ, գրեցին ի տախտակ կապարեայ զանուանս սրբոցն, եւ զի վասն Քրիստոսի կատարեցան ։ Եւ եդին ի մէջ շինուածոյ վիմացն եւ դարձան առ թագաւորն ։

Եւ ի մահուանէն Դեկոսի մինչեւ ի ժամանակս Փոքր Թէոդոսի անցին ամք հարիւր քառասուն եւ չորք եւ երկիր քրիստոնէութեամբ լցաւ ։

1 համբերութիւն] ժամանակ համբերութեան B || 2 հաւանեցուցանէին] հաւանեցուցեն B || 3 ելեալ] ելին B || 4 Ողլոս] Ողքոս B || 7 ի Քրիստոս] ի ձեռս Քրիստոսի B || 9 Ողլոս] Ողողոս B || 10 լինիցին] զի *add.* B || 11 փակէին] շինէին B — Ռուփինոս] Հռուփինոս B || 14 Թէոդոսի] թագաւորի *add.* B || 15 հարիւր քառասուն եւ չորք] երեք հարիւր եւ վաթսուն եւ երկուք, զոր այլք հարիւր քառասուն եւ չորս ասեն *add.* B — լցաւ ։] Եւ յաւուրսն յայնոսիկ *add.* B.

les laissa en liberté, pour leur donner le temps de réfléchir, dans l'espoir qu'ils regretteraient et que leurs parents leur persuaderaient de sacrifier.

Lorsqu'ils eurent quitté l'empereur, ils distribuèrent leurs biens aux pauvres, se rendirent à la montagne voisine, appelée Oglos, pénétrèrent dans une caverne, mirent de la cendre sur leur tête et prièrent Dieu de les délivrer * des mains de l'empereur impie. Le soir, au coucher du soleil, tandis qu'ils glorifiaient Dieu, ils rendirent leur âme au Christ.

* A fol. 70 v° a.

Quelques jours après, l'empereur les fit chercher, mais on ne les trouva pas. Leurs parents lui dirent : Ils se tiennent cachés dans une grotte de la montagne Oglos. Il ordonna de boucher l'entrée de la grotte avec de grosses pierres pour qu'ils mourussent de faim; il les croyait encore en vie. Lorsqu'on boucha l'entrée de la grotte, Théodore et Rufin (*Rouphinos*), qui étaient chrétiens en secret, inscrivirent sur une plaque de plomb les noms des saints, et qu'ils étaient morts pour le Christ. Ils posèrent (la plaque) dans la maçonnerie des pierres, et retournèrent auprès de l'empereur.

Depuis la mort de Dèce jusqu'aux jours de Théodose le Jeune, cent quarante-quatre ans s'étaient écoulés et la terre était couverte par le christianisme.

Յարեան որք հերձուածողք՝ ոչ միայն աշխարհականք այլ և եպիսկոպոսունք. Թէոդորոս և Գայիոս Երուսաղեմացի, և կամէին շիջուցանել զյոյս յարութեանն, ասէին. Չիք յարութիւն այսմ հողացեալ մարմնոյս : Եւ թագաւորն Թէոդոս նստեալ ի վերայ մոխրոյ՝ զգեցեալ խորգ, աշխարհէր ընդ եղեալ նոր մոլորութիւնն : Եւ ամենայն ուղղափառ քրիստոնեայք զնոյն ողբային :

* Եւ ամենագութ Աստուածն մեր ողորմեցաւ հաւատացելոց իւրոց, կամեցաւ ցուցանել զյոյս յարութեանն : Եւ արկ ի սիրտ տեառն այրին յորում ննջեալքն հանգչէին և կամեցաւ փարախ առնել զայրն խաշանց իւրոց : Եւ անդէն դարձոյց Աստուած զհոգիս եօթն մանկանցն, և յարուցեալք նստան զուարթ երեսօք, և կարծէին եթէ յերեկորէն ննջեցին : Եւ դեռ ևս երկիւղ Դեկոսի էր ի սիրտս նոցա : Եւ առաքեցին զԵմղիքոս ի քաղաքն գնել հաց յաւել քան զերեկին քանզի քաղցեալ էին, և տեղեկանալ թէ զինչ խորհի վասն նոցա Դեկոս :

Եւ ելեալ Եմղիքոս յայրէն՝ տեսանէ զքարինսն ի դրան այրին, երկեաւ, գի մի որ ճանաչեսցէ զնա և կալեալ տարցէ առ թագաւորն : Եւ ծածկեալ փակեղամբն զերեսս իւր՝ երթայ ի քաղաքն, տեսանէ այլափոխեալ զքաղաքն և զշինուածսն և զնշան

2 Թէոդորոս] Թէոդիոս B — կամէին] կամեցան B || 8 խաշանց իւրոց :] Հրամայեաց ծառայից իւրոց, և երթեալ քակեցին ի դրանէ, այրին զշինեալ որմն, և ի ներքս ոչ մտին, դարձան առ տէրն իւրեանց : *add.* B || 11 գնել ... զերեկին *om.* B || 15 երթայ] երթեալ B — զքաղաքն և *om.* B.

Des gens sectaires apparurent non seulement parmi les laïques mais même parmi les évêques : Théodore et Caïus de Jérusalem, qui voulaient éteindre l'espérance de la résurrection et qui disaient : Il n'y a point de résurrection pour notre corps devenu poussière. L'empereur Théodose, assis sur de la cendre, revêtu de cilice, gémissait sur la nouvelle hérésie qui venait de paraître. Tous les chrétiens orthodoxes s'en lamentaient également.

* Mais notre Dieu, tout charitable, eut pitié de ses fidèles et voulut montrer l'espérance de la résurrection. Il inspira le cœur du propriétaire de la grotte, où reposaient les jeunes gens, et il eut l'idée de faire de la grotte un bercail pour ses troupeaux. Aussitôt Dieu rendit l'âme aux sept jeunes gens, qui se levèrent et s'assirent avec un visage resplendissant, croyant s'être endormis la veille. La crainte de Dèce existait encore dans leur cœur. Ils envoyèrent Jamblique à la ville pour acheter du pain, en plus grande quantité que la veille, car ils avaient faim, et en même temps pour se renseigner sur les intentions de Dèce à leur égard.

Jamblique, en sortant de la grotte, aperçut les pierres à l'entrée de la grotte, eut peur d'être reconnu par quelqu'un et d'être conduit lié auprès de l'empereur. Il cacha sa figure avec un mouchoir et se rendit à la ville. Il trouva la ville et les monuments changés, aperçut le signe de la sainte croix

սրբոյ խաչին յորմունս եւ ի դրունս, եւ լուաւ ձայն ժամահարի եւ զժողովուրդն զի հանէին խաչ յերեսս իւրեանց եւ երդնուին առ միմեանս յանունն Քրիստոսի ։ Եւ զարհուրեալ ասէ. Մինչեւ յերեկ այս նշանս գաղտնի էր՝ եւ այժմ յայտնի ։ Եւ շուրջ եկեալ ընդ քաղաքն՝ եւ զնոյն տեսանէր եւ լսէր ։

* A fol. 71 r° a. * Եւ երթեալ ահիւ առ այր մի եւ գաղտաբար հարցանէր եթէ. Այս է Եփեսոս ։ Եւ ասէ. Այո ։ Եւ երթեալ ի հացավաճառս տուեալ դրամ մի զի առցէ հաց ։ Եւ առեալ հացավաճառին զդրամն ոչ ծանեաւ, եւ կալեալ զԱմղիքոս տարաւ առ բդեաշխն եւ առ Մարինոս եպիսկոպոսն եւ ասէ. Այրս այս վաղեմի գանձ է գտեալ եւ եցոյց նոցա զդրամն. եւ ընթերցեալ զանուն Դեկոսի գրեալ ի դրամն՝ հարցին ցնա. Ուստի՞ ես եւ ո՞ւր գտեր զդրամն ։

Եւ նա ասէ ։ Յայսմ քաղաքիս ծնեալ եմ եւ սնեալ ։ Ասաց նոցա զանուն հօրն եւ զպատիւն ։ Եւ բդեաշխն սպառնալեօք երկեցուցանէր. Եթէ ոչ ասես մեզ եթէ ուստի իցէ դրամս՝ բազում հարուածովք տանջիս ։ Ասէ Ամղիքոս. Աղաչեմ զձեզ տեարք իմ, անսացէք ինձ զոր ինչ հարցանեմ. Քաղաքս այս Եփեսո՞ս է ։ Ասեն ցնա. Այո՛ ։ Ասէ Ամղիքոս. Դեկոս թագաւորն ո՞ւր իցէ ։ Ասէ եպիսկոպոսն. Որդեակ կամ ես դու յիմար,

1 յորմունս] յորմս B || 4 ընդ քաղաքն] ի քաղաքն B || 8 ասէ] այրն *add.* B || 13 տանջիս] տանջեմ զքեզ B.

sur les murs et les portes; il entendit le son des cloches et vit la population faire le signe de la croix sur leur visage et faire des serments entre eux au nom du Christ. Il en fut saisi de stupeur et se dit : Ce signe était encore secret hier, et voilà qu'il est évident maintenant. Il se promena à travers la ville et ne vit et n'entendit que la même chose.

* A fol. 71 r° a. * Il s'approcha timidement d'un homme et lui demanda secrètement : Est-ce bien Éphèse, ici? Il lui répondit : Oui. Il se dirigea vers un boulanger et lui remit une pièce de monnaie pour payer le pain. Le boulanger prit la pièce, mais ne la reconnut pas; il se fit accompagner de Jamblique, et le conduisit au gouverneur et à l'évêque Marinus et dit : Cet homme a découvert un trésor ancien! et leur montra la pièce; ayant lu le nom de Dèce inscrit sur la monnaie, ils lui demandèrent : D'où viens-tu et où as-tu trouvé cette monnaie?

Il leur répondit : Je suis né dans cette ville et j'y ai été élevé. Il leur fit connaître aussi le nom de son père et son titre. Le gouverneur le menaça pour l'intimider : Si tu ne nous dis pas où tu as trouvé cette monnaie, tu recevras beaucoup de coups. Jamblique répondit : Je vous prie, mes seigneurs, permettez que je vous demande : Cette ville est bien Éphèse? Ils lui dirent : Oui. Jamblique répliqua : Où est donc l'empereur Dèce? L'évêque lui dit : Mon fils, ou tu es fou, ou tu veux nous tromper pour nous échapper; tu nous ques-

կամ կամիս զմեզ խաբել եւ զերծանիլ ի ձեռաց մերոց. եւ հարցանես զմեզ վաղեմի եւ անաստուած կռապաշտ թագաւորէ ։ Ասէ Ամղիքոս. Երեկ զԴեկոս ի քաղաքիս թողաք կենդանի եւ չարչարէր զքրիստոնեայս, եւ մեք փախեաք ի նմանէ, զի եւ մեք քրիստոնեայք * եմք. եթէ ոչ հաւատայք՝ եկայք զկնի իմ եւ ցուցից ձեզ եւ զայլ ընկերսն • * A fol 71 r° b. իմ ի թաքստի այրի միոջ յՕգլոս լեառն ։

Եւ յորժամ լուան, ելեալ գնացին զկնի Ամղիքոսի իշխանն եւ եպիսկոպոսն եւ ժողովուրդ բազում ի քաղաքէն ։ Եւ յորժամ հասին ի դուռն այրին, եգիտ եպիսկոպոսն զկապարեայ տախտակն անդ, եւ ընթերցեալ մտին յայրն, եւ տեսին զսուրբսն պայծառ եւ զուարթ երեսօք, եւ երկրպագեալ համբուրեցին զնոսա ։ Եւ սուրբքն պատմեցին զեղեալ գործն ։

Եւ առժամայն գրեաց առ թագաւորն Թէոդոս՝ զեղեալ փառօք յարութիւնն ։ Եւ նորա լուեալ լցաւ խնդութեամբ երագընթաց երիվարօք գնաց յԵփեսոս, եւ զկնի նորա բազմութիւն իշխանաց եւ ժողովրդեան ։ Եւ յորժամ մօտեցան յայրն՝ ելին սուրբքն ընդ առաջ թագաւորին եւ փայլէին երեսքն նոցա որպէս զարեգակն ։ Եւ թագաւորին իջեալ անկաւ ի վերայ երեսաց իւրոց եւ երկիր եպագ նոցա ։ Եւ անկեալ զիւրաքանչիւր պարանոցաւ՝ բազում արտասուօք համբուրեաց ։

3 թողաք] թողի B || 6 Եւ յորժամ լուան ելեալ գնացին] Յայնժամ ի միտ առին եթէ տեսիլ իմն եղէ բանս այս եւ երթեալ B || 8 տեսին] *add.* նստեալ B || 11 գրեաց] գրեցին B.

tionnes à propos d'un ancien empereur athée et idolâtre. Jamblique répondit : Hier même, nous avons quitté Dèce vivant dans cette ville et qui torturait les chrétiens; nous nous sommes sauvés de lui, car nous aussi nous sommes * des chrétiens; si vous ne me croyez pas, venez avec moi et je vous • * A fol 71 r° b. montrerai mes autres compagnons cachés dans une grotte, dans le mont Oglos.

En entendant cela, le gouverneur, l'évêque et une foule de gens de la ville se levèrent et partirent avec Jamblique. Arrivés à l'entrée de la grotte, l'évêque y découvrit la plaque de plomb, et, après l'avoir lue, ils pénétrèrent dans la grotte et y trouvèrent les saints resplendissants et gais, souriants; ils se prosternèrent devant eux et leur donnèrent le baiser. Les saints leur racontèrent les faits tels qu'ils s'étaient passés.

[L'évêque écrivit aussitôt à l'empereur Théodose, lui annonçant la resurrection qui venait de se produire avec tant d'éclat. Celui-ci fut rempli de joie à ce récit et se rendit à Éphèse sur des coursiers rapides, accompagné d'une foule de princes et de gens. Lorsqu'ils furent arrivés près de la grotte, les saints se portèrent au-devant de l'empereur; leur visage resplendissait comme le soleil. L'empereur descendit de cheval, tomba face à terre et se prosterna devant eux. Ensuite il se jeta au cou de chacun d'eux et les embrassa avec des larmes aux yeux.

Եւ նստեալք ի տեղւոջն ուր ննջեցին, խօսեցան ընթագաւորին եւ ասեն. Խաղաղութեամբ կեցցէ թագաւորութիւնդ քո եւ մի երկմտիցէ սիրտ քո վասն յարութեան հողացեալ մարմնոյ, զի վասն քո * յարոյց զմեզ Աստուած որ գիտասցեն չհաւատացեալք եթէ լիցի յարութիւն հողացեալ մարմնոյ մարդկան : Եւ զայս ասացեալ խոնարհեցուցին զգլուխս իւրեանց եւ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած ի ձեռս հրեշտակաց :

* A fol. 71 v° a.

Եւ առժամայն հրամայեաց թագաւորն եւ արարին տապանս եօթն արծաթիս եւ ոսկիս զի դիցեն անդ զնշխարս սրբոցն : Եւ երեւեցան նմա ի գիշերին եւ ասեն. Զմեզ Աստուած ի հողոյ յարոյց եւ ոչ յոսկւոյ եւ արծաթոյ, եւ դու դարձեալ յերկիր յորմէ յարեաց՝ հանգո՛ զմեզ :

Եւ նոյնժամայն փորեցին զտեղին յորում ննջեցին եւ եդին զսուրբսն ի վերայ տեղւոյն, զարդարեցին ոսկէօծ ապակւով. եւ շինեաց ի վերայ կամար եւ արարեալ ամենապատիւ տօն սրբոցն, դարձաւ ի Բիւզանդիոն փառաւորելով եւ գոհանալով զԱստուծոյ :

Եւ եպիսկոպոսքն եւ այլ ժողովուրդքն որ զհերձուածն անկեցին՝ տեսեալ զզարմանալի զքանչելին դարձան յուղղափառութիւն :

2 երկմտիցէ] երկմտեսցէ B || 3 մարմնոյ] մեռելոց *add.* B — չհաւատացեալք] ամենայն հաւատացեալք B || 5 իւրեանց *om.* B || 12 ոսկէօծ ապակւով] ոսկեզօծ ապակով B || 15 յուղղափառութիւն] յուղղափառ հաւատս B.

[Les saints], s'étant ensuite assis à l'endroit où ils s'étaient endormis, causèrent avec l'empereur et lui dirent : Que ton règne se maintiennne en paix et que ton cœur ne doute plus au sujet de la résurrection des corps devenus poussière, car c'est pour toi que * Dieu nous a ressuscités afin que les gens qui ne croient pas, sachent qu'il y a une résurrection pour le corps des hommes devenus poussière. Ce disant, ils inclinèrent la tête et rendirent leur âme à Dieu entre les mains des anges.

* A fol. 71 v° a.

L'empereur donna l'ordre aussitôt de construire sept tombeaux en or et en argent pour y déposer les restes des saints. Mais les saints lui apparurent dans la nuit et lui dirent : Dieu nous a ressuscités de la terre et non pas de l'or et de l'argent; aussi, toi, dépose-nous de nouveau dans la terre d'où nous sommes ressuscités.

On creusa aussitôt l'endroit où les saints s'étaient endormis, et on les déposa à cette place, après l'avoir ornée de verre enchâssé dans de l'or; l'empereur y fit élever une coupole et, après avoir célébré une très grande fête en l'honneur des saints, il retourna à Byzance en glorifiant et en rendant grâces à Dieu.

Les évêques et les gens qui avaient introduit le schisme, ayant vu le stupéfiant miracle, revinrent à l'orthodoxie.

Ասեն ոմանք եթէ ի դրան այրին այնմիկ եդեալ են նշխարք Մարիամու Մագդաղենացւոյ :

Զարթեաց Աստուած զեօթն մանկունսն Եփեսոսի՝ Հոկտեմբերի ԻԴ :

* Յայսմ աւուր սուրբ մարտիրոսն Քրիստոսի Դոմնինոս ի Թեսաղոնիկէ քաղաքին կատարեցաւ ի Մաքսիմիանոսէ արքայէ : Զարաչար գարշն ջարդեցին եւ յետ եօթն աւուր աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած : * A fol. 71 v° b

[B Ի սմին յիշատակ եւ հանգիստ սրբոյն Պրոկղի Կոստանդնուպօլսի պատրիարգի, որ կալաւ զաթոռն յետ Յովհաննու Ոսկեբերանի վարդապետին իւրոյ ամս երկոտասան :

Յայսմ աւուր տօն է սրբուհւոյն Տաբիթայ զոր յարոյց Պետրոս՝ որ այծեմնիկ կոչի :]

Սահմի ԺԶ եւ Հոկտեմբերի ԻԵ : Վկայաբանութիւն սրբոց դպրացն Մարկիանոսի եւ Մարտիրոսի

Յետ վախճանի երանելոյն Աղեքսանդրի՝ Կոստանդնուպօլսոյ հայրապետին, ձեռնադրեցաւ սուրբն Պօղոս խոստովանողն . եւ թագաւորեաց Կոստանդի որդի Կոստան-

3 զեօթն] սուրբ *add.* B — Եփեսոսի *om.* B.
10 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B || 12 Կոստանդնուպօլսոյ] Կոստանդնուպօլսի B || 13 Կոստանդի] Կոստանդնուպօլսի B.

Certains disent qu'à l'entrée de la grotte se trouvent déposés les restes de Marie Madeleine.

Dieu ressuscita les sept dormants d'Éphèse le 24 octobre.

* En ce jour, le saint martyr du Christ Domninus fut mis à mort dans la ville de Thessalonique par l'empereur Maximien. Comme on lui avait brisé cruellement les chevilles, il rendit, sept jours après, son âme à Dieu. * A fol. 71 v° b

[B En ce même jour, commémoration et repos de saint Proclus, patriarche de Constantinople, qui occupa le siège pendant douze ans après son maître Jean Chrysostome.

En ce jour, fête de sainte Tabitha, que Pierre ressuscita, nom qui se traduit gazelle [1].]

16 sahmi. 25 Octobre.

Martyre des saints notaires Marcien et Martyron.

Après la mort du bienheureux Alexandre, patriarche de Constantinople, saint Paul le confesseur fut sacré (patriarche). Constance, fils du grand

1. Act., ix, 36.

գլխաւոր մեծի, Թողեալ ուղղափառութիւն հօրն իւրոյ, եղեւ արիանոսի հերձուածողն եւ արար ժողով ի քաղաքին Սարդիկէ ։

Եւ առաքեաց եպիսկոպոսունս հերձուածողս առ սուրբն Պաւղոս Կոստանդինուպօլսոյ եպիսկոպոսն՝ եւ բռնադատէին զնա ընդունել զժողովն եւ նզովել զերեք հարիւր եւ տասն եւ ութ հայրապետսն Նիկիոյ ժողովոյն ։ Եւ սուրբն Պաւղոս նզովիւք դարձոյց զհերձուածող եպիսկոպոսունսն ։

Եւ գրեաց թագաւորն յեպարքոս քաղաքին, եւ քարկոծելով քարշեցին զխոստովանողն
* A fol. 72 rº a. Պաւղոս եւ աքսորեցին ի Կուկուսն Հայոց եւ * ձեռնադրեցին յաթոռն զԵւդոքսիոս զհամախոհն արիանոսաց ։ Եւ վասն զի ոչ ընդունեցան զնա ժողովուրդն Կոստանդինուպօլսի, ձեռնադրեցին զՄակեդոն հոգեմարտն զոր սինհոդոսն նզովեաց վասն զի հայհոյեաց զՀոգին սուրբ ։

Իսկ եպարքոսն Փիլիպպոս հալածէր զորս համագոյ խոստովանէին զսուրբ Երրորդութիւնն ։ Եւ լուեալ զՊաւղոսէ եթէ յաքսորս նստեալ նզովէ զարիոսականսն, եւ զսուրբ Երրորդութիւնն համագոյ քարոզէ, գրեաց ի Կուկուսն առ պահապանսն, եւ ի գիշերի արկին զեմիփորոնն ի պարանոցն եւ խեղդեցին զսուրբն Պաւղոս եւ ընկալաւ երանելին զմահն երանելի ։

1 արիանոսի հերձուածողն] արիոսի հերձուածողն B || 3 Կոստանդինուպօլսոյ եպիսկոպոսն] Կոստանդինուպօլսի հայրապետն B || 5 Պաւղոս] խոստովանողն *add.* B || 7 քարշեցին] քաշեցին B || 10 սինհոդոսն] սիւնհոդոսն B || 12 եպարքոսն] եպիսկոպոսն B || 13 զարիոսականսն] զարիանոսս B.

Constantin, devenu empereur, abandonna la foi orthodoxe de son père, devint schismatique arien et convoqua un concile dans la ville de Sardique.

Il envoya des évêques schismatiques à saint Paul, évêque de Constantinople, pour l'obliger à accepter le concile et anathématiser les trois cent dix-huit pères du concile de Nicée. Saint Paul renvoya avec anathèmes les évêques schismatiques.

L'empereur écrivit alors à l'éparque de la ville. On lapida Paul le
* A fol. 72 rº a. confesseur; on le traîna et on l'exila à Cocuse d'Arménie; * on sacra, au siège, Eudoxe, le partisan des Ariens. Mais comme la population de Constantinople ne l'accepta point, on sacra Macédonius, le pneumatomaque, que le synode avait anathématisé pour avoir blasphémé le Saint-Esprit.

L'éparque Philippe persécuta tous ceux qui confessaient la sainte Trinité consubstantielle; et ayant appris au sujet de Paul que dans son exil il anathématisait les ariens et prêchait la sainte Trinité consubstantielle, il écrivit (un ordre) aux gardiens, à Cocuse, qui, une nuit, passèrent l'omophorium autour du cou de saint Paul et l'étranglèrent. Le bienheureux eut ainsi une mort bienheureuse.

Եւ լուան երկոքին գրիչքն նորա կիսասարկաւագունքն Մարկիանոս և Մարտիրիոն, ապաղակէին և չարահամբաւէին զեպարքոսն եթէ. Վասն պիղծ աղանդոյն Արիոսի եսպան զուղղափառ հայրապետն մեր զխոստովանողն Պաւղոս : Եւ բարկացեալ յոյժ եպարքոսն հրամայեաց եւ հատին զգլուխս սուրբ գրչացն եւ թաղեցին ի քաղաքին մերձ ի դուռն Մեղանդիսի. եւ նշխարք նոցա փայլեն ի մէջ եկեղեցւոյ եւ տօն սրբոցս Հոկտեմբերի ԻԵ :

* Ամենայն վարդապետք քաղաքին աշակերտօք հանդերձ ժողովին յեկեղեցին ուր տապանն է պայծառ ջահիւք եւ մոմեղինօք եւ երգովք հոգեւորօք տօնեն զճգնութիւն սուրբ կիսասարկաւագացն եւ գրչացն Մարկիանոսի եւ Մարտիրիոնի ի փառս Քրիստոսի : * A fol. 7. r b

[B * Յիշատակ է Յովսեփայ Արեմաթացւոյն, որ պատեաց թաղեաց զմարմինն Տեառն : * B p. 207 b

Արդար եւ բարեպաշտ նախարարն Յովսէփ՝ էր յԱրեմաթեայ քաղաքէ, ի մանկութենէ օրինօք վարժեալ եւ անբիծ քաղաքավարութեամբ պայծառացեալ՝ ակն ունէր գալըստեանն Քրիստոսի եւ արքայութեանն երկնից՝ գիտացեալ եւ հաւատացեալ զնախագուշակ բանս սուրբ մարգարէիցն :

Եւ էր յոյժ բարեգործ առ աղքատս՝ որպէս վկայէ աւետարանիչն եթէ էր այր

1 երկոքին] երկոքեան B — Մարտիրիոն] Մարտիրիոսն B || 2 համբաւէին] համբաւ ածէին B — զեպարքոսն] զեպիսկոպոսն B || 4 հրամայեաց *om.* B — զգլուխս սուրբ] զգլուխ սրբոց B || 5 Մեղանդիսի] Մելանդիսի B — նոցա] սրբոցն B — սրբոցս] սրբոցն B || 8 երգովք] երգօք B || 9 փառս] եւ ի զանութիւն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ *add.* B.

Ses deux notaires, les sous-diacres[1] Marcien et Martyron, l'ayant appris, se mirent à crier et à diffamer l'éparque, disant : Il a tué notre patriarche orthodoxe, le confesseur Paul, pour l'abominable secte d'Arius. L'éparque, fort irrité, ordonna de trancher la tête aux saints notaires, qu'on enterra dans la ville près de la porte de Mélandès. Leurs restes brillent au milieu de l'église, et leur fête se célèbre le 25 octobre.

* Tous les docteurs de la ville, accompagnés de leurs élèves, se rassemblent à l'église où se trouve le tombeau, avec des torches allumées et des cierges, et fêtent par des chants spirituels l'ascétisme des saints sous-diacres et scribes Marcien et Martyron, pour la gloire du Christ. * A fol. 7. r b

[B * Commémoration de Joseph d'Arimathie, qui ensevelit et inhuma le corps du Seigneur. * B p. 207 b

Le juste et bon sanhédrite (*naharar*) Joseph était d'Arimathie; il avait vécu dès l'enfance selon les lois et brillait par sa conduite sans tache, dans l'attente de la venue du Christ et du royaume des cieux; il connaissait les prédictions des saints prophètes et y croyait.

Il était très charitable envers les pauvres, ainsi que l'atteste l'évan-

1. Lecteurs, d'après *Syn. Cp.*, col. 161.

բարեգործ եւ արդար ։ Զի էր հայր որբոց եւ վերակացու այրեաց եւ ընդունող օտարաց եւ այցելու հիւանդաց՝ հաւասարեալ նախնոյն Աբրահամու մարդասիրութեամբ, եւ պարկեշտութեամբ անձին համեմատ էր առաքինութեանն Յովսեփայ նախնոյ ։ Այլ եւ էր արդարադատ եւ իրաւարար եւ սուրբ, որով եւ չէր միաբանեալ ընդ խորհուրդս եւ ընդ գործս անօրէն հրէից ։

Սա՝ հաւատացեալ Տեառն մերոյ Քրիստոսի որում եւ սպասէրն ի կանխել, եւ ընկալաւ զնա յիւրում վերնատանն, եւ սպասաւորեաց նմա ի յետին երեկոյին ։ Եւ յորժամ աշակերտքն եւ ամենայն հաւատացեալքն փախեան ի խաչելն Տեառն, սա համարձակեցաւ արհամարհել զմահ եւ զերկիւղ հրէիցն, եւ խնդրեաց զմարմինն Տէրունական ։ Եւ արժանի եղեւ մերձենալ եւ իջուցանել ի խաչէն զանմերձենալին Աստուած մեռեալ մարմնովն, որ արդէն կենդանի էր աստուածութեամբն ։

Սա՝ իւրով գնեալ կտաւովն՝ պատեաց զայն որ պարփակէ զաշխարհս ։ Սա՝ խնկեաց զայն՝ որոյ իւղ թափեալ է անուն ։ Սա՝ արժանի եղեւ ձեռօք շօշափել, զգալ որպէս մեռելոյ, զամենեցուն արարչին եւ զանմահ կենդանւոյն եւ զկենդանեաց կենդանացուցչին զմարմինն, կափուցանել զաչսն որ ի քերովբէս նստելով յանդունդս հայի, եւ կապել պատանօք զձեռսն ստեղծչին բոլորից, եւ համբուրել արտասուօք զանհպելին սերովբէից ։

géliste, en disant : *il était bon et juste*[1]. Car il était père pour les orphelins, administrateur pour les veuves, hospitalier pour les étrangers, rendant visite aux malades, semblable au patriarche Abraham pour son amour de l'humanité, et au patriarche Joseph dont il égalait la vertu par la modestie de sa personne. Il était aussi juste, équitable et saint, c'est pourquoi *il n'avait donné son assentiment ni aux desseins, ni aux actes des Juifs impies*[2].

Cet homme croyant en Notre-Seigneur le Christ, qu'il attendait par avance, l'accueillit dans sa grande salle et Le servit le dernier soir. Et lorsque les disciples et tous les fidèles prirent la fuite au moment du crucifiement du Seigneur, il eut la hardiesse de mépriser la mort et la crainte des Juifs et demanda le corps du Seigneur[3]. Il fut digne d'approcher et de descendre de la croix l'inaccessible Dieu, mort en sa chair, mais qui était vivant en la divinité.

Il enveloppa d'un linceul, qu'il avait acheté, Celui qui enveloppe l'univers. Il embauma Celui dont le *nom est* (comme) *une huile répandue*[4]. Il fut digne de toucher de sa main, de serrer le corps comme mort, du créateur de tous les êtres, du vivant immortel, du vivificateur des vivants; de fermer les yeux à Celui qui, assis sur les chérubins, regarde les abîmes; d'attacher les mains du créateur de toutes choses; et de baiser avec larmes Celui qui dans un linceul est inaccessible aux séraphins.

1. Luc, XXIII, 50. — 2. *Ibid.*, 51. — 3. *Ibid.*, 52. — 4. Cant., II, 2.

Սա՝ յիւրում կտաւոց եւ ի վիմափոր գերեզմանին՝ զոր իւր էր պատրաստեալ սուրբ Հոգւոյն ազդմամբ՝ զՏէրն թաղեաց յիւրում պարտիզին, եւ փակեաց վիմաւ զանպարփակելին, եւ զփակողն ամենայնի ընդ ինքեամբ՝ զբանն մարմնացեալ : Ականատես եղեւ եւ յարութեանն եւ վերացմանն, ընդ այլ առաքելոցն, ընկալաւ եւ զսուրբ Հոգին : Եւ բազմաց վկայ եւ քարոզ եղեւ Քրիստոսի աստուածութեանն, եւ բազում նեղութիւնս եւ չարչարանս կրեաց յանհաւատ Հրէիցն, որոց աներկիւղ վկայէր զճշմարտութիւնն Քրիստոսի արհամարհելով զմահ :

Եւ յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս բարի հաւատով եւ աստուածահաճոյ վարուք բարեպաշտ թագաւորն Հայոց Հեթում՝ հայրն Լեւոն թագաւորի :]

Սահմի ԺԷ եւ Հոկտեմբերի ԻԶ : Վկայաբանութիւն սրբոյն Դեմետրիոսի :

Սուրբ եւ փառաւորեալ վկայն եւ մարտիրոսն Քրիստոսի Դեմետրիոս էր ի քաղաքէն Թեսաղոնիկեայ, ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի եւ Մաքսիմիանոսի ամբարիշտ թագաւորացն . եւ փայլէր հաւատովք ի քաղաքին եւ էր վարդապետ ճշմարտութեանն :

Եւ երթեալ Մաքսիմիանոս ի քաղաքն յայն, եւ պարծէր յայր մի հզօր եւ զօրաւոր

10 Վկայաբանութիւն սրբոյն Դեմետրիոսի] Վկայութիւն Դեմետրիոսի սրբոյ վկային Քրիստոսի B || 11 վկայն եւ *om.* B — Քրիստոսի *om.* B || 12 ամբարիշտ] կռապաշտ B.

Il inhuma le Seigneur dans le sépulcre taillé dans le roc, qu'il avait préparé pour lui-même par l'inspiration du Saint-Esprit, et l'enterra dans son jardin; il scella d'une pierre Celui qui ne peut être contenu, l'incompréhensible, celui qui contient toutes les choses en soi, le Verbe incarné. Il fut également témoin de la Résurrection et de l'Ascension avec d'autres apôtres, et il reçut le Saint-Esprit. Il fut pour beaucoup de gens le témoin et le prêcheur de la divinité du Christ, supporta bien des peines et des tourments des Juifs incrédules auxquels il témoignait sans crainte la verité du Christ, en méprisant la mort.

En ce jour, reposa dans le Christ, en bonne foi et après une vie agreable à Dieu, le pieux roi des Arméniens, Héthoum, père du roi Léon.]

17 SAHMI, 26 Octobre.

Martyre de saint Demetrius.

Le saint et glorieux témoin et martyr du Christ Demetrius était de la ville de Thessalonique, aux jours des empereurs impies Diocletien et Maximien; il brillait dans la ville par sa foi et enseignait la verité.

Maximien, s'étant rendu dans cette ville, se glorifiait d'un lutteur fort

մենամարտիկ, որոյ անուն էր Ղեւիոյ, եւ զբազումս եսպան որք մարտնչէին ընդ նմա ։ Եւ յորժամ Մաքսիմիանոս էր ի տեղին ասպարիսի յորում մարտնչէին, ազդեցուցին նմա վասն սրբոյն Դեմետրիոսի եթէ քրիստոնեայ է եւ զբազումս դարձուցանէ ի հաւատն իւր, եւ խափանէ ի զոհելոյ աստուածոց մերոց ։ Եւ հրամայեաց պահել զնա ի կամարս բաղանեացն ուր այրելոյ փայտն դիզէին, եւ ինքն իջեալ յասպարէզն եւ
* A fol. 72 v° a. հրամայեաց Ղեւիոյ իջանել ի մէջ *ասպարիսին, թերեւս ելցէ ոք մենամարտիլ ընդ Ղեւիոյ. եւ ոչ իշխեաց ոք մտանել ի մարտն ։

Եւ մի ոմն Նեստոր անուն քրիստոնեայ՝ վազեաց յաստիճանացն յասպարէզն եւ արիաբար դիմեաց ի վերայ Ղեւիոյ ։ Եւ տեսեալ թագաւորին զայրն երիտասարդ եւ գեղեցիկ տեսլեամբ՝ խնայեաց ի նա զի մի մեռցի, եւ կոչեցեալ առ ինքն ասէ. Գիտեմ զի վասն աղքատութեան մատնեցեր զանձնդ ի մահ, այլ ես տաց քեզ զանձս եւ ինչս որ բաւիցէ ապրիս, եւ մի՛ զայդ բարետեսակ մանկութիւնդ կորուսանես ։

Ասէ Նեստորիոս. Վստահ եմ ի Քրիստոս զոր խոստովանիմ, եւ յաղօթս վարդապետին իմոյ Դեմետրիոսի որ ոչ յաղթեցայց այլ յաղթեցից ։ Եւ դիմեցին ի միմեանս եւ մարտեան Նեստորիոս եւ Ղեւիոս, եւ յաղթեաց Նեստորիոս եւ ընկէց զՂեւիոս յերկիր եւ եսպան ։

1 Ղեւիոյ] Լեւիոս B || 2 էր] գնայ B — յորում] մենամարտիկքն *add.* B || 5 փայտն] փայտան B || 6 Ղեւիոյ] Լեւեայ B || 7 Ղեւիոյ] Նմա B — մարտն] յաւուր յայնմիկ *add.* B || 8 Նեստոր] Նեստորիս B || 9 Ղեւիոյ] Լեւեայ B || 11 զանձնդ] զանձն քո B || 12 զայդ] զայդպիսի B — կորուսանես] կորուսանէր B.

et puissant, nommé Lyaios (*Levio*), lequel avait tué nombre de ceux qui avaient lutté avec lui. Pendant que Maximien se trouvait dans l'arène où on luttait, on lui parla au sujet de saint Démétrius : Il est chrétien, il convertit beaucoup de personnes à sa foi, et s'oppose au sacrifice de nos dieux. L'empereur ordonna de le garder sous les voûtes des bains où l'on amassait
* A fol. 72 v° a. le bois à brûler, et lui-même, étant descendu dans * l'arène, il ordonna à Lyaios d'y descendre également dans l'espoir que quelqu'un se présenterait pour lutter avec Lyaios; mais personne n'osa entrer en lutte avec lui.

C'est alors qu'un chrétien du nom de Nestor, sautant des gradins, descendit au milieu de l'arène et se précipita bravement sur Lyaios. L'empereur, remarquant cet homme jeune et beau de visage, l'épargna pour qu'il ne mourût pas, l'appela à lui et lui dit : Je sais que c'est à cause de ta pauvreté que tu exposes ta personne à la mort, je te donnerai une somme d'argent et des biens pour que tu puisses vivre à l'aise; ne sacrifie pas une si belle jeunesse.

Nestor (*Nestorios*) lui répondit : Je suis confiant en le Christ que je confesse, et en les prières de mon maître Démétrius; je ne serai pas vaincu, mais vainqueur. Nestor et Lyaios se jetèrent l'un sur l'autre, et luttèrent. Nestor vainquit Lyaios, le jeta par terre et le tua.

Եւ յայնժամ ամօթով եւ բարկութեամբ լցեալ Մաքսիմիանոսի՝ փութանակի գնաց յապարանս իւր եւ հրամայեաց զսուրբն Նեստոր արտաքոյ քաղաքին գլխատել. եւ այնպէս բարի համատովք կատարեցաւ ի Քրիստոս : Եւ յետոյ շինեցին եկեղեցի ի տեղւոջն այնմիկ յանուն սրբոյն Նեստորի եւ եդին անդ զնշխարսն ի տապանի :

Եւ յիշեցուցին թագաւորին * Մաքսիմիանոսի եւ վասն սրբոյն Դեմետրիոսի : Եւ հրամայեաց ի տեղին ուր եդեալ էին՝ տիգով խոցել եւ սպանանել : Եւ այնպէս բարի խոստովանութեամբ եւ երանելի մահուամբ փոխեցաւ ի Հոկտեմբերի ԻԶ : Եւ ոմանք երկիւղածք ի տեղին ուր կատարեցաւ՝ թաղեցին զնա : * A fol. 72 v° b

Եւ յետոյ բարեպաշտ եպարքոս քաղաքին այնմիկ շինեաց զանգին եկեղեցի մեծ եւ վայելուչ : Եւ արար տապան արծաթի եւ եդ անդ զմարմին սրբոյ վկային. եւ կանգնեաց ի վերայ տապանին զմբեթ մարմարիոնեայ. եւ լինի մեծ սքանչելիք, եւ իւղ ի տապանէն ձէթ անուշահոտ յայժ եւ է դեղ ամենայն ցաւոց :

Եւ բարեպաշտ թագաւորն Մաւրիկիոս կամեցաւ մասն ինչ ի նշխարաց սրբոյն Դեմետրիոսի տանել ի Կոստանդնուպոլիս : Եւ երթեալ որ առաքեցանն եւ սկսան փորել : Եւ յանկարծակի ել ի փոսոյն հուր, եւ փախուցանէր զփորողսն. եւ ի հողոյն հողն

4 Նեստոր] Նեստորիոս B || 5 Դեմետրիոսի] Դեմետրիանոսի B || 6 ի տեղին] ի տեղւոջն B — եդեալ] արգելեալն B — տիգով] տիգօք B || 7 մահուամբ] ի Քրիստոս *add.* B || 9 յետոյ] Լեոնդիոս *add.* B || 11 իւղն, ... ցաւոց] եւ բժշկութիւն ախտացելոց B.

Maximien, rempli de confusion et de colère, retourna vivement à son palais et ordonna de trancher la tête à saint Nestor hors de la ville. C'est ainsi qu'il mourut en bonne foi dans le Christ. Plus tard on construisit une église à cet endroit, au nom de saint Nestor, et on y déposa ses restes dans un tombeau.

On rappela à l'empereur * Maximien l'affaire de saint Démétrius. Il ordonna de le frapper avec des lances, à l'endroit où on l'avait enfermé, et de le tuer. C'est ainsi qu'en bonne confession et d'une mort bienheureuse, il trépassa le 26 octobre. Quelques personnes pieuses l'enterrèrent à l'endroit où il avait trouvé la mort. * A fol. 72 v° b

Plus tard, le pieux éparque de la ville fit construire sur l'emplacement une grande et belle église. Il fit faire un tombeau en argent et y déposa le corps du saint martyr. Il fit élever sur le tombeau une coupole en marbre. De grands miracles s'y opèrent, et une huile très parfumée découle du tombeau qui est le remède pour toutes sortes de maladies.

Le pieux empereur Maurice voulut transporter une partie des restes de saint Démétrius à Constantinople. Ceux qui furent envoyés à ce sujet arrivèrent et se mirent à creuser. Tout à coup une flamme jaillit de la fosse qui mit en fuite ceux qui la creusaient, à peine s'ils purent emporter une

կարացին առնուլ ափով մի, և տարան առ թագաւորն և պատմեցին նմա զեղեալ սքանչելիսն. և առեալ զհողն որպէս զնշխարս ընկալաւ։ Իսկ ժողովուրդն զհողն զոր հանին արկին ի տեղին և եդին ի վերայ զաւն մարմարիոնեայ, յորմէ բխէր բժշկական և անուշահոտ ձէթն ։

* A fol. 73 r° a. Այլ զանբաւ * սքանչելիսն զոր արար Դեմետրիոս ի Թեսաղոնիկեայ քաղաքին գրեալ են յամենակատար պատմութիւնն իւր ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոց Հիպերիքեանց ։

Սոքա էին ի Սամուսատիայ քաղաքէն, արք փառաւորք և երևելիք Հիպերիքոս և Թէոփիլոս ։ Եւ եկեալ անդ Մաքսիմիանոս թագաւորն անօրէնն, և հրամայեաց ամենեցուն ժողովել ի բախտանոցն և երկիր պագանել զարշելի կռոցն ։

Իսկ սուրբն Հիպերիքոս և Թէոփիլոս կային յաղօթս ի վերնատանն Հիպերիքի, զի էր անդ խաչ մի կառուցեալ յարևելից կողմն՝ յորմն ։ Եկին առ նոսա սիրելիք իւրեանց Յակոբոս և Պարգորիոս և Աբիբաս և Դոմնաս և Յուլիանոս, և ի վարդապետութենէ նոցա հաւատացին ի Քրիստոս, և մկրտեցան ի քահանայէն Յակոբայ ։

1 Եւ յանկարծակի ... զփորողքն] և ի լինել սքանչելեաց զի տեսանէին հուր ելանել ի փոսոյն, և զարհուրեալ փախեան փորողքն B || 2 սքանչելիսն] որ երևեցաւ նոցա *add.* B — Իսկ ժողովուրդն *om.* B — հանին] դարձեալ *add.* B || 3 յորմէ ... ձէթն *om.* B || 5 Այլ զանբաւ] Իսկ զայլ բազում B || 6 պատմութիւնն] վկայաբանութիւնն B.

poignée de terre, qu'ils présentèrent à l'empereur en lui rendant compte du miracle qui avait eu lieu. L'empereur accueillit la terre comme si c'était les restes des saints. La population remit en place la terre qu'on avait voulu creuser et la couvrit d'une dalle en marbre d'où découle l'huile odorante de guérison.

* A fol. 73 r° a. * Quant aux innombrables miracles qu'opéra Démétrius dans la ville de Thessalonique, ils sont écrits dans sa vie très complète.

En ce jour, martyre de Hypérichus et de ses compagnons.

Hypérichus et Théophile étaient de hauts et illustres personnages de la ville de Samosate. Maximien, l'empereur impie, s'étant rendu en cette ville, ordonna à tous les gens de se réunir au temple de la Fortune et de se prosterner devant les idoles abominables.

Les saints Hypérichus et Théophile se trouvaient en prières à l'étage supérieur de la maison de Hypérichus, où l'on avait installé une croix sur le mur, du côté de l'Orient. Des amis intimes, Jacques, Pargorius, Abibas, Domnas et Julien, s'étant rendus chez eux, se convertirent au Christ par leur doctrine, et se firent baptiser par le prêtre Jacques.

Եւ մատնեցին զնոսա Մաքսիմիանոսի եթէ՝ ոչ հնազանդին հրամանի քում եւ զաստուածս ոչ պաշտեն : Եւ հրամայեաց ածել առաջի իւր զնոսա, եւ քաղցրութեամբ * խրատէր զնոսա ի բաց կալ ի Քրիստոսէ, եւ պաշտել զկուռսն. եւ տան- * A fol. 75 r b.
ջեալ զնոսա արկին ի բանդ կապեալ ծանր շղթայիւք եւ սովամահ առնել զնոսա :

Եւ յետ բազում աւուրց ետ ածել առաջի իւր, եւ պարգեւս խոստանայր նոցա պարգեւս, իշխանութիւնս եթէ լսեն հրամանաց նորա, ապա թէ ոչ՝ սաստիկ տանջանօք եւ մահու դառնագունիւ : Եւ Հիպերիքոս բնական կունտ էր բնութեամբ եդ զձեռն ի վերայ գլխոյ իւրոյ եւ ասէ. Որպէս անհնարին է բուսանել մազոյ ի գլուխ իմ, նոյնպէս անհնարին է լսել մեզ բանից քոց. եւ զնոյն ամենեքին ասէին : Եւ հրամայեաց տանջել խստագոյնս, եւ տալ ետ վճիռ մահու նոցա այսպէս. Հիպերիքոս եւ ընկերք իւր ոչ լուան ձայնի իմում եւ ոչ զոհեցին բարերար աստուածոց, այլ սիրեցին զԳալիլեացին. վասն այնորիկ հրամայեմ խաչել զդոսա որպէս վարդապետն զոցա յԵրուսաղէմ :

Եւ հարեալ զսանձ ի բերանն, այնպէս տանէին զնոսա ի տեղի սպանմանն : Եւ ժողովեցան առ նոսա ամենայն քաղաքն, եւ նոքա օրհնեցին զնոսա յոյժ, եւ զծառայս իւրեանց ազատեցին, եւ մարգարէացան զբառնալ կռապաշտութեանն : Եւ անդ տարեալ խաչեցին զեօթնեսեանն, եւ արկեալ մորթ * այծոյ ի վերայ գլխոյն Հիպերիքի * A fol. 75 v a.

On les dénonça à Maximien en disant : Ils n'obéissent pas à ton ordre et n'adorent point les dieux. Il ordonna de les faire venir en sa présence, et les engagea * avec douceur à abandonner le Christ et à adorer les idoles. * A fol. 75 r b.
Ils n'acceptèrent point. On les soumit à des tortures et on les jeta en prison, chargés de lourdes chaînes, pour les faire périr de faim.

Longtemps après, [l'empereur] les fit venir en sa présence et leur promit de nouveau de leur donner des présents et de hautes situations s'ils voulaient obéir à ses ordres, et dans le cas contraire, il les menaça de tourments horribles et de mort très cruelle. Hypérichus, qui était chauve de nature, posa la main sur sa tête et dit : Ainsi qu'il est impossible à ce que des cheveux poussent sur ma tête, de même il nous est impossible d'écouter tes propos. Tous dirent la même chose. Alors il ordonna de les torturer cruellement et décréta leur mort en ces termes : Hypérichus et ses compagnons n'ont pas obéi à mon ordre et n'ont pas sacrifié à nos dieux bienfaiteurs, par contre ils ont préféré le Galiléen, c'est pourquoi j'ordonne de les crucifier à l'exemple de leur maître à Jérusalem.

On leur posa des mors à la bouche, et on les conduisit ainsi à l'endroit de l'exécution. Tous les habitants de la ville les suivirent ; les saints les bénirent beaucoup, émancipèrent leurs domestiques et prédirent la destruction de l'idolâtrie. Arrivés à l'endroit, on crucifia tous les sept. On posa une peau * de chevreau sur la tête de Hypérichus qu'on fixa avec des clous pointus * A fol. 75 v a.

եւ վարեալ բեւեռս հաստուս ընդ գագաթն նորա ։ Ասէ թագաւորն. Ահա բուսաւ մազ ի գլուխդ քո, արդ զոհեա ։ Եւ նորա հոսեալ ուղեղն ընդ քիթն աւանդեաց զհոգին ։ Նոյնպէս եւ այլոցն հարին բեւեռունս ընդ գագաթունսն եւ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց Հոկտեմբերի ԻԶ ։

Եւ այր մի քրիստոնեայ գնեաց զմարմինս նոցա եւ գաղտ թաղեաց յանդի իւրում ։

Ի սմին աւուր եղեւ շարժ մեծ ի Կոստանդնուպօլիս, յաւուրս Լեւոնի արքայի Իսաւրոսի եւ մեծ վնաս եղեւ ի մարդիկ եւ ի շինուածս ։

Եւ յետ երկու հարիւր եւ քառասուն եւ ինն ամաց, յաւուրս Բարսիղիոսի եւ Կոստանդիանոսի եղբօր իւրոյ, եղեւ դարձեալ յայսմ աւուր ահաւոր եւ սոսկալի շարժ ի գիշերի, որ այնպիսի այլ չէ լեալ ի խաչելութենէ Քրիստոսի ։ Եւ անկաւ մեծ եկեղեցւոյն սրբոյն Սոփեայ կամարն արեւմտից, եւ բազում եկեղեցիք եւ բարձրաշէն ապարանք եւ կամարակապ փողոցք կործանեցան, եւ եկաց տարի մի եւ ահ մեծ եղեւ ի քաղաքն ։

[B Յայսմ աւուր յիշատակ սրբոյն Բարդիշոյի եպիսկոպոսի եւ երեք հարիւր եւ եօթանասուն եւ հինգ վկայիցն որ ընդ նմա կատարեցան ի Շապհոյ արքայէ ի Պարս ։]

6 Ի սմին] Յայսմ B || 7 Իսաւրոսի] Իսաւրացոյ B || 10 ի գիշերի *om.* B || 11 արեւմտից] կողմանէ *add.* B.

enfoncés dans le crâne. L'empereur lui dit : Maintenant que des cheveux ont poussé sur ta tête, offre donc le sacrifice. Le cerveau jaillit par le nez de Hypérichus et il rendit l'âme. On enfonça également des clous dans le crâne des autres, et ils rendirent leur âme, le 26 octobre.

Un homme chrétien acheta leurs corps et les enterra secrètement dans son champ.

En ce même jour, au temps de l'empereur Léon l'Isaurien, il y eut à Constantinople un grand tremblement de terre qui causa beaucoup de pertes aux personnes et aux immeubles.

Deux cent quarante-neuf ans après, aux jours de Basile et de son frère Constantin, il y eut encore, en ce jour, un terrible et désastreux tremblement de terre pendant la nuit, tel qu'on n'en avait pas eu depuis le crucifiement du Christ. La nef de la grande église de Sainte-Sophie, côté ouest, s'écroula; beaucoup d'églises, des édifices élevés, des rues en arcades tombèrent en ruines. [Le cataclysme] dura un an, et jeta l'épouvante dans la ville.

[B En ce jour, commémoration de saint Bardišo, évêque, et des trois cent soixante-quinze martyrs qui furent, en même temps que lui, mis à mort en Perse par le roi Sapor.]

Սահմի ԺԸ և Հոկտեմբերի ԻԷ ։ Վկայաբանութիւն սրբուհւոյն Կապիտողինեայ և աղախնոյն իւրոյ Երոտիդ ։

* Յաւուրս Դիոկղետիանոսի կռապաշտ արքային և Զիլիկոնթեայ իշխանին ի Կապադովկիացւոց գաւառին, մատնեցին առ իշխանն զազնուական կինն Կապիտողին և կացուցին առաջի. և հարցանէր զանունն և զքաղաքն իւր և զհայրն ։ Ասէ Կապիտողինէ. Հայր իմ Քրիստոս է և քաղաքն իմ վերին Երուսաղէմ, և անուն իմ քրիստոնեայ և ունիմ վարդապետ զմեծն Փիրմիլիանոս զԿեսարիոյ եպիսկոպոսապետն, և ես քարոզեմ համարձակութեամբ զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած, և անարգեմ և արհամարհեմ զսուտ աստուածսն ձեր և զմոլորութիւն կռապաշտութեան ձերոյ ։ * A fol. 7 v° b.

Եւ էր աղախին մի Կապիտողինեայ որոյ անուն էր Երոտիդէ, եփէր հաց. և լուաւ զտիկնոջէն իւրմէ՝ եթող զհաց եփելն և գնաց ի բանտն, և երկիր եպագ տիկնոջն իւրոյ և համբուրէր զկապանսն ։ Եւ հրամայեաց նմա դառնալ ի տունն և եփել զհացն և ընդ առաւօտն գալ առ նա զի տեսցէ զկատարումն իւր ։ Եւ ասէ, դարձեալ ցնա. Եթէ լսես տիկնոջն քո, արհամարհեա և դու զերկրաւոր կենցաղս և

1 վկայաբանութիւն] վկայութիւն B || 2 Երոտիդ] Եւդոկիայ B || 3 Զիլիկոնթեայ] Զիլիկին-դիա B || 4 Կապիտողին] Կապիտողինէ թէ, քրիստոնեայ է, *add.* B || 7 զԿեսարիոյ] զԿեսարու B || 12 երկիր եպագ] երկրպագեաց B || 15 լսես] խրատու *add.* B.

18 SAHMI, 27 Octobre.

Martyre de sainte Capitoline et de sa servante Hérotéis.

* Aux jours de l'empereur idolâtre Dioclétien et de Ziliconta, gouverneur de la province de Cappadoce, on dénonça à ce dernier la noble femme Capitoline, et on la conduisit en sa présence. Il lui demanda son nom, de quelle ville elle était, et qui était son père. Capitoline répondit : Mon père c'est le Christ, et ma ville c'est la haute Jérusalem; mon nom est chrétien, et j'ai pour maître le grand Firmilien, le metropolitain de Césarée; je confesse avec hardiesse que le Christ est le vrai Dieu, et je méprise et dédaigne vos faux dieux et l'erreur de votre idolâtrie. * A fol. 7 v° b.

Capitoline avait une servante du nom de Hérotéis (*Herotie*), qui cuisait le pain, lorsqu'elle apprit ce qui était arrivé à sa maîtresse, elle quitta la cuisson du pain et se rendit à la prison, se prosterna devant sa maîtresse et baisa ses liens, les larmes aux yeux. Capitoline lui ordonna de retourner à la maison, de cuire le pain, et de revenir le matin pour assister à son exécution. Elle lui dit encore : Si tu veux écouter ta maîtresse, méprise, toi

եկ զկնի իմ ։ Եւ յերթալն Եռոտիէ աղաչէր զՏէր զի արժանաւորեսցի եւ նա հանդիպել ճգնութեան տիկնոջն իւրոյ ։

* A fol. 74 r° a. * Եւ ապա տարան զԿապետոլինեա առաջի իշխանին, ժամանեաց եւ աղախինն իւր Եռոտիէ, եւ առեալ քարինս ձգէր յերեսս իշխանին, եւ զառաջակայսն քարկոծեաց ։ Եւ կալեալ կապեցին եւ զնա ։ Եւ զերանելոյն Կապետոլինեայ հատին զգլուխն ի Հոկտեմբերի ԻԷ ։

Եւ հարցանէին զԵռոտիէ եթէ․ Զո՞ խոստովանիս ։ Եւ նա համարձակութեամբ խոստովանէր զՔրիստոս Աստուած ։ Եւ չարչարեցին զնա ուժգին տանջանօք եւ քերեցին զմարմին նորա եւ ընկեցին ի հուրն ։ Եւ աղօթեալ առ Աստուած ել ի հրոյն անկիզելի․ եւ բազումք որ տեսին զայն հաւատացին ի Քրիստոս ։

Եւ տեսեալ իշխանին երկեաւ եթէ այլք հաւատան ի Քրիստոս, եւ հրամայեաց սրով հատանել զգլուխ նորա ։ Եւ դիմեցին ի վերայ եւ յորժամ տարան ի տեղի կատարմանն, եկաց յաղօթս առ Աստուած եւ ասէ․ Ամենայն ոք որ զյիշատակս մեր կատարեն եւ աղաչեն զքեզ, կատարեա՛ զխնդրուածս նոցա, եւ փրկեա զնոսա յամենայն փորձութենէ, եւ արժանի արա երկնից արքայութեանդ ։ Եւ ապա հատին զգլուխ երանուհւոյ վկային Քրիստոսի Եռոտիէ, եւ թաղեցին ընդ տիկնոջն իւրոյ սրբուհւոյն Կապետոլինեայ ։

6 ԻԷ] եւ թաղեցին զնա ի նոյն տեղւոջն *add.* B || 8 խոստովանէր] աղաղակէր B || 9-10 Եւ աղօթեալ ... հաւատան ի Քրիստոս] եւ ապրեցաւ զօրութեամբն Աստուծոյ B || 11 հրամայեաց] դատաւորն *add.* B || 12 Եւ դիմեցին ի վերայ նորա *om.* B || 13-15 եկաց յաղօթս ... արքայութեանդ] աղօթեաց առ Աստուած B || 15 երանելւոյ վկային Քրիստոսի Եռոտիէ] նորա B ։

aussi, la vie terrestre et suis-moi. Hérotéis, chemin faisant, pria le Seigneur de la rendre digne, elle aussi, du tourment de sa maîtresse.

* A fol. 74 r° a. * On conduisit ensuite Capitoline devant le gouverneur; sa servante Hérotéis survint à ce moment, et saisissant des pierres, les lança à la figure du gouverneur et lapida tous ceux qui l'entouraient. On la saisit et on lui passa des chaînes. On trancha la tête à la bienheureuse Capitoline, le 27 octobre.

On demanda à Hérotéis : Qui confesses-tu? Elle confessa avec hardiesse le Christ Dieu. On la soumit à d'atroces tortures, on lui déchira le corps et on la jeta dans les flammes. Elle pria Dieu et sortit du feu indemne. Beaucoup de ceux qui virent ce spectacle, crurent au Christ.

A cette vue, le gouverneur eut peur que d'autres aussi ne se convertissent au Christ, et ordonna de lui trancher la tête à l'épée. On se jeta sur elle et on la conduisit à l'endroit de l'exécution; elle pria Dieu en disant : Exauce les vœux de tous ceux qui accompliront notre mémoire et Te prieront, et délivre-les de toutes tentations, rends-les dignes de ton royaume des cieux. On trancha ensuite la tête à la bienheureuse martyre du Christ, Hérotéis, et on l'inhuma auprès de sa maîtresse, sainte Capitoline.

* Յայսմ աւուր տօն է սրբոց Ոսկեանց ի Հայք, Օգոստոսի ԻԷ. գրած է, ի Նաւասարդի ԻԷ : * A fol. 7[illegible] r b.

[B * Յայսմ աւուր յիշատակքն ի Հայք սուրբ վկայքն Քրիստոսի Ոսկեանք որ ի Սուկաւէտ լեառն. զոր յայտնեաց նոցա Աստուած մեծ սքանչելեօք թագաւորին Կոստանդիանոսի :

Եւ ի նմին աւուր տօն է սրբոց Հիպերիքեանց եօթանց սուրբ վկայիցն որք ի Մաքսիմիանոսէ արքայէ կատարեցան ի Սամոսատայ քաղաքին : Զկնի բազում տանջանաց կախեալ զՀիպերիքոս ի փայտի, եւ հարին բեւեռս երկայնս ի գլուխ նորա, եւ ի վեցեցին ընկերաց իւրոց, եւ այնպէս աւանդեցին զհոգին իւրեանց առ Աստուած : Եւ հրամայեաց ընկենուլ զնոսա ի գետն Եփրատ : Եւ մի ոմն ետ եօթն հարիւր դահեկան, եւ հանեալ թաղեաց զնոսա պատուով :

Ի նմին յիշատակ է եւ սրբուհւոյն Փեփրոնեայ սքանչելագործին, որ էր դուստր Հրակլեայ թագաւորին :

Եւ յիշատակ սուրբ ճգնաւորին Ստեփաննոսի աշակերտի հօրն Սաբայ :]

* En ce jour, fête en Arménie de saint Hésychios et ses compagnons, le 27 août ; elle est notée au 27 navasard. * A fol. 7[illegible] r b.

[B * En ce jour on célèbre, en Arménie, la commémoration des saints martyrs du Christ Hésychios et ses compagnons dans la montagne de Soukavète, que Dieu révéla par de grands miracles à l'empereur Constantin.

En ce même jour, fête de saint Hypérichus et de ses compagnons, les sept saints martyrs qui furent mis à mort par l'empereur Maximien dans la ville de Samosate. Après de nombreuses tortures, on pendit Hypérichus à un arbre et on lui enfonça de longs clous dans la tête, comme dans celle de ses six compagnons, et c'est ainsi qu'ils rendirent leur âme à Dieu. L'empereur ordonna de les jeter dans le fleuve Euphrate. Quelqu'un, ayant donné sept cents écus, les en retira et les enterra avec honneur.

En ce même jour, commémoration de sainte Pherbonia (*Pepronia*), la thaumaturge, qui était fille de l'empereur Héraclius.

Et commémoration du saint ascète Étienne, disciple du père Sabas.]

Սահմի ԺԹ եւ Հոկտեմբերի ԻԸ : Յիշատակ է Աբրահամու արդարոյ :

Այրս այս ունէր ծնօղս քրիստոնեայս, եւ բռնութեամբ ետուն նմա կին : Եւ յետ եօթն աւուր մինչդեռ նստէր յառագաստին ընդ հարսին, լոյս ծագեաց ի սրտի իւրում, եւ առժամայն ելեալ ի քաղաքէն երկու մղոնաւ հեռի, արգել զանձն իւր ի խցի միում, եւ փակեաց որմով զմուտն, եւ միայն ի պատուհանէն առնոյր կերակուր :

Եւ յետ տասն ամաց վախճանեցան ծնօղքն իւր, եւ երանելին Աբրահամ բաշխեաց զամենայն ինչսն աղքատաց : Եւ եպիսկոպոս տեղոյն այնորիկ յոյժ բռնադատեաց զնա, եհան յարգելանոցէն եւ ձեռնադրեաց քահանայ եւ առաքեաց ի մօտակայ գեօղ մի, յորում էին բազում կռապաշտք : Եւ նախ քան զամենայն շինեաց ի գեօղն եկեղեցի, եւ տքնութեամբ եւ արտասուալից պաղատանօք հայցէր յԱստուծոյ զի դարձուցէ զնոսա ի մոլորութենէ :

* A fol. 74 v° a.

Եւ ի միում գիշերի երթեալ կործանեաց *զպատկերս կռոցն, եւ կռապաշտոցն բարկացեալ դիմեցին ի վերայ նորա եւ ձաղկեցին զնա ուժգին, եւ քարշեցին զնա արտաքս ի գեղջէն : Եւ դարձաւ անդրէն յեկեղեցին եւ աղօթս առնէր վասն նոցա : Եւ

1 Յիշատակ] Վարք եւ յիշատակ *add.* B || 2 Այրս] Երանելի այրս *add.* B || 5 ի սրտի իւրում] ի սիրտ նորա, եւ կամակցութեամբ կնոջն *add.* B || 6 բաշխեաց] ետ բաշխել B || 7 բռնադատեաց զնա] բռնադատեալ եհան զնա B || 13 զնա *om.* B || 14 արտաքս ի գեղջէն] արտաքոյ գեղջն B.

19 SAHMI, **28 Octobre**.

Commémoration d'Abraham le Juste.

Cet homme avait des parents chrétiens; on lui donna de force une épouse. Sept jours après, tandis qu'il se trouvait dans la chambre nuptiale avec sa fiancée, une lumière jaillit dans son cœur; il s'éloigna aussitôt de la ville à une distance de deux lieues et s'enferma dans une cellule dont il clôtura l'entrée par un mur, ne recevant la nourriture que par la fenêtre.

Dix ans après, ses parents vinrent à mourir et le bienheureux Abraham distribua tous ses biens aux pauvres. L'évêque de la localité fit beaucoup de pression sur lui, le fit sortir de sa retraite, l'ordonna prêtre et l'envoya dans un village voisin, où se trouvaient beaucoup d'idolâtres. Il construisit tout d'abord une église dans le village, et se mit à prier Dieu avec persévérance, lui demandant, les larmes aux yeux, de les faire revenir de leur erreur.

* A fol. 74 v° a.

Une nuit, il alla briser * les statues des idoles; les idolâtres, irrités, l'assaillirent, le flagellèrent brutalement et l'entraînèrent hors du village. Mais il revint à son église et continua à prier pour eux. Le lendemain, ils

ի փողէն գոլին զԱբրահամ յեկեղեցին. եւ կապեցին պարան յոտս նորա եւ քարշեցին արտաքս ի գեղջէն եւ նորա տեսեալ զմեծ չափ համբերութեան երանելոյն եւ զսէր որ ի նոսա, զղջացան եւ հնազանդեցան վարդապետութեան նորա, եւ հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեաց զնոսա անձամբ հազարս : Եւ ամ մի այլ եւս կացեալ ի գեղն հաստատեաց զնոսա ի հաւատս Քրիստոսի :

Խոյս գալով յայլ տեղւոջ եւ զաղարեաց ի խցի, եւ յոյժ փափաքանօք խնդրէին զնա. եւ յորժամ ոչ գտաւ՝ ձեռնադրեաց եպիսկոպոսն այլ քահանայ գեղջն իւր :

Եւ մարտեալ ընդ նմա սատանայ եւ բազում նեղութիւնս եւ փորձանս անցոյց ընդ նա : Եւ ի միում աւուր լոյս ծագեաց ի խցի նորա, եւ ասէ դեւն. Երանի է քեզ Աբրահամ, զի ոչ գոյ այլ ոք արդար ի մարդկանէ, իբրեւ զքեզ : Եւ նորա գիտացեալ զհնարս դիւին՝ սաստեաց նմա եւ հեռացաւ ի նմանէ :

Եւ զարձեալ միւս եւս այլ գիշեր մտեալ դեւն եղոյց զճրագն եւ սկսաւ սաղմոսել. Երանելի են ամբիծք ի ճանապարհի.[1] Եւ սաստեաց նմա անյայտ եղեւ : Օր՝ աւուրց արտասուաց ոչ էանց ի նմանէ, եւ ոչ երբէք լուաց զոտս իւր, եւ յիսուն ամ ճգնեալ՝ զմազեղէն խորգն յանձնէն ոչ եհան, զոր ի մանկութենէն զգեցաւ :

1 յեկեղեցին] յեկեղեցւոջն B || 2 գեղջէն] եւ նա զարձաւ անդրէն *add.* B || 2 զսէր] նորին *add.* B || 6 տեղւոջ] տեղի B || 7 իւր *om.* B || 8-13 Եւ մարտեալ ... անյայտ եղեւ :] Եւ լուաւ զայն երանելին Աբրահամ գնաց յաւուրցին խուցն իւր : B || 14 եւ ոչ երբէք լուաց զոտս իւր *om.* B || 15 եհան] փոխեաց B — զգեցաւ] եւ անպարապ աղօթիւք յաղթեաց ամենայն հնարից դիւին : *add.* B

retrouvèrent Abraham dans son église ; ils lui attachèrent une corde aux pieds et l'entraînèrent hors du village, mais voyant la grande résignation du bienheureux et l'affection qu'il leur portait, ils eurent des regrets, se soumirent à sa doctrine, et crurent au Christ. Il baptisa mille personnes d'entre eux. Il resta encore un an dans ce village et les affermit dans la foi du Christ.

De là, il se rendit secrètement dans une autre localité et s'enferma dans une cellule. On se mit à sa recherche avec beaucoup d'empressement, mais comme il demeurait introuvable, l'évêque ordonna un autre prêtre pour son village.

Le démon lutta avec Abraham et le soumit à bien des épreuves et des tentations. Un jour, une lumière jaillit dans sa cellule, et le démon lui dit : Tu es heureux, Abraham, car il n'y a pas de juste comme toi parmi les hommes. Mais il reconnut la ruse du démon et le réprimanda ; celui-ci s'éloigna de lui.

Une autre nuit, le démon, ayant pénétré chez lui, alluma un cierge et se mit à dire l'office : *Heureux les justes dans la voie.*[1] Abraham le chassa, et il disparut. Il ne s'écoula pas un jour qu'il ne versât des larmes, il ne se lava jamais les pieds, et pendant cinquante années d'ascétisme, il n'ôta jamais le cilice de crins qu'il portait dès son enfance.

1. Ps. cxix, 1.

Էր եղբայր մի երանելոյն եւ վախճանեցաւ, եւ եթող դուստր մի եօթն ամաց՝ անուն Մարիամ, զոր առեալ զնա առ ինքն արգել ի ներքսագոյն խցին, եւ ուսոյց նմա ժուժկալութիւն եւ արթնութիւն եւ յերկար յաղօթս եւ ի պահս. եւ կացեալ այնպիսի ճգնութեամբ ամս քսան ըստ հաճոյից Աստուծոյ :

Գայր առ երանելին վանական աղօթից աբեղայ մի, եւ տեսեալ զՄարիամ սատանայական տռփանօք ցանկացաւ նմա եւ զողջոյն տարին երթայր եւ գայր առ երանելին Աբրահամ պատճառանօք աղօթից եւ հոգեւորական խօսից : Եւ ի միում աւուր գտեալ պարապորդ ժամ եհան զաղջիկն ի խցէն եւ պոռնկեցաւ ընդ նմա խաբեբայն եւ ոչ աբեղայն : Եւ զիտացեալ Մարիամայ զծանրագոյն ամօթ մեղացն եւ պատկառելով յԱբրահամէ՝ ել գնաց ի հեռաւոր տեղիս, եւ նստաւ ի պանդոկի տուեալ զանձն ի պոռնկութիւն :

Եւ շրջէր Աբրահամ զերկուս ամս եւ խնդրէր զնա : Եւ լուեալ եթէ ի պանդոկի
*A fol. 75 r° a. է, զգեցաւ ի վերայ * մազեղէնին՝ զգեստ զօրականի եւ եդեալ գտակ ի գլուխն եւ հեծեալ յերիվար գնաց ի պանդոկին ուր էր Մարիամ, եւ հանեալ դահեկան մի ետ պանդոկապետին զի արասցէ ընթրիս եւ կերան եւ արբին :

Եւ Աբրահամու որ զյիսուն ամ ոչ հաց եկեր եւ ոչ ջրով յագեցաւ՝ վասն կորուսեալ

1 երանելոյն] Աբրահամու *add.* B || 2 զնա *om.* B — արգել] արգելեալ զնա *add.* B || 5-8 գայր ... ոչ աբեղայն :] Եւ յաւուր միում պատրանօք չարին անկաւ ի մեղս պոռնկութեան B || 10 զանձն] իւր *add.* B || 16 հաց եկեր] հացիւ յագեցաւ B

Le bienheureux avait un frère qui vint à mourir, en laissant une fille de sept ans, nommée Marie. Abraham prit celle-ci auprès de lui, l'enferma dans une cellule plus à l'intérieur, et il lui enseigna la mortification, la persévérance, les longues prières et le jeûne. Elle vécut vingt ans dans un tel ascétisme agréable à Dieu.

Un moine venait pour prier chez le bienheureux. Il remarqua Marie, et conçut des désirs sataniques à son égard; il fréquenta toute une année le bienheureux Abraham sous prétexte de prières et d'entretiens spirituels. Un jour qu'il trouva une occasion favorable, il fit sortir la jeune fille de sa cellule et coucha avec elle, lui, le trompeur et faux moine. Marie, consciente de la gravité et de la honte du péché, par respect pour Abraham, quitta la cellule, se rendit dans une localité lointaine, prit un logement dans une auberge et se livra à la prostitution.

Abraham se mit à parcourir le pays pendant deux ans, pour la rechercher, et ayant appris qu'elle se trouvait dans une auberge, il revêtit, par-dessus
* A fol. 75 r° a. * le cilice, un vêtement de soldat, se coiffa d'un bonnet, monta à cheval et se rendit à l'auberge où se trouvait Marie; il remit un écu à l'aubergiste pour lui préparer un dîner; ils mangèrent et burent ensemble.

Abraham qui, durant cinquante années, n'avait jamais mangé du pain et bu

հոլանի եկեր միս եւ արբ գինի ։ Եւ յորժամ եղեւ երեկոյ՝ եմուտ առանձինն առ աղջիկն. եւ որ ի մանկութենէ՝ ի վերայ խոկ գետնի հանգչէր՝ նստաւ ի վերայ տախտի եւ գորգի անկողնոյ ։ Եւ ածեալ զդուռն սենեկին՝ եւ հանեալ զաշխարհական զգեստն, երեւեցուցանէր զինքն աղջկանն ։

Եւ նորա ծանուցեալ զհօրեղբայրն իւր՝ պատկառելով անկաւ յոտս նորա, ողբայր յոյժ զմեղս իւր ։ Եւ հանեալ զնա ի տանէ խորմէ, ոչ ինչ առ յինչիցն եւ ստացուածոց զնա յերիվարն եւ ինքն հետիոտս առաջի անցեալ տարաւ զնա յանապատն իւր եւ արգել ի փակեալ խցի միում ։

Եւ այնչափ ապաշխարեաց Մարիամ եւ ճգնեցաւ, մինչ զի տուաւ նմա շնորհս յԱստուծոյ եւ բժշկեաց նշանս առնէր ի հիւանդս եւ զդեւս հալածէր ։ Եւ այնպէս բարեհաճոյ վարուք վախճանեցան ի Քրիստոս ի միայնարանս իւրեանց ։ Եւ * կատարի յիշատակ նոցա Հոկտեմբերի ԻԸ ։ * A fol. 75 r b.

Յայսմ աւուր հանգեաւ երանելին Յովհաննէս Հոսաւեցին մեծաւ ճգնութեամբ եւ առաքինի վարուք ի լերինն Հոսաւայ ։

[B * Ի նմին աւուր յիշատակ սրբոյն Կիւրակէի եպիսկոպոսի Երուսաղեմի զոր Կիւրղոս կոչեն ։ Այս Կիւրեղ է որ եգիտ զխաչն Քրիստոսի ։ Եւ յիշատակ մօր նորա Աննայի որ ի Յուլիանոսէ մեծ տանջանօք կատարեցան ։ * B p. 212 b.

2 գետնի] գետնոյ B || 3 սենեկին] երայ զգլուխ իւր երանելին *add.* B | 6 ստացուածոց] ստացեալ B || 7 զնա] զարձեալ *add.* B || 11 վարուք] կացեալ *add.* B — ի Քրիստոս *om.* B || 12 ԻԸ] եւ Սահմի ԺԹ *add.* B.

de l'eau à satiété, mangea de la viande et but du vin, pour cette âme perdue. Lorsque le soir fut venu, il pénétra seul chez la jeune fille, et lui, qui dès son enfance ne s'était assis que par terre, prit place sur un divan richement tapissé. Après avoir fermé la porte de la chambre, il se dépouilla de ses vêtements civils et se présenta à la jeune fille.

Elle reconnut son oncle, se jeta respectueusement à ses pieds, et se mit à pleurer longuement sur ses péchés. Il la fit sortir de la maison, ne toucha à rien de ce qu'elle possédait, la fit monter à cheval, et, la précédant à pied, la conduisit à sa solitude et l'enferma dans une cellule cloîtrée.

Marie fit une telle pénitence et mortification qu'il lui fut accordé les grâces de Dieu; elle opéra des prodiges sur les malades et chassa les démons des gens possédés. Ils moururent ainsi d'une vie agréable au Christ dans leur solitude. Leur commémoration se célèbre * le 28 octobre. * A fol. 75 r b.

En ce jour, le bienheureux Jean de Hossav mourut après une vie de vertus et de grand ascétisme dans la montagne de Hossav.

[B * En ce même jour, commémoration de saint Cyriacus, évêque de Jérusalem, qu'on appelle Cyrille. C'est ce Cyrille qui fit l'invention de la croix du Christ. Également commémoration de sa mère Anne. Ils furent mis à mort avec de grandes tortures par Julien. * B p. 212 b.

Եւ յիշատակ սրբոց Հարցն որ ի Խասմատի ի պատառեալ վիմին կատարեցան մեծ ճգնութեամբ անձինք երեք հարիւր եւ յիսուն եւ երեք :

Եւ սուրբ քառասուն վկայիցն որ յԱփրիկայ :

Եւ վկայութիւն սրբուհւոյն Կիւրղեայ դստերն Դեկոսի կայսեր որ ի Հռոմ կատարեցաւ :]

Սահմի Ի եւ Հոկտեմբերի ԻԹ : Վկայաբանութիւն սրբուհեացն Նանէ եւ Մանէ :

Սուրբ կանայք Նանեա եւ Մանեա էին յընկերաց սրբոց Հռիփսիմեանցն : Եւ Նունի գնաց յերկիրն Վրաց ի քաղաքն Մծխիթայ եւ կայր սրբութեամբ եւ պարկեշտութեամբ ի մէջ բարբարոսացն : Իսկ որդին Միհրանայ բդեաշխին հիւանդացաւ մերձ ի մահ, եւ ածին զնա առ Նունի, եւ նա աղօթիւք բժշկեաց զնա : Եւ մայր մանկանն ետ նմա ինչս բազումս եւ նա ոչ առ :

Հիւանդացաւ եւ կինն Միհրանայ, նոյնպէս եւ զնա բժշկեաց աղօթիւք : Եւ Միհրանայ կոչեցեալ զսուրբն Նունի եւ ասէ. Ով է այն Աստուածն քո զոր պաշտես դու սքանչելապէս : Եւ նա քարոզեաց նոցա զՔրիստոս Աստուած ճշմարիտ, եւ զամենայն պաշտամունս հեթանոսաց դեւս : Եւ Միհրան քաղցրութեամբ լսէր :

Commémoration des saints pères qui moururent à Khasmati, dans un rocher entr'ouvert, avec de grands tourments, au nombre de trois cent cinquante-trois personnes.

Et (commémoration) de quarante martyrs en Afrique.

Martyre de sainte Cyrillia, fille de l'empereur Dèce, qui fut mise à mort à Rome.]

20 SAHMI, **29 Octobre**.

Martyre des saintes Nanée et Manée.

Les saintes femmes Nanée (*Nanea*) et Manée étaient du nombre des compagnes de sainte Rhipsime. Nanée (*Nouni*) s'était rendue au pays des Ibères [Géorgiens] à la ville de Metzkhith, et y vivait en sainteté et dignité, au milieu des barbares. Le fils du gouverneur Mihran étant tombé malade à mourir, on le transporta chez Nanée, qui le guérit par ses prières. La mère de l'enfant lui offrit de fortes sommes, qu'elle n'accepta pas.

La femme de Mihran étant tombée elle aussi malade, Nanée la guérit également par ses prières. Alors Mihran fit mander Nanée et lui dit : Qui est donc ton Dieu, que tu adores si merveilleusement? Elle prêcha à lui et aux siens le Christ, vrai Dieu, et appela tout le culte des païens : culte des démons. Mihran l'écouta avec bienveillance.

Դէպ եղեւ Միհրանայ երթալ յորս, եւ կալաւ զնա խաւար ի լերինն, եւ երկեաւ Միհրան՝ զի լուեալ էր վասն Տրդատայ *եթէ եկ նա յորս եւ պատահեցին նմա հարուածքն, կարծեաց թէ եւ նմա նոյն դիպեսցի է : Եւ նա կարդաց աղօթիւք զԱստուածն Նունէի, եւ եթէ նովաւ լիցի զերծանել ասէ. Պաշտեցից զնա : Եւ խոկոյն լուսաւորեալ օդոյն էջ ի տուն իւր : Եւ կոչեցեալ զՆունէի, ուսաւ ի նմանէ զճշմարիտ հաւատն, եւ հաւատաց յամենասուրբ Երրորդութիւնն ինքն եւ ամենայն նախարարքն իւր : * A fol. 75 v a

Եւ խնդրեաց սրբուհւոյն Նունէի արս հաւատարիմս յղեաց առ սուրբն Գրիգոր հարցանել թէ զինչ հրամայեսցէ առնել զի դիւրաւ ընկալան Վիրք զքարոզութիւն աւետարանին : Եւ նա հրամայեաց կործանել զկուռսն եւ կանգնել զնշան սուրբ խաչին որպէս եւ ինքն արար : Եւ խոկոյն կործանեաց զամբարտաւանն պատկերն Արամազդայ որ կայր մեկուսի ի քաղաքէն գետոյն հզօրն որ կոչի Կուր, ընդ մէջ անցանելով, եւ կանգնեաց փոխանակ պատկերին զնշան խաչին : Եւ երկրպագեցին նմա ի տանեաց իւրեանց իւրաքանչիւր ոք, զի այնպէս առնէին կռոցն : Եւ իբրեւ տեսին եթէ, փայտ միայն է լոկ եւ ոչ գործ ճարտարի արհամարհեցին եւ ի բաց գնացին : Իսկ բարերարն Աստուած տեսեալ զգայթակղութիւն նոցա՝ առաքեաց սիւն * լուսոյ ի վերայ խաչին ի գիշերի եւ ձայնք հրեշտակաց լսելի լինէին : Եւ տեսեալ հաստատեցան ի հաւատս եւ երկրպագեցին. եւ յայնմհետէ բժշկութիւնք լինէին ի սուրբ խաչէն : * A fol. 75 v b

Il arriva que Mihran, s'étant rendu à la chasse, fut surpris par l'obscurité dans la montagne. Mihran en eut peur, car il avait entendu dire à propos de Tiridate * que, s'étant trouvé à la chasse, il avait été frappé de coups, et crut que semblable chose pouvait aussi lui arriver. Alors il invoqua avec prières le Dieu de Nanée, et dit : Si par Lui je réussis à m'échapper, je L'adorerai. Aussitôt le temps s'éclaircit et il rentra chez lui. Il fit appeler Nanée, apprit d'elle la vraie foi, et crut à la très sainte Trinité, lui et tous ses satrapes. * A fol. 75 v a

Sainte Nanée le pria de lui donner des hommes fidèles, qu'elle envoya auprès de saint Grégoire pour lui demander ce qu'il ordonnait de faire, vu que les Ibères avaient accueilli facilement la prédication de l'evangile. Saint Grégoire ordonna de détruire les idoles et de dresser le signe de la sainte croix, comme il avait fait lui-même. Elle fit aussitot renverser la statue gigantesque d'Aramazd, qui se dressait hors de la ville et devant laquelle passait l'impétueux fleuve nommé Kour; elle remplaça la statue par l'image de la croix. Chacun [des habitants] l'adora du haut de la terrasse de sa maison, car c'est ainsi qu'ils faisaient pour la statue de l'idole. Mais, lorsqu'ils s'aperçurent que c'était simplement un bois et non pas une œuvre d'art, ils la méprisèrent et s'en détournèrent. Aussi, Dieu le bienfaiteur, voyant leur scandale, envoya sur la croix une colonne * de lumière pendant la nuit et des voix d'anges furent entendues. Ce que voyant, ils se raffermirent dans la foi et adorèrent la (croix). Depuis, des guérisons s'opèrent par la sainte croix. * A fol. 75 v b

Եւ գնացեալ Նունէ յաշխարհն Վրաց քարոզեաց, սկսեալ ի Կղերջից մինչեւ ի դրունս Ալանաց եւ Կասբից, առաքելուհի եղեալ եւ անդ կատարեցաւ ճգնութեամբ ։

Իսկ սուրբն Մանի կացեալ ի գաւառն Դարանաղեաց ի լերինն՝ յայրի միում փոքրկան խոտաճարակ լեալ ։ Եւ ազդեցութեամբ սուրբ Հոգւոյն երթեալ առ նմա սրբոյն Գրիգորի. եւ Մանի ձայն բարձեալ առ նա. Կաց մնա մօտ յաղբերդ, ասէ, երկուս աւուրս եւ ապա եկ համարձակ ։ Եւ արարեալ այնպէս՝ եգիտ զնա մեռեալ ։ Եւ հանեալ զնափորտն իւր պատեաց զնա եւ թաղեաց յայրի անդ ։ Եւ ինքն կրօնաւորեալ ի նմին տեղւոջ կատարեցաւ ի Քրիստոս բարի խոստովանութեամբ ։ Կատարի տօն սրբոցն Նունէ եւ Մանեայ ի Սահմի Ի եւ Հոկտեմբերի ԻԹ ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն Զենոբիոսի եպիսկոպոսի եւ քուեռն Զենոբիայ ։

Յաւուրս Դիոկղետիանոսի կռապաշտ արքային, էր այր մի աստուածապաշտ ի քաղաքէն Եգիսու՝ ի սահմանս Կիլիկեցւոց որոյ անուն * էր Զինոնոդոս եւ կնոջ իւր Թեկղա ։ Եղեւ նոցա երկու զաւակ մինն արու եւ միւսն էգ, եւ անուանեաց զնոսա Զենոբիոս եւ Զենոբիա ։ Եւ ուսուցին նոցա գիր եւ աստուածային պատուիրանս ։

* A fol. 76 r° a.

10 վկայութիւն] նահատակութիւն B || 2 քուեռն] քեռն իւրոյ B || 11 կռապաշտ] ամբարիշտ B.

Et Nanée parcourut le pays des Ibères et y prêcha, à partir de Klertch jusqu'aux Portes des Alains et des Caspiens; elle fut une apôtre et mourut là dans l'ascétisme.

Quant à sainte Manée, elle s'était fixée dans la province de Daranalik, sur une montagne, dans une petite grotte où elle ne se nourrissait que d'herbes. Saint Grégoire, par l'inspiration du Saint-Esprit, étant allé la trouver, Manée lui cria et dit : Arrête-toi; reste auprès de cette source pendant deux jours et, ensuite, tu pourras venir librement. Il fit ainsi et la trouva morte. Il ôta son manteau, l'en enveloppa et l'inhuma dans la grotte. Saint Grégoire se fit ermite à la même place et mourut dans le Christ en bonne confession.

La fête des saintes Nanée et Manée se célèbre le 20 sahmi, le 29 octobre.

En ce jour, martyre de l'évêque Zénobius et de sa sœur Zénobia.

Aux jours de l'empereur idolâtre Dioclétien, il y avait un homme pieux dans la ville d'Ægis, dans la contrée de Cilicie, dont le nom * était Zénodote (*Zinonodos*), et celui de sa femme Thècle. Ils eurent deux enfants, un garçon et une fille, qu'ils appelèrent Zénobius et Zénobia. Ils leur apprirent les lettres et les commandements divins.

* A fol. 76 r° a.

Եւ յարժամ վարժեցաւ Զենոբիոս, եւ եղ կատարեալ հանճարով եւ իմաստութեամբ աստուածաշունչ գրոց :

Եւ եղեւ վախճանել եպիսկոպոսին. եւ աստուածային ընտրութեամբն ձեռնադրեցաւ Զենոբիոս եպիսկոպոս Էգիայ քաղաքին : Եւ էր հմուտ եւ ճարտար բժշկական արուեստին եւ բազում նշանս առնէր Աստուած առ հիւանդս ի ձեռն Զենոբիոսի, ոչ դեղօք այլ անուամբն Քրիստոսի : Եւ զանբժշկելի ցաւագարսն ածէին առ նա, եւ ձեռն դնելով կարդայր զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ Աստուծոյ, եւ առժամայն ողջանային : Բաշխէր եւ կարօտելոց զպէտս :

Էին յաւուրսն յայնոսիկ բազում կռապաշտք, եւ ել համբաւ ընդ ամենայն աշխարհս եթէ առանց դեղոյ զախտաժէտս բժշկէ : Եւ երթային առ նա ի հեթանոսաց, եւ ուխտ եդեալ որ թէ ողջասցին դարձցին առ Աստուած եւ մկրտեսցին : Եւ անթիւ ախտաժէտս աղօթիւք միայն եւ նշանաւ խաչին ողջացուցանէր եւ դարձուցանէր ի հաւատս :

Եւ միաբանեալ ամենայն * բժիշկք քաղաքին լցեալ նախանձու՝ մատնեցին զնա առ դատաւորն Լուսիաս. եւ կացեալ առաջի խոստովանեցաւ զանուն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ : Եւ կախեցին զԶենոբիոս զփայտէ եւ չարաչար քերեցին զմարմին * A fol. 76 r b

5 Զենոբիոսի] Զենոբէի B || 6 դեղօք] դեղովք B || 7 Տեառն մերոյ *om.* B — Աստուծոյ] մերոյ *add.* B || 11 որ *om.* B — մկրտեսցին] մկրտիցին B.

Zénobius fit des progrès et devint très versé dans la sagesse et la science des écritures inspirées de Dieu.

L'évêque vint à mourir, et Zénobius fut, par élection divine, sacré évêque de la ville d'Ægis. Comme il était également versé dans l'art de la médecine et très habile, Dieu accomplit de nombreux prodiges sur les malades par l'entremise de Zénobius, non pas par des remèdes mais par le nom du Christ. On lui amenait des infirmes incurables, il leur imposait les mains, invoquait le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ et Dieu, et ils étaient guéris aussitôt. Il distribuait aussi aux nécessiteux ce dont ils avaient besoin.

Il y avait à cette époque beaucoup d'idolâtres; la renommée de Zénobius guérissant les infirmes sans médicaments se répandit dans toutes les contrées; beaucoup d'entre les païens vinrent à lui, en faisant le vœu que s'ils obtenaient la guérison, ils se convertiraient à Dieu et se feraient baptiser. Zénobius guérit par les prières seules et par le signe de la croix d'innombrables infirmes et les convertit à la foi.

Tous les * médecins de la ville, remplis de jalousie, s'étant unis, le dénoncèrent au juge Lysias. Mis en sa présence, Zénobius confessa le nom du Christ, notre Dieu. On le pendit à un arbre et on lui déchiqueta cruellement * A fol. 76 r b

նորա ։ Եւ լուեալ Զենոբիա քոյր նորա՝ ընթացեալ փութապէս առ դատաւորն, աղաղակեաց մեծաւ բարբառով. Անբարիշտ Լիւսիա, զինչ չար գործեաց եղբայրդ իմ, որ այդպիսի անողորմ տանջանօք չարչարես, եւ ոչ խնայես, զի մարմին է որպէս քոյդ՝ թէպէտ եւ քարացեալ եւ անխիղճ սիրտ ունիս ․

Եւ կացուցին եւ զնա առաջի եւ համարձակութեամբ եւ նա եւս խոստովանեցաւ զՔրիստոսի ճշմարիտ աստուածութիւնն ։ Եւ իջուցին զսուրբն Զենոբիոս ի փայտէն եւ ջեռուցին երկաթի մահիճս որպէս հուր, եւ տարածեցին զերկոսինն ի վերայ, եւ արիաբար համբերեցին այնմ տանջանացն եւ ոչ վախճանեցան ։ Եւ ապա արկին զնոսա յեռացեալ ձիթով կաթսայ. եւ աղօթեալ առ Աստուած՝ եռացումն ձիթոյն ցրտացաւ որպէս ջուր ։

Եւ ապա հրամայեաց Լիւսիաս հանել զսուրբսն արտաքոյ քաղաքին եւ հատանել զգլուխ նոցա ։ Եւ յորժամ տարան զնոսա ի տեղին, համբարձին զձեռս իւրեանց յեր-
* A fol. 76 v° a. կինս եւ աղօթեցին * առ Աստուած ։ Եւ եղեւ ձայն յերկնից առ նոսա եւ ասէ. Եկեսջիք առ իս ճգնաւոր խոստովանողք իմ, եւ որ ետու շնորհս բժշկութեան ի կենդանութեան ձերում՝ տաց եւ յետ մահուան շնորհս ոսկերաց ձերոց, եւ որք մատչին եւ մերձենան յամենայն ցաւոց յերեւելեաց եւ յաներեւութից բժշկին ։ Եւ ընկալարուք դուք զճգնութեան ձերոյ զփոխարէնս յարքայութեան իմում ։ Եւ ամենայն հաւատացեալքն որք անդ հանդիպեցան լուան զձայնն, եւ երթեալ երկիր պագին սրբոցն, եւ

8 եւ ոչ վախճանեցան *om.* B || 9 եւ աղօթեալ ... ջուր] եւ խնամօքն Աստուծոյ պահեցան կենդանի B || 13-18 եւ աղօթեցին ... օրհնեցին զնոսա *om.* B.

le corps. Ce qu'ayant appris, sa sœur Zénobia accourut aussitôt auprès du juge, et se mit à crier à haute voix : Inique Lysias, quel mal mon frère a-t-il donc fait, pour que tu l'aies soumis à de si cruelles tortures et que tu ne l'épargnes pas? Il a pourtant un corps comme le tien, bien que tu possèdes un cœur de rocher et sans pitié.

On la mit aussi en sa présence, et elle confessa également avec hardiesse la vraie divinité du Christ. On descendit saint Zénobius de l'arbre et on chauffa un lit de fer rouge comme du feu ; on les y étendit tous les deux ; ils endurèrent vaillamment ce supplice et n'en moururent point. On les jeta ensuite dans un chaudron plein d'huile bouillante, mais ils prièrent Dieu et l'huile bouillante devint froide comme de l'eau.

Alors, Lysias ordonna d'emmener les saints hors de la ville et de leur trancher la tête. Lorsqu'on les eut conduits à l'endroit de l'exécution, ils
* A fol. 76 v° a. élevèrent leurs mains au ciel et prièrent * Dieu. Une voix du ciel se fit entendre qui leur dit : Venez à moi, mes ascètes, confesseurs, et moi qui vous ai donné, de votre vivant, la grâce des guérisons, je donnerai la même grâce, après votre mort, à vos os ; et tous ceux qui s'y adresseront et y approcheront, trouveront la guérison de tous leurs maux visibles et invisibles. Venez recevoir dans mon royaume la récompense de votre ascétisme. Tous les fidèles qui se trouvèrent présents entendirent la voix, et allèrent

նոցա օրհնեցին զնոսա ։ Եւ խոնարհեցուցեալ զգլուխս իւրեանց եւ կատարեցան սրով Հոկտեմբերի ԻԹ ։

Եւ ի գիշերին յայնմիկ երկու քահանայք Երմոգինէս եւ Գայիոս եկեալ ի տեղին բարձին զպատուական մարմինս նոցա եւ եդին ի փայտեայ տապանի եւ տարեալ թաքուցին ի լերինն ։

Դարձեալ յայսմ աւուր կատարեցաւ սրով կոյս եւ կրօնաւոր վկայն Քրիստոսի սրբուհին Անաստասիա ի Հռոմ ի Պրոբոս դատաւորէն յաւուրս Դեկոսի արքային ։

[B * *Յայսմ աւուր յիշատակ է սրբոց առաքելոցն եւ վկայիցն՝ Պետրոսի, Պօղոսի,* * B p. 212 b
Յովհաննու Մկրտչին, Ստեփաննոսի նախավկային, Բառնաբայ, Յովսեփայ աստուածահօրն, Սիմէոնի ծերունւոյն, Կղէոպայ, եւ սրբոց վկայիցն Տրոփիմոս, Դորիմեդոնտոսի, Կոզմայի, Դամիանու, Սաբայ, Վասսի եւ Լուկիոսի ։

Յայսմ աւուր տօն սրբոյն Նարկեսոսի Երուսաղեմի հայրապետի, որոյ սրբութիւնն գործոց եւ խոնարհութիւնն ի գիրս եկեղեցւոյ յիշատակի ։

Յայսմ աւուր պատմութիւն սրբուհի կանանցն Նունեայ եւ Մանեայ ։

Սուրբ եւ երջանիկ եւ բարեբաստ առաքելուհիքն Վրաց Նունէ եւ Մանէ՝ էին յընկերաց սրբոց Հռիփսիմեանցն ։ Եւ ի ժամանակին յորում գային սուրբ կանայքն յաշխարհս Հայոց՝ նախ յԵդեսիա եկին, եւ ապա անտի եկին յԵկեղեաց գաւառ ։ Եւ

4 *փայտեայ*] *փայտեղէն* B || 6 *սրով*] *բազում չարչարանօք* B.

se prosterner devant les saints; ceux-ci les bénirent, puis ils baissèrent la tête et moururent par le glaive, le 29 octobre.

Dans la même nuit, deux prêtres, Hermogène et Caïus, s'étant rendus à cet endroit, enlevèrent leurs corps précieux, les déposèrent dans des coffres en bois et allèrent les cacher dans la montagne.

En ce même jour encore, la vierge et pieuse martyre du Christ sainte Anastasie mourut à Rome par le glaive, sur l'ordre du juge Probus, aux jours de l'empereur Dèce.

[B* En ce jour, commémoration des saints apôtres et martyrs Pierre, * B p. 212 b
Paul, Jean-Baptiste, Étienne le protomartyr, Barnabé, Joseph le père de Dieu, Siméon le vieillard, Cléopas, et des saints martyrs Trophimos, Dorimédon (*Dorimedontos*), Cosme, Damien, Saba, Bassè (*Vassis*) et Lucius.

En ce jour, fête de saint Narcisse, patriarche de Jérusalem, dont les actes de sainteté et l'humilité sont relatés dans les livres de l'église.

En ce jour, histoire des saintes femmes Nounée (*Nouni*) et Manée.

Les saintes, bienheureuses et fortunées apôtres des Ibères, Nanée et Manée, étaient du nombre des compagnes de sainte Rhipsime. A l'époque où ces saintes femmes se dirigèrent vers le pays d'Arménie, elles s'arrêtèrent d'abord à Édesse, et de là se rendirent dans la province d'Ekeliatz. Une

անդ ի լերինն մի ոմն ի նոցանէ մնաց որում անուն էր Մանի, ի քարանց այր մի արարեալ բնակութիւն :

Իսկ այլքն ելին ի վերին կողմանն, եւ շրջէին ի լերինսն : Եւ ոմանք ի նոցանէ հանգերձ երկու քահանայիւքն դադարեցին ի լերինն Վարագ, ունելով ընդ իւրեանս զմածեալ Տեառն արեամբ զսուրբ խաչն զոր բերին ի Հռոմայ : * Եւ ի սոցանէ եգիտ

* B p. 213 a. սուրբն Գրիգոր ի նոյն անապատսն, եւ ետ աւետիս զդարձն աշխարհին :

Իսկ մի ոմն ի նոցանէ որում անուն էր Նունէ գնաց յաշխարհն Վրաց, ի քաղաք նոցին Մծխիթայ, եւ կացեալ ճգնութեամբ՝ բժշկէր զախտս նոցին անուամբն Քրիստոսի. որ եւ զկին Միհրանայ իշխանի նոցին բժշկեաց, եւ ուսոյց նմա զհաւատսն Քրիստոսի : Եւ իւրոյն ելեալ յորս՝ պաշարեցաւ Միհրան մառախլաւ, եւ ուխտեաց զի եթէ փրկեսցի ի վտանգէն՝ պաշտել զԱստուածն Նունեայ : Եւ առժամայն լոյս ծագեաց առաջնորդեաց նմա, եւ եկեալ հաւատաց ի Քրիստոս ինքն եւ ամենայն աշխարհն վարդապետութեամբն նորա :

Սորա խնդրեաց արքունին արս յիշխանէն, եւ առաքեաց առ սուրբն Գրիգոր յղել նոցա առաջնորդս : Իսկ նա զի դեռ եւս ոչ էր առեալ զպատիւ եպիսկոպոսութեան՝

d'elles, dont le nom était Manée, y resta dans la montagne, fixant sa demeure dans une grotte du rocher.

Les autres continuèrent leur route vers les contrées supérieures, et parcoururent les montagnes. Quelques-unes d'entre elles se fixèrent, accompagnées de deux prêtres, au mont Varag, ayant avec elles la sainte croix maculée du sang du Seigneur, qu'elles avaient emportée de Rome.

* B p. 213 a. * C'est quelques-unes de ces dernières que saint Grégoire rencontra dans ces mêmes solitudes, et auxquelles il annonça la bonne nouvelle de la conversion du pays.

Cependant une d'elles, dont le nom était Nanée, s'était rendue au pays des Ibères, dans leur ville appelée Metzkhith, y vécut dans l'ascétisme, guérissant les infirmités des gens au nom du Christ. Elle guérit également la femme de Mihran, leur prince, et lui enseigna la foi du Christ. Mihran, s'étant peu après rendu à la chasse, fut enveloppé d'un brouillard, et fit vœu que, s'il venait à échapper au danger, il adorerait le Dieu de Nanée. Aussitôt une lumière jaillit, et lui servit de guide. Il rentra chez lui, crut au Christ, lui et tout le pays, par l'enseignement de celle-ci.

Nanée pria alors le prince de lui donner des hommes, qu'elle envoya auprès de saint Grégoire, pour lui demander d'envoyer des pasteurs. Mais comme il n'avait pas encore reçu la dignité d'évêque, il ne lui ordonna que de

հրամայեաց զկուռսն կործանել եւ կանգնել ի տեղւոջն զտէրունական խաչն մինչեւ նոցա Աստուած հովիւ տացէ. զոր եւ արար իսկ :

Եւ զկուռսն որ ի յայնկոյս գետոյն՝ որում ամէն էին սովորութեամբ տանեաց երկիր-պագել՝ կործանեաց, եւ փայտեղէն խաչ կանգնեաց ի տեղւոջն : Եւ վաղւին երկրպա-գեալ խաչին՝ անցեալ առաջին գնացին զի փայտ էր լոկ, եւ ոչ որպէս ոսկեզօծ պատկերն ճառագայթիւք արեգականն նշոյլս արձակէր, արհամարհեցին յիմարութեամբ :

Իսկ Աստուած ծագեաց սիւն ամպոյ ի վերայ սուրբ խաչին ի լերինն՝ եւ լոյս ի մէջ նորա ի վերայ փայտեղէն նշանին ըստ ձեւոյ եւ ըստ տպաւորութեան փայտին, այլ եւ ձայն սաղմոսերգութեան շուրջ զնովաւ, եւ բուրումն անուշահոտութեան : Եւ հաստատեցան ամենեքեան ի ճշմարիտ հաւատս բոլորով սրտիւ, եւ երկիր պագանէին սուրբ խաչին :

Իսկ երանելին Նունէ գնաց աշակերտել եւ զայլ գաւառս որ առ դրամբքն Ալանաց եւ առ ծովն Կասպից մինչեւ ի սահմանս Մազքթաց, եւ ի նոյն քարոզութեանն հանգեաւ ի Քրիստոս : * B p. 213 b.

* Իսկ զՄանէ որ բնակեալ էր ի Դարանաղեաց գաւառն որպէս ասացաք, եկեալ սուրբն Գրիգոր յորժամ միայնակեցութեամբ շրջէր : Եւ տեսեալ զնա սրբուհին ի հեռաստ՝ արգելոյր զմտանելն յայրն պատճառելով զմերկութիւնն, այլ հանդերձն,

briser les idoles et de les remplacer par la croix du Seigneur, en attendant que Dieu leur fournît des pasteurs. C'est ce qu'elle fit.

Elle fit abattre l'idole qui se trouvait de l'autre côté du fleuve et que tous avaient l'habitude d'adorer du haut de la terrasse de leurs maisons; elle fit dresser à sa place une croix de bois. Le lendemain, ils adorèrent la croix; mais lorsque, passant auprès, ils s'aperçurent qu'elle était faite simplement de bois, et qu'elle ne resplendissait pas, comme la statue dorée, aux rayons du soleil, ils la dédaignèrent sottement.

Mais Dieu fit jaillir une colonne de nuée sur la sainte Croix de la montagne, colonne lumineuse, qui se fixa sur la croix de bois, ayant la forme et donnant l'impression du bois; de plus, Dieu l'enveloppa de voix harmonieuses et d'une odeur suave. Tous furent raffermis de tout leur cœur dans la vraie foi, et adorèrent la sainte Croix.

Quant à la bienheureuse Nanée, elle alla encore enseigner dans d'autres provinces, des Portes des Alains et de la mer Caspienne jusqu'aux contrées des Massagètes (*Mazkheth*), et c'est durant cette prédication qu'elle reposa dans le Christ.

* Quant à Manée, qui, comme nous l'avons dit, avait fixé sa demeure dans la province de Daranalik, saint Grégoire alla la trouver à l'époque où il parcourait le pays, vivant en solitaire. La sainte, l'apercevant de loin, lui interdit l'entrée de la grotte, prétextant sa nudité, et lui dit : Prends- * B p. 2[illegible] b.

տալ, զաւուրս երիս ։ Եւ յերրորդ աւուրն գայ սուրբն Գրիգոր գտանէ զնա վախճանեալ, եւ պատեալ եւ թաղեալ ի նոյն մենաստանին, եւ ինքն ի տեղւոջն դադարեաց մեծ ճգնութեամբ ։]

Սահմի ԻԱ եւ Հոկտեմբեր Լ ։ Վկայաբանութիւն երից եղբարցն սուրբ Կղաւդիոսի, Աստերիոսի, Նէոնիոսի ։

* A fol. 76 v° b. Այս երեք եղբարքս էին * ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի ամբարիշտ արքային, ի քաղաքէն Լարանդոն, յազգէ Իսաւրացւոց, եւ էին հասակաւ երիտասարդք, եւ քրիստոնեայք հաւատովք ։ Ունէին մօրու կռապաշտ եւ զմայրենի ստացուածս իւրեանց արգելեալ բռնութեամբ, եւ խնդրէին երեք եղբարքն զի տացէ նոցա զմայրենի ստացուածս իւրեանց, եւ նա ոչինչ տայր նոցա ։

Եւ գնացին երեք եղբարքն առ դատաւորն Լիւսիաս ի Մամեստիա եւ ամբաստան եղեն. եւ առաքեալ տարաւ զմօրուն ի քաղաքն ։ Եւ ասէ մօրուն ցդատաւորն. Սոքա խորթք են իմ, եւ են քրիստոնեայք եւ անարգեն զթագաւորն եւ զքեզ եւ զաստուածսն մեր եւ կոչեն զմեզ դիւապաշտս ։

Եւ հարցանէ դատաւորն եթէ. Ճշմարիտ է զոր մօրուդ ձեր ասէ ։ Եւ նոքա երեքեան որպէս ի միոջէ բերանոյ համարձակութեամբ խոստովանեցան զՔրիստոս ճշմարիտ

4 վկայաբանութիւն] նահատակութիւն B || 5 Նէոնիոսի] Նէոնէոսի եւ որբուհւոյն Նէոնիլլայ *add.* B || 16 ճշմարիտ *om.* B.

patience pendant trois jours. Le troisième jour, saint Grégoire s'y rendit et la trouva décédée; il l'enveloppa et l'inhuma dans cette retraite même, il fixa sa demeure à cette même place et y vécut en grand ascétisme.]

21 SAHMI, **30 Octobre.**

Martyre des trois frères Claude, Astérius et Néon.

* A fol. 76 v° b. Ces trois frères vivaient * aux jours de l'empereur impie Dioclétien; ils étaient de la ville de Larandon, Isauriens de nationalité, jeunes encore d'âge et de foi chrétienne. Ils avaient une marâtre idolâtre, qui s'était approprié de force leurs biens maternels. Les trois frères exigeaient qu'elle leur rendît leurs biens maternels, mais elle s'y refusait.

Alors les trois frères se rendirent auprès du juge Lysias, à Mopsueste, et l'accusèrent; le juge envoya chercher la marâtre et la fit conduire à la ville. La marâtre dit au juge : Ce sont des enfants nés d'un autre lit, ils sont chrétiens, méprisent l'empereur, toi, et nos dieux, et ils nous appellent adorateurs des démons.

Le juge leur demanda : Est-ce vrai ce que dit votre marâtre? Tous les trois, comme d'une seule bouche, confessèrent avec hardiesse le Christ,

Աստուած և ամէն. Մեք զԱստուած սիրեմք և ի նա հաւատամք և նմա միայնոյ երկիր պագանեմք, և քան զոսկի և քան զականս պատուականս զքրիստոնէութիւն լաւ համարիմք, և քան զփառս և զմեծութիւնս աշխարհիս և զմայրենի ժառանգութիւնս զնորա արքայութիւնն խնդրեմք :

* Եւ հրամայեաց Լիւսիաս դատաւորն, նախ զԿղաւդիոս զաւագ եղբայրն արկանել յասպարէզն : Եւ պրկեցին ի չորից և գաւազանօք զթիկունսն ուժգին հարին, և հուր արկին ի ներքոյ ոտից նորա, և խեցեաւ և խորդով զկողսն քերեցին, և եղէգանաւ զանթսն այրեցին և լուծին զյօդուածս ձեռացն և ոտիցն : * A fol. [illegible] r a

Եւ ապա ածին զԱստերիոս զերկրորդ եղբայրն, և կախեցին զփայտէ, և քերեցին զկողն և պնդեցին զոլոքն և հուր արկին ի ներքոյ ոտիցն : Եւ կապեցին յոտն և ի ձեռն պարան և քարշեցին ի չորս կողմանս մինչև ամենայն յօդուածքն թափեցան, և արջառաջլօք հարին զթիկունսն և զորովայնն :

Եւ ապա ածին զկրտսեր եղբայրն զՆէոնաս և արկին յոտն հուր և ի բազում ժամս այրեցաւ մարմինն : Եւ դարձեալ պրկեցին զնա ընդ չորս և ջլօք զմարմինն զլեցին :

Եւ ապա հրամայեաց և ածին զերեքեանն արտաքոյ քաղաքին Մամեստիոյ

1 միայնոյ] միայն B || 7 խեցեաւ] խեցիւ B || 10 պնդեցին] ի ծամսուր *add.* B || 12 արջառաջլօք] պարար *add.* B || 13 զՆէոնաս] զՆէոնէս B || 16 զերեքեանն] ի միասին *add.* B.

vrai Dieu et dirent : Nous aimons Dieu, nous croyons en Lui, et n'adorons que Lui; nous préférons le christianisme à l'or et à toutes les pierres précieuses; nous recherchons son royaume au-dessus de toutes les gloires, les richesses de la terre et l'héritage maternel.

* Le juge Lysias ordonna de jeter tout d'abord Claude, le frère aîné, dans l'arène. On l'étendit lié de quatre côtés et on lui frappa vigoureusement le dos à coups de bâtons, on alluma du feu sous ses pieds, on lui frotta les côtes avec du verre brisé et de la grosse toile, on lui brûla les aisselles avec des roseaux, et on lui brisa les articulations des mains et des pieds. * A fol. [illegible] r a

On amena ensuite le second frère, Astérius, qu'on suspendit à un poteau; on lui déchira les côtes, on lui lia fortement les jambes et on alluma du feu sous ses pieds. On lui attacha ensuite une corde aux pieds et aux mains et on tira des quatre côtés jusqu'à lui briser toutes les articulations, et on lui frappa le dos et le ventre avec des nerfs de bœuf.

On amena ensuite le jeune frère Néon (*Néonas*); on lui mit du feu sous les pieds; son corps brûla pendant de longues heures. On l'étendit de nouveau, lié de quatre côtés et on lui déchiqueta le corps à coups de nerfs de bœuf.

Le juge ordonna ensuite de les emmener tous les trois hors de la ville de

եւ բեւեռեցին զփայտէ : Եւ յաղօթել սրբոցն աւանդեցին զհոգիս իւրեանց ի ձեռս հրեշտակաց Հոկտեմբերի Լ. :

Եւ զմարմինս նոցա ընկեցին թռչնոց եւ գազանաց կերակուր : Եւ ոմանք հաւատա-* A fol. 77 r° b. ցեալք հաւաքեցին * զնշխարս սրբոցն եւ թաղեցին ի տեղի նշանաւոր :

Յետ կատարման սրբոցն տարան առաջի դատաւորին զաղախինն Քրիստոսի զսրբուհին Թէոնիլլա եւ կապեցին զոտսն ի միասին, եւ ջլօք հարին զներբանսն ուժգին եւ զՔրիստոս ոչ ուրացաւ եւ ոչ զոհեաց կռոցն, եւ ապա կախեցին զհերացն, եւ ապտակեցին զծնօտսն, եւ իջուցեալ ի կախաղանէն, գերծեցին ածելով զգլուխն եւ կապեցին խորգ ընդ մէջսն, եւ այնչափ հարին ջլօք մինչեւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած : Իսկ զմարմինն ի խորգ արկեալ ընկեցին ի գետն :

* B p. 215 b. [*B տօն է սուրբ առաքելոյն Կղէոպայ :

Սուրբ առաքեալն Կղէոփաս ազգական էր Քրիստոսի, զի եղբայր էր Յովսեփայ Աստուածահօրն, եւ աշակերտեցաւ Քրիստոսի, որոյ ականատես եւ ականջալուր ամենայն անօրինակացն եղեւ, ի ծննդենէն Քրիստոսի : Եւ ետես առաջին յարուցեալ զՏէրն, քանզի ճանապարհորդեալ յԷմաւուս երեւեցաւ նոցա Քրիստոս, եւ երթայր ընդ

4 թաղեցին] պատուով *add.* B || 6 զներբանսն] զբերանն B· || 8 զգլուխն] զհերս գլխոյն B || 9 հարին] զթիկունսն *add.* B || 10 խորգ] քուրձ B.

Mopsueste et on les cloua à des poteaux. Les saints rendirent leurs âmes, en priant, entre les mains des anges, le 30 octobre.

On jeta leurs corps en pâture aux oiseaux et aux fauves. Quelques * A fol. 77 r° b. fidèles recueillirent les * restes des saints et les inhumèrent dans un endroit célèbre.

Après l'exécution des saints, on conduisit en présence du juge la servante du Christ sainte Théonilla. On lui attacha les deux pieds ensemble et on lui frappa fortement les plantes avec des nerfs [de bœuf], mais elle ne renia point le Christ et n'immola pas aux idoles. On la suspendit ensuite par les cheveux, on lui souffleta les joues, et l'ayant descendue de la potence, on lui rasa la tête, on lui attacha un sac à la taille et on la frappa tellement avec des nerfs [de bœuf], qu'elle rendit son âme à Dieu. On renferma le corps dans le sac et on la jeta dans le fleuve.

* B p. 215 b. [B * Fête du saint apôtre Cléopas.

Le saint apôtre Cléopas était parent du Christ; car il était le frère de Joseph, père de Dieu. Il devint disciple du Christ; il fut témoin, par les yeux et par l'ouïe, des actes du Seigneur, dès la naissance du Christ. Il fut le premier à apercevoir le Seigneur ressuscité, car sur le chemin d'Emmaüs le Christ apparut à lui et à ses compagnons, et fit le chemin

նոցա որպէս պատմէ Ղուկաս ։ Որ և նախ սեղանակից եղև նմա յետ յարութեանն ուտելով ընդ Տեառն և ըմպելով ։

Ընկալաւ և զՀոգին սուրբ և էառ շնորհս նշանաց և լեզուաց ։ Քարոզեաց յաշխարհս և դարձոյց զբազումս ի Քրիստոս, և կատարեցաւ վկայական մահուամբ ։

Ասեն եթէ ի սորա հարսանիսն ընթացեալ Քրիստոս ի Կանայ Գալիլեացւոց և զջուրն ի գինի փոխեաց ։

Յայսմ աւուր տօն է Ստեփաննոսի Հռոմայ հայրապետին, և երկոտասան քահանայիցն և սարկաւագացն որ ընդ նմա կատարեցան ։

Ի սմին աւուր յիշատակ սրբուհւոյ վկային Եւտրոպեայ, որ յԱղեքսանդրիայ ի յԱպերիանոսէ դատաւորէ հարցեալ խոստովանեցաւ զՔրիստոս, և նա հրամայեաց և այրեցին զնա կենդանւոյն ։]

Սահմի ԻԲ և Հոկտեմբերի ԼԱ ։ Վկայաբանութիւն սրբոյ և փառաւոր վկային Եպիմաքոսի ։

Սա էր այր ուխտադրուժ և վայրենակ յերկրէն Եգիպտոսի, ի քաղաքէն Պելուսիոյ ։ Եւ էր երիտասարդ և գեղեցիկ տեսլեամբ, ի ժամանակս դատաւորին Ապեղիանոսի որ բազում սուրբս յԱղեքսանդրիա տանջեաց՝ ընդ որս և զսրբուհին Տրոփիա

12 Վկայաբանութիւն ... Եպիմաքոսի] Վկայութիւն փառաւորեալ վկային Քրիստոսի սրբոյն Եպիմաքոսի B || 16 Տրոփիա] Եւտրոպիա B.

avec eux, ainsi que le raconte Luc. Cléopas fut le premier commensal du Seigneur après sa résurrection, mangeant et buvant avec Lui.

Il reçut aussi le Saint-Esprit et obtint la grâce des miracles et des langues. Il prêcha dans le pays et convertit beaucoup d'habitants au Christ. Il mourut d'une mort de martyr.

On dit que c'est en s'étant rendu à ses noces, à Cana de Galilée, que le Christ changea l'eau en vin.

En ce jour, fête d'Étienne, patriarche de Rome, et des douze prêtres et diacres qui furent martyrisés avec lui.

En ce même jour, commémoration de la sainte martyre Eutropia, qui, interrogée à Alexandrie par le juge Apérianus, confessa le Christ. [Le juge] ordonna de la brûler vivante].

22 SAHMI, 31 Octobre.

Martyre du saint et glorieux martyr Epimachus.

C'était un homme parjure, vivant en sauvage sur la terre d'Égypte, de la ville de Péluse; il était jeune et beau de visage, vivait aux jours du juge Apellianus, celui qui fit subir des tortures à beaucoup de saints à Alexan

ջերմն ջրով այրէին, եւ ասէր ընդ դահճան եթէ. ցուրտ է ջուրդ զոր հեղոյք յանձն * A fol. 77 v° a. իմ, զի տեսանեմ այր մի ահաւոր նման Որդւոյն * Աստուծոյ որ ջուցանիշէ զհուրդ եւ ցրտացուցանէ զջուրդ ։

Եւ յայնմ աւուր եհաս Եպիմաքոս եւ տեսեալ զչարչարանս սրբոցն՝ դիմեաց ի տաճար կռոցն զի կործանեսցէ զբագինսն. եւ ըմբռնեցաւ յանօրէն զօրականացն ։ Եւ հրամայեաց դատաւորն երկաթի կապանօք արկանել զնա ի բանդ, եւ ասէ. Թո՛ղ տուք արբեցողիդ մինչեւ թափեսցի զինին ։

Եւ ի միում աւուր կացուցին առաջի նորա ընդ նմին եւ զայլ սուրբս, եւ հարցանէր զնոսա, եւ նոքա մեծաւ բարբառով ընդ դիմադարձք լինէին դատաւորին եւ յանդիմանէին զպղծութիւն կռապաշտութեանն ։ Եւ դատաւորն զարմացեալ ընդ համբերութիւն սրբոցն՝ հարցանէր զբանդապանսն եթէ. Ուստի՞ իցէ դոցա այսչափ քաջութիւնս ։ Եւ նոքա ասեն. Եպիմաքոս զօրացոյց եւ քաջալերեաց ի հաւատս իւրեանց, եւ գիտասջիր ով դատաւոր որ եւ մեք խոստովանիմք եւ եմք ծառայք Քրիստոսի ։

Եւ սրտմտեալ դատաւորին հրամայեաց եւ զամենայն սրբոցն եւ զբանդապահացն հատին զլեզուսն, եւ ապա գլխատեցին ի միում աւուր ի միում տեղւոջ ։

Տարան առաջի եւ զսուրբն Եպիմաքոս եւ խոստովանեցաւ համարձակութեամբ * A fol. 77 v° b. զՔրիստոս ։ Եւ տեսեալ մօտակայիցն զհաստատուն հաւատսն Եպիմաքոսի * հաւա-

1 հեղոյք] հեղուք B || 4 եհաս] անդ *add.* B || 13 որ] զի B || 14 սրտմտեալ] բարկացեալ B — զբանդապահացն] զբանտապանացն B.

drie, entre autres à sainte Trophime, qu'on brûla dans l'eau bouillante, et qui dit aux bourreaux : L'eau que vous répandez sur moi est froide, car je * A fol. 77 v° a. vois un homme terrible, semblable au Fils de * Dieu, qui éteint le feu et refroidit cette eau.

Epimachus, étant arrivé ce même jour et voyant les souffrances des saints, s'empressa de se rendre au temple des idoles, pour y détruire les autels. Il fut arrêté par les soldats impies. Le juge ordonna de lui passer des chaînes de fer et de le jeter en prison, disant : Laissez là cet ivrogne jusqu'à ce qu'il cuve son vin.

Un jour, on le présenta avec d'autres saints au juge, qui les interrogea. Ils s'opposèrent à haute voix au juge et blâmèrent l'abomination de l'idolâtrie. Le juge, étonné de la patience des saints, demanda aux geôliers : D'où leur vient tant de courage? Ils lui répondirent : C'est Epimachus qui les a encouragés et fortifiés dans leur foi; sache, ô juge, que nous aussi nous confessons le Christ et que nous sommes les serviteurs du Christ.

Le juge, irrité, ordonna de couper la langue à tous les saints et à tous les geôliers; ensuite on leur trancha la tête le même jour et à la même place.

On lui présenta également saint Epimachus, qui confessa avec hardiesse * A fol. 77 v° b. le Christ. Les assistants, voyant la foi ferme d'Epimachus, * crurent,

տային եւ նոքա ի Քրիստոս : Եւ հրամայեաց դատաւորն Եպիմաքոս մերկացուցանել եւ զենջակաւ միայն կախեցին զփայտէ : Եւ տեսեալ զանձն իւր մերկ՝ ասէ. Երանի է, քեզ Եպիմաքոս որ արժանի եղեր որպէս տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս կախել զփայտէ, մերկ, եւ որպէս զՊետրոսի ի Հռոմ : Եւ այնչափ քերեցին զմարմինն՝ մինչեւ երկաթի քերիչքն յանկեան մաշին, եւ յոյժ լային որք մերձն կային եւ ողորմէին ընդ այնչափ նեղութիւն երիտասարդին :

Եւ կին մի էր ի մէջ ժողովրդեանն կայր եւ լայր, եւ ցնդեալ յարենէ, որոյ մերձեցաւ ի խփեալ աչսն եւ նոյնժամայն բացաւ եւ տեսն զլոյս : Եւ ամենեքեան տուան փառս Աստուծոյ, եւ զսիրտ ամենեցուն երկմտեցոյց ի կռապաշտութենէ : Եւ իջուցեալ զսուրբն Եպիմաքոս ի փայտէն եւ հատին զգլուխն. եւ գնաց ուրախութեամբ առ Քրիստոս :

Յայսմ աւուր սուրբն Լուկիա բազում չարչարանս կրեաց ի Դիոկղետիանոսէ արքայէ, եւ զՔրիստոս ոչ ուրացաւ : Եւ ելեալ ի լեառն ճգնեցաւ աստուածահաճոյ վարուք եւ խաղաղութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս :

* Նոյնպէս եւ Դամիանոս սրով կատարեցաւ վասն հաւատոյն Քրիստոսի : * A fol. 78 r° a.

4 զՊետրոսի] սուրբն Պետրոս B || 7 լայր] ողբայր B || 8 աչսն] աչն B — եւ տեսն զլոյս om. B || 9 ի կռապաշտութենէ] ի կռոց պաշտելութենէ B || 11 Քրիստոս :] Կատարեցաւ սուրբն Եպիմաքոս՝ Հոկտեմբերի ԼԱ : add. B || 12 սուրբն] սրբուհին B || 15 Նոյնպէս եւ Դամիանոս ... Քրիստոսի : om. B.

eux aussi, au Christ. Le juge ordonna de mettre à nu saint Épimachus, et avec un tablier seulement on le pendit à un poteau. Épimachus, apercevant la nudité de sa personne, dit : Tu es heureux, Épimachus, d'avoir été digne d'être attaché nu sur la croix, comme Notre-Seigneur Jésus-Christ et comme Pierre à Rome. On lui déchira le corps à tel point que les onglets de fer pénétrèrent dans les os; tous ceux qui se trouvaient présents pleurèrent à chaudes larmes et eurent pitié d'une telle souffrance du jeune homme.

Il se trouva parmi la foule une femme qui pleurait; le sang qui jaillit du saint vint à toucher ses yeux obscurcis, elle recouvra aussitôt la vue et vit la lumière. Tous en rendirent gloire à Dieu; et ce fait inspira dans le cœur de tous le doute de l'idolâtrie. On descendit saint Épimachus de la potence et on lui trancha la tête. Il alla avec joie auprès du Christ.

En ce jour, sainte Lucie subit beaucoup de tortures de l'empereur Dioclétien, mais ne renia point le Christ. Elle se rendit ensuite à la montagne, vécut dans l'ascétisme, d'une vie agréable à Dieu, et reposa en paix dans le Christ.

* De même, Damien fut mis à mort par le glaive pour la foi du Christ.

Բայց Լուկիա այրի էր, եւ որդին իւր Եւպրիպէոս մատնեաց զմայրն առ Դիոկղետիանոս թէ քրիստոնեայ է, եւ հրեշտակ Տեառն յափշտակեաց զնա ի տանջանացն եւ եհան ի լեառն ։ Եւ սուրբն Դամիանոս յոյժ չարչարեցաւ վասն Լուկիայ, եւ ապա սրով կատարեցաւ ։

* B p. 216 a. [* B Յիշատակ սուրբ առաքելոցն վեցից որք էին ի յեօթանասուն եւ երկու աշակերտացն կարգէ ։

Սուրբ առաքեալն Ստաքէոս ի յԱնդրէէ ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Բիւզանդիոյ. եւ նորին գոլով աշակերտ՝ եւ բազում նշանօք դարձոյց զժողովս յաստուածգիտութիւն ։ Եւ շինեաց տաճար ի տեղին որ կոչի Նարկիուպօլիս, եւ ժողովեաց զհաւատացեալսն եւ միշտ ուսուցանէր զբանն Աստուծոյ համբերութեամբ վշտաց ։

Ամպլիաս՝ զոր յիշէ Պօղոս, ի նոցանէ յառաքելոցն ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Մակեդոնիու ։ Նոյնպէս եւ Ուրբանոս՝ դարձեալ եկաց եպիսկոպոս ի Մակեդոնիաս ։ Սուրբն Ապելլէոս՝ ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Իրակլիու ։ Նարկեսոս եղեւ եպիսկոպոս Աթէն քաղաքի ։ Արիստափուղոս՝ ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Բրիտանացւոց ։

Զսոսա յիշէ առաքեալն Պօղոս ի Հռոմայեցւոց թուղթն եւ ողջունէ ։ Որք կացեալ առաքելական շնորհիւ, եւ բազում նեղութեանց վասն Քրիստոսի համբերեցին, եւ զաւետարանն քարոզութեամբ եւ մեծամեծ նշանօք յաշխարհ տարածեցին, եւ ի մի օր

2 եւ հրեշտակ Տեառն . . . եհան ի լեառն] բայց Լուկիա սքանչելեօք զերծեալ ի տանջանաց՝ եւ ի լեառն B.

Lucie était veuve, et son fils Euprépis dénonça sa mère à Dioclétien comme étant chrétienne, mais l'ange du Seigneur la délivra des tortures et la transporta sur la montagne. Saint Damien eut beaucoup à souffrir pour Lucie, et mourut ensuite par le glaive.

* B p. 216 a. [B * Commémoration des six saints apôtres qui étaient du rang des soixante-douze disciples.

Le saint apôtre Stachys (*Stachâos*) fut sacré évêque de Byzance par André, car il avait été son disciple; il convertit les foules à la science de Dieu par de nombreux miracles. Il fit construire un temple à l'endroit appelé Narciopolis[1], y convoqua les fidèles et leur prêcha toujours la parole de Dieu avec résignation aux souffrances.

Amplias, que Paul mentionne, fut sacré évêque de Macédoine, par les apôtres eux-mêmes. Urbain fut également évêque de Macédoine. Saint Apelle fut sacré évêque d'Héraclée. Narcisse devint évêque de la ville d'Athènes. Aristaphyllos fut sacré évêque des Bretons.

L'apôtre Paul les mentionne dans l'épître aux Romains et les salue. Ils vécurent dans la grâce apostolique, souffrirent bien des peines pour le Christ, répandirent l'évangile dans l'univers par la prédication et par de

1. Arguroupolis dans *Syn. Cp.*, col. 177.

հանգեան ի Քրիստոս ԻԱ Հոկտեմբերի ամսոյ :

Ի սմին եւ յիշատակ միւս Եպիմաքոսի որ ի Հռոմ վկայեաց : Եւ վկայութիւն Յուլիանոսի, Կռոնիոսի, Մակարիոսի, Աղեքսանդրոսի, եւ այլ երեքտասան ծառայակցաց ընկերաց նոցա, որ յԱղեքսանդրիա առ Դեկոսիւ սրով եւ հրով կատարեցան : Եւ յիշատակ սրբոյն Գէորգեայ որ ի Կիպրոս, որ ճաղատն կոչի :]

Ամիս Նոյեմբերի աւուրս ունի Լ :

Սահմի ԻԳ եւ Նոյեմբերի Ա :

Ի սմին պատմութիւն երանելի եւ սքանչելագործ անարծաթ բժշկացն Կոզմայի եւ Դամիանոսի, եւ այլոց սրբոցն ամենեցունց :

Կին մի էր այրի անուն Թէոդոտէ բարեպաշտ եւ երկիւղած յԱստուծոյ. Եւ նորա երկու որդիք Կոզմաս եւ Դամիանոս, եւ սնոյց զնոսա աստուածախնամութեամբ եւ պարկեշտ վարուք, ուսոյց նոցա գիր դպրութեան բժշկութեան : Եւ ոչ եթէ ի մարդկանէ եղեն բժիշկք՝ այլ ի Հոգւոյն սրբոյ առեալ նոցա պարգեւս բժշկութեան յերկնից, եւ պատուիրան եթէ. Որպէս ձրի շնորհեցաւ ձեզ շնորհս բժշկութեան, նոյնպէս եւ դուք

8-9 Ի սմին պատմութիւնն . . . սրբոցն ամենեցունց :] Նոյեմբերի Ա եւ Սահմի ԻԳ : Տօն է ամենասուրբ Աստուածածնի, եւ ամենայն սրբոց յայտնեայց եւ անյայտից՝ ի սկզբանէ, եւ այսր ընտրելոցն Աստուծոյ ի մարդկանէ : Եւ պատմութիւն երանելի եւ սքանչելագործ անարծաթ բժշկացն Կոզմայի եւ Դամիանոսի : B.

grands miracles, et reposèrent dans le Christ le même jour, le 21 du mois d'octobre.

En ce même jour, commémoration de l'autre Epimachus qui fut martyrisé à Rome. De même, martyre de Julien, Cronius, Macaire, Alexandre et treize autres martyrs, leurs compagnons, qui moururent par le glaive et les flammes à Alexandrie, par Dèce. De même, commémoration de saint Georges, de Chypre, qu'on appelle aussi le Chauve.]

Le mois de Novembre a 30 jours.

23 sahmi, **1 Novembre**.

Le premier [jour de novembre], histoire des bienheureux médecins et thaumaturges qui n'acceptaient point d'argent, Cosme et Damien, et de tous les autres saints.

Il y avait une veuve du nom de Théodotè, pieuse et craignant Dieu; elle avait deux enfants, Cosme et Damien, qu'elle éleva dans l'amour de Dieu, et une conduite pure, et auxquels elle fit apprendre les lettres et l'art de la médecine. Or ce n'est pas des hommes qu'ils apprirent la médecine, mais ils reçurent du ciel, par le Saint-Esprit, les dons de guérison, en même temps que cet ordre : Ainsi qu'il vous a été donné gratuitement des grâces

* A fol. 78 v° b. ձրի բժշկեցէք զամենայն ցաւս եւ զհիւանդութիւնս, ոչ միայն զմարդկան այլ * եւ զանասնոց :

Եւ ըստ աւետարանական բանին շրջէին յամենայն գաւառս եւ ի քաղաքս, բժշկէին զամենայն ախտացեալս : Եւ ոչ եթէ դեղօք եւ սպեղանեօք, այլ անուամբն Աստուծոյ դնէին ձեռս, զկոյրս լուսաւորէին, կաղացն գնալ տային, զխեղս ողջացուցանէին, զդեւս ի մարդկանէ հալածէին, եւ զամենայն վշտագնութիւնս մարդկան բժշկէին : Եւ ամենեւին յումեքէ ոչ ինչ առնուին՝ ոչ ի մեծատանց եւ ոչ յաղքատաց : Եւ կատարէին զաւետարանական հրամանն եթէ. Ձրի առէք եւ ձրի տուք :

Եւ կին մի ի մահճի անկեալ՝ անուն Պաղադիա, զամենայն ինչս իւր ծախեաց ի բժիշկս եւ ոչ ողջացաւ յումեքէ : Եւ լուաւ զծառայիցն Աստուծոյ եթէ առանց դեղոց ողջացուցանեն զհիւանդս, ընթացեալ առ նոսա աղաչէր զի եւ զնա աղօթիւք բժշկեսցեն : Եւ նոքա ըստ սովորութեանն իւրեանց աղօթիւք բժշկեցին զկինն : Եւ նա առեալ երեք ձու հաւու՝ երթեալ գոհանայր զծառայիցն Աստուծոյ. եւ երդմնեցոյց զԴամիանոս

3 գաւառս եւ ի *om.* B || 4 դեղօք] դեղովք B || 5 տային] շնորհէին B || 8 հրամանն] պատուիրանն B.

de guérison, de même vous soignerez gratuitement toutes les infirmités et

* A fol. 78 v° b. maladies, non seulement celles des hommes mais aussi celles des * animaux.

Ils parcoururent donc, selon la parole évangélique, toutes les provinces et les villes et soignèrent les malades, non point par des médicaments et des onguents, mais en leur imposant seulement les mains au nom de Dieu. C'est ainsi qu'ils rendirent la vue aux aveugles, la faculté de marcher aux boiteux, la santé aux infirmes, chassèrent les démons des possédés et guérirent toutes les infirmités des hommes. Ils n'acceptèrent absolument quoi que ce soit de personne, ni des riches ni des pauvres, et accomplirent de cette manière l'ordre du Seigneur : *Vous avez reçu gratuitement, donnez gratuitement*[1].

Une femme du nom de Palladia, qui était malade au lit, avait dépensé tout son avoir en médecins et n'avait pu obtenir la guérison d'aucun d'eux. Ayant entendu dire des serviteurs de Dieu qu'ils guérissaient les malades sans médicaments, elle s'empressa d'aller les trouver et les pria de la guérir, elle aussi, par leurs prières. Ils guérirent la femme, selon leur coutume, par la prière. Elle prit trois œufs de poule, alla remercier les serviteurs de Dieu, fit jurer Damien d'accepter les trois œufs. Le bienheu-

1. Matth., x, 8.

առնուլ նմա զերեք ձուն. Եւ լուեալ երանելին Կոսմաս եթէ վարձս առ, արտմեցաւ յոյժ, եւ պատուիրեաց որ ի մահուան իւրեանց ի միասին ոչ թաղեսցին :

Բազում եւ այլ սքանչելիս անթիւ արարեալ սրբոցն յերկրի ՝ եւ Դամիանոս հանգեաւ խաղաղութեամբ եւ ընկալաւ զանանցական պսակն ի Քրիստոսէ : A f. 78 v° a

Եւ սուրբն Կոսմաս զնոյն գործն կատարէր, ոչ միայն ի քաղաքս կամ ի շէնս եւ ի գեօղս՝ այլ եւ յանապատս բժշկէր շնորհօքն Քրիստոսի զմարդիկ եւ զանասունս, եւ յամենայն գաւառաց երթային առ նա, եւ բազումք զհետ երթային :

Եւ գնացեալ ի տեղի մի՝ եգիտ բեկեալ ուղտ մի եւ յերկիր անկեալ, եւ կալեալ ձեռօքն՝ բժշկեաց : Եւ բազում նշանս արարեալ եւ բժշկութիւնս՝ խաղաղութեամբ եւ նա հանգեաւ ի Քրիստոս, եւ դասեցաւ ընդ ամենայն սուրբս :

Եւ ժողովուրդքն խորհէին թէ ո՞ւր զնեսցեն զմարմինն, զի վասն հրամանի երանելոյն որ ոչ թաղեսցի ընդ եղբօրն յաղագս վարձուն զոր էառ, տարակուսեալք էին թէ զինչ առնիցեն : Եւ յանկարծակի եկեալ ուղտն զոր բժշկեաց սուրբն Կոսմաս, խօսեցաւ մարդկային բարբառով եւ ասէ. Ի միասին թաղեցէք զնշխարս սրբոյն Կոսմայ, եւ մի որոշէք յեղբօրէն, քանզի յայտնեաց Աստուած Կոսմայ վասն Դամիանոսի, զի ոչ

1 երանելին] երանելոյն B || 3 այլ *om.* B || 4 զանանցական] զանանց B || 6 եւ ի գեօղս *om.* B — յանապատս] յանապատի B || 13 առնիցեն] արասցեն B || 13-15 Եւ յանկարծակի ... սրբոյն Կոսմայ] Եւ ապա ասեաց զնա թէ ոչ ի վարձ էառ զընծայն՝ այլ ի պատիւ անուանն Աստուծոյ զոր երդուաւ առաջն վասն որոյ Կոսմայի B.

reux Cosme, venant à apprendre qu'il avait accepté une rétribution, en fut beaucoup attristé et ordonna qu'à leur mort, [son frère et lui] ne fussent point enterrés ensemble.

Les saints accomplirent encore d'autres innombrables miracles dans le pays, * et Damien reposa en paix, et obtint la couronne impérissable du Christ. * A f. 78 v° a

Saint Cosme continua l'œuvre, non seulement dans les villes, dans les bourgs et les villages, mais il opéra des guérisons, par la grâce du Christ, dans les solitudes même, sur les hommes et les animaux. On accourait à lui de toutes les provinces et nombre de gens le suivaient.

S'étant rendu dans un endroit, il y rencontra un chameau brisé, couché par terre; il le saisit de ses mains et le guérit. Après avoir accompli beaucoup de miracles et de guérisons, il reposa, lui aussi, en paix dans le Christ, et fut associé à tous les saints.

La population se demanda où il fallait déposer son corps, car, à cause de l'ordre du bienheureux interdisant de l'enterrer auprès de son frère en raison de la rétribution que celui-ci avait acceptée, ils étaient hésitants, ne sachant que faire. Mais, tout à coup, arriva le chameau que Cosme avait guéri, et, parlant un langage humain, il dit : Inhumez ensemble les restes de saint Cosme et ne les séparez pas de ceux de son frère, car Dieu a révélé à Cosme au sujet de

էառ զկաշառս զայն խնչ, այլ վասն երդման տալոյն ի զօրութիւնն Աստուծոյ ։ Եւ զայս լուեալ ժողովրդեանն սքանչացան եւ ետուն փառս Աստուծոյ, որ ի բերանոյ անասնոյն
* A fol. 78 v° b. յայտնեաց մարդկան զքանչելագործութիւն * սրբոց անարծաթացն ։ Եւ ապա սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ թաղեցին զսուրբն Կոզմաս ընդ եղբօր իւրում սրբոյն Դամիանոսի ի տեղւոջն որ կոչի Փեռեման ։

Եւ այր մի հնձէր արտ, եւ ի խորշակէն տօթացեալ՝ երթեալ ննջեաց առ ծառով միով, եւ բերան նորա բացեալ. եւ օձ մի ստացեալ յերկրէ եմուտ ընդ բերանն եւ էջ յորովայնն՝ եւ սկսաւ ծամել զաղիսն ։ Եւ յարուցեալ փութանակի ընթացաւ ի տապան սրբոցն, եւ արտասուօք մաղթէր, եւ առժամայն ել օձն ընդ բերանն ընդ որ եմուտ.

Եւ այր մի ի տեղւոջէն յայնմանէ կամէր երթալ ի ճանապարհ հեռի, եւ առեալ զկին իւր տարաւ ի տապան սրբոց անարծաթացն, եւ յանձն արարեալ զնա նոցա՝ տուեալ կնոջն նշան բանից. Եթէ ոք բերցէ քեզ զայդ բան՝ եկեսջիր զկնի նորա առ իս ։ Եւ գիտաց սատանայ զխորհուրդն, եւ յորժամ գնաց այրն զճանապարհ իւր, կերպարանեցաւ ի ձեւ մարդոյ, եւ երթեալ առ կինն ասէ. Այրն քո առաքեաց զիս զի եկեսցես զկնի իմ եւ տարայց զքեզ առ նա, ասաց նմա եւ զնշան բանիցն ։ Եւ կինն ոչ հա-
* A fol. 79 r° a. ւատաց նմա մինչեւ ետ նմա երդումն յանարծաթացն Կոզմայ * եւ Դամիանոսի. կալեալ

Damien que celui-ci n'a pas accepté la chose en qualité de rétribution, mais à cause du serment que la femme avait fait en la puissance de Dieu. Ce qu'ayant appris, la population fut remplie d'enthousiasme et rendit gloire à Dieu qui avait révélé aux hommes par la bouche de l'animal
* A fol. 78 v° b. les miracles opérés par * les saints qui n'acceptaient point d'argent. Ils inhumèrent ensuite, avec psalmodies et bénédiction, saint Cosme auprès de son frère saint Damien, à l'endroit appelé Phéréman.

Un homme qui moissonnait son champ, étant abattu par la forte chaleur, était allé s'endormir sous un arbre, la bouche entr'ouverte. Un serpent, sortant de terre, pénétra dans la bouche, s'introduisit dans l'estomac et se mit à lui ronger les intestins. L'homme, s'étant levé aussitôt, accourut au tombeau des saints et les implora avec des larmes aux yeux. Le serpent ressortit immédiatement par la bouche par où il était entré.

Un autre, de la même localité, voulut entreprendre un voyage lointain; il conduisit sa femme au tombeau des saints qui n'acceptaient point d'argent, et la leur recommanda, en donnant à la femme un mot d'ordre : Si quelqu'un t'apporte ce mot, viens vers moi avec lui. Le démon ayant eu connaissance du secret, une fois le mari parti en voyage, prit l'apparence d'un homme, se rendit auprès de la femme et lui dit : Ton mari m'a envoyé pour que tu me suives et que je t'emmène auprès de lui; il lui communiqua le mot d'ordre. Mais la femme ne le crut pas, jusqu'à ce qu'il
* A fol. 79 r° a. eût fait serment par les saints * Cosme et Damien qui n'acceptaient

եւ զտապանն սրբոցն, զի մի՛ չար ինչ արասցէ նմա ի ճանապարհին : Եւ կինն վստահացեալ ի սուրբսն գնաց զկնի նորա :

Եւ ի ճանապարհին զթեցուցանէր յամենայն ժամու զգրաստն զի ընկեսցէ յերկիր եւ վնասեսցէ զկինն : Եւ կինն երկուցեալ եւ աղօթս առարեալ. Սուրբ անարծաթք օգնեցէք ինձ : Եւ երեւեցան սուրբքն հեծեալք ի սպիտակ երիվարս եւ ասեն. Մի երկնչիր, ոչ թողաք զքեզ : Եւ սատանայի լուեալ զձայն սրբոցն աներեւոյթ եղեւ : Եւ զկինն խաղաղութեամբ դարձուցին ի տուն իւր եւ ասեն. Մեք եմք որ յանձն առար զքեզ այրն քո ի մեզ :

Եւ մինչեւ ցայսօր ոսկերք եւ անչափ սքանչելագործութիւնս առնեն, ոչ միայն ոսկերքն՝ այլ եւ անուանքն եւ պատկերք նոցա :

Կատարի տօն սքանչելագործ անարծաթիցն Կոզմայի եւ Դամիանոսի Սահմի ԻԳ եւ Նոյեմբերի Ա :

Են եւ այլ երկու եղբարք Կոզմաս եւ Դամիանոս եւ նոքա անարծաթ բժիշկ են եւ սքանչելագործք, եւ նահատակեցան Յուլիսի ի մինն :

[B Ի սմին աւուր չարչարեցան եւ կատարեցան վասն վկայութեանն Քրիստոսի սուրբ մարտիրոսքն Կեսարիոս, Դասիոս, Սաբինիանոս, Ագրիպպա, Ագրիանոս, Վաղի-

4-10 աղօթս առարեալ ... եւ պատկերք նոցա :] աղօթս առարեալ առ Աստուած կոչեաց եւ զսուրբ անարծաթսն յօգնութիւն իւրեանն, եւ սուժանակն անյայտ եղեւ սատանայն, եւ կինն խաղաղութեամբ դարձաւ ի տուն իւր օգնականութեամբ սրբոցն : B || 11 անարծաթիցն] սրբոցն *add.* B || 14 ի մինն] ԻԱ B.

point d'argent, en touchant le tombeau des saints, de ne pas lui causer de mal en route. La femme, se confiant dans les saints, le suivit.

Chemin faisant, il bousculait continuellement la monture pour la faire tomber et causer du mal à la femme. La femme, apeurée, se mit à prier : Saints qui n'avez jamais accepté d'argent, aidez-moi. Les saints lui apparurent montés sur des chevaux blancs et lui dirent : Ne crains rien, nous ne t'avons pas abandonnée. Le démon, en entendant la voix des saints, disparut. Les saints reconduisirent la femme chez elle et lui dirent : Nous sommes ceux à qui ton mari t'a confiée.

Non seulement les os, mais le nom et les images de ces saints ne cessent pas de faire d'innombrables miracles jusqu'aujourd'hui.

La fête des thaumaturges Cosme et Damien qui ne recevaient point d'argent se célèbre le 23 sahmi, 1er novembre.

Il y a encore deux autres frères, Cosme et Damien, également medecins gratuits et thaumaturges, qui furent martyrisés le 1er juillet.

[B * En ce jour, furent soumis aux tortures et moururent pour le témoignage du Christ les saints martyrs Césaire, Dasius, Savinien, Agrippa,

լիանոս, Սաբա, եւ սուրբ տղայ նահատակն Քրիստոսի եւ քաջամարտիկ գեղեցիկ մանուկն Թովմաս, եւ այլ բազմութիւնք ընկերաց նոցա, որք էին թուով երեք հարիւր անձինք խոստովանողք Քրիստոսի ի Դամասկոս :]

* A fol. 79 r° b. * Սահմի ԻԴ եւ նոյեմբեր Բ : Վկայաբանութիւն հինգ վկայիցն Ակինդինոսի, Պիգատոսի, Ապտոնոսի, Եղպիդիփորայ, Անեմփոդիստոսի :

Սուրբ վկայքն Քրիստոսի երեքեանն՝ Ակինդոս, Պիգատոս եւ Անեմփոդիստոս էին ի Պարսիկս յաւուրս կրակապաշտ արքային Սաբուհոյ, ի ժամանակս թագաւորութեան սուրբ թագաւորին Կոստանդիանոսի մեծին : Եւ էին հաւատով քրիստոնեայք ի թագստի ի միում տեղւոջ. ուսուցանէին զորս գային առ նոսա զբանն կենաց : Եւ ոմանք ի կրակապաշտից մատնեցին զնոսա առ Սաբուհոյ արքայն, եւ տարեալ կացուցին առաջի : Եւ բազում ողոքանօք եւ սպառնալեօք խօսեցաւ ընդ նոսա եւ ոչ կարաց դարձուցանել զնոսա ի Քրիստոսի հաւատոյն, այլ մանաւանդ անարգանօք տային պատասխանի :

Եւ բարկացեալ հրամայեաց կախել զնոսա զփայտէ եւ հարկանել ուժգին. եւ յոր-

4 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — հինգ] սուրբ *add.* B — Ակինդինոսի] Ակինդոսի B || 5 Անեմփոդիստոսի] եւ այլոց որ ընդ նոսա *add.* B || 6 Պիգատոս] Պիգասիոս B || 7 ի Պարսիկս] ի Պարսից գաւառ B || 8 սուրբ թագաւորին] սրբոյն B || 9 զբանն կենաց] զբանն Աստուծոյ B.

Adrien, Basilien (*Vasilianos*), Saba et le jeune saint martyr du Christ, le guerrier et bel enfant Thomas, avec une multitude de compagnons, qui étaient au nombre de trois cents personnes, confesseurs du Christ, à Damas.]

* A fol. 79 r° b.

* 24 SAHMI, 2 Novembre.

Martyre des cinq martyrs Akindynos, Pégasios (*Pigatos*), Aphtonios (*Aptonos*), Elpidiphoros, Anempodistos.

Les trois saints martyrs du Christ Akindynos, Pégasios et Anempodistos vivaient en Perse, aux jours du roi Sapor, l'adorateur du feu, sous le règne du saint empereur Constantin le Grand. Ils étaient de foi chrétienne, vivant en secret dans un endroit où ils enseignaient la parole de vie à ceux qui venaient les trouver. Quelques adorateurs du feu les dénoncèrent au roi Sapor et les conduisirent en sa présence. Le roi leur parla avec beaucoup de bonnes paroles et des menaces, mais ne parvint pas à les détourner de la foi du Christ; par contre, les saints lui répondirent avec mépris.

Le roi, irrité, ordonna de les pendre à un arbre et de les frapper vigoureusement; lorsque les bourreaux se lassaient, d'autres prenaient leur place.

ժամ ձանձրանային դահիճքն՝ փոխէին այլքն, եւ դնային հրով կիզանէին : Եւ երեւեցաւ նոցա Փրկիչն սպիտակ զգեստուք, եւ լոյծ զնոսա ի կապանացն :

Եւ դարձեալ կոչեցին զնոսա առաջի արքային, եւ * տեսեալ զնոսա եղեւ համր, եւ սուրբքն լուծին զլեզուն եւ տուին ի խօսս : Եւ տարածեցին զնոսա ի վերայ հրացեալ երկաթի մահճաց, եւ ցանեցին ի վերայ աղացեալ ձիւթ եւ խէժ : Եւ եղեւ ձայն յերկնից առ նոսա. Երանի է ձեզ հաւատարիմ ծառայք իմ : Եւ որք լուան զձայնն ի կռապաշտիցն հաւատացին ի Քրիստոս : Եւ յաղօթել սրբոցն եղեւ որոտումն, եւ եղեւ անձրեւ. եւ եղեւ այն ի մկրտութիւն նորահաւատիցն, եւ տեսին հրեշտակս սպիտակազգեստս ըստ թուոյ հաւատացելոցն : * A fol. 79 v°

Եւ տարան զսուրբսն ի տուն մի մեծ յորում էին կուռք եւ հուր զորս պաշտէին Պարսիկք՝ զի երկիր պագցեն : Եւ նոցա տարածեալ զձեռս իւրեանց աղաչէին զԱստուած եւ առժամայն կուռքն կործանեցան եւ հուրն շիջաւ եւ տունն փլաւ :

Եւ սրտմտեալ յոյժ Սապուհոյ՝ հրամայեաց եւ ջեռուցին երիս կաթսայս կապարով մինչեւ հալեցաւ եւ արկին զերիսեանն յերիս կաթսայսն, եւ թաղեցան մինչեւ ցպարա-

1 կիզանէին] կիզէին B — երեւեցաւ նոցա] ի տեսլեան *add.* B || 2 եւ լոյծ զնոսա ի կապանացն] եւ զօրացուցին զնոսա B || 3 համր] յապշութենէ *add.* B || 4 սուրբքն] աղօթիւք *add.* B || 4 տուին ի խօսս] խօսէր B || 5-7 Եւ եղեւ ձայն ... հաւատացին ի Քրիստոս] Եւ ապա արկին ի կաթսայ հալեալ կապարոյ, եւ խնամօքն Աստուծոյ ապրեցան կենդանիք : Եւ տեսեալ զքաջութիւն՝ բազումք հաւատացին ի Քրիստոս, ընդ որս եւ մի ոմն ի զօրականացն որոյ անուն էր Ապատնիոս B.

On leur mit du feu sur les plaies. Le Sauveur leur apparut vêtu de blanc et les délia des chaînes.

On les mit de nouveau en présence du roi, qui * à leur vue devint muet; les saints lui délièrent la langue et lui rendirent la parole. On les étendit sur un lit de fer chauffé, qu'on saupoudra de poix et de gomme pulvérisées. Une voix du ciel se fit entendre à eux : Vous êtes heureux, mes serviteurs fidèles. Ceux des idolâtres qui entendirent la voix crurent au Christ. Pendant que les saints priaient, il se fit un grondement de tonnerre et la pluie se mit à tomber; celle-ci servit au baptême des néophytes, qui aperçurent des anges vêtus de blanc correspondant au nombre de ceux qui avaient cru. * A fol. 79 v°

On conduisit les saints dans un grand édifice, où il y avait des idoles et du feu, que les Perses adoraient, pour qu'ils se prosternassent devant; mais ils élevèrent leurs mains et prièrent Dieu, et aussitôt les idoles tombèrent à terre, le feu s'éteignit et l'édifice s'écroula.

Sapor, fort irrité, ordonna de chauffer trois bassins remplis de plomb, et lorsque le plomb fut fondu, on jeta les trois saints dans les trois bassins;

նոցին ի հալեալ կապարն ։ Եւ իջեալ հրեշտակ Տեառն ցրտացոյց իբրեւ զջուր զկաթսայսն, եւ մի ոմն ի զօրականացն որոյ անուն էր Ափտոնիոս՝ տեսեալ զքանչելին հաւատաց ի Քրիստոս ։

* A fol. 79 vº b. Եւ նոյնժամայն հանեալ արտաքոյ * քաղաքին եւ հատին զգլուխ նորա ։ Եւ ոմանք քրիստոնեայք թաղեցին ի տեղւոջն յայնմիկ զմարմին սրբոյն Ափտոնոսի ։

Եւ ապա արկին զսուրբսն յարջառամորթս գալարս, եւ ընկեցին ի լիճն ։ Եւ երեւեցաւ նոցա սուրբն Ափտոնիոս երիւք հրեշտակօք ի ծովակն եւ հերձին զմորթսն եւ հանին զնոսա ի ցամաքն ամբողջ ։

Եւ յորժամ լուաւ արքայն հրամայեաց հատանել զգլուխս չորեցունց դահճացն որք ընկեցին զսուրբսն ի լիճն, եթէ թուլագոյն կապեցին զմորթսն ։ Եւ նոքա հաւատացին ի Քրիստոս նախ քան զգլխատումն ։

Եւ ոմն իշխան որոյ անուն էր Եղպիդիփորոս ընդդիմադարձեալ արքային՝ եւ ել արտաքս, եւ ընդ նմա ելին եւ այլ իշխանքն եւ հաւատացին ի Քրիստոս. եւ եղեն ամենայնք որք հաւատացին ողջք Ռ ։

6-8 Եւ երեւեցաւ ... ամբողջ] Եւ ողորմութեամբն Աստուծոյ ելին ամբողջ ի ցամաքն B || 12 իշխան] մեծ արքային Մաքսուրիոսի *add.* B — ընդդիմադարձեալ] դիմադարձ լեալ B || 13 Եւ եղեն ամենայնք որ հաւատացին ողջք Ռ] Եւ եղեն անձինք որք հաւատացին ի Քրիստոս բազում յոյժ B.

ils s'enfoncèrent dans le plomb fondu jusqu'au cou. Mais l'ange du Seigneur descendit et refroidit les bassins comme de l'eau froide. Un des soldats, dont le nom était Aphtonios, témoin du miracle, crut au Christ.

* A fol. 79 vº b. On le conduisit aussitôt hors * de la ville et on lui trancha la tête. Quelques chrétiens inhumèrent au même endroit le corps de saint Aphtonios.

On emprisonna ensuite les saints dans des peaux fraîches de bêtes à cornes et on les jeta dans le lac. Saint Aphtonios leur apparut dans le lac, accompagné de trois anges qui déchirèrent leurs peaux et les transportèrent indemnes à terre.

Lorsque le roi vint à l'apprendre, il ordonna de trancher la tête aux quatre bourreaux qui avaient jeté les saints dans le lac, sous prétexte qu'ils avaient lié les peaux mollement. Ils crurent au Christ avant d'être décapités.

Un prince, dont le nom était Elpidiphoros, s'étant opposé au roi, sortit de sa présence en même temps que d'autres princes et ils se convertirent au Christ; tous ceux qui crurent furent environ mille personnes.

Եւ երկուցեալ Սապաւհոր ի բազմութենէ քրիստոնէիցն հրամայեաց եւ ի միում աւուր հատին զգլուխն Եղպիդիփորայ եւ զամենեցուն զլուխն ի տեղւոջն յայնմիկ որ կոչի Իւրինսոյ :

Ասէ սուրբն Ակինդինոս ցթագաւորն. Բարւոք անուանեաց զքեզ մայրն քո Սապաւհոր, քանզի հայր դիւաց թարգմանիս : Եւ կոչեաց թագաւորն զմայր իւր եւ հարցանէր եթէ ճշմարիտ է զոր ասեն * դատապարտեալ քրիստոնեայքս եթէ, հայր դիւաց թարգմանի անուն իմ : Ասէ ցնա մայրն. Եթէ ոչ գիտէին ոչ ասէին : Եւ յարուցեալ յաթոռոյն եհար զմայր իւր եւ սպանանէր : Եւ նմանապէս հաւատաց մայր նորա ի Քրիստոս, եւ ասէ ցսուրբսն. Ողորմեցարուք ինձ եւ աղաչեցէք զԱստուած վասն իմ, զի որպէս տեսանէք ոչ որպէս զհայր դիւաց ծնայ ես զդա, այլ զինքն զսատանայ : * A fol.

Եւ հրամայեաց արկանել հնոց բորբոքել, եւ տանել զսուրբսն զԱկինդինոս եւ զՊեգասոս եւ զԱնեմփոդիստոս զի արկցեն ի հուրն : Եւ ի սաստիկ բորբոքելոյ հրոյն ոչ կարացին դահիճքն մերձենալ եւ ընկենուլ զսուրբսն ի հուրն. եւ սրբոցն տեսեալ զնոսա զի երկեան մերձենալ ի հուրն՝ քաջալերեցին զնոսա ի հաւատս, եւ հաւատացին ի Քրիստոս արք քսան եւ ութ : Եւ արարեալ զնշան սուրբ խաչին եւ ինքեանք ընկեցին զանձինս իւրեանց ի հուրն եւ կատարեցին զընթացս իւրեանց առ Քրիստոս ի նոյեմբերի Բ :

1 քրիստոնէիցն] հրամայեաց երեք հարիւր դահճաց *add.* B || 5 թարգմանիս] թարգմանի B || 6 թագաւորն] արքայն B || 7 քրիստոնեայքս *om.* B || 9 մայր նորա *om.* B || 10 որպէս] եթէ, B || 11 ես զդա *om.* B || 16 արարեալ] սրբոցն *add.* B || 17 նոյեմբերի Բ] եւ Սահմի ԻԴ *add.* B.

Sapor, craignant la multiplication des chrétiens, ordonna de trancher la tête le même jour à saint Elpidiphoros et à tous les autres, à l'endroit nommé Irinso.

Saint Akyndinos dit au roi : Ta mère a bien fait de t'appeler Sapor, car ton nom se traduit le père des démons. Le roi fit venir sa mère et lui demanda : Est-ce vrai ce que disent * les chrétiens condamnés, que mon nom se traduit le père des démons? La mère lui répondit : Ils ne le diraient pas s'ils ne le savaient pas. Il se leva du trône et frappa sa mère jusqu'à la tuer. Sa mère crut au Christ aussitôt et dit aux saints : Ayez pitié de moi et priez Dieu pour moi, car comme vous le voyez, je ne l'ai pas mis au monde comme le père des démons, mais comme le démon lui-même. * A fol.

Le roi ordonna d'allumer un brasier, et d'y conduire les saints Akyndinos, Pégasios et Anemphodistos pour les jeter dans les flammes. Les bourreaux ne purent, à cause de l'intensité des flammes, s'approcher du feu pour y jeter les saints; les saints, voyant que les bourreaux craignaient de s'approcher du feu, les encouragèrent dans la foi, et ils crurent au Christ au nombre de vingt-huit. Ils firent le signe de la sainte croix et se jetèrent eux aussi dans le feu; ils terminèrent leur carrière dans le Christ, le 2 novembre.

Եւ երեւեցան հոգիք սրբոցն որպէս փայլակն որ ելանէին յերկինս, եւ լցաւ տեղին անուշահոտութեամբ յոյժ :

Յայսմ աւուր կատարեցան սրով ի Լիկիանոսէ արքայէն, սուրբ մարտիրոսքն ի
* A fol. 80 r° b. Սեբաստիա * Ատիկոս, Եւդոքսիոս, Ագապիոս, Մարինոս, Ովկէանոս եւ Ստիրակէոս, Կարտերիոս, Տուբիանոս եւ այլ սուրբ վկայք ընդ նոսա :

Սահմի ԻԵ եւ Նոյեմբերի Գ : Վկայութիւն սրբոցն Ակեփսիմայ հայրապետին եւ Յովսեփայ քահանայի եւ Այթալայ սարկաւագին :

Սոքա էին Պարսիկք, յերկրէն Պարսից : Ակեփսիմա ծերունի ամաց ութսունից եւ էր մեծատուն. սնուցանէր որբ մի ամաց վեցից : Եւ յաւուր միում մաքրէր պատանին՝ զգլուխ երանելոյն եւ ասէր. Երանի է կնտղ գլխոյս այս՝ զի վասն Քրիստոսի մարտիրոսանայ : Եւ զայն լուեալ եպիսկոպոսին խնդաց յոյժ :

Եւ էր յաւուրս Կոստանդիանոսի մեծի եւ Սապուհոյ կռապաշտ արքային Պարսից : Եւ լուեալ մոգպետին վասն Ակեփսիմայ եպիսկոպոսին, կոչեաց առ ինքն եւ

1 եւ լցաւ տեղին անուշահոտութեամբ յոյժ *om.* B || 4 ի Սեբաստիա] ի քաղաքին Սեբաստիայ B || 5 Տուբիանոս] Նիկոպօլիտիանոս, Եւսոպատէոս, եւ այլ սուրբ ժողովքն որ զենին նոյա կատարեցան տանջանօք վասն Քրիստոսի *add.* B.

6 սրբոցն] սրբոց վկայիցն B — հայրապետին] եպիսկոպոսին B || 8 Սոքա ... Պարսից] Սուրբս այսոքիկ էին յերկրէն Պարսից B — Ակեփսիմա] էր եպիսկոպոս *add.* B || 10 գլխոյս] գլուխս B || 12 յաւուրս] ի ժամանակս B — Կոստանդիանոսի] սրբոյ մեծին *add.* B.

Les âmes des saints brillèrent comme des éclairs montant au ciel et l'endroit fut rempli d'une odeur fort douce.

En ce jour, moururent par le glaive à Sébaste, sur l'ordre de l'empereur
* A fol. 80 r° b. Licinius, les saints martyrs * Atticus, Eudoxius, Agapius, Marinus, Océanus, Styrachius, Cartérius, Tobie (*Toubianos*) et d'autres saints martyrs avec eux.

25 SAHMI, **3 Novembre**.

Martyre des saints Akepsima, patriarche, Joseph, prêtre et Aeithalas, diacre.

Ils étaient persans, du pays de Perse. Akepsima était un vieillard de quatre-vingts ans, fort riche, qui élevait un orphelin de six ans. Un jour, le jeune enfant, en lavant la tête du bienheureux, lui dit : Heureuse cette tête chauve qui va être martyrisée pour le Christ. L'évêque eut une grande joie à l'entendre.

Il vivait aux jours de Constantin le Grand et de Sapor, roi idolâtre des Perses. Le chef des mages, ayant entendu parler de l'évêque

ասէ. Երկի՞ր պագանես արեգականն եւ հրոյ : Եւ սուրբ եպիսկոպոսն ասէ. Քրիստոնեայ եմ եւ Քրիստոսի քահանայապետ, եւ ոչ զարեգակն պաշտեմ եւ ոչ զհուր : Եւ հրամայեաց մոգպետն Ագարախորս եւ յոյժ տանջեցին զսուրբ ծերունին, եւ ծանր շղթայիւք եդին ի բանդ :

Եւ մի ոմն ասէ ցսուրբն. Հրամայեա՛ վասն տան քո եւ ընչից : Եւ նա ասէ. Տուն իմ եւ ինչք իմ Քրիստոս է. յայսմ երկրի ոչ տուն ունիմ եւ ոչ * ժառանգութիւն : * A fol. 80 v° b.

Եւ ապա ածին զքահանայն Յովսէփ. եւ նա եւս էր ծերունի ամաց ութսնից : Եւ ոչ հաւանեցաւ մոգպետին Ագարախորսի, այլ խոստովանեցաւ զՔրիստոս եւ յանդիմանեաց զանաստուած պաշտամունս Պարսից : Եւ այնչափ հարին զթիկունսն եւ զլանջսն մերկ՝ մինչեւ բանալ ոսկերացն : Եւ ծանր շղթայիւք արկին զնա ի բանտ ընդ սրբոյն Ակեփսիմայ :

Եւ ապա ածին առաջի մոգպետին զԱյիթալաս սարկաւագն, եւ նա ծերունի էր ամաց վաթսնից : Եւ յորժամ եւ ոչ զնա կարացին դարձուցանել յանաստուած մոլորութեանն իւրեանց, կապեցին զձեռս եւ զոտս իւր ի վերայ փայտի եւ ձգեցին ուժգին. եւ նստան ի վերայ նորա արք երկոտասանք, եւ քարշեցին զպարանն մինչեւ ամենայն

4 եդին] արկին B || 7 ութսնից] եօթանասնից B || 9 պաշտամունս] կռապաշտութիւն B || 13 յանաստուած մոլորութեան] յանաստուածութիւն B || 15 նորա *om.* B

Akepsima, le fit venir auprès de lui et lui dit : Adores-tu le soleil et le feu? Le saint évêque lui répondit : Je suis chrétien et pontife du Christ; je n'adore ni le soleil ni le feu. Le chef des mages Agarakhors[1] ordonna de torturer cruellement le saint vieillard, et on le jeta, chargé de lourdes chaînes, en prison.

Un des saints lui dit : Donne des ordres pour ta maison et tes biens. Il lui répondit : Ma maison et mes biens, c'est le Christ. Je n'ai en ce monde ni maison, * ni héritage. * A fol. 80 v° b.

On présenta ensuite le prêtre Joseph qui était, lui aussi, un vieillard de quatre-vingts ans. Il ne céda lui non plus au chef des mages Agarakhors, mais confessa le Christ et blâma le culte athée des Perses. On le frappa sur le dos et sur la poitrine à nu, jusqu'à mettre les os à découvert. On le jeta, lui aussi chargé de lourdes chaînes, en prison avec saint Akepsima.

On présenta ensuite au chef des mages le diacre Aeithalas, qui était un vieillard de soixante ans. Comme ils ne réussirent pas non plus à le convertir à leur erreur athée, ils lui lièrent les mains et les pieds sur une planche et le pressèrent fortement; douze hommes, assis dessus, tirèrent sur la corde jusqu'à disloquer toutes les articulations du corps. Ils le

1. *Syn. Cp.* Ἀδαρχόσταρ.

յօդք շինուածոյն թափեցան : Եւ ծանր շղթայիւք կապեցին եւ արկին ի բանդ ընդ սրբոյն Ակեփսիմայ եւ Յովսեփայ : Եւ զերիս ամս թողին զնոսա այսպէս կապանօք ի բանդին՝ ի սով եւ ի ծարաւ եւ ի մերկութիւն : Եւ համբերեցին վասն յուսոյն Քրիստոսի :

Եւ յետ երից ամաց հանին ի բանդէն եւ հարցանէին՝ եթէ ի բազում նեղութենէն ուրանա՞ն զՔրիստոս : Եւ սուրբ ծերունիքն զնոյն բանս աղաղակէին * եթէ. Քրիստոնեայք եմք : Եւ դարձեալ կապեցին զնոսա եւ բրովք ջարդեցին զմարմինս նոցա : Եւ սուրբն Ակեփսիմա աւանդեաց զհոգին իւր. եւ զմարմին եւ զոսկերսն մանր կոտորեցին եւ ընկեցին արտաքս : Եւ սուրբն Յովսէփ կիսամահ անկեալ կայր : Եւ սուրբն Այիթալաս անշարժ լեալ : Եւ տարան զնոսա ի քաղաքն Արտավէլ սայլով, եւ երկաթի կապանօք արկին զերկոսեանն ի բանդ, եւ թողին զնոսա ամիսս վեց :

* A fol. 80 v° b.

Եւ կին մի հաւատացեալ անուն Յեզանդուխտ, գայր ի գիշերի տանէր զսուրբսն ի տուն իւր, եւ բարւոք մխիթարէր եւ դարձուցանէր ի բանդն :

Եւ յետ վեց ամսոյ կոչեաց զնոսա մոգպետն քաղաքին, եւ բազում ջանիւ ոչ կարաց դարձուցանել զսուրբսն : Եւ կախեցին գլխիվայր եւ բրովք ջարդեցին զնոսա, եւ

1 յօդք շինուածոյն] յօդուածք ձեռաց եւ ոտիցն B || 6 զՔրիստոս] զհաւատս իւրեանց B || 7 բրովք] բրօք B || 9 կիսամահ] լեալ *add.* B — Այիթալաս] նոյնպէս անխօս եւ *add.* B || 10 Արտավէլ] Արտապիլ B || 12 գայր *om.* B 15 զսուրբսն] եւ ժողովեաց արս քրիստոնեայս զի քարկոծեսցեն զնա *add.* B

lièrent ensuite avec de lourdes chaînes et le jetèrent en prison auprès des saints Akepsima et Joseph. Ils les abandonnèrent en prison, ainsi enchaînés, pendant trois ans, exposés à la faim, à la soif, à la nudité. Les saints souffrirent pour l'espérance du Christ.

Trois ans après, on les fit sortir de la prison et on leur demanda si, après de si grandes souffrances, ils reniaient le Christ. Les saints vieillards crièrent tous la même chose : * Nous sommes chrétiens. On les enchaîna de nouveau et on leur brisa le corps à coups de gros bâtons. Saint Akepsima rendit son âme. On lui brisa le corps et les os en menus morceaux, et on les jeta dehors. Saint Joseph tomba à terre à moitié mort. Saint Aeithalas gisait immobile. On les transporta dans un char à la ville d'Artavil, et on les jeta tous les deux, chargés de fers, en prison. On les y abandonna pendant six mois.

* A fol. 80 v° b.

Une femme fidèle, du nom d'Hézandoukht, emmenait les saints la nuit secrètement chez elle, les consolait beaucoup et les reconduisait à la prison.

Après six mois, le chef des mages de la ville fit venir les saints en sa présence et, malgré tous ses efforts, ne parvint pas à les détourner. On les pendit la tête en bas et on leur brisa le corps à coups de gros bâtons, ensuite

ընկեցին ի վիհ մի խորագոյն ։ Եւ տարեալ զքրիստոնեայսն զի բռնութեամբ քարկոծեսցեն զնոսա ։ Եւ նոքա աղաչէին զԱստուած զի մի համարեսցի նոցա ի մեղս, զի բռնութեամբ տանէին քարկոծել ։ Եւ այնպէս աւանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած ։

Եւ յետ երից աւուրց եղեւ որոտումն եւ անձրեւ սաստիկ եւ ցրուեցան քարինքն, եւ մարմինք * սրբոցն անյայտ եղեն, եւ ոչ գիտացին եթէ ի հրեշտակաց եթէ, ի մարդկանէ տարան ։ Եւ ի տեղւոջն բուսաւ ծառ մրտենի. եւ է ծառն մինչեւ ցայսօր, եւ պտուղն եւ տերեւն ամենայն ցաւոց դեղ է ։ * A fol. 81 r° a.

Եւ յետ բազում ժամանակաց յայտնեցան նշխարք սրբոցն. եւ զպատուական գլուխս երից վկայիցն տարան ի Բիւզանդիոն, եւ անդ մեծապէս պատուին եւ փառաւորին եւ շինեալ ի վերայ վկայարան յանուն սրբոցն Ակեփսիմայ, Յովսեփայ եւ Այիթալայ ։ Կատարի յիշատակ սոցա Նոյեմբերի Գ ։

Յայսմ աւուր կատարեցաւ յետ բազում չարչարանացն ի վերայ խաչի՝ սուրբն Բիկենդիոս սարկաւագն ի Դադիանոսէ դատաւորէն առ Մաքսիմիանոսիւ արքային ։

1 խորագոյն] մեծագոյն B || 2 զնոսա] զսուրբսն B — նոցա] քրիստոնէիցն B || 3 տանէին] տային B || 5-8 Եւ յետ երից ... ցաւոց դեղ է *om.* B || 9 բազում *om.* B || 13-14 կատարեցաւ ... սարկաւագն] յիշատակ է, սրբոյն Բիկենտիոսի սարկաւագին՝ մեծ եւ սքանչելի նահատակին, որ կատարեցաւ յետ բազում չարչարանացն ի վերայ խաչի B || 14 արքային] արքայիւ B.

on les jeta dans un fossé très profond. On y conduisit de force des chrétiens et on les obligea à les lapider. Ces derniers prièrent Dieu de ne pas leur compter cela pour péché, car on les conduisait de force pour les lapider. C'est ainsi que les saints rendirent leur âme à Dieu.

Trois jours après, il se produisit un grondement de tonnerre et une pluie violente se mit à tomber, les pierres se dispersèrent, et les corps * des saints disparurent; on ne sut jamais si les corps furent enlevés par les anges ou par les hommes. A cet endroit poussa un arbre de myrte; cet arbre existe encore aujourd'hui, et ses fruits et ses feuilles sont un remède pour tous les maux. * A fol. 81 r° a.

Bien longtemps après, les restes des saints furent révélés; les précieuses têtes des trois martyrs furent transportées à Byzance, où elles sont très honorées et glorifiées. On construisit un temple au nom des saints Akepsima, Joseph et Aeithalas. Leur commémoration est célébrée le 3 novembre.

En ce jour, mourut sur la croix, après de nombreuses tortures, saint Vincent, le diacre, par ordre du juge Dadianos, aux jours de l'empereur Maximien.

[B Է: Եւ յայսմ աւուր յիշատակ սքանչելեաց սրբոյն Գէորգայ զօրավարի եւ նաւակատիք տաճարին որ ի Լիւդիա : Եւ յիշատակ Կուարտոսի աշակերտի առաքելոցն :]

Սահմի ԻԶ եւ Նոյեմբերի Դ : Վկայաբանութիւն սրբուհւոյն Կիւրենայ :

Ի ժամանակս Մաքսիմիանոսի ամբարշտի արքայի՝ էր ի Տարսոն քաղաքին սրբուհի վկայն Քրիստոսի Կիւրենէ, եւ ի Մարկիանոսէ դատաւորէ յոյժ բռնադատեալ՝ ոչ ուրացաւ զՔրիստոս : Եւ ածին զհերս գլխոյն եւ զարտեւանունսն եւ գրեցին ի նուրբ քարտէս բանս անառակս եւ նախատանաց, եւ կախեցին ի թղթին եօթն խնձոր, եւ կապեցին ի ճակատն, եւ մերկ զենջակաւ * նստուցին ի վերայ իշոյ, եւ անցուցին չորս անգամ ընդ մէջ քաղաքին : Եւ տարեալ մանկունս հարկանէին բողաբրովք զաղախինն Քրիստոսի. եւ աղաչեաց զԱստուած եւ ոչ ոք ետես զմարմին նորա յանօրինացն : Եւ տարան զնա ի քաղաքն Ռոսայ եւ անդ արկին զերանելին ի հուր :

* A fol. 81 r° b.

Նոյնպէս եւ կին մի այլ հաւատացեալ ընկեցին ընդ նմին ի հուրն, որոյ անուն էր Յուլիանէ՝ եւ ի նոյն քաղաքէն Ռոսայ : Եւ աւանդեցին երկոքեան սուրբ կանայքն զհոգիս իւրեանց առ Աստուած, Նոյեմբերի Դ :

3 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — Կիւրենայ] Կիւրենեայ B || 4 ամբարիշտ] կռապաշտ B || 5 Կիւրենէ] Կիւրենեա B || 10 Եւ աղաչեաց . . . յանօրինացն *om.* B || 13 աւանդեցին] աղօթելով *add.* B || 14 Նոյեմբերի Դ] եւ Սահմի ԻԶ *add.* B.

[B On fait aussi en ce jour la mémoire des miracles de saint Georges, le chef militaire; c'est aussi l'avant-fête de son temple à Lydda et la commémoration de Quartus le disciple des apôtres.]

26 SAHMI, **4 Novembre.**

Martyre de sainte Cyrène.

Aux jours de l'empereur impie Maximien, vivait dans la ville de Tarse la sainte martyre du Christ Cyrène, qui, instamment pressée par le juge Marcien, ne renia pourtant pas le Christ. On lui rasa les cheveux de la tête et les sourcils, on écrivit sur du papier fin des propos lascifs et outrageux, on mit dans ce papier sept pommes et on le lui attacha au front; on la fit * asseoir nue, la taille entourée d'un tablier, sur un âne, et on la promena quatre fois à travers la ville. On fit venir des jeunes gens pour frapper la servante du Christ avec des verges d'une certaine plante, mais elle pria Dieu et aucun des impies ne s'aperçut de sa nudité. On conduisit la bienheureuse à la ville de Rhosas et on l'y jeta dans le feu.

* A fol. 81 r° b.

On jeta avec elle dans les flammes une autre femme fidèle, dont le nom était Julienne et qui était de la même ville de Rhosas. Les deux saintes femmes rendirent leur âme à Dieu le 4 novembre.

Յայսմ աւուր վարք աղախնոյն [illegible] Մատրոնայ :

Պատուական կին այս՝ էր ի Պերգեայ Պամփիլիացւոց, կին լեալ առն. եւ նորա դուստր մի էր միածին : Եւ յետ քսան եւ հինգ ամաց թողեալ զդուստրն եւ զայր իւր գնաց ի Կոստանդնուպոլիս, եւ յանձն արարեալ զդուստրն պարկեշտ կուսանի միոյ որում անուն էր Շուշան :

Եւ ինքն երթեալ ի վանս երանելոյն Բասիոսի, լեալ ի կերպարանս ներքինւոյ կրօնաւորեցաւ, եւ անուանեցաւ Բաբիլաս, եւ մեծաւ ճգնութեամբ որպէս այր վաստակէր ընդ այլ եղբարսն :

Եւ յետ ժամանակաց տեսանէ ի տեսլեանն երանելին Բասիոս այր մի՝ որ ասէր եթէ. Ներքինին որ ի վանքդ է՝ կին է : * Նոյնպէս եւ այլ վանաց հայր տեսանէր յերազի որ կին էր Բաբիլաս, եւ երթեալ պատմեաց երանելոյն Բասիանոսի : Եւ կոչեցին զնա առանձին ի սենեակ եկեղեցւոյն, եւ սաստիւ եւ սպառնալեօք հարցանէին : * A fol. 81 v° a

Իսկ նորա անկեալ յոտս նոցա խոստովանեցաւ եթէ. Վասն առն իմոյ զայս հնարս խորհեցայ, զի մի գտցէ եւ բռնութեամբ հանցէ զիս ի կամաց իմոց :

1 Մատրոնայ] Մատրոնեայ B || 2 նորա] նմա B || 3 մի էր *om.* B — զայր իւր] զայրն B || 5 որում] որոյ B || 6 Բասիոսի] Բասիանոսի B — կերպարանս] կերպ B || 7 վաստակէր] յոյժ *add.* B || 9 Բասիոս] Բասիանոս B.

En ce jour, vie de la servante du Christ Matrona.

Cette excellente femme était de Pergè de Pamphylie; elle était mariée, et elle avait une fille unique. Vingt-cinq ans après, elle quitta sa fille et son mari et se rendit à Constantinople, après avoir recommandé sa fille à une vierge honnête dont le nom était Suzanne.

Elle se rendit au couvent du bienheureux Basianos (*Vasios*), sous les apparences d'un eunuque, s'y fit moine, et prit le nom de Babylas; elle se mit à travailler comme un homme avec beaucoup d'ascétisme, à l'égal des autres frères.

Un certain temps après, le bienheureux Basianos vit dans une vision un homme qui lui dit : L'eunuque qui se trouve dans ton couvent * est une femme. De même un autre higoumène du couvent vit dans un songe que Babylas était une femme, et alla en rendre compte au bienheureux Basianos. Ils firent venir Babylas seul, dans une pièce attenant à l'église, et l'interrogèrent avec sévérité et menaces. * A fol. 81 v° a

Elle se jeta à leurs pieds et avoua : J'ai inventé ce moyen vis-à-vis de mon mari, pour qu'il ne me retrouvât plus et qu'il ne me fît pas sortir du couvent contre ma volonté.

Իսկ երանելոյն Բասիանոսի յուղարկեալ զնա ի քաղաքն Եմեսիա, եւ գրեաց թուղթ առ ճգնաւոր կուսան մայր վանացն ։ Եւ յորժամ գնաց, առժամայն գտին ի քաղաքին յայնմիկ զգլխատուածին գլուխ Յովհաննու Մկրտչին, եւ առեալ Մատրոնա յօրհնութենէ նշխարացն՝ էած զաչս կուրի միոյ եւ նոյնժամայն բացաւ եւ ետես զլոյս ։

Եւ յետ ժամանակաց լուաւ այր իւր, եւ չոգաւ ի քաղաքն Եմեսիա, եւ նորա իմացեալ փախեաւ յԵրուսաղէմ եւ անտի ի Սինէական լեառն, եւ ապա գնաց ի Բիւրիտոն քաղաք, յորում տէրունական պատկերն ի տախտակի խոցեալ ի Հրէից, եւ բղխեաց ի կողիցն արիւն եւ ջուր ։ Եւ երթեալ անդ բնակեցաւ յաւերակս արտաքոյ քաղաքին, որ երբեմն լեալ էր տաճար կռոց ։ Եւ յորժամ աղօթէր պաշտէին դեւքն որ

* A fol. 81 v° b. բնակեալ էին * յաւերակս տաճարին եւ նորա գիտացեալ հալածեաց զնոսա նշանաւ սրբոյ խաչին ։ Եւ մեծաւ ճգնութեամբ զառաքինի վարսն իւր կատարէր ։

Եւ յորժամ պապակէր ի ծարաւոյ՝ ելանէր արտաքս եւ ի դալար խոտոյ թանայր զշրթունս իւր եւ զլեզուն . եւ ապա փորեալ ձեռօք իւրովք զերկիր եւ բղխեաց ջուր կենդանի ։

Եւ ի միում աւուր եղեալ սատանայ ի կերպարանս գեղեցկատեսիլ աղջկան, եւ

2-4 Եւ յորժամ գնաց . . . ետես զլոյս ։ *om.* B || 7-8 յորում տէրունական . . . արիւն եւ ջուր *om.* B || 9 Եւ յորժամ . . . դեւքն *om.* B || 10 եւ նորա գիտացեալ *om.* B || 15 Եւ ի միում . . . եւ անյայտ եղեն *om.* B.

Le bienheureux Basianos l'envoya à la ville d'Émèse et écrivit une lettre à la vierge ascète, la mère religieuse du monastère. Lorsque Matrona y arriva, l'invention de la précieuse tête de Jean-Baptiste eut lieu aussitôt dans cette ville, et Matrona, prenant une partie des saints restes, l'appliqua sur les yeux d'un aveugle qui recouvra immédiatement la vue et vit la lumière.

Après des années, son mari, ayant appris quelque chose à son sujet, se rendit à Émèse, mais Matrona, avertie, s'enfuit à Jérusalem et de là au mont Sinaï; de là elle se rendit ensuite à la ville de Beyrouth (*Biuriton*), où se trouvait l'image sur bois du Seigneur, qui, percée par les Juifs, rendit du sang et de l'eau de son côté. Arrivée là, elle fixa sa demeure hors de la ville dans les ruines d'un ancien temple d'idoles. Lorsqu'elle se mit à prier,

* A fol. 81 v° b. les démons qui habitaient * les ruines du temple se mirent à célébrer les offices; elle s'en aperçut et les chassa par le signe de la sainte croix. Elle y accomplit sa vie de vertus dans un grand ascétisme.

Lorsqu'elle était tourmentée de soif, elle sortait dehors et humectait ses lèvres et sa langue dans l'herbe tendre; ensuite elle creusa la terre de ses mains et il en surgit une eau vive.

Un jour, le démon prit la forme d'une belle jeune fille et engagea

խրատ տայր Մատրոնայի ի բաց կալ ի ճգնաւորական վարուց և մտանել ի քաղաքն, այլ ոչ ինչ կարաց խափանել զնա ի տեղւոյէն յայնմ : Եղև կերպս զանամօթ պառաւ և սպառնալեօք երկեցուցանէր զնա և ասէր. Թէպէտ և ի մանկութեան քո ոչ յաղթեցի քեզ, այլ ի պառաւութեան բազում նեղութիւնս անցուցի ընդ քեզ : Եւ յաւուր միում մինչդեռ աղօթս առնէր՝ երևեցան ի թիկանց կուսին երեք արք և առնէին ծունր ամէնին իբրև ժամս երկուս. և ասեն զնա. Աղօթեա վասն մեր աղախին Քրիստոսի, զի և մեք վասն քո աղօթեմք. և անյայտ եղեն :

Եւ բազում կանայս դարձուցանէր ի հաւատսն Քրիստոսի ի հեթանոսաց, և առաքէր առ եպիսկոպոսն մկրտել զնոսա և դասաւորէր ի դասս կուսանաց, և ընդ աղախնոյն Քրիստոսի * առաքինի վարուք ճգնէին : * A fol. 82 r° a

Իսկ կռապաշտքն սպառնացեալ նմա՝ զի հրով այրեսցեն զնա, և նա ասէ. Դուք եկայք և ես տաց փայտ և հուր, և այրեցէք զիս. և պատրաստ եմ ի մեռանել վասն անուանն Քրիստոսի : Եւ ի բանից նորա ամօթալից գնացին :

Լուաւ վասն առն իւրոյ զի գիտաց վասն նորա թէ ուր իցէ, և աղաչեաց զԱստուած զի ցուցանիցէ նմա, որ երթիցէ կամ յԱղեքսանդրիա կամ յԱնտիոք կամ ի Կոստանդնուպօլիս : Եւ տեսանէ յանուրջս տեսիլ երիս արս որոց անուանքն էին միոյն՝ Աղեքսանդրոս, միոյն՝ Կոստանդիանոս, և միոյն՝ Անտիոքոս : Եւ հակառակէին

16 տեսիլ *om.* B || 17 միոյն] միւսոյն B.

Matrona à cesser la vie ascétique et à rentrer dans la ville, mais il ne réussit pas à lui faire quitter cet endroit. Alors le démon prit l'apparence d'une vieille femme effrontée, l'intimida par des menaces et dit : Bien que je ne t'aie pas vaincue dans ta jeunesse, je t'ai fait pourtant endurer bien des souffrances dans ta vieillesse. Un jour qu'elle était en prières, trois hommes apparurent derrière son dos, faisant des génuflexions répétées pendant deux heures environ, et ils lui dirent : Prie pour nous, servante du Christ, car, nous aussi, nous prions pour toi. Et ils disparurent.

[Matrona] convertissait beaucoup de femmes païennes à la foi du Christ; elle les envoyait à l'évêque, pour les baptiser, et celui-ci les admettait ensuite au rang des religieuses, et elles pratiquaient * une vie de mortifications avec la servante du Christ. * A fol. 82 r° a

Les idolâtres menacèrent [Matrona] de la brûler dans les flammes, elle leur répondit : Vous n'avez qu'à venir et je vous procurerai du bois et du feu et vous pourrez me brûler; je suis prête à mourir pour le nom du Christ. A ces paroles, ils s'en retournèrent pleins de honte.

[Matrona] apprit que son mari connaissait l'endroit où elle se trouvait; elle pria Dieu de lui révéler si elle devait se rendre à Alexandrie, à Antioche ou à Constantinople. Elle vit dans un songe trois hommes qui se nommaient, l'un Alexandre, l'autre Constantin et l'autre Antiochus. Ils se disputaient

ընդ միմեանս իւրաքանչիւր ոք եթէ. առից զդա կին : Եւ ընկեցին վիճակ երիցս անգամ, եւ ել վիճակն Կոստանդիանոսի :

Եւ զարթուցեալ գիտաց որ հրամայեցաւ նմա երթալ ի Կոստանդինուպօլիս : Եւ յարուցեալ յանձն արար զաշակերտեալ կանայսն եպիսկոպոսն, եւ ինքն գնաց ի Կոստանդինուպօլիս, եւ երթեալ առ երանելին Բասիանոս, պատմեաց նմա զամենայն : Եւ նա ետ նմա տեղի քաղաքին առանձինն խրճիթ մի եւ ասէ. Լռութեամբ կալով՝ կեցո՛ զոգիդ քո եւ զբազմաց :

* A fol. 82 rº b. Եւ լուաւ վասն նորա Բերիանեայ * թագուհին՝ ամուսին Լեւոնի արքային, եւ գնաց առ նա : Եւ յոյժ զարմացաւ ընդ խստակրօն ճգնութիւն երանելոյն Մատրոնայի, եւ շինեաց զտեղին զայն վանս բազում ծախիւք, եւ է մինչեւ ցայսօր :

Եւ առաքեաց ետ բերել ի Բիւրիտոն քաղաքէն զկրօնաւորեալ կանայսն, զոր ի հեթանոսաց ուսուցեալ դարձոյց ի Քրիստոս, եւ բնակեցան ի միասին մինչեւ ցմահ, եւ բազմացան քորք վանացն յոյժ :

Եւ երանելին Մատրոնա հրեշտակական վարուք կացեալ, յետ հրաժարելոյն ի տանէն եւ յամուսնոյն իւրոյ՝ ամս եօթանասուն եւ հինգ, եւ հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս ամաց հարիւր եւ քսանից :

7 զբազմաց] զայլոց բազմաց B || 8 Բերիանեայ] Բրիանէա B || 9 երանելոյն Մատրոնայի] երանելի կնոջն B.

ensemble et chacun disait : Je la prendrai pour épouse. Ils tirèrent au sort trois fois et le sort échoua à Constantin.

[Matrona] à son réveil reconnut qu'il lui était ordonné de se rendre à Constantinople. Elle partit en recommandant à l'évêque les femmes qu'elle formait et se rendit à Constantinople, où elle alla trouver le bienheureux Basianos et lui raconta tout. Celui-ci lui désigna aux abords de la ville une hutte isolée et lui dit : Fais le salut de ton âme et celui de beaucoup d'autres, en vivant en silence.

* A fol. 82 rº b. L'impératrice * Brianée, femme de l'empereur Léon, ayant entendu parler d'elle, alla la voir et fut très édifiée de l'austère ascétisme de la bienheureuse Matrona; elle fit construire au même endroit et à grands frais un couvent qui existe encore aujourd'hui.

[Matrona] fit venir de la ville de Beyrouth les religieuses, qu'elle avait instruites et converties du paganisme au Christ; elles vécurent ensemble jusqu'à leur mort. Les religieuses du monastère augmentèrent considérablement en nombre.

La bienheureuse Matrona vécut soixante-quinze ans d'une vie angélique, après avoir quitté sa maison et son mari, et reposa en paix dans le Christ à l'âge de cent vingt ans.

[* Բ տօն է, սրբոց առաքելոցն Պատրոբայ, Երմայ, Լինոսի, Գայոսի, Փիլոգոլոսի, որ էին յեօթանասուն եւ երկու աշակերտացն ։ * B p. 221 a.

Սուրբ առաքեալքս էին ի կարգէ եւ ի պատուոյ եօթանասնիցն, սպասաւորք եւ պաշտօնեայք գլխաւոր առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի ։ Սուրբն Լինոս եղեւ եպիսկոպոս Հռոմայ ի Պետրոսէ առաքելոյ, եւ յետ նորա կալաւ զաթոռն ամս քսան եւ եօթն ։ Իսկ սուրբն Պատրոբաս եղեւ եպիսկոպոս ի Պատիողոսս՝ զոր եւ զսա յիշէ, Պօղոս եւ գովէ ի թուղթս իւր ։ Իսկ սուրբն Գայիոս եւ նա ձեռնադրեալ յառաքելոցն՝ եղեւ եպիսկոպոս Եփեսոսի՝ յետ Տիմոթէոսի աշակերտին Պօղոսի ։ Իսկ սուրբն Փիլոգոս շրջեցաւ ընդ Անդրէի ի յաշխարհն մարդակերաց, եւ ի նմանէ ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Սինոպ քաղաքի ։ Իսկ սուրբն Երմա՝ ձեռնադրեցաւ եւ նա եպիսկոպոս յառաքելոյն Պօղոսէ՝ Փիլիպպու քաղաքին՝ որ է առաջին վիճակ Մակեդոնացւոց ։

Զսոսա զամենեսին վասն արժանաւոր գործոց յիշէ Պօղոս ի թուղթն Հռոմայեցւոց եւ ողջոյն տայ, զի յայնժամ դեռ եւս ի Հռոմ էին, եւ յետոյ կոչեցան եպիսկոպոսք վարդապետութեամբ եւ նշանօք հաստատէին եւ դարձուցանէին զբազումս ։ Վասն որոյ եւ ի հալածանացն զոր յարոյց Ներոն եւ Դոմետիան՝ բազում նեղութիւնս կրեցին, եւ անթիւ փորձութեանց տանելով՝ ի վիշտս եւ ի չարչարանս վասն Քրիստոսի ժուժկալեալ՝ համբերութեամբ կատարեցան այլ եւ այլ ցեղանակօք եւ պսակեցան ի Քրիստոսէ ։]

[B * Fête des saints apôtres Patrobas, Hermès, Lin, Gaïus et Philologos (*Philogolos*), qui étaient du nombre des soixante-douze disciples. * B p. 221 a.

Ces saints apôtres étaient du rang et de la dignité des soixante-dix, serviteurs et ministres des principaux apôtres Pierre et Paul. Saint Lin devint évêque de Rome; il fut sacré par l'apôtre Pierre, à qui il succéda sur le siège pendant vingt-sept ans. Saint Patrobas devint évêque à Pouzzoles (*Patioulous*), Paul le mentionne et en fait l'éloge dans ses épîtres. Saint Gaius fut sacré, lui aussi, par les apôtres et devint évêque d'Éphèse, après Timothée, le disciple de Paul. Saint Philologos parcourut avec André le pays des anthropophages, et fut sacré par lui évêque de la ville de Sinope. Saint Hermas fut, lui aussi, sacré par l'apôtre Paul, évêque de la ville de Philippopolis, qui est le premier siège épiscopal en Macédoine.

Paul les mentionne tous, à cause de leurs œuvres méritoires, dans son épître aux Romains et les salue, car ils se trouvaient encore à Rome à cette époque; et ce n'est que plus tard qu'ils devinrent évêques et raffermirent et convertirent nombre de gens par leur doctrine et par des miracles. C'est pourquoi, à l'époque des persécutions soulevées par Néron et Domitien, ils subirent bien des peines, et, après avoir supporté d'innombrables épreuves et enduré des peines et des tortures pour le Christ, ils moururent de différentes manières et furent couronnés par le Christ.]

Սահմի ԻԷ եւ Նոյեմբերի Ե ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Պորփիւրիոսի գուսանի ։

Սուրբն Պորփիւրիոս՝ էր յազգէ Ասիանոյ, եւ սնեալ յԵփեսոս քաղաքին. եւ էր հեթանոս եւ երգեցիկ ի դիւական խաղս թէատրոնաց ։ Եւ գնաց ի Կեսարիա Կապադովկացւոց եւ խաղայր ի մէջ քաղաքին կեթառով՝ որ է փանդռամբ ։ Եւ ետես զնա * A fol. 82 v° a. Աղեքսանդրոս կոմսն, եւ հաճեցաւ ի խաղս եւ յերգս նորա ։ Եւ յաւուր միոջ * հրամայեաց պատրաստել զթէատրոնն յորում պղծալից զոհսն մատուցանէին ։ Եւ ժողովեցան բազմութիւնք քաղաքին վասն տեսանելոյ զխաղս թէատրոնին ։

Եւ որպէս այպն առնելով զքրիստոնէից աստուածային խորհրդածութիւնն՝ որ լինի ի սուրբ մկրտութիւնն, արարին ի խաղացողացն զմի ոմն որպէս թէ եպիսկոպոս եւ զայլս որպէս քահանայս եւ սարկաւագունս. եւ տարան զՊորփիւրիոս առաջի որպէս երեխայ՝ զի մկրտեսցեն զնա. եւ սկսան ընդ խաղ զօղանջել որպէս եթէ պաշտէին. եւ բերին մեծ կաթսայ եւ լցին ջրով, եւ մերկացուցին զՊորփիւրիոս եւ արկին ի ջուրն ։ Ասէ սուտ եպիսկոպոսն այպն առնելով. Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյն մկրտի Պորփիւրիոս ։ Ոչ գիտէին անհաւատքն եթէ անուն սուրբ Երրորդութեանն անայպանելի է եւ աննախատելի է ։

1 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — գուսանի] յԵփեսոս *add.* B || 4 կեթառով] կիթառաւ B || 6 մատուցանէին] կատարէին B.

27 SAHMI, 5 Novembre.

Martyre de saint Porphyre, le mime.

Saint Porphyre était de l'Asie, avait été élevé dans la ville d'Éphèse; il était païen, et chanteur sur les scènes diaboliques des théâtres. S'étant rendu à Césarée de Cappadoce, il jouait de la cithare [1] dans la ville. Le comte Alexandre le remarqua et prit plaisir à ses jeux et chants. Un jour, * A fol. 82 v° a. * il ordonna de préparer le théâtre où l'on offrait les sacrifices abominables. La population de la ville y accourut en foule pour assister au spectacle du théâtre.

Comme pour tourner en ridicule le divin mystère des chrétiens qui s'accomplit pendant le saint baptême, on fit représenter par l'un des acteurs l'évêque, par d'autres des prêtres et diacres, et on leur présenta Porphyre, comme catéchumène, aux fins de le baptiser. Ils commencèrent à hurler par plaisanterie, comme s'ils accomplissaient l'office, firent ensuite apporter un grand bassin qu'ils remplirent d'eau, et ayant mis à nu Porphyre, ils le jetèrent dans l'eau. Le faux évêque prononça par moquerie : Porphyre est baptisé au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit. Les païens ignoraient que le nom de la sainte Trinité n'est pas sujet à moquerie et à outrage.

1. Le rédacteur arménien ajoute : c'est-à-dire de la trompette.

Եւ աստ Աստուած ի տեղւոջն յայնմիկ նշան մեծ եւ յափշտակեաց զմիտս Պորփիւրեայ որպէս զգառն ի բերանոյ գայլոյ : Եւ յորժամ մկրտեցին զՊորփիւրիոս ընդ խաղս եւ զգեցուցին հանդերձս սպիտակս՝ էջ ի վերայ նորա ճշմարտապէս Հոգին սուրբ, եւ երեւեցան առաջի Պորփիւրեայ հրեշտակք՝ ջահերս ունելով, եւ օրհնէին զԱստուած * բարձր ձայնիւ, որ եւ ի ձայնէ հրեշտակացն շարժեցաւ քաղաքն, եւ յոյժ զարհուրեցան. եւ յահէ եղեալք ասէին եթէ. Աստուածք մեր երեւեցան Պորփիւրեայ : Եւ այլք ասէին. Եթէ ի սուտ մկրտութիւնն Պորփիւրեայ այսպիսի զօրութիւնք եղեն, որչափ եւս առաւել որք ճշմարտութեամբ մկրտին՝ լինիցի նշանք յերկնից : Եւ որք զայս ասացին երթեալ անկան յոտս Պորփիւրեայ եւ ասեն. Եղբայր Պորփիւրէ, աղօթեա վասն մեր որ եւ ի մեզ իջցանէ Հոգին սուրբ : * A f. 82 v b

Իսկ Պորփիւրիոս ոչ գիտէր յաղօթս կալ. եւ հրեշտակ Տեառն ուսոյց նմա, եւ դարձաւ յարեւելս տարածեաց զձեռս յերկինս : Եւ էջ ամպ լուսաւոր եւ ծածկեաց զթէատրոնն եւ ցօղէր ի վերայ ամենեցուն որ հաւատացինն. եւ մկրտեցան յամպն եւ ի ցօղն, եւ ի վերանալ ամպոյն երեւեցան սպիտակ զգեստիւք, եւ ելեալ ի թէատրոնէն խնդութեամբ գնացին յեկեղեցին :

Լուաւ եւ սրբազնեալ եպիսկոպոսն քաղաքին Կղօնոս եւ ուրախ եղեւ յոյժ, եւ

5 ձայնիւ] բարբառով B || 8 լինիցի] լինին B || 9-14 Եւ որք զայս ասացին ... սպիտակ զգեստիւք] Եւ բազումք ի ժողովրդոց անտի հաւատացին ի Քրիստոս B.

Aussi Dieu accomplit en cet endroit un grand miracle. Il ravit l'esprit de Porphyre comme on délivre un agneau de la gueule du loup. Lorsqu'on eut baptisé Porphyre par plaisanterie, et qu'on l'eut revêtu de vêtements blancs, le Saint-Esprit descendit réellement en lui et des anges apparurent devant Porphyre, tenant des lumières et bénissant Dieu à haute voix; la ville fut ébranlée * par les voix des anges, et les gens, fortement saisis et effrayés, se mirent à dire : Nos dieux ont apparu à Porphyre. D'autres disaient : Si dans le faux baptême de Porphyre de tels prodiges ont eu lieu, que de signes du ciel doivent avoir lieu pour ceux qui sont baptisés en toute vérité! Et ceux qui parlèrent ainsi allèrent se jeter aux pieds de Porphyre en disant : Frère Porphyre, prie pour nous, afin que le Saint-Esprit descende en nous aussi. * A f. 82 v b

Mais Porphyre ne savait pas prier; l'ange du Seigneur le lui apprit, et il se tourna vers l'Orient et étendit ses bras au ciel. Un nuage lumineux descendit, et enveloppa le théâtre, répandant une rosée sur tous ceux qui avaient cru. Ils furent baptisés dans le nuage et dans la rosée, et lorsque le nuage se fut dissipé, ils apparurent revêtus de vêtements blancs. Ils quittèrent le théâtre pleins de joie et se rendirent à l'église.

Le saint évêque de la ville, Clonos, l'apprit et en ressentit une grande

գնացեալ ընդ առաջ՝ տարաւ զնոսա յեկեղեցին, եւ լցեալ եկեղեցին հրեշտակօք, եւ ծունր կրկնեալ ամենեցուն փառաւորէին զԱստուած ։ Եւ վերացան հրեշտակքն յերկինս ։

* A fol. 83 r° a. Եւ տեսեալ կոմսին * զսքանչելիսն ապշեցաւ յոյժ եւ զարհուրեալ յահէն ։ Եւ երթեալ Պորփիւրիոս ի տաճար կռոց, եւ խորտակեաց զամենայն բագինսն ։ Եւ եղեւ թնդիւն մեծ, եւ միոյ կռոց գլուխ անկեալ ի վերայ քրմին եւ եսպան զնա ։ Եւ լուեալ կոմսին յամօթ եղեւ յոյժ, եւ հրամայեաց սրով սպանանել զՊորփիւրիոս ։

Եւ յորժամ տարան ի տեղին՝ առաքեաց առ եպիսկոպոսն եւ տարաւ զսուրբ խորհուրդն, եւ հաղորդեցաւ ի սուրբ պատուական մարմնոյ եւ յարենէ Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։ Եւ ապա հատին զգլուխ նորա՝ Նոյեմբերի Ե ։

Եւ առեալ եպիսկոպոսին զնշխարս սրբոյ վկային Պորփիւրիոսի տարաւ յեկեղեցին եւ եդ պատուով ի տապանի ։

Յայսմ աւուր Մարտինոս եպիսկոպոսն Փռանգաց մեծ եւ առաքինի ճգնութեամբ բազում սքանչելիս արարեալ ի կենդանութեան իւրում եւ յետ մահուանն, յաւուրս բարեպաշտ թագաւորին Գրատիանոսի եւ խաղաղութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս ։

1 տարաւ] եմոյծ B — եւ լցեալ եկեղեցին հրեշտակօք *om.* B || 2 փառաւորէին] գոհութեամբ փառաւորեցին B — Եւ վերացան հրեշտակքն յերկինս *om.* B || 3 եւ զարհուրեալ յահէն] եւ յամօթ եղեւ B || 3-6 Եւ երթեալ Պորփիւրիոս ... եղեւ յոյժ *om.* B || 8 սուրբ *om.* B || 9 Նոյեմբերի Ե] եւ Սահմի ԻԷ *add.* B || 12 աւուր] երանելի *add.* B || 14 թագաւորին] արքային B — հանգեաւ ի Քրիստոս] աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած B.

joie; il se porta au-devant d'eux et les conduisit à l'église. L'église se remplit d'anges et tous mettant les genoux en terre, glorifièrent Dieu. Les anges remontèrent au ciel.

* A fol. 88. r° a. Le comte, témoin * des miracles, en fut épouvanté et saisi de crainte. Porphyre se rendit ensuite au temple des idoles et brisa tous les autels. Il se produisit un grand bruit et la tête d'une des idoles tomba sur le prêtre d'idoles et le tua. Ce qu'ayant appris, le comte, honteux et confus, ordonna de tuer Porphyre par l'épée.

Lorsqu'on l'eut conduit à l'endroit de l'exécution, il envoya quelqu'un à l'évêque, qui lui apporta le saint mystère, et il communia aux saints et précieux corps et sang du Christ, notre Dieu. On lui trancha ensuite la tête, le 5 novembre.

L'évêque prit les restes du saint martyr Porphyre, les transporta à l'église et les déposa dans un tombeau.

En ce jour, Martin, l'évêque des Français, qui a opéré de son vivant et après sa mort de nombreux miracles, reposa en paix dans le Christ, après une vie de grand ascétisme et de vertus, aux jours du pieux empereur Gratien.

Սա եսես զայր մի զրպարտող՝ որ ոչ տայր թաղ զմեռեալ մին թաղել, ասելով եթէ. Երեք հարիւր դահեկան պարտի ինձ, եթէ * ոչ առից զգանձն իմ ոչ տամ թաղել զդա : * A f. 181 r b.
Եւ կին մեռելոյն երդնոյր եթէ. Վճարեցաք զքեզ : Եւ նա ուրանայր : Եւ աղօթիւք սրբոյն Մարտինոսի խօսեցաւ մեռեալն որ ոչ ինչ պարտէր նմա : Եւ առժամայն զըրպարտողն անկեալ մեռաւ :

Եւ մեռեալ էշ մի աղօթիւք կենդանացոյց, և վասն այնորիկ հաւատացին ի Քրիստոս յանհաւատիցն հազար այր :

Սահմի ԻԸ. և Նոյեմբեր Զ : Վկայաբանութիւն Պօղոսի խոստովանողին Կոստանդնուպօլսոյ հայրապետին :

Սուրբն Մետրոփանէս Կոստանդնուպօլսոյ պատրիարքն՝ ի ժամ վախճանի իւրոյ ձեռնադրեաց յաթոռ իւր զաւագ երէց եկեղեցւոյն իւրոյ զԱղեքսանդրոս, զոր առաքեաց փոխանակ իւր ի Նիկիա յառաջին ժողովն. զանն զի ինքն ծերացեալ էր յոյժ և ոչ կարաց գնալ :

Եւ նոյնպէս և Աղեքսանդրոս ի ժամ վախճանի իւրոյ՝ ձեռնադրեաց զՊօղոս զսարկաւագն Թեսաղոնիկոյ, զոր ինքն սնուցեալ էր և ուսուցեալ, զոր և սուրբն Մե-

1 Սա եսես ... Քրիստոսի *om.* B.
8 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — հայրապետին] պատրիարքին B | 15 Թեսաղոնիկոյ] Թեսաղոնիկեցին B.

Il avait vu un calomniateur qui empêchait d'enterrer un mort en disant : Il me doit trois cents écus; si * je n'obtiens pas la somme, je ne le * A f. 181 r b.
laisserai pas enterrer. La veuve du défunt jurait : Nous te l'avons payée. L'autre niait. Alors, sur les prières de saint Martin, le mort parla et dit qu'il ne lui devait rien. Le calomniateur tomba aussitôt et mourut.

Il rendit, par ses prières, la vie à un âne mort, et, à cause de ce fait, mille personnes parmi les infidèles crurent au Christ.

28 SAHMI. 6 Novembre.

Martyre de Paul le Confesseur, patriarche de Constantinople.

Saint Métrophane, patriarche de Constantinople, avait sacré, à sa mort, pour lui succéder au siège, le doyen de son église, Alexandre, qu'il avait envoyé, pour le remplacer, au premier concile de Nicée, car il était très âgé et ne pouvait s'y rendre.

Alexandre, à l'heure de sa mort, sacra également Paul, le diacre de Thessalonique, qu'il avait élevé et instruit, et dont saint Métrophane avait

որոփանէս բազում անգամ գովեալ էր. այր բարեպաշտ եւ երկիւղած յԱստուծոյ, եւ հմուտ եւ տեղեակ աստուածային գրոց :

Եւ թագաւորն Կոստանդիանոս, որդի սրբոյն Կոստանդիանոսի մեծին, թողեալ

* A fol. 83 v° a. զուղղափառութիւն հօրն, եւ * եղեալ հերձուածողն Արիոսի եւ արար ժողով յԱնտիոք քաղաք ընդդէմ Նիկիոյ ժողովոյն, եւ կամէր որոշել զհամագոյութիւն Երրորդութեանն : Եւ ոչ Յուլիոս Հռոմայ հայրապետն, եւ ոչ Մաքսիմոս Երուսաղեմայ, եւ ոչ Աթանաս Աղեքսանդրու, եւ ոչ Պօղոս Կոստանդնուպօլսոյ գնացին կամ ընկալան զժողովն :

Եւ ընկէց թագաւորն զԱթանասիոս, եւ արար փոխանակ նմա՝ զոմն Գորգէոս արիանոս : Եւ Աթանասիոս գնաց փախստական ի Հռոմ առ Կոստաս թագաւորն՝ եղբայր Կոստանդեայ, եւ առ Յուլիոս Հռոմայ հայրապետն : Նոյնպէս եւ ընկէց յաթոռոյն զխոստովանողն զՊօղոս, եւ նստոյց փոխանակ նորա զԵւդոքսիոս զՆիկոմիդացին :

Եւ եղեւ ի սակաւ աւուրս մեռանել Եւդոքսիոսի, եւ ժողովեցան արիանոսքն՝ զՄակեդոնիոս նստուցանել յաթոռ Կոստանդնուպօլսի, ոչ յեկեղեցւոջ պատրիարգարանին՝ այլ յայլ եկեղեցւոջ զոր կոչեն Պօղոսի :

1 գովեալ էր] գովեաց եւ վկայեաց B || 9 փոխանակ] յաթոռ *add.* B.

bien souvent fait l'éloge, car c'était un homme pieux, craignant Dieu, érudit et versé dans les écritures divines.

L'empereur Constance (*Costantinos*), fils de saint Constantin (*Costantianos*)

* A fol. 83 v° a. le Grand, ayant abandonné l'orthodoxie de son père, * embrassa l'hérésie d'Arius, et convoqua un concile dans la ville d'Antioche, en opposition au concile de Nicée; il voulut séparer la consubstantialité de la Trinité. Mais ni Jules, patriarche de Rome, ni Maxime de Jérusalem, ni Athanase d'Alexandrie, ni Paul de Constantinople ne se rendirent au concile ni ne l'acceptèrent.

L'empereur destitua Athanase et le remplaça par un certain Georges, arien. Athanase se réfugia à Rome auprès de l'empereur Constant (*Costas*), frère de Constance, et auprès de Jules, patriarche de Rome. L'empereur destitua également Paul le Confesseur et le remplaça par Eudoxe de Nicomédie.

Peu de jours après, Eudoxe venant à mourir, les Ariens s'assemblèrent, afin de mettre Macédonius sur le siège de Constantinople, non pas dans l'église du patriarcat, mais dans une autre église dite de [Saint]-Paul.

Այս Մակեդոնիոս քարոզէր զՔրիստոս՝ ոչ նմանակից Հօր, եւ զՀոգին սուրբ օտար յաստուածութենէ :

Եւ զՊօղոս աքսորեցին ի Թեսաղոնիկեայ քաղաքին. եւ անտի գնաց ի Հռոմ, եւ եգիտ անդ զԱթանասիոս :

Եւ գրեաց Կոստաս արքայն Հռոմայ * առ եղբայրն իւր Կոստանդին : Եւ եղեւ ժողով ի Սարդիկէ վասն Պօղոսի եւ Աթանասի. եւ ժողովեցան յարեւմտից երեք հարիւր եպիսկոպոսունք եւ յարեւելից եօթանասուն եւ ութ : Եւ արեւմտից եպիսկոպոսունքն ասէին՝ որ եւ Պօղոս եւ Աթանասիոս գայցեն ի ժողովն. եւ արեւելեանքն ոչ կամէին : Եւ ապա որոշեցան ի միմեանց եւ գնացին արեւելեանքն եօթանասուն եւ ութ եպիսկոպոսունքն ի Փիլիպպուպօլիս, եւ նզովեցին զորս հաւասար խոստովանէին զսուրբ Երրորդութիւնն : * A fol. 87 v° b.

Իսկ երեք հարիւր արեւմտից եպիսկոպոսունքն քարոզեցին հաւասար զսուրբ Երրորդութիւնն, եւ յամենայն տեղիս թղթովք հաստատեցին :

Եւ գրեաց Կոստաս առ եղբայր իւր Կոստանդիոս սպառնալիս որ եթէ զՊօղոս եւ զԱթանասիոս ոչ հաստատեսցես՝ զսէր եղբայրութեանդ լուծանեմ եւ բազում զօրօք գամ մարտնչել ընդ քեզ : Եւ լուեալ Կոստանդիոս երկեաւ յեղբօրէն, եւ հաստա-

1 ոչ նմանակից Հօր] ոչ համագոյակից՝ այլ նմանակից Հօր B || 7 եօթանասուն եւ ութ] եօթանասուն եւ վեց B || 9 արեւելեանքն եօթանասուն եւ ութ] արեւելից եօթանասուն եւ վեց B || 15 հաստատեսցես] յաթոռ իւրեանց *add.* B — բազում *om.* B.

Ce Macédonius prêchait que le Christ n'est pas égal au Père, et que le Saint-Esprit est étranger à la divinité.

On exila Paul à la ville de Thessalonique; de là il se rendit à Rome, où il retrouva Athanase.

L'empereur de Rome Constant écrivit à ce sujet * à son frère Constance. Il fut tenu un concile à Sardique à propos de Paul et d'Athanase. Trois cents évêques de l'Occident et soixante-dix-huit évêques de l'Orient s'y assemblèrent. Les évêques de l'Occident exigeaient : Que Paul et Athanase vinssent également au concile; mais ceux de l'Orient s'y opposaient. Ils se séparèrent alors et les soixante-dix-huit évêques de l'Orient se rendirent à Philippopolis et y anathématisèrent ceux qui professaient la sainte Trinité consubstantielle. * A fol. 87 v° b.

Quant aux trois cents évêques de l'Occident, ils prêchèrent la sainte Trinité consubstantielle et le confirmèrent par lettres à tous les pays.

Constant écrivit des menaces à son frère Constance : Si Paul et Athanase ne sont pas réinstallés sur leurs sièges, je romps l'affection fraternelle avec toi et je marche à la tête de nombreuses armées pour te livrer bataille. A cette nouvelle, Constance, qui craignait son frère, rétablit Paul sur

անայ զՊաւղոս յաթոռ պատրիարքութեանն՝ յեկեղեցւոջ սրբուհւոյն Հեղինեայ, որ հին եւ նոր կոչին : Հաստատեաց եւ զԱթանասիոս յԱղեքսանդրիա յաթոռ իւր :

Եւ յետ ժամանակաց Մագնենտիոս ի Հռոմ սպան զԿոստաս արքայն : Եւ լուան
* A fol. 84 r° a. արիոսականն ժողովք որք ի Կոստանդնուպօլիս՝ * եւ ուրախ եղեն յոյժ. եւ շարժեն զԿոստանդիոս թագաւորն ի վերայ Պօղոսի եւ Աթանասի ի բարկութիւն : Եւ եղեւ դարձեալ հալածումն եկեղեցեաց ուղղափառացն ընդ ամենայն երկիր, եւ առաքեաց յԱղեքսանդրիա զԳէորգէոս արիանոսն, եւ զՊօղոս աքսորեցին ի Կոկիսոն Հայոց :

Եւ ժողովեցան արիանոսքն առ Փիլիպպոս եպարքոսն, եւ գրեաց առ իշխանն Կոկիսոնոյ եւ խեղդեաց զսուրբն Պօղոս պատուական եմիփորոնաւն իւրով, եւ կալաւ զեկեղեցին անօրէնն Մակեդոնիոս :

Եւ բազում հալածանս եւ նեղութիւնս անցուցին արիանոսքն ընդ ուղղափառսն հրամանաւ Կոստանդիանոսի արքայի, որ եւ զերկու կիսասարկաւագունսն Պօղոսի սրով սպանին զՄարկիանոս եւ զՄարտիւրիոն :

Իսկ Մակեդոնիոս փոխեաց զնշխարս սրբոյն Կոստանդիանոսի, եւ տարաւ յեկեղեցին սրբոյն Ակակիոսի : Եւ լուաւ Կոստանդիանոս արքայն զփոխումն ոսկերաց հօր իւրոյ, բարկացաւ յոյժ եւ ընկէց զՄակեդոնիոս յաթոռոյն :

Եւ եղեւ յետ վախճանի Կոստանդեայ՝ թագաւորեաց ամբարիշտն Վաղենդիոս,

4 արիոսական] արիանոսաց B || 17 Վաղենդիոս] Վաղենտիանոս B.

le siège patriarcal, dans l'église de Sainte-Hélène, qu'on appelle ancienne et nouvelle. Il rétablit également Athanase sur son siège d'Alexandrie.

Quelque temps après, Magnence tua l'empereur Constant à Rome. Ce
A fol. 84 r° a. qu'ayant appris, les assemblées ariennes à Constantinople * eurent une grande joie et excitèrent la colère de l'empereur Constance contre Paul et Athanase. Une nouvelle persécution des églises orthodoxes eut lieu dans tous les pays. L'empereur envoya à Alexandrie l'arien Georges et on exila Paul à Cocuse d'Arménie.

Les Ariens tinrent conseil chez l'éparque Philippe, qui envoya un message au gouverneur de Cocuse; ce dernier fit étrangler saint Paul à l'aide de son précieux pallium. L'impie Macédonius s'empara de l'église.

Les Ariens firent subir, par ordre de l'empereur Constance, de nombreuses persécutions et souffrances aux orthodoxes, et tuèrent par le glaive les deux sous-diacres de Paul, Marcien et Martyron [1].

Macédonius fit transporter les restes de saint Constantin, et les fit déposer dans l'église de Saint-Acace. L'empereur Constance, lorsqu'il eut appris que les os de son père avaient été transférés, en fut fort irrité et chassa du siège Macédonius.

Après la mort de Constance régna, l'impie Valentin, qui assiégea les

1. Cf. 16 sahmi, p. [435]-[437].

եւ նա պաշարեաց զեկեղեցիս ուղղափառաց ։ Եւ յետ նորա սատակմանն՝ թագաւորեաց Յուլիանոս ։ * Եւ ապա կացոյց Աստուած զմեծն Թէոդոս ի ձեռն Գրատիանոսի Հռոմայ արքային, եւ հալածեաց զամենայն արիոսեանքն ի Կոստանդնուպօլսէ ։ * A f. [illegible]

Եւ եկեալ սուրբն Գրիգորի աստուածաբանի լուսաւորեաց վարդապետութեամբն իւրով զամենայն քաղաքն, նստեալ ի փոքր մատրան սրբուհւոյն Անաստասեայ ։ Եւ որ զքառասուն ամ կալան զեկեղեցիսն՝ արիոսքն, իբրեւ զփոշի անյայտ եղեն, եւ առին զեկեղեցիսն որք համագոյ խոստովանէին զամենասուրբ Երրորդութիւնն ։

Եւ եղեւ ժողով հարիւր եւ յիսուն եպիսկոպոսաց, յորոց էր Տիմոթէոս Աղեքսանդրացի, Կիւրեղ Երուսաղեմայ, Մելիտոս Անտիոքայ, Գրիգոր Նիւսացի՝ եղբայր սրբոյն Բարսղի ։ Եւ նստուցին յաթոռ Կոստանդնուպօլսի զՆեկտարիոս, եւ անուանեցին զՊօղոս՝ խոստովանող ։

Եւ առաքեցին ի Կոկիսոն Հայոց եւ բերին զնշխարս սրբոյն Պօղոսի խոստովանողին. եւ եկին ընդ առաջ ի Քաղկեդոն եւ պատրիարգն եւ ամենայն ժողովուրդ քաղաքին՝ մոմեղինօք եւ խնկօք, եւ մեծաւ փառօք պատուեցին եւ եդին յեկեղեցին առ սրբոյ սեղանոյն ։

Եւ կատարի տօնն ի Նոյեմբերի Զ ։

1 պաշարեաց] շարժեաց B || 3 արիոսեանքն] արիոսեան B || 12 Հայոց *om.* B || 13 Քաղկեդոն] թագաւորն *add.* B || 14 փառօք պատուեցին] պատուով եւ փառօք B || յեկեղեցին առ սրբոյ սեղանոյն] յեկեղեցին սրբոյ Պօղոսի՝ ի ներքոյ սրբոյ [illegible] B || 16 Նոյեմբերի Զ] եւ Սահմի ԻԸ *add.* B.

églises des orthodoxes. A sa mort, régna l'abominable Julien. * Dieu fit ensuite régner le grand Théodose par l'entremise de Gratien, l'empereur de Rome, qui chassa tous les Ariens de Constantinople. * A f. [illegible]

Saint Grégoire le théologien s'y rendit et illumina toute la ville par sa doctrine, il siégea dans la petite chapelle de Sainte-Anastasie. Les Ariens, qui avaient occupé toutes les églises pendant quarante ans, se dispersèrent comme de la poussière, et ceux qui professaient la très sainte Trinité consubstantielle réoccupèrent les églises.

Il y eut un concile de cent cinquante évêques, parmi lesquels se trouvèrent Timothée d'Alexandrie, Cyrille de Jérusalem, Meliton d'Antioche, Grégoire de Nysse, frère de saint Basile. Ils élurent, pour le siège de Constantinople, Nectaire, et ils donnèrent à Paul le surnom de Confesseur.

Ils envoyèrent des gens à Cocuse d'Arménie pour transporter les restes de saint Paul le Confesseur; le patriarche et toute la population de la ville se rendirent au-devant à Chalcédoine, avec des cierges et de l'encens, leur rendirent de grands honneurs et les déposèrent dans l'église près du saint autel.

La fête se célèbre le 6 novembre.

* A fol. 84 v° a. * Յայսմ աւուր անկաւ փոշի յերկնից ի Կոստանդնուպօլիս՝ յաւուրս Լեւոնի արքայի Վեսային՝ լեալ կիսաչափ թզոյ մոխիր. եւ լինի յիշատակն մինչեւ ցայսօր :

[B Յայսմ աւուր յիշատակ է եւ սրբոյն Աղեկսանդրի հայրապետին :]

Ամսեան ԻԹ եւ Նոյեմբերի Է : Վկայութիւն սրբոցն Մելասիպոսի եւ ամուսնոյն իւրոյ Կասիանէ, եւ զաւակին Անտոնի երեքտասան ամաց :

Սոքա էին ի քաղաքէն Անկուրիոյ՝ քրիստոնեայք : Եւ երթեալ Յուլիանոսի ուրացող արքային յԱնկուրիա՝ տանջէր զքրիստոնեայսն :

Կալան եւ զՄելասիպոս եւ կացուցին առաջի Յուլիանոսի կնաւն եւ զաւակաւն. եւ յայտնապէս խոստովանեցան զանունն Քրիստոսի : Եւ հրամայեաց կախել զՄելասիպոս եւ զամուսինն իւր. եւ քերեցին զմարմինս նոցա երկաթի քերչօք առաջի որդւոյն իւրեանց Անտոնի. եւ ապա հրով այրեցին զվէրսն, եւ զոտսն ի ծնկացն հատին զՄելասիպոսի :

Իսկ զԿասիանեայ հատին զստինսն, եւ լայր Անտոնիոս, եւ հատեալ անդամոցն

5 Կասիանէ] Կասիանեայ B — զաւակին] զաւակի իւրեանց B — Անտոնի երեքտասան ամաց] Անտոնինու որ էր ամաց տասն եւ երից B || 6 քրիստոնեայք] քրիստոնեայ հաւատով B || 13 եւ հատեալ անդամոցն զիրկս արկանէր] կացուցին զԱնտոնիոս առաջի յանցողին Յուլիանոսի, որ էր ամաց տասն եւ չորից, եւ տեսեալ զծնողսն իւր կախեալ եւ հատեալ զանդամս նոցա եւ յերկիր ընկեցեալ, յափշտակէր զայն եւ զիրկս արկանէր եւ համբուրէր B.

* A fol. 84 v° a. * En ce jour, il tomba du ciel à Constantinople, aux jours de l'empereur Léon Vessa, une poussière qui couvrit le sol d'une épaisseur d'une demi-aune. On en célèbre la commémoration jusqu'aujourd'hui.

[B En ce jour, commémoration de saint Alexandre, le patriarche.]

29 SAHMI, **7 Novembre**.

Martyre des saints Mélasippos, de son épouse Cassianée et de leur fils Antoine, âgé de treize ans.

Ils étaient chrétiens, de la ville d'Ancyre. L'empereur Julien l'Apostat, s'étant rendu à Ancyre, y torturait les chrétiens.

On saisit Mélasippos et on le mit en présence de Julien en même temps que son épouse et leur enfant; ils confessèrent franchement le nom du Christ. L'empereur ordonna de pendre Mélasippos et son épouse; on leur déchiqueta le corps avec des onglets de fer en présence de leur fils Antoine; on leur brûla ensuite les plaies, et on détacha les pieds des jambes à Mélasippos.

Quant à Cassianée, on lui coupa les seins; Antoine, tout en pleurant,

զիրկս արկանէր, եւ արեամբն օծանէր զերեսն ։ Եւ այնպէս աւանդեցին զհոգիս իւրեանց * առ Աստուած Նոյեմբերի Է ։ Եւ զմարմինս նոցա հրով այրեցին ։ Եւ երթեալ * A fol. 8[illegible] v b.
քրիստոնէիցն գաղտ զմնացեալ ոսկերսն ժողովեցին եւ մաքուր կտաւովք եդին ի նշանաւոր տեղի ։

Եւ կոչեաց թագաւորն զպատանին առաջի իւր, եւ ողոքանօք խրատ տայր ուրանալ զՔրիստոս ։ Եւ նա ասէ. Ուրախութեամբ ցանկամ մեռանել վասն անուանն Քրիստոսի, եւ գնալ զկնի ծնողաց իմոց ։ Եւ յորժամ նեղեցաւ Անտոնիոս ի բազում խօսից արքային՝ եթուք յերեսս նորա ։ Եւ առեալ դահճացն ծակեցին զպճղունս ոտից նորա եւ կախեցին ։ Եւ նոյնժամայն չորացան ձեռք դահճացն ։ Եւ տեսեալ այլ մանկանց՝ հաւատացին ի Քրիստոս, եւ հատին զգլուխս նոցա ։ Եւ զսուրբն Անտոնիոս իջուցին ի կախաղանէն եւ դառն հարին ուժգին ։

Եւ տարեալ ի գեօղն ուր ծնեալ էր եւ սնեալ, որ կոչի Կիսաբոլոն՝ զի անդ հատցեն զգլուխ նորա ։ Եւ երթեալ երանելին Անտոնիոս ի տեղին՝ օրհնեաց զբնակիչս գեղջն եւ աղօթեաց առ Աստուած ։ Եւ եկն ձայն յերկնից առ նա եւ ասէ. Եկ ծառայ

2 Նոյեմբերի Է] եւ Սահմի ԻԹ add. B || 3 կտաւովք] պատեալ add. B || 6 Եւ նա ասէ] Իսկ Անտոնիոս ասէ B || 8 ծակեցին] բեւեռօք հրացեալք add. B || 9-11 Եւ նոյնժամայն ... դառն հարին ուժգին] եւ բերեցին բերչօք զկողս նորա, եւ ծանր քարամբք զատամն խորտակեցին ։ Եւ իջուցին ի կախաղանէն եւ դառն հարին ուժգին, եւ ապա ի վերայ երկաթի աթոռոյ հրացելոյ բազմեցուցեալ նստուցին եւ գերծին զգլուխն, եւ ծանր քար կախեալ ընդ պարանոցն շրջեցուցին ընդ քաղաքն ։ Եւ անհնարին տանջանացն [illegible] Քրիստոսի՝ զոր տեսեալ բազմաց հաւատացին ի Քրիստոս, վասն որոյ հատին սրով զգլուխս նոցա ։ B || 13 երանելին] երանելի պատանին B || 14 Եւ եկն ձայն ... արքայութիւնն om. B.

entourait de ses bras le corps mutilé ; son visage se couvrit de sang. C'est ainsi qu'ils rendirent leur âme * à Dieu, le 7 novembre. On brûla leur * A fol. 8[illegible] v b.
corps dans les flammes. Les chrétiens se rendirent en secret et recueillirent le restant des os qu'ils enveloppèrent dans du linge propre et déposèrent dans un lieu célèbre.

L'empereur fit venir le jeune enfant en sa présence et l'engagea par de douces paroles à renier le Christ. Antoine lui répondit : Je désire avec bonheur mourir pour le nom du Christ et rejoindre mes parents. Puis se sentant fatigué des longs propos de l'empereur, il lui cracha à la figure. Les bourreaux le saisirent, lui percèrent les chevilles des pieds et le pendirent. Les mains des bourreaux se desséchèrent aussitôt. Ce que voyant, d'autres enfants crurent au Christ ; on leur trancha la tête. On descendit Antoine de la potence et on le frappa cruellement.

On l'envoya ensuite au village appelé Kisabolon, où il était né et où il avait été élevé, pour lui trancher la tête. Lorsque le bienheureux Antoine y fut arrivé, il bénit les habitants du village et pria Dieu. Une voix du

իմ եւ հանգիր ընդ ծնողսն յերկնից արքայութիւնն ։ Եւ այնպէս հատին զգլուխ նորա ։

Յայսմ աւուր կատարեցան սուրբ վկայքն Քրիստոսի, ի Մաքսիմիանոսէ թագաւորէ՝ ի Կեսարիա, Անտոնինոս քահանայ, Նիկիփորոս, Զերինան, Գերմանոս եւ աղախինն Քրիստոսի Տանաթի որ ի Սկիւթոպօլիս ։

* A fol. 85 r° a.

* Սահմի Լ եւ Նոյեմբերի Ը ։ Տօն է սուրբ հրեշտակապետացն Գաբրիէլի, Միքայէլի եւ ամենայն երկնային զօրացն ։

Յաւուրս անաստուածութեան յորժամ զկուռս եւ զձեռագործս աստուածս պաշտէին բարբարոս ազգն որք Արգոնաւտք անուանին, գնացին ընդ ծով աւերել եւ աւար առնուլ եւ ջնջել զսահմանս Անապլոնաց, յորում էր թագաւորն Ամիկոս ։ Եւ պատերազմեալք փախեան Արգոնաւտքն, եւ ելին ի ցամաքն եւ մտին յանտառն եւ ի ջրաբուխ տեղիս թագեան ։

Եւ տեսին այր մի լուսաւոր յերկնից իջեալ՝ յորում էին ի թիկունսն թեւք արծուոյ, եւ հրամայեաց նոցա դառնալ ի պատերազմ ։ Եւ զօրացեալք ի նորա հրամանէն մարտեան եւ յաղթեցին, եւ սպանին զԱմիկոս զթագաւոր երկրին այն ։

4 Զերինան] Ներիանայ B || 5 Տանաթի] Մանաթայի B.
6 սուրբ] եւ փառաւորեալ *add.* B || 7 երկնային] երկնաւոր B || 10 էր թագաւորն] թագաւորէր B || 13 Եւ տեսին] Եւ իշխան նոցա եւես B || 14 դառնալ] վերստին *add.* B.
14 հրամանէն] քաջալերեալ զզօրս իւր եւ *add.* B || 15 Ամիկոս] Ամիւկոս B.

ciel lui parvint, qui dit : Viens, mon serviteur, et repose-toi avec tes parents dans le royaume des cieux. Et on lui trancha la tête.

En ce jour, moururent par ordre de l'empereur Maximien, à Césarée, les saints martyrs du Christ Antonin, prêtre, Nicéphore, Zérina, Germain et la servante du Christ Tanathi à Scythopolis.

* A fol. 85 r° a.

* 30 SAHMI, **8 Novembre.**

Fête des saints archanges Gabriel et Michel, et de toute la milice céleste.

A l'époque de l'athéisme, où le peuple barbare appelé Argonautes adorait comme dieux les idoles et les œuvres humaines, ils traversèrent la mer pour aller ravager, piller et détruire les contrées des Anaplons, où régnait le roi Amicus. Dans la lutte les Argonautes prirent la fuite, vinrent à terre, et s'enfuirent dans la forêt où ils se tinrent cachés aux environs des sources.

Ils y aperçurent un homme lumineux descendu du ciel, qui portait sur le dos des ailes d'aigle, et qui leur ordonna de retourner au combat. Encouragés par son ordre, ils reprirent la lutte, en sortirent victorieux, et tuèrent le roi du pays, Amicus.

Եւ գոհութեամբ ուրախացեալք շինեցին ի տեղւոջ յայնմիկ յորում երեւեցաւ լուսաւոր այրն՝ տաճար մեծ եւ վայելուչ ։ Եւ արարին զկերպարանս նմանութեան սքանչելատեսակ լուսաւոր առն, եւ կանգնեցին ի տաճարին ։ Եւ անուանեցին զտեղին եւ զտաճարն Սոսթենէս, վասն զի անդ փախուցեալք փրկեցան եւ յաղթեցին ։

Եւ յորժամ ծագեաց * շնորհք մարդասիրութեան Աստուծոյ յերկիր, եւ հաւատաց յԱստուած մեծն Կոստանդիանոս թագաւորն Հոռոմոց, շինեաց զԲիւզանդիոն քաղաքն եւ անուանեաց յանուն իւր Կոստանդինուպօլիս, շինեաց մեծամեծ եկեղեցիս, զսուրբն Սոփիա՝ զոր յետոյ Յուստինիանոս արքայն մեծացոյց, եւ զսուրբ առաքեալսն՝ զոր Թէոդորա կինն Յուստինիանոսի մեծացոյց. եւ զսուրբ վկայն Մոկիմոս, եւ զսրբուհին Երինեա ։ Շինեաց եւ յԱնապղաս զհրեշտակապետին Միքայելի եւ այլ եկեղեցիս բազումս ։ * A f. [illegible]

Եւ մտեալ ի նաւ գնայ ի Սոսթենէս, ետես զտաճարն եւ զպատկերութիւն թեւաւոր մարդոյն, ասէ ցմեծամեծս իւր. Այս կերպարանս հրեշտակի է՝ զոր քրիստոնեայքն պատուեն եւ փառաւորեն ։ Եւ յաղօթս եկաց եւ աղաչեաց զԱստուած զի

3 սքանչելատեսակ] սքանչելատեսիլ B — առն] որ երեւեցաւ նոցա *add.* B || 8 մեծացոյց] ընդարձակեաց B || 9 Մոկիմոս] Մոկիոս եւ զսուրբ վկայն Մինաս *add.* B || 14 պատուեն եւ] պատուել B.

De joie et de reconnaissance ils construisirent, à l'endroit même où l'homme lumineux leur avait apparu, un temple grand et élégant. Ils construisirent une statue à l'image de cet homme merveilleux et lumineux, et l'érigèrent dans le temple. Ils donnèrent à l'endroit et au temple le nom de Sosthène, car c'était en cet endroit que, s'étant réfugiés, ils avaient eu la vie sauve et avaient ensuite remporté la victoire.

Lorsque * les grâces de la miséricorde de Dieu jaillirent sur la terre et que le grand Constantin, l'empereur des Romains, crut à Dieu, il fonda la ville de Byzance et la nomma d'après son nom Constantinople : il fit bâtir de grandes églises : Sainte-Sophie, que plus tard l'empereur Justinien agrandit davantage; celle des Saints-Apôtres, que la femme de Justinien, Théodora, agrandit; celle du saint martyr Mokimos et celle de Sainte-Irène. Il fit construire également à Anapolos l'église de l'archange Michel et d'autres nombreuses églises. * A f. [illegible]

S'étant embarqué pour se rendre à Sosthène, et y ayant aperçu le temple et la statue de l'homme ailé, il dit à ses dignitaires : C'est la ressemblance de l'ange que les chrétiens honorent et glorifient. Il se mit en prières et demanda à Dieu de lui révéler à quel ange était cette statue. Il entendit,

ցուցէ նմա թէ ո՛յր հրեշտակի կայ պատկերն : Եւ յանուրջս լուաւ ձայն ի պատկերէն որ ասէր. Ես եմ Միքայէլ վերին զօրացն հրեշտակապետ Սաբաւովթայ, քրիստոնէից օգնական, որ եւ զքեզ զօրացուցանէի ի վերայ թշնամեաց քոց :

Եւ զարթուցեալ մեծ թագաւորն Կոստանդիանոս, գոհութեամբ փառաւորեաց

* A fol. 85 v° a. զԱստուած եւ զհրեշտակապետն իւր. * եւ գեղեցկացուցց յոյժ զտաճարն զայն, եւ շինեաց յարեւելս, եւ հաստատեաց սեղան, եւ անուանեաց զեկեղեցին՝ սուրբ Միքայէլ հրեշտակապետ ի Սոսթենէս : Եւ հրամայեաց զփրկական եւ զանարիւն խորհուրդն մատուցանել, եւ յորժամ կամեցաւ հայրապետն վերացուցանել զսուրբ եւ զպատուական մարմինն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, պատանեակ մի ի ծնէ խուլ եւ համր՝ յառաջ քան զսարկաւագն գոչէ բարձր ձայնիւ. Պռօսխումէ : Եւ ապա հայրապետն. Սրբութիւն սրբոց : Եւ զահի հարեալ փառս ետուն Աստուծոյ եւ հրեշտակապետին իւրոյ Միքայէլի :

Եւ գրեաց զօրն յորում զձայնն հրեշտակապետին լուան թէ. Ես եմ Միքայէլ, եւ զբարբառ պատանւոյն : Եւ կատարի ի նմին աւուր յիշատակ հրեշտակապետին Միքայէլի որ է Սահմի Լ. եւ Նոյեմբերի Ը : Եւ մինչեւ ցայսօր ամենայն քրիստոնեայք յամենայն տեղիս եկեղեցեաց մեծապայծառ պատուով տօնեն, եւ անվաստակք լեալ ուրախանան :

1 լուաւ] բարձր *add.* B || 7 եւ զանարիւն *om.* B || 13 գրեաց] թագաւորն *add.* B || 15 Սահմի Լ. *om.* B.

dans un songe, une voix provenant de la statue qui lui dit : Je suis Michel, l'archange des hautes milices de Sabaoth, l'aide des chrétiens, et c'est moi qui t'ai fortifié contre tes ennemis.

A son réveil, le grand empereur Constantin, rendit grâces en glorifiant

* A fol. 85 v° a. Dieu et son archange. * Il embellit considérablement ce temple, y construisit un autel du côté de l'Orient, y dressa un autel et dédia l'église au nom du saint archange à Sosthène. Il ordonna d'y célébrer le mystère non sanglant du salut, et au moment où le patriarche faisait l'élévation du saint et précieux corps du Christ, notre Dieu, un jeune enfant, sourd-muet de naissance, se mit à chanter avant le diacre : Πρόσχωμεν. Le patriarche reprit ensuite : Au saint des saints. Tous en furent fortement émus et rendirent grâces à Dieu et à son archange Michel.

L'empereur nota le jour où l'on avait entendu la voix de l'archange disant : Je suis Michel, et la voix du jeune enfant. C'est en ce même jour que se célèbre la commémoration de l'archange Michel, c'est-à-dire le 30 sahmi, 8 novembre. Et jusqu'aujourd'hui tous les chrétiens, dans tous les lieux où se trouvent des églises, célèbrent cette fête en grande solennité, ne travaillent pas et se livrent à des réjouissances.

Եւ յայնմհետէ շինեաց երկոտասան եկեղեցիս այլ յանուն սրբոց հրեշտակապետացն Միքայելի եւ Գաբրիելի, եւ ի քաղաքին Նակոլիա շինեաց մեծ եւ բարձր եկեղեցի * յանուն մեծ հրեշտակապետին Միքայելի ։ * A fol. 85 v b

Եւ յետ բազում ժամանակաց՝ յաւուրս Կոստանդիանոսի թագաւորի, թոռին Հերակլեայ, Իսմայելացիք բազում զօրօք գնացին ի քաղաքն Նակոլիա, եւ յոյժ աւերեցին զգաւառն, եւ անթիւ գերութիւն կալան, եւ նստան ի վերայ քաղաքին, եւ բազում հնարիւք ջանային պաշարել ։

Եւ ի միում աւուր ի տօնի հրեշտակապետացն, ժողովեցան ամենայն ժողովուրդք քաղաքին, ըստ սովորութեան իւրեանց յեկեղեցին. եւ տօնէին մեծաբարբառ պաշտամամբ եւ աղաչէին փրկել ի թշնամեացն ։ Եւ Իսմայելացւոցն լուեալ զձայն աղաղակին՝ հարցանէին զգերեալսն թէ. Զինչ իցէ մեծաբարբառ ձայնն ։ Եւ նոքա ասեն եթէ. Այսօր տօն է մեծի հրեշտակապետին Միքայելի եւ ամենայն ժողովուրդն տօնեն յեկեղեցւոջն ։

Եւ նոքա եդին ի մեքենայն վէմ մի ահաւոր մեծ, եւ հինգ հարիւր այր քարշեցին զպարանս մեքենային՝ զի ընկեսցի ի վերայ եկեղեցւոյն ։ Եւ յորժամ վերացաւ վէմն յօդս, դարձաւ անդրէն ի վերայ բանակին Հագարացւոցն, եւ սպան զբազումս * որոց * A fol. 86 r a

5 Իսմայելացիք] Հագարացիքն B || 7 պաշարել] առնուլ B || 8 տօնի] սրբոց *add.* B || 10 Իսմայելացւոցն] Հագարացւոցն B || 15 զի ընկեսցի] ձգել զվէմն B || 16 դարձաւ անդրէն] անկաւ B.

Dès lors [l'empereur] construisit douze autres églises au nom des saints archanges Michel et Gabriel; il construisit également dans la ville de Nakolia une grande et haute église, * au nom du grand archange Michel. * A fol. 85 v b

Longtemps après, aux jours de l'empereur Constantin, petit-fils d'Héraclius, les Sarrasins marchèrent avec de nombreuses troupes sur la ville de Nakolia, ravagèrent la contrée, y firent d'innombrables prisonniers, mirent le siège autour de la ville et tentèrent de s'en emparer par tous les moyens.

Un jour, à la fête des saints archanges, tous les habitants de la ville s'assemblèrent, selon leur coutume, à l'église, et célébrèrent la fête avec offices à haute voix, en priant Dieu de les délivrer des ennemis. Les Sarrasins, qui entendaient la clameur des voix, demandèrent aux prisonniers : Que signifient ces hauts cris? Ils répondirent : C'est la fête, aujourd'hui, du grand archange Michel, et tous les habitants la célèbrent à l'église.

Ils mirent alors dans le mangonneau une pierre d'une énorme grosseur et cinq cents hommes tirèrent sur les cordes du mangonneau pour la lancer sur l'église. Lorsque le bloc fut élevé en l'air, il se renversa sur le camp des Sarrasins et tua un grand nombre de ceux * qu'il rencontra dans sa chute * A fol. 86 r a

հանդիպեցաւ ։ Եւ որք զմերկնայն քարշեցին եւ ամիրայի նորա երեսք յետս դարձան․ եւ եղեւ աշխարումն եւ ողբք ի նոսա, եւ անկաւ ի վերայ նոցա ահ մեծ ։ Եւ ծանեան որ ի զօրեղ հրեշտակապետէն եղեւ բարկութիւնն այն ։ Բարձին յուղտս ձէթ եւ մոմ եւ ծխանելիս եւ զամենայն արծաթեղէն կազմ երիվարացն առաքեցին ի քաղաքն՝ յեկեղեցի սրբոյ հրեշտակապետին Միքայէլի խնդրելով թողութիւն եւ բժշկութիւն․ Եւ առժամայն ուղղեցան երեսք իւրեանց որպէս զառաջինն ։ Եւ բան երդմամբ եւ ձեռնագրով ուխտեցին, որ այլ տաճիկ ի քաղաքին յայնմիկ ի պատերազմ եւ կամ յաւար ոչ երթիցէ ։ Եւ նոյն բան է մինչեւ ցայսօր ։

Եւ դարձեալ յետ ժամանակաց, նաւք ի Տաճկաց պատեցին զաստուածապահ քաղաքն Կոստանդինուպօլիս ։ Եւ երեւեալ յայտնապէս հրեշտակապետն Միքայէլ կործանեաց զամենայն նաւսն, եւ ոչ մնաց ի նոցանէ եւ ոչ մի, եւ ի Հագարացւոցն ոչ ոք մնաց ։

Եւ դարձեալ յետ բազում ժամանակի, խուժադուժ բարբարոսքն զօրս Աւարիս անուանեն, անթիւ բազմութիւն զօրաց յարեւմտից գնացին ի վերայ աստուածակեցոյց
* A fol. 86 r° b. քաղաքին * Կոստանդինուպօլսոյ ։ Եւ ի մեծ նեղութիւն անկան քաղաքացիքն ի սովոյ ։ Եւ երկուցեալ գնացին պաղատանօք եւ հառաչանօք յաշխարհակեցոյց եկեղեցին

3 Բարձին] ի բազում *add.* B || 4 ծխանելիս] եւ հանդերձս մեծագինս *add.* B || 7 տաճիկ] հագարացի B || 9 նաւք ի տաճկաց *om.* B || 10 յայտնապէս] սուրբ *add.* B || 11 մնաց] փրկեցաւ B.

Le visage de tous ceux qui tiraient, ainsi que celui-ci l'émir, furent tournés en arrière; ce fut des pleurs et des gémissements parmi eux, et une grande frayeur les saisit. Ils reconnurent alors que c'était le fait de la colère du puissant archange. Ils chargèrent sur des chameaux de l'huile, des cierges, de l'encens et tous les harnachements d'argent des chevaux, et les envoyèrent à la ville, à l'église du saint archange Michel, pour lui demander le pardon et la guérison. Leurs visages se redressèrent aussitôt tout comme auparavant. Ils donnèrent leur parole sous serment, qu'ils sanctionnèrent par écrit, qu'aucun Sarrasin ne ferait plus la guerre, et ne pillerait désormais cette ville. Cette parole est encore tenue jusqu'aujourd'hui.

Quelque temps après, les navires des Sarrasins vinrent assiéger Constantinople, la ville gardée par Dieu. L'archange Michel apparut visiblement et détruisit tous les navires, il n'en resta pas un seul; de même il n'échappa pas un seul homme des Sarrasins.

Bien longtemps après, de rudes barbares appelés Avares, venant de l'Occident avec d'innombrables armées, marchèrent sur Constantinople,
* A fol. 86 r° b. * la ville sauvée par Dieu. Les habitants tombèrent dans une grande misère à cause de la famine. Effrayés, ils se rendirent, avec supplications et sanglots, à l'église, salut de l'univers, de la très sainte Mère de Dieu

ամենասրբուհւոյ Աստուածածնին Մարիամայ ի Վլաքեռնաս. եւ անդ արտասուալից սրտիւք մաղթէին փրկել ի ժանտ եւ ի դարշելի թշնամեացն :

Եւ տեսին ազգն Աւարին աչօք իւրեանց՝ ելեալ յեկեղեցւոյն հրեղէն այր մի, ահաւոր՝ զեղարդն ունելով ի ձեռին իւրում, հրամանաւ ամենասրբուհւոյ Աստուածածնին, եւ հուր եւ սուր ընկէց ի մէջ բանակի նոցա. եւ ոչ միայն ըստ հնումն հարիւր ութսուն եւ հինգ հազար յԱսորոց, այլ եւ կրկնակի եւ երեքկին սատակեաց ի նոցանէ, եւ որք մնացին սակաւք՝ երթեալ յերկիրն իւրեանց պատմեցին զահեղ զօրութիւն հրեշտակապետին Աստուծոյ :

Դարձեալ յորժամ զօրացան կռապաշտքն, յաւուրս ուրացողին Յուլիանոսի, յերկիրն ի Խոնաս, կանգնեալ եկեղեցին սրբոյ հրեշտակապետին Միքայելի՝ ի վերայ սապառաժ վիմի, ճգնաւոր կրօնաւոր մի անուն Արքիպոս, սպասաւորէր երկիւղիւ եւ գթով : Եւ բազում նշանք լինէին յաղբերէն որ ի ներքոյ եկեղեցւոյն բղխէր ի հիւանդսն եւ ի նեղեալս. եւ բազումք ի Հելլենացւոցն * հաւատային ի Քրիստոս, եւ մկրտէր զնոսա Արքիպոս : * A fol. 86 v a.

Եւ նախանձեցան մոլորութեամբ մեծաւ, եւ բարկութեամբ լցեալ կռապաշտքն՝ փորեցին ընդդէմ եկեղեցւոյն, եւ զերկուս մեծամեծ գետսն որ ասպարիսաւ մի մերձ

5 ըստ հնումն *om.* B || 6 երեքկին] երեքկնակի B || 7 զահեղ *om.* B || 11 Արքիպոս] Արքիպպոս B || 12 յաղբերէն որ ի ներքոյ եկեղեցւոյն բղխէր *om.* B.

Marie, aux Blachernes, et y prièrent avec des larmes et des gémissements pour qu'elle les délivrât de leurs cruels et abominables ennemis.

Les Avares aperçurent de leurs propres yeux un homme de feu, terrible, s'élevant de l'église, une lance à la main, qui, sur l'ordre de la très sainte Mère de Dieu, vint jeter du feu et lancer des coups d'épée dans leur camp; ce ne fut point cent quatre-vingt-cinq mille Assyriens, comme dans les anciens temps, mais deux fois, trois fois plus, qu'il massacra parmi eux; et le peu d'hommes qui s'échappèrent retournèrent dans leur pays et racontèrent la puissance terrible de l'archange de Dieu.

De même, lorsque les idolâtres acquirent de la puissance aux jours de Julien l'Apostat, dans le pays de Khonas, il s'y trouvait une église du saint archange Michel, construite sur un rocher escarpé, que desservait avec crainte et dévouement un pieux ascète nommé Archippas. A la source qui jaillissait au-dessous de l'église, s'opéraient de nombreux miracles sur les malades et les infirmes : beaucoup d'Hellènes (païens) * crurent au Christ, et Archippas les baptisa. * A fol. 86 v a.

Les idolâtres, dans leur grande erreur, en devinrent jaloux, et, pleins de colère, creusèrent le sol en face de l'église et y réunirent en un seul cours les deux grands fleuves qui coulaient à une lieue de distance de Khonas.

էին ի Խոնաս ի մի խառնեցին, եւ թողին ի վերայ եկեղեցւոյն զի կործանեսցի եւ սպանցէ զպաշտաւոր եկեղեցւոյն հրեշտակապետին :

Եւ յորժամ լուաւ Արքիպպոս զահագին հնչումն գետոյն, ամենեւին ոչ երկեաւ, յուսալով յԱստուած եւ յանյաղթելի զօրութիւն հրեշտակապետին, այլ տարածեալ զձեռս իւր յերկինս աղօթեաց առ Աստուած : Եւ երեւեցաւ նմա հրեշտակապետն Աստուծոյ հրեղէն սիւն յերկրէ յերկինս հաստատեալ եւ ասէ ցնա . Ես եմ զօրութեանցն Աստուծոյ հրեշտակապետն Միքայէլ՝ զօրացիր ծառայ իմ Արքիպպոս, եւ տես զզօրութիւնս Աստուծոյ : Եւ նորա յահի լեալ անկաւ յերկիր , եւ տեսանէ զհրեշտակապետն որ եհար գեղարդեամբն զապառաժ վէմն եւ պատառեաց : Եւ եղեւ վիհ մեծ : Եւ դիմեցին ջուրք գետոյն ի վիհն, եւ մտին անդր իբրեւ ի բովս, եւ ելին ի միւս յայլ կողմն, եւ անշարժ եւ անխախտելի մնաց եկեղեցին եւ սպասաւորն Արքիպպոս :

* A fol. 86 v° b.

Իսկ մոլորեալ կռապաշտքն քարացան ի * տեղւոջն յայնմիկ եւ են մինչեւ ցայսօր : Եւ փառաւորեցին զԱստուած եւ զհրեշտակապետն, եւ զտեղին զայն որ անուանի Խոնաս, մեծաւ պատուով : Եւ ամենայն նեղեալք յամենայն վտանգէ, յամենայն երկրէ անդր դիմեն հաւատով եւ նոյնժամայն կատարին խնդրուածք նոցա :

1 թողին] ուղղեցին B || 3 զահագին] զուժգին B || 4 Աստուած] յափշտակեցաւ միտք *add.* B || 12-14 Իսկ մոլորեալ ... մեծաւ պատուով] Եւ յարուցեալ Արքիպպոս տեսանէ զայն ամենայն եղեալ որպէս երեւեցաւ նմա : Եւ այսպէս փառաւորեաց Աստուած զտեղին զայն որ կոչի Խոնաս՝ ի պատիւ հրեշտակապետին Միքայելի B.

ils dirigèrent ce cours d'eau sur l'église dans l'intention de la détruire et de faire périr le desservant de l'église de l'archange.

Lorsque Archippas entendit le terrible grondement du fleuve, il n'eut aucune peur, car il avait confiance en Dieu et en la puissance invincible de l'archange; il étendit ses bras au ciel et pria Dieu. L'archange de Dieu lui apparut comme une colonne de feu élevée de la terre au ciel et lui dit : Je suis l'archange Michel, des armées de Dieu; prends courage, mon serviteur Archippas, et contemple la puissance de Dieu. Saisi de frayeur, il tomba à terre et aperçut l'archange qui frappa de sa lance le rocher escarpé et l'entr'ouvrit. Il se produisit un énorme abîme. Les eaux des fleuves s'engouffrèrent dans l'abîme, y disparurent comme dans un creuset et ressortirent par l'autre côté; l'église demeura inébranlable et solide avec son desservant Archippas.

* A fol. 86 v° b.

Les idolâtres, confus, restèrent pétrifiés * sur place, et ils y sont encore aujourd'hui. On glorifia Dieu et son archange et l'endroit appelé Khonas avec de grands honneurs. Et tous ceux qui craignent quelque danger y accourent avec foi de tous les pays et leurs prières sont aussitôt exaucées.

R. GRAFFIN — F. NAU

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOMUS DECIMUS SEXTUS

I. — G. BAYAN.
Le Synaxaire arménien de Ter Israel (IV. *Mois de Tré*).

II. — RENÉ BASSET.
Le Synaxaire arabe jacobite (IV. *Les mois de Barmahat, Barmoudah et Bachons*).

III. — M. JUGIE.
Homélies mariales byzantines.

IV. — J. PÉRIER.
La Perle précieuse (*chapitres I-LVI*).

V. — M.-A. KUGENER & EDG. TRIFFAUX.
Les Homiliae cathedrales de Sévère d'Antioche (*Homélie LXXVII*).

PARIS
FIRMIN-DIDOT ET Cie, IMPRIMEURS-ÉDITEURS
LIBRAIRIE DE PARIS, 56, RUE JACOB
1922

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE TER ISRAEL

PUBLIÉ ET TRADUIT

PAR

Le Dr G. BAYAN

IV

MOIS DE TRÉ

A = Bibliothèque Nationale, Fonds arménien,
N° 180, fol. 87 à fol. 122.
B = Édition de Constantinople, 1834.
L'exemplaire dont nous nous sommes servi est
celui des R.R. Bollandistes.

Errata au t. XVI, fasc. I.

Page [522], l. 8, *lire* Կոստանդնուպօլսոյ *au lieu de* ոստանդնուպօլսոյ.
Page [538], var. 1, *lire* 6 *au lieu de* 24.
Page [546], l. 17, *lire* Եւ *au lieu de* Ե.
Page [549], l. 11, *lire* բարբարեալ *au lieu de* բարբարնալ.
Page [549], l. 12, *lire* էին *au lieu de* էրն.
Page [558], l. 10, *lire* երթեալ *au lieu de* յերթկալ.
Page [580], var. 5, *lire* 7, 8, 12 *au lieu de* 11, 12, 18.
Page [583], var. 6, *lire* Փիլիճան *au lieu de* Փիլխճան.
Page [591], var. 3, *lire* 11 *au lieu de* 119.
Page [607], l. 6, *lire* զանգատանմք *au lieu de* զնկզատանմք.

Տրէ ամսոյ Ա եւ Նոյեմբերի Թ ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Անտոնինոսի ։

Սուրբ վկայն Քրիստոսի Անտոնինոս՝ էր յերկրէն Սուրոնայ, ի գեղջէն Պաւրվալա. եւ էր քարահատ եւ շինող ։ Եւ մերձ ի գեօղն որ կոչի Կապրոսէվան՝ էր տաճար մեծ յոյժ, յորում էին բագինք կռոց եւ զոհէին անդ ։ Եւ Անտոնինոս էր քրիստոնեայ եւ ուսուցանէր զկռապաշտսն՝ ի բաց կալ ի պաշտելութենէ կռոց. եւ նոքա ոչ լսէին նմա ։

Եւ թողեալ զգեօղն * գնաց յանապատ, եւ գտեալ ծեր մի ծառայ Աստուծոյ, որոյ * A fol. 87 r° a.
անուն էր Թէոտիմոն ։ Եւ կացեալ՝ առ նմա ամս երկուս մեծաւ ճգնութեամբ, եւ նորին հրամանաւ դարձաւ ի գեօղն իւր ի մոլորեալ ժողովուրդն ։ Եւ աշխատեալ ի ճանապարհին նստաւ, եւ եկեալ հրամանաւ Աստուծոյ էշ մի, եւ նստաւ ի վերայ նորա սուրբն եւ գնաց ի Կապրոսէվան ։ Եւ գտեալ անդ ժողովուրդ բազում որ տօնէին պիղծ

1 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — Անտոնինոսի] մարտիրոսի *add.* B || 5 ի պաշտելութենէ] ի պաշտամանէ B || 7 գտեալ] գտանէ B || 9-11 Եւ աշխատեալ ... սուրբն *om.* B

1er DE TRÉ, **9 Novembre.**

Martyre de saint Antonin.

Le saint martyr du Christ Antonin (*Antoninos*) était du pays des Syriens (*Souron*), du village de Privala[1]; il était tailleur de pierre et constructeur. Or il y avait, près d'un village nommé Kaprosévan[2], un temple très grand, dans lequel se trouvaient des autels d'idoles et où l'on sacrifiait. Antonin était chrétien, et enseignait aux idolâtres à s'éloigner du culte des idoles, mais ils ne l'écoutaient point.

Il abandonna donc le village, * se retira dans le désert et y rencontra un * A fol. 87 r° a.
vieillard, serviteur de Dieu, dont le nom était Théotime. Il resta auprès de lui deux années en grand ascétisme et retourna, sur l'ordre de celui-ci, à son village vers la population égarée. Or, fatigué du chemin, il s'assit. Un âne vint à lui par ordre de Dieu, le saint monta dessus et se rendit à Kaprosévan. Il y trouva un grand nombre de gens qui fêtaient les idoles abominables et

1. *Syn. Cp.* : ἐκ κώμης Ἀριβαζοῦ. — 2. *Syn. Cp.* : Καπρουάγνιδον. La leçon arménienne montre qu'il s'agit de la κώμη Καπροζαβαδαίων ὅρων Ἀπαμέων citée dans l'épitaphe du Syrien Ἄζιζος, à Trèves; cf. LE BLANT, *Inscriptions chrétiennes de la Gaule*, n° 225.

կռոցն, և եկն արբեցեալք ի գինւոյ զոհիցն ։ Եւ եմուտ ի տաճարն և խորտակեաց զամենայն կուռսն, և ելեալ ուսուցանէր և խրատ տայր և աղաչէր ի բաց կալ ի մոլորութենէն, և ոչ լսէին ։

Գնաց ի քաղաքն յԱպամիա, և հրաման առեալ յեպիսկոպոսէն շինել եկեղեցի ի Կապրոս, և անուանել յանուն սուրբ Երրորդութեանն ։ Եւ յորժամ սկսաւ շինել, յարձակեցան ի վերայ սուսերօք և բրօք և սպանին զվկայն Քրիստոսի զԱնտոնինոս, Նոյեմբերի Թ ։ Եւ զմարմինն ձգեցին յորձանս ջրոյ քաղաքին յորմէ ըմպէին աղբերք. և առժամայն ցամքեաց ջուրն ի քաղաքէն, բայց ի միոյ տեղւոջէն ուր նշխարքն էին՝ բղխէր անդր ջուր, զոր քրիստոնեայքն իբրև զօրհնութիւն առնուին ։

* A fol. 87 r° b. Եւ եղև ի միում աւուր գնալ կռապաշտիցն ի տեղին՝ * առնուլ ջուր զի ցանիցեն ի տաճար կռոցն. և կին մի որ սպասաւորէր տաճարին՝ այսահարեցաւ և աղաղակէր. Ընդէ՞ր զօրհնեալ ջուրդ և որ խառնեալ է սուրբ արեամբ՝ ցանէք ի պիղծ տեղիս ։ Եւ լուեալ դատաւորին առաքեաց զօրականս և փորեաց զտեղին, և գտին զմարմինն սրբոյն յերկուս մասունս բաժանեալ զոր առեալ քրիստոնէիցն տարան ի քաղաքն

2 և խրատ տայր և աղաչէր *om.* B || 4 շինել] շինէր B || 5 և անուանել *om.* B || 5 Եւ յորժամ սկսաւ շինել *om.* B || 6 վերայ] նորա կռապաշտք *add.* B || 7 Նոյեմբերի Թ] և Տրէի Ը *add.* B — ձգեցին] ընկեցին B || 9 անդր] մի *add.* B — իբրև] որպէս B || 14 տարան] տարեալ B.

qui s'étaient enivrés du vin des sacrifices. Il pénétra dans le temple, brisa toutes les idoles, en sortit, prêcha, conseilla et pria les gens de renoncer à leur égarement, mais ils ne l'écoutèrent pas.

Il se rendit à la ville d'Apamée et demanda à l'évêque l'autorisation de construire une église à Kaprosévan (*Kapros*) et de la dédier au nom de la sainte Trinité. Lorsqu'il eut commencé de la construire, les gens l'assaillirent à coups d'épée et de gros bâtons et tuèrent le saint martyr du Christ Antonin, le 9 novembre. Ils jetèrent son corps dans les remous du cours d'eau de la ville, qui alimentait les fontaines; mais aussitôt l'eau manqua dans la ville, à l'exception du seul endroit où se trouvaient les restes (du saint), où il se mit à sourdre une eau que les chrétiens recueillirent comme une bénédiction.

* A fol. 87 r° b. Il arriva qu'un jour les idolâtres, s'étant rendus à cet endroit, y * puisèrent de l'eau pour asperger le temple des idoles; une femme qui desservait le temple fut possédée du démon et se mit à crier : « Pourquoi aspergez-vous ces lieux abominables de cette eau bénite qui est mélangée à du sang saint? » Le juge, l'ayant appris, envoya des soldats et fit creuser l'endroit; ils y trouvèrent le corps du saint coupé en deux parties, que les chrétiens enlevèrent, emportèrent à la ville d'Apamée et déposèrent dans une

յԱպամիա եւ եդին յայրի մի մերձ ի Կապրոսեւան : Եւ յետոյ եպիսկոպոսն Ապամիոյ շինեաց ի վերայ եկեղեցի յանուն սրբոյն Անտոնինոսի, եդեալ զնշխարսն ի մարմարիոնեայ տապանի :

Յայսմ աւուր սուրբն Իպատիոս եպիսկոպոսն Գանգրայ՝ յարիանոսաց եւ ի Նաւատիոս հերձուածողացն, ի վէհ ընկեցեալ քարկոծեցաւ, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած, վասն զի էր միաբանող առաջին ժողովոյն Նիկիոյ ուղղափառացն :

Տրէի Բ եւ Նոյեմբերի Ժ : Վկայաբանութիւն սրբոյն Բիքտորոսի :

Յաւուրս Անտոնինեայ կռապաշտ արքայի, եւ Սեբաստիանեայ դատաւորին, էր սուրբն Բիքտորոս յերկրէն Իտալիոյ : Եւ բազում անգամ բռնադատեալ սպառնալեօք * * A fol. 87 v° a.
ի դատաւորէն ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն, եւ ոչ հաւանեցաւ :

Հրամայեաց խորտակել զատամունսն եւ ընկեցին զնա ի հուր ոչ ի բորբոքեալ՝ զի մի առժամայն այրեսցի եւ մեռցի, այլ էր զերիս աւուրս ի կայծախառն մոխիր եւ ոչ

1 Ապամիոյ] Ապամիայի B || 4 Նաւատիոս] Նաւատիանոս B || 6 առ Աստուած *om.* B || 6 Նիկիոյ] Նիկիայի B — ուղղափառացն *om.* B.
7 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն] B — սրբոյն] սրբոյ վկային B || 12 առժամայն] արագ B || 12 այլ էր զերիս ... ապրեաց *om.* B.

caverne, près de Kaprosévan. Plus tard l'évêque d'Apamée construisit en cet endroit une église au nom de saint Antonin, et y déposa ses restes dans un tombeau de marbre.

En ce jour, saint Hypatios, évêque de Gangres, pour avoir été partisan du premier concile de Nicée, fut jeté dans un fossé et lapidé par les Ariens et par les schismatiques de Novatien (*Navatios*) et il rendit son âme à Dieu.

2 TRÉ, 10 Novembre.

Martyre de saint Victor.

Aux jours de l'empereur idolâtre Antonin et du juge Sébastien, saint Victor (*Bikhtoros*) vivait au pays d'Italie. Plusieurs fois pressé avec menaces * par le juge de renier le Christ et de sacrifier aux idoles, il n'y avait * A fol. 87 v° a.
point consenti.

Le juge ordonna de lui briser les dents et de le jeter ensuite dans un feu peu ardent pour qu'il ne brûlât et ne mourût pas sur-le-champ ; il resta trois jours dans de la braise mêlée de cendre et ne mourut pas. On lui fit prendre du

[illegible]

[illegible]

[illegible]

* A fol. 87 v° b. [illegible]

[illegible]

1 [illegible] *om.* B || 5 [illegible] *om.* B || 6-7 [illegible] ... [illegible] *om.* B || 9 [illegible] *add.* B || 10 [illegible] B — [illegible] B || 12 [illegible] B || 14 [illegible] B || 15 [illegible] *om.* B.

poison, mais il n'en eut aucun mal; et celui qui lui avait présenté le poison, voyant que cela ne lui avait causé aucun mal, crut au Christ, brûla les livres d'après lesquels il avait préparé le poison et distribua ses biens aux pauvres.

On versa ensuite de l'huile bouillante sur les parties secrètes du saint, on le pendit à un arbre et on toucha ses plaies en les enduisant de cendre mélangée de vinaigre. On le pendit ensuite la tête en bas pendant trois jours, jusqu'à ce que le sang lui eût coulé par le nez et les oreilles. Ceux d'entre les idolâtres qui le contemplèrent furent frappés de cécité, mais, ayant prié le saint à grands cris, ils recouvrèrent la vue. On tua ensuite le saint à l'épée, et c'est ainsi qu'il rendit son âme à Dieu, le 10 novembre.

En ce jour, sainte Stéphanie, qui était veuve depuis dix ans, voyant
* A fol. 87 v° b. saint Victor mourir d'une mort si cruelle, * s'écria : « Que tu es heureux, ô Victor, et que tes œuvres sont heureuses! Voici que j'aperçois deux couronnes descendant du ciel, une grande pour toi et une petite pour moi. »

Elle alla se présenter au juge et confessa franchement le Christ. (Le juge) ordonna à des gens courageux d'incliner deux énormes palmiers; ils

եւ զմի ձեռն եւ զոտն կապեցին ի մի ծառն, եւ զմիւս ձեռն եւ զոտն ի միւս ծառն, եւ թողեալ յանկարծակի զծառսն՝ եւ հերձաւ երանելի կինն յերկուս, եւ այնպէս կատարեցաւ ի Քրիստոս ։

[B * *Տօն սուրբ առաքելոցն Ողիմպայ, Ռոդիանոսի, Սոսիպատրոսի, Տերտիլու, Երաստու եւ Կուարտոսի ։*

Սուրբ առաքեալքս էին ի կարգէ եօթանասնից աշակերտացն Քրիստոսի, եւ էին ի պաշտօն եւ ի հպատակութիւն գլխաւոր առաքելոցն՝ նախապատիւ երկոտասանիցն, եւ ի սպասաւորութիւն աւետարանին ։

Եւ յայսցանէ սուրբն Ողիմպոս եւ Ռոդոնիոս՝ աշակերտք էին Պետրոսի գլխաւորի առաքելոցն, եւ հետեւողք նմա շրջէին աւետարանին քարոզութեամբ եւ նշանօք եւ յամենայն սպասաւորութիւն եկեղեցական հօտոյ ։

Եւ յետ կատարմանն Պետրոսի զբազումս դարձուցանէին ի Քրիստոս ։ Եւ թագաւորն Ներոն ըմբռնեալ զնոսա եհար տանջանօք, եւ յետոյ սրով հատին զգլուխս նոցա ։

Իսկ Սոսիպատրոս զոր յիշէ Պօղոս ի Հռոմայեցւոց թղթին՝ ընդ նմին Պօղոսի շրջեալ, ձեռնադրեցաւ ի նմանէ եպիսկոպոս յԻկոնիոյ ։ Եւ յետ բազում նշանս առնելոյ փոխեցաւ առ Քրիստոս ։

2 *թողեալ*] *թողին* B — *զծառսն*] *զարմաւենիսն* B — *եւ այնպէս կատարեցաւ*] *հանգեաւ* B.

attachèrent une main et un pied de la sainte à l'un des arbres, l'autre main et l'autre pied à l'autre arbre, et ils lâchèrent les arbres tout d'un coup : la bienheureuse femme fut déchirée en deux, et c'est ainsi qu'elle mourut dans le Christ.

[B * Fête des saints apôtres Olympias, Rhodion (*Rodianos*), Sosipater, (*Sosipatros*), Tertius (*Tertilou*)[1], Éraste (*Erastou*) et Quartus.

Ces saints apôtres étaient du rang des soixante-dix disciples du Christ; ils occupaient des charges sous la direction des douze principaux apôtres premiers en honneur, et étaient au service de l'Évangile.

De ces apôtres, Olympias et Rhodion (*Rodonios*) furent les disciples de Pierre, le chef des apôtres; et en le suivant, ils parcoururent la terre, prêchant l'évangile, opérant des miracles et administrant toutes les charges de l'Église.

Après la mort de Pierre, ils convertirent au Christ beaucoup de monde. L'empereur Néron, les ayant fait saisir, les soumit à des tortures; puis on leur trancha la tête par le glaive.

Sosipater, que Paul mentionne dans son Épître aux Romains[2], suivit Paul dans ses pérégrinations et fut sacré par lui évêque d'Iconium. Après avoir accompli de nombreux miracles, il trépassa auprès du Christ.

1. Cf. *infra* et Rom., xvi, 22. — 2. Rom., xvi, 21.

Իսկ Տերտիոս՝ որ զՀռովմայեցւոց թուղթն գրեաց ի բանից Պաւղոսի, ձեռնադրեցաւ երկրորդ եպիսկոպոս յԻկոնիոյ յետ Սոսիպատրոսի ։ Եւ բազում վշտաց համբերեալ ի կռապաշտիցն, եւ դարձոյց զբազմաց ի Քրիստոս եւ հանգեաւ խաղաղութեամբ ։

Իսկ սուրբն Երաստոս՝ զոր եւ զսա յիշէ Պաւղոս, էր շահապ եւ գլխաւոր ի մեծ քաղաքն Կորնթոս, եւ հաւատացեալ շրջէր ընդ Պաւղոսի եւ աւետարանէր ։ Ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս քաղաքին Պանէադոսի ։ Եւ համբերեալ բազում նեղութեանց՝ լուսաւորեաց զբազումս եւ կատարեցաւ վկայութեամբ ։

Իսկ սուրբն Կուարտոս՝ որ եւ զսա յիշէ Պաւղոս, եղբայր կոչելով, սա ընդ նմին Պաւղոսի շրջեալ եւ հաղորդ ամենայն վշտաց նորա եղեւ ։ Եւ յետոյ ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Բիւրիտոն քաղաքի ։ Եւ բազում վտանգս նեղութեան կրեաց ի Հելլենացւոցն, եւ հանգեաւ խաղաղութեամբ ։

Ընդ սոսա էր եւ Սեկունդոս Թեսաղոնիկեցի՝ հետեւեալ առաքելական ընթացիցն, որով պայծառացաւ ի Քրիստոս առաքելութեամբ եւ հանգեաւ ի Տէր ։]

Tertius (*Terteghos*), qui écrivit l'Épître aux Romains sous la dictée de Paul[1], fut sacré second évêque d'Iconium après Sosipater. Après avoir souffert beaucoup de peines de la part des idolâtres, et converti beaucoup de personnes au Christ, il mourut en paix.

Saint Éraste, que Paul mentionne également[2] et qui avait été chef et notable dans la grande ville de Corinthe, s'étant converti, accompagna Paul et évangélisa; il fut sacré évêque de la ville de Panéas (*Panéatos*). Il souffrit beaucoup de peines, illumina beaucoup de gens et mourut par le martyre.

Saint Quartus, que Paul mentionne également en l'appelant frère[3], voyagea aussi avec Paul et prit part à toutes ses peines. Il fut plus tard sacré évêque de la ville de Beyrouth (*Biuriton*). Il courut beaucoup de dangers, subit beaucoup de peines de la part des Hellènes et reposa en paix.

Parmi ceux-là se trouvait aussi Secundus de Thessalonique, qui suivit les pérégrinations des apôtres, brilla dans le Christ par sa mission apostolique et reposa dans le Seigneur.]

1. Rom., xvi, 22. — 2. Rom., xvi, 23. — 3. Rom., xvi, 23.

Տրէի Դ եւ Նոյեմբերի ԺԱ ։ Վկայաբանութիւն Մինասայ Եգիպտացւոյ ։

Սուրբն Մինաս Եգիպտացի էր. զօրական Մաքսիմիանոսի կռապաշտ արքայի, ի գնդէն Ռուտիլակոնոյ, ի քաղաքէն Կուտիայի ։ Եւ ոչ ժուժէր տեսանել զմոլորութիւն կռապաշտից եւ երթեալ բնակէր ի լերինս ճգնութեամբ, աղօթիւք եւ պահօք ։

Եւ յաւուր միում զմտաւ ածեալ վասն յուսոյն Քրիստոսի, իջեալ ի լեռնէ անտի, եւ յորժամ ժողովեցան յասպարէսն դատաւորն եւ ամբոխ բազում՝ երթեալ ի մէջ նոցա խոստովանեցաւ զՔրիստոս Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ, եւ զինքն ծառայ Քրիստոսի ։

Մերկացուցին զսուրբն եւ ձաղկեցին ուժգին, եւ խորգով զվէրսն * քերէին եւ հրով այրէին, եւ տատասկ ցրուէին ի գետին եւ քարշէին զնա ի վերայ մերկ. եւ ապա հատին ի վերայ նորա վճիռ մահու ։ * A fol. 88 r° a.

Եւ յորժամ տարան ի տեղին՝ աղօթեաց առ Աստուած, եւ այնպէս հատին զգլուխ նորա ։ Եւ զմարմինն ընկեցին ի հուր, Նոյեմբերի ԺԱ ։

1 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն սրբոյ B | 3 Ռուտիլակոնոյ] Ռուտիլլիակոնոյ B — Կուտիայի] ի դատաւորութեանն Սրկիպիկոսի B || 5 իջեալ] էջ B || 10 ի գետին] ի գետնի B || 14 Նոյեմբերի ԺԱ] եւ Տրէի Դ *add.* B.

3 TRÉ, 11 Novembre.

Martyre de Ménas l'Égyptien.

Saint Ménas était Égyptien, soldat de Maximien l'empereur idolâtre, du corps des Rutiliaques (*Routilacon*)[1], de la ville de Koutayia (*Koudia*). N'ayant pu supporter de voir l'erreur des idolâtres, il se retira dans les montagnes pour y vivre dans l'ascétisme, les prières et les jeûnes.

Un jour, après avoir médité sur l'espérance du Christ, il descendit de la montagne, tandis que le juge et une foule nombreuse se trouvaient rassemblés dans l'arène, et, s'étant rendu au milieu d'eux, il confessa que le Christ est Dieu et Fils de Dieu, et que lui-même était serviteur du Christ.

On mit à nu le saint et on le fustigea vigoureusement, puis on lui * frotta les plaies avec un sac et on les lui brûla avec des flammes; on étendit des épines par terre et on le traîna nu par-dessus; on rendit ensuite contre lui une sentence de mort. * A fol. 88 r° a.

Lorsqu'on l'eut conduit à l'endroit (de l'exécution), il pria Dieu, puis on lui trancha la tête. On jeta son corps au feu, le 11 novembre.

1. *Syn. Cp.* : ἐν νουμέροις Ῥουτιλιακοῖς.

Եւ երթեալ քրիստոնէիցն ժողովեցին զնշխարս սրբոյն Մինասայ եւ եդին ի տեղի պանծալի ։ Եւ զպատուական գլուխ նորա յետ ժամանակաց տարան ի Կոստանդնուպօլիս, եւ առնէ սքանչելիս մեծամեծս ի հիւանդս եւ յալէկոծեալս ի ծովու ։

Նոյն աւուր յիշատակ է երանելոյն Յովհաննու Աղեկսանդրու Հայրապետին Ողորմածին ։

Երանելին այս էր ի Կիպրոս կղզւոյն, որդի լեալ Եպիփանու Կիպրացի եպիսկոպոսապետին, ոչ առաջնոյն՝ այլ այլոյ ումեմն ։ Եւ յորժամ եհաս ի չափ հասակի՝ ամուսնացոյց զնա հայրն իւր եւ եղեն նորա զաւակք ։ Եւ էր ինքն բարի, հեզ, քաղցր, ողորմած, որ եւ ըստ բարուցն՝ Ողորմած անուանեցաւ ։

Եւ եղեւ մեռանել ամուսնոյն իւրոյ, եւ լուեալ բարեպաշտ թագաւորին Հերակլեայ

* A fol. 88 r° b. զհանդարտական վարս նորա, հրամայեաց ձեռնադրել զՅովհաննէս * պատրիարգ Աղեկսանդրու ։

Եւ նախ քան զնստելն նորա յաթոռն, տեսանէ զողորմածութիւնն իբրեւ զհարսն *զարդարեալ ի յանուրջս, եւ ի ձեռին իւրում ոստ պտղալից ձիթենւոյ ։ Եւ ասէ զՅովհաննէս. Ես դուստր եմ թագաւորին, եւ համարձակութիւն ունիմ առ հայր իմ, եւ

1 ի տեղի] ի տեղւոջ B || 2 նորա] իւր B || 5 լեալ *om.* B || 6 ումեմն] ուրումն B || 6 եհաս] հասաւ B || 7 Եւ էր ինքն] Եւ այնչափ եղեւ խաղաղարար B || 8 ըստ բարուցն *om.* B || 13 ի յանուրջս] ի տեսլեան B.

Les chrétiens allèrent recueillir les restes de saint Ménas et les déposèrent dans un endroit célèbre. Longtemps après, sa précieuse tête fut transportée à Constantinople; elle accomplit de grands prodiges en faveur des malades et de ceux qui sont en danger de naufrage sur mer.

En ce jour, commémoration du bienheureux Jean l'Aumônier, patriarche d'Alexandrie.

Ce bienheureux était de l'île de Chypre, fils du métropolite Épiphane [1] de Chypre, non du premier, mais d'un autre. Lorsqu'il eut atteint l'âge de puberté, son père le maria; il eut des enfants. Il fut bon, paisible, doux, charitable, et fut appelé charitable à cause de son naturel.

Sa femme vint à mourir, et le pieux empereur Héraclius, ayant appris sa

* A fol. 88 r° b. belle conduite, ordonna de sacrer * Jean patriarche d'Alexandrie.

Avant d'occuper le siège, (Jean) vit dans un songe la Charité sous la forme d'une fiancée parée, tenant à la main une branche d'olivier chargée de fruits. Elle dit à Jean : « Je suis la fille de l'Empereur, j'ai libre accès auprès de mon

1. *Syn. Cp.* : Épiphane, chef du pays.

առանց իմ ոչ ոք կարէ մտանել եւ տեսանել զնա ։ Արդ եթէ զիս քեզ բարեկամ առնես, ես զքեզ սիրելի առնեմ հօրն իմոյ թագաւորին, եւ յորժամ կամիս մուծից զքեզ առ նա, եւ տեսանիցես զնա յարաժամ ։

Եւ զարթուցեալ գիտաց եթէ ողորմածութիւնն է զոր ետես ։ Հրամայեաց առժամայն ժողովել զաղքատս քաղաքին. եւ գտին եօթն հազար ։ Եւ գրեաց զնոսա ի կոնդակի, եւ կերակրէր եւ զգեցուցանէր զնոսա ։ Եւ եթէ մեռանէր ոք ի նոցանէ գրէր փոխանակ նորա այլ աղքատ. եւ զթիւ եօթն հազարին ոչ նուազեցուցանէր որչափ եկաց յաշխարհի ։

Շինեաց ի քաղաքին տաճարս հիւանդանոցս եւ բժիշկս կարգեաց, եւ զամենայն հիւանդ աղքատ եւ անտէր անդ հանգուցանէին ։ Նոյնպէս շինեաց եւ այլ տաճարս՝ եւ զխեղս եւ զծերս որ ոչ կարէին վաստակել՝ անդ հանգուցանէր մինչեւ ի մահ ։

*Նոյնպէս շինեաց եւ այլ տաճար եւ զամենայն կին աղքատ ծննդական անդ * A fol. 88 v° a.
հանգուցանէր ։ Կարգեաց եւ մանկաբարձս սպասաւորս եւ զութ օր հանգուցանէին յետ ծննդեանն, եւ տային ամենայն կնոջ դրամս չորս եւ յուղարկէին ։

Եւ շինեաց արտաքոյ քաղաքին շիրիմ օտար եւ աղքատ մեռելոց, եւ կարգեաց քահանայս որպէս զի պաշտամամբք եւ մոմեղինօք թաղեսցեն, եւ քահանայն զերիս աւուրս վասն մեռելոյն պատարագս մատուցանէր ։

6 զգեցուցանէր] յագեցուցանէր B || 14 յետ ծննդեան *om.* B || 15 եւ աղքատ *om.* B. || 16 զերիս աւուրս]զերեք օր B.

père, et sans moi personne ne peut entrer pour le voir. Or si tu fais de moi ton amie, je te rendrai ami de mon père l'Empereur, et lorsque tu voudras je t'introduirai auprès de lui et tu pourras le voir à toute heure. »

(Jean) à son réveil reconnut que c'était la Charité qu'il avait vue. Il ordonna aussitôt de rassembler les pauvres de la ville ; on en trouva sept mille. Il les inscrivit dans son registre, les nourrit et les vêtit. Et lorsque mourait l'un d'eux, il inscrivait un autre pauvre à sa place ; il ne diminua jamais le chiffre de sept mille, tant qu'il vécut sur la terre.

Il fit construire dans la ville un bâtiment d'hôpital et y affecta des médecins ; et l'on y recevait tous les malades pauvres et sans maîtres. De même il fit bâtir une autre construction et il y plaçait jusqu'à leur mort les estropiés et les vieillards qui ne pouvaient travailler.

* Il fit construire également un autre édifice, où il accueillait toute * A fol. 88 v° a.
femme pauvre en couches. Il y établit des sages-femmes gardes-malades ; on conservait (les femmes) pendant les huit jours qui suivaient la délivrance, on remettait quatre écus à chacune, puis on les congédiait.

Il fit construire hors de la ville un cimetière pour les morts étrangers et pauvres. Il y établit des prêtres pour les enterrer avec offices et cierges ; le prêtre célébrait pendant trois jours une messe pour le défunt.

Եւ զամենայն կշիռս եւ չափս, եւ զմոդս եւ զքոյնիքս վաճառականաց ուղղեաց, եւ կապարեայ մատանեաւ կնքեաց՝ զի մի փոքրկեսցուսցեն ։

Յաւել եւ ի պարգեւս եւ ի հատուցումն նուիրաց ուխտի եկեղեցւոյ, զի մի առցեն կաշառս յամենէ ։ Եւ ոչ ինքն առնոյր ի մետրապօլիտացն ի ձեռնադրելոյն զկանոնական սահմանն, եւ պատուիրէր զի եւ նոքա զարժանաւորսն առանց կաշառոյ ձեռնադրեսցեն եպիսկոպոսունս ։

Եւ այլ անչափ ողորմածութիւնս եւ ուղղութիւնս զոր արարեր սուրբն Յովհաննէս ողորմածն գրեալ է յայտ եւ ի կատարելոյ վարս իւր ։ Ասէր առ Աստուած Յովհաննէս. Դու տուր եւ ես բաշխեմ եւ ոչ վերջին գտայց պարգեւաց քոց ի բաշխելն ։

* A fol. 88 v° b. * Եւ յորժամ Պարսիկք զԵրուսաղէմ առին եւ կամէին երթալ պատերազմել ընդ Աղեքսանդրիա, եմուտ ի նաւ ինքն եւ պատրիկն Նիկիտաս՝ զի փախիցեն ի Կիպրոս գաւառն իւրեանց ։ Եւ յանկարծակի եղեւ հողմն, եւ շարժեցաւ ծովն եւ վերացան ալիքն եւ մրրիկ յոյժ, եւ նաւն ալեկոծէր ։ Եւ տեսանէր Նիկիտաս պատրիկն շուրջ զնաւովն ի վերայ ծովուն զաղքատս զոր ապրեցուցանէր Յովհաննէս զի ուղղէին զնաւն, եւ ոչ թողին մինչեւ ի ցամաք հանին անվնաս ի սաստիկ ալեկոծութենէն ։

3 ուխտի *om.* B || 7 եւ ուղղութիւնս *om.* B.

Il fit rectifier tous les poids et mesures, les boisseaux et les chénices [1] des marchands; il y apposa un sceau de plomb afin qu'ils ne les diminuassent pas.

Il augmenta les rétributions et la compensation des oblations pour le clergé, afin qu'il n'acceptât aucune rétribution de personne. Lui-même n'acceptait pas la rétribution canonique des métropolitains qu'il ordonnait, et il prescrivit qu'eux aussi sacreraient évêques ceux qui en étaient dignes sans (accepter de) rétributions.

Il est encore une infinité d'œuvres de charité et de réforme accomplies par saint Jean le charitable, qui sont écrites avec détail dans sa vie complète. Jean disait à Dieu : « Donne, et moi je distribuerai; je ne serai pas le dernier à distribuer tes bienfaits. »

* A fol. 88 v° b. * Lorsque les Perses se furent emparés de Jérusalem et se préparèrent à venir attaquer Alexandrie, (Jean) s'embarqua sur un navire avec le patricien Nicétas pour se réfugier en Chypre, leur contrée. Or, tout à coup, il y eut du vent, la mer s'ébranla, les vagues se soulevèrent, la tempête (devint) violente et le navire était ballotté par les flots. Le patricien Nicétas aperçut tout autour du navire, sur la mer, les pauvres que Jean avait nourris, dirigeant le navire, et ceux-ci ne (le) quittèrent que lorsqu'ils eurent pris terre, sauvés de la terrible tempête.

1. L'auteur a transcrit les mots grecs μόδιος et χοῖνιξ, qui désignent les mesures usuelles pour les grains, l'une de 25 litres environ, l'autre d'un peu plus d'un litre.

Եւ յետ աւուրց տեսանէ ի տեսլեան սուրբ հայրապետն ներքինի ոսկի պատմուճանաւ, եւ մանեակ ականակապ ի պարանոցն, որ եդ առաջի նորա ութսուն կենդինար գանձ ։ Եւ է ամենայն կենդինար եօթն հազար եւ երկերիւր դահեկան, եւ ասէ. Այսչափ ողորմածութեամբ գանձ բաշխեցեր աղքատաց արդ կոչէ զքեզ Թագաւորն Թագաւորաց՝ զի հարիւրապատիկ զփոխարէնն առցես, եւ հանգիցես ընդ արժանաւորսն եւ ընդ սուրբ հայրապետսն յաթոռս պատուականս յերկիրն անանցական ։

*Եւ զարթուցեալ երանելին գիտաց եթէ մերձեալ է վախճան իւր, հրամայեաց եւ զոր ինչ մնացեալն էր յընչից իւրոց բերին * առաջի իւր. եւ ամենեւին ինչ ոչ գտին բայց միայն չորս դրամ, եւ առեալ ետ աղքատի ։* * A fol. 89 r° a.

Կին մի մեծատուն խոստովանեցաւ զմեղս իւր սուրբ հայրապետին, եւ զմին մեղսն ամաչեաց խոստովանել ։ Եւ գիտաց հոգւովն եւ ասէ. Այլ մեղս գործեալ է քո զոր ոչ խոստովանեցար ։ Եւ յամօթ լեալ ասէ. Ոչ կարեմ պատմել ։ Եւ հրամայեաց նմա գրել ի քարտէսի եւ կապարեայ մատանեաւ կնքել ։ Եւ նորա արարեալ եբեր առ սուրբն եւ առեալ եդ ի գետնի, եւ համբարձեալ զձեռս իւր աղաչեաց զԱստուած վասն կնոջն ։ Եւ հրամայեաց նմա առնուլ զթուղթն կնքեալ. եհատ զմատանին առաջի ժողովրդեանն, եւ բացեալ զթուղթն ամենեւին ոչ եգիտ գիր, այլ աղօթիւք

3 երկերիւր] երկու հարիւր B || 10-15 Կին մի մեծատուն ... ետուն Աստուծոյ : *om.* B.

Quelques jours après, le saint patriarche vit en songe un eunuque dans un vêtement d'or, avec un collier enrichi de pierres précieuses au cou, qui déposa devant lui un trésor de quatre-vingts quintaux, chaque quintal équivalant à sept mille deux cents écus; et (celui-ci) lui dit : « Tu as par charité distribué ce trésor aux pauvres; maintenant, le Roi des rois t'appelle pour recevoir le centuple en échange et pour te reposer avec les dignes et saints patriarches sur des sièges précieux dans la terre immortelle. »

Le bienheureux à son réveil sut que sa fin approchait; il ordonna d'apporter devant lui ce qui restait * de ses biens; on ne trouva en tout que quatre écus, et les ayant pris, il les donna à un pauvre. * A fol. 89 r° a.

Une femme riche vint confesser ses péchés au saint patriarche; mais elle eut honte d'avouer un de ses péchés; (Jean) le sut par l'Esprit et lui dit : « Tu as commis un autre péché que tu n'as pas confessé. » Confuse, elle lui répondit : « Je ne peux pas l'avouer. » Il lui ordonna de l'écrire sur un papier et de le sceller avec un sceau de plomb. Elle le fit, et apporta le papier au saint, qui, l'ayant pris, le posa à terre et, élevant ses mains, pria Dieu pour la femme. Jean lui ordonna ensuite de reprendre le papier cacheté; elle en brisa le cachet en présence du peuple, déplia le papier et n'y trouva plus du tout d'écriture, car, par les prières du saint patriarche, elle avait été

սուրբ հայրապետին աղօթելովն ջնջեցաւ՝ որ և ոչ նշմանն գրոյն երեւէր և ամենե-քեան փառս ետուն Աստուծոյ :

Եւ այսպիսի առաքինի վարուք հանգեաւ առ Քրիստոս : Եւ հրամայեաց դնել զմարմին իւր յեկեղեցւոջ սրբոյ վկային Եւտիքեայ, ի տապանին յորում եդեալ էին այլ երկու եպիսկոպոսունք : Եւ եղեւ մեծ սքանչելիք յորժամ բացին զտապանն, և * A fol. 89 r° b. կամէին դնել զերանելին. որպէս կենդանիք երկու մեռեալ եպիսկոպոսունքն, * որո-շեցան ի միմեանց, և ի մէջն իւրեանց տուին տեղի նմա պատուով, ուր և եդին զՅով-հաննէս ողորմածն զԱղեքսանդրու հայրապետն, Նոյեմբերի ԺԱ, յաւուր տօնի սրբոյն Մինասայ վկային, ի կղզւոջն Կիպրոսի, յորում ծնեալ էր և սնեալ :

Տրէ, Դ և Նոյեմբերի ԺԲ : Տօն սրբոյն Մելի եպիսկոպոսի և երկու աշակերտացն Եւբորեայ քահանայի և Ճենայի սարկաւագի :

Սուրբ վկայն Քրիստոսի Մելէ պարսիկ էր, և նախ զօրական էր ի Պարսիկս

4-7 Եւ եղեւ մեծ ... նմա պատուով *om.* B || 8-9 յաւուր տօնի ... սնեալ *om.* B. || 10 Տօն] Վկայութիւն B — աշակերտացն] աշակերտաց իւրոց B || 12 էր ի Պարսիկս *om.* B.

effacée de manière qu'il n'y apparaissait même pas de traces de l'écriture. Et tous rendirent gloire à Dieu.

C'est après une telle vie remplie de vertus que Jean reposa dans le Christ. Il avait ordonné de déposer son corps dans l'église du saint martyr Eutychius, dans un tombeau où avaient été déjà déposés deux autres évêques. Or il y eut un grand miracle lorsqu'on ouvrit le tombeau et qu'on voulut y déposer le bienheureux : les deux évêques décédés, comme s'ils étaient * A fol. 89 r° b. vivants, * s'écartèrent l'un de l'autre, et lui firent place avec honneur au milieu d'eux; c'est là qu'on déposa Jean le charitable, patriarche d'Alexandrie, le 11 novembre, jour de fête du saint martyr Ménas, dans l'île de Chypre, où il était né et avait été élevé.

4 TRÉ, 12 Novembre.

Fête de saint Milès, évêque, et de ses deux disciples Eubore[1], le prêtre, et Sénoï[2], diacre.

Le saint martyr du Christ Milès (*Méli*) était persan; il fut d'abord soldat en

1. Forme des synaxaires grecs. La forme originelle persane est *Abarsâm*, habituellement transcrite en arménien Աբարսամ. — 2. Plusieurs synaxaires grecs ont corrompu ce nom en Σεβοΐ, d'où le latin *Seboas*. Le nom perse est *Sénoï*.

քրիստոնեայ հաւատով. գնաց ի Տեղէպօլիս ուր մարգարէն Դանիէլ զտեսիլն ետես. Եւ անդ ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Բիթրազական քաղաքին ի Բեթլապատայ եպիսկոպոսապետէն :

Եւ երթեալ անդ ոչ ընկալան զնա քաղաքացիքն, քանզի արեգակնապաշտք էին, այլ մանաւանդ հալածեցին զնա, և նա անէծ զքաղաքն և գնաց յԵրուսաղէմ :

Եւ յետ սակաւ աւուրց բարկացուցին քաղաքացիքն զթագաւորն Պարսից, և առաքեաց զօրս երեք հարիւր փղօք և պաշարեաց և կործանեաց զքաղաքն, և այրեաց և քարայատակ արարեալ ցանեաց ի ներքս մանանեխ :

Իսկ երանելի * եպիսկոպոսն Միլէ չոգաւ յԱղեքսանդրիա, եգիտ անդ զմեծն Անտո- * A fol. 89 v° a.
նիոս զանապատաւորն, և այլ ոչ ինչ բարձեալ էր՝ բայց միայն աւետարան ի մախաղ իւր, և հրամանաւ Անտոնի դարձաւ ի Պարսիկս : Ի ճանապարհին պատահեցաւ յանապատ տեղւոջ իջեւանել յայրի միում յորում էր անապատաւոր կրօնաւոր մի և

4 արեգակնապաշտք էին] արեգական երկիր պագանէին B || 5 մանաւանդ *om.* B || 9 չոգաւ] յԵրուսաղեմէ *add.* B || 10 զանապատաւորն] զանապատականն B || 11-12 Ի ճանապարհին ... տեղւոջէն յայնմանէ *om.* B.

Perse, (étant) de foi chrétienne; il se rendit ensuite à Télépolis[1] où le prophète Daniel avait eu sa vision, et y fut sacré évêque de la ville de Bethraziq (*Bithrazakan*)[2] par le métropolitain de Bethlapat[3].

Il s'y rendit, mais les habitants ne l'acceptèrent point, car ils étaient adorateurs du soleil; bien plus, ils le chassèrent; alors il maudit la ville et se rendit à Jérusalem.

Quelques jours après, les habitants de la ville ayant contrarié le roi de Perse, celui-ci envoya des troupes et trois cents éléphants, qui assiégèrent la ville, la ruinèrent, la brûlèrent, la rasèrent jusqu'au sol, et semèrent du sénevé à l'intérieur.

Le bienheureux * évêque Milès, s'étant rendu à Alexandrie, y rencontra le * A fol. 89 v° a
grand Antoine, l'anachorète; il n'avait rien emporté avec lui, qu'un évangile qu'il tenait dans son sac. Il retourna en Perse sur l'ordre d'Antoine, et chemin faisant, il lui arriva de s'arrêter en un lieu désert, dans une grotte, où se trouvait un religieux solitaire. Dans cette grotte se trouvait aussi un dra-

1. Il s'agit, d'après les actes syriaques, de la ville de Suse, où le prophète Daniel eut une vision (Dan., VIII, 2). *Syn. Cp.* porte Τελέπολις, comme l'arménien. — 2. La Razicène, *Beit Râziq* ou *Beit Râzîqoyê* des auteurs syriens, dont la capitale était Ragès, Ray en néo-persan. Dans les actes syriaques de S. Milès, celui-ci, originaire de la Razicène, est sacré évêque de Suse. — 3. Bethlapat ou Gondisapor, en néo-persan *Djunday-Sapur*, dont les ruines se trouvent au village de *Sahābād*, à mi-chemin entre Dizfoul et Chouster.

[illegible]

* A fol. 89 v° b. [illegible]

5 [illegible] B — [illegible] B || 15 [illegible] B.

gon d'une taille énorme : Milès chassa le dragon, qui éclata aussitôt. Le solitaire lui dit : « Le dragon a bien des fois logé près de moi dans cette grotte. » Le bienheureux Milès lui répondit : « Dieu a mis une inimitié entre l'homme et le serpent [1], il ne t'est pas permis de cohabiter avec ton ennemi. » Et il lui fit quitter cet endroit.

Milès se rendit encore à Nisibe, auprès du bienheureux évêque Jacques; et Jacques lui prédit : « Tu mourras en martyr. »

De là il se rendit à Séleucie et à Ctésiphon (*Tisbon*); il y rencontra nombre d'évêques assemblés, qui discutaient avec leur métropolitain. Saint Milès, s'apercevant que le métropolitain discutait injustement et dédaigneusement avec ses évêques, le blâma par des paroles de l'Écriture. Le

* A fol. 89 v° b. métropolitain * dit à Milès : « O fou, tu m'enseignes ce que je sais déjà ! » Le bienheureux sortit l'évangile de son sac et lui dit : « C'est ceci qui te l'enseigne, et non pas moi. » Alors le métropolitain, mettant sa main sur l'évangile, dit : « Dis-nous, ô évangile, ce que tu as à nous dire; dis-le-nous. » Le bienheureux Milès baisa l'évangile, le remit dans son sac et dit au métropolitain : « Puisque tu as dédaigné la parole du Seigneur, Dieu te jugera. » Il se produisit un coup de foudre, qui tomba sur lui, le foudroya et paralysa la moitié de son corps.

1. Cf. Gen., III, 15.

Եւ անցանելով երանելւոյն ընդ մէջ քաղաքին բազում հիւանդս աղօթիւք բժշկեաց ։ Բազումք յանհաւատիցն եղեն քրիստոնեայք ։ Եւ ոմն երդուեալ ստութեամբ եւ սուրբն բորոտեցոյց զնա ։ Եւ եկեալ ի գեօղ մի որոյ գետն անհուն էր, եւ արարեալ զնշան խաչին անց հողաթափով որպէս ընդ ցամաք ։ Եւ գնաց ի քաղաքն Մելիգերդ եւ դարձոյց զմարդիկ քաղաքին յերկրպագութենէ արեգականն ։ Եւ թագաւոր քաղաքին այնմիկ Միստոփարէս լուաւ վասն նորա, եւ արկ զնա ի բանդ երկու աշակերտօքն ։ Եւ յոյժ տանջէր զնա եւ ստիպէր երկիրպագանել արեգականն * եւ բազում պատրանօք նեղէր զերանելին առնել զկամս իւր ։ Իսկ երանելին կշտամբէր զթագաւորն, եւ խրատ տայր պաշտել զարարիչն արեգականն ։ Եւ զայրացեալ արքայն՝ յարեաւ յաթոռոյն եւ ինքնին սուսերաւն եհար ի կուրծսն Մելայ ։ Նոյնպէս եւ Ներսաս՝ եղբայր թագաւորին, եհար զսուսերն ի սիրտ եպիսկոպոսին ։ Եւ նա ասաց ցնոսա. Դուք վաղիւն զմիմեանս սրով սպանցէք ։ Որպէս եւ եղեւ իսկ ։ * A fol. 90 r° a.

Եւ այնպէս աւանդեաց սուրբ Մելի եպիսկոպոս զհոգին իւր առ Աստուած Նոյեմբերի ԺԲ ։

Եւ զերկու աշակերտսն իւր զԵորեա քահանայ եւ զՇինոյ սարկաւագն քարկոծեցին ։

2 բազումք] յոլովք B || 2-4 Եւ ոմն երդուեալ ... ընդ ցամաք *om.* B || 6 արկ զնա] Եարկ զՄելի B || 7 Եւ յոյժ տանջէր զնա] Եւ յորժամ տանջէր զերանելին B || 8 զերանելին *om.* B || 9 պաշտել] զԱստուած *add.* B — արքայն] բռնաւորին թագաւորին B || 10 Ներսաս] Ներսան B || 12 սպանցէք] սպանանիցէք B || 13 եպիսկոպոս *om.* B — Նոյեմբերի ԺԲ] եւ Տրէի Դ *add.* B || 15 զԵորեա] Եորա B.

Le bienheureux en traversant la ville guérit par la prière beaucoup de malades. Beaucoup d'infidèles devinrent chrétiens. Quelqu'un ayant juré faussement, le saint le rendit lépreux. Il se rendit à un village dont le cours d'eau n'avait pas de gué; il fit le signe de la croix, et le traversa en pantoufles comme s'il était à sec. Il se rendit ensuite à la ville de Meligherd, où il détourna les habitants de la ville de l'adoration du soleil. Le roi de cette ville, Mistopharès, ayant entendu parler de lui, le fit jeter en prison avec ses deux disciples. Il le tortura beaucoup et le pressa d'adorer le soleil, * et, avec beaucoup de fausses promesses, il engagea le bienheureux à accomplir sa volonté. Mais le bienheureux fit des reproches au roi et lui conseilla d'adorer le créateur du soleil. Le prince, irrité, se leva de son trône et frappa de son épée la poitrine de Milès. Nersès (*Nersas*), le frère du roi, enfonça également son épée dans le cœur de l'évêque. Milès leur dit : « Demain, vous vous tuerez l'un l'autre par l'épée. » Ce qui arriva en effet. * A fol. 90 r° a.

C'est ainsi que le saint évêque Milès rendit son âme à Dieu, le 12 novembre.

On lapida ses deux disciples, le prêtre Eubore et le diacre Sénoï (*Šinoyi*).

Եւ նոքա բարի խոստովանութեամբ կատարեցան, եւ եդին զնշխարս նոցա ոմանք հաւատացելոց ի քաղաքին Մելքանայ, յորում լինին նշանք բազումք, զի եւ ոչ թշնամիք ասպատակին ի գաւառս քաղաքին այնմիկ ։

Յայսմ աւուր նահատակեցաւ սուրբն Բեթլապատ, Գեթայ եպիսկոպոսապետն՝ որ զՄելի ձեռնադրեաց ։

[B Ի սմին աւուր յիշատակ Ներսանայ վկային՝ եղբօր Մելայ, եւ սրբոյ եւ մեծ հօրն մերոյ Նեղոսի, եւ աշակերտաց նորա ։]

Տրէ Ե եւ Նոյեմբերի ԺԳ ։ Տօն է Յովհաննու Ոսկեբերանի, Կոստանդնուպօլսոյ պատրիարքի

* A fol. 90 r° b. * Սուրբն Յովհաննէս Ոսկեբերանն՝ էր յԱնտիոք քաղաքէ, բարեպաշտ ծնողաց զաւակ, անուն հօրն Սեկունդոս եւ անուն մօրն Անթուսա ։ Եւ մինչդեռ տղայ էր՝ ուսուցին նմա գիր, եւ եղեւ ուսումնասէր յոյժ, եւ գնաց յԱթէնս եւ ուսաւ զամե-

1 եպիսկոպոսապետն] եպիսկոպոսն B:
8 Տօն է] Պատմութիւն եւ վարք աշխարհահռչակելոյ վարդապետին մերոյ Տեառն B || 10 Սեկունդոս] ստրատելատ զօրաց *add.* B.

Ils moururent en bonne confession de foi. Quelques fidèles déposèrent leurs restes dans la ville de Melkan, où s'accomplissent tant de miracles, que les ennemis mêmes n'osent plus faire incursion dans les environs de cette ville.

En ce jour fut martyrisé saint <Gadyahb>[1], le métropolite de <Bethlapat>, qui avait sacré Milès.

[B En ce même jour, commémoration du martyr Nersès (*Nirsan*), frère de Milès, et de notre grand et saint père Nil (*Nilos*) et de ses disciples.]

5 TRÉ, 13 Novembre.

Fête de Jean Chrysostome, patriarche de Constantinople.

* A fol. 90 r° b. * Saint Jean Chrysostome était de la ville d'Antioche, fils de parents pieux. Le nom de son père était Secundus; celui de sa mère Anthusa. Lorsqu'il était jeune, on lui fit apprendre les lettres; il fut très studieux et se

1. L'arménien porte : « ... saint Bethlapat, le métropolite de Geth... » continuant l'erreur des synaxaires grecs. La vraie leçon est donnée par les actes syriaques; cf. Étienne Evode Assemani, *Acta Martyrum orientalium et occidentalium,* Rome, 1748, I, p. 69, et Bedjan, *Acta Martyrum et Sanctorum,* Paris et Leipzig, 1891, p. 264. Le nom de la ville étant devenu un nom d'homme, celui du métropolite est devenu un nom de lieu, Γεδδίπολις *Syn. Cp.*, Γεδδιγούπολις *Syn. sel.* Sozomène avait sauvegardé le nom de l'évêque sous la forme Γαδιάβης (*Hist. eccl.,* II, 13).

նայն իմաստասիրական եւ զհռետորական զարտաքին հանճարս. նոյնպէս եւ աստուածաշունչ գրոց՝ հին եւ նոր կտակարանաց եղեւ հմուտ յոյժ : Եւ սիրէր ի մանկութենէ զմիայնակեցութիւն. եւ եկեալ ի ծածուկ տեղի քաղաքին, անդ ճգնէր ընդ Բասիլիոսի պահօք եւ աղօթիւք :

Եւ պատրիարքն Անտիոքայ սուրբն Մելիտոս՝ կոչեալ զերկոսեանն առ ինքն, եւ զԲասիլիոս ձեռնադրեաց սարկաւագ, եւ հրամայեաց նմա եւ գրեաց ճառս յառակսն Սողոմոնի : Ձեռնադրեաց եւ զՅովհաննէս ընթերցող, եւ հրամայեաց նմա գրել վասն քահանայից եւ յանհասանելի գիրս եւ յօտարոտի եւ ընդդէմ Հրէից : Գրեաց եւ զանդրիանդրոց գիրս, ճառս քսան եւ մի, յաւուրս քառասնորդեաց պահոց : Եւ ապա ձեռնադրեցաւ կիսասարկաւագ, յետոյ եղեւ քահանայ եւ ել համբաւ նորա ընդ ամենայն երկիր :

Եւ յորժամ հանգեաւ Նեկտարիոս, պատրիարքն Կոստանդնուպոլսոյ, Թէոփիլոս Աղեքսանդրու * հայրապետն վկայէր լինել պատրիարք զԻսիդորոս զՊելուսացին : * A fol. 90 v° a.

1 զարտաքին] գրոց *add.* B || 3 ի ծածուկ տեղի] յառանձին տեղւոջ B || 9 քառասնորդեաց] քառասնորդաց B || 11 երկիր :] Եւ տուաւ շնորհս բժշկութեան նմա յԱստուծոյ, որ եւ աղօթիւք բժշկէր զամենայն ախտս եւ զհիւանդութիւնս : *add.* B.

rendit à Athènes où il acquit toute la science de la philosophie et de la rhétorique profane; en même temps il devint très érudit dans les écritures inspirées de l'Ancien et du Nouveau Testament. Il aima dès l'enfance la vie solitaire et il se retira dans un endroit caché de la ville pour y mener la vie ascétique avec Basile, dans les jeûnes et les prières.

Saint Mélèce, patriarche d'Antioche, les appela tous les deux auprès de lui, ordonna diacre Basile et lui commanda d'écrire des homélies sur les Proverbes de Salomon. Il ordonna également Jean lecteur et lui commanda d'écrire le traité du sacerdoce, sur les livres incompréhensibles et étrangers et contre les Juifs[1]. Il écrivit aussi les vingt et une homélies au sujet des statues, pendant le carême des quarante jours. Il fut ensuite ordonné sous-diacre, puis prêtre; et son nom se répandit par toute la terre.

A la mort de Nectaire, patriarche de Constantinople, Théophile, le * patriarche d'Alexandrie, témoigna en faveur d'Isidore de Péluse[2] pour le * A fol. 90 v° a.

1. Les traités sur le sacerdoce et contre les Juifs sont bien connus. Il doit être fait allusion par ailleurs aux dix premières homélies contre les Anoméens, prononcées à Antioche en 386-7 et connues sous le titre *Contra Anomaeos de incomprehensibili.* — 2. Confusion entre Isidore de Péluse (mort en 450), qui fut un défenseur de saint Jean Chrysostome, et Isidore, moine de Nitrie, qui, après avoir été l'homme de confiance du patriarche Théophile et son candidat pour le siège de Constantinople, mourut en disgrâce l'an 403.

Բայց թագաւորն Արկադիոս, որդի մեծին Թէոդոսի, և ամենայն մետրապօլիտքն, և եպիսկոպոսունքն, և ամենայն ժողովուրդ քաղաքին ընտրեցին և փութեցին բերել զՅովհաննէս յԱնտիոքայ՝ և ձեռնադրել պատրիարք. որպէս և եղև իսկ ։

Եւ նստաւ յաթոռ հայրապետութեանն, և քարոզեաց վարդապետէր և ուսուցանէր ժողովրդեանն զբանս փրկութեան ։ Եւ ապա սկսաւ գրել գիրս վասն ապաշխարութեան և վասն կենցաղոյս անցաւոր, և վասն փրկութեան ոգւոց և անանց կենաց. գրեաց և ներբողական ճառս ի տօնս տէրունականս և ի սուրբս, մեկնեաց և զամենայն գիրս Հին և Նոր կտակարանաց, և այլ ճառս բազումս և օգտակարս անչափս ։

Եւ ինքն երաշխաւոր մեղաւորաց յապաշխարութիւն, և ասէր, և գրէր. Որչափ անկանիս՝ դարձեալ կանգնեաց, և որչափ մեղանչես՝ դարձիր և թողցին քեզ մեղքն, և եթէ բազում անգամ յանցանիցես՝ բազում անգամ զղջասջիր ։ Եւ զանյուսութիւն ամենեւին եբարձ ի մարդկանէ, զի սատանայ զմեղաւորս յուսահատութեամբ կորուսանէ, և ոչ տայ թոյլ դառնալ և ապաշխարել ։ Եւ ամենևին * բառարան կամ քերական ոչ գրեաց, վասն ռամիկ և խառնիճաղանճ ժողովրդեանն, այլ զամենայն պարզ և յայտնի խօսէր՝ վասն իմանալոյ ամենայն մարդկան ։

* A fol. 90 v° b.

Եւ էր ինքն պահեցող յոյժ, և միայն գարեջուր չափով և սակաւ հաց ճաշակէր .

7 ներբողական] ներբողեան B.

patriarcat. Mais l'empereur Arcadius, fils de Théodose le Grand, tous les métropolites, tous les évêques et tout le peuple de la ville élurent Jean et donnèrent leurs suffrages pour le faire venir d'Antioche et le sacrer patriarche. Ce qui eut lieu en effet.

Il occupa le siège patriarcal, prêcha et enseigna incessamment au peuple la parole du salut. Il se mit ensuite à écrire des livres sur la pénitence, sur la vie passagère, sur le salut des âmes et sur la vie éternelle. Il écrivit encore des panégyriques sur les fêtes du Seigneur et sur les saints, il commenta toutes les écritures de l'Ancien et du Nouveau Testament, et (fit) d'autres homélies en grand nombre, éminemment utiles.

Il se portait garant des pécheurs pour la pénitence. Il écrivait et disait : « Autant de fois que tu seras tombé, relève-toi; autant de fois que tu auras péché, repens-toi et tes péchés te seront pardonnés; si tu commets souvent des péchés, repens-toi souvent. » Il fit complètement disparaître le désespoir des hommes, car le démon prend les pécheurs par le désespoir et ne leur permet point de se repentir et de faire pénitence. Il n'écrivit jamais de
* A fol. 90 v° b. * lexique ou de grammaire pour la population ignorante et basse, mais il parla toujours dans un style simple et clair, pour être compris par tout le monde.

Il jeûnait beaucoup, ne prenait que de l'eau d'orge en petite quantité

եւ յոտն կալով զամենայն գիշերն աղօթէր, եւ պարան կապեալ ի սենեկի իւրում, եւ յորժամ տքնէր եւ աշխատէր՝ անկեալ լանջօքն ի վերայ պարանին եւ սակաւ մի ննջէր :

Յանդիմանէր եւ զյափշտակողս եւ զագահս եւ զկողոպտիչս եւ զարծաթասէրս : Որ եւ զթագուհին Եւդոքսիա՝ զկին Արկադիոսի կշտամբեաց, որ յափշտակեալ էր զայգի կնոջ միոյ այրւոյ, եւ նա ոչ լսէր եւ ոչ դարձուցանէր. եւ դէմ յանդիման ասաց նմա Եզաբել եւ Հերովդիադա : Եւ բարկացեալ Եւդոքսիայ եհան զնա արտաքոյ ապարանիցն :

Եւ յաւուր մեծի Զատկին գնաց թագուհին յեկեղեցին, եւ բանիւք կապեաց զնա սուրբ հայրապետն, եւ ոչ ետ նմա թոյլ մտանել յեկեղեցին, եւ ամօթալից դարձաւ գնաց : Եւ յայնմ հետէ եղեւ թշնամի արդարադատ քահանայապետին Քրիստոսի, եւ հնարս խնդրէր թէ որով պատճառանօք ընկեսցէ զնա յաթոռոյ : * Եւ գտանէ իւրում A fol. 91 r° a.
չարութեանն օգնական զԹէոփիլոս զԱղեքսանդրու պատրիարքն, եւ խոստացաւ նմա որ եթէ զՅովհաննէս ընկեսցէ յաթոռոյն, նստուսցանէ զնա փոխանակ նորա յաթոռն :

Եւ նորա ժողովեալ զամենայն մետրապօլիտս իւր եպիսկոպոսօքն հանդերձ, գնաց ի Կոստանդնուպօլիս եւ հանդիպեցաւ թագուհւոյն. եւ խորհուրդ արարեալ ի միասին, գնաց Թէոփիլոս արտաքոյ քաղաքին, ի գեօղն Ռուփիանէս, եւ արար սինհոդոս

2 սակաւ] սակաւիկ մի B.

et ne se nourrissait que d'un peu de pain. Il passait toute la nuit sur pied en priant; il avait fait tendre une corde dans sa chambre et lorsque, après avoir veillé, il se sentait fatigué, il appuyait sa poitrine contre la corde et dormait un peu.

Il blâma les usurpateurs, les avares, les exploiteurs et les cupides. C'est lui qui reprocha à l'impératrice Eudoxie, femme d'Arcadius, de s'être approprié la vigne d'une veuve; or elle ne l'écouta pas, ni ne restitua la vigne; il l'appela alors en face Jézabel et Hérodiade. Eudoxie, irritée, le fit sortir du palais.

Le grand jour de Pâques, l'impératrice s'étant rendue à l'église, le saint patriarche l'interdit, ne lui permettant pas de pénétrer dans l'église. Elle s'en retourna humiliée. A partir de ce jour, elle se déclara l'ennemie de l'équitable pontife du Christ, et chercha des prétextes pour le destituer de son siège. * Elle trouva un complice de sa méchanceté en la personne de Théo- * A fol. 91 r° a.
phile, le patriarche d'Alexandrie, et lui promit de le faire succéder sur le siège s'il parvenait à destituer Jean.

Théophile convoqua tous ses métropolites et ses évêques et se rendit à Constantinople; il fit visite à l'impératrice et, après s'être concerté avec elle, il se retira hors de la ville, à la villa Rufinienne (*Roufianès*), et y tint un

[illegible]

* A fol. 91 r° b.

[illegible]

1 [illegible] *om.* B | 15 [illegible] *add.* B.

synode avec ses métropolites et ses évêques, par méchanceté, contre Jean. Il écrivit aussi à Jean de se rendre au concile; celui-ci non seulement ne s'y rendit pas, mais il lui écrivit ainsi qu'à ceux qui étaient avec lui : « Si les patriarches de Rome, d'Antioche et de Jérusalem[1] ne viennent pas, je ne viendrai pas seul auprès de toi, car tu t'es révélé mon ennemi. »

Alors, méchamment et par des suppositions malignes, ils condamnèrent Chrysostome. Leurs imputations calomnieuses étaient les suivantes : Premièrement, qu'il avait admis les écrits d'Origène, lui qui souvent dans ses écrits les avait déclarés rejetables et inadmissibles. Deuxièmement, qu'il avait fait disparaître de nombreux vases de l'église; tandis qu'il avait fait
* A fol. 91 r° b. donner aux * pauvres les vases anciens et brisés hors d'usage dans l'église. Troisièmement, qu'après la communion et sur l'autel il avait mangé des kolibas[2] au miel, lui qui n'avait même jamais mêlé du miel à l'eau qu'il buvait. Quatrièmement, qu'il avait baptisé des enfants après dîner. Voilà les calomnies pour son premier exil.

Eudoxie destitua aussitôt du siège Jean et l'exila au village de Fraenetos (*Preneton*), dans la campagne de Nicomédie. Il y eut un trouble au palais impérial, de la tristesse et du mécontentement parmi la population

1. Anachronisme : le siège de Jérusalem n'est devenu patriarcal qu'à partir de 451, concile de Chalcédoine. — 2. Mot grec désignant une sorte de gâteau.

վարդապետէն իւրեանց ։ Եւ աղաղակ արարեալ ի դուռն պալատին՝ խնդրէին զհայրապետն իւրեանց. եւ առաքեաց թագուհին եւ դարձոյց զՈսկեբերանն ի քաղաքն ։

Եւ յաւուր սուրբ Զատկին ոչ ետ թոյլ պատրիարքին իջանել յեկեղեցին եւ մատուցանել պատարագ, եւ լուեալ ամենայն ժողովուրդն, եւ թողին զպատրիարքարանն եւ գնացին յեկեղեցին որ կոչի Կոստանդիանէս. եւ աւագ եկեղեցին մնաց ունայն. եւ անդ բաւաւորեցան ի խորհուրդ սրբոյ պատարագին ։

Եւ ընդ այն առաւել մոլեաւ թագուհին, եւ զկնի Զատկին ժողովեաց բազմութիւն եպիսկոպոսաց եւ քահանայից, եբեր եւ զերանելին Եպիփան զեպիսկոպոսապետն * Կիպրոսի. եւ նա ոչ հաւանեցաւ խօսից Եւդոքսիայ ։ Եւ ասէ թագուհին ցԵպիփան. * A fol. 91 v° a.
Եթէ ոչ աքսորեսցի Յովհաննէս, բանամ զտաճարս կռոցն եւ կանգնեմ բագինս ։ Եւ Եպիփանու թօթափեալ զհանդերձս իւր եւ ասէ. Անպարտ եմ յայդմ դատաստանացդ ։ Եւ ել արտաքս ։

Եւ լուաւ Յովհաննէս զբանս թագուհւոյն եւ ետ զանձն յաքսորս, եւ էջ յաթոռոյն ։

7 առաւել] եւս *add.* B || 9 թագուհին *om.* B || 12 զանձն] իւր *add.* B.

de la ville, qui se voyait privée de son maître à l'enseignement si doux. Des cris s'élevèrent à la porte du palais, réclamant le patriarche. L'impératrice dut envoyer des gens pour ramener Chrysostome à la ville.

Mais le saint jour de Pâques, elle ne permit pas au patriarche de descendre à l'église et d'y offrir le sacrifice; ce qu'ayant appris, la population tout entière quitta le patriarcat et se rendit à l'église dite de Constantin (*Kostandianès*)[1], laissant la cathédrale déserte, et c'est là qu'ils furent consolés par le mystère du saint sacrifice.

L'impératrice n'en fut que plus irritée. Elle convoqua, après Pâques, un grand nombre d'évêques et de prêtres. Elle fit venir également le bienheureux Épiphane, archevêque * de Chypre[2], qui ne consentit pas aux * A fol. 91 v° a.
propos d'Eudoxie. Alors l'impératrice dit à Épiphane : « Si Jean n'est pas exilé, j'ouvrirai des temples et j'érigerai des autels d'idoles. » Épiphane secoua ses vêtements et dit : « Je suis innocent de tels jugements. » Et il sortit.

Jean, ayant appris les propos de l'impératrice, s'exila de lui-même et

1. Les Constantinopolitains fidèles à Jean, chassés de leur cathédrale, se réunirent pour la vigile de Pâques 404 dans les thermes de Constantin, que l'auteur transforme gratuitement en église constantinienne. — 2. S. Épiphane était mort l'année précédente; venu à Constantinople à l'instigation de Théophile et pour faire condamner S. Jean Chrysostome comme origéniste, il était reparti dès avant le concile de la villa Rufinienne (concile du Chêne).

Եւ ասացին վասն Եպիփանու զՅովհաննէս, եթէ, գրեաց յաքսորանաց ստորագրն : Եւ յոյժ տրտմեցաւ, եւ գրեաց առ նա. Ով սքանչելիդ Եպիփան որ հաւանեցար ընդ աքսորս իմ, մի հասցես յաթոռն քո : Գրեաց եւ Եպիփան առ նա. Ով ճգնաւոր Յովհաննէս յաղթեցեր եւ յաղթիս, զի որպէս ոչ հասցեմ ես յաթոռն իմ, եւ ոչ դու հասցես յաքսորանն քո : Եւ եղեւ ի նաւելն Եպիփանու՝ հանգեաւ ի նաւին :

Եւ հրամայեաց թագուհին զերանելին Յովհաննէս աքսորել ի Կուկիսն Հայոց : Եւ անկաւ կարկուտ սաստիկ ի Կոստանդնուպոլիս, եւ հուր էջ յերկնից եւ այրեաց զամենայն պատրիարքարանն : Եւ յետ աւուր սակաւ Եւդոքսիա չարաչար մահուամբ, եւ ամենեքեան որք յանձնեցան յաքսորանն Յովհաննու՝ մեռան եւ

* A fol. 91 v° b. կորեան : Եւ Թէոփիլոս * պատրիարքն յոգեվարն լինելով աղաղակէր եթէ. Տեսանեմ զտէրն իմ Յովհաննէս որ արգելու զելս հոգւոյ իմոյ, կալով առաջի Քրիստոսի : Եւ խոստովանեցաւ զանօրէնութիւնն զոր արար առ Յովհաննէս եւ ապա աւանդեաց զհոգին իւր :

Եւ տապանն Եւդոքսեայ սկսաւ երերել զամս երեսուն եւ երեք, մինչեւ բերին զմարմինն Յովհաննու ի Կոստանդնուպոլիս :

Եւ յորժամ հասին ի Կոմանա որք տարարեցին զսուրբ հայրապետն, գիտաց զոր

1 հասցեմ] հասից B ‖ 8 չարաչար մահուամբ *om.* B ‖ 9 մեռան եւ կորեան] չարաչար մահուամբ կորեան B ‖ 10-15 Եւ Թէոփիլոս . . . ի Կոստանդնուպոլիս : *om.* B ‖ 16 տարարեցին] տարէին B.

quitta le siège. Or, on dit à Jean, à propos d'Épiphane, qu'il avait, lui aussi, signé la réquête d'exil. Il en fut très affecté et lui écrivit : « O admirable Épiphane, toi qui as consenti à mon exil, tu ne parviendras pas à ton siège. » Épiphane lui répondit : « O Jean l'ascète, tu as vaincu et tu te laisses vaincre; de même que je ne parviendrai pas à mon siège, de même aussi tu ne parviendras pas à ton exil. » Il arriva que, tandis qu'il naviguait, Épiphane mourut sur le bateau.

L'impératrice ordonna d'exiler le bienheureux Jean à Cucuse d'Arménie. Une forte grêle se mit à tomber à Constantinople et le feu descendit du ciel, incendiant complètement le patriarcat. Eudoxie mourut peu de jours après d'une mort violente, et tous ceux qui avaient consenti à l'exil de Jean

* A fol. 91 v° b. moururent dans la perdition. Le patriarche * Théophile à l'agonie s'écria : « J'aperçois mon seigneur Jean se tenant devant le Christ et empêchant la sortie de mon âme. » Il avoua l'iniquité qu'il avait commise envers Jean, puis rendit l'âme.

Le tombeau d'Eudoxie se mit à trembler pendant trente-trois ans [1], jusqu'à ce qu'on eût rapporté le corps de Jean à Constantinople.

Quand ceux qui emmenaient en exil le saint patriarche furent arrivés

1. *Syn. Cp.* : ἐπὶ χρόνους δύο καὶ τριάκοντα.

քաղքի հանգստեան իւրոյ ։ Եւ զգեցաւ զհայրապետական պատարագին զգեստն, գոհացաւ զԱստուծոյ եւ մատոյց զաստուածային խորհուրդն, եւ հաղորդեցաւ ի պատուական եւ ի սուրբ մարմնոյ եւ յարենէ Որդւոյն Աստուծոյ ։ Եւ ոչ եհաս յաքսորս ըստ բանին սրբոյն Եպիփանու ։ Եւ թաղեցին զնա յեկեղեցւոջ սրբոյ վկային Բասիլիսկոսի ։

Եւ եսես ի տեսլեան եպիսկոպոսն Կոմանայ տաճար լուսաւոր յոյժ, եւ ամենայն սուրբ հայրապետքն ի նմա հանգուցեալս յաթոռս պատուականս, եւ զՈսկեբերանն ոչ եսես ։ Եւ հարցանէր. Ուր իցէ հայրապետն Յովհաննէս ։ Եւ ասեն ցնա. Զո՞ր Յովհաննէս խնդրես, զՄկրտիչն եթէ զաւետարանիչն ։ Եւ նա ասէ. զՈսկեբերանն զԿոստանդնուպօլսոյ հայրապետն ։ Ասէ ցնա այր մի լուսաւոր. * ԶՅովհաննէս ասես զապաշխարութեան վարդապետն, զնա ոչ կարես տեսանել՝ զի ընդ սրովբէսն եւ ընդ քերովբէսն առաջի աթոռոյն Աստուծոյ կանգնեալ կայ ։ * A fol. 92 rº a.

Հանգեաւ սուրբն Յովհաննէս Ոսկեբերանն Սեպտեմբերի ԺԳ. այլ վասն խաչի տօնին՝ փոխեցաւ Տրէի Ե եւ Նոյեմբերի ԺԳ, քանզի յայսմ աւուր աքսորեցաւ ։

12 Հանգեաւ] երիցս երանելին հայրն մեր եւ տիեզերալոյս վարդապետն *add.* B — Ոսկեբերանն] եւ տիեզերական հայրապետն Կոստանդնուպօլսի *add.* B || 12-13 Այլ վասն ... աքսորեցաւ :] Այլ վասն մեծի տօնի աւուրն սրբոյ խաչին՝ փոխեցին ի Նոյեմբերի ԺԳ, քանզի յայսմ աւուր յաւուրցն աքսորանացն դարձաւ յաթոռն իւր, որ եւ զօրն զայն տօն մեծ կատարեցին ։ B.

à Comana, celui-ci connut que c'était le jour de son bon repos. Il se revêtit des ornements patriarcaux de la messe, rendit grâces à Dieu, offrit le divin mystère et communia au corps précieux et saint et au sang du Fils de Dieu. Il ne parvint pas à l'exil, selon la parole de saint Épiphane, et on l'inhuma dans l'église du saint martyr Basilisque (*Basiliskos*)[1].

L'évêque de Comana vit en une vision un temple tout illuminé, dans lequel se tenaient sur leurs précieux sièges tous les saints patriarches, mais il n'y aperçut pas Chrysostome. Il demanda : « Où donc est le patriarche Jean? » On lui répondit : « Quel Jean cherches-tu, le baptiste ou l'évangéliste? » Il dit : « Chrysostome, le patriarche de Constantinople. » Un homme resplendissant de lumière lui répondit : « Tu parles de * Jean, le docteur de la pénitence? Tu ne peux le voir, car il se tient devant le trône de Dieu parmi les séraphins et les chérubins. » * A fol. 92 rº a.

Saint Jean Chrysostome reposa le 13 septembre, mais à cause de la fête de la Croix, sa fête fut transportée le 5 Tré, le 13 novembre, jour où il fut exilé.

1. Le récit laisse entendre que Jean mourut dans le transport de Constantinople à Cucuse; en fait, ce fut au cours d'un changement de résidence, de Cucuse à Pityonte, le 14 septembre 407.

[B Յայսմ աւուր տօն է, սրբոյ եւ սքանչելի առն Աստուծոյ Կինտիանոսի սքանչելագործ եպիսկոպոսին Սելեւկիոյ ։ Սա՝ մի էր յերեքհարիւր եւ տասն եւ ութ սուրբ հայրապետացն Նիկիոյ ։]

Տրէ Զ եւ Նոյեմբերի ԺԴ ։ Տօն է, Փիլիպպոսի առաքելոյն յերկոտասանից ։

Աւուրս ամբարշտին արքային Տրայանոսի՝ Փիլիպպոս առաքեալն գնայ ի Լիկիոյ յԱսիայեցւոց քաղաքն եւ ի գաւառն եւ ուսուցանէր զաւետարանն Քրիստոսի ։ Եւ երթեալ ի քաղաքն Յերապօլիս եւ գտեալ զայր հաւատացեալ՝ որում անուն էր Ստաքիոս, եւ էին ի միասին Մարիամ քոյրն Փիլիպպոսի եւ Բարթողիմէոս մի յեօթանասնիցն եւ այլ աշակերտացն իւրոց ։ Եւ ուսուցանէին զժողովուրդս քաղաքին որք

* A fol. 92 r° b

պաշտէին * զօձս եւ զիժս, եւ բազումս դարձուցին ի Քրիստոս ։

Եւ կին իշխանին Նիկանովրա, ի ժամանակաց անկեալ հիւանդութեամբ՝ մարմնոյն եւ աչացն, որ ոչ կարէր ամենեւին կանգնել կամ նստել ։ Եւ յորժամ լուաւ զՓիլիպպոսէ՝ բարձեալ ի ծառայից իւրոց արծաթի մահճօք, գնայ առ Փիլիպպոս հաւատայ ի Քրիստոս եւ ողջանայ ։ Եւ լուաւ իշխանն այր նորա, ընթացաւ երիվարաւ, բուռն եհար զՆիկանովրա կին իւր եւ գանեաց զնա ուժգին, եւ ասէր. Ով կախարդ խաբեալ

[B' En ce jour, fête du saint et admirable homme de Dieu, Quintilien (*Kintianos*) le thaumaturge, évêque de Séleucie. Il fut l'un des trois cent dix-huit saints pontifes (du concile) de Nicée.]

6 TRÉ, **14 Novembre.**

Fête de l'apôtre Philippe, l'un des douze.

Aux jours de Trajan, l'empereur impie, l'apôtre Philippe se rendit à Lycie, ville d'Asie, et dans la contrée, et y enseigna l'évangile du Christ. Il alla également dans la ville de Hiérapolis et rencontra un fidèle, dont le nom était Eustache (*Stakhios*); et il y avait avec celui-ci Marie, sœur de Philippe, et Barthélemy, l'un les soixante-dix, et d'autres de ses disciples. Ils prêchèrent aux habitants de la ville qui adoraient * des serpents et des vipères et en convertirent beaucoup au Christ.

* A fol. 92 r° b.

Nicanora, la femme du gouverneur, était depuis longtemps atteinte d'une infirmité du corps et des yeux; elle ne pouvait aucunement se dresser ni s'asseoir. Lorsqu'elle entendit parler de Philippe, elle se rendit, portée par ses domestiques sur un lit en argent, auprès de Philippe, crut au Christ et guérit. L'ayant appris, le gouverneur, son mari, accourut à cheval, saisit violemment Nicanora, sa femme, et la frappa brutalement en disant :

զքեզ եւ ողջացոյց աղօթիւք եւ կամի պոռնկել ընդ քեզ ։ Նախ զքեզ սպանից եւ ապա զկախարդն ։

Եւ հրամայեաց զօրականացն եւ հանին արտաքս զՓիլիպպոս եւ զԲարդուղիմէոս եւ զՄարիամ, եւ այնչափ հարին զնոսա, որ ասէին բազումք եթէ մեռան ։ Եւ կապեցին զոտս նոցա եւ քարշեցին ընդ մէջ քաղաքին, եւ մինչեւ ի դուռն տաճարի կռոց իւրեանց՝ եւ արգելին զնոսա ի տաճարն ընդ քուրմսն ։ Եւ յաղօթել նոցա շարժեցաւ տաճարն եւ բագինք օձից եւ իժից խախտեցան ։ Եւ եկեալ քրմացն պատմեցին, եւ նորա հրաման տուեալ հանին զնոսա ի տաճարէն, եւ մերկացուցին զերեքեանն եւ Մարիամ ծածկեցաւ ամպով * եւ միգով, եւ մարմինն ոչ երեւէր մարդկան ։ Եւ զՓիլիպպոս կախեցին ծառոյ մի ընդդէմ տաճարին եւ զԲարդուղիմէոս բեւեռեցին ։ Եւ տեսեալ զմիմեանս Փիլիպպոս եւ Բարդուղիմէոս ժպտեցան, զի ոչ էին որպէս ի չարչարանս ։ Կամեցան եւ զՄարիամն կախել, եւ տեսին զնա բոց վառեալ, թողին եւ փախեան ։ * A fol. 92 v° a.

Ասէ Փիլիպպոս ցԲարդուղիմէոս. Աղաչեսցուք զԱստուած եւ առաքեսցէ հուր յերկնից եւ այրեսցէ զնոսա ։ Ասեն Բարդուղիմէոս եւ Մարիամ. Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս պատուիրեաց օրհնել զթշնամիս եւ ոչ անիծանել, եւ ոչ հատուցանել չար

« Quel sorcier t'a trompée, et t'a guérie par des prières pour forniquer avec toi? Je te tuerai d'abord et le sorcier ensuite. »

Il donna des ordres à des soldats de faire sortir Philippe, Barthélemy et Marie, et ils les frappèrent tellement que beaucoup crurent qu'ils étaient morts. Ils leur attachèrent les pieds et les traînèrent à travers la ville, jusqu'à la porte du temple de leurs idoles, et les enfermèrent dans le temple avec les prêtres des idoles. Ils se mirent à prier; le temple s'ébranla et les autels des serpents et des vipères se fendirent. Les prêtres accoururent rendre compte (au gouverneur), qui ordonna de les faire sortir du temple, de les mettre à nu tous les trois; mais Marie fut enveloppée d'un nuage et * d'une brume et son corps n'apparut pas aux hommes. On pendit Philippe à un arbre, face au temple, et on cloua Barthélemy. Se regardant l'un l'autre, Philippe et Barthélemy sourirent, comme s'ils n'étaient pas dans les tortures. On voulut également pendre Marie, mais les hommes, l'apercevant ardente comme une flamme, l'abandonnèrent et prirent la fuite. * A fol. 92 v° a.

Philippe dit à Barthélemy : « Prions Dieu pour qu'Il envoie le feu du ciel et les brûle. » Barthélemy et Marie répondirent : « Notre-Seigneur Jésus-Christ nous a ordonné de bénir nos ennemis et de pas les maudire, ni leur rendre le mal pour le mal, car Il a aussi souffert, a été frappé,

ընդ չարի. զի եւ ինքն չարչարեցաւ եւ զանեցաւ եւ ապտակեցաւ, եւ խաչեցաւ եւ ոչ հատոյց չար. այլ աղօթէր առ Հայրն. Թող դոցա զի ոչ գիտեն զինչ գործեն ։

Ասէ Փիլիպպոս. Թոյլ տուր ինձ զի ոչ համբերեմ դոցա ի գլխիվայր կախաղանիս. եւ սկսաւ անիծանել ժողովրդեանն եբրայեցերէն եւ ասէ. Բացցէ անդունդք զբերան իւր եւ կլցէ զանօրէն ժողովուրդս զայս ։ Եւ յասել Փիլիպպոսի զբանն՝ բացաւ անդունդք եւ ընկղմեաց զտաճարն յորում էին քուրմքն, եւ զբագինսն եւ զդատաւորն եւ այլ բազում անձինս եօթն հազար. եւ տեղին յորում էին առաքեալքն եւ Եւստաթէոս * եւ Նիկանովրա եւ այլ հաւատացեալքն անվնաս մնացին ։

* A fol. 92 v° b.

Եւ բազում ձայն ողբոց յանդնդոց որ ասէին. Ողորմեա մեզ խաչեալդ Աստուած Փիլիպպոսի Յիսուս Քրիստոս, երեւեցիր մեզ եւ օգնեա եւ փրկեա զմեզ ի կենդանի մահուանէս եւ հաւատամք յանուն քո ։

Եւ երեւեցաւ Տէր Փիլիպպոսի եւ ասէ. Ով Փիլիպպէ, ոչ լուար ի պատուիրելն իմում թէ. Մի հատուցանէք չար փոխանակ չարի. եւ այդչափ ոգիս կորուսեր անխնայաբար ։ Ասէ Փիլիպպոս. Ընդէ՞ր բարկանաս ինձ Տէր, զի ի թշնամեաց իմոց անիծեցի, վասն զի ոչ ընկալան զբանս իմ եւ ոչ հաւատացին յանուն քո ։ Ասէ Տէր. Վասն զի ոչ պահեցեր զպատուիրանս իմ եւ անիծեցեր ի թշնամեաց քոց, արդ կաս

souffleté et crucifié, et n'a pas rendu le mal, mais Il pria son Père : *Pardonne-leur, car ils ne savent pas ce qu'ils font*[1]. »

Philippe dit : « Laisse-moi, je ne peux plus les supporter dans cette pendaison la tête en bas. » Et il se mit à maudire la multitude en hébreu : « Que l'abîme ouvre sa bouche et engloutisse ce peuple inique! » Lorsque Philippe eut prononcé ces mots, un abîme s'ouvrit et engloutit le temple où étaient les prêtres, les autels, le gouverneur et beaucoup d'autres personnes au nombre de sept mille; mais l'endroit où se trouvaient les apôtres, Eustache * et Nicanora et les autres fidèles resta indemne.

* A fol. 92 v° b.

On entendit des voix de gémissements du fond de l'abîme qui disaient : « Aie pitié de nous, Dieu crucifié de Philippe, Jésus-Christ; apparais-nous, aide-nous et sauve-nous de cette mort vivante et nous croirons en ton nom. »

Le Seigneur apparut à Philippe et dit : « O Philippe, tu n'as pas entendu lorsque j'ai commandé : *Ne rendez pas le mal pour le mal*[2]; voilà que tu perds ainsi des âmes sans pitié. » Philippe répondit : « Pourquoi te fâches-tu contre moi, Seigneur, parce que j'ai maudit mes ennemis, car ils n'ont pas accueilli mes paroles et n'ont pas cru en ton nom? » Le Seigneur dit : « Puisque tu n'as pas observé mes commandements et as maudit tes ennemis, tu seras gardé après ta mort, hors du paradis, pendant qua-

1. Luc, XXIII, 34. — 2. Rom., XII, 17.

կատարման քո արգելցիս արտաքոյ դրախտին քառասուն օր հրկիզեալ ի հրեղէն գուռուցն. եւ ապա բացցի քեզ եւ մտցես ի դրախտն կենաց ։ Եւ Բարթողիմէոս երթիցէ ի Լիկաոնիա, եւ անդ խաչեսցի ։ Իսկ մարմին Մարիամի թաղեսցի ի Յորդանան գետ ։ Եւ արար Տէր ձեռօք իւրովք զնշան խաչին ի վերայ երկրի, եւ բացան անդունդք եւ ձայնեաց. Ելէք ամենեքեան զկնի լուսաւոր խաչիդ որ էջ յերկնից առ ձեզ, զանզի առաքեալն * Փիլիպպոս գթացաւ ի ձեզ ։ * A fol. 93 r° a.

Եւ ելին ամենայն բազմութիւնքն յանդնդոց. եւ մնաց միայն ի դժոխս դատաւորն եւ բագինքն ։ Եւ յորժամ ելին ի լոյս՝ տեսին զՓիլիպպոս կախեալ գլխիվայր եւ զԲարթողիմէոս բեւեռեալ, եւ գնացին զի իջուսցեն զՓիլիպպոս՝ եւ ոչ ետ թոյլ նոցա, զի անդ կատարեսցի ։ Եւ Մարիամ եւ Եւստաթէոս եւ ամենայն հաւատացեալքն շուրջ զՓիլիպպոսու. եւ կոծեցին ձայնիւ կոծ մեծ, աղաղակէին մեծաձայն. Մեծ է Աստուածն քրիստոնէից զոր քարոզեն արքս այսոքիկ. ճշմարտութեամբ մի է Աստուած որ առաքեաց զդոսա վասն մերոյ փրկութեան, զղջամք ընդ մեծ մոլորութիւնն, այժմ հաւատամք զոր տեսաք մեծ սքանչելիս՝ որ եհան զմեզ յանդնդոց ։

Եւ անկան ամենեքեան եւ երկիր պագին Փիլիպպոսի. եւ երկնչէին զի մի երբեք այլ ինչ չար արասցէ նոցա ։ Եւ ասէ Փիլիպպոս ի կախաղանին. Ես զքառասուն օր վասն ձեր արտաքոյ դրախտին արգելայ, եւ արար ազատութիւն առ ձեզ Քրիստոս եւ

rante jours et tu seras brûlé par les chœurs (des anges) flamboyants; et c'est ensuite seulement que le paradis de la vie te sera ouvert et que tu pourras y entrer. Barthélemy se rendra en Lycaonie et y sera crucifié. Quant au corps de Marie, il sera inhumé dans le fleuve du Jourdain. » Et le Seigneur fit de ses mains le signe de la croix sur le sol, l'abîme s'ouvrit et Il cria : « Sortez tous à la suite de la croix resplendissante qui est descendue du ciel pour vous, car l'apôtre * Philippe a eu pitié de vous. » * A fol. 93 r° a.

Toute la multitude sortit de l'abîme; il ne resta aux enfers que le gouverneur seul, et les autels. Lorsque les gens revinrent à la lumière et qu'ils aperçurent Philippe pendu la tête en bas et Barthélemy cloué, ils allèrent pour descendre Philippe, mais il ne les laissa pas faire, car il voulut y mourir. Marie, Eustache et tous les fidèles entourèrent Philippe; et tous répandirent en chœur de profonds gémissements, criant à haute voix : « Grand est le Dieu des Chrétiens que prêchent ces hommes; en vérité il n'y a qu'un Dieu qui les a envoyés pour notre salut; nous regrettons notre grande erreur, et nous croyons maintenant au grand miracle que nous avons vu, et qui nous a délivrés de l'abîme. »

Tous se prosternèrent et adorèrent Philippe, de crainte qu'il ne leur fît encore du mal. Philippe leur dit de la potence : « A cause de vous le paradis m'a été interdit pendant quarante jours, mais le Christ vous a

եհան ի խաւարէ ի լոյս. եւ այլ բազում վարդապետութեամբ խօսեցաւ զբանն կենաց եւ հաստատեաց ի հաւատսն Քրիստոսի ։

Եւ հրամայեաց եւ լուծին զԲարթուղիմէոս ի կապանացն եւ ի բեւեռացն ։ Եւ ասէ
* A fol. 93 r° b. Փիլիպպոս. Եղբայր * Բարթուղիմէոս թաղեա զիս ի տեղւոջս յայսմիկ, եւ մի կտաւք՝ այլ գրեալ զպատմութիւնս իմ ի քարտիսի եւ ածեա պատեա զիս, եւ պնդեա [illegible] զմարմին իմ. եւ շինեա ի տեղւոջս յայս եկեղեցի, եւ պատուիրեա ժողովրդեանս զի ծառայեսցեն Նիկանովրայ մինչեւ ցմահ իւր ։ Եւ զԵւստաթէոս ձեռնադրեա եպիսկոպոս ։ Քառասուն օր վասն իմ աղօթս արարէք, մինչեւ բացցի ինձ դուռն արքայութեան ։

Եւ աղօթեաց ի բազում ժամս ։ Եւ ի կատարել եօթն աւուրն ի կախաղանն գլխիվայր աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Նոյեմբերի ԺԴ ։ Եւ Բարթուղիմէոս եւ Մարիամ իջուցին զառաքեալն Փիլիպպոս եւ թաղեցին ի նոյն տեղւոջն որպէս հրամայեաց ։ Եւ բուսաւ բարունակ եւ եբեր պտուղ ։ Եւ զքառասուն օր ուխտ կատարեցին ի վերայ գերեզմանին ըստ հրամանի առաքելոյն ։ Եւ ձայն եղեւ յերկնից եւ ասէ. Փիլիպպոս առաքեալն պսակեցաւ անմահական պսակօք ։

Եւ հաւատաց ամենայն քաղաքն Յերապոլիս ի Քրիստոս ։ Եւ հրամայեաց Բարթուղիմէոս Եւստաթեայ եպիսկոպոսին եւ մկրտեաց զամենեսեան ։ Եւ յետ կատարելոյ զքառասուն աւուրն, երեւեցաւ Տէր Բարթուղիմէոսի եւ Մարիամու եւ ասէ. Բացաւ

témoigné sa pitié, il vous a sortis des ténèbres à la lumière. » Il leur prêcha avec beaucoup de doctrine la parole de vie et les raffermit dans la foi du Christ:

Philippe leur ordonna ensuite de délivrer Barthélemy des lieus et des
* A fol. 93 r° b. clous et il lui dit : « Frère * Barthélemy, enterre-moi à cette place, mais pas dans de la toile; écris mon histoire sur du papier et enveloppe-m'en, entoure mon corps de roseaux; construis une église à cette place et ordonne à ce peuple de servir Nicanora jusqu'à sa mort. Sacre Eustache évêque. Prie pour moi pendant quarante jours, jusqu'à ce que les portes du royaume me soient ouvertes. »

(Philippe) pria de longues heures. Lorsque les sept jours de sa pendaison la tête en bas furent accomplis, il rendit son âme à Dieu, le 14 novembre. Barthélemy et Marie descendirent l'apôtre Philippe et l'inhumèrent à la même place, comme il l'avait ordonné. Une branche de vigne poussa à l'endroit et donna des fruits. Pendant quarante jours ils accomplirent le vœu sur le tombeau, selon l'ordre de l'apôtre. Une voix du ciel se fit entendre qui dit : « L'apôtre Philippe a été couronné d'une couronne immortelle. »

Toute la ville de Hiérapolis crut au Christ. Barthélemy ordonna à l'évêque Eustache (*Evstakheay*) de les baptiser tous. Les quarante jours accomplis, le Seigneur apparut à Barthélemy et à Marie et leur dit : « La porte du paradis a

դուռն արքայութեան եւ եմուտ Փիլիպպոս. երթիջիք* եւ դուք ի հանգիստ ձեր : * A fol. 93 v° a.

Եւ թողին ի քաղաքն զՆիկանովրա եւ զԵւստաթէոս յեկեղեցւոջն, եւ ելեալ անտի գնացին Բարդուղիմէոս ի Լիկոնիա եւ Մարիամ ի Յորդանան ըստ հրամանի Տեառն :

[B* Տօն է եւ վկայութիւն սուրբ եւ փառաւորեալ առաքելոյն եւ աշակերտին Քրիստոսի Փիլիպպոսի որ է մի յերկոտասանիցն : * B p. 235 b.

Սուրբ առաքեալն Փիլիպպոս մի յերկոտասանիցն՝ էր ծննդեամբ ի Բեթսայիդայ Գալիլեացւոց՝ քաղաքակից Անդրէի եւ Պետրոսի առաքելոց :

Սա՝ առաջակայ էր Յիսուսի, վասն որոյ զՆաթանայէլ ձգէր առ վարդապետն իւր ասելով . Ե՛կ եւ տես : Խօսէր ընդ Յիսուսի վասն նկանակաց հացին որ ի պէտս ժողովրդեանն յանապատի : Այլ ասէր ընդ Անդրէի առ Տէր վասն հեթանոսաց եկելոց յԵրուսաղէմ, որք փափագանօք խնդրէին տեսանել զՅիսուս : Եւ ի խորհրդական ընթրիսն աղաչանօք խնդրէր ի Տեառնէ թէ . Ցոյց մեզ զՀայր :

Սա՝ յետ սքանչելի եւ աստուածազօր համբարձմանն Քրիստոսի՝ լցեալ շնորհօք Հոգւոյն Աստուծոյ ընդ այլ առաքեալսն՝ ընթացաւ ընդ տիեզերս քարոզել զաւետարանն արքայութեանն : Եւ գնաց մինչեւ ի Սկիւթս Ասիացւոց, արար նշանս եւ արուեստս, բժշկեաց զախտաժէտս եւ *զդիւահարս, եւ դարձոյց զբազումս ի հաւատս Քրիստոսի : * B p. 236 a.

été ouverte et Philippe y est entré. Allez * maintenant, vous aussi, à votre repos. » * A fol. 93 v° a.

Barthélemy et Marie laissèrent Nicanora dans la ville et Eustache dans l'église, et ils partirent de là, Barthélemy pour la Lycaonie et Marie pour le Jourdain, selon l'ordre du Seigneur.

[B * Fête et martyre du saint et glorieux apôtre et disciple du Christ, Philippe, l'un des douze. * B p. 235 a.

Le saint apôtre Philippe, l'un des douze, était natif de Bethsaïda de Galilée, et concitoyen des apôtres André et Pierre.

Il fut toujours avec Jésus, et c'est lui qui attira Nathanaël vers son maître en lui disant : « *Viens et vois*[1]. » C'est lui qui parla avec Jésus au sujet des pains nécessaires à la foule dans le désert[2]. C'est lui qui avec André annonça au Seigneur la visite des gentils venus à Jérusalem, qui demandaient avec empressement à voir Jésus[3]. C'est lui qui à la cène mystique pria instamment le Seigneur : « *Montre-nous le Père*[4]. »

C'est lui qui après la magnifique et puissamment divine Ascension du Christ, rempli des grâces de l'Esprit de Dieu en même temps que les autres apôtres, parcourut l'univers pour y prêcher l'évangile du royaume. Il alla jusque chez les Scythes de l'Asie, fit des signes et des prodiges, guérit les infirmes et * les possédés et convertit nombre de gens à la foi du Christ. * B p. 236 b.

1. Jean, I, 46. — 2. Jean, VI, 5-14. — 3. Jean, XII, 20-22. — 4. Jean, XIV, 8 sq.

Եւ յաւուրս թագաւորութեանն Տրայանոսի եկն ի Լիւդիա, եւ անտի ի Յերապօլիս Փռիւգիայ, եւ անդ քարոզեաց զՔրիստոս, եւ եցոյց զմեծամեծ սքանչելիս ։ Եւ գործակցութեամբ Բարթողոմէոսի առաքելոյ որ էր յեօթանասնիցն մին, եւ քեռ իւրոյ Մարիամու կոչեցելոյ՝ դարձոյց զբազումս յանհաւատից ի ճշմարիտ աստուածգիտութիւն եւ ի հնազանդութիւն աւետարանին ։

Լուեալ Նիկանովրայ իշխանին Յերապօլսոյ զՓիլիպպոսէ, եթէ ապստամբեցուցանէ զմարդիկ աշխարհին ի հայրենի աստուածոցն՝ աստուած զոմն քարոզեալ զՅիսուս, բարկացաւ յոյժ ։ Եւ հրամայեաց զօրականացն եւ կալան զՓիլիպպոս, ընդ նմին եւ զԲարթողոմէոս եւ զՄարիամն, եւ այնչափ հարին զնոսա՝ որ սաէին բազումք եթէ, մեռան ։ Եւ կապեալ զոտս նոցա քարշէին ընդ մէջ քաղաքին, եւ հանին զնոսա արտաքս ։

Եւ յետ այլի այլի զնզալի տանջանաց կախեցին զՓիլիպպոս գլխիվայր զփայտէ խաչէ ։ Եւ կեցեալ զաւուրս եօթն ի կախաղանին՝ աղօթելով աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ Նոյեմբերի ԺԴ, եւ թաղեցաւ անդ ի Յերապօլիս ։

Եւ նշխարք սուրբ առաքելոյն կային ի նմին քաղաքի մինչեւ յաւուրս Ոսկեբերանին, եւ գործէին զբազում սքանչելիս. եւ ապա բերեալ եղեն ի Կոստանդնուպօլիս ։ Յորմէ սփռեցան մասունք ինչ նորա ընդ զանազան կողմանս, մանաւանդ ի ժամանակս Բաղդովինոսի կոմսին Փլանդրիոյ, յորժամ ձեռնտուութեամբ Լատինացւոց թագաւորեաց ի Կոստանդնուպօլիս ։

Sous le règne de Trajan il vint en Lydie et de là se rendit à Hiérapolis de Phrygie, y prêcha le Christ et accomplit de très grands miracles. Avec la coopération de l'apôtre Barthélemy, qui était l'un des soixante-dix, et de sa sœur nommée Marie, il convertit beaucoup d'infidèles à la vraie science de Dieu et à l'obéissance de l'évangile.

Nicanor, le gouverneur de Hiérapolis, ayant entendu que Philippe soulevait les hommes du pays contre les dieux paternels, en proclamant Dieu un certain Jésus, en fut fort irrité. Il ordonna à ses soldats de saisir Philippe en même temps que Barthélemy et Marie; les soldats les frappèrent à tel point que beaucoup les tinrent pour morts. Ils les saisirent ensuite par les pieds, les traînèrent à travers la ville et les emmenèrent au dehors.

Après diverses cruelles tortures, ils pendirent Philippe la tête en bas à une croix de bois. Il resta sept jours sur le gibet en priant, rendit son âme à Dieu, le 14 novembre, et fut inhumé à Hiérapolis.

Les restes du saint apôtre demeurèrent dans cette même ville jusqu'aux jours de Chrysostome et accomplirent de nombreux miracles; ils furent ensuite transportés à Constantinople. De là des parcelles de ces restes furent dispersées de différents côtés, surtout aux jours du comte Baudouin (*Baldovinos*) de Flandre, lorsque avec l'aide des Latins il régna à Constantinople.

Յայսմ աւուր յիշատակ սուրբ հօրն մերոյ Իպատիոսի խոստովանող վկային Գանգրայ, որ էր մի յերեք հարիւր եւ տասն եւ ութ սուրբ հարցն Նիկիոյ: Սա արար բազում սքանչելիս, եւ քարկոծանօք կատարեցաւ ի հերետիկոսացն վասն անուանն Քրիստոսի:]

Տրէի Է եւ Նոյեմբերի ԺԵ : Վկայութիւն սուրբ Գուրիասայ, Սամոնասայ եւ Աբիբայ:

Այս երեք սուրբ վկայքս ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի անօրէն արքային էին, յԵդեսիա քաղաքին որ կոչի Ուռհայ. եւ էին պաշտօնեայք Աստուծոյ, Գուրիաս եւ Սամոնաս՝ յաւուրս Կոդնատեայ սրբասնեալ եպիսկոպոսի:

Եւ որպէս քրիստոնեայս տարան առաջի Անտոնինու դքսին. եւ հրամայեաց նոցա կնդրուկս խնկել կռոցն՝ եւ երկիր պագանել պատկերի կայսերն եւ ուրանալ զՔրիստոս: Եւ նոքա եւ ոչ լսել իսկ կամեցան, այլ խոստովանեցան զանունն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ:

Եւ արկին զնոսա ի բանդ ընդ այլ քահանայս եւ սարկաւագունս. եւ յետ սակաւ աւուրց կացուցին առաջի՝ եւ ստիպէին զնոսա զոհել, եւ ոչ կարացին դարձուցանել

5 սուրբ] եւ սքանչելագործ խոստովանողացն Քրիստոսի *add.* B — Աբիբայ] սարկաւագին *add.* B || 7 Աստուծոյ] Քրիստոսի B.

En ce jour, commémoration de notre père saint Hypatius, le confesseur martyr de Gangres, qui fut l'un des trois cent dix-huit pères saints de Nicée. Il accomplit de nombreux miracles et mourut lapidé par les hérétiques pour le nom du Christ.]

7 TRÉ, 15 Novembre.

Martyre des saints Gouria, Samona et Habib.

Ces trois saints martyrs vivaient aux jours de Dioclétien, l'empereur impie, dans la ville d'Édesse, qui s'appelle Ourha; Gouria (*Gourias*) et Samona (*Samonas*) étaient ministres de Dieu aux jours du saint évêque Konas (*Kodnateay*).

Ils furent conduits comme chrétiens devant le duc Antonin, qui leur ordonna d'offrir de l'encens aux idoles, de se prosterner devant l'image de l'empereur et de renier le Christ. Ils ne voulurent même pas l'écouter, mais confessèrent le nom du Christ notre Dieu.

On les jeta en prison avec d'autres prêtres et diacres, et après quelques jours on les fit comparaître; on les pressa de sacrifier, mais sans réussir

[illegible Armenian text, 14 lines; margin note: * A fol. 93 v° b.]

1 [illegible] B || 5 [illegible] B || 24 [illegible] *om.* B || 8 [illegible] B || 9 [illegible] *add.* B | 11 [illegible] B.

à les détourner de l'espérance du Christ. On les pendit par une main, de la * A fol. 93 v° b. troisième heure de la journée * jusqu'à la huitième heure; toutes les articulations de leurs mains se brisèrent. On leur demanda s'ils se soumettaient à la volonté du duc; ils n'acceptèrent point.

On les descendit (de la potence) et on les jeta dans une fosse obscure, les pieds liés, pendant trois jours et trois nuits, sans nourriture. On les en sortit et on les pendit par un pied, mais vu la grande faiblesse de saint Gouria, on les descendit et on les jeta de nouveau tous les deux dans une prison obscure. Un jour, on conduisit les saints, pendant la nuit, à la lueur des torches, à la montagne appelée Beth Alah-Kikla (*Videla Kikla*)[1], et on leur trancha la tête. Les saints s'écrièrent : « Seigneur, reçois notre âme. » Les chrétiens allèrent recueillir les corps des saints martyrs Gouria et Samona et les déposèrent dans un tombeau, après les avoir ensevelis dans des linges propres.

Saint Habib était diacre, aux jours de l'empereur Licinius (*Likianos*), et aux jours de Conas (*Kodnateay*), l'évêque de la ville d'Édesse. Il parcourait les églises et les villages des chrétiens, leur lisait les écritures de la parole de Dieu et les encourageait tous à ne pas craindre les tortures pour le nom du Christ.

1. Restitution d'après le syriaque; la leçon arménienne reproduit celle de Métaphraste : βιθελα κικλα.

Եւ ծանուցին վասն նորա Լիկիանոսի անօրէն արքային. եւ հրամայեաց հրով *այրել զսուրբն Աբիբոս ։ Եւ խնդրէին զնա զօրականքն եւ ոչ գտանէին ։ Կալան * A fol. 94 rº a. զմայր իւր եւ զազգականս իւր, եւ արկին զնոսա ի բանդ ։ Եւ լուեալ Աբիբոս գնաց գաղտնի առ Թէոտեկնոս զօրապետ գնդին ։ Եւ նա խրատ ետ նմա եթէ. Մի ումեք երեւեսցիս ։ Եւ ոչ ընկալաւ նա զխրատն, այլ մանաւանդ տրտմէր որ մինչ յուզէինն ոչ գտաւ ։ Եւ նորա կապեալ զնա տարաւ առ դատաւորն, եւ նա բազում սպառնալեօք զարհուրեցուցանէր զերանելին, եւ ոչ կարաց հաւանեցուցանել զնա ուրանալ զՔրիստոս ։

Եւ կախեցին զնա ի բազկացն եւ յոյժ տանջեցին եւ ապա հատին ի վերայ նորա վճիռ զի հրով այրեսցի ։ Եւ յորժամ տարան զնա ի տեղին ուր զհուրն բորբոքէին, գնացին զկնի նորա մայր իւր եւ ամենայն ազգականքն սպիտակ զգեստիւք ։ Եւ աղօթելով սուրբն վազեաց ի մէջ հրոյն, եւ այնպէս բարի խոստովանութեամբ աւանդեաց զհոգին ։ Եւ հանեալ զնա ի հրոյն տարեալ թաղեցին ի տապանին ընդ սրբոյն Գուրիասայ եւ Սամոնասայ ։ Եւ մի ոմն Թէոփիլոս անուն քրիստոնեայ գրեաց զպատմութիւնս սրբոցն ։

Կատարեցան խոստովանող վկայքն Քրիստոսի, Գուրիաս եւ Սամոնաս եւ Աբիբաս սարկաւագ, Նոյեմբերի ԺԵ ։

1 անօրէն *om.* B ‖ 10 ուր] յորում B | 11 ամենայն *om.* B | 15 կատարեցան] սուրբ *add.* B.

On parla de saint Habib à Licinius, l'empereur impie, qui ordonna de le jeter dans le feu. *Les soldats le recherchèrent mais ne le trouvèrent pas. * A fol. 94 rº a. Ils saisirent sa mère et ses parents et les jetèrent en prison. Habib, l'ayant appris, alla trouver en secret Théotecnos, le chef des soldats. Celui-ci lui conseilla : « Ne te montre à personne. » Mais Habib n'admit pas son conseil; au contraire, il fut attristé de ce qu'il n'avait pas été trouvé lorsqu'on le cherchait. Théotecnos le fit lier et le conduisit auprès du juge, qui intimida le bienheureux par de nombreuses menaces, sans pouvoir le persuader à renier le Christ.

On le pendit par les bras et on le tortura beaucoup, ensuite on prononça la sentence qu'il serait brûlé dans les flammes. Lorsqu'on le conduisit à l'endroit où on avait allumé le feu, sa mère et tous ses parents, habillés de blanc, le suivirent. Le saint s'élança en priant dans le feu et c'est ainsi qu'il rendit son âme en bonne confession. On le retira du feu et on l'emporta pour l'inhumer dans le même tombeau que les saints Gouria et Samona. Un chrétien du nom de Théophile écrivit l'histoire de ces saints.

Les martyrs confesseurs du Christ Gouria, Samona et le diacre Habib moururent le 15 novembre.

* A fol. 94 r° b.

* Սքանչելագործութիւնք որ եղեն ի ձեռն խոստովանողացն Քրիստոսի Գուրիայ, Սամոնայ և Աբիբայ, յաւուրս բարեպաշտութեան մերոյ ։

Յորժամ առաքեցան զօրք ցեղքն Հռոմայ՝ ի պաշտպանութիւն քաղաքին Եդեսիայ, և էր անդ կին մի այրի և ասորի, որոյ անուն էր Սոփիա ։ Եւ էր նորա դուստր մի կոյս և գեղեցիկ յոյժ որոյ անուն էր Եւփիմէա ։ Եւ այր մի ձիաւոր զօրացն որոյ անուն էր Գոթթոս, տեսեալ զաղջիկն ցանկացաւ նմա, և խնդրեաց առնել ի կնութիւն զնա, և մայրն ոչ հաւանէր վասն օտար և հեռաւորեալ առնն ։ Իսկ Գոթթոս բազում սիրելիս միջնորդս և բարեխօս յաւգորդէր առ մայրն երդմամբ մեծաւ եթէ ոչ ունի կին յերկրին իւրում, և ոչ ինչ չար արասցէ աղջկանն ։ Եւ կինն հաւանեցաւ և արարին զհարսանիսն, և Գոթթոս ոսկւով և գեղեցիկ զարդարեաց զԵւփիմէա, և էին ի միասին աւուրս բազումս ։

Եւ եղև զայլ այլ զօրականաց ի քաղաքն և փոխել զառաջին զօրականն, և պատրաստեաց Գոթթոս երիվարս զի տարցէ զկինն յերկիրն իւր ։ Եւ առեալ մայրն զդուստր իւր տարաւ ի տապան սրբոցն, և Գոթթոս առեալ զաւրբ միայն երդուշ-

2 յաւուրս բարեպաշտութեան մերոյ *om.* B || 3 Հռոմայ] Հեռաստանէ, B || 6 խնդրեաց] խնդրէր B || 14 զաւրբ] խոստովանող *add.* B.

* A fol. 94 r° b.

* Miracles qui s'accomplirent par l'entremise des confesseurs du Christ Gouria, Samona et Habib aux jours de notre piété.

Lorsque les troupes envoyées du pays de Rome pour la défense de la ville d'Édesse y furent arrivées, il s'y trouvait une femme syrienne, veuve, dont le nom était Sophie. Elle avait une fille, vierge et fort belle, dont le nom était Euphémie. Un soldat de la troupe qui venait d'arriver et dont le nom était Gottos [1], à la vue de la jeune fille, conçut des désirs pour elle et la demanda en mariage. La mère n'y consentit pas, parce que l'homme était étranger et habitait un pays lointain. Gottos envoya plusieurs amis comme intermédiaires et intercesseurs auprès de la mère, jurant hautement qu'il n'avait point de femme dans son pays et qu'il ne ferait aucun mal à la jeune fille. La femme consentit, on célébra les noces, et Gottos para Euphémie d'or et d'étoffes précieuses et ils vécurent ensemble longtemps.

Il arriva que d'autres troupes furent envoyées dans la ville en remplacement des premières, et Gottos prépara des chevaux pour conduire sa femme dans son pays. La mère prit sa fille et l'emmena au tombeau des saints;

1. Il s'agit d'un soldat goth anonyme.

խաւորս՝ եդեալ * զձեռս իւր ի վերայ տապանին եւ առեալ զաղջիկն, ել ի ճանապարհ : * A fol. 94 v° a.

Եւ յորժամ մերձեցաւ ի տունն իւր՝ ասաց ընդ աղջիկն. Գիտասջիր Եւփիմեա զի կին ունիմ եւ որդիս, եւ պատրաստեա՛ զքեզ զի ասասցես եթէ աղախին եմ. ապա թէ ոչ չարաչար մեռցիս ի կնոջէն իմէ : Եւ էր Եւփիմեա յղի : Եւ եհան զհանդերձն զոր զգեցուցեալն էր, եւ զգեցոյց չուխայս հինս եւ պատառատունս եւ կանեփիս խոշորս, եւ գլխիբաց եւ բոկոտն տարաւ ի տուն իւր : Եւ ասէ ցկինն իւր. Բերի քեզ ասորի աղախին մի :

Եւ տեսեալ կնոջն զգեղեցկութիւն երեսաց եւ անձինն Եւփիմեայի, եւ գիտաց որ եւ յղի էր՝ նախանձեցաւ յոյժ, եւ զամենայն ծանր բան նմա հրամայէր, եւ յամենայն ժամ հարկանէր եւ չարչարէր սովով եւ մերկութեամբ եւ խիստ ծառայութեամբ : Եւ տառապեալ աղջիկն յողւոց հանէր արտասուօք, եւ յիշէր զխոստովանողսն Քրիստոսի : Եւ եղեւ նմա ծնանել արու մանուկ՝ նմանեալ ամենեւին Գոթոսի, եւ որպէս սուր եմուտ ի սիրտ կնոջն եւ կամէր սպանանել զմայրն եւ զորդին : Արարեալ դեղ մահացու՝ եւ առաքեաց զԵւփիմեա ի ծառայութիւն եւ զմահացդեղն արբոյց տղային Եւ առժամայն մեռաւ : * Եւ յորժամ դարձաւ Եւփիմեա եգիտ զմանուկն մեռեալ, եւ * A fol. 94 v° b.

1 առեալ] էառ B || 5 մեռցիս] մեռանիս B || 7 բոկոտն] բոկ B || 11 աղջիկն] Եւփիմեայ *add.* B || 14 արարեալ] արար B.

Gottos donna comme garants les saints martyrs en touchant * de sa main leur tombeau; il prit la jeune fille et se mit en route. * A fol. 94 v° a.

Lorsqu'il fut près d'arriver chez lui, il dit à la jeune fille : « Sache, Euphémie, que j'ai une femme et des enfants; prépare-toi donc à dire que tu es ma servante, sinon tu seras cruellement tuée par ma femme. » Euphémie était enceinte. Gottos lui ôta les vêtements dont elle était parée, lui passa des étoffes usées et déchirées, de chanvre grossier, et l'introduisit chez lui la tête découverte et les pieds nus. Il dit à sa femme : « Je t'ai amené une servante syrienne. »

La femme, ayant vu la beauté du visage et de la personne d'Euphémie et la sachant enceinte, en devint excessivement jalouse; elle la chargea des besognes les plus lourdes, la frappa continuellement, la tortura par la faim, la nudité et par un travail très dur. La jeune fille, éplorée, soupirait avec des larmes et se rappelait les confesseurs du Christ. Elle mit au monde un garçon ressemblant parfaitement à Gottos; ce fut comme un coup de stylet au cœur de la femme, qui résolut de faire mourir la mère et l'enfant. Elle prépara un poison mortel, éloigna Euphémie sous prétexte d'un service quelconque et fit boire le poison à l'enfant, qui mourut sur-le-champ. * A son retour, Euphémie trouva l'enfant mort; le poison lui sortait des lèvres * A fol. 94 v° b.

զեղն կրկին զփրփուր եղանէր ի շրթանցն ։ Եւ առեալ բուրդ սրբեաց զփրփուրն և պահեաց զայն առանձինն ։ Եւ երթեալ թաղեաց լալով զտղայն ։

Եւ ասէ ի միտս իւր. Փորձեցից եթէ տիկինն իմ եսպան զտղայն, և առեալ զշաղախեալ բուրդն արբեաց ի բաժակ գինւոյ, և ետ տիկնոջն և առեալ արբ և առժամայն անկեալ մեռաւ ։ Եւ եղեւ խռովութիւն և ամբոխ յազգականաց կնոջն, և դատապարտեցին զԵւփիմեա զի կենդանի թաղեսցեն և զնա ընդ տիկնոջն իւրում. զոր և արարին իսկ, և փակեցին ի միում տապանի ։

Եւ յետ երկուց աւուրց սկսաւ մեռեալ մարմինն հոտիլ, և ձայն արկեալ Եւփիմեայ առ Աստուած և առ խոստովանողսն ասէ, եթէ. Դուք երաշխաւորեցէք և ետուք զիս յանաստուածն Գոթթոս. և արդ եկայք տեսէք թէ, զի՞արդ կամ և ուր յանձնեցէք զիս, և այլ բազում ողբս ողբայ ։ Եւ առժամայն երևեցան երեք սուրբքն ճառագայթեալ լուսով և ասեն ցաղջիկն. Քաջալերեաց կին դու զի եկաք յօգնականութիւն քեզ ։ Եւ բուրեաց անուշահոտութիւն կնոջն և ննջեաց ։ Եւ աներևութաբար արարին սուրբքն մեծ * սքանչելիս, զի առեալ տարան զաղջիկն և կացուցին առաջի տապանին իւրեանց յեկեղեցին, յԵդեսիա քաղաքին ի նմին գիշերի. և ասեն ցԵւփիմեա.

* A fol. 95 r° a.

5 անկեալ *om.* B — ամբոխ] ամբոխումն B | 9 խոստովանողսն] սուրբսն B || 13-14 և բուրեաց ... զաղջիկն] եւ առեալ անուշ զաղջիկն առաջնորդեցին նմա ընդ հրաշափառութիւն անձառելի և փառաւորապ ճանապարհին եւ տարեալ B || 15 ի նմին գիշերի *om.* B.

comme une écume. Elle prit de la laine, essuya l'écume et la garda soigneusement cachée. Elle alla enterrer son enfant en pleurant.

Elle se dit en elle-même : « Je vais essayer de voir si c'est ma maîtresse qui a tué l'enfant, » et elle saisit la laine imbibée, la pressa dans un verre de vin, qu'elle présenta à sa maîtresse; celle-ci le prit, le but et tomba morte aussitôt. Les parents de la femme s'agitèrent, firent un grand bruit et condamnèrent Euphémie à être enterrée vivante avec sa maîtresse; effectivement, ils exécutèrent leur projet et enfermèrent Euphémie dans le même cercueil.

Deux jours après, le corps de la morte commença à dégager une mauvaise odeur; Euphémie poussa un cri à Dieu et aux confesseurs, disant : « C'est vous qui vous êtes portés garants et m'avez livrée à l'impie Gottos; venez voir maintenant dans quel état je me trouve, où je suis et où vous m'avez envoyée. » Et elle poussa d'autres gémissements encore. Aussitôt les trois saints apparurent, rayonnants de lumière, et dirent à la jeune fille : « Ô femme! prends courage, car nous sommes venus à ton aide. » La femme sentit une odeur suave et s'endormit. Les saints firent invisiblement un grand * miracle, car ils saisirent la jeune fille, la transportèrent et la posèrent la même nuit devant leur tombeau, dans l'église de la ville d'Édesse, et ils dirent à

* A fol. 95 r° a.

Ահա կատարեցաք զերաշխաւորութիւնս մեր, եւ բերաք զքեզ ուստի առաք ։ Եւ զայս ասացեալ սրբոցն անյայտ եղեն ։

Եւ երթեալ մայրն եւ քաղաքացիքն տեսին զաղջիկն, եւ լուեալ զեղեալ գործն եւ փառս ետուն Աստուծոյ եւ գոհացան զխոստովանող վկայիցն Քրիստոսի ։

Եւ յետ ժամանակաց գնաց դարձեալ Գոթթոս յԵդեսիա քաղաքն, եւ խնդութեամբ եմուտ առ զոքանչն, ողջոյն մատուցանէր նմա ի դստերէն եւ ի թոռնէն ։ Եւ Սոփիա կոչեաց զպատուականս քաղաքին եւ հանեալ զդուստրն առաջի Գոթթոսի եւ պատմէ զամենայն ստուգապէս զոր ինչ արար Գոթթոս ընդ ինքեան ։ Եւ լուեալ ստրատելատ քաղաքին եհատ զգլուխն Գոթթոսի. կամէր եւ այրել զմարմինն, եւ եպիսկոպոսն քաղաքին ոչ ետ թոյլ այրել ։ Եւ մեծապէս փառաւորեցան Քրիստոսի խոստովանող վկայքն Գուրիաս, Սամոնաս եւ Աբիբաս ։

* Յայսմ աւուր նաւակատիս է Հռոմայ մեծի եկեղեցւոյն ի փառս Քրիստոսի ։ * A fol. 95 r° b.

[B Յայսմ աւուր կատարեցան չարչարանօք վասն հաւատոցն Քրիստոսի, մեծ իշխանն Եղպիդիոս, Եւստաքէոս եւ Մարկելոս, ի Յուլիանոսէ թագաւորէ ։]

7 զդուստրն] ի սենեկէ *add.* B || 8-9 Եւ լուեալ ... այրել] Եւ լուեալ ստրատելատ քաղաքին եւ եպիսկոպոսն հրամայեցին զի կենդանի թաղեսցեն զԳոթթոս, եւ այնպէս արարին ։ B

Euphémie : « Voici que nous avons accompli notre garantie en te reconduisant là, d'où nous t'avons prise. » Ce disant, les saints disparurent.

La mère et les habitants de la ville s'y rendirent et y trouvèrent la jeune fille; ayant appris ce qui lui était arrivé, ils rendirent gloire à Dieu et grâces aux confesseurs martyrs du Christ.

Après un certain temps, Gottos, s'étant rendu de nouveau à la ville d'Édesse, alla trouver joyeusement sa belle-mère et lui présenta les salutations de sa fille et de son petit-fils. Sophie fit venir les notables de la ville et leur présenta sa fille en la présence de Gottos, pour qu'elle rendît compte exactement de tout ce que Gottos lui avait fait subir. Ayant entendu, le stratélate de la ville fit trancher la tête à Gottos; il voulait même faire brûler son corps, mais l'évêque de la ville ne le laissa pas brûler. Les confesseurs martyrs du Christ Gouria, Samona et Habib furent grandement glorifiés.

* En ce jour, veille de fête de la consécration de la grande église de Rome, en l'honneur du Christ [1]. * A fol. 95 r° b.

[B En ce jour moururent dans les tortures pour la foi du Christ, le grand prince Elpidius, Eustochius et Marcel, par ordre de l'empereur Julien.]

1. Il s'agit, semble-t-il, de la dédicace du Latran, au 9 novembre : *In dedicatione archibasilicæ SSmi Salvatoris.*

Տրէ Ը. և Նոյեմբերի ԺԶ : Տօն է Մատթէոսի աւետարանչին :

Մինչդեռ առաքեալն Մատթէոս աւետարանիչն ի լերինն էր բոկ և միով պատմուճանաւ, երևեցաւ նմա Յիսուս ի նմանութիւն պատանեկի, և ասէ. Խաղաղութիւն ընդ քեզ Մատթէոս : Եւ հայեցեալ ի նա առաքեալն ասէ. Ողջոյն և քեզ և խաղաղութիւն ով երիտասարդ պատանի : Ասէ ցնա Յիսուս. Զօրացիր Մատթէոս և քաջալերեաց, ընկալ զգաւազանս զայս և էջ ի լեռնէս և երթիցես ի Զմիւռին քաղաք մարդակերաց, և տնկեա զգաւազանդ ի դրան եկեղեցւոյն զոր շինեցէք դու և Անդրէաս, և լինի ծառ մեծ և պտղաբեր, և կերիցեն գազանաբարոյ մարդիկն, և փոխեսցին յանզգայութենէն, և լինիցին զգաստ իբրև զայլ մարդիկ. և զգեցցին հանդերձս, և այլ ոչ ևս կերիցեն զմարմին մարդկան, և կամ զայլ ինչ կերակուր պիղծ, և ծանիցեն զիս և զՀայր իմ որ յերկինս է, և դու հրով կատարեսցիս և ընկալցիս պսակս լուսաւորս : Եւ զայս ասացեալ Յիսուսի ետ զգաւազանն ի Մատթէոս և վերացաւ յերկինս :

* A fol. 95 v° a. Եւ իջեալ Մատթէոս ի լեռնէն ճեպէր երթալ ի քաղաքն, և * յարժամ մերձեցաւ

8 TRÉ, **16 Novembre.**

Fête de l'évangéliste Matthieu.

Pendant que l'apôtre Matthieu l'évangéliste vivait dans la montagne pieds nus et vêtu d'une seule tunique, Jésus lui apparut sous la forme d'un jeune homme et lui dit : « La paix soit avec toi, Matthieu. » L'apôtre le regarda et lui répondit : « Salut aussi à toi et paix, joyeux jeune homme. » Jésus lui dit : « Prends courage, Matthieu, et sois fort; prends ce bâton et descends de cette montagne; va à Myrnè (*Smyrin*)[1], la ville des anthropophages, et plante ce bâton à la porte de l'église que vous avez construite, toi et André : il deviendra un grand arbre et donnera des fruits, les gens aux mœurs sauvages en mangeront et seront transformés de leur dureté et deviendront sages comme les autres hommes; ils se couvriront d'habits, ne mangeront plus la chair des hommes ou d'autres aliments impurs et me reconnaîtront, Moi et mon Père qui est aux cieux. Tu y mourras par le feu et tu recevras les couronnes de lumière. » Ce disant, Jésus donna le bâton à Matthieu et s'éleva au ciel.

* A fol. 95 v° a. Matthieu descendit de la montagne et s'empressa de se rendre à la ville; *

1. Myrnè : Myrmekion (Μυρμηκίων) sur le Pont-Euxin; cf. LIPSIUS, *Die apokryphen Apostelgeschichten und Apostellegenden*, I, Braunschweig, 1883, p. 604. La forme arménienne vient d'un texte εἴσελθε εἰς Μύρνην τὴν πόλιν...

հանդիպեցան նմա այսահարեալք ի չար դիւաց. Փուլվիանա կին թագաւորին եւ որդի իւր Փուլմանոս, եւ կին որդւոյն Երբեա. եւ աղաղակէին մեծաձայն. Ո՞վ էած զքեզ միւսանգամ ի քաղաքս այս ո՛վ Մատթէոս. կամ ո՛վ ետ զգաւազանդ վասն զմեզ կորուսանելոյ. տեսանեմք առ քեզ մերձ զՅիսուս՝ իբրեւ պատանի, այլ որովհետեւ եկիր հալածել զմեզ ի քաղաքէս մերմէ, յարուցանեմք զթագաւոր քաղաքիս ի վերայ քո՝ որ հրով այրեսցէ զքեզ :

Եւ Մատթէոս եդեալ ձեռս հալածեաց զդեւսն եւ զնոսա բժշկեաց : Եւ գնացին զհետ նորա. եւ մտեալ ի քաղաքն չոգան յեկեղեցին. եւ եպիսկոպոսն Պղատոն ամենայն ուխտիւն՝ անկան առ ոտս առաքելոյն եւ օրհնեցան ի նմանէ :

Եւ ժողովեցան առ նա ժողովուրդք քաղաքին եւ ամենայն հաւատացեալքն. եւ ելեալ Մատթէոս ի բարձր տեղւոջ, ի վերայ վիմի քարոզեաց նոցա զբանն կենաց, զի թողցեն զսատուրոն զաստուածսն իւրեանց, եւ հաւատասցեն ի մի Աստուած՝ ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս : Եւ ասէ. Նայեցարուք ի գաւազանս յայս եւ տեսանէք մեծ սքանչելիս, զի արմատասցի եւ բերցէ պտուղ գեղեցիկ եւ ցանկալի : Եւ զայս ասացեալ * աղօթեաց առ Աստուած եւ ցցեաց զգաւազանն յերկիր, եւ առժամայն բուսաւ եւ * A fol. 95 v° b.
աճեաց, եւ եղեւ ծառ մեծ, եւ եբեր պտուղ յոյժ եւ բղխեաց յարմատոյն աղբիւր :

lorsqu'il fut proche, des gens possédés des méchants démons, Fulviana la femme du roi, son fils Fulmanos et la femme de son fils, Erbéa[1], se portèrent au-devant de lui en criant à haute voix : « Qui t'a conduit de nouveau en cette ville, ô Matthieu! qui t'a donné ce bâton pour nous perdre? Nous voyons près de toi Jésus sous la forme d'un jeune homme; mais puisque tu es venu pour nous chasser de notre ville, nous allons susciter contre toi le roi de cette ville qui va te brûler par les flammes. »

Matthieu leur imposa les mains, chassa les démons et les guérit. Ils le suivirent, entrèrent dans la ville et se rendirent à l'église; l'évêque Platon avec tout le clergé tombèrent aux pieds de l'apôtre et furent bénis par lui.

Les habitants de la ville et tous les fidèles se rassemblèrent auprès de Matthieu, qui monta sur un endroit élevé, sur un rocher, et leur prêcha la parole de vie, pour qu'ils abandonnassent Satyre (*Satouron*) leur dieu[2] et crussent à un seul Dieu, Notre-Seigneur Jésus-Christ. Il leur dit : « Regardez ce bâton et vous verrez un grand miracle, car il va prendre racine et donnera des fruits beaux et savoureux. » Ayant ainsi parlé, il * pria Dieu * A fol. 95 v° b.
et planta le bâton en terre; celui-ci poussa aussitôt, devint un grand arbre et donna beaucoup de fruits; et une source surgit de la racine.

1. Les noms du *Martyrium Matthaei*, 5 sq., sont Φουλβανός, Φουλβανά, Ἐρβᾶ. — 2. Le texte զսատուրոն զաստուածսն devrait être corrigé en զսատուրն զաստուածն, qui représente une leçon grecque Σάτυρον θεόν.

Եւ ժողովուրդ քաղաքին գնացին յեկեղեցին, եւ տեսին զանձինս իւրեանց մերկս, եւ փոխեալ ի գազիր կերպարանս. եւ անկան յոտս Մատթէոսի եւ փառաւորեցին զԱստուած ։ Եւ ամօթոյ զմերկութիւնս անդամոցն ամաչէին ի միմեանց եւ փութացեալ ի տունս իւրեանց եւ ծածկեցին զանձինս իւրեանց ։

Եւ հրամայեաց առաքեալն Պղատոնի եպիսկոպոսին, եւ մկրտեաց յաղբիւրն ծառոյն զկին թագաւորին եւ զորդին եւ զկին որդւոյն, եւ զամենայն ժողովուրդն. եւ մտեալ յեկեղեցին հաղորդեցան գոհանային զԱստուծոյ մեծ ուրախութեամբ ։

Եւ ուրախ եղեւ թագաւորին Փուլուանոս զոր արար Մատթէոս ի կին իւր եւ յորդին եւ ի հարսն՝ խնդաց ընդ բժշկութիւնն, բայց զի ոչ մեկնէին յառաքելոյն՝ բարկացաւ յոյժ. եւ խորհէր հրով այրել զառաքեալն ։ Ի գիշերին յայնմիկ տեսանէ Մատթէոս զՅիսուս յանուրջս որ ասէր. Ընդ քեզ եմ, զօրացիր եւ քաջ լեր. եւ ես որ կեցուցանեմ
* A fol. 96 r° a zքեզ ։ Եւ զօրացեալ գնաց առ եպիսկոպոսն * յեկեղեցին եւ ասէ. Ծանոյց ինձ Աստուած զխորհուրդս թագաւորին՝ որ հանդերձեալ է առաքել զօրս ի վերայ իմ, բայց ոչ երկնչիմք, Տէր ընդ մեզ է ։

Եւ տեսեալ թագաւորին զբազմութիւն քաղաքացեացն որ դարձան ի քարոզութիւնն Մատթէոսի, ի տարակուսի լեալ, թէ որպէս ըմբռնեսցէ զնա եւ զմտաւ ածեալ խորհէր ։ Եւ դեւքն որ ելեալ էին ի կնոջէն եւ յորդւոյն եւ ի հարսնէն կերպարանեցան

Les gens de la ville se rendirent à l'église et aperçurent leur corps nu et transformé en un aspect hideux; ils tombèrent aux pieds de Matthieu et glorifièrent Dieu. Devant la nudité de leurs membres ils eurent honte les uns des autres et s'empressèrent de rentrer chez eux et de se couvrir.

L'apôtre ordonna à l'évêque Platon de baptiser à la source qui avait jailli au pied de l'arbre, la femme du roi, son fils et la femme de son fils, et toute la population, qui rentrèrent ensuite dans l'église, communièrent et rendirent grâces à Dieu avec grande joie.

Le roi Fulvanos se montra heureux de la guérison que Matthieu avait opérée sur sa femme, son fils et sa belle-fille, mais comme ceux-ci ne s'éloignaient point de l'apôtre, il en fut fort irrité et songea à brûler l'apôtre par les flammes. Dans la même nuit, Matthieu aperçut dans un songe Jésus qui lui dit : « Je suis avec toi, sois fort et courageux; c'est moi qui te fais
* A fol. 96 r° a. vivre. » L'apôtre fortifié se rendit auprès de l'évêque à * l'église, et dit : « Dieu m'a fait connaître les desseins du roi, qui doit envoyer des soldats contre moi, mais nous ne craindrons pas, car le Seigneur est avec nous. »

Le roi, à la vue de la multitude des citoyens qui s'étaient convertis à la prédication de Matthieu, se trouva embarrassé sur la manière dont il le ferait saisir, et méditait à ce sujet. Les démons qui avaient été chassés de sa femme, de son fils et de sa belle-fille prirent l'apparence d'un soldat qui se

իբրեւ զմին զօրական եւ եկաց առաջի թագաւորին եւ ասէ. Ընդէ՞ր այնչափ երկեար յօտար աղանդաւորէն. դա մաքսաւոր էր եւ եղեւ աշակերտ խաչելոյն ի հրէից, եւ այժմ ելանելոց է ընդ եպիսկոպոսին Պղատոնայ, ընդ դուռն քաղաքին որ կոչի Բարեան ։ Փութասջիր եւ գտցես զնա անդ եւ ըմբռնեսցես դիւրաւ որպէս եւ կամեսցիս ։

Եւ լուեալ թագաւորին առաքեաց ի դուռն քաղաքին չորս զօրականս եւ ասէ. Եթէ ոչ բերիցէք զՄատթէոս զձեզ սպանանիցեմ ։ Եւ նոքա գնացին զինուք ի դուռն եւ զձայնն լսէին բայց զնա ոչ տեսանէին ։ Եւ երթեալ պատմեցին թագաւորին, եւ առաքեաց զկնի նոցա այլ տասն զօրականս զինուք * եւ յորժամ մերձեցան՝ երեւեցաւ պատանի ունելով զամբարս վառեալս եւ այրեաց զերեսս եւ զաչս նոցա ։ Եւ նոքա յահի լեալ ընկեցին զզէնս իւրեանց եւ գնացին փախստական առ թագաւորն, համրացեալք որ ոչ կարէին խօսել ։ * A fol. 96 rº b.

Եւ դարձեալ դեւքն լեալ իբրեւ զօրական եւ ասեն ցթագաւոր. Ասացից քեզ զճշմարիտն, քանզի հրեշտակ յերկնից զարհուրեցոյց զիս ասել որ եթէ դու ինքնին զօրօք բազմօք երթիցես՝ ոչ կարես չար ինչ առնել Մատթէոսի առաքելոյն, քանզի աշակերտ Յիսուսի է եւ նորա հրամանաւ եկեալ է աստ. եւ եթէ բռնութեամբ ինչ արասցես՝ խաւարեսցին աչք քո եւ ի խելացդ ելցես, եւ դու ինքնին զանձն քո կերիցես ։

présenta au roi et lui dit : « Pourquoi crains-tu tellement ce sectaire étranger? C'était un publicain qui est devenu le disciple de celui qui a été crucifié par les Juifs; il va sortir maintenant avec l'évêque Platon par la porte de la ville appelée Barean[1]. Hâte-toi, tu l'y rencontreras et tu le saisiras facilement comme tu voudras. »

Le roi, après avoir écouté, envoya à la porte de la ville quatre soldats en leur disant : « Si vous n'amenez pas Matthieu, je vous tuerai. » Ils se rendirent armés à la porte, entendirent bien sa voix, mais ne le virent point. Alors ils allèrent auprès du roi et le lui racontèrent; celui-ci expédia avec eux dix autres soldats armés, * qui lorsqu'ils arrivèrent tout près de lui se trouvèrent en face d'un jeune homme muni de lampes allumées qui leur brûla la figure et les yeux. Saisis de frayeur, ils jetèrent leurs armes et s'enfuirent auprès du roi, devenus muets et ne pouvant plus parler. * A fol. 96 rº b.

Les démons prirent de nouveau l'apparence d'un soldat qui dit au roi : « Je te dirai la vérité : un ange du ciel m'a effrayé en disant que si tu t'y rendais toi-même avec de nombreux soldats, tu ne pourrais faire aucun mal à l'apôtre Matthieu, car il est disciple de Jésus et c'est sur son ordre qu'il est venu ici; et que, si tu as recours à la violence, tes yeux s'obscurciraient, tu perdrais la raison et tu te mettrais toi-même à te dévorer. »

1. Cf. *Martyrium Matthaei,* n. 12 : ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν λεγομένην βαρείαν. La traduction latine a pris aussi βαρείαν pour un nom propre : « ... quae dicitur bariacu. »

Եւ ասէ թագաւորն. Դու ո՞վ իցես որ զայդպիսիս խօսիս ։ Եւ նա ասէ. Ես այն դեւն եմ որ ի կնիդ քո եւ յորդիդ եւ ի հարսն քո մտեալ էի եւ նշանաւ խաչին Յիսուսի հալածեցայ ի նոցանէ ։ Եւ այժմ նոքա են յեկեղեցին եւ սաղմոսեն ընդ առաքելոյն ի միասին. եւ եթէ կամիցես լսել ինձ եւ հաւատաս որպէս եւ նոքա ապրեսցես ։ Եւ զայս ասացեալ որպէս ծուխ աներեւոյթ եղեւ ։

Եւ զայս լուեալ թագաւորն յահի եղեալ՝ ոչ եկեր եւ ոչ արբ եւ ոչ ննջեաց յերկիւ-
* A fol. 96 v° a. ղէն ։ * Եւ ընդ արշալուսն առաւօտուն առեալ երկու իշխանս՝ գնաց յեկեղեցին նենգութեամբ զի սպանցէ զՄատթէոս ։ Եւ յորժամ եմուտ յեկեղեցին խաւարեցան աչքն, եւ զձայն լսէր առաքելոյն եւ զնա ոչ տեսանէր ։ Եւ ասէ. Ցոյց ինձ զքեզ առաքեալ Քրիստոսի եւ հաւատամ, զի այժմ ծանեայ զի նա միայն է Աստուած ճշմարիտ զոր քարոզես ։ Եւ զայս ասացեալ բացան աչքն ։ Բայց ի նենգութենէն ոչ դադարեաց ։ Ասէ ցնա առաքեալն. Ո՞վ արիւնարբու բռնաւոր, մինչեւ յե՞րբ թագուցանես զթոյնդ, եւ ոչ յայտնես եւ կատարես զկամս հօրն քո սատանայի։

Եւ երթեալ թագաւորին յապարանս իւր՝ խորհէր եթէ որով հնարիւք սպանցէ զառաքեալն ։ Եւ հրամայեաց զօրականացն եւ կալան զՄատթէոս, եւ տարան ի տեղին ուր զպատժապարտսն տանջէին մերձ ի ծովն ։ Եւ տարածեցին զնա յերկիր, եւ կապեցին

Le roi répondit : « Qui es-tu pour me parler ainsi? » Il lui dit : « Je suis le démon qui était entré dans ta femme, ton fils et ta belle-fille, et qui en fut chassé par le signe de la croix de Jésus. Ceux-ci se trouvent maintenant à l'église et psalmodient ensemble avec l'apôtre; si tu veux m'écouter et si tu veux croire comme eux, tu seras sauvé. » Ce disant, le démon disparut comme de la fumée.

Le roi, après avoir entendu cela, fut saisi de frayeur; il ne mangea plus,
* A fol. 96 v° a. ne but, ni ne dormit, de crainte. * Le matin à l'aube, il prit avec lui deux princes, se rendit à l'église traîtreusement pour y tuer Matthieu. Lorsqu'il eut pénétré dans l'église, ses yeux s'obscurcirent; il entendit la voix de l'apôtre, mais ne le vit pas. Il s'écria : « Montre-toi à moi, apôtre du Christ, et je croirai, car maintenant j'ai reconnu que le Dieu que tu prêches, lui seul, est le vrai Dieu. » Lorsqu'il eut ainsi parlé, ses yeux s'ouvrirent. Toutefois, il ne renonça pas à sa perfidie. L'apôtre lui dit : « O tyran sanguinaire! jusques à quand cacheras-tu ton poison? Ne manifestes-tu pas et n'accomplis-tu pas la volonté de ton père Satan? »

Le roi, étant rentré à son palais, réfléchit aux moyens par lesquels il pourrait tuer l'apôtre. Il donna des ordres à ses soldats, qui saisirent Matthieu et le conduisirent à l'endroit où l'on torturait les malfaiteurs, près de la mer. Ils l'étendirent à terre et lièrent à quatre poteaux ses mains et

ի չորս ցիցս զձեռս եւ զոտս, եւ կուտեցին ի վերայ նորա փայտ չոր եւ փառեցին. եւ ցանեցին ի վերայ նորա ձէթ եւ ձիւթ եւ ճարպ ։ Եւ պատուիրեաց զօրականացն. Եթէ ոք ընդդիմանայ ձեզ՝ նոյնպէս եւ զնա այրեսջիք հրով ։

*Եւ ժողովեցան ամենայն հաւատացեալքն * ի վերայ դահճացն եւ բռնութեամբ կամէին յափշտակել զառաքեալն ։ Եւ նա սաստեաց նոցա եւ լռեցին ։ Եւ բորբոքեցաւ հուրն ի վերայ Մատթէոսի ։ Եւ համբարձեալ զաչս իւր յերկինս՝ աղաչեաց զԱստուած վասն փրկութեան թագաւորին եւ քաղաքին զի դարձցին եւ ոչ կորիցեն ։ Եւ ասաց. Խաղաղութիւն ընդ ձեզ ։ Եւ նոյնժամայն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Տրէի Ը եւ Նոյեմբերի ԺԶ, ժամ էր աւուրն վեցերորդ ։* * A fol. 96 v° b.

Եւ ետես Պղատոն եպիսկոպոսն զառաքեալն յօդս վերացեալ եւ սկսաւ սաղմոսել ։ Եւ երկու արք սքանչելատեսք իջին ի հուրն բորբոքեալ, առեալ զմարմինն եւ տարեալ եդին ուր ժողովքն էին քրիստոնէից. եւ նոքա տեսեալ յոյժ ուրախացան ։ Եւ ժողովեալ զամենայն ժողովուրդս քաղաքին՝ աղաղակէին եթէ. Ոչ գոյ այլ Աստուած բայց միայն զոր Մատթէոս քարոզեաց ։

*Եւ լուեալ թագաւորին զաղաղակն զարհուրեցաւ եւ փութանակի գնաց առ եպիսկոպոսն, եւ անկաւ յոտս նորա եւ մեծաւ հառաչմամբ խնդրեաց թողութիւն եւ մկրտութիւն ։ Եւ տեսեալ եպիսկոպոսին զջերմեռանդն զղջումն թագաւորին, օրհնեաց զնա եւ մկրտեաց ։ Եւ երեւեցաւ Մատթէոս ի վերայ աւազանին եւ ասէ. * Փուլկիանոս* * A fol. 97 r° a.

ses pieds ; ils entassèrent sur lui du bois sec et y mirent le feu, après l'avoir enduit d'huile, de poix et de graisse. (Le roi) avait donné ordre aux soldats : « Si quelqu'un s'oppose à vous, vous le brûlerez également au feu. »

Tous les fidèles s'unirent contre * les bourreaux, voulant délivrer l'apôtre de force. Mais il les réprimanda, et ils se turent. Le feu s'étendit au-dessus de Matthieu. Il éleva ses yeux au ciel, pria Dieu pour le salut du roi et de la ville afin qu'ils se convertissent et ne fussent pas livrés à la perdition. Puis il dit : « Paix avec vous. » Aussitôt après, il rendit son âme à Dieu, le 8 Tré, qui est le 16 novembre, à la sixième heure de la journée. * A fol. 96 v° b.

L'évêque Platon aperçut l'apôtre élevé dans les airs et se mit à psalmodier. Deux hommes d'aspect magnifique descendirent dans les hautes flammes, s'emparèrent du corps et le déposèrent à l'endroit où étaient rassemblés les chrétiens, et ceux-ci, à cette vue, ressentirent une grande joie. Tout le peuple de la ville s'étant réuni se mit à crier : « Il n'y a pas d'autre Dieu que le (Dieu) unique prêché par Matthieu. »

Le roi, ayant entendu ces cris, fut saisi de frayeur et se rendit en hâte auprès de l'évêque; il se jeta à ses pieds et demanda avec de grands sanglots le pardon et le baptême. L'évêque, vu la fervente contrition du roi, le bénit et le baptisa. Saint Matthieu apparut au-dessus des fonts baptismaux

անուամբ իմով անուանեսցի Մատթէոս, եւ կին իւր անուանեսցի Սոփիա, եւ հարսն իւր անուանեսցի Սինեսիս ։

Եւ ելեալք յաւազանէն լուսաւորեալ Հոգւով սրբով՝ հաղորդեցան ի պատուական մարմնոյ եւ յարենէ Որդւոյն Աստուծոյ ։ Եւ երթեալ յապարանս իւր զամենայն կուռսն կործանեաց, եւ առաքեաց յամենայն գաւառս իւր հրաման եւ խորտակեցին զամենայն բագինսն. եւ զամենայն կռապաշտսն լուսաւորեաց ։

Եւ առաքեալն Մատթէոս ձեռնադրեաց ի տեսլեան զթագաւորն քահանայ, եւ զորդին իւր սարկաւագ եւ ասէ. Յետ երից ամաց հանգիցէ Պղատոն առ Աստուած, եւ դու նստցիս յաթոռ նորա եպիսկոպոս քաղաքիդ, եւ զկնի քո որդի քո ։

Եւ յետ երից ամաց եպիսկոպոսն Պղատոն փոխեցաւ ի Քրիստոս, եւ թագաւորն Մատթէոս կամաւորութեամբ ետ զթագաւորութիւնն իւր այլ ումն քրիստոնէի, եւ ինքն ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս եւ ձեռնադրեաց զորդի իւր քահանայ ։ Եւ տուաւ նմա շնորհս յԱստուծոյ եւ աղօթիւք միայն եւ ձեռն դնելով բժշկէր զհիւանդս եւ զախտաժետս եւ զդեւս ի մարդկանէ հալածէր ։ Եւ բարւք վարուք կեցեալ փոխեցաւ առ Քրիստոս ։

* B p. 238 b. [B * Մեծահանդէս տօն եւ վկայութիւն սրբոյ առաքելոյն եւ աւետարանչին Մատթէոսի ։

Երանելի առաքեալն եւ աւետարանիչն Քրիստոսի սուրբն Մատթէոս՝ էր որդի

* A fol. 97 r° a. et dit : « * Fulvianus s'appellera de mon nom Matthieu, sa femme s'appellera Sophie, et sa belle-fille, Synésis. »

Sortis des fonts baptismaux et illuminés de l'Esprit-Saint, ils communièrent aux précieux corps et sang du Fils de Dieu; puis (le roi) s'étant rendu à son palais, brisa toutes les idoles, envoya dans toutes ses provinces l'ordre de briser tous les autels d'idoles, et il illumina tous les idolâtres.

L'apôtre Matthieu dans une vision consacra prêtre le roi, et diacre son fils, et dit : « Dans trois ans, Platon reposera en Dieu et tu occuperas son siège comme évêque de ta ville, et après toi ce sera ton fils. »

Trois ans après, l'évêque Platon trépassa dans le Christ et le roi Matthieu, de son propre gré remit son règne entre les mains d'un autre chrétien; il fut sacré évêque et ordonna prêtre son fils. Il lui fut accordé des grâces par Dieu, et par ses seules prières et par l'imposition des mains il guérit les malades et les infirmes, et chassa les démons des hommes. Ayant mené une vie pieuse, il trépassa dans le Christ.

* B p. 238 b. [B * Fête solennelle et martyre du saint apôtre et évangéliste Matthieu.

Le bienheureux apôtre et évangéliste du Christ, saint Matthieu, était

Ալփեայ, եւ առաջին անուն նորա Ղեւի, յազգէն Իսաքարայ կամ Ղեւեայ, եղբայր Յակոբու Ալփեան ։

Եւ զի յառաջն մաքսաւոր էր, համարեցան ոմանք եթէ սա էր որ կոծելով զկուրծս իւր աղօթէր ի տաճարին ընդ փարիսեցւոյն, եւ հառաչանօք գոչէր. Աստուած քաւեա՛ զիս զմեղաւորս ։

Եւ մինչդեռ նստեալ կայր ի մաքսատան Կափառնայում քաղաքի՝ յեզր տիբերիական ծովուն Գալիլեացւոց, դէպ եղեւ անցանել ընդ այն Յիսուսի. եւ * տեսեալ զՄատթէոս ասէ ցնա. Եկ զկնի իմ ։ Եւ նա առժամայն թողեալ զգործս իւր եւ զինչս եւ զմեծութիւն, գնաց զհետ Յիսուսի, եւ եղեւ մի յերկոտասանից առաքելոց նորա ։ * B p. 239 a.

Եւ ապա կամելով ի սպառ հրաժարիլ յամենայնէ՝ արար կոչունս Յիսուսի եւ աշակերտացն նորա եւ ամենայն դրացեաց եւ ծանօթից ի տան իւրում, որով եցոյց զուրախութիւն սրտի իւրոյ զոր ունէր վասն ազատելոյ ի ծառայութենէ Մամոնայի եւ կենցաղական հոգոց, եւ լինելոյ ճշմարիտ ծառայ Աստուծոյ եւ աշակերտ երկնաւոր վարդապետին ։

Սա՝ առաջակայ գոլով ամենայն քարոզութեան եւ փրկաւէտ տնօրէնութեան Փրկչին մինչեւ ի համբառնալ նորա յերկինս առ Հայր ։ Եւ ընկալաւ զՀոգին սուրբ ի վեր-

fils d'Alphée; son premier nom était Lévi; il était de la tribu d'Issachar ou de Lévi, frère de Jacques (fils) d'Alphée.

Comme il était auparavant publicain[1], certains ont cru que ce fut lui qui, en se frappant la poitrine, pria dans le temple avec le pharisien et s'écria avec des soupirs : « Dieu, *ayez pitié de moi, qui suis un pécheur*[2]. »

Pendant que Matthieu se trouvait au bureau du péage, dans la ville de Capharnaüm, au bord du lac de Tibériade de Galilée, Jésus, étant venu à passer par là, * le vit et lui dit : « Suis-moi. » Et lui, quittant aussitôt son emploi, ses biens et sa richesse, suivit Jésus et devint l'un de ses douze apôtres[3]. * B p. 239 a.

Ensuite, voulant se dépouiller de tout, il donna un grand festin dans sa maison à Jésus, à ses disciples, à tous ses voisins et connaissances, pour témoigner la joie de son cœur qu'il ressentait d'être délivré de l'esclavage de Mammon et des soucis de la vie, pour devenir le vrai serviteur de Dieu et le disciple du maître céleste[4].

Il fut présent à toute la prédication et aux actes salutaires du Sauveur, jusqu'à son ascension au ciel auprès du Père. Il reçut le Saint-Esprit dans

1. Luc, v, 27. — 2. Luc, xviii, 13. — 3. Luc, v, 27-28. — 4. Luc, v, 29.

նատանն ընդ այլ առաքելոցն. և քարոզեաց ժամանակս ինչ ի Հրէաստան և ի սահմանս նորա ։

Եւ մինչ կամէր ի հեռաւոր աշխարհս երթալ՝ ի քարոզել զբանն կենաց, աղաչեցին զնա հաւատացեալքն որ յԵրուսաղէմ՝ գրով աւանդել ինքեանց զաւետարանն զոր աւետարանէր բանիւ ։ Եւ նա ազդմամբ սուրբ Հոգւոյն գրեաց զաւետարանն իւր յԵրուսաղէմ քաղաքի՝ եբրայական աշխարհիկ լեզուաւ՝ որպէս սովորութիւն էր յայնմ ժամանակի խօսել նոցա ։

Եւ այնուհետև սուրբն Մատթէոս շրջեալ ընդ բազում գաւառս հեթանոսաց քարոզէր նոցա զՔրիստոս ։ Եւ եկն եհաս յաշխարհն մարդակերաց՝ որք կարծին լինել Սինոպեցիք՝ բնակեալք առ ծովեզերն Պոնտոսի, որք ի ժամանակին յայնմիկ էին իբրև գազանս վայրենիս ոչ գիտելով զԱստուած ։

Եւ գնացեալ ի Զմիւռնին քաղաքն նոցա՝ քարոզեաց զաւետարանն և արար զբազում սքանչելիս ։ Եւ բազումք ի գազանաբարոյ մարդկանէ, դարձեալ զգաստացան ի Տէր և մկրտեցան ։ Եւ ձեռնադրեաց զՊղատոն ի տեսչութիւն հաւատացելոց ։ Բայց անհաւատքն զրգռեալ ի քրմաց կռոցն կալան զսուրբ առաքեալն և եդին ի բանտի առ* ի սպանանել. բայց խնամօքն Աստուծոյ ազատեալ անտի՝ գնացեալ շրջէր ի լերինս և քարոզէր ։

* B p. 239 b.

le cénacle avec les autres apôtres[1], et prêcha quelque temps dans la Judée et ses confins.

Lorsqu'il voulut se rendre dans des pays lointains pour y prêcher la parole de vie, les fidèles de Jérusalem le prièrent de leur léguer par écrit l'évangile qu'il enseignait oralement. Et lui, par l'inspiration du Saint-Esprit, écrivit son évangile dans la ville de Jérusalem, en langue hébraïque courante, telle que ces gens-là avaient l'habitude de parler à cette époque.

Dès lors, saint Matthieu parcourut beaucoup de contrées d'infidèles et leur prêcha le Christ. Il arriva jusqu'au pays des anthropophages, qu'on croit être les habitants de Sinope, habitant les rives de la mer du Pont (-Euxin), et qui étaient à cette époque semblables à des bêtes sauvages ne connaissant pas Dieu.

Or, s'étant rendu à leur ville de Myrnè (*Smyrmin*), il leur prêcha l'évangile et y opéra de nombreux miracles. Et beaucoup de ces êtres brutaux s'assagirent, se convertirent au Seigneur et se firent baptiser. Il sacra Platon évêque des fidèles. Cependant les infidèles, excités par les prêtres des idoles, saisirent le saint apôtre et le jetèrent en prison * pour le tuer; toutefois, en ayant été délivré par les soins de Dieu, il se mit à parcourir les montagnes et prêcha.

* B p. 239 b.

1. Jean, xx, 19-23.

Յաւուրսն յայնոսիկ Անդրէաս առաքեալ յազդմանէ սուրբ Հոգւոյն ելեալ ի Թեսաղոնիկոյ եկն ի Զմիւռնին, եւ քարոզութեամբ աւետարանին դարձոյց զբազումս յաստուածգիտութիւն : Շինեաց եկեղեցիս եւ հաստատեաց զհաւատացեալս, եւ դարձաւ անդրէն ի տեղի իւր :

Իսկ սուրբն Մատթէոս մինչդեռ շրջէր ի լերինս միով պատմուճանաւ եւ բոկ, յայտնութիւն առեալ ի Քրիստոսէ էջ ի լեռնէն, եւ ձեպէր երթալ ի քաղաքն Զմիւռնինայ : Եւ յորժամ մերձեցաւ հանդիպեցան նմա այսահարեալք ի չար դիւաց՝ կին թագաւորին, եւ որդի իւր Փուլվիանոս, եւ կին որդւոյն Երբէա, աղաղակէին մեծաձայն . Ո՞վ էած զքեզ ի քաղաքս յայս միւսանգամ ով Մատթէոս վասն զմեզ կորուսանելոյ : Այլ որովհետեւ եկիր հալածել զմեզ ի քաղաքէս մերմէ, յարուցանեմք զթագաւոր քաղաքիս ի վերայ քո, եւ հրով այրեսցէ զքեզ :

Եւ Մատթէոս եդեալ զձեռս ի վերայ՝ հալածեաց զդեւսն եւ զնոսա բժշկեաց : Եւ գնացին զհետ նորա . եւ մտեալ ի քաղաքն չոգան յեկեղեցին : Եւ եպիսկոպոսն Պղատոն՝ ամենայն ուխտիւն անկաւ յոտս առաքելոյն, եւ օրհնեցան ի նմանէ :

Եւ ժողովեցան առ նա ամենայն ժողովուրդք քաղաքին հաւատացեալք եւ անհաւատք . եւ նա ելեալ ի բարձր տեղւոջ ի վերայ վիմին քարոզէր նոցա, զի թողցեն զՍատորոյն զսնոտի աստուածն իւրեանց, եւ հաւատասցեն ի մի Աստուած՝ ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս :

A cette époque, l'apôtre André, par l'inspiration du Saint-Esprit, partit de Thessalonique, arriva à Myrnè et, par la prédication de l'évangile, y convertit beaucoup de gens à la science de Dieu. Il y construisit des églises, raffermit les fidèles et retourna de nouveau à sa ville.

Cependant saint Matthieu, en parcourant les montagnes, vêtu d'une seule tunique et les pieds nus, reçut une révélation du Christ, descendit de la montagne et s'empressa de se rendre à la ville de Myrnè. Lorsqu'il en fut proche, trois possédés des méchants démons vinrent à sa rencontre, la femme du roi, son fils Fulvianus et la femme du fils, Erbéa, criant à haute voix : « Qui donc t'a amené en cette ville, ô Matthieu, pour nous y perdre? Mais puisque tu es venu pour nous chasser de notre ville, nous allons exciter le roi de cette ville contre toi, et il te brûlera par les flammes. »

Matthieu leur imposa les mains, chassa les démons et les guérit. Ils le suivirent, rentrèrent en ville et se rendirent à l'église. L'évêque Platon avec tout le clergé tomba aux pieds de l'apôtre et ils furent bénis par lui.

Tout le peuple de la ville, les fidèles et les infidèles, s'assemblèrent auprès de Matthieu qui monta sur une place élevée, sur un rocher, et leur prêcha d'abandonner leur vain dieu, Satyre (*Satoron*), et de croire en un seul Dieu, Notre-Seigneur Jésus-Christ.

Եւ արար զօրութիւնս մեծամեծս և նշանս և արուեստս յանասնաբարոյ և ի վայրենամիտ ազգի անդ, և բազումք հաւատացին ի Քրիստոս և ընթացան յեկեղեցին ։ Եւ հրամանաւ առաքելոյն մկրտեաց զնոսա Պղատոն եպիսկոպոս, զկին թագաւորին զոր կոչեաց Սոփիա, և զորդին զոր կոչեաց Մատթէոս, և * զկին որդւոյն զոր կոչեաց Բինեսիս, և զնորահաւատս ժողովուրդն ամենայն և հաղորդեցան մարմնոյ և արեան Որդւոյն Աստուծոյ՝ գոհանալով մեծաւ ուրախութեամբ ։

* B p. 240 a

Եւ տեսեալ թագաւորին Փուլբիանոսի զոր արար Մատթէոս ի կնոջ իւր և յորդին և ի հարսն, խնդաց ընդ բժշկութիւնն ։ Բայց յորժամ զօրհանապազ շրջէին ընդ առաքելոյն լսել զքարոզութիւն աւետարանին, և անարգէին զպաշտօն Սատոյն աստուածոյն իւրոյ՝ բարկացաւ յոյժ ․ և գրգռեալ ի դիւաց և ի դիւազգի պաշտօնէից նորա ի քրմաց՝ խորհեցաւ հրով այրել զառաքեալն ։

Եւ հրամայեաց զօրականաց և կալան զՄատթէոս, և տարան ի տեղին ուր զչարագործսն տանջէին մերձ ի ծովն ։ Եւ տարածեցին զնա յերկիր և կապեցին ի չորս ցիցս զձեռսն և զոտսն, և կուտեցին ի վերայ նորա փայտ չոր և վառեցին, և ցանեցին ի վերայ նորա ձէթ և ձիւթ և ճարպ ։ Եւ պատուիրեաց զօրականացն ․ Եթէ որ ընդդէմ դառնայցէ, նոյնպէս և զնա հրով այրեսջիք ։

Եւ ժողովեցան ամենայն հաւատացեալքն ի վերայ դահճացն, և բռնութեամբ

Il fit de grands prodiges, des signes et des miracles à ce peuple aux mœurs brutales et à l'esprit sauvage, et beaucoup crurent au Christ et coururent à l'église. Sur l'ordre de l'apôtre, l'évêque Platon les baptisa ainsi que la femme du roi à qui il donna le nom de Sophie, son fils qu'il nomma Matthieu et * la femme de son fils qu'il appela Synésis (*Bynesis*); il baptisa tous les nouveaux convertis, qui communièrent au corps et au sang du Fils de Dieu, rendant grâces avec grande joie.

* B p. 240 a.

Le roi Fulvianos (*Phoulbianos*), voyant ce que Matthieu avait accompli sur sa femme, son fils et sa belle-fille, se réjouit de leur guérison. Cependant comme ils suivaient quotidiennement l'apôtre pour entendre la prédication de l'évangile et méprisaient le culte de son dieu, Satyre (*Sato*), il s'irrita, et, violemment excité par les démons et par ses ministres de la race des démons, les prêtres des idoles, il songea à livrer l'apôtre aux flammes.

Il ordonna à ses soldats de saisir Matthieu, et ils le conduisirent à l'endroit où l'on torturait les malfaiteurs, près de la mer. Ils l'étendirent à terre et lui attachèrent à quatre poteaux les mains et les pieds, lui entassèrent sur le corps du bois sec et y mirent le feu, après l'avoir enduit d'huile, de poix et de graisse. (Le roi) avait ordonné aux soldats : « Quiconque s'y opposera, vous le brûlerez également par le feu. »

Tous les fidèles s'unirent contre les bourreaux dans l'intention de délivrer

կամէին յափշտակել զառաքեալն, եւ նա սաստեաց նոցա եւ լռեցին ։ Եւ բորբոքեցաւ հուրն ի վերայ Մատթէոսի, եւ համբարձեալ զձեռս իւր յերկինս՝ աղաչեաց զԱստուած վասն փրկութեան թագաւորին եւ քաղաքին զի դարձցին եւ ոչ կորիցեն, եւ ասաց. Խաղաղութիւն ընդ ձեզ ։ Եւ առժամայն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած, Նոյեմբերի ԺԶ, ժամ էր աւուրն վեցերորդ ։ Եւ ժողովուրդք քրիստոնէից առին զմարմինն եւ թաղեցին ի տեղւոջ անդ ։

Եւ ապա արդիւնաւոր աղօթիւք սուրբ առաքելոյն ի զղջումն եկեալ թագաւորին, ընթացաւ փութապէս առ եպիսկոպոսն եւ անկաւ յոտս նորա, եւ մեծաւ հառաչմամբ խնդրեաց զթողութիւն եւ զմկրտութիւն ։ Եւ տեսեալ եպիսկոպոսին զջերմեռանդ զզղջումն թագաւորին օրհնեաց զնա եւ մկրտեաց, * եւ փոխեալ զանունն անուանեաց Մատթէոս, որով անուամբ կոչեալ էր յառաջագոյն եւ զորդի նորա ։

* B p. 240 b.

Մկրտեցան ընդ թագաւորին եւ ամենայն մերձաւորք եւ ազգականք իւր, եւ բազմութիւնք արանց եւ կանանց յիշխանաւորաց եւ ի ռամկականաց ։ Եւ ելեալք յաւազանէն լուսաւորեալք Հոգւով սրբով հաղորդեցան ի պատուական մարմնոյ եւ յարենէ Որդւոյն Աստուծոյ ։ Եւ թագաւորն երթեալ յապարանս իւր՝ զամենայն զկուռս իւր խորտակեաց, եւ առաքեաց հրաման յամենայն գաւառս իւր եւ կործանեցին զամենայն բագինս, եւ զամենայն կռապաշտսն լուսաւորեաց ։

Եւ յետ երից ամաց երանելի եպիսկոպոսն Պղատոն փոխեցաւ առ Աստուած ։

l'apôtre par la force; mais il les blâma, et ils se tinrent tranquilles. Le feu pétilla au-dessus de Matthieu qui, les bras élevés au ciel, pria Dieu pour le salut du roi et de la ville, afin qu'ils se convertissent et ne se perdissent pas, et il leur dit : « La paix soit avec vous. » Aussitôt il rendit son âme à Dieu, le 16 novembre, à la sixième heure de la journée. La population chrétienne enleva le corps et l'inhuma à la même place.

Le roi, venu ensuite à la contrition par les prières méritoires du saint apôtre, s'empressa d'accourir auprès de l'évêque, se jeta à ses pieds et implora avec de gros soupirs le pardon et le baptême. L'évêque, ayant vu la contrition pieuse du roi, le bénit, le baptisa * et changea son nom en celui de Matthieu, nom qu'il avait précédemment donné aussi à son fils.

* B p. 240 b.

Avec le roi, furent baptisés tous ses proches et ses parents ainsi qu'une multitude d'hommes et de femmes d'entre les notables et les particuliers. Étant sortis des fonts baptismaux, illuminés par l'Esprit-Saint, ils communièrent aux corps et sang précieux du Fils de Dieu. Le roi, s'étant rendu à son palais, brisa toutes les idoles et envoya des ordres dans toutes les provinces pour y briser tous les autels des idoles, et il éclaira tous les idolâtres.

Trois ans après, le bienheureux évêque Platon trépassa à Dieu. Le roi

Եւ թագաւորն եթող կամաւ զթագաւորութիւն իւր այլ ումն քրիստոնէի ազգականի իւրում. և ինքն ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս քաղաքի իւրոյ, և ձեռնադրեաց զորդին իւր քահանայ :

Եւ առաւ նա շնորհս յԱստուծոյ, և աղօթիւք միայն ձեռն դնելով բժշկէր զհիւանդս և զախտաժէտս, և զդեւս ի մարդկանէ հալածէր : Եւ բարեհաճոյ վարուք կեցեալ՝ հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս : Եւ եթող զորդին իւր փոխանակ յաթոռ եպիսկոպոսութեանն, որ և նա բարի վարուք կեցեալ՝ փոխեցաւ առ Քրիստոս :

Յայսմ աւուր յիշատակ է, ընդ սրբոյն Մատթէոսի և ամենայն սրբոց հայրապետացն աթոռակալաց Անտիոք Ասորւոց :

Ի սմին վկայութիւն սրբոյն Բարլաամու քահանայի Անտիոքացւոյ :

Յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս ի ձեռաց անօրինաց աւագ պարոնն Հայոց՝ բարեպաշտն և քրիստոսասէրն պարոն Հեթում որդի երկրորդ Լեւոն թագաւորին :]

Տրէ Թ և Նոյեմբերի ԺԷ : Վարք երանելոյն Գրիգորի սքանչելագործին Նէոկեսարիոյ եպիսկոպոսին, զոր գրեաց զպատմութիւնն սուրբ Գրիգոր Նիւսացին :

Սուրբն Գրիգոր սքանչելագործն, էր ի քաղաքէն Նէոկեսարու, և ծնողքն էին

13 Նէոկեսարիոյ] Նէոկեսարացւոյ B || 14 եպիսկոպոսին *om.* B || 15 զոր գրեաց ... Նիւսացին] գրեալ զպատմութիւն սորա սրբոյն Գրիգորի Նիւսացւոյ B || 15 Գրիգոր] Գրիգորիոս B.

céda de bon gré son règne à un autre chrétien, son parent; et il fut sacré évêque de sa ville; il ordonna prêtre son fils.

Il reçut les grâces de Dieu; par ses prières, rien qu'en imposant les mains, il guérit les malades, les infirmes et chassa les démons des hommes. Il vécut d'une vie agréable (à Dieu) et reposa en paix dans le Christ. Il laissa son fils à sa place, sur son siège épiscopal, lequel, après une vie excellente, trépassa également au Christ.

En ce jour, avec la commémoration de saint Matthieu, celle de tous les saints patriarches qui occupèrent le siège d'Antioche de Syrie.

En ce même jour, martyre de saint Barlaam, le prêtre d'Antioche.

En ce jour reposa dans le Christ, par les mains des impies, le grand Baron de l'Arménie, le pieux Baron Héthoum l'ami du Christ, fils du roi Léon II.]

9 TRÉ, **17 Novembre.**

Vie du bienheureux Grégoire le Thaumaturge, évêque de Néocésarée, dont saint Grégoire de Nysse écrivit la vie.

Saint Grégoire le Thaumaturge était de la ville de Néocésarée; ses

հեթանոսք՝ ի ժամանակս Աւրելիանոսի կռապաշտ արքայի ։ Երթեալ յԵգիպտոս ուսաւ զամենայն հանճարս արտաքին իմաստութեան, էր քննիչ եւ հետազօտող աստուածային պատուիրանացն, եւ եղեւ հմուտ յոյժ հին եւ նոր կտակարանացն, եւ մկրտեցաւ ։

Եւ նախանձեալ ընդ նմա հելլենացւոց իմաստասէրքն՝ կամեցան բիծ եւ արատ դնել չքնաղին Գրիգորիոս ։ Ի վարձու կալան կին մի պոռնիկ զի դիցէ նախատինս նմա. եւ երթեալ աղաղակէր. Տուր ինձ զվարձս պոռնկութեանն ։ Եւ լուեալ Գրիգորիոս հրամայեաց պաշտօնէին իւրոյ տալ զոր ինչ եւ խնդրիցէ կինն ։ Եւ առեալ կնոջն այսահարեցաւ * եւ խոստովանեցաւ զհնարս զրպարտութեանն, եւ ապա * A fol. 97 v° a.
աղօթիւք սրբոյն Գրիգորի բժշկեցաւ ։

Եւ երթեալ Գրիգորի առ Փիրմիլիանոս եպիսկոպոսն Կեսարիոյ, ուսաւ զամենայն կարգ եւ վարդապետութիւն եկեղեցական սահմանադրութեան. եւ դարձաւ ի քաղաքն իւր Նէոկեսարիա ։ Եւ Փեդեմոս Ամասիոյ մետրապոլիտն կամեցաւ զԳրիգորիոս ձեռնադրել եպիսկոպոս Նէոկեսարու քաղաքին, եւ նորա լուեալ փախեաւ զերիս աւուրս ի հեռաւոր տեղիս ։ Եւ Փեդեմոս աստուածային ազդմամբ տարածեաց զձեռսն ի տեղւոջն յորում էր եւ զաղօթս ձեռնադրութեանն կատարէր, որպէս ի վերայ գլխոյն

2 ուսաւ] եւ ուսեալ B || 9 սրբոյն *om.* B || 10 Կեսարիոյ] Կեսարու B || 11 եկեղեցական] եկեղեցականաց B || 14 հեռաւոր] հեռւոր B — Եւ Փեդեմոս աստուածային ազդմամբ տարածեաց] Եւ տեսանէր մեծն Գրիգորիոս ի տեղւոջն՝ զի Փեդեմոս ըստ օրինի քահանայապետի տարածեալ B || 15 կատարէր] մատուցանէր B.

parents étaient païens; il vivait à l'époque d'Aurélien, l'empereur idolâtre. S'étant rendu en Égypte, il y apprit toutes les branches de la philosophie profane; il étudia et approfondit également les commandements divins, devint très versé dans l'Ancien et le Nouveau Testament et se fit baptiser.

Jaloux de lui, les philosophes hellènes cherchèrent à entacher et souiller la réputation du bienheureux Grégoire. Ils soudoyèrent une femme prostituée pour qu'elle le calomniât; celle-ci se rendit auprès de lui en criant : « Donne-moi le prix de ma prostitution. » Grégoire, après l'avoir écoutée, ordonna à son serviteur de donner à la femme ce qu'elle demandait. La femme, après avoir reçu la somme, devint possédée du démon et * avoua les * A fol. 97 v° a.
moyens de calomnie qu'elle avait adoptés; elle guérit ensuite par la prière de saint Grégoire.

Grégoire, s'étant rendu auprès de Firmilien, évêque de Césarée, y apprit tout le système et la doctrine des statuts ecclésiastiques et retourna à sa ville de Néocésarée. Phédimos, métropolite d'Amasée, voulut sacrer Grégoire évêque de la ville de Néocésarée, mais ce dernier, l'ayant appris, s'enfuit pendant trois jours dans un endroit éloigné. Phédimos, par l'inspiration divine, étendit ses mains vers l'endroit où il était, et accomplit les prières

եղեալ զձեռն, և Գրիգորիոս ի տեղւոջն ուր էրն կանգնեցաւ, և ձայն եղեւ առ նա. Կանգնեա՛ Գրիգորի ի տեղւոջդ, զի ձեռնադրելոց է, զքեզ Փեդիմոս : Եւ ապա դարձաւ առ նա, և կատարեցաւ ի վերայ նորա ամենայն կարգ ուխտին :

Եւ յայնմհետէ, խնդրէր ստուգութեամբ հմուտ լինել ուղղափառ հաւատոյ, որպէս զի և նա ուսուսցէ ժողովրդեանն : Եւ երեւեցաւ նմա ի միում գիշերի Յովհաննէս աւետարանիչն հանդերձ ամենասրբուհի Աստուածածնաւն, որ և հրամայեաց առաքելոյն, և ուսոյց նմա զուղղափառ հաւատոյ խոստովանութիւնն : Եւ առեալ ի միտս զամենայն * բանս վարդապետութեանն՝ գրեաց ի քարտէսի և ուսոյց ժողովրդեանն :

* A fol. 97 v° b.

Եւ յերթեալ մեծին Գրիգորի ի Նէոկեսարիա՝ եղեւ ի ճանապարհին անձրեւ յոյժ յերեկորեայ, և գտեալ տաճար կռոց եմուտ անդ, և զգիշերն ամենայն ձեռնամբարձ աղօթեաց, և հալածեցան բնակեալ դեւքն ի բագնէն, և ընդ առաւօտն եղեալ գնայր զճանապարհ իւր : Եւ երթեալ պաշտօնեայ տաճարին զի խնկեսցէ ըստ սովորութեանն՝ գիտաց եթէ ի մտանելն Գրիգորի ի տաճարն փախեան դեւքն, ընթացեալ փութապէս եհաս սրբոյն Գրիգորի և բարկութեամբ սպառնայր զի դարձուսցէ զդեւսն ի բագինն : Եւ նորա առեալ մագաղաթ գրեաց հրաման այսպէս Գրիգորիոս սատանայի. Մուտ ի

2 ձեռնադրելոց է] ձեռնադրեսցէ B | 4 յայնմհետէ] յայնմ օրէ B || 6 ամենասրբուհի] ամենասուրբ B || 14 ընթացեալ] ընթացաւ B || 15 նորա] երանելւոյն Գրիգորի B.

du sacre, comme s'il lui imposait les mains sur la tête; Grégoire se dressa à l'endroit où il était, car une voix lui disait : « Dresse-toi, Grégoire, en ce lieu, car Phédimos va te sacrer. » Il revint ensuite auprès du métropolite, qui accomplit sur lui tout le rite du sacre.

Dès lors (Grégoire) chercha à devenir savant dans l'exactitude de la foi orthodoxe pour pouvoir être à même de l'enseigner au peuple. Une nuit, l'évangéliste Jean lui apparut avec la très sainte Mère de Dieu, et celle-ci ordonna à l'apôtre de lui enseigner la confession de la foi orthodoxe. (Grégoire) retint dans son esprit * tous les termes de la doctrine, les écrivit sur du papier et les enseigna au peuple.

* A fol. 97 v° b.

Le grand Grégoire en se rendant à Néocésarée fut surpris en route par une grande pluie vers le soir, et ayant aperçu un temple d'idoles, il y pénétra et y pria toute la nuit, les bras étendus; les démons qui l'habitaient en furent chassés, et le lendemain matin il reprit son chemin. Le desservant du temple, en y pénétrant pour brûler de l'encens selon l'usage, sut qu'à cause de l'entrée de Grégoire dans le temple les démons en avaient pris la fuite; il courut en toute hâte, rejoignit saint Grégoire et le menaça, plein de colère, pour qu'il fît revenir au temple les démons. Grégoire saisit un parchemin et y écrivit, donnant ordre au diable : « Entre dans ton

տաճարդ քո ։ Եւ առեալ սպասաւորին զգիրն տարաւ ի տաճարն, եդ ի բագինսն եւ մտին դեւքն ի նոսա ։

Եւ զահի հարեալ սպասաւորն եհաս մեծին Գրիգորի՝ եւ պատմեաց նմա թէ որպէս առժամայն մտին դեւքն դարձեալ ի բագինսն ։ Եւ նա ուսոյց նմա զամենայն հաւատս Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ։ Եւ խնդրեաց սպասաւորն նշան ի մեծէն Գրիգորէ եւ ապա հաւատաց ի Քրիստոս ։ Էր ի տեղւոջն վէմ մի մեծ յոյժ, եւ ասէ եթէ ․ Առանց մարդոյ փոխեսցի * ի միւս այլ տեղի ։ Եւ սուրբն Գրիգորիոս բանիւ միայն հրամայեաց * A fol. 98 r° a. եւ փոխեցաւ վէմն ի տեղին ուր սպասաւորն կամեցաւ, եւ նորա զայն տեսեալ՝ եթող զտուն իւր եւ զկին եւ զազգակիցս, եւ գնաց զկնի մեծի հայրապետին Գրիգորի ։

Եւ մտեալ սրբոյն ի քաղաքն, եգիտ հաւատացեալ քրիստոնեայս տասն եւ եօթն միայն, եւ նոյնժամայն շինեաց եկեղեցի եւ մկրտեաց զնոսա եւ ձեռնադրեաց սարկաւագ եւ ուսուցանէր ժողովրդեանն զբանն կենաց եւ հոգայր զգործս քաղաքին ։

Էր լիճ մի երկուց եղբարց՝ յորում էին ձկունք ․ եւ նոքա մարտնչէին յամենայն ժամ սրով ընդ միմեանս, եւ ոչ կամեցան լսել խրատու սրբոյն՝ եւ սիրով առնել զորս ձկանցն ։ Եւ ի միում գիշերի գնաց սքանչելագործն յեզր լճին՝ եւ աղօթիւք ցամաքեցոյց զլիճն, եւ հաշտեցան ընդ միմեանս եղբարքն ։

3 մտին դեւքն դարձեալ] դարձան դեւքն ի տաճարն եւ մտին B || 5-8 Եւ խնդրեաց … զայն տեսեալ *om.* B || 9 հայրապետին *om.* B || 11 միայն *om.* B || 12 եկեղեցի] Աստուծոյ *add.* B || 13 նոքա *om.* B. || 14 սրբոյն] Գրիգորի *add.* B || 15 ձկանցն] ձկանն B || 16 զլիճն] եւ ընդ առաւօտն երկու եղբարքն տեսին ցամաքեալ զլիճն *add.* B — եղբարքն *om.* B.

temple. » Le desservant prit l'écrit, l'emporta dans le temple, le posa sur les autels, et les démons y rentrèrent.

Le desservant, saisi de crainte, rejoignit de nouveau le grand Grégoire et lui rendit compte de la manière avec laquelle les démons étaient aussitôt revenus aux autels. (Grégoire) lui enseigna toute la foi en Notre-Seigneur Jésus-Christ. Le desservant exigea d'abord un signe du grand Grégoire, et crut ensuite au Christ. Il y avait à cet endroit un rocher énorme; (Grégoire) lui dit : « Sans personne, ce rocher se transportera *à un autre endroit. » * A fol. 98 r° a. Saint Grégoire d'un seul mot commanda et le rocher se transporta à l'endroit que le desservant avait désigné. Ce que voyant, ce dernier quitta sa maison, sa femme et sa parenté et suivit le grand patriarche Grégoire.

Le saint, arrivé à la ville, n'y trouva que dix-sept croyants chrétiens seulement; il construisit aussitôt une église, les baptisa, ordonna un diacre, enseigna au peuple la parole de vie et s'occupa des intérêts de la ville.

Deux frères possédaient un lac poissonneux; ils étaient constamment en querelle, l'épée en main, et ne voulaient pas écouter les conseils du saint, et se livrer en paix à la pêche du poisson. Une nuit, le thaumaturge se rendit au bord du lac, par sa prière il dessécha le lac et les frères se réconcilièrent.

Գայլ գետն ելանէր ըստ սահմանս իւր, եւ զտեղին զայն հեղեղատն ապականէր, եւ եկեալ բնակիչքն առ մեծն Գրիգորիոս եւ խնդրէին օգնականութիւն ։ Եւ նորա առեալ զգաւազանն իւր գնաց զկնի նոցա եւ ցցեաց զգաւազանն յեզր գետոյն, եւ այլ ոչ եւս ելանէր ըստ սահմանս իւր. եւ գաւազանն արմատացաւ եւ եղեւ ծառ ։

* A fol. 98 r° b. * Գնաց Գրիգորիոս ի քաղաք մի որ կոչի Կոմանա, ուսոյց բնակչացն զբանն կենաց եւ խնդրեցին ի նմանէ եպիսկոպոս ։ Եւ երեւեցաւ Գրիգորի այցելութեամբն Աստուծոյ այր մի պղնձագործ, որոյ անուն էր Աղեքսանդրոս. զնա բերեալ ի մէջ սեւացեալ եւ աղտեղեալ ի պղնձագործութենէն, եւ տեսեալ զնա բնակիչքն տեղւոյն ծաղր եւ անարժան համարեցան ։ Իսկ Գրիգորիոս արձակեաց զնա ի բաղանիս, եւ զգեցոյց նմա ի հանդերձից իւրոց, եւ ձեռնադրեաց զնա եպիսկոպոս ։ Եւ եղեւ այր ընտրեալ յԱստուծոյ, եւ տուաւ նմա շնորհք գիտութեան, եւ ուսուցանէր ժողովրդեանն զբանն փրկութեան առաւել քան զամենայն, եւ զարմանային ամենեքեան որք լսէին ։ Եւ յետոյ ի կռապաշտից նահատակեցաւ եւ հրով կատարեցաւ ի Քրիստոս ։

Ոմանք ի Հրէից երկուս կամեցան այսպէս առնելով խաղալ զսքանչելագործն ։ Եղեալ մինն առ մեռեալ եւ անկեալ ի մէջ ճանապարհին ընդ որ անցանելոց էր մեծն Գրիգորիոս, եւ միւսն լայր զնա մեռեալն եւ խնդրեաց ի նմանէ հանդերձ պատանաց, եւ նա

4 ելանէր] գետն *add.* B — եւ գաւազանն ... եղեւ ծառ *om.* B | 5 Գնաց] մեծն *add.* B — քաղաք] գեղաքաղաք B || 14 երկուս *om.* B.

Le fleuve Lycus (*Gaïl*) débordait et ses eaux ravageaient la localité; les habitants se rendirent auprès du grand Grégoire et lui demandèrent aide et secours. Il saisit son bâton, les suivit, planta le bâton au bord du fleuve, et désormais celui-ci ne dépassa plus ses limites. Le bâton prit racine et devint un arbre.

* A fol. 98 r° b. * Grégoire se rendit à une ville nommée Comana, y prêcha la parole de vie aux habitants, et ceux-ci lui demandèrent un évêque. Or il apparut à Grégoire, par l'inspiration de Dieu, un homme, chaudronnier de son état, dont le nom était Alexandre. (Grégoire) le présenta, noirci et sali par son métier de chaudronnier; en le voyant, les habitants de la localité se moquèrent de lui et le considérèrent comme indigne. Grégoire l'envoya prendre un bain, le revêtit de ses propres vêtements et le sacra évêque. Il devint un homme élu de Dieu, les grâces de la science lui furent accordées, et il enseigna au peuple la parole du salut mieux qu'aucune personne instruite; tous ceux qui l'écoutaient étaient émerveillés. Plus tard il fut martyrisé par les idolâtres et mourut par les flammes pour le Christ.

Deux personnes parmi les Juifs voulurent par esprit de moquerie tromper le thaumaturge. L'un simula le mort en tombant sur la voie par laquelle devait passer le grand Grégoire, l'autre se mit à pleurer sur le défunt et

եհան պճանկերձ իւր ընկէց ի վերայ նորա ։ Եւ յորժամ հեռացաւ սուրբն Գրիգորիոս, ասէ կենդանի հրէայն ընդ սուտ մեռեալն. Արի, տես թէ որպէս խաբեցի զալեւոր քրիստոնեայն եւ առի պճանկերձն ։ * Եւ սուտ մեռեալն եղեւ ճշմարիտ մեռեալ, եւ * A fol. 98 v° a.
բարձեալ կենդանի հրէայն զմեռեալն տարաւ թաղեաց ։

Եւ յաւուրսն յայնոսիկ եղեւ հալածումն քրիստոնէից, եւ հրամայեաց ամենայն հաւատացելոցն փախչել ։ Եւ ինքն ել ի լեառն հանդերձ սպասաւորաւն զոր ձեռնադրեաց սարկաւագ ։ Եւ մի ոմն տեսեալ զնոսա ի լերինն պատմեաց հալածչացն, եւ զհետ ընթացեալ տեսին զերկոսեանն զնոսա ի հեռաստանէ. եւ նոքա զձեռս տարածեալ աղօթէին առ Աստուած ։ Եւ յորժամ հասին հալածիչքն տեսին զնոսա երկուս ծառս, եւ դարձան պատմեցին մատնողին ։ Եւ նորա ելեալ ի լեառն եգիտ զնոսա յաղօթս, եւ անկեալ յոտս սրբոյն Գրիգորի եղեւ քրիստոնեայ ։

Եւ յաւուր միում խնդրեաց սարկաւագն երթալ ի քաղաքն զի լուասցի ի բաղանիսն, զի աշխատեալ էր ի ճանապարհին ։ Եւ արգելոյր զնա բաղանեպանն, եւ չտայր թոյլ մտանել, ասէր. եթէ ընդ երեկս դեւք մտանեն ի բաղանիսն եւ յափշտակեն զորս

1 սուրբն] մեծն B || 5 եւ հրամայեաց ամենայն հաւատացելոցն փախչել] հայեցեալ մեծին Գրիգորի ի մարդկային տկարութիւն թէ ոչ բաւեն բառնալ համբերել մինչեւ ցմահ, խորհուրդ ետ հաւատացելոցն առ ժամանակ մի փախչել B || 9-10 Եւ յորժամ հասին... մատնողին] Եւ յորժամ մերձ եկին՝ անկաւ ի վերայ արանցն անտեսութիւն, եւ որ յառաջն տեսին զնոսա՝ այլ ոչ եւս տեսանէին. եւ յուզեալ զամենայն վայրսն իբրեւ ոչ կարացին գտանել, սքանչացեալք յետս դարձան եւ եկեալ պատմեցին մատնողին B || 11 Գրիգորի *om.* B || 12 երթալ] զի երթիցէ B — զի] եւ B.

pria (Grégoire) de lui donner un manteau pour l'ensevelir; il ôta son manteau et en couvrit le mort. Lorsque saint Grégoire se fut éloigné, le Juif vivant dit au faux mort : « Lève-toi, regarde comme j'ai trompé le vieux chrétien et lui ai pris le manteau. » * Mais le faux mort était devenu un vrai mort; le * A fol. 98 v° a.
Juif vivant emporta le mort et l'enterra.

A cette époque il y eut une persécution des chrétiens, et (Grégoire) ordonna à tous les fidèles de fuir. Lui-même se rendit à la montagne avec son domestique qu'il avait ordonné diacre. Quelqu'un, les ayant aperçus dans la montagne, en informa les persécuteurs, qui coururent après eux et les aperçurent tous les deux de loin. Ceux-ci ayant levé leurs mains priaient Dieu. Lorsque les persécuteurs les rejoignirent, ils ne trouvèrent que deux arbres, et s'en retournèrent le raconter à celui qui les avait dénoncés. Celui-ci monta à la montagne et les trouva en prières; il tomba aux pieds de saint Grégoire et se fit chrétien.

Un jour, le diacre demanda à se rendre à la ville pour aller aux bains, car il était fatigué du chemin; le préposé aux bains l'en empêcha et ne voulut pas le laisser entrer, en disant : « Vers le soir les démons pénètrent dans les

դառնան անդ ։ Եւ նորա արարեալ զնշան խաչին եւ կոչեալ զաղօթս սրբոյն Գրիգորի յօգնականութիւն, եւ եմուտ ընդ դուռն բաղանեացն ։ Եւ լուաւ բարբառս մեծամեծս

* A fol. 98 v° b. եւ ճայթիւնս եւ թնդիւնս եւ ճիչիւնս եւ ողբս, եւ նորա արարեալ * միւսանգամ զնշան խաչին՝ եմուտ ի ներքսագոյն դուռն, եւ եղեւ շարժումն եւ հուր ելանէր ի ջրոյն ։ Եւ նորա ամրացեալ Քրիստոսի հաւատովն, կայր անահ եւ աներկիւղ, եւ լուանայր զգլուխն եւ զմարմին ։ Ասեն դեւքն. Եթէ, ոչ էր վասն Գրիգորի որ յանձն արար զքեզ Աստուածոյ, կենդանի ի բաղանեացս ոչ ելանէիր ։ Ասէ սարկաւագն. Գրիգորիոս որ եմուծ թղթով զատուածս ի բագինն սրոյ եւ սպասաւորէի, զոր յառաջնումն աղօթիւքն եհան, նորին աղօթիւքն հալածեսցէք ի տեղւոջէս յայսմանէ ։ Եւ նոյնժամայն որպէս ծուխ եւ փոշի անյայտ եղեն ։ Եւ ելեալ ի բաղանեացն գնաց ի լեառն եւ պատմեաց երանելոյն Գրիգորի, զհալածումն դիւացն ի բաղանեացն ։

Եւ յորժամ դադարեաց հալածումն քրիստոնէիցն էջ ի լեռնէն, անտի եւ գնաց ի քաղաքն, եւ հրամայեաց տօն կատարել ամենայն սրբոց որք վկայեցին եւ ուրախանալ հոգեւորապէս եւ մարմնական ուրախութեամբ վասն փոխելոյ կռապաշտան ի

1 Եւ նորա արարեալ զնշան խաչին *om.* B || 3 միւսանգամ *om.* B — զնշան] սրբոյ *add.* B || 4 եւ եղեւ շարժումն *om.* B || 8 զոր յառաջնումն աղօթիւք եհան *om.* B || 9 նորին աղօթիւքն հալածեսցէք] նորին աղօթիւքն հալածեսցէ, եւ գնաց B || 10 անյայտ եղեն] դեւքն եւ դադարեցան արհաւիրքն *add.* B.

bains et emportent ceux qui s'y trouvent. » Le diacre fit le signe de la croix, invoqua à son secours la prière de saint Grégoire, et franchit la porte des bains. Il entendit aussitôt de hauts cris, des coups retentissants, des

* A fol. 98 v° b. rumeurs et des gémissements; il * renouvela le signe de la croix, et franchit l'autre porte plus à l'intérieur; il se fit un tremblement de terre et des flammes jaillirent des eaux. Fortifié par la foi du Christ, il se montra sans peur et sans crainte et se mit à laver sa tête et son corps. Les démons lui dirent : « Si ce n'était à cause de Grégoire qui t'a recommandé à Dieu, tu ne serais pas sorti vivant de ces bains. » Le diacre leur répondit : « Grégoire qui, par son écrit, permit de rentrer dans le temple, que je desservais alors, au démon qu'auparavant il en avait chassé par ses prières, lui-même par ses prières vous chasse maintenant de ce lieu. » Ils disparurent aussitôt comme de la fumée et de la poussière. Après avoir quitté les bains, le (diacre) se rendit à la montagne et raconta au bienheureux Grégoire l'expulsion des démons hors des bains.

Lorsque la persécution des chrétiens prit fin, (Grégoire) descendit de la montagne et se rendit à la ville; il ordonna de célébrer une fête pour tous les saints qui avaient été martyrisés, et de se réjouir d'une joie spirituelle et corporelle pour la conversion obtenue des idolâtres à la piété; que tous

բարեպաշտութիւն. եւ զորս ի զոհսն խրախճանային՝ այսուհետեւ խրախճանալ ի տօնս աստուածայինս, ըստ օրինի ուտելով եւ ըմպելով :

Եւ եղեւ երբեմն տօն կռապաշտացն Ջեւսայ, եւ ժողովեցան * անթիւ բազմութիւնք, եւ վասն նեղութեան տեղւոյն տագնապէին յոյժ եւ աղաղակէին միաբան. Ո՛վ Ջեւս, տո՛ւր մեզ տեղի : Եւ զայն լուեալ սքանչելագործն Գրիգորիոս յղէ առ նոսա. Ես տաց ձեզ տեղի անդորր, որ այնպիսի ոչ երբէք է եղեալ : Եւ նոյնժամայն անկաւ ի վերայ նոցա անբժշկելի ցաւք. եւ որպէս հուր մաշէր զանձինս նոցա. եւ եղեւ ի նոսա սատակումն յոյժ : Եւ երթեալ ապաւինեցան ի ծառայն Աստուծոյ Գրիգորիոս, եւ երթեալ զկնի նոցա՝ իւրաքանչիւր ի տունս իւրեանց մտանէր եւ մերժէր զսաստիկ ախտն : Եւ խրատեալ այնու հարուածովքն դարձան ի Քրիստոս եւ մկրտեցան : * A fol. 99 r° a.

Եւ յորժամ հանգերձեալ էր կատարել, ետես զամենայն քաղաքն հաւատացեալ ի Քրիստոս եւ ուրախ եղեւ յոյժ, բայց միայն եօթն եւ տասն ոգիս՝ ըստ այնմ չափոյ զոր յիսկզբանն եգիտ հաւատացեալս, եւ տրտմէր վասն նոցա որք զրկեցան ի հաւատոյն :

Եւ հրամայեաց զի զգերեզմանն իւր յօտար տեղի արասցեն, որ ամենեւին չիշատակ

2 ըմպելով] եւ օրհնելով զԱստուած *add.* B || 6 եղեալ] յայս արարեալ զի դարձցին ի կռապաշտութենէ եւ տացի նոցա յԱստուծոյ տեղի անդորր ի կայանս երկնից, ապա թէ ոչ՝ Ջեւսն ոչ կարէ տալ առ նոսա բարիս՝ այլ չարիս, որպէս եւ արար իսկ՝ ի սուգ փոխելով զտօն ուրախութեան նոցա *add.* B | 9 երթեալ] գնաց B — մերժէր] աղօթիւք *add.* B || 13 տրտմէր] տրտմեցաւ B — զրկեցան] զրկեալ գտան B — ի հաւատոյն] անկանէր առաջի Աստուծոյ եւ խնդրէր ի նմանէ զդարձ մոլորելոյն *add.* B.

ceux qui auparavant faisaient des réjouissances pour les sacrifices, en fissent autant pour les fêtes divines, en mangeant et buvant convenablement.

Les idolâtres célébrèrent un jour la fête de Zeus. Des multitudes innombrables s'étaient rassemblées * et, se trouvant fort mal à leur aise par l'exiguïté de l'endroit, ils crièrent tous ensemble : « O Zeus, donne-nous de la place! » Ce qu'ayant entendu, le thaumaturge Grégoire leur envoya dire : « Je vous donnerai un emplacement aisé, tel qu'il n'en a jamais existé. » Aussitôt ils furent pris de douleurs incurables, qui épuisèrent leur corps comme par un feu, et une grande mortalité se fit parmi eux. Ils allèrent chercher refuge auprès du serviteur de Dieu, Grégoire, qui les suivit, pénétra dans la maison de chacun d'eux et en éloigna la terrible infirmité. Assagis par ces fléaux, ils se convertirent au Christ et se firent baptiser. * A fol. 99 r° a.

Lorsque (Grégoire) fut près de mourir, il constata que toute la ville était devenue fidèle au Christ, ce dont il se réjouit infiniment, à l'exception de dix-sept personnes, juste le nombre des croyants qu'il y avait trouvés au début, et il s'attrista sur ceux qui se trouvaient privés de la foi.

Il ordonna qu'on fît son tombeau dans un endroit étranger, afin qu'il

անուան նորա ոչ երեւեսցի, այլ ասասցի թէ. Գրիգորիոսի ի կենդանութեան նորա տեղի ոչ գտաւ եւ ի մահուանն նորա յօտար գերեզմանի եղեւ պանդուխտ :

* A fol. 99 r° b. Եւ այլ բազում * սքանչելիս արար սուրբն Գրիգոր սքանչելագործն գրեալ ոչ գրեցին, վասն ոչ թերահաւատ լինելոյ տկարամտանիցն : Այլ զայս փոքր ի շատէ, Գրիգորիոս Նիւսացւոց եպիսկոպոսն գրեաց վասն յիշատակի լինելոյ զնա Նոյեմբերի ԺԷ. յորում փոխեցաւ ի Քրիստոս :

Տրէ. Ժ. եւ Նոյեմբերի ԺԸ. : Գիւտ նշխարաց սրբոյն Գրիգորի Հայոց Լուսաւորչին եւ վկայիցն Պղատոնի եւ Դիմիտրի :

Մարտիրոսն Քրիստոսի սուրբն Պղատոն էր ի քաղաքէն Անկիւրիա Գաղատացւոց, եղբայր սրբոյ վկային Անտիոքայ. յաւուրս դատաւորին Ագրիպիանոսի, որոյ կացեալ առաջի մեծաւ համարձակութեամբ խոստովանեցաւ զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած : Եւ հրամայեաց հարկանել զնա ուժգին երկոտասան առն : Եւ դարձեալ հարցանէր զնա եկեալ առաջի բազում տանջանօքն, եւ ողոքանօք խոստանայր պարգեւս եւ բարու-

5 Նոյեմբերի ԺԷ.] Նոյեմբերի ամսոյ ԺԷ. եւ Տրէի Թ. B — փոխեցաւ] փոխադրեցաւ B.
9 սուրբն *om.* B — 11 առն] այր B.

n'apparût plus aucun souvenir de son nom et que, par contre, on pût dire : « Il ne se trouva aucune place pour Grégoire de son vivant, et à sa mort il se trouva exilé dans un tombeau étranger. »

* A fol. 99 r° b. Saint Grégoire le thaumaturge accomplit beaucoup d'autres * miracles qui ne furent point écrits, pour que la foi des gens faibles d'esprit ne s'en trouvât pas affaiblie; le peu qui en a été écrit par l'évêque Grégoire de Nysse, l'a été pour sa commémoration, le 17 novembre, jour où il trépassa au Christ.

10 TRÉ, 18 Novembre.

Découverte des restes de saint Grégoire, l'Illuminateur de l'Arménie, et (fête) des martyrs Platon et Démétrius.

Le martyr du Christ, saint Platon, frère du saint martyr Antioche, vivait dans la ville d'Ancyre de Galatie, aux jours du juge Agrippianus, en présence duquel il confessa avec grande hardiesse le Christ, vrai Dieu. Le juge ordonna à douze hommes de le frapper vigoureusement. Ensuite il l'interrogea de nouveau, le menaçant de nombreuses tortures et lui promettant, par de douces paroles, des présents et des biens, et de lui donner en mariage

թիւնս, եւ զեղբօր իւրոյ զդուստր տալ նմա ի կնութիւն ։ Իսկ սուրբն Պղատոն զամենայնն անարգ եւ ոչ ինչ համարեցաւ ։

Եւ ապա պարզեցին զնա ի վերայ պղնձի հրացեալ մահճաց եւ դալար բրօվք ձաղկեցին ։ Եւ յորժամ իջուցին ի մահճացն՝ փայլեաց մարմինն որպէս զլոյս, եւ անուշահոտութիւն * բուրեաց ։ * A fol. 99 v° a.

Եւ դարձեալ քաղցրութեամբ խրատ տայր, եւ ոչ կարէր դարձուցանել զսուրբն ի պատրանս իւր ։ Եւ բարկացեալ յոյժ՝ հրամայեաց եւ հրացեալ շանթիւք այրեցին զանթսն եւ զկողսն, եւ ծուխ ելանէր ի յունգացն եւ յականջացն ։ Եւ յաղօթել սրբոյն շարժեցաւ տեղին ։ Եւ հանին ի թիկանցն փոկ, եւ յափշտակեալ զայն սուրբն Պղատոն՝ ձգեաց յերեսս դատաւորին, եւ յանդիմանէր զտմարդութիւն եւ զանողորմութիւն նորա ։ Եւ զմնացեալ մարմինն եւ զծնօտսն քերեցին մինչեւ յոսկերսն, մինչ զի ոչ երեւէր նման մարդոյ պատկերի ։

Եւ ասէ դատաւորն . Ես համարէի զի լինէիր իբրեւ զայն Պղատոնն որ գտօղն էր իմաստասիրական հանճարոյ, եւ զսահմանս հրամանաց աստուածոց մերոց շարագրեաց ։ Ասէ սուրբն Պղատոն . Այո, անուանակից եմ նորա, բայց միայն անուամբս եւ ոչ մտօք եւ ոչ խորհրդով նման եմ այնմ Պղատոնին . եւ անուանակցութիւնս այս՝ ոչ

1 կնութիւն] կնութեան B || 4 որպէս] իբրեւ B — եւ անուշահոտութիւն բուրեաց *om.* B || 6 կարէր] կարաց B || 9 Եւ յաղօթել ... տեղին *om.* B || 9-10 եւ յափշտակեալ ... զանողորմութիւն նորա *om.* B || 13 համարէի] կամէի B || 14 զսահմանս ... շարագրեաց] զհրամանս աստուածոց սահմանագրեաց B || 15 նորա] նմա B || 16 եմ *om.* B.

la fille de son frère. Mais saint Platon considéra tout cela comme vil et de nulle valeur.

Alors on l'étendit sur un lit de bronze enflammé et on le fustigea avec des branches vertes. Lorsqu'on l'eut descendu du lit, son corps brillait comme de la lumière et répandait * une odeur suave. * A fol. 99 v° a.

(Le juge) conseilla de nouveau avec douceur, mais il ne parvint pas à persuader le saint par ses duperies. Alors, fortement irrité, il ordonna de lui brûler, avec des broches rougies, les aisselles et les côtes; de la fumée lui sortait des narines et des oreilles. Le saint se mit à prier et l'endroit trembla. On lui enleva la peau du dos, et, la saisissant, saint Platon la jeta à la figure du juge, en blâmant ses sentiments inhumains et sa cruauté. On déchiqueta le restant du corps et les mâchoires jusqu'aux os, à tel point qu'il ne lui restait aucune ressemblance d'homme.

Le juge lui dit : « Je croyais que tu aurais été comme ce Platon qui fut l'inventeur de la science philosophique et qui écrivit les statuts des ordres de nos dieux. » Saint Platon lui répondit : « Oui, je suis son homonyme, mais de nom seulement; je ne suis semblable à ce Platon, ni par l'esprit, ni par les

վնասէ ինձ, որովհետեւ Քրիստոսի իմաստութեամբն վեհագոյն եմ քան զնորա իմաստասիրութիւնն ։

Եւ արկին զնա ի բանդ զաւուրս ութ անսնունդ. բերէին ոմանք ի նոցանէ կերակուր եւ ոչ առնոյր ։ Եւ ասէ ցնոսա. Զձեզ կերակրէ * հաց՝ եւ զիս բանն Աստուծոյ, որ է ճշմարտութիւն. զձեզ յագեցուցանէ միս՝ եւ զիս աղօթք. զձեզ ուրախ առնէ գինի՝ եւ զիս հաւատս սուրբս զոր ունիմ ։ Եւ հատին զգլուխ նորա յետ աղօթիցն, Նոյեմբերի ԺԸ, եւ գնաց պարծանօք առաջի Քրիստոսի եւ է բարեխօս վասն անձանց մերոց ։

* A fol. 99 v° b.

Յայսմ աւուր կատարեցաւ սրով սուրբ վկայն Քրիստոսի Դեմետրիոս Ապուգոնացին ի Պուպլիոս դատաւորէ, յաւուրս Մաքսիմիանոսի եւ Մաքսիմեայ արքայից ։

* B p. 243 b.

[B * Առաջին գիւտ նշխարաց սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ ։

Սուրբն Գրիգոր՝ յորժամ ել ի վիրապէն եւ լուսաւորեաց ի Հայս զգիտութիւնն Աստուծոյ, ոչ ունէր զպատիւ քահանայութեան ։ Իսկ թագաւորն Տրդատ ամենայն նախարարօքն աղաչէր զերանելին առնուլ զքահանայութիւն եւ տալ նոցա զքրիստոնէական կնիքն ։ Եւ նա ոչ առնոյր յանձն մինչեւ երեւեցաւ նմա հրեշտակ Աստուծոյ եւ ստիպեաց հաւանել ի պատիւն ։

1 իմաստասիրութիւնն] իմաստութիւնն B || 4 Աստուծոյ] ճշմարտութեանն B — որ է ճշմարտութիւն *om.* B || 6 հաւատս սուրբս զոր ունիմ] ճշմարտութիւն B — աղօթիցն] աղօթիցն B || 7 Նոյեմբերի ԺԸ] եւ Տրէի Ժ *add.* B || 9 Յայսմ] Ի նմին B — Ապուգոնացին] Ապուգոնեցին B.

idées. Cette coïncidence de nom ne me nuit d'aucune façon, car je suis supérieur à sa philosophie par la sagesse du Christ. »

On le jeta en prison pendant huit jours, sans le nourrir. D'aucuns lui apportèrent à manger, mais il ne l'accepta point. Il leur dit : « Ce qui vous nourrit, c'est le * pain, et moi, c'est la parole de Dieu, qui est la vérité; la viande vous rassasie, et moi, la prière; le vin vous égaye, et moi, la foi sainte que je possède. » On lui trancha la tête après qu'il eut prié, le 18 novembre, et il s'en alla glorieusement devant le Christ, où il intercède pour nos personnes.

* A fol. 99 v° b.

En ce jour mourut par le glaive le saint martyr du Christ Démétrius d'Apougon, par ordre du juge Publius (*Pouplios*), aux jours des empereurs Maximien et Maxime.

* B p. 243 b.

[B * Première invention des restes de saint Grégoire, notre Illuminateur.

Lorsque saint Grégoire sortit du puits et illumina l'Arménie de la science de Dieu, il n'avait pas encore les honneurs sacerdotaux. Or, le roi Tiridate avec tous les satrapes pria le bienheureux d'accepter la prêtrise pour leur donner le sceau du christianisme; mais il n'acquiesça point, jusqu'à ce que l'ange de Dieu lui eût apparu et lui eût imposé de consentir à cet honneur.

Առաքեաց ապա զնա թագաւորն կառօք եւ բազում զօրօք ի Կեսարիա, եւ նուէրօք պատարագաց եւ թղթով առ արքեպիսկոպոսն Կեսարու Ղեւոնդիոս ։ Եւ ժամանեալ խաղաղութեամբ ուրախ * եղեւ արքեպիսկոպոսն ամենայն ժառանգաւորօքն ի տեսանել զսուրբն Գրիգոր եւ ի լսել զքանչելի գործս նորա ։ * B p. 244 a.

Եւ ժողով արարեալ եպիսկոպոսաց ձեռնադրեաց զսուրբն Գրիգոր քահանայ, եւ ապա եպիսկոպոսապետ Հայոց ։ Եւ դարձաւ ուրախութեամբ ի Հայս՝ ի շնորհեալ իւր վիճակն յԱստուծոյ ։

Եւ եկն թագաւորն ամենայն զօրօքն ի վերայ գետոյն Եփրատայ, եւ առեալ զնոսա սուրբ հայրապետն իջոյց ի ջուրն, եւ կատարեաց զկարգ մկրտութեանն ի վերայ ամենեցուն ։ Եւ անդէն հրամանաւն Աստուծոյ ջուրն զետեղեալ դարձաւ ընդ կրունկն, եւ լոյս յերկնից սիւն էջ ի վերայ ջրոյն, եւ ի լոյսն նմանութիւն տէրունական խաչին . եւ այնչափ սաստիկ էր լոյսն՝ մինչեւ արգել զճառագայթս արեգականն ։

Իսկ սուրբն Գրիգոր հայրապետական զգեստով զարդարեալ՝ կայր առընթեր եւ հեղոյր զսուրբ միւռոնն ի գետն, որ շրջան առեալ զիւրաքանչիւր մարդկամբ՝ տայրն զօրհնութիւն Աստուծոյ ։ Եւ մկրտեցան յաւուր յայնմիկ երկոտասան բիւր, եւ ելեալք ի ջրոյն սպիտակազգեստք եկին ի տէրունական տունն եւ հաղորդեցան ի հայրապետէն ի մարմնոյն եւ յարենէն Քրիստոսի ։

C'est alors que le roi l'envoya avec des chars et de nombreuses troupes à Césarée, porteur des offrandes de sacrifices et d'une lettre à l'archevêque de Césarée, Léonce. Il y arriva en paix, et * l'archevêque avec tous ses clercs, en voyant saint Grégoire et en écoutant ses œuvres miraculeuses, fut grandement réjoui. * B p. 244 a.

Léonce, ayant convoqué ses évêques, ordonna prêtre saint Grégoire, puis il le sacra archevêque de l'Arménie. (Grégoire) revint joyeusement en Arménie, dans le diocèse que Dieu lui avait accordé.

Le roi, avec toutes ses troupes, vint au-devant de lui, au fleuve Euphrate; le saint patriarche les fit descendre dans l'eau et accomplit sur eux tous l'ordre du baptême. C'est alors que par ordre de Dieu l'eau s'étant arrêtée, reflua en arrière, et qu'une lumière du ciel, comme une colonne, descendit sur l'eau, et dans cette lumière la forme de la croix du Seigneur; la lumière était si resplendissante qu'elle obscurcit les rayons du soleil.

Saint Grégoire, paré des vêtements patriarcaux, présidait et versait dans le fleuve l'huile sainte qui allait entourer chacun de ces hommes, en lui conférant la bénédiction de Dieu. Ce jour-là, cent vingt mille hommes furent baptisés. Étant sortis de l'eau vêtus de blanc, ils se rendirent à la maison du Seigneur et communièrent des mains du patriarche au corps et au sang du Christ.

Նստաւ յաթոռ սրբոյ առաքելոյն Թադէոսի՝ նախահայրն մեր Գրիգորիոս՝ եւ լուս աւետարանին ծնօղ, յեօթն եւ ի տասներորդ ամի թագաւորութեանն Տրդատայ ։ Եւ շրջէր ընդ ամենայն գաւառն թագաւորաւն հանդերձ, եւ խորտակէր զպատկերս կռոցն, եւ շինէր եկեղեցիս յամենայն տեղիս ։

Ապա լուան զհաւատոյն մեծին Կոստանդիանոսի Հոռոմայեցւոց թագաւորին, փութացան թագաւորն եւ սուրբն Գրիգորիոս եւ եկին առ նա ի Հռոմ. եւ մեծաւ պատուով ընկալաւ զնոսա սուրբն Կոստանդիանոս, դարձան վերստին ի Հայք ։

Իսկ սուրբն Գրիգոր յետ երեսուն ամի առաջնորդութեանն՝ յանապատս եւ ի լերինս լինէր առանձնակեաց, եւ յառանձնական կեանս կեայր ։

* B p. 244 b. Իսկ թագաւորն ˙ Տրդատ լուեալ վասն որդւոց նորա Արիստակէսի եւ Վրթանէսի որք էին ի Կեսարիա, առաքեաց եւ եբեր եւ ետ ձեռնադրել սրբոյն Գրիգորի զԱրիստակէս փոխանակ իւր յաթոռ հայրապետութեանն ։

Ընդ այն ժամանակս եղեւ ժողովն Նիկիոյ ընդդէմ Արիոսի հերձուածողի, եւ ոչ կամեցաւ սուրբն Գրիգոր գնալ ի ժողովն զի մի պատուեսցի ի նոցանէ՝ այլ Արիստակէս գնաց, եւ դարձաւ բերելով ընդ իւր զսահմանն հաւատոյն, զոր ընկալաւ սուրբն Գրիգոր ընթերցեալ ։

Եւ այնուհետեւ ոչ երեւեցաւ մարդկան, այլ շրջէր մեծաւ ճգնութեամբ ի լերինս անտես յամենեցունց, եւ ի Դարանաղեաց լերինն կացեալ ամս բազումս ի փապարս

Notre premier père Grégoire, qui nous mit au monde selon l'évangile, occupa le siège du saint apôtre Thaddée, la dix-septième année du règne de Tiridate. Il parcourut tout le pays, accompagné du roi, brisa les statues des idoles et édifia partout des églises.

Le roi et saint Grégoire apprirent ensuite la conversion du grand Constantin, empereur des Romains, et ils s'empressèrent d'aller lui rendre visite à Rome. Saint Constantin les accueillit avec de grands honneurs; ils retournèrent ensuite en Arménie.

Cependant, saint Grégoire, après trente années de gouvernement, se retira dans les solitudes et les montagnes et y vécut d'une vie solitaire.

* B p. 244 b. Le roi ˙ Tiridate, ayant appris que les deux fils de Grégoire, Aristacès et Verdanès, se trouvaient à Césarée, les envoya chercher, et fit sacrer par saint Grégoire, pour le remplacer sur le siège partriarcal, son fils Aristacès.

A cette époque eut lieu le concile de Nicée contre Arius, l'hérétique. Saint Grégoire ne voulut pas se rendre au concile, pour ne pas y être l'objet de trop d'honneurs. Aristacès s'y rendit, et rapporta avec lui les statuts de la foi, que Grégoire, après étude, accepta.

Dès lors Grégoire n'apparut plus au monde, mais il parcourut les montagnes en grand ascétisme, ignoré de tous. Il se fixa pendant de longues années dans la montagne de la province de Daranali, vivant dans le creux

գիոյ միոյ, նոյնպէս եւ ի Մանեայ յայրն ի նմին լերինն, ուր եղեւ վերափոխումն նորա յաշխարհէս առ Քրիստոս անգիտելի ի մարդկանէ :

Այլ յետ ժամանակի հովուաց ոմանց գտեալ զմարմինն թաղեցին ի նմին տեղւոջ՝ ոչ գիտելով թէ ով իցէ : Եւ եկաց անգիտելի մարմինն նորա ըստ թաղելոյ հովուացն մինչեւ ի ժամանակս Զենոնի կայսեր Յունաց :

Իսկ յաւուրսն յայնոսիկ յայտնեցաւ ճգնաւորի միոջ ի տեսլեանն որում անուն էր Գառնիկ, որ բնակեալ էր ի Բասեան գաւառի՝ ի վերայ գեղջին Կթնոյ եւ ասաց նմա. Եկեալ հանցես զիս եւ տարեալ թաղեսցես ի Թորթան : Եւ նա եկեալ եհան եւ եբեր ի Թորթան, եւ եդին յեկեղեցին մեծաւ պատուով : Զոր լուեալ կայսերն Յունաց առաքեաց եւ տարաւ զնշխարսն ի Կոստանդնուպօլիս՝ մասն ինչ թողեալ ի տեղւոջն, եւ պատուով եդ ընդ այլ բազմութեան սրբոցն որ ժողովեալ են անդ :

Իսկ զգիւտ նշխարացն որ եղեւ, եւ զմահ սրբոյն Գրիգորի տօնէ եկեղեցի՝ Նոյեմբերի ԺԸ եւ Տրէի Ժ ի փառս Քրիստոսի :

Սա՝ որպէս ամենեցուն յայտնի է՝ աշխարհաւ Պարթեւ, գաւառաւ Պալհաւ, յազգէ թագաւորեալ, պատուեցեալ * Արշակունի, ի ցեղէ Սուրենական, ի հօրէ Անակ կոչեցելոյ : * B p. 245 a.

Յարեւելից կողմանց աշխարհիս մերոյ՝ արեւելք մեզ ծագեալ եւ իմանալի արեգա-

d'un tronc de genièvre, et plus tard dans la grotte de Manès, dans cette même montagne où eut lieu son assomption de cette terre vers le Christ, ignorée des humains.

Plus tard des bergers, ayant découvert son corps, l'enterrèrent à la même place, ne sachant qui il était. Son corps resta, pour avoir été enterré par des bergers, ignoré jusqu'aux jours de Zénon, empereur des Grecs.

A cette époque, Grégoire se révéla, dans un rêve, à un ascète du nom de Garnik, qui avait fixé sa demeure dans la province de Bassian, au haut du village de Ketni, et lui dit : « Tu viendras me déterrer et tu m'emporteras pour m'enterrer à Thortan. » Le solitaire, s'y étant rendu, le déterra et l'emporta à Thortan; on le déposa, avec de grands honneurs, dans l'église. L'empereur des Grecs, l'ayant appris, envoya des gens qui transportèrent à Constantinople les restes de saint Grégoire, n'en laissant qu'une partie à l'endroit. L'empereur fit déposer ces restes avec honneur au milieu de ceux d'une multitude de saints qui y étaient réunis.

L'invention des restes telle qu'elle a eu lieu, ainsi que la mort de saint Grégoire, est fêtée par l'Église le 18 novembre, le 10 Tré, pour la gloire du Christ.

Saint Grégoire, ainsi que tout le monde le sait, était du pays des Parthes, de la province de Palhav, d'une branche régnante, distinguée * sous le nom d'Archakouni, de la famille des Sourènes, d'un père nommé Anak. * B p. 245 a.

Il fut comme le soleil naissant des contrées orientales de notre pays,

կան հոգևոր ճառագայթ. ի խորին չարութենէ կռապաշտութեանն՝ ճշմարիտ բարի և այսահալած, երանութեան և շինութեան հոգևոր առիթ. աստուածային արդարև արմաւենի տնկեալ ի տան Տեառն և ի գաւիթս Աստուծոյ մերոյ ծաղկեալ : Եւ այսպիսեօք և այսքանեօք ժողովրդովք բազմացուցեալ՝ ի ծերութեան պարարտութեան հոգևորի ժողովեաց զմեզ ի փառս և ի գովեստ Աստուծոյ :

Հրեշտակ երկրաւոր սուրբ հայր մեր և լուսաւորիչ, զծնեալքս յերկանց քոց զորդիս եկեղեցւոյ Հայաստանեայց որք պատուեմք զյիշատակ քո, յիշեա առաջի Քրիստոսի զի կեցուսցէ զմեզ :]

Տրէ ԺԱ և Նոյեմբերի ԺԹ : Տօն է սրբոյն Ներսէսի հայրապետին և Խադայ եպիսկոպոսին :

Մեծանուն և մեծ հայրապետն Ներսէս, էր յազգէն սրբոյն Գրիգորի՝ չորրորդ ի նմանէ, և աւետօք հրեշտակի ասացեալ յառաջագոյն : Եւ էր ի ժամանակս Արշակայ Հայոց թագաւորի :

Եւ յորժամ ձեռնադրեցաւ նա կաթողիկոս, նորոգեաց զամենայն կարգս եկեղեցւոյ,

comme le rayon spirituel d'un soleil intellectuel qui nous a illuminés du profond mal de l'idolâtrie; vraiment bon et persécuteur des démons, il a été pour nous la raison spirituelle de notre félicité et de notre édification; vrai palmier divin planté dans la maison du Seigneur et qui a fleuri dans le vestibule de Dieu. En augmentant de telle manière et en si grand nombre les peuples, il nous a rassemblés dans sa généreuse vieillesse spirituelle pour la gloire et l'éloge de Dieu.

Ange terrestre, notre père saint et notre illuminateur, souviens-toi de nous, qui sommes nés de tes entrailles, nous les enfants de l'église arménienne qui honorons ta mémoire, souviens-toi de nous devant le Christ afin qu'il nous accorde le salut.]

11 tré, 19 Novembre.

Fête du patriarche saint Nersès, et de l'évêque Khad.

Le magnifique et grand patriarche Nersès était de la famille de saint Grégoire, son quatrième successeur, ce qui lui avait été prédit par l'annonciation d'un ange. Il vivait aux jours du roi d'Arménie Archak.

Lorsqu'il fut sacré catholicos, il réorganisa tous les ordres de l'Église,

շինեաց նա ի քաղաքս եւ ի գեօղս եւ յանապատս անկելս օտարանոցս եւ հիւանդանոցս, եւ կարգեաց նոցա ռոճիկս եւ զամենայն պէտս, եւ անդ ժողովեաց զկաղս եւ զկոյրս եւ զբորոտս եւ զհաշմեալս անդամօք, եւ կացոյց հոգաբարձու նոցա զսարկաւագն * իւր Խադ, որոյ շտեմարանքն իւր լնուին յորժամ պակասեալ կերակուրն, որպէս առ Եղիայիւ եւ Եղիսէիւ ։ * A fol. 100 r° a.

Եբարձ մեծն Ներսէս զսովորութիւն ի նախարարացն Հայոց զոր առնէին ամոլաբար. եւ հաստատեաց կանոնս, զի մինչ ի վեց ազգն ոչ խառնեսցին ընդ միմեանս խնամութեամբ ։

Յանդիմանեաց եւ անէծ նա զԱրշակ վասն տարապարտուց սպանմանն Գնելոյ եղբօրորդւոյ նորա, զի սպան զնա եւ առ զկին նորա զՓառանձեմ ։

Գնաց նա առ Վաղէս կայսրն Յունաց վասն սիրոյ եւ խաղաղութեան, եւ նա աքսորեաց զնա ի կղզի մի անբնակ, յորում ոչ գոյր ջուր եւ ոչ կերակուր, եւ հրամանաւն Աստուծոյ ծովն ընկենոյր նոցա ձուկն, եւ այնու կերակրեալ լինէին զամիսս ինն ։

Եւ յորժամ հրակէզ եղեւ ամբարիշտն Վաղէս, մեծն Թէոդոս թագաւորեաց, եւ հանեալ զսուրբն ի կղզւոյ անտի՝ առ իւր պահէր մեծաւ պատուով ։ Եւ յորժամ եղեւ ժողովն Կոստանդնուպօլսի հարիւր եւ յիսուն եպիսկոպոսաց վասն հոգեմարտիցն, եդ զաթոռն մեծին Ներսիսի ի վերոյ քան զամենեցուն ։

construisit dans les villes, les villages et les déserts des asiles et des hôpitaux, leur assurant des revenus et tout ce dont ils avaient besoin; il y réunit les boiteux, les aveugles, les lépreux, les estropiés, et leur établit comme administrateur * son diacre, Khad; lorsque la nourriture venait à manquer, les greniers se remplissaient d'eux-mêmes comme au temps d'Élie et d'Élisée. * A fol. 100 r° a.

Le grand Nersès abolit la coutume généralement en usage chez les satrapes de l'Arménie, du mariage entre proches parents, il établit des règles interdisant le mariage jusqu'au sixième degré de parenté.

Il blâma et maudit Archak pour avoir fait mourir injustement son neveu Gnel aux fins de prendre sa femme Pharantzem.

Nersès s'étant rendu auprès de l'empereur des Grecs, Valens (*Valès*), pour traiter de la paix, ce dernier l'exila dans une île déserte, où il n'y avait ni eau, ni nourriture, mais par ordre de Dieu la mer rejeta des poissons qui servirent de nourriture à lui et aux gens qui étaient avec lui pendant neuf mois.

Lorsque l'impie Valens fut brûlé, le grand Théodose régna, et, faisant revenir le saint de l'île, le garda auprès de lui avec de grands honneurs. Et lorsque eut lieu le concile de Constantinople de cent cinquante évêques contre les pneumatomaques, l'empereur fit placer le siège du grand Nersès au-dessus de tous les autres évêques.

* A fol. 100 r° b. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

* A fol. 100 v° a. [illegible]

* A fol. 100 r° b. Au retour de saint Nersès en Arménie, * le roi Archak ayant édifié Archakavan comme ville de refuge pour les malfaiteurs, où se réunissaient tous les gens nuisibles, il conseilla au roi de la faire disparaître, mais celui-ci ne l'écouta pas. C'est alors que le saint maudit la ville; les habitants furent anéantis et la ville détruite.

Archak fit massacrer la famille des Kamsarakans en l'absence de Nersès, qui avait sacré Khad, évêque de Bagrévand, en lui confiant la direction du pays. Khad blâma Archak pour cette action inique, et Archak ordonna de le traîner et de le frapper à coups de gros bâtons jusqu'à ce qu'il en mourût; mais les princes de Moks, ayant tué les massacreurs, délivrèrent Khad de leurs mains et se retirèrent dans leur pays. Khad mourut après une vie pleine de vertus.

Le roi des Perses Chapouh fit saisir Archak et le mit en prison; il y mourut en se suicidant.

Saint Nersès pria le grand Théodose de mettre sur le trône Pap, le fils d'Archak; il lui donna même des troupes pour l'aider. Ces troupes livrèrent bataille aux troupes des Perses. Saint Nersès, monté sur la montagne de Nepat, éleva ses mains en prières, comme le grand Moïse, jusqu'à ce que le second Amalec fût vaincu.

* A fol. 100 v° a. * Le roi Pap, devenu sodomite, fut blâmé par saint Nersès; il lui fit boire

արբոյց նմա մահադեղ, եւ եհան զնա ի կենաց. եւ տեսին զհոգի նորա զի դասուք հրեշտակաց վերանայր յերկինս լուսաւոր կերպարանօք : Որ նստաւ յաթոռ հայրապետութեան ամս երեսուն, եւ վախճանեցաւ Տրէի ԺԱ եւ Նոյեմբերի ԺԹ :

Յայսմ աւուր Աբդիու մարգարէին :

Աբդիու էր յերկրէն Սիւքեմայ, յագարակէն Բեթքարիմայ : Սա էր աշակերտ Եղիայի, եւ բազում վիշտս կրեաց վասն նորա զի ապրեցուսցէ զնա : Սա է երրորդ յիսնապետն զոր խնայեաց Եղիա, որ եւ էջ առ Ոքոզիա, եւ յետոյ եթող զսպասաւորութիւն արքային՝ մարգարէանայր : Մեռաւ եւ թաղեցաւ առ հարսն :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Ռոմանոսի :

Ի ժամանակս Մաքսիմիանոսի կռապաշտ արքային՝ կամեցաւ անօրէն եպարքոսն Անտիոքայ Ասկլեպիդա մտանել յեկեղեցին Աստուծոյ որ յԱնտիոք : Եւ սուրբն Ռո-

4 աւուր] տօն է սրբոյն *add.* B || 5 Աբդիու] Սուրբ մարգարէն Քրիստոսի Աբդիու *add.* B || 7 Ոքոզիա] Ոքոզայ B || 8 մարգարէանայր :] Սա պահեաց զմարգարէսն Աստուծոյ ի կոտորելն Եզաբէլի անձինս հարիւր եւ յիսուն, եւ կերակրեաց ի յերկս ամս սովոյն : *add.* B || 8 թաղեցաւ] եւ յաւելաւ *add.* B — հարսն] հարս իւր B || 9 սրբոյն] սրբոյ վկային B || 11 Ասկլեպիդա] Ասկլեպիադէս B.

un poison mortel et le priva de la vie. On aperçut l'âme de Nersès montant au ciel entourée de légions d'anges aux apparences resplendissantes. Il avait occupé le siège patriarcal trente années et mourut le 11 Tré, le 19 novembre.

En ce jour [fête] du prophète Abdias.

Abdias était du pays de Sichem, de la propriété de Bethkarim. Il fut le disciple d'Élie et subit beaucoup de peines à cause de lui pour le délivrer. Il était le troisième chef de cinquante qu'Élie épargna[1], qui descendit auprès d'Ochozias, et qui abandonna plus tard le service du roi et se mit à prophétiser. Il mourut et fut enterré auprès de ses ancêtres.

En ce jour, martyre de saint Romanos.

Aux jours de l'empereur idolâtre Maximien, l'impie éparque d'Antioche, Asclépiade, voulut pénétrer dans l'église de Dieu à Antioche. Saint Romanos,

1. II Rois, I, 13 sq.

մանոս միայնակեացն ընդդէմ եկաց եւ ոչ ետ թոյլ մտանել, ասէր. Որ զկենդանին *A fol. 100 v° b. Աստուածն պաշտեն՝ նոցա * է, օրէն մտանել, եւ ոչ որ մեռելոյն եւ անշունչ կռոց պաշտեն։ Եւ բարկացեալ եպարքոսին ինքնին եհար զբերան սրբոյն, եւ հրամայեաց կախել եւ քերել զծնօտսն։ Ասէ սուրբն Ռոմանոս. Ածէք պատանի մի եւ հարցէք թէ զո՞ր Աստուած օրէն է պաշտել։ Եւ ածին պատանի փոքրիկ եւ հարցանէր եպարքոսն թէ. Զոր աստուած օրէն եւ արժան է պաշտել։ Եւ ասէ պատանին. Զերկնից Աստուածն օրէն եւ արժան է պաշտել։

Եւ սկսան հարկանել զպատանին եւ ասեն. Ո՞վ ետ քեզ խրատ զայդ ասել։ Եւ նա ասէ. Մայրն իմ յամենայն ժամ ասէ. Մի է Աստուած եւ Քրիստոսն իւր։ Եւ ածին զմայրն եւ առաջի նորա տանջէին զմանուկն։ Եւ ասէ ցմայրն. Ծարաւի եմ։ Ասէ ցնա մայրն. Մի արբցես ջուր, որդեակ, այլ երթիցես ի կենդանի ջուրն։ Եւ վաղվաղակի հատին զգլուխ մանկանն։ Ընթացեալ մայրն մեծաւ խնդութեամբ առ զմարմինն եւ զգլուխն եւ գնաց առ հաւատացեալսն, աւետիս տայր եթէ. Եղէ մայր մարտիրոսի։

Հատին եւ զլեզուն Ռոմանոսի սրբոյն, եւ նա սկսաւ խօսել եւ գոհանալ զԱստուծոյ, եւ առեալ քարտէս գրեաց արեամբն. Երանի որ սուրբ են սրտիւք, երանի որ ունին *A fol. 101 r° a. սէր անկեղծաւոր, երանի * որք զԱստուած պաշտեն աներկբայաբար, երանի որք

3 զբերան սրբոյն] զատամն ի բերանն B || 5 պատանի] պատանեակ մի *add.* B || 6 եւ արժան *om.* B || 12 Ընթացեալ մայրն] ընթացաւ մայրն B || 14 սկսաւ ... զԱստուծոյ *om.* B || 15 երանի] երանեալ B.

le solitaire, s'y opposa et ne lui permit pas d'entrer, en disant : « Seuls doivent *A fol. 100 v° b. entrer ceux * qui adorent le Dieu vivant, et non pas ceux qui adorent les idoles mortes et inanimées. » L'éparque irrité frappa lui-même la bouche du saint et ordonna de le suspendre et de lui déchiqueter les joues. Saint Romanos dit : « Faites venir un enfant et demandez-lui quel Dieu il faut adorer? » On fit venir un jeune enfant et l'éparque lui demanda : « Quel Dieu est-il nécessaire et convenable d'adorer? » Le jeune enfant répondit : « Il faut adorer le Dieu des cieux. »

Les gens frappèrent l'enfant et lui dirent : « Qui t'a conseillé de dire cela. » Il répondit : « Ma mère me dit toujours : Il n'y a qu'un Dieu et son Christ. » On fit venir la mère et devant elle on tortura l'enfant. Il dit à sa mère : « J'ai soif. » Sa mère lui répondit : « Tu ne boiras pas d'eau, mon enfant, mais tu iras à l'eau vivante. » Aussitôt on trancha la tête à l'enfant. Sa mère s'empressa, avec grande joie, d'enlever le corps et la tête et se rendit auprès des fidèles en leur annonçant : « Je suis devenue mère d'un martyr. »

On coupa également la langue à saint Romanos, qui se mit à parler et rendre grâces à Dieu, et, saisissant du papier, il écrivit avec du sang : « *Heureux ceux qui sont saints de cœur*[1]; » heureux ceux qui possèdent l'amour *A fol. 101 r° a. sincère; heureux * ceux qui adorent Dieu sans hésitation; heureux ceux qui

1. Matth., v, 8.

հրաժարեն յաշխարհէս վասն Աստուծոյ, զի վարձս բազումս առցեն, երանի որք ոչ ուրանան զԱստուած զի զնոսա խոստովանեսցի առաջի Հօր իւրոյ ։ Եւ յորժամ գրեաց՝ ետ ի նոսա որ առաջի կային իւր ։

Եւ բորբոքեցին հուր զի այրեսցեն անդ զսուրբն Ռոմանոս. եւ եկեւ անձրեւ սաստիկ եւ շիջոյց զհուրն ։ Արկին զնա ի բանդ, եւ ի գիշերին առաքեաց եպարքոսն եւ խեղդեցին զնահատակն Քրիստոսի զսուրբն Ռոմանոս, Նոյեմբերի ԺԹ ։ Եւ երթեալ արք երկիւղածք առին զնշխարսն եւ թաղեցին ի տեղի նշանաւոր ։

[B* Ի սմին աւուր վարք սրբոյ հօրն մերոյ Ներսէսի մեծի առաջնոյ հայրապետին Հայոց, եւ Խադայ սարկաւագի. սորա տօն եւ պատմութիւնն ի Փետրուարի տասն եւ ինն օրն կայ ։ * B p. 246 b.

Յայսմ աւուր յիշատակ սրբոյ վկային Ագապիոսի Պաղեստինացւոյ, եւ սրբոց վկայիցն Անթիմոսի, Դաղեղոսի, Քրիստափորի եւ Եւփիմեայ եւ որդւոց իւրոց ։]

Տրէի ԺԲ եւ Նոյեմբերի Ի ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Ազիսի մարտիրոսին ։

Սուրբն Ազիս զօրական էր Դիոկղետիանոսի կռապաշտ արքային, եւ վասն չար

2 ուրանան] զՔրիստոս *add.* B || 4 այրեսցեն] արկցեն B || 5 զհուրն] եւ ամենայն ամբոխն ցրուէր *add.* B.

13 Վկայաբանութիւն ... մարտիրոսին] Նախատօնակ Աստուածածնին յորժամ տարան երեքամեայ ի տաճարն ։ Եւ վկայութիւն Ազիսի մարտիրոսի B.

renoncent au monde pour Dieu, car ils seront bien récompensés; heureux ceux qui ne renient pas Dieu, car Il les reconnaîtra devant son Père. » Après qu'il eut écrit cela, il le remit à ceux qui se trouvaient présents.

On alluma un feu pour y jeter saint Romanos; une forte pluie tomba et éteignit le feu. On le jeta en prison, et la nuit, l'éparque envoya des bourreaux pour étrangler le champion du Christ, saint Romanos, le 19 novembre. Des hommes pieux allèrent enlever les restes et les inhumèrent dans un lieu distingué.

[B* En ce jour, vie de notre saint père Nersès le grand, patriarche d'Arménie, et de Khad le diacre. Sa fête et la description de sa vie se trouvent au 19 février. * B p. 246 b.

En ce jour, commémoration du saint martyr Agapios le Palestinien, et des saints martyrs Anthime, Thalelaeus (*Dalel*), Christophe, Euphémie et ses fils.]

12 TRÉ, 20 Novembre.

Martyre du saint martyr Azios.

Saint Azios était soldat de l'empereur idolâtre Dioclétien, mais à cause

ժամանակին այնմիկ որ հալածէին զքրիստոնեայսն՝ եթող զծառայութիւն զօրականութեանն, երթեալ բնակէր ի լերինս եւ յանապատս պահօք եւ աղօթիւք, եւ խնդրէր յԱստուծոյ զխաղաղութիւն հալածանաց ի քրիստոնէից : Եւ բազում դիւահարք եւ հիւանդք երթային առ նա, եւ բժշկէր զնոսա աղօթիւք :

* A fol. 101 r° b. Եւ կին մի բորոտ բժշկեցաւ, * եւ տարաւ նմա տուրս ոչխարս եւ մեծաւ երդմամբ հազիւ էառ զայն : Եւ յաւուր միում եկին որսորդք թագաւորին ի լեառն որսալ վայրի երէս եւ գազանս, եւ յանձն առեալ ոչ կարացին ինչ որսալ, եւ տրտմութեամբ դառնային. եւ երանելին պարգեւեաց նոցա զոչխարն, եւ երթեալ պատմեցին վասն նորա արքային Դիոկղետիանոսի :

Եւ առաքեաց հարիւր եւ յիսուն զօրականս եւ յափշտակեցին զԱզիոս եւ տանէին առ թագաւորն : Եւ ի ճանապարհին ծարաւէին եւ այրէին լեզուք նոցա եւ ջուր ոչ գտանէին եւ աղօթեաց երանելին շարժեցաւ երկիրն, եւ բղխեաց ջուր. արբին եւ յագեցան եւ հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան :

Եւ տարան առաջի արքային սուրբն. Զօրական էի ի գաւառէն Իսաւրիոյ եւ վասն Քրիստոսի հաւատոյ թողի զզօրականութիւն, եւ բնակեցայ առանձին միայն՝

8 երանելին] Եզիոս *add.* B | 11 ծարաւէին եւ այրէին լեզուք նոցա] այրէին ի ծարաւոյ B | 14 տարան] կացեալ B — սուրբն *om.* B.

du malheur de ces temps où l'on persécutait les chrétiens, il quitta le service militaire, et alla habiter les montagnes et les déserts dans les jeûnes et les prières, demandant à Dieu la fin de la persécution des chrétiens. Beaucoup de possédés du démon et de malades allaient le trouver et il les guérissait par ses prières.

* A fol. 101 r° b. Une femme lépreuse, * guérie par lui, lui apporta en offrande du bétail, qu'il accepta à grand'peine pour le serment (de la femme). Un jour, les chasseurs du roi s'étant rendus à la montagne pour y chasser du gibier et des bêtes sauvages, et n'ayant réussi à rien prendre, en revenaient tristes; le bienheureux leur offrit le bétail; ils allèrent parler de lui à l'empereur Dioclétien.

Ce dernier envoya cent cinquante soldats, qui enlevèrent Azios et le conduisirent à l'empereur. Chemin faisant, ces soldats avaient soif, leur langue brûlait, mais ils ne trouvaient point d'eau, le bienheureux se mit en prière, la terre trembla et une source surgit; ils burent à satiété, crurent au Christ et se firent baptiser.

Conduit en présence de l'empereur, le saint lui dit : « J'étais soldat de la province d'Isaurie, mais pour la foi du Christ j'ai quitté la milice et suis allé vivre seul pour prier Dieu. » Les cent cinquante soldats dirent égale-

աղօթելով առ Աստուած ։ Ասեն հարիւր եւ յիսուն զօրականքն. Մեք ծառայ եղաք խաչելոյն որպէս եւ վարդապետս մեր Ազիոս ։

Եւ հրամայեաց Թագաւորն եպարքոսին Ակիւլինայ առնուլ զհարիւր եւ յիսուն զօրականսն եւ զԱզիոս եւ այլ երկոտասան վկայս եւ տանել ի Պոնտոս. եւ յամենայն սահմանս Պոնտոսի եւ ի քաղաքս չարչարել զնոսա ։

Եւ երթեալ ի տեղին՝ նստաւ յատենի եւ * սկսաւ նախ տանջել զԱզիոս ։ Եւ կախեցին զհերաց գլխոյն եւ երկաթի ճանկօք՝ քերեցին զմարմին նորա, եւ հրեշտակ Տեառն զօրացոյց զնա ։ Եւ արկին զնա ի բանտ եւ էջ Տէր առ նա եւ խոստացաւ տալ նմա զանթառամ պսակն ։ * A fol. 101 v° a.

Եւ ապա տարան զերանելին եւ ընկեցին ի բորբոքեալ հուր եւ յորժամ ետես երկեաւ եւ համբարձեալ զաչս իւր յերկինս անկաւ ի մէջ հրոյն եւ առժամայն հուրն շիջաւ ։ Եւ ելեալ անտի անվնաս փառաւորելով գոհանայր զԱստուծոյ եւ զօրանայր ի Տէր ։ Արկին զնա ի բանտ, եւ ի գիշերին յայնմիկ եկին առ նա կինն եւ դուստրն եպարքոսին Ակիւլինայ եւ ուսան ի նմանէ զճշմարիտ հաւատն Քրիստոսի ։

2 խաչելոյն] Քրիստոսի *add.* B || 3 Ակիւլինեայ] Ակիլինեայ || 4 զԱզիոս] զսուրբն Ազիոս B || 5 սահմանս Պոնտոսի եւ ի *om.* B — քաղաքս] Պոնտոսի *add.* B || 6 զԱզիոս] զսուրբն Ազիոս B || 7 եւ հրեշտակ Տեառն զօրացոյց զնա *om.* B || 8 եւ էջ Տէր առ նա] եւ յանուրջս երեւեցաւ նմա Տէր եւ քաջալերեաց զնա B || 10 բորբոքեալ *om.* B || 10-13 եւ յորժամ ետես ... տէր] եւ խնամօքն Աստուծոյ ել անտի անվնաս B.

ment : « Nous sommes devenus les serviteurs du crucifié comme notre maître Azios. »

L'empereur ordonna à l'éparque Aquilinus (*Akiulin*) d'emmener les cent cinquante soldats avec Azios et douze autres martyrs et de les conduire dans le Pont, et de les torturer dans toute la contrée du Pont et dans les villes.

Arrivé à destination, (l'éparque) siégea sur son tribunal * et se mit à torturer tout d'abord Azios. On le suspendit par les cheveux de la tête et on lui déchiqueta le corps avec des ongles de fer, mais l'ange du Seigneur le fortifia. On le jeta en prison ; le Seigneur descendit vers lui et lui promit de lui donner la couronne impérissable. * A fol. 101 v° a.

On emmena ensuite le bienheureux pour le jeter dans le feu ; à cette vue, il eut peur, mais ayant élevé ses yeux au ciel, il se jeta dans le feu, et le feu s'éteignit aussitôt. Il en sortit indemne en rendant grâces et gloire à Dieu, et se sentit fortifié par le Seigneur. On le jeta en prison ; la même nuit, la femme et la fille de l'éparque Aquilinus vinrent le trouver et elles apprirent de lui la vraie foi au Christ.

Եւ հրամայեաց եպարքոսն զհարիւր եւ զյիսուն զօրականացն հատանել զգլուխսն : Եւ իջեալ հրեշտակն եկաց ի մէջ նոցա եւ ասէ. Քաջալերեցարուք զի կատարեաց Աստուած զխնդրուածս ձեր, առաքեցայ առ ձեզ զի առաջնորդեցից ձեզ եւ տարայց դասեցից ընդ այլ մարտիրոսսն Քրիստոսի : Եւ յորժամ հատին զգլուխս նոցա եկեալ քրիստոնէիցն ամփոփեցին զմարմինս նոցա :

Եւ զսուրբն Ազիոս զան հարին եւ եդին ի բանդ եւ ամենեքեան որք հիւանդք էին՝ մտանէին առ նա, եւ նորա եդեալ ձեռն ի վերայ բժշկէր զնոսա աղօթիւք : Եւ * եկեալ ի գիշերի կինն եւ դուստր եպարքոսին մկրտեցան եւ անուանեաց զմայրն՝ Պեղագիա, եւ զդուստրն՝ Թէոդոսիա : Եւ լուեալ եպարքոսին ջանայր բազում հնարիւք դարձուցանել զնոսա ի հաւատոյն Քրիստոսի եւ ոչ կարաց, ապա եհատ զգլուխս նոցա :

* A fol. 101 v° b.

Իսկ զսուրբն զԱզիոս տարան ի քաղաքն Բաբեան եւ հատին ի վերայ նորա զմահու վճիռ : Եւ եկեալ ծունր աղօթեաց առ Աստուած : Եւ եղեւ ձայն առ նա եւ ասէ. Ազիէ, ծառայ իմ, պատրաստեցաւ քեզ տեղի ընդ արդարս յերկինս, եւ տուաւ քեզ շնորհս զի լինիցիս բժիշկ հիւանդաց, հալածիչ դիւաց, եւ օգնական անիրաւ դատելոց ի դատաստանի :

2-4 իջեալ ... զգլուխս նոցա *om.* B || 5 հարին եւ եդին] հարեալ արկին B || 7 Պեղագիա] Պեղեգիա B || 11 քաղաքն] զեւղաքաղաքն B || 12-15 Եւ եղեւ ձայն ... ի դատաստանի *om.* B.

L'éparque ordonna de trancher la tête aux cent cinquante soldats. Un ange descendit au milieu d'eux et leur dit : « Prenez courage, car Dieu a exaucé vos vœux; je suis envoyé auprès de vous pour vous montrer le chemin et vous conduire pour être classés au nombre des autres martyrs du Christ. » Lorsqu'on leur eut tranché la tête, des chrétiens allèrent inhumer leurs corps.

Quant à saint Azios, on le frappa et on le jeta en prison; tous ceux qui étaient malades pénétraient auprès de lui, il leur imposait les mains et les guérissait par ses prières. * La femme et la fille de l'éparque vinrent se faire baptiser pendant la nuit : il donna à la mère le nom de Pélagie, et à la fille celui de Théodosia. L'éparque, l'ayant appris, employa beaucoup de moyens pour les détourner de la foi du Christ, mais n'y parvint pas, et leur fit trancher la tête.

* A fol. 101 v° b.

On emmena saint Azios à la ville de Babean, où l'on rendit une sentence de mort contre lui. Il se mit à genoux et pria Dieu. Et il y eut une voix qui lui dit : « Azios, mon serviteur, il t'a été préparé une place parmi les justes au ciel et des grâces t'ont été accordées, pour que tu deviennes le médecin des malades, le persécuteur des démons et le soutien de ceux qui subissent des jugements injustes au tribunal. »

Եւ յորժամ հատին զգլուխ նորա, եղեն շարժմունք եւ անձրեւք եւ կայծակունք յամենայն տեղիսն յայնոսիկ ։ Եւ երթեալ եպիսկոպոսն Թադէոս Սինոպ քաղաքին՝ քահանայիւք եւ կրօնաւորօք, ջահիւք եւ խնկօք եդին զնշխարսն ի տապանի սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ ։

Եւ բազում նշանք եղեն ի տեղին յայնմիկ, զոր տեսեալ զօրականացն որք հատին զգլուխն սրբոյն զքանչելիսն որ եղեն հաւատացին ի Քրիստոս. եւ լուեալ եպարքոսին՝ եհատ եւ նոցա զգլուխսն Նոյեմբերի Ի ։

Կատարեցաւ Ազիոս ընկերովք իւրովք ի Քրիստոս որում փառք յաւիտեանս ։

[B * Յայսմ աւուր սուրբ վկայն Քրիստոսի Բարլամ ծերունին հրով կատարեցաւ յԱնտիոք Ասորոց ։ * B p. 247 b.

Տարան զնա բռնութեամբ ի տաճար կռոցն, եւ արկին ի ձեռսն հուր եւ կնդրուկ զի խնկեսցէ զկցն ։ Եւ նա զաչսն եւ զձեռսն յերկինս ունելով՝ Աստուծոյ մատուցանէր զխնկարկութիւնն մինչեւ այրեցաւ ձեռն եւ կնդրուկն, եւ շիջան կայծակունքն ։ Եւ անուշահոտութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ ուր ժողովարանն է արդարոց ։]

1 յորժամ] || յայնժամ B — եղեն շարժմունք ... տեղիսն յայնոսիկ *om.* B || 5 ի տեղին յայնմիկ] ի տեղւոջն B — տեսեալ] երկոտասան *add.* B || 7 եպարքոսին] հրամայեաց եւ *add.* B || 8 եհատ] հատին B — նոցա] երկոտասանիցն B || 7-8 Նոյեմբերի Ի ... փառք յաւիտեանս] կատարի տօն սրբոյն Ազիոսի եւ որք ընդ նմա կատարեցան հարիւր եւ յիսուն զօրականքն եւ այլ երկոտասանքն որ զխոստեցին զսուրբն Ազիոս եւ հաւատացին ի Քրիստոս, եւ Պելագիա եւ Թէոդոսիա՝ Նոյեմբերի Ի եւ Տրէի ԺԲ ի փառս Քրիստոսի ։ B.

Lorsqu'on lui eut tranché la tête, il se produisit un tremblement de terre, des pluies et des coups de foudre dans tous ces endroits-là. L'évêque de la ville de Sinope, Thaddée, accompagné des prêtres, des religieux, munis de torches et d'encens, déposèrent les restes dans un tombeau avec psalmodie et bénédiction.

De nombreux miracles eurent lieu en cet endroit; les soldats qui avaient tranché la tête au saint, témoins des prodiges qui s'opérèrent, crurent au Christ; ce qu'ayant appris, l'éparque leur fit aussi trancher la tête, le 20 novembre.

Azios et ses compagnons moururent dans le Christ, à qui gloire éternellement.

[B * En ce jour le saint martyr du Christ, le vieillard Barlaam, mourut par les flammes à Antioche de Syrie. * B p. 247 b.

On l'emmena de force au temple des idoles et on lui mit dans les mains du feu et de l'encens pour l'offrir aux dieux. Mais, ayant levé les yeux et les mains vers le ciel, il offrit l'encens à Dieu jusqu'à ce que ses mains et l'encens eussent brûlé et que les charbons se fussent éteints. Il rendit, enveloppé d'une odeur suave, son âme à Dieu, auprès duquel se trouve l'assemblée des justes.]

* A fol. 102 r° a.

* Տրէի ԺԳ և Նոյեմբերի ԻԱ ։ Տօն ամենասրբուհւոյ Աստուածածնին՝ յորժամ երից ամաց էր և տարան զնա ծնողքն ի տաճարն Տեառն, և եկաց անդ ամս մետասան ։ Եւ է, այս տօն սրբութիւն սրբութեանց ։

Յետ սքանչելի ծննդեանն ամենօրհնեալ սրբուհւոյն Մարիամու ի ծնողացն Յովակիմայ և յԱննայէ, յաւելուին աւուրք աճման աւուր մանկանն Մարիամու և եղև երկուց ամաց ։ Ասէ Յովակիմ ցԱննա կին իւր. Տարցուք զսոյա ի տաճար Աստուծոյ և կատարեսցուք զուխտն մեր զոր ուխտեցաք. մի՛ գուցէ մերժեսցէ զմեզ Տէր իբրև զուխտադրուժս և անընդունելի լիցին պատարագք մեր ։ Ասէ Աննա ցՅովակիմ այրն իւր. Սպասեսցուք մինչև լցցին երեք ամք, գուցէ յիշեսցէ մանուկն զհայր կամ զմայր ։

Եւ յորժամ եղև երից ամաց, ասէ Յովակիմ. Կոչեսցուք եօթն կուսան աղջկունս անարատս ի դստերաց Եբրայեցւոց և ջահերօք տարցուք զՄարիամ ի տաճարն ըստ ուխտին մերոյ ։ Եւ այնպէս լուսամբ ջահերաց և կուսանօք յուղարկեցին զամենօրհնեալն Մարիամ ի տաճարն, և ընկալաւ զնա քահանայապետն Աստու-

2 ծնողքն] իւր *add.* B — Տեառն] Աստուծոյ B — Եւ եկաց ... սրբութեանց] Եւ յանձն արարին զնա Զաքարիա քահանայապետին և ծառայէր ։ Եւ անուանի տօնս այս Սրբութիւն սրբութեանց, քանզի ընկալաւ ամենասրբուհին կոյսն Մարիամ ի սրբութիւն սրբութեանց ։ B || 4 ամենօրհնեալ սրբուհւոյն Մարիամու ի ծնողացն *om.* B || 5 աւուրք մանկանն] սրբուհին B || 7 ուխտեցաք] խոստացաք Տեառն Աստուծոյ B || 11 կուսան] սրբէս B || 12 լիցին] լինիցին B || 13 ջահերաց] ջահերօք — և կուսանօք *om.* B.

* A fol. 102 r° a.

* 13 TRÉ, 21 Novembre.

Fête de la très sainte Mère de Dieu, lorsque à l'âge de trois ans elle fut conduite par ses parents au temple du Seigneur et y resta onze années. Cette fête est celle du saint des saints.

Après que Marie, l'enfant toute bénie, fût née miraculeusement de ses parents Joachim et Anne, les jours de sa croissance se succédèrent, et la sainte enfant Marie atteignit l'âge de deux ans. Joachim dit alors à Anne, sa femme : « Conduisons cette enfant au temple de Dieu et accomplissons le vœu que nous avons fait, afin que le Seigneur ne nous réprouve pas comme parjures; peut être nos sacrifices ne seraient plus agréés par Lui. » Anne répondit à Joachim, son mari : « Attendons qu'elle ait trois ans accomplis; l'enfant pourrait encore se souvenir de son père et de sa mère. »

Lorsqu'elle eut trois ans, Joachim dit : « Nous allons faire venir sept jeunes filles vierges, immaculées, d'entre les filles des Hébreux, et nous conduirons Marie, à la lueur des torches, au temple du Seigneur, selon notre vœu. » Et c'est ainsi que, munis de torches allumées et accompagnés

ձոյ Զաքարիա ի գիրկս իւր եւ ասէ. Մեծ արասցէ Տէր Աստուած զանուն քո եւ բարձրասցուսցէ զքեզ՝ յամենայն ազգս * մինչեւ յայտնեսցի փրկութիւն Տեառն : Եւ նստոյց զՄարիամ յաստիճանս խորանի տաճարին : Եւ դարձան ծնօղքն ի տանէ Տեառն մեծաւ ուրախութեամբ : * A fol. 102 r° b.

Եւ տուաւ Մարիամայ շնորհս ի Տեառնէ Աստուծոյ եւ ոչ խնդրեաց զհայր կամ զմայր եւ սիրեաց զնա ամենայն զաւակն Իսրայելի :

Եւ էր Մարիամ ի խորան ի տաճարին իբրեւ զաղաւնի անբիծ յերամոյ, եւ կերակրէր զնա հրեշտակ Տեառն յերկնից եւ ոչ ել ի տաճարէն Տեառն մինչեւ եղեւ երկոտասանամեայ : Եւ ապա մարգարէն Զաքարիա քահանայապետն Աստուծոյ յանձն արար զնա Յովսեփայ ծերունւոյն առ ի պահպանութիւն նմա մինչեւ այց արասցէ Տէր Աստուած :

1 Մեծ արասցէ] Մեծացուսցէ B || 7 եւ կերակրէր ... յերկնից *om.* B || 8 Տեառն *om.* B || 10 նմա] նորա B || 11 Աստուած :] Իսկ խոհեմագոյն կոյսն յոյժ դաստիարակեալ էր ամենայն օրինօքն եւ իմաստութեամբ սուրբ գրոց վարժեալ, որով եւ իմաստուն էր. զոր ցուցանէ աւետարանիչն ասելով. Մարիամ զամենայն բանս զայսոսիկ պահէր եւ խելամուտ լինէր ի սրտի իւրում : Նա՝ եւ կիրթ եւ խոհեմ իմաստութիւն նորա երեւէր յիմաստնագոյն պատասխանիսն զոր հրեշտակին Գաբրիէլի տայր ի յղութեանն ի նմանէ զաւակին : Զի ոչ ի լսելն զաւետիսն ուրախական՝ փաղփաղակի հեշտանայր, եւ բացեալ տարածէր զունկն եւ զանձն որպէս եւ արար Եւայ եւ այլ շուտափոյթ կանայք : Այլ նախ խուզէր զզաստութեամբ եւ անընդել պարկեշտութեամբ յինքն ամփոփելով զանձն, զի մի պղծեսցի յԱստուծոյ որպէս նախ Եւայ օձիւն : Իսկ յորժամ զԱստուծոյ շնորհն առ նա ցուցանէր հրեշտակն՝ թէ ոչ հեռացուցանէ զնա յԱստուծոյ, այլ մանաւանդ մերձ առնէ, հարցանէր. Զիարդ լինիցի ինձ զոր ասես ծնանել՝ զի զայր ոչ գիտեմ : Զոր թէ հարցեալ էր Եւայ առ օձն՝ թերեւս չէր պատրեալ : Իսկ յորժամ ասաց թէ ի սուրբ Հոգւոյն լինի այդ՝ ըստ խոստմանն առ Դաւիթ, փաղփաղակի հաւատաց, եւ խոնարհութեամբ աղախին զինքն կոչէր : Յայտ է թէ ոչ միայն զի լի էր աստուածային շնորհիւն, եւ առատ եւ ուղիղ զմիտսն ունէր, այլ եւ կիրթ էր իմաստից ի գիտութենէ օրինացն, եւ ի հմտութենէ գրոց

des vierges, les parents conduisirent au temple Marie, toute bénie. Le grand prêtre de Dieu, Zacharie, la reçut dans ses bras et dit : « Le Seigneur Dieu glorifiera ton nom et te rendra grande dans toutes les générations, jusqu'à ce que le * salut du Seigneur soit révélé. » Il fit asseoir Marie sur les marches de l'autel du temple. Les parents revinrent de la maison du Seigneur avec une grande joie. * A fol. 102 r° b.

Les grâces du Seigneur Dieu furent accordées à Marie; elle ne réclama ni son père, ni sa mère, et tous les enfants d'Israël l'aimèrent.

Marie vivait près de l'autel du temple comme une tourterelle immaculée dans un essaim de (tourterelles), et l'ange du Seigneur la nourrissait du ciel. Elle ne quitta pas le temple du Seigneur jusqu'à ce qu'elle eût douze ans. Ensuite le prophète Zacharie, le grand prêtre de Dieu, la confia au vieillard Joseph pour la protéger jusqu'à ce que le Seigneur lui rendît visite.

Տօն ԺԴ եւ Նոյեմբերի ԻԲ ։ Վկայաբանութիւն Արքիպպոսի եւ Փիլիմոնի աշակերտացն սուրբ առաքելոյն Պօղոսի, որք էին տեարք Ոնեսիմոսի ծառային ։

Սուրբքս այսոքիկ՝ էին ի քաղաքէն Կողոսացւոց, աշակերտք եղեալ սուրբ առաքելոյն Պօղոսի ։ Եւ յաւուրս ամպարշտի արքային Ներոնի, երթեալ Յովհաննու առաքելոյն յԵփեսոս հալածեաց զդեւսն Արտեմիդոսի եւ զբագինսն կործանեաց ։ * Յայնժամ
* A fol. 102 v° a.
երթային հեթանոսքն ի Կողոսացւոց քաղաքն ի տաճարն, եւ զոհէին ի բագինսն Արտեմիդոսի եւ Արքիպպոս եւ Փիլիմոն եւ այլ քրիստոնեայք կային յեկեղեցին, եւ զպաշտօն Աստուծոյ կատարէին ։ Եւ յանկարծակի ժողովուրդն որ եկեալ էին զոհել կռոցն, մտին յեկեղեցին եւ կալան զԱրքիպպոս եւ այլքն ամենեքեան փախեան ։

սրբոց. որպէս ի սկզբանէ, կենացն եւ ի սրբութեան, փոխեալ զոլով ի տաճարն Աստուծոյ, յորում բնակեցաւ ի նախնեացն ցերեւեալ զայնքան ժամանակսն ամենայն, յերից ամացն հետ, զամս մեռանան ։

Եւ անդ եղեւ ամենայն երկիւղածութեամբ խոստովանեալ եւ զառաջնորդեալ եկեղեցին Աստուծոյ ։ Այլ եւ սուրբ էր յամենայն համարձակութեամբ, եւ յմեղութեամբ, մարդկան. մինչ զի եւ որպէս առաջաց՝ ի լոյս զաւետիս հրեշտակին սակայն խոստովանութեամբ որպէս զարհուրեալ, եւ առ ի վերջն ամփոփեալ զանձն մաքրութեամբ՝ երկնչէր եւ խորհէր խաւարեալ էին, որպէս թէ ինչ իցէ, ոչ ջոկն այս, զի չէր սակաւ կամ ընդել անդրեան կամ ձայնի եւ զբաղցաղութեան ամէն լոյս այլոց սրբոցս շնչողաց կանանց ։ Ամենայնի այսմիկ պատճառ՝ ի սրբութենէ սնանէր ի տաճարին Աստուծոյ, որով եւ ի քահանայապետէն Աստուծոյ Զաքարիայ յանձնեալ եղեւ ձեռացն եւ արդարոյն Յովսեփայ՝ առ ի պահպանութիւն նմա մինչեւ այց արարեալ նմա Տէր Աստուած ։ *add.* B.

1 Վկայաբանութիւն ... ծառային] Վերադին տօն սրբուհւոյ Աստուածածնին, եւ եօթն օր կատարի ։ Եւ վկայութիւն աշակերտացն Պօղոսի՝ Փիլիմոնի եւ Արքիպպոսի առաքելոցն՝ որք էին տեարք Ոնեսիմեայ ծառայի B ‖ 4-8 Եւ յաւուրս ամպարշտի ... կատարէին *om.* B ‖ 8 ժողովուրդն] հեթանոսաց *add.* B — էին] անդ *add.* B — զոհել կռոցն] կատարել զտօն Արտեմեայ դիցն B ‖ 9 եւ կալան զԱրքիպպոս ... փախեան] եւ քրիստոնեայք որք փառաբանէին զԱստուած փախեան ամենեքեան եւ մնացին միայն Արքիպպոս եւ Փիլիմոն եւ Ապփիաս կին Փիլիմոնի, եւ կալան զնոսա ։ B.

14 tré, **22 Novembre.**

Martyre d'Archippas et de Philémon, les disciples du saint apôtre Paul, qui étaient les maîtres de l'esclave Onésime.

Ces saints étaient de la ville de Colosses, et devinrent les disciples du saint apôtre Paul. Aux jours de Néron, l'empereur impie, l'apôtre Jean, s'étant rendu à Éphèse, avait chassé les démons d'Artémis (*Artemidos*) et renversé les autels. * A cette époque, les idolâtres se rendaient au temple de
* A fol. 102 v° a.
la ville de Colosses et sacrifiaient sur les autels d'Artémis; Archippas et Philémon et d'autres chrétiens se trouvaient dans l'église, accomplissant l'office divin. La foule venue pour sacrifier aux idoles pénétra tout à coup dans l'église et Archippas fut saisi; tous les autres s'enfuirent.

Եւ տարան զնա առաջի Անդոկղիտեայ դատաւորին : Եւ յառաջ քան զհարցանելն՝ սկսաւ անարգանել զամբարիշտ զաւանութիւնս նոցա : Եւ դատաւորն բռնադատէր եւ ստիպէր զԱրքիպպոս զոհել կռոցն, նա եւս առաւել անարգէր զկռապաշտութիւնն : Եւ կապեցին զսուրբն երկաթի կապանօք, եւ քարշեցին մինչեւ ի բագինն որ կոչիւր Մինաս, եւ անդ նեղէին զնա զոհել . եւ սուրբն ոչ դադարէր ի կշտամբելոյ զդատաւորն :

Եւ նորա հրաման տուեալ հանին զնա արտաքս ի Կողոսացւոց քաղաքէն մղոնաւ մի հեռի ի գիւղն որ կոչի Արքիպպիանա . եւ անդ փորեցին գուբ, եւ արկին զերանելին Արքիպպոս ի գուբն մինչեւ ցորովայն եւ տարան մանկունս ի դպրոցէ եւ երկաթի գրչօք ծակոտեցին զգագաթնն, եւ ապա քարկոծեցին մինչեւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ անտի երթեալ սպանին զսուրբն Փիլեմոն Նոյեմբերի ԻԲ : * Եւ թաղեաց զնոսա հաւատացեալ կին Սոփիա : * A fol. 102 v° b.

Յայսմ աւուր վասն Քրիստոսի սրով կատարեցան ի Պարսիկս ի Սաբուրիոսէ արքայէ՝ Ներսան եպիսկոպոսն եւ այլ չորս եպիսկոպոսք եւ երկու քահանայք եւ կրօնաւորք եւ աշխարհականք :

1 զնա առաջի] զԱրքիպպոս առ B — Անդոկղիտեայ դատաւորին] Անդրոկղէաս դիւաւորն Եփեսոսի B || 2 անարգանել] յանդիմանել B — եւ դատաւորն ... զկռապաշտութիւնն] եւ խոստովանէր զՔրիստոս . եւ ձաղկեցին զնա յոյժ B || 4 երկաթի կապանօք] երկաթիւք B || 5 նեղէին] յոյժ նեղեցին B — եւ սուրբն ... հրաման տուեալ] եւ իբրեւ ոչ առ յանձն B || 6 Կողոսացւոց *om.* B || 7 գիւղն] իւր *add.* B || 8 ի գուբն մինչեւ ցորովայն] մինչեւ ցանցսն ի ներքս B || 11 Փիլեմոն] եւ զՏարփիա *add.* B || 12 Սոփիա] պատուով *add.* B.

On le conduisit en présence du juge Andoclide[1]. Avant même d'être interrogé, il se mit à blâmer leur doctrine impie. Le juge violenta Archippas et le pressa de sacrifier aux idoles; mais lui, il méprisa encore plus l'idolâtrie. On lia le saint avec des chaînes de fer et on l'entraîna jusqu'au temple d'idoles appelé Minas, où on le pressa de sacrifier; mais le saint ne cessa pas d'invectiver le juge.

Celui-ci alors ordonna de l'emmener hors de la ville de Colosses, à une lieue de distance, au village appelé Archipiana; là on creusa un fossé et on y descendit le bienheureux Archippas jusqu'au ventre; on fit venir des enfants d'une école pour lui trouer le crâne avec des pointes de fer, et ensuite on le lapida jusqu'à ce qu'il eût rendu son âme à Dieu.

De là, on alla tuer saint Philémon, le 22 novembre. * Une femme fidèle, du nom de Sophie, les inhuma. * A fol. 102 v° b.

En ce jour moururent par le glaive en Perse, pour le Christ, sur l'ordre du roi Sapor (*Sapourios*), l'évêque Nersès (*Nersan*) et quatre autres évêques, deux prêtres, des moines et des laïques.

1. *Syn. Cp.* : Androclès.

* B p. 249 b. [B * Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Նիրսա եպիսկոպոսի եւ Յովսեփայ քահանայի աշակերտի նորա, եւ այլոց որք ընդ նմա կատարեցան ի Պարսիկս :

Սոքա էին ի Պարսից աշխարհէն, եւ էին քրիստոնեայք հաւատով եւ մեծ ճգնաւորութեամբ ծերացեալ : Ութսուն ամաց էր սուրբն Նիրսա եպիսկոպոսն, եւ սուրբն Յովսէփ քահանայ աշակերտ նորա՝ ութսուն եւ հինգ ամաց էր : Եւ ուսուցանէին զժողովուրդն եւ դարձուցանէին զբազումս ի կռապաշտիցն ի Քրիստոս :

Վասն որոյ թագաւորին մատնեցին զնոսա, եւ հրամայեաց ըմբռնել զերանելիսն : Ընդ նոսա ըմբռնեցին եւ այլ բազում եպիսկոպոսս եւ քահանայս եւ կրօնաւորս՝ որ հրեշտակաց զարմանալի էին, եւ այլ աշխարհականս եւ կուսան կանայս ճգնաւորս կապեցին պարսկօրէն մինչեւ ճարճատել ոսկերաց նոցա, եւ հարին սաստիկ գանալոյն յոյժ :

Ապա եւ յայլ զանազան տանջանս փորձեալ զնոսա բազմապատիկ, եւ պինդ գտին ի հաւատն Քրիստոսի : Եւ հրամայեաց եւ արքայ հատանել զգլուխս նոցա : Եւ ուրախութեամբ ընկալան սուրբքն զմահն վկայական : Եւ էր ի ժամանակս թագաւորութեանն Հռոմայ Մաքսիմիանոսի արքայի :

Եւ զկնի սոցին սրբոցս չարչարեցան ի նմին ի Պարսից արքայէն Սապուհոյ ի քաղաքն Բեթսալուխ սուրբ մարտիրոսքն եւ եպիսկոպոսքն Յովհաննէս, Բասհակիոս,

* B p. 249 b. [B * En ce jour, martyre du saint évêque Nersès (*Nirsa*) et du prêtre Joseph, son disciple, et d'autres personnes encore qui moururent avec lui en Perse.

Ils étaient du pays de la Perse, de foi chrétienne, ayant vieilli dans un grand ascétisme. Le saint évêque Nersès était âgé de quatre-vingts ans et le saint prêtre Joseph, son disciple, de quatre-vingt-cinq ans. Ils enseignaient le peuple et avaient converti au Christ beaucoup d'idolâtres.

C'est pourquoi on les dénonça au roi, qui ordonna d'arrêter les bienheureux. Avec eux furent arrêtés beaucoup d'autres évêques et de prêtres et de religieux, sujets d'admiration pour les anges, avec d'autres laïques et des femmes vierges ascètes; on les lia à la manière persane, jusqu'à disloquer leurs os, et on les frappa d'une manière fort cruelle.

On les soumit ensuite à plusieurs tortures différentes, mais on les trouva fermes dans la foi du Christ. C'est alors que le roi ordonna de leur trancher la tête. Les saints acceptèrent avec joie la mort du martyre. C'était à l'époque du règne de Maximien, l'empereur des Romains.

Après ces saints, et par le même roi des Perses Sapor, furent soumis aux tortures, dans la ville de Bethslokh (*Bithsalouh*), les saints martyrs et

միւս Իսահակիոս, Պատապիոս, եւ այլ քահանայք ընդ նոսա բազումք . ընդ որս էր եւ սուրբն Յովնան ճգնաւորն :

Զորս յետ յերկար քննութեան յորժամ ոչ ողոքանօք կակղացան, կամ ոչ ի սպառնալեացն երկեան ուրանալ զՔրիստոս, պատառեալ սրօք եւ բերչօք զմարմինս նոցա, եւ մորմոքեցուցեալ՝ սաստիկ վիրօք, պահեցին ի բանդ սովալլուկս եւ մերկս : Յետոյ հանեալ հատին մասն ինչ յանդամոց նոցա, եւ տարեալ արտաքոյ քաղաքին ժողովեցին բազում մարդիկ՝ եւ ամենեքեան քարամբք եկեալ ի սուրբսն, քարկոծեցին զնոսա մինչեւ ծածկեցան ի կուտէ քարանցն, եւ այնպէս կատարեցան ի Քրիստոս :]

Տրէ ԺԵ եւ Նոյեմբերի ԻԳ : Տօն է Դասիոսի մարտիրոսի :

Սուրբ մարտիրոսն Դասիոս էր քրիստոնեայ, ի քաղաքէն Ռոդոստոլայ, ի ժամանակս ամպարիշտ արքային Մաքսիմիանոսի : Եւ սովորութիւն էր քաղաքին այնմիկ, զի ի տօնին Կռոնոսի պղծ աստուածոյն իւրեանց զմի ի քաղաքացեաց արանցն

9 Տօն] Վկայութիւն եպանելայն B.

évêques : Jean, Isaac, un autre Isaac, Patapios[1], et beaucoup d'autres prêtres avec eux, parmi lesquels se trouvait également le saint ascète Jonas.

Ces saints, après de longs interrogatoires, ne s'étant pas laissé attendrir par les douces paroles, ni apeurer par les menaces, pour renier le Christ, eurent leur corps déchiqueté par des glaives et des ongles de fer, et couvert de plaies cuisantes; ils furent gardés en prison affamés et nus. On les en fit sortir ensuite et, leur ayant coupé une partie des membres, on les emmena hors de la ville, où l'on rassembla une multitude de gens, qui lancèrent tous des pierres sur les saints, les lapidant jusqu'à ce qu'ils fussent couverts par un amoncellement de pierres, et c'est ainsi qu'ils moururent dans le Christ.]

15 TRÉ, 23 Novembre.

Fête du martyr Dasius.

Le saint martyr Dasius était chrétien de la ville de Dorostorum (*Rodostola*)[2], aux jours de l'empereur impie Maximien. C'était la coutume dans cette ville de sacrifier un des citoyens à leur dieu abominable Chronos, le jour de sa

1. Soit 'Αγάπιος, soit Πάπιος. — 2. Un ms. du *Syn. Cp.* a la variante Ροδοστόλῳ.

զոհ մատուցանէին նմա ։ Եւ յառաջագոյն զայն որ ի կարգ զոհին մատուցանէին՝ զարդարէին արքունական զգեստուք և ոսկեկազմ երիվարօք և բազում զօրականօք, և երգովք նուագարանօք շրջեցուցանէին ընդ հրապարակս և ընդ փողոցս քաղաքին ։ Սնուց և ճենճոխս կերակրովք զաւուրս երեսուն զարմանէին ։ Եւ յաւուր պղծ տօնին Կռոնոսի՝ սուր եդեալ յայն յայն ամենայն զօրականացն, և այլ յօշ զմարմինն
* A fol. 103 r° a. կտրատէին, և կերեալ ընդունելի * զոհս ճաշակէին ։ Որ և այրն այն տայր զանձն ի չարաչար մահն խնդութեամբ վասն Կռոնոսի սիրոյն ։

Եւ յորժամ եհաս կարգն չքնաղին Դասիոս, ժողովեցան առ նա բազմութիւնք զօրականացն աւետիս մատուցանէին, և ձեռնէին կատարել զկարգ և զօրէն Կռոնոսի տօնին ։ Եւ ասէ, ցնոսա Դասիոս. Լաւ է ինձ մեռանել վասն անուանն Քրիստոսի և ոչ վասն կռոց ։

Եւ զայս լուեալ զօրականացն երթեալ պատմեցին թագաւորին ։ Եւ յորժամ ածին զնա առաջի խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի համարձակութեամբ ։ Եւ հրամայեաց հատանել զգլուխ նորա . և տարան զնա առաջի կռոցն և արկին ի ձեռս նորա հուր և կնդրուկ, զի և ոչ կամեցեալ այրել ձեռացն՝ ձգեսցէ առաջի Կռոնոսի զկնդրուկն ։

1 մատուցանէին] մատուցանել B || 2 զգեստուք] զգեստաւք B || 3 նուագարանօք] նուագարանաց B || 5 Կռոնոսի] Կռոնոսոյ B || 7 Կռոնոսի] Կռոնոյ B || 11-12 Եւ զայս լուեալ ... զնա առաջի] և զօրականքն տարան զնա առաջի թագաւորին B.

fête. Et d'abord l'homme qu'on avait destiné à être sacrifié, était paré des vêtements impériaux et on le promenait sur des chevaux aux harnais d'or, entouré de nombreux soldats, au son des chants et des instruments, à travers les places publiques et les rues de la ville. On le nourrissait pendant trente jours de mets délicats et coûteux. Le jour abominable de la fête de Chronos, tous les soldats frappaient cet homme de leur épée, mettaient en
* A fol. 103 r° a. lambeaux son corps et le mangeaient comme un * sacrifice agréé (par leur dieu). Et l'homme se livrait avec joie à cette mort cruelle par amour de Chronos.

Lorsque fut arrivé le tour du bienheureux Dasius, un grand nombre de soldats s'assemblèrent auprès de lui pour lui annoncer la bonne nouvelle, l'encourageant à accomplir l'ordre et les usages de la fête de Chronos. Dasius leur dit : « Je préfère mourir pour le nom du Christ plutôt que pour l'idole. »

Ce qu'ayant entendu, les soldats allèrent en rendre compte à l'empereur, et lorsqu'ils le firent comparaître, Dasius confessa hardiment le nom du Christ. (L'empereur) ordonna de lui trancher la tête; on l'emmena devant l'idole, on lui mit dans les mains du feu et de l'encens, pour que, ne voulant pas avoir ses mains brûlées, il jetât l'encens devant Chronos. Il les garda cependant dans la paume de la main jusqu'à l'endroit où on lui trancha

Եւ նորա կալեալ զափն մինչեւ ի տեղին ուր հատին զգլուխ նորա, եւ այնպէս աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած բարի խոստովանութեամբ Նոյեմբերի ԻԳ :

Յայսմ աւուր յիշատակ է երանելւոյն Գրիգորի Ակրականդացւոց եպիսկոպոսին :

Երանելին Գրիգորիոս էր ի քաղաքէն Ակրականդացւոց որ է յարեւմուտս, ի Սիկիլիա կղզւոջն, որդի լեալ քրիստոնեայ եւ պարկեշտ ծնողաց, որոյ անուն * հօրն Քարիտոն, յաւուրս բարեպաշտ արքային Յուստինիանոսի : * A fol. 103 r° b.

Եւ յորժամ եղեւ ութ եւ տասն ամաց, փախեաւ գաղտ ի ծնողացն եւ գնաց յԵրուսաղէմ, քանզի ի տղայութենէ եղեւ երկիւղած յԱստուծոյ, եւ զամենայն գիրս հին եւ նոր կտակարանացն ուսաւ. նոյնպէս եւ զարտաքին իմաստասիրական հանճարս :

Եւ երթեալ շրջեցաւ ընդ ամենայն տեղիս եւ յանապատաւոր հարս եւ ապա գնաց ի Կոստանդինուպօլիս, եւ զնոր երեւեալ հերձուածն՝ իմաստասիրական վարդապետութեամբն իւրով սուրբ գրովք յաղթ եւ արմատախիլ արար : Եւ յայժ զովելի եղեւ ի

1 նորա] իւր B — այնպէս] համբերելով սիրովն Քրիստոսի *add.* B | 2 բարի խոստովանութեամբ *om.* B — Նոյեմբերի ԻԳ] եւ Տրէի ԺԵ *add.* B || 3 յիշատակ է երանելւոյն] վարք եւ ճգնութիւն սուրբ եւ սքանչելագործ հօրն մերոյ B || 6 Քարիտոն] եւ մօրն Թէոդոտի *add.* B || 6 արքային Յուստինիանոսի] թագաւորի Յուստինիանոսի քթառին B || 7 եւ գնաց *om.* B || 8 քանզի ի տղայութենէ եղեւ երկիւղած յԱստուծոյ *om.* B || 10 Եւ երթեալ ... հարս *om.* B || 13 զովելի եղեւ] զովեցաւ B.

la tête, et c'est ainsi qu'il rendit son âme à Dieu, en bonne confession, le 23 novembre.

En ce jour, commémoration du bienheureux Grégoire, évêque de la ville d'Agrigente.

Le bienheureux Grégoire était de la ville d'Agrigente (*Akrakand*), qui se trouve en Occident, dans l'île de Sicile; il était fils de parents chrétiens et honnêtes, le nom * du père était Chariton; il vivait aux jours de l'empereur Justinien, le pieux. * A fol. 103 r° b.

Lorsqu'il eut atteint l'âge de dix-huit ans, il quitta secrètement ses parents et se rendit à Jérusalem, car il craignait Dieu dès son enfance et avait appris toutes les écritures de l'Ancien et du Nouveau Testament, en même temps que la science de la philosophie profane.

Il parcourut toutes les contrées, visita les pères du désert, se rendit ensuite à Constantinople et confondit par sa doctrine philosophique et par

ժողովեալ անդ եպիսկոպոսացն և փառաւորեցաւ անդ ի թագաւորէն և ի պատրիարգէն ։

Եւ դարձեալ փախեաւ անտի և մտեալ ի նաւ գնաց ի Հռոմ և ի վանս սրբոյն Սաբայի դադարեաց, և ոչ ումեք յայտնեաց զանձն իւր ։ Եւ խստակեաց պահօք՝ և անհանգիստ տքնութեամբ, և անդադար աղօթիւք հրեշտակական կարգս իւր կատարէր ։

Եւ եղեւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ մեռանել եպիսկոպոսին Ակրիգենդացւոց քաղաքին, և քաղաքացիքն յերկուս բաժանեալ հակառակութեամբ, մի կողմն ընտրեցին զմին քահանայ որում անուն էր Սաբինոս, և միւս կողմն զԿրիսկինդոն սարկաւագն.

* A fol. 103 v° a. * Իսկ ամենայն ուխտ եպիսկոպոսարանին և իշխանք քաղաքին ասէին թէ. Զոր Աստուած յայտնէ՝ նա լիցի մեզ առաջնորդ և հովիւ ։

Եւ յարուցեալ առ հասարակ ամենեքին նաւեցին ի Հռոմ, և մատուցանէին առ հայրապետն Հռոմայ՝ մի կողմն զՍաբինոս և միւս կողմն զԿրիսկինդոն ։ Եւ հայրապետն Հռոմայ հրամայեաց նոցա սիրով միաբանել և զմին ի նոցանէ ընտրել ի ձեռնադրութիւն. և նոքա ոչ կամեցան զխաղաղութիւն ։ Եւ նորա բարկացեալ հրամայեաց հանել զնոսա արտաքս երեսաց իւրոց, և ասէ ցիշխանսն և ցքահանայսն և ցնա-

1 ի ժողովեալ … պատրիարգէն] ի թագաւորէն և ի պատրիարգէն B || 3 դարձեալ *om.* B — մտեալ ի նաւ *om.* B || 8 քաղաքին *om.* B || 9 որում] որոյ B || 11 յայտնէ] յայտնեսցէ B || 14 և զմին … ձեռնադրութիւն *om.* B || 16 արտաքս *om.* B.

les saintes Écritures la nouvelle hérésie et la déracina. Il fut grandement loué par les évêques rassemblés et fut glorifié par l'empereur et le patriarche.

De là il repartit secrètement, s'embarqua et se rendit à Rome, où il demeura au couvent de saint Sabbas, ne se dévoilant à personne. Il y vécut d'une manière angélique, dans des jeûnes austères, des veillées sans repos et des prières incessantes.

A cette époque, l'évêque de la ville d'Agrigente étant venu à mourir, les habitants de la ville se partagèrent en deux partis adverses : l'un d'eux élut un prêtre dont le nom était Sabinus, l'autre parti élut le diacre Crescent

* A fol. 103 v° a. (*Kriskinton*), * tandis que tous les membres de la curie épiscopale et les principaux notables de la ville disaient : « Celui que Dieu nous aura révélé, sera notre guide et notre pasteur. »

Tous les partis partirent ensemble et s'embarquèrent pour Rome, présentant au patriarche de Rome, l'un des partis Sabinus, et l'autre parti Crescent (*Kriskinton*). Le patriarche de Rome leur ordonna de s'accorder pacifiquement et de choisir l'un des deux pour le sacre. Ils ne voulurent pas (faire) la paix. Le patriarche, ennuyé, ordonna de les faire sortir de sa présence, et dit aux notables, aux prêtres et aux archidiacres : « Qui est le plus méritant des

խոստովանութեան. Ով լիցէ յերկոցունց արժանի : Եւ նոքա ասեն. Ոչ գիտեմք, այլ դու ինքնին խնդրեա յԱստուծոյ, եւ զոր յայտնէ քեզ՝ զնա ձեռնադրեա մեզ եպիսկոպոս :

Եւ ի գիշերին յայնմիկ տեսանէ հայրապետն ի տեսլեան զՊետրոս եւ զՊօղոս առաքեալսն Քրիստոսի, եւ ասեն. Մի ինչ տրտմիր վասն եպիսկոպոսին Ակրականդացւոց աթոռոյն. գիտասջիր որ եւ երկոքեանն զոր ընտրեցին անարժանք են : Բայց է ի քաղաքիս յայնմիկ այր օտար, յոյժ երկիւղած յԱստուծոյ՝ որոյ անուն է Գրիգորիոս, եւ է արգելեալ ի վանս սրբոյն Սաբայի, եւ յորժամ լուաւ զգալուստ ժողովրդեանն երկեաւ զի մի գտցեն զնա, փախեաւ գաղտ ի վանացն * եւ գնաց յայլ տեղի : * A fol. 103 v° b.
Զնա կոչեա առ քեզ եւ ձեռնադրեա եւ տուր ի նոսա, զի ի նա հանգուցեալ է Հոգին սուրբ : Եւ ցուցին նմա զերանելին Գրիգորիոս, եւ ապա անյայտ եղեն առաքեալքն :

Եւ զարթուցեալ ահիւ մեծաւ հայրապետին զարհուրմամբ, եւ ընդ առաւօտն կոչեաց զաւագերէցն իւր եւ այլ երկու եպիսկոպոսունս՝ զոր առաքեալ էր ի Կոստանդնուպօլիս առ թագաւորն վասն նոր հերձուածոյն, եւ դարձեալ անդրէն ի Հռոմ : Առաքեաց զնոսա ի վանս սրբոյն Սաբայի, եւ յորժամ գնացին զԳրիգորիոս ոչ գտին :

1 լիցէ] է B || 6 յայնմիկ] ի թաքաւի *add.* B || 7 եւ յորժամ լուաւ ... գնաց յայլ տեղի *om.* B || 9 ձեռնադրեա] եպիսկոպոս *add.* B || 11 զարհուրմամբ] զարհուրեալ B — եւ ընդ առաւօտն *om.* B || 14 եւ յորժամ գնացին ... եւ նոքա երթեալ] եւ եկեալ ոչ գտին զի երկու աւուրք յառաջ փախուցեալ էր ի վանս սրբոյն Երազմոսի : Եւ անդ գնացեալ B.

deux? » Ils lui répondirent : « Nous ne le savons pas; demande-le toi-même à Dieu, et celui qu'Il aura révélé, tu nous le sacreras évêque. »

Le patriarche vit cette nuit même, en un rêve, les apôtres du Christ Pierre et Paul, qui lui dirent : « Ne t'attriste point au sujet du siège de l'évêque d'Agrigente; sache que les deux qu'on a élus en sont indignes; mais il y a dans cette ville un homme étranger, craignant beaucoup Dieu, dont le nom est Grégoire et qui s'est cloîtré au couvent de saint Sabbas; ayant appris l'arrivée de ces hommes, il a pris peur qu'ils ne le trouvassent, il s'est enfui secrètement du couvent * et s'est rendu à un autre endroit. Fais-le venir auprès * A fol. 103 v° b.
de toi, sacre-le et donne-le-leur (comme évêque), car le Saint-Esprit repose en lui. » Les apôtres lui montrèrent le bienheureux Grégoire, puis disparurent.

Le patriarche, s'étant réveillé plein de crainte et de frayeur, fit venir, le matin, son archiprêtre et deux autres évêques qu'il avait précédemment envoyés à Constantinople auprès de l'empereur à cause de la nouvelle hérésie, et qui en étaient revenus à Rome. Il les envoya au couvent de saint Sabbas, et lorsqu'ils y furent arrivés, ils n'y trouvèrent plus Grégoire. Ils demandèrent au prieur du couvent : « Où est-il? » Il leur répondit : « Il y a deux

Հարցին զհայր վանացն թէ. Ո՞ւր իցէ ։ Եւ նա ասէ. Երկու աւուրբք յառաջ ել ի վանացս, և որպէս կարծեմ թաքուցեալ է, ի վանս սրբոյն Երասմոսի ։ Եւ նոքա երթեալ գտին զերանելին Գրիգորիոս ի պարտիզին թաքուցեալ ի մէջ բանջարոցն ։

Եւ յորժամ տեսին եպիսկոպոսունքն ծանեան զնա, և երկիր պագին նմա և գիրկս արկեալ համբուրեցին, զի տեսեալ էին զպատիւ նորա ի թագաւորէն և ի պատրիարքէն և յայլ ժողովեալ եպիսկոպոսացն ի Կոստանդնուպոլիս ։ Նոյնպէս և նա երկիր * A fol. 104 r° a. պագանէր նոցա և ասէր. Թողութիւն արարէք ծառայիս ձեր, զի այր * մեղաւոր եմ ես և անարժան ։ Եւ տարան զնա առ հայրապետն, և անկեալ ի ծունկս իւր երկիր եպագ նմա ։ Եւ յորժամ ետես զնա ծանեաւ ի կերպարանացն որպէս ցուցին նմա սուրբ առաքեալքն ի տեսլեանն, և ասէ. Բարի եկիր, որդեակ իմ Գրիգորիէ. որպէս լուաք՝ նոյնպէս և տեսաք ։ Եւ համբուրեաց զնա և նստոյց մերձ իւրեան, և պատմեաց նմա զերեւումն սրբոց առաքելոցն և ասէ. Ընտրեաց զքեզ Աստուած և հրամայեաց ձեռնադրել եպիսկոպոս Ակրականդացւոց աթոռոյն ։ Եւ նա ասէ. Ոչ եմ արժանի և ոչ եմ կարող այդմ աստիճանի ։

Եւ ասէ հայրապետն. Մի՛ հակառակիր որդեակ, զի բազումք վասն անլսութեան կորեան ։ Ասէ Գրիգորիոս. Ետուր ինձ սակաւ աւուրս, թերեւս կարացից հաւանեցու-

3 զերանելին *om.* B — ի մէջ բանջարոցն] ի մէջ ծառոց և բանջարոցն B || 4-8 և գիրկս արկեալ … և անարժան *om.* B || 9 նմա] հայրապետին B || 10 ասէ] հայրապետն *add.* B.

jours qu'il est sorti du couvent, et à ce que je crois il s'est caché au couvent de Saint Érasme. » Ils s'y rendirent et trouvèrent le bienheureux Grégoire dans le jardin, caché au milieu des légumes.

Les évêques, lorsqu'ils l'aperçurent, le reconnurent, se prosternèrent devant lui, le prirent dans leurs bras et lui donnèrent le baiser; car ils avaient vu les honneurs qu'il avait reçus de l'empereur et du patriarche et des autres évêques réunis à Constantinople. Lui aussi pareillement se prosterna devant * A fol. 104 r° a. eux et leur dit : Pardonnez à votre serviteur, car je suis un * pécheur et un homme indigne. » Ils le conduisirent chez le patriarche; il tomba à genoux et se prosterna devant lui. Le patriarche, à sa vue, le reconnut d'après les traits que les saints apôtres lui avaient révélés dans son rêve, et lui dit : « Sois le bienvenu, mon fils Grégoire; nous t'avons vu tel que nous avons entendu parler de toi. » Il lui donna le baiser, le fit asseoir près de lui, lui narra l'apparition des saints apôtres et lui dit : « Dieu t'a choisi et m'a ordonné de te sacrer évêque sur le siège de la ville d'Agrigente. » Il lui répondit : « Je ne suis pas digne, ni capable de cet honneur. »

Le patriarche lui dit : « Ne t'oppose pas, mon fils, car beaucoup se sont perdus pour ne pas avoir écouté. » Grégoire répondit : « Donne-moi quelques jours pour que je puisse persuader mon esprit. » Ce disant, il avait l'intention

ցանել զմիտս իմ : Զայս տեսեալ կամեցաւ փախչել ի Սպանիա : Եւ գիտացեալ հայրապետին տուեալ պահապանս եւ էին առ նմա զտիւ եւ զգիշեր :

Եւ յաւուր կիւրակէի կոչեաց զամենայն քահանայս եւ զժողովուրդս Ակրականդացւոց քաղաքին, եւ ասէ ցնոսա. Եկայք ամենեքեան ընդ իս խաչիւ եւ աւետարանաւ, եւ երթիցուք * սաղմոսերգութեամբ յեկեղեցի սրբոյ առաքելոյն Պետրոսի, եւ զոր ցուցանէ մեզ Աստուած զայն տաց ձեզ հովիւ եւ առաջնորդ : * A fol. 104 r° b.

Եւ յորժամ գնացին յեկեղեցին՝ հրամայեաց հայրապետն Գրիգորի եւ ել յամբիոնն կարդալ զաւետարանն : Եւ յորժամ կատարեաց՝ թռեաւ աղաւնի սպիտակ ի խորանէն, եւ երթեալ նստաւ ի վերայ գլխոյն Գրիգորի : Եւ յոյժ զարհուրեցան ընդ սքանչելի տեսիլն :

Եւ ի միւս կիւրակէն՝ կոչեաց բազում եպիսկոպոսունս եւ զժողովուրդս քաղաքին, եւ ձեռնադրեաց զԳրիգորիոս եպիսկոպոս Ակրականդացւոց քաղաքին : Եւ յոյժ սիրեցին զնա ամենայն քահանայքն եւ ժողովուրդքն եկեալքն յԱկրականդացւոց քաղաքէն :

Եւ յետ տասն աւուր ողջունեցին զհայրապետն եւ նաւեցին ի Սիկիլիա, եւ գնացին ի քաղաքն իւրեանց : Եւ նստուցին զԳրիգոր յաթոռ եպիսկոպոսութեան :

4 եւ ասէ ցնոսա. Եկայք ամենեքեան ընդ իս *om.* B || 5 երթիցուք] գնացին B || 6-7 եւ զոր ցուցանէ ... յեկեղեցին *om.* B || 8-10 Եւ յորժամ կատարեաց ... սքանչելի տեսիլն *om.* B || 119 միւս կիւրակէն] միւսում կիւրակէի B — զժողովուրդս քաղաքին *om.* B || 12 քաղաքին] եկեղեցւոյն B.

de se réfugier en Espagne. Mais le patriarche, qui s'en aperçut, envoya des gardiens pour rester jour et nuit auprès de lui.

Le jour du dimanche, le patriarche fit venir tous les prêtres et les hommes de la ville d'Agrigente et leur dit : « Venez tous avec moi, avec la croix et l'évangile; nous nous rendrons * en psalmodiant à l'église du saint apôtre Pierre et celui que Dieu nous désignera, je vous le donnerai pour pasteur et chef. » * A fol. 104 r° b.

Lorsqu'ils furent rendus à l'église, le patriarche ordonna à Grégoire de monter à l'ambon et de lire l'évangile. Lorsqu'il le fit, une colombe blanche s'élança de l'autel et vint se poser sur la tête de Grégoire. Tous furent épouvantés par cette apparition merveilleuse.

Le dimanche suivant, le patriarche fit venir beaucoup d'évêques et les habitants de la ville, et sacra Grégoire évêque de la ville d'Agrigente. Tous les prêtres et les gens venus de la ville d'Agrigente l'aimèrent beaucoup.

Dix jours après, ils présentèrent leur hommage au patriarche et s'embarquèrent pour la Sicile, se rendant à leur ville. Ils intronisèrent Grégoire sur le siège épiscopal.

Իսկ հայրն Գրիգորի Խարիտոն՝ ոչ ճանաչեր եթէ, որդին իւր էր, գնաց առ նա առանձինն, անկաւ յոտս նորա լալով եւ ասէ. Աղօթեա վասն իմ սուրբ Տէր, զանզի յոյժ վշտացեալ է անձն իմ, եւ եմ ի տրտմութեան վասն զաւակին իմոյ զոր յանկարծակի կորուսի եւ ոչ գիտացի եթէ ի ծովն խեղդեցաւ, եթէ գազանք կերան զնա, եւ Աստուած * ոչ յայտնեաց ինձ :

* A fol. 104 v° a.

Եւ երանելին Գրիգորիոս ծանեաւ զհայրն իւր, եւ հարցանէր թէ կենդանի է մայրն իւր : Ասէ Խարիտոն. Կենդանի է, եւ է կուրացեալ ի բազում վշտացն եւ ի լալոյն : Ասէ Գրիգորիոս. Քանի՞ ամք իցեն յորմէհետէ կորեաւ որդին ձեր : Ասէ Խարիտոն. Այս երեքտասան ամ է, եւ յորժամ կորեաւ էր ութ եւ տասն ամաց : Եւ սկսաւ Գրիգորիոս մխիթարել զնա, եւ յարուցեալ անկաւ յոտս հօրն լալով, եւ հեծելով ասէ. Թողութիւն արա ինձ հայր մեղաւորիս որդւոյ քո. զանզի ես եմ Գրիգորիոս որդին քո : Եւ յարուցեալ կախեցաւ զպարանոցաւն եւ ի միասին լային զբազում ժամս : Եւ լուեալ այս ի քաղաքն եւ ամենեքեան փառաւորէին զԱստուած :

Եւ այր մի կրօնաւոր բորոտ յոյժ անկաւ յոտս նորա. եւ ձեռն եդ ի վերայ նորա եւ աղօթեաց առ Աստուած, եւ առժամայն սրբեցաւ, եւ եղեւ մարմինն փափուկ որպէս տղայի, եւ ամենեքեան զարմանային որք տեսին եւ լուան :

1-12 Իսկ հայրն Գրիգորի ... զբազում ժամս :] եւ երբեւ ծանեան զնա ծնօղքն նորա՝ յոյժ լային ի միասին զբազում ժամս զի երեքտասան ամք էին յորմէ հետէ փախուցեալ էր : B || 15-16 եւ աղօթեաց ... տեսին եւ լուան] բժշկեաց զնա B.

Le père de Grégoire, Chariton, ne sachant pas que c'était son fils, alla le trouver en particulier, tomba à ses pieds et lui dit : « Prie pour moi, saint seigneur, car mon âme est en grande peine; je suis triste au sujet de mon fils que j'ai perdu subitement, ne sachant pas s'il s'est perdu en mer ou si les bêtes sauvages l'ont dévoré, Dieu * ne me l'a pas encore révélé. »

* A fol. 104 v° a.

Le bienheureux Grégoire reconnut son père et lui demanda si sa mère était encore en vie. Chariton lui répondit : « Elle est encore en vie, mais elle a perdu la vue par les nombreux chagrins et les larmes. » Grégoire lui demanda : « Depuis combien d'années votre fils s'est-il perdu? » Chariton répondit : « Il y a déjà treize ans qu'il s'est perdu, il avait dix-huit ans. » Alors Grégoire se mit à le consoler, et se levant il tomba aux pieds de son père en pleurant et lui dit avec soupirs : « Pardonne, père, à ton fils pécheur, car c'est moi ton fils Grégoire. » Il se leva, se jeta à son cou, et ils pleurèrent ensemble pendant de longues heures. Cette nouvelle se répandit dans la ville et tous glorifièrent Dieu.

Un religieux, atteint d'une forte lèpre, vint se jeter à ses pieds. Grégoire lui imposa les mains, pria Dieu, et le religieux fut guéri aussitôt; son corps devint aussi tendre que celui d'un enfant et tous ceux qui le virent et l'entendirent en furent émerveillés.

Եւ այլ կրօնաւոր խուլ եւ համր անկաւ յոտս նորա եւ կալեալ զլեզուէն խաչ եհան. նոյնպէս եւ յերկուսին ականջսն, եւ առժամայն խօսեցաւ եւ լուաւ, եւ ասէ մեծաւ ձայնիւ. Մեծ են գործք քո Տէր որ ի ձեռն արդարոյս այսորիկ * կատարին ։ Եհարց երանելին. Քանի ամք իցեն որ հանդիպեցաւ քեզ այդ ։ Եւ նա ասէ. Ոչ յիշեմ ամենեւին թէ խօսեցայ կամ լուայ երբեք ։ Եւ մինչեւ ի մահ ծառայէր երանելւոյն Գրիգորի ։ * A fol. 104 v° b.

Եւ ապա գնաց առ մայրն իւր եւ խոնարհութեամբ երկիր եպագ եւ համբուրեաց զոտս նորա, եւ ասէ. Զիարդ կաս մայր իմ ։ Եւ նա ասէ. բարիոք, որդեակ, որովհետեւ տեսի զքեզ ։

Եւ յաւուր տօնի սրբոյ խաչին՝ բերին առ նա բազում հիւանդս եւ ախտաժէտս եւ դիւահարս, եւ նորա ձեռն դնելով զամենեսեան բժշկեաց աղօթիւք եւ զդեւսն հալածեաց ։ Եւ յայնմհետէ անուանեցին զնա երկրորդ սքանչելագործ Գրիգորիոս ։

Եւ ձեռնադրեաց արժանաւոր քահանայս եւ սարկաւագունս եւ ուսուցանէր նոցա եւ պատուիրէր զի ՚զաղքատս եւ զորբս եւ զայրիս եւ զօտարս եւ զհիւանդս եւ զարգելեալս ի բանդի ոչ անտես առնիցեն ։ Եւ յորժամ ելանէր ի մէջ քաղաքին՝ տանէին ընդ

1 խաչ եհան] խաչակնքեաց B || 2 յերկուսին] յերկուս B || 2-5 եւ ասէ մեծաւ ... լուայ երբեք *om.* B — երանելւոյն] սրբոյն B | 7-9 Եւ ապա գնաց ... տեսի զքեզ *om.* B || 11 եւ զդեւսն հալածեաց *om.* B || 13-15 Եւ ձեռնադրեաց ... առժամայն բժշկեաց *om.* B.

Un autre religieux, sourd et muet, vint se jeter à ses pieds. Grégoire lui saisit la langue et fit le signe de la croix; il saisit également les deux oreilles, et le religieux aussitôt parla et entendit, et dit à haute voix : « Seigneur, tes œuvres, qui s'accomplissent par cet homme juste, * sont éminentes. » Le bienheureux demanda : « Combien d'années y a-t-il que tu as cette infirmité? » Il lui répondit : « Je ne me souviens pas d'avoir jamais parlé ou entendu. » Dès lors, il servit Grégoire jusqu'à sa mort. * A fol. 104 v° b.

(Grégoire) se rendit ensuite chez sa mère et se prosterna humblement devant elle, lui baisa les pieds et lui dit : « Comment vas-tu, ma mère? » Elle lui dit : « Très bien, mon fils, maintenant que je t'ai vu. »

Le jour de la fête de la sainte Croix, on lui présenta beaucoup de malades, d'infirmes et de possédés du démon; il leur imposa ses mains à tous, les guérit par la prière et chassa les démons. Dès lors on l'appela Grégoire le second thaumaturge.

Il ordonna des prêtres et diacres dignes, les instruisit et leur ordonna de ne pas délaisser les orphelins, les veuves, les étrangers, les malades et les détenus dans la prison. Lorsqu'il sortait dans la ville, on apportait

առաջ նորա հիւանդս և ախտաժէտս, և նա ձեռն դնէր ողջացուցանէր ։ Եւ զՍաբինոս քահանայի զանդամալոյծ դուստրն առժամայն բժշկեաց ։

* A fol. 105 r° a Եւ տեսեալ սատանայի զզարմանալիսն զոր առնէր սուրբն, յարոյց ի վերայ * նորա պատերազմ զի ընկեսցէ զնա յաթոռոյն, և շարժեաց ի նախանձ զերկուս արսն՝ զորս քաղաքացիքն յերկուս բաժանեալ՝ խնդրեցին ի ձեռնադրութիւն եպիսկոպոսութեան, զՍաբինոս և զԿրիսկենտոն. և այլ հանդերձ ընդ նոսին արս երեսուն, զորս դարձուցին ի խորհուրդս իւրեանց ։ Եւ նոքա խորհեցան հնարս չարութեան վասն արդարոյն, բանս կաշառեցին զեղեգնական կին մի պոռնիկ, և ի գիշերին մինչդեռ երանելին ննջէր, ետուն դանձ դռնապանին և արկին զկինն գաղտ ի սենեակն. և նորա երթեալ թաքեաւ ընդ մահճօքն ։

Եւ յորժամ զգիշերային ժամն հնչեցին, Սաբինոս քահանայն և Կրիսկենտոն սարկաւագն տասն ընդ նմին այլ և տասն այր, ելին ընդ աստիճանսն և բախեցին զդուռն սենեկին ։ Եւ մտին ամենեքեան կալան զկինն և աղաղակէին մեծաւ բարբառով. Եկայք ժողովուրդք, տեսէք զպղծագործութիւն մերոյ եպիսկոպոսին զոր, զոր կարծէաք սուրբ և արժանաւոր՝ այժմ երևեցաւ պիղծ և անարժան ։ Եւ ահ մեծ անկաւ ի վերայ ժողովրդեանն և եղեն անձայնք ամենեքեան.

3-6 Եւ տեսեալ սատանայի ... արս երեսուն] Եւ ի դրդմանէ սատանայի շարժեցան ի նախանձ երկու արք Սաբինոս և Կրիսկենտոս և այլ հանդերձ ընդ նոսին արս երեսուն B || 13 կալան] զերանելին և *add.* B.

devant lui des malades et des infirmes; il leur imposait les mains et les guérissait. Il guérit également la fille paralytique du prêtre Sabinus.

* A fol. 105 r° a. Le démon, témoin des miracles qu'opérait le saint, souleva contre * lui une guerre pour le faire destituer du siège; il excita la jalousie des deux hommes, que les habitants, divisés en deux camps, avaient demandés pour être sacrés évêques, Sabinus et Crescent (*Kriskenton*), et avec eux de trente autres partisans qu'ils avaient attirés à leur opinion. Ils inventèrent des moyens de méchanceté contre l'homme juste, et soudoyèrent une prostituée fort belle, et, une nuit, pendant que le bienheureux dormait, ils donnèrent une somme au portier et introduisirent la femme en cachette dans la chambre; celle-ci se blottit sous le lit.

Lorsqu'on sonna l'office de la nuit, le prêtre Sabinus et le diacre Crescent (*Kriskenton*), accompagnés de dix autres personnes, montèrent l'escalier et frappèrent à la porte de la chambre. Tous pénétrèrent, saisirent la femme et crièrent à forte voix : « O gens, venez voir l'acte abominable de notre évêque, que nous croyions saint et digne. Il s'est montré maintenant abominable et indigne. » La frayeur saisit les gens, qui restèrent en silence.

Եւ կալեալ իջուցին զնա ի գաւիթս եկեղեցւոյն եւ * ժողովուրդքն լային զերանելին, զի յոյժ սիրէին վասն սքանչելեացն զոր առնէր ։ Եւ ժողովեցան քահանայքն եւ իշխանքն եւ հարցանէին զկինն եթէ. Ասա մեզ զճշմարիտն, ննջեա՞ց ընդ քեզ եպիսկոպոսն ։ Նա որպէս ուսուցեալ էին նմա չարախօսքն ասաց. Ի գիշերիս յայսմիկ յետ խաղաղական աղօթիցն ննջեաց ընդ իս ։ Իսկ աւագերէցն եւ նախասարկաւագն երդնուին մեծաւ բարբառով եթէ. Մեք առ նմա էաք՝ մինչեւ ննջեաց յանկողնի իւրում եւ զկին անդ ոչ տեսաք, եւ սուտ է չարախօսութիւնդ ։ * A fol. 105 r° b.

Կալան զնա անօրէնքն եւ տարեալ արգելին ի բանդ եւ զոտսն պնդեցին ի կոճեղ ։ Եւ ի գիշերին յայնմիկ հրեշտակ Տեառն էջ ի բանդն, եւ արձակեաց զոտսն ի փայտէն եւ եբաց զբանդն ։ Եւ երկեան չարախօսքն ի ժողովրդենէն զի մի տեսցեն զսքանչելին եւ սպանցեն զնոսա, փութապէս հանին զնա ի բանդէն եւ արկին ի նաւ, մտին եւ

2-5 Եւ ժողովեցան ... ընդ իս *om.* B || 7 զկին անդ] զկինդ զայդ B — չարախօսութիւնդ ։] Եւ եղեւ խռովութիւն մեծ ի քաղաքին, զի ամենեքեան գիտէին թէ թշնամիք սորայն առ նախանձու նիւթեցին նմա զայն հնարս չարութեան, եւ կամէին պաշտպանել նմա բռնութեամբ ։ Բայց երանելին արգել զամբոխն եւ աղաչեաց թոյլ տալ զի ինքնին առէր յայտ նեացէ զանմեղութիւն իւր ։ *add.* B || 9-10 Եւ ի գիշերին ... եբաց զբանդն *om.* B — Եւ երկեան չարախօսքն] Բայց երկուցեալ ի ժողովրդենէն B || 10-11 զի մի տեսցեն ... արկին ի նաւ] զի մի ամբոխն բռնութեամբ հանցեն ի բանդէն, հանին անտի եւ եդին ի նաւ միում ի գիշերոջ ։ Եւ կոչեցեալ զՏիբերիոս սարկաւագ որ էր գործակալ հայրապետին Հռոմայ եւ կայր ի Միկլիա՝ զնա որսացան յինքեանս, եւ ետուն պարտաւոր առնել զԿղիմէս ։ Եւ առեալ զիր ամբաստանութեան ձեռագրով նոցա եւ այլ եւս սուտ արանց ի հանախոյից իւրեանց, մատնին զնա ի նաւն *add.* B.

Ils saisirent le bienheureux et le firent descendre au vestibule de l'église; * la population le pleurait, car elle l'aimait beaucoup à cause de ses miracles. Les prêtres et les notables se réunirent et demandèrent à la femme : « Dis-nous la vérité, l'évêque a-t-il couché avec toi ? » Elle répondit dans le sens que les calomniateurs lui avaient ordonné : « Il a couché avec moi cette nuit après les prières de la paix[1]. » Mais l'archiprêtre et l'archidiacre jurèrent à grands cris : « Nous étions auprès de lui lorsqu'il s'est couché dans son lit et nous n'avons pas vu cette femme; c'est une fausse accusation. » * A fol. 105 r° b.

Les impies saisirent l'évêque, le conduisirent à la prison et l'y enfermèrent, les pieds fortement liés à un billot. Dans la même nuit, l'ange du Seigneur descendit dans la prison, détacha ses pieds du bois et ouvrit (la porte) de la prison. Les calomniateurs, craignant que la population ne s'aperçût de ce miracle et ne les tuât, le firent sortir aussitôt de la prison, l'embarquèrent

1. Nom de l'office de Complies dans le rite arménien.

թիւրեանք, տարան և զկինն զինի և այլք ի չարախօսացն, և նաւեցին ի Հռոմ առ հայրապետն :

Եւ ընդ առաւօտն բազմութիւն ժողովրդեանն գնացին ի բանտն խորտակել զդուռնն և հանել զսուրբն Գրիգոր, և ոչ գտին : Եւ ուսեալ զայն եթէ, չարախօսքն * A fol. 105 v° a. * տարան զնա և զկինն առ հայրապետն ի Հռոմ : Դիմեցին բարկութեամբ և այրեցին զտունն Սաբինոսի և զԿրիսկենդոսի :

Եւ յորժամ տարան զնա ի Հռոմ և ընթերցեալ հայրապետն զչարախօսաց հրովարտակն, յոյժ բարկացաւ, և ոչ եստես զԳրիգորիոս և ոչ եհարց բան ինչ ընդ նմա, այլ հրամայեաց և առժամայն երկաթի կապանօք արկին զնա ի բանտ, և զոտսն պնդեցին ի փայտի : Եւ ի հասարակ գիշերին մինչդեռ սաղմոսէր երանելին, լոյս մեծ ծագեաց ի բանտին, և երևեցան երկու ահաւոր արք պայծառ տեսլեամբ ի կերպարանս առաքելոցն և ասեն. Ողջոյն ընդ քեզ ծառայ Քրիստոսի և սիրելի մեր Գրիգորիոս : Քրիստոս առաքեաց զմեզ զի լուծցուք զքեզ ի կապանացդ զոր անիրաւ դատապարտեաց զքեզ հայրապետն : Եւ մեք ուրախ եմք ընդ համբերութեան քո և Աստուած բազում նշանս առնելոց է ի քաղաքիս յայսմիկ : Եւ կալեալ զշղթայսն կորզեցին

2 հայրապետն] Հռոմայ *add.* B || 3 խորտակել զդուռնն ... Գրիգոր *om.* B || 5 առ հայրապետն *om.* B | 5 այրեցին] հրով *add.* B || 8 և ոչ եստես զԳրիգորիոս *om.* B || 10-15 մինչդեռ սաղմոսէր ... առնելոց է :] սուրբ առաքեալքն Պետրոս և Պօղոս երևեցան նմա և մխիթարեցին զնա B.

sur un navire, y prirent eux-mêmes passage, accompagnés de la femme et d'autres calomniateurs, et firent voile vers Rome, vers le patriarche.

Au matin, une foule de gens, s'étant rendus à la prison pour enfoncer la porte et en délivrer saint Grégoire, ne l'y trouvèrent point. Ils apprirent * A fol. 105 v° a. que les calomniateurs * l'avaient emmené, lui et la femme, au patriarche de Rome. Ils se précipitèrent, furieux, et brûlèrent les maisons de Sabinus et de Crescent.

Lorsque les calomniateurs eurent conduit saint Grégoire à Rome et que le patriarche eut lu leur accusation, il en eut une grande colère; il ne vit pas Grégoire, ne l'interrogea même pas, et ordonna de le jeter immédiatement en prison, chargé de fers, et de lui attacher les pieds à un bloc de bois. A minuit, pendant que le bienheureux psalmodiait, une grande clarté se fit dans la prison et deux hommes terribles, au visage éclatant, apparurent sous la forme des apôtres et lui dirent : « Salut à toi, serviteur du Christ, Grégoire, notre bien-aimé. Le Christ nous a envoyés pour te délier de tes liens, auxquels le patriarche t'a condamné injustement. Nous sommes heureux de ta résignation et Dieu accomplira par ton entremise bien des miracles dans cette ville. » Ils saisirent les chaînes, les arrachèrent du cou et

ի պարանոցէն եւ յոտիցն, եւ հանին զոտսն ի փայտէն ։ Եւ յարուցեալ Գրիգորիոս ծունր կրկնեաց եւ արտասուօք համբուրեաց զոտս նոցա, եւ նոյնժամայն անյայտ եղեն ։

Իսկ բանդապետն ունէր որդի այսահար, եւ կապեաց * կրկին շղթայիւք եւ պնդեաց * A fol. 105 v° b. զնա ընդ սեան տանն իւրոյ ։ Եւ ի գիշերին յայնմիկ վերացոյց զնա դեւն շղթայիւքն յօդս եւ տարաւ ի բանդն ընկէց առաջի սրբոյն Գրիգորի, եւ սկսաւ թաւալել եւ փրփրել ։ Եւ սրբոյն զաչս յերկինս համբարձեալ աղաչեաց զԱստուած վասն նորա ։ Եւ դարձաւ յերիտասարդն, եւ ասէ ցնա. Անուամբ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ել այս պիղծ ի ստեղծուածոյդ Աստուծոյ ։ Եւ առժամայն ել դեւն, եւ այրն անկաւ իբրեւ զմեռեալ. եւ կալեալ զաջոյն ձեռանէն յարոյց եւ ասէ. Արի, որդեակ, տուր փառս Աստուծոյ ։

Եւ յարուցեալ հայրն իւր խնդրէր զորդին եւ ոչ գտանէր եւ ողբայր. Վայ ինձ, որդեակ, դեւն ուր ուրեմն խեղդեաց զքեզ եւ ընկէց ի ծով ։ Եւ ընթացաւ ի բանդն եգիտ զդուրսն ի բաց. եւ լոյս մեծ ծագեալ ի բանդին ։ Եւ երկեաւ վասն սրբոյն Գրիգորի եթէ փախուցեալ է ։ Եմուտ ի ներքս եւ տեսանէ զնա ընդ արձակս, եւ զորդին իւր մերձ՝ ողջացեալ. անկեալ յոտս նորա ողբալով եւ ասէր. Ողորմեա ինձ

3-5 Իսկ բանդապետն ... սրբոյն Գրիգորի] Եւ ի նմին գիշերի եկն առ նա եւ որդի բանդապետին յորում էր այս պիղծ որ անդէն սկսաւ B ‖ 6 սրբոյն] նորա B ‖ 7 ցնա] ցդեւն B ‖ 11-15 Եւ յարուցեալ ... մերձ ողջացեալ] Զոր իբրեւ ետես բանդապետն՝ անկեալ յոտս նորա B.

des pieds, et lui délivrèrent les pieds du bois. Grégoire se leva, fléchit les genoux et leur baisa les pieds, les larmes aux yeux; ils disparurent aussitôt.

Le chef de la prison avait un fils possédé du démon, il l'avait attaché * à * A fol. 105 v° b. doubles chaînes à la colonne de sa maison. Cette nuit-là, le démon le souleva dans l'air avec les chaînes, l'emmena à la prison et le jeta devant saint Grégoire; l'enfant se mit à se rouler par terre et à écumer. Le saint leva les yeux au ciel, et pria Dieu pour lui. Il se tourna ensuite vers le jeune homme et lui dit : « Au nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, sors, démon impur, de cette créature de Dieu. » Le démon sortit aussitôt et l'enfant tomba comme mort; (Grégoire) le saisit de la main droite, le releva et dit : « Lève-toi, mon fils ; rends gloire à Dieu. »

Or, le père, s'étant levé, chercha son fils et, ne le trouvant pas, se mit à gémir : « Malheur à moi ! mon fils, le démon t'a étouffé à la fin et t'a jeté à la mer. » Il courut vers la prison et trouva la porte ouverte; une grande clarté brillait dans la prison et il craignit que saint Grégoire ne se fût échappé. Il pénétra à l'intérieur et le vit en liberté avec son fils guéri auprès de lui; il se jeta à ses pieds en sanglotant et dit : « Aie pitié de

ծառայ Աստուծոյ եւ թողութիւն արա ինձ, զի մխեցի զձեռս իմ ի կապանս քո ։ Ճշմարտութեամբ ասեմ, Տէր իմ, զի մարդ Աստուծոյ ես դու ։ Եւ յայնմ օրէ, ծառայէր նմա ի բանտի զցայգ եւ զցերեկ ։

* A fol. 106 rº a. Լուաւ կին մի * այրի զհամբաւ սքանչելեացն, եւ առեալ զկուրացեալ դուստրն իւր տարաւ ի բանդն եւ ընկէց յառաջ նորա ։ Եւ նորա ձեռս եդեալ՝ բացաւ աչքն եւ առժամայն կանգնեցաւ . եւ առեալ մայրն իւր՝ երթայր ի մէջ քաղաքին, պատմէր ժողովրդեանն զսքանչելի գործսն Գրիգորի ։ Եւ այլ բազում նշանս արար որ գրեալ է ի պատմութեան նորա ։

Եւ յետ ամի միոյ յիշեաց Հռոմայ հայրապետն զերանելին Գրիգորիոս, եւ գրեաց վասն նորա առ թագաւորն եւ պատրիարքն Կոստանդնուպօլսի, զի առաքեսցեն դատաւորս եւ քննեսցեն զյանցանսն Գրիգորի ։

Եւ յորժամ լուան թագաւորն եւ պատրիարքն տրտմեցան յոյժ, բայց ոչ հաւատացին զի գիտէին զբարի գործսն Գրիգորի, եւ մեղադրեցին յոյժ հայրապետին Հռոմայ զի այնչափ ժամանակս եթող զնա ի բանդին ։

Եւ առաքեաց թագաւորն յիշխանաց զսպաթարն Մարկիանոս. եւ պատրիարքն երիս արքեպիսկոպոսունս, զԵփեսացին եւ զԱնկիւրիոյն եւ զԿորնթացւոյն եւ զթղթա-

4-8 Լուաւ կին մի ... պատմութեան նորա ։] Եւ այլ բազում նշանս արար ի բանդին եւ հնչեցաւ համբաւն ընդ քաղաքն ամենայն ։ B || 13-14 զի գիտէին ... ի բանդին *om.* B.

moi, serviteur de Dieu, et pardonne-moi d'avoir mis la main à ton enchaînement. Je te dis en vérité, mon seigneur, que tu es un homme de Dieu. » Depuis ce jour-là, il le servit jour et nuit dans la prison.

* A fol. 106 rº a. Une femme veuve, * ayant appris la renommée des miracles, prit sa fille aveugle, la conduisit à la prison et la jeta aux pieds de (Grégoire). Celui-ci lui ayant imposé les mains, elle recouvra la vue et se dressa aussitôt; sa mère l'emmena, alla au milieu de la ville et raconta à tous les gens l'œuvre miraculeuse de Grégoire. Il accomplit bien d'autres prodiges encore qui sont écrits dans son histoire.

Un an après, le patriarche de Rome se souvint du bienheureux Grégoire; il écrivit à son sujet à l'empereur et au patriarche de Constantinople d'envoyer des juges pour juger les fautes de Grégoire.

L'empereur et le patriarche, entendant cela, en furent très attristés, mais n'y crurent point, car ils connaissaient les bonnes œuvres de Grégoire, et ils blâmèrent beaucoup le patriarche de Rome pour l'avoir abandonné si longtemps en prison.

L'empereur envoya d'entre les princes le spathaire Marcien, et le patriarche, trois archevêques, ceux d'Éphèse, Ancyre et Corinthe, avec son

պահն իւր եւ պատուիրեցին նոցա ստուգութեամբ դատաստան քննել եւ եթէ անիրաւ զրպարտեցին զԳրիգորիոս՝ * որք կարգաւորք են ի չարախօսացն, ըստ կանոնացն ընկեցեն զնոսա յաստիճանացն եւ յաքսորս տարեսցեն. եւ՝ որք աշխարհականք են հրամայեաց սպաթարին, զի ըստ օրինացն խիստ գանոք ի բանդի արկցեն եւ զԳրիգորիոս մեծաւ պատուով տարցեն ի Կոստանդնուպօլիս առ թագաւորն եւ առ պատրիարգն : * A fol. 106 r° b.

Եւ յուղի անկեալ գնացին, եւ յորժամ մերձեցան ի Հռոմ ութեւտասն ասպարիզաւ հիւանդացաւ սպաթարն Մարկիանոս եւ ծանրացաւ յոյժ, բարձին զնա ծառայք իւր մահճօք եւ տարան ի քաղաքն, եւ յորժամ մտին ընդ դուռն անշնչացաւ որպէս մեռեալ, եւ յոյժ ողբային արքեպիսկոպոսունքն եւ ծառայքն իւր :

Եւ լուաւ ձայն ողբոյն այրի կինն որոյ կուրացեալ դուստրն բացաւ գնաց առ ծառայսն եւ ասէ. Բարձէք զտէրդ ձեր եւ տարայց զձեզ առ դատապարտեալ օտար եպիսկոպոսն եւ բժշկեսցէ զհիւանդդ, եւ ողջացուցէ. եւ պատմեաց նոցա զդստերն իւրոյ եւ զայլ սքանչելեացն զոր արար Գրիգորիոս ի բանդին : Եւ առժամայն տարան զնա ի բանդն առ սուրբն : Եւ տեսեալ զնա յոյժ տագնապեալ ի սաստիկ ջերմութենէն որ եւ ոչ կարէր բանալ զբերանն կամ զաչսն, եղաց սուրբն ուժգին եւ մեծ բարբառով

4 գանոք] գանիւք B || 7-16 եւ յորժամ մերձեցան ... ասէ ցնոսա երանելին Գրիգորիոս] եւ հասին ի Հռոմ, եւ հանդիպեցան երանելւոյն Գրիգորի : Ասէ ցնոսա սուրբն B.

archiviste; ils leur commandèrent de rechercher la vérité en toute justice; si * les calomniateurs avaient injustement accusé Grégoire, de priver les ecclésiastiques de leur rang et de les envoyer en exil; quant aux laïques, l'empereur ordonna au spathaire de les soumettre, selon la loi, à de rudes bastonnades et de les enfermer en prison, et d'amener Grégoire avec de grands honneurs à Constantinople auprès de l'empereur et du patriarche. * A fol. 106 r° b.

Ils se mirent en route, et lorsqu'ils furent près de Rome, à une distance de dix-huit lieues, le spathaire Marcien tomba malade; son état devenant très grave, ses serviteurs le mirent sur une litière et le transportèrent à la ville; arrivé près de la porte, il devint sans connaissance, comme un mort; les archevêques et ses gens pleurèrent beaucoup.

La veuve dont la fille aveugle avait recouvré la vue, entendit les voix de leurs gémissements; elle s'approcha des serviteurs et leur dit : « Chargez votre seigneur et je vous conduirai auprès de l'évêque étranger, qui est emprisonné; il guérira votre malade et lui rendra la vie. » Elle leur raconta le (fait de) sa fille et les autres miracles que Grégoire avait opérés dans la prison. Ils le conduisirent aussitôt auprès du saint dans la prison. Le saint, le voyant dans une grande crise à cause de la forte fièvre qui ne lui permettait pas d'ouvrir la bouche ni les yeux, pleura amèrement et à haute

* A fol. 106 v° a. * ձայնեաց առ նա երիցս անգամ եւ ամենեւին ոչ ետ պատասխանի ։ Եւ եդեալ զձեռն ի վերայ գլխոյն սորա զսովորական աղօթսն հիւանդաց, եւ նոյնժամայն ննջեաց, զի էր նա աւուրս քսան եւ հինգ որ ոչ էր ննջեալ յորմէ հետէ հիւանդացեալ ։ Եւ աղաչէին արքեպիսկոպոսքն զԳրիգորիոս, եւ ծառայքն անկանէին յոտս նորա, եւ նա ոչ դադարէր յաղօթելոյ ։

Եւ յորժամ յագեցաւ քնով Մարկիանոս զարթուցեալ եւ յարեաւ ի մահճացն առողջացեալ, եւ տեսեալ զերանելին Գրիգորիոս ծանեաւ, եւ երթեալ անկաւ յոտս նորա եւ համբուրէր, եւ գոհանայր փառաւորելով զԱստուած ։ Եւ զարմանք կալան զարքեպիսկոպոսունսն, որ տեսանէին ի միում ժամու կանգնեալ զմերձ ի մահ հիւանդն եւ որչափ խնդացին՝ այնչափ տրտմեցան, զի յայնպիսի ժահահոտ եւ խաւարային բանտին կապանօք արգելեալ էր ։

Ասէ ցնոսա երանելին Գրիգորիոս. ընդէ՞ր վասն անարժան եւ մեղաւոր դատապարտելոյս աշխատեցայք այնչափ ճանապարհ ընդ ծով եւ ընդ ցամաք ։ Բաւական էր ինձ դատաստանն հոգեւոր առաջնորդին մերոյ Հռոմայ հայրապետին, եթէ արդարացուցանէր եւ եթէ դատապարտէր ։

* A fol. 106 v° b. Պատասխանի ետուն նմա եւ ասեն. * Լիցի եւ մեզ դատապարտութիւն ընդ քեզ

14 ընդ ծով եւ ընդ ցամաք *om.* B || 16 Պատասխանի ետուն ... ոչ կամեցաւ, ասէ] Եւ նոքա խոստանային փութով առ հանել զնա ի բանտէն, եւ վրէժ առնուլ ի չարախօսաց նորա ։ Իսկ նա ասէ. Ոչ այդպէս B.

* A fol. 106 v° a. voix lui * cria trois fois, sans obtenir de réponse. Il posa la main sur sa tête et récita les prières ordinaires des malades; le malade s'endormit aussitôt, car il y avait vingt-cinq jours qu'il n'avait point dormi, depuis qu'il était tombé malade. Les archevêques implorèrent Grégoire, et les serviteurs tombèrent à ses pieds, mais lui ne cessa de prier.

Lorsque Marcien se fut rassasié de sommeil, il se réveilla, se leva de la couchette, guéri, et, regardant le bienheureux Grégoire, il le reconnut; il se jeta alors à ses pieds et les baisa, tout en rendant gloire à Dieu. Les archevêques furent saisis de stupeur en voyant comment Grégoire avait relevé en une heure le malade près de la mort; mais de même qu'ils s'étaient réjouis, ils s'attristèrent de voir Grégoire dans les chaînes, enfermé dans une prison si infecte et si obscure.

Le bienheureux Grégoire leur dit : « Pourquoi vous êtes-vous donné tant de peines en faisant un si long voyage par mer et par terre pour un condamné indigne et pécheur? Le jugement de notre maître spirituel, le patriarche de Rome, m'aurait suffi, soit qu'il m'eût innocenté soit qu'il m'eût condamné. »

* A fol. 106 v° b. Ils lui répondirent et dirent : * « Père saint, puissions-nous être condamnés

յաւուր դատաստանի ահեղի, հայր սուրբ ։ Եւ հարցանէին . Քանի ժամանակ է զի արգելեալ ես ի պժնդակ բանդիս ։ Եւ նա ասէ . Երկու ամք են եւ ամիսք չորս ։ Եւ նոքա յոյժ մեղադրեցին հայրապետին, զի այնչափ ժամանակս անտես արար զնա ։ Եւ կամէին հանել զնա ի բանդէն, եւ նա ոչ կամեցաւ, ասէ . Նախ քննեցէք զամենայն եղեալ գործս վասն իմ եւ Աստուած զճշմարիտն յայտնեսցէ, զի նորա միայն է վրէժխնդրութիւն ։

Եւ նոցա ողջունեալ զնա գնացին առ հայրապետն, եւ պատմեցին նմա զամենայն, եւ զսքանչելիսն զոր արար, եւ վասն չարաչար արգելանաց բանդին ։ Եւ յորժամ լուաւ հայրապետն այլայլեցան երեսք իւր ի բազում ամօթոյն ։

Եւ ի նմին աւուր հասին յԱկրագանդացւոց քաղաքէն, քահանայք եւ կրօնաւորք եւ իշխանք, եւ այլ բազում ժողովուրդք վասն եպիսկոպոսին իւրեանց, եւ Քարիտոն զկնի ։ Ասեն արհիեպիսկոպոսունքն ցհայրապետն . Հրամայեա ժողովել զամենայն եպիսկոպոսաց որք հանդիպեցան այժմ ի քաղաքիս եւ մեք ընդ նոսա, եւ առաջի քո լիցի քննութիւն ։ Եւ հրամայեաց եւ ժողովեցան ի միում աւուր ի գաւիթն * եկեղեցւոյն * A fol. 107 r° a.
սրբոյն Պօղիտոսի ։ Եւ յորժամ գումարեցան՝ էին արեւմտից եպիսկոպոսունք հարիւր

6-8 առ հայրապետն ... բազում ամօթոյն *om.* B || 10 Քարիտոն] հայր իւր զկնի բերէին զկինն չարախօս ընդ իւրեանս եւ զՄարինոս եւ զԿրիսկենդիոս *add.* B || 14 Պօղիտոսի] Պօղոսի B.

avec toi au jour du redoutable jugement! » Puis ils lui demandèrent : « Combien y a-t-il de temps que tu es enfermé dans cette épouvantable prison? » Il leur répondit : « Il y a deux ans et quatre mois. » Alors ils blâmèrent hautement le patriarche de l'avoir abandonné si longtemps. Ils voulaient même le faire sortir de la prison; mais il s'y refusa et dit : « Examinez d'abord tout ce qui concerne mon cas, et Dieu révélera la vérité, car à lui seul appartient la vengeance. »

Ils le saluèrent et se rendirent auprès du patriarche, lui parlèrent de tout, du miracle que Grégoire avait opéré et de sa cruelle détention dans la prison. A les entendre parler, les traits du patriarche devinrent livides par la grande honte.

Le même jour, arrivèrent de la ville d'Agrigente des prêtres, des religieux, des notables et beaucoup d'autres habitants venus au sujet de leur évêque; et Chariton se trouvait avec eux. Les archevêques dirent au patriarche : « Ordonne à tous les évêques se trouvant dans cette ville de se réunir en même temps que nous, et que le jugement ait lieu en ta présence. » Le patriarche donna des ordres et tous se réunirent, au jour fixé, dans le vestibule de * l'église de saint Hippolyte (*Politos*). Lorsqu'ils furent * A fol. 107 r° a.
rassemblés, il se trouva cent cinquante-trois évêques de l'occident, plus les

յիսուն եւ երեք, եւ արքեպիսկոպոսունքն եւ սպաթարն Մարկիանոս, եւ այլ անթիւ ժողովուրդք ի քաղաքէն ։ Ածին եւ զամենայն չարախօսսն որք էին հարիւր եւ տասն, ածին եւ զերանելին Գրիգորիոս ի բանդէն եւ ամենեքեան լային ։

Եւ հայրապետն· Զինչ չարախօսութիւն ունիք զեպիսկոպոսէդ ձերոյ ։ Եւ նոքա ասեն. Գտաք զնա ընդ կնոջ յանկողնի իւրում ։ Եւ հայրապետն. Դուք ինքնին տեսէք զնա, եթէ կինն պատմեաց ձեզ ։ Եւ նոքա ասեն. Մտաք առ նա ըստ սովորութեան մերում տալ ողջոյն եւ երկրպագանել, եւ գտաք զնա ընդ կնոջն յանկողնի իւրում ի քուն ։ Եւ կինն խոստովանեցաւ մեզ առաջի դատաւորին եւ ամենայն ժողովրդեանս այսմիկ ։ Եւ վասն չարաչար մեղացն այսահարեցաւ կինն, եւ մինչեւ ցայսօր մոլի ի դիւէն ։ Եւ հրամայեցին եւ զնա ածել ։

Եւ անօրէնքն. Հարցէք եւ ընդ չարագործ եպիսկոպոսդ որ եթէ կամի եւ եթէ ոչ՝ ասասցէ զճշմարիտն ։ Եւ նա հայեցեալ ի նոսա ասէ. Յարեան ի վերայ իմ վկայք չարաց՝ եւ զոր ոչ գիտէի հարցանէին զիս, եւ փոխարէն սիրոյ իմոյ մատնէին զիս ։ * Բայց ով եղբարք, Աստուած դատեսցէ ընդ իս եւ ընդ ձեզ ։ Եւ մինչդեռ նա զայս ասէր, վերացաւ կինն ի դիւէ, եւ զարկաւ զգետնի, եւ սկսաւ փրփրել եւ

2 տասն] յիսուն B || 4 ունիք] ասէք B || 13 եւ փոխարէն սիրոյ իմոյ մատնէին զիս *om.* B || 15 վերացաւ կինն ի դիւէ,] շարժեցաւ կինն ի դիւացն B.

* A fol. 107 r° b.

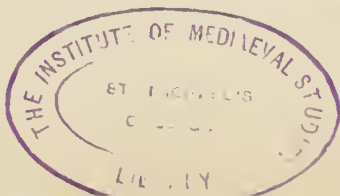
archevêques, le spathaire Marcien et un nombre infini de gens de la ville. On fit venir tous les calomniateurs, au nombre de cent dix; on amena de la prison le bienheureux Grégoire, et tous se mirent à verser des larmes.

Le patriarche demanda : « Quelle accusation avez-vous contre votre évêque? » Ils lui répondirent : « Nous l'avons saisi en compagnie d'une femme dans son lit. » Le patriarche dit : « Vous l'avez vu vous-mêmes, ou bien c'est la femme qui vous l'a raconté? » Ils répondirent : « Nous sommes entrés chez lui selon notre habitude pour le saluer et nous prosterner devant lui, et nous l'avons trouvé avec la femme qui dormait dans le lit. La femme même nous l'a avoué en présence du juge et de toute cette foule. La femme fut, à cause de cet énorme péché, possédée du démon et jusqu'aujourd'hui elle est agitée violemment par le démon. » On ordonna de la faire venir également.

Les impies dirent : « Interrogez aussi l'évêque malfaiteur pour qu'il dise la vérité, qu'il le veuille ou non. » (Grégoire), les regardant, dit : « *Des témoins impies ont surgi contre moi et me demandèrent ce que je ne savais pas, ils m'ont trahi en échange de mon amour*[1]. Cependant, ô frères, Dieu jugera* entre vous et moi. » Pendant qu'il disait cela, la femme, soulevée par le démon, fut

* A fol. 107 r° b.

1. Ps. xxvi, 1.

թաւալէր առ ոտս սրբոյն Գրիգորի։ Եւ նորա զաչսն եւ զձեռսն յերկինս համբարձեալ, եւ լալագին պաղատանօք աղաչեաց զԱստուած. Եւ ասէ ցկինն. Վասն սրբոց առաքելոցն եւ վասն ժողովելոց քահանայապետիցս Աստուծոյ, չար դեւ ել ի ստեղծուածոյս Աստուծոյ, զի ամբողջ մտօք պատմեսցէ վասն իմ զճշմարիտն ։ Եւ առժամայն ցնցեաց դեւն զկինն եւ ել ի նմանէ եւ անկաւ որպէս մեռեալ ։ Եւ կալեալ զձեռանէն յարոյց զնա ։

Եւ հարցին զնա. Զի՞նչ անուն է քո ։ Եւ նա ասէ. Եւոդիա կոչիմ ։ Ասեն ցնա եպիսկոպոսքն. Ճանաչես զեպիսկոպոս քաղաքին քո ։ Եւ նա ասէ. Այո, բազում անգամ ողորմութիւն առի ի ձեռանէ նորա յորժամ պարգեւէր տայր աղքատաց ։

Եւ նոքա ասեն. Ասա մեզ զճշմարիտն. ննջեա՞ց ընդ քեզ ի մեղս ։ Եւ կինն մեծաւ հառաչմամբ եւ արտասուօք աղաղակեաց ի խորոց սրտէ իւրմէ եւ ասէ. Կենդանի է Տէր Աստուած, որ ոչ գիտեմ այդպիսի գործոց զնա. այլ Սաբինոս քահանայ եւ Կրիսկենտոս սարկաւագն խաբեցին զիս կաշառօք, եւ ետուն ինձ գանձ, եւ տարեալ արկին * զիս ի գիշերի գաղտ ի սենեակ նորա, եւ անիրաւ զրպարտեցին զարդար այրս զայս. զոր հատուսցէ նոցա Տէր Աստուած, եւ խնդրեսցէ ի նոցանէ զպատիժս անձին իմոյ, քանզի երկու ամ եւ կէս տանջիմ ի դիւաց ։ * A fol. 107 vº a.

10 ննջեաց ընդ քեզ ի մեղս] Ստո՞յգ իցէ գործն որ պատմի ընդ քեզ եւ ընդ եպիսկոպոսն B || 14 արկին] արգելին B || 16 եւ կէս] եւ վեց ամիս B.

jetée contre terre; elle se mit à écumer et à rouler aux pieds de saint Grégoire. Celui-ci, élevant les yeux et les mains au ciel, pria Dieu avec larmes et supplications, et dit à la femme : « Par les saints apôtres et par les pontifes de Dieu convoqués ici, méchant démon, sors de cette créature de Dieu, pour qu'en parfait esprit elle dise la vérité à mon sujet. » Aussitôt le démon agita avec violence la femme et la quitta; elle tomba comme morte. Grégoire la prit par la main et la releva.

On lui demanda : « Quel est ton nom? » Elle répondit : « Je m'appelle Évodia. » Les évêques lui dirent : « Reconnais-tu l'évêque de ta ville? » Elle répondit : « Oui; j'ai reçu bien des fois la charité de ses mains, lorsqu'il distribuait des aumônes aux pauvres. »

Ils lui demandèrent : « Dis-nous la vérité : a-t-il couché avec toi pour commettre des péchés? » La femme s'écria du fond de son cœur avec de grands gémissements et des larmes, et dit : « Vive le Seigneur Dieu, je ne lui reconnais point de telles actions; mais le prêtre Sabinus et le diacre Crescent m'ont trompée par des dons, ils m'ont remis de l'argent et, m'ayant emmenée, m'introduisirent * secrètement pendant la nuit dans la chambre, puis ont injustement calomnié cet homme juste. Que le Seigneur Dieu leur rende ce qu'ils ont fait et exige d'eux les peines de ma personne, car voici deux ans et demi que je suis torturée par les démons. » * A fol. 107 vº a.

Եւ հայեցեալ յեպիսկոպոսունսն ետես զԳրիգորիոս եւ ծանեաւ, եւ ընթացեալ հասուցանէր եւ գիրկս արկեալ զոտիցն եւ ասէ. Ողորմեա ինձ ծառայ Աստուծոյ, եւ թող ինձ զչարիսն զոր արարի ընդ քեզ ի հնարից սատանայի եւ անօրինացն: Ոչ թողից զոտս քո եւ ոչ կանգնեցայց՝ մինչեւ զթասցիս ի թշուառականս:

Ասէ ցնա երանելին. Ով կին դու ոչ եմ, իմ է, թողուլ զմեղս, բայց միայն մարդասիրին Աստուծոյ, որ գիտացն է, զգաղտնիս մարդկան: Եւ կալաւ զձեռանէն յարոյց զնա: Եւ մեծ կարգս զամենայն ժողովուրդն եւ ասէին. Օրհնեալ է Տէր Աստուած մեր որ յայտնեաց մեզ այսօր զայսպիսի այր արդարացեալ:

Հրամայեցին եւ զամենայն չարախօսսն կալան, եւ հատին ի վերայ նոցա վճիռ զի զեկեղեցականսն ըստ կանոնացն պատժեսցեն, եւ զաշխարհականսն ըստ օրինացն դատեսցեն, որպէս հրամայեաց նոցա թագաւորն եւ պատրիարքն: Եւ սկսան աղա-
* A fol. 107 v° b. ղակել * արտասուօք. Մեղաք, անօրինեցաք, յանցեաք առաջի ծառայիդ Աստուծոյ: Էին աշխարհականքն ութսուն, եւ նայեցեալ ի Գրիգորիոս՝ գոչէին առ հասարակ. Ողորմեա մեզ ծառայ Աստուծոյ եւ մի հատուցաներ չար ընդ չարի: Եւ այլ ողորմագին աղաչանօք մաղթէին:

1 զԳրիգորիոս] զերանելին Գրիգոր B   3 սատանայի եւ *om.* B || 7 մեծ] եւ երկիւղ *add.* B   11 հրամայեաց] պատուիրեաց B   13 ութսուն] եւ կարգաւորքն երեսուն *add.* B.

Elle regarda les évêques, vit Grégoire et le reconnut; elle accourut vers lui, et avec des sanglots elle entoura de ses bras ses pieds et dit : « Aie pitié de moi, serviteur de Dieu; pardonne-moi le mal que je t'ai fait par la ruse du démon et des impies. Je ne quitterai tes pieds et je ne me relèverai que lorsque tu auras eu pitié de moi, malheureuse. »

Le bienheureux lui dit : « O femme! ce n'est pas à moi de pardonner les péchés, mais à Dieu seul qui aime les hommes et qui connaît les secrets des hommes. » Il lui prit la main et la releva. Une grande peur saisit toutes les personnes de l'assistance, qui dirent : « Béni soit le Seigneur notre Dieu, qui nous a révélé aujourd'hui l'innocence d'un tel homme. »

Ils ordonnèrent ensuite d'arrêter tous les calomniateurs et donnèrent la sentence que les ecclésiastiques seraient punis selon les canons, et que les laïques seraient jugés d'après la loi, ainsi que l'empereur et le patriarche
* A fol. 107 v° b. l'avaient ordonné. Les calomniateurs * se mirent à crier avec larmes : « Nous avons péché, nous avons commis une iniquité, un méfait envers le juste serviteur de Dieu. » Les laïques étaient quatre-vingts et, regardant Grégoire, ils s'écrièrent ensemble : « Aie pitié de nous, serviteur de Dieu, et ne nous rends point le mal pour le mal. » Ils lui adressèrent encore d'autres suppliations apitoyantes.

Եւ տեսեալ զնոսա սուրբն Գրիգորիոս յայնպիսի նեղութիւնս, բախեաց զերեսս իւր, եւ երթեալ արտասուօք անկանէր յոտս հայրապետին եւ արքեպիսկոպոսացն, եւ աղաչէր զնոսա եւ ասէր. Մի հատուցանէք դոցա չար ինչ վասն իմ մեղաւորիս, զի Տեառն Աստուծոյ միայնոյ է վրէժխնդրութիւն։

Եւ յանկարծակի շնչեաց հողմ, եւ անկաւ ի վերայ նոցա խաւարային մէգ, եւ ծածկեաց զնոսա ամպ աղջամղջին, եւ կարծեցին եթէ եկուլ զնոսա երկիր, եւ աղաղակէին. Տէր ողորմեա, զբազում ժամս։ Եւ ապա վերացաւ ամպն, եւ ցրուեցաւ մէգն, եւ երեւեցան թշուառականացն երեսքն միակողմանի սեւք որպէս Եթովպացւոց։ Իսկ Սաբինոսի եւ Կրեսկենտեայ՝ ոչ միայն կէս երեսացն իւրեանց սեւք եղեն այլ եւ բերանք նոցա բացան, եւ ներքին շրթունքն մինչեւ ի կզակն կախեցան որ անհնարին խօսել ոչ կարէին։

Եւ ի լինել աստուածասաստ բարկութեանն՝ յահագին երկիւղէն * ամենայն ժողովուրդն աղաղակեցին եւ ասեն. Այժմ ծանեաք զի փրկեաց Տէր զօծեալ իւր, մեծ է Աստուած մեր եւ անբաւ է զօրութիւն նորա։ * A fol. 108 r° a.

2 անկանէր] անկաւ B || 3 զնոսա եւ ասէր *om.* B || 5-8 Եւ յանկարծակի ... Եթովպացւոց] Եւ յանկարծակի եհաս ի վերայ չարախօսացն աստուածասաստ բարկութիւն, եւ խաւարեցան ամենեքեան ահագին արհաւրօք, եւ սաստիկ մահու անկան գնդօք, եւ երեւեցան երեսք նոցա սեւացեալ որպէս ծուխ ։ B | 9 կէս երեսացն իւրեանց սեւք եղեն] սեւացան երեսք B || 10 ներքին *om.* B — անհնարին *om.* B || 12 Եւ ի լինել աստուածասաստ ... առաջի զղջանեալն *om.* B.

Saint Grégoire, les voyant dans un tel état de peine, frappa son visage et vint se jeter avec larmes aux pieds du patriarche et des archevêques, les pria et dit : « Ne leur rendez point le mal pour le mal à cause de moi pécheur, car la vengeance appartient au seul Seigneur Dieu. »

Tout à coup le vent souffla, un brouillard obscur descendit sur eux, un nuage sombre les enveloppa et ils crurent que la terre les avait engloutis. Ils crièrent pendant de longues heures : « Seigneur, aie pitié de nous. » Enfin, le nuage s'éleva, le brouillard se dispersa et les visages des malheureux apparurent noirs, comme celui des Éthiopiens, d'un côté seulement. Quant à Sabinus et à Crescent, non seulement la moitié de leur visage était devenue noire, mais encore leur bouche était restée bée, leurs lèvres inférieures s'étaient rabattues jusqu'au menton et ils ne pouvaient plus parler.

A cette colère effrayante de Dieu, toutes les personnes présentes, * saisies de grande frayeur, crièrent : « *Nous reconnaissons maintenant que le Seigneur a sauvé son oint*[1] ; grand est notre Dieu et sa puissance est immense. » * A fol. 108 r° a.

1. Ps. XIX, 7.

Եւ երթեալ առ հասարակ հայրապետն եւ եպիսկոպոսունքն անկանէին յոտս սրբոյն Գրիգորիոսի եւ ասէին. Օրհնեա զմեզ հայր սուրբ, զի յաւուրս յայսմիկ դու միայն երեւեցար մշակ համբերութեան։ Նոյնպէս եւ նա անկեալ յոտս նոցա ասէ. Թողութիւն շնորհեցէք ինձ մեղաւորիս, քանզի ես որդն եմ եւ նախատինք մարդկան. մանաւանդ դուք աղօթեցէք վասն իմ, եւ յարուցեալ համբուրեցին եւ դարձեալ նստան։

Եւ ածին առաջի զգանեալսն եւ ասէ ցնոսա հայրապետն. Լուարուք անենաթշուառք, ահա եղերուք նմանողք հօրն ձերում սատանայի, որ բորբոքեաց զձեզ յանօրէն գործն։ Արդ հրամայեմք ձեզ՝ լինել ծառայք յաւիտեան, դուք եւ որդիք ձեր եւ որդիք որդւոց ձերոց, յազգէ մինչեւ յազգ՝ որք կրեն այդմ նշանաւ զոր եդաց Աստուած յերեսս ձեր՝ Ակրագանդացւոց եպիսկոպոսարանին։ Եւ ամենայն եպիսկոպոս որ ձեռնադրէ, այդմ նշանաւ քահանայ կամ սարկաւագ կամ այլ ինչ կարգաւոր՝ նզովեալ եղիցի ի սրբոց առաքելոցն եւ ի սրբոց հայրապետացն։ Եւ ասացին ամենեքեան. Նզովեալ լիցի։

Եւ ասեն ցսուրբն Գրիգորիոս. Հրամայեա վասն նոցա որ ինչ եւ կամք քո իցեն։ Եւ նա յանձն արար զնոսա յաւագերիցին իւր եւ ի նախասարկաւագին, եւ յայլ իշխանին

10 որք կրեն ... յերեսս ձեր *om.* B || 12 այդմ նշանաւ] ի սմանէ, այսպէ B.

Le patriarche et les évêques vinrent tous ensemble se jeter aux pieds de Grégoire et dirent : « Bénis-nous, père saint, car en ces jours toi seul as paru le cultivateur de la patience. » Grégoire également se jeta à leurs pieds et dit : « Pardonnez-moi, à moi pécheur, car *je suis un ver et l'opprobre des hommes*[1] ; priez pour moi-même. » Ils se relevèrent, se donnèrent le baiser et s'assirent de nouveau.

On introduisit ceux qu'on avait fouettés, et le patriarche leur dit : « Écoutez, gens très malheureux, voici que vous êtes devenus semblables à votre père le démon, qui vous a incités à cet acte inique. Et maintenant nous vous ordonnons de devenir, vous, vos fils et les fils de vos fils de génération en génération, vous qui porterez cette marque que Dieu a imprimée sur votre visage, les serviteurs de l'évêché d'Agrigente. Tout évêque qui ordonnera prêtre ou diacre ou de tout autre ordre quiconque

* A fol. 108 r° b. porte cette marque, sera * anathématisé par les saints apôtres et les saints patriarches. » Tous répondirent : « Qu'il soit anathématisé. »

On dit ensuite à saint Grégoire : « Ordonne pour eux ce que ta volonté désire. » Il les recommanda à son archiprêtre et à son archidiacre et

1. Ps. xxi, 7.

և ասէ. Տարայք զդոսա ի քաղաքն մեր զի կացցեն ի տունս իւրեանց մինչև մեք հրամանաւն Աստուծոյ եկեսցուք :

Իսկ կինն պոռնիկ այլ ոչ դարձաւ ի քաղաքն, այլ եմուտ ի վանս և կրօնաւորեցաւ և քսան և երկու ամ կեցեալ մեծաւ ապաշխարութեամբ հանգեաւ :

Եւ հրամայեցին սրբոյն Գրիգորի մատուցանել զաստուածային խորհուրդ պատարագին, և տեսին ամենեքեան զզօրութիւն սուրբ Հոգւոյն շուրջ զսեղանովն և զանձամբ նորա : Եւ առեալ կայծակունս ի փիլոն իւր էարկ խունկ ընդ ամենայն եկեղեցին և ժողովրդեանն, և փիլոնն ամենևին ոչ այրեցաւ, ընդ որ առաւելապէս զարմացան և տային փառս Աստուծոյ :

Եւ յետ սակաւ աւուրց հրաժարեցին ի հայրապետէն՝ Գրիգորիոս և եպիսկոպոսունքն և Մարկիանոս սպաթարն, նորին թղթովն գնացին ի Կոստանդնուպօլիս :

Եւ հրամայեաց թագաւորն Յուստինիանոս նախ մտանել առ նա արքեպիսկոպոսացն և Մարկիանոսի, և մտեալ երկիրպագին, * և ետուն զթուղթ հայրապետին, և ընթերցան. պատմեցին և նոքա զամենայն եղեալ սքանչելիսն և յոյժ զարհուրեցաւ : * A fol. 108 v° a.

Եւ հրամայեաց և տարան զսուրբն Գրիգորիոս առաջի : Մտեալ խոնարհութեամբ երկիրպագեաց երիցս անգամ. և թագաւորն յարուցեալ յաթոռոյն՝ գիրկս

7-9 Եւ առեալ կայծակունս ... զարմացան *om.* B || 12 Յուստինիանոս *om.* B || 16 երիցս անգամ *om.* B.

à d'autres notables et dit : « Emmenez-les à notre ville et qu'ils restent chez eux jusqu'à notre arrivée par ordre de Dieu. »

Quant à la femme prostituée, elle ne retourna plus à la ville, mais se retira dans un couvent, se fit religieuse, vécut vingt-deux ans dans une grande pénitence et reposa ensuite.

On ordonna ensuite à saint Grégoire d'offrir le divin mystère du sacrifice et tous furent témoins de la puissance du Saint-Esprit tout autour de l'autel et sur sa personne. (Grégoire) prit des braises ardentes dans son manteau, encensa toute l'église et l'assistance, et le manteau ne brûla point; on fut grandement édifié de ce fait et l'on rendit gloire à Dieu.

Quelques jours après, Grégoire, les évêques et le spathaire Marcien prirent congé du patriarche et, chargés d'une lettre de sa part, se rendirent à Constantinople.

L'empereur Justinien (*Ioustianos*) ordonna d'introduire d'abord en sa présence les archevêques et Marcien. Ceux-ci, étant entrés, * se prosternèrent et lui présentèrent la lettre du patriarche, dont ils donnèrent lecture; ensuite ils lui rendirent compte de tous les miracles opérés. Il en fut fortement frappé. * A fol. 108 v° a.

Il ordonna d'introduire ensuite saint Grégoire, qui, aussitôt entré, se prosterna humblement par trois fois. L'empereur se leva de son trône, l'entoura

արկեալ զերեսն Գրիգորի, համբուրեաց զբերանն եւ զաչսն եւ ասէ. Բարի եկիր սուրբ Գրիգոր, երկրորդ սքանչելագործ, երանի է, քեզ եւ երանի է, յիշատակ քո : Նոյնպէս գնացին եւ առ պատրիարգն, եւ լուեալ նորա՝ յոյժ փառաւորեաց զերանելին Գրիգորիոս, եւ իբրեւ զմի ի հրեշտակաց ընդունէր զնա :

Եւ արարեալ անդ աւուրս ինչ՝ հրաժարեաց ի թագաւորէն եւ ի պատրիարգէն, առեալ նոքա սպասս եկեղեցւոյն ոսկեղէնս եւ արծաթեղէնս եւ զգեստս պատարագի եւ բազում գանձս զի շինեսցէ ի քաղաքին իւրում այլ եկեղեցի, եւ փոխեսցէ զեպիսկոպոսարանն անդ :

Եւ մտեալ ի նաւ գնաց խաղաղութեամբ ի Սիկիլիա : Եւ ելին ընդ առաջ ժողովրդք ամենայն ճրագալուցին եւ տարան զնա ի քաղաքն եւ ուրախութիւն մեծ եղեւ յամենայն գաւառն եւ ի քաղաքս կղզւոյն : Եւ զհնագոյն կործանեալ տաճար կռոցն
* A fol. 108 v° b. շինեաց եկեղեցի յանուն սրբ * առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի եւ անդ փոխեաց զեպիսկոպոսարանն :

Իսկ նշանն որ եղեւ յերեսս եւ ի շրթունս չարախօսացն յազգէն նոցա ոչ ջնջեցաւ, եւ են մինչեւ ցայսօր, եւ են ծառայք եպիսկոպոսարանին :

Եւ երանելին Գրիգորիոս բարի ճգնութեամբ կեցեալ՝ փոխեցաւ առ Քրիստոս պայծառ երեսօք :

14-15 Իսկ նշանն ... եպիսկոպոսարանին *om.* B.

de ses bras, lui baisa la bouche et les yeux et lui dit : « Sois le bienvenu, saint Grégoire, second thaumaturge; tu es heureux et ta mémoire est heureuse. » Ils se rendirent également auprès du patriarche qui, après les avoir entendus, glorifia hautement le bienheureux Grégoire et l'accueillit comme un ange.

(Grégoire) resta encore quelques jours en cette ville, puis prit congé de l'empereur et du patriarche, qui lui remirent des vases d'or et d'argent pour l'église, des parements pour le sacrifice, et une forte somme d'argent pour qu'il construisît une autre église dans sa ville et y transférât son évêché.

(Grégoire) s'embarqua et arriva en paix en Sicile. Toute la population se porta au-devant de lui avec des cierges allumés et le conduisit à la ville; ce fut une grande joie dans toute la contrée et dans toutes les villes de l'île. Il édifia, sur l'ancien temple des idoles en ruines, une église
* A fol. 108 v° b. au nom * des apôtres Pierre et Paul et y transféra l'évêché.

Quant à la marque qui s'était imprimée sur le visage et les lèvres des calomniateurs, elle ne disparut plus de leurs générations; elle existe encore jusqu'aujourd'hui, et ces hommes sont encore les serviteurs de l'évêché.

Le bienheureux Grégoire, après avoir vécu de bon ascétisme, s'en alla auprès du Christ avec un visage resplendissant.

Տրէի ԺԶ եւ Նոյեմբերի ԻԴ : Սոն է սրբոյն Կղեմայ Հռոմայ հայրապետին :

Սուրբ մեծ եւ առաքինի հայրապետն Կղեմէս՝ Հռոմայեցի էր ազգաւ, եւ ուսեալ յոյժ զգրութիւն հելլենական արտաքին համճարոյն : Եւ ի նաւաբեկութենէ զերծեալ հանդիպեցաւ Պետրոսի առաքելոյն, եւ ի նմանէ ընկալաւ զճշմարիտ աստուածգիտութեան քարոզութիւնն : Եւ եղեւ քարոզ եւ աշակերտ աւետարանին Քրիստոսի եւ գրող հրամանագրութեան կանոնաց սրբոց առաքելոցն : Եւ ձեռնադրեցաւ ի սրբոյն Պետրոսէ փոխանակ իւր յաթոռն Հռոմայ :

Եւ քարոզէր յայտնապէս զՔրիստոս. եւ կալան զնա եւ կացուցին * առաջի Դոմետիանոսի կռապաշտ արքային եւ խոստովանեցաւ զՔրիստոսի աստուածութիւնն : * A fol. 109 r° a.
Եւ հրամայեաց եւ բերանոք տանջեցին զերանելին յոյժ. եւ արկին զնա ի նաւ եւ տարան յայնկոյս Պոնտոսի, եւ կապեցին ի պարանոցն վէմ մեծ յոյժ եւ ընկեցին ի ծով : Եւ հրամանաւ Աստուծոյ անկաւ մարմինն ի ներքոյ վիմի մեծի որ էր իբրեւ կամար եւ պահեցաւ անարատ մինչեւ ի ժամանակս քրիստոնէութեան, եւ ապա երեւեցաւ եպիսկոպոսի տեղւոյն այնմիկ : Եւ յորժամ գնային ի ծովեզրն, դարձաւ ջուրն յետս եւ

1 Սոն] Վկայութիւն B — Կղեմայ] սքանչելագործ *add.* B || 2 Սուրբ ... ազգաւ] Սուրբ եւ մեծն Կղեմէս Հռովմայեցի ազգաւ B — ուսեալ] էր *add.* B || 5 քարոզ] քարոզող B || 6 սրբոց] սուրբ B || 11 ծով] եւ այնպէս կատարեցաւ ի Քրիստոս *add.* B || 12 Եւ հրամանաւ ... աւ Քրիստոս *om.* B.

16 tré, **24 Novembre.**

Fête de saint Clément, patriarche de Rome.

Le grand saint et vertueux patriarche Clément était romain d'origine et très versé dans la littérature profane hellénique. Après avoir échappé à un naufrage, il s'était rencontré avec l'apôtre Pierre et avait reçu de lui la prédication de la vraie science de Dieu. Il devint le prêcheur et le disciple de l'évangile du Christ, et l'écrivain des ordres et des canons des saints apôtres. Il fut sacré par saint Pierre pour le remplacer sur le siège de Rome.

Comme il prêchait ouvertement le Christ, on le saisit et on le mit en présence * de l'empereur idolâtre Domitien; il confessa la divinité du Christ. * A fol. 109 r° a.
L'empereur ordonna de torturer cruellement le bienheureux avec des griffes; ensuite on l'embarqua sur un navire et on le conduisit au delà du Pont(-Euxin), on lui attacha une énorme pierre au cou et on le jeta à la mer. Cependant par ordre de Dieu le corps tomba sous une grande roche qui formait comme une voûte et il y fut conservé intact jusqu'aux jours du christianisme, à laquelle époque il se révéla à l'évêque de la localité.

եկն ցամաք մինչև ցվէմն ։ Եւ երթեալ եպիսկոպոսին եգիտ զմարմինն անապակ ի ներքոյ վիմին և թաղեաց ի նմին տեղւոջ ըստ հրամանի սրբոյն ։ Եւ իբրև ել եպիսկոպոսն և որք ընդ նմա էին, գնայր ջուրն զկնի նոցա մինչև ի սահմանս իւր, և դարձեալ ծածկեցաւ վէմն ։ Եւ յամենայն ամի այս սքանչելիքն լինին եօթն աւուր յառաջ քան զյիշատակ Կղեմայ՝ ցամաքի ծովն և բացուի տապանն, և ցամաքս մտանեն բազում ժողովուրդք, և եօթն օր յետ տօնին ոչ ցամաքի ։

Սքանչելիք զոր յետոյ եղեն ։ Ի միում աւուր յորժամ ցամաքեցաւ ծովն և մտին
* A fol. 109 r° b. ժողովուրդք առ սուրբն յուխտ, և յետ հնգետասան աւուր ելին ամենեքեան * ըստ սովորութեանն, մնաց պատանի մի յանկիւն վիմին, և եկեալ ծովն ծածկեաց զցամաքն, և ի ծնողացն խնդրեցին մանուկն զպատանին, կարծեցին թէ զկնի նոցա ել ։ Եւ յորժամ ոչ գտին տղայն զնա լալ առնէին եթէ․ Ի ջուրն խեղդեցաւ ։ Եւ յամենայն շաբաթ աւուր տային յեկեղեցին վասն հոգւոյ նորա յիշատակի՝ նշխար և գինի և ձէթ, և քահանայն յիշատակէր զնա ընդ այլ մեռելոցն ։ Եւ յորժամ մերձեցաւ տօնն, և ջուրն դարձաւ անդրէն, գնացին ժողովուրդքն ըստ սովորութեանն խնկովք և մոմեղինօք

Lorsqu'on arriva au rivage, l'eau reflua en arrière et livra passage à sec jusqu'à la roche. L'évêque s'y rendit, retrouva le corps intact sous la roche, et l'inhuma à la même place, selon l'ordre du saint. A mesure que l'évêque et ceux qui l'accompagnaient se retirèrent, l'eau les suivit jusqu'à sa limite et de nouveau la roche fut recouverte. Chaque année ce même miracle a lieu sept jours avant la commémoration de Clément, la mer se retire, le tombeau se découvre et nombre de gens y pénètrent; sept jours après la fête, (la mer) ne se retire plus.

Voici les miracles qui eurent lieu dans la suite. Une année, que la mer était devenue à sec et que la foule s'était rendue en pèlerinage auprès du
* A fol. 109 r° b. saint, le quinzième jour, lorsqu'ils furent partis * selon l'usage, un jeune garçon resta dans un coin de la roche, et la mer revenue recouvrit l'emplacement resté à sec; les parents cherchèrent l'enfant sur le rivage, le croyant sorti derrière eux, et, ne le retrouvant plus, ils le pleurèrent beaucoup en disant : « Il s'est noyé dans les eaux. » Chaque samedi, ils offrirent à l'église pour la mémoire de son âme des hosties, du vin et de l'huile, et le prêtre le commémorait avec les autres défunts. Lorsque la fête approcha et que l'eau se retira de nouveau, les habitants, selon leur coutume, se rendirent avec de l'encens et des cierges auprès du saint; les parents

առ ասերն․ շոգան եւ ծնօղքն մանկանն եւ յուզէին ի ցամաքեալ տեղիսն ծովուն, թերեւս գտցեն զմեռեալ մարմին զաւակին իւրեանց, եւ ոչ գտին ։

Եւ յորժամ գնացին ի տապանն՝ տեսին զորդին իւրեանց կենդանի նստեալ առ տապանի սրբոյն Կղեմայ, եւ զարհուրեալք զարմանային եպիսկոպոսն եւ ժողովուրդքն, հարցանէին զպատանին թէ․ Արդէն ապրեցար ի ծովէս ։ Եւ նա ասէ․ Ի կամարս յորում տապանս է ջուր ոչ եմուտ, եւ էր լոյս եւ խաւար ոչ լինէր, եւ յամենայն շաբաթ տայր ինձ այր մի նշխար եւ ձէթ եւ գինի, եւ յագենայի եւ մինչեւ նոյն ժամ շաբաթուն ոչ քաղցնուր ։ Եւ մեծապէս փառս ետուն Աստուծոյ * որ առնէ սքանչելիս ի ձեռն * A fol. 109 v° a.
սրբոց իւրոց եւ պապանձեցոյց զբերան հերձուածողացն որ ասէին եթէ․ Յետ մահու պատարագն չէ օգտակար մեռելոյն ։

Եւ յամենայն ամի լուցանէ եպիսկոպոսն կանթեղս ի վերայ տապանին եւ ելանէ եւ ի միւս ալ տարին յորժամ մտանեն՝ գտանեն զկանթեղն լուցեալ եւ գոհութեամբ փառս տան Աստուծոյ, եւ երկրպագեն սուրբ նշխարացն ։

Կատարի տօն սրբոյն Կղեմայ Հռոմայ հայրապետի՝ Նոյեմբերի ԻԴ, եւ է բարեխօս կենդանեաց եւ մեռելոց առ Քրիստոս ։

de l'enfant y allèrent également et scrutèrent l'endroit de la mer devenu à sec, dans l'espoir de retrouver le cadavre de leur enfant; mais ils ne le retrouvèrent point.

Lorsqu'ils furent arrivés près du tombeau, ils aperçurent leur fils vivant assis près du tombeau de saint Clément. L'évêque et les gens, émerveillés et effrayés, demandèrent à l'enfant : « Comment as-tu échappé à la mer? » Il répondit : « L'eau n'a pas pénétré dans la voûte où se trouve le tombeau; il y avait toujours de la lumière et jamais d'obscurité; un homme me donnait chaque samedi de l'hostie, de l'huile et du vin : j'étais rassasié et je n'avais plus faim jusqu'au samedi suivant à la même heure. » Ils rendirent grandement gloire à Dieu * qui accomplit des miracles par ses saints * A fol. 109 v° a.
en confondant les langues des hérétiques qui disaient : « Après la mort le sacrifice n'est d'aucune utilité pour le défunt. »

L'évêque fait allumer chaque année des lampes sur le tombeau avant de le quitter, et l'année suivante, lorsqu'on y pénètre, on trouve la lampe allumée; alors on rend grâces à Dieu avec joie et on se prosterne devant les saints restes.

La fête de saint Clément, patriarche de Rome, se célèbre le 24 novembre; il est l'intercesseur auprès du Christ pour les vivants et pour les morts.

* B p. 256 a.

[B * Յայսմ աւուր վկայութիւն Յակովկայ պարսիկ բազմատանջ վկայի ։

Սուրբ և անուանի վկայն Քրիստոսի Յակովիկ էր յաւուրս բարեպաշտ թագաւորացն Ոնորիոսի և Արկադեոսի եղբօր նորա, և Պարսից արքային Յազկերտի հրապաշտի ։ Սուրբն Յակովիկ բնակէր ի Պարսիկս՝ ի քաղաքին Բեթլապատ, ի գաւառին Էլուզիոնին ։

Եւ էր այր անուանի և փառաւոր, և հաւատով քրիստոնեայ ինքն և մայր իւր, և սիրելի լեալ յոյժ ի Յազկերտէ արքայէ. և ի բազում սիրոյն դարձոյց զնա ի պիղծ հաւատն իւր ։

Եւ իբրև լուան մայրն և կինն գրեցին առ նա բանս տրտմագինս, և ուրացան զնա ասելով եթէ. Ոչ ունիցիս ընդ մեզ հաղորդութիւն, զի որպէս թողեր դու զՏէր Աստուած՝ թողցուք և մեք զքեզ ։ Եւ յորժամ ընթերցաւ զթուղթն՝ անկեալ ի զղջումն սկսաւ լալ ։ Եւ առեալ զիրս ընթեռնուլ, յիշէր և զչար գործն որ ուրացաւ զՔրիստոս, և թշուառացուցանէր զանձն իւր, և զամենայն օր կայր ի սուգ ։

Եւ լուաւ թագաւորն եթէ զղջացաւ ընդ դառնալն ի հաւատս նորա, կոչեաց զնա ի հարցումն ։ Իսկ Յակովիկ օրհնաւոր ասէր պատասխանին և ասէր. Խոստովանիմ

* B p. 256 a.

[B * En ce jour, martyre de Jacobik[1], le martyr persan qui subit de nombreuses tortures.

Le saint martyr du Christ Jacobik (*Yakowik*), loué de tous, vivait aux jours des pieux empereurs Honorius et de son frère Arcadius, et du roi des Perses Haskert[2], l'adorateur du feu. Saint Jacobik habitait la Perse, dans la ville de Bethlapat, dans la province d'Elouzision[3].

C'était un homme célèbre qui occupait un haut rang; il était de foi chrétienne ainsi que sa mère, très aimé du roi Hazkert, lequel par la grande affection qu'il lui portait le convertit à sa foi impure.

Ce qu'ayant appris, sa mère et sa femme lui écrivirent en des termes douloureux et le renièrent en disant : « Tu n'auras plus désormais de relations avec nous, car comme tu as abandonné le Seigneur Dieu, nous t'abandonnerons également. » Lorsqu'il eut lu la lettre, il se repentit et se mit à pleurer. Reprenant la lecture de la lettre, il se souvint de la mauvaise action d'avoir renié le Christ, se sentit malheureux en sa personne et passa toute la journée dans le deuil.

Le roi, ayant appris qu'il regrettait de s'être converti à sa foi, le manda pour l'interroger. Jacobik lui répondit judicieusement et dit : « Je confesse

1. Jacques l'intercis. — 2. Yezdegerd II. — 3. Le texte grec dans *Biblioth. hagiogr. graeca*, 772, porte : ἐν Βαλαπάτῃ τῇ πόλει τῶν Ἰουζουσῶν.

զՔրիստոս զոր ուրացայն, հաւատամ յԱստուած զոր թողի, եւ դատապարտեմ ես ինքն զիս որ կամօք իմովք մոլորեցայ ։

Յայնժամ խորհուրդ արարեալ թագաւորին թէ, որով մահուամբ սպանցէ զնա ։ Եւ ասէ մին ի պիղծ խորհրդականաց իւրոց . Ոչ վայելէ զմա միով մահուամբ մեռանել՝ այլ բազում եւ խիստ չարչարանօք ։ Եւ հրամայեաց զՅակովբիկ ընկենուլ ի վերայ երկրի մերկ, եւ սկսան մի ըստ միոջէ ի բութէ աջոյ ձեռինն կտրել սրով մի մի մատն, եւ ապա զձախոյ ձեռինն, եւ ապա ՝ զերկոցունց ոտիցն զտասն մատունս ։ Կտրեցին եւ * B p. 256 b.
զերկու թաթս ձեռացն եւ զերկու ոտսն ի պճղունսն կտրեցին եւ զերկու բազուկսն եւ զերկոսին սրունսն ի ծնկացն ։ Հատին եւ զերկու ձեռսն ի թիկանցն եւ զբարձսն, եւ զամենայն յօդուածսն ընկեցին որիշ եւ մնաց միայն փորն եւ լանջքն եւ գլուխն ։ Եւ սուրբն Յակովբիկ յամենայն անդամոց կտրելն փառս տայր Աստուծոյ եւ յորժամ հատան ամենայն յօդք մարմնոյն՝ զաչս յերկինս համբարձեալ ասաց . Ամէն ։

Եւ մի ոմն ի սիրելի ընկերաց իւրոց դանակաւ եհատ զգլուխն . եւ այնպէս բարի խոստովանութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր ի ձեռս հրեշտակաց՝ Նոյեմբերի ԻԶ ։

Եւ երթեալ քրիստոնէից ժողովեցին զամենայն կտորեալ մարմինն, եւ ի մի տեղւոջ թաղեցին փառաւորելով զԱստուած, որ տայ զօրութիւն համբերել այնպիսի չարչարանաց եւ խիստ տանջանաց ։]

le Christ que j'ai renié, je crois en Dieu que j'ai abandonné et je me condamne moi-même pour m'être laissé égarer par ma propre volonté. »

Alors le roi demanda conseil (pour savoir) de quelle mort le faire mourir. Un de ses abominables conseillers lui dit : « Il ne mérite pas de mourir d'une seule mort, mais par de nombreuses et cruelles tortures. » L'empereur ordonna de jeter Jacobik à terre, nu, et les bourreaux se mirent à lui couper un à un, à commencer par le pouce, les doigts de la main droite, ensuite ceux de la main gauche, * puis les dix orteils des deux pieds. Ils lui cou- * B p. 256 b.
pèrent également les deux mains et les deux pieds à la hauteur des chevilles; puis les deux avant-bras et les deux jambes jusqu'aux genoux. Ils lui coupèrent ensuite les deux bras jusqu'aux épaules et les deux cuisses; toutes ces articulations furent jetées à part; il ne resta plus que le ventre, la poitrine et la tête. Saint Jacobik à chaque membre coupé rendait gloire à Dieu, et lorsque toutes les articulations du corps furent coupées, il leva les yeux au ciel et dit : « Amen. »

Un de ses chers compagnons lui trancha la tête à l'aide d'un couteau, et c'est ainsi qu'il rendit son âme en bonne confession entre les mains des anges, le 26 novembre.

Les chrétiens allèrent recueillir toutes les parties du corps brisé et les enterrèrent dans un lieu, glorifiant Dieu, qui donne la force de persévérer dans de telles tortures et de cruels tourments.]

Տրէի ԺԷ և նոյեմբերի ԻԵ : Տօն թարգմանչացն Հայոց Սահակայ և Մեսրոպայ և այլոցն :

Մեծ և առաքինի հայրապետն Սահակ բազում բարիս կարգեաց և պայծառութեանց պատճառ եղեւ Հայոց աշխարհին առաւել ևս հայերէն դպրութեան, քանզի եկեալ առ նա վարդապետն Մեսրոպ, աղաչէր զնա փոյթ առնել յաղագս հայկական բարբառոյս :

Եւ միաբան երկրորդին առ թագաւորն Վռամշապուհ, ազդեցուցին նմա վասն խնդրոյն : Եւ նա ասաց . Մինչ էի ես ի Միջագետս Ասորւոց, եկն առ իս երէց մի ասորի, Հաբէլ անուն և ասաց . է եպիսկոպոս մի Դանիէլ անուն որ արարեալ է նշանագիր

* A fol. 256 v° b. հայերէն լեզուի : Արդ առաքեսցուք * առ այրն և բերցուք գիրն :

Եւ առաքեն նախարար մի Վահրիճ անուն և բերեալ զնշանագիրն՝ տեսին զի ոչ երբեք ուղիղ գրեն և զշարակապ բանից Հայոց :

Ապա առաքեն զվարդապետն Մեսրոպ աշակերտօք ի Միջագետս, առաւելագոյն տեղեկանալ : Եւ գնացեալ անդ ոչ ինչ աւելի եգիտ քան զառաջինն :

Եւ յաղօթս կացեալ Մեսրոպայ ամենայն խնդրուածովք հայցէր յԱստուծոյ որ անհնարինքն մարդկան հնարաւոր է նմա : Եւ ցուցանէր նմա ի տեսլեան թաթ ձեռին

17 TRÉ, 25 Novembre.

Fête des Traducteurs arméniens, Isaac et Mesrop et autres.

Le grand et vertueux patriarche Isaac institua nombre de bonnes œuvres, fut la cause de l'organisation du pays d'Arménie, tout particulièrement de la littérature arménienne, car c'est à lui que s'adressa le docteur Mesrop demandant sa sollicitude pour la langue arménienne.

Tous les deux s'étant présentés au roi Vramchapouh lui parlèrent de cette question. Il leur répondit : « Pendant que je me trouvais dans la Mésopotamie des Assyriens, un prêtre syrien, du nom de Habel, vint me trouver et dit : Il y a un évêque, du nom de Daniel, qui a composé des lettres pour la

* A fol. 256 v° b. langue arménienne. Or nous allons envoyer quelqu'un * à cet homme et nous ferons venir cet écrit. »

Ils envoyèrent un satrape nommé Vahridj qui rapporta l'écriture, mais ils s'aperçurent qu'elle ne rendait pas exactement les mots et les liaisons des termes arméniens.

C'est alors qu'ils envoyèrent le docteur Mesrop accompagné d'élèves en Mésopotamie pour se renseigner plus amplement. Il s'y rendit, mais n'eut rien de plus que le premier.

Mesrop, s'étant mis à prier, adressa d'ardentes supplications à Dieu, à qui les choses impossibles aux hommes sont possibles. Et, dans une vision, une

ձեռին, որ գրէր ի վերայ վիմի եւ զամենայն հանգամանսն ծանուցանէր Մեսրոպայ ։

Եւ յարուցեալ յաղօթիցն՝ առեալ զնշանագիրսն հանդերձ Հռոփանոսիւ միայնակեցաւ Սամոսատացւով, որ էր արուեստաւոր գրոյն ։ Եւ առեալ զգիրն ուրախութեամբ մեծաւ եկն առ սուրբն Սահակ ։ Եւ նորա ժողովեալ մանկունս բազումս, ուշեղս եւ փափկաձայնս եւ երկարոգիս, եւ դպրոցս կարգեալ յամենայն աշխարհս Հայոց ուսոյց առ հասարակ ։

Եւ ապա ի թարգմանութիւն պարապեալ մեծին Սահակայ՝ անձամբ իւր կատարէր զգործն, զի յոյժ տեղեակ էր յունական լեզուին եւ հանճարոյն ։ Եւ սկսեալ * յառակացն Սողոմոնի, զամենայն հին եւ զնոր կտակարանս թարգմանեաց ի հայ լեզու ։ * A fol. 110 r° a.

Եւ առաքեաց զՄեսրոպ ի Վիրս եւ յԱղուանս առնել եւ նոցա լեզուին գիրս ։ Ուսոյց եւ զնոսա եւ դարձաւ առ սուրբն Սահակ ։ Եւ առաքեն յաշակերտաց իւրեանց ի Կոստանդնուպօլիս եւ յԱթէնս, եւ յԵրուսաղէմ եւ յԱղեքսանդրիա ուսանել լեզուս եւ հանճարս եւ իմաստութիւնս զի լիցին թարգմանիչք ։ Որոց էին գլխաւորք. Մովսէս Խորենացի եւ Կորիւն եւ Եզնակ, Արձան եւ Յովսէփ, Ղեւոնդ, Եղիշէ եւ Դաւիթ. որպէս եւ յետոյ Ստեփանոս եւ այլք բազումք որք էին այրք հոգելիցք եւ մարգարէաշնորհք ։

main d'un homme lui apparut, qui écrivit sur une pierre et expliqua à Mesrop toutes les particularités.

(Mesrop) s'étant relevé de la prière, créa les lettres en compagnie de Rhophanos, moine de Samosate, qui était artiste en écriture; puis, ayant pris l'écrit, il vint avec grande joie trouver saint Isaac. Celui-ci rassembla beaucoup d'enfants intelligents, ayant douce voix et long souffle, organisa des écoles dans tout le pays d'Arménie et répandit l'instruction partout.

Le grand Isaac s'occupa ensuite de traductions, se mettant à l'œuvre lui-même, car il était très versé dans la langue et l'esprit grecs. Il traduisit en langue arménienne, à commencer par les * Proverbes de Salomon, tout l'Ancien et le Nouveau Testament. * A fol. 110 r° a.

Il envoya Mesrop au pays des Ibères et des Albaniens pour leur composer également une écriture propre. (Mesrop) les instruisit eux aussi et revint auprès de saint Isaac. Puis ils envoyèrent de leurs disciples à Constantinople, à Athènes, à Jérusalem et à Alexandrie pour y apprendre les langues, les sciences et les philosophies et devenir des traducteurs. Les principaux furent : Moyse de Khorène, Korioun, Eznak, Artzan, Joseph, Léonce, Élisée et David; plus tard ils envoyèrent également Étienne et beaucoup d'autres qui devinrent des gens éclairés par l'Esprit-Saint et doués des grâces de prophétie.

Սոքա արարին գիրս շարականաց բազումս եւ ազգի ազգի ձեւօք եւ կերպարանօք չափոց : Սոքա թարգմանեցին զամենայն մեկնութիւնս գրոց վարդապետաց եկեղեցւոյ եւ զպատմութիւնս վկայիցն Աստուծոյ եւ ժամանակաց, եւ զճառս ներբողականս տէրունական տօնից եւ աստուածահաճոյ արանց եւ կանանց եւ զկանոնս ժողովոց, եւ զգիտութիւն տոմարական արուեստից եւ բովանդակ իսկ ասել՝ զամենայն գիրս
* A fol. 110 r° b. եկեղեցւոյ եւ արտաքնոյ : Արարին եւ ինքեանք գիրս օգտակարս եւ պիտանիս, * որովք զարդարեցաւ կաթողիկէ եկեղեցի, պայծառացեալ խօսուն աստեղօք, որպէս երբեմն Իսրայէլ յաւուրսն Մովսէսի, եւ կամ սուրբ առաքեալքն յետ ընդունելոյ զՀոգին :

Զի յառաջ բան զայս՝ վարէին սակաւ նշանագրօք յոյն եւ ասորի դպրութեամբ. զի ոչ արարեալ այսպէս ամենայն ազգաց Տէր, որպէս Իսրայէլի եւ Հայոց : Եւ կատարի տօն սրբոց թարգմանչացն Նոյեմբերի ԻԵ :

Յայսմ աւուր վկայութիւն Պետրոսի Աղեքսանդրու հայրապետին :

Սուրբ հայրապետն Պետրոս եղեւ վարդապետ բարեպաշտութեան եւ քարոզ ճշմարիտ հաւատոյն Քրիստոսի : Զոր լուեալ ամբարիշտ թագաւորն Մաքսիմիանոս, աս-

12 Վկայութիւն] սրբոյն *add.* B || 13 քարոզ] քարոզող B.

Ceux-ci composèrent nombre de *Charakans*[1] sous diverses formes et mesures poétiques. Ils traduisirent tous les commentaires écrits par les docteurs de l'Église, les histoires des martyrs de Dieu et des époques, les discours panégyriques pour les fêtes du Seigneur, pour les personnes qui furent agréables à Dieu, hommes et femmes, et les canons des conciles; les traités de la science du calendrier, et pour ainsi dire tous les ouvrages ecclésiastiques et profanes. Ils composèrent eux-mêmes des ouvrages utiles
* A fol. 110 r° b. et de valeur * dont fut parée l'Église catholique, rehaussée par des étoiles parlantes, comme autrefois Israël aux jours de Moïse, ou bien comme les saints apôtres après qu'ils eurent reçu l'Esprit.

Car auparavant les Arméniens se servaient de peu de caractères appartenant aux langues grecque et syriaque, et le Seigneur ne fit pas pour tous les peuples ce qu'Il a fait pour Israël et l'Arménie. La fête des saints traducteurs se célèbre le 25 novembre.

En ce jour, martyre de Pierre, patriarche d'Alexandrie.

Le saint patriarche Pierre fut un docteur de la piété et un prédicateur de la vraie foi au Christ. Ce qu'ayant appris, l'empereur impie Maximien

1. Hymnes de l'office divin.

առաքեաց հինգ զօրականս ի քաղաքն Աղեքսանդրիա զի հատցեն զգլուխն Պետրոսի : Եւ յորժամ գնացին զօրականքն, եղեւ խռովութիւն եւ աղմուկ ի ժողովուրդն եւ ասէին. Լաւ է նախ մեզ մեռանել եւ ապա հայրապետիս մերոյ : Եւ երկեան զօրականքն ձեռն արկանել ի սուրբն, այլ արկին զնա ի բանդ :

Եւ լուեալ հերետիկոսն Արիոս, այն զոր սուրբն Պետրոս արտաքսեալ էր յեկեղեցեացն՝ վասն չար աղանդոյն իւրոյ, առաքեաց ի բանդն բարեխօս քահանայս եւ սարկաւագունս, եւ ծերս * պատուականս զի դարձեալ վերակոչեսցէ զնա յորոշմանէն : * A fol. 110 v° a.

Իսկ սրբոյն բարկացեալ ասէ ցնոսա. Վասն Արիոսի՞ աղաչէք զիս. Արիոս յաւէտ աշխարհիս եւ ի հանդերձեալն որոշեալ է ի փառաց Որդւոյն Աստուծոյ : Եւ մի կարծէք զիս անգութ զայս ասելով, զի յայսմ գիշերի յետ աղօթիցն՝ եղէ ի զարմացման որպէս թէ ի քուն. եւ տեսի մանուկ մի ամաց երկոտասանից, լուսաւոր երեսօք փայլեալ որպէս զարեգակն, եւ զգեցեալ էր պատմուճան սպիտակ, եւ էր պատառեալ ի պարանոցէն մինչեւ ցոտսն : Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞վ պատառեաց զքեզ : Եւ նա ասէ. Արիոս, բայց դու զգոյշ լեր, քանզի բարեխօսս առաքէ առ քեզ . մի հաւատար եւ մի ընդունիցիս զնա ի հաղորդութիւն : Պատուիրեա եւ Աքիղայի եւ Աղեքսանդրու, որ զկնի քոյ ընդունելոց են զաթոռ քո, զի մի եւ նոքա ընդունիցին զնա ի հաղորդութիւն :

1 զգլուխն] զգլուխ սրբոյն *add.* B | 5 այն զոր] զի զնա B — յեկեղեցեացն] յեկեղեցւոյն B | 7 վերակոչեսցէ] վերակոչեսցեն B | 10 զայս ասելով *om.* B | 15 ընդունիցիս] ընդունիր B | 16 ընդունելոց] առնելոց B.

envoya cinq soldats à la ville d'Alexandrie pour trancher la tête à Pierre. Lorsque les soldats arrivèrent, une agitation et un tumulte gagnèrent la population, qui dit : « Il vaut mieux que nous mourions d'abord et notre patriarche ensuite. » Les soldats eurent peur de lever la main sur le saint, mais ils le jetèrent en prison.

Ce qu'ayant appris l'hérétique Arius, que saint Pierre avait expulsé des églises à cause de sa mauvaise secte, envoya à la prison des intercesseurs, prêtres, diacres et vieillards * respectables pour que Pierre le rappelât de nouveau de son exclusion. * A fol. 110 v° a.

Le saint, irrité, leur répondit : « Me priez-vous pour Arius? Arius est séparé de la gloire du Fils de Dieu en ce monde et dans l'autre. Ne me croyez pas cruel lorsque je dis cela, car cette nuit, après la prière, j'eus une vision comme si j'étais endormi, et je vis un enfant de douze ans, au visage lumineux, resplendissant comme le soleil, vêtu d'une tunique blanche qui était déchirée du col jusqu'aux pieds. Et je lui dis : « Seigneur, qui t'a déchiré ainsi? » Il me répondit : « Arius; seulement prends garde, car il va t'envoyer des intercesseurs, n'y crois pas et ne l'accepte point à la communion. Ordonne aussi à Achille et à Alexandre qui obtiendront ton siège après toi, de ne point l'admettre, eux aussi, à la communion. »

Եւ պատմեաց նոցա սուրբն Պետրոս թէ, որչափ հալածեցաւ վասն ճշմարիտ հաւատոյ ի Միջագետս եւ յԱսորիս եւ ի Փիւնիկիա եւ ի Պաղեստին եւ ի կղզիս. եւ այնպէս յուղարկեաց զնոսա :

Եւ անդէն զխռովութիւն ժողովրդեանն լուեալ, մի գուցէ խափանեսցի մարտիրոսութիւն իւր. յղէ գաղտ ի զօրականսն զի ի գիշերի եկեսցեն արտաքոյ ի հարաւակողմն բանտին, եւ ծակեսցեն * զորմն բանտին եւ հանցեն զնա : Եւ գնացին արարին հանին զսուրբն ի բանտէն ի գիշերի գաղտ ի ժողովրդենէ :

* A fol. 110 v° b.

Եւ աղաչեաց զզօրականսն եւ գնաց ի տապան աւետարանչին Մարկոսի, եւ զգեցաւ զհանդերձս պատարագին, եւ աղօթեաց առ Աստուած յերկար : Եւ եկաց ի վերայ մորթոց եւ ի կտաւս զոր ծերունիք ոմանք այր եւ կին տուեալ էին ի վաճառել. եւ ասաց նոցա զի զհրամայեալն կատարեսցեն. եւ զօրականքն ոչ համարձակեցան հարկանել զսուրբն : Եւ եղին հինգեքեանն մէն մի հինգ դահեկան՝ զի տացէ այն որ հատանէ զգլուխ սրբոյն : Եւ մինն ի նոցանէ առեալ զքսան եւ հինգ դահեկանն, եհատ զպատուական զգլուխ հայրապետին Աստուծոյ Նոյեմբերի ԻԵ :

Եւ մարմինն կանգնեալ կայր բազում ժամս ի վերայ ոտից իւրոց, մինչեւ եկին ոմանք եւ բարձին զմարմինն եւ տարեալ յեկեղեցին եւ նստուցին յաթոռն իւր, բան-

1 պատմեաց] պատուիրեաց B || 4 խափանեսցի] խափանի B || 12 հինգեքեանն] հնգեքին B || 13 զքսան եւ հինգ] զհինգ B || 15 Եւ մարմինն ... եկին ոմանք եւ] Եւ արք եկեղեցականք B || 16 տարեալ] տարան B — բանդի ոսկանէր ... հանգուցեալ *om.* B.

Saint Pierre leur raconta ensuite comment il avait été persécuté pour la vraie foi en Mésopotamie, en Syrie, en Phénicie, en Palestine et dans les îles, et les congédia ensuite.

Lorsque Pierre apprit l'agitation de la population, il eut peur de se voir privé du martyre et il envoya secrètement dire aux soldats de se rendre la nuit au côté sud de la prison, de percer * le mur de la prison et de l'en faire sortir. C'est ce qu'ils firent, et ils tirèrent le saint de la prison pendant la nuit, à l'insu de la population.

* A fol. 110 v° b.

Ensuite il pria les soldats de le laisser aller au tombeau de l'évangéliste Marc, où, ayant revêtu les ornements du sacrifice, il pria longuement Dieu. Il se dressa sur des peaux et des étoffes que quelques vieillards, hommes et femmes, avaient apportés pour les vendre, et dit aux soldats d'accomplir ce dont ils avaient reçu l'ordre; mais ils n'osèrent point frapper le saint. Tous les cinq sortirent chacun cinq deniers pour les donner à celui qui trancherait la tête du saint. Un d'eux prit les vingt-cinq deniers et trancha la précieuse tête du patriarche de Dieu, le 25 novembre.

Le corps resta de longues heures debout sur ses pieds, jusqu'à ce que quelques personnes, étant arrivées, enlevèrent le corps, l'emportèrent à l'église et

զի բազում ժամանակս չէր նստեալ յաթոռն, վասն զի տեսանէր լոյս մեծ ի վերայ աթոռոյն հանգուցեալ, այլ նստէր ի պատուանդանս միայն ։

Եւ այնպէս առեալ տարան ի հանգստարանն զոր ինքն շինեալ էր, եւ թաղեցին մեծաւ արտասուօք եւ օրհնութեամբ եւ աղօթիւք ։

Եւ ոչ դադարէ հայրապետն Քրիստոսի յառնելոյ նշանս* եւ արուեստս ի տեղւոջն * A fol. 111 r° a.
ուր պատուական մարմինն հանգուցեալ է ։

Յայսմ աւուր կատարեցաւ սրով սրբուհի եւ կոյս վկայն Քրիստոսի իմաստասէր եւ փիլիսոփայն Կատարինեա դուստր թագաւորազնի ։

[B * Ի Հայս յիշատակ սրբոց թարգմանչացն Սահակայ եւ Մեսրոպայ եւ ամենայն * B p. 257 b.
թարգմանչացն հայոց ։]

Տրէի ԺԸ եւ Նոյեմբերի ԻԶ ։ Տօն փառաւորեալ վկային Քրիստոսի սրբոյ Մեռկերիոսի ։

Սա էր յարեւելից կողմանէն, յազգէն Սկիւթացւոց, որդի Գորդիանոսի բարեպաշտի,

4 եւ աղօթիւք *om.* B || 5-6 եւ ոչ դադարէ ... հանգուցեալ է] Եւ բազում նշանք լինէին ի տեղւոջն ուր պատուական մարմին հայրապետին Քրիստոսի հանգուցեալ էր B || 8 եւ փիլիսոփայն *om.* B — թագաւորազնի]՝ ամենայն Կեսա կոչեցելոյ ։ Սորա վկայութեան տօնն Մարտի ԻԵ կատարի *add.* B.

11 Տօն ... Մեռկերիոսի] Վկայութիւն սրբոյ եւ փառաւորեալ վկային Քրիստոսի Մերկերիոսի B || 12 Սա էր] Սուրբ եւ մեծ վկայն Քրիստոսի Մերկերիոս՝ էր B.

le firent asseoir sur son siège, car il y avait longtemps qu'il n'y avait siégé, parce que, ayant aperçu une grande lumière reposant sur le siège, il ne s'asseyait que sur le marchepied.

Ensuite ils le transportèrent au tombeau qu'il avait fait construire lui-même et l'inhumèrent avec force larmes, bénédictions et prières.

Le patriarche du Christ ne cesse point d'opérer des miracles et des
* prodiges à l'endroit où repose son précieux corps. * A fol. 111 r° a.

En ce jour mourut par le glaive la sainte et virginale martyre du Christ, la philosophe et sage Catherine, fille d'empereur.

[B * En Arménie, commémoration des traducteurs Isaac et Mesrop et de * B p. 257 b
tous les traducteurs arméniens.]

18 TRÉ, 26 Novembre.

Fête du glorieux martyr du Christ saint Mercure.

Il était des contrées de l'Orient, de la nation des Scythes, fils du pieux

և էր զօրական ի գունդս Մարտիսոնաց, յաւուրս ամպարշտաց թագաւորացն Դեկոսի և Վաղերիանոսի ։

Եւ յայնմ ժամանակի եղև պատերազմն ընդ Հոռոմս և ընդ բարբարոսս ։ Եւ տեսանէ Մերկուրիոս ի տեսլեան զհրեշտակ Տեառն սպիտակ զգեստուք, ունելով յաջոյ ձեռինն սուսեր, և ասէ ցՄերկուրիոս. Մի երկնչիր և մի վհատիր ։ Եւ ետ նմա զսուսերն և ասէ. Սովաւ զհետ երթիցես ի փախստեան նոցին ։ Եւ նա բանի հրեշտակին զհետ երթեալ՝ յաղթեաց թշնամեացն ։ Եւ արար զնա թագաւորն վասն քաջութեանն իւրոյ ստրատելատ ։ Եւ էր ամաց քսան և հինգ, անձամբն վայելուչ և տեսլեամբն գեղեցիկ, հերքն խարտեաշ և կարմիր երեսօք ։

* A fol. 111 r° b. Եւ նախանձաւորք մատնեցին զնա * առ Դեկոս արքայն եւ ասեն. Ոչ զոհէ աստուածոց մերոց ։ Եւ հրամայեաց արկանել զնա ի բանտ ։ Եւ յետ աւուրց կոչեցին զնա առաջի և հարցանէին եթէ. Առնես զկամս թագաւորին ։ Եւ նա ամենևին ոչ հաւանեցաւ ։ Եւ կապեցին զնա ի չորս ցիցս և սրով կտրեցին զմարմինն, և արկեցին ի ներքոյ կայծակունս հրոյ, և ի հեղմանէ արեանն շիջաւ հուրն ։

Եւ դարձեալ արկին զնա ի բանտ ։ Եւ էջ առ նա հրեշտակ Տեառն և ետ նմա

5 ասէ ցՄերկուրիոս] ասէ ցնա. Մերկուրի B — մի երկնչիր և մի վհատիր ։ Եւ ետ նմա զսուսերն և ասէ. *om.* B || 6 նոցին] բարբարոսաց B || 14 հուրն ։] Եւ բանեալ ասէր զի մի վաղվաղակի մեռցի, դարձեալ արկին *add.* B || 15 Եւ էջ առ նա] Եւ երևեալ նմա ի տեսլեան B.

Gordien; soldat du corps des Martésiens (*Martison*)[1], aux jours des empereurs impies Dèce et Valérien.

A cette époque il y eut une guerre entre les Romains et les barbares. Mercure vit en une vision l'ange du Seigneur, vêtu de blanc, ayant une épée à la main droite, et celui-ci dit à Mercure : « Ne crains point et ne te décourage pas. » Il lui donna l'épée et dit : « C'est avec cela que tu les poursuivras dans leur fuite. » Il poursuivit en effet les ennemis, selon la parole de l'ange, et les vainquit. L'empereur le fit stratélate pour son courage. Il avait vingt-cinq ans, était bien proportionné de taille et beau de visage, il avait des cheveux blonds et des joues roses.

* A fol. 111 r° b. Les jaloux le dénoncèrent * à l'empereur Dèce et lui dirent : « Il ne sacrifie point à nos dieux. » Celui-ci ordonna de le jeter en prison. Quelques jours après ils le firent comparaître et lui demandèrent : « Accomplis-tu la volonté de l'empereur ? »(Mercure) ne consentit d'aucune manière. Alors ils l'attachèrent à quatre poteaux et lui déchirèrent le corps avec l'épée; ils étendirent sous lui des braises ardentes, mais le feu fut éteint par l'effusion du sang.

Ils le jetèrent de nouveau en prison. L'ange du Seigneur descendit auprès

1. Corporation militaire connue par ailleurs; *Syn. Cp.* : τῇ στρατείᾳ τῶν Μαρτησίων.

ոգւոյն եւ ողջունեաց զամենայն վէրս նորա ։ Եւ հանին ի բանդէն եւ կախեցին գլխիվայր, եւ վէմ կապեցին ի պարանոցն եւ ամենեւին ոչ վնասեցաւ ։ Եւ ապա գանեցին զերանելին, եւ կապանօք յուղարկեցին ի Կեսարիա Կապադովկացւոց եւ հատին անդ զգլուխ սրբոյն՝ Նոյեմբերի ԻԶ ։

Եւ եղեւ մարմին նորա սպիտակ եւ բուրեաց հոտ խնկոց ։ Եւ բազումք ի կռապաշտից հաւատացին ի Քրիստոս ։ Եւ թաղեցին զսուրբն Մերկուրիոս ի տեղի նշանաւոր, յորում լինին բժշկութիւնք եւ նշանք մեծամեծք ։

Զսա ետես ի տեսլեան մեծն Բարսեղ զի ասէր ամենասուրբ Աստուածածին ի լերկուորեակ լերինն. Կոչեցէք առ իս զՄերկուրիոս, զի երթեալ սպանցէ զՅուլիանոս որ ուրացաւ եւ հայհոյեաց զորդին իմ ։ Եւ յարժամ զարթեաւ սուրբն Բարսեղ գնաց ի տապանն, եւ ոչ եգիտ զմարմինն * սրբոյն եւ ոչ զզէնն ։ Եւ յետ երից ժամու դարձաւ * A fol. 111 vº a.
եւ եգիտ զմարմինն եւ զզէնն ի տապանին որպէս եւ էրն յառաջագոյն ։ Եւ ապա լուան զսատակումն Յուլիանոսի ի Պարսիկս ։ Այլ եւ Յուլիանոս ետես զսուրբն Մերկուրիոս, որ եհար զգեղարդն ի կողս իւր ։

1 եւ ողջունեաց զամենայն վէրս նորա] եւ բժշկեցեալ զօրացոյց զնա B || 2 եւ ամենեւին ոչ վնասեցաւ] եւ զօրութեամբն Աստուծոյ ոչինչ կնեղանէր B || 5-6 Եւ եղեւ մարմին ... Քրիստոս *om.* B || 8 Բարսեղ] Կեսարու եպիսկոպոսապետն *add.* B || 10 Եւ յարժամ զարթեաւ սուրբն] Եւ զարթուցեալ մեծն B || 10-12 գնաց ի տապանն ... յառաջագոյն ։] ուսեալ եւս յայտնութեանն վասն սատակմանն Յուլիանոսի՝ պատմէր նոյա գաւառին ։ B || 13 Պարսիկս] որ եղեալ էր ի նմին աւուր յորում սուրբն Բարսեղ զանձին ետես, եւ միաբան փառս ետուն Աստուծոյ. եւ սան մեծ կատարեցին զօրն զայն *add.* B — Այլ եւ Յուլիանոս ... ի կողս իւր ։ *om.* B.

de lui, le salua, et lui guérit toutes ses plaies. Ils le firent sortir de la prison et le suspendirent la tête en bas ; ils lui attachèrent une pierre au cou, mais il n'eut aucun mal. Ils frappèrent ensuite le bienheureux et l'envoyèrent chargé de fers à Césarée de Cappadoce, où ils tranchèrent la tête du saint, le 26 novembre.

Son corps devint blanc et une odeur d'encens s'en dégagea. Beaucoup d'entre les idolâtres crurent au Christ. On enterra saint Mercure dans un endroit célèbre où s'opèrent des guérisons et de grands prodiges.

Le grand Basile l'aperçut en une vision, dans laquelle la très sainte mère de Dieu, sur la montagne des Jumeaux, disait : « Appelez-moi Mercure, pour qu'il aille tuer Julien, lui qui a renié et blasphémé mon fils. » A son réveil, saint Basile se rendit au tombeau et n'y trouva plus ni le corps * * A fol. 111 vº a.
du saint, ni l'arme. Trois heures après il revint et trouva le corps et l'arme dans le tombeau, comme ils s'y trouvaient auparavant. On apprit ensuite la mort de Julien en Perse. Julien même avait aperçu saint Mercure lorsqu'il lui enfonça sa lance dans ses côtes.

Նոյն աւուր յիշատակ է երանելւոյն Ալիպոսի սիւնակեցւոյ ։

Սա էր յաւուր բարեպաշտ արքային Հերակլի. ի քաղաքին Ադրիանուպօլի Պամփիլիացւոց, յորում էր մերձ յանապատ տեղւոջ սիւն մի մեծ, և ի վերայ կանգնեալ բագին ։ Եւ երթեալ երանելին Ալիպոս զբագինն կործանեաց և ինքն ելեալ բնակեցաւ ի վերայ սեանն. և մեծ և առաքինի ճգնութեամբ, համբերեալ ի ձմեռնային սառնա-ցեալ, և յամառնային արեգակնակիզութեան ։ Եւ բազում սքանչելիս արարեալ խաղաղութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս ։

Տրէի ԺԹ և Նոյեմբերի ԻԷ ։ Տօն է Յակովկայ Պարսկի ։

Յաւուրս բարեպաշտ թագաւորացն Ոնորիոսի և Արկադէոսի եղբօր իւրոյ, և
* A fol. 111 v° b. Պարսից արքային Յազկերտի որ պաշտէր զարեգակն և զհուր, սուրբն * Յակովկոս բնակէր ի պարսիկս ի քաղաքին Բեթլապատ, ի գաւառին Եղուզիսոն ։ Եւ էր անուանի և փառաւոր, և հաւատով քրիստոնեայ ինքն և մայր իւր և կին իւր, և սիրեցեալ յոյժ Յազկերտայ արքայէ, և ի բազում սիրոյն դարձոյց զնա ի պիղծ հաւատն իւր ։

1 Ալիպոսի սիւնակեցւոյ] Ալիպիոսի սիւնակեցի B | 2 Պամփիլիացւոց] Պամփիլիադացւոց B | 5 սեանն] զանն երկրպագեաց *add.* B.

En ce jour, commémoration du bienheureux Alypios le stylite.

Il vivait aux jours du pieux empereur Héraclius, dans la ville d'Adrianople de Pamphylie, près de laquelle, dans un endroit désert, se trouvait une grande colonne sur laquelle était édifié un autel d'idoles. Le bienheureux Alypios (*Alipos*) alla briser l'autel et, montant sur la colonne, y fixa sa demeure. Il y vécut de grand ascétisme, plein de vertus, subissant le froid glacial en plein air l'hiver, et la chaleur brûlante du soleil l'été. Il opéra beaucoup de miracles et reposa en paix dans le Christ.

19 TRÉ, 27 Novembre.

Fête de Jacobik le Persan.

Aux jours des pieux empereurs Honorius et son frère Arcadius, et du roi des Perses Hazkert, qui adorait le soleil et le feu, vivait en Perse
* A fol. 111 v° b. saint * Jacobik (*Yakowkos*), dans la ville de Bethlapat, dans la province d'Elouzision. Il était célèbre et occupait un haut rang; de foi chrétienne ainsi que sa mère et sa femme, il était très aimé du roi Hazkert, lequel, par la grande affection qu'il lui portait, le convertit à sa foi impure.

Եւ լուեալ մայրն իւր եւ կինն՝ գրեցին առ նա բանս տրտմագինս, եւ ուրացան զնա ասելով նմա. Ոչ ունիս ընդ մեզ ժառանգութիւն, զի որպէս թողեր դու զՏէր Աստուած քո, թողցուք եւ մեք զքեզ ։ Եւ յորժամ ընթերցաւ զթուղթն՝ անկեալ ի զղջումն եւ սկսաւ լալ ։ Եւ առեալ զգիրսն ընթեռնոյր, յիշէր եւ զչարաչար գործն որ ուրացաւ զՔրիստոս, եւ թշուառացուցանէր զանձն իւր եւ զամենայն օր կայր ի սուգ ։

Եւ լուաւ թագաւորն եթէ զղջացաւ ընդ դառնալն ի հաւատս նորա՝ կոչեաց զնա ի հարցումն ։ Իսկ Յակովբոս օրինաւոր տայր զպատասխանին եւ ասէր. Խոստովանիմ զՔրիստոս զոր ուրացայն եւ հաւատամ յԱստուած զոր թողի, եւ դատապարտեմ ես ինքնին զիս, որ կամօք իմովք մոլորեցայ ։

*Յայնժամ խորհուրդ արարեալ թագաւորին թէ որով մահուամբ սպանցէ զնա ։ Եւ ասէ մի ոմն ի պիղծ խորհրդականացն իւրոց. Ոչ վայելէ զդա միով մահուամբ մեռանել, * այլ բազում եւ խիստ չարչարանօք ։ Եւ հրամայեաց ընկենուլ զՅակոբ մերկ ի վերայ* * A fol. 112 r° a.
երկրի, եւ սկսան մի ըստ միոջէ ի բթոյ աջոյ ձեռինն կտրել որով մի մի մատն, եւ ապա զձախոյ ձեռինն եւ ապա զերկու ոտինն տասն մատունսն. կտրեցին եւ զերկուս թաթս ձեռացն եւ զերկուս ոտսն ի սրնգունսն. կտրեցին եւ զերկուս բազուկսն եւ զերկուս ոլոքսն ի ծնկացն. եւ հատին զերկուս ձեռսն ի թիկանցն եւ զբարձսն, եւ զամե-

Sa mère et sa femme, l'ayant appris, lui écrivirent en des termes attristés et le renièrent en disant : « Tu n'auras plus désormais de relations avec nous, car de même que tu as abandonné ton Seigneur Dieu, nous t'abandonnerons également. » Lorsqu'il eut lu la lettre, il se repentit et se mit à pleurer. Reprenant la lecture de la lettre, il se souvint de l'acte infâme d'avoir renié le Christ, se sentit malheureux en sa personne et passa toute la journée dans le deuil.

Le roi ayant appris qu'il regrettait de s'être converti à sa foi, le manda pour l'interroger. Jacobik lui répondit judicieusement et dit : « Je confesse le Christ que j'ai renié, je crois en Dieu que j'ai abandonné et je me condamne moi-même de m'être laissé égarer par ma propre volonté. »

Alors le roi, demanda conseil (pour savoir) de quelle mort le faire mourir. Un de ses abominables conseillers lui dit : « Il ne mérite pas de mourir d'une seule mort, mais par de * nombreuses et cruelles tortures. » * A fol. 112 r° a.
Le roi ordonna de jeter Jacobik nu à terre, et les bourreaux se mirent à lui couper un à un, à commencer par le pouce, les doigts de la main droite, ensuite ceux de la main gauche, puis les dix orteils des deux pieds; ils lui coupèrent également les deux mains et les deux pieds à la hauteur des chevilles; puis les deux avant-bras et les deux jambes jusqu'aux genoux. Ils lui coupèrent ensuite les deux bras jusqu'aux épaules et les deux cuisses; toutes ces articulations furent jetées à part, il ne resta plus que le ventre, la

նացն պղպատաձեւ ձգեցին որէց. եւ միայն մնաց փորն եւ լանջքն եւ գլուխն : Եւ սուրբն Յակոբիկս յամենայն անդամոցն կտրելն տայր փառս Աստուծոյ. եւ յորժամ հատան ամենայն յօդք անդամոց մարմնոյն զաչս յերկինս համբարձեալ ասաց զամէնն :

Եւ մի ոմն սիրելի ընկերակցաց իւրոց դանակաւ եհատ զգլուխն, եւ այնպէս անուշա-հոտութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր ի ձեռս հրեշտակաց Նոյեմբերի ԻԷ :

Եւ եկեալ քրիստոնէիցն ժողովեցին զամենայն կտորեալ մարմինն, եւ ի մի տեղւոջ թաղեցին փառաւորելով զՔրիստոս որ տայ համբերութիւն այնպիսի չարաչար եւ խիստ տանջանաց :

* A fol. 112 r° b. * Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոցն Տիբուրտիոսի եւ Վաղերիանոսի եւ սրբուհւոյն Կիկիլիայ :

Սրբուհին Կիկիլիա էր ի քաղաքէն Հռոմայ, մեծատան եւ կռապաշտ ծնողաց դուստր. եւ խօսեցան նմա այր զՎաղերիանոս երիտասարդ եւ մեծատուն :

Եւ ի միում աւուր լուաւ Կիկիլիա զաւետարանական բանն. Եկայք առ իս ամենայն աշխատեալք եւ բեռնաւորք եւ ես հանգուցից զձեզ. եւ որպէս բարի երկիր բուսոյց ի սրտի խորում եւ հաւատաց ի Քրիստոս եւ եկեալ գաղտ առ սուրբ եպիսկոպոսն Ուրբանոս, որ յետոյ մարտիրոսացաւ, եւ մկրտեցաւ ի նմանէ :

poitrine et la tête. Saint Jacobik à chaque membre coupé rendait gloire à Dieu, et lorsque toutes les articulations des membres du corps furent coupées, il leva les yeux au ciel et dit : « Amen. »

Un de ses chers compagnons lui trancha la tête à l'aide d'un couteau, et c'est ainsi qu'il rendit son âme en bonne odeur entre les mains des anges, le 27 novembre.

Les chrétiens allèrent recueillir toutes les parties du corps brisé et les inhumèrent dans un lieu, glorifiant le Christ qui donne la persévérance à de telles tortures et à de cruels tourments.

* A fol. 112 r° b. * En ce jour, martyre des saints Tiburce et Valérien et de sainte Cécile.

Sainte Cécile était de la ville de Rome, fille de parents riches et idolâtres, qui l'avaient fiancée à un jeune homme riche nommé Valérien. Un jour, Cécile entendit les paroles du Seigneur : *Venez à moi, vous tous qui êtes fatigués et accablés, et je vous donnerai du repos*[1] ; ces paroles poussèrent dans son cœur comme dans une bonne terre, elle crut au Christ, alla trouver secrètement le saint évêque Urbain, qui fut martyrisé plus tard, et se fit baptiser par lui.

1. Matth. xi, 28.

Եւ յորժամ եղեն հարսանիքն, եւ մտին ի սենեակն երկոքեանն միայն, ասէ Կիկիլիա ցՎաղերիանոս. Ով գեղեցիկ երիտասարդ՝ կամիմ բան ինչ ի քեզ վստահութեան ասել, եթէ երդնուս ինձ զի պահեսցես ի քեզ եւ ոչ ումեք յայտնեսցես, ասացից զխորհուրդն իմ : Եւ յորժամ վստահացոյց զնա ի կուռսն երդմամբ, ասէ Կիկիլիա. Գիտասջիր Վաղերիանոս, զի ես բարեկամ ունիմ հրեշտակ յերկնից, եւ յոյժ նախանձի վասն սիրոյ իմոյ, եւ եթէ գիտասցէ եթէ դու վասն ապականելոյ զկուսութիւն իմ առեր զիս՝ շարժի ի նախանձ, եւ առժամայն շարժէ ի վերայ քո զբարկութիւն իւր, եւ կորնչի * պայծառ մանկութիւնդ քո, քանզի երկնաւորին Աստուծոյ հրեշտակ է : Եւ * A fol. 112 vº a. եթէ գիտէ զի զկուսութիւնս իմ անարատ պահես, նոյնպէս եւ նա սիրեսցէ զքեզ որպէս զիս, եւ ցուցանէ քեզ զփառս իւր :

Իսկ Վաղերիանոս ընդ բանսն տրտմեցաւ, եւ յահի լեալ ասէ. Եթէ կամիս զի հաւատացից բանից քոց՝ ցոյց ինձ զհրեշտակն : Ասէ Կիկիլիա. Եթէ հաւանիս բանից իմոց եւ լսես ինձ, լուացիր աւազանաւն վերստին ծննդեանն, եւ հաւատա ի մի Աստուած յարարողն երկնի եւ երկրի, եւ յայնժամ կարող լինիս տեսանել զհրեշտակն իմ : Եւ նա հաւանեցաւ բանից նորա :

Եւ ասէ Կիկիլիա. Երթիցես առ Ուրբանոս եպիսկոպոսն եւ ասա եթէ. Կիկիլիա առաքեաց զիս, եւ պատմեա նմա զամենայն զբանս իմ : Եւ յորժամ մաքրեսցէ զքեզ

5 Վաղերիանոս] Վաղերիոս B — եւ յոյժ նախանձի ... առեր զիս] եւ յոյժ սիրէ զիս վասն կուսութեան իմոյ : Եւ եթէ մերձեսցիս յիս B || 8 Եւ եթէ գիտէ զի] Բայց եթէ B | 12 հաւանիս] հաւատաս B.

Lorsque les noces eurent eu lieu et que les deux fiancés pénétrèrent seuls dans la chambre, Cécile dit à Valérien : « O beau jeune homme, je veux te confier quelque chose, si tu me jures de le garder pour toi et de ne le dévoiler à personne ; je te dirai toute ma pensée. » Lorsqu'il le lui eut assuré par un serment sur les idoles, Cécile lui dit : « Sache, Valérien, que j'ai un ami, un ange du ciel, qui est très jaloux amoureux de moi ; s'il savait que tu m'as prise pour déflorer ma virginité, sa jalousie se réveillerait et exciterait immédiatement sa colère contre toi, * et ton éclatante jeunesse périrait, * A fol. 112 vº a. car c'est l'ange du Dieu du ciel. Mais s'il savait que tu conserves intacte ma virginité, il t'aimerait comme moi et te montrerait sa gloire. »

Valérien devint triste à ces paroles, mais, saisi de crainte, il lui dit : « Si tu veux que je croie à tes paroles, montre-moi l'ange. » Cécile lui répondit : « Si tu consens à mes paroles et si tu m'écoutes, lave-toi dans les fonts d'une nouvelle naissance et crois en un seul Dieu, créateur du ciel et de la terre, et alors tu seras capable de voir mon ange. » Il consentit à ses paroles.

Cécile lui dit : « Tu iras chez l'évêque Urbain et tu lui diras : Cécile m'a envoyé. Et tu lui répéteras toutes mes paroles. Et lorsqu'il t'aura purifié

սուրբ աւազանաւն, եկեսցես ի սենեակս յայս եւ տեսցես զհրեշտակն Տեառն, եւ լուսաւորեսցէ զքեզ հոգւով եւ մարմնով, եւ լինիս սիրելի նմա, եւ զամենայն խնդիրս քո նա կատարեսցէ ։

Սոյնժամ գնաց Վաղերիանոս առ եպիսկոպոսն, եւ պատմեաց նմա զամենայնն, եւ մկրտեցաւ ուղիղ մտօք, եւ ուսոյց նմա զամենայն խորհուրդս հաւատոյ, եւ առաքեաց առ Կիկիլիա ։

* V fol. 112 v° b. Եւ երթեալ եմուտ ի սենեակն, եւ եգիտ զԿիկիլիա յաղօթս * եւ մերձ կայր հրեշտակն Տեառն՝ հրեղէն թեւօք իբրեւ զբոց վառեալ, ունէր ի ձեռին իւրում երկու պսակս՝ յորոց բղխէր անուշահոտութիւն իբրեւ զվարդի եւ զշուշանի ։ Եւ եդ զմինն ի Կիկիլեայն գլուխն եւ զմիւսն ի Վաղերիանոսի. եւ ասէ. Զայդ պսակդ պահեցէք անարատ եւ սուրբ մարմնով, եւ անուշահոտութիւն ծաղկանցն մի՛ սպառեսցէ. քանզի ի դրախտէն Աստուծոյ բերի առ ձեզ, եւ ոչ որ տեսցէ զդոսա բայց միայն դուք ։ Արդ զոր ինչ կամիք խնդրեցէք յինէն ։

Եւ յոյժ ուրախ եղեն ընդ բանս հրեշտակին, եւ խոնարհեալ երկիրպագին Աստուծոյ ։ Եւ ասէ Վաղերիանոս. Իմ մեծ եւ առաջին խնդիրք այս են, զի զաւագ եղբայրն իմ

1 Տեառն *om.* B || 10 ասէ] գնաց *add.* B | 12-13 քանզի ի դրախտէն ... խնդրեցէք յինէն *om.* B || 14 Աստուծոյ *om.* B.

par les saints fonts, tu reviendras dans cette chambre et tu verras l'ange du Seigneur, qui t'illuminera dans l'esprit et dans le corps, tu lui deviendras cher et il exaucera tous tes vœux. »

Valérien se rendit alors chez l'évêque et lui conta tout, il se fit baptiser en toute sincérité; l'évêque lui enseigna tous les mystères de la foi et le renvoya auprès de Cécile.

* V fol. 112 v° b. Il vint et pénétra dans la chambre, trouva Cécile en prières, * et près d'elle se tenait l'ange du Seigneur, aux ailes enflammées, brûlant comme une flamme et tenant dans sa main deux couronnes d'où émanait une odeur suave comme celle d'une rose et d'un lys. L'ange posa une de ces couronnes sur la tête de Cécile et l'autre sur celle de Valérien, et dit : « Conservez ces couronnes par un corps pur et sans souillure, et le parfum des fleurs ne tarira jamais, car je vous les ai apportées du paradis de Dieu; personne ne les verra, excepté vous seuls. Maintenant, demandez-moi ce que vous désirez. »

Ils furent grandement réjouis des paroles de l'ange et, s'étant prosternés, ils adorèrent Dieu. Valérien dit : « Mon grand et premier désir c'est que tu invites mon frère aîné Tiburce à l'appel du nom du Christ, comme

զՏիբուրտիոս հրաւիրեսցես ի կոչումն անուանն Քրիստոսի որպէս եւ զիս, որ եւ նա լուսաւորեսցի եւ հաւատասցէ ի մի Աստուած յարարողն երկնի եւ երկրի :

Ասէ հրեշտակն զուարթ երեսօք. Որպէս խնդրեցեր լիցի այդպէս, եւ որպէս շահեցաւ զքեզ Կիկիլիա՝ շահիս եւ դու զՏիբուրտիոս, եւ ի միասին զպսակս մարտիրոսութեան ընկալջիք : Եւ զայս ասացեալ հրեշտակին վերացաւ յերկինս :

Եւ ի նմին ժամու եհաս Տիբուրտիոս, եւ մտեալ ի սենեակն համբուրեաց զգլուխ եղբօրն եւ հարսինն եւ ասէ. * Զարմանամ յոյժ զի յաւուրս յայսմիկ վարդի եւ շուշանի * A fol. 113 r° a. հոտ բուրեաց ի գլխոց ձերոց : Եւ ասէ ցնա Վաղերիանոս. Ես աղաչեցի վասն քո եւ հոտոտեցար զհոտ ծաղկանցդ, վասն զի մեք զճշմարիտ ծաղիկն տեսաք, յոր եթէ դու հաւատաս յոր մեք հաւատացաքն՝ տեսող լինիս եւ դու եւ ի հոտոյն վայելես :

Ասէ Տիբուրտիոս. Ցերազի խօսիս ընդ իս այժմ եթէ ի լրջեաց : Ասէ Վաղերիանոս. Մեք մինչեւ ցայժմ որպէս ընդ երազով կայաք. այժմ ճշմարիտ յարութեամբ ապրեցաք, եւ ստութիւն ի մեզ ոչ գոյ. քանզի աստուածքն զոր պաշտէաք ճշմարտապէս դեւք են :

Ասէ Տիբուրտիոս. Եւ ուստի՞ զայս ծանեար : Ասէ Վաղերիանոս. Հրեշտակ Տեառն յայտնեաց ինձ եւ ուսոյց զիս, որ եւ դու եթէ մաքրիս ի կռոց պղծութենէ, կարող լինիս եւ դու տեսանել զհրեշտակն :

2 հաւատասցէ] հաւատայ B.

moi, afin qu'il soit illuminé et qu'il croie en un seul Dieu, créateur du ciel et de la terre. »

L'ange lui répondit, le visage souriant : « Qu'il soit fait selon ton désir, et comme Cécile t'a gagné, tu gagneras également Tiburce et vous recevrez ensemble les couronnes du martyre. » Ce disant, l'ange monta au ciel.

Au même instant arriva Tiburce, il pénétra dans la chambre, baisa la tête de son frère et de sa belle-sœur et dit : * « Je m'étonne beaucoup de * A fol. 113 r° a. sentir qu'un parfum de rose et de lys se dégage de vos têtes aujourd'hui. » Valérien lui répondit : « J'ai prié pour toi et tu as senti le parfum des fleurs, mais nous, nous avons vu les véritables fleurs, et si tu crois à ce que nous avons cru, tu verras également les fleurs et tu jouiras de leur parfum. »

Tiburce lui dit : « Parles-tu comme dans un rêve ou bien sérieusement? » Valérien répondit : « Jusqu'à présent nous vivions comme dans un rêve, mais maintenant nous sommes sauvés par une vraie résurrection et il n'y a pas de mensonge en nous, car les dieux que nous adorions sont de véritables démons. »

Tiburce lui dit : « Et d'où as-tu connu cela? » Valérien répondit : « L'ange du Seigneur me l'a révélé et m'a instruit, et toi, si tu te purifies de la souillure des idoles tu te rendras capable de voir l'ange. »

Ասէ Տիբուրտիոս. Եթէ հնար է, ինձ տեսանել զհրեշտակն, ընդէ՞ր յամես եւ ոչ փութաս մաքրել զիս : Ասէ Վաղերիանոս. Եթէ խոստանաս ինձ եւ յանձն առնուս զի զամենայն զկուռս ուրանաս, եւ հաւատաս ի մի Աստուած որ յերկինս է, հնար է :

Ասէ Տիբուրտիոս. Ոչ եմ իմանալ ճշմարտութեամբ զոր ասես : Յայնժամ երանելին
* A fol. 113 r° b. Կիկիլիա * բացեալ զբերան իւր պատմեաց զամենայն աստուածային խորհուրդս քրիստոնէութեան, եւ յայտնապէս երեւեցոյց զանօգուտ կռոցն խաբէութիւնն :

Ասէ Տիբուրտիոս ցեղբայր իւր. Ասա՛ ինձ թէ, յո՞ երթայց եւ մաքրեցայց : Եւ նա ասէ. Առ մարդն Աստուծոյ Ուրբանոս, որ է աստուածային ալեօքն պատուեալ : Ասէ Տիբուրտիոս. Միթէ, զնա ասես զոր քրիստոնեայքն եպիսկոպոս կոչեն, եւ իշխանքն մեր դատապարտեն զնա ի մահ, եւ նա գաղտնի զհաւատն իւր պաշտէ : Եւ մի գուցէ, գիտասցէ եպարքոսն վասն նորա, եւ նախ զնա հրով այրեսցէ, եւ զմեզ չարամահ առնէ : Ասէ Կիկիլիա. Չարչարանք եւ մահ որ վասն Քրիստոսի կեանք են յաւիտենականք : Երթիջիր ընդ եղբօր քում :

Եւ մեծաւ յօժարութեամբ եւ խնդութեամբ գնացին առ Ուրբանոս եպիսկոպոսն : Եւ մկրտեցաւ եւ զգեցաւ զգեստ լուսաւորութեան, եւ այնչափ շնորհս առաւ Տիբուրտիոսի յԱստուծոյ, զի յամենայն աւուր զհրեշտակ Աստուծոյ տեսանէր, եւ զամենայն

1 զհրեշտակն *om.* B | 3 հնար է, *om.* B | 5 աստուածային *om.* B | 7 յո՞] յով B.

Tiburce répondit : « S'il m'est possible de voir l'ange, pourquoi le retardes-tu et ne me purifies-tu pas au plus tôt? » Valérien répondit : « Cela est possible, si tu me promets et si tu acceptes de renier toutes les idoles et de croire au seul Dieu qui est au ciel. »

Tiburce dit : « Je ne comprends pas en vérité ce que tu dis. » Alors
* A fol. 113 r° b. la bienheureuse Cécile * prit la parole et lui expliqua tous les divins mystères du christianisme, lui démontrant avec évidence la tromperie des vaines idoles.

Tiburce dit à son frère : « Dis-moi où je dois aller pour me purifier. » Il lui répondit : « Chez l'homme de Dieu Urbain, qui est honoré d'une divine vieillesse. » Tiburce répondit : « Ne parles-tu pas de celui que les chrétiens appellent évêque, que nos notables condamnent à mort, et qui continue secrètement le culte de sa foi? Si jamais l'éparque venait à savoir quelque chose de lui, il le ferait d'abord brûler dans les flammes et nous ferait périr de mort violente. » Cécile ajouta : « Les tortures et la mort subies à cause du Christ sont une vie éternelle. Va avec ton frère. »

Ils se rendirent avec grand empressement et joie chez l'évêque Urbain. Tiburce fut baptisé et fut revêtu d'un vêtement lumineux. Il reçut tant de grâces de Dieu que chaque jour il voyait l'ange de Dieu; il connaissait tous

գաղտնիս գիտէր. եւ զոր ինչ խնդրէր յԱստուծոյ տայր նմա, եւ բազում սքանչելիս առնէր անուամբն Աստուծոյ :

Եւ ընդ աւուրս ընդ այնոսիկ Ալմակիոս եպարքոսն Հռոմայ չարչարէր եւ սպանանէր զորս գտանէր քրիստոնեայս, եւ ոչ տայր թողուլ թաղել՝ այլ ընկենուլ շանց եւ ագռաւուց կերակուր : * Իսկ հարազատ եղբարքն Տիբուրտիոս եւ Վաղերիանոս գաղտ թաղէին զոսկերս մարտիրոսացն : * A fol. 113 v° a.

Եւ գիտացեալ եպարքոսին հրամայեաց ըմբռնել զնոսա եւ կացուցանել առաջի իւր : Եւ նոքա խոստովանեցան համարձակութեամբ զամենասուրբ զԵրրորդութիւնն եւ յանդիմանեցին զմոլորութիւն կռոցն : Եւ նորա բարկացեալ հրամայեաց բրօք տանջել զնոսա : Եւ սուրբքն խնդային ընդ տանջանսն, եւ ասեն ցմերձակայ ժողովուրդն. Ով Հռոմայ քաղաքացիք, զգոյշ լերուք ի պիղծ խաբէութենէ Ալմակիոսի, զի որք զկուռս պաշտեն՝ յաւիտենական նեղութեանն ժառանգեսցեն :

Եւ դահճապետն Մաքսիմոս հաւատայ ի Քրիստոս, եւ այլ բազումք ընդ նմա : Եւ բարկացեալ Ալմակիոս հրամայեաց եւ հատին զգլուխ նոցա : Նոյնպէս եւ զդահճապետին եւ զամենեցունց որք հաւատացին ի Քրիստոս Աստուած : Եւ սրբուհին Կիկիլիա գաղտնի թաղեաց զնոսա ի միասին :

Յայնժամ եպարքոսն խնդիր արար ստացուածոց եւ ընչից երկուց սուրբ եղբարցն, քանզի յոյժ մեծատունք էին. եւ յորժամ ոչ գտին, վասն զի սուրբքն յառաջագոյն

1 գիտէր] գուշակէր B || 14 հրամայեաց *om.* B || 15 ի Քրիստոս *om.* B.

les secrets et Dieu lui accordait tout ce qu'il demandait, et il opérait beaucoup de miracles au nom de Dieu.

A cette époque l'éparque de Rome, Almacius, torturait et tuait les chrétiens qu'il rencontrait, et il ne permettait pas qu'on les enterrât, mais les faisait jeter en pâture aux chiens et aux corbeaux. * Les deux véritables frères Tiburce et Valérien enterraient secrètement les ossements des martyrs. * A fol. 113 v° a.

L'éparque, l'ayant appris, ordonna de les arrêter et de les faire venir devant lui. Ils confessèrent avec hardiesse la très sainte Trinité et blâmèrent l'erreur des idoles. L'éparque, irrité, ordonna de les torturer avec de gros bâtons. Les saints sourirent des tortures et dirent aux assistants : « O citoyens de Rome, méfiez-vous de l'immonde tromperie d'Almacius, car ceux qui adorent les idoles hériteront des peines éternelles. »

Le chef des bourreaux Maxime crut au Christ et beaucoup d'autres avec lui. Almacius irrité, ordonna de leur trancher la tête, en même temps qu'au chef des bourreaux et à tous ceux qui crurent au Christ, Dieu. Sainte Cécile les enterra secrètement tous ensemble.

L'éparque fit alors rechercher les propriétés et les biens des deux saints frères, car ils étaient fort riches, mais on ne put les découvrir, car les saints

բաշխեալքն աղքատաց. հրամայեաց եւ ածին առաջի դատաւորին զԿիկիլիա որպէս կին Վաղերիանոսի եւ հարսն Տիբուրտիոսի, եւ խնդրէր զինչսն * նոցա. ընդ նմին եւ վասն հաւատոյն :

* A fol. 113 v° b.

Եւ նորա լցեալ Հոգւով սրբով՝ եբաց զբերան իւր եւ պատմեաց յաստուածայինն գրոց զամենայն անճառ խորհուրդս սրբոյ Երրորդութեանն : Եւ ի բանից նորա հաւատացին անձինք չորեքհարիւր ընդ այր եւ ընդ կին եւ ընդ մանկունս, եւ գնացին առ եպիսկոպոսն եւ մկրտեցան :

Եւ եպարքոսն հրամայեաց զԿիկիլիա ի ջեռուցեալ բաղանիս արգելել եւ զդուռն զգուշութեամբ փակել : Եւ յոյժ տառապեցաւ աղախինն Քրիստոսի եւ ոչ մեռաւ : Եւ յետ երից աւուրցն բացին զբաղանիսն եւ գտին զնա կենդանի յաղօթս : Եւ յորժամ լուաւ եպարքոսն առաքեաց դահիճս զի հատցեն զգլուխ նորա : Եւ բազում անգամ սրով ուժգին բախէր զպարանոցն եւ ոչ կարէր հատանել, եւ արիւնն հեղոյր յոյժ, եւ յորժամ ելին դահիճքն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ Նոյեմբերի ԻԷ : Եւ եպիսկոպոսն թաղեաց զնա ի մէջ այլ մարտիրոսացն :

8 արգելել] արգելուլ B || 11-13 զի հատցեն ... Նոյեմբերի ԻԷ] եւ հատին զգլուխ նորա : Եւ այսպէս բարի հաւատով աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ Նոյեմբերի ԻԷ B || 14 այլ] սուրբ B.

les avaient fait distribuer d'avance aux pauvres; alors il ordonna de faire comparaître Cécile, comme femme de Valérien (*Valerianos*) et belle-sœur de Tiburce, et il l'interrogea à propos de leurs biens * et au sujet de sa foi.

* A fol. 113 v° b.

Cécile, remplie du Saint-Esprit, prit la parole et expliqua d'après les écritures divines tous les mystères ineffables de la sainte Trinité. A ces paroles, quatre cents personnes, hommes, femmes et enfants, se convertirent, allèrent trouver l'évêque et se firent baptiser.

L'éparque ordonna d'enfermer Cécile dans un bain surchauffé et d'en garder la porte avec précaution. La servante du Christ eut beaucoup à souffrir, mais n'en mourut pas. Trois jours après, on ouvrit le bain et on la trouva vivante, en prières. Ce qu'ayant appris, l'éparque envoya des bourreaux pour lui trancher la tête. Le bourreau frappa plusieurs fois vigoureusement avec le glaive sur le cou, mais ne put le trancher, et le sang coula abondamment. Lorsque les bourreaux s'éloignèrent Cécile rendit son âme à Dieu, le 27 novembre. L'évêque l'inhuma parmi d'autres martyrs.

Տրէի Ի եւ Նոյեմբերի ԻԸ։ Վկայութիւն սրբոյն Իրինարքոսի[1] ։

* Սուրբն Իրինարքոս էր յամս Դիոկղետիանոսի անօրէն արքային եւ Մաքսիմեայ դատաւորի ։ Իրինարքոս դահիճ էր եւ մանուկ հասակաւ ։ Եւ ածին առաջի թագաւորին եօթն խոստովանող կանայս ։ Եւ տեսեալ զնոսա Իրինարքոս ի տանջանս վասն անուանն Քրիստոսի՝ հաւատաց եւ նա յԱստուած եւ եղեւ քրիստոնեայ, եւ եկաց ի մէջ ատենին եւ ասէ. Ծառայ եմ եւ ես Քրիստոսի ։ * B p. 261 a.

Եւ սուրբ կանայքն խաբեցին զդատաւորն եւ ասեն. Տուր ի մեզ զաստուածսն քո եւ մեք զոհս մատուցուք նոցա ։ Եւ առեալ զկուռսն արկին ի քուրձ եւ տարեալ ընկեցին ի խորս լճին ։

Եւ կացուցին առաջի զսուրբ կանայսն, եւ եդին մերձ եւ մեծամեծ հանդերձս եւ ի միւս կողմն անօթս տանջանաց զի զոր կամեսցին ընտրեսցեն, եթէ զհանդերձսն՝ կեանս եւ պարգեւս, եթէ զտանջանարանսն՝ չարչարանս եւ մահ ։

Եւ մի ի սուրբ կանանցն ունէր երկուս զաւակս, յանձն արար զնոսա Իրինարքոսի, եւ առեալ զհանդերձսն ընկեցին ի հուրն ։ Եւ հրամայեաց դատաւորն եւ քերեցին զմարմինս սուրբ կանանցն՝ եւ արիւնն իբրեւ կաթն հոսէր, եւ էին մարմինք նոցա

1. Desinit A.

20 TRÉ, 28 Novembre.

Martyre de saint Irènarchos[1].

* Saint Irènarchos vivait aux jours de l'empereur impie Dioclétien et du juge Maxime. Irènarchos était bourreau, encore jeune en âge. On avait mis en présence de l'empereur sept femmes confesseurs. Irènarchos les voyant dans les tortures pour le nom du Christ, crut lui aussi à Dieu, devint chrétien, se présenta au tribunal et dit : « Je suis, moi aussi, le serviteur du Christ. » * B p. 261 a.

Les saintes femmes trompèrent le juge et lui dirent : « Livre-nous tes dieux et nous leur offrirons des sacrifices. » Elles prirent les idoles, les mirent dans un sac, les emportèrent et les jetèrent au fond du lac.

On fit comparaître les saintes femmes, on plaça près d'elles d'un côté des vêtements de grand prix et de l'autre des instruments de tortures afin qu'elles choisissent ce qu'elles préféraient, ou les vêtements, la vie et les cadeaux, ou les tortures, les tourments et la mort.

Une des saintes femmes avait deux enfants : elle les confia à Irènarchos; et, saisissant les vêtements, elles les jetèrent dans les flammes. Le juge ordonna alors de déchiqueter le corps des saintes femmes, le sang coula comme du

1. Desinit A.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

* B p. 261 b. [illegible]

[illegible]

lait et leur corps devint blanc comme neige; on les jeta ensuite dans le feu, puis, les ayant fait sortir des flammes, on leur trancha la tête.

On mit ensuite Irènarchos en présence du juge, qui avec force promesses et menaces ne parvint pas à le faire revenir à son ancienne idolâtrie; par contre il s'avoua serviteur du Christ. On l'emmena et on le jeta au milieu du lac. Saint Irènarchos traversa indemne l'eau et gagna les bords; il se rendit auprès du prêtre Acace, se fit baptiser et vint se présenter de nouveau au juge.

On alluma un bûcher et on y jeta Irènarchos avec le prêtre Acace et les deux enfants que la bienheureuse femme, qui fut martyrisée, avait confiés à saint Irènarchos. Les deux enfants et Acace moururent aussitôt. Irènarchos se mit à prier au milieu des flammes, et, lorsque le feu se fut éteint, on lui trancha la tête, le 28 novembre; l'ange du Seigneur accueillit son âme et la transporta devant Dieu.

* B p. 261 b. * Une femme chrétienne, du nom d'Élise (*Elisia*), inhuma le corps du saint dans un lieu célèbre.

En ce jour, on cloua les mains de saint Philémon (*Philimonos*) à sa tête; on cloua également ses deux pieds l'un sur l'autre et on le traîna par terre; c'est dans de telles tortures qu'il rendit son âme à Dieu, aux jours de l'empereur Aurélien.

Ի Հայս նաւակատիք մեծի եկեղեցւոյն որ ի Վաղարշապատ. եւ յիշատակ Թէոդոսի եպիսկոպոսի Թէոդոսուպօլսոյ Հայոց ։

Տրէի ԻԱ եւ Նոյեմբերի ԻԹ ։ Յիշատակ է սրբոյն Տրդատայ թագաւորին Հայոց եւ քուեր նորին Խոսրովիդխտոյ եւ Աշխէն տիկնոջ ։

Թագաւորն Տրդատ որդի էր Խոսրովու Հայոց արքայի ։ Եւ յետ սպանման հօրն սնաւ ի Կեսարիա փախստական տարեալ զնա ծառայիցն ի Պարսից արքայէն ։ Եւ զքոյր նորա զԽոսրովիդուխտ առ նախարար մի անուն Օտայ, եւ մտեալ բնակեցաւ յամուրն Անի մինչեւ եկն Տրդատ վերստին պսակեալ ի Յունաց արքայէն թագաւոր ։ Եւ առ իւր կին զդուստր արքային Ալանաց զԱշխէն տիկին, որ ամենայնիւ համանման էր սկայաձեւ հասակին իւրոյ ։ Այլ քոյր նորա Խոսրովիդուխտ կուսութեամբ եկաց ։

Եւ յորժամ սուրբն Հռիփսիմեա ընկերօքն իւր նահատակեցաւ, Խոսրովիդխտոյ երեւեցաւ հրեշտակն եւ ասաց առաքել եւ ածել ի վիրապէն զսուրբն Գրիգոր ։ Եւ յորժամ գայր սուրբն՝ ընդ առաջ ընթացաւ նմա թագաւորն ի կերպարանս խոզի բազմութեամբ մարդկան ։

* Իսկ սուրբն Գրիգոր խնդրեաց յԱստուծոյ տալ թագաւորին իմաստութիւն՝ յանասնեղէն կերպարանն լսել եւ իմանալ զվարդապետութիւնն ։ Եւ զկնթուն օր վարդա- * B p. 262 a.

En Arménie avant-fête de la consécration de la grande église à Valarchapat, et commémoration de Théodose, évêque de Théodosiopolis d'Arménie.

21 TRÉ, **29 Novembre.**

Commémoration de saint Tiridate, roi d'Arménie, et de sa sœur Khosrowidoukht et de la reine Achkhène.

Le roi Tiridate était le fils de Khosroès, roi d'Arménie. Après l'assassinat de son père, il fut élevé à Césarée, où il fut conduit par des serviteurs qui échappèrent au roi des Perses. Un satrape du nom d'Ota prit sa sœur Khosrowidoukht, pénétra dans la forteresse d'Ani et y habita jusqu'au retour de Tiridate, couronné roi par l'empereur des Grecs. Tiridate épousa la fille du roi des Alains, la princesse Achkhène, qui égalait sa taille de géant de toute manière. Mais sa sœur Khosrowidoukht demeura vierge.

Lorsque sainte Rhipsime fut martyrisée avec ses compagnes, un ange apparut à Khosrowidoukht et lui dit d'envoyer chercher saint Grégoire du fond du puits. Tandis que le saint revenait, le roi accourut au-devant de lui, sous la forme d'un porc, accompagné d'une multitude de gens.

* Saint Grégoire pria Dieu de rendre la sagesse au roi, pour qu'il pût sous cette apparence d'animal écouter et comprendre la doctrine. Le roi se * B p. 262 a.

պետութեանն ի գիշերի և ի տուընջեան առ ոտս նորա էր թագաւորն մեծաւ հառաչմամբ և արտասուօք յորդս :

Եւ զկնի վարդապետութեանն եսես սուրբն Գրիգոր զքանչելի տեսիլն շինութեան վկայարանացն : Եւ ձեռն ի գործ արկեալ աղաչեաց թագաւորն զի բժշկեսցէ միայն զձեռսն և զոտսն առ ի աւգնել գործոյ շինութեանն : Եւ սուրբն Գրիգոր աղօթեալ բժշկեաց : Իսկ նա առ զկին իւր և զքոյրն՝ և նոքօք հանդերձ պատրաստէր զգերս սրբոց կուսանացն, ինքն փորէր բահիւ, և նոքա թևօքն արտաքս կրէին զհողն :

Եւ յորժամ եդ ի հանգիստ զվկայսն սուրբն Գրիգոր, հրաման առ թագաւորն ի նմանէ, զնալ բերել սեամ յարկացն : Եւ գնացեալ երից աւուրց ճանապարհ ի բարձր լեառն ի Մասիս՝ եբարձ ութ մեծամեծ վէմս ութ և եբեր, յորոց զմինն բազում արանց անկար էր շարժել, իբրև փոխարէն հատուցանելով սիրոյն Հռիփսիմեայ անկարգ ամփանացն :

Ապա սուրբն Գրիգոր աղօթս արար ի վերայ խոզացեալ արքային. և նա ի դողման հարեալ՝ վաղվաղակի մորթն խոզենի զերծաւ ի նմանէ. և թագաւորն փափկամորթ իբրև զմանուկ երևէր. զոր տեսեալ փառս տային Աստուծոյ :

Յետ այսորիկ գնաց սուրբն Գրիգոր ի Կեսարիա, և առեալ զքահանայական պա-

tint à ses pieds pendant les soixante jours que dura la doctrine, jour et nuit, avec de gros sanglots, des larmes et des gémissements.

Après la doctrine, saint Grégoire eut la magnifique vision de la construction des temples des martyres. Lorsqu'il se mit à l'œuvre, le roi le pria de lui guérir seulement les mains et les pieds pour qu'il pût aider à l'œuvre de construction. Saint Grégoire pria et le guérit. Le roi prit sa femme et sa sœur et en leur compagnie il prépara le tombeau des saintes vierges[1]; (le roi) lui-même creusait avec une bêche et les femmes transportaient la terre au dehors dans les pans de leurs manches.

Lorsque saint Grégoire déposa les martyres dans leur tombeau, le roi reçut de lui l'ordre d'aller quérir un seuil pour l'édifice. Il se rendit à trois journées de chemin, à la haute montagne du Masis[2], chargea sur son dos huit grosses pierres brutes et les apporta; une seule de ces pierres ne pouvait être déplacée par plusieurs hommes, comme compensation de son amour déréglé pour sainte Rhipsime.

Saint Grégoire pria ensuite pour le roi, qui avait l'aspect d'un porc, et celui-ci fut saisi d'un tremblement; aussitôt la peau de porc se détacha de lui, et le roi parut dans une peau tendre comme celle d'un jeune enfant; les témoins en rendirent gloire à Dieu.

Saint Grégoire se rendit ensuite à Césarée, y reçut l'honneur sacerdotal,

1. Rhipsime et ses compagnes. — 2. Nom ancien de l'Ararat.

տուն եկն եւ մկրտեաց զթագաւորն, համօրէն ամենայն աշխարհաւն : Սակայն առաւել էր երկիւղ թագաւորին ի վերայ նոցա որք գային ի մկրտութիւն՝ քան զինքնակամ յօժարութիւնն : Եւ այնուհետեւ առեալ զինքն թագաւորն հարազատ քուերբն եւ բարեպաշտ թագուհեաւն յաշակերտութիւն եւ յընթերցումն աստուածաշունչ գրոց, եւ ի ժուժկալութիւն պահոց եւ աղօթից՝ ի գիշերի եւ ի տուընջեան առանց * ձանձրանալոյ խոկայր ի հանդերձեալ կեանսն : Եւ խրատէր այսպիսի զնախարարսն եւ զամենայն իշխանսն սիրել զԱստուած ընդ հաւատոյն եւ գործովք բարեաց : * B p. 262 b.

Այլ զի խստամբակ էր կամք իշխանացն եւ անհնազանդ ընդդիմանային կամաց թագաւորին, եւ հեթանոսական չար սովորութեամբքն վարէին ոչ կարաց ներել թագաւորն : Այլ ընկեցեալ զպսակն արքունի՝ գնայ ի միայնարան յառանձնարանն առ սուրբն Գրիգոր, մնայր առ նա նոյնին վարուցն ժուժկալութեամբ զբազում ժամանակս :

Իսկ իշխանքն վերստին կոչեն զնա խոստացեալք ըստ կամաց նորա վարիլ, եւ խորշիլ յանկարգ զիջութեանցն պղծութեանց : Եկն ապա ակամայ կամօք, եւ դարձեալ վարէր զթագաւորական հոգսն :

Իսկ անօրէն եւ դաւաճանմիտ իշխանքն նենգաւորք յետ փոքր ժամանակի արբուցին նմա դեղ մահու, եւ շիջուցին ի միջենց զջահն փայլեալ ճառագայթիւք աստուածպաշտութեանն : Եւ ի չքմեղս եղեալ՝ առեալ զնա թագաւորական պատուով բերեալ հանգուցին ի Թորդան, ուր յետոյ եւ սուրբն Գրիգոր եդաւ :

retourna et baptisa le roi et tout le pays en même temps. Cependant le roi craignait beaucoup, pour ceux qui venaient se faire baptiser, leur empressement spontané. Aussi se livra-t-il dès lors, avec sa propre sœur et la pieuse reine, à l'étude et à la lecture des écritures inspirées par Dieu, avec persévérance dans les jeûnes et la prière, et se mit à songer sans * relâche jour et nuit à la vie future. Il conseilla en ce sens aux satrapes et à tous les princes d'aimer Dieu avec une foi accompagnée de bonnes œuvres. * B p. 262 b.

Mais, comme la volonté des princes était insubordonnée et revêche, ils s'opposèrent à la volonté du roi, et se conduisirent d'après les mauvaises habitudes païennes, ce que le roi ne put tolérer. Il abandonna la couronne royale, s'éloigna dans la solitude auprès de saint Grégoire et demeura avec lui longtemps dans la même vie avec persévérance.

Les princes le rappelèrent, en lui promettant de se conduire selon ses désirs et d'abandonner le vice déréglé de la masturbation. Le roi retourna malgré lui et reprit les soucis du royaume.

Cependant les princes impies, brutaux et déloyaux, lui firent prendre peu de temps après un poison mortel et éteignirent du milieu d'eux le flambeau resplendissant de l'éclat du service de Dieu. Ils le regrettèrent, le transportèrent avec les honneurs royaux, et le déposèrent à Tordan, où plus tard fut déposé également saint Grégoire.

Նոյնպէս և քոյր նորա և կինն՝ նոքին ճգնաւորական վարուք փոխեցան առ Քրիստոս ։ Եւ տօնն կատարի սորա՝ Նոյեմբերի ԻԹ և Տրէի ԻԱ ։

Եւ թագաւորեաց սուրբն Տրդատ ամս յիսուն և վեց՝ ի փառս Աստուծոյ ։

Սոյն աւուր վարք և վկայաբանութիւն սրբոյն Ստեփաննոսի նոր վկայի ։

* A fol. 114 r° a. * Ստեփաննոս այր կրօնաւոր ճգնազգեաց վարուք և ուղղափառ հաւատով փայլէր յերկրի. բնակէր ի չորային լերինն որ կոչէր Օքսիա՝ ընդ մէջ Կոստանդնուպօլսի և Նիկոմիդեաց ։ Ընտրեաց անդ կայարան նեղ և անձուկ խրճիթ ի կատարս լերինն, յորում ճգնեցաւ առաքինութեամբ վարուք և հանգեաւ Օքսենտիոս, որ այժմ Օքսենտի լեառն կոչի ։

Եւ այնչափ յած սորա զխուցն իւր երանելին Ստեփաննոս, և կարճ և նեղ որ զամենայն աւուրս ի ծունկս և ի կոր կայր. և ոչ կարէր կանգնել զգլուխն իւր, և կամ զոտսն ձգել, և ոչ անձինն շուրջ տալ. և ամփոփեալ իբրև կծկեալ՝ այլ այնպէս և սակաւիկ մի ուտէր հաց և ըմպէր ջուր ։

Եւ էր ի ժամանակս սուտ քրիստոնէին և հերձուածող թագաւորին Կոստայ Կաւալինոսի. որ թշնամի եղև պատկերաց և նշխարաց սրբոց և սքեմի կրօնաւորաց ։

7 Նիկոմիդեաց] Նիկոմիդեայի B || 8 ճգնեցաւ] ճգնաւորեցաւ B || 12 այլ այնպէս *om.* B || 14 Կոստայ] Կոստանդիանոսի B.

* Incipit A.

Sa sœur aussi et sa femme, après une conduite ascétique, trépassèrent dans le Christ. On fête leur commémoration le 29 novembre, le 21 Tré.

Saint Tiridate régna cinquante-six ans pour la gloire de Dieu.

En ce jour, vie et martyre de saint Étienne, le nouveau martyr.

* A fol. 114 r° a. * Étienne, homme religieux, d'une conduite ascétique, brillait par sa foi orthodoxe dans le pays; il habitait dans une montagne aride appelée Oxia, entre Constantinople et Nicomédie. Il y avait choisi sa retraite dans une cabane étroite et toute petite au sommet de cette montagne, où Auxence s'était mortifié dans une vie pleine de vertus et était mort, montagne qui est appelée jusqu'aujourd'hui montagne d'Auxence.

Le bienheureux Étienne y construisit sa cellule mais si basse, si courte et si étroite qu'il ne pouvait y passer ses journées qu'à genoux et replié sur soi-même; il ne pouvait y dresser sa tête ni allonger ses pieds, ni se retourner; il était ramassé comme un tronc, et avec tout cela il ne mangeait qu'un peu de pain et buvait de l'eau.

Il vivait aux jours de l'empereur, faussement chrétien et hérétique, Constantin Cavallinus, qui fut l'ennemi des images, des reliques des saints et de

* Incipit A.

Եւ ուր գտանէին պատկեր տէրունական եւ կամ սրբոց՝ այրէին. եւ զոսկերս մարտիրոսաց փշրէին եւ իբրեւ զփոշի հողմոյ հոսէին. եւ զաբեղայս մերկացուցանէին, եւ զգեմն եւ զկնգուղն յերկիր կոխան առնէին :

Եւ էր տագնապ մեծ եւ նեղութիւն ուղղափառ ժողովրդեանն. եւ բազումք թողին զտունն եւ զզօրականութիւնն իւրեանց * փախչէին ի քաղաքէն, եւ բնակէին ի լերինս * A fol. 114 r° b. եւ թաքչէին յայրս՝ օտարացեալ յազգականաց եւ յընտանեաց եւ ի զաւակաց : Եւ բազումք յիշխանաց թագաւորին փախուցեալք՝ ապաւինէին ի լեառն սրբոյն Օքսենդի, առ հռչակաւոր եւ հրեշտակակրօն միայնակեացն Ստեփաննոս, եւ լինէին կրօնաւորք :

Զոր լուեալ չարապաշտ թագաւորն եւ յոյժ տրտմեալ, նախ առաքէ առ Ստեփաննոս քաղցրութեամբ զնմանողն իւրոյ հերձուածոյն զպատրիկոս՝ եւ մետրապօլիտս զի հանդարտութեամբ խօսեսցի ընդ նմա ի գրոց պատուիրանաց, թերեւս ընկալցի զժողովն՝ զոր արար ընդդէմ տէրունական պատկերացն եւ նշխարաց սրբոց եւ սքեմի կրօնաւորաց. եւ ինքն գրեսցէ ի տումարն զոր անընդունելի սիւնհոդոսին չեպիսկոպոսքն եւ

2 հողմոյ հոսէին] հողմոյ սփռէին B || 5 զտունն] զպատիւ B — իւրեանց] եւ զտունս եւ զընտանիս *add.* B || 6 եւ յընտանեաց *om.* B || 11 զպատրիկոս] զպատրիկիոս B — եւ զմետրապօլիտս *om.* B || 12 խօսեսցի] խօսեսցին B || 13 տէրունական] աստուածային B.

l'habit des religieux. (Ses partisans) brûlaient l'image du Seigneur et des saints où ils les trouvaient; ils réduisaient en menus morceaux les ossements des martyrs et les jetaient au vent comme de la poussière; ils dépouillaient les moines de leur vêtement, jetaient à terre et foulaient aux pieds leur manteau et leur capuchon.

L'anxiété et la gêne étaient grandes dans la population orthodoxe; et beaucoup abandonnèrent leur maison ou l'état militaire, * s'échappèrent de * A fol. 114 r° b. la ville, allèrent vivre dans les montagnes et se cachèrent dans les grottes, éloignés de leurs parents, de leurs familles et enfants. Plusieurs princes de l'entourage de l'empereur prirent la fuite, se réfugièrent à la montagne de saint Auxence, auprès du célèbre moine Étienne, à la vie angélique, et se firent moines.

Ce qu'ayant appris, l'empereur, qui avait le culte du mal, en fut fort attristé; il envoya auprès d'Étienne, pour lui parler en des termes doucereux, un patricien, son imitateur comme hérétique, et des métropolitains pour discuter avec lui paisiblement sur les Écritures et les canons, dans l'espoir qu'Étienne accepterait le concile que l'empereur avait fait convoquer contre les images du Seigneur, les restes des saints, le vêtement des moines, et qu'il signerait lui-même les actes, ainsi que l'avaient fait les faux évêques et les indignes prêtres de l'inacceptable synode, dans lequel ils avaient

անարգեան քահանայքն նորին. որ նզովեցին զսուրբն Գերմանոս պատրիարգն և զորս ընդ նմա կային յուղղափառութեան :

Իսկ երանելին Ստեփաննոս բան կարգի խօսեցաւ ընդ նոսա ի Հին և ի Նոր կտակարանաց, և յայտնապէս երևեցոյց զընդունելութիւն սրբոց պատկերաց և նշխարաց : Եւ համբարձեալ զձեռս իւր ի ներքս ի խցին և ասէ, մեծաձայն. Որ ոչ ընդունի և երկրպագէ, զպատուական պատկերն քո Քրիստոս Աստուած և նշխարաց սրբոց քոց,
* A fol. 114 v° a. նզովեալ եղիցի * յայսմ կենցաղումս և ի հանդերձելումն. և որք զքեզ հաւատարիմ զհայրապետն զսուրբն Գերմանոս ընկեցին յաթոռոյ՝ ընկեա և դու զնոսա յերեսաց և ի փառաց քոց. և որպէս նոքա զնա աքսորեցին յաքսոր՝ աքսորեա և դու զնոսա ի խաւարտարան և ի գեհենն հրոյն : Եւ դարձաւ ի նոսա և ասէ. Երթայք յառաքիչն ձեր, և զոր տեսէք և լուայք պատմեցէք նմա. և ես պատրաստ եմ ի մեռանել յաղագս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ մարմնաւորութեան պատկերին :

Եւ նոքա իջեալ ի լեռնէն՝ զարմանային ընդ սքանչելի ճգնութիւն երանելոյն Ստեփաննոսի, թէ որպէս էր որպէս ստուեր, և կցեալ ծունկքն ի կուրծսն, և աչքն յարտասուացն զրկեալ, և մարմինն իբրև զխոտ չորացեալ, և ասէին ցմիմեանս. Վայ մեզ՝ զի յայնպիսի ճգնաւորէ նզովք շահեցաք :

6 երկրպագէ] երկիրպագանէ, B — պատուական *om.* B — Աստուած *om.* B | 7 եղիցի] լիցի B | 13 երանելոյն] սրբոյն B.

anathématisé le patriarche saint Germain et tous ceux qui étaient restés avec lui dans l'orthodoxie.

Le bienheureux Étienne leur parla méthodiquement d'après l'Ancien et le Nouveau Testament et leur fit voir manifestement l'acceptation des saintes images et des reliques. Il éleva ensuite ses mains à l'intérieur de sa cellule et dit à haute voix : « Que celui qui n'accepte pas et ne vénère pas ta précieuse image, ô Christ Dieu, ainsi que les restes de tes saints, soit
* A fol. 114 v° a. anathématisé * en cette vie et dans la vie future; ceux qui ont jeté à bas de son siège ton fidèle patriarche saint Germain, rejette-les toi aussi de ta présence et de ta gloire; et comme eux l'ont envoyé en exil, envoie-les toi aussi dans les ténèbres et dans la géhenne de feu. » Puis, se retournant vers eux, il leur dit : « Retournez chez celui qui vous a envoyés et rendez-lui compte de ce que vous avez vu et entendu; quant à moi, je suis prêt à mourir pour l'image de l'incarnation du Christ, notre Dieu. »

Ils descendirent de la montagne, émerveillés du magnifique ascétisme du bienheureux Étienne, qui ressemblait à une ombre, dont les genoux rejoignaient la poitrine, dont les yeux étaient affaiblis par les larmes, et le corps desséché comme un brin, et ils se dirent : « Malheur à nous, qui avons gagné les anathèmes d'un tel ascète! »

Եւ երթեալ պատմեցին թագաւորին զոր ինչ տեսին եւ լուան, եւ ասեն. Ով թագաւոր՝ յոյժ յաղթեաց մեզ, եւ յաղթիմք յայնպիսի մարդոյն :

Եւ հրամայեաց մեծաւ բարկութեամբ խստասիրտ արանց ելանել ի լեառն զի հանցեն զնա յարգելականն խցէն եւ ի բարշ իջուսցեն ի ծովեզրն, եւ զայլս զոր գտանիցեն առ նմա կրօնաւորք՝ նաւով տարցեն ի քաղաքն :

Յայնժամ ելին ի լեառն՝ եւ * տեսին այլ կրօնաւորքն եւ փախեան : Եւ կալեալ զՍտեփաննոս քարշելով իջուցին ի լեռնէն. եւ եդեալ զնա ի վերայ իշոյ տարան ի նաւն, եւ նաւեցին ի քաղաքն, եւ արկին ի բանդ : Եւ եգիտ անդ բազում կապեալս կրօնաւորս եւ աշխարհականս զորս արգելեալ էին վասն ուղղափառ հաւատոյն : * A fol. 114 v° b.

Եւ ընդ առաւօտն հանին ի բանդէ զերանելին Ստեփաննոս. եւ նորա խնդրեալ դահեկան մի յարգելեալ կապելոցն՝ պահեաց ի ներքոյ գտակին : Եւ բարձեալ տարան առաջի թագաւորին եւ նորա տեսեալ զնա յայնպիսի կերպարանս ասէ. Ով այր Աստուծոյ, ոչ որպէս ասես եթէ զՔրիստոս անարգեմք, քաւ լիցի. բայց պատկերքդ կուռք են :

Ասէ Ստեփաննոս. Կուռք են Ապողոնեայ, եւ Դիայ, եւ Արամազդայ, եւ Եփեստոսի, եւ Կռոնայ, զոր հեթանոսք աստուած պաշտեն. բայց մեք ոչ այնպէս, այլ որպէս

4 խցէն] խրճթէն B — գտանիցեն] գտցեն B || 5 կրօնաւորք] կրօնիւք B || 6 կալեալ զՍտեփաննոս *om.* B || 12 կերպարանս] կերպս B || 13 բայց] այլ B.

Ils allèrent rendre compte à l'empereur de ce qu'ils avaient vu et entendu et lui dirent : « O empereur! il nous a complètement vaincus, nous avons été vaincus par un tel homme. »

(L'empereur) ordonna avec forte colère à ses hommes au cœur dur, de monter à la montagne, de sortir (Étienne) de la cellule où il se tenait enfermé, de le traîner jusqu'au bord de la mer, et d'embarquer tous les moines qu'ils trouveraient auprès de lui pour les conduire à la ville.

Lorsque ceux-ci montèrent à la montagne, * les autres moines les aperçurent et prirent la fuite. Ils s'emparèrent d'Étienne et en le traînant le firent descendre de la montagne, puis l'ayant chargé sur un âne, le conduisirent au navire, s'embarquèrent à destination de la ville, et là le jetèrent en prison. (Étienne) y rencontra de nombreux autres détenus, moines et laïcs, qui étaient emprisonnés pour la foi orthodoxe. * A fol. 114 v° b.

Au matin, lorsqu'on le sortit de la prison, le bienheureux Étienne demanda un denier aux détenus et le cacha dans son bonnet. On le conduisit en présence de l'empereur, qui, le voyant dans un tel état, lui dit : « O homme de Dieu! ce n'est pas comme tu dis que nous méprisions le Christ, loin de là, mais les images ne sont que des idoles. »

Étienne lui répondit : « Les idoles sont celles d'Apollon, de Zeus, d'Aramazd, d'Héphaistos et de Chronos, que les païens adorent comme des dieux;

Քրիստոսի մարդեղութեան կերպարան՝ հրաման առաք ի սրբոց հարցն, պատուել և երկիր պագանել. որպէս և գրեալ է սուրբն Բարսղիս եթէ. Պատիւ պատկերին նորա է, յորոյ անուն տպաւորեալ է :

Եւ սուրբն և մեծն Թէոդոս յորժամ անարգեցին զպղնձի պատկերն իւր ի քաղաքին
* A fol. 115 r° a. Անտիոքայ որպէս բարկութեամբ հրամայեաց ՝ այրել զբոլոր քաղաքն և կործանել. եթէ ոչ փութապէս ընթացեալ էր Փլաբիանոս Անտիոքայ պատրիարքն, և բազում աղաչանօք դարձոյց զբարկութիւն արքային : Եւ Յովհաննէս Ոսկեբերանն մինչդեռ քահանայն էր, վասն այնր խորհրդոյ գրեաց զանդրիանդաց գիրս քսանևմէկ ճառս՝ զորս ընթեռնուն եկեղեցիք յաւուրս քառասնորդաց պահոցն :

Ասէ թագաւորն. Քրիստոս վասն անարգանաց պատկերի իւրոյ ոչ բարկանայ մեզ : Եւ նորա հանեալ զդահեկանն եցոյց իշխանացն և ասէ. Ո՞յր է պատկերս և գիրս : Եւ նոքա ասեն. Թագաւորիս մերոյ : Ասէ Ստեփաննոս. Եթէ որ ոչ ընդունիցի զդահեկանս՝ զինչ պատիժ են նմա : Եւ նոքա ասեն. Տանջանք և մահ :

Եւ նորա զձեռն և զաչսն յերկինս համբարձեալ ասէ. Փառք ներողութեանդ քո Քրիստոս՝ որ այս մահկանացու թագաւորս զպատկեր իւր պատուէ, և զանմահ թագաւորիդ անարգէ : Եւ առաջի նոցա ընկէց զդահեկանն յերկիր և կոխեաց :

1 հարցն] առաքելոց B.

mais nous autres, nous n'agissons pas de la même manière; nous avons reçu l'ordre des saints pères de nous prosterner devant les images et de les honorer, comme représentant l'incarnation du Christ; ainsi que l'a écrit saint Basile : L'honneur de l'image appartient à celui dont elle porte l'effigie.

« Le saint et grand Théodose lorsqu'on insulta son effigie en bronze
* A fol. 115 r° a. dans la ville d'Antioche, de quelle colère n'aurait-il pas ordonné de * brûler toute la ville et de la ruiner, si le patriarche d'Antioche, Flavien, ne s'était empressé de détourner la colère de l'empereur par beaucoup de supplications? Jean Chrysostome étant encore prêtre écrivit à cette intention ses homélies sur les statues, vingt et une homélies, qu'on lit dans les églises pendant le carême de quarante jours. »

L'empereur lui répondit : « Le Christ ne s'indigne pas de nous à cause de l'insulte faite à son image. » Alors Étienne prenant le denier, le montra aux princes et dit : « De qui est cette image et cette inscription? » Ils lui répondirent. « De notre empereur. » Étienne dit : « Si quelqu'un n'accepte pas cette monnaie, de quelle peine est-il passible? » Ils lui répondirent : « Des tortures et de la mort. »

Étienne, élevant alors les mains et les yeux au ciel, dit : « Gloire à ton indulgence, Christ, parce que cet empereur mortel honore son image et méprise la tienne, roi immortel! » Et il jeta le denier à terre devant eux et le foula aux pieds.

Եւ դիմեցին իշխանքն ի վերայ սրբոյն, եւ բռամբ եւ ոտիւք եւ գաւազանօք այնչափ տանջեցին զնա՝ մինչեւ կիսամահ եղեալ քարշեցին արտաքս եւ տարան ի բանդն ։ Եւ ասեն ցթագաւորն. եթէ յամէ ի բանդին՝ բազումք * դառնան ի բանս նորա ։ Եւ (* A fol. 115 r° b.) հրամայեաց սպանանել զնա ։

Եւ երթեալ դահճացն քարշեցին ի բանդէն. եւ մին ի բանդապետացն առեալ փայտ եհար ուժգին զգագաթն եւ հեղաւ ուղեղն. եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Նոյեմբերի ԻԹ ։ Եւ կրկնակի պսակացն արժանաւորեցաւ ի պսակողէն Քրիստոսէ, մին՝ զճգնողական վարուցն, եւ մին՝ զմարտիրոսութեան ։

Ի սմին աւուր կատարեցան մեծ տանջանօք վասն Քրիստոսի պատկերին ի նոյն հերձուածող արքայէն՝ սուրբն Պետրոս եւ Աթանասիոս ճգնաւոր կրօնաւորքն ։

Տրէի ԻԲ եւ Նոյեմբերի Լ ։ Տօն է Անդրէի առաքելոյն՝ եղբօր Պետրոսի վիմի ։

Յորժամ առին հրաման առաքեալքն ի Քրիստոսէ, քարոզել ընդ ամենայն աշխարհս եւ մկրտել զհեթանոսս յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյն, եհաս վիճակ Մատթէոսի առաքելոյն՝ երթալ յերկիրն մարդակերաց, զոր ասեն ոմանք եթէ Մինոպ քաղաքն լցէ

Les princes tombèrent sur le saint et le frappèrent à coups de poing, de pied et de bâton, à tel point qu'il tomba à terre à moitié mort, puis ils l'entraînèrent au dehors et le conduisirent en prison. Et ils dirent à l'empereur : « S'il s'attarde en prison, beaucoup * se convertiront à ses paroles. » (* A fol. 115 r° b.) Et il ordonna de le tuer.

Les bourreaux se rendirent à la prison et l'entraînèrent au dehors, puis l'un des geôliers saisissant un bâton en frappa violemment le crâne, et le cerveau en jaillit; (Étienne) rendit son âme à Dieu, le 29 novembre. Il mérita une double couronne du Christ couronneur, l'une pour sa vie ascétique et l'autre pour son martyre.

En ce même jour moururent au milieu de grandes tortures pour l'image du Christ, par le même empereur hérétique, saints Pierre et Athanase moines ascètes.

22 TRÉ, 30 Novembre.

Fête de l'apôtre André, frère de Pierre Céphas[1].

Lorsque les apôtres reçurent l'ordre du Christ de prêcher par tout l'univers et de baptiser les païens au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit, le sort échut à l'apôtre Matthieu de se rendre dans le pays des anthropophages, que

1. L'arménien a traduit : frère de Pierre « rocher ».

ի ծովեզերն Պոնտոսի ։ Եւ էին բնակիչք քաղաքին այնմիկ մարդակերք. ուտէին զմեռեալս իւրեանց, եւ զոր * կամէին կենդանի ուտել՝ արբուցանէին թմրադեղս, եւ անկանէր միտն ի մարդոյ. եւ հանէին զաչսն եւ սնուցանէին զնա երեսուն օր. եւ ապա զենուին եւ ուտէին զմիսն՝ եւ զարիւնն ըմպէին ։

* A fol. 115 v° a.

Եւ յորժամ եմուտ Մատթէոս ի քաղաքն՝ կալան զնա որպէս օտար այր, եւ տարան ի բանտն, եւ հանին զաչսն եւ արբուցին դեղն ։ Բայց առաքեալն ոչ կուրացաւ Աստուծոյ հրամանաւն եւ ոչ անկաւ ի խելաց. այլ աղօթէր եւ փառաւորէր զԱստուած ։ Եւ եղեւ ձայն առ նա եւ ասէ. Մի երկնչիր Մատթէ, զի ես ընդ քեզ եմ. համբերեա՛ աւուրս քսան եւ հինգ եւ առաքեցից զառաքեալն Անդրէաս, եւ հանցէ զքեզ_ եւ զմոլորեալ մարդիկդ դարձուցէ յիս ։

Եւ երեւեցաւ Տէր Անդրէի եւ ասէ. Երթիցես յերկիրն մարդակերաց եւ հան զՄատթէոս ի բանտէն ։ Եւ ծանր համարեցաւ Անդրէաս զհրամայեալսն Տեառն, վասն հեռաւորութեան տեղւոյն, եւ վասն անկարութեան մարմնոյն զի ծեր էր ։ Եւ երկիցս անգամ հրաժարեաց յերթալոյն ։

Եւ Տէր հաստատեաց զմիտս Անդրէի եւ գնաց ի ծովեզրն, եգիտ նաւ մի զոր Տէրն պատրաստեաց, եւ ինքն Քրիստոս եղեւ ի կերպարանս նաւապետին՝ եւ հրեշտակք ի կերպարանս նաւավարաց ։ Եւ տեսեալ Անդրէի զնաւապետն նաւավարօքն * ոչ ծանեաւ

* A fol. 115 v° b.

d'anciens disent être la ville de Sinope au bord de la mer du Pont(-Euxin). Les habitants de cette ville étaient des anthropophages, ils mangeaient leurs morts, et au vivant * qu'ils voulaient manger ils donnaient à boire des remèdes somnifères : l'homme perdait sa raison, ils lui crevaient les yeux, le nourrissaient pendant trente jours, ensuite l'immolaient, mangeaient sa chair et buvaient son sang.

* A fol. 115 v° a.

Lorsque Matthieu fit son entrée dans la ville, (les habitants) le saisirent comme étranger, le conduisirent en prison, lui crevèrent les yeux et lui donnèrent à boire le poison. Mais l'apôtre par ordre de Dieu ne devint point aveugle, ni ne perdit la raison, par contre il pria et glorifia Dieu. Une voix se fit entendre à lui : « Ne crains point, Matthieu, car je suis avec toi; patiente vingt-cinq jours et je t'enverrai l'apôtre André qui te délivrera et convertira à moi ces gens égarés. »

Le Seigneur ayant apparu à André lui dit : « Tu iras au pays des anthropophages et tu délivreras Matthieu de la prison. » André se sentit accablé par cet ordre du Seigneur, à cause de la distance du lieu et de la faiblesse de son corps, car il était âgé. Par deux fois il refusa de s'y rendre.

Le Seigneur raffermit l'esprit d'André, et il se rendit au bord de la mer, trouva un navire que le Seigneur avait préparé; le Christ lui-même prit les apparences du capitaine et les anges celles des matelots. André en * regar-

* A fol. 115 v° b.

զնոսա : Եհարց եթէ. Ո՞ր կամիցիք նաւել : Նոքա ասեն. Յերկիրն մարդակերաց : Ասէ Անդրէաս. Առէք եւ զիս ընդ ձեզ : Ասէ նաւապետն. Տուր զվարձ նաւիս : Ասէ Անդրէաս. Ոչ նաւից վարձ ունիմ եւ ոչ հաց զի կերայց : Ասէ նաւապետն. Եւ որպէս երթիցես : Ասէ Անդրէաս. Ես աշակերտ եմ Յիսուսի, եւ հրաման առի ի վարդապետէն իմէ որ ինչ ոչ առից, ոչ դրամ եւ ոչ հաց, ուր եւ գնացից : Ասէ նաւապետն. Վասն հրամանի վարդապետին քո մուտ ի նաւս եւ տարայց զքեզ ուր եւ կամիցիս, եւ եթէ քաղցնուս՝ տաց քեզ հաց եւ ջուր :

Եւ յորժամ եմուտ ի նաւն՝ սկսաւ Անդրէաս նաւապետին եւ նաւավարացն պատմել զսքանչելիսն զոր արար Քրիստոս ի վերայ երկրի : Եւ մինչդեռ պատմէր ննջեաց : Եւ ընդ առաւօտն զարթուցեալ՝ գտաւ ի դուռն քաղաքին, եւ գիտաց զի այն որ ի նաւին էր՝ Տէրն էր հրեշտակօք, եւ գոհութեամբ փառս ետ :

Եւ երեւեցաւ նմա Տէր ի կերպարանս գեղեցիկ մանկան. եւ յառաջագոյն ասաց նմա զոր ինչ համբերձեալ էր համբերել փորձանաց ի վայրենաբարոյ մարդկանէ քաղաքին, եւ դարձուցանել զնոսա յաստուածգիտութիւն :

Եւ մտեալ Անդրէի ի քաղաքն գնաց ի բանդն ուր Մատթէոս էր, եւ աղօթիւք...[1]

1. Desinit A.

dant le capitaine et les matelots ne les reconnut point. Il demanda : « Pour quel pays faites-vous voile? » Ils lui répondirent : « Pour le pays des anthropophages. » André leur dit : « Prenez-moi avec vous. » Le capitaine répondit : « Donne-moi le prix du passage. » André lui dit : « Je ne possède ni le prix de passage, ni pain pour manger. » Le capitaine lui répondit : « Et comment veux-tu y aller? » André lui dit : « Je suis le disciple de Jésus, j'ai reçu l'ordre de mon maître de ne rien prendre avec moi, ni argent, ni pain, pour le pays où je dois me rendre. » Le capitaine lui répondit : « Entre dans le navire pour l'ordre de ton maître et je t'emmènerai où tu voudras; et si tu as faim je te fournirai du pain et de l'eau. »

Lorsqu'il se fut embarqué, André se mit à raconter au capitaine et aux matelots les miracles que le Christ avait opérés sur la terre. Tandis qu'il racontait, le sommeil le gagna. Le matin à son réveil, il se trouva à la porte de la ville et il reconnut alors que celui qui se trouvait dans le navire, c'était le Seigneur avec les anges, et il (lui) rendit gloire avec joie.

Le Seigneur lui apparut sous les apparences d'un bel enfant et lui prédit d'avance les épreuves par lesquelles il devait passer de la part des sauvages habitants de la ville, et qu'il les convertirait à la science de Dieu.

André fit son entrée dans la ville, se rendit à la prison où se trouvait Matthieu, et par ses prières[1]...

1. Desinit A.

* B p. 264 b.

Բ․ Տօն մեծահանդէս և վկայութիւն սուրբ նախակոչ աշակերտին Քրիստոսի և առաքելոյն Անդրէի եղբօրն Պետրոսի, որ կատարեցաւ ի Պատրաս քաղաքի ։

Խաչաչարչար և նախակոչ աշակերտն Քրիստոսի սուրբ առաքեալն Անդրէաս՝ էր որդի Յովնանու՝ եղբայր Պետրոսի Կեփայի, յազգէն Նեփթաղիմայ՝ ի Բեթսայիդայ քաղաքէն Գալիլեացւոց ։

Սա՝ յառաջագոյն աշակերտեցաւ սրբոյն Յովհաննու Մկրտչի. և նորա առաջնորդեալ յարեցաւ յաշակերտութիւն Փրկչին, զորմէ վաղ առաջին լուեալ էր ի Յովհաննու վարդապետէն իւրմէ ։

Եւ իբրև ականատես եղև ամենայնի այնորիկ՝ առեալ զեղբայր իւր զՍիմոն էած առ Յիսուս. և ինքն Անդրէաս էր առաջակաց Տեառն իբրև մի յերևելի աշակերտաց նորա ։

* B p. 265 a. * Եւ յետ համբառնալոյ Փրկչին առ Հայր՝ լցեալ Հոգւով սրբով ընդ այլ առաքեալսն, եհաս նմա վիճակ Ելլադա ։ Եւ գնացեալ անդ շրջէր և քարոզէր զաւետարանն բազում նշանօք և արուեստիւք, բժշկէր զախտաժէտս, հալածէր զդևս, և դարձուցանէր զմարդիկ ի մոլորութենէ կռոց ի ճշմարիտ աստուածգիտութիւն, և լուսաւորէր նորոգութեամբ սուրբ աւազանին, կործանէր զբագինս կռոց, և հաստատէր զեկեղեցիս ։

* B p. 264 b.

B* Fête solennelle et martyre du premier disciple appelé par le Christ et apôtre, André, frère de Pierre qui mourut dans la ville de Patras.

Le premier disciple appelé par le Christ et qui subit les tortures de la croix, le saint apôtre André, était fils de Jonas, frère de Pierre Céphas, de la tribu de Nephthali, de la ville de Bethsaïda de Galilée.

Il fut d'abord le disciple de saint Jean Baptiste, et guidé par lui, il devint le disciple du Sauveur, dont il avait entendu parler auparavant par son maître Jean.

Lorsqu'il fut le témoin oculaire de tout ce (que fit Jésus), il prit son frère Siméon et le conduisit auprès de Jésus; André lui-même fut toujours aux côtés du Seigneur comme un de ses plus remarquables disciples.

* B p. 265 a. * Après l'Ascension du Sauveur auprès de son Père, André fut rempli du Saint-Esprit avec les autres apôtres, et il lui échut par le sort le pays de l'Hellade. Il s'y rendit, parcourut le pays et y prêcha l'évangile par de nombreux signes et prodiges; il guérit les infirmes, chassa les démons, convertit les gens de l'erreur des idoles à la vraie science de Dieu et les illumina par la régénération des saints fonts baptismaux, renversa les autels des idoles et édifia des églises.

Եւ յընթացս աւետարանին քարոզութեան եկն ի Թեսաղոնիկէ, եւ ի յայտնութենէն Աստուծոյ դէմ եդեալ նաւեաց յաշխարհն մարդակերաց, որ համարին լինել բնակիչք սահմանացն Սինոպ քաղաքի՝ Պոնտոսական ծովուն, գործակից լինել Մատթէոսի աւետարանչի ի սերմանել զբանն կենաց յանասնաբարոյ եւ գազանամիտ մարդիկ աշխարհին այնմիկ ։ Ուր սուրբն Մատթէոս տառապէր ի բանդս եւ ի հալածանս՝ մերկ եւ բոկ շրջելով ի լերինս իբրեւ այծեամն փախուցեալ ի գիշախանձ գազանաց ։

Եւ Անդրէի ցուցեալ ի Զմիւռնին քաղաք մարդակերաց աշխարհին զբազում եւ զմեծամեծ սքանչելիս, եւ կրեալ զպէսպէս չարչարանս, դարձոյց զբազումս ի կռապաշտ մոլորութենէն, եւ լուսաւորեաց հաւատով սուրբ Երրորդութեան ։

Եւ անտի եկեալ ի Բիւզանդիոն՝ քարոզէր զՔրիստոս, եւ ուսուցանէր զճանապարհն փրկութեան, եւ հաւատացին բազումք եւ դարձան ի Տէր ։ Ձեռնադրեաց նոցա եպիսկոպոս զՍտաքէոս զաշակերտ իւր որ է մի յեօթանասուն աշակերտացն Քրիստոսի, եւ յանձն արար նմա զհաւատացեալսն ։

Եւ անտի դարձաւ յԵլլադա եւ ի Պատրաս, եւ հոգեւոր վարդապետութեամբ որսայր զբազումս յուռկան աւետարանին քարոզութեան. քակէր զմեհեանս դիւաց եւ հաստատէր զեկեղեցիս ։

Եւ դատաւորն Եգիատէս եկեալ ի * Պատրաս եւ տեղեկացեալ ամենայնի զոր * B p. 265 b.

Au cours de sa prédication de l'évangile, il vint à Thessalonique et, sur la révélation de Dieu, il s'embarqua et se dirigea vers le pays des anthropophages, qui sont censés être les habitants de la contrée de la ville de Sinope, sur la mer du Pont(-Euxin), pour y coopérer avec l'évangéliste Matthieu à semer la parole de la vie parmi les gens de ce pays, aux mœurs brutales et à l'esprit sauvage. Saint Matthieu y avait peiné dans la prison et dans les tortures, avait parcouru les montagnes, le corps et les pieds nus, à l'instar d'une gazelle fuyant devant les fauves meurtriers, dévorants.

André après avoir opéré de nombreux et grands miracles, et souffert des tourments variés, dans la ville de Myrnè au pays des anthropophages, avait converti beaucoup de gens de l'erreur du culte des démons et les avait éclairés de la foi de la sainte Trinité.

De là il se rendit à Byzance, y prêcha le Christ, y enseigna la voie du salut, et beaucoup crurent et se convertirent au Seigneur. Il y sacra évêque Stachyos, son disciple, qui est l'un des soixante-dix disciples du Christ, et lui confia les fidèles.

De là il revint en Hellade et à Patras, et par sa doctrine, toute empreinte de l'Esprit, il attira beaucoup de (païens) dans les filets de la prédication évangélique; il renversa les temples des démons et édifia des églises.

Le juge Égiatès, venu à * Patras et informé de tout ce qu'André y avait * B p. 265 b.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

accompli, ordonna de l'arrêter. Lorsqu'il fut mis en sa présence, Égiatès lui dit : « J'entends à ton sujet que tu détournes le peuple du culte des dieux que nos autocrates adorent, pour suivre un certain crucifié, que tu dis être ressuscité; or, abandonne cette vaine doctrine, et offre des sacrifice aux dieux et tu auras la vie sauve, autrement sache que tu monteras sur la croix. »

Mais le saint apôtre André, par sa prédication inspirée de Dieu, se mit à lui parler de l'Incarnation du Sauveur et du mystère du salut des hommes opéré par la croix, tout en lui révélant la vanité du culte des faux dieux.

Égiatès, après avoir écouté toutes les paroles du saint apôtre et vu la fermeté inébranlable dans l'amour du Christ avec laquelle il méprisait toutes les tortures et la mort, ordonna de le jeter immédiatement en prison.

Le lendemain on le lui présenta, et l'ayant interrogé à nouveau et l'ayant trouvé dans les mêmes intentions, (le juge) en fut fort irrité et ordonna aux bourreaux de l'emmener pour le crucifier. Le bienheureux, en apercevant de loin la croix dressée, fit les plus grands éloges de la puissance de la précieuse croix et prêcha au peuple les grâces qui furent données par Dieu à la sainte croix.

Il se dépouilla aussitôt de ses vêtements qu'il remit aux bourreaux, et ceux-ci le suspendirent à la croix, en lui étendant les bras et les attachant

րեալ էր Եգեատէս, զի զփորձ առցէ դժնդակ տանջանաց եւ մի վաղվաղակի մեռցի : Եւ այնպէս աւուրս չորս կախեալ ի խաչին՝ զօրութեամբն Աստուծոյ մնայր կենդանի, եւ ուսուցանէր զժողովուրդն հաստատուն կալ ի հաւատն Քրիստոսի :

Եւ լային զնա ժողովուրդն եւ տրտնջէին ի դատաւորէն, եւ ամբոխ արարեալ կամէին ի վերայ Եգեատեայ իջուցանել զնա ի խաչէն : Իսկ առաքեալն * արգելեալ զնոսա ոչ ետ թոյլ, յայտ արարեալ նոցա թէ համբերութիւնն առժամանակեայ նեղութեանց՝ արժանի առնէ կենացն յաւիտենականացն : * B p. 266 a.

Եւ ինքն երանելին յանտանելի չարչարանսն անդ կայր զուարթագին եւ օրհնէր զԱստուած : Եւ մինչդեռ աղօթէր ի վերայ խաչին՝ լոյս ճառագայթեալ ցոլացեալ յերկնից եկն եւ փարեցաւ շուրջանակի զնովաւ. եւ յայնժամ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ Նոյեմբերի Լ. եւ Տրէի ԻԱ :

Եւ տիկին ոմն մեծազգի Մաքսիմիլլա անուն՝ բարեպաշտ յոյժ եւ երկիւղած յԱստուծոյ՝ առեալ զմարմին սուրբ առաքելոյն օծ ազնիւ խնկօք եւ իւղով, եւ պատեալ մաքուր կտաւովք թաղեաց յառանձին տապանի ի Պատրաս քաղաքի : Եւ ապա ի ժամանակս Կոստանդեայ արքային՝ սուրբ մարմին նորա բերաւ ի Բիւզանդիոն, եւ եդաւ պատուով ի տաճարի առաքելոց . յորմէ բազում նշանք լինին ի փառս Քրիստոսի :

fortement au bois sans les clouer, ainsi qu'Égiatès l'avait ordonné, afin qu'André ressentît d'horribles tortures et ne mourût pas immédiatement. Il resta ainsi vivant par la puissance de Dieu, suspendu à la croix, pendant quatre jours, et il prêcha au peuple de rester inébranlable dans la foi du Christ.

Les témoins pleuraient et murmuraient contre le juge, et s'étant rassemblés, ils voulaient exiger d'Égiatès de le faire descendre de la croix. Mais l'apôtre les en * empêcha et ne les laissa pas faire, leur faisant comprendre que la patience des peines temporaires rend digne de la vie éternelle. * B p. 266 a

Quant au bienheureux, au milieu de ses souffrances atroces, il se montrait gai et bénissait Dieu. Et tandis qu'il priait sur la croix, une lumière rayonnante jaillit du ciel et l'enveloppa complètement; c'est à ce moment qu'il rendit son âme à Dieu, le 30 novembre, le 21 Tré.

Une dame noble, du nom de Maximilla, fort pieuse et craignant Dieu, prit le corps du saint apôtre, l'oignit d'encens et d'huile parfumée, l'ensevelit dans des linges propres et l'inhuma dans un tombeau à part, dans la ville de Patras. Plus tard, aux jours de l'empereur Constance, son saint corps fut apporté à Byzance, et déposé avec honneurs dans le temple des apôtres, où s'opèrent de nombreux miracles pour la gloire du Christ.

Յայսմ աւուր տօն և վկայութիւն սուրբ հայրապետացն Հայոց որդւոց սրբոյն Գրիգորի՝ Արիստակիսի, Վրթանիսի, Յուսկանն, Գրիգորիսի և Դանիէլի քահանայի։

Սուրբ հայրապետքս աթոռակալք եղեն սրբոյն Գրիգորի ոստք ի նորին բարի արմատոյ շառաւիղ. քանզի ի քաղաքն Կեսարիայոյ ուր սնաւ սուրբն Գրիգոր՝ ամուսնացեալ ծնաւ երկուս որդիս. և ապա եկն ընդ Տրդատայ ի Հայս ուր և նահատակեցաւ։

Իսկ երէց որդին՝ որում անուն էր Վրթանէս՝ զարգացեալ հասակաւ եմուտ ի կարգ աշխարհի։ Եւ զկրտսերն որ կոչէր Արիստակէս՝ առ մայրն իւր և գնաց կրօնաւորեցաւ ի կուսանաց վանս, և որդին գնա կրօնաւոր ի վանս արանց, որ մեծ և սաստիկ ճգնութեամբ կայր յարգելանոց խցի։

*Արդ յետ լուսաւորելոյ սրբոյն Գրիգորի զՀայս՝ լուաւ թագաւորն Տրդատ զորդիսն, և առաքեաց երիս իշխանս ի Կեսարիա ածել պատուով առ ինքն, *որ եկին գտին զՎրթանէս ի քաղաքն անդր ի քահանայութեան աստիճան եղեալ։ Եւ գնացեալ աղաչէին զԱրիստակէս, և ոչ կարէին հանել ի վանացն։ Ապա ժողովեալ եպիսկոպոսաց և քահանայից հանին զնա բռնութեամբ գնալ ի գործ մշակութեան Աստուծոյ։*

Եւ եկեալ նոքա յաշխարհն Հայոց առ թագաւորն ուրախ եղեւ. և ելեալ նոքօք

* B p. 266 b.

En ce jour, fête et martyre des saints patriarches d'Arménie, les fils de saint Grégoire : Aristakès, Verthanès, Houssik, Grégoris et le prêtre Daniel.

Ces saints patriarches occupèrent le siège de saint Grégoire, étant les branches de sa bonne souche ; car saint Grégoire, dans la ville de Césarée où il fut élevé, s'était marié et avait mis au monde deux fils ; puis s'étant rendu avec Tiridate en Arménie, il y fut martyrisé.

Son fils aîné, dont le nom était Verthanès, arrivé en âge, s'était marié ; la mère prit le fils cadet, qui s'appelait Aristakès, alla se faire religieuse dans un couvent de vierges et fit de son fils un religieux dans un couvent d'hommes où il vécut enfermé dans une cellule, dans un grand et austère ascétisme.

Après que saint Grégoire eut illuminé l'Arménie, Tiridate, ayant appris au sujet de ces fils, envoya trois princes à Césarée pour les ramener avec honneur auprès de lui. (Les princes) * arrivèrent et trouvèrent Verthanès dans la ville ayant la dignité de prêtre. Ils allèrent prier Aristakès, mais ne réussirent pas à le faire sortir du couvent. C'est alors que les évêques et les prêtres, s'étant assemblés le firent quitter de force le couvent pour aller travailler dans la vigne de Dieu.

* B p. 266 b.

Ils vinrent dans le pays d'Arménie auprès du roi qui fut heureux, et qui partit avec eux à la recherche de saint Grégoire dans les montagnes ; ils le

Հանդերձ ի խնդիր սրբոյն Գրիգորի ի լերինն. զոր եգեալ գտին միայն առանձին ի Մանեայ այրն ի Դարանաղեաց լեառնն ։

Եւ աղաչեաց զնա թագաւորն եւ ասէ. Որովհետեւ ոչ կամիս գկեալն քո ընդ մեզ՝ խնդրեմք ի քէն զի ձեռնադրեսցես զորդի քո զԱրիստակէս փոխանակ քո ի քահանայապետութեան աթոռն ։ Իսկ նա հաճեալ էջ ի լեռնէն, եւ ժողով արարեալ եպիսկոպոսաց ձեռնադրեաց յաջորդ իւր զորդին իւր, որ էր ըստ ամենայն վարուց մաքրութեան հաւասար հօրն ։ Եւ առաքեաց զնա փոխանակ իւր ի ժողովն Նիկիայի՝ որ ընդ այն ժամանակս եղեւ ի քակտումն արիանոսաց աղանդոյ ։

Եւ դարձեալ Արիստակէս կանոնաւ ժողովոյն՝ պայծառացուցանէր զկարգս եկեղեցւոյ ի մէջ Հայոց աշխարհին, այլ եւ յանդիմանէր զամենայն յանցաւորս ։

Իսկ Արքեղայոս ոմն անուն՝ վերակացու չորրորդն Հայոց՝ վասն անիրաւ գործոց յանդիմանեալ ի սրբոյն՝ սպասէր նմա նենգութեամբ ։ Եւ մինչ գայր երանելին ճանապարհաւ՝ ի Ծոփաց գաւառին, հանդիպեալ նմա Արքեղայոս՝ յանկարծակի եհար զնա սրով, եւ մինչ այսր անդր աշակերտքն ազդեցին, նա զերծեալ գնաց փախստական ի Տարսոն Կիլիկեցւոց՝ երկուցեալ ի Տրդատայ ։ Եւ երանելի հայրապետն վկայական խոստովանութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ի յիսուն ամի թագաւորութեանն Տրդատայ ։ Եւ բարձեալ զնշխարս աշակերտաց նորին՝ եդեալ եդին մեծաւ պատուով ի Թիլն գիւղում աւանի ։

trouvèrent vivant en solitaire dans la grotte de Mané, sur la montagne de Daranali.

Le roi pria saint Grégoire et lui dit : « Puisque tu ne veux pas vivre avec nous, nous te prions de sacrer ton fils Aristakès, à ta place, sur le siège patriarcal. » Il y consentit, descendit de la montagne, convoqua les évêques et sacra, pour lui succéder, son fils, qui, pour toute la pureté de ses mœurs, était l'égal de son père. Il l'envoya, à sa place, au concile de Nicée qui eut lieu à cette époque pour détruire la secte des Ariens.

Aristakès revint avec les canons du concile, rendit plus resplendissants les ordres de l'Église dans le pays d'Arménie et blâma tous les coupables.

Un certain Archélaüs, gouverneur de la quatrième Arménie, ayant été pour des actions injustes blâmé par le saint, attendit traîtreusement une occasion favorable. Pendant que le bienheureux faisait route pour se rendre dans la province de Dzopkh, Archélaüs le surprit à l'improviste et le blessa de son épée; et tandis que ses disciples couraient par-ci et par-là pour en donner l'avis, Archélaüs prit la fuite et s'échappa à Tarse de Cilicie, par crainte de Tiridate. Quant au bienheureux patriarche, il rendit son âme à Dieu, en confession de martyre, la cinquantième année du règne de Tiridate. Ses disciples emportèrent ses restes et les déposèrent avec de grands honneurs dans son village à Thil.

* B p. 267 a · Զկնի սորա յաջորդեաց զաթոռն կամօք թագաւորին աւագ եղբայրն Վրթանէս, որ նովին մաքրութեամբն եւ ուսուցանող վարդապետութեամբն փայլէր ի հայրապետական աթոռն՝ ամենեցուն խրատիչ գոլով եւ յանդիմանիչ :

Եւ յաւուրսն յայնոսիկ եկին գործակալք վերին կողմանցն արեւելից ի հիւսիսոյ առ թագաւորն Տրդատ, եւ խնդրեցին յորդւոց եպիսկոպոս ի զարմէն սրբոյն Գրիգորի, զի մեծ է անուն նորա եւ հռչակաւոր առ ամենեսեան : Որոյ հաւանեալ ետ նոցա եպիսկոպոս զերէց որդին Վրթանիսի զԳրիգորիս՝ որ էր մանուկ հասակաւ եւ կատարեալ հաւատով :

Սա գնացեալ յաշխարհն յայն՝ հայրենի առաքինութեամբն փայլէր : Բայց յորժամ լուան զմահն սրբոյն Տրդատայ բարբարոսքն՝ զոր նախ կշտամբեալ էր սուրբ հայրապետն, ընթացեալ ձիովք սպանին զամենիմաստ մանուկն ի Վատնեան դաշտին՝ մերձ ի Կասպիական ծովն. եւ այնպէս բարի խոստովանութեամբ կատարեցաւ ի Քրիստոս : Եւ բարձեալ աշակերտաց նորա զմարմինն բերին ի փոքր Սիւնիս՝ թաղեցին զերանելին յԱմարեանն աւանի :

Իսկ սուրբն Վրթանէս պատահեաց ի տաճար Կարապետին վկայարանն ի Տարօն՝ յաւուրն յորում սպանաւ թագաւորն, եւ կամէին սպանանել եւ զնա բնակիչք լերինն : Յայնժամ աներեւոյթ զօրութեամբ կապեցան ձեռք նոցա որպէս առ Եղիսէիւ. եւ նա

* B p. 267 a · Après lui succéda au siège, par la volonté du roi, son frère aîné Verthanès, qui brilla sur le siège patriarcal par la même pureté de vie et par l'enseignement de la doctrine, distribuant à tous ses conseils et au besoin ses reproches.

Or, à cette époque, les gouverneurs des hautes contrées de l'Orient et du Nord vinrent trouver le roi Tiridate, et le prièrent de leur donner un évêque de la famille de saint Grégoire, car sa réputation était grande et très répandue auprès de tous. Le roi ayant consenti, leur donna comme évêque le fils aîné de Verthanès, Grégoris, qui était encore jeune en âge, mais d'une foi accomplie.

Ceui-ci se rendit dans ce pays et le gouverna avec les vertus de son père. Mais lorsque ces barbares, que le saint patriarche avait blâmés, apprirent la mort de saint Tiridate, ils foulèrent aux pieds de leurs chevaux et tuèrent le tout sage jeune homme dans la plaine de Vatniar, près de la mer Caspienne, et c'est de cette manière qu'il mourut dans le Christ en bonne confession. Les disciples emportèrent son corps dans la petite Siounik et inhumèrent le bienheureux dans le village d'Amarian.

Quant à saint Verthanès qui se trouvait au temple du saint Précurseur dans la province de Taron, le jour où fut tué le roi, les habitants de la montagne voulaient le tuer également. Mais alors leurs mains furent liées par

զերծեալ ի նոցանէ ամբողջ՝ ողբ մեծ առնոյր ի վերայ անիշխանութեան աշխարհին :

Եւ յետ հնգետասան ամի հայրապետութեանն փոխեցաւ յաշխարհէս առ Քրիստոս. եւ առին զմարմին նորա բերին ի Թորդան : Եւ յաջորդեաց զաթոռն Յուսիկ՝ նորին որդին, որ լոյժ հետեւող եղեւ հարցն առաքինութեան :

Եւ ընդ այն ժամանակս ամբարիշտն Յուլիանոս առաքեաց զպատկեր իւր ի Հայս առ թագաւորն Տիրան. զոր առեալ եդ պատուով յարքունական եկեղեցւոջն : Իսկ սուրբն Յուսիկ մտեալ * եւ առեալ ձգեաց յոտս իւր եւ մանրեաց եւ զգացուցեալ արքային զխորամանկութիւն Յուլիանոսի՝ զի էր ընդ իւրն եւ դիւաց պատկեր նկարեալ : * B p. 267 b.

Որում ոչ հաւանեալ Տիրանայ, այլ բորբոքեալ չարութեամբ զոր ունէր ընդ հայրապետն վասն յանդիմանութեանն իւրոյ՝ հրամայեաց ջաղախիւք ծեծել զնա յերկար, մինչեւ ի հարկանելն աւանդեաց զհոգին իւր ի ձեռն Աստուծոյ :

Իսկ Տիրան յետ այնր առաքեաց եւ կոչեաց զմեծն Դանիէլ յիւր մենարանէն, կամեցեալ նստուցանել ի հայրապետական աթոռն՝ զի աշակերտ էր սրբոյն Գրիգորի : Եւ նա անիծանօք յանդիմանեաց զթագաւորն. եւ հրաման ետ խեղդամահ առնել զսուրբն. բայց անէծք սրբոյն վաղվաղակի կատարեցաւ ի վերայ Տիրանայ :

Այլ զմարմին սրբոյ Յուսկանն տարեալ ի Թորդան եդին առ հօրն իւրում, իսկ զԴանիէլ յիւրում մենարանին ի Հացեաց դրախտն :

une force invisible comme au temps d'Élisée, il s'échappa indemne de parmi eux et prit un grand deuil sur l'anarchie du pays.

Après quinze ans de patriarcat, (Verthanès) trépassa de cette terre auprès du Christ; on prit son corps et on le transporta à Thordan. Son fils Houssik lui succéda sur le siège, et il fut le grand imitateur des vertus de son père.

A cette époque, l'impie Julien envoya son image en Arménie au roi Tiran, et celui-ci la fit poser avec honneur dans l'église royale. Mais saint Houssik y ayant pénétré * saisit l'image, la foula à ses pieds, la mit en morceaux, en faisant comprendre au roi la ruse de Julien, car en même temps que ses traits il y avait représenté aussi ceux des démons. * B p. 267 b.

Tiran n'y consentit point, et emporté par la rancune qu'il nourrissait contre le patriarche à cause de ses réprimandes, il ordonna de le frapper longuement à coups de bâtons, jusqu'à ce qu'il eût rendu, sous les coups, son âme entre les mains de Dieu.

Tiran envoya ensuite mander le grand Daniel de sa retraite, voulant le mettre sur le siège patriarcal, parce qu'il était le disciple de saint Grégoire. Mais (Daniel) blâma le roi en le maudissant. Le roi ordonna d'étrangler le saint. Toutefois les malédictions du saint s'accomplirent rapidement sur Tiran.

On transporta le corps de saint Houssik à Thordan, et on le déposa auprès de son père; quant à Daniel, on l'inhuma dans sa solitude, dans un jardin à Hatziats.

Եւ կատարի տօն սուրբ հայրապետացն՝ Տրէի ԻԲ եւ Դեկտեմբերի Ա, որք այսպիսի վկայութեամբ փոխեցան ի Քրիստոս պսակողին :

Տրէի ԻԳ եւ Դեկտեմբերի Ա : Տօն է Նաւումայ մարգարէին :

Սուրբ մարգարէն Նաւում՝ որ թարգմանի իմաստութիւն, կամ սրբութիւն, կամ մխիթարութիւն, էր յԵկեսիմայ յայնկոյս Վատարիմայ Յորդանանու ի Բեթաբրիմ՝ ի ցեղէ Շմաւոնի :

* B p. 268 a. Մարգարէացաւ յաւուրս Եզեկիայ արքային՝ յորում ժամանակի տարաւ Իսրայէլ ի գերութիւն վարեցաւ ի * յԱսորեստան եւ ի Նինուէ : Գուշակեաց զդարձ նոցա եւ յուսացոյց ժողովրդեան : Գուշակեաց եւ զկործանումն թագաւորութեանն Նինուէացւոց՝ որ կատարեցաւ յետ ժամանակաց ի ձեռաց Քաղդէացւոց, յորժամ առին զՆինուէ եւ բարձին զթագաւորութիւնն յԱսորեստանեայց :

Սա էր յոյժ ատենախօս եւ պարկեշտ, այլ եւ իմաստուն յոյժ յաշխարհին Յուդայ՝ մխիթարեաց ընդ Եսայեայ զբնակիչս Երուսաղէմի յաւուրս Եզեկիայի՝ թէ ոչ մտցէ արքայն Նինուէի յԵրուսաղէմ : Մեռաւ խաղաղութեամբ քառասուն եւ հինգ ամաց,

La fête de ces saints patriarches se célèbre le 22 Tré, le 1er décembre (*sic*); ils trépassèrent après un tel martyre dans le Christ qui les couronna.

23 TRÉ, 1er Décembre.

Fête du prophète Nahum.

Le saint prophète Nahum, nom qui se traduit sagesse, sainteté ou consolation, était d'Ekesim d'au delà de Vatarim du Jourdain, à Bethabrim[1], de la tribu de Siméon.

* B p. 268 a. Il prophétisa aux jours du roi Ézéchias, époque à laquelle le peuple d'Israël fut emmené en esclavage en * Assyrie et à Ninive. Il prédit leur retour et donna l'espoir au peuple. Il prédit également la ruine du royaume de Ninive qui s'accomplit plus tard par les Chaldéens, lorsque ceux-ci s'emparèrent de Ninive et firent disparaître le royaume des Assyriens.

Il était très orateur, modeste et doué d'une grande sagesse; se trouvant dans le pays de Juda, il consola avec Isaïe les habitants de Jérusalem aux jours d'Ézéchias et leur dit : « Le roi de Ninive n'entrera pas à Jérusalem. » Il mourut en paix à l'âge de quarante-cinq ans et fut enterré dans son pays. Il

1. La leçon primitive du grec devait être : Ἐλκεσεὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου εἰς βηθγαβρὴ ἐκ φυλῆς Συμεών. L'addition d'un μ à Ἐλκεσεὶ devant πέραν se trouve dans plusieurs mss. Vatarim et Bethabrim forment un doublet, dont le premier terme est une corruption du second et se trouve dans *Syn. Cp.* Βαθαρείμ.

եւ թաղեցաւ յերկրի իւրում. եւ էր մարմնով բոլորաձեւ, եւ երեսօքն ոչ յոյժ լի, բազմահեր, ճաղատ, եւ ամենայն շնորհօք լի ։

Յայսմ աւուր յիշատակ եւ վարք սրբոյն Պօղոսի անապատականի ։

Պօղոս անապատաւորն սուրբ՝ էր ի Թեբայ Եգիպտացւոց յաւուրս ամբարիշտ թագաւորացն Դեկոսի եւ Վաղերիանոսի ի ժամանակին յորում մարտիրոսացաւ Կոռնելիոս ի Հռոմ, եւ Կիպրիանոս ի Կարքեդոնիա. եւ բազումք ի հաւատացելոց փութային վասն անուանն Քրիստոսի մեռանել ։

Եւ էր յայնմ ժամանակի երանելին Պօղոս ամաց վեշտասանից, եւ ուսեալ էր զհելլենական եւ զեգիպտական դպրութիւնն ։ Եւ ոչ ունէր հայր եւ մայր՝ այլ քոյր մի էր նորա առն կին, եւ բնակէին ի միասին, եւ էին մեծատունք յոյժ ։ Եւ փութայր քեռայրն մատնել բռնաւորացն զերանելին Պօղոս՝ զի ինք միայն լիցի ժառանգութիւնն եւ ստացուածք նորա ։

Եւ նորա գիտացեալ զչար խորհուրդսն՝ եթող զամենայն ինչսն ի նոսա եւ գնաց գաղտ ի ներքսագոյն անապատն առանձին ։ Եւ գտեալ քարանձաւ մի փոքր յորում

portait une barbe ronde, son visage n'était pas trop plein, il avait des cheveux <crépus>, était chauve [1] et possédait toutes les grâces.

En ce jour, commémoration et vie de saint Paul le solitaire.

Saint Paul le solitaire était de Thèbes en Égypte, aux jours des empereurs impies Dèce et Valérien, à l'époque où fut martyrisé Cornélius à Rome, Cyprien à Carthage (*Karkhedonia*), et où beaucoup de fidèles s'empressèrent de mourir pour le nom du Christ.

Le bienheureux Paul avait à cette époque seize ans, il avait appris les lettres hellènes et égyptiennes. Il n'avait plus de père ni mère, mais une seule sœur mariée; ils vivaient ensemble et étaient fort riches. Son beau-frère s'empressa de dénoncer le bienheureux Paul aux tyrans pour avoir à lui seul son héritage et ses biens.

Paul, connaissant ses mauvais desseins, leur abandonna tous ses biens et se retira secrètement et tout seul dans l'intérieur du désert. Il y trouva une

1. L'arménien a un texte impossible avec deux adjectifs qui se suivent, dont le premier signifie « qui a beaucoup de cheveux », tandis que le deuxième est « chauve ». La notice grecque donne la clef de cette contradiction : οὖλος τὴν τρίχα, μικρὸν ὑποφάλακρος, c'est-à-dire : « Aux cheveux crépus, un peu chauve ». Le traducteur arménien a commis un contresens sur οὖλος, qui signifie à la fois « touffu, épais, dur » mais, en parlant des cheveux, « frisé, crépu ».

[illegible]

* B p. 268 b

[illegible]

petite cavité dans un rocher, où il y avait une source d'eau douce, se plut à y fixer sa demeure comme si Dieu lui avait préparé cet endroit. Il y passa tous les jours de sa vie en grand ascétisme; il tirait sa nourriture et son * vêtement des palmiers qui se trouvaient en ce lieu.

* B p. 268 b

Lorsqu'il parvint à l'âge de cent et treize ans du jour de sa naissance, après avoir consacré quatre-vingt-dix-sept années à la vie angélique, il lui arriva de voir saint Antoine, qui habitait un autre désert en arrière de celui de Paul, tout en croyant qu'il n'y avait personne qui habitât un désert aussi reculé à l'intérieur que le sien.

Une nuit, dans une vision d'extase il fut dit à Antoine : « Il y a plus à l'intérieur que toi un moine solitaire meilleur que toi, empresse-toi d'aller le voir et de causer avec lui. » Au matin le bienheureux Antoine prit son bâton et s'achemina vers le désert, ne connaissant point l'endroit. Mais il s'en alla espérant dans la providence de Dieu et disait : « Il me montrera sûrement son serviteur qu'Il vient de me révéler. »

Après avoir marché longtemps, il aperçut un léopard qui montait en haletant la montagne; il courut derrière lui et vit le fauve pénétrer dans une grotte; Antoine s'approcha et aperçut de la lumière dans la grotte, il saisit une pierre et en frappa l'entrée. Paul, qui entendit le bruit, se leva et s'appuya fortement contre la porte. Antoine prosterné devant la grotte le pria durant six heures de lui ouvrir la porte, mais Paul lui cria de l'intérieur : « Qui es-tu, d'où viens-tu et pourquoi es-tu venu ici? »

Ասէ Անտոնիոս. Ես գիտեմ զի ոչ եմ արժանի տեսութեան քո, բայց եթէ ոչ տեսից՝ ոչ երթայց աստի. զգազանս ընդունիս՝ զմարդիկ զիա՞րդ ոչ ընդունիս : Խնդրեցի եւ գտի՝ եւ բախեմ զի բացցի ինձ. եւ եթէ ոչ հանդիպեցայց՝ աստ մեռանիմ առաջի դրանդ քոյ, թերեւս զմարմինս իմ առեալ թաղեսցես : Եւ այլ բազում բանս աղաչանաց մաղթէր, եւ հազիւ ուրեմն տայր պատասխանի եւ ասէր եթէ. Ոչ ոք այսպիսի սպառնալեօք խնդրէ խնդիրս :

Եւ ապա բացեալ եմուտ Անտոնիոս՝ եւ գիրկս արկեալ զմիմեամբք զանուանս իւրաքանչիւրոց կոչէին. եւ յետ սրբոյ * ողջունին նստան : Եւ ասէ Պօղոս. Վասն էր այդքան աշխատութեամբ խնդրեցեր տեսանել զփտեալ ծերունիս՝ զոր յետ սակաւ աւուր նայիս հող լեալ : * B p. 269 a.

Եւ եհարց դարձեալ եթէ. Զիա՞րդ կան ազգք մարդկան, եւ ո՞րպէս են թագաւորք երկրի : * Եւ յետ այնորիկ ասէ Պօղոս. Վասն զի ժամանակ հանգստեան իմոյ հասեալ է, * A fol. 116 r° a. առաքեաց Աստուած զքեզ զի ծածկեսցես հողով զհողս : Արդ մի՛ յապաղեր այլ երթ փութով, եւ զհանդերձն զոր ետ քեզ Աթանասիոս հայրապետն, բերջիր ի պատանս անձին իմոյ : Եւ զարմացեալ Անտոնիոս վասն անուանն Աթանասի եւ վասն հանդերձին՝ յարուցեալ գիրկս արկ արտասուօք, եւ համբուրէր զաչս նորա եւ զձեռս, որպէս զՔրիստոս ի նմա տեսանելով, եւ դարձաւ անդէն ի վանս իւր :

Եւ տեսեալ զնա աշակերտացն հարցանէին. Ո՞ւր էիր այսչափ աւուրս հայր : Եւ

* Incipit A.

Antoine répondit : « Je reconnais ne pas être digne de te voir, mais si je ne te vois pas, je ne m'en irai point d'ici ; tu reçois bien les fauves, pourquoi ne veux-tu pas voir les hommes? Je t'ai recherché et je t'ai trouvé, et maintenant je frappe pour qu'il me soit ouvert ; si je ne te vois pas, je mourrai ici devant ta porte, peut-être voudras-tu emporter et enterrer mon corps. » Il le pria encore en d'autres termes suppliants et c'est à peine si Paul lui répondit et lui dit : « Personne ne fait une demande en des termes aussi menaçants. »

Puis il lui ouvrit la porte. Antoine entra et ils se jetèrent dans les bras l'un et de l'autre en s'appelant par leurs noms, et après ce saint * salut ils s'assirent. Paul dit : « Pourquoi as-tu demandé avec tant de peine à voir un vieillard aussi pourri, qu'après quelques jours tu verras réduit en poussière? » * B p. 269 a.

Il lui demanda encore : « Comment va le genre humain et comment sont les rois de la terre?» * [1] Puis Paul ajouta : « Comme l'heure de mon repos est arrivée, Dieu t'a envoyé pour me couvrir de terre, moi devenu terre. Or, ne t'attarde pas, mais fais diligence et va chercher le vêtement que le patriarche Athanase t'a donné, apporte-le pour y envelopper mon corps. » Antoine, étonné de le voir citer le nom d'Athanase et parler du vêtement, se leva, l'entoura de ses bras avec larmes, lui baisa les yeux et les mains, comme apercevant le Christ en sa personne, et retourna de nouveau à son monastère. * A fol. 116 r° a.

Ses disciples le voyant arriver lui demandèrent : « Père, où étais-tu ces

1. Incipit A.

նս աւուրս. Վայ ինձ մեղաւորիս, զի անուամբ միայն եմ կրօնաւոր, քանզի տեսի զԵղիա եւ զՅովհաննէս յանապատին, տեսի եւ զՊօղոս ի դրախտին :

Եւ առեալ զպատմուճանն յաւել անկեալ երթայր յանապատն, եւ ճեպէր հասանել նախ քան զվախճան երանելւոյն : Եւ զերրորդ աւուր երթեալ տեսանէ՝ յերրորդ ժամու աւուրն զգունդս հրեշտակաց եւ զդաս առաքելոց եւ մարգարէից՝ զի * բարձեալ տանէին զՊօղոս լուսաւոր՝ քան զձիւն սպիտակագոյն փայլեալ : Եւ անկեալ յերկիր եւ հող զգլխովն արկեալ՝ լայր եւ ողբայր ասելով. Ընդէ՞ր թողեր զիս Պօղոս երանելի. ընդէ՞ր գնացեր նախ քան զհրաժեշտն տալ ողջոյն :

* A fol. 116 r° b.

Եւ յարուցեալ ընթանայր արագ քան զնմանութիւն թռչնոյ. եհաս մինչեւ ի տեղին եւ մտեալ յայրն՝ տեսանէ զսուրբն Պօղոս կանգնեալ ի վերայ ծնկացն եւ զձեռս տարածեալ յերկինս : Եւ կարծեցեալ եթէ կենդանի եւս իցէ, ուրախ եղեւ յոյժ, եւ կացեալ մերձ՝ ծանեաւ եթէ հանգուցեալ է. պատեաց զնա պատմուճանաւն, եւ եդ առաջի իւր ըստ կարգի քրիստոնէից՝ սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ : Եւ տրտմէր յոյժ զի ոչ ունէր ընդ ձեռին բրիչ որով հատեալ զերկիր՝ թաղեսցէ զնա. եւ տարակուսեալ յանձն իւր ասէր. Մեռայց եւ ես մերձ մարմնոյս Պօղոսի :

3 յանապատն] ընդ անապատն B || 4 յերրորդ ժամու աւուրն] ի տուընջեան B || 6 անկաւ] անկեալ B || 8 տալ] տալով B || 9 յարուցեալ] զարթուցեալ B — թռչնոյ] եղջերուի B || 13 Եւ տրտմէր ... յանապատն եւ գնացին *om.* B.

jours-ci? » Il leur répondit : « Malheur à moi, pécheur, qui ne suis religieux que de nom, car j'ai aperçu Élie et Jean dans le désert, et j'ai vu Paul dans le paradis. »

Ayant pris le vêtement, il se remit en route en s'achemina vers le désert; il avait hâte d'arriver avant la mort du bienheureux. La troisième journée de marche, il aperçut à la troisième heure des légions d'anges, des groupes d'apôtres et de prophètes qui * emportaient et conduisaient Paul au ciel, plus resplendissant que la neige toute blanche. Il tomba à terre, se jeta de la poussière sur la tête, pleura et gémit en disant : « Pourquoi m'as-tu quitté, bienheureux Paul? Pourquoi es-tu parti avant de me donner le suprême adieu? »

* A fol. 116 r° b.

Il se releva, se mit à courir précipitamment comme un oiseau, arriva jusqu'à l'endroit, pénétra dans la grotte et aperçut saint Paul dressé sur ses genoux, les bras levés vers le ciel. Il le crut encore en vie et en ressentit une grande joie; mais lorsqu'il s'en fut approché, il reconnut qu'il était décédé. Il l'ensevelit avec le vêtement et l'étendit devant lui, selon la coutume des chrétiens, avec psalmodies et bénédictions. Et il s'attristait beaucoup de ne pas avoir une bêche sous la main, pour creuser le sol et l'inhumer, et se trouvant dans l'embarras, il dit : « Je veux mourir, moi aussi, près du corps de Paul. »

Եւ մինչդեռ զայս խորհէր՝ եկեալ երկու առիւծք յանապատէն, եւ մերձ եկեալ՝ լիզուին զոտս ծառային Աստուծոյ, եւ ողբային որպէս բանաւորք ։ Ասէ ցնոսա Անտոն. Վասն որոյ եկեալ էք զհրամայեալսն ձեզ կատարեցէք ։ Եւ սկսան ոտիւքն փորել զերկիր, եւ բրեցին ըստ բաւականի թաղմանն, եւ եկեալ առ Անտոնիոս՝ խնդրէին վարձս ըստ վաստակոցն, խոնարհեցուցեալ զգլուխս իւրեանց զի օրհնեսցին ի նմանէ ։ Եւ Անտոնի զձեռս յերկինս համբարձեալ ասէ. Տէր Աստուած՝ որ եւ տերեւ մի ի ծառոյ ոչ * անկանի առանց գիտութեան քո եւ հրամանի, տուր սոցա զպէտս իւրեանց ։ * A fol. 116 v° a.
Եւ ձեռամբ նշանակեաց նոցա գնալ դարձեալ յանապատն. եւ գնացին ։

Եւ Անտոնի բարձեալ զպատուական մարմինն Պօղոսի թաղեաց արժանապէս ։ Եւ որպէս ժառանգորդ հայրենեաց որդի՝ առեալ զարմաւենի պարեգօտն Պօղոսի, զոր իւրովք ձեռօքն հիւսեալ էր երանելին՝ դարձաւ ի վանս իւր եւ պատմեաց աշակերտաց իւրոց զամենայն ։

Եւ ի տօնի Զատկին եւ Պենտեկոստէին զգենոյր սուրբն Անտոնիոս զՊօղոսի զարմաւենի զգեստն՝ առաւել քան զպատմուճանս թագաւորականս ։

Հանգեաւ սուրբ ծերունին Պօղոս Դեկտեմբեր Ա ։ Յետ գալստեանն Քրիստոսի սա եղեւ առաջին միայնաւոր յանապատին ։

15 Դեկտեմբերի Ա] եւ Տրէի ԻԳ *add.* B || 16 միայնաւոր] միայնակեաց B.

Pendant qu'il faisait ces réflexions, deux lions arrivèrent du désert, s'approchèrent, léchèrent les pieds du serviteur de Dieu, et gémirent comme s'ils étaient doués d'intelligence. Antoine leur dit : « Pourquoi êtes-vous venus? Faites ce qui vous a été ordonné. » Alors ils se mirent à gratter le sol avec les pieds et creusèrent assez pour l'inhumation, puis, venant à Antoine, ils lui demandèrent la rétribution de leur travail, baissant la tête pour être bénis par lui. Antoine éleva ses bras vers le ciel et dit : « Seigneur Dieu, toi, sans la connaissance et la permission de qui aucune feuille ne * tombe de l'arbre, donne à ces lions ce dont ils ont besoin. » Et il leur fit signe de la main de retourner de nouveau au désert ; et ils s'en allèrent. * A fol. 116 v° a.

Antoine, portant le précieux corps de Paul, l'enterra dignement, et, comme un fils, digne héritier de son père, il prit la tunique de Paul en feuilles de palmier, que le bienheureux avait tissée de ses propres mains, et retournant à son couvent, il rendit compte de tout à ses disciples.

Saint Antoine revêtait, les jours de fêtes de Pâques et de la Pentecôte, la tunique de Paul en feuilles de palmier, qui était pour lui supérieure aux vêtements royaux.

Le saint vieillard Paul reposa le 1er décembre. Il fut, après la venue du Christ, le premier anachorète du désert.

Յայսմ աւուր սուրբ վկայն Քրիստոսի Անանիա պարսիկն, մտեալ ի քաղաքն Արտաւիլ, յանդիմանէր զսպասաւորս արեգական և հրոյն, և խոստովանէր զՔրիստոս միայն Աստուած : Եւ կալեալ զնա քաղաքացիքն գան հարին անգթին, այնչափ մինչև ասել ոմանց թէ, մեռաւ. և քարշեցին զնա արտաքոյ քաղաքին մեռեալ : Եւ յետ ժամուց * բացեալ զբերան իւր ասէր բարձր ձայնիւ. Յոտն կացէք ամենեքեան ՚ և աղօթեցէք առ Աստուած, զի տեսանեմ աշտարակ սանդուխք յերկրէ յերկինս հաստատեալ և արք հրակերպեանք զի ելանեն ի վեր և ասեն ցիս. Եկեսցես ընդ մեզ և հանցուք զքեզ ի քաղաքն լի յուսով և ուրախութեամբ : Զայս ասացեալ աւանդեաց զհոգին առ Աստուած :

* A fol. 116 v° b.

[B Ի նմին աւուր ի Հայս յիշատակ սուրբ ճգնաւորացն Թաթլոյ և Վարոսի, Գուտի և Թովմասու :]

Տրէի ԻԴ և Դեկտեմբերի Բ : Տօն է, Թէոդորոսի եպիսկոպոսի :

Սուրբ եպիսկոպոս և վկայն Քրիստոսի Թէոդորոս էր ի քաղաքէն Աղեքսանդրիոյ, և ուսուցանէր զբանն Աստուծոյ : Եւ կալեալ զնա քաղաքացիքն կապեցին, և պսակ ի փշոց եդին ի գլուխ նորա, և հարկանէին եղեգամբ զգագաթն, և քարշեալ ընդ փո-

4 զնա] ասելով *add.* B || 8 ասացեալ] ասէր B — զհոգին] իւր *add.* B.
12 Տօն է] Վկայութիւն սրբոյն B.

En ce jour le saint martyr du Christ Ananie, le Persan, entré dans la ville d'Artavil, y blâma les ministres du soleil et du feu et confessa le Christ, seul Dieu. Les habitants de la ville s'emparèrent de lui, le frappèrent cruellement, à tel point que plusieurs personnes crurent qu'il était mort, puis ils le traînèrent hors de la ville comme mort. Quelques heures après il ouvrit la bouche et dit à haute voix : « Levez-vous tous * et priez Dieu, car voici que j'aperçois une échelle dressée de la terre au ciel et des hommes dans une apparence de feu qui y montent et me disent : Viens avec nous et nous te conduirons à la ville plein d'espérance et de joie. » Ce disant, il rendit son âme à Dieu.

* A fol. 116 v° b.

[B En ce même jour, commémoration en Arménie des saints ascètes Thatoul, Varos, Goute et Thomas.]

24 TRÉ, **2 Décembre.**

Fête de l'évêque Théodore.

Le saint évêque et martyr du Christ Théodore était de la ville d'Alexandrie et enseignait la parole de Dieu. Les habitants le saisirent, le lièrent et lui mirent sur la tête une couronne d'épines, lui frappèrent le crâne avec des

զօս քաղաքին անցանէին, անարգէին, ծաղր եւ այպն առնէին, եւ կատակէին : Եւ տարեալ ի ծովեզրն արկին ի նաւ եւ եօթն ասպարիսաւ հեռի ի ցամաքէն ընկեցին ի խորս ծովուն, եւ օդ խաղաղական եհան զնա ի ծովէն անվնաս :

Եւ դարձեալ կալան զնա, կապեցին եւ տարան առ իշխան քաղաքին եւ հատին զգլուխ նորա. եւ այնպէս բարիոք կատարեցաւ վասն անուանն Քրիստոսի Դեկտեմբերի Բ :

Յայսմ աւուր տօն է Սոփոնիայ մարգարէին :

Սոփոնիա էր ի ցեղէն Շմաւոնի, յագարակէ Կեսաթարայ : Սա մարգարէացաւ վասն քաղաքին Երուսաղեմի * եւ վասն վախճանի նորին, եւ վասն փրկութեան մտին * A fol. 117 r° a.
հեթանոսաց եւ ամօթոյ ամբարշտաց եւ դատաւորին ամենայնի Որդւոյն Աստուծոյ : Մեռաւ եւ թաղեցաւ յագարակի իւրում :

1 այպն առնէին եւ կատակէին] այպն կատականաց առնէին B || 6 Դեկտեմբերի Բ] եւ Տրէի ԻԴ *add.* B || 7 տօն է] յիշատակ B || 8 Սոփոնիա ... Կեսաթարայ] Սուրբ մարգարէն Սոփոնիա՝ որ թարգմանի դիտաւորութիւն Տեառն կամ հանճար գաղտնի, էր որդի Քուսի, ի ցեղէ Շմաւոնի, յագարակէ Սալարաթրայ, յաւուրս Յովսիա բարեպաշտ արքային Յուդայ B || 9 նորին] եւ Իսրայէլի *add.* B || 10 ամբարշտաց] եւ փառաց արդարոց *add.* B — ամենայնի] ամենայն ազգաց B.

roseaux, et le traînant à travers les rues de la ville, l'insultèrent, l'injurièrent, se moquèrent de lui et le tournèrent en ridicule. Ils le conduisirent ensuite au bord de la mer, l'embarquèrent sur un navire et le jetèrent au fond de la mer à une distance de sept lieues; l'air calme le rejeta indemne hors de la mer.

Ils le ressaisirent, le lièrent et le conduisirent auprès du gouverneur de la ville, et lui tranchèrent la tête; c'est d'une telle bonne fin qu'il mourut pour le nom du Christ, le 2 décembre.

En ce jour, fête du prophète Sophonie.

Sophonie était de la tribu de Siméon, de la propriété de Kessathar[1]. Il prophétisa au sujet de la ville de Jérusalem *, de sa fin, de l'entrée salutaire * A fol. 117 r° a.
des païens, de la honte des impies et du juge de toutes les choses, le Fils de Dieu. Il mourut et fut inhumé dans sa propriété.

1. Les notices grecques sur Sophonie donnent diverses leçons, Σαραβαθᾶ, Σαβαρθαθᾶ, Σαβάραθρα (*Syn. Cp.*).

Տրէ ԻԵ և Դեկտեմբերի Գ ։ Տօն է Ամբակումայ մարգարէին ։

Ամբակում էր ի ցեղէն Շմաւոնի, յագարակէ Բեսուքարայ ։ Սա եւս գուշակեաց զգերութիւն եւ զաւերումն Երուսաղեմի, սգացաւ յոյժ ։ Եւ յորժամ եկն Նաբուգոդոնոսոր յԵրուսաղէմ՝ փախեաւ յՈստրակինէ, եւ եղեւ պանդուխտ յերկիրն Իսմայելի ։

Եւ յետ դարձին Քաղդեացւոցն յերկիրն իւրեանց, եւ մնացորդք Հրէիցն որք էին յԵրուսաղէմ իջին յԵգիպտոս, յայնժամ դարձաւ եկն յերկիր իւր, եւ սպասէր զհնձողս ագարակի իւրոյ ։ Եւ առ զկերակուրս եւ մարգարէացաւ ընտանեաց իւրոց եւ ասէ․ Ես երթամ յերկիր հեռի եւ վաղվաղակի դառնամ, եւ եթէ յամեմ՝ դուք տարէք զճաշ հնձողացն ։

Եւ երթեալ հասանէր ի Բաբելոն ի ձեռն հրեշտակին որ երեւեցաւ նմա եւ առաջնորդեաց, եւ տարեալ զճաշ Դանիէլի՝ եւ դարձեալ եկն առ հնձողսն ։ Եւ տարեալ ի տանէ այլ կերակուր՝ ոչ յամեալ իբրեւ քան սովորական ժամն, ոչ ումեք յայտնեաց զեղեալսն ։ Եւ իմացաւ եթէ վաղվաղակի դարձցի ժողովուրդն յերկիր իւրեանց․ եւ յետ երկուց ամաց դարձան ։

2 Բեսուքարայ] եւ թաղմանն արժանացեալ կամ հայր յարուցեալ B || 8 հեռի] հեռաւորն B — յամեմ] յամեցից B || 12 քան սովորականն] զսովորականն B.

25 TRÉ, 3 Décembre.

Fête du prophète Habacuc.

Habacuc était de la tribu de Siméon, de la propriété de Bousakhar[1]. Il prévit la captivité et la ruine de Jérusalem et en prit un grand deuil. Lorsque Nabuchodonosor entra à Jérusalem, il s'enfuit à Ostrakinè[2] et s'exila dans le pays d'Ismaël.

Lorsque les Chaldéens retournèrent dans leur pays et que le restant des Juifs, qui se trouvaient à Jérusalem, descendirent en Égypte, Habacuc revint de nouveau dans son pays et servit la nourriture aux moissonneurs de sa propriété. Ayant saisi les mets, il prophétisa à sa famille et dit : « Je m'en vais dans un pays lointain et je retourne aussitôt; si je m'attarde, portez vous-même le manger aux moissonneurs. »

Il alla à Babylone par le moyen de l'ange qui lui apparut et le guida, porta les mets à Daniel, et revint de nouveau auprès des moissonneurs. Il alla leur chercher d'autres plats de la maison, ne s'étant attardé pas plus que l'heure habituelle, et il ne révéla à personne ce qui s'était passé. Il pressentit que le peuple serait bientôt de retour dans son pays; et, en effet, il retourna deux années après.

1. Βηθσουχαρ ou Βηθζαχαρία. — 2. En grec εἰς Ὀστρακίνην; l'arménien donnerait plutôt : « il s'enfuit d'Ostrakinè. »

* Եւ ետ նշան որոց ի Հրէաստան, եթէ ի կատարածի մարգարէիցն՝ Որդի Աստուծոյ յարիցէ եւ ուսուսցէ ի տաճարին, եւ որք հաւատան ի նա՝ տեսցեն զլոյս, հայեցեալք ի փառս Միածնին. եւ որք ոչ լսեն նմա՝ եղիցին ի խաւարի ։ Եւ վասն վախճանի տաճարին ասաց յաւազագոյն եթէ յարեւմտից ազգաց աւերեսցի. յայնժամ վարագոյր տաճարին ի մանր ծուէնս պատառեսցի, ելեալ սուրբ Հոգւոյն ի տաճարէն, եւ խաւեպագէսք երկու սեանցն բարձցին, եւ ոչ ոք գիտասցէ թէ ուր լինիցին. խոկ նոքա ի հրեշտակաց բերցին յանապատն, ուր զառաջինն ի սկզբանէ կառուցաւ խորանն վկայութեան. նոքօք ծանիցի Տէր եւ լուսաւորեսցէ զփախուցեալսն յօձէն, եւ պատսպարեսցէ զնոսա յարդարութիւն յաւիտենից ։ * A fol. 117 r° b.

Մեռաւ խաղաղութեամբ եւ թաղեցաւ յագարակի իւրում միայն ։

Յայսմ աւուր վարք Թէոդուլի Կիպրացւոյ ։

Պատուական այրս այս էր ի Կիպրոս կղզւոյն, եւ ի մանկութենէ հրաժարեալ ի բազմադէմս կենցաղոյս, առեալ զխաչ իւր ըստ տէրունական հրամանին՝ գնաց զկնի Քրիստոսի ։ Եւ կամաւորապէս ստացաւ զաղքատութիւն՝ ննջէր ի վերայ քարանց, եւ

4 ազգաց] ազգէն B || 5-9 ելեալ սուրբ ... վկայութեան *om.* B || 10 միայն] փառաւորապէս B || 11 Վարք] երանելոյն *add.* B || 12 կղզւոյն] ի թագաւորութեան Կոստանդիանու *add.* B || 14 ստացաւ] ստացեալ B.

* Il donna comme signe à ceux qui se trouvaient en Judée, qu'à l'accomplissement des prophéties, le Fils de Dieu apparaîtra et enseignera dans le temple, et que ceux qui croiront en Lui, verront la lumière en regardant la gloire du Fils unique; mais que ceux qui ne l'écouteront pas, resteront dans les ténèbres. Pour la fin du temple il prédit qu'il sera ruiné par les nations venues de l'occident; à cette époque le rideau du temple se déchirera en menus lambeaux, l'Esprit-Saint quittera le temple, les chapiteaux des deux colonnes seront enlevés et personne ne saura où ils seront transportés, car ils seront transportés par les anges dans le désert, là où pour la première fois, au commencement, fut édifié l'autel du témoignage; c'est par eux que le Seigneur sera reconnu, et Lui, Il illuminera ceux qui auront fui devant le serpent et Il les abritera dans sa justice éternelle. * A fol. 117 r° b.

Habacuc mourut paisiblement et fut enterré seul dans sa propriété.

En ce jour, vie de Théodule de Chypre.

Cet homme excellent était de l'île de Chypre; il avait, dès son enfance, renoncé à la vie pleine de plaisirs, pris sa croix selon le commandement du Seigneur et suivi le Christ. Il acquit, de sa propre volonté, la pauvreté, se

յոյժ տկարացոյց զմարմին իւր կարծրագոյն ժուժկալութեամբ պահօք և աղօթիւք և արթնութեամբ ։

Եւ առաւ նա շնորհ նախագիտութեան, զի զլինելոցն յառաջագոյն պատմէր. և
* A fol. 117 v° a. զմիտս և * զխորհուրդս մարդկան իմանայր ։ Եւ ցուցանէր զինքն որպէս յիմար՝ յանդիմանէր զգաղտնի միտս մարդկան. և բազումք դադարէին ի մեղաց վասն բանից երանելւոյն, որք և ապաշխարութեամբ կեցուցին զանձինս իւրեանց ։ Եւ այսպէս ինքն առաքինի և ճգնաւորական վարուք հանգեաւ ի Քրիստոս՝ Դեկտեմբերի Գ ։

[B * Ի սմին աւուր ճգնութիւն սուրբ հօրն Թէոդորոսի պատրկի, և Կոռնելիոսի ընդ նմա, որ ի ժամանակս Թէոդոսի մեծի փայլեցին ։

Յայսմ աւուր տօն է սուրբ և մեծ ճգնաւոր հօրն մերոյ սրբոյ Մարկոսի, և յիշատակ Կասիանի վկայի, և Կղօդի դահճապետի և կնոջ նորա Իղարեայ՝ և որդւոցն Յասոնի և Վառոնի՝ և եօթանասուն զինուորացն ընդ նոսա ։

Եւ յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս բարեպաշտ և երկիւղած յԱստուծոյ տիկին Փիմի կրօնաւորն, քոյրն Լեւոն թագաւորին, և տիկին Մարիոնն՝ քոյրն Կեռան թագուհւոյ, որք աստուածապաշտ ողորմութեամբ մխիթարէին զկարօտեալսն ։]

3 նախագիտութեան] և հայեցողութեան *add.* B || 4 և զմիտս ... որպէս յիմար *om.* B || 5 զգաղտնի միտս] զգաղտնիս B — բազումք] ի մեղաւորաց *add.* — վասն բանից երանելւոյն որք *om.* B || 7 ճգնաւորական վարուք] ճգնութեամբ B — Դեկտեմբերի Գ] և Տրէի Ե *add.* B.

coucha sur les pierres, et affaiblit beaucoup son corps par une abstinence très sévère, par les jeûnes, les prières et les veilles.

La grâce de la prescience lui fut accordée, car il prédisait d'avance ce qui
* A fol. 117 v° a. devait arriver et connaissait la pensée * et les desseins des hommes. Il se montra comme un fou et blâma les secrètes pensées des hommes; beaucoup, sur les paroles du bienheureux, cessèrent de commettre des péchés et se sauvèrent par la pénitence. Théodule, après une vie pleine de vertus et d'ascétisme, reposa dans le Christ, le 3 décembre.

[B* En ce même jour, vie ascétique de notre saint père Théodore, le patricien, et de Cornélius avec lui, qui brillèrent aux jours de Théodose le Grand.

En ce jour, fête du saint et grand ascète saint Marc, notre père, et commémoration du martyr Cassien, du bourreau Claude, de sa femme Hilaria et de ses fils Jason et Voron et de soixante-dix soldats avec eux.

En ce jour, reposa dans le Christ la princesse pieuse et craignant Dieu, Phimie, religieuse, sœur du roi Léon, et la princesse Marionne, sœur de la reine Kérane, qui consolaient les nécessiteux par de généreuses largesses.]

Տրէի ԻԶ եւ Դեկտեմբերի Դ : Վկայութիւն սրբուհւոյն Վառվառայ կուսին :

Աղախինն Քրիստոսի Վառվառիա դուստր էր առն ամբարշտի, որոյ անուն էր Դիոսկորոս : Եւ վասն յոյժ գեղեցկութեան պատկերին՝ շինեաց նմա հայրն իւր բարձրաբերձ աշտարակ, զի անտես լիցի ի մարդկանէ : Եւ կամէր տալ զնա առն. եւ աղջիկն քանզի քրիստոնեայ էր հաւատով ոչ հաւանեցաւ բանից հօրն ամուսնանալ ընդ հեթանոսի, այլ ունելով զերկիւղն Աստուծոյ ի սրտի իւրում պարկեշտ վարուք պահէր զկուսութիւնն :

Եւ հայր նորա հրամայեաց շինել բաղանիս առաջի աշտարակին, եւ լինել ի նմա երկուս լուսանցոյցս պատուհանաց. եւ գնաց ի ճանապարհ հեռի : Եւ սրբոյն Վառվառեայ իջեալ յաշտարակէն տեսանել զբաղանիսն, եւ տեսեալ զպատուհանսն՝ ասէ ցշինողսն. Երկուսդ բաւական ոչ են բաղանեացդ, արարէք միւս եւ այլ ըստ թուոյ Երրորդութեանն : Եւ մտեալ յաւազան մարմարիոնայ՝ * նկարեաց մատամբ իւրով յարեւելից կողմանէ զխաչն տէրունական, որ եւ կայ մինչեւ ցայսօր, նաեւ հետք դարշա- * A fol. 117 v° b.

1 Վկայութիւն ... կուսին] Վկայութիւն սուրբ եւ սքանչելագործ կուսին եւ բարեյաղթ վկային Վառվառեայ, ընդ նմա եւ Յուլիանեայ B ‖ 2 Վառվառիա] էր ի կողմանց արեւելից յԱրեգ քաղաքէ՝ յաւուրս Մաքսիմիանոսի *add.* B — որոյ] որում B ‖ 10 Երկուսդ] միայն *add.* B ‖ 12 որ եւ կայ ... երեւին *om.* B.

26 TRÉ, **4 Décembre.**

Martyre de la vierge sainte Barbe.

La servante du Christ Barbe était la fille d'un homme impie, dont le nom était Dioscore. Son père, à cause de la grande beauté de son visage, lui construisit une très haute tour, pour qu'elle fût invisible aux hommes. Il voulait la marier, mais la jeune fille, étant de foi chrétienne, ne consentit point aux projets de son père de se marier avec un païen, et comme elle possédait dans son cœur la crainte du Seigneur, elle conserva sa virginité par une vie pure.

Son père donna ordre de construire des bains devant la tour et d'y ouvrir deux lucarnes en place de fenêtres, et il partit pour un voyage lointain. Sainte Barbe, étant descendue de la tour pour visiter les bains, et remarquant les fenêtres, dit aux constructeurs : « Deux ne suffisent pas pour ces bains, faites-en encore une autre selon le nombre de la Trinité. » * Puis pénétrant dans la piscine en marbre, elle dessina de son doigt, du côté de l'Orient, la croix du Seigneur, qui existe encore aujourd'hui, ainsi que les traces de * A fol. 117 v° b.

ոտիցն յայտնապէս երեւին ։ Եւ ելեալ անտի եմուտ յապարանսն եւ կործանեաց զկուռս հօր իւրոյ ։

Եւ դարձեալ հայր նորա ի ճանապարհէն եւ մտեալ ի բաղանիսն եւ տեսեալ զերիս պատուհանսն՝ բարկացաւ յոյժ շինողացն, եւ ասէ ցնոսա. Ոչ ապաքէն երկուս պատուհանս հրամայեցի առնել, զիարդ երիս արարէք ։ Նոքա ասեն. Մեր հրամանի դստերն քո արարաք զայդ ։ Եւ եհարց զԲարբարէ վասն երից պատուհանացն եւ ասէ. Վասն էր հրամայեցեր այդպէս առնել ։ Եւ նա ասէ. Յանուն սուրբ Երրորդութեանն Հօր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյն եւ միաբանական աստուածութեանն ։

Եւ տրտմեալ հայր նորա եհան սուրն զի սպանցէ զնա. եւ նորա փախուցեալ ի հօրէն՝ ել ի լեառն, եւ հայր նորա հետամուտ եղեալ զհետ զնի ։ Եւ տեսեալ երկու հովիւս ի լերինն զի արածէին զհօտս իւրեանց, եհարց զնոսա վասն դստերն իւրոյ ։ Եւ միոյն ի հովուաց անտի եցոյց զԲարբարէ, եւ նոյնժամայն քարացան ոչխարք նորա, եւ կան ի լերին անդ մինչեւ ցայսօր ի յիշատակ սքանչելեացն Աստուծոյ ։

Եւ երթեալ ամպարիշտն Դիոսկորոս ի ցուցեալ տեղին ըմբռնեաց զերանելի կոյսն,
* A fol. 118 r° a. եւ կալեալ զհերացն քարշէր զնա ի վայր * լերինն ։ Եւ տարեալ արկ ի բանդ եւ ինքն մատնեաց դատաւորին ։ Եւ կոչ եղեալ առաջի իւր զգառն Քրիստոսի հարցանէր. եւ

12-13 եւ նոյնժամայն ... Աստուծոյ *om.* B.

ses pas qui apparaissent encore d'une manière évidente. Puis elle sortit de là, pénétra dans le palais de son père et brisa ses idoles.

Son père de retour du voyage, lorsqu'il visita les bains, aperçut les trois fenêtres, en fut fort irrité contre les constructeurs et leur dit : « Ne vous ai-je pas commandé de faire deux fenêtres et pourquoi en avez-vous construit trois? » Les ouvriers lui répondirent : « Nous avons fait cela d'après les ordres de ta fille. » Le père interrogea Barbe sur la signification des trois fenêtres et dit : « Pourquoi as-tu ordonné de construire ainsi? » Elle lui répondit : « Au nom de la sainte Trinité le Père, le Fils et le Saint-Esprit et de la divinité consubstantielle. »

Son père en fut attristé, tira son épée pour la tuer, mais elle échappa à son père et se rendit à la montagne; son père la poursuivit, et courut après elle. Apercevant sur la montagne deux bergers qui gardaient leurs troupeaux, il les interrogea au sujet de sa fille. L'un des bergers lui ayant montré Barbe, ses moutons se pétrifièrent aussitôt; ils existent encore jusqu'aujourd'hui sur la montagne en souvenir du miracle de Dieu.

L'impie Dioscore, s'étant rendu à l'endroit désigné, s'empara de la bien-
* A fol. 118 r° a. heureuse vierge, la saisit par les cheveux et la traîna sur la pente * de la montagne; il la conduisit en prison et alla en personne la dénoncer au juge. Celui-ci fit venir en sa présence la brebis du Christ et l'interrogea; elle

նա համարձակութեամբ տայր պատասխանի, խոստովանելով զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ յանդիմանելով զանաստուած մոլորութիւն կռոցն ։ Եւ ձաղկեցին զերանելին գաւազանօք մինչեւ խորտակեցան ոսկերք նորա, եւ արկին դարձեալ ի բանդ ։ Եւ երեւեցաւ նմա Տէր եւ զօրացոյց զնա եւ ողջացոյց զվէրս նորա ։

Եւ ի վաղիւն կացուցին առաջի դատաւորին. այրեցին զկողս նորա հրով եւ զթիկունսն, եւ զգլուխն հարկանէին ուռամբ ։ Եւ հրամայեաց մերկ շրջեցուցանել ընդ քաղաքին հրապարակսն, եւ ծածկեաց Աստուած զմերկութիւն նորա, եւ ոչ երեւէր մարդկան ։

Եւ տարան զսրբուհին ի գեօղ մի որ կոչէր Դիալասա, ի տեղի Արեւու՝ զի հատցեն զգլուխն ։ Եւ աղաչեաց զԱստուած զի տացէ շնորհս անուան իւրոյ եւ ոսկերաց՝ բժշկել զամենեսեան որք վտանգին ի ծաղկէ եւ ի տապատէ եւ հաւատով ապաւինին ի նա ։ Եւ ձայն լսելի եղեւ որ ասէր . Զամենայն խնդրուածս քո կատարեցից, եկեսջիր ի կայանս արքայութեան երկնից ։

Եւ առեալ հայր նորա զսուսերն ձեռամբ իւրով եհատ զգլուխ սրբուհւոյն Վարվառեայ՝ Դեկտեմբերի Դ ։

4 երեւեցաւ] յանուրջս *add.* B — եւ ողջացոյց զվէրս նորա *om.* B ‖ 6-8 Եւ հրամայեաց ... մարդկան *om.* B ‖ 10-13 Եւ աղաչեաց ... երկնից *om.* B ‖ 14 սրբուհւոյն] երանելւոյն B ‖ 15 Դեկտեմբերի Դ] եւ Տրէի ԻԶ *add.* B.

répondit avec hardiesse en confessant le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, et en blâmant l'erreur impie des idoles. On fustigea à coups de bâton la bienheureuse jusqu'à lui briser les os, et on la reconduisit en prison. Le Seigneur lui apparut, la fortifia et guérit ses blessures.

Le lendemain, on la présenta au juge, on lui brûla les côtes et le dos avec du feu et on lui frappa la tête avec un marteau. Le juge ordonna ensuite de la promener nue sur les places de la ville, mais Dieu couvrit sa nudité qui n'apparut pas aux hommes.

On emmena ensuite la sainte à un village appelé Dialassa, à un endroit dit Soleil (= Héliopolis) [1], pour lui trancher la tête. Elle pria Dieu de donner grâce à son nom et à ses os pour guérir tous ceux qui, atteints de la petite vérole et de la lèpre, auraient recours à elle. Une voix du ciel se fit entendre qui lui dit : « J'exaucerai toutes tes prières, viens dans le repos du royaume des cieux. »

Son père, saisissant l'épée, trancha de sa propre main la tête à sainte Barbe, le 4 décembre.

1. Cette leçon de l'arménien correspond à celle du ms. *Vat. gr. 803* : ἐν χορίῳ καλουμένῳ Διαλασσῶν ἐν τόπῳ Ἡλίου au lieu de la leçon habituelle ἐν χορίῳ καλουμένῳ Γελασίῳ ἐν τόπῳ Ἡλιουπολεως, cf. J. Viteau, *Passions des saints Écatérine et Pierre d'Alexandrie, Barbara et Anysia*,... Paris, 1897, p. 97.

* A fol. 118 r° b. ՚ Եւ հրաման ել յարքայէն հասեալ յարեւելս դատաւորն չարչարել զքրիստոնեայս : Ի նմին աւուր գլխատեցաւ ի դատաւորէն, նոյն եւ կին մի Յուլիանէ անուն՝ վասն որ ի Քրիստոս հաւատոյն : Եւ հուր անկեալ յերկնից այրեաց զպիղծն Դիոսկորոս ի սպառ :

Եւ մի ոմն ի հաւատացելոցն առեալ զնշխարսն սրբուհի կանանցն թաղեաց ի տեղւոջ միում որ կոչի Արեւ . եւ մինչեւ ցայսօր ժամանակի՝ որք աղաչեն զԱստուած յանուն սրբոյն Վառվառեայ, առժամայն բժշկին յախտ, ծաղկի եւ ապտակի փառօքն Քրիստոսի :

* B p. 272 a. [B ՚ Յայսմ աւուր յիշատակ Տերենտիանոսի եպիսկոպոսի Ծուրայեցւոյ, եւ ճգնաւորութիւն Յովհաննու Դամասկացւոյ մեծ վարդապետի :]

Տրէի ԻԷ եւ Դեկտեմբերի Ե : Տօն է սրբոյն Աթենադորայ կրօնաւորի :

Ընդ աւուրս ժամանակաց կռապաշտ արքային Դիոկղետիանոսի՝ Եղեւսիոս անօրէն եպարքոսն առեալ կաշառս նմա ինն հարիւր եւ երեսուն տաղանդ ոսկւոյ, առ իշխանութիւն քննել զամենայն իշխանս, եւ որք ընդ իշխանութեամբ՝ յիւրաքանչիւր գաւառս եւ ի քաղաքս եթէ, ո՞յք են որ պաշտեն զկուռս, եւ ո՞յք են որ արհամարհեն զնոսա : Եւ

1 Եւ հրաման ... զքրիստոնեայս *om.* B || 3 Եւ հուր ... սպառ *om.* B || 4 սրբուհի] սրբոյ B || 5-7 եւ մինչեւ ... Քրիստոսի *om.* B.
10 Տօն] Վկայութիւն B.

* A fol. 118 r° b. ՚ Un ordre de l'empereur étant parvenu en Orient, le juge se mit à torturer les chrétiens. En ce même jour fut décapitée par le même juge une femme, nommée Julienne, à cause de sa foi dans le Christ. Mais le feu tomba du ciel et brûla complètement l'abominable Dioscore.

Un des fidèles emporta les restes des saintes femmes et les inhuma à l'endroit dit Soleil; et jusqu'aujourd'hui tous ceux qui invoquent Dieu au nom de sainte Barbe guérissent aussitôt de la petite vérole et de la lèpre pour la gloire du Christ.

* B p. 272 a. [B ՚ En ce jour, commémoration de Térentianos, l'évêque de Sour (= Tyr?), et vie ascétique du grand docteur Jean Damascène.]

27 TRÉ, 5 Décembre.

Fête de saint Athénadore, le moine.

Aux jours de l'empereur idolâtre Dioclétien, l'éparque impie Éleusios, lui donnant en cadeau neuf cent trente talents d'or, obtint l'autorisation d'interroger tous les princes et tous ceux qui étaient soumis à son autorité, dans chaque province et dans chaque ville, pour reconnaître ceux qui adoraient les idoles et ceux qui les méprisaient. Il emporta avec lui deux charges

առեալ երկուս բեռինս անօթս տանջանաց ի չարչարել զքրիստոնեայս, ել յարքայէն, եւ հասեալ յարեւելս՝ սկսաւ տանջել զքրիստոնեայսն ։

Եւ եկեալ առ նա կրօնաւոր մի Աթենադորոս անուն՝ ի Միջագետաց Ասորւոց, եւ համարձակութեամբ յանդիմանեաց զամբարշտութիւն եպարքոսին, եւ խոստովան * եղեւ զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ։ * A fol. 118 v° a.

Եւ լուեալ Եղեւսիոս բարկացաւ յոյժ, եւ հրամայեաց պատառել զպատմուճան կրօնաւորութեանն, եւ կապեցին զերանելին յերկուս սիւնս՝ եւ ջամբարօք այրեցին զմարմին նորա. եւ երկուս գեղարդունս հրացեալ եդին յանութս նորա, եւ շանթս արկին յռնգունս ։ Եւ հրեշտակ Տեառն իջեալ յերկնից շիջոյց զամենայն ։

Եւ տեսեալ եպարքոսին՝ հրամայեաց կապել զսուրբն եւ արկանել ի բանդ. եւ յետ երկուց աւուրց խորտակել զատամունսն ։ Եւ երթեալ զօրականացն մտին ի բանդն, եւ տեսին զքաջ նահատակն Քրիստոսի՝ զի ունէր սաղմոսարան ի ձեռին իւրում եւ պաշտէր մեծաձայնապէս, եւ սեղան ամենալից եդեալ առաջի նորա ։ Եւ սկսան դարձեալ զմնացեալ ատամունսն խորտակել եւ ոչ կարացին. եւ արեամբ լցան լանջքն.-Նստան զի կերիցեն զկերակուրն, եւ սեղանն անյայտ եղեւ կերակրովն ։

4 խոստովան եղեւ] խոստովանեցաւ B || 8 հրացեալ] հարեալ B || 9 եւ հրեշտակ ... զամենայն] եւ զօրութեամբն Քրիստոսի մնաց կենդանի B || 11 խորտակել] խորտակեցին B — մտին ի բանդն եւ *om.* B || 13 մեծաձայնապէս] բարձր ձայնիւ B — եւ սեղան ... առաջի նորա *om.* B || 14 եւ ոչ կարացին *om.* B || 15 նստան ... կերակրովն *om.* B.

d'instruments de torture pour tourmenter les chrétiens. prit congé de l'empereur et, arrivé en Orient, se mit à torturer les chrétiens.

Un moine de la Mésopotamie des Assyries, du nom d'Athénadore, vint trouver l'éparque, blâma avec hardiesse son impiété et confessa * le nom de notre Seigneur Jésus-Christ. * A fol. 118 v° a.

Éleusios, l'ayant entendu, en fut fort irrité et ordonna de déchirer son habit religieux, puis on attacha le bienheureux à deux colonnes, on brûla son corps avec des flambeaux, on lui enfonça deux lances brûlantes dans les aisselles et on lui introduisit des broches dans les narines. L'ange du Seigneur, descendu du ciel, éteignit le tout.

Ce que voyant, l'éparque ordonna de lier le saint, de le jeter en prison et de lui briser les dents deux jours après. Les soldats pénétrant dans la prison aperçurent le vaillant champion du Christ tenant en mains un psautier et célébrant les offices à haute voix; une table bien garnie se trouvait devant lui. Ils se mirent de nouveau à lui briser les dents qui lui restaient, mais ils n'y parvinrent pas, et sa poitrine fut inondée de sang; ils se mirent à table pour manger, mais la table disparut avec les mets.

Եւ բարձեալ տարան ի բանդէն, կապեցին յերկուս անիւս, եւ ընկեցին ի մէջ բորբոքեալ հնոցի : Եւ հրեշտակ Տեառն իջեալ յայտնապէս զանիւն խորտակեաց եւ զհուրն շիջոյց. եւ եհան տարաւ զսուրբն անարատ մարմնով : Եւ ապա արկին ի պարանոցն շղթայս ծանրագոյնս եւ արկին ի բանդ : Եւ հրեշտակ Աստուծոյ մանրեալ զշղթայսն անկանէր ի պարանոցէն :

* A fol. 118 v° b. Եւ յետ այսորիկ * հանեալ զնա ի վերայ բարձր վիմի ընկեցին ի խոնարհ, եւ ոչ յայնմանէ վնասեցաւ : Եւ տեսեալ զզարմանալիսն կռապաշտիցն՝ հաւատացին ի Քրիստոս ոգիք իբրեւ ութսուն : Եւ դահճին վերացուցեալ զսուրն զի սպանցէ, զսուրբն հատան ձեռքն ի թիկանց անտի, եւ ինքն անկեալ իբրեւ զմեռեալ : Եւ սուրբն Աթենագորաս իշխանաբար կամօք աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ Դեկտեմբերի Ե : Եւ ձայն եղեւ յերկնից եւ ասէ. Աթենագորաս փոխեցաւ յապականացու կենցաղոյս՝ ի յանապականն կեանսն : Եւ ամպարիշտքն կամեցան այրել զմարմին սրբոյն, եւ հուր անկեալ յերկնից՝ այրեաց զեպարքոսն : Եւ եղբարք ոմանք առեալ զնշխարս երանելւոյն՝ թաղեցին պատուով ի նշանաւոր տեղի :

1-3 եւ ընկեցին ... անարատ մարմնով] եւ արկեալ ի հուր ատանջեցին B || 3 արկին] եդին B || 4 եւ հրեշտակ ... պարանոցէն *om.* B || 6 բարձր] բարձրագոյն B — եւ ոչ յայնմանէ վնասեցաւ] եւ խնամօքն Աստուծոյ ապրեցաւ B || 8 զսուրն զի սպանցէ] զձեռն զի սրով սպանցէ B || 9 հատան ձեռքն ի թիկանց անտի] լուծան ջիլք բազկաց նորա B || 10 Դեկտեմբերի Ե] եւ Տրէի ԻԵ *add.* B || 11 Եւ ձայն ... եւ ասէ] Եւ այսպէս B || 12-13 Եւ ամպարիշտքն ... զեպարքոսն *om.* B.

Alors ils l'entraînèrent à l'extérieur de la prison, le lièrent à deux roues et le jetèrent dans une fournaise ardente. L'ange du Seigneur, descendu du ciel manifestement, brisa les roues, éteignit les flammes, et en sortit le saint, le corps indemne. Ensuite ils lui passèrent au cou des chaînes plus lourdes et le jetèrent en prison. L'ange de Dieu mit en pièces les chaînes qui lui tombèrent du cou.

* A fol. 118 v° b. Après cela ils le * conduisirent sur un haut rocher et le précipitèrent en bas, mais il n'en eut aucun mal. Les idolâtres, témoins des miracles, crurent au Christ, au nombre de quatre-vingts personnes environ. Le bourreau ayant levé le glaive pour tuer le saint, ses bras se détachèrent des épaules et il tomba comme mort. Saint Athénadore de sa propre volonté rendit son âme à Dieu, le 5 décembre. Une voix se fit entendre du ciel qui dit : « Athénadore a trépassé de cette vie mortelle à la vie immortelle. » Les impies voulurent brûler le corps du saint, mais le feu descendu du ciel brûla l'éparque. Quelques frères emportèrent les restes du bienheureux et les inhumèrent avec honneur dans un lieu célèbre.

Յայսմ աւուր յիշատակ է սրբոյն Սաբայի, որ յետ ժողովոյն Քաղկեդոնի ։

*Սա էր յաւուրս Փոքր Թէոդոսի բարեպաշտ արքային. եւ ութեւտասն ամաց լեալ գնաց յԵրուսաղէմ կրօնաւորեցաւ ։ Եւ շրջեալ առ հռչակաւոր եւ սուրբ հարսն անապատին՝ ուսաւ ի նոցանէ զհրեշտակական վարս. եւ փորձեալ ի դիւաց ոչ յաղթեցաւ ։ Շինեաց յանապատին վանս եօթն եւ ելից բազում կրօնաւորօք * ։ Եւ կեցեալ մեծաւ ճգնութեամբ եւ առաքինաւէր վարուք ամս ութսուն, մինչեւ յաւուրս Յուստինիանոսի արքային՝ որ զհինգերորդ ժողովն արար, հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս ։* * A fol. 119 r° a.

Սա՝ մինչդեռ երիտասարդ էր՝ ետես խնձոր գեղեցիկ եւ ցանկացաւ ուտել, եւ վասն զի ոչ էր ժամ ճաշոյ՝ ընկէց յերկիր եւ կոխեաց ոտիւքն, եւ ուխտ եդ անձինն ոչ երբէք ուտել խնձոր ։ Եւ ներքինի կամ մանուկ անմօրուս ոչ բնակեցուցանէր ի վանորայսն, այլ ի ներքագոյն առաքէր յանապատս ։ Ետես եւ թագաւորն պսակ լուսեղէն ի գլուխն Սաբայի ։

1 *Յայսմ աւուր ... Քաղկեդոնի*] *Յայսմ աւուր հսկումն եւ տօն սուրբ եւ մեծ հօրն հարանց Սաբայի* B || 2 *էր*] *կայսրազգիկայի* add. B || 4 *եւ փորձեալ ... յաղթեցաւ* om. B || 8 *գեղեցիկ*] *ի ծառ* add. B || 11 *յանապատս ։*] *Սա կարգաւորեաց եւ զԵրուսաղէմի վանորեայսն եւ կոչեցաւ Տէր, եւ արար բազում սքանչելիս ։ Եւ ի միում նաւակի ետես* add. B.

En ce jour, commémoration de saint Saba, qui vécut après le concile de Chalcédoine.

Il vivait aux jours de Théodose le Jeune, le pieux empereur; à l'âge de dix-huit ans il se rendit à Jérusalem et s'y fit moine. Il visita ensuite les célèbres et saints pères du désert et apprit d'eux la vie angélique; éprouvé par les démons, il ne succomba point. Il construisit dans le désert sept couvents qu'il peupla de nombreux moines. * Après avoir vécu de grand ascétisme et d'une vie pleine de vertus pendant quatre-vingts ans, jusqu'aux jours de l'empereur Justinien qui convoqua le cinquième concile, il reposa paisiblement dans le Christ. * A fol. 119 r° a.

(Saba), étant encore jeune, aperçut des pommes superbes et eut envie d'en manger, mais comme ce n'était pas encore l'heure du dîner, il les jeta à terre, les foula aux pieds et fit vœu en lui-même de ne plus jamais manger de pommes. Il n'admit jamais des eunuques ou des jeunes gens imberbes dans les couvents, mais les envoyait dans les déserts plus à l'intérieur. L'empereur même aperçut une couronne de lumière sur la tête de Saba.

Տօնի ԻԸ և Դեկտեմբերի Զ ։ Վարք երանելոյն Նիկողայոսի Միւռոնայ Լիկիացւոց եպիսկոպոսի ։

Մեծ և սքանչելագործ հայրապետն Նիկողայոս՝ մի էր յերեք հարիւր և տասն և ութ հայրապետացն որք ի Նիկիա, յաւուրս սրբոյն Կոստանդիանոսի մեծի ։

Եղև ի ժամանակին յայնմիկ խռովութիւն ի Փռիւգիա ի Տայփաղացն. և առաքեաց թագաւորն երիս ստրատելատս խաղաղացուցանել զխռովութիւնն. որոց անուանքն էին Նեպոտիանոս, Ուրսոն և Երփիլիանոս ։ Եւ եկեալ ի քաղաքն Միւռոն՝ երկիրպագեալ սուրբ եպիսկոպոսին Նիկողայոսի. և մինչդեռ սոքա առ նմա էին պատմեցին

* A fol. 119 r° b. երանելոյն եթէ դատաւոր քաղաքին վճիռ եհատ ի վերայ երից արանց՝ * սպանանել զնոսա յանիրաւի ։

Եւ իբրև լուաւ՝ ընթացաւ փութապէս և եհաս ի տեղին, յորժամ դահճն յարուցեալ զսուսերն մերկացուցեալ էր և կամէր հատանել զգլուխս նոցա ։ Եւ բուռն հարեալ զձեռանէ ընկէց զերկիր, և փրկեաց զարսն յանիրաւի մահուանէն ։ Եւ սպառնացեալ դատաւորին եթէ. Գրեցից առ բարեպաշտ արքայն եթէ զիարդ կաշառանօք թիւրես զդատաստանս արդարոց ։ Եւ դատաւորն զարհուրեալ և յոտս երանելոյն

1 Վարք ... եպիսկոպոսի] Տօն և հանգիստ սուրբ և սքանչելագործ հօրն մերոյ մեծին և սրբոյ եպիսկոպոսին Նիկողայոսի Միւռոնի Լիւկիացւոց B || 2 հայրապետն] հայրապետս այս B || 3 Նիկիա] ժողովեցան *add.* B — մեծի] արքային *add.* B || 4 ի ժամանակին յայնմիկ] ընդ ժամանակս ընդ այնմիկ B || 6 Նեպոտիանոս] Նեպոտանիանոս B.

28 TRÉ, **6 Décembre.**

Vie du bienheureux Nicolas, évêque de Myre en Lycie.

Le grand patriarche thaumaturge Nicolas fut l'un des trois cent dix-huit évêques de Nicée, aux jours de saint Constantin le Grand.

A cette époque eurent lieu des troubles en Phrygie causés par les Taïphales. L'empereur envoya pour apaiser ces troubles trois stratélates dont les noms étaient Népotien, Ursus (*Urson*) et Herpylion (*Erphilianos*). Ceux-ci se rendirent à la ville de Myre, se prosternèrent devant le saint évêque Nicolas, et pendant qu'ils étaient auprès du bienheureux, on lui raconta que le

* A fol. 119 r° b. juge de la ville avait prononcé une sentence de * mort injuste au sujet de trois personnes.

(Nicolas), aussitôt qu'il l'eut appris, se hâta et arriva à l'endroit au moment même où le bourreau, ayant dégainé son épée, s'apprêtait à leur trancher la tête. Il saisit le poignet, jeta l'épée à terre et sauva ces hommes d'une mort injuste. De plus, il menaça le juge par ces paroles : « Je vais écrire au pieux empereur de quelle manière tu fausses, par des présents, le jugement de personnes innocentes. » Le juge, effrayé, se jeta aux pieds du bienheureux,

անկեալ՝ հայցէր թողութիւն, եւ պատճառս յօդէր. Ոչ ես, ասէ, արարի, այլ այս անուն եւ այն։ Ասէ սուրբն. Ոչ այլ ոք՝ բայց ոսկին եւ արծաթն։

Եւ զայն տեսեալ երից ստրատելատացն փառս տային Աստուծոյ, եւ գնացին զճանապարհս իւրեանց։ Եւ երթեալք ի Փռիւգիա՝ խաղաղացուցին զաշխարհն, եւ դարձան ուրախութեամբ առ թագաւորն, եւ մեծաւ պատուով ընկալաւ զնոսա։

Եւ ոմանք յիշխանաց քաղաքին շարժեալք ի նախանձ չարութեան ընդ պատիւ նոցա՝ տուեալ կաշառս Աբլաբիոսի եպարքոսին հազար եւ ութսուն լիտր ոսկւոյ՝ զի չարախօսեսցէ զստրատելատսն առ թագաւորն։ Եւ առեալ զոսկին մատնեաց զնոսա արքային եւ ասէ. Նենգութիւն մահու խորհին վասն քո։ Եւ հաւատաց թագաւորն, եւ առանց քննութեան հրամայեաց ի բանդ արկանել զնոսա։ Եւ եղեալ ի բանդին * աւուրս բազումս, ստիպէին թշնամիքն նոցա զեպարքոսն զի փութով կորուսցէ զնոսա։ (* A fol. 119 v° a.)

Եւ մտեալ առ թագաւորն ասէ. Թէ եւ ի բանդին լինելով չարիս նիւթեն քում թագաւորութեանդ։ Եւ հրամայեաց հատանել զգլուխս նոցա։ Եւ յերեկոյին յղէ եպարքոսն առ բանդապետն զի ի վաղիւն հանցէ զնոսա արտաքոյ կապեալ ձեռօք, եւ տարցէ ի տեղւոջ սպանմանն։ Եւ մտեալ նորա արտասուօք ի բանդն՝ պատմեաց նոցա։ Եւ իբրեւ լուան՝ անկանէին մեծաւ հառաչանօք առաջի ամենատես բնութեանն Աստուծոյ եւ ասէին. Ով արդարադատ Տէր, զիարդ ներես անիրաւացն հեղուլ զարդար արիւն

lui demanda pardon et prit prétexte en disant : « Ce n'est pas moi qui l'ai fait, mais tel ou tel. » Le saint lui répondit : « Ce n'est pas quelqu'un d'autre, mais l'or et l'argent. »

Ce qu'ayant vu, les trois stratélates rendirent gloire à Dieu, et poursuivirent leur voyage. Ils se rendirent en Phrygie, apaisèrent le pays et retournèrent avec joie auprès de l'empereur qui les reçut avec de grands honneurs.

Quelques-uns parmi les princes de la ville, excités par la jalousie et la méchanceté à propos des honneurs qui avaient été rendus aux stratélates donnèrent un cadeau de mille huit cents talents d'or à l'éparque Ablabios pour qu'il les calomniât auprès de l'empereur. Il accepta l'or et les dénonça à l'empereur en ces termes : « Ils complotent traîtreusement la mort contre toi. » L'empereur le crut, et sans jugement ordonna de les jeter en prison. Et comme ils faisaient un long séjour dans la prison,* leurs ennemis pressaient l'éparque de les faire disparaître au plus tôt. (* A fol. 119 v° a.)

L'éparque, s'étant présenté à l'empereur, lui dit : « Même en prison ils trament du mal contre ton règne. » L'empereur ordonna alors de leur trancher la tête. Le soir, l'éparque envoya des ordres au geôlier de les faire sortir le lendemain de la prison, les mains liées, et de les conduire à l'endroit de l'exécution. Celui-ci, étant entré, le leur raconta avec larmes. En l'apprenant, ils tombèrent avec de gros sanglots devant la nature de Dieu qui voit tout et

մեր ։ Յիշէին եւ զսուրբն Նիկողայոս թէ, որպէս փրկեաց զերիս արսն յանիրաւ մահուանէն, եւ միաբան աղաղակէին ասելով. Սուրբ Աստուծոյ Նիկողայոս հասիր եւ մեզ յօգնականութիւն, որպէս եւ նոցա զոր տեսաք աչօք մերովք, եւ փրկեա զմեզ ի դառն մահուանէս ։

Եւ յայնմ գիշերի երեւեալ սուրբն Նիկողայոսի յանուրջս եւ ասէ, ցթագաւորն. Արձակեա զերիս ստրատելատսն, զանիրաւաբար զրպարտեալսն, ապա թէ ոչ՝ պատերազմ յարիցէ ընդ քեզ ի Դորաքէոյ, եւ մարմին քո թռչնոց լինի կերակուր ։

Ասէ, թագաւորն. Եւ ո՞վ ես դու որ մտեր յայսմ ժամու ի սենեակս իմ եւ սպառնաս ինձ ։ Ասէ, ցնա երանելին. Ես եմ Նիկողայոս՝ Միւռոնի * Լիկիացւոց եպիսկոպոսն ։ Եւ ի նմին ժամու երեւեալ եւ եպարքոսին խստէր ընդ նմա եւ սաստկագոյն սպառնայր. յանդիմանելով զնա եւ վասն կաշառոյն զոր առ. եցոյց եւ զտուողսն ոսկւոյն ։

* A fol. 119 v° b.

Եւ ընդ առաւօտն կոչեցեալ թագաւորին զեպարքոսն՝ պատմեաց նմա զանուրջն. նոյնպէս պատմեաց թագաւորին եւ եպարքոսն եւ հրամայեաց ածել զստրատելատսն առաջի իւր. Կախարդանօք կամիք զերծանել ի ձեռաց իմոց, եւ մոգական հնարիւք ի տեսիլս երազոց զարհուրեցուցանել զիս ։

4 մահուանէս] սպանմանէս B   8 Ասէ,] ցնա *add.* B || 11 սպառնայր] սպառնալեօք B.

dirent : « O Seigneur! toi qui juges avec justice, comment permets-tu à des méchants de verser notre sang innocent? » Ils se rappelèrent également saint Nicolas et de quelle manière il avait sauvé les trois jeunes gens d'une mort injuste; et ils se mirent à crier ensemble : « Saint de Dieu, Nicolas, arrive aussi à notre secours, comme tu l'as fait à ceux-là, dont nous avons été témoins de nos propres yeux, et sauve-nous de cette mort cruelle. »

La même nuit, saint Nicolas, apparaissant en rêve à l'empereur, lui dit : « Rends la liberté aux trois stratélates injustement calomniés; sinon, une guerre éclatera contre toi de Dyrrhachium (*Dorakhis*) et ton corps sera donné en pâture aux oiseaux. »

L'empereur lui dit : « Et qui es-tu pour être entré à cette heure dans ma chambre et me menacer de la sorte? » Le bienheureux lui répondit : « Je suis Nicolas, l'évêque de Myre * en Lycie. » Au même instant il apparut également à l'éparque, lui fit des menaces plus graves encore et le blâma pour le cadeau qu'il avait accepté et lui désigna ceux qui lui avaient donné de l'or.

* A fol. 119 v° b.

Le matin, l'empereur, ayant mandé l'éparque, lui raconta son rêve; l'éparque raconta également le sien à l'empereur, qui ordonna d'amener en sa présence les stratélates, et il leur dit : « Vous voulez par sorcellerie vous délivrer de mes mains et vous entendez m'effrayer par des rêves dus à des influences magiques. »

Ասեն ցնա ստրատելատքն. Մեք կախարդանս ինչ ոչ գիտեմք, բայց զոր ինչ է՝ պատմեսցուք թագաւորութեանդ քում : Եւ պատմեցին թագաւորին զեղեալսն ի սրբոյն Նիկողայոսէ ի Միւռոս քաղաքէ : Եւ նոյն աղաչակեցաք, ասեն, յայսմ գիշերի բարեխօս ունելով առ Աստուած. զի որպէս զնոսա փրկեաց յանիրաւ մահուանէն՝ նովաւ եւ զմեզ փրկեսցէ յանիրաւ մահուանէս աղօթիւք նորա :

Եւ ասէ թագաւորն. Ազատեալ էք եւ դուք յայդմ մահուանէ, բայց շնորհ մի՛ ումեք՝ այլ նմա հատուցէք որ երեւեցաւ ինձ եւ ետ ազատել զձեզ : Եհարց եւ զկերպարանս երեսաց նորա, եւ զհասակ ալեացն : Եւ ասեն. Ալեւոր է եւ կնտի գլխաթեամբ : Ասէ թագաւորն. Արդարեւ * այսպէս էր որպէս երեւեցաւ ինձ յայսմ գիշերի : Եւ ետ ցնոսա * A fol. 120 r° a.
աւետարան ոսկեռուփ եւ աշտանակս ոսկեղէնս եւ առաքեաց սրբոյն Նիկողայոսի եւ ասէ. Երկիր պագէք նմա առ յինէն, եւ ասացէք նմա. Հրամայեալսն մեզ ի քումէ սրբութենէդ կատարեցաք, արդ ընկալ զընծայս առ ի մէնջ. եւ յիշեա՛ զմեզ յաղօթս : Եւ նոքա առեալ մեծաւ ուրախութեամբ գնացին առ երանելին եւ պատմեցին նմա զեղեալսն : Եւ լուեալ փառս ետ Աստուծոյ :

Եւ այլ բազում սքանչելիս կատարեաց սուրբն Նիկողայոս ի կեանս իւրում, ի ծովս

5 յանիրաւ մահուանէս *om.* B || 9 ցնոսա] ի նոսա B || 15 Եւ այլ բազում սքանչելիս ... յիշատակի նորա] Եւ յետ բազում սքանչելագործութեանցն եւ նշանացն զոր արար սուրբն

Les stratélates lui répondirent : « Nous ne connaissons pas les moyens des sorciers, mais nous raconterons à ta majesté ce qui est. » Ils narrèrent à l'empereur les faits concernant saint Nicolas de la ville de Myre, et ils ajoutèrent : « C'est en lui que nous avons prié cette nuit et nous l'avons pris pour intercesseur auprès de Dieu, car de même qu'il a délivré ceux-là d'une mort injuste, il nous délivrera de cette mort injuste par lui-même et par ses prières. »

L'empereur leur dit : « Vous êtes délivrés, vous aussi, d'une telle mort, toutefois ne rendez pas grâces à d'autres qu'à lui, qui m'est apparu et m'a fait vous délivrer. » Il s'informa auprès d'eux des traits de son visage et de son âge. Ils lui répondirent : « C'est un vieillard qui est chauve. » L'empereur dit : * « En effet, c'est bien ainsi qu'il m'est apparu cette nuit. » Il leur remit * A fol. 120 r° a.
un évangile avec reliure en or et des candélabres en or, puis il les envoya à saint Nicolas en leur disant : « Prosternez-vous devant lui de ma part et dites-lui : Nous avons accompli ce que ta sainteté nous a ordonné, or accepte maintenant ces présents de notre part et souviens-toi de nous dans tes prières. » Ils prirent ces objets, se rendirent avec grande joie auprès du bienheureux et lui racontèrent tout ce qui s'était passé. Et (celui-ci) en l'apprenant rendit gloire à Dieu.

Saint Nicolas opéra durant sa vie beaucoup d'autres miracles encore, sur

եւ ի ցամաքի, ի քաղաքս եւ ի գաւառս, առաւելագոյն եւս զկնի փոխմանն յաստեացս, զոր արար եւ առնէ, մինչ, եւ մինչեւ ցայսօր ժամանակի. զի ո՞վ կարասցէ պատմել զաղագս արագահաս օգնականութեան նորա. որ նախ ժամանէ, ամենեցուն որ կարդան առ նա յիւրաքանչիւր փորձութիւնս, ի դատաստանս, ի նեղեալս ի բռնաւորաց, յալեկոծութիւնս ի ծովու, յաղքատութիւն, ի սովս, ի մոլորեալս ի ճշմարիտ ճանապարհէն, յարգելեալս ի բանդի, ի ծննդոց կանանց եւ որք յամլութեան եւս, ի պատերազմունս

* A fol. 120 r° b. բարբարոսաց, եւ յամենայն վտանգս նեղութեան, որք կարդան * զանուն նորա, արագագոյն հասանէ նոցա փրկութիւն ի Տեառնէ, բարեխօսութեամբ նորին ։

Նիկողայոս՝ յայտնեաց նմա Աստուած զփոխումն իւր ի յերկնային երանութիւնն ։ Եւ մինչ անկեալ կայր ի մահիճսն, մատեաւ առ նա կին մի լալով, եւ սուրբն կնքեալ ողջացոյց զնա ։ Ապա ի ժամ փոխմանն տեսեալ զհրեշտակս Աստուծոյ եկեալ յառնուլ սուրբ հոգւոյն իւրոյ, խոնարհեցաւ եւ սկսաւ ասել զերեսուն սաղմոսն. Ի քեզ Տէր յուսացայ ։ Եւ կնքեալ զամենայն անդամսն նշանաւ սուրբ խաչին՝ իբրեւ կամաւոր ինքնիշխանութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր սուրբ արագէս խաղաղ անոյշ ի փառս Աստուծոյ ։ Իսկ եպիսկոպոսքն ահեւ եւ սրբասէրք բարձեալ զմարմինն պատուական պատուով թաղեցին. յորմէ, եւ բազում նշանք եղեն՝ զի անդէն նոյնժամայն մերձեալք ի նա բազում հիւանդք բժշկեցան ։ Այր մի Յովհաննէս անուն՝ անկեալ զնկարեալ պատկեր սրբոյն՝ արտասուօք նմա պատուով. եւ գնաց եկն նմա նաւել ի Դրանս, եւ յալեկոծութենէ, վտանգեալ՝ եհեղ զնաւն եւ եմուտ ի կոյս մի փոքրիկ, եւ այնու կամեցաւ ելանել ի ցամաք. եւ զկորուսեալ տեսաց ընկղմեալ զկայքն ։ Եւ նա՝ այլ ոչ ինչ կարաց առնել յաղագս իջանելոյն յատակս ծովուն, բայց զայս միայն. Սուրբ Նիկողայոս օգնեա ։ Եւ նոյնժամայն զգեցեալ սուրբն էջ առ նա ի խորս ծովուն, եւ եհան զայրն ի ցամաք ։ Եւ այլ բազում սքանչելիս արար սուրբն Նիկողայոս, որ եւ գրեալ է ի կատարեալ պատմութեանն իւրում ։

Եւ որք կարդան առ Տէր բարեխօս անկեալ զսուրբն՝ ի ծովու եւ ի ցամաքի, ի քաղաքս եւ ի գաւառս՝ յիւրաքանչիւր փորձութիւնս՝ ի գերութիւնս, ի դատաստանս, ի նեղութիւնս ի բռնաւորաց, յալեկոծութիւնս ի ծովու, յաղքատութիւն, ի սով, ի մոլորութիւնս ի ճշմարիտ ճանապարհէն, ի բանդարկութիւնս, ի պատերազմունս բարբարոսաց՝ ծովու եւ ցամաքի, եւ յամենայն վտանգս նեղութեան, արագագոյն հասանէ փրկութեան ։

Համգեաւ սքանչելագործ սուրբն Աստուծոյ Նիկողայոս՝ Դեկտեմբերի Զ ։ B.

mer comme sur terre, dans les villes et les provinces, et surtout après son trépas de cette terre, miracles qu'il a faits et fait toujours, jusqu'aujourd'hui à notre époque, car qui peut décrire les manières par lesquelles il arrive promptement au secours de quelqu'un, puisqu'il vient au secours de tous ceux qui ont recours à lui, dans toutes sortes de peine, devant les tribunaux, maltraités par les tyrans, en danger de naufrage sur mer, dans la pauvreté, dans la famine, dans l'égarement hors de la vraie voie, dans la prison, femmes en couche, et même stériles, durant les incursions des barbares et dans toutes

* A fol. 120 r° b. sortes de danger et péril. A tous ceux qui invoquent * son nom, le salut du Seigneur arrive promptement par son intercession.

Հանգեաւ սքանչելագործ սուրբն Աստուծոյ Նիկողայոս՝ Դեկտեմբերի Զ, որ եւ հրեշտակք տօնակից լինին ընդ մարդկան՝ յաւուր յիշատակի նորա :

Տրէի ԻԹ եւ Դեկտեմբերի Է : Տօն է եւ վարք Ամբրոսիոսի եպիսկոպոսին Միլանու քաղաքին :

Ամբրոսիոս էր այր հանճարեղ եւ իմաստուն, հմուտ աստուածաշունչ գրոց եւ արտաքին իմաստասիրութեանն վասն որոյ պատուեալ եղեւ ի մեծէն Կոստանդիանոսէ, ի դատաւորական իշխանութիւնն : Եւ էր հոգաբարձու քաղաքաց եւ գաւառաց : Եւ էր արդար ի դատաւորութեանն իւրում եւ վրէժխնդիր օրինացն Աստուծոյ : Եւ եբարձ զամենայն անիրաւութիւնս յիշխանաց եւ ի գործակալաց արքունի եւ աշխարհի : Եւ ինքն մաքուր էր վարուք իւրովք՝ նախ քան զմկրտելն վերստին ծննդեամբն :

`Եւ յետ որդւոց մեծին Կոստանդիանոսի եւ յանցաւորին Յուլիանոսի՝ թագաւորեաց Յովբիանոս : Եւ յայնմ ժամանակի զօրացեալ էր հերձուածն Արիոսի, եւ չարափառքն

3 Տօն է եւ վարք Ամբրոսիոսի] Վարք երանելոյն Ամբրոսիոսի B || 4 քաղաքին] որ յարեւմուտս *add.* B || 5 էր *om.* B || 6 իմաստասիրութեանն] իմաստութեանն B | 9 արքունի] եւ աշխարհի *add.* B || 11 յանցաւորին] յանցողին B.

Le saint de Dieu, Nicolas le thaumaturge, reposa le 6 décembre; les anges s'associent aux hommes pour en célébrer la fête le jour de sa commémoration.

29 TRÉ, **7 Décembre.**

Fête et vie d'Ambroise, évêque de la ville de Milan.

Ambroise était un homme intelligent et sage, versé dans les Écritures inspirées de Dieu et dans la philosophie profane, c'est pourquoi il fut honoré par le grand Constantin[1] de la fonction de juge; il était administrateur de villes et de provinces. Il était juste dans sa magistrature et zélé pour les lois de Dieu. Il fit disparaître toute injustice de la part des princes et des agents de l'empereur et du gouvernement. Il était pur de mœurs même avant sa régénération par le baptême.

Après les fils du grand Constantin et Julien le coupable, régna Jovien. A cette époque le schisme arien était devenu puissant et les hétérodoxes

1. Lorsque Constantin mourut en 337, Ambroise n'était peut-être pas né, il avait au maximum quatre ans. *Syn. Cp.* parle de Constance (Κωσταντίνος) et Constant, les fils de Constantin le Grand.

* A fol. 120 v° a. ունէին զաթոռ եպիսկոպոսութեանն վիճակաւորք քաղաքս * որ և Միլան քաղաքին Աւքսենտիոս անուն արիանոսն՝ եղեւ եպիսկոպոս ։

Եւ յետ ժամանակի ինչ վախճանեցաւ, եւ քաղաքն յերկուս բաժանեցաւ . քանզի արիանոսքն մատուցանէին զմին յիւրեանց կողմանէն ի ձեռնադրութիւն, եւ ուղղափառքն զայլ մին յիւրեանց զատէին ։ Եւ եղեւ խռովութիւն մեծ քաղաքին զի ոչ հաւանէին միմեանց ։ Եւ զայս լուեալ Ամբրոսիոս երկեաւ՝ վասն պատերազմ լինելոյ, եւ փութանակի անդր հասեալ՝ խաղաղացուցանել զերկուսին կողմանս ։ Իսկ նոքա միաբան աղաղակեցին զԱմբրոսիոս լինել եպիսկոպոս քաղաքին, բայց նա հակառակէր ընդդէմ խնդրոյ նոցին ։ Եւ ժողովուրդ քաղաքին գրէին առ թագաւորն հաւանեցուցանել զԱմբրոսիոս ։ Եւ հասեալ հրաման թագաւորին՝ նախ մկրտեցին զնա, եւ ապա տարեալ ի Հռոմ՝ ձեռնադրեցաւ յաթոռ եպիսկոպոսութեան նորին քաղաքի ։

Եւ թագաւորեաց բարեպաշտն Վաղենտիանոս ի Հռոմ, եղբայր ամբարշտին Վաղէսի՝ որ ի Կոստանդնուպօլիս ։ Եւ սուրբն Ամբրոսիոս մաքրեաց զքաղաքն Միլանոյ, եւ զրեթէ զամենայն քաղաքս արեւմտից յարիոսական աղանդէն ։

Եւ Վաղենտիանոս վախճանելոյ՝ առնու միահեծան զիշխանութիւնն պղծն Վաղէս, * A fol. 120 v° b. որ էր հաղորդ աղանդոյն Արիոսի . եւ յարոյց հալածանս եկեղեցւոյ եւ հարց * ուղղափառաց ։ Եւ յետ ժամանակի ինչ երթեալ ի պատերազմ ի Գոթս, եղեւ փախչել նմա եւ

1 Միլան] Միլանոն B || 7 զերկուսին] զերկոսեան B — նոքա միաբան] նոքա B || 9 գրէին] գրեն B || 11 քաղաքս արեւմտից] արեւմտայս B || 15 Վաղենտիանոս] Վաղենտեայ B || 17 Գոթս] Գոթաց B.

* A fol. 120 v° a. occupaient dans chaque ville le siège épiscopal, * c'est ainsi qu'à Milan siégeait un évêque arien nommé Auxentius.

A la mort de celui-ci, quelque temps après, la ville fut partagée en deux partis : les ariens présentèrent pour le sacre un des leurs tandis que les orthodoxes en présentèrent un autre de leur parti. Il y eut un grand trouble dans la ville parce qu'ils ne s'entendaient point entre eux. L'ayant appris, Ambroise craignit qu'il n'y eût une émeute, et il s'empressa d'y aller pour mettre la paix entre les deux partis. Alors ceux-ci unanimement réclamèrent Ambroise comme évêque de la ville, mais il s'opposa à leur demande. La population de la ville écrivit à l'empereur de persuader Ambroise. Un ordre de l'empereur arriva; on le baptisa d'abord, puis on le conduisit à Rome et il y fut sacré pour le siège épiscopal de cette ville.

A cette époque régnait à Rome le pieux Valentinien, frère de l'impie Valens qui régnait à Constantinople. Saint Ambroise purifia la ville de Milan comme presque toutes les villes de l'Occident de la secte des ariens.

A la mort de Valentinien, l'abominable Valens, partisan de la secte arienne, s'empara de tout le royaume et souleva une persécution contre l'Église et les * A fol. 120 v° b. pères * orthodoxes. Quelque temps après, il partit en guerre contre les Goths,

մտեալ ի մարագ յարդի թաքչել ։ Ծանուցեալ թշնամեացն այրեցին զնա ի նմին, եւ ընկալաւ աստ զառհաւատչեայ յաւիտենական գեհենն՝ ըստ արժանի ամբարշտութեանն ։

Եւ յետ նորա թագաւորէ Գրատիանոս, եւ ապա Մեծն Թէոդոս ի Սպանիոյ ուղղափառ հաւատով ։ Ի սկզբան թագաւորութեանն՝ նախ զեկեղեցիս սկսաւ մաքրել յանհանճար աղանդոյն, եւ զարձոյց զամենայն հարս սուրբս յիւրաքանչիւր աթոռս ։ Եւ արար ժողով ուղղափառ եպիսկոպոսաց ի Կոստանդնուպօլիս ընդդէմ հոգեմարտին Մակեդոնի ։

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ ի քաղաքին Թեսաղոնիկեցւոց եղեւ խռովութիւն ընդ իշխանս արքունի եւ ընդ քաղաքացիսն, եւ ընդդիմացան հրամանաց թագաւորին ։ Զոր լուեալ մեծին Թէոդոսի բորբոքեցաւ ի սրտմտութիւն եւ հրամայեաց սրով շարժել ի վերայ հակառակողաց ժողովրդեանն ։ Եւ զինուորքն հասարակաբար կոտորեցին զանմեղս եւ զմեղանչականս. եւ մեռան արք իբրեւ եօթն հազար ի միում աւուր ։

Զոր լուեալ երանելւոյն Ամբրոսի տրտմեցաւ յոյժ, եւ սգայր ի վերայ այնքան քրիստոնէիցն կորստեան ։ Եւ եղեւ * գնալ թագաւորին Թէոդոսի ի քաղաքն Մեդոլա ։ * A fol. 121 r° a.
Եւ ի միում տէրունական տօնից աւուրն՝ կամեցեալ արքային մտանել յեկեղեցին՝ յորում աւագն Ամբրոս հովուէր ։ Իսկ քաջ հովուապետին ելեալ ընդ առաջ՝ արգել զթագաւորն ի դրանէ սրահից եկեղեցւոյն, եւ ասէ. Արդ՞ համարձակութեամբ մտանել յանդգնիս

1 թաքչել] ի պատերազմին *add.* B || 11 հասարակաբար] առ հասարակ B || 14 Մեդոլա] Միլիլան B || 15 աւուրն *om.* B — յորում] զոր B.

mais dut prendre la fuite et entra pour se cacher dans un grenier de paille. Les ennemis l'ayant su y mirent le feu et l'y brûlèrent; c'est ainsi qu'il obtint ici-bas un avant-goût de l'enfer éternel, digne de son impiété.

Après lui régna Gratien, puis le grand Théodose d'Espagne, de foi orthodoxe. Celui-ci au début de son règne commença par purifier les églises de la secte absurde, et fit revenir tous les saints pères à leurs sièges respectifs. Il fit convoquer un synode d'évêques orthodoxes à Constantinople contre Macédonius le pneumatomaque.

A cette époque eut lieu un conflit dans la ville de Thessalonique entre les magistrats impériaux et les habitants de la ville, qui s'opposaient aux ordres de l'empereur. L'ayant appris, Théodose le Grand en fut extrêmement irrité, et ordonna de frapper par l'épée tous ceux qui s'opposaient parmi le peuple. Les soldats massacrèrent sans distinction les innocents et les coupables; sept mille personnes environ périrent en un seul jour.

Le bienheureux Ambroise en fut très affligé et prit le deuil sur la perte de tant de chrétiens. Or il arriva que l'empereur * Théodose se rendit à * A fol. 121 r° a.
Milan. Le jour d'une des fêtes du Seigneur, l'empereur voulut entrer dans l'église dont saint Ambroise était le pasteur. Mais le vaillant pasteur, se portant au-devant de l'empereur lui interdit la porte du vestibule de l'église

ի տուն Տեառն որ զայնչափ արիւն անմեղաց հեղեր ցերկիր դու ընդ սպանութեանն, եւ զյանդգնութեանդ յաւելուս մեղացդ : Որ ոտիւք յանդգնիս կոխել զգաւիթ Աստուծոյ, կամ զոր ձեռս տարածես յաղօթս որ լի է արեամբ, կամ որով բերանով համարձակիս հաղորդել ի անճառական խորհրդոյն՝ յորմէ ել անիրաւ հրաման զենման քրիստոնէից : Ի բաց գնա ի սրահից տանն Աստուծոյ, զի մի կրկին շարժեսցես ի վերայ քո զցասումն բարկութեան նորա :

Եւ լուեալ թագաւորին զանվեհեր համարձակութիւն երանելւոյն՝ յոգւոց հանեալ հառաչեաց դառնապէս. եւ ոչ ինչ տուեալ պատասխանի ընդդիմանալով առ ի յանդիմանութիւնն կամ արդարանալով առ մեղացն, որպէս ոմանք են սովոր առնել ի մարդկանէ : Այլ զգլուխն խոնարհեցուցեալ եւ հեզաբար արտասուելով, դարձաւ

* A fol. 121 r° b. յապարանս իւր եւ ի վերայ մոխրոյ նստաւ եւ ողբայր, եւ * կոծէր զանձն իւր մեծաւ զղջմամբ, վասն անպարտ արեանցն զոր հեղու :

Եւ յետ ամսոց ութից եհաս տօն Ծննդեան եւ յայտնութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի : Եւ մի ոմն ի պատուաւոր իշխանացն՝ Ռուփինոս անուն մագիստրոս՝ եմուտ առ թագաւորն, եւ տեսեալ զաչսն այտուցեալս ի բազում լալոյն՝ եւ զհերսն եւ

8 ընդդիմանալով] ընդդիմացեալ B | 11 նստաւ] նստեալ — իւր *om.* B.

et lui dit : « De quelle hardiesse oses-tu entrer dans la maison du Seigneur, toi qui as répandu à terre par ta tuerie tant de sang innocent et qui viens encore ajouter l'audace à tes péchés? De quels pieds oses-tu fouler le vestibule de Dieu, et quelles mains vas-tu élever en prières, elles qui sont trempées dans le sang? De quelle bouche oses-tu communier du mystère du Seigneur, de celle d'où sortit l'ordre injuste d'immoler des chrétiens? Éloigne-toi du vestibule de la maison de Dieu, afin de ne pas exciter une deuxième fois sa colère indignée contre toi. »

L'empereur, après avoir écouté la vaillante hardiesse du bienheureux, eut un soupir d'angoisse amère; il ne répondit pas, ni pour s'opposer au blâme ni pour excuser son péché, comme d'autres parmi les hommes ont l'habitude de faire. Par contre, il baissa la tête, et pleura doucement et retourna à son

* A fol. 121 r° b. palais; il s'assit sur de la cendre, gémit et * frappa sa poitrine avec grande contrition pour le sang innocent qu'il avait fait couler.

Huit mois après arriva la fête de la Nativité et de l'Épiphanie de Notre Seigneur Jésus-Christ. Un des princes dignitaires, du nom de Rufin, magister, s'étant présenté à l'empereur, remarqua ses yeux enflés par les nombreuses larmes qu'il avait versées, ses cheveux et sa barbe étaient mélangés de

զմօրուս մածուցեալս մոխրով, ելաց դառնապէս եւ ասէ. Ես երթայց առ քահանայապետն Աստուծոյ, եւ մաղթեցից յաղագս արքայիդ :

Ասէ թագաւորն. Քաջ տեղեակ եմ արիութեանն Ամբրոսիոսի, զի վասն ահի Տեառն ոչ զարհուրի ի թագաւորական բռնութենէ : Ասէ Ռուփինոս. Ես երթայց նախ՝ եւ հաւանեցուցից զնա մուծանել զքեզ յեկեղեցին :

Եւ յորժամ գնաց՝ տեսեալ զնա Ամբրոսիոս, ասէ. Ով Ռուփինոս մագիստրիանոս, կամիս կրկին շարժել զբարկութիւնն Աստուծոյ ի վերայ թագաւորին քո : Ցոյց ինձ զպտուղ ապաշխարութեանն՝ թէ որո՞վ արդարութեան ջնջանաւ մաքրեաց զարիւնաշաղախ ճակատ իւր Թէոդոս, կամ զձեռսն լցեալ արեամբ, կամ զապանող հրամանատու լեզուն, որ առանց հրամանի Աստուծոյ զայնքան քրիստոնէից անձինս էարկ ընդ հողով : Ձայնք լալոյ եւ ողբոյ կանանց եւ որդւոց եւ ազգականաց կորուսելոցն հնչեն անդադար յականջս Տեառն զօրութեանց : Վասն որոյ * հրամանաւն Աստուծոյ եւ իմով կամաւ՝ * A fol. 121 v° a.
Թէոդոս թագաւոր ընդ սեամբ սրահից եկեղեցւոյս ոչ մտցէ. ապա թէ բռնութեամբ ինչ գործ զմտաւ ածէք, պատրաստ եմ ի մեռանել : Եւ զայս լուեալ Ռուփինոս՝ յղէ առ թագաւորն եթէ. Անհնարին է քեզ աստ մտանել :

Եւ զայս լուեալ թագաւորին ասէ. Ես երթայց առ հովիւն իմաստուն եւ արի եւ

2 Աստուծոյ] սուրբ B || 4 երթայց] երթեալ B || 5 յեկեղեցին] յեկեղեցւոջն B || 12 կամաւ] կամօք B.

cendre; il ne put retenir ses larmes et dit : « J'irai moi-même chez le pontife de Dieu et je le prierai pour toi, empereur. »

L'empereur lui répondit : « Je connais trop bien le courage d'Ambroise, il n'a, à cause de la crainte du Seigneur, aucune peur de la tyrannie de l'empereur. » Rufin lui dit : « J'irai d'abord pour le persuader de te laisser pénétrer dans l'église. »

Lorsqu'il s'y fut rendu, Ambroise, le reconnaissant, lui dit : « O magister Rufin ! tu veux pour la seconde fois exciter la colère de Dieu contre ton empereur. Montre-moi le fruit de sa pénitence pour que je sache par quel linge de justice Théodose a essuyé son front couvert de sang, ou ses mains trempées dans le sang, ou sa langue qui a, sans la permission de Dieu, donné l'ordre homicide d'envoyer sous terre tant de personnes chrétiennes. Les voix des pleurs et des gémissements des femmes, des enfants, des parents et des gens perdus résonnent incessamment aux oreilles du Seigneur des puissances. C'est pourquoi * par ordre de Dieu et par ma volonté, l'empereur * A fol. 121 v° a.
Théodose ne pénétrera pas sous les colonnes du vestibule de cette église, mais si vous songez à faire acte de violence je suis prêt à mourir. » Rufin, après avoir entendu cela, envoya dire à l'empereur : « Il est impossible pour toi de pénétrer ici. »

L'empereur, en apprenant cela, dit : « J'irai moi-même chez le pasteur sage

զոր ինչ դիցէ ի վերայ իմ ըստ իմս ապաշխարութեան բարձից ։ Եւ յորժամ մերձ եղեւ ի դրունս եկեղեցւոյն, եղ ընդ առաջ նորա սուրբն Ամբրոսիոս ։ Եւ տեսեալ զնա մեծին Թէոդոսի՝ անկեալ ձգեցաւ ի վերայ երեսաց իւրոց հայցէր արձակել ի կապանաց նորա ։

Ասէ Ամբրոսիոս. Արհամարհեցեր զօրէնս հաւատոյ, քանզի բռնութեամբ եկիր եւ ոչ հրամանաւն Աստուծոյ ։ Ասէ թագաւորն. Ոչ խստանամ եւ ոչ ընդդէմ դառնամ կանոնաց եկեղեցւոյ, եւ ոչ բռնաբարեմ յանդգնութեամբ կոխել զդրունս Տեառն Աստուծոյ, այլ աղաչեմ բառնալ ինձ բեռն ըստ չափոյ հրամանին զոր առեր, որով եւ բացցես զդուռն ողորմութեան մարդասիրին Քրիստոսի, ըստ ասացելումն թէ. Որ բախէ՝ բացցի նմա. եւ դարձեալ թէ. Որ գայ առ իս՝ ոչ հանից արտաքս ։

Ասէ քահանայապետն Աստուծոյ. Զի՞նչ արդեօք ապաշխարութիւնն չափեցեր ընդ
* A fol. 121 vº b. ծանրութիւն մեղացն, կամ որո՞վ դեղով զայնքան խորին * եւ թարախութեամբ վէրս անօրէնութեան բժշկեցեր ։ Ասէ արքայն. Դու ես բժիշկ հոգւոց որ եւ զդեղն իսկ ընկալար ի բժշկապետէն Քրիստոսէ. արդ՝ դիցես ի վերայ վիրաւորեալ անձին իմոյ, որպէս եւ ախորժես զդեղանիւթն հոգեւորական ։

Ասէ երջանիկն Ամբրոսիոս. Որովհետեւ ծանեար զանօրէնութիւնն զոր գործեցեր, արդ՝ գրեա՛ նոր հրաման օրինադրութեան՝ քոյին ձեռամբդ, զի ի բարկանալն փոխ-

13 անձին] մարմնոյ B.

et courageux, et je supporterai tout le fardeau de pénitence qu'il voudra m'imposer. » Lorsqu'il fut près du vestibule de l'église, saint Ambroise se porta au-devant de lui. Théodose le Grand en l'apercevant se jeta face contre terre et le pria de le délivrer de ses liens.

Ambroise lui dit : « Tu as méprisé les lois de la foi, car tu es venu ici par violence et non pas par ordre de Dieu. » L'empereur lui répondit : « Je ne m'obstine point et ne m'oppose point aux règles de l'Église, je ne m'efforce point audacieusement de fouler le vestibule du Seigneur Dieu, seulement je te prie de me charger du fardeau, selon la mesure que tu as reçue, pour m'ouvrir la porte de la pitié du Christ ami des hommes, selon la parole : *A celui qui frappe, ouvre-lui la porte* [1], et encore : *Celui qui vient à moi, je ne le mettrai pas dehors* [2]. »

Le pontife de Dieu lui demanda : « Quelle est la mesure de pénitence que tu as jugée équivalente à la gravité de tes péchés, ou bien par quel remède
* A fol. 121 vº b. as-tu guéri la plaie si profonde * et si purulente de ton iniquité ? » L'empereur lui répondit : « C'est toi qui es le médecin des âmes et tu en as reçu le remède du suprême médecin le Christ, or, applique sur ma personne blessée tel remède spirituel que tu jugeras bon. »

Le bienheureux Ambroise lui dit : « Puisque tu as reconnu l'iniquité que tu as commise, tu édicteras maintenant de ta main une autre disposition de

1. Matth. vii, 7; Luc, xi, 9. — 2. Jean, vi, 37.

վարակի վճիռ ոչ տայցես, այլ ներեսցես աւուրս երեսուն, մինչեւ քննութեամբ ի վերայ հասեալ ճշմարտութեան իրացն, յայտնի լիցին իրաւունք դատաստանին ։

Եւ լուեալ զայս բարեպաշտ արքային, ուրախութեամբ ընկալաւ զհրամայեալսն ի նմանէ եւ ինքնին ձեռամբ իւրով գրեաց զնաւմաւսն, զի ոչ յաղթահարեսցէ բարկութիւնն զներումն, այլ մանաւանդ յաղթեսցէ ներումն բարկութեանն, եւ աւուրս երեսուն զգուշութեամբ պահելով զպատապարտսն, տացի վճիռ ըստ արժանեացն ։

Եւ զայս արարեալ թագաւորին՝ լուծեալ եղեւ ի կապանացն, եմուտ ի սուրբ եկեղեցին ։ Իսկ հաւատացեալ արքայն՝ ոչ ի մտանելն համարձակութեամբ աղօթէր, այլ ի վերայ երեսաց իւրոց անկեալ՝ թանայր արտասուօք զյատակս եկեղեցւոյն, եւ հառաչմամբ մեծաւ կոծէր զկուրծսն, եւ *զհերսն եւ զմօրուսն ծոյէր, եւ զճակատն * A fol. 122 r° a. հարկանելով ընդ մարմարիոնեայ սալիցն, մինչեւ ժողովրդեանն ամենեցուն ողբակից լինել եւ ի ձայն աղիողորմ հառաչել ընդ նմա ։ Եւ այնպէս կացեալ մինչեւ ի ժամ հաղորդութեանն ի տեղւոջ միում առանձինն յանկիւնս եկեղեցւոյն ։ Զանզի ոչ ետ նմա թոյլ մերձենալ ի խորանն սուրբ՝ ըստ օրինի թագաւորաց ։

Այսպիսի էր քաջ հովուին ջան նահատակութեան առ մեղուցելոյն դարձ, եւ այնպիսի մոլորելոյն հնազանդութիւն եւ խոնարհութիւն ։

Իսկ ինքնակալն Թէոդոս իբրեւ դարձաւ ի Կոստանդնուպօլիս, եւ յաւուրս տէրու-

16 եւ խոնարհութիւն *om.* B || 17 յաւուրս] յաւուր B.

loi que dorénavant au moment de ta colère tu ne prononceras plus aucune sentence, et que tu attendras trente jours, afin qu'après examen, la vérité des faits étant établie, les droits de la justice soient reconnus. »

Le pieux empereur accepta avec joie ce qu'Ambroise lui avait ordonné; il écrivit de sa propre main une loi pour que la colère ne devançât pas la clémence, mais que par contre la clémence primât la colère, et qu'après avoir surveillé avec vigilance les coupables pendant trente jours on émît ensuite la sentence selon le mérite.

Ce faisant, l'empereur fut délivré des liens et Ambroise le fit entrer dans la sainte église. L'empereur fidèle y ayant pénétré ne pria point avec assurance, mais il se jeta face à terre, mouilla de ses larmes le parterre de l'église, frappa sa poitrine secouée de gros sanglots, arracha * ses cheveux et sa barbe, * A fol. 122 r° a. donna de son front contre les dalles de marbre, de sorte que tout le peuple impressionné prit part à ses gémissements et sanglota avec lui d'une voix déchirante. Il resta dans cette attitude jusqu'au moment de la communion, dans un coin à part de l'église, car Ambroise ne lui avait pas permis de s'approcher du saint autel selon la coutume des empereurs.

Tel fut l'effort héroïque du brave pasteur pour la conversion du pécheur, telle fut aussi l'obéissance et l'humilité de l'égaré.

Quant à l'autocrate Théodose, lorsqu'il retourna à Constantinople et qu'il

նական աւուրցն գնայր յեկեղեցին, ոչ եմուտ ըստ սովորութեանն ընդ հայրապետին Նեկտարիոսի ի խորանն այլ կացեալ արտաքոյ՝ յաջակողմեանն խորանին, ասէ. Զայս տեղի ի քահանայապետէն Ամբրոսիոսէ եղեւ ինձ տեղի աղօթից ։ Եւ պատմեաց ամենեցուն առ հասարակ զեղեալն ի սրբոյն ։

Այս վաստակ եւ ջան երանելւոյն, եւ այս առաջնորդութիւն նորին․ զի որպէս զջահ լուսոյ փայլեաց յեկեղեցի, նախանձաւոր գոլով ուղղափառ հաւատոյ եւ աւերիչ հերձուածողացն զառաց՝ արիոսականացն եւ եւնոմիոսացն, զորս իբրեւ զփոշի անյայտ արար յեկեղեցւոյ ։

* A fol. 122 r° b. Գրեաց * եւ ճառս բազումս յաղագս ուղղափառ հաւատոյ, զորս եթող մեզ առ ի յիշատակ յաւիտենական ։ Եւ եկն ի խորին հասեալ ծերութիւն՝ ննջեաց խաղաղութեամբ ի Քրիստոս Դեկտեմբերի Է, եւ եդաւ յեկեղեցւոջ Միլանոյ քաղաքին ։

Տրէ Լ. եւ Դեկտեմբերի Ը ։ Տօն է սրբոցն Աբրահամու եւ Խորենայ ։

Սոքա աշակերտք էին սրբոյ Յովսէփեանց առաջնորդացն Հայոց որ ի պարսիկս վկայեցին ։ Եւ եկեալ առ նոսա Դենշապուհ հրամանաւ Յազկերտի Պարսից արքային բռնադատէր զնոսա ուրանալ զՔրիստոս եւ արձակել ի կապանաց ։ Եւ սուրբքն Աստուծոյ հաստատուն կացեալ ի հաւատն՝ համարձակութեամբ խոստովանեցան զՔրիստոս ։ Եւ

1 աւուրցն] աւուր B — Նեկտարիոսի] Նեկտարեայ B || 7 եւնոմիոսացն] եւնոմիոսացն եւ այլոց չարափառացն *add.* B || 11 Քրիստոս] Յիսուս ի Տէր մեր *add.* B.

se rendit les jours de fête du Seigneur à l'église, il ne pénétra point avec le patriarche Nectaire dans l'enceinte de l'autel, mais il resta en dehors, à droite de l'autel, et dit : « Cette place de prière m'a été indiquée par le grand pontife Ambroise. » Il raconta à tout le monde ce que le saint lui avait fait.

Tels furent l'œuvre et le zèle du bienheureux ainsi que sa direction ; il brilla comme un flambeau de lumière dans l'Église, zélé comme il fut pour la foi orthodoxe, destructeur des sectes schismatiques des ariens et des anoméens, qu'il dispersa de l'Église comme de la poussière.

* A fol. 122 r° b. Il écrivit * sur la foi orthodoxe beaucoup d'homélies qu'il nous a léguées comme un souvenir éternel. Parvenu à une vieillesse très avancée, il s'endormit paisiblement dans le Christ le 7 décembre[1], et fut déposé dans l'église de la ville de Milan.

30 TRÉ, **8 Décembre.**

Fête des saints Abraham et Khorène.

Ils étaient les disciples de saint Joseph et ses compagnons, les prélats d'Arménie, qui furent martyrisés en Perse. Denchapouh, sur l'ordre de Hazkert, le roi des Perses, s'étant présenté à eux, les invita à renier le Christ pour être délivrés des liens. Les saints de Dieu demeurèrent fermes dans la foi et confessèrent avec hardiesse le Christ. On les frappa vigoureusement, à

1. Le 7 décembre est l'anniversaire de la consécration de S. Ambroise et non celui de sa mort.

զան հարեալ զնոսա սաստիկ՝ մինչեւ բազմաց կարծել թէ մեռան, եւ հատեալ զականջս նոցա եւ զհինգ այլ վկայիցն՝ եւ առաքեաց զնոսա յԱսորեստան, զի կացցեն ի մշակութեան արքունի ։ Եւ երթեալ նոցա անդր, քրիստոնեայք աշխարհին կացեալ նոցա երաշխաւոր՝ արձակեցին ի կապանացն ։ Եւ նոքա շրջէին եւ մուրանային՝ ի * քրիստոնէիցն եւ տանէին կապեալ նախարարացն Հայոց՝ որ էին ի կապանս վասն հաւատոցն Քրիստոսի ի Նիւշապուհ քաղաքի. եւ այսպէս արարեալ զտասն ամ վախճանեցաւ սուրբ Խորէն եւ թաղեցաւ ։ * A fol. 122 v° a.

Իսկ երանելին Աբրահամ կայր ի նոյն բարեգործութիւն. ապա աղաչեցին զնա իշխանքն Հայոց որ էին ի կապանս զի գնասցէ նա յաշխարհն Հայոց, եւ մխիթարեսցէ զնոսա ։ Եւ կացեալ միայնական ճգնութեամբ՝ հանգեաւ ի Քրիստոս Դեկտեմբերի Ը, ի փառս Քրիստոսի օրհնելոյն յաւիտեան ։

Յայսմ աւուր վարք Պատապիոսի ճգնաւորի ։

Երանելին Պատապիոս ծնեալ էր ի Թիւաս քաղաքի, որ այժմ կոչի Աթէնս, եւ սնեալ յԵգիպտացւոց գաւառի ։ Ուղղեաց եւ զկեանս իւր արժանաւորապէս ըստ կամացն Աստուծոյ, առաքինասէր եւ ճգնողական վարուք այնքան՝ մինչ զի առեալ նմա շնորհք նշանաց եւ սքանչելեաց եւ արուեստից. զի զհիւանդս բժշկէր եւ զկոյրս

12 վարք] երանելոյն *add.* B || 13 Երանելին] Երանելի հայրն B — որ այժմ կոչի] որ է B || 14 յԵգիպտացւոց գաւառի] յԵգիպտոս եւ յանապատս Եգիպտացւոց բնակեալ B || 16 շնորհք] ի Տեառնէ *add.* B — եւ արուեստից *om.* B

tel point que beaucoup les considérèrent comme morts : on leur coupa les oreilles et à cinq autres martyrs également, puis Denchapouh les envoya en Assyrie, pour travailler à la culture dans les domaines du roi. Ils s'y rendirent et, les chrétiens du pays s'étant portés garants d'eux, on les délivra de leurs liens. Ils parcoururent le pays en mendiant * auprès des chrétiens des aumônes, qu'ils rapportèrent aux satrapes arméniens comme eux dans les liens pour la foi du Christ, dans la ville de Nuchapouh (= Nichabour). Saint Khorène, après avoir vécu ainsi dix années, mourut et y fut enterré. * A fol. 122 v° a.

Quant au bienheureux Abraham, il continua l'œuvre bienfaisante ; plus tard les princes arméniens, qui se trouvaient dans les liens, le prièrent de se rendre dans le pays d'Arménie pour consoler les parents, les familles au sujet de ceux qui étaient dans les liens. Il vécut d'une vie solitaire et ascétique et reposa dans le Christ le 8 décembre, pour la gloire du Christ éternellement béni.

En ce jour, vie de l'ascète Patapios.

Le bienheureux Patapios était né dans la ville de Thyas, appelée aujourd'hui Athènes ; il fut élevé dans une province de l'Égypte. Il dirigea sa vie dignement selon la volonté de Dieu, par une conduite pleine de vertus et d'ascétisme, à tel point qu'il lui fut accordé des grâces de signes, de

լուսաւորէր անուամբն Քրիստոսի : Եւ զայր մի ջրգողեալ, եւ զկին մի որոյ ի ստինսն վէր անբժշկելի եկեալ՝ զոր կարկինոս կոչեն՝ առողջացոյց աղօթիւք : Եւ զիւահարի միոյ պատահեալ յոյժ յանդգնեցելոյ՝ զի հակառակ էր սրբոյն եւ անարգէր զնա, եւ

* A fol. 122 v° b. նա նշանաւ խաչին հալածեաց զդեւն, *եւ զայրն բժշկեաց :

Եւ գնացեալ ի Կոստանդնուպօլիս բնակեաց ի վանսն զոր Եգիպտացւոց կոչեն, մեծ եւ սաստիկ ճգնութեամբ, մինչ զի զարմանալի լինել համօրէն թագաւորական քաղաքին բնակչաց :

Եւ ի ժամ փոխմանն բազում բանս օգտակարս խօսեցաւ ընդ ժողովրդեանն, երկնչել ի Տեառնէ, եւ առնել զկամս նորա, եւ փրկել ի յաւիտենական նեղութենէն : Եւ հանգեաւ ի Քրիստոս Դեկտեմբերի Ը, եւ եդին զնա ի վանսն յորում ճգնեցաւն :

Յայսմ աւուր սուրբ վկայն Քրիստոսի Մարինոս բազում տանջանս չարչարանաց կրեաց ի Հռոմ քաղաքի, ի Մակրինոսի կայսերէն ամբարշտէն. եւ ոչ ուրացաւ զՔրիստոս այլ դաւանեաց ճշմարիտ Աստուած : Եւ յորժամ տարան ի սպանանել՝ աղօթեաց առ Տէր, եւ նախ զհոգին աւանդեաց, եւ ապա հատին զգլուխն :

* B p. 278 a. [B* Յիշատակ սրբոց առաքելոցն Քրիստոսի որք էին յաշակերտացն կարգէ առ յեօթանասնիցն զոյգ. Կեփայի, Սոսթենեայ, Ապողոսի, Տիւքիկոս, Եպափրոդիտոս, Կեսարու, Ոնեսիփորոսի եւ Եւոդիոսի :

2 եկեալ] կեալ B || 10 հանգեաւ] խաղաղութեամբ *add.* B || 12 կայսերէն] կայսրէն B — ամբարշտէն] պատուիրէն B || 14 նախ *om.* B.

miracles et de prodiges, car il guérit les malades, donna la vue aux aveugles au nom du Christ. Il guérit également par ses prières un hydropique, et une femme atteinte d'une plaie incurable dans les seins appelée carcinome. Ayant rencontré un possédé du démon très audacieux qui s'opposait au saint et

* A fol. 122 v° b. l'injuriait, il en chassa le démon par le signe de la croix * et guérit l'homme.

Il se rendit à Constantinople et habita le couvent dit égyptien; il y vécut d'un si grand et rigoureux ascétisme, qu'il devint l'étonnement de tous les habitants de la ville impériale.

A l'heure de sa mort il prononça bien des paroles utiles au peuple, d'avoir à craindre le Seigneur et d'accomplir sa volonté pour être sauvé de la peine éternelle. Il reposa dans le Christ le 8 décembre, et on le déposa dans le couvent où il avait vécu d'ascétisme.

En ce jour le saint martyr du Christ Marinos subit de nombreuses tortures dans la ville de Rome par l'empereur impie Macrin, mais il ne renia point le Christ, et confessa le vrai Dieu. Lorsqu'on le conduisit à l'endroit d'exécution pour le tuer, il pria le Seigneur, rendit son âme d'abord, puis on lui trancha la tête.

* B p. 278 a. [B* Commémoration des saints apôtres du Christ qui furent du rang des disciples étant parmi les soixante-dix : Céphas, Sosthène, Apollon, Tychique, Épaphrodite, César, Onésiphore et Évode.

Սուրբ առաքեալքս այսոքիկ ձեռնադրեալք յառաքելոցն՝ շրջեցան ընդ նոսա յաշխարհ՝ սպասաւորելով յաւետարանն. զորս ի բազում տեղիս աստուածային Պօղոս յիշէ՝ եւ զգովութիւն նոցա յայտ առնէ: Նոյնպէս եւ Ղուկաս ի գործս առաքելոցն յիշէ զնոսա: Քանզի յամենայնի գործակից եղեն Պօղոսի եւ ընթացակիցք, եւ բազում վշտաց եւ նեղութեանց համբերեցին, հանապազօր վասն Տեառն մեռանելով եւ խաչակից լինելով Քրիստոսի, զանազան չարչարանօքն եւ հալածանօք ի հեթանոսաց, եւ քրտնաջան աշխատանօք ի քարոզութիւն բանին լուսաւորեցին զաշխարհ:

Եւ այսպէս յետոյ եպիսկոպոսք ձեռնադրեցան յայլ եւ այլ տեղիս, որք եւ բարիոք ճգնութեամբ պահեցին զեկեղեցիսն իւրեանց, եւ տարածեալ սփռեցին յամենայն երկիր զաւետարանն:

Եւ զանազան չարաչար կրից համբերեցին ի հեթանոսաց եւ ի հրէից վասն աւետարանին Քրիստոսի, որպէս քաջ հովիւք ի վերայ հօտից դնելով զանձինս իւրեանց, եւ այնպէս կատարեցան ի Քրիստոս:

Եւ յայսմ աւուր տօն է Աբրահամու եւ Խորենայ վկայից:

Սոքա աշակերտք էին սուրբ Յովսէփեանցն առաջնորդացն Հայոց որ ի Պարսիկս վկայեցին: Եւ եկեալ առ նոսա Դենշապուհ հրամանաւ պարսից արքայի ստիպէր զնոսա ուրանալ զՔրիստոս եւ տեսեալ զի ոչ հաւանէին՝ հրամայեաց բրածեծ առնել, եւ ի խիստ պատասխանեացն՝ ետ քարշել սաստիկ ի վերայ քարանց: Եւ ապա հատեալ

Ces saints apôtres, ordonnés par les apôtres, parcoururent avec eux le monde pour le service de l'évangile; le divin Paul les mentionne en plusieurs endroits et en exprime les éloges, Luc les cite également dans les Actes des Apôtres. Car ils furent en tout les collaborateurs de Paul et ses compagnons de voyage, ils endurèrent de nombreuses peines et afflictions, mourant chaque jour pour le Seigneur, partageant la croix du Christ par des tourments variés et des persécutions de la part des païens, illuminant le monde par des efforts laborieux et par la prédication de la parole.

C'est ainsi que plus tard ils furent sacrés évêques en différents endroits et conservèrent leurs églises par un parfait ascétisme, tout en propageant l'évangile à travers le monde.

Ils eurent à souffrir de cruelles souffrances de la part des païens et des Juifs pour l'évangile du Christ, tout en se dévouant comme de braves pasteurs à leurs ouailles, et moururent ainsi dans le Christ.

En ce jour également, fête des martyrs Abraham et Khorène.

Ils étaient les disciples de saint Joseph et ses compagnons, les prélats de l'Arménie, qui furent martyrisés en Perse. Denchapouh, venu auprès d'eux sur l'ordre du roi de Perse, les obligea à renier le Christ, mais vu qu'ils n'y consentaient point, il ordonna de les frapper à coups de bâtons, et sur leurs réponses sévères, il les fit traîner cruellement sur des pierres. Ensuite il leur

զականջս եւ զքիթսն, եւ առաքեաց յԱսորեստան կալ ի մշակութիւն արքունի ընդ այլ խոստովանող վկայսն :

Եւ գնացեալ նոքա մեծաւ ուրախութեամբ վասն յուսոյն Քրիստոսի ի Բաբելոն, անդէն գտանեն ի նախարարացն Հայոց անդ՝ կապեալ ի բանդ եւ ի չարչարանս վասն Քրիստոսի հաւատոյն. եւ սպասաւորէին նոցա զամս տասն : Շրջէին եւ զաւառս ողորմութեան առնէին նախարարացն Հայոց որ էին ի կապանս ի Նիւշապուհ քաղաքի : Եւ այսպէս արարեալ զտասն ամ՝ վախճանեցաւ սուրբն Խորէն եւ անդէն թաղեցաւ :

Իսկ Աբրահամ կայր ի նոյն սպասուն առաքինութեան ապա յետ երկոտասան ամաց աղաչեցին զնա կապեալքն գնալ յաշխարհն Հայոց՝ եւ մխիթարել զնոսա ի դիմաց կապելոցն : Իսկ նա յանձն առ դժուարաւ, որ իբրեւ եմուտ ի Հայս՝ ընդ առաջ ընթացան նմա մեծամեծք եւ փոքունք եւ պատուէին որպէս զհրեշտակ :

Իսկ նա յորժամ խօսեցաւ ընդ ամենեսեան եւ մխիթարեաց, գնաց զարգելաւ ի նեղ խցիկն միում, եւ մեծաւ ճգնութեամբ եւ անդադար աղօթիւք վաստակէր, որ եւ հռչակեցաւ առ ամենեսեան, քանզի բազումք գային եւ գտանէին ի նմանէ զբժշկութիւն հոգւոց եւ մարմնոց :

Եւ այնպէս կատարեցաւ ի նմին խցին, եւ փոխեցաւ առ Աստուած յոյսն ամենեցուն : Եւ մեծաւ պատուով ժողովեցան եպիսկոպոսք եւ արք եւ ամփոփեցին զպատուական մարմինն ի փառս Քրիստոսի :]

fit couper les oreilles et le nez et les envoya en Assyrie pour travailler à la culture des domaines royaux avec d'autres martyrs confesseurs.

Ils se rendirent à Babylone avec grande joie pour l'espérance du Christ, y retrouvèrent nombre de satrapes arméniens condamnés à la prison et aux tortures pour la foi du Christ, et les servirent durant dix années. Ils parcoururent le pays, recueillirent des aumônes qu'ils rapportèrent aux satrapes arméniens condamnés aux liens dans la ville de Nuchapouh. Saint Khorène y vécut ainsi dix années, mourut et y fut enterré.

Quant à Abraham, il continua cette charge bienfaisante; puis, douze ans après, les détenus le prièrent de se rendre en Arménie pour consoler les leurs de la part des détenus. Il accepta avec beaucoup de difficultés, et lorsqu'il pénétra en Arménie, les grands et les petits accoururent au-devant de lui et l'honorèrent comme un ange.

Mais lui, après avoir parlé avec tous et les avoir consolés, il se retira dans une étroite cellule, s'y astreignit à un grand ascétisme et à d'incessantes prières et eut une grande réputation auprès de tout le monde, car tous s'empressèrent et trouvèrent auprès de lui la guérison de leur âme et de leur corps.

Il mourut ainsi dans la même cellule et trépassa à Dieu, qui est l'espérance de tous. Les évêques et les habitants du pays rassemblés inhumèrent avec de grands honneurs son précieux corps, pour la gloire du Christ.]

R. GRAFFIN — F. NAU

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOMUS DECIMUS OCTAVUS

PARIS
FIRMIN-DIDOT ET Cie, IMPRIMEURS-ÉDITEURS
LIBRAIRIE DE PARIS, 56, RUE JACOB

1924

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE TER ISRAEL

PUBLIÉ ET TRADUIT

PAR

Le Dr G. BAYAN

V

MOIS DE KALOTZ

A = Paris, Bibliothèque Nationale, Fonds arménien,
N° 180, fol. 123 à fol. 154

B = Édition officielle du Synaxaire arménien de
Ter Israël de Constantinople, 1834 :

Յայսմաւուրք ըստ կարգի ընտրելագոյն օրինակի Յայսմաւուրաց Տէր Իսրայէլի ։ Կոստանդնուպօլիս 1834.

L'exemplaire dont nous nous sommes servi est
celui des RR. PP. Bollandistes.

Քաղոցի Ա եւ Դեկտեմբերի Թ ։ Աւետիք Աննայի մօր Աստուածածնին, զոր եառ Հրեշտակ Տեառն. եւ յղացաւ ի Յովակիմայ զսուրբ կոյսն Աստուածածինն Մարիամ ։

Տօն է աւետմանն կուսին Մարիամու Աստուածածնին յղութեան աւետեաց զոր եառ Հրեշտակն Տեառն երանելւոյն Աննայի մօր նորա, եւ յղացաւ ի Յովակիմայ յառնէ իւրմէ. * զոր եւ տօնեն եկեղեցիք ամենայն արդարոց խնդութեամբ եւ ուրախութեամբ մեծաւ, որպէս զհիմնարկութիւն տաճարի Աստուծոյ, յորում հաճեցաւ բնակիլ արարիչն արարածոց եւ ծնանիլ մարդկապէս ։ * A fol. 123 r° a.

Գրած է Սեպտեմբերի Ը ։

Յայսմ աւուր վկայաբանութիւն սրբոյն Բարսիմեայ եպիսկոպոսին Եդեսիա քաղաքին, որ է Ուռհայ, եւ Սարբիլիոսի քրմի, որ Թութայէլ անուանեցաւ, եւ քեռն իւրում Բաւեասայ ։

Սուրբ եպիսկոպոսն Բարսիմեա էր ի ժամանակս կռապարիշտ արքային Տրայիա-

9 Վկայաբանութիւն ... Բաւեասայ] վկայութիւն սրբոյն Բարսիմեայ եպիսկոպոսին, եւ որոց ընդ նմա ի յԵդեսիա B || 11 կռապարիշտ] կռապաշտ B.

1er Kalotz, 9 Décembre.

Message à Anne, Mère de Dieu, qu'apporta l'ange du Seigneur, lorsqu'elle conçut de Joachim, la sainte Vierge Marie, Mère de Dieu.

C'est la fête de la bonne nouvelle de la conception de la très sainte vierge Marie, Mère de Dieu, que l'ange du Seigneur apporta à la bienheureuse Anne, sa mère, avant qu'elle conçût de Joachim, son mari*. Les églises de tous les justes la célèbrent avec grande joie et réjouissance, comme étant le fondement du temple de Dieu, en qui le créateur de toutes les créatures s'est complu d'habiter et de naître comme homme. * A fol. 123 r° a.

La description se trouve au 8 Septembre.

En ce jour martyre de saint Barsamias [1] évêque de la ville d'Édesse, qui est Ourfa, du prêtre des idoles Sarbel (*Sarbilios*), qui fut nommé Toutaël [2], et de sa sœur Bebaïa (*Bavias*) [3].

Le saint évêque Barsamias (*Barsimea*) vivait aux jours de l'empereur ido-

1. *H. Delehaye Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris. Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae e codice Sirmondiano nunc Berolinensi, adjectis synaxariis selectis,* Bruxelles, 1902 (= *Syn. cp. sel.* : Βαρσιμαῖος aux 29 ou 30 Janvier. — 2. Θουθαήλ, *Syn. cp. sel.*, aux 10 et 11 Décembre. — 3. Βεβαία est la forme la plus commune dans les synaxaires grecs; mais on trouve aussi Βαβία (gén. Βαβίας,) d'où dérive la leçon arménienne : cf. *Syn. sel.*, 11 Décembre *C* et *Cc*. L'original syriaque est Βαβαῖ ܒܒܝ.

նայր ։ Եւ ի միում աւուր տեսանէր ի քաղաքին Եդեսացւոց ի պիղծ տօնի կռոցն հեթանոսաց զՊարթեւսն որ ձօնէին ի զոհսն ։ Եւ Սարբելիոս քուրմն կռոցն ծեր յոյժ զգեցեալ էր յաղագս տօնին պատմուճանս պայծառս եւ երեւելիս, եւ կիդար ոսկեզարդ ունէր ի գլուխ իւր . եւ ստիպէր զժողովուրդն խնդութեամբ կատարել զտօնն ։

Զոր տեսեալ եպիսկոպոսին Բարսիմեայ եւ քահանային Թիրաթայ, եւ Սեղեւոսայ սարկաւագին գնացին առ քուրմն Սարբելիոս եւ ասեն ցնա . Ի քէն պահանջելոց է Թագաւորն յաւիտենից Աստուած զհոգիս մոլորեալ ժողովրդեանս այսմիկ, զի ստիպես
* A fol. 123 rº b. զոհել խուլ եւ կոյր եւ անմռունչ կռոցն, նա եւ ի քեզ վրէժ ոչ * խնայեսցէ ։ Եւ այլ բազում բանիւք վարդապետութեան խրատու համոզեցուցին զնա հաւատալ ի Քրիստոս ։

Եւ ի գիշերին յայնմիկ առեալ Սարբելիոս զքոյր իւր զԲեբէայ, գնաց առ եպիսկոպոսն, եւ մկրտեցաւ յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ, եւ անուանեցաւ Սարբելիոս Թաւթայէլ ։

Եւ ի վաղիւն տեսեալ զնա կռապաշտիցն սպիտակ զգեստիւք եւ զարհուրեցան զարմացմամբ ։ Ասէ ցնոսա Սարբելիոս . Ընդէ՞ր զարմացեալ էք ընդ իս եւ նայիք, ի միտ առէք զի այսու մկրտութեամբս թողութիւն ընկալայ ի Քրիստոսէ մեղացն զոր

5 Սեղեւոսայ] Սեղոսայ B || 6 Սարբելիոս] Սարբելոս B || 14 զարհուրեցան զարմացմամբ] զարմացան B || 15 Սարբելիոս] Սարբելոս B.

lâtre Trajan. Il aperçut un jour à Édesse, à la fête impure des idoles des païens, les Parthes, qui accouraient aux sacrifices. Et Sarbel, le prêtre des idoles, qui était très âgé, avait revêtu pour la solennité des ornements riches et précieux; il portait sur la tête une tiare rehaussée d'or; et il exhortait le peuple à célébrer la fête avec joie.

Ayant vu cela, l'évêque Barsamias, le prêtre Thiratas et le diacre Seleumas se rendirent auprès du prêtre des idoles Sarbel et lui dirent : « Dieu, le roi éternel exigera de toi les âmes de ce peuple égaré que tu incites à immoler
* A fol. 123 rº b. aux idoles sourdes, aveugles et muettes, et toi-même, il ne * t'épargnera pas. » Le conseillant par beaucoup d'autres paroles de doctrine, ils lui persuadèrent de croire au Christ.

La même nuit Sarbel prit sa sœur Bebaïa, se rendit auprès de l'évêque et se fit baptiser au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit. Sarbel fut nommé Toutaël.

Le lendemain, lorsque les idolâtres le virent en vêtements blancs, ils furent saisis d'étonnement. Sarbel leur dit : « Pourquoi êtes-vous étonnés en me regardant? considérez qu'avec ce baptême j'ai obtenu du Christ la rémission des péchés que j'ai commis envers vous; car c'est moi qui étais la cause de votre scandale et (de votre) perdition, en vous trompant par des œuvres indi-

ի ձեզ գործեցի. զի ես էի պատճառ ձերոյ պղծութեանն եւ կորստեան, որ խափէի զձեզ յանարժան գործս պղծութեան, բայց այսուհետեւ լինիմ ձեզ պատճառ փրկութեան : Արդ հաւատացէք այսուհետեւ ի ճշմարիտ Աստուած ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս : Եւ որք լուան ի ժողովրդենէ անտի զբանս նորա՝ արք եւ կանայք՝ հաւատացին ի Տէր, եւ կային առ նմա զցայգ եւ զցերեկ :

Եւ զայն լուեալ Լիւսիաս դատաւորին կոչեցեալ առ ինքն զՍարբէլոս, բազում բանիւք ողոքանօք եւ սպառնալեօք խօսեցաւ ընդ նմա, եւ սուրբն ոչ անսայր բանից նորա ուրանալ զՔրիստոս : Եւ հրամայեաց զօրականացն բրօք հարկանել զնա : Եւ քերթեցին երկաթի ըղընկամբք զերեսս նորա. *եւ կապեալ զձեռսն յետս՝ հարին * A fol. 123 v° a.
զորովայն, եւ տարան ի բանդ արկանել : Եւ զհետ երթային բազումք ի հաւատացելոցն :

Եւ յետ բազում աւուրց հանին ի բանդէն եւ կացուցին առաջի դատաւորին : Եւ նա զարձեալ խոստովանեցաւ զՔրիստոս ճշմարիտ հաւատով : Կախեցին զաջոյ ձեռանէն մինչեւ թափեցան յօդքն, եւ այրեցին զարտեւանունսն, եւ քերեցին զծնօտսն եւ զկողսն, եւ քացախ խառնեալ աղիւ հարին ի վերայ վիրացն : Եւ ապա հանին զնա ի խաչ, վճիռ հատեալ վասն նորա զի սղոցեսցի յետ խաչելն, եւ հատցի գլուխ նորա :

Տուին նմա գինի թմրեցուցիչ դեղովք, զի մի զգասցի զցաւս տանջանացն : Եւ

2 բայց այսուհետեւ լինիմ ձեզ պատճառ փրկութեան *om.* B. || 3 այսուհետեւ *om.* B || 6 զՍարբէլոս] զՍարբիլս B || 8 հրամայեաց] իշխանն *add.* B. — զնա] զերանելին B || քերթեցին] քերեցին B || 11 հանին] հանեալ B || 12 խոստովանեցաւ] խոստովան եղեւ B || 9 13 քերեցին զծնօտսն եւ զկողսն] քերեալ զծնօտսն, քերեցին նոյնպէս եւ զկողսն B || 14 հարին] հեղին B || 16 դեղովք] դեղօք B.

gnes et immondes, mais dorénavant je serai pour vous une cause de salut. Croyez maintenant au vrai Dieu, à notre Seigneur Jésus-Christ. » Ceux du peuple qui avaient entendu ses paroles, hommes et femmes, crurent au Seigneur, et restèrent auprès de lui jour et nuit.

Ce qu'ayant entendu, le juge Lysias manda auprès de lui Sarbel, lui parla avec beaucoup de paroles douces et de menaces, mais le saint ne l'écouta pas et ne renia pas le Christ. Il (le juge) ordonna aux soldats de le frapper à coups de bâton, on lui laboura la figure avec des onglets de fer, *on lui attacha * A fol. 123 v° a.
les mains derrière (le dos), on lui frappa sur le ventre, on la conduisit à la prison et on l'y jeta. Beaucoup de fidèles le suivirent.

Longtemps après, on le fit sortir de la prison et on le mit en présence du juge. Il confessa de nouveau le Christ avec une vraie foi. On le suspendit de la main droite jusqu'à ce que les jointures se rompirent; on lui brûla les paupières, on lui laboura les mâchoires et les côtes et après avoir mélangé du vinaigre et du sel, on en répandit sur les plaies. Puis on le mit en croix, avec ordre de le scier après crucifixion et de lui trancher la tête.

On lui donna du vin avec des drogues narcotiques pour qu'il ne sentit pas les

սուրբն ասէ. Կամիմ զի առաւելապէս զգացայց ես կտտանացն, եւ ոչ արբ ։ Եւ համբարձեալ զձեռս իւր յերկինս աղօթեաց առ Աստուած եւ ասէ. Թողութիւն շնորհեա ինձ Տէր Աստուած իմ առաջին մեղացն իմոց որով բարկացուցի զՔեզ՝ պղծոյ զոհիւքն կռոցն, եւ փրկեա զիս ի հանդերձեալ դատաստանացն ։ Եւ արարեալ զնշան խաչին յինքեան, եմուտ ի մամուլն, եւ սկսան սղոցել զնա, եւ նախ քան զաւանդել հոգւոյն հատին զգլուխն ։

Եւ ընկալեալ ի գիրկս իւր Բաբէա քոյր նորա զգլուխն եւ ասէ. Ընկալ եւ զա-
* A fol. 123 v° b. զհոգիս * իմ ընդ հոգւոյդ քում, քաղցրիկ եղբայր իմ, եւ մատո Քրիստոսի յոր հաւատացաքն ։ Եւ դատաւորն լուեալ հրամայեաց մինչդեռ ի գիրկս իւր ունէր զգլուխն եղբօրն, ի նոյն տեղին հատին եւ զգլուխ նորա, ի նմին աւուր Քաղոցի Ա եւ Դեկտեմբերի Թ ։ Եւ կատարեցաւ ի Քրիստոս ընդ եղբօր իւրում ։ Եւ երթեալ քրիստոնէիցն առին զմարմինս նոցա, եւ տարեալ թաղեցին ի հայրենի տապանս իւրեանց ։

Եւ մատնեցին դատաւորին Լիւսիայ եթէ զՍարբելն քուրմն Բարսիմեա եպիսկոպոսն քրիստոնէից դարձոյց ի հաւատս իւր, եւ եղեւ պատճառ մահու նորա. եւ ոչ միայն զնա այլ եւ զբազումս ի պատուաւորաց քաղաքին զԱւիդաս եւ զԱրհաւէաս եւ զԱւսէաս ։ Եւ հրամայեաց դատաւորն ածել առաջի իւր զԲարսիմեա եպիսկոպոսն ։

1 ես] կտտանացն *add.* B. || 7 զգլուխն *om.* B || 9 եղբօրն] նորա B || 13 զՍարբելն] զՍարբելոս B || 16 զԲարսիմեա] զԲարսիմէաս B.

douleurs des tourments, mais le saint dit : « Je veux au contraire sentir toutes les douleurs des supplices. » Et il ne but point. Ayant élevé ses mains vers le ciel, il pria Dieu en disant : « Seigneur, mon Dieu, accorde-moi le pardon de mes premiers péchés par lesquels je t'ai irrité, avec les immondes sacrifices aux idoles et sauve-moi du jugement à venir. » Il fit sur soi le signe de la croix, se glissa sous la presse et on commença à le scier; mais, avant qu'il eût rendu son âme, on lui trancha la tête.

* A fol. 123 v° b. Sa sœur Bebaïa prit la tête dans ses bras et dit : « Prends mon âme * avec la tienne, ô mon tendre frère, et offre-la au Christ, en qui nous avons cru. » Le juge, ayant entendu, ordonna de lui trancher la tête au même endroit, pendant qu'elle tenait la tête de son frère dans ses bras, en ce même jour du 1er Kalotz, 9 Décembre. Elle mourut dans le Christ avec son frère. Les chrétiens allèrent chercher leurs corps et les ayant transportés, les inhumèrent dans leur caveau de famille.

On dénonça au juge Lysias que c'était Barsamias l'évêque des chrétiens, qui avait converti à sa religion Sarbel, le prêtre des idoles, et avait été la cause de sa mort. Et (il ne s'agissait) pas seulement de lui, mais de beaucoup d'autres notables de la ville : Avidoas, Arhavéas et Auséas. Le juge ordonna d'amener en sa présence l'évêque Barsamias.

Եւ զօրականացն երթեալ յեկեղեցին տարան զերանելին առաջի դատաւորին եւ զայլս բազումս ի քրիստոնէիցն, որք ի մի բերան աղաղակէին եւ ասէին եթէ. Մեռանիմք յօժարութեամբ վասն սիրոյն Քրիստոսի ։ Եհարց դատաւորն զԲարսիմեա բազում բանիւք. եւ նա խոստովան եղեւ յօժարութեամբ մեռանել վասն անուանն Քրիստոսի ։ Եւ զան հարկեալ զնա ուժգին հնգից արանց, դարձեալ հարցանէր դատաւորն ողոքանօք * եւ ջանայր հաւանեցուցանել զնա ։ Ասէ Բարսիմեա. Ես զՔրիստոս խոստովանիմ Աստուած, եւ անարգեմ զկուռս քո ։ Արդ հրամայեա քերել զմարմինս իմ վասն Քրիստոսի, զի լիցի ինձ բարի, բանք բանիցդ եւեթ չեն ինձ յօգուտ ։ * A fol. 124 r° a.

Եւ հրամայեաց դատաւորն եւ կախեցին զնա, եւ քերեցին երկաթի եղնգամբք զմարմինն ։ Եւ նոյնժամայն եհաս հրովարտակ ի մեծ եպարքոսէն Աբղասիոսէ առ դատաւորն Լիւսիաս եթէ. Ելին հրամանք ի թագաւորէն արձակել զքրիստոնեայս ի տանջանաց եւ ի բանդից ։ Եւ ի նմին ժամու լուծեալ զսուրբ եպիսկոպոսն ի կախաղանէն եւ արձակեցին զնա ։

Եւ էր պատճէն թագաւորական հրամանացն այսպէս եթէ. Լուաւ թագաւորութիւնս մեր ի հաւատարիմ իշխանաց մերոց վասն հալածանաց քրիստոնէից, եւ ծանեաք զի օրէնքն նոցա ըստ նմանութեան մերոց օրինացս՝ պիղծ համարի զարիւնահեղս եւ զկախարդս, ի բաց լինել հրամայէ ի շնութենէ, ի գողութենէ, ի նենգութենէ որ առ

16 նոցա] քրիստոնէից B.

Les soldats se rendirent à l'église, et conduisirent le bienheureux devant le juge accompagné de nombreux chrétiens, qui crièrent unanimement et dirent : « Nous mourrons volontiers pour l'amour du Christ. » Le juge interrogea longuement Barsamias et celui-ci avoua qu'il mourrait volontiers pour le nom du Christ. Le juge le fit frapper vigoureusement par cinq hommes; puis il se mit à lui parler avec douceur * en essayant de le persuader. Barsamias répondit : « Je confesse le Christ Dieu, et je méprise tes idoles. Et maintenant ordonne de me labourer le corps pour le Christ, et ce sera un bien pour moi, car tes propos me sont inutiles. » * A fol. 124 r° a.

Le juge ordonna de le suspendre et on lui laboura le corps avec des ongles de fer. A ce moment arriva un décret du grand éparque Abalasius au juge Lysias : « Des ordres sont émanés de l'empereur pour délivrer les chrétiens des supplices et des prisons. » On délia aussitôt le saint évêque du chevalet et on le remit en liberté.

La copie de l'ordre impérial était ainsi libellée : « Notre gouvernement impérial a eu connaissance par nos princes fidèles des persécutions (endurées par) les chrétiens, et nous avons reconnu que leurs lois à l'instar de nos lois, reconnaissent comme abominables les sacrifices de sang et les sorciers, qu'elles ordonnent de s'abstenir de la fornication, du vol, de la déloyauté envers son

ընկերս, նոյնպէս ուսուցանէ՛ զվաշխառուս, զոր եւ մեր խոկ օրէնքս հրամայէ՛ զայնպիսեացն մերժել ի բաց եւ տանջել : Եւ վասն զի միով խորհրդեամբ են ի նոցա եւ ի մեր
* A fol. 124 r° b. օրէնս դրեալքն, հրամայեցաք ՝ դադարեցուցանել քրիստոնէից զհալածանս եւ զսուր եւ զտանջանս, եւ կեալ նոցա ի հանդարտութեան, եւ խաղաղութեամբ կատարել զկարգ կրօնից եւ պաշտամանց իւրեանց. ոչ թէ ողորմելով նոցա՝ այլ վասն զի հաւասարապէս են գրեալ օրէնք նոցա օրինաց մերոց : Արդ եթէ ոք արգելու զնոսա ի կատարելոյ զօրէնս իւրեանց կամ հալածիցէ կամ նեղիցէ՝ տանջանս եւ պատիժս ընկալցի ի թագաւորութենէս մերմէ :

Եւ այսպիսի հրամանաւ արձակեցաւ սուրբն Բարսիմէոս ի կապանացն : Եւ առեալ զնա բազմութիւն քրիստոնէից, արանց եւ կանանց, մեծաւ խնդութեամբ եւ սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ տարան յեկեղեցին :

Եւ բարի վարուք եւ առաքինութեամբ կեցեալ, ունելով զչարչարանս Քրիստոսի ի մարմնի իւրում՝ զբազումս դարձոյց ի պարթեւական ազգէն յաստուածգիտութիւն : Եւ այսպէս հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս Դեկտեմբերի Թ : Եւ թաղեցին զնա յայտնապէս մեծաւ տօնախմբութեամբ եւ երգովք հոգեւորականօք :

2 միով] մերով B || 10 խնդութեամբ] ուրախութեամբ B || 14 Դեկտեմբերի Թ] եւ Քաղոցի Ը *add.* B || 15 հոգեւորականօք] հոգեւորօք փառաւորելով զՔրիստոս *add.* B.

prochain; qu'elles enseignent de haïr les usuriers comme nos lois même enseignent de repousser de telles gens et de les livrer aux supplices. Et comme ces lois (νόμος) sont édictées dans une même intention, chez eux et
* A fol. 124 r° b. chez nous, nous avons ordonné * de mettre fin à la persécution des chrétiens, (à la peine) du glaive et aux supplices, de les laisser vivre tranquillement et accomplir en paix le rite de leur religion et de leur culte. Ce n'est pas par esprit de pitié envers eux, mais parce que leurs lois sont rédigées avec la même équité que nos lois. A présent, quiconque leur interdirait l'accomplissement de leurs lois, les persécuterait ou les gênerait, sera puni et châtié par notre gouvernement impérial. »

C'est par ce décret que saint Barsamias fut délivré des liens. La multitude des chrétiens, hommes et femmes, l'accueillit et le conduisit à l'église dans une grande joie, avec des psalmodies et des actions de grâces.

Il vécut bonnement et vertueusement en portant sur son corps les stigmates du Christ; il convertit beaucoup de gens de la race des Parthes à la connaissance de Dieu, et reposa en paix dans le Christ le 9 Décembre. On l'inhuma publiquement avec une grande solennité et des cantiques spirituels.

[B * Աւետիք Աննայի մօրն Աստուածածնին, զոր ետ հրեշտակապետն եւ յղացաւ ի Յովակիմայ զամենօրհնեալ սուրբ կոյսն : * B p. 279 b.

Տօն է ամենասուրբ կուսին Մարիամու աստուածածնին երանելի յղութեան աւետեաց, զոր ետ հրեշտակ Տեառն երանելւոյն Աննայի մօր նորա, եւ յղացաւ ի Յովակիմայ յառնէ իւրմէ : Զոր եւ տօնեն այսօր ամենայն եկեղեցիք արդարոց խնդութեամբ մեծաւ եւ ուրախութեամբ. որպէս զհիմնարկութիւն տաճարի Աստուծոյ, յորում հաճեցաւ բնակել արարիչն արարածոց եւ ծնանիլ մարդկապէս :

Վասն զի ծնօղք սրբուհւոյն ամուլք գոլով. վասն որոյ եւ տրտմէին յոյժ, եւ խնդրուածս առնէին ուխտիւք եւ պատարագօք խնդրէին յԱստուծոյ տալ նոցա որդի : Իսկ որ զկամս երկիւղածաց իւրոց առնէ որ թէպէտ եւ առժամանակ մի փակեաց զարգանդն Աննայի, զի պարտ էր սքանչելեօք լինել ծննդեան սքանչելւոյն, որպէս եւ Աբրահամու ի ծերութեան ծնանիլ զհայրն ընտրելոց ազգին, այսպէս եւ սրբուհւոյ կուսին ծնունդ՝ չվայելէր ըստ հասարակաց սովորութեան լինել, որ միայն ընտրելոյն էր յամենայն երկրէ. այլ որպէս յամենայնի գերազանց գտաւ, այսպէս եւ ի չքնաղ ծննդեանն եղեւ սքանչելի :

Դարձեալ եւ վասն այնորիկ փակեցան ծնօղքն նորա ամլութեամբ, զի զայնպիսի մեծն եւ մեծաց առիթ բարութեանց՝ եւ * ամենայն շնորհաց եւ փրկութեան նախամօրն * B p. 280 a.

[B * Message à Anne mère de la Mère de Dieu, qu'apporta l'archange, lorsqu'elle conçut de Joachim la toute bénie sainte Vierge. * B p. 279 b.

C'est la fête de la bonne nouvelle de la bienheureuse conception de la très sainte vierge Marie, Mère de Dieu, que l'ange du Seigneur apporta à la bienheureuse Anne, sa mère, avant qu'elle conçût de Joachim, son mari. Toutes les églises des justes la célèbrent aujourd'hui avec grande joie et réjouissance, comme étant le fondement du temple de Dieu, en qui le créateur de toutes les créatures s'est complu d'habiter et de naître comme homme.

Car les parents de la sainte étaient stériles, et s'en désolaient fort; aussi adressaient-ils des supplications à Dieu avec vœux et offrandes, en lui demandant de leur donner un enfant. Mais celui qui accomplit les désirs de ceux qui le craignent, et qui avait fermé pour un temps les entrailles d'Anne, pour que par un prodige ait lieu la naissance de la Prodigieuse, de même que pour Abraham c'est en sa vieillesse qu'il engendra le père de la nation élue, de même pour la naissance de la sainte vierge, il ne convenait pas qu'elle eût lieu selon les usages communs, alors qu'elle devait être la première élue de toute la terre. De même qu'elle a été trouvée excellente entre tous, de même la genre de sa naissance a été miraculeux.

Aussi ses parents furent-ils frappés de stérilité, afin qu'une telle grandeur, médiatrice des plus grands biens, * de toutes les grâces et du salut de * B p. 280 a.

ոչ էր պարտ վայրապար տալ Աստուծոյ, այլ զի խնդրուածոց և աղօթից և մաքուր և քրտնաջան մաղթանաց լինի պտուղ՝ որ ամենայն մաքրութեան ընդունարանն էր ։

Վասն որոյ և յաստուածայինն ազդմանէ՝ հայր նորա Յովակիմ և մայր նորա Աննա թէպէտ և միշտ խնդրէին յԱստուծոյ և սգային ընդ անորդի լինելն, առաւել առաւելապէս անդադար ուխտիւ ջերմեալք ի ծերանալն փոյթ ։

Յովակիմ յանապատս առանձնացեալ՝ ուխտէր ոչ ուտել և ըմպել և կամ տալ քուն աչաց դադարմամբ յաղօթից, կամ հանգիստ կիրանց մարմնոյ մինչև գտցէ շնորհս ի տուողէն պարգևաց առնուլ զխոստումն օրհնեալ պտղոյն. որոյ անճառելւոյ անօթ էր լինելոց տնօրէնութեան Աստուծոյ Յակոբայ ։

Նոյն օրինակ և Աննա առաւել խստամբերութեամբ ճգնէր ի պահս և յաղօթս, և ի տուրս առատատրելով ։ Եւ առանձնացեալ ի բուրաստանին իւրում մեծաձայն հառաչանօք լայր և թախծէր, զգթութիւն աղաչելով Ամենատեառն որ և զանասունս ոչ անտես առնէ, այլ խնամօք մշտածնանդ լինելոցն՝ պահէ ի յարատևութիւն զազգս նոցին ։

Զայն ամենայն զիշատակելով իմաստուն կինն, յոյս աղօթիցն և օրինակ յարատևութեան ունելով զՍամուէլեանն Աննա, վասն որոյ և աներկբայ պատահէր խնդրոյն ։ Զի

notre première mère, ne fût pas accordée par Dieu en vain, mais qu'elle fût le fruit de demandes, de prières et de supplications pures et laborieuses, elle qui devait être le receptacle de toute pureté.

C'est pourquoi par l'inspiration divine, son père Joachim et sa mère Anne, bien que toujours ils aient supplié Dieu et se soient affligés d'être sans enfant, furent particulièrement portés à une plus grande ferveur dans un âge avancé.

Joachim, retiré dans le désert, avait fait vœu de ne pas manger, ni boire, et de n'accorder ni sommeil à ses yeux par la cessation des prières, ni repos à son corps, jusqu'à ce qu'il eût trouvé grâce auprès du dispensateur des grâces en obtenant la promesse de l'enfant béni, qui devait devenir l'ineffable réceptacle des desseins du Dieu de Jacob.

De son côté, Anne s'adonnait avec plus de rigueur aux jeûnes et aux prières et aux offrandes généreuses. Retirée dans son jardin elle versait des larmes accompagnées de gros sanglots, et se lamentait implorant la clémence du Seigneur de tous les êtres, qui ne néglige même pas les animaux, mais qui par ses soins, au moyen de naissances continues, veille à la perpétuation de leurs espèces.

C'est, sans doute, en réfléchissant à tout cela, en mettant son espoir dans les prières et l'exemple de persévérance d'Anne, (mère) de Samuel, que cette femme intelligente, obtint l'accomplissement de ses vœux. Car, tout à coup,

յանկարծակի լոյս մեծ ծագեաց զնովաւ. եւ երեւեալ ահեղաշուք եւ բերկրալի կերպիւ հրեշտակ Աստուծոյ փարատել զսուգն եւ մխիթարել զտրտմութիւնն, ի խնդութիւն զողբսն փոխարկել :

Որ թուի ինձ չլինել անխորհուրդ, այլ զայն նշանակել թէ նոյն օրինակ երանելի ծնունդն զտրտմութիւն անիծից կանանց, եւ զանմխիթար սուգ մարդկային բնութեան յօրհնութիւն, եւ ի խնդութիւն էր փոխարկելոց : Զորմէ աւետիս տայր նմա. Զուարճացիր, ասէ, եւ ուրախ լեր զի նայեցաւ Տէր ի տառապանս քո, եւ ահա ծնանելոց ես զաւակ որոյ * ելցէ անունն ընդ ամենայն երկիր, եւ այրն քո Յովակիմ գայ առ քեզ : * B p. 280 b.

Նոյնպէս եւ Յովակիմայ երեւէր յանապատին այլ հրեշտակ եւ ասէր բերկրել եւ ցնծալ, զերանուհւոյն աւետարանելով ծնունդ. եւ պատուիրէր նմա իջանել ի տուն իւր մեծագոյն խոստմանն յուսով : Ընդ որ գոհացեալ Յովակիմ էջ առ կինն իւր եւ արար ընդունելի նուէրս պատարագաց Աստուծոյ անտրտում ուրախութեամբ : Եւ իսկոյն յղացաւ պարկեշտն Աննա զմայրն սրբութեան Մարիամ, յորմէ ծնաւ փառաւորեալն յամենեցունց եւ ուրախութիւնն մարդկան Քրիստոս ճշմարիտն Աստուած, որ է օրհնեալ յաւիտեանս :

Եւ յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս բարի ճգնութեամբ ամենամեծ թագուհին Յունաց դուստր Հայոց թագաւորին Լեւոնի, Ռիթայն, որ կայ ի Կոստանդնուպօլիս :]

une grande lumière apparut auprès d'elle, et, dans une apparition terrifiante, un ange de Dieu au visage joyeux vint mettre un terme à son deuil, consoler sa tristesse et changer ses plaintes en une grande joie.

Il me semble que ceci n'est pas sans signification, mais que l'heureuse naissance indique la transformation de la tristesse de la malédiction des femmes et du deuil inconsolable de la nature humaine en bénédiction et en joie. Car (l'ange) lui donna la bonne nouvelle : « Réjouis-toi, dit-il, et sois joyeuse, car le Seigneur a considéré tes tribulations ; tu mettras au monde un enfant dont le nom * s'étendra sur toute la terre, et voici que ton mari Joachim vient vers toi. » * B p. 280 b.

Pareillement, un autre ange apparut à Joachim dans le désert et lui dit d'être heureux et joyeux, en lui annonçant la naissance de la bienheureuse ; il lui ordonna de descendre à sa maison avec promesse d'une plus grande joie. Joachim en rendit grâces, revint auprès de sa femme, fit des offrandes acceptables à Dieu avec une joie sans (mélange de) tristesse. La modeste Anne conçut aussitôt la mère de toute sainteté, Marie, dont naquit Celui qui est glorifié par tous et qui est la joie de l'humanité, le Christ, vrai Dieu, béni éternellement.

En ce jour, également, reposa dans le Christ après une vie de bon ascétisme la très grande reine des Grecs, Hérita, fille du roi d'Arménie Léon ; elle gît à Constantinople.]

Կաղոցի Բ եւ Դեկտեմբերի Ժ ։ Վկայութիւն սրբոյն Մինասայ, Երմոգինեայ, Գրաբոսի ։

* A fol. 124 v° a. Յաւուրս ամպարշտին արքային Մաքսիմիանոսի * եղեւ խռովութիւն ինչ առ իշխանսն ի մեծ քաղաքին Աղեքսանդրու ։ Եւ լուեալ թագաւորն առաքեաց այր մի հանճարեղ եւ իմաստուն, աթենացի ուսմամբ, որոյ բնական անուն էր Մինաս, եւ մականուն կոչեցեալ Կալիկելաստոս, առ ի խաղաղացուցանել զԱղեքսանդրացւոց խռովս առ միմեանս ։

Եւ երթեալ միաւորեաց զամենեսեան ։ Եւ եղեւ քրիստոնեայ եւ օգնական քրիստոնէից, եւ բժշկէր զհիւանդս եւ բաշխէր զինչս իւր կարօտելոց ։

Եւ լուեալ թագաւորին առաքեաց զեպարքոսն որոյ անուն էր Երմոգինէս, եւ նա եւս Աթենացի գոլով զի դարձուսցէ զՄինաս ի քրիստոնէական հաւատոյն ։ Եւ երթեալ յԱղեքսանդրիա նստաւ յատենի հրապարակաւ ։ Եւ կոչեցեալ զՄինաս առաջի խօսեցան ընդ միմեանս յառաւօտէ մինչ յեօթներորդ ժամն, եւ աստուածային իմաստութեամբն յաղթեաց Մինաս եպարքոսին ։

1 Վկայութիւն ... Գրաբոսի] Վկայութիւն սրբոյ եւ սքանչելագործ վկային Մինասայ, եւ որոց ընդ նմա Երմոգինեի եպիսկոպոսի, եւ Գրաբոսի զօրի յԱղեքսանդրիա B || 3 Աղեքսանդրու] Աղեքսանդրացւոց B || 4 բնական] բնաւորական B || 5 Կալիկելաստոս] Կալիկելաստոս, այսինքն է ողորկ *add.* B. || 13 աստուածային] աստուածեղէն B.

2 Kalotz, 10 Décembre.

Martyre des saints Ménas (*Minas*), Hermogène, Eugraphus (*Grabos*).

* A fol. 124 v° a. Aux jours de Maximien, * l'empereur impie, il y eut une émeute parmi les notables de la grande ville d'Alexandrie. L'ayant appris, l'empereur envoya un homme intelligent et sage, qui avait fait ses études à Athènes, et dont le véritable nom était Ménas, mais qui était surnommé καλλικέλαδος (*Kalikelastos*) [1], pour apaiser les différends entre les Alexandrins.

Celui-ci s'y rendit et mit l'accord entre tous. Il se fit chrétien et l'aide des chrétiens, il guérissait les malades et distribuait ses biens aux nécessiteux.

L'empereur, qui en eut connaissance, envoya un éparque, dont le nom était Hermogène, Athénien lui aussi, pour détourner Ménas de la foi chrétienne. Celui-ci se rendit à Alexandrie, présida en public le tribunal, et fit comparaître Ménas devant lui; ils conversèrent ensemble du matin jusqu'à la septième heure et par sa divine sagesse Ménas vainquit l'éparque.

1. Cf. *Syn. Cp.* 17 février.

Եւ հրամայեաց եւ հանին զաչսն Մինասայ, եւ կտրեցին զոտսն, հատին եւ զլեզուն եւ արկին ի բանդ ։ Եւ յերրորդ ժամու գիշերոյն երեւեցաւ Տէր ի բանդին եւ ողջացոյց զսուրբն Մինաս ։

Իսկ եպարքոսն Երմոգինէս զղջացաւ յոյժ ընդ չարչարանսն սրբոյն Մինասայ, քանզի ի վաղ ժամանակաց հետէ սիրելի էր նորա, եւ զամենայն գիշերն * անքուն լեալ` * A fol. 124 v° b. լայր արտասուալից ողբովք ։ Եւ ընդ առաւօտն առաքեաց ի բանդն բերել զմարմին սրբոյն զի լացցէ ի վերայ նորա եւ օրինօք թաղեսցէ զնա ։ Եւ իբրեւ ածին զնա զինուորքն տեսանէր ողջացեալ բովանդակ անդամօք եւ աչօքն զի նայէր ուղիղ եւ լեզուաւն զի խօսէր եւ ոտիւքն զի գնայր . եւ նոյնժամայն հաւատաց ի Քրիստոս եւ կոչեաց զամենայն ժողովուրդ քաղաքին, խոստովան եղեւ առաջի նոցա զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ։

Եւ հրամայեաց սուրբն Մինաս Գրաքոսի դպրի կոչել զքահանայսն, որոց եկեալ հեղին ջուր մկրտութեան ի վերայ գլխոյն Երմոգինեսի եւ ասեն . Փառաւոր եպարքոսն Երմոգինէս մկրտի շնորհօքն Քրիստոսի վերստին ծննդեամբ ի թողութիւն մեղաց, ի

1 հրամայեաց] հրամանս ետ B — եւ հանին ... զլեզուն] եւ ամենեցին զնա մահուչափ հարուածովք B || 2 ողջացոյց զսուրբն Մինաս] զօրացոյց զնա B || 4 ընդ] մահաբեր *add.* B — սրբոյն *om.* B || 5 նորա] նմա B — լեալ] եղեալ B || 6 ողբովք] զի համարէր մեռանել նմա յանտանելի տանջանացն անտի *add.* B || 6-9 առաքեաց ... զի գնայր] առաքեալ ի բանդն եւ ածին առաջի իւր. եւ տեսեալ զնա ողջանդամ B || 12 Գրաքոսի] Եւգրաքոսի B || 13 փառաւոր] փառաւորեալ B.

Sur l'ordre de celui-ci, on creva les yeux à Ménas, on lui coupa les pieds, on lui trancha la langue et on le jeta en prison. A la troisième heure de la nuit le Seigneur apparut dans la prison et guérit saint Ménas.

Or l'éparque Hermogène se repentit vivement du supplice de saint Ménas, car il était son ami depuis de longue date, il passa toute la nuit * sans sommeil et se lamenta en des gémissements pleins de larmes. * A fol. 124 v° b. Au matin il manda à la prison de lui apporter le corps du saint, pour qu'il puisse pleurer sur lui et le faire ensevelir selon les coutumes. Lorsque les soldats l'eurent amené et qu'il le vit guéri, ayant tous ses membres, avec ses yeux qui regardaient bien, sa langue qui parlait, et ses pieds qui marchaient, il crut aussitôt au Christ, fit venir tout le peuple de la ville et confessa devant eux le nom de notre Seigneur Jésus-Christ.

Saint Ménas ordonna à son clerc Eugraphus de faire venir les prêtres, qui vinrent et répandirent l'eau du baptême sur la tête d'Hermogène et dirent : « Le glorieux éparque Hermogène est baptisé par la grâce du Christ, dans une naissance supérieure pour la rémission des péchés, la résurrection de la

յարութիւն կենացն յաւիտենից, ի բրաբիոնն բարի յաղթութեան, եւ ընկալցի զպսակ վկայիցն Քրիստոսի, յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյն ։

Եւ կոչեցեալ երկոտասան եպիսկոպոսս ձեռնադրեցին զՀերմոգինէս եպիսկոպոս ։ Եւ երթեալ յամենայն տեղիս կործանէր զպատկերս կռոցն եւ քարոզէր զՔրիստոսի աստուածութիւն ։

Եւ լուեալ Մաքսիմիանոսի արքայի եկեալ ինքնին երկոտասան հազար հեծելազօրօք, գնայ յԱղեքսանդրիա. եւ կոչուցեալ առաջի իւր զսուրբն Մինաս եւ զՀերմոգինէս

* A fol. 125 r° a. * եւ հարցանէր զնոսա բարկութեամբ ։ Եւ սուրբն Հերմոգինէս պատմեաց արքային զեղեալ սքանչելիսն առ սուրբն Մինաս ։ Եւ մինչդեռ պատմէին զբանն Աստուծոյ՝ հրեշտակ Տեառն երեւեցաւ նոցա եւ զօրացուցանէր զնոսա ։

Եւ հրամայեաց արքայն եւ զսրբոյն Հերմոգինեսի պատառեցին զորովայնն եւ հատին զձեռսն եւ զոտսն, եւ այրեցին հրով եւ ընկեցին ի գետն ։ Եւ զսուրբն Մինաս կախեցին ի խաւարային բանդ զձեռանէն եւ վէմ մեծ ի յոտսն ։

Եւ ի գիշերին յայնմիկ հրեշտակ Տեառն ժողովեալ զմանրեալ եւ զպատռեալ մասունսն

6 երկոտասան հազար] տասն հազար B || 8-12 Եւ սուրբն Հերմոգենէս ... ի գետն] Եւ տեսեալ զհաստատութիւն հաւատոյ նոցա եւ զսէրն որ ի Քրիստոս Յիսուս՝ հրամայեաց եւ տանջեցին զսուրբն Հերմոգենէս սրով եւ հրով, եւ ընկեցին ի գետն B || 13 վէմ մեծ ի յոտսն] վէմ մի մեծ կախեցին յոտսն B || 14 Եւ ի գիշերին ... յանդիմանեցին] Իսկ սուրբն երկոքին խնամօքն Աստուծոյ ապրեալ ի մահուանէ՝ վաղ բուջ ընդ առաւօտն եկեալ կային առաջի արքային, եւ աներկիւղ համարձակութեամբ յանդիմանեցին B.

vie éternelle et la palme de la bonne victoire, et il obtiendra la couronne des martyrs du Christ, au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit. »

Et ayant appelé douze évêques, ils consacrèrent Hermogène évêque; et celui-ci, allant en tous lieux, renversait les simulacres des idoles et prêchait la divinité du Christ.

L'empereur Maximien l'ayant appris, s'étant mis lui-même à la tête de douze mille cavaliers, vint à Alexandrie. Ayant convoqué devant lui saint

* A fol. 125 r° a. Ménas et Hermogène, * il les interrogea avec colère. Saint Hermogène narra à l'empereur les miracles qui avaient eu lieu pour saint Ménas. Pendant qu'ils exposaient la parole de Dieu, l'ange du Seigneur leur apparut et les encouragea.

Sur l'ordre de l'empereur on ouvrit le ventre de saint Hermogène, on lui coupa les mains et les pieds, on brûla au feu et on le jeta dans le fleuve. On suspendit saint Ménas dans un cachot obscur par une main avec une grosse pierre aux pieds.

Dans la même nuit, l'ange du Seigneur recueillit les lambeaux déchiquetés

մարմնոյն Երմոգինեսի, եւ հանեալ ի գետոյն կենդանացոյց հրամանաւ Աստուծոյ ։ Եւ զսուրբն Մինաս իջուցեալ ի կախաղանէն եւ հանեալ ի բանդէն տարաւ զսուրբն Մինաս առ սուրբն Երմոգինէս ։

Եւ ընդ առաւօտն կացեալ առաջի արքային յանդիմանեցին զանաստուած մոլորութիւն նորա ։ Եւ ասէ Գրափոս դպիր սրբոյն ցթագաւորն . ընդէր այդպէս տկարանաս, ով արքայ, քանզի եկիր գոչմամբ որպէս առիւծ՝ եւ եղեր որպէս զաղուէս նկուն. Եկիր որպէս զարծիւ շառաչմամբ եւ եղեր որպէս չղջիկան անզօր ։

Եւ բարկացաւ թագաւորն ընդ համարձակութիւնն Գրափոսի, յարեաւ յաթոռոյն եւ իւրովին ձեռամբ * խողխողեաց զնա ։ Նոյնպէս եսպան զսուրբն Մինաս եւ զսուրբն Երմոգինէս, Դեկտեմբերի Ժ ։ Եւ խնդրեաց յԱստուծոյ սուրբն Մինաս զի մարմինք նոցա ի Բիւզանդիոն երթիցէ ։ Եւ հրամայեաց թագաւորն յերկաթի տապանակ արկանել եւ ընկենուլ ի ծովն ։ Եւ հրեշտակ Տեառն առաջնորդեալ տապանակին եհան ի Բիւզանդիոն, ի դուռն քաղաքին որ է ընդդէմ Քաղկեդոնի ։ * A fol. 125 r° b.

Եւ յաւուր կիւրակէի երեւեալ հրեշտակ Աստուծոյ ի մէջ գիշերի եպիսկոպոսին Բիւզանդիոյ եւ պատմեաց նմա վասն սրբոյն ։ Եւ ընդ առաւօտն յարուցեալ հանդերձ ամենայն եկեղեցւոյն խնկօք եւ մոմեղինօք լուցելովք, գնացին ի ծովեզրն, եւ առեալ

5 Գրափոս] Եւգրափոս B || 7 զարծիւ] զարծուի B || 8 բարկացաւ] բարկացեալ B — Գրափոսի] Եւգրափոսի B || 10-11 Եւ խնդրեաց . . . ի Բիւզանդիոն] եւ ետ ընկենուլ զմարմինս նոցա ի ծով. եւ խնամօքն Աստուծոյ հասին ի Բիւզանդիոն B. || 14-16 երեւեալ . . . վասն սրբոյն] ի մէջ գիշերի յայտնութիւն եղեւ առ յԱստուծոյ Մետրոփանէսի եպիսկոպոսի Բիւզանդացւոց B.

et brûlés du corps d'Hermogène, les sortit du fleuve et le ressuscita par ordre de Dieu. Il descendit saint Ménas de la potence, le fit sortir du cachot et le conduisit auprès de saint Hermogène.

Au matin ils se présentèrent à l'empereur et blâmèrent son erreur athée. Saint Eugraphus, le clerc du saint, dit à l'empereur : « Pourquoi t'affaiblis-tu, ô empereur? Tu es arrivé rugissant comme un lion, et te voilà amoindri comme un renard; tu es arrivé avec le tumulte d'un aigle et te voilà faible * A fol. 125 r° b.
comme une chauve-souris. »

L'empereur, irrité de la hardiesse d'Eugraphus, se leva de son siège et le tua de sa propre * main. Il tua également saint Ménas et saint Hermogène, le 10 Décembre. Saint Ménas pria Dieu afin que leurs corps fussent transportés à Byzance. L'empereur ordonna de les mettre dans un cercueil de fer et de les jeter à la mer. Mais l'ange du Seigneur guida le cercueil et le fit émerger à Byzance, à la porte de la ville qui est en face de Chalcédoine.

Le dimanche, l'ange du Seigneur apparut au milieu de la nuit à l'évêque de Byzance et lui parla au sujet du saint. S'étant levé au matin, (l'évêque) accompagné de tout le corps ecclésiastique, se rendit avec de l'encens et des

դագաղն սրբոցն եհան ի քաղաքն, եւ պահեաց ի տեղւոջ թաքստի, մինչեւ ի հրեշտակէ Աստուծոյ Մաքսիմիանոս խոցեալ սատակեցաւ :

Եւ ապա եդին զնշխարս սրբոցն յեզր ծովուն յորում ել տապանն, եւ շինեցին ի վերայ նոցա վկայարան ի պահպանութիւն քաղաքին : Եւ դարձեալ յետ այսորիկ հրամանաւ հրեշտակի Տեառն տարան զնշխարս սրբոյն Երմոգինեայ ի քաղաքն Կերա-սոնդեայ, յորում տեղւոջ բազում սքանչելիք պատմեն լինել ի վկայարանս նորա :

Յայսմ աւուր յիշատակ սրբոյն Պաւղեայ անապատականի :

* A fol. 125 v° a. * Երանելին Պաւղոս շինական էր յաշխարհական կենօք եւ երկրագործական. եւ կին նորա պոռնկէր ընդ առն օտարոտւոյ : Եւ յաւուր միում տեսեալ Պաւղեայ զկին իւր եւ զպոռնիկն ի միում անկողնի եւ ասէ ցայրն. Ով եղբայր այսուհետեւ կինդ այդ եղիցի կին քո, եւ որդիք իմ՝ որդիք քո, եւ տուն իմ՝ տուն քո : Այսօր ազատեցէք զիս ի ձէնջ :

1 դագաղն] զնշխարսն B || 1-3 եհան . . . տապանն] եդին յեզր ծովուն յորում գտին զնշխարսն B || 5 հրամանաւ հրեշտակի Տեառն] ազդեցութեամբն Աստուծոյ B || 6 յորում տեղւոջ *om.* B — պատմեն լինել] պատմին եղեալ B || 9 պոռնկէր] պոռնիկէր B || 11 տուն քո] տուն քեզ B.

cierges allumés au bord de la mer, prit le cercueil des saints, l'amena dans la ville et le conserva dans un endroit caché jusqu'à ce que, blessé par l'ange du Seigneur, Maximien mourut.

On déposa par la suite les restes des saints au bord de la mer, à l'endroit où le cercueil était sorti de l'eau, on construisit, au-dessus, un martyrium pour la protection de la ville. Plus tard, par ordre de l'ange du Seigneur, on transporta les restes de saint Hermogène à la ville de Kérassonde, où l'on dit que beaucoup de miracles eurent lieu à son sanctuaire[1].

En ce jour, commémoration de saint Paul, l'ermite.

* A fol. 125 v° a. * Le bienheureux Paul était un paysan, de vie laïque et travaillant la terre. Sa femme forniquait avec un étranger. Un jour, Paul surprit sa femme avec l'amant dans le lit et dit à l'homme : « Frère, dorénavant cette femme sera ta femme, mes fils seront tes fils, ma maison sera ta maison ; vous m'avez rendu libre aujourd'hui vis-à-vis de vous. »

1. La texte porte : « à leur sanctuaire ».

Եւ թողեալ զնոսա գնաց առ մեծն Անտոնիոս, եւ այնքան առաքինութեամբ հաճոյ եղեւ Աստուծոյ որ եւ յանուանէն Պաւղեայ դեւք սարսէին : Եւ յորժամ հիւանդք եւ ախտաժէտք եւ այսահարք երթային առ Անտոն ի բժշկութիւն առ Պաւղ առաքէր զնոսա. եւ նա ձեռն դնելով աղօթիւք բժշկէր զամենեսեան անուամբն Աստուծոյ :

Եւ այնպիսի սքանչելի վարուք եւ ճգնութեամբ մեծաւ լցեալ զկեանս իւր հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս :

[B* Եւ յայսմ աւուր փոխեցին զոսկերսն բարեպաշտ թագազնոյն պարոն Զապլունին` հրամանաւ եղբօրորդւոյն չորրորդ Լեւոն թագաւորին եւ տարան ի Դրազարկն :] * B p. 284 a.

Քաղոցի Գ եւ Դեկտեմբերի ԺԱ : Վկայութիւն սրբոյն Այիթալայ եւ Ափսոնի :

Սոքա էին ի Պարսից աշխարհէն : Այիթալա քուրմ էր կռոց, եւ ունէր զախտ արեան տեղատուութեան ըստ կանանց բնութեան : Եւ ի բազում վշտացն տագնապեալ`

1 գնաց] յանապատն *add.* B || 4 աղօթիւք] աղօթելով B — զամենեսեան] զնոսա B || 9 Վկայութիւն ... Ափսոնի] Վկայութիւն սրբոյն Այիաթալայ քրմի, եւ Ափսոնի սարկաւագի եւ Բարսաբայ B || 10 Այիթալա] Այիաթալլա B.

Les ayant laissés, il se rendit auprès du grand Antoine, et devint agréable à Dieu par tant de vertus qu'au nom de Paul les démons tremblaient. Lorsque les malades, les infirmes et les possédés se rendaient auprès d'Antoine pour trouver la guérison, il les adressait à Paul, et celui-ci, en leur imposant les mains avec des prières, les guérissait tous au nom de Dieu.

C'est dans une si admirable conduite et un tel ascétisme qu'il accomplit sa vie et reposa en paix dans le Christ.

[B * C'est en ce jour qu'on transféra les ossements du pieux membre de la famille royale, le baron Zabloun, par ordre de son neveu le roi Léon IV, en les transportant à Drazark.] * B p. 284 a.

3 Kalotz, **11 Décembre**.

Martyre des saints Aitalaha et Apsaï[1] (*Aphson*).

Ils étaient du pays de la Perse. Aitalaha (*Ayitala*) était prêtre des idoles, il avait un flux de sang à la manière des femmes; pressé par de violentes dou-

1. La forme syriaque est ܐܦܣܝ *Hapsaï* (Bedjan, *Acta Martyrum et sanctorum*, IV, 133-137). Dans les synaxaires grecs Ἀφεής, Ἀφεῖς et aussi Ἀκεψέει, forme contaminée par Ἀκεψιμᾶ.

եղանէր ի փողոցս եւ աղաղակէր ձայնիւ, թերեւս յաջողեսցի որ ոք կարող լինի բժշկել
* A fol. 125 v° b. զնա, եւ ոչ գտանէր ։ Եւ զմտաւ ածեալ ասէր յանձն . Երթայց * առ եպիսկոպոսն քրիստոնէից եւ աղօթիւք նորա հաւատամ բժշկել ։ Եւ յորժամ եւ յառաջ առժամայն եկաց հոսումն արեանն ։ Եւ երթեալ առ եպիսկոպոսն, մկրտեցաւ եւ հաւատաց յամենասուրբ Երրորդութիւնն ։ Եւ տեսեալ զնա քրիստոնէիցն ուրախ եղեն, եւ առաքեցին զնա ի ծածուկ տեղի ինչ առ քահանայս եւ անդ ուսաւ զպատուիրանացն հաւատոյ աստուածայնոյ ։

Եւ գնացեալ ի քաղաքն իւր Արտաւիլ ուսուցանէր զբանն Աստուծոյ, եւ զբազումս յանհաւատիցն դարձոյց յաստուածգիտութիւն ։ Եւ ըմբռնեալ զնա կռապաշտիցն տարան առ իշխան քաղաքին, եհարց զնա եւ ասէ. Զիա՞րդ եղեր քրիստոնեայ ։ Եւ պատմեաց իշխանին զսքանչելիսն եղեալ առ նմա, եւ համարձակապէս խոստովանեցաւ զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ։

Եւ հրամայեաց իշխանն տանել զնա զի տեսցէ զմահ սրբոյն Բարսաբայ, զոր կամէին տանել զնա ի գլխատումն վասն անուանն Քրիստոսի ։ Եւ յորժամ տարան ի տեղին եւես զսուրբ մարտիրոսն սրով կատարեալ . եւ անկեալ ի վերայ մարմնոյն

9 յաստուածգիտութիւն] ի քրիստոնէութիւն B || 14 տանել զնա ի գլխատումն] գլխատել զնա B.

leurs, il parcourait les rues et gémissait à haute voix dans l'espoir de rencontrer quelqu'un qui puisse le guérir, mais n'en trouvait pas. Après réflexion
* A fol. 125 v° b. il se dit en soi-même : * J'irai trouver l'évêque des chrétiens et j'espère trouver la guérison par ses prières. Pendant qu'il s'y rendait le flux de sang s'arrêta brusquement. Il se présenta à l'évêque, se fit baptiser et crut en la très sainte Trinité. A sa vue les chrétiens en furent remplis de joie et l'envoyèrent dans un endroit caché auprès des prêtres où il apprit les commandements de la foi divine.

Il se rendit ensuite à sa ville d'Arbèles (*Artavil*), y enseigna la parole de Dieu et convertit beaucoup d'infidèles à la connaissance de Dieu. Les idolâtres le saisirent et le conduisirent auprès du gouverneur de la ville, qui l'interrogea et lui dit : « Comment es-tu devenu chrétien? » Il raconta au gouverneur les miracles qui avaient eu lieu pour lui et confessa avec hardiesse le nom de notre Seigneur Jésus-Christ.

Le gouverneur ordonna de le conduire voir la mort de saint Barsabas[1] qu'on amenait pour être décapité pour le nom du Christ. Lorsqu'on l'eut conduit sur les lieux, il vit le saint martyr achevé par le glaive. Il se jeta sur le

1. Cité à cette date par *Syn. sel* (*Mv*).

զիրկս արկեալ համբուրէր, եւ արեամբն օծանէր զերեսս իւր ։ Եւ դարձուցին առ իշխանն, եւ հրամայեաց քրիստոնէի միոյ հատանել զականջս նորա. որոյ զանգիտեալ յերկիւղէն եհատ դողութեամբ ։ Եւ * նոյնժամայն չորացաւ ձեռնն, եւ յետ այսորիկ * A fol. 126 r° a. արկին զնա ի բանդ ։

Եւ կալեալ զսարկաւագն Ափսան ածին առաջի, եւ նա ճշմարիտ հաւատով խոստովան եղեւ զՔրիստոս ։ Եւ գան հարեալ զնա ուժգին եդուն ի մոգպետն, ընդ նմին եւ զսուրբն Այիթալաս. եւ մոգպետն եմուծ զնոսա առ թագաւորն, եւ իբրեւ ետես հրամայեաց ի բանդ արկանել ։

Եւ քահանայ ոմն եմուտ ի բանտն տեսանել զսուրբ վկայսն, եւ տեսեալ զերանելին Այիթալաս լուսաւորեալ տեսլեամբ, եւ եղեւ հիացեալ յոյժ ։ Եւ երդմնեցուցեալ զնա Այիթալաս զի մի ումեք ասիցէ զոր ետեսն մինչեւ կատարեսցի մարտիրոսութեամբ ։

Եւ յետ սակաւ աւուրց կոչեցեալ զսուրբսն առաջի թագաւորին, եւ եհարց դարձեալ զնոսա ։ Եւ նոքա զնոյն դաւանեցին զհաւատս խոստովանելով զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած ։ Եւ ի նմին ժամու ըստ հրամանի բռնաւորին հատին զգլուխս նոցա Դեկտեմբերի ԺԱ ։

Եւ եկեալ քրիստոնէիցն ամփոփեցին զմարմինս նոցա ի նշանաւոր տեղւոջ ։

3 դողութեամբ] դողմամբ B || 10-11 Եւ երդմնեցուցեալ ... մարտիրոսութեամբ *om.* B || 15 Դեկտեմբերի ԺԱ] եւ Քաղոցի Գ *add.* B || 16 նոցա] սրբոցն B.

corps, l'entoura de ses bras, l'embrassa et se teignit la figure avec son sang. On le reconduisit auprès du gouverneur qui ordonna à un des chrétiens de lui trancher les oreilles. (Le chrétien), saisi de crainte, les lui trancha en tremblant. Sa main * se dessécha aussitôt. Après cela on jeta (le saint) en prison. * A fol. 126 r° a.

On saisit aussi le diacre Apsaï (*Aphson*) et on le fit comparaître. Il confessa la vraie foi au Christ. On le frappa brutalement et on le remit entre les mains du grand prêtre des idoles en même temps que saint Aitalaha (*Ayitalas*). Le grand prêtre les conduisit en présence de l'empereur, et celui-ci aussitôt qu'il les vit ordonna de les jeter en prison.

Un prêtre qui s'introduisit dans la prison pour voir les saints martyrs, aperçut le bienheureux Aitalaha rayonnant de lumière et en fut grandement émerveillé. Aitalaha lui fit jurer de ne rien dire à personne de ce qu'il avait vu jusqu'à ce qu'il eût consommé son martyre.

Peu de jours après, les saints furent mis en présence de l'empereur, qui les interrogea de nouveau. Ils professèrent la même foi en confessant le Christ, vrai Dieu. On leur trancha immédiatement la tête sur l'ordre du tyran, le 11 Décembre.

Les chrétiens étant venus, déposèrent leurs corps dans un endroit célèbre.

Յայսմ աւուր յիշատակ է Դանիէլի սիւնակեցւոյն յԱնապլու, մերձ ի Կոստանդնուպօլիս ։

Այս երանելի ծերունիս Դանիէլ յաւուրց և յերկարաձիգ ամաց ճգնութեանն և * A fol. 126 r° b. յանձկութենէ խցին յորում բնակէր, * ծունկքն ամփոփեցեալ ի կուրծսն կցէին և սրունք ի բարձսն, և իբրև գերան անկեալ դնէր ։ Եւ էին հերք գլխոյն երկոտասան հիւսակս բաժանեալ, երկուց կանգնոց երկայնութեամբ, և մօրուսն յերկուս մասունս երեք կանգնոց ։ Եւ բարւոք ճգնութեամբ ի խորին ծերութեան հասեալ հանգեաւ ի Քրիստոս ։

* B p. 284 a. [Բ՝ Յիշատակ սրբոյն Դամասոսի Հռոմայ հայրապետին և մեծ վարդապետին ։

Սուրբ Դամասոս արժանապէս ի կոչմանէ հոգւոյն սրբոյ ընկալաւ զառաքելական աթոռն քառասներորդ երկրորդ գոլով յետ սրբոյն Պետրոսի էր բոլոր առաւելոք բարեաց ։ Էր հեզ իբրև զՄովսէս, մաքուր որպէս Յովհաննէս, նախանձախնդիր ուղղափառ հաւատոյ հանգոյն Եղիայի, ժուժկալ կրօնաւորութեամբ Յովհաննու համեմատ, հմուտ և քաջաբան ի գիրս իբրև զերանելին Պօղոս, սքանչելագործ և բարենշան անդրդուելի և անշարժ վէմ հաստատեալ ուղղափառութեամբ ի յամենայն հերձուածական ուխտիցն որպէս մեծն Պետրոս ։

1 Յայսմ] Ի սմին B || 2 ամաց *om.* B || 3 յանձկութենէն] յանձնաձկութենէ B — բնակէր] բնակեալ էր B || 4-5 Եւ էին հերք . . . երեք կանգնոց *om.* B.

En ce jour, commémoration de Daniel le stylite à Anaplous, près de Constantinople.

Les genoux débiles de ce bienheureux vieillard Daniel, à cause des nombreuses et longues années de son ascétisme et à cause de l'étroitesse de la * A fol. 126 r° b. cellule qu'il habitait, rejoignaient * sa poitrine et les chevilles (touchaient) aux cuisses; il se tenait réduit comme un billot. Les cheveux de sa tête étaient partagés en douze tresses longues de deux aunes, et sa barbe en deux parties (longues) de trois. Parvenu à une profonde vieillesse dans un parfait ascétisme, il reposa dans le Christ.

* B p. 284 a. [B * Commémoration de saint Damase (*Damasos*), patriarche de Rome et grand docteur.

Saint Damase, justement appelé au siège apostolique par le choix du Saint-Esprit, étant le quarante-deuxième après saint Pierre, était doué des plus parfaites qualités. Il était doux comme Moïse, pur comme Jean, zélé pour la foi catholique comme Élie, constant dans la piété comme Jean, docte et versé dans les livres (saints) comme le bienheureux Paul, thaumaturge, distingué, roc inamovible et inébranlable de la catholicité contre toutes les sectes hérétiques à l'image du grand Pierre.

Նաեւ ողորմութեամբ եւ առատատուր կարեկցութեամբ նմին իւրեան * մարդասիրին եւ ամենատեառն Յիսուսի նման էր հանապազ : Գրէր միշտ եւ ուսուցանէր հանապազորդ վարդապետութեամբ զպատուիրանս Աստուծոյ : Եւ այնչափ ակնածելի եւ պատկառելի էր ամենեցուն երկնային վարուքն եւ իմաստուն բանիւն մինչ զի եւ հակառակորդքն զահի հարեալ դողային ի նմանէ. զոր եւ զսա յիշէ սուրբն Գրիգոր աստուածաբանն ի գիրս իւր պատուով, եւ տայ նշանակ առատ լաւութեանն : * B p. 284 b.

Սա եղեւ գլխաւոր երկրորդ ժողովոյն հարիւր եւ յիսուն եպիսկոպոսացն ի Կոստանդինուպօլիս. եւ հերքեաց զնոր աղանդն Մակեդոնի որ հայհոյէր զսուրբ Հոգին : Եւ դաւանեաց հաստատեաց զճշմարիտ համագոյ աստուածութիւն սուրբ Հոգւոյն ընդ Հօր եւ ընդ Որդւոյ այլովք սրբովք հարբքն. յորոց միջի փայլեաց իբրեւ զարեգակն ի ժամանակի իւրում : Եւ կացեալ յաթոռն ամս տասն եւ ութ եւ ամիս երկու եւ տասն օր փոխեցաւ առ Քրիստոս :]

Քաղոցի Դ եւ Դեկտեմբերի ԺԲ : Տօն է սուրբ առաքելոյն Բարդողիմէոսի :

Առաքեալն Քրիստոսի Բարդողիմէոս մի էր յերկոտասանիցն, հրամանաւ Հոգւոյն

Par sa charité et sa généreuse compassion, il ressemblait * incessamment à notre Seigneur à tous, Jésus, qui aime les hommes. Il écrivait continuellement et enseignait sans relâche avec doctrine les commandements de Dieu. Il fut si respecté et vénéré de tous par sa conduite céleste et sa parole pleine de sagesse, que les ennemis eux-mêmes le craignaient et tremblaient devant lui. Saint Grégoire le théologien le mentionne avec honneur dans ses écrits et donne la preuve de ses bonnes qualités. * B p. 284 b.

Il présida le deuxième concile des cent cinquante évêques à Constantinople, et réfuta la nouvelle hérésie de Macédonius, qui blasphémait le Saint-Esprit. Il professa avec fermeté la véritable divinité consubstantielle du Saint-Esprit avec le Père et le Fils d'accord avec les autres saints Pères, parmi lesquels il brilla à son époque comme le soleil. Il siégea pendant dix-huit années, deux mois et dix jours, et reposa dans le Christ.

4 Kalotz, 12 Décembre.

Fête du saint apôtre Barthélemy[1].

L'apôtre du Christ Barthélemy (*Bardoghimeos*) était un des Douze. Il se rendit, par ordre du Saint-Esprit, dans la région pour laquelle il avait été élu; il

1. Cf. R. A. Lipsius, *Die apokryphen Apostelgeschichten und Apostellegender*, II, 2, Braunschweig, 1884, p. 64, 92-101.

որոյ գնաց ի վիճակ ընտրութեան իւրոյ : Եմուտ յԵդոմ քաղաք ի սահմանս Հնդկաց, և նստէր առ աղբեր մի զոր պաշտէր քաղաքն իբրև զաստուած զի դիւական ազդմունք լինէր ի նմա : Եւ յաւուր միում եկին քաղաքացիքն զոհել աղբերն, և կոչէին զնա զդուստր Նեղոսի, և աղաղակէին մեծաձայն և կայտառելով թաւալէին ընդ տիղմն ջրոյն, և երեւեալ դևացն ընդ ակն աղբերն հողմով և հրով և սաստիկ հնչմամբ : Եւ սուրբ առաքեալն ծալեալ զվարշամակն իւր ձգեաց ընդդէմ ջրոյն, և ցամաքեցաւ ջուրն և անյայտ եղեն երեւմունքն : Եւ եկին բազմութիւնք առ առաքեալն, և նա ուսուցանէր նոցա զբանն փրկութեան, և նոքա նեղեալք ի ծարաւոյ՝
* A fol. 126 v° a. սկսան քարկոծ առնել ի վերայ * առաքելոյն և զմիմեանս հարեալ սատակեցին արս երեսուն : Եւ մերձեցեալ առաքելոյն ի մեռեալսն կենդանացոյց անուամբն Յիսուսի. և բազումք հաւատացին ի Քրիստոս :

Եւ գնացեալ առաքելոյն յեզր քաղաքին, ի տեղի մի ապառաժ, բղխեցոյց աղօթիւք ջուր յորդ և անուշահամ, և անդ մկրտեաց զհաւատացեալսն, և արար ի սպանելոցն անտի քահանայս :

Եւ շրջեալ քարոզութեամբ ընդ բազում տեղիս և եհաս նա ի Բոստր քաղաք խորին Ասորւոց, և զորդին հազարապետին Բոստրացւոց մեռեալ տանէին ի թաղումն :

pénétra dans la ville d'Aden (*Edom*) au pays des Indes, et s'assit auprès d'une fontaine que la ville adorait comme dieu, car il s'y produisait des influences démoniaques. Un jour les habitants de la ville se rendirent pour sacrifier, à une fontaine qu'ils appelaient « la fille du Nil (*Neghos*) », firent un grand tapage et en sautillant se roulèrent dans l'eau boueuse, tandis que les démons apparaissaient à la source de la fontaine, accompagnés de vents, de feu et d'un grand fracas. Le saint apôtre plia son capuchon et le jeta dans la direction de l'eau : l'eau se dessécha aussitôt et les apparitions s'évanouirent. Une multitude se rassembla autour de l'apôtre et il leur enseigna la parole du salut, mais eux, tourmentés par la soif, ils se mirent à jeter des pierres à
* A fol. 126 v° a. * l'apôtre. Mais ils s'atteignirent les uns les autres et il en mourut une trentaine. Alors, l'apôtre s'approcha des morts et les ressuscita au nom de Jésus, et beaucoup crurent au Christ.

L'apôtre se rendit aux alentours de la ville, en un endroit rocheux, y fit surgir par la prière une eau abondante et douce et y baptisa les fidèles. De ceux qui avaient été tués, il fit des prêtres.

Il traversa tout en prêchant bien des endroits et arriva à la ville de Bostra (*Bostr*), en Coelésyrie [1], comme on portait à sa sépulture le fils du gouver-

1. Bosra ou Bostra n'est pas dans la Syrie creuse au sens propre, mais le nom de Coelésyrie a été appliqué dès le temps des Séleucides à toute la Syrie septentrionale et centrale, cf. Bouché-Leclercq, *Histoire des Séleucides,* Paris, 1913-14, p. 522.

Եւ մերձեցաւ սուրբ առաքեալն ի դագաղն առժամայն աղօթիւք կենդանացոյց զմեռեալն ։ Եւ հաւատաց հազարապետն եւ ամենայն տուն նորա յԱստուած ։ Եւ քարոզեաց նոցա զաւետարանն Մատթէոսի, եւ մկրտեաց զնոսա եւ անուանեաց զանուն պատանւոյն Մատթէոս ըստ անուան աւետարանչին ։ Եւ հազարապետն խորտակեաց զամենայն կուռս քաղաքին ։

Եւ գնացեալ սուրբ առաքեալն յերկիրն Պարթեւաց եւ Մարաց եւ Եղիմացւոց եւ քարոզեալ նոցա բազումք հաւատացին ի Պարթեւացւոցն ։ Եւ գնացեալ յաշխարհն մոգուց եւ կալեալ զպատկեր տիրամօրն ընդդէմ արեգականն ի մէջ կրակարանին եւ խաւարեցոյց զնա ։ Եւ ոչ * հաւատացին բայց ութ այր ի մոգուց անտի, որք երկիր պագին Տեառն ի ծննդեանն Տեառն, զոր ընդ իւր առեալ առաքեալն եւ եկեալ յաշխարհն Գերմանիկեցւոց, քարոզեաց նոցա զՔրիստոս ։ Եւ թագաւորն նոցա ըմբռնեալ զառաքեալն եդ ի բանդ եւ հրամայեաց այրել եւ զբանդն եւ զառաքեալն ։ Եւ որոտ եւ կայծակունք եղեն եւ զմարդիկ անկան յերկիր, եւ ելեալ առաքեալն բժշկեաց զնոսա ։ * A fol. 126 v° b.

Եւ հաւատաց թագաւորն եւ ամենայն քաղաքն յԱստուած, եւ մկրտեալ առաքեալն զնոսա եկն յերկիրն Հայոց ի Գողթն գաւառ, եւ զբազումս դարձոյց ի Տէր ։

Եւ զի վախճանեալ էր առաքեալն Թադէոս ի Սանատրկոյ, եւ գրեալ էր Թովմայի

neur de Bostra. Le saint apôtre s'approcha du cercueil et ressuscita aussitôt le mort par ses prières. Le gouverneur crut en Dieu, avec toute sa maison. (Barthélemy) leur prêcha l'évangile de Matthieu, les baptisa et donna au jeune homme le nom de Matthieu, selon le nom de l'évangéliste. Le gouverneur fit briser toutes les idoles de la ville.

Le saint apôtre se rendit ensuite au pays des Parthes, des Mèdes et des Élamites; il leur prêcha et beaucoup crurent parmi les Parthes. Il passa au pays des mages, où ayant présenté l'image de la mère du Seigneur en face du soleil au milieu du feu, elle éclipsa celui-ci. * Il ne se convertit parmi les mages que huit hommes, lesquels avaient adoré le Seigneur à sa naissance; l'apôtre les emmena avec lui, arriva au pays des Germaniciens[1] et y prêcha le Christ. Le roi fit saisir l'apôtre, le fit mettre en prison et ordonna de brûler la prison et l'apôtre. Il se produisit des coups de tonnerre et de foudre, les gens tombèrent à terre affolés et l'apôtre sortant (de la prison) les guérit. * A fol. 126 v° b.

Le roi et toute la ville crurent en Dieu; l'apôtre les ayant baptisés se rendit en Arménie dans la province de Golthen, et y convertit nombre de personnes au Seigneur.

Comme l'apôtre Thaddée avait été mis à mort par Sanatrouk, et que

1. Germanicia en Cilicie, aujourd'hui Mar'aš.

առ Բարթողիմէոս՝ զի մի՛ անփոյթ արասցէ զաշխր վիճակին, եկն ի Հայս : Եւ մինչ երթայր նա ի բլուրն Արտաշատու՝ հանդիպեցաւ նմա այլ մին յեօթանասնիցն առաքելոցն Յուդա, եւ ուրախացեալք ընդ միմեանս կանգնեցին ի տեղին խաչ, եւ ապա գնաց Յուդա ի վիճակն իւր :

Եւ Բարթողիմէոս գնաց ի Հեր եւ ի Սալմաստ, եւ եկն ի յԱրբանոս քաղաք եւ քարոզէր անդ զՔրիստոս. եւ առնէր նշանս եւ սքանչելիս : Եւ Ոգուհի քոյր Սանատրկոյ՝ որ էր քեռորդի Աբգարու՝ հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ

* A fol. 127 r° a. յառաքելոյն, եւ * զգեցաւ հանդերձ կուսական եւ ոչ մեկնէր յառաքելոյն : Եւ լուեալ թագաւորն Սանատրուկ բարկացաւ յոյժ, եւ առաքեաց զհազարապետն Տերենտիոս սպանանել զառաքեալն եւ զքոյր իւր : Եւ եկեալ հազարապետն եսես զառաքեալն եւ գթացաւ ի նա, եւ զի բորոտ էր բժշկեաց զնա, եւ հաւատաց յԱստուած եւ մկրտեցաւ յառաքելոյն :

Եւ առաւել բարկացաւ թագաւորն, եւ առաքեաց զայլ մին իշխան սպանանել զառաքեալն եւ զքոյրն եւ զհազարապետն եւ զամենայն հաւատացեալսն : Եւ եկեալ իշխանին՝ զան սաստիկ եհար զառաքեալն, մինչեւ անկեալ յերկիր իբրեւ զմեռեալ : Եւ յետ երից աւուրց խլրդեցաւ, եւ ձեռն առեալ նմա նստաւ. եւ աղօթէր առ Աստուած զի մի՛ կորիցէ աշխարհս այս խնդրուածովք Թադէոսի եւ իմ նուաստ ծառայի քո :

Եւ ահա կամար լուսոյ եկաց ի վերայ սուրբ առաքելոյն, եւ առաքեալն Թադէոս

Thomas avait écrit à Barthélemy de ne pas négliger ce pays, (Barthélemy) s'était rendu en Arménie. Pendant qu'il se dirigeait vers la colline d'Artachat, il y rencontra un autre des soixante-dix, l'apôtre Jude (*Jouda*); ils se félicitèrent, plantèrent une croix à cet endroit, et Jude retourna dans sa région.

Barthélemy se rendit à Her et à Salmast, puis entra dans Arbanopolis et y prêcha le Christ. Ogohi, sœur de Sanatrouk, qui était le fils de la sœur d'Ab-

* A fol. 127 r° a. gar, crut au Christ et se fit baptiser par l'apôtre, * elle prit l'habit de vierge et ne se sépara plus de l'apôtre. Le roi Sanatrouk en ayant eu connaissance, entra dans une grande colère et dépêcha le chiliarque Térence (*Terentios*) pour tuer l'apôtre et sa sœur. L'officier alla, vit l'apôtre et eut pitié de lui; comme il était lépreux, (l'apôtre) le guérit, il crut en Dieu et fut baptisé par l'apôtre.

Le roi en fut encore plus irrité et envoya un autre prince pour tuer l'apôtre, sa sœur, l'officier et tous les fidèles. Le prince arriva, fit battre cruellement l'apôtre, à tel point qu'il tomba à terre comme mort. Trois jours après, il remua, on l'aida à s'asseoir, et il pria Dieu de ne pas laisser périr ce pays « sur les instances de Thaddée et de moi ton humble serviteur ».

Aussitôt une voûte lumineuse s'éleva au-dessus du saint apôtre, et l'apôtre

իբրեւ մարմնաւորեալ տեսլեամբ դայր առ նա. եւ առժամայն փչեաց զոգին, եւ դարձան ընդ նոյն տեղի ուստի եկն Թադէոս ։ Եւ տեսեալ զայն բազմութեանն հաւատացին յաւուր յայնմիկ ոգիք իբրեւ երեք հազարք ։

Սպանին եւ զքոյր թագաւորին եւ զհազարապետն, եւ թաղեցին զառաքեալն ի * տեղւոջն որ կոչի Բարմ ։ Եւ կատարի տօն սուրբ առաքելոյս Դեկտեմբերի ԺԲ ։ * A fol. 127 rᵒ b.

Յայսմ աւուր վարք Սպիրիդոնի սքանչելագործ եպիսկոպոսի ։

Սուրբ Սպիրիդոն հովիւ էր ոչխարաց. եւ ամուսնացեալ ըստ աշխարհի ունէր զաւակս. եւ էր յաւուրս մեծի արքային Կոստանդիանոսի ։ Մեռան նորա որդիքն եւ կինն, եւ մի դուստր մնաց նմա ։ Եւ ձեռնադրեցին զնա եպիսկոպոս քաղաքին իւրոյ ։ Եւ էր ինքն պարզամիտ, հեզ, հանդարտ, խոնարհ, անչար եւ սուրբ ։ Եւ տուան նմա շնորհք յԱստուծոյ առնել նշանս եւ արուեստս, յորոց եւ մեք սակաւ ինչ պատմեսցուք ։

Երաշտութիւն լեալ յաշխարհին եւ աղաչեաց սուրբն Սպիրիդոն զԱստուած եւ եա անձրեւ զերիս տիւս եւ զերիս գիշերս ։

6 Վարք . . . եպիսկոպոսի] վարք եւ պատմութիւն սքանչելեաց երանելւոյն Սպիրիդոնի եպիսկոպոսին Տրիմիթուսեայ քաղաքի ի Կիպրոս կղզւոջն B || 8 յաւուրս] յամս B || 10 եւ սուրբ *om.* B || 11 յորոց եւ մեք սակաւ ինչ պատմեսցուք] ունէր եւ զհոգի մարգարէութեան ի գիտել զպարանիս մարդկան . . . բանզի երաշտութիւն B.

Thaddée, comme dans une vision corporelle, vint à lui; il rendit aussitôt l'âme, et ils s'en retournèrent par la voie d'où était venu Thaddée. La multitude, ayant vu cela, il s'en convertit, en ce jour, près de trois mille.

On tua la sœur du roi et l'officier, et on enterra l'apôtre* à l'endroit appelé Barme. La fête du saint apôtre a lieu le 12 Décembre. * A fol. 127 rᵒ b.

En ce jour, vie de Spyridon, l'évêque thaumaturge.

Saint Spyridon était berger de troupeaux, il était marié et laïc, ayant des enfants; il vivait aux jours du grand empereur Constantin. Sa femme et ses fils moururent, il ne lui resta qu'une fille. On l'ordonna évêque de sa ville. Il était d'esprit simple, doux, calme, humble, sans aucune méchanceté, et saint. Les grâces de Dieu lui furent accordées pour accomplir des miracles et des prodiges, dont nous raconterons quelques-uns.

La sécheresse régnant sur le pays, saint Spyridon pria Dieu qui accorda la pluie durant trois jours et trois nuits.

Սով եղեւ ի քաղաքին, եւ աղքատք բազմացին յոյժ. եւ մեծատունքն ունէին ամբարեալ ցորեան, եւ պահէին ի շտեմարանս եւ կարօտելոցն ոչ բաշխէին կամ վաճառէին : Եւ յանդիմանէր զնոսա երանելին բանիւ եւ ոչ անսային : Եւ աղօթեաց առ Աստուած՝ եկն անձրեւ սաստիկ եւ կործանեաց զշտեմարանս նոցա : Եւ դիմեալ աղքատացն առ հասարակ լցան ցորենով. զոր եւ * ինքեանք իսկ մեծատունքն հրամայէին յափշտակել ասելով թէ. Հրամանաւ Աստուծոյ եղեւ այս՝ ի խնդրուածոյ սրբոյ եպիսկոպոսին :

* A fol. 127 v° a.

Մին ի սիրելեաց սրբոյն աղքատացաւ, եւ երթեալ առ նա խնդրէր անօթս ինչ զի դիցէ գրաւական եւ գնեսցէ պէտս տան իւրոյ : Եւ նա ոչ ինչ ունէր զի տացէ : Գնաց ընդ այրն ի պարտէզն եւ տեսանէ օձ մի զի գնայր. աղաչեաց զԱստուած եւ եղեւ ոսկի ի զարդ կանացի փոխեալ, զոր բուռն հարեալ ետ ցայրն : Եւ նորա երթեալ եդ գրաւական եւ առեալ պէտս տան իւրոյ, եւ յորժամ յաւելաւ եւ դարձոյց զփոխն, առեալ զգրաւականն տարաւ առ եպիսկոպոսն. եւ նորա ընկալեալ ի ձեռս ընկէց ի պարտէզն, աղաչեաց զԱստուած եւ կենդանացաւ դարձեալ եւ եմուտ յորջ իւր :

2 ցորեան] բազում *add.* B || 5 հրամայէին] հրամայեցին B || 8-15 Մին ի սիրելեաց . ... ի մահուանէն *om.* B.

Il y eut une disette dans la ville et les pauvres souffraient beaucoup de la faim; les riches avaient amassé du blé et le gardaient dans leurs greniers sans en distribuer ni en vendre aux nécessiteux. Le bienheureux leur adressa des reproches, mais ils ne l'écoutèrent pas. Il pria Dieu, qui fit tomber une forte pluie et détruisit leurs greniers[1]; tous les pauvres accoururent et firent une ample provision de blé, les riches * eux-mêmes ordonnèrent de piller (les greniers) en disant : « C'est par ordre de Dieu que cela est arrivé sur les instances du saint évêque. »

* A fol. 127 v° a.

Un des amis du saint étant tombé dans la misère, se rendit auprès de lui et lui demanda un objet pour le mettre en gage et acheter ce qu'il fallait pour sa maison; mais il ne possédait rien de quoi lui donner. Il se rendit avec cet homme au jardin et aperçut un serpent qui circulait, il pria Dieu, et (le serpent) fut transformé en une parure féminine d'or, qu'il saisit et donna à l'homme. Celui-ci s'en alla, le mit en gage et acheta ce qu'il fallait pour sa maison; lorsqu'il eut amassé de quoi rendre l'argent emprunté, il reprit le gage, l'apporta à l'évêque, qui le prit dans ses mains, le jeta dans le jardin, et pria Dieu; (le serpent) reprit vie et rentra dans son trou.

1. Se rappeler que maisons et toitures sont souvent en torchis et facilement endommageables par la pluie.

Զոմն ի սիրելեաց իւրոց դատապարտեցին ի մահ, եւ հրամայեաց դատաւորն հատանել զգլուխ նորա ։ Այլ եկեալ երանելոյն եւ փութայր ընթանալ զի կեցուսցէ զնա, եւ հասեալ ի գետ ոչ եգիտ հուն զի անցանէ, եւ ասէ. Զեզ հրամայէ Տէր Աստուած, ով ջուրք, դադարեցէք մինչեւ անցից նախ քան զմեռանել անիրաւութեամբ ։ Եւ վաղվաղակի արգելաւ ջուրն ի վերուստ, եւ անց սուրբն ցամաքաւ ։ Եւ որք տեսին՝ ընթացեալ պատմեցին դատաւորին զսքանչելի գործն, եւ զահի * հարեալ արձակեաց զայրն դատապարտեալ ի մահուանէն ։ * A fol. 127 v° b.

Յաւուր միում մտեալ երանելւոյն ի տուն ինչ եւ մերձ եկեալ կին մի աղաչէր զի լուասցէ զոտս նորա ։ Եւ նա ասէ. Ի բաց երթ յինէն, եւ յանդիմանեաց զգործս նորա զանզի պոռնիկ էր ։ Եւ կինն զղջացեալ ընդ բանսն խոստովան եղեւ զմեղս իւր եւ ապաշխարութեամբ ապրեցաւ ։

Երթեալ երանելւոյն ի Նիկիա զանզի եւ սա մի էր յերեք հարիւր եւ տասն եւ ութ հայրապետացն ։ Եւ իմաստասէր ոմն յարիանոսացն ի վիճումն բանից յաղթէր ուղղափառացն ։ Եւ տեսեալ Սպիւրիդոնի եթէ ոչ ոք կարէ ընդդիմանալ նմա ճարտարութեամբ, յառաջ մատեաւ խօսել ընդ նմա. եւ զանզի անհմուտ էր ուսմամբ իմաստա-

12 ի Նիկիա] ի ժողովն Նիկիոյ B.

Un de ses amis avait été condamné à mort et le juge avait ordonné de lui trancher la tête. On le fit savoir au bienheureux qui s'empressa d'accourir pour le sauver; or, arrivé au fleuve, il ne trouva pas de gué pour le traverser et dit : « Le Seigneur Dieu vous ordonne, eaux, de cesser de couler afin que je passe avant la mort injuste de cet homme ». Aussitôt les eaux supérieures s'arrêtèrent et le saint traversa à sec. Ceux qui en furent témoins coururent raconter au juge le fait miraculeux, et celui-ci, * saisi de frayeur remit en liberté l'homme condamné à la mort. * A fol. 127 v° b.

Un jour que le bienheureux était entré dans une maison, une femme s'approcha de lui et le pria de lui permettre de laver ses pieds. Il lui dit : « Éloigne-toi de moi. » Et il blâma ses actes, car c'était une prostituée. La femme eut un repentir à ces paroles, avoua ses péchés et vécut dans la pénitence.

Le bienheureux se rendit à Nicée, car il fut l'un des trois cent dix-huit évêques. Un philosophe arien dans la discussion remportait la victoire sur les orthodoxes. Spyridon, voyant que personne ne pouvait s'opposer adroitement à cet homme, s'avança pour discuter avec lui, et bien qu'il ne fût pas versé dans la science de la philosophie, seul avec les grâces de l'Esprit, il parla au

թեան, բայց ի շնորհաց Հոգւոյն ասէ օրինակօք եւ խոնարհ բանիւ հաւանեցոյց զիմաս-տասէրն. եւ եղեւ նա ուղղափառ :

Եւ մինչ երանելին ի Նիկիա էր մեռաւ դուստր նորա : Եւ յորժամ դարձաւ եկն մի կին եւ պահանջէր ի նմանէ զարդս, ասէր եթէ. Ես դստերն քո եդի յաւանդ եւ ոչ դարձոյց ինձ : Ասէ երանելին. Ոչ ինչ գիտեմ յայդմանէ զի ոչ եմ տեսեալ : Եւ կինն աղաղակէր յոյժ առաւել : Եւ առեալ սուրբն զկինն տարաւ ի գերեզման
* A fol. 128 r° a. դստերն իւրոյ, եւ այլք բազումք ընդ նմա, եւ ասէ բարձր ձայնիւ. * Դուստր իմ Իրինէ, ասա ինձ, ուր պահեցեր զկնոջն զզարդն : Եւ ձայն եղեւ ի գերեզմանէն ասէ. Տէր իմ եւ հայր՝ յայս ինչ տեղւոջ են : Եւ երթեալ գտին ըստ ասացելումն : Եւ որք տեսին եւ լուան փառս տուին Աստուծոյ :

Թագաւորն Կոստաս, որդի Կոստանդիանոսի Մեծի, վէրս ունէր անբժշկելի ի ձեռսն եւ ի գլուխն : Եւ տեսեալ յանուրջս զերանելին Սպիւրիդոն եպիսկոպոսաթեան զգեստիւք եւ գտակ զամբիւղայ ի գլուխն, եւ գաւազան արմաւենի ի ձեռին իւրում. եւ լուաւ ձայն որ ասէր. Ոչ այլ ոք բժշկեսցէ զքեզ բայց միայն սա :

Եւ զարթուցեալ ընդ առաւօտն հրաման ետ զի մայրաքաղաքին առ նա ամենայն

1 բայց ի շնորհաց ... հաւանեցոյց] բայց տնաւորէն Փիլիսոփի պատասխանեցոյց B || 3-10 Եւ մինչ երանելին ... տուին Աստուծոյ *om.* B || 13 զգեստիւք] զգեստուք B || 15 հրաման ետ] հրամայեաց B.

moyen d'exemples et de raisonnements modestes et persuada le philosophe qui devint orthodoxe.

Pendant que le bienheureux se trouvait à Nicée, sa fille vint à mourir. A son retour, une femme vint lui réclamer certains bijoux, en lui disant : « Je les avais mis en dépôt chez ta fille, et elle ne me les a pas rendus. » Le bienheureux lui répondit : « Je ne connais rien de tout cela, car je n'ai rien vu. » La femme se mit à crier de plus en plus fort. Le saint emmena la femme au tombeau de sa fille, de nombreuses personnes l'accompagnaient, et il dit à
* A fol. 128 r° a. haute voix : « * Irène, ma fille, dis-moi où gardais-tu les bijoux de cette femme? Une voix se fit entendre du tombeau qui dit : « Mon seigneur et père, ils sont dans tel endroit. » Ils s'y rendirent et les retrouvèrent comme il avait été dit. Ceux qui virent et entendirent rendirent grâces à Dieu.

L'empereur Constans (*Kostas*), fils du grand Constantin, avait des plaies incurables aux mains et à la tête. Il vit dans un rêve le bienheureux Spyridon revêtu des ornements épiscopaux, ayant une calotte d'osier sur la tête et un bâton de palmier à la main, et il entendit une voix qui disait : « Personne autre que celui-là peut te guérir. »

S'étant réveillé le matin, il ordonna aux évêques de toutes les villes de se

քաղաքաց եպիսկոպոսունքն : Եւ տեսեալ զբազումս ոչ ծանեաւ զնմանութիւն տեսն զոր ետես : Յետոյ գնաց եւ սուրբն Սպիրիդոն նովին կերպարանաւն : Եւ տեսեալ թագաւորին ծանեաւ զնա. եւ յարուցեալ յաթոռոյն երկիր եպագ նմա : Եւ նորա եդեալ զձեռս ի վերայ վիրին առժամայն բժշկեցաւ :

Եւ ի խնդրոյ Սպիրիդոնի եւ ի պատիւ նորա գրեաց հրամանս թագաւորական, զի պաշտօնեայք սուրբ եկեղեցւոյ եւ սպասաւորք ազատ լիցին ամենեւին յարքունական հարկէ եւ ի ծառայութենէ, եւ հաստատ պահի * նոմոս այս մինչեւ ցայսօր : * A fol. 128 r° b.

Կնոջ մի անհաւատի մեռաւ որդին, եւ աղօթեալ երանելւոյն յարոյց ի մեռելոց : Եւ ի խնդութենէ անտի մեռաւ եւ մայրն, նոյնպէս եւ զնա յարոյց շնորհօքն Աստուծոյ եւ հաւատացին եւ մկրտեցան :

Այր ոմն գնեալ ի հովուապետէ եպիսկոպոսի հարիւր այծ, եւ զմիոյն զգինն արգել զողութեամբ : Եւ միոյն յայծիցն ոչ ընթանայր զկնի այլ աղաղակէր. եւ կամէր փախչէր, եւ այրն առեալ յուսս իւր զնայր, եւ այծն հարկանէր եղջերօք զգլուխն եւ անկեալ ի յուսոյն փախեաւ ի փարախն : Ասէ երանելին. Տես այր դու, միթէ թաքուցեր զգինս զորա : Եւ նորա խոստովանեալ ետ զգինս. եւ ապա այծն ինքնին ընթացեալ խառնեցաւ ընկերացն :

4 զձեռս] աղօթիւք *add.* B — վիրին] վիրացն B | 5-12 p. 718 եւ ի խնդրոյ . . . եղեւ ժամանակ մի *om.* B.

rendre auprès de lui. En ayant vu beaucoup, il ne reconnut pas la physionomie de celui qu'il avait vu (dans le rêve). Ensuite arriva saint Spyridon dans le même costume; l'empereur le vit, le reconnut et se levant de son trône, se prosterna devant lui. Celui-ci posa ses mains sur les plaies et les guérit aussitôt.

Sur les instances de Spyridon et en son honneur, (l'empereur) signa des ordres impériaux afin que les ministres et les serviteurs de la sainte Église fussent exemptés de tout impôt et de la corvée, et cette loi est observée rigoureusement * jusqu'à nos jours. * A fol. 128 r° b.

Le fils d'une femme infidèle vint à mourir, et le bienheureux par ses prières le ressuscita. De joie la mère mourut aussi, et il la ressuscita également par la grâce de Dieu; ils crurent et furent baptisés.

Un homme avait acheté cent chèvres au chef des bergers de l'évêque et retint frauduleusement le prix de l'une d'elles. Une des chèvres ne suivit pas les autres, elle cria, et voulut se sauver; l'homme la prit sur ses épaules mais la chèvre lui frappa la tête de ses cornes et tombant de ses épaules se sauva au bercail. Le bienheureux dit : « Regarde, homme, si tu n'as pas caché le prix de son achat. » Il avoua et rendit l'argent; alors la chèvre courut d'elle-même se joindre à ses compagnes.

Յաւուր միում յերեկոյին ժամուն ժողովուրդն ոչ եկին յեկեղեցին, եւ սարկաւագն նուազեցոյց զկանթեղսն ։ Ասէ երանելին. Պարտ է զկանթեղսն լուցանել եթէ գան եւ եթէ ոչ ։ Եւ ինքն կատարէր զպաշտօնն միայն ընդ սարկաւագին. եւ յասելն եպիսկոպոսին. Խաղաղութիւն ամենեցուն, պատասխանէին եւ հրեշտակքն. Եւ ընդ հոգւոյդ քում ։ Եւ յորժամ քարոզէր սարկաւագն. Եւ եւս խաղաղութեան զՏէր աղաչեսցուք, եւ հրեշտակքն ասէին. Տէր ողորմեա ։ Եւ ի ձայնէ հրեշտակացն եկին ժողովուրդն

* A fol. 128 v° a. * մերձ յեկեղեցին, եւ ձայնս բազմութեան լսէին որք պաշտէին ընդ եպիսկոպոսին ։ Եւ յորժամ մտին ի ներքս ոչ զոք տեսին բայց միայն զերանելի եպիսկոպոսն եւ զսարկաւագն իւր, եւ զարմացեալք տային փառս Աստուծոյ ։

Պակասեալ ի նաւթութենէ ձիթոյն շիջանէին կանթեղքն. եւ աղօթիւք սրբոյն լցան ինքեանք մինչեւ ստորաքս հեղուլ, եւ ժողովեալ յամանս բաւական եղեւ ժամանակ մի ։

Այր անհաւատ ունէր կին հաւատացեալ, եւ տեսեալ զնա երանելւոյն մարգարէացաւ զոր ինչ նմա լինելոց էր. եւ յորժամ եղեւ ետես եւ հաւատաց ի Քրիստոս ։

Ի միում աւուր գնաց երանելին առ հնձողսն, եւ սկսաւ ցօղել յերկնից եւ լցա-

15-10 p. 720 Ի միում աւուր ... Դեկտեմբերի ԺԲ] Եւ ոչ այսչափ միայն այլ եւ արգել վայր մի զընթացս գետոյն եւ ազատեաց զանձեղ որ ի ծածուանէ եւ առանց ինչ զարձեաց աղօթիւք միայն կարծանեաց զղայլեն կուռ ։ Այսպ եւ զայլ բազում նշանս, եւ սքանչելի փառօք կեցեալ զամս բազումս, ննջեաց խաղաղութեամբ ի Քրիստոս ։ Եւ մարմին նորա որ կայ ի Կորկիւրա՝ այսինքն ի Քորփու կղզին՝ մինչեւ ցայսօր առնէ բազում սքանչելիս ի փառս Քրիստոսի ։ B.

Un jour, aux vêpres, personne ne vint à l'église, et le diacre diminua le nombre des lampes (allumées). Le bienheureux lui dit : « Il faut allumer les lampes, qu'on vienne ou ne vienne pas. » Et il accomplit les offices seul avec son diacre. Lorsque l'évêque disait : « Paix à tout le monde », les anges répondaient : « Et avec ton esprit. » Et lorsque le diacre récitait : « Prions Dieu pour qu'il nous accorde encore plus de paix », les anges répondaient : « Seigneur, ayez pitié. » A la voix des anges, le peuple s'approcha * de l'église et entendit des voix multiples, qui officiaient avec l'évêque; et lorsqu'ils entrèrent à l'intérieur ils n'aperçurent que le bienheureux évêque et son diacre; ils en furent émerveillés, et rendirent grâces à Dieu.

* A fol. 128 v° a.

Une autre fois, les lampes s'éteignaient par manque d'huile; à la prière du saint elles s'en remplirent d'elles-mêmes jusqu'à déborder; on ramassa (cette huile) dans des vases, et elle suffit pour un certain temps.

Un infidèle avait pour épouse une femme fidèle, le bienheureux l'ayant vu, lui prophétisa ce qui lui devait arriver, et lorsque la chose arriva, il vit et crut au Christ.

Un jour le bienheureux se rendit auprès des moissonneurs, la rosée se mit

միայն զգլուխ երանելւոյն ցօղեաց. եւ ապշեցեալ հայէին ի նա հնձողքն: Եհարց զնոսա եւ ասէ. Ընդէ՞ր հայիք ի գլուխ իմ: Եւ նոքա ասեն. Տեսանեմք զհեր գլխոյ քո, երբեմն սեաւ եւ երբեմն սպիտակ եւ երբեմն խարտեաշ: Սա ասէ սուրբն. Ճշմարտութեամբ ասեմ, զի զկնի իմոյ վախճանի մեծապէս փառաւորեսցէ Աստուած զյիշատակ իմ յերկիր. եւ ամենայն հոգիք հաւատացելոց ի Քրիստոս որք կատարեն զյիշատակ իմ տօնախմբելով եւ պատուելով, եւ տացէ ինձ Աստուած համարձակութիւն բարեխօսել վասն տօնողաց իմոց:

Ի միում գիշերի մտին * գողք ի փարախ ոչխարաց նորա եւ խաւարեալք մոլորեցան. * A fol. 128 v° b. եւ ընդ առաւօտն գտեալ զնոսա տարան առ եպիսկոպոսն: Եւ նա արձակեաց զնոսա պատուէր տուեալ նոցա զի մի այլ եւս արասցեն գողութիւն:

Պատրիարքն Աղեքսանդրու հանդերձ եպիսկոպոսօքն խուռն շրջէր ընդ ամենայն տեղիս եւ խորտակէր զպատկերս կռոցն ուր եւ գտանէր. եւ մնաց ՚բագին մի զի ոչ կարաց կործանել: Եւ տեսիլ երեւեալ պատրիարգին ասէ. Զսուրբն Սպիրիդոն կոչեսցի զի կործանեսցի պատկերդ: Եւ գրեալ կոչեաց զնա: Եւ իբրեւ եհաս ի տեղին՝ նոյնժամայն անկեալ կործանեցաւ բագինն:

Այր ոմն խնդրեալ ի սրբոյն զանձ ի փոխ եւ ետ. եւ յորժամ եհաս պայմանն տարեալ՝ տայր զգանձն առ նա: Եւ ասէ զնա. Տարեալ դիցես ի յարկեղն: Եւ նորա բացեալ

à tomber du ciel et couvrit seulement la tête du bienheureux. Les moissonneurs le regardèrent stupéfaits. Il leur demanda : « Pourquoi regardez-vous ma tête? » Ils lui répondirent : « Nous regardons les cheveux de ta tête, qui sont tantôt noirs, tantôt blancs et tantôt châtains. » Le saint leur dit : « En vérité, je vous dis qu'après ma mort Dieu glorifiera grandement mon souvenir sur la terre. Et pour toutes les âmes des fidèles du Christ qui accompliront ma commémoration avec honneur et éclat, Dieu me permettra d'intercéder avec insistance en faveur de ceux qui me fêteront. »

Une nuit les voleurs * s'introduisirent dans le bercail de ses moutons, ils * A fol. 128 v° b. furent frappés de cécité, et s'égarèrent. Au matin on les arrêta et on les conduisit à l'évêque. Il les remit en liberté en leur enjoignant de ne plus commettre de vol.

Le patriarche d'Alexandrie accompagné de ses évêques circulait partout et faisait briser les statues d'idoles là où il en trouvait. Il n'en resta qu'une qu'il n'arriva pas à briser. Le patriarche eut une vision qui lui dit : « Il faut appeler saint Spyridon pour que cette statue soit brisée. » Il écrivit et le fit venir. Et lorsqu'il fut arrivé à l'endroit la statue tomba aussitôt et se brisa.

Un homme avait demandé en prêt de l'argent au saint, qui le lui donna. A l'expiration du délai accordé, il lui apporta l'argent; (le saint) lui dit : « Tu

զարկեղն եւ փակեաց՝ ոչ եդ ի նմա զգանձն, այլ արգել առ ինքն չար մտածութեամբ, եւ ասաց ցերանելին եդի, եւ գնաց։ Եւ սովորեալ այրն՝ ըստ ժամանակաց խնդրեաց այլ եւս փոխ ի նմանէ։ Ասէ ցնա երանելին. Երթիցես յարկեղն եւ որչափ եւ կամեսցիս առցես։ Եւ նորա երթեալ ասէ. Ոչ ինչ գոյ անդ։ Ասէ ցնա երանելին. Հաւատա

* A fol. 129 r° a. ինձ որդեակ, որ եթէ յայնժամ եդեալ էիր՝ այժմ գտանէիր. * բայց զի յայնժամ ոչ եդեր, այժմ վասն այնորիկ ոչ գտեր։ Եւ այրն ամօթ եղեալ խոստովանեցաւ զմեղսն։

Եւ այլ բազում նշանս արար սուրբն Սպիրիդոն, զոր յաղագս ոչ ձանձրանալոյ ընթերցողացն եւ լսողացն ոչ գրեցաք։ Եւ ապրեալ բարիոք բարեպաշտութեամբ եւ սքանչելի վարուք կեցեալ ամս բազումս, հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս Դեկտեմբերի ԺԲ։

* B p. 286 b. [B* Յայսմ աւուր յիշատակ է հանդիպման միմեանց ի Հայս սուրբ առաքելոցն Բարդուղիմէոսի եւ Յուդայի Յակոբեան՝ յորժամ օրհնեցին խաչ ի բլուրն Արտաշատու։

Ի նմին յիշատակ է սուրբ ճգնաւորացն Անտոնի եւ Կրոնիդեայ, եւ եօթն խոտաճարակացն Թէոնայ, Պաւղի, Կարպոսի, Սիմէոնի, Եպիփանու, Դէմարիոսի, Յովհաննու եւ այլոց ի Տարօն։

Եւ վկայութիւն չորից կանանցն սրբոց Ամոնարեայ, Մերկուրեայ, Տիոնիսեայ եւ միւս Ամոնարեայ։]

iras le mettre dans le coffre. » L'homme ouvrit le coffre, et le referma, mais n'y déposa pas l'argent et le conserva malhonnêtement par devers soi, tout en disant au bienheureux qu'il l'avait déposé, et il s'en alla. Mais comme il en avait pris l'habitude, il lui demanda quelque temps après un autre prêt. Le bienheureux lui dit : « Tu iras au coffre et tu y prendras autant que tu voudras. » Après y avoir été, il vint lui dire : « Il n'y a rien dedans. » Le bienheureux lui répondit : « Crois-moi, mon fils, si tu y avais déposé (l'argent) à

* A fol. 129 r° a. ce moment-là, tu l'aurais retrouvé à présent, * mais comme alors tu ne l'as pas déposé, tu n'en as pas trouvé maintenant. » L'homme, pris de honte, lui avoua son méfait.

Saint Spyridon accomplit encore beaucoup d'autres miracles, que nous n'avons pas décrits pour ne pas ennuyer les lecteurs et les auditeurs. Il vécut de nombreuses années d'une vie bonne et admirable et reposa en paix dans le Christ, le 12 Décembre.

* B p. 286 b. [B * En ce jour commémoration de la rencontre en Arménie des saints apôtres Barthélemy et Jude (fils) de Jacques, lorsqu'ils bénirent la croix sur la colline d'Artachat.

En ce jour commémoration des saints ascètes Antoine et Cronidas, et des sept anachorètes qui se nourrissaient d'herbes : Théonas, Paul, Carpus, Siméon, Épiphane, Démarius, Jean et d'autres dans (la province de) Taron.

Martyre des quatre saintes femmes : Amonaria, Mercuria, Denise (*Dionisia*) et l'autre Amonaria.]

Քաղոցի Ե եւ Դեկտեմբերի ԺԳ : Տօն է, սրբոցն Եւստրատիոսի, Աւքսենտիոսի, Եւգենիոսի, Մարդարիոսի եւ Որեստոսի :

Սուրբ վկայքս Քրիստոսի էին ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի ամբարիշտ արքայի, եւ Ագրիկողայոսի դատաւորին, եւ Լիւսիայ դքսին Սեբաստիոյ քաղաքին : Սուրբն Եւստրատիոս էր ի քաղաքէն Արաւրակայ. սկերինիարոս պատուով ի դքսական կարգէն՝ ի մեծ հարկաւորացն. եւ հայրենական անուն էր նորա Տէր Յուսիկ. եւ քրիստոնեայ էր ի ծածուկ : Եւ տեսանէր զսուրբ վկայսն ի չարչարանս վասն Քրիստոսի, եւ ցանկայր եւ ինքն մարտիրոսութեամբ հասանել անմահ պսակին, բայց զանգիտէր յերկիւղէ տանջանաց : Եւ արկեալ վիճակ * զգօտին յեկեղեցւոջն Արաւրակայ՝ զի եթէ Աւքսենտիոս քահանայ ածցէ ընդ միջն, բարւոք կատարել վկայական մրցմանց նորա. իսկ եթէ այլ ոք՝ լռել դադարել ժամանակս : Եւ յորժամ պատմեաց * A fol. 129 r° b.

1-2 Տօն է, ... Որեստոսի] Վկայութիւն սուրբ եւ փառաւորեալ նահատակացն եւ քաջահամբաւ վկայիցն մեծին եւ սրբոյն Եւստրատիոսի, Աւքսենտիոսի քահանայի, Եւգենէոսի, Որեստէսի եւ Մարդարիոսի B || 4 Սեբաստիոյ քաղաքին] Սեբաստացւոց աշխարհին B || 5 սկերինիարոս] սկեռինարոս B || 6 հայրենական] հայրական B || 8 մարտիրոսութեամբ] մարտիրոսութեան B || 10 միջն] մէջն || 11 մրցմանց] մրցանաց B.

5 Kalotz, **13 Décembre.**

Fête des saints Eustrate, Auxence, Eugène, Mardarias et Oreste.

Ces saints martyrs du Christ vivaient au temps de Dioclétien, l'empereur impie, et du juge Agricola (*Agrikolaios*) et de Lysias, duc de la ville de Sébaste.

Saint Eustrate était de la ville d'Araurak[1], il avait la fonction d'archiviste[2]; étant de l'ordre des ducs, personnage considérable, son nom de famille était Ter Houssik. Il était chrétien secrètement. Comme il voyait les saints martyrs exposés aux supplices pour le Christ, il aspirait, lui aussi, la couronne immortelle par le martyre, mais il craignait les supplices des tourments. Le sort étant tombé sur * sa ceinture dans l'église d'Araurak, (en disant) que si le prêtre Auxence l'appliquait sur sa taille, il mourrait par le bon combat du martyre, mais que si c'était une autre (ceinture), il devrait se taire pour le moment. Lorsque le domestique du saint lui eut raconté que le prêtre ayant pris (la ceinture) en avait entouré sa taille, il comprit qu'il fallait se faire * A fol. 129 r° b.

1. En Arménie Ire non loin de Sadalo. — 2. *Skeriniaros* = scriniarius.

ծառայն սրբոյն՝ եթէ բաժանայն ընկալեալ արկ ընդ ինքեանս, * ծանեաւ եթէ արժան է յայտնի առնել զինքն անօրինացն ։ Եւ երթեալ ի բանդն առ սուրբ վկայսն յանձն առնէր նոցա աղաչել զՏէր, զի արժանաւոր լիցի եւ նա նոցին նահատակութեանն ։

Եւ յորժամ նստաւ յատենի դատաւորն Լիւսիաս, ի քաղաքին Սատաղիոյ, եւ ածին առաջի նորա զարգելեալ քրիստոնեայսն, խառնեցաւ եւ սուրբն Եւստրատիոս ընդ նոսա եւ ասէր թէ․ Եւ ես քրիստոնեայ եմ ։ Եւ լուեալ Լիւսիայ մռնչեաց իբրեւ զառիւծ, եւ նախ զքղամիդ պատուոյն հրամայեաց մերկացուցանել ի նմանէ, լուծին եւ զգօտի զինուորութեանն եւ մերկ տարածեալ ի վերայ գետնոյ հարկին զմարմինն ուժգին գանիւք ։ Եւ ապա կախեցին զփայտէ եւ հուր վառեալ ի ներքոյ այրէին զնա, եւ հեղուին աղ եւ քացախ ի վերայ վիրացն ։

Եւ ասէ Լիւսիաս․ Զիա՞րդ ոչ փոխեաց զքեզ աստուածն քո յոր յուսայիրն ։
* A fol. 129 v° a. Ասէ սուրբն Եւստրատիոս․ Հայեա՛ց եւ տես այժմ զզօրութիւնն Աստուծոյն իմոյ ։ * Եւ կանգնեալ սուրբն ի վերայ ոտից իւրոց դողումն կալաւ յանկարծակի զմարմին նորա, եւ թօթափեալ զպատառեալ մորթն ի բաց ընկէց ի մարմնոյն իբրեւ զհանդերձ, եւ եղեւ

4 Լիւսիաս *om.* B || 7 մերկացուցանել] մերկանալ B || 9 գանիւք] գանօք B || 13-14 Եւ կանգնեալ . . . ողջոյն] զի՝ զոր դու մեռեալ կարծէիր զնա այնչափ տանջանօք, ահա ոչինչ անհնար եղեւ Աստուծոյն իմոյ կեցուցանել զնա ։ Եւ եկաց կանգնեալ ի վերայ ոտից իւրոց ակն յանդիման ամենայն բազմութեան քաղաքին իբրեւ կատարեալ ողջ ամենայն անդամօք B.

connaître aux impies. Il se rendit à la prison auprès des saints martyrs, et se recommanda à eux pour qu'ils prient le Seigneur de le rendre digne, lui aussi, de leur victoire.

Lorsque le juge Lysias siégea au tribunal de la ville de Sadala [1], et que l'on introduisit en sa présence les chrétiens détenus, saint Eustrate se mêla à eux et dit : « Moi aussi, je suis chrétien ». L'ayant entendu, Lysias rugit comme un lion et ordonna de le dépouiller d'abord de la chlamyde d'honneur, de lui enlever aussi la ceinture militaire, de l'étendre nu sur le sol et de frapper vigoureusement son corps à coups de bâton. Ensuite on le suspendit à un poteau, on alluma du feu au-dessous de lui, et on répandit du sel et du vinaigre sur ses plaies.

Lysias lui dit : « Pourquoi ton Dieu ne t'a-t-il pas changé en ce que tu espérais? » Saint Eustrate répondit : « Regarde et vois maintenant la puis-
* A fol. 129 v° a. sance de mon Dieu. » * Ce disant, le saint se dressa sur ses pieds, un tremblement saisit tout d'un coup son corps et ayant secoué sa peau meurtrie la fit tomber du corps comme un vêtement, si bien qu'il apparut en parfaite santé,

1. Aujourd'hui : Sadagh.

ողջ կատարեալ եւ մարմինն փափուկ որպէս մանկան տղայոյ : Եւ հիացեալ Հելլենացւոցն ասէին . Մեծ է Աստուածն քրիստոնէից :

Եւ Լիւսիաս յամօթ եղեալ կորացուցանէր զգլուխ իւր ի խոնարհ : Եւ սուրբն յանդիմանեաց զդատաւորն իմաստասիրական բանիւ յարտաքին գրոց : Եւ մի ոմն յընկերակցաց սրբոյն Եւստրատիոսի՝ Եւգինէոս անուն, եկաց առաջի դատաւորին եւ ասէ . Եւ ես քրիստոնեայ եմ որպէս եւ տէրս իմ Եւստրատիոս : Եւ արկին զերկոսին ի բանդ :

Եւ յետ աւուրց ինչ հանեալ ի բանդէն ագուցին սրբոյն Եւստրատիոսի կօշիկս երկաթի, եւ բեւեռեցին յոտսն, եւ վարէր զնա դատաւորն առաջի իւր ի հեծեալ երիվարի իւրոյ, կռփահարելով մինչեւ ի քաղաքն Նիկոպօլիս :

Եւ յորժամ անցանէին ընդ Արօրակացւոց քաղաքն, այր մի քրիստոնեայ ի շինականաց՝ անուն Մարդարիոս, կազմէր զտանիս տանն իւրոյ, եւ տեսեալ զսուրբն Եւստրատիոս զի տանէին կապեալ, ասէ ցկինն իւր . Տեսանես զտէրն մեր, Տէր Յուսիկ, զի երթայ ի մարտիրոսութիւն վասն անուանն * Քրիստոսի : Ասէ ցնա կինն . * A fol. 129 v° b.
Եւ զինչ արգելու եւ զքեզ գնալ զհետ նորա եւ լինել ժառանգորդ սրբոց : Եւ քաջալերեալ զնա ետ նմա զկօշիկսն :

5 Եւգինէոս] Եւգէնիոս B || 8 Եւստրատիոսի] Եւստրատեայ B || 10 երիվարի իւրոյ *om.* B || 11 քրիստոնեայ *om.* B || 12 անուն Մարդարիոս] որոյ անունն էր Մարդայր B.

son corps était devenu tendre comme celui d'un enfant. Les Grecs émerveillés dirent : « Grand est le Dieu des chrétiens! »

Lysias eut honte et baissa la tête. Le saint réprimanda le juge par des raisonnements philosophiques tirés des écritures profanes. Un des compagnons de saint Eustrate, nommé Eugène, se présenta au juge et lui dit : « Moi aussi je suis chrétien, comme mon maître Eustrate. » On les jeta tous deux en prison.

Quelques jours plus tard, l'ayant fait sortir de prison, on chaussa saint Eustrate avec des chaussures de fer et on (les lui) cloua aux pieds. Le juge le fit marcher devant lui, le suivant à cheval et le frappant à coups de poing jusqu'à la ville de Nicopolis.

Tandis qu'ils traversaient la ville d'Araurak, un chrétien du commun, du nom de Mardarias, qui était occupé à la construction du toit de sa maison, ayant aperçu saint Eustrate qu'on emmenait ligoté, dit à sa femme : « Vois-tu notre seigneur, Ter Houssik qui va au martyre pour le nom * du Christ? » La * A fol. 129 v° b.
femme lui répondit : « Et qui t'empêche de le suivre et de devenir cohéritier des saints? » Elle l'encouragea et lui apporta ses chaussures.

Եւ առեալ Մարդարիոսի զերկու որդիսն իւր եւ զկինն տարեալ առ ոմն ի սիրելեացն՝ եւ յանձն արար նմա զնոսա ։ Եւ ինքն ընթացեալ եհաս սրբոյն Եւստրատիոսի, ողջոյն ետ եւ ասէ. Տէր, ես եւս հետեւիմ զկնի ճանապարհի քո առ Քրիստոս, բայց աղաչեմ ուսուցանել ինձ բան իմաստութեան, եթէ յորժամ հարցանիցէ զիս դատաւորն զինչ տաց պատասխանի, զի մի երբէք յաղթիցէ տգիտութիւն իմ ։

Ասէ ցնա սուրբն. Զոր ինչ հարցանիցէ ցքեզ, մի այլ ինչ պատասխանիր, բայց միայն թէ քրիստոնեայ եւ Քրիստոսի ծառայ եմ ։ Եւ նոյնժամայն խոստովան եղեւ զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի առաջի դատաւորին, եւ հրամայեաց կապել եւ զնա, եւ տանել ընդ Եւստրատեայ ։

Եւ յորժամ հասին ի տեղին, նախ զսրբոյն Աւքսենտի հատին զգլուխն. եւ ապա կոչեցին առաջի զՄարդարիոս եւ հարցանէր դատաւորն զանունն եւ զգործս. եւ նա այլ ինչ ոչ ասէր բայց միայն թէ. Քրիստոնեայ եմ ։ Եւ բարկացեալ Լիւսիաս հրամայեաց ծակել զգարշապարս ոտիցն, եւ արկանել պարան եւ կախել գլխիվայր, եւ հրացեալ
* A fol. 130 r° a. շամփրօք ծակոտեցին * զթիկնամէջսն, փորեցին եւ ընդ լանջսն երկաթի շամփրաւքն, եւ այնպէս աղօթելով աւանդեաց զհոգին ։

Տարան առաջի եւ զսուրբն Եւգինէոս, եւ հատին զձեռսն եւ զլեզուն. եւ նա եւս ի պաղատանս յանձն արար զհոգին Աստուծոյ ։

1 Մարդարիոսի] Մարդարի B || 10 Աւքսենտի] քահանային *add.* B || 15 զհոգին] Աստուծոյ *add.* B || 17 Աստուծոյ] ի ձեռս Աստուծոյ *add.* B.

Mardarias prit ses deux fils et sa femme, les conduisit chez un de ses amis et les lui confia; quant à lui, il courut rejoindre saint Eustrate, lui donna le salut, et lui dit : « Seigneur, je te suis, moi aussi, dans ta voie, pour le Christ, mais je t'en prie, enseigne-moi des paroles de sagesse, afin que, lorsque le juge m'interrogera, je sache lui répondre et qu'il n'ait pas le dessus sur mon ignorance.

Le saint lui dit : « A tout ce qu'il te demandera ne réponds pas autre chose que : Je suis chrétien et serviteur du Christ. » Il confessa aussitôt le nom de notre Seigneur Jésus-Christ devant le juge, qui ordonna de le lier, lui aussi et de l'emmener avec Eustrate.

Lorsqu'ils arrivèrent à destination, on trancha d'abord la tête à saint Auxence, puis on fit comparaître Mardarias, et le juge lui demanda son nom et sa situation. Il ne répondit autre chose que : « Je suis chrétien. » Lysias irrité ordonna de lui trouer les chevilles des pieds, d'y passer une corde et
* A fol. 130 r. a. de le pendre la tête en bas, on lui troua * l'échine avec des fers rouges, on lui enfonça aussi des broches dans les deux oreilles, et c'est ainsi, en priant, qu'il rendit l'âme.

On fit comparaître également saint Eugène; on lui coupa les mains et la langue, et lui aussi remit son âme à Dieu en priant.

Եւ մի ոմն երիտասարդ որոյ անուն էր Որեստոս, ասպարէզ զինուք ի հանդէսի. եւ յարշաւել երիվարին թափ տուեալ բազկին նիզակաւն զի հարցէ զհչուակն, եւ երեւեցաւ ի պարանոց նորա խաչ ոսկի ։ Զոր տեսեալ Լիւսիաս դատաւորին հրամայեաց բերել առաջի իւր, եւ ասէ. Զինչ է նշանս այս Գալիլէացւոյն որ ծածկէիր ի ծոց քո ։ Եւ Որեստոս խոստովան եղեւ եւ ոչ ուրացաւ եթէ. Տեառն եւ Աստուծոյ իմոյ Յիսուսի Քրիստոսի է սա, յոր հաւատացեալ երկրպագանեմ նշանի նորա ։ Եւ հրամայեաց արկանել զնա ի բանդ ընդ սրբոյն Եւստրատիոսի ։

Եւ յետ աւուրց ինչ առաքեաց զնոսա Լիւսիաս դատաւորն կապանօք ի քաղաքն Սեբաստացւոց, առ Ագրիկողայոս հեգեմոնն ։ Գրեաց եւ նամակ իմաստասիրական, որպէս զի թէ ոչ դարձցին՝ չար մահուամբ սպանանել զնոսա ։ Եւ յորժամ երթային ընդ ճանապարհայն եհարց սուրբն Եւստրատիոս ցսուրբն Որեստէս վասն մահուն սրբոյն Աւքսէնտիոսի թէ որպէս եղեւ ։ * Եւ նա ասէ թէ. Յորժամ տանէին զնա ի * A fol. 130 r° b.
հատանել զգլուխն, ասաց ցիս ծածկաբար եթէ. Ասա տեառն իմոյ Եւստրատեայ հասանել ինձ զի ես նմա մնամ ։ Եւ արտասուեաց Եւստրատիոս իբրեւ լուաւ, եւ ասէ. Փութացիր եղբայր Որեստէս զի եւ մեք հասցուք նմա ։

Եւ յորժամ տարան զնա ի Սեբաստիա, կացուցին առաջի Ագրիկողայոսի ։ Իսկ

1 Որեստոս] Որեստէս B | 4 ասէ] հարցանէր B — ծածկէիր] ծածկեալ էր B.

Un jeune homme, dont le nom était Oreste, courait en armes dans une fête: ayant son cheval au galop, il donna un élan à son bras pour atteindre son rival avec sa lance, et fit apparaître à son cou une croix d'or. L'ayant aperçu, le juge Lysias ordonna de le faire venir devant lui et lui dit : « Qu'est-ce que ce signe du Galiléen que tu cachais sur ta poitrine? » Oreste avoua et ne nia pas : « C'est le signe de mon Seigneur et Dieu Jésus-Christ, en qui j'ai cru et dont j'adore le signe. » (Le juge) ordonna de le jeter en prison avec saint Eustrate.

Quelques jours après le juge Lysias les envoya, enchaînés, à la ville de Sébaste, au gouverneur (ἡγεμών) Agricola. Il lui écrivit aussi une lettre philosophique, pour que, dans le cas où ils ne se convertiraient pas, il les tuât d'une mort atroce. En route, saint Eustrate demanda à saint Oreste de quelle manière était mort saint Auxence. * Il lui répondit : « Pendant qu'on l'emmenait * A fol. 130 r° b.
pour lui trancher la tête, il me dit secrètement : Dis à mon seigneur Eustrate de me rejoindre car je l'attends. » Eustrate se mit à pleurer lorsqu'il apprit cela et dit : « Hâte-toi, frère Oreste, pour que nous le rejoignions. »

Arrivés à Sébaste, on les mit en présence d'Agricola. Saint Eustrate

սուրբն Եւստրատիոս աստուածային իմաստութեամբն խօսեցաւ վասն մարդեղութեանն Քրիստոսի, յանդիմանեաց և զանաստուած մոլորութիւն կռոց հելլենական ճարտարութեամբն : Եւ մոլեալ Ագրիկողայոսի հրամայեաց զսուրբն Որեստոս տարածել մերկ ի վերայ հրացեալ երկաթի մահճաց : Եւ տեսեալ Որեստոսի ահագին զմեքենայսն՝ երկեաւ յոյժ : Ասէ ցնա սուրբն Եւստրատիոս. Մի երկնչիր եղբայր իմ Որեստէս, տեսութիւնդ միայն ահի գերկիւղ : Եւ կնքեալ զինքն սուրբն Որեստոսի, տարածեցաւ ի վերայ հրեղէն պատարագակացն, և աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ զսուրբն Եւստրատիոս արկին ի բանդն, և գրեաց ի բանդի անդ կտակ մահու, տանել զմարմին իւր և զչորից վկայից ընկերաց իւրոց, Աւքսենտիոսի, Մարդարիոսի, Եւգենիոսի և Որեստոսի յԱրաւրակացւոց քաղաքն : Քանզի և նոքա ի ժամ կատարմանն

* A fol. 130 v° a. իւրեանց, աղաչեցին զսուրբն * Եւստրատիոս զի ի միասին թաղեսցին : Հրամայեաց և զստացուածս ընչից իւրոց յերիս մասունս բաժանել, և տալ զմինն յեկեղեցին Արաւրակացւոց, յորում և նշխարք ոսկերաց նոցա հանգուցեալ, և զմինն աղքատաց, և զմիւսն քեռն իւրում : Եւ կոչեցեալ զեպիսկոպոս քաղաքին ի գիշերի, վերագրեաց և նա վկայութիւն ի կտակին հանդերձ կղերիկոսօքն : Եւ հաղորդեցաւ ի մարմնոյ և յարենէ Տեառն. և լոյս ծագեաց ի բանդին, և ձայն ի լուսոյն որ ասէր. Եւստրատէ

1 աստուածային] աստուածեղէն B || 3 մոլեալ] մոլորեալ B — տարածել] տարածանել B || 4 ահագին *om.* B || 15 հաղորդեցաւ] սուրբն Եւստրատիոս *add.* B || 16-2 p. 727 Եւ լոյս ծագեաց ... յերկնային հանգիստն] և ընծայեաց ի հոգի իւր աստուածային աղերսութեամբն որ կոչէր զնա յերկնային հանգիստն ընդունել զպսակն կենաց՝ զոր կամաւոր չարչարանօք իւրովք ստացաւ B.

parla avec une sagesse divine de l'incarnation du Christ, blâma l'erreur athée des idoles de la sagesse hellénique. Agricola devenu furieux ordonna d'étendre Oreste nu sur un lit de fer enflammé. Oreste apercevant l'atroce instrument de supplice eut une grande peur. Saint Eustrate lui dit : « Ne crains pas, mon frère Oreste; ce n'est que la vue qui fait peur. » Saint Oreste fit le signe de la croix et s'étendit sur le lit enflammé et rendit son âme à Dieu.

On mit saint Eustrate en prison, et il écrivit en prison, dans son testament, de transporter son corps et celui de ses quatre compagnons Auxence, Mardarios, Eugène et Oreste à la ville d'Araurak, selon qu'ils

* A fol. 130 v° a. avaient prié * saint Eustrate à l'heure de leur martyre afin d'être ensevelis ensemble. Il ordonna de partager ses biens en trois parts, d'en donner une à l'église d'Araurak où reposeraient les restes de leurs ossements, une autre aux pauvres, et une autre à sa sœur. Il fit venir de nuit l'évêque de la ville, qui contresigna le testament avec ses clercs (κληρικός). Il communia au corps et au sang du Seigneur, et une lumière se répandit dans la prison, en même temps qu'une voix disait : « Eustrate, tu as combattu le bon combat, reçois main-

բարեաց նահատակեցար, արդ ընկալ զպսակս զոր կամաւոր չարչարանօք քո ստացար, եւ եկեսջիր յերկնային հանգիստն :

Եւ յետ աւուրց ինչ ածին զսուրբն Եւստրատիոս առաջի ժանտին Ագրիկողայոսի, եւ խօսեցան ընդ միմեանս բազմօք բանիւք : Եւ ասէ անօրէնն յունկն սրբոյն խորհրդաբար . Ասա յայտնապէս առաջի ժողովրդեանս եթէ զոհեմ կռոցն եւ զերծիր ի մահուանէ, եւ ծածուկ ապաշխարեա առաջի Աստուծոյն քոյ եւ նա քաւեսցէ զքեզ :

Եւ զայս լուեալ Եւստրատիոսի ի ձայն բարձր աղաղակեաց ի լսել ամբոխին եւ ասէ . Խափանեսցէ Աստուած զխորամանկութիւն խորհրդոց քոց, ով Ագրիկողայէ, զի կամիս խափանել զիս չար խորհրդակցութեամբ քո ի * ճանապարհորդական ճանապարհէս որ տանի առ Քրիստոս : * A fol. 130 v° b.

Եւ նոյնժամայն վճիռ հատեալ զի հրով մեռցի : Եւ դարձաւ յարեւելս համարձակ կացեալ զձեռս յերկինս եւ աղօթեաց առ Աստուած : Եւ մտեալ ի բորբոքեալ հուրն տարածեցաւ ի վերայ բոցոյն, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ առեալ երանելի եպիսկոպոսին զմարմինս սուրբ վկայիցն, ըստ գրութեան որ ի կտակին, տարաւ յԱրաւրակս եւ եդ պատուով ի տապանս :

5 կռոցն] աստուածոցն B || 11-12 Եւ դարձաւ ... Աստուած] եւ նա սրբոյս եկեւ յայժ եւ դարձաւ յարեւելս համբարձ զձեռս իւր յերկինս եւ աղօթեաց առ Աստուած B || 14 երանելի] սրբոյ B — սուրբ վկայիցն] սրբոցն B.

tenant les couronnes que tu as acquises par les souffrances volontaires, et viens dans le repos éternel. »

Quelques jours après on conduisit Eustrate en présence du vil Agricola, et ils conversèrent longuement ensemble. L'impie dit tout bas à l'oreille du saint : « Dis ouvertement devant le public que tu immoles aux idoles et je te sauve de la mort, ensuite tu t'en repentiras secrètement devant ton Dieu, et il te pardonnera. »

Entendant cela, Eustrate cria à haute voix de manière à être entendu de la foule et dit : « Dieu mettra obstacle à tes desseins secrets, ô Agricola, car tu veux par ton mauvais conseil me détourner de la * voie du martyre qui conduit au Christ. » * A fol. 130 v° b.

Aussitôt la sentence fut rendue, qu'il mourrait par le feu. (Eustrate) se tourna vers l'orient, éleva avec hardiesse ses mains au ciel et pria Dieu. Il pénétra dans le feu ardent, s'étendit dans les flammes et rendit son âme à Dieu.

Le bienheureux évêque prit les corps des saints martyrs, selon les clauses du testament, les transporta à Araurak et les déposa avec honneurs dans le tombeau.

Կատարեցան ճշմարիտ վկայքս Քրիստոսի Եւստրատիոս, Աւքսենտիոս, Եւգենիոս, Մարդարիոս եւ Որեստէս Դեկտեմբերի ԺԳ :

Քաղոցի Զ եւ Դեկտեմբերի ԺԴ : Վկայաբանութիւն սրբուհւոյ կուսին Լուկիայ :

Այս երանելի կին էր ի քաղաքէն Սիւրակուսայ յարեւմուտս, ի Սիկիլեայ կղզւոջն, խօսեցեալ առն հեթանոսի, եւ մայր նորա հեթանոս գոլով եւ տեռատես ախտիւ : Իսկ
* A fol. 131 r° a. Լուկիա փափագէր * սիրով սրբուհւոյ վկային Քրիստոսի Ագաթեայ, եւ յարաժամ հասանէր ի քաղաքն Կատանի յեկեղեցին ուր վկայեաց սրբուհին :

Եւ յորժամ եհաս յիշատակ սրբուհւոյն Ագաթեայ, ասէ ցմայր իւր . Եկ երթիցուք ի Կատանի, աղաչեսցուք զսուրբն զի բժշկեսցէ զքեզ . եւ պատմեաց մօրն իւրոյ վասն տեռատես կնոջն զոր բժշկեաց Քրիստոս :

Եւ յորժամ գնացին ի քաղաքն մտին յեկեղեցին եւ աղօթեցին առաջի սրբուհւոյ վկային : Եւ տեսանէ Լուկիա զսուրբն Ագաթի եկեալ փառօք եւ երկու հրեշտակք

2 Դեկտեմբերի ԺԴ.] եւ Քաղոցի Ե *add.* B || 3 Վկայաբանութիւն ... Լուկիայ] Վկայաբանութիւն սրբուհւոյն Լուկիայ կուսի մեծ եւ փառաւոր վկային Քրիստոսի B || 4 Այս] սուրբ եւ *add.* B — Սիւրակուսայ] Սեւակուսայ B || 6 փափագէր] փափագեալ B || 8 յիշատակ] նմին *add.* B || 9 Կատանի] առ մեծ վկայն Ագաթի եւ *add.* B — զսուրբն] զնա B || 11 աղօթեցին] աղօթեալ ի միասին նիրհեցին *add.* B.

Ces vrais martyrs du Christ Eustrate, Auxence, Eugène, Mardarias et Oreste furent exécutés le 13 Décembre.

6 Kalotz, **14 Décembre**.

Martyre de la vierge sainte Lucie.

Cette bienheureuse femme était de la ville de Syracuse, en Occident, dans l'île de Sicile, fiancée à un infidèle, car sa mère était infidèle et affligée
* A fol. 131 r° a. d'hémorroïdes. Or Lucie brûlait * d'amour pour la sainte martyre du Christ Agathe, et se rendait incessamment à la ville de Catane [*Katani*] à l'église (du lieu) où la sainte avait été martyre.

Et lorsqu'eut lieu la commémoration de sainte Agathe, elle dit à sa mère : « Viens, allons à Catane, et nous prierons la sainte de te guérir. » Et elle raconta à sa mère l'histoire de la femme hémorroïsse que le Christ guérit.

Elles se rendirent à la ville, pénétrèrent dans l'église et prièrent devant la sainte martyre. Lucie aperçut sainte Agathe venant à elle dans toute sa gloire accompagnée de deux anges et celle-ci lui dit : « Ma sœur Lucie,

ընդ նմա, եւ ասէ ցնա. Քոյր իմ Լուկիա, ընդէ՞ր խնդրես յինէն զոր դու հանդերձեալ ես այլոց առնել. ահա մայր քո եղիցի ողջ վասն սիրոյ քոյ եւ հաւատոյդ որ առ Աստուած ։ Եւ որպէս ես քաղաքացի եմ քաղաքիս իմոյ Կատանիոյ, նոյնպէս եւ դու հանդերձեալ ես բարի առնել քաղաքին քո Սիրակուսայ ։

Եւ զարթուցեալ եգիտ զմայրն ողջացեալ ի ցաւոյ անտի եւ հաւատաց ի Քրիստոս մայր նորա եւ մկրտեցաւ ։ Եւ դարձեալ ի քաղաքն իւր վաճառեցին զինչս իւրեանց եւ բաշխեցին աղքատաց եւ կրօնաւորաց ։ Եւ զայն տեսեալ խօսնայն նր՝ աղաչեաց խոստմամբք եւ աղաչանօք, եւ ոչ կարաց հաւանեցուցանել զԼուկիա լինել ընդ նմա եւ ի բաց կալ ի Քրիստոսէ ։ Եւ երթեալ մատնեաց զնա առ *իշխան քաղաքին որում անուն էր Պասքասի. եւ ածեալ առաջի զԼուկիա, խոստովան եղեւ յայտնապէս ճշմարիտ Աստուած զՅիսուս Քրիստոս ։ * A fol. 131 r° b.

Եւ հրամայեաց տանել զնա ի տուն պոռնկութեան, զի լիցին ընդ նա զօրականքն ։ Եւ ժողովեալ բազմութիւն զօրականացն, եւ բուռն հարեալ լինել ընդ Լուկիայ, եւ շարժել ի տեղւոջէն ոչ կարացին, քանզի Հոգին սուրբ հաստատեաց զնա ։ Եւ կապեալ պարանս ստուարս ի ձեռսն եւ յոտսն եւ ի մէջքն, եւ բազմութիւն արանց քարշէին շարժել անտի ոչ կարացին, եւ ասէին. Կախարդութեամբ առնէ ։ Ապա

3 Աստուած] Տէր B || 7 խօսնայն] խօսեցեալ այրն B || 12-7 p. 730 զի լիցին ... հուր բորբոքել եւ արկանել] բազմաձայնագոյն շարժել ի տեղւոջէն ուր կացեալն էր, քանզի Հոգին սուրբ անշարժ հաստատեաց զնա անդ ։ Յայնժամ բորբոքեցին հուր զնովաւ եւ արկին B.

pourquoi me pries-tu pour une chose que tu es appelée à faire aux autres? voici que ta mère sera guérie à cause de ton amour et de ta foi en Dieu. Et de même que je fais du bien à ma ville de Catane, de même tu es appelée à faire du bien à ta ville de Syracuse. »

Et revenant à elle, elle trouva sa mère guérie de son infirmité; sa mère crut au Christ et se fit baptiser. Retournées à leur ville, elles vendirent leurs biens et les distribuèrent aux pauvres et aux religieux. Ayant vu cela, le fiancé de Lucie la pria avec promesses et supplications, mais sans pouvoir la persuader, d'être à lui et de s'éloigner du Christ. Alors il se rendit auprès du * gouverneur de la ville, dont le nom était Paschase (*Paskasi*) et la dénonça. Celui-ci fit comparaître Lucie, qui confessa ouvertement Jésus-Christ vrai Dieu. * A fol. 131 r° b.

Il ordonna de la conduire dans une maison de prostituées, pour que les soldats aillent avec elle. Un grand nombre de soldats s'assemblèrent et saisirent Lucie pour aller avec elle, mais ils ne parvinrent pas à la remuer de sa place car le Saint-Esprit la soutenait. Ils attachèrent de grosses cordes à ses mains, à ses pieds et à sa taille et un grand nombre d'hommes halèrent, mais ils ne purent la déplacer de là; ils dirent : « Elle opère par magie. »

բերին լուծ եզանց բազումս, և զպարանսն կապեցին ի նմա և ոչ այնու կարացին խախտել զերանելի կոյսն :

Եւ ասէ ցիշխանն . Եթէ տաս տասն հազարս և եզինս բիւրս բերցես, ոչ կարասցես զիս փոխել ի տեղւոջէս, զի առ իս կատարեաց Տէր իմ զբանն մարգարէին որ ասէ . Անկցին ի կողմանէ քումմէ հազարք և բիւրք ընդ աջմէ, և առ քեզ ոչ մերձեսցին :

Եւ ի տարակուսի լեալ իշխանն հրամայեաց շուրջանակի նորա հուր բորբոքել, և արկանել ձիւթ, և ձէթ և խէժ և մայր փայտ, և հուրն ամենևին ի նա ոչ մերձեցաւ : Եւ ապա հրամայեաց սպանանել զնա . և ինքն կամաւորութեամբ մինչդեռ կանգուն կայր ձգեաց զպարանոցն հատին սրով զգլուխն :

* A fol. 131 v° a. Եւ կատարեցաւ կոյս վկայն Քրիստոսի Լուկիա Դեկտեմբերի ԺԴ* Եւ մայր իւր թաղեաց զմարմին նորա ի նոյն քաղաքին Սիւրակուսայ :

Յայսմ աւուր կատարեցան սրով սուրբ վկայքն Քրիստոսի Թերսոս, Լևկիոս և Կալինիկոս վասն վկայութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, յաւուրս Դիոկղետիանոսի ամբարիշտ արքային :

Սուրբն Թերսոս յետ բազում չարչարանաց ի մամուլս հիւսանց սղոցեալ կատա-

7 և հուրն ամենևին ի նա ոչ մերձեցաւ] և խնամօքն Աստուծոյ ապրեցաւ B || 10 Դեկտեմբերի ԺԴ] և Բաղոցի Չ *add.* B || 13 Դիոկղետիանոսի] Դեկիոսի B.

Ils firent venir beaucoup de couples de bœufs, y attachèrent les cordes, mais ne réussirent pas davantage de cette manière à ébranler la bienheureuse vierge.

Elle dit au gouverneur : « Même si tu fais venir dix mille hommes et dix mille bœufs, tu ne réussiras pas à me faire changer de place, car mon Seigneur a accompli en moi la parole du prophète qui dit : *Ils tomberont mille hommes de ton côté et dix mille à droite, mais ils n'approcheront pas de toi*[1]. »

Le gouverneur, pris d'hésitation, ordonna d'allumer un feu autour d'elle, d'y jeter de la poix, de l'huile, de la résine, du bois de cèdre, mais le feu ne l'atteignit pas du tout. Il ordonna alors de la tuer, et, d'elle-même, spontanément pendant qu'elle se tenait debout, elle tendit son cou, et on lui trancha la tête par l'épée.

* A fol. 131 v° a. La vierge martyre du Christ, Lucie, mourut le 14 Décembre*. Sa mère inhuma son corps dans la ville de Syracuse.

En ce jour furent martyrisés par le glaive les saints martyrs du Christ Thyrsos (*Thersos*), Leucius et Callinicus pour le témoignage du Christ, notre Dieu, aux jours de Dioclétien, l'empereur impie.

Saint Thyrsos, après bien des supplices, mourut scié dans une presse de

1. Ps. xc, 7.

րեցաւ ։ Եւ զսուրբն Լեւկիոս կախեցին զփայտէ եւ քերեցին զամենայն մարմինն եւ ապա հատին զգլուխն ։ Իսկ սուրբն Կալինիկոս քուրմ էր կռոց եւ հաւատացեալ ի Քրիստոս՝ կատարեցաւ սրով յԱպամիա քաղաքին, ի փառս Աստուծոյ ։

Քաղոցի Է։ եւ Դեկտեմբերի ԺԵ ։ Վարք սրբոյն Յակոբայ Մծբնայ հայրապետին ։

ՄԵԾՆ Յակոբ եպիսկոպոսն Մծբնայ՝ հօրաքեռորդի էր սրբոյն Գրիգորի Հայոց լուսաւորչին ։ Եւ էր միայնակեաց եւ բնակէր ի լերինս, ամառն անյարկ կայր եւ ձմեռն բնակէր յայրի միում փոքրկան, եւ կերակուր նորա բանջար եւ միրգ վայրի ։

Եւ եղեւ մեռանել Մծբնայ եպիսկոպոսին, եւ հայրապետն Անտիոքայ աստուածային ընտրութեամբն ձեռնադրեաց զՅակոբոս եպիսկոպոս Մծբնայ. եւ էր ի ժամանակս Կոստանդիանոսի մեծի թագաւորին ։

Եւ սուրբն Յակոբոս նշանօք եւ սքանչելեօք բազմացոյց զհաւատացեալս քաղաքին ։ Եւ յաւուր միում եկեալ առ *նա Մարուգէ միայնակեացն, եւ յորժամ ելին յեկեղեցւոյն * A fol. 131 v° b.

3 Աստուծոյ] Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ B.

charpentier. On pendit saint Leucius à un poteau et on lui laboura tout le corps, puis on lui trancha la tête. Quant à saint Callinicus, il était prêtre des idoles, il crut au Christ et mourut par le glaive dans la ville d'Apamée, pour la gloire de Dieu.

7 Kalotz, 15 Décembre.

Vie de saint Jacques patriarche de Nisibe[1].

Le grand Jacques, évêque de Nisibe, était le fils de la tante paternelle de saint Grégoire, l'Illuminateur de l'Arménie. Il vivait en solitaire et dans les montagnes, l'été, il restait sans abri, l'hiver, il demeurait dans une petite grotte, et sa nourriture consistait en légumes et fruits sauvages.

L'évêque de Nisibe étant venu à mourir, le patriarche d'Antioche, par élection divine, sacra Jacques évêque de Nisibe. Ceci se passait aux jours du grand empereur Constantin.

Saint Jacques, par ses miracles et ses prodiges, augmenta le nombre des fidèles de la ville. Un jour vint à lui * l'anachorète Mar Augin (*Marougé*), et * A fol. 131 v° b.
lorsque Jacques et Mar Augin sortirent de l'église, ils aperçurent un paraly-

1. Cf. *P. Peeters*. La légende de saint Jacques de Nisibe, dans *Anal. Boll.* XXXVIII (1920), 285-373.

Յակոբ եւ Մարուգէ, տեսին անդամալոյծ մի ի գաւիթս եկեղեցւոյն. Եւ կացեալ յաղօթս Յակոբայ ընդ աջմէ նորա եւ Մարուգէ ընդ ահեկէ, եւ խաչ հանեալ ի վերայ անդամոց նորա՝ առժամայն հաստատեցան անդամք նորա անուամբն Քրիստոսի, երթայր վաղվաղակի եւ օրհնէր զԱստուած :

Եւ էր ի Մծբին քաղաքի այր մի մեծատուն, անուն Կեդրոն, եւ էր Մարկիոնի աղանդոյն, եւ էր որդի մի նորա անդամալոյծ : Եւ տեսեալ զայր անդամալոյծ որ բժշկեցաւ՝ հարցանէր թէ. Ով բժշկեաց զքեզ, եւ յոյր անուամբ բժշկեցար : Եւ նա ասէ. Անուամբն Քրիստոսի, ծառայքն Աստուծոյ բժշկեցին զիս Յակոբ եւ Մարուգէ : Եւ կոչեցեալ ի տուն իւր զսուրբսն աղաչէր զնոսա բժշկել զորդին իւր : Եւ նոքա ասեն. Եթէ հաւատաս ի Քրիստոս եւ ի բաց կացցես յաղանդոյդ, առցեն ընդ խնդրուածք քո : Եւ յանձն առ հաւատալ : Եւ կացեալ սրբոցն յաղօթս, եւ խաչ հանեալ ի վերայ անդամոց նորա առողջացաւ :

Եւ զայն տեսեալ այրն հաւատայ ամենայն տամբն իւրով, եւ կամեցաւ գնալ ի վանս Մարուգէի, ընդ իւր առնելով զբժշկեալ որդին, եւ հիւանդացեալ ի ճանապարհին մեռաւ մանուկն, եւ սուգ մեծ եղեւ առն եւ ընտանեացն : Եւ գնացեալ անդ սրբոյն
* A fol. 132 r° a. Յակոբայ եւ կացեալ յաղօթս * յարոյց զմեռեալն :

Դէպ եղեւ երանելոյն անցանել ընդ գեօղ մի եւ աղջկունք լուանային զհանդերձս

tique dans la cour de l'église; Jacques se mit en prières à sa droite et Mar Augin à sa gauche, ils firent le signe de la croix sur ses membres, qui se raffermirent aussitôt au nom du Christ : (*le paralytique*) se mit à marcher sur-le-champ et bénit Dieu.

Il y avait dans la ville de Nisibe un homme riche nommé Cédron, qui était de la secte de Marcion, et qui avait un fils paralytique. Ayant aperçu le paralytique, qui avait été guéri, il lui demanda : « Qui t'a guéri et au nom de qui as-tu été guéri? » Il lui répondit : « C'est au nom du Christ que les serviteurs de Dieu Jacques et Mar Augin m'ont guéri. » (Cédron) invita chez lui les saints et les supplia de guérir son fils. Ils lui dirent : « Si tu crois au Christ et renonces à ta secte, tes prières seront exaucées. » Il consentit à croire. Les saints se mirent en prières, firent le signe de la croix sur ses membres et il fut guéri.

A cette vue l'homme se convertit avec toute sa maison, et il voulut se rendre au couvent de Mar Augin avec son fils qui avait été guéri, mais étant devenu malade en chemin l'enfant mourut, et ce fut un grand chagrin pour
*A fol. 132 r° a. l'homme et les siens. Saint Jacques se rendit sur les lieux, se mit en prières * et ressuscita le mort.

Il arriva au bienheureux de passer par un village, où les jeunes filles

լուանային բաց ունելով զսրունս եւ զոտս, եւ լրբաբար ի նա հայէին : Եւ նա սաստեաց նոցա, եւ սպիտակացոյց զհերս նոցա եւ ցամաքեցոյց զաղբիւրն : Եւ գնացեալ զհետ նորա բնակիչք գեղջն աղաչէին զնա դառնալ եւ բղխեցուցանել զաղբիւրն եւ սեւացուցանել զհերս աղջկանցն : Եւ նա դարձաւ եւ բղխեցոյց զաղբիւրն բայց զհերս աղջկանցն ոչ սեւացոյց զի երկիցեն ի Տեառնէ :

Երկու հրէայք կամէին խաբել զնա, մինն եղեալ սուտ մեռեալ, եւ ընկեր նորա երթեալ աղաչէր զնա զի տացէ պատանս մեռելոյն, եւ նա ընկէց զձորձս իւր ի վերայ նորա եւ ինքն էանց գնաց : Եւ ընկեր նորա ձայնէր զնա եւ ասէր . Արի, տես թէ որպէս խաբեցաք զալեւոր քրիստոնեայն : Եւ նա ոչ զարթեաւ քանզի մեռեալ էր :

Նա շինեաց եկեղեցի մեծ ի Մծբին քաղաք : Նա մի էր յերեք հարիւր եւ տասն եւ ութ հայրապետացն որ ի Նիկիա ժողովեցան : Նա անէծ զՄանաճիրհ իշխան Ռշտունեաց եւ ջնջեցաւ, որ զսարկաւագունս նորա ի ծով ընկէց :

Եւ կեցեալ բարի ճգնութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբուհւոյն Սանդխտոյ :

Սրբուհին * Սանդուխտ դուստր էր Սանատրկոյ արքային Հայոց, եւ էր գեղեցիկ * A fol. 132 r° b.

lavaient du linge ayant jambes et pieds nus, et elles le regardaient effrontément. Il les réprimanda, fit blanchir leurs cheveux et tarit la source. Les habitants du village se mirent à sa poursuite, le supplièrent de revenir sur ses pas, de faire rejaillir la source et de rendre leur couleur sombre aux cheveux des jeunes filles. Il revint, fit couler la source, mais ne noircit pas les cheveux des jeunes filles, afin qu'elles aient la crainte du Seigneur.

Deux Juifs voulurent le tromper. L'un fit le faux mort et son compagnon alla le prier de lui donner de quoi ensevelir le mort. Il étendit son manteau sur lui et continua son chemin. Le compagnon se mit à crier en disant : « Lève-toi, vois comme nous avons trompé le vieux chrétien. » Mais l'autre ne se réveilla pas, car il était mort.

Il construisit une grande église dans la ville de Nisibe. Il fut l'un des trois cent dix-huit évêques qui tinrent concile à Nicée. Il maudit Manadjirh, prince de la famille des Rechtounikh, qui en mourut, pour avoir fait jeter ses diacres à la mer.

Il vécut dans un bon ascétisme et reposa dans le Christ.

En ce jour martyre de sainte Sandoukht.

Sainte * Sandoukht était la fille de Sanatrouk, roi d'Arménie; elle était si * A fol. 132 r° b. belle qu'on ne lui trouvait point de pareille sur la terre. Elle fut disciple de

յոյժ որ ոչ զատանէր նմանէ նմա յաշխարհի : Եւ աշակերտեալ Թադէոսի առաքելոյն հաւատայ ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ յառաքելոյն եւ ոչ մեկնէր ի նմանէ :

Եւ հայր նորա աղաչէր դառնալ ի կուռսն եւ ուրանալ զՔրիստոս, եւ ոչ կարաց հաւանեցուցանել զնա : Ապա հրաման ետ սրով սպանանել զնա : Եւ առաքեալն մատ կացեալ քաջալերէր զնա, եւ ոչ ոք տեսանէր զնա : Եւ երեւեալ նմա Քրիստոս կոչէր զնա առ ինքն : Եւ դահիճն կամէր սպանանել զնա, եսպան զդահճապետն : Եւ մի ոմն եհար սրով զստինսն կուսին, եւ ել արիւն յոյժ եւ աւանդեաց զհոգին, եւ սուրբ առաքեալն թաղեաց զնա Դեկտեմբերի ԺԵ :

Յայսմ աւուր վկայութիւն Եղեւթերիոսի եպիսկոպոսին :

Կին մին էր ի Հռոմ քաղաքին քրիստոնեայ, յաւուրս Ադրիանոսի կռապաշտ թագաւորին, որոյ անուն Այթիան, եւ որդւոյ նորա Եղեւթերիոս, զոր եւ ետ իսկ յաշակերտութիւն Անիկտոսի եպիսկոպոսապետին Հռոմայ, եւ ուսոյց նմա զաստուածային գիրս : Եւ յորժամ եղեւ հնգետասան ամաց, ձեռնադրեաց զնա սարկաւագ, եւ ութեւտասն ամաց լեալ՝ կոչեաց զնա ի պատիւ քահանայութեան :

9 վկայութիւն] սրբոյն *add.* B || 11 Այթիան] Աթիանէ B || 13 հնգետասան ամաց] հնգետասանամեայ B.

l'apôtre Thaddée, crut au Christ et fut baptisée par l'apôtre. Elle ne se séparait pas de lui.

Son père la supplia de revenir aux idoles et de renier le Christ, mais ne parvint pas à la persuader. Alors il donna l'ordre de la faire mourir par le glaive. L'apôtre l'assista en l'encourageant, mais personne ne le voyait. Le Christ lui apparut l'appelant à lui. Le bourreau qui devait la tuer, tua le chef des bourreaux. Quelqu'un alors porta un coup d'épée aux seins de la vierge, le sang coula abondamment et elle rendit l'âme. Le saint apôtre l'inhuma le 15 Décembre.

En ce jour martyre de l'évêque Éleuthère.

Il y avait dans la ville de Rome, aux jours d'Adrien, l'empereur idolâtre, une femme chrétienne nommée Anthia (*Aytian*)[1]; elle avait un fils de nom Éleuthère qu'elle confia à l'enseignement d'Anicet (*Aniktos*), archevêque de Rome, et (celui-ci) lui enseigna les écritures divines. Lorsque (l'enfant) eut quinze ans, il l'ordonna diacre, et à l'âge de dix-huit ans il l'appela à l'honneur du sacerdoce.

1. On reconnaît l'accusatif de l'original grec, cf. *Syn.Cp.* μητέρα δὲ εἶχεν ὀνόματι Ἀνθίαν.

Եւ ըստ աստուածահաճոյ վարուց իւրոց ընկալաւ շնորհս ի Տեառնէ, մինչ զի ձեռս դնելով բժշկէր զամենայն ախտս եւ * զհիւանդութիւնս ի ժողովրդենէն : Եւ եղեալ * A fol. 132 v° a.
քսան ամաց ձեռնադրեցաւ զնա եպիսկոպոս Լիւրեկեցւոց աշխարհին : Եւ երթեալ ուսուցանէր եւ քարոզէր անդ զբանն Աստուծոյ, եւ զբազումս դարձոյց յանհաւատիցն ի հաւատս քրիստոնէութեան եւ մկրտեաց :

Եւ լուեալ վասն նորա Ադրիանոսի արքայ առաքեաց զմի ի նախարարաց իւրոց, որոյ անուն Փիլիկիա, զի ըմբռնեալ զԵղեւթերիոս տարցէ առ նա : Եւ իբրեւ գնաց առ նա, եւ լուաւ վարդապետութեան նորա՝ հաւատաց ի Տէր եւ մկրտեցաւ : Եւ սուրբն Եղեւթերիոս գնացեալ կամաւորութեամբ առաջի թագաւորին խոստովան եղեւ զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի : Եւ հրամայեաց եւ պառկեցին զնա ի վերայ հրացեալ պղնձի մահճաց, եւ ոչ լուծաւ ի տապոյ բոցոյն, այլ ել անվնաս շնորհօքն Աստուծոյ ի հրոյ անտի :

Եւ երթեալ ուսուցանէր ժողովրդեանն զբանն կենաց. եւ դարձեալ կալան զնա եւ ընկեցին ի վերայ հրացեալ շանթից եւ ցրուեցան շանթքն : Եւ ապա ջեռուցին

1 ի Տեառնէ] յԱստուծոյ B || 2 ի ժողովրդենէն] ի ժողովրդեանն B || 3 երթեալ] անդ *add.* B || 7 տարցէ] տարձի B — առ նա] անդր B || 8 վարդապետութեան] զվարդապետութիւն B — Տէր] Քրիստոս B || 10 մերոյ *om.* B — պառկեցին] տանջեցին B || 11-2 p. 736 եւ ոչ լուծաւ . . . ի մէջ գաղոյ] եւ շանթից, եւ ապա ի տապակ ջեռուցեալ ձիթով եւ ծարպով B.

(Éleuthère), par sa conduite agréable à Dieu, reçut les grâces du Seigneur, à tel point qu'en imposant les mains il guérissait toutes les infirmités * et les maladies du peuple. A vingt ans il fut sacré évêque du pays de l'Illyricum (*Liuregetsoutz*). Il s'y rendit, y enseigna et y prêcha la parole de Dieu, il convertit beaucoup d'infidèles à la foi du Christ et les baptisa. * A fol. 132 v° a.

L'empereur Adrien ayant entendu parler de lui envoya un de ses officiers, nommé Philix (*Philikia*)[1], pour s'emparer d'Éleuthère et le lui amener. Lorsque (Philix) arriva auprès (d'Éleuthère) et entendit son enseignement, il crut au Seigneur et se fit baptiser. Saint Éleuthère se rendit de son propre chef auprès de l'empereur et confessa le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ. (L'empereur) ordonna de l'étendre sur un lit de cuivre enflammé, il ne fut point touché par l'ardeur des flammes, et sortit intact du feu par la grâce de Dieu.

Il se rendit auprès de ses ouailles et leur enseigna la parole de vie. On le saisit de nouveau, on le jeta sur des lingots ardents, mais les lingots

1. Cf. *Pio Franchi de' Cavalieri*, I martiri di S. Teodoto e di S. Ariadne con un' appendice sul testo originale del martirio di S. Eleuterio dans *Studi e Testi*, VI, Rome, 1901, p. 135-161. La forme arménienne dérive de l'accusatif Φήλικα.

տապակ ձիթով եւ ճարպով եւ արկին զնա անդ. եւ մտեալ ի նա ուրախութեամբ կայր որպէս ի մէջ ցօղոյ ։

Եւ եպարքոսն Կորեւորոս կազմեաց թոնիր երկաթեղէն, եւ ուժգին ջեռուցեալ կամէր արկանել անդ զսուրբն Եղեւթերիոս ։ Եւ մինչեւ արկեալ էր՝ ազդեաց ի նա
* A fol. 132 v° b.
սուրբ Հոգին, եւ ընթացեալ առաջի թագաւորին խոստովան * եղեւ համարձակութեամբ զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. եւ նոյնժամայն արկին զնա ի թոնիրն զոր գործեաց Կորեւորոս, եւ պահեաց զնա զօրութիւնն Աստուծոյ ոչ այրեցաւ ։

Եւ յետ այնորիկ արկին զնա ի բանդ. եւ ի նմանութիւն աղաւնւոյ սպիտակ հրեշտակ Աստուծոյ տանէր նմա կերակուր ։

Եւ յետ աւուրց ինչ հանին ի բանդէն, կապեցին ի կառս ձիոց, եւ հրեշտակ Աստուծոյ ելոյծ ի կապանացն եւ հանեալ երիվարացն ի լեառն մի բարձր, եւ դարձան անդրէն երիվարքն ։ Եւ նստեալ ի լերինն սուրբն աղօթելով ուսուցանէր զբանն Աստուծոյ ։ Եւ գազանք վայրենիք ժողովէին առ նա եւ որպէս բանաւորք երկիր պագանէին նմա եւ նստէին շուրջ զնովաւ ։

Իբրեւ լուաւ թագաւորն վասն նորա առաքեաց զօրականս զի իջուսցեն զնա, եւ

6 արկին զնա] արկին զԿորեւորոս B || 7 եւ պահեաց ... ոչ այրեցաւ] եւ պահեցաւ կենդանի զօրութեամբն Աստուծոյ B || 8-9 Եւ ի նմանութիւն ... կերակուր *om.* B || 10 Եւ յետ աւուրց ինչ հանին ի բանդէ] Եւ հանեալ անտի B || 10-4 p. 737 եւ հրեշտակ ... նստան առ ոտս նորա] եւ ապա արկին առաջի գազանաց B.

disparurent. Alors on chauffa un chaudron avec de l'huile et de la graisse et on l'y jeta; il y entra et s'y tint avec joie comme au milieu de la rosée.

L'éparque (ἔπαρχος) Korévor (*Korevoros*) fit construire un four en fer, et après l'avoir surchauffé, il voulait y jeter saint Éleuthère. Or avant qu'il fût
* A fol. 132 v° b.
jeté, le Saint-Esprit l'inspira, il courut au-devant de l'empereur et confessa * avec hardiesse le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ. On le jeta aussitôt dans le four qu'avait fait construire Korévor, mais la puissance de Dieu le protégea et il ne fut point brûlé. On le jeta ensuite en prison et l'ange de Dieu, sous la forme d'une colombe blanche, lui apportait à manger.

Quelque temps après, on le fit sortir de prison, on l'attacha à un char attelé de chevaux, mais l'ange de Dieu le délivra des liens, et les chevaux, après l'avoir conduit sur une montagne élevée, retournèrent. Le saint demeura sur la montagne en priant et en enseignant la parole de Dieu. Les bêtes sauvages se rassemblaient auprès de lui et, comme des êtres ayant la raison, se prosternaient devant lui et s'accroupissaient autour de lui.

Lorsque l'empereur l'eut appris, il envoya des soldats pour le descendre de la montagne, mais les fauves se jetèrent ensemble sur eux puis reculèrent,

տեսեալ զօրականացն զինեցին առ հաստատել ի վերայ նորա, եւ դարձան յետս, եւ զօրականացն անկեալ յոտս նորա խոստովանեցան զՔրիստոս եւ մկրտեցան ։

Եւ իջեալ սուրբն միայն եկաց առաջի արքային, եւ հրամայեաց արկանել զնա գազանաց, եւ գազանքն երթեալ նստան առ ոտս նորա ։ Եւ զայն տեսեալ թագաւորին * հրամայեաց սատանել զնա սրով ։ Եւ սուրբն աղօթեաց առ Աստուած, եւ եկեւ ձայն յերկնից առ նա եւ ասէ. Եղեւթերիէ՛ բացան քեզ դրունք երկնից, եւ հրեշտակք սպասեալ մնան քեզ զի պսակեսցեն զքեզ արդարութեամբ պսակաւ ։ Եւ ապա երկու զօրականք հատին զգլուխ սուրբ եպիսկոպոսին Եղեւթերիոսի՝ Դեկտեմբերի ԺԵ ։ * A fol. 133 r° a.

Եւ մայր նորա եկեալ անկաւ ի վերայ մարմնոյ որդւոյ իւրոյ ողբալով, եւ զիրկս արկեալ համբուրէր զնա ։ Եւ մինչդեռ ընդգրկեալ ունէր զմարմին որդւոյն՝ հատին եւ զնորա զգլուխն ։ Եւ թաղեցին զնոսա ի միում տեղւոջ ի նոյն գաւառի ։

[B * Բերումն նշխարաց սրբոյն Յակոբայ ի Հայս եպիսկոպոսին Մծբնայ սքանչելագործին մեծի ։ * B p. 290 a.

Սուրբ եւ սքանչելագործ հայրապետն Մծբնայ մեծն Յակոբ՝ հօրաքեռորդի էր սրբոյն Գրիգորի Հայոց լուսաւորչին ։

6 եւ եկեւ ձայն... Դեկտեմբերի ԺԵ] եւ երկու զօրականք հատին զգլուխ սրբոյ եպիսկոպոսի Եղեւթերեայ՝ Դեկտեմբերի ԺԵ եւ Փարզի է B.

les soldats tombèrent aux pieds (d'Éleuthère), confessèrent le Christ et se firent baptiser.

Le saint descendit seul et se présenta devant l'empereur, qui ordonna de le jeter aux bêtes, mais les fauves s'approchèrent de lui et s'assirent à ses pieds. Ce que voyant l'empereur ordonna * de le tuer par le glaive. Le saint pria Dieu et une voix lui parla du ciel en disant : « O Éleuthère! les portes du ciel te sont ouvertes, et les anges t'attendent pour te couronner de la couronne de justice ». Puis, deux soldats tranchèrent la tête de saint Éleuthère, évêque, le 15 Décembre. * A fol. 133 r° a.

Sa mère vint se jeter sur le corps de son fils en sanglotant, et l'ayant pris dans ses bras elle l'embrassait; et tandis qu'elle tenait dans ses bras le corps de son fils on lui trancha également la tête. On les inhuma dans un même endroit, dans la même province[1].

[B * Translation en Arménie des restes de l'évêque Jacques évêque de Nisibe, le grand thaumaturge. * B p. 290 a.

Le saint et thaumaturge évêque de Nisibe, le grand Jacques, était le fils de la tante paternelle de saint Grégoire, l'Illuminateur des Arméniens.

1. Dans la province d'Illyricum où Éleuthère était évêque.

Սա՛ մի էր յերից հարիւր և տասն և ութ սուրբ հայրապետացն որ ժողովեցան ի Նիկիա մայրաքաղաքն վասն կործանմանն Արիոսի : Սա շինեաց եկեղեցի մեծ ըստ եցոյց նմա հրեշտակին ի տեսլեան և չափին, և կարգեաց երիցունս և սարկաւագունս ի սպասաւորութիւն սրբոյ տաճարին :

Սա զանդամալոյծ մի զոսացեալ ամենայն անդամօք ամաց հնգետասանից՝ զոր բարձեալ եկին ի գաւիթս եկեղեցւոյն՝ աղօթիւք բժշկեաց. և որք տեսին փառս տային Աստուծոյ :

Այլ և զորումն իշխանի որ էր երեւելի ի դրան արքային, Կեդրոն կոչեցեալ, զի էր որդի նորա անդամալոյծ ի մօրէ, և պատատէին ոտքն իրերաւ փոխ զմիմեանս՝ ի
* B p. 290 b. թաւթէ ոտիցն մինչեւ *ցծունկսն և անկեալ դնէր ի մահիճս, որ էր ութ ամաց, իջուցեալ յաւազան և օծ զամենայն մարմինն. և ապա մկրտեալ յանուն Հօր և Որդւոյ և սուրբ Հոգւոյն հանեալ յաւազանէն և պարզեցին զամենայն անդամս նորա, և կալեալ զձեռանէ նորա կանգնեցին. և հրամայեաց նմա գնալ, և նա գնայր համարձակ :

Սա ցանկացաւ գնալ ուր հանգեաւ տապանն ի լեառն Արարատայ. և յորժամ եհաս ի ստորոտ լերինն ննջեաց զի էր աշխատեալ : Եւ առեալ հրեշտակին տախտակ մի և բերեալ եդ ընդ սնարօք սրբոյն, և ասէ. Խնայեաց Տէր ի քեզ զի մի վաստակեսցիս, արդ ահա զտախտակդ զայդ ըստ փափաքանաց քոց, և դարձիր ի տուն քո : Եւ սուրբն

Il fut l'un des trois cent dix-huit saints évêques qui tinrent concile dans la métropole de Nicée pour la défaite d'Arius. Il construisit une grande église, selon ce qu'un ange lui avait montré dans une vision, et d'après ses plans, et il y établit des prêtres et des diacres pour le service du saint temple.

Il guérit par ses prières un paralytique, âgé de quinze ans, dont tous les membres étaient desséchés, et qu'on transporta dans la cour de l'église ; et, ceux qui (le) virent rendirent grâces à Dieu.

Il fit de même pour un notable, personnage considérable à la cour de l'empereur nommé Cédron, dont le fils était estropié de naissance, ses pieds
* B p. 290 b. s'enroulant l'un sur l'autre comme des cordes de la plante jusqu'aux genoux* ; on (le) tenait couché sur un lit; il avait huit ans. (Saint Jacques) le fit descendre dans les fonts baptismaux et oignit tout son corps, puis le baptisa au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit; on le sortit des fonts, on redressa tous ses membres et, le prenant par la main, on le mit debout. (Saint Jacques) lui ordonna de marcher, et il se mit à marcher librement.

(Saint Jacques) désira monter sur le mont Ararat où s'était arrêtée l'arche (de Noé). Or, lorsqu'il arriva au pied de la montagne, il s'endormit de fatigue; un ange ayant pris une planche de (l'arche) l'apporta, la mit sous la tête du saint, et dit : « Dieu a eu pitié de toi, il n'a pas voulu que tu te fatigues : voici une planche de ce que tu désirais, et retourne chez toi. » Saint

Յակոբ առեալ զտախտակն գնաց ի քաղաքն իւր եւ շինեաց վանս՝ եդ զտախտակն ի նմա ։

Ընդ այն ժամանակս մեծն եւ հռչակելին Կոստանդիանոս փոխեցաւ յաշխարհէս, եւ յաջորդեն զաթոռ թագաւորութեանն որդիք իւր ։ Իսկ Շապուհ արքայ Պարսից նախատեաց զորդիս թագաւորին եւ ասէ. Ոչ կարեն լինել նոքա որպէս զհայր իւրեանց ։ Եւ եկեալ գայր յերկիրն Միջագետաց ի Մծբին քաղաք բազում հեծելօք եւ հետեւակօք տալ պատերազմ. եւ բազում հնարիւք ոչ կարաց առնուլ զքաղաքն, զի զոր ինչ խորհէր Շապուհ՝ ի ձեռն սրբոյն Յակոբայ խափանէր ամենայն խորհուրդ նորա ։ Եւ տեսեալ Շապուհոյ արքայի եթէ ոչ յաղթէ, յոյժ խռովեցաւ յոգի իւր. երկեւ մեծ եղեալ՝ եւ գնաց յերկիր իւր ։

Իսկ Մանաճիհր Ռշտունեաց առեալ գերի յերիցանց եւ ի սարկաւագաց գեղջեն որ շուրջ զքաղաքաւն, եւ տարեալ ի բերդն որ է մերձ ի սահմանս Ռշտունեաց, որ կոչի Մանազկերտ ։ Եւ սուրբն խնդրէր արձակել զերիցունսն եւ զսարկաւագունսն, եւ նա ոչ առնոյր յանձն կատարել զխնդրուածսն ։ Իսկ սուրբն գայր հասանէր ի գաւառն * մերձ Աղձնեաց, ի ձորն երկաթահանաց, եւ ելեալ ի բարձրաւանդակ տեղի * B p. 291 a.
մի տեսանէր զերկիրն Ռշտունեաց, եւ անէծ զՄանաճիհր եւ զերկիր նորա՝ վասն արանցն որ ծովահեղձոյցն արար ։ Եւ ինքն չուեալ գնաց յերկիր իւր եւ անդ լինէր,

Jacques prit la planche, se rendit à sa ville, fonda un couvent et y déposa la planche.

A cette époque le grand et merveilleux Constantin trépassa, et ses fils lui succédèrent sur le trône impérial. Sapor, roi des Perses, méprisa les fils de l'empereur, et dit : « Ils ne peuvent pas être comme leur père. » Il envahit la Mésopotamie, et arriva devant Nisibe pour livrer bataille, à la tête d'une cavalerie et d'une infanterie nombreuses. Malgré bien des tentatives, il ne réussit point à prendre la ville, car tous les desseins de Sapor étaient défaits par saint Jacques. Le roi Sapor, voyant qu'il ne l'emportait pas, fut très troublé en son âme, il eut grand'peur et retourna dans son pays.

Manadjihr des Rechtouni ayant fait prisonniers des prêtres et diacres des villages qui sont autour de la ville, les conduisit à la citadelle proche de la frontière du Rechtounikh, appelée Manazkert. Le saint lui demandait de remettre en liberté les prêtres et les diacres, mais il n'accepta pas d'obtempérer à ses prières. Alors le saint se mit en route et arriva dans la province* * B
proche d'Aghtznik, dans la vallée des mines de fer, monta sur un plateau p. 291 a.
élevé d'où il apercevait le pays de Rechtounikh, et de là il maudit Manadjihr et son pays, à cause des hommes qu'il avait fait jeter à la mer. Il revint ensuite dans son pays et y vécut, en supportant de grandes mortifications et

բազում ձգանց համբերեալ, եւ բազում նշանս արարեալ, որ գրեալ կայ ի կատարեալ պատմութեան նորա ։ Եւ յետ սակաւ աւուրց փոխեցաւ յաշխարհէս ի յերկիրն կենդանեաց ի Քրիստոս ։

Եւ զկնի մահուան սրբոյն Յակոբայ պակասեաց զօրքն Հոռոմոց ի քաղաքէ, անտի, եւ եկեալ արքայն Պարսից առեալ զքաղաքն՝ ոչ պատերազմաւ այլ սիրով ։

Յետ այսորիկ այլ եղեւ արանց խարազնազգեստից ի Հոգւոյն սրբոյ եթէ ոչ է հնար օրհնիլ երկրին Ռշտունեաց եթէ ոչ երթեալ բերցեն մասն ինչ ի նշխարաց սրբոյն Յակոբայ ։ Եւ նոքա եկեալ պատմեցին որ անիծիւք նորա անբեր եղեալ էր երկիր նոցունց, եւ բազում պաղատանօք խնդրեցին զմասն ինչ ի նշխարաց սրբոյն Յակոբայ, եւ ընկալեալ դարձան յերկիրն իւրեանց մեծաւ ուրախութեամբ. եւ ի ձեռն սուրբ նշխարացն օրհնեցաւ երկիր նոցա, եւ դարձաւ ի պտղաբերութիւն ։ Եւ բնակիչք երկրին եւ ամենայն եկեղեցիք տօն մեծահանդէս կատարեն զյիշատակ սրբոյն՝ Քաղոցի է եւ Դեկտեմբերի ԺԵ, ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։

* B p. 290 a. ** Ի նմին աւուր վկայութիւն առաքելուհւոյ կուսին Սանդխտոյ՝ դստեր թագաւորին Հայոց Սանատրկոյ ։*

Քրիստոսի առաքեալն Թադէոս յետ բժշկելոյ զթագաւորն Եդեսացւոց զԱբգար, եկ ի Հայս ի թագաւորանիստ քաղաքն Շաւարշան, յԱրտազ գաւառի. եւ քարոզեալ

accomplissant beaucoup de prodiges, qui sont décrits dans sa vie complète. Peu de jours après il quitta ce monde pour la terre de ceux qui vivent dans le Christ.

Après la mort de saint Jacques, les troupes grecques diminuèrent dans la ville, et le roi des Perses vint s'emparer de la ville, non par la guerre, mais à l'amiable.

Plus tard il fut révélé par le Saint-Esprit à des religieux revêtus de cilices qu'il était impossible à la province de Rechtounikh d'être bénite, s'ils ne faisaient pas apporter une partie des restes de saint Jacques. Ils vinrent raconter que par les malédictions (du saint) leur terre était devenue stérile et demandèrent avec grandes supplications une partie des restes de saint Jacques; l'ayant obtenu, ils retournèrent dans leur pays avec une grande joie. Leur pays fut béni par les saints restes et revint à la fertilité. Les habitants du pays et toutes les églises fêtent avec grande solennité la commémoration du saint, le 7 Kalotz, le 15 Décembre, pour la gloire du Christ, notre Dieu.

* B p. 290 a. * En ce jour martyre de la vierge apôtre Sandoukht, fille de Sanatrouk, roi d'Arménie.

L'apôtre du Christ, Thaddée, après avoir guéri le roi d'Édesse, Abgar, se rendit en Arménie, dans la ville de Chavarchan, résidence du roi, dans la

զՔրիստոս բազումք հաւատացին ։ Ընդ որս եւ դուստր թագաւորին Սանատրկոյ եկն առ սուրբ առաքեալն, եւ լուեալ զբանն կենաց հաւատաց ի Քրիստոս ։

Սա էր կոյս՝ մանկամարդ տիովք եւ գեղեցիկ տեսլեամբ, եւ առեալ զնա առաքեալն մկրտեաց ։ Եւ լոյս սաստիկ փայլատակեաց զերանելի կուսիւն ի մկրտելն ։ Զայս լուեալ հայր նորա՝ բարկացաւ եւ հրաման ետ դնել զնա ի բանդ հանդերձ այլ հաւատացելովքն ։

Իսկ առաքեալն եկն ի գիշերի առ նոսա, եւ բացեալ զդուրս բանդին եմուտ ի ներքս, եւ քաջալերէր զերանելի կոյսն ։ Եւ յետ աղօթելոյն ընդ նոսա՝ եղեւ շարժումն եւ լուծան կապանք նոցա ։ Զայս տեսեալ բանդապետացն հաւատացին ի Քրիստոս եւ անկան առ ոտս առաքելոյն, զորս մկրտեաց ի նմին գիշերի արս երեսուն եւ երեք ։

Իբրեւ առաւօտ եղեւ առաքեաց թագաւորն իշխան մի ածել զՍանդուխտ առ ինքն զի աղերսիւ հաւանեցուսցէ ։ Եւ եկեալ այրն ի դուրս բանդին ետես զնոսա ընդարձակս եւ յուրախութեան, սքանչացեալ անկաւ առ ոտս առաքելոյն եւ հաւատաց ի Քրիստոս ։

Դրդեալ թագաւորն ի սատանայէ՝ հրաման ետ սպանանել զիշխանն եւ զկապեալսն ի բանդին ։ Եւ յետ սպանմանն իբրեւ եղեւ գիշեր՝ էջ լոյս սաստիկ յերկնից եւ եկաց համատարած * ի վերայ սուրբ վկայիցն ։ Յայնժամ սուրբն Սանդուխտ յղեաց * B p. 292 b.

province d'Artavaz, et y prêcha le Christ. Beaucoup se convertirent, parmi lesquels se trouvait la fille du roi Sanatrough ; s'étant rendue auprès du saint apôtre et ayant entendu la parole de vie, elle crut au Christ.

Elle était vierge, jeune d'âge et belle de figure ; l'apôtre l'accueillit, la baptisa. Une lumière resplendissante enveloppa la bienheureuse vierge au moment du baptême. L'ayant appris, son père eut une grande colère et ordonna de la mettre en prison avec d'autres fidèles.

L'apôtre vint nuitamment auprès d'eux, ouvrit les portes de la prison, y pénétra, et encouragea la bienheureuse vierge. Après qu'il eut prié (avec les prisonniers), il se produisit un tremblement et leurs liens tombèrent. A cette vue les geôliers crurent au Christ, tombèrent aux pieds de l'apôtre qui les baptisa la même nuit, au nombre de trente-trois.

Au matin, le roi envoya un des princes pour lui amener Sandoukht (espérant) la persuader par des supplications. L'homme arrivé aux portes de la prison, les aperçut en liberté et, ravi de joie, il se jeta aux pieds de l'apôtre et crut au Christ.

Le roi, excité par le démon, donna ordre de tuer le prince et les détenus dans la prison. Après leur mort, à la tombée de la nuit, une vive lumière descendit du ciel et se répandit * sur les saints martyrs. Alors, sainte Sandoukht envoya à sa maison quelques-uns de ses fidèles serviteurs, en cachette * B p. 292 b.

զանձն ի հաստատեալ պաշտօնէից իւրոց ի տան իւր զայս ի հօրէն իւրմէ, և նա բերել տուեալ մաքուր կտաւս, և պատեաց ինքնին զմարմինս սուրբ ընկերաց իւրոց, և տուեալ ամփոփել զնոսա ի ձեռն սպասաւորաց իւրոց մօտ ապարանաց իւր. և տայր զգուշութիւն զի մի ոք գիտասցէ յարքունի տանէ. և ինքն փութով հասանէր ի բանտն առ սուրբ առաքեալն :

Իսկ աղօթեալ առաքելոյն վասն նորա՝ ազդմամբ սուրբ Հոգւոյն գիտաց թէ կատարի Սանդուխտ մարտիրոսութեամբ, և ասէ ցՍանդուխտ. Երանի քեզ դուստր զի ահա առնուս պսակ լուսեղէն ի ձեռաց Տեառն ի գլուխ քո :

Իսկ առաւօտուն տարան զառաքեալն կապանօք առ թագաւորն և զՍանդուխտ առանց կապանաց, և տարին զՍանդուխտ միայն առաջի հօրն : Ասէ թագաւորն. Ուրացա՞ր զիս և սիրեցեր զմոլորեցուցիչ օտար այրն. արդ եթէ ոչ դառնաս՝ չարաչար մեռանիս :

Պատասխանի ետ Սանդուխտ. Զոր դուդ մոլորեցուցիչ՝ նա լուսաւորեաց զհոգի իմ : Եւ բարկացեալ թագաւորն հրամայեաց կապել զնա և քերել : Աղաղակեաց սրբուհի կոյսն. Քրիստոս օգնեա ինձ : Եւ փայլեաց լոյս յերկնից, և եղև շարժումն և լուծան կապանք նորա. և ապշութիւն երկիւղի անկաւ ի վերայ թագաւորին և ամենայն զօրացն :

Իսկ սուրբ կոյսն փութացեալ եհաս ի փոքր ձորակն ուր պահէին զսուրբ առա-

de son père, et fit apporter du linge propre avec lequel elle enveloppa elle-même les corps de ses saints compagnons, et les fit inhumer par ses serviteurs auprès de son palais; elle mit tout son soin à ce que ne le sût personne de la maison royale; puis elle revint en hâte à la prison, auprès du saint apôtre.

L'apôtre pria pour elle et connut par inspiration du Saint-Esprit que Sandoukht allait mourir par le martyre, et il dit à Sandoukht : « Sois heureuse, ma fille, car tu vas recevoir la couronne lumineuse sur ta tête par les mains du Seigneur. »

Au matin, on conduisit l'apôtre chargé de chaînes, et Sandoukht sans liens, auprès du roi. Sandoukht fut introduite seule en présence de son père. Le roi lui dit : « Tu m'as renié, et tu as aimé ce séducteur étranger; si tu ne te convertis pas, tu mourras d'une mort violente. »

Sandoukht lui répondit : « Celui que tu appelles séducteur a illuminé mon âme. » Le roi irrité ordonna de l'attacher et de l'écorcher. La vierge sainte s'écria : « Christ, aide-moi. » Une lumière jaillit du ciel, il se fit un tremblement de terre, et ses liens se défirent. La stupeur et la crainte s'emparèrent du roi et de tous les soldats.

La vierge sainte s'empressa de se rendre dans un petit vallon où le saint

քեայն՝ որ չէր ինչ հեռի ի տեղւոջէ անտի. եւ անկեալ առ ոտս նորա ասէր. Եհաս ինձ Քրիստոս այսօր յօգնականութիւն :

Յայնժամ թագաւորն յղեաց զիշխան մի առ սուրբ առաքեալն եւ ասէ. Մեղայ, աղաչեմ զԱստուած քո զի կործանիմք յահեղ շարժմանէս : Եւ ընդ աղօթել առաքելոյն դադարեաց շարժն : Զոր տեսեալ պատգամաւորն սքանչացեալ հաւատաց եւ մկրտեցաւ : Զսա սպան թագաւորն, եւ կուռցն համարէր զդադարեցուցանելն զշարժումն : * Իսկ Սանդուխտ պատեաց ի գիշերի զպատանեայն եւ ամփոփեաց եւ մխիթարէր զհաւատացեալսն անշարժ կալ : * B p. 293 a.

Յայնժամ հաւատաց կին մի յազգէ թագաւորին որում անուն էր Զարմանադուխտ ամենայն տամբ իւրով, եւ մկրտեցաւ յառաքելոյն. եւ ետ զնա թագաւորն սպանանել, ի վերայ որոյ լոյս սաստիկ էջ, եւ հաւատացին բազումք :

Իսկ թագաւորն մռնչեալ ասէ. Զամենեսեան Սանդուխտ հրապուրէ, եւ հրաման ետ սպանանել զնա : Իսկ Սանդուխտ առաւօտուն տեսիլ պատմէր առաքելոյն եւ ասէր. Այր մի զգեցոյց ինձ լոյս, եւ եդ պսակ սքանչելի ի գլուխ իմ : Ասէ առաքեալն. Այսօր փոխիս առ Քրիստոս : Աղաչէր զնա Սանդուխտ եւ ասէր. Աղաչեմ զի յորժամ փոխիմ՝ մերձ կայցես : Եւ մինչդեռ խօսէր զայս՝ հասին ի դուռն բանդին իշխանք որոց

apôtre était détenu et qui n'était pas éloigné de l'endroit où elle se trouvait; elle tomba à ses genoux et dit : « Le Christ est venu à mon secours aujourd'hui. »

Alors, le roi expédia un prince au saint apôtre et lui fit dire : « J'ai péché, prie ton Dieu pour nous car nous périssons par ce terrible tremblement de terre. » Aussitôt que l'apôtre se fut mis à prier, le tremblement de terre cessa. Ce que voyant, l'ambassadeur émerveillé crut et fut baptisé. Mais le roi le fit mourir en attribuant à ses idoles la cessation du tremblement de terre*. Sandoukht ensevelit le mort pendant la nuit, l'inhuma, et consola les fidèles (en les encourageant) à demeurer inébranlables. * B p. 293 a.

Une dame de la famille royale nommée Zarmanadoukht crut alors avec toute sa maison et fut baptisée par l'apôtre. Le roi ordonna de la faire mourir. Une lumière resplendissante descendit sur elle, et beaucoup se convertirent.

Le roi dit en grommelant : « C'est Sandoukht qui les attire tous. » Et il donna l'ordre de la tuer. Au matin, Sandoukht raconta à l'apôtre un songe qu'elle avait eu et dit : « Un homme me revêtit de lumière et me mit une splendide couronne sur la tête. » L'apôtre lui répondit : « Tu trépasseras aujourd'hui dans le Christ. » Sandoukht le pria et dit : « Je te prie de m'assister au moment du trépas. » Pendant qu'elle disait cela, les princes qui avaient reçu l'ordre de faire mourir la vierge sainte arrivèrent à la porte de la

հրաման տուեալ էր սպանանել զսուրբ կոյսն ։ Կապեցին զսուրբ կոյսն զՍանդուխտ, եւ զնացին տանել ի տեղի սպանմանն, եւ առաքեալն քաջալերէր զկոյսն ։ Իբրեւ եկն ի տեղին՝ աղօթեաց վասն աշխարհին Հայոց, եւ ասէ. Տէր, Յիսուս, ընկալ զիս ։ Եւ ապա ձգեաց զպարանոցն եւ ասէ. Կատարեցէք զկամս ձեր ։ Եւ երիտասարդ մի հարեալ սրով մօտ ի ստինսն, եւ աւանդեաց զհոգին ի ձեռս Տեառն աղախինն Քրիստոսի ։

Ապա անդէն փայլփայլեալ լոյս ծագեաց որպէս սիւն հրոյ ի վերայ սուրբ մարմնոյն զերիս տիւս եւ զերիս գիշերս. եւ հաւատացին ի Տէր որք տեսին՝ աւելի քան երկու հազարք ։ Եւ առաքեալն եկեալ գիշերի մկրտեաց զնոսա, եւ առեալ զմարմին սրբոյ կուսին եդ ի նմին տեղւոջ. եւ զհանգստարան նորա աներեւոյթ արար զի մի անարգեսցի յանօրինաց, այլ թող ժամանակին իւրեան Տէր յայտնեսցէ իւրոց հաւատացելոց, եւ աղօթեալ գնաց առ աշակերտսն իւր ։

Կատարեցաւ սուրբն Սանդուխտ Քաղոցի ամսոյ է եւ Դեկտեմբերի ԺԵ ի փառս Աստուծոյ ։]

Քաղոցի Ը եւ Դեկտեմբերի ԺԶ ։ Տօն է սրբոյն Փիլիմոնի փողահարի եւ Ապողոնի եւ Արիանոսի դատաւորի ։

Սուրբ եւ փառաւորեալ վկայքն Քրիստոսի էին ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի

14 Տօն է ... դատաւորի] Վկայութիւն սրբոյն Փիլիմոնի փողահարի, եւ Ապողոնի ընթերցողի եւ Արիանոսի դատաւորի B.

prison. Ils attachèrent la vierge sainte Sandoukht et l'emmenèrent à l'endroit de l'exécution. L'apôtre encourageait la vierge. Lorsqu'elle arriva à l'endroit elle pria pour le pays d'Arménie et dit : « Seigneur Jésus, reçois-moi. » Elle tendit ensuite son cou et dit : « Exécutez vos volontés. » Un jeune homme donna un coup d'épée près des seins et la servante du Christ rendit l'âme entre les mains du Seigneur.

Aussitôt il se produisit une lumière comme une colonne de feu sur le saint corps, qui dura trois jours et trois nuits. Ceux qui en furent témoins, crurent au Seigneur, au nombre d'environ deux mille. L'apôtre vint la nuit les baptiser, prit le corps de la sainte vierge et l'inhuma au même endroit; mais il rendit invisible sa tombe, afin qu'elle ne fût pas déshonorée par les impies, laissant au Seigneur le soin de la révéler à ses fidèles en son temps. Après avoir prié, il retourna auprès de ses disciples.

Sainte Sandoukht fut exécutée le 7 du mois de Kalotz, le 15 Décembre, pour la gloire de Dieu.]

8 Kalotz, **16 Décembre.**

Fête de saint Philémon le joueur de flûte, d'Apollonius et d'Arrien (*Arianos*) le juge.

Les saints et glorieux martyrs du Christ vivaient aux jours de Dioclétien,

մեծի չար արքային ։ Արիանոս՝ դատաւոր էր Թեբայիդոյ քաղաքին Եգիպտացւոյ. իսկ սուրբն Ապողոն ի քաղաքէն Անդինու, եւ Փիլիմոն ։

Եւ յաւուր միում տարան առաջի դատաւորին երեսուն եւ եօթն քրիստոնեայս ի քննութիւն, յորոց մինն Ապողոնիոս էր ընթերցող եկեղեցւոյն Աստուծոյ, որոյ զանգիտեալ ի տանջանացն՝ ետ չորս դահեկանս Փիլիմոնի փողահարի, զի փոխանակ * նորա զոհեսցէ կռոցն. եւ Փիլիմոնի առեալ զհանդերձսն Ապողոնի զգեցաւ եւ գնաց զի զոհեսցէ ։ Եւ նախ քան զմտանել նորա ի տաճարն՝ ազդեալ ի նա Հոգւոյն սրբոյ, ասէ. Եւ ես քրիստոնեայ եմ ։ *A fol. 133 rº b.

Եւ կարծեցեալ դատաւորին եթէ Ապողոնն իցէ՝ հրամայեաց կոչել զՓիլիմոն փողահար զի ուրախացի Ապողոն եւ զոհեսցէ ։ Եւ յորժամ ծանեաւ եթէ Փիլիմոնն է՝ կոչեաց առ ինքն եւ խոստանայր ողոքանօք պարգեւ եւ պատիւ. նոյնպէս եւ ժողովուրդքն աղաչէին զնա դառնալ զի յոյժ սիրէին վասն զուարճական երգոց նորա. եւ ամենեւին ոչ հաւանեցաւ ։

Ասէ դատաւորն. Ոչ ընկալցի զքեզ Քրիստոս իբրեւ զքրիստոնեայ քանզի չես մկրտեալ ։ Եւ լուեալ Փիլիմոնի տրտմեցաւ յոյժ, եւ աղաչէր զքրիստոնեայսն զի մկրտեսցեն զնա, եւ ոչ համարձակէին ։ Եւ աղաղակեաց առ Աստուած առաջի ամե-

2 Անդինու] Անթենոյի B || 7 ազդեալ... սրբոյ] ազդեաց ի նա Հոգին սուրբ B || 9 կարծեցեալ] կարծեալ B || 10 փողահար զի] խաղացի առաջի նոցա եւ *add.* B.

l'empereur impie. Arrien était juge dans la ville de Thèbes (*Thebayido*) en Égypte, saint Apollonius (*Apoghon*) était de la ville d'Antinoé, ainsi que Philémon.

Un jour on amena devant le juge, pour être interrogés, trente-sept chrétiens dont l'un, Apollonius, était lecteur dans l'église de Dieu, lequel, par crainte des supplices, donna quatre écus à Philémon le joueur de flûte, pour qu'il sacrifiât à sa place * aux idoles. Philémon prit les vêtements d'Apollonius, s'en revêtit et alla pour sacrifier. Mais, avant de pénétrer dans le temple, le Saint-Esprit l'ayant inspiré, il dit : « Moi aussi, je suis chrétien. » *A fol. 133 rº b.

Le juge le prenant pour Apollonius, ordonna d'appeler Philémon le joueur de flûte pour réjouir Apollonius et le faire sacrifier. Mais lorsqu'il connut qui était Philémon, il l'appela à lui et lui promit, avec supplications, des cadeaux et des honneurs. Le public également le suppliait de revenir à sa religion, car on l'aimait beaucoup à cause de ses chansons comiques. Mais il ne consentit aucunement.

Le juge lui dit : « Le Christ ne te recevra pas comme chrétien, car tu n'es pas baptisé. » Ce qu'ayant entendu, Philémon en fut très attristé et il suppliait les chrétiens de le baptiser, mais ils n'osaient pas. Alors il cria au Sei-

նեցուն տալ նմա զշնորհս մկրտութեան ։ Եւ ամպ լուսաւոր հովանի եղեւ նմա ի վերուստ, եւ էջ անձրեւ յամպոյն անտի ի վերայ սրբոյն Փիլիմոնի եւ մկրտեաց զնա. զոր տեսեալ անհաւատիցն զարմացան յոյժ ։

Եւ առեալ Ապողոնի զփողն եւ զխաղալիկսն զոր տուեալ էր ցնա Փիլիմոն ի պահեստի՝ ընկէց ի հուր եւ այրեաց, պատմեցին դատաւորին. եւ թէ նա եղեւ պատճառ Փիլիմոնի քրիստոնէութեանն՝ հրամայեաց առաջի իւր կացուցանել. * Եւ նա համարձակութեամբ խոստովան եղեւ զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ։ Եւ հատեալ զջիլս ոտից նորա քարշեցին ընդ քաղաքն ամենայն ։ Եւ զՓիլիմոն կախեցին զծառէ սոճոյ, եւ նետաձիգ ընկէցին ի նմա, եւ մի ի նետից անտի ոչ խոցեաց զնա, այլ կախեցան յօդսն ։

Եւ երթեալ դատաւորին տեսանել զնա, եւ նայեցեալ ի վեր՝ անկաւ մի ի նետիցն եւ եհան զակն նորա, եւ նա անկեալ առաջի նորա հայցէր զթողութիւն եւ զբժշկութիւն ։ Ասէ ցնա Փիլիմոն. Յորժամ առ Աստուած փոխիմ՝ եկեսցես ի տապան իմ եւ ի հողոյ անտի դիցես ի վերայ աչաց եւ բժշկեսցիս ։ Եւ նոյնժամայն հատին զգլուխն Փիլի-

* A fol. 133 v° a.

1 նմա ի վերուստ] ի վերայ նորա B || 2 եւ մկրտեաց զնա *om.* B || 3 յոյժ] եւ հաւատացին բազումք ի Տէր *add.* B || 9 եւ մի ի նետից... յօդսն] բայց ոչ վնասեցաւ նա B || 13 եւ ի հողոյ անտի դիցես ի վերայ աչաց *om.* B || 14 նոյնժամայն] առժամայն հրամայեաց եւ *add.* B.

gneur devant tout le monde de lui accorder la grâce du baptême. Un nuage lumineux se forma au-dessus de lui, et la pluie tomba de la nuée sur saint Philémon, et le baptisa. A cette vue, les infidèles furent grandement émerveillés.

Apollonius saisit la flûte et les instruments que Philémon lui avait laissés en dépôt, les jeta au feu et les brûla. On raconta cela au juge, et que c'était lui la cause de la conversion de Philémon au christianisme. Il ordonna de le faire venir en sa présence. * Celui-ci confessa avec hardiesse le nom de Notre Seigneur Jésus-Christ. On lui coupa les nerfs des pieds et on le traîna par toute la ville. On suspendit Philémon à un pin[1] et on lui lança des flèches, mais aucune des flèches ne l'atteignit, car elles restèrent suspendues en l'air.

* A fol. 133 v° a.

Le juge étant allé pour le voir, tandis qu'il regardait en l'air, une des flèches retomba sur lui et lui creva un œil, il tomba à genoux devant (le saint), implora le pardon et la guérison. Philémon lui dit : « Lorsque j'aurai trépassé à Dieu, tu te rendras à ma tombe, tu y prendras un peu de terre, tu la mettras sur tes yeux, et tu seras guéri. » On trancha aussitôt la tête à Philémon

1. Pêcher, *Syn. Cp.*

մոնի եւ Ապողոնի եւ թաղեցին զնոսա ։ Եւ առեալ ի հողոյն եդեալ ի վերայ խաւարեալ աչացն եւ առժամայն ողջացաւ, եւ հաւատաց ի Քրիստոս ամենայն տամբ իւրով. եւ բերեալ եպիսկոպոսս երկուս՝ մկրտեցաւ. եւ զայլ երեսուն եւ վեց քրիստոնեայսն արձակեաց ի կապանաց անտի ։

Եւ լուեալ Դիոկղետիանոսի թագաւորին եթէ Արիանոս դատաւորն Թեբայեցւոց հաւատաց ի Քրիստոս, առաքեաց չորս զօրագլուխս զի ըմբռնեալ զնա տարցեն առաջի նորա ։ Եւ յորժամ հասին առ նա ետ նոցա կաշառս, զի ներեսցեն նմա սակաւ մի. եւ երթեալ ի տապան սրբոցն աղօթեաց արտասուօք, եւ աղաչէր զնոսա հասանել նմա յօգնականութիւն ։ Եւ ձայն եղեւ ի * տապանէն Փիլիմոնի ասէ. Երթ աներկիւղ առ թագաւորն որ եւ զչորս զօրագլուխսդ շահեսցիս ի Քրիստոս հաւատով, եւ դու առցես զպսակ մարտիրոսութեան ։ * A fol. 133 v° b.

Եւ առեալ ընդ իւր ութ ի ծառայից իւրոց պատուէր ետ նոցա եւ ասէ եթէ. Հանդերձեալ է թագաւորն ի ծով ընկենուլ զիս եւ դլփինք հանցեն զիս ի ցամաք, արդ մնացէք դուք յեզր ծովուն, զի առջիք զմարմինս իմ եւ թաղեսջիք ընդ սրբոյն Փիլիմոնի եւ Ապողոնի ։

1 հողոյն] հողոյ գերեզմանի *add.* B — խաւարեալ *om.* B || 5 թագաւորին] արքային B — Թեբայեցւոց] Թեբայիդոյ B || 8 սրբոցն] սրբոց վկայիցն B || 9-11 Եւ ձայն... մարտիրոսութեան *om.* B || 12 պատուէր ետ նոցա] պաշտեաց || 13 դլփինք] ալիք B || 14 ծովուն] Աղեքսանդրիոյ *add.* B.

et à Apollonius, et on les enterra. (Le juge) prit un peu de terre, la mit sur son œil obscurci et fut aussitôt guéri; et il crut au Christ avec toute sa maison. Il fit venir deux évêques, fut baptisé, et délivra des liens les trente-six autres chrétiens.

L'empereur Dioclétien ayant appris qu'Arrien, le juge de Thèbes, croyait au Christ, envoya quatre officiers pour le saisir et l'amener en sa présence. Lorsqu'ils arrivèrent à lui, (Arrien) leur donna de l'argent pour qu'ils lui accordassent quelque temps, et s'étant rendu à la tombe des saints il pria avec des larmes et les supplia de lui venir en aide. Une voix se fit entendre de la * tombe de Philémon qui dit : « Va sans crainte auprès de l'empereur, tu gagneras les quatre officiers à la foi du Christ et tu recevras la couronne du martyre. » * A fol. 133 v° b.

(Arrien) prit avec lui huit de ses serviteurs, leur donna des instructions et dit : « L'empereur me fera jeter à la mer et les dauphins me ramèneront à terre, tenez-vous donc sur le rivage de la mer pour recevoir mon corps et vous m'enterrerez auprès des saints Philémon et Apollonius.

Եւ կացեալ դատաւորն առաջի թագաւորին խոստովանեցաւ զՔրիստոս և անարգեաց նախատանօք զառաջին անհաւատութիւն իւր : Կապեցին զԱրիանոս շղթայիւք. և կապեցին ի պարանոց նորա վէմ մի մեծ և ընկեցին ի փորեալ վիհ, և քարկոծ արարեալ զնա ծածկեցին քարամբք : Եւ նստեալ թագաւորն ի վերայ քարակուտին ասէ. Տեսցուք եթէ եկեալ Քրիստոս և հանցէ զսա ի վիհս աստի : Եւ հրամայեաց ժողովրդեանն խաղալ առաջի իւր և անարգել զանունն Քրիստոսի :

Եւ յարուցեալ գնաց յապարանս իւր, և մտեալ ի սենեակն ետես ի վերայ բազմականի իւրոյ բազմեալ զԱրիանոս և զարհուրեցաւ, քանզի կարծեաց եթէ թշնամիք յարեան ի վերայ իւր, աղաղակեաց մեծաձայն. Ո՞ւր էք զօրականք իմ և սպասաւորք :
* A fol. 134 r° a. Ասէ Արիանոս. Ես եմ, մի երկնչիր, եհան զիս * ի վիհս անտի զորմէ ասացեր. Տեսցի եթէ հանէ զսա Քրիստոս ի վիհս աստի : Եւ առժամայն հաւատացին չորս զօրականքն ի Քրիստոս :

Եւ ցասուցեալ բարկութեամբ թագաւորն հրամայեաց և արկին զԱրիանոս և զչորս զօրապլուխսն ի քուրձ և ընկեցին ի ծով. և այնպէս աւանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած :

1 խոստովանեցաւ] խոստովան եղև B — զՔրիստոս] զանունն Քրիստոսի B || 2 շղթայիւք և կապեցին ի պարանոց նորա վէմ մի մեծ *om.* B || 3 և քարկոծ... քարամբք *om.* B || 4 Եւ նստեալ թագաւորն ի վերայ քարակուտին ասէ] և թագաւորն ասէ B || 14 զօրապլուխսն] զօրականսն B.

Le juge se présenta à l'empereur, confessa le Christ et blâma avec injures son ancien athéisme. On lia Arrien avec une chaîne, on lui attacha une grosse pierre au cou et on le jeta dans un grand trou qu'on avait creusé, on le lapida et on combla le trou avec des pierres. L'empereur s'assit sur le monceau de pierres et dit : « Voyons si le Christ viendra et le sortira de cette fosse. » Il ordonna à la population de danser devant lui et d'insulter le nom du Christ.

Puis, s'étant levé, il se rendit à son palais, entra dans sa chambre et aperçut Arrien assis sur son canapé. Il fut saisi de frayeur en croyant que des ennemis s'étaient levés contre lui et il cria de toute sa voix : « Où êtes-vous, mes soldats et mes serviteurs? » Arrien lui dit : « C'est moi, ne crains rien,
* A fol. 134 r° a. celui qui m'a fait sortir * de la fosse est celui dont tu as dit : « Je verrai si le Christ le tirera de cette fosse. » Aussitôt les quatre officiers crurent au Christ.

L'empereur entra dans une grande colère, ordonna de mettre Arrien et les quatre officiers dans un sac, et de les jeter à la mer. C'est ainsi qu'ils rendirent leur âme à Dieu.

Եւ ի ժամադրեալ աւուրն գնացին ծառայքն ի ծովեզրն, եւ տեսին դլփինսն զի բարձեալ բերէին զքուրձսն մարմնովք սրբոցն, եւ առեալ հանէին ի ցամաք, եւ ոչ գիտէին զտէրն իւրեանց եթէ յորում քուրձն իցէ ։ Եւ դլփին մի մարդկային բարբառով խօսեցաւ եւ եցոյց նոցա զԱրիանոս դատաւորն, եւ եդեալ ի նաւ եւ գնին աւուրս նաւեալք հասին ի քաղաքն Անդինոյի ։

Եւ ի տեսլեան հրամայեցին չորս զօրագլուխքն զի անդ թաղեսցեն զնոսա, եւ այնպէս արարին ։ Եւ զմարմին սրբոյն Արիանոսի տարեալ եդին ընդ սրբոցն Փիլիմոնի եւ Ապողոնի ։ Կատարի տօն սրբոց վկայիցս Քրիստոսի Դեկտեմբերի ԺԶ ։

[B * *Յիշատակ է սուրբ մարգարէին Անկէի ։* * B p. 293 b.

Սուրբ մարգարէն Անկէաս՝ որ թարգմանի տօն եւ տօնելի՝ էր ի ցեղէն Ղեւեայ ։ Սա ծնաւ ի գերութեանն Բաբելացւոց, եւ էր մանուկ յորժամ ի Բաբելոնէ եկն յԵրուսաղէմ ։ Եւ մարգարէացաւ ընդ Զաքարիայ ի դարձին ամս երեսուն եւ վեց . եւ զուգակեցին եւ մերձաւորապէս եւ յայտնի զգալուստն Յիսուսի Քրիստոսի նախ քան զչորս հարիւր եւ եօթանասուն ամ ։

Այս Անկէաս յայտնապէս մարգարէացաւ վասն գերելոցն զի դառնալոց էին, եւ

1 *Եւ ի ժամադրեալ աւուրն*] *Եւ ըստ յառաջադրին զուշակելոյ նորա* B — *ծովեզրն*] *Աղեկսանդրիոյ* *add.* B || 1-4 *եւ տեսին դլփինսն... դատաւորն*] *եւ տեսին զի ալիք ծովուն վարէին ի ցամաք զքուրձսն հանդերձ մարմնովն, եւ առեալ հանին ի ցամաք* B || 6 *թաղեսցեն*] *հանգուսցեն* B || 7 *տարեալ*] *տարան եւ* B || 8 *Քրիստոսի*] *այսօրիկ* B — *Դեկտեմբերի ԺԶ*] *եւ Քաղոցի Ը, ի փառս Աստուծոյ* *add.* B.

Au jour indiqué les serviteurs se rendirent au rivage et aperçurent des dauphins qui apportaient des sacs avec les corps des saints, et les déposaient à terre. Ils ignoraient dans quel sac se trouvait leur maître. Un dauphin leur parla le langage humain et leur montra le juge Arrien. L'ayant porté sur un bateau, ils naviguèrent pendant trois jours et arrivèrent à la ville d'Antinoé.

Les quatre officiers leur ordonnèrent dans un rêve de les enterrer là et ils firent ainsi. Quant au corps de saint Arrien ils l'emportèrent et le déposèrent auprès des saints Philémon et Apollonius. La fête des saints martyrs du Christ se célèbre le 16 Décembre.

[B * Commémoration du saint Prophète Aggée (*Ankēi*). Le saint prophète Aggée (*Ankēas*), nom qui se traduit « fête » ou « à fêter », était de la tribu de Lévi. Il naquit pendant la captivité de Babylone et était encore enfant lorsqu'il revint de Babylone à Jérusalem. Il prophétisa avec Zacharie, à leur retour, pendant trente-six ans, et annoncèrent approximativement et clairement la venue de Jésus-Christ avant quatre cent soixante-dix ans. * B p. 293 b.

Aggée prophétisa ouvertement aux captifs leur retour et que Jérusalem

Երուսաղէմ շինելոց էր զկնի աւերմանն Նաբուգոդոնոսորայ, եւ այլ բազում բանս մարգարէութեամբ խօսեցաւ, եւ եսես ի մօտոյ զշինուածս տաճարին : Հանգեաւ եւ թաղեցաւ յԵրուսաղէմ քաղաքի :

Զսմանէ գրեալ է թէ մահու խաչիւ կատարեցաւ . եւ վասն զի էր յազգէ քահանայից յԵրուսաղէմ թաղեցին զնա փառաւորապէս : Էր սա խոշոր հերօք, բոլոր եւ սակաւ ունելով զմօրուսն եւ կարճահասակ :]

* A fol. 134 r° b. Քաղոցի Թ եւ Դեկտեմբերի ԺԷ : Յիշատակ Դանիէլի մարգարէին եւ երից * մանկանցն Անանիայի, Ազարիայի եւ Միսայէլի, եւ պատմութիւն վկայական մահու նոցա :

Երեք մանկունքն էին ի քաղաքէն Երուսաղէմի, աստուածապաշտք Հրէայքն՝ որդիք Եզեկիայ թագաւորին, որ համարձակեցաւ ասել ցԱստուած թէ . Արարի զհաճոյս քո, եւ պահեցի զպատուիրանս քո . եւ յաւելաւ յաւուրս կենաց նորա ամս հնգետասան : Եւ յետ մահու նորա եկեալ Նաբուգոդոնոսոր արքայն Բաբելացւոց պաշարեաց զԵրուսաղէմ եւ առ զնա, եւ խաղացոյց ի գերութիւն ընդ բազումս եւ զերիս եղբարսն

7-8 Յիշատակ ... մահու նոցա] Պատմութիւն սրբոյն Դանիէլի մարգարէին եւ երից մանկանցն՝ Անանիայի, Ազարիայի եւ Միսայէլի B || 11 յաւուրս] յամս B || 12 մահու] մահուան B || 13 ի գերութիւն ընդ] ընդ գերութիւնս B.

serait reconstruite après la destruction de Nabuchodonosor; il annonça prophétiquement bien d'autres choses et vit de près la reconstruction du temple. Il reposa et fut inhumé dans la ville de Jérusalem.

On a écrit de lui qu'il avait trouvé la mort sur la croix, et que, comme il était de la caste des prêtres on l'avait inhumé magnifiquement à Jérusalem.' Il avait une chevelure hirsute, une figure ronde, peu de barbe et était petit de taille.

9 Kalotz, **17 Décembre**.

* A fol. 134 r° b. Commémoration du prophète Daniel et des trois * jeunes gens Ananie, Azarias et Misaël, et récit de leur mort en martyrs.

Les trois jeunes gens étaient de la ville de Jérusalem, Juifs pieux, fils du roi Ézéchias qui osa dire à Dieu : « J'ai accompli ce qui te faisait plaisir et j'ai observé tes commandements », et aux jours de qui furent ajoutées quinze années. Après sa mort Nabuchodonosor, roi de Babylone, assiégea Jérusalem, la prit et emmena en captivité avec bien d'autres les trois frères Ananie, Aza-

զԱնանիա, Ազարիա եւ զՄիսայէլ, ընդ նոսին եւ զԴանիէլ մանուկ եւ տեսեալ զնոսա այս իմաստուն եւ խոհական, կացոյց զնոսա ի վերայ ամենայն գաւառականաց եւ գործակալաց իւրոց ։

Եւ արար Նաբուգոդոնոսոր ըստ գրեցելոյն ի Դանիէլէ պատկեր ոսկի, եւ երկիրպագեաց ինքն եւ ամենայն Բաբելացւոյն հրաման ետ զի երկիր պագցեն նմա ։ Իսկ երեք եղբարքն այնոքիկ արհամարհեցին զհրամանս թագաւորին եւ ոչ երկիրպագին պատկերին ։

Յայնժամ բարկութեամբ լցեալ Նաբուգոդոնոսոր՝ հրամայեաց արկանել զնոսա ի բորբոքեալ հնոցի. եւ էջ հրեշտակ Տեառն յերկնից եւ շիջոյց զհուրն հողմաբեր ցօղովն եւ զբոցն տարածեաց իբրեւ զկամար ի վերայ նոցա, եւ երեք մանկունքն *երգէին ընդ նմին զերգս օրհնութեան ։ Եւ զայն տեսեալ արքային ի սքանչելի * A fol. 134 v° a.
տեսլենէն զահի հարեալ, խոստովան եղեւ զԱստուածն Իսրայէլի ։ Եւ հանեալ զնոսա ի հնոցէն կարգեաց յեւս առաւել մեծագոյն պատիւ եւ պետութիւնս ։

Եւ տուաւ շնորհք մարգարէութեան Դանիէլի, եւ մեկնէր զերազս արքային, եւ յոյժ սիրեաց զնոսա որքան եկաց կենդանութեամբ ։

5 հրաման ետ] հրամայեաց B || 6 եղբարքն] մանկունքն B || 6 թագաւորին] արքային B — երկիրպագին] երկիրպագեցին B || 9 հնոցի] հնոյ բոցոյն B — եւ շիջոյց զհուրն հողմաբեր ցօղովն] եւ ցօղաբեր հողմովն թօթափեաց զհուրն ի հնոցէ անտի B.

rias et Misaël, et avec eux le jeune Daniel, et ayant reconnu en eux des hommes sages et sérieux il les mit à la tête de ses préfets de provinces et de ses agents.

Nabuchodonozor se fit construire, ainsi qu'il a été écrit par Daniel, une statue en or devant laquelle il se prosterna lui-même et qu'il ordonna à tous les Babyloniens d'adorer. Mais les trois frères méprisèrent les ordres du roi et n'adorèrent pas la statue.

Alors Nabuchodonozor plein de rage ordonna de les jeter dans une fournaise ardente, mais l'ange du Seigneur descendit du ciel et éteignit le feu par une rosée qui produisit du vent et élargit les flammes comme une voûte au-dessus d'eux, en même temps que les trois jeunes gens chantaient *, avec * A fol. 134 v° a.
l'ange, des chants de bénédiction. Ce qu'ayant vu, le roi saisi d'épouvante devant ce merveilleux spectacle confessa le Dieu d'Israël. Il les fit sortir de la fournaise et les plaça dans les honneurs et les commandements les plus grands.

Des grâces de prophétie furent accordées à Daniel, qui expliqua les rêves au roi qui l'aima beaucoup tant qu'il vécut.

Եւ յետ վախճանելոյ Նաբուգոդոնոսոր արքային, յարեաւ այլ թագաւոր որ ոչ ծանեաւ զԱստուած, որոյ անուն էր Ատիկոս, զոր բազում անգամ յանդիմանէին բանիւք՝ մարգարէն Դանիէլ եւ երեք մանկունքն յաղագս ամպարշտութեան իւրոյ, եւ շարժեալ բարկութեամբ ի վերայ նոցա, հրաման տայ զինուորացն սպանանել զնոսա :

Եւ ի հատանելն զգլուխն Միսայէլի՝ տարածեաց Ազարիա զքղամիդ իւր եւ ընկալաւ զգլուխ նորա, նոյնպէս եւ Անանիա ընկալաւ ի պատմուճանս իւր զգլուխն Ազարիայ. ընկալաւ Դանիէլ ի զգեստ հանդերձի իւրոյ զգլուխն Անանիայ եւ զերկուցն եւս յառաջ սպանելոցն : Ապա հատին զգլուխն Դանիէլի մարգարէի :

1-5 p. 753 Եւ յետ վախճանելոյ ... ի մեռելոց] Եւ յետ վախճանին Նաբուգոդոնոսորայ՝ յաւուրս թագաւորութեան Բաղդասարայ որդւոյ Նաբուգոդոնոսորայ արքային, երեւեցան ի ժամ ընթրեաց յանկարծակի թաթ ձեռին մարդոյ որ գրէր գիր անծանօթ ի վերայ որմոյ տաճարի թագաւորին : Եւ եկեալ ընթերցաւ Դանիէլ զգիրն, եւ մեկնեաց վասն բառնալոյ թագաւորութեան ի տանէն Նաբուգոդոնոսորայ, որ կատարեցաւ ի նմին աւուր : Զի նովին ի գիշերին յայնմիկ սպանաւ Բաղդասար արքայ, եւ Դարեհ Մար էառ զթագաւորութիւնն Բաղդէացւոց ձեռնտուութեամբ մեծին Կիւրոսի պարսկի : Եւ Դարեհ կարգեաց հարիւր եւ քսան նախարարս եւ զերիս հրամանատարս ի վերայ ամենեցուն նոցա եւ Դանիէլ մի էր յերից անտի : Եւ նախարարքն նախանձեալ ընդ նա չարախօս եղեն առ արքայ, եւ նա ետ ընկենուլ ի գուբն առիւծուց, եւ Աստուած եփակ զբերանս առիւծուց եւ ոչ արարին նմա չար . եւ փոխանակ նորա ընկեցան չարախօսքն նորա անդր եւ առժամայն եղեն կերակուր գազանաց : Եւ ապա համարձակութիւն գտեալ ի Դարեհէ կործանեաց զպատկերն Բելայ զոր պաշտէին Բաբելացիք, եւ զմեծ վիշապն սպան եւ զբագինն կործանեաց : Վասն որոյ ամբոխ արարեալ անհաւատից կուտեցան ի վերայ թագաւորին եւ խնդրեցին զԴանիէլ զի սպանցեն զնա : Եւ թագաւորն հաւանեցաւ տալ ի ձեռս նոցա, եւ առեալ արկին զնա ի գուբն առիւծուց : Եւ եկաց անդ Դանիէլ զաւուրս վեց . առ որ եբեր ճաշ Ամբակում մարգարէ յԵրուսաղեմէ ի ձեռն հրեշտակի Տեառն : Եւ փրկեաց Աստուած զԴանիէլ ի ձեռաց առիւծուց, եւ փոխանակ նորա արկան անդր զգլխաւորս թշնամեաց նորա, եւ վաղվաղակի գիշատեցան առաջի թագաւորին : Եւ վախճանեցաւ Դանիէլ ի խորին ծերութեան իբրեւ հարիւրամեան . նոյնպէս եւ երեքին նոքա Անանիա, Ազարիա եւ Միսայէլ, զի աւուրք փոխեցան առ Տէր B.

Après la mort du roi Nabuchodonosor vint un autre roi qui ne reconnut point Dieu, dont le nom était Atticus [1], et que souvent le prophète Daniel et les trois jeunes gens réprimandèrent pour son impiété; rempli de colère contre eux, il ordonna à ses soldats de les mettre à mort.

Pendant que l'on tranchait la tête à Misaël, Azarias étendit son manteau et y reçut la tête; de même Ananie recueillit dans son vêtement la tête d'Azarias. Daniel reçut dans son vêtement la tête d'Ananie et des deux autres précédemment mis à mort. On trancha ensuite la tête au prophète Daniel.

1. Ainsi dans *Syn. Cp.* Ἀττικός.

Եւ երթեալ ոմանց ի Հրէիցն բարձին զմարմինս նոցա եւ եդին յարծաթեղէն տապանս, եւ մերձեալ կցեցան գլուխքն յիւրաքանչիւր մարմին ։ Եւ հրեշտակ Տեառն առեալ զնոսա տարաւ ի լեառն Գեբաղ, * վասն սպառնալեաց թագաւորին. եւ էին ի թաքստեան անդ ի լերինն ի ներքոյ երկրի ամս եօթն հարիւր, մինչեւ ի յարութիւն Քրիստոսի ի մեռելոց ։ * A fol. 154 v° b.

Եւ յետ բազում ժամանակաց թագաւորն Հոռոմոց Լեւոն, խնդրեալ յարքայէն Պարսից զնշխարս Դանիէլի մարգարէին, եւ առեալ ի Բաբելոնէ տարաւ ի Կոստանդինուպօլիս, եւ եդ յեկեղեցւոջ սրբոյն Ռոմանոսի, ի տապանի յորում էին նշխարք Անբակումայ մարգարէին ։ Կատարի յիշատակ Դանիէլի մարգարէի եւ երից մանկանցն Դեկտեմբերի ԺԷ ։

Բաղոցի Ժ եւ Դեկտեմբերի ԺԸ ։ Տօն է տեսլեան սրբոյն Գրիգորի Հայոց Լուսաւորչին
եւ Պրոմոսի, Արէսի եւ Եղիայի ։

Սոքա էին ազգաւ Եգիպտացիք եւ հաւատով քրիստոնեայք ։ Եւ լուէին թէ զիարդ

6 խնդրեալ] խնդրեաց B || 7 մարգարէին] փառաւորելով զՔրիստոս *add.* B || 9 մարգարէի *om.* B || 10 Դեկտեմբերի ԺԷ] եւ Բաղոցի Թ *add.* B || 12 Արէսի] Արէոսի B.

Quelques juifs allèrent s'emparer de leurs corps et les déposèrent dans des cercueils en argent, les têtes s'approchèrent et se soudèrent à leur corps respectif. L'ange du Seigneur les enleva et les transporta à la montagne Gébal [1], * à cause des menaces du roi, et ils restèrent cachés sous terre dans la montagne pendant sept cents ans, jusqu'à la résurrection du Christ d'entre les morts. * A fol. 154 v° b.

Longtemps après, le roi des Grecs, Léon, demanda au roi des Perses les restes du prophète Daniel, il les fit prendre à Babylone et conduire à Constantinople, puis il les déposa dans l'église de Saint-Romain (*Romanos*), dans le tombeau où se trouvaient les restes du prophète Habacuc (*Anbagoum*). La commémoration du prophète Daniel et des trois jeunes gens a lieu le 17 Décembre.

10 Kalotz, **18 Décembre.**

Fête de la vision de saint Grégoire, l'Illuminateur de l'Arménie,
et de Promus, Arès (*Arēsi*) et Élie.

Ils étaient de nationalité égyptienne et de foi chrétienne. Ayant appris

1. Ainsi dans *Syn. Cp.* Γεβάλ.

ի Կիլիկիա տանջեն զխոստովանողս վկային վասն անուանն Քրիստոսի, յուղի անկեալ երթային ի տեսանել, համբուրել եւ ի բժշկել զվէրս նոցա ։

Եւ յորժամ հասին յԱսկաղոն քաղաք, տեսեալ դռնապանացն զնոսա օտարս, եւ ըմբռնեալ իբրեւ զչարագործս՝ կապեցին եւ տարան առաջի Փիրմիլիանոս իշխանի քաղաքին ։ Եհարց զնոսա իշխանն եւ ասէ. Ուստի՞ էք ։ Եւ նոքա ասեն. Քրիստոնեայք եմք * յԵգիպտոսէ ։ Ասէ զնոսա. Եւ ու՞ր երթայք ։ Եւ նոքա ասեն. Երթամք այց առնել խոստովանող վկայից Քրիստոսի որ վասն անուան նորա մարտիրոսանան ։

* A fol. 135 r° a.

Ասէ Փիրմիլիանոս իշխանն. Առնեմ եւ ես եւ զձեզ իբրեւ զխոստովանող վկայս Քրիստոսի եթէ ոչ ուրանայք զնա եւ զոհէք աստուածոցն ։ Եւ նոքա ասեն. Եթէ զայդ առնես՝ բարերար եւ երախտաւոր լինիցիս մեզ ։ Եւ հրամայեաց տանջել զնոսա անհնարին տանջանօք եւ յետ տանջանացն հրամայեաց եւ զսուրբն Արէոս ի հուր ընկեցին, եւ զսուրբն Պրոմոսի փորել զաչսն եւ հատանել զոտսն, եւ զսուրբն Եղիա սպանանել սրով ։

Եւ այսպիսի բարի խոստովանութեամբ աւանդեցին զոգիս իւրեանց առ Աստուած Դեկտեմբերի ԺԸ ի փառս Քրիստոսի ։

1 զխոստովանողս] զնոսա խոստովանողս եւ B || 12 ընկեցին] ընկենուլ B || 14 զոգիս] զհոգիս B || 15 Դեկտեմբերի ԺԸ] եւ Քաղոցի Ժ *add.* B.

comment étaient torturés les confesseurs martyrs pour le nom du Christ, ils se mirent en route pour aller les voir, les saluer et soigner leurs plaies.

Lorsqu'ils arrivèrent à la ville d'Ascalon, les gardiens des portes les ayant vus étrangers, les arrêtèrent comme malfaiteurs, les lièrent et les conduisirent en présence de Firmilien (*Phirmilianos*), le gouverneur de la ville. Le gouverneur les interrogea et dit : « D'où êtes-vous? » Ils répondirent : « Nous sommes des chrétiens * d'Égypte. » Il leur demanda : « Et où allez-vous? » Ils répondirent : « Nous allons visiter les martyrs confesseurs du Christ, qui acceptent le martyre pour Son nom. »

* A fol. 135 r° a.

Le gouverneur Firmilien leur dit : « Je vous ferai aussi comme les martyrs confesseurs du Christ si vous ne le reniez pas et ne sacrifiez pas aux dieux. » Ils répondirent : « Si tu le fais, tu seras notre bienfaiteur et nous te serons obligés. » Il ordonna de les soumettre à toutes sortes de supplices, et après les tortures, il donna l'ordre de jeter saint Arès (*Arēos*) dans le feu, d'arracher les yeux à saint Promus et de lui couper les pieds, et de mettre à mort saint Elie par l'épée.

C'est d'une telle bonne confession qu'ils rendirent leur âme à Dieu, le 18 Décembre, pour la gloire du Christ.

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Բաքոսի ։

Սուրբ մարտիրոսն Քրիստոսի Բաքոս նախ իսմայէլացի էր, ոչ ազգաւ՝ այլ հաւատով. քանզի հայրն նորա յառաջ քրիստոնեայ էր եւ յետոյ տաճիկ եղեւ. բայց մայր նորա պահեաց զհաւատս քրիստոնէութեան ։

Եւ յորժամ մեռաւ հայրն, ի բանից մօրն շարժեալ ցանկացաւ քրիստոնէական հաւատոյն ։ Եւ էր այս յաւուրս թագաւորութեան Կոստանդիանոսի եւ մօր նորա Երինեայ՝ եւ ի պատրիարքութեան Երուսաղեմի Եղիայի, ի ժամանակս վերջինս յորում Իսմայելացիք տիրէին սուրբ տեղեացն Երուսաղէմի ։

Արդ երանելի * մանուկս այս երթեալ ի վանս երանելի հօրն Սաբայի, մկրտեցաւ * A fol. 135 r° b.
եւ անուանեցաւ Բաքոս, քանզի նախ Դահակ անուանիւր. եւ կրօնաւորեցաւ ի նմին յանապատի. եւ էր ամաց ութ եւ տասանց ։ Ապա գնաց յԵրուսաղէմ եւ մտեալ ի սուրբ Յարութիւնն եւ յայլ սուրբ տեղիսն եւ աղօթեաց առ Աստուած ։

1 Յայսմ աւուր վկայութիւն] Ի սմին աւուր նահատակութիւն B || 3 նորա] իւր B — տաճիկ եղեւ] ուրացաւ B || 6 թագաւորութեան] թագաւորաց Հոռոմոց B.

En ce jour martyre de saint Bacchus [1].

Le saint martyr du Christ Bacchus fut d'abord ismaélite, non de nationalité mais de religion, car son père qui avait été d'abord chrétien, s'était converti ensuite à l'islamisme [2]. Mais sa mère conserva la foi chrétienne.

A la mort de son père, encouragé par les conseils de sa mère, il aspira à la foi chrétienne. Ceci se passait aux jours du règne de Constantin [3] et de sa mère Irène (*Erineay*) [4], Élie étant patriarche de Jérusalem, dans les derniers temps de la domination des Ismaélites sur les lieux saints de Jérusalem.

Or, ce bienheureux * enfant se rendit au monastère du bienheureux père * A fol. 135 r° b.
Saba, y fut baptisé et appelé Bacchus, car son premier nom était Dahak [5]; il se fit moine dans la même solitude à l'âge de dix-huit ans. Ensuite il se rendit à Jérusalem, visita l'église de la sainte Résurrection et autres saints lieux et pria Dieu.

1. Saint Bacchus le jeune, mort au VIIIe siècle. — 2. Mot à mot : devint arabe. *Tacik*, souvent traduit dans les dictionnaires arméniens par « turc », vient de *Ṭayy*, nom d'une tribu particulière du désert de Syrie et Mésopotamie, étendu en syriaque à tous les musulmans. — 3. Constantin VI, fils de Léon IV et d'Irène. — 4. Épouse de Léon IV, régente pendant la minorité de son fils. Le règne simultané de Constantin VI et Irène dura seulement de 780 à 790. — 5. Vraisemblablement *aḍ-ḍaḥḥak* « le rieur ».

Եւ յորժամ ել ի սուրբ ուխտացն՝ տեսեալ զնա Հագարացւոցն ծանեան, եւ կալան զնա եւ կապեցին, թքանէին յերեսն եւ ասէին նմա. Ընդէր թողեր զհաւատս հօրն քո, եւ եղեր քրիստոնեայ եւ աբեղայ։ Մերկացուցին զպարեգօտն եւ տարան առ ամիրայն Երուսաղէմի, եւ տեսեալ զնա մանուկ անմօրուս եւ գեղեցիկ երեսօք՝ հարցանէր քաղցրութեամբ եւ ասէր. Ասա որդեակ, ո՞ պատրեաց զքեզ թողուլ զհայրենական հաւատն քո եւ լինել քրիստոնեայ։ Եւ նա ոչ ետ պատասխանի։ Եւ դարձեալ հարցանէր խստութեամբ զնոյն բան։ Եւ նա ամենեւին ոչ ետ պատասխանի։ Եւ հրամայեաց ապտակել զծնօտսն։ Ասէ Բագոս. Ալէլուիա, ալէլուիա, ալէլուիա, փառք քեզ Աստուած։

Երկեցին զնա յերկիր եւ հարկանէին գաւազանօք զլանջն եւ զթիկունսն. եւ ասէին. Դառնաս ի հաւատսն քո։ Ասէ դարձեալ Բագոս. Ալէլուիա, ալէլուիա, ալէլուիա, փառք քեզ Աստուած։

Ձգեցին դարձեալ զմարմինն եւ խորտակէին բրովք զոսկերսն, եւ ասէին.
* A fol. 135 v° a. Դարձիր յառաջին հաւատն քո։ Եւ նա ասէր միւսանգամ *զնոյն բանս օրհնելով զԱստուած։

Եւ կոչեցեալ առ ինքն ամիրայն զԲագոս ասէ. Գթամ ես ի քեզ վասն մանկութեան

1 ուխտացն] ուխտիցն B || 4 տեսեալ] ի տեսանել B || 9 Աստուած] եւ այլ ոչ ինչ խօսէր *add.* B || 13 բրովք] բրօք B — եւ ասէին. Դարձիր յառաջին հաւատն քո *om.* B.

Lorsqu'il eût quitté ces saints lieux de pèlerinage, des Sarrasins[1] (*Hagaratsi*) l'aperçurent, le reconnurent, le prirent et le lièrent, lui crachèrent à la figure en lui disant : « Pourquoi as-tu abandonné la religion de ton père et t'es-tu fait chrétien et moine? » Ils lui enlevèrent sa robe et le conduisirent à l'émir de Jérusalem, qui le voyant jeune homme imberbe et beau de visage, l'interrogea avec douceur et dit : « Dis-moi, mon fils, qui t'a trompé pour te faire abandonner la religion de tes ancêtres et devenir chrétien? » Il ne répondit pas. Il lui demanda de nouveau la même chose avec rudesse. Il ne répondit pas du tout. Il ordonna alors de le souffleter sur les joues. Bacchus cria : « Alleluia, alleluia, alleluia. Gloire à toi, Dieu. »

On l'étendit à terre et on lui frappa avec des bâtons la poitrine et le dos, en lui disant : « Reviens-tu à ta religion? » Bacchus répondit de nouveau : « Alleluia, alleluia, alleluia, gloire à toi, Dieu. »

On étendit de nouveau son corps et on lui brisa les os avec des gourdins, en lui disant : « Reviens à ta première religion. » Mais il répondit de nou-
* A fol. 135 v° a. veau * par les mêmes paroles en bénissant Dieu.

L'émir appela à lui Bacchus et dit : « J'ai pitié de toi à cause de ta

1. *Hagaratsi,* descendant d'Agar, Ἀγαρηνός.

քո եւ գեղեցկութեանդ, վասն որոյ ասա՛ միայն եթէ ոչ հաւատամ ես որպէս հաւատան քրիստոնեայքն. եւ արձակեմ զքեզ : Եւ սուրբն Բագոս ասէ մեծաւ բարբառով. Հաւատացի եւ հաւատամ յամենասուրբ Երրորդութիւնն այնպէս որպէս հաւատան քրիստոնեայք :

Եւ վճիռ մահու հատեալ ի վերայ նորա ամիրային հրամայեաց եւ հանին արտաքոյ պարսպին Երուսաղէմի, եւ հատին զգլուխ նորա Դեկտեմբերի ԺԸ :

Եւ խնդրեալ զմարմին նորա քրիստոնէիցն թաղեցին պատուով յեկեղեցւոջ սրբոցն անարծաթացն Կոզմայի եւ Դամիանոսի : Էր երանելին Բագոս ի Պաղեստինեայ ի քաղաքէն Մայումայ, երկու օթեւանօք հեռի յԵրուսաղեմէ :

[B * Տօն է տեսլեանն սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին : * B p. 296 b.

Սուրբ եւ մեծ խոստովանողն Քրիստոսի երանելի հայրն մեր եւ Լուսաւորիչն Հայոց Մեծաց, մինչդեռ թագաւորն Հայոց Տրդատիոս եւ ամենայն զօրքն եւ աշխարհն տակաւին հարուածեալք կային ահագին պատուհասիւն Աստուծոյ, աղօթեաց զի ի միտս մարդկային եկեսցեն, մինչդեռ չեւ էր զկերպարանս նորա բժշկեալ :

Եւ զեօթն օր ուսուցեալ նոցա զկենարար բանն՝ յորժամ աղաչեցին զի զկերպարանս թագաւորին բժշկեսցէ, հրամայեաց թէ նախ փութացէք շինել հանգիստ վկայիցն զոր սպանիք եւ տաճար Աստուծոյ, եւ յայնժամ կատարեալ ողջութիւն ընկալջիք :

1 միայն] բանիւ *add.* B || 7 նորա] սրբոյն B || 8 անարծաթացն] անարծաթ բժշկացն B.

jeunesse et de ta beauté, c'est pourquoi, dis seulement, que tu ne crois pas comme croient les chrétiens, et je te délivre. » Saint Bacchus dit à haute voix : « J'ai cru et je crois en la très sainte Trinité de la même manière que croient les chrétiens. »

L'émir prononça sur lui l'arrêt de mort, ordonna de l'emmener hors des remparts de Jérusalem et on lui trancha la tête le 18 Décembre.

Les chrétiens demandèrent son corps, et l'inhumèrent avec honneur dans l'église des saints anargyres Cosme et Damien. Le bienheureux Bacchus était de la Palestine, de la ville de Mayouma, à deux étapes de Jérusalem.

[B * Fête de la vision de saint Grégoire l'Illuminateur. * B p. 296 b.

Le saint et grand confesseur du Christ, notre bienheureux père, l'Illuminateur de la grande Arménie, pendant que le roi d'Arménie Tiridate (*Terdadios*) et toutes ses troupes et son pays se trouvaient frappés par le terrible châtiment de Dieu, pria pour qu'ils revinssent à la raison humaine, bien que leur aspect ne fût pas encore rétabli.

Il leur enseigna sept jours durant la parole vivifiante, et lorsqu'on le pria de guérir l'aspect du roi, il leur ordonna de s'empresser d'abord à construire un sanctuaire pour les martyrs qu'ils avaient mis à mort et un temple à Dieu, et (leur dit) qu'ils obtiendraient alors la parfaite guérison.

Եւ սկսաւ պատմել զաստուածային տեսիլն զոր ետես այսպէս. Ի հասարակել գիշերոյս այսորիկ զի խոնջեալ դուք ի քուն կայիք ի ձանձրութենէ աշխատութեանն ի տքնութենէ, տեսի, եւ ես դեռ եւս ի զարթնութեան էի եւ մտախորհ լինէի վասն յանկարծահաս գործոյս յանքննին սքանչելեաց ողորմութեան աստուածութեանն՝ այց առնել ձեզ, որպէս զձեզ ի բովս խրատու հանճարոյականութեան աստուածակերտ վարդապետութեանն, զմտաւ ածէի եւ զսէր վկայիցն առ իւրեանց սիրեցեալ արարիչն :

Յանկարծակի եղեւ սաստկութեան թնդիւն որոտման, իբրեւ զձայն եռանդեան կուտակելոց ալեաց ծովու խռովութեան երկնից : Եւ իջեալ այր մի ի կերպարանս լուսոյ կոչեցեալ զանուն իմ եւ ասէ. Գրիգորիոս : Եւ իմ հայեցեալ տեսի զկերպարանս նորա, եւ զարհուրեալ դողացեալ յերկիր կործանեցայ : Եւ ասէ ցիս. Հայեաց ի վեր եւ տես զսքանչելիսդ որ ցուցաւ քեզ :

Եւ իմ հայեցեալ տեսի զհաստատութիւն երկնից բացեալ. եւ զջուրսն որ ի վերայ նորա ըստ հատուածութեան պատառելոյն ըստ նմանութեան ձորոյ իբրեւ զկատարս
* B p. 297 a. լերանց յայսկոյս եւ յայնկոյս բաժանեալ, եւ դիզեալ կուտին անբաւութիւն * անկշռելի տեսան տեսանելեաց ական : Եւ լոյս հոսեալ ի վերուստ ի վայր մինչեւ յերկիրն հասանէր եւ ընդ լուսոյն զօրք անչափք լուսեղէնք երկթեւեանք երեւեալ ի տեսիլ մարդկան. եւ

Et il se mit à leur faire le récit de la vision divine qu'il avait eue, en ces termes : Aujourd'hui à minuit, pendant que vous dormiez de fatigue, accablés des labeurs de la veille, j'étais encore éveillé et je songeais à ce qui venait d'arriver [brusquement] par l'insondable et prodigieuse miséricorde divine, intervenant en votre faveur, comme pour vous éprouver dans le creuset des conseils et de la science élevée de la doctrine établie par Dieu, je songeais également à l'amour des martyrs pour leur créateur aimé.

« Il se fit tout à coup un fracas épouvantable de tonnerre, comme le bruit des vagues bouillonnantes, et soulevées de la mer, dans une perturbation des cieux. Un homme en descendit dans une forme lumineuse, qui m'appela de mon nom et dit : Grégoire! Je levai les yeux et je vis son aspect, et tout en tremblant d'épouvante je tombai à terre. Il me dit : Lève ton regard et regarde les prodiges qui te sont révélés.

Je regardai et je vis le firmament céleste entr'ouvert, et les eaux qui sont au-dessus de lui, par cette déchirure du firmament, séparées d'un côté et de l'autre à l'instar d'une vallée, comme les crêtes des montagnes, amon-
* B p. 297 a. celées dans une immensité * que ne peut mesurer le regard observateur. La lumière répandue de haut en bas touchait le ciel, et dans ce rayon de lumière une multitude de milices lumineuses à deux ailes, apparaissaient en forme humaine. Leurs ailes étaient comme de feu, ressemblant aux atomes d'une

թեւք իբրեւ զհուր նմանութեան մանրամաղ փոշւոյ հիւղէի որ ի ժամանակս արեգակնակէզ գարնայնոյն ընդ պատուհանս երդոյն ի շողս խաղալոյն բազմութիւն մանրամաղ փոշւոյն : Նոյնպէս եւ զօրքն ընդ լուսոյն լցին զսա ի ստորինս ամենայն, եւ առ այն ցռկացեալ յառաջանալ լուսոյն եւ զօրքն ընդ նմին :

Եւ մի ահաւոր տեսիլ մարդոյ բարձր եւ ահաւոր, որ զառաջին ունէր զէջն ի վերուստ մինչեւ ի խոնարհ, առաջապահ յառաջեալ եւ ի ձեռին իւրում ուռն ոսկի. Եւ այն ամենայն զհետ խաղացեալ գային : Եւ ինքն սլացեալ խոյացեալ ըստ նմանութեան արագաթեւ արծուոյ, եւ եկն եհաս մինչեւ ի մօտ յատակս երկրի. եւ բախեաց զթանձրութիւն լայնատարած գետնոյս, որ եւ մեծ եւ անչափ թնդիւնք հնչեցին ի սանդարամետս անդնդոց, եւ ամենայն երկիր յերեւելիս ըստ ական տեսանելոյ բաւական հարթ հաւասար դաշտաձեւ յատակեցաւ :

Եւ այլ ամենայն հրաշք սքանչելի տեսլեանց սրբոյն Գրիգորի գրեալ է լիով ի պատմութիւնս Ագաթանգեղոսի պատմագրի :]

Քաղոցի ԺԱ եւ Դեկտեմբերի ԺԹ : Վկայաբանութիւն սուրբ խոստովանողացն Եւգինոսի եւ Մակարիոսի :

Սուրբ վկայքս Քրիստոսի էին յաւուրս ուրացող արքային Յուլիանոսի. եւ

14 Վկայաբանութիւն ... Մակարիոսի] վկայութիւն սուրբ քահանայավկայիցն եւ խոստովանողացն Քրիստոսի Եւգինէոսի Մակարիոսի եւ Տիմոթէոսի սարկաւագի B.

poussière très fine qui, aux jours ensoleillés du printemps, dansent dans les rayons par les ouvertures des lucarnes, poussière menue et innombrable. Ainsi, les milices remplissaient de lumière toutes les parties inférieures, et comme une proue de navire, la lumière avançait et les milices avec elle.

« Une forme effrayante d'un homme élevé et terrible, précédait cette descente de haut en bas et marchait en avant-garde ayant en sa main un marteau d'or; tout le reste s'avançait à la suite. Ayant pris son essor, (l'homme) s'abattit à la manière d'un aigle aux ailes rapides, il vint, arriva jusqu'auprès de la surface de la terre, et frappa sur une large étendue la masse coagulée de la terre, ce qui fit retentir de grandes et immenses détonations les abîmes infernaux; la terre visible à l'œil d'un observateur fut nivelée comme une plaine unie.

Toutes les autres merveilles des visions prodigieuses de saint Grégoire sont décrites dans l'histoire de l'historien Agathange.]

11 Kalotz, 19 Décembre.

Récit du martyre des saints confesseurs Eugène et Macaire.

Les saints martyrs du Christ vivaient aux jours de l'empereur apostat,

կացեալք առաջի յանդիմանեցին զնա հրապարակաւ վասն ուրանալոյն զՔրիստոս, եւ դառնալոյն ի կուռսն ։ Եւ բարկացեալ յոյժ Յուլիանոս՝ հրամայեաց եւ կապեցին

* A fol. 135 v° b. զնոսա ընդ երկուս սիւնս, եւ բարակ չուանօք * պրկապնդեցին զմարմինս նոցա, եւ գան հարկանէին բռովք դալարովք ։ Եւ իջուցեալ ի սեանցն կախեցին գլխիվայր, եւ հրացեալ շամփուրս այրեցին զմարմինս նոցա, եւ թունաւոր սողունս թողին ի վերայ վիրացն նոցա . եւ յամենայնի անվնաս պահեցան շնորհօքն Աստուծոյ ։

Եւ տեսեալ ամբարշտին Յուլիանոսի զի յայնքան տանջանացն ոչ զանգիտեցին, հրամայեաց կապեալ ոտիւք եւ ձեռօք աքսորել ի հեռաստան աշխարհն Մաւրիտանացւոց, ի քաղաքն Անտիդոնեայ յարեւմուտս ։ Եւ ըստ հրամանի արքային տարան զնոսա անդ . եւ քրիստոնեայ ոչ էր ի նմա՝ քանզի պաշտօնեայք էին արեգական բնակիչք աշխարհին ։ Արդ քարոզեալ սրբոցն զաւետարանն Քրիստոսի դարձուցին զամենեսեան յաստուածպաշտութիւն ։

Եւ էր լեառն մի յաշխարհին յայնմիկ, բարձրութիւն նորա ութ եւ տասն մղոն, եւ ստորոտ լերինն ջերմ յոյժ, մինչ զի ի տօթոյն արեգականն քարինքն որպէս հուր վառէին, եւ բնակէր անդ յայրի միում վիշապ մի ահաւոր տեսլեամբ եւ յոյժ վնասէր զբնակիչս

4 դալարովք] դալարօք B || 5 նոցա *om.* B || 6 Աստուծոյ] եւ մնացին կենդանի *add.* B || 8 հրամայեաց] հրաման ետ B — հեռաստան] հեռաւոր B || 13-14 p. 761 Եւ էր լեառն... հովուոյն սրբոյ *om.* B.

Julien. Mis en sa présence, ils le blâmèrent publiquement pour avoir renié le Christ et être revenu aux idoles. Julien fort irrité ordonna de les attacher

* A fol. 135 v° b. à deux colonnes, de garrotter leur corps avec des cordes fines * et de les flageller avec des branches vertes. On les descendit ensuite des colonnes, on les pendit la tête en bas, et on leur brûla le corps avec des fers rouges, on fit promener des reptiles venimeux sur leurs blessures, et malgré tout ils furent conservés sains et saufs par la grâce de Dieu.

L'impie Julien voyant que dans tant de supplices, ils n'avaient éprouvé aucune crainte, ordonna de les exiler, pieds et mains liés, dans le pays lointain de la Mauritanie, dans la ville d'Antidonia[1] en Occident. On les y conduisit donc, selon l'ordre impérial. Or, il ne s'y se trouvait aucun chrétien, car les habitants du pays étaient adorateurs du feu. Les saints leur prêchèrent l'évangile du Christ et les convertirent tous au culte de Dieu.

Il y avait dans ce pays, une montagne, dont la hauteur était de dix-huit milles, et la base de la montagne était très chaude, à tel point qu'à la chaleur du soleil les pierres s'enflammaient comme du feu. Là, dans une grotte habitait un dragon d'aspect horrible et qui nuisait beaucoup aux habitants de la

1. *Syn. Cp.* : Anthédon.

ընակիչս գաւառին ։ Եւ երթեալ աղաչեցին զսուրբ վկայսն, զի հնարեսցեն զազատութիւն ի չարութենէ վիշապին ։

Եւ եկեալ նոքօք ի լեառն աղօթեցին առ Աստուած, եւ եղեւ յանկարծակի * շարժումն, եւ ել վիշապն յայրէ անտի, եւ յաչաց նորա եւ ի ռնգացն հուր բորբոքեալ ելանէր ։ Եւ աղօթեալ սրբոցն էջ հուր յերկնից սաստիկ, եւ սատակեաց զվիշապն, եւ սրբոցն մտեալ ի յայրն մաքրեցին աղօթիւք զտեղին եւ արարին անդ աւուրս բազումս ։ * A fol. 136 rº a.

Եւ յաւուր միում տեսին յարեւելս աստղ անկեալ յերկնից, եւ ծանեան զկորուստն Յուլիանոսի պղծոյ ։

Եւ ի լերինն յայնմիկ ջուր ոչ գոյր. եւ աղօթիւք նոցա բղխեաց աղբիւր եւ զայն ըմպէին սուրբքն, եւ կերակրէին ի շնորհաց Հոգւոյն սրբոյ, եւ ճգնելով ի լերինն անդ աստուածահաճոյ վարուք խաղաղութեամբ հանգեան ի Քրիստոս ։ Եւ եկեալ հաւատացելոցն թաղեցին զնոսա յայրի վիշապին փառօք եւ պատուով ։

Ննջեցին սուրբ խոստովանող վկայքն Դեկտեմբերի ԺԹ ։

Յայսմ աւուր կատարեցաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի Տիմոթէոս սարկաւագն, ի նոյն երկիրն Մաւրիտանի, եւ սուրբն Պօղիքտոս հրով կատարեցաւ ի Կեսարիա քաղաքն ։

11 ճգնելով ի լերինն] կեցեալ B || 12 աստուածահաճոյ] բարի B || 12-14 Եւ եկեալ.. Դեկտեմբերի ԺԹ] եւ թաղեցան պատուով Դեկտեմբերի ԺԹ B.

région environnante. Ces derniers vinrent prier les saints martyrs de trouver un moyen de les délivrer de la méchanceté du dragon.

Ils se rendirent avec eux à la montagne et prièrent Dieu. Tout à coup * il se fit un tremblement de terre et le dragon sortit de la caverne; des flammes ardentes sortaient de ses yeux et de ses narines. Les saints se mirent en prières, un feu ardent descendit du ciel et tua le dragon. Les saints pénétrèrent dans la grotte, la purifièrent par des prières et y habitèrent de nombreux jours. * A fol. 136 rº a.

Un jour ils aperçurent à l'est une étoile qui tombait du ciel, et connurent par là la perdition de l'immonde Julien.

Il n'y avait pas d'eau dans cette montagne et par leurs prières une source surgit; les saints buvaient de cette (eau) et ils étaient nourris par les grâces du Saint-Esprit. Ils menèrent sur cette montagne une vie agréable à Dieu et reposèrent paisiblement dans le Christ. Les fidèles vinrent les inhumer dans la grotte du dragon avec cérémonies et honneurs.

Les saints confesseurs martyrs moururent le 19 Décembre.

En ce jour fut mis à mort le saint martyr du Christ le diacre Timothée, également en Mauritanie, et saint Polyeucte mourut par le feu dans la ville de Césarée.

* B p. 298 b. [B* Յայսմ աւուր կատարեցաւ սուրբ մարտիրոսն Քրիստոսի Տիմոթէոս սարկաւագն :

Սա էր չքնաղն Մաւրիտանիոյ հզօր բանիւք և արդեամբք, և աստուածային իմաստութեամբ յաղթահարէր զկռապաշտս, և զբազումս ի նոցանէ դարձուցանէր ի հաւատս Քրիստոսի և մկրտէր : Եւ կալեալ զնա ածին առաջի իշխանին, և նա համարձակ խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի. և խոշտանգեալ զնա ուժգին արկին ի բանդ :

Եւ զկնի բազում չարչարանաց և ազգի ազգի տանջանաց և սովոյ և ծարաւ տեսեալ զնա հաստատուն ի հաւատս Քրիստոսի, հրամայեաց և կենդանւոյն արկին զնա ի հուր բորբոքեալ. զորոյ զնշխարս ժողովեցին հաւատացեալքն յորոց բազում բժշկութիւնք լինէին յախտաժէտս :

Նոյնպէս նահատակեցաւ և սուրբ վկայն Պողիկտոս ի Կեսարիա : Զսա կալեալ իշխանին Կեսարու Կապադովկեցւոց վասն ի Քրիստոս հաւատոյ էարկ ի բանդ : Եւ յետ բազում ողոքանաց և սպառնալեաց իբրև ետես զհաստատութիւն մտաց նորա հրամայեաց և քերեցին զմարմին նորա երկաթի եղնգամբք, և հանին զատամունսն և այլ ևս կտտանօք չարչարեցին : Եւ ապա կապեալ զնա արկին ի հնոց հրոյ, և անդ ողջակիզեալ երանելին Պողիկտոս պսակեցաւ ի Քրիստոսէ :]

* B p. 298 b. [B* En ce jour fut mis à mort le saint martyr du Christ le diacre Timothée.

Il était de la province de Mauritanie, homme considérable en paroles et en actions, et par la sagesse divine, il remportait la victoire sur les idolâtres. Il en convertit beaucoup à la foi du Christ et les baptisa. On l'arrêta et on le conduisit en présence du gouverneur; il confessa avec hardiesse le nom du Christ; on le tortura et on le jeta en prison.

Après bien des supplices et toutes sortes de tourments et la faim et la soif, le voyant ferme dans la foi du Christ, (le gouverneur) donna l'ordre qu'il fût jeté vivant dans un feu ardent. Les fidèles recueillirent les restes qui opérèrent de nombreuses guérisons sur les infirmes.

De même fut martyrisé le saint martyr Polyeucte à Césarée. Le gouverneur de Césarée de Cappadoce le fit saisir à cause de sa foi au Christ et le fit jeter en prison. Après bien des supplications et des menaces, ayant vu la fermeté de sa volonté, il ordonna de lui labourer le corps avec des onglets de fer, on lui arracha les dents et on le tortura par beaucoup d'autres supplices. Ensuite on le lia et on le jeta dans une fournaise ardente. Le bienheureux Polyeucte s'offrit comme un sacrifice vivant, et fut couronné par le Christ.]

Քաղոցի ԺԲ եւ Դեկտեմբերի Ի ։ Նահատակութիւն եւ տօն սրբոյն Իգնատիոսի Անտիոքայ հայրապետին որ աստուածազգեացն անուանեցաւ ։

Սուրբն Իգնատիոս աստուածազգեացն եւ սուրբն Պողիկարպոս * Զմիւռնացւոց եպիսկոպոսն՝ աշակերտք էին սրբոյն Յովհաննու աւետարանչին եւ առաքելոյն ։ Եւ սուրբն Իգնատիոս երրորդ յետ առաքելոյն եղաւ հայրապետ Անտիոքայ ։ * A fol. 136 rº b.

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ ճեպէր անօրէն արքայն Տրայանոս գնալ ՚ի պատերազմ ի Պարս եւ ի Պարթեւս ։ Եւ յորժամ եհաս յԱնտիոք կացուցին առաջի նորա զաստուածազգեացն Իգնատիոս, եւ յոլովագոյն ընդ միմեանս խօսեցեալք՝ վասն ճշմարտին Աստուծոյ եւ կռոցն, յայտնապէս յանդիմանեալ ի սրբոյն Իգնատիոսէ եղեն սնոտի պաշտամունքն հեթանոսաց ։

Եւ Տրայիանոս նախ ողոքական բանիւք եւ խոստմամբ եւ ապա սպառնալեօք ջանայր դարձուցանել զնա ի ճշմարիտ հաւատոյն, բայց ոչ կարաց թիւրել զերանելին յուղիղ դաւանութենէն, եւ հրամայեաց տասն զօրականաց տանել զԻգնատիոս ի Հռոմ, եւ տալ զնա կերակուր գազանաց յուրախութիւն քաղաքին ։

Եւ մտեալ ի նաւ գնաց ի Սելեւկիա եւ անտի ի Զմիւռնիա քաղաք, եւ ելեալ ետ ողջոյն Պողիկարպոսի եպիսկոպոսի եւ ամենայն եկեղեցեացն, եւ անտի գրեաց թուղթ առ ամենայն հաւատացեալսն ի Հռոմ, զի մի խափան լիցին նմա ի կերակուր լինելոյ գազանաց ։ Եւ էր գրեալ ի թղթի անդ եթէ. Յորժամ եմ ես Աստուծոյ եւ ժանեօք

12 Kalotz, 20 Décembre.

Martyre et fête de saint Ignace, patriarche d'Antioche, qui fut surnommé Théophore.

Saint Ignace Théophore et saint Polycarpe, évêque de * Smyrne, étaient disciples de saint Jean, évangéliste et apôtre. Saint Ignace fut, après les apôtres, le troisième évêque d'Antioche. * A fol. 136 rº b.

En ces jours, l'empereur impie Trajan se hâtait de marcher contre les Perses et les Parthes. Lorsqu'il arriva à Antioche on mit en sa présence Ignace Théophore et ils s'entretinrent longuement ensemble, au sujet du vrai Dieu et des idoles. Saint Ignace blâma ouvertement le culte vain des païens.

Trajan, d'abord par de douces paroles et des promesses, ensuite par des menaces essaya de le faire revenir de la vraie foi, mais il ne put détourner le bienheureux de la vraie confession et il ordonna à dix soldats de conduire Ignace à Rome et de le jeter en pâture aux fauves pour la joie de la ville.

S'étant embarqué, (Ignace) se rendit à Séleucie, et de là à Smyrne; il débarqua, alla donner le salut à l'évêque Polycarpe et à toutes les églises, et de là il écrivit une épître à tous les fidèles de Rome, pour qu'ils ne l'empêchent pas de devenir la pâture des fauves. Dans cette épître il était écrit : « Je

* A fol. 136 v° a. ատամանց * մանրեալ լինիմ, զի հաց սուրբ գտայց Քրիստոսի : Եւ եթէ. Ես աստուածազգեցիկս Իգնատիոս գրեմ եւ աղաչեմ զձեզ զի մի խափանիցէք զընթացս իմ որ առ Քրիստոս, թող տուք ինձ զի մտից ընդ այսմ արեգականս, զի յառաւօտու գալստեանն ծագեցայց ընդ անմուտ արեգականն արդարութեանն : Եւ այլ յոլովագոյն բանս գրեաց առ նոսա :

Եւ իբրեւ հասին ի Հռոմ, մուծին զերանելի հայրապետն ի թէատրոնն, եւ արկին զնա գազանաց երկուց առիւծուց եւ նոյնժամայն հերձուցին եւ կերան, եւ ոչ մնաց ի մարմնոյն բայց սակաւ ինչ ի մեծացուն ոսկերացն, զոր յետոյ տարան յԱնտիոք Ասորւոց յաթոռ իւր :

Եւ յետ կատարման նորին տեսին ոմանք յեղբարցն յանուրջս զսուրբն Իգնատիոս զի ողջոյն տայր նոցա, եւ համբուրէր զնոսա : Եւ այլք տեսին զնա առաջի Քրիստոսի, եւ քրտունք հոսէին յերեսացն իբրեւ թէ յաշխատութենէ եկեալ :

Այս երանելի հայրապետս մինչ տղայն էր սա էր զոր Քրիստոս առեալ ի գիրկս իւր օրհնեաց եւ ասէ. Եթէ որ ոչ խոնարհեցուսցանէ զանձն իւր իբրեւ զմանուկս զայս, ոչ մտցէ յարքայութիւնն Աստուծոյ : Եւ դարձեալ. Որ ընդունի զմի ի փոքրկանցս յայսցանէ յանուն իմ զիս ընդունի :

Կատարեցաւ աստուածազգեցիկն Դեկտեմբերի Ի :

* A fol. 136 v° a. suis le blé de Dieu; je serais broyé par les dents des lions * pour devenir le pain béni du Christ »; et encore : « Moi, Ignace Théophore, je vous écris et vous prie de ne pas mettre d'obstacle sur ma voie vers le Christ, laissez-moi me coucher avec ce soleil, pour qu'à l'aube de sa venue je puisse me lever avec le soleil de justice qui ne se couche point. » Il leur écrivit bien des choses encore.

Lorsqu'ils arrivèrent à Rome, on introduisit le bienheureux pontife dans l'arène et on le jeta aux bêtes fauves, à deux lions, qui le déchirèrent aussitôt et le dévorèrent; il ne resta de tout le corps que quelque peu des gros os, qu'on transporta plus tard à Antioche de Syrie, son diocèse.

Après sa mort quelques-uns des frères virent en songe saint Ignace qui leur donnait le salut, et les baisait. D'autres le virent en présence du Christ, avec des gouttes de sueur qui lui coulaient sur le visage, comme s'il revenait d'un travail fatiguant.

C'est ce bienheureux pontife, lorsqu'il était encore enfant, que le Christ prit dans ses bras, bénit et dit : « *Quiconque ne se fait pas humble comme cet enfant n'entrera pas dans le paradis de Dieu* [1]. » Et aussi : « *Celui qui reçoit un de ces petits en mon nom, me reçoit* [2]. Théophore fut martyrisé le 20 Décembre.

1. Matth. XVIII, 3. — 2. *Ibid.*, 5.

[B * Տօն եւ վկայութիւն սրբոյն Իգնատիոսի Անտիոքայ հայրապետին, որ աստուածազգեցն անուանեցաւ : * B p. 299 a.

Սուրբն Իգնատիոս աստուածազգեացն, եւ սուրբն Պօղիկարպոս Զմիւռնացւոց եպիսկոպոսն աշակերտք էին Յովհաննու առաքելոյն եւ աստուածաբան աւետարանչին : Եւ սուրբն Իգնատիոս երրորդ յետ Պետրոսի առաքելոյն եկաց պատրիարք Անտիոքացոց եկեղեցոյն :

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ ձեպէր անօրէն արքայն Տրայանոս գալ ի պատերազմ ի Պարս եւ ի Պարթեւս : Եւ յորժամ եհաս յԱնտիոք կացուցին * առաջի նորա զաստուածազգեացն Իգնատիոս եւ յոլովագոյն ընդ միմեանս խօսեցեալք վասն ճշմարտին Աստուծոյ եւ կռոցն յայտնապէս յանդիմանեալ ի սրբոյն Իգնատիոսէ եղեն սնոտի պաշտամունքն հեթանոսաց : * B p. 299 b.

Յայնժամ թագաւորն բարկացեալ հրամայեաց եւ կուտեցին փայտ բազում, եւ լուցեալ արարին կայծակունս. եւ տարածեալ զայն ի գետնի՝ եւ զսուրբն կացուցին ի վերայ զմեծ ժամս զի յոյժ այրեցաւ. եւ տակայն պինդ կայր ի Տէր :

Ասէ թագաւորն. Կարծեմ եթէ կախարդ ես դու : Սուրբն Իգնատիոս ասաց. Ծառայք Աստուծոյ որք զկուռս եւ զսատանայ անարգեն, յորոց դեւք փախչին, զիա՞րդ իցեն կախարդք. այլ դուք էք որ պաշտէք զնոսա :

Իսկ Տրայանոս ասաց եւ բերին երկաթի եղնգունս քերիչս, եւ սկսան չարաչար

[B * Fête et martyre de saint Ignace, patriarche d'Antioche, qui fut surnommé Théophore. * B p. 299 a.

Saint Ignace Théophore et saint Polycarpe, évêque de Smyrne, étaient disciples de Jean, l'évangéliste, apôtre et théologien. Saint Ignace fut, après l'apôtre Pierre, le troisième patriarche de l'église d'Antioche.

En ces jours Trajan, l'empereur impie, se hâtait de partir en guerre contre les Perses et les Parthes. Lorsqu'il arriva à Antioche, on mit en sa * présence Ignace Théophore; ils s'entretinrent longuement ensemble au sujet du vrai Dieu et des idoles; saint Ignace blâma ouvertement le vain culte des païens. * B p. 299 b.

Alors l'empereur irrité ordonna d'amasser beaucoup de bois; l'ayant allumé on en fit des charbons ardents que l'on répandit à terre; et on y tint le saint pendant de longues heures; il fut violemment brûlé, pourtant il resta ferme dans le Seigneur.

L'empereur lui dit : « Je crois que tu es sorcier. » Saint Ignace répondit : « Les serviteurs de Dieu qui méprisent les idoles et le démon, et devant qui les diables s'enfuient, comment seraient-ils des sorciers ? C'est plutôt vous qui l'êtes, vous qui adorez ceux-ci. »

Alors Trajan ordonna d'apporter des ongles de fer et on se mit à en labourer atrocement le dos et les côtes du bienheureux, en lui disant : « Immole aux

բերել զթիկունս եւ զկուռս կռանեացն, եւ ասէին. Զոհեա աստուածոցն : Եւ սուրբն ասէ. Աստուածային հրամանն ասէ. Մի լիցին քեզ այլ աստուածք բաց յինէն. Թագաւորի եւ սինկլիտոսի ոչ լսեմ, զի գրեալ է. Մի անկանիր հզօրի, եւ մի միաբանիր բազմաց ի չարիս :

Եւ յետ բազում եւ այլ այլ կրից տանջանաց, եւ հարց եւ փորձ քննութեանց՝ իբրեւ ոչ կարաց հաւանեցուցանել զսուրբն, յայնժամ ետ վճիռ եւ ասէ. Զիգնատիոս որ ասաց յինքեան ունել զխաչեալն՝ հրամայեմք կապել եւ զինուորք տանել ի Հռոմ զի կերակուր լիցի գազանաց ի զբօսանս խաղուն :

Եւ լուեալ սուրբն զվճիռն գայն ուրախ եղեւ, եւ մեծ խնդութեամբ ասէր. Գոհանամ զքէն Տէր, Յիսուս Քրիստոս զի արժանի արարեր զիս պատուոյ առաքելոյն Պօղոսի, նմանողի կապանօք կապել եւ երթալ ուր եւ նա գնաց կապանօք : Եւ արկեալ զերկաթ զշղթայսն եւ զուարճանայր : Եւ նախ մտեալ յեկեղեցին եկաց յաղօթս եւ յանձնեաց զինքն Տեառն : Եւ նոյնժամայն յափշտակեալ զնա գազանաբարոյ եւ զճիւաղի զինուորքն տանէին ի Հռոմ : Եւ նա մեծաւ յօժարութեամբ իջեալ ի Սելեւկիա, եւ
* B p. 300 a. անտի *նաւեալ աստաղանօք էջ ի Զմիւռնիա եւ փութացեալ առ Պօղիկարպոս աշակերտակիցն իւր : Եւ որ մտեալ եւ հաղորդեալ ընդ նմա խորհրդոյն՝ յանձն առնէր զինքն աղօթից, եւ ելեալ գնայր :

dieux. » Le saint répondit : « Le commandement de Dieu dit : Tu n'auras pas d'autre Dieu que moi [1]. Je n'écoute ni l'empereur ni le Sénat (σύγκλητος), car il est écrit : Ne vous laissez pas influencer par le puissant, et ne vous unissez pas à la multitude pour faire le mal. »

Après des tourments et des supplices nombreux et variés, après des questions et des interrogatoires, comme il ne pouvait arriver à persuader le saint, (l'empereur) donna l'ordre suivant : « Nous ordonnons de lier Ignace qui dit avoir en lui le crucifié, et de le conduire sous escorte à Rome pour être jeté en pâture aux fauves pour les divertissements du cirque. »

Lorsque le saint connut cet ordre, il se réjouit et dit avec une grande joie : « Je te remercie, Seigneur Jésus-Christ, de m'avoir rendu digne de l'honneur de l'apôtre Paul, d'être comme lui mis aux liens et d'aller là où il est allé dans les chaînes. » Et il se mit lui-même les chaînes, et s'épanouit. Étant d'abord entré dans l'église, il se mit à prier et se recommanda au Seigneur. Mais, semblables à des loups et brutaux, les soldats l'en arrachèrent aussitôt
* B p. 300 a. pour le conduire à Rome. Il descendit avec grande joie à Séleucie et de là * naviguant au milieu des tribulations il parvint à Smyrne et s'empressa d'aller trouver son condisciple Polycarpe. Il entra chez lui, communia avec lui du saint sacrifice, se recommanda à ses prières, et repartit.

1. Ex. xx, 3.

Ընդունէին զնա այնուհետեւ ամենայն եկեղեցիքն Ասիոյ, եւ փութային ամենեքեան տեսանել զնա ։ Եւ նա աղաչէր զամենեսեան մի խափան լինել նահատակութեան նորա, այլ աղօթս խնդրէր յամենեցունց զի վաղվաղակի ի ձեռն գազանացն աներեւոյթ լիցի յայսմ աշխարհէս, որպէս զի երեւեսցի առաջի երեսացն Քրիստոսի ։

Եւ ընդ առաջ եկեալ եկեղեցեացն տայր թուղթս խրատականս եւ օրհնութիւնս հոգեւորս ։ Այլ եւ գրեաց եւ ի Հռոմ թուղթս առ եղբարս մեծ աղաչանօք զի մի խափանեսցեն զնա ի կերակուր լինելոյ գազանացն ։ Եւ էր գրեալ ի թղթի անդ եթէ. Թոյլ տուք մի վնասէք սիրով ձերով, զի դուռն բաց է ինձ եւ յաջողեալ, քանզի ցորեան եմ Աստուծոյ, եւ ժանեօք առիւծուց աղացեալ լինիմ, զի հաց սուրբ գտայց Աստուծոյ ։ Եւ եթէ. Ես աստուածազգեացս Իգնատիոս գրեմ եւ աղաչեմ զձեզ զի մի խափանիցէք զընթացս իմ որ առ Քրիստոս ։ Այլ եւ աղաչեմ ողոքեցէք զգազանսն զի գերեզման լիցին ինձ, եւ մի ինչ թողցեն ամենեւին ի մարմնոյս իմոյ, զի մի ննջեցեալ իմ ծանրացայց ումեք ։

Գրէր եւ առ այլ եկեղեցիս թէ. Յանձն առնեմ ձեզ զեկեղեցին Ասորոց, եւ թէ. Ի տուէ եւ ի գիշերի ընդ տասն ընձու կապեալ կամ, եւ ի սոցանէ միշտ կեղեքիմ տաժանելով յոյժ. ընդ որ ինքն ուրախ լինէր ։

Եւ իբրեւ ընդ բազում կղզիս անցին եւ երեւէր Պատիոլոս՝ կամէր ելանել սուրբն,

Dès lors toutes les églises de l'Asie l'accueillirent, et tout le monde se pressait pour le voir. Quant à lui, il les priait tous de ne pas mettre obstacle à son martyre, et demandait les prières de tous, afin qu'au plus tôt, par le moyen des fauves, il disparût de ce monde, et apparût en présence du Christ.

A toutes les églises qui venaient au-devant de lui, il laissait par écrit des conseils et des bénédictions spirituelles. Il écrivit également à Rome une lettre aux frères avec de grandes instances, pour qu'ils ne l'empêchent pas d'être la pâture des fauves. Il écrivait dans sa lettre : « Laissez faire, ne me nuisez pas par votre amour, car la porte m'est ouverte et favorablement, car je suis le froment de Dieu, je dois être broyé par les crocs des lions pour devenir le pain béni de Dieu. » Et aussi : « Moi, Ignace Théophore, je vous écris et vous prie de ne pas entraver ma course vers le Christ, mais je vous prie d'engager les fauves à devenir ma tombe et à ne rien laisser du tout de mon corps, pour qu'étant mort je ne sois à charge à personne. »

Il écrivait aussi aux autres églises : « Je vous recommande l'église de Syrie » ; et aussi : « Jour et nuit je me trouve attaché avec dix léopards, et je suis toujours harcelé péniblement par eux. » Il s'en montrait cependant heureux.

Après qu'ils eurent passé par beaucoup d'îles, lorsque Pouzzoles (*Patiou-*

ու ընդ հետս գնալ Պաւղոսի առաքելոյն, այլ ընդդէմ եղեալ հողմն՝ յանկ ելանէին աղօթք նորա որ փութայր առաւել ելանել յաշխարհէ : Զանզի սպայն փութային զինուորքն առաջ ի Հռոմ ժամանել նախ քան զվճարել աւուրց մեծի խաղուն, նաւն
* B p. 300 b. * հասանէր նաւն ի նաւահանգիստն Հռոմայեցւոց :

Եւ լուեալ եղբարց եկին ընդ առաջ նորա ի տեղին որ կոչէր Պորտոս, զի ի վաղուց ցանկացեալ էին տեսանել Քրիստոսազգեցին : Այլ յոյժ եղկելին տրտմէին զի ի մահ եղեալ էր այնպիսի այր, և ջերմութեամբ եռային և կամէին զադարեցուցանել զամբոխն զի մի կորուսցեն զնա :

Իսկ նա առաւել քան թէ թղթովն ստիպեալ աղաչէր զնոսա թողուլ տալ նմա մեռանել վասն Քրիստոսի, մինչև դադարեալք յակամայս լռեցին :

Եւ սուրբն մտեալ ի Հռոմ և ծունր եդեալ կայր յաղօթս վասն ամենայն եկեղեցեաց և վասն դադարման հալածանացն, և վասն սիրոյ և միաբանութեան հաւատացելոցն առ միմեանս :

Եւ վաղվաղակի փութացեալ մուծին ի տեսարան թէատրոնին. և կացեալ ի մէջ ամբոխին ասէր . Արք Հռոմայեցիք, ես ոչ վասն չար իրիք գործոց կրեմ զայս, այլ վասն վկայութեան ճշմարտին Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ աղացեալ լինիմ որպէս ցորեան ատամամբք գազանացն :

lous) fut en vue, le saint désira débarquer pour suivre les traces de l'apôtre Paul, mais un vent contraire s'étant levé, ses prières pour être le plus tôt délivré de ce monde furent exaucées. Car les soldats se hâtaient d'arriver à Rome avant la fin des jours des grands spectacles dans l'arène, et le bâtiment
* B p. 300 b. pénétra bientôt * dans le port de Rome.

Les frères l'ayant appris vinrent au-devant de lui à l'endroit appelé Porto (*Portos*), car ils aspiraient depuis longtemps à voir Théophore [1]. Ils étaient bien attristés cependant qu'un tel homme allait à la mort et ils s'agitaient avec ardeur et voulaient apaiser la foule pour qu'il ne fût pas mis à mort.

Ainsi il fut obligé de les supplier plus que par ses écrits de le laisser mourir pour le Christ, jusqu'à ce que, cédant à contre-cœur, ils se tussent.

Le saint, lorsqu'il pénétra à Rome, s'agenouilla et pria pour toutes les églises, pour la fin des persécutions, pour l'amour et l'union des fidèles entre eux.

Il fut directement introduit dans l'amphithéâtre, se dressa devant la foule et dit : « Peuple romain, ce n'est pas pour quelque mauvaise action que je subis ceci, mais pour le témoignage du vrai Dieu, Jésus-Christ Notre-Seigneur, que je vais être broyé, comme du froment, par les crocs des fauves. »

1. L'arménien porte ici Christophe, Քրիստոսազգեցի.

Եւ նոյնժամայն արկին զնա գազանաց յայնմ թէատրոնին դահճքն : Եւ նա աղօթէր պատառիլ ի նոցանէ : Եւ ընթացեալ երկու առիւծք հեղձուցին զերանելին եւ ծախեցին զմարմինն, եւ չմնաց բայց սակաւ ինչ ի մեծագոյն ոսկերացն որպէս եւ ըղձայր նախ. զի ըստ գրոյն. Յանկութիւն արդարոց ընդունելի է : Զոր յետոյ տարան յԱնտիոք յաթոռն իւր :

Իսկ եղբարցն մեծապէս տրտմեալ յոյժ, եւ առեալ զսուրբ նշխարսն պահեցին զգուշութեամբ եւ հսկէին արտասուօք եւ նոյնժամայն մխիթարէին յԱստուծոյ : Զի տեսանէին ի տեսլեան ոմանք զի աղօթէր ընդ նոսա. եւ այլք զի փարէր եւ ողջոյն տայր նոցա համբուրելով. եւ այլք տեսանէին զի մեծաւ փառօք էր առաջի Քրիստոսի ի մեծ աշխատութենէ եկեալ զի սրբէր զքրտունսն :

Զսա յիշէ Երանիոս հետեւող առաքելոցն * ասելով եթէ. Ասաց ոմն ի մերոցն եթէ ցորեան եմ Աստուծոյ եւ աղացեալ լինիմ : Յիշէ եւ Պօլիկարպոս ի թուղթն իւր որ առ Փիլիպեցիսն եթէ. Աղաչեմ ստանալ ճգնութիւն զոր տեսաք աչօք, ոչ միայն յերանելին Իգնատիոս, այլ եւ յամենայն սուրբս. եւ առաքեցաք առ ձեզ եւ զթուղթս, ասէ, զոր գրեալ էր առ մեզ երանելին Իգնատիոս, որպէս խնդրեցէք : * B p. 301 a.

Aussitôt les bourreaux l'exposèrent aux fauves (qui étaient) alors dans l'arène. Et lui, il priait pour être déchiré par eux. Deux lions accoururent, étranglèrent le bienheureux et dévorèrent le corps. Il n'en resta que quelque peu des plus gros os, comme (le saint) l'avait souhaité auparavant; car il est écrit : Le désir des justes est exaucé [1]. Ces restes furent emmenés plus tard à Antioche, son siège.

Les frères, très affligés, recueillirent les saints restes, les consumèrent avec précautions et veillaient sur eux en pleurant; mais bientôt ils furent consolés par Dieu : plusieurs d'entre eux le virent dans un songe priant avec eux, et d'autres leur donnant le salut et le baiser; d'autres le virent avec une grande gloire devant le Christ, comme s'il arrivait d'un lourd travail en essuyant ses sueurs.

Irénée (*Eranios*), le disciple des apôtres, le mentionne en ces termes : * « Un des nôtres a dit : Je suis le froment de Dieu et je vais être broyé. » Polycarpe le mentionne aussi dans son épître aux Philippiens : « Je vous prie de posséder l'ascétisme que nous avons vu de nos yeux non seulement en la personne du bienheureux Ignace, mais aussi dans tous les saints; » et : « Nous vous avons également envoyé les épîtres que nous avait écrites le bienheureux Ignace, ainsi que vous l'aviez demandé. » * B p. 301 a.

1. Prov. x, 24.

Ասեն եթէ սա էր մանուկն զոր մինչ տղայ էր, զոր Քրիստոս առեալ ի գիրկս իւր օրհնեաց և ասէր եթէ. Որ ոք ոչ խոնարհեսցի զանձն իւր իբրև զմանուկս զայս՝ ոչ մտցէ յարքայութիւն Աստուծոյ ։ Եւ դարձեալ. Որ ընդունի զմի ոք ի փոքրկանցս յայսցանէ յանուն իմ՝ զիս ընդունի ։ Այսր է այլ կատարեալ պատմութիւն ի պատմագիրս ։

Կատարեցաւ աստուածազգեաց հայրապետն Իգնատիոս՝ Քաղոցի ԺԲ և Դեկտեմբերի Ի ։]

* A fol. 136 v° b.

* Քաղոցի ԺԳ և Դեկտեմբերի ԻԱ ։ Տօն և վկայութիւն սրբուհւոյն Յուլիանեայ ։

Ի ժամանակս Մաքսիմիանոսի ամբարիշտ արքային՝ էր կոյս մի քրիստոնեայ ի Նիկոմիդեայ քաղաքին, դուստր առն մեծատան և կռապաշտի ։ Եւ յորժամ եղև ութևտասն ամաց՝ խօսեցաւ զնա ի հարսնութիւն իշխանի ուրումն մեծատան և կռապաշտի, որոյ անուն էր Եղևսիոս ։

Եւ մինչ եհաս ժամանակ հարսանեացն, և խնդրէր զնա այրն, ասէ Յուլիանէ ցԵղևսիոս. Եթէ ոչ առցես զպատիւ եպարքոսութեանն՝ ոչ հաւանեցայց ընդ քեզ ամուսնութեամբ ։ Եւ նորա ծախեալ զանձս բազումս առ զեպարքոսական իշխանութիւն ի դատաւորէն ։

8 Տօն ... Յուլիանեայ] Վկայութիւն սրբուհի և կոյս վկային Յուլիանեայ B || 9 քրիստոնեայ *om.* B || 10 կռապաշտի] որոյ անուն էր Ափրիկանոս, դարս ի հօրէն հաւատացեալ ի Քրիստոս *add.* B.

On prétend qu'il (Ignace) fut, étant petit, l'enfant que le Christ prit dans ses bras, et bénit en disant : « Quiconque ne se fera pas humble comme cet enfant, n'entrera pas dans le royaume de Dieu. » Et ainsi : « Quiconque reçoit un de ces petits en mon nom, me reçoit. » Il y a une autre vie complète de ce saint chez les historiens.

Le pontife Ignace Théophore fut martyrisé le 12 Kalotz, le 20 Décembre.]

* A fol. 136 v° b.

* 13 Kalotz, 21 Décembre.

Fête et martyre de sainte Julienne.

Cette vierge chrétienne vivait à Nicodémie, aux jours de l'empereur impie Maximin. Elle était fille d'un homme riche et idolâtre : lorsqu'elle eut dix-huit ans, on la fiança à un notable riche et idolâtre, dont le nom était Éleusios.

Lorsque l'époque du mariage arriva et que Éleusios la demanda, Julienne lui dit : « Tant que tu n'auras pas obtenu la dignité d'éparque, je ne m'unirai pas avec toi par le mariage. » Il dépensa de fortes sommes et obtint du juge la dignité d'éparque.

Ասէ ցնա դարձեալ Յուլիանէ. Եթէ ըստ մարմնոյ կենացս՝ բաւական է երկոցունցս մեծութիւնդ այդ եւ փառք, բայց արժան է նախ հոգւով կապակցիլ մեզ ընդ միմեանս եւ ապա մարմնով ։ Արդ՝ եթէ ոչ լինիցիս քրիստոնեայ եւ հաւատաս յամենասուրբ Երրորդութիւնն ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Հոգին սուրբ, ոչ ամուսնացայց ընդ քեզ ։

Եւ նորա յարուցեալ գնաց առ հայր աղջկանն եւ պատմեաց նմա զասացեալն ի դստերէն իւրմէ ։ Եւ հօրն եկեալ առ Յուլիանէ, եւ ողոքական բանիւք աղաչէր * հաւանել ի կամս խօսեցելոյ փեսային. եւ ոչ կարաց զնա փոխել ի սիրոյն Քրիստոսի ։ * A fol. 137 rº a.
Եւ նոյնժամայն ետ զնա ի ձեռս Եղեւսիոսի եպարքոսին ։

Եւ նորա մերկացուցեալ զնա եհար ուժգին արջառաջլօք մինչեւ պատառել մարմնոյն, եւ կախեալ զհերացն որ եւ մորթ գլխոյն խախտեցան, եւ ակնակէքն առ ճակատն վերացան եւ հրացեալ շանթիւք այրեցին զմարմին կուսին. եւ տարան ի բանդ արկանել ։

Եւ ի բանդի անդ երեւեալ սատանայ ի կերպարանս հրեշտակի լուսոյ եւ ասէ ցնա. Զոհեա կռոցն եւ զերծիր ի տանջանաց, եւ յետոյ ապաշխարեա առաջի Աստուծոյ ։ Եւ սրբոյն ծանուցեալ զխաբէութիւն թշնամւոյն ըմբռնեալ զանմարմինն իբրեւ զմարմնաւոր իւն զօրութեամբն Աստուծոյ, տագնապեցոյց զնա զանիւ չափ այնքան մինչ

7 փոխել] փոփոխել B || 8 եպարքոսին] անարգելոյ փեսային իւրոյ *add.* B || 13-3 p. 772 Եւ ի բանդի . . . պարանոցն ունէր *om.* B.

Julienne lui dit alors : « Pour la vie matérielle, ton grade et ta dignité nous suffit à tous deux, mais il faut que nous nous unissions d'abord de l'âme et ensuite de corps. Or, si tu ne te fais pas chrétien et si tu ne crois pas à la très Sainte-Trinité, Père, Fils et Saint-Esprit, je ne me marierai pas avec toi. »

Il se leva, se rendit auprès du père de la jeune fille et lui raconta ce que sa fille lui avait dit. Le père alla trouver Julienne et la supplia avec de douces paroles * de se rendre au désir de son fiancé, mais il ne put la détourner de l'amour du Christ. Alors il la remit entre les mains de l'éparque Éleusios. * A fol. 137 rº a.

Celui-ci la fit mettre à nu et la frapper brutalement avec des nerfs de bœuf jusqu'à déchirer son corps; il la fit pendre par les cheveux, ce qui déplaça la peau de la tête et souleva les paupières jusqu'au front; on brûla ensuite le corps de la vierge avec des fers rouges, et, l'ayant emmenée, on la jeta en prison.

Le démon lui apparut dans la prison sous l'apparence d'un ange de lumière et lui dit : « Immole aux idoles et tu seras délivrée des supplices, et ensuite tu feras pénitence devant Dieu. » La sainte reconnut la tromperie de l'ennemi, le saisit par la puissance de Dieu (lui), incorporel comme s'il eût été corporel, le roua de coups à tel point qu'il lui avoua tous les méfaits qu'il

զի խոստացաւ լինել նմա զղջացեալ չարեացն զոր առ մարդիկ ի սկզբանէ աշխարհի մինչեւ ի սպառ ։ Եւ կապեաց զնա սրբուհին անուամբն Քրիստոսի՝ երկաթի կապանօքն զոր ի պարանոցն ունէր ։

Եւ ընդ առաւօտն հանեալ զերանելին ի բանդէն առաջի ատենին եպարքոսին ։ Եւ կացեալ յատենի յանդիմանեաց զանաստուած մոլորութիւն նորա ։ Եւ ընկեցեալ զսուրբ կոյսն ի բորբոքեալ հնոցի, եւ ոչ այրեցաւ ի հնոցէն ։ Եւ տեսեալ ժողովրդեանն
* A fol. 137 r° b. զսքանչելիսն՝ * հաւատացին ի Քրիստոս արք հինգ հարիւր, ընդ այր եւ ընդ կին ։ Եւ բարկացեալ եպարքոսին հրամայեաց հատանել զգլուխս նոցա. եւ կատարեցան բարի խոստովանութեամբ ի Քրիստոս ։

Եւ զերանուհին արկին ի հալեալ կապարեայ կաթսայ, եւ հերձեալ կաթսայն այրեաց զդահճսն, եւ սուրբն ոչ ինչ վնասեցաւ ։ Եւ ապա հատին զգլուխ նորա Դեկտեմբերի ԻԱ ։

Եւ կին մի հաւատացեալ որոյ անուն էր Սոփիա, առեալ զմարմին սրբոյն Յուլիանեայ կուսին եդ պատուով ի տապանի, եւ ի վերայ շինեաց մատուռն ։

6 եւ ոչ այրեցաւ ի հնոցէն] եւ զօրութեամբն Քրիստոսի ապրեցաւ B || 7 այր ... ընդ կին] բազումք B || 10 կապարեայ] կապարով B || 11 այրեաց ... վնասեցաւ] հեղաւ որ ինչ եւ այրն ի նմա, եւ զմանս ի դահճացն կիզեաց, եւ զսրբուհին ոչ ինչ վնասեաց B || 14 սրբոյն] սրբոյ կուսին B.

avait commis envers les hommes depuis le commencement du monde jusqu'à la fin. » La sainte le lia au nom du Christ avec les chaînes de fer qu'elle portait à son cou.

Au matin, on fit sortir la bienheureuse de la prison et on la conduisit devant l'éparque, et elle, se tenant au milieu du tribunal, elle blâma son erreur athée. Il fit jeter la vierge sainte dans une fournaise ardente, et elle n'en fut
* A fol. 137 r° b. pas brûlée. Le public témoin du miracle * crut au Christ au nombre de cinq cents, hommes et femmes. L'éparque irrité ordonna de leur trancher la tête et ils moururent en bonne confession du Christ.

On jeta la bienheureuse dans une chaudière remplie de plomb fondu, le chaudron éclata, brûla les bourreaux et la sainte ne souffrit en rien. On lui trancha ensuite la tête le 21 Décembre.

Une femme chrétienne dont le nom était Sophie, prit le corps de la sainte vierge Julienne, le déposa avec honneur dans un tombeau et fit construire une chapelle au-dessus.

Քաղոցի ԺԴ եւ Դեկտեմբերի ԻԲ ։ Վկայութիւն Թադէոսի առաքելոյն ։

Առաքեալն Քրիստոսի Թադէոս՝ հրամանաւ Հոգւոյն սրբոյ եկն ի Միջագետս Ասորոց առ Աբգար թագաւորն Հայոց եւ Ասորւոց. զի զխոստումն Քրիստոսի լցցէ առ նա ։ Եւ բժշկեաց զԱբգար ի չարաչար ցաւոցն, եւ զամենայն հիւանդս քաղաքին նորա ։ Եւ մկրտեաց զթագաւորն եւ զամենայն հաւատացեալսն ։ Եւ շինեաց եկեղեցի եւ զԱդդէ աշակերտն իւր ձեռնադրեաց եպիսկոպոս եւ փոխանակ իւր թողու արքային գրեալ եւ կանոնս տայ ի ձեռս նորա ։

Եւ ինք առեալ հրովարտակ յարքայէ զի ամենեքեան լուիցեն աւետարանի նորա գայ առ Սանատրուկ քուերորդի Աբգարու * զոր կացուցեալ էր զնա թագաւոր ։ Եւ * A fol. 138 r° a.
եկեալ սուրբ առաքելոյն ի դուռն արքայի քարոզէր զաւետարանն արքայութեան, եւ առնէր նշանս եւ արուեստս մեծամեծս, եւ բժշկէր զամենայն ախտս եւ զհիւանդութիւնս, եւ բազումք հաւատային ի բանս առաքելոյն եւ մկրտեցան ։

Եկեալ եւ չքնաղագեղ դուստր թագաւորին որում անուն էր Սանդուխտ, եւ տեսեալ զսքանչելիս առաքելոյն հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ եւ ոչ մեկնէր ի նմանէ ։ Եւ լուեալ թագաւորին բարկացաւ յոյժ եւ առաքեաց զմեծ իշխանն որ էր երկրորդ թագաւորութեան նորա, զի սպանցէ զառաքեալն եւ զՍանդուխտ ։

14 Kalotz, 22 Décembre.

Martyre de l'apôtre Thaddée.

L'apôtre du Christ Thaddée vint par ordre du Saint-Esprit dans la Mésopotamie des Syriens, chez Abgar, roi d'Arménie et de Syrie, pour remplir auprès de lui la promesse du Christ. Il guérit Abgar de cruelles douleurs, ainsi que tous les malades de sa ville. Il baptisa le roi et tous les fidèles. Il construisit une église et sacra évêque son disciple Addaï (*Addè*) et le laissa au prince à sa place, en lui donnant des canons écrits.

Quant à lui, après avoir obtenu du roi un décret que tout le monde devait accepter son évangile, il se rendit auprès de Sanatrough, fils de la sœur d'Abgar, * que ce dernier avait établi roi. Le saint apôtre arriva à la cour du * A fol. 138 r° a.
roi pour y prêcher l'évangile du royaume (des cieux), il y opéra des miracles et de grands prodiges, guérissait toutes sortes d'infirmités et de maladies, et beaucoup crurent aux paroles de l'apôtre et furent baptisés.

La charmante fille du roi, dont le nom était Sandoukht vint aussi, et, après avoir vu les miracles de l'apôtre, elle crut au Christ, fut baptisée et ne se sépara plus de lui. Le roi l'ayant appris en fut très irrité et envoya son grand prince, le second après lui dans le royaume, pour mettre à mort l'apôtre et Sandoukht.

Եւ երթեալ իշխանին նաեւ լոյս շուրջ զառաքելովն եւ հաւատաց ի Քրիստոս, ինքն եւ բազումք ընդ նմա ։ Եւ կին մի յազգէ թագաւորին Զարմանդուխտ անուն, եկեալ առ սուրբ առաքեալն եւ տեսեալ զսքանչելիսն հաւատաց ի Քրիստոս ։ Ընդ որ զայրացեալ թագաւորին Սանատրկոյ՝ հրամայեաց սպանանել զմեծ իշխանն եւ զԶարմանդուխտ եւ զայլս բազումս ։ Եւ կատարեցան ի նմին ժամու. եւ սիւն լուսոյ եկաց ի վերայ նոցա. եւ Սանդուխտ թաղեաց զնոսա գաղտ ։

Եւ հրամանաւ թագաւորին եդին ի բանդի զառաքեալն եւ զՍանդուխտ. եւ լոյս ծագեաց ի բանդին. եւ երեւեալ նոցա Քրիստոս քաջալերեաց զնոսա ։ Եւ ի վաղիւն
* A fol. 138 r° b. * տարան զսուրբ կոյսն Սանդուխտ առաջի թագաւորին եւ ասաց. Մատ եկ առ իս ։ Եւ նա ոչ գնաց ։ Եւ բարկացեալ թագաւորն՝ հրամայեաց սրով սպանանել զնա. եւ դահիճքն կամեցեալ կատարել զհրամանն զմիմեանս սատակէին ։ Եւ պատանի մի եհար սրով զստինս կուսին, եւ անդէն աւանդեաց զհոգին. եւ լոյս առատ ծագեաց ի վերայ նորա, եւ թաղեաց զնա առաքեալն ։

Եւ հրամայեաց թագաւորն եւ արկին զառաքեալն երկուց առիւծուց, եւ ոչ մերձեցան ի նա գազանքն ։ Եւ ապա արկին ի հնոց եւ ոչ այրեցաւ, եւ ել հողմ սաստիկ ի հրոյն եւ արկ զհուրն զերեսս ամբոխին եւ մեռան բազումք ի հրոյն ։ Եւ փախեաւ թագաւորն եւ հրամայեաց սրով սպանանել զառաքեալն ։

Le prince y alla, aperçut une lumière tout autour de l'apôtre et crut au Christ, lui et plusieurs avec lui. Une femme de la famille royale, nommée Zarmandoukht, vint trouver le saint apôtre et, voyant les miracles, crut au Christ. Le roi Sanatrouk, irrité, ordonna de tuer le grand prince et Zarmandoukht et beaucoup d'autres. Ils furent exécutés immédiatement; une colonne de lumière se produisit au-dessus d'eux, et Sandoukht les inhuma secrètement.

Sur l'ordre du roi, on mit en prison l'apôtre et Sandoukht. Il se produisit une clarté dans la prison, et le Christ leur apparaissant, les encouragea. Le
* A fol. 138 r° b. lendemain * on mit la vierge sainte Sandoukht en présence du roi, qui lui dit : « Viens près de moi. » Mais elle n'y alla point. Le roi, irrité, ordonna de la mettre à mort par le glaive. Les bourreaux voulant exécuter l'ordre s'égorgèrent les uns les autres. C'est alors qu'un jeune homme par un coup d'épée frappa les seins de la vierge, et elle rendit l'âme aussitôt. Une forte lumière se répandit sur elle, et l'apôtre l'inhuma.

Le roi ordonna de jeter l'apôtre (en pâture) à deux lions, mais les fauves ne l'approchèrent point. On le jeta ensuite dans une fournaise, mais il ne fut pas brûlé, et un vent violent se leva, qui rejeta les flammes à la figure des assistants, dont plusieurs moururent brûlés. Le roi prit la fuite en ordonnant de tuer l'apôtre par le glaive.

Եւ առին զնա դահճքն եւ իջուցին ի փոքր ձորակն, խոնարհագոյն քան զքաղաքագեղն Շաւարշան, եւ անդ սպանին զնա սրով. եւ պատառեալ վէմն ընկալաւ զմարմին նորա, եւ հոտ անոյշ բուրեաց եւ լոյս սաստիկ ծագեաց ի տեղւոջն ։ Եւ բազումք հաւատացին ի Տէր յաւուր յայնմիկ. եւ առաջնորդ հաւատացելոցն էր սուրբն Զաքարիա, որ եւ նա վկայութեամբ կատարեցաւ ։ Եւ կատարի տօն սուրբ առաքելոյն Թադէոսի եւ որոց ընդ նմա՝ Դեկտեմբերի ԻԲ ։

* Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբուհւոյն Անաստասեայ ։ * A fol. 138 v° a.

Քրիստոսի աղախինն Անաստասիա՝ էր ի Հռոմ քաղաքին, յաւուրս ամբարիշտ արքային Դիոկղետիանոսի, քրիստոնեայ մօր զաւակ եւ հեթանոս հօր. եւ անուն մօր նորա Փաւստա ։ Որոյ տուեալ զդուստր իւր զԱնաստասիա յայր մի Խռուսողոնոս անուն, բարեպաշտօն եւ երկիւղէ ի Տեառնէ. եւ նորա առեալ մկրտեաց եւ ուսոյց զդպրութիւն քրիստոնէից ։ Եւ յետ աւուրց ինչ վկայեաց Խռուսողոնոս վասն անուանն Քրիստոսի ։

Իսկ հայրն Անաստասեայ՝ ամուսնացոյց զդուստր իւր առն հեթանոսի որոյ անուն

7 Վկայութիւն ... Անաստասեայ] վկայութիւն սրբուհւոյ վկային Անաստասեայ եւ Խռուսողոնոսի, եւ երկու հարիւր վկայիցն որք ընդ նոսա B || 10 յայր] յայր B || 11 երկիւղէ] երկիւղած B.

Les bourreaux le saisirent et le descendirent dans un petit vallon, un peu plus bas que le bourg de Chavarchan et là ils le tuèrent par le glaive. Un rocher s'entr'ouvrit et reçut son corps; une odeur suave se répandit à cet endroit en même temps que se produisit une vive clarté; et beaucoup crurent au Seigneur ce jour-là. Le chef des fidèles était saint Zacharie qui lui aussi mourut par le martyre. La fête du saint apôtre Thaddée et de ceux qui furent martyrisés avec lui, a lieu le 22 Décembre.

* En ce jour martyre de sainte Anastasie. * A fol. 138 v° a.

La servante du Christ Anastasie était de la ville de Rome, aux jours de l'empereur impie Dioclétien. Elle était fille d'une mère chrétienne et d'un père païen. Sa mère se nommait Fausta; elle donna sa fille Anastasie à un homme du nom de Chrysogone, pieux et craignant le Seigneur, qu'elle fit baptiser et instruisit de la doctrine chrétienne. Quelque temps après, Chrysogone mourut par le martyre pour le nom du Christ.

Alors, le père d'Anastasie maria sa fille à un païen, nommé Sublius

էր Պօպղիոս, զոր առաքեաց թագաւորն հրեշտակութեամբ ի Պարսս եւ ի ճանապարհին ընկղմեցաւ ի ծովու :

Յայնժամ Անաստասիա զգեցաւ հանդերձս զձուձս, եւ միով աղախնաւ իբրեւ զմի յաղքատաց մտանէր ի բանդն առ վկայսն Քրիստոսի եւ կերակրէր զնոսա, եւ մաքրէր զթարախս վիրացն որ ի սրոյ եւ ի հրոյ խոցեալք համբերէին վասն անուանն Քրիստոսի եւ բաշխէր զամենայն ինչս իւր եւ առն իւրոյ աղքատաց :

Եւ հրամայեաց ամբարիշտն Դիոկղետիանոս զամենայն կապեալսն քրիստոնեայս որ ի բանդին արգելեալ ի միում գիշերի, զոմանս սրով, զոմանս հրով, զոմանս խեղդամահ առնել : Եւ զայս լուեալ երանելւոյն Անաստասեայ՝ նուաղեցաւ զօրն իւր, * A fol. 138 v° b. եւ անկեալ * ցերկիր՝ ողբայր եւ արտասուէր զսուրբսն :

Եւ տեսեալ զնա կռապաշտիցն կալան եւ տարան զնա առ եպարքոսն Պղորիոս, եւ բազում բանիւք ողոքանօք եւ սպառնալեօք ջանացեալ՝ ոչ կարաց դարձուցանել ի հաւատոյն Քրիստոսի, եւ առաքէ զնա առ թագաւորն, եւ ոչ եւ նա եւս կարաց դարձուցանել զնա :

Ապա հրամայեաց տալ զնա Ուղպիանոսի իշխանի ի կնութիւն, եւ առեալ

1 Պօպղիոս] Պօղիոս B || 3 զգեցաւ] զգեցեալ B || 4 բանդն] բանդս B || 5 խոցեալք *om.* B || 6 իւր եւ *om.* B — առն իւրոյ] մեռելոյ *add.* B || 8 բանդին] էին *add.* B || 9 երանելւոյն Անաստասեայ] երանելին Անաստասիա B || 11 Պղորիոս] Պօպղիոս B || 13 առաքէ] առաքեաց B || 15 ի կնութիւն] ի կնութեան B.

(*Poplios*) [1], que l'empereur envoya comme ambassadeur en Perse, et qui, en route, se noya dans la mer.

Alors Anastasie revêtit de pauvres habits, et, accompagnée d'une seule servante comme une pauvresse, elle pénétrait dans les prisons, auprès des martyrs du Christ, les nourrissait, et nettoyait le pus des plaies dont ils avaient été blessés par le glaive et le feu, lorsqu'ils souffraient pour le nom du Christ. Elle distribuait tous ses biens et ceux de son mari aux pauvres.

L'impie Dioclétien ordonna de tuer dans la même nuit tous les chrétiens détenus à la prison, les uns par le glaive, les autres par le feu ou par l'étran- * A fol. 138 v° b. glement. La bienheureuse Anastasie l'ayant appris défaillit et tomba * à terre, se désolant et pleurant sur les saints.

Les idolâtres, la voyant, la saisirent et la conduisirent à l'éparque Florus (*Plorios*), qui essaya par beaucoup de douces paroles et de menaces, mais ne réussit pas à la détourner de la foi au Christ, et l'envoya à l'empereur, lequel, lui non plus, ne réussit pas à la convertir.

(L'empereur) ordonna de la donner en épouse à Ulpien (*Oulpianos*), chef

1. Selon la forme grecque Ποπλίος.

զԱնաստասիա տարաւ ի տուն իւր, եւ եդ առաջի նորա զարդս ոսկեղէնս եւ հանդերձս մեծագինս, զորս արհամարհեաց աղախինն Քրիստոսի թքալից առնէր : Եւ զայն տեսեալ Ուղպիանոսի ետ զնա յազգակից կանանց իւր զերիս աւուրս՝ թերեւս կարասցեն հաւանեցուցանել զնա ողոքանօք, եւ ոչ կարացին :

Եւ յետ երից աւուրց մերձ եղեալ նմա Ուղպիանոս՝ կամէր համբուրել զնա, եւ նոյնժամայն կուրացան աչքն, եւ լալով աղաղակէր առ Դիայ եւ առ այլ աստուածս իւր, եւ առեալ ծառայիցն զձեռանէն տարան առ Կապիտոլինի մեծ տաճար կռոցն, եւ եւս առաւել զայրանային ցաւք աչացն, եւ դարձուցին զնա ի տուն իւր : Եւ զԱնաստասիա արկին ի բանդ զի ի սովոյ մեռցի :

Եւ յետ աւուրց երեսնից հանեալ զնա ի բանդէն եպարքոսին, եւ տեսեալ զնա պայծառ երեսօք, հրամայեաց դարձեալ ի բանդ արկանել. եւ թողին զնա ի * բանդին * A fol. 139 r° a.
այլ եւս աւուրս երեսուն : Ապա հրամայեաց եւ արկին զնա եւ այլ քրիստոնեայս ի նաւ, ընդ նոսին եւ արս մահապարտս եւ չարագործս, շնացողս եւ աւազակս եւ մարդասպանս եւ ընկղմեցին ի խորս ծովուն :

Եւ եհան ծովն զսուրբն Անաստասիա ի կղզին Պալմիւրէի : Եւ էր անդ դատաւոր մի ամբարիշտ որոյ ժողովեալ զքրիստոնեայս կղզւոյն այնորիկ, արս եւ կանայս եւ

5-12 Եւ յետ երից ... աւուրս երեսուն] վասն որոյ արկին զնա ի բանդ B || 12 արկին] եդին B.

des prêtres d'idoles, qui prit Anastasie et l'emmena dans sa maison; il lui présenta des parures en or et des vêtements de grand prix, que la servante du Christ méprisa en crachant dessus. Alors Ulpien la remit à des femmes de sa parenté pour trois jours, dans l'espoir qu'elles pourraient la persuader par des douces paroles. Elles ne réussirent point.

Trois jours après, Ulpien s'approcha d'elle et voulut l'embrasser, mais aussitôt ses yeux s'obscurcirent et il se mit à implorer en pleurant Zeus (*Dia*) et d'autres de ses dieux; ses serviteurs le prenant par les mains le conduisirent au Capitole, au grand temple des idoles, mais la douleur des yeux ne fit que s'accentuer et on le reconduisit chez lui. On jeta Anastasie en prison pour qu'elle mourût de faim.

Trente jours après l'éparque la fit sortir de la prison et, la voyant resplendissante de visage, ordonna de la reconduire à la prison, où on la * laissa * A fol. 139 r° a.
pendant trente jours encore. Ensuite il ordonna de l'embarquer avec d'autres chrétiens en compagnie de condamnés à mort, de malfaiteurs, de gens de mauvaise vie, de brigands, d'assassins, et on les noya au fond de la mer.

La mer rejeta sainte Anastasie à l'île de Palmyre (*Palmiurey*). Il y avait là un juge impie, qui ayant rassemblé les chrétiens de l'île, hommes, femmes et

մանկունս եւ տայր նոցա ինչս բազումս եթէ ուրասցին զՔրիստոս, որք ոչ հաւանեցան. եւ հրամայեաց կոտորել զնոսա սրով ։

Իսկ զսուրբն Անաստասիա կապեցին ի ցիցս եւ հրով այրեցին. եւ այնպէս աւանդեաց զհոգի իւր առ Աստուած ։

Եւ կին մի Ապողոնիա անուն քրիստոնեայ խնդրեաց ի դատաւորէն զմարմին սրբոյ վկային, եւ թաղեաց ի պարտիզի տան իւրոյ. եւ յետոյ շինեաց ի վերայ վկայարան ։ Եւ տուաւ շնորհք սրբուհւոյն Անաստասեայ, բժշկել զախտս որ ի կախարդաց եւ յաղանդից լինիցին ։

Յայսմ աւուր դռնաբացէք են սրբոյն Սոփեայ Կոստանդնուպօլսոյ մեծի եկեղեցւոյն ։

Յորժամ շինեաց արքայն Յուստինիանոս զսուրբն Սոփիա, զմայր եկեղեցեացն որ ի
* A fol. 139 r° b. Կոստանդնուպօլիս Դեկտեմբերի ԻԲ, եւ * օրհնեաց զեկեղեցին հրաշափառ եւ մեծամեծ նաւակատեօք ։ Եւ ցիւրաքանչիւր ամի կատարի մինչեւ ցայսօր փառաւորապէս ի գովեստ եւ ի փառս անուան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որում փառք յաւիտեանս ։

* B p. 302 a. [B * Տօն սուրբ առաքելոյն Թադէոսի լուսաւորչին մերոյ ։

1 հաւանեցան] անսացին B || սրով *om.* B || 6 տան իւրոյ] ի տան իւրում B || 7 զախտս ... լինիցին] զախտամէտս B || 9 դռնաբացէք] դռնաբացք B || 13 որում փառք յաւիտեանս *om.* B.

enfants, leur offrit beaucoup de belles choses, s'ils reniaient le Christ. Mais comme ils refusèrent, il donna l'ordre de les tuer par l'épée.

Quant à sainte Anastasie, on l'attacha à un poteau et on la fit mourir dans les flammes. C'est ainsi qu'elle rendit son âme à Dieu.

Une femme chrétienne, du nom d'Apollonia, réclama au juge le corps de la sainte martyre, elle l'inhuma dans le jardin de sa maison, et plus tard y fit construire un martyrium. Des grâces furent accordées à sainte Anastasie pour guérir les infirmités occasionnées par les sorciers et les hérétiques.

En ce jour ouverture des portes de la grande église de Sainte-Sophie à Constantinople.

Lorsque l'empereur Justinien construisit sainte Sophie, mère des églises
* A fol. 139 r° b. de Constantinople, * il fit bénir cette église, le 22 Décembre, dans de somptueuses et grandioses solennités. Et chaque année jusqu'aujourd'hui la commémoration se renouvelle magnifiquement à la louange et à la gloire du nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, gloire à lui dans les siècles!

* B p. 302 a. [* Fête du saint apôtre Thaddée, notre Illuminateur.

Առաքեալն Քրիստոսի Թադէոս հրամանաւ Հոգւոյն սրբոյ եկն ի Միջագետս Ասորոց առ Աբգար թագաւորն Հայոց եւ Ասորոց ։ Քանզի եւ նա էր ի ժամանակին յորում Քրիստոս մարմնով երեւեցաւ ի Հրէաստան, եւ լուաւ զնշանսն զոր առնէր Քրիստոս եւ զսքանչելի բժշկութիւնսն ։ Առաքեաց թուղթ առ Տէրն եւ կոչեաց զնա ի քաղաք իւր, զի էր հիւանդ անբժշկելի ցաւօք ։

Այսմ վկայէ աւետարանն Յովհաննու որ ասէ. Էին անդ ոմանք հեթանոսք որք մատեան առ Փիլիպպոս եւ ասեն. Կամիմք զՅիսուս տեսանել ։ Եւ Անդրէաս եւ Փիլիպպոս ածին զնոսա առ Յիսուս, եւ Յիսուս ասէ. Եհաս ժամ զի փառաւորեսցի որդի մարդոյ ։

Արդ ինքն ոչ գնաց Տէրն, բայց թղթի զնա արժանի արար, եւ խոստացաւ յետ համբարձմանն իւրոյ առաքել յաշակերտացն եւ բժշկել զնա ։ Իսկ յետ իջանելոյ Հոգւոյն սրբոյ՝ Թովմաս մի յերկոտասանիցն անուանեալն երկուորեակ առաքեաց զայն Թադէոս յՈւռհայ՝ զոր ոմանք ասեն թէ իւր երկուորակից եղբայրն էր ։

Սա եկեալ եմուտ ի տուն Տուբիոյ, եւ առնէր բժշկութիւնս ի քաղաքն ։ Եւ լուեալ Աբգարու ասէ. Նա՛ է զոր խոստացաւ առաքել ինձ Քրիստոս ։ Յղեաց եւ կոչեաց զառաքեալն, եւ ընդ մտանել առաքելոյն ետես Աբգար նշան սքանչելի ի վերայ նորա,

L'apôtre du Christ Thaddée, sur l'ordre du Saint-Esprit, se rendit en Mésopotamie de Syrie auprès d'Abgar, roi d'Arménie et de Syrie. Car celui-ci régnait à l'époque où le Christ apparut corporellement en Judée, et il apprit les prodiges que le Christ opérait, ainsi que ses guérisons miraculeuses. (Abgar) envoya une lettre au Seigneur, et lui demanda de se rendre dans sa ville, car il était affligé d'une infirmité incurable.

De cela témoigne l'évangile de Jean, lorsqu'il dit : « *Il y avait là quelques Gentils, qui s'approchèrent de Philippe et lui dirent : Nous voulons voir Jésus. André et Philippe les conduisirent auprès de Jésus. Jésus leur répondit : L'heure est venue où le Fils de l'homme doit être glorifié* [1]. »

Or le Seigneur n'y alla pas, mais il honora (Abgar) d'une lettre, et lui promit de lui envoyer, après son Ascension, un de ses disciples pour le guérir. Après la descente du Saint-Esprit, Thomas, un des douze, surnommé Didyme, envoya à Édesse Thaddée, que certains disent avoir été un frère jumeau.

Or celui-ci arriva, descendit à la maison de Tobie (*Toubioy*), et opéra des guérisons dans la ville. Ce qu'ayant appris, Abgar se dit : « C'est celui que le Christ a promis de m'envoyer. » Il manda et fit venir l'apôtre. Aussitôt que l'apôtre pénétra chez lui, Abgar vit s'opérer un miracle sur sa personne;

1. Jean, XII, 20-24.

* B p. 302 b. եւ զարհուրեալ անկաւ * եւ երկիր եպագ նմա ։ Ձեռն եդ առաքեալն եւ բժշկեաց թագաւորն եւ զԱբդիոն որ էր այր մեծ ի դրան արքունի՝ բժշկեաց եւ զնա ի չարաչար ցաւոցն ։ Եւ զԱդդէ ոմն կերպասագործ որ էր հրեայ՝ աշակերտեաց եւ ձեռնադրեաց նոցա եպիսկոպոս ։

Եւ մկրտեալ զթագաւորն եւ զիշխանսն եւ զամենայն քաղաքացիսն, ել եւ գնաց ի Հայս թղթովքն Աբգարու, զոր ոչ ընկալաւ թագաւորն Հայոց Սանատրուկ ազգականն նորա. բայց դուստրն նորա Սանդուխտ հաւատաց ի Քրիստոս, եւ մկրտեցաւ յառաքելոյն, եւ նահատակեցաւ ի հօրէն, որպէս եւ գրեալ է ի պատմութեան նորա ։

Եւ յետ կատարման Սանդխտոյ երեւեցաւ Քրիստոս ի տեսլեան Թադէոսի եւ ասէ. Քաջալերեաց զի այսօր եկեսցես առ իս ։ Եւ ի պատմել զայս առաքելոյն աշակերտքն իւր յարտասուս հարան ։

Եւ եկին երկու իշխանք հրամանաւ թագաւորին Սանատրկոյ՝ կապեցին զնա եւ ածին առ թագաւորն ։ Ասէ թագաւորն. Ընդէր մոլորեցուցեր զգեղեցկադէմ դուստրն իմ եւ սպանանել ետուր ինձ ։ Պատասխանի ետ առաքեալն. Դուստրն քո փոխեցաւ առ փեսայն իւր Քրիստոս, եւ պսակեցաւ անթառամ պսակօք ։

Եւ թագաւորն բարկացեալ՝ հրաման ետ ձգել զառաքեալն յարգելանոցս գազանաց. եւ եկեալ գազանքն անկանէին եւ լիզուին զոտս նորա ։ Հրամայեաց

* B p. 302 b. effrayé il * tomba et se prosterna devant l'apôtre. L'apôtre lui imposa les mains et le roi fut guéri. Il guérit également de sa cruelle infirmité Abdion, personnage considérable à la cour royale. Il fit d'Addaï, un fabricant d'étoffes qui était juif, son disciple et le sacra leur évêque.

Après avoir baptisé le roi, les princes et tous les citoyens, il (l'apôtre) se rendit en Arménie muni de lettres d'Abgar, que n'accepta pas Sanatrouk, son parent, roi d'Arménie. Toutefois, la fille de ce dernier, Sandoukht crut au Christ, se fit baptiser par l'apôtre et fut martyrisée par son père, ainsi qu'il est écrit dans son histoire.

Après le martyre de Sandoukht, le Christ apparut en vision à Thaddée et lui dit : « Prends courage, car tu viendras à moi, aujourd'hui. » Lorsque l'apôtre en fit part à ses disciples, ils fondirent en larmes.

Deux princes, sur l'ordre du roi Sanatrouk, vinrent ligoter l'apôtre et le conduisirent au roi. Le roi lui dit : « Pourquoi as-tu trompé ma charmante fille et me l'as-tu fait mettre à mort? » L'apôtre lui répondit : « Ta fille a trépassé à son fiancé, le Christ, elle a été couronnée de couronnes immortelles. »

Le roi irrité ordonna de jeter l'apôtre dans la cage des fauves; les fauves s'étant approchés s'accroupirent et lui léchèrent les pieds. Le roi ordonna

թագաւորն լուցանել հուր եւ ձգել զնա ի ներքս ։ Իսկ հողմ ուժգին ելեալ ցրուեաց զհուրն, եւ մնաց սուրբն ամբողջ ։ Եւ հաւատացին ի Քրիստոս յաւուր յայնմիկ ոգիք իբրեւ չորս հարիւր ։

Ապա երկուցեալ թագաւորն հրամայեաց սրով սպանանել զնա ։ Իսկ առաքեալն օրհնեալ զհաւատացեալսն եւ նոցա առաջնորդ յաշակերտաց իւրոց զոմն Զաքարիա անուն, եւ ասէ. Եկէք տեսանել զկատարումն իմ ։

Իսկ զինուորքն առեալ զերանելին հանին ի ձորակէն ի բարձրաւանդակ տեղի մի ի վիմամէջս, եւ տարածեալ *զձեռս իւր յաղօթս ասէ. Տէր իմ, Յիսուս Քրիստոս, մի անտես առներ զվիճակս իմ, մի թողուր զսոսա ի մոլորութիւն կռապաշտութեան, այլ լուսաւորեա զսոսա ի դէպ ժամանակի գիտութեամբ հաւատոյ քոյ ։ * B p. 303 a.

Ապա կատարեցին զնա դահիճքն սրով, եւ մարմին նորա ամփոփեցաւ ի մէջ վիմի պատառելոյ յԱրտազ գաւառի. եւ յետ ժամանակաց զկնի Լուսաւորչին, մեծ սքանչելեօք յայտնեցան նշխարք երկոցունց՝ սրբուհւոյ կուսին Սանդխտոյ եւ սրբոյ առաքելոյն Թադէոսի, եւ շինեցաւ եկեղեցի ի վերայ նոցա ։]

Քաղոցի ԺԵ եւ Դեկտեմբերի ԻԳ ։ Վկայութիւն տասն մարտիրոսացն որ ի Կրետէս կղզւոջ ։

Սուրբ վկայքս Քրիստոսի՝ էին յաւուրս Դեկոսի ամբարիշտ արքային, որոց

15 կղզւոջ] կատարեցան *add.* B.

d'allumer du feu et de l'y jeter ; un vent violent se leva, dispersa les flammes et le saint resta intact. Ce jour-là, près de quatre cents personnes crurent au Christ.

Le roi, saisi de crainte, ordonna de le tuer par le glaive. L'apôtre, après avoir béni les fidèles et leur avoir donné pour chef un de ses disciples nommé Zacharie, leur dit : « Venez assister à ma fin. »

Les soldats s'étant emparés du bienheureux le firent monter du vallon à un endroit élevé au milieu des rochers, là, il étendit* ses bras en prière et dit : « Mon Seigneur Jésus-Christ, n'abandonne pas mon diocèse, ne laisse pas les gens dans l'erreur de l'idolâtrie, mais illumine-les au moment propice de la science de ta foi. » * B p. 303 a.

Les bourreaux l'exécutèrent ensuite par l'épée, et son corps fut inhumé au milieu d'un rocher qui s'était entr'ouvert, dans la province d'Artaz. Plus tard, après l'Illuminateur, par de grands miracles furent manifestés les restes des deux, de Sandoukht la vierge sainte et du saint apôtre Thaddée. On construisit alors une église au-dessus de leurs restes].

15 Kalotz, 23 Décembre.

Martyre des dix martyrs en l'île de Crète.

Ces saints martyrs du Christ vivaient aux jours de Dèce, l'empereur

անուանքն են այսոքիկ. Թէոդուղոս, Սատուռնինոս, Պաւրոս, Գերասիոս, Նիկիանոս, Զոդիկոս, Պոնտիոս, Ագաթոպիոս, Բասիլիդէս, Արիստոս: Որք բազում նեղութեանց համբերեցին յանօրէն կռապաշտիցն, որք բռնութեամբ եւ բարշելով տանէին ի տաճար կռոցն, եւ ոչ հաւանեցան:

Եւ յետ այնորիկ չարչարէին զաւուրս երեսուն, պէս պէս օրինակօք, կապէին զնոսա կապանօք եւ քարշէին զնոսա ընդ փողոցս եւ ի հրապարակս, այլն ամենեքին ամենե-քեան, կռփահարէին, ապտակէին, թքանէին զերեսս նոցա, փետտէին զհերս գլխոյ եւ մօրուաց նոցա, եւ գլորէին ի վերայ ժահահոտ աղբեաց, եւ ապա ի բանդ եւս եդեալ ճնշէին ի սովոյ զաւուրս բազումս:

Եւ յաւուր միում նստեալ դատաւորին կղզւոյն յատենի, եւ մեծաւ բարկութեամբ հրամայեաց կոչեցանել առաջի իւր զսուրբսն, եւ գեղջէին զմարմինս նոցա տանջա-
* A fol. 139 v° a. նօք: Իսկ վկայքն Քրիստոսի * համարձակապէս անարգեցին զմոլորութիւն կռոցն, քարոզեցին զՔրիստոսի աստուածութիւնն: Եւ հրամայեաց հատանել զգլուխս նոցա: Եւ արք երկիւղածք թաղեցին զմարմինս նոցա գաղտ ի տեղի թաքստի: Եւ յորժամ

1 Գերասիոս] Գելասիոս B | 4 կռոցն] եւ ասէին զոհել եւ ուտել ի զոհն կերակրոցն *add.* B | 8 ժահահոտ] ժանդահոտ B — եւ ապա ի բանդ եւս եդեալ *om.* B || 12 զմոլորութիւն] զմոլութիւն B || 14 գաղտ] գաղտնի B — ի տեղի թաքստի] ի տեղւոջ թաքստեան B.

impie; leurs noms étaient les suivants : Théodule, Saturnin, Evporos (*Pauros*), Gélase (*Gerasios*), Evnicianus (*Nikianos*), Zodicus, Pontius, Agathopous (*Agathopios*), Basilidès, Évariste (*Aristos*)[1]. Ils endurèrent bien des supplices de la part des idolâtres impies qui par force les traînèrent au temple des idoles, mais ils ne cédèrent pas.

On les tortura ensuite de diverses manières durant trente jours; on les lia avec de cruelles chaînes et on les traîna par les rues et les places; tous les railiaient, leur donnaient des coups de poing, les souffletaient, leur crachaient au visage, leur arrachaient les cheveux de la tête et les poils de la barbe, les roulaient sur des fumiers mal odorants; ensuite on les mit en prison où on fit pression sur eux par la faim pendant de longues journées.

Un jour que le gouverneur de l'île siégeait au tribunal, et dans une grande irritation, il ordonna de faire comparaître les saints et on leur laboura
* A fol. 139 v° a. le corps pour les torturer. Les martyrs du Christ méprisèrent* hardiment l'erreur des idoles et prêchèrent la divinité du Christ. Il ordonna de leur trancher la tête. Des gens pieux inhumèrent leurs corps secrètement dans

1. A noter la suppression en arménien du préfixe Εὐ dans les trois noms Εὔπορος, Εὐνικιανός, Εὐάρεστος.

հալածանքն դադարեցին, եւ եղեւ խաղաղութիւն քրիստոնէից եպիսկոպոսն Գորտինայ Պօղոս՝ վերափոխեաց զնշխարս սրբոցն ի քաղաք անդր, եւ շինեաց ի վերայ եկեղեցի յանուն սրբոցն ։

Յայսմ աւուր դարձեալ նաւակատիս է սրբոյն Սոփիայ մեծի եկեղեցւոյն Կոստանդինուպօլսի ։

Քաղոցի ԺԶ եւ Դեկտեմբերի ԻԴ ։ Յիշատակ է Ադդէ հայրապետին Եդեսիոյ քաղաքին, աշակերտի Թադէոսի ։

Արժանին ամենայն գովեստից եւ անդրանիկն ամենայն հաւատացեալ թագաւորաց ի Քրիստոս՝ մեծահաւատն Աբգարիոս, թագաւորն Հայոց եւ Ասորոց, մինչդեռ Քրիստոս մարմնով յերկրի շրջէր, եւ առնէր նշանս աստուածաբար եւ սքանչելիս կատարէր, գրեաց առ նա աղաչանս գալ բժշկել զնա եւ կալ առ նա ։ Եւ Քրիստոս խոստացաւ նմա ի ձեռն գրոյ յետ յարութեան իւրոյ ի մեռելոց զմի յաշակերտաց իւրոց առաքել նմա բժիշկ եւ քարոզիչ եւ աւետարանիչ. * եւ օրհնեաց զնա եւ զթագաւորութիւն նորա * A fol. 139 vº b.
եւ զաշխարհ ։ Եւ յետ իջման ամենասուրբ Հոգւոյն ի վերնատունն ի դասս առաքելոցն

3 սրբոցն] կատարի տօն սրբոց վկայիցս Դեկտեմբերի ԻԳ ի փառս Քրիստոսի *add.* B.

un endroit caché. Lorsque les persécutions prirent fin et que les chrétiens eurent la paix, Paul, évêque de Gortyne, transporta les restes des saints à la ville et construisit une église au nom des saints.

En ce jour également dédicace de la grande église de Sainte-Sophie à Constantinople.

16 Kalotz, **24 Décembre**.

Commémoration d'Addaï, évêque de la ville d'Édesse, disciple de Thaddée.

Abgar (*Abgarios*), le grand chrétien digne de tous les éloges et l'aîné de tous les rois croyant au Christ, roi d'Arménie et de Syrie, à l'époque où le Christ circulait en chair sur la terre et opérait divinement des prodiges et faisait des miracles, lui avait écrit en le priant de venir le guérir et demeurer auprès de lui. Le Christ lui promit, par une lettre de sa main, qu'après sa résurrection d'entre les morts, il lui enverrait un de ses disciples comme médecin, prédicateur et évangéliste, * il le bénit, lui, son royaume et son * A fol. 139 vº b.
pays. Après la descente de l'Esprit très saint au cénacle sur le groupe des apôtres en forme de langues de feu accompagnées de vent violent,

[illegible]

il échut en partage à Thaddée de se rendre au pays des Arméniens et auprès de leur roi Abgar à Édesse, pour le guérir et pour évangéliser son pays, qui s'étendait de la Palestine jusqu'à Thédalie et la mer Caspienne.

L'apôtre Thaddée vint auprès d'Abgar, le guérit, le baptisa, lui et toute sa ville, y construisit de nombreuses églises et sacra son disciple Addaï évêque d'Édesse. Il établit par écrit des canons, qu'il remit en ses mains, car il était l'un des soixante-douze disciples du Christ. De là il se rendit au pays d'Arménie, auprès de Sanatrouk, fils de la sœur d'Abgar, et y mourut par le martyre.

Quant au saint apôtre Addaï, il opéra de nombreux miracles et prodiges au nom du Christ, prêcha aux Perses, aux Mèdes, aux Élamites, aux Assyriens, et en convertit beaucoup de l'idolâtrie.

Après la mort de saint Abgar, le royaume d'Arménie se divisa en deux : Ananoun, fils d'Abgar, régna à Édesse et Sanatrouk en Arménie. Le fils d'Abgar était d'abord chrétien puis il devint renégat, et il envoya dire à* l'évêque Addaï : « Fais-moi une tiare[1] comme tu l'avais fait à mon père. » Il lui répondit : « Jamais je ne ferai une tiare à cette tête qui a renié le Christ. »

* A fol. 140 r° a.

1. Il s'agit d'un bonnet lamé d'or; c'était un travail de la compétence d'Addaï, fournisseur en tissus de la cour.

լցեալ թագաւորն գնաց յեկեղեցին, եւ մինչ նստեալ էր յաթոռ իւր եւ ուսուցանէր ժողովրդեանն առաքեալն Քրիստոսի սուրբն Ադդէ, կտրեաց սրով զերկոսին սրունս նորա ոտիցն ։ Եւ այսպէս կատարեցաւ վկայութեամբ սուրբ առաքեալն Ադդէ Դեկտեմբերի ԻԴ ։ Եւ թաղեցին զնա քրիստոնեայքն ի մեծ եկեղեցւոջն Աբգարու, եւ բազում բժշկութիւնք լինին ի նշխարաց նորա որք ապաւինին ի նա ։

Իսկ անօրէն թագաւորն շինէր իւր ապարանս, եւ մինչ կանգնէին զսիւնն մեծ՝ կայր մօտ եւ խրատ տայր շինողացն, յանկարծակի զերծաւ սիւնն ի մեքենայից եւ անկաւ ի վերայ ոտից ամբարշտին եւ խորտակեաց զսրունս նորա. եւ այսպէս սատակեցաւ չարն չարաւ եւ հատոյց զվրէժն զոր արարն Ադդէի ։

[B * Վկայութիւն Ադդէի եպիսկոպոսի Եդեսիայ քաղաքի ։ * B p. 504 b.

Երանելին Ադդէ կերպասագործ էր Աբգարու թագաւորին, զոր եւ առաքեաց նովին Աբգար թղթով առ Տէր մեր Քրիստոս, աղաչելով զնա գալ առ ինքն, եւ բժշկել զախտ հիւանդութեան իւրոյ զոր ունէր ։ Որ եւ գնացեալ յԵրուսաղէմ՝ երկիր եպագ Տեառն, եւ ետ զթուղթն Աբգարու. եւ ականատես եղեւ ամենայն աստուածագործ սքանչելեացն ։ Եւ Տէրն գրեաց թուղթ պատասխանի Աբգարու թէ. Ես հանդերձեալ եմ տնօրէնութեամբ զփրկութիւն մարդկան կատարել, բայց յորժամ վերանայց՝ առաքեցից առ քեզ զմի յաշակերտաց իմոց, որ լուսաւորեսցէ

Le roi, très irrité, se rendit à l'église, et pendant que l'apôtre du Christ, saint Addaï, était assis sur son trône et instruisait le peuple, il lui trancha les deux jambes avec son épée. C'est ainsi que mourut par le martyre le saint apôtre Addaï, le 24 décembre. Les chrétiens l'inhumèrent dans la grande église d'Abgar, et de nombreuses guérisons ont lieu par ses restes, en faveur de ceux qui ont recours à lui.

Quant au roi impie, pendant qu'il se faisait construire un palais, et qu'on y dressait une grande colonne, lui se tenant auprès pour donner des ordres aux ouvriers, la colonne s'échappa tout d'un coup des machines, s'abattit sur les pieds de l'impie et lui brisa les jambes. C'est ainsi que le méchant mourut par le mal et paya le talion de ce qu'il avait fait à Addaï.

[B * Martyre d'Addaï, évêque de la ville d'Édesse. * B p. 304 b.

Le bienheureux Addaï était le fabricant de soieries du roi Abgar, qu'Abgar envoya, chargé d'une lettre à notre Seigneur le Christ pour le prier de venir auprès de lui et de le guérir de l'infirmité qu'il avait. S'étant donc rendu à Jérusalem, il se prosterna devant le Seigneur et lui présenta la lettre d'Abgar. Il fut témoin oculaire de tous ses miracles divins. Le Seigneur écrivit une lettre en réponse à Abgar en ces termes : « Je suis sur le point d'accomplir par des actes le salut des hommes, mais lors de mon ascension, je t'enverrai un de mes disciples qui t'illuminera toi et ta ville. » Addaï prit (la lettre) en

զբել եւ զբաղդ բր ։ Զոր առեալ Աբգարու համբերձ անարատ կենդանագրութեամբ ծառայական կերպի Որդւոյն Աստուծոյ, զոր ետ զնա անձեռագործ նկարեալ զերեսն դաստառակին իւրում, եւ եբեր առ Աբգար ։

* B p. 305 a * Եւ զկնի համբառնալոյն Տեառն եկեալ առաքեալն սուրբ Թադէոս յեդեսիա՝ լուսաւորեաց զթագաւորն եւ զամենեսեան ։ Եւ յորժամ համբերձեալ երթալ յարեւելս՝ ձեռնադրեաց զԱդդէ եպիսկոպոսութիւն փոխանակ իւր, որ յամենայնի հաւասարեաց առաքելոյն սրբութեամբ, եւ միշտ արթնութեամբ հովուէր զեկեղեցին ։

Եւ զկնի ամաց ինչ վախճանեցաւ Աբգար թագաւոր, եւ եկաց ի թագաւորութեանն մի յորդւոց իւրոց՝ այր չար եւ ապստամբող, լի ամենայն անօրէնութեամբ, որ ատեայր զխաղաղութիւն եւ ոչ ընդունէր զվարդապետութիւն քարոզութեան աւետարանին ։

Յղեաց առ Ադդէ եպիսկոպոս՝ մինչդեռ նստէր յեկեղեցւոջն, եւ խօսէր զպատգամս գրոց ընդ լսելիս ժողովրդեանն, եւ ասէ. Արա ինձ խոյր ոսկեղէն, զոր օրինակ առնէիր յառաջ հարց իմոց ։ Եւ ոչ առ յանձն Ադդէ ։ Առաքեաց անդէն եւ ասէ. Ոչ թողում ես զպաշտօնն Քրիստոսի՝ որ աւանդեցաւ ինձ յաշակերտէն Քրիստոսի Թադէոսէ առաքելոյ, եւ առնեմ խոյր անիրաւութեան ։ Եւ իբրեւ ետես եթէ ոչ

même temps que le portrait immaculé du Fils de Dieu en forme de serviteur, (portrait) qu'Il lui remit, ayant peint son visage sur sa serviette sans le secours des mains, et il le porta à Abgar.

* B p. 305 a. * Après l'ascension du Seigneur, le saint apôtre Thaddée vint à Édesse, illumina le roi et tout le monde. Et lorsqu'il fut sur le point de partir vers l'Orient, il sacra Addaï évêque, à sa place. Et celui-ci fut en tous points l'égal de l'apôtre par sa sainteté; il gouverna toujours l'église avec vigilance.

Quelques années plus tard, le roi Abgar vint à mourir et son successeur dans la royauté fut un de ses fils, homme méchant et réfractaire, rempli d'impiété, qui haïssait la paix et rejetait la doctrine de la prédication évangélique.

Il envoya dire à l'évêque Addaï, pendant que celui-ci siégeait à l'église et exprimait les sentences des Écritures aux oreilles du peuple : « Fais-moi une tiare[1] d'or, ainsi que tu le faisais avant à mes ancêtres. » Addaï n'accepta pas, et il envoya immédiatement dire : « Je ne quitte point le service du Christ, qui m'a été confié par le disciple du Christ, l'apôtre Thaddée, pour faire une tiare d'iniquité. » Lorsque (le roi) vit qu'Addaï ne consentait pas à

1. Cf. *supra,* note de la légende contenue dans A.

հրամանի նմա կատարել զհրամանս նորա, յղեաց խորտակեաց զսրունս նորա մինչդեռ նստէր յեկեղեցւոջն եւ թարգմանէր ժողովրդեանն ։

Եւ ի մեռանել իւրում երդմնեցոյց զՓղոտ եւ զԱրշղամայ, եթէ․ Աստէն իսկ ի տանս յայսմիկ ուր մեռանիմս վասն ճշմարտութեան սորա, դիք զիս եւ աստէն թաղեցէք ։ Եւ որպէս երդմնեցոյց՝ նոյնպէս արարին․ թաղեցին զնա անդէն ի ներքոյ քան զմիջին դուռն եկեղեցւոյն՝ ի միջի ընդ արս եւ ընդ կանայս ։ Եւ եղեւ սուգ մեծ եւ դառն յեկեղեցւոջն, եւ յամենայն քաղաքն վասն իրացն եղելոց, որպէս եղեւ սուգ եւ տրտմութիւն՝ յորժամ վախճանեցաւ բարիոք վկայութեամբ Թադէ առաքեալն վարդապետ նորա, ի ձեռաց ամբարշտաց ի կողմանս արեւելից ։

Եւ քանզի իբրեւ խորտակեցին զոտս նորա՝ վաղվաղակի մեռաւ եւ ոչ ժամանեաց * ձեռնադրել զՓղոտ ։ Ապա գնացեալ Փղոտ յԱնտիոք, եւ ընկալաւ անդ զձեռնադրութիւն քահանայութեան ի Սերապիոնէ եպիսկոպոսէ Անտիոք քաղաքի, որոյ էր ընկալեալ զքահանայութիւնն ի Սիմոնէ Վ.իմէ՝ որ ընկալաւ ի Տեառնէ ։] * B p. 305 b.

accomplir ses ordres, il envoya briser ses jambes pendant qu'il siégeait à l'église et commentait (les Écritures) au peuple.

Pendant qu'il se mourait il fit jurer à Phloth et Aršlama qu'ils le déposeraient et l'enseveliraient dans cette maison même où il mourait à cause de sa sincérité. Ils firent comme il le leur avait fait jurer, et l'inhumèrent là au-dessous de la porte médiane de l'église, entre l'emplacement des hommes et celui des femmes. Il y eut une grande et amère tristesse à l'église et dans toute la ville pour les événements qui avaient eu lieu, comme il y eut deuil et tristesse lorsque mourut, en bon martyr, l'apôtre Thaddée, son maître, par les mains des impies, dans les régions de l'Orient.

Or, comme (Addaï) mourut presque aussitôt qu'on lui avait brisé les jambes, il n'eut pas le temps de * sacrer Phloth; celui-ci, s'étant rendu ensuite à Antioche, y obtint l'ordination de la prêtrise de Sérapion, évêque de la ville d'Antioche, qui avait reçu la prêtrise de Simon-Pierre, lequel l'avait reçue du Seigneur.] * B p. 305 b.

Քաղոցի ԺԷ եւ Դեկտեմբերի ԻԵ ։ Տօն է Ծննդեան մեծին Աստուծոյ եւ Փրկչին մերոյ
Յիսուսի Քրիստոսի ի Մարիամայ սրբոյ կուսէն ։
Նոյն աւուր տօն է Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ եղբօր Տեառն ։

Սկիզբն եւ գլուխ ամենայն տօնից է, որ Ծննդեան եւ Յայտնութեանն Քրիստոսի. * A fol. 150 r° b այլ վարդապետքն եկեղեցւոյ աւանդապահքն առաքելոցն եդին զօրհնս զայս եւթն, * հաստատեալ չորս անգամ ըստ ծագաց երկրի, ըստ չորից նիւթոյ յորմէ գոյացան թանձրացեալքս, եւ ըստ չորից եդեմական գետոցն, եւ ըստ չորից աթոռոցն Եզեկիէլի, եւ չորից կառացն Զաքարիայի, եւ ըստ չորից անկեանց սեղանոյն, եւ ըստ չորից աւետարանչացն սրբոց, եւ եւթն սեանցն յորոց վերայ շինի իմաստութեան տունն, կաթուղիկէ եկեղեցին, եւ ըստ եւթն աւուրց շաբաթու, եւ ըստ եւթն հազար դարուց կենցաղոյս, եւ ըստ եւթնաշաղ աշտանակին, եւ ըստ եւթնարփի շնորհաց Հոգւոյն, զոր միշտ ընդունին պաշտօնեայք նորա ։

Երբեւ լցան աւուրք պաշտաման նորա գնաց Զաքարիա ի տուն իւր, եւ յետ աւուրցն այնոցիկ յղացաւ Եղիսաբէթ կին նորա ։ Եւ ի մկրտութենէն մինչ էր Յիսուս իբրեւ ամաց երեսնից սկսեալ, ընդդէմ անխորհրդոցն, եդին առնել նախ Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ առաքելոյն, իբրեւ հօր Քրիստոսի ըստ մարմնոյ եւ եղբօր, որպէս ասէ

17 Kalotz, 25 Décembre.

Fête de la Nativité de notre grand Dieu et Sauveur Jésus-Christ,
de la sainte Vierge Marie.

En ce jour fête du prophète David et de Jacques le frère du Seigneur.

Le commencement et le principe de toutes les fêtes est le jour de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ.

Les docteurs de l'Église, gardiens des dépôts des apôtres, ont institué * A fol. 150 r° b. en outre des fêtes au nombre de sept *, en les établissant par quatre fois, d'après les extrémités de la terre, d'après les quatre éléments dont sont formés les corps solides et d'après les quatre fleuves qui sortent du paradis, d'après les quatre trônes d'Ézéchiel, les quatre chars de Zacharie, les quatre angles de l'autel, et les quatre saints évangélistes; les sept colonnes sur lesquelles est édifiée la maison de sagesse, l'Église catholique (καθολική), et d'après les sept jours de la semaine, les sept mille siècles du monde, les sept candélabres de lumière, les sept grâces flamboyantes de l'Esprit que reçoivent toujours ses ministres.

Après avoir accompli ses jours de fonctions, Zacharie retourna à sa maison. et après ces jours sa femme Élisabeth conçut. Commençant par le baptême que reçut Jésus, lorsqu'il avait trente ans, on a établi, contre les irréfléchis, de fêter d'abord le prophète David et l'apôtre Jacques, comme

Մատթէոս. Գիրք ծննդեան Յիսուսի Քրիստոսի որդւոյ Դաւթի : Պօղոս զայլ ոք յառաքելոցն ասէ ոչ տեսի, բայց միայն զՅակոբոս՝ եղբայր Տեառն. զոր երդուաւ Տէր Դաւթի ճշմարտութեամբ եւ ոչ ստեաց, թէ ի պտղոյ որովայնի քումմէ նստուցից յաթոռ քո :

Արդ մեռաւ Դաւիթ եւ թաղեցաւ յԵրուսաղէմ : Եւ սպանաւ Յակոբոս ի Հրէիցն վասն վկայութեանն Յիսուսի, թէ. * Նա նստեալ է ընդ աջմէ Հօր եւ գալոց է ընդ ամպս երկնից : Եւ ասեն. Ո՜հ, ո՜հ եւ արդարս մոլորեցաւ, եւ ընկեցին յաշտարակէ տաճարին որ շրջեցաւ եւ ծունր եդ եւ ասէ. Տէր մի համարիր սոցա զայս մեղս : Եւ հարին ստափանաւ թափչի գլուխն եւ սպանին զնա, զայն՝ որոյ խստացեալ էին ծունկքն որպէս ուղտու, ի ստէպ ծունր դնելոյն, որ խորգ ագանէր եւ ի բաղանիս ոչ մտանէր, իւղով ոչ օծանէր, եւ ինչ յորում շունչ էր ոչ ուտէր, որ արդարն կոչէր յամենեցունց : Եւ թաղեցին զնա ի կողմն տաճարին : * A fol. 140 v° a.

Այսպէս կատարի եօթն սրբոցս չորս օր տօն. Դաւթի եւ Յակոբայ, Ստեփաննոսի, Պետրոսի եւ Պօղոսի, Յակոբայ եւ Յովհաննու : Սոքա են եօթն հովիւքն ըստ մարգարէին եւ ըստ վարիչ սոցուն Քրիստոս, որք փախստական առնեն զգայլսն հերձուածող յեկեղեցւոյ Քրիստոսի : Եւ կատարի տօնս Քաղոցի ԺԷ եւ Դեկտեմբերի ԻԵ :

étant le père et le frère du Christ, selon la chair, ainsi que le dit Matthieu : « *Livre de la généalogie de Jésus-Christ, fils de David*[1]. « Paul dit : « *Je n'ai vu personne autre des apôtres, que Jacques, le frère du Seigneur*[2] », au sujet de qui *le Seigneur avait juré à David en vérité, et il ne se démentit pas : « Je mettrai sur ton trône du fruit de tes entrailles*[3] . »

Or David est mort et fut enterré à Jérusalem, Jacques fut mis à mort par les Juifs pour avoir témoigné de Jésus : « * Il est assis à la droite du Père et viendra sur les nuées du ciel. » A quoi ils répondirent : « Oh! oh! voilà que le juste lui aussi est induit en erreur! » Et ils le jetèrent du haut de la tour du temple. (Jacques) se redressa, s'agenouilla et dit : « Seigneur, ne leur tiens pas compte de ce péché. » On le frappa alors sur la tête avec une masse de foulon, tuant ainsi celui dont les genoux s'étaient endurcis comme ceux d'un chameau à cause de ses incessantes génuflexions, qui se revêtait de bure, qui n'avait jamais pénétré dans un bain, qui ne s'était jamais oint d'huile de parfum, qui ne mangeait pas de ce qui avait eu souffle, et qui était appelé par tous le juste. On l'inhuma à côté du temple. * A fol. 140 v° a.

C'est ainsi qu'on célèbre quatre jours de fête pour ces sept personnages : David et Jacques, Étienne, Pierre et Paul, Jacques et Jean. Ce sont les sept pasteurs, d'après le prophète et d'après leur guide le Christ, qui mettent en fuite les loups hérétiques de l'église du Christ. Leur fête se célèbre le 17 Kalotz, le 25 Décembre.

1. Matth. I, 1-2. — 2. Gal. I, 19. — 3. Ps. CXXXI, 11.

Նոյն աւուր սուրբն Շուշանիկ դուստր Վարդանայ Հայոց զօրավարին, սպանեալ լինի Վասգենայ՝ Վրաց բդեաշխէ, բազում տանջանաց համբերելով՝ կատարեցաւ ի Քրիստոս :

* B p. 305 b. [B* Տօն է մեծի մարգարէին եւ թագաւորին երանելւոյ աստուածահօրն Դաւթի, ընդ որդւոյ իւրոյ եւ սուրբ առաքելոյն Յակովբայ եւ Յովսեփայ :

Նախամարգարէին եւ աստուածահօրն ի մարգարէս՝ եւ առաջին ի կամացն Աստուծոյ օծեալ թագաւորն մեծն Դաւիթ, հարազատ շառաւիղն օրհնութեան Աբրահամու, Իսահակայ եւ Յակոբայ, եւ ծաղկեալ արքայութեամբ գաւազանն յորդւոց ցեղին Յուդայ, չորեքտասաներորդ էր յԱբրահամէ, եւ մետասան ի Յուդայէ, որդի Յեսսեայ ի Բեթղեհեմ կրտսեր քան զայլ անձանցն եօթանեսին եղբարսն իւր, որ ի խորհուրդ վախճանութեան հեթանոսաց ընտրեցաւ քան զերէց եղբարսն իւր՝ ի օրինակ Հրէիցն խոտելոյ :

Սա նախ հովիւ էր որպէս զԱբէլն, պարզամտութեան անմեղութեամբ եւ ուղիղ սրտիւն առաջի Աստուծոյ պայծառացեալ . եւ զխաշինս հօր իւրոյ արածէր, ի խորհուրդ որդւոյն իւրոյ քաջ հովուին Քրիստոսի, զորոյ յաղթող զօրութիւնն որ զգալին մեծ եւ իմանալի գազանելոց էր, փոքր այս մարմնով տպաւորեցուցանէր յաղթելի զի տղայական հասակաւն ուժգին զօրանայր, մինչ զի ձեռամբ զարջս եւ զառիւծս ունելով սատակէր բազում անգամ :

En ce jour sainte Chouchanik, fille de Vartan, chef des troupes arméniennes, fut mise à mort par son mari Vaskène, gouverneur de la Géorgie, après avoir enduré beaucoup de tortures pour le Christ.

* B p. 305 b. [B* Fête du grand prophète et roi, le bienheureux père de Dieu, David, avec son descendant[1] le saint apôtre Jacques, et Joseph.

Le premier en honneur des prophètes, le père de Dieu, et le premier roi oint par la volonté de Dieu, le grand David, véritable rejeton de bénédiction d'Abraham, d'Isaac et de Jacob, sceptre fleuri parmi les fils de la tribu de Juda, quatorzième à partir d'Abraham et onzième après Juda, fils de Jessé de Bethléem, plus jeune que tous ses sept autres frères, symbole du dernier rang des gentils, fut élu à l'exclusion de ses frères aînés, figure du rejet des Juifs.

Il fut d'abord berger comme Abel, d'une nature simple et innocente, resplendissant aux yeux de Dieu par la droiture de son cœur. Il paissait les brebis de son père, figure de son descendant, le Christ, le courageux pasteur, qui devait vaincre par sa force triomphante la grande bête intellectuelle; bien que petit de corps, (David) représentait (le Christ), car malgré sa taille d'enfant il était si fort, qu'en saisissant de ses mains les ours et les lions il en tuait souvent.

1. M. à m. : fils.

Եւ էր ինքն խարտեաշ եւ կարմիր, աչօք գեղեցիկ, ի տիպ ամենատես բնութեանն Քրիստոսի, որ գեղեցիկն եղեւ տեսանելով քան զամենայն որդիս մարդկան : * Զմանէ վկայեաց ճշմարիտն Աստուած եթէ. Գտի այր ըստ սրտի իմում զԴաւիթ, զորդի Յեսսեայ, ի Բեթղեհեմէ, որ արասցէ զամենայն զկամս իմ : * B p. 306 a.

Վասն որոյ եւ յորժամ զյանցաւորն Սաւուղ խոտեալ մերժեաց ի թագաւորելոյ՝ զոր բարկութեամբ ետ խստասրտութեանն Հրէից, զԴաւիթ հրամայեաց Սամուէլի երթալ օծանել ի Բեթղեհէմ, յօրինակ օծելոյն Քրիստոսի որ ի Բեթղեհէմ ծննդեամբ՝ ի հրեշտակաց օծեալ կոչելոյ, զի անդ աւետին եթէ. Ծնաւ ձեզ փրկիչ որ է օծեալ Տէր ի քաղաքի Դաւթի :

Որպէս պատմի ի գիրս թագաւորութեանն այսպէս եթէ. Յարուցեալ Սամուէլ առ զեղջիւրն իւղոյ, եւ ելից զնա եղով ըստ բանի Տեառն : Եւ առ երինջ մի յարջառոց եւ գնաց ի Բեթղեհէմ եւ ասէ. Ի զոհել Տեառն եկի, սրբեցարուք ընդ իս այսօր եւ ուրախ լերուք. եւ սրբեաց զՅեսսէ եւ զորդիս նորա եւ կոչեաց զնա ի զոհն :

Եւ իբրեւ եկին եւ ետես զանդրանիկն Յեսսեայ գեղեցիկ հասակաւ, եւ օծանել կամեցաւ. եւ ասէ ցնա Տէր. Մի՛ հայիր ի տեսիլ դորա, զի մարդ հայի յերեսն իսկ Աստուած ի սիրտն : Եւ կոչեցեալ եւ զայլ եւս որդիսն՝ ծանեաւ զի չէր ոք ի նոցանէ ընտրեալ. եւ հարցեալ թէ գուցէ՞ այլ եւս մանուկ, լուաւ թէ է մի փոքրիկ որ արածէ

Il était blond et rose, avec de beaux yeux, dans le type de la beauté physique du Christ qui fut le plus bel homme à admirer parmi tous les fils des hommes. * Le vrai Dieu a témoigné de lui en ces termes : « J'ai trouvé l'homme selon mon cœur, David, fils de Jessé, de Bethléem, qui accomplira toutes mes volontés. » * B p. 306 a.

C'est pourquoi lorsqu'Il méprisa et rejeta du royaume le coupable Saül, qu'Il avait donné par colère aux Juifs au cœur endurci, Il ordonna à Samuel d'aller oindre David à Bethléem, en figure de l'onction du Christ né à Bethléem, et qui fut appelé oint par les anges, lorsqu'ils proclamèrent : « *Il vous est né un Sauveur, qui est l'oint du Seigneur dans la ville de David*[1]. »

Ainsi qu'il est écrit dans le livre des Rois[2], Samuel se leva, prit la corne à huile, la remplit d'huile selon l'ordre du Seigneur. Il prit aussi une génisse et *se rendit à Bethléem et dit : « Je suis venu pour sacrifier au Seigneur, purifiez-vous avec moi aujourd'hui et réjouissez-vous. » Et il purifia Jessé et ses fils et les invita au sacrifice.*

Lorsqu'ils furent venus et qu'il vit l'aîné de Jessé, d'une belle taille, et qu'il voulut l'oindre, *le Seigneur lui dit : « Ne regarde pas à son aspect,* car *l'homme regarde la figure, mais Dieu regarde le cœur.* » Il appela ensuite les autres fils, mais reconnut qu'aucun d'eux n'était l'élu. Il s'informa alors s'il n'y avait point d'autre enfant, et apprit qu'il y en avait un autre *petit qui paissait le*

1. Luc. II, 11. — 2. I Reg. XVI, 1-11.

զխաշն ։ Եւ ասէ Սամուէլ . Առաքեա՛ ած զնա, զի ոչ բազմեսցուք մինչեւ եկեսցէ նա ։

Եւ իբրեւ ածաւ Դաւիթ, ծանեաւ եղն օծութեան զՀայր օծելոյն, եւ եռայց օրինակն առ ճշմարտութեան զաղափարն, եւ Հոգի մարգարէութեան ծանեաւ ի նա զգուշակեալն ի մարգարէից ։ Զոր իբրեւ ետես Սամուէլ կարմիր եւ աչօք գեղեցիկ եւ բարի տեսանելով Տեառն, յանկարծ ասաց ընդ նա Տէր. Արի, օծ զդա զի դա է բարի ։ Եւ յարեաւ օծ զնա ի մէջ եղբարց իւրոց ։

Եւ խաղաց Հոգի Տեառն ի վերայ Դաւթի յօրէ յայնմանէ, եւ առ յապայ, եւ երգէր

* B p. 306 b. * սաղմոս տասնաղեաւ, եւ նուագէր միշտ օրՀնութեամբ Աստուծոյ, զոր եւ գրէր ինքն ։ Զի առ եղեւ յետ Մովսիսի երկրորդ մարգարէ Աստուծոյ, որ գիրս գրեաց զսաղմոսարանն օրՀնութեան լի ազնիւ ստացածովք իմաստութեամբ եւ բազմապատիկ գուշակութեամբք յաղագս Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ։

Վասն որոյ եւ յորժամ չար Հոգին խեղդէր զՍաւուղ, զի վերացաւ Հոգին Տեառն ի Սաւուղայ եւ Հանգեաւ ի սուրբն Դաւիթ, ասաց Սաւուղ. Տեսէք ինձ այր մի զի բարւոք երգեսցէ ։ Եւ ասէ մի ոմն. Տեսի զԴաւիթ, որդի Յեսսեայ Բեթղեհեմացւոյ, եւ գիտէ սաղմոս, եւ է այր իմաստուն եւ պատերազմող, եւ Հանճարեղ եւ ճարտասան, եւ է գեղեցիկ տեսլեամբ եւ Տէր ընդ նմա ։

troupeau. Samuel dit alors : « *Faites-le venir, car nous ne nous asseyerons pas tant qu'il ne sera venu ici.*

Lorsque David fut amené, l'huile de l'onction reconnut le père du Christ, le modèle mit en effervescence sa véritable copie, et l'esprit de prophétie discerna en lui celui qui avait été prévu par les prophètes. Lorsque Samuel le vit, rouge, avec de beaux yeux et un aspect agréable au Seigneur, il fut dit par le Seigneur : « *Lève-toi, oins-le, car il est bon* ». *Il se leva et l'oignit au milieu de ses frères*[1].

L'esprit du Seigneur s'empara de David dès ce jour-là, et pour toujours; il

* B p. 306 b. accompagnait de la cithare à dix cordes, et chantait * toujours, pour bénir Dieu, des psaumes, qu'il écrivit. Car il fut, après Moïse, le second prophète de Dieu, et il écrivit le psautier de bénédictions, plein d'une excellente sagesse reçue de Dieu et de précieuses prédictions au sujet de Notre-Seigneur Jésus-Christ.

C'est pourquoi lorsque le mauvais esprit tourmentait Saül, car *l'esprit du Seigneur s'était retiré de Saül* et s'était répandu sur saint David, *Saül dit* : « *Cherchez-moi un homme qui chante bien.* » Quelqu'un lui dit : « *J'ai aperçu David, le fils de Jessé de Bethléem, il sait la psalmodie, et c'est un homme sage et guerrier, prudent, éloquent, beau de visage, et le Seigneur est avec lui*[2].

1. I Reg. xvi, 12 sq. — 2. I Reg. xvi, 14-18.

Եւ իբրեւ բերաւ Դաւիթ լինէր զի յորժամ հասանէր այսն չար ի վերայ Սաւուղայ, առնոյր Դաւիթ քնար եւ նուագէր ձեռամբ եւ հանգուցանէր զՍաւուղ, եւ դիւրանայր նմա, զի մեկնէր ի նմանէ այսն չար. որով եւ սիրեաց զնա Սաւուղ. եւ եղեւ նմա կապարճակիր : Բայց զի Դաւիթ սիրէր զխոնարհութիւն եւ հնազանդէր հօր իւրում՝ վերստին չոգաւ եւ գնաց ի գործ հօր իւրոյ :

Իսկ յորժամ ժողովեցան այլազգիքն պատերազմել ընդ Իսրայէլի, եւ ելանէր հսկայն զօրաւոր Գողիադ հանապազօր հայհոյել զճակատն Իսրայէլի եւ զԱստուած : Որում էր բարձրութիւն նորա կանգուն վեց եւ թիզ, ունելով սաղաւարտ եւ զրահ, որոյ կշիռ զրահիցն էր հինգ հազար սիկղ պղնձոյ եւ երկաթոյ : Ունէր եւ սռնապանս պղնձիս բարձիցն, եւ վահան պղնձի թիկանցն : Եւ բուն գեղարդեանն իբրեւ զադրի ոստայնանկաց, եւ տէգ նիզակին ի վեց հարիւր սիկղէ երկաթոյ :

Եւ ելանէր եւ ասպարակէր հանապազօր զի եկեսցէ ոք յԻսրայէլէ կռուել ընդ նմա, որում թէ յաղթեցից, ասէ, դուք ծառայեսջիք մեզ. ապա թէ ինձ յաղթեսցէ՝ մեք ծառայեսցուք ձեզ : Եւ իբրեւ բազում խոստմամբ քարոզն * Սաւուղայ ազդարարէր * B p. 307 a.
եւ չգտաւ ոք յԻսրայէլի առ այն բաւական, ծառանու անդ Դաւիթ վառեալ նախանձու հոգւով : Յորժամ լուաւ զի այլազգին հայհոյէր զճակատն Աստուծոյ կենդանւոյ՝

David fut conduit auprès de Saül, et *lorsque le méchant démon le saisissait, David prenait la cithare, la faisait résonner sous ses doigts et calmait Saül, qui s'en trouvait bien, car le mauvais esprit le quittait alors; aussi Saül le prit-il en affection, et en fit son écuyer*[1]. Mais comme David aimait l'humilité et était obéissant à son père, il retourna chez lui et reprit son travail auprès de son père[2].

Lorsque les Philistins se rassemblèrent pour guerroyer contre Israël, leur chef, le géant Goliath, sortait des rangs chaque jour pour insulter l'armée d'Israël et Dieu. *Sa hauteur était de six aunes et un empan, et il portait un casque et une cuirasse dont le poids était de cinq mille sicles de bronze* et de fer. *Il avait aussi des cnémides de bronze sur les jambes, et un bouclier d'airain aux épaules. Le bâton de sa lance était comme une ensouple de tisserand, et la pointe de sa lance pesait six cents sicles de fer*[3].

Il sortait tous les jours et invitait quelqu'un d'Israël à venir se mesurer avec lui, et disait : « *Si je le bats, vous deviendrez nos serviteurs, mais s'il me bat, nous vous servirons*[4]. » Après que le héraut * de Saül l'eut annoncé avec force * B p. 307 a.
promesses[5] et que personne ne se fut présenté capable d'un tel exploit, David s'offrit enflammé par un esprit de zèle. Lorsqu'il entendit ce Philistin

1. I Reg. xvi, 23 et 21. — 2. La Bible donne une autre raison du retour de David à Bethléem : il était rentré à la maison pour suppléer ses trois aînés partis en guerre avec Saül. — 3. I Reg. xvii, 4-7. — 4. *Ibid.* 9. — 5. Le texte omet la promesse de Saül, que le héraut aurait proclamée, cf. *infra.*

խայտառակէր. քանզի առաքեալ էր զնա հայր իւր ի Բեթղեհեմէ տեսանել զողջոյն երիցագոյն եղբարցն որք կային ի բանակին :

Եւ լուաւ Սաւուղ զի խօսէր Դաւիթ վասն յաղթելոյ Գողիաթու՝ եւ կոչեաց զնա առաջի իւր : Եւ ասէ ցնա Դաւիթ. Մի ինչ անկցի ի սիրտ տեառն իմոյ, ծառայ քո երթիցէ եւ մարտիցէ ընդ այլազգին : Եւ ասէ Սաւուղ. Դուցէ ոչ կարիցես դէմ ունել զի դու մանուկ ես եւ նա այր պատերազմող :

Եւ ասէ Դաւիթ. Յորժամ արածէր ծառայ քո զհօտ հօր իմոյ, եւ գայր արջ կամ առիւծ, ելանէի զհետ եւ հարեալ զնա կորզէի զհօտն ի բերանոյ նորա : Եւ թէ յառնէր ի վերայ իմ՝ ունէի զմօրուաց նորա եւ սպանանէի զնա. այնպէս եղիցի եւ այլազգին այդ անթլփատ. զի ո՞ ով է նա որ նախատեաց զճակատն Աստուծոյ կենդանւոյ : Եւ Տէր Աստուած որ ապրեցոյց զիս յառիւծուցն՝ ապրեցուսցէ եւ ի ձեռաց նորա :

Եւ զգեցուցին Դաւթի զրահս եւ զէնս, եւ հեծուցին յերիվար. եւ նա գթեաց միանգամ եւ երկիցս, զի մի մարդկային լիցի յաղթութիւնն. եւ զի նշանակեսցէ զՔրիստոս զորդին իւր ըստ մարմնոյ՝ որ գթեալ եւ մարդկային տկարութեամբ խաչին յաղթեաց իմանալի սկային եւ ոչ զօրութեամբ աստուածութեանն :

Վասն որոյ եւ եհան Դաւիթ զզէնսն եւ առ զգաւազն հովուական զոլոյ նշանի

insulter grossièrement l'armée [1] du Dieu vivant, il en fut froissé, car son père l'avait envoyé de Bethléem prendre des nouvelles de ses frères aînés qui se trouvaient à l'armée [2].

Saül apprit que David parlait de vaincre Goliath, et le fit venir en sa présence. David lui dit : « *Que le cœur de mon Seigneur ne se décourage pas, ton serviteur ira et il combattra avec le Philistin.* » *Saül lui dit :* « *Tu ne pourras peut-être pas lui résister, car tu es jeune et lui un homme de guerre.* »

David répondit : « *Lorsque moi, ton serviteur, je gardais le troupeau de mon père, et que survenait un loup ou un lion, je le poursuivais, je le frappais et j'arrachais la brebis de sa gueule. S'il se levait contre moi, je le saisissais par la gorge et le tuais ; il en sera de même avec ce Philistin incirconcis, car qui est-il pour insulter l'armée du Dieu vivant? Le Seigneur Dieu qui m'a préservé des lions me préservera aussi de ses mains* [3].

On fit revêtir à David une cuirasse, et (on lui donna) des armes et on le fit monter à cheval. Il trébucha une et deux fois [4], afin que la victoire ne fût pas humaine, et pour signifier que le Christ, son fils suivant la chair, a vaincu le géant spirituel en trébuchant et par la faiblesse humaine de la croix et non par la force divine.

C'est pourquoi David enleva l'armure, prit en main son bâton de berger,

1. Exactement : l'armée rangée en bataille, *acies*. — 2. I Reg. XVII, 17 sq. — 3. *Ibid.* 31-37. — 4. Détail extra-biblique.

սրբոյ խաչին ի ձեռին, եւ հինգ քարինս եւ զպարսն, եւ մերձեցաւ առ այրն այլազգի : Զոր տեսեալ զնա Գողիաթ մանկական զդիմօք արհամարհեաց եւ ասէ. Զիա՞րդ՝ շուն իցեմ զի ցպով եւ քարամբք գաս ի վերայ իմ : Եւ ասէ Դաւիթ. Վատթար եւս ես քան զշուն, դու գաս ի վերայ իմ սրով եւ աղեղամբ, եւ ես գամ ի վերայ քո անուամբ * B p. 307 b.
* Տեառն զօրութեանց բանակիս Իսրայէլի զոր նախատեցեր :

Եւ պարսեալ՝ եհար քարիւ զայլազգին ի ճակատն, եւ եմուտ քարն ընդ սաղաւարտն, եւ անկաւ ի վերայ երեսաց իւրոց : Եւ ընթացաւ Դաւիթ եհան զսուր նորա եւ եհատ զգլուխ նորին, որպէս եւ Տէր մեր՝ զի զզէնն սատանայի որով մարտնէր ընդ մեզ՝ զմահն եւ զանէծս առեալ յինքն եւ նովին սպան զնա, զի մահուամբ զմահ եղոյծ :

Եւ այսպէս ի փախուստ դարձուցեալ զամենայն զզօրն հեթանոսաց եւ սատակեաց զնոսա : Որում ի դառնալն երգէին ժողովուրդն եթէ. Եհար Սաւուղ զհազարս, եւ Դաւիթ զբիւրս : Ընդ որ յոյժ հարաւ նախանձու Սաւուղ, բայց առժամայն վասն ուխտին իւրոյ փեսայացոյց զԴաւիթ ինքեան եւ խնդրեաց ի նմանէ հարիւր անթլփատութիւնս ի յայլազգեացն, զի թերեւս միայն երթեալ սպանցի ի նոցանէ : Իսկ Դաւիթ գնացեալ միայն սպան հարիւր այր այլազգի եւ եբեր զանթլփատութիւնս նոցա : Եւ Սաւուղ ակամայ կացոյց զնա ի վերայ զօրացն :

figure de l'arbre de la sainte croix, cinq pierres et la fronde et marcha vers le Philistin. Goliath l'apercevant jeune de visage, le méprisa et dit : « Suis-je donc un chien pour que tu viennes à moi avac un bâton et des pierres ? » David lui répondit : Tu es pire qu'un chien, *tu viens à moi avec l'épée et la lance, mais moi, je viens à toi au nom* * *du Seigneur des armées du camp d'Israël que tu as insulté*[1]. » * B p. 307 b.

Ayant manié sa fronde, (David) atteignit d'une pierre le front du Philistin, *la pierre pénétra* dans le casque, et (Goliath) *tomba sur sa face. David accourut, lui tira son épée et lui trancha la tête*[2]. De même Notre-Seigneur, ayant pris les armes du démon, avec lesquelles il nous combattait (c'est-à-dire) la mort et les malédictions, le tua par elles, car il a détruit la mort par la mort.

C'est ainsi que (David) mit en fuite les forces des païens et les anéantit. A son retour le peuple chantait : « *Saül a frappé mille* (hommes) et *David dix mille*[3]. » Saül en fut très jaloux, mais à cause de son serment il le maria avec sa fille en lui demandant cent prépuces de Philistins, dans l'espoir qu'allant seul contre eux il serait tué par eux. David s'en alla seul, tua cent hommes aux Philistins et apporta leurs prépuces[4]. Saül le plaça de mauvais gré à la tête de ses troupes[5].

1. I Reg. xvii, 40-45. — 2. *Ibid.* 49-51. — 3. I Reg. xviii, 7. — 4. *Ibid.* 17-27. — 5. Cf. v. 13.

Եւ յաւուր միում ած նմա զնիզակն իւր զի սպանցէ զնա և բևեռեսցէ յորմն. քանզի լուաւ և գիտէր եթէ օծաւ նա ի Սամուէլէ, և Աստուած ընդ նմա է, և նմին է թագաւորելոց : Իսկ Դաւիթ զերծեալ ել ընդ դուռն և նիզակն հարաւ յորմն, որպէս և Քրիստոս՝ զի յորմն մարմնոյն ընկալեալ զվէրսն մահու, մնաց ըստ աստուածութեանն անմահ :

Ապա և յանկողին դստերն իւրոյ առաքեաց ունել զնա և սպանանել, և նա կանխագոյն իմացեալ՝ ել փախեաւ ի գիշերին, թողեալ յանկողինն մորթ և լեարդ այծեաց :

Եւ չոգաւ և պատմեաց Դաւիթ զամենայն Սամուէլի և նստաւ առ նմա : Եւ առաքեաց Սաւուղ խնդրակս Դաւթի, և հանդիպեցան ճեմելեաց մարգարէացելոց՝ և Սամուէլ կայր ի միջոյ նոցա, և սկսան մարգարէանալ պատգամաւորքն Սաւուղի :
* B p. 308 a. Եւ լուեալ * Սաւուղ առաքեաց այլ հրեշտակս երկրորդ և երրորդ անգամ, և ամենեքեան նոքա մարգարէացան և ասէին զթագաւորելն Դաւթի :

Եւ գնացեալ Սաւուղ յԱրիմաթեմ եհարց եթէ. Ո՞ւր իցէ Սամուէլ և Դաւիթ ; Եւ ասեն եթէ ի Նաւաթ Հռամայ : Եւ գնացեալ հասաւ և ինքն մարգարէանայր, մերկացեալ և անկեալ զտիւ և զգիշեր :

Իսկ Դաւիթ փախուցեալ անտի եկն առ Յովնաթան թախանձելով զնա զի հաշտեցէ

Un jour, il se fit apporter sa lance pour tuer (David) et le clouer au mur, car il venait d'apprendre qu'il avait été oint par Samuel, que Dieu était avec lui et qu'il devait régner. David s'échappa par la porte et la lance s'enfonça dans le mur[1]. De même, le Christ reçut sur la paroi de son corps les blessures de la mort et resta immortel par la divinité.

Ensuite (Saül) l'envoya surprendre et mettre à mort dans le lit de sa fille, mais (David) l'ayant su à l'avance, se sauva la nuit en plaçant dans le lit une peau et un foie de chèvre[2].

David alla raconter tout à Samuel et demeura auprès de lui. Saül envoya des émissaires à la recherche de David et ils rencontrèrent le groupe des prophètes et Samuel qui les présidait; et les envoyés de Saül se mirent à
* B p. 308 a. prophétiser. L'ayant appris * Saül envoya d'autres messagers une deuxième et une troisième fois, mais tous prophétisèrent et prédirent le règne de David.

Saül s'étant rendu à Rama (*Arimathem*) *demanda : « Où sont Samuel et David?* » Il lui fut répondu : « *A Noval de Rama* (*Hrama*)[3]. » Il s'y rendit et lui-même *prophétisa, se dépouilla de ses vêtements et resta à terre, le jour et la nuit*[4].

David qui s'était échappé de là, vint auprès de Jonathan en le suppliant

1. I Reg. 10-12. — 2. I *Ibid.* XIX, 11-13. La Bible ne mentionne pas le foie. — 3. La Bible arménienne a dans ce passage les deux formes : *Arimathem* (= Αρμαθαίμ) lorsque l'hébreu a הרמה (I Samuel, I, 1 הרמתים) et *Hrama* (= Ῥαμά), lorsque l'hébreu omet l'article רמה. — 4. I Reg. XIX, 19-24.

զխաղաղութիւն ընդ հայր իւր ։ Եւ իբրեւ ետես եւ լուաւ ի Յովնաթանէ թէ չիք նմա հնար ապրելոյ ի Սաւուղայ, փախեաւ եւ եկն առ Աբիաթար քահանայապետ՝ եւ խնդրեաց զհինգ նկանակն ի սրբութենէ հացին ։ Եւ էառ եկեր զհացն զառաջաւորութեան ի խորհուրդ Քրիստոսի որդւոյ իւրոյ՝ որ զսրբութիւն քահանայութեանն ընդունելոց էր. թէպէտ ըստ օրինացն չէր յազգէն քահանայից, եւ տալոց էր որոց ընդ իւր ։ Զոր տեսեալ Դովեկ Ասորի գնաց մատնեաց զնա Սաւուղայ, որպէս եւ Յուդա զՏէրն մեր Հրէիցն ։ Իսկ Սաւուղ առաքեաց կոտորեաց զամենայն քահանայս Տեառն ։

Իսկ Դաւիթ գնաց ի Գէթ առ Անքուս, եւ յորժամ կամեցան ունել զնա՝ այլագունեաց զդէմսն եւ եղեւ յախիթերս ։ Եւ այնպէս զերծեալ անտի եկն յայրն Ոդողամայ. եւ ժողովեցան առ նա չորք հարիւրք եւ եղեւ նոցա զօրավար ։ Եւ ասէ Գադ մարգարէ ցԴաւիթ. Մի նստիր յանձաւիդ այդ, երթ յերկիրն Յուդայ ։ Եւ արար այնպէս՝ եւ եկն ի Սարեթ ։

Եւ լուաւ Սաւուղ եթէ յայտնեցաւ Դաւիթ եւ ել խնդրել զնա ։ Իսկ Դաւիթ

de trouver le moyen de faire la paix avec son père. Lorsqu'il vit et sut par Jonathan qu'il n'y avait aucun moyen d'échapper à Saül, il se sauva auprès du grand prêtre Abiathar, et lui demanda cinq miches des pains de proposition [1]. Il prit et mangea les pains de proposition, quoique n'étant pas de la caste des prêtres, et bien qu'il dût en donner à ceux qui étaient avec lui en symbole du Christ son fils, qui devait assumer la sainteté de la prêtrise. Ce qu'ayant vu, Doëg (Dovek) le Syrien alla le dénoncer à Saül, de même que Judas (livra) Notre-Seigneur aux Juifs. Alors Saül envoya massacrer tous les prêtres du Seigneur [2].

David se rendit à Geth auprès d'Akiš (*Ankhous*), et lorsqu'on voulut le prendre, il se grima et fit le fou [3]. S'étant ainsi échappé de là, il se rendit à la grotte d'Odollam; quatre cents hommes se réunirent à lui, *et il devint leur chef* [4]. *Alors le prophète* Gad (*Gath*) *dit à David : « Ne reste pas dans la grotte* [5], *mais va au pays de Juda.* » Il fit ainsi et s erendit à Sareth [6].

Saül ayant appris que David s'était fait voir, alla à sa recherche. De son côté, David ayant appris que les Philistins assiégeaient la ville de Qeila (*Kela*),

1. L'auteur résume en quelques lignes I Reg. xx et xxi, 1-7. Dans la Bible, le grand prêtre s'appelle Ahimélek; Abiathar est celui de ses fils qui survit à la vengeance de Saül. — 2. I Reg. xxi, 8; xxii, 9-19. — 3. I Reg. xxi, 15-16. — 4. I Reg. xxii, 1 sq. — 5. « Grotte, caverne » au lieu de « forteresse » de l'hébreu et du grec, est la leçon de la Bible arménienne. — 6. I Reg. xxii, 5. La Bible arménienne a *Sarith*. La forme *Sarith* appartient à la traduction grecque par où se manifeste l'origine grecque du présent texte.

լուեալ եթէ այլազգիքն պաշարեալ են զքաղաքն Կիլա. և եհարց զՏէր եթէ. Երթայց հարից զայլազգիսն։ Եւ ասէ Տէր միանգամ և երկիցս. Երթ։ Եւ էջ Դաւիթ և եհար զայլազգիսն և փրկեաց զքաղաքն։ Եւ լուաւ Սաւուղ եթէ Դաւիթ ի Կիլա է, և կամեցաւ երթալ զօրօք և առնուլ զԴաւիթ։ Եւ հրամայեաց Տէր Դաւթի ելանել ի
* B p. 308 b. *Կիլայ. և ելեալ գերծաւ ի Սաւուղայ, և գնաց յանապատն Գադայ։

Եւ լուեալ Սաւուղ գնաց զօրօք զհետ. և եկեալ խոնարհեցաւ ի մեծամեծ այրի միում, յորում էր ի ներքս ի խորշս այրին ծածկեալ Դաւիթ իւրայովքն։ Եւ ի գիշերին առաջեցին արքն Դաւթի զնա ելանել և սպանանել զՍաւուղ. Զի, ասեն, այսօր մատնեաց Տէր զթշնամին քո ի ձեռս քո։ Եւ ասէ Դաւիթ. Քաւ լիցի ինձ առնել զայդ օծելոյ Տեառն. այլ միայն ել և եհատ զատան պատմուճանին Սաւուղի։

Եւ վաղիւն յորժամ ել Սաւուղ յայրէն և հեռացաւ, ել և Դաւիթ և աղաղակեաց զհետ նորա. և անկեալ ի վերայ երեսաց երկիր եպագ և ասէ. Տէր իմ արքայ, տես զատան պատմուճանի քո ի ձեռս իմ, զի մատնեաց զքեզ Տէր ի ձեռս իմ և ես ոչ ինչ մեղայ քեզ. զո՞ւ զհետ եկեալ ես արքայդ Իսրայելի՝ զհետ լուոյ միոյ։

Եւ այսպէս դարձեալ միւսանգամ մատնեաց Տէր զՍաւուղ ի ձեռս Դաւթի. զի մինչդեռ ննջէր Սաւուղ ի մէջ բանակին, էջ Դաւիթ և առ զգեղարդն Սաւուղայ

demanda au Seigneur : « *Irai-je et battrai-je les Philistins?* » Le Seigneur lui dit une fois et deux fois : « Va. » David s'y rendit, battit les Philistins et délivra la ville. Saül ayant appris que David se trouvait à Qeila, se proposa de marcher avec des troupes et de prendre David. Le Seigneur ordonna à
* B p. 308 b. David de sortir * de Qeila; c'est ainsi qu'il échappa à Saül et se rendit dans le désert de Gath (*Gad*)[1].

Saül l'ayant appris, le poursuivit avec des troupes, et vint s'abriter dans une grande grotte, à l'intérieur de laquelle, dans un renfoncement, se dissimulait David avec les siens. La nuit venue, les hommes de David l'engagèrent à aller tuer Saül en lui disant : « Le Seigneur t'a livré aujourd'hui ton ennemi. » David répondit : « Loin de moi de faire ceci à l'oint du Seigneur. » Et il se leva et coupa seulement un pan au manteau de Saül.

Le lendemain lorsque Saül quitta la grotte et s'en éloigna, David courut après lui, l'apostropha, *se jeta la face contre terre et se prosterna en disant : « Mon Seigneur et roi, regarde le pan de ton manteau dans mes mains; Dieu t'avait livré entre mes mains, mais moi je ne t'ai fait aucun mal. A la poursuite de qui es-tu, roi d'Israël, à la poursuite d'une puce*[2]? »

De même, une autre fois, le Seigneur livra Saül aux mains de David, car pendant que Saül sommeillait au milieu du camp, David s'y introduisit et prit

1. I Reg. XXIII, 1-13. Il s'agit dans la Bible du désert de Ziph. — 2. I Reg. XXIV, 5-15.

եւ ոչ վնասեաց զնա ասելով թէ. Ոչ մխեցից զձեռն իմ յօծեալն Տեառն. զի թերեւս խրատեաց յետոյ զհրէայսն ոչ հեղուլ զարիւն ճշմարիտ օծելոյն Քրիստոսի՝ որում նախնի օծեալքն եղեն օրինակ ։

Եւ այսչափ էր հեզութիւն անյիշաչարութեանն Դաւթի, զի այնքան ժամանակս անպարտ եւ առանց իրիք յանցանաց փոխանակ բարեաց հալածէր զնա Սաւուղ ի լերինս եւ յայրս եւ յերկիրն այլազգեաց եւ սպանանել միշտ ջանայր ։ Սակայն Դաւիթ ոչ երբէք վնասեաց զնա թէպէտ եւ ձեռնհաս եղեւ բազում անգամ. այլ եւ յորժամ լուաւ զմահն Սաւուղայ՝ մեծապէս ողբաց ։

Սա օծաւ ի Քեբրոն եւ թագաւորեաց ցեղին Յուդայ, եւ ապա յետոյ միահեծան թագաւորեաց ամենայն Իսրայէլի զամս քառասուն եւ յաւելաւ առ հարս իւր ։

* Յայսմ աւուր յիշատակ Յովսեփայ արդարոյ որ վասն խոստմանն աստուածահայր * B 309 a.
անուանեցաւ, եւ Յակոբայ առաքելոյ որդւոյ իւրոյ ։

Սուրբ եւ արդար աստուածահայրն Յովսէփ ըստ վկայութեան սուրբ աւետարանչացն էր ի ցեղէն Յուդայ եւ յազգէն Դաւթի ։ Քանզի էր որդի Յակովբայ որ էր ըստ բնութեան որդի Մաթանայ՝ որ քսաներորդ չորրորդ էր ի թուանցն Սողոմոնի որդւոյն

la lance de Saül sans lui faire aucun mal en disant : « Je ne toucherai pas de ma main à l'oint du Seigneur [1]. » Peut-être voulait-il enseigner aux Juifs, après soi, à ne pas verser le sang du vrai oint, le Christ, dont les oints anciens étaient le symbole.

Tels étaient la mansuétude de David et son oubli du mal, bien que pendant longtemps Saül le poursuivît sur les montagnes et dans les grottes, et au pays des Philistins, cherchant à le tuer, lui qui était innocent et n'avait commis aucun délit. Cependant David ne lui fit aucun mal, bien qu'il fût plusieurs fois en mesure de le faire; et lorsqu'il apprit la mort de Saül, il le pleura beaucoup.

Il fut sacré à Hébron (*Khebron*) et régna sur la tribu de Juda; ensuite il régna seul sur tout Israël pendant quarante ans et alla rejoindre ses ancêtres.

* En ce jour commémoration de Joseph, le juste, qui à cause de sa pro- * B p. 309 a.
messe [2], fut nommé le père de Dieu, et de l'apôtre Jacques, son fils.

Le saint et juste père de Dieu, Joseph, d'après le témoignage des évangélistes, était de la tribu de Juda et de la famille de David. Car il était fils de Jacques [3] qui était, d'après la nature, le fils de Mathan, ce dernier vingt-qua-

1 1. Reg. xxvi, 5-12. — 2. C'est-à-dire, semble-t-il, à cause de la promesse que Joseph avait faite à Marie en se fiançant à elle. — 3. Jacob ou Jacques. L'Évangile distingue Ἰακώβ, Jacob, père de Joseph, et Ἰακωβος, Jacobus ou Jacques l'apôtre, bien qu'il n'y ait qu'un seul nom en hébreu. L'arménien a aussi les deux formes Յակովբ et Յակոբոս, mais les deux peuvent servir indifféremment pour désigner l'apôtre. Faisant de Jacques un fils de Joseph, l'auteur adopte assez naturellement pour le petit-fils la forme de nom employée pour le grand-père Jacob.

Դաւթի ։ Իսկ ըստ օրինացն համարեալ էր որդի Հեղեայ՝ որդւոյ Մելքեայ՝ որ երեսներորդ հինգերորդ էր ի թոռանցն Նաթանայ միւս որդւոյն Դաւթի ։ Վասն որոյ եւ հրեշտակն զնա որդի Դաւթի կոչէր ասելով. Յովսէփ, որդի Դաւթի, մի երկնչիր առնուլ առ քեզ զՄարիամ կին քո ։

Եւ այսու ցուցանէր զի երկիւղած էր յԱստուծոյ առաւել քան զամենայն, եւ վասն այնորիկ զի ոչ գիտէր զճշմարտութիւն խորհրդոյ յղութեանն Մարիամու՝ վասն երկիւղէն յԱստուծոյ խորհէր արձակել զնա, զի զգուշայր յօրինացն ունել զոք ի տան արտաքոյ կամացն Աստուծոյ ։ Բանզի եւ ի վեր հանել կամ բամբասել ինչ կարծեօք ոչ կամէր վասն արդարութեանն. զի էր ամենեւին լի քաղցրութեամբ, եւ հեզ եւ ողորմած եւ մարդասէր, վշտակից եւ ամենաբարի բնութեամբ ։

Զոր եւ գիրն վկայէ աւետարանն սուրբ ։ Բանզի արդար էր, ասէ, եւ ոչ կամէր առակել զնա ։ Զի սովորութիւն է սուրբ գրոց արդար կոչել զայն՝ որ զամենայն արատոյ մեղաց մաքուր լինի, եւ ամենայն տեսակօք բարեաց անթերի լցեալ ։

Արդ եւ զարդեանցն երեւեցաւ ամենակատար արդարութիւնն Յովսեփայ, զի սա միայն ընտրեցաւ յամենայն մարդկանէ սպասաւոր լինել տերական ծննդեանն եւ աստուածածնայ կուսին ։ Զի զայն որում առաջի կերպեալ թեւաւորքն սերովբէք եւ զդէմս հրաբորբս երկիւղիւ, որում զկուրն մարդացեալ յանկոյս ընդ այսու եւեթ

trième des descendants de Salomon fils de David. Mais d'après les lois il était réputé fils d'Héli, fils de Melki, trente-cinquième descendant de Nathan, un autre fils de David. C'est pourquoi l'ange l'appelait fils de David en disant : « *Joseph, fils de David, ne crains point de prendre avec toi Marie ton épouse* [1]. »

Par là il indiquait que (Joseph) craignait Dieu plus que tout, car comme il ne connaissait pas la vérité du mystère de la conception de Marie, par crainte de Dieu, il songeait à la renvoyer, parce que, respectant les lois, il ne voulait pas avoir dans sa maison quelqu'un contre la volonté de Dieu. Et il ne voulait rien révéler ou censurer par conjecture, à cause de sa justice, car il était plein de douceur, humble, charitable, humain, prenant sa part aux douleurs des autres et d'un naturel plein de bonté.

C'est ce que témoigne aussi le saint Évangile en disant : « *Car il était un homme juste, et il ne voulait pas la diffamer* [2]. » Car c'est l'usage des saintes Écritures d'appeler homme juste celui qui est pur de toutes taches de péché et rempli de toutes sortes de bonnes qualités.

La toute parfaite justice de Joseph se manifesta par ses mérites, puisque lui seul fut élu parmi tous les hommes pour être le serviteur du Seigneur naissant et de la Vierge mère de Dieu. Car il servit de près, comme son enfant et son fils, celui devant qui les séraphins en adoration se couvrent de

1. Matth. i, 20. — 2. Matth. i, 19.

նորա տեսութեան, եւ լուաւ թէ ոչ ոք տեսանէ զերեսս իմ եւ ապրի. սա որպէս տղայի եւ որդւոյ սպասաւորեաց հպաւորապէս:

* Որ եւ յորժամ երկոտասան ամաց էր եւ մնաց ի տաճարին, առ ինքն խնամօք աղիտոյ եւ հայրական գթով շրջէր եւ խնդրէր զնա, որպէս ասէր Մարիամ. Ես, ասէ, եւ հայր քո տառապեալք եւ խնդրեաք զքեզ: Ըստ որում ասէ աւետարանիչն եթէ. Գնաց ընդ նոսա եւ էր նոցա հնազանդ: Զոր եւ զայս ամենայն տեսանելով հրեայքն զնա որդի Յովսեփայ կարծէին: * B p. 309 b.

Այսպիսի երանելի աստուածատեսութեան եւ աստուածդաստիարակութեան շնորհի արժանացեալ սուրբ աստուածահայրն Յովսէփ, ի բարիոք ծերութեանն կատարեցաւ փոխեալ յանճառ եւ յերանելի հանգիստն:

Էր Յովսէփ քառասուն ամաց յորժամ կոյսն նմա յանձնեցաւ. եւ յերեսուն եւ մի ամին Քրիստոսի շրջելով ի յերկրի փոխեցաւ յաշխարհէ, քանզի ետես զմկրտութիւնն, եւ յետ մկրտութեանն զամ մի զնշանսն եւ զվարդապետութիւնսն ամենայն: Որ եւ զառաջինն նշանն Տէրն ի հարսանիսն եղբօրն Յովսեփայ, Կղէոպայ, ի կոչելն զՄարիամ եւ զՔրիստոս, անդ սկսաւ եւ արար ի պատիւ նմին: Եւ եղեն ամենայն ամքն Յովսեփայ ամք եօթանասուն եւ մի:

Իսկ յետ փոխելոյն Յովսեփայ սպասաւորէր սրբոյ կուսին արդարն Յակոբ, մինչեւ ի խաչելութիւնն Տեառն: Քանզի Յակոբ երէց էր քան զայլ որդիսն Յովսեփայ: Որով

leurs ailes, et tremblent les flamboyantes milices des cieux, celui qu'aspirait voir, même de loin, le premier des prophètes, et de qui a été entendue (cette parole) : « Personne ne peut voir mon visage et vivre. »

* C'est lui qui, de lui-même, lorsque (Jésus) âgé de douze ans resta au temple, allait et venait en le cherchant avec un souci compatissant et une tendresse paternelle, comme le dit Marie : « *Ton père et moi nous te cherchions tout affligés*[1]. » Et l'évangéliste ajoute : « *Il descendit avec eux, et Il leur était soumis*[2]. » Voyant tout cela, les Juifs le croyaient fils de Joseph. * B p. 309 b.

Le saint père de Dieu, Joseph, après avoir été digne de la grâce de Dieu et de l'élever, mourut dans une bonne vieillesse et trépassa au repos ineffable et bienheureux.

Joseph avait quarante ans lorsque la Vierge lui fut confiée, et il trépassa de ce monde la trente et unième année du Christ parcourant la terre; car il vit le baptême, et après le baptême, pendant un an, tous les miracles et connut tous les enseignements. Le premier de ces miracles le Seigneur l'accomplit aux noces de Cléopas, frère de Joseph, où furent invités Marie et le Christ; c'est là qu'il commença et il agit en son honneur. Les années de Joseph furent en tout soixante et onze ans.

Après le trépas de Joseph c'est Jacques le Juste qui servit la sainte Vierge jusqu'à la crucifixion du Seigneur. Car Jacques était l'aîné des autres

1. Luc. II, 48. — 2. Luc. II, 49.

և ականատես եղև ծննդեանն Քրիստոսի, զի մօտ էր ի Բեթղեհէմ ընդ հօրն իւրում յորժամ ծնաւ Քրիստոս ։ Եւ յայնմհետէ յամենայն տէրունական սնուցման գործակից էր. և բոլոր տնօրինական խորհրդոցն ականատես ։ Զոր առաւել պատուէր Քրիստոս որպէս սնուցող և զերէց եղբայր ։ Զի և վարուք յոյժ կատարեալ էր վասն որոյ և արդար կոչեցաւ ։

Սա՝ շնչաւոր ինչ ոչ եկեր և ի բաղանիս ոչ եմուտ. և զգեստ զգենոյր, որ է այծեա. և ծունկքն յաճախ ծնրադրութենէն որպէս ուղտու խոշորացեալ էր, զոր և նոյն ինքն Քրիստոս առաջին եպիսկոպոս Երուսաղեմի ձեռնադրեաց ։

Զսա հանեալ Հրէայքն յաշտարակ տաճարին վասն վկայելոյ զՔրիստոս արկին

* B p. 310 a. * ի վայր, և թափչին հարեալ զգլուխն կոփիչաւ ։

Արդ յայսմ աւուր ընդ Դաւթի և Յովսեփու յիշատակ է, զի սպասաւոր եղև ընդ Յովսեփու և ընդ Մարիամու աստուածածնութեանն ։ Վասն որոյ որպէս նոցա սոյնպէս և սմա նախընթաց աւուր Ծննդեանն Քրիստոսի յիշատակ կարգեցաւ ։

Զսա Յակոբոս՝ առաւել պատուէին Պետրոս և ամենայն առաքեալքն որպէս փոխանորդ Քրիստոսի, ի մէջ իւրեանց ունելով զերկրի իբրու զաստուածեղբայրս ։ Որպէս յայտ առնէ Պօղոս, զի համբարձեալ երթայր յԵրուսաղէմ համարս տալ, և որպէս թէ ուղղել և վկայութիւն առնուլ ։ Զի սա էր մի ի կարծեաց սեանցն ։ Եկի, ասէ,

fils de Joseph. Il fut témoin oculaire de la nativité du Christ, car il était près de Bethléem avec son père lorsque naquit le Christ. Et depuis lors il coopéra à l'entretien du Seigneur et fut témoin de tous les mystères relatifs à l'économie (de l'Incarnation). Le Christ l'estimait beaucoup comme son nourricier et son frère aîné. Il avait une conduite parfaite et c'est pourquoi il fut appelé le Juste.

Il (Jacques) ne mangea jamais de ce qui avait eu une âme, il n'entra jamais aux bains, s'habillait de poils de chèvres, et ses genoux par ses fréquentes génuflexions s'étaient endurcis comme (des genoux) de chameau. Le Christ lui-même l'ordonna premier évêque de Jérusalem.

Les Juifs l'ayant monté sur la tour du Temple, parce qu'il avait témoigné

* B p. 310 a. en faveur du Christ, le jetèrent * en bas et le tuèrent, un foulon l'ayant frappé sur la tête.

Sa commémoration en ce jour avec David et Joseph a lieu parce qu'il a servi avec Joseph et Marie à la naissance de Dieu. C'est pourquoi, en même temps que pour eux, pour lui aussi fut instituée une commémoration au jour qui précède la fête de la Nativité du Christ.

Pierre et tous les apôtres honoraient beaucoup Jacques, comme le représentant du Christ, le considérant parmi eux comme le frère de Dieu sur terre. Ainsi que le déclare Paul, car il montait fréquemment à Jérusalem pour rendre compte en même temps que pour corriger et prendre une attestation. Or (Jacques) était considéré comme une des colonnes. « Je suis allé, dit (Paul),

տեսանել զկարծեալ սիւնսն՝ գուցէ ընդունայն ինչ ընթանայցեմ, եւ թէ. Զայլ ոք յառաքելոցն ոչ տեսի՝ բայց միայն զՅակոբոս զեղբայր Տեառն ։ Զի զՅակոբոսյ հրամանն եւ զօրինադրութիւնն իբրեւ զբան Աստուծոյ առաքեալքն եւ եկեղեցիքն որ ընդ աշխարհ ընկալան ։ Եւ նորին հրամանաւ ի հեթանոսս քարոզութիւնն ի Հրէից փոխեցին. քանզի յամենայնի մեծապատիւ էր համարեալ ի միջի առաքելոցն որպէս եղբայր Քրիստոսի եւ որդի Դաւթի եւ հայրապետ առաջին Երուսաղեմի ։]

Քաղոցի ԺԸ եւ Դեկտեմբերի ԻԶ ։ Յիշատակ Աստուածածնին Մարիամու եւ առաջին նախահարցն ։

Ադամայ, Աբելի, Սեթայ, Ենովսայ, Ենովքայ, Նոյի, Մելքիսեդեկի, Աբրահամու, Սահակայ, * Յակոբայ, Յովսեփայ, Յուդայի եւ երկոտասան նահապետացն, Յոբայ, Մովսէսի, Բարաքեայ, Յեփթայեայ, Սամփսոնի, Դեբովրայ, Դաւթի, Եզեկիելի, Յովսիայ, եւ այլոց մարգարէիցն, Զօրաբաբելի, Մատաթիայ, Յեսուայ, Յուդայի եւ այլ Մակաբայեցւոցն եւ Յովսեդեկեանցն, եւ ամենայն արդարոցն որք ընդ օրինօքն եւ որ յառաջ քան զօրէնսն ։ * A fol. 140 v° b.

[B * Մեծահանդէս տօն է եւ վկայութիւն սուրբ եւ փառաւորեալ մեծի նախա- * B p. 310 a.

pour voir ceux qui étaient regardés comme les colonnes [1] afin de ne pas poursuivre une carrière inutilement. » Et aussi : « *Je n'y vis aucun des apôtres excepté Jacques, le frère du Seigneur.* » Les apôtres et les églises qui étaient répandues par le monde acceptaient les ordres et les institutions de Jacques comme la parole de Dieu. C'est par son ordre que l'évangile fut transféré des juifs aux gentils, car il avait la prééminence en tout parmi les apôtres comme frère du Christ, fils de David et premier pontife de Jérusalem.]

18 Kalotz, 26 Décembre.

Commémoration de Marie, mère de Dieu, et des premiers patriarches.

Adam, Abel, Seth, Enos, Enoch, Noé, Melchisédech, Abraham, Isaac, * Jacob, Joseph, Juda et les douze patriarches, Job, Moïse, Barachie [2], Jephté, Samson, Débora, David, Ézéchiel, Osée et les autres prophètes, Zorobabel, Mathathias, Josué [3], Juda et les autres Machabées, Josédech et tous les justes qui furent sous la Loi et avant la Loi. * A fol. 140 v° b.

[B * Fête de grande solennité et martyre du saint et glorieux grand proto- * B p. 310 a.

1. Gal. II, 9. — 2. Peut-être Baraq. — 3. Il s'agit vraisemblablement de Josué, fils de Nun, dont le nom aura été mal placé, plutôt que du contemporain de Zorobabel.

վկային Քրիստոսի առաջին մարտիրոսին եւ նախապսակելոյ նախասարկաւագին՝ սրբոյն Ստեփաննոսի առաքելոյ եւ աշակերտին Քրիստոսի ։

Երեւելի արեգակնս ընդ երկինս ծագելով՝ զարուսեակն ընդ ինքեան բերելով ծագէ. բայց արդարութեան արեգակն որ ի ծոցոյ կուսական արգանդէ հանդերձեալ է ծնանել, աստեղական զարդուց ընթացակից * լինել բնաւ՝ ոչ կարօտանայ, այլ զՍտեփաննոս նախավկայ ծառայից իւրոյ անմահից ճառագայթիւքն առնէ ։

Ստեփաննոս՝ պսակ հոգեւոր, բազմածաղիկ հաւատոյ բոյս, սիրոյ անուշահոտ վարդ, յուսոյ անթառամ ծաղիկ ։ Ստեփաննոս՝ մշտաբեր այգւոյն բազմապտուղ որթ, անմահութեան քաղցրաճաշակ ողկոյզ, բարձրացելոյն ի խաչին ծիլ օրհնութեան ։ Ստեփաննոս՝ խոստովանութեան անխախտ աշտարակ, համբերութեան անպարտելի նահատակ, ժուժկալութեան խաչազգեստ զինուոր, բարեպաշտութեան ընտիր զօրական ։ Ստեփաննոս՝ Քրիստոսասպանիցն անպարտելի ընդդիմամարտ, աստուածաչարչար ազգին յանդիմանիչ աներկիւղ, աստուածութեան Քրիստոսի անլռելի քարոզ ։

Եւ թէպէտ փոքրկանց միտս յօժարեցի եւ փութացի հիւսել պսակս Ստեփաննոսի առաջին մարտիրոսին եւ յաղթող զօրականին Քրիստոսի, եւ զարժանաւորութեանն հիւսմանն երբէք բնաւ ոչ կարացի հասանել ։

Ստեփաննոս՝ այր լի շնորհօք եւ զօրութեամբ, առնէր նշանս եւ արուեստս մեծամեծս ի ժողովրդեանն ։ Արդ՝ զիա՞րդ գովեցից զպսակս որ ի շնորհաց Հոգւոյն սրբոյ է;

martyr du Christ, premier martyr, premier couronné et premier diacre, saint Étienne, apôtre et disciple du Christ.

Le soleil visible, lorsqu'il point aux cieux, fait paraître Vénus qu'il porte avec lui, mais le soleil de la justice, qui doit prendre naissance dans l'intérieur d'un sein virginal, n'a nul besoin de se conformer à l'ordre * de la lumière astrale; pourtant il fait briller Étienne, le premier martyr, son piqueur, de rayons éternels. Étienne, (c'est) la couronne spirituelle, la plante de la foi aux fleurs multiples, la rose parfumée d'amour, la fleur immarcescible de l'espérance. Étienne, (c'est) le cep chargé de fruits de la vigne qui produit toujours, la grappe savoureuse de l'immortalité, le grain de bénédiction de Celui qui fut élevé sur la croix. Étienne, (c'est) la tour indestructible de la confession, l'athlète inébranlable de la patience, le soldat croisé de l'austérité, le chef élu de la piété. Étienne, (c'est) l'adversaire invincible des bourreaux du Christ, le censeur intrépide de la nation qui a supplicié Dieu; le prédicateur, qui ne se tait pas, de la divinité du Christ.

Malgré mon médiocre esprit, j'aurais envie et je m'efforce de tresser une couronne à Étienne, le premier martyr et le soldat victorieux du Christ, mais quant à la dignité de la composition, quelquefois je n'ai pu y viser.

Étienne, plein de grâce et de force, opérait des miracles et de grands prodiges parmi le peuple[1]. Comment louerai-je les couronnes, dont il fut paré par les

* B p. 310 b.

1. Act. vi, 8.

յօրինեալ ։ Զինչ հատուցից Ստեփաննոսի պատիւ, որ զամենայն գլուխս վկայից պսակեաց ։ Որո՞վք բանիւք զարդարեցից զպայծառացեալն բազմապատիկ սքանչելեօք ։

Ստեփաննոս՝ լի շնորհօք եւ զօրութեամբ ։ Շնորհք եւ զօրութիւն՝ որ զպսակս զայս հիւսեն նմա, եւ յերկոցունց ձեռաց զնա ի բարւոք պատերազմս յայս յարդարեցին ։ Մին՝ արդեօք ի հաւատս զնա, իսկ միւսն՝ ի սպասաւորութիւն սարկաւագութեան առաջնորդէր ։ Մին՝ առ բանն, իսկ միւսն՝ առ վկայութիւնն յօժարեցուցանէր ։ Մին ի սքանչելիսն, իսկ միւսն՝ յուղղութիւնս պատրաստէր ։ Շնորհք եւ զօրութիւն միակամ լծակցութիւն. շնորհք եւ զօրութիւն համապատիւ զինուորութիւնք Քրիստոսի. շնորհք եւ զօրութիւն Ստեփաննոսի * արթուն պահապանք ։ * B p. 311 a.

Ստեփաննոս, ասէ, այր լի շնորհօք եւ զօրութեամբ ։ Բուրվառ շնորհաց, Ստեփաննոս, զսրբութեանցն պարաբուրելով զխունկս ։ Աղբիւր հոգեւոր, որ անպակաս զառաքինութեան հոսէր զվտակս, եւ բարեպաշտութեամբ զԵրուսաղէմ մաքրէր յորդաբուխ արեանն հոսանօք ։ Զինուոր էր, վառեալ զինու Հոգւոյն առ ամենայն ընդդիմամարտ եւ հակառակող զօրութիւնս ։ Ախոյեան հզօր առ ամենայն խռովութիւնս արձակմանց՝ զիմակայ քարաձգութեանցն հալածանացն համբերելով, զխաչեալն աստուածաբանելով, ի բեւեռսն պանծալով, զկապանսն պատուելով, զկողահերձ գեղարդն բարեհամբաւելով, չարչարանացն երկիր պագանելով, զՊիղատոսի դատաստանութեանն ոչ ամօթ համարելով, զգերեզմանն ոչ թաքուցանելով, յարութեամբն մեծապանծ լինելով,

grâces du Saint-Esprit? Quels hommages rendrai-je à Étienne qui a couronné toutes les têtes des martyrs? Par quelles paroles illustrerai-je celui qui a été rendu célèbre par de multiples miracles?

Étienne, plein de grâce et de force! ce sont cette grâce et cette force qui, comme deux mains, lui ont tressé cette couronne, et l'ont préparé au bon combat; l'une, sans doute, le guidait dans la foi, et l'autre dans son ministère de diacre; l'une l'encourageait à la prédication, l'autre au martyre; l'une le préparait aux miracles et l'autre à la correction des mœurs. La grâce et la force, couple unanime; la grâce et la force, soldats du Christ, égaux en dignité; la grâce et la force, gardiens vigilants * d'Étienne. * B p. 311 a.

Étienne, est-il dit, *était un homme plein de grâce et de force;* Étienne, brûle-parfum des grâces, répandant autour de lui le parfum de la sainteté; source spirituelle, qui versait incessamment des ruisseaux de vertus, et qui, par piété, purifiait Jérusalem par d'abondants flots de sang; soldat armé des armes de l'Esprit contre toutes les forces adverses et rivales; athlète puissant contre toutes les séditions et toutes les attaques, tenant tête aux jets de pierres en supportant les persécutions, en exposant la doctrine du crucifié, en glorifiant les clous, en honorant les liens (de Jésus-Christ), en célébrant la lance qui ouvrit le côté, en vénérant [1] la Passion, en n'ayant pas honte du jugement de Pilate, en se glorifiant grandement de la Résurrection, en confondant les

1. M. à m. : adorant, baisant la terre.

զՓարիսեցիսն յամօթ առնելով, զՍադուկեցիսն նախատելով, զդպիրսն կարկամելով, զմարգարէականն գիրսն բանալով եւ նոքօք զՔրիստոս քարոզելով, հաւատով համօրէն հրէիցն անհաւատից յաղթելով :

Յարեան ոմանք ի ժողովրդենէն որ կոչէր Լիբէացւոց եւ Կիւրենացւոց եւ Աղեքսանդրացւոց, եւ որ ի Կիլիկեցւոց եւ յԱսիա վիճել ընդ Ստեփաննոսի, եւ ոչ կարէին զդէմ ունել զիմաստութեանն եւ զհոգւոյն որով խօսէր : Բազում էին ալիք ծովուն այլ երկնային էր նաւավարն . զօրացեալ էին հողմոց շնչմունք բայց անյաղթելի էր նաւն . այլ եւ այլ էին մրրիկքն, կայմ սորին նաւու ի վերուստ ամրացեալ : Ոչ կարէին ալիք ծովուն յերկինս վերանալ, եւ ոչ դառն շնչմունք երկնային հողմոցն մարտնչել :

Այլ՝ յաղագս որո՞յ էր խնդիրն որք վիճէին ընդ պսակեալ զինուորին Քրիստոսի, եւ ոչ համբերէին իմաստութեանն եւ հոգւոյն որով խօսէր : Յաղագս անճառաբար մարմնացելոյն . յաղագս անհասանելի դիեցելոյն, որ հրաշափառագոյն զարմանք խորհրդոյ էր, *զիա՞րդ՝ կամ որպէս առանց խառնակութեան կոյսն մայր լինի . կամ որպէս յետ ծննդեանն կոյս կայ . կամ որպէս բնութիւնն սքանչելեացն տեղի տայ . կամ որպէս յորովայնի մանուկ գոլով, ընդ ամենայն արարածս ստեղծանէ զաւակս . կամ որպէս ծնանի, որ ամենեցուն շնորհէ զծնունդ :

• B p. 311 b.

Այլ՝ այսչափ Ստեփաննոսի յաղագս շնորհացն աստուածաբանելով ընդ հրէայսն

Pharisiens, en insultant les Sadducéens, en réduisant les Scribes au silence, en ouvrant les livres des prophètes, et par eux prêchant le Christ, en remportant la victoire par la foi sur tous les juifs mécréants.

Quelques hommes de la synagogue qu'on appelle des Libyens[1], *des Cyrénéens et des Alexandrins, et de ceux qui étaient de Cilicie et d'Asie se levèrent pour discuter avec Étienne, mais ne purent résister à la sagesse et à l'esprit avec lesquels il discutait*[2]. Les vagues de la mer étaient nombreuses, mais le capitaine était céleste; le souffle des vents était puissant, mais le vaisseau était insubmersible; les orages étaient multiples, mais le mât du vaisseau était fortifié d'en-haut. Les vagues de la mer ne pouvaient s'élever jusqu'au ciel, ni les souffles amers rivaliser avec les inspirations célestes.

Or, sur quelle question discutaient-ils avec le soldat couronné du Christ, sans pouvoir résister à la sagesse et à l'esprit avec lesquels il parlait? C'était sur l'ineffable incarnation, sur l'incompréhensible allaitement, qui rend le mystère plus surprenant; * par quel moyen et de quelle façon une vierge sans le concours de l'homme peut devenir mère; et comment elle reste vierge après avoir donné naissance; comment la nature peut céder aux miracles; comment un enfant dans le sein peut créer les enfants de toute la création; comment peut naître Celui qui accorde à tous la naissance?

• B p. 311 b.

Or, tandis qu'Étienne discutait ainsi théologiquement sur la grâce avec les

1. Leçon habituelle de la version arménienne, pour rendre Λιβερτίνων. — 2. Act. VI, 9 sq.

աստուածամարտս, որ ըստ գրեցելոյն՝ յափշտակեցին զնա եւ ածին յատեան ։ Ուր յափշտակութիւն է՝ անդ գունդք քրիստոսատեացք. ուր խորհուրդ սպանութեան է՝ անդ դպրացն անօրինացն է ժողով ։ Ընդէ՞ր պղծէք զաթոռն Մովսէսի, ո՜վ անօրէնք. ընդէ՞ր զարշելի առնէք զաթոռն զոր օրէնքն զարդարեցին ։ Նա ասաց. Մի՛ սպանանիցես, եւ մի՛ սուտ վկայիցես. դուք՝ երկոցունցս յանցաւոր գտայք պատուիրանացդ, եւ կացուցէք սուտ վկայս որ ասէին. Այրս այս ոչ դադարէ խօսել բանս հայհոյութեան զտեղւոյն սրբոյ եւ զօրինաց ։

Զո՞ր բանս խօսի ։ Եւ նոքա ասեն. Լուաք արդեօք ի դմանէ զի ասէր եթէ. Յիսուս Նազովրեցի՝ նա քակեսցէ զտեղիս այս, եւ փոխեսցէ զօրէնս զոր ետ մեզ Մովսէս ։ Եւ թէ. Լուաք ի դմանէ խօսել բանս հայհոյութեան ի Մովսէս եւ յԱստուած ։

Այժմ ընդ Մովսէս զարմանաս ո՜վ զրպարտող ։ Այժմ որպէս զօրէնսդիր պատուես զորմէ մինչ կենդանի էր՝ զարշէիր ։ Այժմ որպէս նախանձորդ օրինացն ջեռնուս ։ Այժմ ջատագով լինիս Աստուծոյ ։ Այժմ որպէս հայհոյելոյ Աստուծոյ վրէժխնդի՞ր լինիս ։ Ոչ դու յառաջ քան զամենայն ի վերայ Մովսէսի քարինս արկանէիր ։ Ոչ դու հանապազ փոխանակ Աստուծոյ զքարինս եւ զփայտս պատուէիր ։

Արդ զնա սպանանես, եւ դարձեալ խղճիւ կեղծաւորիս ։ Այժմ հեղուս զարիւն անմեղին՝ աստուածպաշտութիւն համարելով ։ Դու եւ այժմ եւ յայնժամ զճշմարտութիւնն

Juifs ennemis de Dieu, ainsi qu'il est écrit, *ils l'enlevèrent et le conduisirent au tribunal*[1]. Là où il y a enlèvement, il y a un groupe d'hommes qui détestent le Christ; là où il y a complot de meurtre, il y a concours de scribes iniques. Scélérats, pourquoi souillez-vous la chaire de Moïse, pourquoi rendez-vous abominable la chaire que la Loi a ornée? Il vous a prescrit : « *Tu ne tueras point, tu ne rendras pas de faux témoignages*[2]. » Mais vous vous êtes rendus coupables envers ces deux commandements, car *vous avez constitué de faux témoins qui déclarèrent : « Cet homme ne cesse de proférer des paroles de blasphème contre le lieu saint et la Loi*[3]. »

Qu'avait-il dit? Ils déclarèrent : « *Nous l'avons entendu dire que Jésus de Nazareth renversera ce lieu et changera les lois que Moïse nous a données*[4] ; *nous l'avons entendu proférer des paroles de blasphème à l'égard de Moïse et de Dieu*[5]. »

O calomniateur, tu t'intéresses maintenant à Moïse? Tu l'honores maintenant comme législateur, toi qui, de son vivant, le détestais? Tu t'échauffes maintenant comme défenseur de la Loi? Tu es maintenant le défenseur de Dieu! Et tu cries vengeance contre celui qui a blasphémé Dieu! N'est-ce pas toi, avant tous, qui jetais des pierres à Moïse? N'est-ce pas toi encore qui adorais les pierres et les bois au lieu de Dieu?

Or, tu le tues et tu feins le scrupule! Tu verses maintenant le sang de l'innocent en prétendant faire acte de piété! Maintenant comme jadis, tu

1. Act. vi, 12. — 2. Ex. xx, 13, 16. — 3. Act. vi, 13. — 4. *Ibid.* 14. — 5. *Ibid.* 11.

[illegible]

* B p. 312 a. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

confonds la vérité : jadis tu étais l'ennemi déclaré de ce que maintenant tu honores impurement.

* B p. 312 a. * Toi, qui naguère songeais méchamment à acheter le sang, tu trouves bon maintenant d'esquiver les châtiments. Toi, qui journellement as témoigné faussement, tu dis maintenant de l'homme juste : « *Nous l'avons entendu dire que Jésus de Nazareth renversera le temple et changera les lois que Moïse nous a données*[1]. »

Et comment, si tu tues Étienne, ce lieu ne serait-il pas renversé? Ce lieu sera renversé parce que tu as mis à mort le Seigneur, qui connaissant d'avance votre inimitié envers Dieu, avait prédit : « *Voici que votre maison sera abandonnée en ruines*[2]. » Et encore : « *Il ne restera pas pierre sur pierre qui ne soit renversée*[3]. »

C'est toi qui es cause de tels désastres, ô Juif! Tu as dressé la croix et tu as ruiné à nouveau Jérusalem; tu as enfoncé des clous et tu as ébranlé le temple. Tu as dit : « *Que son sang soit sur nous et sur nos enfants*[4]. » Reçois maintenant la vengeance que tu as fixée.

Étienne, est-il dit, *rempli du Saint-Esprit, et regardant vers le ciel, aperçut Jésus debout à la droite de Dieu*. Paul le dit assis à la droite du trône des grandeurs au ciel. Or, quelle est la raison pour qu'il soit maintenant à la droite de

1. Act. vi, 14. — 2. Matth. xxiii, 38. — 3. Matth. xxiv, 2; Marc. xiii, 2; Luc. xxi, 6. — 4. Matth. xxvii, 25.

ո՞ր փոյթ էր նմա յառնել ի հայրական աթոռոյն ։ Տեսանէր զզինուորն՝ զի նահատակէր պատերազմելով, եւ շնորհել նմա կամելով զյաղթութիւն՝ յառնէր ։ Մի՛ երկնչիր Ստեփաննոս, ասէր, զմարտ քո ոչ առնեմ առանց բրաբիոնի . ձեռն օգնականութեան խորհելով տալ քեզ՝ յարեայ յաթոռոյս իմէ ։ Յիս ի խաչեցեալս հայելով՝ համարձակ լեր ի ճակատին ։ Նա եմ զոր տեսեր կախեալ զփայտէ մարմնովս բեւեռեալ, առաւ-տաց քեզ զյաղթութիւն ։ Վարձատու եմ բայց եւ նահատակից վկայութեան քում լինիմ ։ Ի վերայ խաչին որպէս ի ճակատու մարտեայ . վասն զի ի մէջ առցես դու զընդդիմամարտն քո զսատանայական եւ հերքեսցես ։ * Մի՛ երկնչիր ի քարանցդ ի վերայ քո արկելոց, զի աշտիճանք առ ես երկնից քարինքդ այդ եղիցին քեզ ։ Մի՛ երկնչիր ի քարաձիգողացդ ի քէն . քանզի գլուխ անկեան վէմս զիս ընդ քեզ ունիս, որ անխախտելի պահեմ զշարադարեալ շինուածն ըստ յարմարեցեալ ։ Եկ այժմ զինուորդ քաջ առ երկնաւոր զօրավարս, եւ պսակեալ անապական պսակաւ՝ հանգի՛ր յաշխատութենէդ ։] * B p. 312 b.

Քաղոցի ԺԹ եւ Դեկտեմբերի ԻԷ ։ Վերստին տօն Ծննդեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ յիշատակ Ստեփաննոսի նախավկայի ։

Նախավկայն Քրիստոսի սուրբն Ստեփաննոս՝ էր յեօթանասուն եւ երկու աշակերտացն Քրիստոսի ։ Եւ յետ յարութեանն Տեառն ընտրեցին զնա առաքեալքն, եւ դալ

Dieu? Pourquoi s'empressait-il auprès du trône paternel? Il voyait le soldat qui luttait en athlète, et il se levait pour lui accorder la victoire. « Ne crains rien, Étienne, (disait-il,) je ne laisserai pas ton combat sans récompense, c'est avec l'intention de te prêter une main secourable que je me suis levé de mon trône. En me regardant, moi le crucifié, prends courage pour la lutte. C'est moi que tu as vu suspendu au gibet, le corps cloué, et c'est par cela que je t'accorderai la victoire. Je te donne la récompense, car je participe à ton martyre. J'ai combattu sur la croix comme contre une armée rangée, pour que tu saisisses le démon, ton adversaire, et le mettes en fuite. * Ne crains rien des pierres lancées contre toi, car ces pierres te serviront de degrés pour monter au ciel. Ne crains pas ceux qui te lapident, car je suis avec toi, moi, la pierre de l'angle, qui conserve inébranlable la structure de l'édifice construite à mon intention. Viens maintenant, brave soldat, auprès de ton chef céleste, couronné de la couronne immortelle, repose-toi de tes fatigues. »] * B p. 312 b.

19 Kalotz, 27 Décembre.

De nouveau fête de la Nativité de Notre-Seigneur Jésus-Christ et commémoration du protomartyr Étienne.

Le protomartyr du Christ, saint Étienne, était l'un des soixante-douze disciples du Christ. Après la résurrection du Seigneur, les apôtres l'élurent

վեց ընկերս նորա. զՓիլիպպոս եւ զՊրոքորոն եւ զՆիկանովրա եւ զՊարմենաս եւ զՏիմոնեա եւ զՆիկողայոս, եւ ձեռնադրեցին զնոսա սարկաւագունս, եւ յանձն արարին նոցա զաղքատս, զորբս եւ զայրիս : Եւ նոքա հոգային զպէտս նոցա եւ քարոզէին զաւետարանն փրկութեան :

Իսկ սուրբն Ստեփաննոս լի էր հաւատով եւ Հոգւով սրբով, համարձակութեամբ յանդիմանէր զհրէայսն խաչահանուսն զաւրինակով յօրինացն եւ ի մարգարէիցն թէ
* A fol. 141 r° a. նա է Որդին Աստուծոյ : Եւ յափշտակեալ զնա հրէիցն ածին յատեան : * Եւ լուսաւորեցաւ երեսք նորա իբրեւ զհրեշտակի : Եւ եհարց քահանայապետն զնա թէ. Այդպէս է որպէս ամբաստանեն զքեզ : Եւ նա ասէ. Արք եղբարք եւ հարք լուարուք ինձ : Եւ սկսաւ յերեւմանէն Աստուծոյ առ Աբրահամ եւ զելանելն նորա յերկրէն Քաղդէացւոց եւ զգալ յերկիրն Քանանու, զկրկնակի երեւումն Աստուծոյ եւ զխոստումն նորա զԻսահակ, զպատարագելն Իսահակայ, զփրկելն նորա խոյիւ, զերդումն Աստուծոյ, զիջանելն Յակոբու յԵգիպտոս, վասն թագաւորութեանն Յովսեփու եւ վաճառելոյն, զչարչարանս ժողովրդեանն, զծնունդն Մովսէսի եւ զսնունդն, զփախչելն ի Մադիամ, զերեւումն Աստուծոյ ի մորենւոջն եւ առաքել զնա յԵգիպտոս, զհանել ժողովրդեանն, զբաժանել ծովուն, զսքանչելիս անապատին, զկռապաշտութիւնն Իսրայէլի, զժառանգելն զերկիրն աւետեաց ի ձեռն Յեսուայ, զԴաւիթ, զշինութիւն

avec six autres compagnons, Philippe, Prochore (*Prokhoron*), Nicanor (*Nikanowra*), Parmenas, Timon et (*Timonea*) Nicolas, les ordonnèrent diacres et leur confièrent les pauvres, les orphelins et les veuves. Ils s'occupaient de leurs besoins et prêchaient l'évangile du salut.

Saint Étienne était plein de foi et du Saint-Esprit, il blâmait avec hardiesse les Juifs qui avaient crucifié (le Seigneur) en leur démontrant par la Loi et les Prophètes qu'Il était le Fils de Dieu. Les Juifs l'enlevèrent et le
* A fol. 141 r° a. conduisirent au tribunal. * Son visage devint resplendissant comme celui d'un ange. Le grand prêtre lui demanda : « Est-ce bien vrai ce dont on t'accuse? » Il répondit : « Frères et pères, écoutez-moi. » Et il commença à leur parler de l'apparition de Dieu à Abraham, de la sortie de celui-ci du pays des Chaldéens et de sa venue au pays de Chanaan, de la double apparition de Dieu [1] et de sa promesse d'Isaac, du sacrifice d'Isaac [2], de son rachat par un bélier, du serment de Dieu, de la descente de Jacob en Égypte à cause du règne de Joseph et de sa vente, des tribulations du peuple, de la naissance de Moïse, de son éducation, de sa fuite à Madian, de l'apparition de Dieu dans le buisson et de sa mission en Égypte, de la délivrance du peuple, de la division de la mer, des miracles dans le désert, de l'idolâtrie d'Israël, de la conquête de la terre promise par les soins de Josué, de David, de la construction du temple

1. Il s'agit des deux visions relatives à la naissance d'Isaac (Gen. xvii, 15-22, et xviii, 9-15). Act. vii, 8 ne précise pas à ce point. — 2. Aucune allusion au sacrifice d'Isaac dans le discours des Actes.

տաճարին ի Սողոմոնէ, զխստապարանոցութիւնն ։ Դուք, ասէ, հանապազ Հոգւոյն սրբոյ հակառակ կայք, որպէս եւ հարքն ձեր, զմարգարէսն հալածէիք եւ սպանանէիք ։

Եւ լուեալ զայս հրէիցն կատաղեցան, եւ կրճտէին զատամունսն ի վերայ նորա, եւ հանեալ արտաքոյ քաղաքին Երուսաղեմի քարկոծէին զնա ։ Եւ բացեալ * երկնից * A fol. 141 r° b. երեւեալ նմա Յիսուս քաջալերէր զնա ։ Եւ նա ասէ. Ահա տեսանեմ զերկինս բացեալ, եւ զորդի մարդոյ զի կայ ընդ աջմէ Աստուծոյ ։ Եւ նոքա խցին զականջս իւրեանց եւ դիմեցին առ հասարակ ի վերայ նորա, եւ քարկոծէին զՍտեփաննոս որ կարդայր եւ ասէր. Տէր, Յիսուս, ընկա՛լ զոգի իմ. ծունր եդ, Տէր, մի համարիր սոցա զայս մեղս ։ Եւ զայս իբրեւ ասաց՝ ննջեաց ։ Եւ Սաւղոս էր կամակից սպանման նորա ։

Եւ ընկեցեալ զմարմին նորա երկու գիշեր եւ տիւ մի, եւ ապա առեալ Գամաղիէլի թաղեաց զնա յագարակի իւրում, եւ արարին կոծ մեծ ի վերայ նորա ։

Եւ եղեւ հալածումն մեծ ի վերայ եկեղեցւոյն որ յԵրուսաղէմ, եւ սպանին յաւուր յայնմիկ ի հաւատացելոցն երկու հազար ոգի, եւ զՊարմենա ընկերն Ստեփաննոսի ։ Եւ այլքն ցրուեցան ի գեօղս եւ ի գաւառս Հրէաստանի բաց յառաքելոցն ։

Եւ կատարեցաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի Ստեփաննոս նախավկայն Դեկտեմբերի ԻԷ ։

par Salomon, (enfin) de l'endurcissement de (leur) cœur. « Vous, dit-il, *vous résistez toujours au Saint-Esprit; de même que vos ancêtres*, vous avez persécuté les prophètes et les avez tués. »

Entendant cela, les Juifs furent pris de rage, grincèrent des dents contre lui et l'ayant conduit hors de la ville de Jérusalem, ils le lapidèrent. Le ciel * s'entr'ouvrit et Jésus-Christ lui apparaissant, l'encouragea. Il s'écria * A fol. 141 r° b. alors : « *Voici que je vois les cieux entr'ouverts et le Fils de l'homme qui se tient à la droite de Dieu.* » (Les Juifs) *bouchèrent leurs oreilles, et se jetèrent sur lui tous ensemble et ils lapidaient Étienne qui criait et disait : « Seigneur Jésus, reçois mon âme. » Il s'agenouilla et dit : « Seigneur, ne leur impute point ce péché. » Et en disant cela il mourut. Saul était complice de sa mort*[1].

On laissa son corps deux nuits et un jour, puis Gamaliel l'inhuma dans son terrain, *et on fit sur lui un grand deuil*[2].

Il y eut une grande persécution contre l'église de Jérusalem et on tua ce jour-là deux mille personnes parmi les fidèles, entre autres Parmenas, le compagnon d'Étienne. Les autres *se dispersèrent dans les villages* et *les provinces de la Judée, excepté les apôtres*[3].

Le saint martyr du Christ, le protomartyr Étienne, fut exécuté le 27 Décembre.

1. Act. vii, 1-60. — 2. Act. viii, 2. — 3. *Ibid.* 1.

Նոյն աւուր վկայութիւն Թէոմպոմեայ եպիսկոպոսի ։
Դարձեալ յնոյն աւուր վարք երանելի աղախնոյն Քրիստոսի Եւսեբեայ ։

* A fol. 131 v° a. *Սա էր ի Հռոմ քաղաքէն, դուստր մեծատուն իշխանի եւ բարեպաշտ քրիստոնէի ։ Հայրն կամեցեալ զնա տալ առն, եւ նա ոչ առնոյր յանձն, այլ ասէր եթէ. Ես Քրիստոսի եմ հարսնացեալ, եւ ոչ տամ զկուսութիւնս իմ յապականութիւն ։ Եւ հայրն չանսացեալ նմա, քանզի ոչ ունէր այլ զաւակ ժառանգորդ ընչից իւրոց, սկսաւ առնել հարսանեաց ։ Եւ իբրեւ ետես Եւսեբիա զհայր իւր զի պատրաստէր զհարսանիսն, առ ի գիշերի երկուս աղախնայս համախոհս իւր, եւ զգեցեալ զգեստ առն ելին գաղտ եւ գնացին ի ծովեզրն, եւ գտեալ նաւ պատրաստական չուեն յԱղեքսանդրիա, եւ անտի նաւեալք գնացին ի Կռոն կղզին ։ Եւ վասն անծանօթ լինելոյն զգեցաւ դարձեալ հանդերձ կանացի, եւ անուանեաց զինքն Քսենի, որ թարգմանի օտար ։

Եւ մեծ ճգնութեամբ եւ առաքինի վարուք կացեալ ժամանակ ինչ ի կղզւոջն, հանդիպի կրօնաւորի ուրումն եւ գնայ զկնի նորա ի Միլասոն քաղաքն Կարիայ, եւ արգելեալ ի խցի ։ Եւ յերկուս եւ յերիս աւուրս ուտէր զի եւ ի շաբաթն միանգամ ճաշակէր. եւ ոչ բանջար եւ ոչ ունդս, եւ ոչ միրգ, ոչ գինի եւ ոչ ձէթ, եւ ոչ այլ ինչ որ ընդ հուր անցանէր ընդունէր կերակուր, բայց միայն սակաւ ինչ հաց թանայր յարտասուս եւ այնու կերակրէր ։

En ce jour martyre de l'évêque Théompemptos (*Théompomeay*). Aussi en ce jour vie de la bienheureuse servante du Christ Eusébia

* A fol. 131 v° a. * Elle était de la ville de Rome, fille d'un prince riche et pieux chrétien. Son père ayant voulu la marier, elle n'y consentit pas et lui dit : « Je suis fiancée au Christ et je ne livrerai point ma virginité à la corruption. » Son père ne l'écouta pas, et comme il n'avait pas d'autre enfant héritier de sa fortune, il commença les préparatifs des fiançailles. Eusébia, voyant que son père préparait les fiançailles, prit de nuit deux de ses servantes, du même avis qu'elle, et se revêtant d'habits masculins, elles sortirent en cachette et se rendirent au bord de la mer; ayant trouvé un navire en partance, elles se rendirent à Alexandrie, et de là naviguèrent jusqu'à l'île de Cos (*Kron*). Comme (Eusébia) y était inconnue, elle reprit ses vêtements de femme et se fit appeler Xénia, c'est-à-dire étrangère.

Après avoir vécu quelque temps dans l'île dans un grand ascétisme et une vie de vertus, elle fit la connaissance d'un moine, le suivit à la ville de Mylassa (*Milason*)[1] en Carie. Elle se cloîtra dans une cellule. Elle ne mangeait que tous les deux ou trois jours, ou même ne goûtait (quelque chose) qu'une fois par semaine; elle ne prenait comme nourriture ni verdure, ni légumes, ni fruits, ni vin, ni huile, ni aucune autre chose qui passât au feu, mais elle trempait seulement un peu de pain dans ses larmes et s'en nourrissait

1. Corruption dans la tradition manuscrite arménienne de Միլասոն.

* Եւ յերեկորեայ մինչեւ յառաւօտն համբառնայր զձեռս յերկինս եւ աքնութեամբ եւ արտասուօք կատարէր զաղօթս որ առ Աստուած. ի վերայ մերկ ծնկացն սակաւ ինչ ննջէր. եւ զգեստ նորա մազեղէն որպէս խորգ եւ այն մինչեւ ի ծունկսն եւ առանց թեզանեաց, բացաւ գլխով եւ բոկ ի ձմեռայնի եւ յամարայնի : Բայց զանբաւ ճգնութիւն վարուց նորա եւ զխստամբեր ժուժկալութիւնն որ իբրեւ զանմարմին էր ի մարմնի, ո՞վ կարասցէ ընդ գրով արկանել : * A fol. 141 v° b.

Եւ ի ժամ հանգստեան իւրոյ տարածեալ զձեռս իւր յերկինս՝ լոյս մեծ ծագեաց ի խցի անդ, եւ ընթացեալք ի տեսլեան տեսին զերանելին Քսենի հանգուցեալ ի Քրիստոս Դեկտեմբերի ԻԷ :

Եւ նշան սքանչելացոյց Աստուած ի պատիւ սրբոյն, քանզի պսակ լուսեղէն աստեղանման իջեալ յերկնից, եւ ի մէջն խաչ յայտնապէս փայլեալ՝ եկաց ի վերայ դագաղացն մինչեւ եղին զնա ի գերեզմանի, եւ ապա վերացաւ յերկինս :

Քաղոցի Ի եւ Դեկտեմբերի ԻԸ : Տօն է գլխաւոր առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի :

* Գլխաւորք եւ մեծ առաքեալքն Քրիստոսի Պօղոս եւ Պետրոս, քարոզեցին զաւետարանն փրկութեան ընդ տիեզերս, եւ հաստատեցին զեկեղեցիս կարգօք եւ կանոնօք : * A fol. 142 r° a.

13 Տօն է] սրբոց *add.* B.

* Du soir au matin, elle élevait ses mains au ciel et avec persévérance et larmes elle accomplissait les prières qu'elle (adressait) à Dieu; elle sommeillait brièvement sur ses genoux nus; son vêtement de poils était semblable à un sac, qui lui arrivait jusqu'aux genoux, sans manches; elle avait la tête et les pieds nus l'hiver et l'été. Qui pourra jamais décrire le grand ascétisme de sa vie et sa rigoureuse austérité qui la rendait comme incorporelle dans un corps? * A fol. 141 v° b.

Lors de sa mort, elle étendit ses bras vers le ciel, une grande clarté illumina sa cellule, et ceux qui accoururent attirés par ce spectacle trouvèrent la bienheureuse Xénia endormie dans le Christ, le 27 Décembre.

Dieu par un magnifique miracle honora la sainte, car une couronne lumineuse comme formée d'étoiles descendit du ciel, avec au milieu, et en évidence, une croix resplendissante, se posa sur son cercueil jusqu'à ce qu'on l'eut mis dans le cimetière, et ensuite remonta au ciel.

20 Kalotz, **28 Décembre.**

Fête des principaux apôtres Pierre et Paul.

* Les principaux et grands apôtres du Christ, Paul et Pierre, prêchèrent l'évangile du salut à l'univers, et établirent des églises avec règles et canons. * A fol. 142 r° a.

Զի Պետրոս զառաջինն քարոզեաց ի Հրէաստանի, ապա ի Գամիրս, ի Պոնտոս, ի Փռիւգիա, ի Գաղատիա և յԱնտիոք Ասորւոց ։ Անուանեցին զաշակերտսն քրիստոնեայս, և շինեաց եկեղեցի և ուղղեաց սեղան ։

Անտի գնաց ի Հռոմ վասն Սիմոնի կախարդի, յաւուրս Կղաւդիոս կայսեր, և քարոզեաց անդ և յամենայն Իտալիա, և եկն դարձեալ ի Հռոմ և շինեաց եկեղեցիս, կարգեաց քահանայս և պաշտօնեայս ։

Իսկ Պօղոս առաքեալ հեթանոսաց քարոզեաց ի վաթսուն և վեց քաղաքս, և ի բազում ազգս և յաշխարհս բարբարոսաց, և եկն յԵրուսաղէմ. և ի Կեսարիոյ կապեալ առաքեցաւ ի Հռոմ ։ Եւ երկու ամ կապանօք կացեալ անդ՝ արձակեցաւ ։ Եւ տասն ամ քարոզեաց ի Հռոմ և յամենայն Իտալիա, և ապա եկն դարձեալ ի Հռոմ ։

Եւ Ներոն կայսր ի գլուխ մոլորութեան հասեալ՝ յարոյց հալածանս եկեղեցւոյ, և սպան զԱգրիպինէ զիւր մայրն, և զՀոկտաբինա կին իւր, և զայլ բազում ազգականս իւր ։ Եւ կալաւ զառաքեալսն զՊետրոս և զՊօղոս. և նոքա աղօթիւք զՍիմոն
* A fol. 142 r° b. կախարդն ի վերուստ ի վայր կործանեցին, և * սպանին օգնականութեամբն Աստուծոյ, որ թռեալ ընդ օդս և կամէր ելանել յերկինս մոգական արուեստիւ, խոստացեալ էր և զՆերոն հանել յերկինս ։

2 և յԱնտիոք Ասորւոց] որ և եկեալ նստաւ առ ժամանակ մի յԱնտիոք Ասորոց, ուր անուանեցին B | 3 շինեաց] շինեցին — ուղղեաց] ուղղեցին B || 13 զիւր մայրն] և զհօրաքոյր իւր *add.* B || 14 և նոքա աղօթիւք... հանել յերկինս] որ զՍիմոն կախարդն նշաւակեցին և սպանին աղօթիւք B.

Pierre prêcha d'abord en Judée, puis dans le Gamir(?), dans le Pont, en Phrygie, en Galatie et à Antioche de Syrie (où) on appela les disciples « chrétiens »; il (y) construisit une église et édifia un autel.

De là il se rendit à Rome à cause de Simon le magicien, aux jours de l'empereur Claude, et, y ayant prêché ainsi que dans toute l'Italie, il revint à Rome, y construisit des églises, établit des prêtres et des ministres.

Quant à Paul, l'apôtre des gentils, il prêcha dans soixante-six villes, dans beaucoup de nations et de pays barbares; il alla à Jérusalem et de Césarée fut envoyé à Rome, enchaîné. Après y être resté deux ans dans les chaînes, il fut libéré. Il prêcha durant dix ans à Rome et dans toute l'Italie, et enfin revint à Rome.

L'empereur Néron, parvenu au comble de l'erreur, suscita une persécution contre l'Église, fit mourir sa mère Agrippine, sa femme Octavie (*Hoktabina*) et beaucoup d'autres de ses proches. Il fit arrêter les apôtres Pierre et Paul, qui, par leurs prières, avaient précipité de haut en bas Simon le magicien, et
* A fol. 142 r° b. l'avaient fait * mourir par l'aide de Dieu, car (Simon) s'était élevé dans les airs et voulait monter au ciel par son art magique, et il avait même promis à Néron de le faire monter au ciel.

Վասն որոյ բարկացեալ ընդ մահ կախարդին՝ հրամայեաց զՊետրոս խաչել ։ Եւ Պետրոս աղաչեաց զդահիճսն շրջել զխաչն գլխիվայր, եւ ասաց. Չեմ արժանի ըստ նմանութեան Տեառն իմոյ խաչել, զի ես զօրինակ նախաստեղծին ունիմ, զի նա գլխիվայր անկաւ որպէս ծնունդ մարդոյ. յայս ասնէ ինձ պարտ է ուղղել ի վեր զոտս զի յերկինս ելանիցեմ եւ ասացեալ զխորհուրդ խաչին՝ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ։ Եւ Մարկեղոս իջուցեալ ի փայտէն եդ պատուով ի տապանի ։

Իսկ զՊօղոս հրամայեաց Ներոն գլխատել ։ Եւ յորժամ գլխատեցին, երեւեցան Ներոնի Պետրոս եւ Պաւղոս, թագ ի գլուխս ունելով, եւ ասեն. Տես ոչ մեռաք այլ կենդանի եմք ։ Եւ զարհուրեալ Ներոնի փախեաւ ի քաղաքէն եւ գազանակեր եղեւ ։

Կատարեցան ընթացք սուրբ առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի՝ յամսեանն Մարգաց ԻԳ եւ Յունիսի ԻԹ, եւ աստ եդաւ խորհրդեամբ վասն տօնին հաստատութեան ։

* Յայսմ աւուր վկայաբանութիւն երկուց բիւրուցն, որք հրով կատարեցան ի Նիկոմիդիա քաղաքն, յեկեղեցւոջ սրբոյն Երինեայ, ի Մաքսիմիանոսէ ամբարիշտ թագաւորէ ։ * A fol. 142 vº a.

Կռապարիշտ արքայն Մաքսիմիանոս յաւուրս Ծննդեանն Քրիստոսի տեսանէր զբազ-

3 զի ես զօրինակ ... զխորհուրդ խաչին *om.* B || 6 առ Աստուած *om.* B || 7 Իսկ զՊօղոս ... հաստատութեան] Իսկ զՊօղոս հրամայեաց Ներոն գլխատել. եւ կատարեցան երկոքին սուրբ առաքեալքն ի միում աւուր B || 12 վկայաբանութիւն ... թագաւորէ] վկայութիւն երկուց բիւրուցն որք ՚ի Նիկոմիդեայ քաղաքն վկայեցին այրմամբ հրոյ յեկեղեցին B || 14 կռապարիշտ] կռապաշտ B.

C'est pourquoi, irrité de la mort du magicien, (Néron) ordonna de crucifier Pierre. Et Pierre pria les bourreaux de renverser la croix, la tête en bas, en disant : « Je ne suis pas digne d'être crucifié comme mon Seigneur, car j'ai l'exemple du premier homme créé, qui, étant tombé la tête la première comme une naissance d'homme [1], m'indique que je dois dresser les pieds en haut pour pouvoir monter au ciel. » Après avoir ainsi expliqué le mystère de la croix, il rendit son âme à Dieu. Marcellus, l'ayant descendu du gibet, l'inhuma avec honneur dans un tombeau.

Quant à Paul, Néron ordonna de le décapiter ; et lorsqu'on l'eut décapité, Pierre et Paul apparurent à Néron, ayant une couronne sur la tête, et ils lui dirent : « Regarde, nous ne sommes pas morts, mais vivants. » Néron, effrayé, s'enfuit de la ville et fut dévoré par les fauves.

Les saints apôtres Pierre et Paul terminèrent (leur) carrière le 23 du mois Markatz, 29 Juin, mais (leur vie) a été placée ici à dessein à cause de la fixation de la fête.

* En ce jour martyre des vingt mille, qui moururent par le feu à Nicomédie, dans l'église de sainte Irène, par ordre de l'empereur impie Maximien. * A fol. 142 vº a.

Maximien, l'empereur idolâtre, ayant aperçu pendant les jours de la fête

1. Allusion à la présentation habituelle de l'enfant dans la parturition.

ծնութեան քրիստոնէից, արանց եւ կանանց, երիտասարդաց եւ կուսանաց, ծերոց եւ տղայոց միարան ընթանային յեկեղեցին մեծ որ կոչի սրբոյն Իրինեա եւ չարութեամբ նախանձու վառեալ՝ երթեալ բազմութեամբ զօրօք պատեաց շուրջանակի զեկեղեցին, եւ զամենայն դրունս փակեաց մի միայն եթող ի բաց, որոյ առաջի կանգնեաց զբագին կռոցն : Պատգամ առաքէր ի ներքս. Եթէ որ կամիցի ապրել յայրմանէ հրոյն՝ ելցէ արտաքս եւ զոհեսցէ : Եւ աւագերէցն եկեղեցւոյն Կղերիկոս անուն՝ քաջալերէր զժողովուրդն բանիւ վարդապետութեամբ եւ զերախայսն մկրտէր, եւ կատարեալ զփրկական խորհուրդն՝ զամենեսեան հաղորդեցուցանէր ի պատուական մարմնոյ եւ յարենէ Որդւոյն Աստուծոյ :

Եւ յորժամ ետես եթէ հաստատուն կային ի ներքս, եւ ոչ որ ել արտաքս ի բազմութենէն, հրամայեաց բորբոքել զեկեղեցին հրով : Եւ ելանէր բարձրանայր բոցն, եւ ուտէր զամենայն նիւթն զփայտն եւ զքարինն : * Եւ բազմութիւն սրբոցն երգելով ընդ հրեշտակս զերգս երից մանկանցն մինչեւ ի սպառ շնչոյն, աւանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած : Եւ փոխեցան ի դասս անմարմնոցն թիւք իբրեւ քսան հազարք, ընդ այր եւ ընդ կին :

* A fol. 142 v° b.

Ասացին ոմանք յանօրինաց անտի ցթագաւորն եթէ. Եւ փառաւորեալ իշխանքդ քո քրիստոնեայք են, Դորոթէոս թագակիրն եւ Մարդէոս սպարապետն

2 սրբոյն] սրբուհւոյն B || 6 Կղերիկոս] Կղեկիրիոս B || 12 ուտէր] ուէր B || 14 փոխեցան] փոխադրեցան B | 16 Մարդէոս] Մարդոնէոս B.

de la Nativité du Christ le grand nombre de chrétiens, hommes et femmes, jeunes gens et jeunes filles, vieillards et enfants, qui se rendaient ensemble à la grande église de sainte Irène, brûlé de jalousie par méchanceté, alla avec de nombreux soldats, cerna l'église de toutes parts et fit fermer toutes les portes à l'exception d'une seule devant laquelle il fit dresser un autel d'idoles. Il envoya un ordre à l'intérieur, que quiconque voudrait éviter d'être brûlé par les flammes sorte et sacrifie. L'archiprêtre de l'église, nommé Clericus, encouragea les assistants par des paroles de doctrine; on baptisa les catéchumènes, et après avoir accompli le mystère du salut, il les communia tous au corps et au sang précieux du Fils de Dieu.

Lorsqu'il vit qu'à l'intérieur ils demeuraient fermes, et que personne de cette multitude ne sortait au dehors, (l'empereur) ordonna d'incendier l'église. La flamme jaillit et s'éleva, dévorant tous les matériaux, bois et pierres. * Et (cette) multitude de saints, chantant avec les anges jusqu'au dernier souffle le cantique des trois enfants, rendirent leurs âmes à Dieu. Ils trépassèrent dans les rangs des immortels au nombre de vingt mille environ, hommes et femmes.

* A fol. 142 v° b.

Quelques impies de cet endroit dirent à l'empereur : « Tes glorieux princes sont aussi chrétiens, Dorothée le ministre de la couronne, Mardonius

եւ Միգդոնէոս բդեաշխն եւ Գորգէոնոս եւ Պետրոս, եւ այլս ի պատուաւորացն : Եւ հրամայեաց կացուցանել եւ զնոսա առաջի իւր. եւ ինքեանք կամաւորութեամբ ի բաց հանին ի պարանոցացն զօձս մանեակին, եւ լուծին զգօտիս իւրեանց, եւ մերկացան յանձանց իւրեանց զարքունական զպատմուճանն, եւ համբարձեալք զձայնս իւրեանց աղաղակէին խոստովանելով զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի : Եւ հրամայեաց զան հարկանել զնոսա ուժգին. եւ ապա արկին ի բանդ :

Եւ այլ ոմն զօրական Զենոն անուն հրապարակախօս եկեալ ընդդէմ Մաքսիմիանոսի ամբարշտին, յանդիմանեաց զնա լցեալ հրապարակաւ աստուածախօս բանիւ իւրով, եւ խոստովանեցաւ զՔրիստոս՝ Տէր եւ արարիչ. եւ քարիւ ջախջախեալ զբերանն եւ խորտակեալ զատամունսն՝ հատին զգլուխն :

Կալան եւ զսուրբն Թէոփիլոս * սարկաւագն, որ բերէր թուղթ ի սրբոյն Անթիմոսէ եպիսկոպոսէ առ սուրբ վկայսն Քրիստոսի, եւ հատեալ զլեզուն՝ քարկոծ արարին զնա մինչեւ աւանդեաց զհոգին : * A fol. 143 r° a.

Իսկ զԹէոնաս սարկաւագն որ յառաջագոյն յանդիմանեաց բանիւ իմաստութեամբ զամբարիշտն՝ հրամայեաց բարկութեամբ եւ ձաղկեցին աղջաղջօք զմարմինն. եւ ի

1 Միգդոնէոս] Միգունդէոս B — Գորգէոնոս] Գորթանիոս B || Պետրոս] մեծ զօրավարքն *add.* B — եւ այլս ի պատուաւորացն *om.* B — կացուցանել եւ զնոսա առաջի իւր] եւ կացուցին առաջի B || 4 համբարձեալք ... խոստովանելով] համարձակեալք բանիւ խոստովանեցան B || 7 հրապարակախօս եկեալ ... հատին զգլուխն] ի հրապարակախօս լինել եւ ի մեծամեծացն Մաքսիմիանոսի ամբարշտին ընդդէմ ճշմարտին Աստուծոյ՝ յանդիմանեաց զնա լցեալ ի հրապարակի անդ աստուածախօս բանիւ իւրով, եւ խոստովանեցաւ զՔրիստոս Տէր եւ արարիչ : Եւ հրամայեաց թագաւորն քարիւ ջախջախել զբերանն եւ խորտակել զատամունսն, եւ յետոյ հատին զգլուխն B || 12 սուրբ *om.* B.

(*Mardéos*) le généralissime, Mygdonios le gouverneur, Gorgonius (*Gorgéonos*) et Pierre et d'autres parmi les notables..» Il ordonna de les faire venir en sa présence. Ils enlevèrent d'eux-mêmes le collier d'or de leur cou, détachèrent leur ceinturon, quittèrent leur manteau royal, et élevant leur voix, ils confessèrent le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ. Il ordonna de les frapper violemment, puis on les jeta en prison.

Un certain autre soldat, nommé Zénon, parla en public contre l'impie Maximien, le critiquant avec vigueur et publiquement par des paroles remplies de Dieu, et confessa le Christ, Seigneur et créateur. Après lui avoir écrasé la bouche et brisé les dents avec une pierre, on lui trancha la tête.

On saisit également saint Théophile, * diacre, au moment où il apportait une lettre de saint Anthème, évêque, aux saints martyrs du Christ; on lui coupa la langue, et on le lapida jusqu'à ce qu'il eût rendu l'âme. * A fol. 143 r° a.

Quant au diacre Théonas, qui avait blâmé l'impie par des paroles pleines de sagesse, celui-ci, irrité, ordonna de battre son corps avec des nerfs de

փայտի բեւեռել՝ ապա այրեցին զնա, եւ գոհանալով աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ։

Իսկ զսուրբ իշխանսն այսպէս կատարեցին. զԴորոթէոս գլխատեցին, զՄարդոնիոս՝ հրով այրեցին, զՄիգդոնիոս՝ ի խորափիտ ընկեցին, եւ ի Գորգոնիոս եւ ի Պետրոսի պարանոցն կապեալ երկանաքար՝ ընկեցին ի ծով ։ Այսպէս բարի խոստովանութեամբ կատարեցան ի Քրիստոս ։

Կալոցի ԻԱ եւ Դեկտեմբերի ԻԹ ։ Տօն է Ծննդեան Տեառն եւ յիշատակ սուրբ առաքելոցն Յովհաննու եւ Յակոբու ։

Սիրելի աշակերտքն Քրիստոսի՝ Յակոբոս եւ Յովհաննէս, որդիքն Զեբեթեայ, էին ըստ մարմնոյ քուերորդիք Յիսուսի. զի Սողոմէ մայր նոցա՝ դուստր էր Յովսեփայ աստուածահօրն ։ Եւ էին յառաջագոյն աշակերտեալք Յովհաննու Մկրտչի ։ Եւ յորժամ լուան ի նմանէ թէ. Ահաւասիկ Քրիստոս գառն Աստուծոյ, * գնացին զհետ

* A fol. 143 r° b.

Յիսուսի Յովհաննէս եւ Անդրէաս ։ Եւ դարձեալ գնացին առ Յովհաննէս. եւ յորժամ Հերովդէս արկ զՅովհաննէս ի բանտ, գնացին նոքա ի տուն իւրեանց ։

1 գոհանալով] զԱստուծոյ *add.* B || 4 ընկեցին] ընկղմեցին B || 7 Տօն ... Յակոբու] տօն է սուրբ առաքելոցն որդւոցն որոտման Յովհաննու եւ Յակոբայ B || 10 Յիսուսի] Քրիստոսի *add.* B || 14 արկ] եարկ B.

bœuf, ensuite de le clouer à un poteau et de le brûler. Il rendit son âme à Dieu en (le) remerciant.

Voici comment on exécuta les saints princes : on décapita Dorothée, on livra aux flammes Mardonius, on jeta dans un précipice Mygdonios, on attacha de grosses pierres au cou de Gorgonius et de Pierre et on les précipita à la mer. C'est ainsi qu'en bonne confession ils moururent pour le Christ.

21 Kalotz, 29 **Décembre**.

Fête de la Nativité du Seigneur et commémoration des saints apôtres Jean et Jacques.

Les disciples chers au Christ, Jacques et Jean, fils de Zébédée (*Zebetheay*), étaient, par le corps, fils de la sœur de Jésus, car leur mère Salomé (*Soghomē*) était fille de Joseph, le père de Dieu. Ils avaient été d'abord disciples de Jean-Baptiste. Lorsqu'ils entendirent de lui : « Voici le Christ, l'agneau de

* A fol. 143 r° b.

Dieu »[1], Jean et André * suivirent Jésus. Puis ils retournèrent à Jean-Baptiste, mais quand Hérode fit mettre Jean-Baptiste en prison, ils retournèrent à leurs maisons.

1. Joan. I, 36.

Եւ Յիսուս տեսեալ առ ծովեզերն զՊետրոս եւ զԱնդրէաս՝ կոչեաց զնոսա եւ գնացին զհետ նորա, եւ ընդ նմա շրջէին հանապազ :

Եւ յետ յարութեանն Քրիստոսի ելանէ վիճակ Յակոբայ Սպանիա. եւ սպան զնա Հերովդէս սրով վասն յանդիմանելոյ զՀրէայսն, եւ զմարմին նորա ընկեցին ի ծով. եւ ալիք ծովուն հանին զնա ի վիճակն իւր ի Սպանիա : Եւ ի ձեռն նշանացն եւ սքանչելեացն պատուեցաւ ի նոցանէ, մինչեւ կոչեցաւ անդ Պօղոս առաքեալն եւ դարձոյց զնոսա յաստուածգիտութիւն, եւ ծանուցաւ թէ Յակոբոս է առաքեալն նոցա :

Իսկ Յովհաննէս սպասաւորէր ամենասուրբ կուսին Մարիամու աստուածածնին երկոտասան ամ, որ յանձնեցաւ նմա ի Քրիստոսէ թէ. Ահա մայր քո, եւ սուրբ կուսին թէ. Ահա որդի քո : Զի սա միայն է որ երեք մայր ունի. մի՝ Սողոմէ որ ծնաւն զնա, երկրորդ՝ զորոտումն որ անուանեցան որդիք որոտման, եւ երրորդ՝ աստուածածին Մարիամ :

*Եւ յետ փոխման սուրբ կուսին՝ գնաց յԵփեսոս հրամանաւ սուրբ Հոգւոյն, եւ զտաճարն Արտեմեայ կռոցն կործանեաց, եւ արար բազում նշանս եւ սքանչելիս, եւ զբազումս դարձոյց ի կռապաշտութենէ յաստուածպաշտութիւն : * Շինեաց անդ* * A fol. 143 v° a.

3 վիճակ Յակոբայ Սպանիա] վիճակաւ Սպանիա Յակոբու B || 4 սրով *om.* B || 6 կոչեցաւ] չոքաւ B || 7 ծանուցաւ] ծանուցեալ եղեւ սա B — նոցա] ձեր B || 9 սուրբ *om.* B || 10 Զի սա .... Մարիամ *om.* B || 13 սուրբ *om.* B || 15 յաստուածպաշտութիւն] յաստուածգիտութիւն : Եւ Դոմետիանոս թագաւոր աքսորեաց զնա ի Պատմոս կղզի : Եւ երթեալ անդ դարձոյց զամենեսեան յաստուածգիտութիւն *add.* B.

Jésus ayant aperçu sur le rivage Pierre et André, les appela. Ils le suivirent et circulèrent constamment avec lui.

Après la résurrection du Christ, l'Espagne échut comme lot à Jacques, mais Hérode le fit mourir par l'épée, pour avoir blâmé les Juifs, et on jeta son corps à la mer. Les vagues de la mer le déposèrent dans son diocèse en Espagne. Il fut honoré là, à cause de ses miracles et de ses prodiges, jusqu'à ce que l'apôtre Paul, appelé par eux, les convertît à la science de Dieu et leur fît connaître que Jacques était leur apôtre.

Quant à Jean, il servit pendant douze ans la sainte vierge Marie, mère de Dieu, qui lui avait été confiée par le Christ (lorsqu'il dit) : « Voici ta mère » et à la Vierge : « Voici ton fils[1] ». Il est le seul qui eut trois mères : la première, Salomé, qui l'enfanta; la deuxième, le tonnerre, c'est pourquoi ils (les deux frères) furent appelés les fils du tonnerre; et la troisième, la mère de Dieu, Marie.

Après l'assomption de la sainte Vierge, il se rendit à Éphèse, par ordre du Saint-Esprit, et y détruisit le temple de l'idole Artémis; il y opéra de nombreux miracles et prodiges, et convertit bien des gens de l'idolâtrie au culte de Dieu. * Il y construisit des églises, y établit des évêques, des prêtres et des * A fol. 143 v° a.

1. Joan. xix, 26 sq.

եկեղեցիս եւ կարգեաց եպիսկոպոսս եւ քահանայս եւ սարկաւագունս ։ Եւ հալածեաց զդեւս ի կղզւոյն եւ ընկղմեաց զԿինոպաս կախարդն ի ծովն եւ կուրացոյց զՆոտիանոս կախարդն ։

Սա ընթերցաւ զերիս աւետարանսն՝ զՄատթէոսի, զՄարկոսի, զՂուկասու. գրեաց եւ ինքն աւետարան ի ձեռն աշակերտի իւրոյ Պրոխորոնի, գրեաց եւ զաստուածային յայտնութիւնն ։

Եւ Ներիաս թագաւորն դարձոյց զնա յաքսորանացն, եւ եկն դարձեալ յԵփեսոս եւ ուղղեաց որ ինչ անդ պակաս էր, որ եւ քառասուն հազար մոլորեալ մարդիկ դարձոյց յԱստուած ։

Եւ ապա յաւուր կիւրակէի կոչեաց առ ինքն զեղբարսն, եւ վարդապետեալ հաղորդեցոյց զնոսա, եւ առեալ ընդ իւր զԲիւռոս, զաշակերտն իւր եւ այլ եւս երկուս, բրիչ եւ փայտատօք, ել արտաքոյ քաղաքին ի տեղի մի, եւ հրամայեաց փորել անդ խորագոյն ։ Եւ մտեալ տարածեաց զհանդերձս իւր, եւ նափորտովն յաղօթս կացեալ ասաց. Բարձեալք զմայր իմ ի վերայ իմ ։ Եւ բարձեալքն մինչեւ ի ծունկն եւ ի պարանոցն զհողն, եւ ապա աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ։ Եւ կտաւ արկեալ զերեսօքն ծածկեցին, եւ երթեալ ի քաղաքն պատմեցին թէ Յովհաննէս վախճանեցաւ ։

2 կախարդն *om.* B | 7 Ներիաս] Ներուաս B — դարձեալ] վերստին B || 11 առեալ] առ B || 15 առ Աստուած] ի ձեռն Տեառն B.

diacres. Il chassa les démons de l'île[1] et fit noyer le magicien Kynops (*Kinopas*) dans la mer, et rendit aveugle le magicien Noëtianus (*Notianos*).

Il lut les trois évangiles de Matthieu, de Marc, de Luc; il écrivit lui aussi un évangile par l'intermédiaire de son disciple Prochore (*Prokhoron*) et la divine Apocalypse.

L'empereur Nerva (*Nerias*) le fit revenir de l'exil; il se rendit de nouveau à Éphèse et y procura ce qui manquait; il convertit à Dieu quarante mille hommes égarés.

Un dimanche, il appela à lui les frères, leur fit la doctrine, les communia, et prenant avec lui Verus (*Biuros*), son disciple, et deux autres hommes munis de bêches et de pelles, il les conduisit hors de la ville, à un endroit où il leur donna l'ordre de creuser profondément. Puis il descendit, étendit ses vêtements et se mit à prier avec le manteau (sur lui); il dit ensuite : « Tirez sur moi ma mère. » Ils le couvrirent de terre jusqu'aux genoux, puis jusqu'au cou; il rendit alors son âme à Dieu. Ils étendirent un linge pour couvrir sa figure, et retournèrent à la ville pour dire aux frères : « Jean est mort. »

1. Il s'agit de l'île de Patmos; notre auteur a négligé de dire que Jean y avait été exilé.

Եւ յետ երից աւուրց բացին զգերեզմանն եւ ոչ գտին զմարմինն, բայց միայն զհանդերձն եւ զհողաթափն, * զի վերափոխեաց զնա սիրելին իւր Քրիստոս որ ասաց թէ. Կամիմ զի կացցէ դա մինչեւ ես գամ . * A fol. 143 v° b.

Եւ վախճանեցաւ սուրբ առաքեալն եւ աւետարանիչն Յովհաննէս Հոռի ԺԷ եւ Սեպտեմբերի ԻԶ :

Յայսմ աւուր վկայաբանութիւն սրբոյն Յուլիանոսի բժշկի եւ Սիղուանոսի եպիսկոպոսի Եմեսու քաղաքի եւ Ղուկասու սարկաւագին եւ Մոկկիմոսի ընթերցողի :

Յաւուրս անօրէն արքային Նումերիանոսի բազում խնճոյս լինէր ամբոխիցն ի տօնի կռոցն, եւ ամենեքեան ձեպէին կատարել զպիղծ զոհսն ի քաղաքն Եմեսու : Զոր տեսեալ եպիսկոպոսն Սիղուանոս եւ Ղուկաս սարկաւագն եւ Մոկկիմոս ընթերցողն՝ յառաջ մատուցեալք ուսուցանէին զժողովուրդսն ի բաց կալ ի խուլ եւ համր դիւացն, եւ հաւատալ ի մի աստուածութիւն Հօր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյն :

Եւ տեսեալ զնոսա անօրէն սպասաւորացն եւ կալեալ կացուցին առաջի դատաւորին : Եւ եհարց դատաւորն զհաւատոց նոցա, եւ նոքա յայտնապէս դաւանեցին

2 զհողաթափն] փոխան որոյ հաւանեցան ասել աշակերտք նորա թէ վերափոխեաց *add* B || 4 Հոռի ԺԷ եւ Սեպտեմբերի ԻԶ] յաւուր կիւրակէի B || 10 Սիղուանոս] Սիլվանոս B.

Trois jours après, on ouvrit la tombe et l'on n'y trouva point le corps, mais seulement les vêtements et les pantoufles, * car le Christ avait transporté en haut son bien-aimé, et lui avait dit : « Je veux qu'il vive jusqu'à ce que je vienne [1]. » * A fol. 143 v° b.

Le saint apôtre et évangéliste Jean mourut le 17 Hori, 26 Septembre.

En ce jour martyre de saint Julien le médecin, de Silvain évêque d'Émèse, de Luc le diacre, et de Mocimus le lecteur.

Aux jours de Numérien, l'empereur impie, beaucoup de réjouissances publiques avaient lieu aux fêtes des idoles, et tous s'empressaient d'accomplir les immondes sacrifices dans la ville d'Émèse (*Emesos*). Ce que voyant, l'évêque Silvain, le diacre Luc et le lecteur Mocimus survenaient et enseignaient au peuple d'abandonner les démons sourds et muets, et de croire à l'unique divinité du Père, du Fils et du Saint-Esprit.

Les impies serviteurs les ayant vus, les arrêtèrent et les mirent en présence du juge. Le juge les interrogea au sujet de leur foi, et ils confessèrent

1. Joan. xxi, 22.

զանուանն Քրիստոսի Աստուծոյ ։ Եւ հրամայեաց տանջել զնոսա յոյժ եւ գազանաց արկանել ։

* A fol. 144 r° a. Եւ յորժամ տանէին * զսուրբսն արտաքոյ քաղաքին արկանել գազանաց, եկեալ Յուլիանոս բժիշկ ողջոյն տայր սրբոցն եւ գիրկս արկեալ համբուրէր զնոսա. քանզի եւ զհաւատս քրիստոնէութեան ի նոցանէ էր ընկալեալ ։ Զոր տեսեալ կռապաշտիցն ըմբռնեցին զնա աղաղակելով. Սպանցուք զդա, զի զամենայն քաղաքս դարձուցանէ յերկրպագութենէ աստուածոց մերոց, քանզի հմուտ է Նազովրեցի աղանդոյն, եւ նովաւ բժշկէ կախարդութեամբ ախտաժետս ։ Եւ սուրբն Յուլիանոս համոզեցուցանէր զժողովուրդն ասէր. Ոչ կախարդութեամբ այլ անուամբն Աստուծոյ բժշկեմ ։

Իսկ զքաջնայաղթ վկայն զՍիղուանոս եպիսկոպոսն եւ զՂուկաս սարկաւագն եւ զՄոկիմոս ընթերցողն ընկեցին լինել կերակուր գազանաց. եւ աղօթելով կատարեցան ի Քրիստոս ։

Եւ ապա զերանելին Յուլիանոս քարշեալ տանջէին անխնայաբար. եւ նորա զաչս յերկինս համբարձեալ ասէր. Աստուած իմ օգնեա ինձ եւ դասաւորեա զհոգի իմ ընդ սրբոց քոց Սիղուանոսի եւ Ղուկասու եւ Մոկիմոսի ։

Եւ խորհեցան ընդ միմեանս զօրականացն սատանայի ասեն. Եկայք նորագոյն

1 Եւ հրամայեաց ... արկանել] Եւ տանջեաց զնոսա՝ հրամայեաց գազանաց արկանել ի զբօսանս քաղաքին B || 8 կախարդութեամբ անուամբ ... բժշկեմ] զհիւանդս կախարդութեամբ, եւ համոզեցուցանէ զժողովուրդն եթէ անուամբ Քրիստոսի բժշկեմ եւ ոչ դիւօք B || 11 զվկայն] Քրիստոսի *add.* B || 17 ասեն] եթէ, միով օրինակաւ սպանցուք զդա, զի՞նչ օգուտ իցէ, այլ եկայք *add.* B.

clairement le nom du Christ, Dieu. Il ordonna de les torturer violemment et de les jeter aux fauves.

* A fol. 144 r° a. Tandis qu'on conduisait * les saints hors de la ville pour les jeter aux fauves, le médecin Julien vint donner le salut aux saints et les ayant enlacés de ses bras les baisa, car il avait reçu d'eux la foi chrétienne. Les idolâtres, l'ayant vu, le saisirent en criant : « Tuons-le, car il détourne toute la ville du culte de nos dieux, il est instruit dans la secte du Nazaréen et par là il guérit les malades en opérant des enchantements. « Mais saint Julien persuadait le peuple en ces termes : « Ce n'est pas par magie que je guéris, mais par le nom de Dieu. »

On jeta en pâture aux fauves le vaillant martyr, l'évêque Silvain, le diacre Luc et le lecteur Mocimus et tous, en priant, moururent dans le Christ.

Ensuite, on traîna le bienheureux Julien et on le tortura cruellement. Il éleva les yeux au ciel et dit : « Mon Dieu, aide-moi et place mon âme avec celles de tes saints Silvain, Luc et Mocimus. »

Les soldats du démon se consultèrent et dirent : « Allons, inventons

տանջանարանս խնայուք, զի կարծր եւ անձուժելի տանջանօք մեռցի ։ Եւ ետուն գործել բեւեռս երկայնս եւ ստուարս, եւ * բեւեռեցին զերկոսին ոտսն ընդ իրեարս, եւ * A fol. 144 rº b. զերկոսին ձեռսն ընդ միմեանս, եւ զերծեալ զգլուխն վարեցին բեւեռս ի գագաթն եւ մինչեւ յուղեղն հասուցին, եւ կիսամահ թողեալ գնացին ։

Եւ սուրբն յաղօթելոյ ոչ դադարէր, եւ ի քարշ անկեալ գանդաղանօք եմուտ յայր մի, եւ զաչսն միայն յերկինս համբարձեալ աղաղակէր առ Աստուած, եւ աւանդեաց զհոգին իւր ի ձեռս հրեշտակաց ‘ Դեկտեմբերի ԻԹ ։

Եւ երեւեալ սրբոյն Յուլիանոսի ի տեսլեան ուրումն բրտի առնուլ զմարմին նորա, եւ գնացեալ յայրն եւ բարձեալ զմարմինն թաղեաց ի նշանաւոր տեղւոջ ։

Եւ յաւուրս քրիստոնէութեան յորժամ երեւեցաւ գլուխն Յովհաննու Մկրտչին, այլ ումեմն բրտի ի նոյն քաղաքին Եմեսու, որ է Հէմս, յայնժամ փոխադրեցին եւ զմարմին սրբոյն Յուլիանոսի բժշկի, եւ եդին յեկեղեցւոջն զոր յանուն նորա շինեցին ։

Դարձեալ յայսմ աւուր տօն է Թումասու Ընկլիզայ եպիսկոպոսի եւ մանկանցն Բեթղեհեմի չորեք հարիւր վաթսուն եւ երկուցն ։

[B * Յայսմ աւուր վկայութիւն սուրբ եպիսկոպոսին Ընկլիզայ Թումասու ։ * B p. 316 a.
Երանելին Թումաս աստուածային ընտրութեամբն ձեռնադրեցաւ արքեպիսկոպոս

2 բեւեռեցին] հեղուսին բեւեռօք B || 7 զհոգին իւր] առ Քրիստոս *add.* B — Դեկտեմբերի ԻԹ *om.* B || 8 զմարմինն] զնշխարս սրբոյն B || 10 գլուխն] սրբոյն *add.* B.

quelque nouvel instrument de torture et qu'il meure dans des tourments cruels et intolérables. « Ils firent forger de gros clous longs et * clouèrent ses deux * A fol. 144 rº b. pieds ensemble, ses deux mains ensemble, rasèrent sa tête et enfoncèrent des clous dans son crâne jusqu'à la cervelle, et l'ayant laissé à moitié mort, ils s'en allèrent.

Le saint ne cessa de prier et, se traînant péniblement, pénétra dans une grotte et, les yeux seuls élevés au ciel, il pria Dieu et rendit son âme entre les mains des anges, le 29 Décembre.

Saint Julien apparut en songe à un potier pour qu'il aille chercher son corps; et celui-ci, s'étant rendu à la grotte et ayant enlevé le corps, l'inhuma dans un endroit célèbre.

Lorsqu'aux jours du christianisme [1] la tête de Jean-Baptiste apparut à un autre potier de cette ville d'Émèse qui est Homs (*Hĕms*), on transporta en même temps le corps de saint Julien le médecin et on le déposa dans l'église qu'on construisit à son nom.

En ce jour également, fête de Thomas, l'évêque des Anglais, et des quatre cent soixante-deux enfants de Bethléem.

[B * En ce jour martyre du saint évêque des Anglais, Thomas. * B p. 316 a.
Le bienheureux Thomas fut, par élection divine, sacré archevêque des

1. C'est-à-dire quand le christianisme fut libre, après l'édit de Milan.

Անգլեաց ի թագաւորանիստ քաղաքն Քանթերպիր ։ Եւ էր այր պարկեշտ զարդարեալ ամենայն առաքինութեամբ եւ փութեռանդն օրինացն Աստուծոյ ։

Իսկ թագաւորն ոչ գնայր ըստ կամացն Աստուծոյ եւ արքեպիսկոպոսին. որ եւ յաւել ի վերայ ամենայնի թողուլ զօրինաւոր ամուսին իւր, եւ պոռնկութեամբ զազրանալ ։ Նաեւ զորդի մի իւր ի պոռնկութենէ ծնեալ՝ կամեցաւ նստուցանել յաթոռ թագաւորութեանն ։

* B p. 316 b. * Արդ ընդդէմ դարձաւ ճշմարիտ քահանայապետն Աստուծոյ յանդիմանական բանիւք՝ ոչ առնել զկամս արքային առ ի յօծանել զորդին ։

Յայնժամ թագաւորն ժողովեալ զեպիսկոպոսս աշխարհին արտաքոյ կաթողիկէ եկեղեցւոյն եւ ընդդէմ կամաց արքեպիսկոպոսին ետ օծանել զորդի աղախնոյն թագաւոր ։ Եւ ընդ նմա մախացեալ ոչնչեաց եւ արգելոյր զօրինաւոր հասս եկեղեցւոյն ։

Եւ յարուցեալ երանելին՝ եկն առաջնոյ հայրապետին Հռոմայ Աղեքսանդրի գնացեալ զործն. եւ նա իրաւամբ վարկաւ ընդ բանիւ առնել նզովս զթագաւորն եւ զամենայն աշխարհն որք համախոհ էին նմա ։ Եկն դարձ եւ կատարեաց զհրամայեալսն փակեալ զդրունս եկեղեցեացն եւ արգելեալ զերէցունս ի քահանայագործելոյ վասն թագաւորին անօրէնութեանն. եւ ինքն նստէր լռութեամբ յեպիսկոպոսարանն ի սուգ՝ որպէս եւ Սամուէլ վասն Սաւուղի ։

Բայց թագաւորն անդրդուելի մնայր ի կամս իւր եւ անխոնարհ եղեալ զամ մի ։

Anglais dans la ville royale de Cantorbéry (*Khantherpir*). C'était un homme modeste, orné de toutes sortes de vertus et zélé pour les commandements de Dieu.

Or, le roi ne se comportait pas selon la volonté de Dieu et de l'archevêque, et pour comble il abandonna son épouse légitime et se souilla par la fornication. Il voulut même faire monter sur le trône un de ses fils, né de la fornication.

* B p. 316 b. * Le vrai pontife de Dieu s'y opposa par un langage de blâme et il ne voulut pas accomplir la volonté du roi de sacrer son fils.

Alors le roi ayant convoqué les évêques du pays, hors de l'église catholique et contre la volonté de l'archevêque, fit sacrer roi par eux le fils de sa maîtresse. Dès lors, il jalousa (Thomas) et supprima les revenus légaux de l'Église.

Le bienheureux partit soumettre les faits au pontife de Rome Alexandre, et celui-ci jugea de son droit d'interdire le roi et tous ceux du pays qui étaient ses partisans. Ensuite (Thomas) revint et accomplit ce qui lui avait été ordonné : il ferma les portes des églises et interdit aux prêtres d'accomplir leur ministère pour cause de l'impiété du roi ; lui-même se confina silencieux et triste dans son archevêché comme jadis Samuël pour Saül.

Mais le roi persista, sans remords, dans sa volonté pendant une année et

Ապա տեսեալ զաղէտս աշխարհին ի կապանացն՝ զի պաշտամունք եկեղեցեացն խափանեցան, եւ մանկունք ոչ մկրտէին, եւ մեռեալքն ոչ օրինաւոր թաղման արժանաւորէին փոխանակ ապաշաւելոյ եւս առաւել խռովեցաւ, եւ ասէ ցիշխանսն իւր. Ընդէ՞ր ոչ խնդրէք զվրէժս իմ յառնէն որ զայս պատուհաս եած իմոյ աշխարհիս :

Յայնժամ սպառազինեցան այր չորք ի սպասաւորացն եւ առեալ զսուրս զինեցին յեպիսկոպոսարանն, եւ մտեալ յեկեղեցին գտին զերանելին ի խորանն սուրբ յաղօթս առաջի տէրունական սեղանոյն, եւ ասեն. Արձակեա՛ զաշխարհս ի նզովիցն հրամայէ թագաւորն : Արքեպիսկոպոսն ասէ. Ածցէ թագաւորն զպարանոցն իւր ընդ լծով օրինացն Աստուծոյ, եւ ինքն Աստուած արձակեսցէ յայնժամ զաշխարհս հրամանաւն իւր իմով կամօք :

Իսկ նոցա հանեալ ի պատենիցն զսուրսն շարժեցին ասելով. Եթէ ոչ * հաւանեսցիս՝ սրովքս խողխողեսցիս : Սուրբն պատասխանի ետ եւ ասէ. Ի գիրկս մօրն զմանուկն սպանանել վայելուչ է, քանզի ես պատրաստ եմ վասն Տեառն իմոյ օրինացն աստէն ի տանս իմում մեռանել : Եւ ձգեալ մի ոմն զսուրն եհար զգլուխ երանելոյն մինչդեռ խոնարհեալ էր ի վերայ սրբոյ սեղանոյն յաղօթս : * B p. 317 a.

Տեսեալ ոմն ի սարկաւագացն զայն՝ ընդդէմ ձգեալ սրոյն զձեռն զի պատսպարեսցէ զարքեպիսկոպոսն, եւ կրկնեալ սրոյն ի վերայ եհատ զբազուկս նորա եւ զպարանոց

sans s'incliner devant l'évêque. Puis, voyant le trouble du pays à cause des entraves qui empêchaient le service des églises, alors que les enfants n'étaient pas baptisés, et que les morts étaient privés de la sépulture régulière, au lieu de faire pénitence, il s'émut davantage et dit à ses princes : « Pourquoi ne me vengez-vous pas de cet homme qui a amené ce fléau sur mon pays ? »

Alors, quatre de ses serviteurs revêtirent leurs armures, prirent leurs épées et se dirigèrent vers l'évêché; ils pénétrèrent dans l'église, trouvèrent le bienheureux dans le sanctuaire en prières devant la sainte table du Seigneur et lui dirent : « Absous le pays des anathèmes, le roi l'ordonne. » L'archevêque répondit : « Que le roi mette son cou sous le joug de la loi de Dieu, et Dieu lui-même absoudra alors le pays par son ordre et ma volonté. »

Ils tirèrent alors leurs épées du fourreau, les agitèrent et dirent : « Si tu ne consens pas, * tu seras égorgé par ces épées. » Le saint leur répondit : « Il convient de tuer l'enfant dans les bras de sa mère, et moi, je suis prêt à mourir ici dans ma maison pour les lois de mon Seigneur. » L'un d'eux ayant brandi l'épée, frappa la tête du bienheureux pendant qu'il était incliné, en prières, sur le saint autel. * B p. 317 a.

Ce que voyant, un des diacres étendit son bras devant l'épée levée pour abriter l'archevêque, et (le soldat) ayant de nouveau brandi l'épée, trancha son

[illegible]

bras et le cou du saint qui, là même, sur l'autel du Seigneur, rendit son âme entre les mains du Seigneur. Les hommes retournèrent en hâte auprès du roi.

Pendant que le corps vénérable se débattait dans le sang, il y eut une grande confusion à l'archevêché. Les aveugles qui se trouvaient dans la cour de l'église ayant appris le meurtre de l'archevêque, un d'eux s'approcha en hâte du saint autel, et ayant pris de ce sang vénérable en frotta ses yeux, avec foi, au nom de Dieu, et vit aussitôt. Le bruit s'en répandit dans la ville et les infirmes accoururent et trouvèrent la guérison de leurs infirmités respectives.

Le roi ayant appris les miracles survenus, se repentit et ordonna aux évêques de la province de se réunir et de mettre le bienheureux au tombeau avec honneur. De même aussi, les assassins s'étant repentis déplorèrent leur malheur.

Les évêques se réunirent donc et accompagnés d'une grande multitude de peuple, mirent honorablement au tombeau le bienheureux martyr, dans le lieu même où il avait été exécuté, et de nombreux miracles eurent lieu sur sa tombe. Ce qu'ayant appris, le roi en fut effrayé et, abandonnant toutes ses impiétés, fit une vraie pénitence; il versa des larmes et frappa sa poitrine. Il ordonna de restituer à l'église tous les revenus canoniques suivant les lois établies.

Le martyre du bienheureux jeta l'effroi et la crainte parmi les rois et les princes de l'Occident, qui s'étaient permis de supprimer les revenus de l'Église.

Կատարեցաւ երանելի քահանայապետն եւ վկայն Քրիստոսի յամսեանն Դեկտեմբերի ԻԹ, եւ ի թուականի Հայոց վեց հարիւր տասն եւ վեց, ի թագաւորութեանն Հոռոմոց Մանուէլի :]

Քաղոցի ԻԲ եւ Դեկտեմբերի Լ : Վկայաբանութիւն Ինդոսի ներքինւոյն եւ Դոմնայի քրմուհւոյն :

Դոմնաս քրմուհի էր երկոտասան կռոցն որ էին յապարանսն Մաքսիմիանոսի թագաւորին ի Նիկոմիդեայ քաղաքին. եւ ընթերցեալ * առաքելական գիրսն Պօղոսի առաքելոյն եւ զԳործոց Առաքելոցն հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ ի Կիւրղոսէ եպիսկոպոսէ. եւ էր ամաց երկոտասանից : * A fol. 144 v° a.

Մկրտեցաւ ընդ նմին եւ Ինդէս ներքինի, եւ զկերակուրս եւ զռոճիկս զոր ընդունէին յարքունուստ բաշխէին աղքատաց եւ զզարդս ոսկւոյ եւ արծաթոյ եւ զհանդերձս պատուականս. եւ ինքեանք ի վերայ խոտեղինի ննջէին, հաց սակաւ ճաշակելով ընդ երեկս միայն ի ջուր թանալով :

Եւ լուեալ զայս ներքինապետին որ էր փոխանակ թագաւորին թողեալ ի պալատն, արկ զնոսա ի բանդ, եւ հրեշտակ Տեառն կերակրէր զնոսա ամենայն բարութեամբ :

4 Վկայաբանութիւն ... քրմուհւոյն] Վկայութիւն սրբոյն Ինդոսի ներքինոյն, եւ սրբուհւոյն Դոմնայի քրմուհւոյն B || 8 մկրտեցաւ] ի Նիկոմիդացւոց *add.* B || 12 ննջէին] ննջելով B — ճաշակելով] ճաշակէին B || 15 Եւ հրեշտակ ... բարութեամբ *om.* B.

Le bienheureux pontife et martyr du Christ fut exécuté le 29 Décembre, l'année six cent seize de l'ère arménienne, sous le règne de Manuel (empereur) des Grecs.]

22 Kalotz, 30 Décembre.

Martyre de l'eunuque Indès et de la prêtresse d'idoles Domna.

Domna (*Domnas*) était prêtresse de douze idoles qui se trouvaient au palais de l'empereur Maximien dans la ville de Nicomédie. Ayant lu les * épîtres apostoliques de l'apôtre Paul et les Actes des Apôtres, elle crut au Christ et fut baptisée par l'évêque Cyrille; elle avait douze ans. * A fol. 144 v° a.

Avec elle, fut baptisé l'eunuque Indès, et tous deux distribuèrent aux pauvres les vivres et les pensions qu'ils recevaient de l'État, ainsi que leurs bijoux d'or et d'argent et leurs habits précieux. Ils dormaient sur de la paille et mangeaient, le soir seulement, un peu de pain trempé dans l'eau.

Le chef des eunuques, qui remplaçait l'empereur pendant son absence du palais, ayant eu connaissance de cela, les fit jeter en prison, mais l'ange du Seigneur les nourrissait avec toutes sortes de produits. La servante du Christ

[illegible]

[illegible]

* A fol. 144 v° b. [illegible]

[illegible]

4 [illegible] B || 7 [illegible] B || 8 [illegible] B || 10 [illegible] *add.* B || 17 [illegible] B

Domna chercha avec sagesse comment elle pourrait éviter la cohabitation des impies, et, à l'exemple du prophète David, elle changea son visage en celui d'un possédé et se mit à proférer des paroles incohérentes.

Voyant cela, le chef des eunuques fut très attristé et après avoir pris conseil, les envoya à l'évêque des chrétiens, saint Anthème, qui avait succédé à saint Cyrille, dans l'espoir de trouver guérison auprès de lui. Et cela arriva par inspiration divine. Étant allés, (Indès et Domna) rendirent grâces à Dieu de se trouver sains d'âme et de corps au milieu des chrétiens.

* A fol. 144 v° b. L'empereur Maximien après avoir remporté la victoire sur ses ennemis *, revint avec joie à sa ville. Ayant pénétré dans le temple des douze idoles pour y prier et immoler, parce qu'elles lui avaient donné la victoire, il n'y vit pas la prêtresse Domna et Indès, et demanda où ils étaient. Lorsqu'on le lui déclara, il s'irrita contre le chef des eunuques de ce qu'il les avait remis aux chrétiens, le fit dépouiller et le destitua de sa dignité; puis, ayant confisqué ses biens, il l'envoya en exil à Claudiopolis pour paître les chameaux; plus tard, il ordonna de lui trancher la tête. Ceux qui furent envoyés à la recherche de Domna ne la trouvèrent point dans les couvents de femmes, dont beaucoup furent tuées pour le nom du Christ.

Une vierge religieuse du nom de Théophila (*Theophilia*) fut enlevée du couvent, et comme elle ne consentit pas à renier la foi du Christ, elle fut

անդ ընթեռնոյր զաւետարանն եւ աղօթէր առ Աստուած ։ Եւ յորժամ մտանէին առ նա վաւաշոտ երիտասարդքն վասն աղտեղի ցանկութեան՝ ըմբռնէր զնոսա ահ եւ դողումն, եւ անկանէին յոտս երանուհւոյ կուսին, եւ ելեալք արտաքս պատմէին թէ. Տեսանէաք լուսաւորեալ երիտասարդ մերձ նորա կալով, եւ յահէ հրաշիցն կործանէաք յերկիր ։ Զոր եւ զնոյն հրակերպեան զուարթունն առաջնորդեալ նմա տարաւ յեկեղեցւոջն ուր ժողով քրիստոնէիցն էին ։

* Եւ ի սրբոյն Ինդոսի ներքինւոյն պարանոցն կապեալ երկան ընկեցին ի ծով, եւ կատարեցաւ մարտիրոսական խոստովանութեամբ ի Քրիստոս. եւ զմարմին նորա հանին ալիքն ի ցամաք ։ * A fol. 145 r° a.

Իսկ սրբուհին Դոմնա զգեցեալ զգեստ առնն գնաց ի ծովեզրն, եւ գտեալ զնշխարս սրբոյն Ինդոսի եւ այլ սրբոցն՝ տարեալ թաղեաց ի տեղի նշանաւոր ։ Եւ տեսեալ զնա ոմանք ի կռապաշտիցն զեկուցին թագաւորին, եւ հրամայեաց եւ հատին զգլուխ նորա Դեկտեմբերի Լ, եւ այրեցին հրով զմարմինն ։

[B * Ի սմին աւուր յիշատակ Տիմոնի առաքելոյ ։ Սա էր մի յեօթն սարկաւագացն որ ձեռնադրեցան ի սպասաւորութիւն սեղանոյ սրբոցն ։ Եւ յետոյ եղեւ սա եպիսկոպոս * B p. 318.

1 առ նա] անդ B || 2 վասն աղտեղի ցանկութեան *om.* B || 4 կալով] կացեալ B || 8 մարտիրոսական խոստովանութեամբ] խոստովանողական մարտիրոսութեամբ B || 11 սրբոյն *om.* B — տարեալ թաղեաց ի տեղի նշանաւոր] արկեալ ի նաւ եւ տարեալ արտաքոյ քաղաքին թաղեաց ի թաքստեան, եւ ինքն սպասաւորէր սրբոցն B || 13 զմարմինն] վասն սիրոյն Քրիստոսի *add.* B.

enfermée dans une maison de prostitution; elle passait son temps à lire l'Évangile et à prier Dieu. Lorsque des jeunes gens débauchés s'introduisaient auprès d'elle en vue de satisfaire leur immonde désir, l'effroi et la crainte les saisissaient, et ils tombaient aux pieds de la bienheureuse vierge, et en sortant racontaient : « Nous apercevions un jeune homme à l'aspect lumineux qui se tenait près d'elle, et nous tombions à terre frappés de ce spectacle terrifiant. » Ce fut ce même ange flamboyant qui la conduisit à l'église où se rassemblaient les chrétiens.

* On attacha une grosse pierre au cou du saint eunuque Indès (*Indos*), on le jeta à la mer, et c'est ainsi qu'il mourut en confession de martyr pour le Christ. Les vagues déposèrent son corps sur le rivage. * A fol. 145 r° a.

Quant à sainte Domna, ayant pris des vêtements masculins, elle se rendit au rivage, et y ayant trouvé les restes de saint Indès et d'autres saints, elle les inhuma en un endroit célèbre. Quelques idolâtres l'ayant vue, en avisèrent l'empereur qui ordonna de lui trancher la tête, le 30 Décembre. On brûla son corps dans les flammes.

[B * En ce jour commémoration de l'apôtre Timon. Il était l'un des sept diacres qui furent ordonnés pour le service de table des saints. Il devint * B p. 318.

Բոստրայ քաղաքին Արաբացւոց, և շրջելով քաղաքէ ի քաղաք ուսուցանէր և դարձուցանէր զբազումս ի Քրիստոս ։ Եւ մատնեցաւ եղեալ ի Հեթանոսացն վասն համարձակ քարոզելոյ նորա զՔրիստոս. յորոյ չարչարեցին և ի հնոց հրոյ արկին. և այնպէս կատարեցաւ վասն Քրիստոսի ։]

Քաղոցի ԻԳ և Դեկտեմբերի ԼԱ ։ Տօն է Աբգարու թագաւորին Հայոց և Ասորւոց ։

Անդրանիկն ամենայն հաւատացելոց թագաւորաց, բարեպաշտն Աբգարիոս, ըստ մարմնոյ թագաւորակից է Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. զի յառաջին ամին թագաւորութեանն Աբգարու ծնաւ Քրիստոս ի Մարիամայ ի Բեթղեհէմ Հրէաստանի ։ Եւ է սա թագաւոր Հայոց և Ասորւոց, և էր այր իմաստուն և հանճարեղ, ազգաւ Արշակունի ։

Դէպ եղեւ սմա երթալ յերկիրն Պարսից և խաղաղացուցանել զԱրտաշէս արքայն Պարսից և զեղբայր նորա, զի մարտեալ էին ընդ միմեանս վասն թագաւորութեանն, և աստ պատահեցաւ նմա ցաւ զոր ոչ * կարացին ողջել նմա բժիշկն ։

* A fol. 145 r° b.

Իսկ յայնմ ժամանակի Քրիստոս ի Հրէաստանի բժշկութիւն կատարէր առանց դեղոց և արմատոց ։ Եւ լուեալ Աբգարու առաքէ զԱնանիա սուրհանդակ իւր, և այլ

6 զկայլին] որ թագաժամին իրաւափառ B || ընթացս. առ. նա] և. թաղեաս. առ. նա B ||

ensuite évêque de Bostra, ville d'Arabie, et passant de ville en ville, il instruisit et convertit des multitudes au Christ. Il fut dénoncé par les Hellènes pour avoir ouvertement prêché le Christ. Après l'avoir soumis à de nombreuses tortures, on le jeta dans une fournaise ardente; et c'est ainsi qu'il mourut pour le Christ.]

23 Kalotz, 31 Décembre.

Fête d'Abgar, roi d'Arménie et de Syrie.

L'aîné de tous les rois chrétiens, le pieux Abgar (*Abgarios*), d'après le corps, est le roi collègue de Notre-Seigneur Jésus-Christ, car c'est la première année du règne d'Abgar que le Christ naquit de Marie à Bethléem de Judée. Il est le roi d'Arménie et de Syrie, homme sage et intelligent, de la race des Archakounis.

Il eut l'occasion de se rendre en Perse, et de faire la paix entre le roi de Perse, Artachès, et son frère, qui étaient brouillés au sujet du royaume, et c'est là qu'il gagna une infirmité devant laquelle les soins des médecins * furent impuissants.

* A fol. 145 r° b.

A cette époque, le Christ opérait des guérisons en Judée sans médicaments et sans extraits de racines. Ce qu'ayant appris, Abgar expédia son

այս փառաւորս ընդ նմա, եւ գրեաց առ Յիսուս այսպէս. Աբգար Արշամայ, իշխան աշխարհաց, առ Յիսուս փրկիչ եւ բարերար, որ երեւեցար յաշխարհին Երուսաղեմացւոց ողջոյն : Լուեալ իմ վասն քո եւ վասն նշանացդ զոր առնես, զի որպէս ասեն, զկոյրս բանաս դու, զբորոտս սրբես, խլից լսել տաս, զդեւս պղծս հալածես, զկաղս գնացուցանես, եւ զայլ ախտս անբժշկելիս ողջացուցանես, նա եւ զմեռեալս յարուցանես դու : Եւ իմ զմտաւ ածեալ մի յերկուց. կամ աստուած ես դու իջեալ յերկնից գործես զայդ, եւ կամ որդի ես դու Աստուծոյ որ կատարես զայդ : Նա եւ լուայ եթէ Հրէայք տրտնջեն զքէն, քաղաք մի փոքրիկ եւ գեղեցիկ է իմ, եւ բաւական է երկոցունցս. աղաչեմ զքեզ գալ եւ լինել ընդ մեզ :

Եւ իբրեւ գնացին հրեշտակքն Աբգարու, պատահեցան յայնմ ժամու՝ յորժամ գայր Յիսուս յաւանակաւ յԵրուսաղէմ, եւ մանկունքն աղաղակէին. Ովսաննա, օրհնեալ որ գաս յանուն Տեառն : Եւ իբրեւ հանդարտեցին ամբոխն՝ ծառայքն Աբգարու մատեան առ Փիլիպպոս առաքեալն եւ ասեն. Տէր կամիմք զՅիսուս տեսանել : Եւ Փիլիպպոս * A fol. 145 v° a.
ասաց Անդրէի եւ երկոքեան եւտուն զթուղթն Աբգարու * եւ զընծայսն ցՅիսուս, եւ պատմուճան առանց կարանի :

Եւ Յիսուս ասաց. Եհաս ժամ զի փառաւորեսցի որդի մարդոյ : Եւ հրամայեաց

courrier Ananie et, avec lui, d'autres personnages de marque, et il écrivit à Jésus en ces termes : « Abgar d'Archam[1], prince des pays, à Jésus sauveur et bienfaiteur, qui es apparu dans le pays de Jérusalem, salut. J'ai été informé sur toi et au sujet des miracles que tu opères : d'après ce que l'on dit, tu donnes la vue aux aveugles, tu purifies les lépreux, tu accordes l'ouïe aux sourds, tu chasses les démons impurs, tu redresses les boiteux, et tu guéris d'autres infirmités incurables, tu ressuscites même les morts. Or je suppose de deux choses l'une : ou tu es un dieu, descendu du ciel pour opérer de la sorte; ou tu es le fils de Dieu pour agir ainsi. J'ai entendu également que les Juifs se plaignent de toi, j'ai une ville petite et belle, qui peut suffire à nous deux. Je te prie de venir et de vivre avec nous. »

Lorsque les envoyés d'Abgar arrivèrent, ils survinrent au moment où Jésus faisait son entrée à dos d'âne dans Jérusalem, et les enfants criaient : « Hosanna! sois béni, toi qui viens au nom du Seigneur. » Lorsque le public se fut calmé, les serviteurs d'Abgar s'approchèrent de l'apôtre Philippe et lui dirent : « *Seigneur, nous voulons voir Jésus*[2]. » Philippe en parla à André et tous les deux présentèrent à Jésus la lettre d'Abgar*, ses présents et une * A fol. 145 v° a.
tunique sans couture.

Jésus répondit : « L'heure est arrivée pour que le fils de l'homme soit glo-

1. Habituellement : Abgar Oukkama. — 2. Joan. xii, 21.

Թովմայի գրել այսպէս. Երանի այնմ որ ոչ իցէ տեսեալ զիս եւ հաւատայցէ յիս. զի գրեալ է վասն իմ այսպէս. Որք տեսանեն զիս՝ ոչ հաւատան յիս, եւ որք ոչն տեսանեն նոքա հաւատասցեն եւ կեցցեն : Փոքր ինչ ժամանակ վասն մատակարարութեան երկիր առաքեցայ աստ, ապա վերանայց առ այն որ առաքեացն զիս, եւ յայնժամ զմի յաշակերտաց իմոց առաքեցից առ քեզ կեանս տալ քեզ եւ որոց ընդ քեզ են : Եւ առաքեաց ընդ թղթոյն զանձեռագործ պատկերն իւր ի սուրբ դաստառակին :

Եւ յետ յարութեանն Քրիստոսի Թադէոս առաքեալն հրամանաւ Հոգւոյն սրբոյ, եկն յԵդեսիա եւ եմուտ ի տուն Տուբիայ հրէի, եւ բժշկեաց զնա ի չար ցաւոց : Եւ լուեալ Աբգարու իմացաւ թէ նա է զոր խոստացաւ նմա Յիսուս, եւ խնդրէ կոչեաց զառաքեալն : Եւ ընդ մտանելն նորա՝ տեսիլ սքանչելի երեւեցաւ յերեսս առաքելոյն : Եւ իջեալ թագաւորին ի գահոյից երկիր եպագ առաքելոյն, եւ եդեալ Թադէոսի զձեռն ի վերայ գլխոյն Աբգարու՝ բժշկեաց զնա անուամբն Քրիստոսի, բժշկեաց եւ զամենայն հիւանդս քաղաքին, եւ մկրտեաց զթագաւորն եւ զբազմութիւն քաղաքին,
* A fol. 145 v° b. եւ շինեաց նոցա եկեղեցիս. եւ ձեռնադրեաց զԱդդէ * աշակերտն իւր եպիսկոպոս քաղաքին, եւ փոխանակ իւր եթող անդ, եւ գրեաց կանոնս եւ ետ ի ձեռն Ադդէի :

Եւ իւր առեալ հրովարտակ յարքայէ զի ամենեքեան ընկալցին աւետարանն նորա, գայ ի Հայս առ Սանատրուկ քեռորդի Աբգարու, որ կացուցեալ էր ի վերայ աշխարհին եւ զօրաց :

rifié[1]. » Il ordonna à Thomas d'écrire ainsi : « Heureux celui qui ne m'a pas vu et qui croit en moi, car il est écrit à mon sujet : Ceux qui me voient ne croient plus en moi, et ceux qui ne me voient pas croiront et vivront. Je suis envoyé ici en mission pour peu de temps, ensuite je monterai à Celui qui m'a envoyé; c'est alors que je t'enverrai un de mes disciples pour te donner la vie (à toi), et à ceux qui sont avec toi. » Il lui envoya avec la lettre son image achiropite sur le saint linge.

Après la résurrection du Christ, l'apôtre Thaddée, par ordre du Saint-Esprit, vint à Édesse, descendit à la maison du juif Tobie (*Toubia*) et le guérit d'une cruelle infirmité. Ce qu'ayant appris, Abgar comprit qu'il était celui que Jésus lui avait promis et manda aussitôt l'apôtre. A son entrée, il se produisit une transformation merveilleuse sur le visage de l'apôtre. Le roi descendit de son trône, se prosterna devant l'apôtre, et Thaddée posa sa main sur la tête d'Abgar et le guérit au nom du Christ. Il guérit également tous les malades de la ville, et baptisa le roi et les multitudes de la ville. Il
* A fol. 145 v° b. leur édifia des églises, sacra Addaï, * son disciple, évêque de la ville et le laissa à sa place, puis écrivit des canons et les remit entre les mains d'Addaï.

Ayant reçu un décret du roi pour que tous acceptent son évangile, il partit pour l'Arménie, auprès de Sanatrouk, fils de la sœur d'Abgar, qui avait été établi sur le pays et les troupes.

1. Joan. xii, 23.

Իսկ թագաւորն Աբգար եղեւ այր առաքելական, եւ առեալ շնորհս բժշկութեան, քարոզէր ամենեցուն զՔրիստոս, խորտակէր զկուռս, փակէր զդրունս մեհենաց ։ Գրեաց առ Տիբերիոս կայսր Հռոմայ ամբաստանութիւն զՊիղատոսէ որ ունկնդիր եղեւ Հրէիցն եւ ետ խաչել զՔրիստոս. վասն որոյ սպան կայսրն զՊիղատոս, եւ ետ իշխանութիւն որք կամին պաշտել զՔրիստոս՝ պաշտեսցեն համարձակ ։

Գրեաց առ Արտաշէս պարսից արքայն, եւ առ Ներսեհ մանուկ արքայ Բաբելոնի եւ յանձն առնէ նմա զառաքեալն Սիմոն, զի մի ոք կացցէ հակառակ նորա քարոզութեանն ։ Եւ այսպէս փոյթ էր ի հաւատս, եւ կեցեալ բարեպաշտութեամբ՝ հանգեաւ ի Քրիստոս Դեկտեմբերի ԼԱ, թագաւորեալ ամս քառասուն ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Թէմիստոկղեայ վկային ։

Այս Թէմիստոկղէս հովիւ էր հօտից ի Միւրիս քաղաքին Լիւկիացւոց յաւուրս Դեկոսի կռապաշտ արքային ։ Եւ մատնեցին առ Ասկղեպիոս իշխան քաղաքին զմի * քրիստոնեայ՝ որոյ անուն էր Դիոսկորիդոս, եթէ քարոզէ ի հրապարակս զՔրիստոս. * A fol. 146 r° a.
եւ հրամայեաց ըմբռնել զնա ։

Իսկ նորա լուեալ եւ զանգիտեալ ի տանջանացն փախեաւ ի լեառն, յորում արածէր Թեմիստոկղոս զխաշինսն, ընթացաւ առ նա ։ Եւ զօրականացն զհետ ընթացեալ զի կալցեն, եւ տեսեալ զԹէմիստոկղոս հարցանէին թէ ո՞ւր իցէ ։ Եւ նա

Quant au roi Abgar, il devint un homme apostolique, et reçut les grâces (d'opérer) des guérisons; il prêcha à tous le Christ, fit renverser les idoles, ferma les portes des temples païens. Il écrivit à Tibère, empereur de Rome, une accusation contre Pilate qui avait prêté l'oreille aux Juifs et avait fait crucifier le Christ; c'est pourquoi l'empereur fit mettre à mort Pilate et donna l'autorisation à ceux qui voulaient adorer le Christ, de le faire manifestement.

(Abgar) écrivit au roi de Perse, Artachès, et à Nerseh, le jeune roi de Babylone, en leur recommandant l'apôtre Simon, afin que personne ne mette obstacle à sa prédication. Tel était son zèle pour la foi. Il vécut pieusement et reposa dans le Christ le 31 Décembre, après un règne de quarante ans.

En ce jour martyre de saint Thémistocle le martyr.

Ce Thémistocle gardait les troupeaux à la ville de Myre (*Miuris*) en Lycie, aux jours de Dèce, l'empereur idolâtre. On dénonça à Asclépius, gouverneur de la ville, un * chrétien, nommé Dioscoride (*Dioscoridos*), comme prêchant le * A fol. 146 r° a.
Christ sur les places publiques, et il ordonna de l'arrêter.

Ce dernier l'ayant appris et redoutant les supplices, s'enfuit à la montagne, où Thémistocle paissait ses troupeaux, et courut vers lui. Les soldats qui le poursuivaient pour l'arrêter, apercevant Thémistocle, lui demandèrent où il se trouvait. Il ne leur fit rien savoir à son sujet, mais leur dit : « S'il

ոչ յանձնեաց զնմանէ, այլ առէք զիս. Փախստականն նորա եմ, ինչ պարտապան է ձեր՝ զիս առեալ տարջիք առ իշխանն, զի եւ ես քրիստոնեայ եմ իբրեւ զնա :

Եւ առեալ տարին զնա առ իշխանն, եւ յոյժ բռնադատեալ նեղեցին զնա ուրանալ զՔրիստոս : Հրամայեաց եւ տարածեցին զնա յերկիր ի վերայ թիկանց, եւ այնչափ հարին մերկ զորովայնն՝ մինչեւ պատառեալ ճեղքան աղիքն : Եւ ապա կախեալ զփայտէ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած, ի տեղին ուր թաղեցին զնա ուր ճեղքան աղիքն եւ արիւնն : Եւ կանգնեալ զհովուական գաւազանն մերձ ի գերեզմանն, առժամայն արմատացեալ ծաղկեցաւ, եւ եբեր նուշ :

Յետ աւուրց ինչ նահատակեցաւ եւ սուրբն Դիոսկորիդէս որ փախեաւն, ի նոյն քաղաքին Միւռոս Լիկիացւոց, եւ ընկալաւ զանթառամ պսակն ի Քրիստոսէ Աստուծոյ :

* B p. 319 a. [B * Յայսմ աւուր վարք երանելի աղախնոյն Քրիստոսի Եւսեբեայ կուսի :

Սա էր ի Հռոմ քաղաքէ դուստր մեծատուն իշխանի եւ բարեպաշտ քրիստոնէի : Եւ կամեցեալ հայրն տալ զնա առն՝ այլ նա ոչ առնոյր յանձն, քանզի ասէր եթէ. Ես Քրիստոսի եմ հարսնացեալ եւ ոչ տաց զկուսութիւն իմ յապականութիւն : Եւ հայրն չանսացեալ նմա՝ քանզի ոչ ունէր այլ զաւակ լինել ժառանգորդ ընչից իւրոց, սկիզբն արար հարսանեացն :

Եւ իբրեւ ետես Եւսեբիա զհայր իւր զի պատրաստէր զհարսանիսն՝ առեալ ի գիշերին երկուս աղախնայս համախոհս իւր, եւ զգեցեալ զգեստ առն՝ ելին գնացին եւ

3 ուրանալ] եւ ոչ ուրացաւ B || 7-8 Եւ կանգնեալ ... եբեր նուշ *om.* B.

vous doit quelque chose, prenez-moi à sa place et conduisez-moi au gouverneur, car, moi aussi, je suis chrétien comme lui. »

On l'emmena au gouverneur, qui fit une forte pression sur lui afin qu'il reniât le Christ. Sur un ordre, on l'étendit par terre sur le dos et on lui frappa tellement sur le ventre nu, qu'il s'entr'ouvrit et que les intestins en jaillirent. On le supendit ensuite à un poteau et il rendit son âme à Dieu; on l'inhuma à l'endroit même où ses intestins et son sang s'étaient répandus; son bâton de berger qu'on avait planté près de sa tombe, prit aussitôt racine, donna des fleurs et porta des amandes.

Quelques jours plus tard, saint Dioscoride, qui avait fui, fut martyrisé dans la même ville de Myre en Lycie, et reçut du Christ la couronne immarcescible.

* B p. 319 a. [B * En ce jour, vie de la bienheureuse servante du Christ la vierge Eusébia.

Elle était de la ville de Rome, fille d'un prince riche et pieux chrétien. Son père voulut la marier, mais elle n'accepta pas, en disant : « Je suis fiancée au Christ et je ne livrerai point ma virginité à la corruption. » Le père ne l'écouta pas et comme il n'avait pas d'autre enfant pour hériter de ses biens, il commença à s'occuper des fiançailles.

Lorsque Eusébia vit que son père préparait les fiançailles, elle prit, de nuit, deux servantes de même avis qu'elle, et se revêtant d'habits masculins,

գնացին ի ծովեզրն : Եւ գտեալ նաւ պատրաստական չոգան յԱղեքսանդրիա, եւ անտի նաւեալք գնացին ի Կոյոն կղզին, եւ վասն անծանօթ լինելոյն զգեցաւ դարձեալ զզգեստ կանացի եւ անուանեաց զինքն Քսենի, որ թարգմանի օտար :

Եւ մեծաւ ճգնութեամբ եւ առաքինի վարուք կացեալ ժամանակ ինչ ի կղզւոջն, հանդիպեցաւ ծերունոյ ուրումն կրօնաւորի՝ եւ գնաց զկնի նորա ի Միլասոն ի քաղաքն Կարիւայ :

Եւ արգելեալ ի խցի չերկուս եւ չերիս աւուրս՝ էր զի եւ ի շաբաթուն միանգամ ճաշակէր, եւ ոչ բանջար եւ ոչ ունդ եւ ոչ միրգ եւ ոչ գինի եւ ոչ ձէթ եւ ոչ այլ ինչ որ ընդ հուր անցանէր՝ ընդունէր կերակուր, բայց միայն սակաւ ինչ հաց թանալով յարտասուսն այնու կերակրէր :

Եւ չերեկորեայ մինչեւ յառաւօտն համբառնայր զձեռսն յերկինս, եւ արթնութեամբ եւ արտասուօք կատարէր զաղօթսն որ առ Աստուած, եւ ի վերայ մերկ ծնկացն կանգնելով սակաւ ինչ հանգչէր եւ ննջէր : Եւ զգեստ նորա մազեղէն որպէս զպարկ՝ եւ այն մինչեւ ի ծունկսն, եւ առանց թեզանեաց . եւ բացաւ գլխով, եւ բոկ ի ձմերայնի եւ յամարայնի :

Բայց զանբաւ ճգնութիւն վարուց նորա եւ զխստամբեր ժուժկալութիւնն՝ որ իբրեւ զանմարմին էր ի մարմնի՝ ո՞վ կարասցէ ընդ գրով արկանել : Եւ ի ժամ հանգստեան իւրոյ տարածեալ զձեռսն յերկինս, լոյս մեծ ծագեաց ի խցի անդ, եւ ընթացեալք ի

elles sortirent en cachette et se rendirent au rivage; ayant trouvé un navire en partance, elles se rendirent à Alexandrie, et de là naviguèrent jusqu'à l'île de Coyon. (Eusébia) y était inconnue, elle reprit ses vêtements de femme et se fit appeler Xénia, c'est-à-dire étrangère.

Après avoir vécu un certain temps dans l'île dans un grand ascétisme et une vie de vertus, elle rencontra un moine âgé qu'elle suivit à Mylasson, à la ville de Kariba (*Kariway*).

Elle se cloîtra dans une cellule pendant deux et trois jours et elle ne mangeait qu'une fois par semaine et ne prenait comme nourriture ni verdure, ni légumes, ni fruits, ni vin, ni huile, ni aucune autre chose qui passât au feu; elle trempait seulement un peu de pain dans ses larmes, et s'en nourrissait.

Du soir au matin, elle élevait ses mains au ciel et, avec persévérance et larmes, elle accomplissait les prières qu'elle (adressait) à Dieu; elle sommeillait brièvement en se reposant sur ses genoux nus. Son vêtement de poils ressemblait à un sac qui lui arrivait jusqu'aux genoux, sans manches; elle avait la tête et les pieds nus l'hiver et l'été.

Qui pourra jamais décrire le grand ascétisme de sa vie et sa rigoureuse austérité, qui la faisait paraître comme incorporelle, malgré son corps? A l'heure de son repos, elle étendit ses bras vers le ciel, une grande lumière illumina sa cellule, et ceux qui étaient accourus à ce spectacle trouvèrent la

[illegible]

* A fol. 146 r° b.

* [illegible]

[illegible]

[illegible]

6 [illegible] B || 7 [illegible] B || 9 [illegible] *om.* B — [illegible] B || 11 [illegible] B || 12 [illegible] B.

bienheureuse Xénia reposée dans le Christ. Dieu fit voir un prodigieux miracle en l'honneur de la sainte, car une couronne lumineuse, en forme d'étoiles, étant descendue du ciel s'arrêta visiblement sur le cercueil jusqu'à ce qu'on l'eût transporté au tombeau, et ensuite remonta au ciel].

* A fol. 146 r° b.

* Le mois de janvier a trente et un jours.

24 Kalotz, 1er Janvier.

Vie et commémoration de Basile (*Barsegh*), archevêque de Césarée de Cappadoce, écrite par le bienheureux Amphiloque [1], évêque d'Iconium et relatant l'histoire de la vie et des miracles du grand docteur et pontife de la vérité.

Ce grand, glorieux et merveilleux Basile (*Basilios*) fut élevé et exercé dès l'enfance dans les Écritures divines, aux jours des empereurs schismatiques Constant, Julien et Valens. Basile, cet homme revêtu de Dieu, fut le sixième pontife sur le siège de Césarée.

Ses parents, lorsqu'il eut sept ans, le donnèrent à l'étude des lettres ; il fut auditeur à l'école pendant cinq ans, et se rendit ensuite à Athènes, la

1. Compilation tardive, faussement attribuée à Amphiloque ; cf. traduction latine de l'original grec par Combafis dans *P. G.* XXIX, p. CCXCIV-CCCXVI.

ընդ յանցաւորին Յուլիանոսի ուսանէին յԵւուղոսէ վարդապետէ զամենայն հանճարս իմաստութեան զամս հնգետասան :

Եւ ի միում աւուր տեսեալ Գրիգորիոս զՅուլիանոս յանառակ խաղս՝ մարգարէացաւ եւ ասէ. Ով պատանի ոչ երեւին ի քեզ շնորհք աստուածայինք : Որ եւ յետոյ կռապաշտ լեալ թագաւորեաց :

Եւ յետ հնգետասան ամաց գնաց Բասիլիոս յԱղեքսանդր Եգիպտոսի, եւ սպասեալ առ Պորփիւրոս * ժամանակ ինչ, որ էր առաջնորդ վանացն, ուսաւ ի նմանէ զամենայն * A fol. 146 v° a. պատուիրանս աստուածաշունչ գրոցն : Եւ յետ տարւոյ միոյ գնաց յԵրուսաղէմ փափաքանօք տեսանել զսուրբ տեղիսն Երուսաղէմի, եւ երկրպագեալ սուրբ Յարութեանն, դարձաւ յԱթէնս առ Եւուղոս վարդապետն իւր, եւ մեծաւ ջանիւ արար զնա քրիստոնեայ եւ ի միասին գնացին յԵրուսաղէմ, եւ զբազումս ի հեթանոսաց դարձուցին յաստուածգիտութիւն :

Եւ հանդիպեցան հանճարեղ վարդապետի միոյ որոյ անուն էր Լիբիանոս, եւ ուսան ի նմանէ զՀոմերոսի ստորոգութիւնս ի հռետորական շարս մեկնեալ : Եւ դարձեալ նոքա ուսուցին նմա եւ աշակերտաց նորա զպատուիրանս աստուածգիտութեան. եւ հասեալ յԵրուսաղէմ ողջունեցին զամենայն սուրբ տեղիսն. գնացին եւ

1 յանցաւորին] յանցաւղին B || 7 որ էր *om.* B — վանացն] վանից B.

mère de la sagesse, où, en compagnie de Grégoire le théologien et du coupable Julien, ils fréquentèrent les cours du maître Euboulos, s'instruisant dans toutes les branches de la sagesse durant quinze années.

Un jour, Grégoire ayant surpris Julien dans des jeux obscènes, prophétisa en ces termes : « Oh! jeune homme, on n'aperçoit pas en toi les grâces divines. » Plus tard, en effet, il se fit idolâtre et régna.

Après ces quinze années, Basile se rendit à Alexandrie d'Égypte, demeura un peu de temps chez Porphyre *, qui était supérieur de couvent, et apprit * A fol. 146 v° a. de lui tous les préceptes des Écritures inspirées de Dieu. Un an après, il se rendit à Jérusalem dans le désir d'y visiter les saints lieux, et après s'être prosterné dans la sainte Anastasis [1], il retourna à Athènes chez son maître Euboulos (*Evoughos*), en fit un chrétien, non sans grandes peines, puis ils se rendirent tous deux à Jérusalem, où ils convertirent beaucoup de gentils à la connaissance de Dieu.

Ils rencontrèrent un docteur de talent nommé Libanius (*Libianos*) et apprirent de lui les œuvres d'Homère expliquées dans des compositions rhétoriques [2]. En échange, ils lui enseignèrent ainsi qu'à ses disciples les préceptes de la science de Dieu. Arrivés à Jérusalem, ils visitèrent tous les saints lieux,

1. La Sainte Résurrection, nom de l'église en forme de rotonde élevée par Constantin au-dessus du tombeau du Christ. — 2. Exercices littéraires consistant à mettre en prose les poèmes d'Homère.

առ Մաքսիմոս պատրիարգն Երուսաղէմի և մկրտեցան ի Յորդանան և. մինչդեռ ի ջուրն էր՝ լոյս մեծ ծագեաց պանծամբն Բասիլիոսի, և էջ չերկնից աղաւնի, շարժեաց զջուրն, և դարձեալ վերացաւ յերկինս ։ Եւ զկնի նորա մկրտեցաւ Եւբուղոս ։

Եւ արարեալ անդ ամ մի՝ գնացին յԱնտիոք քաղաք. և ձեռնադրի Բասիլիոս ի Մելիտոսէ պատրիարգէն՝ սարկաւագ. և հրամանաւ նորին մեկնեաց զգիրս առակացն Սողոմոնի ։

Եւ ապա գնացին ի Կեսարիա, և հանդիպեցան սրբոյն Եւսեբի եպիսկոպոսապետին Կեսարու, և տեսեալ զԲասիլիոս ասէ. Տեսի զերեսս քո և ծանեայ զի

* A fol. 146 v° b. Աստուած յայտնեաց * ինձ՝ որ զկնի վախճանի իմոյ դու նստցես յաթոռն Կեսարու. որ և եղև իսկ ։

Զի յետ նորա հանգստեանն ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոսապետ Կեսարու՝ Բասիլիոս ։ Եւ լցեալ Հոգւով սրբով գրեաց զխորհուրդ սուրբ պատարագին. և մատուցեալ զսուրբ և զանարիւն պատարագն, վերացոյց զպատուական մարմինն Քրիստոսի և ասէ. Սրբութիւն սրբոց ։ Եւ հրամայեաց ժողովրդեանն ասել. Միայն սուրբ, միայն Տէր, Յիսուս Քրիստոս ի փառս Աստուծոյ Հօր, ամէն ։ Եւ բաշխեաց զնշխարն յերիս մասունս, զմի մասն մեծաւ երկիւղիւ հաղորդեցաւ. և զմիւսն՝ արկեալ ոսկի աղաւնի՝

1 և. մինչդեռ... Եւբուղոս *om.* B || 4 արարեալ] արար B.

rendirent visite à Maxime, patriarche de Jérusalem et furent baptisés par lui dans le Jourdain [1]. Pendant qu'il était dans l'eau, une forte lumière enveloppa Basile personnellement; une colombe descendit du ciel, remua l'eau, et remonta au ciel. Après lui, fut baptisé Euboulos.

Ils y restèrent une année, puis se rendirent à la ville d'Antioche, où Basile fut ordonné diacre par le patriarche Mélitus; et il commenta, sur son ordre, le livre des proverbes de Salomon.

Ils se rendirent ensuite à Césarée et y rencontrèrent saint Eusèbe, archevêque de Césarée, qui dit en voyant Basile : « J'ai vu ton visage, et j'ai

* A fol. 146 v° b. reconnu ce que Dieu m'a révélé *, qu'après ma mort tu siégeras sur le trône de Césarée. » Ce qui arriva en fait. Car, après sa mort, Basile fut sacré archevêque de Césarée. Inspiré par le Saint-Esprit, il écrivit le mystère du saint sacrifice [2]. Offrant le saint sacrifice non sanglant, il éleva le précieux corps du Christ et dit : « La sainteté aux saints. » Il ordonna aux fidèles de répondre : « Un seul saint, un seul Seigneur, Jésus-Christ, dans la gloire de Dieu le Père, Amen. » Il partagea l'hostie en trois parties, il en consomma une partie avec le plus grand recueillement, il renferma une autre partie dans une

1. Basile fut baptisé par Dianée, évêque de Césarée, d'après les documents les plus authentiques. — 2. Allusion à la liturgie qui porte son nom.

եւ եդ ի ներքս, եւ կախեաց հանդէպ սրբոյ սեղանոյն. եւ զմիւս մասն պահեաց ինքեան, զի ի վախճանին իւրում թաղեսցի ընդ նմա : Եւուղոս եւ ժողովուրդն որ էին յեկեղեցին տեսին ի խորանին լոյս պայծառ յոյժ եւ հրեշտակս սպիտակազգեստս, որ սպասաւորակից լինէին սրբոյն Բասիլիոսի :

Վասն հրէին :

Ի միում աւուր մատոյց սուրբն Բասիլիոս զաստուածային խորհուրդն, եւ հաղորդեցան ժողովուրդք բազումք. եւ հրեայ մի գաղտնի եւ ի ծածուկ հայէր ի սուրբ խորհուրդն, եւ տեսանէր զի Բասիլիոս միս արիւնաթաթաւ տայր ժողովրդեանն : Եւ յանդգնեալ առ ի բերան իւր ի ձեռաց սրբոյ եպիսկոպոսապետին, եւ մասն ինչ ի բերանոյն հանեալ տարաւ ի տուն իւր, եւ եցոյց ամենայն ընտանեաց իւրոց : Եւ երթեալ առ *երանելին Բասիլիոս պատմեաց զսքանչելիսն, եւ հաւատաց եւ մկրտեցաւ ամենայն ազգականօք իւրովք : * A fol. 147 r° a.

Վասն Յուլիանոսի :

Ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ ելեալ Յուլիանոս յանցաւոր թագաւորն ի Պարս ի պատերազմ. եւ անցեալ ընդ Կեսարիա՝ ընդ առաջ ելին ամենայն քաղաքացիքն, եւ եպիսկոպոսապետն Բասիլիոս մատոյց ի ձեռն թագաւորին հաց երիս նկանակս : Եւ նա

2-4 Եւուղոս ... Բասիլիոսի *om.* B.

colombe en or, qu'il suspendit devant le saint autel, et l'autre partie, il la garda pour lui, afin qu'à sa mort, elle fût enterrée avec lui. Euboulos et le peuple, qui se trouvaient à l'église, aperçurent sur l'autel une lumière fort resplendissante et des anges vêtus de blanc qui servaient saint Basile.

Au sujet d'un juif.

Saint Basile offrit un jour le mystère divin et beaucoup de personnes communièrent. Un juif, qui observait en cachette le saint mystère, vit que Basile distribuait aux fidèles de la chair saignante; il eut l'audace d'en recevoir dans sa bouche des mains du saint archevêque, et en ayant retiré une partie de sa bouche, l'emporta chez lui et la montra à toute sa famille. Il se rendit ensuite* auprès du bienheureux Basile, lui raconta le prodige, crut et se fit baptiser avec tous ses proches. * A fol. 147 r° a.

Au sujet de Julien.

En ces jours, Julien, l'empereur coupable, partit en guerre contre la Perse, et lorsqu'il traversa Césarée, toute la population alla à sa rencontre; l'archevêque Basile présenta à l'empereur trois petits pains. Celui-ci les accepta

կեղծաւորութեամբ ընկալաւ, եւ հրամայեաց տալ Բարսղի երիս որայս խոտոյ : Եւ առեալ ի ձեռս իւր զխոտն՝ ասէ. Ով թագաւոր, մեք զորմէ ուտեմք՝ մատուցաք քեզ. եւ դու զորմէ ուտես՝ ետուր մեզ : Եւ բարկացեալ յոյժ ընդ բանս քահանայապետին՝ սպառնացաւ խստութեամբ զի ի դառնալն իւրում աւերեսցէ զքաղաքն Կեսարիոյ. եւ չուեցեալ գնաց ի Պարս :

Իսկ սուրբն Բարսղիոս կոչեաց զամենայն մեծատունս քաղաքին, հրամայեաց ժողովել յընչից իւրեանց գանձս զի տացեն Յուլիանոսի, թերեւս դարձուսցէ զսպառնալիսն ի քաղցրութիւն, եւ տարան ամենեքեան յընչից իւրեանց ոսկի, արծաթ, զգեստ, ակունս պատուականս եւ մարգարիտս, եւ հանին ի մեծն Բարսղիոս եւ նա պահեաց ի գանձատան եկեղեցւոյն : Եւ ել խաչիւք եւ աղօթիւք յերկուորեակ լեառն մերձ Կեսարիոյ՝

* A fol. 147 r° b. *յեկեղեցի ամենասրբուհւոյ աստուածածնին, եւ անդ զամենայն գիշերն պաղատանօք մեծաւ աղաչէր զԱստուած զի փարատեսցէ զբարկութիւն արքային : Եւ տեսանէ ցանուրջս զբազմութիւն զօրաց երկնաւորաց, եւ ի մէջ նոցա զամենօրհնեալ Աստուածածինն որ ձայնեաց առ սուրբ վկայն Մերկուրիոս եւ ասէ. Երթիջիր ի Պարս եւ սպան զՅուլիանոս զհայհոյիչ Որդւոյն իմոյ : Զնոյն տեսիլ ետես ի Պարս եւ Լիբանոս՝ պատուեալ կեսարութեան՝ որ էր զկնի Յուլիանոսի : Եւ ընդ առաւօտն սուրբն Բարսղիոս փութով էջ ի լեռնէն, եւ գնաց յեկեղեցի սրբոյն Մերկուրիոսի, եբաց զտապանն, եւ զնշխարս սրբոյ մարտիրոսին ոչ եգիտ եւ զզէնսն, եւ դարձեալ ել ի լեառն՝ առեալ եւ

6 սուրբն] երանելի արքեպիսկոպոսն B || 12 զբարկութիւն] անօրէնն *add.* B || 16 պատուեալ *om.* B || 17-18 եւ գնաց յեկեղեցի ... ել ի լեառն *om.* B.

hypocritement et ordonna de remettre à Basile trois bottes de foin. Ayant pris le foin dans ses mains, il dit : « Oh ! empereur, nous t'avons offert de ce qui nous sert de nourriture, et tu nous as donné de ce que tu manges. » L'empereur, fort irrité des paroles du pontife, menaça sérieusement qu'à son retour, il réduirait en ruines la ville de Césarée ; et il partit pour la Perse.

Saint Basile convoqua tous les riches de la ville, leur enjoignit de recueillir, parmi leurs biens, des trésors qu'ils donneraient à Julien, dans l'espoir qu'il changerait ses menaces en amabilités; tous apportèrent de leurs biens : or, argent, étoffes, pierres précieuses, perles et les confièrent au grand Basile, qui les conserva dans le trésor de l'église. Puis, il se rendit avec la croix, en

* A fol. 147 r° b. priant, sur la montagne jumelle, près de Césarée, * à l'église de la très sainte Mère de Dieu et là, toute la nuit, il pria Dieu avec grande ferveur d'éloigner la colère de l'empereur. Il eut une vision : une multitude de milices célestes, au milieu de laquelle se trouvait la toute bénie Mère de Dieu, qui ayant appelé le saint martyr Mercure lui dit : « Va en Perse, et tue Julien, le blasphémateur de mon Fils. » Libanius, honoré de la dignité de César (καίσαρος) et le second après Julien, eut la même vision en Perse. Le matin, saint Basile descendit en hâte de la montagne, se rendit à l'église de saint Mercure, ouvrit le tombeau et n'y trouva point les restes du saint martyr, ni son armure. Il remonta

ժողովրդեանն վասն սատակմանն Յուլիանոսի ։ Եւ գոհութեամբ փառս ետուն Աստուծոյ եւ մեծ խնդութեամբ իջին ի լեռնէ անտի ։

Եւ յետ սակաւ աւուրց դարձաւ ի Պարսից՝ Լիբանոս, պատմեաց զտեսիլն եւ զսատակումն Յուլիանոսի, եթէ. Մինչդեռ ի մէջ խմբից պատերազմացն էաք, ել ի զօրաց մերոց երիտասարդ մի խարտեաշամօրուս, ազնուակ երիվարաւ եւ զինուք. եհար գեղարդեամբ զկողսն Յուլիանոսի, եւ նոյնժամայն անկեալ մեռաւ ։ Եւ ասաց զօրն, եւ էր յայնմ աւուր յորում ետես Բասիլիոս զտեսիլն ։

Եւ զինչսն զոր ժողովեաց դարձուցանէր ի տեարս իւրեանց, եւ նոքա ոչ առին այլ թողին յեկեղեցին. եւ նորա * արարեալ զկէսն անօթս եկեղեցւոյն, եւ զկէսն բաշխեաց աղքատաց ։ *A fol. 147 v° a.

Վասն սարկաւագին ։

Սովորութիւն իսկ էր, զի յորժամ մեծն Բասիլիոս զաստուածային խորհուրդն

1-10 վասն սատակմանն ... բաշխեաց աղքատաց] պատմելով նոցա զտեսիլն ։ Եւ յետ սակաւ աւուրց լուան զսատակումն Յուլիանոսի ի Պարսս . եւ ստուգեալ ծանեան զօրն եւ զժամն յորում սուրբն Բասիլիոս ետես զերազն, եւ գոհութեամբ փառս մատուցին Աստուծոյ, եւ տօն ուրախութեան կատարեցին զօրն զայն ։ Եւ սուրբն Բասիլիոս զինչսն զոր ժողովեաց՝ դարձուցանէր ի տեարս իւրեանց, եւ նոքա ոչ առին այլ թողին յեկեղեցին . եւ նորա արարեալ զկէսն անօթս եկեղեցւոյն, եւ զկէսն բաշխեաց աղքատաց, եւ ապա յետոյ եւ զայն ետ աղքատաց, եւ արար անօթս եկեղեցեցւոյն պղնձեղէնս եւ ապակեղէնս եւ փայտեղէնս ։ Եւ զթագաւորն Վաղէս՝ վասն զի էր արիոսական հերձուածովն՝ բազում անգամ յանդիմանէր եւ նզովէր . եւ հրամայեաց զնա աքսորել ։ Եւ եղեւ հիւանդանալ որդւոյ թագաւորին ի մահ . եւ կին թագաւորին երթեալ անկաւ յոտս եւ աղաչէր զԲասիլիոս, եւ սուրբն աղօթիւք կանգնեաց զհիւանդն, եւ թողին զսուրբն յաքսորանացն, բայց թագաւորն ի հերձուածոյն ոչ դարձաւ, այլ մեռաւ նովին հերձուածովն ։ B.

sur la montagne pour annoncer aux fidèles la mort de Julien. Ils rendirent gloire à Dieu avec action de grâces et descendirent la montagne avec grande joie.

Quelques jours après, Libanius revint de Perse, raconta sa vision et la mauvaise mort de Julien, en ces termes : « Pendant que nous nous trouvions au milieu des groupes de combattants, surgit d'entre nos troupes un jeune homme à barbe blonde, monté sur un cheval blanc et armé qui frappa de sa lance les côtes de Julien, lequel tomba aussitôt et mourut. » Il indiqua le jour, et c'était le jour même où Basile avait eu la vision.

(Basile) rendit les biens qu'il avait recueillis à leurs propriétaires, mais ils n'acceptèrent point et les abandonnèrent à l'église. D'une moitié il fit faire * des vases d'église et il distribua aux pauvres l'autre moitié. *A fol. 147 v° a.

Au sujet du diacre.

D'habitude, quand le grand Basile offrait le mystère divin, le Saint-Esprit

կատարէր. իջանէր սուրբ Հոգին, և դաւկի աղաւնոյն որ ի վերայ սրբոյ սեղանոյն կախեալ կայր ոսկեան շարժէր : Եւ ի միում աւուր ոչ էջ սուրբ Հոգին և ոչ աղաւնին շարժեցաւ. և տեսանէ զի սարկաւագն որ զքշոցն ունէր՝ ակնարկէր կնոջ միոյ ի վերնատունս եկեղեցւոյն. և առժամայն եհան զսարկաւագն ի խորանէն և յեկեղեցւոյն. և դարձեալ շարժեցաւ աղաւնին : Եւ հրամայեաց վարագոյր կախել ի վերնատունս եկեղեցւոյն : Եւ զսարկաւագն ապաշխարութեան արժանաւորեցոյց : Եւ բազում չհաւատս մկրտեաց սուրբն Բարսեղ :

Գրեաց և զՎեցօրեայ գիրսն, և ի քառասնորդաց պահոյն ընթեռնոյր ժողովրդեանն : Եւ զթագաւորն Վաղէս՝ բանզի էր արիոսի հերձուածոյն՝ բազում անգամ յանդիմանէր և նզովէր : Եւ հրամայեաց զնա աքսորել : Եւ եղև հիւանդանալ որդւոյ թագաւորին ի մահ, և կին թագաւորին անկեալ յոտս աղաչէր զԲարսեղ, և նա աղօթիւք կանգնեաց զհիւանդն : Եւ թողին զսուրբն յաքսորանացն, բայց թագաւորն ի հերձուածոյն ոչ դարձաւ, այլ նովին մեռաւ :

Վասն երիտասարդ ծառային որ ուրացաւ զՔրիստոս :

* A fol. 147 v° b.

Իշխան մի կամէր զդուստր * իւր տալ ի վանս և առնել կրօնաւոր, և մի ի ծառայից իւրոց սատանայական ցանկութեամբ հարաւ յաղջիկն. և վասն զի անարժան էր գործոյն՝ գնաց առ աղանդաւոր կախարդ մի և խոստացաւ նմա որ թէ զդուստր

descendait et faisait mouvoir les ailes de la colombe en or qui était suspendue au-dessus du saint autel. Un jour, le Saint-Esprit ne descendit pas et la colombe ne s'agita point; (Basile) s'aperçut que le diacre qui tenait le flabellum regardait une femme à la tribune de l'église, et il fit sortir immédiatement le diacre du sanctuaire et de l'église, et la colombe s'agita. Il ordonna de suspendre des rideaux aux tribunes de l'église et fit admettre le diacre à la pénitence. Saint Basile baptisa de nombreux infidèles.

Il écrivit le livre de l'Hexaméron et le lisait au peuple pendant le carême de quarante jours. Après avoir réprimandé plusieurs fois l'empereur Valens parce qu'il était pour l'hérésie d'Arius, il l'anathématisa. (L'empereur) ordonna de l'exiler. Le fils de l'empereur vint à tomber malade mortellement, la femme de l'empereur supplia Basile en se jetant à ses genoux, et celui-ci, par ses prières, remit sur pieds le malade. On fit grâce au saint de l'exil, mais l'empereur n'abandonna point le schisme, et même y mourut.

Au sujet du jeune serviteur qui renia le Christ.

* A fol. 147 v° b.

Un certain prince ayant l'intention de * mettre sa fille dans un couvent et d'en faire une religieuse, un de ses domestiques s'éprit de la fille d'une passion diabolique, mais comme il en était indigne, il alla trouver un sorcier d'une secte et lui promit que s'il réussissait à épouser la fille de son maître,

տեառն իւրոյ տացէ ի կնութեան տայցէ նմա գանձս, եւ զոր ինչ ասիցէ նմա արասցէ ։ Եւ կախարդին առ ի ծառայէն ձեռնագիր ուրացութեան զՔրիստոսի եւ զմկրտութիւնն ։ Եւ երթեալ դեւք պոռնկութեան մտին յաղջիկն եւ գաղտ փախուցեալ ի հօրէն՝ ամուսնացաւ ընդ ծառային սատանայական գործակցութեամբ ։

Եւ յորժամ անցին աւուրք բազումք տեսանէր կինն զայր իւր՝ զի յեկեղեցին ոչ երթայր եւ յաղօթս ոչ կայր եւ յօրինաց հեռանայր, խոշտանգեաց զնա եւ բռնադատեաց, մինչեւ խոստովանեցաւ կնոջն զահագին չար գործն զոր արար ։ Եւ լուեալ կնոջն անկաւ ի վերայ երեսաց իւրոց յերկիր, եւ հառաչմամբ արկանէր մոխիր յերեսն եւ ի գլուխն, եւ փութապէս ընթացաւ առ քաջ հովիւն Քրիստոսի որ դնէր զանձն իւր ի վերայ ոչխարացն մեծն Բասիլիոս. անկաւ առ ոտս նորա հերարձակ, ծածուցեալ հողով զգլուխն եւ լալով աղաչէր. Ողորմեա ինձ մոլորեալ եւ գերեալ ոչխարիս, եւ պատմեաց զմա զեղեալ չարիս ։ Եւ նա ասէ. Մի երկնչիր, քաջալերեաց. ոչ թողից զձեզ կորնչել ։ Եւ կոչեաց * առ ինքն զերիտասարդն, եւ նա պատմեաց նմա խոստովանութեամբ զոր ինչ արարն ։ Ասէ Բասիլիոս. Կամիս դառնալ առ Քրիստոս ։ Ասէ երիտասարդն. Ոչ կարեմ, վասն զի ձեռագիր տուեալ եմ սատանայի ։ Ասէ սուրբն. Դու զքո միտս ուղղեա, եւ թող զիս մարտնչել ընդ սատանայի ։ Եւ տարեալ զայրն արգել ի սենեակս եկեղեցւոյն առանձինն, տուեալ նմա ուխտ եւ ինքն անդադար աղօ- * A fol. 148 r° a.

il lui donnerait un trésor et ferait ce qu'il lui dirait de faire. Le sorcier se fit remettre par le domestique son reniement autographe du Christ et du baptême. Dès lors, les démons de prostitution s'emparèrent de la fille, qui s'étant enfuie secrètement de chez son père, se maria avec le domestique avec l'aide des démons.

Lorsque de nombreux jours furent passés, la femme vit que son mari n'allait pas à l'église, ne faisait pas de prières et s'éloignait des commandements; elle le blâma sévèrement et le pressa tellement qu'il avoua à sa femme l'énormité de la mauvaise action qu'il avait commise. Apprenant cela, la femme tomba la face contre terre, sanglota, se couvrit la figure et la tête de cendre, puis alla précipitamment trouver le grand Basile, le courageux pasteur du Christ qui risquait sa vie pour son troupeau; elle se jeta à ses pieds, les cheveux en désordre, la tête couverte de terre et le supplia en pleurant : « Aie pitié de moi, brebis égarée et captive! » Et elle lui raconta le méfait commis. Il lui répondit : « Ne crains rien, prends courage, je ne te laisserai pas te perdre. » Il appela à lui * le jeune homme qui lui confessa ce qu'il avait fait. Basile lui dit : « Veux-tu revenir au Christ? » Le jeune homme répondit : « Je ne peux pas, car j'ai donné ma signature à Satan. » Le saint lui dit : « Toi, dirige bien ta pensée, et laisse-moi lutter avec Satan. » Il le conduisit et l'enferma seul dans une cellule de l'église, lui donna un vœu (à accomplir), puis se mit à prier incessamment pour lui. Pendant quarante jours les * A fol. 148 r. a.

[illegible]

démons ne cessèrent pas de menacer et de terroriser le jeune homme, ils lui lancèrent des pierres et des tisons enflammés en disant : « Ce n'est pas nous qui sommes venus à toi, mais c'est toi qui es venu à nous, et nous avons accompli ton désir ; ni Basile ni tout autre ne pourra te délivrer des mains de notre seigneur Satan. »

Après les quarante jours, le bienheureux demanda à l'homme : « Comment vas-tu ? » Il lui raconta l'assaut des démons et leurs menaces. Il referma la porte après lui avoir imposé des devoirs plus stricts. Quarante jours après, il ouvrit la porte et lui demanda : « Comment vas-tu ? » Il répondit : « J'entends seulement de loin la voix des démons, mais je ne les vois plus. » Il lui donna des prescriptions plus sévères encore et referma la porte. Il revint ouvrir dix jours après. Le jeune homme se précipita à ses genoux et dit : « Je t'ai aperçu aujourd'hui luttant pour moi avec Satan, et tu l'as vaincu bravement. » * Il le fit sortir de la cellule, convoqua tout le corps ecclésiastique, les religieux et un nombreux public, et avec psaumes et bénédictions, on introduisit l'homme à l'église.

* A fol. 148 r° b.

Lorsqu'il quitta l'église, le démon apparut en l'air criant à forte voix et disant : « Tu as agi injustement avec moi, Basile. » Et, s'approchant, il secoua invisiblement Basile, cherchant à ravir l'homme de ses mains, mais il n'y parvint point. De l'air, il montrait le billet du jeune homme en disant :

ընդ քեզ ի դատաստան մոլից : Եւ տեսեալ սուրբն զձեռագիրն՝ տարածեաց զձեռս իւր յերկինս, եւ հրամայեաց ժողովրդեանն այնպէս տարածել զձեռս իւրեանց եւ մեծաձայն ասել . Տէր ողորմեա : Եւ առժամայն էջ ձեռնագիրն եւ անկաւ առաջի նորա : Եւ առեալ ի ձեռս եցոյց երիտասարդին, եւ տեսեալ ծանեաւ, եւ պատառեալ այրեաց հրով : Եւ մտեալ յեկեղեցին՝ հաղորդեցոյց զայրն ի պատուական մարմնոյ եւ յարենէ Որդւոյն Աստուծոյ : Ետ զնա ցկինն իւր եւ յուղարկեաց խաղաղութեամբ : Եւ զկախարդն կալեալ սուրբն՝ ետ ի քաղաքին դատաւորն, եւ նա ըստ արժանեաց նորա մատնեաց զնա ի կորուստ յաւիտենից :

Վասն Եփրեմի խորին Ասորւոյն :

Տեսանէր երանելին Եփրեմ յանապատին սիւն լուսոյ զի ելանէր յերկրէ յերկինս. եւ լուաւ ձայն որ ասէր* եթէ. Այդ լուսաւոր սիւնդ՝ աղօթք են Բարսեղի Կեսարու * A fol. 148 v° a.
արքեպիսկոպոսին : Եւ առեալ թարգման՝ քանզի ոչ գիտէր ամենեւին հոռոմ խօսս, եւ իջեալ ի լեռնէն՝ գնաց ի Կեսարիա յաւուր Յայտնութեան Տեառն մերոյ, եւ մտեալ յեկեղեցին տեսեալ զԲարսեղ սպիտակ զգեստիւք սպասու եւ ոսկի եմփորոնաւ, եւ

9 խորին *om.* B || 10 տեսանէր] ի տեսլեան *add.* B || 12 արքեպիսկոպոսին] եպիսկոպոսապետին B || 14 զգեստիւք] զգեստուք B.

« Avec cette signature, je te ferai un procès au terrible jugement du Christ. » Le saint apercevant le papier signé, étendit ses bras au ciel et ordonna à la multitude d'étendre également les bras et de dire à haute voix : « Seigneur, ayez pitié ! » Aussitôt, le billet descendit et tomba devant lui. Il le prit en mains, le montra au jeune homme, qui le reconnut, et l'ayant déchiré, il le brûla au feu. Il retourna à l'église et communia l'homme au corps et au sang précieux du Fils de Dieu. Il le rendit à sa femme et les laissa partir en paix. Puis, le saint ayant fait arrêter le sorcier, le remit au juge de la ville qui, selon ce qu'il méritait, le livra à la perte éternelle.

Au sujet d'Éphrem, le khouri [1] syrien.

Le bienheureux Éphrem aperçut, dans le désert, une colonne de lumière qui montait de la terre* au ciel ; et il entendit une voix qui disait : « Cette colonne lumineuse est la prière de Basile, l'archevêque Césarée. » Et, prenant avec lui un interprète, parce qu'il ne connaissait aucunement la langue grecque, (Éphrem) descendit de la montagne et arriva à Césarée le jour de l'Épiphanie de Notre-Seigneur. Il entra à l'église et aperçut Basile vêtu des * A fol. 148 v° a.

1. *Khouri* = chorévêque ; ce titre ne convient guère à saint Éphrem, qui demeura diacre.

բազում քահանայս և սարկաւագունս սպիտակ զգեստուք զարդարեալս, և սպասաւորէին առաջի սրբոյն Բարսղի և երկրպագէին նմա խոնարհութեամբ ։ Եւ ասէ ի միտս իւր. Խաբեցայ ի տեսլեանն. այն սիւնն որ երևէր ի Կեսարիոյ յերկինս՝ ոչ զայս է որ յայսչափի փառս կայ է յերկրի ։ Եւ յարժամ մատուցանէր երանելին Բարսղիոս զաղօթսն՝ տեսանէր Եփրեմ զի հուր ելանէր ի բերանոյ նորա, և իբրև զսիւն ելանէր յերկինս ։ Յայնժամ հաւատաց և ասէ. Ճշմարիտ հրեղէն սիւն է Բարսղիոս ։

Եւ կոչեաց Բարսղիոս մի ի սարկաւագացն և ասէ. Երթիցես յայս ինչ սիւն եկեղեցւոյն, և գտցես այր մի կարճահասակ, բաց, ալևոր, ծաղրերես և թուխ, կոչեա առ իս ի խորանս ։ Եւ երթեալ կիսասարկաւագն եգիտ ի տեղին զԵփրեմ և ասէ. Կոչէ զքեզ տէր արքեպիսկոպոսն ։ Ասէ Եփրեմ ի ձեռն թարգմանին. Մեք օտար եմք և զմեզ ոչ ճանաչէ, զայլ ոք կոչէ և ոչ զիս ։ Դարձաւ կիսասարկաւագն և պատմեաց
* A fol. 148 vo b. * Բարսղիոսի զբանս Եփրեմի ։ Եւ նա ասէ. Երթ ասա. Տէր Եփրեմ, եկեսցես առ իս, զի Տէր առաքեաց զքեզ ։ Իբրև լուաւ Եփրեմ որ յանուանէ կոչեաց՝ գնաց զհետ. և մտեալ ի բեմն ողջոյն ետ նմա ։ Եւ աղօթեաց Բարսղիոս զԱստուած և առժամայն խօսեցաւ Եփրեմ հոռոմ բարբառով ։ Եւ ձեռնադրեաց զնա սարկաւագ ։ Եւ ասաց Եփրեմ. Եւ ևս խաղաղութեամբ զՏէր աղաչեսցուք ։ Եւ ժողովուրդքն ասացին. Տէր

2 երկրպագէին] երկիրպագանէին B || 3 որ երևէր ի Կեսարիոյ յերկինս] որ ի Կեսարիա B || 9 խորանս] ատեանս B — կիսասարկաւագն] սարկաւագն B || 14 Եւ աղօթեաց .... հոռոմ բարբառով *om.* B.

parements blancs liturgiques avec l'omophorion d'or, entouré de prêtres et de diacres revêtus d'ornements blancs qui servaient saint Basile en s'inclinant humblement devant lui. Il se dit à lui-même : « Je me suis trompé au sujet de la vision, la colonne qui montait de Césarée au ciel ne doit pas être l'image de cet homme à qui appartient tant de gloire sur la terre. » Mais tandis que Basile offrait les prières, Éphrem vit une flamme qui jaillissait de sa bouche et montait au ciel comme une colonne. Il crut alors et dit : « Basile est une véritable colonne de feu. »

Basile appela un des diacres et lui dit : « Tu iras à telle colonne de l'église et tu y trouveras un homme de petite taille, chauve, vieillard, d'une figure riante et brun, fais-le venir à l'autel. » Le sous-diacre alla trouver Éphrem à cet endroit et lui dit : « Le seigneur archevêque t'appelle. » Éphrem lui répondit par l'interprète : « Nous sommes des étrangers, et il ne nous connaît point, il appelle quelqu'un d'autre, et non moi. » Le sous-diacre retourna
* A fol. 148 vo b. et rapporta au seigneur Basile * les paroles d'Éphrem. Il lui dit : « Va et dis : Seigneur Éphrem, viens auprès de moi, car c'est le Seigneur qui t'a envoyé. » Lorsque Éphrem entendit qu'il l'appelait par son nom, il le suivit, entra dans le chœur et lui donna le salut. Saint Basile pria Dieu et aussitôt Éphrem se mit à parler le grec. (Basile) l'ordonna diacre. Éphrem dit : « Prions le Seigneur

ողորմեա ։ Եւ Եփրեմ ասէ. Ընկալ, կեցո եւ ողորմեա եւ պահպանեա զմեզ Աստուած քոյին շնորհիւ ։ Եւ յետ եօթն աւուր ձեռնադրեաց զնա քահանայ ։ Եւ յետ հաղորդութեանն ուրախացեալք ի միասին, եւ ողջունեալք զմիմեանս՝ գնաց Եփրեմ յանապատն ։

Վասն եկեղեցւոյն որ ի Նիկիա ։

Ժողովեցան ամենայն արիոսական հերձուածողքն առ թագաւորն Վաղէս, զի եւ նա նոյնն հերձուածոյն էր, եւ առին յուղղափառացն զսուրբն Սոփիա՝ զՆիկիոյ եկեղեցին ։

Եւ մտեալ սուրբն Բարսեղիոս ի Կոստանդնուպօլիս, ասէ ցթագաւորն համարձակութեամբ. Պատիւ թագաւորի զիրաւունս սիրէ, եւ դու յանիրաւի ետուր զեկեղեցին յարիանոս ։ Արդ հրամայեա փակել զեկեղեցին, եւ կնքեմք մեք եւ նոքա, եւ զերիս աւուրս նոքա աղօթեսցեն Տեառն. եթէ բացցի եկեղեցին յինքենէ, տէր են նոքա. եւ եթէ ոչ բացցի նոցա՝ *կացցուք եւ մեք յաղօթս օր մի. եթէ բացցի՝ դարձո զեկեղեցին * A fol. 149 rº a.
ի մեզ, ապա թէ ոչ մեզ բացցի՝ լիցի եկեղեցին առ նոսա ։ Եւ հաճոյ եղեւ բանն արքային, եւ հրամայեաց լինել ըստ խնդրուածոյն Բարսեղիոսի ։ Եւ երթեալ ի Նիկիա մեծաւ

2 քահանայ] երէց B || 3 յանապատն] իւր *add.* B.

de nous accorder plus de paix encore [1]. » Les fidèles répondirent : « Seigneur, aie pitié! » Éphrem dit : « Accueille et délivre-nous, aie pitié de nous et garde-nous, ô Dieu! par ta grâce. » Sept jours après, (Basile) l'ordonna prêtre. Après la communion, ils se réjouirent ensemble, se saluèrent mutuellement et Éphrem retourna au désert.

Au sujet de l'église de Nicée.

Tous les hérétiques ariens s'étant rassemblés auprès de l'empereur Valens, qui appartenait à la même hérésie, enlevèrent aux orthodoxes l'église Sainte-Sophie de Nicée.

Basile arriva à Constantinople et dit avec hardiesse à l'empereur : « L'honneur de l'empereur exige la justice, mais toi tu as donné injustement l'église aux ariens. Ordonne donc de fermer l'église, et nous y mettrons les scellés nous et eux. Ils prieront le Seigneur pendant trois jours. Si l'église s'ouvre d'elle-même, ils en seront les maîtres. Si elle ne s'ouvre pas pour eux, * nous * A fol. 149 rº a.
nous mettrons à prier pendant un seul jour, et si l'église s'ouvre, rends-nous l'église; mais si l'église ne s'ouvre pas pour nous, elle sera à eux. » Cette proposition plut à l'empereur, qui ordonna de faire selon la requête de Basile.

1. Paroles de la liturgie arménienne; la formule byzantine correspondante est : Ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

[illegible]

Վասն մեղաւոր կնոջն :

* A fol. 149 r° b. * [illegible]

Ils se rendirent à Nicée, et avec de grandes précautions, ils fermèrent les portes de l'église, et les deux parties apposèrent les scellés. Les ariens, ayant accompli leurs prières pendant trois jours et trois nuits et l'église ne s'étant pas ouverte, ils espérèrent qu'elle ne s'ouvrirait pas non plus pour les autres. Saint Basile, à la tête de la population, se rendit avec la croix et l'évangile à l'église de Saint-Diomède et, de là, ils se rendirent en officiant à la porte de la grande église de Sainte-Sophie. Les ariens les suivirent pour voir ce qui arriverait. Basile fit le signe de la sainte croix et dit : « *Princes, relevez nos portes*[1]. » et : « *Ouvrez-moi les portes de la justice* » ; aussitôt, les fermetures se brisèrent, les scellés des deux parties se rompirent et les portes de l'église s'ouvrirent.

Le saint y pénétra avec la population en disant : « *C'est la porte du Seigneur, et les hommes justes entrent par elle.* » Les hérétiques honteux se retirèrent chez eux ; nombre d'entre eux allèrent trouver Basile et devinrent orthodoxes. Les orthodoxes reprirent l'église et l'ont conservée jusqu'aujourd'hui, pour la gloire du Christ.

Au sujet de la femme pécheresse.

* A fol. 149 r° b. * Une femme se repentant de ses mauvaises actions, avait inscrit sur un

1. Ps. xxiii, 7-9.

իւր, եւ կնքեալ կապարեայ մատանեաւ՝ տարաւ առ մեծն Բարսեղիոս եւ ասէ. Քոյով աղօթիւք ջնջեա զձեռագիր իմոց յանցանաց ։ Եւ առեալ ի ձեռս իւր զքարտէսն եւ համբարձեալ զձեռս իւր յերկինս, եւ աղօթիւք հաշտեցոյց զԱստուած ընդ կնոջն, եւ ետ զքարտէսն կնքեալ ի կինն, եւ բացեալ կնոջն առաջի նորա՝ եգիտ զգիրն ջնջեալ, բայց միայն մին մեղք որ ոչ ջնջեցաւ ։

Եւ հրամայեաց նմա գնալ յանապատն առ Եփրեմ, զի նա զմնացեալ մեղսն ջնջեսցէ ։ Եւ կինն փութապէս գնաց առ Եփրեմ յանապատն, եւ նա դարձոյց միւսանգամ զկինն առ Բարսեղիոս, եւ ասէ. Նա որ զայլս ջնջեաց կարող է եւ զայդ ջնջել, բայց փութա զի ժամանեսցես ։ Եւ ի դառնալ կնոջն փոխեցաւ Բարսեղիոս ։ Եւ տեսեալ զմահիճս զի տանէին ի թաղումն, եւ մեծաւ բարբառով եւ հառաչմամբ կագէր ընդ սրբոյն, եւ ձգեաց զքարտէսն ի վերայ մարմնոյն ։ Եւ առեալ մի ի սարկաւագացն եբաց եւ եգիտ զամենայն ջնջեալ, եցոյց ժողովրդեանն եւ ետ ի կինն, եւ ամենեքեան հիացեալք ընդ սքանչելիսն ետուն փառս Աստուծոյ ։

Վասն Անաստաս քահանային ։

Գնաց երանելին Բարսեղիոս ի տուն քահանային Անաստասիոսի, քանզի հոգւովն գիտաց զաստուածահաճոյ վարս նորա. եւ նա զարմացաւ ընդ գալուստ * քահա- * A fol. 149 v° a.

14 Անաստասիոսի] Անաստասայ B.

papier tous ses péchés et l'ayant cacheté avec un sceau de plomb, l'apporta au grand Basile et lui dit : « Par tes prières efface l'inscription de mes péchés. » Il prit le papier dans ses mains, éleva ses bras au ciel et par ses prières réconcilia Dieu avec la femme; il remit le papier effacé à la femme, qui l'ayant ouvert devant lui, trouva l'écriture effacée; toutefois un seul péché n'était pas effacé.

Il lui ordonna de se rendre au désert auprès d'Éphrem pour qu'il lui remette le peché qui restait. La femme partit aussitôt pour le désert chez Éphrem, qui renvoya la femme à son tour à Basile en lui disant : « Celui qui a remis les autres péchés, est capable de remettre celui-là aussi ; mais hâte-toi pour arriver à temps. » Au retour de la femme, Basile était décédé; apercevant la litière sur laquelle on le transportait pour être enterré, elle se mit à discuter avec le saint avec de grands cris et des sanglots et jeta le papier sur le corps. Un des diacres saisit le papier, l'ouvrit, et y trouva tous les péchés effacés; il le montra au peuple et le rendit à la femme. Tous émerveillés d'un tel miracle rendirent grâces à Dieu.

Au sujet du prêtre Anastase.

Le bienheureux Basile s'était rendu à la maison du prêtre Anastase, connaissant, par l'Esprit, sa conduite agréable à Dieu. Celui-ci fut étonné de la visite * chez lui du pontife du Christ, alla au-devant, se prosterna devant lui, * A fol. 149 v° a.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

et lorsqu'il se fut assis, (Basile) dit à Anastase : « Fais venir ta sœur. » Il lui répondit : « Je n'ai pas de sœur, cette femme est mon épouse. » (Basile) confondit le prêtre, qui lui dévoila la vérité, en ces termes : « Depuis quarante ans, nous vivons ensemble, et nous avons conservé intacte notre virginité, nous partageons en trois parties le produit de nos deux couples de bœufs, l'une pour les pauvres, l'une pour les étrangers, et l'autre pour nos besoins » Basile lui répondit : « Ouvre-moi ta porte intérieure. » Le prêtre ne voulait pas, mais il l'obligea à l'ouvrir. Le prêtre lui dit : « Il y a au dedans un lépreux, qui est entêté et insolent. » Basile lui répondit : « Il y tant d'années que vous le servez, pendant un jour je le servirai. » Et pénétrant dans la maison auprès du lépreux, il referma la porte, pria Dieu et lui rendit la peau saine ; puis il alla à l'évêché. Le prêtre et sa femme étant rentrés dans la maison, trouvèrent le lépreux guéri et donnèrent des louanges à Dieu.

Au sujet du médecin juif.

Il y avait un médecin juif renommé, du nom de Joseph, ami de saint Basile ; celui-ci allait souvent le voir et, par de longs entretiens de doctrine, lui enseignait la foi chrétienne. Le juif ne consentait pas à devenir chrétien. Le saint

Յուսամ յԱստուած զի նախ զքեզ մկրտեցից եւ ապա մեռայց ։ * Ասէ հրեայն. Այդ ոչ երբէք լինիցի ։ * A fol. 149 v° b.

Եւ եղեւ հիւանդանալ սրբոյն Բարսղիոսի, գնաց հրեայն եւ եսես զերակսն եւ ասէ. Այսօր արեւդ ընդ արեգական մտցէ ։ Ասէ սուրբն. Եթէ ոչ մեռայց այսօր՝ զինչ առնիցես ։ Ասէ հրեայն. Անհնար է քեզ յառաւօտն հասանել ։ Ասէ սուրբն. Եթէ ոչ վաղին մեռանիցիմ՝ մկրտիս ։ Զի ակն ունէր նմա յերեկոյնն մեռանելոյ եւ յանձն էառ զի մկրտեսցի ։ Եւ վաղին երթեալ հրեայն բժիշկ՝ եգիտ զնա կենդանի եւ լաւագոյն քան զանցեալ օրն եւ զարհուրեալ մկրտեցաւ ամենայն ընտանեօք իւրովք ։ Եւ յետ սրբոյ պատարագին ողջունեալ զամենայն ժողովուրդն սուրբն Բարսղիոս, հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս՝ Յունվարի Ա ։ Եւ ասաց հրեայ բժիշկն. Եթէ ոչ էիր կամեցեալ, եւ ոչ այժմ եւս մեռանէիր ։

Եւ ժողովեցան ամենայն ժողովուրդք քաղաքին եւ ուխտք եկեղեցեաց եւ եպիսկոպոսունք, եւ Գրիգոր աստուածաբանն՝ որ եւ գրեաց ճառս ի թաղումն Բարսղի ներբողական, եւ եդին զմարմինն յեկեղեցւոջ սրբոյ վկային Եփսիքեոսի, ի տապանի յորում էին նշխարք սրբոյն Ղեւոնդեայ, որ յառաջ քան զնա եպիսկոպոս էր ։

6 զի] քանզի B || 8 ընտանեօք իւրովք] զի ինքնին սուրբ եպիսկոպոսապետն զնայեալ յեկեղեցին՝ ձեռօք իւրովք մկրտեաց զնոսա առաջի ամենայն ժողովրդեանն *add.* B || 9 զամենայն ժողովուրդն] զամենեսեան B || 13 Բարսղի] նորա B || 14 սրբոյն *om.* B || 15 եպիսկոպոս] եպիսկոպոսապետ B.

lui dit : « J'ai l'espoir en Dieu de te baptiser d'abord et de mourir ensuite*. » Le juif lui répondit : « Cela ne sera jamais. » * A fol. 149 v° b.

Il arriva que saint Basile tomba malade, le juif alla le voir, tâta le pouls et dit : « Aujourd'hui, ton astre se couchera avec le soleil. » Le saint lui répondit : « Et si je ne meurs pas aujourd'hui, que feras-tu? » Le juif lui répondit : « Il est impossible que tu parviennes jusqu'au matin. » Le saint lui dit : « Si je ne meurs pas demain, te feras-tu baptiser? » Et comme l'autre attendait sa mort pour le soir, il accepta de se faire baptiser. Le lendemain le médecin juif alla le visiter, le trouva vivant et mieux que le jour précédent; il fut stupéfait et se fit baptiser avec toute sa famille. Après la sainte messe, saint Basile salua tout le peuple, et reposa en paix dans le Christ, le 1er Janvier. Le médecin juif dit : « Si tu ne l'avais pas voulu, tu ne serais pas mort même maintenant. »

Toute la population de la ville se rassembla avec le corps ecclésiastique et les évêques, parmi lesquels Grégoire le théologien, qui écrivit le panégyrique de Basile à l'occasion de ses funérailles; ils déposèrent le corps dans l'église du saint martyr Eupsychius (*Ephsichios*), dans le tombeau où se trouvaient les restes de saint Léon, qui fut évêque avant lui.

* A fol. 150 r° a.

* Կաղոցի ԻԵ և Յունուարի Բ ։ Տօն Սեղբեստրոսի հայրապետին Հռոմայ, որ գլխաւոր էր Նիկիոյ առաջին ժողովոյն. և նախատօնակ Աստուածայայտնութեան Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի ։

Երանելին Սեղբեստրոս էր ի քաղաքէն Հռոմայ, և սպասաւորէր հայրապետին Տիմոթէոսի՝ որ էր եկեալ յԱնտիոքայ. զոր կալեալ Տարկինոս եպարքոս քաղաքին՝ յոյժ չարչարեաց վասն հաւատոյն Քրիստոսի, և ապա եհատ զգլուխ նորա ։ Եւ առեալ զմարմին սրբոյն Տիմոթէոսի՝ Սեղբեստրոս, թաղեաց ի տան իւրում, և կանթեղօք լուցեալ և խնկօք ծառայէր նմա. զոր յետոյ Մենդիատոն Հռոմայ հայրապետն շինեաց եկեղեցի ի վերայ գերեզմանին յանուն սրբոյն Տիմոթէի ։

Եւ կալեալ զՍեղբեստրոս՝ Տարկինոս եպարքոսն, և պահանջէր ի նմանէ զինչս սրբոյն Տիմոթէի. և նա մարգարէացաւ նմա և ասէ. Ի վաղիւ մեռանիցիս ։ Որպէս և եղև իսկ ։ Զի մինչդեռ ճաշակէր Տարկինոս կերակուր, փուշ ձկան արգելաւ ի փողն և նոյնժամայն սատակեցաւ ։

Եւ յորժամ եղև Սեղբեստրոս երեսուն ամաց՝ ձեռնադրեցաւ ի Մենդիատոնէ հայրա-

1 տօն Սեղբեստրոսի ... Քրիստոսի] Դարձ և յիշատակ սրբոյն Սեղբեստրոսի Հռոմայ հայրապետին, որ գլխաւոր էր Նիկիոյ սուրբ ժողովոյն երեք հարիւր ութ և ութ եպիսկոպոսացն B.

* A fol. 150 r° a.

* 25 Kalotz, 2 Janvier.

Fête de Sylvestre, pontife de Rome, qui fut le président du premier concile de Nicée, et veille de l'Épiphanie de Notre-Seigneur Jésus-Christ.

Le bienheureux Sylvestre était de la ville de Rome, et servait le pontife Timothée, venu d'Antioche, et que Tarquin (*Tarkuinos*)[1], l'éparque de la ville, avait arrêté, et soumis à de nombreuses tortures pour la foi du Christ, à qui enfin il avait fait trancher la tête. Ayant pris le corps de saint Timothée, Sylvestre l'inhuma dans sa maison et le servait avec des lampes allumées et de l'encens. Plus tard, Miltiade (*Mendiaton*), pontife de Rome, édifia une église sur ce tombeau, au nom de saint Timothée.

Tarquin l'éparque fit arrêter Sylvestre et exigea qu'il lui livrât les biens de saint Timothée; mais il lui répondit en prophétisant : « Tu mourras demain. » Ce qui arriva en effet; car, pendant que Tarquinus prenait son repas, une arête de poisson se prit dans sa gorge et il mourut sur-le-champ.

Lorsque Sylvestre eut trente ans, il fut ordonné prêtre par le pontife

1. Tranquillinus, τραγκυλῖνος dans *Syn. Cp.*, corrompu en ταρκυλῖνος par certains mss., d'où provient par une nouvelle corruption la leçon arménienne.

պետէն բաշխմանց ։ Եւ եղեւ աստուածահաճոյ վարուք եւ համարձակութեամբ քարոզէր զՔրիստոս՝ հրէից եւ հեթանոսաց, եւ սիրեցեալ էր յամենեցունց ։

Եւ եղեւ յետ վախճանելոյն Մենդիատոսի՝ ձեռնադրեցաւ յաթոռ նորա Սեղբեստրոս Հռոմայ հայրապետ ։ * Եւ զգենոյր սպիտակ վերարկու ի ժամ սուրբ խորհրդածութեանն, զոր ասէին թէ էր Յակոբայ Տեառն եղբօրն Երուսաղէմայ եպիսկոպոսապետին ։ * A fol. 150 r° b.

Սեղբեստրոս կարգեաց լինել յեկեղեցիս սարկաւագունս եւ կիսասարկաւագունս, եւ անուանս եդ աւուրց շաբաթուն. զԱրեգական օր՝ տէրունական, որ է կիւրակէ վասն յարութեան Տեառն, եւ Զեւս լուսին՝ երկշաբաթ, եւ զԱրէսի՝ երեքշաբաթ, զԵռային՝ չորեքշաբաթ. զԴիոսին՝ հինգշաբաթ, զԱփրոդիտեայ՝ ուրբաթ, եւ զԿռոնոսի՝ շաբաթ ։ Հրամայեաց եւ փոխեցին զԶատիկն ի չորեքտասանն լուսնին, որպէս զի յետ չորեքտասաներորդի լուսնին՝ զկիւրակէն արասցեն Զատիկ ։ Հրամայեաց զի փառաւորեսցեն զհինգշաբաթի օրն իբրեւ զկիւրակէն ։ Եւ կանոնադրեաց զի յաւուրն մեծի հինգշաբաթուն յամենայն ամի՝ բանայցեն զբանտս եւ զարգելեալսն արձակեսցեն. եւ կատարի պատուէրս այս մինչեւ ցայսօր ։

11 Հրամայեաց... զկիւրակէն *om.* B || 14 յամենայն ամի *om.* B.

Mendiatus. Il eut une conduite agréable à Dieu et prêchait le Christ avec hardiesse, aux Juifs et aux gentils; il était aimé de tout le monde.

Il arriva, après la mort de Mendiatus, que Sylvestre fut sacré sur son siège, pontife de Rome. * Il se revêtait, au moment de la célébration du saint sacrifice, d'un manteau blanc qu'on disait avoir appartenu à Jacques le frère du Seigneur, archevêque de Jérusalem. * A fol. 150 r° b.

Sylvestre établit qu'il y eût dans l'église des diacres et des sous-diacres et fixa les noms des jours de la semaine : (pour le) jour du soleil, dominical, c'est-à-dire dimanche (κυριακή), en souvenir de la résurrection du Seigneur; (pour celui) du dieu Lune, deuxième de la semaine[1]; (pour celui) de Mars (*Arès*), troisième de la semaine; (pour celui) de Mercure (*Erayi*)[2], quatrième de la semaine; (pour celui) de Jupiter (*Diosi*), cinquième de la semaine; (pour celui) de Vénus (*Aphroditeay*), sixième de la semaine; (pour celui) de Saturne (*Khronosi*), sabbat. Il ordonna de transférer Pâques au quatorzième (jour) de la lune, afin que l'on fît Pâques le dimanche après le quatorzième (jour) de la lune. Il ordonna de célébrer le jeudi (saint)[3] comme un dimanche; et il établit que tous les ans, le jeudi saint, on ouvrît les prisons et qu'on libérât les détenus; cet ordre est exécuté jusqu'à nos jours.

1. En latin : *feria secunda, tertia... sabbatum*, dénominations conservées dans la liturgie, tandis que le calendrier civil a continué l'usage païen : lundi, mardi..., sauf pour le dimanche. — 2. Restituer *Armayi*. — 3. Il s'agit, semble-t-il, du jeudi saint, bien que le texte arménien porte seulement « jeudi » ; restituer *մեծ*.

Եւ էր վիշապ մի բնակեալ յապարանսն որ կոչի Կապիտոլին, և աղանդաւոր կանայք իջանէին երեք հարիւր և վաթսուն և հինգ աստիճանս ի վիշապն և մատուցանէին նմա զոհս. և բազում վնաս լինէր ի քաղաքին Հռոմայ ի վիշապէ անտի ։ Եւ երանելին Սեղբեստրոս ոչ դադարէր յուսուցանելոյ զհրեայս և զհեթանոս յաստուածային գիրս, և նոքա ասէին. Եթէ կարող ես զվիշապին զզոհսն խափանել, և ազատեսցես զքաղաքս ի նորին մահաբեր վնասուցն ։ * Եւ կացեալ յաղօթս Սեղբեստրոս պահօք՝ հանդերձ այլ քրիստոնէիւքն զերիս աւուրս, և երեւեցաւ նմա յառաքեալն Պետրոս տեսլեամբ և ասէ. Առ ընդ քեզ զԹէոդորոս և զԴիոնէսիոս և զՓիլիկոսիկոն զերիցունս, և զՕնորատոն և զՌոմանոս սարկաւագունս, և իջէք ընդ երեք հարիւր և վաթսուն և հինգ աստիճանսն, և ի մուտս դրան վիշապին կանգնեա զնշան խաչին սրբոյ ։ Եւ ի ներքսագոյն այրն յորում վիշապն դադարեալ է՝ են դրունք պղնձիք, և անուամբ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ փակեցէք զդրունսն և նիգս դիցէք, և ասացէք. Այսպէս ասէ Պետրոս աշակերտն Յիսուսի, դրունքս այս ոչ բացցին մինչև յօրն դատաստանի ։ Եւ ըստ հրամանի առաքելոյն արար Սեղբեստրոս, և տեսեալ սպասաւորացն վիշապին հաւատացին ի Քրիստոս ։

* A fol. 150 v° a.

1 Եւ էր վիշապ... ի Քրիստոս] Ընդ նմին սորա արգելեր և զվիշապ մի մահու, որ բնակեալ էր ի Հռոմ ի Կապիտոլին, որում զոհս մատուցանէին բազումք. վասն որոյ և բազումք հաւատացին ի Տէր B.

Il y avait un dragon niché dans le palais appelé Capitole, et des femmes sectaires descendaient les trois cent soixante-cinq marches pour arriver au dragon et lui offraient des sacrifices. Ce dragon causait bien des dommages à la ville de Rome. Le bienheureux Sylvestre enseignait inlassablement aux juifs et aux gentils les Écritures divines, mais eux ils disaient : « Es-tu capable d'empêcher les sacrifices au dragon et de délivrer la ville de ses ravages mortels? » * Sylvestre se mit en prières avec jeûnes, lui et d'autres chrétiens, pendant trois jours; l'apôtre Pierre lui apparut dans une vision et lui dit : « Prends avec toi les prêtres Théodore (*Thēodoros*), Denys (*Dionēsios*), Philicosicus (*Philikosikon*), les diacres Honoratus (*Onoraton*) et Romanus (*Romanos*); descendez les trois cent soixante-cinq marches et dressez la sainte croix à l'entrée du repaire du dragon. Dans la grotte intérieure où demeure le dragon, il y a des portes de bronze; en prononçant le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, vous fermerez les portes, et vous mettrez les barres en disant : « Ainsi dit Pierre, le disciple de Jésus, ces portes ne s'ouvriront qu'au jour du jugement. » Sylvestre fit selon l'ordre de l'apôtre; ce que voyant, les desservants du dragon crurent au Christ.

* A fol. 150 v° a.

Վասն սրբոյն Կոստանդիանոսի մեծի թագաւորին, թէ զիա՞րդ հաւատաց ի Քրիստոս ի ձեռն Սեղբեստրոսի հայրապետին ։

Թագաւորն Հռոմայ Կոստանդիանոս կռապաշտ էր, եւ հրապուրեալ ի մաքսիմինայէ կնոջէն իւրմէ, որ էր թոռն Դիոկղետիանոսի արքային, հալածէր զքրիստոնեայս. եւ բազում հաւատացեալս եսպան որ ոչ զոհեցին կռոցն ։ Իսկ երանելին Սեղբեստրոս առեալ զաշակերտսն իւր փախեաւ ի լեառնն, եւ էր անդ ի թաքստի ։

Եւ եղեւ բորոտութիւն Կոստանդիանոսի խորեւ ի տապատոէ, եւ բժիշկք ամենեքին ոչ * կարացին բժշկել ։ Ասացին աղանդաւորք նմա. Անհնարին է քեզ բժշկել՝ բայց միայն եթէ անարատ մանկունս ժողովեսցես, եւ զարիւն նոցա լցցես յաւազան, եւ մինչդեռ ջերմ իցէ մտցես մերկ յաւազանն եւ լուասցիս արեամբն եւ ապա ողջասցիս ։ *A fol. 150 v° b.

Եւ հրամայեաց եւ փութապէս ժողովեցին տղայ մանկունս բազումս եւ անթիւ յոյժ. եւ ելեալ թագաւորին երթայր ի Կապետոլին ի տաճար կռոցն, եւ ընթացան կանայքն մարք տղայոցն՝ ի գիրկս ունելով զտղայսն՝ մեծաւ հառաչանօք, հերարձակք եւ ստինք իւրեանց ի բերանս նոցա, անկան առաջի թագաւորին մեծաւ ողբովք ։ Եւ նորա տեսեալ զաշխարումն եւ զկոծ մարցն, եւ զլալումն տղայոցն, յոյժ ողորմեցաւ եւ գթացաւ ի նոսա, որ եւ արտասուք հեղան յաչացն, եւ ոչ համարեցաւ զփրկութիւն

2 ի ձեռն] սրբոյն *add.* B — հայրապետին *om.* B || 7 ի տապատոէ] տապատո B || 8 Անհնարին] Անհնար B || 90 ելեալ] երթեալ B || 13 մեծաւ] արտասուալից B || 16 հեղան] հեղուին B.

Au sujet de saint Constantin, le grand empereur : comment il crut au Christ par l'entremise du pontife Sylvestre.

Constantin (*Kostandianos*), l'empereur de Rome, était idolâtre et, entraîné par sa femme Maximina qui était la petite-fille de l'empereur Dioclétien, il persécutait les chrétiens. Il fit tuer beaucoup de fidèles qui ne voulurent pas sacrifier aux idoles. Le bienheureux Sylvestre prit ses disciples avec lui et s'enfuit à la montagne, où il se tint caché.

Constantin fut atteint de la lèpre et de la fièvre et tous les médecins ne* purent le guérir. Des sectaires lui dirent : « Il te sera impossible de guérir, à moins que tu ne rassembles des enfants sains, et que tu remplisses de leur sang un bassin, dans lequel tu entreras nu pendant que le sang est encore chaud ; tu te laveras avec leur sang, et ensuite tu guériras. » *A fol. 150 v° b.

Il en donna l'ordre et on rassembla promptement beaucoup de jeunes enfants, en nombre infini. L'empereur se rendit au Capitole au temple des idoles ; alors les mères des enfants accoururent tenant les enfants entre leurs bras, avec de grands soupirs, les cheveux en désordre, le sein aux lèvres des enfants, et se jetèrent devant l'empereur avec de gros sanglots. Celui-ci, voyant la désolation et la douleur des mères, les pleurs des enfants, eut grande pitié et compassion d'eux, à tel point que les larmes lui coulèrent des

նոցա քան զառողջութիւն անձին իւրոյ, եւ արձակեաց զնոսա ուրախալից ի յարկս իւրեանց, տալով նոցա ծախս եւ ռոճիկս :

Եւ ի գիշերին յայնմիկ երեւեցան թագաւորին Պետրոս եւ Պօղոս առաքեալքն Քրիստոսի եւ ասեն. Որովհետեւ ողորմեցար մանկանցդ առաւել քան անձին քո՝ եկաք յօգնութիւն քեզ : Արդ առաքեա յայս անուն լեառն եւ բերցես առ քեզ զեպիսկոպոսապետն Սեղբեստրոս, եւ նա պատրաստեսցէ քեզ աւազան ջրոյ եւ լուասջիր անդ, եւ * A fol. 151 r° a. բժշկեսցիս * յանբժշկելի բորոտութենէդ :

Եւ ընդ առաւօտն առաքեաց ի լեառն եւ ածին զնա. եւ նա կարծէր եթէ ի մարտիրոսութիւն տանէին, որ եւ ուրախութեամբ երթայր : Եւ մտեալ առաջի թագաւորին՝ ողջոյն ետ : Եւ ասէ զնա. Են աստուածք քո որ անուանին Պետրոս եւ Պօղոս : Պատասխանի ետ Սեղբեստրոս. Ոչ են դոքա աստուածք՝ այլ ծառայք են Աստուծոյ, եւ Յիսուսի Քրիստոսի առաքեալք:

Ասէ թագաւորն. Որպէ՞ս կերպարանօք են, եւ կամ զի՞նչ հասակի : Եւ հանեալ ի ծոցոյ իւրմէ պատկերս փոքունս սրբոց առաքելոցն եցոյց թագաւորին, եւ տեսեալ ծանեաւ եւ ասէ. Ճշմարիտ դոքա են զոր տեսի յանուրջս :

Եւ առժամայն լցին աւազանն ջրով, եւ երթեալ ի տեղին սրբեաց Սեղբեստրոս զջուրն, եւ մերկացուցեալ զթագաւորն՝ իջոյց ի ջուրն, եւ լոյս փայլեաց ի վերայ ջրոյն եւ ձեռն մերձեցաւ յերկնից ի մարմին նորա, եւ եղեւ ծածանումն որպէս ի

4 ասեն] ասացին B || 5 անուն] նիշ B || 10 զնա] թագաւորն *add.* B || 12 Աստուծոյ եւ Յիսուսի *om.* B || 17 եւ լոյս փայլեաց ի վերայ ջրոյն *om.* B.

yeux, et il préféra leur salut à sa propre guérison; il les renvoya pleins de joie chez eux, en leur distribuant des gratifications et des pensions.

Cette nuit-là, les apôtres du Christ Pierre et Paul apparurent à l'empereur et lui dirent : « Puisque tu as eu plus de pitié des enfants que de ta personne, nous sommes venus à ton secours. Tu enverras à telle montagne et tu feras venir à toi l'archevêque Sylvestre; il te préparera un bassin d'eau, * A fol. 151 r° a. tu t'y baigneras et tu guériras de ta lèpre * incurable. »

Au matin, il envoya à la montagne et on ramena (Sylvestre); et lui croyant qu'on le conduisait au martyre, marchait avec joie. Il se présenta à l'empereur et lui donna le salut. (L'empereur) lui dit : « Parmi tes dieux y en a-t-il qui s'appellent Pierre et Paul? » Sylvestre lui répondit : « Ce ne sont pas des dieux, mais des serviteurs de Dieu, et des apôtres de Jésus-Christ. »

L'empereur dit : « Comment sont leurs traits, et quelle taille ont-ils? » (Sylvestre) sortit de son sein de petites images des saints apôtres, et les montra à l'empereur, qui les regarda, les reconnut et dit : « En vérité, c'est eux que j'ai vus dans mon rêve. »

On remplit aussitôt un bassin d'eau, Sylvestre s'y rendit et bénit l'eau, puis ayant fait déshabiller l'empereur, il le fit descendre dans l'eau; une lumière brilla sur l'eau et une main du ciel s'approcha de son corps; il y eut

տապակէ, եւ անկան խեցեւ կեղեւանք յանձնէն եւ ելից զջուրն, եւ ել մաքուր մարմնով : Եւ մկրտեցան յաւուր յայնմիկ ի ձեռաց Սեղբեստրոսի՝ ողջ երկոտասան հազար ի գետն, որոց զգեցոյց թագաւորն հանդերձս սպիտակս եւ վեղարկուս եւ կօշիկս, եւ իւրաքանչիւր մոմեղէն ի ձեռս :

Եւ գրեաց հրամանս թագաւորն, եթէ որ հայհոյեսցէ զՔրիստոս՝ զկէս ընչից իւրոց յարքունիս առցեն, * եւ անխափան եւ անարգել ով եւ կամեսցի մկրտեսցի, եւ աներկիւղ լիցին ի կործանել զպատկերս կռոցն : Եւ շինեաց թագաւորն եկեղեցի անուամբ սուրբ Փրկիչ, եւ ինքնին բրէր եւ հանէր զհողն եւ դնէր զքարինսն : Եւ հրամայեաց ի մէջ հրապարակին ապարակել զօրականացն մեծաւ բարբառով քառասնիցս անգամ եթէ. Քրիստոս ճշմարիտ Աստուած է. եւ եթէ եկեղեցիք Քրիստոսի բացցին տասն անգամ, եւ որք զՔրիստոս ոչ պաշտեն՝ թշնամիք են թագաւորութեանս իմոյ, տասն անգամ. եւ որ կեցոյց զթագաւորն Աստուած է, երեսուն անգամ. եւ որ զՔրիստոս պաշտէ՝ յարաժամ յաղթող է, տասն անգամ. եւ որք ոչ հաւատան ի Քրիստոս ի ճշմարիտ Աստուած՝ ելցեն ի քաղաքէս, քառասուն անգամ : * A fol. 151 rº b.

Իսկ Հեղինէ մայրն Կոստանդիանոսի արքային՝ էր ի Բիւթանիա եւ երկու թոռունքն ընդ նմա, Կոստանդիոս եւ Կոստաս : Եւ ժողովեցան առ նա հրէայք եւ ասեն. Որդին քո թագաւորն մեր՝ բարւոք արար զի եթող զկուռսն, բայց ճշմարիտ հաւատ ոչ առացաւ.

1 եւ ելից զջուրն] ի ջուրն B || 9 քառասնիցս անգամ *om.* B || 10 տասն անգամ *om.* B || 11 տասն անգամ *om.* B || 13 տասն անգամ *om.* B || 14 քառասուն անգամ *om.* B || 16 հրէայք] բազումք *add.* B.

un grésillement comme d'une poêle, des pellicules se détachèrent du corps et remplirent l'eau, et (l'empereur) en sortit sain de corps. Ce jour-là, douze mille personnes furent baptisées dans le fleuve des mains de Sylvestre, et l'empereur les fit habiller de vêtements blancs, de manteaux et de chaussures, et chacun (eut) un cierge en main.

L'empereur écrivit des ordres : « Quiconque blasphémera le Christ, aura la moitié de ses biens confisqués par le trésor impérial; * quiconque voudra se faire baptiser, ne sera ni inquiété ni gêné; aucune crainte pour ceux qui renverseront les statues des idoles. L'empereur édifia une église dédiée au saint Sauveur : lui-même creusait, enlevait la terre et posait les pierres. Il ordonna qu'au milieu de la place des soldats crient à haute voix : quarante fois, que le Christ est vrai Dieu; dix fois, que les églises du Christ peuvent s'ouvrir; dix fois, que ceux qui n'adorent point le Christ sont des ennemis de l'empire; trente fois, que c'est Dieu qui a guéri l'empereur; dix fois, que celui qui adore le Christ est toujours vainqueur; quarante fois, que ceux qui ne croient pas au Christ, vrai Dieu, doivent quitter la ville. * A fol. 151 rº b.

Hélène, mère de l'empereur Constantin, se trouvait en Bythinie avec ses deux petits-fils Constantin et Constans. Les Juifs se rassemblèrent auprès d'elle et dirent : « Ton fils, notre empereur, a bien fait d'abandonner les

ապա գրեա՛ սմա զի թլփատեսցի եւ լիցի Հրեայ որպէս եւ մեք։ Եւ նորա անարգեալ զնոսա թշնամանօք դարձոյց։

Եւ գրեաց սա որդին իւր զի հաստատեսցէ զքրիստոնէութիւն, եւ արասցէ ժողով քրիստոնէից եպիսկոպոսաց եւ Հրէից վարդապետաց, եւ խօսեսցին ի մարգա-
A fol. 151 v° a. րէից գրոց ընդ միմեանս։ Եւ ժողովեցան ըստ հրամանի դշխոյին Հեղինեայ՝ ի * Հրէից. դպիրք եւ օրինաւորք երկոտասան, եւ ի քրիստոնէից եպիսկոպոսաց քսան եւ չորք, որոց էր գլուխ երանելին Սեղբեստրոս. նստաւ եւ թագաւորն ի մէջ եպիսկոպոսացն, եւ ի Հրէից դպրացն Աբիաթար սկսաւ պատասխանել զվկայութիւնս մարգարէիցն որ վասն Քրիստոսի ի բաց ընկենուլ։ Իսկ սուրբն Սեղբեստրոս լի Հոգւով սրբով, եւ յայտնապէս եցոյց զվկայութիւնս մարգարէիցն ի Քրիստոս՝ վասն յաւիտենական եւ անսկզբնական աստուածութեանն, եւ զմարդեղութիւնն յետին ժամանակի ի սրբոյ կուսէն Աստուածածնէն։

Եւ յարուցեալ մոգ ոմն՝ Զամբրի անուն, ասէ ցթագաւորն. Հրամայեա՛ ածել ցուլ մի, եւ ես խօսեցայց յունկն եւ առժամայն սատակի։ Եւ յորժամ խօսեցաւ Զամբրի յունկն եզինն եւ հերձաւ ընդ մէջն։ Եւ ասէ ցթագաւորն. Եթէ յարուսցէ Սեղբեստրոս բանիւ միայն՝ գիտասցես, ով թագաւոր, որ եւ բանք իւր ճշմարիտ են։ Եւ աղօթեաց առ Աստուած սուրբն՝ կենդանացաւ ցուլն։ Ասէ թագաւորն. Արժան է հաւատալ

8 մարգարէից] մարգարէականն B || 11 յետին ժամանակի] յետ ժամանակաց B || 13 Եւ յարուցեալ ... պատուեաց զՍեղբեստրոս *om.* B.

idoles, mais il n'a pas acquis la vraie foi; écris-lui donc de se faire circoncire et de devenir juif comme nous. » Elle les méprisa et les renvoya avec injures.

Elle écrivit à son fils, afin d'affirmer la foi chrétienne, de convoquer un conseil d'évêques chrétiens et de docteurs juifs, pour qu'ils discutent entre eux sur les livres des prophètes. Ainsi, on réunit sous l'ordre de la reine
A fol. 151 v° a. Hélène, * du côté des Juifs, des scribes et des docteurs de la Loi, au nombre de douze, du côté des chrétiens, vingt-quatre évêques, à la tête desquels se trouvait le bienheureux Sylvestre. L'empereur siégea au milieu des évêques. Abiathar, du groupe des scribes juifs, commença de réfuter les témoignages prophétiques des prophètes au sujet du Christ. Alors, saint Sylvestre, plein du Saint-Esprit, démontra clairement les témoignages des prophètes au sujet du Christ, de sa divinité éternelle et sans commencement et de son incarnation à la fin des temps, de la sainte Vierge, mère de Dieu.

Un mage, nommé Zambri, se leva, et dit à l'empereur : « Ordonne d'amener un taureau et je lui parlerai à l'oreille et il crèvera aussitôt. » Lorsque Zambri eut parlé à l'oreille du bœuf, il éclata par le milieu; et il dit à l'empereur : « Si Sylvestre le ressuscite par sa seule parole, tu sauras, ô empereur, si ses paroles sont vraies. » Le saint pria Dieu et le taureau reprit vie. L'empereur dit : « Il est préférable de croire à celui qui rend la vie qu'à celui

կեցուցանողին բան մահացուցանողին ։ Եւ տեսեալ հրէիցն զոր արար Սեղբեստրոս անկան ամենեքեան յոտս նորա և հաւատացին ի Քրիստոս և մկրտեցան ։

Եւ յոյժ ուրախ եղեւ թագաւորն, և մեծապէս պատուեաց զՍեղբեստրոս ։ Եւ այնպէս փայլեաց * սուրբ հայրապետն յեկեղեցին Աստուծոյ, զի զհիւանդս բժշկէր աղօթիւք միայն, և զդեւս ի մարդկանէ հալածէր, և բազում հրէայս և հեթանոսս դարձոյց յաստուածգիտութիւն ։ Եւ եղեւ գլխաւոր երեք հարիւր և տասն և ութ եպիսկոպոսացն որ ժողովեցան ի Նիկիա առաջին սիւնհոդոսին ։ Եւ ի բարւոք ծերութեան հասեալ՝ հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս՝ Յունվարի Բ ։ * A fol. 151 v° b.

[B * Յայսմ աւուր յիշատակ է երանելոյն Գրիգորի պարսկի ։ * B p. 6 b.

Էր սա ի ռաժիկ ազգէ, յաւուրս Խոսրովու որդւոյ Կաւատայ Պարսից արքայի, ծնեալ յանհաւատ ծնողաց, և եկեալ ի Հայս բնակեցաւ ի Դուին քաղաք, և ընկալեալ զսուրբ հաւատս Քրիստոսի մկրտեցաւ. և մտեալ ի վանս եղեւ կրօնաւոր առաքինի ։ Եւ յորժամ Դենշապուհ պարսիկ մարզպան եկն ի Հայս՝ լուաւ վասն սորա թէ քրիստոնեայ եղեալ է, կալաւ զնա՝ և ստիպէր դառնալ անդրէն ի կրօնս Պարսից. այլ նա հաստատուն եկաց ի հաւատս, և խոստովանեցաւ զՔրիստոս Աստուած. և հրամանաւ բռնաւորին ընկալաւ զմահ վկայական՝ Յունվարի Բ ։]

qui la détruit. » Les Juifs, témoins de ce qu'avait fait Sylvestre, tombèrent tous à ses pieds, crurent au Christ et furent baptisés.

L'empereur fut au comble de la joie et honora grandement Sylvestre. Le * saint pontife brilla dans l'église de Dieu, à tel point qu'il guérissait les malades par ses seules prières, et qu'il chassait des hommes les démons ; il convertit beaucoup de Juifs et de gentils à la science de Dieu. Il fut le chef des trois cent dix-huit évêques qui se rassemblèrent au premier concile de Nicée. Il parvint à une bonne vieillesse, et reposa en paix dans le Christ, le 2 Janvier. * A fol. 151 v° b.

[B * En ce jour, commémoration du bienheureux Grégoire le persan. * B p. 6 b.

Il était de la race des Rajiks aux jours de Khosroès, fils de Kavat, roi de Perse, né de parents infidèles; il vint habiter l'Arménie, dans la ville de Dovin, reçut la sainte foi du Christ et se fit baptiser. Il entra dans un couvent et devint un religieux vertueux. Lorsque Denchapouh, le satrape persan, vint en Arménie et apprit qu'il (Grégoire) était devenu chrétien, il le fit arrêter et l'obligea à revenir à la religion des Perses; mais il tint fermement dans sa foi, confessa le Christ Dieu, et sur l'ordre du tyran, reçut la mort du martyre, le 2 Janvier.]

Քաղոցի ԻԶ եւ Յունվարի Գ ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Գորդիոսի ։

Սա էր ի Կեսարիոյ Կապադովկիացւոց, յաւուրս Լիկիանոսի կռապաշտ արքային. եւ էր աստիճանաւ հարիւրապետ, եւ հաւատով քրիստոնեայ ։ Եւ վասն հալածանաց ժամանակին եթող զզօրականութիւնն եւ ել ի լեառն, եւ բնակէր միայն առանձինն ընդ գազանս եւ ընդ վայրի երէս ։

Եւ ի միում աւուր էջ ի լեռնէն, եւ համարձակութեամբ վասն ճշմարիտ հաւատոյն Քրիստոսի յորժամ զձիընթաց խաղսն կատարէին, եմուտ ի մէջ ժողովրդեանն եւ ասէ մեծաւ բարբառով. Գտին զիս որ ոչն խնդրէին, երեւեցայ այնոցիկ որ զիս ոչ կամէին, պատասխանի տաց որոց ոչն հարցանեն ։ Եւ առժամայն կալան զնա եւ
* A fol. 152 r° a. տարան առ իշխան քաղաքին, եւ խօսեցաւ ընդ նմա քաղցրով խոստմամբ եւ * պարգեւօք, եւ ոչ կարաց դարձուցանել զնա ի հաւատոյն Քրիստոսի. ապա սպառնալեօք եւ հարուածովք չարչարեաց, եւ նա աղաղակէր. Քրիստոնեայ եմ, եւ Քրիստոսի ծառայ եւ ոչ ուրանամ զնա, եւ զկուռս ոչ պաշտեմ ։

Եւ նոյնժամայն ի ձիընթաց ասպարիսին առաջի ամենայն ժողովրդեանն հատին զգլուխ նորա վասն անուանն Քրիստոսի Յունվարի Գ, եւ եղեւ ի նոյն քաղաքին

1 Վկայաբանութիւն ... Գորդիոսի] Վկայութիւն սրբոյ վկային Գորդիոսի || 2 Կապադովկիացւոց] Կապադովկիոյ B | 4 ի լեառն] ի լերինս B || 6 հաւատոյն] խոստովանութեամբն B || 10 ընդ նմա *om.* B || 12 եւ Քրիստոսի ծառայ *om.* B || 13 զնա] զՔրիստոս B.

26 Kalotz, 3 Janvier.

Martyre de saint Gordius.

Il était de Césarée de Cappadoce, aux jours de l'empereur idolâtre Licinius (*Likianos*); il avait le grade de centurion, et était de foi chrétienne. A cause des persécutions de son temps, il quitta le service militaire et se retira sur une montagne, où il vivait seul avec les fauves et les bêtes sauvages.

Un jour, il descendit de la montagne, et, pour proclamer avec hardiesse la vraie foi du Christ, il se mêla à la population, le jour des courses de chevaux et dit à haute voix : « Ceux qui ne me cherchaient pas m'ont trouvé, je suis apparu à ceux qui ne voulaient point de moi, et je répondrai à ceux qui ne m'interrogent point. » On l'arrêta aussitôt et on le conduisit au gouver-
* A fol. 152 r° a. neur de la ville, qui lui parla doucement et avec des * promesses, mais il ne put le détourner de la foi du Christ; ensuite il le pressa, avec des menaces et des coups, mais (Gordius) criait de plus en plus : « Je suis chrétien, et serviteur du Christ, je ne le renie point, et je ne sers point les idoles. »

Aussitôt dans l'arène des courses de chevaux, en présence de tout le peuple, on lui trancha la tête pour le nom du Christ, le 3 Janvier, et il fut

Կեսարիոյ ։ Եւ յետոյ սուրբն Բարսեղիոս Կեսարիոյ արքեպիսկոպոսն ներբողեան ճառախօք պատուեաց զնա, եւ շինեաց վկայարան յանուն սրբոյ վկային Գորդիոսի ։

[B * Տօն է մարգարէին Մաղաքիայի, որ թարգմանի հրեշտակ ։

Սա յետ դարձի գերութեանն ծնաւ ի Սուքէս, յազգէ Ղեւեայ. եւ մինչդեռ ամենեւին եւս մանուկ էր բարիոք եւ գեղեցիկ կենօք եկաց, եւ առաքինի վարուք վարէր յոյժ. վասն որոյ ամենայն ժողովուրդն պատուէր զնա իբրեւ զսուրբ անարատ եւ հեզ ։ Եւ կոչեցին զնա Մաղաքիա, քանզի եւ տեսլեամբն էր վայելուչ. եւ ի մարգարէանալն ի հրեշտակէ Աստուծոյ ընդունէր զխորհուրդս եւ զմեկնութիւնս ։

Գուշակեաց զխափանելն Ահարոնեան քահանայութեանն, եւ աւետարանեաց զգալուստն Քրիստոսի յաշխարհ՝ յառաջընթացութեամբ հրեշտակի իւրոյ * երկրորդ Եղիայի, այսինքն Յովհաննու Կարապետի. եւ եւս մանուկ գոլով յաւելաւ առ հարս իւր, եւ թաղեցաւ յագարակի իւրում ։ * B p. 6 b.

Յայսմ աւուր յիշատակ երանելւոյն Ստեփաննոսի վարդապետի ։

Սա էր ի գաւառէն Տոսպայ՝ յԱրտամէտ գեղջէ, որդի տէր Յուսիկ քահանայի ։ Ընդ ժամանակս ընդ այնոսիկ յորժամ արշաւեցին աշխարհաւեր ազգն * Թաթարաց ի Հայաստան, ոմանք ի նոցանէ գունդ կազմեալ դիմեցին ի Վասպուրական աշխարհ, եւ * B p. 7 a.

1 Կեսարիոյ արքեպիսկոպոսն] Կեսարացին B — ներբողեան] ներբողական B.

inhumé dans cette même ville de Césarée. Plus tard, saint Basile, archevêque de Césarée, l'honora d'un panégyrique et fit construire une chapelle au nom du saint martyr Gordius.

[B * Fête du prophète Malachie, nom qui se traduit « ange ».

Il naquit, après le retour de la captivité, à Sopha (*Soukhès*)[1], de la tribu de Lévi. Étant encore tout jeune, il avait une bonne et belle conduite, et menait une vie très vertueuse; c'est pourquoi toute la population l'estimait comme saint, sans tache et doux. On l'appela Malachie, car il était bien de figure, et quand il prophétisait, il recevait les symboles et les commentaires de l'ange de Dieu.

Il annonça l'abrogation du sacerdoce aaronique, prédit la venue au monde du Christ précédé de son ange, * le second d'Élie, c'est-à-dire de Jean le précurseur. Il était encore jeune quand il alla rejoindre ses ancêtres, et fut enterré dans sa terre. * B p. 6 b.

En ce jour, commémoration du bienheureux docteur Étienne.

Il était de la province de Tosp, du village d'Artamet, fils du prêtre Ter Houssik. A cette époque, lors de l'incursion en Arménie des * Tartares, nation qui sème la ruine des pays, plusieurs d'entre eux formèrent un groupe * B p. 7 a.

1. Les autorités grecques de la vie de Malachie donnent communément ἐν Σοφᾷ ou ἐν Σοφαῖς (sic. *Syn. Cp.*) La recension d'Épiphane, que Scherman désigne par G., porte ἐν Σοχᾷ, cf. *Propheten-und apostollegenden*, t. II, 31, 3, Leipzig, 1907, p. 72.

հարին զգաւառն Տոսպայ և Ռշտունեաց, և առին աւար և գերի բազում, ընդ որս ի գերութիւն վարեցին և զկին երիցու ումեմն բարեպաշտի Յուսիկ կոչեցելոյ, և տարեալ ի Թաւրէժ վաճառեցին ամիրայի ումեմն այլազգեաց. և զի տիկին ամիրային Բիբի անուն քրիստոնեայ էր հաւատով՝ խնայէր կարգաւ զնա :

Իսկ Յուսիկ երէց ի խնդիր եկեալ կնոջ իւրոյ ի բազում տեղիս, գտեալ և եգիտ զնա ի Թաւրէժ. և աղաչանս մատուցեալ առ տիկինն Բիբի ազատել զնա. և տիկինն զիջեալ յաղաչանս երիցուն ազատեաց զկինն. յաւել տալ նմա հինգ հարիւր դահեկան առ ի հոգալ զպիտոյս պէտս իւրեանց. և ոչ այլ ինչ խնդրեաց փոխարէն՝ բայց զայս միայն. Զի յորժամ, ասէ, լինիցի ձեզ որդի որ եկեսցէ ի կարգ քահանայութեան, զառաջին պատարագն մատուսցէ վասն հոգւոյ իմոյ :

Եւ Յուսիկ երէց առեալ զկինն իւր՝ եկն յԱրտամէտ, և յետ ամսոյ միոյ եղև նմա որդի զոր կոչեաց Ստեփաննոս. որ անդստին ի տիս մանկութեան կրթեալ վարժեցաւ ի վարս բարիս և ի կրօնս աստուածպաշտութեան :

Եւ յորժամ ի պատանեկութեան էր՝ յաւուր միում առաքեցաւ ի հօրէն իւրմէ ի գիւղն Անկղ առնել զցորեան յաղօրիսն. և էր յաւուրսն յայնոսիկ նուազութիւն հացի, և աղքատք տառապէին յոյժ : Եւ ինքն Ստեփաննոս ի բերելն զաղացեալ ցորեանն՝ տեսեալ ի ճանապարհին զմանկունս աղքատաց բաշխեաց զամենայնն ի նուաս ափով իւրով. և յորժամ դատարկացաւ պարկն՝ անտես ի մարդկանէ էլից զայն մոխրով և

et envahirent le pays de Vaspourakan, dévastèrent la province de Tosp et de Rechtounikh, et emportèrent un grand butin et de nombreux captifs. Parmi ceux qui furent conduits en captivité, se trouvait la femme d'un prêtre pieux, nommé Houssik ; elle fut conduite à Tauriz et vendue à un émir infidèle; mais comme l'épouse de l'émir, nommée Bibi, était de foi chrétienne, elle la garda en paix.

Le prêtre Houssik, à la recherche de sa femme, visita bien des endroits et la trouva à Tauriz. Il présenta des supplications à la dame Bibi pour qu'elle la libère. La dame acquiesça aux prières du prêtre, libéra la femme et, en outre, lui accorda cinq cents écus pour subvenir à leurs besoins, et elle ne demanda en échange que cela seulement : « Si jamais, dit-elle, vous avez un fils qui arrive au sacerdoce, qu'il offre sa première messe pour mon âme. »

Le prêtre Houssik prit sa femme, vint à Artamet et, un an après, il eut un fils qu'il nomma Étienne et qui, dès l'enfance, fut exercé et instruit dans les bonnes mœurs et la pratique de la piété.

Devenu jeune homme, il fut, un jour, envoyé par son père au village d'Ankel, porter du blé au moulin. En ce temps-là, il y avait disette de pain et les pauvres souffraient beaucoup. Étienne, en rapportant le blé moulu, vit sur son chemin des enfants de pauvres et leur distribua tout, poignée par poignée. Lorsque le sac fut vidé, il le remplit, loin du regard des gens, de cendre et de

աւագով ի գիւղ անդր, եւ բերեալ յԱրտամէտ եւ զգրաստն ի գաւիթ տանն, եւ ինքն փախուցեալ գնաց ի Բերկրի :

Իսկ ծնօղքն նորա բացեալ զպարկն եւ գտեալ ի նմա ալեւր լի՝ արարին հաց . * Եւ խնդրէին զՍտեփաննոս զի եկեալ կերիցէ հաց, եւ ոչ գտանէին. եւ յետ որոնելոյ ի բազում տեղիս, նաեւ եւ ի Վան քաղաքի եւ յՈստան, դարձան ի տունս իւրեանց, եւ լային անմխիթար ալով ցայգ եւ ցերեկ : * B p. 8 a.

Եւ յետ տասն աւուրց պատմեաց նոցա այր մի թէ տեսի զՍտեփաննոս յայս նիշ օր ի կողմանս Բերկրւոյ, ի գիւղն Անի : Յայնժամ ուրախացեալ Յուսիկ փութանակի չոգաւ անդր, եւ եգիտ զնա ի վանսն որ կոչէր Արկելան. եւ հարցեալ զպատճառս փախստեան նորա, լուաւ ի նմանէ զիրսն եւ զարմացաւ : Յայնժամ ծանոյց նմա հայրն զտագնապ մօր նորա, եւ աղաչեաց զնա գնալ ընդ իւր ի տուն, եւ նա ոչ էառ յանձն. Աստուած էած զիս, ասէ, յայս տեղի այսպիսի իմն օրինակաւ կրօնաւորիլ ինձ աստէն եւ ծառայել նմա, աստ կեցից եւ աստ մեռայց : Եւ իբրեւ շատ աղաչեաց հայրն, ասեն ցՅուսիկ միաբանք ուխտին. Գնա դու ի տուն քո, եւ ածեալ բերցես զմայր տղայոյ զի եւ նա տեսցէ զդա եւ մխիթարեսցի :

Եւ ի հասանիլ նորա ի կարգ քահանայութեան՝ ծանոյց նմա հայրն զգերիլ մօրն եւ զազատիլն, եւ զխնդիր հայցուածոյ Բիբի տիկնոջն : Եւ եղեւ ի յիշատակել Ստեփաննոսի զանուն նորա ի պատարագի, յայտնեցաւ նմա տեսիլ ահեղ, քանզի տեսանէր

sable dans le même village, et l'ayant apporté à Artamet, il amena l'âne dans la cour de la maison, et lui-même s'enfuit et alla à Berkri.

Ses parents ouvrirent le sac, le trouvèrent plein de farine, et en firent du pain. * Ils cherchèrent Étienne pour qu'il vînt manger le pain, mais ils ne le trouvèrent point. Après avoir cherché en divers endroits jusqu'à la ville de Van même et à Ostan, ils retournèrent chez eux et pleurèrent jour et nuit sans trouver aucune consolation. * B p. 8 a.

Dix jours après, quelqu'un leur dit : « J'ai aperçu Étienne, tel jour, du côté de Berkri, au village d'Ani. Houssik, plein de joie, s'y rendit aussitôt et le trouva au couvent qu'on appelle Arkélan. L'ayant interrogé sur le motif de sa fuite, il apprit le fait et en fut émerveillé. Alors, son père lui apprit les inquiétudes de sa mère et l'engagea à rentrer avec lui à la maison, mais il refusa : « Dieu, dit-il, m'a amené ici d'une telle façon, pour que je devienne religieux ici et que je Le serve ; je vivrai et je mourrai ici. » Lorsque le père eut insisté longtemps, les moines du couvent dirent à Houssik : « Toi, va chez toi, et tu amèneras ici la mère de l'enfant, pour qu'elle le voie aussi et soit consolée. »

Lorsqu'il arriva à l'ordre du sacerdoce, son père lui fit connaître la captivité de sa mère, sa délivrance et la demande de prières de la dame Bibi. Lorsque Étienne mentionna le nom de celle-ci pendant la messe, il lui fut révélé

զինքն յեզր ծովու որ լի էր արեամբ, եւ Բիբի ի մէջ նորա. եւ յաղօթել նորա հանեալ եղեւ ի ծովէ անտի, եւ եդաւ ի ցամաքի։ Ընդ որ յապշութիւն ըմբռնեալ Ստեփաննոսի՝ երկարեաց յոյժ ի պաշտօն անդ, եւ սարսափմամբ աւարտեալ զխորհուրդն էջ ի բեմէն։ Եւ ի հարցանել վանականացն զպատճառն յամենալոյն՝ պատմեաց նոցա զիրսն։ Եւ ի վաղիւն խնդրեն աղաչելին զնա միւսանգամ մատուցանել զպատարագ ոչ կամէր յանձն առնուլ. Ասելով ծովուն ոչ եմ կարող ընդդէմ կալ։

* B p. 8 b. Եւ խստակրօն վարուք կացեալ ի նոյն վանս Արքելանայ, հարկեալ * յայլոց ընկալաւ զվարդապետութիւն։ Եւ ծերացեալ ի բազում աւուրս սրբութեամբ եւ հոգելից վարդապետութեամբ եւ նշանագործութեամբ փոխեցաւ առ Քրիստոս։ Եւ ի տապանէ նորա գործեցան բազում սքանչելիք եւ բժշկութիւնք ախտաժետաց եւ դիւահարաց։]

Քաղոցի ԻԷ եւ Յունուարի Դ․ Տօն սրբոյն Զօսիմայ կրօնաւորի եւ Աթանասի զօրականի։

Սուրբն Զօսիմա էր կրօնաւոր լեռնականաց ի Կիլիկեցւոց գաւառէն, եւ բնակէր ընդ գազանս անապատին մաշկեղինօք։ Եւ լուեալ վասն նորա Դոմետիանոս իշխանին, եւ իջոյց ի լեռնէն։ Եւ կացեալ առաջի՝ խոստովանեցաւ զՔրիստոս Աստուած։ Եւ

12 Տօն] Վկայութիւն B — զօրականի] կամենաւորինի B || 13 Կիլիկեցւոց] Կիլիկիոյ B || 15 կացեալ] կացոյց B — զՔրիստոս] համարձակ *add.* B — Աստուած *om.* B.

une terrible vision : il se voyait au bord d'une mer pleine de sang et Bibi au milieu ; à sa prière, elle fut tirée hors de la mer et déposée sur le rivage. Étienne, saisi de stupéfaction, s'attarda longtemps à ce moment et, après avoir achevé le mystère dans l'horreur, il descendit de l'autel. Ses confrères moines lui demandèrent la raison pour laquelle il s'était attardé ; il leur raconta l'affaire. Le lendemain, lorsqu'on le pria d'offrir à nouveau le sacrifice, il refusa en disant : « Je ne peux pas résister à la vue d'une mer de sang. »

Il vécut dans ce même couvent d'Arkélan, d'une vie de grande austérité, * B p. 8 b. et pressé * par d'autres, il accepta le ministère de la doctrine. Ayant vécu de longues années avec sainteté et une doctrine pleine du Saint-Esprit, en accomplissant des miracles, il trépassa au Christ. Sur sa tombe eurent lieu bien des miracles et des guérisons d'infirmes et de possédés de démons.]

27 Kalotz, **4 Janvier.**

Fête de saint Zosime, le religieux, et d'Athanase le soldat.

Saint Zosime était religieux vivant dans la montagne, originaire de la province de Cilicie, il vivait, (couvert) de peaux, avec les bêtes sauvages du désert. Le gouverneur Domitien (*Dometianos*) ayant entendu parler de lui, le

հրամայեաց շամփուրս հրացեալս արկանել յականջս նորա, եւ տապս եռացուցին կաթսայ լի տղմով եւ ընկեցին զնա ի ներքս. եւ անտի հանին կենդանի եւ կախեցին գլխիվայր եւ վէմ մի մեծ կապեցին ի պարանոցն :

Եւ էջ առիւծ մի ի լեռնէն յորում բնակեալ էր սուրբն Զոսիմոս, որ էր ընտելակ նմա, եւ եբարձ ուսովն * զվէմն, եւ զիմեցին ի վերայ նորա զի սպանցեն զնա, եւ * A fol. 152 r° b. խօսեցաւ մարդաբարբառ եւ ասէ. Վասն զի խոստովանի զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ վասն մարդկան չարչարեցաւ, չարչարէք զսուրբն Աստուծոյ, որ աղօթիւք իւրովք զմեզ զգազանս յանապատի ընտելացոյց : Եւ զարհուրեալ իշխանն Դոմետիանոս՝ հրամայեաց իջուցանել զերանելին Զոսիմոս եւ կացուցանել առաջի իւր. եւ հարցանէր վասն մարմնանալոյն Քրիստոսի : Եւ պատմեաց զամենայն խորհուրդս գիտութեան հաւատոյն Քրիստոսի : Եւ նա արձակեաց զնա ի կապանացն եւ ի չարչարանացն : Եւ նորա ելեալ գնաց ի լեառն ի վանս իւր : Գնաց եւ զկնի նորա Աթանաս զօրականն, եւ տեսեալ զգազանսն զի երկեալ երկիր պագանէին սրբոյն Զոսիմոսի՝ հաւատաց ի Քրիստոս եւ բնակեցաւ առ նմա մինչեւ ի վախճանն իւր :

Եւ յորժամ գիտաց զվախճանն իւր սուրբն Զոսիմոս, աղաչեաց զԱստուած, եւ

1 յականջս] ընդ ականջս B || 3 ի պարանոցն] ընդ պարանոցն B || 4 Եւ էջ առիւծ ... զարհուրեալ *om.* B || 10 մարմնանալոյն] մարդանալոյն B || 12 զօրականն եւ տեսեալ ... Յունվարի Դ] կոմենտարիոն եւ առ նմա բնակեցաւ ճգնողական վարուք, եւ որպէս անմեկնելի սիրով միացեալ էին ընդ միմեանս ի կենդանութեան իւրեանց, նոյնպէս անմեկնելի միացին եւ ի մահու, քանզի ի միասին վախճանեցան ի խորս լերանց Յունվարի Դ B.

fit descendre de la montagne. Mis en sa présence, il confessa le Christ Dieu. (Le gouverneur) ordonna de lui introduire dans les oreilles des broches enflammées, puis on chauffa un chaudron rempli de boue et on l'y jeta. L'ayant retiré vivant, on le suspendit la tête en bas et on lui attacha une grosse pierre au cou.

Un lion qui lui était familier descendit de la montagne où vivait saint Zosime et souleva la pierre de son épaule *; on accourut pour le tuer, mais il * A fol. 152 r° b. leur parla en langage humain et dit : « C'est parce qu'il confesse le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, qui souffrit des tortures pour les hommes, que vous martyrisez le saint de Dieu qui par ses prières nous a apprivoisés, nous les fauves du désert? » Le gouverneur Domitien, effrayé, ordonna de descendre le bienheureux Zozime et de l'amener en sa présence. Il l'interrogea au sujet de l'incarnation du Christ. (Le saint) lui expliqua tous les mystères de la science de la foi du Christ. Il le délivra des liens et des tortures. (Zosime) retourna à la montagne à son couvent. Le soldat Athanase le suivit et apercevant les fauves se prosterner devant saint Zosime, il crut au Christ et cohabita avec lui jusqu'à sa mort.

Lorsque saint Zosime connut l'heure de sa mort, il pria Dieu, et un

պատառեցաւ վէմն ի լերինն, և առ զերկոսեանն ի ներքս, և այնպէս աւանդեցին զհոգիս իւրեանց Յունվարի Դ :

* Բ p. 8 b. [Բ ՝ Ընտրութիւն եօթանասուն և երկու աշակերտացն Քրիստոսի :

Տէր և Աստուածն մեր Յիսուս Քրիստոս ի փրկագործ տնօրէնութեանն իւրում, ընտրեաց նախ զերկոտասան առաքեալսն . և ապա յետ նոցա երևեցոյց այլ ևս եօթանասուն և երկու աշակերտս :

Յաղագս որոց ասէր ընդ երկոտասանսն եթէ . Հունձք բազում են և մշակք սակաւք, աղաչեցէք զտէր հնձոցն զի հանցէ մշակս ի հունձս իւր : Զորս յորժամ երևեցոյց ի մէջ այլոցն ընտրելով, որպէս պատմէ Ղուկաս, ասաց եթէ . Խնդացէք զի անուանք ձեր գրեալ են յերկինս . և թէ . Ահա ձեզ իշխանութիւն կոխել զօձս և զկարիճս և զամենայն զօրութիւն թշնամւոյն : Եւ այնպէս զօրացուցեալ զնոսա և պատուիրանադրեալ՝ առաքեաց ի քարոզութիւն արքայութեանն :

Զորս նշանակեաց նախ առ Մովսէսիւ՝ եօթանասուն և երկու ծերօքն, և եօթանասուն և երկու արմաւենեօքն որ յԵղիմ : Զորոց ընտրութիւնն և ժողովումն զի երևեցոյց զնոսա յաշակերտութիւն, բայց որոշեալ յայլոց հետևելոցն՝ յայսմ աւուր արար նոյն ինքն Տէրն . զորոց զտօնն կատարեմք ի յԱպրիլի ամսոյ Թին, որոց անուանքն անդ է գրեալ լիակատար :

rocher de la montagne s'entr'ouvrit et les reçut tous les deux à l'intérieur; c'est ainsi qu'ils rendirent leur âme, le 4 Janvier.

* B p. 8 b. [B ˙ Élection des soixante-douze saints disciples du Christ.

Notre-Seigneur et Dieu, Jésus-Christ, dans sa mission salutaire, choisit d'abord les douze apôtres, et après eux il mit en évidence soixante-douze autres disciples.

C'est à leur sujet qu'il dit aux Douze : « *La moisson est grande, mais les ouvriers sont en petit nombre, priez donc le maître de la moisson afin qu'il envoie des ouvriers à sa moisson*[1]. » Et lorsqu'Il les fit apparaître, en choisissant d'entre les autres, ainsi que le raconte Luc, Il dit : « *Réjouissez-vous de ce que vos noms sont écrits dans les cieux*[2]. » Et aussi : « *Voilà que je vous ai donné le pouvoir de fouler aux pieds les serpents et les scorpions de toute la puissance de l'ennemi*[3]. » Après les avoir ainsi fortifiés et leur avoir donné ses commandements, Il les envoya prêcher le Royaume.

Il les avait déjà figurés du temps de Moïse par les soixante-douze vieillards[4], et les soixante-douze palmiers d'Alim[5]. Et c'est aujourd'hui même que le Seigneur lui-même en fit leur élection et leur réunion en les choisissant parmi les autres qui Le suivaient. Nous célébrons leur fête le 9 Avril, où leurs noms y sont écrits au complet.

1. Luc. x, 2. — 2. Luc. x, 20. — 3. Luc. x, 19. — 4. Ex. xxiv, 1. — 5. Ex. xv, 27.

* Ի սմին աւուր վկայութիւն երանելւոյն Վարդանայ նոր նահատակի : * B p. 9 a.

Հաւատարիմ ծառայն Քրիստոսի Վարդան էր յերկրէն Բաղիշոյ՝ ի Դատվան գեղջէ, եւ մտեալ ի կարգ աշխարհի ունէր զաւակս, բայց ինքն սիրէր զառանձնութիւն. ստէպ գնայր ի վանորայս եւ բնակէր ընդ միանձունս՝ հանապազորդեալ յաղօթս ի տուէ եւ ի գիշերի :

Սա լուեալ զբռնութիւն Շամշատին ամիրային որ ընդ այն աւուրս թագաւորաբար իշխէր ի Բաղէշ, եւ էր մահացու թշնամի քրիստոնէից. եւ կալեալ զմի մի ի Քրիստոնէից բռնադատէր եւ նեղէր ուրանալ զՔրիստոս, եւ դառնալ ի կրօնս իւր. եւ քրիստոնեայք որք ընդ իշխանութեամբ նորա էին՝ կային ամենայն յանհնարին տարակուսութեան, * ոչ համբերեաց երանելին մնալ ի Դատվան, այլ յարուցեալ անտի եկն ի Բաղէշ յանդիման լինել նմա : * B p. 9 b.

Եւ աղաչեաց զոմանս ի հաւատացելոց եւ ասէ. Եկայք, ցուցէք ինձ զճանապարհ բերդին եւ զդուռն իշխանին, զի խօսեցայց ընդ նմա քաղցրութեամբ, եւ ծանեայց թէ ընդէր նախատէ եւ նեղէ զազգս քրիստոնէից զգնեալս արեամբն Քրիստոսի Աստուծոյ, եւ կամի ջնջել զպատուական վիճակ սրբոյ Լուսաւորչին մերոյ : Եւ ծաղր թուէին բանք նորա յաչս ամենեցուն, զի ոչ գիտէին թէ սիրովն Աստուծոյ վառեալ՝ յանձն առեալ էր զչարչարանս եւ զմահ վասն Քրիստոսի :

Եւ գնաց ի դուռն ամիրային, եւ աղաչեաց զծառայս նորա տանել զինքն առաջի

* En ce jour martyre du nouveau martyr Vardan. * B p. 9 a.

Vardan, le fidèle serviteur du Christ, était du pays de Baleš, du village de Datvan; il se maria et eut des enfants. Toutefois, il aimait la solitude et visitait souvent les couvents, y vivant avec les moines, priant incessamment jour et nuit.

Or, il apprit la tyrannie de l'émir Šamsad-din (*Šamšadin*) qui dominait, en roi, à cette époque sur Baleš, lui le mortel ennemi des chrétiens, et de quelle manière il avait fait arrêter chaque chrétien, l'avait obligé à renier le Christ et à revenir à son ancienne religion, et que les chrétiens soumis à son autorité étaient livrés à la plus grande anxiété. Le bienheureux * n'eut plus la patience de rester à Datvan, il quitta l'endroit et se rendit à Baleš pour se présenter à l'émir. * B p. 9 b.

Il pria quelques fidèles en leur disant : « Venez, montrez-moi le chemin de la forteresse et le palais du gouverneur, afin que je lui parle avec douceur et apprenne pourquoi il insulte et opprime la nation chrétienne achetée par le sang du Christ Dieu, et veut détruire le précieux diocèse de notre saint Illuminateur. » Ses propos parurent ridicules aux yeux de tous, car ils ne savaient point qu'il était animé de l'amour de Dieu et qu'il avait accepté d'avance les tortures et la mort pour le Christ.

Il se rendit donc au palais de l'émir et pria ses serviteurs de le mettre en présence de l'émir, parce qu'il avait quelque chose d'important à lui com-

ամիրային, որպէս թէ ունիցի կարեւոր ինչ ասել նմա. եւ ծառայքն հրամանաւ ամիրային մուծին ի ներքս ։ Եւ Շամշադին կարծելով թէ եկեալ իցէ դառնալ ի կրօնս իւր, խնդութեամբ ընկալաւ զնա եւ ասէ. Զինչ ունիս խօսել ընդ իս ։ Եւ, ցնա Վարդան. Լո՛ւր ինձ բարեգթութեամբ տէր իմ, եւ ես եւ դու միոյ արարչի արարածք եմք, եւ երկոքեան միոյ հօր Ադամայ որդիք ։ Եւ զինչ աւելի իցէ քո զի բռնանաս ի վերայ իմ եւ ի վերայ այլոց քրիստոնէից, եթէ Աստուած քեզ իշխանութիւն ետ եւ ինձ ծառայութիւն, ոչ էր դորա աղագաւ մեծամտել եւ բռնանալ ի վերայ մեր ։

Եւ Շամշադին զայրացեալ ընդ համարձակութիւն նորա սկսաւ նախատել զօրէնս քրիստոնէից, եւ ստիպէր յուրացութիւն. եւ նա աներկիւղ վստահութեամբ խոստովանեցաւ զՔրիստոս Աստուած ։ Ընդ որ բարկացեալ բռնաւորն յարեաւ ի տեղւոջէն, եւ երկոքումբք ձեռօք խռովք եհար գլուխ նորա ։ Եւ նա ասէ. Ո՛վ ամիրայ եթէ երկնչէի ես ի հարկանելոյդ քո ոչ գայի առ քեզ, այլ ես վասն սիրոյն Քրիստոսի Աստուծոյ իմոյ յանձն առեալ եմ զմահ. զի զնա տեսանել արժանանամ յորժամ փոխիմ յաշխարհէս ։

* B p. 10 a. Յայնժամ հրամայեաց ամիրայն եւ տարան զնա ի բանդ մերկ եւ բոկ եւ * գլխիբաց, եւ էին աւուրքն ձմերայնոյ եւ ցուրտ սաստիկ. եւ եդին զնա ի կոճեղս եւ զաւուրս երիս չարչարեցին. այլ նա օրհնէր զԱստուած եւ ասէր. Գոհանամ զքէն Քրիստոս Աստուած իմ, որ արժանի արարեր զծառայս քո լինել ընդ քեզ չարչարակից. աղաչեմ զքեզ տո՛ւր ինձ զօրութիւն համբերել տանջանացս եւ գալ առ քեզ ։

muniquer. Les serviteurs l'introduisirent sur l'ordre de l'émir. Šamsad-din, supposant qu'il était venu pour revenir à sa religion, le reçut avec joie et lui dit : « Qu'as-tu à me dire? » Vardan lui répondit : « Seigneur, écoute-moi avec bienveillance, moi et toi, nous sommes les créatures du même créateur, nous sommes tous les deux les enfants du même père, Adam. Qu'as-tu de plus qui te fait exercer cette tyrannie sur moi et sur d'autres chrétiens? Si Dieu t'a donné le pouvoir et à moi la situation de serviteur, il n'y a pas là une raison pour toi de t'enorgueillir et d'exercer la tyrannie sur nous. »

Šamsad-din, vexé de son audace, se mit à injurier les lois chrétiennes et le pressa d'apostasier. Mais lui, il confessa avec une assurance intrépide le Christ Dieu. Sur quoi le tyran, irrité, se leva de sa place et de ses deux mains lui frappa la tête. (Vardan) lui dit : « O émir! si j'avais eu peur de tes coups, je ne serais pas venu à toi, mais j'ai accepté la mort pour l'amour du Christ, mon Dieu, pour que je me rende digne de le voir lorsque j'aurai trépassé de ce monde. »

* B p. 10 a. L'émir ordonna alors de le conduire en prison, nu, pieds nus et * tête nue; c'étaient les jours d'hiver et il faisait grand froid. On le mit à un tronc et on le tortura pendant trois jours, mais lui, il bénissait Dieu et disait : « Je te remercie, Christ mon Dieu, qui as rendu digne ton serviteur d'être ton compagnon de torture. Je te prie, donne-moi la force d'endurer les tortures et de venir à toi. »

Հրամայեաց ամիրայն եւ դարձեալ տարան առաջի իւր : Ասէ Վարդան. Որո՞վ իրաւամբք չարչարես զիս, վասն գողութեան կամ շնութեան եւ կամ վասն այլոյ իրիք չարեաց. միթէ՞ անիրաւութիւն ինչ իցէ զի ասացի քեզ զճշմարիտն, եւ դաւանեցի զհաւատն իմ զոր ունիմ ի մանկութենէ իմմէ : Ասէ ամիրայն զի եկեալ նախատես զօրէնս մեր, եւ զհաւատն քո ճշմարիտ առնես եւ զՔրիստոս Աստուած դաւանես : Եւ երանելին Վարդան պատասխանի արար նմա իմաստուն բանիւք եւ յաղթահարեաց զամիրայն : Եւ նա զայրացեալ առաքեաց զնա առ դատաւորն. եւ նա ասէ. Ծանի՛ր զի եթէ ոչ դառնաս ի կրօնս մեր՝ հրաման տամ սպանանել զքեզ : Ասէ Վարդան. Եթէ զմարմինս իմ սպանանես, հոգիս իմ կենդանանայ : Եւ յետ բազում բանից տեսեալ դատաւորին զհաստատութիւն մտաց նորա, վճիռ եհատ սպանանել զնա :

Եւ տարեալ տարան արտաքոյ քաղաքին, եւ երանելին Վարդան ինքնին ուրախութեամբ երթայր առաջի նոցա, որպէս թէ ոք ի մեծարանս թագաւորի ընթանայցէ : Եւ ի տախելն զնա դահճաց ուրանալ զՔրիստոս եւ ապրիլ ի մահուանէ, ասէ. Հաւատացեալ եմ եւ հաւատամ զՀայրն անծին, եւ զՈրդին միածին զմարմնացեալն Աստուած, եւ զՀոգին ճշմարիտ, Երրորդութիւն եւ մի աստուածութիւն. դաւանութեամբ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ քրիստոնեայ եմ :

Յայն բան դիմեցին ի վերայ նորա ամենայն ամբոխն սրով եւ բրով եւ քարամբք եւ սպանին զնա անդ : Այսպէս կատարեցաւ երանելին Վարդան ի թուին Հայոց ութ հարիւր եօթանասուն՝ Քաղոցի ԻԷ եւ Յունվարի Դ : Եւ քրիստոնեայք քաղաքին

L'émir ordonna de le faire venir de nouveau en sa présence. Vardan lui dit : « De quel droit me tortures-tu ? Est-ce pour vol, pour fornication ou pour tout autre délit? Est-ce un tort de t'avoir dit la vérité et d'avoir confessé ma foi que j'ai depuis mon enfance? » L'émir lui répondit : « Tu viens insulter notre religion, en proclamant la vérité de ta foi et en confessant le Christ Dieu. » Le bienheureux Vardan lui répondit par des propos de sagesse et confondit l'émir. Celui-ci, furieux, le renvoya au juge, en lui disant : « Sache bien que si tu ne te convertis pas à notre religion, je donne l'ordre de te faire tuer. » Vardan lui répondit : « Si tu tues mon corps, tu vivifies mon âme. » Après beaucoup de paroles, le juge voyant la fermeté de son dessein, donna la sentence de le faire mourir.

On conduisit hors de la ville le bienheureux Vardan qui s'en allait allègrement en avant, comme quelqu'un qui accourt pour complimenter le roi. Et lorsque les bourreaux l'engagèrent à renier le Christ pour éviter la mort, il leur dit : « J'ai cru et je crois au Père non engendré, à son Fils monogène, Dieu incarné, et à l'Esprit véritable, Trinité et divinité une ; je suis chrétien suivant la confession de saint Grégoire notre Illuminateur. »

A ces paroles, toute la populace se jeta sur lui avec des glaives, des bâtons et des pierres et ils le tuèrent sur place. C'est ainsi que fut exécuté le bienheureux Vardan, l'an huit cent soixante-dix de l'ère arménienne, le

տուեալ ինչս բազումս ամիրային բարձին զմարմին նորա, և տարեալ եդին ի տապանի սաղմոսիւք և օրհնութեամբ ։ Եւ արար Աստուած բազում նշանս և բժշկութիւնս ախտաժետաց ի ձեռն պատուական նշխարաց նորա ։]

Քաղոցի ԻԸ. և Յունվարի Ե ։ Ճրագալոյց Յայտնութեան և Մկրտութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ։

Նախմարգարէութիւնք մարգարէիցն որ յառաջագոյն աւետարանէին զգալուստն Քրիս-
* A fol. 152 v° a. տոսի աստ կատարեցաւ ։ Որպէս երևեցաւ Աստուած Աբրահամու, * և խոստացաւ զծնունդն Իսահակայ, և որպէս տեսանէր Յակոբ զսանդուղսն հաստատեալ յերկրէ յերկինս, և Տէր ի վերայ սանդղոցն, և Մովսէս ի մորենւոջն որ ասաց եթէ. Էջի փրկել զնոսա, և Յեսու ի ձեռն զինուորի առաջնորդի, և ասաց զինքն զօրավար զօրուն Տեառն և արդ, ասէ. եկի, և Գեդէոն նշան ի գեղմն և ցօղն որ օրինակէր զխոնարհութիւնս ծննդեան Քրիստոսի, զոր և Դաւիթ ասէ. Իջցէ որպէս անձրև ի վերայ գեղման, և թէ. Տէր ասաց ցիս, որդի իմ ես դու և ես այսօր ծնայ զքեզ . և Միքիա զտեղի ծննդեան յայտնէ. Եւ դու Բեթղեհէմ ոչ ինչ կրտսեր ես յիշխանս որ

27 Kalotz, 4 Janvier. Les chrétiens de la ville offrirent une forte somme à l'émir, prirent son corps et le déposèrent dans un tombeau avec psaumes et bénédictions. Dieu fit beaucoup de miracles et de guérisons de malades par ses restes vénérables.]

28 Kalotz, 5 Janvier.

Vigile de l'Épiphanie et du Baptême de Notre-Seigneur Jésus-Christ.

Prédictions des prophètes, qui annoncèrent par avance la venue du Christ.
* A fol. 152 v° a. Ici a été réalisé ce qui suit : Dieu apparut à Abraham et * lui promit la naissance d'Isaac[1]; Jacob vit l'échelle établie de la terre au ciel et le Seigneur au haut de l'échelle[2]; Moïse (vit Dieu) dans le buisson, qui disait : « *Je suis descendu pour les sauver*[3] »; Josué (vit un ange) sous la forme d'un guerrier l'épée à la main, lequel se proclama *le chef de l'armée du Seigneur* et dit : « *Maintenant je viens*[4] »; Gédéon vit la toison et la rosée[5] qui figuraient la naissance dans l'abaissement du Christ au sujet de qui David dit : « *Il descendra comme la pluie sur la toison*[6] »; et encore : « *Le Seigneur m'a dit : Tu es mon fils et je t'ai engendré aujourd'hui*[7] »; Michée indique le lieu de la naissance : « *Et toi, Bethléem, tu n'es pas la moindre parmi les principales villes de Juda, car de toi sortira un Chef qui doit gouverner Israël, mon peuple*[8]. » Isaïe

1. Gen. xvii, 15-22; xviii, 9 sq. — 2. Gen. xxviii, 12-15. — 3. Ex. iii, 1-9. — 4. Jos. v, 13 sq. — 5. Jud. vi, 36-40. — 6. Ps. lxxi, 6. — 7. Ps. ii, 7. — 8. Mich. v, 2.

հովուեսցէ զժողովուրդ իմ զԻսրայէլ. եւ Եսայի զկուսութեամբ ծնունդն նորա պատմէ. Ահա կոյս յղասցի եւ ծնցի զԷմմանուէլն. եւ Զաքարիա եւ Մաղաքիա. Ծագեսցի ձեզ երկիւղածաց անուան իմոյ, արեգակն արդարութեան, եւ բժշկութիւն ի լեզուի նորա. եւ թէ. Ահա այր եւ Ծագումն անուն նորա:

Արդ այս ամենայն օրինակքս եւ կերպարանք յառաջագոյն ցուցեալ եւ գուշակեալ՝ այժմ արդեամբք եւ ճշմարտութեամբ կատարեցաւ, ծննդեամբ Որդւոյն Աստուծոյ ի սուրբ կուսէն Մարիամայ, զի զմեզ ծնցի ջրով եւ հոգւով որդիս Աստուծոյ, ի կոյս աւազանէ: Արարիչն երկնի եւ երկրի խանձարրապատ լինի, զի զգեցուսցէ ազգի մարդկան * զանապական պատմուճանն: Աղքատապար դնի ի մսուր յախոռանի, զի մուծցէ զմեզ ի դրախտ ուստի անկաք զառաջինն: Մեծն վասն մեր աղքատանայ, զի մեք նորա աղքատութեամբն մեծասցուք: Էառ զմերս, զի տացէ մեզ զիւրն: Ի խոնարհ էջ, զի զմեզ բարձրասցուսցէ ի պատիւ եւ ի փառս: Կաթն արբ կուսական, զի տացէ մեզ ծարաւելոցս զջուրն անմահական: Ծնաւ ի տան հացի, զի կերակրեսցէ զսովամահքս. ի քաղաքի Դաւթի, զի կատարեսցի երդումն: Երկրպագի ի մոգուցն, որ ի վերին զօրացն ընդ Հօր երկրպագելիր: Գգուի ի Մարիամայ որ օրհնաբանիւր ի քերովբէից եւ ի սերովբէից աննիւթ ձայնիւ: Ծնաւ ընդ երեկոյս, որ ի լրման ժամանակի ծնանի զմարդիկ ի հողոյ յարութեամբն վերստին ստացեալ լոյս ծագացն յարեգակն * A fol. 152 v° b.

annonce sa naissance virginale : *La vierge concevra et enfantera un fils, Emmanuel*[1]. Zacharie et Malachie : « *Je ferai lever, pour vous qui craignez mon nom, le soleil de justice, et la guérison sera sur* sa langue[2] ; » et aussi : « *Voilà l'homme et son nom est Orient*[3]. »

Or, tous ces symboles et figures montrés et prédits à l'avance se sont réalisés maintenant en fait et vérité par la naissance du Fils de Dieu de la sainte Vierge Marie, afin de nous faire naître, par l'eau et l'Esprit, fils de Dieu, dans les fonts baptismaux vierges. Le créateur du ciel et de la terre se laisse envelopper de langes, pour revêtir le genre humain du * manteau impérissable. Il est déposé pauvrement dans une crèche d'étable, pour nous faire entrer au paradis que nous avons perdu une première fois. Le riche s'est fait pauvre pour nous afin que nous devenions riches par sa pauvreté. Il a pris du nôtre pour nous donner du sien. Il s'est abaissé pour nous élever en honneur et en gloire. Il but le lait virginal pour nous donner, à nous assoiffés, l'eau immortelle. Il est né dans la maison du pain[4], pour nous rassasier, nous qui mourions de faim. Dans la ville de David pour accomplir le serment. Il est adoré des mages, Lui qui est adoré avec le Père par les milices célestes. Il est caressé par Marie, Lui qui est béni par les chérubins et les séraphins d'une voix immatérielle. Il est né le soir pour faire renaître les hommes à la * A fol. 152 v° b.

1. Is. vii, 14. — 2. Mal. iv, 2; le texte biblique porte : dans ses ailes. — 3. Zach. vi, 12. — 4. C'est-à-dire Bethléem — *Beth lé hém*.

փոխարկեալ որ բանաւոր՝ պճառաւորեալս իւր Քրիստոս Աստուած մեր, Ծննդեամբ իւրով եւ Յայտնութեամբն եւ Մկրտութեամբն ։

* B p. 10 b. [B * Նաւակատիք եւ ճրագալոյց Ծննդեան եւ Մկրտութեան Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։ Թուղթ տեառն Յովհաննու արքեպիսկոպոսի քաղաքին Նիկիոյ, զոր գրեաց առ երանելին Զաքարիա կաթողիկոսն Հայոց, զոր թարգմանեաց մեծ վարդապետն Հայոց Գրիգոր Սկեւռացի, հրամանաւ աստուածասէր թագաւորին Հայոց Լեւոնի առաջնոյ եւ ի խնդրոյ նորին ի Սիս մայրաքաղաքի ։

Աստուածային առաքեալն Պօղոս ի սէր եւ ի շնորհս Տեառն եւ ի զոհումն անձին քաջալերեալ սիրելւոյ աշակերտին գրէր. Ես այսուհետեւ նուիրեալ եմ, եւ ժամանակ դարձի իմոյ հասեալ կայ, զպատերազմ պատերազմեցայ, զընթացս կատարեցի, զհաւատս պահեցի, այսուհետեւ կայ ինձ պսակ արդարութեան զոր հատուսցէ ինձ Տէր յաւուրն յայնմիկ արդար դատաւոր ։ Որոյ եւ զքեզ տեսանեմ հետեւեալ ով երանելիդ Զաքարիա, յաջորդ առաքելական աթոռոյ երանելւոյն Թադէոսի, եւ մեծի Լուսաւորչին սրբոյն Գրիգորի, եւ վերակացու տանն Թորգոմայ ։

Որ ըստ եղբայրական սիրոյ՝ յիմմէ հայցեալ նուաստութենէ՝ բանս յստակագոյնս եւ աշխարհօգտակարս, վասն անճառելի Ծննդեան եւ Յայտնութեան Տեառն մերոյ Յի-

fin des temps, par la résurrection du tombeau, ayant changé de nouveau la clarté acquise des lampes [1] en un soleil qui éclaire ses fidèles, (Lui) le Christ notre Dieu, par sa Nativité, son Épiphanie et son Baptême.

* B p. 10 b. [B * Vigile et illumination de la Nativité et du Baptême du Christ, notre Dieu. Lettre du Seigneur Jean, archevêque de Nicée, qu'il écrivit au bienheureux Zacharie catholicos des Arméniens, et que traduisit le grand docteur arménien, Grégoire Skevratzi, sur l'ordre et la demande du pieux roi d'Arménie Léon Ier en la métropole de Sis [2] :

Le divin apôtre Paul écrivait à son cher disciple pour l'encourager dans l'amour et la grâce du Seigneur et le sacrifice de soi : « *Je suis désormais sacrifié, l'heure de mon retour arrive, j'ai combattu le bon combat, j'ai accompli ma carrière, j'ai conservé la foi, maintenant je n'attends plus que la couronne de la justice que le Seigneur, le juge juste, m'accordera ce jour-là* [3]. » Je te vois son disciple, bienheureux Zacharie, successeur du siège apostolique du bienheureux Thaddée et du grand illuminateur, saint Grégoire, gardien suprême de la maison de Thorgom [4].

Tu as demandé avec affection fraternelle, à mon humble personne, des paroles claires, utiles pour le monde entier au sujet de la Nativité et de l'Épiphanie ineffables de Notre Seigneur Jésus-Christ, grand Dieu et créateur de

1. Allusion à l'illumination qui caractérise la solennité de l'Épiphanie dans le rite arménien. — 2. Cette lettre publiée par Combefis est reproduite dans *P. G.* XXVI, 1435-1450. — 3. II Tim. IV, 6-8. — 4. Ancêtre biblique des Arméniens, *al.* Thogorma.

սուսի Փրկասուի ձեռին Աստուծոյ եւ արարչին ամենայնի, որ եւ ըստ չափոյ զօրութեան եւ սիրոյն պարտեաց լցաւ ի մերմէ նուաստութենէ :

Եթէ էր վասն առաքելական եւ նախադիր կանոնն Յակոբայ եղբօր Տեառն՝ որ ի * վեցն Յունվարի ամսեանն ցուցանէ զտօն Ծննդեանն եւ Մկրտութեանն Տեառն, մեք Հոռոմքս փոխադրեցաք ի Դեկտեմբերի ամսեան ի քսան եւ հինգն զտօն Ծննդեան, եւ ի վեցն Յունվարի զՄկրտութեանն : * B p. 11 a.

Եւ արդ՝ երիս ծնունդս կատարեաց յիջանելն իւրում՝ ի Հօրէ ծնեալ Բանն անժամանակ եւ անմարմնապէս : Առաջին՝ մարմնանալովն ի սրբոյ կուսէն, եւ ընծայելով քառասնօրեայ ի տաճարին : Եւ երկրորդն՝ մկրտութեամբն ի Յորդանան ի Յովհաննէ. որ եւ յետ այնր պատերազմեալ ընդ փորձողին յաղթեաց նմա : Եւ երրորդն՝ ահաւոր եւ համառօտագոյն ի մեռելոցն յարութեամբ : Որ եւ սքանչելեօք զաւուրս քառասուն երեւեալ աշակերտացն իւրոց՝ հաստատեաց ի հաւատս յարութեան իւրոյ. եւ ի լեառն Ձիթենեաց համբարձաւ առ Հայր, եւ եդեալ զձեռն ի վերայ առաքելոցն օրհնեաց զնոսա, տպաւորեալ ի նոսա զշնորհս քահանայապետականս. եւ եբաց զմիտս նոցա իմանալ զգիրս, եւ մնալ ասաց աւետեացն Հօր ի բարձանց :

Եւ ի գալստեան Հոգւոյն սրբոյ ամենեքեան լցան աստուածային իմաստութեամբ եւ հանճարով՝ ամուրս եւ անխախտելիս վառեալ . ելին քարոզել ընդ տիեզերս՝ անսասա-

toutes choses, je l'ai entrepris selon la mesure de ma force et de mon amour, mais c'est accompli dans notre impuissance.

Pour quelles raisons la constitution apostolique et primitive de Jacques, le frère du Seigneur, indiquant le 6 * du mois de Janvier comme fête de la Nativité et du Baptême du Seigneur, nous les Grecs, avons transporté au 25 du mois de Décembre la fête de la Nativité et au 6 Janvier la fête du Baptême? * B p. 11 a.

Or, le Verbe, né du Père éternel et incorporel, a accompli trois naissances en venant sur la terre. La première, par son incarnation en la sainte Vierge et sa présentation au Temple quarante jours après. La deuxième, par le baptême de Jean dans le Jourdain à la suite duquel il lutta avec le tentateur et le vainquit. La troisième, terrible et plus courte, par sa résurrection des morts; lorsqu'il apparut miraculeusement pendant quarante jours à ses disciples, les raffermissant dans la foi de sa résurrection, et s'élevant sur le mont des Oliviers vers son Père, après avoir imposé ses mains sur les apôtres, les avoir bénis, leur avoir inculqué les grâces de pontifes, avoir illuminé leur intelligence pour la compréhension des Écritures, et leur avoir enjoint d'attendre les promesses du Père des cieux.

A la descente du Saint-Esprit, tous furent remplis de la sagesse et de l'esprit divins, se sentirent forts et inexpugnables, et se répandirent par l'uni-

բարբառ բարբառով բանի վերապատմել զաստուածութիւնն համագոյ և գոյակից Երրորդութեանն ։ Եւ այս միայն հայեցեալ՝ զլոս հեթանոսականացն բազմաստուածութեանն երկրպագութիւն ցնդահանօր հրապարակել՝ ի միջոյ բառնալ, ոչ կարէին փութացեալ զկարգաց եկեղեցականաց և տօնից մանրամասնաբար քննութիւն ։ Մանաւանդ զի եօթնեցունց չար հերձուածոցն որ ի Հրէից անտի եղեն ընդդիմակացք եղեալ առաքելոցն, և որք նոցին հետևողք, որք են այսոքիկ ։ Նախագին՝ դպիրքն. երկրորդ՝ փարիսեցիքն. երրորդ՝ սադուկեցիքն. չորրորդ՝ օրինականքն. հինգերորդ՝
* B p. 11 b. ասիանիքն. * վեցերորդ՝ հերովդիանոսքն. եօթներորդ՝ նազովրեցիքն ։ Զկնի այսոցիկ և սիմոնացիքն և կիւրնացիքն, և արիանոսքն, և սաբէլիանոսքն և եւնոմիանոսքն ։ Սոքա ամենեքեան յիւրաքանչիւր ժամանակի հակառակեալք եկեղեցւոյ, ոչ կարէին կարգք զհաստատութիւն առնուլ ։

Զինչ ասացից որ ի հեթանոսացն բռնութենէ մրրկածին ալիք փարձանաց՝ զիմաստութեան հարկանէր զտունն ։ Նաև զզատիկն որ է գլուխ ամենայն տօնից, զամս բազումս ըստ հրէիցն առնէին եկեղեցիք, մինչև ի ժամանակս բարեպաշտ թագաւորին մեծին Կոստանդիանոսի և ի ժողովն Նիկիոյ, որ զամենայն խցին զբերանս հերետիկոսացն, և կարկեցին զլեզուս յանդգնեալս ընդդէմ ճշմարտութեանն, և բարձրացուցին զեղջիւր եկեղեցւոյ ։ Եւ անտի յաջորդեալք հարքն սուրբք և երանելի եպիսկոպոսք հետևողք սուրբ առաքելոցն՝ և զարդարեցին զկաթողիկէ եկեղեցի, պայծառացուցին զպաշտա-

vers pour prêcher dans un langage sans obscurité la divinité de la Trinité consubstantielle et coexistante. Ayant le seul but de détruire le culte du polythéisme universellement répandu parmi les Gentils, il ne leur fut pas possible de hâter l'examen détaillé des institutions ecclésiastiques et des fêtes. D'autant plus que sept méchants schismes des Juifs surgirent pour s'opposer aux apôtres et à ceux qui les suivirent, à savoir : premièrement, les Scribes; deuxièmement, les Pharisiens; troisièmement, les Sadducéens;
* B p. 11 b. quatrièmement, les Docteurs de la Loi; cinquièmement, les Asianites; * sixièmement, les Hérodiens; septièmement, les Nazaréens. Après ceux-là encore, les Simoniens, les Cérinthiens (*Giurenatsikh*), les Ariens, les Sabelliens, les Eunoméens. Tous ces gens, chacun en son temps, s'étant opposés à l'Église, les règlements ne purent obtenir leur établissement.

Que dire ensuite des vagues orageuses soulevées par la tyrannie des Gentils cherchant à renverser la maison de la Sagesse? Pâques même, qui est la principale de toutes les fêtes, a été pendant de longues années célébrée par les églises d'après les Juifs, jusqu'aux jours du victorieux empereur Constantin le Grand et du concile de Nicée, qui fermèrent la bouche à tous les hérétiques, réduisirent au silence les langues audacieuses opposées à la vérité, et exaltèrent la puissance de l'Église. Les successeurs, les saints pères, les bienheureux évêques imitateurs des apôtres, embellirent aussi l'Église catho-

մունս եւ գիրս հոգեւորականս, եւ զպակասեալ մասն հաստատեցին զիւրաքանչիւր յիւրում տեղւոջ :

Իսկ վասն Ծննդեան եւ Մկրտութեան Տեառն մերոյ՝ ի նախնեաց ունիմք այսպէս. եթէ առաքեալքն որ էին յաշակերտաց անտի Յովհաննու Մկրտչի, եւ լուեալ զգերագոյն վկայութիւնն ի վարդապետէն իւրեանց որք վասն Քրիստոսի՝ հաւատացին եւ հետեւեցան նմա ըստ աւետարանին Յովհաննու. որ եւ էին ի մկրտութեան Տեառն, եւ ի վերուստ լուեալ զձայնն հայրական՝ վկայելով զմկրտեալն Որդի իւր սիրելի, եւ փառակից Հոգին՝ աղաւնակերպ տեսեալք իջեալ ի վերայ Հօր վկայեցելոյն. եւ յաւուր յորում տեսին՝ ի նմին հաստատեցին զտօն Մկրտութեանն :

Նաեւ որդին Յովսեփայ եղբայր Տեառն Յակոբոս որ ի Բեթղեհէմ՝ մերձ էր Ծննդեան Տեառն, եւ գիտէր քաջ զօրն * եւ զժամն, որ յետոյ եղեւ եպիսկոպոս Երու- * B p. 12 a.
սաղեմի ամս երեսուն, ի նմին աւուր հաստատեաց կատարել զտօն Ծննդեանն եւ զՄկրտութեանն : Որ եւ դէպ եղեւ երկոցունցն՝ ըստ թուոյ ամսոց ի միում հանդիպել աւուր ի վեցն Յունվարի ամսոյ. թէ եւ ոչ համօրէն ամենայն ուրեք նմանապէս կատարէին՝ վասն ոչ ունելոյ տիրապէս հաստատութիւն եկեղեցւոյ :

Որ եւ ինքն Յակոբոս թէպէտ եւ տեսանէր զի ոչ հանգոյն ինքեան յայլ քաղաքս առնէին, սակայն ոչ խափանէր զնոսա իշխանութեամբ, այլ յարգէր եւ ածէր. ըստ

lique (καθολική), l'enrichirent d'offices et de chants spirituels et corrigèrent les éléments défectueux, chacun dans son domaine.

Quant à la question de la Nativité et du Baptême de Notre-Seigneur, voici ce que nous tenons de nos ancêtres : les apôtres qui avaient été du nombre des disciples de Jean-Baptiste, et avaient entendu le témoignage suprême de leur maître au sujet du Christ, qui avaient cru en Lui et l'avaient suivi selon l'évangile de Jean, qui avaient été présents au baptême du Seigneur et avaient entendu la voix paternelle déclarant que le baptisé était son fils bien-aimé, et qui avaient vu l'Esprit, participant à la même gloire, descendre sous la forme d'une colombe sur Celui qui avait reçu la déclaration du Père, fixèrent en ce jour qu'ils avaient vu la fête du Baptême.

De même, le fils de Joseph, le frère du Seigneur, Jacques de Bethléem, était proche de la naissance du Seigneur, et en connaissait bien le jour * et * B p. 12 a.
l'heure; il fut plus tard évêque de Jérusalem pendant trente ans et fixa au même jour la célébration de la fête de la Nativité et du Baptême. Or, il arriva pour ces deux fêtes, que par le nombre des mois elles se rencontraient un même jour, le 6 du mois de Janvier, mais tous ne les célébraient pas unanimement, parce qu'il n'y avait pas d'affirmation officielle de l'Église.

Jacques lui-même, bien qu'il ait vu que les autres villes ne faisaient pas comme lui, ne les en empêcha cependant pas d'autorité, mais les respecta,

որում օրինակի և յորում ժամու լինի՝ միայն կատարեսցի, զիջեալ ըստ անկատարու-թեան թերահաւատ մարդկան ։

Զոր օրինակ և առաքեալքն յորժամ քարոզեցին զաւետարանն բազմախոհ պատուի-րանօք, և տեսին զտկարութիւն այն ինչ զերծելոցն ի կռոց, զի ոչ զօրէին բառնալ զլուծ յոբնաքարոզ աւետարանին, խորհրդակցութեամբ ամենեցուն շարժեալք ի Հոգւոյն՝ օրինադրեցին ի կարեւորագոյն յայսցանէ; միայն զատանիլ ի զոհից կռոց և ի պոռնկութենէ, և ի հեղձուցելոց ։ Բայց յետոյ հետեւողք նոցին, յորժամ հաստատեցան հաւատացեալքն զամենայն մի ըստ միոջէ օրինադրեցին ։

Եւ արդ թէ որպէս փոխադրեցաւ տօն Ծննդեանն և Մկրտութեանն յորում էր՝ և եկաւ ի քսան և հինգ Դեկտեմբերի ամսոյ Ծննդեան, և ի վեցն Յունվարի Մկրտու-թեանն՝ է այսպէս ։ Գրեալ երբեմն Կիւրեղ արքեպիսկոպոսին Երուսաղէմի, ոչ այն որ գրեաց զթուղթն առ Կոստանդիոս թագաւորն՝ որդի մեծին Կոստանդիանոսի, այլ այն որ յետ ժամանակի եկաց ի նոյն աթոռ՝ առ Յուլիոս եպիսկոպոսապետն Հռոմայ և ասէ. Մեծ աշխատութիւն հասանէ պաշտօնէիցս, և նուազութիւն լինի հրաշալի և
* B p. 12 b. փառաւոր տօնից Ծննդեան և * Մկրտութեան Տեառն մերոյ՝ երկոցունցն ի միում աւուր կատարելով. զի ընթերցմունքն և երգն ամենայն ըստ խորհրդեանն յաղագս բազմութեան պատուոյ աւուրցն և նուազութեան ժամուն անկատար մնան ։ Քանզի որպէս կարողութիւն ի միում աւուր կատարել իւրով խորհրդածութեամբքն՝ յայլն

en disant : « De quelque manière et à quelque jour que ce soit, il suffit que cela ait lieu; » et il céda à l'imperfection de l'humanité de peu de foi.

Ainsi les apôtres, lorsqu'ils prêchèrent l'évangile avec de multiples préceptes, voyant la faiblesse de ceux qui venaient d'être à peine libérés des idoles, qu'ils ne pouvaient supporter le fardeau de l'évangile prêché par beaucoup, ayant délibéré tous ensemble et mus par le Saint-Esprit, légiférèrent sur les points essentiels seulement : s'abstenir d'immoler aux idoles, de fornication, et de la (viande) étouffée. Mais plus tard, leurs successeurs, lorsque les fidèles furent fermes, réglèrent toutes choses, une par une.

Or, voici de quelle manière les fêtes de la Nativité et du Baptême, qui se célébraient le même jour, furent transportées, la Nativité au 25 Décembre et le Baptême au 6 Janvier. Il a été écrit autrefois à Jules, pontife de Rome, par Cyrille, archevêque de Jérusalem, non par celui qui écrivit la lettre à l'empereur Constantin, fils du grand Constantin, mais par celui qui ensuite occupa le même siège : « C'est une grande fatigue pour mes ministres et une dimi-
* B p. 12 b. nution pour les sublimes et glorieuses fêtes de la Nativité et du * Baptême de Notre-Seigneur, que de les célébrer toutes les deux en un même jour, car toutes les lectures et les chants projetés, à cause de l'éclat de ces jours, et de la brièveté des heures, restent incomplètes. Comment, en effet, serait-il possible, dans un même jour, de célébrer, avec toute sa signification, dans

Բեթղեհէմի, եւ գնալ ժամանել ի Յորդանան, եւ անդ զՄկրտութիւնն ըստ խրուն կատարել պատշաճից : Վասն զի Բեթղեհէմ հեռի գոլով յԵրուսաղեմէ երեք միլիւ՝ որ է փարսախ, ի հարաւոյ կուսէ. եւ Յորդանան հնգետասան միլիւ՝ յԵրուսաղեմէ, յարեւելից կուսէ : Եւ զայսքան ճանապարհի երկարութիւն զեռանդն հնար է հասանել անցանել տօնասիրին, եւ զխորհրդածութիւն տօնիցն կատարել : Վասն որոյ բաժանեցին զտօն Ծննդեանն եւ զՄկրտութեանն ի միասին տօնելոյն. որպէս զի առանձինն իւրաքանչիւրքն ըստ արժանեացն պատուեսցին ընթերցմամբ աստուածային գրոց եւ երգովք հոգեւորօք :

Եւ ոչ որպէս ոմանք զրպարտութեամբ ասեն եթէ. Վասն այնորիկ բաժանեցին զմի տօն յերկուս, զի եւ զՔրիստոս ըստ Նեստորի երեւեցուեալ յերկուս դէմս եւ յերկուս որդիս : Իսկ մեք նզովեմք զՆեստորիոս որպէս զմարդապաշտն, եւ զԵւտիքէս եւ զՅուլիանէ եւ զհամախոհս նոցին : Եւ խոստովանիմք զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս՝ Աստուած ճշմարիտ եւ մարդ կատարեալ. Աստուած՝ ի Հօրէ ծնեալ նախ քան զյաւիտեանս անժամանակ եւ անմարմնապէս, եւ ժամանակաւ ի սրբոյ կուսէն մարդ կատարեալ : Ոչ շփոթեալ աստուածային անյօդ եւ պարզական բնութիւնն ի մարմն լինել զիւր յաւէտն պարզութիւնն. եւ ոչ թանձր եւ յօդական բնութիւն մարդկութեանս զիւրն կորուսեալ զբնաւորն թանձրութիւն եւ յօդաւորութիւն : Այլ նա ինքն մի որդին

la grotte de Bethléem, puis d'aller et arriver à temps au Jourdain, et d'y accomplir le Baptême avec toutes les cérémonies? Car Bethléem se trouve à trois milles de Jérusalem, c'est-à-dire à une parasange au sud; le Jourdain à quinze milles de Jérusalem, vers l'est. Est-il possible au fervent de la fête de parcourir cette distance de chemin et d'y accomplir le mystère des fêtes? C'est pourquoi on a séparé les fêtes de la Nativité et du Baptême, au lieu de les célébrer simultanément, de telle sorte que l'on peut les célébrer chacune séparément et dignement par des lectures des saintes Écritures et des chants religieux [1].

Et non pas, comme disent quelques-uns tendancieusement : on a séparé une seule fête en deux pour démontrer, selon Nestorius, que le Christ est deux personnes et deux fils. Nous anathématisons Nestorius comme adorateur de l'homme, en même temps qu'Eutychès, Julien et leurs partisans. Et nous confessons Notre-Seigneur Jésus-Christ, vrai Dieu et homme parfait, Dieu, né du Père avant les siècles, éternellement et incorporellement, et de la Sainte Vierge, dans le temps, homme parfait. La nature divine, sans jointures et simple, n'a pas dérangé dans l'Incarnation sa simplicité éternelle, et la nature humaine, grossière et articulée, n'a pas perdu sa naturelle grossièreté et ses jointures. Mais ce même fils unique de Dieu, étant consubstantiel du

1. L'auteur omet un long passage historico-chronologique, relatif à la date du 25 Décembre.

* B p. 13 a. Համաձայն համագոյակից զօրով Հօր եւ փառակից ընդ Հոգւոյն՝ զոր ոչն * ունէր էառ, եւ զոր ունէրն ոչ կորոյս. որով եւ եղեւ յերկուց բնութեանց աստի, յաստուածայնոյն եւ ի մարդկայնոյն՝ միով անձնաւորութեամբ մի Որդի եւ Տէր Յիսուս Քրիստոս :

Ոչ յաւելուած եղեալ Երրորդութեանն ըստ անձնաւորութեանցն ի զգենուլն զմեզ. այլ կայ եւ մնայ նոյնպէս երրեակ անձինքն կատարեալ թուով, թէ եւ մինն մարմին զգեցաւ, եւ անպարունակելին պարունակեցաւ, եւ անտանելին տարեալ եղեւ յարգանդի կուսին : Ծնաւ մարդկաբար՝ եւ ի վեր քան զմարդ. մարդկաբար՝ զի ի կնոջէ. եւ ի վեր քան զմարդ՝ զի ի կուսէ : Ընծայեցաւ ի տաճարին, եւ ընծայեաց զբնութիւնս Հօր ի յերկինս : Մկրտեցաւ ի Յորդանան՝ եւ եբաց զարգանդ որդեծնութեան աւազանին : Խաչեցաւ՝ եւ խաչեցելոց զիմ մեղս : Մեռաւ՝ եւ կեցոյց զմեռեալս : Ի գերեզման էջ՝ եւ անդ սփռեաց այցելութիւն : Յարեաւ՝ եւ ընդ իւր վերաբերեաց զամենեսեան : Վերացաւ առ Հայր՝ եւ մեզ հորդեաց ի նոյն շաւիղ : Նստաւ ընդ աջմէ առհաւատչէին մերոյ, եւ մեզ զնոյն պարգեւեաց : Գալոց է դատել զաշխարհս արդարութեամբ, եւ հատուցանել իւրաքանչիւր ըստ գործոց իւրոց : Նմա փառք ընդ Հօր եւ ընդ Հոգւոյն սրբոյ յաւիտեանս, ամէն :]

* B p. 13 a. Père, et ayant la même gloire que le Saint-Esprit, prit * ce qu'il n'avait pas, mais ne perdit pas ce qu'il avait, de façon que des deux natures, je veux dire la divine et l'humaine, il fût une personne, un Fils et Seigneur Jésus-Christ.

(Lorsque le Fils) revêtit notre (nature), il n'y eut aucune adjonction à la Trinité, quant aux personnes, mais elle est et reste semblablement composée de trois personnes, parfaite en nombre, bien que l'une ait revêtu le corps, que celui qui ne pouvait être contenu fût contenu, et que celui qui ne pouvait être porté fût porté dans les entrailles de la Vierge. Il est né comme un homme, supérieur à l'homme; comme homme, parce que d'une femme, supérieurement à l'homme, parce que d'une vierge. Il fut présenté au Temple, et offrit notre nature au Père (qui est) dans les cieux. Il fut baptisé dans le Jourdain, et ouvrit pour l'enfantement le sein des fonts baptismaux. Il fut crucifié, et crucifia mes péchés. Il est mort, et ressuscita les morts. Il descendit au tombeau, et visita les tombeaux. Il ressuscita et fit monter avec lui tous (les morts). Il s'éleva auprès du Père et nous prépara la même voie. Il s'est assis à sa droite auprès de notre gage, et nous l'a offert à nous aussi. Il viendra pour juger la terre avec justice et rendre à chacun selon ses œuvres. A lui gloire avec le Père et le Saint-Esprit dans les siècles. Amen. »]

Քաղոցի ԻԹ եւ Յունուարի Զ ։ Տօն Յայտնութեան եւ Մկրտութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ։

Յետ ելանելոյն Ադամայ ի դրախտէն՝ զկնի հինգ հազար եւ երկու հարիւր ամաց, ըստ եօթանասնիցն թարգմանութեան, Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս օծեալն Աստուծոյ՝ ըստ յառաջ գուշակելոյն վասն նորա սուրբ մարգարէիցն՝ ծնանի նա ըստ մարմնոյ ի սուրբ կուսէն Մարիամայ ի * Բեթղեհէմ Հրէաստանի, յիշխանութեանն Հռոմայ * A fol. 153 r° a. Օգոստոսի կայսեր, ի քառասներորդի վեցերորդի ամի թագաւորութեան նորա, որպէս ասէ Ղուկաս աւետարանիչն թէ. Ելեւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ՝ ել հրաման յՕգոստոս կայսերէ աշխարհագիր առնել ընդ ամենայն տիեզերս ։ Եւ էր թագաւորութեանն Հայոց առաջին ամն, եւ Հերովդէի Հրէից արքային երեսներորդ չորրորդ ամ ։

Եւ ընդ ծնանելն Յիսուսի Քրիստոսի՝ եկին մոգք յարեւելից երկոտասան հազար այր եւ վեց գլխաւորք որդիք թագաւորաց յաշխարհէն Պարսից, եւ հասեալք յՌագայ՝ լուան թէ սով է ի Հրէաստանի. թողին անդ զզօրսն, առին ընդ իւրեանս այր երեք հազար. եկին յԵրուսաղէմ եւ ասեն. Ո՞ր է որ ծնաւ արքայն Հրէից, զի տեսաք զաստղ նորա յարեւելս եւ եկաք երկրպագանել նմա ։ Եւ լուեալ Հերովդէս խռովեցաւ եւ ամենայն Երուսաղէմ ընդ նմա, եւ կոչեալ Հերովդէի զգլխաւորս Հրէիցն, հարցանէր

29 Kalotz, 6 Janvier.

Fête de l'Épiphanie et Baptême de Notre-Seigneur Jésus-Christ.

Cinq mille deux cents ans après la sortie d'Adam du Paradis, selon la traduction des Septante, Notre-Seigneur Jésus-Christ, l'oint de Dieu, suivant les prédictions des saints prophètes à son sujet, naquit selon le corps, de la sainte Vierge Marie, à * Bethléem de Judée, sous le règne des Romains, * A fol. 153 r° a. Auguste étant empereur, la quarante-sixième année de son règne, ainsi que le dit l'évangéliste Luc : « *En ce jour-là fut publié un édit de César Auguste ordonnant qu'on fît le recensement des habitants de toute la terre* [1]. » C'était la première année du règne des Arméniens et la trente-quatrième année d'Hérode, roi de Judée.

A la naissance de Jésus-Christ, des mages arrivèrent de l'Orient au nombre de douze mille hommes et six chefs, fils de rois du pays des Perses. Arrivés à Rhala (*Rhagha*)[2], ils apprirent qu'il y avait une disette en Judée, ils laissèrent là leurs troupes, prirent avec eux trois mille hommes, vinrent à Jérusalem et demandèrent : « *Où est le roi des Juifs qui vient de naître? Car nous avons vu son étoile en Orient et nous sommes venus l'adorer.* » *L'ayant appris, le roi Hérode fut troublé et tout Jérusalem avec lui. Hérode assembla tous les*

1. Luc. II, 1. — 2. Ragès (?).

թէ ո՞ւր ծնանի Քրիստոս ։ Եւ նոքա ասեն. ի Բեթղեհէմ Հրէաստանի, որպէս մարգարէն ասէ ։ Եւ Հերովդէս խորամանկութեամբ գաղտ կոչէ զմոգսն, և ուսանի ի նոցանէ զժամանակս երևելոյ աստեղն ։ Եւ նոքա ասացին թէ. Այս երկու ամ է ։ Ապա արձակեաց զնոսա ի Բեթղեհէմ, և ասէ. Յորժամ գտանիցէք զմանուկն, ազդ արասջիք ինձ՝ զի և ես եկեալ երկիր պագից նմա ։ Եւ յորժամ ելին ի թագաւորէն՝
* A fol. 153 r° b. ահա աստղն որ անյայտ եղեւ ի մտանելն նոցա * յԵրուսաղէմ, այժմ երևեալ առաջնորդեաց նոցա, և եկեալ եկաց ի վերայ այրին ուր էր մանուկն ։

Իսկ Մարիամ յորժամ ծնաւ զնա պատեաց ի խանձարուրս և եդեալ ի մսուր եզին և իշոյ զի ոչ գոյր նոցա տեղի վիճաւանին, վասն բազմութեանն որ անդ ժողովեալ էին վասն աշխարհագրին ։

Եւ յորժամ եկին մոգքն՝ ի վեր առեալ ի մսրոյ անտի, ի գիրկս ունէր զնա ։ Եւ մտեալ մոգուցն երկիր պագին նմա, և բացեալ զգանձս իւրեանց մատուցանէին նմա պատարագս, ոսկի իբրև թագաւորի, և կնդրուկ որպէս Աստուծոյ, և զմուռ որպէս հանգերձելոյ մեռանելոյ ։ Եւ հրաման առեալ ի հրեշտակէն որ յայտնեաց զխորամանկութիւնն Հերովդէի, ընդ այլ ճանապարհ գնացին յաշխարհ իւրեանց ։

Իսկ մերձ Բեթղեհեմի հովիւք էին բացօթեայք. և հրեշտակ Տեառն երևեցաւ նոցա

savants des Juifs et s'enquit d'eux où devait naître le Christ. Ils lui dirent : « Bethléem de Judée, selon ce qui a été écrit par le prophète[1]. » Hérode ayant, par ruse, fait venir secrètement les mages, apprit d'eux la date à laquelle l'étoile leur était apparue. Ils lui répondirent : « *Depuis deux ans.* » *Et il les envoya à Bethléem, en disant : « Lorsque vous aurez trouvé l'enfant, faites-le-moi savoir, afin que moi aussi j'aille l'adorer*[2]. » Lorsqu'ils furent éloignés de la présence du roi,
* A fol. 153 r° b. *voilà que l'étoile,* qui avait disparu * à leur entrée à Jérusalem, apparut à nouveau et *allait devant eux; jusqu'à ce que, venant au-dessus de la grotte où était l'enfant,* elle s'arrêta[3].

Marie, après avoir mis au monde (l'enfant), *l'enveloppa de langes et le coucha dans une crèche* de bœuf et d'âne, *parce qu'il n'y avait pas de place pour eux dans l'hôtellerie*[4], à cause de la multitude des gens assemblés pour le recensement.

Lorsque les mages arrivèrent, (Marie) le souleva de la crèche et prit l'enfant dans ses bras. Les mages entrèrent, se prosternant, l'adorèrent ; puis, ouvrant leurs trésors, ils lui offrirent en présent de l'or, comme à un roi ; de l'encens comme à Dieu ; et de la myrrhe comme à qui est appelé à mourir. Et ayant été avertis par l'ange qui leur dévoila la ruse d'Hérode, *ils regagnèrent leur pays par un autre chemin*[5].

Aux environs de Bethléem se trouvaient des bergers qui passaient la nuit

1. Matth. II, 1-5. — 2. Matth. II, 7 sq. — 3. Matth. II, 9 sq. — 4. Luc. II, 7. — 5. Matth. II, 12.

եւ փառք Տեառն ծագեցին ի նոսա, եւ երկեան երկիւղ մեծ : Եւ ասէ ցնոսա հրեշտակն. Մի երկնչիք, զի ծնաւ ձեզ այսօր Փրկիչ, որ է օծեալ Տէր ի քաղաքի Դաւթի : Եւ եղեւ յանկարծակի ընդ հրեշտակին ընդ այնմիկ բազմութիւն զօրաց երկնաւորացն, որք օրհնէին զԱստուած եւ ասէին. Փառք ի բարձունս Աստուծոյ, եւ յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն : Եւ վերացան հրեշտակքն յերկինս, եւ հովուացն եկեալ ի Բեթղեհէմ տեսին զՄարիամ եւ զՅովսէփ եւ * զմանուկն, պատեալ ի խանձարուր եւ * A fol. 153 v° a.
եդեալ ի մսուր. եւ դարձան հովիւքն ի տունս իւրեանց՝ փառաւոր առնելով զԱստուած :

Եւ յետ երեսուն ամի, ի նոյն աւուր Յունվարի ամսոյ ի Զ, յաւուր կիւրակէի, գայ Յիսուս ի մկրտութիւն ի Յորդանան առ Յովհաննէս, զի ծնաւ ընդ երեկս հինգշաբաթին ի լուսանալ ուրբաթին, յորում աւուր ստեղծաւ Ադամ. եւ աւետարանեցաւ ի չորեքշաբաթի եւ մկրտեցաւ ի կիւրակէի յաւուր արարչութեան եւ յարութեանն : Աստի զարհուրեալ Յովհաննէս ասէր. Ինձ պարտ է ի քէն մկրտիլ եւ դու առ իս գաս : Եւ Յիսուս ասաց. Թոյլ տուր, զի այսպէս վայել է մեզ լնուլ զամենայն արդարութիւնս : Եւ յորժամ մկրտեցաւ Յիսուս, ել վաղվաղակի ի ջրոյ անտի, եւ ահա բացան նմա երկինք : Եւ Հայրն վկայեաց. Դա է որդի իմ սիրելի ընդ որ հաճեցայ, դմա լուարուք : Եւ Հոգին սուրբ ի նմանութիւն աղաւնոյ էջ ի վերայ նորա զի ցուցցէ զփառակիցն իւր :

aux champs. *Un ange du Seigneur leur apparut et la gloire du Seigneur resplendit autour d'eux, et ils furent saisis d'une grande crainte. Mais l'ange leur dit : « Ne craignez point, il vous est né aujourd'hui, dans la ville de David, un Sauveur qui est le Christ, le Seigneur. » Au même instant se joignit à l'ange une troupe de la milice céleste, louant Dieu et disant : « Gloire à Dieu au plus haut des cieux et paix sur la terre aux hommes de bonne volonté. »* Les anges remontant au ciel, les bergers vinrent à Bethléem *et trouvèrent Marie, Joseph et* * *l'Enfant* * A fol. 153 v° a.
enveloppé dans les langes et couché dans la crèche[1]. *Les bergers retournèrent* chez eux *en rendant gloire à Dieu*[2].

Trente ans après, en ce même jour du 6 Janvier, un jour de dimanche, Jésus vint au Jourdain pour être baptisé par Jean; il est né en effet un jeudi soir, à l'heure où pointait le vendredi, jour où fut créé Adam; il fut annoncé le mercredi, et fut baptisé le dimanche, jour de la création et de la résurrection. *Jean s'en défendit en disant : « C'est moi qui dois être baptisé par toi et tu viens à moi! » Jésus lui répondit : « Laisse faire maintenant, car il convient que nous accomplissions ainsi toute justice. » Jésus ayant été baptisé, sortit aussitôt de l'eau, et voilà que les cieux lui furent ouverts et le Père témoigna ainsi : « Celui-ci est mon Fils bien-aimé, en qui je me suis complu*[3]. *Obéissez-lui*[4]. » Et l'Esprit-Saint, sous forme d'une colombe, descendit sur lui pour le désigner comme celui qui partageait sa gloire.

1. Luc. II, 8-16. — 2. Luc. II, 20. — 3. Matth. III, 14-17. — 4. Matth. XVII, 5; Marc. IX, 6; Luc. IX, 35.

Արդ եւ մեք ուրախացեալք ի Ծննդեան եւ Յայտնութեան Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, ընդ հրեշտակս փառաւորեսցուք եւ ընդ հովիւս բարեբանեսցուք եւ ընդ մոգուցն երկրպագեսցուք, եւ մատուսցուք նմա պատարագ օրհնութեան՝ զհաւատս, զանուշահոտ վարս, զմեռելութիւն ախտից. ընդ Յովհաննու խայտասցուք եւ զարհուրեսցուք. զգառն Աստուծոյ եւ բարձող մեղաց զնա քարոզեսցուք :

* B p. 13 a. [B * Տօն է Ծննդեան եւ Յայտնութեան Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ : Ի ճառէ սրբոյն Յովհաննու Ոսկեբերանի ի Ծնունդն Տեառն :

Բայց մեզ զեռ եւս կայ պատմել ձեզ զԾնունդն Աստուածորդւոյն ի կուսէն, թէ զիա՞րդ եղեւ՝ մի ըստ միոջէ կարգեսցուք : Զի ոչ եթէ յորժամ ծնաւ ծնունդն ի կուսէն
* B p. 13 b. եղէ՝ * յայնժամ սկիզբն անսկզբնականին գոյութեան. այլ յառաջ քան զամենայն ի Հօրէ ծնեալ :

Իսկ արդ՝ վասն մեր էջ, եւ մարմնով ծնաւ ի կուսէն. այն առաջին ծնունդն յաւիտենական Հօրն որ զնա ծնաւ՝ նա միայն գիտէ : Իսկ երկրորդ ծնունդս՝ շնորհօք իւրովք ի մէջ մարդկան վասն զի կեցուսցէ զմարդիկ, եւ օրհնեսցէ յառաջին անիծից անտի զերկիր, եւ իւրովք օրհնութեամբ գարշապարօքն նորոգեսցէ. զի տեսեալ կորուսեալ զմարդիկ, ժողովեաց զցրուեալսն եւ եգիտ զմոլորեալսն :

Եւ յղացեալ աղաւնեանն ի Հոգւոյն սրբոյ՝ շնորհագիւտ կոյսն, յանարատ եւ յանապական արգանդին զորդին Աստուծոյ՝ անհատական պայմանաւ : Եւ ըստ օրինակի

Or, nous aussi, réjouis par la Nativité de l'Épiphanie du Christ, notre Dieu, glorifions avec les anges, rendons grâce avec les bergers, adorons avec les mages, et offrons-lui nos présents de bénédictions, la foi, une conduite agréable, la mortification des passions. Avec Jean tressaillons de joie et tremblons de crainte; prêchons l'agneau de Dieu, celui qui remet nos péchés.

* B p. 13 a. [B * Fête de la Nativité et Épiphanie du Christ notre Dieu. Tiré de l'homélie de saint Jean Chrysostome sur la Nativité du Seigneur.

Il nous reste encore à vous parler de la naissance du Fils de Dieu de la Vierge et de quelle manière elle eut lieu. Nous en donnerons tous les détails.
* B p. 13 b. Car, ce n'est pas lorsque la naissance de la Vierge * a eu lieu que l'existence de Celui qui n'a pas de commencement, a commencé : il est né du Père avant toute chose.

Or, il est descendu pour nous et naquit avec un corps, de la Vierge. Cette première naissance éternelle, le Père qui l'a engendré seul la connaît, mais la deuxième naissance, par sa grâce, eut lieu parmi les hommes, pour qu'il vivifie les hommes, bénisse la terre contre la première malédiction, et la renouvelle par les traces de ses pas qui apportent les bénédictions, car il voyait les hommes perdus, et pour qu'il rassemblât les dispersés et retrouvât les égarés.

La Vierge, qui avait trouvé grâce, le conçut de l'Esprit-Saint, dans des entrailles pures et sans corruption, Fils de Dieu, dans une condition indivi-

ծննդականացն ծնեալ զանդրանիկն ի քաղաքին Դաւթի ի Բեդղեհէմ՝ առ ի կատարելոյ զմարգարէականն թէ. Եւ դու Բեդղեհէմ տուն Եփրաթայ՝ ոչ ինչ սակաւաւոր իցես ի հազարաւորս Յուդայ, ի քէն ելցէ ինձ պետ եւ իշխան Իսրայէլի, եւ ելք նորա ի սկզբանէ աւուրց յաւիտենից :

Տեսանես զելսն յառաջընծայս, որպէս եւ ասէ իսկ թէ. Յառաջագոյն տեսանէի զՏէր առաջի իմ յամենայն ժամ, եւ ընդ աջմէ իմմէ : Գիտէր մարգարէն Հոգւովն եթէ. Երդմամբ երդուաւ նմա Աստուած՝ ի պտղոյ որովայնէ նորա նստուցանել յաթոռ նորա. որում եւ օրինակքն իսկ վկայէին եթէ յազգէ Դաւթի եւ ի Բեթղեհէմ գեղջէ գալոց է Քրիստոս : Իսկ նա ոչ միայն յառաջագոյն գուշակելոցն՝ այլ եւ առժամայն նշանաւ մոգուցն եկելոց թագաւոր ճանաչէր որք եւ ասէին. Ո՞ւր է որ ծնաւ արքայն Հրէից. եւ տեղեկացեալ ի դպրացն՝ հասանէին ուր էր մանուկն. որում երկրպագեալ, եւ մատուցին պատարագս. եւ միանգամայն տիրապէս եւ հրեշտակածանօթ եղեալ՝ դարձեալ գնացին յաշխարհն իւրեանց :

* Յայսմ աւուր յիշատակ սքանչելեաց Գետարգել սուրբ նշանին, ձեռամբ երանե- * B
լւոյն Պետրոսի Հայոց կաթողիկոսի : p. 14 a.

Յորժամ մեծ կայսրն Յունաց Վասիլ դարձեալ ի պատերազմէն Վրաց՝ եկեալ

duelle. Selon la coutume des femmes qui enfantent elle l'enfanta, fils aîné, dans la ville de David, Bethléem, pour accomplir la prophétie : « *Et toi Bethléem, maison d'Euphrathe, tu n'es pas la moindre parmi les milliers de villes de Juda, car de toi sortira le chef qui doit gouverner Israël, dont l'origine est au commencement des temps éternels* [1]. »

Vois-tu les prémices de ce commencement? Ainsi qu'il est dit : « Je voyais auparavant le Seigneur devant moi, à toute heure, et assis à ma droite. » Le prophète connaissait par l'Esprit que : Dieu lui a fait le serment de mettre sur le trône celui qui sera né de ses entrailles [2] et les prédictions témoignaient que le Christ devait venir de la race de David et du village de Bethléem. Il fut reconnu roi, non seulement par les prédictions anticipées, mais présentement par le témoignage des mages qui vinrent à lui, et qui dirent : « *Où est le roi des Juifs qui vient de naître?* [3] » Et ayant été renseignés par les scribes, ils arrivèrent à l'endroit où se trouvait l'enfant, se prosternèrent devant et lui offrirent des présents, et ayant fait connaissance en une fois avec le Seigneur et les anges ils regagnèrent leur pays.

* En ce jour commémoration du miraculeux arrêt du fleuve par le saint * B
signe (de la croix), par les mains du bienheureux Pierre, catholicos d'Ar- p. 14 a.
ménie.

Lorsque le grand empereur des Grecs (*Younats*) Basile (*Vasil*) revenant de la

1. Mich. v, 2. — 2. Cf. Ps. cxxxi, 12. — 3. Matth. ii, 2.

էր ի քաղաքն Տրապիզոն ձմեռոցի պատճառաւ, յայնժամ յաջողեաց գնալ առ նա Պետրոս կաթողիկոս, եւ կայսրն բազում սիրով ընկալաւ զնա, եւ առ ժամանակ մի պահեաց առ իւր ։

Եւ ի գալ տօնի Աստուածայայտնութեանն հրամայեաց նմա օրհնել զջուրն ի գետն առաջի իւր ըստ ծիսի եւ արարողութեան Հայոց ։ Եւ եղեւ սքանչելիք ի ժամու օրհնութեանն, զի յորժամ խաչակնքեաց զջուր գետոյն կենաց փայտիւն զոր առ իւր ունէր, առժամայն արգելաւ գետն ընթացից իւրոց վայր մի, եւ ի հեղուլ զաստուածային մեռոնն՝ ճառագայթք լուսոյ հատան ի ջուրց ։ Ընդ որ կայսրն իւր սքանչացեալ Վասիլ կայսր իւրովքն հանդերձ, մեծարեաց զհայրապետն. եւ տուեալ բազում պատուով արձակեաց զնա ։

Եւ եղեւ սքանչելիքս այս թուին Հայոց չորս հարիւր եօթանասուն եւ մէկ, ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։]

* A fol. 153 v° b.

* Քաղոցի Լ, եւ Յունուարի Է ։ Վերստին տօն է Յայտնութեան եւ յիշատակ Յովհաննու Մկրտչի եւ Ստեփաննոսի նախավկային ։

Յերկրորդում աւուր Յայտնութեան Տեառն՝ յիշատակ է Յովհաննու Կարապետին որ առաքեցաւ յԱստուծոյ գալ յանապատէն ի Յորդանան գետ, եւ քարոզել մկրտութիւն

guerre contre les Géorgiens, vint à Trébizonde pour y passer l'hiver, le catholicos Pierre alla chez lui en ces jours, et l'empereur l'accueillit avec beaucoup d'affection et le retint auprès de lui quelque temps.

Vint la fête de l'Épiphanie et l'empereur lui ordonna de bénir les eaux du fleuve, en sa présence, selon le rite et les offices arméniens. Il se produisit un miracle à l'heure de la bénédiction, car, lorsqu'il fit le signe de la croix sur l'eau du fleuve avec le bois de vie [1], qu'il avait avec lui, le fleuve s'arrêta aussitôt dans son cours, pour un instant, et lorsqu'il répandit le baume divin, des rayons de lumière brillèrent sur les eaux. Basile et sa suite furent saisis d'admiration; il honora grandement le patriarche et le congédia avec de grands honneurs.

Ce miracle eut lieu l'année quatre cent soixante et onze de l'ère arménienne, pour la gloire du Christ, notre Dieu.]

* 30 Kalotz, 7 Janvier.

* A fol. 153 v° b.

De nouveau fête de l'Épiphanie et commémoration de Jean-Baptiste et du protomartyr Étienne.

Le deuxième jour de l'Épiphanie du Seigneur est la commémoration de Jean le Précurseur, qui fut envoyé par Dieu pour aller du désert au fleuve du

1. Des reliques de la vraie croix.

ապաշխարութեան ի թողութիւն մեղաց ։ Որոյ հանդերձն ստեւ ուղտոյ եւ գօտի մաշկեղէն, եւ կերակուրն մարախ եւ մեղր վայրենի ․ եւ քարոզութիւնն բարձրագոյն քան զօրինացն, ոչ զոհիւք եւ պատարագօք՝ այլ ջրով եւ մկրտութեամբ որ մերձեցուցանէ ի հուր եւ ի Հոգին ։ Որ զկնի իմ գայ, ասէ, նա մկրտեսցէ զձեզ ի Հոգին սուրբ եւ ի հուր, որոյ հեծանոցն ի ձեռին իւրում է եւ սրբէ զկալ իւր ։

Եւ Սադուկեցւոցն եւ Փարիսեցւոցն ասէր ․ Ծնունդք իժից, ո՛ ցոյց ձեզ փախչել ի բարկութենէ ․ եւ զինուորացն թէ ․ Շատ լիցին ձեզ թոշակքն ձեր ․ եւ մաքսաւորացն թէ ․ մի՛ աւելի ինչ քան զհրամայեալսն ձեզ առնիցէք ։ Իսկ յորժամ ետես զՅիսուս Յովհաննէս ասաց ․ Ահաւասիկ գառն Աստուծոյ որ բառնայ զմեղս աշխարհի ։

Իսկ զսրբոյն Ստեփաննոսի Նախավկային կատարեմք այսօր զյիշատակ, զի ճշմարիտ քահանային որ ծնաւ այսօր ի կուսէն, պիտոյ էր սարկաւագ եւ սպասաւոր՝ որ քարոզէր զնա համարձակութեամբ ․ որպէս եւ Ստեփաննոս * որ ասէր հրէիցն ․ Խստապարանոցք եւ անթլփատք սրտիւք եւ ականջօք, դուք հանապազ Հոգւոյն հակառակ կայք ։ Ահա տեսանեմ զերկինս բացեալ եւ զորդի մարդոյ զի կայ ընդ աջմէ Աստուծոյ, որպէս ի Յորդանան բացան նմա երկինք եւ Հայր ի վերուստ վկայեաց ․ Դա՛ է որդի իմ սիրելի *A fol. 154 r° a.

Jourdain et prêcher le baptême de la pénitence pour la rémission des péchés. *Il avait un vêtement de poil de chameau et une ceinture de cuir, et il se nourrissait de sauterelles et de miel sauvage* [1]. Sa prédication était supérieure à la Loi, non par les sacrifices et les offrandes, mais par l'eau et le baptême qui rapprochait du feu et de l'Esprit-Saint. Il disait : « *Celui qui doit venir après moi vous baptisera dans l'Esprit-Saint et dans le feu; sa main tient le van, il nettoiera son aire* [2]. »

Il disait *aux Sadducéens et aux Pharisiens* : « *Race de vipères, qui vous a appris à fuir la colère qui vient* [3]. » Aux soldats : « *Contentez-vous de votre solde* [4]. » Aux publicains : « *N'exigez rien au delà de ce qui vous est commandé* [5]. » Mais, quand il aperçut Jésus, Jean s'écria : « *Voici l'Agneau de Dieu, celui qui ôte le péché du monde* [6]. »

Nous faisons également en ce jour la commémoration de saint Étienne, le protomartyr, parce qu'il fallait, au vrai prêtre qui naquit aujourd'hui de la Vierge, un diacre et un serviteur qui l'annonce avec hardiesse, ainsi que fit Étienne* qui disait aux Juifs : « *Vous autres obstinés, incirconcis de cœur et d'oreilles, vous êtes continuellement opposés à l'Esprit-Saint. Je vois le ciel entr'ouvert et le Fils de l'homme debout à la droite de Dieu* [7]. » Au Jourdain le ciel s'entr'ouvrit et le Père témoigna des hauteurs : « *Voici mon fils bien-aimé en qui je me suis complu* [8]. » Aujourd'hui aussi l'Esprit-Saint, descendu sous forme de *A fol. 154 r° a.

1. Matth. III, 4; Marc. I, 6. — 2. Matth. IV, 11; Luc. III, 15. — 3. Matth. III, 7; Luc. III, 7. — 4. Luc. III, 14. — 5. Luc. III, 13. — 6. Joan. I, 29. — 7. Act. VII, 51, 56. — 8. Matth. III, 17.

ընդ որ հաճեցայ. որոյ այսօր եւ Հոգին սուրբ աղաւնակերպ երեւմամբ իջեալ վկայեաց ձայնիւ Հօր երեւեցոյց զփառակիցն իւր ճշմարիտ Թագաւոր երկնի եւ երկրի :

* B p. 14 a. [B * Դարձեալ տօն է Ծննդեան եւ Մկրտութեան Քրիստոսի, եւ ընդ նմին ժամով մկրտչին իւրոյ եւ յառաջընթաց կարապետին Յովհաննու :

Երանելւոյն Պրոկղի եպիսկոպոսապետին Կոստանդնուպոլսի ասացեալ յԱստուածայայտնութիւնն :

Քրիստոս աշխարհի յայտնեցաւ, եւ զանզարդ աշխարհս զարդարեալ լուսաւորեաց. զաշխարհի մեղս եբարձ, եւ զթշնամին աշխարհի արտաքս ընկէց. սրբեաց զաղբիւրս ջուրց, եւ լուսաւորեաց զոգիս մարդկան :

* B p. 14 b. Զարմանք պատեցին զիս * մեծապէս զարմանալեօք. քանզի այսօր երկիր եւ ծով մասնաւորեալ՝ բաժանեցին զուրախութիւն Փրկչին, եւ աշխարհս ամենայն խնդութեամբ լցաւ : Քանզի ի Ծննդեան Փրկչին՝ երկիր ուրախացաւ, ի մսուր զբոլորից Տէրն բառնալով, եւ յԱստուածայայտնութեանն՝ ծով յոյժ ցնծացեալ զուարճանայ, որպէս ի ձեռն Յորդանանու զսրբութեանն օրհնութիւն ընդունելով :

Այսօր ամենայն արարածք օրհնելով զմկրտեալն գոչեն. Օրհնեալ որ գայ յանուն Տեառն, օրհնեալ որ յամենայն ժամ գալոց է, քանզի ոչ եթէ զառաջին եկն այսօր : Օրհնեալ որ գայ յանուն Տեառն, որ յառաջն նախախնամութեան արարածոց գայ,

colombe, témoigna par la voix du Père en désignant celui qui partage sa gloire, le vrai roi du ciel et de la terre.

* B p. 14 a. [B * De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ, avec, en même temps, commémoration de son Baptiste et Précurseur Jean.

Homélie du bienheureux Proclus, archevêque de Constantinople, sur l'Épiphanie.

Le Christ s'est révélé au monde et a illuminé, en l'embellissant, la terre privée d'ornement. Il a supprimé les péchés de la terre et a jeté dehors l'ennemi de la terre. Il a purifié les sources d'eaux et a illuminé les âmes des hommes.

* B p. 14 b. Je suis saisi * par la plus grande admiration. car aujourd'hui la terre et la mer en y participant se partagent la joie du Sauveur et toute la terre est remplie de joie à la Nativité du Sauveur; la terre s'est réjouie en tenant dans la crèche le Seigneur de toutes choses et, à l'Épiphanie, la mer reflète sa grande joie en recevant, par l'intermédiaire du Jourdain, la bénédiction de la sainteté.

Aujourd'hui. toutes les créatures en bénissant le baptisé, crient : « *Béni soit celui qui vient au nom du Seigneur* [1], béni soit celui qui doit venir à toute heure. Car il ne vient pas aujourd'hui pour la première fois. *Béni soit celui qui*

1. Matth. xii, 10; Joan. xii, 13.

զերկնիցն բարձրութիւն՝ անմերձենալի պահեալ, կարեգական ընթացս՝ արուեստիւ կառավարելով, աստեղաց բազմութեան՝ անմոլար կարգաւորելով, զօդոցն շնչմունս՝ բարեխառնութեամբ յօրինելով, գետոցն վտակաց՝ անմոլորաբար առաջնորդելով : Զայս ամենայն աստ նկատելով ասեմ . Օրհնեալ որ գայ յանուն Տեառն :

Ո՞վ է սա, ասա՛ յայտնապէս ո՛վ երանելիդ Դաւիթ. Աստուած Տէր երեւեցաւ մեզ : Եւ ոչ միայն մարգարէս Դաւիթ ասէ, այլ եւ առաքեալն Պօղոս վկայէ բարբառեալ վասն նորա այսպէս. Երեւեցաւ շնորհքն Աստուծոյ՝ փրկիչ ամենայն մարդկան. ոչ սակաւուց ոմանց՝ այլ բոլորից իսկ հրէից եւ հեթանոսաց՝ ի ձեռն մկրտութեանս զփրկութիւն ամենեցուն շնորհելով, հասարակաց բոլորից առաջի արկանելով զմկրտութեանս պարգեւսն :

Եկա՛յք այսուհետեւ տեսէք նոր եւ սքանչելի ջրհեղեղ՝ յոյժ վեհագոյն եւ լուսաւորագոյն քան որ առ Նոյիւն երեւեալ : Անդ՝ ջուր ջրհեղեղին զմարդկային բնութիւնն ապականեալ կորոյս . իսկ աստ՝ ջուր մկրտութեանս ի ձեռն մկրտելոյն զմեռուցեալսն կենդագործեաց : Անդ՝ Նոյ յանփտու փայտից տապանն վերականգնեաց . * իսկ աստ՝ Քրիստոս իմանալին Նոյ՝ առ ի յանապականն Մարեմայ զմարմնոյն տապան կազմեաց : Անդ՝ Նոյ տապանն արտաքուստ նիւթով եւ ձիւթով ծեփեաց : իսկ աստ՝ Քրիստոս զգուշութեամբ հաւատոյն զմարմնոյն պարգացուց տաճար : Անդ՝ աղաւնոյն զշիւղ

* B p. 15 a.

vient au nom du Seigneur, qui vient pour (être) la providence des créatures, en gardant la distance infranchissable des cieux, en dirigeant avec maîtrise le cours du soleil, en réglant imperturbablement la multitude des astres, en organisant avec harmonie le souffle des airs, en montrant leur voie invariable aux fleuves et aux rivières. En considérant toutes ces choses je dis : « *Béni soit celui qui vient au nom du Seigneur.* »

Qui est celui-là? Dis-nous-le clairement, ô bienheureux David! Le Seigneur Dieu nous est apparu. Ce n'est pas seulement le prophète David qui le dit, mais l'apôtre Paul en témoigne aussi, en disant à son sujet : *La grâce de Dieu,* Sauveur de tous les hommes, est apparue non pas à quelques-uns seulement, mais à tous, aux Juifs et aux gentils, en accordant, par l'entremise du baptême, le salut à tous; en offrant à tous, en général, les présents du baptême.

Venez donc voir désormais le nouveau et prodigieux déluge, bien plus sublime et plus lumineux que celui qui eut lieu du temps de Noé. Là, les eaux du déluge ont corrompu et perdu la nature humaine, mais ici, l'eau du baptême, par le moyen du baptême, a vivifié les morts. Là, Noé construisit l'arche avec du bois incorruptible, * mais ici, le Christ, le Noé spirituel, a formé l'arche de son corps de Marie incorruptible. Là, Noé enduisit l'extérieur de l'arche avec du goudron et de la poix, mais ici, le Christ a consolidé le temple du corps avec les ménagements de la foi. Là, la colombe portant le rameau

* B p. 15 a.

ձիթենւոյն բարձեալ՝ զՏեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եկն զանուշութիւն. իսկ աստ՝ Հոգին սուրբ անաւթեամբ աղաւնոյ եկեալ՝ զողորմածն եցոյց զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս :

Բայց առաւել հիացուցանէ զիս Փրկչին խոնարհութեամբն գերազանցութիւնն, զի ոչ համարեցաւ բաւական առ ի կատարելոյ կատարելումն՝ աղոյ ի կնոջէ ծնանիլ : ոչ համարեցաւ բաւական՝ որ աթոռակիցն էր Հօր՝ առնուլ զծառայի կերպարանս, այլ որպէս մեղաւոր գայ առ ի մկրտիլ առաջի մկրտչին :

Բայց մի լիցի համարական բանին ներգործութիւն՝ զայթակղութիւն լսողաց, քանզի մկրտեցաւ բոլորից Տէրն՝ ոչ զի կարօտութեան կարօտեալ, որ քաւ և մի լիցի. այլ երկու այս օրինակօք զօգուտ մեզ հատուցանել. զի և ջրոյ զսրբարարական շնորհ պարգևեսցէ, և զի զամենայն մարդ առ ի մկրտութիւն հրաւիրեսցէ :

Յայնժամ գայ Յիսուս ի Գալիլեէ ի Յորդանան առ Յովհաննէս մկրտել ի նմանէ : Եւ զինչ էին յայն ժամու կատարեալքն եղբարք՝ զմտաւ ածել անհնարին է, քանզի վերագոյն էին մարդկայնոյս աչաց տեսեալքն : Դողան միտք և լեզու փախստական լինի ի բերանոյ՝ ոչ իշխելով ձայնել զանճառելիս : Արդ տեսեալ Յովհաննու զՅիսուս զի գայր առ նա մեծաւ բաղձանօք՝ սրտին լցեալ լինէր. անկանելով և առաջի ոտիցն տարածանելով, զոտից նորա բռնել հարկեալ՝ աղաչէր բարբառելով առ նա

d'olivier a remplacé la douceur de Jésus-Christ, Notre-Seigneur, mais ici, le Saint-Esprit, venant sous la forme de colombe, nous a montré le miséricordieux Jésus-Christ, Notre-Seigneur.

Mais ce qui m'émerveille davantage, c'est la supériorité du Sauveur par son humilité car, Il n'a pas jugé suffisant, pour être parfait, lui le tout-parfait, de naître petit enfant d'une femme. Il n'a pas jugé suffisant, lui l'associé au trône du Père, de prendre l'apparence de serviteur, mais encore, comme un pécheur, il vient au baptiste pour être baptisé.

Pourtant, que ces expressions générales n'aient aucune influence pour scandaliser les auditeurs, car, si le Seigneur de toutes choses a été baptisé, ce n'est pas parce qu'il avait besoin d'être purifié; loin de moi une telle pensée, mais il a voulu par ces deux exemples nous procurer un avantage, en accordant à l'eau la grâce purificatrice, et en invitant tous les hommes au baptême.

Alors Jésus, venant de Galilée, alla trouver Jean au Jourdain pour être baptisé par lui[1]. Mes frères, ce qui se passa à cette heure est impossible à imaginer, car ce qui s'est vu dépasse les limites des yeux humains. La pensée se trouble et la langue fait défaut à la bouche de crainte de parler des choses ineffables. Car Jean apercevant Jésus venant à lui, avec un grand effort et le cœur plein, se prosterna, s'étendit devant lui, saisit ses pieds, et le supplia

1. Matth. iv, 13.

այսպէս. Զի՞ բռնադատես զիս ամենազօրդ տանել ինձ տկարիս, որ ի վեր գոյ քան զիմ զօրութիւն : Որպէս իշխեցից զքեզ մկրտել, երբ և կամ յո՞րժամ հուր ի խոտոյ այրեցեալ եղև, * և կամ երբ կաւ զաղբիւր լուաց : * B p. 15 b.

Զիա՞րդ իշխեցից մկրտել զդատաւորդ՝ որ ընդ դատապարտութեամբս : Որպէս մկրտեցից զքեզ ով Տէր՝ բիծ ինչ ոչ տեսանեմ ի քեզ, քանզի մեղս ոչ արարեր, և ոչ անկար ընդ անիծիւք Ադամայ. զի թէպէտ և իջեր՝ այլ ոչ եւս յանցեար. զի՞ առնես ով Տէր, գործել ինչ որ ի վեր քան զիմ զօրութիւնս բռնադատել :

Ով ինձ ոչ երբէք առ ի բարկացուցանել զքեզ իշխեցեալ՝ որպէս ծառայ տիրասէր, յառաջընթաց եղեալ զգալուստ քո գուժեցի : Դեռ տակաւին եւս յորովայնի զմօր լեզու փոխառեալ՝ Աստուած զքեզ աշխարհի քարոզեցի. զբոլորս՝ առ ի հանդիպումն քեզ կոչեցի : Ասա ինձ ով Տէր՝ ո՞րպէս բերցէ արեգակն տեսանել զբոլորից Տէրդ՝ ի ծառայէս յանդգնութեամբ թշնամանեալ, և ոչ իսկ և իսկ որպէս զՍոդոմայեցիսն՝ հրացեալ ճառագայթիւքն իւրովք հրակէզ զիս առնիցէ : Կամ զիա՞րդ բարձցէ երկիր տեսանել զսրբիչդ հրեշտակաց ի ծառայէս մկրտեալ, և ոչ վաղվաղակի բացեալ զբերան իւր կլցէ զիս :

Որպէս մկրտեցից զքեզ ով Տէր, ծննդական աղտեղութեամբ ոչ եղեր ներկեալ. վասն զի առ ի յանարատ որովայնի յառաջ ընծայեցար պտուղ : Եւ զիա՞րդ անկեալս

en disant : Pourquoi m'obliges-tu, tout-puissant, moi qui suis faible, à faire ce qui est au-dessus de mes forces? Comment oserais-je te baptiser? Quand et comment le feu a-t-il été brûlé par l'herbe, * et quand l'argile a-t-il lavé la source? * B p. 15 b.

Comment moi qui suis sous le coup de la condamnation, oserais-je te baptiser, toi, le juge? Comment te baptiserais-je, ô Seigneur! moi qui ne vois aucune tache en toi, car tu n'as commis aucun péché et tu n'es pas tombé sous la malédiction d'Adam? Car, bien que tu sois descendu du ciel, tu n'as commis aucune faute. Que fais-tu, ô Seigneur! tu m'obliges à faire ce qui est au-dessus de mes forces!

Moi, qui n'ai jamais osé te faire de la peine, en tant que serviteur aimant son maître, devenu ton précurseur, j'ai annoncé ta venue. Étant encore dans le sein, empruntant la langue de ma mère je t'ai proclamé Dieu à la terre; j'ai convoqué tout le monde à ta rencontre. Dis-moi, ô Seigneur! comment le soleil souffrira-t-il de te voir, toi, le Seigneur de toutes choses, outragé audacieusement par ton serviteur, et ne voudra-t-il pas aussitôt, comme pour Sodome, me brûler de ses rayons enflammés? Ou bien comment la terre supportera-t-elle de te voir, toi, qui sanctifies les anges, baptisé par ton serviteur, et ne s'ouvrira-t-elle pas aussitôt pour m'engloutir?

Comment te baptiserais-je, ô Seigneur! qui n'as été taché d'aucune souillure génitale, car tu as été offert, fruit de pures entrailles? Et comment moi, homme déchu, souillé, purifierais-je le Dieu innocent? *C'est moi qui*

[illegible]

dois être baptisé par toi, et tu viens à moi[1]! Tu m'as envoyé pour baptiser, ô Seigneur! et je ne me suis pas opposé à ton ordre; aussi, j'ai invité tout le monde avec insistance à se faire baptiser. Je leur ai dit : « *Confessez-vous au Seigneur, car il est bon*[2]. » Celui qui vient n'est pas un homme de colère, car il est bon, il est le fils né du bon (père), ne dispensant pas ses bienfaits partiellement et se reprenant aussitôt, mais sa charité est éternelle. C'est pourquoi toutes les puissances sous les cieux ont dit avec bénédictions :

* B p. 16 a. * « *Béni soit celui qui vient au nom du Seigneur*[3]! *Le Seigneur Dieu nous est apparu*[4]. » Le soleil de la justice est apparu et a dissipé les ténèbres de l'ignorance. Le berger céleste est apparu et a mis en fuite du milieu des troupeaux les loups démoniaques. Celui qui est la vie de tous est apparu et il a tué la mort par la mort et a rendu les mortels dignes de la vie immortelle de l'immortalité, si grande est sa pitié. Le Fils unique de Dieu s'est révélé et a accordé l'adoption aux fidèles, par le baptême. »

Or ces choses s'étant ainsi accomplies, le Père aux cieux, réjoui par l'humilité accrue de son Fils, entr'ouvrit tout à coup les portes du ciel et a émis une voix semblable au grondement du tonnerre, au comble de sa joie paternelle : « *Celui-ci est mon Fils bien-aimé, en qui je me suis complu*[5]. » Et

1. Matth. iv, 14. — 2. Ps. cv, 1; cvi, 1; etc. — 3. Matth. xxi, 9. — 4. Luc. ii, 11. — 5. Matth. iv, 17.

գայ Հոգին սուրբ ի նմանութիւն աղաւնոյ ծանուցոյց առնելով զմկրտեալն ։ Որում վայելեն փառք, պատիւ եւ զօրութիւն Հօր եւ Որդւոյ եւ ամենասուրբ Հոգւոյն, այժմ եւ յանսպառ յաւիտեանս, ամէն ։

Յայսմ աւուր ժողով սուրբ մկրտչին Յովհաննու Կարապետին ։

Տէր եւ Աստուածն մեր Յիսուս Քրիստոս պատուեաց յամենայնի զյառաջընթաց կարապետն իւր եւ զմեծ մկրտիչն զՅովհաննէս ։ Ոչ միայն զի որպէս Աստուած Հայրն իւր յարոյց ինքեան մարգարէս եւ քարոզս, այսպէս եւ ինքն որդի իբրու ճշմարիտ Աստուած եւ հաւասար Հօր՝ մարգարէ եւ քարոզ աստուածութեան իւրոյ բերէ ի մէջ զՅովհաննէս, որ յառաջ ընթացեալ եւ նախ քան զնորա յայտնութիւնն երեւեալ մարդկան՝ գուշակէր եւ մարգարէանայր թէ. Զկնի իմ գալոց է Քրիստոսն ։ Այլ եւ յեւս առաւելագոյն * բարձրութիւն պատուոյ եւ փառաց հանէ զնա, որ անհամեմատ էր ամենայն առաջին մարգարէիցն եւ արդարոց, եւ բոլոր իսկ եղական բնութեան երկնայնոցն եւ երկրայնոց ։ * B p. 16 b.

Վասն զի յերեւելն եւ ի յայտնութիւնն ինքեան, ոչ միայն զՀօր եւ զՀոգւոյն սրբոյ վկայութիւնն ընդունելով՝ յայտնեալ ցուցանէր զինքն Աստուած գոլ եւ որդի Աստուծոյ մարմնացեալ, այլ եւ որպէս զՀայր եւ զՀոգին եցոյց իւր վկայս յերկնէ, այսպէս եւ զՅովհաննէս ի յերկրէ վկայ ինքեան ընդունելով առնոյր, որպէս եւ ասէր ինքն.

pour qu'aucun doute ne subsiste dans la pensée de ceux qui l'entendirent à l'égard du baptisé et du baptiste, le Saint-Esprit, sous la forme de colombe, vint désigner le baptisé. A qui conviennent gloire, honneur et puissance, au Père, au Fils et au très Saint-Esprit, maintenant et dans l'éternité sans fin. Amen.

Aujourd'hui solennité de saint Jean-Baptiste le précurseur.

Notre-Seigneur et Dieu Jésus-Christ honora en tout son précurseur et devancier le grand Baptiste Jean. Non seulement, de même que Dieu son Père suscita ses prophètes et ses hérauts, ainsi lui, le Fils, en vrai Dieu et égal au Père, fait apparaître Jean prophète et héraut de sa divinité, qui, le précédant et antérieurement à sa révélation aux hommes, prédit et prophétisa : « *Celui qui doit venir après moi est le Christ*[1]. » Bien plus, il * l'éleva à de plus hautes dignités et à une gloire incomparablement supérieures à celles de tous les anciens prophètes et justes, et à toutes les natures privilégiées : célestes et terrestres. * B p. 16 b.

Car à son apparition et à son épiphanie, non seulement il reçut le témoignage du Père et du Saint-Esprit et montra qu'il était Dieu et Fils de Dieu incarné, mais de même qu'il cita le Père et le Saint-Esprit, comme ses témoins du ciel, il prit pour témoin de la terre Jean, en disant : « *Vous avez envoyé vers*

1. Joan. I, 27.

Դուք առաքեցէք առ Յովհաննէս, եւ վկայեաց ճշմարտութեանն, եւ ես ունիմ վկայութիւն մեծ քան զՅովհաննու ։ Որ եւ վասն այնորիկ խոնարհեալ գայր առ նա, որպէս եւ աւետարանիչն ասէ. Տեսանէր զՅիսուս զի գայր առ նա, եւ ասէր. ահա Քրիստոս գառն Աստուծոյ. եւ ոչ միայն միանգամ այլ երկիցս եւ երիցս վկայէր ի վերայ Քրիստոսի յերկրի ։ Եւ Հայր դարձեալ երկիցս եւ երիցս վկայեաց ձայնիւրով ի վերայ նորին Որդւոյ վկայէր, այսինքն ի Յորդանան գետ եւ ի Թաբոր լեառն եւ ի ժամ չարչարանացն ։

Նոյնպէս ապա եւ Յովհաննէս վկայէր Քրիստոսի, որով յայտնի, որպէս է, զանհամեմատ մեծութիւն կարապետին տեսանել. զի որպէս Աստուած Հայր յերկնից՝ այնպէս եւ Յովհաննէս մարդ յերկրէ Քրիստոսի վկայեաց ։ Եւ ինքն Քրիստոս այնքան արժանահաւատ զնա համարեցաւ, մինչ զի նորա վկայութեամբն հաստատեաց մարդկան զիւր ինքեան երեւումն յաշխարհ ։

Որ եւ եկեալ առ նա ի Յորդանան՝ ձեռնադրի եւ մկրտի խոնարհութեամբ, ընդ որ բոլոր հրաբուն երկնայինքն ապշեալ զարմացմամբ. զի համարձակեցաւ Յովհաննէս ամբառնալ զձեռն իւր հողեղէն ի վերայ երկնաւոր եւ արարչական գլխոյն Աստուծոյ՝ որ բարձր է, քան զամենայն բարձունս, եւ ձեռն եդ մկրտել զամենեցուն մաքրութեան աղբիւրն ։

* B p. 17 a. * Վասն որոյ եւ ի յայսմ աւուր՝ եկեղեցական ժողովումն եւ տօն կատարի նմին

Jean et il a rendu témoignage à la vérité[1]. *Pour moi j'ai un témoignage plus grand que celui de Jean*[2]. » C'est pourquoi il vint avec humilité à Jean, ainsi que le dit l'évangéliste : « *Il vit Jésus qui venait vers lui, et il dit : Voici l'Agneau de Dieu*[3]. » Et non pas seulement une fois, mais deux et trois fois, il donna ce témoignage du Christ sur la terre. Et le Père, à son tour, deux et trois fois, de sa voix, témoigna au sujet du Fils, au fleuve du Jourdain, au mont Thabor et au moment de la passion.

Jean témoigna de la même manière au sujet du Christ, et c'est en cela que nous devons voir l'incomparable grandeur du Précurseur : comme Dieu le Père témoigna des cieux, de même Jean, homme, témoigna sur la terre au sujet du Christ. Et le Christ lui-même le jugea à tel point digne de foi, qu'Il établit, par son témoignage, aux hommes, sa venue sur la terre.

Il vint donc au Jourdain, reçut l'imposition des mains et se fit baptiser avec humilité, ce dont tous les célestes, flamboyants de feu, furent stupéfaits d'admiration, que Jean ait eu la hardiesse d'élever ses mains terrestres au-dessus de la tête de Dieu, créateur céleste, qui est plus haut que toutes les hauteurs, et qu'il ait imposé la main en baptisant la source de la purification de tous.

* B p. 17 a. * Voilà pourquoi en ce jour, une assemblée ecclésiastique et une fête

1. Joan. v, 33. — 2. Joan. v, 36. — 3. Joan. i, 29.

ինքեան սրբոյ եւ պատուական նախընթաց Մկրտչին Յովհաննու, ի սկզբանէ եւ ի վերուստ ընկալեալք զայս սովորութիւն տօնելով նմա՝ իբրեւ զխորհրդոյ աստուածային մկրտութեանն սպասաւորի եւ պաշտօնէի, շարակարգեցելով եւ զայս ընդ այլոց նորա հանդիսիցն. զի մի ինչ նորա անփառաւորն իցէ՝ մնալով անտօնելի նորին յիշատակ. զոր Տէրն իւրով ամենագէտ իմաստութեամբն սատար եւ պատճառ իւրոյ մաքրագործ եւ փրկաւէտ մկրտութեանն ընկալաւ եւ նախ ընտրեաց ընդունել :

Եւ այսոքիւք զարձեալ զուգ եհաս եւ շարայարեցաւ եւ այլ միւս եւս նմա տօն տարեւոր. այսինքն այլ եւս յիշատակ երանելոյ նախընթացին ըստ շրջանակի տարւոյ որ է այս. քանզի ամենապատիւ եւ ամենափառ նորին կարապետին եւ Մկրտչին Յովհաննու աջ ձեռնն՝ յայսմ աւուր տարեալ եղեւ ի թագաւորական քաղաքն համաթեամբն Աստուծոյ. որ եւ նախ հատեալ եղեւ այսպիսի յեղանակաւ :

Քանզի ուր մարգարէսպան խնճոյքն եւ արբեցումն այն եղեւ, այսինքն ի քաղաքն Սեբաստի ուր բնակութիւնն էր Հերովդէի, ի գլխատելն թաղեալ եղեւ նոյն երանելի Մկրտիչն՝ ուր եղեւ մարգարէին Եղիսէի թաղումն. յորում եկեալ եւ անդ երանելի աւետարանիչն Ղուկաս՝ փոյթ յինքեան ունելով բառնալ անտի զմարգարէին եւ զերանելոյ կարապետին Քրիստոսի զմարմինն, եւ ոչ կարացեալ վասն երեւելոյ եւ յայտնի լինելոյ իրացն, յաղագս այնորիկ միայն զաջ ձեռն մարգարէին եւ զՄկրտչին Քրիստոսի

ont lieu pour ce saint et précieux précurseur Jean-Baptiste. Ayant reçu cette coutume dès le commencement et dans l'ancien temps, de fêter (Jean-Baptiste) comme ministre et officiant du mystère du baptême divin, nous avons classé (cette fête) parmi ses autres solennités, afin que rien de lui ne reste sans gloire, parce qu'on négligerait d'en célébrer la commémoration, le Seigneur par sa sagesse, qui connaît tout, l'ayant accepté pour instrument et cause de son baptême purificateur et salutaire et l'ayant choisi par avance.

A ces solennités vient s'adjoindre, en prenant rang à ce jour, une autre fête encore, c'est-à-dire une autre commémoration du bienheureux précurseur selon le cours de l'année. Car la main droite de ce même très honoré et très glorieux précurseur Jean-Baptiste fut, en ce jour, transportée à la ville impériale avec l'assentiment de Dieu. Cette main avait été coupée de la façon suivante :

Lors du festin et de la griserie qui fut la cause de la mort du prophète, dans la ville de Sébaste où habitait Hérode, le bienheureux Baptiste, après sa décollation, fut inhumé au même endroit où était inhumé le prophète Élisée. Le bienheureux évangéliste Luc ayant résidé en cet endroit, eut le souci de faire transporter de là les corps du prophète et du bienheureux précurseur du Christ, mais ne put mettre son projet à exécution par la crainte de dévoiler et rendre publiques les choses; c'est pourquoi il coupa seulement

եհատ, եւ առեալ ընդ իւր բերէր ի քաղաքն իւր յԱնտիոք. որ եւ նովն բազում սքանչելիս կատարէր ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։

Սովորութիւն էր անդ զի ի բարձրացուցանելն զխաչն սուրբ, բարձրացուցանէին

* B p. 17 b. * եւ զաջ սրբոյ Մկրտչին ի տեսութիւն ժողովրդեան ։ Արդ եւ ի թագաւորելն Կոստանդիանոսի եւ Ռոմանոսի ծիրանածնացն՝ ազդմամբն Աստուծոյ եւ կամօք թագաւորացն, ի սարկաւագէ ումեմնէ Անտիոքացւոյ որ կոչէր Յոբ՝ նոյն պատուական ձեռն մկրտչին տարեալ եղեւ ի թագաւորական քաղաքն. եւ բարձրացուցեալ ցուցաւ ի սուրբ Ճրագալոյց Յայտնութեանն, յորում զսրբութիւնս սովոր են քրիստոնեայք կատարել. եւ քրիստոսասէր թագաւորքն ընկալեալ մեծ պատուով, եւ համբուրեալ ամենայն բազմութեամբն ընկալան ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։]

la main droite du prophète et du Baptiste du Christ et l'apporta avec lui à la ville d'Antioche où elle opéra nombre de miracles pour la gloire du Christ, notre Dieu.

* B p. 17 b. Il était d'usage, en cette ville, en exposant la sainte croix, d'exposer * en même temps la main droite du saint Baptiste à la vue du public. Pendant le règne de Constantin et Romanos, membres de la famille impériale, par l'inspiration de Dieu et la volonté des empereurs, un diacre d'Antioche, du nom de Job, transporta cette précieuse main du Baptiste à la ville impériale; elle fut exposée et montrée à l'office de la veille de l'Épiphanie, où les chrétiens ont coutume d'accomplir leur devoir de sainteté. Les empereurs, amis du Christ, la reçurent avec grand honneur et la baisèrent avec toute la multitude pour la gloire du Christ, notre Dieu.]

R. GRAFFIN — F. NAU

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOMUS DECIMUS NONUS

PARIS
FIRMIN-DIDOT ET Cie, IMPRIMEURS-ÉDITEURS
LIBRAIRIE DE PARIS, 56, RUE JACOB
1926

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE TER ISRAEL

PUBLIÉ ET TRADUIT

PAR

Le Dr G. BAYAN

VI

MOIS DE ARATZ

A = Paris, Bibliothèque Nationale, Fonds arménien, N° 180, fol. 155 à fol. 178.

B = Édition officielle du Synaxaire arménien de Ter Israël de Constantinople, 1834 :
Յայսմաւուրք ըստ կարգի ընտրելագոյն օրինակի Յայսմաւուրաց Տէր Իսրայէլի : Կոստանդնուպօլիս, 1834.

L'exemplaire dont nous nous sommes servi est celui des RR. PP. Bollandistes.

* Արացի Ա եւ Յունվարի Ը ։ Վերստին տօն է Ծննդեան եւ վկայութիւն Թէոփիլոսի սարկաւագի ։ * A fol. 154 r° a.

Սա էր ի Լիբիոյ եւ տարան առաջի դատաւորին, ընդ նմին եւ այր մի աշխարհական, որոյ անունն գրեալ է յերկինս ։ Եւ խոստովանեցան յայտնապէս զՔրիստոս Աստուած. եւ կախեցին զնոսա զփայտէ եւ քերեցին երկաթի քերչօք զմարմինս նոցա եւ կապեցին զձեռս եւ զոտս նոցա եւ եդին հուր ի թիկնամէջս նոցա, եւ սուր խեցեաւ ծակոտէին զգլուխս նոցա, եւ այնպէս խիստ չարչարանօք յերկարեալ ի տանջանս, ի Քրիստոսի հաւատոյն ոչ մեկնեցան, այլ բարի խոստովանութեամբ կատարեցան ի Քրիստոս Յունվարի Ը ։

[B * Վերստին տօն է Ծննդեան եւ Յայտնութեան Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ. ընդ նմին եւ տօն Մանկանցն Բեթղեհեմի ։ * B p. 17 b.

Որպէս պատմէ աւետարանիչն ի գալ մոգուցն եւ յերկրպագելն Քրիստոսի, յորժամ դարձան ոչ եկին անդրէն առ Հերովդէս ըստ հրամանի հրեշտակին ։ Բարկացեալ Հերովդէս առաքեաց ի Բեթղեհէմ եւ յամենայն սահմանս նորա, կոտորեաց զամենայն մանկունս յերկեմենից եւ ի խոնարհ, թերեւս ընդ նոսա սպանցի նորածին թագաւորն

* 1 Aratz, 8 Janvier. * A fol. 154 r° a.

De nouveau, fête de la Nativité et martyre de Théophile, le diacre.

Il était de la Libye. On le mit en présence du gouverneur, et avec lui, un laïc dont le nom est inscrit au ciel. Ils confessèrent manifestement le Christ Dieu. On les suspendit à un arbre et on leur laboura le corps avec des ongles de fer, ensuite on leur lia les mains et les pieds et on leur appliqua du feu sur le dos et on leur troua la tête avec des tessons pointus. Ayant enduré longuement dans les supplices de si atroces souffrances, ils ne se départirent pas de la foi au Christ; mais moururent, en bonne confession, dans le Christ, le 8 Janvier.

[B* De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ, notre Dieu. En même temps, fête des enfants de Bethléem. * B p. 17 b.

Ainsi que le raconte l'évangéliste, à propos de la venue des mages et de leur adoration du Christ, lorsqu'ils s'en retournèrent, ils n'allèrent pas trouver Hérode, selon l'ordre de l'ange. Hérode, étant entré dans une grande colère, envoya à Bethléem et dans tous les environs, et fit tuer les enfants à la mamelle, depuis l'âge de deux ans et au-dessous, dans l'espoir que parmi

Քրիստոս. զի լուաւ ի մոգուցն եթէ տիրելոց է աշխարհի, ջանայր սեպհականել իւրեան զթագաւորութիւնն ։ Եւ ի զուր ջանաց անձին, զի սպանեալ մանկունքն որք տղայութեան Տեառն մերոյ առաջին ի բնութենէս ընծայեցան նմա պատարագք անբիծք որպէս Աբէլն նախնի, եւ ծաղիկք մարդկութեանս այգւոյ, կամ նորախայծ վկայական խաղողոյ, եւ որպէս անդրանիկք ամենայն մարտիրոսաց առաքեցան որպէս կողովք ողկուզոյ յայգւոյ բնութեանս, ի ձեռն յաշխարհ եկեալ Տեառն

* B p. 18 a. * Որդւոյն Հօր իւրոյ յերկինս, եւ ժառանգեցին զյաւիտենական թագաւորութիւնն ։

Իսկ ինքն Հերովդէս որդի եւ ժառանգ եղեւ յաւիտենական հրոյն, զի ընկալաւ աստէն զառհաւատչեայն. զի յանբուժելի եւ յանտանելի անկեալ ցաւ, ինքնին սպան նախ զկին եւ զորդիս իւր որպէս կատաղի, եւ ապա զանձն եւս ։ Քանզի կարի ողորմելի մահուամբ զմանկունս կոտորեաց ի ծոցս եւ ի ստինս մարցն, եւ խառնեաց զկաթն ընդ արեան նոցա. ոչ պատկառեալ յօրինացն, որ հրամայէր ոչ եփել զգառն ի կաթն մօրն ։

Եւ այսպէս ինքնին յիւր աշխարհն ձի արկեալ՝ լնոյր խռովութեամբ եւ աղաղակաւ ողբոց զերկիրն. որոց դեռ եւս հնչումն ձայնի մարցն աղեխարշ ողբոց, եւ տղայոցն լալականչ ու ահաբեկութեան գոչումն հնչէ յականջս եւ ի միտս արթուն սրտից.

eux périrait le roi nouveau-né, le Christ; car il avait appris des mages que celui-ci régnerait sur la terre, et (Hérode) cherchait à s'assurer pour lui-même le royaume. Mais ses efforts furent vains, car les enfants massacrés furent les premiers sacrifices innocents offerts par la nature à l'enfance de Notre-Seigneur, comme le fut Abel dans l'antiquité. Fleurs de la vigne de l'humanité, premières grappes de la treille du martyre, en tant qu'aînés de tous les martyrs, comme des corbeilles de grappes de la vigne de la nature

* B p. 18 a. (humaine), ils furent envoyés en offrande par l'entremise * du Seigneur Fils, venu au monde, à son Père dans les cieux, et ils y héritèrent du royaume éternel.

Quant à Hérode, il devint le fils et l'héritier du feu éternel, dont il reçut dès ici-bas les arrhes; car ayant été frappé d'une infirmité incurable et intenable, il tua lui-même dans sa rage, d'abord sa femme et ses fils, puis aussi se donna la mort. Et ceci, parce que d'une mort trop pitoyable il avait fait tuer les enfants dans les bras et au sein de leurs mères, et qu'il avait mêlé à leur sang le lait de celles-ci, sans égards pour les lois, qui prescrivaient de ne pas cuire l'agneau dans le lait de la mère.

Et lui (Hérode), chevauchant dans son pays, remplit le territoire de troubles et du bruit des sanglots, en sorte que l'écho des voix maternelles aux sanglots déchirants et les clameurs des enfants pleurant de terreur retentissent encore dans les oreilles et dans la pensée des cœurs vigilants. C'est ainsi que leur

մինչ զի դամենաձայն գոյժ նորա մարգարէական հոգին ի հեռուստ լսէր ։ Քանզի ջանայր բանսարկուն ի ձեռն Հերովդէի ի ծնանելն զՏէր մեր բառնալ ի կենաց. սակայն յամօթ եղեւ, զի անմեղացն մահ դատապարտեալ խայտառակ արար զանիրաւ նորա իշխանութիւնն, եւ տկարացոյց մինչեւ ի կատարածի նորին անպարտին սպանմամբն որ ի խաչին, որով խոկապէս լուծաւ ի թագաւորութենէ եւ ընկեցաւ արտաքս ։

Բայց մանկունքն էին հազար եւ չորս հարիւր եւ վաթսուն երկու. զորս թէպէտ սպան Հերովդէս վասն զՔրիստոս ընդ նմին ըմբռնելոյ, սակայն զխորհուրդն Աստուծոյ ոչ կարաց պարտել. այլ ինքն պարտեալ՝ ժառանգ եղեւ աստուածամարտութեամբն յաւիտենական հրոյն. եւ անմեղքն յանուն Քրիստոսի սրախողխող նահատակեալք, որ ոչ վիճակեցաւ այլոց ումեք ի վկայից, պսակեցան ի նմանէ գերահրաշ փառօք ։

* Ի նմին աւուր յիշատակ առաջին սքանչելեացն Տեառն մերոյ Քրիստոսի, որ զջուրն ի գինի փոխեաց ։ * B p. 18 b.

Տէրն մեր եւ Աստուածն մեր Յիսուս Քրիստոս՝ յետ երեսնամենայ կատարման հասակին, եւ մկրտութեամբն ի Յովհաննէ՝ լուանալոյն զպարտս մարմնոյն Ադամայ, յորժամ ձեռնադրեցաւ առ ի Կարապետէն, եւ վկայեցաւ ի Հօրէ եւ ի Հոգւոյն սրբոյ, եւ պահեալ զքառասուն աւուրս յաղթեաց փորձողին ։

Ապա ելաւորեալ յանապատէն, ի վաղիւն տեսանէր զնա Կարապետն եւ վկայէր թէ. Ահա Քրիստոս գառն Աստուծոյ որ բառնայ զմեղս աշխարհի ։ Եւ դարձեալ

très bruyante lamentation fut entendue au loin par l'esprit prophétique. Tandis que Satan s'efforçait, par le moyen d'Hérode, de supprimer la vie à Notre-Seigneur dès sa naissance, il fut couvert de honte, car la mort des innocents a condamné ignominieusement son injuste domination et l'a affaiblie jusqu'à la consommation de cet Innocent, qui, par sa mort sur la croix, a dépouillé (Satan) de la royauté et l'a mis dehors.

Or, les enfants (massacrés) étaient au nombre de mille quatre cent soixante-deux, et bien qu'Hérode les fît tuer pour comprendre dans leur nombre le Christ, il ne put vaincre les desseins de Dieu, mais c'est lui-même qui fut vaincu et qui, par sa lutte contre Dieu, hérita du feu éternel, tandis que les innocents martyrisés par le glaive à la place du Christ, sort qui n'échut à aucun autre des martyrs, furent couronnés par Lui d'une gloire ineffable.

* En ce même jour, commémoration du premier miracle opéré par Notre-Seigneur le Christ qui changea l'eau en vin. * B p. 18 b.

Notre-Seigneur et Dieu Jésus-Christ après avoir atteint la trentième année de son âge, et lavé par le baptême de Jean les dettes du corps d'Adam, ayant reçu l'imposition des mains du Précurseur et le témoignage du Père et du Saint-Esprit, enfin ayant jeûné pendant quarante jours, vainquit le tentateur.

Étant sorti du désert, le Précurseur vit (Jésus) le lendemain, et rendit ce témoignage : *Voici* le Christ, *l'Agneau de Dieu, celui qui ôte les péchés du monde*[1].

1. Jean, i, 29.

չորրորդ աւուրն՝ նայեցեալ նորին ինքն Յովհաննէս ընդ Յիսուս զի գայր, ասէ. Ահա Քրիստոս գառն Աստուծոյ որ բառնայ զմեղս աշխարհի. զոր լուեալ երկու աշակերտքն՝ գնացին զհետ Յիսուսի :

Եւ ի միւս աւուրն կամեցեալ ի Գալիլեա երթալ կոչէ զՓիլիպպոս. յորում անդէն ի չորրորդում աւուրն կրկնակի վկայութեանցն՝ կոչեցեալ ի հարսանիսն Կղէոպայ եղբօրն Յովսեփու, ի գեօղն Կանայիրէ, ի գաւառն Գալիլեայ, յոր եկն Յիսուս մայրն եւ աշակերտօքն զի ցոյց տացէ թէ նա է որ զամուսնութիւնն Ադամայ եւ զայլոց նահապետաց օրհնեաց եւ աճեցոյց, յամօթ առնելով զայնոսիկ որք պիղծ զօրինաւոր զուգութիւնն համարին : Եւ անդէն ի նոյն հարսանիսն առաջին նշանագործեաց զջուրն գինի փոխելով, ի խորհուրդ՝ զի զցրտացեալ սէր աշխարհական ցանկութեանց փոխելոց էր ի ջերմութիւն աստուածային բաղձանաց իւրոց՝ հրովն զոր եկն արկանել յերկիր :

Այսպէս եւ վասն հնազանդելոյ մօրն եւ ծնողին իւրոյ յերկրի՝ ըստ ասելոյն Ղուկայ թէ. Էր նոցա հնազանդ, իրաւապէս արդ նորին մօրն կամօք փառաւորի եւ ի յերկրի սկսանելով զնշանսն. զի առաջին այս եղեւ սկիզբն ամենայն սքանչելագործութեանցն
B p. 19 a. եւ յայտնութիւն աստուածային փառացն, զոր մայրն * ստիպեաց զնա՝ եւ հրաման ետ ասելով ի պակասել գինոյն եթէ. Գինի ոչ ունին. շարժեալ յայս նոյն ինքն սուրբ կոյսն ի Հոգւոյն սրբոյ ազդմանէ որ նախ բնակեցաւ ի նա :

De nouveau, le surlendemain, ayant vu Jésus qui venait vers lui, Jean dit : *Voici* le Christ, *l'Agneau de Dieu, celui qui ôte les péchés du monde.* Ce qu'ayant entendu, deux disciples suivirent Jésus.

Le jour suivant, (Jésus), voulant se rendre en Galilée, appela Philippe, et ce même troisième jour, après le double témoignage, étant invité aux noces de Cléopas, frère de Joseph, au village de Cana (*Konayirē*), dans la province de Galilée, Jésus s'y rendit avec sa mère et ses disciples pour faire voir que c'est lui qui avait béni le mariage d'Adam et des autres patriarches et qu'il les avait multipliés, afin de confondre ceux qui considèrent comme impure l'union légale. Et c'est à ces noces qu'il opéra son premier miracle en changeant l'eau en vin, comme symbole de la transformation de l'amour froid des désirs temporels en la chaleur de ses désirs divins par le feu qu'il était venu répandre sur la terre.

En outre, parce qu'il obéit ainsi à sa mère, à celle qui l'avait mis au monde, selon l'expression de Luc : *Il leur était soumis*[1], c'est à juste titre que, par la volonté de Sa mère, Il est ensuite glorifié sur la terre même, en y commençant ses miracles; car ce premier (miracle) fut le commencement de tous ses prodiges et de la révélation de la gloire divine. Sa mère l'y obligea
* B p. 19 a. * et lui en donna l'ordre en disant, lorsque manqua le vin : *Ils n'ont point de vin*[2]. En quoi la sainte Vierge fut inspirée par le Saint-Esprit, qui avait d'abord habité en elle.

1. Luc, II, 50. — 2. Jean, II, 3.

Եւ Տէրն արար զհրամանն ծնողական, եւ փոխեաց ի գինի զվեց թակոյկսն զոր հրամայեաց մայրն լնուլ ջրով մինչեւ ի վեր ։ Քանզի յայտնապէս ի Հոգւոյն սրբոյ շարժեցաւ յայն Մարիամ, եւ գիտաց զոր լինելոցն էր ։

Արդ՝ այսպիսի խորհրդովք սկսանի զնշանն առաջին ի Կանա Գալիլեացւոց, որով հաւատացին ի նա աշակերտք նորա ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Թէոփիլոսի սարկաւագի, եւ Եղլադիոսի ընդ նմա, որ կոչի լէկու ։

Սուրբն Թէոփիլոս էր ի Լիբիոյ յաւուրս հալածանաց Մաքսիմիանոսի ամբարշտի արքային. եւ էր հմուտ աստուածային գրոց, եւ համարձակ քարոզէր զՔրիստոս ։ Վասն որոյ կալեալ զնա կռապաշտից տարան առաջի բդեշխին, ընդ նմին եւ այր մի աշխարհական որոյ անուն կոչէր Եղլադիոս. եւ խոստովանեցան զՔրիստոս Աստուած ճշմարիտ ։

Կախեցին զնոսա զփայտէ եւ քերեցին երկաթի ընդչօք զմարմինս նոցա. եւ կապեցին զձեռս եւ զոտս, եւ եդին հուր ի թիկնամէջս նոցա, եւ սուր խեցեաւ ծակոտեցին զգլուխ նոցա եւ զխեփաղատակսն. եւ այնպէս յերկարեալք ի տանջանս՝ ի Քրիստոսի հաւատոյն ոչ մեկնեցան, այլ բարւի խոստովանութեամբ կատարեցան ի Քրիստոս Յունվարի Ը ։]

Le Seigneur exécuta l'ordre maternel et changea en vin les six urnes que sa mère avait ordonné de remplir d'eau jusqu'en haut, car Marie y fut inspirée manifestement par l'Esprit-Saint, et elle savait ce qui devait arriver.

C'est donc par ce symbole qu'il commence son premier miracle à Cana des Galiléens, (miracle) par lequel ses disciples crurent en lui.

En ce jour, martyre de saint Théophile, le diacre, et avec lui, d'Helladius, le laïque [1].

Saint Théophile était de Libye, aux jours de la persécution de Maximien, l'empereur impie. Il était versé dans les saintes écritures, et hardiment prêchait le Christ. C'est pourquoi les idolâtres, l'ayant saisi, le conduisirent devant le gouverneur, et avec lui, un laïc qui s'appelait Elladios. Ils confessèrent le Christ vrai Dieu.

On les suspendit à un arbre et on leur laboura le corps avec des ongles de fer. On leur lia les mains et les pieds, et on leur appliqua du feu sur le dos. On leur troua la tête et la boîte cranienne avec des tessons pointus. Ayant ainsi souffert un long martyre, ils ne s'écartèrent pas de la foi au Christ, mais moururent, en bonne confession, dans le Christ, le 8 Janvier.]

1. L'arménien porte « qui est appelé Lékou », le traducteur ayant transformé en nom propre le mot λαϊκοῦ (*Syn. Cp.*, col. 377), d'ailleurs correctement rendu quelques lignes plus bas.

Արացի Բ եւ Յունվարի Թ : Տօն է Աստուածայայտնութեան եւ վկայութիւն սրբոյն Պօղիքտոսի :

A fol. 154 r° b. Յետ Քրիստոսի համբարձմանն փառօք * յերկինս նահատակեցաւ նախ Ստեփաննոս յԵրուսաղէմ, երկրորդ սուրբն Փիլորոմոս յԱղեքսանդրիա, եւ երրորդ նահատակ եղեւ Պօղիքտոս՝ յաւուրս ամբարիշտ թագաւորացն Դեկոսի եւ Վաղերիանոսի :

Էր Պօղիքտոս զօրական ի Մելիտինոյ Հայոց քաղաքէն. եւ էր այլ մի զօրական եւ նա եւս քրիստոնեայ, եւ էին ընկերակիցք միմեանց, եւ որպէս եղբարք սիրէին զմիմեանս. եւ էր անուն նորա Նէարխոս :

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ ելին հրամանք ի թագաւորացն զի զորս գտցեն քրիստոնեայս չարչարեսցեն : Եւ Նէարխոս կարծէր վասն Պօղիքտոսի եթէ ոչ իցէ կատարեալ քրիստոնեայ, զի դեռ եւս չէր մկրտեալ, եւ ակն ունէր թէ որպէս քրիստոնեայ կալցեն զինքն եւ վասն Քրիստոսի մեռանիցի : Եւ յոյժ տրտմէր, ոչ վասն նահատակութեանն՝ այլ վասն բաժանելոյն ի Պօղիքտոսէ : Եւ նա իբրեւ տեսանէր զնա այնպէս տրտում ասէր. Ով Նէարխոս, մի տրտմիր վասն իմ, զի որպէս դու

2 Պօղիքտոսի] Պօղիքտոխոսի B || 4 Փիլորոմոս] Փիլուփմոս B || 5 Պօղիքտոս] Պօղոքտոխոս B || 6 եւ էր այլ ... քրիստոնեայ] եւ էր այլ մի այլ քրիստոնեայ, եւ նա եւս զօրական B || 7 ընկերակիցք] ընկերք B || 10 Նէարխոս] Նէարքոս B || 12 զինքն] զնա B — յոյժ] յորժամ B — տրտմէր] եւ սգայր *add.* B.

2 ARATZ, 9 Janvier.

Fête de l'Épiphanie et martyre de saint Polyeucte.

* A fol. 154 r° b. Après la glorieuse ascension du Christ * au ciel, ce fut d'abord Étienne qui fut martyrisé à Jérusalem, le deuxième fut saint Philoromos[1] à Alexandrie, et le troisième martyr fut Polyeucte (*Polikhtos*) aux jours des empereurs impies Dèce et Valérien.

Polyeucte était soldat de la ville de Mélitène d'Arménie. Il y avait encore un autre milicien, lui aussi chrétien; ils étaient compagnons et s'aimaient comme des frères; le nom de ce dernier était Néarque (*Nearḥon*).

A cette époque un édit des empereurs ordonnait de torturer ceux que l'on aurait trouvés chrétiens. Néarque croyait au sujet de Polyeucte qu'il ne serait pas parfait chrétien, parce qu'il n'était pas encore baptisé. Il s'attendait à être lui-même arrêté comme chrétien et à mourir pour le Christ; et il s'en désolait beaucoup, non pas à cause du martyre, mais à cause de sa séparation d'avec Polyeucte. Celui-ci, le voyant si triste, lui dit : « O Néarque! ne t'attriste pas à mon égard, car, comme toi, je suis aussi le fidèle serviteur

1. Nous ne voyons pas d'où le rédacteur arménien a tiré ce renseignement : Philoromos, tribun militaire, fut martyrisé sous Dioclétien avec Philéas, évêque de Thmuïs, *Acta SS.* febr., I, 459 sq.

Նոյնպէս եւ ես եմ ծառայ հաւատարիմ Քրիստոսի ։ Եւ պատմեաց նմա տեսիլ . Զի տեսանէի որ տայր ինձ Քրիստոս ձի թեւաւոր, եւ եհան զզօրականութեան աղտեղի քղամիդս եւ զգեցոյց պայծառագոյն վերարկու ։ Եւ այժմ լուսաւորագոյն եմ միտօք եւ որպէս առաջի իմ կալով տեսանեմ զՔրիստոս եւ ի փայլատակմանէ * ճառագայթից լուսաւորին երեսք իմ . եւ ժամ է այսուհետեւ մարտիրոսանալ ինձ ։ * A fol. 154 v° a.

Եւ երթեալ առեալ զամբարիշտ հրամանն ընթերցեալ ընկէց պատառեալ յերկիր ։ Եւ տեսեալ զոմանս ի կռապաշտից զի բարձեալ ունէին կուռս եւ երթային, ընթացեալ յափշտակեաց ի նոցանէն եւ ընկեցեալ յերկիր խորտակեաց ։

Եւ Փեղիքս աներ իւր տեսեալ զոր արար Պօղիքտոս փեսայն իւր, տրտմեցաւ յոյժ քանզի իշխան էր եւ հրաման առեալ էր ի թագաւորէն զքրիստոնեայս տանջել ։ Եւ ողայր զզրկումն ի փեսայէն, եւ սկսաւ աղաչել ողոքանօք զի դարձցի ի Քրիստոսի հաւատոցն . նոյնպէս եւ կինն Պօղիքտոսի Պաւղինէ թախանձանօք եւ պաղատանօք աղաչէր զայրն իւր ։ Իսկ սուրբն Պօղիքտոս ոչ լուաւ աղաչանաց եւ արտասուաց կնոջն, այլ մանաւանդ խրատ տայր նմա լինել աստուածապաշտ ։

Եւ ապա հատին ի վերայ նորա վճիռ գլխատման ։ Եւ տեսեալ զՆէարքոն ասէ երդմամբ եթէ . Տեսանեմ երիտասարդ մի զի առիպէ զիս կատարել զվկան Քրիստոսի

1 եմ *om.* B — զի] եթէ B || 2 որ տայր] զի ետ B || 3 զգեցոյց] ինձ *add.* B || 6 Եւ երթեալ ... յերկիր] Եւ երթեալ առ Փեղիքս աներ իւր որ էր իշխան քաղաքին, ետու զհրովարտակն արքունի եւ ընթերցաւ . եւ տեսեալ զի հրամայէր հալածել զքրիստոնեայս՝ պատառեալ ընկէց յերկիր B || 15 ապա *om.* B

du Christ. » Et il lui raconta une vision : « Je vis le Christ qui me donnait un cheval ailé, m'enlevait l'impur manteau pourpre de la milice et me revêtait d'un manteau plus éclatant. A présent j'ai l'esprit plus éclairé, je vois le Christ comme s'il se tenait devant moi et mon visage s'illumine * des rayons lumineux qui émanent de Lui. C'est maintenant pour moi l'heure de souffrir le martyre. * A fol. 154 v° a.

Il alla saisir l'impie édit, et après l'avoir lu, le déchira et le jeta à terre. Puis ayant aperçu certains idolâtres qui transportaient des idoles, il courut après eux, s'en empara, et les brisa en les jetant à terre.

Félix, son beau-père, voyant ce que venait de faire son gendre Polyeucte, en fut très attristé, car il était magistrat et avait reçu ordre de l'empereur de torturer les chrétiens. Il se désolait de la privation de son gendre et se mit à le prier avec de douces paroles de revenir de la foi au Christ. De même la femme de Polyeucte, Pauline, implorait son mari avec sanglots et supplications. Mais saint Polyeucte, n'écouta pas les prières et les larmes de sa femme; au contraire, il l'exhorta à devenir adoratrice de Dieu.

Ordre fut donné de lui trancher la tête. (Polyeucte), apercevant Néarque, lui dit avec serment : « J'aperçois un jeune homme qui me presse de souffrir

մարտիրոսութիւն, եւ արեամբս իմով մկրտիլ ։ Մի մոռանար եղբայր իմ Նէարքոս զանխզելի զուխտն մեր ընդ միմեանս ։ Եւ առժամայն հատին զգլուխ նորա Յունվարի Թ ։ Եւ թաղեցին ի նոյն քաղաքին Մելիտինոյ ։

* A fol. 154 v° b. Եւ առեալ Նէարքոս պայծառ կտաւ շաղախեաց * յարենէ սրբոյն Պօղիւկտոսի, տարաւ հաւատով ի Կանանեանն քաղաք իւր ։

* B p. 19 b. [B* Վերստին տօն է Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան ։ Երանելւոյն Պրոկղի ասացեալ ։

Յաւուրսն յայնոսիկ եկն Յովհաննէս Մկրտիչ յամենայն կողմն Յորդանանու քարոզէր ասելով. Ապաշխարեցէք զի մերձեալ է արքայութիւն երկնից ։ Եւ ժողովէին առ նա Երուսաղեմացիք ամենայն, եւ Հրէաստան եւ ամենայն կողմն Յորդանանու, եւ մկրտէին ի նմանէ ի Յորդանան գետ՝ խոստովանեալ զմեղս իւրեանց ։

Յաւուրսն յայնոսիկ՝ յորս. յորում կատարեցաւ բան մարգարէութեանն Երեմիայի որ ասէ. Ահաւասիկ եկեսցեն աւուրք ասէ Տէր, եւ ուխտեցից տանն Իսրայէլի ուխտ նոր. ոչ ըստ ուխտին աւուրցն զոր եդի ընդ հարս նոցա, եւ որ ի կարգին զատաքանեալ ։

4 շաղախեաց] շաղախեալ B || 5 քաղաք իւր ։] Նոյնպէս եւ սուրբն Փիլոսիմոս բազում եւ անըմբերելի տանջանօք յառաջին հալածանաց կատարեցաւ վասն Քրիստոսի երանելի մահուամբ. եւ բազմաց եղեւ նախանձ յորդորման եւ օրինակ բարեաց ։ *add.* B.

le martyre pour le Christ et me baptiser dans mon sang. N'oublie pas, mon frère Néarque, notre serment mutuel indissoluble. » Aussitôt on lui trancha la tête, le 9 Janvier. On l'inhuma dans la ville même de Mélitène[1].

* A fol. 154 v° b. Néarque, ayant pris du beau linge, le trempa dans le sang * de saint Polyeucte et le porta avec foi dans sa ville des Cananéotes[2].

* B p. 19 b. [B* De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie. Homélie du bienheureux Proclus[3].

En ces jours-là parut Jean-Baptiste, prêchant dans tout le pays qui avoisinait le Jourdain et disant : Faites pénitence, car le royaume des cieux est proche. Alors, s'assemblaient auprès de lui tous les habitants de Jérusalem et de la Judée et de tout le pays qui avoisine le Jourdain. Et ils se faisaient baptiser par lui dans le Jourdain en confessant leurs péchés[4].

En ces jours-là; lesquels? Lorsque se trouva accompli le verbe prophétique de Jérémie qui dit : *Voici que viendront des jours,* dit le Seigneur, *où je ferai un nouveau pacte avec la maison d'Israël, non pas selon le pacte ancien que j'ai fait avec leurs pères*[5], et tout ce qui suit.

1. Détail propre, sous cette forme, au synaxaire arménien: *Syn. Cp.*, col. 379, dit seulement que Polyeucte. soldat en garnison à Mélitène, fut le premier martyr de cette région. — 2. En grec : εἰς τὴν Κανανεωτῶν πόλιν. L'identité de cette ville est inconnue aux Bollandistes, cf. *Acta SS.* febr., II, 654; april. III, 12. — 3. Cette homélie ne correspond aucunement à celle qui se trouve en grec dans *P. G.*, LXV, col. 757-763. — 4. Matth., III, 1-6. — 5. Jérémie, XXXI, 31-32.

Յաւուրսն յայնոսիկ՝ յորս․ յորժամ լցաւ ժամանակ լինելոյ կամացն հեթանոսաց․ յորժամ լցան տիեզերք ի ծագաց մինչ ի ծագս զեղմամբ կռապաշտութեամբք․ յորժամ բազմացան մեղք ի վերայ երկրի որպէս աւազ առ ափն ծովու․ յորժամ եւ նոյն ինքն ազգք աբրահամեան զաւակի որ կարծեցեալն էր զոլ աստուածապաշտ՝ գնաց զհետ ամենայն աստուածոց օտարաց ։ Յորժամ սպառեցան թագաւորք եւ իշխանք նոցա․ յորժամ դադարեաց մարգարէութիւնն եւ պակասեաց քահանայութիւնն, յորժամ բարձան զոհք ուխտից եւ պատարագաց նոցա․ յորժամ լցան ժամանակք եօթանասուն եւ երկուց եօթներորդացն, զոր Դանիէլ ի մարգարէութեանն սահմանեաց ։ Յորժամ գիշեր կռապաշտութեանն մերժեցաւ, եւ տիւ յաւիտենական արդարութեանն եկն եհաս ։

Յայնժամ առաքեցաւ ճրագն Յովհաննէս՝ առաջի արեգականն արդարութեան, զի լցցի կանխաձայնեալ եսայեանն մարգարէութիւն զոր ասաց․ Ձայն բարբառոյ յանապատի, պատրաստ արարէք զճանապարհս Տեառն, եւ ուղիղ շաւիղս նորա ։

* Յաւուրսն յայնոսիկ՝ յորս․ որ յետ հրեշտակապետականն առաքելութեան առ կոյսն անարատ․ յետ հրաշալի հովանաւորութեան զօրութեամբ Բարձրելոյ, եւ ամենասուրբ Հոգւով յղացման, եւ ի վեր քան զբնութիւնս ծննդեան յանհարսնացեալ մօրէ․ յետ օրինաւոր թլփատութեան աստուածախառն եւ ամենասուրբ մարմնոյ, որ է սրբոց սուրբ․ յետ քառասուներորդ ժամանակի սքանչելոյ ծերունոյն Սիմէոնի՝ ի հրէից օրինականն տաճարի ընդունելով ի գիրկս իւր՝ թաքուցեալ ի մարմնի սպասական * B p. 20 a.

En ces jours-là; lesquels? Lorsque fut arrivée à son terme l'époque des desseins des gentils; lorsque l'univers d'un bout à l'autre fut rempli d'un culte idolâtre; lorsque les péchés se furent accumulés sur la terre comme le sable au bord de la mer; lorsqu'elles-mêmes, les tribus de la race d'Abraham, que l'on pensait être pieuses, allèrent à la suite de tous les dieux étrangers. Lorsque leurs rois et leurs princes eurent disparu, lorsque la prophétie se fut éteinte et que le sacerdoce défaillit, lorsque leurs sacrifices votifs et leurs offrandes eurent disparu, lorsque fut terminée la période de soixante-douze semaines, qu'avait fixée Daniel dans sa prophétie; lorsque la nuit de l'idolâtrie s'évanouit et que le jour de la justice éternelle se leva.

C'est alors que fut envoyée la lumière, Jean, précédant le soleil de justice, pour accomplir la prédiction prophétique d'Isaïe, disant : *Parole de la voix dans le désert : Préparez le chemin du Seigneur, aplanissez ses sentiers*[1].

* En ces jours-là; lesquels? Après la mission de l'archange à la Vierge immaculée; après la glorieuse protection de la puissance du Très-Haut, la conception par le Saint-Esprit, et la naissance surnaturelle, d'une mère intacte; après la circoncision, selon la loi, du très saint corps uni à Dieu qui est le saint des saints; après que, le quarantième jour, l'admirable vieillard Siméon eut reçu dans ses bras le temple légal des Juifs, Celui * B p. 20 a.

1. Is., xl, 3.

հասակի զԱստուածն Բան, քարոզելով զնա արարչագործ բոլորն յաւիտենից. յետ երկոտասանամեայ ժամանակի երեւելոյ ի տաճարին՝ եւ վիճելոյ ընդ վարդապետս հրէականն օրինաց. յետ լնման զարմանաբար երեսնամեայ աւուրց նորին ինքն տէրունական եւ ամենասուրբն մարմնով : Յայնժամ ապա ի կատարումն մեծին խորհրդոյ, որ ըստ յառաջագիտութեանն Աստուծոյ զոր կանխաւ սահմանեաց Աստուած ի փառս մեր՝ ըստ առաքելականն ձայնի :]

* A fol. 154 v° b.

* Արաց Գ եւ Յունվարի Ժ : Յիշատակ երանելւոյն Գրիգորի Նիւսիոյ եպիսկոպոսին :

Ճշմարիտ վարդապետն եւ Քրիստոսի քահանայապետն Գրիգորիոս եղբայր էր մեծին Բարսղիոսի Կեսարացւոյն, յոյժ հանճարեղ եւ գեղեցկախօս եւ լի շնորհօքն Աստուծոյ եւ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց իբրեւ զհաստատուն սիւն էր եկեղեցւոյ եւ զօրեղ հակառակ ընդդէմ հերձուածողաց :

Եւ էր յերկրորդ սիւնհոդոսն Կոստանդնուպօլսոյ մի ի հարիւր եւ յիսուն եպիսկոպոսացն : Եւ բազում ճառս վասն ուղղափառ հաւատոյ գրեաց եւ եթող յետ իւր

7 Նիւսիոյ] Նիւսացւոյ B || 9 Կեսարացւոյն] մի յաշխարհական երիցանց եկեղեցւոյն Նէոկեսարիոյ առաջին Հայոց որ կոչի Նիւսա *add.* B — գեղեցկախօս] իմաստուն B || 10 եւ զամենայն աւուրս ... եպիսկոպոսացն] ընտրեցաւ եպիսկոպոս նորին քաղաքի. եւ աքսորեցաւ յաքսորս ի Վաղէսէ արիոսեան կայսերէ, զի բանիւ եւ գրով յաղթահարէր զարիանոսս : Եւ յետ դարձին իւրոյ գտաւ ի սիւնհոդոսն Կոստանդնուպօլսոյ, եւ էր մի ի հարիւր եւ յիսուն եպիսկոպոսացն, եւ եցոյց անդ զհանդէս աստուածիմաստ գիտութեան իւրոյ B.

qui cachait dans un corps d'enfant le verbe de Dieu, en le proclamant le créateur de tous les siècles; après sa manifestation au Temple, à l'âge de douze ans, et la discussion des lois juives avec les docteurs; après qu'Il eut accompli étonnamment ses trente années, Lui le Seigneur, dans son corps très saint. C'est alors enfin que s'accomplit le grand *mystère que,* selon la prévoyance divine, *Dieu avait fixé à l'avance pour notre gloire*[1], suivant la parole de l'Apôtre.]

* A fol. 154 v° b.

* 3 ARATZ, **10 Janvier.**

Commémoration du bienheureux Grégoire (*Grigor*), évêque de Nysse.

Le vrai docteur et pontife du Christ, Grégoire (*Grigorios*), était le frère du grand Basile (*Basilios*) de Césarée, très intelligent et éloquent, rempli des grâces de Dieu. Il fut pendant tous les jours de sa vie un pilier solide de l'église et un champion puissant contre les schismatiques.

Il fut l'un des cent cinquante évêques du deuxième concile de Constantinople. Il écrivit de nombreuses homélies sur la foi orthodoxe qu'il laissa,

1. I Cor. II, 7.

յաւիտենական յիշատակ. եւ որք ընթեռնուն զպերճապատում գիրս նորա՝ յոյժ հաստատին ի քրիստոնէական ամբիծ հաւատն. քանզի քաղցրագոյն են բանք վարդապետութեան նորա քան զմեղու խորիսխ, եւ զարթուցանեն զմիտս մարդկան յերկիւղն Աստուծոյ: Եւ որպէս զարեգակն փայլեաց յեկեղեցի Աստուծոյ զբազումս լուսաւորեաց, եւ հասեալ ի վայելուչ ծերութիւն փոխեցաւ յերկնային խորանն յանմահական ի կեանսն Յունվարի Ժ:

[B * Վերստին տօն է Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ: Ի ճառէ երանելոյն Պրոկղի: * B p. 21 a.

Արդ՝ յորժամ եկն Տէրն մեր ի Յորդանան մկրտիլ, եւ հրաժարէր դողալով մկրտիչն Յովհաննէս, յայնժամ ապա եւ գետն մեծ Յորդանան՝ պակուցեալ յաստուածեղէնն փառաց՝ յեղափոխեալ զամբողջութիւն ընթացից ըստ բնականին գնացից, եւ որպէս ճանապարհեալ իմն բաժանէր յերիս առաջս. որոյ առաջինն ջուրք ինքնասանձ եղեալ՝ մանաւանդ թէ ըստ աստուածային ակնարկութեան զանգի առեալ ընդ կրունկն դառնային. եւ դէզադէզ յեղյեղմամբ կուտակեալ ծովանային յորձնապտոյտ շրջապատութեամբք. քանզի պարփակեալ զմիմեամբք յառաջ խաղալ ոչ իշխէին:

Իսկ միջինն ջուրք՝ զարմանազան եւ նորագիւտ իմն աննշալի ճառագայթիւք որպէս զգեստ ինչ թագաւորական ծիրանազգեստ եւ ծաղկափայլն * պաճուճեալ * B p. 21 b.

4 լուսաւորեաց] եւ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց զօրեղ ախոյեան եկաց ընդդէմ հերձուածողացն *add.* B || 5 վայելուչ] բարուք B — փոխեցաւ] փոխադրեցաւ B || 6 ի կեանսն] հանգիստն B.

après lui, comme un souvenir éternel, et tous ceux qui lisent ses œuvres magnifiques se raffermissent considérablement dans la pure foi chrétienne; car les paroles de son enseignement sont plus douces que le rayon de miel, elles éveillent dans l'esprit des hommes la crainte de Dieu. Il brilla comme le soleil dans l'église de Dieu, illumina nombre de gens et, parvenu à une belle vieillesse, il passa au temple céleste, à la vie éternelle, le 10 Janvier.

[B* De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ, notre Dieu. De l'homélie du bienheureux Proclus (*suite*). * B p. 21 a.

Or, lorsque Notre-Seigneur vint au Jourdain pour y être baptisé et que Jean-Baptiste s'en défendait en tremblant, au même moment, le grand fleuve Jourdain ébloui des splendeurs divines, déviant le trajet habituel de son cours naturel, se partagea, comme à dessein, en trois courants : les premières eaux, se refrénant d'elles-mêmes ou plutôt s'arrêtant sous les regards divins, revinrent en arrière et s'amoncelant par des afflux successifs formèrent une mer agitée par des tourbillons multiples, car ces eaux se circonvenant elles-mêmes n'osaient pas avancer.

Les eaux moyennes, reflétant des rayons nouveaux et merveilleusement agréables, formèrent comme un manteau royal de pourpre et de fleurs, *irisé * B p. 21 b.

երփն երփն գունովք՝ հեղեղ ճառագայթս ցնծենէ տարփելով, պսակեալ շուրջ զտէրունական եւ գեղաշխարհիկն մարմնով, որպէս պսակ ինչ հրաշալի սու ի զանազանն բոլորեալ ծաղկանց, զսպասաւորականն հատուցանելով զկարգ ծաւալէին :

Յայնժամ սոյն եւ զաւրք անմարմնական վերնոցն զօրութեանց պարառեալք շուրջ զամենասուրբ եւ զաստուածեղէն մարմնով՝ ի հոսանս գեղեցկածաւալն ջուրց, որպէս զնոյն ինքն քրովբէական ի բարձունս զհրացայտն աթոռով՝ երաժշտական ձայնիւք զերեքսրբեանն հատուցանելով օրհներգութիւնս, հնչեալ գոչէին ասելով հրեղէն լեզուօք. Սուրբ, սուրբ, սուրբ, Տէր զօրութեանց, լի է ամենայն երկիր փառօք նորա :

Աստի ստուգապէս յայնժամ երկիրս երկինք հանդիսեցան՝ լցեալ անճառելի պարգեւօք աստուածայինն փառաց՝ հանդերձ սրովբէական հնչմամբ հոգեւոր երգոց : Վասն զի յայնժամ եւ նոյն ինքն՝ անհասանելին, անտեսանելին, անսկիզբն, մշտապայծառն, աննիւթն, անպարագրելին, անճառելին, եւ ծայրագոյն համապատիւ, եւ երեքանձնեան տէրութիւն, սրբոյ ասեմ եւ թագաւորականի եւ անհետազօտելին Երրորդութեան, աստեղափայլ ճոխութեամբ եւ սրբարարական զօրութեամբ տարափայլեալ ի բարձանց՝ բացայայտեալ ծանուցիւր ի հոսանս Յորդանան գետոյ : Քանզի յորժամ Տէրն տերանց ել ի ջրոյ անտի բացան նմա երկինք, եւ Հոգին սուրբ իջեալ ի բարձանց նմանութեամբ աղաւնոյ՝ անձեռագործ պսակ նմա մատուցանէր :

de couleurs chatoyantes, et lançant des rayons paisibles autour du merveilleux corps du Seigneur comme une couronne magnifique tressée de fleurs variées, et ces eaux s'étendaient en acquittant leur tour de service.

C'est alors aussi que les ordres incorporels des puissances célestes formant chœur autour du très saint corps divin dans le bouillonnement des belles eaux répandues, à l'instar des chérubins qui entourent le trône fulgurant dans les cieux et mélodient d'une voix musicale le trisagion de bénédiction, proclamaient par la voix de leur langue de feu : « Saint, saint, saint le Seigneur des puissances, toute la terre est remplie de sa gloire. »

C'est pourquoi vraiment la terre fut à ce moment changée en ciel, remplie des dons ineffables de la gloire divine grâce au retentissement des chants spirituels entonnés par les séraphins. Car, à ce moment, l'Incompréhensible lui-même, l'Invisible, celui qui est sans commencement, toujours brillant, immatériel, celui qui ne peut être contenu, l'Ineffable et l'Être suprême égal en dignité, la Seigneurie trine, la sainte, dirai-je, royale et inscrutable Trinité, dans un éblouissement d'étoiles, brillante de puissance sanctifiante dans les cieux, fut reconnue manifestement dans le courant du fleuve Jourdain. Car lorsque le Seigneur des seigneurs sortit des eaux, le ciel s'entr'ouvrit pour Lui et le Saint-Esprit, descendant d'en haut sous la forme d'une colombe, Lui offrit une couronne qui n'était pas faite de main d'homme. Et le Père, faisant entendre sa voix d'en haut, témoigna par ces

Եւ որ եւ Հօր ի վերուստ բարբառ արձակեալ վկայէր, մատնացոյց արարեալ զնա տեսողացն՝ ասելով. Դա է որդի իմ սիրելի որով հաճեցայ, դմա լուարուք :

Ի նմին աւուր յիշատակ սրբոյ եւ գեղեցիկ մանկանն եւ քաջայաղթ եւ սքանչելագործ նահատակին Քրիստոսի Մորփօհնաւի, եւ քեռ նորա Սառայի կուսի աղախնոյն Քրիստոսի. որ նահատակեցան ի հօրէն իւրեանց ի Սենեքերիմայ արքայէ :

* Յայսմ աւուր կուրութիւն եւ դարձ Պօղոսի առաքելոյ, զի եւտես զՏէր Յիսուս ի ճանապարհին Դամասկոսի :] * B p. 22 b.

Արացի Դ եւ Յունուարի ԺԱ : Տօն է Աստուածայայտնութեանն եւ վկայութիւն սրբոյն Պետրոսի Աղեքսանդրու հայրապետին եւ Աբեսողոմայ սարկաւագին :

* Պետրոս հայրապետ էր Աղեքսանդրացւոց. եւ էր յաւուրս Դիոկղետիանոսի անօրէն արքայի, ի ժամանակս հալածանաց եկեղեցւոյ : Սա նզովեաց զպիղծն Արիոս հերձուածողն զի ոչ ասէր զՈրդի ի բնութենէ Հօր, այլ արարած եւ կրտսեր, եւ յետ * A fol. 155 rº a.

paroles en Le désignant aux assistants : *Celui-ci est mon Fils bien-aimé, en qui je me suis complu. Écoutez-le*[1].

En ce même jour, commémoration du saint et bel enfant, le victorieux et thaumaturge martyr du Christ Mar-Behnam[2] (*Morpōhnav*) et de sa sœur Sarah (*Sara*) la vierge et servante du Christ, qui furent martyrisés par leur père, le roi Sennachérib (*Sénécherim*).

* En ce même jour, aveuglement et conversion de l'apôtre Paul, qui aperçut le Seigneur Jésus sur la route de Damas (*Damaskos*).] * B p. 22 b.

4 ARATZ, 11 Janvier.

Fête de l'Épiphanie et martyre de saint Pierre patriarche d'Alexandrie (*Aleksandrou*) et du diacre Absalom (*Abesalom*[3]).

* Pierre était patriarche des Alexandrins (*Aleksandratsi*) aux jours de Dioclétien, l'empereur impie, à l'époque des persécutions de l'église. Il anathématisa l'immonde hérétique Arius, qui ne disait pas que le Fils fût de la * A fol. 155 rº a.

1. Matth., IV, 17. — 2. La particule honorifique du syriaque ܡܪܝ *Mor* ou *Mār*, a été soudée au nom *Behnam*, soit par le rédacteur arménien, soit par son modèle grec. A la ligne suivante, le changement de *b* en *m*, dans le nom *Sennachérib* devenu *Senecherim*, suppose un intermédiaire grec écrit en minuscule, cf. actes syriaques dans Bedjan, *Acta Sanctorum et Martyrum*, t. II, Paris et Leipzig, 1891, p. 397-441. — 3. Ce diacre Absalom, martyrisé avec le patriarche d'Alexandrie, paraît propre au calendrier arménien, cf. Nilles, *Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae...*, t. II, Inspruck, 1897, p. 565. On pense tout naturellement à une intrusion d'Avselamos ou Abselamos d'Éleuthéropolis, dont la notice est donnée ci-dessous.

ժամանակի եղեալ․ եւ զբազումս մոլորեցոյց ի հերձուածն իւր ։ Վասն այսորիկ պատճառանաց արտաքսեաց զնա սուրբ հայրապետն Պետրոս յեկեղեցւոյ Աստուծոյ ։

Եկն դահիճ քրիստոսամարտին Դիոկղետիանոսի ըմբռնեալ զերանելին Պետրոս, եւ ունէր ի բանդին կապանօք ։ Եւ Արիոս մտեալ ի ժողով երիցանց՝ կեղծաւորութեամբ զղջացեալ՝ աղաչէր բարեխօսել առ հայրապետն թողուլ զնա յորոշմանէ ։ Եւ իբրեւ աղաչեցին, ասէ սուրբն․ Արիոս՝ որոշեալ լիցի ի փառաց Որդւոյն Յիսուսի Քրիստոսի, յայսմ յաշխարհի եւ ի հանդերձելումն ։

Եւ իբրեւ տրտմեցան նոքա, ասաց․ Տեսի յայսմ գիշերի զՔրիստոս եւ զպատմուճանն իւր պատառեալ յերկուս, եւ ի ձեռին ունելով ունէր զպատառուածսն ։ Եւ ասեմ․ Տէր, ո՞վ պատառեաց զքո պատմուճանդ ։ Եւ նա ասէ․ Արիոս․ եւ դու զգոյշ լեր, մի հաւանիր թողուլ զնա յորոշմանէն, զի հանդերձեալ են աղաչել զքեզ վասն նորա, եւ պատուիրեա Աղեքսանդրի եւ Աքիլլեայ որք հանդերձեալ են զկնի քո նստել յաթոռ քո, զի մի եւ նոքա ընդունիցին զնա ի հաղորդութիւն ։

* A fol. 155 r° b. * Եւ եհաս հրաման ի Դիոկղետիանոսէ սպանանել սրով զերանելին Պետրոս ։ Եւ ժողովուրդն ամենայն պահէր զդուռն բանդին եւ ասէին․ Նախ մեք մեռցուք եւ ապա զնա առնուք ։ Եւ զօրագլխացն ծակեալ զորմն բանդին յետուստ զի մի զգասցեն ժողովուրդն, եւ հանեալ տարան մօտ ի գերեզման սուրբ աւետարանչին Մարկոսի,

nature du Père, mais créé et inférieur, ayant pris existence dans le temps, et qui induisit bien des gens à son schisme. C'est pour cette raison que le saint pontife Pierre l'exclut de l'église de Dieu.

Le bourreau de Dioclétien, l'ennemi du Christ, vint arrêter le bienheureux Pierre et le garda en prison dans les chaînes. Or, Arius, s'étant rendu dans l'assemblée des prêtres et hypocritement faisant acte de repentir, les pria d'intercéder pour lui auprès du pontife afin qu'il le déliât de l'excommunication. Lorsque (les prêtres) l'en prièrent, le saint répondit : « Qu'Arius soit exclu de la gloire du Fils, Jésus-Christ, dans ce monde et dans l'autre! »

Et comme ceux-ci s'en attristaient, il leur dit : « J'ai aperçu, cette nuit, le Christ; il avait sa tunique déchirée en deux et tenait les lambeaux contre sa poitrine. Et je Lui dis : Seigneur, qui a déchiré ta tunique? Il me répondit : Arius; et toi, prends garde, ne consens pas à le délier de l'excommunication, car on viendra te prier à son sujet, et ordonne à Alexandre et à Achille, qui doivent avoir ton siège après toi, de ne pas l'admettre, eux aussi, à la communion. »

* A fol. 155 r° b. * Il arriva un ordre de Dioclétien de tuer par l'épée le bienheureux Pierre. Or, toute la population gardait la porte de la prison en disant : « Nous mourrons d'abord et vous le prendrez ensuite. » Les officiers, ayant percé un trou dans le mur de la prison, par derrière, à l'insu de la population, et ayant fait sortir (Pierre), l'emmenèrent près du tombeau du saint évangéliste

հատին զպատուական գլուխ նորա ։ Սպանին ընդ նմա և զծեր սարկաւագն Աբիսաղոմ ։ Եւ լուեալ ժողովրդեանն բարձին զպատուական մարմին նորա, և տարան յեկեղեցին և նստուցին յաթոռ իւր, զի ոչ նստէր սուրբն ի կենդանութեան իւրում ի վերայ աթոռոյն, այլ ի վերայ պատուանդանին զի տեսանէր այր մի լուսաւոր ի վերայ աթոռոյն նստեալ, և նմա հրամայէր նստել ի պատուանդանին, և ուսուցանել ժողովրդեանն ։ Եւ ապա թաղեցին զնա պատուով ։ Կատարեցաւ սուրբն Պետրոս և Աբիսաղոմ Յունուարի ԺԱ ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն միւս Պետրոսի որ Աւսալեմոս կոչի ։

Պետրոս Քրիստոսի վկայն երիտասարդ հասակաւ, էր ի քաղաքէն Եղեւթերուպօլեաց, որ թարգմանի ազատ քաղաք, ի գեղջէն Արասէասայ ։ Եւ էր զօրութեամբ ախոյեան և հանճարեղ ի սէրն Քրիստոսի, զոր իշխան քաղաքին բռնադատէր աղօքանօք և սպառնալեօք ուրանալ զՔրիստոս և պաշտել զկուռսն ։ Սրամ ամենեւին յանձն ոչ առ, այլ մանաւանդ պարզ * երեսօք և համարձակութեամբ աղաղակէր * A fol. 155 v° a.

8 Աւսալեմոս] Ավէսաղամիսու, զոր Աբեսողոմ կոչեն *add.* B || 9 Եղեւթերուպօլեաց] Եղեւթերուպօլսոյ B || 10 Արասէասայ] Աբեւէասայ B — Եւ էր զօրութեամբ... իշխան] Եւ էր հաւատով քաջապաշտ ի Քրիստոս, եւ մարմնով զօրաւոր. որ եւ ի ժամանակս հալածանացն Մաքսիմիանոսի համարձակութեամբ խոստովանէր զՔրիստոս Աստուած ։ Զոր կալեալ զնա իշխան *add.* B || 13 պարզ] լուրջ B.

Marc, et lui tranchèrent la tête. Ils mirent à mort également avec lui le vieux diacre Absalom (*Abisalom*). Les habitants, informés du fait, relevèrent son précieux corps, le portèrent à l'église, et le firent asseoir sur son siège, car le saint, de son vivant, ne s'était jamais assis sur son trône, mais sur le marchepied, car il apercevait un homme lumineux assis sur le trône qui lui ordonnait de s'asseoir sur le marchepied et d'enseigner le peuple. Ensuite ils l'inhumèrent avec honneur. Saint Pierre et Absalom (*Abisalom*) furent mis à mort le 11 Janvier.

En ce jour, martyre de l'autre Pierre qui s'appelle Abselamus (*Avsalemos*).

Pierre, le martyre du Christ, jeune encore, était de la cité d'Éleuthéropolis (*Eleuṭoroupoleats*), nom qui se traduit ville libre, du village d'Anéa[1] (*Araseas*). C'était un athlète puissant et plein de talent dans l'amour du Christ, que le gouverneur de la ville pressait par des prières et des menaces de renier le Christ et d'adorer les idoles. Il n'accepta aucunement, mais plutôt d'un visage * calme et avec hardiesse il s'écria au milieu de l'assemblée devant * A fol. 155 v° a.

1. Eusèbe cite deux localités voisines de ce nom, au sud de la Palestine, dont l'une à neuf milles au sud d'Hébron, *Onomasticon*, éd. Klostermann, Leipzig, 1904, p. 26.

ի մէջ ժողովրդեանն առաջի իշխանին. Աստուած մեր յերկինս է, եւ այլք որ յերկրի են՝ դեւք են, եւ կուռք ձեռագործք մարդկան :

Եւ հրամայեաց իշխանն եւ ուժգին եւ յերկար եւ խիստ չարչարանօք տանջեցին զսուրբն Պետրոս, եւ ապա արկին զնա ի հուր, բայց ոչ ի բորբոքեալ՝ զի մի արագ մեռցի, այլ ի սակաւարոյ կայծակունս, եւ այնպէս երկարագոյն տանջեալ՝ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Յայսմ աւուր յիշատակ է, սրբոյն Թէոդոսի անապատականի, որ զմիաբանակեացս վանս կարգեաց յԵրուսաղէմ եւ յանապատս :

Մեծն Թէոդոսիոս ի կենդանութեան իւրում շինեաց գերեզման իւր, եւ յորժամ կատարեաց ասէ ցկրօնաւոր եղբարսն. Ով ի ձէնջ առնէ նաւակատիս գերեզմանիս իմում : Եւ մին ի նոցանէ քահանայ Բասիլիոս անուն, այր աստուածահաճոյ եւ մեծ ճգնաւոր ասէ. Ես հայր պատուական : Եւ իջեալ ի տապանն տարածեցաւ որպէս մեռեալ, եւ աւանդեաց զհոգին : Եւ յոյժ ողբացին զնա Թէոդոսիոս եւ ամենայն դասք եղբայրութեանն, եւ ըստ արժանեաց իւրոյ թաղեցին զնա ի նոյն գերեզմանին :

1 իշխանին] եւ ասէր *add.* B || 3 ուժգին] ուժգնակի B — յերկար] ընդերկար B || 5 սակաւարոյ] սակաւագոյն B — երկարագոյն] երկայնագոյն B || 6 Աստուած] Յաւուրսն ԺԵ եւ Սրբոց Գ *add.* B || 7 Թէոդոսի] Թէոդորոսի B || 9 Թէոդոսիոս] Թէոդորոս որ եւ կոչի Թէոդոսէոս, էր խառնակրօն եւ յոյժ առաքինի. զանս երեւան եկաց յանապատի խոստովան կենօք եւ հրաշագործութեամբ որ եւ *add.* B || 13 եւ աւանդեաց զհոգին] եւ կատարեցին եղբարքն ի վերայ նորա զքառասնօրեայ կարգ ննջեցելոց : Եւ յետ քառասուն աւուր ննջեաց երանելին Բասիլիոս ի Տէր *add.* B.

le gouverneur : « *Notre Dieu est au ciel,* et (les dieux) qui sont sur la terre ne sont que des démons; les idoles sont *l'œuvre des hommes*[1]. »

Le gouverneur ordonna de frapper saint Pierre vigoureusement et longuement, on le soumit à de cruelles tortures et on le jeta ensuite dans un feu, mais pas vif, afin qu'il ne mourût pas vite, mais sur des braises peu ardentes, et c'est ainsi que, longuement torturé, il rendit son âme à Dieu.

En ce jour, commémoration de saint Théodose (*Théodosi*), l'anachorète, qui fonda des couvents de religieux à Jérusalem et dans les déserts.

Le grand Théodose (*Théodosios*) avait, de son vivant, fait construire son tombeau, et lorsqu'il l'eut achevé il dit aux moines, ses frères : « Qui de vous veut célébrer la dédicace de mon tombeau? » Un d'eux, prêtre, nommé Basile (*Basilios*), homme agréable à Dieu et grand ascète, répondit : « Moi, père vénéré. » Il descendit dans le tombeau, s'étendit comme un mort, et rendit l'âme. Théodose et tous les groupes de la confrérie le pleurèrent beaucoup et l'enterrèrent dans ce même tombeau avec les honneurs conve-

1. Ps. cxiii, 11 sq.

Եւ ի բազում աւուրս ի գիշերային ժամու պաշտամանն՝ երեւէր հօրն Թէոդոսի, և սաղմոսէր ընդ այլ կրօնաւորսն որ և զձայնն ամենեքեան լսէին բայց զնա ոչ տեսանէին այլ Թէոդոս միայն :

*Եւ ասէ ցկրօնաւորսն թէ. Յամենայն ժամ * տեսանեմ զնա կայով ի մէջի մերում եւ պաշտէ ընդ մեզ : Եւ աղաչեցին զնա զի և նոքա տեսցեն զնա : Եւ խնդրեաց նա յԱստուծոյ. և ի քառասներորդ աւուրն, յետ մահուան նորա, երանելին Բարսեղ երեւեցաւ ամենեցուն ի գիշերային ժամուն պաշտելով ընդ նոսա : Եւ ի կատարել զառաւօտուն պաշտօնն՝ երկիր եպագ ամենեցուն և ասէ. Ողջոյն ընդ ձեզ եղբարք և ընկերակիցք իմ, այլ զԲարսեղ ոչ տեսանէք : Եւ աներեւոյթ եղեւ :* * A fol. 155 v° b.

[B * *Վերստին տօն Ծննդեան և Աստուածայայտնութեանն Քրիստոսի : Ի նորին ճառէ երանելոյն Պրոկղի ասացեալ :* * B p. 22 b.

Ի մկրտիլ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի զիջանելով խոնարհութեամբ որպէս մարդ, յայտնեալ լինէր ի Հօրէ երկնից որպէս Աստուած, որ ձայնէր ի վերայ նորա եթէ. Դա է որդի իմ սիրելի : Դա է, որում հաճեցայ փրկել զտիեզերս առ ի սատանայական բռնութենէ : Դա է պսակ փառաց իմոյ ամենակալութեան, և զօրութիւն

4 *զնա*] *զԲարսեղ* B || 5 *նա*] *Թէոդոսիոս* B — *յԱստուծոյ*] *զի տեսցեն զնա եղբարքն* add. B || 6 *նորա*] *իւրում* B || 9 *ընկերակիցք իմ*] *Մնայէք բարեաւ* add. B — *աներեւոյթ եղեւ*] *առժամայն : Իսկ սուրբ հայրն Թէոդորոս որ և Թէոդոսիոս եկաց այլ եւս յերկար ժամանակս, և բազմացոյց վանորայս, և արար բազում նշանս, և լի աւուրբք և արդեամբք հանգեաւ ի Տէր ի հասակի իբրեւ ի հարիւր քսան ամաց :* add. B.

nables. Pendant de nombreux jours, aux offices de la nuit, (Basile) apparut au père Théodose (*Théodosi*), et il psalmodiait avec les autres religieux qui tous entendaient sa voix, mais ils ne l'apercevaient pas, à l'exception du seul Théodose (*Théodos*).

Or, celui-ci dit à ses religieux : « Je l'aperçois toujours * qui se tient au milieu de nous et officie avec nous. » Ils le prièrent de le leur faire voir aussi. Il supplia Dieu, et le quarantième jour après sa mort, le bienheureux Basile apparut à tous, à l'office de la nuit, faisant l'office avec eux. A la fin de l'office du matin, il s'inclina devant tous et dit : « Salut à vous, mes frères et mes compagnons, vous ne reverrez plus Basile. » Et il disparut. * A fol. 155 v° b.

[B * De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ. (Suite de l')homélie prononcée par le bienheureux Proclus. * B p. 22 b.

Notre-Seigneur Jésus-Christ, en consentant humblement à être baptisé comme homme, fut révélé par le Père des cieux comme Dieu grâce aux paroles qu'Il fit entendre au-dessus de lui : « *Celui-ci est mon fils bien-aimé* [1]. *Il est celui en qui je me suis complu* pour sauver l'univers de la tyrannie de Satan. Il est la couronne de gloire de ma toute-puissance, ma force et ma

1. Matth., iv, 17.

իմ եւ իմաստութիւն. զոր է, որով ուրախ լինիմ հանապազ, եւ ցնծամ յորդիս մարդկան : Դա է արարչապետն բոլոր յաւիտենից, որ զդասս վերնոցն զօրութեանց :

Դա է որ կախեաց զերկինս զոչնչէ, եւ լուսաւորեաց զնա ճառագայթիւք զանազանազանեալ լուսաւորացն զեղեցկութեամբ : Դա է կառավար արեգականն եւ լուսնի եւ բոլոր աստեղացն բազմութեան : Դա է որ հիմնեցոյց զերկիր ի վերայ ջուրց որպէս յատակի, եւ զարդարեաց զնա երփն երփն ծաղկօք եւ անկոցն որակութեամբք : Դա է որ արար զծով եւ կապեաց զնա շրջին աւազաւ, փարթամացուցեալ լիութեամբ յոգնազանն կենդանեաց : Դա է որ բղխեաց զաղբիւրս եւ առաջնորդեաց գետոց առ ի սնուել եւ ի մխիթարութիւն դաշտաց եւ բուրաստանաց, եւ բոլոր կենդանեաց ցամաքայնոց եւ ջրայնոց անբանից եւ բանաւորաց :

Եւ այսպիսի ծայրագոյն եւ բարձրագոյն վկայութեամբք որոտացեալ Հայր ի
* B p. 23 a. * վերուստ, ըստ աստուածեղէնն բնութեան միածնի Որդւոյ իւրոյ բացայայտեաց զնա հաւասար եւ համապատիւ եւ արարչակից ընդ նմին եւ ամենասուրբ Հոգւոյն. ըստ այնմ եթէ. Ձայն Տեառն ի վերայ ջուրց, եւ Աստուած փառաց որոտաց, եւ Տէր ինքն ի վերայ ջուրց բազմաց :]

sagesse. Il est celui en qui je me réjouis quotidiennement, et qui fait ma joie parmi les fils des hommes. Il est le créateur de tous les siècles et des ordres des puissances supérieures.

« Il est celui qui a suspendu le ciel dans le néant, qui l'a illuminé de la beauté des rayons variés des astres. Il est le régisseur du soleil et de la lune et de la multitude des étoiles. Il est celui qui a fondé la terre sur les eaux comme sur un sol et qui l'a ornée de fleurs variées et de plantes aux nombreuses qualités. Il est celui qui a créé la mer et qui l'a entourée de sable, en l'enrichissant d'une foule d'animaux variés. Il est celui qui a fait surgir les sources et qui a tracé le cours des fleuves pour alimenter et réjouir les prairies et les jardins, et tous les animaux terrestres et aquatiques, raisonnables et sans raison. »

En formulant d'en haut cet éclatant et suprême témoignage sur la nature
* B p. 23 a. divine * de son Fils unique, le Père l'a déclaré son égal en puissance et en honneur, cocréateur avec le très Saint-Esprit, ainsi qu'il est dit : *La voix du Seigneur sur les eaux, et le Dieu de gloire a fait retentir sa voix, le Seigneur lui-même, sur les eaux nombreuses* [1].]

1. Ps. xxviii, 3.

Արաց Ե եւ Յունուարի ԺԲ : Տօն Աստուածայայտնութեան եւ վկայութիւն սրբոյն Մեւարդիոսի:

Ճշմարիտ վկայն Քրիստոսի Մեւարդիոս էր ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի կռապաշտ արքային եւ զեօթն եւ տասն ամ ի զօրականութեան թագաւորին կացեալ հաւատաց ի Քրիստոս, եւ մատնեցաւ ի ձեռս անօրէն նեղչացն : Եւ կացեալ առաջի ատենին խոստովանեցաւ զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած արարիչ երկնի եւ երկրի : Եւ հրամայեաց դատաւորն երեսուն եւ վեց արանց հարկանել բրօք ուժգին զվկայն Քրիստոսի. եւ զեօթն օր այնպէս ձաղկէին եւ համբերէր կարծրագոյն տանջանացն, եւ փառաւորելով զԱստուած աւանդեաց զհոգին ի ձեռս հրեշտակաց Յունուարի ԺԲ : Եւ թաղեցին զնա ի տեղւոջ նշանաւոր :

[B* Վերստին տօն է Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ : Դարձեալ ի նոյն ճառէ երանելւոյն Պրոկղի : * B p. 24 a.

Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս որ խոնարհաբար որպէս մարդ ի Յովհաննէ մկրտեցաւ, նոյն ինքն է որ իբրեւ զԱստուած ստեղծ խորհրդով զմարդն առաջին՝ սուրբ ի սուրբ

2 Մեւարդիոս] Մէօրդի, որ Մէօրտիոս կոչի *add.* B || 4 արքային] զինուորեալ ի կարգ Մաւրտացն որք սեւք կոչին *add.* B || 5 հաւատաց ... կացեալ] սիրելի եղեւ նմա եւ ամենայն զինուորակացն վասն քաջութեան իւրոյ : Եւ յետոյ ի լինել հալածանաց յայտնի արար զքրիստոնէութիւն իւր եւ կալեալ կացուցին *add.* B || 6 երկրի] եւ ստիպեցին զնա զոհել չաստուածոց իւրեանց, եւ իբրեւ ոչ հաւանեցաւ, լուծին զգօտի զինուորութեանն, եւ հանին զնա ի սպասուցն *add.* B || 8 ձաղկէին եւ համբերէր] ձաղկեցին եւ համբերէր B — տանջանացն] մինչեւ զարմանալ ամենեցուն, եւ կիսամահ արկին զնա ի բանտ ուր *add.* B || 10 նշանաւոր] յորմէ բազում բժշկութիւնք կատարին ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ *add.* B.

5 ARATZ, **12 Janvier**.

Fête de l'Épiphanie et martyre de saint Méortios.

Le vrai martyr du Christ Méortios (*Mevardios*) vivait aux jours de l'empereur idolâtre Dioclétien. Après avoir servi dix-sept années dans la milice de l'empereur, il crut au Christ, et fut livré aux mains des persécuteurs impies. Se tenant devant le tribunal, il confessa le Christ vrai Dieu, créateur du ciel et de la terre. Le juge ordonna à trente-six hommes de frapper vigoureusement à coups de bâton le martyr du Christ. On le battit ainsi pendant sept jours, mais il endura ce cruel supplice et, tout en glorifiant Dieu, il rendit son âme entre les mains des anges, le 12 Janvier. Il fut inhumé dans un endroit distingué.

[B * De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ, notre Dieu. Suite de la même homélie du bienheureux Proclus. * B p. 24 a.

Notre-Seigneur Jésus-Christ qui se fit baptiser humblement, comme homme, par Jean, est le même qui, comme Dieu, créa symboliquement le

երկրէ, ամենասուրբ ձեռօք ։ Եւ փչեալ ի նա շունչ կենդանի անձնաւորեաց, գոյացուցեալ առ ի չորից տեսակութեանց բարեխառն տարերց, եղեալ սա կրկնակ այս է, զգալի եւ իմանալի ։ Զոր եւ վերապատուեալ պայծառացոյց, աւարտեալ զնա բանականութեամբ, իմաստութեամբ եւ հոգեւորութեամբ, եւ զնոյն յորջորջեալ ձայնեաց ։

Արդ զնոյն ասել երկիր կամ իր՝ որ է մարմին եւ արիւն. որոյ անունն զբնութիւնն ցուցանէ, եւ բնութիւնն զանունն բացայայտէ ։ Եւ ոչ միայն՝ այլ եւ նախամեծարեալ արար զնա հաղորդակից արարչութեանն իւրոյ յարադրութեամբ անուանակոչութեամբն որ ի վերայ բոլորից ըստ աստուածութեանն նմանութեան ։ Որում եւ հնազանդեցուցեալ զբնաւ աշխարհս եւ որ ինչ յաշխարհի, կացոյց զնա թագաւոր ինքնիշխանութեամբ ի վերայ ամենայնի, կանխաստուերելով ի նմա զինքեան աստուածականն յայտնութիւն՝ անտեսական մարմնով ի վերայ երկրի ի հոսանս Յորդանան գետոյ ։

*B p. 24 b. * Ի սմին աւուր յիշատակ է սրբուհւոյ կուսին Տատիանեայ ։

Սուրբ եւ կոյս վկայն Քրիստոսի Տատիանի էր ի քաղաքէն Հռոմայ յաւուրս Աղեքսանդրոսի արքայի, գոլով ի հօրէ հիւպատոսաց, եւ էր ըստ կարգի եկեղեցւոյն սարկաւագ ։

Եւ վասն զի հաւատացեալ էր ի Քրիստոս կացուցին զնա առաջի արքային, եւ

premier homme, saint, de la terre sainte, par ses très saintes mains. Lui ayant inspiré un souffle vivant, il le personnifia, et l'ayant produit des quatre espèces d'éléments tempérés, il le fit double, c'est-à-dire matériel et spirituel. Il le perfectionna hautement en le complétant par l'intelligence, la sagesse et la piété, et il l'appela en lui donnant un nom.

Comment dire ensuite terre ou chose, celui qui est corps et sang, dont le nom déclare la nature, et dont la nature explique le nom? Et non seulement (Dieu lui donna un nom), mais l'ayant préféré, il le fit participer à sa puissance créatrice en lui ajoutant le pouvoir de donner un nom à toutes choses, en raison de sa ressemblance avec la divinité. Lui ayant donc assujetti la terre entière et tout ce qui se trouve sur la terre, il l'institua roi avec pleine souveraineté sur toutes choses, symbolisant à l'avance en celui-ci sa propre révélation comme Dieu, avec un corps invisible, sur la terre, dans les eaux du Jourdain.

*B p. 24 b. *En ce jour, commémoration de la vierge sainte Tatiana.

La sainte vierge et martyre du Christ, Tatiana (*Tatiani*)[1], était de la ville de Rome, aux jours de l'empereur Alexandre, son père étant du rang des consuls (ὕπατος)[2], et elle était, dans l'ordre ecclésiastique, diaconesse.

Comme elle avait cru au Christ, on l'amena en présence de l'empereur,

1. Cette forme correspond exactement au grec Τατιανή. — 2. Au lieu de cette transcription հիւպատոսաց, les auteurs arméniens emploient habituellement հիւպատ, pl. հիւպատեան.

խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ աներկիւղ ։ Տարաւ զնա թագաւորն ի տուն կռոցն, եւ անդ բռնադատէր զնա ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն. եւ նա աղօթիւք կործանեալ փշրեաց զկուռսն, եւ ասէ. Տես զտկարութիւն աստուածոց քոց ։

Եւ բարկացեալ թագաւորն * հրամայեաց եւ զերեսս սրբուհւոյն վիրաւորեցին յոյժ, եւ խլեցին զթարթիչս եւ զկոպս աչացն, խացեցին եւ զաչսն. եւ ի փայտի բարձրացուցեալ զնա քերեցին երկաթի ճանկօք զամենայն մարմինն մինչեւ յոսկերսն. այլ եւ քերծեալ քերթեցին զգլուխն եւ ընկեցին զսուրբն ի հուր. զոր կալեալ անդէն հատին զգլուխ նորա, եւ այնպէս կատարեցաւ ի Քրիստոս ։] * B p. 25 a.

Արացի Զ եւ Յունուարի ԺԳ ։ Տօն ութօրեայ Թլփատութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ վկայութիւն Երմուղայի եւ Ստրատոնիկոսի ։

Այս բարեյաղթ վկայքս Քրիստոսի * էին յաւուրս անօրէն թագաւորին Լիկիանոսի ։ Սուրբն Երմուղիոս սարկաւագ էր, եւ կացեալ առաջի արքային խոստովանեցաւ զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ ասէ. Ծառայ եմ Քրիստոսի եւ սարկաւագ եմ ուխտի Տեառն ։ Ապտակեցին զծնօտսն պղնձի թաթովք եւ արկին ի բանդ. եւ * A fol. 156 rº a.

11 վկայութիւն] սրբոց վկայիցն *add.* B — Երմուղայի] Երմեղիոսի B ‖ 13 Երմուղիոս ... կացեալ] Երմեղիոս, որ եւ Երմողայոս, սարկաւագ էր, եւ ի ժամանակի հալածանացն քարոզէր զՔրիստոս ։ Եւ կալեալ կացուցին *add.* B ‖ 15 եմ *om.* B — բանդ] եւ ի գիշերին լոյս մեծ ծագեաց ի բանդին եւ երեւեցաւ *add.* B.

et elle confessa sans crainte le nom du Christ notre Dieu. L'empereur la conduisit au temple des idoles, et là, voulait l'obliger à renier le Christ et à immoler aux idoles; mais elle, par ses prières, pulvérisa les idoles en les renversant, et dit : « Regarde la faiblesse de tes dieux. »

L'empereur, irrité, * donna des ordres; on blessa grièvement le visage de la sainte, on lui arracha les cils et les paupières, on lui endommagea les yeux, et, l'ayant élevée à un poteau, on lui laboura avec des ongles de fer tout le corps jusqu'aux os; l'ayant rasée, on lui écorcha aussi la tête, et on jeta la sainte dans les flammes; puis l'en ayant retirée, on lui trancha la tête. C'est ainsi qu'elle mourut dans le Christ.] * B p. 25 a.

6 ARATZ, 13 Janvier.

Fête de l'octave (de la Nativité); circoncision de Notre-Seigneur Jésus-Christ, et martyre d'Hermylus et de Stratonicus.

Ces victorieux martyrs du Christ * vivaient aux jours de l'empereur impie Licinius. Saint Hermylus (*Ermoulios*) était diacre. Mis en présence de l'empereur, il confessa le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, et dit : « Je suis le serviteur du Christ, et diacre de la congrégation du Seigneur. » On lui souffleta les joues avec des mains de bronze et on le jeta en prison, mais * A fol. 156 rº a.

հրեշտակ Տեառն զօրացոյց զնա կալ արիաբար եւ ոչ երկնչել ի տանջանաց, այլ համբերել եւ առնուլ զպսակն մարտիրոսութեան :

Եւ դարձեալ կացուցին առաջի բեմին եւ հարցանէին եթէ. Պաշտեսցես զկուռս եւ զոհս մատուցանես : Եւ նորա ոչ հաւանեալ՝ գանեցին զնա վեց դահիճք : Եւ ձայն եղեւ յերկնից առ նա եւ ասէ. Երմոլէ, արիական վկայ իմ, ամէն, ամէն ասեմ քեզ, յետ երից աւուրց փոխեսցիս ի բռնաւորէս, եւ ընկալցիս զպատրաստեալ քեզ պսակն :

Դարձեալ արկին զսուրբն ի բանդ, եւ հրամայեցին զօրականի միոյ սիրելւոյ Երմողեայ, որոյ անուն էր Ստրատոնիկոս պահել զնա ի բանդին : Եւ մինչդեռ աղօթէր սուրբն ի գիշերի լոյս ծագեաց, եւ ձայն յերկնից եկն իբրեւ զառաջինն : Եւ դարձեալ երրորդ անգամ կացուցին յատեանն, եւ բրով ջախջախեցին զոսկերս նորա, եւ ճանկօք արծուոյ պատառեցին զորովայնն, եւ տարան ի բանդն :

Եւ տեսեալ զհամբերութիւն սրբոյն Երմողայոսի հաւատաց Ստրատոնիկոս ի
* A fol. 156 r° b. Քրիստոս եւ կացուցին զնա առաջի թագաւորին, եւ * համարձակութեամբ խոստո-

2 մարտիրոսութեան :] եւ պահապան նորա Ստրատոնիկոս տեսեալ ի պատահմանէն զանսխին զայն, սիրով յարեցաւ ի նա եւ հաւատաց ի Քրիստոս : *add.* B ‖ 4 դահիճք ... իբրեւ զառաջինն] եւ դարձեալ արկին ի բանդ : Եւ մինչդեռ աղօթէր սուրբն ի գիշերի՝ լոյս ծագեաց իբրեւ զառաջինն, եւ աստուածային աւետեաւթեամբ ձայնեցաւ նմա եթէ յետ երից աւուրց փոխեսցիս ի բռնաւորէս, եւ ընկալցիս զպատրաստեալն քեզ պսակ B ‖ 10 յատեանն] եւ իբրեւ անսխն համառատն ի հաւատս *add.* B ‖ 11 եւ տարան ի բանդ ... եւ ասէ] եւ յարտասուել Ստրատոնիկոսի սիրելւոյ նորա, բնեցին եւ զնա եւ համարձակ խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի : Հարին զնա ուժգին բրովք, եւ արկին ի բանդ ընդ սրբոյն Երմողէոսի : Եւ յաղօթելն նոցա ազդեցաւ նոցա առ յԱստուծոյ եթէ B.

l'ange du Seigneur l'encouragea à résister courageusement et à ne pas craindre les supplices, mais à prendre patience et à recevoir la couronne du martyre.

On l'amena de nouveau devant le tribunal et on lui demanda : « Vas-tu adorer les idoles et offrir des sacrifices ? » Et comme il n'accepta pas, six bourreaux se mirent à le frapper. Une voix du ciel se fit entendre à lui, disant : « Hermylus (*Ermolié*), mon martyr intrépide, en vérité, en vérité, je te le dis, dans trois jours tu auras trépassé des mains de ce tyran et tu recevras la couronne qui t'est préparée. »

On jeta de nouveau le saint en prison, et on ordonna à un soldat ami d'Hermylus, qui se nommait Stratonicus, de le garder dans la prison. Tandis que le saint priait pendant la nuit, une lumière jaillit et une voix venant du ciel se fit entendre comme la première fois. On l'amena pour la troisième fois au tribunal et on lui brisa les os à coups de bâton, on lui déchira le ventre avec des griffes d'aigle, puis on le reconduisit à la prison.

Ayant vu la patience de saint Hermylus, Stratonicus crut au Christ. On
* A fol. 156 r° b. l'amena en présence de l'empereur, et il * confessa avec hardiesse le nom du

վանկացու գանուիւն Քրիստոսի ։ Եւ հրամայեաց եւ հարին զնա ուժգին բրաւք, եւ արկին ի բանդ ընդ սրբոյն Երմողայոսի ։ Եւ յաղօթելն նոցա ձայն եղեւ առ նոսա եւ ասէ . Զընթացս կատարեցէք, զհաւատս պահեցէք, այսր պատրաստեալ է ձեզ պսակն արդարութեան, քանզի յաղթեցէք արքային բռնաւորին ։

Եւ ի վաղիւն սրով կոտորեցին զմարմինս նոցա, եւ ընկեցին ի գետն Դանուբայ, եւ գոհութեամբ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց ի Յունուարի ԺԳ ։ Եւ յետ երից աւուրց եհան գետն զմարմինս իւրեանց ի ցամաքն, զոր առեալ հաւատացելոցն եդին յայրի միում արտաքոյ քաղաքին Սանգխտայ, ութ եւ տասն մղոնաւ հեռի ։

[B* Վերստին տօն է Ծննդեան, եւ ութօրեայ Թլփատութեան Քրիստոսի Աս- *B p. 25 a.
տուծոյ մերոյ ։

Տէր եւ Աստուածն մեր Յիսուս Քրիստոս միածին որդին Աստուծոյ յետ մարմնաւոր ծննդեանն որ յանարատ եւ յաստուածածին կուսէն Մարիամայ, զկնի ութ աւուր յանձն առ թլփատիլ այսօր ըստ օրինացն վասն բազում պատճառաց ։ Նախ առաջին՝ զի ստուգեսցէ եւ հաստատեսցէ ցուցցէ թէ ճշմարտապէս մարդ եղեւ եւ առանց

5 Դանուբայ] որ է Իստէր *add.* B ‖ 6 եւ գոհութեամբ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց *om.* B ‖ 7 իւրեանց] սրբոց վկայիցն B ‖ 8 Սանգխտայ] Սանգղտայ B.

Christ. Il (l'empereur) ordonna de le frapper violemment avec des bâtons, puis on le jeta en prison avec saint Hermylus. Pendant qu'ils priaient, une voix se fit entendre à eux et dit : « Vous avez *achevé votre carrière*, vous avez *conservé votre foi*[1]; *la couronne de justice* vous *est préparée*, car vous avez courageusement vaincu le tyran. »

Le lendemain, on déchiqueta leur corps à coups d'épée, et on les jeta dans le fleuve Danube[2]. Ils rendirent leur âme avec actions de grâces, le 13 Janvier. Trois jours après, le fleuve déposa sur la berge leurs corps, que les fidèles emportèrent dans une grotte hors de la ville de Singidunum (*Sangoukht*), distante de dix-huit lieues[3].

[B* De nouveau, fête de la Nativité et, en son octave, Circoncision du Christ, notre Dieu. * B p. 25 a.

Notre-Seigneur et Dieu Jésus-Christ, fils unique de Dieu, après sa naissance corporelle de la pure mère de Dieu la Vierge Marie, consentit, huit jours après, à se faire circoncire, en ce jour, d'après les lois, et pour plusieurs raisons. D'abord, en premier lieu, pour confirmer et prouver indubitablement

1. II Tim., IV, 7. — 2. Les vies grecques ont le nom d'origine thrace Ἴστρος, cf. *Syn. Cp.*, col. 387; Métaphraste, *P. G.*, CXIV, col. 564. — 3. Grec : τῆς πόλεως Σιγγήδονος = Belgrade.

կարծեաց. ընկալաւ ի բնութենէն Ադամայ նիւթական մարմին թանձրացեալ որով թլփատեցաւ ճշմարտապէս :

Զի թէ ստուերօք էր մարմինն և ձև կերպարանաց միայն ըստ որում ասացին հերձուածողքն, զիա՞րդ ձևն և կերպարանն մարմնոյ թլփատութիւն ընդունէր ստուգապէս. կամ ո՞վ արդ էր որ թլփատեցաւ ութօրեայ, քանզի ասէ անսուտ պատմութիւնն աւետարանին սրբոյ եթէ. Իբրև լցան աւուրք ութ եկին թլփատել զնա :

Եւ որպէս և զայլ բազում ինչ յաղագս այսորիկ յանձն առ. այսինքն՝ զքունն, զվաստակն, զքաղց և զծարաւ, զարտասուսն և զերկիւղն, * զտրտմութիւն և զքիրտն, զզօրանալն ի հրեշտակէ, և զմահն և զայլս : Այսպէս և զթլփատութիւնն ի սկզբանն անդէն ընդունի, հաւասարեալ զինքն ընդ մարդկան, զի համարձակեսցի մայրն սպասաւորել նմա մարդկաբար որպէս մանկան և մարդոյ. և զի յամօթ արասցէ զհերձուածողսն, և ցուցցէ ճշմարիտ և ստոյգ զմարմինն :

Դարձեալ զի մարդ եղև փոխանակ առաջին մարդոյն, զի որք գլորեցաք ինքեանք կանգնեսցուք : Արդ զի Ադամն այն որ ստեղծուած էր Աստուծոյ և ծառայ՝ ի սկզբան անդ ոչ պահեաց զհրամանն Աստուծոյ, այլ եղծ զպատուիրանն որ տուաւ նմա. որով ամենեցուն եղև պատճառ կործանման. վասն ընդդէմ այնորիկ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս որ Աստուած էր և Որդի Աստուծոյ, մարմնով Ադամայ որ միացաւ

qu'il était vraiment homme, sans aucun doute, puisqu'il avait reçu de la nature d'Adam un corps matériel, épais, lequel a été vraiment circoncis.

Car s'il avait eu un corps fantôme et l'apparence de la forme seulement, ainsi qu'ont dit les hérétiques, comment cette forme et cette apparence de corps aurait-elle reçu réellement la circoncision? Et qui est donc celui qui a été circoncis à l'âge de huit jours, ainsi que le dit le récit véridique du saint évangile : *Lorsque huit jours furent écoulés, on vint le circoncire*[1].

Il l'accepta, comme Il avait accepté bien d'autres choses, c'est-à-dire le
* B p. 25 b. sommeil, le travail, la faim, la soif, les larmes, la crainte, * la tristesse, les sueurs, les encouragements de l'ange, la mort, etc. Ainsi a-t-Il accepté, dès le commencement, la circoncision, en se mettant au niveau des hommes, pour que sa mère osât le soigner en tant qu'homme, comme enfant et homme, et afin de confondre les hérétiques en montrant un corps vrai et réel.

Il s'est aussi fait homme pour remplacer le premier homme, afin que nous soyons relevés, nous, qui avions succombé. Et puisque Adam, qui était une créature de Dieu et son serviteur, n'avait pas observé, dès le début, les commandements de Dieu, mais avait enfreint l'ordre qui lui était donné, par où il fut la cause de notre ruine à tous, Notre-Seigneur Jésus-Christ qui était Dieu et Fils de Dieu et qui avait uni le corps d'Adam au Verbe, pour effacer

1. Luc, II, 21.

ընդ բանին վասն զի զնոցայն քաւեսցէ, զանցանական օրինազանցութիւնն, ի սկզբան անդ մարդեղութեանն իւրոյ սկսանի ըստ կարգի եւ կատարէ զօրէնսն Աստուծոյ որչափ ինչ հնար էր ի տղայական հասակին կատարել նմա. այսինքն զհրամանս եւ զօրէնս պատուիրանի թլփատութեանն, իբրու զկնիք յանձին ընկալեալ եւ կնքեալ ։

Նա եւ զամենայն արդարութիւն հանդերձեալ էր կատարել եւ լնուլ ի մարմնի իւր ըստ ասելոյն առ Յովհաննէս. որ եւ բան զամենայն խոնարհութիւն այժմ առաւել եւ մեծագոյն խոնարհի ընդդէմ հպարտանալոյն Ադամայ՝ զի զայն բուժեսցէ ։ Վասն որոյ որք հարազատ որդիութիւնն եւ ժառանգութիւն աստուածպաշտութեանն Աբրահամու փոխանորդեցին, թլփատութեամբն որոշեցան ի հեթանոսաց ։

Արդ՝ զի աւետիքն Աբրահամու այս էր, զի ի զաւակէ նորա յայտնելոց էր Քրիստոս եւ զաւակի նորին զնշան թլփատութիւնն ութօրեայ էր. ապա Քրիստոս թլփատելովն ի ծննդեան ութօրեայ յայտ արար թէ որդի էր * Աբրահամու, եւ ճշմարտեցաւ առ նա * B p. 26 a.
երդումն Աստուծոյ ։

Զի թէ ոչ էր թլփատեալ Քրիստոս ըստ մարմնոյն, ասէին հակառակորդքն եթէ քանզի նշան որդւոյն Աբրահամու առ յԱստուծոյ թլփատութիւնն տուաւ, եւ Քրիստոս զնոյն ոչ ընկալաւ, չէ հարազատ ժառանգ եւ զաւակ Աբրահամու ըստ մարմնոյ, որով եւ աւետիքն հարցն անկատար թուէր ։

la primitive transgression des commandements, commence en vérité, au début de son incarnation, par accomplir une à une les lois de Dieu, autant qu'il Lui était donné de le faire dans son enfance, c'est-à-dire l'observation et les règles de la circoncision, comme un sceau accepté sur sa personne et appliqué effectivement.

Il devait aussi *accomplir toute justice*[1] en sa personne ainsi, qu'Il le dit à Jean, et Il fit d'abord par preuve d'humilité, et par une plus grande humilité encore contre l'enorgueillissement d'Adam, pour pouvoir l'absoudre. C'est pourquoi tous ceux qui se sont transmis l'intime filiation et l'héritage du culte du Dieu d'Abraham, se sont distingués des gentils par la circoncision.

Or, comme les promesses à Abraham étaient que le Christ devait se révéler de parmi ses descendants, le signe de sa race étant la circoncision au huitième jour, le Christ, en se laissant circoncire le huitième jour après sa naissance, a manifesté qu'il était fils * d'Abraham, et le serment de Dieu s'est * B p. 26 a.
trouvé vérifié en Lui.

Car si le Christ n'avait pas été circoncis corporellement, les adversaires auraient dit que, la circoncision ayant été donnée par Dieu comme signe pour les fils d'Abraham et le Christ ne l'ayant pas reçue, Il n'est pas le véritable héritier et descendant d'Abraham d'après le corps, de sorte que les promesses faites aux patriarches auraient paru incomplètes.

1. Matth., IV, 15.

Զի գոյին և այլ որդիք Աբրահամու ոչ թլփատեալք, որք ոչ համարին ի զաւակն, որպէս ցեղեալքն ի Քետուրայ : Եւ Իսմայէլ որդի աղախնոյն, որ թէպէտ և ընկալաւ զնոյն՝ այլ ոչ հարազատաբար ութօրեայ որպէս զԻսահակ. զի երկոտասան ամաց էր Իսմայէլ ի թլփատելն իւրում և ոչ ութօրեայ. վասն որոյ ասաց. Ի բաց հան զորդի աղախնոյդ ոչ ժառանգել ընդ ազատին. և թէ. Իսահակաւ կոչեսցի քեզ զաւակ : Զի Իսահակ ութօրեայ զթլփատութիւնն ընկալեալ՝ աւանդեաց ի Քրիստոս, որ նոյնպէս ութօրեայ և վերջին թլփատեալ կոչեցաւ որդի Աբրահամու, զաւետիսն հաստատուն առնելով և զերդումն Աստուծոյ ճշմարտելով :

Արդ երկրպագելով խոնարհութեան նորա որ զամենայն վասն մեր յանձն էառ, զի ի հանդերձեալ ութնկին՝ իբրև նշանաւորեալք և զրոշմեալք Աստուծոյ՝ ճշմարիտ տօնիւ արժանի լիցուք փառաւորել զՀայր և զՈրդի և զսուրբ Հոգին՝ այժմ և միշտ և յաւիտեանս. Ամէն :

* B p. 27 a. *Յայսմ աւուր հանգիստ ճգնաւոր հօրն մերոյ և սքանչելագործ քահանայապետին Աստուծոյ՝ սրբոյն Յակոբայ Մծբնայ եպիսկոպոսին :

Սուրբն Յակոբ էր ծննդեամբ ի մեծ քաղաքէն Մծբնայ որ կոչի Նսեպի, որ է ընդ

Car il y a d'autres descendants d'Abraham incirconcis, qui ne sont pas comptés dans sa race, comme les descendants de Cethura (*Khetouray*). Quant à Ismaël, le fils de la servante, bien qu'il l'eût reçue (la circoncision), ce ne fut pas légalement au huitième jour comme Isaac, car Ismaël avait douze ans lorsqu'il fut circoncis et non pas huit jours. C'est pourquoi il est dit : *Renvoie le fils de ta servante pour qu'il n'hérite pas avec le fils libre*[1] ; et encore : *C'est par Isaac que ta descendance sera nommée*[2]. Isaac (*Isahak*) ayant donc reçu la circoncision le huitième jour, la transmit au Christ, qui lui aussi, âgé de huit jours et le dernier circoncis, fut appelé fils d'Abraham, confirmant ainsi les promesses et vérifiant le serment de Dieu.

Aussi, nous adorons Son humilité, qui a accepté tout pour notre cause, et dans l'octave qui se prépare, nous allons, comme si nous avions reçu un signe et avions été confirmés par Dieu, nous rendre dignes, par une sincère célébration de la fête, de glorifier le Père, le Fils et le Saint-Esprit, maintenant et toujours et dans l'éternité. Amen.

* B p. 27 a. *En ce jour, trépas de notre père ascète, le thaumaturge pontife de Dieu, saint Jacques évêque de Nisibe[3].

Saint Jacques était natif de la grande ville de *Mdzbin* que l'on appelle

1. Gen. XXI, 10 et Gal. IV. 30. — 2. Gen. XXI, 12. — 3. Cf. PEETERS, *La légende de saint Jacques de Nisibe*, dans *Analecta Bollandiana*, XXXVIII (1920), p. 285-378. La présente notice contient des éléments communs avec les paragraphes 2. 5. 16. 17. 18. 23 de la vie arménienne traduite par le P. Peeters.

մէջ սահմանաց Հոռոմոց եւ Պարսից ։ Եւ եղեւ ի մանկութենէ անարատ եւ սուրբ, եւ ճգնաւորական եւ միանձնական վարս սիրէր, մեծ ճգնութեամբ բնակեալ յանբնակ եւ ի բարձրագոյն ծայրս մեծամեծ լերանց ։ Եւ ի գարնան եւ յամառն՝ ոչ այլ ինչ քան զերկինս միայն ունելով յարկ եւ հովանի, եւ ձմեռն ի փոքր խուղ կամ յայրի ինչ մտանելով կայր ։

Եւ ոչ այլ ինչ ճաշակէր քան միայն զվայրի բանջարս որ լինէին ի լերինն, ամենեւին ոչ հաղորդելով աշխարհական կերակրոց կամ որ ինչ անցանէր ընդ հուր ։ Եւ զգեստ ոչ այլ ինչ ունէր կամ անկողին՝ բայց միայն խոշոր մազեղէն խորգ . եւ հերքն որ ծածկէր զմարմինն՝ ի ցրտոյ եւ ի տօթոյ խոշորացեալ էր իբրեւ զմամուռ քարանց ։

Ընկալաւ եւ յԱստուծոյ շնորհս զօրաւոր գործոց եւ հոգի նախատեսութեան, որով յառաջ տեսանէր որ լինելոցն էր . եւ բազում սքանչելագործութիւն առնէր շնորհօք սուրբ Հոգւոյն, եւ միշտ կերակրէր հոգւով աստուածայնին եւ հոգեւոր կերակրով ։

Յաւուր միում մեծս այս եւ աստուածազգեաց հայրս գայր յաղբիւր ինչ որ ի լեառն ուր բնակէր սուրբն, եւ եգիտ աղջկունս մերկս ուր լուանային զզգեստս ինչ, եւ ի տեսանել զսուրբն ոչ ծածկեցան կամ ամաչեցին ։ Որ եւ զաղբիւրն ցամաքեցոյց, եւ զհերս զլխոց նոցա սպիտակացոյց աղօթիւք . եւ յետոյ դարձեալ վերստին զաղբիւրն բղխեցոյց, բայց զհերս աղջկանցն ոչ դարձոյց ի սեւութիւն ։

Այլ երբեմն տեսեալ զդատաւոր մի պարսիկ զի անիրաւ դատէր զդատաստանն . եւ

Nisibe (*Nsepi*), laquelle se trouve sur les confins des Grecs et des Persans. Il fut, dès l'enfance, pur et saint, aimant la vie d'anachorète et de solitaire, et il vécut avec grand ascétisme sur les sommets inhabités et les plus élevés des hautes montagnes. Le printemps et l'été, il n'avait pour tout abri et toit que le ciel; l'hiver, il se retirait dans une petite cellule ou grotte et y vivait.

Il n'avait pas d'autre nourriture que les légumes sauvages qui poussent dans la montagne, ne prenant jamais de mets mondains ni rien de ce qui était passé par le feu. Il n'avait pour vêtement et pour lit qu'un grossier cilice de poils, et les poils qui recouvraient son corps, endurcis par le froid et la chaleur, étaient comme la mousse des rochers.

Il avait reçu de Dieu les grâces de puissantes actions et l'esprit de prescience, par lequel il prévoyait ce qui devait arriver. Il accomplit de nombreux prodiges par les grâces du Saint-Esprit, et nourrissait toujours son âme d'une nourriture divine et spirituelle.

Un jour, ce père grand et revêtu de Dieu, arrivé près d'une source qui jaillissait dans la montagne où il habitait, y aperçut des jeunes filles nues en train de laver des vêtements, qui, à la vue du saint, ne se cachèrent pas et n'eurent pas honte. Il dessécha la source par ses prières et rendit leurs cheveux blancs; plus tard, il fit jaillir la source de nouveau, mais il ne rendit pas aux cheveux des jeunes filles leur noirceur.

Une autre fois, le saint, voyant un juge persan rendre un jugement injuste,

* B p. 27 b. սուրբն զվէմ մի մեծ * որ մերձ էր դատաւորին անիծեաց եւ փշրեցաւ խիճս. եւ յայն երկեաւ դատաւորն եւ ուղղեաց զիրաւունսն :

Յայնմ ժամանակի յորժամ սուրբս այս աստուածային յայտնութեամբ հրեշտակի երեւելով բերեալ եղեւ ի լեռնէն, եւ ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս քաղաքին իւրոյ Մծբնայ, եւ բարիոք հովուեալ ուղղափառ վարդապետութեամբ լուսաւորէր զեկեղեցի, եւ մեծամեծ սքանչելագործութեամբ զբազումս ի հեթանոսաց դարձուցանէր ի Քրիստոս : Դարմանէր եւ զաղքատսն յոյժ մխիթարութեամբ, եւ կեայր հրեշտակական ճգնութեամբն, եւ որպէս յանապատին նոյնպէս եւ յեպիսկոպոսութեան իւրում անփոփոխելի զկերակուրն եւ զհանդերձն ունէր :

Ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ յայտնեցաւ անաստուած կատաղին Արիոս, եւ չար հերձուածովն խռովէր զեկեղեցին Աստուծոյ. վասն որոյ ընդդէմ նորա ժողովեցան սուրբ հարքն ի Նիկիա, ընդ որս գնաց եւ սուրբն Յակոբ. եւ ընդ այլ սուրբ հարքն հաստատեցին զուղղափառ հաւատս համագոյ սուրբ Երրորդութեանն : Եւ այնպէս զեօթն օր աղօթս արարեալ աստուածային յայտնութեամբն որոշեցին կարեցին ի բաց զհայհոյիչն Արիոս :

Եւ մինչդեռ մատուցանէր սուրբն Յակոբ զաստուածային պատարագն, ի ժամ սրբոյ պատարագին պղծոյն Արիոսի ամենայն փորոտիքն աղեօքն հանդերձ հեղաւ ի վայր փայթեցաւ. եւ պատառեցաւ խիստ չարաչար յանարգ աղբանոցին ընդ անիծիցն

* B p. 27 b. maudit une grosse pierre * qui se trouvait près du juge, laquelle fut aussitôt réduite en menus morceaux. Le juge fut saisi d'une grande peur et rectifia le jugement.

C'est à cette même époque que ce saint, ayant été transporté hors de la montagne par la merveilleuse manifestation d'un ange de Dieu, fut sacré évêque de sa ville de Nisibe; il gouverna bien son église, l'illumina de la doctrine orthodoxe, et par l'accomplissement de grands miracles convertit au Christ beaucoup de païens. Il prenait soin des pauvres et les réconfortait grandement. Il vivait dans un ascétisme angélique et, dans son épiscopat comme au désert, il conserva sans changement nourriture et vêtement.

C'est en ces jours-là que parut le furieux athée Arius, qui troubla l'église de Dieu par son schisme mauvais, c'est pourquoi les saints pères se réunirent contre lui à Nicée; saint Jacques y vint aussi et de concert avec les autres saints pères ils établirent la foi orthodoxe sur la consubstantialité de la sainte Trinité, et après avoir prié pendant sept jours, ils excommunièrent, par révélation divine, le blasphémateur Arius.

Pendant que saint Jacques offrait le divin sacrifice, à l'heure de la sainte messe, l'ignoble Arius, perdant complètement entrailles et viscères, les répandit sous lui, et (son corps) s'ouvrit d'une façon atroce sur un fumier,

սրբոյն Յակոբայ ։ Իսկ երանելին Յակոբ դարձաւ ի քաղաքն իւր, եւ զամենեսին հաստատէր յուղղափառութիւն ։

Յետ ժամանակաց թագաւորն Պարսից եկն ի վերայ քաղաքին սրբոյն բազում զօրօք եւ պաշարեաց. որ եւ զգետն մեծ ուղղեցին զալ ի վերայ քաղաքին, կործանել զպարիսպն եւ զքաղաքն ապականել ։ Իսկ սուրբն Յակոբ տեսեալ զի մասն ինչ ի պարսպէ * քաղաքին կործանեաց գետն, ել ի վերայ պարսպացն ընդդէմ զօրացն եւ * B p. 28 a.
աղօթեաց. եւ երեւեցաւ ինքն թագաւորին Պարսից եւ զօրաց նորա ի կերպարանս թագաւորին Յունաց բազմութեամբ հրեշտակաց զոր տեսեալ կարծեցին եթէ կայսրն ինքնին եկեալ է անդր զօրօք իւրովք առ ի փրկել զքաղաքն ։ Եւ վաղվաղակի էարկ սուրբն աղօթիւք ի միջի նոցա մժեխ, եւ շանաճանճ, եւ ճանճիւն, եւ սպիտակ բոռս, որ մեծապէս վտանգէր զնոսա եւ զերիվարս իւրեանց, եւ ի սպառ հարեալ սատակէր զնոսին. վասն որոյ յարուցեալ փախեան անտի ահիւ եւ տագնապաւ մեծաւ ։

Եւ սուրբն կացեալ մեծաւ առաքինութեամբ եւ երանելի կենօք, բազում նշանս առնելով հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս որում ցանկայրն ։]

Արացի Է եւ Յունուարի ԺԴ ։ Տօն սրբոց աբեղայիցն Սինէական եւ Հռութայ լերինն ։

Մարդակեր եւ պղծազոհ բարբարոսքն որք բնակեալ էին յԱրաբիա մինչեւ յԵգիպտոս, եւ յանապատս Յորդանանու մինչեւ ի Սինէական լեառն, յանկարծակի

selon la malédiction de saint Jacques. Le bienheureux Jacques retourna à sa ville et raffermit tout le monde dans l'orthodoxie.

Quelque temps après, le roi de Perse marcha contre la ville du saint à la tête de nombreuses troupes et l'assiégea ; on détourna le grand fleuve dans la direction de la ville pour détruire les murailles et abîmer la ville. Lorsque saint Jacques aperçut que le fleuve avait détruit une partie des murailles
* de la ville, il monta sur les murs, face aux troupes, et pria. Il apparut lui- * B p. 28 a.
même au roi des Perses et à ses troupes sous les apparences de l'empereur des Grecs, entouré d'une multitude d'anges ; ce que voyant, (les ennemis) crurent que c'était l'empereur lui-même, arrivé avec ses troupes pour sauver la ville. Le saint, par ses prières, jeta aussitôt parmi eux des moustiques, des tiques, des mouches et des taons blancs qui les tourmentèrent grandement, eux et leurs chevaux, et les blessant tous, les exterminaient ; c'est pourquoi ils levèrent le siège et s'enfuirent, saisis d'une grande frayeur.

Le saint, après une vie de grandes vertus et bienheureuse, ayant accompli nombre de miracles, reposa en paix dans le Christ après lequel il aspirait.]

7 ARATZ, 14 Janvier.

Fête des saints moines du Sinaï et de la montagne de Raythou (*Ruth*).

Les barbares anthropophages, aux sacrifices immondes, qui habitaient de l'Arabie à l'Égypte et des déserts du Jourdain jusqu'au mont Sinaï, tombèrent

անկան ի վերայ եւ կալան զանապատաւոր հարսն, եւ խոշտանգէին զնոսա եւ խնդրէին զարծաթ եւ ինչս : Եւ նոքա ցուցանէին զոր ինչ զգեցեալ էին յանձինս իւրեանց . ոմանք հնացեալ մաշկեղէնս որ միայն զլանջսն եւ զթիկունսն ծածկէին, եւ ոմանք զպըրտաւեղէնս * A fol. 156 v° a. զոր ի թիկունսն * միայն ունէին . իսկ մերկքն ցուցանէին զգլուխս իւրեանց հերօք զձեռսն եւ զոտս :

Եւ նոքա մոլորեալքն եղին սուր ի վերայ եւ կոտորեցին անխնայաբար, զոմանս խոտաճարակս ի լերինս, զոմանս յարգելական բարայրս, զոմանս յեկեղեցիս ապաւինեալս : Իսկ զմանկագոյնս եւ զերիտասարդս կենդանի տարան առ ի զոհել աստեղացն զոր պաշտէին : Եւ եթէ որպէս կոտորեցին ասացից : Զոմանց զգլուխս սրով յերկուս բաժանէին, զոմանց զձեռս եւ զոտս ի բարձիցն եւ ի թիկանցն ի բաց հատանէին, եւ ոմանց զսուրն ի վերայ սրտին դնելով ընդ թիկանմէջսն հանէին :

Եւ այնպէս չարաչար մահուամբ կատարեցան սուրբ անապատական հարքն, որք ի բազում ժամանակաց ի լերինս, յայրս եւ ի փապարս խոտաճարակք՝ նեղեալք եւ մեծաւ ճգնութեամբ կացեալք, ոմանք մերկք, ոմանք մաշկեղինօք առանց թեզանեաց մինչեւ ի ծունկսն, քաղցեալք եւ ծարաւեալք, տառապեալք ի ձմերայնի եւ արեգականակիզեալք ի խորշակի : Որք եւ կրկին պսակացն արժանաւորեցան ի ձեռաց պսակողին Քրիստոսի, եւ նախ քան զյարձակմունսն շաղակեր եւ պղծադաւան խուժադուժ բար-

à l'improviste sur les pères anachorètes, les saisirent, les maltraitèrent et leur réclamèrent de l'argent et des biens. Ceux-là leur montrèrent ce qu'ils portaient sur leur personne, d'aucuns portant des vieilles peaux qui ne leur cachaient que la poitrine et les épaules, d'autres des nattes qui leur couvraient * A fol. 156 v° a. seulement le dos, * en laissant à nu la tête, les cheveux, les mains et les pieds.

(Les barbares), dans leur égarement, tirèrent leur épée et les tuèrent sans pitié, et ceux qui se nourrissaient d'herbes dans la montagne et ceux qui vivaient cloîtrés dans des grottes, et ceux qui s'étaient réfugiés dans les églises. Quant aux moins âgés et aux jeunes gens, ils les emmenèrent vivants pour les immoler aux astres qu'ils adoraient. Je vous dirai de quelle façon ils les massacrèrent. A quelques-uns ils tranchèrent la tête en deux parties d'un coup d'épée, à d'autres ils coupèrent les mains et les pieds, les séparant des jambes et des épaules, à d'autres ils enfoncèrent l'épée dans le cœur, la faisant sortir par le dos.

C'est de cette affreuse mort que moururent les saints pères du désert qui avaient pendant longtemps vécu dans les montagnes, les grottes et les anfractuosités, vivant d'herbes, se privant de tout avec un grand ascétisme; les uns nus, les autres couverts de vêtements de peau sans manches qui leur descendaient jusqu'aux genoux, affamés, assoiffés, gelés l'hiver et brûlés par le soleil sous le hâle. Mais ils se rendirent dignes de recevoir une double couronne des mains du Christ; car, avant l'attaque de ces barbares, mangeurs

բարսաց, ծանոյց Աստուած զբարի դաւանութեամբ կատարումն նոցա, ձայն եկեալ երկնից առ նոսա. Եկայք առ իս ամենայն աշխատեալք եւ բեռնաւորք եւ ես հանգուցից զձեզ։ Եւ բազում ողբմունք եւ հառաչմունք եղեն առ հարսն * որ ոչ հանդիպեցան մարտիրոսութեան։ * A fol. 156 v° a.

Կատարեցան սուրբ ճգնաւոր անապատական հարքն Յունուարի ԺԴ։

Յայսմ աւուր կատարեցաւ յառիւծէ սուրբ վկայն Քրիստոսի Բասիլիոս՝ յուրացող արքայէն Յուլիանոսէ ի Կեսարիա Կապադովկեցւոց։

[B* Վկայութիւն սրբոց աբեղայիցն Սինէական եւ Ռայթու լերինն։ * B p. 28 a.

Երանելի աբեղայքս այսոքիկ էին ի ժամանակս սրբոյն Անտոնի աբբայի, եւ սրբոյն Պետրոսի Աղեքսանդրու հայրապետին։ Եւ եղեւ յորժամ մեռաւ իշխանն սարակինոսաց, ժամ գիւտ գտեալ մարդակեր եւ պղծազոհ բարբարոսքն որք բնակեալ էին յԱրաբիոյ մինչեւ յԵգիպտոս, եւ յանապատս Յորդանանու մինչեւ ի Սինէական լեառնն, յանկարծակի յարձակեցան ի վերայ եւ կալան զանապատաւոր հարսն, եւ խոշտանգէին զնոսա եւ խնդրէին զանձս եւ ինչս։

Եւ նոքա ցուցանէին զոր ինչ զգեցեալ էին յանձինս իւրեանց. ոմանք զհնացեալ մաշկեղէնս, որ միայն զթիկունս եւ զլանջսն ծածկէին. եւ ոմանք զխսիրեղէնս զոր ի թիկունս * միայն ունէին. իսկ մերկքն ցուցանէին զգլուխս իւրեանց հերօքն եւ զձեռսն եւ զոտսն։ * B p. 28 b.

de cadavres et au culte immonde, Dieu leur avait fait connaitre leur martyre en bonne confession, et une voix du ciel s'était fait entendre à eux, disant : « *Venez à moi, vous tous qui êtes fatigués et ployés sous le fardeau, et je vous soulagerai*[1]. » Il y eut beaucoup de gémissements et de sanglots parmi les pères * qui n'obtinrent pas le martyre. * A fol. 156 v° a.

Les saints pères ascètes du désert furent martyrisés le 14 Janvier.

En ce jour mourut par un lion le saint martyr du Christ Basile (*Basilios*), sous l'empereur Julien l'apostat, à Césarée de Cappadoce.

[B * martyre des saints moines du Sinaï et de la montagne de Raythou[2]. Ces bienheureux moines vivaient aux jours de saint Antoine l'abbé et de saint Pierre le patriarche d'Alexandrie. Or il arriva que le chef des Sarrasins (*Sarakinosats*) étant mort, trouvant l'occasion favorable, les barbares anthropophages, aux sacrifices immondes, qui vivaient dans le pays entre l'Arabie et l'Égypte, du désert du Jourdain jusqu'au mont Sinaï, se ruèrent à l'improviste sur les pères du désert, les arrêtèrent, les maltraitèrent en exigeant d'eux de l'argent et des biens. * B p. 28 a.

Ceux-là leur montrèrent ce qu'ils portaient sur leur personne, certains une peau usée qui ne leur couvrait que les épaules et la poitrine, d'autres les nattes qui cachaient leur dos * simplement, laissant à nu la tête, les cheveux, les mains et les pieds. * B p. 28 b.

1. Matth., xi, 29. — 2. Raythou, région occidentale de la péninsule sinaïtique, où se trouve Et-Tor.

Ընդ որ գազանացեալ մարդադէմ գազանացն վասն ատելութեանն զոր ունէին առ քրիստոնեայս, եղին սուր ի վերայ եւ կոտորեցին անխնայաբար ։ Զոմանց զգլուխս սրով ճեղքեալ բաժանէին, զոմանց զձեռս եւ զոտս ի բազկացն եւ ի թիկանցն ի բաց հատանէին, եւ ոմանց զսուրն ի վերայ սրտին դնելով եւ ընդ թիկնամէջսն հանէին ։ Եւ այնպէս չարաչար մահուամբ կատարեցան սուրբ հարքն՝ թուով իբր ութսուն եւ մի, որք ի բազում ժամանակաց ի լերինս, յայրս եւ փապարս խստամբերեալք եղեալք՝ մեծաւ ճգնութեամբ կացեալք. ոմանք մերկք, ոմանք մաշկեղէնօք եւ պրսուեղինօք առանց թեզանեաց եւ մինչեւ ի ծունկսն. քաղցեալք եւ ծարաւեալք, սառուցեալք ի ձմերայնի, եւ արեգակնակիզեալք ի խորշակի, որք եւ կրկին պսակաց արժանաւորեցան ի ձեռաց պսակողին Քրիստոսի՝ ճգնութեան եւ մարտիրոսութեան ։ Եւ եղեւ կատարումն սուրբ ճգնաւորացն Յունվարի ԺԴ ։

Իսկ ոմանք ի նոցանէ կալեալ զմանկագոյնս եւ զերիտասարդս կենդանի տարան առ ի զոհել աստեղացն՝ զորս պաշտէին ։ Եւ ի գիշերին յայնմիկ տեսին բարբարոսքն զլեառն Սինա վառեալ ի բոց հրոյ, եւ զահի հարեալ թողին զզէնս իւրեանց եւ փախեան ։ Իսկ երկուք յաբեղայից անտի՝ որոց անուանքն էին Սաբա եւ Եսայի՝ խնամօքն Աստուծոյ պահեցան կենդանի ի մէջ բազմութեան մեռելոց, եւ թաղեցին զսուրբ ընկերս իւրեանց, եւ աւանդեցին գրով զկատարումն նոցա ։

Ces bêtes féroces, au visage humain, irritées, et par suite de la haine qu'elles nourrissaient contre les chrétiens, tirèrent l'épée et les massacrèrent, sans pitié. A certains ils tranchèrent la tête en deux par l'épée, à d'autres ils coupèrent et détachèrent les mains et les pieds des jambes et des épaules, et à d'autres ils appuyèrent leur épée sur le cœur, la faisant ressortir par le dos. C'est de cette affreuse mort que les saints pères moururent au nombre de quatre-vingt-un, eux qui avaient vécu de longues années dans les montagnes, les grottes et les anfractuosités, se nourrissant d'herbes et vivant en grand ascétisme, quelques-uns nus, d'autres vêtus de peaux et de nattes sans manches qui leur descendaient jusqu'aux genoux, affamés, assoiffés, gelés l'hiver et brûlés par le soleil sous le hâle, mais ils se rendirent dignes de la double couronne qu'ils reçurent des mains du Christ qui les couronna, celle d'ascétisme et celle du martyre. Le martyre des saints ascètes eut lieu le 14 Janvier.

Quelques barbares, ayant saisi les moins âgés et les jeunes gens, les emmenèrent vivants pour les immoler aux astres qu'ils adoraient. Mais cette même nuit, les barbares aperçurent le mont Sinaï (*Sina*) brûlant dans les flammes, et effrayés, ils abandonnèrent leurs armes et s'enfuirent. Deux de ces moines, nommés Saba et Isaïe, par la faveur de Dieu, furent conservés vivants parmi le grand nombre des morts; ils inhumèrent leurs saints compagnons et racontèrent par écrit leur martyre.

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Բասիլիոսի, որ վասն ի Քրիստոս հաւատոյն ի յուրացող արքայէն Յուլիանոսէ բերանօք սանրեցաւ յԱնկիւրիա, հրով փորձեցաւ ի Կոստանդնուպօլիս, * եւ կատարեցաւ յառիւծէ ի Կեսարիա Կապադովկեցւոց քաղաքին : * B p. 29 a.

Ի սմին աւուր յիշատակ սրբոյն Փիլիկտիմոնի ճգնաւորի, եւ որոց ընդ նմա բազմաց : Եւ սուրբ հօրն Ստեփաննոսի մեծի ճգնաւորի, որ յանապատն Յորդանանու :]

Արացի Ը եւ Յունուարի ԺԵ : Վարք երանելւոյն Յովհաննու կամաւոր աղքատի :

Այս Յովհաննէս որդի էր մեծատան իշխանի ի Կոստանդնուպօլիս, որոյ անուն էր Եւտրոպիոս, եւ յոյժ սիրեցեալ էր ի ծնողացն : Եւ մինչդեռ պատանեակն էր եւ ուսանէր գիր, խնդրեաց ի ծնողացն աւետարան, եւ նոքա արարին նմա փոքրիկ աւետարան, եւ պատեցին ոսկւով եւ ականբք եւ մարգարտով զարդարեալ. եւ ունէր հանապազ ի ձեռս իւր եւ ընթեռնոյր :

Եւ ի միում աւուր եւտես կրօնաւոր մի յանհանգստից վանացն որ երթայր յԵրուսաղէմ յաղօթս, եւ տեղեկանայր ի նմանէ զկարգս եւ զկարս վանացն. եւ ուխտ եդեալ միմեանց զի ի դարձին իւրում տարցէ զնա ի վանս իւր :

7 Վարք ... աղքատի] Վարք Յովհաննու վասն Քրիստոսի աղքատացելոյ B || 11 մարգարտով] մարգարտիւք B.

En ce jour, martyre de saint Basile qui fut, pour sa foi au Christ, sous l'empereur Julien l'Apostat, labouré avec des ongles de fer à Ancyre, puis jeté aux flammes à Constantinople, * et achevé par un lion à Césarée, ville de Cappadoce. * B p. 29 a.

En ce même jour, commémoration de saint Philictimon, l'ascète, et de beaucoup d'autres avec lui; et du saint père Étienne[1], le grand ascète, dans le désert du Jourdain.]

8 aratz, 15 Janvier.

Vie du bienheureux Jean, le pauvre volontaire.

Ce Jean était le fils d'un prince riche à Constantinople, nommé Eutrope; il était très aimé de ses parents. Jeune encore, pendant qu'il apprenait à lire, il demanda un évangile à ses parents, et ceux-ci lui firent copier un évangile minuscule avec reliure en or enrichie de pierres précieuses et de perles, qu'il tenait toujours à la main en lecture.

Un jour, ayant aperçu un religieux du couvent des Acémètes (*Anhangéstits*) qui se rendait à Jérusalem pour y prier, et s'étant informé auprès de lui des règlements et de la vie du couvent, ils firent vœu réciproquement qu'à son retour celui-ci l'emmènerait au couvent.

1. Étienne, après avoir vécu en Palestine, devint le fondateur de la Χηνολάκκου μονή, à Constantinople.

Եւ յորժամ դարձաւ ետես զնա Յովհաննէս եւ ուրախ եղեւ յոյժ. եւ երթեալ առ ծնողսն իւր խնդրեաց դահեկան զի տացէ ճաշ ուսումնակցացն իւրոց. եւ առեալ գնաց առ արեղայն, եւ ետեալ զդահեկանն վարձ նաւավարին՝ գնացին ի վանսն :

Եւ հայր վանացն գերծեաց զգլուխն, եւ զգեցոյց զսուրբ սքեմն : Եւ այնչափ * ճգնութիւն ստացաւ որ եւ զարմացան կրօնաւորքն եւ ասէին թէ յանմարմին հրեշտակացն է : Էր ամաց երկոտասանից յորժամ գնաց ի վանսն, եւ արարեալ անդ ամս վեց :

* A fol. 157 r° a.

Նախանձեցաւ սատանայ եւ էարկ ի միտս նորա զկարօտութիւն ծնողացն, եւ ի ճգնութենէն եւ ի կարօտութենէն մաշեցաւ յոյժ : Եւ երկեան հայր վանացն եւ կրօնաւորքն եւ ասեն ցՅովհաննէս. Մի՛ այնչափ զանձն քո տառապեցուցաներ, զոր Աստուած ոչ պահանջէ ի մարդկանէ առաւել քան զչափն : Եւ նա յայտնեաց նոցա զհնարս սատանայի : Եւ հրամայեցին նմա երթալ եւ տեսանել զծնողս իւր : Եւ արարեալ աղօթս յուղարկեցին զՅովհաննէս :

Եւ նորա ելեալ ի վանացն լալով եւ արտասուօք եւ ասէր. Ով սատանայ, հաներ զիս ի հրեշտակական դասուցն, ակն ունիմ Փրկչին իմոյ Քրիստոսի, որ եւ ի տան հօր իմոյ կոխեցից զխայթոց քո : Եւ հանդիպեցաւ ի ճանապարհին աղքատի միոյ զգեցեալ հնոտի մազեղէն, եհան զոր ինքն զգեցեալ էր ետ աղքատին. եւ ինքն

1 յորժամ] իբրեւ B || 3 նաւավարին] նաւավարայ B || 5 յանմարմին] յանմարմնոց B || 10 Մի՛] զի՞ B — տառապեցուցաներ] տառապեցուցանես B || 15 իմոյ] Յիսուսի *add.* B.

Lorsqu'il fut de retour, Jean le vit, eut une grande joie, alla demander à ses parents de l'argent pour offrir un dîner à ses camarades d'études, et l'ayant reçu, il se rendit auprès du moine, remit l'argent en paiement au capitaine d'un navire, et ils se rendirent au couvent.

Le prieur du couvent lui fit raser la tête et le revêtit du saint habit monacal. Il acquit un tel * ascétisme que les religieux en furent étonnés et disaient : « C'est un ange incorporel. » Il avait douze ans lorsqu'il entra au couvent, et il y resta six années.

* A fol 157 r. a.

Le démon en fut jaloux et mit dans son cœur le désir de ses parents; l'ascétisme et l'affection des parents le minèrent considérablement. Le prieur du couvent et les religieux dirent à Jean : « Ne t'exténue pas ainsi, Dieu n'exige pas de l'homme plus qu'il ne peut faire. » Il leur révéla donc les ruses du démon; ils lui ordonnèrent d'aller voir ses parents et, après avoir prié, ils mirent Jean en route.

Il quitta le couvent avec des larmes et des pleurs en disant : « O démon, tu m'as fait quitter les chœurs des anges, mais j'espère, par mon sauveur le Christ, que, aussi dans la maison de mon père, je foulerai aux pieds ton aiguillon. » Ayant rencontré sur son chemin un pauvre vêtu d'un vieux sac, il enleva ce dont il était lui-même revêtu, le donna au pauvre, et se revêtit

ագաւ զպատառատուն խորգն : Եւ մտեալ ի նաւ գնաց ի քաղաքն, եւ երթեալ ի դուռն տան հօր իւրոյ զաչսն յերկինս համբարձեալ եւ արտասուելով աղաչէր զԱստուած տալ նմա համբերութիւն առ դրան ծնողաց իւրոց :

Եւ ելեալ հօրն ետես զնա Յովհաննէս, նոյնպէս եւ զմայրն, եւ գոհացաւ զԱստուծոյ. եկաց յանկիւն մի փողոցին ընդդէմ դրանն ամս վեց : Եւ գթացեալ * ի նա դռնապանն՝ արար պրտուեայ խուղ ի վերայ նորա : Եւ տեսեալ ծնողացն ողորմէին նմա որպէս աղքատի, եւ յուղարկէին նմա կերակուր ի սեղանոյ իւրեանց. եւ նա ոչ ուտէր այլ տայր աղքատաց : * A fol. 157 r° b.

Եւ այնչափ վիրաւորեցաւ մինչ զի նեխեցաւ եւ որդնալից եղեւ մարմինն եւ շունք լիզուին զթարախս վիրացն : Եւ ելեալ մայրն յաւուր միում էառ զարշութիւն ժահահոտութեան, եւ հրամայեաց հանել զնա ի տեղւոջէն : Եւ նա աղաչեաց զդռնապանն եւ ասէ. Արա՛ առ իս ողորմութիւն, եւ ի տեղւոջէս մի՛ հաներ զիս եւ ի տարւոջս յայսմիկ մեռանիմ, եւ առցես վարձ յԱստուծոյ : Եւ յորժամ կամիցի տիկինն ելանել յառաջեա՛ դու եւ տար զիս հեռագոյն մինչեւ անցանէ, եւ ապա բերցես զիս ի խուղս իմ : Եւ այնպէս առնէր դռնապանն եւ ոչ տայր հայել տիկնոջն :

Եւ ունէր աւետարանն յինքեան : Եւ յորժամ գիտաց զվախճանն իւր մերձեալ, կոչեաց զդռնապանն, եւ յոյժ օրհնեաց զնա եւ ասէ. Ասա՛ տիկնոջն քո թէ աղքատն որ քոյին դրանս հանդէպ կայ, հանգերձեալ է մեռանել, եւ կամի զի խոնարհեալ

1 ագաւ] զգեցաւ B || 9 զի *om.* B || 14 անցանէ] անցցէ B — ապա] յետոյ B.

lui-même du sac déchiré. S'étant embarqué, il se rendit à sa ville, puis, arrivé devant la porte de la maison de son père, il leva les yeux au ciel et pria Dieu avec larmes de lui accorder la patience à la porte de ses parents.

Son père étant venu à sortir, Jean le vit, de même sa mère, et il rendit grâces à Dieu. Il demeura six ans dans un coin de la rue en face de la porte. Le portier, en ayant eu pitié, * lui construisit une cabane de roseau. Les parents, l'ayant aperçu, eurent pitié de lui, comme d'un pauvre, et ils lui envoyaient des mets de leur table, mais il n'y touchait point, et les distribuait aux pauvres. * A fol. 157 r° b.

Il fut couvert de plaies à tel point que son corps, rempli de vers, se putréfiait, et les chiens venaient lécher le pus de ses plaies. Sa mère, un jour, en sortant, eut la sensation de la mauvaise odeur et ordonna de l'éloigner de cet endroit. (Jean) pria le portier et lui dit : « Fais-moi la charité de ne pas me chasser de cet endroit, car je vais mourir cette même année, et tu recevras une récompense de Dieu à cause de moi. Lorsque la dame voudra sortir, tu la devanceras, tu m'emmèneras un peu plus loin jusqu'à ce qu'elle soit passée, et tu me ramèneras à ma hutte. » Ainsi fit le portier, pour éviter à la dame de l'apercevoir.

Il avait toujours sur lui son évangile. Lorsqu'il sentit sa fin approcher, il appela le portier, le bénit longuement et lui dit : « Dis à ta maîtresse : Le pauvre qui se tient en face de ta porte est sur le point de mourir et désire

անարժանիցես զնա, բան ինչ է զի խօսելի ընդ քեզ ։ Եւ նա վասն ժահահոտութեանն ոչ կամէր ։ Ասէ այրն. Երթ, տես եւ խօսեաց ընդ նմա, զի այնպիսեացն է արքայութիւնն Աստուծոյ, թերեւս եւ մեք վասն նորա ողորմութիւն գտցուք ։ Եւ պատեալ
*A fol. 157 v° a. զերեսն իւր գնաց ի խուցն ։ Եւ օրհնեաց Յովհաննէս յոյժ զհայրն * եւ զմայրն, եւ հանեալ զաւետարանն՝ ետ ցմայրն իւր եւ ասէ. Եղիցի այդ քեզ ի փրկութիւն քո եւ վարձ զի ի դրան քում հանգեայ ։

Եւ առեալ կինն զաւետարանն՝ ծանեաւ, եւ աղաչեաց արտասուալից հառաչմամբ եւ ասէ. Երդմնեցուցանեմ զքեզ յարարողն երկնի եւ երկրի, ասա ինձ եթէ յումէ անկաւ աւետարանս այս առ քեզ ։ Կոչեաց եւ զայրն իւր անդ ։ Ասէ Յովհաննէս. Երդուիր եւ դու ինձ զի զոր ինչ պատուիրեմ քեզ արասցես այնպէս ։ Եւ նա երդմամբ յանձն առ ։ Եւ նա ասէ. Ի տեղւոջս յայսմիկ թաղեա զիս մազեղինաւս ։ Ես եմ Յովհաննէս որդին քո ։ Եւ նոյնժամայն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ։

Եւ անկեալ մայրն ի վերայ նորա, նուաղեցաւ. եւ ջուր արկեալ զերեսօքն՝ կանգնեցաւ ։ Եւ բազմութիւն քաղաքին ժողովեցան ի տեղին, եւ լուր եղեւ յամենայն քաղաքին, որ եւ թագաւորն լուեալ եւ պատրիարգն՝ գնացին տեսանել ։

Այլ զողբումն մօրն ո՞վ կարասցէ պատմել կամ գրել ։ Եւ մանաւանդ մայրն

3 պատեալ] պատատեալ B || 5 փրկութիւն] հոգւոյ *add.* B || 9 առ քեզ] ի քեզ B — զայրն] զհայրն B || 10 արասցես] առնիցես B || 12 Աստուած] եւ բուրեաց ի նմանէ հոտ անուշից *add.* B || 15 տեսանել] ի տեսութիւն B || 16 Եւ մանաւանդ... թաղեցին] եւ կամէին ծեծագին եւ ոսկեթել հանդերձս զգեցուցանել նմա ծնողքն, բայց յիշեալ զերդումն՝ իւրով մազեղէն խորգովն թաղեցին B.

que tu aies la condescendance d'aller le voir, il a quelque chose à te dire. » Mais elle refusa à cause de la mauvaise odeur. Le mari lui dit : « Va le voir et parle-lui, car le royaume de Dieu est pour ceux-là; peut-être trouverons-nous de la miséricorde à cause de lui. » Elle s'enveloppa le visage et vint à
*A fol. 157 v° a. la hutte. Jean bénit grandement son père * et sa mère, sortit l'évangile, le remit à sa mère en disant : « Ce sera pour ton salut et pour ta récompense, de ce que c'est à ta porte que je me serai reposé dans la mort. »

La femme prit l'évangile, le reconnut, et le pria avec larmes et sanglots, en disant : « Je t'adjure par le Créateur du ciel et de la terre, dis-moi de qui t'est échu cet évangile. » Et elle fit venir son mari. Jean dit : « Et toi, jure-moi de faire ce que je te demanderai. » Elle accepta avec serment. Alors il dit : « Tu m'enterreras à cette place avec ce vêtement de poils. Je suis ton fils Jean. » Et il rendit aussitôt son âme à Dieu.

Sa mère se jeta sur lui et s'évanouit. On aspergea d'eau son visage et elle se releva. De nombreux habitants de la ville se rassemblèrent à l'endroit, et la nouvelle se répandit dans toute la ville, de sorte que l'empereur lui-même et le patriarche, l'ayant appris, allèrent voir.

Mais qui pourra jamais raconter ou décrire les déchirements de la mère?

զերդումն, եւ բերեալ հանդերձս ոսկեթելս զգեցոյց նմա, եւ առժամայն ձեռքն չորացան. եւ յիշեալ զերդումն եհան զոր զգեցոյցն, եւ ագոյց նմա զմազեղէն խորգն իւր եւ ողջացան ձեռքն ։ Եւ թաղեցին զնա ի տեղւոջն յայնմիկ՝ Յունուարի ԺԵ ։ Եւ շինեցին ի վերայ նորա մատուռն եւ կրօնաւորեցան ծնողքն եւ ճգնութեամբ ծառայէին սուրբ նշխարացն, եւ բարի վարուք հանգեան * եւ նոքա ։ * A fol. 157 v° b.

Յայսմ աւուր կատարեցաւ ի ծովու վկայն Քրիստոսի Թէոգենէս եպիսկոպոս ի Պորիո քաղաքին ի Զիլիկիոյ դատաւորէն ։

[B * Ի սմին աւուր վկայութիւն Գորդիանոսի թագաւորին, եւ կնոջն Անատոլայ, եւ որդւոյն Սեբաստիանոսի, եւ դստերն Թէոդոսեայ ։ Եւ յիշատակ Կոզմայի ճգնաւորի ։] * B p. 30 b.

Արացի Թ եւ Յունուարի ԺԶ ։ Վկայութիւն սրբուհւոյ կուսին Եւգինեայ, որ է ազնուական ։

Ի ժամանակս ամբարիշտ արքային Դոմիտի՝ Փիլիպպոս եպարքոսին դուստր էր Եւգինեա ի քաղաքին Աղեկսանդրիա. եւ ուսեալ էր զամենայն արտաքին գրոց զհանճար եւ փիլիսոփայութիւն, եւ զհռետորական՝ իմաստասիրութիւնն ։ Ընթեռնոյր եւ ի միտ

4 եւ կրօնաւորեցան ծնողքն *om.* B || 7 դատաւորէն] վասն անուանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։ Իսկ յետ երից աւուրց գտաւ մարմին նորա ի ցամաքի, եւ թաղեցաւ յաշակերտաց իւրոց, զոր տեսեալ բազմաց հաւատացին ի Քրիստոս *add.* B || 11 որ է ազնուական] որ թարգմանի ի հայ լեզու ազնուական B.

La mère oublia son serment, et ayant fait apporter des vêtements brodés d'or, elle l'en revêtit, mais ses mains se desséchèrent aussitôt; alors, se rappelant son serment, elle ôta ce dont elle l'avait revêtu, l'habilla de son cilice de poils et ses mains furent guéries. On l'enterra à cette même place, le 15 Janvier. On construisit une chapelle sur (son corps), ses parents se firent religieux, desservirent, avec ascétisme, les saintes reliques, et reposèrent, * eux aussi, après une vie de piété. * A fol. 157 v° b.

En ce jour, fut mis à mort dans la mer le martyr du Christ, Théogène[1] (*Tēogenēs*), évêque de la ville de Parios (*Porio*), par le juge Zilicius (*Zilikioy*).

[B * En ce jour, martyre du roi Gordien, de sa femme Anatolie (*Anatolay*), de leur fils Sébastien et de leur fille Théodosia. De même commémoration de l'ascète Cosmas.] * B p. 30 b.

9 ARATZ, 16 Janvier.

Martyre de la vierge sainte Eugénie, c'est-à-dire Noble.

Aux jours de l'empereur impie Domitien (*Domidi*), l'éparque Philippe eut une fille, Eugénie, dans la ville d'Alexandrie. Elle avait étudié toute la littérature des livres profanes, la philosophie et la science de la rhétorique. Elle

1. La forme Θεαγένης paraît la plus fréquente, cf. *Syn. Cp.*, au 3 janvier, mais on trouve aussi Θεογένης. Le nom du juge dans *Syn. Cp.* est Ζαλικινθίος avec variante Ζιλικινθίνος.

առնոյր զգիրսն առաքելոյն Պօղոսի․ ունէր և ինքեան երկու ներքինի ծառայս, որոց անուանքն էին Պռոտոս և Յակինթոս ։

Եւ վանք մի էր արտաքոյ քաղաքին յորում ժողովէին բազում քրիստոնեայք վասն հալածանացն ի կռապաշտից ։ Եւ խորհուրդ արարեալ Եւգինեայ ընդ երկու ծառայս իւր, գաղտ ի ծնողացն զգեցաւ առն զգեստ և գերծեալ զգլուխ իւր գնաց նոքօք ի վանսն ։ Եւ մնաց առաքինութեամբ և պարկեշտ վարուք կացեալ՝ հաճոյ եղև Աստուծոյ ։ Բայց դեռ մկրտութեան չէր արժանաւորեալ ։

Եւ եկեալ Եղէնոս եպիսկոպոսն տասն հազար քրիստոնէիւք, և սաղմոսէին․ Ճանապարհք արդարոց ուղիղ են, և կուռք հեթանոսաց դևք են և ոսկեղէնք և արծաթեղէնք ։ Եւ լուեալ երանելի կոյսն՝ առեալ զերկու ներքինի ծառայսն գնաց
* A fol. 158 r° a. առ եպիսկոպոսն և մկրտեցաւ, * և եպիսկոպոսն զոր ինչ հանդիպելոց էր յանօրէն կռապաշտից ասաց նմա ։

Իսկ Փիլիպպոս եպարքոսն և կինն իւր ողբային և խնդրէին զդուստրն իւրեանց և ոչ գտանէին, հարցանէին ընդ զիւթս և ընդ կախարդս, և նոքա ասէին եթէ․ Աստուածք մեր ցանկացան գեղեցկութեան դստերն ձերոյ և եկեալ ի գիշերի յափշտակեցին զնա և հանին գաղտ յերկինս ։ Եւ լուեալ զայս հօրն՝ իւրոյ արար պատկեր

2 Պռոտոս] Պռոտիոս B || 3 բազում քրիստոնեայք] բազմութիւն քրիստոնէից B || 4 երկու] ներքինի *add.* B || 8 Եղէնոս] սքանչելագործ *add.* B || 9 արդարոց] արդարութեան B || 12 նմա *om.* B || 15 եկեալ] եկին B.

avait lu également et approfondi les épîtres de saint Paul. Elle avait auprès d'elle deux domestiques eunuques nommés Prote (*Protas*) et Hyacinthe (*Yakintos*).

Il y avait, hors de la ville, un couvent où se réunissaient de nombreux chrétiens, à cause des persécutions des idolâtres. Eugénie, s'étant concertée avec ses deux domestiques, revêtit, à l'insu de ses parents, des vêtements d'homme, rasa sa tête, et partit avec eux au couvent. Elle y séjourna en grande vertu et avec une conduite pleine de modestie et fut agréable à Dieu, mais elle n'avait pas encore mérité le baptême.

L'évêque Hélènos y arriva avec dix mille chrétiens, qui psalmodiaient : *Les voies des justes sont droites*[1], *les idoles des païens sont des démons en or et en argent*[2]. La bienheureuse vierge, l'ayant appris, prit avec elle ses deux domes-
* A fol. 158 r° a. tiques eunuques, se rendit auprès de l'évêque et se fit baptiser. * L'évêque lui prédit ce qui devait lui arriver par les mains des idolâtres impies.

Cependant, l'éparque Philippe et sa femme se lamentaient et cherchaient leur fille, sans la trouver. Ils consultèrent les mages et les sorciers, et ceux-ci répondirent : « Nos dieux ont convoité la beauté de votre fille, sont venus la nuit l'enlever et l'ont emportée aux cieux. » Ayant entendu, cela le père

1. Cf. Is. xxvi, 7. — 2. Ps. cxiii, 12; cxxxiv, 15.

ոսկի ի նմանութիւն դստերն իւրոյ, եւ կանգնեաց ընդ կուռսն, երկիր պագանէր եւ զոհս մատուցանէր :

Եւ երանելին Եւգինեա եւ երկու ներքինիքն եղեն կրօնաւորք, եւ տուան նմա շնորհք յԱստուծոյ եւ բժշկէր զամենայն հիւանդս եւ զախտաժետս, եւ զդեւս ի մարդկանէ հալածէր անուամբն Տեառն : Եւ յետ երից ամաց մեռաւ հայր վանացն :

Եւ կին մի հիւանդ մեծատուն որոյ անուն Մելանթիա եկեալ առ երանելի կոյսն՝ եւ նորին աղօթիւքն բժշկեցաւ : Եւ նորա լցեալ երիս սկիփայս արծաթ տարեալ Եւգինեայ, եւ նա ոչ առեալ դարձոյց յետս եւ ասէ. Տուր ձեռօք քո աղքատաց : Եւ յայնմհետէ սովոր երթայր Մելանթիա առ Եւգինեայ, եւ կարծէր եթէ երիտասարդ այր է, տռփացաւ ի գեղեցկութիւն նորա : Եւ խորհէր խորհուրդ սատանայական, եւ կամէր հանել զերանելին ի վանացն եւ առնել աշխարհական եւ ամուսնանալ ընդ նմա. * եւ խոստանայր նմա զանձս եւ ինչս եւ ստացուածս բազումս : * A fol. 158 r° b.

Իսկ աղախինն Քրիստոսի լուեալ զայն՝ անէծ նմա, եւ անարգ եւ ամօթալից եհան ի վանացն : Եւ Մելանթիա գնաց առ Փիլիպպոս եպարքոսն չարախօսեաց զԵւգինեայ եթէ. Քրիստոնեայ է եւ անարգէ զաստուածսն մեր, եւ բռնադատեաց եւ կամէր պոռնկել ընդ իս :

Եւ ածին առաջի եպարքոսին զԵւգինեա որպէս այր, եւ զայլ կրօնաւոր եղբարսն :

3 տուան] տուաւ B || 5 վանացն] եւ մխիթարեալ եղբարցն աղօթին զԵւգինեա հայր վանացն *add.* B || 7 սկիփայս] սկիփար B || 8 առեալ] առ B || 14 Մելանթիա] բարկութեամբ *add.* B.

fit faire une statue en or à la ressemblance de sa fille et la mit au rang des idoles, il l'adorait et lui immolait des sacrifices.

La bienheureuse Eugénie et les deux eunuques se firent religieux; or les faveurs de Dieu lui furent données et elle guérissait tous les malades et les infirmes, et chassait les démons des corps des hommes, au nom du Seigneur. Trois ans après, le prieur du couvent vint à mourir.

Une femme riche, nommée Mélantia, malade, vint trouver la bienheureuse vierge et fut guérie par ses prières. Elle fit remplir trois tasses (σκύφος) d'argent et les envoya à Eugénie, qui ne les accepta pas, mais les lui retourna en disant : « Distribue-les de tes propres mains aux pauvres. » A partir de ce jour Mélantie alla souvent voir Eugénie, et la prenant pour un jeune homme, s'éprit de sa beauté, conçut le dessein diabolique d'enlever la bienheureuse du couvent, de la laïciser et de l'épouser; * elle lui promit de l'argent, des biens et beaucoup de propriétés. * A fol. 158 r° b.

La servante du Christ, entendant cela, la maudit, et la fit sortir du couvent, honteuse et confuse. Mélantia se rendit auprès de l'éparque Philippe et calomnia Eugénie : « C'est un chrétien, dit-elle, qui méprise nos dieux; il a voulu me violenter et coucher avec moi. »

On amena Eugénie devant l'éparque comme étant un homme, avec d'autres

Եւ մտեալ երանելին առանձինն առ եպարքոսն, կոչեաց եւ զՄեղանթիա, եւ յայտնեաց զինքն հօր իւրում : Եւ զահի հարեալ ամենեքեան ընդ սքանչելի գործն, եւ հաւատաց Փիլիպպոս եպարքոսն յԱստուած եւ մկրտեցաւ, նոյնպէս եւ կինն եւ որդիքն եւ ծառայքն իւր : Եւ դարձեալ երանելին Եւգինեա զգեցաւ կանացի զգեստ կրօնաւորութեան եւ Փիլիպպոս հայրն իւր եղեւ եպիսկոպոս քրիստոնէից :

Եւ լուեալ թագաւորն առաքեաց այլ եպարքոս յԱղեկսանդրիա զՊերէնիոս : Կամեցաւ եւ զՓիլիպպոս կապանօք տանել ի Հռոմ, բայց ոչ կարաց վասն բազմութեան քրիստոնէից որք էին յԱղէկսանդրիա զի մի ապստամբեսցեն : Եւ հնարս իմացաւ սատանայական, առաքեաց զօրականս որպէս քրիստոնեայս, եւ մինչդեռ յեկեղեցին աղօթէր Փիլիպպոս՝ մտին ի ներքս եւ սրով սպանին զնա ի վանսն զոր շինեաց դուստրն իւր Եւգինեա :

* A fol. 158 v° a. Յայնժամ առեալ Եւգինեա զմայր իւր * Կղաւդիա եւ զեղբարսն գնաց ի Հռոմ, եւ զհաւատացեալսն հաստատէր ի հաւատս, եւ զանհաւատսն լուսաւորէր :

Դարձոյց եւ կին մի խօսեցեալ առն յաստուածգիտութիւն, որոյ անուն էր Բասիլիա. եւ գիտաց խօսեցեալ այրն իւր Պոմպիոս, ազդեաց վասն նորա թագաւորին, եւ առաքեաց դահիճ եւ հատին զգլուխն Բասիլեայ զի հաւատաց ի Քրիստոս :

Եւ տարան առաջի զերանելին Եւգինեա եւ զերկու ներքինիսն, եւ հրամայեաց

5 եղեւ եպիսկոպոս քրիստոնէից] հրաժարեալ ի մարմնաւոր իշխանութենէն՝ ընտրեցաւ յետոյ եպիսկոպոս ի կողմանս Եգիպտոսի || 6 լուեալ] վասն նորա *add.* B.

frères moines. La bienheureuse se fit introduire seule auprès de l'éparque, y fit venir Mélantie et se révéla à son père. Tous furent stupéfaits de ce fait miraculeux; l'éparque Philippe crut à Dieu et fut baptisé, ainsi que sa femme, ses enfants et ses domestiques. La bienheureuse Eugénie prit de nouveau des vêtements monastiques et son père Philippe devint évêque des chrétiens.

L'empereur, ayant eu connaissance de cela, envoya à Alexandrie un autre éparque, nommé Perenius (*Perenios*). Il voulait aussi faire venir à Rome Philippe chargé de fers, mais il ne put le faire à cause de la multitude de chrétiens qui étaient à Alexandrie, de peur qu'ils ne se soulevassent. Alors il conçut ce dessein diabolique d'envoyer des soldats, comme étant chrétiens, et pendant que Philippe priait à l'église, ils pénétrèrent à l'intérieur et le tuèrent par le glaive dans le couvent que sa fille avait fait construire pour lui.

* A fol. 158 v° a. Alors Eugénie prit sa mère * Claudia et ses frères et partit avec eux à Rome; elle affermissait les fidèles dans sa foi et illuminait les infidèles.

Elle convertit également à la connaissance de Dieu une jeune fille, fiancée, dont le nom était Basilia. Son fiancé Pompée (*Pompios*) le sut, et en avertit l'empereur, qui envoya le bourreau, et on trancha la tête de Basilia pour avoir cru au Christ.

On amena devant (l'empereur) la bienheureuse Eugénie et les deux

տանել զնոսա ի տաճար կռոցն զի երկիր պագցեն : Եւ նոքա յանձն ոչ առին, այլ ծանուանց աղաչեցին զԱստուած եւ անկան բագինքն եւ խորտակեցան կուռքն : Եւ նոյնժամայն հատին զգլուխս երկու ներքինեացն զՊրոտասայ եւ զԱկիւնդոյ :

Եւ ի սրբուհւոյ կուսին Եւգինեայ յոտն կապեցին վէմ մի մեծ եւ ընկեցին ի գետն Տիբերիոյ : Եւ լուծաւ վէմն եւ էջ ի խորսն, եւ աղախինն Քրիստոսի կայր ի վերայ ջրոյն : Եւ հանին ի ջրոյն եւ ընկեցին ի հուր, եւ հուրն շիջաւ, եւ տարան ի բանդն, եւ հնգետասան օր անսուաղ պահեցին, եւ հրեշտակ Տեառն կերակրէր զնա : Եւ ապա առաքեաց դատաւորն դահիճ ի բանդն եւ հատին զգլուխ երանելւոյն Եւգինեայ Յունուարի ԺԶ : Եւ թաղեցին արտաքոյ քաղաքին Հռոմայ :

Եւ մայր նորա Կղօդիա կայր առ հողս դամբրին` լայր անմխիթար ողբովք : Եւ ի մէջ գիշերի երեւեցաւ նմա սրբուհի դուստր իւր յանուրջս սուրբ կուսանօքն եւ ասէ. Ողջոյն ընդ քեզ, մայր իմ, * Կղօդիա : Ուրախ լեր վասն իմ, զի եւ զիս դասեցոյց Աստուած յերանութիւնս արդարոց, եւ զհայրն իմ ի դասս քահանայապետիցն : Նոյնպէս եւ զքեզ ընկալցի յաւուր կիւրակէի եւ հանգուցէ ընդ մեզ : Պատուէր տուր որդւոց քոց եղբարց իմոց, զի պահեսցեն ուղիղ զդրոշմն սրբոյ խաչին, որ եւ նոքա արժանի լիցին այսմ ցանկալի եւ անմահ կենացս : * A fol. 158 v° b.

2 կուռքն] *om.* B || 6 եւ հուրն շիջաւ *om.* B || 7 պահեցին] թողին B — եւ հրեշտակ Տեառն կերակրէր զնա] եւ խնամօք Աստուծոյ ապրեցաւ B || 8 հատին] եհատ B || 9 Յունուարի ԺԶ] եւ Արացի Թ *add.* B.

eunuques, et il ordonna de les conduire au temple des idoles pour qu'ils les adorassent; ils ne consentirent point, mais ils prièrent Dieu : les autels se renversèrent et les idoles furent brisées. On trancha aussitôt la tête aux deux eunuques Protas (*Protasay*) et Hyacinthe (*Akiundoy*).

On attacha une grosse pierre aux pieds de la sainte vierge Eugénie, et on la jeta dans le Tibre (*Tiberioy*). La pierre, s'étant détachée, coula à fond, et la servante du Christ revint sur l'eau. On la retira de l'eau et on la jeta dans les flammes, mais les flammes s'éteignirent; on la conduisit en prison, on la laissa quinze jours sans nourriture, mais l'ange du Seigneur la nourrissait. Le juge envoya ensuite le bourreau à la prison et on trancha la tête de la bienheureuse Eugénie, le 16 Janvier. On l'inhuma hors de la ville de Rome.

Sa mère Claudia se tenait près du tertre de sa fille et pleurait avec des sanglots, inconsolable. Au milieu de la nuit, sa sainte fille lui apparut dans un songe entourée des vierges saintes et lui dit : « Salut à toi, ma mère * Claudia. Réjouis-toi à mon égard, car Dieu m'a élevée au rang des justes bienheureux, et mon père au rang des pontifes. Il te recevra également le jour de dimanche et tu reposeras avec nous. Recommande à tes fils, mes frères, de conserver avec droiture le sceau de la sainte croix, pour qu'eux aussi, ils se rendent dignes de cette vie désirable et immortelle. » * A fol. 158 v° b.

Յայսմ աւուր տօն և երկրպագութիւն պատուական շղթայից Պետրոսի առաքելոյն ։

* B p. 31 a [B * Տօն է պատուական շղթայիցն Պետրոսի առաքելոյն ։

Գլխաւորն առաքելոց և եկեղեցւոյ վէմն աստուածային Պետրոս՝ քարոզելով զճշմարտութիւն հաւատոյն Քրիստոսի, կալեալ եղեւ ի Հերովդէ՝ կապեալ ի շղթայս եդաւ ի բանդի. և ի ձեռն տեառն հրեշտակի արձակեցաւ ի բանդէն, որ և եհան զշղթայսն ի նմանէ, զոր գտեալ հաւատացեալ աշակերտքն պահեցին. և ձեռաց ի ձեռս փոխադրելով հաւատացելոց բերեալ եղեւ ի քաղաքն Հռոմ, և եդաւ ի տաճար սուրբ առաքելոյն Պետրոսի. և բազում բժշկութիւնք լինէին հիւանդաց ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։]

Արաց ժ և Յունուարի ժէ. Տօն է Անտոնի անապատականի, մեծի ճգնաւորին, զոր գրեաց սուրբն Աթանաս Աղեքսանդրու հայրապետն ։

Մեծն Անտոնիոս եգիպտացի էր, մեծատուն և քրիստոնեայ ծնողաց զաւակ. և զիր ամենևին ուսանել ոչ կամեցաւ ։ Եւ յորժամ ծնողքն փախճանեցան՝ միայն քոյր մի Անտոնի ։ Եւ ինքն էր ամաց տասն և ութից ։ Եւ յաւուր միում լուաւ յեկեղեցւոջն զբանս աւետարանին որ ասէր. Եթէ կամիցիս կատարեալ լինել, վաճառեա զինչ քո

10 Տօն է,... ճգնաւորին] Վարք և հանգիստ մեծ հօրն ամենայն հարանց, երանելւոյն և մեծ ճգնաւորին և անապատականին Անտոնի B || 11 գրեաց] զսքանչելի վարս նորա *add.* B || 12 մեծատուն] մեծանուն B.

En ce jour, fête et vénération des précieuses chaînes de l'apôtre Pierre.

* B p. 31 a. [B * Fête des précieuses chaînes de l'apôtre Pierre.

Le chef des apôtres et la pierre de l'église, le divin Pierre, lorsqu'il prêchait la vérité de la foi du Christ, fut arrêté par Hérode (*Herowdēs*) et jeté en prison chargé de chaînes. Il fut délivré de la prison par un ange qui lui apparut et lui ôta les chaînes. Les disciples fidèles, ayant trouvé ces (chaînes), les conservèrent, et, de mains en mains, elles furent transmises par les fidèles jusqu'à ce qu'elles fussent apportées à Rome et déposées dans le temple du saint apôtre Pierre. Nombre de guérisons eurent lieu sur les malades pour la gloire du Christ, notre Dieu.]

10 ARATZ, 17 Janvier.

Fête d'Antoine (*Antoni*) l'anachorète et grand ascète; vie écrite par saint Athanase (*Aṭanas*), patriarche d'Alexandrie.

Le grand Antoine (*Antonios*) était égyptien, fils de parents riches et chrétiens. Il ne voulut jamais apprendre les lettres. Lorsque ses parents moururent, il restait une sœur à Antoine. Il avait à ce moment dix-huit ans. Un jour, ayant entendu à l'église les paroles de l'évangile : *Si tu veux être parfait,*

եւ տուր աղքատաց : Եւ առժամայն վաճառեաց զինչս իւր բաշխեաց աղքատաց, եւ զքոյրն եդ ի կուսանաց վանս : Եւ էր մերձ ծերունի մի նախանձեցաւ * ընդ վարս նորա եւ ճգնէր առանձինն : * A fol. 159 r° a.

Եւ չար դեւքն յոյժ ի նեղութիւն արկանէին զնա, եւ զփափկութիւն կենացս յիշեցուցանէին, եւ ի միտս իւր ընկենուին զմարմնացմունս ցանկութեան, եւ ոչ կարացին խախտել զերանելին : Կերակուր էր նորա հաց եւ աղ ի մուտս արեգական, այլ եւ յետ երկուց եւ երից եւ չորից աւուրց ճաշակէր. եւ զլրատուելէն էր անկողին նորա ի վերայ գետնոյ :

Երթեալ եմուտ յունայն գերեզման, եւ անդ զաղօթս իւր կատարէր. եւ ժողովեցան դեւք եւ այնչափ հարուածովք վիրաւորեցին զնա մինչեւ անխօս լինել եւ կիսամահ թողեալ գնացին : Եւ երթեալ սպասաւորն իւր եբարձ յուսս եւ տարաւ ի գեօղն, եւ անդ անկեալ կայր մինչեւ սակաւիկ մի ողջացաւ, եւ յարուցեալ գնաց դարձեալ ի գերեզմանն : Եւ աղաղակէր մեծաձայն. Ասեմ ես Անտոն ոչ երկնչիմ ի ձէնջ, եւ ոչ վեհերիմ ի հարուածոց : Եւ երթեալ սատանայի շարժեաց ուժգին զգերեզմանն, եւ եցոյց նմա բազում սողունս եւ գազանս զի դիմէին ի վերայ նորա. եւ Անտոն աղօթիւք եւ նշանաւ խաչին անյայտ առնէր զերեւմունս : Եւ հայեցեալ ի վեր տեսանէ զձեղունն

4 նեղութիւն] նեղապատութիւն B || 7 նորա] իւր B || 9 Երթեալ եմուտ... յամենայն երկրի] Եւ մշտամռունչ աղօթիւք եւ նշանաւ խաչին Քրիստոսի յաղթեաց մահուչափ արկածից զիւաց՝ որ ուժգին մարտնչէին ընդ նա, խափանել զբարւոք զնացս նորա որ առ Աստուած : B.

va, vends tes biens et donne-les aux pauvres[1], il vendit aussitôt ses biens et distribua (le prix) aux pauvres. Il fit entrer sa sœur dans un couvent de vierges. Il y avait près de là un vieillard; (Antoine) envia * sa conduite et se mit à se mortifier. * A fol. 159 r° a.

Or les méchants démons le jetaient dans de grandes tribulations, ils lui rappelaient les délices de la vie, et réveillaient en son esprit le prurit des passions, mais ils ne purent ébranler le bienheureux. Toute sa nourriture consistait en pain et sel au coucher du soleil, encore n'était-ce que tous les deux ou trois ou quatre jours qu'il en prenait; son lit était une natte étendue sur le sol.

Étant allé, il entra dans un tombeau vide et se mit à y accomplir ses prières. Les démons s'assemblèrent et le blessèrent par leurs coups à tel point qu'il perdit l'usage de la parole; puis, l'ayant laissé à demi mort, ils s'en allèrent. Son domestique, étant venu, le chargea sur ses épaules et l'emmena au village; il y resta étendu, jusqu'à ce qu'il fût un peu rétabli, puis se leva et partit de nouveau vers le tombeau. Or il criait à haute voix : « Je vous dis, moi Antoine (*Anton*), que je n'ai pas peur de vous et ne crains pas les coups. » Le démon, étant venu, secoua fortement le tombeau, lui fit apparaître de nombreux reptiles et bêtes sauvages qui se jetèrent sur lui, mais

1. Matth., xix, 21.

բացեալ եւ ճառագայթ լուսափայլեալ ի վերայ նորա, եւ առժամայն թեթեւացան ի ի նմանէ ցաւք վիրացն, եւ ասէ արտասուալից բարբառով. Տէր, ո՞ւր էիր մինչեւ
* A fol. 159 r° b. ցայժմ, եւ * ընդէր յառաջնումն ոչ երեւեցար եւ բարձեր զինէն զցաւս ։ Ձայն եղեւ առ նա եւ ասէ. Ով Անտոնիէ, աստ էի եւ կամէի տեսանել զքաջութիւնդ քո. արդ որովհետեւ յաղթեցեր եւ ոչ յաղթեցար, եղէց քեզ հանապազ օգնական եւ արարից զքեզ անուանի յամենայն երկրի ։

Եւ էր երանելին յայնժամ ամաց երեսուն եւ հնգից, եւ ի միում աւուր մինչդեռ երթայր յանապատն եցոյց սատանայ սկաւառակ ոսկի անկեալ ի գետնի, եւ ամենեւին ոչ նայեցաւ, ասէ. Յանապատի սկաւառակ ուստի՞ լիցի. եւ յառաջ երթեալ ետես գանձ հեղեալ յերկրի եւ որպէս ընդ ստուեր էանց ։

Եւ երթեալ ի վանս մի անապատին, արգելաւ ի խուց մի ժամանակս բազումս. եւ որ երթային տեսանել զԱնտոն՝ լսէին ձայն որպէս թէ վիճէին ընդ միմեանս, եւ յահի լեալք դառնային. եւ դարձեալ յորժամ մտանէին առ նա՝ տեսանէին զնա միայն ի լռութեան խաղաղ, ուսուցանէր զնոսա եւ պատուիրէր ամենեցուն չերկնչել ի դիւական հնարից ։ Եւ բազումք նորա վարդապետութեամբն հրաժարեցին յայսմ կենցաղոյս, եւ առին զխաչս իւրեանց եւ գնային կրօնիւք զկնի Քրիստոսի. եւ շինեցին վանորայս

8 յանապատն] ընդ անապատն B — եցոյց] երեւեցոյց B || 12-14 լսէին ձայն... խաղաղ *om.* B.

Antoine fit disparaître ces apparitions par ses prières et le signe de la croix. Puis, ayant levé les yeux, il aperçut le plafond entr'ouvert et un rayon lumineux brilla sur lui; au même instant les douleurs de ses blessures diminuèrent et il s'écria avec des larmes aux yeux : « Seigneur, où étais-tu
* A fol. 159 r° b. jusqu'à présent, pourquoi * ne m'es-tu pas apparu la première fois pour atténuer mes douleurs? » Une voix se fit entendre à lui qui dit : « O Antoine (*Antonię*), j'étais ici, mais j'ai voulu voir ton courage, et comme tu as vaincu maintenant et n'as pas été vaincu, je serai continuellement ton aide et je te rendrai célèbre sur toute la terre. »

Le bienheureux avait alors trente-cinq ans. Un jour qu'il se rendait au désert, le démon lui fit voir un plateau d'or tombé à terre. Il n'y regarda même pas, et dit : « D'où vient ce plateau ici au désert? » Étant allé plus loin, il aperçut des pièces de monnaie dispersées par terre, il passa à côté comme une ombre.

S'étant rendu dans un couvent du désert, il se cloîtra dans une cellule pendant de longs jours, et ceux qui allaient pour voir Antoine (*Anton*), entendaient des voix qui discutaient entre elles, et, pris de peur, s'en retournaient, puis étant revenus, lorsqu'ils entraient chez lui, ils le trouvaient seul et calme dans le silence, et il leur enseignait et leur recommandait à tous de ne pas craindre les ruses du démon. Beaucoup, à cause de son enseignement, abandonnèrent cette vie, prirent leur croix et suivirent religieusement

յանապատին, եւ անձնիքեան որպէս ի հայր եւ յառաջնորդ երթային առ Անտոն եւ առնուին ի նմանէ պատուէրս :

Եւ եղեւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ հալածումն ի Մաքսիմիանոսէ դատաւորէն * եւ զքրիստոնեայս տանէին կապանօք յԱղեքսանդրիա քաղաքն : Եւ ելեալ Անտոն ի խցէն, գնաց տեսանել զկապեալ խոստովանողս վկայսն Քրիստոսի. եւ մտանէր ի բանտս սպասաւորէր նոցա, եւ քաջալերէր զնոսա համբերութեամբ կալ ի հաւատս եւ ուրախութեամբ մարտիրոսանալ : Եւ հրամայեաց դատաւորն զի արեղայ մի երեւեսցի ի քաղաքին : Իսկ Անտոնիոս լուաց զպարեգօտն իւր եւ ընդ առաւօտն երթեալ եկաց առաջի դատաւորին. եւ նա ամենեւին ոչ հայեցաւ ի նա, զի ոչ էր հրաման յԱստուծոյ մարտիրոսանալ Անտոնի : Թէպէտ եւ ինքն իսկ զանձն յայտնէր կռապաշտիցն, եթող զնա Աստուած յերկրի, որ ուղղէր եւ կարգաւորէր զկարգ կրօնաւորութեան վարուց : *A fol. 159 v° a.

Եւ դարձաւ անդրէն ի վանսն, եւ բժշկէր զամենայն հիւանդս, եւ զախտաժետս եւ զդիւահարս : Եւ զի բազումք երթային առ նա եւ ձանձրացուցանէին, խորհեցաւ գնալ ի լեառն Թեբայիդ. եւ ձայն եղեւ յերկնից առ նա եւ ասէ. Թէ եւ ի Թեբայիդ երթաս առաւել ձանձրութիւն գտցես, այլ եթէ կամիս ի լռութեան կալ, տաճիկք անցանեն, երթիջիր զհետ նոցա եւ մուտ ի ներքագոյն անապատն :

Եւ յարուցեալ գնաց զհետ նոցա զերիս տիւս եւ զերիս գիշերս, եհաս ի լեառն եւ

14 եւ ձայն ... ասէ] եւ ազդեցաւ նմա ի տեսանէ B || 15 երթաս առաւել] երթիցէս առաւելապէս B — գտցես] գտցէս B || 16 երթիջիր] երթիցէս B — մուտ] մտցէս B.

le Christ, construisirent des couvents dans le désert et allaient à Antoine comme à leur père et à leur supérieur pour en recevoir des conseils.

En ces jours-là, il y eut une persécution du juge Maximien, et on amenait * les chrétiens chargés de fers à la ville d'Alexandrie (*Alekhsandria*). Antoine quitta sa cellule pour aller voir les confesseurs enchaînés, martyrs du Christ; il s'introduisait dans les prisons, leur rendait service et les encourageait à demeurer fermes dans la foi et accepter le martyre avec joie. Le juge donna l'ordre à ce qu'aucun moine n'apparût à la ville. Antoine (*Antonios*) lava sa tunique et le lendemain matin alla au-devant du juge, mais celui-ci ne le regarda aucunement, car Dieu n'avait pas ordonné le martyre d'Antoine; et bien que celui-ci se fît voir aux idolâtres, Dieu le laissa sur terre pour diriger et organiser l'ordre de la vie monacale. *A fol. 159 v° a.

Il retourna donc aux couvents, et y guérit tous les malades, les infirmes et les possédés. Mais comme beaucoup allaient le voir et le dérangeaient, il songea à se rendre au mont Thébaïde (*Ṭebayid*), une voix du ciel se fit entendre qui lui dit : « Même si tu allais dans la Thébaïde tu y trouverais plus de dérangement, mais si tu veux te tenir dans le silence, voilà que des sarrasins (*Tağikh*) passent; marche à leur suite et entre dans le désert plus intérieur.

Il se leva, les suivit pendant trois jours et trois nuits, et arriva à une

եկին ջուր և արմաւենիս բնակեցաւ անդ, և ցանեաց ցորեան և արար հաց վասն եկելոցն առ նա :

* A fol. 159 vº b. Եւ աստուածային * նախագիտութեամբն գիտէր Անտոն զոր ինչ հանդերձեալ էր լինել : Եսես և զհոգին սրբոյն Ամոնի անապատականին ծերոյն զի ելանէր յերկինս : Եւ յաւուր միոջ մինչդեռ զինն ժամու աղօթսն կատարէր, յափշտակեցան միտք իւր որպէս թէ ոք վերացուցց զԱնտոն յամպս, և խաւարային սևադէմն արք արգելուին և չտային թոյլ ելանել ի վեր. և լուսաւոր այրն որ հանէր զԱնտոն ի վեր ընդդիմանայր և մարտնչէր ընդ խաւարադէմսն : Եւ նոքա ասէին. Ցոյց մեզ զգործս ի տղայութենէ զգործսն : Ասէ լուսաւոր այրն նոթէ. Զտղայութեան մեղսն Անտոնի Աստուած ջնջեաց. այլ ի կրօնաւորութենէն և ոչինչ մեղս անոյ ի սա, և եթէ գիտէք դուք՝ ասացէք : Եւ սևուքն ամօթալից լեալ անկան յերկիր. և նոքա անխափան ելին յերկինս : Եւ դարձան միտք իւր առ ինքն, և էր նոյն Անտոն :

Եւ եկաց նոթի աւուրս ինչ և ասէ. Աղօթեցարուք եղբարք, զի անվնաս անցցուք ընդ իշխանութիւնս աներևութիցն : Տեսանէի ի զարմացմանն իմում՝ այր մի երկայն, չարատեսակ, ահաւոր և հասանէր զլուխն յօդս. տեսանէի բազումս թռուցեալս զի վերանային. և նա՝ զոմանս հարկանէր ձեռօքն և յերկիր ընկենոյր, և ուրախանայր ընդ անկումն նոցա : Եւ այլք վերաթռուչք լինէին, և անխափան մտանէին յերկինս.

14 իշխանութիւնս] և ընդ պետութիւնս *add.* B.

montagne où il trouva de l'eau et des palmiers ; il y habita, y sema du blé et en fit du pain pour ceux qui viendraient le voir.

* A fol. 159 vº b. Par la prescience * divine, Antoine connaissait tout ce qui devait arriver. Il aperçut aussi l'âme de saint Ammon, le vieil anachorète, qui montait au ciel. Un jour, pendant qu'il célébrait les offices de la neuvième heure, l'esprit d'Antoine fut ravi comme si quelqu'un le soulevait aux nues, tandis que des hommes de ténèbres, au teint noir, le retenaient et ne lui permettaient pas de monter. L'homme lumineux qui élevait Antoine dans les hauteurs luttait et bataillait avec les visages noirs, qui lui disaient : « Montre-nous ses œuvres de jeunesse. » L'homme lumineux répondait : « Dieu a absous les péchés de jeunesse d'Antoine, mais depuis qu'il s'est fait religieux je ne lui connais aucun péché, et si vous en connaissez, dites-le. » Les (hommes) noirs, remplis de honte, tombèrent à terre, tandis que (l'ange et Antoine) montaient sans encombre au ciel. Son esprit revint à lui, et c'était le même Antoine.

Il resta à jeun quelques jours et dit : « Prions, frères, pour que nous passions sans dommage à travers les puissances invisibles. J'ai vu, dans mon ravissement, un homme de haute stature, de mauvaise mine, terrible, dont la tête atteignait les airs. Je voyais aussi beaucoup d'hommes qui s'élevaient en volant, or celui-là frappait certains de ses mains, et les jetait à terre, et il se réjouissait de leur chute. Mais d'autres volaient haut et, sans

եւ նա կրճտէր * ատամունս իւր վասն նոցա ։ Եւ ձայն եղեւ առ իս եւ ասէ ։ Իմանա՞ս զոր տեսանես Անտոնի՛է ։ Եւ բացան իմաստք սրտիս, եւ գիտացի որ էին նոքա հոգիք մարդկան, եւ երկայն այն՝ սատանայ, եւ զհոգիս մեղաւորաց ընկղմէր յանդունդս . իսկ արդարոցն վերաթռեալք լինէին եւ անխափան մտանէին յերկինս ։ * A fol. 160 rº a.

Յաւուրսն յայնոսիկ դարձեալ եղեւ համարձակութիւն արիանոսացն . եւ բազումք յուղղափառաց եպիսկոպոսացն աղաչեցին զԱնտոն, եւ իջեալ ի լեռնէն գնաց յԱղեքսանդրիա, եւ նզովեաց զԱրիոսի հերձուածն ։ Եւ պատուիրէր եւ ուսուցանէր ժողովրդեանն ի բաց կալ յարիոսական հաղորդութենէն, զի յետին հերձուած է եւ յառաջընթաց նեռինն . զի որք զՈրդին Աստուծոյ ստեղծուած քարոզեն եւ նոքա զստեղծուածս պաշտեն . այլ որդին Աստուծոյ մշտնջենաւորակից Հօր եւ Հոգւոյ է ։

Գնացին եւ հեթանոսք առ Անտոն եւ հարցանէին բան ինչ ։ Եւ նա ասէ . Եթէ ես առ ձեզ գայի, արժան էր ինձ նախանձել ընդ ձեզ, ապա եթէ դուք առ մեզ եկիք նախանձեցարուք ընդ բարին եւ լերուք իբրեւ զիս քրիստոնեայ ։

Եւ այլք ոմանք յիմաստնոց գնացին առ Անտոն եւ ասեն . Որպէ՞ս կարես միայն կեալ յանբնակ անապատիս առանց գրոց ։ Եհարց զնոսա Անտոն . Ասացէք ինձ եթէ

9 զՈրդին] եւ զԲանն *add.* B || 12 եկիք] գայք B || 13 լերուք] լինիջիք B.

encombre, entraient au ciel, alors il grinçait des dents * à cause d'eux. Or, une voix se fit entendre à moi et dit : Antoine (*Antonie*), comprends-tu ce que tu vois? L'intelligence de mon cœur s'épanouit, et je reconnus que c'étaient les âmes des hommes; et que l'homme de haute stature était le démon, qui rejetait dans les abîmes les âmes des pécheurs; quant aux âmes des justes, elles volaient en haut et arrivaient au ciel sans encombre. » * A fol. 160 rº a.

En ces jours-là, il y eut un retour d'audace des Ariens, et beaucoup d'évêques orthodoxes prièrent Antoine; étant descendu de la montagne, il se rendit à Alexandrie et anathématisa l'hérésie d'Arius. Il recommanda et enseigna à la population de se tenir à l'écart de la communion arienne, parce que c'était la dernière hérésie et le précurseur de l'antéchrist, car ceux qui prêchent que le Fils de Dieu est une créature, ont le culte des créatures, tandis que le Fils de Dieu est coéternel avec le Père et l'Esprit.

Les païens aussi se rendirent auprès d'Antoine et lui posèrent des questions. Il leur répondit : « Si j'étais venu à vous, j'aurais pu être envieux de vous, mais, puisque c'est vous qui êtes venus à nous, enviez le bien et devenez chrétiens comme moi. »

Certains autres, d'entre les sages, allèrent trouver Antoine et lui dirent : « Comment peux-tu vivre seul dans ce désert inhabité, sans livres? » Antoine leur demanda : « Dites-moi quel est le meilleur soutien de l'homme, le livre

* A fol. 160 rº b. որ լաւ պատճառք են մարդկան, գիր եթէ միտք ։ Ասեն *նորա. Միտքն ։ Եւ նա ասէ. Ապա ողջամտացն գրոց պէտք ոչ են ։

Եւ երթեալ ոմանք կրօնաւորք յերկրէն հարցանէին եթէ. Զինչ աւելի ճգնութիւն ունիք դուք որ ի լերինս եւ յանապատս բնակեալ էք քան զմեզ. զի զամենայն զոր ինչ դուք առնէք եւ մեք առնեմք, պահօք եւ աղօթիւք, արթնութեամբ եւ անընչութեամբ ։ Ասէ Անտոն. Մեք շնորհօքն Աստուծոյ պահեմք զմիտս մեր ։ Եւ նոքա անկեալ յոտս թողութիւն խնդրէին եւ ասէին. Մեք զայդ ոչ կարեմք առնել ։

Գրէին թագաւորքն առ Անտոն, Մեծն Կոստանդիանոս եւ որդիքն իւր Կոստաս եւ Կոստանդիոս, եւ խնդրէին զաղօթս նորա, եւ զի երթիցէ առ նոսա ։ Ասէ աշակերտացն իւր. Եթէ երթամ, լինիմ տէր Անտոն, եւ եթէ չերթամ՝ իցեմ աբեղայ Անտոն ։ Վայ մարդոյն որոյ անունն մեծ է քան զգործն ։ Եւ Անտոն հրամանաւ ամենայն անապատաւորացն գրէր պատասխանի եթէ. Ամենայն աղօթք իմ եկեսցեն առ քեզ, բայց ոտք իմ ոչ մտցեն ։

Եւ ի միում աւուր տեսանէ յանուրջս երանելին Անտոն զի ջորիք մտանէին ի խորանս եկեղեցւոյն, եւ աքացելով կործանէին զսուրբ սեղանն ։ Եւ զարթուցեալ ելաց դառնապէս եւ ասէ. Դարձեալ եւս արիոսականք հալածեսցեն զուղղափառս եւ կալցեն զեկեղեցիս արիանոսքն ։

12 քեզ] ձեզ B. || 15 աքացելով] աքացաւորելով B || 17 զեկեղեցիս] որպէս եւ եղեւ իսկ. յետ մահուանն Անտոնի՝ կալան զեկեղեցիս *add.* B.

* A fol. 160 rº b. ou l'esprit? » Ils répondirent * : « L'esprit. » Il leur dit : « Dans ce cas, les esprits sains n'ont pas besoin de livres. »

Quelques religieux du pays allèrent le trouver et lui demandèrent : « Quel ascétisme avez-vous de plus que nous, vous qui vivez dans les montagnes et les déserts? Car tout ce que vous pratiquez, nous le pratiquons aussi, jeûnes, prières, veillées et détachement. » Antoine leur répondit : « Nous, nous conservons notre esprit par la grâce de Dieu. » Alors ils se jetèrent à ses pieds, demandèrent pardon, et dirent : « Cela, nous ne pouvons pas le faire. »

Les empereurs, le grand Constantin (*Kostandianos*) et ses fils Constant (*Kostas*) et Constance (*Kostandios*) écrivirent à Antoine, demandant ses prières et l'invitant à venir auprès d'eux. Il dit à ses disciples : « Si j'y vais, je deviens le seigneur Antoine, et si je n'y vais point, je reste le moine Antoine. Malheur à l'homme dont la renommée est plus grande que son œuvre. » Aussi Antoine, par ordre de tous les anachorètes, écrivit cette réponse : « Toutes mes prières iront à toi, mais mes pieds n'y iront point. »

Un jour le bienheureux Antoine vit en songe que des mulets pénétraient dans les chapelles de l'église et renversaient, par des ruades, le saint autel. Il se réveilla, pleura amèrement, et dit : « De nouveau, les Ariens persécuteront encore les orthodoxes; les Ariens s'empareront des églises. »

Եւ յորժամ եղեւ Անտոն հարիւր եւ հնգից ամաց, ժողովեաց զամենայն եղբարսն եւ ասէ. Մերձեալ է օր վախճանի իմոյ, եւ * մտեալ ի ներքսագոյն անապատն, * A fol. 160 v° a. պատուիրեաց աշակերտացն զի թաղեսցեն զմարմին նորա գաղտ յանյայտ տեղւոջ, զի մի ոք գիտասցէ։ Եւ զմին մաշկեղէն պարեգօտն հրամայեաց տալ Աթանասի Աղեքսանդրու հայրապետին. եւ զպարեգօտն զոր Աթանաս տուեալ էր նմա եւ զմիւս այլ մաշկեղէնն եւ զարմաւենի զգեստն զոր ունէր ի սրբոյն Պօղոսէ Թեբայեցւոյն՝ եթող աշակերտացն իւրոց. եւ տուեալ ողջոյն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ Յունուարի ԺԷ. եւ յանմահականն կեանսն փոխեցաւ։ Եւ որպէս հրամայեաց այնպէս թաղեցին զսուրբ մարմին նորա։ Եւ երթեալ առ Աթանասիոս աղաչեցին զնա, եւ գրեաց զաստուածահաճոյ վարս նորա, զոր եթող օրինակ ամենայն կրօնաւորաց եւ անապատաւորաց սուրբն Անտոնիոս։

Յայսմ աւուր տօն է նախահարցն՝ Աբրահամու, Իսահակայ, Յակոբայ, Յովսեփայ, Մովսէսի, Ահարոնի, Յեսուայ եւ Սամուէլի։

Եւ այս են ամք աւուրց կենացն Աբրահամու զոր եկեաց հարիւր եօթանասուն եւ հինգ ամ, եւ պակասեալ Աբրահամու մեռաւ ի բարւոք ծերութեան * ալեւորեալ եւ * A fol. 160 v° b. լի աւուրբք, եւ յաւելաւ առ ժողովուրդ իւր։ Եւ թաղեցին զնա Իսահակ եւ Իսմայէլ

8 Յունուարի ԺԷ] եւ Արացի Ժ *add.* B — փոխեցաւ] հանգեաւ B || 10 վարս նորա] վարս սրբոյն Անտոնի B — օրինակ *om.* B || 11 սուրբն Անտոնիոս] շահ եւ օգուտ B || 12 տօն] յիշատակ B || 13 Մովսէսի… Սամուէլի *om.* B || 14 աւուրց *om.* B.

Lorsque Antoine eût atteint cent cinq ans, il rassembla tous les frères et leur dit : « Le jour de ma mort est arrivé. » Et, * se dirigeant dans l'intérieur * A fol. 160 v° a. du désert, il recommanda à ses disciples d'enterrer secrètement son corps, dans un endroit inconnu, pour que personne ne le sût. Il ordonna de donner une de ses tuniques en peau à Athanase, le patriarche d'Alexandrie. Quant à la tunique qu'Athanase lui avait donnée, ainsi que l'autre tunique et le vêtement de palmiers qu'il tenait de saint Paul de Thébaïde, il les laissa à ses disciples, et leur ayant donné le salut, il rendit son âme à Dieu, le 17 Janvier, et fut transporté dans la vie immortelle. On inhuma son saint corps ainsi qu'il avait ordonné. (Les disciples) se rendirent ensuite auprès d'Athanase et, sur leur prière, il écrivit la vie agréable à Dieu que saint Antoine légua comme exemple à tous les religieux et anachorètes du désert.

En ce jour, fête des premiers patriarches Abraham, Isaac, Jacob, Joseph, Moïse, Aaron, Josué et Samuel.

Les années qu'Abraham vécut furent cent soixante-quinze ; il succomba et mourut d'une bonne vieillesse * très avancée, chargé de jours, puis il fut * A fol. 160 v° b. réuni à son peuple. Isaac et Ismaël, ses fils, l'enterrèrent dans la double

այրին իւր յայրի անդ կրկնումն, յագարակին Եփրոնի՝ որդւոյ Սահառայ Քետացւոյ, որ է յանդիման Մամբրէի, ագարակն եւ այրն զոր ստացաւ Աբրահամ յորդւոցն Քետայ. անդ թաղեցին զԱբրահամ եւ զՍառա կին նորա :

Եւ եղեւ յետ մահուանն Աբրահամու օրհնեաց Աստուած զԻսահակ զորդի նորա. եւ բնակեցաւ Իսահակ առ ջրհորովն տեսլեանն. անդ թաղեցին զԻսահակ եւ զՌեբեկայ կին նորա : Եւ անդ թաղեցին զԼիա ի ստացուածի ագարակին եւ այրին որ է ի նմա առ ի յորդւոցն Քետայ :

Եւ կատարեաց Յակոբ ի պատուիրելոյ որդւոց իւրոց. եւ ամբարձ զոտս իւր անդրէն ի մահիճն պատկանաց եւ յաւելաւ առ ժողովուրդ իւր : Եւ անկեալ Յովսէփ ի վերայ երեսաց հօր իւրոյ ելաց եւ համբուրեաց զնա : Եւ հրաման ետ Յովսէփ ծառայից իւրոց զխնկարկուաց պատել զհայր իւր. եւ լցան նորա աւուրք քառասուն, եւ տարան զնա որդիք իւր յերկիրն Քանանացւոց, եւ թաղեցին զնա անդ :

Եւ խօսեցաւ Յովսէփ ընդ եղբարս իւր եւ ասէ. Ես աՀաւասիկ մեռանիմ, այցելութեամբ այց արասցէ ձեզ Աստուած եւ հանցէ յերկրէս յայսմանէ յերկիրն զոր երդուաւ
* A fol. 161 r° a. տալ հարցն ձերոց Աբրահամու Սահակայ եւ Յակոբայ : * Երդմնեցոյց Յովսէփ զեղբարսն իւր զորդիսն Իսրայէլի եւ ասէ. Յայցելութեանն յորժամ այց արասցէ ձեզ Աստուած՝ հանջիք եւ զիմ ոսկերս աստի ընդ ձեզ : Եւ վախճանեցաւ Յովսէփ ամաց հարիւր եւ տասանց, եւ թաղեցին զնա յԵգիպտոս :

grotte, dans le champ d'Ephron, fils de Séor (*Saharay*) le Hétéen (*Khetatsuoy*), en face de Mambré, le champ et la grotte ayant été acquis par Abraham aux fils de Heth (*Khetay*). C'est là qu'on enterra Abraham et sa femme Sara.

Et il arriva qu'après la mort d'Abraham, Dieu bénit Isaac son fils. Isaac établit sa résidence près du puits de la vision. Là[1], on enterra Isaac et Rébecca sa femme. Là aussi, on enterra Lia, dans la propriété, le champ et la grotte qui s'y trouve, acquis aux fils de Heth.

Jacob, ayant terminé ses recommandations à ses enfants, rentra ses pieds dans la couchette et mourut; et il fut réuni à son peuple. Joseph, s'étant jeté sur le visage de son père, pleura et l'embrassa; et Joseph ordonna à ses domestiques embaumeurs d'embaumer son père; puis lorsque les quarante jours furent accomplis, ses fils le transportèrent au pays des Cananéens, et l'enterrèrent là[1].

Joseph, s'adressant à ses frères, leur dit : « Voici que je vais mourir, Dieu vous visitera d'une visite et vous fera sortir de ce pays pour le pays qu'il avait
* A fol. 161 r° a. juré de donner à vos pères Abraham, Isaac et Jacob. » * Joseph fit jurer ses frères, les fils d'Israël, et leur dit : « Lorsque Dieu vous aura visités d'une visite, vous emporterez mes os d'ici avec vous. » Et Joseph mourut à l'âge de cent dix ans et on l'enterra en Égypte.

1. Dans la grotte d'Hébron.

Մովսէսի եւ Ահարոնի, Յեսուայ եւ Սամուէլի գրած է, յայլ տեղի յիւրեանց տօնի ։

[B * Յայսմ աւուր յիշատակ է նշխարաց սրբոյն Անտոնի անապատականի, որ մարմինն յայտնութեամբն Աստուծոյ գտաւ ի ժամանակին Յուստինանոսի կայսեր, եւ բերաւ յԱղեքսանդրիա եւ եդաւ յեկեղեցւոջ սրբոյն Յովհաննու ։] * B p. 35 a.

Արացի ԺԱ եւ Յունուարի ԺԸ ։ Յիշատակ է երանելի եւ փառաւորեալ հայրապետացն Աղեքսանդրու Աթանասի եւ Կիւրղի ։

Աստուածազգեաց եւ մեծ վարդապետքն եկեղեցւոյն Քրիստոսի եւ սիւն հաստատութեան ուղղափառ հաւատոյ, Աթանասիոս եւ Կիւրղոս, փայլեցին իբրեւ զարեգակն եւ զխաւարս եկեղեցեաց հալածեցին ։

Սուրբն Աթանասիոս մինչդեռ պատանեակն էր՝ խաղայր ընդ այլ փոքրիկ մանկունս, եւ լինէր ինքն եպիսկոպոս, եւ ձեռնադրէր զմանկունսն քահանայս եւ սարկաւագունս, եւ մկրտէր զտղայս, որ էր յառաջագուշակ իւրոյ քահանայապետութեանն ։

Եւ էր ի ժամանակս մեծին Կոստանդիանոսի, եւ էր սարկաւագ երանելոյն Աղեքսանդրի հայրապետին ։ Եւ ի Նիկիոյ յառաջին ժողովն գնաց եւ սա ընդ

1 Մովսէսի... տօնի *om.* B || 5 Յիշատակ] Տօն B — երանելի եւ փառաւորեալ] սուրբ B || 11 մինչդեռ] փոքր *add.* B || 15 եւ էր *om.* B || 16 Աղեքսանդրի] Աղեքսանդրեայ՝ Աղեքսանդրու հայրապետին *add.* B.

Quant à Moïse, Aaron, Josué et Samuel, il en est écrit ailleurs, au jour de leur fête.

[B * En ce jour, commémoration des reliques de saint Antoine l'anachorète, dont le corps, par révélation de Dieu, fut découvert aux jours de l'empereur Justinien (*Youstianosi*), transporté à Alexandrie et déposé dans l'église de saint Jean.] * B p. 35 a.

11 ARATZ, 18 janvier.

Commémoration des bienheureux et glorieux patriarches d'Alexandrie, Athanase et Cyrille.

Les grands docteurs de l'église du Christ, revêtus de Dieu, piliers de soutien de la foi orthodoxe, Athanase et Cyrille, brillèrent comme le soleil et chassèrent les ombres des églises.

Saint Athanase (*Atanasios*), tandis qu'il était jeune, jouait avec d'autres petits enfants, et faisait l'évêque, il ordonnait ses petits compagnons prêtres ou diacres et il baptisait les nourrissons, ce qui était un présage de son patriarcat.

Il vivait aux jours du grand Constantin, et était diacre du bienheureux patriarche Alexandre (*Alekhsandri*). Il se rendit au premier concile de Nicée à

հայրապետին իւրոյ, և բազում քաջութիւնս եցոյց ընդդէմ Արիոսի, բայց ի թիւ սինհոդոսին ոչ համարեցաւ ։ Եւ յետ փոխմանն Աղեխսանդրեայ ձեռնադրեցին յաթոռ նորա զԱթանասիոս ։

* A fol. 161 r° b. Եւ զկնի մեծին Կոստանդիանոսի թագաւորեաց որդին * իւր Կոստանդիոս, և եղև Արիոսի հերձուածովն, և զմիախոհս միածնականին հալածէր. աքսորեաց և զԱթանասիոս յայլևայլ տեղիս փոփոխելով ։ Եւ զքառասուն և երկու ամ ի գաւառէ ի գաւառ փախստական լեալ՝ ճգնեցաւ վասն ուղղափառ հաւատոյ ընդդէմ արիոսականաց և ամենայն հերձուածողաց, և եթող առ մեզ յիշատակ յաւիտենական, և փոխեցաւ ի հանգիստ անմահանից Յունուարի ԺԸ ։

Իսկ սուրբն Կիւրղոս էր ի ժամանակս Փոքր Թէոդոսի բարեպաշտ արքային. եղբօրորդի էր Թէոփիլոսի Աղեքսանդրու հայրապետին որ զՅովհաննէս Ոսկեբերանն՝ հրապուրեալ ի յԵւդոքսիա թագուհւոյն՝ ընկէց յաթոռոյն և աքսորեաց ։ Եւ յետ մահուանն Թէոփիլոսի Աղեքսանդրու հայրապետին նստաւ յաթոռ հայրապետութեան սուրբն Կիւրեղ. և մեծաւ ջանիւ յառաջին ժողովն Եփեսոսի հակառակ եկաց ընդդէմ մարդապաշտին Նեստորի ունայնախօս ամբարշտին, և զՄարիամ մայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի հանդերձ սինհոդոսովն ճշմարիտ աստուածածին քարոզեցին ։

5 աքսորեաց] որ և աքսորեաց զսուրբն B || 7 ընդդէմ արիոսականաց... Յունուարի ԺԸ] և եկաց մինչև ի թագաւորութիւն Յուլիանոսի ուրացողին և Վաղենտիանոսի ։ Եւ գրեաց գիրս և կանոնս վարդապետականս վասն ուղղափառ հաւատոյ ընդդէմ արիանոսացն և ամենայն հերձուածողացն. և եթող մեզ յիշատակ յաւիտենական, և բարի դաւանութեամբ փոխեցաւ ի հանգիստ յաւիտենից B || 10 արքային] թագաւորին B || 13 Աղեքսանդրու հայրապետին *om.* B.

la suite de son patriarche et y déploya une grande vigueur contre Arius, bien qu'il ne fût pas compris dans le nombre des membres du synode. Après la mort d'Alexandre (*Alekhsandreay*), on sacra à son siège Athanase.

* A fol. 161 r° b. Or, après le grand Constantin régna son fils * Constance (*Kostandios*), qui était de l'hérésie d'Arius et persécutait les partisans du Fils unique; il exila Athanase en le transférant de place en place. (Athanase), passager de province en province pendant quarante-deux ans, lutta pour la foi orthodoxe contre les Ariens et tous les hérétiques; et il nous a laissé un souvenir éternel. Il trépassa au repos des immortels le 18 Janvier.

Quant à saint Cyrille (*Kiurlos*), il vivait aux jours de Théodose le Jeune, le pieux empereur. Il était le neveu de Théophile, patriarche d'Alexandrie, qui, entraîné par l'impératrice Eudoxie, avait déposé de son siège Jean Chrysostome et l'avait exilé. Après la mort de Théophile le patriarche d'Alexandrie, saint Cyrille (*Kiurel*) siégea sur le trône patriarcal et déploya beaucoup d'efforts, au premier concile d'Éphèse, à combattre contre celui qui reconnaissait (seulement) l'homme en (Jésus-Christ), Nestorius, cette nullité impie, et, avec le synode, il proclama Marie, mère de Notre-Seigneur Jésus-Christ, vraie mère de Dieu.

Գրեաց և կանոնս ընդդէմ Նեստորի, մեկնեաց զՀին և զՆոր աստուածաշունչ պատուիրանս, զոր ունի եկեղեցի իբրև զլամբարս լուսաւորս. և այնպէս փայլեալ ուղղափառութեամբ ի մէջ հայրապետաց՝ փոխեցաւ առ Աստուած Յունուարի ԺԸ ։

* Արացի ԺԲ և Յունուարի ԺԹ ։ Տօն է Թէոդոսի մեծի թագաւորին ։ * A fol. 161 v° a.

Բարեպաշտ և մեծ թագաւորն Թէոդոս զօրավար էր Վաղէսի ամբարիշտ թագաւորին Յունաց. և յորժամ հրակէզ եղև Վաղէս, Գրատիանոս թագաւորն Հռոմայ թագաւորեցոյց զնա ի Կոստանդնուպօլիս՝ բաժնին Վաղէսի ։ Եւ էր նա քաջ և վանեաց զամենայն պատերազմունս բարբարոսաց ։

Եւ ի հիւանդութիւն անկեալ՝ մկրտեցաւ յԱքեղայոսէ եպիսկոպոսէ ի համագոյութեան հաւատն. և առողջացեալ եկն ի Կոստանդնուպօլիս ։ Եւ խրատու Գրիգորի աստուածաբանին արար ժողով եպիսկոպոսաց վասն Մակեդոնի հոգեմարտին ։ Եւ ածեալ զՆերսէս հայրապետն Հայոց ի կղզւոյն զոր աքսորեաց զնա Վաղէս, և կացոյց զնա գլուխ ժողովոյն. և ազատեաց զեկեղեցի Աստուծոյ ի պիղծ աղանդոյն Արիոսի և Մակեդոնի՝ որ զքառասուն ամ կալեալ էին զեկեղեցիս ։

3 Աստուած] Քրիստոս. կատարի տօն սորա *add.* B || 4 Տօն է] սրբոյն *add.* B || 6 հրակէզ] հրկէզ B || 9 յԱքեղայոսէ] յԱքիլայէ B || 11 ժողով] հարիւր և յիսուն *add.* B || 13 գլուխ] ընդ գլխաւորս B — Աստուծոյ] Քրիստոսի B — աղանդոյն] հերձուածոյ B || 14 զեկեղեցիս] զեկեղեցին Աստուծոյ B.

Il rédigea des canons contre Nestorius, commenta les Testaments inspirés de Dieu, ancien et nouveau, que l'église tient pour des phares lumineux. Ayant ainsi brillé par son orthodoxie parmi les patriarches, il trépassa à Dieu, le 18 Janvier.

* 12 ARATZ, **19 Janvier**. * A fol. 161 v° a.

Fête du grand empereur Théodose.

Le pieux et grand empereur Théodose était général de l'impie empereur des Grecs Valens (*Valēsi*). Lorsque Valens mourut par les flammes, l'empereur de Rome Gratien le fit régner à Constantinople sur la part de Valens. Il était brave et repoussa toutes les attaques des barbares.

Étant tombé malade, il fut baptisé par l'évêque Achélaüs dans la foi à la consubstantialité, et s'étant rétabli, il vint à Constantinople. Sur le conseil de Grégoire le théologien, il convoqua un concile d'évêques au sujet de Macédonius, le pneumatomaque. Ayant fait venir Nersès, patriarche des Arméniens, de l'île où l'avait exilé Valens, il lui fit présider le concile; il délivra l'église de Dieu de la secte abominable d'Arius et de Macédonius qui tenaient les églises depuis quarante ans.

Եւ յորժամ սպանին զԳրատիանոս եւ զՎաղենտիանոս կացոյց նա զերկուս որդիս իւր թագաւոր ի Կոստանդնուպօլիս, եւ ինքն գնաց ի Հռոմ պատերազմել ընդ բռնաւորին Մաքսիմիանոսի, եւ յաղթեաց զօրութեամբն Աստուծոյ : Եւ ապա հիւանդացաւ, եւ կացոյց թագաւոր ի Կոստանդնուպօլիս զԱրկադէոս. եւ զՈնորիոս կոչեաց առ ինքն ի Հռոմ, եւ կացոյց զնա անդ թագաւոր, եւ ինքն փոխեցաւ ուղղափառութեամբ Յունուարի ԺԹ : Եւ էր առաւել հնազանդ եկեղեցւոյ եւ օրինաց որոյ յիշատակն օրհնութեամբ եղիցի :

* A fol. 161 v° b.

* Յայսմ աւուր վկայութիւն Եփրասեայ կուսին :

Ի քաղաքին Նիկոմիդեայ էր երանելի կուսն Եփրասիա, եւ էր քրիստոնեայ եւ ի մեծ ազգէ, յաւուրս կռապաշտ թագաւորին Մաքսիմիանոսի : Կոչեցին առաջի ատենին եւ բռնադատէին զնա ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն. եւ նա հաստատուն մտօք խոստովանեցաւ զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած. եւ հարին դառնապէս զաղախինն Քրիստոսի ուժգին եւ արկին ի բանդ : Եւ յետ աւուրց հանին ի բանդէն, եւ հարցանէին եթէ. Պաշտե՞ս զկուռս : Եւ նա առաւելապէս խոստովանեցաւ զՔրիստոս եւ անարգէր զորս ոչ հաւատային ի Քրիստոս :

Եւ ապա ետուն զսրբուհին ի զօրական մի, զի տարցէ ի տուն իւր եւ պոռնկեսցի

3 բռնաւորին] բռնաւորին B || 6 Յունուարի ԺԹ] եւ Արեգի ԺԲ *add.* B || 8 վկայութիւն] սրբուհւոյ *add.* B || 12 խոստովանեցաւ] խոստովանէր B || 14 խոստովանեցաւ] խոստովանէր B || 16 զսրբուհին] զսրբուհի վկայն B.

Lorsque Gratien et Valentinien (*Valentianos*) furent tués, il établit ses deux fils empereurs à Constantinople et se rendit lui-même à Rome pour livrer bataille au tyran Maximien, et il le vainquit par la puissance de Dieu. Puis, il tomba malade, établit Arcadius empereur à Constantinople; il fit venir Honorius auprès de lui, à Rome, où il l'établit empereur. Il mourut dans l'orthodoxie, le 19 Janvier. Il fut très obéissant à l'église et à ses lois, et son souvenir sera en bénédiction.

* A fol. 161 v° b.

* En ce jour, martyre de la vierge Euphrasie.

La bienheureuse Euphrasie (*Ephrasia*) vivait dans la ville de Nicomédie, étant chrétienne et de grande famille, aux jours de Maximien, l'empereur idolâtre. On la fit venir au tribunal et on voulait l'obliger à renier le Christ et à immoler aux idoles, mais elle confessa, avec fermeté d'esprit, le Christ vrai Dieu. On frappa brutalement la servante du Christ et on la jeta en prison. Quelques jours après, on la fit sortir de la prison et on lui demanda : « Adores-tu les idoles? » Elle confessa plus amplement le Christ et méprisa ceux qui ne croyaient pas au Christ.

On remit ensuite la sainte entre les mains d'un soldat pour qu'il la

ընդ նմա եւ դարձուցէ ի կուռս. եւ յերթալն Եփրասիա աղաչէր զԱստուած փրկել ի փորձութենէն ։ Եւ յորժամ մտին ի սենեակն, ծագեաց շնորհն Աստուծոյ ի սիրտ կուսին, եւ ասէ ցզօրականն. Մի՛ մերձենար յիս եւ տաց քեզ դեղ որ եթէ, դնես զայն յանձն քո՝ սուր ի քեզ ոչ գծէ ։ Եւ նորա հաւատացեալ նմա ասէ. Տո՛ւր ինձ զոր ինչ խոստացար ։ Ասէ Եփրասիա. Բե՛ր ինձ սակաւիկ մի ձէթ, բեր եւ զսուրն քո ընդ քեզ, եւ տեսցես զարմանալի գործս ։ Եւ նա գնաց ի բերել ։

Եւ երանելին հանեալ մազ մի ի գլխոյ իւրմէ եւ եդ ի գրպանակն, եւ զօրականին բերեալ զձէթն եւ զսուրն, եւ առեալ Եփրասեայ արկ զձէթն յափն իւր, եհան եւ զմազն եւ թաթաւեցոյց ի ձէթն. եւ * մերկացուցեալ զպարանոցն իւր պատեաց զնա մազովն այն, եւ ասէ ցայրն. Արդ ուժգին որչափ եւ ուժ է հար երկու ձեռամբդ, եւ գիտասցես զի ոչ կարասցես սպանանել զիս, այլ մանաւանդ կեցուցանես ։ Եւ խաբեցաւ այրն ի բանս նորա, եւ սրովն ուժգին զարկոյց, եւ անկաւ գլուխ երանելի կնոջն յերկիր, եւ լցաւ տունն արեամբ, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ի ձեռս հրեշտակաց Յունուարի ԺԹ ։ * A fol. 162 r° a.

Եւ այրն տեսեալ զոր ինչ արար կոյսն. սկսաւ ողբալ եւ փետել զմօրուսն, եւ ասել լալով. Վա՜յ ինձ թէ որպէս խաբեցայ, եւ զայս գեղեցիկ եւ մեծազգի կուսանն

7 հանեալ] եհան զմազ B || 8 զսուրն] ի ձեռին *add.* B || 10 զնա մազովն այն] զմազն B || 13 առ Աստուած] անպարտ B || 14 Յունուարի ԺԹ] եւ Արաց ԺԲ *add.* B || 15 զմօրուսն] զհերս գլխոյն եւ զմօրուսն B || 16 զայս] զայնպիսի B.

conduisît à sa maison, la souillât et la convertît à ces idoles. Chemin faisant, Euphrasie pria Dieu de la délivrer de la tentation. Lorsqu'ils furent entrés dans la chambre, la grâce de Dieu éclaira le cœur de la vierge, qui dit au soldat : « Ne me touche pas et je te donnerai un remède que, lorsque tu l'auras appliqué sur ton corps, l'épée ne pourra rayer. » Ayant cru à sa parole, il lui dit : « Donne-moi ce que tu viens de me promettre. » Euphrasie lui répondit : « Apporte-moi un peu d'huile, et apporte en même temps ton épée avec toi, et tu verras quelque chose de merveilleux. » Et il alla prendre (cela).

La bienheureuse détacha un cheveu de sa tête et le mit dans sa poche. Lorsque le soldat eut apporté l'huile et l'épée, Euphrasie versa un peu d'huile dans le creux de sa main, sortit le cheveu et le trempa dans l'huile, puis * elle mit à nu son cou, l'entoura de ce cheveu, et dit à l'homme : « Maintenant frappe de tes deux mains et de toutes tes forces, et tu verras que non seulement tu ne me tueras pas, mais plutôt tu me feras vivre. » L'homme fut trompé par ces paroles et frappa vigoureusement de son épée, la tête de la bienheureuse femme roula à terre, et la maison fut remplie de sang. (Euphrasie) rendit son âme à Dieu entre les mains des anges, le 19 Janvier. * A fol. 162 r° a.

L'homme, voyant ce que la vierge lui avait fait faire, se mit à gémir et à s'arracher la barbe, et il dit en pleurant : « Malheureux que je suis de m'être

սպանի. զինչ պատասխանի տաց թագաւորին : Եւ ելեալ գաղտ փախեաւ ի թագաւորէն՝ զի մի կալցէ, եւ փոխանակ կնոջն սպանցեն զնա :

Յայսմ աւուր Թէոպոմպոս եպիսկոպոս հրամանաւ Դիոկղետիանոսի արքային ցերիվարաց կոխան եղեւ եւ կատարեցաւ ի Քրիստոս : Եւ Թէոնաս որ երբեմն կախարդ էր եւ հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ, եւ ի նոյն կատարեցաւ ի Քրիստոս :

* B p. 38 a. [B * Յայսմ աւուր ճգնութիւն սրբոյն Մակարիոսի եգիպտացւոյն, եւ Մակարիոսի Եգիպտացւոյն, եւ Մակարիոսի Հռոմայեցւոյն, եւ Թէոփիլոսի, Սերսիսի եւ Իկինիոսի եւ ընկերաց նոցա :

Ի սմին աւուր յիշատակ սուրբ վկային Գերմանի որ ի Զմիւռնիա ի գուբ գազանաց արկաւ ի ժամանակ Մարկոսի եւ Անտոնինոսի ամբարիշտ թագաւորացն :]

Արացի ԺԳ եւ Յունուարի Ի : Տօն չորից զինուորացն Բասոսի, Եւսեբի, Եւտիքի եւ Բասիլիոսի եւ այլոցն որք ընդ նոսա կատարեցան :

* A fol. 162 r° b. Այս սուրբ մարտիրոսքս մեծամեծ իշխանք էին Դիոկղետիանոսի *կռապաշտ արքային, եւ մեծատունք յոյժ : Եւ տեսանէին զսուրբն Թէոպոմպոս եպիսկոպոսն զի

1 ի թագաւորէն] ի քաղաքէն B || 2 կալցէ] կալցեն B || 3 աւուր] սուրբն *add.* B || 5 եւ ի նոյն] օրն B — ի Քրիստոս *om.* B. || 13 սուրբ] վկայքս եւ երանելի *add.* B.

laissé tromper; j'ai tué cette belle et noble vierge; que répondrai-je à l'empereur? » Il s'enfuit secrètement loin de l'empereur, de crainte d'être pris et tué à la place de la femme.

En ce jour, l'évêque Théopompe, par ordre de l'empereur Dioclétien, fut foulé aux pieds des chevaux et mourut pour le Christ. Et Théonas, qui était auparavant sorcier, crut au Christ, se fit baptiser et fut martyrisé, le même jour, pour le Christ.

* B p. 38 a. [B * En ce jour, ascétisme de saint Macaire l'Égyptien, de Macaire l'égyptien[1], de Macaire le romain, de Théophile, Sersis, Icinius et leurs compagnons.

En ce jour, commémoration du saint martyr Germanicus (*Germani*), qui fut jeté dans la fosse aux fauves, à Smyrne, aux jours de Marc et Antonin, les empereurs impies.]

13 ARATZ, 20 Janvier.

Fête des quatre soldats Bassus, Eusèbe, Eutychius et Basilide (*Basilios*) et des autres qui furent martyrisés avec eux.

Ces saints martyrs étaient des grands princes de l'empereur impie Dioclé-
* A fol. 162 r° b. tien. * Ils étaient fort riches. Ayant été témoins des violentes tortures aux-

1. Il faut restituer sans doute « Macaire d'Alexandrie », comme *Syn. Cp.* Macaire de Rome est fêté au 23 octobre dans *Syn. Cp.*

չարչարէին ուժգին վասն հաւատոյն Քրիստոսի, եւ զարմանային ընդ համբերութիւնն. հաւատացին եւ նոքա ի Քրիստոս :

Եւ յորժամ լուաւ թագաւորն տրտմեցաւ յոյժ եւ բարկութեամբ կոչեաց առաջի իւր, եւ եհարց եթէ. Զիա՞րդ իշխեցէք զայդ առնել : Եւ նոքա որպէս ի միոջէ բերանոյ խոստովանեցան զՔրիստոս, եւ լուծին զգօտիս իւրեանց առաջի թագաւորին : Եւ նա փորձելով ասէ ցնոսա. Եթէ կատարեալ քրիստոնեայք էք բերէք ինձ զգանձս ձեր : Եւ նոքա երթեալ ի տունս իւրեանց բերին զգանձն եւ եդին առաջի թագաւորին. սուրբն Բասոս՝ կենդինարս քսան, սուրբն Եւսեբիոս՝ կենդինարս քառասուն, սուրբն Եւտիքէ՝ կենդինարս վաթսուն, սուրբն Բասիլիոս՝ կենդինարս ութսուն : Եւ ասեն. Առ ի մէնջ զիշխանութիւնդ եւ զգանձդ, զի մեք զճշմարիտն Աստուած ծանեաք, որ կարող է տալ հաւատացելոց իւրոց զերկնից արքայութիւնն, որպէս ուսաք ի ծառայէն Աստուծոյ Թէոպոմպոսէ եպիսկոպոսէ, զի մեծ է Աստուածն քրիստոնէից, եւ կուռք հեթանոսաց սնոտիք :

Հրամայեաց եւ արկին զնոսա ի բանդ աւուրս հնգետասան. եւ կանայք իւրեանց երթային առ նոսա, եւ նոքա ուսուցանէին նոցա զբանն կենաց, եւ դարձուցանէին յաստուածգիտութիւն, եւ հաստատէին ի հաւատս եւ դառնային քրիստոնէութեամբ ի տունս իւրեանց :

2 Քրիստոս] եւ միաբանեցան *add.* B | 9 Եւտիքէ] Եւտիքէս B || 11 իւրոց] ի նա B.

quelles on avait soumis le saint évêque Théopompe pour la foi au Christ, émerveillés de son endurance, eux aussi crurent au Christ.

Lorsque l'empereur l'apprit, il fut très affecté, et dans son irritation, il les convoqua devant lui. Il leur demanda : « Comment avez-vous osé faire cela ? » Ils confessèrent, comme d'une seule bouche, le Christ et détachèrent leur ceinturon devant l'empereur. Il leur dit, pour les mettre à l'épreuve : « Si vous êtes de véritables chrétiens, apportez-moi vos fortunes. » Étant allés à leurs maisons, ils rapportèrent leur avoir, et le déposèrent devant l'empereur : Saint Bassus, vingt quintaux[1]; saint Eusèbe, quarante quintaux; saint Eutychius, soixante quintaux; saint Basilide, quatre-vingts quintaux. Ils lui dirent : « Enlève-nous dignités et trésors, car nous avons reconnu le vrai Dieu, qui est capable de donner le royaume des cieux à ses fidèles, ainsi que nous l'avons appris du serviteur de Dieu, l'évêque Théopompe; car grand est le Dieu des chrétiens, et les idoles des païens sont vaines. »

(L'empereur) ordonna de les jeter en prison pendant quinze jours; leurs femmes allèrent les visiter et ils leur enseignèrent la parole de vie et les convertirent à la connaissance de Dieu. Elles se fixèrent dans la foi et rentrèrent chez elles chrétiennes.

1. La quantité désignée par le mot *kentinar*, simple transcription de *centenarius*, est de cent livres d'or monnayé.

* A fol. 162 v° a. * Կացուցին միւանգամ զսուրբսն առաջի, եւ ամենեւին ոչ կարաց խախտել զնոսա ի հաւատոյն Քրիստոսի : Ապա փորեցին գուբ եւ իջուցին անդ զսուրբն Բասոս եւ կացուցին ի վերայ ոտից իւրոց, եւ սրով կոտորեցին զմարմինն, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ զսուրբն Եւտիքոս կապեցին ի չորս ցիցս, եւ ի չորս կողմանէ քարշեցին ուժգին եւ հերձաւ յերիս մասունս, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ զսրբոյն Բասիլոսի հերձին զորովայնն եւ հեղան աղիքն . եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ զսուրբն Եւսեբիոս կախեցին գլխիվայր, եւ մրճօք խորտակեցին զմարմինն, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Կատարեցան սուրբ մարտիրոսքն Յունուարի Ի :

Յայսմ աւուր յիշատակ է Եւթիմիոսի մեծի անապատականին եւ քահանայի :

Որ յաւուրս բարեպաշտ արքային Գրատիանոսի եւ Թէոդոսի Մեծի իբրեւ զարեգակն փայլեաց եւ բազում վանորայս շինեաց յանապատին, եւ հանգեաւ առ Աստուած ամաց իննսուն եւ եօթանց :

Էր սա ի Մելիտինոյ քաղաքէն Հայոց եւ քսան եւ ինն ամաց գնաց ի լեառն եւ շինեաց զայրն՝ վանս, յորում Դաւիթ փախստական թաքեաւ ի Սաւուղայ :

1 խախտել] խոտորել B || 3 զմարմինն] զամենայն մարմինն B || 7 Բասիլոսի] Բասիլիդեայ B || 9 խորտակեցին] կոտորեցին B || 11 Յունուարի Ի] եւ Արացի ԺԳ *add.* B.

* A fol. 162 v° a. * On fit de nouveau comparaître les saints, mais on ne put d'aucune façon les ébranler de la foi au Christ. On creusa alors une fosse et on y descendit saint Bassus, on le dressa sur ses pieds et on lui déchira le corps à coups d'épée. Il rendit son âme à Dieu.

On attacha saint Eutychius à quatre poteaux et on le tira vigoureusement des quatre côtés, il fut écartelé en trois morceaux et rendit son âme à Dieu.

On déchira le ventre à saint Basilide, ses intestins s'échappèrent, et il rendit son âme à Dieu.

On suspendit saint Eusèbe la tête en bas, on lui brisa le corps à coups de marteau, et il rendit son âme à Dieu.

Ces saints martyrs furent exécutés le 20 Janvier.

En ce jour, commémoration d'Euthymius, le grand anachorète et prêtre.

Il brilla comme le soleil aux jours des pieux empereurs Gratien et Théodose le Grand, il fonda de nombreux couvents dans le désert et reposa en Dieu à l'âge de quatre-vingt-dix-sept ans.

Il était natif de Mélitène, ville d'Arménie, avait vingt-neuf ans lorsqu'il se retira à la montagne et fit une laure de la grotte où David s'était caché lorsqu'il fuyait devant Saül.

Էր կարճահասակ եւ մօրուսն երկայն մինչեւ ի ծունկսն :

[B* Յայսմ աւուր յիշատակ մեծի անապատականին Եւթիմիոսի քահանայի : * B p. 39 a.

Էր սա ի Մելիտինոյ քաղաքէն Հայոց՝ յաւուրս բարեպաշտ թագաւորացն Թէոդոսի մեծի եւ Գրատիանոսի, որ քսան եւ ինն ամաց գնաց ի լեառն եւ կրօնաւորեցաւ, եւ աստուածահաճոյ վարուք իբրեւ զարեգակն փայլեաց. շինեաց զվանորայս եւ բազմացոյց զմիայնակեացս :

Եւ ապա գնաց յԵրուսաղէմ եւ շինեաց վանս յայրն՝ յորում Դաւիթ արքայն փախստական թաքեաւ ի Սաւուղայ. ուր արար եւ սքանչելի նշանս, եւ զբազումս յանհաւատից դարձոյց ի հաւատս Քրիստոսի : Եւ լի աւուրբք եւ արդեամբք հանգեաւ առ Աստուած ամաց իննսուն եւ եօթանց : Էր կարճահասակ, եւ մօրուսն երկայն մինչեւ ի ծունկսն :]

Արացի ԺԴ եւ Յունուարի ԻԱ : Վկայութիւն սուրբ առաքելոյն Տիմոթէոսի աշակերտին Պօղոսի :

* Սա էր ի քաղաքէն Լիստրոնի. հայրն էր հեթանոս եւ մայրն հրէայ. աշակերտեցաւ սրբոյ առաքելոյն Պօղոսի, եւ ճանապարհորդակից եղեւ նմա յաւետարանն Քրիստոսի : Եւ ապա ձեռնադրեցաւ ի Պօղոսէ եպիսկոպոս Եփեսոսի յաւուրս անօրէն արքային Ներոնի : * A fol. 162 v° b.

12 Վկայութիւն] տօն B — աշակերտին Պօղոսի *om.* B || 14 Սա] Սուրբ առաքեալն Տիմոթէոս B — Լիստրոնի] Լիւստրոնի B || 15 նմա] եւ գործակից *add.* B || 16 ի Պօղոսէ] ի նմանէ B || 17 Ներոնի] յառաջ քան զհաստատելն Յովհաննու աւետարանչի զաթոռ իւր անդ, եւ քարոզէր բնակչաց զբանն կենաց : *add.* B.

Il était de petite taille et sa longue barbe lui arrivait jusqu'aux genoux.

[B* En ce jour, commémoration du grand anachorète Euthymius le prêtre. * B p. 39 a.

Il était de Mélitène, ville d'Arménie, aux jours des pieux empereurs Théodose le Grand et Gratien; il se retira dans la montagne à l'âge de vingt-neuf ans et y vécut en moine, et, par sa conduite agréable à Dieu, il brilla comme le soleil; il fonda des laures et multiplia les moines solitaires.

Il se rendit ensuite à Jérusalem, établit un couvent dans la grotte où le roi David s'était caché lorsqu'il fuyait devant Saül, y opéra des prodiges merveilleux et convertit beaucoup d'infidèles à la foi au Christ. Chargé d'années et de mérites, il reposa en Dieu à l'âge de quatre-vingt-dix-sept ans. Il était de petite taille et sa barbe lui arrivait jusqu'aux genoux.]

14 ARATZ, 21 Janvier.

Martyre du saint apôtre Timothée, disciple de Paul.

* Il était de la ville de Lystre (*Listroni*). Son père était païen, sa mère juive. Il se fit le disciple du saint apôtre Paul et devint son compagnon de voyage pour (prêcher) l'évangile du Christ. Il fut ensuite sacré par Paul évêque d'Éphèse aux jours de Néron, l'empereur impie. * A fol. 162 v° b.

Եւ մտեալ ի քաղաքն անցանէր ընդ մէջ քաղաքին, եւ տեսեալ զի պատրաստէին զոհս ի զիրգ տօնս խրեանց, եւ զգարշելի գործսն զոր առնէին արք եւ կանայք ծածկեալ երեսօք որպէս զի մի անցեն զմիմեանս եւ խառնակէին ընդ իրեարս ։ Եւ տեսեալ զնոսա յանդգնին անառակ գործսն՝ երթեալ աղաչէր զնոսա եւ ուսուցանէր ի բաց կալ ի մոլորական խաբէութենէն . եւ նոքա ժողովեցան ի վերայ նորա եւ բրօք սպանին զերանելի առաքեալն Տիմոթէոս Յունվարի ԻԱ ։ Եւ թաղեցին զնա քրիստոնեայքն ի տեղւոջն որ կոչի Պիոն, յայնկոյս նաւահանգստին Որիոյ ։

Եւ յաւուրս քրիստոնէութեան տարան զնշխարսն ի Կոստանդնուպօլիս եւ եդին ընդ այլ առաքելոցն, եւ է բարեխօս առ Քրիստոս վասն մեր ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբուհւոյ Տատիանէի եւ Նէափիտոսի ։

Սրբուհին Տատիանէ կատարեցաւ նահատակեալ ի յԱղեկսանդրոսէ արքայէն ։ Զերանելի կինն այնչափ գանեցին մինչեւ ամենայն մարմինն քերթեցաւ, եւ ակցօք զերեսն քերթեցին . եւ նա աղօթիւք զտաճար կռոցն այրեաց եւ զբագինն խորտակեաց ։

1 Եւ մտեալ ... քաղաքին] Եւ յաւուրս անարժան տօնի Արտեմեայ դից՝ մինչ անցանէր ընդ մէջ փողոցին B || 2 ի զիրգ տօնս] ի պղծատօնս B — գործս] լկտութեան *add.* B || 3 ծածկեալ ... անառակ գործսն *om.* B | 5 խաբէութենէն] իսկ նոքա ընդդէմ դարձեալ *add.* B — բրօք] եւ քարամբք *add.* B || 6 Եւ թաղեցին զնա քրիստոնեայք] Զոր բարձեալ քրիստոնէից թաղեցին պատուով B || 9 առաքելոցն] առաքեալսն յեկեղեցւոջ սրբոց առաքելոցն B — վասն մեր] վասն անձանց մերոց B.

Étant entré dans la ville et l'ayant traversée par le milieu, il vit les victimes que les habitants préparaient pour leurs fêtes abominables, et les actes ignobles qu'accomplissaient hommes et femmes s'unissant, le visage masqué afin de ne pas se reconnaître. Témoin de leurs actes lascifs, s'étant avancé, il les pria et leur enseigna à se détourner de cet égarement trompeur; mais ils s'assemblèrent, assaillirent et tuèrent à coups de bâton le bienheureux apôtre Timothée, le 21 Janvier. Les chrétiens l'inhumèrent à l'endroit appelé Pion, de l'autre côté du port Orius[1].

Aux jours du christianisme on transporta ses reliques à Constantinople et on les déposa aux côtés (de celles) des autres apôtres; il est notre intercesseur auprès du Christ.

En ce jour, martyre de sainte Tatiana et de Néophyte.

Sainte Tatiana mourut martyre sous l'empereur Alexandre. On frappa la bienheureuse femme à tel point que tout son corps fut écorché; on lui écorcha le visage avec des tenailles; par ses prières elle fit brûler le temple des idoles et renversa l'autel.

1. Peut-être ἱερὸς λιμήν. L'endroit de la sépulture Πίων est indiqué sans localisation dans la vie métaphrastique, *P. G.*, CXIV, col. 772.

[B * Ի սմին աւուր վկայութիւն սրբոյ վկային Նէոփիտոսի, որ թարգմանի նորատունկ ։ * B p. 39 b.

Յաւուրս ամբարիշտ արքային Դիոկղետիանոսի՝ ի քաղաքին Նիկիա Բիւթանացւոց էին ամուսին Թէոդորոս եւ Փլորենդիա քրիստոնեայք. եւ էր նոցա զաւակ Նէոփիտոս, որ եղեւ ի տղայութեան զգաստ եւ պարկեշտ ։

Եւ յորժամ եղեւ ինն ամաց ուսաւ գիր. եւ խօսք իմաստութեան տուան նմա շնորհ յԱստուծոյ ։ Եւ ժողովէր մանկունս որբս ի հեթանոսաց եւ կերակրէր զնոսա, եւ ուսուցանէր զհաւատս քրիստոնէականս ։

Եւ գնացեալ հանդերձ նոքօք յարեւելեան * դուռն քաղաքին կանգնէր խաչ, եւ կայր նոքօք յաղօթս. եւ Աստուած առնէր ի ձեռն նորա մեծամեծ սքանչելիս. եւ ելեալ յՈւլպիոս լեառն՝ ճգնէր այրի միում ։ Եւ մինչ եղեւ մետասան ամաց յայտնութեամբն Աստուծոյ էջ ի լեռնէն ի տեսանել եւ յողջունել զծնօղսն. եւ ընչից նոցա յոլով բաշխեաց աղքատաց, եւ դարձեալ գնաց ի լեառն, եւ անդ ճգնէր մեծապէս ։ * B p. 40 a.

Եւ յորժամ եղեւ հնգետասան ամաց շարժեալ ի վերին ազդեցութենէ գնաց անխեհեր առաջի Դեկոսի դատաւորին ի Նիկիա, եւ համարձակութեամբ զճշմարտութիւն աստուածութեանն վկայէր. եւ նա ստիպէր ուրանալ զՔրիստոս, եւ զոհել կռոցն ։ Իսկ սուրբն անարգանօք արհամարհեաց զկուռս եւ զդիւական պաշտամունս նոցա ։

Եւ դատաւորն բարկացեալ յոյժ ետ տանջել արջառաջլօք, եւ կապեալ զփայտէ հեղին ի վերայ քացախ խառնեալ աղիւ. արկին զնա եւ ի հրացեալ թոնիր հալի եւ

[B * En ce jour, martyre du saint martyr Néophyte, qui se traduit « nouvelle plante ». * B p. 39 b.

Aux jours de l'empereur impie Dioclétien, vivaient dans la ville de Nicée de Bithynie les époux chrétiens Théodore et Florentia. Ils avaient un fils, Néophyte, qui fut dès son enfance sage et modeste.

Lorsqu'il eut neuf ans, il apprit à lire, et des propos de sagesse lui furent accordés par la grâce de Dieu. Il rassemblait les enfants orphelins des infidèles, les nourrissait et leur enseignait la foi chrétienne.

Il se rendait avec eux à la porte orientale * de la ville, plantait une croix et se mettait à prier avec eux. Dieu accomplit par ses mains de grands miracles. Il se retira dans une grotte du mont Ulpius, et y vécut en ascète. Lorsqu'il eut onze ans, il descendit, par révélation de Dieu, de la montagne pour voir et saluer ses parents, distribua une grande partie de leurs biens aux pauvres, et retourna à la montagne, où il vécut en grand ascétisme. * B p. 40 a.

Lorsqu'il fut âgé de quinze ans, poussé par une inspiration d'en haut, il se présenta courageusement au juge Décus à Nicée, et témoigna avec hardiesse de la vérité de Dieu. (Le juge) le pressa de renier le Christ et d'immoler aux idoles. Mais le saint méprisa avec dédain les idoles et leur culte démoniaque.

Le juge, très irrité, ordonna de le frapper avec des nerfs de bœuf; ensuite on l'attacha à un arbre et on répandit sur lui du vinaigre mélangé avec du

ապրեցաւ զօրութեամբն Աստուծոյ ։ Եւ ապա կապեցին ի ցից մի մերկ, եւ թողին ի նա գազանս գիշատիչս ձեռան ի նա ։ Եւ մի ոմն ի դահճացն եհար գեղարդեամբն ի կուրծս սրբոյն, եւ անկեալ յերկիր հեղաւ արիւն նորա յոյժ, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ Յունուարի ԻԱ ։ Եւ էր սուրբն Նէոփիտոս ամաց հնգետասանից եւ չորից ամսոց ։ Եւ երթեալ ծնողացն առին զմարմինն, եւ թաղեցին ի տան իւրեանց գաղտնի ։]

* A fol. 163 r° a.

* Արացի ԺԵ եւ Յունուարի ԻԲ ։ Տօն սրբոց վկայիցն Սահակայ եւ Յովսեփայ ի Կարնոյ քաղաքէ ։

Սոքա էին ի Կարնոյ քաղաքէն . հայր սոցա տաճիկ էր եւ մայրն քրիստոնեայ . եւ ուսոյց զորդիս իւր աստուածապաշտ կարգօք կեալ եւ քրիստոնէական մկրտութեամբ ։ Եւ ի զօրանալ հագարացւոցն եւ ի նեղել զքրիստոնեայսն՝ խորհեցան գնալ ի Կոստանդինուպօլիս առ Լեւոն կայսրն Յունաց ։

Եւ իմացեալ իշխան քաղաքին Կարնոյ կալեալ զնոսա եդ ի բանդի . եւ ի բազում աւուրս խոշտանգէր զնոսա ուրանալ զՔրիստոս եւ դառնալ ի կրօնս տաճկաց . եւ

7 Տօն] Վկայութիւն B || 8 ի Կարնոյ քաղաքէ *om.* B || 9 Սոքա] Սուրբս այսոքիկ եղբարք B — քրիստոնեայ] հաւատացեալ *add.* B || 12 Յունաց] եւ յայտնի պաշտել զքրիստոնէութիւնն *add.* B || 13 կալեալ] կալաւ B || 14 տաճկաց] իւր B.

sel; on le jeta dans un four chauffé, mais il resta en vie par la puissance de Dieu. Ensuite on l'attacha nu à un poteau et on l'abandonna aux bêtes féroces pour être dévoré par eux, mais elles ne s'approchèrent point de lui. Un des bourreaux frappa de sa lance la poitrine du saint, il tomba à terre, perdit beaucoup de sang et rendit son âme à Dieu, le 21 Janvier. Saint Néophyte était âgé de quinze ans et quatre mois. Ses parents allèrent relever son corps et l'inhumèrent dans leur maison secrètement.]

* A fol. 163 r° a.

* 15 ARATZ, **22 Janvier.**

Fête des saints martyrs Isaac (*Sahak*) et Joseph de la ville de Karin[1].

Ils étaient de la ville de Karin. Leur père était musulman, leur mère chrétienne; elle enseigna à ses enfants à vivre d'une conduite pieuse et avec le baptême chrétien. Les Arabes (*Hagaratsikh*) augmentant leur puissance et maltraitant les chrétiens, ils décidèrent de se rendre à Constantinople auprès de Léon, l'empereur des Grecs.

Le gouverneur de la ville de Karin, l'ayant appris, les fit arrêter et mettre en prison; il les maltraita longtemps pour leur faire renier le Christ et revenir

1. Erzeroum.

ուրբքն ոչ հաւանեցան ։ Եւ խոստանայր նոցա պարգեւս և մեծութիւնս, և ոչ այնպէս կարաց հաւանեցուցանել զնոսա ։

Եւ երթեալ հայր նոցա ի բանդն լայր և զալիսն առաջի նոցա արկանէր առնել զկամս նոցա, և նոքա ոչ լուան նմա այլ հաստատուն կացին ի հաւատս ։ Եւ ապա սրով բարձին զգլուխս նոցա Յունուարի ԻԲ, ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Անաստասի պարսկի ։

Յամս Հերակլի բարեպաշտ արքային և Խոսրովու հրապաշտ արքային Պարսից, էր Անաստասիոս յերկրէն Պարսից, ի գաւառէն Ռազիկայ, ի գեղջէն Ռաշմունի, և անուն էր նորա Մագունդատ. և էր յարուեստ մոգութեանն ճարտար, և զատաւրեցաւ ի զաւս զօրականաց արքային ։

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ ելին Պարսիկքն թշնամութեամբ յաշխարհն Հոռոմոց * և պաշարեցին զԵրուսաղէմ և առին զնա. վարեցին և զսուրբ Խաչն ի գերութիւն * A fol. 163 r° b. և բազում նշանք լինէին ի սրբոյ խաչէն ի Պարսս, և ել համբաւն ընդ ամենայն երկիրն եթէ. Աստուածն քրիստոնէից աստ եկեալ է ։

3 լայր] և արտասուէր *add.* B ‖ 4 Եւ ապա սրով.... մերոյ] Եւ ապա հրամայեաց եւ սրով բարձին զգլուխս նոցա Արացի ԺԵ եւ Յունուարի ԻԲ. եւ ծագեաց լոյս ի վերայ մարմնոց սուրբ նահատակացն, եւ զահի հարեալ իշխանն հրաման ետ քրիստոնէից՝ եւ թաղեցին զնա պատուով B ‖ 7 արքային] կայսերն B ‖ 13 խաչէն] նշանն B.

à la religion musulmane, mais les saints n'acceptèrent point. Il leur promit des présents et des honneurs, mais il ne put quand même les persuader.

Leur père se rendit à la prison, versa des larmes, leur représenta ses cheveux blancs pour changer leur volonté, mais ils ne l'écoutèrent point et restèrent fermes dans la foi. On leur trancha ensuite la tête, le 22 Janvier, pour la gloire du Christ notre Dieu.

En ce jour, martyre de saint Anastase (*Anastasi*) le Perse.

Au temps du pieux empereur Héraclius et du roi de Perse Chosroès, l'adorateur du feu, Anastase (*Anastasios*) vivait en Perse, dans la province de Razik[1], au village de Rašmouni[2]; son nom était Magoundat. Il était habile dans l'art de la magie, et avait été enrôlé dans le corps des soldats du roi.

En ces jours-là, les Persans montèrent en ennemis contre le pays des Grecs; * ils assiégèrent Jérusalem et s'en emparèrent, ils emmenèrent aussi en captivité * A fol. 163 r° b. la sainte croix. De nombreux miracles furent opérés en Perse par la sainte croix, et la renommée se répandit sur toute la terre que le Dieu des chrétiens y était arrivé.

1. Plus exactement Beit Raziq ou Razicène. — 2. La vie métaphrastique porte Ρασνουνή, *P. G.*, CXIV, col. 776, mais Ρασμουνή, col. 785.

Եւ լուեալ Մագունդատ եթէ այս է խաչն յորում Քրիստոս խաչեցաւ, եւ վառեցաւ գութ սիրոյ նորա ի քրիստոնէութիւն, եւ ուսանէր ի հաւատացելոցն զճշմարիտ բանն Աստուծոյ :

Առաքեաց Խոսրով Պարսից արքայն ի Քաղկեդոն զօրագլուխ զոմն զօրօք որոյ անուն էր Սայիտ, գնաց զկնի եւ Մագունդատ : Եւ յորժամ լուան զօրքն Պարսից ի Քաղկեդոն եթէ Հերակլ թագաւորն Յունաց գնաց ի Պարս եւ աւերեաց եւ ա՛ռ աւար եւ կործանեաց զամենայն տունն Պարսից, եւ զԽոսրով արքայն սպան, դարձան փախստական յետս :

Եւ գնաց Մագունդատ ի քաղաքն յԵրապօլիս առ ոմն արծաթագործ, եւ ուսաւ զարուեստ նորա եւ վաստակէր ընդ վարդապետին իւրում : Երթայր յեկեղեցին եւ տեսանէր ի դեղագործս զպատկերս սրբոցն, ցանկայր եւ նա այնպիսի շնորհաց հանդիպել :

Գնաց յԵրուսաղէմ եւ մկրտեցաւ, եւ անուանեցաւ Անաստասիոս : Եւ երթեալ ի վանս սրբոյն Սաբայի եղեւ կրօնաւոր, եւ ուսաւ գիր եւ զսաղմոսարանն, եւ էր երագ եւ փոյթ ի կարգ պաշտամանն եւ ի սպասաւորութիւն վանացն : Եւ լսէր յընթերցուլն զվարս սրբոց հարցն եւ զչարչարանս սրբոց մարտիրոսացն, եւ մտադիւրութեամբ
* A fol. 163 v° a. հարցանէր * եւ արտասուօք հայցէր յԱստուծոյ հասանել մասին սրբոցն :

1 Մագունդատ] ադեղկանայր *add.* B || 17 հայցէր] խնդրէր B.

Magoundat ayant appris que c'était la croix sur laquelle le Christ avait été crucifié, il se développa en lui un sentiment de piété et d'amour envers le christianisme et il s'instruisit auprès des fidèles de la vraie parole de Dieu.

Chosroès, le roi de Perse, envoya à Chalcédoine un chef d'armée, nommé Saïd (*Sayit*), avec des troupes. Magoundat fut de sa suite. Lorsque les troupes persanes apprirent à Chalcédoine que l'empereur des Grecs, Héraclius, avait envahi la Perse, l'avait dévastée, pillée, détruit toute la maison (royale) de Perse et tué le roi Chosroès, ils battirent en retraite en fuyant.

Magoundat se rendit dans la ville de Hiérapolis auprès d'un orfèvre, apprit son métier et travailla avec son patron. Il se rendait à l'église, voyait les images des saints dans les boutiques [1] et aspirait à mériter les mêmes grâces.

Il partit pour Jérusalem, y fut baptisé et reçut le nom d'Anastase. S'étant rendu au couvent de saint Saba, il devint moine et apprit la lecture et le psautier, se montrant prompt et zélé aux offices et au service du couvent. Ce qu'il entendait à la lecture des vies des saints Pères et des supplices des
* A fol. 163 v° a. saints martyrs, il en demandait avec beaucoup d'attention l'explication * et il implorait de Dieu avec larmes d'obtenir le sort des saints.

1. Le mot arménien signifie « chez les apothicaires ». La vie métaphrastique dit qu'Anastase voyait les images des miracles et des souffrances des saints sur les murs de l'église, ce qui est mieux en situation.

Եւ յաւուր միում տեսանէր յերազի զի կանգնեալ էր ի լերին միում, և այր մի ետ նմա ոսկի բաժակ լի գինւով, և առեալ ըմպէր : Եւ յաւուր կիւրակէի հաղորդեցաւ ի սուրբ օրհնացն, և հրամանաւ հօր վանացն գնաց ի լեառն ի Գարիզին, և անտի ի Կեսարիա Պաղեստինեաց :

Եւ մինչդեռ շրջէր ի մէջ քաղաքին, տեսանէ մոգս պարսիկս զի առնէին զկախարդութիւնս, և սկսաւ նախատել զնոսա և անարգել : Եւ նոքա հարցանէին նմա. Ո՞վ ես դու : Եւ նա ասէ. Եւ ես յառաջագոյն յայդմ կախարդութեան էի : Եւ նոքա ասեն. Ո՛չ այլ լրտես ես : Եւ նա ասէ. Ես ծառայ եմ Տեառն իմոյ Յիսուսի Քրիստոսի, և լաւագոյն եմ քան զձեզ :

Եւ կալեալ զնա տարան առ իշխանն իւրեանց Վարազաւան, և հրամայեաց նմա քարինս կրել : Եւ ոմանք յազգականաց նորա ծանեան զնա, և յորժամ գիտացին զանխախտելի միտս նորա ի Քրիստոսի հաւատոյն, փետէին զմօրուսն և անարգէին ասելով նմա. Ո՛չ ոք եղև յազգաց մերոց քրիստոնեայ, և դու ընդէ՞ր եղեր : Եւ կամէին կապել զերանելին և հարկանել, և նորա յառաջեալ եհան յանձնէն զկրօնաւորական զգեստն և եդ մեկուսի, զի մի անարգեսցին կրօնքն յանօրինացն. և անկաւ մերկ յերկիր, և գանեցին զնա ուժգին :

Եւ լուաւ հայր վանացն յորում էր սուրբ Անաստասիոս եթէ հաստատուն հաւատով

1 էր] ինքն *add.* B || 7 ես] իցես B — կախարդութեան էի] և այժմ քրիստոնեայ եմ *add.* B || 10 Վարազաւան] Վարզաւան B || 11 նորա] իւրոց B || 14 զկրօնաւորական] զկրօնաւորութեան B || 15 կրօնքն] կրօնաւորքն B.

Un jour il se vit, dans un rêve, debout sur une montagne ; un homme lui présentait une coupe d'or remplie de vin ; il la prenait et buvait. Le dimanche, il communia aux saintes espèces, et par ordre du prieur du couvent il se rendit à la montagne du Garizin (*Garizin*), et de là à Césarée de Palestine.

Pendant qu'il circulait dans la ville, il aperçut des mages persans qui opéraient des sortilèges, et il se mit à les insulter et les mépriser. Ils lui demandèrent : « Qui es-tu? » Il leur répondit : « Moi aussi auparavant je participais à cette magie. » Ils lui dirent : « Non, mais tu es un espion. » Il leur répondit : « Je suis le serviteur de mon Seigneur Jésus-Christ, et je suis meilleur que vous autres. »

Ils s'en saisirent et le conduisirent à leur chef, Varazavan, qui lui ordonna de transporter des pierres. Quelques-uns de ses proches le reconnurent, et lorsqu'ils eurent compris que son esprit était inébranlable à la foi du Christ, ils lui arrachèrent la barbe et l'insultèrent en disant : « Personne de nos ancêtres n'a été chrétien, pourquoi l'es-tu devenu? » Ils voulaient attacher le bienheureux et le frapper ; mais lui, les devançant, quitta l'habit religieux, le mit de côté pour que la religion ne fût insultée par ces impies, et se jeta nu à terre; on le frappa vigoureusement à coups de bâton.

Le prieur du couvent, où était saint Anastase, ayant appris que, ferme

* A fol. 163 v° b. համբերեալ գանիցն, ուրախ եղեւ յոյժ, եւ * գրեաց առ նա քաջութեամբ համբերել տանջանացն. եւ առաքեաց երկուս կրօնաւորս զի կացցեն առ նա եւ մխիթարեսցեն զնա :

Եւ արկին զսուրբն ի բանտ, եւ ընդ հրէի միում կապեցին ի մի շղթայս : Եւ ի մէջ գիշերի տեսանէ հրէայն զդուռն բանտին բացեալ, եւ շուրջ զսրբովն արս սպիտակազգեստս եմփորոնով որպէս եպիսկոպոսք, եւ ունէին խաչ ի ձեռս իւրեանց, եւ երիտասարդ մի բուրվառով զի խնկէր նոցա. եւ տեսանէ զերեսս սրբոյն Անաստասիոսի փայլուն իբրեւ զլոյս : Եւ ասէ հրէայն. Սուրբ է Աստուած՝ հրեշտակք իցեն սոքա :

Եւ ընդ առաւօտն հանին զսուրբն ի բանտէն, եւ բազում խոստմամբք ստիպէին զատանել ի քրիստոնէական հաւատոյն. եւ ամենեւին իսկ ոչ կամեցաւ :

Եւ յետ տօնի սրբոյ Խաչին կապեցին զսուրբն եւ տարան ի Պարս, եւ արկին ի բանտ : Եւ առաքեաց առ նա արքայն Պարսից իշխանս եւ մոգպետս որք քաղցրութեամբ խրատ տային նմա դառնալ յառաջին մոգութիւնն եւ լինել զօրական : Եւ նա անարգեաց եւ նզովեաց զպարսկական դաւանութիւնն, եւ ամօթալից դարձոյց զնոսա առ արքայն :

Եւ առաքեաց ի բանտն եւ ձաղկեցին զնա ուժգին, եւ հանին ի բանտէն եւ կախեցին զմիոյ ձեռանէն, եւ վէմ մի կապեցին յոտան, եւ ապա իջուցին եւ տարան ի գետն եւ առաջի նորա խեղդեցին այլ եւս եօթանասուն քրիստոնեայս վասն Քրիստոսի հաւա-

6 Անաստասիոսի] Անաստասայ B.

* A fol. 163 v° b. dans la foi, il avait enduré les coups, eut une grande joie et * lui écrivit d'endurer bravement les supplices; et il lui envoya deux religieux pour l'assister et le consoler.

On mit le saint en prison, et on l'attacha avec un juif aux mêmes fers. Au milieu de la nuit, le juif vit la porte de la prison ouverte, et autour du saint des hommes habillés de blanc, portant l'omophorion, comme les évêques, et tenant une croix à la main, tandis qu'un jeune homme avec un encensoir les encensait. Il vit aussi le visage de saint Anastase (*Anastasiosi*) resplendissant comme la lumière. Le juif se dit : « Dieu est saint, ce doit être des anges. »

Au matin, on fit sortir le saint de la prison et on le pria avec force promesses de se détourner de la foi chrétienne; mais il ne voulut rien entendre.

Après la fête de la sainte Croix on lia le saint et on le conduisit en Perse, où on le jeta en prison. Le roi de Perse lui envoya des princes et des chefs de mages qui lui conseillèrent avec douceur de revenir à son ancienne magie et d'être soldat. Il insulta et maudit la religion persane et les renvoya honteux auprès du roi.

Il (le roi) envoya à la prison des hommes qui le frappèrent violemment; ensuite, l'ayant sorti de la prison, ils le suspendirent par une main et attachèrent une grosse pierre à ses pieds; puis, l'ayant descendu, ils le conduisirent au fleuve et en sa présence ils y noyèrent soixante-dix autres chrétiens pour la

տոյն : Ընկեցին և զսուրբն ի գետն և զարձեալ հանին ի գետոյն և * հատին զգլուխ նորա Յունուարի ԻԲ : Եւ կրօնաւորքն որք զկնի գնացին, և որդիքն Յեսդանայ՝ առին զմարմին սրբոյն Անաստասայ, պատեցին մաքուր կտաւօք և եդին յեկեղեցւոջ սրբոյն Սարգսի, մերձ ի գեօղն Վէթսալոն : * A fol. 16 r° a.

Յայսմ աւուր սուրբն Պանսոփոս՝ որ թարգմանի ամէնիմաստ՝ մարտիրոսացաւ :

Էր սա քրիստոնեայ և մեծատուն յոյժ, և թողեալ զամենայնն՝ կրօնաւորեցաւ. ել ի լեառն և արգելաւ ի խցի և ճգնէր խստակրօն վարուք ամս քսան և եօթն :

Եւ յաւուրս Դեկոսի արքային բազում չարչարանս կրեաց յԱղեքսանդրիա քաղաքին ի դատաւորէն Լուկիանէ, և զՔրիստոս ոչ ուրացաւ, և կատարեցաւ սրով վասն անուանն Քրիստոսի :

[B * Յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս Զապէլ թագուհի առաջինն : * B p. 42 a.

Էր սա դուստր Լեւոնի արքայի և կին Թագաւորին Հեթմոյ, առաքինի յոյժ և աղքատասէր, որով սիրելի էր ամենեցուն : Եւ յորժամ հիւանդացաւ՝ յառաջ քան զամենայն պատրաստեալ զանձն բարի մահուամբ ելանել յաշխարհէ, և ընկալաւ զսուրբ խորհուրդն ի թաշակ վերջին. և լուաւ հոգւով ձայն յերկնից որ ասէր. Եկ

4 Վէթսալոն] վասն արեկոյ զՔրիստոս *add.* B | 5 թարգմանի] ի հայ *add.* B | 6 Էր սա... կրօնաւորեցաւ] Էր սա յԱղեքսանդրիա քաղաքէն՝ որդի Նեկտոսի Անթիպատրոսի. որ ի մանկութեան հօր իւրոյ մնաց նմա մեծութիւն և զանձ բազում. բայց թողեալ նա զամենայն B.

foi au Christ. Ils jetèrent aussi le saint dans le fleuve, mais ils le retirèrent ensuite du fleuve et * lui tranchèrent la tête, le 22 Janvier. Les religieux qui l'avaient suivi et les fils de Hesdan[1] enlevèrent le corps de saint Anastase (*Anastasay*), l'ensevelirent de linge propre et le déposèrent dans l'église de saint Serge, près du village de Bethsalon (*Vetsalon*). * A fol. 164 r° a.

En ce jour, fut martyrisé saint Pansophos, nom qui se traduit « très sage ».

Il était chrétien et très riche, mais il abandonna tout, se fit religieux, se rendit à la montagne et s'enferma dans une cellule où il mena une vie austère et ascétique pendant vingt-sept ans.

Aux jours de l'empereur Dèce, il eut à subir beaucoup de tortures dans la ville d'Alexandrie, par le fait du juge Lucius, mais il ne renia pas le Christ et fut mis à mort par le glaive pour le nom du Christ.

[B * En ce jour, reposa dans le Christ la reine Zabel Ire. * B p. 42 a.

Elle était fille du roi Léon et femme du roi Héthoum, très vertueuse, amie des pauvres, et aimée par tous. Étant tombée malade, avant tout, elle se prépara à quitter cette terre par une bonne mort, reçut le saint sacrement et l'extrême-onction, et entendit, en son âme, une voix du ciel qui lui dit :

1. Vie grecque : Ἰεσσόν, *P. G.*, CXIV, col. 808.

աղաւնի իմ, եկ սիրելի իմ, կատարեալ իմ : Եւ առժամայն անպատմելի խնդութեամբ լցաւ հոգի նորա, և զուարթացան երեսք նորա, մինչև զարմանալ մերձակայիցն որք հայէին ի նա : Եւ պատմեաց երանելի թագուհին զաստուածահրաւէր կոչումն իւր զոր լուաւ, և իսկ և իսկ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ ժողովեալ բազմութիւնք եկեղեցական դասուց և Կոստանդին կաթուղիկոս և թագաւորն Հեթում և արքայորդիքն և իշխանք և ամենայն բնակիչք քաղաքին, և մեծաւ հանդիսիւ բարձեալ տարան զմարմին նորա, և եդին ի տապանի :]

Արացի ԺԶ և Յունուարի ԻԳ : Տօն է Կղեմայ եպիսկոպոսին
Անկուրիոյ և Ագաթանգեղոսի :

Յաւուրս Դիոկղետիանոսի կռապաշտ արքային՝ յետ Համբարձման Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի երկերիւր յիսուն և վեց ամաց, սուրբն Կղեմէս հեթանոս հօր զաւակ էր և քրիստոնեայ մօր, որոյ անուն էր Եփրոսինէ, որ սնուցեալ էր զորդին իւր բարեպաշտ հաւատով. և յառաջագուշակ մարգարէութեամբ ասաց վասն որդւոյն իւրոյ եթէ վասն Քրիստոսի մարտիրոսանայ. և մեռաւ բարի խոստովանութեամբ

8 Տօն... Ագաթանգեղոսի] Վկայութիւն սուրբ և բազմաչարչար վկային Կղեմայ եպիսկոպոսին Անկիւրացւոց և Ագաթանգեղոսի, և որոց ընդ նոսա B.

« Viens, ma colombe; viens, ma chère, ma parfaite. » Aussitôt son âme fut remplie d'une joie ineffable, son visage rayonna de joie au point d'émerveiller les personnes présentes qui la contemplaient. La bienheureuse reine leur raconta son rappel par l'invitation divine qu'elle avait entendue et rendit aussitôt son âme à Dieu[1].

La multitude des ordres ecclésiastiques avec le catholicos Constantin, le roi Héthoum, les fils du roi, les princes et tous les habitants de la ville s'assemblèrent, transportèrent son corps avec grande pompe et le déposèrent au tombeau.]

16 ARATZ, 23 Janvier.

Fête de Clément (*Klemay*), évêque d'Ancyre, et d'Agathange.

Aux jours de Dioclétien, l'empereur idolâtre, deux cent cinquante-six ans après l'Ascension de Notre-Seigneur Jésus-Christ, vivait saint Clément (*Klemès*), fils de père infidèle et de mère chrétienne nommée Euphrosyne (*Ephrosinē*). Celle-ci éleva son fils dans la piété et la foi et annonça pour son fils, par une prédiction prophétique, qu'il serait martyrisé pour le Christ. Elle mourut en

1. 12 Janvier 1252, d'après F. TOURNEBIZE, *Histoire politique et religieuse de l'Arménie*, p. 208; *Revue de l'Orient Chrétien*, IX (1904), p. 227.

թողեալ զորդին իւր ամաց երկոտասանից, եւ յանձն արար զնա ի կին մի քրիստոնեայ մեծատուն Սոփիա անուն : * Եւ նա սնոյց զնա եւ ուսոյց նմա գիր, եւ արար զնա * A fol. 164 r° b. կրօնաւոր :

Եւ եղեւ սով սաստիկ եւ ժողովէր Կղեմէս որբ մանկունս հեթանոսաց, եւ կերակրէր զնոսա եւ ուսուցանէր նոցա զՔրիստոսի հաւատն եւ մկրտէր զնոսա : Եւ յորժամ եղեւ քսան ամաց ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Անկուրիոյ : Եւ ապա արարին վասն նորա Դոմետիանոսի դատաւորին. եւ կացեալ առաջի խոստովանեցաւ Կղեմէս զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :

Եւ կախեալ զփայտէ քերեցին զամենայն մարմին նորա մինչեւ յոսկերսն, եւ խորտակեցին զբերանն եւ զկզակն, եւ յուղարկեցին կապանօք ի Հռոմ առ Դիոկղետիանոս թագաւորն : Եւ զարմացաւ ընդ համբերութիւն սրբոյն, հրամայեաց եւ եդին առաջի Կղեմայ գանձս եւ սուսերս. եւ նորա տեսեալ՝ ոչ զգանձին ցանկացաւ եւ ոչ ի սուսերացն երկեաւ, այլ համարձակութեամբ խոստովանեցաւ զճշմարիտ Որդին Աստուծոյ :

Կապեցին զսուրբն յանիւս եւ հոլովեցին ընդ զառիվայր տեղիս. եւ կոտորեցաւ ամենայն մարմինն, եւ լուծին յանուոյն եւ արկին ի բանդ : Եւ բազմութիւն արանց եւ կանանց մտին ի բանդն, տեսին զերեսս նորա պայծառ իբրեւ զլոյս. եւ հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան ի Կղեմայ : Եւ ի մէջ գիշերին իջեալ հրեշտակ Տեառն եւ կերակրեաց զնոսա :

1 արար] առնելով B || 17 մտին] մտեալ B || 18 Եւ ի մէջ գիշերին... կերակրեաց զնոսա *om.* B.

bonne confession, laissant son fils âgé de douze ans aux soins d'une riche chrétienne nommée Sophie. * Celle-ci l'éleva, lui apprit à lire et le fit moine. * A fol. 164 r° b.

Il y eut une grande disette et Clément rassembla les enfants orphelins des païens, les nourrit, leur enseigna la foi au Christ et les baptisa. Lorsqu'il eut vingt ans, il fut sacré évêque d'Ancyre. On le dénonça au juge Dométianus, et, mis en sa présence, Clément confessa le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ.

On le suspendit à un arbre et on lui déchira tout le corps jusqu'aux os, on lui brisa la bouche et le menton et on l'envoya, chargé de fers, à Rome, à l'empereur Dioclétien. Celui-ci fut étonné de l'endurance du saint, donna des ordres et fit présenter à Clément des trésors et des épées. A leur vue, il ne désira pas les trésors, ni ne craignit les épées, mais confessa avec hardiesse le vrai Fils de Dieu.

On attacha le saint à une roue qu'on fit rouler sur des endroits en pente : tout son corps fut brisé; on le détacha de la roue et on le jeta en prison. Une multitude d'hommes et de femmes ayant pénétré dans la prison aperçurent son visage resplendissant comme la lumière, et crurent au Christ et furent baptisés par Clément. La nuit, l'ange du Seigneur descendit et les nourrit.

Եւ յուեալ Դիոկղետիանոսի առաքեաց ի բանդն, եւ զամենեցուն հատին զգլուխսն, * A fol. 164 v° a. զարանց եւ զկանանց եւ զմանկանց եւ զամենեցուն որք հաւատացին * ի Քրիստոս : Եւ մի ոմն ի նոցանէ փախեաւ՝ որոյ անուն էր Ագաթանգեղոս, որ թարգմանի բարի հրեշտակ :

Եւ զսուրբն Կղեմէս գանեցին, եւ հրացեալ շամփրովք զկողսն այրեցին, եւ կապանօք յուղարկեցին ի Նիկոմիդիա քաղաքն առ Մաքսիմիանոս թագաւորն : Եւ եկեալ նոյնժամայն աղաղակեաց Ագաթանգեղոս. Քրիստոնեայ եմ եւ Քրիստոսի ծառայ : Եւ կապեցին զնա եւ արկին ի նաւ եւ տարան ընդ սրբոյն Կղեմայ ի Նիկոմիդիա, զոր տեսեալ Կղեմայ ուրախ եղեւ յոյժ :

Եւ յորժամ հասին ի Նիկոմիդիա, քննեաց զնոսա Մաքսիմիանոս, եւ եւես զի ամենեւին ոչ դառնային՝ ետ զնոսա յԱգրիպպինէ եպարքոսն : Եւ նորա առեալ կախեաց զնոսա, եւ սրով կտտրեաց զմարմինս նոցա, եւ իջուցեալ ի կախաղանէն արկ ի բանդ : Եւ ամենեքեան որ ի բանդին էին արգելեալք, տեսին զհամբերութիւն սրբոցն եւ զսքանչելիսն զոր առնէին, հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան ի Կղեմայ, եւ աղօթիւք նորա բացաւ դուռն բանդին եւ ելին ամենեքեան եւ գնացին :

Եւ զսուրբսն հանին եւ ձգեցին կերակուր գազանաց. եւ գազանքն ոչ մերձեցան,

2 եւ զամենեցուն *om.* B ‖ 3 թարգմանի] ի հայ լեզու *add.* B ‖ 13 ամենեքեան] ամենայն պատմաւորք հեթանոսաց B ‖ 16 ձգեցին] ընկեցին B.

Ce qu'ayant appris, Dioclétien envoya à la prison (des bourreaux), qui tranchèrent la tête à tous, hommes, femmes et enfants, à tous ceux qui avaient * A fol. 164 v° a. cru * au Christ. Un d'eux seulement put s'échapper, il se nommait Agathange, nom qui signifie bon ange.

On frappa saint Clément et on lui brûla les côtes avec des broches rougies; ensuite on l'expédia, chargé de fers, à la ville de Nicomédie, à l'empereur Maximien. A ce moment arriva Agathange qui se mit à crier : « Je suis chrétien et serviteur du Christ. » On le lia, on l'embarqua sur un vaisseau avec saint Clément et on les conduisit à Nicomédie. Ce que voyant, Clément fut rempli de joie.

Lorsqu'ils furent arrivés à Nicomédie, Maximien les interrogea, et voyant qu'ils ne revenaient pas de leur foi, il les remit entre les mains de l'éparque Agrippinus. Celui-ci les fit suspendre, on déchira leurs corps à coups d'épée; ensuite les ayant descendus de la potence, on les jeta en prison. Tous ceux qui étaient détenus dans la prison, témoins de la patience des saints et des miracles qu'ils opéraient, crurent au Christ et furent baptisés par Clément, puis sur ses prières les portes de la prison s'étant ouvertes, tous sortirent et s'en allèrent.

On fit sortir les saints (de la prison) et on les jeta en pâture aux fauves.

այլ երթեալ երկիր պագին նոցա եւ լիզուին զոտս նոցա ։ Եւ տեսեալ ամբոխին զինեցին ի վերայ եպարքոսին եւ քարկոծեցին եւ հաւատացին ի Քրիստոս ։

Եւ ապա արկին զսուրբսն ի խորշ եւ արկին ի ծով ։ Եւ մտեալ քրիստոնէիցն հանին զնոսա ի ծովէն կենդանի եւ տարան ի տուն իւրեանց եւ կերակրեցին . * եւ շրջէին ի մէջ քաղաքին ։ * A fol. 164 v° b.

Եւ հրամայեաց Մաքսիմիանոս եւ տարան զսուրբսն կապանօք յԻմիսոն քաղաք առ Դոմետիանոս դատաւորն ։ Եւ նորա շատ քննեալ զսուրբսն, եւ ետես զնոսա հաստատուն հաւատով ի Քրիստոս, հրամայեաց եւ արկին զնոսա ի կիր եւ կացուցին պահապանս ։ Եւ ի մէջ գիշերին տեսին լոյս ի վերայ նոցա, եւ առ ժամայն պահապանքն մերկացան եւ անկան ի կիրն ընդ սուրբսն, եւ հաւատացին ի Քրիստոս ։ Եւ հատին առժամայն զգլուխս նոցա ։

Եւ սուրբքն ելին անվնաս ի կրէն, եւ եդին ի վերայ հրացեալ երկաթի մահճաց, եւ ցանէին ի վերայ ձէթ եւ ծծումբ եւ ձիւթ, եւ սուրբքն ննջեցին ի վերայ հրոյն, եւ տեսին զՏէր զի ասէր ցնոսա . Մի երկնչիք զի ես ընդ ձեզ եմ ։

1 այլ երթեալ ... ի Քրիստոս *om.* B ‖ 3 արկին] ընկեցին B ‖ 6 կապանօք] յԻմիկոպոլիս առ Դաւկիոս դատաւորն. եւ նա ջեռուցեալ սաղաւարտս եդ ի գլուխս նոցա, եւ ոչ կարաց հաւանեցուցանել. եւ հրամանաւ արքունի կապանօք տարեալ *add.* B ‖ 9 լոյս] պայծառ *add.* B ‖ 11 եւ հատին առժամայն զգլուխս նոցա] եւ եկեալ անօրինաց հատին զգլուխս պահապանացն B ‖ 12 Եւ սուրբքն ելին անվնաս ի կրէն] Իսկ սուրբքն Կղեմէս եւ Աղաթանգեղոս հանին անվնաս ի փոսնէ կրոյն B.

Toutefois, les fauves ne les saisirent point, mais vinrent se prosterner devant eux et léchèrent leurs pieds. A cette vue, les assistants assaillirent l'éparque, le lapidèrent, et crurent au Christ.

On mit les saints dans un sac et on les jeta à la mer. Les chrétiens, s'étant jetés à la mer, les retirèrent vivants, les conduisirent chez eux et leur donnèrent à manger. * Ils se promenèrent à travers la ville. * A fol. 164 v° b.

Maximien ordonna de conduire les saints chargés de fers à la ville d'Amisos (*Imison*)[1], au juge Dométianus. Celui-ci, ayant longuement interrogé les saints et les voyant fermes dans la foi au Christ, ordonna de les jeter dans de la chaux. On mit des gardes auprès d'eux. La nuit, les gardes, ayant aperçu une lumière au-dessus (des saints), se dépouillèrent de leurs vêtements et se jetèrent dans la chaux auprès des saints. Ils crurent au Christ. On leur trancha aussitôt la tête.

Les saints sortirent indemnes de la chaux; on les étendit sur des lits de fer rougis, on les arrosa d'huile, de soufre et de poix; les saints s'endormirent sur les flammes, et virent le Christ qui leur disait : « Ne craignez pas, car je suis avec vous. »

1. Ville du Pont.

Եւ տեսեալ դատաւորին թէ այնչափ տանջանքն չյաղթեցին նոցա, առաքեաց զնոսա ի Տարսոն քաղաքն կապանօք առ Մաքսիմիանոս դատաւորն ։ Եւ երթային ընդ անջրդի ճանապարհ, նուաղեցան զօրականքն ի ծարաւոյն որք տանէին զսուրբսն, եւ Կղեմայ աղօթեալ՝ բղխեցոյց ջուր եւ արբին ամենեքեան եւ հաւատացին ի Քրիստոս, եւ ձայն եկեւ յերկնից եւ ասէ. Ով Կղեմէ, զամենայն խնդիրս քո կատարեցից, զօրացիր եւ քաջ լեր ։

Եւ երթեալ ի Տարսոն, հարցանէր Մաքսիմիանոս դատաւորն եթէ դառնան եւ զոհեն կռոցն ։ Ասէ Կղեմէս. Քրիստոնեայ թագաւորս յարուցանէ Աստուած որ կոր-
* A fol. 165 r° a. ծանեսցեն զբագինս կռոցն, եւ դարձուսցեն * զամենայն երկիր յաստուածգիտութիւն ։ Եւ բարկացեալ ընդ բանն դատաւորն արկանէ զնոսա ի բորբոքեալ հուր. եւ բուրեաց անուշահոտութիւն ի հրոյն, եւ ելին սուրբքն անվնասք ի հրոյն եւ գնացին ի մէջ քաղաքին ։ Եւ կալեալ տարան զնոսա ի բանդն, եւ էին յարգելանս ամս երկուս ։

Եւ յետ երկուց ամաց հանին ի բանդէն, եւ ետուն յոմն Ափրոդիտոս անուն, եւ տարեալ զնոսա ի տուն իւր եդ առաջի նոցա բազմածախս սեղան, զի կերիցեն եւ արբցեն եւ արասցեն զկամս թագաւորին յորժամ ուրախասցին ։ Իսկ սուրբքն ամենեւին

2 Եւ երթային ընդ անջրդի ճանապարհ] Եւ ի ճանապարհին երթային ընդ անջրդի տեղին B || 4 բղխեցոյց] բղխեաց B || 5 եւ ձայն եկեւ... քաջ լեր *om.* B || 8 Ասէ Կղեմէս] Ասեն սուրբքն. Քաւ լիցի ։ Եւ յայնժամ մարգարէացաւ սուրբն Կղեմէս եւ ասէ. Եթէ յետ սակաւուց *add.* B || 9 յաստուածգիտութիւն] յաստուածգիտութեան օրէնս B || 11 եւ բուրեաց... կալեալ] եւ խնամօքն Աստուծոյ պահեցան անվնաս, եւ ապա առեալ B.

Le juge, voyant que tant de tortures ne les avaient pas vaincus, les envoya chargés de fers à la ville de Tarse, au juge Maximien. Comme ils cheminaient par des routes privées d'eau, les soldats qui accompagnaient les saints défaillirent de soif; Clément, par ses prières, fit sourdre de l'eau, ils en burent tous et crurent au Christ. Une voix venant du ciel dit : « O Clément (*Klemē*), tout ce que tu demanderas te sera accordé, prends courage et sois vaillant. »

Lorsqu'ils furent arrivés à Tarse, le juge Maximien leur demanda s'ils se convertissaient et immolaient aux idoles. Clément répondit : « Dieu suscitera
* A fol. 165 r° a. des rois chrétiens qui ruineront les temples des idoles et feront revenir * toute la terre à la reconnaissance de Dieu. » Le juge, irrité de ces propos, ordonna de les jeter dans un feu ardent. Une odeur suave se dégagea des flammes et les saints sortirent des flammes sans aucune atteinte de brûlure et allèrent pendant ville. On les arrêta et on les conduisit en prison et ils y furent détenus par la deux ans.

Après deux ans, on les tira de prison et on les remit entre les mains d'un certain Aphrodisius (*Aphroditos*), qui les conduisit chez lui et leur fit servir un fastueux repas, afin qu'ils mangeassent et bussent et fissent la volonté de l'empereur lorsqu'ils seraient pris de gaîté. Mais les saints ne touchèrent à

ոչ ճաշակեցին եւ ոչ աչօք իւրեանց նայեցան ի կերակուրսն ։ Եւ հրամայեաց դատաւորն եւ կապեցին վէմս ի պարանոց նոցա, եւ անցուցին ընդ մէջ քաղաքին ։

Եւ առաքեցին դարձեալ երկիցս անգամ յԱնկիւրիա առ Լուկիոս դատաւորն, եւ արկին ի բանդ եւ պնդեցին զոտս նոցա ի փայտի ։ Եւ ընդ առաւօտն կոչեաց առ ինքն զԱգաթանգեղոս միայն, եւ ողոքանօք եւ խոստմամբ ջանայր պատրել զվկայն Քրիստոսի. եւ տեսեալ եթէ ոչ լսէ, հրամայեաց եւ անցուցին ընդ ականջս նորա շամփուր երկայն եւ հանին ընդ միւս այլ ականջն, եւ ապա հատին զգլուխն. զոր առեալ հաւատարիմ կնոջն Սոփիա, թաղեաց պատուով յաստիճանս եկեղեցւոյն իւրոյ ։ Եւ լուեալ սրբոյն Կղեմայ զկատարումն սրբոյն Ագաթանգեղոսի գոհացաւ զԱստուծոյ ։

Իսկ զսուրբն Կղեմէս կապեցին ի վէմ մի, եւ այնչափ հարին մինչեւ * վէմն եւ հողն լցաւ արեամբ, եւ տարան ի բանդն. եւ յամենայն գիշեր լոյս ծագեաց ի բանդին, որչափ էր յարգելմանն ։ * A fol 165 r° b.

Եւ հասեալ տօն սրբոյ Յայտնութեանն Տեառն, գնաց հաւատարիմն Սոփիա առ բանդապահսն, եւ տուեալ դրամս, եհան ի գիշերի զսուրբն Կղեմէս եւ տարեալ յեկեղեցին իւր, ագոյց նմա զգեստ եպիսկոպոսութեան եւ եմփորոն ի վերայ ուսոյն, տուեալ նմա եւ զսուրբ աւետարանն եւ բուրվառ անոյշ խնկովք ։ Եւ նորա տարածեալ զձեռս իւր գոհացաւ զԱստուծոյ եւ խնդրէր ողորմութիւն յԱստուծոյ վասն

4 արկին ի բանդ եւ պնդեցին] եա արկանել ի բանդ եւ պնդել B || 13 Տեառն] Քրիստոսի B || 14 բանդապահսն] բանդապետսն B || 17 յԱստուծոյ *om.* B.

rien et ne jetèrent même pas un regard aux plats. Le juge ordonna alors de leur attacher des pierres au cou et de les promener à travers la ville.

Ils furent envoyés pour la deuxième fois à Ancyre, au juge Lucius. On les jeta en prison et on attacha leurs pieds à un tronc. Le lendemain matin, (le juge) manda auprès de lui Agathange seul, et s'efforça par de douces paroles et des promesses de tromper le martyr du Christ, mais voyant que celui-ci ne l'écoutait point, il ordonna de lui passer dans l'oreille de longues broches et de les faire sortir par l'autre oreille. Ensuite on lui trancha la tête, que Sophie, une femme fidèle, recueillit et enterra avec honneur, sous les marches de son oratoire. Saint Clément, ayant appris la mort de saint Agathange, rendit grâces à Dieu.

Quant à saint Clément, on l'attacha à une pierre et on le frappa à tel point que * la pierre et le sol furent inondés de sang, puis on le reconduisit en prison. * A fol. 165 r° b.
Toutes les nuits, une clarté brilla dans la prison tant qu'il fut aux arrêts.

La fête de la sainte Épiphanie du Seigneur étant arrivée, la fidèle Sophie alla trouver les geôliers, leur donna de l'argent et fit sortir pendant la nuit saint Clément, qu'elle conduisit à son oratoire. Elle lui fit revêtir les vêtements épiscopaux et l'homophorion sur les épaules, lui mit dans les mains l'évangile et un encensoir avec de l'encens suave. (Clément) étendit ses bras pour rendre grâces à Dieu, et demanda pitié à Dieu pour toute la terre et pour tous ceux

ամենայն աշխարհի, և վասն այնոցիկ որ առնեն զյիշատակս նորա ։ Եւ փակեցին զդրունսն զի երկնչէին ի յարձակմանէ անօրինացն ։ Եւ կատարեալ զամենայն աստուածային խորհրդածութիւնն քաջալերէր զհաւատացեալսն հաստատուն կալ ի Տէր, և ասէր. Դադարելոց է հալածումն յերկրէ, և լոյս աստուածգիտութեան ծագեսցի ։

Եւ մինչդեռ սուրբն Կղեմէս զպարանոցն ի խոնարհ ունէր և զաղօթսն մատուցանէր ի վերայ պատուական և սուրբ մարմնոյ և արեան Քրիստոսի, զիմեցին անօրէնքն յեկեղեցին յանկարծակի. և այր մի որ էր իշխան քաղաքին, անուն Աղեքսանդրոս, սրով եհատ զգլուխ սրբոյն Կղեմայ, և զսուրբ խորհուրդսն ցրուեաց և զսեղանն կործանեաց, և զերկուս սարկաւագսն որ ընդ սրբոյն Կղեմայ էին ի սպասաւորութիւն սրբոյ
* A fol. 165 vº a. պատարագին, Քրիստափոր և Խարիտոն, եհատ և զնոցա զգլուխսն ։ Իսկ * մարտիրոսասէր կինն Սոփիա պատեաց մաքուր կտաւովք զմարմին սրբոյն Կղեմայ, և սաղմոսիւք և օրհնութեամբ հանգուցին ի տեղւոջն որ կոչի Կոյփատոյ. և զերկուս սարկաւագունսն մերձ առ նա յայլում տապանի ։

Վկայեաց սուրբն Կղեմէս առ թագաւորօքն Դիոկղետիանոսիւ և Մաքսիմիանոսիւ, և առ իշխանօքն Դոմետիանոսի, Ագրիպպայ, Կիւրիկեայ, Մաքսիմեայ, Լուկեայ, Աղեքսանդրեայ զամս քսան և ութ, յԱնկիւրիա՝ երիցս անգամ, ի Հռոմ, ի Նիկոմիդիա,

1 այնոցիկ] որ յիշեն և *add.* B || 2 զի երկնչէին] երկուցեալք B -- անօրինացն] անօրէն կռապաշտիցն B || 3 ի Տէր] ի հաւատսն B || 5 և զաղօթսն մատուցանէր *om.* B || 8 զսեղանն] սուրբ *add.* B || 10 մարտիրոսասէր] վկայասէր B || 12 Կոյփատոյ] Կոյփատայ B || 13 տապանի] և առնէ Տէր անպակաս բժշկութիւնս հիւանդաց և ախտացելոց որք գնան հաւատով յուխտ ի տապան սրբոյն Կղեմայ յեկեղեցւոջ սրբոյ խաչին մինչև ցայսօր *add.* B.

qui font mémoire de lui. On ferma les portes de crainte d'une attaque des impies. Après avoir accompli tout le mystère divin, il encouragea les fidèles à demeurer fermes dans le Seigneur, et dit : « La persécution prendra fin sur la terre et la lumière de la science de Dieu resplendira. »

Pendant que saint Clément tenait le cou baissé et faisait ses prières sur les précieux et saints corps et sang du Christ, les impies se précipitèrent dans l'oratoire, et un homme, qui était le gouverneur de la ville, nommé Alexandre, trancha de son épée la tête de saint Clément, dispersa les saints mystères, renversa et brisa l'autel, et trancha aussi la tête aux deux diacres Christophe (*Khristaphor*) et Chariton qui assistaient saint Clément dans le service du saint
* A fol. 165 vº a. sacrifice. * Sophie, l'amie des martyrs, enveloppa de linge propre le corps de saint Clément et le fit inhumer avec psalmodies et bénédictions à l'endroit appelé Cryptos (*Koyphatoy*). Elle fit mettre les deux diacres près de lui dans une autre tombe.

Saint Clément subit le martyre au temps des empereurs Dioclétien et Maximien et des gouverneurs Dométianus, Agrippinus (*Agrippay*), Cyrieus, Maximien, Lucius, Alexandre pendant vingt-huit ans, trois fois à Ancyre, à

յԱմիսոն, ի Տարսոն ։ Եւ կատարի տօն սրբոյն Կղեմայ հայրապետին եւ Ագաթանգեղոսի եւ երկուց սարկաւագացն՝ Յունուարի ԻԳ ։

Յայսմ աւուր յիշատակ է, երանելւոյն Անդրոնիկոսի եւ ամուսնոյն իւրոյ Աթանասիայ ։

Էր երանելին Անդրոնիկոս ի մեծ քաղաքէն Անտիոքայ, երիտասարդ հասակաւ, արուեստիւ ոսկերիչ եւ արծաթագործ եւ պարկեշտ եւ ողորմած. եւ կին իւր Աթանասիա նոյնպէս բարի գործովք ։ Եւ ունէին երկու զաւակս. պատանեակ մի երկոտասան ամաց, եւ դուստր մի տասն ամաց ։ Եւ զամենայն շահ վաստակոց իւրեանց յերիս մասունս բաժանէր. * մասն մի կրօնաւորաց եւ մասն մի աղքատաց եւ մասն մի * A fol. 165 v° b. ի պէտս անձին իւրեանց ։ Եւ ամենայն քաղաքացիքն սիրէին զնոսա, վասն զի էին հանդարտք եւ բարի բնութեամբ ։

Եւ յամենայն կիւրակէի ժողովէին կրօնաւորս եւ կերակրովք ուրախացուցանէին ։ Եւ յամենայն չորեքշաբաթու աւուր երթայր Աթանասիա ի կանանց բաղանիսն եւ լուանայր զաղքատ կանայս, կերակրէր զնոսա եւ յուղարկէր ։ Նոյնպէս եւ Անդրոնիկոս այր նորա յուրբաթու երթայր ի բաղանիս արանց, եւ լուանայր աղքատ արս ։

Եւ ի միում աւուր հիւանդացան երկու զաւակքն իւրեանց. եւ յետ սակաւ աւուրց մեռան երկոքին ի միում աւուր ։ Եւ մտեալ ի մատուռն տանն իւրեանց անկան

1 հայրապետին *om.* B || 2 սարկաւագացն] Քրիստափորի եւ Եպիփանի *add.* B || 3 երանելւոյն *om.* B || 7 երկոտասան ամաց] երկոտասանամենայ B || 10 հանդարտք] խոնարհք եւ հանդարտք B || 13 կերակրէր] եւ կերակրեալ B.

Rome, à Nicomédie, à Amisos (*Amison*), à Tarse. La fête du saint pontife Clément, d'Agathange et des deux diacres a lieu le 23 Janvier.

En ce jour, commémoration du bienheureux Andronicus et de sa femme Athanasia.

Le bienheureux Andronicus était de la grande ville d'Antioche, jeune homme, orfèvre et argentier de sa profession, modeste et charitable. Sa femme Athanasia était également dévouée aux bonnes œuvres. Ils avaient deux enfants, un garçon de douze ans et une fille de dix ans. Ils partageaient en trois parts le produit de leur travail : * une part pour les moines, une autre * A fol. 165 v° b. pour les pauvres, et une troisième pour leurs besoins personnels. Tous leurs concitoyens les aimaient, car c'étaient des gens paisibles et d'un bon naturel.

Tous les dimanches, ils réunissaient les moines et les réjouissaient d'un bon repas. Tous les mercredis, Athanasia se rendait au bain des femmes, lavait les femmes pauvres, leur donnait à manger et les reconduisait. De même son mari Andronicus, le vendredi, allait au bain des hommes et lavait des hommes pauvres.

Un jour, leurs deux enfants tombèrent malades, et, quelques jours après, moururent tous les deux le même jour. Ils allèrent dans la chapelle de leur

տաճարին Փրկչին Քրիստոսի եւ ասեն. Մերկ ելաք յարգանդէ մարց մերոց եւ դարձեալ մերկ երթամք յերկիր. դու ետուր եւ դու առեր, որպէս քեզ հաճոյ է՝ նոյնպէս եւ եղեւ. եղիցի անուն քո օրհնեալ յաւիտեան ։ Եւ յարուցեալ թաղեցին զերկոսին զաւակսն իւրեանց արտօսր եւ գոհութեամբ, ի շիրիմս հարց իւրեանց, յեկեղեցւոջ սրբոյն Յուլիանոսի ։

Եւ յետ քառասուն աւուր խորհուրդ արարեալ բաշխեցին զամենայն ինչս իւրեանց աղքատաց, եւ զամենայն ծառայսն ազատեցին ։ Եւ ի գիշերի գաղտ ելին ի քաղաքէն եւ գնացին յԵրուսաղէմ եւ անտի յԱղեքսանդրիա. եւ մտեալ յեկեղեցի սրբոյն Մինասայ
* A fol. 166 rº a. աղաչէին խնդրէին յԱստուծոյ զի * յաջողեսցէ նոցա զճանապարհս փրկութեան ։

Եւ լուան զի ի Սկիւթ լերինն բնակեալ էր մեծ եւ առաքինի ճգնաւոր անապատականն Դանիէլ. գնացին առ նա երկիր պագին եւ պատմեցին զամենայն եղեալսն եւ զխորհուրդս իւրեանց ։ Եւ սուրբն Դանիէլ ծերունին ուսոյց նոցա բանս փրկութեան. եւ գրեաց թուղթ եւ յուղարկեաց զԱթանասիա ի Սավենիսիստացւոց վանս, առ հրեշտակակրօն կուսան կանայս ։ Եւ զԱնդրոնիկոս կալաւ առ ինքն եւ արար կրօնաւոր, եւ ուսոյց նմա զամենայն ճգնողական վարս անապատաւորաց ։ Եւ արարեալ առ նմա

2 երթամք] երթիցեմք B || 3 քո] տեառն B — զերկոսին զաւակսն իւրեանց] զերկոսեանսն B || 6 արարեալ] միաբան *add.* B || 12 Դանիէլ *om.* B || 13 Սավենիսիստացւոց] կուսանաց B.

maison, se prosternèrent devant le Sauveur Christ et Lui dirent : « *Nous sommes sortis nus du sein de nos mères, et nous quitterons la terre également nus; Tu as donné, et Tu as repris; il nous est arrivé comme il T'a plu; que Ton nom soit béni éternellement*[1]. » Ils se levèrent, enterrèrent leurs deux enfants avec des larmes et des actions de grâces, dans le caveau de leurs ancêtres, dans l'église de saint Julien.

Quarante jours après, s'étant consultés, ils distribuèrent tout leur bien aux pauvres et rendirent la liberté à tous leurs serviteurs. La nuit, ils sortirent secrètement de la ville, se rendirent à Jérusalem et de là à Alexandrie, où ils entrèrent dans l'église de saint Ménas et prièrent Dieu avec sanglots de
* A fol. 166 rº a. leur donner le succès * dans la voie du salut.

Ils apprirent qu'à la montagne de Scété (*Skiuṭ*) habitait le grand et vertueux ascète, l'anachorète Daniel. Ils se rendirent auprès de lui, se prosternèrent devant lui, lui racontèrent tout ce qui les concernait, événements et projets. Le saint vieillard Daniel leur donna des conseils de salut, écrivit une lettre et envoya Athanasia au couvent des Tabennésiotes[2] (*Savenisistatziots*) chez des moniales, vierges de conduite angélique. Il garda auprès de lui Andronicus, le fit moine et lui enseigna tous les usages ascétiques des

1. Job, I, 21. — 2. C'est-à-dire probablement « des Pachomiens », car Tabennisî est le berceau du cénobitisme pachomien. Ce nom se trouve dans les actes syriaques, Bedjan, *Acta Martyrum et Sanctorum,* t. VI, Paris et Leipzig, 1896, p. 411.

Անդրոնիկոս ամս երկոտասան. եւ ապա աղաչեաց զսուրբ ծերունին զի թողցէ նմա գնալ յԵրուսաղէմ, զի երկիր պագցէ ի սուրբ տեղիսն : Եւ հրամայեաց նմա երթալ :

Եւ յորժամ երթայր ընդ Եգիպտոս գերիս աւուրս յանապատի եւ ի բազում խորշակէն տօթացաւ եւ նստաւ ի ստուերս փշալից ծառոյ վասն սակաւիկ մի հանգչելոյ, եւ ահա կինն իւր Աթանասիա առն զգեստիւք անցանէր. զի եւ նա երթայր յԵրուսաղէմ կալ յաղօթս. եւ ըստ հրամանին Աստուծոյ տեսեալ զայրն իւր զԱնդրոնիկոս՝ ծանեաւ եւ տուեալ ողջոյն նստաւ մերձ. բայց Անդրոնիկոս զնա ոչ ծանեաւ, զի նա ի բազում ճգնութենէն յոյժ թարշամեալ էր եւ տկարացեալ, եւ աղեղացեալ գեղ երեսացն եւ որպէս Եթովպացի լեալ :

Ասէ Անդրոնիկոս. Ո՞ւր երթաս աբեղայ, * եւ զինչ անուն է քո : Եւ նա ասէ. Ես երթամ յԵրուսաղէմ վասն աղօթից, եւ է անուն իմ Աթանասիոս : Ասէ Անդրոնիկոս. Եւ ես անդ երթալոց եմ, եթէ կամիս ի միասին լռութեամբ երթիցուք : Եւ նա ասէ. Որպէս հրամայես լռութեամբ երթիցուք ի միասին : Եւ զօրացեալք ի միտս իւրեանց սաղմոսելով երթային, եւ մինն զմիւսոյն ոչ լսէր, եւ անձնեւին ընդ միմեանս ոչ խօսեցան եւ ոչ բան մի : Եւ յերիս աւուրս հասին յԵրուսաղէմ, երկիր պագին սուրբ տեղեացն, եւ շրջեցան ի վանորեայսն առ սուրբ հարսն, եւ ապա դարձան յԱղեքսանդրիա : * A fol. 166 r° b.

2 երկիրպագցէ] եւ աղօթեսցէ *add.* B || 5 զգեստիւք] զգեստու B || 13 լռութեամբ *om.* B || 14 սաղմոսելով] առանձինն *add.* B — խօսեցան] խօսէին B || 15 երկիր պագին սուրբ տեղեացն] երկիր պագին եւ աղօթեցին ի սուրբ տեղիսն B || 16 առ] ամենայն *add.* B.

anachorètes. Andronicus vécut auprès de lui douze ans, ensuite il pria le saint vieillard de lui permettre d'aller à Jérusalem pour vénérer les lieux saints. Et celui-ci lui ordonna d'y aller.

Pendant qu'il s'acheminait vers l'Égypte par trois jours de désert sous un hâle violent, étant accablé, il s'assit à l'ombre d'un arbre épineux pour se reposer un peu; or, voilà que sa femme Athanasia, habillée en homme, vint à passer. Elle se rendait aussi à Jérusalem pour y prier, et, par ordre de Dieu, ayant aperçu son mari Andronicus, elle le reconnut, et, lui ayant donné le salut, s'assit près de lui; mais Andronicus ne la reconnut point, car elle était très flétrie et affaiblie par un grand ascétisme, la beauté de son visage s'était enlaidie, et elle était devenue comme une Éthiopienne.

Andronicus lui dit : « Où vas-tu, moine? * Et quel est ton nom? » Elle lui répondit : « Je vais à Jérusalem pour y prier et mon nom est Athanase. » Andronicus lui dit : « Moi aussi je m'y rends; si tu veux, nous voyagerons ensemble en silence. » Elle répondit : « Comme tu l'ordonnes, nous voyagerons ensemble en silence. » Après avoir repris un peu de force, ils partirent en psalmodiant mentalement, l'un n'entendant pas l'autre, et ils ne se parlèrent pas l'un à l'autre, pas même un mot. Trois jours[1] après, ils arrivèrent à Jérusalem, vénérèrent les lieux saints, visitèrent les couvents des saints pères et revinrent à Alexandrie. * A fol. 166 r° b.

1. Il faudrait plutôt « trois mois ».

Եւ ասէ Աթանասիա. Ոչ իցես դու աշակերտ մեծի հօրն Դանիէլի որ ի Սկիւթիա լերինն : Եւ նա ասէ. Այո : Ասէ Աթանասիա. Աղօթք սուրբ ծերոյն այնմիկ յաջողեցին մեզ ի գործս կամաց մերոց. եթէ կամեսցիս՝ բնակեսցուք ի միասին ի խուցս խրճթից : Ասէ Անդրոնիկոս. Նախ երթայց առ վարդապետն իմ, և եթէ հրամայէ ինձ՝ գամ և բնակիմք ի միասին : Ասէ Աթանասիա. Ես երթայց յՈւթեւտասնեկի վանսն և մնացից քեզ : Եւ որոշեցան ի միմեանց :

Եւ երթեալ Անդրոնիկոս առ սուրբ ծերունին, պատմեաց նմա վասն Աթանասիոսի : Ասէ ծերունին. Երթ սիրեա զլռութիւն և բնակեսջիր ընդ արեգային միայնակեցութեամբ, զի նա միայն է և դու միայն. և ըստ խնում կանոնաց ճգնեցարուք զոր կարգեցի քեզ : Եւ առեալ զաղօթս ծերոյն գնաց յՈւթուտասնէկի վանս առ Աթա-
* A fol. 166 v° a. նասիոս * և կացեալ ի միասին երկիւղին Աստուծոյ այլ ևս երկոտասան ամ, և ոչ ետ ծանօթս Անդրոնիկոսի, և ոչ այլ ումեք պատմեաց զխորհուրդն :

Եւ յետ երկոտասան ամաց ազդեցութիւն եղեւ ծերունւոյն Դանիէլի, և իջեալ ի լեռնէն՝ գնաց ի վանս այց առնել նոցա, և յոյժ մխիթարեաց զնոսա փրկական բանիւք. և դարձաւ անդրէն : Եւ նախ քան զհասարակել ճանապարհին՝ եհաս նմա Անդրոնիկոս և ասէ. Դարձիր հայր, վասն զի հայրն Աթանասիոս հանգերձեալ է առ Քրիստոս երթալ : Եւ դարձան ի միասին և գտին զԱթանասիոս ի վերջին շունչն : Եւ տեսեալ

1 Սկիւթիա] Սկիւթիա B || 2 Այո] և դարձեալ ասէ. ո՞չ է անուն քո Անդրոնիկոս : Եւ նա ասէ. Այո *add.* B || 11 ամ] ամս B.

Athanasia lui dit : « Ne serais-tu pas le disciple du grand père Daniel, qui habite la montagne de Scété? » Il lui répondit : « Oui. » Athanasia lui dit : « Les prières de ce saint vieillard ont donné le succès à nos desseins, et si tu veux, nous pourrions habiter ensemble dans des cellules en forme de huttes. » Andronicus répondit : « J'irai d'abord auprès de mon supérieur, et s'il me l'ordonne, je viendrai et nous habiterons ensemble. » Athanasia dit : « Et moi je vais au couvent des Dix-huit sources et je t'y attendrai. » Et ils se séparèrent.

Andronicus alla auprès du saint vieillard, lui parla au sujet d'Athanase. Le vieillard dit : « Va et aime le silence, habite avec ce moine d'une vie solitaire, car il est seul et tu es seul, et vous ferez de l'ascétisme selon les règles que je t'ai imposées. » Il se recommanda aux prières du vieillard, se rendit
* A fol. 166 v° a. au couvent des Dix-huit sources auprès d'Athanase, * et ils vécurent ensemble dans la crainte de Dieu douze autres années; elle ne se fit pas connaître à Andronicus et ne raconta à personne le secret

Douze ans plus tard, le vieillard Daniel eut un pressentiment. Il descendit de la montagne, alla au couvent, les visita et les consola beaucoup par des paroles salutaires, puis revint chez lui. Avant qu'il eût fait la moitié du chemin, Andronicus le rejoignit et lui dit : « Retourne, père, car le père Athanase est sur le point d'aller trouver le Christ. » Ils revinrent ensemble

զԴանիէլ՝ սկսաւ լալ։ Եւ ասէ Դանիէլ. Փոխանակ խնդալոյ զի փոխիս դու առ Քրիստոս, լաս։ Ասէ Աթանասիոս. Ոչ լամ վասն իմ, այլ վասն Անդրոնիկոսի. աղաչեմ զքեզ զի յետ թաղելոյ զիս գտցես ի սնարս իմ թուղթ գրեալ, ընթեռնուցուս զայն առաջի Անդրոնիկոսի։ Եւ խնդրեաց հաղորդութիւն, ճաշակեաց եւ համբուրեաց զնոսա, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած։

Եւ յորժամ փոխեցին զերանելին՝ տեսին զի կին մարդ էր, եւ առեալ զթուղթն ընթերցան եւ ծանեան զի Անդրոնիկոսի ամուսինն էր Աթանասիա։ Եւ յոյժ երկեան եւ զարհուրեցան։ Եւ առաքեաց հայրն Դանիէլ եւ ժողովեաց կրօնաւորս եւ աշխարհականս ի թաղումն աղախնոյն Քրիստոսի Աթանասիայ, սպիտակ զգեստիւք եւ ոստովք արմաւենեօք. զի այնպիսի * կարգ էր նոցա ի թաղել զճգնաւոր կրօնաւորս. եւ սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ եդին ի տապանի, եւ տուեալ գոհութեամբ փառս Աստուծոյ, որ այնպիսի իմաստութեամբ ժուժկալութիւն ետ տկար բնութեան կանանց։ * A fol. 166 v° b.

Եւ յետ եօթն աւուր թաղման երանելւոյն, կամեցաւ ծերունին տանել զԱնդրոնիկոս զկնի իւր, եւ նա ոչ կամեցաւ, ասէ. Մեռայց եւ ես ընդ տիկնոջս իմոյ։ Եւ հրաժարեալ ծերունւոյն գնաց։ Եւ նախ քան զհասանելն նորա ի սուրբ Մինաս, եհաս նմա կրօնաւոր մի եւ ասէ. Հայրն Անդրոնիկոս ի յետին շունչն հասեալ է։ Եւ առաքեաց

5 Աստուած] Յանուարի ԻԳ *add.* B || 6 մարդ *om.* B | 9 ի թաղումն] թաղման B.

et trouvèrent Athanase au dernier souffle, qui en apercevant Daniel se mit à pleurer. Daniel lui dit : « Au lieu de te réjouir parce que tu vas trépasser au Christ, tu pleures? » Athanase lui répondit : « Je ne pleure pas pour moi, mais pour Andronicus; Je t'en prie, après m'avoir enterré, tu trouveras à mon chevet un papier écrit, tu le liras en présence d'Andronicus. » Il demanda à communier, communia, les embrassa et rendit son âme à Dieu.

Lorsqu'ils ensevelirent le bienheureux, ils s'aperçurent que c'était une femme. Ils prirent le papier, et l'ayant lu, ils apprirent que c'était Athanasia, la femme d'Andronicus. Ils furent saisis de stupeur et de grande crainte. Le père Daniel manda et rassembla des moines et des laïcs pour l'enterrement de la servante du Christ Athanasia, habillés en blanc et tenant à la main des rameaux de palmiers, — * car telle était leur règle pour l'enterrement des ascètes moines, — ils la mirent au tombeau avec psalmodies et bénédictions, et en rendant grâces, ils glorifièrent Dieu, qui avait donné une si sage endurance à la faible nature de femmes. * A fol. 166 v° b.

Sept jours après l'enterrement de la bienheureuse, le vieillard voulut ramener avec lui Andronicus, mais il ne voulut pas et dit : « Je mourrai, moi aussi, (ici) auprès de ma femme. » Le vieillard prit congé et partit. Avant qu'il fût arrivé à saint Ménas, un religieux le rejoignit et lui dit : « Le père Andronicus est au dernier souffle. » Daniel envoya quelqu'un à Scété, fit

Դանիէլ ի Սկիւթ, եւ իջոյց զամենայն կրօնաւորսն, եւ գնացին առ Անդրոնիկոս, եւ տեսեալ զնոսա ողջունեաց եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ մարտեան հակառակութեամբ կրօնաւորքն Սկիւթ լերինն ընդ աղբերացն Ութեւտասնեկի վանաց, զի առցեն զմարմին երանելւոյն Անդրոնիկոսի եւ տարցեն ի լեառն : Եւ նոքա ոչ տային առնուլ : Եւ հարցին ծերոյն, եւ նա հրամայեաց թաղել ընդ երանելւոյն Աթանասիայի . եւ այնպէս արարին :

Եւ արարեալ անդ ծերունւոյն ընդ այլ սկիւթացի հարսն զեօթնօրեայս ննջման սուրբ երանելւոյն, ելին առա ի լեառն իւրեանց Սկիւթ : Եւ գրեցին զպատմութիւն նոցա, եւ միշտ յիշատակեն Արաց ԺԶ եւ Յունուարի ԻԳ :

* B 47 a. [B* Ի սմին աւուր վկայութիւն Կուրտերիոսի քահանային : Էր սա ի Կեսարիա Կապադովկեցւոց ի ժամանակս հալածանաց Դիոկղետիանոսի անօրէն արքային . եւ բազում ճգնութեամբ եւ չարչարանօք նահատակեալ կատարեցաւ վասն անուանն Քրիստոսի :

Յայսմ աւուր պարոն Թորոս որդի արքային Հեթմոյ կատարեցաւ ի պատերազմին ընդդէմ անօրինաց : Սա էր երիտասարդ կորովի եւ քաջ՝ փայլեալ աստուածապաշտ կրօնիւք եւ բարի վարուք, որով եւ սիրելի էր ամենեցուն :

Եւ եղեւ յորժամ Փնտուխտար ամիրայն Եգիպտոսի աւարեաց զօր բազում ի Կի-

9 միշտ *om.* B.

descendre tous les moines, et ils se rendirent auprès d'Andronicus, qui, en les apercevant, leur donna le salut et rendit son âme à Dieu.

Les moines de la montagne de Scété se querellèrent avec les religieux du couvent des Dix-huit sources pour la possession du corps d'Andronicus et pour l'emmener à la montagne. Les autres ne les laissaient pas s'en emparer. On consulta le vieillard, et il ordonna de l'enterrer auprès de la bienheureuse Athanasia. Et ils firent ainsi.

Le vieillard demeura là avec les pères de Scété pour accomplir les sept jours de la mort du bienheureux et retournèrent ensuite à leur montagne de Scété. Ils écrivirent leur histoire et les commémorent toujours le 16 Aratz, 23 Janvier.

* B p. 47 a. [B* En ce jour, martyre du prêtre Corterius (*Kourteriosi*). Il était de Césarée de Cappadoce au temps des persécutions de l'empereur impie Dioclétien. Après un grand ascétisme, il fut martyrisé dans les tortures pour le nom du Christ.

En ce jour le baron Thoros, fils du roi Héthoum, trouva la mort dans une guerre contre les infidèles. Il était jeune, fort et vaillant, il brilla par sa conduite pieuse et ses bonnes mœurs, et fut aimé de tout le monde.

Lorsque Pendoukhtar[1], l'émir d'Égypte, envoya en Cilicie de nombreuses

1. Bibars Bundûqdarî (1260-1277).

զինուն, որք յանկարծակի արշաւեալ ի ներքս աւերեցին զբազում տեղիս, և կամէին հրով և սրով սատակել զամենայն երկիրն, սա ինքն արքայորդին Թորոս ի միասին ընդ եղբօր իւրոյ Լևոնի եղեալ զանձն ի վերայ ազգին և եկեղեցւոյ սրբոյ, ել ընդդէմ թշնամեաց հաւատոյ, և արարին կոտորած մեծ : Այլ Լևոն մատնութեամբ ոմանց իշխանաց Հայոց ձերբակալ եղև : Եւ Թորոս յետ բազում գործոց քաջութեան ի մահ վիրաւորեալ նահատակեցաւ յանօրինաց Յունուարի ԻԳ :]

* Արացի ԺԷ և Յունուարի ԻԴ : Վկայութիւն երից եղբարցն Պօղոսի, Պաւսերի և Թէոդոտի : * A fol. 167 r° a.

Յաւուրս Դիոկղետիանոսի և Մաքսիմիանոսի կռապաշտ թագաւորացն էին ի քաղաքին Կղէոպատրիայ, Պօղոս և Պաւսերիոս եղբարք և ի տղայութենէ էին կրօնաւորք : Պօղոս էր ամաց երեսուն և ութից, և Պաւսերիոս ամաց քսան և հնգից : Եւ դատաւորն Արիանոս կոչեալ կացոյց առաջի իւր և դատապարտեաց. և հրամայեաց կախել և քերթել զմարմինս իւրեանց :

Էր եղբայր մի այլ կրտսերագոյն որոյ անուն էր Թէոդոտիոն. և էր գող և աւազակ. և լուեալ զեղբարցն երթեալ ի հեռուստ տեսանէր զնոսա ի տանջանս, երկեա-

8 Թէոդոտի] Թէոդոտիանոսի B || 9 էին] սուրբքս այսոքիկ *add.* B | 10 Կղէոպատրիայ] Կղէոպատրիոյ B || 14 Թէոդոտիոն] Թէոդոտիոն որ ծնողականաց էր և սոսա *add.* B || 15 զեղբարցն] զչարչարանս եղբարցն էջ ի լեռնէն և B.

troupes, qui envahirent subitement l'intérieur du pays, dévastèrent de nombreux endroits, et se proposaient de mettre à feu et à sang tout le pays, lui, Thoros, fils de roi, et avec lui son frère Léon, ils se sacrifièrent pour la nation et la sainte église, allèrent au-devant des ennemis de la foi et en firent un grand massacre. Léon y fut fait prisonnier par la trahison de quelques princes arméniens. Quant à Thoros, après des exploits de bravoure, blessé à mort, il fut martyrisé par les infidèles, le 23 Janvier [1].]

* 17 ARATZ, 24 Janvier. * A fol. 167 r° a.

Martyre des trois frères Paul, Pausérius et Théodotion.

Aux jours des empereurs idolâtres Dioclétien et Maximien, vivaient, dans la ville de Cléopâtris (*Klēopatriay*), les frères Paul et Pausérius, moines dès leur enfance. Paul avait trente-huit ans et Pausérius vingt-cinq. Le juge Arianus les fit venir en sa présence et les condamna; il ordonna de les suspendre et de leur déchirer le corps.

Ils avaient un autre frère plus jeune, nommé Théodotion, qui était voleur et brigand. Ayant appris ce qui concernait ses frères, il alla et assista de loin

1. Le P. Tournebize place cette bataille au 24 août 1266, *Revue de l'Orient Chrétien*, IX (1904), p. 232.

եւ դարձաւ յետս, եւ նստէր ի տեղւոջ միում. եւ ասէր ի միտս իւր. Երկու եղբարքս իմ մարտիրոսանան եւ առնուն զպսակն կենաց, երթայց եւ ես եղէց հաղորդ կենացն յաւիտենից :

Եւ երեւեցաւ սատանայ ի կերպարանս ալեւորի եւ ասէ. Ճանաչես զիս թէ ով իցեմ : Եւ նա ասէ. Ոչ : Եւ ասէ. Ես էի որ օգնէի քեզ յամենայն ժամ յաւազակութիւնն եւ ի գողութիւն, եւ այժմ եկի զի տաց քեզ խրատ զի մի մարտիրոսասցիս եւ կորուսցես մանկութիւնդ քո, զի տանջանքն խիստ են եւ դու ոչ համբերես, եւ այլ աւելի մեղս գործես : Ասէ Թէոդիտոն. Ես ուխտեցի լինել ծառայ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի : Եւ սատանայն ծուխ լեալ իբրեւ զսիւն՝ չքացաւ եւ անյայտ եղեւ :

* A fol. 167 r° b. Եւ երթեալ Թէոդոտիոն առ եղբարսն իւր, խոստովանեցաւ * մեծաձայն եւ ասէ. Ես քրիստոնեայ եմ եւ եղբայր մարտիրոսացս : Եւ կալեալ զնա տարան առ դատաւորն, եւ բազում ողոքանօք խոստանայր պարգեւս եւ պատիւս, եւ ոչ կարաց դարձուցանել զնա ի կուռսն, այլ կալեալ զդատաւորն ընկէց յաթոռոյն, եւ գլորեաց ը՛դ երեքտասան աստիճանսն ի վայր, եւ զաթոռն կործանեաց :

Եւ ընթացեալ զօրականացն կանգնեցին զնա եւ զաթոռն : Եւ կապեցին զԹէոդոտիոն եւ հրացուցին շամփուրս երկայնս երիս, զմինն ի կողսն հարին եւ զմինն ի թիկունսն եւ զմիւսն յորովայնն : Եւ նա աղօթեաց առ Աստուած եւ տեսանէր մերձ իւր

1 նստէր] նստաւ B. || 3 յաւիտենից... անյայտ եղեւ] որ ի մանկութենէ ուխտեալ եմ լինել ծառայ Տեառն իմոյ Յիսուսի Քրիստոսի B || 17 աղօթեաց] աղօթէր B.

à leurs tortures; mais, pris de peur, il s'en retourna et, assis quelque part, il se dit en lui-même : « Mes deux frères se font martyrs et obtiendront la couronne de vie; j'irai, moi aussi, et j'aurai part à la vie éternelle. »

Mais le démon lui apparut sous la forme d'un vieillard et lui dit : « Reconnais-tu qui je suis? » Il lui répondit : « Non. » L'autre lui dit : « C'est moi qui de tout temps t'ai aidé dans le brigandage et le vol, et maintenant je suis venu pour te conseiller de ne pas aller au martyre et ne pas perdre ta jeunesse; car les tortures sont douloureuses : tu ne supporteras pas, et tu commettras un péché de plus. » Théodotion (*Ṭēoditon*) lui répondit : « J'ai fait le vœu d'être le serviteur de mon Seigneur Jésus-Christ. » Le démon se transforma en une colonne de fumée, qui se dissipa et devint invisible.

* A fol. 167 r° b. Théodotion alla trouver ses frères, confessa à * haute voix et dit : « Je suis chrétien et le frère de ces martyrs. » On le saisit et on le conduisit au juge qui, avec beaucoup de douceur, lui promit des présents et des honneurs, mais ne parvint pas à le convertir aux idoles; par contre, ayant saisi le juge, (Théodotion) le jeta à bas de son siège, le fit rouler des treize marches sur le sol, et renversa le siège.

Les soldats accoururent, le redressèrent, lui et son siège, lièrent Théodotion et firent rougir trois longues broches qu'ils enfoncèrent, l'une dans les côtes, l'autre dans le dos et la troisième dans le ventre. Il pria Dieu et

հրեշտակ որ ի ձեռին իւրում ունէր պսակ : Եւ տարեալ դահճացն հրամանաւ դատաւորին հատին զգլուխ նորա :

Եւ զՊօղոս եւ զՊաւսերիոն կապեալ ընկեցին ի ծովն . եւ այնպէս կատարեցան աւանդեալ զհոգին իւրեանց առ Աստուած Յունուարի ԻԴ :

Յայսմ աւուր սուրբ վկայն Քրիստոսի Դանաքտոս ընթերցող եկեղեցւոյն, ի քաղաքին Աւղոնի, որ է յարեւմուտս մերձ ի Բուլղարս, ուսուցանէր ի գրոց ժողովրդեանն զբանս աստուածայինս, եւ զբազումս դարձուցանէր ի Քրիստոս : Եւ կռապաշտքն զորս գտանէին ի հաւատացելոցն չարաչար տանջանօք սպանանէին : Եւ սուրբն Դանաքտոս առեալ զգիրս եւ զամենայն անօթս եկեղեցւոյն փախեաւ եւ թաքեաւ : Եւ յորժամ գտին զնա անօրէնքն՝ յափշտակեցին զանօթս *սրբութեանն եւ զնա ստիպէին զոհել կռոցն . եւ յորժամ ոչ կարացին հաւանեցուցանել՝ սպանին զնա սրով եւ ընկեցին ի ծովն, եւ ալիք ծովուն հանին զնա ի ցամաք : Եւ Փիլիպպոս քահանայն թաղեաց զնա պատուով ի քարեղէն տապանի . եւ առժամայն բուսաւ ծառ ձիթենի մերձ ի տապանն, եւ է մինչեւ ցայսօր : * A fol. 167 v° a.

3 կապեալ] կապեցին B — ծովն] գետն B — կատարեցան աւանդեալ] աւանդեցին B || 6 որ է յարեւմուտս *om.* B || 7 Քրիստոս] Քրիստոսի հաւատս B || 8 Դանաքտոս] յայնմ հալածանաց ժամանակին *add.* B || 13 եւ առժամայն … ցայսօր] եւ առնէ բազում բժշկութիւնս B.

aperçut auprès de lui un ange tenant à la main une couronne. Les bourreaux, sur l'ordre du juge, l'emmenèrent et lui tranchèrent la tête.

Quant à Paul et Pausérius (*Pauserion*), les ayant liés, on les jeta à la mer. C'est ainsi qu'ils moururent, rendant leur âme à Dieu, le 24 Janvier.

En ce jour le saint martyr du Christ Danax (*Danachtos*), lecteur de l'église, dans la ville de Valona (*Aulon*), qui se trouve en occident, près de chez les Bulgares, enseignait au peuple les paroles divines des écritures et en convertissait beaucoup au Christ. Les idolâtres mettaient à mort dans de cruelles tortures ceux qu'ils trouvaient d'entre les fidèles. Saint Danax prit les livres et les vases de l'église, s'enfuit et se cacha. Les impies, l'ayant retrouvé, lui enlevèrent les vases sacrés* et le pressaient d'immoler aux idoles, * A fol. 167 v° a.
mais ne pouvant le persuader, ils le tuèrent par le glaive et le jetèrent à la mer. Les vagues de la mer le déposèrent sur le rivage. Le prêtre Philippe l'inhuma avec honneur dans un tombeau de pierre, et aussitôt, près du tombeau poussa un olivier, qui existe encore aujourd'hui

Արացի ԺԸ. եւ Յունուարի ԻԵ : Տօն սրբոյն Գրիգորի աստուածաբանի Անձիանձու եպիսկոպոսի :

Աստուածահաճոյ եւ մեծ վարդապետն Գրիգորիոս էր յերկրէն երկրորդ Կապադովկիացւոց, ի քաղաքէն Անձիանձու. եւ զի մայրն իւր արու զաւակ ոչ ունէր, խնդրէր յԱստուծոյ արտասուօք տալ նմա : Եւ յանուրջս տեսանէ զպատկեր որդւոյն զոր հանդերձեալ էր ծնանել : Եւ յորժամ եղեւ մանուկն՝ նուիրեաց զնա մայրն իւր Աստուծոյ : Եւ աճեցեալ մանկանն եղեւ ուսումնասէր յոյժ, եւ գնացեալ ի Կեսարիա յուսումն, եւ անտի ի Պաղեստին, եւ ապա յԱղեքսանդրիա, եւ անտի գնաց յիմաստութեանց մայրն յԱթէնս :

Եղեւ գնալ եւ Բարսղիոսի ի Բիւզանդիոյ յԱթէնս, եւ բնակեցան ի միասին հացակիցք միմեանց, եւ ուսան զամենայն հանճարս իմաստասիրութեան արտաքին գրոց, ուսան եւ զաստուածաշունչ գիրս պատուիրանաց. եղեն եւ ժուժկալք ի ճգնութիւնս, որ եւ սքանչելատեսք եղեն եւ զարմանալիք բնակչաց երկրին : Եւ Բարսղիոս դարձաւ ի տուն իւր : Եւ մնաց Գրիգորիոս յԱթէնս, եւ բռնադատէին զնա լինել աթոռակալ
*A fol. 167 v° b. * քաղաքին այնմիկ, զոր յանձն ոչ առ :

1 տօն ... եպիսկոպոսի] Վարք եւ պատմութիւն սրբոյ եւ երիցս երանեալ հօրն մերոյ համաշխարհայայտ վարդապետին աստուածաբանին Գրիգորի Անձիանձու եպիսկոպոսի B.

18 ARATZ, 25 Janvier.

Fête de saint Grégoire le théologien, évêque de Nazianze (*Antziantzou*).

Le grand docteur Grégoire (*Grigorios*), agréable à Dieu, était du pays de la seconde Cappadoce, de la ville de Nazianze (*Antziantzou*)[1]. Comme sa mère n'avait pas d'enfant mâle, elle priait Dieu avec larmes de lui en donner. Or, elle vit dans un songe l'image du fils qu'elle devait mettre au monde. Lorsque l'enfant fut venu, sa mère l'offrit à Dieu. L'enfant en grandissant devint très attaché au savoir; il se rendit pour étudier à Césarée, de là en Palestine, ensuite à Alexandrie et de là à la mère de toute sagesse, à Athènes.

Il arriva que Basile (*Basiliosi*), lui aussi, se rendit de Byzance à Athènes, et ils logèrent ensemble et prirent leur nourriture en commun; ils apprirent toutes les branches de la philosophie profane, étudièrent également les livres des préceptes inspirés par Dieu, furent persévérants dans l'ascétisme et furent très considérés et estimés des habitants du pays. Basile retourna chez
*A fol. 167 v° b. lui. Grégoire resta à Athènes et on le pressa de tenir une chaire[2] * en la ville, ce qu'il n'accepta point.

1. Il faudrait plutôt Arianzos, mais la leçon est défendable, le rédacteur arménien ayant pu se borner volontairement à mentionner la ville dont dépendait Arianzos. — 2. Le terme arménien աթոռակալ désigne habituellement le successeur au trône épiscopal, et l'on pourrait être tenté d'entendre « coadjuteur avec future succession »

Եւ յորժամ եղեւ երեսուն ամաց՝ գնաց յերկիրն իւր եւ մկրտեցաւ . եւ ուխտ եդ անձին խորում ամենեւին ոչ երդնուլ եւ առանձինն եւ միայնակ կեալ : Եւ զցայգ եւ զցերեկ ընթեռնոյր աստուածաշունչ գիրս, եւ զՔրիստոս յայտնապէս տեսանէր ի տեսլեանն :

Ձեռնադրի ի հօրէն իւրմէ քահանայ եւ գնայ առ Բարսեղիոս, եւ իմաստասիրեցին ի միասին ճառս :

Եւ եղեւ ի վախճանել Կեսարիոսի եղբօր իւրոյ, գրեաց հայրն իւր զի եկեսցէ առ նա, քանզի յոյժ ծերացեալ էր, զի իննսուն ամաց էր : Եւ դարձաւ Գրիգորիոս առ հայրն իւր, եւ եղեւ հոգաբարձու եկեղեցւոյն :

Իսկ Բարսեղիոս նստի յաթոռ եպիսկոպոսութեանն Կեսարու, եւ ձեռնադրէ զԳրիգորիոս աստուածաբանն եպիսկոպոս Սասիմայ : Եւ նա վասն խռովութեան լինելոյ տեղւոյն եւ ժողովրդեանն անխաղաղ վիճմանն՝ ոչ յանձնեցաւ բնակել ի Սասիմա, գնայ ի տուն իւր : Ապա բռնադատեցին զնա հայրն իւր եւ Բարսեղիոս եւ նստուցին յաթոռ եպիսկոպոսութեանն Նաձիանձու :

Եւ յորժամ թագաւորեաց ուրացողն Յուլիանոս, հրամայեաց զի քրիստոնէից որդիք ոչ ուսանիցին զհանճարս եւ զփիլիսոփայութիւնս արտաքին գրոց : Յայնժամ Գրիգոր աստուածաբանն գրեաց ճառս յանդիմանութեան առ Յուլիանոս, եւ անպէտ բարբանջ-

1 յերկիրն] ի գաւառն B. || 5 քահանայ] եւ լինի նմա ձեռնատու յամենայն *add.* B.

Lorsqu'il eut atteint ses trente ans, il retourna dans son pays, se fit baptiser, et fit vœu de ne jamais jurer et de vivre seul en solitaire. Jour et nuit, il lisait les écritures inspirées de Dieu et vit le Christ manifestement dans une vision.

Il fut ordonné prêtre par son père, et alla trouver Basile avec lequel ils composèrent ensemble des homélies.

A la mort de son frère Césaire (*Kesariosi*), son père lui écrivit de revenir auprès de lui, car il avait beaucoup vieilli, ayant quatre-vingt-dix ans. Grégoire revint auprès de son père et fut procureur de l'église.

Quant à Basile, il occupa le siège épiscopal de Césarée, et sacra Grégoire le théologien évêque de Sasime. Celui-ci, en raison de troubles survenus dans la localité et d'une contestation de la turbulente population, ne consentit point à demeurer à Sasime et revint à sa maison. Son père et Basile le forcèrent ensuite à monter sur le siège épiscopal de Nazianze.

Lorsque régna l'apostat Julien, il décréta que les fils des chrétiens ne pourraient apprendre les humanités et la philosophie profanes. C'est alors que Grégoire le théologien écrivit les discours de réfutation contre Julien, où il démontre que les sciences profanes ne sont que vains bavardages,

de l'évêque local, mais il s'agit d'après la vie grecque d'une chaire de sophistique, et cela s'accorde avec le sens étymologique du mot en question, cf. *P. G.*, XXXV, col. 257.

մուտս զարտաքին ուսմանն եղեցց, եւ որպէս զառասպելս խոտան համարել, եւ թէ A fol. 168 r° a. *չէին պէտք քրիստոնէից ուսանել ։ Եւ գրեաց գիրս Իռոյիկոնս, եւ ամբրիկոնս, երկակոնս եւ չորրորդատողս եւ ուսուցանէր զորդիս քրիստոնէից ։

Եւ տեսեալ Յուլիանոս զոր արար Գրիգորիոս յամօթ եղեւ, եւ թոյլ ետ դարձեալ քրիստոնէից ուսանել զարտաքին առարկութեան հանճարս, քանզի վեհագոյնք էին Գրիգորի հանճարաբանութիւնքն քան զՊղատոնին եւ զԱրիստոտէլին եւ զՀոմերոսին ։

Եւ յետ մահուան հօրն իւրոյ Գրիգորի եւ մօրն իւրոյ Նունոյ եւ եղբօրն Կեսարոսի եւ քեռն իւրոյ Գորգոնիոյ, պատուեաց զնոսա ներբողական ճառիւք ։ Եւ գնաց ի Սելեւկիա ի կուսանաց վանսն սրբուհւոյն Թեկղի նախավկային. եւ անդ զադարեաց կացեալ լռութեամբ աւուրս բազումս ։

Եւ յորժամ դարձաւ ի Նանձիանձոն՝ ոչ կամեցաւ կալ եւ ոչ հոգալ զեպիսկոպոսարանն, այլ հոգալ զաղքատս՝ գործակից լինել մեծին Բարսղի եպիսկոպոսապետին ։ Եւ շինեաց ատաճար ի հանգիստ աղքատաց, եւ գրեաց զաղքատասիրութեան ճառն ։

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ եղեւ բազմանալ բռնութիւն արիանոսացն, եւ հրամանաւ սրբոյն Բարսղի գնաց ի Կոստանդնուպօլիս, եւ իջեւանեցաւ ի մատուռն սրբոյն Անաստասիայ, եւ ջանայր արիաբար ընդդէմ հոգեմարտ հերձուածոցն եւ այլ հերետիկոսացն, եւ էր նոցա համախոհ եւ օգնական Վաղէս թագաւորն որ նստաւ յետ

2 ամբրիկոնս] ամբիկոնս B || 4 Գրիգորիոս] ընթերցեալ զպատճէն ճարտասանութեանն Գրիգորի *add.* B || 12 լինել] լեալ B.

dignes d'être considérés comme des légendes méprisables, et que les chrétiens *A fol. 168 r° a. * n'ont nullement besoin de les apprendre. Il écrivit les livres des Héroïques (*Iroyikans*), Iambiques (*Ambrikouns*), Distiques et Tétrastiques, et il enseigna les fils des chrétiens.

Julien, ayant vu ce qu'avait fait Grégoire, fut honteux et permit de nouveau aux chrétiens d'étudier les raisonnements de la philosophie profane, car les exposés philosophiques de Grégoire étaient de beaucoup supérieurs à ceux de Platon, d'Aristotèle et d'Homère.

A la mort de son père Grégoire, de sa mère Nonna (*Nounoy*), de son frère Césaire (*Kesarosi*) et de sa sœur Gorgonea (*Gorgonioy*), il les honora d'oraisons funèbres. Il se rendit à Séleucie au couvent de vierges de sainte Thècle, la protomartyre, et y demeura en gardant le silence de nombreux jours.

Lorsqu'il retourna à Nazianze (*Nantzianson*), il ne voulut point y rester, ni gérer l'évêché, mais il soigna les pauvres et devint le collaborateur du grand Basile, le métropolitain. Il fit construire un grand hospice pour la commodité des pauvres, et écrivit une homélie sur l'amour de la pauvreté.

En ces jours-là les Ariens augmentèrent leur tyrannie et, sur l'ordre de saint Basile, il se rendit à Constantinople, se fixa à la chapelle de la Sainte-Anastasis, combattit vaillamment les hérétiques pneumatomaques et d'autres hérétiques, qui avaient pour partisan et soutien l'empereur Valens (*Valēs*),

*Յուլիանոսի ։ * Եւ աստուածաբանական բանիւք վարդապետութեամբ ուսուցանէր ժողովրդեանն ուղղափառ հաւատս, եւ արմատախիլ առնէր զհերձուածողացն զնոր բարբանջմունսն ։* * A fol. 168 r° b.

Իսկ Ապողինարոս անմիտ Ասորին նոր իմն եւ դառն հերձուած անկեաց յեկեղեցին, եթէ Քրիստոս ոչ էառ իմանալի հոգի ի Կուսէն. եւ այլ եւս հայհոյութեան բանիւք զբազումս մոլորեաց, եւ յարոյց ի վերայ սրբոյն Գրիգորի աստուածաբանի պատերազմ եւ քարկոծ արարին զնա ։

Համբաւեցաւ ի քաղաքին Պետրոս, որ էր սրբոյն Աթանասի նստաւ յաթոռն Աղեքսանդրի. եւ ժողովեցան առ նա ամենայն ուղղափառք եւ արարին քննութիւն, եւ աստուածային ընտրութեամբն նստուցին զաստուածաբանն Գրիգորիոս յաթոռն Կոստանդինուպօլսոյ, հրամանաւ Թէոդոսի մեծի արքային եւ վարդապետեաց զժողովուրդն ուղղափառութեամբ ամս երկոտասան ։

Եւ ոմն իմաստասէր Աղեքսանդրացի որոյ անուն էր Մաքսիմոս կեղծաւորութեամբ ի կերպարանս ճգնաւորի լեալ մատեաւ առ աստուածաբանն Գրիգորիոս, եւ եղեւ նորին կենակից ի միում սենեկի եւ սեղանի ։ Եւ ցանկացեալ Կոստանդնուպօլսի աթոռոյն եգիտ օգնական միաբան երէց մի յեկեղեցւոյն, եւ դարձուցին ի խորհուրդս

7 եւ քարկոծ արարին] ի քարկոծել B.

qui succéda à Julien. * Il instruisit la population dans la foi orthodoxe par sa doctrine en des discours théologiques, et s'efforça de déraciner les nouveaux radotages des hérétiques. * A fol. 168 r° b.

Mais Apollinaire le stupide Syrien suscita une nouvelle et cruelle hérésie dans l'église en prétendant que le Christ n'avait point pris une âme intelligente de la Vierge, et il égara beaucoup (de chrétiens) par ses paroles de blasphème; il entreprit une lutte contre saint Grégoire le théologien et le fit lapider.

Sur ces faits, arriva dans la ville Pierre, qui avait occupé le siège d'Alexandrie après saint Athanase, et tous les orthodoxes s'assemblèrent auprès de lui, pour examiner (la situation), et élurent, par élection divine, Grégoire le théologien au siège de Constantinople, par ordre du grand empereur Théodose. Il y instruisit la population en toute orthodoxie pendant douze années[1].

Un philosophe alexandrin, nommé Maxime, prenant hypocritement des attitudes d'ascète, se présenta au théologien Grégoire et se fit son compagnon de vie, de chambre et de table. Et comme il convoitait le siège de Constantinople, il trouva comme complice un prêtre de l'église, et tous les deux

1. Donnée évidemment fausse, si on l'entend du patriarcat de Grégoire, qui ne dura que très peu de temps; il s'agit sans doute du séjour total à Constantinople, et ce chiffre est celui de la vie grecque, *P. G.*, XXXV, col. 301.

և ի կամս իւրեանց զՊետրոս զԱղեքսանդրու հայրապետն, այն որ նստոյց զԳրիգորիոս յաթոռն, խոստանալով նմա գանձս բազումս ։

Եւ նա առաքեաց մետրապօլիտս և եպիսկոպոսունս զի իջուսցեն զԳրիգորիոս
* A fol. 168 v° a. յաթոռոյն և նստուսցեն զՄաքսիմոս. * և երթեալք փութանակի կատարել զգործն ։ Եւ եղև խռովութիւն մեծ և աղմուկ ի քաղաքին ընդ միմեանս, սիրելիք և թշնամիք, և հանին զՄաքսիմոս յեկեղեցւոյն ։ Եւ Աղեքսանդրացիքն տարան զնա ի տուն փողահարի միոյ և ձեռնադրեցին զնա անդ ։ Եւ գնացին առ թագաւորն Թէոդոս ի Թեսաղոնիկէ, և աղաչեցին զնա զի տացէ զաթոռն Կոստանդնուպօլսի ի Մաքսիմոս ։ Եւ նորա լուեալ բարկութեամբ հրամայեաց հանել զնոսա յերեսաց իւրոց, և դարձան տրտում և ամօթալից յԱղեքսանդրիա ։

Եւ խորհեցաւ սուրբն Գրիգորիոս թողուլ զաթոռն և գնալ ի տուն իւր, և ժողովուրդն արգելին և ոչ ետուն թողուլ ։

Դարձաւ և թագաւորն ի Թեսաղոնիկոյ, և սրբեաց զեկեղեցիսն ի հերձուածողացն ։ Եւ առեալ զԳրիգորիոս գնաց յեկեղեցին ։ Եւ ամպ մի անցեալ ի ներքոյ արեգականն եղև ցերեկն գիշեր, և սկսան խնդալ և ուրախանալ հերձուածողացն դասքն եթէ. Ոչ հաճեցաւ Աստուած զարտաքսել մեր յեկեղեցւոյն ։ Եւ յորժամ մտին ի խորանն թագաւորն և աստուածաբանն՝ ցրուեցաւ ամպն և ծագեաց լոյս պայծառ .

4 նստուսցեն] ձեռնադրեսցեն B || 7 անդ] եպիսկոպոս *add.* B || 15 ուրախանալ] ուրախ լինել B || 16 յեկեղեցւոյն] յեկեղեցեացն B.

attirèrent à leur dessein et à leur volonté Pierre, le patriarche d'Alexandrie, celui qui avait mis Grégoire sur le siège (de Constantinople), lui promettant de grandes richesses.

Celui-ci envoya des métropolitains (*metrapolits*) et des évêques pour déposer
* A fol. 168 v° a. Grégoire du siège et y mettre Maxime; * ils s'empressèrent de s'y rendre pour accomplir cette action. Il y eut un grand trouble et du bruit dans la ville entre les partisans et les ennemis, et on expulsa Maxime de l'église. Les Alexandrins le conduisirent dans la maison d'un joueur de flûte et l'y sacrèrent. Ensuite ils se rendirent auprès de l'empereur Théodose à Thessalonique, et le prièrent de donner le siège de Constantinople à Maxime. Entendant cela, (l'empereur) irrité ordonna de les faire sortir de sa présence, et ils revinrent à Alexandrie tristes et confus.

Saint Grégoire songea à quitter le siège et à rentrer dans sa maison, mais la population s'y opposa et le maintint.

L'empereur, à son retour de Thessalonique, débarrassa les églises des hérétiques. Il prit avec lui Grégoire et se rendit à l'église. Un nuage qui passait sous le soleil fit du jour la nuit, ce qui remplit de joie et de plaisir toutes les classes des hérétiques, qui dirent : « Il n'a pas plu à Dieu que nous soyons expulsés de l'église. » Lorsque l'empereur et le Théologien pénétrèrent dans le chœur, le nuage se dissipa et une lumière vive jaillit; les héré-

և եղեն ամօթալից հերձուածողքն ։ Եւ նստուցին զԳրիգորիս յաթոռն, Մելիտոս Անտիոքոյ պատրիարքն և հարիւր և յիսուն եպիսկոպոսունքն որք ժողովեցան յերկրորդ սինհոդոսն ։

Յետոյ եկին և Եգիպտոսի եպիսկոպոսունքն և Աղեքսանդրու պատրիարքն գժտեալ * լեալ՝ զի առանց մեր կամաց նստուցէք զԳրիգորիս յաթոռն ։ Եւ եղև խռովութիւն ի մէջ հարիւր և յիսուն սինհոդոսին, ոչ եթէ ատէին զԳրիգորիս կամ անարժան համարէին, այլ մեղադրէին եթէ. Ընդէր ոչ անսացէք գալստեան մերոյ ։ * A fol. 168 v° b.

Ասէ ցնոսա Գրիգորիս. Եթէ վասն իմ է խռովութիւնդ, ես ոչ եմ լաւ քան զՅովնան, ընկեցէք զիս ի ծովդ և դադարեսցէ մրրիկդ ի ձէնջ ։ Եւ հրաժարեաց կամաւ ի թագաւորէն և յամենայն ժողովոյն և ողջունեալ զնոսա ել ի քաղաքէն և գնաց ի Կապադովկիա յերկիր իւր, և դադարեաց ի գեօղ մի որ կոչի Արիանզոն ։ Եւ ժողովն ձեռնադրեցին յաթոռ Կոստանդինուպօլսի զՆեկտարիոս զՏարսոնացին ։

Եւ յորժամ սուրբն Բարսեղ հանգերձեալ էր բարի մահուամբ ննջել ի Քրիստոս՝ գնաց Գրիգորիս աստուածաբանն առ նա ի Կեսարիա և գրեաց ի թաղումն նորա ներբողական ճառս, և դարձաւ անդրէն յԱրիանզոն ։

Այս երանելի աստուածաբան վարդապետս Գրիգորիս զերկոտասան ամն զոր

1 նստուցին զԳրիգորիս յաթոռն *om.* B.

tiques furent couverts de honte. Mélèce (*Melitos*), patriarche d'Antioche, et les cent cinquante évêques convoqués pour le deuxième concile installèrent Grégoire sur le siège.

Les évêques d'Egypte et le patriarche d'Alexandrie arrivèrent ensuite mécontents * de ce que Grégoire avait été installé sur le siège sans leur consentement. Il y eut un désaccord parmi les cent cinquante (membres) du synode, non pas qu'ils haïssent Grégoire ou qu'ils le jugeassent indigne, mais ils l'incriminaient en disant : « Pourquoi n'avez-vous pas attendu notre arrivée? » * A fol. 168 v° b.

Grégoire leur dit : « S'il y a une contestation à cause de moi, je ne suis pas meilleur que Jonas, *jetez-moi à la mer, et la tempête s'éloignera de vous*[1]. » Et il donna volontairement sa démission à l'empereur et au concile entier, les salua, quitta la ville et se rendit dans son pays en Cappadoce; il habita un village nommé Arianzos (*Arianzon*). Le concile sacra Nectaire de Tarse au siège de Constantinople.

Lorsque saint Basile fut sur le point de reposer dans le Christ d'une bonne mort, Grégoire le théologien se rendit auprès de lui à Césarée, et y écrivit pour ses funérailles une oraison funèbre; il retourna ensuite à Arianzos.

Ce bienheureux docteur théologien Grégoire, durant les douze années

1. Jon. I. 12.

առար ի Բիւզանդիոն՝ մաքրեաց զքաղաքն յամենայն հերձուածողացն եւ ի մոլորութենէ Արիոսի եւ Ապողինարի եւ Նաւատիոսի ։ Նստոյց յաթոռ եպիսկոպոսութեանն Նազիանձու՝ զԵւլալիոս, եւ ինքն յԱրիանզոն դադարեաց ։ Եւ աստուածահաճոյ վարուք
* A fol. 169 rº a. կեցեալ խաղաղութեամբ հանգեաւ ի Յունուարի ԻԵ ։ Եւ փոխեցաւ * յանանցականն եւ յանվախճան յուրախութիւնն ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր ։

Արացի ԺԹ եւ Յունուարի ԻԶ ։ Վարք երանելոյն Քսենոփոնի եւ զուգակցին իւրոյ Մարիամու եւ երկու որդւոցն Արկադեայ եւ Յովհաննու ։

Երանելին Քսենոփոն էր ի Կոստանդնուպօլսէ, մեծատուն իշխան, բարեպաշտ, ողորմած եւ երկիւղած յԱստուծոյ . նոյնպէս եւ ամուսինն իւր Մարիամ ։ Ունէին եւ երկու որդիս զԱրկադէոս եւ զՅովհաննէս, եւ ուսուցանէին զնոսա լինել իբրեւ զինքեանս ։ Առաքեցին զնոսա ի Բիւրիտոն քաղաքն յուսանել զդպրութիւն դպրոց ։

Եւ մինչդեռ նաւէին՝ եղեւ մրրիկ մեծ ի ծովուն, եւ զիրեարս արկեալ միմեանց ողբային ուժգին, եւ աղաչէին զԱստուած ։ Հերձաւ նաւն եւ ամենեքեան ընկղմեցան ի ծովն, բայց ոչ կորեան՝ բուռն հարեալ իւրաքանչիւր ոք ի տախտակս նաւին. եւ զամենեսեան

4 հանգեաւ] Արաց ԺԸ եւ *add.* B || 5 ի Քրիստոս... մեր *om.* B || 7 Արկադեայ] Արկադիոսի B || 8 ի Կոստանդնուպօլսէ] ի Կոստանդնոպօլիս B || 13 զԱստուած] փրկել ի փորձութենէն *add.* B.

qu'il passa à Byzance, avait purgé la ville de tous les hérétiques et de l'erreur d'Arius, d'Apollinaire, de Novat[1] (*Navatiosi*). Il fit monter sur le siège épiscopal de Nazianze Eulalius, et se retira à Arianzos. Il y vécut d'une vie agréable à Dieu et reposa en paix le 25 Janvier. Il trépassa * dans la joie immortelle et sans fin, dans le Christ Jésus, Notre-Seigneur.

* A fol. 169 rº a.

19 ARATZ, **26 Janvier.**

Vie du bienheureux Xénophon, de sa femme Marie (*Mariamou*) et de leurs deux fils Arcadius et Jean.

Le bienheureux Xénophon était de Constantinople, prince riche, pieux, charitable et craignant Dieu; de même était sa femme Marie. Ils avaient deux fils, Arcadius et Jean, auxquels ils apprenaient à être comme eux. Ils les envoyèrent à la ville de Beyrouth (*Biuriton*) pour y apprendre les lettres.

Tandis qu'ils naviguaient, une forte tempête se leva sur la mer. Ils se jetèrent dans les bras l'un de l'autre, poussèrent des hauts cris et prièrent Dieu. Le navire se brisa et tous tombèrent à la mer, mais ils ne périrent pas,

1. Grégoire a effectivement écrit contre Novat et ses partisans, cf. par ex. *P. G.*, XXXVI, col. 356 sq. Noter que le rédacteur arménien suit fidèlement la vocalisation grecque Ναυάτος.

որք էին ի նաւ անդր ապրեցուց Աստուած : Յովհաննէս ել ի Մալփիտա, եւ Արկադիոս՝ ի Տետափիւրգեա : Իսկ Յովհաննէս գտեալ վանս մտեալ ապաստանեաց անդ լեալ կրօնաւոր, եւ աղաչէր զԱստուած զի ծանուսցէ նմա զԱրկադէոս զեղբայր իւր : Եւ երեւեցաւ յերազի զի փրկեցաւ ի ծովէն եւ եղեւ կրօնաւոր :

Իսկ Արկադէոս ելեալ ի ցամաք գնաց յԵրուսաղէմ, եւ երկրպագեաց * սուրբ տեղեացն : Հանդիպեցաւ սուրբ ծերունոյ միում կրօնաւորի, եւ նա յառաջագոյն ասաց Արկադիոսի եթէ· Եղբայր քո եւ ծառայքն որք էին ի նաւին կենդանի են, եւ են կրօնաւորք : Եւ գնաց Արկադիոս զկնի նորա եւ եղեւ կրօնաւոր : * A fol. 169 r° b.

Իսկ երանելին Քսենոփոն ոչինչ գիտէր զորդւոցն . եւ առաքեաց թղթով ծառայ մի ի Բիւրիտոն զի տեսցէ զնոսա թէ ո՞րպէս կան . եւ յորժամ գնաց ոչ եգիտ : Հանդիպեցաւ միումն ի ծառայակցաց իւրոց՝ որ էր ի նաւին ընդ տեառն որդւոցն, եւ էր կրօնաւոր լեալ եւ տեղեկանայր թէ . Ո՞ւր իցեն տեարքն մեր : Եւ նա ասէ եթէ . Ի ծովուն ընկղմեցան եւ ես միայն ապրեցայ, եւ կրօնաւոր լինել եւ դադարել ի տեղւոջս քան դառնալ առ տէր մեր եւ լինել չար հրեշտակ լաւ համարեցայ :

Եւ դարձաւ ծառայն եւ պատմեաց տերանց իւրոց զկորուստ զաւակաց իւրեանց : Եւ նոցա լուեալ ըստ Յոբայ գոհութեամբ ասացին . Տէր ետ՝ եւ Տէր առ, որպէս

5 երկրպագեաց] երկիր եպագ B || 7 էին] ընդ քեզ *add.* B || 14 համարեցայ] վարկայ B.

car chacun se cramponna aux débris du navire et tous ceux qui se trouvaient dans le navire furent sauvés par Dieu. Jean atterrit à Malphita [1] et Arcadius à Tétrapurgia (*Tetaphiurgea*). Jean trouva un couvent où il se réfugia et se fit religieux; il priait Dieu de le renseigner sur son frère Arcadius. Et il lui fut révélé en songe qu'il avait été sauvé de la mer et était devenu religieux.

Quant à Arcadius, après avoir touché le rivage, il se rendit à Jérusalem et vénéra les * lieux saints. Il y rencontra un saint vieillard religieux, et celui-ci prédit à Arcadius : « Ton frère et les domestiques qui se trouvaient dans le navire sont sauvés et se sont faits religieux. » Arcadius le suivit et se fit religieux. * A fol. 169 r° b.

Quant au bienheureux Xénophon, il ne savait rien de ses fils; il envoya un domestique chargé d'une lettre à Beyrouth pour les voir et avoir de leurs nouvelles. Lorsque celui-ci arriva, il ne les trouva point. Il rencontra un de ses compagnons de service qui s'était trouvé sur le navire avec les fils de son maître et qui s'était fait religieux. Il lui demanda : « Où sont nos maîtres? » Il lui répondit : « Ils se sont noyés dans la mer, et je suis le seul survivant; je me suis fait religieux et j'ai préféré habiter en cet endroit, plutôt que de retourner chez notre maître et d'être un mauvais ange. »

Le domestique revint et raconta à ses maîtres la perte de leurs enfants. Lorsqu'ils l'entendirent, ils dirent comme Job en rendant grâces : « *Le Sei-*

1. Μαλμεφεθάν et Τετραπυργία dans Métaphraste. *P. G.*, CXIV, col. 1024.

Տեառն հաճոյ թուեցաւ՝ նոյնպէս և եղև ։ Եւ կացեալ յաղօթս երկոքեանն տեսանէին զմի տեսիլ. զՅովհաննէս ականակապ ոսկի պսակաւ, և զԱրկադէոս աստեղալից պայծառ պսակաւ ։ Եւ ասէ Քսենոփոն ցՄարիամ. Մի տրտմիր, զի որդեակքն մեր առ Աստուած կենդանի են ։

Եւ վաճառեցին զտունս իւրեանց, և զամենայն ինչսն բաշխեցին աղքատաց, և
* A fol. 169 v° a. գնացին յԵրուսաղէմ ։ Եւ հանդիպեցան ծառայի միում որ էր ընդ *որդւոց իւրեանց ի ծովուն, և էր կրօնաւոր ։ Հարցանէին թէ. Որպէս որդիքն մեր մեռան ։ Եւ պատմեաց նոցա որպէս եղեւն ։ Եւ թողեալ զնա գնացին ի Յորդանան ։

Եւ դէպ եղև նոցա հանդիպել սուրբ ծերունւոյն որ զԱրկադէոսն ընկալաւ զի երթայր ի սուրբ Գողգոթա ։ Ասէ ծերունին. Ով տէր Քսենոփոն և տիկին Մարիամ, մի տրտմիք, բանզի որդիք ձեր և ծառայքն որ ի ծովուն էին՝ փրկեաց Աստուած ի մահուանէ և ծառայեն Աստուծոյ ։ Նստարո՛ւք առ իս և ցուցանէ Աստուած զորդիսն ձեր ։ Եւ մինչդեռ խօսէին՝ անցանէր Յովհաննէս և կալեալ զնա ծերոյն նստոյց և ոչ ինչ ասաց ։ Եւ ի նմին ժամու եկն Արկադէոս, և ամենեւին զմիմեանս ոչ ծանեան ։

Եւ ասէ ծերունին ցՅովհաննէս. Պատմեա՛ մեզ վասն քո զամենայն եղեալսն առ քեզ ։ Եւ նա սկսաւ ասել զանուանս հօրն և մօրն, և թէ որպէս առաքեցան ի Բէրիթ-տոն և ընկղմեցան ի ծովն ։

1 տեսանէին] տեսին B || 16 հօրն և մօրն] զհօրն և զմօրն B.

gneur a donné et le Seigneur a repris, il nous est arrivé ce qu'il a plu au Seigneur. »
Ils se mirent à prier tous les deux et ils eurent la même vision : Jean avec une couronne d'or enrichie de pierres précieuses et Arcadius avec une couronne étincelante remplie d'étoiles. Xénophon dit à Marie : « Ne t'afflige pas, car nos enfants sont vivants en Dieu. »

Ils vendirent leur maison et tous leurs biens, distribuèrent le montant aux pauvres et se rendirent à Jérusalem. Ils y rencontrèrent un des domestiques
* A fol. 169 v° a. qui avait été avec * leurs fils sur mer et qui était devenu religieux. Ils lui demandèrent : « Comment sont morts nos enfants? » Il leur raconta le fait. L'ayant quitté, ils se rendirent au Jourdain.

Il leur arriva de rencontrer le saint vieillard qui avait reçu chez lui Arcadius, tandis qu'il se rendait au saint Golgotha. Le vieillard leur dit : « O seigneur Xénophon et dame Marie, ne vous affligez point, car vos fils et les domestiques qui se trouvaient en mer, ont été sauvés de la mort par Dieu et ils servent Dieu. Restez chez moi et Dieu vous montrera vos fils. » Pendant qu'ils causaient ensemble, Jean vint à passer; le vieillard l'arrêta, le fit asseoir et ne dit rien. Au même instant vint Arcadius, et ils ne se reconnurent aucunement les uns les autres.

Le vieillard dit à Jean : « Raconte-nous tout ce qui est arrivé. » Il se mit à dire le nom de son père et de sa mère, comment ils furent envoyés à Beyrouth et firent naufrage en mer.

Եւ յարուցեալ Արկադիոս ասէ. Սա է եղբայրն իմ Յովհաննէս ։ Եւ զիրեարս արկեալ լային ։ Եւ ասէ ծերունին. Ահա որդիք ձեր, առէք եւ ուրախ լերուք ։ Եւ առժամայն արար զհայրն եւ զմայրն կրօնաւորս. զՄարիամ կարգեաց ի կանանց վանս, եւ զՔսենոփոն ի լեառն առ անապատաւորս ։ Եւ ինքն առեալ զեղբարսն զերկոսին գնաց յանապատ, եւ բարի ճգնութեամբ հանգեան ի Քրիստոս ։ Եւ կատարի տօն սոցա Յունուարի ԻԶ ։

* Յայսմ աւուր կատարեցան երեք եղբարքն երկուորեակք ի միում ժամու, ի միում արգանդէ ծնեալք, Սպենսիպոս, Եղասիպոս, Մեղասիպոս ։ Նոյնպէս կատարեցաւ սրով եւ հանին իւրեանց Նէոնիլլայ վասն անուանն Քրիստոսի ։ *A fol. 169 v° b.

Զեղբարսս զայսոսիկ հանին իւրեանց Նէոնիլլայ դարձոյց ի քրիստոնէութիւն. Եւ առժամայն զկուռսն կործանեցին եւ զզոհս նոցա շանց կերակուր ընկեցին եւ համարձակութեամբ քարոզեցին զՔրիստոս ։ Իսկ տեարք իւրեանց կռապաշտք էին, Պաղմատոս եւ Երմոգինէս եւ Կոդրատոս իմացեալ զայն՝ կախեցին զնոսա զփայտէ եւ քերեցին զմարմինս նոցա, եւ ապա ընկեցին ի հուր եւ այնպէս կատարեցան ի Քրիստոս ։

5 սոցա] Արացի ԺԹ եւ *add.* B || 7 կատարեցան] հրով *add.* B || 11 Զեղբարսս զայսոսիկ] Երեք եղբարքս այսոքիկ էին ձիաւորդ ծառայք հեթանոս տերանց, եւ ինքեանք եւս կռապաշտք էին, բայց B || 13 կռապաշտք էին *om.* B || 14 քերեցին] բերչօք *add.* B.

Arcadius se leva et dit : « C'est mon frère Jean. » Ils se jetèrent dans les bras et pleurèrent. Le vieillard dit : « Voici vos fils, regardez-les et réjouissez-vous. » Et aussitôt il fit religieux le père et la mère, fit entrer Marie dans un couvent de femmes et Xénophon chez les anachorètes de la montagne. Il prit les deux frères avec lui et s'en alla au désert. Ils reposèrent dans le Christ après un bon ascétisme. Leur fête a lieu le 26 Janvier.

* En ce jour furent martyrisés, à la même heure, les trois frères jumeaux, nés des mêmes entrailles, Spensippus, Élasippus, Mélasippus. De même fut martyrisée par le glaive leur tante Néonilla pour le nom du Christ. *A fol. 169 v° b.

Ces frères ayant été convertis au christianisme par leur tante Néonilla, ils renversèrent aussitôt les idoles, jetèrent en pâture aux chiens les offrandes qui leur étaient destinées et prêchèrent avec hardiesse le Christ. Leurs maîtres Palmatus, Hermogène et Quadratus (*Kodratos*), qui étaient des idolâtres, l'ayant appris, les firent suspendre à un arbre, firent déchirer leurs chairs, et ensuite les firent jeter dans les flammes. C'est ainsi qu'ils moururent pour le Christ.

Եւ զՆէոնիլլայ սրով հատին զգլուխն ։ Եւ կին մի այլ՝ որոյ անուն էր Յունիլա, եւ դպիր մի Տուրվան, վասն զի հաւատացին ի Քրիստոս՝ հատին զգլուխս նոցա ։

* B p. 52 b. [B* Ի սմին աւուր յիշատակ ահաւոր շարժին որ եղեւ վասն ազդանշանաց ի մարդասիրութենէն Աստուծոյ՝ ի ժամանակս Թէոդոսի Փոքու, որդւոյ Արկադիոսի, Յունուարի ԻԶ, յաւուր կիւրակէի, յերրորդ ժամու, յորում եւ անկան պարիսպք քաղաքին թագաւորականի, եւ բազում ապարանք կործանեցան. եւ եկաց շարժն մինչեւ յերատեղն ամիսս երիս. որպէս զի թագաւորն եւ ամենայն քաղաքն մեծ արտասուօք աղաղակէին ի բոլոր սրտէ՝ զՏէր ողորմեայն ասելով, խնայեա Տէր եւ մի կորուսաներ, դողացուցեր զերկիր վասն մեղաց մերոց, օրհնեալ զքեզ բարերար եւ մարդասէր Տէր ։]

Արացի Ի եւ Յունուարի ԻԷ ։ Վերադարձումն պատուական մարմնոյն տեառն Յովհաննու հայրապետին Ոսկեբերանի ։

Յորժամ աքսորեցին զՅովհաննէս, եւ տանէին զնա անխնայաբար եւ անողորմ աշխատութեամբ ընդ դժուարին ճանապարհ, յաւուրս ձմերային սառնամանեաց ի

1 Յունիլա] Յինիլա B || 2 Տուրվան] ընդ նոսա նահատակեցին *add.* B.

On trancha la tête à Néonilla, en même temps qu'on trancha la tête à une autre femme nommée Younilla (*Younila*), et à un notaire nommé Tourbon (*Tourvan*), parce qu'ils avaient cru au Christ.

* B p. 52 b. [B * En ce jour, commémoration du terrible tremblement de terre qui fut un avertissement de la providence divine, au temps de Théodose le Jeune, fils d'Arcadius, le 26 Janvier, un jour de dimanche, à la troisième heure. Les fortifications de la ville impériale s'écroulèrent et de nombreux palais furent détruits. Le tremblement dura jusqu'au lever stellaire [1], pendant trois mois, au point que l'empereur et toute la ville implorèrent avec larmes et de tout cœur, disant : « Seigneur, aie pitié! épargne-(nous), Seigneur! ne (nous) perds pas! Tu as fait trembler la terre à cause de nos péchés, bénédiction à toi, Seigneur bienfaisant, philanthrope. »]

20 ARATZ, **27 Janvier.**

Retour du précieux corps du seigneur Jean Chrysostome, le patriarche.

Lorsqu'on eut exilé Jean et tandis qu'on le conduisait sans ménagement et avec une fatigue impitoyable par des routes difficiles, dans la saison des

1. Le mot երատեղ ne se trouve pas dans le *Thesaurus* de Venise, 1836 : le sens précis de l'expression nous échappe; *Syn. Cp.* col. 425, n'a pas d'expression correspondante.

Կուկուսն Հայոց, * հասին ի Կոմանիս գեօղն, եմուտ յեկեղեցին յորում էին նշխարք սրբոյ վկային Բասիլիսկոսի, աղօթեաց եւ գոհացաւ զԱստուծոյ : * A fol. 170 r° a.

Եւ երեւեցաւ յանուրջս սուրբ վկայն Ոսկեբերանին եւ ասէ. Զօրացիր եղբայր իմ Յովհաննէս, վաղուն ի միասին լինիցիմք առաջի Քրիստոսի : Երեւեցաւ եւ սպասաւորին սրբոյ նշխարացն եւ ասէ. Պատրաստեա տեղի մեծ ճգնաւորիդ Յովհաննու՝ զի գալոց է առ իս :

Եւ յարուցեալ Յովհաննէս զգեցաւ սպիտակ պատմուճան քահանայութեան, եւ մատոյց զանարիւն պատարագն Քրիստոսի, եւ հաղորդեցաւ ի պատուական մարմնոյ եւ յարենէ Որդւոյն Աստուծոյ, եւ ասաց զսովորական բանս իւր. Փառք քեզ, Տէր, յաղագս ամենայնի : Եւ ողջունեալ զամենեսեան նստաւ յեկեղեցւոջն յաթոռ, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ի ձեռս հրեշտակաց : Եւ թաղեցին մերձ ի տապանն Բասիլիսկոսի :

Եւ զչարախօսսն Ոսկեբերանին չարաչար մահուամբ սատակեաց Աստուած : Ոմանց նեխեցան բերանքն եւ որդնալից լեալ լեզուացն կորեան : Եւ ոմանց ի խելաց թափեալք եւ այլ ընդ այլս խօսելով՝ մեռան : Այլք ի պէս պէս անբժշկելի ախտս եւ յանշարժելի ցաւս անկեալ սատակեցան ի սպառ :

Իսկ Թէոփիլոս Աղեքսանդրու պատրիարգն բազում աւուրս յոգեվարի լեալ՝ հոգին ոչ ելանէր, եւ աղաղակէր չարաչար վշտօք եւ ասէր. * Տեսանեմ զտէրն իմ Յովհաննէս * A fol. 170 r° b.

gelées d'hiver, à la ville de Cucuse d'Arménie,* on s'arrêta au village de Comana (*Komanis*). (Jean) entra dans l'église où se trouvaient les restes du saint martyr Basiliscus, pria et rendit grâces à Dieu. * A fol. 170 r° a.

Le saint martyr apparut dans un songe à Chrysostome et lui dit : « Prends courage, mon frère Jean, nous serons demain ensemble en présence du Christ. » Il apparut également au desservant des saintes reliques et lui dit : « Prépare une place au grand ascète Jean, car il doit venir auprès de moi. »

Jean se leva, revêtit des ornements sacerdotaux blancs, offrit le sacrifice non sanglant du Christ et communia aux précieux corps et sang du Fils de Dieu; il dit ses paroles habituelles : « Gloire à toi, Seigneur, pour toutes choses. » Il donna le salut à tous, s'assit sur le siège dans l'église et rendit son âme à Dieu entre les mains des anges. On l'inhuma près de la tombe de Basiliscus.

Dieu fit mourir d'une mort cruelle tous les calomniateurs de Chrysostome. A certains la bouche se putréfia et ils perdirent la langue remplie de vers. D'autres furent privés de raison et moururent, proférant des paroles incohérentes. D'autres disparurent pour toujours dans des infirmités incurables et des douleurs qui les condamnaient à l'immobilité.

Quant à Théophile, le patriarche d'Alexandrie, après être resté plusieurs jours à l'agonie, comme son âme ne le quittait point, il criait en proie à de cruelles douleurs, et disait : « * J'aperçois mon seigneur Jean, qui empêche * A fol. 170 r° b.

զի արգելու զոգիս իմ յելանելոյ, եւ չտայ թոյլ երթալ առ Աստուած, քանզի բազում համարձակութիւն ունի առ Քրիստոս ։ Եւ այնպէս խոստովանելով զոր մեղաւ առ Յովհաննէս աւանդեաց զհոգին ։

Եւ զերեսուն եւ զերիս ամս Եւդոքսիա թագուհւոյն տապանն երերէր, որ զՈսկեբերանն աքսորեաց ։ Եւ առաքեաց որդի նոր Փոքր Թէոդոս թագաւորն ի Կոմանիս զի բերցեն զմարմին սուրբ հայրապետին, որ եւ բուն հոգւոյ զաւակ էր, քանզի ի մկրտութենէն կնքահայր էր նորա ։ Եւ երթեալ հնարս ոչ գտին հանել ի տապանէն, քանզի եւ սուրբն ոչ կամեցաւ ։ Ապա գրեաց Թէոդոս հրովարտակ ձեռամբ իւրով արտասուօք եւ բազում աղերսանօք, եւ պատուիրեաց զի կարդասցեն ի վերայ գերեզմանին որպէս առ կենդանի ։ Եւ յորժամ տարան եւ ընթերցան՝ առժամայն թոյլ ետ սուրբն եւ բացաւ տապանն, եւ գտին զՈսկեբերանն ամբողջ, զի մազ մի ի գլխոյ նորա ոչ էր պակասեալ, եւ ոչ մարմինն թարշամեալ, եւ ոչ երեսքն այլայլեալ, այլ որպէս կենդանի ի քուն գտին ։ Եւ եդին ի փայտեայ տապանի, եւ պաշտամամբ եւ մոմեղինօք եւ խնկօք տարան Կոստանդնուպօլիս յայնկոյս ծովուն ։

Եւ առաքեաց թագաւորն երկոտասան նաւս ի պատիւ սուրբ հայրապետին ։ Եւ զնաւն յորում էր տապանն տարաւ ծովն մինչեւ յայգի այրոյն, որոյ թշնամութիւն եղեւ Եւդոքսեայ ընդ Յովհաննու եւ անտի գնաց * ի նաւահանգիստն Սոփիա, յեկեղեցի սուրբ

* A fol. 170 v° a.

առաքելոյն Թովմայ ։ Եւ գնաց թագաւորն ընդդէմ ամենայն իշխանօքն եւ քաղաքա-

la sortie de mon âme, et ne me permet point d'aller auprès de Dieu, car il a une grande liberté auprès du Christ. » C'est en avouant ainsi le tort qu'il avait commis envers Jean qu'il rendit l'âme.

Pendant trente-trois ans le tombeau de l'impératrice Eudoxie, qui avait exilé Chrysostome, remua. Son fils, l'empereur Théodose le Jeune, envoya à Comana pour rapporter le corps du saint patriarche, car il était son fils spirituel, (Chrysostome) ayant été son parrain au baptême. Étant allés, (ses envoyés) ne trouvèrent pas le moyen de le retirer de la tombe, parce que le saint ne voulait pas. Alors Théodose écrivit de sa propre main un édit, avec larmes et beaucoup de supplications, ordonnant de le lire sur le tombeau comme s'il était adressé à un vivant. Lorsque (l'édit) fut apporté et lu, aussitôt le saint donna son consentement, le tombeau s'ouvrit et on retrouva Chrysostome intact, car pas un cheveu de sa tête n'était tombé, ni son corps fané, ni son visage altéré, on le trouva comme un vivant endormi. On le mit dans un cercueil de bois, et on le transporta avec offices, cierges et encens à Constantinople, au delà de la mer.

L'empereur envoya douze navires en honneur du saint patriarche. Or le navire dans lequel se trouvait le cercueil fut porté par la mer jusqu'à la vigne de la veuve, qui fut la cause de la brouille entre Eudoxie et Jean. De là

* A fol. 170 v° a.

* (le navire) se dirigea au port de Sophie (*Sophias*), à l'église du saint apôtre Thomas. L'empereur se rendit au-devant avec tous ses princes et les habitants

ցեօքն, մոմեղէնօք եւ խնկօք ։ Եւ տեսեալ զմարմինն Յովհաննու ամբողջ որպէս ի քուն՝ զահի հարեալ փառս ետուն Աստուծոյ ։ Բարձին անտի զտապանն եւ տարան յեկեղեցի սրբուհւոյն Երինեայ, յորում էր պատրիարքարանն Ոսկեբերանին, եւ նստուցին յաթոռն իւր ի վերայ աստիճանաց բեմին ։

Եւ եղեւ մեծ սքանչելիք յաւուր յայնմիկ, զի մարմինն առանց հոգւոյ կանգնեցաւ ի վերայ պատուանդանի աթոռոյն եւ աջովն իւրով խաչանշեաց զժողովուրդն, եւ ասէ մեծաւ բարբառով. Խաղաղութիւն ամենեցուն ։ Եւ ժողովուրդն ասացին. Եւ ընդ հոգւոյդ քում ։ Եւ ինքն առանց ուրուք ձեռն տալոյ նստաւ յաթոռն ։ Եւ ապա միաբանեցան ամենայն եպիսկոպոսունքն եւ ժողովուրդքն որ հերձան ի միմեանց վասն անիրաւ անկման եւ աքսորանաց Ոսկեբերանին ։

Եւ անտի առեալ տարան յեկեղեցին սրբոց առաքելոցն յորում էր տապանն Եւդոքսեայ թագուհւոյն, եւ նոյնժամայն դադարեաց յերերմանէն ։ Եւ հանգուցին զկենդանի մարմինն սուրբ հայրապետին Յովհաննու Ոսկեբերանին ի ներքսագոյն խորանի ի ձախակողմն բեմին ։

Եւ ապա թագաւորն եւ սուրբն Պրոկղս պատրիարքն, որ եւ աշակերտ էր Ոսկեբերանին, եւ այլ եպիսկոպոսունք եւ ճգնաւոր կրօնաւորք, * միաբան աղաչեցին զԱստուած զի երեւեցուսցէ նոցա թէ յորում փառս եւ ի հանգիստ կայ աշխարհապատում եւ տիեզերալոյս վարդապետն այն ։ * A fol. 170 v° b.

Եւ երեւեցաւ Պրոկղոսի եւ միւս այլ եւս ճգնաւորի միում որում անուն էր Մարկոս,

de la ville, avec cierges et encens. Lorsqu'ils virent le corps de Jean intact, comme endormi, ils en furent effrayés et glorifièrent Dieu. On transporta le cercueil de là à l'église de sainte Irène, où se trouvait le patriarcat de Chrysostome, et on le fit asseoir sur son trône, en haut des marches de l'estrade [1].

Ce jour-là eut lieu un grand miracle, car le corps sans âme se dressa sur le marchepied du trône, de sa main droite fit le signe de la croix sur l'assistance et dit à haute voix : « Paix à tous. » L'assistance répondit : « Et avec ton esprit. » Et de lui-même, sans l'aide de personne, il se rassit sur son trône. Alors tous les évêques et la population, qui s'étaient divisés à cause de l'injuste déposition et de l'exil de Chrysostome, se réconcilièrent.

De là on le transporta à l'église des saints apôtres où se trouvait le tombeau de l'impératrice Eudoxie, qui cessa aussitôt de trembler. On déposa le corps vivant du saint patriarche Jean Chrysostome à l'intérieur de la chapelle, à gauche du chœur.

Ensuite l'empereur et le saint patriarche Proclus, qui était disciple de Chrysostome, et les autres évêques et les religieux ascètes * prièrent ensemble Dieu pour qu'Il leur révélât dans quelle gloire et quel repos se trouvait ce docteur dont toute la terre parlait et qui avait illuminé l'univers. * A fol. 170 v° b.

Proclus, et un autre ascète dont le nom était Marc, eurent une vision :

1. Bemin = βῆμα, ici l'estrade sur laquelle se trouve le trône.

եւ տեսին լուսաւոր տաճար մեծ եւ զարմանալի, յորում էին ամենայն հայրապետք փառօք նստեալք յաթոռս հանգստեան, եւ Եպիփան Կիպրոսի արքեպիսկոպոսն ։ Իսկ զՅովհաննէս զոր փափաքէին՝ ոչ տեսին, եւ յոյժ տրտմեցան ։ Եւ այր մի լուսաւոր հարցանէր եթէ․ Զո՞վ խնդրէք ։ Եւ նոքա ասեն․ Զտէրն մեր զՅովհաննէս ։ Ասէ լուսաւոր այրն․ զՄկրտիչն խնդրէք եթէ զաւետարանիչն ։ Ասէ Եպիփան․ զՅովհաննէս կամին տեսանել զԿոստանդնուպօլսոյ պատրիարգն ։ Ասէ այրն ։ ԶՅովհաննէս խնդրէք զապաշխարութեանն, զնա ոչ ոք կարող է ի մարդկանէ տեսանել քանզի ընդ սերովբէս եւ ընդ քերովբէս առաջի աթոռոյն կայ հանապազ ։

Նոյնպէս եւ ի Կոմանիս՝ յորժամ հանգեաւ Ոսկեբերանն՝ ետես եպիսկոպոսն զնոյն տեսիլս ։ Եւ այլք ամենք ճգնաւորք եւ երկիւղածք՝ տեսին զՈսկեբերանն ընդ Մկրտչին եւ ընդ աւետարանչին երանաւոր եպիսկոպոս ։

Հանգուցին զպատուական մարմին նորա յեկեղեցւոջ սրբոց առաքելոցն՝ Արացի Ի եւ Յունուարի ԻԷ ։

* B p. 13 b. [B * Վերադարձումն պատուական մարմնոյ սուրբ հայրապետին մերոյ տեառն Յովհաննու Ոսկեբերանի ։

Յորժամ վարէին Յովհաննէս տանէին յաքսորս՝ անխնայաբար եւ անողորմ աշխատութեամբ, ընդ դժուարին ճանապարհս տանէին յաւուրս ձմերային սառնամանեաց ի Կուկուսն Հայոց․ եւ եղեն սքանչելիք երեւեալ յԱստուծոյ ի քաղաքին, հուր երեւեալ

ils virent un grand temple lumineux et magnifique, dans lequel se trouvaient tous les patriarches assis dans la gloire sur des trônes spacieux, et l'archevêque de Chypre Épiphane. Mais ils n'aperçurent point Jean, qu'ils cherchaient, et en furent très attristés. Un homme lumineux vint leur demander : « Qui cherchez-vous? » Ils répondirent : « Notre seigneur Jean. » L'homme lumineux leur dit : « C'est le Baptiste que vous cherchez ou l'Évangéliste? » Épiphane dit : « Ils veulent voir Jean le patriarche de Constantinople. » L'homme dit : « Vous demandez Jean (docteur) de la pénitence; personne d'entre les hommes ne peut le voir, car il est journellement devant le trône avec les séraphins et les chérubins. »

A Comana, aussi, lorsque mourut Chrysostome, l'évêque avait eu la même vision. D'autres ascètes et des personnes pieuses virent Chrysostome, le bienheureux évêque, en compagnie du Baptiste et de (Jean) l'Évangéliste.

On déposa son précieux corps dans l'église des saints apôtres le 20 Aratz, le 27 Janvier.

B p. 13 b. [B * Retour du précieux corps de notre saint patriarche, le seigneur Jean Chrysostome.

Pendant qu'on conduisait saint Jean en exil, sans ménagement et avec une fatigue impitoyable par des routes difficiles, dans la saison des gelées d'hiver, à Cucuse d'Arménie, il se produisit des prodiges de Dieu en la ville (de Constantinople); des flammes apparurent au-dessus du trône où le

ի վերայ աթոռոյն յորում նստէր երանելին եւ վարդապետէր զբանն կենաց. եւ հուրն ցոլացեալ խորանաձեւ ի վերայ երթեւեկացն՝ եւ զտունն սինկղիտոսի այրեաց, բայց մարդոյ եւ ոչինչ մեղաւ ։

* Այլ եւ կարկուտ եղեւ ի քաղաքին սաստիկ յոյժ որք եւ ահիւ ըմբռնեալք ամենեքեան՝ եւս առաւել թագուհին վրէժխնդրութիւն անկման առն Աստուծոյ համարեալ, որ եւ յերկեղէն վախճանէր յետ երից աւուրց ։ Եւ Քաղկեդոնի չեպիսկոպոսն որ նախատէր զերանելին Յոհան ի ժողովոյն Թէոփիլեայ, չարամահ եղեւ. այս նշանք եղեն յանկման Յոհաննու ։ * B p. 53 a.

Եւ իբրեւ տարան զերանելին ի Կոկիսոն Հայոց քաղաք, նա լուսաւոր վարդապետութեամբն աղբիւրաբար բղխէր զճառս աստուածահրաշս եւ հաւաքէր ի գիրս, եւ զբազումս աշակերտէր ։ Զոր լուեալ չարակամացն նորա չարախնեցին եւ տան փոխել զնա յԱրաբիսոն. ուր առաւել յորդեաց զվտակս հոսմանն՝ արբուցանելով զիմանալի հոգիս աստուածասիրաց անձանց. եւ համբաւն դարձեալ հռչակէր յականջս նոցա. վասն որոյ կամեցան զնա յանբնակ կղզի տանել եւ ոչ ժամանեցին ըստ մարգարէութեան սրբոյն Եպիփանու եթէ ոչ ժամանեսցես յերրորդ աքսորանս քո ։

Եւ պատահեն ի գեօղ մի Կոմանիս անուն օթեւանել հիւանդացաւ, եւ մտեալ յեկեղեցին յորում էին նշխարք սուրբ վկային Բասիլիսկոսի ապօթեաց եւ զհացաւ

bienheureux s'asseyait pour enseigner la parole de vie; ces flammes se répandirent en forme de voûte au-dessus des passants, et mirent le feu à la maison du sénat (σύγκλητος), mais ne fit du mal à personne.

* Ensuite une grêle très violente s'abattit sur la ville, et tous étaient saisis de frayeur, en particulier l'impératrice, qui crut que c'était une vengeance de la chute de l'homme de Dieu, et mourut de frayeur trois jours plus tard. L'indigne évêque de Chalcédoine, qui avait insulté le bienheureux Jean au concile [1] de Théophile, mourut d'une mort atroce. Ces signes prodigieux eurent lieu à la chute de Jean. * B p. 53 a.

Lorsqu'on eut conduit le bienheureux à la ville de Cucuse (*Kokison*) d'Arménie, il y prononça des homélies divines d'une doctrine lumineuse, qui jaillissaient comme d'une source abondante; il en forma des livres; il forma beaucoup de disciples. Ce qu'ayant appris, ses ennemis le jalousèrent et le firent transférer à Pityonte (*Arabion*), où il multiplia les ruisseaux d'éloquence, abreuvant les âmes spirituelles des amis de Dieu, et sa renommée parvint de nouveau à ses adversaires; c'est pourquoi ils résolurent de le faire transférer dans une île déserte, mais ils n'y arrivèrent point, conformément à la prophétie de saint Épiphane : « Tu ne parviendras point à ton troisième exil. »

Ils arrivèrent à un village nommé Comana pour y passer la nuit. (Chrysostome) tomba malade; il entra dans l'église où se trouvaient les restes du

1. Il s'agit du conciliabule du Chêne.

զԱստուծոյ. եւ երեւեալ նմա սուրբ վկայն յանուրջս, ասէ. Ո՜վ երանելիդ Յովհան լուսաւոր վարդապետութեամբ քո զազգս որդւոց մարդկան լուսաւորեցեր, եւ ամբարեցեր քեզ գանձս յերկինս որ կան եւ մնան, արդ եկ եւ հանգիր ընդ մեզ ։ Եւ ասէ ցընկեր իւր Լուկիանոս մարտիրոս եւ քահանայ. Պատրաստեա տեղի տեառն Յովհաննու զի ի վաղիւն գայ առ մեզ ։

Եւ յարուցեալ Յովհաննէս զգեցաւ սպիտակ պատմուճանս քահանայութեան եւ կօշիկս եւ մատոյց զանարիւն պատարագն Քրիստոսի, եւ հաղորդեցաւ ի պատուական * B p. 53 b. եւ սուրբ մարմնոյ եւ յարենէ Որդւոյն Աստուծոյ, եւ ասաց* զսովորական բանս իւր. Փառք քեզ Աստուած յաղագս ամենայնի ։ Եւ ողջունեալ զամենեսեան՝ նստաւ յեկեղեցւոջն յաթոռ, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ի ձեռս հրեշտակաց. եւ թաղեցին զնա առ սրբոցն ։

Եւ փոխանորդեն զաթոռ նորա յայլմէ յայլ մինչեւ յերանելին Պրոկղ ։

Եւ առաքեաց Փոքր Թէոդոս թագաւորն ի Կոմանս զի բերցեն զմարմին սուրբ հայրապետին, որ ըստ հոգւոյ զաւակ էր Յովհաննու. քանզի ի մկրտութենէն կնքահայր էր նորա ։ Եւ գնացին ի տապան սրբոյն եւ գտին զՈսկեբերանն ամբողջ, զի եւ մազ մի ի գլխոյ նորա ոչ էր պակասեալ, եւ ոչ մարմինն թարշամեալ, եւ ոչ երեսքն այլագունեալ, այլ որպէս կենդանի ի քուն գտին ։ Եդին ի փայտեայ տապանի, եւ պաշտամամբք եւ մոմեղինօք տարան ի Կոստանդինուպօլիս յայնկոյս ծովուն ։

saint martyr Basiliscus, pria et rendit grâces à Dieu. Le saint martyr lui apparut dans un rêve et lui dit : « Oh bienheureux Jean, tu as illuminé par ta doctrine lumineuse les nations des fils des hommes et tu t'es amassé au ciel des trésors qui t'y attendent, viens donc et repose-toi avec nous. » Et il dit à son compagnon le martyr et prêtre Lucien : « Prépare une place au seigneur Jean, car demain il vient auprès de nous. »

Jean se leva, revêtit des vêtements sacerdotaux blancs, mit ses chaussures et offrit le sacrifice non sanglant du Christ, communia aux précieux corps * B p. 53 b. et sang du Fils de Dieu et répéta * ses paroles habituelles : « Gloire à toi, Dieu, pour toutes choses. » Il donna le salut à tous, s'assit sur le trône de l'église et rendit son âme à Dieu entre les mains des anges. On l'inhuma près des saints.

Divers (patriarches) lui succédèrent sur le trône (de Constantinople) jusqu'au bienheureux Proclus.

L'empereur Théodose le Jeune envoya à Comana pour en rapporter le corps du saint patriarche ; il était fils spirituel de Jean, car celui-ci avait été son parrain au baptême. (Les envoyés) se rendirent donc au tombeau du saint et trouvèrent Chrysostome intact, car pas un cheveu de sa tête ne manquait, son corps n'était pas flétri, son visage n'était pas altéré, ils le trouvèrent comme un vivant dans le sommeil. Ils le mirent dans un cercueil de bois et le transférèrent avec offices et cierges à Constantinople au delà de la mer.

Եւ առաքեաց թագաւորն երկոտասան նաւս ի պատիւ սուրբ հայրապետին : Եւ եկին ի նաւահանգիստն Սոփիա՝ ի սրբոյն Թովմայի առաքելոյ եկեղեցին. և գնաց թագաւորն ընդ առաջ ամենայն իշխանօքն և քաղաքացեօքն մոմեղինօք և խնկովք. և տեսեալ զմարմինն Յովհաննու ամբողջ և որպէս ի քուն, զահի հարեալք փառս տային Աստուծոյ : Բարձին անտի զմարմինն և տարան յեկեղեցի սրբոյն Երինեայ, յորում Ոսկեբերանին պատրիարքարանն էր, և նստուցին յաթոռ ի վերայ աստիճանաց բեմին : Եւ ապա միաբանեցան ամենայն եպիսկոպոսունքն և ժողովուրդքն՝ որք հերձեալ էին ի միմեանց վասն անիրաւ անկմանն և աքսորանաց Ոսկեբերանին :

Եւ անտի առեալ տարան յեկեղեցի սուրբ առաքելոցն, յորում էր տապանն Եւդոքսիա թագուհւոյն. և հանգուցին զկենդանի մարմինն սուրբ հայրապետին ի ներքս ի խորանի անդ ի ձախակողմն բեմին. և սկսան կատարել զխորհրդածութիւն սուրբ պատարագին, * ուր եղեն մեծամեծ սքանչելիք, և լինին անպակաս մինչև ցայսօր ի փառս ամենասուրբ Երրորդութեան. որում վայելէ փառք և իշխանութիւն և պատիւ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս : * B p. 54 a.

Յայսմ աւուր վկայութիւն Անանիայ քահանային և Պետրոսի բանդապանի և եօթն այլոց զինուորաց, որք չարչարեցան ի Փիւնիկէ ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի և Մաքսիմոսի դատաւորին. և ամենեքեան ի ծով ընկեցան, և այնպէս կատարեցան ի Քրիստոս :]

L'empereur envoya douze navires au-devant en honneur du saint patriarche Ils arrivèrent au port de Sophie, à l'église du saint apôtre Thomas. L'empereur se rendit au-devant avec tous les princes et les habitants avec cierges et encens. Lorsqu'ils virent le corps de Jean intact et comme endormi, ils en furent effrayés et glorifièrent Dieu. On enleva le corps de là et on le transporta à l'église de sainte Irène, où se trouvait le patriarcat de Chrysostome; on le fit asseoir sur le trône, en haut des marches de l'estrade. Alors tous les évêques et la population, qui s'étaient divisés à cause de l'injuste déposition et de l'exil de Chrysostome, se réconcilièrent.

De là on le transporta à l'église des saints apôtres où se trouvait le tombeau de l'impératrice Eudoxie. On déposa le corps vivant du saint patriarche à l'intérieur de la chapelle, à gauche du chœur. On commença la célébration du mystère du saint sacrifice, * où eurent lieu de grands miracles. Il s'en opéra sans cesse jusqu'aujourd'hui pour la gloire de la très sainte Trinité, à laquelle appartient la gloire, la puissance et l'honneur maintenant et toujours et dans les siècles. * B p. 54 a.

En ce jour, martyre du prêtre Ananie, du geôlier Pierre et de sept autres soldats qui furent torturés en Phénicie, aux jours de Dioclétien et du juge Maxime, puis furent tous jetés à la mer et moururent ainsi dans le Christ.]

* A fol. 171 r° a. Արացի ԻԱ. և Յունուարի ԻԸ. : Վարք Եփրեմի խորին Ասորւոյ վարդապետին :

Սուրբն Եփրեմ սքանչելի արդիւնաւոր և տիեզերալոյս վարդապետն, ազգաւ ասորի էր, յԱմիթ քաղաքէ : Եւ հայրն քուրմ էր կռոց : Եւ յաւուր միում զոհս մատուցանէր կռոցն վասն Եփրեմի, և դեւն խօսեցաւ ի կռոց անտի և ասէ. Զաղաչանս որ վասն Եփրեմի որդւոյ քո է՝ ես ոչ ընդունիմ, զի նա հալածիչ մեր լինելոց է. այլ թէ կամիս հաճել զմեզ՝ երթ հալածեա զնա ի տանէ քումմէ : Եւ հայրն նորա եհան զնա ի տանէ իւրմէ : Եւ նա ուրախ եղեւ յոյժ, և գնաց ի Մծբին քաղաք առ մեծն Յակոբ եպիսկոպոս քաղաքին : Եւ նա ուրախութեամբ ընկալեալ զնա՝ մկրտեաց և արար կրօնաւոր : Եւ կեայր սքանչելի վարուք, սրբութեամբ, պահօք և աղօթիւք. և նախանձէին ընդ նա ժամանդաւորք եկեղեցւոյն :

Եւ մի ոմն ի սարկաւագացն Եփրեմ անուն շնացաւ ընդ դուստր մեծատան միում և յղացոյց զնա, և եդ բանս ի բերան աղջկանն զրպարտել զսուրբն Եփրեմ : Եւ յորժամ գիտաց հայր աղջկանն խոշտանգէր զդուստրն թէ. Ով յղացոյց զքեզ : Եւ նա ասէ ըստ խրատուն թէ. Եփրեմ ճգնաւորն : Եւ եկեալ հայրն պատմեաց եպիսկոպոսին
* A fol. 171 r° b. Յակոբայ. և նորա կոչեալ հարցանէր. և սուրբն *Եփրեմ անկաւ յոտս նորա լալով

1 Վարք ... վարդապետին] Վարք սուրբ և մեծ ճգնաւորի հօրն մերոյ և հոգելից վարդապետին Եփրեմի խորին Ասորւոյ B || 2 Սուրբ ... վարդապետն] Սուրբն և սքանչելին Եփրեմ B || 3-6 Եւ յաւուր ... եղեւ յոյժ] Եւ տեսեալ զսնոտի պաշտամունս կռապաշտից՝ յարեցաւ ի քրիստոնեայս և թողեալ զտուն հօր իւրոյ B || 11-p. 107, l. 9 Եւ մի ոմն ... տուն Աստուծոյ *om.* B.

* A fol. 171 r° a.

* 21 ARATZ, **28 Janvier.**

Vie d'Éphrem le sublime docteur syrien.

Saint Éphrem l'admirable, l'éloquent docteur qui illumina l'univers, était syrien de nation, de la ville d'Amid. Son père était prêtre des idoles. Un jour qu'il offrait des sacrifices aux idoles pour Éphrem, le démon parla par la bouche des idoles et dit : « Les prières que tu fais pour ton fils Éphrem, je ne les accepte pas, car il doit devenir notre persécuteur. Mais si tu veux nous être agréable, va et expulse-le de chez toi. » Son père le chassa de sa maison. Il (Éphrem) en fut très content, se rendit à la ville de Nisibe auprès du grand Jacques, l'évêque de la ville, qui l'accueillit avec joie, le baptisa et le fit moine. Il mena une vie admirable de sainteté, de jeûnes et de prières; et les clercs de l'église l'enviaient.

Un des diacres, nommé Éphrem, eut des relations avec la fille d'un homme riche et la rendit enceinte, il plaça des paroles dans la bouche de la jeune fille pour qu'elle accusât saint Éphrem. Lorsque le père de la jeune fille fut informé, il battit sa fille en disant : « Qui t'a rendue enceinte. » Elle lui dit, selon ce qui lui avait été conseillé : « L'ascète Éphrem. » Le père alla le raconter à l'évêque Jacques, qui, ayant mandé (Éphrem), l'interrogea. Saint Éphrem
* A fol. 171 r° b. * tomba à ses pieds en pleurant et dit : « J'ai péché, rends-moi digne de la

եւ ասէ. Մեղայ, արժանացի՛ զիս ապաշխարութեան։ Եւ իբրեւ ծնաւ աղջիկն զմանուկն, եբեր հայր աղջկանն զմանուկն եւ ետ ցերանելին Եփրեմ եւ ասէ. Առ զորդիդ քո զոր չարեօք սերմանեցեր։ Եւ առեալ սրբոյն արբուցանէր նմա կաթն խաշանց։

Եւ յաւուր միում ժողովուրդ բազում էր յեկեղեցւոջն, ել նա յամբիոն եկեղեցւոյն եւ բարձրացուցեալ զմանուկն, ասաց բարձր ձայնիւ ցողայն. Յանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ասա թէ ո՛վ է հայր քո։ Ասէ մանուկն. Եփրեմ է հայրն իմ, ոչ որ բարձեալ ունի զիս՝ այլ սարկաւագապետն Եփրեմ։ Եւ լուեալ զայս փառս ետուն Աստուծոյ։

Եւ գնաց սուրբն յՈւռհայ, եւ անդ բնակէր եւ սրբէր զժողովուրդն յամենայն հերձուածոց, եւ էր ի լերինն. եւ միայնակեաց մի տեսանէր ի տեսլեան զի բազուկ մի բուսաւ ի բերան նորա եւ եբեր պտուղ յոյժ, եւ ի նմանէ ուտէին թռչունք, եւ նա աւելի եւս պտղաբերէր։

Եւ սկսաւ գրել մեկնութիւնս հին եւ նոր Կտակարանացն, եւ ճառս զղջման եւ

11 էր] բնակէր B — լերինն] առանձնական կենօք մեծ ճգնութեամբ *add.* B — մի] ամն առաքինի B || 12 բերան] լեզուի B || 14 Եւ սկսաւ գրել ... Յունարէն ԻԵ] Եւ այս ի նշանակ առատապարգեւ գիտութեան նորա որով կերակրեաց զհոգիս մարդկան։ Տեսանէ եւ այլ ամն յանապատաւոր կրօնաւորացն յանուրջս՝ այր մի ահաւոր եւ ունէր ի ձեռին իւրում տումար քարտէս եւ ասէր. Ո՞վ է կարող առնուլ զտումարս եւ պահել։ Եւ եկեւ ձայն առ նա եւ ասէ. Ոչ ոք բայց միայն ծառայն իմ Եփրեմ։ Եւ առժամայն էարկ զտումարն ի բերանն Եփրեմի, եւ նա եկեր. եւ բղխեաց ի բերանոյ նորա իբրեւ զգետ շնորհք Հոգւոյն սրբոյ։ Տեսանէ ի տեսլեան զսուրբն Բարսեղիոս իբրեւ սիւն լուսոյ, եւ իջեալ ի լեռնէն գնաց ի Կեսարիա, եւ ձեռնադրեցաւ ի նմանէ սարկաւագ։ Եւ դարձաւ ի լեառն եւ սկսաւ գրել զգիրս զղջման եւ ապաշխարութեան եւ զկարգ կրօնաւորութեան B.

pénitence. » Lorsque la jeune fille mit au monde l'enfant, le père de la jeune fille apporta l'enfant et le remit au bienheureux Éphrem et lui dit : « Prends ton fils que tu as engendré par ta mauvaise action. » Le saint le prit et lui donna à boire du lait de brebis.

Un jour qu'il y avait une nombreuse assistance à l'église, il monta sur l'ambon (*ambion*), et, élevant l'enfant, il lui dit à haute voix : « Au nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, dis qui est ton père? » L'enfant répondit : « Mon père est Éphrem, non pas celui qui me tient élevé, mais l'archidiacre Éphrem. » Entendant cela, tous glorifièrent Dieu.

Le saint se rendit à Édesse, y habita et y purgea la population de toutes les hérésies. Il vivait à la montagne. Un anachorète vit en vision qu'une branche avait poussé de sa bouche et portait beaucoup de fruits, les oiseaux venaient en manger, et elle portait toujours plus de fruits.

Il se mit à écrire les commentaires de l'ancien et du nouveau Testament,

ապաշխարութեան, եւ ի տօնս տէրունականս եւ վկայից Աստուծոյ, եւ շարականս բազումս, եւ գիրս կցորդաց եւ աղօթից :

Գնաց յԵգիպտոս եւ շրջեցաւ ընդ միայնակեացս եւ բազում կարգս ուղղեաց նա : Եւ ի ծովուն գազան մի սաստիկ որ կամէր կորուսանել զնաւն սպան աղօթիւք, եւ գայր ի վերայ երեսաց ջրոյն իբրեւ զբլուր մի :

* A fol. 171 v° a. *Ցանկացաւ տեսանել եւ զսուրբն Բասիլիոս զարքեպիսկոպոսն Կեսարիոյ. եւ տեսանէր ի տեսլեան սիւն մի հրեղէն, եւ գլուխն հասանէր մինչեւ յերկինս : Ասէին նմա. Այսպէս է Բասիլիոս մեծն : Եւ առեալ թարգման գնաց ի Կեսարիա. եւ ի տօնի Աստուածայայտնութեանն գնաց յեկեղեցին, եւ տեսանէր զսուրբն Բասիլիոս զարդարեալ սպիտակ հանդերձիւք, եւ պաշտօնեայքն սպասաւորէին նմա : Եւ ասաց. Ի զուր աշխատեցայ, զիա՞րդ կարէ լինել սա սիւն հրեղէն որ յայսպիսի փառս եւ ի պատիւ է : Եւ սուրբն Բասիլիոս յղեաց առ նա զսարկաւագապետն իւր երիցս անգամ, եւ ասէ. Հայր Եփրեմ, եկ մօտ առ մեզ : Եւ նա ասաց. Յետ արձակման պատարագին ողջունեալ օրհնեցայց ի քէն : Եւ տեսանէր զի յորժամ քարոզեաց ժողովրդեանն Բարսեղ՝ սուրբ Հոգին խօսէր նովաւ : Եւ առեալ ողջոյն միմեանց՝ ձեռնադրեաց զԵփրեմ սարկաւագ եւ զթարգման նորա քահանայ :

Եւ գնաց Եփրեմ յՈւռհայ եւ կատարէր մեծամեծ սքանչելիս, եւ սրբէր յամենայն

des homélies de contrition et de pénitence, sur les fêtes du Seigneur et sur les martyrs de Dieu; des hymnes en grand nombre, des recueils d'antiennes et des prières.

Il se rendit en Égypte, visita les anachorètes, et réglementa beaucoup d'ordres. En mer une bête farouche voulait perdre le navire, il la tua par ses prières. La bête monta à la surface de l'eau et forma comme une colline.

* A fol. 171 v° a. * Il désira voir saint Basile (*Basilios*), l'archevêque de Césarée, et vit dans une vision une colonne de feu dont la tête arrivait jusqu'au ciel. On lui dit : « Tel est le grand Basile. » Il prit un interprète avec lui et se rendit à Césarée. Il alla à l'église le jour de l'Épiphanie du Seigneur et vit saint Basile revêtu de parements blancs, et des ministres le servaient. Il se dit : « Je me suis donné de la peine pour rien; comment peut-il être une colonne de feu celui qui est dans tant de faste et honneurs? » Saint Basile lui envoya son archidiacre par trois fois pour lui dire : « Père Éphrem, viens près de nous. » Il répondit : « Après la fin de la messe je te saluerai et recevrai ta bénédiction. » (Éphrem) se rendit compte que lorsque Basile (*Barsegh*) parla aux fidèles, le Saint-Esprit parla par sa bouche. Lorsqu'ils se furent salués, (Basile) ordonna Éphrem diacre et son interprète prêtre.

Éphrem retourna à Édesse et y accomplit de grands prodiges, il purifia

հերձուածոց եկեղեցիս : Եւ հիւանդացեալ ասաց ոչ թաղել զինքն յեկեղեցւոջն, այլ ընդ աղքատս քաղաքին, զի ամենայն որ, ասէ, նմանաւն իւրով խնդայ :

Եւ փոխեցաւ սուրբ վարդապետն եկեղեցւոյ, երանելին Եփրեմ, Յունուարի ԻԸ :

Գրեաց եւ վասն նեռինն ճառս, եւ վասն գալստեանն Քրիստոսի, եւ ահաւորին * դատաստանին, եւ հատուցման ըստ գործոց մարդկան, եւ վասն ուղղափառ հաւատոյ : * A fol. 171 v° b.

Կամեցաւ երանելին տեսանել զքաղաքն Ուռհայ, եւ աղաչեաց զԱստուած զի պատահեսցի ի քաղաքին մարդոյ որ խօսի ի գրոց եւ օգտեսցի հոգւով : Եւ յարուցեալ էջ ի լեռնէն եւ գնաց : Եւ յորժամ եմուտ ընդ դուռն քաղաքին՝ հանդիպեցաւ կնոջ միոյ պոռնկի, տրտմեցաւ եւ ասէ. Ով Տէր, անտես արարեր զխնդրուածս իմ, զի պատահեցայ ես մարդոյ՝ որ ոչ կարասցէ օգնել ինձ : Եւ պշուցեալք հայէին ընդ միմեանս : Ասէ Եփրեմ ցկինն. Ով աղջիկ, ընդէ՞ր նայիս ընդ իս : Պատասխանի ետ պոռնիկ կինն եւ ասէ. Ես բարւոք առնեմ զի նայիմ ի քեզ, զի կին եմ եւ յառնէ ստեղծայ, քեզ՝ չէ արժան զիս հայել, բայց յերկիր յորմէ ստեղծար : Եւ զայս լուեալ Եփրեմ զարմացաւ եւ փառաւորեաց զԱստուած ասելով եթէ. Ի տգէտ եւ ի պոռնիկ կնոջէ բանս լուայ եւ օգտեցայ, այժմ ծանեայ Տէր զի ոչ արարեր զխնդրուածս իմ անտես :

6 երանելին] Եփրեմ *add.* B.

les églises de toutes les hérésies. Lorsqu'il tomba malade, il demanda à ne pas être enterré dans l'église mais avec les pauvres de la ville, car, disait-il, chacun se réjouit de son semblable.

Le saint docteur de l'église, le merveilleux Éphrem, mourut le 28 Janvier.

Il avait écrit aussi des homélies sur l'antéchrist, la venue du Christ, le * jugement terrible, la récompense des hommes selon leurs œuvres, et sur la foi orthodoxe. * A fol. 171 v° b.

Le bienheureux, ayant voulu voir la ville d'Édesse, avait prié Dieu de lui faire faire la rencontre dans la ville de quelqu'un sachant lui parler des écritures, pour qu'il pût en profiter spirituellement. Il se leva, descendit de la montagne et se mit en route. Lorsqu'il pénétra par la porte de la ville, il rencontra une prostituée, s'en attrista et dit : « O Seigneur, tu as dédaigné ma prière, car j'ai rencontré quelqu'un qui ne pourra m'être utile. » Ils se regardèrent étonnés. Éphrem dit à la femme : « O fille, pourquoi me regardes-tu? » La prostituée lui répondit : « Je fais bien de te regarder, car je suis une femme et j'ai été créée de l'homme; mais toi, tu ne dois pas me regarder, moi, mais la terre d'où tu as été créé. » En entendant cela, Éphrem fut saisi d'étonnement et glorifia Dieu en disant : « De cette femme ignorante et prostituée j'ai entendu des paroles utiles et je reconnais maintenant, Seigneur, que tu n'as pas dédaigné ma prière. »

Եւ մտեալ ի քաղաքն իջևանեցաւ ի տուն մի, և էր մերձ ի տունն զրացի կին մի այլ պոռնիկ, և խոնարհեալ ի պատուհանէն ասէ. Օրհնեա՛ հայր : Եւ խոնարհեալ Եփրեմ ի պատուհանէն ետես զկինն և ասէ. Աստուած օրհնեսցէ զքեզ : Ասէ կինն. Զինչ պիտոյ են քեզ զի յուղարկեցից քեզ կերակուր : Ասէ Եփրեմ. Երիս քարինս

* A fol. 172 r° a. և ..... զի * փակեցից զպատուհանդ : Ասէ կինն. Որպէս զի նախ ես խօսեցայ ընդ քեզ՝ մեղադիր լինիս ինձ : Ես մտածեալ եմ ընդ քեզ ննջել, և դու պատարկ բանիւ խափանել կամիս : Ասէ Եփրեմ. Եթէ կամիս ընդ իս ննջել ուր ասացից քեզ եկեսջիր և ննջեսցես ընդ իս : Եւ ասէ կինն. Ասա ինձ զտեղին և ես եկից : Եւ ասէ Եփրեմ. Ի մէջ քաղաքիս՝ ի փողոցին : Ասէ կինն. Ի մարդկանէ ոչ ամաչեմք : Ասէ Եփրեմ. Եթէ ի մարդկանէ ամաչեմք, որչափ ևս առաւել յԱստուծոյ ամաչել և երկնչել պարտ է, որ գիտողն է զաղտնեաց մարդկան, և հատուցանէ ըստ իւրաքանչիւր գործոց : Եւ զայս լուեալ պոռնիկ կինն զղջացաւ ի գործս իւր և իջեալ անկաւ յոտս Եփրեմի և լալով աղաչէր. Կեցո՛ զիս ծառայ Քրիստոսի, և առաջնորդեա՛ ինձ ի ճանապարհ փրկութեան : Եւ երանելին Եփրեմ սկսաւ բազում վարդապետութեամբ ուսուցանել կնոջն զբանս փրկութեան, և եմոյծ զնա ի կանանց վանս, և մեծաւ ապաշխարութեամբ ազատեցաւ կինն ի մեղաց իւրոց :

1-16 Եւ մտեալ ... մեղաց իւրոց] Եւ կացեալ ի քաղաքին աւուրս ինչ՝ բազում վարդապետութեամբ դարձուցանէր զմոլորեալսն յապաշխարութիւն փրկութեան B.

Étant entré dans la ville, il logea dans une maison, et il y avait auprès, dans une maison voisine, une autre prostituée, qui, se penchant à la fenêtre, lui dit : « Bénis-moi, mon père. » Éphrem, se penchant à la fenêtre, aperçut la femme et lui dit : « Que Dieu te bénisse. » La femme lui dit : « De quoi as-tu besoin pour que je t'envoie à manger? » Éphrem répondit : « Trois pierres

* A fol. 172 r° a. * pour murer la fenêtre. » La femme dit : « Parce que j'ai été la première à te parler, tu trouves de quoi me blâmer. Moi, je songe à coucher avec toi, et toi, tu cherches par des propos inutiles à m'en empêcher. » Éphrem lui répondit : « Si tu veux coucher avec moi, je te dirai où il faudra venir et tu coucheras avec moi. » La femme lui répondit : « Dis-moi l'endroit et j'irai. » Éphrem lui répondit : « Au milieu de la ville, dans la rue. » La femme lui dit : « N'aurons-nous pas honte des hommes? » Éphrem répondit : « Si nous avons honte des hommes, combien plus devons-nous en avoir de Dieu et le craindre, Lui qui connaît tous les secrets des hommes et qui récompense chacun selon ses œuvres. » En entendant cela, la prostituée regretta ses actes, descendit et se jeta aux pieds d'Éphrem et le pria en pleurant : « Sauve-moi, serviteur du Christ, et guide-moi dans la voie du salut. » Le bienheureux Éphrem se mit à enseigner à la femme avec beaucoup de doctrine les paroles du salut, la fit entrer dans un couvent de femmes, et la femme trouva la rémission de ses péchés après une grande pénitence.

Եւ Եփրեմ ելեալ ի քաղաքէն գնաց յանապատն ։ Էր Եփրեմ այր երկիւղած Աստուծոյ, երկայնամիտ, հեզ, հանդարտ, խոնարհ, անխարդախ, ճգնաւոր, ապաշխարող, լռակեաց, որ միայն տեսութեամբ իւր դարձուցանէր զմարդիկ ի զղջումն. միտք իւր ամենեւին ոչ ցրուէին, անդադար յաղօթս * անհանգիստ արթութեամբ, անչափ պահօք ։ * A fol. 172 r° b. Եւ կարգեաց կարգս եւ սահմանս վանաց, թէ որպէս պարտ է հօր վանացն եւ եղբարցն կալ ի վանսն, եւ այլ բազում յիշատակ եթող յաշխարհի գրով եւ անգիր ։

Եւ յառաջագոյն գիտաց զկատարումն կենաց իւրոց, կոչեաց զամենայն եղբարսն եւ ողջունեալ զնոսա հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս ։

Յայսմ աւուր կատարեցան գանիւք եւ հրով, եւ ապա հատին սրով զգլուխս նոցա, ի Տրապիզոն քաղաքի, սուրբ վկայքն Վաղերիանոս, Կանդիդոս, Ակիւղաս, Եւգինէոս ի Լիւսիայ եւ յԱգրիկողայոսէ դատաւորացն, առ Դիոկղետիանոսիւ արքայիւ ։

[B * Յայսմ աւուր յիշատակ սուրբ վկայիցն Քրիստոսի որք ի Տրապիզոնացւոց քաղաքին կատարեցան ։ * B p. 55 a.

Սոքա էին ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի եւ Մաքսիմիանոսի թագաւորացն, եւ ի դատաւորութեանն Լիւսիայ եւ Ագրիկողայոսի, յորոց սաստիկ հրաման յամենայն արեւելս տարածեալ լինէր պատիժ պատուհասի ի վերայ ամենայն որոց միանգամ խոստովանին զանունն Քրիստոսի ։

Եւ մատուցեալ ոմանք առ դատաւորն մատնեցին եթէ են վարդապետք քրիստոնէից

6 յաշխարհի] յերկրի B || 8 Քրիստոս] եւ թաղեցաւ յամենայն անապատաւորացն Յունվարի ԻԸ ի փառս Աստուծոյ մերոյ *add.* B.

Éphrem quitta la ville et se rendit au désert. Éphrem était un homme craignant Dieu, longanime, doux, calme, humble, sincère, ascète, faisant pénitence, silencieux, qui par sa seule vue convertissait les hommes au repentir; il n'avait jamais de distraction, il était toujours en prières * sans * A fol. 172 r° b. prendre de répit, dans un jeûne extrême. Il établit des règles et des constitutions pour les couvents, sur les rapports des prieurs et des frères dans les monastères, et il laissa de nombreux souvenirs sur la terre, écrits et non écrits.

Il connut à l'avance la fin de sa vie; il fit venir tous les frères et, les ayant salués, reposa en paix dans le Christ.

En ce jour furent martyrisés par les coups et par le feu, ayant ensuite la tête tranchée, dans la ville de Trébizonde, les saints martyrs Valérien, Candidus, Aquila, Eugène sur l'ordre des juges Lysias et Agricola, sous le règne de l'empereur Dioclétien.

[* En ce jour, commémoration des saints martyrs du Christ qui furent * B p. 55 a. exécutés dans la ville de Trébizonde.

Ils vivaient aux jours des empereurs Dioclétien et Maximin, et des juges Lysias et Agricola dont les ordres sévères répandus dans tout l'Orient commandaient de punir tous ceux qui confessaient le nom du Christ.

Quelques gens se présentèrent au juge et lui dénoncèrent que des docteurs

թաքուցեալք ի լերինն Տրապիզոնդացւոց, եւ առաքեալ դատաւորն կալաւ զնոսա. եւ նոքա խոստովանեցան զՔրիստոս Աստուած, եւ տարան զնոսա ի բանդ կապանօք ։ Եւ յետ աւուրց կոչեցին առաջի, եւ երկար * քննեալ՝ իբրեւ ետես զհաստատուն միտս նոցա ի Քրիստոս, հրամայեաց եւ կապեցին զնոսա զփայտէ, զոտս նոցա պնդեցին ի կոճեղս, եւ քերեալ եղեն կողք նոցա, եւ ի հուր ընկեցան. եւ յետոյ ընկալան զգլխատումն սրոյ վասն անուանն Քրիստոսի ։]

* B p. 55 b.

Արացի ԻԲ եւ Յունուարի ԻԹ ։ Վկայութիւն սրբոյ Նէոփիտոսի որ թարգմանի նորատունկ ։

Յաւուրս ամբարիշտ թագաւորին Դիոկղետիանոսի, ի քաղաքին Նիկիայ Բիւթանացւոց, էին ամուսինք Թէոդորոս եւ Փլաւրենդիա քրիստոնէայք. եւ էր նոցա զաւակ Նէոփիտոս, որ եղեւ ի մանկութենէ զգաստ ։ Եւ յորժամ եղեւ ինն ամաց՝ ուսաւ գիր եւ խօսք իմաստութեան տուաւ նմա յԱստուծոյ եւ ժողովէր մանկունս որբս ի հեթանոսաց, կերակրէր զնոսա եւ ուսուցանէր զհաւատս քրիստոնէականս ։ Եւ գնայր նոքօք հանդերձ յարեւելից կոյս դրան քաղաքին, կանգնէր խաչ եւ կայր նոքօք * յաղօթս, եւ բախէր ձեռօքն զպարիսպն եւ ելանէր կաթն ջրախառն ըմպէին եւ ուրախ լինէին եւ ողջունեալ զնոսա յուղարկէր ։

* A fol. 172 v° a.

chrétiens se trouvaient cachés dans la montagne de Trébizonde. Le juge envoya des gens qui les arrêtèrent. Ils confessèrent le Christ Dieu, et on les emmena en prison chargés de fers. Quelques jours après, on les fit comparaître; (le juge), après les avoir interrogés * longuement, voyant la fermeté de leur esprit dans le Christ, ordonna de les attacher à un poteau, et leurs pieds à un tronc; on leur laboura les côtes, puis on les jeta dans les flammes, enfin ils eurent la tête tranchée par l'épée pour le nom du Christ.]

* B p. 55 b.

22 ARATZ, 29 Janvier.

Martyre de saint Néophyte, nom qui se traduit « nouvelle plante ».

Aux jours de l'empereur impie Dioclétien, dans la ville de Nicée de Bithynie, vivaient les époux chrétiens Théodore et Florentia; et ils avaient un fils, Néophyte, qui fut sage dès son enfance. Lorsqu'il eut neuf ans, il apprit à lire; des paroles de sagesse lui furent accordées par Dieu. Il rassemblait des enfants païens orphelins, les nourrissait, et leur enseignait la foi chrétienne; puis, se rendant avec eux à la porte orientale de la ville, il y plantait une croix et se mettait en prières * avec eux, puis frappait de ses mains les murs de la ville, qui rendaient du lait mélangé à de l'eau qu'ils buvaient, et après qu'ils s'étaient réjouis, il les saluait et les renvoyait chez eux.

* A fol. 172 v° a.

Եւ հրեշտակ Տեառն ի տեսլեան պատմեաց Փլորենտիայ մօր իւրոյ զոր ինչ առնէր Նէոփիտոս : Եւ ի միում աւուր ի թռիչս եկն աղաւնի մի, եւ նստաւ ի վերայ մահճացն Նէոփիտոսի : Ասէ Փլորենտիա . Զո՞ խնդրես : Եւ տարածեալ զթեւսն ասէ աղաւնին մարդկային բարբառով . Առաքեցայ յերկնից զի անարատ պահեսցից զանկողինս Նէոփիտոսի : Եւ յաւէտ տեսլեանն աղաւնոյն կինն որպէս մեռեալ անկաւ . եւ երթեալ Նէոփիտոս աղօթիւք կանգնեաց զնա : Եւ յետ աւուրց ինչ եկեալ աղաւնին ասէ ցՆէոփիտոս . Եկ զկնի իմ. եւ տարեալ եհան զնա յՈղոմպիոս լեառն եւ թռուցեալ աղաւնին եմուտ յայր մի, եմուտ եւ Նէոփիտոս զկնի, եւ եգիտ առիւծ մի ահագին յայրին, եւ ասէ . Ել աստի : Եւ առիւծն խոնարհեցուցեալ զգլուխն իւր եւ լիզեր զփոշի ոտիցն, եւ ել խաղաղութեամբ : Եւ հրեշտակ Տեառն կերակրէր զՆէոփիտոս յայրին : Եւ տուաւ նմա գիրս յորում գրեալ էր եւ ընթեռնոյր . Սուրբ, սուրբ, սուրբ : Եւ ասէ հրեշտակն . Էջ ի քաղաքն եւ տեսցես զծնողսն քո, եւ զինչս բաշխեսցես աղքատաց, եւ եկ ի տուն քո յերկինս : Եւ զայս արարեալ երանելին Նէոփիտոս դարձաւ ի լեառն, եւ էր ամաց հնգետասանից :

* Իսկ Դեկոս դատաւորն զոհէր կռոցն ի Նիկիա քաղաքին : Եւ հրեշտակ Տեառն յափշտակեաց զՆէոփիտոս ի լեռնէն եւ կացոյց ի քաղաքին ի մէջ ժողովրդեանն, եւ որպէս ի հրեշտակ պշուցեալ հայէին ի նա եւ ասէին . Եկ եւ դու պատանի եւ զոհեա ընդ մեզ : Եւ նորա անգոսնեալ արհամարհեաց զդիւական պաշտամունս նոցա : Եւ * A fol. 172 v° b.

L'ange du Seigneur raconta dans un songe à sa mère Florentia ce que faisait Néophyte. Un jour une colombe dans son vol entra et vint se poser sur le lit de Néophyte. Florentia lui dit : « Qui cherches-tu ? » La colombe, ouvrant ses ailes, répondit en langage humain : « Je suis envoyée du ciel pour conserver pur le lit de Néophyte. » La femme, saisie à la vue de la colombe, tomba à terre comme morte. S'étant approché, Néophyte la releva par ses prières. Quelques jours après, la colombe revint et dit à Néophyte : « Viens avec moi. » et elle le conduisit au mont Olympe (*Olompios*), puis prit son vol et pénétra dans une grotte ; Néophyte la suivit et aperçut un lion terrible dans la grotte et lui dit : « Sors d'ici. » Le lion baissa la tête, lécha la poussière de ses pieds et sortit paisiblement. L'ange du Seigneur vint nourrir Néophyte dans la grotte. Il lui fut donné un livre dans lequel se trouvait écrit : « Saint, saint, saint » et il le lut. L'ange lui dit : « Descends à la ville, tu verras tes parents, tu distribueras tes biens aux pauvres ; puis, reviens à ta maison au ciel. » Ainsi fit le bienheureux Néophyte ; et il retourna à la montagne ; il avait alors quinze ans.

* Le juge Dèce faisait immoler des sacrifices aux idoles dans la ville de Nicée. L'ange du Seigneur ravit Néophyte de la montagne et le posa dans la ville au milieu de la population, qui le considéra avec stupéfaction comme un ange et lui dit : « Viens, jeune homme, et immole avec nous. » Il blâma avec dédain leurs cérémonies démoniaques. Alors, fort irrités, les * A fol. 172 v° b.

բարկացեալ յոյժ կալան զերանելին եւ տանջեցին արջառաջլօք, եւ ապա կախեցին զփայտէ, եւ հեղին ի վերայ քացախ խառնեալ աղիւ :

Եւ լուեալ Դիոկղետիանոսի արքային՝ հրամայեաց Դեկոսի դատաւորին արկանել զնա ի հրացեալ թոնիր զերիս աւուրս : Եւ յետ երից աւուրց բացին զթոնիրն, եւ ել բոցն եւ այրեաց զսպասաւորսն : Եւ սուրբն ել ամբողջ եւ անարատ : Եւ կապեցին զնա մերկ ի սիւն մի, եւ թողին ի նա արջ, եւ ոչ մերձեցաւ ի նա, մանաւանդ երկիր պագանէր : Եւ թողին ի նա առիւծ մի ահաւոր, եւ տեսեալ առիւծուն՝ անկաւ յոտս նորա բռնեալ լիզէր զոտսն, եւ որպէս մարդաբար սիրէր : Ծանեաւ զնա Նէոփիտոս եթէ այն առիւծն է, զոր յայրէն եհան, օրհնեաց զնա եւ հրամայեաց խաղաղութեամբ երթալ ի լեառն :

Եւ մի ոմն ի դահճացն եհար գեղարդեամբ ի կուրծս սրբոյն, եւ անկեալ յերկիր հեղաւ արիւն նորա յոյժ, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Յունուարի ԻԹ :
* A fol. 173 r° a. Էր սուրբն Նէոփիտոս ամաց հնգետասանից եւ չորից ամսոց : Եւ երթեալ *ծնողացն առին զմարմինն եւ թաղեցին ի յարկս իւրեանց :

Յայսմ աւուր փոխադրութիւն է պատուական նշխարաց սրբոյն Իգնատիոսի աստուածազգեաց հայրապետին, զոր ի Հռոմայ բերին աշակերտքն իւր յԱնտիոք :

* B p. 55 b. [B* Փոխադրութիւն պատուական նշխարացն աստուածազգեցին Իգնատիոսի ի Հռոմէ ի մեծն Անտիոք :

Սուրբ եւ աստուածազգեաց հայրապետն Անտիոքայ Իգնատիոս, զորմէ ասի եթէ

gens saisirent le bienheureux et le frappèrent avec des nerfs de bœuf, puis le suspendirent à un arbre et versèrent sur lui du vinaigre mélangé de sel.

L'ayant appris, l'empereur Dioclétien ordonna au juge Dèce de le jeter dans un four surchauffé et de l'y laisser pendant trois jours. Trois jours après, ayant ouvert le four, des flammes en jaillirent et brûlèrent les desservants. Le saint en sortit intact et sans brûlure. On l'attacha nu à un poteau et on lança contre lui un ours, qui ne l'approcha point mais se prosterna devant lui. On lança contre lui un lion terrible, mais le lion, en l'apercevant, s'accroupit à ses pieds, lui caressa et lui lécha les pieds et se mit à l'aimer comme s'il fût humain. Néophyte reconnut que ce lion était celui qu'il avait fait sortir de la grotte, il le bénit et lui ordonna de s'en aller tranquillement à la montagne.

Un des bourreaux frappa de sa lance la poitrine du saint, qui tomba à terre en perdant beaucoup de sang. Il rendit son âme à Dieu, le 29 Janvier.
* A fol. 173 r° a. Saint Néophyte avait quinze ans et quatre mois. Ses parents * allèrent prendre son corps et l'inhumèrent dans leur maison.

En ce jour, retour des précieux restes de saint Ignace, le patriarche revêtu de Dieu, qui furent transportés de Rome à Antioche par ses disciples.

* B p. 55 b. [* Retour des précieux restes d'Ignace, revêtu de Dieu, de Rome à la grande Antioche.

Le saint patriarche d'Antioche, revêtu de Dieu, Ignace, était l'enfant que

մինչ մանուկն էր ի գիրկս իւր ընկալաւ զնա Քրիստոս, գգուեաց եւ օրհնեաց ։ Սա աշակերտակից եղեւ Պողիկարպոսի, եւ աշակերտ Յովհաննու աստուածաբան աւետարանչին, եւ այնպէս հետեւող եղեւ առաքելոցն սրբոց ։

Այլ եւ երկրորդ եպիսկոպոս գոլով Անտիոքայ յետ Եւոդիոսի. եւ առաքելաշնորհ վարդապետութեամբ լուսաւորեաց զբազումս, դարձուցանելով ի մոլորութենէ կռոց յաստուածգիտութիւն ճշմարտութեան ։

Եւ յորժամ Տրայանոս թագաւորն անցանէր ընդ Անտիոք, քննեալ զնա վասն հաւատոցն Քրիստոսի, արկ ի բանդ. եւ յետոյ առաքեաց զսուրբն կապանօք ի Հռոմ կերակուր գազանաց լինել, եւ նա աղօթելով առ Աստուած կատարեցաւ նահատակութեամբ ի գազանացն ։

Եւ հաւատացելոցն բարձեալ զսուրբ նշխարս նորա եւ տարան յԱնտիոք. եւ բնակիչք քաղաքին ընդ առաջ ելեալ մեծաւ ցնծութեամբ՝ ընկալան եւ հանգուցին անդէն զպատուական սուրբ նշխարս նորա, որ եւ ի նմին աւուր բազում եւ մեծամեծ նշանք սքանչելեաց եղեն ի փառս Աստուծոյ ։ Եւ հաստատեցին սուրբ հարքն ի նմին աւուր տօնել *զյիշատակ նորա մինչեւ ցայսօր՝ փառաւորելով զՀայր եւ զՈրդի եւ զսուրբ Հոգին յաւիտեան ։ * B p. 56 a.

Ի սմին աւուր յիշատակ երանելի հօրն մերոյ Վանական վարդապետի ։

Սա էր յաշխարհէն Արծախոյ, ի Տաւուշ գաւառէն, ազգաւ հայ ։ Եւ մինչդեռ մանուկ էր՝ ծնօղք նորա ընծայեցին զնա Աստուծոյ ։ Եւ սնաւ սրբութեամբ ի վանս Գետկայ

le Christ, dit-on, accueillit dans ses bras, caressa et bénit. Il fut le condisciple de Polycarpe et le disciple de Jean le théologien, l'évangéliste, et ainsi fut-il le successeur des saints apôtres.

Il fut aussi le deuxième évêque d'Antioche après Évodius. Il illumina par sa doctrine apostolique bien des gens en les détournant de l'erreur des idoles à la vraie science de Dieu.

Lorsque l'empereur Trajan vint à passer par Antioche, il l'interrogea sur la foi au Christ, et le fit jeter en prison ; ensuite il envoya le saint chargé de fers à Rome pour être jeté en pâture aux fauves, et c'est en priant qu'il mourut en martyr, dévoré par les fauves.

Les fidèles, ayant recueilli ses saints restes, les transportèrent à Antioche, les habitants de la ville allèrent au-devant avec grande joie, reçurent les saints restes, les déposèrent dans la ville, et le même jour beaucoup de grands prodiges eurent lieu pour la gloire de Dieu. Les saints pères décidèrent de fêter ce jour-là * sa commémoration, qui continue jusqu'à nos jours, en glorifiant le Père, le Fils et le Saint-Esprit éternellement. * B p. 56 a.

En ce jour, commémoration de notre bienheureux père, Vanakan Vardapet (le docteur).

Il était des pays d'Artzakh, dans la province de Tavouš, de race arménienne. Lorsqu'il était encore jeune, ses parents l'offrirent à Dieu. Il fut élevé

առ երէց եղբօր իւրում իւրում որոյ անուն էր Պօղոս : Եւ էր մանուկ ուշիմ՝ ուսումնասէր եւ երկիւղած յԱստուծոյ, եւ ի մատաղմանկութեան իւրում զկատարելութիւն ծերոց յանձին ունէր :

Եւ մինչ եղեւ քսանամեայ ձեռնադրեցաւ քահանայ, եւ եմուտ յաշակերտութիւն մեծիմաստ վարդապետին Մխիթարայ Գօշի, եւ ուսաւ ի նմանէ զգիտութիւն աստուածայնոց գրոց եւ այլ կենցաղօգուտ իմաստից : Եւ ապա ընկալաւ զհրաման վարդապետութեան քարոզել զբանն կենաց, որով դարձոյց զբազումս ի մեղաց ի զղջումն եւ յապաշխարութիւն, եւ մխիթարեաց զվհատեալ հոգիս :

Գնաց յԱղուանս եւ շինեաց զկոռանաշատ վանս որձաքար վիմօք եւ վայելչակերտ յօրինուածովք, եւ բնակեցաւ անդ : Եւ համբաւ իմաստութեան նորա եւ առաքինութեան տարածեցաւ ընդ ամենայն երկիրն ընդ այն. եւ ժողովեցան առ նա յամենայն կողմանց աշակերտք բազումք, եւ ուսանէին ի նմանէ զգիտութիւն աստուածային գրոց եւ զկրթութիւն առաքինի վարուց :

Յաւուրս յայնոսիկ ել Ջալալադին սուլտան յաշխարհէն Խորասանայ, եւ աւերեաց զբազում տեղիս Հայոց եւ Աղուանից. յորմէ փախուցեալ Վանական վարդապետ գնաց յանապատ տեղի, եւ գտեալ վէմ մի մեծ՝ շինեաց ի նմա վանս փորածոյ եւ բնա-
* B p. 56 b. կեցաւ ի նմա աշակերտօքն հանդերձ * ոչ սակաւ ժամանակս :

Եւ եղեւ յորժամ յարձակեցան Թաթարք առաջնորդութեամբ Չարմաղանայ ի կողմանս Հայոց եւ Աղուանից եւ գերեցին զբնակիչս նոցա ի գերութիւն, վարեցաւ եւ երա-

en sainteté au couvent de Gétik, auprès de son frère aîné nommé Paul. C'était un enfant intelligent, appliqué aux études et craignant Dieu; il avait dans son jeune âge la perfection d'un vieillard.

A l'âge de vingt ans il fut ordonné prêtre et se fit l'élève du très sage docteur Mékhitar Goš; il apprit de lui la science des écritures divines et d'autres connaissances utiles à la vie. Il reçut ensuite les pouvoirs du doctorat pour prêcher la parole de vie, par laquelle il convertit bien des pécheurs à la contrition et à la pénitence et consola les esprits découragés.

Il se rendit en Albanie et construisit le couvent de Koranašat[1] avec des pierres de taille et dans un style élégant, et il y habita. La réputation de sa sagesse et de ses vertus se répandit dans tout le pays. De tous les côtés affluèrent de nombreux élèves pour apprendre de lui la science des écritures divines et la discipline d'une vie de vertus.

A cette époque le sultan Djalal-ad-din, venant du Khorassan, détruisit de nombreuses localités en Arménie et en Albanie. Vanakan Vardapet s'enfuit au désert. Y ayant trouvé un grand rocher creux, il fonda à l'intérieur un
* B p. 56 b. couvent, où il habita, avec ses disciples, * de longues années.

Or, lorsque les Tartares, sous le commandement de Tcharmaghan, pénétrèrent dans les contrées de l'Arménie et de l'Albanie, et emmenèrent les

1. Mot à mot : aux nombreuses chapelles.

ներին Վանական վարդապետ աշակերտօք իւրովք, եւ բազում վիշտս եւ տառապանս կրեաց ի նոցանէ, եւ ողորմութեամբն Աստուծոյ ազատեալ՝ դարձաւ յառաջին վանսն իւր ի Խորանաշատ, եւ անդ բացեալ դպրոց եւ անձանձիր ուսուցանէր աշակերտսն :

Գրեաց եւ բազում ինչ լուսաւոր վարդապետութեամբ. քանզի էր ձիրական մտօք, սուր եւ զօրաւոր բանիւք որ առլեաբար շնորհս բղխէր ի շրթանց իւրոց, եւ լուսաւորէր զբազումս :

Եւ էր երանելիս այս մարմնով բարեձեւ եւ հոգւովն արի, ի պահս խիստ, յաղօթս ստէպ, ի ճգնութիւնս հանապազօր, եւ ամենայն մասամբ առաքինութեան կատարեալ, եւ այսպէս իւրով առաքինազարդ քաղաքավարութեամբ օրինակ բարեաց լինէր ամենեցուն : Որ եւ յետ բազում արդիւնաւոր վաստակոց զոր վաստակեաց եկեղեցւոյ, եւ առաքինի գործոց՝ հասեալ ի բարւոք ծերութիւն փոխեցաւ առ Քրիստոս ի հասակի եօթանասուն ամաց :

Յայսմ աւուր վկայութիւն Պապեայ եւ Մաւրի զինուորացն, եւ Վալերի եպիսկոպոսի աշակերտի Պետրոսի առաքելոյ, եւ Սապինիանի վկայի, եւ Սուբերի ճգնաւորի, որք կատարեցան ի Քրիստոս :]

habitants en captivité, le bienheureux Vanakan Vardapet fut aussi emmené avec ses disciples; il subit beaucoup de détresse et de misère de leur part, puis, délivré par la pitié de Dieu, il revint à son ancien couvent de Khoranašat; il y ouvrit une école et y enseigna inlassablement ses élèves.

Il écrivit nombre d'ouvrages d'une doctrine lumineuse, car il avait l'esprit inventif, et la parole facile et puissante; les grâces coulaient de ses lèvres comme d'une source illuminant nombre de gens.

Ce bienheureux était bien formé de corps, avait une âme courageuse, était austère pour les jeûnes, assidu aux prières et s'exerçant journellement à l'ascétisme; il était parfait en toute sorte de vertus. Il fut d'un bon exemple à tous par sa conduite vertueuse. Après de nombreuses œuvres méritoires dont il s'occupa pour l'église et des actions vertueuses, arrivé à une vieillesse avancée, il trépassa au Christ à l'âge de soixante-dix ans.

En ce jour, martyre des soldats Papias (*Papeay*) et Mavrus (*Mavri*); de l'évêque Valérius (*Valeri*), disciple de l'apôtre Pierre; du martyr Savinien (*Sapiniani*) et de l'ascète Savère (? *Souberi*)[1], qui moururent pour le Christ.]

1. Peut-être Sulpice Sévère, disciple de saint Martin; c'est le seul nom approchant à cette date, mais la transcription *Souberi* reste énigmatique. Cette finale est évidemment empruntée à un martyrologe latin, cela ressort du choix des noms et des génitifs en *i*. L'emprunt aura eu lieu en Cilicie, cela n'est pas pour étonner, puisque B contient un grand nombre de notices sur les princes de la Petite Arménie.

Արացի ԻԳ և Յունուարի Լ ։ Վկայութիւն սրբոյն Թէոփիլոսի զօրավարին և նոր վկային ։

Յաւուրս բարեպաշտ արքային Կոստանդիանոսի և մօրն իւրոյ Երինեայ՝ նաւք ելին ի Տաճկաց բազում հեծելօք թշնամութեամբ յերկիրն Հոռոմոց ։ Եւ էր զօրավար Կիւրիտոսի գաւառին սուրբն Թէոփիլոս, ծնեալ և սնեալ ի Կոստանդինուպոլիս ։

Եւ առաքեաց թագաւորն յօգնականութիւն նմա այլ ևս երիս զօրավարս զօրօք և հեծելօք, և նաւս բազումս որք երթեալ առ Թէոփիլոս, ուխտեցին և երդուան միմեանց՝ զի ի միասին մարտիցեն և մեռանիցին ։

Եւ յորժամ մերձեցան նաւքն Տաճկաց ի նաւսն Հոռոմոց, և պատրաստեցան ի պատերազմ, եմուտ նախ Թէոփիլոս նաւուն իւրով, և սկսաւ կոտորել սրով և հրով և քարամբք զՀագարացիսն ի ծովու ։ Եւ տեսեալ երից զօրավարացն զքաջութիւնն Թէոփիլոսի լցան նախանձու, և զերդմունսն ոչ յիշեցին թողին զԹէոփիլոս միայն ի մէջ թշնամեացն, և առեալ զնաւսն իւրեանց փախեան ։

2 վկային] մարտիրոսին B || 3 արքային Կոստանդիանոսի] թագաւորին Կոստանդեայ B — իւրոյ *om.* B || 4 Տաճկաց] Հագարացւոց B — Կիւրիտոսի] Կիւրխտոսի B || 7 ուխտեցին] ուխտ եդին B || 9 Տաճկաց] Հագարացւոց B.

23 ARATZ, **30 Janvier.**

Martyre de saint Théophile le jeune, stratège et martyr[1].

Aux jours du pieux empereur Constantin et de sa mère Irène, des navires sarrasins remplis de cavaliers montèrent en ennemis contre le pays des Grecs. Le commandant de la province de Cyridos était alors saint Théophile, né et élevé à Constantinople.

L'empereur lui envoya au secours trois autres stratèges avec des troupes, de la cavalerie et de nombreux navires, qui, s'étant rendus auprès de Théophile, firent le serment et jurèrent mutuellement de combattre ensemble et mourir.

Lorsque les navires sarrasins s'approchèrent des navires grecs et se préparèrent au combat, Théophile s'avança le premier avec son navire et se mit à massacrer les Sarrasins (*Hagaratsik*) par l'épée, par le feu et à coups de pierres. Les trois stratèges, témoins de la vaillance de Théophile, en furent jaloux; ils oublièrent leur serment, laissèrent Théophile seul au milieu des ennemis, retirèrent leurs navires et s'enfuirent.

1. L'arménien porte à tort « stratège et nouveau martyr », le qualificatif « nouveau martyr » étant réservé aux saints morts sous l'islam. Mais précisément, le rédacteur, en voyant apparaître les Sarrasins dans son récit, a oublié la donnée chronologique très ferme du début « Constantin et Irène » et a audacieusement transposé les événements à l'époque islamique, comme le prouvent l'allusion au sacrifice des moutons et la citation du nom même de Mahomet, cf. *infra*.

Եւ հասեալ Հագարացւոցն՝ տեսին զզօրավարն *Թէոփիլոս միով նաւով, սատեցան շուրջ եւ կալան զնա եւ զզօրականսն որ ընդ նմա էին ի նաւին եւ երկոտասան զօրականս առաջի Թէոփիլոսի սպանին, եւ զայլս ընդ սրբոյն գերեալ տարան ի Տաճկաստան ։ Եւ բազում ջանիւ եւ խոստմամբ կամեցան զարձուցանել զնա ի պիղծ զաւանութիւն իւրեանց եւ ոչ կարացին, արկին զնա ի բանդ ամս չորս ։ * A fol. 173 rº b.

Եւ ապա ի տօնի իւրեանց յորժամ զպղծալի զոհսն մատուցանէին, զոր ուխտագէնն կոչեն, հանին զսուրբն ի բանդէն եւ տարան ընդ իւրեանս, զի եւ նա ընդ նոսա տօնեսցէ ։ Եւ նա յոյժ անարգեաց եւ անգոսնեաց զպարշելի տօնն իւրեանց, եւ զպասեքն նոցա սատանայական ուրախութիւնս անուանեաց, եւ զզոհն՝ դիւաց կերակուր ։ Եւ համարձակութեամբ մեծաւ բարբառով աղաղակէր. Քրիստոս Աստուած է արարող երկնից եւ երկրի, եւ նա գալոց է դատել զամենայն երկիր եւ նզովեմ զՄահմէտ եւ որ զնա մարգարէ կամ պատգամաւոր Աստուծոյ համարի ։

Եւ լցեալ բարկութեամբ մեծաւ՝ զինեցին ի վերայ նորա Արաբացիքն, եւ հատին զգլուխն երիցս երանելոյն Թէոփիլոսի Յունուարի Լ. ։ Եւ ի գիշերին յայնմիկ լոյս ծագեաց իբրեւ զամպարս լուցեալս ի վերայ պատուական մարմնոյ նորա եւ լսէին

1 նաւով] նաւաւ B || 3 սրբոյն] նմա B — գերեալ *om.* B — ի Տաճկաստան] յերկիր իւրեանց B || 4 կամեցան ... ամս չորս] ստիպէին զնա յուրացութիւն, եւ անսեալ զհաստատութիւն նորա ի հաւատս Քրիստոսի՝ արկին զնա ի բանդ, ուր եկաց ամս չորս B || 6 յորժամ զպղծալի զոհսն մատուցանէին *om.* B || 8-9 զպարշելի ... կերակուր] զգեհն նոցա եւ զտօնն զայն B || 10 մեծաւ բարբառով] մեծաբարբառ ձայնիւ B || 11-12 եւ նզովեմ ... համարի] եւ նզովս կարդայր որք ոչ հաւատան ի նա B || 14 երիցս *om.* B.

Les Sarrasins, ayant remarqué que le stratège *Théophile était avec un seul navire, l'entourèrent et le prirent, lui et les soldats qui se trouvaient avec lui dans le vaisseau. Ils tuèrent douze soldats en présence de Théophile, et emmenèrent les autres avec le saint en Arabie (*Tağkastan*), où ils s'employèrent avec beaucoup d'efforts et de promesses à le convertir à leur culte immonde, mais ils n'y réussirent point. Ils le jetèrent en prison pendant quatre ans. * A fol. 173 rº b.

Ensuite, au jour de leur fête, tandis qu'ils offraient les immondes sacrifices, qu'ils appellent le sacrifice des moutons, ils tirèrent le saint de prison et l'emmenèrent avec eux afin qu'il participât avec eux à la fête. Mais il réprouva avec vigueur et méprisa leur fête abominable, en appelant leur pâque des réjouissances démoniaques, et leur sacrifice un repas de démons. Et il cria avec force et hardiesse : « Le Christ Dieu est le créateur du ciel et de la terre, c'est Lui qui doit venir pour juger toute la terre. Je maudis Mahomet (*Mahmēt*) et quiconque le considère comme prophète ou messager de Dieu. »

Remplis d'une grande colère, les Arabes (*Arabatsikh*) se jetèrent sur le bienheureux Théophile et en trois coups lui tranchèrent la tête, le 30 Janvier. Cette nuit-là, une lumière jaillit, comme si des lampes étaient allumées, sur le

հրեշտակական բարբառս ։ Եւ առեալ քրիստոնէիցն զմարմինն եւ թաղեցին ի տեղի նշանաւոր ։

* A fol. 173 vº a. * Յայսմ աւուր հրով կատարեցաւ սրբուհի վկայն Քրիստոսի Թէոդուլիա
ի դատաւորէն Պաղագիա, ի քաղաքին Անարզաբու ։

Կախեցին զԹէոդուլիա զարմաւենի ծառոյ, եւ սրով պատառեցին զստինսն, եւ երկայն բեւեռս վարեցին ընդ երկոսին ականջսն ։ Եւ կատարեալ հաւատով պսակեցաւ ի Քրիստոսէ Աստուծոյ որում փառք յաւիտեան ։

* B p. 57 b. [B * Ի սմին աւուր յիշատակ հայրապետին Հռոմայ երանելւոյն Հիպողիտոս եւ ընկերաց նորա, որք ի Հռոմ կատարեցան ի ժամանակս Կղաւդիոսի կայսերն ։]

Արացի ԻԴ եւ Յունուարի ԼԱ ։ Վկայութիւն սրբոյն Սարգսի զօրավարին
եւ որդւոյ նորա Մարտիրոսի ։

Սուրբն Սարգիս զօրավար էր մեծ թագաւորին Կոստանդիանոսի եւ որդւոց նորա,

2 նշանաւոր] յորմէ բազում նշանք լինին ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ *add.* B || 3 Յայսմ աւուր ... Անարզաբու] Յայսմ աւուր յիշատակ է սրբուհի վկային Քրիստոսի Թէոդուլիայ ։ Երանելի աղախինս Քրիստոսի էր յԱնարզաբա քաղաքէ, ի ժամանակս հալածանացն Դիոկղետիանոսի արքայի ։ Կալան զնա հրամանաւ Պաղագեայ դատաւորին, եւ նա խոստովանեցաւ զՔրիստոս Աստուած B || 6 ընդ երկոսին] յերկոսին B — եւ կատարեալ ... փառք յաւիտեան] եւ ապա ընկեցին ի հուր, եւ այնպէս կատարեցաւ յԱնարզաբա քաղաքի, եւ պսակեցաւ ի Քրիստոսէ անապական պսակաւ B || 10 Վկայութիւն ... Մարտիրոսի] Վկայութիւն մեծ եւ բազմայաղթ վկային Քրիստոսի ազատազնի դերեայ սրբոյն Սարգսի զօրավարի եւ որդւոյ նորա Մարտիրոսի, եւ չորեքտասան ընկերացն B.

précieux corps, et on entendit des voix d'anges. Les chrétiens enlevèrent le corps et l'inhumèrent dans un endroit célèbre.

* A fol. 173 vº a. * En ce jour fut martyrisée par les flammes la sainte martyre du Christ Théodula (*Thēodoulia*), par le juge Pélagia (*Palagia*), dans la ville d'Anazarbe (*Anarzabou*).

On attacha Théodula à un palmier, on lui déchira les seins à coups d'épée, et on lui enfonça de longs clous dans ses deux oreilles. Pour sa foi parfaite elle fut couronnée par le Christ Dieu; à Lui gloire éternellement.

* B p. 57 b. [B * En ce jour, commémoration du pontife de Rome, le bienheureux Hippolyte et ses compagnons qui furent martyrisés à Rome aux jours de l'empereur Claude.]

24 ARATZ, **31 Janvier**.

Martyre de saint Serge, le stratège, et de son fils Martyros.

Saint Serge était stratège du grand empereur Constantin et de ses fils,

աշխարհին Կապադովկիացւոց ։ Եւ յորժամ թագաւորեաց ուրացողն Յուլիանոս, տեսանէր ի տեսլեան սուրբն Սարգիս զՔրիստոս զի ասէր ցնա. Ել յերկրէ քումմէ եւ երթ յերկիր ուր առնուս զպսակն յաղթութեան վասն անուան իմոյ ։

Եւ յարուցեալ զամենայն ինչս իւր բաշխեաց աղքատաց. եւ առեալ զորդին իւր Մարտիրոս անուն, գնաց առ թագաւորն Հայոց Տիրան, եւ անտի գնաց առ Շապուհ Պարսից արքայն ։ Եւ զնա կացոյց նա ի վերայ զօրաց բազմաց, եւ առաքեաց կողմանս Տաճկաստանի ընդդէմ զօրացն Յուլիանոսի՝ որ եկեալ էր պատերազմել ընդ Պարսիկս ։ Եւ երթեալ անդ ընդդէմ կայր զօրացն Հոռոմոց, եւ յաղթէր քաջութեամբ ։ Եւ Շապուհ մեծամեծ պարգեւօք պատուէր զնա, եւ նա դարձոյց զամենայն զօրս իւր ի քրիստոնէութիւն ։

Եւ լուեալ Շապուհ առաքեաց զորդի նորա * կոչնական նմա. եւ ի ճանապարհի ըմբռնեցաւ ի զօրացն Յուլիանոսի ։ Եւ լուեալ սուրբն Սարգսի աղաչէր զԱստուած արտասուօք տեսանել զորդին իւր. եւ կատարեաց Աստուած զխնդրուածս նորա, եւ զարհուրեցոյց զանոսա պահապանսն, եւ նոքա բերին զնա առ հայրն իւր ։ Եւ գոհացեալ * A fol. 173 v° b.

1 Կապադովկիացւոց] ծաղկեալ քաջութեամբ եւ առաքինութեամբ, որ համարձակ կործանէր զբագինս կռոց, եւ տարածէր զաստուածպաշտութիւն *add.* B ‖ 5 եւ անտի] եւ կացեալ անդ ժամանակս ինչ B ‖ 9 մեծամեծ] մեծ B — եւ նա դարձոյց ... քրիստոնէութիւն] եւ ի միում նուագի տեսեալ զզունդ իւր զի զարհուրեալ էին ի բազմութենէ թշնամեաց, քարոզեաց նոցա զՔրիստոս Աստուած, եւ յորդորեաց զնոսա ապաւինել ի նա. որով յաղթեցին թշնամեաց, եւ հաւատացին ի Քրիստոս Աստուած B ‖ 11 Շապուհ] զյաղթութիւնն զոր արար Սարգիս *add.* B — նորա] զՄարտիրոս *add.* B ‖ 14-p. 122, l. 4 հայրն իւր ... առեալ զնա] զայն տեսեալ զօրացն առաւել եւս հաստատեցան ի Տէր ։ Եւ սուրբն Սարգիս առեալ զորդին իւր գնաց առ Շապուհ

dans le pays de Cappadoce. Lorsque l'apostat Julien vint à régner, saint Serge vit dans une vision le Christ qui lui disait : « *Sors de ton pays et rends-toi dans le pays*[1] où tu recevras la couronne de la victoire pour mon nom. »

Il se leva, distribua tous ses biens aux pauvres, prit son fils nommé Martyros et se rendit auprès du roi d'Arménie Tiran, et de là auprès du roi de Perse, Sapor (*Šapouh*). Celui-ci le mit à la tête de nombreuses troupes et l'envoya garder les frontières de la Mésopotamie (*Taǵkastan*)[2] contre les troupes de Julien qui s'avançait pour guerroyer contre les Perses. (Serge) s'y rendit et opposa une résistance aux troupes grecques et les vainquit vaillamment. Sapor l'honora de grands présents, et lui, il convertit toutes ses troupes au christianisme.

Sapor, l'ayant appris, envoya son fils (Martyros) * pour le mander, mais celui-ci fut pris sur le chemin par les troupes de Julien. Saint Serge, l'ayant appris, pria Dieu avec larmes de lui faire revoir son fils et Dieu exauça ses vœux, car Il inspira de la crainte à ceux qui détenaient le jeune homme et ils * A fol. 173 v° b.

1. Gen. XII, 1. — 2. *Taǵkastan* signifie proprement « Arabie », il faut entendre ici au sens de *'Iraq Arabi*.

զԱստուծոյ գնաց առ Շապուհ. եւ նա աղաչէր զնա դառնալ առ կուռս, եւ դնել ի նմանէ իշխանութիւնս եւ պատիւս. եւ նա ոչ արար զկամս թագաւորին, այլ անարգէր զպաշտամունս նոցա եւ քարոզէր զՔրիստոս:

Եւ հրամայեաց բռնութեամբ ածել զնա ի տուն կրակին եւ պատկերացն, եւ սուրբն եհար զպատկեր կռոցն եւ խորտակեաց ոտիւքն: Եւ բարկացեալ մոգուցն յարձակեցան ի վերայ նորա սպանանել զնա, եւ թագաւորն արգել զնոսա. եւ սպանաւ որդի նորա յամբոխէ անտի եւ կատարեցաւ վկայութեամբ:

Եւ կապեցին զսուրբն երկաթի շղթայիւք եւ արկին ի բանդ: Եւ յետոյ հանեալ ի բանդէն ածին առաջի թագաւորին, եւ նա ստիպէր ուրանալ զՔրիստոս եւ ինքն սկսաւ հայհոյել զՔրիստոս, եւ սուրբն Սարգիս եթուք յերեսն թագաւորին եւ հրամայեաց նա սրով սպանանել զնա: Եւ հասեալ ի տեղի կատարմանն յաղօթս եկաց առ Աստուած եւ ասէ. Որք կատարեն զյիշատակս մեր եւ կամ յիշեն զանուանս մեր, դու Տէր օգնեսցես նոցա եւ փրկեսցես յամենայն նեղութենէ: Եւ ձայն եկեւ յերկնից եւ ասէ. Կատարեցից
* A fol. 174 r° a. զամենայն խնդրուածս քո * եւ դու եկ ժառանգեա՛ զպատրաստեալ բարիսն քեզ:

բանի մի զօրականօք, եւ պատուեցաւ ի նմանէ: Եւ ի լինել տօնի աստուածոցն լուցին հուր յատրուշանս կրակարանին, ուր կանգնեալ էին եւ պատկերք կռոց: Հրամայեաց նմա թագաւորն զոհել հրոյ եւ խնկս մատուցանել կռոց. եւ նա ոչ արար զկամս թագաւորին՝ այլ անարգէր զանօրէն պաշտամունս նոցա, եւ համարձակ քարոզէր զՔրիստոս: Եւ հրամայեաց եւ բռնութեամբ ածին զսուրբն B.

4 եւ պատկերացն] յերկրպագութիւն աստուածոցն B || 7 վկայութեամբ] զոր առեալ որդւոցն Սարգսի գոհացաւ զԱստուծոյ: Եւ հրամայեաց թագաւորն *add.* B || 9-10 եւ նա ստիպէր... թագաւորին] ուր յետ կրկին հարցափորձի առեալ զանդրդուելի հաստատութիւն նորա ի հաւատս B || 12-p. 123, l. 1 եւ ասէ... նոյնժամայն] եւ երեւեցաւ նմա հրեշտակ պսակ ի ձեռին. եւ անդէն B.

le reconduisirent à son père. (Serge) remercia Dieu et se rendit auprès de Sapor, qui le pria de revenir aux idoles en lui promettant des dignités et des honneurs; mais il ne fit pas la volonté du roi, méprisa le culte des idoles et prêcha le Christ.

(Le roi) ordonna de l'amener de force au temple du feu et des idoles. Le saint frappa d'un coup de pied la statue de l'idole et la brisa. Les mages furieux se jetèrent sur lui pour le tuer, mais le roi les en empêcha. Le fils (de Serge) fut tué par la foule et mourut en martyr.

Le saint fut attaché avec des chaînes de fer et jeté en prison. Puis on le fit sortir de la prison et on le mit en présence du roi, qui le pressa de renier le Christ, et se mit à blasphémer lui-même le Christ. Saint Serge cracha à la figure du roi, qui ordonna de le tuer par le glaive. Lorsqu'il fut arrivé à l'endroit de l'exécution, il pria Dieu et dit : « A tous ceux qui accompliront notre souvenir et qui se souviendront de nos noms, toi, Seigneur, Tu leur viendras en aide et Tu les délivreras de toutes leurs peines. » Une voix du ciel
* A fol. 174 r° a. répondit : « J'exaucerai tous tes vœux, * et toi, viens hériter des biens qui te sont préparés. »

Եւ նոյնժամայն հատին զգլուխ նորա եւ չորեքտասան վկայիցն որք նովաւ հաւատացին ի Քրիստոս : Եւ լոյս մեծ ծագեաց ի վերայ նոցա ի տեղւոջն որ կոչի Սալք :
Կատարեցան սուրբն Սարգիս եւ որք ընդ նմա յամսեանն Յունուարի ԼԱ :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոց բժշկացն Կիւրակոսի եւ Յովհաննու, զոր գրեալ է Աթանասի Աղեքսանդրու հայրապետին զվկայութիւն նոցա :

Սուրբն Կիւրակոս էր ի քաղաքէն Աղեքսանդրու, այր բարեպաշտ եւ արուեստիւ բժիշկ. եւ իւր վաճառատանն տուն էր լեալ երից մանկանցն Անանիանցն : Եւ բղխէր բժշկութիւն ամենայն ախտաժետաց, եւ ըստ աւետարանական բանին բժշկէր զհրէայս եւ զհեթանոսս, եւ դարձուցանէր ի ճշմարիտ հաւատն Քրիստոսի :
Գնացին ոմանք եւ ազդեցուցին վասն նորա իշխանի քաղաքին եւ բարկութեամբ

1 վկայիցն] պարսիկ զինուորացն B || 3 Յունուարի ԼԱ] ի Սադանդարան ի վայելուչ վայրի մօտ ի քաղաքն որ կոչի Կարման. եւ հաւատացեալքն առեալ զմարմին սրբոյն տարեալ թաղեցին ի քաղաքն Համիան : Եւ յետ ժամանակաց եկեալ ոմն մեծ վարդապետն Մեսրոպ եբարձ զմարմին նորա եւ տարաւ ի Կարբի, եւ եդ պատուով ի Ուշի. եւ եղեւ տեղին վանք հռչակաւոր վասն բազում սքանչելեացն՝ որք անպակաս լինին անդ մինչեւ ցայսօր : Եւս զմի յատամանց նորա առեալ տարաւ ընդ իւր ի Վրաստան ի գաւառն Կաղայ, եւ եդ ի մէջ վայրապատշաճ. եւ օծեալ զխաչն կանգնեաց ի դաշտին բլրին Կաղայ, որ եւ առնէ նշանս մեծամեծս ի գիրեալս, ի բանդեալս եւ յախտաժէտս, ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ : *add.* B || 4 վկայութիւն սրբոց բժշկացն] նահատակութիւն սուրբ եւ սքանչելագործ անարծաթ B — Կիւրակոսի] Կիւրոսի B || 5 հայրապետին] պատրիարքին B — զվկայութիւն նոցա *om.* B || 6 Սուրբն Կիւրակոս] Սոքա էին յաւուրս Դիոկղետիանոսի ամբարիշտ արքայի : Սուրբն Կիւրոս B || 7 բժիշկ] գնաց ի Բաբելոն *add.* B — բղխէր ... բժշկէր] եւ բժշկէր զամենայն ախտաժէտս B.

On lui trancha aussitôt la tête à lui et aux quatorze martyrs qui avaient été convertis par lui au Christ. Une forte lumière jaillit sur leurs corps à l'endroit appelé Séleucie (Salkh)[1].

Saint Serge et ceux qui étaient avec lui furent martyrisés le 31 Janvier.

En ce jour, martyre des saints médecins Cyr (*Kiurakos*) et Jean, écrit par Athanase, le patriarche d'Alexandrie.

Saint Cyr était de la ville d'Alexandrie, homme pieux, médecin de profession : sa boutique[2] était dans la maison des trois jeunes gens Ananie et ses compagnons (*Ananiantz*). Il donnait ses soins médicaux à tous les malades, et selon la parole de l'évangile il guérissait les juifs et les infidèles et les convertissait à la vraie foi au Christ.

Quelques personnes allèrent en informer le gouverneur de la ville qui,

1. Σαλήκ, cf. *P. O.*, II, 445, 447. — 2. Il s'agit du sanctuaire où étaient conservées les reliques des trois jeunes gens de Daniel, ch. III, Ananias, Azarias et Misaël, cf. *Acta SS.* Ian. II, col. 1084.

ցեալ՝ խորհեցաւ ըմբռնել զնա. եւ նորա թողեալ զքաղաքն փախեաւ յԱրաբիա, եւ բնակեցաւ ի տեղի մերձ ի ծովն։ Եւ յետ ժամանակաց գերծեալ զգլուխ իւր եւ զգեցաւ զգեստ կրօնաւորութեան, եւ դարձաւ յԱղեքսանդրիա։

Իսկ հաւատարիմ ծառայն Քրիստոսի Յովհաննէս՝ էր ի պատուական յազգէ. եւ գնաց յԵրուսաղէմ երկիր պագանել սուրբ տեղեացն։ Եւ լուեալ զհաւատս եւ զսքանչելագործութիւնս Կիւրակոսի գնաց յԱղեքսանդրիա, եւ երթեալ բնակեցաւ առ նա։

* A fol. 174 rº b. * Եւ իշխան քաղաքին Սիրիանոս կալեալ կին մի քրիստոնեայ որոյ անուն էր Աթանասիա, որ թարգմանի անմահութիւն, երեք դստերօք որոց անուանքն էին Թէոդոտի, Թէոքտիստի, Եւդոքսիա, եւ բռնադատէր եւ նեղէր զնոսա ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն։ Եւ լուեալ սրբոցն երկեան թէ զարհուրեսցին ի տանջանացն եւ զոհեսցեն, գնացին առ նոսա եւ քաջալերեցին զնոսա արիաբար համբերել տանջանացն վասն անուանն Քրիստոսի։

Եւ տեսեալ անօրինացն զոր արարին սուրբքն, տարան զամենեսեան առաջի ատենին, եւ քննեաց զնոսա դատաւորն. եւ նոքա համարձակութեամբ խոստովանեցան զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս։ Եւ չարչարեցին զնոսա խիստ տանջանօք, եւ եռացեալ ձիւթ հեղին ի վերայ վիրաց մարմնոյն, եւ ապա հատին զգլուխ սրբոցն Կիւրակոսի եւ Յովհաննու, եւ զԱթանասիայ եւ զերից դստերացն Յունուարի ԼԱ։

2 զգլուխ իւր] փախեաց զպատմուճանն *add.* B || 4 էր] ի քաղաքէն Եդեսեայ *add.* B || 6 Կիւրակոսի] Կիւրոսի B — գնաց] առ նա *add.* B — եւ երթեալ բնակեցաւ առ նա] եւ եղեւ նորա բնակակից եւ գործակից յամենայն գործս բարութեան։ Յաւուրսն յայնոսիկ *add.* B || 16 վիրաց] վիրաւորեալ B — Կիւրակոսի] Կիւրոսի B.

rempli de colère, songea à le faire arrêter; mais (Cyr) quitta la ville, s'enfuit en Arabie et habita une localité proche de la mer. Après un certain temps, il se rasa la tête, revêtit l'habit religieux et revint à Alexandrie.

Quant au fidèle serviteur du Christ Jean, il était d'une honorable famille, et s'était rendu à Jérusalem pour vénérer les lieux saints. Ayant appris la foi et les prodiges de Cyr, il se rendit à Alexandrie, et alla habiter avec lui.

* A fol. 174 rº b. * Le gouverneur de la ville, Syrianus (*Sirianos*), avait fait arrêter une femme chrétienne nommée Athanasia, — nom qui se traduit « immortalité », — avec ses trois filles nommées Théodota (*Ṭéodoti*), Théoctiste (*Ṭéoktisti*) et Eudoxie (*Eudokhsia*); il leur faisait violence et les pressait de renier le Christ et d'immoler aux idoles. Les saints l'ayant appris et craignant qu'elles fussent terrorisées par les supplices et en vinssent à immoler, se rendirent auprès d'elles et les encouragèrent à subir vaillamment les tortures pour le nom du Christ.

Les impies, témoins de ce que les saints avaient fait, les conduisirent tous au tribunal; le juge les interrogea, et ils confessèrent avec hardiesse Notre-Seigneur Jésus-Christ. On les soumit à de cruelles tortures, on versa de la poix bouillante sur les plaies de leurs corps; ensuite on trancha la tête aux saints Cyr et Jean, ainsi qu'à Athanasia et ses trois filles, le 31 Janvier.

Եւ առեալ քրիստոնէիցն զմարմինս սրբոցն Կիւրակոսի եւ Յովհաննու եդին ի տապանի յորում էր առաքեալն եւ աւետարանիչն Մարկոս. եւ զսուրբ կանանցն եդին մերձ՝ յարեւելից կողմանէն :

Եւ յաւուրս Փոքր Թէոդոսի բարեպաշտ թագաւորին, սուրբն Կիւրեղ Աղեքսանդրու պատրիարգն, նորոգեաց զամենայն եկեղեցիս քաղաքին, եւ զառաջ լեալ տաճար կռոցն՝ սրբեաց, եւ շինեաց եկեղեցի յանուն սրբոցն, եւ փոխեաց անդր զմարմինս * սրբոց վկայիցն Կիւրակոսի եւ Յովհաննու, եւ պատուեաց զնոսա ներբողական ճառիւք : * A fol. 174 v° a.

Այլ զսրբոց վկայիցն զբժշկութիւնս եւ զանթիւ զսքանչելիսն, ո՞ր լեզու կամ միտք բաւեն պատմել կամ գրել, զոր առնեն առ այնոսիկ որք ջերմ սիրով ընթանան առ նոսա, եւ կամ որք միայն յիշեն զանուանս նոցա, զդեւս անուամբն Աստուծոյ ի մարդկանէ հալածականս առնեն, կուրաց աչս բանան, կաղաց զնալ շնորհեն, համրաց խօսս պարգեւեն, խլից լսել տան եւ զամենայն անբժշկելի ցաւս եւ զախտաժէտս շնորհօքն Աստուծոյ բժշկեն :

Եւ Սոփրոնիոս Երուսաղեմի հայրապետն յաչացն վտանգեալ՝ գնաց հաւատով ի

1-2 եդին ի տապանի ... Մարկոս] հանգուցին ի տապանն աւետարանչին Մարկոսի B || 3 մերձ *om.* B || 5 զառաջ լեալ] զոր յառաջ էր B || 6 սրբոցն] սուրբ վկայիցն B — սրբոց վկայիցն] երանելի վկայից Քրիստոսի B || 7 Կիւրակոսի] Կիւրոսի B || 8-p. 127, l. 17 Այլ զսրբոց վկայիցն ... բարեխօս առ Քրիստոս] Եւ Աստուած բազում բժշկութիւնս արար բարեխօսութեամբ անարծաթ բժշկացս ի զիւահարս եւ յախտաժէտս. յորոց զմանս ականատես գրով գրեաց Սոփրոնիոս Երուսաղեմի հայրապետն, որ յաչացն վշտացեալ՝ գնաց հաւատով ի տապան սրբոցն եւ ընկալաւ զառողջութիւն B.

Les chrétiens, ayant enlevé les corps des saints Cyr et Jean, les mirent dans le tombeau où se trouvait l'apôtre et évangéliste Marc; quant aux saintes femmes, ils les déposèrent auprès d'eux, du côté de l'Orient.

Aux jours du pieux empereur Théodose le Jeune, saint Cyrille, le patriarche d'Alexandrie, fit réparer toutes les églises de la ville; il consacra ce qui avait servi auparavant de temple aux idoles, et en fit une église au nom de ces saints, puis il y transféra les corps * des saints martyrs Cyr et Jean et les honora de panégyriques. * A fol. 174 v° a.

Mais quelle langue ou quel esprit pourront jamais conter ou écrire les guérisons et les miracles innombrables des saints martyrs, qu'ils opèrent sur ceux qui ont recours à eux avec un amour ardent ou sur ceux qui invoquent seulement leurs noms car au nom de Dieu ils chassent les démons des corps des hommes, ils ouvrent les yeux des aveugles, accordent de marcher aux boiteux, donnent la parole aux muets, l'ouïe aux sourds, et guérissent par la grâce de Dieu toutes les maladies incurables et les infirmités.

Sophrone le patriarche de Jérusalem, en danger de perdre la vue, se rendit avec foi au tombeau des saints et y fut guéri; puis, témoin oculaire des

տալոյն սրբոցն եւ բժշկեցաւ եւ զորս նորա աչօքն զբժշկութիւնսն զոր արարին սուրբքն, գրեաց եօթանասուն սքանչելիս, յորոց սակաւ մի գրեցից եւ ես :

Պօղոս ոմն գլխացաւ որ եւ որդունք եւս էին ի վերայ գլխոյն՝ երթեալ առ տապանին անկեալ ննջեաց : Եւ երեւեցան նմա սուրբքն յերազի եւ ասեն . Երթ իջիր ի դուռն որ է հանդէպ ծովուն, եւ որ յառաջ մարդոյ դիպեսցիս հարցես նմա ձեռօքդ ապտակ ուժգին եւ բժշկեսցիս : Եւ երթեալ ըստ հրամանի սրբոցն հանդիպեցաւ առն միոյ զօրականի, եւ վերացուցեալ զձեռն իւր որչափ կարաց ած ապտակ յերեսս նորա : Եւ բարկացեալ զօրականին՝ բրամբն զոր կրէր ի ձեռին * խփեաց եհար ուժգին զգլուխ նորա եւ պատառեաց . եւ անկաւ գլխացաւն յերկիր, եւ հեղաւ արիւնն եւ անկան որդունքն ի գլխոյն զհետ արեանն եւ ողջացաւ այրն :

* A fol. 174 v° b.

Եւ այլ ոմն ճարտար բժիշկ որոյ անուն էր Գենեսիոն եղեւ թերահաւատ ի սուրբս վկայսն . Ոչ եթէ աստուածային շնորհօքն առնեն, ասէ, սուրբքդ զբժշկութիւնս, այլ ի ճարտարութենէ Գաղիանոսի եւ ի Սոկրատայ բժշկացն : Եւ կամելով սրբոցն զԳենեսիոն ածել ի ճշմարիտ հաւատս անկեն ի թիկունս նորա վէր անբժշկելի . եւ ամենայն բժշկացն դեղ առնելով ոչ կարացին բժշկել, եւ յորժամ յուսահատեցաւ եւ ցաւ վիրին խստանայր, գնաց առ սուրբսն եւ աղաչէր արտասուօք եւ խնդրէր զբժշկութիւն : Եւ

guérisons que les saints accomplissaient, il décrivit soixante-dix miracles[1], dont je mentionnerai quelques-uns ici.

Un certain Paul[2], affligé d'une maladie à la tête avec des vers même sur la tête, s'étant rendu au tombeau, s'y prosterna et dormit. Les saints lui apparurent dans un rêve et lui dirent : « Lève-toi, et descends à la porte qui fait face à la mer, et le premier homme que tu rencontreras, tu lui appliqueras un vigoureux soufflet de ta main et tu seras guéri. » Il y alla, selon l'ordre des saints, et y rencontra un soldat ; il leva alors la main autant qu'il put et lui appliqua un soufflet sur la figure. Le soldat, irrité, le frappa fortement avec le bâton qu'il tenait à la * main sur la tête et la fendit. L'homme affligé de la maladie à la tête tomba à terre, le sang coula et les vers tombèrent de la tête à la suite du sang et l'homme fut guéri.

* A fol. 174 v° b.

Un autre, médecin très habile, dont le nom était Gésius (*Genesion*)[3], se montrait incrédule à l'égard des saints : « Ce n'est pas par les grâces de Dieu, disait-il, que ces saints opèrent leurs guérisons, mais par l'art médical des médecins Galien et Socrate. » Les saints, voulant amener Gésius à la vraie foi, lui firent venir sur le dos une plaie inguérissable. Tous les médecins y appliquèrent leurs médicaments, mais ils ne purent le guérir. Lorsque ce fut désespéré et que les douleurs de la plaie eurent augmenté, il se rendit auprès des saints et les pria avec larmes en demandant sa guérison. Les saints lui appa-

1. *P. G.*, LXXXVII (3e part.), col. 3424-3676. — 2. *Ibid.*, col. 3476 sq. — 3. *Ibid.*, col. 3515-3524 : Γεσίος.

երեւեցան նմա սուրբքն յերազի եւ ասեն. Դիցես ի վերայ վիրաւորեալ թիկանցդ պալան, եւ երիցս անգամ շուրջ պատեալ զդրան եկեղեցւոյս եւ ողջանաս : Եւ զարթուցեալ Գեսիոսն կարծեաց զերազն ցնորս, եւ վասն ի մարդկանէ, ամաչելոյ ոչ արար զհրամայեալսն :

Եւ դարձեալ ի միւս գիշերին երեւեցան սուրբքն Գեսիոսին եւ ասեն. Եթէ ոչ բառնաս ի վերայ վիրաւորեալ թիկանցդ պալան, եւ կապեսցես ի պարանոցդ զանգակ եւ պտտիս երիցս ընդ դրան եկեղեցւոյս, ոչ ողջանաս : Եւ զարթուցեալ զարմանայր ընդ երազն եւ ասէ. Յիմար համարին զիս սուրբքս, եւ ընդ կատակս խաղին, * կամ թէ, ոչ էշ եմ զի դայց առնեն առաջի մարդկան : * A fol. 175 rº a.

Եւ երրորդ անգամ երեւեցան սուրբքն Գեսիոսին եւ ասեն. Եթէ ոչ բարձցես զպալանն, եւ կապեսցես զանգակ ի պարանոցդ, եւ արկցես պախուրս ի գլուխդ, եւ մանուկ մի առաջի զի քարշեսցէ զքեզ երիցս անգամ ընդ դրանս եկեղեցւոյս անհնար է քեզ ողջանալ : Եւ զարթուցեալ պատմեաց ժողովրդեանն զերազն, եւ արարեալ զհրամայեալսն ի սրբոցն առժամայն ողջացաւ : Եւ գնաց հաւատով ի տուն իւր գոհանալով զԱստուծոյ եւ զսրբոցն :

Այս փառաւորեալ վկայքս Քրիստոսի են բժիշկ հոգւոյ եւ մարմնոյ մերոյ, եւ ոսկերք սոցա ցաւագնելոց անդորրիչք եւ մեզ բարեխօս առ Քրիստոս :

rurent en songe et lui dirent : « Tu mettras un bât sur ton dos blessé et tu feras trois fois le tour du parvis de l'église et tu seras guéri. » Gésius à son réveil prit le songe pour de l'imagination et, par honte des hommes, ne fit pas ce qui lui avait été ordonné.

La nuit suivante, les saints apparurent de nouveau à Gésius et lui dirent : « Si tu ne portes pas un bât sur ton dos blessé et si tu n'attaches à ton cou une clochette et ne fais trois fois le tour du parvis de l'église, tu ne guériras pas. » Il se réveilla, fut étonné du rêve et dit : « Les saints me prennent pour un fou, et plaisantent; * mais si je ne suis pas un âne, pourquoi me tourneraient-ils en dérision devant les hommes? » * A fol. 175 rº a.

Une troisième fois, les saints apparurent à Gésius et lui dirent : « Si tu ne prends pas le bât, n'attaches pas une clochette à ton cou, ne prends pas une bride en tête et si un enfant ne te conduit pas par trois fois dans le parvis de l'église, il te sera impossible de guérir. » S'étant réveillé, il raconta son rêve à la population et, ayant accompli ce que les saints lui avaient ordonné, il fut aussitôt guéri. Il rentra avec foi chez lui en rendant grâces à Dieu et aux saints.

Ces glorieux martyrs du Christ sont les médecins de nos âmes et de nos corps, leurs ossements soulagent ceux qui souffrent, et ils intercèdent pour nous auprès du Christ.

Յայսմ աւուր կատարեցաւ ի ծովու Անանիա քահանայն եւ այլ
ութ վկայք ընդ նմա ի Մաքսիմիանոսէ դատաւորէն,
յաւուրս Դիոկղետիանոսի արքային :

Զսուրբն Անանիա գանեցին յոյժ եւ ընկեցին ի գազանս, եւ ոչ մերձեցան ի նա : Եւ ապա յանիւ կապեցին եւ հոլովեցին մինչեւ ամենայն մարմինն թափեցաւ : Յետ այնորիկ ընկեցին ի ծով ընդ այլ սուրբսն եւ կատարեցան բարի խոստովանութեամբ ի Քրիստոս :

* A fol. 175 r° b.

* Ամիս Փետրուար աւուրս է ԻԸ :

Արացի ԻԵ եւ Փետրուարի Ա : Վարք Պարսաւմայի
սքանչելագործ ճգնաւորին :

Սուրբ եւ արի ճգնաւորն Քրիստոսի Պարսաւմաս ասորի էր ազգաւ ի Միջագետաց, ի ժամանակս Փոքր Թէոդոսի սուրբ թագաւորին : Ի մանկութենէ սիրեաց զկարգ միայնութեան, եւ եղեւ պահող եւ աղօթական եւ ժուժկալ, յամարայնի բոցակէզ, եւ ի ձմերայնի սառուցեալ միահանդերձ եւ անվերարկու : Զյիսուն ամ ոչ նստաւ՝ այլ կայր յաղօթս ի տուէ եւ ի գիշերի, եւ ընկալաւ շնորհս յԱստուծոյ, եւ բժշկէր զամենայն ախտս եւ զամենայն հիւանդութիւնս եւ զդեւս հանէր, զբորոտս սրբէր, զկաղս գնացուցանէր, խլից լսել տայր, նա եւ մեռեալս յարոյց :

En ce jour fut martyrisé en mer le prêtre Ananie et huit autres martyrs avec lui,
par le juge Maximien, aux jours de l'empereur Dioclétien.

On frappa violemment saint Ananie et on le jeta aux fauves, mais ceux-ci ne l'approchèrent point. On l'attacha ensuite à une roue et on la fit tourner jusqu'à ce que tout son corps fût en lambeaux. Après cela, on le jeta à la mer avec d'autres saints, et ils moururent en bonne confession dans le Christ.

* A fol. 175 r° b.

*Le mois de Février a vingt-huit jours.

25 ARATZ, 1er Février.

Vie de Barsaumas (*Parsaumayi*) l'ascète thaumaturge.

Le saint et vaillant ascète du Christ Barsaumas (*Parsaumas*) était de race syrienne, de Mésopotamie; il vivait aux jours du saint empereur Théodose le Jeune. Dès son enfance il aima la vie de solitude, pratiqua le jeûne, s'adonna aux prières, et (vécut) dans l'austérité, brûlé au soleil de l'été, gelé en hiver, il ne portait qu'une tunique sans manteau. Il ne s'assit point durant cinquante années, mais il se tenait debout en prières, jour et nuit, et obtint les grâces de Dieu : il guérissait toutes les maladies et infirmités, chassait les démons, purifiait les lépreux, faisait marcher les boiteux, donnait l'ouïe aux sourds; il ressuscita même des morts.

Եւ գնացեալ յԵգիպտոս ի ճանապարհին եմուտ ի քաղաք մի յորում էր տաճար հրէից նման Սողոմոնի տաճարին՝ յաղօթս եկաց, եւ իջեալ հուր յերկնից լափեաց զքարինսն եւ զշինուածսն, եւ անհետ արար ։ Եւ զբազումս ի հրէիցն դարձոյց ի Քրիստոս ։ Եւ զհերձուածող միայնակեաց մի պապանձեցոյց բանիւ ։

Եւ եկեալ ի վանս իւր որ ի սահմանս Մելիտինէ Հայոց հիւանդացաւ եւ փոխեցաւ առ Քրիստոս ի Փետրուարի Ա ։ * Եւ նշխարք նորա բազում սքանչելիս կատարեն եւ է մեզ բարեխօս առ Քրիստոս ։ * A fol. 175 v° a.

[B* Վկայութիւն սրբոյ եւ հրաշափառ վկային Քրիստոսի երանելոյն Տրիփոնի Փռիւգացւոյ ։ * B p. 60 a.

Քրիստոսի մարտիրոսն Տրիփոն էր ի գաւառէն Փռիւգիոյ, ի գեղջէն Սամոսատեայ, քրիստոնէից զաւակ, ի ժամանակս կռապաշտ արքային Գորդիանոսի, որ էր յետ երկերիւր իննսուն եւ հինգ ամաց ի թագաւորութենէ Օգոստոսի ։

Սա մնացեալ որբ ի հօրէն՝ սնաւ ի բարեպաշտ մօրէն ամենայն երկիւղածութեամբ եւ աղօթասիրութեամբ եւ մինչդեռ պատանին էր սագս արածէր ։ Եւ բնակեցաւ ի նա Հոգին սուրբ, եւ անուամբն Քրիստոսի բժշկէր զամենայն հիւանդս եւ զախտաժէտս, եւ զդեւս ի մարդկանէ հալածէր ։ Եւ ազդեցաւ նմա ի վերուստ երթալ յամենայն քաղաքս Փռիւգիոյ եւ բժշկել զհիւանդսն. եւ յարուցեալ գնաց եւ առնէր սքանչելագործութիւնս ։

Եւ դուստր թագաւորին Գորդիանոսի ի Հռոմ քաղաքին այսահարեցաւ. եւ լուեալ

Lorsqu'il se rendit en Égypte, chemin faisant, il entra dans une ville où il y avait un temple juif semblable au temple de Salomon. Il se mit en prières, et des flammes descendirent du ciel qui dévorèrent les pierres et la construction et les firent disparaître. Il convertit nombre de Juifs au Christ et confondit par sa parole un solitaire hérétique.

De retour à son couvent aux environs de Mélitène d'Arménie, il tomba malade et trépassa au Christ, le 1er Février. * Ses reliques opèrent beaucoup de miracles et il est notre intercesseur auprès du Christ. * A fol. 175 v° a.

[B * Martyre du saint et thaumaturge martyr du Christ le bienheureux Tryphon le Phrygien. * B p. 60 a.

Le martyr du Christ Tryphon était de la province de Phrygie, de la bourgade de Samosate, fils de chrétiens, aux jours de l'empereur idolâtre Gordien, qui vivait deux cent quatre-vingt-quinze ans après le règne d'Auguste.

Resté orphelin de père, il fut élevé par sa pieuse mère en toute crainte du Seigneur et dans l'amour de la prière. Étant jeune, il gardait des oies. Le Saint-Esprit habita en lui et au nom du Christ il guérissait tous les malades et infirmes, chassait les démons des hommes. Il lui fut inspiré d'en haut de parcourir toutes les villes de Phrygie et d'y guérir les malades, aussi il se leva, s'y rendit et opéra des prodiges.

La fille de l'empereur Gordien dans la ville de Rome fut possédée du démon.

ծնողաց նորա զքանչելիս սրբոյ մանկանն Տրիփոնի՝ առաքեցին խնդրակս գտանել եւ ածել զնա ։ Եւ նոքա գնացեալ շրջախնդիր եղեն ի բազում տեղիս, եւ գտին զնա ի գեղջ նորին ուր արածէր սագս ։ Եւ երթեալ երանելոյն առժամայն բժշկեցաւ դուստր թագաւորին, որ տեսեալ անհաւատից բազումք հաւատացին ի Քրիստոս ։

* B p. 311 b. * Եւ յետ մահուանն Գորդիանոսի թագաւորեաց Փիլիպպոս, եւ յետ Փիլիպպոսի՝ Դեկոս ։ Եւ անհաւատքն կալան զՏրիփոն եւ տարան ի Նիկիա քաղաքն առ Ակելինոս եպարքոսն. եւ բազում հարցմունս արարեալ խոստմամբ եւ սպառնալեօք ոչ կարաց զսուրբն դարձուցանել ի հաւատոցն Քրիստոսի. այլ մանաւանդ անարգանէր զպաշտամունս նոցա, եւ համարձակութեամբ խոստովանէր զանունն Քրիստոսի ։

Եւ հրամայեաց եւ բրածեծ արարին զնա, եւ կապեցին ի վայրենացեալ ձիս. եւ քարշեցաւ սուրբն ընդ վէմս եւ ընդ քարս յաւուրս ձմերայնոյ, եւ ամենայն մարմինն ջարդեցաւ եւ հեղաւ արիւնն. եւ նա գոհանայր զԱստուծոյ եւ աղօթէր վասն տանջողացն. Տէր, մի համարիր դոցա զայս մեղս, զի ոչ գիտեն զոր առնեն ընդ իս ։ Եւ հրով այրեցին զկողսն. եւ լոյս ծագեաց ի վերայ նորա, եւ ծաղկեայ պսակ երեւեցաւ ի գլուխ նորա, եւ պայծառացաւ երեսն իբրեւ զլոյս ։

Կոչեաց դատաւորն զսուրբն առաջի իւր, եւ սկսաւ քաղցրութեամբ խոստանալ զպատիւ եւ մեծութիւն. եւ յորժամ ոչ կարաց հաւանեցուցանել զսուրբն, եհատ ի

Ses parents, apprenant les miracles du saint enfant Tryphon, envoyèrent des messagers pour le chercher et l'amener. Ceux-ci s'en allèrent perquisitionnant dans de nombreuses localités, et le trouvèrent dans son village où il gardait les oies. Le bienheureux alla, guérit aussitôt la fille de l'empereur, et les infidèles l'ayant vu, beaucoup d'entre eux crurent au Christ.

* B p. 316 b. * Après la mort de Gordien régna Philippe, et après Philippe, Dèce. Les infidèles arrêtèrent Tryphon et le conduisirent à la ville de Nicée à l'éparque Aquilinus (*Akèlinos*), qui l'ayant interrogé longuement, malgré des promesses et des menaces, ne put détourner le saint de la foi au Christ ; par contre (le saint) méprisa leurs cérémonies et confessa avec hardiesse le nom du Christ.

Sur l'ordre (du gouverneur), on frappa le saint à coups de bâton, puis on l'attacha à des chevaux sauvages, qui le traînèrent à travers les rochers et les pierres, par des journées d'hiver ; tout son corps fut brisé, son sang répandu, mais il rendait grâces à Dieu et priait pour ses bourreaux, disant : « Seigneur, ne leur impute point ce péché, *car ils ne savent point ce qu'ils me font*[1]. » On lui brûla les côtes au feu, mais une lumière jaillit au-dessus de lui, une couronne de fleurs apparut sur sa tête et sa figure devint resplendissante comme la lumière.

Le juge manda le saint en sa présence et lui promit avec douceur des dignités et des grandeurs, mais ne parvenant pas à persuader le saint, il donna

1. Luc, xxiii, 34.

վերայ նորա վճիռ գլխատման ։ Եւ իբրեւ տարան զնա ի տեղի գլխատմանն, աղաչեաց սուրբն զԱստուած, եւ յառաջ քան զհարկանելն դահճին աւանդեաց զհոգին. եւ տեսեալ զսուրբն վախճանեալ՝ ոչ եհատ զգլուխն ։

Եւ ժողովեցան քրիստոնեայքն Նիկիայ եդին ի տապանի, եւ առաքեցին ի Փռիւգիա ի գաւառն իւր որպէս ի տեսլեանն հրամայեաց նոցա սուրբն Տրիփոն ։ Կատարեցաւ սուրբ վկայս Փետրուարի Ա, ի փառս Քրիստոսի ։

Յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս բարեպաշտ իշխանն Հայոց պարոն Ռուբէն յազգէն Բագրատունեաց՝ որ էառ զԿիլիկիա, եւ կայ ի Կաստաղոնն ։]

Արացի ԻԶ եւ Փետրուարի Բ ։ Տօն սրբոյ վկային Տրիփոնի ։

Քրիստոսի մարտիւրոսն Տրիփոն էր ի գաւառէն Փռիւգիոյ, ի գեղջէն Սամսատայ[1], ի ժամանակս կռապաշտ արքային Գորդիանոսի, որ էր յետ երկերիւր իննասուն եւ հինգ ամաց ի թագաւորութենէն Օգոստոսի ։

Սա էր քրիստոնեայ, եւ մինչդեռ պատանին էր սագս արածէր. եւ բնակեցաւ ի նա Հոգին սուրբ, եւ անուամբն Քրիստոսի բժշկէր զամենայն հիւանդս եւ զախտաժէտս, եւ

9 Տօն... Տրիփոնի] Վկայութիւն սրբոյ եւ հրաշագործ վկային Քրիստոսի երանելոյն Տրիփոնի Փռիւգացւոյ B || 10 Սամսատայ] Սամսատեայ, քրիստոնէից գաւառ *add.* B || 13 Սա էր քրիստոնեայ] Սա մանկեալ որբ ի հօրէն՝ սնաւ ի բարեպաշտ մօրէն ամենայն երկիւղածութեամբ եւ աղօթասիրութեամբ B.

1. Ms. Սամսադայ.

l'ordre de lui trancher la tête. Lorsqu'on l'eut conduit à l'endroit de l'exécution, le saint pria Dieu et, avant que le bourreau l'eût frappé, il rendit son âme; (le bourreau), voyant que le saint était mort, ne lui trancha point la tête.

Les chrétiens de Nicée se rassemblèrent, déposèrent (le saint) dans un cercueil et l'envoyèrent dans sa province de Phrygie, comme saint Tryphon le leur avait ordonné dans une vision. Ce saint fut exécuté le 1er Février, pour la gloire du Christ.

En ce jour reposa dans le Christ le pieux prince d'Arménie, le baron Rouben, de la famille des Bagratounis, qui s'empara de la Cilicie, et repose à Castalon.]

26 ARATZ, 2 **Février**.

Fête du saint martyr Tryphon.

Le martyr du Christ Tryphon était de la province de Phrygie, de la bourgade de Samosate, aux jours de l'empereur idolâtre Gordien, qui régna deux-cent quatre-vingt-quinze ans après le règne d'Auguste.

Il était chrétien; étant jeune enfant, il gardait les oies. Le Saint-Esprit habita en lui et il guérissait, au nom du Christ, toutes les maladies et les

զդեւս ի մարդկանէ հալածէր ։ Եւ լուաւ ձայն որ ասէր. Երթիջիր յամենայն քաղաքս Փռիւգիացւոց եւ բժշկեա զհիւանդսն ։ Եւ յարուցեալ գնաց եւ առնէր սքանչելագործութիւնս ։

Եւ դուստր թագաւորին Գորդիանոսի ի Հռոմ քաղաքին այսահարեցաւ եւ աղաղակէր. Եթէ ոչ եկեսցէ ծառայն Աստուծոյ Տրիփոն՝ ոչ ելանեմ ։ Եւ երթեալ երանելի մանկանն առժամայն բժշկեցաւ ։ Եւ դեւն ելեալ յաղջկանէն՝ եղեւ թուխ շուն, եւ երեւեցաւ թագաւորին եւ ժողովրդեանն, եւ պատմեաց նոցա մարդկային բարբառով զամենայն չար գործն զոր գործէր՛. եւ բազումք յանհաւատից հաւատացին ի Քրիստոս ։

Եւ յետ մահուանն Գորդիանոսի թագաւորեաց Փիլիպպոս, եւ յետ Փիլիպպոսի՝
* A fol. 175 v° b. Դէկոս. եւ * այլահաւատքն կալան զՏրիփոն եւ տարան ի Նիկիա քաղաքն առ Ակեղինոս եպարքոսն. եւ բազում հարցմունս արարեալ խոստմամբ եւ սպառնալեօք՝ ոչ կարաց զսուրբն դարձուցանել ի հաւատոցն Քրիստոսի. այլ մանաւանդ անարգէր զպաշտամունս նոցա եւ համարձակութեամբ խոստովանէր զանունն Քրիստոսի ։

Եւ հրամայեաց զնա բրածեծ առնել եւ կապեցին ի վայրենացեալ ձիս, եւ քարշեցաւ սուրբն ընդ վէմս եւ ընդ քարս յաւուրս ձմերայնոյ. եւ ամենայն մարմինն ջարդեցաւ եւ հեղաւ արիւնն ։ Եւ նա գոհանայր զԱստուծոյ եւ աղօթէր վասն տանջողացն.

1 Եւ լուաւ ... զհիւանդսն] Եւ ասացեալ նմա ի վերուստ երթալ յամենայն քաղաքս Փռիւգիոյ եւ բժշկել զհիւանդս B || 4 եւ աղաղակէր ... ի Քրիստոս] եւ լուեալ ծնողաց նորա զսքանչելիս որբոյ մանկանն Տրիփոնի՝ առաքեցին խնդրակս զածել եւ ածել զնա ։ Եւ նոցա գնացեալ յուզախնդիր եղեն ի բազում աւուրս, եւ գտին զնա ի գեղջն նորին ուր արածէր զսագս. եւ երթեալ երանելւոյն առժամայն բժշկեցաւ դուստր թագաւորին. զոր տեսեալ անհաւատից բազումք հաւատացին ի Քրիստոս B || 10 Դէկոս] Դիկոս B.

infirmités, et chassait des hommes les démons. Il entendit une voix qui lui disait : « Parcours toutes les villes de Phrygie et guéris les malades. » Il se leva, partit et fit des miracles.

La fille de l'empereur Gordien, dans la ville de Rome, fut possédée du démon et celui-ci criait : « Si le serviteur de Dieu Tryphon ne vient pas, je ne sortirai point. » Le bienheureux enfant étant allé, elle fut guérie aussitôt. Le démon chassé de la jeune fille devint un chien noir; il apparut à l'empereur et à la population et leur raconta en langage humain toutes les mauvais actions qu'il accomplissait; beaucoup d'infidèles crurent au Christ.

* A fol. 175 v° b. Après la mort de Gordien régna Philippe, après Philippe, Dèce. * Les infidèles se saisirent de Tryphon et le conduisirent à la ville de Nicée à l'éparque Aquilinus (*Akelinos*), qui l'ayant interrogé longuement, après des promesses et des menaces, ne parvint pas à détourner le saint de la foi au Christ; par contre (le saint) méprisa leurs cérémonies et confessa avec hardiesse le nom du Christ.

Sur ses ordres, on frappa le saint à coups de bâton, puis on l'attacha à des chevaux sauvages qui le traînèrent à travers des rochers et des pierres en des journées d'hiver; tout son corps fut brisé et son sang répandu. Mais il rendait

Տէր, մի համարիր դոցա զայս ի մեղս զոր ընդ իս գործեն ։ Եւ հրով այրեցին զկողսն ։ Եւ անբաւ լոյս ծագեաց ի վերայ նորա, եւ ծաղկեայ պսակ եկաւ ի գլուխ նորա, եւ պայծառացան երեսք նորա իբրեւ զլոյս ։

Կոչեաց դատաւորն զսուրբն առաջի իւր, եւ սկսաւ քաղցրութեամբ խոստանալ պատիւս եւ մեծութիւնս, եւ յորժամ ոչ կարաց հաւանեցուցանել, եհատ ի վերայ վճիռ գլխատման ։ Եւ յորժամ տարան զնա ի տեղին, աղաչեաց սուրբն զԱստուած, եւ յառաջ քան զհարկանել դահճին՝ աւանդեաց զհոգին . Եւ տեսեալ զսուրբն վախճանեալ՝ ոչ եհատ զգլուխն ։ Եւ ժողովեցան քրիստոնեայքն Նիկիոյ՝ եդին ի տապանի, եւ առաքեցին ի Փռիւգիա, ի գաւառն իւր, որպէս ի տեսլեանն հրամայեաց նոցա * սուրբն Տրիփոն ։ * A fol. 176 v° a.

Կատարեցաւ սուրբն Տրիփոն Փետրուարի Բ ։

[B* Վարք սրբոյն Շաղիտա եւ Եպիփանու աշակերտաց մեծին Դանիէլի ։ * B p. 61 a.

Սոքա աշակերտք էին Դանիէլի քորեպիսկոպոսի սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին. եւ էին արք նշանագործք եւ բնակէին ճգնութեամբ յանապատի ի Ծոփաց գաւառին խոտաճարակ կենօք ։

Սուրբն Շաղիտա էր յԱմիդ քաղաքէ ազգաւ ասորի, եւ բնակէր ի լերինն Կորդուաց,

1 զոր ընդ իս գործեն] զի ոչ գիտեն զոր առնեն ընդ իս B || 2 անբաւ *om.* B — եկաւ] երեւեցաւ B || 3 պայծառացան երեսք] պայծառացաւ երեսն B || 5 հաւանեցուցանել] զսուրբն *add.* B || 6 յորժամ] իբրեւ B — տեղին] տեղի գլխատմանն B || 10 սուրբն Տրիփոն Փետրուարի Բ] սուրբ վկայն Փետրուարի Ա, ի փառս Քրիստոսի B.

grâces à Dieu et priait pour ses bourreaux, disant : « Seigneur, ne leur impute pas ce péché qu'ils commettent envers moi. » On lui brûla les côtes au feu. Une lumière éblouissante jaillit sur lui et une couronne de fleurs vint se poser sur sa tête, sa figure devint resplendissante comme la lumière.

Le juge manda le saint en sa présence et lui promit avec douceur des dignités et des grandeurs, mais comme il ne parvenait pas à le persuader, il ordonna de lui trancher la tête. Lorsqu'on l'eut conduit à l'endroit de l'exécution, le saint pria Dieu et, avant que le bourreau l'eût frappé, il rendit l'âme. (Le bourreau), ayant vu que le saint était mort, ne lui trancha point la tête. Les chrétiens de Nicée se rassemblèrent, le mirent dans un cercueil qu'ils envoyèrent en Phrygie, sa province, comme * saint Tryphon leur avait ordonné dans une vision. * A fol. 176 v° a.

Saint Tryphon fut martyrisé le 2 Février.

[B * Vie des saints Šalita et Épiphane (*Epiphanou*), disciples du grand Daniel. * B p. 61 a.

Ils étaient disciples de Daniel, chorévêque de saint Grégoire l'Illuminateur, thaumaturges qui vivaient en ascètes dans le désert de la province de Dzopk, et ils ne se nourrissaient que d'herbes.

Saint Šalita était de la ville d'Amid, de race syrienne, et vivait dans la

ուր էին բազմութիւնք առիւծուց, եւ ոչ ինչ վնասէին նմա ։ Եւ էր Շաղիտա ծեր յոյժ, եւ ամենայն որ ցանկային զի ի վախճանին առցեն զսուրբ մարմինն նորա ։ Եւ յաւուր միում անցանէր նա ընդ գետն Կորդուաց եւ յորժամ եհաս ի մէջ գետոյն՝ ծածկեցաւ ի ներքոյ ջրոյն ։ Եւ ժողովեալ բազմութիւն արանց յոյժ՝ ընդ այլ կողմն դարձուցին զջուր գետոյն, եւ ոչ գտին զմարմին նորա, զի այնպէս խնդրեալ էր սուրբն ի Տեառնէ ։

Իսկ սուրբն Եպիփան էր ի Յունաց, եւ բնակէր յԱռիւծ լերինն ի մէջ վայրենի գազանաց, որք էին նորա կենաց կցորդք ։ Եւ գային առ նա ամենայն ցաւագնեալք, եւ նա աղօթիւք բժշկէր զամենեսին ։ Գային առ նա եւ բազումք ի հեթանոսաց, եւ աստուածային բանիւք եւ զօրութեամբ նշանաց դարձուցանէր ի նոյանէ ի հաւատս Քրիստոսի ։

Եւ ժողովեաց զբազում աշակերտս, եւ ուսուցանէր նոցա զվարս ճգնութեան. եւ ել նոքօք յերկրէն Հայոց գնալ յերկիրն Յունաց. եւ ի ճանապարհին պատահեաց նոցա կին մի, եւ իբրեւ անց կինն՝ կամեցաւ փորձել զաշակերտսն, եւ ասէ. Որպէս գեղեցիկ էր կինն ։ Եւ ասէ մի ոմն ի մանկագոյն աշակերտացն. Տէր, կինն զոր գովեցեր՝
* B p. 61 b. միականի * էր ։ Եւ ասէ սուրբն Եպիփան. Խորհուրդք չարք գոն ի քեզ, ընդէր բնաւ հայեցար դու ի նա. եւ հալածեաց զնա յիւրմէ ։

Եւ հասեալ յեզր ծովուն մեծի՝ եգիտ անդ կղզի մի անբնակ ի մարդկանէ, եւ դադարեաց ի նմա եւ էին անդ օձք եւ այլ թունաւոր գեռունք բայց ոչ վնասէին սրբոյն ։

montagne des Kourdes, où se trouvaient nombre de lions qui ne lui faisaient aucun mal. Šalita était très âgé et tout le monde désirait posséder son saint corps à sa mort. Un jour, il vint à passer le fleuve des Kourdes[1], et lorsqu'il fut arrivé au milieu du fleuve, il fut couvert par les eaux. Un très grand nombre d'hommes se rassemblèrent et détournèrent le cours du fleuve, mais ils ne retrouvèrent point le corps, car le saint l'avait ainsi demandé au Seigneur.

Quant à saint Épiphane (*Epiphan*), il était grec et habitait la montagne du Lion (*Ariudz*), dans l'habitat des bêtes sauvages qui participaient à sa vie. Tous les infirmes venaient à lui et il les guérissait tous par ses prières. Beaucoup de païens aussi venaient à lui, et il en convertissait à la foi du Christ par ses paroles divines et par la puissance de ses miracles.

Il rassembla beaucoup de disciples auxquels il enseigna la vie ascétique; il quitta avec eux le pays d'Arménie pour le pays des Grecs. Or, sur le chemin, une femme les croisa, et lorsqu'elle eut passé, il voulut éprouver ses disciples et leur dit : « Qu'elle était belle, cette femme! » Un des plus jeunes disciples
* B p. 61 b. répondit : « Maître, la femme que tu loues était borgne. » * Saint Épiphane lui dit : « Il y a de mauvaises intentions en toi, pourquoi as-tu regardé la femme? » Et il le chassa d'avec lui.

Arrivé aux bords de la grande mer, il y trouva une île abandonnée des hommes et y habita. Il y avait beaucoup de serpents et d'autres reptiles

1. C'est-à-dire le Tigre.

Եւ կեցեալ անդ ճգնաւորական աղօթիւք եւ սքանչելի քաղաքավարութեամբ՝ հանգեաւ ի Քրիստոս : Եւ կատարի տօն սրբոց Փետրուարի Բ :

Յայսմ աւուր վկայութիւն երանելի վկային Զուատ երիցու :

Սա էր մի ի քահանայից Արտաշատ քաղաքին յաւուրս Տիրանայ Հայոց արքայի . եւ եկեալ յորժամ ամբարիշտ արքայն Պարսից Շապուհ աւերեաց զաշխարհն Հայոց եւ կործանեաց զեկեղեցիս, գերի վարեցին եւ զսուրբ երէցն Զուատ, եւ տարեալ ի Պարս՝ կացուցին կապանօք առաջի Շապհոյ : Եւ նորա տեսեալ զի էր այր բարձրահասակ եւ փառաւոր՝ կամեցաւ դարձուցանել զնա ի կրօնս պարսից եւ պատճառեաց ասելով . Կախարդ ես դու, զի հեր գլխոյդ է սպիտակ եւ մօրուս թուխ . եւ ոչ է հնար քեզ ապրելոյ եթէ ոչ ուրասցիս զՔրիստոս, եւ զոհեսցես հրոյ եւ արեւու :

Եւ սուրբն ասէ . Կախարդութիւն հեռի է ի մէնջ, եւ հեր գլխոյս ըստ կարգի բնութեանս է զի հեր գլխոյս քսան ամաւ յառաջ է քան զմօրուսս : Եւ խոստովանէր զՔրիստոս Աստուած, եւ համարձակ անարգէր զանաստուած մոլորութիւն նոցա : Եւ հրամայեաց թագաւորն եւ հատին զգլուխ երանելոյն :

Յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս՝ բարեպաշտ իշխանն պարոնն Թորոս Ռուբինեան՝ որդի Կոստանդեայ մեծի իշխանի :]

venimeux, qui ne firent aucun mal au saint. Il y vécut dans d'incessantes prières et une conduite admirable et reposa dans le Christ. La fête de ces saints a lieu le 2 Février.

En ce jour, martyre du bienheureux martyr Zouad, le prêtre.

C'était un des prêtres de la ville d'Artašat aux jours du roi Tiran d'Arménie. Lorsque l'impie roi de Perse, Sapor, dévasta le pays d'Arménie et pilla les églises, on emmena aussi en captivité en Perse le saint prêtre Zouad, et on l'amena chargé de fers devant le roi Sapour. Celui-ci, le voyant homme de grande taille et de belle apparence, voulut le convertir à la religion persane et lui dit comme prétexte : « Tu es sorcier, car tes cheveux sont blancs et ta barbe noire; il te sera impossible d'avoir la vie sauve si tu ne renies pas le Christ, et n'immoles pas au feu et au soleil. »

Le saint répondit : « La magie est bien loin de nous, et les cheveux de ma tête sont dans l'ordre de la nature, car mes cheveux sont de vingt ans plus vieux que ma barbe. » Il confessa le Christ Dieu, et méprisa avec hardiesse leur égarement athée. Le roi ordonna de trancher la tête au bienheureux.

En ce jour reposa dans le Christ le pieux prince, le baron Thoros le Roubénien, fils du grand prince Constant.]

Արացի ԻԷ եւ Փետրուարի Գ ։ Վարք սրբոցն Շաղիտայ եւ
Եպիփանու աշակերտաց մեծին Դանիէլի ։

Սոքա աշակերտք էին մեծին Դանիէլի քորեպիսկոպոսի մեծին Լուսաւորչին Գրիգորի. եւ էին այր նշանագործք եւ բնակէին ճգնութեամբ յանապատի ի Ծոփաց գաւառին ։ Եւ բազում առիւծք շրջէին ընդ սրբոյն Շաղիտայի, եւ միոյ յառիւծուցն ընդ թաթ բազկի նորա մտեալ էր կարօն եղեգան, եւ եկեալ առ սուրբն Շաղիտա ցուցանէր նմա զխոցն. եւ նորա հանեալ զեղէգն՝ եթուք ի խոցն եւ պատեաց թաշկինակաւ զոր ընդ գլուխն ունէր. եւ առժամայն ողջացաւ ։

Եւ էր Շաղիտա ծեր յոյժ եւ ամենայն ոք ակնածէր նմա թէ յորժամ մեռցի նա առցեն զսուրբ մարմին նորա ։ Եւ յաւուր միում անցանէր նա ընդ գետն Կորդուաց կօշկօքն ընթանալով ի վերայ ջուրց. եւ յորժամ եհաս ի մէջ գետոյն՝ ծածկեցաւ նա ի ներքոյ ջրոյն ։ Եւ ժողովեալ բազմութիւն արանց յոյժ՝ ընդ այլ կողմ դարձուցին զջուր գետոյն, եւ ոչ գտին զմարմին նորա, զի այնպէս կամեցաւ սուրբն Աստուծոյ ։ Եւ էր սա ասորի ազգաւ ։

* A fol. 176 r° b. Իսկ սուրբն Եպիփան բնակէր յԱռիւծ լերինն, եւ արջք վայրենիք * եւ խնձք ժողո-

2 մեծին *om.* B || 3 քորեպիսկոպոսի] քորիսկոպոսի B — մեծին] սրբոյն B || 4 գաւառին] խստածարակ կենօք *add.* B || 5-8 Եւ բազում առիւծք... ողջացաւ] Սուրբ Շաղիտա էր յԱմիդ քաղաքէ, ազգաւ ասորի, եւ բնակէր ի լերինն Կորդուաց, ուր էին բազմութիւնք առիւծուց, եւ ոչ ինչ վնասէին նմա B || 9 ակնածէր նմա թէ յորժամ մեռցի նա] ցանկային զի ի փախճանելն B || 10 կօշկօքն... ջուրց *om.* B || 13 կամեցաւ... ազգաւ] խնդրեալ էր սուրբն ի Տեառնէ B || 15 Եպիփան] էր ի Յունաց *add.* B — եւ արջք... առ նա] ի մէջ վայրենի գազանաց B.

27 ARATZ, **3 Février**.

Vie des saints Šalita et Épiphane, disciples du grand Daniel.

Ils étaient disciples du grand Daniel, chorévêque du grand Illuminateur Grégoire, thaumaturges, qui habitaient en ascètes dans le désert de la province de Dzopk. De nombreux lions circulaient avec saint Šalita. Un de ces lions avait une écharde de roseau piquée dans la plante de sa patte; il vint trouver saint Šalita et lui montra la plaie; celui-ci retira le roseau, cracha dans la plaie, l'enveloppa du mouchoir qu'il portait à la tête et le guérit aussitôt.

Šalita était très âgé et tout le monde attendait sa mort pour posséder son saint corps. Un jour qu'il traversait le fleuve des Kourdes en marchant sur les eaux avec ses chaussures, arrivé au milieu du fleuve, il fut couvert par les eaux. Un grand nombre d'hommes se rassemblèrent et détournèrent le cours du fleuve, mais ils ne retrouvèrent point son corps, car tel avait été le désir du saint de Dieu. Il était de race syrienne.

* A fol. 176 r° b. Quant à saint Épiphane, il habitait la montagne des lions, * les ours sauvages

մեքին առ նա եւ էին նմա կենաց կցորդք ։ Եւ գային առ նա ամենայն ցաւագնեալք, եւ նա աղօթիւք բժշկէր զամենեսեան ։

Եւ ժողովեաց բազում աշակերտս, եւ ուսուցանէր նոցա զկարգ ճգնութեան, եւ ել նա նոքօք յերկրէն Հայոց գնալ յերկիրն Յունաց ։ Եւ ի ճանապարհին պատահեաց նոցա կին մի, եւ իբրեւ անց կինն կամեցաւ փորձել զաշակերտսն իւր եւ ասէ. Որպէս գեղեցիկ էր կինն ։ Եւ ասէ մի ոմն ի մանկագոյն աշակերտացն. Տէր, կինն զոր գովեցեր՝ միականի էր ։ Եւ ասէ սուրբն Եպիփան. Խորհուրդք չար գոն ի քեզ. եւ ընդէ՞ր ընաւ հայեցար դու ի նա. եւ հալածեաց զնա յիւրմէ ։

Եւ հասեալ յեզր ծովուն մեծի՝ եգիտ անդ կղզի մի անբնակ ի մարդկանէ, եւ անդ զաղարեաց. եւ էին ի կղզոջն իժք եւ կարիճք եւ այլ թունաւոր սողունք, եւ սատակեցան ամենեքեան ։ Եւ ջուր ոչ գոյր ի կղզոջն, եւ նա աղօթիւք ջուր բղխեցոյց ։ Եւ եկաց ի կղզին եւ բարի վարուք հանգեաւ ի Քրիստոս ։ Եւ կատարի տօն սրբոցս Շաղիտայի եւ Եպիփանու՝ Փետրուարի Գ ։

Յայսմ աւուր ննջումն է Սիմէոնի ծերունւոյն որ ընկալաւ ի գիրկս իւր զՔրիստոս՝ ըստ Յունաց ։ Յիշատակ է եւ մարգարէուհւոյն Աննայի դստերն Փանուէլի՝ ըստ Յունաց ։

[B* Նահատակութիւն սրբոց վկայիցն Ադրիանու եւ Եվուլու ։ * B p. 62 a.

2 զամենեսեան] գային առ նա եւ բազումք ի հեթանոսաց, եւ աստուածային բանիւք եւ զօրութեամբ նշանաց դարձուցանէր ի նոյանէ ի հաւատս Քրիստոսի *add.* B || 9 անդ] ի նմա B || 10 եւ կարիճք *om.* B — սողունք] զեռունք B — եւ սատակեցան . . . Փետրուարի Գ] բայց ոչ վնասէին սրբոյն. եւ կացեալ անդ մշտամռունջ աղօթիւք եւ սքանչելի քաղաքավարութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս. եւ կատարի տօն սրբոց Փետրուարի Բ B.

et les lynx se rassemblaient autour de lui et participaient à sa vie. Tous les infirmes venaient à lui et il les guérissait tous par ses prières.

Il rassembla beaucoup de disciples auxquels il enseignait la vie ascétique; il quitta avec eux le pays d'Arménie pour se rendre dans le pays des Grecs. Or, sur le chemin, une femme les croisa, et lorsqu'elle eut passé, il voulut éprouver ses disciples et leur dit : « Qu'elle était belle, cette femme! » Un des plus jeunes disciples lui répondit : « Maître, la femme que tu loues était borgne. » Saint Épiphane lui répondit : « Il y a de mauvaises intentions en toi, pourquoi l'as-tu regardée? » Et il le chassa d'avec lui.

Arrivé au bord de la grande mer, il y trouva une île abandonnée des hommes, et y habita. Il y avait dans l'île des serpents, des scorpions et d'autres reptiles venimeux; tous crevèrent. Il n'y avait point d'eau dans l'île, il en fit jaillir par ses prières. Il resta dans l'île et reposa dans le Christ après une bonne conduite. La fête des saints Šalita et Épiphane a lieu le 3 Février.

En ce jour, chez les Grecs, dormition du vieillard Siméon qui reçut le Christ dans ses bras. Et aussi, commémoration, chez les Grecs, de la prophétesse Anne, fille dePhanuël.

[B * Martyre des saints martyrs Adrien et Euboule *(Evoulou)*. Ces bienheu- * B p. 62 a.

Երանելիքս այսոքիկ էին յազգէն Իլկան կոչեցեալ՝ բնակութեամբ ի Վանէաս գեղջէ, եւ փափաքէին խոկ նմանող լինել սրբոց խոստովանող վկայիցն Քրիստոսի ։ Եւ եկեալք ի Կեսարիա Կապադովկեցւոց այցելութիւն առնել բանդելոց քրիստոնէիցն, կալան եւ բերին զնոսա եւ մատնեալ առնին առ Փիրմիլիանոս իշխանն. եւ ի հարցանելն նորա՝ յորժամ համարձակ խոստովանեցան զՔրիստոս, տանջեցին զնոսա եւ հարին սաստիկ զանթս եւ զկողս նոցա մինչեւ շրջեցան մարմինք նոցա, եւ ապա հրով այրեցին զվէրսն ։

Եւ կալեալ ածին զԱդրիանոս առաջի սաստկագոյն առիւծու՝ զի զէշ պատառեսցէ զնա, եւ առիւծն զօրութեամբն Աստուծոյ պատկառեցաւ ի սրբոյն որպէս երբեմն ի Դանիէլէ՝ եւ ոչ մերձեցաւ ի նա. եւ ապա սրով հատին զգլուխ նորա ։

Իսկ սուրբն Եւբուլոս բազում տանջանաց համբերեալ, եւ ողոքանացն ոչ լուաւ. ընկեցին զնա նոյն գազանին, եւ հաւասար ընկերին անխնաս ի գազանէն մնացեալ՝ սրով կատարեցաւ ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբուհւոյն Յիմարայ ։ Սա ինքն նոր վկայուհիս էր ի քաղաքէն Վանայ, հայ ազգաւ, առնակին ըստ կարգի օրինացն ։ Եւ եղեւ ընդ այն

reux étaient de la race de ceux qu'on appelle Ileans, habitant la Batanée[1] (*Vančas*); ils aspiraient à devenir semblables aux saints confesseurs martyrs du Christ. Ils vinrent à Césarée de Cappadoce[2] pour visiter les chrétiens détenus dans les prisons; on les arrêta, on les amena et on les dénonça au gouverneur Firmilien, qui les interrogea, mais lorsqu'ils confessèrent avec hardiesse le Christ, on les tortura, on leur frappa vigoureusement les aisselles et les côtes jusqu'à déchirer leurs corps, puis on brûla leurs plaies par le feu.

On amena Adrien et on le jeta devant un terrible lion pour que celui-ci le mît en morceaux; mais le lion, par la puissance de Dieu, respecta le saint, comme il en advint jadis avec Daniel, et ne s'approcha pas de lui. Ensuite on lui trancha la tête par le glaive.

Saint Euboule, après avoir subi beaucoup de tortures, ne cédant pas aux instances (du juge), fut jeté, lui aussi, devant le même fauve, mais fut respecté comme son collègue par la bête. Il fut martyrisé par le glaive.

En ce jour, martyre de sainte Yimar. Cette nouvelle martyre était de la ville de Van, de race arménienne, mariée selon les règles de la loi. A cette

1. *Syn. Cp.* indique la teneur du texte grec qui a servi de base à l'arménien : οὗτοι τὸ γένος εἷλχον ἀπὸ τῆς Βανέας « ceux-ci tiraient leur origine de Banéa ». Le traducteur prenant le verbe εἷλχον pour un nom propre a glosé. Mais ce texte grec est lui-même fautif, car la leçon primitive est donnée par Eusèbe, *Martyrs de Palestine,* XI, 29, éd. Grapin, Paris, 1913, p. 288 : ἀπὸ Βατανaίας οὕτω καλουμένης χώρας. *Syn. Cp.* en mettant l'article devant Βανέας témoignait encore à sa manière qu'il y avait un nom de contrée et non un nom de ville. — 2. Il y a erreur du rédacteur arménien, c'est Césarée de Palestine; la ville de Cappadoce lui était évidemment plus connue. On pourrait aussi observer que dans le récit d'Eusèbe il est question de personnages cappadociens au parag. 27, *loc. cit.*, p. 286.

ժամանակս յորժամ ազգն Թաթարաց իշխան եւ առաջնորդ ունելով զԼանկթամուր խան՝ աւերեցին զբազում աշխարհս արեւելից, եկին եւ ի քաղաքն Վան, եւ ազգի ազգի պատուհասէս մահուամբ սպանին զբազումս, ընդ որս եւ զայրն Յիմարայ. եւ * մին յայլազգեաց էառ զՅիմար ի տուն իւր, եւ ի մեռանիլ կնոջ իւրոյ՝ արար զնա կին իւր, հաւանելով զի պահեսցէ նա զքրիստոնէութիւն իւր : Իսկ այլազգիք յարեան ի վերայ Յիմարայ եւ ստիպէին զնա ուրանալ զՔրիստոս. եւ իբրեւ տեսին թէ ոչ կարեն հաւանեցուցանել, տարեալ ածին զնա ի դուռն եկեղեցւոյն եւ ասեն. Զգեա ի ներքս երեք քար, եւ զերծցիս ի ձեռաց մերոց, ապա թէ ոչ՝ չարաչար տանջանօք սպանանեմք զքեզ : Եւ իբրեւ կարի շատ նեղեցին, երկուցեալ ի մահուանէ զոր սպառնային նմա, արար զկամս այլազգեաց. եւ նոքա ծիծաղելով թողին զնա եւ գնացին : * B p. 62 b.

Այս գործ քարաձգութեան տանջէր զխիղճ միտս նորա զամս բազումս. եւ ելեալ գնաց ի Մակու՝ որ ընդ այն ժամանակս ընդ իշխանութեամբ քրիստոնէից էր, եւ անդ համարձակ պաշտէր զՔրիստոս : Բայց լուեալ թէ ուր ետ զկարծիս ուրացութեան, անդ պարտի դաւանել զՔրիստոս՝ դարձաւ անդրէն ի Վան քաղաք, եւ ստէպ երթայր յեկեղեցին :

Եւ ի միում աւուր տեսեալ զնա մուղրի մի զի գայր յեկեղեցւոյ, սաստեաց նմա թէ. Ընդէ՞ր երթաս յեկեղեցին : Եւ նա ասէ. Կամիմ ի կատարին իմ ընդունել զքարինսն զոր ձգեցի յեկեղեցի անդր : Յայնժամ եհար մուղրին զգլուխ նորա : Աղաղակեաց

époque le peuple des Tartars, ayant comme prince et chef Lenk-Timour-khan (*Lanktamour*), dévastèrent nombre de contrées d'orient; ils s'attaquèrent aussi à la ville de Van et mirent à mort par différentes tortures de nombreux habitants, entre autres le mari de Yimar. * Un des infidèles prit Yimar chez lui et, à la mort de sa femme, en fit son épouse en acceptant qu'elle gardât sa foi chrétienne. Mais ces infidèles prirent parti contre Yimar et la pressèrent de renier le Christ, et, voyant qu'ils ne parvenaient point à la persuader, la conduisirent à la porte de l'église et lui dirent : « Jette trois pierres à l'intérieur et tu seras délivrée de nos mains, sans cela nous te tuerons dans des souffrances cruelles. » Devant leur exi gence pressante, craignant la mort dont on la menaçait, elle accomplit la volonté des infidèles, qui se mirent à rire, la quittèrent et s'en allèrent. * B p. 62 b.

Mais ce jet de pierres tortura sa conscience pendant de longues années. Elle se rendit à Makou qui, à cette époque, était sous l'autorité des chrétiens, et y adora le Christ ouvertement. Mais ayant appris qu'elle devait adorer le Christ là où elle avait donné des soupçons de reniement, elle retourna à la ville de Van et se rendit souvent à l'église.

Un jour, un moughri, l'apercevant sortir de l'église, la réprimanda, (en disant) : « Pourquoi vas-tu à l'église? » Elle répondit : « Parce que je veux recevoir sur ma tête les pierres que j'ai jetées ici dans l'église. » Le moughri

Յիմար առ ամբոխն այլազգեաց որք անդր կային եւ ասէ. Եկայք զկնի իմ ի տեղի երեւելի, եւ անդ քարկոծեցէք զիս, զի յայտնի լիցի ամենեցուն թէ վասն սուրբ հաւատոյն Քրիստոսի մեռանիմ ։ Եւ նոքա զրոհ առեալ զհետ նորա ի տեղին քարկոծ արարին զՅիմար, որ խոստովանելով զՔրիստոս կատարեցաւ յանօրինաց ։

* B p. 63 a. Յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս պարոն Ստեփանէ, որդի մեծի * իշխանին Լեւոնի Ռուբինեան ։]

Արացի ԻԸ եւ Փետրուարի Դ ։ Վկայութիւն սրբոցն
Դիոդորի, Կղաւդի եւ Պապիաց ։

* A fol. 176 v° a. Սոքա էին յաւուրս Դեկոսի ամբարշտ * արքային, ի քաղաքէն Ատալիոյ ։ Եւ կացուցին առաջի դատաւորին Պամփիլացւոց, եւ խոստովանեցան զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ Աստուծոյ ։ Եւ յոյժ բռնադատեցին զնոսա, եւ նեղեցին զի ուրասցին զՔրիստոս եւ պաշտեսցեն զկուռս, եւ ոչ կարացին խախտել զնոսա ի սիրոյն Քրիստոսի, այլ մանաւանդ անարգեցին զդատաւորն, եւ բարկացեալ յոյժ հրամայեաց հատանել զգլուխս նոցա ի Փետրուարի Դ ։ Եւ երթեալ քրիստոնեայքն թաղեցին զպատուական մարմինս նոցա, եւ են պահապան եւ օգնական ամենայն հաւատացելոց ։

7 սրբոցն] սրբոց վկայիցն B || 8 Կղաւդի] Կղաւդիանոսի B || 9 Ատալիոյ] ի Պամփիլացւոց գաւառէն, եւ էին անտանապարմանք արուեստիւ եւ քրիստոնեայ հաւատով, պաշտելով եւ երկրպագելով Քրիստոսի որպէս ճշմարիտ Աստուծոյ *add.* B || 10 Տեառն մերոյ *om.* B || 13 զդատաւորն] զկուռսն B — բարկացեալ] դատաւորին *add.* B || 14 հատանել] եւ նոյնժամայն հատին B — քրիստոնեայքն] քրիստոնէիցն B.

la frappa à la tête. Yimar cria à la foule des infidèles qui se trouvait là et dit : « Venez avec moi dans un endroit apparent et lapidez-moi là, pour qu'il soit manifeste à tous que je meurs pour la sainte foi du Christ. » Ils la suivirent en foule jusqu'à l'endroit et y lapidèrent Yimar qui, en confessant le Christ, fut martyrisée par les impies.

* B p. 63 a. En ce jour reposa dans le Christ le baron Stéphane, fils du grand * prince Léon le Roubénien.]

28 ARATZ, **4 Février.**

Martyre des saints Diodore, Claudien (*Klaudi*) et Papias.

* A fol. 176 v° a. Ils vivaient aux jours de Dèce * l'empereur impie, dans la ville d'Attalia (*Atalioy*). On les mit en présence du gouverneur de la Pamphylie et ils confessèrent le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ et Dieu. On les pressa beaucoup et on les tourmenta pour qu'ils reniassent le Christ et adorassent les idoles, mais on ne put les ébranler de l'amour envers le Christ; par contre (les saints) injurièrent le gouverneur, qui, très irrité, ordonna de leur trancher la tête, le 4 Février. Les chrétiens inhumèrent leurs précieux corps, qui sont les gardiens et les aides de tous les fidèles.

[B* Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյ վկային Տարասայ հովուի ։ * B p. 63 a.

Ի թագաւորութեանն Մաքսիմիանոսի, եւ ի Կիլիկեցւոց գաւառապետութեանն Մաքսիմոսի յոյժ հռչակէր պաշտօն կռոցն ։ Եւ մինչդեռ Մաքսիմոս դատաւոր ի Պոմպոս քաղաքի էր եւ պարէին պիղծ դիւացն, էր անդ պատկեր մի անուանեալ Ապողոնի ի զուտ ոսկւոյ՝ զոր կոչէին հայր աստուածոց, նմա զոհէին երկրպագութեամբ ։

Եւ մանեալ մի երիտասարդ հովիւ ոչխարաց որում անուն էր Տարաս, եւ կամեցաւ ցուցանել զինքն արդարեւ *ճշմարիտ քրիստոնեայ. եւ պատճառաւոք երկրպագութեան ձեռն արկանէր անարգել զկուռն ։ Եւ այնպէս մատուցեալ գաղտ առ պատկերն՝ եհատ զձեռն նորա, եւ ձուլեալ վաճառեաց եւ ետ աղքատաց զգինն ։ Եւ ընդ առաւօտն ոչ սակաւ խռովութիւն լինէր, եւ տանէին զմեծամեծս քրմացն հարցանել, եւ իբր եւ ոչ գիտէին՝ տանել ետուն զնոսա ի մահ ։ * B p. 63 b.

Իբրեւ ածին զնոսա ի տեղի մահուն, երեւեցաւ նոցա սուրբն Տարաս եւ ասէ. Զի տանիք զսոսա զայսոսիկ ի մահ. զի ես եմ որ հատի զձեռն աստուծոյն ձերոյ, եւ ծախեցի զնա ի դարմանս աղքատաց ։ Եւ յայտնի եղեւ այն առաջի դատաւորին, եւ հրամայեաց ածել զնա ի հրապարակն. եւ ածեալ կացուցին առաջի ։

Մաքսիմոս դատաւորն ասէ. Զինչ է անուն քո ։ Տարաս ասէ. Քրիստոնեայ եմ, եւ ի ծնողաց Տարաս կոչիմ ։ Մաքսիմոս ասէ. Յորմէ գաւառէ ես ։ Տարաս ասէ. Ի

[B * En ce jour, martyre du saint martyr Tarasius (*Tarasay*) le berger. * B p. 63 a.

Sous le règne de Maximin et sous le gouvernement de la Cilicie par Maxime, le culte des idoles était grandement solennisé. Pendant que le juge Maxime se trouvait à la ville de Pompus où l'on dansait devant les immondes démons, il y avait là une statue d'or pur au nom d'Apollon, qu'on appelait le père des dieux, et à qui l'on offrait des sacrifices en l'adorant.

Un jeune homme, gardien de brebis, dont le nom était Tarasius (*Taras*), voulant montrer qu'il était un * vrai chrétien, s'introduisit sous prétexte d'adorer l'idole mais dans l'intention de la déshonorer. Il s'approcha secrètement de la statue, en brisa une main, la fit fondre et en distribua la valeur aux pauvres. Au matin il y eut un grand trouble, on manda les chefs des prêtres des idoles pour les interroger et, comme ils ne purent répondre, on les condamna à mort. * B p. 63 b.

Pendant qu'on les conduisait à l'endroit de l'exécution, saint Tarasius se montra et dit : « Pourquoi conduisez-vous ces hommes à la mort? C'est moi qui ai brisé la main de votre dieu et je l'ai dépensée pour les soins des pauvres. » Le juge en fut averti et il ordonna de le faire venir au tribunal; l'ayant donc amené, on le fit comparaître.

Le juge Maxime lui dit : « Quel est ton nom? » Tarasius répondit : « Je suis chrétien, de ma famille je m'appelle Tarasius. » Maxime lui dit : « De quelle province es-tu? » Tarasius répondit : « De la Cilicie. » Le juge demanda :

Կիլիկեցին : Դատաւորն ասէ . Զի՞նչ պէտք ածին զքեզ այսր ո՛վ չարագլուխ : Տարաս ասաց . Հովիւ եմ ոչխարաց եւ պատուեմ զՏեառն իմոյ զպատուիրանս :

Դատաւորն ասաց . Եւ ընդէ՞ր կամեցար զայդ առնել ընդ մեծ աստուածն Ապողոն՝ գողանալ զձեռն նորա : Տարաս ասաց . Կամեցայ զիս քրիստոնեայ ամենեցուն ցուցանել, եւ զձեզ յանդիմանել յամպարշտութեանդ : Դատաւորն ասաց . Մատուցեալ զոհեա մեծի աստուծոյն Ապողոնի, զի եւ առաջին յանդգնութիւնն թողցի քեզ : Տարաս ասաց . Որո՞ւմ աստուծոյ տաս զոհել՝ միաձեռնո՞յն . ես ամաչեմ ընդ քո որ զնա աստուած անուանես՝ զի ոչ կարաց իւր օգնել ի հատանել ձեռին իւրոյ :

* B p. 64 a.

Եւ դատաւորն բարկացեալ յոյժ եւ զամօթի հարեալ ասէ . Կախեցէք զդա զփայտէ, եւ ճանկրո՛ւք ի կողս զդա : Եւ ի փորձել սրբոյն՝ ամենեւին * ձայն ոչ ետ : Եւ սայրասուր մածահօք մատանն խոցոտել զներքինս անդամոց նորա, եւ ստիպէին տանջանօք զսուրբն ի բաց կալ ի Քրիստոսէ . իսկ վկայն սուրբ աղօթէր առ Քրիստոս, եւ զկռոցն նանրութիւն յանդիմանէր :

Եւ հրամայեաց դատաւորն եւ բեւեռեցին հողաթափս յոտս սրբոյն, եւ ջլօք հարկանելով ընթացուցանէին առաջի : Եւ ասէ ցնա դատաւորն . Այդ վայելէ քեզ՝ որ արիւն քո իբրեւ զառու հոսի եւ լնու զերկիր : Ասէ սուրբն . Ոչ այնչափ վայելէ քեզ քղամիդդ, որչափ ինձ վայելէ վասն Քրիստոսի իմոյ չարչարիլ :

« Quelles affaires t'ont amené ici, mauvaise tête? » Tarasius répondit : « Je suis gardien de brebis et j'honore les préceptes de mon Seigneur. »

Le juge dit : « Et comment as-tu songé faire une chose pareille au grand dieu Apollon, de lui dérober la main? » Tarasius répondit : « J'ai voulu me montrer à tous comme chrétien et vous blâmer dans votre impiété. » Le juge dit : « Entre, sacrifie au grand dieu Apollon pour que ton premier coup d'audace te soit pardonné. » Tarasius répondit : « A quel dieu me demandes-tu d'immoler, à celui qui n'a qu'une main? J'ai honte pour toi de ce que tu le nommes dieu, lui qui n'a pu se défendre lorsqu'on lui a enlevé une main. »

* B p. 64 a.

Le juge, trèsirrité et honteux, dit : « Suspendez-le à un arbre et frappez-le aux flancs. » Le saint dans ses tortures ne poussa * aucun cri. On se mit à lui blesser les parties intimes avec des pointes[1] aiguës en même temps qu'on pressait le saint au milieu des tortures de renoncer au Christ, mais le saint martyr priait le Christ et blâmait l'inanité des idoles.

Le juge ordonna ensuite de clouer des chaussons aux pieds du saint et de le faire courir en le frappant avec des nerfs de bœuf. Le juge lui dit alors : « Voilà ce qu'il te fallait, que ton sang coulât comme un ruisseau et abreuvât la terre. » Le saint répondit : « Ta chlamide de pourpre ne te sied pas aussi bien qu'à moi mes souffrances pour le Christ. »

1. Le mot arménien signifie « fourchette »; mais ce supplice était habituellement appliqué au moyen de roseaux pointus.

Եւ դատաւորն հրամայեաց լուցանել հուր մեծ՝ եւ անդ այրել զսուրբն ։ Եւ իբրեւ լուցին զհուրն սաստիկ յոյժ եւ արկին զսուրբ վկայն ի ներքս ի մէջ հրոյն, եղեւ որոտումն եւ անձրեւ յոյժ, եւ փախոյց զամենայն հեթանոսս եւ շիջոյց զհուրն ։ Եւ սուրբն ամբարձեալ զաչս իւր առ Աստուած՝ գոհացաւ եւ աղօթելով աւանդեաց զհոգին ի ձեռս հրեշտակաց ։

Իբրեւ եղեւ գիշեր զնշխարս ոսկերաց սրբոյն ժողովեցին եղբարք եւ տարեալ եդին ի տեղի նշանաւոր, եւ կատարի տօն նորա Փետրուարի Դ, եւ է բարեխօս վասն մեր ։

Ի սմին աւուր յիշատակ սուրբ եւ մեծ անապատականն ճգնաւորին եւ երեւելի վարդապետին Իսիդորոսի հօր՝ որ կոչի Պիլիսիոտացի, որ էր սա առաջին իսկիթ ։ Եւ սուրբ հօրն Անուփայ վարդապետին Պիմէնի ։]

Արացի ԻԹ եւ Փետրուարի Ե ։ Վկայութիւն սրբուհի
եւ կուսի վկային Քրիստոսի Ագաթեայ ։

Կինս այս էր ի կղզւոյն Սիկիլիոյ, ի քաղաքէն Պանորմայ, յաւուրս Դեկոսի արքայի. եւ էր տեսլեամբ գեղեցիկ, մեծատուն եւ ազնուական, եւ Քրիստոսի հաւատովն պայծառացեալ ։

11 Վկայութիւն... Ագաթեայ] Վկայութիւն սուրբ եւ բազմաչարչար բարեյաղթ եւ սքանչելագործ կուսի վկային Ագաթեայ, որ փրկէ ի կայծականց եւ ի հրայրեցութեանց B || 13 Կինս] Վկայուհիս B || 14 էր] չքնաղ եւ *add.* B.

Le juge ordonna d'allumer un grand feu et d'y brûler le saint. Lorsqu'on eut allumé un feu très ardent et qu'on eut jeté le saint martyr au milieu du feu, il se produisit des coups de tonnerre et il plut avec violence, ce qui mit en fuite tous les païens et éteignit le feu. Le saint leva ses yeux à Dieu, rendit grâces et, en priant, rendit son âme entre les mains des anges.

Lorsque la nuit fut venue, les frères recueillirent les restes des ossements du saint et l'inhumèrent dans un endroit célèbre. Sa fête a lieu le 4 Février, et il est notre intercesseur.

En ce même jour, commémoration du saint et grand anachorète, l'ascète et renommé docteur, le père Isidore, surnommé le Pélasiote, qui fut le premier à Scété. Également (commémoration) du saint père Anouph, le maître de Paemen (*Pimēni*).

29 ARATZ, 5 Février.

Martyre de la sainte vierge et martyre du Christ Agathe.

Cette femme était de l'île de Sicile, de la ville de Palerme (*Panormoy*), aux jours de l'empereur Dèce; elle était belle de figure, riche et de noble famille, remarquable pour sa foi au Christ.

Եւ կալեալ զնա անօրէն զօրականքն տարան ի քաղաքն Կատանիա, յորում էր դատաւորն Կունդիանոս, եւ կացուցին առաջի։ Եւ յառաջ քան զհարցանելն դատաւորին՝ խոստովանեցաւ զքրիստոնէութեան հաւատն իւր։ Եւ յանձնեաց զնա դատաւորն ի կին մի հեթանոս, որոյ անուն էր Աֆրոդիսիա, զի խրատով եւ ողոքանօք դարձուցէ զնա ի Քրիստոսի հաւատոյն։ Իսկ սրբուհի եւ կոյս վկայն Քրիստոսի՝ ոչ լսէր եւ ոչ ունկնդիր լինէր խրատու կնոջն, այլ մանաւանդ արտասուօք խնդրէր յԱստուծոյ

* A fol. 176 v° b. * մարտիրոսանալ։

Եւ դարձեալ կացուցին առաջի դատաւորին, եւ զարմանայր որ այնպիսի իմաստութեամբ խօսէր եւ յանդիմանէր զանաստուած մոլորութիւնն։ Հարին զնա ուժգին եւ սրով հերձին զստինսն եւ արկին ի բանդ։

Եւ ի մէջ գիշերի երեւեցաւ նմա սուրբ առաքեալն Պետրոս ի կերպարանս բժշկի, ունելով ի ձեռին դեղ վիրացն. եւ կայր առաջի նորա պատանի լուսով, եւ եղեւ յամենայն բանդն լոյս, եւ երկեան բանդարկեալքն։ Եւ առաքեալն ստիպէր զնա եւ նեղէր զի բժշկեսցէ զնա։ Եւ նա ասէ. Ես բժիշկ ունիմ զՔրիստոս Փրկիչ իմ, եւ նա բժշկեսցէ զիս առանց դեղոյ։ Ասէ առաքեալն. Եւ զիս Նա առաքեաց առ քեզ, եւ աշակերտ եմ նորա եւ առաքեալ։ Արդ՝ ողջ լեր յանուանէ նորա։ Եւ աներեւոյթ եղեւ։ Եւ տեսեալ Ագաթի զանձն իւր եւ զստինսն ողջ, գիտաց զԱստուծոյ այցելութիւնն ի ձեռն առաքելոյն եւ գոհացաւ զԱստուծոյ։

2 Կունդիանոս] Կինդիանոս B || 3 խոստովանեցաւ] խոստովան եղեւ B || 5 ոչ լսէր եւ ոչ ունկնդիր լինէր] եւ ոչ լսելով ունկն եդիր B || 11-18 Եւ ի մէջ գիշերի ... զԱստուծոյ *om.* B.

Les soldats impies la saisirent et la conduisirent à la ville de Catane où se trouvait le juge Quintianus (*Kountianos*) et la mirent en sa présence. Avant que le juge l'eût interrogée, elle confessa sa foi chrétienne. Le juge la confia à une femme païenne, dont le nom était Aphrodisia, afin qu'elle la détournât de la foi au Christ par ses conseils et ses sollicitations. Mais la sainte vierge et martyre du Christ n'écouta pas les conseils de la femme, et n'y consentit

* A fol. 176 v° b. point; au contraire elle pria Dieu avec des larmes de devenir * martyre.

On la fit comparaître de nouveau devant le juge, qui fut étonné de ce qu'elle parlât avec une telle sagesse et blâmât l'erreur athée. On la frappa brutalement, on lui déchira les seins avec l'épée et on la jeta en prison.

Au milieu de la nuit, le saint apôtre Pierre lui apparut, sous les aspects d'un médecin tenant à la main les médicaments pour ses plaies; il se tenait comme un jeune homme lumineux devant elle, toute la prison fut inondée de lumière et les détenus furent effrayés. L'apôtre insista auprès d'elle et insista pour la guérir. Elle lui dit : « J'ai mon médecin, le Christ, mon sauveur, que me guérira sans médicaments. » L'apôtre lui répondit : « C'est Lui qui m'a envoyé vers toi, je suis son disciple et son apôtre. Voici que je te salue en son nom. » Et il disparut. Agathe, se voyant guérie en son corps et ses seins, reconnut la visite de Dieu par son apôtre et rendit grâces à Dieu.

Եւ յետ աւուրց հանին ի բանդէն եւ քարշեցին մերկ ի վերայ ապակեաց խեցոյ մինչեւ կոտորեցաւ մարմինն, եւ այրեցին հրով զխոցս վիրացն : Եւ եղեւ յանկարծակի շարժ մեծ, եւ անկաւ կէս քաղաքին Կատանիսոյ : Եւ երկու խորհրդակիցք թագաւորին՝ Սիղուանոս եւ Փաղկոնիոս ըմբռնեցան յաւերումն : Եւ եղեւ աղմուկ եւ խռովութիւն, եւ դիմեցին ի վերայ դատաւորին, եւ զօրականքն տարան զերանելին Ագաթի ի բանդն : * Եւ ի գիշերին յայնմիկ մինչդեռ աղօթէր սրբուհին Ագաթի՝ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Փետրուարի Ե : Եւ մտեալ քրիստոնէիցն հանին ի բանդէն եւ եդին ի տապանի : * A fol. 177 rº a.

Եւ լուեալ դատաւորին ուրախ եղեւ, զի ժառանգեսցէ զստացուածս սրբուհւոյ եւ կուսի վկային, քանզի մեծատուն էր յոյժ. եւ ելեալ ի քաղաքէն Կատանիսոյ՝ գնայր ի Պանորմայ քաղաքն ի տուն սրբուհւոյն Ագաթեայ. եւ ի ճանապարհին անկաւ երիվարաւն ի գետն Պսիմիթա եւ խեղդեցաւ :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոցն Ենինեայ, Ռիմայ եւ Պիմայ
որք կատարեցան ի Քրիստոս :

Սոքա բարբարոսք էին ի խուժադուժ գաւառէն Սկիւթացւոց եւ երթեալ Անդրէի

3 կէս] մեծ մասն ի քաղաքէն B || 4 յաւերումն] եւ մեռան *add.* B — խռովութիւն] ի ժողովրդեան *add.* B || 6 Ագաթի *om.* B || 7 Փետրուարի Ե] եւ Արաց ԻԹ *add.* B || 7-12 եւ մտեալ ... խեղդեցաւ] Իսկ քրիստոնեայքն իբրեւ լուան՝ եկեալ օծին զմարմինն կտաւովքն խնկով եւ պատուեալ եդին ի տապանի, յորմէ նշանք մեծամեծք եղեն, եւ բժշկութիւնք ի հրէից եւ ի հեթանոսաց տեսեալ զքրիստոնէիցն հաւատացին ի Քրիստոս B || 13 սրբոցն] սրբոց վկայիցն B || 15 Անդրէի առաքելոյն յերկիրն այն] աշակերտեցան Անդրէի առաքելոյն եւ B.

Plusieurs jours après, on la fit sortir de la prison et on la traîna nue sur du verre pilé jusqu'à ce que son corps fût déchiré, on lui brûla les plaies au feu. Mais il se fit tout à coup un grand tremblement de terre et la moitié de la ville de Catane (*Katanisoy*) s'écroula. Deux des conseillers de l'empereur, Silianus et Falconius, se trouvèrent pris sous les décombres. Il y eut des cris et des troubles : on assaillit le juge. Les soldats conduisirent la bienheureuse Agathe en prison. * Cette nuit-là, pendant qu'elle priait, sainte Agathe rendit son âme à Dieu, le 5 Février. Les chrétiens pénétrèrent dans la prison, l'en sortirent et la mirent au tombeau. * A fol. 177 rº a.

Le juge, l'ayant appris, se réjouit de pouvoir hériter des biens de la sainte vierge martyre, car elle était fort riche; il quitta la ville de Catane pour se rendre à Palerme à la maison de sainte Agathe; mais, chemin faisant, il tomba avec son cheval dans le fleuve Simethus (*Psimitha*) et se noya.

En ce jour, martyre des saints Inas (*Enineay*), Rimas et Pinnas (*Pimay*) qui furent martyrisés pour le Christ.

Ils étaient barbares, de la contrée sauvage des Scythes, et lorsque l'apôtre

առաքելոյն յերկիրն յայն՝ հաւատացին սոքա ի Քրիստոս, եւ ի նոյն խուժադուժ մարդկանէն կապեցան ի մէջ գետոյն յաւուրս ձմերայնի, եւ այնպէս նահատակեալ փոխեցան ի Քրիստոս :

Արաց Լ. եւ Փետրուարի Զ : Տօն սուրբ ժողովոյն
Եփեսոսի երկերիւր եպիսկոպոսաց :

Ի ժամանակս Թէոդոսի Փոքու աստուածապսակ թագաւորին Հոռոմոց, Նեստոր եպիսկոպոսն Կոստանդնուպօլսոյ, ոչ խոստովանէր զՄարիամ աստուածածին, եւ ոչ զծնեալն ի նմանէ զՅիսուս Աստուած այլ սոսկ մարդ իբրեւ զմի ոմն ի մարգարէիցն : Զի Մարիամ մարդ էր, ասէ, եւ ի մարդոյ Աստուած ծնանիլ անհնար է :

* A fol. 177 r° b. Եւ Թէոդոս թագաւորն * հրաման ետ ժողով լինել յԵփեսոս : Եւ ժողովեցան երկու հարիւր եպիսկոպոսք. Կեղեստիանոս Հռոմայ, Կիւրեղ Աղեքսանդրու, Յոբնաղ Երուսաղեմի, Յովհաննէս Անտիոքայ, Պրոկղ Կոստանդնուպօլսի եւ այլ եւս սուրբ հարք : Իսկ մեծն Սահակ Հայոց՝ անպարապ գոլով՝ գրեաց թուղթ միաբանութեան ընդ սուրբ ժողովոյն : Եւ քննութիւն արարեալ երկերիւր եպիսկոպոսացն՝ գտին զՆեստոր

1 սոքա *om.* B — եւ ի նոյն . . . ի Քրիստոս] եւ եկեալ քարոզէին զՔրիստոս Աստուած եւ դարձուցանէին զբազումս : Զոր կալեալ ազգականաց նորա մատնեցին իշխանի խուժադուժ ազգին իւրեանց. եւ նա ետ կապել զնոսա ի մի մի ցից ի մէջ գետոյն յաւուրս սառնամանեաց ձմերայնոյ, ընկղմելով զնոսա ի ջուր մինչեւ ցպարանոցսն. ուր սառուցեալ երանելեացն փոխեցան ի Քրիստոս B. — 5 երկերիւր եպիսկոպոսաց *om.* B || 6 թագաւորին] արքային B || 8 զՅիսուս] Քրիստոս *add.* B || 9 Զի Մարիամ . . . անհնար է *om.* B || 10 ժողով լինել] ժողովել B || 11-1 p. 147 Կեղեստիանոս . . . Մակեդոնի *om.* B.

André se rendit dans ce pays, ils crurent au Christ, et furent attachés par ces mêmes hommes sauvages (et jetés) dans le fleuve aux jours d'hiver, et c'est ainsi qu'ils furent martyrisés et trépassèrent au Christ.

30 ARATZ, **6 Février**.

Fête du saint concile d'Éphèse de deux cents évêques.

Aux jours de Théodose le Jeune, l'empereur des Grecs couronné par Dieu, Nestorius (*Nestor*), évêque de Constantinople, ne confessait point Marie mère de Dieu, ni Dieu celui qu'elle mit au monde, Jésus; (il considérait) en effet celui-ci comme un homme ordinaire et l'un quelconque des prophètes, car, disait-il, Marie était (de nature) humaine, et il est impossible que Dieu naisse de l'homme.

* A fol. 177 r° b. L'empereur Théodose * ordonna de convoquer un concile à Éphèse. Deux cents évêques s'y assemblèrent : Célestin de Rome, Cyrille d'Alexandrie, Juvénal de Jérusalem, Jean d'Antioche, Proclus de Constantinople et d'autres saints pères. Quant au grand Sahak d'Arménie, très occupé, il écrivit une lettre d'union avec le saint concile. Les deux cents évêques, après examen,

համախոհ Արիոսի եւ Մակեդոնի ։ Եւ զի ոչ զղջացաւ Նեստոր եւ ոչ միաբանեցաւ ընդ սուրբ ժողովոյն, զի էր նա տգէտ եւ անուսումն, այլ միայն բարձրաձայն եւ բազմախօս, ի լեզուն վստահացեալ կամէր յաղթել ճշմարտութեանն, վասն որոյ նզովեցին զնա սուրբ ժողովն եւ զաղանդակիցսն նորա ։ Եւ Թէոդոս թագաւորն աքսորեաց զնա ի խուժաստան եւ անդ սատակեցաւ չարաչար ։

Եւ կատարի տօն սուրբ ժողովոյն Եփեսոսի Արաց Լ եւ Փետրուարի Զ ։

Յայսմ աւուր տօն է Նաթանայ մարգարէին ։

Նաթան էր յաւուրս Դաւթի մարգարէի եւ արքայի, խնամածու տան նորա ։ Սա էր որ յանդիմանեաց զԴաւիթ յորժամ մեղաւ ի կնոջն Ուրիայ ։ Եւ յորժամ ասաց Դաւիթ թէ. Մեղայ Տեառն, ասաց Նաթան թէ. Եւ Տէր անցոյց զքեւ զմեղս քո եւ մի մեռցիս ։

Սա է որ խրատեաց զԲերսաբէէ՝ մայր Սողոմոնի՝ մտանել առ Դաւիթ, եւ յիշեցուցանել նմա զերդումն իւր. եւ ինքն մտեալ առ Դաւիթ՝ առ հրաման ի նմանէ թագաւորեցուցանել զՍողոմոն, եւ տարեալ ի Գեհոն օծին Նաթան մարգարէ եւ * Սադովկ * A fol. 177 v° a.

2-3 զի էր նա... վասն որոյ *om.* B || 4 զաղանդակիցսն] եւ զհամախոհս *add.* B || 5 չարաչար... Փետրուարի Զ *om.* B || 7 տօն] յիշատակ B || 10 Նաթան... տան նորա] Սուրբ մարգարէն Նաթան՝ էր յաւուրս Դաւթայ արքայի. խնամածու տան նորա, ակնածելի յաչս նորա, եւ պատկառելի ամենայն ժողովրդեանն B || 13 ի նմանէ *om.* B.

reconnurent que Nestorius avait la même doctrine qu'Arius et Macédonius. Et comme Nestorius ne manifestait aucun regret et ne s'unissait point au saint concile, — car il était ignorant et illettré, ne sachant que parler haut et beaucoup, comptant plutôt sur sa langue pour vaincre la vérité, — le saint concile l'anathématisa à cause de cela, lui et ses partisans. L'empereur Théodose l'exila en Barbarie et il y mourut d'une mort violente.

La fête du saint concile d'Éphèse a lieu le 30 Aratz, 6 Février.

En ce jour, fête du prophète Nathan.

Nathan vivait aux jours du prophète et roi David; il était l'intendant de sa maison. C'est lui qui blâma David lorsqu'il pécha avec la femme d'Urie. Et lorsque David dit : « J'ai péché contre le Seigneur, » Nathan lui répondit : « Le Seigneur aussi t'a pardonné tes péchés et tu ne mourras pas. »

C'est lui qui conseilla à Bethsabée (*Bersabée*), mère de Salomon, de se rendre auprès de David et de lui rappeler son serment, et lui-même, ayant pénétré auprès de David obtint de lui l'ordre d'introniser Salomon. L'ayant donc conduit au Gihon, le prophète Nathan, le * prêtre Sadok et Banaia (*Bania*) * A fol. 177 v° a.

քահանայ, եւ Բանեա որդի Յովիդեայ, եւ թագաւորեցուցին զՍողոմոն յաթոռն Դաւթի ։ Եւ կեցեալ Նաթան խաղաղութեամբ վախճանեցաւ եւ թաղեցաւ ընդ հարսն իւր ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն Աբրահամու Արտաւիլի եպիսկոպոսին ։

Զսա երանելի եպիսկոպոս տարան կապանօք առաջի մոգպետին Ադելփոսայ, եւ հրամայէր նմա երկիր պագանել արեգականն եւ հրոյ եւ զոհս մատուցանել ։

Եւ նորա բացեալ զբերան իւր յերկար բանիւք ի սուրբ գրոց յանդիմանէր զանօրէն հաւատս Սաբիւռոսի. անարգեաց եւ զմոգպետն Ադելփորա, եւ զանօրէն օրինադրութիւնն ։ Եւ հրամայեաց հատանել զգլուխ նորա ի քաղաքին Թելոմ ։

Եւ յորժամ տարան ի տեղին, հարցանէր դահիճն. Դառնաս ի հաւատս մեր եթէ մեռանիս ։ Եւ նա ասէ. Ոչ ուրանամ զճշմարտութիւնն, եւ ոչ դառնամ ի պիղծ դաւանութիւնդ ձեր. հաւատամ ի Հայր եւ յՈրդի եւ յամենասուրբ Հոգի, ի միասնական սուրբ Երրորդութիւնն ։ Եւ մինչդեռ խոստովանութիւնն ի բերանն էր՝ հատին զգլուխ նորա Փետրուարի Զ ։

1 Բանեա որդի Յովիդեայ] Բանեայ որդի Յովիադեայ B — Դաւթի] հօր նորա *add.* B || 2 Նաթան *om.* B || 3 Արտաւիլի] Արտաւել քաղաքի ի Պարս B || 4 Զսա երանելի] Սա էր ի ժամանակս հալածանաց Շապհոյ Սաբուրհոսի արքայի, եւ հոգեշունչ՝ քարոզութեամբ զբազումս ի Պարսից դարձուցանէր ի հաւատս Քրիստոսի ։ Վասն որոյ կալեալ զերանելի B || 6 զբերան] զշնորհալից բերան *add.* B || 7 օրինադրութիւնն] սահմանադրութիւնն B || 10 զճշմարտութիւնն] զՔրիստոս B || 11 յամենասուրբ] սուրբ B.

fils de Yoyada (*Yovideay*), le sacrèrent et le mirent sur le trône de David. Nathan vécut en paix, mourut et fut enterré auprès de ses ancêtres.

En ce jour, martyre d'Abraham évêque d'Arbèles (*Artavili*).

Ce bienheureux évêque avait été conduit chargé de fers chez le chef des mages Adelphore, qui lui ordonna d'adorer le soleil et le feu, et de leur offrir des sacrifices.

Il ouvrit la bouche, blâma longuement par les saintes écritures la vaine religion de Sapor (*Sabiurosi*), méprisa Adelphore, le chef des mages et les vaines ordonnances. Celui-ci ordonna de lui trancher la tête dans la ville de Thélom[1].

Lorsqu'on l'eut conduit à l'endroit de l'exécution, le bourreau lui demanda : « Veux-tu te convertir à notre religion ou mourir? » Il répondit : « Je ne renie point la vérité et ne me convertis point à votre immonde croyance. Je crois au Père, au Fils et au très Saint-Esprit, à l'unique sainte Trinité. » Il avait encore la confession sur les lèvres lorsqu'on lui trancha la tête, le 6 Février.

1. Tell Nahia d'après les actes syriaques, Bedjan, *Acta Martyrum et Sanctorum*, t. IV, Paris et Leipzig, 1894, p. 131.

[B* Ի նմին աւուր յիշատակ սրբոյն Վուկուլիոսի աշակերտի առաքելոցն, որ էր եպիսկոպոս Զմիւռնիոյ : * B p. 65 b.

Սա ի տղայական հասակի մաքուր էր, և եղև բնակարան սուրբ Հոգւոյն, և արժանաւոր նորին շնորհաց. վասն այնորիկ մեծի առաքելոյն և աւետարանչին Յովհաննու աստուածաբանի հետևեալ աշակերտեցաւ : Զոր և փորձիւ գտեալ արժանի նոյն ինքն ամենապանծելին և սիրեցեալն ի Քրիստոսէ սուրբ առաքեալն Յովհաննէս աստուածաբանն՝ սիրեաց յոյժ և աշակերտութեամբ եկն ընդ նմա զԵփեսոս և զամենայն տեղիս :

Եւ յաջողիւ մեծութիւն ժամանեաց նա՝ մինչ զի ի սուրբ աւետարանչէն ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս եկեղեցւոյն Զմիւռնիոյ քաղաքին : Եւ քաղցրուսոյց հովիւն բարի որ յամենասուրբ Հոգւոյն ճառագայթիցն լցեալ զխաւարեալսն լուսաւորեաց, և ի բարբարոսամիտ հեթանոսացն ի ճշմարիտ կեանս էած, և մեծամեծ նշանօք աճեցոյց զհաւատացեալսն. և ինքն կայր առաքինօրէն սրբութեամբ ի պահս և յաղօթս և յայցելութիւն աղքատաց :

Եւ յառաջագոյն ծանեաւ զի փոխելոց էր յաշխարհէս. և ազդեցութեամբն Աստուծոյ՝ ձեռնադրեաց զարժանաւորն Պողիկարպոս փոխանակ իւր յաթոռ եպիսկոպոսութեան Զմիւռնիոյ. և ինքն փոխեցաւ ի կենցաղոյս առ Քրիստոս և թաղեցաւ. յորմէ բազում բժշկութիւնք լինին անտի մինչև ցայսօր ի փառս Քրիստոսի :

[B * En ce jour, commémoration de saint Boukolos (*Voukouliosi*), disciple des apôtres, qui était évêque de Smyrne. * B p. 65 b.

Pur dès sa première enfance, il devint le réceptacle du Saint-Esprit, et se rendit digne de ses grâces; c'est pourquoi il devint le disciple du grand apôtre et évangéliste Jean le théologien. L'ayant trouvé digne, après épreuves, le saint apôtre Jean, le théologien, digne de tout éloge et le bien-aimé du Christ, l'aima beaucoup, en fit son disciple et parcourut avec lui Éphèse et toutes les contrées.

Il parvint à un tel degré de perfection qu'il fut sacré par le saint évangéliste évêque de la ville de Smyrne. Et le bon pasteur, à la doctrine suave, qui était rempli des rayons du très Saint-Esprit, illumina ceux qui étaient dans les ténèbres, ramena à la vraie vie les païens à l'esprit barbare et augmenta le nombre des fidèles par de grands miracles. Il passa sa vie dans la vertu, la sainteté, les jeûnes, les prières et la visite des pauvres.

Il connut à l'avance quand il devait trépasser de ce monde et, par l'inspiration de Dieu, il sacra le digne Polycarpe pour son successeur sur le siège épiscopal de Smyrne. Il trépassa de cette vie dans le Christ, et fut enterré. De nombreuses guérisons ont lieu sur son tombeau jusqu'à ce jour pour la gloire du Christ.

* B p. 66 b. Յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս Լեւոն թագաւոր երկրորդ՝ որդի արքային Հեթմոյ ։

Սա էր բարեպաշտ յոյժ եւ առաքինի, հեզ, երկայնամիտ, պարկեշտ, ժուժկալ, եւ ողորմածութեամբ առաւելեալ քան զամենեսին ։

Շինեաց եւ հիւրանոցս եւ հիւանդանոցս, նորոգեաց զվանորայս եւ հաստատեաց ի նոսա դպրոցս. եւ աստուածահաճոյ վարուք փոխեցաւ առ Աստուած ։]

* B p. 66 b. * En ce jour reposa dans le Christ le roi Léon II, fils du roi Héthoum.

Il fut très pieux et vertueux, doux, patient, modeste, sobre et au-dessus de tous par sa charité.

Il fit construire des hospices et des hôpitaux, réparer les couvents et y établit des écoles. Après une vie agréable à Dieu, il trépassa vers Dieu.]

R. GRAFFIN — F. NAU

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOMUS VICESIMUS PRIMUS

PARIS
FIRMIN-DIDOT ET Cie, IMPRIMEURS-ÉDITEURS
LIBRAIRIE DE PARIS, 56, RUE JACOB
1930

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE TER ISRAEL

PUBLIÉ ET TRADUIT

PAR

Le Dr G. BAYAN

VII

MOIS DE MÉHÉKI

A = Bibliothèque Nationale, Fonds arménien, N° 180, fol. 177 à fol. 203.

B = Édition de Constantinople, 1834.

L'exemplaire dont nous nous sommes servi est celui des RR. PP. Bollandistes.

Մեհեկի Ա եւ Փետրուարի Է ։ Վկայութիւն հազար եւ երեք վկայիցն որ ի Նիկոմիդիա կատարեցան ։

Յորժամ հրամանաւ Մաքսիմիանոսի ամբարշտի թագաւորին զսրբոյն Պետրոսի զԱղեկսանդրու հայրապետին զգլուխն հատին, յայնժամ չորք զօրագլուխք հաւատացին ի Քրիստոս, եւ ամենայն ազգականօքն իւրեանց * մարտիւրոսացան, եւ ընկալան պսակս լուսեղէնս ի ձեռանէ Տեառն ։ * A fol. 177 v° b.

Ժողովեցան չորք զօրագլխացն ծառայքն ի միասին վառեալք ի սէրն Քրիստոսի, գնացին ի Նիկոմիդիա քաղաքն առ Մաքսիմիանոս թագաւորն, ընտանեօք եւ զաւակօք, անձինք հազար եւ երեք, ընդ այր եւ ընդ կին եւ ընդ տղայս, եւ միաբան աղաղակեցին. Քրիստոնեայք եմք որպէս եւ տեարքն մեր որք ի քէն մեռան եւ ի Քրիստոսէ կենդանացան ։

Զայս լուեալ եպարքոսին տրտմեցաւ եթէ այնչափ անձինք եռուն զինքեանս ի մահ, եւ կոչեաց առաջի իւր եւ բազում խոստմունս արար, եւ ոչ կարաց մեկնել ի

1 վկայիցն] մարտիրոսացն B || 4 զԱղեկսանդրու] Աղեկսանդրի B — հայրապետին] զպատուական *add.* B — չորք] նախապետքն եւ *add.* B || 5 իւրեանց] եւ տամբն ընտանեօք *add.* B || 9 տղայս] զաւակս B.

1er MÉHÉKI, 7 Février.

Martyre des mille trois martyrs qui ont souffert à Nicomédie.

Lorsque sur l'ordre de l'empereur impie Maximien on eut tranché la tête à saint Pierre, patriarche d'Alexandrie, les quatre officiers crurent au Christ, furent * martyrisés avec tous leurs parents, et reçurent des couronnes lumineuses des mains du Seigneur. * A fol. 177 v° b.

Les domestiques des quatre officiers, enflammés de l'amour du Christ, se rassemblèrent et se rendirent à la ville de Nicomédie, auprès de l'empereur Maximien, accompagnés de leurs femmes et de leurs enfants (au nombre de) mille trois personnes, hommes, femmes et enfants. Ils crièrent tous ensemble : « Nous sommes chrétiens, comme nos maîtres qui ont été mis à mort par toi et rendus à la vie (éternelle) par le Christ. »

Entendant cela, le préfet (ἔπαρχος) fut pris de chagrin à la vue de tant de personnes qui se vouaient à la mort; il les fit venir en sa présence et leur fit de nombreuses promesses, mais il ne put les détacher de la foi, de l'amour et

հաւատոց եւ ի սիրոյն յուսոյն Քրիստոսի ։ Հրամայեաց բազում զօրականաց եւ եղեալ սուր ի նոսա կոտորեցին ըստ հասարակ զամենեսեան, զծերս եւ զերիտասարդս, զկանայս եւ զմանկունս, որք հազար եւ երեք Փետրուարի Է. եւ ուրախութեամբ զընթացս մարտիրոսութեան կատարեցին ի Քրիստոս ։

Յայսմ աւուր երանելին Վէնդէմիանոս, աշակերտ սրբոյն Աւքսէնդի, կեցեալ յարգելական խցի ի լերին աստուածահաճոյ վարուք, ամս քառասուն եւ երկու, հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս, ի քարայրի խցին, ի ծունկն անկեալ աչս եւ զձեռսն յերկինս համբարձեալ աւանդեաց զհոգին ։ Եւ բազում նշանք լինին ի նշխարաց նորա ։

* B p. 67 a [B * Ի սմին աւուր ճգնութիւն սուրբ հօրն Բեսարիոնի, եւ աշակերտի նորա Դուլասայ, եւ սուրբ հօրն Ղուկասու յԷքսինիկոս կղզին ։]

Մեհեկի Բ եւ Փետրուարի Ը ։ Վարք սրբոյն Պարթենիոսի Լամսակայ եպիսկոպոսի ։

* A fol. 178 r° a * Քրիստոսի քահանայապետն Պարթենիոս էր ի ժամանակս Կոստանդիանոսի

1 յուսոյն *om.* B || 3 Փետրուարի Է] եւ Մեհեկի Ա *add.* B || 5 երանելին Վէնդէմիանոս աշակերտ] յիշատակ երանելոյն Վէմէնդիանոսի աշակերտի B || 6 լերինս] խստամբեր կենօք եւ *add.* B || 7 հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս *om.* B || 8 համբարձեալ] տարածեալ B — զհոգին] առ Աստուած *add.* B || 9 նորա] ի փառս Քրիստոսի *add.* B.
12 սրբոյն] երանելոյն B || 12 Լամսակայ] Լամփսակայ B || 13 Քրիստոսի] Սուրբ B.

de l'espérance du Christ. Par son ordre, de nombreux soldats les tuèrent tous par le glaive, vieillards et jeunes gens, femmes et enfants, au nombre de mille trois personnes, le 7 février. Avec joie ils acceptèrent la palme du martyre pour le Christ.

En ce jour, le bienheureux Vindemianus, disciple de saint Auxence (*Aukhsenti*), après avoir vécu cloîtré dans une cellule de la montagne d'une façon agréable à Dieu, pendant quarante-deux ans, reposa en paix dans le Christ. Il rendit son âme dans la grotte qui lui servait de cellule, à genoux, les yeux et les mains élevés vers le ciel. Nombre de miracles sont opérés par ses reliques.

* B p. 67 a. [B * En ce même jour, (commémoration) de l'ascétisme du saint père Bessarion et de son disciple Doulas, ainsi que du saint père Luc de l'île d'Égine[1] (*Eksinikos*).]

2 MÉHÉKI, 8 Février.

Vie de saint Parthénius, évêque de Lampsaque.

* A fol. 178 r° a. * Le pontife du Christ Parthénius vivait aux jours du grand empereur

1. Eksinikos du texte arménien, provient selon toute probabilité de l'expression ἐξ Αἰγίνης, appliquée par *Syn. Cp.*, éd. Delehaye, col. 449, l. 18, aux parents de Luc.

մեծի Թագաւորին ։ Սա էր որդի Քրիստափորի սարկաւագի Մելիտոյ եպիսկոպոսին, եւ գիր ամենեւին ոչ կամեցաւ ուսանիլ, բայց զամենայն աստուածահաճոյ վարս յանձին իւրում ստացաւ ։

Որսայր ձկունս ի լճէն եւ բաշխէր կարօտելոց ։ Եւ շնորհ առեալ նմա յԱստուծոյ եւ ողջացուցանէր զհիւանդս աղօթիւք եւ զդեւսն հալածէր ։ Եւ եպիսկոպոսն Մելիտոյ ձեռնադրեաց զՊարթենիոս քահանայ ։ Եւ ապա եղեւ քաջուսումն ի գիրս, ուսաւ զամենայն աստուածային պատուիրանս, եւ անհանգիստ պաշտամամբ մեծաւ երկիւղիւ ծառայէր Աստուծոյ ։

Եւ այր մի զորոյ ցուլն եղջերօքն զմի ակն եհան, եւ առեալ ի ձեռն իւր զակն գնաց մեծաւ հառաչմամբ առ սուրբն Պարթենիոս, եւ նորա առեալ զակն եդիր ի տեղի իւր եւ աղօթիւք ողջացոյց ։

Եւ կնոջ մի վէր էր ի ծածուկ տեղւոջ, գնաց առ նա եւ նորա աղօթեալ առ Աստուած ողջացոյց ։

Եւ խիստ շուն մի զերծեալ ի շղթայիցն փարեաց ի վերայ թիկանց երանելոյն, եւ նորա փչեալ ի դէմս շանն առժամայն անկեալ սատակեցաւ ։

Եւ այլ բազում նշանս արար զոր տեսեալ Կիզիկի եպիսկոպոսապետին ձեռնա-

1 Մելիտոյ եպիսկոպոսին] Մելիտոպօլի եպիսկոպոսարանին. եւ մինչեւ մանուկ էր *add.* B || 4 առեալ] առաւ B || 5-16 Եւ եպիսկոպոսն... Կիզիկի] Սորա կոչեցեալ ի կարգ եկեղեցական՝ եղեւ քաջուսումն ի գիր եւ ուսաւ զամենայն աստուածային պատուիրանս, եւ ձեռնադրեցաւ քահանայ ի Փիլիպպոսէ եպիսկոպոսէ Մելիտոյ, եւ անհանգիստ պաշտամամբ մեծաւ երկիւղիւ ծառայէր Աստուծոյ ։ Զոր տեսեալ Սաքողիոսի Կիզիկոյ B.

Constantin. Il était le fils de Christophe, diacre de l'évêque de Mélitène. Il n'avait jamais voulu apprendre les lettres, mais il avait acquis en sa personne toutes les qualités d'une vie agréable à Dieu.

Il prenait des poissons dans le lac et les distribuait aux nécessiteux. Il obtint de Dieu la grâce de guérir les malades par ses prières et de chasser les démons. L'évêque de Mélitène ordonna prêtre Parthénius. Dès lors il devint très érudit dans les lettres, apprit tous les commandements divins et servit Dieu sans relâche, officiant avec une grande crainte.

Un homme, à qui son taureau avait enlevé un œil d'un coup de corne, s'était rendu avec de grands sanglots auprès de saint Parthénius, tenant son œil dans la main. (Parthénius) prit l'œil, le remit à sa place et le guérit par ses prières.

Une femme qui avait une blessure dans ses parties intimes, alla le trouver, et fut guérie par les prières qu'il fit à Dieu.

Un mauvais chien, échappé de sa chaîne, sauta sur le dos du bienheureux; celui-ci souffla sur la gueule du chien, qui tomba et périt sur-le-champ.

Il accomplit bien d'autres miracles. Ce que voyant, l'archevêque de

զիկոյ զնա եպիսկոպոս Լամսաակայ : Եւ եմուտ առ Կոստանդիանոս թագաւորն եւ էառ հրաման եւ գնաց ի Լամսակս եւ աւերեաց զմնացեալ տաճար կռոցն, եւ արար եկեղեցի :

* A fol. 178 rº b. Եւ այր մի Տիւքանոս * անուն խորտակեցաւ յեզանցն որ զբեռան սայլն տանէին եւ մեռաւ. եւ սուրբն Պարթենիոս աղօթիւք յարոյց զմեռեալն : Եւ սքանչելիքն այն լսելի եղեն ընդ ամենայն սահմանն, որ եւ սուրբն Կոստանդիանոս արքայ լուաւ, եւ մեծապէս փառաւորեաց զսուրբ Պարթենիոս :

Եւ կնոջ մի այսահարի ձեռն եդեալ առողջացոյց : Եւ յարքունի ներկանոցն դեւ բնակեցաւ եւ զներկն ապականէր, եւ զհանդերձ թագաւորին վատապոյն ներկէին, եւ յոյժ տանջէին եւ տուգանէին զներկիչսն : Եւ երթեալ սրբոյն հալածեաց զդեւն ի տեղւոյէ անտի, եւ ներկիչքն մեծաւ գոհութեամբ փառս ետուն Աստուծոյ :

Այլ աւուրսն ընդ այնոսիկ եպիսկոպոսն Հերակլեայ հիւանդացաւ, եւ էր գանձասէր յոյժ : Գնաց երանելին Պարթենիոս ի տեսութիւն եւ ասէ. Եթէ ոչ բաշխես զգանձս քո աղքատաց՝ ոչ ապրիս : Եւ յորժամ բաշխեաց զամենայն՝ ողջացաւ :

Իպատիանոս սարկաւագն ասէ ցՊարթենիոս. Յոյժ տրտում է անձն իմ զի երաշտ եղեւ եւ արտորայքն իմ չորացան Ասէ սուրբն. Մի՛ տրտմիր, դու հանդերձեալ ես

1 Լամսաակայ] Լամսակայ B || 3 եկեղեցի] Աստուծոյ *add.* B || 4-11 Եւ այր մի... փառս ետուն Աստուծոյ *om.* B.

Cyzique le sacra évêque de Lampsaque (*Lamsaka*). (Parthénius) se rendit auprès de l'empereur Constantin, prit ses instructions et se rendit à Lampsaque; il détruisit le temple des idoles qui y restait encore et en fit une église.

* A fol. 178 rº b. Un homme, du nom de Tykhanos, * avait été broyé par des bœufs attelés à un chariot pesamment chargé et en était mort. Saint Parthénius par ses prières ressuscita ce mort. Ce miracle fut connu dans toutes les régions et parvint à la connaissance du saint empereur Constantin, qui glorifia grandement saint Parthénius.

Une femme possédée du démon fut guérie par l'imposition de ses mains. Un démon vint s'installer dans la teinturerie impériale, détériora les couleurs, et (les ouvriers) teignaient mal les vêtements de l'empereur, ce qui rendait les teinturiers sujets à des mauvais traitements et à des amendes. Le saint s'étant rendu à cet endroit en chassa le démon, et les ouvriers teinturiers rendirent grâces à Dieu avec beaucoup de satisfaction.

A cette époque l'évêque d'Héraclée vint à tomber malade. Il aimait beaucoup thésauriser. Le bienheureux Parthénius alla lui rendre visite et lui dit : « Si tu ne distribues pas ton argent aux pauvres, tu ne guériras pas. » Lorsque (l'évêque) eut tout distribué, il se trouva guéri.

Le diacre Hypatianus dit à Parthénius : « Je suis très triste parce qu'il a fait sec et mes champs sont détruits. » Le saint lui répondit : « Ne sois pas

եպիսկոպոս լինել. և զգոյշ լեր որ զաղքատս և զօտարս չմոռանաս, այսպէս ասէ Տէր. Արտորայքդ քո արասցեն հազար մօդ ցորեան: Եւ եղև այնպէս:

Եւ այլ բազում սքանչելիս արարեալ սուրբն Պարթենիոս խաղաղութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս Փետրուարի Ը:

Եւ ժողովեցան բազում եպիսկոպոսք և քահանայք և կրօնաւորք * և ժողովուրդք, և մեծաւ պատուով և սաղմոսիւք և օրհնութեամբ թաղեցին յեպիսկոպոսարանին իւրում ի Լամսակս: * A fol. 178 v° a.

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբուհւոյն Տրիփենեայ:

Սրբուհին Տրիփենա գնաց ի տաճար կռոցն յաւուրս զոհամատոյց պղծոյ տօնին, և ուսուցանէր և արգելոյր զդիւապաշտսն ի զոհելոյ կռոցն և հաւատալ ի Քրիստոս: Սղոցեցին զնա և ոչ վնասեցաւ. ընկեցին ի հուր և անձրևք շիջուցին զհուրն. ապա կապեցին ի վայրենի ցուլս և ցերկուս հերձաւ ի Կիզիկոն, ի Կեսարիոյ դատաւորէն: Եւ այնպէս ընկալաւ զպսակն կենաց ի Քրիստոսէ պսակողէն սրբոց:

3 արարեալ] արար B || 4 Փետրուարի Ը] և Մեհեկի Բ *add.* B || 7 Լամսակս] Լամփսակայ B || 8 վկայութիւն սրբուհւոյն] յիշատակ սրբուհւոյ վկային Տրիփոնայի B || 10-12 և ուսուցանէր ... ցուլս] և աստուածային նախանձու շարժեալ՝ համարձակ կշտամբեաց զդիւապաշտ մոլորութիւն նոցա, և արգելոյր ի զոհելոյ կռոցն, և խրատէր զնոսա ճանաչել զԱստուած ճշմարիտ և հաւատալ ի Քրիստոս: Կալան զնա և տանջեցին յատամնաւոր մեքենայս և ի հուր. և ապա կապեցին յերկու վայրենի ցուլ B || 13 Եւ այնպէս ... սրբոց] Եւ այնպէս կատարեցաւ աղախինն Քրիստոսի B.

triste, car tu es appelé à devenir évêque; seulement prends garde de ne pas oublier les pauvres et les étrangers. Voici ce que dit le Seigneur : Tes champs produiront mille boisseaux (*mod*) de blé. » Et il en fut ainsi.

Saint Parthénius, après avoir accompli un grand nombre d'autres miracles, reposa en paix dans le Christ, le 8 février.

Des évêques, des prêtres, des religieux* et des fidèles s'assemblèrent en grand nombre et l'inhumèrent avec de grands honneurs, des psalmodies et des bénédictions dans son évêché de Lampsaque. * A fol. 178 v° a.

En ce jour, martyre de sainte Tryphaine.

Sainte Tryphaine (*Triphena*), s'étant rendue au temple des idoles dans les jours d'une fête aux immondes sacrifices, enseignait, défendait aux adorateurs des démons d'immoler aux idoles, et (les exhortait) à croire au Christ. On lui scia le corps et elle n'en fut pas blessée. On la jeta dans une fournaise, mais les pluies éteignirent le feu; ensuite on l'attacha par ordre du juge de Césarée à des taureaux sauvages qui la déchirèrent en deux à Cyzique. C'est ainsi qu'elle reçut la couronne de vie du Christ qui couronne les saints.

* B p. 67 a. [B * Տօն Զաքարիայի սուրբ մարգարէին ։

Սուրբ մարգարէն Զաքարիա էր մի յերկոտասան մարգարէիցն. եւ էր յազգէն Իսրայէլի, ի ցեղէն Ղեւեայ, որդի Բարաքեայ, եւ ի Գաղաադ ծնաւ յաշխարհն Հրէաստանի ։ Եւ եկն յերկիրն Քաղդէացւոց, եւ նշանս բազումս ի ցուցումն ետ, եւ նախատեսութեամբ յոլովս մարգարէացաւ անդ ։

Սա ասաց ընդ Յովսեդեկ թէ. Ծնանիցես եւ որդի եւ քահանայագործէ յԵրուսաղէմ յօրինակ ճշմարիտ քահանայապետին ։ Նոյնպէս եւ զՍաղաթիէլ օրհնեաց եւ ասաց թէ. Լինելոց է քեզ որդի եւ կոչեսցի անուն նորա Զօրաբաբէլ ։ Եւ Կիւրոսի թագաւորի ետ մարգարէութեամբ նշան թէ յաղթելոց է թշնամեաց իւրոց եւ Կրեսոս Լիւդացւոց թագաւորին. եւ վասն պատարագին զոր մատուցանելոց էր յԵրուսաղէմ ընծայ Աստուծոյ, ասաց նմա յառաջ ։

Եւ վասն կատարման հեթանոսաց եւ վասն մարգարէիցն եւ քահանայիցն Հրէաստանի ետ նշան թէ դադարելոց են, եւ տաճարն քակի եւ շաբաթքն ։ Եւ վասն գալստեանն Քրիստոսի եւ մխիթարութեանն եւ բառնալոյն զկուռսն, եւ երկրորդ գալստեանն եւ թագաւորելոյն յաւիտեան եւ սկզբան հեթանոսաց ։ Զայսոսիկ մարգարէացաւ եւ այլ բազում. եւ ի ծերութիւն խորին հասեալ՝ հանգեաւ եւ թաղեցաւ մերձ ի գերեզման սրբոյ մարգարէին Անգէոսայ ։]

* B p. 67 a. [B* Fête de Zacharie le saint prophète.

Le saint prophète Zacharie était l'un des douze prophètes. Il était de la nation d'Israël, de la tribu de Lévi, fils de Barachie. Il naquit en Galaad[1] dans le pays de Judée. Il vint au pays des Chaldéens, y opéra de nombreux miracles et y prophétisa bien des choses par sa prévoyance.

C'est lui qui dit à Josédec : « Tu enfanteras un fils, qui officiera comme prêtre à Jérusalem, comme image du vrai pontife. » De même c'est lui qui bénit Salathiel et lui dit : « Tu auras un fils et son nom sera Zorobabel. » Il donna un signe prophétique au roi Cyrus, (lui annonçant) qu'il vaincrait ses ennemis et Crésus, roi de Lydie. Il lui prédit également l'offrande qu'il offrirait à Dieu lors de son entrée à Jérusalem.

A propos de la fin des gentils, des prophètes et des prêtres de Judée, il donna un signe (annonçant) qu'ils auraient une fin, ainsi que le temple et les sabbats. Il (prédit) également la venue du Christ et la consolation (qu'Il apporterait), la destruction des idoles, la deuxième venue, le règne éternel et le commencement des gentils. Il prophétisa tout cela et beaucoup d'autres choses; puis, parvenu à une vieillesse avancée, il décéda et fut enterré près du tombeau du saint prophète Aggée.]

1. Cf. *Acta SS. Octob.*, XII, p. 451 E.

Մեհեկի Գ և Փետրուարի Թ ։ Յիշատակ սրբոյ վկային Նիկեփորայ ։

Ի ժամանակս Վաղերիանոսի և Գաղերիոսի անօրէն արքայից, էր Նիկեփորոս այր աշխարհական ։ Եւ եղև ի սատանայէ թշնամութիւն Նիկեփորայ ընդ սիրելոյ իւրոյ քահանայի որոյ անուն էր Սապրիկոս, և առաքէր Նիկեփորոս զսիրելիս և աղաչէր զՍապրիկոս զի հաշտեսցի ընդ նմա և ոչ կամեցաւ. և ինքն երթեալ խնդրէր թողութիւն և հաշտութիւն, և նա ամենևին ոչ կամեցաւ ։

Եւ ի ժամանակս հալածանաց քրիստոնէից կալան զքահանայն Սապրիկոս և որպէս քրիստոնեայ կապեցին և տարան առաջի դատաւորին. և բազում * խոստմամբք * A fol. 178 v° b.
և քաղցրութեամբ խրատ տայր և ողոքանօք ջանայր զի զոհեսցէ կռոցն, և ոչ կարաց տալ նմա ուրանալ զՔրիստոս ։ Հրամայեաց և բազում չարչարանօք տանջեցին զՍապրիկոս, և յորժամ ոչ հաւանեցաւ ուրանալ զՔրիստոս և զոհել կռոցն, հրամայեաց դատաւորն հատանել զգլուխն ։

Եւ յորժամ տանէին զՍապրիկոս ի գլխատել, ընթացաւ Նիկեփորոս անկաւ յոտս նորա և ողբալով խնդրէր զթողութիւն. և նա ոչ կամեցաւ թողութիւն շնորհել կամ

1 Յիշատակ] Վկայութիւն B || 2 Գաղերիոսի] Գալիոսի B || 3 աշխարհական] և հաւատովք քրիստոնեայ *add.* B — ի սատանայէ] ի թելադրութենէ սատանայի B || 9-10 ջանայր... զՔրիստոս] խօսէր զի ուրասցի զՔրիստոս և զոհեսցէ, և ոչ կարաց հաւանեցուցանել B || 14 զթողութիւն] զհաշտութիւն B — կամ սէր առնել ընդ նմա] և հաշտիլ B.

3 MÉHÉKI, 9 **Février**.

Commémoration du saint martyr Nicéphore.

Nicéphore vivait aux jours des empereurs impies Valérius et Galérius. Il était laïc. Or il arriva que par le moyen du démon il y eut une brouille entre Nicéphore et un prêtre qu'il aimait, du nom de Sapricus. Nicéphore envoya ses amis prier Sapricus de faire la paix avec lui, mais celui-ci refusa. Alors étant allé lui-même, il lui demanda le pardon et la paix; mais (Sapricus) s'y refusa complètement.

A l'époque des persécutions des chrétiens on saisit le prêtre Sapricus, on l'attacha comme chrétien et on le conduisit devant le juge qui l'engagea avec
* force promesses et douceur, puis le supplia avec instance d'immoler aux * A fol. 178 v° b.
idoles, mais ne parvint pas à lui faire nier le Christ. Il ordonna alors de soumettre Sapricus à de multiples tortures, et comme celui-ci ne consentait pas à renier le Christ et à immoler aux idoles, le juge ordonna de lui trancher la tête.

Pendant que l'on conduisait Sapricus à l'endroit de l'exécution, Nicéphore accourut, se jeta à ses pieds et en sanglotant lui demanda pardon, mais

սէր առնել ընդ նմա, եւ ոչ յիշեաց թշուառականն զպատուէրսն Քրիստոսի. Եթէ ոչ թողուցուք մարդկան զյանցանս նոցա եւ ոչ Հայրն ձեր երկնաւոր թողու ձեզ զյանցանս ձեր :

Եւ յորժամ տարան ի տեղին կապեցին զաչսն եւ խոնարհեցուցին զպարանոցն զի հատցեն զգլուխն, ասէ Սապրիկիոս դահճացն. Թողէք զիս եւ ես զոհեմ աստուածոց ձերոց : Եւ բազում անգամ աղաչեաց զնա Նիկեփորոս զի ոչ ուրասցի զՔրիստոս. եւ ոչ լուաւ նմա, այլ կուրացոյց զնա ոխակալութիւնն եւ զրկեցաւ ի շնորհացն Աստուծոյ : Եւ որ այնչափ չարչարանացն համբերեաց յորժամ կամէր զպսակն յաղթութեան առնուլ խափանեաց սատանայ վասն անհաշտ խռովութեանն ընդ սիրելոյն. եւ եղեւ ուրացող Քրիստոսի եւ յանցող պատուիրանաց նորա վասն ոխակալութեանն :

Եւ տեսեալ Նիկեփորոս եթէ ոչ դարձաւ ի Քրիստոս, ասէ ցդահճսն. Ես քրիստոնեայ եմ եւ խոստովանիմ զՏէր իմ Յիսուս Քրիստոս զոր դա * այժմ ուրացաւ. արդ
* A fol. 179 r° a.
զիմ զգլուխս հատէք վասն անուանն Քրիստոսի զոր պաշտեմ եւ երկիրպագանեմ. Ես կռոց ձերոց ոչ զոհեմ եւ ոչ երկիրպագանեմ :

Եւ դահճքն առանց հրամանի դատաւորին ոչ իշխեցին առնել ինչ, այլ ազդեցուցին նմա. եւ զարմացաւ դատաւորն թէ որպէս Նիկեփորոս ինքնին մատնեաց զանձն իւր

13 Ես կռոց ... երկիրպագանեմ *om.* B.

(Sapricus) ne voulut pas lui pardonner ni faire la paix avec lui. Le malheureux ne se souvint pas du commandement du Christ : *Si vous ne pardonnez pas aux hommes, votre Père céleste ne vous pardonnera pas non plus vos offenses* [1].

Lorsqu'on eut conduit (Sapricus) à l'endroit, on lui banda les yeux et on lui fit courber le cou pour lui trancher la tête. Sapricus dit aux bourreaux : « Laissez-moi libre et j'immolerai à vos dieux. » Nicéphore le supplia à plusieurs reprises de ne pas renier le Christ, mais (Sapricus) ne l'écouta pas, car la vengeance l'avait aveuglé et il fut privé des grâces de Dieu. Et lui qui avait enduré tant de supplices et voulait obtenir la couronne de la victoire, le démon l'en détourna à cause de sa haine irréconciliable envers son ami, et il devint un renégat du Christ et transgresseur de ses commandements à cause de sa haine.

Nicéphore, voyant que (Sapricus) ne revenait pas au Christ, dit aux bourreaux : « Je suis chrétien et je confesse mon Seigneur Jésus-Christ que celui-là
* A fol. 179 r° a.
* (Sapricus) vient de renier. Tranchez-moi donc la tête pour le nom du Christ, que je sers et que j'adore ; je n'immole point à vos idoles et je ne les adore point. »

Les bourreaux n'osèrent rien faire sans l'ordre du juge, mais ils le mirent au courant. Le juge fut surpris de ce que Nicéphore se fût livré à la mort de

1. Matth., vi, 15.

ի մահ ։ Եւ հրամայեաց զՍապրիկոս լուծանել եւ արձակել, եւ զՆիկեփորոսի գլուխն հատանել ։ Եւ այնպէս բարի խոստովանութեամբ կատարեցաւ ի Քրիստոս սուրբն Նիկեփորոս Փետրուարի Թ ։

Յայսմ աւուր սուրբ վկայքն Քրիստոսի Բիքտորինոս եւ Վիքտորոս, Նիկեփորոս, Կղաւդիոս, Դիոդորոս, Սրապիոն եւ Պապիաս, բազում տանջանօք եւ սրով կատարեցան ի քաղաքին Կորնթացւոց, ի դատաւորէն Տերտիանոյ, առ Դեկոսի արքայիւ ։

Զաջոյն Բիքտորինոսի հանին զաչն ակն, եւ ի մամուլս ջախջախեցին զմարմինն, եւ սրով հատին զամենայն մատունս ոտիցն եւ ձեռացն ։

Եւ զսուրբն Վիքտորոս կապեցին ի չորս ցիցս զձեռս եւ զոտս, եւ հատին զլեզուն, եւ քերանօք քերթեցին զամենայն մարմինն ։

Եւ զսուրբն Նիկեփորոս պնդեցին ի մեքենայս մինչեւ հոսեաց արիւնն ի քթացն եւ ի բերանոյն եւ յականջացն, եւ ապա կախեցին զհերացն յարմաւենի ծառ ։

Եւ զսուրբն Կղաւդիոս խիստ տանջեցին, եւ կախեցին գլխիվայր, եւ * աղբ ծխեցին * A fol. 179 r° b.
յերեսն. եւ արկին ի հոտոտելիսն քացախ խիստ, եւ ապա կտրեցին զձեռսն եւ զոտսն ։

Եւ զսուրբն Դիոդորոս յետ բազում չարչարանաց հրով այրեցին ։

Եւ զսուրբն Սրապիոն սրով գլխատեցին ։

2 հատանել] հատին B || 3 Փետրուարի Թ] եւ Մեհեկի Գ *add.* B || 4 աւուր] եօթն *add.* B || 7 ջախջախեցին] ջաղխեցին B || 9 զձեռս եւ զոտս] ի ձեռաց եւ յոտից B.

par lui-même. Il ordonna de délier et de libérer Saprieus et de trancher la tête à Nicéphore. C'est ainsi que saint Nicéphore fut exécuté en bonne confession pour le Christ; le 9 février.

En ce jour les saints martyrs du Christ Victorinus, et Victor, Nicéphore, Claude, Théodore, Sérapion et Papias, furent martyrisés par de nombreuses tortures et par le glaive dans la ville de Corinthe, par le juge Tertianus, sous l'empereur Dèce.

On enleva l'œil droit à saint Victorinus, et on brisa son corps dans une presse, on lui trancha par le glaive tous les doigts des mains et des pieds.

On attacha saint Victor (*Vikhtoros*) à quatre poteaux par les mains et les pieds, on lui coupa la langue et on lui écorcha tout le corps avec des ongles.

On pressa saint Nicéphore sous des machines jusqu'à ce que le sang lui eût jailli du nez, de la bouche et des oreilles; on le suspendit ensuite par les cheveux à un palmier.

On tortura cruellement saint Claude, on le suspendit la tête en bas, on lui jeta * des excréments au visage, on lui remplit les narines de vinaigre très * A fol. 179 r° b.
fort et on lui coupa ensuite les mains et les pieds.

Saint Théodore, après de nombreuses tortures, fut consumé par le feu.

On trancha la tête de saint Sérapion avec une épée.

Եւ զսուրբն Պապիաս բեւեռեցին ի փայտի, եւ կապեալ վիմաւ ընկեցին ի ծովն ։ Եւ այնպէս կատարեցան ի Քրիստոս ։

Մեհեկի Դ եւ Փետրուարի Ժ ։ Վկայութիւն երկուց քերցն Մարիամու եւ Մարթայի, եւ Լիկարիոնի ։

Մարիամ եւ Մարթա քորք էին միմեանց, եւ պարկեշտ վարուք ի միասին պահէին հաստատուն զհաւատն Քրիստոսի եւ զկուսութիւնն ։

Եւ յաւուր միում դէպ եղեւ դատաւորին անցանել ընդ գեղն առաջի տանն յորում բնակէին կուսանքն, եւ ելեալ ի վերնատունն եւ ընդ պատուհանն խոնարհեցուցին զգլուխս իւրեանց եւ մեծաձայն բարբառով ասեն ցդատաւորն. Մեք քրիստոնեայք եմք եւ ի Քրիստոս ուղիղ խոստովանութեամբ դաւանեմք եւ հաւատամք ։ Եւ համբարձեալ դատաւորն զաչս իւր ետես զնոսա եւ ասէ. Խնայեմ ի մանկութիւնդ ձեր եւ ողորմիմ զձեզ մահու մատնել ։

Ասեն սրբուհի կանայքն. Վասն Քրիստոսի մահն կեանք են յաւիտենականք ։ Եւ իջուցին զնոսա ի վերնատանէն եւ տարան ի խաչ հանել ։

1 կապեալ վիմաւ] վիմով B.
4 Լիկարիոնի] կրօնաւորի *add.* B || 5 միմեանց] հարազատք B || 8 բնակէին] բնակեալ էին B — կուսանքն] ահ արկանելով քրիստոնէից եւ նոքա *add.* B || 10 դաւանեմք եւ *om.* B || 11 ետես զնոսա] եւ գթացեալ ի մանկութիւն նոցա *add.* B || 13 կանայքն] կուսանքն B — յաւիտենականք] եւ ոչ մահ ։ Եւ հրամայեաց դատաւորն *add.* B || 14 տարան] յետ ողոքանաց եւ սպառնալեաց տարեաց B.

On cloua saint Papias à un poteau, et y ayant attaché une pierre, on le jeta à la mer. C'est ainsi qu'ils furent martyrisés dans le Christ.

4 MÉHÉKI, **10 Février**.

Martyre des deux sœurs Marie et Marthe, et de Lycarion.

Marie et Marthe étaient deux sœurs, vivant ensemble d'une vie honorable, conservant leur virginité avec une foi solide dans le Christ.

Un jour il arriva que le juge traversa le village et passa devant la maison où demeuraient les vierges; celles-ci, étant montées à l'étage supérieur, penchèrent leur tête hors de la fenêtre et crièrent à haute voix au juge : « Nous sommes chrétiennes, nous confessons le Christ d'une confession sincère et nous croyons en Lui. » Le juge, ayant levé les yeux, les aperçut et dit : « Je plains votre jeunesse et j'ai pitié de vous livrer à la mort. »

Les saintes femmes lui répondirent : « La mort pour le Christ, c'est la vie éternelle. » On les fit descendre de l'étage supérieur et on les emmena pour les crucifier.

Եւ պատանի մի կրօնաւոր սննդակից կուսանացն որոյ անուն էր Լիկարիոն, կացեալ առաջի դատաւորին ասէ. Եւ ես քրիստոնեայ եմ եւ որպէս տեսանէք զիս այս զգեստիւս զօրական եմ ես Քրիստոսի եւ ծառայ, եւ քոյ աստուածոցդ * թշնամի : * A fol. 179 v° a.
Եւ բարկացեալ դատաւորն հրամայեաց եւ կախեցին զերեսեանն յերիս խաչս :

Եւ եկեալ մայր կուսանացն գիրկս արկանէր ոտից դստերացն, եւ յորդորէր արտասուօք համբերել տանջանացն, եւ նոքա ի խաչին սաղմոսէին : Եւ երթեալ դահճացն սրով սպանին զերիս սուրբ վկայսն Քրիստոսի, զՄարիամ, զՄարթա եւ զԼիկարիոն ի Փետրուարի Ժ :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյ առաքելոյն Թադէոսի ի Հայս :

Աբգար թագաւորն Միջագետաց յՈւրհայ, էր ի ժամանակին յորում Քրիստոս մարմնով երեւեցաւ ի Հրէաստան : Եւ լուեալ զնշանսն զոր առնէր Քրիստոս եւ զբժշկութիւնսն եւ զսքանչելիսն՝ առաքեաց թուղթ առ Տէրն, եւ կոչեաց զնա ի քաղաքն իւր, զի էր հիւանդ անբժշկելի ցաւօք : Այսմ վկայ է աւետարանն Յովհաննու որ ասէ. Էին անդ ոմանք հեթանոսք, մատեան առ Փիլիպպոս եւ ասեն . Կամիմք զՅիսուս տեսանել . եւ Անդրէաս եւ Փիլիպպոս ածին առ Յիսուս զնոսա : Եւ Յիսուս ասէ. Եհաս ժամ զի փառաւորեսցի որդի մարդոյ : ·

5 մայր] սուրբ *add.* B || 8 զԼիկարիոն] աբեղայն *add.* B — Փետրուարի Ժ] եւ Մեհեկի Դ *add.* B.

Un jeune religieux qui avait été élevé avec les vierges, dont le nom était Lycarion, se présenta au juge et dit : « Moi aussi, je suis chrétien, et tel que tu me vois habillé, je suis soldat du Christ et son serviteur, et je suis l'ennemi * de tes dieux. » Le juge irrité ordonna de les attacher tous les trois à trois croix. * A fol. 179 v° a.

La mère des vierges vint embrasser les pieds de ses filles en les exhortant avec larmes de résister aux supplices, tandis que celles-ci psalmodiaient sur la croix. Les bourreaux arrivèrent et frappèrent du glaive les trois martyrs du Christ Marie, Marthe et Lycarion, le 10 février.

En ce jour, martyre du saint apôtre Thaddée en Arménie.

Abgar, roi de Mésopotamie à Édesse, vivait à l'époque où le Christ dans la chair apparut en Judée. Ayant appris les miracles que le Christ opérait, ses guérisons et ses prodiges, il envoya un message au Seigneur, l'invitant à venir dans sa ville, car il était affligé d'une maladie incurable. L'évangile de Jean en témoigne en ces termes : *Il y avait là quelques gentils, qui s'approchèrent de Philippe et lui dirent : Nous voudrions voir Jésus. André et Philippe les conduisirent à Jésus. Jésus leur répondit : L'heure est venue où le Fils de l'homme sera glorifié*[1].

1. Jean, xii, 21-23.

Արդ ինքնին ոչ գնաց Տէրն, բայց թղթի զնա արժանի արար, եւ խոստացաւ յետ համբառնալոյն իւրոյ, առաքել յաշակերտացն եւ բժշկել զնա :

Իսկ յետ իջանելոյ Հոգւոյն սրբոյ Թովմաս մի յերկոտասանիցն, անուանեալն երկուորեակ առաքեաց զԹադէոս յՈւռհայ, զոր ոմանք ասեն եթէ երկուորակից
* A fol. 179 v° b. եղբայրն * էր : Սա եկեալ եմուտ ի տուն Տոբիայ եւ առնէր բժշկութիւն ի քաղաքին, եւ լուեալ Աբգարու ասէ. Նա է զոր խոստացաւ առաքել ինձ Քրիստոս : Յղեաց եւ կոչեաց զառաքեալն. եւ ընդ մտանել առաքելոյն ետես Աբգար նշան սքանչելի ի վերայ նորա, եւ զարհուրեալ անկաւ եւ երկիր եպագ նմա : Ձեռն եդ առաքեալն եւ բժշկեաց զնա, եւ զԱբդիու որ էր այր մեծ ի դրան արքունի եւ զնա բժշկեաց ի չարաչար ցաւոց : Եւ զԱդդէ ոմն կերպասագործ որ էր հրէայ աշակերտ ձեռնադրեաց եպիսկոպոս նոցա : Եւ մկրտեաց զթագաւորն եւ զիշխանսն եւ զամենայն քաղաքացիսն :

Եւ գնաց ի Հայս թղթովքն Աբգարու, զոր ոչ ընկալաւ թագաւորն Հայոց Սանատրուկ, որ էր ազգական Աբգարու. այլ դուստր նորա միայն Սանդուխտ հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ յառաքելոյն, եւ նահատակեցաւ ի հօրէն իւրմէ սպանեալ, որպէս եւ գրեալ է ի պատմութեան իւրում :

Իսկ յետ երից աւուրց կատարման սրբոյն Սանդխտոյ, երեւեցաւ Քրիստոս առաքելոյն Թադէոսի եւ ասէ. Քաջալերեաց, զի այսօր եկեսցես առ իս : Եւ պատմեալ զայս առաքելոյն՝ աշակերտացն իւրոց յարտասուս հարեալ :

Or, le Seigneur n'alla pas en personne (vers Abgar), mais Il daigna lui (répondre par) une lettre, en lui promettant de lui envoyer, après son Ascension, un de ses disciples pour le guérir.

Après la descente du Saint-Esprit, Thomas, l'un des Douze, surnommé Didyme (jumeau), envoya à Édesse Thaddée, que d'aucuns prétendent son
* A fol. 179 v° b. frère jumeau. * Celui-ci descendit à la maison de Tobie et opéra des guérisons dans la ville. Ce qu'ayant appris, Abgar dit : « C'est celui que le Christ m'a promis d'envoyer. » Il manda et fit appeler l'apôtre ; et aussitôt que l'apôtre fut introduit, Abgar vit un signe merveilleux sur sa personne ; il tomba, saisi de crainte, et se prosterna devant lui. L'apôtre lui imposa les mains et le guérit, ainsi qu'Abdiou, personnage considérable au palais royal, qu'il délivra de douleurs atroces. (Thaddée) leur sacra évêque un disciple, du nom d'Addaï, fabricant de tissus, lequel était Juif. Puis il baptisa le roi, les princes et tous les habitants de la ville.

(Thaddée) se rendit en Arménie avec une lettre d'Abgar ; mais le roi d'Arménie, Sanatrouk, qui était parent d'Abgar, ne le reçut pas. Seule sa fille Sandoukht crut au Christ et se fit baptiser par l'apôtre ; elle fut martyrisée et tuée par son père, ainsi qu'il est écrit dans son histoire.

Trois jours après l'exécution de sainte Sandoukht, le Christ apparut à l'apôtre Thaddée et lui dit : « Prends courage, car tu viendras à moi aujourd'hui. » L'apôtre l'ayant raconté à ses disciples, ils fondirent en larmes.

Եւ եկին երկու իշխանք հրամանաւ թագաւորին Սանատրկոյ, կապեցին զնա եւ ածին առ թագաւորն ։ Եւ ասէ թագաւորն ընդ առաքեալն. Ընդէ՞ր մոլորեցուցեր զչքնաղ դուստրն իմ եւ սպանանել ետուր ինձ ։ Պատասխանի ետ առաքեալն. Դուստրն քո փոխեցաւ * առ փեսայն իւր Քրիստոս, եւ պսակեցաւ անթառամ պսակօք ։ * A fol. 180 r° a.

Իսկ թագաւորն հրաման ետ ձգել զառաքեալն յարգելանոց գազանաց. եւ եկեալ գազանքն անկանէին եւ լեզուին զոտս նորա ։ Հրաման ետ թագաւորն վառել հուր եւ ձգել զնա ի ներքս, իսկ հողմն ուժգին ել եւ ցրուեաց զհուրն եւ մնաց սուրբն ամբողջ ։ Եւ հաւատացին ի Քրիստոս յաւուր յայնմիկ ոգիք չորեք հարիւր ։

Ապա երկուցեալ թագաւորն հրաման ետ սրով սպանանել զնա ։ Իսկ առաքեալն օրհնեաց զհաւատացեալսն, եւ ետ նոցա առաջնորդ զոմն յաշակերտաց իւրոց Զաքարիա անուն եւ ասէ. Եկէք, տեսէք զկատարումն իմ ։

Իսկ զինուորքն առեալ զերանելին հանին ի ձորակէն ի բարձրաւանդակ տեղի ի վիմամէջս ։ Եւ նա տարածեալ զձեռս իւր յաղօթս ասէ. Տէր իմ Յիսուս Քրիստոս, մի անտես առներ զվիճակս իմ, եւ մի թողուր մնալ զսա ի մոլորութիւն կռապաշտութեան, այլ լուսաւորեա՛ զսա ի դէպ ժամանակի գիտութեամբ հաւատոց քոց ։ Եւ ձայն եղեւ առ նա եւ ասէ. Կատարեմ զխնդրուածս քո, եւ դու եկ ի պատրաստեալ քեզ հանգիստն ։

Յայնժամ դահճին եհան զսուրն եւ մինչդեռ ձգէր յառաքեալն՝ եհար Զենենոս

Sur l'ordre de Sanatrouk, deux princes arrivèrent pour lier (l'apôtre) et le conduire auprès du roi. Le roi dit à l'apôtre : « Pourquoi as-tu trompé ma charmante fille et me l'as-tu fait tuer? » L'apôtre lui répondit : « Ta fille a été transportée * auprès de son fiancé le Christ et a été couronnée de couronnes qui ne se flétriront pas. » * A fol. 180 r° a.

Le roi ordonna de jeter l'apôtre dans la cage des fauves, mais les fauves tombèrent à ses pieds et les léchèrent. Le roi donna l'ordre d'allumer un grand feu et de l'y jeter, mais un vent violent se leva, dissipa les flammes et le saint resta indemne. Ce jour-là quatre cents personnes crurent au Christ.

Alors le roi épouvanté ordonna de tuer (l'apôtre) par l'épée. L'apôtre bénit les fidèles, leur donna comme chef un de ses disciples de nom Zacharie et leur dit : « Venez assister à mon exécution. »

Les soldats se saisirent du bienheureux, le firent monter par un vallon sur un plateau élevé au milieu des rochers. Ayant étendu ses mains, le saint pria et dit : « Mon Seigneur Jésus-Christ, n'abandonne pas mon diocèse et ne le laisse pas demeurer dans l'erreur de l'idolâtrie, mais illumine-le, dans le temps favorable, par la connaissance de ta foi. » Une voix se fit entendre à lui, qui disait : « J'accomplirai tes vœux, mais toi, viens au repos qui t'est préparé. »

A ce moment, le bourreau ayant levé son glaive tandis qu'il en voulait

զեղբայր իւր եւ սպան : Եւ տրտմեցաւ առաքեալն զի էր նա այր բարի եւ հաւատացելոց դարմանիչ : Խոնարհեալ կալաւ զձեռանէ * նորա եւ ասէ . Այր դու յանուն Յիսուսի Քրիստոսի արի : Եւ յարուցեալ օրհնեաց զԱստուած : Յայնժամ հաւատացին ոգիք իբրեւ եօթն հարիւր, զոր մկրտեաց առաքեալն եւ յանձն արար Զեմենտոսի :

* A fol. 180 r° b.

Եւ ապա կատարեցին զնա դահճքն սրով, եւ բուրեաց հոտ անուշութեան, եւ լոյս ծագեաց յերկնից, եւ շարժումն եղեւ եւ պատառեալ վէմին՝ ընկալաւ յինքն զմարմինն առաքելոյն . եւ հաւատացին յաւուրն յայնմիկ ոգիք երեք հազար եւ չորեք հարիւր : Եւ էր նոցա վերակացու Զաքարիա եւ Զեմենտոս :

Եղեւ նահատակութիւն առաքելոյն Թադէոսի Փետրուարի Ժ :

՚Ով լուսաւորիչ հոգւոց մերոց սուրբ առաքեալ Թադէոս, եկեղեցի Հայոց ի ձեռն քո մաղթէ գտանել ի Քրիստոսէ զմեծ ողորմութիւն :

Գիւտ նշխարաց առաքելոյն Թադէոսի :

Ես Կիւրակոս անարժան մինչդեռ էի յառանձնական կեանս իմ, ի լերինն որ էր

12 Գիւտ նշխարաց առաքելոյն Թադէոսի] Գիւտ նշխարաց սուրբ առաքելոյն Թադէոսի : Յետ կատարելոյ վկայական մահուամբ սուրբ առաքելոյն Թադէոսի ընդ Սանդխտոյ կուսին յԱրտազ գաւառի, թաղեցին մարմինք նոցա անծանօթ ամս բազումս : Եւ յաւուրս որդւոց եւ թոռանց սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին յայտնեցան նշխարք նոցա սուրբ կրօնաւորին Կիրակոսի, որ հրաժարեալ յաշխարհէ խստամբեր վարուք մնայր ի լերին մեծ Արտազ գաւառի, որ մօտ էր ի տեղի կատարման Թադէոսի եւ Սանդխտոյ : Սա յաւուր միում մինչդեռ ի քուն եմուտ յետ աղօթիցն՝ ետես տեսիլ սքանչելի . զոր եւ յարուցեալ պատմեաց այլոց կրօնաւորաց . եւ բանք նորա են այս . *add.* B || 13 էի *om.* B.

frapper l'apôtre, toucha son frère Zémentos et le tua. L'apôtre en fut attristé, car c'était un homme bon et dévoué aux soins des fidèles. Il se baissa, le prit par la* main et lui dit : « Homme, au nom de Jésus-Christ, lève-toi. » Il se leva et bénit Dieu. Sept cents personnes environ se convertirent alors que l'apôtre baptisa et confia à Zémentos.

* A fol. 180 r° b.

Après quoi les bourreaux exécutèrent (l'apôtre) avec l'épée. Une odeur suave se répandit, une lumière jaillit du ciel, il se fit un tremblement de terre et le rocher s'entr'ouvrant accueillit intérieurement le corps de l'apôtre. Ce jour-là trois mille quatre cents personnes se convertirent. Leurs chefs furent Zacharie et Zémentos.

Le martyre de l'apôtre Thaddée eut lieu le 10 février.

O illuminateur de nos âmes, saint apôtre Thaddée, l'église arménienne souhaite de trouver auprès du Christ, par ton intercession, une grande miséricorde.

Découverte des restes de l'apôtre Thaddée.

Moi, l'indigne Cyriaque (*Kiurakos*), pendant que je menais la vie solitaire

առընթեր տեղւոյն յորում կային սուրբքն ամփոփեալ, տեսի լոյս, եւ ի մէջ լուսոյն աթոռ ոսկի յորում նստէր առաքեալն Թադէոս, եւ հինգ արք շուրջ զնովաւ, եւ աղջիկ մի լուսազգեաց ի միջոյ բլրոյն եկն եկաց առ նմա : Եւ տեսի այր մի սքանչելի որ ասէր ցիս. Մի երկնչիր, զի եցոյց Աստուած քեզ զսուրբս իւր : Եւ իմ զարթուցեալ յերկիւղէն փառս ետու Աստուծոյ եւ խնդրէի զստոյգն :

Իսկ յերկրորդ աւուրն տեսի զառաքեալն նովին կերպարանօքն եւ յերկիր անկայ. իսկ նա յարոյց զիս եւ ասէ. Եկ Կիւրակոս, եւ ցուցից քեզ զնշխարս իմ : Եւ եցոյց ինձ արձան * մի անտաշ յարեւմտից կողմանէ, եւ եկեղեցի մի փոքրիկ յարեւելս կոյս, եւ ասէ. Աստ գտցես : Եւ ես յերկիւղէն ստացայ պահս զաւուրս եօթն, եւ ապա գնացի ի յարձանն յասացեալ տեղին, բրեցի եւ ոչինչ գտի. եւ ի տրտմութենէն նիրհեցի : Եւ երեւեցաւ ինձ սուրբն եւ ասէ. Յաջակողմն բրեա եւ գտցես : Եւ զարթուցեալ բրեցի եւ գտի նշխարս ուստի բուրեաց հոտ անուշութեան : Եւ ես կարծեցի թէ առաքեալն իցէ : * A fol. 180 v° a.

Իսկ ի նմին գիշերի երեւեցաւ ինձ պատանի մի բարձրահասակ եւ ասէ. Զոր տեսերդ Իսրայէլ է, եւ որ ի վերայ՝ ես եմ Զաքարիա. իսկ յարձանդ որ ընդդէմ կայ գտանես զառաքեալն :

1 կային] էին B || 3 եկն *om.* B || 8 յարեւելս կոյս] յարեւելից B.

dans la montagne aux environs de l'endroit où se trouvaient recueillis les saints, j'aperçus une lumière, et au milieu de la lumière un trône d'or sur lequel était assis l'apôtre Thaddée. Cinq hommes l'entouraient. Une jeune fille revêtue de lumière s'avança du milieu de la colline et vint se placer à côté de lui. J'aperçus également un homme magnifique qui me dit : « N'aie pas peur, car Dieu t'a fait voir ses saints. » Je me réveillai de peur, rendis grâces à Dieu, et me mis à rechercher la vérité.

Le deuxième jour, j'aperçus l'apôtre sous les mêmes traits et je tombai à terre; mais il me releva et me dit : « Viens, Cyriaque, je te montrerai mes restes. » Il me fit voir * un bloc de pierre non poli du côté de l'ouest et une petite église du côté de l'est et me dit : « Tu trouveras là. » Je fus saisi de crainte et jeûnai durant sept jours. Ensuite, je me rendis à la pierre à l'endroit désigné, je creusai et ne trouvai rien. Je m'endormis de tristesse. Le saint m'apparut et me dit : « Creuse du côté droit et tu trouveras. » Je me réveillai, je creusai et je trouvai les restes d'où émanait une odeur suave. Je crus que c'était l'apôtre. * A fol. 180 v° a.

La même nuit, m'apparut un jeune homme de haute taille qui me dit : « Celui que tu as vu c'est Israël, et celui qui est plus haut c'est moi Zacharie; tu trouveras l'apôtre à la pierre qui se trouve en face. »

Եւ դարձեալ երեւեցաւ ինձ սուրբն Սանդուխտ ըստ առաջին տեսլեանն. եւ հրաման ետ տարածել ինձ տատասկ եւ զնշխարսն ի վերայ դնել՝ որ լուցան իբրեւ ջահս : Եւ ես ասէի. Այրի տատասկն : Նա՛ է կոյսն. Ո՛չ այլ լուսաւորի աշխարհս Հայոց սուրբ պարգեւօքն որ տուան նոցա : Արդ ա՛ռ եւ բաշխեա՛ ի բժշկութիւն հիւանդաց : Եւ ասէ. Ես եմ ի բլուրն ուր տեսեր զիս զառաջինն : Եւ յարուցեալ փառաւորեցի զԱստուած, եւ աղօթեցի եւ պահեցի ի Մարերոյ մինչեւ ի Նաւասարդի :

Եւ դարձեալ երեւէր ինձ առաքեալն եւ ասէր. Այսօր գտանես զխնդրելին քո : Եւ տանէր զիս ցուցանէր զտեղին : Եւ յարուցեալ գնացի Սամուէլիւ քահանայիւ ի նշանակեալ տեղին : Եւ մինչդեռ աղօթէաք եղեւ թնդիւն եւ պատառեցաւ վէմն, եւ
* A fol. 180 v° b. բուրեաց հոտ անուշութեան : Եւ * գտաք զառաքեալն ի մէջ վիմին յարեւելից կողմանէն, եւ մօտ յառաքեալն՝ նշխարք այլ սրբոց. միոյն ընդ ուսն վարեալ շամփուրս երկաթի որ դեռ եւս կայր ի մարմինն, եւ միւսոյն լիսեռնքն ծակեալ, զորս ժողովեալ փառս տուաք Աստուծոյ :

Եւ յերրորդ աւուրն եկաք ի հանգստարան սրբոյն Սանդխտոյ. եւ անդ յաղօթելն եղեւ շամանդաղ ի բլրին զերեք ժամ. եւ ապա տեսաք ի մէջ բլրին լոյս, եւ ի մէջ լուսոյն բազմութիւն լուսազգեաց մարդկան : Եւ բացաւ հանգիստն եւ բուրեաց հոտ

4 սուրբ *om.* B || 9 պատառեցաւ] բացաւ B || 10 վիմին] քարանձաւին B || 12 շամփուրս երկաթի] երկաթ B.

De nouveau m'apparut sainte Sandoukht, comme dans la première vision; elle m'ordonna d'étendre des épines, et de poser dessus les restes, qui éclairèrent comme des torches. Je lui dis : « Les épines brûlent. » La vierge me répondit : « Non, mais c'est le pays d'Arménie qui s'illumine par les saints présents qui lui sont donnés. Prends donc et distribue pour la guérison des malades. » Elle me dit encore : « Je me trouve dans la colline où tu m'as vue la première fois. » Je me levai et glorifiai Dieu, je priai et je jeûnai du mois de Mareri au mois de Navasard.

L'apôtre m'apparut de nouveau et me dit : « Tu trouveras aujourd'hui ce que tu désires. » Il me conduisit et me montra l'endroit. Je me levai et m'y rendis avec le prêtre Samuel à l'endroit indiqué. Pendant que nous priions, il se produisit un grand bruit, le rocher s'entr'ouvrit et une odeur suave se
* A fol. 180 v° b. répandit. * Nous trouvâmes l'apôtre dans le rocher du côté est, et près de l'apôtre les restes d'autres saints, dont l'un avait l'épaule traversée de broches de fer qui adhéraient encore au corps; un autre avait les chevilles trouées. Nous les recueillîmes en rendant grâces à Dieu.

Le troisième jour, nous arrivâmes au reposoir de sainte Sandoukht. Pendant que nous y priions, il y eut sur la colline une brume qui dura trois heures. Ensuite, nous aperçûmes une lumière sur la colline, et au milieu de

անուշութեան. եւ փարատեալ շամանդաղն, եւ երեւեցան նշխարքն, զորս առեալ բերաք եւ եդաք մերձ յառաքելոյն: Եւ եղեւ ի գիշերին լոյս ի վերայ նշխարացն, եւ նշխարքն թռուցեալք առ միմեանս հասանէին: Իսկ ի վաղիւն զատուցաք ի միմեանց, եւ եդաք ի դիրս պատշաճաւորս:

Եւ ել համբաւն ընդ երկիրն Հայոց. որք գային ցնծութեամբ եւ առնուին բժշկութիւն իւրաքանչիւր ցաւոց:

Կին մի կոյր ի ծնէ յՌշտունեաց՝ եկն եւ լուսաւորեցաւ ի նշխարաց սրբոցն, քանզի ասէր եթէ. Երեւեցաւ ինձ սուրբն Սանդուխտ ի գաւառն իմ եւ ասէր գալ այսր եւ բժշկել. եւ յորժամ եկի՝ ինքն եւ առաքեալն եդին զձեռս ի վերայ իմ, եւ բացան աչք իմ եւ տեսի: Եւ այլ բազում բժշկութիւնք լինին մինչեւ ցայսօր ի նշխարաց երանելեացն:

* Մեհեկի Ե եւ Փետրուարի ԺԱ: Տօն սրբոյն Վլասայ Սեբաստիոյ եպիսկոպոսին: * A fol. 181 r° a.

Յաւուրս կռապաշտ արքային Լիկիանոսի սուրբն Վլաս եպիսկոպոսն վասն հալածանաց եւ երկիւղի անօրինացն՝ բնակէր յայրս ի լերինն Արտենի. եւ գնային առ

3-4 եւ նշխարք թռուցեալք... պատշաճաւորս *om.* B | 7-10 Կին մի... եւ տեսի *om.* B. 12 Տօն սրբոյն] Վկայութիւն B || 13 Վլաս] Վլասիոս B || 13 — pag. [1066] l. 7. վասն հալածանաց... ի գայլոյն] որ զօրացուցիչ էր բաց նահատակաց եւ այցելու բանտարգելոց, բառ

la lumière un grand nombre d'hommes revêtus de lumière. Le tombeau s'ouvrit, une odeur suave se répandit; la brume se dissipa et les restes apparurent, que nous enlevâmes, portâmes et déposâmes près de l'apôtre. La nuit, une lumière jaillit sur les restes, qui s'étant soulevés (de terre) se rapprochèrent l'un de l'autre. Le lendemain, nous les séparâmes et les déposâmes dans des tombeaux convenables.

Le bruit se répandit dans toute la terre des Arméniens; ceux-ci accoururent avec joie et chacun trouva la guérison de ses maux.

Une femme aveugle de naissance (de la province) de Rechtounik s'y étant rendue recouvra la vue par les restes des saints. Elle disait : « Sainte Sandoukht m'est apparue dans ma province et me dit de venir ici pour y être guérie. Lorsque je suis arrivée, elle et l'apôtre m'imposèrent les mains, mes yeux s'ouvrirent et je vis. » Beaucoup d'autres guérisons ont lieu jusqu'aujourd'hui par les restes des bienheureux.

* 5 MÉHÉKI, 11 Février. * A fol. 181 r° a.

Fête de saint Blaise, évêque de Sébaste.

Aux jours de l'empereur idolâtre Licinius (*Likianos*), le saint évêque Blaise (*Vlas*) vivait dans les grottes de la montagne d'Argée[1] à cause des persé-

1. Cf. *Acta SS. Feb.*, I, p. 337; arménien *Arténi.*

նա ամենայն վայրի երէք, եւ դնէր ձեռս ի վերայ եւ օրհնէր զնոսա : Էր սուրբն բժիշկ ուսեալ, եւ բազում հիւանդս ողջացուցանէր ոչ դեղօք այլ աղօթիւք. եւ եթէ փուշ որ կլանէր կամ ոսկր՝ եւ ի փողն արգելոյր, աղօթիւք հանէր : Եւ մինչեւ ցայսօր եթէ ոք ոսկր կամ փուշ ձկան կլանէ եւ արգելու ի փողն, եւ յիշէ զանուն սուրբ Վլասայ՝ առժամայն փրկի ի նեղութենէն :

Եւ կնոջ մի աղքատի եւ այրւոյ էր խոզ մի զոր յափշտակեաց գայլ. եւ նա երթեալ առ եպիսկոպոսն աղաչէր, եւ նորա աղօթիւքն զերծաւ ի գայլէն :

Եւ ազդեցուցին վասն նորա Ագրիկողայոսի դատաւորի, եւ առաքեաց զօրականս եւ տարան առաջի նորա. եւ բազում հարցաքննութիւնս արարեալ՝ խոստովանէր համարձակութեամբ զանունն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի : Եւ հարին զսուրբն բրօք եւ արկին ի բանդ :

Եւ լուեալ այրի կնոջն՝ եզեն զխոզն, եւ եփեալ զգլուխն տարաւ ի բանդն, եւ այլ ի սերմանց. եւ եկեր սուրբն Վլասիոս եւ օրհնեաց զկինն եւ պատուիրեաց որ յետ մահուանն իւրոյ յաւուր յիշատակի նորա զնոյն արասցէ : Եւ ամենեքեան որք կատարեն

* A fol. 181 r° b. զյիշատակ Վլասայ եպիսկոպոսի * ամենայն բարութեամբ լցցին :

յորդորելոյ հաւատացելոց՝ խոյս ետ ի Սեբաստիոյ, եւ երթեալ բնակէր յայրի միում ի լերինն Արաենի վասն երկիւղի անօրինին. եւ երթային առ նա հիւանդք եւ ախտաժէտք՝ եւ աղօթիւք ողջացուցանէր : B || 9 եւ տարան առաջի նորա] եւ առեալ տանէին ի քաղաքն, եւ ի ճանապարհայն ի գիւղորէից մատուցանէին առ նա զբազում հիւանդս, եւ ձեռն ի վերայ եդեալ բժշկէր զամենեսին. եւ կացուցին առաջի դատաւորին, B || 12-15 Եւ լուեալ ... բարութեամբ լցցին *om.* B.

cutions et de la crainte des impies. Toutes les bêtes sauvages venaient à lui; il posait sa main sur elles et les bénissait. Le saint était un médecin savant, il guérissait nombre de malades, non par des remèdes, mais par des prières. Si quelqu'un avait avalé une arête ou un os, qui restait dans la gorge, il les enlevait par la prière. Jusqu'aujourd'hui même, si quelqu'un avale un os ou une arête de poisson, qui lui reste dans la gorge, et fait mention du nom de saint Blaise, il est aussitôt délivré de la gêne.

Une femme pauvre et veuve possédait un porc, qu'un loup avait enlevé. Elle alla prier l'évêque, et par ses prières (le porc) fut délivré du loup.

On le dénonça au juge Agricolaos, qui envoya des soldats et le fit venir en sa présence. Après avoir été interrogé longuement, (Blaise) confessa avec hardiesse le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ.

On frappa le saint avec des bâtons et on le jeta en prison.

La veuve, l'ayant appris, tua le porc, fit cuire la tête et l'apporta à la prison avec, en plus, des légumes. Saint Blaise (*Vlasios*) mangea, bénit la femme, l'engageant de faire de même après sa mort, le jour de sa commémoration. Tous ceux qui accompliront la commémoration du saint évêque Blaise ver-

* A fol. 181 r° b. ront * tous leurs biens prospérer.

Եւ յետ աւուրց կացուցին առաջի դատաւորին, եւ զնոյն խոստովանութիւնն խոստովանեցաւ. եւ զկուռսն դեւս անուանէր, եւ զկռապաշտսն՝ դիւապաշտս : Եւ կախեցին զփայտէ եւ երկաթի բերչօք քերեցին զմարմին նորա, եւ իջուցեալ տարան ի բանդ : Գնացին զկնի նորա եօթն քրիստոնեայ կանայք, եւ արեամբ նորա օծանէին զերեսս եւ զանձինս իւրեանց : Եւ տեսեալ բանդապահացն տարան զնոսա առ դատաւորն. եւ նոքա միաբան խոստովանեցան զանունն Քրիստոսի : Եւ հրամայեաց թողուլ զնոսա, եւ նոքա երթեալ առին կուռս, արկին ի խորգ, կապեցին եւ ընկեցին ի խորս լճին : Եւ գնացին առ դատաւորն եւ ասեն. Տես զաստուածոց քոց զզօրութիւնն, եթէ կարո՞ղ են ելանել ի լճէն :

Եւ հրամայեաց դատաւորն դնել առաջի նոցա հուր եւ հալեալ կապար, եւ ճանկս երկաթի սուրս. եւ ի միւս այլ կողմանն կտաւս կերպասեայս փայլունս եւ մաքուրս, եւ ասէ. Զոր եւ կամիք ընտրեցէք : Եւ սուրբ կանայքն առին զկտաւսն եւ ընկեցին ի հուրն :

Եւ հրամայեաց կախել զնոսա եւ քերել զմարմինս նոցա. եւ փոխանակ արեանն կաթն բղխէր : Եւ արկին զնոսա ի հուր, եւ անկիզելի մնացին : Եւ ապա հատին զեօթն սուրբ կանանցն զգլուխսն :

5 բանդապահացն] բանդապանացն B || 8 ի խորս լճին] ի լիճն B || 11 սուրս] եւ սուսեր B || 12 կամիք] կամեսջիք B || 14 քերել] քերեցին B — եւ փոխանակ արեանն կաթն բղխէր] եւ արիւնն երեւէր իջանել սպիտակ իբրեւ զկաթն B || 15 եւ անկիզելի մնացին *om.* B || 16 կանանցն] կուսանացն B.

Quelques jours après, on mit (Blaise) en présence du juge, et il renouvela la même confession, il appela les idoles des démons et les idolâtres des adorateurs de démons. On le suspendit à un arbre et on lui déchira le corps avec des ongles de fer; puis, l'ayant descendu, on le conduisit en prison. Sept femmes chrétiennes le suivirent et se frottèrent la figure et le corps de son sang. Ce que voyant, les geôliers les conduisirent au juge. Elles confessèrent unanimement le nom du Christ. (Le juge) ordonna de les laisser en liberté, mais elles allèrent s'emparer des idoles et les mirent dans un sac, qu'elles attachèrent et jetèrent au fond d'un lac. Elles se rendirent ensuite auprès du juge et lui dirent : « Regarde la puissance de tes dieux, sont-ils capables de sortir du lac? »

Le juge ordonna de placer devant elles du feu, du plomb fondu et des onglets de fer pointus, et d'un autre côté des étoffes précieuses et brillantes; il leur dit : « Choisissez ce que vous voulez. » Les saintes femmes prirent les étoffes et les jetèrent au feu.

(Le juge) ordonna de les suspendre et de leur déchirer le corps; mais au lieu de sang, il sortait du lait. On les jeta dans les flammes, mais elles ne furent point brûlées. On trancha ensuite la tête aux sept saintes femmes.

Եւ զսուրբն Վլասիոս ընկեցին ի գետն, եւ ելեալ նստաւ ի վերայ ջրոյն որպէս ի կամրջի : Եւ ընթացան վաթսուն եւ ութ զօրականք զի հանցեն զնա, եւ խեղդեցան ամենեքեան ի ջուրն : Եւ սուրբն ել որպէս ի ցամաքէ :

* A fol. 181 v° a. Եւ հրամայեաց հատանել զգլուխ նորա : * Եւ երթեալ ի տեղին աղօթեաց յերկար, որ եթէ ոսկր ոք կամ փուշ կլանէ եւ անկցի ի նեղութիւն եւ աղաչեսցէ զքեզ Աստուած ի լի սրտէ, եւ կոչեսցէ զիս յանուանէ յօգնականութիւն, փրկեա զնա ի նեղութենէն : Եւ էջ ամպ հովանի ի վերայ նորա, եւ ձայն յամպոյն որ ասէր . Կատարեցին խնդրուածք քո սիրելի ճգնաւոր իմ : Եւ ապա հատին զպատուական գլուխ սրբոյ եպիսկոպոսին Վլասայ :

Եւ կին մի հաւատացեալ անուն Եղիսիա թաղեաց զմարմին նորա ի ներքոյ պարսպին Սեբաստիոյ քաղաքին Փետրուարի ԺԱ : Եւ բազում նշանք լինին ի տեղւոջն յայնմիկ :

Յայսմ աւուր յիշատակ է երանելոյն Զոսիմեայ Սիրակուսայ եպիսկոպոսին, որ ի կենդանութեան իւրում առաքինի վարուք ճգնեցաւ, եւ յետ մահուանն բազում սքանչելիս արարեալ :

Մեհեկի Զ եւ Փետրուարի ԺԲ : Վարք երանելւոյն Մարիամայ՝ որ Մարինան անուանեցաւ :

Այր մի էր աշխարհական մեծատուն եւ բարեհամբոյ վարուք որոյ անուն էր

1-9 Եւ զսուրբն... Վլասայ] Եւ զսուրբն Վլասիոս ընկեցին ի գետն, եւ զօրութեամբն Աստուծոյ ընթացաւ ի վերայ ջրոց որպէս ընդ ցամաք, եւ ել անվնաս : Եւ հրամայեաց զատաւորն եւ հատին զգլուխ նորա : B || 11 Փետրուարի ԺԱ] եւ Մեհեկի Ե *add.* B || 14 արարեալ] արար շնորհօքն Աստուծոյ B.

On jeta saint Blaise dans le fleuve, mais il se redressa et s'assit sur les eaux comme sur un pont. Soixante-huit soldats accoururent pour l'en retirer et tous se noyèrent dans les eaux. Le saint en sortit comme d'un terrain ferme.

* A fol. 181 v° a. (Le juge) ordonna de lui trancher la tête. * Lorsqu'il fut arrivé à l'endroit d'exécution, il pria longuement : « Quiconque aura avalé un os ou une arête et en sera gêné et te priera, ô Dieu, de tout son cœur en invoquant mon nom à son secours, délivre-le de sa gêne. » Un nuage descendit sur lui comme un dais, et une voix se fit entendre du nuage qui disait : « Tes prières seront exaucées, mon cher ascète. » On trancha ensuite la précieuse tête du saint évêque Blaise.

Une femme fidèle du nom d'Élise inhuma son corps sous les murailles de la ville de Sébaste, le 11 février. Beaucoup de miracles ont lieu en cet endroit.

En ce jour, commémoration du bienheureux Zosime, évêque de Syracuse, qui, de son vivant, eut une vie vertueuse d'ascète et fit beaucoup de miracles après sa mort.

6 MÉHÉKI, **12 Février**.

Vie de la bienheureuse Marie, qui fut appelée Marin.

Il y avait un homme marié, riche et de vie agréable (à Dieu), dont le nom

Ներքինէոս. եւ յետ վախճանի ամուսնոյն իւրոյ մնայր դուստր մի որոյ անուն էր Մարիամ։ Ասէ ցնա հայրն. Տաց զքեզ առն եւ զամենայն ինչս իմ քեզ, եւ ես երթայց ի վանս եւ կեցուցից զոգի իմ։ Ասէ Մարիամ. Զոգի քո կեցուցանես եւ զիմս կորուսանես։ Եւ նա ասէ. Եւ զինչ եւս ապա արարից զքեզ։ Ասէ Մարիամ. Տար * զիս ընդ քեզ ի վանսն։ Ասէ հայրն իւր. Որպէս մարթի, զի դու կին ես, եւ ես յարանց վանս երթամ։ Ասէ Մարիամ. Գերծեա զգլուխ իմ, եւ զգեցո ինձ առն զգեստ, եւ Աստուած պահեսցէ զիս որ պահապան է յուսացելոց իւրոց։ * A fol. 181 v° b.

Եւ հաճոյ եղեն բանքն նորա հօրն իւրոյ, եւ արար որպէս եւ ասացն. բաշխեաց զինչս իւր աղքատաց, եւ առեալ զդուստրն իւր առն զգեստիւք՝ գնաց յարանց վանսն, տուեալ գանձ, եւ միաբանեալ եղեն կրօնաւորք. եւ անուանեցաւ Ներքինէոս՝ Եւգինէոս, եւ Մարիամ՝ Մարինոս։ Եւ աճէր եւ կրթէր Մարինոս ի վարս ճգնութեան։

Եւ յետ հինգ ամաց մեռաւ հայրն իւր կեցեալ աստուածահաճոյ վարուք։ Եւ Մարինոս օր ըստ օրէ յաւելոյր ի ճգնութիւնն, եւ զարմանային կրօնաւորքն վասն չբուսանելոյ մօրուացն, եւ ասէին եթէ ներքինի լիցի զի եւ բառն նրբաձայն է։ Ասէ հայրն. Ոչ՝ այլ ի խիստ ճգնութենէն է։ Եւ էր Մարինոս շուտ ի բանս, եւ արագագնաց ի ծառայութիւն վանացն, եւ ամենեցուն հնազանդ եւ անտրտունջ եւ անվեհեր յաշխատութիւնս։

2 քեզ *om.* B || 3 զոգի քո] զքո հոգիդ B || 4 եւս ապա *om.* B || 7 իւրոց] ի նա B || 9 առն զգեստիւք *om.* B || 10 միաբանեալ *om.* B || 14 հայրն] հայր վանացն B.

était Nerkhineus. Après la mort de son épouse, il ne lui restait qu'une fille du nom de Marie. Le père lui dit : « Je te marierai, je te donnerai tout ce que je possède et je me retirerai au couvent pour songer au salut de mon âme. » Marie lui répondit : « Est-ce que tu sauveras ton âme, en perdant la mienne? » Il lui dit : « Et que puis-je faire désormais de toi? » Marie lui répondit : * « Conduis-moi au couvent avec toi. » Son père lui dit : « Comment serait-ce possible, car tu es une femme, et moi je me retire dans un couvent d'hommes? » Marie répondit : « Rase-moi la tête et mets-moi des vêtements d'homme; Dieu me gardera, car Il garde ceux qui espèrent en lui. » * A fol. 181 v° b.

Ses propos plurent à son père; il fit comme elle avait dit et distribua ses biens aux pauvres. Puis, ayant pris sa fille habillée de vêtements d'homme, il se rendit au couvent des hommes, offrit une somme d'argent, et tous deux furent admis comme religieux. Nerkhineus fut appelé Eugène, et Marie fut appelée Marin (*Marinos*). Marin progressa et s'exerça dans la vie ascétique.

Cinq ans après, son père mourut, après une vie agréable à Dieu. Marin, de jour en jour, progressait dans l'ascétisme. Les religieux pourtant s'étonnaient de ne pas voir sa barbe pousser et ils se disaient : « C'est un eunuque, car il a la voix fluette. » Le prieur disait : « Non, mais cela provient du dur ascétisme. » Marin était prompt à la parole, alerte au service du couvent, obéissant envers tous, courageux, sans jamais se plaindre du travail.

Եւ ի միում աւուր առաքեաց հայր վանացն զՄարինոս եւ այլ երեք եղբարք կրօնաւորք ի բանս կարեւոր. եւ երթեալ ի ճանապարհին իջեւանեցան ի պանդոկի միում, եւ հանգեան զգիշերն անդ։ Եւ ընդ առաւօտն յարուցեալ գնացին ուր առաքեցան եւ դարձան ի վանսն։

* A fol. 182 r° a. Եւ յայնմ գիշերին իջեալ ի պանդոկին զօրական մի եւ * ննջեաց ընդ դստերն պանդոկապետին եւ յղացոյց։ Եւ յորժամ գիտաց հայրն խոշտանգէր զնա խոստովանել թէ ո՞վ ննջեաց ընդ նա։ Եւ նա ասէ. Մանկագոյն աբեղայն որ Մարինոսն կոչի։

Եւ յարուցեալ վաղվաղակի պանդոկապետն գնաց ի վանսն, եւ բարկութեամբ թշնամանէր զհայրն եւ զաբեղայսն՝ պիղծս եւ քրիստոսախաբս կոչէր եւ պոռնիկս։ Ասէ հայրն. Զի՞նչ եղեւ քեզ չար ի մէնջ որ այդչափ թշնամանօք անարգես զմեզ, զի թէպէտ եւ ես մեղաւոր եմ՝ այլ կրօնաւորքս իմ հաճոյական ծառայք Աստուծոյ են։

Ասէ պանդոկապետն. Ո՞ւր է խաբեբայն Մարինոս որ իջեւանեցաւ առ իս եւ ապականեաց յղացոյց զդուստրն իմ, եւ արար զիս նախատինս դրացեաց իմոց։ Եւ առժամայն յուղարկեաց հայրն ի բան զՄարինոս, ասէ. Յորժամ եկեսցէ գանեցից եւ հանից ի վանացս։ Եւ դարձաւ պանդոկապետն ի տուն իւր։

Եւ եկեալ Մարինոս ի վանսն՝ ասէ ցնա հայրն. Ննջեցեր ընդ դստեր պանդոկա-

1 եղբարք] յեղբարցն B || 6 հայրն] պանդոկապետն B || 7 կոչի] անուանի B || 12 պանդոկապետն *om.* B || 13 դրացեաց] սիրելեաց B.

Un jour, le prieur du couvent envoya Marin avec trois autres frères religieux pour une commission urgente. Chemin faisant, ils descendirent dans une auberge et s'y reposèrent la nuit. Le lendemain matin, ils en repartirent pour se rendre où ils devaient aller et retournèrent au couvent.

* A fol. 182 r° a. Cette nuit-là, un soldat étant descendu à l'auberge * avait couché avec la fille de l'aubergiste et l'avait rendue enceinte. Lorsque son père l'apprit, il la tortura pour lui faire avouer qui avait couché avec elle. Elle répondit : « Le plus jeune des religieux, qui s'appelle Marin. »

L'aubergiste prit aussitôt le chemin du couvent, se mit à insulter avec colère le prieur et les religieux, les appelant des gens ignobles, qui trompent le Christ, des fornicateurs. Le prieur lui répondit : « Quel mal t'avons-nous fait pour que tu nous insultes si grossièrement? Bien que, moi, je sois un pécheur, mes religieux sont des serviteurs agréables à Dieu. »

L'aubergiste lui répondit : « Où est le faux Marin, qui est descendu chez moi, a violenté ma fille et l'a rendue enceinte, en me faisant la risée de mes voisins? » Le prieur envoya aussitôt chercher Marin et dit (à l'homme) : « Lorsqu'il sera arrivé, je le ferai battre et je le renverrai du couvent. » L'aubergiste retourna à sa maison.

Marin étant arrivé au couvent, le prieur lui dit : « Tu as couché avec la

պանդոկին, եւ արարեր զմեզ այպն եւ նախատինս ամենայն վանօրէից եւ կրօնաւորաց : Եւ Մարինոս ընթացաւ անկաւ յոտս հօրն եւ ասէ. Մեղայ եւ չար գործեցի, արա զիս արժանի ապաշխարութեան : Եւ հայրն գանեաց զՄարինոս եւ եհան ի վանիցն : Եւ նորա ելեալ նստաւ ի վերայ վիմի ընդդէմ դրան վանիցն, եւ * արտասուալից ճգնութեամբ կատարէր զաղօթս իւր : Եւ եկեալ եղբարցն շինեցին ի վերայ վիմին նմա խուց : * A fol. 182 r° b.

Եւ յորժամ ծնաւ կինն առեալ պանդոկապետին զմանուկն տարաւ ի վանսն. եւ տեսեալ զՄարինոս արտաքոյ վանիցն՝ ընկէց զտղայն ի գոգ նորա եւ ասէ. Առ զորդիդ քո զոր չարեօք սերմանեցեր եւ սնո՛ իբրեւ զչար ծառայ : Եւ ինքն դարձաւ ի տուն իւր :

Իսկ Մարինոս առեալ զտղայն տանէր ի կանայս եւ տային ստինս : Եւ յորժամ եղեւ ամաց միոյ մկրտեաց զնա եւ անուանեաց Սերապիոն . եւ յայնմհետէ խաշանց կաթն ջամբեցուցանէր, եւ այնպէս զերիս ամս սնուցանէր զմանուկն :

Եւ ժողովեալ կրօնաւորացն ասեն ցհայրն . Եթէ Մարինոս ոչ մտցէ ի վանս մեք ամենեքեան ելանեմք : Եւ յարուցեալ հայրն գնաց առ Մարինոս եւ ասէ. Ոչ էիր արժանի մտանել ի վանս, այլ վասն աղաչանաց եղբարցն մո՛տ ի վանսն : Եւ

2 գործեցի] իբրեւ զմի ի մեղաւոր մարդկանէ *add.* B || 14 ասեն ցհայրն] առ հայրն ասեն B — մտցէ] մտանիցէ B || 16 մո՛տ ի վանս] մո՛տ յեկեղեցին B.

fille de l'aubergiste et tu nous as fait devenir un objet de dérision et d'insultes pour tous les couvents et les religieux! » Marin s'empressa de tomber aux pieds du prieur et dit : « Pardon, j'ai commis le mal, rends-moi digne de la pénitence. » Le prieur frappa Marin et le chassa du monastère. Il sortit s'asseoir sur une pierre en face de la porte du couvent et fit ses prières * avec larmes et plein d'ascétisme. Les frères vinrent lui construire une cellule au-dessus de la pierre. * A fol. 182 r° b.

Lorsque la femme eut enfanté, l'aubergiste prit l'enfant et le porta au couvent, et apercevant Marin hors du couvent, il jeta l'enfant dans son giron, en disant : « Prends ton fils que tu as semé dans le mal, nourris-le comme un mauvais serviteur. » Puis il retourna à sa maison.

Alors Marin prit l'enfant, et il le porta chez des femmes qui lui donnèrent le sein. Lorsqu'il eut un an, il le baptisa et le nomma Sérapion. Dès lors il le nourrissait avec du lait de brebis; il nourrit ainsi l'enfant pendant trois ans.

Les religieux s'étant rassemblés dirent au prieur : « Si Marinus ne rentre pas au couvent, nous en sortirons tous. » Le prieur alla trouver Marin et lui dit : « Tu n'étais pas digne d'entrer dans le couvent, mais sur les prières des frères, entre dans le couvent. » Marin se refusait en disant : « Laissez-moi,

Մարինոս ոչ կամէր, եւ ասէր. Թո՛յլ տուք ինձ զի չեմ արժանի : Եւ բռնադատեցին զնա եւ մուծին ի վանսն, եւ տուեն նմա զանարգ եւ զծանր ծառայութիւն վանացն. եւ նա յօժարութեամբ եւ բարի կամօք կատարէր, սնուցանէր եւ զմանուկն :

Եւ ի միում գիշերի տեսանէ յանուրջս այր մի լուսաւոր որ ասէր. Եկեսցե՛ս ի հանգիստ քո, եւ առցես զպսակն զոր ցանկայիր : Եւ երթեալ ի խուցն իւր որ ի վէմին՝ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Փետրուարի ԺԲ : Եւ ոչ գիտացին մինչեւ

* A fol. 182 v° a. լուր պատանեակին. բացին զդուռն * եւ տեսին զերանելին վախճանեալ :

Եւ երթեալ պատմեցին հօրն, եւ նա ասէ. Ոչ բարւոք ապաշխարեաց, եւ անարժան եմուտ յեկեղեցին. եւ հրամայեաց թաղել զնա : Եւ երթեալ եղբարցն զի պատեսցեն զնա որպէս օրէն էր կրօնաւորաց, եւ տեսին զի էր կին, եւ ցամաքեալ էին ստինքն որպէս խուռն : Զարհուրեցան յոյժ եւ ընթացեալ լալով առ հայրն եւ ասեն. Մեղար Աստուծոյ եւ անկար ի փորձութիւն, ընկեցեր եւ զմեզ :

Եւ նա ասէ. Եւ զինչ է որդեակք : Եւ նոքա ասեն. Մարինոս կին մարդ է : Եւ ընթացեալ հայրն կոծէր զկուրծն եւ ծաղէր զգլուխն իւր ի վերայ մարմնոյն եւ գիրկս արկեալ ասէր. Թաղեցէք եւ զիս ընդ աղախնոյս Քրիստոսի, զի զոր ինչ ես գործեցի

6 Փետրուարի ԺԲ] եւ Մեհեկի Զ *add.* B || 7 բացին] բացեալ B || 8 երթեալ] գնացեալ B || 9 պատեսցեն] զգեցեն B || 11 ընթացեալ] ընթացան B || 14 հայրն] մեծաւ հառաչմամբ *add.* B.

car je ne suis pas digne. » Mais on l'obligea de rentrer au couvent; on lui donna à (faire) les besognes les plus répugnantes et les plus lourdes du couvent; et il les accomplissait avec joie et bonne volonté, en même temps qu'il nourrissait l'enfant.

Une nuit, il vit dans son rêve un homme lumineux, qui lui disait : « Tu viendras trouver ton repos et tu recevras la couronne à laquelle tu aspirais. » Étant entré dans la cellule (qui avait été construite) pour lui sur la pierre, il rendit son âme à Dieu, le 12 février. On ne s'en aperçut point jusqu'à ce

* A fol. 182 v° a. qu'on eut entendu les cris de l'enfant, on ouvrit la porte * et on trouva le bienheureux décédé.

On alla avertir le prieur, qui dit : « Il n'a pas fait une bonne pénitence, et il est rentré indignement à l'église. » Il donna l'ordre de l'enterrer. Les frères allèrent pour l'ensevelir comme il est de coutume chez les religieux, mais ils s'aperçurent que c'était une femme, ses seins étaient desséchés comme des brindilles sèches. Ils en furent épouvantés, accoururent en pleurant auprès du prieur et dirent : « Tu as péché contre Dieu, tu t'es laissé tomber en tentation, et tu nous y as fait tomber. »

Il leur répondit : « Qu'y a-t-il donc, mes fils ? » Ils lui dirent : « Marin est une femme. » Le prieur accourut, se frappa la poitrine, s'arracha les cheveux à la vue du corps et l'embrassa, en disant : « Enterrez-moi avec la

ընդ սա՝ թողութեան չեմ արժանի ։ Եւ ժողովեցան բազմութիւն քահանայից եւ կրօնաւորաց ի թաղումն մեծ ճգնաւորին Քրիստոսի։ Եւ մինչդեռ աշխարհէր հայրն ի վերայ դագաղացն՝ յարուցեալ Մարինոս կանգնեաց զգլուխ իւր հոգի ոչ ունելով. կալեալ զաջոյ ձեռանէ հօրն համբուրեաց, եւ դարձեալ եդիր զգլուխն ։ Եւ ապա թաղեցին զնա սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ ։

Եւ յետ երից աւուրց դուստր պանդոկապետին այսահարեցաւ, եւ ուտէր զմարմինն իւր, եւ հերարձակ երթեալ անկաւ առաջի գերեզմանին, եւ խոստովանէր զմեղս իւր թէ որպէս զրպարտեաց զաղախինն Քրիստոսի. եւ առժամայն բժշկեցաւ ։

Իսկ մանուկն Սերապիոն * վարժեցաւ եւ եղեւ կրօնաւոր ընտիր, որ եւ հայր * A fol. 182 v° b
վանացն արժանաւորեցաւ լինել ։

Յայսմ աւուր տօն է Յակոբայ Ալփեայ Տեառն եղբօր, որդւոյն Յովսեփայ աստուածահօր ։

Մեհեկի Է եւ Փետրուարի ԺԳ ։ Վարք երանելոյն Մարտինոսի կրօնաւորի ։

Ծառայն Աստուծոյ Մարտինոս էր ի Կեսարիոյ Պաղեստինացւոց. եւ յորժամ եղեւ ութեւտասն ամաց եթող զծնօղսն եւ եղեւ կրօնաւոր ։ Գնաց ի լեառն եւ բնակեցաւ

2-4 ի թաղումն... եդիր զգլուխն *om.* B || 7 գերեզմանին] սրբոյն *add.* B.
13 Վարք... կրօնաւորի] Նախատօնակ քառասնօրեայ Գալստեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ յԵրուսաղէմ ի տաճարն ։ Եւ վարք սուրբ ճգնաւոր հօրն մերոյ Մարտինոսի կրօնաւորի եւ երկու կանանց B || 14 Մարտինոս] Մարտիանոս B — Պաղեստինացւոց] Պաղեստինեայ B.

servante du Christ, car je ne suis pas digne de pardon après tout ce que je lui ai fait. » Une multitude de prêtres et de religieux s'assembla pour l'inhumation du grand ascète du Christ. Pendant que le prieur sanglotait sur le cercueil, Marin se dressa, souleva sa tête inanimée, prit la main droite du prieur et la baisa, puis laissa retomber sa tête. On l'inhuma ensuite avec des psalmodies et des bénédictions.

Trois jours après, la fille de l'aubergiste fut possédée du démon ; elle se mordait la chair, et les cheveux en désordre, elle vint se jeter devant la tombe, et confessa le péché qu'elle avait commis en calomniant la servante du Christ. Elle fut aussitôt guérie.

Le jeune Sérapion * grandit et devint un excellent religieux, qui fut digne * A fol. 182 v° b.
d'être élu prieur du couvent.

En ce jour, fête de Jacques d'Alphée, frère du Seigneur, fils de Joseph, le père du Seigneur.

7 MÉHÉKI, 13 Février.

Vie du bienheureux moine Martin.

Le serviteur de Dieu, Martin, était de Césarée de Palestine. Lorsqu'il eut atteint ses dix-huit ans, il quitta ses parents et se fit moine. Il se rendit à la

յայրի միում ամս հնգետասան, եւ խստակրօն ճգնութեամբն շնորհեցաւ նմա յԱստուծոյ բժշկութեան շնորհ եւ բժշկէր աղօթիւք զամենայն ցաւս հիւանդաց :

Իսկ բարիատեացն սատանայ բազում փորձութիւնս յարուցանէր ի վերայ նորա : Եւ ի միում աւուր մինչդեռ աղօթէր, երեւեցաւ սատանայ ի կերպարանս վիշապի, եւ կամէր կործանել զայրն յորում բնակէր, եւ աղօթեալ երանելոյն՝ ամօթալից անյայտ լինէր : Եւ դարձեալ ի միւս այլ աւուր՝ եկեւ ի կերպարանս երիտասարդի եւ սպառնայր կորուսանել զնա : Եւ զկին մի պոռնիկ յարոյց ի գայթակղութիւն նմա. որոյ առեալ հանդերձս մեծագինս եւ ոսկի զարդարանք եդիր յաման, եւ ինքն պատառատուն եւ աղքատազգեստ լեալ՝ ի գիշերի գնաց մերձ յայրն, եւ աղաղակէր. Ողորմեաց ինձ
* A fol. 183 r° a. ծառայ Աստուծոյ * քանզի մոլորեցայ ի ճանապարհէն, եւ գազանք շուրջ պատեալ կամին ուտել զիս : Եւ նորա յարուցեալ եմոյծ զկինն յայրն, եւ ետ նմա արմաւս եւ ջուր, եւ ինքն եմուտ ի ներքսագոյն այրն : Եւ կինն եհան յամանէն զզարդսն՝ զգեցաւ եւ նստաւ զարդարեալ :

Եւ ընդ առաւօտն ելեալ երանելոյն՝ ետես զկինն յայլ կերպս, կարծեաց եթէ դիւական երեւմունք են հարցանէր. Ով իցես դու, կամ ուստի, եւ վասն որո՞յ եկիր : Ասէ կինն. Լուայ զքէն եւ ցանկացայ քեզ, եւ եկի զի ամուսնացայց քեզ : Եւ սկսաւ

1 շնորհեցաւ նմա] շնորհս էառ B || 2 բժշկութեան շնորհս *om.* B || 4-7 եւ ի միում աւուր . . . կորուսանել զնա] եւ նա աղօթիւք յաղթէր ամենայնի B || 14 կերպս] կերպարանս B.

montagne, vécut dans une grotte pendant quinze ans, et par un ascétisme sévère il reçut de Dieu le don de guérison : il guérissait par ses prières tous les maux des infirmes.

Le démon, ennemi du bien, suscita bien des tentations contre lui. Un jour, tandis qu'il priait, le démon lui apparut sous les formes d'un dragon, cherchant à démolir la grotte qu'il habitait. Le bienheureux pria et le (démon) disparut honteusement. Un autre jour, il apparut sous les formes d'un jeune homme, qui menaçait de le faire périr. Il excita aussi une prostituée, afin qu'elle le scandalisât; celle-ci donc, ayant pris des vêtements riches et des bijoux d'or enveloppés dans un paquet, tandis qu'elle se revêtait d'habits déchirés et pauvres, se rendit la nuit près de la grotte en criant : « Aie pitié
* A fol. 183 r° a. de moi, serviteur de Dieu; * car je me suis égarée hors de mon chemin, et les bêtes sauvages qui m'entourent veulent me dévorer. » Il se leva et fit entrer la femme dans la grotte, il lui offrit des dattes et de l'eau, et se retira lui-même dans la partie la plus reculée de la grotte. La femme sortit de son paquet tous ses atours, s'habilla et s'assit toute parée.

Le matin, le bienheureux, s'étant levé, aperçut la femme transformée: il crut à une apparition diabolique et demanda : « Qui es-tu? D'où viens-tu? Et pourquoi es-tu venue? » La femme répondit : « J'ai entendu (parler) de toi, je l'ai désiré et je suis venue pour me marier avec toi. » Et la femme commença

կնոջն ի գրոց յիշեցուցանել նմա յԵնովքայ եւ որ զկնի արդարոցն թէ որպէս կանայս ունելով հաճոյ եղեն Աստուծոյ ։

Ասէ Մարտինոս. Եւ որպէս ապրիմք զի ոչ գոյ իմ եւ ոչինչ ։ Ասէ կինն. Դու միայն անցոյ զփափաքս իմ, ես տունս գեղեցիկս ունիմ, եւ ծառայս եւ ինչս բազումս. եւ այլ բանս պատրողականս խօսէր եւ գիրկս արկեալ համբուրէր եւ փանէր ընդ ծածուկ մարմինն եւ խօսէր ծածուկ բանս եւ զայլս՝ մինչեւ խախտեաց զայրն եւ եհան յահէն Աստուծոյ ։

Եւ նա ասէ. Տեսից մի զուցէ եկեսցէ ոք յանկարծակի եւ գտցէ զմեզ ի մեղս ։ Եւ ելեալ արտաքոյ այրին կանգնեցաւ ի վերայ բարձր վիմի եւ նայէր ի ճանապարհս ։ Եւ մինչդեռ զաչս այսր եւ անդր ածէր՝ շրջեաց Աստուած զմիտս նորա զի մի կորիցէ այնչափ վաստակ ճգնութեանն զոր * ի մանկութենէ աշխատեցաւ. եւ սկսաւ լալ եւ * A fol. 183 rº b աղօթել ։ Եւ իջեալ ի վիմէն եմուտ ի այրն, եւ ժողովեաց խուխ այրեաց հրով, եւ մտեալ եկաց ի վերայ ոտիցն ի մէջ հրոյն բոկ, եւ այրեցաւ ամենայն մարմինն իւր, եւ ասէ ցանձն իւր. Տես Մարտինէ եթէ կարես համբերել անշէջ հրոյն՝ մերձեցիր ի կինդ ։

Եւ տեսեալ կինոջն զոր արար Մարտինոս՝ զղջացաւ, եւ հանեալ զզարդն՝ ընկէց ի հուրն եւ այրեաց ։ Եւ կալեալ զոտից երանելոյն խոստովան եղեւ զմեղս իւր, եւ

4 անցոյ զփափաքս իմ] ամուսնացիր ընդ իս B || 5-6 եւ գիրկս... եւ զայլս *om.* B || 6 եհան Աստուծոյ] եւ յօժարեցոյց B || 16 այրեաց] վառեաց B — խոստովան եղեւ զմեղս իւր] խոստովանեցաւ լալով զյանցանս իւր B.

à lui rappeler, d'après les (saintes) Écritures, comment Énoch et les autres justes après lui, en prenant des femmes, se rendirent agréables à Dieu.

Martin répondit : « Comment vivrons-nous, puisque je ne possède absolument rien? » La femme dit : « Accomplis seulement mes désirs, car, moi, je possède de belles maisons, des domestiques et beaucoup de biens. » Elle ajouta d'autres propos trompeurs, et l'ayant pris dans ses bras, l'embrassait, toucha les parties cachées de son corps, lui disait des paroles furtives, etc., au point qu'elle l'ébranla de la crainte de Dieu.

Il lui dit alors : « Je vais voir, de peur que quelqu'un ne survienne à l'improviste et nous trouve dans le péché. » Étant sorti de la grotte, il monta sur un rocher élevé et scruta la route. Tandis qu'il promenait son regard de-ci de-là, Dieu lui retourna ses idées, de peur que ne se perdît tant de labeur ascétique, auquel il s'était appliqué * dès sa jeunesse, et il se mit à pleurer et * A fol. 183 rº b. à prier. Il descendit du rocher, rentra dans la grotte, ramassa des herbes sèches, y mit le feu, et se plaça debout les pieds nus au milieu des flammes, et tandis que tout son corps brûlait, il se disait à lui-même : « Regarde, Martin ; si tu peux résister au feu éternel, approche de cette femme. »

Voyant ce que Martin avait fait, la femme eut un remords, et se dépouillant de ses ornements, elle les jeta dans le feu et les brûla. Puis, saisissant les

ուխտեաց որ ոչ դարձցի ի տուն իւր՝ այլ ուր եւ կամեսցի կեցուսցէ զհոգին իւր ։ Եւ նա յուղարկեաց զնա ի վանս ձգնաւոր կանանց. եւ անդ պարապեալ աստուածահաճոյ վարուք եւ մեծաւ ձգնութեամբ ամս հնգետասան՝ հանգեաւ արդարացեալ շնորհօքն Աստուծոյ, որ եւ ի գերեզմանի նորա բազում նշանք լինին ի նեղեալս եւ ի հիւանդս ։

Իսկ երանելոյն Մարտինեայ յետ եօթն ամսոյ վէրք անձինն հրայրեացքն ողջացան. եւ երկեաւ այլ դադարել ի լերինն՝ զի մի դարձեալ փորձեսցէ զնա սատանայ, եւ ասէ. Գնացից յայնպիսի տեղի ուր անհնարին իցէ մարդոյ գալ առ իս ։

Եւ երթեալ ի ծովեզրն եգիտ նաւավար մի, հարցանէր եթէ իցէ փոքր կղզի ի մէջ ծովուն անբնակ ։ Ասէ նաւավարն. Է վէմ սուր եւ անջուր՝ աւուր միոյ հեռի ի ցամաքէ ։ Եւ աղաչեաց զնաւավարն, եւ առեալ ի նաւն տարաւ զնա ի վէմն եւ ելեալ ի նաւէն
* A fol. 183 v° a. նստաւ ի վերայ վիմին, եւ ասէ. Ես այլ աստի ոչ գնացից եւ պատուիրեաց * նմա երիցս անգամ ի տարւոջն տանել նմա հաց եւ ջուր ։ Եւ այնպէս Մարտինոս առաւելապէս ձգնէր քան զառաջինն ։

Եւ ոչ անդ թոյլ ետ նմա սատանայ ի փորձանաց, այլ յորժամ շարժէր ծովն ի հողմոց՝ երեւեցուցանէր նմա զալիս ծովուն բարձր քան զինքն ի վերայ վիմին ։ Եւ այլ

1 իւր] նորա B || 2 յուղարկեաց] յղեաց B || 7 գնացից] ելից B || 14 — pag. [1077] l. 3 այլ յորժամ... յարոյց սատանայ] եւ նա աղօթիւք զօրանայր եւ համբերէր նեղութեանցն, եւ այնպէս եկաց ի վիմին ամս տասն B.

pieds du bienheureux, elle confessa ses péchés et promit de ne plus retourner à sa maison, mais de vivre là où il aurait décidé, pour le salut de son âme. (Martin) l'envoya au monastère des femmes ascètes, où elle mena une vie agréable à Dieu avec beaucoup d'ascétisme pendant quinze ans et reposa justifiée par les grâces de Dieu. Beaucoup de miracles ont lieu auprès de sa tombe en faveur des affligés et des malades.

Les plaies causées par la brûlure sur le corps du bienheureux Martin furent guéries après sept mois; il craignit alors de rester encore dans la montagne, de crainte que le démon le tentât de nouveau, et dit : « J'irai dans un endroit tel où il sera impossible à qui que ce soit de venir à moi. »

Il se rendit donc au bord de la mer, trouva un matelot, et lui demanda s'il n'y avait pas une petite île déserte au milieu de la mer. Le matelot lui répondit : « Il y a un rocher pointu et aride, à une journée de distance de la terre ferme. » Il pria le matelot, qui le prit dans sa barque et le conduisit au rocher. Ayant quitté la barque, il alla s'asseoir sur le rocher et dit : « Je ne
* A fol. 183 v° a. m'éloignerai plus d'ici, » et il* recommanda (au matelot) de lui apporter trois fois par an du pain et de l'eau. C'est ainsi que Martin s'appliqua à un ascétisme supérieur au premier.

Cependant, là non plus, le démon ne le laissa quitte de tentations; car lorsque la mer était soulevée par les vents (le démon) lui faisait apparaître les vagues de la mer plus hautes que lui au sommet du rocher. Il lui faisait voir

բազում երեւմունս երեւեցուցանէր, եւ նա աղօթիւք զօրանայր եւ համբերէր նեղութեանցն. եւ այնպէս արարեալ ի վիմին զամս տասն ։

Եւ ապա միւս եւս այլ փորձութիւնս յարոյց սատանայ ։ Ի միում աւուր նաւ մի երթայր լի մարդով՝ արամբք եւ կանամբք, եւ ալեկոծեալ ի հողմոց զարկաւ նաւն ի վէմն, եւ հերձաւ ի բազում մասունս, եւ ամենեքեան որք ի նաւին էին կորեան. բայց միայն աղջիկ մի մատաղ՝ կալեալ զտախտակ մի նաւին, մերձ էր ի խեղդել. եւ մերձ լեալ ի վէմն աղաղակէր. Ողորմեա ինձ ծառայ Աստուծոյ, եւ մի թողուր զիս կորնչել ։ Եւ տեսեալ երանելւոյն զիտաց եթէ ի չարէն է փորձութիւնն, իջեալ ի ծովն եհան զկինն, եւ տարեալ զհացն եւ զջուրն որ մնացեալ էր եցոյց նմա, եւ եթէ որչափ կերիցէ եւ արբցէ յաւուրն՝ մինչեւ եկեսցէ նաւավարն. Երկու ամիսք անցեալ են, եւ յետ երկուց ամսոց այլ գալոց է, ասէ, նաւավարն, եւ հանցէ զքեզ ի ցամաք ։

Եւ տեսանէ զկինն մանուկ եւ գեղեցիկ եւ ասէ. Անհնարին է խոտոյ եւ հրոյ ի միասին կեալ. եւ յաղօթս կացեալ արտասուօք՝ ընկէց զինքն ի ծովն ։ Եւ հրամանաւն Աստուծոյ երկու * դլփինք բարձին զնա եւ հանին ի ցամաքն. եւ եդեալ զծունկսն * A fol. 183 v° b.
յերկիր՝ գոհացաւ զԱստուծոյ եւ ասէ ցինքեան. Զինչ արարից զի ոչ ի լերինն եւ ոչ ի

6 մերձ] մօտ B || 8 եթէ ի չարէն է փորձութիւնն] զփորձանս չարին B || 9 զկինն] զաղջիկն B || 14 երկու դլփինք բարձին զնա] ալիք ջուրցն վարեցին զերանելին B || 15 ցինքեան] ցանձն իւր B.

encore d'autres apparitions, mais (Martin) se fortifiait par les prières et endurait les tribulations. Il vécut ainsi dix années sur le rocher.

Le démon lui suscita cependant une autre tentation. Un jour, passait un navire rempli de monde, hommes et femmes. Battu par les vents, le navire heurta le rocher et se brisa en un grand nombre de morceaux. Tous ceux qui se trouvaient dans le navire périrent à l'exception d'une toute jeune fille qui s'était cramponnée à une planche du navire et était sur le point de se noyer. Comme elle se trouvait près du rocher, elle criait : « Aie pitié de moi, serviteur de Dieu, et ne me laisse point périr. » Ce qu'ayant vu, le bienheureux comprit que c'était une tentation de l'esprit mauvais, il descendit à la mer, en retira la femme, lui apporta ce qui lui restait de pain et d'eau, le lui montra, en lui indiquant ce qu'elle devait manger et boire par jour jusqu'à l'arrivée du matelot. « Voilà déjà deux mois de passés ; d'ici deux mois, dit-il, le matelot reviendra et te déposera sur le rivage. »

Il vit que la femme était jeune et belle, et dit : « Il est impossible à l'herbe et au feu de vivre ensemble. » Et, s'étant mis à prier avec larmes, il se jeta à la mer. Par ordre de Dieu, deux * dauphins le soulevèrent et le dépo- * A fol. 183 v° b.
sèrent sur le rivage. (Martin) mit les genoux à terre, rendit grâces à Dieu et se dit à lui-même : « Que ferai-je, puisque le démon ne me laisse tranquille, ni

ծովու թող նա ինձ սատանայ. լաւ է ինձ կատարել զհրամանս Տեառն. Եթէ հալածեսցեն զձեզ ի քաղաքիս յայսմիկ՝ փախիջիք ի միւսն :

Եւ զայս ասացեալ սկսաւ փախչել եւ ասել. Փախի՛ր, Մարտինէ, զի մի հասցէ քեզ փորձութիւն : Փախի՛ր Մարտինէ, մի կայցես ի տեղւոջ զի մի ըմբռնեսցիս ի հաղբս որսողին : Եւ այնպէս փախստի կատարեալ զժամանակս կենաց իւրոց՝ ոչ ինչ բառնալով ինքեան ոչ հաց եւ ոչ գաւազան. եւ յորժամ լսէր զբարեպաշտ եւ զերկիւղած մարդոյ՝ առ նա հանգչէր ժամ մի կամ զիշերի կամ ցերեկի : Եւ զերկոտասան ամ փախստական լեալ հալածէր զանձն իւր որպէս թէ ոք թշնամի զհետ ընթանայ :

Եւ ընդ բազում քաղաքս անցեալ գնաց յԱթէնս, եւ երեւեցոյց Աստուած եպիսկոպոսին զգալուստ եւ զմահ երանելոյն : Եւ մտեալ յեկեղեցին աղօթեաց եւ գիտաց զմահ իւր, եւ անկեալ ի վերայ միոյ աթոռոյ եկեղեցւոյն, եւ աղաչեաց զսպասաւոր եկեղեցւոյն կոչել առ ինքն զեպիսկոպոսն : Եւ նա երթեալ ասէ. Աղուաշ աբեղա մի անկեալ ի վերայ աթոռոյ ասէ. Կոչեցէք առ իս զեպիսկոպոսն : Եւ յիշեաց զերազն
* A fol. 184 r° a. զոր ետես եպիսկոպոսն եւ ասէ. Աղուաշ դու ես՝ այլ նա ճշմարիտ ծառայ * Աստուծոյ է. եւ փութանակի գնաց առ նա :

3 զի մի հասցէ քեզ փորձութիւն *om.* B || 12 անկեալ] անկաւ B || 13-14 եւ նա երթեալ . . . զեպիսկոպոսն *om.* B.

à la montagne, ni à la mer? Mieux vaut accomplir les ordres du Seigneur : *Lorsqu'on vous poursuivra dans une ville, fuyez dans une autre* [1]. »

Ce disant, il se mit à fuir, en répétant : « Sauve-toi, Martin, pour que la tentation ne t'atteigne pas. Sauve-toi, Martin, ne reste pas dans un endroit pour que tu ne sois pas pris dans les filets du chasseur. » Il passa ainsi les jours de sa vie en vagabond, sans se munir de rien, ni de pain, ni de bâton. Lorsqu'il entendait parler d'un homme pieux et craignant Dieu, il se reposait une heure auprès de lui, soit de nuit soit de jour. Il remplit douze années de cette (vie) errante, se persécutant lui-même, comme si un ennemi lui courait après.

Après avoir traversé de nombreuses villes, le bienheureux se rendit à Athènes, où Dieu avait révélé à l'évêque son arrivée et sa mort. Il pénétra dans l'église, pria et connut l'heure de sa mort; il se laissa tomber sur un siège de l'église, pria le ministre de l'église de faire venir l'évêque. (Le desservant) alla dire : « Un moine fou tombé sur un siège dit : Appelez à moi l'évêque. » L'évêque se souvint du rêve qu'il avait eu et dit : « C'est toi
* A fol. 184 r° a. qui es fou, car celui-là est un vrai serviteur * de Dieu. » Et il s'empressa d'aller le trouver.

1 Matth., x, 23.

Եւ Մարտինոս կանգնել եւ գնալ առաջի ոչ կարաց, այլ զձեռս համբարձեալ ետ ողջոյնն, եւ ասէ ցեպիսկոպոսն. Օրհնեա՛ զիս տէր, եւ յանձնեա՛ զիս Աստուծոյ քանզի յոյժ նուաղեալ եմ ։ Եւ պատմեաց նմա զամենայն եղեալսն ի լերինն եւ ի ծովուն ։ Եւ եպիսկոպոսին աչքն լցան արտասուօք, անկաւ ի վերայ լանջաց նորա եւ ասէ. Մանաւանդ դու օրհնեա՛ զիս հայր սուրբ ։ Եւ նորա տարածեալ զձեռս իւր յերկինս ասէ. Տէր Յիսուս Քրիստոս ի ձեռս քո յանձն առնեմ զհոգի իմ ։ Եւ զայս ասացեալ՝ ժպտեալ երեսօք աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ի Փետրուարի ԺԳ ։

Իսկ կինն որ ի ծովու վիմին մնաց՝ համբերեաց զերկու ամիսն. եւ յորժամ գնաց նաւավարն հացովն եւ ջրովն, ետես զկինն եւ երկեաւ, եւ սկսաւ վարել զնաւն յետս ։ Եւ կինն ձայնէր. Մի՛ երկնչիր տէր իմ եւ եղբայր, նկեսջիր եւ պատմեցից քեզ զեղեալ գործն, զի ես եմ քրիստոնեայ ։

Եւ յորժամ մօտեցաւ, եհարց նաւապետն եթէ. Ո՞ւր իցէ աբեղայն որ ի վիմիդ էր ։ Եւ կինն պատմեաց նմա զամենայն եղեալսն ։ Եւ սկսաւ նաւավարն լալ, եւ ասէ ցկինն. * Էջ ի վիմէդ եւ մո՛ւտ ի նաւս եւ հանից զքեզ ի ցամաք, եւ երթիցես ի տուն քո եւ * A fol. 184 r° b. յազգականս քո ։

Ասէ կինն. Մի՛ տէր իմ, մի՛ հաներ զիս ի վիմէս, այլ արա՛ առ իս ողորմութիւն, եւ

7 Փետրուարի ԺԳ] եւ Մեհեկի Է *add.* B || 11 ես եմ] ես կին եմ B || 12 վիմիդ էր] եւ զինչ եղեւ աստ ինձ *add.* B.

Martin ne put se redresser et aller au-devant (de l'évêque), mais il leva les mains, donna le salut et dit à l'évêque : « Bénis-moi, seigneur, et recommande-moi à Dieu, car je me sens très faible. » Et il lui raconta tout ce qui s'était passé à la montagne et à la mer. Les yeux de l'évêque se remplirent de larmes, il se pencha sur la poitrine (de Martin) et dit : « C'est plutôt à toi, père saint, de me bénir. » (Le bienheureux) étendit ses bras au ciel et dit : « Seigneur Jésus-Christ, je remets mon âme entre tes mains. » Ce disant, d'un visage souriant il rendit son âme à Dieu, le 13 février.

Quant à la femme qui était restée sur le rocher au milieu de la mer, elle attendit deux mois, et lorsque le matelot s'y rendit avec du pain et de l'eau, en y apercevant la femme, il eut peur et se mit à faire marcher la barque en arrière. Mais la femme cria : « Ne crains pas, mon seigneur et frère, viens et je te raconterai ce qui s'est passé, car je suis chrétienne. »

Lorsqu'il se fut approché, le matelot demanda : « Où est le moine qui vivait sur le rocher? » La femme lui raconta tout ce qui s'était passé. Le batelier se mit à pleurer et dit à la femme : * « Descends du rocher, prends place * A fol. 184 r° b. dans ma barque et je te déposerai sur le rivage, tu iras chez toi et auprès de tes parents.

La femme lui répondit : « Non, mon seigneur, ne me fais pas quitter le

զոր ինչ նմա բերէիր՝ բեր եւ ինձ, եւ ած առ իս զկին քո թէ ունիցիս, եւ աբեղայի խարգեղէն պարեգօտ եւ ձաղկեղէնս, եւ առցես զորս զգեցեալս եմ, եւ վարձս առցես յԱստուծոյ, զի առ Աստուած մի է այր եւ կին :

Եւ զայս լուեալ նաւավարին եւ տեսեալ զկնոջն փափաքումն ասէ. Արարից որպէս ասացերդ, դու զօրացիր եւ մի երկնչիր, այլ հաստատուն կաց սրտիւ եւ մտօք : Եւ տուեալ նմա զհացն եւ զջուրն դարձաւ ի տուն իւր, եւ առ զոր ինչ պատուիրեաց նմա եւ զկինն իւր եւ նաւեաց ի վէմն :

Եւ ելեալ կնոջն ողջոյն ետուն միմեանց եւ մերկացեալ զկանացի աշխարհական զգեստն՝ զգեցաւ իբրեւ այր զխորգն եւ զմազեղէնն. եւ պատուիրեաց նոցա զի տարցեն նմա այծենի եւ վուշ. Զի վաստակեցից, ասէ, եւ ձրի հաց ոչ կերայց : Եւ նոքա երթեալ արարին որպէս պատուիրեաց. Եւ այնպէս արարեալ կնոջն ի վէմին ի մէջ ծովուն ամս ութ մեծաւ ճգնութեամբ եւ առաքինի վարուք, եւ երկու ամսով յառաջ քան զգնալ նաւավարին՝ հանգեաւ աղջիկն խաղաղութեամբ ի Քրիստոս :

Եւ ի կատարել երկուց ամսոցն գնաց նաւավարն կնաւն ի վէմին, եւ գտին զերանելին մեռեալ որպէս կենդանի ի քուն, ունելով ընդ ինքեան զհացն եւ զջուրն :
* A fol. 184 v° a. Տեսին եւ լացին ուժգին, եւ ողջունեալ * զմարմինն իջուցին ի նաւն եւ տարան ի

2 զգեցեալս եմ] եւ զգեցուցէ ինձ զխորգն եւ զմազեղէնն *add.* B || 16 տեսին *om.* B — տարան] ելին B.

rocher, mais fais-moi la charité de m'apporter ce que tu lui apportais, amène-moi ta femme si tu en as une, et une robe monastique, une tunique et un vêtement de poil et tu reprendras les effets que je porte et tu seras récompensé par Dieu, car devant Dieu l'homme et la femme ne font qu'un. »

Le batelier, après avoir écouté et vu les vœux de la femme, lui dit : « Je ferai comme tu viens de dire, prends courage et ne crains rien, sois ferme de cœur et d'esprit. » Il lui donna le pain et l'eau et retourna à sa maison, il prit ce qu'on lui avait recommandé et sa femme et s'embarqua pour le rocher.

Sa femme débarqua, (les deux femmes) se saluèrent mutuellement; et puis (la solitaire) s'étant dépouillée des vêtements féminins mondains, se revêtit comme un homme de la bure et du vêtement de poil. Elle leur recommanda de lui apporter (du poil) de chèvre et du chanvre, « pour que je travaille, dit-elle, et ne mange point du pain gratuitement ». Ils partirent et firent ce qu'elle leur avait recommandé. Cette femme vécut sur le rocher au milieu de la mer huit années en grand ascétisme et d'une vie vertueuse et deux mois avant l'arrivée du batelier la jeune fille reposa en paix dans le Christ.

A la fin des deux mois, le batelier vint au rocher accompagné de sa femme; ils y trouvèrent la bienheureuse défunte comme une vivante dans le sommeil, ayant auprès d'elle le pain et l'eau. A cette vue ils versèrent des larmes
* A fol. 184 v° a. amères, et baisant * le corps, ils le descendirent dans la barque, le condui-

ցամաք ի քաղաքն Կեսարիա Պաղեստինեայ, եւ պատմեցին եպիսկոպոսին զամենայն եղեալսն : Եւ մեծաւ պատուով եւ երգօք հոգեւորօք թաղեցին ի նշանաւոր տեղի . եւ բազում նշանք լինէին ի նեղեալս եւ ի հիւանդս :

Յայսմ աւուր տօն է առաքելոյն Մատաթեայ, որ փոխանակ Յուդայի համարեցաւ :

Մեհեկի Ը եւ Փետրուարի ԺԴ : Գալուստ Տեառն քառասնօրեայ ի տաճարն, ըստ Հայոց :

Յորժամ ծնաւ ըստ մարմնոյ Յիսուս Քրիստոս ի Բեթղեհէմ ի սուրբ կուսէն Մարիամայ, յետ ութ աւուր թլփատեաց զնա Յովսէփ, եւ ի լնուլ քառասուն աւուր առեալ Յովսէփ զՄարիամ եւ զմանուկն, զոր անուանեաց ի թլփատութեանն Յիսուս, որպէս ասաց նմա հրեշտակն, գայ յԵրուսաղէմ ի տաճարն ըստ օրինացն յանդիման առնել Տեառն : Եւ եբեր պատարագս զոյգս տատրակաց եւ երկուս ձագս աղաւնեաց :

Եւ ծերունի քահանայն Սիմէոն որ էր ամաց երեք հարիւր եւ յիսնից՝ կայր ի տաճարին, որ հրաման էր առեալ ի Հոգւոյն սրբոյ ոչ տեսանել զմահ մինչեւ տեսցէ զօծեալ Տեառն : Նա առեալ ի գիրկս իւր զՅիսուս ասաց . Արդ արձակեա զծառայս քո Տէր ըստ բանի քում ի խաղաղութիւն, զի տեսին աչք իմ զփրկութիւն քո, զոր

2 եղեալսն] որպէս եղեւ B.

sirent à la terre ferme, à la ville de Césarée de Palestine, et racontèrent à l'évêque tout ce qui s'était passé. On l'enterra, avec de grands honneurs et des chants religieux, dans un endroit choisi, où de nombreux miracles eurent lieu sur les infirmes et les malades.

En ce jour, fête de l'apôtre Mathias, qui fut compté en remplacement de Judas.

8 MÉHÉKI, 14 Février.

Venue du Seigneur au Temple lorsqu'il eut quarante jours, selon les Arméniens.

Lorsque Jésus-Christ naquit selon la chair, à Bethléem, de la sainte vierge Marie, Joseph le fit circoncire huit jours après ; et lorsque les quarante jours furent accomplis, Joseph prit Marie et l'enfant, auquel il avait donné le nom de Jésus à la circoncision, ainsi que l'ange lui avait ordonné, et il vint au Temple à Jérusalem pour le présenter au Seigneur, selon la Loi. Il apporta pour offrir en sacrifice un couple de tourterelles et deux petits de colombes.

Or, le vieux prêtre Siméon, qui était âgé de trois cent cinquante ans et demeurait dans le Temple, avait reçu l'ordre de l'Esprit-Saint de ne point voir la mort jusqu'à ce qu'il eût vu l'oint du Seigneur. Il prit Jésus entre ses bras et dit : « *C'est maintenant, Seigneur, que, selon votre parole, vous laissez votre serviteur s'en aller en paix, car mes yeux ont vu votre salut, que vous avez préparé*

պատրաստեցեր առաջի ամենայն ժողովրդոց, լոյս ի յայտնութիւն հեթանոսաց եւ փառք * A fol. 184 v° b. ժողովրդեան * քում Իսրայէլի ։

Եւ էին զարմացեալ Յովսէփ եւ Մարիամ ի վերայ բանիցն Սիմէոնի ։ Եւ օրհնեաց Սիմէոն զՄարիամ եւ զՅովսէփ, եւ ասէ ցՄարիամ վասն մանկանն. Ահա սա կայ ի գլորումն եւ ի կանգնումն բազմաց ի մէջ Իսրայէլի, եւ ի նշան հակառակութեան, եւ ընդ քո իսկ անձնդ անցցէ սուր, եւ յայտնեսցին ի բազում սրտից խորհուրդք ։ Եւ զայս ասացեալ վախճանեցաւ ծերն բազմամեայ ի տաճարին ։

Եւ Աննա մարգարէուհի, դուստր Փանուէլի, յազգէ Ասերի, որ կեցեալ էր ընդ առն իւրում ամս եօթն, յետ կուսութեանն եւ էր ամաց ութսուն եւ չորից, որ ոչ մեկնէր ի տաճարէն զցայգ եւ զցերեկ այլ կայր պահօք եւ աղօթիւք. եւ սա ի նմին ժամու յարուցեալ գոհանայր զԱստուծոյ եւ խօսէր վասն մանկանն թէ. Սա է որդին Աստուծոյ զոր ասացին մարգարէքն, որ այժմ յայտնեալ երեւեցաւ փրկիչ մեզ ։

Եւ գնացին Մարիամ եւ Յովսէփ հանդերձ մանկամբն ի Նազարէթ, եւ անտի փախեան յԵգիպտոս՝ զի մի սպանցէ Հերովդէս զմանուկն ։ Եւ կատարի տօն Տեառնընդառաջին Փետրուարի ԺԴ, ըստ Հայոց եւ ըստ Յունաց ։

devant tous les peuples, pour être la lumière qui éclairera les nations et la gloire * A fol 184 v° b. *de * votre peuple d'Israël*[1]. »

Joseph et Marie étaient dans l'admiration des choses que disait Siméon. Et Siméon bénit Marie et Joseph, et dit à Marie au sujet de l'enfant : « *Cet enfant est au monde pour la ruine et le salut d'un grand nombre en Israël, et en signe de contradiction ; quant à toi, un glaive transpercera ton âme ; et ainsi seront révélées les pensées cachées dans le cœur d'un grand nombre*[2]. » Après avoir dit cela le vieillard, rempli d'années, mourut dans le Temple.

La prophétesse Anne, fille de Phanuel, de la tribu d'Aser, qui n'avait vécu, depuis sa virginité, que sept ans avec son mari, et était âgée de quatre-vingt-quatre ans, qui ne quittait point le Temple nuit et jour et servait dans le jeûne et dans la prière, elle aussi, survenant à cette heure, se mit à louer le Seigneur et à dire de l'enfant : « C'est le Fils de Dieu, dont ont parlé les prophètes, qui maintenant s'est révélé et nous est apparu pour nous sauver. »

Marie et Joseph se rendirent avec l'enfant à Nazareth et de là s'enfuirent en Égypte, pour qu'Hérode ne tuât pas l'enfant. La fête de la Présentation du Seigneur a lieu le 14 février, selon les Arméniens et les Grecs.

1. Luc, II. 28-32. — 2. Luc, II, 34-36.

Յայսմ աւուր վկայութիւն Փաւստեայ կուսին ։

Ի ժամանակս Մաքսիմիանոսի կռապաշտ արքային ի քաղաքին Կիզիկոյ, էր Փաւստեա քրիստոնէից դուստր, եւ մնաց որբ երեքտասան ամաց ։ Եւ եղեւ զգաստ եւ պարկեշտ եւ պահօք եւ աղօթիւք ամրացուցանէր զկուսութիւնն, եւ մտադիւրութեամբ լնէր սրբոց պատուիրանաց ։

Լուաւ թագաւորն վասն նորա եւ առաքեաց զմի ի մեծ իշխանացն՝ որոյ * անուն էր Եւիլասիոս, ի Կիզիկոն քաղաքն առ կոյսն Փաւստեա, եւ հրամայեաց նմա որ եթէ դառնայ ի կուռսն, տարցէ զնա պատուով եւ փառօք առ ինքն, ապա թէ ոչ՝ խեղդեսցէ զնա ի ծովն ։ * A fol. 185 r° a.

Եւ երթեալ Եւիլասիոս ի Կիզիկոն, ետես զկոյսն զեւ եւս տղայ․ կոչեաց առ ինքն եւ խրատ տայր աղաչանօք ուրանալ զՔրիստոս եւ պաշտել զկուռսն ։ Եւ ասէ կոյսն․ Ես կոյր եւ խուլ եւ համր աստուածս ոչ պաշտեմ, եւ հայր ունիմ յերկինս զՏէրն իմ Յիսուս Քրիստոս․ եւ ոչ կարեմ թողուլ զնա եւ կորուսանել զհայրենի ժառանգութիւն իմ ։

Եւ սկսաւ Եւիլասիոս սպառնալեօք ահացուցանել զնա ։ Եւ նա ասէ․ Մի

1 վկայութիւն] սրբուհւոյն *add.* B || 2 քաղաքին] քաղաքէն B || 3 քրիստոնէից] մեծատանց *add.* B || 5 պատուիրանաց] եւ բանիւ եւ օրինակաւ իւրով դարձուցանէր զբազումս յաստուածպաշտութիւն *add*, B || 6 իշխանացն] որ քուրմ էր կռոց *add.* B || 10 տղայ] տկար B.

En ce jour, martyre de la vierge Fausta.

Aux jours de l'empereur impie Maximien, vivait, dans la ville de Cyzique. Fausta, fille de parents chrétiens, devenue orpheline à l'âge de treize ans. Elle était honnête et pudique, fortifiant sa virginité par les jeûnes et les prières, et accomplissait avec vigilance les saints commandements.

L'empereur, ayant entendu parler d'elle, envoya un des grands princes, dont * le nom était Évilasius, à la ville de Cyzique auprès de la vierge Fausta, lui ayant ordonné que, si elle se convertissait aux idoles, il la lui conduisît avec honneurs et gloire, mais, dans le cas contraire, qu'il la noyât dans la mer. * A fol. 185 r° a.

Évilasius se rendit à Cyzique, vit que la vierge était encore une enfant, l'appela à lui et lui conseilla avec supplication de renier le Christ et d'adorer les idoles. La vierge lui répondit : « Je n'adore point des dieux aveugles, sourds et muets; j'ai pour père au ciel mon Seigneur Jésus-Christ; je ne peux point l'abandonner et perdre mon héritage paternel. »

Évilasius se mit à l'intimider par des menaces. Elle lui dit : « Ne me crois pas sotte; bien que par l'âge je sois une enfant, par le cœur et l'esprit je suis

համարիր զիս անխմայ, զի թէպէտ հասակաւ տղայ եմ այլ սրտիւ եւ միտք կատարեալ եմ : Եւ հրամայեաց Եւիլասիոս եւ գերծին զամենայն հերս գլխոյն վասն նախատանաց աղջկանն, եւ ի կախաղանին հարկանէին բրովք : Եւ յանկարծակի եղեւ որոտումն եւ կայծակունք եւ բազումք այրեցան : Եւ երկեաւ Եւիլասիոս եւ ասէ ցկոյսն . Ասա ինձ ստոյգ վասն քո, տեսանեմ որ կախարդութիւն առնես : Ասէ Փաւստա . Որպէս պատկեր մարդոյ ոչ զգայ տանջանաց, նոյնպէս եւ մարմինս իմ ոչ վշտագնի ի չարչարանացդ, վասն զի հոգիս իմ հաստատուն է առ Աստուած :

Եւ ապա բեւեռեցին զնա ի փայտեայ տապան եւ սղոցեցին, եւ յոյժ աշխատեցան դահիճքն եւ խորտակեցան սղոցքն, եւ ամենեւին վկային Քրիստոսի ոչ եղեւ խոց :
* A fol. 185 r° b. Ընկեցին ի հուր եւ մնաց ամբողջ : Եւ ասէ * Եւիլասիոս . Յոյժ զարհուրիմ ընդ սքանչելի գործս քո : Եւ սկսաւ աղախինն Քրիստոսի պատմել նմա աստուածային պատուիրանացն վարդապետութիւնն, եւ դարձոյց զԵւիլասիոս ի գիտութիւն ճշմարտութեան, եւ հրամայեաց արձակել զսրբուհի կոյսն ի տանջանաց :

Եւ մի ի ծառայիցն Եւիլասիոսի գնաց առ թագաւորն եւ ազդեցոյց նմա վասն քրիստոնեայ լինելոյ տեառն իւրոյ : Եւ առաքեաց զեպարքոսն Մաքսիմիանոս ի Կիզիկոն, եւ երթեալ հարցանէր ընդ Եւիլասիոս . Ով չարագլուխ, ո՞րպէս իշխեցեր թեթեւացուցանել զաստուածսն մեր, եւ լինել քրիստոնեայ : Ասէ Եւիլասիոս . Թէ

3 ի կախաղանի] կախեալ B || 4 այրեցան] մեռանեցան B || 7 չարչարանացդ] տանջանացդ B || 8 սղոցեցին] տանջեցին սղոցիւք B || 8-9 եւ յոյժ ... եղեւ խոց *om.* B || 10 եւ մնաց ամբողջ] եւ խնամօքն Աստուծոյ պահեցաւ կենդանի B || 14 Եւիլասիոսի] Եւիլասեայ B.

adulte. » Évilasius ordonna de lui raser tous les cheveux de la tête, comme une injure à sa qualité de jeune fille, puis on la suspendit à une potence et on la frappa à coups de bâtons. Mais il se produisit subitement des coups de tonnerre et des éclairs, et de nombreuses personnes furent brûlées. Évilasius prit peur et dit à la vierge : « Parle-moi franchement de toi-même, car je vois que tu te sers de magie. » Fausta répondit : « De même que la statue d'un homme ne ressent pas les supplices, de même mon corps n'est pas affligé par tes tortures, car mon âme est ferme en Dieu. »

On la cloua ensuite dans un cercueil de bois et on la scia; les bourreaux se fatiguèrent beaucoup, les scies se brisèrent, mais la martyre du Christ n'eut aucune plaie. On la jeta dans les flammes, mais elle resta indemne. Évilasius
* A fol. 185 r° b. * dit : « Je suis épouvanté de tes actes admirables. » La servante du Christ se mit à lui parler de la doctrine des préceptes divins et convertit Évilasius à la science de la vérité. Il ordonna de délivrer la vierge sainte des tortures.

Un des serviteurs d'Évilasius se rendit auprès de l'empereur et l'avertit que son maître était devenu chrétien. (L'empereur) envoya l'éparque Maximien à Cyzique, et celui-ci à son arrivée interrogea Évilasius : « O mauvaise tête, comment as-tu osé manquer de considération à nos dieux et te faire

եւ դու լուիցես Փաւստեայ՝ փութով ճանաչես զԱստուած կենդանի, եւ լինիցիս երանելի :

Եւ հրամայեաց կախել զԵւիլասիոս եւ սրով քերել զմարմինն եւ հրով այրել զխոցսն : Եւ նորա զաչսն յերկինս համբարձեալ աղաչէր զԱստուած փրկել ի տանջանացն : Եւ լուեալ սրբուհին Փաւստեա գոհացաւ զԱստուծոյ, եւ աղօթէր վասն Եւիլասիոսի : Կոչեաց եպարքոսն զՓաւստեա եւ ասէ . Ով փոքրիկ չարագլուխ, ո՞րպէս իշխեցեր զայնպիսի մեծ իշխան թագաւորին եւ զաստուածոց քահանայն կորզել ի մէնջ եւ մատուցանել Աստուծոյն քոյ : Ասէ Փաւստեա . Ակն ունիմ առ Աստուած որ եւ զքեզ իբրեւ զԵւիլասիոս կոչէ ի գիտութիւն ճշմարտութեան :

Ասէ եպարքոսն : Մի համարիր զիս իբրեւ զնա : Եւ հրամայեաց կախել զերանելի կոյսն եւ բեւեռել զպճղունսն զփայտէ. եւ նա պահեցաւ անարատ : Եւ տեսեալ եպարքոսն * եթէ այնչափ տանջանքն ոչ յաղթեցին նմա, կոչեաց զդահիճսն եւ ընկեցին * A fol. 185 v° a. զերանելին ի մէջ առիւծուց եւ այլոց գազանաց, եւ ոչ մերձեցան ի նա, այլ մանաւանդ երկիր պագանէին եւ լիզուին զոտսն : Եւ դարձեալ արկին զաղախինն Քրիստոսի ի տապակ եռացեալ ձիթոյ, եւ զԵւիլասիոս ընդ նմա : Եւ յաղօթելն սրբոյ կուսին՝ հուրն 'շիջաւ, եւ տապակն իբրեւ զսառն ցուրտ եղեւ :

3 քերել] քերթել] B || 11-16 եւ նա պահեցաւ . . . ցուրտ եղեւ] եւ խնուցեալ ընկեցին ի մէջ գազանաց, եւ ոչ մերձեցան ի նա . եւ ապա արկին ի տապակ եռացեալ ձիթոյ եւ զԵւիլասիոս ընդ նմա, եւ յաղօթել սրբոյ կուսին՝ պահեցան կենդանի B.

chrétien? » Évilasius répondit : « Toi-même, si tu entendais Fausta, en hâte tu reconnaîtrais le Dieu vivant, et tu serais bienheureux. »

(L'éparque) ordonna de suspendre Évilasius, de lui taillader le corps avec un glaive et de lui brûler les plaies. Il éleva les yeux au ciel et pria Dieu de le délivrer des tortures. Sainte Fausta, en apprenant cela, rendit grâces à Dieu, et se mit à prier pour Évilasius. L'éparque fit appeler Fausta et lui dit : « O petite mauvaise tête, comment as-tu osé nous enlever un si grand prince de l'empereur et prêtre des dieux et l'offrir à ton Dieu? » Fausta répondit : « J'espère en Dieu, qu'il t'appelera toi aussi, comme Évilasius, à la science de la vérité. »

L'éparque lui dit : « Ne me crois pas comme lui. » Et il ordonna de suspendre la bienheureuse vierge et de lui clouer les chevilles à un arbre. Elle fut conservée intacte. L'éparque, voyant * que tant de supplices ne l'avaient * A fol. 185 v° a. point vaincue, fit venir des bourreaux et leur fit jeter la bienheureuse au milieu de lions et d'autres fauves, qui ne s'en approchèrent point, mais plutôt l'adorèrent et léchèrent ses pieds. On jeta ensuite la servante du Christ dans une chaudière d'huile brûlante et Évilasius avec elle. Sur les prières de la vierge sainte le feu s'éteignit et la chaudière devint froide comme glace.

Եւ տեսեալ Մաքսիմիանոս եպարքոսն զսքանչելիսն եւ հիացեալ աղաղակեաց մեծաձայն եւ ասէ. Աստուած որ դասեցեր զԵւիլասիոս ընդ Փաւստեայ, դասաւորեա՛ եւ զիս ընդ երկոսեանն, եւ մի՛ բարկանար եւ մի՛ ոխս պահեր ինձ, որ այնչափ զսուրբս քո չարչարեցի եւ զսուրբ անուն քո բարկացուցի ։ Եւ եղեւ հնչիւն բազմութեան զաւարթնոցն երկնից, եւ լոյս մեծ ծագեաց ։ Եւ տեսեալ եպարքոսին զսքանչելիսն աղաղակեաց եւ ասէ. Ընկա՛լ զիս Տէր ընդ սուրբս քո ։ Եւ մերձեցաւ ի տապակն յորում էին Եւիլասիոս եւ Փաւստեա, մերկացաւ եւ ասէ. Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյ. եւ արարեալ զնշան սրբոյ խաչին յինքեան՝ անկաւ ի մէջ տապակին ։ Եւ ասէ Փաւստեա ուրախանալով. Գոհանամ զքէն Քրիստոս որ լուար աղախնոյս քո, եւ արարեր զիս որպէս որթ պտղաբեր ի մէջ այգեաց ։ Եւ ձայն եղեւ առ նա եւ ասէ. Եկայք որդեակք իմ, հանգերուք, զի կոչէ զձեզ հայրն ձեր երկնաւոր ։ Եւ յորժամ
* A fol. 185 v° b. լուան զբարբառն զայն ի մէջ տապակին աւանդեցին զհոգիս * իւրեանց առ Աստուած Փետրուարի ԺԴ ։

Յայսմ աւուր հանգեաւ մեծ ճգնաւորն եւ սքանչելագործն Օքսենտիոս յարգելական խցի, կեցեալ ամս բազումս ի լերինն որ կոչի Սուր, սկսեալ զառաքինի վարս ի Փոքր Թէոդոսէ թագաւորէն մինչեւ ի թագաւորութիւնն մեծին Լեւոնի ։

1 եւ հիացեալ *om.* B || 2 դասեցեր] դասաւորեցեր B || 7-9 եւ ասէ... ուրախանալով] եւ անկաւ ի մէջ տապակին, եւ յոյժ ուրախ եղեւ Փաւստեա եւ ասէ B || 10-12 եւ ձայն եղեւ... տապակին *om.* B || 12 աւանդեցին] երեքեան *add.* B || 14 Սուր] մօտ ի Քաղկեդոն *add.* B.

L'éparque Maximien, voyant les miracles, s'écria à haute voix, émerveillé, et dit : « Dieu, qui as classé Évilasius (au rang) de Fausta, place-moi aussi avec eux; ne te mets pas en colère et ne me garde point rancune pour avoir torturé à tel point tes saints et avoir irrité ton saint nom. » Il se fit entendre des chœurs de nombreuses milices célestes et une grande lumière jaillit. L'éparque, ayant vu ce miracle, s'écria : « Reçois-moi, Seigneur, parmi tes saints. » Il s'approcha de la chaudière dans laquelle se trouvaient Évilasius et Fausta, se déshabilla et dit : « Au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit », fit le signe de la sainte croix sur sa personne et se jeta dans la chaudière. Fausta dit avec joie : « Je te rends grâces, Christ, d'avoir exaucé ta servante et de m'avoir faite comme le cep fructifère de la vigne. » Une voix se fit entendre à elle qui dit : « Venez, mes enfants, et reposez-vous, car votre Père céleste vous appelle. » Lorsqu'ils eurent entendu cette parole au milieu
* A fol. 185 v° b. de la chaudière, ils rendirent leurs âmes * à Dieu, le 14 février.

En ce jour reposa le grand ascète et thaumaturge Auxence dans sa cellule cloîtrée, après avoir vécu de nombreuses années dans la montagne appelée Sour [1]. Il avait débuté dans sa vie vertueuse sous l'empereur Théodose le Jeune (et vécut) jusqu'au règne de Léon le Grand.

1. *Sour* est la traduction du grec Ὀξεῖα, pour Πετρα ὀξεῖα, cf. J. Pargoire, *Mont Saint-Auxence* dans L. Clugnet, *Bibliothèque hagiographique orientale,* Paris, 1904, p. 20, n. 5.

Ի միում աւուր պատանի մի ետես հրեշտակս զի սաղմոսէին ընդ երանելոյն Օքսենտիոսի, եւ աղաւնի իջեալ յերկնից կերակրեաց զնա եւ պատուիրեաց նմա ոչ ումեք ասել զոր ետեսն. եւ նա երթեալ պատմեաց այլոց կրօնաւորացն, եւ առժամայն մեռաւ ։

Եհաս երանելին մինչեւ ցՄարկիանոս թագաւորն, եւ յորժամ ժողովեաց զհարիւր եւ երեսուն եւ վեց եպիսկոպոսունսն, եւ արարին զչորրորդ սինհոդոսն, գրեցին առ երանելին զի ընկալցի զժողովն ։ Եւ նա ասէ. Եթէ զՆիկիոյ ժողովն ընդունին եւ զՆեստոր եւ զԵւտիքէս նզովեն, եւ զսուրբ Կոյսն աստուածածին խոստովանին զՄարիամ, ընդունիմ եւ ես զժողովն ։ Եւ յորժամ գրեցին նոքա յայնժամ եւ նա ընդունեցաւ զժողովն ։

[B * Մեծահանդէս տօն է քառասնօրեայ Գալստեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ի տաճարն ։ * B p. 76 b.

Յորժամ ծնաւ ըստ մարմնոյ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս ի Բեթղեհէմ ի սուրբ կուսէն Մարիամեայ, յետ ութ աւուր թլփատեաց զնա Յովսէփ. եւ ի լնուլ քառասուն աւուրն՝ առեալ Յովսեփայ զՄարիամ եւ զմանուկն զոր անուանեաց ի թլփատութեանն Յիսուս որպէս ասաց նմա հրեշտակն, գայ յԵրուսաղէմ ի տաճարն ըստ օրինացն յանդիման առնել Տեառն ։ Եւ եբեր պատարագս զոյգս տատրակաց եւ երկուս ձագս աղաւնեաց ։

1-10 ի միում աւուր... ընդունեցաւ զժողովն] Եհաս երանելին մինչեւ ցՄարկիանոս թագաւորն, եւ ընկալաւ շնորհս դրանչելեաց եւ մարգարէութեան. եւ էր անուն նորա յարգոյ առաջի թագաւորաց եւ ամենայն ժողովրդեան ։ Եւ կեցեալ առաքինութեամբ փոխեցաւ ի Քրիստոս, եւ եղաւ ի վանս իւր ի մատուռն զոր շինեաց B.

Un jour, un jeune homme avait aperçu des anges qui psalmodiaient avec le bienheureux Auxence. Une colombe, étant descendue du ciel, lui donna à manger et lui recommanda de ne dire à personne ce qu'il avait vu. Mais il le raconta à d'autres religieux et mourut sur-le-champ.

Le bienheureux parvint jusqu'à l'empereur Marcien et lorsque celui-ci convoqua les cent trente-six évêques, qui tinrent le quatrième concile, ils écrivirent au bienheureux d'accepter le concile. Il répondit : « S'ils acceptent le concile de Nicée et anathématisent Nestorius et Eutychès, s'ils confessent la sainte Vierge Marie mère de Dieu, j'accepte moi aussi le concile. » Et lorsqu'ils lui eurent écrit (dans ce sens), il accepta lui aussi le concile.

[B * Fête très solennelle de la Présentation au temple du Christ notre Dieu âgé de quarante jours. * B p. 76 b.

Lorsque Notre-Seigneur Jésus-Christ naquit selon la chair à Bethléem de la sainte Vierge Marie, Joseph le fit circoncire huit jours après, et lorsque les quarante jours furent accomplis, Joseph prit Marie et l'enfant, auquel il avait donné le nom de Jésus lors de la circoncision, selon ce que lui avait dit l'ange, et il vint à Jérusalem, au Temple, pour le présenter au Seigneur selon la Loi. Il apporta pour offrir en sacrifice *un couple de tourterelles et deux petits de colombes.*

Եւ ծերունին քահանայն Սիմէոն որ էր ամաց երեքհարիւր եւ յիսնից՝ կայր ի տաճարին, որ հրաման առեալ էր ի Հոգւոյն սրբոյ ոչ տեսանել զմահ մինչեւ տեսցէ զօծեալ Տեառն ։ Նա առեալ * զՅիսուս ի գիրկս իւր ասաց. Արդ արձակես զծառայս քո Տէր ըստ բանի քում ի խաղաղութիւն, զի տեսին աչք իմ զփրկութիւն քո զոր պատրաստեցեր առաջի ամենայն ժողովրդոց ։

* B p. 77 a.

Աղաչէր Սիմէոն զորդին Աստուծոյ արձակել զնա որպէս եւ կապեալ էր ։ Եւ ի լսելն Մարիամու զարմանայր վասն նորա՝ լսել զորդւոյն իւրոյ զի ասէր թէ արարիչ է նորա, եւ մխիթարեցաւ հոգւովն եւ մոռացաւ զտրտմութիւնն իւր ։ Արձակեա՛ զիս ի կենացս երթալ քարոզել ննջեցելոցն զյոյս փրկութեանս որ եղեւ յայտնութեամբ քո. երթայց առաջի եւ քարոզեցից առաջին հարցն եւ վարդապետացն զփրկութիւնս քո ։

Եւ ասէ. Արձակես զծառայս քո Տէր ըստ բանի քում ի խաղաղութիւն ։ Զայս ասաց՝ զի ոչ ի սոսկ մանուկ հայէր, այլ հոգւոյ ակամբ նորա զխառնեալն հուր աստուածութեանն խառնեալ եւ միաւորեալ ընդ այն ինչ ծնեալ մանկանն. վասն որոյ պաղատանս մատուցանէ իբրեւ առ տէր կենաց եւ մահու ասելով. Արդ արձակես զծառայս քո Տէր ։

Եւ զո՞ր արձակումն ասիցէ աստ, զի ոչ թէ ի միոյ կապանաց արձակեցաք Քրիստոսի գալստեամբն՝ այլ եւ յերից, զոր Հօր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյն է

Le vieux prêtre Siméon, qui était âgé de trois cent cinquante ans, et résidait dans le Temple, avait reçu de l'Esprit-Saint l'ordre de ne point voir la mort jusqu'à ce qu'il eût vu l'oint du Seigneur. Il prit * Jésus entre ses bras et dit : « *C'est maintenant, Seigneur, que, selon votre parole, vous laissez votre serviteur s'en aller en paix, car mes yeux ont vu votre salut, que vous avez préparé devant tous les peuples.* »

* B p. 77 a.

Siméon priait le Fils de Dieu de le délivrer de ce dont il était lié. Marie, en l'écoutant, fut étonnée de l'entendre dire de son fils qu'il était son créateur, et elle fut consolée en son âme et oublia sa tristesse. « Délivre-moi de cette vie pour que j'aille prêcher aux morts l'espérance de ce salut qui a eu lieu par ta manifestation. J'irai de l'avant et je prêcherai aux patriarches et aux docteurs ton salut. »

Et il dit : « Vous laissez votre serviteur, Seigneur, s'en aller en paix, selon votre parole. » Il dit cela, parce qu'il ne considérait pas uniquement l'enfant, mais, par les yeux de l'âme, il voyait l'ardeur spirituelle de la divinité mêlée et unie à l'enfant à peine né. C'est pourquoi il offre ses supplications comme au seigneur de la vie et de la mort et dit : « C'est maintenant que vous laissez votre serviteur s'en aller, ô Seigneur. »

Mais de quel départ parle-t-il donc ici ? Car ce n'est pas d'un lien seulement que nous avons été délivrés par la venue du Christ, mais de trois, ce qu'on interprète du Père, du Fils et du Saint-Esprit. Le Père nous a délivrés des

իմանալ ։ Արձակեաց Հայր ի կապանաց անիծից օրինացն՝ յազատութիւն փառաց Որդւոյն իւրոյ ։ Արձակեաց Որդի յանիծիցն Ադամայ՝ իւրով գալստեամբն ։ Արձակեաց եւ Հոգին սուրբ ի հնութենէ մեղաց՝ նորոգելով զմեզ աւազանաւն ։

Բայց կրկին ունի զտեսութիւն բանս արձակման. արձակեա եւ արձակես ։ Արդ արձակեա Տէր ասելով, ցուցանէ մաղթանք ծերոյն առ եկեալ փրկիչն՝ լուծանել զնա ի մարմնոյ կապանաց, իբր թէ ասէր. Այժմ յորժամ տեսի զքեզ մարմնով երեւեալ, լցաւ ցանկութիւն իմ. արդ * արձակեա զիս ի բանտէ եւ ի կապանաց տաժանելի մարմնոյս՝ զարարչութեամբ առաջեալ ծառայս քո զնալ յանքոյթ խաղաղութիւն, ի դասս նահապետացն եւ արդարոց, զի լցից եւ զնոցա ցանկութիւնն աւետարանելով զքո գալուստդ ։ * B p. 77 b.

Իսկ արձակես ասելով ոչ է մաղթանք այլ բանք գոհացողականք. որպէս թէ բերան եղեալ Սիմէոն ամենայն մարդկութեանս ասէր թէ առաքեցան մարգարէքն, իջին հրեշտակքն, եւ ոչ զօրեցին քակել զկապանս մեղաց մարդկային բնութեանս, քում եւեթ սպասէաք գալստեանդ. արդ այժմ յորժամ խոնարհեցար, հաւատալի է մեզ թէ արձակես զմեզ, նախ՝ ի մեղացն կապանաց, ապա յօրինացն ծառայութենէ որ ծերն է եւ անզօր ի ձրի արդարութիւն շնորհացն ։

Եւ ասելովն ըստ բանի քում ի խաղաղութիւն. զի զոր յառաջագոյն խոստացար մար-

liens des malédictions légales dans la liberté de la gloire de son Fils. Le Fils nous a délivrés des malédictions d'Adam par sa venue. Le Saint-Esprit nous a délivrés de la vétusté des péchés en nous renouvelant par les fonts baptismaux.

Cependant ce mot de délivrance a deux significations : *délivre* et tu *délivres*. Or, en disant : Laisse-moi partir maintenant, Seigneur, il indique le vœu du vieillard à l'égard du Sauveur venu, la délivrance des liens de la chair, comme s'il disait : Maintenant que je t'ai vu apparaître dans la chair, tous mes vœux sont comblés; * délivre-moi maintenant de la prison et des liens de ce corps fatigant, que ton serviteur a reçu en vertu de la création, pour aller à la paix assurée dans les rangs des patriarches et des justes, afin que je comble aussi leurs vœux en leur annonçant ton avènement. * B p. 77 b.

D'autre part, en disant : Vous me laissez aller, ce n'est pas un vœu mais une expression de satisfaction, comme si, devenu l'organe de toute l'humanité, Siméon disait : Les prophètes ont été envoyés, les anges sont descendus, mais ils n'ont pas pu détruire les liens des péchés de la nature humaine; nous attendions ta venue. Et maintenant que tu t'es humilié, nous pouvons croire que tu nous délivres, d'abord des liens du péché, ensuite de la servitude des lois, vieillie et impuissante, pour la justice gratuite de la grâce.

En disant : *selon votre parole, en paix,* (il entend) ce que vous aviez promis

զորէիւքն այժմ եկիր կատարել, առնել խաղաղութիւն յերկինս եւ յերկրի արեամբ խաչի քո :

Տեսին աչք իմ զփրկութիւնս քո : Մարմնոյ աչօք ետես զփրկիչն, իսկ հոգւոյ ակամբ ետես զփրկութիւն նորա զոր կատարելոց էր խաչիւն :

Զոր պատրաստեցեր առաջի ամենայն ժողովրդեանն : Այսինքն ոչ Իսրայէլի միայն՝ այլ եւ ամենայն հեթանոսաց որք հաւատով կոչեցան որդիք Աբրահամու, եւ միաւորեալք ի Քրիստոս՝ եղեն մի հօտ միոյ հովուի : Զայս տեսեալ մարգարէն ձայնէր յառաջագոյն. Եցոյց Տէր զփրկութիւն իւր առաջի ամենայն ազգաց, եւ եթէ. Տեսին ամենայն ծագք երկրի զփրկութիւն Աստուծոյ :

Եւ զի մի զՀրէայսն միայն կարծիցեն ասել ժողովուրդ, յաւել թէ. Լոյս ի յայտնութիւն հեթանոսաց : Լոյս՝ զայն յայտ առնէ զոր յետ խաչին եւ յարութեանն ծագելոց էր հեթանոսաց զաւետարանական վարդապետութիւնն. զոր Եսայիաս ի
* B p. 78 a. հեռուստ տեսեալ * աւետարանէր հեթանոսաց ժողովրդեանն, ասէ. Որ նստէիք ի խաւարի անգիտութեան, տեսէք զլոյս մեծ գիտութեան : Դարձեալ ցուցանէ թէ այնքան արդարացան հեթանոսք մինչ զի իբրեւ զարեգակն լուսաւոր եւ յայտնի եղեն յամենայն աշխարհ :

Եւ փառք ժողովրդեան քում Իսրայէլի : Փառք՝ որոց որդեգրութիւնն եւ աւետիքն

auparavant par les prophètes, maintenant vous êtes venu l'accomplir pour faire la paix au ciel et sur la terre par le sang de votre croix.

Mes yeux ont vu votre salut. Il a vu le Sauveur par les yeux du corps, mais par les yeux de l'âme il a vu son salut que celui-ci devait opérer par la croix.

Que vous avez préparé devant tous les peuples. C'est-à-dire non seulement à Israël mais à toutes les nations, qui furent appelées dans la foi les fils d'Abraham, et qui réunies dans le Christ formèrent un seul troupeau d'un seul pasteur. Ce que voyant, le prophète déclarait à l'avance : *Le Seigneur a montré son salut devant tous les peuples, tous les coins de la terre ont vu le salut de Dieu*[1].

Et pour que l'on ne croie pas que les Juifs seulement furent appelés « le peuple », il ajoute : lumière pour la révélation des nations. Par lumière, il entend ce qu'il devait manifester aux gentils, après la croix et la résur-
* B p. 78 a. rection, la doctrine évangélique. C'est ce qu'Isaïe, voyant de loin, * annonçait au peuple des gentils, en disant : *Vous qui demeuriez dans les ténèbres* de l'ignorance, *vous voyez la lumière*[2] de la grande science. Il montre également que les gentils furent justifiés à ce point qu'ils furent comme le soleil radieux et apparurent à toute la terre.

La gloire de ton peuple d'Israël. La gloire pour ceux à qui fut accordé

1. Is., LII, 10. — 2. Is., IX, 2.

եւ կտակարանն, յորոց եւ հարքն եւ մարգարէքն, յորոց եւ Քրիստոս ըստ մարմնոյ ։ Եւ զի այսոքիկ փառք միայնոյ Իսրայէլի էին, լուր զինչ ասէ Բարուք. Աստուած մեր ընդ որում այլ ոք ոչ համարեսցի, որ եգիտ զճանապարհս իմաստութեան եւ ետ զնա Յակոբայ ծառայի իւրոյ եւ Իսրայէլի սիրեցելոյ ի նմանէ. յետ այսորիկ յերկրի երեւեցաւ եւ ընդ մարդկան շրջեցաւ ։ Եւ զկնի սակաւուց խրատէ զԻսրայէլ զի մի կորուսցէ զփառսն ։

Բայց թուի թէ մարգարէութիւն իմն է բանս, ասէ. Փառք ժողովրդեան քում Իսրայէլի ։ Նշանակելով թէ ի վերջին աւուրսն ի կատարած յաւիտենից, զի որպէս հեթանոսք յառաջագոյն, այնպէս եւ Իսրայէլ յայնժամ հաւատասցէ ի Քրիստոս, եւ կատարեսցին նոքա ի Նեռնէ անտի, եւ փառք եղիցի նոցա Քրիստոս ։ Եւ զայս յայտ առնէ նոցա Պօղոս ասելով. Յորժամ լրումն հեթանոսաց մտցէ, ապա ամենայն Իսրայէլ կեցցէ ։

Եւ էին հայր եւ մայր նորա զարմացեալք ի վերայ բանիցն որ խօսէին զնմանէ ։ Տակաւին եւս հայր անուանէ զՅովսէփ որ ոչինչ նպաստ էր ծննդեանն. եւ թէ էր աղագաւ ասացեալ է յառաջագոյն ։

Զարմացեալ էին, ասէ ։ Արդարանայ աստ ասացեալն թէ. Ով գիտաց զմիտս Տեառն կամ ո՞վ եղեւ նմա խորհրդակից ։ Զի թէ հայր եւ մայր նորա զարմացեալ էին

le titre de fils, les promesses et les testaments, les patriarches et les prophètes et le Christ d'après la chair. Et comme tout cela fut la gloire du seul Israël, écoute ce que dit Baruch : *Notre Dieu, qui n'a pas de concurrent, qui a trouvé la voie de la sagesse et l'a donnée à son serviteur Jacob et à Israël son bien-aimé, est apparu ensuite* à la terre et a *circulé parmi les hommes*[1]. Un peu plus loin (Baruch) conseille à Israël de ne pas perdre sa gloire.

Il semble que ces mots soient prophétiques, car il dit : *La gloire de ton peuple Israël.* Voulant signifier par là que dans les derniers jours, à la consommation du siècle, comme les anciens gentils, Israël croira alors aussi au Christ, qu'ils seront exécutés par l'antéchrist et que le Christ sera leur gloire. C'est ce que Paul leur signifia en disant : *Lorsque la totalité des nations sera rentrée, c'est alors, c'est alors que tout Israël vivra*[2].

Son père et sa mère étaient dans l'admiration sur les paroles qui étaient dites de lui. Il appelle encore père, Joseph, qui n'avait aucunement aidé à la naissance ; et pour quelles raisons? Cela a été dit plus haut[3].

Ils étaient dans l'admiration, dit-il. Ici, se justifie ce qui a été dit : *Qui a connu les desseins du Seigneur, et qui a été son conseiller*[4] ? Car, si son père et sa mère étaient émerveillés de l'incompréhensibilité de sa naissance, combien

1. Baruch, III, 37 sq. — 2. Rom , XI, 25 sq. — 3. L'explication est donnée sans doute dans une partie de l'homélie non reproduite à ce jour par le synaxaire. — 4. Rom., XI, 34.

ընդ անհասութիւն ծննդեան նորա. այլ ո՛րչափ յանդգնութիւն է քննութիւն նորա ի խոյզ եւ ի խնդիր արկանել ։ Եւ զարմանային ընդ * բանսն Սիմէոնի. զի ոչ այնքան յայտնի էր նոցա տակաւին իբրեւ ի տղայ ոք հայէին ի նա ։ Եւ զոր լուան ի հրեշտակէ անտի մարմնաւորապէս կարծէին թագաւորել նմա ի վերայ տանն Դաւթի ։

* B p. 78 b.

Իսկ զայն թէ անբովանդակելի աստուածութիւնն բաւանդակեալ է ի նմա անգիտանային նոքա. քանզի այս էր պատշաճ ծածկել զինքն ի նոցանէ զի կարող եւ բաւական լինին բնակել ընդ նմա սնուցանել եւ կաթնաբոյծ առնել ։ Վասն որոյ իբրեւ լուան ի Սիմէոնէ որպէս առ Տէր եւ Աստուած զայսպիսի բարձրագոյն բանս խօսեցեալ, հիացան եւ զարմացան ։

Եւ սկսանի մարգարէանալ նոցա, եւ ասէ ցՄարիամ մայր նորա. Ահա սա կայ ի կանգնումն եւ ի գլորումն բազմաց ի մէջ Իսրայէլի ։ Յիրացն արգեամբք կատարելոյն յայտնի է մարգարէութիւնս. վասն զի Քրիստոսի տնօրէնութեամբն բազումք կանգնեցան ի գլորմանէ անտի յանցուածոցն առաջին եւ յանհաւատութենէ յոր ընկղմեցան, եւ շնորհօքն Քրիստոսի հաստատեցան ի վերայ վիմին հաւատոյ ։

Եւ ի նշան հակառակութեան ։ Յայտնի է այս՝ զի նշան է հակառակութեան ամենայն ազգաց որք ոչ դադարին ի լծակռիւն լինելոյ վասն նորա ։

Եւ անդ էր Աննա մարգարէ դուստր Փանուէլի յազգէ Ասերայ, սա էր անցեալ

grande est l'audace de vouloir scruter et discuter son essence. Ils étaient émerveillés * des paroles de Siméon, car (Jésus) ne leur était pas suffisamment révélé, et ils le considéraient encore comme un enfant. D'après ce qu'ils avaient entendu de l'archange, ils croyaient que (l'Enfant) allait régner corporellement sur la maison de David.

* B p. 78 b.

Ils ignoraient que l'incommensurable divinité était condensée en lui; car il devait se cacher d'eux afin qu'ils puissent demeurer avec lui, le nourrir, lui donner le lait. C'est pourquoi lorsqu'ils entendirent Siméon lui adresser des paroles si élevées comme au Seigneur et à Dieu, ils en furent étonnés et dans l'admiration.

(Siméon) se mit à leur prophétiser et dit à Marie sa mère : *Voici que celui-ci est pour la ruine et le salut d'un grand nombre en Israël.* Cette prophétie est devenue évidente par l'accomplissement des choses dans la réalité, car par les actes du Christ beaucoup furent relevés de la chute dans les premières erreurs et de l'incrédulité où ils étaient plongés et par les grâces du Christ furent raffermis sur le rocher de la foi.

Et en signe de contradiction. Ce qui est évident, c'est que c'est un signe de contradiction pour toutes les nations, qui ne cessent pas de se quereller à son sujet.

Il y avait aussi une prophétesse, Anne, fille de Phanuel, de la tribu d'Aser; elle était fort avancée en âge, et n'avait vécu, depuis sa virginité,

զաւուրբք բազմօք կեցեալ ընդ առն ամս եօթն յետ կուսութեան իւրոյ, եւ էր այրի ամաց ութսուն եւ չորից որ ոչ մեկնէր ի տաճարէն զցայգ եւ զցերեկ, այլ կայր պահօք եւ աղօթիւք : Եւ սա ի նմին ժամու յարուցեալ գոհանայր զՏեառնէ, եւ խօսէր վասն մանկանն թէ. Սա է որդին Աստուծոյ, զոր ասացին մարգարէքն, եւ որ այժմ յայտնեալ փրկիչ երեւեցաւ մեզ :

Եւ գնացին Յովսէփ եւ Մարիամ հանդերձ մանկամբն ի Նազարէթ, եւ անտի փախեան յԵգիպտոս զի մի սպանցէ Հերովդէս զմանուկն :]

Մեհեկի Թ եւ Փետրուարի ԺԵ : Ննջումն է Սիմէոնի ծերունւոյն եւ հանգիստ Աննայի մարգարէուհւոյ, եւ Ասափայ մարգարէին :

Ասափ եւ Դիթոմ եւ որդիքն Կորխայ, եւ այլ բազում ոմանք պատագլուխք էին պարու երգեցողացն զոր կարգեաց Դաւիթ արքայ ի պաշտօն խորանին Տեառն զամենայն Ղեւտացիս՝ * դաս դաս բաժանեալ զնոսա ըստ աւուրց շաբաթուն, եւ ուսոյց նոցա զհարիւր եւ յիսուն սաղմոսս իւր : Եւ նոքա եղանակս կարգէին սաղմոսացն Դաւթի Հոգւոյն առաջնորդութեամբ, եւ ուսուցանէին դասուց իւրեանց, եւ այնպէս պաշտէին զպաշտօն Տեառն, զի ունէին եւ նոքա մասն մարգարէութեան՝ Ասափ եւ

* A fol. 186 r° a.

10 այլ բազում] այլք B.

que sept ans avec son mari. Elle était restée veuve et âgée (alors) de quatre-vingt-quatre ans, elle ne quittait point le Temple, servant (Dieu) nuit et jour dans le jeûne et dans la prière. Elle aussi, survenant à cette heure, se mit à louer le Seigneur et à parler de l'Enfant : « C'est le Fils de Dieu, dont les prophètes ont parlé et qui s'est révélé maintenant à nous comme sauveur. »

Joseph et Marie retournèrent avec l'Enfant à Nazareth et de là s'enfuirent en Égypte, pour qu'Hérode ne tuât point l'Enfant.]

9 MÉHÉKI, 15 Février.

Dormition du vieillard Siméon, et repos de la prophétesse Anne et du prophète Asaph.

Asaph et Idithun (*Diṭom*), et les fils de Coré (*Korḥ*) et beaucoup d'autres étaient les chefs des chœurs des chantres, que le roi David avait institués, pour le service du temple de Dieu, parmi les Lévites, * après les avoir séparés en plusieurs classes, selon les jours de la semaine, et auxquels il avait appris ses cent cinquante psaumes. Ceux-là organisèrent des airs pour les psaumes de David sous la conduite de l'Esprit, et ils les enseignaient à leurs classes, accomplissant ainsi le service du Seigneur, car Asaph et ses compagnons possédaient eux aussi une part de prophétie. C'est pourquoi on trouve sur les

* A fol. 186 r° a.

ընկերք իւր ։ Դասն որոյ գտանի ի վերնագիրս սաղմոսացն. Սաղմոս յԱսափ, որդւոցն Կորխայ, ի Դիթոմ, Մաղեթայ եւ այլք նման սոցին ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյ Ոնեսիմայ աշակերտին Պօղոսի ։

Այս սուրբ վկայս Ոնեսիմոս ծառայ էր Փիլիմոնի ի Հռոմ, յոր գրեաց սուրբն Պօղոս զթուղթն, եւ յետ մահուան տեառն իւրոյ Փիլիմոնի՝ աշակերտեցաւ Պօղոսի առաքելոյն եւ ընդ նմին քարոզէր զբանն Աստուծոյ ։

Եւ Հռոմայեցիքն կալան զՈնեսիմոս եւ տարան առ Տերտիւղոս եպարքոսն Հռոմայ, եհարց ցնա թէ. Դու ո՞վ ես կամ ուստի՞ եկիր, եւ քարոզես զայլ ոք աստուած զոր մեք ոչ պաշտեմք ։ Ասէ Ոնեսիմոս. Երբեմն ծառայ էի մարդոյ գնեալ արծաթով, եւ այժմ իցեմ ազատ եւ ծառայ Աստուծոյ, քանզի խոտորեցայ ի կռապաշտութենէ եւ ուղղեցայ ի բարեպաշտութիւն ։

Եւ այլ բազում բանս վարդապետութեան պատմեաց Տերտիւղոսի թերեւս դարձցի յաստուածգիտութիւն ։ Եւ նա առաւել եւս բորբոքեցաւ ի բարկութիւն եւ արկ զնա ի բանդ աւուրս տասն եւ ութ, եւ պատուիրեաց զի ոչ հաց եւ ոչ ջուր տացեն նմա,

2 ի Դիթոմ] Իդիդումայ B — Մաղեթայ] Մայեղեթայ B || 9 պաշտեմք] ճանաչեմք B — արծաթով] արծաթոյ B || 12 բանս] աստուածայինս *add.* B.

titres des psaumes : Psaume d'Asaph, des fils de Coré, Idithun (*i Ditom*), de Maleth[1] et autres semblables à eux.

En ce jour, martyre de saint Onésime, disciple de Paul.

Ce saint martyr Onésime était un serviteur de Philémon à Rome, à qui saint Paul a écrit une épître. Après la mort de son maître Philémon, il se fit disciple de l'apôtre Paul et évangélisa avec lui la parole de Dieu.

Les Romains saisirent Onésime et le conduisirent auprès de Tertilus, préfet (ἔπαρχος) de Rome, qui l'interrogea : « Qui es-tu? ou : d'où viens-tu, toi qui prêches un Dieu étranger que nous n'adorons point? » Onésime lui répondit : « J'étais jadis le serviteur d'un homme ayant été acheté avec de l'argent, mais maintenant je suis libre et serviteur de Dieu, car je me suis éloigné de l'idolâtrie et je me suis dirigé vers la piété. »

Il adressa bien d'autres paroles de doctrine à Tertilus dans l'espoir de le convertir à la connaissance de Dieu. Mais celui-ci s'anima davantage de fureur et le fit jeter en prison pendant dix-huit jours et prescrivit de ne lui

1. *Mahelet,* mot hébreu contenu dans les titres des psaumes LII et LXXXVII, de signification douteuse et que les versions ont transcrit sans le traduire à la suite des Septante, ὑπὲρ μαελέθ.

որպէս զի մեռցի ։ * Եւ ի բանդին զբազումս դարձոյց ի հռոմայեցւոցն յաստուածպաշտութիւն, զորս հալածեաց եպարքոսն ի Հռոմայ. Եւ զսուրբն Ոնեսիմոս տարաւ ի Հռոմայ ի Պատիլոս քաղաքն ։ Եւ անդ սկսաւ զբան Աստուծոյ քարոզել, եւ զբազումս դարձոյց ի Քրիստոսի հաւատն ։ * A fol. 186 r° b.

Եւ հրամայեաց Տերտիղոս, եւ զՈնեսիմոս չարչարեցին հաստ բրօք ուժգին չորք արք, եւ ապա ընկեցին յորսայս եւ խորտակեցին զոլորքն եւ զբարձսն ։ Եւ աղօթելով սուրբն Ոնեսիմոս աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ Փետրուարի ԺԵ ։ Եւ կին մի քրիստոնեայ ի թագաւորական տոհմէ առեալ զմարմինն եդ յարծաթի տապան ։

[B* Յիշատակ ամենօրհնեալ սուրբ աստուածածնին Մարիամու ։ * B p. 80 b.

Ամենասուրբ ամենօրհնեալ տիրամայր աստուածածին կոյսն Մարիամ՝ յետ սքանչելապէս ծնանելոյն զբանն Աստուած, եւ տեսանելոյ զերս սքանչելեաց հովուացն որք ի հրեշտակացն զարթեան, եւ զմոգուցն որ ի ձեռն աստեղն եկին, յորժամ լցան քառասուն աւուրք մաքրութեանն զոր սպասուրեալ Մովսէս բարձեալ զամենայնի բարձող Բանն Աստուծոյ մարմնացեալ՝ եած ի տաճարն յԵրուսաղէմ, եւ լուաւ զսքանչելի վկայութիւնն Սիմէոնի եւ զԱննայի, եւ օրհնեցաւ ի նոցանէ որպէս եւ յառաջ

1 մեռցի] ի սովոյ *add.* B — յաստուածպաշտութիւն] ի բարեպաշտութիւն B || 3 Պատիլոս] Պոտիլոս B || 5 չարչարեցին] ծեծեցին B || 7 Փետրուարի ԺԵ] եւ Մեհեկի Թ *add.* B || 8 տոհմէ] ազգէ B.

donner ni pain ni eau afin qu'il mourût. * (Onésime) convertit au culte de Dieu dans la prison nombre de Romains que le préfet fit expulser de Rome. Quant à saint Onésime, il le fit conduire de Rome à la ville de Pouzzoles (*Patilos*). Là (Onésime) se mit à prêcher la parole de Dieu et convertit nombre de personnes à la foi du Christ. * A fol. 186 r° b.

Tertilus donna des ordres et quatre hommes munis de gros bâtons brisèrent les os d'Onésime, puis ils le firent coucher sur le dos et lui brisèrent les chevilles et les jambes. Saint Onésime rendit son âme à Dieu en priant, le 15 février. Une femme chrétienne de la famille impériale prit le corps et le déposa dans un cercueil en argent.

[B* Commémoration de la toute bénie, sainte Marie mère de Dieu. * B p. 80 b.

La très sainte, la toute bénie mère du Seigneur, mère de Dieu, la vierge Marie, après avoir enfanté miraculeusement le Verbe de Dieu, et vu les faits prodigieux des bergers qui furent réveillés par les anges, et des mages qui vinrent (guidés) par l'étoile, lorsque furent accomplis les quarante jours de la purification selon la loi de Moïse, prit dans ses bras celui qui contient tout le verbe de Dieu incarné, et le conduisit au Temple à Jérusalem. Elle y entendit l'admirable témoignage de Siméon et d'Anne et fut bénie par eux ainsi qu'elle l'avait été auparavant par Élisabeth et par l'ange; et elle augmenta de plus en

յԵղիսաբեթէ եւ ի հրեշտակէն, եւս քան զեւս յաւելոյր ի գոհութիւն՝ խնդութեամբ եւ բերկրեալ հոգւով մեծացուցանելով զԱստուած, եւ օրհնելով անդադար՝ փոխանակ ամենեցուն փրկութեանն զոր ի նմանէ հաճեցաւ տնօրինել :

Վասն որոյ եւ ամենայն օրհնաբանելի եւ տօնելի փրկագործ տնօրինականացն Քրիստոսի, զնոյն ինքն զսուրբ տիրամայրն կցորդ տօնի եւ օրհնաբանութեան ունի եկեղեցի սուրբ, երանելով նմա բարեբանութեամբ ընդ միածնին իւրոյ՝ Հարբն եւ Հոգւոյն սրբով այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս :

Յայսմ աւուր հանգիստ սուրբ ծերունոյն Սիմէոնի աստուածաբարձի :

Այս երանելի եւ աստուածաբարձ սուրբ ծերունիս Սիմէոն, հրաժարեալ յաւժամանակեայ աշխարհիս հեշտութեանց եւ ի զբաղմանց, եւ թողեալ զամենայն ինչս եւ զստացուածոց վայելս, եւ պարապեալ հանապազ մաքրութեամբ աղօթից եւ պահոց ի պաշտօն եւ ի քահանայութիւն տաճարին Աստուծոյ :

Եւ իմացեալ զգալուստն Քրիստոսի մարգարէական հոգւով եւ հաւատացեալ նախաձայն մարգարէիցն խնդրեաց ի Հոգւոյն սրբոյ մի տեսանել զմահ մինչեւ տեսցէ
* B p. 81 a. զՔրիստոսն Աստուծոյ : Եւ* սպասաւորէր առանց հեղգութեան ի տաճարն Աստուծոյ, եւ աղօթէր հանապազ վասն փրկութեան աշխարհի. եւ էր արդարեւ անմեղ եւ անբիծ եւ լռակաց եւ մաքուր յամենայն չարեաց : Վասն որոյ ազդեցութեամբն Աստուծոյ իմացաւ եթէ մի մեռցի մինչեւ տեսցէ զփրկութիւն աշխարհի որ է ինքն Քրիստոս :

plus ses actions de grâces, en glorifiant Dieu avec joie et ferveur d'âme, bénissant sans cesse celui qui pour la rédemption de tout le monde avait daigné se servir d'elle.

C'est pourquoi lors de toutes les fêtes et bénédictions des actes rédempteurs du Christ, la sainte Église fait participer à ces fêtes et bénédictions la sainte Mère du Seigneur, en la félicitant et la louant avec son fils unique, le Père et le Saint-Esprit, maintenant, toujours et dans les siècles.

En ce jour, repos du saint vieillard Siméon, qui prit Dieu entre ses bras.

Ce bienheureux saint vieillard Siméon qui prit Dieu entre ses bras, avait renoncé aux plaisirs et aux occupations de ce monde passager, avait abandonné toute jouissance des biens et richesses, et s'était consacré à une pureté continuelle dans les prières et les jeûnes pour le service sacerdotal au temple de Dieu.

Ayant pressenti par l'esprit prophétique la venue du Christ, ayant cru aux prophètes qui l'avaient annoncé précédemment, il supplia le Saint-Esprit, (lui demandant) de ne point voir la mort jusqu'à ce qu'il eût vu le Christ de Dieu.
* B p. 81 a. Il* desservait le temple de Dieu sans paresse et priait continuellement pour le salut du monde. Il était réellement innocent, sans péché et sans tache, silencieux et pur de toute mauvaise action. C'est pourquoi, par l'influence de Dieu, il sentit qu'il ne mourrait point jusqu'à ce qu'il eût vu le salut de la terre, c'est-à-dire le Christ lui-même.

Արդ եւ կեցեալ մինչեւ ի ժամանակ ծննդեանն Քրիստոսի, եւ յորժամ ածին զնա ի տաճարն առնել ըստ սովորութեան օրինացն, նա եկն Հոգւովն ի տաճարն, եւ ծանուցեալ զանժամանակ աստուածութեանն մեծութիւն՝ ի ժամանակաւոր տղայական մարմինն՝ մարգարէական աչօք տեսանելով զնա Աստուած եւ ամենայնի տէր ։ Եւ բառնալով ի գիրկս զայն որ ի քերովբէս նստի եւ բառնայ զաշխարհ, խոստովանեալ դաւանեաց զնա տէր կենաց եւ մահու իշխան, լոյս աշխարհի, եւ փառք Հրէից եւ փրկութիւն հեթանոսաց ։

Եւ այնուհետեւ արհամարհեաց զմահ յորմէ նախ երկնչէր, զի տես եկեալ զկեանքն եւ զլուծիչն մահու խնդրէր ի նմանէ արձակիլ ի մարմնոյն կապից, եւ աւետաւոր եւ նախագուշակ երթալ նախնի մեռելոցն ։ Եւ այնպէս գոհանալով օրհնէր զծնեալն, եւ բարեբանելով զծնօղն երջանիկ յետ բառնալոյ զաստուածորդին ի գիրկս եւ տալոյն զնա յամենօրհնեալ աստուածածինն, առժամայն աւանդեաց զհոգին յայտ արարեալ եթէ յաղագս այնորիկ մնայր մինչեւ ցայնժամ զի զպարտական սպասաւորութիւնն զայն լցցէ․ զոր իբրեւ կատարեաց՝ վաղվաղակի փոխեցաւ յաստեացս ։

Նաեւ զի ծանուցեալ ճշմարտապէս եւ կատարելապէս զնա Աստուած եւ Տէր ամենայնի, ոչ կարաց յամել եւ ժուժալ առաջի նորա հողանիւթ այս մարմնով զոր հնացոյց դատակնիքն այլ անդէն լուծաւ․ յայտնելով թէ զոր խնդրեաց ի տղայոյն

Il vécut donc jusqu'à la naissance du Christ, et lorsqu'on eut conduit celui-ci au Temple pour accomplir les usages d'après la Loi, il vint au Temple, guidé par l'Esprit; et reconnaissant la grandeur de la divinité intemporelle dans ce corps temporaire d'enfant, il le reconnut, avec des yeux prophétiques, Dieu et Seigneur de toutes choses. Il éleva dans ses bras celui qui est assis sur les chérubins et soulève la terre, l'avoua et le confessa maître de la vie, arbitre de la mort, lumière du monde, gloire des Juifs et salut des gentils.

A partir de ce jour, il méprisa la mort qu'il appréhendait jusqu'alors, car il avait vu arriver la vie, celui qui délie la mort, et il le pria de le délier des liens de la chair, afin d'aller vers les anciens morts pour les évangéliser et les avertir. C'est pourquoi il bénissait le nouveau-né avec actions de grâces en même temps qu'il louait la bienheureuse Mère, et après avoir soulevé le Fils de Dieu dans ses bras et l'avoir rendu à la toute bénie Mère de Dieu, il rendit l'âme aussitôt, manifestant qu'il était resté jusqu'à ce moment pour accomplir le service du devoir, et aussitôt que (ce devoir) eut été accompli il trépassa de cette vie.

Ce fut aussi parce que (Siméon) l'ayant reconnu en toute vérité et parfaitement Dieu et Seigneur de tout, il ne pouvait plus retarder et résister en sa présence avec ce corps formé de terre, que la malédiction avait vieilli et qui fut dissous aussitôt; voulant signifier par là que ce qu'il avait demandé à

* B p. 81 b. իբրեւ յԱստուծոյ եւս ի կարող տուողէն առժամայն, որ նորոգեալէս * ի փառաւորեալն յաւերժ կենաց՝ ի փառս նորին Քրիստոսի եւ Հօր եւ սուրբ Հոգւոյն յաւիտեան :

Յիշատակ է ընդ նմին եւ Աննայի մարգարէուհւոյ՝ դստերն Փանուէլի, զորմէ յիշատակէ աւետարանիչն որ եւ սա ծանուցեալ յառաջ զմերձ լինել գալստեանն Քրիստոսի, ոչ մեկնէր ի տաճարէն . այլ պահօք եւ աղօթիւք ժուժկալեալ մեծաւ ճգնութեամբ ութսուն եւ չորս ամս, այրիութեամբ զսրբութիւն պահելով մնայր նմա :

Որով եւ արժանի եղեւ եւ սա տեսանել զՏէրն մեր Քրիստոս, եւ խոստովանեցաւ զնա Աստուած ճշմարիտ, եւ առէր ամենեցուն յայտնապէս թէ սա է Քրիստոսն որ գալոց էր . սա է Տէր տաճարիս եւ հրեշտակ ուխտին զոր կամիք : Եւ այսպէս արժանահաւատ վկայութեամբ ամենեցուն պատմելով զփրկութիւնէն աշխարհի, յետ կատարման տնօրինական նուիրանացն ի տաճարն Փրկչին՝ փոխեցաւ եւ նա յաստեացս խաղաղութեամբ փառաւորելով զԱստուած :]

Մեհեկի Ժ եւ Փետրուարի ԺԶ : Տօն է սրբոյ առաքելոյն Յուդայի :

Առաքեալն Քրիստոսի Յուդա Յակոբեան, որդի էր Յովսեփայ որ անուանեցաւ հայր Քրիստոսի, եւ այս Յուդա է Ղեբէոսն՝ որ անուանեցաւ Թադէոս, որպէս ցուցանեն

13 Տօն է] եւ յիշատակ *add.* B.

l'Enfant comme à Dieu, il l'avait obtenu aussitôt par le puissant donneur,
* B p. 81 b. qui l'avait transformé et rendu à la vie * glorieuse, pour la gloire du même Christ et du Père et du Saint-Esprit éternellement.

On commémore avec (Siméon) la prophétesse Anne, fille de Phanuel, pour laquelle l'évangéliste rapporte qu'elle aussi avait su à l'avance la prochaine venue du Christ. Elle ne quittait point le Temple et après avoir vécu quatre-vingt-quatre ans dans les jeûnes, les prières, et un grand ascétisme, conservant la sainteté par le veuvage, elle l'attendait.

Elle aussi fut digne de voir notre Seigneur le Christ, et elle le confessa vrai Dieu en proclamant ouvertement à tout le monde qu'il était le Christ qui devait venir : « C'est lui le *Seigneur de ce temple et l'ange de l'alliance que vous désirez* [1]. » Après ce témoignage véridique, après avoir annoncé à tous le salut de la terre, aussitôt que les actes de la présentation du Sauveur au Temple furent accomplis, elle aussi trépassa en paix d'ici-bas en glorifiant Dieu.]

10 MÉHÉKI, 16 Février.

Fête du saint apôtre Jude.

L'apôtre du Christ Jude, de Jacques, était le fils de Joseph qui fut nommé le père du Christ. Ce Jude est Lebbée, qui fut nommé Thaddée, ainsi que l'in-

1. Mal., III, 1.

Մատթէոս եւ Մարկոս ։ Իսկ Ղուկաս եւ Յովհաննէս՝ Յուդա Յակոբեան զնա կոչեն, զի զատցի անունն ի Յուդայէ մատնչէ ։ Եւ են սոքա չորք եղբարք՝ Յակոբոս առաջին եպիսկոպոսն Երուսաղեմի, եւ Յովսէս, եւ Սիմոն, եւ Յուդա որ են ի թուոյ երկոտասանիցն ։

Եւ յետ Համբարձմանն Քրիստոսի, գնաց Սիմոն ի Պարս եւ ի Բաբելոն, եւ քարոզեաց նոցա. եւ եկեալ յաշխարհն Հայոց՝ կատարեցաւ նահատակութեամբ ի տեղւոջն որ կոչի Ռուսթաւա ։

Իսկ սուրբ առաքեալն Յուդա Յակոբեան շրջեալ քարոզութեամբ յաշխարհն Մարաց եւ Պարսից եւ* Ելիմացւոց, եւ բազում նշանս եւ սքանչելիս արարեալ եւ զբազումս *A fol. 186 v° a. աշակերտեալ, գրեաց նոցա զԹուղթն կաթողիկեայց որ ըստ անուանն իւրում, եւ զգուշացոյց զնոսա յամենայն հերձուածոց որ լինելոց էին. տայ եւ զկորուստ ամբարշտացն ըստ մարգարէութեանն Ենովքայ արդարոյ՝ եօթներորդին յԱդամայ ։

Եւ ինքն եկեալ ի վերին Հայս, պատահի անդ եւ Բարթողիմէոս առաքեալն ի բլուրն Արտաշատու, եւ ուրախացեալք անդ հոգւովն՝ կանգնեցին ի տեղւոջն խաչ ։ Եւ գնաց Բարթողիմէոս առ Սանատրուկ թագաւորն Հայոց եւ անդ նահատակեալ կատարի վասն զՔրիստոս քարոզելոյ ։

3 եպիսկոպոսն] պատրիարքն B || 15 նահատակեալ] նահատակութեամբ B.

diquent Matthieu et Marc. Mais Luc et Jean l'appellent Jude, de Jacques, pour distinguer son nom de celui de Judas, le traître. Ils étaient quatre frères : Jacques, le premier évêque de Jérusalem, José (*Yovsēs*), Simon et Jude qui était du nombre des douze.

Après l'ascension du Christ, Siméon se rendit en Perse et à Babylone et y prêcha; de là il se rendit au pays d'Arménie et y mourut en martyr à l'endroit appelé Roustava [1].

Quant au saint apôtre Jude, de Jacques, il parcourut en évangélisant les pays des Mèdes, des Perses, des* Élyméens [2], il y accomplit de nombreux *A fol. 186 v° a. prodiges et miracles, fit de nombreux disciples, et leur écrivit l'épître catholique qui porte son nom, en les mettant en garde contre tous les schismes qui devaient avoir lieu, et leur annonçant la perte des impies selon la prophétie d'Hénoch le juste, le septième après Adam.

(Jude) se rendit dans la haute Arménie, et y rencontra l'apôtre Barthélemy sur la colline d'Artašat [3]; ils s'y réjouirent spirituellement et plantèrent une croix en cet endroit. Barthélemy alla trouver le roi d'Arménie, Sanatrouk, et là, mourut martyrisé pour avoir prêché le Christ.

1. Sur le nom du lieu où mourut saint Simon, Suanir, Swanyz ou Bindwinth — Nicophsia, cf. *Acta SS. Octob.*, XII, p. 428. — 2. Élam ou Susiane. — 3. *Artašou* dans la passion arménienne de saint Barthélemy.

Եւ կատարի տօն սրբոյ առաքելոյն Յուդայի Փետրուարի ԺԶ ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն երկոտասան մարտիրոսացն Պամփիլեայ, Վաղենդիոսի, Պօղոսի, Պորփիւրիոսի, Սելեւկիոսի, Թէոդուլայ, Յուլիանոսի եւ հնգից եգիպտացւոցն ։

Այս սուրբ վկայքս Քրիստոսի էին յաւուրս Դիոկղետիանոսի անօրէն արքային ։ Պամփիլոս քահանայ էր Կեսարու Պաղեստինու եկեղեցւոյն, եւ յոյժ ուսեալ էր զեկեղեցական գիրս եւ զարտաքին փիլիսոփայութեան հանճարս ։ Եւ Սելեւկոս էր ի Կամբատակիոյ գաւառէն քաջ զօրական լեալ ի պատերազմի ։ Զսոցա հատին զգլուխն ։

* A fol. 186 v° b. Եւ Վաղենդինոս էր սարկաւագ Երուսաղէմի * եկեղեցւոյն ։ Եւ Պօղոս էր Յամնիտացւոց քաղաքէն, զորս չարաչար տանջեցին եւ ապա զգլուխս նոցա հատին ։

ԶՊորփիւրիոս սնուցեալ էր սուրբն Պամփիլոս, եւ էր գրագիր եւ էր ամաց տասն եւ ութից. եւ երթեալ խնդրէր զմարմին տեառն իւրոյ եւ վարդապետին, եւ զայլոց սրբոցն զի թաղեսցէ ։ Եւ կալան զնա որպէս քրիստոնեայ, գզեցին զմարմին նորա եւ ընկեցին ի հրախառն մոխիր հնոցի եւ այնպէս չարչարանօք աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ։

2 Պամփիլեայ] Պամփիլոսի քահանայի *add.* B || 3 Թէոդուլայ] Թէոդուլի քահանայի *add.* B || 4 Քրիստոսի *om.* B — յաւուրս] հալածանաց *add.* B || 8 Վաղենդինոս] Վալէնտինոս B || 10 եւ էր] եւ ուսուցեալ B || 13 չարչարանօք *om.* B || 14 առ Աստուած *om.* B.

La fête du saint apôtre Jude a lieu le 16 février.

En ce jour, martyre des douze martyrs Pamphile, Valens (*Valentios*), Paul, Porphyre, Séleucus, Théodule, Julien et des cinq Égyptiens.

Ces saints martyrs du Christ vivaient aux jours de l'empereur impie Dioclétien. Pamphile était prêtre de l'église de Césarée de Palestine. Il était très versé dans les livres de l'Église et dans la philosophie profane. Séleucus était de la province de Cappodoce (*Kambatakioy*) et, comme militaire avait donné des preuves de bravoure pendant la guerre. On leur trancha la tête.

* A fol. 186 v° b. Valens (*Valentinos*) était diacre de * l'église de Jérusalem. Paul était de la ville de Yamnia[1]. On les tortura cruellement et ensuite on leur trancha la tête.

Porphyre avait été élevé par saint Pamphile; il était scribe et avait dix-huit ans. Il alla chercher le corps de son maître et docteur et ceux des autres saints aussi pour les inhumer. On le saisit comme chrétien, on déchira son corps et on le jeta dans un four de cendres enflammées. C'est dans de telles tortures qu'il rendit son âme à Dieu.

1. Arménien Յամնիտացւոց, *yamnitatzuotz*, sous l'influence de l'ethnique grec τῶν Ἰαμνιτῶν πόλις.

Եւ Թէոդուլոս երէց էր ծերունի. զսա խաչեցին եւ զոլորքն ջարդեցին, եւ այնպէս աւանդեաց զհոգին :

Յուլիանոս էր ի Կապադովկիոյ գաւառէն, եւ երթեալ մերձ ի մարմին սրբոցն՝ գիրկս արկեալ համբուրէր արտասուօք. եւ զսա կալեալ ընկեցին ի հուր եւ աւանդեաց զհոգին :

Իսկ հինգ եգիպտացիքն մտանէին ընդ դուռն քաղաքին Կեսարիոյ Պաղեստինեայ. հարցին զռնապանքն զնոսա, եւ նոքա զճշմարիտն խոստովանեցան եթէ. Քրիստոնեայք եմք : Կալան զնոսա եւ որպէս չարագործս կապեցին, եւ տարան առ Փիրմիլիանոս դատաւորն. եւ յոյժ զնոսա տանջանօք չարչարեաց, եւ հարցանէր զանուանսն եւ զգաւառն. եւ նոքա զմարգարէիցն ասացին զանուանսն. Եղիա, Երեմիա, Սամուէլ, Դանիէլ, Եզեկիէլ, եւ զաւառ՝ զԵրուսաղէմ :

Եւ այնպէս եւ սոքա տանջանօք եւ հրով չարչարեցան, եւ հատին զգլուխս նոցա. եւ զմարմինս * սրբոցն պահեաց Աստուած ի թռչնոց եւ ի գազանաց՝ մինչեւ արք * A fol. 187 r° a.
երկիւղածք երթեալ ամփոփեցին եւ թաղեցին պատուով շինեալ եւ վկայարանս :

Կատարի տօն սրբոց վկայիցս՝ Փետրուարի ԺԶ :

[B * Ի սմին աւուր յիշատակ է սուրբ եպիսկոպոսին Մարութայ, եւ ամենայն * B p. 83 b.

1 ջարդեցին] խորտակեցին B || 7 զնոսա *om.* B || 9 տանջանօք չարչարեաց] հարուածովք տանջեաց B || 14 վկայարանս] սրբոցն *add.* B || 15 Կատարի ... ՓետրուարիԺԶ] Կատարեցան սուրբ վկայքն Քրիստոսի Մեհեկի Ժ եւ Փետրուարի ԺԶ B.

Théodule était un prêtre âgé. On le mit en croix et on lui brisa les chevilles ; c'est ainsi qu'il rendit l'âme.

Julien était de la province de Cappadoce (*Kapadovkioy*). Étant survenu auprès des corps des saints, il les enlaça et les baisa avec larmes. On le saisit également et on le jeta dans les flammes. Il y rendit l'âme.

Quant aux cinq Égyptiens, ils entraient par la porte de la ville de Césarée de Palestine. Les gardiens les interrogèrent et ils avouèrent la vérité en disant : « Nous sommes chrétiens. » On les saisit, on les lia comme des malfaiteurs et on les conduisit auprès du juge Firmilianus, qui les fit soumettre à de cruelles tortures. Il leur demanda leurs noms et la patrie d'où ils étaient. Ils lui dirent les noms des prophètes : Élie, Jérémie, Samuel, Daniel, Ézéchiel et comme patrie, Jérusalem.

Ils furent martyrisés eux aussi de la même manière par les tortures et les flammes, et on leur trancha la tête. Dieu préserva les * corps des saints des * A fol. 187 r° a.
oiseaux et des bêtes féroces, jusqu'à ce que des hommes craignant Dieu, s'y étant rendus, les recueillirent et les inhumèrent avec honneur, et édifièrent des monuments commémoratifs.

La fête de ces saints a lieu le 16 février.

[B * En ce jour, commémoration du saint évêque Marouthа et de tous les * B p. 83 b.

սրբոցն զորոց զոսկերսն ժողովեաց ի Մարտիրուպօլիս երկու հարիւր եւ ութսուն հազարացն եւ այլոց բազմաց :]

Մեհեկի ԺԱ եւ Փետրուարի ԺԷ : Վկայութիւն Թէոդորոսի մեծի վկային Քրիստոսի, որ թարգմանի աստուածապարգեւ, որոյ տօնն կատարի յաղուհացիցն :

Քաջ նահատակն Թէոդորոս էր ի ժամանակս ամբարիշտ թագաւորացն Մաքսիմիանոսի եւ Մաքսէնտի, ի քաղաքէն Ամասիոյ, ի գեղջէն Հումէալոն : Նորա զօրական լեալ յարեւելից գաւառն ի գունդն որ կոչի Մարմարիտեաց, եւ որպէս քրիստոնեայ տարան զնա առ դատաւորն Վռենկաս՝ որ ասի պրեպոսիտոս, եւ ստիպէր զնա զոհել կռոցն :

Եւ լցեալ նա հոգւով սրբով ի մէջ գնդին եւ ասէ. Ես քրիստոնեայ եմ, եւ չհրամայեցին ինձ զոհել զարշելեաց : Եւ յոյժ բռնադատէին զնա զգենուլ զսպառազինութիւնն եւ զոհել : Ասէ Թէոդորոս. Ես զօրական եմ թագաւորին իմոյ Քրիստոսի, եւ այլում զօրական ոչ կարեմ լինել : Եւ բազում բանս վասն մարդանալոյն Քրիստոսի խօսեցաւ ընդ Վռենկայ : Եւ թող ետուն նմա զի ընդ մտօքն անկցի եւ զոհեսցէ :

3 Վկայութիւն] սրբոյն *add.* B || 4 յաղուհացիցն] առաջին շաբաթուն՝ շաբաթն օրն *add.* B.

saints dont il recueillit les ossements à Martyropolis : deux cent quatre-vingt mille et beaucoup d'autres.]

11 MÉHÉKI, 17 Février.

Martyre du grand martyr du Christ Théodore dont le nom se traduit par « don de Dieu », dont la fête a lieu pendant le carême [1].

Le vaillant martyr Théodore vivait aux jours des empereurs impies Maximien (*Makhsimianosi*) et Maxence (*Makhsènti*); il était de la ville d'Amasia, du village de Houméalai (*Houméalon*). Il était soldat, dans les provinces orientales, de la légion dite des Marmarites. Comme chrétien on le conduisit chez le juge Brincas (*Vrenkas*) dit Praepositus [2], qui l'obligea à immoler aux idoles.

(Théodore), rempli du Saint-Esprit, dit au milieu de la troupe : « Je suis chrétien, on ne m'a pas commandé d'immoler à des abominations. » On le contraignit violemment à revêtir son armure et à immoler. Théodore dit : « Je suis soldat de mon roi le Christ, et ne puis être soldat d'aucun autre. » Il dit à Brincas bien d'autres paroles au sujet du Christ devenu homme. On lui laissa le temps de revenir à de meilleurs sentiments et d'immoler.

1. *Yaćouhatzitz*, abstinence de sel et pain; la fête de saint Théodore a lieu le premier samedi de carême. — 2. Du titre latin *praepositus* le traducteur arménien a fait un surnom.

Եւ ելեալ Թէոդորոս շրջէր ընդ ամենայն տեղիս, եւ ուսուցանէր ամենեցուն զճանապարհս փրկութեան : Եւ ի միում գիշերի առեալ հուր յորժամ ամենեքեան ննջէին եւ զտաճար Ռէայ մօր աստուածոցն հրդեհեաց : * Եւ տեսեալ ոմանք ի նոցանէ զոր արար պատմեցին Բրինկեայ, եւ կալեալ զսուրբն տարան առաջի նորա : Եւ ասէ. Ընդէ՞ր փոխանակ զոհի եւ կնդրուկս մատուցանելոյ աստուածուհւոյն՝ հրով այրեցեր : Ասէ Թէոդորոս. Զոր արարի ոչ ուրանամ. փայտ ժողովեցի եւ այրեցի քարինս զի կիր լինիցին : Եւ սկսան հարկանել ուժգին : Ասէ սուրբն Թէոդորոս. Ոչ են կարող տանջանք քո՝ որ եթէ այլ եւս յաւելուցուս՝ մեկնել զիս ի սիրոյ յուսոյն իմոյ Քրիստոսի : *A fol. 187 r° b.

Արկին զնա ի բանդ, եւ կնքեցին զդուռն, զի սովամահ լինիցի : Եւ Հոգին սուրբ կերակրէր զնա ի բանդին : Եւ երեւեցաւ նմա Տէր ի բանդին եւ ասէ. Քաջալերեաց Թէոդորէ, զի ես ընդ քեզ եմ : Եւ նա սկսաւ սաղմոսել : Եւ լուեալ պահապանքն բարբառս բազմաց, ընթացան ի բանդն եւ գտին փակեալ եւ զմատանեկնիքն ողջ : Եւ լուեալ ձայն սաղմոսաց, եւ նայեցան ընդ ծերպս պատուհանին, եւ տեսին բազում ամբոխ զի սաղմոսէին ընդ սրբոյն. երկեան եւ գնացեալ պատմեցին դատաւորին :

Եւ նա երթեալ վաղվաղակի եգիտ զդուռն փակեալ եւ զմատանին ողջ. եւ լուէր

2 յորժամ ամենեքեան ննջէին] մինչդեռ ննջէին B || 4 զսուրբն *om.* B || 8 ի սիրոյ յուսոյն] ի սիրոյն B || 9 Եւ Հոգին... ի բանդին *om.* B || 10 երեւեցաւ] ի տեսլեան *add.* B || 12 զմատանեկնիքն] զմատանին B || 13 եւ լուեալ ձայն սաղմոսաց *om.* B.

Théodore se mit à circuler en tous lieux et enseignait à tous la voie du salut. Une nuit il prit du feu et pendant que tout le monde dormait il incendia le temple de Rhéa, la mère des dieux. * Quelques-uns ayant vu ce qu'il avait fait en avertirent Brincas, saisirent le saint et le conduisirent devant lui. Celui-ci lui dit : « Pourquoi, au lieu de sacrifier et d'offrir de l'encens à la déesse l'as-tu, brûlée? » Théodore lui répondit : « Je ne nie pas ce que j'ai fait, j'ai ramassé du bois, j'ai brûlé des pierres pour les réduire en chaux. » On se mit à le frapper brutalement. Saint Théodore dit : « Tes tortures, même si tu les augmentes, ne pourront pas m'éloigner de l'amour de mon espérance en le Christ. » *A fol. 187 r° b.

On le jeta dans une prison, dont on scella la porte pour qu'il mourût de faim. Le Saint-Esprit le nourrit dans la prison. Le Seigneur lui apparut dans la prison et lui dit : « Prends courage, Théodore, car je suis avec toi. » Il se mit à psalmodier. Les gardiens, entendant les voix de plusieurs personnes, accoururent à la prison, la trouvèrent fermée et les scellés intacts. Ils entendirent les voix des psalmodies, regardèrent par les trous de la fenêtre et aperçurent une multitude qui psalmodiait avec le saint. Ils eurent peur et allèrent avertir le juge.

Celui-ci, s'étant aussitôt rendu (à la prison), trouva la porte fermée et le scellé intact, et entendit les voix de beaucoup (de chanteurs); il crut que les

ձայն բազմաց, եւ կարծեաց եթէ քրիստոնեայք ժողովեցան առ նա ։ Հրամայեաց զօրականաց շուրջ պատել զբանդովն, եւ մտեալ ի ներքս ոչ զոք տեսին բայց միայն զԹէոդորոս պնդեալ ի փայտի զոտն, եւ յահէն դողումն կալաւ զամենեսեան ։

* A fol. 187 v° a. Եւ ընդ առաւօտն կացուցին զնա յատեան, եւ* ստիպէին զնա զոհել կռոցն. եւ խոստանայր դատաւորն բազում պատիւս եւ պարգեւս, եւ լինել քահանայապետ կռոցն ։ Ասէ Թէոդորոս. Թէպէտ եւ զմարմինս իմ տանջես, եւ հրոյ եւ գազանաց մատնես՝ մինչեւ լիցէ շունչս իմ առ իս՝ ոչ ուրացայց զՔրիստոս իմ ։ Եւ կախեցին զնա եւ քերեցին զմարմինն մինչեւ բանալ կողիցն ։ Եւ սուրբն Թէոդորոս սաղմոսէր. Օրհնեցից զՏէր յամենայն ժամ, զամենայն սաղմոսն ։

Եւ զարմացաւ բռնաւորն ընդ համբերութիւն նորա, նեղէր ապա դեռ եւս զոհել ։ Եւ սուրբն համարձակութեամբ ասէր. Ոչ երկնչիս դու յԱստուծոյ որ ետ քեզ զայդ իշխանութիւնդ եւ բռնադատես զիս թողուլ զԱստուած եւ անշունչ քարանց երկիր պագանել ։ Ասէ դատաւորն. Ընդ ո՞վ կամիս լինել՝ ընդ մեզ եթէ ընդ Քրիստոսն քո ։ Եւ սուրբն ասէ խնդութեամբ. Ընդ Քրիստոսի էի եւ եմ եւ եղէց ։

Եւ տեսեալ դատաւորին թէ ոչինչ կարաց առնել վկային Քրիստոսի, հրամայեաց հրով այրել զնա. եւ առժամայն դահիճքն բորբոքեցին հուր, եւ նա լուծեալ զգօտին՝

1 զօրականաց] սուսերօք *add.* B || 2 զԹէոդորոս] զսուրբն Թէոդորոս B || 5 կռոցն *om.* B.

chrétiens s'étaient assemblés auprès du (saint). Il ordonna aux soldats de cerner la prison, mais ayant pénétré à l'intérieur ils ne virent personne, sauf le seul Théodore, les pieds attachés au billot. Un tremblement, causé par la peur, les saisit tous.

* A fol. 187 v° a. Au matin on le fit venir au tribunal et on *le pressa d'immoler aux idoles. Le juge lui promit bien des honneurs et des dons, et de le faire grand prêtre des idoles. Théodore lui répondit : « Bien que tu tortures mon corps, que tu me livres aux flammes et aux fauves, tant qu'il me restera du souffle, je ne renierai point mon Christ. » On le suspendit et on déchira son corps jusqu'à lui mettre les côtes à nu. Mais saint Théodore psalmodiait dans son entier le psaume *Je bénirai le Seigneur à tout instant*[1].

Le tyran fut surpris de sa patience, puis l'engagea à immoler. Le saint lui dit avec hardiesse : « Tu n'as donc pas peur de Dieu qui t'a donné cette autorité et tu me forces à quitter Dieu pour adorer des pierres inanimées? » Le juge lui répondit : « Avec qui veux-tu être, avec nous ou avec ton Christ? » Le saint lui répondit joyeusement : « Avec le Christ j'étais, je suis et je serai. »

Le juge, voyant qu'il n'avait pu rien faire au martyr du Christ, ordonna de le brûler au feu. Aussitôt les bourreaux allumèrent du feu et (Théodore),

1. Ps., xxxiii, 1.

մերկացաւ զհանդերձն, եղոյծ եւ զօտ ոտիցն, եւ արարեալ յինքն զնշան սրբոյ խաչին ։ Կապեցին զնա որպէս զխոյ պատարագի, եւ աղօթեաց առ Աստուած. Գոհանամ զքէն Քրիստոս որ արժանի արարեր զիս այսմ մասին լինել հաղորդ ընդ վկայսն քո ։ Եւ նայեցեալ յամբոխն ետես զընկեր իւր զԿղէոնիկոս զի լայր, եւ ասէ. Փութա հասիր ինձ, եւ որպէս յապականացու * երկրիս ոչ թողաք զմիմեանս՝ նմանապէս եւ յանապական * A fol. 187 v° b. կեանս մի՛ որոշեսցուք ։ Եւ ընկեցին զսուրբ վկայն Քրիստոսի ի հուրն, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ի Փետրուարի ԺԷ ։

Եւ տեսին հաւատացեալ ժողովուրդն զհոգին իբրեւ զփայլակն զի ելանէր յերկինս ։ Եւ կին մի քրիստոնեայ Բարէանուն խնդրեաց զմարմին սրբոյն Թէոդորոսի եւ պատեաց մաքուր կտաւովք եւ անոյշ իւղօք եւ խնկօք, հանգոյց ի փայտեայ տապան եւ պահեաց ի տան իւրում, եւ մեծապայծառութեամբ կատարեաց զյիշատակս նորա փառաւորելով զՔրիստոս ։

1 արարեալ] արար B || 5 նմանապէս *om.* B || 7 Փետրուարի ԺԷ] եւ Մեհեկի ԺԱ *add.* B || 8 Եւ տեսին ... յերկինս *om.* B || 11-12 եւ մեծապայծառութեամբ ... զՔրիստոս] եւ յետ ժամանակի տարաւ ի գաւառն իւր որ կոչի Եւխայիտա՝ մերձ ի քաղաքն Ամասիայ եւ եդ ի հանգստի մեծաւ պատուով եւ զգուշութեամբ. եւ կատարեաց զյիշատակ սրբոյ վկային ամենայն հաւատացելովքն ի փառս եւ ի գոհութիւն ամենասուրբ Երրորդութեանն այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս B.

dénouant sa ceinture, se dépouilla de ses vêtements, délia les lacets de ses chaussures et fit sur lui-même le signe de la sainte croix. On l'attacha comme le bélier du sacrifice, tandis qu'il priait Dieu : « Je te rends grâces, Christ, de m'avoir rendu digne de prendre ma part avec tes martyrs. » Il jeta son regard sur la foule et aperçut son compagnon Cléonicus qui pleurait. Il lui dit : « Dépêche-toi à me rejoindre et de même que nous ne nous sommes point quittés sur cette terre * périssable, de même nous ne serons point séparés dans * A fol. 187 v° b. la vie incorruptible. » On jeta le saint martyr du Christ dans les flammes et il rendit son âme à Dieu, le 17 février.

Les fidèles rassemblés aperçurent son âme qui montait au ciel comme un éclair. Une femme chrétienne, au beau nom[1], demanda le corps de saint Théodore, l'enveloppa dans des linges propres avec de l'huile parfumée et de l'encens, le déposa dans un cercueil de bois et le conserva dans sa maison, et célébra avec grande solennité sa commémoration en glorifiant le Christ.

1. Les récits grecs nomment Εὐσεβία la sainte femme qui recueillit le corps de saint Théodore. L'expression arménienne բարէանուն « au beau nom », que le grand dictionnaire des Méchitaristes de Venise ne connaît pas en dehors de ce passage, correspond au mot grec φερωνύμος « dont le nom convient au caractère ». L'auteur de la vie métaphrastique voulait dire que Εὐσεβία était pieuse comme son nom l'indiquait. Le traducteur, qui ne lisait sans doute pas le nom de la femme dans l'exemplaire dont il se servit, puisqu'il l'a omis, s'est arrêté à une formule, qui tient de la transcription autant que de la traduction բարէ... = φερε...

Սքանչելի տեսիլն զոր եցոյց սուրբն Թէոդորոս ի Կոստանդինուպոլիս, վասն որոյ եւ ի քառասներորդ աւուրս պահոցն՝ առաջին շաբաթնօրն կատարի տօն սրբոյն Թէոդորոսի :

Յաւուրս անօրէն եւ ամբարիշտ եւ ուրացող եւ պիղծ թագաւորին Յուլիանոսի յորժամ մերձեցաւ քառասնօրեայ աւուրք պահոցն, պիղծ եւ գազիր խորհուրդ առեալ ի սատանայէ Յուլիանոս կոչեաց զնմանողսն անաստուածութեան իւրոյ զեպարքոս քաղաքին եւ ասէ . Որչափ ջանս եդի վասն քրիստոնէից դարձուցանել զնոսա ի պաշտամունս մեր եւ ոչ կարացի ոչ պատուով եւ ոչ ընչիւք, ոչ սրով եւ ոչ մահուամբ : Եւ ի գիշերիս յայսմիկ աստուածքն մեր բարի խորհուրդ արկին ի միտս իմ, զոր եւ արարից, զի կամ ուրասցին զՔրիստոս եւ զոհեն կռոցն, կամ ի սովոյ մեռցին : Այժմ մերձեալ է պահքն իւրեանց, եւ * ամենայն անձն քրիստոնէի սրբութեամբ պահեն մինչեւ ի զատիկն իւրեանց, եւ զառաջին շաբաթն առաւելագոյնս քան զայլ աւուրսն . արդ պատուէր տուր որ ոչ հաց եւ ոչ այլ ինչ կերակուր կամ ըմպելի հանցեն ի վաճառ՝ այլ զոր ես առաքեցից առ քեզ զայն տացես ի վաճառ : Հրամայեմ որ զհացն եւ զկերակուր եւ զըմպելի խառնեսցեն ի ճարպոյ եւ յարենէ զոհիցն, զի կամ կերիցեն եւ զոհեսցեն ընդ մեզ աստուածոց մերոց, եւ կամ ի սովոյ մեռանիցին :

* A fol. 188 r° a.

Ասէ եպարքոսն . Ճշմարիտ որ սիրտ թագաւորին ի ձեռս աստուածոցն են, բարի եւ

2 շաբաթնօրն] շաբաթուն շաբաթնօրն B || 9 կռոցն] աստուածոց մերոց B.

Merveilleuse vision que fit voir saint Théodore à Constantinople, à cause de la fête de saint Théodore qui a lieu le premier samedi du carême des quarante jours.

Au temps de l'empereur impie, renégat et immonde, Julien, à l'approche du carême des quarante jours, Julien prit le conseil ignoble et immonde du démon et manda auprès de lui les partisans de son athéisme, dont l'éparque de la ville, et dit à celui-ci : « J'ai fait tant d'efforts pour convertir les chrétiens à notre culte et je n'ai réussi, ni par les honneurs, ni par les richesses, ni par le glaive, ni par la mort. Mais, cette nuit, nos dieux ont inspiré un bon conseil à mon cœur, et je vais le mettre à exécution : ou bien ils renieront le Christ et immoleront aux idoles, ou bien ils mourront de faim. Voici que leur carême approche * et tous les chrétiens jeûnent saintement jusqu'à leur pâque, et le premier samedi plus que les autres jours. Or, tu ordonneras qu'on ne mette en vente ni pain, ni aucune autre nourriture, ni boisson, mais, ce que je t'enverrai, tu le donneras à vendre. J'ordonne de mêler au pain, à la nourriture et aux boissons de la graisse et du sang des victimes (disant) : Ou bien ils en mangeront et immoleront avec nous à nos dieux, ou bien ils mourront de faim. »

* A fol. 188 r° a.

L'éparque lui répondit : « Il est bien vrai que le cœur de l'empereur

ընդունելի եւ հաճոյական խորհուրդ խորհեցար ։ Եւ երթեալ եպարքոսին առժամայն զհրամայեալսն ի թագաւորէն կատարեաց. եւ ոչ ետ հանել ի վաճառ հաց կամ այլ ինչ կերակուր կամ ըմպելի՝ բայց միայն զոր առաքեաց պիղծ արքայն ։ Այլ Աստուած իւր ամենակարող զօրութեամբն զնորա չար խորհուրդն խափանեաց եւ ոչնչացոյց, եւ զիւր հաւատացեալսն փրկեաց ի գազրալից կերակրոցն ։

Յառաջին պահոց գիշեր, երեւեցաւ մեծ վկայն Քրիստոսի սուրբն Թէոդորոս Կոստանդնուպոլսի պատրիարքին եւ ասէ. Ընդ առաւօտն ժողովեա առ քեզ զամենայն քրիստոնեայս եւ պատուիրեա նոցա որ ամենեւին ոչ հաց եւ ոչ կերակուր եւ ոչ ըմպելի գնեսցեն ի վաճառականացն, զի ամենայն ինչ ի ճարպոյ եւ յարենէ զոհից խառնեալ են, * այլ կերիցեն ի տան իւրեանց կերակուր ։ * A fol. 188 r° b.

Ասէ պատրիարքն. Որ մեծատունք են ունիցին ի տունս իւրեանց եւ կերիցեն. աղքատք որ միոյ աւուր կերակուր ոչ ունին զինչ ուտիցեն ի տունս իւրեանց ։ Ասէ սուրբն Թէոդորոս. Բաշխեա նոցա կոլիբայ եւ զայն կերիցեն ։ Ասէ պատրիարքն. Ոչ գիտեմ զինչ իցէ կոլիբայն ։ Ասէ սուրբն. Ցորեան եփեա եւ տուր նոցա եւ զայն կերիցեն· զի մեք յԵւքայիտայ եփեալ ցորենոյն կոլիբայ կոչեմք ։

Ասէ պատրիարքն. Եւ դու ո՞վ իցես, տէր, որ այդպիսի խնամակալութեամբ եւ գթով

1 խորհուրդ] իմաստնոց *add.* B || 4 խափանեաց] ոչնչացոյց B || 12 ուտիցեն] կերիցեն B || 14 սուրբն] սուրբ վկայն B.

est entre les mains des dieux. Tu as médité un dessein bon, pratique et agréable. » L'éparque s'empressa aussitôt d'aller accomplir les ordres de l'empereur; il ne donna à vendre ni pain, ni aucune autre nourriture ou boisson, à l'exception de ce que l'immonde empereur lui avait fait parvenir. Mais Dieu par sa vertu toute-puissante entrava sa mauvaise pensée et l'annihila, et sauva ses fidèles des aliments immondes.

La première nuit du carême, le grand martyr du Christ, saint Théodore, apparut au patriarche de Constantinople et lui dit : « Au matin, rassemble tous les chrétiens et recommande-leur de ne rien acheter aux marchands, ni pain, ni aucune nourriture ou boisson, car tout est mélangé de graisse et de sang des victimes; * mais qu'ils mangent chez eux des choses (pré- * A fol. 188 r° b.
parées) à la maison.

Le patriarche lui dit : « Les riches mangeront ce qu'ils ont dans leurs maisons, mais les pauvres qui n'ont que la nourriture d'un jour, que mangeront-ils chez eux? » Saint Théodore lui dit : « Distribue-leur du koliba, et ils le mangeront. » Le patriarche lui répondit : « Je ne sais pas ce que c'est que le koliba. » Le saint dit : « Fais cuire du blé, et donne-le-leur pour qu'ils le mangent; car nous, aux Euchaïtes, nous appelons koliba le blé cuit. »

Le patriarche lui répondit : « Et qui es-tu, seigneur, qui commandes le

հրամայես զփրկութիւն ժողովրդեանն Քրիստոսի ։ Ասէ սուրբն. Ես եմ Թէոդորոս վկայն Քրիստոսի, եւ ի նմանէ առաքեցայ ազդեցուցանել քեզ ։ Եւ նոյնժամայն անյայտ եղեւ ։ Եւ ընդ առաւօտն կոչեաց զամենայն քրիստոնեայսն, եւ պատմեաց զամենայն երեւմունս եւ զասացեալսն ի սրբոյն Թէոդորոսէ, եւ արար որպէս հրամայեցաւն ։

Եւ գիտացեալ Յուլիանոսի՝ յամօթ լեալ հրամայեաց յետ դարձուցանել զպղծախառն կերակուրսն եւ զըմպելիսն, եւ ըստ սովորութեանն իւրեանց վաճառեցին հաց եւ կերակուր ։ Եւ ինքն յամօթոյն ի նաւ մտեալ ել ի քաղաքէն ։

Եւ ի շաբաթն օրն կատարեցին մեծապայծառութեամբ զտօն սրբոյն Թէոդորոսի բազում խնդութեամբ եւ գոհութեամբ ։ Եւ հրամայեաց պատրիարքն որ ամենայն քրիստոնեայք յամենայն ամի զառաջին * (A fol. 188 v° a.) շաբաթն պահոցն տօն կատարեսցեն մեծ վկային Քրիստոսի սրբոյն Թէոդորոսի ։

[B * (B p. 86 a.) Ի սմին աւուր յիշատակ Մարիամնի քեռն Փիլիպպոսի առաքելոյ, եւ Սոփրոնիոսի Երուսաղեմացւոյ, եւ սուրբ հօրն Սալամանոսի ճգնաւորի, եւ սքանչելագործ հօրն մերոյ Ավքսիվիու եպիսկոպոսի Կիպրացւոյ աշակերտին Մարկոսի աւետարանչի եւ գիւտ նշխարաց մեծին Մինասայ վկայի ։]

3 զամենայն երեւմունս] զերեւումն B. || 10 շաբաթն պահոցն] շաբաթու պահոցն շաբաթ օրն B.

salut du peuple du Christ avec tant de soin et de sollicitude? » Le saint lui dit : « Je suis Théodore, le martyr du Christ, et je suis envoyé par Lui pour t'inspirer. » Et il disparut aussitôt. Au matin (le patriarche) manda tous les chrétiens, leur raconta l'apparition et tout ce que saint Théodore lui avait dit; puis il fit comme il lui avait été ordonné.

L'ayant appris, Julien, rempli de honte, ordonna qu'on retournât les aliments et les boissons mélangés d'impuretés, et de mettre en vente selon la coutume du pain et des denrées alimentaires. Quant à lui, de honte, il s'embarqua sur un navire et quitta la ville.

Le jour du samedi on célébra avec grande solennité la fête de saint Théodore avec réjouissance et des actions de grâces; le patriarche ordonna que tous les chrétiens, chaque année, célébrassent, le samedi de la première * (A fol. 188 v° a.) semaine de carême, la fête du grand martyr du Christ, saint Théodore.

[B * (B p. 86 a.) En ce même jour, commémoration de Mariamnâ, sœur de l'apôtre Philippe, de Sophronius de Jérusalem, du saint père, l'ascète Salamanos (*Salamonos*), de notre père le thaumaturge Auxibios, évêque de Chypre, disciple de l'évangéliste Marc, et découverte des restes du grand martyr Ménas.]

Մեհեկի ԺԲ և Փետրուարի ԺԸ ։ Վկայութիւն Սադովկայ եպիսկոպոսին Սալիքայ քաղաքին ։

Ի ժամանակս Սապուհոյ հրապաշտ արքային Պարսից էր երանելին Սադոք եպիսկոպոսն Սալիքայ քաղաքի և Կտեսիփոնի ։ Սոսա յանուրջս զսուրբ վկայն Քրիստոսի զՍիմէոն որ յառաջ քան զինքն եպիսկոպոս էր և մարտիրոսացաւ, որ ի վերայ սանդղոց կանգնեալ էր և կոչէր զնա և ասէր. Ել Սադոք աներկիւղ ի վեր ընդ սանդուղքս և եկեսջիր առ իս ։

Եւ զարթուցեալ Սադոք զիտաց որ ի մարտիրոսութիւն կոչէր, և երթեալ երևեցոյց զինքն արքային. և առժամայն կապեցին զնա և այլ քրիստոնեայս հարիւր և քսան և ութ անձն, ընդ այր և ընդ կին, որք առաջի արքային խոստովանեցան զանունն Քրիստոսի ։

Եւ եպիսկոպոսն Սադոք յանդիմանեաց անարգանօք զերկրպագողսն արեգականն և հրոյ, և արքայն հրամայեաց զնոսա արկանել ի բանդ ։ * Եւ եղեն արգելական բանդին ամիսս հինգ, և նեղէին զնոսա տանջանօք և սովով, և ոչ կարացին զսուրբսն դարձուցանել ի հաւատն իւրեանց ։ Եւ հանին զհարիւր և քսան և ութ սուրբսն արտաքոյ քաղաքին և հատին զգլուխս նոցա ։ * A fol. 188 v° b.

1 Վկայութիւն... քաղաքին] Վկայութիւն սրբոյն Սադոկայ եպիսկոպոսին, և հարիւր քսան և ութ վկայիցն ընդ նմա B || 3 Սապուհոյ] Շապհոյ *add.* B || 4 Սալիքայ քաղաքի և Կտեսիփոնի] քաղաքին Սալէքայ և Տիզբոնի B — Քրիստոսի *om.* B || 6 ի վեր *om.* B || 13 և եղեն արգելական բանդին ամիսս հինգ *om.* B.

12 MÉHÉKI, 18 Février.

Martyre de Sadoc, évêque de la ville de Séleucie.

Le bienheureux Sadoc (*Sadokh*) évêque de Séleucie (*Salikh*) et de Ctésiphon, vivait aux jours du roi des Perses Sapor, l'adorateur du feu. Il vit dans un rêve le saint martyr du Christ, Siméon, qui avait été évêque avant lui et avait été martyrisé, se tenant debout en haut d'un escalier, qui l'appelait et disait : « Monte sans crainte, Sadoc (*Sadokh*), au haut de l'escalier et viens à moi. »

Sadoc s'étant réveillé comprit qu'il était appelé au martyre, et alla se faire connaître au roi. On le lia aussitôt, ainsi que d'autres chrétiens au nombre de cent vingt-huit, hommes et femmes, qui confessèrent, en présence du roi, le nom du Christ.

L'évêque Sadoc blâma avec mépris les adorateurs du soleil et du feu, et le roi ordonna de les jeter tous en prison. *Ils furent retenus en prison pendant cinq mois; on les maltraita par des tortures et par la faim, mais (les païens) ne purent convertir les saints à leur religion. On fit sortir les cent vingt-huit saints hors de la ville, et on leur trancha la tête. * A fol. 188 v° b.

Եւ զերանելին Սադոք տարան ի քաղաքն Բիթլապատ, եւ անդ հատին զպատուական գլուխն իւր Փետրուարի ԺԸ :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Աղեկսանդրոսի Թեսաղոնիկեցւոյն :

Այս երանելի վկայս Քրիստոսի էր յաւուրս Մաքսիմիանոսի կռապաշտ արքային. եւ երթեալ կործանեաց զսեղանն յորում էին զոհքն, եւ հեղաւ ամենայն որ ինչ ի սեղանին էին, եւ կալեալ զնա տարան առ թագաւորն :

Եւ ասէ ցնա. Մատուցեալ երկիր պագ եւ զոհեա աստուածոցն : Ասէ սուրբն. Ես ուսայ միայնոյ Աստուծոյ արդարադատ թագաւորի երկիր պագանել, զի նա արար զմեզ, եւ զձեզ անէծ որ ոչ կամեցայք ճանաչել զարարողն ձեր : Եւ բարկութեամբ հրամայեաց Մինուկիանու դահճապետին հատանել զգլուխն սրբոյ վկային. եւ նորա վերացուցեալ զսուրն զի զարկցէ՝ եկաց չորացեալ եւ անմռունչ : Ասէ ցնա թագաւորն. Ընդէ՞ր կաս այր . . . . ար զօրական եւ ոչ հատանես (զգլուխ)ն : Ասէ Մինուկիանոս. Ով թագաւոր եղեւ գլուխս իմ որպէս լեառն, եւ եմ ի դողման, եւ ձեռս իմ իբրեւ
* A fol. 189 r° a. *զփայտ սրովս * եւ ոչ կարեմ խոնարհեցուցանել :*

2 *Փետրուարի ԺԸ*] *եւ Մեհեկի ԺԲ* add. B || 4 *Քրիստոսի* om. B || 7 *ցնա*] *թագաւորն* add. B || 8 *պագանել*] *եւ պատարագս մատուցանել* add. B || 9 *զարարողն*] *զարարիչն ձեր* B || 10 — p. [1111] l. 5 *Մինուկիանու . . . յերկինս*] *եւ հատին զգլուխ սրբոյն Աղեկսանդրոսի Փետրուարի ԺԸ : Եւ տեսեալ թագաւորին սքանչելիս ի մահու նորա* B.

On conduisit le bienheureux Sadoc à la ville de Beit Lapat et on y trancha sa précieuse tête, le 18 février.

En ce jour, martyre de saint Alexandre le Thessalonicien.

Ce bienheureux martyr du Christ vivait aux jours de l'empereur idolâtre Maximien. Il alla renverser l'autel sur lequel se trouvaient les victimes et fit tomber à terre tout ce qui se trouvait sur l'autel. On le saisit et on le conduisit à l'empereur.

Celui-ci lui dit : « Va, prosterne-toi et sacrifie aux dieux. » Le saint lui répondit : « J'ai appris à adorer le Dieu unique, roi juste, qui nous a créés et vous a maudits, vous qui n'avez point voulu reconnaître votre créateur. » (L'empereur) en colère ordonna au chef des bourreaux Minucianus de trancher la tête au saint martyr; mais ayant levé le glaive pour le frapper, (Minucianus) demeura glacé et sans voix. L'empereur lui dit : « Pourquoi restes-tu glacé, soldat, et ne tranches-tu (la tête)? » Minucianus lui répondit : « O empereur, ma tête est comme une montagne, je suis saisi d'un tremble-
* A fol. 189 r° a. ment et ma main (armée) de l'épée est comme de bois, * je ne peux pas l'abaisser. »

Եւ խնդրեաց սուրբն ջուր եւ լուաց զձեռս իւր եւ ասէ. Սուրբ, սուրբ, սուրբ, Տէր զօրութեանց ։ Եւ երթեալ այլ դահճին եհատ զգլուխն սրբոյն Աղեքսանդրոսի Փետրուարի ԺԸ ։

Եւ ետես թագաւորն չորս հրեշտակս սպիտակազգեստս, որ առին զհոգի սրբոյն Աղեկսանդրոսի եւ ելին յերկինս. եւ զղջացաւ զի եսպան զսուրբն Աղեքսանդրոս ։ Կային առաջի նորա եւ այլ քրիստոնեայք կապեալք ։ Ասէ ցնոսա. Մի երկնչիք՝ զի ոչ մեռանիք ։ Եւ նոքա ասեն. Մեք կամիմք որ մեռանիմք, զի վասն Քրիստոսի մեռանելն՝ կեանք են. այլ աղաչեմք զքեզ որ ըստ իւրոյ արժանեաց մարտիրոսութեանն թաղեսցի եղբայրս մեր Աղեկսանդրոս ։

Ասէ թագաւորն. Զինչ իցէ մարտիրոսութիւնն ։ Ասէ Բեկտոր զօրականն. Որ վասն Քրիստոսի մեռանի մարտիրոս անուանեն, եւ ժողովին ամենայն քրիստոնեայք եւ թաղեն զնա. եւ աղաչեմք զքեզ որ գրես ի Թեսաղոնիկեցւոց քրիստոնեայս, զի որպէս եւ կամեսցին թաղեսցեն զնոսա ։

Եւ գրեաց առ նոսա հրաման զի զամենայն մարդ որ վասն Քրիստոսի մարտիրոսանայ՝ համարձակութեամբ եւ աներկիւղ թաղեսցեն ։ Եւ գնացին եղբարք երկիւղածք եւ առին զմարմին սուրբ վկային Աղեկսանդրոսի, եւ թաղեցին ըստ արժանեաց իւրոյ մարտիրոսութեանն բարի խոստովանութեամբ ի տեղւոջն որ կոչի Թորգիէ ։

12-15 *եւ թաղեն զնա ... աներկիւղ թաղեսցեն*] *զի մեծաւ փառօք թաղեսցեն զնա ։ Եւ հրաման ետ թագաւորն եւ գնացին եղբարք երկիւղածք առին զմարմին սուրբ վկային Աղեկսանդրեայ* B.

Le saint demanda de l'eau, se lava les mains et dit : « Saint, saint, saint, le Seigneur des armées. » Un autre bourreau s'approcha et trancha la tête à saint Alexandre, le 18 février.

L'empereur aperçut quatre anges revêtus de blanc qui s'emparèrent de l'âme de saint Alexandre et remontèrent au ciel ; il regretta d'avoir tué saint Alexandre. Il y avait devant lui d'autres chrétiens liés, et il leur dit : « N'ayez aucune crainte, vous ne mourrez pas. » Ils lui répondirent : « Nous voulons mourir, car mourir pour le Christ, c'est la vie. Mais nous vous prions que notre frère Alexandre soit inhumé selon les mérites de son martyre. »

L'empereur dit : « Qu'est-ce que le martyre? » Le soldat Victor (*Bektor*) lui répondit : « On appelle martyr celui qui meurt pour le Christ et tous les chrétiens se réunissent pour l'inhumer. Aussi nous vous prions d'écrire aux chrétiens de Thessalonique de l'inhumer comme ils l'entendent. »

(L'empereur) leur écrivit un décret, pour qu'ils inhumassent ouvertement et sans crainte quiconque aurait été martyrisé pour le Christ. Les frères pieux allèrent relever le corps du saint martyr Alexandre et l'inhumèrent selon le mérite de son martyre en bonne confession, à l'endroit appelé Thorgie[1].

1. A restituer Θρακῃ « en Thrace ».

* A fol. 189 r° b.

* Մեհեկի ԺԳ եւ Փետրուարի ԺԹ : Տօն է Ներսէսի Հայոց հայրապետին եւ Խադայ սարկաւագի :

Յերրորդի ամի թագաւորութեանն Արշակայ եկաց եպիսկոպոսապետ Հայոց մեծն Ներսէս, որ էր որդի Աթանագինեայ, որդւոյ Յուսկան, որդւոյ Վրթանայ, որդւոյ սրբոյն Գրիգորի, զոր աստուածային ընտրութեամբն գտեալ տարան ի Կեսարիա, եւ առեալ զձեռնն արքեպիսկոպոսութեան եւ քահանայապետութեան յարքեպիսկոպոսէն Եւսեբեայ դարձաւ ի Հայս. եւ զամենայն կարգս ուղղութեան նորոգեաց, եւ զոր ետես ի Յոյնս բարեպաշտութիւն ուր սնաւ ի մանկութեանն՝ ի Հայս զնոյնն կարգէր :

Առաջին՝ զի հրամայեաց վանորայս շինել, եւ զկրօնաւորս ի լերինս բազմացոյց միաբանակեաց կենօք : Երկրորդ՝ զի զհիւրանոցս շինեաց ի ճանապարհս եւ յանբնակ տեղիս, եւ զհիւանդանոցս ի գեօղս եւ ի քաղաքս, եւ ետ գեօղս ի ծառայութիւն : Երրորդ՝ զի զուրուկս եւ զպիսակս զարշութեամբ հալածէին Հայք ի լերինս, խափանեաց զայսպիսի հրէական խորութիւնս, եւ ետ ընդունել զնոսա ի հիւանդանոցս : Չորրորդ զի վասն ագահութեան հայրենեացն՝ ընդ ընդանիսն ամուսնանային իշխանքն,

1 Տօն ... սարկաւագի] Վարք սուրբ հօրն մերոյ Ներսէսի Հայոց հայրապետի առաջնոյ, եւ Խադայ սարկաւագի B || 3 Յերրորդի] Յերկրորդում B || 5 Գրիգորի] Լուսաւորչին, կրթեալ եւ վարժեալ ի հոգեւոր եւ յարտաքին գիտութիւնս *add.* B || 6 արքեպիսկոպոսութեան եւ *om.* B || 7 ետես] տեսաւ B || 8 զնոյնն կարգէր] նորոգէր B || 10 զհիւրանոցս] եւ զհիւանդանոցս *add.* B.

* A fol. 189 r° b.

* 13 MÉHÉKI, **19 Février.**

Fête de Nersès, patriarche des Arméniens, et du diacre Khad[1].

La troisième année du règne d'Archak, le grand Nersès devint le patriarche des Arméniens. Il était le fils d'Athénagène, fils de Houssik, fils de Verthanès, fils de saint Grégoire. Découvert par l'élection de Dieu, Nersès fut emmené à Césarée, où il reçut la consécration d'archevêque et de patriarche des mains de l'archevêque Eusèbe. Revenu en Arménie, il renouvela toutes les œuvres de justice et il établit en Arménie tout ce qu'il avait vu de piété chez les Grecs, parmi lesquels il avait passé sa jeunesse.

Premièrement il ordonna de construire des couvents et augmenta le nombre des religieux menant la vie cénobitique dans les montagnes. Deuxièmement il fit construire des hospices sur les chemins et dans les lieux déserts, des hôpitaux dans les villages et les villes et leur octroya des villages en servitude. Troisièmement, parce que les Arméniens repoussaient avec dégoût dans les montagnes les lépreux et les incurables, il défendit cette coutume juive, et les fit accueillir dans les hôpitaux. Quatrièmement, le saint abolit la coutume des princes de se marier entre parents par rapacité de patrimoine.

1. Cf. 11 Tré, 19 novembre, *P. O.*, XVI, p. 68-71.

զոր խափանեաց սուրբն ։ Հինգերորդ՝ զի անմխիթար լալին ի վերայ մեռելոցն հեթանոսական սովորութեամբ, զոր խրատեաւ դադարեցոյց ։ Զայսոսիկ եւ այլ կարգս բարուոս յեկեղեցիս եւ ի քաղաքս ուղղեաց, եւ կացոյց * վերակացու հիւանդաց զԽադ զառաքինի սարկաւագն իւր ։ Եւ էր տեսանել զՀայս նոր նորոգեալ նովաւ ։ * A fol. 189 v° a.

Իսկ թագաւորն Արշակ ոչ գնայր ըստ կամաց երանելոյն, յորոյ վերայ սուգ առնէր սուրբն Ներսէս, որպէս Սամուէլ ի վերայ Սաւուղայ. եւ որիշ ի նմանէ առնէր զբնակութիւնն ։ Եւ նա երկուցեալ ի թագաւորէն Յունաց ի Վաղեսէ՝ աղաչէր զմեծն Ներսէս հանդերձ իշխանօքն եւ եպիսկոպոսօքն գնալ առ թագաւորն ։ Իսկ սուրբն հաւանեալ գնաց, զոր ոչ հաւանեալ հերձուածող արքայն Վաղէս, այլ յանդիմանեալ ի հայրապետէն, հրաման ետ աքսորել զնա ի կղզի մի ուր կերակրեցան ի տեսչութենէն Աստուծոյ, զի ձկունքն իւրովի արտաքս գային, ի տեսչութենէն Աստուծոյ, ի ծովէ անտի եւ լինէին կերակուր նոցա զամիսս ութ ։

Եւ ի նմին ամի սատակեցաւ Վաղէս. եւ թագաւորեաց մեծն Թէոդոս, որ քակեաց զմեհեանս կռոցն զփակեալսն ի Կոստանդիանոսէ. եւ դարձոյց զամենայն հարս սուրբս զաքսորեալս ի մետաղս՝ ընդ որս եւ զմեծն Ներսէս պատուով եւ փառօք ։

Բայց նախ քան զգնալն իւր ի Հայք ձեռնադրեալ էր զԽադ սարկաւագն իւր որ

5 առնէր] առնոյր B || 9 հաւանեալ] ընկալաւ B || 10 կերակրեցան] կերակրեցաւ B || 11 ի տեսչութենէ Աստուծոյ *om.* B || 12 նոցա] նմա B.

Cinquièmement, il mit un terme par ses exhortations à la coutume profane de pleurer inconsolablement sur les morts. Il établit toutes ces réformes et d'autres encore dans les églises et les villes et institua *comme directeur des hôpitaux son vertueux diacre, Khad. On eut ce spectacle : l'Arménie complètement renouvelée par lui. * A fol. 189 v° a.

Le roi Archak ne se comportait pas selon la volonté du bienheureux, et saint Nersès en prenait le deuil à l'instar de Samuel sur Saül; et il avait établi sa résidence loin de lui. (Archak) craignant l'empereur des Grecs, Valens, pria le grand Nersès de se rendre auprès de l'empereur accompagné de princes et d'évêques. Ayant consenti, le saint alla, mais l'empereur hérétique, Valens, n'étant pas d'accord avec le (patriarche) et blâmé par lui, ordonna de l'exiler dans une île, où ils furent nourris par la providence de Dieu; car les poissons, par la providence de Dieu, sortaient d'eux-mêmes de la mer et leur servirent de nourriture durant huit mois.

Cette même année, Valens vint à mourir et ce fut le grand Théodose qui régna, lequel fit détruire les temples d'idoles que Constantin avait fait fermer; il fit rentrer avec honneur et gloire tous les saints pères exilés dans les mines, entre autres le grand Nersès.

(Nersès), avant de quitter le pays, avait sacré évêque en Arménie son

էր ի վերայ հիւանդանոցացն եպիտրոպոս. որ այնչափ փոյթ եւ առատ էր ի վերայ աղքատացն տեսչութեամբ մինչ զի հատեալ շտեմարանք նորա որ ի պէտս աղքատացն, ալիւրացաւ որպէս առ * Եղիայիւն եւ Եղիսէիւն :

* A fol. 189 v° b.

Եւ էր սա ի յանդիմանութիւն Արշակայ ահաւոր եւ աներկիւղ. այլ նա այպանէր զԽադ վասն հանդերձից պճնելոյ եւ ձիասիրութեան. եւ արհամարհեալ զայս՝ խարազնազգեստ եղեալ իշով շրջէր, եւ ի յանդիմանելոյ ոչ դադարէր, մինչեւ հրաման ետ բարկութեամբ քարշել զերանելին եւ քարկոծել :

Եւ ինքն Արշակ գնաց առ Պարսից արքայ Շապուհ, ի բարկութենէ նորա զանգիտացեալ անձամբ զանձն սպանանէր, ըստ նախամարգարէութեանն սրբոյն Ներսէսի :

Իբրեւ լուաւ սուրբն Ներսէս զչար գործս Արշակայ եւ զմահ նորին, խնդրեաց ի թագաւորէն Թէոդոսէ նստուցանել փոխանակ նորա զորդին իւր զՊապ թագաւոր որում հաւանեալ թագաւորն առաքեաց ընդ նոսա զօրս բազումս ի Հայս պատերազմել ընդ զօրս Պարսից, որք եկեալ արարին զհրամանն : Եւ ի խմբել մարտին՝ ել հայրապետն ի կատար լերինն Նպատայ, եւ համբարձեալ զձեռս յաղօթս ըստ օրինակի նախամարգարէին Մովսէսի, անխոնարհելի պահելով մինչեւ պարտեցաւ երկրորդն

1 ի վերայ աղքատացն տեսչութեամբ] ի տեսչութիւն աղքատացն B || 8 զանգիտացեալ] զանգիտեալ B || 10 զչար գործս] զչարագործս B || 13 ընդ զօրս Պարսից] ընդ Պարսիկս B.

diacre Khad, qui était épitrope des hôpitaux, et qui eut tant de sollicitude et fut si large envers les pauvres dans ses fonctions que ses greniers ayant été vidés pour l'usage des pauvres, se remplirent (d'eux-mêmes), comme au temps * d'Élie et d'Élisée.

* A fol. 189 v° b.

(Khad) fit des remontrances énergiques et redoutables à Archak, mais celui-ci méprisait Khad à cause de son luxe pour ses vêtements et de son amour pour les chevaux. Renonçant à tout, Khad se mit à circuler à âne, vêtu de bure, et ne cessa pas de blâmer (le roi), jusqu'à ce que ce dernier, outré, ordonna de traîner le bienheureux et de le lapider.

Ce même Archak se rendit ensuite auprès du roi des Perses, Chapouh, mais effrayé de sa colère, il se suicida selon la prédiction de saint Nersès.

Lorsque saint Nersès eut appris les mauvaises actions et la mort d'Archak, il pria l'empereur Théodose d'établir roi à sa place son fils Pap. L'empereur, ayant consenti, expédia avec eux en Arménie de nombreuses troupes pour combattre les troupes persanes, lesquelles étant allées exécutèrent ses ordres. Lorsque la bataille fut engagée, le patriarche monta sur le sommet de la montagne de Nepat, éleva ses mains pour prier, suivant l'exemple du premier des prophètes Moïse, sans les abaisser jusqu'à ce que le deuxième Amalec fût vaincu. Après la victoire (les soldats) disaient : « Nous voyions

Ամաղէկ ։ Եւ յետ յաղթութեանն ասէին թէ. Տեսանէաք զհայրապետն Ներսէս որ երթայր առաջի եւ ձեռամբ ցուցանէր զթշնամին մեր ։

Եւ յետ խաղաղանալոյ երկրիս Հայոց զնէր վկայութիւն մեծն Ներսէս եւ աղաչէր զթագաւորն * եւ զիշխանսն դառնալ ի հեթանոսական սովորութեանցն, եւ վկայ ունել * A fol. 190 r° a.
հաւատոյ զքրիստոնէական գործսն ։ Եւ զի էր թագաւորն զազիր ի գործս պոռնկութեան անխտիր՝ ոչ զղջացաւ, այլ խորհեալ ի ծածուկ, դեղ մահու նիւթեաց. եւ կոչեալ ի ճաշ զսուրբ հայրապետն սիրոյ պատճառաւ՝ զնիւթեալն ի մախանաց դեղն խառնեալ ի բաժակ գինւոյն արբոյց նմա ։

Իսկ նա զգացեալ ցաւն, յարուցեալ ի խորանէ թագաւորին եկն յեկեղեցին, եւ ետ ամենեցուն զհրաժարականն ողջոյն. եւ ապա բացեալ զբերանն իւր հոգւով մարգարէութեան նախապատմեաց զաւեր աշխարհին Հայոց եւ զբնջումն ազգին Արշակունեաց ։ Նաեւ եւ յաղագս գալստեան Նեռինն, եւ վասն վախճանի աշխարհիս. որպէս եւ գրեալ է ի կատարեալ պատմութեանն իւրում. յորոց կատարեցան յոլովք եւ կատարելոց է բովանդակն առ յապա ժամանակս ։ Եւ ապա ինքն աղօթեալ եւ բազմեալ ի քահանայապետականն յաթոռն աւանդեաց զհոգին իւր ի ձեռս Աստուծոյ ։ Որ կալաւ զաթոռ եպիսկոպոսապետութեանն ամս երեսուն եւ չորս ։

Իսկ երկու կրօնաւորք՝ միոյն ասորի, որոյ անուն էր Շաղիտա եւ բնակէր յԱւլուծ

5 զքրիստոնէական գործսն] քրիստոնէութեան եւ զգործսն B || 11 նախապատմեաց] նախ պատմեաց B || 13 յոլովք *om.* B || 16 եպիսկոպոսապետութեանն] քահանայապետութեանն B.

le patriarche Nersès qui marchait devant nous et de sa main nous montrait nos ennemis. »

Après que le pays d'Arménie fut pacifié, le grand Nersès s'employa et pria le roi* et les princes de se détourner des coutumes païennes et de * A fol. 190 r° a.
témoigner de leur foi par des mœurs chrétiennes. Le roi en effet s'adonnait sans réserve à d'ignobles actes de fornication; mais il ne s'en repentit point, et même, après réflexion, il prépara en secret un poison mortel, invita le saint patriarche à dîner sous prétexte de lui manifester son attachement, et mêla dans son verre de vin le poison qu'il avait combiné par vengeance.

(Le patriarche), ressentant des douleurs, quitta le pavillon du roi, se rendit à l'église et donna à tous le salut d'adieu; puis, ouvrant la bouche par esprit prophétique, il prédit la ruine du pays d'Arménie et la destruction de la race des Archakounis. Il parla également de la venue de l'antéchrist et de la fin du monde, ainsi que tout cela est écrit dans son histoire complète. De ces prédictions, la plupart se sont accomplies, et le reste s'accomplira dans les temps à venir. Ensuite, il se mit à prier, s'assit sur son trône patriarcal et rendit son âme entre les mains de Dieu. Il avait occupé le trône patriarcal durant trente-quatre ans.

Deux religieux, dont un Syrien, du nom de Chalita (*Šalita*), qui vivait dans

լերինն, եւ միւն յոյն՝ Եպիփան անուն որ բնակէր ի տեղի դիւացն ի միւս լերինն. սոքա
* A fol. 190 r° b. տեսանէին յիւրաքանչիւր տեղւոջէ աչօք բացօք ի տուընջեան ժամու յորում * փոխեցաւ սուրբն՝ զնոյն ինքն զՆերսէս ընդ ամպս յափշտակեալ, զի գունդք հրեշտակաց պար առեալ շուրջ զնովաւ տանէին զնա ի վեր, եւ դասք դասք յերկնից գային նմա յառաջ :

Զայս տեսեալ սքանչացան յիւրաքանչիւր մենաստանն : Այլ Շալիտա հմուտ էր գրոց, ծանեաւ եթէ փոխեցաւ հայրապետն, իսկ Եպիփան յոյն՝ կարծեաց մարմնով յափշտակեալ : Եւ իջեալ յիւրաքանչիւր լեռանէ՝ եկին յԵկեղեաց գաւառն, ի Թիլն աւան, ի գերեզման սրբոյն, եւ պատմեցին զիւրաքանչիւր տեսիլն առաջի ամենեցուն :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Աղեկսանդրոսի ի Պոնտիոլինոյ :

Յաւուրս կռապաշտ արքային Մաքսիմիանոսի եւ Տիբերեայ դատաւորին, սուրբ վկայն Աղեկսանդրոս էր ի քաղաքէն Պոնտիողոնոյ մերձ ի Հռոմ : Եւ յոյժ նեղէր եւ բռնադատէր զնա Տիբերիոս զոհել կռոցն : Ասէ Աղեկսանդրոս. Ի մանկութենէ իմմէ

1 լերինն] լեառն B || 2 տեղւոջէ] որպէս *add.* B || 4 յառաջ] ընդ առաջ B || 7 յիւ-րաքանչիւր] յիւրեանց B || 8 սրբոյն] եւ պատահեալ միմեանց *add.* B — ամենեցուն] ընդ որ հիացեալ փառս ետուն Աստուծոյ *add.* B || 12 ի Պոնտիողոնոյ] Պոնտիողոնացւոյ B || 11 յոյժ] յորժամ B.

la montagne du Lion, et l'autre Grec, du nom d'Épiphane, qui vivait à l'endroit des démons, dans l'autre montagne, aperçurent chacun de leur endroit, les
* A fol. 190 r° b. yeux ouverts, en pleine journée, à l'heure à laquelle * le saint trépassa, saint Nersès lui-même ravi au milieu de nuées, tandis que des groupes d'anges l'entouraient et le conduisaient vers les hauteurs, et ordre par ordre, (les anges) venaient du ciel à sa rencontre.

Ayant aperçu cela, (les deux religieux) eurent un ravissement dans leurs solitudes respectives. Chalita, qui était versé dans les Écritures, reconnue aussitôt que le patriarche avait trépassé; mais Épiphane, le Grec, crut que (le patriarche) avait été ravi avec son corps. Chacun d'eux étant descendu de sa montagne, ils se rendirent à la province d'Ekeleatz, au bourg de Thil, sur la tombe du saint, et se racontèrent mutuellement leur vision devant tout le monde.

En ce jour, martyre de saint Alexandre de Pouzzoles.

Aux jours de l'empereur idolâtre Maximien et du juge Tibère, le saint martyr Alexandre vivait à Pouzzoles (*Pontiolonoy*), près de Rome. Tibère le pressait beaucoup et le sommait d'immoler aux idoles. Alexandre lui dit : « Dès mon enfance j'ai entendu parler de Zeus et de Platon, vos dieux, qu'ils

ընէր վասն Դիոսի եւ Պղուտոնի աստուածոց ձերոց որ եղբարք են եւ բնակեն * ի տարտարոսն. որում եւ դու իսկ կցորդ լինիս նոցա ի գեհենն հրոյն : * A fol. 190 v° a.

Եւ հրամայեաց կախել զսուրբն զձեռանէն ի բարձրաւանդակի, եւ կապեցին ծանր վէմ յոտսն. եւ երանելին ոչ դադարէր ի յանդիմանելոյ զդատաւորն վասն ունայն պաշտամանն իւրոյ : Եւ գնաց դատաւորն ի Կարտագէն քաղաքն, տարան եւ զկնի նորա զԱղեկսանդրոս, եւ անդ հրապարակաւ դատապարտեաց զճշմարիտ վկայն Քրիստոսի, եւ կախեցին եւ քերեցին զմարմինս նորա :

Եւ անտի տարան զսուրբն կապանօք ի Մարկիանուպօլիս, եւ անդ հրով այրեցին զերեսն եւ զգլուխն. եւ անտի տարան զնա ի Թիրակ, ի տեղի որ կոչի Դրիզիպարա. եւ յաղօթել սրբոյ վկային՝ հատին զգլուխ նորա Փետրուարի ԺԹ :

Մեհեկի ԺԴ եւ Փետրուարի Ի : Վկայութիւն սրբոյն Նեստորիոսի եպիսկոպոսի :

Յաւուրս Դեկոսի ամբարիշտ արքային էր սուրբ եպիսկոպոսն Նեստորիոս ի Պերգեայ գաւառէն Պամփիւլացւոց. եւ կալաւ զնա Իրինարքոս իշխանն եւ տարաւ առ դատաւորն Եպողիոս : Եւ մինչդեռ երթային ճանապարհայն՝ եղեւ շարժ մեծ, եւ

2 լինիս] են B || 6 զԱղեկսանդրոս] զսուրբն B || 8 զսուրբն] զնա B — անդ հրով *om.* B || 10 Փետրուարի ԺԹ] եւ Մեհեկի ԺԴ *add.* B.
12 ամբարիշտ] կռապաշտ B.

étaient frères et habitaient * le Tartare, tu es donc leur compagnon dans la géhenne de feu. » * A fol. 190 v° a.

(Le juge) ordonna de suspendre le saint par la main sur l'échafaud, et de lui attacher une pierre lourde à ses pieds. Le bienheureux ne cessait de réprouver le juge sur sa vaine religion. Le juge, se rendant à Carthagène, fit emmener Alexandre à sa suite, et là, il condamna publiquement le vrai martyr du Christ; on le suspendit et on lui déchira le corps.

De là on emmena le saint enchaîné à Marcianopolis, où on lui brûla la figure et la tête; de là on l'emmena en Thrace (*Thirak*), à l'endroit appelé Drisipara, et pendant que le saint martyr priait, on lui trancha la tête, le 19 février.

14 MÉHÉKI, 20 Février.

Martyre du saint évêque Nestor.

Aux jours de Dèce, l'empereur impie, le saint évêque Nestor (*Nestorios*) vivait à Pergè dans la province de Pamphylie. Le prince irénarque [1] le fit saisir et le conduisit au juge Pollion (*Eppolios*). Chemin faisant, il y eut un grand tremblement de terre et une voix du ciel se fit entendre (qui disait) :

1. Le traducteur arménien a peut-être pris « irénarque » pour un nom propre; il faut évidemment lui conserver sa valeur comme titre de fonctionnaire.

ձայն եղեւ յերկնից. Զօրացի՛ր Նեստորինէ եւ քա՛ջ լեր ։ Եւ ի զզրդմանէն երկեան իշխանն եւ զօրականքն ։ Եւ տարեալ կացուցին առաջի դատաւորին, եւ ծանուցին
* A fol. 190 v° b. նմա վասն հաւատոյ եպիսկոպոսին Նեստորի ։ * Հարցանէր եւ ստիպէր զնա զոհել կռոցն. եւ նա տպաւորեալ յերեսն զնշան սրբոյ խաչին ասէ. Թէպէտ եւ զմարմինս իմ բազմահնար չարչարանօք տանջես եւ հրով այրես, ոչ ուրանայց զանուն Աստուծոյն իմոյ որ ի վեր է քան զամենայն անուն եւ զմիտս եւ զխորհուրդս ։

Եւ հրամայեաց դատաւորն եւ բեւեռեցին զերանելին ի խաչափայտի, եւ սրով բերեցին զմարմինն ։ Եւ նա ի խաչին պատուիրէր հաւատացեալ ժողովրդեանն հաստատուն կալ ի սէրն Քրիստոսի, եւ ոչ ուրանալ զվասն մեր խաչեալն Քրիստոս Աստուած. եւ աղօթեալ առ Աստուած աւանդեաց զհոգի իւր ի ձեռս հրեշտակաց Փետրուարի Ի ։

Եւ արք քրիստոնեայք իջուցին ի խաչէն զմարմինն սրբոյ վկային Նեստորիոսի, եւ եդին ի տեղի նշանաւոր. եւ բազում հիւանդք եւ ախտաժէտք բժշկէին առ տապանի սրբոյն ։

Յայսմ աւուր սուրբ մարտիրոսն Աբդիոս ի Պարսիկս ի քաղաքն Ներգուլ, բազում

1 եւ ձայն... քա՛ջ լեր *om.* B || 5 չարչարանօք տանջես] տանջանօք չարչարես B || 8 բերեցին] բերթեցին B — հաւատացեալ ժողովրդեանն] հաւատացելոցն B || 11 Փետրուարի Ի] եւ Մեհեկի ԺԴ *add.* B || 12 ի խաչէն *om.* B || 13 եդին] ի գերեզման *add.* B — բժշկէին] բժշկին B || 15 Ներգուլ] Երգուլ B.

« Prends courage, Nestor (*Nestoré*), et sois vaillant. » Le gouverneur et les soldats furent saisis de crainte. Ils l'emmenèrent devant le juge et lui déclarèrent la foi de l'évêque Nestor. * (Le juge) l'interrogea et le pressa d'immoler aux idoles. (Nestor) fit le signe de la sainte croix sur son visage et lui dit : « Quand bien même tu torturerais mon corps par toutes sortes de supplices, et le brûlerais au feu, je ne renierai point le nom de mon Dieu qui est au-dessus de tout nom, de toute pensée et de toutes considérations. »

* A fol. 190 v° b.

Le juge ordonna de clouer le bienheureux sur une croix, et de lui taillader le corps avec un glaive. Mais lui, du haut de la croix, il engageait le peuple fidèle à être ferme dans l'amour du Christ et à ne pas renier le Christ, Dieu, crucifié pour nous; et en priant Dieu il rendit son âme entre les mains des anges, le 20 février.

Des hommes chrétiens descendirent de la croix le corps du saint martyr Nestor (*Nestoriosi*), et le déposèrent dans un endroit choisi. De nombreux malades et infirmes trouvèrent la guérison sur la tombe du saint.

En ce jour, le saint martyr Audo (*Abdios*), [1] dans la ville de Nergoul, en

1. Audo, suivant la prononciation moderne orientale, Abdas des Bollandistes, *Acta SS. Sept.* II, p. 528-532.

տանջանաց համբերեաց ի մոգպետէն վասն անուանն Քրիստոսի, եւ կիսամահ տարան ի տունն իւր, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ։

[B * Ի սմին աւուր յիշատակ սուրբ եպիսկոպոսին Յակոբայ Կիւրիու քաղաքի, եւ Կինդիու եպիսկոպոսին Պինդեաց, եւ Եվտրոպիոսի, եւ Ենինայ սրբուհւոյ եւ այլոց ։] * B p. 89 b.

Մեհեկի ԺԵ եւ Փետրուարի ԻԱ ։ Վկայութիւն Յակոբայ առաքելոյն որդւոյն Զեբեդեայ ։

Յակոբոս առաքեալն Քրիստոսի որդի էր Զեբեդեայ, եղբայր Յովհաննու աւետարանչին. եւ յետ իջման * ամենասուրբ Հոգւոյն՝ եհաս վիճակ նմա երթալ ի Սպանիա ։ * A fol. 191 r° a. Եւ մինչ նա շրջէր յերկրին Հրէաստանի՝ բազումք հաւատային նովաւ ի Քրիստոս, զի առնէր նշանս մեծամեծս եւ սքանչելիս ։ Եւ յանդիմանէր զՀրէայսն խստագոյն յօրինաց եւ ի մարգարէից. եւ նոքա խորհէին սպանանել զնա, բայց երկնչէին ի բազմութենէ հաւատացելոցն որ ընդ նմա շրջէին հանապազ վասն պիտոյից բժշկութեանն որ գործէին ի նմանէ ։

Եւ մատնեցին զնա Հերովդիս արքայի, եւ աղաչէին երագ սպանանել զնա ։ Եւ նորա կամեցեալ ընդ միտս մտանել Հրէիցն՝ փութանակի եսպան զնա սրով եւ

1 տարան ի տունն իւր եւ] արարեալ տարան ընկեցին ի տունն իւր, եւ զկնի սակաւ ժամու B. 5 Վկայութիւն ... Զեբեդեայ] Յիշատակ է սուրբ առաքելոյն Յակոբայ Զեբեդեանն B || 8 մինչ նա շրջէր] մինչդեռ շրջէր քարոզութեամբ B || 13 երագ] արագ B.

Perse, après avoir enduré bien des tortures pour le nom du Christ de la part du chef des mages, fut emporté à moitié mort dans sa maison et y rendit son âme à Dieu.

[B * En ce jour, commémoration du saint évêque Jacques de la ville de Cyr (*Kiriou*), et de l'évêque Cindeus de Pinidès; ainsi que d'Eutrope (*Eutropiosi*), de sainte Enine et d'autres.] * B p. 89 b.

15 MÉHÉKI, 21 Février.

Martyre de l'apôtre Jacques, fils de Zébédée.

Jacques, l'apôtre du Christ, était fils de Zébédée, frère de l'évangéliste Jean; après la descente * du Saint-Esprit, il lui échut en partage d'aller en Espagne. * A fol. 191 r° a. Pendant qu'il parcourait le pays de Judée, beaucoup crurent au Christ par lui, car il opérait de grands miracles et des prodiges. Il blâmait sévèrement les Juifs d'après la loi et les prophètes; aussi méditaient-ils de le tuer, mais ils n'osaient pas, à cause du nombre des fidèles qui circulaient avec lui journellement pour le service des guérisons qui s'opéraient par lui.

On le dénonça au roi Hérode en le priant de le mettre à mort au plus tôt. Celui-ci, voulant entrer dans les grâces des Juifs, le fit tuer promptement par le glaive et fit jeter son corps à la mer; mais les flots de la mer le déposè-

զմարմին նորա ընկէց ի ծովն. եւ ալիք ծովուն հանին զնա ի Սպանիա ի վիճակն իւր. եւ մերձեցեալք ի նա կաղք, կոյրք բժշկեցան, եւ թաղեցին զնա պատուով եւ կատարէր մեծամեծ սքանչելիս:

Եւ յորժամ եհաս անդ Պօղոս քարոզութեամբ՝ դարձոյց զնոսա ի հաւատս, եւ նա ասաց եթէ. Սա է առաքեալն ձեր: Եւ կատարի տօն կատարման առաքելոյն Յակոբայ Փետրուարի ԻԱ:

Յայսմ աւուր վկայութիւն Թէոդորոսի Կիւրենայ եպիսկոպոսին:

Յաւուրս Լիկիանոսի կռապաշտ արքային սուրբն Թէոդորոս եպիսկոպոս էր Կիւրենոյ, ի կղզւոջն Կիպրոսի. եւ մատնեցին զնա առ դատաւորն Սաբինոս. եւ կացեալ
* A fol. 191 r° b. առաջի յանդիմանեաց * զանաստուած մոլորութիւնն: Հարին զնա ուժգին արջառաջլօք, եւ նա եւս առաւել խայտառակէր զանմտութիւն դատաւորին: Եւ հրամայեաց կախել զնա զփայտէ եւ քերել զմարմին նորա, եւ ապա տարան ի բանդ:

Եւ յորժամ տանէին ընդ մէջ քաղաքին՝ ուսուցանէր ժողովրդեանն ի բաց կալ

2-3 եւ մերձեցեալք ... սքանչելիս] եւ եղեւ անդ բազում նշանս բժշկութեան, զոր տեսեալ բնակչաց թաղեցին զնա պատուով B || 5 կատարման ... ԻԱ] տօն սուրբ առաքելոյն Յակոբայ Մեհեկի ԺԵ եւ Փետրուարի ԻԱ, ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ B || 7 Թէոդորոսի] սրբոյն Թէոդոտոսի B || 8 Թէոդորոս] Թէոդիտոս B || 9 Կիպրոսի] եւ վասն քարոզելոյն զՔրիստոս *add.* B || 10 մոլորութիւնն] վասն որոյ հրամայեաց եւ *add.* B || 11 հրամայեաց] ետ B || 12 տարան] հրամայեաց տանել B.

rent en Espagne, son diocèse. Les boiteux, les aveugles qui s'approchèrent de lui, trouvèrent la guérison, et on l'enterra avec honneur. De grands miracles eurent lieu.

Lorsque saint Paul y arriva pour prêcher, il les convertit à la foi et leur dit : « C'est votre apôtre. » La fête du martyre de l'apôtre Jacques a lieu le 21 février.

En ce jour, martyre de Théodore, évêque de Cyrène.

Aux jours de l'empereur idolâtre Licinius (*Likianos*), saint Théodore était évêque de Cyrène, dans l'île de Chypre [1]. On le dénonça au juge Sabinus.
* A fol. 191 r° b. Mis en sa présence, (Théodore) blâma * l'erreur athée. On le frappa brutalement avec des nerfs de bœuf, mais il ridiculisa avec plus de force la sottise du juge; celui-ci ordonna de le suspendre à un poteau et de lui déchirer le corps; puis on le jeta en prison.

Tandis qu'on l'emmenait à travers la ville, il enseignait au peuple de s'éloigner des idoles insensées, et il criait à haute voix disant : « Vous qui

1. Il s'agit de Cyrène en Libye, cf. *Acta SS. Julii,* II, 19 sq.; *Syn Cp.* col. 796-798.

յանդգնոյ կռոցն, եւ տղապակէր մեծամծայն եւ ասէր. Որք տեսանէք զխոցս վիրացս՝ իմացարուք եւ զպսակն փոխարինացն յանանց կեանսն :

Եւ յետ հինգ աւուր դարձեալ ստիպէին զծառայն Աստուծոյ զոհել կռոցն. եւ յորժամ ոչ հաւանեցաւ սուրբն՝ ջեռուցին զդագաղ երկաթի, եւ տարածեցին զնա ի վերայ՝ եւ այլ հուր բորբոքեցին ի ներքոյ : Եւ ոչ այնպէս յաղթեցին սրբոյ եպիսկոպոսին, եւ յոյժ զարմացաւ դատաւորն :

Եւ ասէ սուրբն. Մի պակասեցուցաներ զհնարամահնար տանջանս քո, զի որչափ առաւելուս ի չարչարանս՝ առաւել պատրաստին ինձ ուրախութեան հանգիստ : Եւ բազում խրատս տայր եւ ուսուցանէր դատաւորին եւ զօրականացն թերեւս դարձցին առ Աստուած :

Իսկ դատաւորն առաւելապէս խստանայր՝ հրամայեաց եւ հարկին բեւեռս յոտսն եւ շրջեցուցանէին աստ եւ անդ. եւ նա ոչ դադարեցուցանէր զբարբառ խօր առ ի յուսուցանելոյ զժողովուրդն, եւ զբազումս դարձոյց ի հաւատն Քրիստոսի : Եւ դարձեալ արկին զնա ի բանդն, եւ եղեւ ի բանդին բազում ժամանակս, * եւ յոյժ վտանգեցաւ ի խոցոյ վիրացն. եւ մտանէին քրիստոնեայքն առ նա եւ կտաւօք սրբէին զթարախ վիրացն : * A fol. 191 v° a.

Եւ մինչդեռ ի բանդին էր մեռաւ Լիկինիոս, եւ հաւատաց ի Քրիստոս մեծն Կոստանդիանոս արքայ, եւ հրամանս առաքեաց յամենայն քաղաքս եւ ի գաւառս

4 սուրբն *om.* B || 11 յոտսն] ի ներքանս ոտիցն B || 12 զբարբառ խօր առ ի *om.* B || 14 եղեւ] արար զնա կալ B.

voyez mes plaies et mes blessures, imaginez la couronne qui me sera accordée en échange dans la vie sans fin. »

Cinq jours après, on contraignit de nouveau le serviteur de Dieu d'immoler aux idoles; mais comme le saint n'y consentit point, on fit chauffer un cercueil en fer, on l'y étendit, et on ajouta du feu en dessous. Mais de cette façon même on ne put vaincre le saint évêque, et le juge en fut très surpris.

Le saint lui dit : « Ne diminue point tes ingénieuses tortures, car plus tu augmenteras les supplices, plus grand sera le repos de joie qui m'est préparé. » Il ajouta bien des conseils et des enseignements au juge et aux soldats dans l'espoir de les convertir à Dieu.

Mais le juge augmenta sa sévérité, et ordonna de lui enfoncer des clous dans les pieds et de le promener de-ci de-là; (le saint) ne cessa d'adresser la parole au peuple pour l'instruire, et il convertit nombre de personnes à la foi du Christ. On le jeta de nouveau en prison, où il resta de longs jours. * Les plaies de ses blessures s'envenimèrent gravement, et les chrétiens pénétraient jusqu'à lui pour essuyer avec des linges le pus de ses blessures. * A fol. 191 v° a.

Pendant qu'il était en prison, Licinius (*Likinios*) vint à mourir, et le grand empereur Constantin crut au Christ; il envoya des ordres à toutes les villes et

զի արձակեսցեն զամենայն քրիստոնեայս որ ի բանտի կապեալք էին. Հանին եւ զսուրբ եպիսկոպոսն Թէոդորոս ի բանդէն. եւ յոյժ տրտմեցաւ զի ոչ վախճանեցաւ ի տանջանսն :

Եւ կեցեալ այլ եւս ամս երկուս՝ բարի ալեօք ննջեաց բարի մահուամբ ի Քրիստոս Փետրուարի ԻԱ : Եւ բազում նշանս արար ի կենդանութեանն իւրում, եւ առաւելագոյն յետ մահուանն, եւ է բարեխօս վասն անձանց մերոց աստ եւ ի հանդերձեալ գալստեանն Քրիստոսի որում փառք եւ պատիւ այժմ եւ յաւիտեանս :

Մեհեկի ԺԶ եւ Փետրուարի ԻԲ : Տօն սրբոյն Կոռնելիոսի հարիւրապետի :

Սա էր ի Պաղեստինեայ Կեսարիոյ՝ ի գնդէն Իտալացւոց, եւ էր ծերացեալ : Եւ յաւուրս առաքելոցն սրբոց նախ ի հեթանոսաց սա հաւատաց ի Քրիստոս. եւ ետես զտեսիլն որ գրեալ է ի գիրս Գործոց Առաքելոց : Եւ խնդրեաց տեսանել զառաքեալն Պետրոս եւ լսել ի նմանէ զքարոզութիւն աւետարանին. եւ յորժամ ետես՝ բնակեցաւ առ նմա :

Եւ եղեւ գնալ Պետրոսի եւ Տիմոթէի եւ Կոռնելիոսի յԵփեսոս, եւ վիճակեցին

2 Թէոդորոս] Թէոփիլոս B — զի] որ B || 4 այլ եւս *om.* B || — երկուս] յետ չարչարանացն *add.* B — բարի] երանելի B || 5 Փետրուարի ԻԱ] եւ Մեհեկի ԺԵ *add.* B || 6-7 եւ է բարեխօս . . . յաւիտեանս *om.* B.
9 Իտալացւոց] Իտալիկեցւոց B.

provinces de rendre la liberté à tous les chrétiens qui se trouvaient enchaînés dans les prisons. On fit sortir de la prison le saint évêque Théodore qui s'attrista grandement de ne pas être mort dans les tortures.

Il vécut encore deux autres années et reposa dans une bonne vieillesse et une bonne mort dans le Christ, le 21 février. Il avait opéré beaucoup de miracles de son vivant et il en opéra davantage après sa mort. Il est notre intercesseur ici-bas et à la prochaine venue du Christ, à qui gloire et honneur, maintenant et éternellement.

16 MÉHÉKI, **22 Février.**

Fête du saint centurion Corneille.

Il était de Césarée de Palestine, de la cohorte italienne. Il était vieux. Aux jours des saints apôtres, ce fut lui qui le premier des gentils crut au Christ, et il eut la vision qui est décrite dans les Actes des apôtres. Il demanda à voir l'apôtre Pierre et à entendre de lui la prédication de l'évangile. Lorsqu'il l'eut vu, il habita près de lui.

Il arriva que Pierre, Timothée et Corneille se rendirent à Éphèse, où ils se partagèrent les villes au sort. Le sort échut à Corneille de se rendre à la

զքաղաքսն. եւ անկաւ վիճակն Կոռնելիոսի գնալ նմա ի քաղաքն Եփեսիոն որ է * մերձ յԱբիդաւս՝ քարոզել զբանն կենաց : Եւ երթեալ քարոզէր զՔրիստոս, եւ կացուցին զնա առաջի Դեմետրի իշխանի քաղաքին, եւ բազում սպառնալեօք ահացոյց եւ ոչ կարաց խոտորել զԿոռնելիոս ի հաւատոցն Քրիստոսի. այլ մանաւանդ նա ջանայր զիշխանն դարձուցանել յուղիղ հաւատն : *A fol. 191 v° b.

Ասէ կոռնելիոս ցիշխանն. Եկ, երթիցուք ի տաճար աստուածոց քոց եւ տեսցուք թէ որչափ զօրութիւն ունին : Եւ առեալ իշխանին զկինն իւր զԵւանթիա եւ զորդին իւր գնացին զկնի Կոռնելիոսի : Եւ իբրեւ մտին ի տաճարն՝ ծունր եդ սուրբն եւ եկաց յաղօթս, եւ անկան բագինք կռոցն : Եւ յոյժ բարկացեալ իշխանն եւ առեալ զԿոռնելիոս տարաւ ի բանտ, եւ գանեաց զնա ուժգին : Եւ մնաց կինն եւ որդին ի տաճարն, եւ յանկարծակի եղեւ շարժ եւ կործանեցաւ տաճարն եւ արգել զնոսա ի ներքս :

Եւ լուեալ իշխանին պատառեաց զհանդերձս եւ ընթացաւ ի տեղին, եւ հրամայեաց երեք հարիւր արանց հանել զհողն եւ զքարինսն, եւ տասն օր աշխատեցան եւ ոչ կարացին գտանել զնոսա :

1 Եփեսիոն] Սկեփսիոն B || 2 եւ երթեալ քարոզէր զՔրիստոս եւ] եւ յերթալն եւ ի քարոզելն զՔրիստոս՝ ըմբռնեալ B || 8 եդ] եդեալ B || 9 Եւ յոյժ] Ընդ որ յոյժ B || 10-11 Եւ մնաց . . . ի ներքս] եւ կախեաց զնա գլխիվայր զգիշերն ողջոյն : Եւ յանկարծակի եղեւ շարժ եւ կործանեցաւ տաճարն եւ կին եւ որդի իշխանին որք մնացեալ էին ի տաճար անդր փակեալ արգելան ի ներքս B || 13 տասն օր *om.* B — աշխատեցան] յոյժ *add.* B.

ville de Skepsi [1], qui est * proche d'Abydos, pour y prêcher la parole de vie. Il s'y rendit et y prêcha le Christ. On le mit en présence du gouverneur de la ville, Démétrius, qui l'intimida avec beaucoup de menaces mais ne put le détourner de la foi du Christ, par contre Corneille s'efforça de convertir le gouverneur à la vraie foi. *A fol. 191 v° b.

Corneille dit au gouverneur : « Allons au temple de tes dieux et nous verrons quelle est leur puissance. » Le gouverneur prit avec lui sa femme Evanthia et son fils, et tous accompagnèrent Corneille. Lorsqu'on eut pénétré dans le temple, le saint se mit à genoux et pria; les autels des idoles s'écroulèrent. Le gouverneur, très irrité, saisit Corneille, l'emmena en prison et le fit battre brutalement. Sa femme et son fils étaient restés dans le temple, il se fit tout à coup un tremblement de terre, le temple s'écroula et les ensevelit.

Le gouverneur, l'ayant appris, déchira ses vêtements, accourut à l'endroit et ordonna à trois cents hommes d'en retirer la terre et les pierres; ils y travaillèrent durant dix jours mais ne purent découvrir (les victimes).

1. L'arménien a *Ephésion*, leçon banale substituée par quelque copiste à une transcription plus ou moins précise de Σκεψέων. Le détail « qui est proche d'Abydos » manque dans les sources grecques qui nous ont été accessibles; mais il est excellent, car Skepsi est en Troade, à peu de distance d'Abydos, aujourd'hui Avido, sur l'Hellespont.

Եւ խորհեցաւ սպանանել զԿոռնելիոս. եւ մի ոմն ի քրմացն ասէ ցիշխանն. Լուայ ես ի գիշերիս յայսմիկ ձայն յաւերածոյ տաճարին որ ասէին. Մեծ է Աստուածն քրիստոնէից, որ ի ձեռն ծառային իւրոյ Կոռնելիոսի կեցոյց զմեզ յայսմ վտանգէ :

* A fol. 192 r° a. Եւ գնաց իշխանն ի բանդն, անկաւ յոտս * սրբոյն եւ աղաչէր երթալ եւ հանել զկինն եւ զորդին իւր : Ասէ Կոռնելիոս. Եթէ հաւատայք ի Քրիստոս՝ կատարին խնդրուածք քո : Եւ երթեալ ի տեղին՝ արար Կոռնելիոս զնշան սրբոյ խաչին, եւ ելին ամբողջ յաւերածէն, եւ աղաղակէին. Մեծ է Աստուածն քրիստոնէից : Եւ հաւատացին յաւուր յայնմիկ ընդ իշխանին ողք իբրեւ երեք հարիւր, որ հանէին զհողն եւ զքարինսն, եւ մկրտեցան ամենեքեան հաւատացեալք ի Քրիստոս :

Եւ արարեալ անդ Կոռնելիոս ամս երիս՝ դարձոյց զամենայն քաղաքն ի Քրիստոս, որ եւ ինքեանք երթային եւ կործանէին զբագինս կռոցն : Եւ այնպէս կատարեաց զընթացս իւր, ձայն եկեւ առ նա եւ ասէ. Եկեսջիր Կոռնելիոս, հանգիր ընդ արդարսն յարքայութեանն երկնից : Եւ գոհացեալ զԱստուծոյ աղօթեաց յերկար վասն քաղաքին այնմիկ, եւ հանգեաւ խաղաղութեամբ Փետրուարի ԻԲ :

Եւ թաղեցին զնա Դեմետրիոս իշխանն եւ կինն իւր եւ որդին ի տապանին. եւ

1-3 Եւ խորհեցաւ... յայսմ վտանգէ *om.* B || 4 հանել] յաւերածոյն *add.* B || 5 խնդրուածք] խնդիրք B || 6 սրբոյ *om.* B || 8 ողք իբրեւ երեք հարիւր] երեք հարիւրքն B || 10 անդ] աւուրքն *add.* B || 11-13 Եւ այնպէս... երկնից] Եւ հաստատեաց զեկեղեցիս եւ կարգեաց քահանայս եւ պաշտօնեայս, եւ իբրեւ կատարեաց զընթացս իւր B || 14 Փետրուարի ԻԲ] եւ Մեհեկի ԺԶ *add.* B || 15 ի տապանին] յերեանց տապանին B.

Le gouverneur médita alors de faire tuer Corneille, mais un des prêtres d'idoles lui dit : « J'ai entendu cette nuit une voix de dessous les décombres du temple qui disait : Grand est le Dieu des chrétiens qui, par l'entremise de son serviteur Corneille, nous a sauvés de tout danger. »

* A fol. 192 r° a. Le gouverneur se rendit aussitôt à la prison, se jeta aux pieds * du saint en le suppliant d'aller délivrer sa femme et son fils. Corneille lui dit : « Si vous croyez au Christ, tes vœux seront accomplis. » S'étant rendu à l'endroit, Corneille fit le signe de la sainte croix, et (les victimes) sortirent indemnes des décombres en criant : « Grand est le Dieu des chrétiens. » Ce jour-là, en même temps que le gouverneur, les trois cents hommes environ qui étaient employés à retirer la terre et les pierres, crurent et furent tous baptisés dans leur foi au Christ.

Corneille resta là trois ans et convertit toute la ville au Christ, de sorte que les habitants d'eux-mêmes allèrent démolir les temples des idoles. Ayant ainsi rempli sa vie, il entendit une voix qui disait : « Viens, Corneille, et repose-toi avec les justes dans le royaume des cieux. » Il rendit grâces à Dieu, pria longuement pour cette ville et reposa en paix, le 22 février.

Le gouverneur Démétrius, sa femme et son fils l'inhumèrent dans une

բուսաւ մորենի ի տեղւոջն եւ ծածկեաց զտապանն, եւ յանցանել ժամանակին անյայտ եղեւ տեղին ծածկեալ ի մորենոյն ։

Եւ յետ բազում ամաց յաւուրս քրիստոնէութեան երեւեցաւ սուրբն ի տեսլեանն եպիսկոպոսին Սիղբանոսի, եւ երթեալ ի տեղին փորեաց զհողն եւ արմատախիլ արարեալ զմորենին՝ շինեաց ի վերայ տապանին եկեղեցի յանուն սրբոյն ։

* Յայսմ աւուր ի խաչ սրով կատարեցաւ սուրբն Յիզտբուզիտ ։ * A fol 192 r° b.

Սա ազգաւ պարսիկ էր, եւ գնաց յաշխարհն Հայոց, մկրտեցաւ եւ անուանեցաւ Աստուածատուր ։ Եւ Պարսիկքն կալան զնա եւ արկին ի բանտ, եւ նա հաստատուն եկաց ի հաւատն Քրիստոսի, եւ ի խաչ բեւեռեցին վասն Քրիստոսի ։

[B * Նստելն Պետրոսի առաքելոյ յաթոռն Անտիոքայ առաջին պատրիարք զամս եօթն ։ * B p. 91 a.

Յետ վերանալոյ Տեառն մերոյ եւ Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի յերկինս մարմնով՝ եկն սուրբ առաքեալն Պետրոս ի քաղաքն Անտիոք, եւ քարոզեաց նոցա զսուրբ աւետարանն, եւ անուանեաց այլովք առաքելովք զաշակերտսն քրիստոնեայս ։

2 ծածկեալ ի մորենոյն *om.* B || 4 Սիղբանոսի] Սեղբանոսի B || 6-9 Յայսմ աւուր... վասն Քրիստոսի] Ի սմին աւուր կատարեցաւ սրով սուրբ վկայն Յիզդբուզիտ եւ այլք ընդ նմա ի Հայք ի Պարսից B.

tombe; une ronce poussa en cet endroit, recouvrit la tombe si bien qu'avec le temps, l'emplacement en devint invisible, caché par le buisson.

Après de nombreuses années, aux jours du christianisme, le saint apparut dans une vision à l'évêque Silvain, qui se rendit au lieu dit, fit creuser la terre, arracher le buisson et construire sur la tombe une église au nom du saint.

* En ce jour, saint Yasdbuzit (*Yiztbouzit*) fut mis à mort sur une croix par le glaive. * A fol. 192 r° b.

Il était Persan de nationalité et s'était rendu au pays d'Arménie où il s'était fait baptiser et avait pris le nom de Dieudonné (*Astouadsatour*). Les Persans s'en saisirent et le jetèrent en prison, mais il demeura ferme dans la foi du Christ et il fut cloué à une croix pour le Christ.

[B * Intronisation de l'apôtre Pierre sur le siège d'Antioche (où il fut) le premier patriarche pendant sept ans. * B p. 91 a.

Après l'Ascension au ciel en son corps de notre Seigneur et Dieu Jésus-Christ, le saint apôtre Pierre se rendit à la ville d'Antioche, où il prêcha le saint évangile et nomma de concert avec les autres apôtres les disciples « chrétiens ».

Յետ պէս պէս նշանօք եւ բազմապատիկ սքանչելեօք դարձուցանելոյ անդ աստուածային վարդապետութեամբն ժողովուրդս ի Յունաց եւ ի Հրէից բազումս, շինեաց անդ եկեղեցի եւ ուղղեաց սեղան եւ ձեռնադրեաց քահանայս եւ պաշտօնեայս ըստ զանազան կարգաց. եւ նստաւ անդ յաթոռ երիցութեանն պատրիարք Անտիոքայ զամս եօթն ։

Եւ յետ այսորիկ թողու փոխանակ իւր զԵւոդիոս պատրիարք Անտիոքայ, եւ ինքն ապա անտի չոգաւ ի Հռոմ, եւ անդ հաստատեաց լինել պապ՝ կացեալ յաթոռն ամս քսան ։

Վասն որոյ զի առաջին նստիլն նորա յաթոռ վերակացութեանն յԱնտիոք եղեւ

* B p. 91 b. ԻԲ փետրուարի, եւ սուրբ եկեղեցի վասն * յիշատակի պատուոյն Պետրոսի ընկալաւ առնել զտօնս զայս՝ զառաջին կալոյն եպիսկոպոս եւ պատրիարք Անտիոքայ զեօթն ամն, յորմէ նախ սկսան բարձրանալ առաջնորդք եկեղեցւոյ անուամբ եւ կարողութեամբ ։

Եւ քանզի երեք անգամ տօնեմք յամենայն ամի մեծագոյն տօնս փառաւորապէս գլխաւորի առաքելոցն Պետրոսի. մի՝ զայս, եւ երկրորդ զկապանացն, եւ երրորդ՝ զխաչելութեանն, առ ի յոյս մեղաւորաց, եւ յօրինակ խնդութեան բարեգործաց ։ Զի թէպէտ երիցս ուրացաւ Պետրոս, երիցս կրկնեաց առ նա Քրիստոս տալով զհովուական պատիւ եւ զսիրոյն վկայութիւն. որով երիցս նմա տօնելով յայտնի լինի զի թէ երիցս ոք ապաշաւէ՝ այսինքն է խորհրդով սրտի, բանիւ բերանոյ, եւ գործով

Après avoir, par de multiples miracles, de nombreux prodiges et sa divine doctrine, converti beaucoup d'habitants parmi les Grecs et les Juifs, il y construisit une église, dressa un autel et y ordonna des prêtres et des ministres de différents ordres. Il siégea sur le trône sacerdotal comme patriarche d'Antioche sept années.

Après quoi, il laissa Évodius à sa place patriarche d'Antioche, et de là se rendit à Rome, où il se fixa comme pape et siégea vingt ans.

C'est parce que sa première installation sur le trône épiscopal d'Antioche

* B p. 91 b. tioche avait eu lieu le 22 février, que la sainte Église a établi cette fête * en commémoration de l'honneur de Pierre, parce qu'il a été le premier évêque et patriarche d'Antioche pendant sept ans, et que de lui avait commencé l'ascension des prélats de l'Église en renom et en autorité.

Nous fêtons, en effet, trois fois chaque année et solennellement avec de grandes fêtes le chef des apôtres, Pierre; d'abord, ceci; en deuxième lieu, ses liens; et en troisième lieu, sa crucifixion, pour donner de l'espérance aux pécheurs et (proposer) un exemple à imiter aux hommes de bien. Car, bien que Pierre eût renié trois fois, le Christ lui répondit par trois fois en lui donnant l'honneur de pasteur et le témoignage de l'amour; c'est pourquoi lorsque nous le fêtons trois fois, il devient évident que quiconque fait trois fois pénitence, c'est-à-dire par la pensée de son cœur, par la parole de sa bouche

անձին, զեռապատիկ ընդունի արձակումն ի կապանաց մեղաց որ գործով, բանիւ եւ խորհրդով յանցանեմք : Նա եւ զի եւ Պետրոսի աթոռն յերիս մասունս աշխարհի պատուեցաւ, խորհրդապէս երիցս տօնի նմա, ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ յաւիտեանս :]

Մեհեկի ԺԷ եւ Փետրուարի ԻԳ : Վկայութիւն սրբոյն Պողիկարպոսի Զմիւռնիոյ եպիսկոպոսի, որ է բազմապտուղ :

Յաւուրս սրբոց առաքելոցն հաւատացին եւ աշակերտեցան Քրիստոսի սուրբն Պողիկարպոս եւ սուրբն Իգնատիոս աստուածազգեացն ի ձեռն Յովհաննու առաքելոյ եւ աստուածաբան աւետարանչին : Եւ էր Պողիկարպոս այր բարի եւ լի Հոգւով սրբով, առնէր նշանս եւ արուեստս մեծամեծս : Եւ յետ վախճանի Բիւկոլոսի Զմիւռնիոյ եպիսկոպոսին զոր ձեռնադրեաց սուրբ առաքեալն Պօղոս, ձեռնադրեցաւ յաթոռ նորա սուրբն Պողիկարպոս, եւ եղեւ ջատագով ճշմարիտ հաւատոյ, եւ յանդիմանող հրէից եւ հեթանոսաց, եւ զբազումս դարձուցանէր յաստուածգիտութիւն :

Եւ յաւուր միում հուր անկաւ ի քաղաքն եւ շիջուցանել ոչ կարէին. գնաց երանելին եւ արարեալ զնշան խաչին եւ առժամայն շիջաւ :

6 որ է բազմապտուղ] Պողիկարպոս ի հայ լեզու բազմապտուղ թարգմանի B || 9 եւ աստուածաբան աւետարանչին] աւետարանչի եւ աստուածաբանի B || 10 առնէր ... մեծամեծս *om.* B || 10 Բիւկոլոսի] Բիւկողիոսի B || 14-15 Եւ յաւուր միում ... շիջաւ *om.* B.

et par l'action de sa personne, il reçoit la triple absolution des liens de ses péchés, que nous commettons par action, parole ou pensée. C'est aussi parce que le siège de Pierre a été honoré par les trois parties de la terre qu'on le fête trois fois par symbole, pour la gloire du Christ, notre Dieu éternellement.]

17 MÉHÉKI, 23 Février.

Martyre de saint Polycarpe, évêque de Smyrne, dont le nom se traduit « qui donne beaucoup de fruits ».

Aux jours des saints apôtres, saint Polycarpe et saint Ignace Théophore crurent au Christ et en devinrent les disciples par l'intermédiaire de l'apôtre et l'évangéliste théologien Jean. Polycarpe était un homme bon, rempli du Saint-Esprit et qui opérait des miracles et de grands prodiges. Après la mort de Boucolos (*Biukolosi*), évêque de Smyrne, que le saint apôtre Paul avait sacré, saint Polycarpe fut sacré sur son siège et il devint l'apologiste de la vraie foi, l'adversaire des Juifs et des gentils, dont il convertit un grand nombre à la connaissance de Dieu.

Un jour qu'un incendie s'était déclaré dans la ville, qu'on n'arrivait point à l'éteindre, le bienheureux survint, fit le signe de la croix, et (l'incendie) s'éteignit aussitôt.

Եւ եղեւ երաշտ եւ չորացան բոյսք եւ տունկք, եւ աղօթիւք սրբոյն տեղաց անձրեւ զերիս տիւս եւ զերիս գիշերս. եւ եղեւ փրկութիւն քաղաքին եւ դարձեալ աղօթիւք դադարեցոյց զանձրեւն :

Էր յաւուրսն յայնոսիկ հալածումն քրիստոնէից ի Դեկոսէ ամբարշտէ, եւ բազումք մարտիրոսացան վասն անուանն Քրիստոսի : Եւ երկու աւուրբք յառաջ քան զկատարումն իւր տեսանէ յանուրջս որ բարձ զլխոյն այրեցաւ, եւ զարթուցեալ ասէ ցաշակերտսն իւր . Եղբարք, ինձ պարտ է ի կենդանութեանս * իմում հրով այրել :

* A fol. 192 v° a.

Եւ հասեալ հալածչացն գնաց զկնի նոցա : Եւ ձայն եղեւ առ նա յերկնից. Զօրացիր Պօղիկարպէ եւ քաջ լեր զի ես ընդ քեզ եմ : Եւ կացեալ առաջի բդեշխին՝ տագնապէր եւ նեղէր զնա անգոսնել զՔրիստոս : Ասէ Պօղիկարպոս. Ութսուն եւ վեց ամք են իմ որ ծառայեմ նմա եւ պաշտեմ զնա, եւ ոչ երբէք անցի զպատուիրանաւ նորա, եւ նա բազում բարութեանց արժանաւորեցոյց զիս, եւ ո՞րպէս կարեմ զնա հայհոյել որ իմ թագաւորն է :

Եւ բդեաշխն ողոքանօք խրատ տայր, եւ ոչ կարաց դարձուցանել զսուրբն ի կամս իւր : Եւ հրամայեաց հրով այրել զսուրբ վկայն Քրիստոսի : Եւ կապեցին զձեռս յետս, եւ նորա համբարձեալ զձեռս իւր յերկինս աղօթեաց առ Աստուած : Եւ ընկեցին զնա

2 եւ դարձեալ ... զանձրեւն *om.* B || 4 Էր] եղեւ B — ամբարշտէ] կռապաշտ արքայէ B || 6-7 տեսանէ... այրել] այդ լինի նմա յանուրջս հրով կատարիլ, եւ զարթուցեալ ասէ ցաշակերտս իւր . Եղբարք առաջի կայ ինձ կենդանւոյն հրով այրիլ B || 8-9 Եւ ձայն ... քեզ եմ *om.* B || 9 կացեալ] եկաց B || 11 ամք են] ամ է B.

Il y eut une sécheresse, les herbes et les plantes se desséchèrent, mais par les prières du saint une forte pluie vint à tomber pendant trois jours et trois nuits, et ce fut le salut de la ville; c'est aussi par ses prières que la pluie cessa.

En ces jours il y eut une persécution des chrétiens par Dèce, l'impie, et beaucoup furent martyrisés pour le nom du Christ. Deux jours avant son martyre, (Polycarpe) vit dans un rêve que son oreiller brûlait. A son réveil il dit à ses disciples : « Frères, il faut que de mon vivant * je sois brûlé. »

* A fol. 192 v° a.

Il courut après les persécuteurs et les suivit. Une voix du ciel se fit entendre à lui : « Prends courage, Polycarpe, et sois vaillant, car je suis avec toi. » Mis en présence du gouverneur qui le pressait et le contraignait de mépriser le Christ, Polycarpe lui dit : « Il y a quatre-vingt-six ans que je le sers et que je l'adore, je n'ai jamais enfreint ses commandements, aussi m'a-t-il rendu digne de bien des bontés; comment pourrais-je le blasphémer, lui qui est mon roi ? »

Le proconsul le conseillait avec des (paroles) insinuantes, mais il ne put détourner le saint à ses desseins; et il ordonna de brûler au feu le saint martyr du Christ. On lui attacha les mains par derrière, mais il éleva ses mains

ի հուրն, եւ բոցն վերացաւ որպէս առագաստ նաւի ուռուցեալ ի հողմոյ, եւ արար կամար. եւ էր սուրբն ի ներքոյ որպէս ի վրանի, եւ բուրեաց ի հրոյն հոտ անոյշ։ Եւ տեսեալ դահճացն որ ոչ այրեցաւ կարծեցին թէ կենդանի է, խորհեցան սրով սպանանել զնա, եւ տեսին զհոգի նորա որպէս զաղաւնի ելեալ ի մարմնոյն եւ վերանայր յերկինս, եւ հեղաւ արիւն ի մարմնոյն եւ շիջոյց զբոցն։

Ասեն կռապաշտքն եթէ առնուն քրիստոնեայքն զմարմին զորա եւ որպէս զԱստուած պաշտեն. եւ ընկեցեալ ի հուրն այրեցին։ Եւ երթեալ ի գիշերի արք հաւատացեալք ժողովեցին զմնացեալ ոսկերսն եւ եդին ի տեղի նշանաւոր։

* Սուրբ եպիսկոպոս եւ վկայ Քրիստոսի Պողիկարպոս երկոտասաներորդ մարտիրոս էր ի Զմիւռնիա քաղաքին, առ Դեկոսիւ արքայիւ եւ Ստրատիոյ բդեշխին եւ է բարեխօս առ Քրիստոս վասն տօնողացս։ * A fol. 192 v° b.

1 նաւի] նաւու B || 2 եւ բուրեաց ի հրոյն հոտ անոյշ] որ եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած B || 4-5 եւ տեսին ... զբոցն] եւ խոցեցին զմեռեալ մարմինն, եւ հեղաւ արիւն B || 7 եւ ընկեցեալ ի հուրն այրեցին] բորբոքեցին զհուրն եւ այրեցին զմարմին սրբոյն B || 11 տօնողացս] անձանց մերոց B.

au ciel et pria Dieu. On le jeta dans le feu, mais les flammes s'élevèrent comme les voiles d'un navire, gonflées par le vent, formèrent une coupole, et le saint se trouva en dessous comme dans une tente. Une odeur suave se dégagea des flammes. Les bourreaux, voyant qu'il n'était pas brûlé, crurent qu'il était vivant et méditèrent de le tuer par le glaive ; mais ils virent son âme, comme une colombe, sortir du corps et s'élever au ciel, tandis que le sang jaillissait du corps en éteignant les flammes.

Les idolâtres dirent alors que si les chrétiens s'emparaient de son corps, ils l'adoreraient comme un Dieu ; ils rejetèrent (son corps) dans les flammes et le brûlèrent. La nuit, des gens fidèles vinrent recueillir les restes des os et les inhumèrent dans un endroit choisi.

* Le saint évêque et martyr du Christ Polycarpe fut le quatorzième martyr de la ville de Smyrne, sous l'empereur Dèce et le proconsul Stratius. Il est l'intercesseur auprès du Christ pour nous qui célébrons sa fête. * A fol. 192 v° b.

Յայսմ աւուր սրբուհին Մելիտինի բազում չարչարանս կրեաց վասն անուանն Քրիստոսի, եւ ապա գլխատեցաւ ի քաղաքի Մարտինուպօլիս ի կռապաշտ դատաւորէն Անտիոքայ :

Յայսմ աւուր սուրբ վկայն Քրիստոսի Փիլիկտիմոն դարձոյց ի Քրիստոս զերկու թագաւորսն զԳրիգորիոս եւ զՄարիանոս, եւ զթագուհին Անատոլի եւ զդուստրն իւրեանց զսրբուհին Թէոդոսիա եւ զայլ բազումս որք վկայութեամբ կատարեցան ի Քրիստոս :

* B p. 93 b. [B * Յայսմ աւուր յիշատակ աղախնոյն Քրիստոսի սրբուհւոյն Մելիտինեայ :

Էր սա ի քաղաքէն Մարտինուպօլսոյ յաւուրս Անտոնինոսի թագաւորին. եւ վասն զՔրիստոս քարոզելոյն ըմբռնեցաւ յամբարիշտ դատաւորէն Անտիոքայ, եւ յետ բանտարկութեան եւ քերանաց գլխատեցաւ ի նմին քաղաքի ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ :

Յայսմ աւուր վկայութիւն Աւագայ նոր վկայի : Սա էր ծննդեամբ Բաղէշեցի, եւ ի տիս տղայութեանն գնացեալ ի Սալամաստ քաղաք՝ աշակերտեալ էր պարսիկ ուրումն որ արուեստիւ էր քսակակար, կալով առ նմա ժամանակս ինչ յուսումն արուեստ-

4 զԳրիգորիոս] զԳորգոնիոս B — եւ զդուստրն իւրեանց զսրբուհին Թէոդոսիա եւ զայլ բազումս] եւ զսուրբ կոյսն Թէոդոսիա B.

En ce jour sainte Mélitène (*Melitini*) endura beaucoup de tortures pour le nom du Christ, et fut ensuite décapitée dans la ville de Martinopolis [1] par le juge idolâtre Antiochus (*Antiokhay*).

En ce jour le saint martyr du Christ Philictimon convertit au Christ les deux rois Grégoire et Marianus, la reine Anatolie et leur fille sainte Théodosie et d'autres nombreuses personnes, qui moururent par le martyre pour le Christ.

* B p. 93 b. [B * En ce jour, commémoration de la servante du Christ sainte Mélitène.

Elle était de la ville de Martinopolis [2] aux jours de l'empereur Antonin, et pour avoir prêché le Christ, elle fut saisie par le juge impie Antiochus. Après avoir souffert la prison et eu le corps déchiré, elle fut décapitée dans la même ville pour la gloire du Christ, notre Dieu.

En ce jour, martyre d'Avag [3], le nouveau martyr. Il était né à Balesch, et dans son enfance, s'étant rendu à la ville de Salmas (*Salamast*), il était devenu le disciple d'un Persan, de son métier couseur de bourses, restant quelque temps auprès de lui pour apprendre le métier, tout en demeurant ferme dans

1. Il faut restituer Marcianopolis, d'après *Syn. Cp.* col. 51. La transformation de Marcianopolis en Martinopolis vient peut-être de ce que le pape Martin était fêté le même jour. — 2. Cf. *supra*. — 3. Voir la passion d'Avag de Selmas, dans Y. Manandian et H. Adjarian, Հայոց նոր վկաները, t. I Valaršapat, 1903, pp. 152-165.

տին, հաստատուն կալով ի քրիստոնէութեան իւրում. յորմէ կարծիս առեալ են ոմանք յայլազգեաց թէ յայլազգութիւն դարձեալ իցէ մանուկն ։

*Եւ եղեւ յետ իբրեւ երեսուն ամաց տեսեալ զնա այր ոմն պարսիկ ի Բաղէշ քաղաքի պնդէր թէ. Դու յառաջագոյն այլազգի էիր ի Սալմաստ քաղաքի ։ Իսկ Աւագ ետ պատասխանի. Քրիստոնեայ էի եւ եմ՝ եւ եղէց ծառայ Քրիստոսի Աստուծոյ իմոյ օրհնելոյն ի բարձունս ։ Եւ այրն պարսիկ աղաղակեաց * ի քաղաքին՝ եւ զրոհ տուեալ ժողո-* * B p. 94 a.
վեցան ի վերայ նորա բազմութիւնք այլազգեաց, եւ առեալ ածին զնա յատեան ամիրային, որ կոչէր Ամիր Շարաֆ. եւ հարցափորձ արարեալ գտին հաստատուն ի հաւատս Քրիստոսի ։ Եւ ամիրայն կամէր արձակել զնա, այլ կամելով հաճել զմիտս ամբոխին՝ յղեաց զնա յատեան դատաւորին. եւ նա համարձակ դաւանեաց զՔրիստոս Աստուած եւ զինքն ծառայ նորա ։

Եւ ինքն էր լցեալ Հոգւով սրբով, եւ լուսափայլէր տեսիլ նորա իբրեւ զհրեշտակի. Եւ մինչդեռ ուրախ մտօք եւ զուարթ երեսօք ի բերան ունելով զխոստովանութիւնն՝ դաւանէր զՔրիստոս Տէր եւ Աստուած եւ արարիչ երկնի եւ երկրի, արք ժանտք եւ անագորոյնք կրճտելով զատամունս իւրեանց դիմեցան ի վերայ վկային Քրիստոսի, եւ հարին զգլուխ նորա, ոմանք փայտակոծիւ եւ այլք սրով եւ քարամբ, եւ այնպէս կատարեցաւ ի Քրիստոս Փետրուարի ԻԳ ։]

son christianisme; ce qui fit croire à certains musulmans que l'enfant s'était converti à la religion musulmane.

Environ trente ans après, un Persan l'ayant vu dans la ville de Balesch lui dit avec insistance : « Tu étais auparavant musulman dans la ville de Selmas. » Avag lui répondit : « J'étais chrétien et je le suis; je resterai le serviteur du Christ, mon Dieu, qui est béni dans les hauteurs. » Le Persan répandit la nouvelle * dans la ville; de nombreux musulmans s'assemblèrent pour l'assaillir, * B p. 94 a.
et, l'ayant saisi, l'emmenèrent au tribunal de l'émir qui s'appelait Émir Scharaf; ils l'interrogèrent et le trouvèrent ferme dans la foi du Christ. L'émir voulait lui rendre la liberté, mais pour contenter l'opinion de la foule, il l'envoya au tribunal du juge. (Avag) y confessa avec hardiesse le Christ, Dieu, et (se déclara) lui-même son serviteur.

Il était rempli du Saint-Esprit, son visage était resplendissant comme celui d'un ange, et tandis que d'un esprit joyeux et d'un visage souriant, ayant à la bouche la profession par laquelle il confessait le Christ, Seigneur et Dieu, créateur du ciel et de la terre, des hommes méchants et féroces, grinçant des dents, se jetèrent sur le martyr du Christ, le frappèrent à la tête, d'aucuns avec de gros bâtons, d'autres avec le glaive et des pierres, et c'est ainsi qu'il mourut dans le Christ, le 23 février.]

Մեհեկի ԺԸ և Փետրուարի ԻԴ ։ Գիւտ պատուական գլխոյն Յովհաննու մկրտչի Քրիստոսի ։

Երկու կրօնաւորք գնացին յարեւելից յԵրուսաղէմ երկիր պագանել սուրբ տեղեացն, եւ երեւեցաւ նոցա յանուրջս Յովհաննէս Մկրտիչն եւ ասէ. Երթիջիք յապարանսն Հերովդիայ եւ ընդ հողովն գտանիջիք զգլուխն իմ, հանէք եւ առջիք ։ Զայս երկիցս եւ երիցս անգամ տեսեալ՝ գնացին եւ գտին զպատուեալն ի հրեշտակաց զգլուխն Մկրտչին, եւ եդին ի խարգ մազեղէն, եւ առեալ երթային ի գաւառն իւրեանց ։

Եւ բրուտ մի յոյժ աղքատացեալ՝ եթող զտունն իւր եւ գնայր ընդ կրօնաւորսն, եւ
* A fol. 193 r° a. նոքա բարձին նմա զխորգն յորում էր տուփն, եւ ոչ ծանուցին նմա * զոր բարձեալ էին ։ Եւ յայտնեցաւ Մկրտիչն բրտին յերազի եւ ասէ. Զոր բարձեալդ ես՝ առ եւ փախիր զի գլուխն իմ է, եւ ապրիս բարիոք ։ Եւ առեալ գաղտ փախեաւ եւ գնաց յԵմեսիա քաղաք՝ զոր այժմ Հէմս կոչեն, բնակեցաւ անդ եւ ապրէր առատապէս ։

Եւ յորժամ եհաս նմա մեռանել՝ կնքեաց զտուփն զգուշութեամբ եւ ետ քերն իւրում, եւ պատուիրեաց մեծ պատուով եւ փառօք պահել եւ ոչ բանալ մինչեւ ինքն Կարա—

1 պատուական] սուրբ B — Քրիստոսի] Սուրբ գլուխն Յովհաննու Մկրտչի պահեալ եղեւ ի քաղաքն Սեբաստի զոր Հերովդէս շինեաց ի Պաղեստին. եւ յորում զխնճոյս ուրախութեանն արար՝ անդ գտաւ գլուխ կարապետին յապարանսն Հերովդէի որ եհատ զնա. եւ գտաւ հաճութեամբ եւ յայտնութեամբ նմին սուրբ նախընթացին, որ եւ զտեղին յոր կայր ընդ երկար եցոյց, եւ եղեւ այսպէս *add.* B || 3 Մկրտիչն] Քրիստոսի *add.* B || 4 գտանիջիք] ի տուփ *add.* B || 7 գնայր] երթայր B.

18 MÉHÉKI, 24 Février.

Invention du chef précieux de Jean, le baptiste du Christ.

Deux religieux étant allés de l'Orient à Jérusalem pour vénérer les lieux saints, Jean-Baptiste leur apparut dans un rêve et leur dit : « Allez au palais d'Hérode et vous trouverez sous terre ma tête, vous la sortirez et la prendrez. » Ayant eu cette vision deux et trois fois, ils allèrent et découvrirent la tête du Baptiste, honorée des anges, la mirent dans un sac de poils et l'ayant prise s'en allèrent dans leur contrée.

Un potier, qui était devenu très pauvre, quitta sa maison et s'en fut avec les religieux. Ceux-ci le chargèrent du sac dans lequel se trouvait la boîte,
* A fol. 193 r° a. sans rien lui dévoiler * de ce dont ils l'avaient chargé. Le Baptiste se révéla au potier dans un rêve et lui dit : « Prends ce dont tu es chargé et enfuis-toi, car c'est ma tête, et tu vivras heureux. » Celui-ci la prit donc, se sauva en cachette et se rendit à la ville d'Émèse, appelée aujourd'hui Ḥams ; il s'y établit et vécut dans l'aisance.

Lorsqu'il fut sur le point de mourir, il scella la boîte avec précaution et la transmit à sa sœur en lui recommandant de la conserver avec grand honneur

պետն կամեսցի ։ Եւ զորձեալ կինն ի ժամ մահուան եդիր զտուփն կնքեալ ի սափոր, եւ անկաւ սափորն յետ մահուան նորա ի քահանայ ումն որ էր արիոսի աղանդոյն, որոյ անուն էր Եւստաթէոս, եւ զբժշկութիւնն զոր առնէր սուրբ գլուխն՝ վաճառէր ագահութեամբ եւ փափկանայր կերակրովք ։

Եւ իբրեւ գիտացին ուղղափառք քաղաքին հալածեցին զԵւստաթէոս ի քաղաքէն․ եւ Աստուծոյ հրամանաւն ծածկեցաւ սափորն յորում էր տուփն մինչեւ ի ժամանակս բարեպաշտ թագաւորացն Վաղենտիանոսի եւ Մարկիանոսի, եւ Ուրիանոյ Եմեսիոյ եպիսկոպոսին ։ Եւ երեւեցաւ յանուրջս Մարկեղոսի հօր վանացն ումն՝ զի խթեաց ի կողն երիցս անգամ, եւ ասէ․ Տուաւ քաղաքիս այսմիկ գանձ անկողոպտելի՝ գլուխն Յովհաննու Մկրտչին ։ Եւ աստղ առաջնորդեաց Մարկեղոսի մինչեւ ի տեղին ուր ծածկեալ էր սափորն, * եւ ետես զի հուր ելանէր ի տեղւոջէն ։ * A fol. 193 r° b.

Եւ յարուցեալ պատմեաց եղբարցն զտեսիլն, եւ գնացին առ Ուրիանոս եպիսկոպոսն, եւ նա առեալ զամենայն ուխտ եկեղեցւոյն՝ գնաց ի տեղին ուր աստղն եցոյց․ փորեցին եւ գտին զծածկեալ սափորն յորում էր տուփն, եւ գտին զկնիք մատանւոյ բրտին, երկիր պագին եւ տարան մեծաւ փառօք յեկեղեցին, եւ գոհացան զԱստուծոյ եւ զՄկրտչէն ։

2 ումն] մի B || 3 սուրբ] պատուական B || 9 ի կողն] զկողն B || 13 եցոյց] յանուրջսն *add.* B || 14 յորում էր տուփն *om.* B.

et vénération et de ne pas l'ouvrir jusqu'à ce que le Précurseur lui-même le voulût. La femme, à son tour, à l'heure de sa mort, mit la boîte scellée dans une cruche, et cette cruche échut, à sa mort, à un prêtre qui était du schisme d'Arius, et se nommait Eustathe, lequel se fit payer avec avarice les guérisons opérées par la sainte tête et se délectait dans la bonne chair.

Lorsque les orthodoxes de la ville vinrent à apprendre cela, ils chassèrent Eustathe de la ville, et, par l'ordre de Dieu, la cruche dans laquelle se trouvait la boîte demeura cachée jusqu'aux jours des pieux empereurs Valentin et Marcianus et d'Ourianus, évêque d'Émèse. Or, Marcellus, prieur du couvent, vit dans un rêve quelqu'un qui lui touchait le côté par trois fois en lui disant : « Un trésor, qui ne peut pas être volé, est offert à cette ville, c'est la tête de Jean-Baptiste. » Une étoile guida Marcellus jusqu'à l'endroit où se trouvait cachée la cruche, * et il aperçut des flammes qui jaillissaient de cet endroit. * A fol. 193 r° b.

A son réveil, il raconta la vision aux frères, et ils se rendirent auprès de l'évêque Ourianus; celui-ci, à son tour, se fit accompagner par tous les membres de l'église, et se rendit à l'endroit indiqué par l'étoile. Ils creusèrent et trouvèrent cachée la cruche dans laquelle se trouvait la boîte; ils trouvèrent aussi le sceau de l'anneau du potier, se prosternèrent, et l'emportèrent en grande pompe à l'église, en rendant grâces à Dieu et au Baptiste.

Եւ մի ոմն ի քահանայից անուն Մաղքոս, թերահաւատութեամբ արկ զձեռն ի սափորն, եւ այլ ոչ կարաց հանել մինչեւ ճշմարիտ հաւատաց, եւ ապա թոյլ ետ հանել զձեռն :

Եւ կատարեցաւ տօն Գիւտի սուրբ գլխոյն Յովհաննու Մկրտչին Փետրուարի ԻԴ :

* B p. 95 a. [B * *Յայսմ աւուր տօն է սուրբ առաքելոյն Մատաթիայի, որ էր յառաքելոցն երկոտասանից :*

Յորժամ Յուդա մատնիչն վաճառեաց զՏէրն մեր, եւ ետես զնա անմեղ դատապարտեալ ի մահ վասն իւրոյ մատնութեանն, ապա զղջացաւ վասն որոյ արարն, թիւր զղջումն, եւ դարձոյց զերեսուն արծաթն՝ ընկէց ի տաճարն, եւ ասաց. Մեղայ զի մատնեցի զարիւն արդար : Որոյ պատասխանի ետուն Հրէայքն եւ ասեն. Մեզ չէ փոյթ դու գիտես : Եւ նորա որպէս անզգամ յամենայնի՝ յուսահատեալ գնաց ի տուն իւր եւ արկ զպարանոցաւն իւրով չուան եւ խեղդեցաւ, եւ պատառեցաւ ընդ մէջն եւ հեղաւ ամենայն փոր նորա :

* B p. 95 b. *Իսկ յորժամ ժողովեցան սուրբ առաքեալքն * ի միասին յետ Համբարձման Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի մերձ Պենտեկոստէին, ետես սուրբ առաքեալն Պետրոս զի թիւ սուրբ առաքելոցն երկոտասանից պակասեաց վասն ազգմանն Յուդայի եւ ոչ*

1-2 *եւ մի ոմն . . . զձեռն*] *ուր եւ բազում նշանս եւ սքանչելիս արար յամենայն նեղեալս եւ յախտաժէտս : Իսկ ի թագաւորութեանն Միքայելի յորմէ ազգափառութիւն եղեւ եւ Իգնատիոսի պատրիարքին բերեալ ի Կոստանդնուպօլիս եւ եդաւ ի վանսն Ստուդիու* B || 3 *Գիւտի*] *պատուական եւ* add. B || 3 *Փետրուարի ԻԴ*] *եւ Մեհեկի ԺԸ, որ է պահապան եւ բժիշկ հիւանդաց եւ հալածիչ զիւաց շնորհօքն Քրիստոսի* add. B.

Un des prêtres, nommé Malchus, par incrédulité ayant mis la main dans la cruche, ne put plus la retirer jusqu'à ce qu'il eût cru en vérité; il lui fut permis ensuite de la retirer.

La fête de l'invention du saint chef de Jean-Baptiste eut lieu le 24 février.

* B p. 95 a. [B * En ce jour, fête du saint apôtre Mathias (*Mataṭiayi*), qui était l'un des douze apôtres.

Lorsque le traître Judas eut livré Notre-Seigneur, et qu'il vit l'Innocent condamné à mort à cause de sa trahison, il regretta ce qu'il avait fait, (mais) d'un faux regret. *Il rapporta les trente pièces d'argent,* les jeta dans le temple *et dit : « J'ai péché en livrant un sang juste*[1]. » A quoi les Juifs répondirent : « *Que nous importe? Cela te regarde*[2]. » Alors lui, insensé comme toujours, rentra chez lui désespéré, passa une corde à son cou et *se pendit ; son corps s'entr'ouvrit et toutes ses entrailles jaillirent au dehors*[3].

* B p. 95 b. Lorsque les saints apôtres se réunirent ensemble * après l'Ascension de Notre-Seigneur Jésus-Christ aux approches de la Pentecôte, le saint apôtre Pierre, vu que le nombre des douze apôtres avait été diminué par la faute de

1. Matth., xxvii, 3. — 2. Matth., xxvii, 4. — 3. Act., i, 18.

պատուհաս համարեցաւ մնալ այնպէս. այլ կամեցաւ զի ընտրեսցի այլ որ մի եւս ի տեղի նորա, զի կատարեալ լրասցի երկոտասան թիւ առաքելոցն՝ առ ի քարոզել զհաւատս Երրորդութեանն ընդ չորս կողմանս աշխարհի :

Վասն որոյ եւ ասաց Պետրոս յայլ առաքեալսն. Եղբա՛րք, պարտ է մեզ ընտրել զմի որ ի տեղի առաքելութեանն Յուդայի՝ որ վկայեսցէ զՅարութիւն Տեառն մերոյ Քրիստոսի ընդ մեզ, զոր ինքն իսկ Տէրն մեր ասաց թէ. Դուք էք վկայք այսոցիկ, որք եղիջիք ինձ վկայք յԵրուսաղէմ եւ ի Հրէաստան եւ ի Սամարիա մինչեւ ի ծագս երկրի : Ուստի ոչ է իրաւացի վկայել նմա այլ ումեք յերկոտասանիցս կարգ՝ բայց այնմ որ տեսաւ եւ լուաւ : Արդ պարտ է ընտրել զմի որ յայնցանէ որ ընդ մեզ էին, եւ տեսին զամենայն սքանչելիս նորա, եւ լուան նոքին ականջօք զխրատս վարդապետութեան Տեառն մերոյ :

Յայնժամ ընտրեցին եւ կացուցին առաջի՝ երկուս այրս յաշակերտացն, որոց մին կոչէր անուն Յովսէփ արդար վասն սրբութեան նորա. որ Բարսաբայն կոչէր, որ էր եղբայր Յակոբայ փոքրկան, եւ Սիմոնի եւ Յուդայի զոր ոմանք Յովսէս անուանեն, եւ զսուրբն Մատաթիա՝ որ էր մի յեօթանասուն աշակերտացն :

Եւ անդէն ամենեքեան կացին յաղօթս առ Տէր եւ ասեն. Դու Տէր սրտագէտ՝ յայտնեա զմի որ յերկոցունց աստի՝ թէ ո՛ է արժանի լնուլ զտեղի առաքելութեանն ի

Judas, ne jugea pas convenable qu'il en restât ainsi, et décida de faire élire un autre à sa place pour parfaire le nombre des douze apôtres pour prêcher la foi de la Trinité aux quatre coins de la terre.

C'est pourquoi Pierre dit aux autres apôtres : « Frères, il nous convient d'élire quelqu'un en remplacement de la prédication de Judas, qui puisse témoigner avec nous de la Résurrection de Notre-Seigneur Christ, ce que lui-même Notre-Seigneur a dit : Vous êtes témoins de ces choses, *vous serez mes témoins à Jérusalem, en Judée et à Samarie jusqu'aux limites de la terre*[1]. C'est pourquoi il n'est pas juste à quelqu'un d'autre de témoigner dans le rang des douze, en dehors de qui a vu et entendu. C'est pourquoi il faut élire un de ceux qui étaient avec nous, qui ont vu ses miracles et ont entendu de leurs propres oreilles les conseils de la doctrine de Notre-Seigneur. »

Ils choisirent alors et présentèrent deux hommes d'entre les disciples, dont l'un s'appelait Joseph le juste, à cause de sa sainteté, surnommé Barsaba, et qui était le frère de Jacques mineur, de Simon et de Jude, — que d'aucuns appellent José, — et saint Mathias, qui était l'un des soixante-dix disciples.

Aussitôt tous se mirent à prier le Seigneur et dirent : « *Toi, Seigneur, qui connais les cœurs, désigne l'un de ces deux*, qui soit digne de *remplir la place de*

1. Act., I, 8.

կարգ երկոտասանիցս, զոր Յուդա կորոյս վասն մեղաց իւրոց ։ Եւ խոյս արկին վիճակս, եւ ել վիճակն Մատաթիայ, եւ համարեցաւ ընդ մետասան առաքեալսն ։

* B p. 96 a. Եւ այնպէս սուրբ առաքեալն Մատաթիա * կարգեալ ընդ երկոտասանսն, եւ քարոզեաց ընդ ամենայն Հրէաստան եւ արար բազում սքանչելիս իբրեւ զայլ առաքեալսն ։ Եւ այնպէս քարոզեալ զաւետարանն Հրէից, որ եւ յոլով չարաչար կրեց ի նոցանէ համբերեալ՝ բազումս դարձոյց ի Քրիստոս յԻսրայէլէ. եւ ինքն հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս ։

Եւ սուրբն Յովսէփ ընկալաւ զկարգ քարոզութեանն եւ համբերեաց բազում հալածանաց ի Հրէից, որ եւ ետուն նմա թոյն մահաբեր եւ ոչ վնասեցաւ. եւ յետոյ եւ նա հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Հրէաստան ։]

Մեհեկի ԺԹ եւ Փետրուարի ԻԵ ։ Վկայութիւն սրբուհւոյն Պերպետուայ եւ դստերն Փելեկիտաւրայ ։

Պատուական կինս այս էր ի քաղաքէն Թուբբիտանիոյ, յԱփրիկեայ գաւառէն, քրիստոնեայ հաւատով, եւ ունէր դուստր ի ստեան ։ Եւ կացուցին առաջի հազարա-

12 դստերն] իւրոյ B — Փելեկիտաւրայ] Փիլիկատեայ B || 14 եւ կացուցին] որ եւ ծանեալ կացուցին B.

l'apostolat, parmi le rang des douze que Judas perdit à cause de ses péchés. » *On tira au sort* aussitôt; *et le sort échut à Mathias et il fut compté avec les onze apôtres*[1].

* B p. 96 a. C'est ainsi que le saint apôtre Mathias, * rangé parmi les douze, prêcha partout en Judée et opéra de nombreux miracles comme les autres apôtres. Il prêcha l'évangile aux Juifs, endura de cruelles souffrances de leur part et convertit au Christ beaucoup d'Israël. Puis, il reposa en paix dans le Christ.

Saint Joseph obtint le rang de la prédication, eut à souffrir de nombreuses persécutions de la part des Juifs; ils lui donnèrent même un poison mortel, mais cela ne lui fit courir aucun danger. Lui aussi, plus tard, reposa en paix, en Judée.]

19 MÉHÉKI, 25 Février.

Martyre de sainte Perpétue et de sa fille Félicité.

Cette excellente femme était de la ville de Thuburbe (*Ṭoubritanioy*)[2], dans la province d'Afrique, de foi chrétienne; elle avait une fille au sein. On la mit en présence du chiliarque avec quatre autres hommes que Perpétue avait

1. Act., I, 23-25. — 2. La leçon correcte du grec est Θουρβιτάνων πόλις, mais on trouve Θουβριτάνων dans le ms. de Jérusalem édité par P. Franchi de Cavalieri, *La passio SS. Perpetuæ et Felicitatis*, Rome, 1896, p. 107.

պետին ընդ այլ չորս արս զորս դարձուցեալ էր Պերպետուայ ի խաւարէ ի լոյս, որոց անուանքն են. Սատուրիրոս, Ռեւկատոս, Սատորնիլոս, Սեկունդոս. եւ բազում խրատ տայր ողոքանօք եւ քաղցրութեամբ եւ ապա խստութեամբ եւ սպառնալեօք, եւ ոչ կարաց դարձուցանել զնոսա ի հաւատոցն Քրիստոսի. արկին զնոսա ի բանդ, եւ տեսին ի * տեսլեան զյաղթութիւն ընդդէմ սատանայի ։ * A fol. 193 v° a.

Տեսեալ եւ աղախինն Քրիստոսի նեղ սանդուղխս յերկրէ յերկինս պղնձիս, եւ յերկուս կողմանս սանդղոցն էին ցցեալ տանջանարանս, սուսերս, գեղարդունս, խողխս, շամփուրս, ճանկս, նետս, շանթս, տապակս, ատամնահանս, մամուլս, սղոցս, բեւեռս, եւ վիշապ մի ի ներքոյ սանդղոցն որ եւ արգելոյր զորս կամէին ի վեր ելանել ընդ սանդուղխսն ։ Եւ փախեաց տղայ դուստրն իւր ի գրկացն, եւ ել ի վեր ընդ սանդուղխսն, եւ կոչէր զմայր իւր ելանել ։

Եւ զարթուցեալք պատմեցին միմեանց եւ գիտացին զբարի կատարումն մարտիրոսութեանն ։

Եւ ի վաղիւն կապեցին զսրբուհին Պերպետուա ի վայրենի ցուլ՝ ունելով զդուստրն իւր ի գիրկս, եւ այնպէս քարշելով ընդ քարս եւ ընդ վէմս եւ ընդ ծառս աւանդեցին

2 Սատուրիրոս] Սատուրոս B || 6 Քրիստոսի] Պերպետուա *add.* B || 11 ելանել] տեսին եւ արքն զտեսիլս մարտիրոսութեան *add.* B.

convertis des ténèbres à la lumière et dont les noms sont : Satyre (*Satariuros*)[1], Revocatus (*Reukatos*), Saturnin (*Satornilos*), Secundus. (L'officier) les exhorta avec insistance et douceur, ensuite avec sévérité et menaces, mais il ne put les détourner de la foi du Christ. On les jeta en prison, et ils virent en* vision la victoire sur le démon. * A fol. 193 v° a.

La servante du Christ, elle aussi, vit une étroite échelle de cuivre dressée de la terre au ciel, et aux deux côtés de l'échelle étaient accrochés des instruments de torture, des glaives, des lances, des lames, des broches, des onglets, des flèches, des fers pointus, des poêles, des instruments pour arracher les dents, des presses, des scies, des clous, et il y avait un dragon au bas de l'échelle, qui empêchait ceux qui voulaient s'élever au moyen de l'échelle. Mais sa petite fille, s'échappant de ses bras, se mit à monter l'échelle et invitait sa mère à y monter aussi.

A leur réveil, (les saints) se racontèrent mutuellement (leurs songes) et ils comprirent leur bonne fin par le martyre.

Le lendemain on attacha sainte Perpétue, tenant sa fille dans ses bras, à un taureau sauvage, qui la traîna à travers les pierres, les rochers et les arbres. C'est ainsi qu'elles rendirent leur âme. On trancha la tête aux quatre

1. Satyre n'est pas mentionné au début de la passion, ni par le texte grec, ni par les mss. de la version latine, sauf l'*Ambrosianus,* ibid., p. 106 sq.

զհոգիս իւրեանց. եւ զչորս արանցն հատին զգլուխն՝ Փետրուարի ԻԵ, եւ այնպէս բարի խոստովանութեամբ կատարեցան ի Քրիստոս ։

Յայսմ աւուր յիշատակ է երանելւոյն սուրբ եւ փառաւորեալ առն Աստուծոյ Յակոբայ Մծբնայ եպիսկոպոսի ։

* B p. 96 b. [B* Յայսմ աւուր յիշատակ սրբոյն Աղեքսանդրոսի որ ի Թրակիա, եւ սուրբ հարցն Ասկլիպիոսի եւ Յակոբոսի եւ Տարասիոսի պատրիարքին Կոստանդնուպօլսի, եւ Մարկելլիոսի եպիսկոպոսի ։]

Մեհեկի Ի եւ Փետրուարի ԻԶ ։ Տօն է Վարագայ խաչին ։

Սուրբ տիկնայքն Գայիանէ եւ Հռիփսիմէ ի գալն իւրեանց յերկիրն Հայոց՝ ունէին մասն ինչ ի Քրիստոսի խաչափայտէն, զոր տարաւ Պատրոնիկէ տիկինն յԵրուսաղեմէ * A fol. 193 v° b. ի Հռոմ կինն Կղաւդիայ կայսեր ։ Եւ զի էր սրբոյն Հռիփսիմէ թոռն * նորա՝ կապեցին զայն ի պարանոց նորա պահապան կուսին ։

Եւ յորժամ եկին ի Տոսպ գաւառն, ի լեառն Վարագ, քահանայքն որ ընդ նոսա էին եւ ոմանք ի քերցն մնացին անդ ունելով զսուրբ խաչն ։ Եւ կացեալ ժամանակս

1 իւրեանց] առ Աստուած *add.* B || 1 Փետրուարի ԻԵ] եւ Մեհեկի ԺԹ *add.* B || 8 Տօն... խաչին] Յիշատակ է սուրբ կուսանացն Գայեանեայ եւ Հռիփսիմեայ. եւ տօն Վարագայ սուրբ խաչին B || 10 յԵրուսաղեմէ *om.* B || 13 եկին] հասին B.

hommes, le 25 février. C'est ainsi qu'en bonne confession ils moururent dans le Christ.

En ce jour, commémoration du bienheureux et glorieux homme de Dieu Jacques, évêque de Nisibe.

* B p. 96 b. [B* En ce jour, commémoration de saint Alexandre de Thrace et des saints pères Asclépius (*Asklipiosi*), Jacques, et Tarasius, patriarche de Constantinople, et de l'évêque Marcellius.]

20 MÉHÉKI, **26 Février.**

Fête de la Croix de Varag.

Les saintes femmes Gaïanè et Rhipsimè, lorsqu'elles arrivèrent dans le pays d'Arménie, avaient avec elles une partie du bois de la croix du Christ, que l'impératrice Patronice (*Patronikè*), femme de l'empereur Claude, avait * A fol. 193 v° b. apportée de Jérusalem à Rome. Comme sainte Rhipsimè était sa nièce, * on avait attaché au cou de la vierge, pour la protéger, ce (fragment de la sainte Croix).

Lorsqu'elles arrivèrent dans la province de Tosp, à la montagne de Varag, les prêtres qui étaient avec elles, ainsi que quelques sœurs, s'y arrêtèrent, ayant la sainte Croix. Ils y passèrent leur vie, en solitaires, et y moururent;

խուեանց միայնակեցութեամբ՝ վախճանեցան անդէն. եւ մնաց սուրբ խաչն ի վերայ վիմի միոյ անգիտելի ի մարդկանէ, զի սուրբ տիկնայքն ի Վաղարշապատ կատարեցան նահատակութեամբ ։

Եւ աշխարհն ի կռապաշտութեան էր եւ ոչ ոք գիտէր թէ ո՛ւր է. զի ի համբաւէ լուեալ էին թէ ի լեառն Վարագայ է ։ Եւ յետ բազում ժամանակաց յաւուրս Թոթկայ միայնակեցի, եւ ի հայրապետութեանն Ներսիսի Շինողի, եւ Վարդ պատրկի, մինչդեռ կային յաղօթս սուրբ միայնակեացքն Թոթիկ եւ Յովէլ աշակերտն իւր, յերրորդ ժամու լցաւ լեառն Վարագայ լուսով, եւ ձայնք հրեշտակաց լսելի լինէր որք օրհնէին զԱստուած անճառելի ձայնիւ ։ Եւ վերացեալ խաչն ի վիմէն՝ եւ լոյսն զկնի նորա, եւ եկն եմուտ յեկեղեցին եւ նստաւ ի վերայ սուրբ սեղանոյն. եւ եկեղեցին լցաւ լուսով եւ անուշահոտութեամբ, եւ եկաց մինչեւ յերեկոյն, եւ ապա անյայտ եղեւ ։

Եւ ժողովեցան յամենայն կողմանց, եկին անդ եւ կաթողիկոսն Ներսէս եւ Վարդ պատրիկն. եւ կարգեցին ամ յամէ տօն յաւուր Ի Մեհեկի եւ ԻԶ Փետրուարի, ի փառս Քրիստոսի ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն Շուշանայ կրօնաւորի եւ մարտիրոսի ։

* Յաւուրս Մաքսիմիանոսի ամբարիշտ արքային էր աղախինն Քրիստոսի Շուշան * A fol. 194 r° a.

2 միոյ *om* B — ի մարդկանէ] մարդկան B || 13 ամ . . . Փետրուարի] տօն սուրբ խաչին ամ յամէ, որ օր քսան էր Մեհեկի ամսոյ եւ քսան եւ վեց Փետրուարի B.

la sainte Croix demeura sur un rocher ignorée de tout le monde, car les saintes femmes (Gaianè et Rhipsimè, et leurs compagnes) avaient été martyrisées à Valarchapat.

Le pays était livré à l'idolâtrie et personne ne savait où était (la Croix), mais on avait entendu dire, par une rumeur, qu'elle se trouvait à la montagne de Varag. Longtemps après, aux jours du solitaire Totik, sous le patriarcat de Nersès le constructeur, et (du temps) du patricien Vard, pendant que les saints solitaires Totik et son disciple Yovèl étaient en prières, à la troisième heure, la montagne de Varag se remplit de lumière, des voix d'anges se firent entendre qui glorifiaient Dieu d'une voix inénarrable. La Croix se souleva du rocher avec une traînée de lumière après elle et vint pénétrer dans l'église, où elle se posa sur le saint autel. L'église fut remplie de lumière et d'une odeur suave. (La Croix) y resta jusqu'au soir, puis disparut.

On accourut de tous les côtés; le catholicos Nersès et le patricien Vard y vinrent également et ils établirent une fête (à célébrer) chaque année le 20 méhéki, 26 février, pour la gloire du Christ.

En ce jour, martyre de Susanne, religieuse et martyre.

* Aux jours de l'empereur impie Maximien, la servante du Christ Susanne * A fol. 194 r° a.

ի Պաղեստինոյ. հայրն կռապաշտ էր եւ մայրն ջհուտ ։ Եւ լուեալ զաստուածայինն պատուիրանաց աւետարանն ի Սեղբանայ եպիսկոպոսէն հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ եւ էր ամաց տասն եւ ութից ։

Եւ ի վախճանել ծնողացն վաճառեաց զամենայն ինչս իւր եւ ետ աղքատաց եւ ազատեաց զծառայսն իւր. եւ գերծեալ զգլուխն զգեցաւ զգեստ առն եւ գնաց յԵրուսաղէմ. եւ մտեալ յարանց վանս եւ իբրեւ զայր բնակեցաւ անդ, եւ ուսաւ զամենայն կարգ եւ զկանոն կրօնաւորութեան եւ անուանեցաւ Յովհաննէս, եւ կացեալ մեծ եւ առաքինի ճգնութեամբ ամս քսան անդ ։

Եւ կին մի հաւատաւոր ի քաղաքէն Ելեւթերուպօլեայ՝ գնաց ի վանսն եւ արար անդ աւուրս. եւ տեսեալ զՅովհաննէս՝ կարծեաց թէ այր է եւ տռփացաւ ի նա սատանայական ցանկութեամբ, եւ պատրողական բանիւք կամէր պոռնկել. եւ նորա յետ ընկեցեալ զնա ամօթալից դարձոյց ։ Եւ նա երթեալ առ Կղէոպաս եպիսկոպոսն պատմեաց նմա եթէ. Յովհաննէս աբեղայն բռնադատեաց զիս ի շնութիւն ։ Եւ առաքեաց եպիսկոպոսն եւ կոչեաց զՅովհաննէս աբեղայ. եւ նա յանձն էառ զմեղսն եւ հայցէր ապաշխարութեամբ թողութիւն յանցանացն ։

Եւ յորժամ կամեցան հանել զկրօնաւորութեան հանդերձն, զքեմն եւ զմազեղէնն
* A fol. 194 r° b. յանձնէն, * աղաչեաց զեպիսկոպոսն զի երկու սարկաւագուհիք ի սենեակ եկեղեցւոյն

1 հայրն ... ջհուտ] հօր հեթանոսի եւ մօր հրէի լեալ զաւակ B || 3 եւ էր] գոլով B || 4 ետ] բաշխեաց B || 7 կրօնաւորութեան] զգեցաւ եւ սքեմ աբեղայութեան *add.* B — կացեալ] ի վանսն *add.* B || 13 աբեղայն *om.* B || 16 հանդերձն *om.* B.

(*Sousan*) vivait en Palestine; son père était idolâtre et sa mère juive. Ayant entendu de l'évêque Silvain (*Selban*) l'évangile des commandements divins, elle crut au Christ et fut baptisée; elle avait dix-huit ans.

A la mort de ses parents, elle vendit tout ce qu'elle possédait, le distribua aux pauvres, rendit la liberté à ses domestiques, se fit raser la tête, revêtit des habits d'homme et se rendit à Jérusalem, où elle entra dans un couvent d'hommes et y résida comme homme; elle y apprit tous les règlements et les ordres de la vie religieuse, se fit appeler Jean et y vécut vingt ans d'un grand et vertueux ascétisme.

Une femme chrétienne de la ville d'Éleuthéropolis s'étant rendue au couvent, y séjourna quelques jours. Ayant aperçu Jean, elle crut que c'était un homme et s'en éprit d'une passion diabolique; par des paroles trompeuses elle l'engageait à forniquer; mais il se détourna après l'avoir repoussée honteusement. Elle s'en fut alors chez l'évêque Cléophas et lui raconta : « Le moine Jean m'a obligée à la fornication. » L'évêque envoya chercher le moine Jean, qui prit sur soi le péché et demanda l'absolution de la faute avec une pénitence.

* A fol. 194 r° b. Lorsqu'on voulut lui enlever l'habit religieux, le manteau et la bure, * il pria l'évêque de le faire dépouiller par deux diaconesses dans la chambre de

մերկացուցեն զնա ։ Եւ յորժամ մտին երկու կուսանքն մերկացուցանել զերանելին եւ տեսին զնա կնոջ բնութիւն . եւ լուեալ եպիսկոպոսն զարմացաւ յոյժ եւ ետ փառս Աստուծոյ, եւ ձեռնադրեաց զնա սարկաւագուհի, եւ առաքեաց ի կուսանաց վանս ։ Եւ ետուն նմա շնորհս յԱստուծոյ եւ բժշկէր զամենայն ցաւս հիւանդաց ։

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ եկն դատաւորն Աղեքսանդրոս յԵլեւթերուպօլիս, եւ զոհս մատոյց կռոցն ։ Եւ լուեալ Շուշանայ գնաց ի տաճարն եւ զձեռս յերկինս տարածեաց եւ աղաչեաց զԱստուած, եւ անկան ամենայն բագինք կռոցն ։ Եւ կալեալ զնա կռապաշտիցն տարան առ դատաւորն Աղեքսանդրոս կապանօք եւ հատին զստինս նորա . եւ հրեշտակ Տեառն իջեալ կացոյց զստինս ի տեղի իւրեանց եւ ողջացոյց ։ Եւ տեսեալ դահճացն հաւատացին ի Քրիստոս այնու սքանչելեօք ։ Եւ առաքեաց դատաւորն եւ հատին զգլուխս նոցա ։

Եւ կապար հալեալ արկին ի բերան երանելւոյն Շուշանայ, եւ որպէս ջուր էջ յորովայնն . եւ ապա զան հարեալ արկին ի բանդ, եւ անդ յաղօթելն իւրում աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Փետրուարի ԻԶ ։

Եւ երթեալ եպիսկոպոսն ամենայն ուխտիւն, լամպարօք եւ ոստովք ձիթենեօք, տարան զմարմին սրբոյ կուսին եւ վկային Շուշանայ յեպիսկոպոսարանն, եւ թաղեցին պատուով յեկեղեցւոջն ։

1 մերկացուցանել] մերկացուցին B || 4 ցաւս հիւանդաց] հիւանդսն B || 9-11 եւ հրեշտակ ... զգլուխս նոցա *om.* B || 12-14 եւ որպէս ջուր ... Փետրուարի ԻԶ] եւ այնպէս աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Մեհեկի Ի եւ Փետրուարի ԻԶ B.

l'église. Et lorsque les deux vierges furent entrées pour déshabiller le bienheureux, elles constatèrent son sexe féminin ; ce qu'ayant entendu, l'évêque fut dans un grand étonnement et rendit gloire à Dieu ; il l'ordonna diaconesse et l'envoya dans un couvent de femmes. Les grâces de Dieu lui furent accordées et elle guérissait tous les maux des malades.

A cette époque le juge Alexandre vint à Éleuthéropolis et offrit des sacrifices aux idoles. Susanne, l'ayant appris, se rendit au temple, éleva ses mains vers le ciel et pria Dieu ; aussitôt tous les autels des idoles se renversèrent. Les idolâtres la saisirent et l'emmenèrent enchaînée au juge Alexandre. Ils lui coupèrent les seins, mais un ange du Seigneur étant descendu remit les seins en place et la guérit. Ayant vu cela, les bourreaux crurent au Christ à cause de ce miracle. Le juge envoya (des hommes) qui leur tranchèrent la tête.

On fit couler dans la bouche de la bienheureuse Susanne du plomb fondu, qui descendit comme de l'eau dans sa poitrine. Ensuite on la frappa et on la jeta en prison, où elle rendit son âme à Dieu en priant, le 26 février.

L'évêque et tout le clergé, avec des torches et des branches d'olivier, allèrent chercher le corps de la sainte vierge et martyre Susanne ; ils la conduisirent à l'évêché et l'inhumèrent avec honneur dans l'église.

* A fol. 194 v° a. * Յայսմ աւուր զպրոյն Յունուարի զԲենեւենդայ եպիսկոպոսին եւ զիւր վեց սարկաւագացն հատին զջիլս ձեռացն եւ ոտիցն, եւ ապա զգլուխսն, հրամանաւ Դիոկղետիանոսի ամբարիշտ արքայի ։

Մեհեկի ԻԱ եւ Փետրուարի ԻԷ ։ Յիշատակ է Եղիշէի վարդապետի ։

Երանելին Եղիշէ էր զինուորեալ Վարդանայ Հայոց զօրավարին, եւ էր դպրապետ. եւ տեսող լեալ ամենայն անցիցն որ անցին ընդ զօրսն Հայոց ի Յազկերտէ Պարսից արքայէ ։

Եւ յետ նահատակութեան զօրացն Հայոց թողեալ զզինուորութիւնն կրօնաւորեցաւ, եւ բնակէր ճգնութեամբ եւ խստակրօն վարուք յանապատի, պահօք եւ աղօթից պարապեալ՝ խոտաբուտ եւ գետնախշտի լեալ յաշխարհին Մոկաց եւ ի ծովեզրն ։ Եւ անդ գրեաց զպատմութիւն սրբոց Վարդանանցն, եւ զգիրս կանոնականս, եւ զմեկնութիւն արարածոցն, եւ զգիրս խաչելութեանն Քրիստոսի, եւ այլ գիրս օգտակարս ։ Եւ տուան նմա շնորհք բժշկութեան. եւ կեցեալ յոլով ժամանակս՝ վախճանեցաւ աստուածահաճոյ վարուք ի Փետրուարի ԻԷ ։ Եւ ժողովեալ բազմութիւն քրիստոնէից թաղեցին զնա պատուով ։

1 Յայսմ աւուր] Ի սմին աւուր B — զԲենեւենդայ] Բենեւանդայ B. || 4 Յիշատակ ... վարդապետի] Վարք սրբոյն Եղիշէի վարդապետի Հայոց B || 12 արարածոցն եւ զգիրս *om.* B || 14 ի Փետրուարի ԻԷ] յամսեանն Մեհեկի ԻԱ B.

* A fol. 194 v° a. * En ce jour on coupa les nerfs des mains et des pieds, puis la tête, à saint Janvier, évêque de Bénévent, et à ses six diacres, sur l'ordre de l'empereur impie Dioclétien.

21 MÉHÉKI, 27 Février.

Commémoration du docteur Élisée.

Le bienheureux Élisée était enrôlé sous le général arménien Vartan, dont il était le secrétaire. Il fut témoin oculaire de tout ce qui advint aux troupes arméniennes par le fait de Hasguerd, roi des Perses.

Après le martyre des troupes arméniennes, il quitta les armes et se fit religieux. Il vivait dans le désert en ascète, menant une vie très austère de jeûnes et de prières, se nourrissant d'herbes, couchant sur le sol dans le pays de Mogh et au bord de la mer. C'est là qu'il écrivit l'histoire des saints Vartaniens, et les écritures canoniques, les commentaires de la Genèse, les écrits sur la crucifixion du Christ, et d'autres ouvrages utiles. Des Grâces de guérison lui furent accordées, et il mourut après avoir vécu de longues années d'une vie agréable à Dieu, le 27 février. Une multitude de chrétiens s'étant assemblée l'inhuma avec honneurs.

Եւ իշխանն Մողաց գնաց ի գերեզման նորա ուխտի պատճառաւ. եւ գաղտ հատեալ զգլուխ սուրբ վարդապետին, եւ առեալ ի գիշերի * փախստեայ անկաւ յաշխարհն իւր : * A fol. 194 v° b.
Եւ մեծապէս պատուեցաւ առաջին բնակութիւն սրբոյն, զի ամենայն որ հաւատով երթան ի գերեզման նորա՝ կատարին խնդրուածք նորա եւ բժշկին յիւրաքանչիւր ցաւոց զօրութեամբն Քրիստոսի :

Յայսմ աւուր վկայութիւն Փիլիպպոսի առաքելոյն յերկոտասանիցն եւ սարկաւագացն որ էին ընդ սրբոյն Ստեփաննոսի նախավկային : Եւ Յովհաննու եպիսկոպոսի եւ Յակոբայ քահանայի :

Սոքա էին ի Պարսիկս ի ժամանակս Սաբուրիոսի հրապաշտ արքային Պարսից, ուսուցանէին ժողովրդեան զճշմարիտ բանն Աստուծոյ եւ մկրտէին յանունն Քրիստոսի :
Եւ ի միում գիշերի տեսանէ յանուրջս Յովհաննէս եպիսկոպոսն զայր մի դահիճ եւ ի ձեռին սուսեր, եւ յեզր սուսերին պսակ. եւ ընթացաւ դահիճն առ եպիսկոպոսն եւ եդ զպսակն ի գլուխ նորա եւ ասէ. Առ զոր փափագէիդ :
Եւ յետ սակաւ աւուրց մատնեցան հրապաշտիցն, եւ հատին զգլուխս նոցա Փետրուարի ԻԷ. եւ կատարեցան բարի խոստովանութեամբ :

2 վարդապետին] Եղիշէի *add.* B — եւ առեալ ի գիշերի *om.* B || 9 ժամանակս] հալածանաց Շապհոյ *add.* B || 13 ի գլուխ] ի վերայ գլխոյ B || 14 հրապաշտիցն եւ] պէսպէս չարչարանօք *add.* B || 15 Փետրուարի ԻԷ] եւ Մեհեկի ԻԱ *add.* B — կատարեցան] ի Քրիստոս *add.* B.

Le prince de Mogh s'étant rendu à sa tombe, sous prétexte de pèlerinage, trancha secrètement la tête du saint docteur, la prit et se sauva* nuitamment dans son pays. La première demeure du saint fut grandement honorée, car tous ceux qui se rendent avec foi à sa tombe (voient) leurs vœux exaucés et trouvent la guérison de leurs douleurs particulières par la puissance du Christ. * A fol. 194 v° b.

En ce jour, martyre de l'apôtre Philippe, l'un des douze, et des diacres qui étaient avec le protomartyr saint Étienne; et (martyre) de l'évêque Jean et du prêtre Jacques.

Ces derniers vivaient en Perse aux jours de Sapor (*Sabourios*), roi des Perses, adorateur du feu; ils enseignaient au peuple la parole véritable de Dieu et baptisaient au nom du Christ.
Une nuit, l'évêque Jean vit en songe un bourreau qui tenait à la main une épée, et à la pointe de l'épée se trouvait une couronne. Le bourreau courut vers l'évêque et posa la couronne sur sa tête en disant : « Reçois ce que tu désires. »
Peu de jours après ils furent dénoncés aux adorateurs du feu; on leur trancha la tête, le 27 février; ils moururent en bonne confession.

* B p. 98 b. [B * Յայսմ աւուր վկայութիւն Փիլիպպոսի առաքելոյն, որ էր յեօթն սարկաւագացն, եւ ընկեր սրբոյն Ստեփաննոսի նախավկային :

Սա քարոզեաց զՔրիստոս ի Հրէաստան եւ ի Սամարիա, մկրտեաց զեթովպացի ներքինին. ապա գնաց քարոզել աւետարանն յԱսիա, եւ զբազումս լուսաւորեաց հաւատովն Քրիստոսի. եւ անդ չարչարանօք կատարեցաւ ի Քրիստոս :

* B p. 99 a. Ի սմին աւուր տօն է սուրբ եւ երանելի ճգնաւոր հօր մերոյ մեծին եւ * աստուածազգեցին Մարկիանու, որ ի Հռոմ յաւազանէն ընկալաւ զմեծն Կոստանդիանոս առաջին թագաւորն քրիստոնէից, յորժամ հաւատաց եւ բժշկեցաւ մկրտութեամբն. որ եւ կատարեցաւ վասն Քրիստոսի :

Յայսմ աւուր յիշատակ սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ :

Սուրբ հայրն մեր եւ երանաշնորհ վարդապետն Գրիգոր էր ի Վասպուրական աշխարհէն Հայոց, որդի տեառն Խոսրովու Անձեւացեաց եպիսկոպոսի, սնեալ եւ վարժեալ սրբութեամբ եւ իմաստութեամբ առ ոտս Անանիայ վարդապետի՝ առաջնորդի Նարեկայ վանիցն ի Ռշտունիս : Եւ ի նոյն վանս կրօնաւորեալ ձեռնադրեցաւ քահանայ, եւ կարգեցաւ վարժապետ միանձանց ի սուրբ վարս եւ յաստուածային գիտութիւնս :

Արար եւ զմեկնութիւն Երգոց երգոյն Սողոմոնի լուսաւոր բանիւք, եւ ճառս ներբողականս, զքարոզս եւ զմեղեդիս հոգելից հռետորութեամբ եւ խորին իմաստիւք : Եւ

* B p. 98 b. [B * En ce jour, martyre de l'apôtre Philippe qui était l'un des sept diacres et compagnon de saint Étienne, le protomartyr.

Celui-ci prêcha le Christ en Judée et à Samarie; il baptisa l'eunuque éthiopien, puis partit pour prêcher l'évangile en Asie; il éclaira beaucoup d'hommes par la foi au Christ et mourut là dans les tortures pour le Christ.

En ce jour, fête de notre bienheureux père, l'ascète, le grand Marcien, * revêtu de Dieu, qui à Rome reçut des fonts baptismaux le grand Constantin, le premier roi chrétien, lorsqu'il crut et trouva la guérison par le baptême; et qui ensuite mourut pour le Christ. * B p. 99 a.

En ce jour, commémoration de saint Grégoire de Narek.

Notre saint père et bienheureux docteur Grégoire était de la province de Vaspourakan en Arménie, fils du seigneur Khosrow, évêque d'Antzewatzikh. Il avait été élevé et instruit dans la sainteté et dans la sagesse auprès du docteur Ananie, supérieur du couvent de Narek, en Rechtouni. Il se fit religieux dans le même couvent, fut ordonné prêtre et nommé professeur des moines pour la sainteté de la vie et les sciences divines.

Il fit le commentaire en termes lumineux du Cantique des cantiques de Salomon, il écrivit des panégyriques, des sermons et des cantiques pleins de rhétorique et de profondes pensées. Augmentant de jour en jour ses prières

որ քան զոր առաւելեալ ի մշտամնունչ աղօթս՝ յօրինեաց զհրաշալի գիրս աղօթից, որ յանուն տեղւոյն Նարեկ կոչի :

Եւ քանզի ամենայն փութով ջանայր ուղղել զխանգարեալ կարգաւորութիւնս եկեղեցւոյ՝ նախանձոտք ոմանք չարախօս եղեն զնմանէ առ եպիսկոպոսունս եւ իշխանս, եւ կոչէին զվարդապետն ճշմարտութեան՝ ծայթ եւ հերձուածող : Եւ նոքա ժողովեալ ի մի վայր առաքեցին զոմանս առ սուրբն զի ածեալ բերցեն զնա յատեան նոցա :

Եւ իբրեւ եկին արքն՝ գիտացեալ երանելոյն եթէ կամին տանել զինքն առ ի դատել, ասէ. Նախ կերիցուք հաց եւ ապա գնասցուք : Եւ ետ տապակել զերկուս աղաւնիս եւ դնել առաջի նոցա. եւ էր օրն ուրբաթ : Ընդ որ առաւել եւս գայթակղեալ՝ հաւատալ * զբանս զրպարտչացն համարեցին, եւ ասեն. Վարդապետ, ո՞չ է օրս ուրբաթ : Եւ սուրբն իբրեւ յանգէտս եղեալ ասէ. Ներեցէք եղբարք, չգիտութեամբ արարի : Եւ ցաղաւնիսն ասէ. Արի՛ք, գնացէք ի տեղիս եւ յերամս ձեր զի պահք է օրս : Եւ նոյնժամայն կենդանացան աղաւնիքն եւ թեւաւորեալ թռեան : * B p. 99 b.

Եւ տեսեալ զսքանչելիսն ապշեցան, եւ յարուցեալ անկան յոտս սրբոյն եւ խնդրէին զթողութիւն : Եւ գնացեալ պատմեցին զեղեալսն, եւ նոքա ահաբեկ եղեալ լռեցին :

Եւ խստակրօն եւ աստուածահաճոյ վարուք որպէս հրեշտակ ի մարմնի քաղաքավարեալ՝ փոխեցաւ առ անձկալին իւր Քրիստոս Փետրուարի Իէ : Զսրբոյ զսրբասնեալ

incessantes, il composa l'admirable livre de prières qui porte le nom de la localité de Narek.

Et comme il s'employait avec tout son zèle à réformer les institutions de l'église tombées dans l'abandon, quelques jaloux le calomnièrent auprès des évêques et des princes en appelant le docteur de la vérité mécréant et schismatique. Ceux-ci se rassemblèrent en un certain endroit et envoyèrent des gens auprès du saint pour l'amener à leur tribunal.

Lorsque ces hommes arrivèrent, le bienheureux, sachant qu'ils voulaient l'emmener pour être jugé, leur dit : « Mangeons d'abord le pain, et ensuite nous partirons. » Il fit rôtir deux pigeons et les plaça devant eux. C'était un jour de vendredi. Très scandalisés de ce fait, ils s'imaginèrent que les accusations des calomniateurs étaient vraies * et dirent : « Docteur, n'est-ce pas vendredi, aujourd'hui? » Le saint, feignant l'ignorance, leur répondit : « Excusez, frères, j'ai agi par ignorance. » Et il dit aux pigeons : « Levez-vous, retournez à votre place et à votre troupe, car il y a abstinence aujourd'hui. » Et aussitôt les pigeons revinrent à la vie, battirent des ailes et s'envolèrent. * B p. 99 b.

Témoins de ce miracle, (les envoyés) restèrent stupéfaits, ils se levèrent, tombèrent aux pieds du saint et lui demandèrent pardon. Ils s'en retournèrent raconter ce qui était arrivé, et tous, saisis de crainte, gardèrent le silence.

Après avoir mené une vie austère et agréable à Dieu, comme un ange dans un corps, il trépassa à son bien-aimé Christ, le 27 février. On inhuma le saint

մարմինն թաղեցին ի նոյն վանսն Նարեկայ՝ մերձ եկեղեցւոյն Սանդխտոյ կուսին. յորում բազում նշանք լինին ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։

Մեհեկի ԻԲ եւ Փետրուարի ԻԸ ։ Վկայութիւն սրբուհւոյն Քարիտոնեայ ։

Կինս այս աղախին էր առն քաղաքացւոյ եւ բարեպաշտի ի Կիւրիկիոտոն քաղաքէն, եւ էր քրիստոնեայ ։ Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ առաքեաց Դիոկղետիանոս անօրէն
* A fol. 195 r° a. արքայն դատաւոր * զԴոմետիանոս եւ լուաւ զՔարիտոնեայ եթէ քրիստոնեայ է եւ զբազումս դարձուցանէ ի կռոցն պաշտամանէ, գրեաց առ տէր նորա զի փութով անդ արձակեսցէ զաղախինն իւր ։

Եւ լուեալ նորա եհար զերեսն իւր եւ ճողեաց զմօրուսն, եւ զգեցաւ խորգ, եւ նստաւ ի վերայ մոխրոյ, եւ լայր զաղախինն իւր ։ Իսկ Քարիտոն մխիթարէր զնա եւ ասէր. Մի լար տէր իմ եւ մի սգար զիս, եւ վասն զիս տանելոյ մի տրտմիր, քանզի զոսկերս իմ բերցեն առ քեզ՝ եւ լինիցի զեղ ամենայն ցաւոց ։ Եւ նա ասէ. Յիշեա զիս առաջի երկնաւոր թագաւորին ։

Եւ յորժամ գնաց՝ եհարց դատաւորն. եւ նա պայծառ երեսօք եւ համարձակութեամբ խոստովանեցաւ զՔրիստոս ։ Եւ առժամայն գերծին զգլուխն եւ եդին կայծակունս ի

3 սրբուհւոյն] սրբուհւոյ կուսին B || 6 զՔարիտոնեայ] զՔարատինեայ B || 9 զգեցաւ] զգեցեալ B || 10 Քարիտոն] Քարատինէ B || 11 մի լար էր տիմ եւ մի սգար զիս] մի սգար տէր իմ եւ մի ողբար զիս B || 12 եւ լինիցի զեղ ամենայն ցաւոց *om.* B || 13 թագաւորին] Քրիստոսի *add.* B || 15 զգլուխն] զհերս գլխոյն B.

corps dans le même couvent de Narek, près de l'église de la vierge Sandoukht. De nombreux miracles y ont lieu pour la gloire du Christ, notre Dieu.]

22 MÉHÉKI, 28 Février.

Martyre de sainte Charitinè.

Cette femme était la servante d'un citoyen pieux de la ville de Korykos (*Kiurikioton*); elle était chrétienne. A cette époque, l'empereur impie Dioclétien
* A fol. 195 r° a. y envoya le juge * Dometianus, lequel, ayant appris que Charitinè était chrétienne et qu'elle détournait nombre de gens du culte des idoles, écrivit à son maître de lui envoyer promptement sa servante.

Celui-ci, à cette nouvelle, se frappa le visage, s'arracha la barbe, se revêtit d'un sac et s'assit sur de la cendre en pleurant sur sa servante. Charitinè (*Khariton*) le consolait et disait : « Ne pleure point, mon maître, et ne prends pas le deuil pour moi; ne t'attriste point de ce qu'on va venir m'emmener, car on t'apportera mes os, et ils serviront de remède pour toutes les douleurs. » Il lui répondit : « Souviens-toi de moi en présence du roi céleste. »

Lorsqu'elle fut arrivée, le juge l'interrogea, mais elle confessa le Christ d'un visage radieux et avec hardiesse. On lui rasa aussitôt la tête et on y

վերայ ։ Եւ յորժամ այրեցաւ գլուխն՝ հեղին ի վերայ քացախ, եւ հրացեալ շամփուրս հարին ի կողս նորա. եւ նա ի գոհանալոյ եւ ի փառաւորելոյ զԱստուած ոչ դադարէր ։

Եւ ապա կապեցին վէմ մի մեծ յոտսն եւ ընկեցին ի ծովն. եւ լուծաւ վէմն եւ էջ ի խորս ծովուն, եւ վկայն Քրիստոսի գնայր ի վերայ ջրոյն որպէս ի ցամաքի ։ Եւ երթեալ առ դատաւորն ծաղր առնէր զկուռսն. եւ հրամայեաց եւ կապեցին յանիւ, եւ բոց վառեցին ի ներքոյ. եւ հրեշտակ Տեառն իջոյց զնա յանուոյն եւ զբոցն շիջոյց ։ Խլեցին զամենայն ատամունսն * նորա, եւ զեղնգունս ձեռաց եւ ոտիցն. եւ հրեշտակ Տեառն ողջացոյց զնա ։ * A fol. 195 r° b.

Ապա հրամայեաց եւ արկին զնա ի պոռնկատուն զերիս աւուրս. եւ մտեալ առ նա ումն պոռնիկ կամէր պոռնկել ընդ նա, եւ նորա համբարձեալ զձեռս իւր յերկինս աղաչեաց զԱստուած վասն փրկութեան տեառն իւրոյ եւ վասն իւր զի փրկեսցի ի պղծութենէն ։ Եւ առժամայն աղախինն Քրիստոսի Քարիտոն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Փետրուարի ԻԸ ։

Եւ արկեալ զմարմինն ի քուրձ՝ ընկեցին ի ծով, եւ յետ երից աւուրց եհան ծովն ի ցամաք, եւ երեւեցաւ յանուրջս տեառն իւրոյ, եւ երթեալ եգիտ եւ թաղեաց պատուով մեծաւ ։ Եւ բազում նշանք լինին յոսկերացն առ հիւանդս եւ ախտաժետս եւ այսահարս ։

4 գնայր . . . ողջացոյց զնա] ապրեցաւ ի ցամաք, եւ ծաղր առնէր զկուռսն ։ Եւ կապեալ զնա կապեցին յանիւ, եւ խանձատեցին ի հուր, եւ խլեցին զամենայն ատամունսն նորա եւ զեղենգունս ձեռաց եւ ոտիցն եւ հեղին ի վերայ զինի ի զոհիցն B || 9-13 գերիս աւուրս . . . Փետրուարի ԻԸ] եւ յաղօթել նորա անդ՝ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Մեհեկի ԻԲ եւ Փետրուարի ԻԸ B.

plaça des braises ardentes. Lorsque la tête fut brûlée, on y versa du vinaigre, et on lui enfonça dans les côtes des broches brûlantes, mais elle ne cessait de rendre grâces à Dieu et de Le glorifier.

On lui attacha ensuite une grosse pierre aux pieds et on la jeta à la mer; mais la pierre se détacha et descendit au fond de la mer; la martyre du Christ se promena sur les eaux comme sur la terre. Elle se rendit auprès du juge et railla ses idoles. Il ordonna de l'attacher à une roue et d'allumer du feu dessous, mais l'ange du Seigneur la descendit de la roue et éteignit les flammes. On lui arracha toutes les dents, * les ongles des mains et des pieds, mais l'ange du Seigneur la guérit. * A fol. 195 r° b.

(Le juge) ordonna ensuite de l'enfermer trois jours dans une maison de débauche : un fornicateur étant entré voulut forniquer avec elle, mais elle éleva ses mains au ciel, pria Dieu pour le salut de son maître et pour elle-même, afin d'être délivrée de l'acte immonde. Aussitôt la servante du Christ Charitinè rendit son âme à Dieu, le 28 février.

On mit son corps dans un sac et on le jeta à la mer. Trois jours après la mer le rejeta sur le rivage et elle apparut dans un songe à son maître, qui alla, la trouva et l'inhuma avec de grands honneurs. De nombreux miracles s'opèrent par ses ossements sur les malades, les infirmes et les possédés.

* B p. 100 a. [B * Յիշատակ Կասիանի ։

Այս մեծ եւ նշանաւոր երեւելի եւ բազմահռչակ հայրս մեր Կասիանոս՝ էր ի մեծ քաղաքէն Հռովմայ. ունելով զկեանս մաքուր եւ անարատ՝ համահրեշտակ սրբութեամբ պայծառացեալ կրօնաւորեցաւ. եւ խստամբերութեամբ պահոց եւ անսուաղական ժուժկալութեամբ հաւասարեաց Եղիայի եւ Յովհաննու ։ Եւ օրինակաւ առաքինի վարուց իւրոց՝ բազմաց պատճառ եղեւ դարձի եւ փրկութեան. էառ եւ շնորհս սքանչելեաց. եւ եղեւ մեծ եւ երեւելի բանիւ եւ գործով, որպէս եւ գրեալ կայ ի կատարեալ պատմութեանն իւրում ։

Ի սմին աւուր յիշատակ սքանչելեաց պատկերին Քրիստոսի որ ի Բիւրիտոն, զոր պատմէ սուրբն Աթանաս հայրապետ ։

Բիւրիտոն քաղաք որ է մերձ ի սահմանս Տիւրոսի եւ Սիդոնի՝ էին ի նմա բազում Հրէայք բնակեալ խառն ընդ քրիստոնեայս ։ Եւ մի ոմն ի Հրէիցն խնդրէր տուն ի վարձու, եւ առեալ զկնի իւր զոմն սիրելի որ էր եւ նա Հրէայ, եւ գտին տուն մի դատարկ յորմէ քրիստոնեայ մի փոխեալ էր յայլ տուն, եւ մոռացեալ էր ի տունն կախեալ յորմն յարեւելից կողմանէ զտէրունական պատկերն Քրիստոսի ։

Եւ յորժամ մտին Հրէայքն ի տունն եւ տեսին զպատկերն Յիսուսի՝ լցան նախանձու եւ բարկութեամբ, եւ գնացեալ պատմեցին քահանայապետին իւրեանց եւ այլոց
* B p. 101 a. Հրէից. եւ փութանակի ժողովեցան ամենեքեան ի տունն * զի այպն արասցեն եւ

* B p. 100 a. [B * Commémoration de Cassien.

Ce grand, remarquable, célèbre et très réputé Cassien, notre père, était de la grande ville de Rome. Menant une vie pure et sans tache, semblable à un ange et orné de sainteté, il se fit religieux. Par l'austérité des jeûnes et l'endurance de la faim il égala Élie et Jean. Par l'exemple de sa vie vertueuse, il devint pour beaucoup cause de conversion et de salut. Il reçut aussi la grâce des miracles, et il fut grand et renommé en paroles et en actions, ainsi qu'il est écrit dans sa biographie complète.

En ce jour, commémoration des miracles de l'image du Christ qui se trouve à Beyrouth (*Biuriton*), racontés par le patriarche saint Athanase.

Dans la ville de Beyrouth, qui se trouve près des confins de Tyr (*Tiurosi*) et de Sidon, habitaient de nombreux Juifs mêlés à des chrétiens. Un certain Juif cherchait à louer une maison. Accompagné d'un de ses amis, également Juif, ils trouvèrent une maison vide qu'un chrétien avait quittée pour une autre maison et où il avait oublié, accrochée au mur, du côté de l'orient, une image de Notre-Seigneur le Christ.

Lorsque les Juifs eurent pénétré dans la maison et aperçu l'image de Jésus, ils furent remplis de jalousie et de rage et allèrent raconter cela à leur grand
* B p. 101 a. prêtre et à d'autres Juifs. Aussitôt tous se rassemblèrent à la maison * pour se moquer et insulter (l'image). Le grand prêtre dit : « Cette image est celle

անարգեցեն : Եւ ասէ քահանայապետն. Այս պատկեր Գալիլեացւոյն է, որպէս արարին հարքն մեր ընդ նա՝ արասցուք եւ մեք ընդ պատկերն իւր : Եւ հարկանէին եղեգամբ զգլուխն եւ ապտակէին զծնօտն, եւ թքանէին յերեսն, եւ սրով ծակէին զձեռսն եւ զոտսն :

Եւ ոմն որ դաժանագոյն էր ի նոցա խոցեաց զկողս պատկերին, եւ եղեւ շարժումն մեծ ի տանն եւ արհաւիրք ահին եւ շշուկ մահու անկան զնոքօք, եւ հարան ամենեքին ի հարուածս սաստիկս :

Ոմանց թիւրեցան երեսք յետս եւ ծամածռեցան բերանք նոցա, եւ ոչ կարէին խօսել ուղիղ : Այլոց շլացան աչք եւ խցան լսելիք նոցա, եւ իբրեւ կուրացեալք ի խաւարէ որմ զորմայն խարխափէին : Եւ կիսոցն գօսացան ձեռք եւ լուծան ջիլք ծնգաց նոցա եւ իբրեւ զմխալոզմանիս այսր անդր զանդաչէին :

Եւ նա ինքն քահանայապետն չարաչար հարուածովք պատուհասեալ աներեւոյթ զօրութեամբն Քրիստոսի՝ այլանդակ իմն երեւէր : Եւ ամենեքին առ հասարակ մոլեգնեալք եւ կատաղեալք զմիմեանս խածատէին, եւ չկարելով ելանել ի տանէն՝ դառնային դեռալ սկսան :

Եւ ապա իբրեւ փոքր մի դիւրանայր նոցա տագնապ նեղութեանն, զղջացան ի սիրտս իւրեանց եւ ասեն ցմիմեանս. Գիտեմք զի վասն անարգանացն զոր արարաք պատկերին Յիսուսի՝ եկին հասան չարիքս այս ի վերայ մեր : Եւ առաքեցին զոմանս

du Galiléen, nous ferons de cette image ce que nos pères ont fait de lui. » Ils se mirent à le frapper sur la tête avec des roseaux, le souffletèrent sur les joues, lui crachèrent au visage et trouèrent ses mains et ses pieds avec une épée.

Puis l'un d'eux, qui était plus féroce que les autres, perça les côtes de l'image; il y eut alors un violent tremblement dans la maison et ils furent saisis par les affres de la peur et de la mort et tous furent affligés par des maux terribles.

Certains eurent le visage déformé et la bouche convulsionnée, ils ne purent plus parler correctement. D'autres eurent les yeux éblouis, les oreilles assourdies, et, comme enveloppés de ténèbres, ils allèrent à tâtons le long des murs. D'autres eurent les mains desséchées, les nerfs des genoux atrophiés et chancelaient de-ci de-là comme des paralysés.

Le grand prêtre lui-même, puni d'un fléau terrible par la puissance invisible du Christ, paraissait monstrueux. Tous également devenus furieux et enragés se mordaient les uns les autres et, ne pouvant sortir de la maison, se démenaient sur place.

Lorsque leur agitation angoissée se fut un peu calmée, ils se repentirent en leurs cœurs et se dirent l'un à l'autre : « Nous savons que c'est à cause des injures que nous avons faites à l'image de Jésus que ces malheurs nous

առ եպիսկոպոս քաղաքին պատմել նմա զաղէտս տարակուսանաց իւրեանց, եւ աղաչել զի եկեալ բժշկեսցէ զնոսա :

Եւ նորա յարուցեալ գնաց զկնի նոցա ի տունն, եւ տեսեալ զնոսա յանհնարին հարուածս զթացաւ եւ ասէ. Գիտեմ զի անգիտութեամբ արարիք որպէս եւ հարքն ձեր. արդ եթէ բոլորով սրտիւ ձերով հաւատայք ի Քրիստոս, գտջիք * զբժշկութիւն հոգւոց եւ մարմնոց ձերոց. քանզի գթած է նա եւ ողորմած ի վերայ մեղաւորաց : (* B p. 101 b.)

Եւ ամենեքին աղաղակէին. Հաւատամք ի Քրիստոս եթէ Որդի է Աստուծոյ բարձրելոյ եւ Աստուած ճշմարիտ : Եւ անկանէին յոտս եպիսկոպոսին եւ խնդրէին զբժշկութիւն : Եւ եկաց նա յաղօթս, եւ բժշկեցան ամենեքեան : Եւ գնացեալ ընդ նմա յեկեղեցին մկրտեցան ամենայն ընտանեօք եւ զաւակօք իւրեանց, եւ եղեւ ուրախութիւն մեծ քաղաքին ամենայն եւ ժողովրդեան իւրեանց : Եւ զտունն յորում սքանչելագործ պատկերն էր՝ արարեալ եպիսկոպոսն եկեղեցի յանուն Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, եւ մեծ պատուով հաստատեաց զպատկերն ի տեղւոջն իւրում. եւ բազում սքանչելիս արար եւ առնէ յեկեղեցւոջն յայնմիկ :

Եւ յետ բազում ժամանակաց Յովհաննէս Զմշկիկ թագաւորն գնաց ի քաղաքն Հէմս, եւ էառ զՔրիստոսի Աստուծոյ մերոյ զպատուական կաղամարն եւ զհողաթափ սուրբ ոտիցն : Գնաց եւ ի Բիւրիթոն եւ էառ զԱստուծոյ զտէրունական պատկերն եւ տարաւ ի Կոստանդնուպօլիս ընդ այլ սրբութիւնսն փառաւորելով զՀայր եւ զՈրդի եւ զսուրբ Հոգին յաւիտեանս :]

sont arrivés. » Ils envoyèrent des gens à l'évêque de la ville pour lui faire savoir leurs malheurs et leur embarras et le prier de venir les guérir.

Il les suivit à la maison et, voyant (les Juifs) dans d'affreuses punitions, il eut pitié d'eux et dit : « Je sais que vous avez agi inconsciemment ainsi que vos pères l'avaient fait; si donc vous croyez au Christ de tout votre cœur, vous trouverez * la guérison de vos âmes et de vos corps. Car (Dieu) est compatissant et miséricordieux envers les pécheurs. » (* B p. 101 b.)

Tous se mirent à crier : « Nous croyons au Christ, qu'il est le Fils du Dieu très-haut et vrai Dieu. » Ils tombèrent aux pieds de l'évêque et implorèrent la guérison. Il se mit à prier et tous furent guéris. Ils se rendirent avec lui à l'église, se firent baptiser avec leurs femmes et leurs enfants et il y eut une grande joie dans cette ville et dans sa population. L'évêque fit de la maison où se trouvait l'image miraculeuse une église au nom de notre Sauveur Jésus-Christ et il rétablit avec grande pompe l'image à sa place, qui opéra et opère encore beaucoup de miracles dans cette église.

Longtemps après, l'empereur Jean Tgimiocès, s'étant rendu à Homs, prit le vénérable écritoire du Christ notre Dieu et les sandales de ses pieds sacrés. Il se rendit également à Beyrouth et prit l'image du Seigneur Dieu et l'emporta à Constantinople avec d'autres objets sacrés en glorifiant le Père, le Fils et le Saint-Esprit éternellement.]

Ամիս Մարտի ունի է ԼԱ:

Մեհեկի ԻԳ և Մարտի Ա: Վարք և վկայութիւն սրբուհւոյն Եւդոկիայ:

Կին այս՝ երանելին Եւդոկիա՝ պոռնիկ էր ի քաղաքէն Հիլիուպօլեայ, ի սահմանս Փիւնիկեցւոց, յաւուրս Տրայանոսի կռապաշտ արքային: Եւ էր ի չար ախտ պոռնկութեան, և վասն * գեղեցկութեան նորա բազումք մտանէին առ նա. և ժողովեաց բազում ինչս և ստացուածս, և եղև մեծատուն յոյժ: * A fol. 195 v° a.

Եւ էր մերձակայ դրացի Գերմանոս ոմն ճգնաւոր կրօնաւոր, և ընթեռնոյր գիրս վասն ահեղ դատաստանին Քրիստոսի, և հատուցման ըստ գործոց: Եւ մինչդեռ նա յանկողնին իւրում անկեալ կայր և լսէր ուշադրութեամբ զգրոցն, գիտացեալ Գերմանոսի գնաց առ նա և ուսոյց նմա զբանս փրկութեան: Եւ նորա փակեալ զսենեակն իւր՝ արգելաւ զեօթն օր, և լայր դառնապէս զմեղս իւր: Եւ յետ եօթն աւուր տեսանէ յանուրջս որ լոյս մեծ ծագեաց զանձամբն, և այր մի սպիտակազգեստ կալեալ զձեռանէն նշան յերկինս: Տեսանէ և այր մի երկայն սեւադէմ՝ և կրճտէր զատամունս իւր և ասէր. Անիրաւես զիս ով հրեշտակապետ, եթէ կամիս զդա կեցուցանել՝ առ զամենայն զարդս զարդարանս և զհանդերձս իւր և պահեա առ քեզ: Եւ ձայն եղև

3 Կին այս *om.* B || 11 արգելաւ] միայն *add.* B || 12 զձեռանէն] զձեռանէ նորա B.

Le mois de Mars a 31 jours.

23 MÉHÉKI, 1er Mars.

Vie et martyre de sainte Eudocie.

Cette femme, la bienheureuse Eudocie, était une prostituée de la ville d'Héliopolis, aux confins de la Phénicie, aux jours de l'empereur idolâtre Trajan. Elle s'était adonnée au mauvais vice de la prostitution, et beaucoup la fréquentaient à cause de sa * beauté : elle amassa nombre de biens et de propriétés, et devint très riche. * A fol. 195 v° a.

Il y avait comme proche voisin un certain Germain, religieux ascète, qui lisait des livres au sujet du terrible jugement du Christ et de la récompense selon les œuvres. Or, tandis qu'elle reposait dans son lit et écoutait attentivement les écrits, Germain, le sachant, se rendit auprès d'elle et lui enseigna les paroles du salut. Elle ferma la porte de sa chambre, s'y confina pendant sept jours et pleura amèrement ses péchés. Sept jours après, elle vit dans un songe qu'une grande lumière l'enveloppait, et un homme vêtu de blanc la prenant par la main l'élevait au ciel. Elle vit également un homme élancé, noir de figure, qui grinçait des dents et disait : « Tu me fais du tort, ô archange, en voulant la sauver; prends (plutôt) tous ses bijoux en or et ses vêtements et garde-les. » Mais une voix se fit entendre de la lumière qui

ի լուսոյն եւ ասէ. Այսպէս հաճեցաւ Աստուած յորդիս մարդկան, եւ ընդունի զորս ապաշխարեն զմեղս իւրեանց ։

Եւ ընդ առաւօտն երթեալ առ եպիսկոպոսն Թէոդիտոս՝ մկրտեցաւ, եւ գնացին ի միասին ի տուն իւր, եւ գրեաց զամենայն ինչս իւր, քանզի բազում ունէր ոսկի, արծաթ, դիպակ եւ մեծագին պատմուճանս, զամենայն բաշխեաց աղքատաց, եւ մտեալ ի

* A fol. 195 v° b. կուսանաց վանս * զգեցաւ մի մազեղէն, եւ մեծ ճգնութեամբ կեցեալ պահօք եւ աղօթիւք եւ յոտնկաց տքնութեամբ ։

Եւ ոմն մի պոռնիկ յառաջին տռփողացն իւրոց կամեցաւ զնա տեսանել, եւ զգեցեալ հանդերձս կրօնաւորի՝ գնաց առ նա, եւ սկսաւ յիշեցուցանել նմա զառաջին մեղսասէր ուրախութիւնն, եւ խրատ տայր թողուլ զճգնութեան վարս եւ ամուսնանալ ։ Եւ սաստեաց նմա երանելին Եւդոկիա, եւ առժամայն անկաւ այրն եւ մեռաւ ։ Եւ ի գիշերին յայնմիկ երեւեցաւ նմա հրեշտակն Տեառն եւ ասէ. Եւդոկիա, յարո զմեռեալն եւ ծանիր զզօրութիւնն Աստուծոյ ։ Եւ յորժամ զարթեաւ եւ աղօթեաց առ Աստուած՝ կենդանացաւ մեռեալն ։

Ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ թագաւորեաց Աւրելիանոս կռապաշտն, եւ երթեալ առաջին տռփողքն մատնեցին եթէ քրիստոնեայ եղեւ, եւ ունի զարքունի գանձ բազում յոյժ ։ Առաքեաց զօրականս առ նա, եւ նա զնոսա առժամայն մահացոյց ։ Գնաց եւ

8-15 Եւ ոմն մի... երթեալ] Ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ երթեալ B || 17 — p. [1153] l. 10 Առաքեաց... ի վախճանին *om.* B.

disait : « C'est ainsi que Dieu se complaît en les fils des hommes ; il accueille ceux qui font pénitence de leurs péchés. »

Au matin, elle alla trouver l'évêque Théodote (*Téoditos*) et se fit baptiser ; puis ils allèrent ensemble à la maison ; elle fit la liste de tout ce qu'elle possédait, car elle avait beaucoup d'or, d'argent, d'étoffes et des vêtements de grande valeur. Elle les distribua aux pauvres, entra dans un couvent de

* A fol. 195 v° b. femmes, * revêtit l'habit monastique et vécut avec grand ascétisme, dans les jeûnes et les prières et en veillant debout.

Un certain fornicateur, l'un de ses premiers amants, voulut la voir : se revêtant donc d'un habit de religieux, il se rendit auprès d'elle et se mit à lui rappeler les anciennes joies coupables ; il lui conseilla d'abandonner la vie ascétique et de se marier. La bienheureuse Eudocie le réprimanda et l'homme tomba aussitôt et mourut. Cette nuit-là, l'ange du Seigneur lui apparut et dit : « Eudocie, ressuscite le mort et reconnais la puissance de Dieu. » Lorsqu'elle se réveilla, elle pria Dieu et le mort ressuscita.

En ces mêmes jours, Aurélien l'idolâtre vint à régner. D'anciens amants allèrent lui dénoncer que (Eudocie) était devenue chrétienne et qu'elle conservait une grosse fortune royale. Il envoya des soldats auprès d'elle, mais elle les fit tomber morts aussitôt. Le fils de l'empereur alla aussi chercher

որդի թագաւորին, զի տարցէ զԵւդոկիա առ թագաւորն, եւ ի ճանապարհին անկեալ բեկան ոտքն, եւ ի գիշերին յայնմիկ մեռաւ ։ Եւ յորժամ ծանրացաւ ի տրտմութենէն թագաւորն ապա յորժամ լուաւ եթէ այլ մեռեալ յարոյց՝ գրեաց առ նա թուղթ աղերսանաց թերեւս կենդանացուցէ զորդի նորա ։ Եւ դարձեալ գրեաց * առ նա. Եթէ աստուածութեամբ հաւատաս ի Քրիստոս կատարին խնդրուածք քո ։ Եւ յորժամ դարձան թղթաբերքն՝ հանդիպեցան մահճացն յոր բարձեալ էին զմեռեալն եւ տանէին, եդին ի վերայ մեռելոյն զգրեալ թուղթն Եւդոկեայ, եւ առժամայն կենդանացաւ ։ * A fol. 196 r° a.

Եւ թագաւորն հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ ամենայն ընտանեօքն ։ Եւ որդին որ յարեաւ ի մեռելոց եղեւ եպիսկոպոս ։ Եւ քոյր նորա գնաց առ երանելին Եւդոկիա, եւ ճգնութեամբ եկաց առ նա մինչեւ ի վախճանն ։

Եւ դատաւորն Իլիուպօլեայ Դիոգինէս կռապաշտն՝ առաքեաց զօրականս զի տարցեն առ նա զերանելին Եւդոկիա ։ Եւ երեւեցաւ նմա Տէր եւ ասէ. Հաստատուն կաց ի հաւատս եւ քաջալերեաց Եւդոկիա, զի հանդերձեալ ես հանդիպիլ մարտիրոսութեան ։

Եւ ելեալ ի վանացն առ ընդ իւր մասն ի կենարար մարմնոյ եւ յարենէ Տեառն, եւ կացեալ առաջի դատաւորին խոստովանեցաւ զՔրիստոս պայծառ երեսօք, եւ ոչ խրատու եւ աղոքանաց լուաւ, եւ ոչ ի սպառնալեացն երկեաւ ։ Եւ նա հրամայեաց մերկացուցանել զնա եւ ի կախաղանին տանջել ։ Եւ յորժամ կամեցան զօրականքն

12 Եւ երեւեցաւ... եւ ասէ] Եւ ազդեցաւ նմա յԱստուծոյ թէ B || 15 մարմնոյ եւ յարենէ Տեառն] եւ սուրբ օրհնաց մարմնոյ Քրիստոսի B || 18 — p. [1154] l. 12, զօրականքն... մկրտեցան] պատժեցան ամենեքեան ։ Եւ երանելին Եւդոքսիա ընկալաւ յԱստուծոյ շնորհս սքանչելեաց եւ արար մեծամեծ նշանս, եւ որք տեսին հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան B.

Eudocie pour la conduire auprès de l'empereur, mais il tomba chemin faisant et se brisa les pieds; il mourut la même nuit. L'empereur accablé de tristesse, ayant appris qu'elle avait ressuscité un autre mort, lui écrivit une lettre de supplication dans l'espoir qu'elle ressusciterait son fils. Elle* lui écrivit : « Si tu crois fermement au Christ, tes vœux seront exaucés. » S'en retournant, les courriers rencontrèrent la litière sur laquelle on portait le mort : ils posèrent sur le mort la lettre écrite par Eudocie, et il ressuscita aussitôt. * A fol. 196 r° a.

L'empereur crut au Christ et se fit baptiser avec toute sa famille. Le fils qui ressuscita des morts devint évêque. Sa sœur se rendit auprès de la bienheureuse Eudocie et vécut auprès d'elle dans l'ascétisme jusqu'à sa mort.

L'idolâtre Diogène, juge d'Héliopolis, envoya des soldats pour lui amener la bienheureuse Eudocie. Le Seigneur lui apparut et dit : « Reste ferme dans la foi et prends courage, Eudocie, car tu dois subir le martyre. »

En sortant du couvent elle prit avec elle une parcelle du corps et sang vivifiants du Seigneur, elle se présenta au juge et confessa le Christ le visage souriant. Elle n'écouta ni les conseils ni les supplications et ne craignit pas les menaces. Le juge ordonna de la déshabiller et de la torturer suspendue.

մերկացուցանել՝ գտին զմասն սուրբ օրհնացն, եւ առեալ ի ձեռս իւրեանց ետուն * A fol. 196 r° b. դատաւորն. եւ առժամայն զօրականքն * հրով կիզան եւ մեռան. եւ դատաւորն կիսայրեաց եղեալ՝ աղաղակէր դառնապէս ։ Եւ որք տեսին զքանչելիսն հաւատացին ի Քրիստոս, եւ աղաչեցին զսրբուհին զի կենդանացուսցէ զհրով այրեցեալսն. եւ նորա աղօթեալ՝ յարեան ամենեքեան եւ հաւատացին ի Քրիստոս ։

Եւ զկին մի մեռեալ որոյ անուն էր Ներփիրմինա աղօթիւք կենդանացոյց. եւ ինքն եւ այր իւր Դիոդորոս հաւատացին ի Քրիստոս ։

Եւ ի շնչմանէ վիշապի մեռաւ երիտասարդ մի կնոջ այրւոյ միամօր որդի, եւ հրամայեաց երանելին Եւդոկիա Դիոդորոսի աղօթել առ Աստուած վասն մեռելոյն ի վիշապէն. եւ նա վստահացեալ ի սրբութիւնն Եւդոկիայ՝ աղաչեաց զԱստուած եւ յարեաւ մեռեալն, եւ վիշապն հերձեալ սատակեցաւ ։ Եւ բազումք ի հեթանոսաց հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան ։

Եւ յետ Դիոգինեսի եկեւ դատաւոր Բիկենդիոս, եւ ազդեցին նմա վասն սրբուհւոյն Եւդոկիայ. առաքեաց զօրականս եւ հատին զգլուխ նորա ի Մարտի Ա եւ կատարեաց զընթացս իւր ապաշխարութեամբ եւ մարտիրոսութեամբ, եւ շնորհս տուան նշխարացն բժշկել զամենայն ցաւս եւ զհիւանդութիւնս մարդկան ։

14 Մարտի Ա] եւ Մեհեկի ԻԴ *add.* B.

Lorsque les soldats voulurent la déshabiller, ils trouvèrent la parcelle du saint sacrement, et la prenant dans leurs mains, la donnèrent au juge. Aussitôt les * A fol. 196 r° b. soldats furent brûlés par le * feu et moururent. Le juge, à demi brûlé, criait douloureusement. Ceux qui furent témoins de ce miracle crurent au Christ, et prièrent la sainte de ressusciter ceux qui avaient été brûlés par le feu. Elle pria, tous ressuscitèrent et crurent au Christ.

Elle ressuscita aussi par ses prières une femme nommée Nerfirmina[1]. Et celle-ci crut au Christ ainsi que son mari Théodore.

Un jeune homme, fils unique d'une veuve, était mort par le souffle d'un dragon; la bienheureuse Eudocie ordonna à Théodore de prier Dieu pour celui que le dragon avait tué. (Théodore) confiant en la sainteté d'Eudocie pria Dieu et le mort ressuscita, tandis que le dragon crevait, déchiré en deux. De nombreux infidèles crurent au Christ et se firent baptiser.

Après Diogène vint le juge Vincent (*Bikendios*); on l'avertit au sujet de sainte Eudocie. Il envoya des soldats pour lui trancher la tête, le 1er mars. Elle avait accompli sa vie en pénitence et en martyre. Des grâces furent accordées à ses restes pour guérir toutes les douleurs et les maladies des hommes.

1. Le synaxaire arménien de Constantinople, 1706, porte *Phermirninay*, pour *Firmina* (?).

[B * Վկայութիւն Սիմոնի Կիւրենացւոյ որ եբարձ զխաչն Քրիստոսի ։ *B p. 102 a.

Սուրբն Սիմոն Կիւրենացի գոլով այր արդար, եւ արդարագործութեամբ վաստակէր յագարակի եւ ապրէր. զոր կալեալ Հրէայքն մինչ գայր յագարակէն եւ եդին ի վերայ նորա զփայտ խաչին Քրիստոսի մինչեւ ի Գողգոթա բերել զհետ Քրիստոսի ։ Եւ անդ ապա տեսեալ Սիմոնի ի ժամ խաչելութեանն զսքանչելիսն որ եղեն՝ հաւատաց ի Քրիստոս գաղտ ի ժողովրդենէն ։

Եւ ոմն մի յազգականաց իւրոց երթեալ մատնեաց զնա առ Հրեայսն եւ առ քահանայապետսն, եւ նոքա կաշառեցին զՊիղատոս եւ խաչեցին զՍիմոն վասն անուանն Քրիստոսի ։ Եւ խոցեցին զերկուս կողսն եւ հեղաւ յոյժ արիւնն. եւ աւանդեաց զհոգին բարի խոստովանութեամբ Մարտի Ա, ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։]

Մեհեկի ԻԴ եւ Մարտի Բ ։ Տօն է Ամովսայ մարգարէին ։

Ամովս էր ի Թեկկիայ. եւ Ամասիա բազում անգամ կշկամէր զնա, յետոյ եւ սպան իսկ զնա * Ովսէ որդի նորա բակեղբ ջախջախեալ զծամեկլս նորա. եւ ողջոյն եկն յերկիր իւր եւ յետ սակաւ աւուրց մեռաւ՝ եւ թաղեցաւ անդ ։ * A fol. 196 v° a.

12 Թեկկիայ] Թեկուայ, մարգարէացաւ վասն գալստեան Փրկչին յաշխարհ. յառաջագոյն ծանոյց զգերութիւն Իսրայէլի յԱսորեստան եւ զՅուդայյն ի Բաբելոն ։ Եւ ի մարգարէանալ նորա *add.* B || 12 Ամասիա] քուրմ Բեթելայ *add.* B.

[B * Martyre de Simon le Cyrénéen, qui porta la croix du Christ. *B p. 102 a.

Saint Simon le Cyrénéen était un homme juste, qui travaillait honnêtement ses champs et en vivait. Les Juifs le saisirent à son retour des champs et lui imposèrent de porter le bois de la croix du Christ, derrière le Christ, jusqu'au Golgotha. Simon ayant vu là, au moment de la crucifixion, les prodiges qui eurent lieu, crut au Christ en cachette du public.

Un de ses parents alla le dénoncer aux Juifs et au chef des prêtres, qui achetèrent Pilate et crucifièrent Simon pour le nom du Christ. On lui transperça les deux côtés, le sang coula abondamment, et il rendit son âme en bonne confession, le 1er mars, pour la gloire du Christ, notre Dieu.]

24 MÉHÉKI, 2 Mars.

Fête du prophète Amos.

Amos était de Thécué (*Tekiay*). Amasias le tortura bien des fois et finalement * Osée, son fils, le tua en lui brisant les tempes avec son sac de chasse. * A fol. 196 v° a.
Respirant encore il fut emporté dans son pays et mourut peu de jours après. Il y fut enterré.

Յայսմ աւուր վկայութիւն Կոնոնոսի պարտիզպանի ։

Յաւուրս Դեկոսի անօրէն արքային՝ էր սուրբն Կոնոնոս ի Նազարեթէ Գալիլեացւոց, եւ գնաց ի քաղաքն Մանգնոյ Պամփիւլացւոց՝ բնակեցաւ ի տեղին որ կոչի Կարմենայ եւ եղեւ պարտիզպան ։

Եւ մինչդեռ արբուցանէր զպարտէզն իւր՝ եկին առ նա զօրականք Որոգենէս եւ Նաւոդորոս եւ այլք ընդ նոսա, ի Պոպլիոսէ դատաւորէն Պամփիւլացւոց եւ ասեն կեղծաւորութեամբ. Ողջոյն քեզ Կոնոնոս ։ Եւ նա ասէ. Ողջոյն եւ ձեզ որդեակք ։ Ասէ Որոգենէս. Կոչէ զքեզ դատաւորն ։ Ասէ Կոնոնոս. Զինչ կամի զիս դատաւորն, այր մի օտար գոլով իմ՝ մանաւանդ քրիստոնեայ. եթէ կամի կոչել՝ զիւր նմանեացն կոչեսցէ, եւ ոչ զիս զտառապեալ հողագործս՝ որ զիմ զաւուրն կերակուր մեծ ջանիւ վաստակիմ ։

Յայնժամ հրամայեաց Նաւոդորոս եւ կապեցին զԿոնոնոս յերիվարի իւրում եւ ի քարշ տարան առ դատաւորն. եւ ստիպէին զնա հայհոյել եւ ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն ։ Եւ նա յոգւոց հանեալ հայեցաւ յերկինս եւ աղօթեաց առ Աստուած, եւ ասէ ցդատաւորն. Ով ամբարիշտ, ո՞րպէս իշխեցեր զամենեցուն Աստուածն չար

8 զիս] յինէն B || 9 գոլով իմ *om.* B ||| 12 զԿոնոնոս] զերանեալն Կոնոնոս B || 13 առ] առաջի B || 14 հայեցաւ] նայեցաւ B.

En ce jour, martyre de Conon (*Kononosi*) le jardinier.

Aux jours de Dèce, l'empereur impie, saint Conon (*Kononos*) vivait à Nazareth en Galilée. Il se rendit à la ville de Magydus[1] en Pamphylie, logea au lieu dit Carmena et se fit jardinier.

Pendant qu'il arrosait son jardin, les soldats Origène (*Orogenès*) et Naodoros (*Navodoros*) et d'autres avec eux vinrent le trouver de la part de Publius (*Poplios*), juge de Pamphylie, et lui dirent hypocritement : « Salut à toi, Conon. » Il leur répondit : « Salut aussi à vous, mes enfants. » Origène lui dit : « Le juge t'appelle. » Conon répondit : « Que me veut le juge? à moi, qui suis étranger, surtout chrétien? S'il veut appeler quelqu'un, qu'il appelle un de ses semblables et non moi pauvre cultivateur, qui gagne à grand'-peine ma nourriture quotidienne. »

Naodoros ordonna alors d'attacher Conon à son cheval et on l'entraîna auprès du juge. On le pressa de blasphémer, de renier le Christ et d'immoler aux idoles. Il soupira, leva les yeux au ciel, pria Dieu, et dit au juge : « O impie, comment oses-tu diffamer et blasphémer le Dieu de tous, et m'or-

1. Le ms. porte *Mangnoy* d'après une leçon Μανδῶν attestée par le ms. *S* de *Syn. Cp.* col. 511, l. 19, avec changement de դ en գ. La bonne leçon est attestée par les autres mss. de *Syn. Cp.*

համբուել եւ հայհոյել, եւ ինձ հրամայես * զնոյն առնել, յորոյ ձեռս է շունչ քո․ այլ ինձ քաւ լիցի եւ ամենեցուն որ կարդան զանուն նորա ուրանալ, այլ մանաւանդ օրհնել եւ փառաւորել զՔրիստոս Աստուածն մեր ։ * A fol. 196 v° b.

Ասէ բռնաւորն. Չարչարեցից զքեզ բազում տանջանօք, յառիւծս ընկեցից, եւ ի խաչ հանից, եւ ի բորբոքեալ հուր արկից ։ Ասէ սուրբն Կոնոնս. Անմտանաս ով դատաւոր, բանիւք միայն երկուցանես եւ կարծես հաւանեցուցանել զիս. ոչ հաւանիմ եւ ոչ լսեմ քեզ, քաւ լիցի ։

Եւ նոյնժամայն երկաթի բեւեռս հարին յոտս եւ ընթացուցանէին առաջի երիվարաց դատաւորին ։ Եւ հասեալ ի գեօղ մի յոյժ աշխատեցաւ սուրբն եւ նուաղեցաւ. եւ կրկնեալ զծունկսն իւր մինչդեռ աղօթէր՝ աւանդեաց զհոգին իւր որպէս նշխար ի ձեռս Աստուծոյ Մարտի Բ ։

[B * Յայսմ աւուր վկայութիւն Սմբատայ սպարապետին Հայոց եւ երկուհարիւր եւ յիսուն վկայիցն որք կատարեցան ի Բուղայէ ամբարշտէ ։ * B p. 103 b.

Անօրէն իշխանն Իսմայելի Ջափր առաքեաց զօր բազում յաշխարհն Հայոց, եւ այր մի արիւնահեղ եւ աշխարհաւեր Բուղայ անուն զօրագլուխ նոցուն Թուրք ազգաւ ։

Եւ եկեալ յերկիրն Հայոց առ ինքն կոչեաց խաբէութեամբ եւ երդմամբ զՍմբատ սպարապետն Հայոց յազգէ Բագրատունեաց զայր քաջ եւ աստուածապաշտ եւ զայլ

5 հանից] կախեցից B || 10 զծունկսն իւր] ծունր B || 11 Մարտի Բ] եւ Մեհեկի ԻԴ *add.* B.

donner * de faire de même, alors qu'il tient ton souffle entre ses mains? Loin de moi, et de tous ceux qui répètent son nom, (l'idée) de le renier! Au contraire, (quand nous prononçons son nom), c'est pour bénir et glorifier le Christ, notre Dieu. » * A fol. 196 v° b.

Le tyran lui répondit : Je te ferai subir nombre de tortures, je te jetterai aux lions, je te crucifierai et te jetterai dans un feu ardent. » Saint Conon lui dit : « Tu déraisonnes, ô juge; tu m'intimides seulement par des paroles et tu crois me persuader; je n'y consens point et je ne t'écoute point, loin de là. »

On lui cloua aussitôt des clous de fer aux pieds, et on le fit courir au-devant des chevaux du juge. Arrivé à un village, le saint, très fatigué, s'évanouit, plia les genoux, et pendant qu'il priait, il rendit son âme, comme une hostie, entre les mains de Dieu, le 2 mars.

[B * En ce jour, martyre du généralissime des Arméniens, Sembat, et des deux cent cinquante martyrs qui furent mis à mort par l'impie Boula. * B p. 103 b.

L'impie émir d'Ismaël Tchapar envoya de nombreuses troupes dans le pays d'Arménie et, comme chef des troupes, un homme sanguinaire et destructeur, nommé Boula, de nationalité turque.

Celui-ci, arrivé au pays d'Arménie, appela à lui par tromperie et sous serment le généralissime des Arméniens Sembat, de la race des Bagratounis,

նախարարս ։ Եւ իբրեւ չոգան առ նա ստեաց երդմանն իւրոյ եւ արար զնոսա ի կապանս. եւ առաքեաց զնոսա կապանօք ի Սամառա առ ամիրապետն իւրեանց Ջափառ. եւ նա եդ զնոսա ի բանդի, եւ նեղէր ուրանալ զՔրիստոս եւ դառնալ յայլազգութիւն ։ Եւ ի սաստիկ տանջանացն եւ յանհնարին նեղութեանցն բազումք ղրդուեցան եւ ելին ի հաւատոյն ։

Իսկ սպարապետն Սմբատ համբերեաւ չարչարանաց եւ տանջանաց՝ քաղցի եւ ծարաւոյ եւ գետնախշտութեան եւ արգելանաց անլուսից վեշտասան ամիս՝ եւ կատարեցաւ նահատակութեամբ ։ Եւ պատանի մի Միքայէլ անուն նախատէր յայտնապէս զօրէնս նոցա, եւ խոստովանէր զՔրիստոս Տէր եւ Աստուած, զնա ի նմին ժամու սրով սպանին ։ Եւ այր մի Կոն անուն՝ նոյնպէս խոստովանութեամբ կատարեցաւ ։

Իսկ ամենաչարն Բուղայ գերեաց զաշխարհն Հայոց զարս եւ զկանայս եւ զմանկունս եւ նեղէր զնոսա զի ուրասցին զՔրիստոս ։ Եւ վկայք երկու հարիւր յիսուն համարձակութեամբ խոստովանեցան զանունն Քրիստոսի. յորոց վերայ սուր եդեալ կատարեցին զնոսա, եւ զայլ բազմութիւնն գերի վարեալ տարան ի Սամառա. եւ բազումք ի ճանապարհին մեռան ի սաստիկ տապոյն եւ ի փութապէս վարելոյն ։ եւ կատարի տօն սրբոյն Սմբատայ սպարապետի եւ այլոց սրբոց Մարտի Գ ։]

homme courageux et pieux, ainsi que d'autres nobles. Lorsqu'ils se furent rendus auprès de lui, il renia son serment, les fit enchaîner, et les envoya liés à Samara, à leur émir Tchapar, qui les fit mettre en prison et les pressa de renier le Christ et se convertir à la religion musulmane. Nombreux furent ceux qui, ébranlés par les grandes tortures et les misères excessives, abandonnèrent la foi.

Mais le généralissime Sembat résista aux tortures et aux tourments, à la faim, à la soif, au repos sur le sol et à l'emprisonnement sans lumière, pendant seize mois; il mourut martyrisé. Un tout jeune homme, du nom de Michel, insulta ouvertement leur religion et confessa le Christ, Seigneur et Dieu, et fut tué sur-le-champ par l'épée. Un certain nommé Kon confessa pareillement et fut martyrisé.

Quant au très méchant Boula, il fit captifs en Arménie hommes, femmes et enfants, et les pressa de renier le Christ. Deux cent cinquante martyrs confessèrent avec hardiesse le nom du Christ, on les tua à coups d'épée; et on emmena le reste de la multitude en captivité à Samara. Beaucoup moururent en route par les grandes chaleurs et les marches précipitées. La fête du généralissime saint Sembat et des autres saints a lieu le 3 mars.]

Մեհեկի ԻԵ եւ Մարտի Գ ։ Վկայութիւն սրբոցն Եւտրոպիոսի, Կղէոնիկոսի եւ Բասիլիսկոսի ։

Այս երեք սուրբ վկայքս Քրիստոսի էին ի ժամանակս Մաքսիմիանոսի ամբարիշտ արքային, զօրականք ընկերակիցք եւ ազգականք միմեանց ։ Եւտրոպիոս եւ Կղէոնիկոս հօրաքեռ որդիք էին Թէոդորոսի մեծի վկային Քրիստոսի ։ Իսկ Բասիլիսկոս էր քեռորդի, եւ էին ի Կապադովկեցւոց երկրէն, եւ չարչարեցան ի միասին վասն անուանն Քրիստոսի երեքեանն ։

Զսուրբն Բասիլիսկոս արկին ի բանդ, ի քաղաքին Ամասիա, հրամանաւ * դատաւորին. եւ բազում սքանչելիս արարեալ ի բանդին՝ կատարեցաւ ի Քրիստոս ։ * A fol. 197 rº a.

Եւ զերկոսեանն կացուցին առաջի Ասկղիպադոտոսի Ամասիոյ դատաւորին, եւ հարցանէր եթէ զոհեն պիղծ աստուածոցն եւ շահին զկեանս իւրեանց եւ առնուլ պատիւս եւ ինչս ։ Եւ նոքա արհամարհեցին զխոստմունսն եւ անարգեցին զդատաւորն ։ Եւ դահիճքն հարկանէին կապարեայ կռանաւ զբերանն Եւտրոպիոսի. եւ ապա գանեցին զերկոսեանն ուժգին ։ Եւ յաղօթել սրբոցն լուծան ձեռք հարկանողացն, եւ Տէր երեւեցաւ ընդ սրբոյն Թէոդորոսի եւ առժամայն կապանքն լուծան եւ ողջ մարմնով կանգնեցան եւ ասեն ընդ մերձակայսն. Ահա թագաւորն մեր Քրիստոս երեւի ընդ

1 սրբոցն] սրբոց մարտիրոսացն B || 2 սուրբ *om.* B || 4 էին] սրբոյն *add.* B || 9 Ասկղիպադոտոսի] Ասկղիպիուդոտոսի B || 13-15 եւ յաղօթել ... ասեն] մինչեւ լուծան ձեռք հարկանողացն ։ Եւ տեսանէին զՏէրն ընդ սրբոյն Թէոդորոսի եւ ասեն B.

25 MÉHÉKI, 3 Mars.

Martyre des saints Eutrope, Cléonicus et Basiliscus.

Ces trois saints martyrs du Christ vivaient aux jours de Maximien, l'empereur impie; ils étaient soldats et parents. Eutrope et Cléonicus étaient les fils de la tante de Théodore, le grand martyr du Christ. Basiliscus était le fils de sa sœur. Ils étaient du pays de Cappadoce et furent torturés tous les trois ensemble pour le nom du Christ.

On jeta en prison saint Basiliscus dans la ville d'Amasia sur l'ordre * du juge. Il opéra bien des miracles dans la prison et mourut dans le Christ. * A fol. 197 rº a.

Les deux autres furent mis en présence d'Asclépiodote (*Asklipadotosi*), juge d'Amasia, qui leur demanda d'immoler aux dieux impurs et de sauver leur vie en recevant des honneurs et des biens. Ils méprisèrent les promesses et insultèrent le juge. Les bourreaux frappèrent la bouche d'Eutrope avec un marteau de plomb, et ensuite frappèrent brutalement les deux (saints). Pendant que les saints priaient, les mains de ceux qui frappaient défaillirent; le Seigneur apparut accompagné de saint Théodore, et aussitôt les liens tombèrent; ils se redressèrent le corps indemne et dirent aux assistants : « Voici que notre roi, le Christ, nous apparaît avec son bien-aimé Théodore, notre

սիրելոյն իւրոյ Թէոդորոսի եւ մեր ազգակցի ։ Եւ ասէ ցնոսա Տէրն․ Տեսանէի զչարչարանսն զոր կրէք եւ մնայի համբերութեանդ ձերոյ, եւ արդ եղէց ձեզ օգնական ։

Իսկ զօրականքն իբրեւ տեսին զսուրբն Թէոդորոս հաւատացին ի Քրիստոս եւ ասեն ցդատաւորն եթէ․ Զխորհուրդ յարութեանն տեսաք այսօր մերովք ։ Եւ նոյնժամայն սրով կատարեցան ամենեքեան ի Քրիստոս ։

Եւ եդ դատաւորն առաջի Կլէոնիկոսի պարգեւս մեծագինս եւ հանդերձս, եւ ոսկի եւ արծաթ հարիւր եւ յիսուն լիտր, եւ ասէ․ Միայն ասա բանիւք վասն ժողովրդեանդ եթէ հաւանեցայ բանից դատաւորին ։ Իսկ սուրբն որպէս * գէշ անկեալ առաջի թռչնոց համարեցաւ զպարգեւսն, եւ զբանս դատաւորին արհամարհեաց ։

* A fol. 197 r° b.

Եւ յորժամ գնաց դատաւորն բազմութեամբ ի տաճար կռոցն զոհս մատուցանել, աղօթեցին սուրբքն եւ եղեւ շարժ եւ անկաւ բագինն Արտեմիդեայ ։ Եւ ձայն եղեւ յերկնից․ Ով Եւտրոպիէ, լսելի եղեն աղօթք քո, եղիցի ի տեղւոջս յայսմիկ եկեղեցի քրիստոնէից ։ Եւ հրամայեաց դատաւորն եռացուցանել ձիւթ եւ ձէթ՝ երկու կաթսայս, եւ հեղին ի վերայ թիկանց սրբոցն․ եւ ի դահճացն այրեցան վեց այր եւ սուրբքն ամբողջ մնացին․ ապա երկաթի ճանկօք քերեցին զմարմինս նոցա ։ Ձայն եղեւ առ

1 սիրելոյն] սրբոյն B || 1-2 եւ ասէ ցնոսա... օգնական *om.* B || 4 ցդատաւորն] մեծաւ բարբառով *add.* B || 5 ամենեքեան *om.* B || 6 հանդերձս] մեծագինս *add.* B — եւ ոսկի եւ արծաթ հարիւր եւ յիսուն լիտր] եւ գանձս ոսկւոյ եւ արծաթոյ B || 11-13 Եւ ձայն.. քրիստոնէից *om.* B || 14 եւ ի դահճացն... մնացին *om.* B || 15 — p. [1161] l. 1 Ձայն.... յաւիտենից *om.*

compatriote. » Le Seigneur leur dit : « Je voyais les tortures que vous enduriez, je contemplais votre patience et maintenant je serai votre aide. »

Lorsque les soldats aperçurent saint Théodore, ils crurent au Christ et dirent au juge : « Nous avons vu de nos yeux le mystère de la résurrection. » Ils furent mis à mort tous sur-le-champ par le glaive pour le Christ.

Le juge fit disposer devant Cléonicus des présents de grand prix, des vêtements, de l'or, de l'argent pour cent cinquante livres et lui dit : « Dis seulement en paroles (adressées) au peuple : j'ai consenti aux propos du juge. » Mais le saint considéra ces présents comme * un cadavre tombé devant les oiseaux (de proie) et méprisa les propos du juge.

* A fol. 197 r° b.

Lorsque le juge accompagné de la multitude, se rendit au temple des idoles pour y offrir des victimes, les saints prièrent : il y eut un tremblement et le sanctuaire d'Artémis s'écroula. Une voix du ciel se fit entendre : « O Eutrope, tes prières ont été exaucées, il y aura en cet endroit même une église de chrétiens. Le juge ordonna de faire bouillir dans deux chaudrons de la poix et de l'huile, qu'on versa sur le dos des saints; parmi les bourreaux six hommes furent brûlés, mais les saints demeurèrent intacts. On leur déchira ensuite le corps avec des ongles de fer. Une voix du ciel se fit entendre à eux qui dit :

նոստ յերկնից եւ ասէ. Որովհետեւ դուք ետուք զանձինս ձեր ի մահ վասն իմ՝ շնորհեցից ձեզ զկեանսն յաւիտենից :

Եւ հանեալ ի բանդէն բեւեռեցին ի խաչի : Եւ ձայն եղեւ առ նոսա յերկնից. Ով Եւտրոպիէ եւ Կլէոնիկէ, բարիոք ճգնեցարուք, ընկալարուք զպսակն արդարութեան : Եւ այնպէս աւանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած ի Մարտի Գ :

Եւ քրիստոնեայքն եդին զմարմինս նոցա մերձ յԱմասիա քաղաքին, ոչ ի միասին՝ այլ որոշ. զսուրբն Եւտրոպիոս ի Թերմայն, եւ զսուրբն Կլէոնիկոս ի Քտեմայն :

Յայսմ աւուր տօն Վարդանանց ի Հայք. է եւ ի Հրոտից Լ :

[B * Յայսմ աւուր վկայութիւն երկրորդ Ատոմայ, Վասակայ, Մլեհի, Գէորգեայ, եւ երկու հարիւր եւ յիսուն վկայիցն Հայոց եւ Սմբատայ սպարապետի որ ի Բուղայէ կատարեցան վասն Քրիստոսի :] * B p. 105 a.

* Մեհեկի ԻԶ եւ Մարտի Գ : Վարք սուրբ կրօնաւորին Մարկոսի : * A fol. 197 v° a.

Այս մեծ բարեսէր եւ աղքատասէր այրս Աստուծոյ Մարկոս մինչդեռ մանուկն էր, ուսաւ զամենայն հին եւ նոր կտակարանս պատուիրանացն Աստուծոյ, եւ եղեւ

2-4 Եւ ձայն... արդարութեան *om.* B || 5 Մարտի Գ] եւ Մեհեկի ԻԵ *add.* B.

« Puisque vous vous êtes livrés à la mort pour moi, je vous accorderai la vie éternelle. »

On les fit sortir de la prison et on les cloua à une croix. Une voix du ciel se fit entendre à eux : « O Eutrope et Cléonicus, vous avez bien combattu, recevez la couronne de justice. » Et ils rendirent ainsi leur âme à Dieu, le 3 mars.

Les chrétiens déposèrent leurs corps près de la ville d'Amasia, pas ensemble, mais séparément : saint Eutrope à Therma et saint Cléonicus à Ktéma[1].

En ce jour, en Arménie, fête des Vartaniens, elle se trouve aussi le 30 Hrotitz.

[B* En ce jour, martyre du deuxième Atom, de Vassak, de Mleh, de Kévork et des deux cent cinquante martyrs arméniens et du généralissime Sembat qui furent martyrisés par Boula pour le Christ.] * B p. 105 a.

*26 MÉHÉKI, 4 **Mars.** * A fol. 197 v° a.

Vie du saint religieux Marc.

Ce grand homme de bien et ami des pauvres, cet homme de Dieu, Marc, alors qu'il était enfant, avait appris tous les commandements de Dieu, de

1. Κτῆμα dans le grec, cf. H. Delehaye, *Les légendes grecques des saints militaires*, Paris, 1909, p. 213.

կատարիչ հրամանացն Տեառն, եւ արժանաւորեցաւ հոգեւորական շնորհաց ։ Եւ գրեաց ճառս զղջման եւ ապաշխարութեան եւ ի սուրբ մկրտութիւնն, եւ վասն հոգւոյ եւ մարմնոյ մարդկան եւ վասն կատարեալ կենցաղավարութեան, եւ ընդդէմ հերձուածողացն ։

Եւ յորժամ եղեւ քառասուն ամաց հրաժարեաց ի բազմազբաղ կենցաղոյս, եւ երթեալ բնակեցաւ ի ճգնաւորաց վանս զամս վաթսուն, եւ ամենեւին չերկիր ոչ եթուք, եւ անկան ամենայն ատամունք նորա ։

Պատմեաց մեզ աշակերտն իւր Պափնուտիոս եթէ. Ի միում աւուր նստէի առ դրանն խրճթի նորա եւ ունկն դնէի նորա աղօթիցն, եւ լուայ որ վիճէր ընդ անձին իւրում եւ ասէր. Զինչ աւելի կամիս ով աբեղայ, հարիւր ամաց եղեր եւ ճաշակեցեր ի գինւոյ եւ ի ձիթոյ. արդ այլ զինչ արարից քեզ շատակեր եւ որկորագահ աբեղայ ։ Ի բա́ց երթ յինէն սատանայ, ծերացար ընդ իս ի տկարութիւն մարմնոյ իմոյ, եւ ետու զմիտս իմ ի կամս քո, եւ հաղորդեցայ ի գինւոյ եւ ի ձիթոյ, միթէ այլ ինչ պարտիմ քեզ, ոչինչ գտցես յիս որ կողոպտես ։ Եւ դարձեալ անգոսնելով ասէր ցանձն իւր. Ով շատակեր
* A fol. 197 v° b. ալեւոր, ով որկրամոլ * աբեղայ, մինչեւ յե՞րբ եղէց ընդ քեզ ։ Եւ ելեալ ի խրճթէն երանելին Մարկոս եւ նստաւ ի մէջ սրահին եւ աղօթէր ։ Եմուտ գազան մի ունելով ի գիրկս իւր զկորիւնն իւր կոյր ծնեալ, ընկէց զնա յոտս երանելւոյն, եւ որպէս մարդ

1 Տեառն] օրինացն B || 6 եւ ամենեւին չերկիր ոչ եթուք *om.* B || 15 ալեւոր] ծերունի B || 15 — p. [1163] l. 9 եւ ելեալ ... Մելանեայ *om.* B.

l'Ancien et du Nouveau Testament, était devenu l'exécuteur des ordres du Seigneur et s'était rendu digne des grâces spirituelles. Il écrivit des homélies sur le repentir, la pénitence et le saint baptême, sur l'âme et le corps de l'homme, sur la vie parfaite, et contre les schismatiques.

Lorsqu'il fut âgé de quarante ans, il renonça à une vie très occupée, alla habiter un couvent des ascètes pendant soixante ans; il ne cracha jamais à terre et toutes ses dents tombèrent.

Son disciple Paphnuce (*Paphnotios*) nous a raconté : Un jour j'étais assis à la porte de sa cellule et je prêtais l'oreille à ses prières, je l'entendais discuter avec lui-même en disant : « Que veux-tu de plus, ô moine? Tu es arrivé à cent ans, tu as goûté au vin et à l'huile, que puis-je te faire de plus, moine gourmand et glouton? Loin de moi, Satan, tu as vieilli avec moi dans la faiblesse de mon corps, j'ai plié ma raison à ta volonté, j'ai participé au vin et à l'huile; est-ce que je te dois autre chose? tu ne trouveras rien chez moi à voler. » Il se réprimandait encore en se disant à lui-même : « Vieux gour-
* A fol. 197 v° b. mand,* moine glouton, jusqu'à quand serai-je avec toi? » Et le bienheureux Marc sortit de sa cellule, s'assit dans le cloître et se mit à prier. Un fauve entra ayant entre ses pattes un petit né aveugle, il le jeta aux pieds du bienheureux et se prosterna comme un homme. (Le saint) prit le petit animal, pria Dieu,

երկիր եպագ : Եւ նորա առեալ զկորիւնն աղաչեաց զԱստուած, եւ թքեալ յաչս նորա առժամայն բացան եւ եսես զլոյս : Եւ առեալ գազանն զկորիւնն գնաց : Եւ ի միւս այլ աւուրն եբեր գազանն մեծ խոյենի մորթ երանելոյն տուրս . եւ նա ոչ առ, եւ ասէ . Ոչ ինչ առնում ի քէն : Եւ գազանն զծունկսն կրկնեալ յերկիր, եւ խոնարհեցուցեալ զգլուխն իւր յերկիր քծնելով երկրպագէր, եւ առեալ զմորթն եդ յոտս երանելոյն : Եւ նա ասէ . Յանձն առ՞ որ ամենեւին մարդոյ վնաս ոչ առնես, ոչ յոչխարս եւ ոչ յարջառս, ոչ յայգիս եւ ոչ ի պարտէզս : Եւ գազանն իմացաւ զպատուէրն որպէս մտաւոր, եւ գլխոյն խոստանայր կատարել զհրամանն : Յայնժամ առեալ զմորթն եւ յուղարկեաց աղախնոյն Աստուծոյ Մելանեայ :

Երանելին Մարկոս էր կարճահասակ եւ քարձ, եւ ի վեր ի շրթունսն ունէր սակաւ մի մօրուս եւ ի ներքոյ կլափանն . եւ ի բազում ճգնութենէն հեր գլխոյն ոչ աճէր :

Պատմեաց մեզ երանելի քահանայն Մակար մեծ սքանչելիս վասն երանելի հօր մերոյ Մարկոսի եթէ . Ամենեւին ի ձեռաց իմոց զպատառական օրէնսն ոչ առ, այլ ի ձեռաց Հրեշտակին * եւ յամենայն տօնի ես ինքնին տեսանէի աչօք իմովք թաթ ձեռին ի վերայ սրբոյ սեղանոյն, եւ առնոյր ի ձեռաց իմոց զօրէնսն, եւ արկանէր ի բերան Մարկոսի : * A fol. 198 r° a.

Այլ վասն բազում ճգնութեանն եւ առաքինի վարուց նորա ո՞ կարէ պատմել, ի

12-16 պատմեաց մեզ ... բերան Մարկոսի *om.* B || 17 կարէ] բաւական է B.

cracha dans ses yeux qui s'ouvrirent aussitôt et virent la lumière. Le fauve reprit son petit et s'en fut. Le lendemain le fauve apporta au bienheureux une grande peau de mouton en guise de récompense, mais celui-ci ne l'accepta pas et lui dit : « Je ne reçois rien de toi. » Mais le fauve plia les genoux en terre, abaissa la tête jusqu'à terre, se prosterna avec caresses, prit la peau et la plaça aux pieds du bienheureux. Celui-ci lui dit : « Acceptes-tu de ne faire de tort à aucun homme, ni aux moutons, ni au bétail, ni aux vignes, ni aux jardins? » Le fauve saisit le commandement comme s'il était intelligent, et promit par un mouvement de tête d'exécuter l'ordre. Alors (Marc) accepta la peau et l'envoya à la servante de Dieu Mélanie.

Le bienheureux Marc était petit de taille et de barbe clairsemée : il avait un peu de poils à la lèvre supérieure, mais à l'inférieure il était glabre. A cause de son grand ascétisme les cheveux de sa tête ne poussaient point.

Le bienheureux prêtre Macaire (*Makar*) nous a raconté ainsi un grand miracle de notre frère Marc : « Il n'a jamais reçu de mes mains la sainte hostie, mais des mains d'un ange;* je voyais moi-même de mes propres yeux à toutes les fêtes une main qui s'avançait sur la sainte table, prenait de mes mains l'hostie et la mettait dans la bouche de Marc. » * A fol. 198 r° a.

Qui pourrait décrire son grand ascétisme, sa vie vertueuse? Nous savons

մեծամեծ սքանչելեաց նորա գիտեմք որ առաւել քան զբնութիւն մարդկան ջանաց հաճոյանալ Աստուծոյ ։ Եւ ի կատարել զհարիւր ամն բարի հանգստեամբն ննջեաց ի Քրիստոս ի Մարտի Դ ։

Յայսմ աւուր յիշատակ է երանելւոյն Մակարայ անապատականին ։

Երանելին Մակար եգիպտացի էր ազգաւ, եւ ճգնաւոր խստակրօն, եւ զքառասուն օր եւ զգիշեր յոտն կալով աղօթեաց, եւ ի կիւրակէն միայն կոճ մի կաղամբ ուտէր, եւ զքառասուն օր եւ զգիշեր ոչ ննջեաց եւ յաղթեաց քնոյ ։

Սա գնաց ի դրախտն կախարդացն Փարաւոնի՝ Յաննէսի եւ Յամրէսի՝ զոր դեւքն ունէին, եւ ի վարել դիւացն ընդդէմ. Մտանեմ, ասէ, տեսանեմ, եւ ոչ բնակեմ այլ ելանեմ ։ Եւ արար այնպէս ։

Սա ի պատերազմել պոռնկութեան դիւին՝ զկորիւն իժի արկ ի ծոց իւր եւ ոչ վնասեաց նմա ։ Սա գրեաց բազում խրատս ոգեշահս կրօնաւորաց ։ Հայրն Մակար ոչ
* A fol. 198 r° b. ծիծաղեցաւ զամենայն ժամանակս կենաց իւրոց, եւ յաւուր միում * ժողովեալ ամենայն դիւացն հնարս նիւթեցին այնմիկ. բերին կասանս մեծամեծս, կապեցին ի չնչին փետուրս կրծից ճնճղկի միոյ, եւ բուռն հարեալ ամենեքեան զօրութեամբ մեծաւ՝ պաղաղակ

3 Մարտի Դ] եւ Մեհեկի ԻԶ *add.* B || 6 եւ զգիշեր *om.* B || 6-7 եւ ի կիւրակէն ... քնոյ *om.* B || 8 դրախտն կախարդացն] պարտէզ չիրմայ մոգուցն B || 9-11 եւ ի վարել ... դիւին *om.* B || 11 ոգեշահս *om.* B || 12 — p. [1165] l. 3 Հայրն ... զակարութիւն *om.* B.

par les grands miracles qu'il a opérés qu'il avait cherché par des moyens au-dessus de la nature humaine à se rendre agréable à Dieu. A cent ans accomplis il s'endormit d'un bon repos dans le Christ, le 4 mars.

En ce jour, commémoration du bienheureux Macaire l'anachorète.

Le bienheureux Macaire était égyptien par la race, ascète austère, qui priait debout quarante jours et quarante nuits; les dimanches seulement il mangeait un trognon de chou; pendant quarante jours et quarante nuits, il ne dormit point et vainquit le sommeil.

Il se rendit aux jardins des sorciers de Pharaon, Yannès et Yamrès, que les démons occupaient, et comme les démons le repoussaient il leur dit : « Je n'entre que pour voir, je n'y habiterai point, mais j'en sortirai. » Et il fit ainsi.

Ayant à lutter avec le démon de la fornication, il saisit le petit d'une vipère, le cacha dans son sein et celui-ci ne lui fit aucun tort. Il écrivit de nombreux conseils spirituels pour les religieux. Le père Macaire ne rit jamais
* A fol. 198 r° b. pendant tout le temps de sa vie; un jour * tous les démons se réunirent pour inventer quelque artifice à ce sujet; ils apportèrent de grosses cordes qu'ils attachèrent aux pauvres petites plumes de la poitrine d'un moineau et tous se

բարձեալ ասէին. Քարշեցէք մանկունք, քարշեցէք : Եւ ոչ կարացին շարժել ամենեքին : Եւ զայս տեսեալ Մակարի ժպտեցաւ : Եւ նոցա ծափս ծափի հարեալ. Ծիծաղեցաւ, ասեն Մակար : Եւ նա ասէ. Ոչ այլ զինչ զանմտութիւն ձեր եւ զտկարութիւն :

Սա եղեւ եպիսկոպոս կամօքն Աստուծոյ, եւ արար բազում սքանչելիս, եւ հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս :

Յայսմ աւուր վկայութիւն երկու հարիւր եւ յիսուն մարտիրոսացն որք ի Բուղայէ ամբարշտէ ի Հայս կատարեցան :

Անօրէն իշխանն Իսմայելացի Ջափար, առաքեաց զօր բազում յաշխարհն Հայոց եւ այր մի արիւնահեղ աշխարհաւեր Բուղա անուն զօրագլուխ նոցուն Թուրք ազգաւ :

Եւ եկեալ յերկիրն Հայոց առ ինքն կոչեաց խաբէութեամբ եւ երդմամբ զՍմբատ սպարապետն Հայոց յազգէ Բագրատունեաց, զայր քաջ եւ աստուածապաշտ, եւ զայլ նախարարս : Եւ իբրեւ չոգան առ նա ստեաց երդմանն իւրոյ, եւ արար զնոսա ի կապանս, եւ առաքեաց զնոսա կապանօք ի Սամառա առ ամիրապետն իւրեանց Ջափար եւ նա եդ զնոսա ի բանդի, եւ նեղէր ուրանալ զՔրիստոս, * եւ դառնալ ի կրօնս * A fol. 198 v° a.

4 եղեւ] յետոյ *add.* B || 5 ի Քրիստոս] ի Տէր B || 6 վկայութիւն] Սմբատայ սպարապետին Հայոց եւ *add.* B մարտիրոսացն] վկայից B || 7 ի Հայս *om.* B || 13 կապանս] կալանս B || 14 ի կրօնս Մահմէտայ] յայլազգութիւն B.

mirent à tirer dessus de toute leur force en criant : « Tirez, enfants, tirez. » Mais ils ne purent déplacer (le moineau). Ce que voyant, Macaire sourit. Tous alors applaudirent en disant : « Macaire a souri. » Il répondit : « Ce n'est que sur votre sottise et votre faiblesse. »

(Macaire) devint évêque par la volonté de Dieu, il opéra de nombreux prodiges et reposa en paix dans le Christ.

En ce jour, martyre des deux cent cinquante martyrs qui furent mis à mort, en Arménie, par l'impie Boula.

L'impie émir d'Ismaël, Tchapar, envoya de nombreuses troupes dans le pays d'Arménie, en même temps qu'un homme sanguinaire et destructeur, nommé Boula, leur chef d'armée de race turque.

Celui-ci, arrivé au pays d'Arménie, appela à lui par tromperie et sous serment le généralissime des Arméniens, Sembat, de la famille des Bagratounis, homme courageux et pieux, ainsi que d'autres satrapes. Lorsqu'ils se furent rendus auprès de lui, il renia son serment, les fit enchaîner et les envoya liés à Samara à leur émir Tchapar, qui les fit mettre en prison, et les pressa de renier le Christ * et de se convertir à la religion de Mahomet. * A fol. 198 v° a.

Մահմետայ ։ Եւ ի սաստիկ տանջանացն եւ յանհնարին նեղութեանցն բազումք դրդուեցան եւ ելին զկնի սատանայի ։

Իսկ սպարապետն Սմբատ համբերեաց չարչարանացն քաղցի եւ ծարաւոյ եւ գետնախշտութեան եւ արգելանաց անլուսից վեշտասան ամիս՝ կատարեցաւ նահատակութեամբ ։ Եւ պատանի մի Միքայէլ անուն՝ նախատէր յայտնապէս զանօրէն օրէնս նոցա եւ խոստովանէր զՔրիստոս Տէր եւ Աստուած, զնա ի նմին ժամու սրով սպանին ։ Եւ այր մի Կոնոն անուն՝ նոյնպէս խոստովանութեամբ կատարեցաւ ։

Իսկ ամենաչարն Բուղա գերեաց զաշխարհն Հայոց, զարս եւ զկանայս եւ զմանկունս, եւ նեղէր զնոսա զի ուրասցին զՔրիստոս ։ Եւ արք երկու հարիւր եւ յիսուն համարձակութեամբ խոստովանեցան զանունն Քրիստոսի, յորոց վերայ սուր եդեալ կոտորեցին զնոսա, եւ զայլ բազմութիւնն գերի վարեալ տարան ի Սամառա, եւ բազումք ի ճանապարհին խակ մեռան ի սաստիկ տապոյն եւ ի փութով վարելոյն ։ Եւ կատարի տօն սրբոյն Սմբատայ սպարապետի եւ այլոց սրբոցն Մարտի Դ ։

Մեհեկի ԻԷ եւ Մարտի Ե ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Կոնոնի Իսաւրացւոյ ։

Յաւուրս սրբոց առաքելոցն էր Կոնոնոս ի գեղջէն Եդանիս՝ ութ եւ տասն ասպարիսաւ հեռի ի քաղաքէն Իսաւրիոյ, եւ անուն հօրն Նեստորիոս եւ մօրն Նադաս ։

2 զկնի սատանայի] ի հաւատոց B || 3 չարչարանացն] եւ տանջանաց *add.* B || 5 զանօրէն *om.* B || 7 Կոնոն] Կոն B || 12 փութով] փութապէս B. || 14 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B || 15 Եդանիս] Բիդանիս B || 16 Իսաւրիոյ] որդի հեթանոս ծնողաց *add.* B.

Nombreux furent ceux qui, ébranlés par les grandes tortures et les misères excessives, suivirent le démon.

Mais le généralissime Sembat résista aux tortures, à la faim, à la soif, au repos sur le sol, à un emprisonnement sans lumière de seize mois et mourut martyrisé. Un tout jeune homme, du nom de Michel, insulta ouvertement leur religion impie et confessa le Christ, Seigneur et Dieu; il fut tué sur-le-champ par l'épée. Un autre, nommé Conon, confessa pareillement et fut martyrisé.

Quant au très méchant Boula, il fit prisonniers, en Arménie, les hommes, les femmes et les enfants et les obligea à renier le Christ. Deux cent cinquante hommes confessèrent avec hardiesse le nom du Christ, on les tua à coups d'épée; et on emmena le reste de la multitude captive à Samara; beaucoup moururent en route par les grandes chaleurs et les marches précipitées. La fête du généralissime saint Sembat et des autres saints a lieu le 4 mars.

27 MÉHÉKI, 5 Mars.

Martyre de saint Conon l'Isaurien.

Aux jours des saints apôtres vivait Conon (*Kononos*), du village de Bidanè (*Etanis*), distant de dix-huit stades de la ville d'Isaurie. Son père s'appelait Nestor (*Nestorios*) et sa mère Nadas.

Եւ յորժամ եղեւ ի չափ հասակի, * խօսեցան ծնօղքն իւր նմա կին, որոյ անուն էր Աննա ։ Եւ նախ քան զհարսանիսն երեւեցաւ Կոնոնոսի հրեշտակապետն Միքայէլ որպէս ահաւոր այր պայծառ հանդերձիւք, եւ ուսոյց նմա զբարեպաշտութեան հաւատն Քրիստոսի. եւ տարեալ ի ջուր՝ մկրտեցաւ յանուն սրբոյ Երրորդութեանն, եւ հաղորդեցոյց զնա ի սուրբ խորհրդեանն, եւ վերացաւ յերկինս, եւ յամենայն ժամ աներեւոյթաբար էր ընդ նմա ։ * A fol. 198 vº b.

Եւ յորժամ եղեն հարսանիքն եւ եմուտ յառագաստն ընդ հարսինն ունելով զերկիւղն Աստուծոյ ի սրտի իւրում՝ առեալ ճրագ լոյց եւ եդ ի ներքոյ գրուանի, եւ ասէ ցհարսն. Ով կին, ասա ինձ, ո՞ր լաւ է՝ լոյսն թէ խաւարն ։ Եւ նա ասէ. Լոյսն ։ Եւ բազում բանիւք եցոյց նմա զբանս ճշմարտութեան, եւ հաւանեցոյց զի անարատ կացցեն ընդ միմեանս ։ Նոյնպէս եւ զծնօղսն հաւանեցոյց, եւ հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան. որ եւ յետոյ հայրն իւր Նեստորիոս մարտիրոսացաւ ։ Եւ երանելին Կոնոնոս պահօք եւ աղօթիւք ճգնէր եւ զբազումս ի հեթանոսաց դարձուցանէր ի հաւատս ։

Եւ յաւուր միում տօն կատարէին կռապաշտքն եւ տօնէին ի տեղւոջ նսեմ եւ մթին. եւ երանելին խրատ տայր ժողովրդեանն ի բաց կալ ի մոլորութենէն եւ դառնալ ի լոյս աստուածգիտութեանն. եւ նոքա ծանրանային եւ խնդրէին ի նմանէ նշան տե-

2 զհարսանիսն] առեալ ետես Կոնոնոս եւ *add.* B — Կոնոնոսի] նմա B || 4 եւ տարեալ ի ջուր] եւ գնացեալ B — հաղորդեցոյց զնա ի սուրբ] հաղորդեցաւ սրբոյ B || 5-6 եւ վերացաւ... էր ընդ նմա *om.* B || 7-8 ունելով... սրտի իւրում *om.* B.

Lorsqu'il parvint à l'âge de la puberté, * ses parents le fiancèrent à une femme nommée Anne. Avant les noces, l'archange Michel apparut à Conon sous les traits d'un homme terrible avec des vêtements éclatants, et lui enseigna la foi et la piété du Christ; il le conduisit à un cours d'eau, le baptisa au nom de la Trinité, le fit communier au saint sacrement et s'éleva au ciel. Il était en tout temps invisiblement avec lui. * A fol. 198 vº b.

Lorsque les noces eurent lieu et que (Conon) pénétra dans la chambre nuptiale avec sa femme, ayant toujours la crainte de Dieu dans son cœur, il prit un flambeau, l'alluma, le posa sous un boisseau et dit à sa femme : « O femme, dis-moi, quel est le meilleur, la lumière ou les ténèbres? » Elle répondit : « La lumière. » Il lui adressa bien des paroles de vérité et la persuada qu'ils devaient rester purs entre eux. Il persuada également ses parents, qui crurent au Christ et se firent baptiser. Plus tard son père Nestor fut martyrisé. Le bienheureux Conon menait une vie d'ascète dans les jeûnes et les prières et convertit à la foi beaucoup de païens.

Un jour de fête que les idolâtres célébraient dans un endroit sombre et obscur, le bienheureux conseilla au peuple de se détourner de l'erreur et de se porter vers la lumière de la science de Dieu. Ils se refusèrent et lui

* A fol. 199 r° a. սանել. եւ տեղին յորում * կամէին զոհս մատուցանել՝ հեռագոյն էր ։ Ասէ ցնոսա Կոնոնոս. Դուք արք էք զօրաւորք եւ երիվարօք, եւ ես այր տկար եւ հետեւակ. ընթանամք ի միասին, եւ որ յառաջ հասցէ ի տեղի զոհից ձերոց՝ զնորա աստուածն պաշտեսցուք ։ Եւ նոքա հաճեցան ի բանս նորա ։ Կարգեցան հաւասարք միմեանց, նոքա երիվարօքն եւ Կոնոնոս հետեւակ, եւ ընթացան ամենեքեան ։ Եւ հրեշտակապետն զօրացոյց զընթացսն Կոնոնոսի եւ յառաջ հասոյց ի տեղին, եւ կալով մնայր նոցա. եւ նոքա եկեալ զարմացան՝ այլ ոչ հաւանեցան նմա ։ Ասէ ցնոսա Կոնոնոս. Հարցից ցբագինս ձեր՝ եւ զոր նա ասէ եթէ իցէ ճշմարիտ աստուած, զնա արժան է պաշտել ։ Եւ նոքա յանձն առին ։

Ասէ Կոնոնոս ցբագինն որ ի բարձրաւանդակին կայր. Քեզ հրամայէ Յիսուս Քրիստոս Աստուածն իմ, մարմարիոնեայ բագին, էջ ի բարձր տեղւոջէդ եւ կացջիր առաջի մեր ։ Եւ առժամայն անկաւ բագինն եւ գլորեցաւ առաջի նոցա. եւ դարձեալ կանգնեցաւ ։ Եւ սարսեցին հեթանոսքն, եւ յահէն աղաղակէին ։ Եւ խստասրտութեամբ ասէ սուրբն ցբագինն. Դո՞ւ ես աստուածն՝ եթէ Քրիստոս զոր ես քարոզեմ ։ Ասէ բագինն մարդկային բարբառով. Միայն Աստուած նա է զոր դու քարոզես Յիսուս Քրիստոս ։ Յայնժամ բազմութիւն ամբոխին աղաղակէին մեծաւ բարբառով. Միայն Աստուածն
* A fol. 199 r° b. Կոնոնոսի * յաղթեաց ։ Եւ զայս բարբառ մինչեւ ցայսօր՝ յաւուր տօնի սրբոյն Կոնոնոսի

5-6 հրեշտակապետն... հասոյց] զօրութեամբն Քրիստոսի Կոնոնոս յառաջեաց եւ եհաս B || 7 եկեալ] յոյժ *add.* B || 11-15 էջ... Քրիստոս] անկի՛ր յերկիր. եւ առժամայն անկաւ բագինն եւ կործանեցաւ B || 17 յաղթեաց] է ճշմարիտ Աստուած B.

* A fol. 199 r° a. demandèrent de leur faire voir un miracle. L'endroit où ils * voulaient offrir des victimes était loin de là. Conon leur dit : « Vous êtes des hommes vigoureux et vous avez des chevaux, moi je suis un homme faible et je vais à pied· Nous allons courir ensemble et nous adorerons le dieu de celui qui arrivera le premier à l'endroit de vos sacrifices. » Ils consentirent à ses propos. Ils se mirent en ligne, eux à cheval et Conon à pied, et tous coururent. L'archange fortifia la course de Conon et le fit arriver premier à l'endroit, où il s'arrêta pour les attendre. Ils arrivèrent tout étonnés, mais ne consentirent point. Conon leur dit : « J'interrogerai votre idole et celui dont elle dira qu'il est le vrai dieu, il faudra l'adorer. » Ils y consentirent.

Conon dit à l'idole, qui était posée sur un socle : « Jésus-Christ, mon Dieu, t'ordonne, idole de marbre, descends de cet endroit élevé et place-toi devant nous. » Aussitôt l'idole se renversa, roula jusque devant eux et se redressa. Les païens frissonnèrent et se mirent à crier de stupeur. Le saint dit avec sévérité à l'idole : « Est-ce toi qui es dieu ou le Christ que je prêche? » L'idole répondit d'une voix humaine : « Le seul dieu est celui que tu prêches, Jésus-Christ. » Alors la multitude rassemblée se mit à crier à haute voix : « C'est
* A fol. 199 r° b. le Dieu de Conon * qui a vaincu seul. » Et ces mêmes mots sont prononcés à

ժողովելին Իսաւրացիքն յեկեղեցին եւ մեծաձայն աղաղակեն զնոյն բանս ։ Ընթացան ժողովուրդքն եւ խորտակեցին զբագինսն մանր ։

Այս երանելի վկայս Քրիստոսի զդեւսն հնազանդեցոյց ի ծառայութիւն, եւ նորին հրամանաւն վաստակէին զերկիր, եւ բրէին արտորայս եւ այգիս եւ պարտէզս ։

Ի միում աւուր աւազակք դիմեցին ի վերայ սրբոյն, եւ զդեւսն կալեալ զնոսա զան հարին ուժգին, եւ վառեցին թոնիր զի այրեսցեն զնոսա ։ Եւ սաստեաց նոցա սուրբն եւ արձակեցին զաւազակսն, եւ պատուիրեաց նոցա զի չար ումեք ոչ արասցեն ։

Արտ մի հասեալ սիսեռան զոր վաստակեցին դեւքն, եմուտ գող եւ փետեաց եւ եբարձ յոյժ. եւ դեւքն աներեւոյթաբար ասեն ցնա բարձր բարբառով. Կեր որչափ կարես եւ բարձ զչափոն եւ մի անյագութեամբ ։ Եւ նա ոչ լուաւ նոցա ։ Եւ դեւքն առին զնա բեռամբն եւ տարան առաջի Կոնոնոսի. եւ նա խրատ տուեալ նմա արձակեաց բեռամբն ։ Եւ մինչեւ ցայժմ ոչ ոք իշխէ յափշտակել կամ գողանալ յընչից եկեղեցւոյ սրբոյն Կոնոնոսի, ապա եթէ յանդգնի ոք տանջի ի դիւաց ։

Յայլ աւուր գայլ յափշտակեաց զայրւոյ միոյ տղայ զաւակ, եւ յոյժ ողբայր եւ

1 — p. [1170] l. 5 *Ընթացան ... եւ թաղեաց անդ*] *Եւ բազումք ի հեթանոսաց տեսեալ զնշանն մեծ զոր արար հաւատացին ի Քրիստոս, եւ ընթացան խորտակեցին մանր զբագինն* B.

haute voix jusqu'aujourd'hui le jour de la fête de saint Conon par les Isauriens rassemblés à l'église. La population accourut et brisa en miettes les autels (des dieux.

Ce bienheureux martyr du Christ assujettit à l'obéissance les démons qui, sur son ordre, travaillaient la terre, bêchaient les champs, les vignes et les jardins.

Un jour, des brigands assaillirent le saint, mais les démons les ayant saisis les frappèrent brutalement, et allumèrent un feu pour les y brûler. Mais le saint les réprimanda et ils mirent en liberté les brigands; (le saint) leur recommanda de ne plus faire du tort à personne.

Un voleur s'étant introduit dans un champ de pois chiches mûrs, que les démons avaient cultivés, les avait égrenés et en emportait une grande quantité. Les démons invisiblement lui dirent à haute voix : « Manges-en autant que tu pourras, prends-en dans une certaine mesure, mais pas avec avidité. » Il ne les écouta point. Alors les démons le saisirent avec sa charge et le conduisirent auprès de Conon, qui lui donna des conseils et le laissa partir avec sa charge. Jusqu'aujourd'hui personne n'ose enlever ou voler les biens appartenant à l'église de saint Conon, et si quelqu'un en a l'audace, il est torturé par les démons.

Un autre jour, un loup avait enlevé l'enfant d'une veuve ; la femme pleurait et sanglotait amèrement; le saint entendit les gémissements, donna des

հառաչէր կինն. եւ լուաւ սուրբն զոզբսն. հրամայեաց դիւացն եւ հասին գայլոյն. եւ * A fol. 199 v° a. * կալան կէսքն զականջացն այլք զագոյն, այլք ձաղկէին եւ քարշէին առաջի սրբոյն Կոնոնի. եւ ընկէց զտղայն անվնաս, եւ դարձաւ գայլն ի տեղւոյն : Իսկ երանելին զհասարակ դիւսն հալածեաց, եւ զայլսն արգել ի խեցի սափորս, եւ կապարեայ մատանեաւ կնքեաց, եւ փորեաց վիհ ի հիմանս տան իւրոյ եւ թաղեաց անդ :

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ եհաս Մագնոս դատաւորն, եւ ունէր հրամանս ի թագաւորէն զի զքրիստոնեայսն որ ոչ ուրասցին զՔրիստոս եւ զոհեսցեն կռոցն խիստ տանջանօք կորուսցէ : Եւ կալեալ զսուրբն Կոնոն՝ կուտեաց առաջի նորա զամենայն մեքենայս տանջողական, եւ բազում խստութեամբ եւ սպառնալեօք պատուէր տայր եւ ոչ հաւանեցոյց : Եւ ապա ողոքանօք եւ քաղցրութեամբ խրատ տայր եւ խոստանայր պարգեւս եւ պատիւս. եւ ամենեւին ոչ կարաց խախտել զնա ի հաւատոցն Քրիստոսի : Հրամայեաց եւ այնչափ գանեցին զնա մերկ մինչեւ ամենայն մարմինն զգեցաւ :

Եւ լուեալ ժողովրդեանն ընթացան ըմբռնել զդատաւորն. եւ նորա զխոյցեալ զյարձակումն ամբոխին ի վերայ՝ փաղփաղակի փախեաւ : Եւ գտին զսուրբն կապեալ եւ կիսամահ լեալ, լուծին եւ բարձեալ լալագին ողբովք տարան ի տունն իւր : Եւ * A fol. 199 v° b. կեցեալ ցաւագին ի չարաչար վիրացն զամս երկու՝ * գոհութեամբ փառաւորելով

16 կիսամահ լեալ] ի տանջանացն եւ յարիւն թաւալեալ *add.* B.

* A fol. 199 v° a. ordres aux démons qui rejoignirent le loup, * plusieurs parmi eux le saisirent par les oreilles, d'autres par la queue, d'autres le frappèrent et le conduisirent devant saint Conon. Le loup jeta l'enfant indemne et retourna à son gîte. Le bienheureux chassa la plupart des démons, en renferma d'autres dans des cruches en grès, qu'il scella d'un sceau de plomb et enterra dans une grande fosse creusée sous les fondements de sa maison.

En ces jours arriva le juge Magnus avec ordre de l'empereur d'exterminer par de cruelles tortures les chrétiens qui ne renieraient point le Christ et n'immoleraient point aux idoles. Il fit saisir saint Conon, amoncela devant lui tous les instruments de tortures et le somma avec beaucoup de sévérité et menaces; mais (le saint) ne consentit point. Il le conseilla ensuite avec supplications et douceur, en lui promettant des présents et des honneurs, mais il ne parvint aucunement à l'ébranler dans sa foi au Christ. Alors il ordonna de le frapper nu à tel point que tout le corps en fût déchiré.

A cette nouvelle, la population accourut pour se saisir du juge; celui-ci, ayant appris l'assaut de la population, prit la fuite précipitamment. On trouva le saint attaché et à demi mort, on défit les liens et on l'emporta avec des pleurs et des gémissements à sa maison. (Le saint) vécut douloureusement à * A fol. 199 v° b. la suite de ces graves blessures pendant deux ans * et en rendant grâces et en

զԱստուած՝ հանգեաւ Մարտի Ե ։ Եւ եդին ի տապանին յորում թաղեալ էին զմայրն եւ զկուսան կինն իւր ։

Եւ յետ ժամանակաց կամեցան քրիստոնեայքն աւերել զտուն եւ շինել եկեղեցի. եւ փորեալ զհիմունսն գտին զսափորսն կապարով կնքեալ. ի ծանրութենէն կարծեցին եթէ գանձ իցէ, բացին զմին ի սափորացն, եւ ելին որպէս տարափ դեւքն. եւ նորա յերկեղէն ընկեցին յերկիր եւ փախեան ։ Եւ յորժամ արեգակն յերեկոյն մտանէր ոչ ոք իշխէր անցանել ընդ այն սահմանն, եւ ի բաց թողին զշինուածն եկեղեցւոյն ։

Եւ յետոյ հրամանաւ սրբոյն Կոնոնոսի տեսլեամբ՝ կործանեցին զաւերակն, եւ փորեցին վիհս խորս եւ թաղեցին զմնացեալ կնքեալ սափորսն. եւ շինեցին զեկեղեցին յանուն սրբոյն Կոնոսի. եւ բազում նշանք լինին ի սուրբ նշխարացն ։

Յայսմ աւուր կռապաշտ դատաւորն Մագնոս զՔրիստոսի վկայն զՆերսիոն կալաւ ի գեօղն Սորուստ, եւ բազում եւ խիստ տանջանօք սպան զնա զի ոչ ուրացաւ զՔրիստոս, եւ ոչ զոհեաց կռոցն ։

1 Մարտի Ե] եւ Մեհեկի ԻԷ *add.* B || 3-10 Եւ յետ ժամանակաց... նշխարացն] Եւ յետ ժամանակաց քրիստոնեայք քակեցին զտունն եւ շինեցին եկեղեցի յանուն սրբոյն Կոնոնոսի եւ բազում նշանք լինին ի ձեռս սրբոյ նշխարացն B.

glorifiant Dieu, il reposa le 5 mars. On le déposa dans la tombe où étaient enterrées sa mère et sa femme vierge.

Longtemps après, les chrétiens voulurent démolir la maison et y construire une église; ils creusèrent les fondements et y trouvèrent les cruches scellées du sceau de plomb; de par le poids ils s'imaginèrent que c'était un trésor; ils ouvrirent une des cruches, les démons en sortirent en avalanche ; (les chrétiens) pris de peur laissèrent tomber à terre (la cruche) et s'enfuirent. Le soir, au coucher du soleil, personne n'osait passer dans ces parages, et on abandonna la construction de l'église.

Plus tard, par ordre de saint Conon dans une vision, on démolit les ruines, on creusa des fosses profondes et on y enterra les autres cruches scellées; on y construisit une église au nom de saint Conon, et bien des miracles ont lieu près des saints restes.

En ce jour, le juge idolâtre Magnus fit saisir le martyr du Christ Nersion [1], au village de Soroust, et le fit mourir par de nombreuses et cruelles tortures parce qu'il ne reniait pas le Christ et n'immolait pas aux idoles.

1. Le nom du saint et celui du village nous sont inconnus.

Մեհեկի ԻԸ եւ Մարտի Զ ։ Վարք երանելոյն Պորփիւրոսի Գազայ եպիսկոպոսի ։

* A fol. 200 rº a.

Երանելին Պորփիւրոս էր ի Թեսաղոնիկեցւոց քաղաքէն, յաւուրս * բարեպաշտ արքայիցն Արկադիոսի եւ Ոնորիոսի ։ Եւ մինչդեռ պատանին էր գնաց յԵգիպտոս եւ եղեւ կրօնաւոր ի Սկիւթ վանս. եւ զհինգ ամ կացեալ առ սուրբ հարցն՝ ուսաւ զամենայն ճգնողական ժուժկալութիւնսն ։ Եւ գնաց յԵրուսաղէմ, եւ երկիր եպագ սուրբ տեղեացն ։ Եւ առաքեաց զՄարկոս զհաւատարիմ ծառայն իւր ի Թեսաղոնիկէ եւ վաճառեաց զհասեալ բաժին նորա յընչից իւրոց ի չորեք հազար եւ չորեք հարիւր դահեկան, եւ տարաւ առ Պորփիւրոս, եւ նա բաշխեաց զամենայն աղքատաց եւ կրօնաւորաց ։

Եւ էր երանելին Պորփիւրոս լերդացաւ ։ Եւ ետես յանուրջս զՔրիստոս բեւեռեալ ի խաչին եւ զմի յաւազակացն յայլ խաչի բեւեռեալ, եւ աղաղակեաց առ Քրիստոս. Յիշեա զիս Տէր յարքայութեան քում ։ Ասէ Փրկիչն ընդ աւազակն. Էջ ի խաչէդ եւ բժշկեա զդա ։ Եւ իջեալ կալաւ զձեռանէ նորա եւ տարաւ առ Փրկիչն. եւ էջ Քրիստոս ի խաչէն եւ մերձեցաւ յաջակողմն, կողից նորա, եւ ետ ի նա զխաչն իւր եւ ասէ. Պահեա ինձ զփայտս զայս, որով եւ դու ողջացար ի ցաւոց քոց ։ Եւ զարթեաւ ողջացեալ ։

2 Թեսաղոնիկեցւոց] Թեսաղոնիկէ B || 4 Սկիւթ] Սկիւթի B || 11 եւ զմի յաւազակաց յայլ խաչի բեւեռեալ *om.* B || 12-13 Ասէ Փրկիչն ... առ Փրկիչն *om.* B.

28 MÉHÉKI, 6 Mars.

Vie du bienheureux Porphyre évêque de Gaza.

* A fol. 200 rº a.

Le bienheureux Porphyre était de la ville de Thessalonique, aux jours * des pieux empereurs Arcadius et Honorius. Étant jeune il se rendit en Égypte et se fit moine au couvent de Scété (*Skiut*); il y resta cinq ans auprès des saints pères, et apprit toutes les austérités de l'ascétisme. De là il se rendit à Jérusalem pour se prosterner aux lieux saints. Il envoya son fidèle serviteur, Marc, à Thessalonique pour y vendre la part de biens qui lui revenait : ce fut quatre mille quatre cents écus qu'il apporta à Porphyre, et que celui-ci distribua entièrement aux pauvres et aux religieux.

Le bienheureux Porphyre avait une maladie de foie. Il vit dans un rêve le Christ cloué sur une croix, et un des larrons cloué à une autre croix, lequel criait au Christ : « Souviens-toi de moi, Seigneur, dans ton royaume. » Le Sauveur dit au larron : « Descends de ta croix et guéris-le (Porphyre). » Il descendit, le prit par la main et le conduisit au Sauveur. Le Christ descendit de la croix, s'approcha de son côté droit et lui donna sa croix en disant : « Conserve ce bois et tu seras guéri de tes douleurs. » Il se réveilla guéri.

Եւ երանելին ոչ դադարէր ի յանդիմանելոյ զՀրէայս եւ զհեթանոսս, եւ զհերձուածողս, եւ ուսուցանէր եւ լուսաւորէր զբազումս վարդապետութեամբ իւրով :

Ձեռնադրեաց զնա Պրայիլոս Երուսաղեմայ հայրապետն քահանայ, եւ արար զնա պահապան սրբոյ խաչին Քրիստոսի : Եւ էր կերակուր * հաց եւ բանջար եւ ջուր ի մտանել արեգականն : * A fol. 200 r° b.

Եւ եղեւ ի մեռանել Գազայ եպիսկոպոսին առաքեաց զնա հայրապետն Երուսաղեմի թղթով առ մետրապօլիտն Կեսարիոյ Պաղեստինացւոց : Եւ երեւեցոյց Աստուած մետրապօլտին զՊորփիւրոս ի տեսլեան եթէ. Սա է արժանի : Եւ յորժամ ետես՝ ծանեաւ ի տեսլենէն, եւ ձեռնադրեաց զնա եպիսկոպոս Գազայ :

Եւ ի քաղաքին յայնմիկ դեռ եւս կային կռապաշտք եւ տաճարք բագնաց, զի վասն բազում հարկաց զոր տային յարքունիս՝ թողին զնոսա ի կռապաշտութեանն, եւ համարձակութեամբ զոհէին ի տաճար կռոցն : Եւ երանելի եպիսկոպոսն բազում նեղութիւնս կրեաց ի նոցանէ, եւ ոչ կարաց ժուժկալել յանարգանս տեսանելով զանուանն Քրիստոսի : Գնաց առ մետրապօլիտն իւր ի Կեսարիա, եւ խորհեցան ի միասին. եւ մտեալ ի նաւ գնացին ի Կոստանդինուպօլիս, երկիր պագին սրբոյն Յովհաննու Ոսկեբերանին որ յայնժամ պատրիարք էր Կոստանդինուպօլսի, եւ նա ի ձեռն ներքինւոյ սենեկապետին եմոյծ զնոսա առաջի թագուհւոյն Եւդոքսիայ : Եւ երանելին Պորփիւրոս ասէ գթա-

1 զհեթանոսս] զկռապաշտս B || 2 ուսուցանէր եւ լուսաւորէր] լուսաւորեաց B || 6 Գազայ] քաղաքին *add.* B || 16 յայնժամ] յայնմ ժամանակի B.

Le bienheureux ne cessait de reprendre les Juifs, les païens et les hérétiques; il enseignait et éclairait nombre de gens par sa doctrine.

Praïlus (*Prayilos*), patriarche de Jérusalem, l'ordonna prêtre et le fit gardien de la sainte croix du Christ. Sa nourriture se composait de* pain, de légumes et d'eau qu'il prenait au coucher du soleil. * A fol. 200 r° b.

A la mort de l'évêque de Gaza, le patriarche de Jérusalem l'envoya chargé d'une lettre au métropolite de Césarée de Palestine. Dieu fit apparaître Porphyre au métropolite dans une vision en disant : « Celui-ci est digne. » Lorsque (le métropolite) le vit, il le reconnut à cause de la vision et le sacra évêque de Gaza.

Il y avait encore dans cette ville des idolâtres et des temples d'idoles, car à cause des nombreux impôts que (les habitants) payaient au palais, on avait toléré leur idolâtrie, et ils immolaient ouvertement dans les temples des idoles. Le bienheureux évêque eut à souffrir bien des peines de leur part, et ne put résister aux injures faites au nom du Christ. Il se rendit auprès de son métropolite à Césarée et tint conseil avec lui; tous les deux s'embarquèrent sur un navire et se rendirent à Constantinople, se prosternèrent devant Jean Chrysostome qui était alors patriarche à Constantinople, lequel par l'entremise du chambellan eunuque les fit présenter à l'impératrice Eudocie. Le bienheureux

գուհին. Եթէ կործանես զտաճար կռոցն եւ խափանես զհամարձակութիւն կռապաշտիցն՝ ծնցես արու մանուկ ։ Եւ նա յանձն էառ, եւ էր մերձ ի ծնունդ. եւ յետ սակաւ աւուր ծնաւ զՓոքր Թէոդոս ։ Եւ աղաչեաց զթագաւորն յաւուր յորում մկրտեաց

* A fol. 200 v° a. * զմանուկն Ոսկեբերանն ։

Եւ առաքեաց թագաւորն զոմն Կինիգոս անուն հրամանօք, տուեալ եւ թագուհին հարիւր լիտր գանձ ի Պորփիւրոս զի շինեսցէ ի մէջ քաղաքին եկեղեցի ։ Եւ յորժամ գնացին կործանեցին զբագինս կռոցն եւ զտաճարսն հրով այրեցին, եւ շինեցին զեկեղեցին խաչանշան ։ Եւ զբազումս ի կռապաշտիցն դարձոյց Պորփիւրոս ի Քրիստոսի հաւատն եւ մկրտեաց ։

Եւ անբաւ նշանս եւ սքանչելիս արար որք գրեալ են ի կատարեալ պատմութեանն իւրում ։ Եւ կեցեալ յաթոռ եպիսկոպոսութեանն ամս քսան եւ հինգ երանելի մահուամբ ննջեաց ի Քրիստոս Մարտի Զ ։

Յայսմ աւուր կատարեցան քառասուն եւ երկու վկայքն ի Տաճկաստան, ի Սամառա քաղաքին, վասն Քրիստոսի աստուածութեանն ։

Քառասուն եւ երեք քրիստոնեայս տարան ի գլխատումն ի Սամառա, եւ մինն տաճ-

5 Կինիգոս] Կնիգոս B || 10 անբաւ] բազում B || 12 Մարտի Զ] եւ Մեհեկի ԻԸ *add.* B || 15 տաճկացաւ] ուրացաւ B.

Porphyre dit à l'impératrice : « Si tu démolis le temple d'idoles et si tu fais disparaître l'audace des idolâtres, tu mettras au monde un garçon. » Elle consentit, car elle était proche d'accoucher, et quelques jours après naquit Théodose le Jeune. Il adressa sa prière à l'empereur, le jour où Chrysostome

* A fol. 200 v° a. baptisa * l'enfant.

L'empereur envoya un nommé Cynegius (*Kinigos*) avec des ordres ; l'impératrice, de son côté, donna une somme de cent livres à Porphyre pour qu'il construisît une église au milieu de la ville. Lorsqu'ils furent arrivés, ils démolirent les autels d'idoles, consumèrent les temples par le feu et construisirent l'église en forme de croix. Porphyre convertit beaucoup (d'habitants) de l'idolâtrie à la foi du Christ et les baptisa.

Il opéra d'innombrables miracles et prodiges qui sont décrits dans sa biographie complète. Il vécut sur le siège épiscopal vingt-cinq ans et s'endormit d'une mort bienheureuse dans le Christ, le 6 mars.

En ce jour furent mis à mort quarante-deux martyrs, en territoire musulman [1], dans la ville de Samara, pour la divinité du Christ.

On emmena quarante-trois chrétiens à Samara pour y être décapités ; l'un

1. Textuellement « dans le Tadjkestan », c'est-à-dire le pays des Tadjiks ; mais le terme « Tadjik » qui désignait originellement une tribu turque a en arménien

կացաւ. եւ հատին զգլուխսն եւ երկու արբոյն զգլուխսն ։ Եւ ասէ Ամիր Իլմումնի եթէ. Որպէս զիւր հաւատն ոչ պահեաց եւ ոչ զմերս պահեսցէ, եւ հրամայեաց եւ զնա զգլխատեցին, եւ կորեաւ ի խաւարն արտաքին ։

Յայսմ աւուր Գիւտ նշխարաց Գրիգորիսի Աղուանից կաթողիկոսի, եւ վարք Վարոսի եւ Թաթլոյ ։

[B * Ի սմին աւուր ստուգապէս եւ ճշմարիտ Գիւտ է սուրբ եւ պատուական եւ կենդանարար երանելի խաչափայտին Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ. որ թէպէտ յայլ տեղիս յիշատակի, այլ գիւտն աստ եղեւ ։] * B p. 108 b.

Մեհեկի ԻԹ եւ Մարտի Է ։ Վկայութիւն Վասիլեոսի եպիսկոպոսի որ թարգմանի թագաւոր ։

Ի վեշտասաներորդի ամի թագաւորութեանն Դիոկղետիանոսի կռապաշտ արքային՝ երանելին Երմոն հայրապետն Երուսաղեմի առաքեաց ի բազում * գաւառս եպիսկո- * A fol. 200 v° b.
պոսունս քարոզել յայլազգիս զբանն կենաց, եւ դարձուցանել զանհաւատս ի գիտութիւն ճշմարտութեան ։

9 Վկայութիւն ... թագաւոր] Վկայութիւն սրբոյ եպիսկոպոսին եւ վկային Վասիլեոսի որ ի հայ լեզու թարգմանի թագաւոր, որ ի Պերոն քաղաքին մարտիրոսացաւ B.

d'eux se convertit à l'islamisme, on trancha la tête à quarante-deux saints. Le commandeur des croyants *Amir Al-mouminin* (*Amir Ilmoumni*) dit : « Celui-ci, comme il n'a pas conservé sa foi, ne conservera pas non plus la nôtre. » Et il ordonna de lui trancher la tête également, ainsi fut-il perdu dans les ténèbres extérieures.

En ce jour, découverte des restes de Grégoire, catholicos des Albaniens, et vie de Varos et de Tatoul.

[B * En ce jour est l'authentique et vraie découverte du saint, précieux, vivifiant et bienheureux bois de la croix du Christ, notre Dieu ; bien que commémorée à un autre endroit, sa découverte prend place ici.] * B p. 108 b.

29 MÉHÉKI, 7 Mars.

Martyre de l'évêque Basileus [1] dont le nom se traduit roi.

La seizième année du règne de l'empereur idolâtre Dioclétien, le bienheureux Hermon, patriarche de Jérusalem, envoya des évêques dans beaucoup * A fol. 200 v° b.
* de provinces pour y prêcher aux barbares la parole de vie et convertir les infidèles à la science de la vérité.

le sens de « musulman ». L'expression correspond donc à l'arabe بلاد الاسلام.

1. Le nom grec βασιλεύς s'est facilement transformé en *Vasilios* plus commun, surtout à cause de la forme du génitif βασιλέως, si voisine de βασιλίος ; mais l'explication du nom exige la restitution *Basileus*.

Առաքեաց զԵփրեմ ի Թուրքաստան, եւ զՎասիլիոս ի Խերսոն քաղաք ։ Եւ երթեալ քարոզէր զաւետարանն Քրիստոսի, եւ բազում նեղութեանց եւ տանջանաց համբերեաց վասն անուանն Քրիստոսի ։ Եւ եկեալ բնակէր ի քարայր մի լերինն որ կոչի Պարթենիոն ։ Դէպ եղեւ մեռանել որդւոյ իշխանի քաղաքին, եւ յորժամ թաղեցին՝ զօրն զայն եւ զգիշերն ի գերեզմանէն ոչ որոշէին ծնօղքն, այլ անմխիթարելի լային զզաւակն իւրեանց, եւ ի բազում աշխատութենէն ննջեցին ի վերայ տապանին ։ Եւ տեսանէին յերազի զորդին իւրեանց որ ասէր․ Ընդէ՞ր լայք զիս ։ Եթէ կամիք որ ես կենդանի լինիմ՝ անկերուք յոտս արդար առն զոր չարաչար տանջեցէք, թերեւս աղաչեսցէ զԱստուածն իւր վասն իմ եւ դուք հաւատայցէք բանից նորին, եւ կատարին խնդրուածք ձեր․ քանզի ստոյգ տեսի եւ գիտացի զի աստուածքն մեր դեւք են, եւ ամենեւին մարդոյ օգնել ոչ կարեն ։

Եւ զարթուցեալք գնացին առ եպիսկոպոսն Վասիլիոս եւ աղաչէին զնա վասն որդւոյն իւրեանց ։ Ասէ ցնոսա երանելի եպիսկոպոսն․ Եթէ հաւատայք ի Քրիստոս կարող է զայդ առնել ։ Եւ նոքա յանձն առին եւ խոստովանեցան հաւատով ։ Եւ յարուցեալ գնաց նոքօք ի գերեզմանն, եւ արարեալ զաղօթս մկրտութեանն ի վերայ
* A fol. 201 rº a. ջրոյ՝ եհեղ * ի վերայ մեռելոյն յանուն սրբոյ Երրորդութեանն, առժամայն կենդանացաւ, եւ ետուն փառս Աստուծոյ, եւ մկրտեցան ամենեքեան ազգակցօք եւ ընտանեօք ։

2 համբերեաց] ի կռապաշտից *add.* B || 3 վասն անուանն Քրիստոսի *om.* B — լերինն] եւ անդ ճգնէր *add.* B || 3-16 որ կոչի . . . եւ ընտանեօք] ապա եկեալ ի քաղաքն քարոզեաց նոցա զՔրիստոս, եւ արար սքանչելիս, եւ հաւատացին բազումք եւ մկրտեցան B.

Il envoya Éphrem en Scythie [1] et Basileus (*Vasilios*) à la ville de Kherson. Celui-ci, y étant allé, prêcha l'évangile du Christ et endura bien des peines et des souffrances pour le nom du Christ. Il alla habiter dans une grotte de la montagne appelée Parthénion. Le fils du gouverneur de la ville vint à mourir et lorsqu'on l'eut enterré ses parents ne quittèrent pas la tombe ce jour-là et la nuit (suivante), pleurant inconsolablement leur enfant, et, dans une extrême lassitude, ils s'endormirent sur la tombe. Ils virent en rêve leur fils qui disait : « Pourquoi me pleurez-vous? Si vous voulez que je sois vivant, tombez aux pieds de l'homme juste que vous avez torturé cruellement, peut-être priera-t-il son Dieu pour moi, et si vous croyez à ses paroles, vos vœux seront exaucés. Car j'ai vu réellement et j'ai reconnu que nos dieux sont des démons et ne peuvent nullement venir en aide aux hommes. »

A leur réveil, ils se rendirent auprès de l'évêque Basileus et le prièrent au sujet de leur fils. Le bienheureux évêque leur dit : « Si vous croyez au Christ, il peut vous l'accorder. » Ils consentirent et confessèrent avec foi. (L'évêque) s'étant levé se rendit avec eux au tombeau, fit la prière du
* A fol. 201 rº a. baptême sur de l'eau, la versa* sur le mort au nom de la sainte Trinité, et celui-ci ressuscita aussitôt. Ils rendirent grâces à Dieu et se firent tous baptiser avec leurs parents et leurs familles.

1. Le texte arménien porte : « Dans le Turkestan ».

Իսկ այլ կռապաշտքն եւ քաղաքին Հրէայքն նախանձու լցեալք՝ ժողովեցան ի միասին, եւ բարկութեամբ դիմեցին ի վերայ սրբոյն Վասիլեոսի, ընկեցին յերկիր, կապեցին պարան յոտս նորա եւ քարշեցին ընդ մէջ քաղաքին, եւ փայտիւ եւ քարամբ հարկանէին. եւ այնպիսի տանջանօք աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ Մարտի է։ Եւ զմարմինն ընկեցին արտաքոյ քաղաքին, եւ ի ցերեկի պահէր զսուրբ մարմինն արծիւ, եւ ի գիշերի գայլ, մինչեւ եկեալ քրիստոնէիցն գաղտ թաղեցին։

Եւ մի ոմն յորոց էին ի Քերսոն ընդ սրբոյն Վասիլեոսի, նաւեաց յայնկոյս Ելենոպոնտոս, եւ եգիտ այլ երեք եպիսկոպոսունս որ եկեալ էին յԵրուսաղեմայ քարոզել զաւետարանն Քրիստոսի, զԵւգինիոս, զԱգաթոդորոս եւ զԵլպիոս, եւ պատմեաց նոցա զմարտիրոսութեամբ մահն սրբոյն Վասիլեոսի, եւ գոհութեամբ փառս տուին Աստուծոյ։ Եւ մտեալ ի նաւ գնացին ի Քերսոն, եւ քարոզէին հրապարակաւ զանուն Տեառն Յիսուսի։ Եւ զնոսա կալան քաղաքացի կռապաշտքն, կապեցին եւ ուժգին հարկեցին հաստ մահակօք մինչեւ զհոգիս իւրեանց աւանդեցին առ Աստուած։ Եւ քարշեցին զմարմինս նոցա արտաքոյ քաղաքին, եւ * քրիստոնեայք թաղեցին զնոսա ի ծածուկ. Եւ են մեզ բարեխօս առ Քրիստոս։ * A fol. 201 r° b.

3 քարամբ] քարիւ B || 4 Մարտի է] եւ Մեհեկի ԻԹ *add.* B || 5-6 ի ցերեկն... մինչեւ *om.* B || 1 եւ են մեզ բարեխօս առ Քրիստոս] ի փառս Քրիստոսի B.

Mais les autres idolâtres et les Juifs de la ville, remplis de jalousie, s'assemblèrent et assaillirent avec colère saint Basileus, le jetèrent à terre, lui attachèrent une corde aux pieds, le traînèrent à travers la ville et le frappèrent avec des bâtons et des pierres. C'est dans de telles tortures qu'il rendit son âme à Dieu, le 7 mars. On jeta son corps hors de la ville, mais un aigle garda le saint corps de jour, et un loup la nuit, jusqu'à ce que les chrétiens fussent venus pour l'inhumer secrètement.

Un de ceux qui étaient à Kherson avec saint Basileus s'embarqua pour le rivage opposé à Hélénopont (*Elenioponlos*), et y retrouva trois autres évêques qui étaient venus de Jérusalem pour y prêcher l'évangile du Christ : Eugène, Agathodoros et Elpidius (*Elpios*) ; il leur raconta la mort en martyr de saint Basileus ; ils rendirent grâces à Dieu. Ils s'embarquèrent sur un navire et allèrent à Kherson, où ils prêchèrent publiquement le nom du Seigneur Jésus. Les habitants idolâtres de la ville les saisirent également, les attachèrent, et les frappèrent brutalement avec de gros bâtons jusqu'à ce qu'ils eurent rendu leur âme à Dieu. On traîna leurs corps hors de la ville * et les chrétiens les inhumèrent en secret. Ils sont nos intercesseurs auprès du Christ. * A fol. 201 r° b.

Մեհեկի Լ եւ Մարտի Ը ։ Վարք սրբուհւոյն Եփրոսինեայ ։

Յաւուրս Փոքր Թէոդոսի բարեպաշտ արքային էր այր մի մեծատուն որոյ անուն էր Պափնուտիոս, ի քաղաքէն Աղեկսանդրիայ. եւ ունէր դուստր մի ամաց երկոտասանից որոյ անուն էր Եփրոսինէ, որ թարգմանի ուրախութիւն ։ Եւ ուսուցեալ էր նմա գիր, եւ կրթեալ էր նա յերկիւղ Տեառն պարկեշտութեամբ, եւ ի պահս եւ յաղօթս. եւ եղեւ Եփրոսինէ բարի բնութեամբ եւ գեղեցիկ տեսլեամբ ։

Եւ մի ոմն ազնուական եւ մեծատուն իշխան խնդրեաց զնա հարսն յորդին իւր. եւ հաւանեցաւ Պափնուտիոս, եւ առնէին զհաստատութիւն խնամութեանն ։ Եւ Եփրոսինէ ունելով զերկիւղ Աստուծոյ ի սրտի իւրում՝ ոչ կամէր շաղախիլ ի յանցաւոր ցանկութիւնս, այլ փափաքէր պահել զկուսութիւնն իւր մաքուր եւ հարսնանալ Քրիստոսի ։

Եւ ի միում աւուր կոչեցին զՊափնուտիոս ի վանս վասն ուխտի տօնի վանացն. եւ երթեալ անդ արար աւուրս երիս ուրախանալով ընդ կրօնաւորսն ։ Իսկ Եփրոսինէ գաղտ գերծեաց զգլուխ իւր եւ զգեցաւ հանդերձ առնն, եւ առ ընդ ինքեան հինգ հարիւր դահեկան, եւ յորժամ գիտաց վասն հօրն իւրոյ եթէ գնաց ի վանացն՝ եմուտ ի նաւ եւ գնաց ընդ այլ ճանապարհ ի վանսն ։ Քանզի ասէր ի մտի իւրում. Եթէ երթայց ի

1 Եփրոսինեայ] կուսին *add.* B || 2 մեծատուն] եւ երկիւղած յԱստուծոյ *add.* B || 9 ունելով... սրտի իւրում *om.* B.

30 MÉHÉKI, 8 Mars.

Vie de sainte Euphrosyne.

Aux jours du pieux empereur Théodose le Jeune, il y avait un homme riche dont le nom était Paphnuce, de la ville d'Alexandrie; il avait une fille de douze ans nommée Euphrosyne, nom qui se traduit « joie ». Il lui avait enseigné les lettres et l'avait élevée pudiquement dans la crainte du Seigneur, dans les jeûnes et dans les prières. Euphrosyne devint d'une bonne nature et belle de figure.

Un prince noble et riche la demanda en mariage pour son fils. Paphnuce consentit et on confirma (mutuellement) cette alliance. Mais Euphrosyne, qui avait la crainte de Dieu dans son cœur, ne voulait se souiller dans des passions passagères ; elle désirait au contraire conserver sa virginité sans tache et devenir la fiancée du Christ.

Un jour, Paphnuce fut invité au monastère pour la fête du monastère : il s'y rendit et y demeura trois jours, prenant part à la joie des religieux. Euphrosyne se fit raser la tête secrètement, se revêtit d'habits d'homme, prit avec elle cinq cents écus, et, lorsqu'elle apprit que son père revenait du couvent, elle s'embarqua sur un bateau et se rendit au même couvent par un

կանանց վանսն՝ գտանէ զիս հայրն * իմ եւ բռնութեամբ հանէ վասն խօսեցեալ փեսային : * A fol. 201 v° a.

Գնաց ի վանսն եւ ետ ողջոյն հօր վանացն եւ ասէ. Ես ներքինի եմ ի տանէ թագաւորին Թէոդոսի եւ ցանկացայ կրօնաւորական վարուց, եւ ի քաղաքին մերոյ կրօնաւորք խաղաղութեամբ ի վանս որպէս աստ ոչ գտանին. եւ լուայ վասն աստուածահաճոյ վարուց սրբութեան ձերոյ, եւ եկի առ ձեզ զի կեցուցից զոգի իմ. ունիմ ինչս բազումս եւ եթէ օգտեցայց ինչ հոգւոյ՝ տաց զայն վանացս : Եւ հանեալ զհինգ հարիւր դահեկանն ետ ցհայրն :

Ասէ հայր վանացն. Բարի եկիր որդեակ, եթէ հաճոյ է քեզ վանքս՝ կեցջիր ընդ մեզ : Եհարց եւ զանունն : Եւ նա ասէ. Սմարագդոս, որ թարգմանի զմրուխտ : Ասէ հայրն. Վասն զի դեռ մանուկ ես չէ պարտ միայն կեալ քեզ, այլ վերակացու քեզ տաց որ ուսուցանէ քեզ զկարգ եւ զգիր կրօնաւորական ժուժկալութեան : Ասէ Սմարագդոս. Որպէս հաճոյ է քեզ այնպէս արասջիր, զի ես պատրաստ եմ կատարել զհրամայեալսն ի քէն :

Եւ կոչեաց հայրն կրօնաւոր մի Ագապիոս անուն, այր ճգնաւոր եւ աստուածահաճոյ, եւ ասէ. ՛Առ զտէր Սմարագդոս քեզ աշակերտ եւ որդի, եւ այնպէս արասցես զդա իբրեւ զքեզ : Եւ յետ եօթն աւուր արար զնա կրօնաւոր : Իսկ այլ կրօնաւորքն տեսա-

8 ցհայրն] ի հայրն B ‖ 10 որ թարգմանի] որ է ի հայ լեզու B.

autre chemin. Car elle se disait : « Si je vais à un couvent de femmes, * mon père me trouvera et me fera sortir de force pour mon fiancé. » * A fol. 201 v° a.

Elle se rendit donc au couvent, salua le prieur du couvent et dit : « Je suis eunuque du palais impérial de Théodose; j'aspire à la vie religieuse, et dans notre ville il ne se trouve point de religieux vivant en paix comme ici; j'ai appris la sainteté de votre vie agréable à Dieu et je suis venu à vous pour sauver mon âme; je possède beaucoup de biens et si j'obtiens quelque avantage pour mon âme, je les laisserai à ce couvent. » Elle sortit les cinq cents écus et les remit au prieur.

Le prieur du couvent lui répondit : « Sois le bienvenu, mon enfant, et si ce couvent te plaît, tu vivras avec nous. » Il lui demanda son nom. Elle répondit : « Smaragde » (*Smaragdos*), qui se traduit émeraude. Le prieur dit : « Comme tu es trop jeune, il ne te convient pas de vivre seul; je te donnerai un directeur qui t'enseignera l'ordre et les écrits de la vertu religieuse. » Smaragde lui répondit : « Tu feras comme il te plaira, car je suis prêt à accomplir ce que tu m'ordonneras. »

Le prieur appela un moine du nom d'Agapius, ascète agréable à Dieu, et lui dit : « Prends Smaragde pour ton élève et fils, et rends-le semblable à toi. » Sept jours après, il le fit religieux. Mais les autres moines, vu la beauté

նէին զգեղեցկութիւն երեսացն Սմարագդոսի, տրտնջէին զհօրէն եթէ չէր պարտ * A fol. 201 v° b. այնպիսի տեսլեամբ մանուկ արկանել ի վանս վասն սատանայական * հնարիցն :

Եւ գիտացեալ հօրն կոչեաց զԱգապիոս եւ պատուիրեաց նմա յարգելական եւ ի նսեմ խցի փակել զՍմարագդոս, եւ անդ միայն տալ աղօթել եւ ճաշակել, եւ ոչ յեկեղեցին եւ ոչ ի սեղանն ելանել : Եւ յոյժ ուրախ եղեւ Սմարագդոս : Եւ արարին այնպէս. արգելին զնա ի մթին խրճիթ, եւ այնչափ ճգնութիւն ստացաւ Սմարագդոս պահօքն եւ աղօթիւք եւ տքնութեամբ՝ որ զարմանայր Ագապիոս եւ պատմէր հօրն եւ եղբարցն, եւ որպէս զհրեշտակ ընդունէին զնա :

Իսկ Պափնուտիոս հայրն իւր գնաց ի տուն, եւ մտեալ ի սենեակ զԵփրոսինէ ոչ եգիտ, եւ սկսան այլագունել երեսք իւր. հարցանէր ընդ ծառայսն եւ ընդ աղախնայսն եթէ ո՞ւր իցէ կամ զի՞նչ եղեւ : Եւ նոքա ասեն եթէ. Երէկ ի տանս էր, բայց այսօր զնա ոչ տեսաք : Եւ նա կարծեաց եթէ ի տան ուր խօսեցեալն էր՝ եկեալ տարան զնա : Եւ յղեաց փութապէս ծառայս առ ի տեղեկանալ : Եւ նոցա լուեալ՝ եկին յընթացս ի տունն Պափնուտիոսի, եւ ի տարակուսի լեալ՝ առաքեցին ծովով եւ ցամաքաւ երիվարօք ի դրացիս ի քաղաքս եւ ի գաւառս, ի շէնս եւ ի կղզիս, ի վանորայս յանապատաւորս. եւ յորժամ ոչ գտին եւ անցին բազում աւուրք՝ յուսահատեցան :

du visage de Smaragde, protestèrent contre le prieur, (disant) qu'il n'aurait * A fol. 201 v° b. pas fallu admettre au couvent un enfant de tel aspect à cause des * machinations des démons.

Le prieur, l'ayant appris, appela Agapius et lui recommanda d'enfermer Smaragde dans une cellule cloîtrée et obscure, de l'y faire prier et manger seul, et de ne pas le laisser aller ni à l'église ni au réfectoire. Smaragde en eut une grande joie. On fit ainsi, on l'enferma dans une cellule obscure. Smaragde obtint tant d'ascétisme par les jeûnes, les prières et les veilles qu'Agapius en fut émerveillé et le raconta au prieur et aux frères, qui l'accueillirent comme un ange.

Cependant Paphnuce, son père, rentré chez lui, alla à la chambre d'Euphrosyne et ne la trouva point. Son visage pâlit; il demanda aux domestiques et aux servantes où elle était et ce qui lui était arrivé. Ils répondirent : « Elle était à la maison hier, mais aujourd'hui nous ne l'avons pas vue. » (Paphnuce) crut qu'on était venu la chercher pour la conduire à la maison où elle était fiancée. Il y dépêcha des domestiques pour s'informer. A cette nouvelle les gens de la maison accoururent chez Paphnuce, et pris d'inquiétude, ils envoyèrent des gens par mer et par terre, montés sur des chevaux, chez les voisins, dans la ville et les provinces, dans les bourgs et les îles et dans les couvents chez les anachorètes, et ne l'ayant pas découverte après plusieurs jours, ils furent au désespoir.

Փետտեաց Պափնուտիոս զմօրուսն եւ զհերս գլխոյն եւ անկաւ ի վերայ մոխրոյ, եւ բաղխէր * զերեսն ։ Ողբայր մեծաւ հառաչմամբ զդուստրն իւր եւ ասէր. Վա՜յ ինձ քաղցր զաւակ իմ, վա՜յ ինձ լոյս աչաց իմոց, վա՜յ ինձ ցուպ ծերութեան իմոյ, վա՜յ ինձ զի ոչ գտանեմ ուրախութիւն տրտմութեանս ։ Ով զգանձն իմ կողոպտեաց, ո՞վ զմեծութիւն իմ յափշտակեաց, ո՞վ զմարգարիտն իմ ցրուեաց, ո՞վ զճրագն իմ շիջոյց, ո՞վ զփառս տանն իմոյ գողացաւ, ո՞վ զվայելչութիւն անձին իմոյ ջնջեաց. ո՞ր գայլ զգառն իմ գիշատեաց, ո՞ր տեղի թագոյց զարեգակնանման տեսութիւնն, ո՞վ գերեաց զթագաւորական գեղեցկութիւնն, ո՞վ սպան զտրտմութեան իմոյ լուծիչն ։ Նա էր նեղութեան իմոյ անդորրիչ, նա էր ծանրութեանս իմոյ թեթեւացուցիչ ։ Հող երկրի մի՛ ծածկեր զարիւն մարմնոյ իմոյ, մինչեւ գիտացից թէ զինչ եղեւ զաւակն իմ Եփրոսինէ ։ * A fol. 202 r° a.

Եւ յետ բազում աւուրց եմուտ ի նաւ եւ գնաց ի վանսն յորում էր Եփրոսինէ, եւ անկաւ յոտս հօր վանացն պատմեաց նմա զյանկարծակի կորուստ դստերն իւրոյ ։ Եւ յոյժ տրտմեցաւ նա եւ հրամայեաց եղբարցն պահօք եւ աղօթիւք զեօթն օր ուխտ կատարել եւ տքնութեամբ զԱստուած աղաչել զի յայտնեսցէ նոցա զզաւակն նորա ։ Եւ ամենեւին ոչ երեւեցոյց Աստուած ումեք՝ վասն զի աղօթք Ամարագդոսի ծածկէր

1 Պափնուտիոս] ձեռօքն *add.* B || 2 վա՜յ ինձ քաղցր զաւակ իմ *om.* B || 5 ո՞վ... շիջոյց] ո՞վ զլոյսն իմ կորոյս *add.* B || 6 գողացաւ] կողոպտեաց B || 6 գիշատեաց] յափշտակեաց B || 7 ո՞ր... տեսութիւնն] ո՞ր խորք ծածկեցին զարքունական նաւահանգիստն *add.* B || 8 լուծիչն] նա էր իմոյ աչացս լոյս *add.* B || 11 եմուտ] մտեալ B.

Paphnuce s'arracha la barbe et les cheveux de la tête, s'assit sur de la cendre et se frappa * le visage. Il gémit avec de gros sanglots sur sa fille et dit : « Malheur à moi, mon doux enfant; malheur à moi, lumière de mes yeux; malheur à moi, bâton de ma vieillesse; malheur à moi, qui ne trouve point de consolation à ma tristesse. Qui m'a volé mon trésor, qui m'a dérobé ma richesse, qui a jeté ma perle, qui a éteint mon flambeau, qui a dérobé la gloire de ma maison, qui a détruit la splendeur de ma personne, quel loup a dévoré mon agneau, quel endroit retient caché le visage resplendissant comme le soleil, qui a fait prisonnier la beauté royale, qui a tué celle qui faisait disparaître ma tristesse? C'était elle qui apportait le calme à mes emportements, c'était elle qui allégeait mes fardeaux. Sol de la terre, ne recouvre pas le sang de mon corps, jusqu'à ce que je sache ce qu'est devenue mon enfant Euphrosyne. » * A fol. 202 r° a.

Longtemps après il s'embarqua dans un bateau et se rendit au couvent où se trouvait Euphrosyne, et se jeta aux pieds du prieur en lui racontant la perte subite de sa fille. Celui-ci en fut très affligé et recommanda aux frères de faire des vœux pendant sept jours avec des jeûnes, des prières et des veilles en priant Dieu de leur faire découvrir sa fille. Mais Dieu ne la fit voir à per-

* A fol. 202 r° b. զաղօթս կրօնաւորացն, զի աղաչէր զԱստուած որպէս զի ի կենդանութեան * իւրում մի ումեք երեւեսցի :

Եւ յետ եօթն աւուր ասէ հայր վանացն. Գիտասջիր տէր Պափնուտիոս որ եթէ ի չարիս տուեալ էր զանձն իւր՝ Աստուած յայտնէր մեզ, այլ նա ըստ հաճոյից Աստուծոյ գնաց, եւ դու գոհացիր զԱստուծոյ : Եւ սակաւիկ մի մխիթարեցաւ ի բազում սգոյն, գնաց ի տուն իւր եւ գոհանալով փառաւորէր զԱստուած, եւ բաշխէր զինչս իւր կարօտելոց : Եւ յամենայն ամի երկիցս եւ երիցս երթայր Պափնուտիոս ի վանսն եւ խօսէր ընդ Սմարագդոսի բանս հոգեւորս եւ մխիթարէր յանձն իւր : Եւ ասէ ցհայրն. Յոյժ օգտիմ ի բանից արգելական կրօնաւորին, եւ մեծապէս մխիթարի անձն իմ : Եւ դառնայր ի տուն իւր :

Եւ արար Սմարագդոս ի վանսն մեծ եւ առաքինի ճգնութեամբ ամս երեսուն եւ ութ յարգելական խցին. եւ գիտաց զվախճանն իւր մերձեալ : Եւ եղեւ գնալ ի վանսն Պափնուտիոսի. եւ երթեալ առ Սմարագդոս խօսէր եւ լսէր ի նմանէ բան մխիթարութեան եւ փրկութեան. եւ ասէ Պափնուտիոս. Յոյժ տրտում եմ, սուրբ հայր, վասն դստերն իմոյ Եփրոսինեայ որ ոչ գիտացի թէ զինչ եղեւ : Ասէ Սմարագդոս. Համբերեա ի վանս զերիս աւուրս եւ Աստուած ծանուցանէ քեզ եթէ որպէս կամեցաւ առնել ի զաւակն քո : Եւ յորժամ ծանրացաւ կոչեաց զհայրն իւր միայն առանձինն եւ ասէ.

7 երիցս] անգամ *add.* B || 9 ցհայրն] վանաց *add.* B

sonne, parce que les prières de Smaragde couvraient les prières des religieux; car elle priait Dieu de ne la révéler à personne * de son vivant.

* A fol. 202 r° b.

Sept jours après, le prieur lui dit : « Sache, seigneur Paphnuce, que si elle s'était donnée à de mauvaises actions, Dieu nous l'aurait dévoilé, mais elle est partie selon la volonté de Dieu et toi tu devrais rendre grâces à Dieu. » Sa grande tristesse trouva un peu de consolation, il rentra chez lui, rendit grâces en glorifiant Dieu et distribua ses biens aux nécessiteux. Tous les ans Paphnuce se rendait deux ou trois fois au couvent, avait des entretiens spirituels avec Smaragde et s'en consolait. Un jour il dit au prieur : « Je profite beaucoup des entretiens du moine cloîtré et je m'en sens grandement consolé. » Et il retournait chez lui.

Smaragde vécut au couvent d'un grand et vertueux ascétisme pendant trente-huit ans cloîtrée dans sa cellule, et elle reconnut que sa fin approchait. Or, il arriva que Paphnuce s'étant rendu auprès de Smaragde pour lui parler et entendre de lui des paroles de consolation et de salut, Paphnuce lui dit : « Je suis bien triste, père saint, au sujet de ma fille Euphrosyne, de n'avoir pas su ce qui lui est arrivé. » Smaragde lui répondit : « Attends trois jours au couvent et Dieu te fera savoir ce qu'il a voulu faire de ton enfant. » Lorsque (sa maladie) s'aggrava, elle fit appeler son père seul et lui dit : « Puisque Dieu

Բանզի արար ընդ իս Աստուած որպէս կամեցաւ, եւ կատարեաց զցանկութիւնս իմ, այժմ կամիմ զքեզ մխիթարել * վասն զաւակին քո որ ոչ տրտմեսցիս : Ես եմ Եփրոսինէ * A fol. 202 v° a.
դուստրն քո, տե՛ս եւ հաւատովք մխիթարեաց : Եւ վասն զի յանձին կալայ հօր վանացս տալ ի ընչից իմոց՝ դու զբաժինն զոր խոստացար տալ փեսային վասն իմ, տո՛ւր ի վանքս : Եւ դու քո ինքնին ձեռօքդ մազեղինաւս իմով թաղեա՛ զիս յորժամ պատեսցես զմարմինս իմ : Եւ զայս ասացեալ՝ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Մարտի Ը :

Եւ յորժամ լուաւ Պափնուտիոս յանկարծ հիացմանէն լուծաւ եւ անկաւ յերկիր որպէս մեռեալ : Եւ ընթացաւ Ագապիոս ցանեաց ջուր յերեսն, կացոյց եւ հարցանէր եթէ. Զի՞նչ եղեւ քեզ : Ասէ. Թո՛յլ տուք ինձ աստ մեռանել, զի տեսի այսօր զարմանալի սքանչելիս : Եւ քակեցին զտախտակս արգելական խցին, եմուտ Պափնուտիոս եւ անկաւ ի վերայ լանջացն, եւ արտասուօքն լուաց զերեսս երանելոյն :

Գնաց Ագապիոս եւ պատմեաց հօր վանացն եւ եղբարցն, եւ ամենեքեան անդ ժողովեցան : Եւ հանեալ զմարմինն եդին առաջի դրան եկեղեցւոյն, եւ ողբայր Պափնուտիոս լալագին արտասուօք. Վա՜յ ինձ դուստր իմ Եփրոսինէ, ընդէ՞ր ոչ նախ ասէիր ինձ զխորհուրդ քո, որ եւ ես ընդ քեզ մեռանէի. եւ եթէ ո՞րպէս կոխեցեր զգաղտնի խայթոցս սատանայի, եւ անցեր ընդ պետութիւնս եւ ընդ իշխանութիւնս. եւ մտեր յանանց կեանսն * եւ յանստուեր լոյսն, եւ յանտրտում ուրախութիւնն : * A fol. 202 v° b.

5 թաղեա՛ ... զմարմինս իմ] պատեա՛ զմարմին իմ եւ թաղեա՛, եւ աղօթեա՛ վասն տառապեալ հոգւոյս իմոյ B || 6 Մարտի Ը] եւ Մեհեկի Լ *add.* B.

a fait de moi ce qu'il a voulu, et qu'il a exaucé mon désir, je veux te consoler * au sujet de ton enfant pour que tu ne sois plus triste. Je suis Euphrosyne, ta fille, regarde et console-toi avec foi. Et comme je me suis engagée envers le prieur du couvent de lui remettre une part de mes biens, tu donneras au couvent la part que tu avais promis de donner à mon fiancé. Tu m'enterreras de tes propres mains avec cette bure, lorsque tu auras enseveli mon corps. » Et ce disant, elle rendit son âme à Dieu, le 8 mars. * A fol. 202 v° a.

Paphnuce, en entendant cela, eut une défaillance causée par la terrible stupeur et tomba à terre comme mort. Agapius accourut, lui jeta de l'eau à la figure, le redressa et lui demanda : « Que vous est-il arrivé? » Il répondit : « Laissez-moi mourir ici, car j'ai vu aujourd'hui un miracle surprenant. » On démolit les cloisons de la cellule cloîtrée, Paphnuce y pénétra, se jeta sur la poitrine de la bienheureuse et de ses larmes lui lava la figure.

Agapius alla rendre compte au prieur et aux frères et tous se rassemblèrent là. On sortit le corps et on le déposa devant la porte de l'église. Paphnuce gémissait avec des larmes et des sanglots : « Malheur à moi, ma fille Euphrosyne! pourquoi ne m'as-tu pas prévenu de ton dessein, pour que je meure avec toi? Comment as-tu foulé aux pieds l'aiguillon secret du démon, as-tu surpassé les puissances et les dominations et es-tu entrée dans la vie qui ne passe pas, * dans la lumière sans ombre et dans la joie sans mélange de tristesse? » * A fol. 202 v° b.

Նոյնպէս եւ Հայր վանացն եւ կրօնաւորքն ողբալով աղաղակէին. Ով հարսն Քրիստոսի մի մոռանար զընկերակիցքս քո, այլ աղօթիւք քո տացի մեզ զգաստութիւն եւ զօրութիւն կեալ ըստ հաճոյից Աստուծոյ եւ հասանել մասին սրբոցն ։

Եւ ժողովեցան անդ բազմութիւն կրօնաւորաց յայլ եւ այլ վանօրէից, եւ զարմանային ընդ ժուժկալութիւնն Եփրոսինեայ եւ փառաւորէին զԱստուած ։

Եւ մի ոմն կրօնաւոր միականի եդեալ զերեսն ի վերայ երեսացն արտասուօք համբուրէր զաչսն, եւ առժամայն բացաւ խաւարեալ ակն ։ Եւ այսու առաւելապէս փառաւորեաց Աստուած յերկրի զաղախինն իւր ։

Եւ ըստ արժանեացն սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ եդիր հայրն իւր զնշխարս նորա մաղեղինաւն ի տապանի ։

Յայսմ աւուր երանելին Թէոփիլակտոս, որ թարգմանի աստուածապահ, Նիկոմիդացւոց արքեպիսկոպոսն, հանգեաւ յաքսորս. զոր ընկէց յաթոռոյն Լեւոն հերձուածող
* A fol. 203 r° a. արքայն, վասն զի պատուէր զոր նա անարգէր՝ զտէրունական * եւ զսրբոց պատկերս ։

* B p. 112 a. [B * Եւ յայսմ աւուր պարոն Կոստանդին որդի Լեւոն թագաւորի բարի վարուք փոխեցաւ ի Քրիստոս, եւ կայ ի Կոստանդինուպօլիս ։]

4 զարմանային] զարմանալով B || 6-8 Եւ մի ոմն ... զաղախինն իւր *om.* B || 10 տապանի] Մեհեկի Լ եւ Մարտի Ը ։ Եւ ինքն Պափնուտիոս կրօնաւորեալ ի խցի սուրբ դստերն իւրոյ ճգնողական վարուք փոխեցաւ առ Աստուած *add.* B || 11 թարգմանի] է ի հայ լեզու B.

De même le prieur du couvent et les religieux criaient en gémissant : « O fiancée du Christ, n'oublie pas tes compagnons, pour que par tes prières nous soient données l'animation et la force de vivre selon la volonté de Dieu pour arriver à l'héritage des saints. »

Une multitude de religieux de divers couvents se rassemblèrent, admirant la persévérance d'Euphrosyne et glorifiant Dieu.

Un religieux borgne posa son visage sur le visage (d'Euphrosyne) et baisa, avec larmes, ses yeux; aussitôt son œil obscur se guérit. C'est ainsi que Dieu glorifia grandement sa servante sur la terre.

Son père inhuma, comme il convenait, avec psalmodies et bénédictions, ses restes enveloppés dans la bure, dans le tombeau.

En ce jour le bienheureux Théophylacte, nom qui se traduit « gardé par Dieu », archevêque de Nicomédie, mourut en exil. Léon, l'empereur schismatique, l'avait déposé de son siège, parce qu'il vénérait les images du Seigneur
* A fol. 203 r° a. * et des saints que lui-même méprisait.

* B p. 112 a. [B * En ce jour le baron Constantin, fils du roi Léon, trépassa après une bonne vie dans le Christ; (son corps) est à Constantinople.]

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE

TER ISRAEL

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE TER ISRAEL

PUBLIÉ ET TRADUIT

PAR

Le Dr G. BAYAN

VIII

MOIS DE AREG

A = Paris, Bibliothèque Nationale, Fonds arménien,
N° 180, fol. 203 à fol. 225 verso.

B = Édition officielle du Synaxaire arménien de
Ter Israël de Constantinople, 1834 :

Յայսմաւուրք ըստ կարգի ընտրելագոյն օրինակի Յայսմաւուրաց Տէր Իսրայէլի : Կոստանդնուպօլիս, 1834 :

L'exemplaire dont nous nous sommes servi est
celui des RR. PP. Bollandistes.

* Արեգի ամսոյ Ա եւ Մարտի Թ : Տօն է սրբոց Քառասնիցն, որք ի Սեբաստիա վկայութեամբ նահատակեալ կատարեցան : * A fol. 203 r° a.

Սուրբ եւ փառաւորեալ քառասուն վկայիցն անուանքն են այսոքիկ. Դոմետիանոս, Կիւրղոս, Ուվաղէս, Եւտիքէոս, Իւսիքիոս, Եւնոյքիոս, Եղիանոս, Փլաւիոս, Սմարագդոս, Քսանթիոս, Սիսինիոս, Լեւոնդիոս, Մելիտոն, Սեւերիանոս, Փիլոքտեմոն, Անկէաս, Իրակլոս, Եքտիկիոս, Կիւրիոն, Այետիոս, Աղեքսանդրոս, Ակակիոս, Վաղերիանոս, Նիկողայոս, Եւտիւքիոս, Յովհաննէս, Բիբիանոս, Քուդիոն, Լուսիմաքոս, Գայիոս, Ագլիոս, Իլիոդէս, Դոմնէս, Աթանասիոս, Պրիսկոս, Կանդիտոս, Սակերդոն, Գորգոնիոս, Թէոդուլոս, Թէոփիլոս :

Սոքա էին ի Կապադովկացւոց երկրէն, ի մի գունդս դասեալք էին, զօրականք Լիկիանոսի արքային :

1 Տօն... կատարեցան] Վկայութիւն սրբոց քառասնիցն որք ի Սեբաստիա կատարեցան ի լիճն B || 4 Եղիանոս] Վաղենտիանոս B — Փլաւիոս] Փեղաւիոս B || 6 Եքտիկիոս *om.* B — Այետիոս] որ է արծիւ *add.* B — Վաղերիանոս *om.* B || 7 Եւտիւքիոս] Եկդիկիոս B || 8 Ագլիոս] Կղովդիոս, B || 9 Գորգոնիոս] որ է ճարտար *add.* B || 11 Լիկիանոսի] անօրէն *add.* B.

* 1er DU MOIS DE AREG et 9 **Mars**. * A fol. 203 r° a.

Fête des quarante saints qui périrent en combattant par le martyre à Sébaste.

Les noms de ces quarante saints et glorieux martyrs sont les suivants : Domitien (*Dometianos*), Cyrille, Valens (*Ouvalès*), Eutychius, Hésychius, Eunoïchus, Élien (*Elianos*), Flavius, Smaragde, Xanthe, Sisinnius, Léonce, Méliton, Sévérien, Philoctémon, Aggée (*Ankéas*), Héraclenios (*Iraklos*), Ekdichius, Cyrion, Aétius, Alexandre, Acace, Valérien, Nicolas, <Claude>[1], Jean, Bibianus, Khoudion, Lysimaque (*Lousimakhos*), Gaïus, Aglius, Iliodès, Domnès, Athanase, Priscus, Candide, Sacerdon, Gorgonius, Théodule, Théophile.

Ils étaient du pays de Cappadoce, enrôlés dans la même cohorte, soldats de l'empereur Licinius.

1. Restitution d'après *Syn. sel.;* la répétition d'Eutychius par le traducteur arménien semble dépourvue de fondement.

Իսկ դատաւորն Ագրիկողայոս տարաւ զնոսա ի քաղաքն Սեբաստիոյ, եւ յոյժ բռնադատէր զնոսա զոհել կռոցն, եւ ամենեւին ոչ կարաց մեկնել զնոսա ի Քրիստոսի հաւատոցն : Արկ զնոսա ի բանդ, եւ յաղօթելն նոցա երեւեցաւ Փրկիչն եւ քաջալերեաց զնոսա :

Եւ յետ ութ աւուր հասաւ դուքսն ի Կեսարիոյ, եւ նստան ի միասին յատենի, եւ * A fol. 203 rº b. տարան զնոսա առաջի, եւ հարցանէին վասն * հաւատոցն Քրիստոսի եթէ ուրանան եւ զոհեն կռոցն : Եւ սուրբքն որպէս ի միոյ բերանոյ յանդիմանեցին աստուածային բանիւք զանաստուած մոլորութիւն կռապաշտիցն :

Եւ հրամայեցին քարամբք զբերանս նոցա խորտակել, եւ զօրականքն սկսան զմիմեանս քարկոծել : Եւ առեալ վէմ մի պիղծ դուքսն ձգեաց ի վերայ սրբոցն եհար զդատաւորն եւ խորտակեաց զերեսն : Արկին զնոսա ի բանդ. եւ յաղօթել նոցա երեւեցաւ դարձեալ Փրկիչն եւ ասէ. Որ հաւատայ յիս թէպէտ եւ մեռանի՝ կեցցէ. քաջալերեցարուք եւ մի երկնչիք ի չարչարանաց նոցա զի առ ժամանակ մի են, համբերեցէք սակաւիկ մի եւ յերկնից պսակս ընկալջիք :

3 եւ յաղօթել ... զնոսա] եւ աղօթէին անդադար. եւ տեսանէին ի տեսլեան զՓրկիչն որ քաջալերէր զնոսա, որով զօրացան յոյժ B || 5 ի Կեսարիոյ] ի Կեսարիա B || 9 խորտակել] հարկանել B — զօրականքն] շփոթեալ եւ շլացեալ *add.* B || 10 սրբոցն] եւ վրիպեալ ի խուձապանաց *add.* B || 11 արկին] յուղարկեցին B — եւ յաղօթել ... եւ ասէ] ուր դարձեալ տեսին զՓրկիչն յանուրջս որպէս յարթնութեան որ ասէր B.

Le juge Agricola les conduisit à la ville de Sébaste et les pressa fortement d'immoler aux idoles, mais il ne put nullement les séparer de la foi au Christ. Il les fit jeter en prison, et pendant qu'ils priaient, le Sauveur leur apparut et les encouragea.

Huit jours après, le duc étant arrivé de Césarée, ils siégèrent ensemble au tribunal (le juge et lui); ils firent comparaître les (martyrs), et les inter-
* A fol. 203 rº b. rogèrent au sujet de * la foi au Christ s'ils la reniaient et immolaient aux idoles. Les saints, comme d'une seule bouche, réprouvèrent, par des paroles divines, l'erreur athée des idolâtres.

Ils ordonnèrent de leur briser la bouche à coups de pierres, mais les soldats se mirent à se lapider les uns les autres. Ayant saisi une pierre, l'exécrable duc la jeta contre les saints, mais il atteignit le juge et lui cassa la figure. On les jeta en prison; or pendant qu'ils priaient, le Sauveur leur apparut de nouveau et leur dit : « *Celui qui croit en moi, même s'il meurt, sera vivant*[1]. Prenez courage et ne craignez point les tortures qui ne sont que pour un moment; patientez un peu et vous recevrez des couronnes du ciel. »

1. Jean, xi, 25.

Եւ ընդ առաւօտն կացուցին զնոսա առաջի բռնաւորին, եւ ասեն. Զոր ինչ առնելոց էք՝ արարէք, զի մեք զՔրիստոս ոչ ուրանամք ։ Յայնժամ կապեցին չուանօք զպարանոց եւ զձեռս նոցա, եւ տարան զամենեսեան ի լիճն, եւ ընկեցին մերկս ի մէջ ջրոցն յաւուրս ձմերայնոյ ։ Եւ սառուցեալ յոյժ լճին պատառեցան մարմինք նոցա ի խիստ սառուցմանէն, եւ հեղոյր արիւնն ի վերայ ոտից իւրեանց յառաջին պահու գիշերոյն, եւ սուրբքն յաղօթից ոչ դադարէին ։

Մի ոմն ի նոցանէ ոչ կարաց ժուժել յուժգին սառուցմանէն, ելեալ ի լճէն եմուտ ի բաղանիսն զոր պատրաստեցին նոցա անօրէնքն, եւ առժամայն ի ջերմութենէ բաղանեացն լուծեալ հալեցաւ ։

* Եւ յերրորդ ժամու գիշերոյ ծագեաց ի վերայ նոցա արեւ որպէս յամարայնոյ ի ջերմութենէ հալեցան սառուցեալ ջուրքն ։ Եւ մի ոմն ի զօրականացն որք պահէին զսուրբսն յարթնութեան էր, եւ նայէր թէ ուստի իցէ լոյսն ։ Եւ տեսանէ երեսուն եւ ինն պսակս իջեալ ի վերայ գլխոց մարտիրոսացն, եւ գիտաց եթէ որ փախեաւն ի բաղանիսն՝ ի թիւ քառասնիցն ոչ դասեցաւ, մերկացաւ զհանդերձսն փութեաց ի ներքս ի լիճն, եկաց ի մէջ սրբոցն, աղաղակեաց եւ ասէ. Քրիստոնեայ եմ ։ * A fol. 203 v° a.

Եւ ընդ առաւօտն հանին զնոսա ի լճէն յեզր, եւ հատին բրօլք զանձինս եւ զոլորս

1 բռնաւորին] բռնաւորաց B || 4 ձմերայնոյ] ձմերայնի B || 9 հալեցաւ] եւ եհան զոգի B || 10-11 արեւ... ջուրքն] ճառագայթ Փրկչին որպէս յարեգակնէ ամարայնոյ, եւ եղկեցան սառնամանիքն B || 14 մերկացաւ] մերկացեալ B || 15 աղաղակեաց եւ ասէ] աղաղակելով B || 16 ի լճէն յեզր] յեզր լճին B.

Au matin on les présenta au tyran et (les saints) dirent : « Ce que vous avez à faire, faites-le; car nous ne renions point le Christ. » On leur lia alors avec des cordes le cou et les mains et on les amena tous au lac; on les jeta nus à l'eau par des jours d'hiver. Le lac étant fortement gelé, leurs corps furent déchirés par la forte gelée et le sang se répandit sur leurs pieds dès la première heure de la nuit; mais les saints ne cessèrent point de prier.

L'un d'eux ne put résister à la forte gelée, sortit du lac et se rendit aux bains qu'avaient préparé les impies, mais aussitôt par la chaleur des bains il se décomposa et fondit.

* A la troisième heure de la nuit, le soleil se leva sur eux comme pendant l'été et les eaux glacées fondirent par la chaleur. Un des soldats qui gardaient les saints était en éveil et regardait d'où venait la lumière. Il aperçut trente-neuf couronnes descendues sur la tête des martyrs, comprit que celui qui s'était rendu aux bains n'était pas mis au nombre des quarante, ôta ses vêtements, courut au milieu du lac, se mit au milieu des saints, cria et dit : « Je suis chrétien. » * A fol. 203 v° a.

Au matin on les tira du lac sur le rivage; on leur brisa cruellement le

նոցա ջարդեցին սաստիկ. եւ առ հասարակ ի միասին աւանդեցին զհոգիս իւրեանց Մարտի Թ ։ Բայց մի ոմն որոյ անունն էր Մելիտոն՝ դեռ եւս կենդանի էր. եւ մայրն աղաչէր զնա եւ խրատ տայր. Քաղցրիկ որդեակ իմ, սակաւիկ մի համբերեա եւ կատարեսցիս ընդ սրբոցն. եւ մի երկնչիր զի Քրիստոս եկեալ է քեզ յօգնականութիւն ։

Եւ զօրականքն եկին եւ բերին սայլս, եդին զմարմինս նոցա ի վերայ զի տարցեն յայրումն, եւ զՄելիտոն զի դեռ եւս կենդանի էր թողին ։ Եւ մայրն բարձեալ յուսն զորդին ընթանայր զկնի սայլիցն. եւ նոյնժամայն ի վերայ ուսոյ մօրն աւանդեաց զհոգին իւր, եւ ընկէց զնա մայրն ի վերայ այլ սրբոցն ։ Եւ յորժամ այրեցին զմարմինս նոցա

* A fol. 203 v° b. ընկեցին ի * մերձակայ գետն, եւ ամենեւին ոչ ցրուեցան այլ ի միում տեղւոջ ժողովեցան ։

Եւ յետ երից աւուրց երեւեցան սուրբքն Սեբաստիոյ եպիսկոպոսին Պետրոսի եւ ասեն. Պահեալ կան մարմինք մեր յայս նիշ տեղի ի մերձակայ գետն, եկ եւ հան զմեզ ։ Եւ առեալ եպիսկոպոսին գաղտ զուխտ եկեղեցւոյն գնաց ի գիշերի յեզր գետոյն, եւ փայլէին նշխարք սրբոցն ի մէջ ջրոցն որպէս աստեղք ։ Ժողովեցին զնոսա եւ եթէ մնացեալ էր ուրեք ի նշխարացն՝ ի ճաճանչից փայլմանցն գտանէին. եւ առեալ եդին ի տապանս ։

1 իւրեանց] առ Աստուած՝ Արեգի ամսոյ Ը եւ *add.* B || 5 եկին եւ *om.* B || 7 ի վերայ ուսոյ մօրն] ուրախութեամբ B || 8 այլ սրբոցն] սայլիցն B || 9 ընկեցին] ձգեցին B — այլ] աստուածային խնամօքն *add.* B — ժողովեցան] ի խառն մի գետոյն *add.* B || 11 յայս նիշ... հան զմեզ] ի գետն, երթիջիր յայս նիշ տեղի եւ հան զմեզ B || 14 փայլմանցն *om.* B — տապանս] պատուով *add.* B.

corps et les chevilles à coups de gros bâtons et tous rendirent leur âme ensemble le 9 mars. Mais un seul, dont le nom était Méliton, était encore vivant; sa mère le priait et le conseillait : « Mon tendre enfant, patiente un peu et tu seras exécuté avec les saints; ne crains point, car le Christ est venu à ton secours. »

Les soldats arrivèrent avec des chariots, chargèrent les corps pour les emmener brûler, et laissèrent sur place Méliton, car il était encore vivant. La mère, ayant chargé son fils sur son épaule, se mit à courir après les chariots, et celui-ci aussitôt, sur les épaules de sa mère, rendit son âme; sa mère le jeta sur les autres saints. Lorsqu'on eut brûlé leurs corps, on les

* A fol. 203 v° b. jeta dans le cours d'eau * voisin, mais ils ne se séparèrent aucunement et se rassemblèrent dans un même endroit.

Trois jours après, les saints apparurent à Pierre, évêque de Sébaste, et lui dirent : « Nos corps se trouvent conservés à tel endroit dans le fleuve proche, va et retire-nous ». Ayant pris secrètement le clergé, l'évêque se rendit de nuit au bord du fleuve où les restes des saints brillaient au milieu des eaux comme des étoiles. Ils les ramassèrent, et si quelques morceaux étaient restés quelque part, on les retrouva par l'éclat des rayonnements, on les prit et on les mit dans des tombeaux.

Արեգի Բ եւ Մարտի Ժ ։ Վկայաբանութիւն սրբուհւոյն Թէոդոսեայ ։

Երանելին Թէոդոսիա աղախինն Քրիստոսի էր ի քաղաքէն Տիւրոսի, քրիստոնեայ հաւատով, եւ էր ամաց ութ եւ տասնից ։ Եւ կացեալ առաջի Ուրբիկիոս իշխանին՝ խոստովանեցաւ զՔրիստոս, եւ զկռս ոչ եպագ երկիր, եւ ոչ զոհեաց ։ Տանջեցին զնա ուժգին եւ ընկեցին ի հուր, եւ հանգեաւ ի Քրիստոս բարի խոստովանութեամբ ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Սիւքիոսի ։

Ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ հրամայեաց Մաքսիմիանոս կռապաշտ արքայն, զի որք իցեն քրիստոնեայք յիւրում արքայական տանն՝ լուծցեն զգօտիս իւրեանց եւ անկանիցին ի պատուոյն եւ ելցեն *յարքունեացն ։ Եւ բազումք կամաւորութեամբ վասն * A fol. 204 r° a.
սիրոյն Քրիստոսի լուծին զգօտիս իւրեանց, թողին զպատիւս եւ ելին արտաքս ։

Եւ տեսեալ զՍիւքիոս բարկացաւ զի գլուխ էր մեծ իշխանացն, հրամայեաց մերկացուցանել ի պատուական հանդերձիցն, եւ զգեցուցանել նմա կանացի անարգ

1 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — Թէոդոսեայ] Տիւրացւոյն *add.* B || 4 Տանջեցին ... հուր] Եւ իշխանն հրամայեաց եւ նախ տանջեցին զնա ուժգին բրօք եւ արջառաջլօք . եւ իբրեւ ոչ զոհեաց՝ կապեցին զձեռսն եւ զոտսն եւ ընկեցին ի ծով B || 6 Սիւքիոսի] իշխանի ։ Սա էր ի ժամանակս Մաքսիմիանոսի թագաւորի եւ *add.* B || 8 արքայական] արքունական B.

2 AREG, 10 Mars.

Martyre de sainte Théodosie.

La bienheureuse servante du Christ Théodosie était de la ville de Tyr, de foi chrétienne; elle avait dix-huit ans. Mise en présence du prince Urbicius, elle confessa le Christ, n'adora pas les dieux et ne leur immola point. On la tortura brutalement, on la jeta dans les flammes et elle reposa dans le Christ en bonne confession.

En ce jour martyre de saint Hésychius.

En ces jours-là, l'empereur idolâtre Maximien ordonna que tous ceux qui seraient chrétiens dans sa maison impériale auraient à défaire leur ceinturon, seraient déchus de leurs honneurs et devraient quitter * le palais * A fol. 204 r° a.
impérial. Beaucoup, volontairement pour l'amour du Christ, délièrent leur ceinturon, abandonnèrent les honneurs et s'en allèrent.

(L'empereur), voyant Hésychius (*Siukhios*), se mit en colère parce qu'il était le chef des grands dignitaires, ordonna de le dépouiller de ses vêtements

հանդերձ. եւ նախատինս առնելով առաքեաց զնա առ աղախնայս զի վաստակեսցի իլիկ եւ ոստայն : Եւ բազումք ի սիրելեաց իւրոց գային առ նա ի տեսութիւն : Եւ լուեալ Մաքսիմիանոսի կոչեաց առ ինքն եւ ասէ. Ով մագիստրէ, ընդէր թողեր զպատիւն քո եւ լսող լինիս քրիստոնէից. միթէ կարող են զայն պատիւ տալ քեզ՝ զոր ես ետու : Ասէ սուրբն Սիւքիոս. Քո պատիւդ առ ժամանակ մի է՝ բայց խոստովանութիւնն Քրիստոսի յաւիտենական շնորհ է եւ պատիւ :

Եւ զայրացաւ յոյժ եւ հրամայեաց եւ կապեցին երկանաքար ծանր ի պարանոց նորա եւ ընկեցին ի գետն որ կոչի Որէնտին. եւ այնպէս կատարեցաւ ի Քրիստոս բարի խոստովանութեամբ Մարտի Ժ :

* B p. 114 a. [B * Յայսմ աւուր վկայութիւն եւ տօն սուրբ վկային Քրիստոսի Ամէնաւագին :

Երանելիս այս՝ էր ի գաւառէն Դերջանու, ի գեղջէն Կառնբերդակ, այր աշխարհիկ եւ երկրագործ, գեղեցիկ գիծօք եւ վայելուչ հասակաւ՝ ուժեղ եւ զօրաւոր մար-

* B p. 114 b. մնով : Եւ ինքն էր բարեպաշտ եւ երկիւղած յԱստուծոյ եւ բարի * ծնողաց զաւակ. անուն հօր նորա էր Թիմեր, եւ մօրն Զամենտիկին :

Սա ունէր այլազգւոյ ումեմն սակաւ ինչ պարտս եւ նա եկեալ նեղէր զսուրբն, եւ

3 առ ինքն] առաջի իւր B — մագիստրէ] մագիստրոս Եսիքիէ B || 6 շնորհ է եւ պատիւ *om.* B || 7 յոյժ] զառաւուրն *add.* B || 8 Քրիստոս] Աստուած *add.* B || 9 խոստովանու-թեամբ] Արեգի Ի եւ *add.* B.

précieux, de lui passer des vêtements méprisables de femme et, après l'avoir insulté, il l'envoya parmi ses servantes pour qu'il s'occupât à filer et tisser. Beaucoup de ses amis vinrent le visiter. Ce qu'ayant entendu, Maximien le fit appeler et lui dit : « O magister (*Magistrē*)[1], pourquoi as-tu abandonné ton grade et as-tu écouté les chrétiens? Sont-ils capables de te donner les honneurs que je t'ai donnés? » Saint Hésychius lui répondit : « Tes honneurs ne durent qu'un temps, mais la confession du Christ est une grâce et un honneur éternels. »

(L'empereur) fut violemment irrité et il ordonna de lui attacher au cou une meule très lourde et de le jeter dans l'Oronte (*Orēntin*). C'est ainsi qu'il mourut dans le Christ en bonne confession le 10 mars.

* B p. 114 a. [B * En ce jour martyre et fête du saint martyr du Christ Aménavag.

Ce bienheureux était de la province de Dertchan, du village de Karenberdak, homme marié et laboureur, de belle figure, d'une taille élégante, fort

* B p. 114 b. et puissant de corps. Il était pieux et craignant Dieu, fils de bons * parents. Le nom de son père était Thimer, celui de sa mère Zamentikin.

Il avait contracté quelque petite dette envers un certain musulman[2], qui

1. *Magister militum,* grade d'Hésychius. — 2. Le mot arménien signifie exactement païen ἐθνικός; mais il s'agit d'un musulman, comme on le verra dans la suite.

զգրաստն բռնութեամբ քարշեալ տանէր իբրեւ գրաւական ։ Ասէ Ամենաւագ եղբօրն իւր. Մի թողուր տանել զգրաստն, քեզ լիցի քան թէ այլազգւոյն ։ Ասէ եղբայրն. Ոչ է ինձ պիտոյ ։ Եւ բարկացեալ Ամենաւագն ասէ. Որպիսի քրիստոնէութիւն է այդ ես ոչ գիտեմ ։

Յայնժամ ասէ այլազգին զԱմենաւագն. Ահա ոչ հաճեցար դու ընդ քրիստոնէութիւն, ապա ընկալար զայլազգութիւն. եւ կացին վկայք եթէ ուրացաւ զՔրիստոս ։ Զայս լուեալ երկեաւ, եւ փախուցեալ թաքեաւ ժամանակս ինչ, եւ դարձեալ եկն ի գիւղն իւր Կարնբերդակ, եւ եկաց անդ աւուրս ինչ ։ Եւ տեսեալ թէ այլազգիք ոչ դադարին ի խնդրելոյ՝ եւ ինքն ոչ կարէ մնալ թաքուն, գնաց առ քահանայն եւ խոստովան եղեւ զմեղս իւր, եւ դաւանեաց զՀայր, եւ զՈրդի եւ զՀոգին սուրբ, հաղորդեցաւ ի մարմնոյ եւ յարենէն Քրիստոսի, եւ զինեալ զինքն հոգեւոր զինուք պատրաստ եղեւ ի պատերազմ ։

Ազդ եղեւ իշխանին որոյ անուն էր Ամիր Մահմուտ, եւ դատաւորին որ կոչէր Ամիր Հասան՝ որ ծարաւի էր արեան քրիստոնէից, եւ առաքեալ զօրականս եւ տարան ի գեղաքաղաքն եւ կացուցին յատեան առաջի իշխանին ։ Ասէ իշխանն. Դու ընկալեալ ես զայլազգութիւն ։ Եւ նա ասէ. Ես քրիստոնեայ եմ ։ Եւ վկայքն ասէին թէ. Ուրացաւ զՔրիստոս ։

Յայնժամ իշխանն առաքեաց առ դատաւորն, եւ նա ասէ. Հաստատո՞ւն կաս ի

vint harceler le saint et, lui ayant enlevé de force son âne, l'emmena comme gage. Aménavag dit à son frère : « Ne laisse point enlever l'âne, qu'il soit à toi plutôt qu'au musulman. » Le frère lui répondit : « Je n'en ai point besoin. » Aménavag, irrité, lui répondit : « Quel esprit chrétien est-ce cela, je l'ignore? »

Alors le musulman dit à Aménavag : « Tu n'es pas satisfait du christianisme, tu viens d'accepter l'islamisme! » Et des témoins se levèrent pour témoigner qu'il avait renié le Christ. L'ayant appris, (Aménavag) prit peur, s'enfuit et se tint caché pour quelque temps, puis revint à son village de Karenberdak et y séjourna quelque temps. Mais voyant que les musulmans ne cessaient pas de le rechercher et qu'il ne pouvait rester caché, il alla trouver le prêtre, lui avoua ses péchés et confessa le Père, le Fils et le Saint-Esprit, communia au corps et au sang du Christ, et, s'étant muni d'armes spirituelles, se trouva prêt au combat.

On le dénonça au prince, dont le nom était Amir Mahmoud et au juge qui s'appelait Amir Hassan et qui avait soif du sang des chrétiens; on envoya des soldats qui l'amenèrent au bourg et le présentèrent au tribunal du prince. Le prince lui dit : « Tu as accepté l'islamisme. » Il répondit : « Je suis chrétien. » Mais les témoins disaient : « Il a renié le Christ. »

Le prince le renvoya au juge, qui lui demanda : « Es-tu fidèle à ta pro-

խոստման քում ։ Ասէ սուրբն. Ոչ գիտեմ զինչ իցէ խոստումն իմ ։ Ասէ դատաւորն. Յանձն առեալ ես ընդունիլ զայլազգութիւն ։ Եւ նա ասէ. Հայ եմ ազգաւ եւ հաւատով քրիստոնեայ ։

* B p. 115 a. Եւ հրամայեաց եւ արկին ի * բանդ եւ աւուրս երկուս ոչ ետուն նմա հաց եւ ջուր. եւ կայր անդադար յաղօթս ։ Եւ դարձեալ յետ երկուց աւուրց կոչեաց զնա դատաւորն եւ ասէ. Ուրացի՛ր զՔրիստոս, ապա թէ ոչ՝ սպանանել տամ զքեզ եւ քարկոծել ։ Եւ նա ասէ. Ամենայն ազգն իմ քրիստոնեայ է, եւ ես զիմ հօրն եւ զմօրն հաւատն ունիմ եւ քրիստոնեայ եմ ։ Ասէ դատաւորն. Դու դարձեալ ես յայլազգութիւն եւ ընդէ՞ր քրիստոնեայ կեաս ։ Ասէ վկայն Քրիստոսի. Ես հայ եմ, զՀայրն հաւատամ եւ զՈրդին խոստովանիմ ։ Յայնժամ ասէ դատաւորն. Հայհոյեաց. ընդէ՞ր լսէք, խցէք զականջս ձեր եւ հարէք ։ Եւ ամբոխն աղաղակէր. Հրաման է իշխանին զի մահու մեռանիցի ։ Եւ այլք ասէին թէ. Ուրացաւ զՔրիստոս առաջի իշխանին. եւ ջանային խախտել ի հաւատոցն Քրիստոսի ։

Եւ դարձեալ ասէ դատաւորն. Ուրացի՛ր զՔրիստոս զի ապրեսցիս. եւ բազում պարգեւս խոստանայր, երիվար, արծաթ եւ ոսկի եւ հանդերձս ։ Եւ այլազգիքն յամենայն կողմանէ խթէին եւ ասէին. Միանգամ ասա՛ դառնամ եւ ապրեաց, եւ յետոյ զքո

messe? » Le saint lui répondit : « Je ne sais ce qu'est ma promesse. » Le juge lui dit : « Tu t'es engagé à accepter l'islamisme. » Il lui répondit : « Je suis arménien de nation [1] et de foi chrétienne. »

* B p. 115 a. Il ordonna de le jeter * en prison et pendant deux jours on ne lui donna ni pain ni eau; mais il se tint continuellement en prières. De nouveau, après deux jours, le juge le convoqua et lui dit : « Renie le Christ, sinon je te fais tuer et lapider. » Il lui répondit : « Toute ma nation est chrétienne; j'ai la foi de mon père et de ma mère et je suis chrétien. » Le juge lui dit : « Tu t'es converti à l'islamisme, comment vis-tu en chrétien? » Le martyr du Christ lui répondit : « Je suis arménien; je crois au Père et je confesse le Fils. » Le juge dit alors : « Il a blasphémé! Comment pouvez-vous l'écouter? Bouchez vos oreilles et frappez-le. » La foule cria : « C'est l'ordre du prince, qu'il soit mis à mort. » D'autres disaient : « Il a renié le Christ devant le prince; » et ils cherchaient à l'ébranler de la foi au Christ.

Le juge lui dit encore : « Renie le Christ pour que tu sois sauvé. » Et il lui promettait beaucoup de présents, des chevaux, de l'argent, de l'or et des vêtements. Les musulmans le harcelaient de tous côtés et lui disaient : « Dis une fois : Je me convertis; et tu auras la vie sauve, ensuite tu suivras ta

1. Au sens juridique de ce mot, désignant les communautés non musulmanes vivant en pays musulman.

հաւատն պաշտանացին : Եւ բազում քաղցր եւ պատրողական բանիւք ջանային մոլորեցուցանել ի հաւատոյն Քրիստոսի :

Ասէ Ամենաւագ. զՔրիստոս Աստուած պաշտեմ, զԵրրորդութիւնն եւ զմի աստուածութիւնն հաւատամ : Եւ յորժամ լուան զանունն Քրիստոսի՝ ամենեքեան վկայեցին թէ. Մահու արժանի է, զի հայհոյեաց : Եւ յորժամ դատաւորն վճռեաց թէ մահապարտ է, յարուցեալ Ամենաւագն համբուրեաց զվկայսն եւ ասէ. Սպանէք : Եւ պատեալ ամբոխն շուրջանակի՝ կալեալ զհերացն եւ զհանդերձիցն հարկանէին մեղմագոյն բռամբ, եւ տանէին ի տեղի սպանմանն, զի յերկիւղէն զարհուրեալ ուրասցի. եւ զհանդերձն իւր զգլխովն արկանէին, եւ դարձեալ աղաղակէին առ դատաւորն եւ առ մեծամեծսն * եւ ասէին. Դարձաւ յայլազգութիւն մի հարկանէք : * B p. 115 b.

Եւ ընթացեալ դատաւորն մերձ՝ ասէ. հաւատա՞ս եւ դարձա՞ր յայլազգութիւն : Եւ ծառայն Քրիստոսի աղաղակեաց. Քրիստոնեայ եմ եւ զՔրիստոս Աստուած հաւատամ : Եւ բարկացեալ դատաւորն խնդրեաց քար, եւ եհար ուժգին զգլուխն. եւ ասէ ամենեցուն. Քարկոծեցէք : Եւ սկսան քարկոծել, եւ ոմանք դաշնակաւ խոցեցին զկողսն, եւ այլ ոմն եհար ուժգին զգլուխն երկաթի ուռամբ եւ եհեղ զուղեղ գլխոյն. եւ ամենայն բազմութիւնն քարաձիգ լինէին մինչեւ ծածկեցաւ մարմինն ի քարանցն : Եւ այսպէս ճշմարիտ խոստովանութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ Մարտի Ժ. ուրբաթ օր ի ժամ խաչելութեանն Քրիստոսի եւ մինչեւ յիններորդ ժամն քարկոծեալ եղեւ :

foi. » Ils cherchaient par beaucoup de paroles douces et mensongères à le détourner de la foi au Christ.

Aménavag leur répondit : « Je sers le Christ Dieu, je crois à la Trinité et à la divinité une. » Lorsqu'ils entendirent le nom du Christ, tous témoignèrent qu'il était digne de la mort pour avoir blasphémé. Et quand le juge eut décrété qu'il était condamné à mort, Aménavag se leva, embrassa les témoins et dit : « Tuez. » La foule l'entoura, le saisit par les cheveux et par les vêtements et lui donna des coups de poing pas trop forts, et le conduisit à l'endroit d'exécution pour qu'il reniât, saisi de crainte ; on lui retourna ses vêtements sur la tête et on cria de-nouveau au juge et aux fonctionnaires : * « Il s'est converti à l'islamisme, ne frappez pas! » * B p. 115 b.

Le juge accourut auprès de lui et dit : « Crois-tu et es-tu converti à l'islamisme? » Le serviteur du Christ cria : « Je suis chrétien et je crois au Christ Dieu. » Le juge, irrité, saisit une pierre et en frappa brutalement la tête, puis il dit à tous : « Lapidez-le. » Ils se mirent à le lapider, d'autres lui blessèrent les côtes à coups de couteaux, un autre le frappa vigoureusement à la tête avec un marteau de fer et répandit la cervelle de la tête ; toute la foule le lapida jusqu'à ce que son corps fût couvert de pierres. C'est ainsi qu'il rendit son âme à Dieu en vraie confession le 10 mars, un jour de vendredi, à l'heure de la crucifixion du Christ ; il fut lapidé jusqu'à la neuvième heure.

Եւ հանեալ անտի մերկացուցին զհանդերձն եւ կապեալ պարան յոտս՝ քարշել տային քրիստոնէիցն բռնութեամբ յերկիր ի վերայ երեսաց, եւ ամբոխն զկնի ընթանային եւ ամենեքեան հարկանէին զմեռեալ մարմինն. Եւ մեզ մասն լիցի, ասէին։ Որպէս ասէ Տէրն. Եկեսցէ ժամանակ որ սպանանիցեն զձեզ՝ համարիցին պաշտօն մատուցանել Աստուծոյ։ Որ եւ կատարեցաւ այս առ սուրբ վկայն Քրիստոսի Ամենաւագ։

Եւ զերիս աւուրս կացեալ անթաղ՝ գազանք կամ թռչունք ոչ մերձեցան առ սուրբ մարմինն։ Եւ այլազգիք կալեալ զշունս տանէին ի վերայ մարմնոյն, եւ տեսեալ զսուրբ մարմինն յետս փախէին։ Եւ ոչ բնաւ նեխեցաւ այլ բուրէր զանուշահոտութիւն։ Եւ լոյս պայծառ ծագեցաւ ի գիշերին, եւ իբրեւ զամբար վառէր ի վերայ մարմնոյն, եւ ձայն երգոց եւ պաշտամանց լսէին իբրեւ զքահանայից։ Եւ տեսեալ այլազգեացն կարծելով թէ քահանայք եկեալ գիշերի զի գաղտաբար գողասցին եւ թաղեսցեն, ընթացան առ մարմինն զի կալցեն զքահանայսն, եւ ոչ զոք տեսին։

* B p. 116 a. *Եւ յետ երից աւուրց՝ յաւուր կիւրակէի եկեալ հաւատացեալքն առին հրաման յիշխանէն եւ ի դատաւորէն եւ եդին պատուով ի գերեզմանի։ Եւ այս եղեւ ի թուին Հայոց եօթն հարիւր եւ ութսուն եւ չորս. յորում ժամանակի Յովհաննէս վարդապետ

L'ayant ensuite retiré de là, on le dépouilla de ses vêtements, on lui attacha une corde aux pieds et on obligea les chrétiens à le traîner par terre sur le visage, tandis que la foule courait derrière et que tous frappaient le corps mort en disant : « Nous aussi, nous aurons eu notre part. » Ainsi que dit le Seigneur : *L'heure vient où quiconque vous fera mourir, croira faire à Dieu un sacrifice agréable*[1]. Ceci s'est accompli à l'égard du saint martyr du Christ Aménavag.

Le saint corps étant resté non enterré pendant trois jours, ni les fauves ni les oiseaux ne s'en étaient approchés. Les infidèles se saisirent de chiens qu'ils menèrent auprès du corps, mais à la vue du saint corps ceux-ci s'enfuirent en courant. Il ne subit aucune putréfaction, par contre il exhalait une odeur suave. Une clarté lumineuse jaillit pendant la nuit et comme une torche flambait au-dessus du corps, et des voix de chants et d'offices se firent entendre comme celle des prêtres. Ce que voyant, les infidèles, croyant que des prêtres étaient venus la nuit pour voler secrètement (le corps) et l'enterrer, accoururent auprès du corps pour saisir les prêtres, mais ne virent personne.

* B p. 116 a. *Après les trois jours, le jour du dimanche, les fidèles, étant intervenus, reçurent l'autorisation du prince et du juge et déposèrent (le corps) avec honneur dans le cimetière. Ceci eut lieu l'année sept cent quatre-vingt-quatre de l'ère arménienne, à l'époque où le Vardapet Jean, homme pieux, se trou-

1. Jean, xvi, 2.

այր բարեկրօն գոլով ի գաւառն Դերջան՝ ականատես եւ ականջալուր լինելով գրեալ է զհանդէս վկայութեան սուրբ նահատակին ։ Եւ Կարապետ գրիչ անցուցեալ է ի կարգս գրչագիր յայսմաւուրաց այնր ժամանակի, յորմէ բաց ի յառաջաբանութենէն որ ասէ. Հուր է սէրն Քրիստոսի եւ յոգիս մաքուրս բորբոքի, զայլն ամենայն գրեթէ բառ առ բառ արձանագրեցաք աստ ի փառս Քրիստոսի ։]

Արեգի Գ եւ Մարտի ԺԱ ։ Վկայութիւն սրբոցն Կոդրատոսի, Դիոգինոսի, Կիպրիանոսի, Անեկտոսի եւ Կրիսկինդոսի ։

Այս հինգ վկայքս Քրիստոսի էին ի Կորնթացւոց քաղաքէն՝ յաւուրս Դեկոսի եւ Վաղենտիանոսի ամպարիշտ արքայիցն ։

Սուրբն Կոդրատոսի մինչդեռ * տղայն էր մեռան ծնօղքն, եւ Աստուծոյ հրամանաւն ամպ իջանէր ի վերայ նորա, եւ իբրեւ ստին ջամբէր եւ արբուցանէր ։ Եւ յորժամ աճեաց ժողովէին առ նա այլ սուրբք եւ զքրիստոնէութիւնն հաստատէին յանձինս իւրեանց ։ * A fol. 204 r° b.

Եւ կացեալ առաջի Ասոնայ իշխանին՝ խոստովանեցաւ զՔրիստոս եւ ոչ ուրացաւ

6 սրբոցն] սրբոց նահատակացն — Դիոգինոսի] Դիոնեսիոսի B || 7 Կրիսկինդոսի] որ ի Կորնթոս *add.* B || 9 արքայիցն] եւ Յասոնի դատաւորին Ելադացւոց *add.* B || 10 մինչդեռ] մատաղ *add.* B || 10-11 եւ Աստուծոյ... արբուցանէր *om.* B || 12 աճեաց] հասակաւ *add.* B — զքրիստոնէութիւնն] ի նմանէ ուսանէին եւ *add.* B || 14-p. 1200, l. 1. Եւ կացեալ . . . զիշխանն] Վասն որոյ կալեալ եղեւ ընդ այլ հինգ սրբոցն՝ Կիպրիանու, Պաւլու, Դիոնէսիու եւ Կրիսկենդու,

vant dans la province de Dertchan, et ayant été témoin oculaire et auriculaire, écrivit le récit du martyre du saint athlète. Le copiste Karapet l'inséra dans l'ordre des synaxaires manuscrits de cette époque, et sauf la préface qui commence par : « L'amour du Christ est un feu qui brûle dans les âmes pures, » nous avons enregistré ici tout le reste presque mot à mot pour la gloire du Christ.]

3 AREG, **11 Mars.**

Martyre des saints Codratus, Diogène, Cyprien, Anectos et Crucent.

Ces cinq martyrs du Christ étaient de la ville de Corinthe, aux jours de Dèce et Valentinien, les empereurs impies.

Les parents de saint Codratus (*Kodratios*) moururent pendant qu'il était encore * enfant, et par ordre de Dieu un nuage descendait sur lui et le nourrissait comme un sein et lui donnait à boire. Lorsqu'il fut devenu grand, d'autres saints se rassemblèrent auprès de lui et se raffermirent dans la foi chrétienne. * A fol. 204 r° b.

Mis en présence du prince Jason (*Asonay*), il confessa le Christ et ne renia

զանդիծ հաւատոն, այլ աստուածային բանիւք յանդիմանէր զիշխանն ։ Եւ մերկացուցին զսուրբն, եւ գանեցին ուժգին ։ Տարան եւ զայլ սուրբսն առաջի, եւ նոքա նոյնպէս խոստովանեցան զանուն եւ զհաւատն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։

Եւ բարկացեալ իշխանին հրամայեաց եւ հատին զգլուխս հինգ սուրբ վկայիցն Արեգի Դ եւ Մարտի ԺԱ ։ Եւ բղխեաց ի տեղւոջէն յայնմիկ աղբիւր յստակ եւ ցուրտ. եւ եկեալ քրիստոնէիցն թաղեցին զնոսա ի նշանաւոր տեղւոջ ։

Յայսմ աւուր Սաբաս ստրատելատն երիտասարդ երեսուն եւ ութ ամաց` կատարեցաւ ի Հռոմ քաղաքի հրով եւ սրով վասն հաւատոցն Քրիստոսի. ընկեցին եւ յեռացեալ կաթսայ, եւ ապա ընդ այլ եօթանասուն զօրականսն որ նովաւ հաւատացին ի Քրիստոս` կատարեցան յԱւրելիանոսէ արքայէն ։

Արեգի Դ եւ Մարտի ԺԲ ։ Վկայութիւն սրբոյն Պիոնի քահանայի Զմիւռնիոյ եկեղեցւոյն ։

Աստուածասէր քահանայն Պիոնիոս էր յաւուրս կայսերն արքային Դեկոսի ։ Եւ

...րան առաջի Յասոն իշխանին ։ Եւ սուրբն Կոդրատոս նախ քան զամենեսեան համարձակ ...ստովանեցաւ զՔրիստոս, եւ ոչ ուրացաւ զանդիծ հաւատսն. այլ աստուածիմաստ բանիւք յանդիմանէր զիշխանն եւ ունայն ցուցանէր զկուռսն B || 3 նոյնպէս] համարձակութեամբ *add.* B || 4-6 Եւ բարկացեալ ... տեղւոջ] Եւ բարկացեալ իշխանին հրամայեաց` եւ նախ ձաղկեցին զնոսա ուժգին, եւ յորժամ ոչ հաւանեցան զոհել կռոցն` հրամայեաց եւ հատին սրով զպատուական գլուխ սրբոյ վկայիցն Քրիստոսի զճեցից. եւ եկեալ քրիստոնէից թաղեցին զնոսա ի նշանաւոր տեղւոջ ։ Կատարի տօն սոցա Արեգի Դ եւ Մարտի ԺԱ, ի փառս Քրիստոսի B || 7 կատարեցաւ] չարչարեցաւ B || 8 վասն հաւատոցն Քրիստոսի *om.* B || 10 յԱւրելիանոսէ արքայէն] սրով B || 13 Դեկոսի] քարոզէր զճշմարիտ հաւատս Քրիստոսի եւ զբազումս ի հրէից եւ ի հեթանոսաց դարձուցանէր *add.* B.

point la foi pure, mais par des paroles divines il réprouva le prince. On dépouilla le saint et on le frappa vigoureusement. On fit comparaître aussi les autres saints, qui confessèrent également le nom et la foi du Christ notre Dieu.

Le prince, irrité, ordonna de trancher la tête aux cinq saints martyrs le 3 areg, le 11 mars. Une source pure et froide jaillit à l'endroit même. Les chrétiens vinrent et les enterrèrent dans un endroit renommé.

En ce même jour le stratélate Sabas, jeune homme de trente-huit ans, fut martyrisé en la ville de Rome par les flammes et le glaive pour la foi au Christ; on le jeta aussi dans une chaudière bouillante, puis avec d'autres soldats au nombre de soixante-dix, qui, avec lui, avaient cru au Christ tous furent martyrisés par l'empereur Aurélien.

4 AREG, 12 Mars.

Martyre de saint Pionius, prêtre de l'église de Smyrne.

Le prêtre ami de Dieu, Pionius, vivait aux jours de Dèce l'empereur

կալան զնա վեց արք, բարձին ի թիկունս իւրեանց եւ տանէին առ դատաւորն * Կինդելիանոս, եւ երանելին Պիոնիոս ոտիւքն հարկանէր զկողս նոցա, եւ աղաղակէր. Քրիստոնեայ եմ եւ ոչ զոհեմ կուոց ձերոց ։ Եւ կացեալ առաջի խոստովանեցաւ զանուն Տեառն Աստուծոյ ։ Եւ եհատ ի վերայ նորա վճիռ եթէ. ԶՊիոնիոս որ կամաւորութեամբ զինքն քրիստոնեայ անուանեաց՝ հրամայեմ կենդանւոյն հրով այրել ։ * A fol. 204 v° a.

Եւ յորժամ գնաց ի տեղին սուրբ քահանայն Պիոնիոս՝ ինքնին ելոյծ զգօտին եւ մերկացաւ ի հանդերձիցն, եւ զաչսն յերկինս համբարձեալ աղօթեաց առ Աստուած մեծաւ զոհութեամբ ։ Եւ դահիճքն բեւեռեցին զձեռս եւ զոտս նորա ի փայտի, եւ բորբոքեցին շուրջ զնովաւ հուր ։ Եւ նորա խցեալ զաչսն եւ ի միտս իւր աղօթէր առ Աստուած. եւ կարծեցին ամբոխն եթէ մեռաւ ։ Եւ յորժամ կատարեաց զաղօթսն՝ ձայնեաց մեծաւ բարբառով. Ամէն, Տէր, ընկա՛լ զոգիս իմ ։ Եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ Մարտի ԺԲ ։

Եւ յորժամ շիջաւ հուրն, գնացին քրիստոնեայքն գտին զսուրբ վկայն Քրիստոսի ամբողջ մարմնով եւ պայծառ երեսօք, անկէզ մնացեալ հեր գլխոյն եւ մօրուացն, եւ առաւելապէս հաստատեցան ի հաւատս քրիստոնէութեան անխախտելի ։ Եւ անհաւատքն երկմտեցին ի կուոցն պաշտամանէն ։

3 Խոստովանեցաւ] պայծառ երեսօք *add.* B || 12 Մարտի ԺԲ] եւ Արեգի Դ *add.* B || 13 վկայն Քրիստոսի] քահանավկայն B || 14 անկէզ ... մօրուացն *om.* B || 15 անխախտելի *om.* B || 16 պաշտամանէն] նոյնպէս սպանին յետոյ եւ զընկերս նորա, եւ զբազումս ի քրիստոնէից նահատակեցին պէս պէս տանջանօք *add.* B.

impie. Six hommes le saisirent, le portèrent sur leurs épaules au juge * Cyndélianus; le bienheureux Pionius frappait leurs côtes de ses pieds et criait : « Je suis chrétien et je n'immole point à vos dieux. » Mis en présence (du juge), il confessa le nom du Seigneur Dieu. (Le juge) prononça sur lui cette sentence : « J'ordonne de brûler vivant Pionius qui volontairement s'est avoué chrétien. » * A fol. 204 v° a.

Arrivé à l'endroit (de l'exécution), le saint prêtre Pionius défit lui-même sa ceinture, se dépouilla de ses vêtements, leva les yeux au ciel et pria Dieu avec beaucoup de joie. Les bourreaux clouèrent ses mains et ses pieds à un poteau et allumèrent du feu tout autour de lui. Ayant fermé les yeux, (le saint) priait Dieu en son esprit; et la foule crut qu'il était mort. Mais, lorsqu'il eut terminé sa prière, il s'écria à haute voix : « Amen, Seigneur, reçois mon âme. » Et il rendit son âme à Dieu le 12 mars.

Lorsque le feu se fut éteint, les chrétiens vinrent et trouvèrent le saint martyr du Christ entier de corps, la figure rayonnante; et les cheveux de sa tête et sa barbe (n'étaient) pas brûlés. Ils en furent grandement raffermis dans la foi inébranlable chrétienne. Les infidèles se mirent à douter du culte des idoles.

* A fol. 204 v° b.

* Արեգի Ե եւ Մարտի ԺԳ ։ Տօն է սրբոց մարգարէիցն Եզեկիելի եւ Եզրի ։

Մարգարէն Եզեկիէլ գնաց ընդ ժողովրդեանն ի Բաբելոն զոր տարաւ Նաբուգոդոնոսոր արքայն Բաբելացւոց, եւ անդ առ ափն Քոբրայ գետոյ ետես զանիւն՝ զքերովբէական լծեալ ի կառս եւ զԱստուած ի վերայ աթոռոյն, որք ասէին. Օրհնեալ են փառք Տեառն ի տեղւոջ իւրում ։ Մարգարէանայր ժողովրդեանն որ ինչ անցք անցանելոց էին ժողովրդեան ընդ նոսա ։ Յանդիմանէր զժողովուրդն որք կռապաշտ էին յերկրին Քաղդէացւոց, եւ մանաւանդ զցեղն Դանայ ։

Եւ Քաղդէացիքն կամէին սպանանել զԵզեկիէլ եւ զամենայն օրինապահսն որ ընդ նմա շրջէին ։ Եւ նորա բաժանեալ զգետն մեծ՝ անց յայնկոյս ամենայն օրինապահօքն, եւ ի Քաղդէացւոցն որք յանդգնեցան մտանել ի գետն խեղդեցան ։

Եւ առաջնորդն ցեղին Դանայ սպան զնա, եւ անդէն թաղեցաւ ։

Իսկ Եզր մարգարէ էր անդէն ի Բաբելոն, եւ եկն զկնի Զօրաբաբելի յԵրուսաղէմ, եւ ետես զշինուած տաճարին եւ զամենայն բարութիւնն զոր արար Աստուած

1 Տօն ... Եզրի] Յիշատակ Եզրի քահանայի հնոյ՝ եւ գրչի օրինացն Աստուծոյ, եւ գրողի կտակաց մարգարէից սրբոց B || 2-11 Մարգարէն ... թաղեցաւ *om.* B || 12 Իսկ Եզր] Սուրբ քահանայն Եզր B.

* A fol. 204 v° b.

* 5 AREG, 13 Mars.

Fête des saints prophètes Ézéchiel et Esdras.

Le prophète Ézéchiel s'était rendu à Babylone avec le peuple que Nabuchodonosor, roi des Babyloniens, y avait emmené, et c'est là qu'au bord du fleuve Khabour (*Khorbay*) il eut la vision des chérubins attelés à un char et Dieu sur un trône, (tandis que les chérubins) disaient : « La gloire du Seigneur est bénie en son lieu. » Il prophétisa à la population tous les événements qui devaient arriver au peuple avec eux. Il blâmait ceux du peuple qui étaient idolâtres dans le pays de Chaldée et surtout la tribu de Dan.

Les Chaldéens voulaient tuer Ézéchiel et tous ceux qui observaient les lois et circulaient avec lui. Mais, ayant divisé le grand fleuve, il passa de l'autre côté avec tous les observateurs des lois ; et ceux des Chaldéens qui osèrent pénétrer dans le fleuve, s'y noyèrent.

Le chef de la tribu de Dan le tua ; il fut enterré à l'endroit même.

Le prophète Esdras (*Ezr*) était aussi à Babylone et vint à Jérusalem à la suite de Zorobabel, il y vit la construction du temple et tous les bienfaits

ժողովրդեանն ։ Եւ գրեաց գիրս Զօրաբաբելի եւ Դարեհի եւ ժողովոյն Գոգայ եւ վախճանեցաւ յԵրուսաղէմ եւ թաղեցաւ անդ ։

Իսկ միւս Եզրն որ եւ Սաղաթիէլն անուանեցաւ՝ եւ սա էր ի Բաբելոն, եւ սուգ ունէր վասն աւերածին * Սիոնի, որ առաքեաց Տէր զհրեշտակ իւր եւ մխիթարեաց * A fol. 205 r° a. զնա ։ Եւ սա Հոգւով Աստուծոյ գրեաց զօրէնս եւ զմարգարէս, եւ արար նոր գիրս եւ ուսոյց ժողովրդեանն, եւ ետես զդարձ գերոյն, եւ վախճանեցաւ եւ թաղեցաւ անդէն ։

Յայսմ աւուր վարք երանելոյն Գրիգորի Հռոմայ հայրապետին ։

Այս երանելի այրս Գրիգորիոս էր ի Հռոմ քաղաքէն, յաւուրս բարեպաշտ թագաւորին Յուստինիանոսի. եւ էր կրօնաւոր եւ գրագիր եւ հայր վանացն որ կոչի Կլէոսկորի ։

Եւ ի միում աւուր փորձեաց զնա Աստուած, եւ առաքեաց հրեշտակ ի կերպս աղքատի եւ մերկ նաւավարի, եւ անկեալ յոտս նորա խնդրէր ողորմութիւն, եթէ. Ի ծովուն ընկղմեցաւ նաւն իմ եւ կորուսի զամենայն բեռն նաւին եւ զիմն եւ զօտարաց, եւ ոչ ունիմ ինչ տալ նոցա ։ Եւ երանելին Գրիգորիոս ետ նմա վեց դահեկան ։ Եւ

3 անուանեցաւ] կոչիւր B || 12 փորձեաց զնա Աստուած եւ *om.* B — առաքեաց] Աստուած *add.* B.

que Dieu avait accordés au peuple. Il écrivit des lettres à Zorobabel, à Darius et à l'assemblée de Gog. Il mourut à Jérusalem et y fut enterré.

Quant à l'autre Esdras, qui fut aussi nommé Salathiel, il était à Babylone et gardait le deuil de la ruine de * Sion; c'est à lui que le Seigneur envoya * A fol. 205 r° a. son ange pour le consoler. Il écrivit par l'esprit de Dieu la Loi et les Prophètes, en fit de nouveaux livres et les enseigna au peuple; il vit le retour de la captivité, mourut et fut enterré sur place.

En ce jour vie du bienheureux Grégoire, patriarche de Rome.

Ce bienheureux homme, Grégoire, était de la ville de Rome, aux jours du pieux empereur Justinien; il était religieux, copiste et prieur du couvent nommé *Kléoskor*[1].

Un jour, Dieu le mit à l'épreuve et lui envoya un ange sous la forme d'un matelot pauvre et nu, qui, se jetant à ses pieds, demanda l'aumône (en disant) : « Mon navire s'est perdu en mer, j'ai perdu toute la cargaison du bateau, la mienne et celle des autres, et je n'ai rien à leur donner. » Le bienheureux Grégoire lui remit six écus. Le pauvre revint mendier une

1. Transformation de l'expression : *ad clivum Scauri.*

դարձեալ երկրորդ անգամ աղքատն խնդրէր. եւ նա նոյնպէս ետ նմա վեց դահեկան ։ Եւ դարձեալ երրորդ անգամ աղքատն երթեալ խնդրէր, եւ նա դահեկան ոչ ունէր ետ նմա արծաթի սկուտղ ։

Եւ եղեւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ եղեւ մեռանել Հռոմայ հայրապետին, եւ աստուածային ընտրութեամբն ձեռնադրեցաւ Գրիգորիոս յառաքելական աթոռն ։ Եւ հրամայեաց ըստ սովորութեանն իւրում կոչել ի սեղանն իւր երկոտասան աղքատս հացակից լինել նմա ։

* A fol. 205 r° b. Եւ ի միւսում աւուր * յորժամ նստան՝ տեսանէ սուրբ հայրապետն երեքտասան աղքատս նստեալս ի սեղանին. եւ հարցանէր ցսեղանապետն. Երեքտասան աղքատս կոչեցեր այսօր ։ Եւ նա ասէ. Ոչ, այլ երկոտասան. եւ ոչ տեսանէր զմինն՝ բայց միայն երանելին Գրիգորիոս, եւ երեւէր նմա երբեմն երիտասարդ՝ երբեմն ծեր ։ Բուռն եհար երանելին Գրիգորիոս յերեքտասաներորդ աղքատն, եւ մտին ի միասին ի սենեակ իւր, եւ հարցանէր. Ուստի՞ իցես եւ զի՞նչ անուն է քո ։ Եւ նա ասէր. Ընդէ՞ր հարցանես զանուն իմ ։ Իմ անունս սքանչելի է, եւ այն աղքատն եմ որոյ ետուր զդանձն եւ զսկուտղն ։ Եւ յայնժամ հրամայեաց Աստուած լինել քեզ յաթոռն Պետրոսի՝ Հռոմայ հայրապետ ։ Ասէ Գրիգորիոս. Ուստի՞ գիտացեր եւ ո՞վ պատմեաց քեզ ։ Եւ նա ասէ. Ես հրեշտակ եմ Աստուծոյ ամենակալին, եւ հրաման առի յայսմ օրէն որ ընդ քեզ

11 եւ երեւէր ... ծեր *om.* B || 12 երանելին *om.* B.

deuxième fois; il lui donna encore six écus. Le pauvre revint mendier une troisième fois, et, comme il n'avait plus d'écus, (Grégoire) lui donna un plateau en argent.

En ces jours-là le patriarche de Rome vint à mourir et par élection divine Grégoire fut sacré patriarche sur le siège apostolique. Il ordonna, selon la coutume, d'inviter douze pauvres à sa table pour partager son repas.

* A fol. 205 r° b. Le lendemain, * lorsqu'on se mit à table, le saint patriarche aperçut treize pauvres assis à table. Il demanda au maître d'hôtel : « As-tu convoqué treize pauvres aujourd'hui? » Il répondit : « Non, douze. » Car il ne voyait pas l'un (d'eux), que seul le bienheureux Grégoire apercevait, le voyant tantôt jeune et tantôt vieux. Le bienheureux Grégoire saisit le treizième pauvre et pénétra avec lui dans sa chambre; puis il l'interrogea : « D'où viens-tu et quel est ton nom? » Il lui répondit : « Pourquoi demandes-tu mon nom? Mon nom est merveilleux, et je suis le pauvre auquel tu as donné de l'argent et le plateau. C'est alors que Dieu a ordonné que tu deviennes, sur le siège de Pierre, patriarche de Rome. » Grégoire lui dit : « Comment as-tu su cela et qui te l'a raconté? » Il lui répondit : « Je suis l'ange du Dieu tout-puissant et j'ai reçu l'ordre à partir de ce jour d'être constamment auprès de toi;

լինիմ հանապազ՝ եւ զամենայն խնդիրս քո ես վերաբերեմ առ Աստուած : Եւ յարուցեալ Գրիգորիոս երկիր եպագ նմա, եւ նա անյայտ եղեւ :

Այս երանելոյս՝ շնորհս գիտութեան տուաւ յԱստուծոյ. եւ մեկնեաց զաստուածաշունչ գիրս զհին եւ զնոր կտակարանս. գրեաց եւ ի Յոբ ճառս քառասուն, եւ այլ գիրս գրեաց հռոմայեցւոց, զոր ի յունական լեզուն Դիալոգոս կոչեն գրոցն : Գրեաց եւ այլ գիրս ի վարս եւ ի ճգնութիւն սրբոց հարանց եւ եպիսկոպոսաց : Եւ յորժամ գրէր զճառսն՝ տեսանէր Պետրոս աշակերտն իւր եւ նախասարկաւագն սպիտակ աղաւնի * ի վերայ շրթանցն : * A fol. 205 v° a.

Այս մեծ հայրապետս Գրիգորիոս տեսանէր զզարմանալի շէնս զոր շինեալ էր Տրայիանոս կռապաշտ արքայն, զկամուրջս յանհուն եւ ի մեծամեծ գետս, եւ սալարկս ի ձորս եւ ի բազմամօր եւ ի տղմային տեղիս պողոտայիցն, եւ զարմանայր յոյժ, եւ խնդրէր յԱստուծոյ ներումն Տրայանոսի, եւ ասէր եթէ. Առանց Աստուծոյ հրամանի այսպիսի անպատմելի գործս ոչ կարէր առնել : Եւ ի բազում ժամանակս արտասուօք խնդրէր փրկութիւն Տրայիանոսի : Եւ եկեալ առ նա հրեշտակ Տեառն ասէ. Վասն քո խնդրոյն Աստուած ներումն շնորհեաց նմա, բայց վասն այլ կռապաշտ մարդոյ զԱստուած մի աղաչեսցես՝ զի ոչ լսէ քեզ :

5 Դիալոգոս] տիալոգոս կոչեն գրոցն, որ ի հայ բարբառ տրամախօսութիւն լսի B || 7 սպիտակ աղաւնի ի վերայ շրթանցն] զհոգին սուրբ իբրեւ սպիտակ աղաւնի ի վերայ շրթանց սրբոյն Գրիգորի B || 9-16 Այս մեծ ... լսէ քեզ *om.* B.

c'est moi qui porte à Dieu toutes tes demandes. » Grégoire, s'étant levé, se prosterna devant lui, mais il devint invisible.

Les grâces de la science furent accordées par Dieu à ce bienheureux, et il commenta les écritures inspirées de Dieu, l'ancien et le nouveau testament. Il écrivit aussi quarante homélies sur Job et d'autres écrits en langue romaine, écrits appelés en langue grecque Dialogues (*Dialogos*). Il écrivit encore des livres sur les vies et l'ascétisme des saints pères et évêques. Lorsqu'il composait ses homélies, Pierre son disciple et archidiacre apercevait une colombe blanche * sur ses lèvres. * A fol. 205 v° a.

Ce grand patriarche Grégoire, à la vue des merveilleuses constructions qu'avait édifiées l'empereur idolâtre Trajan, les ponts jetés sur d'immenses et très grands fleuves, les routes dallées dans les vallées, les voies à travers les pays boueux et marécageux, s'émerveillait fort et priait Dieu de pardonner à Trajan, et il disait que sans la permission de Dieu (Trajan) ne pouvait pas exécuter tant d'œuvres inénarrables. Il demanda longtemps avec larmes le salut de Trajan. L'ange du Seigneur vint à lui et lui dit : « Sur tes instances Dieu lui a accordé le pardon, mais ne prie plus Dieu pour d'autres hommes idolâtres, car Il ne t'exaucera point »

Եւ յետ մահուան երից երանեալ հայրապետին Գրիգորի՝ Պետրոս նախասարկաւագն որ էր աշակերտ իւր՝ գնաց յարեւմուտս եւ մկրտեաց բազում անհաւատ ազգս, զոր կոչեն Սաքսոն եւ Փրանկս ։ Այս Պետրոս հրամայեաց կանոնօք որ յաւուրս քառասներորդ պահոցն՝ յամենայն աւուր կատարեալ պատարագ մատուցանեն, եւ աւետարան ընթեռնուն. եւ շաբաթ օրն ընդ ծոմութեան պահօք առնիցեն որպէս եւ զայլ հինգ աւուրսն ։ Եւ մինչեւ ցայսօր արեւմուտք գնան կարգ պահեն. բայց Կոստանդնուպօլիս եւ այլ երեք աթոռքն ոչ ընկալան այնպէս ։

Եւ հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Հռոմ ։ Եւ յետ նորա մահուան գնացին Սաքսոնք
*A fol. 205 v° b. եւ Փրանկք զորս մկրտեաց *նա եւ արարին զտապանն արծաթի եւ զարդարեցին ոսկի պատկերօք ։

Եւ ձեռնադրեաց նոցա Հռոմայ հայրապետն եւ ամենայն ազգի եւ գաւառի եպիսկոպոս. եւ լինի մինչեւ ցայսօր ։

Արեգի Զ եւ Մարտի ԺԴ · Վկայութիւն սրբոյն Սաբինոսի ։

Ի ժամանակս կռապաշտ արքային Դիոկղետիանոսի էր սուրբն Սաբինոս յԵրապօլսեայ յԵգիպտացւոց երկրէն, նախարար ի մեծ ազգէ, եւ վասն դժնդակ ժամանակաց հալածանացն ելեալ արտաքոյ քաղաքին ի փոքր եւ ի նեղ տան բնակէր ի թաքստի

7 այնպէս *om.* B || 13 սրբոյն] սրբոյ վկային B.

Après la mort du trois fois bienheureux patriarche Grégoire, Pierre l'archidiacre, qui était son disciple, se rendit en occident et y baptisa plusieurs nations infidèles appelées Saxons (*Sakhson*) et Francs (*Franks*). Ce Pierre ordonna par des canons de célébrer une messe complète tous les jours pendant le carême de quarante jours et d'y lire l'évangile, et de faire le samedi de carême comme les autres cinq jours. Jusqu'aujourd'hui l'occident observe ce règlement, mais Constantinople et les trois autres sièges ne l'acceptèrent point.

Il reposa en paix à Rome. Après sa mort, les Saxons et les Francs qu'il
*A fol. 205 v° b. avait baptisés * se rendirent (à Rome) et lui firent un cercueil en argent et l'ornèrent d'images en or.

Le patriarche de Rome leur sacra des évêques pour chaque nation et province; ce qui se fait jusqu'aujourd'hui.

6 AREG, **14 Mars.**

Martyre de saint Sabinus.

Aux jours de l'empereur idolâtre Dioclétien, saint Sabinus vivait à Hiéropolis d'Égypte, dignitaire, de famille noble. Mais, à cause des temps durs de persécution, il demeurait dans une petite et étroite maison élevée hors de la ville, caché avec d'autres chrétiens; ils imploraient Dieu avec jeûnes et

ընդ այլ քրիստոնեայս, եւ սրահօք եւ աղօթիւք աղաչէր զԱստուած ։ Եւ բազում քրիստոնեայք ընկեցան ի ձեռս անօրինաց, եւ համբաւեցաւ յոյժ անուն Սաբինոսի, եւ յուզմամբ մեծաւ խնդրէին զնա եւ ոչ գտանէին ։

Եւ մի ոմն աղքատ սովոր էր երթալ առ սուրբն եւ մուրանալ. եւ նա յոյժ ողորմէր նմա եւ կերակրէր եւ սիրէր զնա. եւ նորա երթեալ առ զօրականսն ասէ. Զինչ տայք ինձ եւ ես ցուցից զնա ձեզ ։ Եւ նոքա ետուն նմա երկու դահեկան, եւ գնացին զկնի նորա մինչեւ ի տեղին. եւ մտեալ ի տունն հանին զամենեսեան արտաքս եւ հարցանէին. Ո՞վ է ի ձէնջ Սաբինոս ։ Եւ նա ասէ. Ես եմ ։ Կապեցին զնա միայն ծանր շղթայիւք եւ տարան * առ Արիանոս դատաւորն. եւ հարցանէր զանունն եւ զշնորհսն ։ Եւ նա ասէ. Քրիստոնեայ եմ եւ կոչիմ Սաբինոս ։ * A fol. 206 r° a.

Ասէ դատաւորն. Ծառա՞յ ես թէ ազատ ։ Սուրբն ասէ. Ազատ եմ եւ բարի մանկութեանս իմոյ զօրական եմ ի գունդս դքսին ։ Ասէ դատաւորն. Եւ զինչ եղեւ քեզ, որ թողեր զզօրականութիւնդ ։ Ասէ Սաբինոս. Տեսի զանօրէն գործս թագաւորին ձերոյ եւ զանիրաւ չարչարանս ի ծառայս Աստուծոյ, եւ լաւ համարեցայ բնակել ի տան Աստուծոյ քան ի յարկս մեղաւորաց ։

Եւ բարկացեալ դատաւորն հրամայեաց կախել զնա եւ տանջել, եւ այնչափ տանջեցին զնա մինչեւ գլեցաւ մարմինն. եւ անտի բարձեալ զսուրբն տարան ի

2 անուն] սրբոյն *add.* B || 5 եւ սիրէր զնա *om.* B || 17 մարմինն] անձնն B.

prières. Or beaucoup de chrétiens tombèrent entre les mains des impies, et le nom de Sabinus fut largement divulgué; on le chercha fièvreusement, mais on ne le trouva point.

Un homme pauvre avait l'habitude d'aller auprès du saint pour mendier; celui-ci avait grande pitié de lui, le nourrissait et l'aimait. (Le pauvre) alla trouver les soldats et leur dit : « Que me donnerez-vous, et je vous l'indiquerai? » Ils lui remirent deux écus, le suivirent jusqu'à l'endroit et, ayant pénétré dans la maison, en firent sortir dehors tout le monde en demandant : « Qui de vous est Sabinus? » (Sabinus) leur dit : « C'est moi. » Ils le lièrent, lui seul, avec de lourdes chaînes et le conduisirent * au juge Arianus qui lui demanda son nom et ses titres. Il répondit : « Je suis chrétien et je m'appelle Sabinus. » * A fol. 206 r° a.

Le juge lui dit : « Es-tu esclave ou libre? » Le saint répondit : « Je suis libre et depuis ma jeunesse heureuse je suis soldat dans le régiment du comte ». Le juge lui dit : « Que t'est-il arrivé, pour que tu quittes la milice? » Sabinus répondit : « J'ai vu les œuvres impies de votre empereur et les tortures injustes des serviteurs de Dieu et j'ai préféré demeurer dans la maison de Dieu plutôt que sous les toits des pécheurs. »

Le juge, irrité, ordonna de le suspendre et de le torturer, et on le tortura à tel point que son corps fut mis en lambeaux; de là on transporta le saint

քաղաքն Անտոնինու զկնի դատաւորին՝ զի եւ անդ չարչարեսցէ զնա եթէ ոչ դառնայցէ ի կուռս :

Եւ յորժամ գնացին քաղում հնարիւք ջանաց դատաւորն, եւ ոչ կարաց փոխել զնա յաստուածապաշտ հաւատոյն : Ղամբարօք այրեցին զկողսն եւ զորովայնն. եւ սուրբն լռեալ ոչ ինչ բարբառէր, եւ որպէս զայլոյ մարմին տանջեալ համարէր : Եհատ ի վերայ նորա վճիռ զի խեղդեսցեն ի գետն :

Եւ յորժամ տանէին՝ գնացին զկնի նորա բազումք ի հաւատացելոցն. եւ պատուիրէր նոցա սուրբն հաստատուն կալ ի հաւատն Քրիստոսի, եւ յօժարութեամբ մեռանել
* A fol. 206 r° b. վասն անուան նորա : Եւ զայս ասաց եթէ. * Յիշեցէք յաղօթս ձեր զօր կատարման իմոյ, եւ յերրորդ աւուրն եկեսջիք ի հիւսիսոյ կողմանէ գետոյն եւ գտանիցէք զմարմինս իմ, առջիք եւ թաղեսջիք զնա վիմովն որ յոտս իմ կապեալ է :

Եւ յորժամ տարան առ գետոյն կապեցին վէմ մեծ յոտսն, արկին ի փոքր նաւակ մի : Եւ սուրբն հայեցաւ յերկինս, գոհացաւ զԱստուծոյ եւ փառաւորեաց զանուն նորա՝ որ արժանաւորեցոյց զնա այնպիսի վկայութեամբ մեռանել : Եւ յաղօթելն նորա ընկեցին ի գետն, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Քրիստոս Մարտի ԺԴ :

Եւ յետ երից աւուրց գնացին եղբարքն գաղտ ի գիշերի՝ ի տեղին յորում հրամայեաց

8 հաւատն] սէրն B || 15 Մարտի ԺԴ] եւ Արեգի Ձ *add.* B.

et on l'emmena à la ville d'Antonin [1] à la suite du juge, pour être torturé là aussi s'il ne se convertissait point aux idoles.

Lorsqu'ils y arrivèrent, le juge essaya bien des moyens, mais ne put détourner (le saint) de la foi pieuse. On lui brûla les côtes et le ventre avec des torches allumées. Le saint garda le silence et ne parla pas, mais regardait comme si l'on torturait un autre corps. (Le juge) donna la sentence de le noyer dans le fleuve.

Tandis qu'on le conduisait, beaucoup de fidèles le suivirent; le saint les engagea à demeurer fermes dans la foi au Christ et de mourir avec empresse-
* A fol. 206 r° b. ment pour Son nom. Il leur dit ceci : * « Souvenez-vous dans vos prières du jour de mon martyre et vous reviendrez le troisième jour par le côté nord du fleuve et vous retrouverez mon corps, vous le prendrez et m'enterrerez avec la pierre qui est attachée à mes pieds. »

Lorsqu'ils l'eurent amené au fleuve, ils lui attachèrent une grosse pierre aux pieds et le jetèrent dans une petite barque. Le saint regarda le ciel, rendit grâce à Dieu, glorifia Son nom qui l'avait rendu digne de mourir d'un tel martyre, et pendant qu'il priait, ils le jetèrent dans le fleuve, et il rendit son âme au Christ le 14 mars.

Trois jours après, les frères se rendirent secrètement la nuit à l'endroit

1. C'est-à-dire Antoninoupolis.

սուրբն Սաբինոս, գտին զպատուական մարմին նորա, տարան եւ թաղեցին ի նոր տապանի վիմովն մերձ ի քաղաքն Անկինոյ :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սուրբ եւ անարծաթ բժշկացն Կոզմայի եւ Դամիանոսի երկու եղբարցն, եւ այլ երից վկայիցն. Անթիմոսի, Ղեւոնդեայ եւ Պապիասի :

Սուրբ եւ անարծաթ բժիշկքն եւ Քրիստոսի մարտիրոսքն Կոզմաս եւ Դամիանոս եղբարք էին հարազատք յԱրաբացւոց երկրէն, յաւուրս կռապաշտ արքայիցն Մաքսիմիանոսի եւ Դիոկղետիանոսի : Եւ ըստ աւետարանական բանին՝ ձրի բժշկէին զամենայն ցաւս եւ զհիւանդութիւնս, ոչ միայն զմարդկան * այլ եւ զանասնոցն : Եւ * A fol. 206 v° a.
մատնեցին զնոսա առ Լիւսիաս Եգիպտացւոց դատաւորն, եւ կացուցին առաջի նորա, եհարց. Ուստի՞ էք եւ ո՞ր հաւատոյ էք եւ զի՞նչ են անուանք ձեր :

Ասեն սուրբքն. Մեք յԱրաբացւոց եմք եւ քրիստոնեայ հաւատով. եւ ես անուանիմ Կոզմաս եւ եղբայրս իմ Դամիանոս. եւ եմք ի մեծ ազգէ եւ արուեստիւ բժիշկք : Ունիմք եւ այլ ընկերս՝ եթէ հրամայես ասասցուք եւ զնոցա անուանսն :

Ասէ դատաւորն. Ասացէք աներկիւղ : Եւ նոքա ասեն. Անթիմոս, Ղեւոնդիոս եւ Պապիոս : Տարան եւ զնոսա առաջի, եւ նոքա խոստովանեցան զՔրիստոս յամենայն

9 կացուցին] կացին B || 11 սուրբքն] Կոզմաս եւ Դամիանոս *add.* B || 12 արուեստիւ] արուեստաւոր B.

qu'avait indiqué saint Sabinus, trouvèrent son corps vénérable, l'emportèrent et l'enterrèrent dans un tombeau neuf avec la pierre près de la ville d'Antina [1].

En ce jour martyre des saints médecins anargyres, les deux frères Côme et Damien, et de trois autres martyrs Anthime, Léonce et Papias.

Les saints médecins anargyres, martyrs du Christ, Côme et Damien étaient deux frères germains du pays d'Arabie, aux jours des empereurs idolâtres Maximien et Dioclétien. Selon la parole de l'évangile ils soignèrent gratuitement tous les maux et les maladies non seulement des hommes * mais * A fol. 206 v° a.
aussi des animaux. On les dénonça à Lysias, juge des Égyptiens, et on les mit en sa présence. Il leur demanda : « D'où êtes-vous, de quelle foi êtes-vous et quel est votre nom? »

Les saints répondirent : « Nous sommes d'entre les Arabes et de foi chrétienne; je m'appelle Côme et mon frère s'appelle Damien; nous sommes d'une haute lignée et médecins de profession. Nous avons encore d'autres compagnons, et si tu l'ordonnes nous te dirons aussi leurs noms. »

Le juge leur dit : « Dites sans crainte. » Ils lui répondirent : « Anthime, Léonce et Papias. » On les fit également comparaître et ils confessèrent le

1. Antoninoupolis (?).

սրտէ : Ասէ դատաւորն. Զոհեցէք կռոցն : Եւ սուրբքն ամենեւին ոչ ետուն պատասխանի : Կապեցին զձեռս եւ զոտս նոցա եւ գանեցին ուժգին եւ ընկեցին ի ծովն : Եւ հրամանաւ Տեառն լուծան կապանքն եւ ելին ի ցամաքն անվնաս :

Եւ տեսեալ զնոսա դատաւորն յոյժ զարմացաւ եւ ասէ ցնոսա. Ուսուցէք զիս մոգութիւն առնել : Ասեն սուրբքն Կոզմաս եւ Դամիանոս. Եկեսջիր զկնի մեր յանուն Աստուծոյն մերոյ : Ասէ դատաւորն. Եկից անուամբ աստուծոյն իմոյ Ադրիանոսի : Եւ նոյնժամայն թիւրեցան երեսք նորա : Եւ սուրբքն եդին ձեռս եւ ողջացուցին :

Եւ հրամայեաց եւ ընկեցին ի բորբոքեալ հուր, եւ պատառեցաւ երկիր եւ եկուլ
* A fol. 206 v° b. զսուրբսն ի ներքս, եւ յորժամ շիջաւ հուրն դարձեալ եհան զնոսա * անվնասս : Եւ բարկութեամբ լցեալ դատաւորն հրամայեաց եւ խաչեցին զնոսա եւ քարկոծեցին, եւ քարինքն անդրէն դառնային, եւ բազումք մեռան ի նոցանէ : Եւ ապա նետս ձգէին ի նոսա, եւ ամենեւին սուրբքն ոչ խոցեցան ի նետիցն, այլ մանաւանդ սկսան ի միմեանս ձգել զնետսն, եւ բազումք ի նետաձգողացն եւ ի զօրականացն խոցեցան եւ մեռան :

Եւ երկուցեալ դատաւորն հրամայեաց եւ սրով սպանին զսուրբսն յԵգիպտացւոց քաղաքին Մարտի ԺԴ :

1 զոհեցէք] զոհէք B || 3 անվնաս *om.* B || 7 եւ սուրբք] բայց սուրբքն վաղվաղակի B || 8-13 Եւ հրամայեաց ... եւ մեռան] Եւ բարկացեալ դատաւորն հրամայեաց՝ եւ ընկեցին զնոսա ի բորբոքեալ հուր, եւ ի շիջանել հրոյն ետես թէ մնացին կենդանի, հրամայեաց եւ հանին զնոսա ի խաչ, եւ քարկոծ արարին, եւ նետաձիգ եղեն, եւ արկ Աստուած ի նոսա յիմարութիւն, եւ ի միմեանս արկանէին զքարինս եւ զնետս, որովք եւ բազումք ի զօրականացն խոցեցան եւ մեռան B || 14 հրամայեաց] հրաման ետ B || 15 Մարտի ԺԴ] եւ Արեգի Զ *add.* B.

Christ de tout cœur. Le juge leur dit : « Immolez aux idoles. » Les saints ne lui répondirent point du tout. On leur attacha les mains et les pieds, on les frappa brutalement et on les jeta à la mer. Par ordre du Seigneur les liens se défirent et (les saints) sortirent sur le rivage intacts.

Le juge en les voyant fut très étonné et leur dit : « Enseignez-moi aussi à faire de la magie. » Les saints Côme et Damien lui répondirent : « Suis-nous au nom de notre Dieu. » Le juge leur dit : « Je vous suivrai au nom de mon dieu Adrien. » Et aussitôt son visage se déforma. Les saints imposèrent les mains et (le) guérirent.

Il ordonna de les jeter dans un feu ardent, mais la terre s'entr'ouvrit et absorba les saints dans son sein ; lorsque le feu se fut éteint, (la terre) les
* A fol. 206 v° b. restitua * intacts. Le juge, plein de colère, ordonna de les crucifier et de les lapider, mais les pierres se retournèrent et beaucoup en furent tués. Ensuite on leur lança des flèches, mais les saints ne furent aucunement blessés par les flèches, par contre ils se tiraient les flèches l'un contre l'autre et beaucoup, parmi les archers et les soldats, furent blessés et moururent.

Le juge, effrayé, ordonna de tuer les saints par le glaive dans la ville des Égyptiens, le 14 mars.

Արեգի է եւ Մարտի ժե ։ Տօն է ութ մարտիրոսացն. Ագապիոսի եւ երկու Աղեքսանդրոսացն եւ երկու Դիոնէսիոսացն եւ Տիմոլայի, Ռոմէլոսի, Պղիսոնի ։

Այս ութ վկայքս Քրիստոսի էին յաւուրս Դիոկղետիանոսի կռապաշտ արքային ։ Ագապիոս էր ի Գազայ քաղաքէն, Տիմոլայոս ի Պոնտոսէ, երկոքին Դիոնէսիոսքն ի Տրապօլսէ, Ռոմէլոս կիսասարկաւագ էր Դիոսպօլու եկեղեցւոյն, Պղիսոն եւ երկու Աղէքսանդրոսքն յԵգիպտոսէ ։

Սոքա միաբանեցան եւ ինքեանք զձեռս իւրեանց կապեցին եւ կամաւորութեամբ կացին առաջի Ուրբանոսի դատաւորին Կեսարու քաղաքին ։ Եւ համարձակութեամբ եւ պայծառ երեսօք որպէս ի միոյ բերանոյ * աղաղակէին. Քրիստոնեայք եմք եւ Քրիստոսի ծառայք, եւ զՔրիստոս Աստուած պաշտեմք, եւ վասն Քրիստոսի պատրաստ եմք ի մեռանել ։ * A fol. 207 r° a.

Եւ դատաւորն քաղցրութեամբ եւ ողոքանօք խրատ տայր ուրանալ զՔրիստոս եւ պաշտել զկուռսն, եւ խոստանայր բազում պարգեւս եւ պատիւս եւ իշխանութիւն. եւ յորժամ ոչ կարաց հաւանեցուցանել զնոսա ողոքանօք, ապա սպառնայր բազում

1 Տօն] Վկայութիւն B — մարտիրոսացն] վկայիցն B || 2 եւ երկու Աղեքսանդրոսացն] Աղեքսանդրոսի, Արքէլի B — Ռոմէլոսի] կիսասարկաւագի *add.* B || 5 Տրապօլսէ] Փիւնիկեցւոց *add.* B || 5 Դիոսպօլու] Դիուսպօլսու B || 7 միաբանեցան] եւ առաջին ընդ Քրիստոսի կապակցեցան սիրով *add.* B || 8 Կեսարու] Պաղեստինացւոց *add.* B || 9 երեսօք] ձայնիւ B || 13 պաշտել զկուռսն] պաշտել եւ զոհել կռոցն B — եւ իշխանութիւնս] իշխանութեան B || 14 ապա *om.* B.

7 AREG, 15 Mars.

Fête des huit martyrs : Agapius et les deux Alexandre, les deux Denys, Timolaüs, Romulus, Plèsios.

Ces huit martyrs du Christ vivaient aux jours de Dioclétien l'empereur idolâtre. Agapius était de la ville de Gaza, Timolaüs du Pont, les deux Denys de Tripolis, Romulus (*Romēlos*) était sous-diacre de l'église de Diospolis, Plèsios (*Plision*) et les deux Alexandre de l'Égypte.

Ils s'unirent et, d'eux-mêmes s'étant lié les mains, ils se présentèrent volontairement devant le juge Urbanus de la ville de Césarée. Ils crièrent, avec hardiesse et la figure resplendissante, comme d'une seule bouche : * « Nous sommes chrétiens, serviteurs du Christ, nous adorons le Christ Dieu et nous sommes prêts à mourir pour le Christ. » * A fol. 207 r° a.

Le juge leur conseilla avec douceur et prières de renier le Christ et d'adorer les idoles; il leur promit de nombreux présents, honneurs et dignités; puis, comme il ne pouvait les persuader par de bonnes paroles,

տանջանօք, սրով եւ հրով սպանանել. եւ ոչ այնպէս կարաց զսուրբսն խոտորեցուցանել ի հաւատոցն Քրիստոսի ։ Հրամայեաց դահճացն եւ հատին զգլուխս նոցա Մարտի ԺԵ ։

* B p. 120 a. [B* Յիշատակ է սուրբ առաքելոյն եւ ընտրեալ աշակերտին Քրիստոսի Արիստաբուլայ ։

Սուրբ եւ երանելի առաքեալն Քրիստոսի Արիստաբուլոս էր յաշակերտացն Պօղոսի եւ էր եղբայր Բառնաբայ առաքելոյ ։ Եւ հետեւեալ աւետարանին բազում սքանչելիս եւ նշանս առնէր ի հիւանդս եւ յախտաժէտս անուամբն Քրիստոսի ։ Եւ յոլով զանազան վշտաց եւ նեղութեանց եւ բանդից համբերէր ի հակառակորդ հրէիցն եւ ի հեթանոսաց ։ Աշխատեցաւ եւ ի ճանապարհորդութիւնս եւ ի ճգնութիւնս հանապազօր քարոզութեամբն, եւ զբազումս դարձոյց ի Քրիստոս եւ աշակերտեաց ճշմարտութեանն ։

* B p. 120 b. Սա զտուն իւր եկեղեցի արար եւ ընդունէր եւ հանգուցանէր զեղբարս, * եւ ուսուցանէր եւ վարդապետէր միշտ խրատելով զտկարսն, եւ սպասաւորեաց Պօղոսի եւ այլ առաքելոց յաւետարանն ։

Ի սմին աւուր մարտիրոսացաւ սուրբ վկայն Նիկանդրոս ։

* B p. 121 a. * Զսա ըմբռնեալ ազգի ազգի յեղանակօք չարչարանաց նեղեցին զոհել կռոցն, եւ յորժամ պինդ եկաց ի խոստովանութեանն Քրիստոսի, սրով հատին զգլուխ նորա ։]

3 Մարտի ԺԵ] եւ Արեգի Է *add.* B.

il se mit à les menacer de les tuer par de nombreuses tortures, par l'épée et le feu, mais il ne parvint pas plus de cette façon à détourner les saints de la foi au Christ. Il ordonna aux bourreaux de leur trancher la tête le 15 mars.

* B p. 120 a. [B* Commémoration du saint apôtre et disciple élu du Christ Aristobule.

Le saint et bienheureux apôtre du Christ Aristobule était du nombre des disciples de Paul, il était le frère de l'apôtre Barnabé. Il suivit l'évangile et opéra de nombreux miracles et prodiges sur les malades et les infirmes au nom du Christ. Il eut à subir beaucoup de souffrances, de tribulations et d'emprisonnements de la part des adversaires juifs et païens. Il se fatigua en des voyages et en ascétisme par une prédication continue, convertit nombre de gens au Christ et en fit des disciples de la vérité.

* B p. 120 b. De sa maison il fit une église, y recueillit et hospitalisa les frères; * il enseigna et prêcha, soutenant les faibles, et servit Paul et d'autres apôtres dans (la prédication de) l'évangile.

En ce même jour fut martyrisé le saint martyr Nicandre.

* B p. 121 a. * L'ayant saisi, on l'obligea, par toutes sortes de tortures, à immoler aux idoles, mais comme il tenait ferme dans la confession du Christ, on lui trancha la tête avec le glaive.]

Արեգի Ը եւ Մարտի ԺԶ ։ Նահատակութիւն սուրբ վկայիցն որ ի Գութացւոց կատարեցան ։

Բինքուրիկոս կռապաշտ արքայն Գութացւոց գնաց զինուորօք ի մայրի եւ հատին փայտ յոյժ, եւ բարձեալ տարան յեկեղեցին ուր քրիստոնեայք զաղօթս իւրեանց կատարէին ։ Եւ ժողովեաց զամենայն հաւատացեալսն որք ոչ ուրացան զՔրիստոս՝ եմոյծ զնոսա յեկեղեցին, եւ զփայտն կուտեցին ի մէջ եկեղեցւոյն, եւ բորբոքեցին հրով, եւ այրեցաւ եկեղեցին եւ սուրբքն, Մարտի ԺԶ ։

Էին վկայքն Քրիստոսի երկու քահանայք Բաթոյի եւ Վիրկոս, եւ երկու որդիք եւ երկու դստերք, եւ Արպիլան կրօնաւոր եւ երկոտասան աշխարհականք՝ *Աբիպաս, * A fol. 207 r° b
Կոնատոս, Ագէաս, Ովիաս, Իգաթրաս, Իսկոյիս, Սիլաս, Սիգիսաս, Սուիրիլոս, Սուինպլաս, Թերթաս, Փիլիգաս ։ Եւ եօթն կանայք՝ Աննա, Ադաս, Վարկա, Անեմայի, Մայիկոյ, Մովիկիոյ ։ Էին ամենեքեան որք հրով այրեցան յեկեղեցին անձինք քսան եւ վեց ։

1 Նահատակութիւն ... կատարեցան] Վկայութիւն սրբոց վկայիցն Քրիստոսի Բաթուէլի եւ Վիրկոսի քահանայից եւ քսան եւ ութ ընկերացն եւ սուրբ Փոքրկանն B || 7 այրեցաւ] այրեաց B — սուրբքն] զսուրբսն B — Մարտի ԺԶ] եւ Արեգի Ը *add.* B || 9 դստերք] նոցա *add.* B || 10 Իգաթրաս] Իթագրաս B — Սիլաս] Լիսաս B.

8 AREG, **16 Mars.**

Martyre des saints martyrs qui furent exécutés par les Goths.

Vinchuricus (*Binkhourikos*), le roi idolâtre des Goths, s'étant rendu avec des soldats dans la forêt, y coupèrent une grande quantité de bois qu'ils transportèrent à l'église où les chrétiens accomplissaient leurs prières. Il fit rassembler tous les fidèles qui ne renièrent point le Christ, les fit entrer dans l'église, puis on amoncela les bois dans l'église et on alluma un grand feu ; l'église et les saints furent brûlés le 16 mars.

Ces martyrs du Christ étaient : les deux prêtres Bathoy et Vircos, leurs deux fils et leurs deux filles, le moine Arpylas avec douze laïques : * Abipas, * A fol. 207 r° b.
Conatus, Agias (*Agéas*), Ovias, Igetras, Iscoïs, Silas, Sigisas, Suirilos, Suinplas, Tertas, Philigas; sept femmes : Anne, Adas, Varca, Anéma, Maïko, Movikio [1]. Ceux qui furent brûlés dans l'église étaient au nombre de vingt-six personnes.

1. Il manque un nom : Les deux avant-derniers de la liste telle qu'elle se trouve dans *Acta SS.* mart., t. III, p. 612, sont *Marnica* et *Virco* ou *Vico,* Movikio semble composé des deux.

Եւ այր մի քրիստոնեայ առեալ նշխար եւ ձէթ եւ խունկ եւ բաժակ՝ երիվարովն յայլ տեղի յեկեղեցին յաղօթս կալ, եւ զնա ընկեցին ի հուրն եւ մարտիրոսացաւ ընդ այլ սրբոցն, եւ եղեւ մարմինն իւր եւ արիւնն փոխանակ նշխարին եւ բաժակին պատարագ ընդունելի (Աստուծոյ) :

Եւ կին մի այրի քրիստոնեայ թագուհի լեալ այլազգեաց, որոյ անուն էր Գայիադի, գնաց յայրեցեալ եկեղեցին ժողովեաց զնշխարս սրբոց վկայիցն եւ պատուով թաղեաց :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոցն Երմասի, Սարապիոնի եւ Պաւղինոսի :

Սոքա էին ի քաղաքէն Հռոմայ Քրիստոսի հաւատոյն : Կալան զնոսա եւ տարան առ եպարքոս քաղաքին, եհարց զնոսա եւ նոքա խոստովանեցան զինքեանս քրիստոնեայս եւ Քրիստոսի ծառայս :

Արկին զնոսա ի մթին եւ ի ժահահոտ բանդ, եւ նոքա ուրախանային եւ խնդային ընդ ճշմարիտ խոստովանութիւն իւրեանց : Եւ հանին ի բանդէն եւ կացուցին առաջի
* A fol. 207 v° a. եպարքոսին, եւ ողոքանօք եւ սպառնալեօք խրատ *տայր ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն : Եւ սուրբքն ոչ երկեան եւ ոչ հաւանեցան խրատու նորա, այլ մանաւանդ քարոզէին մեծաւ բարբառով զՀայր եւ զՈրդի եւ զսուրբ Հոգի, եւ նզովեցին զկուռսն եւ անէծս արկին ի վերայ կռապաշտիցն :

1 երիվարովն] երիվարով իւրով B || 2 տեղի] առ երէցն *add.* B — ընկեցին] կալան եւ ընկեցին B || 7 սրբոցն] սրբոց վկայիցն B.

Un chrétien qui se rendait à cheval à une autre église pour y prier, emportant avec lui hostie, huile, encens et vin, fut (saisi également et) jeté dans les flammes et fut martyrisé avec les autres saints; son corps et son sang remplacèrent l'hostie et le vin, offrande agréable (à Dieu).

Une veuve chrétienne, qui avait été reine des infidèles, et dont le nom était Gaïadi, se rendit à l'église incendiée, rassembla les restes des saints martyrs et les enterra avec honneur.

En ce jour martyre des saints Hermas, Sérapion et Paulin.

Ils étaient de la ville de Rome et de la foi au Christ. On les saisit et on les conduisit à l'éparque de la ville qui les interrogea; ils s'avouèrent chrétiens et serviteurs du Christ.

On les jeta dans une prison obscure et infecte, mais ils furent joyeux et se félicitèrent de leur vraie confession. On les fit sortir de la prison et on les fit comparaître devant l'éparque, qui les engagea par de douces paroles et des
* A fol. 207 v° a. menaces * à renier le Christ et à immoler aux idoles. Les saints ne craignirent point et ne consentirent pas à ses conseils, au contraire ils invoquèrent à haute voix le Père, le Fils et le Saint-Esprit, anathématisèrent les idoles et maudirent les idolâtres.

Եւ բարկացեալ եպարքոսին հրամայեաց պարան կապել յոտս նոցա, եւ քարշեցին զնոսա ընդ քարս եւ ընդ վէմս եւ ընդ ծառս. եւ կոտորեցան ամենայն մարմինք նոցա, եւ լցան արեամբ տեղին յորժամ քարշէին, եւ ոչ թողին զնոսա ի քարշելոյ մինչեւ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց ։

Եւ ոմանք բարեպաշտք եդին զմարմինս նոցա ի նշանաւոր տեղւոջ ։

Կատարեցան սուրբ վկայքս Քրիստոսի՝ Երմիոս, Սարապիոն եւ Պաւլինիոս Մարտի ԺԶ ։

Արեգի Թ եւ մարտի ԺԷ ։ Վարք երանելոյն Աղեքսիոսի մարդոյն Աստուծոյ կամաւոր աղքատին ։

Աղեքսիոս Աստուծոյ մարդն՝ որդի էր միածին մեծատան ատն փառաւորեալ պատրկի, որոյ անուն էր Եփեմիանոս, ի մեծ քաղաքէն Հռոմայ, յաւուրս բարեպաշտ արքայիցն Արկադէոսի եւ Ոնորիոսի ։

Ուսուցին նմա զփիլիսոփայական եւ զհռետորական հանճարս արտաքին իմաս-

3 յորժամ] ընդ որ B || 5 եդին] զպատուական *add.* B — նոցա] գիշերայն ի ձայն սաղմոսաց *add.* B || 7 Մարտի ԺԶ] եւ Արեգի ամսոյ Ը *add.* B || 12 Ոնորիոսի] էր նորա եւ կին բարեպաշտօն որոյ անուն էր Ագլայիդես. եւ յոյժ սիրէին զաղքատս եւ առատ էին ի տուրս կարօտելոց ։ Եւ քանզի ոչ գոյր նոցա զաւակ՝ հանապազօր խնդրէին յԱստուծոյ պահովք եւ աղօթիւք որպէս զի շնորհեսցէ նոցա որդի մի մխիթարութեանն ։ Եւ լուաւ Աստուած աղօթից նոցա եւ յղացաւ կին նորա՝ եւ նա ուրախացեալ յոյժ փառաւորեաց զԱստուած, եւ ծնեալ անուանեցին զնա մարդ Աստուծոյ, ասեն. Քանզի պահօք եւ աղօթիւք խնդրեցաք զսա յԱստուծոյ ։ Եւ մինչ մանուկ եղեւ՝ հայր նորա ետ զնա յուսումն աստուածպաշտութեան *add.* B || 13 ուսուցին նմա] որ եւ ուսաւ B.

L'éparque, irrité, ordonna de leur attacher une corde aux pieds, de les traîner à travers les rochers, les pierres et les arbres. Tous leurs corps furent brisés, les endroits par lesquels on les traînait furent inondés de sang, et on ne cessa de les traîner jusqu'à ce qu'ils eurent rendu leur âme.

Quelques pieuses personnes déposèrent leurs corps dans un endroit célèbre.

Ces saints martyrs du Christ Hermas (*Ermios*), Sérapion (*Sarapion*) et Paulin (*Paulinios*) furent martyrisés le 16 mars.

9 AREG, 17 Mars.

Vie du bienheureux Alexis, l'homme de Dieu, pauvre volontaire.

L'homme de Dieu Alexis était le fils unique d'un homme riche, glorieux patricien, dont le nom était Euphémianus, de la grande ville de Rome, aux jours des pieux empereurs Arcadius et Honorius.

On lui enseigna les sciences philosophiques et rhétoriques de la sagesse

տութեան, եւ զնոր աստուածաշունչ գիրս պատուիրանացն Աստուծոյ ։ Եւ յորժամ եղեւ A fol. 207 v° b. ի չափ հասակի Աղեքսիոս՝ խօսեցան նմա կին ի թագաւորական տոհմէ, *եւ արարին զհարսանիսն ։

Եւ յորժամ եղեւ երեկոյ եմուտ յառագաստ հարսինն, եւ նախ քան զմերձենալ ի կինն՝ ծագեաց լոյս մարդասիրութեանն Աստուծոյ ի սիրտ Աղէքսիոսի, եհան զմատանին ի ձեռացն՝ պատեաց ի ծիրանի շուշառակ, ետ հարսինն եւ ասէ. Առ պահեա զայս առ քեզ, եւ Աստուած լիցի ի միջի մերում ընդ իս եւ ընդ քեզ ։

Եւ զայս ասացեալ ել ի սենեկէն. եւ էին ամենեքեան որ ի տանն ի քուն ։ Եւ գնաց միայն յարեւելս կոյս, գնաց յՈւռհայ քաղաք յորում էր անձեռագործ պատկերն Քրիստոսի ի սուրբ դաստառակին, որում մեծաւ փափաքանօք երկիր եպագ ։ Եւ երթեալ յեկեղեցին սրբուհւոյ Աստուածածնին, փոխեաց զհանդերձս իւր ընդ աղքատի, եւ զգեցաւ պատառատուն մազեղէն եւ մուրայր ի քաղաքին ։

Իսկ հայր նորա առաքեաց յամենայն կողմանս զծառայս իւր ի քննել եւ ի գտանել զորդին իւր, զի երեք հազար ծառայս ունէր արծաթակազմ երիվարօք եւ զիպակազգեստս ։ Գնացին յուզող ծառայքն եւ յՈւռհայ քաղաքն, եւ տեսեալ զԱղեքսիոս ոչ ծանեան, այլ որպէս աղքատի տային նմա ողորմութիւն. եւ դարձան ունայն ի տուն իւրեանց ։

1 Աստուծոյ *om.* B || 10 երկիր եպագ] երկրպագեաց B.

profane en même temps que les nouvelles écritures, inspirées de Dieu, des commandements de Dieu. Lorsque Alexis eut atteint l'âge de puberté, on le *A fol. 207 v° b. fiança à une jeune fille de la famille impériale * et on célébra les noces.

Lorsqu'on fut au soir, il pénétra dans la chambre nuptiale de sa femme, mais avant qu'il approchât de sa femme, la lumière de la philanthropie divine jaillit dans le cœur d'Alexis, il ôta l'anneau de son doigt, l'enveloppa dans une étoffe pourpre, la remit à sa fiancée et lui dit : « Prends-la et garde-la sur toi, que Dieu soit entre nous, entre moi et toi. »

Ce disant, il sortit de la chambre. Tous ceux qui étaient dans la maison dormaient. Il partit seul dans la direction de l'orient, se rendit à la ville d'Édesse où se trouvait l'image achiropite du Christ sur le saint voile, qu'il vénéra avec beaucoup de joie. Il se rendit à l'église de la sainte Mère de Dieu, troqua ses vêtements avec ceux d'un pauvre, se vêtit de bure déchirée et se mit à mendier dans la ville.

Son père envoya ses domestiques de tous les côtés pour rechercher et retrouver son fils, car il avait trois mille domestiques montés sur des chevaux aux harnais d'argent et vêtus d'étoffes précieuses. Les domestiques investigateurs se rendirent aussi à la ville d'Édesse, aperçurent Alexis mais ne le reconnurent point, et lui donnèrent une aumône comme à un pauvre. Ils retournèrent sans succès chez eux.

Եւ երանելին Աղեքսիոս ապրեալ յայնմ քաղաքի օտարաբար մեծ եւ առաքինի ճգնութեամբ, պահօք եւ արտասուալից աչօք * զամս տասն եւ ութ : Եւ ի շաբաթուջն * A fol. 208 r° a.
էր նորա կերակուր երկու ունկի հաց որ է տասն եւ ութ դրամակշիռ, եւ նոյն չափով ջուր :

Եւ ի միում գիշերի երեւեցաւ յերազի ամենասրբուհի աստուածածնին եկեղեցպանին հրեշտակ Տեառն եւ ասէ. Մուծ զմարդն Աստուծոյ յեկեղեցին, վասն զի արժանաւոր է արքայութեանն Աստուծոյ : Եւ բանս այս յայտնի եղեւ ամենայն քաղաքացեացն, եւ երթային ի տեսութիւն. եւ յայնմ օրէ անուանեցաւ Աստուծոյ մարդ :

Եւ տեսեալ երանելին զի յոյժ փառաւորեցաւ ի մարդկանէ՝ փախեաւ ի քաղաքէն եւ ի բազում աւուրս գնաց ի ծովեզրն, եւ մտեալ ի նաւ կամէր երթալ ի Տարսոն քաղաքն յեկեղեցի սուրբ առաքելոյն Պօղոսի : Եւ ելեալ հողմն ընդդիմակաց եւ մրրիկ յոյժ, եւ տարաւ զնաւն ի Հռոմ ուր ոչն կամէր վասն ծնողացն եւ տանն իւրոյ :

Եւ ելեալ հայրն տեսեալ զնա եւ ոչ ծանեաւ, յանձնեաց զնա միում ի ծառայից իւրոց, զի որպէս աղքատի Աստուծոյ արասցէ նմա ողորմութիւն : Եւ բազում նեղութիւնս անցուցին այլ ծառայքն հօր նորա ընդ նա, այպն եւ ծաղր առնելով եւ ապտակելով,

1 եւ առաքինի *om.* B || 14 արասցէ նմա ողորմութիւն] այց արասցեն նմա ողորմութեամբ B || 15 եւ ծաղր *om.* B.

Le bienheureux Alexis vécut comme un étranger dans cette ville, d'un grand et vertueux ascétisme, avec des jeûnes et les larmes aux yeux, * pendant dix-huit ans. Le samedi, son repas consistait en deux onces de pain, c'est-à-dire dix-huit drachmes et la même quantité d'eau. * A fol. 208 r° a.

Une nuit, l'ange du Seigneur apparut en un songe au sacristain de l'église de la très sainte Mère de Dieu et lui dit : « Fais entrer l'homme de Dieu dans l'église, car il est digne du royaume de Dieu. » Ce fait fut connu de tous les habitants, qui allèrent le voir. De ce jour, il fut appelé l'homme de Dieu.

Le bienheureux, voyant qu'il était très honoré par les hommes, s'enfuit de la ville et après plusieurs jours arriva au bord de la mer, s'embarqua sur un bateau, voulant se rendre à la ville de Tarse, à l'église du saint apôtre Paul. Un vent contraire s'étant levé, suivi d'une grande tempête, poussa le bateau à Rome où il ne voulait pas aller à cause de ses parents et de sa maison.

Or son père, en sortant, l'aperçut mais ne le reconnut point, et le confia à un de ses domestiques pour qu'il lui fît la charité comme à un pauvre de Dieu. Les autres domestiques de son père lui firent subir beaucoup d'ennuis en se moquant de lui et le souffletant; les cuisiniers, après avoir lavé les

որ եւ խոհակերարքն լուանային զսկուտեղսն եւ զպտուկսն եւ զջուր լուացմանն հեղուին ի վերայ գլխոյ եւ անձին նորա :

Եւ յետ ժամանակաց գիտաց զմահն իւր, խնդրեաց քարտէս եւ գրեաց զամենայն
* A fol. 208 r° b. գործս վարուց իւրոց, գրեաց * եւ զանուանս հօրն եւ զմօրն եւ զհարսինն եւ զիւրն, եւ ունելով զքարտէսն ի ձեռին իւրում աւանդեաց զհոգին իւր առ որ ցանկայր Քրիստոս Մարտի ԺԷ :

Եւ ձայն եղեւ յերկնից յապարանս թագաւորին եւ ասէ. Խնդրեցէք ի տան Եփեմիանոսի զԱստուծոյ մարդն որ աղօթեսցէ վասն Հռոմայ եւ վասն ամենայն երկրի : Եւ առժամայն գնաց թագաւորն Ոնորիոս փութապէս ի տուն Եփեմիանոսի՝ ամենայն իշխանօքն եւ գտին զերանելին մեռեալ. կամեցան ի ձեռանէն առնուլ զքարտէսն, եւ ամենեւին ոչ կարացին հանել ի ձեռացն :

Եւ թագաւորն անկաւ ի վերայ ոտից երանելոյն եւ մեծաւ արտասուօք խնդրէր զքարտէսն, եւ դեռ եւս ոչ գիտէին թէ Ալեքսիոս իցէ, եւ առժամայն եբաց զձեռն իւր, եւ ետ զքարտէսն ի թագաւորն : Եւ հրամայեաց Այիտի դպրին իւրոյ ընթեռնուլ զթուղթն մեծաձայն ի լուր ամենայն ժողովրդեանն : Եւ իբրեւ լուան ահ մեծ եւ զարմացումն կալաւ զամենեսեան :

1 եւ զպտուկսն *om.* B || 2 անձին նորա] անձինն ծայր առնելով B || 5 Քրիստոս] Արեգի Թ եւ *add.* B || 7 Եւ ձայն... խնդրեցէք] Եւ Աստուած փառաւորեաց զնա յայտնի առնելով յապարանս թագաւորին՝ զի խնդրեսցեն B || 10 զերանելին] Ալեքսիոս *add.* B || 15 իբրեւ լուան *om.* B.

plats et les casseroles, répandaient l'eau qui avait ainsi servi sur la tête (d'Alexis) et sur sa personne.

Longtemps après, (Alexis) connut l'heure de sa mort; il demanda du papier
* A fol. 208 r° b. et y écrivit tous les actes de sa vie, il y écrivit * aussi le nom de son père et de sa mère, celui de sa fiancée et le sien, et tenant le papier à la main il rendit son âme au Christ, vers qui il soupirait, le 17 mars.

Une voix se fit entendre du ciel dans le palais impérial, disant : « Faîtes rechercher dans la maison d'Euphémianus l'homme de Dieu qui priera pour Rome et pour toute la terre. » Aussitôt, l'empereur Honorius se rendit en hâte à la maison d'Euphémianus, accompagné de tous les princes, et ils trouvèrent le bienheureux décédé. Ils voulurent lui prendre de la main le papier, mais ils ne purent le détacher des mains.

L'empereur se jeta sur les pieds du bienheureux et, avec beaucoup de larmes, demanda le papier, car on ne savait pas encore que c'était Alexis; aussitôt celui-ci ouvrit sa main et remit le papier à l'empereur. Celui-ci ordonna à son secrétaire Aétius (*Ayiti*) de lire l'écrit à haute voix pour être entendu de toute l'assemblée. Lorsqu'ils eurent entendu, une grande crainte et admiration les saisit tous.

Իսկ հայրն և մայրն իբրև տեսին եթէ Աղեքսիանոս է որդին իւրեանց, անկան ի վերայ մարմնոյ նորա, և զողբսն և զկոծանսն ընդ գրով ոչ կարեմ արկանել :

Եւ բարձեալ տարան յեկեղեցին սրբոյ առաքելոյն Պետրոսի, եդին ի տապանի մեծաւ օրհնութեամբ և փառաբանութեամբ : Եւ յետոյ փոխեցին զնշխարսն յարծաթի տապան՝ զուգեալ ոսկով և ականբք. և մինչև ցայսօր * անուշահոտ ձէթ բղխէ ի մարմնոյն, և մեծ սքանչելիք լինին ի հիւանդս և յամենայն նեղեալս : * A fol. 208 v° a.

Արեգի Ժ և Մարտի ԺԸ : Վարք Կիւրղի Երուսաղեմայ հայրապետին :

Ի յաւուրս Կոստանդեայ հերձուածող արքային որդւոյ սրբոյն Կոստանդիանոսի մեծի թագաւորին, էր Կիւրեղ ի սուրբ քաղաքէն Երուսաղեմի, ուղղափառ հաւատով, և էր յոյժ ուսեալ զաստուածայինն հին և նոր կտակարանս, նոյնպէս և զամենայն հանճարս արտաքին փիլիսոփայութեանն : Եւ թագաւորն Կոստանդեա յարիոսական հերձուածն և ի դաւանութիւնն խոտորեցաւ, և ի բաց ընկէց զհօրն իւրոյ զուղղափառ հաւատն :

Իսկ երանելին Կիւրեղ աստուածիմաստ վարդապետութեամբն իւրով յոյժ սաստէր և պապանձեցուցանէր զամենայն լեզու հերձուածողացն : Եւ յորժամ ոչ կարացին

5 անուշահոտ ձէթ բղխէ ի մարմնոյն *om.* B || 6 մեծ] մեծամեծ B || 12 հերձուածն և ի *om.* B.

Quant au père et à la mère, lorsqu'ils virent que c'était leur fils Alexis, ils se jetèrent sur son corps; et je ne puis exposer par écrit leur douleur et leurs sanglots.

On l'enleva et on le transporta à l'église du saint apôtre Pierre, et on le mit dans une tombe avec de grandes bénédictions et actions de grâces. Plus tard, on transporta les restes dans un cercueil en argent garni d'or et de pierreries, et jusqu'aujourd'hui * il jaillit du corps une huile suave qui opère de grands miracles sur les malades et tous les affligés. * A fol. 208 v° a.

10 AREG, 18 Mars.

Vie de Cyrille, patriarche de Jérusalem.

Aux jours de Constance, l'empereur schismatique, fils de saint Constantin le grand empereur, vivait Cyrille de la sainte ville de Jérusalem, de foi orthodoxe, très versé dans l'ancien et le nouveau testament inspirés de Dieu, en même temps que dans toutes les branches de la philosophie profane. L'empereur Constance, ayant adhéré au schisme pervers des Ariens et à leur profession de foi, répudia la foi orthodoxe de son père.

Le bienheureux Cyrille par sa doctrine divine réprimait fortement et réduisait au silence toutes les langues des hérétiques. Lorsqu'ils ne purent

ընդդիմանալ կամ տալ պատասխանի բան արժանեաց, հնարս իմացան բայց ոչ ի կամաց իւրեանց՝ այլ Աստուծոյ հրամանաւն։ Եւ նստուցին զնա յաթոռ հայրապետութեան, եւ ձեռնադրեցին զնա Երուսաղեմայ պատրիարգ, կարծէին ունայնախորհուրդքն՝ որ եթէ հանցեն զնա յառաքելական յաթոռն՝ հաւանի բանից նոցա, եւ լինիցի իբրեւ
* A fol. 208 v° b. զնոսա Արիոսի եւ Մանենդոսի * խոստովանութեամբն, եւ յակնկալութենէն իւրեանց վրիպեցան։

Բանզի երանելի հայրապետն Կիւրեղ աստուածային զօրութեամբն առաւելապէս յանդիմանէր եւ կշտամբէր զնոսա, եւ յայտնապէս նզովէր եւ ընդ անիծիւք արկանէր, եւ զբազումս ի նոցանէ դարձուցանէր յուղղափառութիւն։ Եւ նախանձեալ չարին խորհրդակիցն Ակակիոս Կեսարիոյ Պաղեստինացւոց եպիսկոպոսն՝ հրամանաւ արքային ժողովեաց զամենայն հերձուածող ժողովուրդն, եւ բռնութեամբ զսուրբն Կիւրեղ իջոյց յաթոռոյն, եւ հալածեաց ի քաղաքէն եւ ի սահմանացն եւ ի հայրապետական աթոռոյն եւ ի ժառանգութենէ, եւ նստաւ ինքն յաթոռ պատրիարքութեանն։

Իսկ երանելին Կիւրղոս ելեալ յԵրուսաղեմէ փախստական գնաց ի Տարսոն քաղաքն, եւ ընկալաւ զնա Սիլուանոս սքանչելի եպիսկոպոսն Տարսոնայ մեծաւ խնդութեամբ, եւ նստոյց զնա յաթոռ եպիսկոպոսութեանն իւրոյ, զի ուսուցէ եւ հաստատեցուսցէ զուղղափառ ժողովուրդն եւ դարձուսցէ զմոլորեալսն յԱրիոսի եւ ի Մանենդոսի ժանգոյն։ Եւ նա ոչ դադարէր ի լուսաւորելոյ զամենեսեան։

11 բռնութեամբ] զխարդաւեան ճշմարտութեան *add.* B || 12 հայրապետական աթոռոյն եւ ի *om.* B.

lui résister ni lui répondre convenablement, ils inventèrent un moyen, non de leur propre volonté, mais par la permission de Dieu. Ils l'élurent au siège patriarcal et le sacrèrent patriarche de Jérusalem. Ces vains esprits pensaient que s'ils l'élevaient au siège apostolique, (Cyrille) consentirait à leurs desseins et deviendrait comme eux de la profession de foi d'Arius et de Manès
* A fol. 208 v° b. (*Manendos*); * mais ils se trompèrent dans leur espoir.

En effet, le bienheureux patriarche Cyrille, par la puissance divine, se mit à les blâmer et les réprimander davantage, les anathématisa ouvertement et les maudit; il convertit beaucoup d'entre eux à la foi orthodoxe. Acace, évêque de Césarée de Palestine, le conseiller du mal, devenu jaloux, convoqua par ordre de l'empereur tout le peuple hérétique, fit descendre, par violence, saint Cyrille du siège, le chassa de la ville et des environs du siège patriarcal et du clergé, et s'assit lui-même sur le siège patriarcal.

Le bienheureux Cyrille, quittant Jérusalem, se réfugia à Tarse; Silvain, l'admirable évêque de Tarse, le reçut avec beaucoup de joie, le fit asseoir sur son siège épiscopal pour enseigner et attirer à la foi le peuple orthodoxe et pour détourner les égarés de la rouille d'Arius et de Manès. (Cyrille) ne cessa de les éclairer tous.

Եւ յորժամ լուաւ ժանգահոտն Ակակիոս՝ բորբոքեցաւ նախանձու, զինեաց բազում ամբոխիւ եւ իբրեւ դիւահար գնաց ի Տարսոն քաղաքն, եւ յոյժ մեղադրէր սաստկապէս Սիղուանոսի վասն ընդունելոյն զԿիւրղոս : Եւ նա զբանս նորա * շաղփաղփութիւն եւ առասպելս համարեցաւ եւ ամենեւին ոչ կամեցաւ լսել նմա : Եւ * A fol. 209 rº a. ժանտն Ակակիոս հրապուրեաց զիշխանս քաղաքին եւ բռնութեամբ զԿիւրեղ եւ զՍիղուանոս եւ զամենայն ժողովուրդն յաքսորս առաքեցին : Եւ թագաւորն զանարժանն Եւդոքսիոս նստոյց յաթոռ Կոստանդնուպօլսի, եւ զչարախօսն Եւնոմիոս զեպիսկոպոսն Գերմանիկոյ փոխեաց յաթոռն Կիլիկիոյ :

Իսկ սուրբն Կիւրղոս յաքսորս եւ ի բանտս եւ ի հալածանս բազում ժամանակս ի չարչարանս կեցեալ՝ ոչ յուսահատեցաւ եւ ոչ ետ անձին խորում տրտմութեամբ իջանել ի դժոխս, այլ յարաժամ ի բերան ունէր զմարգարէական բանն եթէ. Համբերելով համբերէի Տեառն եւ նայեցաւ առ իս : Եւ ի քարոզելոյ եւ յուսուցանելոյ ոչ դադարէր, եւ ոչ ետ քուն աչաց իւրոց եւ ոչ հանգիստ մարմնոյն իւրոյ մինչեւ այց արար Աստուած ժողովրդեան իւրոյ :

Մեռաւ Կոստանդիոս եւ թագաւորեաց ուրացողն Քրիստոսի Յուլիանոս, եւ յետ նորա պիղծն Վաղէս, եւ յաւուրս նորա այլ դառնութիւն հասուցանէին ճշմարտութեան

1 ժանգահոտն] չարափառն B — բորբոքեցաւ] զիւակսն *add.* B || 5 ժանտն *om.* B || 6 ժողովուրդն] ուղղափառս B || 10 ի չարչարանս] թշուառութեամբ || 12 համբերէի] B համբերեցի B — յուսուցանելոյ] զաւղիլ զատանութիւնն *add.* B || 16 ճշմարտութեան վկայիցն] ճշմարտութեանն B.

Lorsque Acace, à la foi rouillée, apprit cela, furieux de jalousie, il se mit à la tête d'une troupe nombreuse et se rendit comme un possédé à la ville de Tarse et blâma Silvain sévèrement et avec menaces pour avoir accueilli Cyrille. Mais (Silvain) prit ses propos * pour des insanités et des fables et ne voulut aucunement l'écouter. Alors le méchant Acace attira à lui les princes de la ville et fit envoyer en exil, avec violence, Cyrille, Silvain et tout le peuple. L'empereur éleva au siège de Constantinople l'indigne Eudoxe et fit transférer au siège de Cilicie le médisant Eunomius, évêque de Germanicia. * A fol. 209 rº a.

Saint Cyrille, après avoir vécu de nombreuses années en exil, dans les prisons et dans la persécution, ne désespéra point et ne se laissa pas glisser par tristesse vers l'enfer; mais il avait constamment sur les lèvres la parole prophétique : *J'ai patienté pour le Seigneur et Il a regardé vers moi*[1]. Il ne cessa de prêcher et d'enseigner, et n'accorda pas de sommeil à ses yeux ni de repos à son corps jusqu'à ce que Dieu eût rendu visite à son peuple.

Constance vint à mourir, et puis régna Julien, le renégat du Christ, et après lui l'immonde Valens, aux jours duquel d'autres amertumes furent infli-

1. Ps. xxxix, 2.

վկայիցն. այլ թէպէտ եւ իբրեւ զմայրսն Լիբանանու բազմացան եւ բարձրացան՝ այլ իբրեւ զփոշի անցին եւ կորեան ունայնութեամբ աւուրք նոցա :

Եւ յորժամ հաճեցաւ Աստուած առաքեաց փրկիչ ժողովրդեան իւրոյ աստուա-
* A fol. 209 rº b. ծապարգեւ տուրն զմեծն Թէոդոս թագաւոր քրիստոնէից. եւ նա * կանգնեաց եւ սրբեաց զամենայն եկեղեցիս ուղղափառաց եւ դարձոյց զհալածեալսն յաքսորանաց եւ առաքեաց յիւրաքանչիւր յաթոռս իւրեանց. զԿիւրեղ յԵրուսաղէմ, զՄելիտոս յԱնտիոք, զԵւսեբիոս ի Սամոսատիս : Կացոյց զնոսա գլխաւորս հարիւր եւ յիսուն սինհոդոսին զոր արար ընդդէմ Հոգեմարտ հերձուածոյն, յորում էր Գրիգոր Աստուածաբանն եւ սուրբն Ներսէս Հայոց հայրապետն, եւ այլք :

Իսկ սուրբն Կիւրեղ յետ այնչափ նեղութեանց եւ հալածանօք աքսորանաց եւ աշխատանաց՝ դարձեալ ընկալաւ զաթոռն իւր, յոր անարժանքն ըստ արժանեացն Աստուծոյ թոյլտուութեամբն նստուցին : Եւ ի բարի եւ ի խորին ծերութիւն հասեալ հանգեաւ յերկնից յարքայութիւնն՝ Մարտի ԺԸ, թողեալ մեզ յիշատակ յաւիտենական զվարդապետական գիրս իւր ի լուսաւորութիւն ամենայն ուղղափառ ժողովրդեանն :

Կալաւ զաթոռն Երուսաղեմի յառաջ եւ յետոյ սուրբն Կիւրեղ ամս քառասուն եւ երեք, եւ ի հալածանսն յորժամ ընկեցին յաթոռոյն ամս երեսուն եւ չորս :

1 իբրեւ] որպէս B || 9 եւ այլք *om.* B || 10 հալածանօք *om.* B || 13 յարքայութիւնն] Արեգի Ժ եւ *add.* B

gées aux martyrs de la vérité; et bien qu'elles se multipliassent et s'élevassent comme les sapins du Liban, néanmoins leurs jours passèrent comme la poussière et se perdirent dans le néant.

Lorsque Dieu le voulut, il envoya comme sauveur de son peuple, comme
* A fol. 209 rº b. un don divin, le grand Théodose, empereur des chrétiens, qui * releva et purifia toutes les églises orthodoxes, fit revenir les expulsés de leur exil et renvoya dans leurs sièges respectifs Cyrille à Jérusalem, Mélèce (*Melitos*) à Antioche et Eusèbe à Samosate. Il les mit à la tête du synode des cent cinquante (évêques) qu'il fit convoquer contre le schisme des pneumatomaques, au nombre desquels se trouvaient Grégoire le théologien, saint Nersès, patriarche des Arméniens, et d'autres.

Saint Cyrille après tant de tribulations, d'exil avec persécutions et de fatigues, reçut de nouveau son siège où des gens indignes l'avaient intronisé par la permission de Dieu. Après être parvenu à une bonne vieillesse avancée, il reposa dans le royaume des cieux le 18 mars, en nous laissant comme souvenir éternel ses écrits catéchétiques pour l'illumination de tous les peuples orthodoxes.

Saint Cyrille avait occupé le siège, avant et après, quarante-trois années; les années qu'il passa dans la persécution lorsqu'on l'eut déposé du siège sont de trente-quatre.

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Որենդի եւ վեց եղբարցն իւրոց ։

Յետ մահուանն Դիոկղետիանոսի արքային թագաւորեաց Մաքսիմիանոս անօրէնն. եւ ելին ազգ բարբարոսաց յարեւմտից ի սահմանս Հոռոմոց՝ որք էին Մավրիտանիք եւ Սկլաւք, եւ յոյժ աւերէին եւ ջնջէին զԹիրաք եւ զՄակեդոնիա եւ զայլ արեւմտից գաւառսն ։

Եւ գրեաց Մարմարովթ * բարբարոսաց արքայն առ Մաքսիմիանոս զի եկեսցէ * A fol. 209 v° a.
մենամարտիլ ընդ նմա միայն ինքն եւ կամ զայլ ոք տացէ, եւ որ յաղթէ՝ հնազանդեսցի նմա միւս կողմն ։ Եւ ի տարակուսի լեալ Մաքսիմիանոս քանզի յոյժ երկնչէր ի Մարմարովթայ վասն զօրաւոր եւ հզօր զօրութեան նորա, զի անձամբն որպէս հսկայ էր եւ քաջ պատերազմող ։ Եւ Մաքսիմիանոս յիշխանացն կամ ի զօրականացն իւրոց զոք ոչ կարաց գտանել որ ելանիցէ մենամարտիլ ընդ Մարմարովթայ ։

Եւ ազդեցուցին նմա վասն սրբոյն Որէնդի՝ եթէ զօրեղ զօրական է եւ հզօր պատերազմող. կոչեաց զնա առաջի իւր՝ եւ տեսանէ զի էր երիտասարդ եւ գեղեցիկ տեսլեամբ, հաճոյ թուեցաւ նմա եւ առաքեաց ընդդէմ թշնամւոյն ։ Եւ սուրբն Որէնդիոս վեց եղբարբքն աղօթեցին առ Աստուած, եւ մտեալ ի մարտն՝ յաղթեաց ինքն միայն սկայազօր պատերազմողին եւ սպան զնա, եւ հատեալ զգլուխն տարաւ առ Մաքսի-

2 թագաւորեաց] միայն *add.* B || 3 Հոռոմոց] Հռոմայեցւոց B || 7 միայն *om.* B || 10 Մաքսիմիանոս *om.* B.

En ce jour martyre de saint Orentius et ses six frères.

Après la mort de l'empereur Dioclétien régna l'impie Maximien. Des peuplades barbares venant de l'occident envahirent les frontières romaines : c'étaient des Mauritaniens et des Slaves qui ravageaient et anéantissaient la Thrace, la Macédoine et les autres provinces occidentales.

Marmaroth, le roi des barbares, écrivit * à Maximien de venir se battre seul * A fol. 209 v° a.
avec lui ou d'envoyer quelqu'un d'autre à sa place, afin qu'à celui qui aurait vaincu obéît la partie adverse. Maximien en fut angoissé, il redoutait en effet beaucoup Marmaroth à cause de sa force et de sa puissance, car celui-ci était de taille herculéenne et brave lutteur. Maximien ne put trouver personne parmi ses princes et ses soldats pour aller se battre en combat singulier avec Marmaroth.

On lui signala, à propos de saint Orentius, qu'il était un soldat fort et un puissant lutteur; il le manda en sa présence, vit qu'il était jeune, beau de visage, et agréable; il l'envoya à la rencontre de l'ennemi. Saint Orentius et ses six frères prièrent Dieu; il entra en lutte, vainquit à lui seul le gigantesque lutteur, le tua, lui trancha la tête et l'apporta à l'empereur Maximien.

մխանոս արքային ։ Եւ հնազանդեցան նմա անթիւ զօրքն բարբարոսաց, եւ աղաղակեաց մեծաւ բարբառով Մաքսիմիանոս արքային, գոհութիւն մատուցանէր գովասանութեամբ կռոցն եթէ ի նոցանէ տուաւ յաղթութիւնն, եւ նոքա զօրացուցին զՈրէնդիոս եւ ետուն նմա զքաջութիւնն ։

Իսկ սուրբ վկայն աղաղակեաց համարձակութեամբ. Քրիստոս զօրացոյց զիս եւ * A fol. 209 vº b. ետ զյաղթութիւն եւ օգնեաց ինձ եւ ոչ * աստուածքն քո ։ Եւ թագաւորն ամաչեաց ի նմանէ զի յոյժ ուրախացոյց զնա, եւ առժամայն ոչ արար նմա չար, այլ մանաւանդ վերափոխեաց ի մեծագոյն պատիւ, եւ բազում տուրս պարգեւեաց նմա, եւ սուրբն ոչինչ կամեցաւ առնուլ ի նմանէ, բայց միայն խնդրեաց զգօտին Մարմարոթայ արքային, զի յոյժ պատուական եւ մեծագին էր. եւ շնորհեաց նմա ։

Եւ յետ աւուրց կոչեաց առ ինքն եւ բազում աղաչանօք եւ խոստմամբ ողոքէր եւ խրատ տայր ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն, եւ ոչ կարաց դարձուցանել ։ Եւ հրամայեաց զօրականացն զի զսուրբն Որէնդիոս եւ զվեց եղբարսն իւր աքսորեսցեն ի հեռաւոր երկիր ։ Եւ ըստ հրամանի նորա տարան զնա ի քաղաքն Տրապիզոնդի եւ զվեց եղբարսն ցրուեցին յԱփխազս եւ ի Ճքերս եւ ի Զալիկի, եւ անդ ի սովոյ եւ ի մերկութենէ հանգեան բարի խոստովանութեամբ ի Քրիստոս ։

Եւ ի սրբոյն Որենդիոսի կապեցին վէմ մի ի պարանոցն մեծ յոյժ, եւ ընկեցին ի

2 գովասանութեամբ] գովասացութեամբ B || 17 կապեցին] կախեցին B.

Les troupes innombrables des barbares lui promirent obéissance, et l'empereur Maximien, criant à haute voix, rendit grâce avec éloges aux idoles, parce que par elles avait été procurée la victoire, et parce qu'elles avaient fortifié Orentius et lui avaient donné le courage.

Mais le saint martyr cria avec hardiesse : « C'est le Christ qui m'a fortifié * A fol. 209 vº b. et m'a donné la victoire, qui m'a aidé, et non * tes dieux. » L'empereur eut honte de celui qui l'avait grandement réjoui, ne lui fit aucun mal sur-le-champ et même l'éleva à la plus grande dignité en lui offrant beaucoup de présents, mais le saint ne voulut rien accepter de lui, il lui demanda seulement la ceinture du roi Marmaroth qui était précieuse et de grande valeur. (L'empereur) l'en gratifia.

Après plusieurs jours, il l'appela à lui, l'engagea avec force prières et promesses, et lui conseilla de renier le Christ et d'immoler aux idoles, mais il ne put le convertir. Il ordonna à ses soldats d'exiler saint Orentius et ses six frères dans un pays lointain. Suivant l'ordre, ceux-ci le conduisirent donc avec ses six frères à la ville de Trébizonde, et les dispersèrent à Apkhaz, Djkorkh et Zalik où ils moururent de faim et de nudité en bonne confession pour le Christ.

Quant à saint Orentius, ils lui attachèrent une pierre au cou et le jetèrent

ծովն : Եւ հրեշտակապետն Ռափայէլ եհան զնա ի ցամաքն, եւ կացոյց ի վերայ վիմի եւ անդ աղօթելով առ Աստուած աւանդեաց զհոգին Մարտի ԺԸ : Եւ երեւեցաւ սուրբն քրիստոնէից, եւ երթեալ առին զմարմին եւ թաղեցին պատուով :

Յայսմ աւուր յիշատակ Վանական վարդապետին Հայոց :

* Ամենագով եւ երջանիկ հայրն մեր սուրբ վարդապետն Վանական էր յաշխարհէն Աղուանից ի Տաւուշ գաւառէն, եւ ծնողքն նուիրեցին զնա Աստուծոյ. եւ սրբութեամբ սնաւ առ երէց եղբօրն իւրում որոյ անուն էր Պօղոս կուսան եւ սուրբ քահանայ : Եւ թողեալ զերկիր ծննդեան իւրոյ՝ գնաց առ մեծ վարդապետն Մխիթար, եւ եղեւ ուսումնասէր յոյժ եւ ձեռնադրեցին զնա քահանայ ի վանսն Գետկի : Եւ մականուն վարդապետին Գոշ : Եւ ուսաւ ի նմանէ զմեկնութիւն հին եւ նոր կտակարանացն, եւ եղեւ կատարեալ գիտնական եւ արժանի լեալ աստիճանի եւ անուան վարդապետի՝ գնաց յաշխարհն իւր եւ շինեաց վանս եւ ի նմա փառաւոր եկեղեցի սրբատաշ վիմօք, գմբեթաւոր եւ բազմախորան, եւ անուանեաց զվանսն Խորանաշատ : * A fol. 210 r° a.

Եւ համբաւ իմաստութեան նորա համանգամայն տարածեցաւ ընդ տիեզերս, եւ

1-3 Եւ հրեշտակապետն... պատուով] Եւ այնպէս աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ Արեգի Ժ եւ Մարտի ԺԸ : Եւ յետ աւուրց երեւեցաւ սուրբն քրիստոնէից ոմանց. եւ երթեալ գտին զմարմինն ի վերայ վիմի ի ցամաքն, եւ թաղեցին պատուով B.

à la mer. L'archange Raphaël le tira sur le rivage, le plaça sur un rocher et c'est là qu'en priant Dieu il rendit son âme le 18 mars. Le saint apparut aux chrétiens, qui allèrent relever son corps et l'enterrèrent avec honneur.

En ce jour commémoration du Vardapet des Arméniens, Vanakan.

* Notre bienheureux père, digne de tous les éloges, le saint vardapet Vanakań était du pays de l'Albanie, de la province de Tavouš. Ses parents l'avaient offert à Dieu. Il fut élevé dans la sainteté auprès de son frère aîné, dont le nom était Paul, célibataire et saint prêtre. Il quitta son pays natal, se rendit auprès du grand vardapet Mékhitar, fut très appliqué aux études et fut ordonné prêtre au couvent de Gétik. Le nom de famile du Vardapet était Goš. Il apprit de lui l'exégèse de l'ancien et du nouveau testament, devint un savant accompli, puis, ayant mérité le grade et le titre de vardapet, il se rendit dans son pays et y construisit un couvent avec une magnifique église en pierre de taille, avec des coupoles et de nombreuses chapelles. Il appela le couvent Khoranašat[1]. * A fol. 210 r° a.

La renommée de sa sagesse se répandit unanimement de par le monde;

1. Mot à mot : aux nombreuses chapelles.

գային առ նա յամենայն կողմանց եւ ուսանէին ի նմանէ զվարս պարկեշտութեան եւ սրբութեան եւ զգիտութիւն աստուածեղէն գրոց, եւ լուսաւորեալ դնային յիւրաքանչիւր տեղիս, եւ լինէին լոյսք աշխարհաց :

Եւ եղեւ ի ժամանակին յայնմիկ Ջալալդինն ոմն բռնաւոր Խորասանայ, եւ աւերեաց զամենայն աշխարհս Հայոց եւ Աղուանից : Գնաց նա յանապատ տեղի յորում էր քար մեծ
* A fol. 210 r° b. յոյժ եւ փորեաց ի նմա այրս բրածոյս եւ եկեղեցիս փորեալս, եւ դադարեաց ի * նմա բազում ժամանակս մինչեւ եկն Թաթար զօրքն ի վեց հարիւր եւ ութսուն եւ չորս ամի թուականութեանս Հայոց, առաջնորդ ունելով զՃարմաղանեանն՝ հրամանօք Հոքթաղանին, եւ աւերեաց զբազում գաւառս Թուրքաց եւ Պարսից, Հայոց եւ Վրաց, եւ գերեաց : Գերեցաւ եւ նա աշակերտօք իւրովք եւ բազում ժողովրդովք, եւ շնորհօքն Աստուծոյ ազատեալք ի նոցանէ՝ եկն դարձեալ յառաջին վանսն իւր ի Խորանաշատ եւ մխիթարէր զբազումս, զի զուարթամիտ էր իբրեւ զԲառնաբաս, այր չափահասակի, մեծ եւ լայնամօրուք, տեսան փառաւոր եւ ամենեւին շնորհալից, միտք ծննդական, յանդիմանիչ հերձուածողաց, մեղաւորաց դարձուցիչ եւ կոչող յապաշխարութիւն, պահող, աղօթական, եւ սուրբ հոգւով եւ մարմնով, բազում որդիս ի փառս ածեալ, հասեալ ի խորին ծերութիւն, ալեւորեալ եւ լի աւուրբք՝ հանգեաւ ի Քրիստոս ամաց եօթանասնից, ի թուականին Հայոց Չ, Արեգի Ժ եւ Մարտի ԺԸ, ի տօնի սրբոյն Կիւրղի Երուսաղեմայ հայրապետին եւ Որենդի եւ վեց եղբարց :

on vint le voir de tous côtés, pour apprendre de lui la vie de modestie, de sainteté et la science des écritures divines. Illuminé par lui, chacun retournait à son domicile et tous devinrent les lumières des régions.

Il y avait en ce temps-là un certain tyran du Khorassan, Djalal-ad-dìn, qui ruinait tout le pays d'Arménie et de l'Albanie. Il se retira dans un lieu désert où se trouvait un grand rocher, y creusa des cellules à l'intérieur et des
* A fol. 210 r° b. chapelles et il y * demeura longtemps, jusqu'à l'arrivée des troupes tartares, l'an six cent quatre-vingt-quatre de l'ère arménienne, sous la conduite de Tcharmaghan, par ordre de Hokhthaghan, qui détruisit nombre de provinces turques et persanes, arméniennes et albaniennes et y fit des prisonniers. (Vanakan) aussi fut fait prisonnier avec ses disciples et une nombreuse population; puis, ayant recouvré la liberté par la grâce de Dieu, il retourna à son premier couvent de Khoranašat et consola nombre de gens, car il était d'humeur gaie comme Barnabé, de moyenne taille, portant une grande et épaisse barbe, d'un aspect imposant, tout à fait charmant, d'un esprit fécond, blâmant les schismatiques, convertissant les pécheurs et les invitant à la pénitence, observant les jeûnes, toujours en prières, saint d'esprit et de corps, ayant élevé à la gloire bien des fils (spirituels), et parvenu à une vieillesse avancée; ayant les cheveux blancs et plein d'années, il reposa dans le Christ à soixante-dix ans, l'an 700 de l'ère arménienne, le 10 areg, 18 mars, jour de fête de saint Cyrille patriarche de Jérusalem, et d'Orentius et ses six frères.

Արեգի ԺԱ և Մարտի ԺԹ : Վկայութիւն սրբուհւոյն Կոպրիլայ :

Յաւուրս Դիոկղետիանոսի և Մաքսիմիանոսի * ամբարիշտ թագաւորացն՝ էր սրբուհին Կոպրիլա, ի քաղաքէն Կիւրենայ, քրիստոնեայ և քրիստոնէից զաւակ : Եւ յորժամ եղև չորեքտասան ամաց՝ ետուն զնա առն, և կեցեալք ի միասին ամս երկու և ամիսս վեց, եղև զլխացաւ և ի բժշկաց նմա օգուտ ոչ եղև : * A fol. 210 v° a.

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ էր ի բանդին սուրբն Թէոդորոս Կիւրենայ եպիսկոպոսն վասն հաւատոյն Քրիստոսի : Գնաց ի բանդին առ նա երանելին Կոպրիլա, վասն դնելոյ ձեռն ի վերայ գլխոյն զի ողջասցի, որպէս և եղև իսկ : Եւ յորժամ գնաց առ նա՝ եգիտ զերանելի երկու կուսանս զԼուկիա և զԱրուաս, որք երթեալ էին առ նա և լսէին զվարդապետութիւն նորա :

Եւ եղև մարտիրոսանալ սրբոյն Թէոդորոսի Կիւրենայ եպիսկոպոսին, և դատաւորն սպառնալեօք պատուիրէր նոցա ուրանալ զՔրիստոս, և նոքա ամենևին ոչ հաւանեցան և ոչ երկեան ի սպառնալեացն : Եւ էր Կոպրիլա յոյժ գեղեցիկ տեսլեամբ, և դատաւորն տռփացաւ ի նա ցանկութեամբ, և պշուցեալ հայէր ցերեսն :

1 Կոպրիլայ] Կիւրենացւոյ *add.* B || 2 ամբարիշտ] անաստուած B || 9 զԱրուաս] զԱրօյաս B || 11 եպիսկոպոսին] վասն հաւատոյն Քրիստոսի, և կացուցին առաջի Դիոկղետիանոսի դատաւորին զերանելի կանայսն զԼուկիա և զԱրուաս, կալով ի մէջի նոցա և սրբուհին Կոպրիլա : Եհարց զնոսա դատաւորն թէ. Ո՞րով հաւատով կայեն : Եւ նոքա ասեն թէ. Քրիստոնեայ եմք և աշակերտք՝ սրբոյն Թէոդորոսի Կիւրենայ եպիսկոպոսին *add.* B.

11 AREG, 19 Mars.

Martyre de sainte Cyprilla.

Aux jours de Dioclétien et Maximien * les empereurs impies, vivait sainte Cyprilla (*Coprila*), de la ville de Cyrène, chrétienne et fille de chrétiens. Lorsqu'elle eut quatorze ans, on la maria, elle vécut avec son mari deux ans et six mois, puis elle eut une maladie de tête à laquelle les médecins ne purent apporter de soulagement. * A fol. 210 v° a.

A cette époque se trouvait en prison saint Théodore, évêque de Cyrène, pour la foi du Christ. La bienheureuse Cyprilla alla le trouver dans la prison pour qu'il imposât ses mains sur sa tête et qu'elle guérît, comme il arriva en effet. Or, lorsqu'elle alla auprès de lui, elle y trouva deux bienheureuses vierges, Lucie et Aroa (*Arouas*), qui étaient allées auprès de lui pour entendre sa doctrine.

Il arriva que saint Théodore, évêque de Cyrène, fut martyrisé, et le juge les engagea, avec menaces, de renier le Christ, mais elles refusèrent absolument et ne craignirent point les menaces. Cyprilla était fort belle de visage et le juge conçut de mauvais désirs à son égard; il la regardait fixement. Il ordonna de

Հրամայեաց եւ եդին ի ձեռս նորա կայծակունս եւ կնդրուկ զի խնկեսցէ կռոցն, եւ երանելի կինն զմատունսն փակեաց ի վերայ հրոյն մինչեւ այրեցան ձեռքն, եւ գեղ-երեսաց թարշամեցաւ :

* A fol. 210 v° b. Կախեցին զնա մերկ զփայտէ եւ երկաթի քերչօք քերեցին զմարմինն, եւ ընդ արեանն ելանէին քրտունք եւ ի ստեանցն բղխէր կաթն : Եւ տեսեալ * դատաւորին զարմացաւ յոյժ, իջուցին ի փայտէն, եւ աղօթեալ առ Աստուած՝ աւանդեաց զհոգին Մարտի ԺԹ : Եւ բուրեաց ի մարմնոյն անուշահոտութիւն :

Իսկ երանելի կուսանքն Լուկիա եւ Արուաս հրամանաւ դատաւորին թաղեցին զսրբուհին Կուպրիլա մեծաւ պատուով : Եւ կաթն ի ստեանց բղխելոյ ոչ դադարէր, եւ աղաչեցին կուսանքն զԱստուած եւ արգելաւ կաթն ի ստեանցն :

Յայսմ աւուր տօն Յովհաննու Երուսաղեմայ հայրապետին :

* B p. 120 b. [B * Յայսմ աւուր տօն սրբոյն Յովհաննու Երուսաղեմի հայրապետին, որ նստաւ յաթոռ հայրապետութեան յետ սրբոյն Կիւրղի Երուսաղեմացւոյ, որ եւ վասն ոսկեսիրութեան յանդիմանեցաւ ի սրբոյն Եպիփանէ, զի այլ ամենայն առաքինութեամբ զերազանցեալ էր յոյժ : Որ յետ բազում վաստակոց եւ արդեանց վասն եկեղեցւոյ հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս :]

5 բղխէր] ելանէր B || 6 զհոգին] իւր՝ Արեգի ԺԸ եւ *add.* B || 7 եւ բուրեաց... անուշահոտութիւն *om.* B || 9-10 Եւ կաթն... ստեանցն *om.* B.

lui mettre dans les mains des braises ardentes et de l'encens pour encenser les idoles, mais la bienheureuse femme referma ses doigts sur le feu, jusqu'à ce que ses mains fussent brûlées et que la beauté de son visage fût fanée.

* A fol. 210 v° b. On la suspendit nue à un poteau et on lui déchira le corps avec des ongles de fer, avec le sang jaillissait la sueur et le lait des seins. Ce que voyant * le juge en fut très étonné et la fit descendre du poteau; elle pria Dieu et rendit son âme le 19 mars. Une odeur suave se dégagea de son corps.

Les saintes vierges Lucie et Aroa enterrèrent, par ordre du juge, sainte Cyprilla avec de grands honneurs. Comme le lait ne cessait de couler de ses seins, les vierges prièrent Dieu et le lait s'arrêta (de couler) des seins.

En ce jour fête de Jean, patriarche de Jérusalem.

* B p. 120 b. [B * En ce jour fête de saint Jean, patriarche de Jérusalem, qui siégea sur le trône patriarcal après saint Cyrille de Jérusalem et qui fut réprimandé pour son amour de l'or par saint Épiphane, car il possédait au plus haut degré toutes les autres vertus. Il reposa en paix dans le Christ après bien des peines et des mérites pour l'église.]

Արեգի ԺԲ եւ Մարտի Ի ։ Վկայաբանութիւն սրբոցն Յովնանու եւ Բարաքիսի
եւ ինն մարտիրոսացն Քսանթեայ, Ղազարու, Մարութայի, Ներսեհի,
Եղիայի, Մարիսի, Աբիբասի, Սիմբերդեսի եւ Սաբասի ։

Քրիստոսի մարտիրոսքն Յովնան եւ Բարաքիսս՝ էին ի Պարսիկս առ Սաբուհոյի հրապաշտ արքային Պարսից ։ Եւ յաւուրս մեծի թագաւորին Կոստանդիանոսի էին կրօնաւորք աբեղայք, եւ ելեալ ի վանաց իւրեանց գնացին ի գեօղն որ կոչի Մարդաբոք, յորում էին ի բանդի ինն խոստովանող վկայքն Քրիստոսի ։ Եւ մտեալ ի բանդն ողջունեցին եւ քաջալերէին զնոսա հաստատուն կալ ի սէրն Քրիստոսի, եւ մեռանել վասն անուան նորա եւ ժառանգել զանստուեր լոյսն եւ զանսպառ կեանսն յարքայութեանն Աստուծոյ ։

Եւ տեսեալ զնոսա ոմանք ի Պարսիցն երթեալ * մատնեցին զնոսա երեք մոգպետացն որք էին իշխանք, Մասդրաթ, Շիրա, Մախառնիս. եւ առաքեցին զօրականս եւ տարան առաջի՝ զՅովնան եւ զԲարաքիսն ։ Եւ ողոքանօք խրատ տային եւ նեղէին զնոսա պաշտել զարեգակն եւ զհուր. եւ ոչ կարացին դարձուցանել զնոսա ի յուսոյն Քրիստոսի ։ * A fol. r° a

1 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — սրբոցն *om.* B || 2 մարտիրոսացն] ընկերացն B || 3 Սիմբերդեսի] Սիմբեթիոսի B — Սաբասի] որք նահատակեցան ի Պարսիկս բազում տանջանօք *add.* B || 11 մոգպետացն որք էին իշխանք] մոգպետս իշխանացն B.

12 AREG, 20 Mars.

Martyre des saints Jonas et Barachie et des neuf martyrs Xanthos, Lazare, Marouta, Nersès, Élie, Mari, Habib, Simberdès et Sabas.

Les martyrs du Christ Jonas et Barachie étaient en Perse aux jours de Sapor le roi des Perses, adorateur du feu. C'étaient des moines solitaires qui, aux jours du grand empereur Constantin, avaient quitté leur couvent et s'étaient rendus au village appelé Mardabokh, où se trouvaient en prison neuf martyrs confesseurs du Christ. Ayant pénétré dans la prison, ils les saluèrent, et les encouragèrent à rester fermes dans l'amour du Christ, à mourir pour son nom et à hériter de la lumière sans ombre et de la vie intarissable dans le royaume de Dieu.

Quelques-uns d'entre les Perses, les ayant aperçus, allèrent les * dénoncer aux trois chefs des mages, qui étaient princes : Masdrath, Šira, Maḥarnis, qui envoyèrent des soldats pour leur amener Jonas et Barachie. Ils les engagèrent par de douces paroles et les pressèrent d'adorer le soleil et le feu, mais ils ne purent les détourner de l'espérance au Christ. * A fol. 211 r° a.

Հրամայեցին եւ զՅունան միայն կապեցին պարսկօրէն, զերկու ոտսն ի մի եւ զերկու ձեռսն ի մի, եւ անցուցին փայտ ընդ ձեռսն եւ ընդ ոտսն, եւ ընկեցին որպէս կոճղ յերկիր ։ Եւ արք զօրաւորք հարկանէին զնա ուժգին որպէս զվէմ դալար բրօք, եւ քարշէին արտաքս յաւուրս սաստիկ ցրտոյ. եւ թողին զնա մերկ նոյն կապանօք զգիշերն ամենայն ։ Եւ առաւօտուն հարցանէին ևթէ. Որպէս եղեր ի գիշերիս ։ Եւ նա ասէ. Մինչեւ ծնեալ է մայրն իմ զիս յերկիր՝ այսպիսի անուշ քուն եւ հանգիստ ոչ եմ լեալ ։

Տարան առաջի եւ զսուրբն Բարաքիոս, եւ նոքա նոյնպէս եւ զնա պատրողական բանիւք ջանային լուծել, եւ ամենեւին ոչ կարացին խախտել ի հաւատոցն Քրիստոսի ։ Կախեցին զերանելին գլխիվայր, եւ հատին զմատունս ձեռացն եւ ոտիցն, եւ արկին զերկոսեանն ի բանդ ։

Իսկ զինն սուրբ վկայսն ի ցերեկի ոչ իշխէին հարցանել եւ քննել վասն վարդապետութեանն Յունանու եւ Բարաքիոսի. այլ ի գիշերի
* A fol. 211 r° b. * հարցաքննութիւն առնէին, եւ բռնադատէին զնոսա ուրանալ զՔրիստոս եւ լինել պարսկական հաւատոյն ։ Եւ նոքա որպէս ի միոջէ բերանոյ մեծաւ անարգանօք նզովեցին զուրացողսն Քրիստոսի աստուածութեանն եւ զպաշտողս արեգականն եւ հրոյ ։ Այրեցին հրով զկողս եւ զկուշտս նոցա, եւ հալեալ կապար հեղին յարտեւանունսն եւ յունչս եւ յականջս նոցա, եւ ապա քարշեցին արտաքս եւ հատին զինն մարտիրոսացն զգլուխն, եւ ընկեցին զմարմինսն ի խոր գուբ ։

14 ի միոջէ] ի միոյ B || 15 զպաշտողս] զխոստովանողս B.

Ils ordonnèrent de lier Jonas seul, à la manière persane, les deux pieds ensemble et les deux mains ensemble, lui passèrent une barre de bois entre les pieds et entre les mains et le jetèrent à terre comme un tronc. Des hommes vigoureux le frappèrent vigoureusement avec des branches fraîches comme sur une pierre et le traînèrent dehors par des journées de grand froid ; ils l'abandonnèrent nu avec les mêmes liens toute la nuit. Au matin ils lui demandèrent : « Comment as-tu passé la nuit ? » Il répondit : « Depuis que ma mère m'a mis au monde je n'ai jamais eu un sommeil si doux et si reposant. »

Ils firent comparaître aussi saint Barachie ; on essaya également de le séduire par des paroles trompeuses, mais on ne put l'ébranler de la foi au Christ. On suspendit le bienheureux la tête en bas, on lui coupa les doigts des mains et des pieds et on les jeta tous les deux en prison.

On n'osa point interroger et examiner de jour les neuf saints martyrs au
* A fol. 211 r° b. sujet de la doctrine de Jonas et de Barachie, * mais on fit cet examen de nuit et on les pressa de renier le Christ et d'accepter la religion persane. Mais, comme d'une seule bouche, ils anathématisèrent avec de grandes injures les négateurs de la divinité du Christ et les adorateurs du soleil et du feu. On leur brûla les côtes, on répandit du plomb fondu sur leurs paupières, leur nez et leurs oreilles ; on les traîna dehors, et on trancha la tête à ces neuf martyrs, puis on jeta leurs corps dans une fosse profonde.

Եւ զսրբոյն Յունանու շուրջ զգլխովն քերթեցին եւ հանին փոկ, հատին եւ զլեզուն, եւ զմարմինն սղմեցին ի մամուլս, մինչեւ ամենայն ոսկերքն ջախջախեցան :

Եւ զսրբոյն Բարաքիսա գլորեցին մերկ ի վերայ փշոց, եւ հերձեալ եղեգունս եւ պնդեցին բարակ չուանօք ընդ մարմինն մինչեւ թաղեցաւ յանձնն : Եւ ապա մի մի բռնութեամբ քարշէին զհերձեալ եղեգունս, եւ յօշ կտրատեցաւ անձնն՝ եւ արիւնն որպէս առու հեղոյր ի մարմնոյն : Եւ ապա ընկեցին զերկոսեանն ի խոր գուբն կիսամահ, ուր եւ զայլ ինն սուրբսն ընկեցին, եւ այնպէս աւանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած Մարտի Ի :

Եւ այն մի պարսիկ քրիստոնեայ որոյ անուն էր Աբդիշոյ տուեալ հինգ հարիւր դրամ գնեաց զմետասան մարմին սրբոց վկայիցն, եդիր պատուով ի տեղի նշանաւոր :

* Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Եմելիանոսին : * A fol. 211 v° a.

Քրիստոսի վկայն Եմելիանոս էր ծառայ առն հեթանոսի, ի քաղաքէն Դորոսթոլեայ, յաւուրս յանցող արքային Յուլիանոսի, ուրացողին Քրիստոսի. եւ ինքն էր քրիստոնեայ :

Եւ ի միում աւուր գտեալ զդուրս տաճարի կռոցն ի բաց եւ ի ներքս ի մարդկանէ

8 Աստուած] Արեգի ԺԲ եւ *add.* B || 12 Դորոսթոլեայ] Միսիոյ *add.* B || 13 արքային] թագաւորին B — Քրիստոսի *om.* B.

On déchira la tête à saint Jonas et on lui enleva la peau tout autour, on lui coupa la langue, on mit son corps sous une presse jusqu'à ce que tous ses os fussent brisés.

On fit rouler saint Barachie nu sur des épines, on coupa des roseaux qu'on attacha avec des ficelles sur le corps jusqu'à ce que toute sa personne en fût couverte ; ensuite on se mit à retirer avec force les morceaux de roseau un à un, tout son corps fut atrocement déchiqueté et le sang coula comme un ruisseau le long du corps. On les jeta ensuite tous les deux à moitié morts dans la fosse profonde où ils avaient jeté les neuf saints, et c'est ainsi qu'ils rendirent leur âme à Dieu, le 20 mars.

Un certain persan chrétien, dont le nom était Abdišo versa, cinq cents écus et acheta les onze corps des saints martyrs et les déposa avec honneur dans un endroit célèbre.

* En ce jour martyre de saint Émilien. * A fol. 211 v° a.

Le martyr du Christ Émilien était serviteur d'un homme infidèle dans la ville de Dorostorum (*Dorostola*), aux jours de l'empereur coupable Julien, le renégat du Christ, étant lui-même chrétien.

Un jour, ayant trouvé ouverte la porte du temple des idoles et n'aperce-

ոչ զոք ներս, եառ ծանր կռան եւ մտեալ խորտակեաց զամենայն բագինսն մանր, եւ զզոհսն ցրուեաց ։ Եւ յորժամ տեսին քուրմքն կալան զոմն հողագործ, տանջէին եւ քարշէին առաջի Բիկանիրի ։ Եւ տեսեալ Եմելիանոս զայրն ի նեղութեան, եկաց առաջի եւ խոստովանեցաւ զմեղսն զոր արար, եւ ասէ. Ես եմ քրիստոնեայ, եւ արժան էր ինձ որ զայն առնէի ։ Մերկացուցին զնա եւ հարին ուժգին արջառաջլօք, ապա ընկեցին ի հուր եւ ոչ այրեցաւ, եւ գոհանալով եւ փառաւորելով զԱստուած՝ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ։ Եւ շնորհս առեալ յԱստուծոյ սրբոյն Եմելիանոսի արագահաս օգնական լինել ամենայն նաւակոծելոց ի մրրկեալ ալեաց ծովու ։

Արեգի ԺԳ եւ Մարտի ԻԱ ։ Վարք սուրբ հօրն Բենեդիկտոսի ։

* A fol. 211 v° b. * Սուրբ հայրն Բենեդիկտոս էր ի Կամպանիոյ երկրէն, յոյժ տեղեակ աստուածային կտակարանաց, եւ ի տղայութենէ սիրեաց զկեանս միայնակեցութեան, եւ բնակէր յայրի միում անգիտելի ի մարդկանէ ։

Եւ ի տօնի սուրբ զատկին երեւեցաւ Աստուած երիցու միոջ՝ որ պատրաստեալ

1 մտեալ] գաղտաբար *add.* B || 3 Բիկանիրի] Բիկարին որպէս թէ նա արարեալ իցէ B || 4 զմեղսն] զիրսն B || 6 եւ ոչ այրեցաւ *om.* B || 7 Աստուած] Քրիստոս B — յԱստուծոյ *om.* B || 9 սուրբ] եւ մեծ *add.* B || 10 տեղեակ] եւ վարժ *add.* B || 13 Աստուած] ի տեսլեան *add.* B.

vant personne à l'intérieur, il saisit un lourd marteau, pénétra à l'intérieur, réduisit en menus morceaux toutes les idoles et dispersa les victimes. Lorsqu'ils s'en aperçurent, les prêtres d'idoles se saisirent d'un laboureur, le torturèrent et le traînèrent devant Biganir. Émilien, à la vue de cet homme dans les souffrances, se présenta, avoua le méfait qu'il avait commis et dit : « Je suis chrétien, et je devais faire ce que j'ai fait. » On le dépouilla, et on le frappa vigoureusement avec des nerfs de bœuf, ensuite on le jeta dans les flammes, mais il ne brûla point, et c'est en rendant grâces à Dieu et en le glorifiant qu'il rendit son âme à Dieu. La grâce fut accordée par Dieu à saint Émilien d'arriver promptement au secours de ceux qui sont en danger de naufrager dans les tempêtes en mer.

13 AREG, 21 Mars.

Vie du saint père Benoît.

A fol. 211 v° b. * Le saint père Benoît était de la province de Campanie, très versé dans les testaments divins, ayant aimé dès l'enfance la vie solitaire, et il vivait dans une grotte, ignoré des hommes.

Le saint jour de fête de Pâques, Dieu apparut à un prêtre qui s'était fait préparer de nombreux plats pour dîner avec sa famille et lui dit : « Prêtre, tu

էր իւր բազում խորտիկս եւ կամէր ճաշակել ընտանեօք իւրովք, եւ ասէ ցնա. Երէց՝ դու ազգի ազգի խորտիկս պատրաստեցեր քեզ, եւ ծառայն իմ Բենեդիկտոս յայս նեղ այրի քաղցեալ է, տար նմա ի խորտկաց այտի : Եւ առժամայն առեալ երիցուն յամենայն խորտկացն տարաւ նմա ի ցուցեալ այրն : Եւ ասէ ցնա երէցն. Արի հայր եւ ճաշակեսցուք ի միասին ի պարգեւացս զոր առաքեաց քեզ Աստուած՝ զի Զատիկ Տեառն է : Եւ ասէ սուրբն. Արդարեւ Զատիկ է, որովհետեւ տեսի զքեզ. եւ ոչ գիտէր եթէ Յարութիւն Փրկչին էր : Եւ ասէ երէցն. Ստուգապէս Յարութիւն Տեառն է, եւ գոհացեալք զԱստուծոյ ճաշակեցին ի միասին :

Եւ կին մի փայտեղէն ամանով ցորեան բերէր նմա, եւ սատանայ ընկէց զամանն եւ ջարդեաց, եւ սկսաւ կինն լալ : Եւ առեալ սրբոյն զանօթն ի ձեռս իւր եւ խաչակնքեալ ի վերայ ողջացոյց եւ ետ ցկինն, եւ գնաց ուրախութեամբ :

Եւ եկեալ եղբարք ի վանաց միոյ աղաչէին զնա լինել նոցա առաջնորդ, եւ գնաց առ նոսա. եւ նոքա տաղտկացեալ ի * սքանչելի վարուց նորա եւ ի խրատուէ խառնեցին ի կերակուր նորա մահացու դեղ, եւ խաչակնքեալ սրբոյն ի վերայ ամանոյն՝ առժամայն հերձաւ : Եւ հրաման ետ սուրբն ագռաւու միոյ եւ առեալ զխարդախ կերակուրն ընկէց արտաքոյ վանացն, եւ ինքն եկեալ ընկալաւ ի ձեռաց հօրն զանխարդախ կերակուրն : * A fol. rº a.

9-11 Եւ կին ... ուրախութեամբ] Եւ յայնմ օրէ զայլն առ նա մարդիկ եւ զաւանէին զհոգեւոր մխիթարութիւն B || 15-16 Եւ հրաման ... վանացն] եւ հեղաւ մահացեղն B.

t'es fait préparer des plats variés, tandis que mon serviteur Benoît subit la faim dans une telle grotte; porte-lui une part de ces plats. » Le prêtre prit aussitôt une part de tous les mets et l'apporta à la grotte indiquée. Le prêtre dit : « Lève-toi, père, nous mangerons ensemble des dons que Dieu t'a envoyés, car c'est la Pâque du Seigneur. » Le saint répondit : « En effet c'est Pâques puisque je te vois. » Car il ignorait que c'était la Résurrection du Sauveur. Le prêtre lui dit : « En vérité, c'est la Résurrection du Seigneur. » Et en rendant grâces à Dieu ils dînèrent ensemble.

Une femme lui apportait du blé dans un ustensile en bois, le démon fit tomber l'ustensile et le cassa, la femme se mit à pleurer. Le saint prit l'ustensile dans ses mains, fit le signe de croix dessus, le répara et le rendit à la femme qui s'en alla joyeusement.

Des frères d'un certain couvent vinrent le prier d'être leur prieur; il se rendit chez eux, mais ils se lassèrent * de sa vie admirable et de ses conseils, * A fol. 212 rº a.
et ils mirent du poison dans ses aliments; le saint ayant fait le signe de la croix sur l'ustensile, celui-ci se brisa aussitôt. Le saint donna l'ordre à un corbeau qui vint prendre le mets empoisonné, le jeta hors du couvent et revint prendre des mains du père la saine nourriture.

Եւ գնաց սուրբն ի նոցանէ, եւ շինեաց երկու վանս եւ ժողովեաց եղբարս, եւ զի ոչ ունէին ջուր՝ բղխեցոյց նոցա ջուր : Եւ ժողովեաց աշակերտս բազումս, եւ ուսոյց նոցա զկարգ եւ զկրօն ճգնաւորաց եւ կրօնաւորաց : Գրեաց ինքն գիրս եւ կանոնս վարուց կրօնաւորաց եւ քաղաքականաց զոր մինչեւ ցայսօր ունին ամենայն ազգք Հոռոմայեցւոց, եւ առնեն անպակաս վանականք եւ աշխարհականք :

Եւ հասեալ ի խորին ծերութիւն հանգեաւ ի Քրիստոս Մարտի ԻԱ :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբուհւոյն Մատրոնայ Թեսաղոնիկեցւոյ :

Կինս այս էր աղախին հրէի միոյ կնոջ որոյ անուն էր Պաւղիտեա, սանտրէր եւ հիւսէր զհերս տիկնոջ իւրոյ : Եւ ի ժամ աղօթիցն յուղարկէր զտիկինն իւր ի ժողովարանն հրէից եւ ինքն երթայր յեկեղեցին քրիստոնէից եւ յաղօթս կայր :

Եւ մատնեցին զնա առ տիկինն իւր եթէ քրիստոնեայ է, եւ նա դարձեալ պատմեաց
* A fol. 212 r° b. հրէիցն : Եւ ժողովեցան առ նա եւ զանեցին * զՄատրոնա ուժգին չորք արք, եւ արկին ի բանդ կապանօք, եւ թողին զնա զաւուրս չորս անսուաղ : Եւ ապա հանին ի բանդէն

1 նոցանէ] անդրէն յայրն իւր *add.* B — եւ զի ոչ ունէին... ժողովեաց *om.* B || 3 եւ կրօնաւորաց *om.* B || 4 կրօնաւորաց] եւ վանականաց *add.* B || 5 աշխարհականք] ունէր յԱստուծոյ եւ զշնորհս մարգարէութեան, արար եւ զբազում գործս սքանչելեաց *add.* B || 6 Քրիստոս] Արեգի ԺԴ եւ *add.* B || 7 Կինս] Երանելի կինս B — միոյ *om.* B — Պաւղիտեա] Պօտիլա B.

Le saint les quitta, fit construire deux couvents et y rassembla des frères; comme ils n'avaient point d'eau, il leur fit jaillir une source. Il rassembla beaucoup de disciples, il leur enseigna l'ordre et la vie des ascètes et des religieux. Il écrivit des livres et des règles pour la vie des religieux et des laïcs que toutes les nations des Romains observent jusqu'aujourd'hui et qu'accomplissent incessamment les religieux des couvents et les laïcs.

Parvenu à une vieillesse avancée, saint Benoît reposa dans le Christ le 21 mars.

En ce jour martyre de sainte Matrone de Thessalonique.

Cette femme était la domestique d'une juive dont le nom était Politéa, elle peignait sa maîtresse et lui tressait les cheveux. A l'heure de la prière elle conduisait sa maîtresse à la synagogue des juifs, puis elle se rendait à l'église des chrétiens et y priait.

On la dénonça à sa maîtresse comme étant chrétienne, et celle-ci le répéta
* A fol. 212 r° b. aux Juifs. Ceux-ci se rassemblèrent auprès de * Matrona et quatre hommes la frappèrent brutalement; ensuite on la jeta en prison chargée de chaînes où on l'abandonna quatre jours sans nourriture. On la fit ensuite sortir de la

եւ այնչափ գանեցին զնա միւսանգամ՝ մինչեւ ամենայն մարմինն բեկբեկեցաւ, եւ դարձեալ արկին ի բանտ եւ անտես արարին զնա բազում աւուրս, եւ ի սովոյն եւ ի ցաւոյն վշտացն վիրաւորեալ անձինն՝ աղօթելով եւ բարի խոստովանութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Մարտի ԻԱ :

Եւ հրամայեաց տիկինն իւր հանել ի բանտէն զմարմին նորա եւ ձգել արտաքոյ քաղաքին, զոր առեալ քրիստոնէիցն թաղեցին ի պողոտայն :

Եւ յետ հալածմանցն Աղեկսանդրոս Թեսաղոնիկոյ եպիսկոպոսն ի ներքս ի քաղաքին շինեաց մատուռն, եւ անդ հանգոյց զնշխարս սրբուհւոյն Մատրոնայ :

Իսկ Պաւլիտեա տիկինն իւր յոյժ աղքատացաւ եւ մուրանայր. եւ ի սովոյն եմուտ ի հնձան զի ժողովեսցէ զճմլեալ խաղողոյն զկուտսն, անկաւ գերան հնձանին ի վերայ նորա եւ չար մահուամբ սատակեցաւ :

Եւ նշխարք սրբոյն Մատրոնայի զամենայն ախտս եւ զհիւանդութիւնս փարատէ որք հաւատով ապաւինին ի տապանի :

4 Աստուած] Քրիստոս՝ Արեգի ԺԳ եւ *add.* B || 6 քաղաքին] Թեսաղոնիկոյ ի կերակուր շանց, զոր անարատ գտեալ B — թաղեցին] ներձ *add.* B || 9 Պաւլիտեա] Պոտիլա B.

prison et on la frappa de nouveau à tel point que tout son corps fut déchiré, puis on la jeta de nouveau en prison et on l'y abandonna de nombreux jours; elle rendit son âme par la faim et les fortes douleurs de son corps blessé, en priant et en bonne confession, à Dieu, le 21 mars.

Sa maîtresse ordonna de sortir son corps de la prison et de le jeter hors de la ville; les chrétiens vinrent le chercher et l'enterrèrent sur le bord de la route.

Après les persécutions, Alexandre, évêque de Thessalonique, fit construire une chapelle à l'intérieur de la ville et y déposa les restes de sainte Matrone.

Quant à Politéa, sa maîtresse, elle devint très pauvre et se mit à mendier; poussée par la faim, elle pénétra dans un pressoir pour y ramasser les pépins des raisins pressés, une barre du pressoir tomba sur elle et elle périt d'un mort atroce.

Les restes de sainte Matrone guérissent toutes les infirmités et les maladies de ceux qui ont recours avec foi à son tombeau.

Արեգի ԺԴ եւ Մարտի ԻԲ ։ Վարք Ակակիոսի խոստովանող եպիսկոպոսին ։

Յաւուրս Դեկոսի ամբարիշտ արքային՝ խոստովանողն Քրիստոսի սուրբ եպիսկոպոսն Ակակիոս, համարձակութեամբ քարոզէր զՔրիստոս ի * մէջ ժողովրդեան կռապաշտիցն, ի գաւառս եւ ի քաղաքս եւ ի գեօղս ։ Եւ կալեալ զնա անօրինացն կացուցին առաջի հիւպատոսին Մարկիանոսի, եւ հարցանէր վասն քարոզութեանն եւ վարդապետութեանն իւրոյ ։ Իսկ երանելի քահանայապետն Քրիստոսի բացեալ զբերան իւր՝ պայծառ բանիւք քարոզեաց զՔրիստոսի աստուածութիւնն եւ զկամաւոր մարդեղութիւնն, եւ զփրկական չարչարանս, եւ զերեքօրեայ յարութիւնն, զվերանալն յերկինս, եւ զմիւսանգամ գալուստն եւ զհատուցումն գործոց ամենայն մարդկան ։ Եւ յանդիմանեաց զշաղփաղփութիւն առասպելաբանից հեթանոսաց ։

* A fol. 212 v° a.

Եհարց Մարկիանոս եւ վասն սերովբէից եւ քերովբէից ։ Եւ նա պատմեաց նմա մի ըստ միոջէ զորպիսութիւն եւ զկերպս ամենայն անմարմին զուարթնոցն յորոց վերայ նստեալ է Աստուած եւ հանգչի ի սուրբս իւր ։ Եւ բռնաւորն ոչ հաւատաց եւ ոչ ընդունեցաւ, այլ մանաւանդ հրամայեաց եւ ձաղկեցին զերանելի եպիսկոպոսն ուժգին եւ արկին ի բանդ ։

Եւ գրեաց Մարկիանոս զամենայն բանն առ Դեկոս արքայն ։ Եւ նա առաքեաց

1 Վարք ... եպիսկոպոսին] Չարչարանք եւ վարք խոստովանող եպիսկոպոսին սրբոյն Ակակիոսի B || 2 ամբարիշտ] կռապաշտ B || 11 Մարկիանոս] Մարկիոս B || 14 զերանելի *om.* B

14 AREG, 22 Mars.

Vie d'Acace évêque et confesseur.

Aux jours de Dèce l'empereur impie, le confesseur du Christ, le saint évêque Acace prêchait avec hardiesse le Christ * au milieu de la population idolâtre dans les provinces, dans les villes et les villages. Les impies, l'ayant saisi, le firent comparaître devant le consul Marcien, qui l'interrogea au sujet de sa prédication et de sa doctrine. Le bienheureux pontife du Christ ouvrit la bouche et confessa en des termes lumineux la divinité du Christ, son incarnation volontaire, sa passion salutaire, sa résurrection après trois jours, son ascension au ciel, son avènement futur et la rétribution des œuvres de tous les hommes. Il blâma l'absurdité des écrits légendaires des païens.

* A fol. 212 v° a.

Marcien l'interrogea au sujet des séraphins et des chérubins. (Acace) lui expliqua en détail l'essence et la forme de tous les anges incorporels sur lesquels Dieu est assis, se reposant parmi ses saints. Le tyran ne crut point ni ne consentit; au contraire, il ordonna de flageller vigoureusement le bienheureux évêque et de le jeter en prison.

Marcien écrivit tout cela à l'empereur Dèce, qui envoya l'ordre de délivrer

հրաման ղի առանց անարգանաց եւ գանից արձակեցեն զսուրբն Ակակիոս ։ Եւ առժամայն հանին ի բանդէն եւ արձակեցին խաղաղութեամբ ։ Եւ գնաց ի տուն իւր ունելով յանձին իւրում զչարչարանս Քրիստոսի ։ * Եւ զբազումս լուսաւորեաց վարդապետութեամբ իւրով եւ խառնեաց ի հաւատն Քրիստոսի. եւ կատարեաց մեծ սքանչելագործութեամբ զկեանս իւր եւ ըստ հաճոյից Աստուծոյ հանգեաւ ի Քրիստոս Մարտի ԻԲ ։ * A fol. 212 v° b.

Արեգի ԺԵ եւ Մարտի ԻԳ ։ Վկայութիւն Մարկոսի Արեթուսայ եպիսկոպոսի եւ Կիւրղի սարկաւագին եւ այլոց մարտիրոսացն ։

Յորժամ Աստուած ներողութեամբն իւրով թոյլ տուեալ՝ թագաւորեաց գազանաբնութիւնն Յուլիանոս, ուրացողն եւ հայհոյիչն Քրիստոսի, թագուցեալ եւ գաղտակեաց կռապաշտքն համարձակեցան, եւ յայտնապէս զթոյնս իւրեանց հեղին եւ սփռեցին ։ Եւ շինեցին տաճար կռոցն եւ բագինս կանգնեցին, եւ շաղախեցին զերկիր յարենէ եւ ի ճենճերաց զոհիցն, եւ զդաւանողս ճշմարտութեանն անարգէին եւ թշնամանէին, այպն առնէին եւ անգոսնէին ։

Եւ ոչ ժուժկալեալ քրիստոնէիցն նոցա՝ զնոյն եւ նոքա առնէին, եւ անօրէնքն

1 արձակեցեն] ազատեցեն B || 5 հանգեաւ] Արեգի ԺԳ եւ *add.* B || 7 Վկայութիւն ... մարտիրոսացն] Վկայութիւն սրբոյ եպիսկոպոսին Մարկոսի Արեթուսայ, եւ Կիւրղի սարկաւագին, եւ այլոց մարտիրոսացն որք յաւուրս Յուլիանոսի ուրացողին կատարեցան ի Քրիստոս B || 12 եւ ի *om.* B || 13 եւ թշնամանէին] թշնամանօք B || 15 նոցա] ընդ նոսա B.

saint Acace sans injures ni coups. On le fit sortir immédiatement de la prison et on le laissa aller en paix. Il se rendit chez lui, portant sur sa personne les stigmates du Christ. * Il illumina nombre de gens par sa doctrine et les amena à la foi au Christ; il termina sa vie par de grands miracles et selon la volonté de Dieu il reposa dans le Christ le 22 mars. * A fol. 212 v° b.

15 AREG, 23 Mars.

Martyre de Marc, évêque d'Aréthuse, du diacre Cyrille et d'autres martyrs.

Lorsque Dieu, par sa permission, eut toléré que régnât Julien au tempérament féroce, renégat et blasphémateur du Christ, les idolâtres qui se cachaient et vivaient clandestinement prirent de l'audace, répandirent ouvertement leur poison et le disséminèrent. Ils construisirent des temples d'idoles, dressèrent des autels, souillèrent la terre du sang et de la graisse des holocaustes, insultèrent et outragèrent les confesseurs de la vérité, se moquèrent d'eux et les méprisèrent.

Les chrétiens, ne le supportant pas, en firent autant avec eux, mais les impies, comptant sur leur empereur immonde, se mirent à frapper, à flageller

վստահանալով ի սիրտ արքային խրեանց՝ սկսան գանել ձաղել եւ կռփահարել զբարեպաշտսն : Կամեցան ըմբռնել եւ զերանելին Մարկոս զԱրեթուսայ եպիսկոպոսն, վասն զի նա յաւուրս Կոստանդիանոսի թագաւորին բազում տաճարս կռոց եւ բագինս խորտակեաց եւ եկեղեցի շինեաց :

* A fol. 213 r° a. Եւ լուեալ զչար * խորհուրդս նոցա՝ փախեաւ ըստ տէրունական հրամանին, եւ անօրէնքն փոխանակ նորա զայլ ոք կալան : Եւ գիտացեալ երանելին գնաց առ նոսա. եւ նոքա որպէս կատաղի շունք՝ ոչ ի ծերութիւնն խնայելով, եւ ոչ յալեացն պատկառելով, մերկացուցին զնա եւ չարաչար գանիւք վիրաւորեցին զամենայն մարմին նորա :

Ժողովեցին մանկունս ի դպրոցաց, եւ երկաթի գրչօք ծակոտեցին զգագաթն նորա. եւ օծին զմարմինն մեղու՝ եւ ի խորշակի աւուր կախեցին ի բարձրաւանդակի. եւ պիծակք եւ կուոյք եւ մեղուք եւ մժեխք կրծեցին զմարմինն եւ զոսկերսն :

Եւ յորժամ իջուցին՝ պահանջէին ի նմանէ եւ խնդրէին զանձս զի շինեսցեն զտաճար կռոցն զոր կործանեաց, եւ նորա ոչ ինչ ունելով տալ ասէր. Զանձն իմ ետու փոխանակ եւ այլ ոչ ինչ պարտիմ ձեզ : Եւ առժամայն արձակեցին զնա եւ զարմանային ընդ համբերութիւնն : Այլ զոր յաւուրսն յայնոսիկ ի ծովու եւ ի ցամաքի չարչարէին զքրիստոնեայսն հրամանաւ բռնաւորին՝ ընդ գրով ոչ ոք կարէ արկանել :

3 Կոստանդիանոսի] սուրբ *add.* B || 4 խորտակեաց] կործանեաց B.

et à donner des coups de poing aux fidèles. Ils voulurent aussi se saisir du bienheureux Marc, évêque d'Aréthuse, parce qu'il avait, aux jours du grand empereur Constantin, fait détruire de nombreux temples d'idoles et d'autels, et avait édifié des églises.

* A fol. 213 r° a. Ayant appris leurs mauvais * desseins, Marc s'enfuit selon la recommandation du Seigneur, et les impies s'emparèrent d'un autre à sa place. L'ayant appris, le bienheureux se rendit auprès d'eux, et ceux-ci à l'instar de chiens enragés, sans égards pour sa vieillesse et ses cheveux blancs, le dépouillèrent de ses vêtements et à coups redoublés blessèrent tout son corps.

Ils rassemblèrent des enfants d'entre les écoliers et leur firent trouer son crâne avec des stylets de fer; ils enduisirent son corps avec du miel et le suspendirent par une journée de vent chaud sur un tertre : les frelons, les guêpes, les abeilles et les moustiques lui rongèrent le corps et les os.

Lorsqu'ils l'eurent descendu, ils lui réclamèrent et exigèrent de lui de l'argent pour reconstruire le temple des idoles qu'il avait fait détruire, mais lui, n'ayant rien à leur donner, leur dit : « Je vous ai donné ma personne à la place, et je ne vous dois rien de plus. » Ils le mirent aussitôt en liberté, tout en admirant sa patience. Les tortures qu'ils ont fait endurer aux chrétiens à cette époque, sur mer et sur terre, par ordre du tyran, il n'y a personne qui puisse les mettre par écrit.

Իսկ զերանելին Կիւրեղ սարկաւագն որ յաւուրս Կոստանդիանոսի յերկիրն Փիւնիկեայ աստուածախնամ ջանիւք բազում տաճարս կռոց կործանեաց, եւ զբագինս խորտակեաց, զայն յիշեցին * ամբարիշտքն եւ կալեալ սպանին զնա ։ Պատառեցին * A fol. 213 rº b. զորովայնն եւ հանեալ զլեարդն հաղորդեցան ամենեքեան, եւ նոյնժամայն ատամունքն իւրեանց անկան, եւ լեզուքն նեխեալ տորրեցան, եւ յաչացն կուրացան, եւ սկսան աղաղակել եւ յայտնել զքրիստոնէից զօրութիւնն ։

Եւ յԱսկաղոն եւ ի Գազա եւ ի Պաղեստինեայ քաղաքսն բազում բարեպաշտ քահանայք եւ կրօնաւորք եւ կուսան կանայք եւ աշխարհականք կալեալ պատառէին զորովայնսն եւ արկանէին ի ներքս գարի եւ տային կերակուր խոզից ։

Եւ ի Սեբաստիա բացին զտապան սրբոյն Յովհաննու Մկրտչին եւ զմնացեալ անդ պատուական մարմինսն այրեցին հրով եւ զփոշին հողմով ցրուեցին ։

Եւ մի ոմն Արտեմիանոս անուն առ սրբով Կոստանդիանոսիւ զօրավար եւ դուքս լեալ Եգիպտոսի, այր իմաստուն եւ ընտրեալ հաւատով, բազում կուռս եւ բագինս խորտակեաց, եւ զտաճարս պղծազոհացն կործանեաց, զնա ընկեցին ի պատուոյն եւ յիշխանութենէն եւ հատին զգլուխ նորա ։ Եւ զԷմիլիանոս քաջ զօրականն հրով այրեցին ։

4-6 եւ նոյնժամայն... զօրութիւնն] եւ ինքեանք չարաչար պատժովք պատուհասեցան ի Տեառնէ B || 8 պատառէին] պատառեցին B || 9 ի ներքս *om.* B || 12 Արտեմիանոս] Արտեմիոս B || 14 ընկեցին] ընկէց B.

Quant au bienheureux diacre Cyrille, qui aux jours de Constantin, dans le pays de Phénicie, par son zèle pour Dieu, avait fait détruire nombre de temples d'idoles et renversé des autels, les impies se souvinrent * de lui, le * A fol. 213 rº b. saisirent et le tuèrent. Ils déchirèrent le ventre, en sortirent le foie qu'ils mangèrent en commun, mais leurs dents tombèrent aussitôt et leurs langues putréfiées se recroquevillèrent, leurs yeux perdirent la vue et ils se mirent à crier et à proclamer la puissance des chrétiens.

A Ascalon, à Gaza et dans les villes de la Palestine, ils s'emparèrent de nombreux hommes pieux, prêtres et moines, femmes vierges et mariées, leur ouvrirent le ventre, y mirent de l'orge et les donnèrent à manger aux porcs.

A Sébaste, ils ouvrirent la tombe de saint Jean-Baptiste et tout ce qui restait de ce précieux corps et des autres, ils le livrèrent aux flammes et jetèrent les cendres au vent.

Un homme du nom d'Artémien, qui avait été, à l'époque de saint Constantin, général et duc en Égypte, homme pondéré et de foi éprouvée, qui avait brisé bien des idoles et des autels, et fait détruire les temples aux sacrifices immondes, ils le destituèrent de son grade et de son autorité et lui tranchèrent la tête. Ils brûlèrent aux flammes le brave soldat Émilien.

Եւ զայս եւս հրամայեաց անօրէն բռնաւորն, զի քրիստոնեայ որ՝ ոչ իշխան եւ ոչ զօրական լիցի, եւ որք իցեն՝ անկցին ։ Եւ զարձեալ օրինադրութիւն գրեաց հրամանաւոր, որպէս զի քրիստոնէից որդիք * ոչ ուսանիցին զարտաքին գրոց համարողական, զհռետորական, զփիլիսոփայական, զհոմերոսական ստորոգութեան հանճարս. Զի, ասէր, ուսանին զմերս, գիտեն եւ զնոցեանցն, եւ երկոքումբք սպառազինին, եւ զինու բանիւք մարտնչին եւ յաղթեն մեզ ։

* A fol. 213 v° a.

Եւ ոմն երիտասարդ քրիստոնեայ եւ զօրական Թէոդորոս անուն՝ երթայր ընդ մէջ հրապարակին եւ երգէր զերգս մարգարէին Դաւթի եւ յամենայն տան սաղմոսին ասէր. Ամօթ լիցին ամենեքեան ոյք պաշտեն զկուռս հեթանոսաց, ալէլուիա ։ Եւ կալեալ զնա ի մէջ հրապարակին կախեցին, եւ արջառաջլօք զթիկունս հարին, եւ զկողսն երկաթի ճանկօք քերեցին, եւ զամենայն օրն թողին ի կախաղանին, եւ երեկոյին իջուցին եւ կապեցին շղթայիւք եւ արկին ի բանդ ։

Եւ ընդ առաւօտն ասէ Յուլիանոս. Զարմանալի է համբերութիւն քրիստոնէից, զի մեծաւ ուրախութեամբ եւ յօժարութեամբ ընդունին զչարչարանս եւ պարծին ի տանջանս ։ Հրամայեաց եւ արձակեցին զվկայն Քրիստոսի ի կապանաց եւ ի բանդէն ։ Եւ հարցանէին ընդ արիական եւ քաջ զօրականն Քրիստոսի եթէ. Զգայի՞ր զսաստիկ եւ

10 հարին] քերթեցին B || 11 քերեցին] ծակեցին B.

L'impie tyran ordonna encore ceci : qu'un chrétien ne puisse devenir ni prince ni soldat, et que ceux qui le sont soient destitués. Il édicta aussi autoritairement un édit par écrit : que les fils des chrétiens * n'apprennent point les lettres profanes, les mathématiques, la rhétorique, la philosophie et les compositions homériques, « car, disait-il, ils apprennent les nôtres et ils connaissent également les leurs; ils s'arment des deux et par les armes de la parole ils luttent et nous battent ».

* A fol. 213 v° a.

Un jeune militaire chrétien, du nom de Théodore, traversait la place publique en chantant les psaumes du prophète David, et à chaque verset du psaume il ajoutait : « Que tous ceux qui adorent les idoles des païens soient confondus, alleluia. » On le saisit, on le suspendit au milieu de la place, on lui frappa le dos avec des nerfs de bœuf, on lui déchira les côtes avec des ongles de fer et on le laissa toute la journée à la potence. Le soir on le descendit, on lui passa des chaînes et on le jeta en prison.

Au matin, Julien dit : « Elle est admirable la patience des chrétiens, qui acceptent avec joie et de bon gré les tortures et se vantent des souffrances. » Il ordonna de mettre en liberté le martyr du Christ, de le délivrer des liens et de la prison. On demanda au courageux et brave soldat du Christ : « Ressentais-tu les fortes et douloureuses tortures? » Il répondit : « D'abord,

զպատն տանջանաց : Եւ նա ասէ. Յառաջագոյն ի սկիզբն չարչարանացն զգայի սակաւ ինչ վշտացն, եւ ապա ընդարմանայր անձն եւ որպէս ի քուն թմրեալ կայի :

Զայսպիսի չարիս գործեաց Յուլիանոս եւ այլ * բազում խստագոյն քան զայսոսիկ եւ գնացեալ ի պատերազմ ի Պարսս, չար կորստեամբ սատակեցաւ : * A fol. 213 v° b.

Կատարի տօն այս սրբոց վկայիցս Քրիստոսի՝ Մարտի ԻԳ :

Արեգի ԺԶ եւ Մարտի ԻԴ : Վկայութիւն Աբդայի եպիսկոպոսին եւ Որմզդանայ եւ Սայենի եւ Բենիամինի սարկաւագին :

Ի ժամանակս բարեպաշտ թագաւորին Թէոդոսի Փոքու՝ Եազկերտ հրապաշտ արքայն Պարսից շարժեաց պատերազմ քրիստոնէից եւ եկեղեցւոյ Աստուծոյ : Եւ իբրեւ լուաւ Աբդաս եպիսկոպոսն վառեցաւ աստուածային նախանձու եւ հրով այրեաց զպիւրիոնն պարսից, պիւրիոն՝ զտաճարն անուանէին յորում զհուրն բորբոքէին եւ երկիր պագանէին հրապաշտքն :

Եւ լուեալ ի մոգուցն արքայն Պարսից, կոչեաց զերանելի եպիսկոպոսն առ ինքն, եւ նախ հանդարտութեամբ ընդ գործն մեղադրեաց նմա եւ հրամայեաց շինել զպիւրիոնն զոր այրեաց : Իսկ սուրբ եպիսկոպոսն հակառակաբանէր եթէ անհնար է, այլ ոչ նա շինել : Եւ նա հրամայեաց եւ առաջի իւր զսուրբ եպիսկոպոսն սպանին, եւ զամենայն

5 Մարտի ԻԳ] եւ Արեգի ԺԵ *add.* B || 6 Որմզդանայ] Արմիզդանայ B || 7 եւ Բենիամինի սարկաւագին] որ ի Պարսիկս կատարեցան *add.* B || 14 ընդ գործն *om.* B || 16 եւ նա հրամայեաց եւ] եւ նոյնժամայն B.

au commencement, j'ai ressenti quelque peu les souffrances des tortures, mais ensuite je me suis trouvé engourdi et j'étais comme assoupi dans le sommeil. »

Julien accomplit de telles méchancetés et d'autres encore pires * et nombreuses; puis il partit en guerre contre les Perses, où il périt de mort violente. * A fol. 213 v° b.

La fête de ces saints martyrs du Christ a lieu le 23 mars.

16 AREG, 24 Mars.

Martyre de l'évêque Abda, d'Hormisdas (*Ormzdan*), de Saïéni et du diacre Benjamin.

Aux jours du pieux empereur Théodose le Jeune, Yezdegerd, le roi adorateur du feu des Perses, déchaîna la guerre contre les chrétiens et l'église de Dieu. L'ayant appris, l'évêque Abda fut embrasé par le zèle divin et mit le feu au pyrée (*piurion*) des Perses. On appelait pyrée le temple où les adorateurs du feu allumaient le feu et l'adoraient.

Le roi des Perses, l'ayant appris par les mages, fit venir à lui le bienheureux évêque, et commença par le blâmer calmement pour le fait et lui ordonna de reconstruire le pyrée qu'il avait incendié. Le saint évêque lui objecta qu'il lui était impossible de le reconstruire. Il ordonna alors de tuer en sa

եկեղեցիսն աւերեցին, եւ երեսուն ամ զմրրիկ հալածանացն ի քրիստոնէիցն ոչ վերացոյց ։ Եւ հրամայեաց մոգուցն զբարեպաշտութեան պաշտօնեայսն * ըմբռնել, եւ հատանել զոմանց զձեռս եւ զոտս, եւ զոմանց զականջս եւ զունչսն, եւ զոմանց զերկուս աչս խաւարեցուցանել ։ Եւ զայլոց զգլուխս ի ճակատէն մինչեւ ի մօրուսն քերթել, եւ զոմանս ճեղքեալ եղեգամբ զմարմինսն քերթէին. եւ զոմանց կապէին զձեռս յետս՝ եւ շաղախէին զանձինս ճարպով եւ ընկենուին ի խոր գուբ, եւ արկանէին բազում մկունս եւ աքիսս, եւ այնչափ զգուշանային որ ոչ կարէին զեռունքն փախչել, եւ ի քաղցոյն կրծէին զմարմինս սրբոցն ։ Եւ զայս առնելով անօրինացն ոչ կարացին ահացուցանել զճշմարիտ ծառայսն Աստուծոյ, եւ մանաւանդ յորժամ տեսանէին յայսպիսի խիստ տանջանս՝ ինքնակամ ընթանային փափաքմամբ ի մահ ։

* A fol. 214 r° a.

Եւ ոմն մի մեծ իշխան թագաւորին՝ մեծատուն յոյժ եւ քրիստոնեայ որոյ անուն էր Որմիզդան, զնմանէ լուաւ արքայն եթէ քրիստոնեայ է, կոչեաց առաջի եւ պատուիրեաց նմա զի մի անուանեսցի քրիստոնեայ՝ այլ ուրանալ զՔրիստոս ։ Ասէ Որմիզդան. Եթէ ոք ի քո ծառայից ուրասցի զքեզ՝ դու որ մահկանացու ես՝ զնա մեծ տանջանաց արժանի առնես, ո՞րչափ մանաւանդ որ զԱստուած երկնի եւ երկրի՝ զանմահ թագաւորն ուրանան ի յաւիտենական եւ յանշէջ հուրն մատնին ։

1 հալածանացն *om.* B || 4 քերթել] մորթէին B || 5 զձեռս] եւ զոտս *add.* B || 15 եւ երկրի *om.* B.

présence le saint évêque. On détruisit ensuite toutes les églises, et (le roi) ne fit cesser l'orage de la persécution contre les chrétiens pendant trente ans. Il ordonna aux mages d'arrêter * tous les partisans de la piété, de leur couper les mains, à d'autres les pieds, à d'autres les oreilles et le nez et de leur crever les deux yeux; à d'autres de dépouiller la peau du front jusqu'à la barbe, à d'autres de déchirer le corps avec des roseaux fendus. A certains on attachait les mains par derrière, on barbouillait leurs corps avec de la graisse et on les jetait dans une fosse profonde dans laquelle on jetait de nombreux rats et des belettes en prenant toutes les précautions pour que les animaux ne se sauvassent pas afin que, poussés par la faim, ils dévorassent les corps des saints. Tout en faisant cela, les impies ne purent intimider les véritables serviteurs de Dieu, qui au contraire, à la vue de ces cruelles tortures, accouraient volontairement, désireux de la mort.

* A fol. 214 r° a.

Un certain grand prince du roi, très riche et chrétien, nommé Hormisdas, dont le roi avait entendu dire qu'il était chrétien, fut appelé devant lui et le roi lui commanda de ne plus s'appeler chrétien et de renier le Christ. Hormisdas lui répondit : « Si un de tes serviteurs te renie, toi qui es mortel, tu lui infliges de grandes tortures; combien plus ceux qui renient le Dieu du ciel et de la terre, le roi immortel, ne seront-ils pas livrés au feu éternel et sans fin? »

Եւ զայն լուեալ արքային ընկէց զնա ի փառաց եւ ի * պատուոյն, եւ եհան ի տանէն եւ ի ստացուածոցն, եւ հրամայեաց որ մերկ արածէր զուղտսն : Եւ յետ բազում աւուրց ետես զնա մերկ աշխատութեամբ յուղտսն, առաքեաց նմա շապիկ եւ ասէ. Յիշեա զքո առաջին մեծութիւնն եւ զքաղցր կեանսն եւ զփափկութիւնն, եւ ուրացիր զքրիստոնէութիւնդ, եւ հաւատա ի պաշտաման մեր : Եւ նորա լուեալ զդառն զբանս թագաւորին՝ առեալ զշապիկն պատառեաց : Եւ նա բարկութեամբ հրամայեաց եւ ի տեղւոջն սպանին զնա վասն Քրիստոսի հաւատոյն : * A fol. 214 r° b.

Եւ այլ ոմն պարսիկ քրիստոնեայ մեծատուն յոյժ, հազար ծառայից տէր, որում անուն էր Սայենի, բազում անգամ ջանաց թագաւորն դարձուցանել ի Քրիստոսի հաւատոյն : Եւ յորժամ ոչ կարաց հաւանեցուցանել՝ ընտրեաց ի ծառայիցն զմինն որ քան զամենեսեան էր անպիտան, եւ աղտեղի եւ զարշելի տեսլեամբ, ետ նմա զտէրն իւր ծառայ եւ զտիկինն նմա կին, եւ հրամայեաց նոցա ծառայել նմա հնազանդութեամբ : Եւ այն ամենայն եղեւ առ նա, եւ ոչ ի բաց եկաց ի յուսոյն Քրիստոսի :

Կալան եւ զսարկաւագ ոմն որում անուն էր Բենիամին եւ արկին ի բանդ զերկուամ : Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ առաքեցան դեսպանք ի Յունաց թագաւորէն ի Պարսիկս, եւ լուան զԲենիամինէ սարկաւագէն եթէ վասն Քրիստոսի արգելեալ ի բանդի, խնդրեցին յՅազկերտէ արքայէն հանել * զնա ի բանդէն եւ արձակել : Ասէ * A fol. 214 v° a.

10 հաւանեցուցանել] ածել ի կամս իւր B.

Le roi, entendant cela, le déposa de ses fonctions et de ses * titres, lui enleva sa maison et ses propriétés, et lui ordonna d'aller nu paître les chameaux. Longtemps après, l'apercevant nu occupé avec les chameaux, il lui fit envoyer une tunique en disant : « Souviens-toi de ta grandeur d'antan, de ta vie douce et raffinée, renie le christianisme et crois à notre culte. » (Hormizdas), après avoir entendu les amères paroles du roi, saisit la tunique et la déchira. (Le roi), irrité, ordonna de le tuer sur place pour la foi au Christ. * A fol. 214 r° b.

Il y avait un autre persan chrétien fort riche, maître de mille domestiques, dont le nom était Saïéni, que le roi avait essayé plusieurs fois de détourner de la foi au Christ. Ne pouvant le persuader, il choisit un des domestiques, le plus paresseux de tous, sale et d'un visage répugnant, et il lui donna pour serviteur son maître et sa maîtresse pour femme, en leur enjoignant l'ordre de le servir avec obéissance. Toutes ces choses arrivèrent à (Saïéni); malgré cela, il n'abandonna point l'espérance au Christ.

On saisit également un diacre dont le nom était Benjamin et on le mit en prison pendant deux ans. A cette époque des ambassadeurs furent envoyés en Perse par l'empereur des Grecs et, ayant entendu dire du diacre Benjamin qu'il était en prison pour le Christ, ils prièrent le roi Yezdegerd de le sortir * de prison et de le mettre en liberté. Le roi leur répondit : « Qu'il nous * A fol. 214 v° a.

արքային. Վստահացուսցէ զմեզ ձեռնագրով որ զպարսիկ մոգ ոչ դարձուսցէ ի հաւատս իւր, եւ ոչ վարդապետութեամբն իւրով ուսուսցանէ զոք յերկրիս մերում, եւ ապա վասն խնդրոյ ձերոյ արձակեցից զնա ի կապանացն :

Եւ լուեալ Բենիամինի ոչ առ յանձն առնել զհրամանս թագաւորին ասելով. Անհնարին է ինձ զշնորհսն Աստուծոյ իմոյ արգելուլ ի մարդկանէ, այլ որչափ կարող եմ լուսաւորեմ զխաւարեալսն ի մոլորութենէ, զի մի պատիժ կրեցից ընդ թագուցանողին զտաղանդ տեառն իւրոյ : Եւ արքայն վասն աղերսանաց եւ խնդրոյ դեսպանացն՝ ազատեաց զսարկաւագն ի բանդէն :

Եւ նորա ելեալ ոչ դադարէր յուսուցանելոյ եւ ի մկրտելոյ զկրակապաշտ ժողովուրդն Պարսից : Եւ յետ ամաց միոյ յորժամ դարձան դեսպանքն Հոռոմոց՝ ազդեցուցին վասն նորա արքային զոր առնէր : Տարան զնա առաջի, եւ նա աստուածիմաստ բանիւք յոյժ յանդիմանեաց զյիմարութիւն գազանամիտ ազգին Պարսից : Եւ հրամայեաց ընդ եղնգունսն հարկանել սրեալ եղէգն, եւ արիւնն իբրեւ առու հեղոյր ի ձեռացն եւ յոտիցն : Եւ դարձեալ սրեցին երկայնագոյն եղէգն՝ եւ արկին ի ծածուկ ջրահեղ մարմինն՝ եւ ստէպ ստէպ արկանէին եւ հանէին. եւ յայնչափ ցաւս կսկծանացն ի գոհանալոյ եւ ի փառաւորելոյ զԱստուած ոչ դադարէր :

* A fol. 214 v° b. Եւ տեսեալ * արքային եթէ առ ոչինչ համարի զտանջանսն, հրամայեաց եւ երկաթի

garantisse par écrit de ne convertir aucun mage persan à sa foi et de n'enseigner sa doctrine à personne dans notre pays, et ensuite, selon votre demande, je le délivrerai des liens. »

Benjamin, mis au courant, n'accepta point d'accomplir les ordres du roi et dit : « Il m'est impossible d'empêcher les grâces de mon Dieu envers les hommes; autant qu'il sera en mon pouvoir j'illuminerai ceux qui sont dans les ténèbres de l'erreur, pour ne pas avoir à subir les punitions de celui qui avait caché le talent de son maître. » Le roi, sur les prières et les instances des ambassadeurs, délivra le diacre de la prison.

Celui-ci, étant sorti, ne cessa pas d'enseigner et de baptiser le peuple persan adorateur du feu. Un an après, lorsque les ambassadeurs des Grecs furent partis, on prévint le roi de ce que (Benjamin) faisait. On le fit comparaître, et il blâma sévèrement par des paroles remplies d'une sagesse divine la démence brutale de la nation persane. (Le roi) ordonna de lui introduire des roseaux pointus sous les ongles, et le sang coula comme un ruisseau des mains et des pieds. On affila des roseaux plus longs qu'on lui introduisit dans le canal intérieur de l'urine, on les sortit et on les rentra à plusieurs reprises; dans des douleurs aussi atroces il ne cessait de rendre grâces à Dieu et de Le glorifier.

* A fol. 214 v° b. Le roi, voyant * qu'il méprisait les tortures, ordonna de lui introduire dans

պատապան երկաթի սրաքաձեւ արկին ընդ նստոյ տեղին մինչեւ յորովայնն. եւ այնպէս հզօր եւ զօրեղ զօրականն Քրիստոսի աւանդեաց զհոգին ի ձեռս հրեշտակաց :

Կատարի տօն այս մարտիրոսացս Մարտի ԻԴ :

Արեգի ԺԷ եւ Մարտի ԻԵ : Յիշատակ Մելքիսեդեկի առաջին քահանայի :

Թագաւորն Սաղիմ շինէ քաղաք եւ կոչէ ըստ անուան իւրում Սաղիմ : Եւ ծնանի զՄելքին. եւ Մելքի առ իւր կին զՍալա՝ եւ ծնաւ ի նմանէ որդի, եւ անուանեաց ըստ անուան իւրոյ Մելքի : Եւ դարձեալ ծնաւ որդի, եւ անուանեաց Մելքիսեդեկ. եւ հայրն սիրէր զՄելքի, եւ մայրն սիրէր զՄելքիսեդեկ :

Եւ յաւուր միում ի տօնի աստուածոցն ասէ հայրն ցՄելքիսեդեկ. Երթ որդեակ ի նախիրն եւ բեր մեզ զուարակս եօթն եւ խոյս տասն զի մատուցուք ողջակէզ աստուածոցն : Եւ գնաց Մելքիսեդեկ, եւ ի ճանապարհին, մտախոհ լեալ ասէ. Զինչ են կուռքն անշունչք որ ումեք օգնել ոչ կարեն. գնացից առ հայր իմ եւ * ասացից նմա թերեւս լուիցէ ինձ :

Եւ դարձաւ առ հայրն եւ ասէ, Հայր, ընդէ՞ր կորուսանեմք զանասունս մեր զոհելով * A fol. 215 r° a.
կռոցն որ ոչ ումեք օգնել կարեն, եւ բարի առնել կամ չար. այլ Աստուծոյ պարտ է

2 քահանայի] զոր ոմանք յաւանդութենէ անյայտ զրոց առեալ պատմեն այսպէս. *add.* B.

le séant jusqu'au ventre des bâtons de fer, à double tranchant, en forme de lances, et c'est ainsi que le vaillant et puissant soldat du Christ rendit son âme entre les mains des anges.

La fête de ces martyrs a lieu le 24 mars.

17 AREG, 25 Mars.

Commémoration de Melchisédech le premier prêtre.

Le roi Salim s'était fait construire une ville qu'il appela d'après son nom Salim. Il engendra Melchi. Melchi prit pour femme Sala, et il lui naquit un fils qu'il appela d'après son nom Melchi. Puis de nouveau naquit un fils qu'il appela Melchisédech. Le père aimait Melchi, la mère aima Melchisédech.

Or, le jour d'une fête des dieux, le père dit à Melchisédech : « Va, mon fils, au troupeau et amène-nous sept génisses et dix béliers, pour que nous les offrions en holocauste aux dieux. » Melchisédech partit, mais, en chemin, il réfléchit et dit : « Que sont des dieux sans souffle, qui ne peuvent aider personne? J'irai à mon père et * je le lui dirai, peut-être m'écoutera-t-il? » * A fol. 215 r° a.

Il revint auprès de son père et lui dit : « Père, pourquoi perdrions-nous nos animaux en les sacrifiant aux idoles qui ne peuvent être utiles à personne, ni faire bien ou mal? Mais il faut immoler à Dieu, qui a créé le ciel et la

զոհել որ ստար զերկինս եւ զերկիր եւ զամենայն որ ի նոսա։ Եւ բարկացաւ հայրն ի վերայ Մելքիսեդեկի, եւ ասէ. Եթէ ոչ երթեալ բերցես զոր ասացի քեզ՝ փոխանակ անասնոցն զքեզ զոհեցից աստուածոցն։ Եւ գնաց Մելքիսեդեկ բերել ըստ հրամանին։

Եւ ասէ թագաւորն Մելքի ցթագուհին Սալա. Եկ եւ զմի յորդւոց մերոց մատուսցուք զոհ աստուածոց մերոց։ Եւ թագուհին սկսաւ լալ, եւ գիտաց եթէ ոխս ունի ընդ Մելքիսեդեկի վասն բանիցն զոր ասաց, եւ ասէ. վայ ինձ զի ցաւօք եւ երկամբք ծնայ եւ աշխատութեամբ սնուցի, եւ ահա ընդունայն եղեւ ամենայնն։

Եւ թագաւորն կամեցաւ մխիթարել զթագուհին, եւ ասէ. Մի տրտմիր թագուհի, այլ արկցուք վիճակ, եթէ ինձ ելանէ՝ մատուսցուք զորդին իմ, եւ եթէ քեզ՝ մատուսցուք զորդին քո. զի կարծէր թէ կնոջն ելանէ վիճակն։ Եւ արկին վիճակ եւ ել վիճակն թագաւորին, եւ պատրաստեցին զենուլ զպատանին։ Եւ եկն Մելքիսեդեկ եւ եբեր զզուարակսն եւ զխոյսն եւ զնոխազսն։ Եւ ժողովեցան ամենայն ազգատոհմ
* A fol. 215 r° b. թագաւորին եւ * թագուհւոյն ի զենումն Մելքեայ, եւ ոչ ոք մնաց յազգէ նոցա որ ոչ եկին անդ։ Ժողովեցին եւ այլ բազում մանկունս, եւ անասնոցն ոչ գոյր թիւ, եւ գնացին ամենեքեան ի տուն կռոցն։

Եւ ասէ մայրն ցՄելքիսեդեկ. Ոչ ինչ ցաւ է քեզ զի զեղբայր քո զենուն, ընդէր ոչ աղաչես զԱստուածն քո զի թերեւս փրկեսցէ զնա։ Եւ ասէ Մելքիսեդեկ. Գործ է իմ

terre et tout ce qu'ils contiennent. » Le père se fâcha contre Melchisédech et lui dit : « Si tu ne vas pas chercher ce que je t'ai dit, à la place des animaux c'est toi que j'immolerai aux dieux. » Melchisédech alla chercher ce qui lui avait été ordonné.

Le roi Melchi dit à la reine Sala : « Viens, immolons l'un de nos fils en holocauste à nos dieux. » La reine se mit à pleurer, car elle savait que (Melchi) avait une haine contre Melchisédech pour les propos qu'il avait tenus; elle lui répondit : « Malheur à moi, j'ai engendré avec douleurs et peines, j'ai élevé avec fatigue, et voilà que tout cela devient inutile. »

Le roi, voulant consoler la reine, lui dit : « Ne t'attriste pas, reine; nous allons jeter le sort : si le sort m'échoit, nous sacrifierons mon fils; et si c'est à toi, nous sacrifierons ton fils. » Car il croyait que le sort écherrait à la femme. Ils jetèrent le sort et il échut au roi; ils se préparèrent donc à immoler le jeune garçon. Melchisédech arriva en amenant les génisses, les béliers et
* A fol. 215 r° b. les boucs. Toute la famille du roi et * de la reine s'assemblèrent pour le sacrifice de Melchi, et il ne resta personne de leur race qui ne fût venu. On rassembla encore de nombreux autres enfants, le nombre des animaux était grand, et tous se rendirent au temple des idoles.

La mère dit à Melchisédech : « Tu ne ressens pas de peine de ce qu'on va immoler ton frère; pourquoi ne pries-tu pas ton Dieu, peut-être le sau-

այսօր երթալ կալ յաղօթս առ Աստուածն իմ ։ Եւ ել նա ի գլուխ լերին Թափօրայ, եւ եդեալ զծունկս իւր յերկիր եւ համբարձեալ զձեռս իւր առ Աստուած, եւ յանկարծակի եղեւ մէգ եւ մառախուղ, եւ շարժեալ երկրին՝ ընկղմեցաւ քաղաքն առ հասարակ, եւ ոչ ոք մնաց յազգէ Մելքիսեդեկի ոչ այր եւ ոչ կին ։

Եւ էջ Մելքիսեդեկ ի լեռնէ անտի, եւ տեսեալ ընկղմեալ զքաղաքն երկեաւ, եւ ել ի լեառն Թափօրի, եմուտ յանտառն եւ ուտէր զծայրս ծառոց եւ ըմպէր ի ցօղոյ երկնից ։ Եւ ներկաւ մարմին նորա եւ բուսաւ մազ ընդ ամենայն անձն նորա եւ ծածկեաց զնա, եւ աճեցին եղունգունք ձեռացն եւ ոտից նորա իբրեւ թիզ մի, եւ եկաց յանտառին ամս եօթն ։

Եւ յետ եօթն ամաց երեւեցաւ Աստուած Աբրահամու եւ ասէ. Առ ընդ քեզ հանդերձ եւ կերակուր եւ ածելի եւ մկրատ, եւ ել ի լեառն Թափօրի, եւ ձայնեա երիցս անգամ. Այրդ Աստուծոյ ։ Եւ եկեսցէ առ քեզ յանտառէն այր մի * վայրենաձեւ * A fol. 215 v° a.
կերպարանօք, եւ դու մի՛ զարհուրիր ի նմանէ ։ Այլ ա՛ծ զհեր գլխոյ նորա եւ հարթեա՛ զեղունգունս ձեռացն եւ ոտից նորա, եւ զգեցո՛ նմա հանդերձ եւ տո՛ւր կերակուր, եւ նա օրհնեսցէ զքեզ, զի քահանայ Աստուծոյ բարձրելոյ է նա, անհայր, անմայր՝ չհամարեալ յազգս ։

Եւ արար Աբրահամ զամենայն զոր հրամայեաց նմա Տէր. եւ ել ի լեառն Թափօր եւ ձայնեաց երիցս անգամ. Այրդ Աստուծոյ ։ Եւ ել յանտառէն այր մի զազանաձեւ,

verait-il? » Melchisédech répondit : « Je m'occupe aujourd'hui à prier mon Dieu. » Et il monta sur la crête de la montagne du Thabor, mit les genoux en terre et éleva ses mains vers Dieu. Il se fit tout à coup un brouillard, la terre trembla et toute la ville fut engloutie. Il ne resta plus de la race de Melchisédech ni homme ni femme.

Melchisédech descendit de la montagne, mais voyant la ville engloutie, il eut peur et remonta la montagne du Thabor, pénétra dans la forêt, se nourrit des pousses d'arbres et but de la rosée du ciel. Son corps se colora, des poils poussèrent sur toute sa personne jusqu'à la couvrir, les ongles des mains et des pieds s'accrurent de presque une aune, et il vécut sept années dans la forêt.

Sept ans après, Dieu apparut à Abraham et lui dit : « Prends avec toi des vêtements, de la nourriture, un rasoir et des ciseaux, monte sur la montagne du Thabor et crie trois fois : « Homme de Dieu. » Un homme sortant de la forêt viendra vers toi * sous les aspects d'un sauvage, n'aie pas peur de lui. * A fol. 215 v° a.
Rase-lui les cheveux de la tête, coupe-lui les ongles des mains et des pieds, passe-lui des vêtements et donne-lui à manger; il te bénira, car c'est un prêtre du Dieu Très-Haut; il n'a ni père, ni mère, il est sans généalogie. »

Abraham fit tout ce que le Seigneur lui avait ordonné, il monta à la montagne du Thabor, cria trois fois : « Homme de Dieu. » Un homme, à l'as-

եւ տեսեալ զնա Աբրահամ զարհուրեցաւ, եւ ասէ ցնա. Զի՞նչ խնդրես : Եւ ասէ Աբրահամ. Հրամայեաց ինձ Աստուած ածել զգլուխ քո եւ հարթել զեղենգունս քո եւ զգեցուցանել քեզ հանդերձս, եւ դու օրհնեսցես զիս :

Եւ ասէ Մելքիսեդեկ. Արա՛ զոր ինչ հրամայեաց քեզ Աստուած : Եւ իբրեւ արար Աբրահամ զոր հրամայեաց նմա Տէր, ասէ Մելքիսեդեկ. Օրհնեալ է Աբրահամ յԱստուծոյ բարձրելոյ. եւ ոչ կոչեսցի անուն քո Աբրամ, այլ Աբրահամ եղիցի անուն քո. եւ կին քո ոչ կոչեսցի Սարա, այլ Սառա եղիցի անուն նորա : Եւ էջ ընդ Աբրահամու եւ բնակեցաւ ընդ նմա : Եւ ասէ Տէր ցԱբրահամ. Զի ոչ ոք մնաց յազգէ Մելքիսեդեկի ի վերայ երկրի, այլ Մելքիսեդեկ կոչեսցի անհայր, անմայր՝ չհամարեալ յազգս նմանեալ որդւոյն Աստուծոյ առանց խորհրդոյ :

Եւ յորժամ դայր Աբրահամ ի կոտորածէ թագաւորացն, ել ընդ առաջ նորա Մելքիսեդեկ եւ ետ նմա կոտորակ հացի եւ բաժակ, եւ օրհնեաց զնա : Եւ Աբրահամ տասանորդս ետ նմա յամենայն աւարէն, եւ եկաց մնաց քահանայ Աստուծոյ բարձրելոյ :

Եւ կատարի տօն քահանայապետին Աստուծոյ Մելքիսեդեկի՝ Արեգի ԺԷ եւ Մարտի ԻԵ :

* B p. 134 a. [B * Իսկ ըստ հաւաստի աստուածաշունչ գրոց է այսպէս. երանելին Մելքիսեդեկ՝ թագաւոր էր Սաղիմայ՝ քահանայ Աստուծոյ բարձրելոյ. եւ յորժամ դարձաւ Աբրահամ

pect de bête sauvage, sortit de la forêt; à sa vue, Abraham eut peur, mais (l'homme) lui dit : « Que cherches-tu? » Abraham répondit : « Dieu m'a ordonné de te raser la tête, de couper tes ongles, et de te passer des vêtements; et toi, tu me béniras. »

Melchisédech lui dit : « Fais ce que Dieu t'a ordonné. » Et lorsque Abraham eut accompli ce que le Seigneur lui avait ordonné, Melchisédech dit : « Qu'Abraham soit béni par le Dieu Très-Haut! Ton nom ne sera plus Abram, mais ton nom deviendra Abraham; ta femme ne sera plus appelée Saraï (*Sara*), mais son nom sera Sara (*Sarra*). » Il descendit avec Abraham et habita avec lui. Le Seigneur dit à Abraham : « Comme il ne reste plus personne de la race de Melchisédech sur la terre, Melchisédech sera appelé sans père, sans mère, sans généalogie, ressemblant au fils de Dieu, sans le mystère. »

Lorsque Abraham revenait de la défaite des rois, Melchisédech vint au-devant de lui, lui offrit un morceau de pain, du vin et le bénit; Abraham lui donna la dîme de tout le butin. (Melchisédech) continua à demeurer le prêtre du Dieu Très-Haut.

La fête du prêtre de Dieu Melchisédech a lieu le 17 areg, 25 mars.

* B p. 134 a. [B *. D'après les certaines écritures divinement inspirées, c'est ainsi : le bienheureux Melchisédech était roi de Salim [1], prêtre du Dieu Très-Haut :

1. Hébr., VII, 1-3.

ի կոտորածէ թագաւորացն՝ ել ընդ առաջ նորա Մելքիսեդեկ արքայ * Սաղիմայ, եւ մատոյց նմա պատարագ հաց եւ գինի քանզի քահանայ էր Աստուծոյ բարձրելոյ. եւ օրհնեաց զԱբրահամ եւ ասէ. Օրհնեալ Աբրահամ յԱստուծոյ բարձրելոյ որ արար զերկինս եւ զերկիր. օրհնեալ Աստուած բարձրեալ որ մատնեաց զթշնամիս քո ի ձեռս քո: Եւ Աբրահամ տասանորդս ետ յամենայնէ զոր աւարեալ էր ի թշնամեաց: * B p. 134 b.

Մելքիսեդեկ օրինակ եղեւ երկնաւոր քահանայապետին մերոյ Քրիստոսի, որ զքահանայութիւնն երդմամբ ընկալաւ յԱստուծոյ Հօրէ՝ ըստ նախաձայնելոյ մարգարէին Դաւթի թէ. Դու ես քահանայ յաւիտեան ըստ կարգին Մելքիսեդեկի, եւ Տէր ընդ աջմէ քումմէ:

Մելքիսեդեկ թարգմանի թագաւոր արդարութեան. եւ Տէրն մեր ունէր զթագաւորութիւն հօր իւրոյ Դաւթի ըստ մարմնոյ՝ կացեալ թագաւոր յաւիտենից ի վերայ ամենեցուն. Երդուաւ Տէր Դաւթի ճշմարտութեամբ եւ ոչ ստեաց նմա ի պտղոյ յորովայնէ նորա նստուցանել յաթոռ նորա: Որպէս եւ հրեշտակապետն Գաբրիէլ յառաջագոյն ազդեաց ասելով. Յաթոռն Դաւթի նստցի, եւ թագաւորեսցէ ի վերայ տանն Յակոբու յաւիտեան, եւ թագաւորութեան նորա վախճան մի լիցի:

Ունէր Քրիստոս եւ զարդարութիւն փրկութեան, զի ոչ այնքան կարող զօրութեամբ՝ որքան արդար իրաւամբք դատապարտեաց զթշնամին կենաց եւ փրկութեան մերոյ, մահուամբ խաչի իւրոյ փոխարինելով զպարտիս մեր. եւ եղեւ մեզ յԱստուծոյ

et lorsque Abraham revint de la défaite des rois, Melchisédech, roi * de Salim, vint au-devant de lui et lui offrit le sacrifice du pain et du vin, car il était prêtre du Dieu Très-Haut. Il bénit Abraham et dit : « Qu'Abraham soit béni par le Dieu Très-Haut qui a créé le ciel et la terre! Béni (soit) le Dieu Très-Haut, qui a livré tes ennemis entre tes mains [1]. » Abraham lui donna la dîme de tout le butin qu'il avait pris à l'ennemi. * B p. 134 b.

Melchisédech est devenu l'image de notre grand prêtre céleste, le Christ, qui reçut par serment le sacerdoce de Dieu le Père, d'après la prédiction du prophète David : *Tu es le prêtre éternel selon l'ordre de Melchisédech et le Seigneur est à ta droite* [2].

Melchisédech se traduit roi de la justice. Or Notre-Seigneur avait la royauté de son père David selon la chair, étant le roi éternel sur tous les hommes. Le Seigneur a juré à David en vérité et Il ne lui a pas menti, en faisant asseoir sur son trône le fruit de ses entrailles, selon que l'archange Gabriel prédit auparavant en disant : *Il montera sur le trône de David et il régnera éternellement sur la maison de Jacob, et son règne n'aura point de fin* [3].

Le Christ avait aussi la justice du salut, car il ne condamna pas tant avec la force de la puissance qu'avec le juste droit l'ennemi de notre vie et de notre salut, en payant nos dettes par sa mort sur la croix. Il fut pour nous la

1. Gen., XIV, 18. — 2. Ps. CX, 7. — 3. Luc, I, 32 sq.

արդարութիւն եւ փրկութիւն, եւ արդարութեամբ իւրով արդարացոյց զմեզ, ազատեալ ի ծառայութենէ մահու եւ դժոխոց :

* B p. 135 a.

Մելքիսեդեկ կոչեցաւ թագաւոր խաղաղութեան, եւ փրկիչն մեր արար խաղաղութիւն յերկինս եւ յերկրի. եւ հաշտեցոյց զԱստուած ընդ մարդկային ազգի կենսաձիր արեամբ իւրով՝ զոր եհեղ ի վերայ քառաթեւ սուրբ խաչին, որպէս երգէին հրեշտակք ընդ հովուացն յաւուր ծննդեան Փրկչին. Փառք ի * բարձունս Աստուծոյ եւ յերկիր խաղաղութիւն :

Մելքիսեդեկ հաց եւ գինի մատոյց Աբրահամու նահապետին յորժամ դարձաւ ի պատերազմէ թագաւորացն, եւ Տէրն մեր զմարմին եւ զարիւն իւր հացիւ եւ գինեաւ ետ առաքելոցն սրբոց ի խորհրդական ընթրիսն, եւ նոյնպէս կարգեաց նուիրել մինչեւ ի կատարած աշխարհի ասելով. Զայս արարէք առ իմոյ յիշատակի :

Մելքիսեդեկ անհայր անմայր կոչեցաւ. եւ Քրիստոս ըստ աստուածային յաւիտենական ծննդեանն ի Հօրէ՝ է անմայր, եւ ըստ մարդկային ժամանակաւոր ծննդեանն ի սրբոյ կուսէն՝ անհայր. եւ ինքն է միապէս մի Որդի, մի Տէր, մի Քրիստոս, Աստուած ճշմարիտ եւ մարդ ճշմարիտ : Զի այնպիսի վայելէր միջնորդ հաշտարար ի մէջ Աստուծոյ եւ մարդկան, եւ քահանայ յաւիտենական առ ի քաւելոյ զմեղս բազմաց. քանզի լոկոյ մարդոյ փրկել զարարածս անհնարին էր, եւ սոսկ Աստուծոյ չարչարիլ

justice et le salut provenant de Dieu, car par sa justice il nous a justifiés et nous a sauvés de l'esclavage de la mort et de l'enfer.

Melchisédech fut appelé roi de la paix et notre Sauveur fit la paix au ciel et sur la terre; Il a réconcilié Dieu avec le genre humain par Son sang vivifiant, qu'Il a versé sur la sainte croix à quatre branches, ainsi que chantaient les anges en compagnie des bergers le jour de la naissance du Sauveur :

* B p. 135 a.

*Gloire à Dieu au * plus haut des cieux et paix sur la terre*[1].

Melchisédech offrit au patriarche Abraham du pain et du vin, lorsqu'il revint de la guerre contre les rois, et Notre-Seigneur donna son corps et son sang aux saints apôtres sous la forme de pain et de vin à la cène mystique; et il institua de faire ainsi l'oblation jusqu'à la fin du monde en disant : *Faites ceci en mémoire de moi*[2].

Melchisédech fut appelé sans père, sans mère; et le Christ par Sa naissance divine éternelle du Père est sans mère, mais par sa naissance humaine temporelle de la sainte Vierge Il est sans père; il est souverainement un Fils, un Seigneur, un Christ, vrai Dieu et vrai homme. Car c'est ainsi qu'il fallait un intermédiaire conciliateur entre Dieu et les hommes, un prêtre éternel pour ôter les péchés de beaucoup; il était impossible au seul homme de sauver les créatures comme il était impossible au seul Dieu de souffrir et de mourir.

1. Luc, ii, 14. — 2. Luc, xxii, 19.

եւ մեռանել անկարելի ։ Զի որպէս առաքեալն ասէ. Բազում են կացեալ քահանայք՝ վասն մահուն արգել լինելոյ, իսկ սա վասն յաւիտեան կալոյ առանց անցանելոյ ունի զքահանայութիւնն ։ Ուստի եւ կենդանի առնել համօրէն կարող է զմատուցեալս նովաւ առ Աստուած, քանզի միշտ կենդանի է լինել բարեխօս վասն նոցա ։

Եւ կատարի տօն քահանային Աստուծոյ Մելքիսեդեկի Արեգի ԺԷ եւ Մարտի ԻԵ ։]

Արեգի ԺԸ եւ Մարտի ԻԶ ։ Վկայութիւն սրբոյն Պօղոսի եւ քեռն իւրոյ Յուլիանեայ ։

* Քրիստոսի մարտիրոսքն Պօղոս եւ Յուլիանէ՝ քրիստոնեայք էին ի քաղաքէն Պտղոմիդեայ՝ յաւուրս Աւրելիանոսի անօրէն արքային. եւ դեռ եւս մանկունք էին ։ * A fol. 215 v° b.

Եւ յորժամ եկն թագաւորն ի քաղաքն եւ ետես զնա սուրբն Պաւղոս՝ ասէ ցքոյր իւր. Մեծ փորձութիւն եմուտ ի քաղաքս մեր, բայց զօրութեամբն Քրիստոսի ոչ երկիցուք. եւ սկսաւ զնշան խաչին կնքել յերեսն ։ Ետես զնա թագաւորն եւ կոչեաց առ ինքն եւ ասէ. Որպէս իշխեցեր զնշանդ զայդ առնել յերեսդ ։ Եւ նա խոստովանեցաւ զքրիստոնէութեան հաւատն իւր ։

6 սրբոյն] սրբոյ վկայիցն B || 7 էին] եւ քրիստոնէից զաւակք *add.* B.

Ainsi que le dit l'apôtre : *Beaucoup furent institués prêtres, parce que la mort les empêchait de l'être toujours, mais Lui, parce qu'il demeure éternellement, Il possède le sacerdoce qui ne se transmet point. De là vient aussi qu'il peut sauver parfaitement ceux qui s'approchent de Dieu par Lui, puisqu'Il est toujours vivant pour intercéder en leur faveur* [1].

La fête du prêtre de Dieu Melchisédech a lieu le 17 areg, 25 mars.]

* 18 areg, 26 Mars.

Martyre de saint Paul et de sa sœur Julienne.

* Les martyrs du Christ Paul et Julienne (*Iouliané*) étaient des chrétiens de la ville de Ptolémaïde, aux jours de l'empereur impie Aurélien. Ils étaient presque des enfants. * A fol. 215 v° b.

Lorsque l'empereur vint à la ville et que Paul le vit, il dit à sa sœur : « Une grande épreuve vient d'entrer dans notre ville, mais nous n'en aurons point peur, par la puissance du Christ. » Et il se mit à faire le signe de la croix sur son visage. L'empereur l'aperçut, le fit appeler et lui dit : « Comment as-tu osé faire ce signe sur ton visage? » Il confessa sa foi chrétienne.

1. Hébr., vii, 23-25.

Կախեցին զսուրբն եւ տանջեցին զնա ։ Եւ ընթացաւ Յուլիանէ քոյրն իւր առ թագաւորն եւ ասէ. Անիրաւ չարչարես զեղբայրն իմ ով բռնաւոր ։ Հրամայեաց եւ զնա կախել եւ քերել զմարմինն ։ Եւ յորժամ տանջեցին զնոսա՝ իջուցին ի փայտէն եւ նեղէին ուրանալ զՔրիստոս. եւ ոչ հաւանեցան բանից նոցա ։ Եւ արկին զնոսա յեռացեալ ձիւթոյ տապակ, եւ առժամայն եղեւ ցուրտ եւ ոչ այրեցան ։ Ապա տարածեցին զնոսա ի վերայ հրացեալ երկաթի մահճաց. հրամայեաց՝ եւ ի վերայ հրոյն հարկանէին զսուրբսն երկայն բրովք ։ Եւ դահիճքն Կոդրատոս եւ Ակակիոս խնայէին ի հարկանել եւ ողորմէին. եւ տեսեալ զայն արքային եհատ զգլուխս նոցա ։ Եւ ապա հատին զսրբոյն Պօղոսի եւ զՅուլիանեայ զգլուխն Մարտի ԻԶ ։

* A fol. 216 r° a.

* Արեգի ԺԹ եւ Մարտի ԻԷ ։ Վկայութիւն կուսին Կատարինեայ սրբուհւոյն ։

Այս իմաստասէր եւ հանճարեղ կին էր ի քաղաքէն Աղեքսանդրու, դուստր լեալ Կոստանդեայ թագաւորին, եւ անուն կուսին Կատերինէ ։ Եւ էր յոյժ գեղեցիկ տեսլեամբ երեսօք եւ անձամբ, եւ քրիստոնեայ հաւատով, յաւուրս անօրէն արքային Մաքսենտի ։ Եւ այնչափ էր ճառավարժ եւ երագամիտ մինչ զի ուսաւ ի բուն իսկ

5 տապակ] կաթսայ B || 5 առժամայն ... ապա *om.* B || 8 նոցա] գահճացն B || 9 զգլուխն] Արեգի ԺԹ եւ *add.* B || 10 Վկայութիւն ... սրբուհւոյն] Վկայութիւն սրբուհւոյ կուսի վկային Կայտալինեայ B || 13 անօրէն] բռնաւոր B.

On suspendit le saint et on le tortura. Julienne, sa sœur, courut à l'empereur et lui dit : « Tu tortures injustement mon frère, ô tyran! » Il ordonna de la suspendre également et de lui déchirer le corps. Après les avoir torturés, on les descendit du poteau et on les pressa de renier le Christ, mais ils ne consentirent point à leurs paroles. On les jeta dans une chaudière de goudron bouillant qui se refroidit aussitôt et ils ne furent point brûlés. Ensuite on les étendit sur un lit de fer rougi au feu et (l'empereur) ordonna de battre les saints sur le feu, avec de longs bâtons. Les bourreaux Codratus et Acace hésitaient à frapper et en avaient pitié, ce que voyant, l'empereur leur fit trancher la tête. On trancha ensuite la tête à saint Paul et à sainte Julienne le 26 mars.

* A fol. 216 r° a.

* 19 AREG, **27 Mars.**

Martyre de la vierge sainte Catherine.

Cette femme philosophe et intelligente était de la ville d'Alexandrie, fille de l'empereur Constance; son nom de jeune fille était Catherine. Elle était de fort bel aspect, de visage et de prestance; de foi chrétienne, (vivant) aux jours de l'empereur impie Maxence. Elle était si capable et d'esprit si prompt

զամենայն հելլենական և զհռետորական և զիմաստասիրական հանճարն. զՀոմերոսն և զՎիրգիլոն, և զԱսկղեպիոս, զԱրիստոտէլ, զՊղատոն, զՓիլիստիոն, զԱնիսի և զԱմրիսի զմոգուցն, զՍիբիլլայն և զԴիոնիսիոսն. նոյնպէս և զհնախօսբժշկացն՝ զԻպոկրատէս և զԳաղիանոս, և զամենայն հռետորական և զփիլիսոփայական, և զաստղաբաշխութեան և զերկրաչափական և զթուաբանական զամենայն զիրս հելլենական՝ ճարտարութեամբն ուսաւ և ի բերան ընթեռնոյր : Եւ յոյժ հմուտ եղև ամենայն բարբարոսաց լեզուաց, և զեօթանասուն և զերկու ազգաց զխօսս ուսաւ : Եւ յոյժ զարմանային որք տեսանէին զնա և լսէին ի նմանէ, և համբաւ իմաստութեան նորա հռչակեցաւ ընդ ամենայն ազգս :

Եւ ի միում աւուր եսես զթագաւորն Մաքսենտիոս, որ բազում ամբոխիւ * զոհս մատուցանէր կռոցն. և երթեալ եմուտ ի տաճարն, և սկսաւ կշտամբել և յանդիմանել զթագաւորն վասն զարշելի կռոցն տօնի ի գրոցն Հոմերոսի հելլենացւոցն և ի Վիրգիլիոսի հռոմայեցւոցն. և յոյժ զարմացան ընդ սքանչելի բանս իմաստութեան նորա, և զարմացեալ ընդ բազմաւ բազում և ազգի ազգի լեզուացն զոր խօսեցաւ զաշի հարան : * A fol. 216 r° b.

Եւ տեսեալ երանելի կինն զթագաւորն և զամբոխն շլացեալ և ոչ կարէին պատասխանի տալ. սկսաւ խօսել պարզ բանիւք և ասէ զթագաւորն. Ընդէ՞ր ժողովեցեր

1 զամենայն *om.* B — զհռետորական և] զհռոմայական B || 5 զթուաբանական] և զնուագարանական *add.* B || 13 զարմացան] սքանչացան B — սքանչելի] զարմանալի B.

qu'elle apprit en entier toutes les branches de la rhétorique et de la philosophie grecques, Homère et Virgile (*Virgilon*), Asclépius, Aristote, Platon, Philistion, les mages Anis et Amris, les Sibylles et Denys, en même temps que les anciens médecins Hippocrate et Galien, et tous les ouvrages grecs de rhétorique, de philosophie, d'astronomie, de géométrie et d'arithmétique qu'elle apprit avec talent et qu'elle récitait par cœur. Elle était très versée dans toutes les langues des barbares, car elle avait appris à parler la langue de soixante-douze nations. Tous ceux qui la voyaient et l'entendaient l'admiraient et la réputation de sa sagesse se répandit dans tous les peuples.

Un jour, elle vit l'empereur Maxence entouré d'une grande multitude offrir * des victimes aux idoles; s'avançant, elle pénétra dans le temple et se mit à réprimander et à blâmer l'empereur pour la fête abominable des idoles en se servant des textes de l'Homère des Grecs et du Virgile des Romains. Les (assistants) s'étonnèrent beaucoup des sublimes propos de sa sagesse en même temps qu'ils furent stupéfiés des nombreux idiomes et des langues variées dont elle se servit pour parler. * A fol. 126 r° b.

La bienheureuse femme, voyant l'empereur et la foule interdits et ne sachant que répondre, se mit à leur parler en des termes simples et dit à

զբաղմունքին ամբոխիս, եւ ունայնութեամբ կորուսանես զանձինս դոցա ի մոլորութիւն կռոցդ : Արդ սթափեցո՛ զխելս մտաց քոց եւ լուր ինձ, եւ ծանիր զայն որ անճառելի բանիւ հաստատեաց զամենայն աշխարհս, զի նա միայն է ճշմարիտ Աստուած որ առաքեաց զմիածին իւր յերկիր, զի կեցուսցէ զանձինս մեր խաչիւն իւրով. նա է Փրկիչ մոլորելոց եւ Աստուած աստուծոց եւ նմա փառք յաւիտեանս :

Յայնժամ ի տարակուսի լեալ թագաւորն, տարաւ զնա զկնի իւր յապարանն, կարծէր թէ ողոքանօք դարձուցէ զնա ի կուռսն եւ ուրանալ զՔրիստոս : Իսկ նա առաւել ջանայր աստուածիմաստ բանիւք զթագաւորն հաւանեցուցանել :

Եւ հրամայեաց թագաւորն բերել յիսուն հռետորական վարդապետս, զի խօսեսցին ընդ նմա ի հելլենական * համճարից : Եւ յորժամ սկսան խօսել առաջի թագաւորին, սրբուհի Կատարինէ հրեշտակային օգնականութեամբն՝ զմեծագոյն հռետորական վարդապետսն զարմացոյց եւ յամօթ արար, եւ երեւեցոյց զնոսա տգէտս եւ անիմաստս : Յայնժամ փիլիսոփայքն յամօթ եղեն, եւ երկեան խօսել կամ հարցանել ի փիլիսոփայական գրոց :

Իսկ երանելին Կատարինէ տեսեալ զնոսա ի տարակուսի՝ պատմեաց նոցա զմարգարէութիւն հեթանոս իմաստասիրացն որ յառաջ քան զՔրիստոսի գալուստն էին.

4 զմիածին] որդին *add.* B — զանձինս մեր] զմեզ B || 7 դարձուցէ] դարձուցանէ B || 9 թագաւորն] արքայն B || 11 հրեշտակային օգնականութեամբն] հրեշտակական օգնութեամբն B.

l'empereur : « Pourquoi as-tu rassemblé cette grande foule, et les égares-tu vainement dans l'erreur de tes idoles? Secoue donc les facultés de ton esprit et écoute-moi, reconnais celui qui d'un mot ineffable a créé tout l'univers, car Il est le seul vrai Dieu, qui a envoyé Son fils unique sur la terre pour sauver nos personnes par Sa croix; c'est lui le sauveur des égarés, le Dieu des dieux, à qui gloire éternellement. »

L'empereur, alors, saisi d'indécision, l'emmena à sa suite à son palais, avec l'idée de la convertir par de douces paroles aux idoles et de lui faire renier le Christ. Mais elle redoubla d'efforts pour persuader l'empereur par des arguments divins.

L'empereur ordonna de faire venir cinquante maîtres de rhétorique pour
* A fol. 216 v° a. discuter avec elle sur les sciences * grecques. Lorsqu'ils se mirent à discuter en présence de l'empereur, sainte Catherine avec l'aide angélique étonna les plus grands docteurs de rhétorique, les confondit et montra qu'ils étaient ignorants, dépourvus d'esprit. Alors les philosophes furent saisis de confusion et craignirent de parler ou de l'interroger sur les ouvrages philosophiques.

Quant à la bienheureuse Catherine, les voyant dans le doute, elle leur parla de la prophétie des philosophes païens antérieurs à la venue du Christ;

զՎիրգիլեայ որ ասէ . Յերից միութենէն մինն ի մարմին առանձնի եւ չերից աներեւութիցն ոչ պակասի ։ Եւ Սիբիլա կին էր, եւ գրեաց ի գիրս իւր ի շարս պատգամին վասն խաչին, ասէ . Ով երիցս երանեալ փայտ՝ քանզի օծեալն տարածէ զբազուկս իւր ի վերայ քո ։ Եւ նախ գուշակեաց մինն զխորհուրդ սրբոյ Երրորդութեանն, եւ միւսն զչարչարանսն Քրիստոսի ։ Եւ այլ բազում բանիւք յառաքելոյն Պետրոսի եւ ի սաղմոսացն Դաւթի ուսուցանէր եւ խրատ տայր հռետորացն եւ փիլիսոփայիցն հաւատալ ի Քրիստոս ։

Եւ ասէ ցնոսա . Ով կոյրք եւ անմիտք եւ ապուշամիտք ծաներուք զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս որ վասն մեր մարմնացաւ եւ խաչեցաւ եւ թաղեցաւ եւ յարեաւ ի մեռելոց եւ յերկինս համբարձաւ, եւ գալոց է դատել * զկենդանիս եւ զմեռեալս որում փառք յաւիտեանս ։ * A fol. 216 v° b.

Իսկ թագաւորն զհռետորսն իբրեւ ետես յամօթ լեալ եւ ի տարակուսի՝ բարկացաւ յոյժ, եւ հրամայեաց հուր բորբոքել եւ այրել զյիսուն իմաստասէրսն ։ Եւ յորժամ տանէին զնոսա յայրումն՝ մինն ի նոցանէ խրատ տայր այլոցն զի անկանիցին յոտս սրբուհւոյ կուսին, եւ առցեն զկնիքն Քրիստոսի . որպէս եւ արարին . եւ հաւատացին ի Քրիստոս ։ Եւ ասէ ցնոսա . Երանի է ձեզ զի փախեայք ի մոլորութենէն եւ ծանեայք

10 գալոց է] երկնային փառօք *add.* B.

de Virgile qui disait : « De l'union des trois, l'un se spécifie dans le corps et ne fait pas défaut aux trois invisibles. » La Sibylle était une femme qui avait écrit dans ses œuvres, dans la série de ses oracles, au sujet de la croix en ces termes : « O arbre trois fois bienheureux! car l'oint étendra ses bras sur toi[1]. » Un autre avait prédit le mystère de la sainte Trinité; un autre la passion du Christ. Et par d'autres nombreux textes, de l'apôtre Pierre et des psaumes de David, elle enseignait et conseillait aux rhéteurs et aux philosophes de croire au Christ.

Elle leur dit : « O aveugles, gens stupides et faibles d'esprit! reconnaissez Notre-Seigneur Jésus-Christ qui a pris corps pour nous, a été crucifié, enterré, a ressuscité des morts et s'est élevé au ciel, qui doit venir pour juger * les vivants et les morts, à qui gloire éternellement. » * A fol. 216 v° b.

L'empereur, voyant les rhéteurs confus et dans le doute, en fut fort irrité; il ordonna d'allumer un grand feu et de brûler les cinquante philosophes. Pendant qu'on les emmenait au bûcher, l'un d'eux engagea les autres à se jeter aux pieds de la vierge sainte et en recevoir le sceau du Christ. Ils firent ainsi et crurent au Christ. Elle leur dit : « Heureux êtes-vous d'avoir fui l'erreur et d'avoir reconnu Dieu; recevez maintenant le baptême du feu et

1. Oracula Sibyllina, VI, 26, cf. J. Geffcken, *Die Oracula Sibyllina,* Leipzig, 1902, p. 132.

զԱստուած. արդ ընկալարուք զմկրտութիւն հրով եւ ուրախասջիք ընդ հրեշտակս յաւիտեան : Եւ կատարեցան հրով յիսուն արքն այնոքիկ խոստովանելով զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս եւ մազ մի ի գլխոց նոցա ոչ այրեցաւ ի հրոյն. եւ բազումք յամբոխէն հաւատացին ի Քրիստոս :

Եւ զերանելոյն Կատարինեայ մերկացուցին զծիրանի բեհեզն եւ զոսկի զարդսն ի գլխոյն եւ ի բազկացն եւ ի պարանոցէն, եւ հարկանէին ուժգին ի վերայ հանդերձին եւ արկին ի բանդ :

Եւ կին մի այրի՝ թագուհի լեալ երբեմն Մաքսենտիոսի արքային՝ ցանկայր տեսանել զԿատարինէ, եւ լսել ի նմանէ բանս իմաստութեան : Եւ Պորփիւրիոս ստրատելատն տարաւ ի գիշերի զթագուհին առ նա, եւ նորին վարդապետութեամբն հաւատաց ի Քրիստոս, եւ երթեալ ի տուն իւր մկրտեցաւ ի քրիստոնէից :

* A fol. 217 r° a. Եւ դարձեալ * տարան զերանելին Կատարինէ ի հարցումն, եւ նա անփոփոխելի բնութեամբ խոստովանէր զՔրիստոս : Կապեցին զնա ի սրալից անիւ, եւ հրեշտակ Տեառն իջեալ յերկնից կորզեաց զնա ի դժնդակ մեքենայէն : Յայնժամ հաւատացեալ թագուհին ընթացաւ հերարձակ առ թագաւորն, եւ անգոսնելով մեղադրէր նմա ընդ անխիղճ անողորմութիւն նորա. եւ ինքն խոստովանեցաւ համարձակութեամբ զՔրիստոս : Եւ հատին զգլուխ նորա եւ կատարեցաւ մարտիրոսութեամբ :

13 եւ հրեշտակ... մեքենայէն] եւ տանջեցին ուժգին B || 17 հատին] առժամայն *add.* B.

vous vous réjouirez avec les anges éternellement. » Ces cinquante hommes moururent dans les flammes en confessant Notre-Seigneur Jésus-Christ, et pas un cheveu de leurs têtes ne fut brûlé par les flammes. Beaucoup parmi la foule crurent au Christ.

Quant à la bienheureuse Catherine, on lui enleva le manteau de pourpre et les bijoux en or de la tête, des bras et du cou, et on la frappa vigoureusement par-dessus ses vêtements; puis on la jeta en prison.

Une veuve, qui avait été autrefois impératrice (femme) de l'empereur Maxence, désirait voir Catherine et entendre d'elle des paroles de sagesse. Le stratélate Porphyre conduisit donc l'impératrice auprès d'elle pendant la nuit, et celle-ci crut au Christ par son enseignement, rentra chez elle et se fit baptiser par les chrétiens.

* A fol. 217 r° a. On emmena de nouveau * la bienheureuse Catherine à l'interrogatoire, mais elle, d'une manière immuable, confessa le Christ. On l'attacha à une roue pleine de lames, mais l'ange du Seigneur descendu du ciel l'arracha de l'atroce machine. C'est alors que l'impératrice croyante courut, les cheveux épars, auprès de l'empereur et le blâma sévèrement de son défaut de pitié sans scrupule; elle confessa avec hardiesse le Christ. On lui trancha la tête et elle mourut en martyre.

Իսկ զօրուհի կոյսն Կատարինեայ յոյժ աղաչեաց (թագաւորն) եւ խրատ տայր ուրանալ զՔրիստոս, եւ տեսեալ եթէ ամենեւին ոչ լսէ, եհատ վճիռ գլխատման նորա : Եւ յորժամ տանէին ի կատարումն՝ բազում ժողովուրդք երթային զկնի լալով : Եւ յորժամ գնացին ի տեղին՝ աղաչեաց զդահիճսն անսալ փոքր մի մինչեւ կացցէ յաղօթս : Եւ համբարձեալ զձեռս իւր եւ զաչս յերկինս ասէ. Տէր Աստուած իմ լուր ինձ եւ կատարեա զխնդրուածս իմ, եւ տուր ամենեցուն որք յիշեն զանուն աղախնոյս քո Կատարինեայ զառատ ողորմութիւն քո, եւ առողջութիւն մարդոյ եւ անասնոց, եւ որք յիշեն զիս յաւուր ոգեվարի՝ առաքեա զհրեշտակ խաղաղութեան որ ջնջեսցէ զմեղս նոցա եւ խաղաղութեամբ աւանդեսցէ զհոգին : Ընկալ եւ զհոգիս իմ խաղաղութեամբ եւ քեզ փառք յաւիտեանս :

* Եւ ի կատարել զաղօթսն խօսեցաւ Տէր յամպոյն եւ ասէ. Եկեսջիր ի կայանս Հօրն քոյ որ յերկինս է, հրեշտակք պսակս եւ ջահս ունելով մնան զալստեան քոյ զի եկեսցեն քեզ ընդ առաջ : Եւ զխնդրուածս քո կատարեցից, եւ տաց ամենեցուն որք կատարեն զյիշատակս քո հարիւրապատիկ զխնդրուածս նոցա : Եւ յաւուր ոգեվարի եթէ ոք յիշեսցէ զանուն քո՝ առաքեցից զհրեշտակ խաղաղութեան, եւ քաղցրութեամբ աւանդեսցի հոգի նորա : * A fol. 217 r° b.

Եւ յետ աստուածային ձայնին ասէ երանելին ցդահիճսն. Եկայք եւ կատարեցէք

5-17 ասէ... երանելին] աղօթեաց առ Աստուած, եւ ապա ասէ B.

L'empereur pria beaucoup la sainte vierge Catherine en l'engageant à renier le Christ, mais voyant qu'elle ne l'écoutait point du tout, il rendit contre elle une sentence de décapitation. Pendant qu'on la conduisait à l'endroit de l'exécution une foule de gens la suivaient en pleurant. Arrivée à l'endroit, elle pria les bourreaux d'attendre un peu jusqu'à ce qu'elle eût fini sa prière. Elle éleva ses mains et ses yeux au ciel et dit : « Seigneur mon Dieu, exauce-moi et accomplis mes vœux, donne dans ta grande pitié à tous ceux qui commémoreront le nom de ta servante Catherine la santé des hommes et des animaux; et à tous ceux qui se souviendront de moi au jour de l'agonie, envoie-leur l'ange de la paix, afin qu'il absolve leurs péchés et qu'ils rendent leur âme en paix. Reçois aussi mon âme en paix; à Toi gloire éternellement. »

* A la fin de la prière, le Seigneur parla d'un nuage et dit : « Viens dans la résidence de ton Père qui est au ciel; des anges tenant à la main des couronnes et des torches attendent ton arrivée pour venir au-devant de toi. J'exaucerai tes vœux et j'accorderai au centuple à ceux qui accompliront ta commémoration ce qu'ils me demanderont. A celui qui au jour de son agonie se souviendra de ton nom, j'enverrai l'ange de paix et il rendra son âme doucement. » * A fol. 217 r° b.

Après que la voix divine eut parlé, la bienheureuse dit aux bourreaux : « Venez et accomplissez ce qui vous a été ordonné par votre empereur. » Ainsi

զհրամայեալն ձեզ ի թագաւորէն ձերմէ ։ Եւ այնպէս հատին զգլուխ նորա Մարտի ԻԷ ։ Եւ փոխանակ արեան կաթն բղխեաց ի պարանոցէն, եւ հրեշտակք Աստուծոյ բարձին զմարմինն եւ տարեալ եդին ի Սինէական լերինն ։

Եւ գրեաց զպատմութիւն վկայութեանն Աթանասիոս դպիր եւ ծառայ սրբուհւոյն Կատարինեայ ։

Արեգի Ի եւ Մարտի ԻԸ ։ Վկայութիւն սրբուհեացն Փերփութեայ եւ քեռն իւրոյ եւ աղախնոյն . եւ Վահանայ Գողթնացւոյն ։

Վկայն Քրիստոսի Վահան՝ որդի էր Խոսրովու իշխանին Գողթն գաւառի ։ Եւ
* A fol. 217 v° a. յորժամ * տաճիկք հրամանաւ Աբդլմելքի այրեցին զիշխանսն հայոց ի Նախճաւան յեկեղեցին ի պատճառս երդման ժողովեալ ածին զնոսա անդ զի միամիտ կացցեն ի ծառայութիւն Իսմայելացւոց ։ Եւ ապա փակեցին զդուրս եկեղեցւոյն աղիւսով, եւ վառեցին հրով զեկեղեցին զի փայտաշէն էր, եւ առհասարակ այրեցան իշխանքն հրով նահատակեալք . եւ ինքեանք ասպատակ սփռեցան յաշխարհն Հայոց, աւար առեալ զամենայն՝ վարեցին ի գերութիւն զարս եւ զկանայս եւ զմանկունս . ընդ որս եւ զերեցու

1 հատին] զպարանոցն *add.* B — նորա] Արեգի ԺԹ եւ *add.* B || 2 եւ փոխանակ... Աստուծոյ] եւ ապա B || 3 լերինն] եւ եղեւ տապան նորա նշանաւոր ուխտատեղի հաւատացելոց *add.* B || 4 զպատմութիւն վկայութեանն] զվկայութիւնս B || 6 սրբուհեացն] սրբուհւոյ կուսին B || 8 Վկայն] Սուրբ վկայն B || 9 տաճիկք] այլազգիք B || 10 ժողովեալ ածին զնոսա անդ *om.* B || 11 Իսմայելացւոց] այլազգեաց B || 13 սփռեցան յաշխարհն] սփռեալ ընդ աշխարհն B.

donc on lui trancha la tête le 27 mars. Au lieu du sang c'est du lait qui coula de son cou, et les anges de Dieu enlevèrent son corps et l'emmenèrent sur la montagne du Sinaï.

Le scribe Athanase, serviteur de sainte Catherine, a écrit l'histoire de son martyre.

20 areg, 28 Mars.

Martyre des saintes (femmes) Pherbouta, sa sœur et sa servante, et de Vahan de Golthn.

Le martyr du Christ Vahan était le fils du prince Khosrow, de la province
* A fol. 217 v° a. de Golthn. Lorsque les * Sarrasins, par ordre de Abdelmélik, brûlèrent les princes arméniens dans l'église de Nakhitchévan où ils les avaient convoqués pour leur faire faire le serment de rester fidèles au service des Ismaélites, ils avaient fermé les portes de l'église avec des briques et incendié l'église qui était construite en bois et tous les princes y furent martyrisés par les flammes. Après quoi (les Sarrasins) firent irruption et se répandirent dans le pays d'Arménie, firent un butin de tout et emmenèrent en captivité les

Վահան մանուկ երից ամաց եւ տարեալ ի Սամառա ետուն ի դպրոց, եւ ուսաւ երագամտութեամբ զամենայն ուսմունս Տաճկաց, եւ եղեւ դիւանադպիր եւ դպրապետ ի դրան արքունի :

Իսկ յորժամ առ Ոմար զիշխանութիւնն Տաճկաց բարեմիտ եղեւ առ քրիստոնեայս եւ մանաւանդ առ ազգս Հայոց, հրամայեաց եւ զամենայն գերեալսն ազատել :

Արձակեցաւ եւ Վահան, զոր անուանեցին Տաճկունքն Վահապ, եւ եկեալ ի գաւառ իւր ի Գողթն՝ առ իւր կին յազգէն Սիւնեաց : Եւ խոստովանէր զՔրիստոս համարձակ զոր ի տղայութենէն ուրացուցին Տաճիկք, եւ ցանկայր մեռանել մարտիրոսութեամբ. եւ երթեալ յանապատն կրօնաւորէր :

Ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ մեռաւ իշխանն Տաճկաց Ոմարն, եւ իշխեաց Շամա, որ է Շէհմ : Եւ գնաց Վահան առ նա, զի կամ * համարձակ կացցէ զքրիստոնէութիւնն կամ մեռցի մարտիրոսութեամբ : Եւ գնացեալ ի դուռն ոչ ոք համարձակէր ասել վասն քրիստոնէութեանն. ապա ինքն իսկ գրեաց զքրիստոնէութիւնն իւր եւ եցոյց յարքունիս : Եւ իսկոյն կոչեցին առաջի Շամայ, եւ նա հարցանէր զնա եթէ քրիստոնեայ իցէ : Եւ նա համարձակութեամբ խոստովանեցաւ զՔրիստոս Աստուած եւ Որդի * A fol. 217 v° b.

2 Տաճկաց] Հագարացւոց B ‖ 4 Տաճկաց] Հագարացւոց B ‖ 6 Տաճկունքն] այլազգիք B ‖ 8 Տաճիկքն *om.* B ‖ 9 կրօնաւորէր] կրօնաւորեցաւ, եւ կեայր մեծ ճգնութեամբ B ‖ 10 Տաճկաց *om.* B ‖ 11 Շէհմ] Հէմշ B ‖ 13 գրեաց] ի թղթի *add.* B ‖ 15 համարձակութեամբ] համարձակ B.

hommes, les femmes et les enfants, parmi lesquels se trouvait le jeune Vahan âgé de trois ans, qui fut emmené à Samara et confié aux lettrés; il apprit rapidement tous les enseignements des Sarrasins, devint secrétaire d'archives et premier secrétaire au palais royal.

Lorsque Omar prit le gouvernement des Sarrasins, il se montra bienveillant pour les chrétiens et spécialement pour la nation arménienne et il ordonna de rendre la liberté à tous ceux qui avaient été emmenés en captivité.

Vahan, appelé par les Sarrasins Vahab, fut lui aussi mis en liberté et revint à sa province de Golthn; il se maria avec une femme de la race des Siuniks. Il confessa avec hardiesse le Christ, que les Sarrasins lui avaient fait renier dès l'enfance, et il aspirait à mourir par le martyre. Il se retira dans le désert et s'y fit moine.

A cette époque mourut le chef des Sarrasins Omar, et Chama, dit Chehm, prit le gouvernement. Vahan se rendit auprès de lui * pour obtenir ou de professer ouvertement le christianisme ou de mourir par le martyre. Il se rendit au palais où personne n'osa lui répondre au sujet du christianisme, il écrivit lui-même au sujet de son christianisme et présenta (sa requête) au palais. Il fut aussitôt appelé en présence de Chama, qui lui demanda * A fol. 217 v° b.

Աստուծոյ : Եւ նա խոստանայր նմա պարգեւս եւ պատիւս եթէ լսէ նմա, եւ նա ոչ առ յանձն առնոյր : Եւ նա հրամայեաց սրով սպանանել զնա :

Եւ հանեալ արտաքոյ քաղաքին հատին զգլուխ նորա Մարտի ԻԸ : Եւ լոյս մեծ ծագեաց ի վերայ նորա : Եւ զաղտ բարձեալ զնա քրիստոնէիցն թաղեցին պատուով ի նշանաւոր տեղւոջ : Եւ բազում բժշկութիւնք լինին ի նշխարաց սրբոյն ի հիւանդս եւ յայլսն :

Յայսմ աւուր վկայութիւն Փերփութեայ եւ աղախնոյն :

Երանելի կանայքն էին ի Պարսիկս քրիստոնեայք, յաւուրս Սաբուրիոսի հրապաշտ արքային : Սոքա քորք էին սրբոյն Շմաւոնի եպիսկոպոսին, որ յառաջ քան զայս մար-տիրոսացաւ հանդերձ հազար խոստովանող վկայիւք ի Պարսիկս :

Եւ եղեւ հիւանդանալ Պարսից թագուհւոյն եւ զչարէին հրապաշտքն զորբուհեաց եթէ նոքա կախարդեցին զթագուհին : Եւ հրամայեաց թագաւորն Մաքտատեայ մոգ-
* A fol. 218 r° a. պետին քննել զպատճառն վասն որոյ մատնեցանն : * Եւ յորժամ կացին առաջի՝ տեսեալ

3 Մարտի ԻԸ] եւ Ապրիլի Ի *add.* B || 6 եւ յայլսն] եւ յախտաժէտս, ի փառս Աստուծոյ B || 11 զչարէին . . . զորբուհեաց] չար համբաւեցին անօրէն հրապաշտքն զորբուհի կուսանն B || 12 Մաքտատեայ] Մաքտայ B.

s'il était chrétien. Il confessa avec hardiesse le Christ Dieu et Fils de Dieu. (Chama) lui promit des cadeaux et des honneurs s'il voulait l'écouter, mais (Vahan) ne voulut aucunement. Il ordonna alors de lui trancher la tête.

On l'emmena hors de la ville et on lui trancha la tête le 28 mars. Une forte lumière jaillit sur son corps. Les chrétiens le relevèrent secrètement et l'enterrèrent dans un endroit renommé. Bien des guérisons s'opèrent par les restes du saint sur les malades et les autres.

En ce jour martyre de Pherbouta (*Pherphouṭiay*) et de sa servante.

Ces bienheureuses femmes étaient chrétiennes en Perse, aux jours du roi Sapor (*Sapourios*), l'adorateur du feu. Elles étaient les sœurs de saint Siméon (*Šmaoun*) l'évêque qui précédemment avait été martyrisé avec mille confesseurs martyrs en Perse.

La reine de Perse tomba malade, les adorateurs du feu en voulurent aux saintes femmes qu'ils accusèrent d'avoir ensorcelé la reine. Le roi ordonna à Makhtat (*Makhtateay*)[1], chef des mages, d'examiner les raisons pour les-
* A fol. 218 r° a. quelles les femmes avaient été dénoncées. * Lorsqu'elles comparurent, le chef des mages, ayant vu la beauté du visage de Pherbouta, en conçut un désir

1. *Acta SS.* april. III, 22 donne « Mauptes, cujus nominis interpretatio est, Pontifex Magorum ». *Syn. Cp.* : Μαπτάς.

մոգպետին զգեղեցկութիւն երեսացն Փերփութէի՝ ցանկացաւ նմա տռփութեամբ, եւ կայր ապշեալ ընդ երեսն անմռունչ եւ շտուցեալ ոչ ինչ հարցանէր :

Եւ գիտացին երանելի կանայքն զպատճառ կոչմանն առաջի մոգպետին, եւ ասեն . Մեք քրիստոնեայք եմք եւ ոչ աղանդ ինչ գիտեմք եւ ոչ կախարդութիւն : Եւ արգելին զնոսա ի տան մի, եւ ազդեցին արքային զպատասխանիս նոցա : Եւ մոգպետն առաքեաց կանայս յերանելին Փերփութեա. Եթէ կամիցիս ապրել ի մահուանէ, ամուսնասցիր ինձ : Եւ նորա լուեալ անարգանօք դարձոյց յետս զպատգամաւոր կանայսն առ մոգպետն :

Եւ հրամայեաց թագաւորն. Եթէ ուրանան զՔրիստոս եւ պաշտեն զարեգակն եւ զհուր՝ արձակեա զնոսա, ապա թէ ոչ՝ հատ զգլուխս նոցա : Եւ յորժամ ոչ հաւանեցան անօրէն հրամանին՝ հանին զնոսա ի զենումն : Եւ ոմանք ի պիղծ աղանդաւորացն ասացին. Եթէ ոչ յերկուս հերձնուն զնոսա՝ որ անցանէ թագուհին ի վերայ՝ ոչ ողջանայ : Ապա կապեցին զնոսա զմեքենայից, եւ սղոցեցին յերկուս մասունս որպէս փայտ, եւ էանց ի վերայ նոցա թագուհին եւ ամենայն բանակն որ զկնի երթային, եւ յորժամ դարձաւ յապարանսն իւր՝ չար մահուամբ սատակեցաւ :

* Իսկ երանելի սուրբ կանայքն զանմահ կեանս ընկալան Մարտի ԻԸ, եւ պսակեցան * A fol. 218 r° b.

4 աղանդ ինչ] աղանդիս B 13 ողջանայ] առողջանայ B || 15 իւր *om.* B — սատակեցաւ] մեռաւ B || 16 երանելի *om.* B — զանմահ կեանս] զերանելի մահն B — Մարտի ԻԸ] եւ Արեգի Ի *add.* B.

violent, fixa longuement sa figure sans mot dire, et, interdit, ne la questionna point.

Lorsque les bienheureuses femmes apprirent la raison de leur comparution devant le chef des mages, elles dirent : « Nous sommes chrétiennes, nous ne connaissons point de sectes ni de sorcellerie. » On les enferma dans une maison, et on fit connaître au roi leur réponse. Le chef des mages envoya des femmes auprès de la bienheureuse Pherbouta pour lui dire : « Si tu veux éviter la mort, épouse-moi. » Celle-ci, après avoir écouté, renvoya avec outrages les femmes ambassadrices au chef des mages.

Le roi ordonna : « Si elles renient le Christ et adorent le soleil et le feu, mets-les en liberté; sinon, tu leur trancheras la tête. » Comme elles ne consentirent point à l'ordre impie, on les conduisit à l'endroit de l'exécution. Quelques-uns, parmi les sectaires immondes, dirent : « Si on ne les coupe point en deux, de sorte que la reine passe par-dessus, elle ne guérira point. » On les attacha alors à des machines et on les scia en deux parties comme du bois; la reine passa par-dessus elles, ainsi que tout le cortège qui la suivait, mais lorsqu'elle réintégra son palais elle mourut d'une mort atroce.

* Les bienheureuses saintes femmes reçurent la vie immortelle le 28 mars, * A fol. 218 r° b.

ի Քրիստոսէ՝ տուողէ նոցա այնչափ զօրութիւն եւ համբերութիւն, եւ են բարեխօս առ Քրիստոս վասն տօնողացս ։

Արեգի ԻԱ եւ Մարտի ԻԹ ։ Վկայութիւն երեսուն եւ վեց մարտիրոսաց յորոց էին սուրբքն. Մակարիոս, Զենոն, Աղեքսանդրոս, Թէոդորոս եւ այլ երեսուն եւ երկու ընկերք ։

Յաւուրս Դեկոսի անօրէն արքային՝ կացուցին զսուրբսն առաջի դատաւորին Բուրտիանոսի, յԱփրեա քաղաքին, եւ ասէ. Ընդէ՞ր ոչ զոհէք աստուածոց մերոց ։ Եւ նոքա ասեն. Մեք քրիստոնեայք եմք, եւ ոչ զոհեմք պիղծ աստուածոց ձերոց ։

Եւ բարկացեալ բռնաւորին՝ հրամայեաց եւ ձաղկեցին զսուրբսն դալար բրօք եւ արջառաջլօք ։ Եւ համբարձեալ զձեռս իւրեանց յերկինս աղաղակեցին բարձր ձայնիւ. Օգնեա՛ մեզ Աստուած ծառայիցս քոց եւ փրկեա՛ զմեզ ի հակառակորդէս յայսմանէ ։

1 այնչափ զօրութիւն եւ համբերութիւն] զօրութիւն համբերութեան B — առ... տօնողացս] վասն մեր յաւիտեան B || 3 Վկայութիւն... ընկերք] Վկայութիւն սրբոց քառասուն եւ երկու մարտիրոսացն որ յԱփրիկէ, Մակարիոսի, Աղեքսանդրոսի, Զենոնի եւ Թէոդորոսի B || 6 Յաւուրս... կացուցին] Սուրբքս այսոքիկ՝ հանդերձ այլ եւս երեսուն եւ ութ ընկերօք պայծառացեալ փայլէին յԱփրիկէ՝ ճշմարիտ հաւատովն Քրիստոսի եւ ամենայն գործովք. այլ եւ աներկիւղ խոստովանէին եւ քարոզէին զՔրիստոս յԱփրիկոյ քաղաքին, առ հալածանօքն որ եղեւ յաւուրս Դեկոսի անօրէն արքային. վասն որոյ եւ կացուցին || 7 յԱփրեա *om.* B.

et elles furent couronnées par le Christ qui leur avait accordé tant de force et de patience; elles intercèdent auprès du Christ pour nous qui les fêtons

21 AREG, 29 Mars.

Martyre des trente-six martyrs parmi lesquels se trouvaient les saints Macaire, Zénon, Alexandre, Théodore et trente-deux autres compagnons.

Aux jours de Dèce l'empereur impie, on fit comparaître les saints en présence du juge Burtianus (*Bourtianos*) dans la ville d'Apri[1] (Apréay). Il leur dit : « Pourquoi n'immolez-vous pas à nos dieux ? » Ils répondirent : « Nous sommes chrétiens et nous n'immolons point à vos dieux immondes. »

Le tyran, irrité, ordonna de flageller les saints avec de grosses branches vertes et des nerfs de bœuf. Ils élevèrent leurs mains au ciel et crièrent à haute voix : « Aide-nous, ô Dieu, (qui sommes) tes serviteurs et délivre-nous de cet adversaire. »

1. Ἄπροι en Thrace (?)

Եւ զայն լուեալ դատաւորին մոլեգաւ, եւ հրամայեաց հարկանել զնոսա ուժգին մինչեւ խորտակեցան գաւազանքն եւ լուծան կապանքն, եւ փոխեցան այլ դահճինք, եւ այնչափ տանջեցին մինչեւ բացան ոսկերքն եւ պատառեցան որովայնքն եւ սիրտքն երեւէին, բայց երեսք իւրեանց էին պայծառք : Եւ յոյժ զարմացան ամենեքեան ընդ համբերութիւն սրբոցն : Եւ ապա հրացեալ շանթիւք այրեցին զթիկունս նոցա, եւ խիստ քացախ աղացեալ * աղիւ հեղին ի վերայ թիկանցն վիրաւորելոցն եւ խոշոր * A fol. 218 v° a.
խորգով տրորէին զվէրսն, եւ սուրբքն սաղմոսէին առ Աստուած :

Եւ նոյնժամայն հրամայեաց եւ հատին զերեսուն եւ վեց մարտիրոսացն զգլուխն Մարտի ԻԹ : Եւ երթեալ քրիստոնէիցն թաղեցին մեծաւ պատուով զսուրբ եւ զպատուական մարմինս նոցա ի նշանաւոր տեղւոջ, յորում բժշկութիւնք լինին ի վերայ հիւանդաց եւ ախտաժետաց :

[B * Յիշատակ սուրբ առաքելոյն Հերոդիոնի : * B p. 139 b

Աստուածային առաքեալն Հերոդիոնս հետեւող սուրբ առաքելոցն գլխաւորաց, զի էր ի կարգէ եօթանասնիցն, եւ պաշտելով հաւատարմաբէս եւ սպասաւորելով Պօղոսի եւ Պետրոսի, որ եւ հաւասար նոցա պայծառացաւ ի շնորհս, ի նշանս, ի վարդապետութիւնս, եւ ի համբերութիւն այլի այլի նեղութեանց եւ հալածանաց կրեց որ ի հրէից եւ ի հեթանոսաց :

2 լուծան կապանքն *om* B || 3 ոսկերք] սիրտքն B || 3 եւ սիրտքն երեւէին *om.* B || 8 զերեսուն . . . մարտիրոսացն] զամենայն սրբոց զգլուխն B || 9 Մարտի ԻԹ] եւ Արեգի ԻԱ *add.* B || 11 ախտաժետաց] ախտացելոց B.

Le juge, en entendant cela, devint furieux et ordonna de les frapper vigoureusement jusqu'à ce que les bâtons se brisassent et que les liens se défissent; puis d'autres bourreaux se succédèrent, qui les frappèrent à tel point que les os furent mis à nu, le ventre s'entr'ouvrit et le cœur apparut; cependant leurs visages étaient rayonnants. Tous furent grandement étonnés de l'endurance des saints. On leur brûla le dos avec des broches enflammées, on répandit sur le dos blessé du vinaigre fort mélangé à du * sel en poudre et on frotta * A fol. 218 v° a.
les plaies avec de la grosse toile, mais les saints psalmodiaient à Dieu.

Aussitôt (le juge) ordonna de trancher la tête aux trente-six martyrs le 29 mars. Les chrétiens allèrent enterrer leurs saints et précieux corps avec de grands honneurs dans un endroit choisi, où des guérisons ont lieu sur les malades et les infirmes.

[B * Commémoration du saint apôtre Hérodien. * B p. 139 b.

Le divin apôtre Hérodien était l'imitateur des saints apôtres principaux, car il était du nombre des soixante-dix; il avait un culte pour Paul et Pierre et les servait fidèlement; il leur fut égal en réputation, en grâces, en prodiges, en doctrine et par son endurance des nombreuses peines et des persécutions passionnées provenant des Juifs et des païens.

* B p. 139 b. * Զսա յիշէ Պօղոս ի թուղթս իւր եւ ողջունէ, որ եւ սքանչելապէս կատարեցաւ ի Քրիստոս, ի բազումս տարածեալ զաւետարանն : Հանգեաւ սուրբ եւ փառաւորեալ առաքեալն Քրիստոսի ի Ռոդոնի ԻԹ Մարտի ամսոյ, ի փառս Քրիստոսի, որ է օրհնեալ յաւիտեանս, ամէն :

* B p. 140 a. * Յայսմ աւուր յիշատակ երանելի թագաւորին Երմունալտի՝ զոր Երմինիգոս կոչեմք :

Զսա հայրն իւր սպան վասն Քրիստոսի հաւատոցն. զի հայրն էր արիանեան աղանդով, իսկ Երմինիգոս որդի նորա սիրեաց զուղղափառութիւն : Վասն որոյ զրկեաց զնա հայր իւր ի թագաւորութենէ, եւ կապանօք էարկ զնա ի բանդ. եւ ապա եւս կոտորեալ զնա կացնով, եւ գլխատեալ անդէն ի բանդին :

Եւ եղեւ հրաշալի բարբառ զուարթնոց ի մէջ գիշերի ի բանդի անդ, եւ ծագեաց լոյս պայծառ ի վերայ մարմնոյ սրբոյն : Եւ բազմութիւն քաղաքին դիմեաց ի բանդն, եւ հայր նորա ամենայն տամբ իւրով դարձաւ յուղղափառութիւն, ընդ նմին եւ բազումք ի չարափառաց ընկալան զուղիղ հաւատն : Զսա յիշէ Գրիգոր պապն ի քսան եւ ութ ճառ երկրորդ գրոց :]

* B p. 139 b. * Paul en fait mention dans ses épitres et le salue; il mourut glorieusement dans le Christ, après avoir répandu l'évangile parmi nombre de gens. Le saint et glorieux apôtre du Christ reposa à Rhodes le 29 du mois de mars pour la gloire du Christ qui est béni éternellement, amen.

* B p. 140 a. * En ce jour commémoration du bienheureux roi Ermounald, que nous appelons Erminitus.

Il fut tué par son père pour la foi au Christ; car son père était de la secte des ariens, tandis que son fils Erminitus aima l'orthodoxie. C'est pourquoi son père le priva de la royauté et le fit jeter en prison chargé de chaines; ensuite il le fit déchiqueter à coups de hache et lui fit trancher la tête dans la prison.

Dans la nuit, un concert merveilleux des anges se fit entendre dans la prison et une lumière éclatante jaillit sur le corps du saint. La population de la ville accourut en foule à la prison, et son père avec toute sa maison se convertit à l'orthodoxie; de nombreux sectaires acceptèrent la foi orthodoxe. Le pape Grégoire le mentionne dans sa vingt-huitième homélie du deuxième volume.]

Արեգի ԻԲ եւ Մարտի Լ. ։ Վկայաբանութիւն Գուշդազաթայ պարսիկ ներքինւոյն ։

Յաւուրս Սաբուհոյ հրապաշտ արքային Պարսից՝ երանելի ներքինին Գուշդազաթ սնուցեալ էր զարքայն, եւ էր ծերունի եւ մեծաւ պատուով իշխան եւ թագադիր. լեալ էր երբեմն քրիստոնեայ, եւ վասն սիրոյ եւ երկեղի արքային երկիր եպագ արեգական եւ հրոյ ։

Եւ ի միում աւուր նստէր աթոռով ի վերայ դրանն արքունի, եւ տեսանէ զսուրբն Շմաւոն եպիսկոպոսն, որ յետոյ մարտիրոսացաւ, յարեաւ յաթոռոյն գնաց ընդ առաջ երկիր եպագ եւ կամէր համբուրել. եւ եպիսկոպոսն դարձոյց զերեսս իւր ի նմանէ եւ անց ։ Իսկ Գուշդազաթ յոգւոց եհան զղջմամբ եւ ասէ. Եթէ Շմաւոն եպիսկոպոսն որ մարդ է իբրեւ զիս՝ դարձաւ յինէն, ապա Աստուած որչափ * դարձուցանէ զերեսս իւր յինէն որ ուրացայ զնա ։ Գնաց ի տուն իւր եւ զգեցաւ հանդերձ սգոյ սեաւ եւ ողբայ զուրացութեան մեղս իւր ։ * A fol. 218 vº b.

Եւ լուեալ արքային կոչեաց զնա առաջի իւր, եհարց. Ընդէ՞ր զգեցար հանդերձ սեաւ սգոյ եւ ողբաս ։ Եւ նա ասէ. Վասն զի արարի զկամս քո եւ ուրացայ զԱստուածն իմ եւ երկիր պագի արեգական եւ հրոյ ։ Ասէ թագաւորն. Եթէ զայդ լաս եւ

1 վկայաբանութիւն . . . ներքինւոյն] վկայութիւն Գուժդաթայ ներքինւոյն B || 2 Գուշդազաթ] էր մեծապատիւ իշխան թագաւորական պալատին, այլ պատուով թագադիր էր եւ *add.* B || 3 մեծաւ . . . թագադիր *om.* B || 11 ողբայ] ողբայր B.

22 AREG, 30 Mars.

Récit du martyre de l'eunuque persan Gouŝdazath.

Aux jours du roi de Perse Sapor, adorateur du feu, vivait le bienheureux eunuque Gouŝdazath qui avait élevé le roi, vieillard, prince de haut rang, (investi du soin) de couronner le roi. Il avait d'abord été chrétien, mais par affection pour le roi et par crainte de lui il avait adoré le soleil et le feu.

Un jour qu'il était assis sur une chaise à la porte du palais royal, il aperçut le saint évêque Siméon (*Ŝmavon*), qui fut martyrisé plus tard; il se leva de son siège, alla au-devant de lui, se prosterna devant lui et voulut l'embrasser, mais l'évêque détourna son visage de lui et passa. Gouŝdazath soupira avec contrition et dit : « Si l'évêque Siméon, qui est un homme comme moi, s'est détourné de moi, combien Dieu * détournera-t-il son visage de moi qui l'ai renié? » Il rentra dans sa maison, se revêtit de noirs habits de deuil et pleura sur son péché de reniement. * A fol. 218 vº b.

Le roi, l'ayant appris, l'appela en sa présence et lui demanda : « Pourquoi as-tu revêtu de noirs habits de deuil et gémis-tu? » Il répondit : « Parce que j'ai accompli ta volonté, j'ai renié mon Dieu et j'ai adoré le soleil et le

ողբաս, ով չար ծերունի, ես փութով պարձուցից զողբս քո ի գլուխ քո ։ Եւ յետ բազում խրատու եւ աղաչանաց՝ յորժամ ամենեւին ոչ հաւանեցաւ, բարկացաւ եւ հրամայեաց հատանել զգլուխ նորա ։

Ասէ Գուշդազատ. Գիտես հաւաստեաւ զի ես գրկովք իմովք սնուցեալ եմ զքեզ, եւ միամտութեամբ ծառայեալ, այժմ կատարեա զխնդրուածս իմ, եւ առաքեա քարոզս ի մէջ քաղաքիս՝ որ մեծաւ ձայնիւ ազդարարեսցեն յամբոխս քաղաքին եւ հրապարակին եթէ Գուշդազատ ոչ վասն նենգութեան եւ ոչ վասն յայտնելոյ զխորհուրդս արքային, եւ ոչ վասն այլ ինչ չար գործոյ մեռանի արդ, այլ վասն հաւատոյն Քրիստոսի ։ Եւ հրամայեաց թագաւորն եւ արարին ըստ կամաց նորա ։

Եւ զայս եռ առնել սուրբ վկայն Քրիստոսի Գուշդազատ՝ վասն զի յառաջ քրիստոնեայ էր եւ ուրացաւ զՔրիստոս եւ բազում քրիստոնեայս գայթակղեցոյց ։ Եւ
* A fol. 219 r° a. յորժամ հանին զնա * արտաքոյ քաղաքին՝ առաջի ամենայն ժողովրդեան հատին զգլուխ նորա յաւուր մեծի կիւրակէի սրբոյ Զատկին՝ յորում էր Արեգ ամսոյ ԻԲ եւ Մարտի Լ ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն աշակերտացն Մաշտոցի որ յԱստղաբլուրն կատարեցան ։

Արքայն հիւսիսոյ զօրաժողով լեալ՝ եկն բազում բարբարոսօք եւ ել ընդ դուռն

5 ծառայեալ] ծառայեցի B — զխնդրուածս] զխնդիրս B || 6 քաղաքին եւ *om.* B || 8 այլ վասն հաւատոյն Քրիստոսի *om.* B.

feu. » Le roi lui dit : « Si c'est pour cela que tu pleures et que tu gémis, méchant vieillard, je ferai rentrer bien vite des gémissements dans ta tête. » Après bien des conseils et des prières, après qu'il n'eut pu le persuader aucunement, (le roi), irrité, ordonna de lui trancher la tête.

Goušdazath lui dit : « Tu sais parfaitement bien que je t'ai élevé dans mes bras et que je t'ai servi fidèlement, mais exauce maintenant ma prière et envoie des crieurs à travers la ville pour annoncer à la population de la ville et au tribunal que Goušdazath meurt par le glaive non pour cause de trahison, ni pour avoir dévoilé les desseins du roi, ni pour toute autre mauvaise action, mais pour la foi au Christ. » Le roi ordonna qu'il fût fait selon sa volonté.

Le saint martyr du Christ Goušdazath fit faire cela parce qu'auparavant il avait été chrétien, puis avait renié le Christ et avait scandalisé nombre de
* A fol. 219 r° a. chrétiens. Après qu'on l'eut fait sortir * de la ville, on lui trancha la tête en présence de toute la population le jour du grand dimanche de la sainte Pâque, qui était le 22 areg, le 30 mars.

En ce jour martyre des disciples de Machtotz, qui furent exécutés à Astlablour[1].

Le roi du Nord, ayant rassemblé une armée, vint avec de nombreux bar-

1. Mot à mot : colline de l'étoile.

Դարբանդայ. եւ հասեալ ի մեծ գետն որ կոչի Կուր եւ բանակեալ անդ՝ հրաման տայր զօրացն ասպատակ սփռել ընդ երիս աշխարհսն՝ Հայոց, Վրաց եւ Աղուանից. եւ առեալ աւարս եւ գերիս բազումս ածին առ նա :

Մի ոմն յիշխանացն գնաց յերկիրն Խաչենոյ, եւ աւար հարեալ զնա՝ ետես ի գերեալսն կին մի գեղեցիկ եւ մեծազգի, եւ հրամայեաց ծառայից իւրոց պահել զնա նմա ի խառնակութիւն գիշերոյ : Եւ իբրեւ երեկոյ եղեւ՝ բանակեցաւ ի տեղի մի տափարակ մօտ յԱկանայ քաղաք, եւ հրամայեաց ածել զկինն. եւ նա ոչ չոգաւ. եւ ի քարշ տարան զնա առ նա : Եւ կամեցեալ զօրավարն բռնաբարել զնա, եւ նա առնաբար մարտեաւ ընդ նմա՝ եւ պատառեաց զհանդերձս նորա եւ ել ի նմանէ բռնութեամբ : Եւ նա բարկացեալ յոյժ հրամայեաց * կապել զնա զագոյ ամեհի ձիոյ եւ * A fol. 219 r° b. արձակել զնա ի դաշտն, եւ ձիոյն քարշեալ զնա ընդ մայրս եւ ընդ քարս, քանդեցաւ ամենայն մարմինն, եւ պատառ պատառ հատեալ յերկիր անկաւ, եւ արիւնն ողողանէր զերեսս երկրին. եւ այնպէս կատարեցաւ նահատակութեամբ սուրբ տիկինն Թագուհի : Եւ իբրեւ երեկոյ եղեւ լոյս սաստիկ ծագեաց ի վերայ սուրբ մարմնոյն եւ ի տեղիս կաթուածի արեանն, եւ տեսեալ իշխանին եւ զօրաց նորա զարհուրեցան :

1 Դարբանդայ] Դարբանայ B || 5 գեղեցիկ] գեղեցկատեսիլ B — մեծազգի] որում անուն էր Թագուհի *add.* B ¦ 6 գիշերոյ] գիշերին B || 11 արձակել զնա] ի դաշտն, եւ ձիոյն քարշեալ զնա *add.* B || 13 տիկինն] կինն B.

bares, pénétra par la porte de Darband et arriva jusqu'au grand fleuve appelé Kour; et y ayant établi son camp, il ordonna à ses troupes de faire des incursions dans les trois pays d'Arménie, d'Ibérie et d'Albanie; ils ramassèrent beaucoup de butin et de prisonniers qu'ils lui apportèrent.

Un de ses chefs, s'étant rendu dans le pays de Khatchène et l'ayant rançonné, aperçut parmi les prisonniers une femme belle et de grande famille; il ordonna à ses serviteurs de la garder pour la souiller la nuit. Lorsque le soir survint, il campa dans un endroit plat près de la ville d'Akan et ordonna de lui amener la femme; elle n'y alla point, mais on la traîna auprès de lui. Le chef des troupes voulut la violer, mais elle lutta avec lui comme un homme, lui déchira les vêtements et, de force, s'écarta de lui. Violemment irrité, celui-ci ordonna alors de * l'attacher à la queue d'un cheval fougueux et de * A fol. 219 r° b. le lancer dans la plaine; le cheval la traîna dans les broussailles et les pierres, tout son corps fut abîmé, tomba en lambeaux à terre et le sang inonda la terre. C'est ainsi que mourut en martyre la sainte dame Tagouhi[1]. Lorsque le soir arriva, une lumière éblouissante jaillit sur le saint corps et aux endroits où il y avait des traces de sang; ce que voyant, le chef et ses troupes en furent effrayés.

1. C'est-à-dire « Reine ».

Եւ էր ընդ գերեալսն քահանայ մի Աթանաս անուն, որ եկեալ էր յԵրուսաղեմէ ընդ աշակերտսն Մաշտոցի. եւ զընկերսն նորա սպանեալ բարբարոսացն՝ եւ զքահանայն ունէին ի կապանս ։ Եւ կոչեցեալ զնա զօրագլուխն՝ հարցանէր եւ ասէր թէ. Զի՞նչ իցէ լոյսն այն ։ Եւ նա ասաց. Որ վասն Աստուծոյ մեռանի սրբութեամբ՝ Աստուած նշանօք պատուէ զնա աստ եւ ի հանդերձեալ կեանսն, որպէս կինն որ նահատակեալ ի ձէնջ կատարեցաւ ։

Եւ զահի հարեալ իշխանն ուսաւ ի նմանէ զամենայն կարգ եւ զկրօնս քրիստոնէութեան, եւ մկրտեցաւ որդւովք եւ ամենայն զօրօքն, եւ անուանեցաւ Թէոփիլոս, եւ որդիքն՝ Մովսէս եւ Երանոլիս. եւ արձակեաց զամենայն քրիստոնեայսն որ գերեալ էին ։ Եւ կատարեցին զտօն սուրբ Զատկին ուրախութեամբ ի տեղւոջն որ կոչի այժմ Աստղաբլուր վասն լուսոյ ծագմանն ։

* A fol. 219 v° a. Եւ լուեալ արքայն բարբարոսաց * եթէ քրիստոնեայք եղեն զօրագլուխքն եւ զօրքն, կոչեաց զնա եւ զայլ իշխանսն առ ինքն, եւ բազում ողոքանօք եւ սպառնալեօք ոչ կարաց խախտել զնոսա ի հաւատոցն Քրիստոսի, եւ ապա հրամայեաց սրով սպանանել զսուրբն Թէոփիլոս եւ զիշխանսն որ ընդ նմա ։ Եւ լուեալ որդւոցն նորա Մովսէսի եւ Երանոլեայ՝ փախեան զօրօք իւրեանց ի մեծ լեառն որ կոչի Դիզափայտ ։

5 նահատակեալ] կատարեցաւ B — կատարեցաւ] նահատակութեամբ B || 10 տեղւոջն] տեղին B.

Parmi les prisonniers, il y avait un prêtre du nom d'Athanase, qui était venu de Jérusalem avec les disciples de Machtotz. Les barbares avaient tué les compagnons du prêtre; mais lui, ils l'avaient gardé dans les chaînes. Le chef des troupes le fit appeler, l'interrogea et lui dit : « Qu'est-ce que cette lumière? » Il lui répondit : « Quand quelqu'un meurt en sainteté pour Dieu, Dieu l'honore par des miracles ici-bas et dans la vie future, ainsi que cette femme qui est morte martyrisée par vous. »

Le chef, effrayé, apprit de lui toute l'organisation et les usages du christianisme, se fit baptiser avec ses fils et toutes les troupes; il fut appelé Théophile, et ses fils (furent appelés) Moïse et Eranolis. Il remit en liberté tous les chrétiens qui avaient été faits prisonniers. Ils célébrèrent avec joie la fête de la sainte Pâque à l'endroit qui s'appelle à présent Astlablour à cause du jaillissement de la lumière.

* A fol. 219 v° a. Le roi des Barbares, ayant appris * que les chefs et les soldats étaient devenus chrétiens, manda (Théophile) auprès de lui avec les autres princes, mais, malgré bien des prières et des menaces, il ne put les ébranler de la foi au Christ; alors il ordonna de tuer par le glaive saint Théophile et les princes qui étaient avec lui. A cette nouvelle, ses fils Moïse et Eranolis s'enfuirent avec leurs troupes à la grande montagne appelée Dizaphayd [1].

1. Mot à mot : monceau de bois.

Եւ առաքեաց բարբարոս արքայն բազում զօրս զկնի, եւ հասեալ կոտորեցին զնոսա առ հասարակ վասն հաւատոյն Քրիստոսի, եւ կուտեալ ի վերայ միմեանց այրեցին զամենեսեան հանդերձ միայնակեցօքն որ անդ էին ։ Եւ կոչեցաւ անուն լերինն Դիզափայտ մինչեւ ցայսօր ։ Եւ կատարի տօն սրբոցս Արեգի ԻԲ եւ Մարտի Լ. ի փառս Քրիստոսի ։

Արեգի ԻԳ եւ Մարտի ԼԱ ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Դաւթի Դւնեցւոյն ։

Սուրբ վկայն Քրիստոսի Դաւիթ պարսիկ էր ազգաւ, եւ եկեալ յաշխարհն Հայոց՝ յԱյրարատ գաւառ, հաւատայ ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ. եւ մեծ իշխանն Գրիգոր առ զնա յաւազանէն եւ զանուն հօր իւրոյ եդ նմա՝ Դաւիթ կոչելով զնա ։ Եւ կեայր առաքինի եւ սուրբ վարուք ամուսնացեալ ըստ աշխարհական կարգաց ։

Եւ յետ ժամանակաց ամիրայ ոմն եկն ի Դւին քաղաք Հայոց Սրջահան անուն * եւ * A fol. 219 vº b.
լուեալ վասն Դաւթի եթէ յառաջ տաճիկ հաւատով էր եւ այժմ է քրիստոնեայ՝ կոչեաց զառաջեաւ եւ ստիպէր զնա ուրանալ զՔրիստոս եւ դառնալ յառաջին հաւատն իւր, եւ ընդունել ի նմանէ պատիւս եւ իշխանութիւնս ։ Եւ նա ոչ առ յանձն, այլ

7-8 Սուրբ վկայն . . . մկրտեցաւ] Սուրբ վկայն Քրիստոսի Դաւիթ՝ էր որդի առն պարսկի եւ մօր քրիստոնէի, եւ ի գալ իւրում ի Խորասանայ յաշխարհն Հայոց յԱյրարատ, տեսեալ զբարի վարս հաւատացելոց՝ հաւատայ ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ ցերանելոյն Անաստասայ կաթողիկոսէ B || 12 տաճիկ] հագարացի B.

Le roi barbare envoya de nombreuses troupes après eux, qui, les ayant rejoints, les tuèrent tous pour la foi au Christ, amoncelèrent leurs corps les uns sur les autres et les brûlèrent en même temps que les moines qui se trouvaient là. Cette montagne est appelée jusqu'aujourd'hui Dizaphayd. La fête de ces saints a lieu le 22 areg, 30 mars, dans la gloire du Christ.

23 areg, 31 Mars.

Récit du martyre de saint David de Dwin.

Le saint martyr du Christ David était de nationalité persane. Il vint au pays d'Arménie, dans la province d'Ararat, crut au Christ et se fit baptiser. Le grand prince Grégoire le reçut des fonts baptismaux et lui donna le nom de son père David. Il mena une vie vertueuse et sainte et se maria selon les coutumes des laïcs.

Après quelque temps, un certain émir du nom de Sirtchahan vint à Dwin,
ville d'Arménie, * et ayant appris au sujet de David qu'il avait été autrefois de * A fol. 219 vº b.
religion musulmane et qu'il était présentement chrétien, le fit venir devant lui et le pressa de renier le Christ et de revenir à sa première religion pour recevoir de lui honneurs et fonctions. Mais il ne consentit point; au contraire

խոստովանէր զՔրիստոս համարձակ Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ ։ Եւ հրամայեաց արգելուլ զնա ի բանդի, եւ չարչարէր զնա սովով եւ ծարաւով. եւ նա ոչ ձանձրացաւ՝ այլ օրհնէր զՔրիստոս զուարթութեամբ ։

Ապա հրամայեաց խաչել զնա ի վերայ փայտի, եւ զերեսն առնել ի հարաւ, եւ շրջեցաւ փայտն ինքն առանց մարդոյ, եւ դարձոյց զերեսն նորա յարեւելս, եւ գեղարգեամբ խոցեցին զնա ընդ սիրտն, եւ այնպէս աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ Մարտի ԼԱ ։

Եւ կաթողիկոսն Հայոց Անաստաս՝ բազում եպիսկոպոսօք եւ քահանայիւք իջուցին զմարմինն ի խաչէն՝ եւ թաղեցին պատուով ի նշանաւոր տեղւոջ, եւ տօն մեծ կարգեցին ամ յամէ ։ Եւ զխաչն տարան ի գեղաքաղաքն Ձագ եւ կանգնեցին յեկեղեցւոջն, որ եւ բազում նշանս եւ սքանչելիս կատարէ զօրութեամբն Քրիստոսի, որք հաւատով ապաւինին ի բարեխօսութիւն սրբոյն Դաւթի ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոցն Յակոբայ քահանայի, եւ Ազա սարկաւագի, եւ Ղուկայ,
եւ Մոկիմոսի ընթերցողի ։

* A fol. 220 r° a. * Այս Քրիստոսի վկայքս էին ի Պարսից. Յակոբ քահանայ եւ Ազա սարկաւագն կացին առաջի մոգպետին Արքասքարայ, եւ խոստովանեցան զՔրիստոս Աստուած՝

4-5 եւ զերեսն ... յարեւելս *om.* B || 6 խոցեցին] խոցել B — Աստուած] Ապրիլի ԻԴ եւ *add.* B || 13 եւ Ղուկայ ... ընթերցողի] որք կատարեցան ի Պարսս *add.* B.

il confessa avec hardiesse le Christ Dieu et Fils de Dieu. (L'émir) ordonna de l'enfermer dans la prison, et le fit torturer par la faim et la soif, mais (David) ne se découragea point, et bénit gaîment le Christ.

(L'émir) ordonna ensuite de le crucifier sur un gibet, le visage tourné vers le sud, mais le gibet se retourna sans (l'aide de) l'homme et tourna le visage (de David) vers l'orient; d'une lance on le frappa au cœur et c'est ainsi qu'il rendit son âme à Dieu le 31 mars.

Le catholicos des Arméniens, Anastase, et de nombreux évêques et prêtres descendirent le corps de la croix et l'enterrèrent avec honneur dans un endroit choisi. Ils établirent de célébrer une grande fête chaque année. Ils transportèrent la croix dans le bourg de Tzag et la dressèrent dans l'église, où elle opère de nombreux miracles et prodiges par la puissance du Christ sur ceux qui ont recours avec foi à l'intercession de saint David.

En ce jour martyre des saints : le prêtre Jacob, le diacre Aza, Luc,
et le lecteur Mokimos.

* A fol. 220 r° a. * Ces martyrs du Christ étaient de la Perse ; le prêtre Jacob et le diacre Aza se présentèrent au chef des mages Arkaskar et confessèrent le Christ Dieu,

արարիչ արեգականն եւ լուսնի եւ աստեղաց եւ հրոյ եւ ջրոյ ։ Եւ արկին յռունգսն նոցա մանանեխ քացախով արարեալ, եւ կախեալ՝ յոյժ գանեցին զնոսա դալար բրովք ։ Եւ յաւուր ձմերայնի ի գիշերի՝ ընկեցին զնոսա ի ցուրտ սառամանիս մերկ երկաթի շղթայիւք կապեալ, եւ բռնադատէին եւ նեղէին զնոսա ուրանալ զՔրիստոս եւ երկիր պագանել արեգական եւ լուսնի եւ աստեղաց եւ հրոյ եւ ջրոյ զոր պաշտէին Պարսիկքն ։ Եւ յորժամ ոչ հաւանեցան՝ արկին զնոսա ի բանդ ։

Եւ քոյրն քահանային Յակոբայ եսես երազ եւ պատմեաց նոցա ։ Ասէ Յակոբ սարկաւագն իւր. Փութով կատարեմք զընթացս մեր առ Քրիստոս ։ Եւ ի վաղւն յերրորդ ժամու աւուրն հատին զգլուխս նոցա Մարտի ԼԱ ։ Եւ երթեալ դահճին լուալ զսուրն իւր, եւ յորժամ եհաս արիւնն ի ջուրն, առժամայն լիճն յարիւն դարձաւ՝ որ ոչ մարդ եւ ոչ անասուն կարէին ըմպել, եւ յետ երեսուն աւուր ցամաքեցաւ ամենայն լիճն ։

Եւ ի տեղւոջն ուր կատարեցան սուրբքն՝ երիս գիշերս հրեղէն սիւն երեւէր ի վերայ նշխարացն, եւ երթեալ քրիստոնէիցն թաղեցին զնոսա ։

Եւ էր սուրբ քահանայն Յակոբոս ի * գեղջէն Բիթնիրի, եւ Ազա սարկաւագն՝ ի * A fol. 220 r° b.
գեղջէն Փառգաթայ ։

4 ուրանալ զՔրիստոս *om.* B || 9 զգլուխս նոցա] Արեգի ԻԳ եւ *add.* B || 10 եւ յորժամ . . . ի ջուրն *om.* B || 10 յարիւն] ի գոյն արեան B || 11 որ ոչ մարդ . . . ըմպել *om.* B — ամենայն լիճն *om.* B || 13 հրեղէն] լուսեղէն B.

créateur du soleil, de la lune, des étoiles, du feu et de l'eau. On leur injecta dans les narines de la moutarde dissoute dans du vinaigre, puis, les ayant suspendus, on les frappa vigoureusement avec de gros bâtons verts. Ensuite, par temps d'hiver, on les jeta de nuit, nus, chargés de chaînes, dans un lac glacé et on les pressa, on leur fit violence pour qu'ils reniassent le Christ et adorassent le soleil, la lune, les étoiles, le feu et l'eau que les Persans adoraient. Mais, comme ils ne consentirent point, on les jeta en prison.

La sœur du prêtre Jacob eut un songe qu'elle leur raconta. Jacob dit à son diacre : « Nous allons bientôt terminer notre carrière pour le Christ. » Le lendemain, à la troisième heure de la journée, on leur trancha la tête, le 31 mars. Le bourreau alla laver son glaive dans le lac, mais lorsque le sang eut touché l'eau, tout le lac se convertit aussitôt en sang de manière que ni les hommes ni les animaux ne purent en boire; trente jours après, tout le lac se dessécha.

A l'endroit où les saints furent exécutés, pendant trois nuits, une colonne de feu apparut au-dessus de leurs restes; les chrétiens, étant venus, les inhumèrent.

Le saint prêtre Jacob était * du village de Bithnir et le diacre Aza du * A fol. 220 r° b.
village de Phargath.

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Լուկիոսի ։

Քրիստոսի վկայն Լուկիոս էր ի Լիբիացւոց Կիւրենայ, նախարար եւ աթոռակից իշխանաց եւ դատաւորին, եւ էր կռապաշտ, եւ թզաւ մի երկայն քան զայլ մարդիկն եւ հաստ անձն ։

Եւ յետ մարտիրոսանալոյն սրբոյն Թէոդորոսի Կիւրենոյ եպիսկոպոսին՝ հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ. հաւանեցոյց եւ զՏիգնիանոս դատաւորն եւ արար քրիստոնեայ եւ մկրտեաց ։

Եւ նաւեցին ի միասին ի Կիւրենոյ ի Կիպրոս, եւ գտին անօրէն դատաւոր մի զի կոտորէր զքրիստոնեայս վասն ոչ ուրանալոյ զՔրիստոս եւ պաշտելոյ զկուռսն ։ Գնաց Լուկիոս գաղտ ի Տիգնիանոսէ ի տաճար կռոցն՝ եւ զարկ ոտիւքն զբագինսն եւ կործանեաց եւ խորտակեաց, եւ մտեալ ի ժողովուրդն աղաղակէր. Քրիստոնեայ եմ եւ Քրիստոս ճշմարիտ Աստուած է ։ Եւ ի տեղւոջն յայնմիկ հատին զգլուխ նորա ի նմին ժամու ։

Եւ գիտացեալ Տիգնիանոս՝ գնաց առ զմարմին սրբոյ վկային, եւ օծեալ անուշահոտ խնկօք պատեաց մաքուր կտաւովք եւ եդ պատուով ի տապանի ։ Եւ յետ տարւոյ միոյ բացին զտապանն եւ գտին ի վերայ կրծիցն ծաղիկ վարդի, եւ յորժամ կամէին

1 Յայսմ] Ի սմին B || 14 անուշահոտ խնկօք] անուշահոտիւք B || 15-p. 229, l. 1 եւ յետ տարւոյ . . . լինէին *om.* B.

En ce jour martyre de saint Lucius.

Le martyr du Christ Lucius était de Cyrène de Libye, il était satrape et assesseur des princes et du juge; il était idolâtre, plus haut d'une palme que les autres hommes et gros de taille.

Après le martyre de saint Théodore, évêque de Cyrène, il crut au Christ et se fit baptiser. Il persuada également le juge Tignianus, le fit chrétien et le fit baptiser.

Ils partirent ensemble en bateau de Cyrène à Chypre, où ils trouvèrent un juge impie qui massacrait les chrétiens parce qu'ils ne reniaient pas le Christ et n'adoraient pas les idoles. Lucius se rendit, en cachette de Tignianus, au temple des idoles, renversa à coups de pied les autels et les brisa; puis, se mêlant à la foule, il cria : « Je suis chrétien, et le Christ est le vrai Dieu. » On lui trancha la tête sur place à l'instant même.

Tignianus, l'ayant appris, alla prendre le corps du saint martyr, l'oignit de parfum suave, l'enveloppa de linge propre et le mit au tombeau avec honneur. Un an après, on ouvrit le tombeau et on découvrit sur sa poitrine des fleurs de rose; puis lorsqu'on voulut prendre des roses avec foi, elles

հաւատով առնուլ ի վարդէն՝ անյայտ լինէին : Եւ յաւուրս քրիստոնէութեան շինեցին վկայարան ի վերայ : Կատարեցաւ սուրբն * Լուկիոս Մարտի ԼԱ : * A fol. 220 v° a.

Ամիս Ապրիլի աւուրս ունի Լ :

Արեգի ԻԴ եւ Ապրիլի Ա : Վարք Մարիամու Եգիպտացւոյ կրօնաւորի :

Կինս այս Մարիամ պոռնիկ էր ի քաղաքէն Աղեքսանդրիա Եգիպտացւոց, ոչ ի մեծատուն կամ յազնուական ազգէ, եւ էր յաւուրս քրիստոնէութեան : Եւ յորժամ եղեւ երկոտասան ամաց արհամարհեաց զգութ ծնօղացն եւ ապականեաց զկուսութիւն իւր, եւ ետ զանձն ի գանս եւ ի չար ախտս պոռնկութեան. եւ նստաւ ի պանդոկի, եւ յումեքէ ոչ ինչ առնոյր վասն անյագ ցանկութեան մարմնոյն՝ զի երթիցեն բազումք առ նա : Եւ այնպէս տասն եւ եօթն ամ թաւալեալ յաղտս մեղացն՝ ապականէր եւ զայլ երիտասարդս ի բորբոքումն շնութեան :

Եւ ի միում աւուր տեսանէ ամբոխ բազում որ երթային ի ծով, եւ տեղեկանայր թէ ուր կամիցին երթալ . եւ գիտաց զի երթային յԵրուսաղէմ վասն * տօնի սուրբ խաչին * A fol. 220 v° b.
զի երկիր պագցեն պատուական սուրբ փայտին Քրիստոսի : Եւ ասէ ի միտս իւր . Գնացից

2 Լուկիոս] Արեգի ԻԴ եւ *add.* B || 4 կրօնաւորի *om.* B || 5 Մարիամ *om.* B || 7 եւ ապականեաց զկուսութիւն իւր *om.* B || 8-9 եւ յումեքէ . . . առ նա *om.* B || 10 յաղտս մեղացն] ի մեղս B || 12 տեսանէ] տեսեալ B.

disparaissaient. Aux jours du christianisme on construisit une chapelle sur (le tombeau). * Saint Lucius fut martyrisé le 31 mars. * A fol. 220 v° a.

Le mois d'avril a 30 jours.

24 AREG, 1er avril.

Vie de Marie l'Égyptienne, l'ermite.

Cette femme Marie était une prostituée de la ville d'Alexandrie d'Égypte, elle n'était point d'une famille riche ou noble. Elle vivait aux jours du christianisme. Lorsqu'elle fut âgée de douze ans, elle dédaigna l'amour envers les parents, souilla sa virginité et s'adonna au vice ignoble et mauvais de la prostitution. Elle se logea dans une auberge, n'acceptait rien de personne pour que beaucoup vinssent à elle satisfaire ses insatiables désirs charnels. Elle roula ainsi pendant dix-sept ans dans la boue du péché, en perdant d'autres jeunes gens dans la fièvre de la fornication.

Un jour, elle aperçut une foule nombreuse qui se rendait à la mer; elle demanda où ils voulaient aller, et apprit qu'ils allaient à Jérusalem * pour la fête de la sainte croix afin d'adorer le précieux et saint gibet du Christ. Elle se dit en son esprit : « J'irai, moi aussi; je sais que dans une telle foule * A fol. 220 v° b.

եւ ես, գիտեմ որ յայնչափ ժողովրդենէն լինին պոռնիկք որ պէտք է նոցա կին : Եւ առժամայն գնաց ի ծովեզրն եւ եմուտ ի նաւ, եւ փոխանակ վարձու նաւին զանձն իւր ետ նաւավարացն եւ զբազում մարդիկ ընկէց ի յաղբս պոռնկութեան. եւ յորժամ նաւեցին յԵրուսաղէմ ոչ դադարեաց ի չար գործոյ :

Եւ իբրեւ եհաս տօն սուրբ խաչին Վերացմանն որ ի Սեպտեմբերի ԺԴ, ընթանային բազմութիւն ժողովրդեանն ընդ առաւօտն յերկրպագութիւն սուրբ խաչին Քրիստոսի, խառնեցաւ եւ Մարիամ ի ժողովուրդն եւ երթայր զկնի զի մտցէ յեկեղեցին : Եւ յորժամ գնացին ի դուռն եկեղեցւոյն՝ ամենեքեան մտանէին եւ Մարիամ մնայր արտաքոյ, քանզի աստուածային զօրութիւն սրբոյ խաչին արգելոյր զնա արտաքոյ, եւ բազում անգամ ջանայր մտանել միայն եւ ընդ այլս եւ ոչ կարէր, զի ոչ տայր թոյլ մտանել աներեւոյթ զօրութիւն սրբոյ խաչին : Եւ գիտաց որ վասն անառակ գործոց իւրոց ոչ արժանաւորեցաւ մտանել, եկաց արտաքոյ դրանն, եւ հայեցեալ ի վեր՝ տեսանէ ի վերայ դրանն եկեղեցւոյն զպատկեր ամենասրբուհւոյ Աստուածածնին՝ ունելով ի գիրկս իւր զմանկացեալ Աստուածն մեր, եւ արտասուալից պաղատանօք աղաչէր եւ ասէր.
* A fol. 221 r° a. Երաշխաւորեա զիս *ամենասրբուհի կոյս Աստուածածին զի մտից յեկեղեցին, եւ այլ ոչ տաց զանձն իմ ի չար գործս պոռնկութեան : Եւ ի բազում ժամս լալով հեծեծանօք

2 նաւին] նաւուն B || 6 սուրբ] աստուածընկալ B || 9 աստուածային] աներեւոյթ B || 10-11 զի ոչ տայր... խաչին *om.* B || 15 ամենասրբուհի] ամենասուրբ B || 16 պոռնկութեան] պղծութեան B.

il y aura des prostitués qui auront besoin de femme. » Aussitôt elle se rendit au rivage, monta sur le bateau et, en place du prix du bateau, elle se donna aux matelots et entraîna beaucoup d'hommes dans la boue de la prostitution. Tant qu'ils naviguèrent vers Jérusalem, elle ne cessa point sa mauvaise action.

Lorsque arriva la fête de l'Exaltation de la sainte croix, qui est le 14 septembre, une grande foule courut dès le matin à l'adoration de la sainte croix du Christ; Marie aussi se mêla à l'assemblée, qu'elle suivit pour entrer dans l'église. Lorsqu'ils arrivèrent à la porte de l'église, ils entrèrent tous, tandis que Marie restait dehors, car la puissance divine de la sainte croix la retenait dehors; et bien qu'elle essayât plusieurs fois d'y pénétrer seule ou avec d'autres, elle n'y arriva point, car la puissance invisible de la sainte croix ne lui permettait pas d'entrer. Elle reconnut alors que c'était à cause de sa conduite dissolue qu'elle ne méritait point d'entrer; elle se tint hors de la porte et, en élevant ses yeux, elle aperçut au-dessus de la porte de l'église l'image de la très sainte Mère de Dieu ayant dans ses bras notre Dieu enfant. Elle la pria avec des supplications, pleine de larmes, et dit : « Très sainte Vierge,
* A fol. 221 r° a. mère de Dieu, soyez ma répondante * pour que j'entre dans l'église et je ne me livrerai plus à l'abominable action de la prostitution. » Elle pleura de

եւ զսուն արտասուօք, եւ սաժամայն եմուտ յեկեղեցին եւ արժանաւորեցաւ տեսութեան եւ երկրպագութեան ամենօրհնեալ սրբոյ փայտին կենաց, յորժամ հայրապետն վերացուցանէր ի տեսութիւն ամենայն ժողովրդեանն :

Եւ ելեալ առաջի ամենասրբուհւոյ Աստուածածնին՝ անկաւ ի վերայ երեսաց իւրոց, երկիր եպագ եւ արտասուօք գոհանայր, եւ որպէս յերաշխաւոր, խնդրէր ցուցանել նմա ճանապարհ փրկութեան՝ զի մի դարձցի ի քաղաքն իւր եւ ի տունն : Եւ լուաւ ձայն որպէս թէ ի պատկերէն որ ասէր. Եթէ անցանիցես ընդ Յորդանան բարւոք հանգիստ գտցես :

Եւ երթեալ առ այր մի խնդրեաց ի նմանէ դանգ մի, եւ առեալ գնեաց երիս նկանակս հացի, եւ գնաց ի Յորդանան յեկեղեցւոյն սրբոյն Յովհաննու Մկրտչին մտեալ աղօթեաց, եւ հաղորդեցաւ ի սուրբ եւ ի պատուական մարմնոյ եւ յարենէ Որդւոյն Աստուծոյ ։ Եւ գտեալ նաւ մի անց ընդ Յորդանան եւ գնաց յանապատն, եւ մեծաւ ջանիւք ճգնեալ ամս քառասուն եւ եօթն : Եւ որչափ բաւեաց երեք նկանակն հացին, որպէս հաղորդութիւն օրհնաց ի նմանէ ճաշակէր. եւ զվայրի խոտն դալար ուտէր եւ ոչ ձեռօքն հատանէր զխոտն՝ այլ * դնէր զերեսս իւր յերկիր եւ ատամամբքն որպէս * A fol. 221 rº b. անասուն կրծէր եւ ուտէր, եւ այնչափ ժամանակս այնպէս եկաց յանապատին :

2 սրբոյ *om.* B — փայտին կենաց] խաչին B || 6 լուաւ ձայն] ազդ եղեւ նմա B || 7 որ ասէր *om.* B || 9 մի] երկու B || 11 հաղորդեցաւ] խոստովանեալ հաղորդեցաւ B — պատուական] փրկական B || 13 ջանիւք] վարուք B.

longues heures en sanglotant et versant des larmes amères, entra aussitôt dans l'église et fut digne de voir et d'adorer le tout béni et saint arbre de vie, au moment où le pontife l'exaltait à la vue de toute la foule.

Elle sortit, se prosterna sur sa face devant la très sainte mère de Dieu, l'adora et, lui rendant grâces avec des larmes, la pria, comme sa répondante, de lui montrer le chemin du salut, pour qu'elle ne retournât plus à sa ville et à sa maison. Elle entendit une voix comme provenant de l'image qui lui dit : « Si tu passes le Jourdain, tu y trouveras le bon repos. »

Elle alla trouver un homme et lui demanda une pièce de monnaie, puis, ayant acheté trois petits pains, elle se rendit au Jourdain, entra à l'église de saint Jean-Baptiste, pria et communia aux saints et précieux corps et sang du Fils de Dieu. Ayant trouvé un bateau, elle traversa le Jourdain et pénétra dans le désert, où elle mena une vie ascétique avec grands efforts pendant quarante-sept ans. Autant que durèrent les trois petits pains, elle en consomma comme une participation à l'Eucharistie; elle se nourrissait d'herbes vertes sauvages, et ce n'était pas avec les mains qu'elle coupait l'herbe, mais * elle mettait sa * A fol. 221 rº b. figure contre terre, broutait et mangeait comme les animaux; elle vécut ainsi tant d'années dans le désert.

Եւ յորժամ կատարեցան աւուրք կենաց իւրոց ազդեաց Աստուած ի սիրտ ճգնաւոր կրօնաւորի միում որոյ անուն էր Զոսիմոս, ոչ հերձուածողին՝ այլ ուղղափառին ի վանորէից Յորդանանու, երթալ ի ներքսագոյն անապատն՝ տեսանել եթէ իցէ որ բնակեալ ի ծառայից Աստուծոյ ։ Եւ զքսան օր շրջէր յանապատին եւ աղաչէր զԱստուած ցուցանել նմա եթէ իցէ որ բնակեալ անդ. եւ ամենեւին ոչ ետես գազան կամ անասուն կամ թռչուն ։

Եւ յորժամ յօրհասարակին աղօթս կայր՝ տեսանէ ի ստորոտ վիմի միոջ ստուեր մարդոյ, եւ կնքեալ նշանաւ խաչին զերեսն եւ զամենայն անդամսն զի կարծեաց երեւումնս դիւականս տեսանել ։ Եւ նկատեալ ճշգրտիւ տեսանէ ապա զերանելի կինն զի երթայր ի կողմն հարաւոյ՝ մերկ եւ թուխ՝ մարմինն սեւացեալ ի տօթոյ արեգականն, եւ հեր գլխոյն պակաս եւ սպիտակ իբրեւ զասր ։ Եւ ընթանայր ծերունին Զոսիմոս զկնի նորա ։ Եւ նորա գիտացեալ՝ սկսաւ փախչել եւ երթեալ եմուտ ի ձոր մի. եւ յորժամ ելանէր յայնկոյս ձորոյն՝ եհաս Զոսիմոս յայսմ կողմանէ ի գլուխ ձորոյն. եւ մեծաւ երդմամբ ձայնէր եւ աղաչէր զի կացցէ եւ տեսցէ զնա ։ Եւ նա ասէ. Ով աբեղայ Զոսիմոս, ընդէ՞ր * կամիս տեսանել զմեղաւոր կին. արդ եթէ յօժարիցես զիս տեսանել՝ ընկեա՛ զմազեղէն փիլոնդ քո՛ զի ծածկեցից զմերկութիւն մարմնոյս, եւ շահեցայց յաղօթից քոց ։

* A fol. 221 v° a.

6 անասուն] երէ B || 8 անդամսն] անձամբն B || 15 յօժարիցես] յօժարես B.

Lorsque les jours de sa vie furent accomplis, Dieu inspira le cœur d'un religieux ascète dont le nom était Zosime — pas le schismatique, mais l'orthodoxe d'un couvent du Jourdain — de se rendre au plus profond du désert pour voir s'il y habitait quelque serviteur de Dieu. Il parcourut le désert pendant vingt jours en priant Dieu de lui montrer s'il y avait quelqu'un qui y habitait, mais il ne rencontra ni fauve, ni bête, ni oiseau.

Pendant qu'il était en prières, à midi, il aperçut au pied d'un rocher l'ombre d'un homme; il fit le signe de la croix sur son visage et sur tous ses membres, car il crut voir des apparitions diaboliques. Mais, en observant attentivement, il aperçut la bienheureuse femme qui marchait dans la direction du sud, nue et noircie, le corps noirci par le hâle du soleil, les cheveux de la tête diminués et blancs comme de la laine. Le vieillard Zosime se mit à courir après elle, mais celle-ci, s'en étant aperçue, se mit à fuir et pénétra dans un vallon. Comme elle remontait au delà, Zosime parvint du même côté à la tête du vallon; il lui cria avec une solennelle imprécation et la supplia de s'arrêter afin qu'il la vît. Elle lui répondit : « O moine Zosime, pourquoi * veux-tu voir une femme pécheresse? Si tu as envie de me voir, jette-moi ton manteau de poils, afin que je couvre la nudité de mon corps et profite de tes prières. »

* A fol. 221 v° a.

Եւ Զոսիմոսի զթիկունս իւր ի նա դարձուցեալ ընկէց զմազեղէնն, եւ առեալ ծածկեաց զմասն ինչ ի մարմնոյն ։ Եւ անկան երկոքեանն ի վերայ երեսաց իւրեանց եւ երկիր պագին միմեանց. եւ բռնադատէր մինն զմիւսն առնել աղօթս ։ Ասէ կինն. Քեզ արժան է առնել աղօթս, զի քահանայութեան պատիւ ունիս ։ Եւ յորժամ մատոյց զաղօթսն կանգնեցան, եւ աղաչեաց Զոսիմոս զկինն զի եւ նա արասցէ աղօթս, եւ նորա տարածեալ զձեռս իւր յերկինս՝ յաղօթս եկաց լռելեայն ի բազում ժամս ։

Եւ տեսանէ զնա Զոսիմոս զի կախեցաւ յօդս կանգուն մի բարձր յերկրէ, եւ երկեաւ ընդ միտս իւր եթէ ոգի ինչ իցէ, եւ կեղծաւորութեամբ կայ յաղօթս ։ Եւ գիտացեալ կնոջն զխորհուրդս մտաց նորա՝ ասէ. Ով Զոսիմոս, ընդէ՞ր խորհուրդ բերես ի սիրտ քո եթէ երեւումն ինչ իցեմ, հաւատա՛ ինձ հայր որ կին եմ մեղաւոր որպէս եւ տեսանես զիս, Աստուած փրկեսցէ զմեզ ի խաբէութենէ սատանայի ։ Եւ ապա ծերն խնդրէր զթողութիւն ։

Եւ նա հարցանէր զերկրէ եթէ ո՞րպէս իցեն մարդիկ յաշխարհի քրիստոնէութեամբ, եւ ո՞րպէս թագաւորք վարին ։ Եւ նա ասէ. Մայր սուրբ, բարւոք վարին աղօթիւք * քո ։ * A fol. 221 v° b.
Եւ Զոսիմոս երդմնեցուցանէր զնա պատմել նմա ի տղայութենէ զգործս իւր խոստովանութեամբ ։ Եւ կինն մի ըստ միոջէ, որպէս վերագոյն գրեալ է, պատմեաց եւ ոչ ինչ թագոյց, եւ աղաչեաց կինն զԶոսիմոս զի ի մեծի հինգշաբաթի աւուրն տացէ նմա

7-12 Եւ տեսանէ...զթողութիւն *om.* B || 14 վարին] վայելեն B.

Zosime lui tourna le dos et lui jeta son cilice; elle en couvrit une partie de son corps. Tous les deux se jetèrent sur leurs faces et se prosternèrent l'un devant l'autre. Ils se contraignirent mutuellement à faire la prière. La femme dit : « C'est à toi qu'il convient de dire la prière, car tu as l'honneur du sacerdoce. » Lorsqu'il eut dit la prière, ils se levèrent, et Zosime pria la femme de dire la prière à son tour; elle éleva ses mains au ciel et resta en prières plusieurs heures.

Zosime la vit alors suspendue en l'air à une aune au-dessus du sol, et il craignit en son esprit que ce fût un esprit, et qu'il ne fût en prières hypocritement. La femme, devinant la pensée de son esprit, lui dit : « O Zosime, pourquoi portes-tu en ton cœur la pensée que je sois un esprit? crois-moi, père, je ne suis qu'une femme pécheresse telle que tu me vois; que Dieu nous préserve de la tromperie de Satan! » Aussitôt le vieillard lui demanda pardon.

Elle lui demanda ensuite des nouvelles du monde, si les hommes de l'univers se conduisaient en chrétiens et comment les rois gouvernaient. Il lui répondit : « Sainte mère, ils gouvernent bien par tes * prières. » Zosime la supplia de raconter en confession toutes ses actions depuis son enfance. La femme lui raconta en détail ce que nous avons écrit plus haut et ne lui cacha rien; et elle pria Zosime de lui donner, le jour du jeudi saint, la communion * A fol. 221 v° b.

հաղորդութիւն ի պատուական մարմնոյ եւ յարենէ Որդւոյն Աստուծոյ. եւ պատուիրեաց նմա զի ի վանս իւր ոչ ումեք պատմեսցէ, Զի, ասէր, եթէ քառասուն եօթն ամ յանապատիս անհաղորդ եմ յանապական օրհնացն : Եւ ասէ. Ընդ Յորդանան մի անցանիր յայսկոյս՝ այլ սպաս մինչ առ ափն գետոյն :

Եւ դարձաւ Զոսիմոս ի վանսն իւր, եւ ի մեծի հինգշաբաթի աւուրն ընդ երեկս էարկ ի սկիհ ի սուրբ մարմնոյ եւ յարենէ Որդւոյն Աստուծոյ, առեալ եւ սակաւ թրջեալ ոսպն՝ գնաց յեզր գետոյն, եւ հոգայր թէ որպէս անցցէ երանելի կինն ընդ Յորդանան : Եւ առժամայն եհաս կինն եւ արարեալ զնշան խաչին ի վերայ գետոյն՝ անց ոտիւք որպէս ընդ ցամաք ի վերայ ջրոյն. եւ ասաց նմա պաշտել զԵրեքսրբեանն եւ զՀաւատամք ի մի Աստուածն, եւ զՀայր մեր որ յերկինս : Եւ համբուրեցին զմիմեանս համբոյրն սրբութեան, եւ հաղորդեցաւ յանմահական խորհրդոյն, եւ առեալ երիս հատս յոսպանցն եկեր եւ ասէ. Բաւական է այս ի պէտս մարմնոյս : Եւ աղաչեաց
* A fol. 222 r° a. զԶոսիմոս զի ի միւս այլ տօնին անցցէ ընդ Յորդանան * եւ երթիցէ յանապատն ի տեղին ուր տեսին զմիմեանս : Եւ արարեալ զնշան սրբոյ խաչին ի վերայ գետոյն երանելի կինն որպէս ընդ կամուրջ անց յայնկոյս եւ գնաց յանապատն :

Եւ ուրախութեամբ լցեալ Զոսիմոս դարձաւ, եւ վասն ոչ հարցանելոյ զանուն

2 ի վանս իւր] վանն իւր B || 8-9 արարեալ . . . ջրոյն] անցեալ ընդ գետն որպէս ընդ ցամաքի B || 10 համբուրեցին] ողջունեցին B || 12 երիս] քանի մի B || 13 տօնին] ամին B || 14-15 եւ արարեալ . . . յանապատն] եւ հրաժարեալ ի Զոսիմոսէ անց ընդ Յորդանան, եւ գնեալ գնաց յանապատն B.

aux précieux corps et sang du Fils de Dieu ; et elle lui recommanda ensuite de ne rien raconter à son couvent : « Car, dit-elle, il y a quarante-sept ans qu'en ce désert je n'ai communié aux espèces immortelles. » Elle lui dit encore : « Tu ne passeras pas le Jourdain, de ce côté, mais tu m'attendras au bord du fleuve. »

Zosime retourna à son couvent, et le jour de jeudi saint vers le soir, il mit dans un calice les saints corps et sang du Fils de Dieu, prit avec lui un peu de lentilles trempées et se rendit au bord du fleuve ; il était anxieux de savoir comment la bienheureuse femme traverserait le fleuve. La femme arriva aussitôt et, ayant fait le signe de la croix sur le fleuve, elle traversa à pied, comme sur terre, par-dessus les eaux ; elle lui demanda de dire le Trisagion, « Nous croyons en un seul Dieu » et le « Notre Père ». Ils se donnèrent mutuellement le saint baiser, elle communia au mystère immortel. Puis ayant pris trois lentilles, elle les mangea et dit : « Cela suffit pour les besoins du corps. »
* A fol. 222 r° a. Elle pria Zosime de traverser le Jourdain * à la prochaine fête et de venir dans le désert à l'endroit où ils s'étaient rencontrés. La bienheureuse femme fit le signe de la sainte croix sur le fleuve, passa de l'autre côté comme sur un pont et s'achemina vers le désert.

Zosime, rempli de joie, s'en retourna, mais il devint bien triste de ne pas

պատուական կնոջն տրտում էր յոյժ ։ Եւ ի կատարել տարւոյն անց Զոսիմոս նաւով յայնկոյս գետոյն, եւ գնաց քսան աւուրս ի տեղին եւ եգիտ մեռեալ զերանելի կինն, եւ զմարմինն ըստ կարգի քրիստոնէից յարեւելից կողմն, եւ մերձ ի գլուխն եգիտ գիր յորում գրեալ էր. Աբբայ Զոսիմոս, թաղեա՛ զպատառեալ Մարիամայ զմարմինս, տո՛ւր հողոյ զհողս, եւ վասն Տեառն ինձ աղօթս արա՛. Ես ննջեցի յԱպրիլի Ա, յաւուր չարչարանաց Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։

Եւ գիտաց սուրբ ծերունին Զոսիմոս եթէ զգիշերն զայն յորում հաղորդեցաւ ի սուրբ խորհրդոյն՝ գնաց ի տեղին երանելի կինն եւ հանգեաւ. զոր Զոսիմոս ի քսան օրն գնաց ։ Եւ վասն բահի յոյժ տրտմէր թէ. Որպէս բրեսցի զերկիր, եւ դառնալ ի քսան օր ի վանսն անհնարին թուէր, եւ ի տարակուսի լեալ զինչ արասցէ, տեսանէ մերձ առ Մարիամայ առիւծ մի, եւ գիտաց եթէ յԱստուծոյ առաքեցաւ, եւ հրամայեաց նմա փորել զերկիր, եւ սկսաւ փորել որչափ բաւական էր, եւ թաղեաց զնա երանելի ծերն սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ եւ * արտասուօք ։ Եւ դարձաւ ի վանսն իւր, պատ- * A fol. 222 rº b.
մեաց մի ըստ միոջէ ամենեցուն զվարս Մարիամայ ։ Եւ յետոյ Սոփրոնիոս հայրապետն Երուսաղեմի գրեաց զպատմութիւն երիցս երանեալ երջանիկ աղախնոյն Աստուծոյ Մարիամայ Եգիպտուհւոյն ։

1 տրտում էր] տրտմեցաւ B — անց] անցաւ B — նաւով om. B | 2 յայնկոյս գետոյն] ընդ գետն B — քսան աւուրս om. B || 8-12 զոր Զոսիմոս . . . բաւական էր om. B || 15 երիցս երանեալ] երանելի եւ B.

avoir demandé le nom de l'excellente femme. Lorsque l'année fut accomplie, Zosime passa dans une barque de l'autre côté du fleuve, marcha pendant vingt jours pour arriver à l'endroit et trouva la bienheureuse femme décédée, le corps tourné vers l'orient selon le rite des chrétiens; il trouva près de la tête une lettre où il était écrit : « Abbé Zosime, enterre le pauvre corps de Marie, rends la terre à la terre et pour l'amour du Seigneur prie pour moi. Je me suis endormie le 1er avril, le jour de la Passion du Christ, notre Dieu. »

Le saint vieillard Zosime comprit alors que la bienheureuse femme, la nuit où elle avait communié au saint mystère, était arrivée à son endroit et y avait reposé, tandis que Zosime avait mis vingt jours pour s'y rendre. Il était très tourmenté au sujet d'une pelle pour creuser la terre; il lui paraissait impossible de retourner au couvent en vingt jours; or, étant rempli d'indécision de ce qu'il avait à faire, il aperçut un lion auprès du corps de Marie, il comprit qu'il avait été envoyé par Dieu et il lui ordonna de creuser la terre. Celui-ci se mit à creuser autant qu'il fallait et le bienheureux vieillard inhuma (le corps) en psalmodiant, bénissant et pleurant. * Il retourna à son couvent et * A fol. 222 rº b.
raconta à tous la vie de la bienheureuse Marie dans ses détails. Plus tard Sophron, patriarche de Jérusalem, écrivit l'histoire de la trois fois bienheureuse et fortunée servante du Christ, Marie l'Égyptienne.

Արեգի ԻԵ եւ Ապրիլի Բ ։ Վկայութիւն սրբոցն Անփիանոսի եւ Եդեսիոսի եղբօր իւրոյ ։

Այս երանելի վկայքս Քրիստոսի հարազատ եղբարք էին յաւուրս Մաքսիմիանոսի արքային, յերկրէն Լիւդիայ Պաղեստինացւոց եւ ի Բիւրիտոն գնացին, եւ էին ընկերակիցք սրբոյն Պամփիւղեայ մարտիրոսին ։

Եւ Անփիանոս կացեալ առաջի Ուրբանոսի իշխանին՝ խոստովանութեամբ երգս մատուցանէր Տեառն Աստուծոյ մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ։ Ապտակեցին զծնօտսն ուժգին, եւ դահիճքն հարկանէին ոտիւք իւրեանց, օծին զոտսն ձիթով եւ այրեցին հրով, կախեցին զփայտէ եւ այրեցին զկողսն ։ Եւ տեսանէր սուրբն զմարմինն իւր այնպիսի չարչարանօք տանջեալ, աղաչէր զամենասուրբ Երրորդութիւնն տալ նմա համբերութիւն ։ Իջուցին ի կախաղանէն եւ ընկեցին ի ծովն, եւ եղեւ շարժ մեծ եւ պատառեցաւ
* A fol. 222 v° a. ծովն եւ եհան * զսուրբն ի ցամաքն. եւ երթեալ ի դուռն քաղաքին հանգեաւ Ապրիլի Բ. եւ որք տեսին զնա փառս ետուն Աստուծոյ ։

Իսկ միւս եղբայրն Եդեսիոս՝ թաղեաց զեղբայր իւր եւ գնաց յԱղեկսանդրիա ։ Եւ տեսանէ զի Հերակղոս իշխանն տանջէր զքրիստոնեայսն, համարձակեցաւ եւ եհար

2 Մաքսիմիանոսի] անօրէն *add.* B || 8 այրեցին զկողսն] պատառեցին սրով զկողսն B || 10 եւ եղեւ շարժ եւ պատառեցաւ ծովն *om.* B || 11 հանգեաւ] ի Քրիստոս Արեգի ԻԵ եւ *add.* B || 12 եւ որք տեսին . . . Աստուծոյ *om.* B || 13 Եդեսիոս] սուեալ *add.* B || 14 տեսանէ] յաւուր միում *add.* B.

25 AREG, 2 Avril.

Martyre des saints Amphianus et Édésius son frère.

Ces bienheureux martyrs du Christ étaient frères germains, aux jours de l'empereur Maximien, du territoire de Lydda en Palestine; et ils s'étaient rendus à Beyrouth (*Biuriton*). Ils étaient les compagnons du saint martyr Pamphyle.

Amphianus (*Anphianos*), mis en présence du gouverneur Urbanus, confessa en chantant des hymnes à Notre-Seigneur Jésus-Christ. On souffleta ses joues vigoureusement, les bourreaux le frappèrent à coups de pied, oignirent les pieds avec de l'huile et les brûlèrent au feu; puis ils le suspendirent à un arbre et lui brûlèrent les côtes. Le saint, voyant son corps soumis à de telles tortures, priait la très sainte Trinité de lui donner la patience. On le descendit du gibet et on le jeta à la mer, mais il se fit un grand tremblement, la mer
* A fol. 222 v° a. s'entr'ouvrit et rejeta * le saint sur le rivage. Celui-ci se rendit à la porte de la ville et y reposa le 2 avril. Ceux qui le virent glorifièrent Dieu.

Quant à l'autre frère Édésius, il inhuma son frère et se rendit à Alexandrie, où, voyant que le gouverneur Hieroclès (*Heraklos*) torturait les chrétiens,

գնա ձեռօքն եւ ընկէց յերկիր յորսայս, փետէր զմօրուսն եւ ասէր. Մի համարձակիր այսպիսի գործ առնել ընդ ծառայսն Աստուծոյ :

Եւ կալեալ զօրականացն այնչափ տանջեցին զնա հարուածովք մինչեւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած, եւ զմարմինն ընկեցին ի ծովն :

[B * Յայսմ աւուր կատարեցաւ ի Կեսարիա սրբուհին Թէոդոսիա, սրով վկայելով զՔրիստոս : * B p. 136 a.

Նոյնպէս եւ նահատակն Նիկիտոս. եւ նա յետ բազում չարչարանաց մարտիրոսացաւ :

Ի սմին աւուր վկայեաց ի Հայս սուրբն Վլաս վկայն չարչարանօք եւ մահուամբ վասն Քրիստոսի խոստովանութեանն եւ հաւատոցն. սա կովարած կոչի :]

Արեգի ԻԶ եւ Ապրիլի Գ : Վկայութիւն երից քերցն Ագապի, Երինի, Քիոնի, որ թարգմանի Սէր, Խաղաղութիւն, Ձիւնոյի :

Սոքա երեքեանս քոյրք էին հարազատք, ի քաղաքէն Թեսաղոնիկոյ, յաւուրս

2 Աստուծոյ] եւ չարչարել *add.* B || 3 տանջեցին] խստագոյն եւ *add.* B || 4 ծովն] եւ այնպէս պսակեցաւ ի Քրիստոսէ Աստուծոյ *add.* B || 11 Վկայութիւն . . . Ձիւնոյի] Վկայութիւն սրբուհեաց եւ կուսանաց վկայից երից քերցն՝ Ագապեայ, Իռինեայ եւ Քիոնեայ Թեսաղոնիկեցւոց, որ թարգմանի ի հայ լեզու՝ Սէր, Խաղաղութիւն, Ձիւնոյի B || 13 Թեսաղոնիկոյ] Թեսաղոնիկեցւոց B

il eut la hardiesse de le frapper de ses mains, de le renverser sur le dos, de lui arracher la barbe en disant : « N'ose plus agir de telle façon avec les serviteurs de Dieu. »

Les soldats le saisirent et lui infligèrent de tels coups cruels qu'il rendit son âme à Dieu; puis ils jetèrent son corps à la mer.

[B * En ce jour trépassa à Césarée sainte Théodosie, en témoignant pour le Christ, par le glaive. * B p. 136 a.

Également, le cha mpion (du Christ) Nicétas, qui fut martyrisé après de nombreuses tortures.

En ce même jour fut martyrisé en Arménie saint Blaise (*Vlas*) martyr, qui endura les tortures et la mort pour la confession et la foi au Christ ; il est appelé le bouvier.]

26 AREG, 3 Avril.

Martyre des trois sœurs Agapê, Irène, Chionia, noms qui se traduisent Amour, Paix et Neigeuse.

Elles étaient trois sœurs germaines, de la ville de Thessalonique, aux

Մաքսիմիանոսի կռապաշտ արքային, եւ վասն հալածանաց ժամանակին՝ թողեալ զտունս իւրեանց բնակէին ի լերինս, եւ պահօք եւ աղօթիւք զԱստուած աղաչէին :

Եւ մատնեցան առ Դուլկիտիանոս իշխանն : Իջուցին ի լեռնէն եւ կացուցին առաջի, եւ բազում ողոքանօք եւ պատրանօք նեղէին զնոսա ուրանալ զՔրիստոս, եւ ոչ կարացին հաւանեցուցանել՝ որ հաւատային ի կուռսն : Հրամայեաց եւ զԱգապի եւ

* A fol. 222 v° b. զՔիոնի հրով այրեցին : * Իսկ զերանելին Երինի վասն զի ունէր աւետարանն եւ պնակիտսն, եւ յորժամ գրէր եւ կարդայր՝ զայլս ուսուցանէր, տարան առաջի եւ հրով այրեցին զաւետարանն եւ զպնակիտսն, եւ զնա արկին ի պոռնկատուն, եւ Աստուած պահեաց զնա անարատ ի պղծի գործոց :

Եւ դարձեալ սպառնալեօք եւ ողոքանօք նեղէին զնա ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն. եւ յորժամ ոչ կարացին հաւանեցուցանել՝ հրամայեաց հրով այրել զնա, որպէս եւ զայլ երկու քոյրսն : Եւ յորժամ տարան ի տեղին՝ կուտեցին փայտ եւ բորբոքեցին զհուրն, մերկացաւ ինքնին եւ անկաւ ի հուրն. եւ այնպէս բարի խոստովանութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ Ապրիլ Գ :

3 Դուլկիտիանոս] Դուլկիտիոս B || 4 ուրանալ զՔրիստոս *om.* B || 7 տարան] միայն *add.* B || 10 նեղէին] բռնադատէին B || 11 հրամայեաց] դատաւորն *add.* B || 14 Աստուած] եւ կատարի յիշատակ սոցա՝ Ապրիլ ԻԶ եւ *add.* B.

jours de Maximin l'empereur idolâtre. A cause de la période de persécution, elles avaient abandonné leur maison et habitaient à la montagne, implorant Dieu avec jeûnes et prières.

Elles furent dénoncées au gouverneur Dulcitianus. On les fit descendre de la montagne et on les fit comparaître ; on les pressa par de douces paroles trompeuses à renier le Christ, mais on ne parvint pas à les persuader de

* A fol. 222 v° b. croire aux idoles. (Le gouverneur) ordonna de brûler aux flammes Agapè et Chiona (*Khioni*). * Quant à la bienheureuse Irène (*Erini*), parce qu'elle avait un évangéliaire et des tablettes, et qu'en écrivant ou lisant elle enseignait les autres, on la fit comparaître, on brûla l'évangéliaire et les tablettes, et on la jeta dans une maison de prostitution, mais Dieu la préserva immaculée d'abominables actions.

On la pressa de nouveau par des menaces et de douces paroles de renier le Christ et d'immoler aux idoles; mais comme on ne parvint pas à la persuader, (le gouverneur) ordonna de la brûler au feu comme ses deux autres sœurs. Lorsqu'on l'eut conduite à l'endroit (désigné), on amassa du bois et on y mit le feu ; elle se déshabilla d'elle-même et se jeta dans les flammes, et c'est ainsi que dans une bonne confession elle rendit son âme à Dieu, le 3 avril.

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոցն Սեւերիանոսի եւ Մեմնոսի որք կատարեցան ի Թիրաք. եւ այլ երեսուն եւ ութ մարտիրոսացն որ ի Փիլիպուպօլիս կատարեցան ։

Սուրբ վկայքս այսոքիկ էին յաւուրս Դիոկղետիանոսի ամբարիշտ արքային եւ Ապեղիանոսի բդեշխին ։ Եւ այս են անուանք երեսուն եւ ութ վկայիցն Քրիստոսի. Ռիոն, Արլիանոս, Մողիանոս, Դեմոն, Սիլւիանոս, Սաբինոս, Եւստաթէոս, Ստրատէոն, Վոզբաս. սոքա էին ի Բիւզանդիոյ. Տիմոթէոս, Պալմատոս * Միտտոս, Մաքսիմոս, * A fol. 223 rº a. Նիկոն, Դիփիլոս, Դեմետոս, Նէոփիտոս, Ռինոս, Սատուրնինոս, Եպափրոդիտոս, Հերակաս, Գայիոս, Զոտիկոս, Կռոնիոս, Անթոս, Որոս, Վրիլոս, Տիւրանոս, Ապաթոս, Աթիոդորոս, Պարթենիոս, Աքելաս, Պանթիւրիոս, Խրուսանթոս, Պանտոլէոն, Թէոսեբիոս, Գենեթլիոս, սոքա ամենեքեան ի Փիլիպուպօլիս խոստովանեցան զանունն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, եւ Ապեղիանոս բդեաշխն եհատ զգլուխս նոցա, եւ կատարեցին զընթացսն իւրեանց բարի խոստովանութեամբ ։

Իսկ սուրբն Սեւերիանոս էր հզօր զօրութեամբ եւ բարձր հասակաւ. եւ ծնողքն նորա յահէ հալածչացն գնացին յայլ աշխարհ, եւ մնաց ի քաղաքն Սեւերիանոս, եւ աղաչէր զԱստուած զի հասցէ մարտիրոսութեանն. եւ տեսանէ յանուրջս զՏէրն որ

3 ամբարիշտ] անօրէն B || 4 երեսուն եւ ութ վկայիցն Քրիստոսի] վկայիցն B || 5 Արլիանոս] Անատոլիանոս B — Դեմոն] Եւդեմոն B || 8 Կռոնիոս] Կոյոնիոն B — Վրիլոս] Զրիլոս B — Տիւրանոս] Տիւրոս B || 9 Պանտոլէոն] Պանտելէիմոն B.

En ce jour martyre des saints Sévérien et Memnon, qui furent exécutés en Thrace, et de trente-huit autres martyrs qui furent exécutés à Philippopolis.

Ces saints martyrs vivaient aux jours de Dioclétien l'empereur impie et du gouverneur Apellianus. Voici les noms des trente-huit martyrs du Christ : Horion (*Rion*), Anatolinus (*Arlianos*), Molias (*Molianos*), Eudaimon (*Démon*), Sylvain (*Sylvianus*), Sabinus, Eustathe, Straton (*Stratéon*), Boslas (*Vozbas*), qui étaient de Byzance ; Timothée, Palmatus, * Mesius (*Mittos*), Maxime, Nicon, * A fol. 223 rº a. Diphilus, Dométius (*Demétos*), Néophyte, Rhenus (*Rhinos*), Saturnin, Épaphrodite, Héracas, Gaius, Zoticus, Cronius, Anthus, Horus, Zoïle (*Vrilos*), Tyrannus, Agathos (*Apathos*), Athénodore (*Athiodoros*), Parthénius, Achélas, Panthérius, Chrysanthe, Pantoléon, Théosébius, Généthlias, qui étaient tous de Philippopolis. Ils confessèrent le nom du Christ notre Dieu. Le gouverneur Apellianus leur fit trancher la tête, et ils terminèrent leur carrière en bonne confession.

Quant à saint Sévérien (*Severianos*), il était puissant, fort et de haute taille. Ses parents, par crainte des persécuteurs, étaient allés dans un autre pays, mais Sévérien était resté seul à la ville ; il priait Dieu d'arriver au martyre, et il vit

ասէր ցնա․ Սիրելի իմ Սեւերիանոս, ընդ առաւօտն ել ընդ արեւելեան դուռն քաղաքիս, եւ անդ տեսցես զոր փափաքիս ։ Եւ յորժամ գնաց եգիտ զզօրապետն Մեմնոս, եւ առեալ զնա առանձինն տուեալ նմա խրատ զի ուրասցի զկուռսն եւ պաշտեսցէ զՔրիստոս․ եւ բազում վարդապետութեամբ հաւանեցոյց զՄեմնոս եւ հաւատալ ի Քրիստոս ։

Մատնեցին զսուրբն Սեւերիանոս առ Ապելլիանոս բդեաշխն, եւ կացուցին առաջի,
* A fol. 223 r° b. եւ նա խոստովանեցաւ յայտնապէս զՔրիստոս Աստուած ։ Կոչեաց * բդեաշխն զՄեմնոնն, կարծէր զնա թէ տակաւին կռապաշտ է, եւ յանձնեաց ի նա զՍեւերիանոս որպէս զի աղօթիւք կամ սպառնալեօք կարասցէ դարձուցանել զնա ի կռապաշտութիւն ։ Եւ երթեալ ի միասին ի տունն Մեմնոսի, ուրախութեամբ գոհանային զԱստուծոյ ։

Եւ ի միւս այլ աւուրն կացուցին առաջի բդեշխին, եւ աղաղակեցին երկոքեանն․ Քրիստոնեայք եմք ։ Մերկացուցին զՄեմնոս եւ գանեցին զթիկունսն եւ զկանգունս ուժգին, եւ զՍեւերիանոսի զկզակսն ։ Եւ գնաց բդեաշխն ի Փիլիպպուպօլիս, տարաւ զկնի իւր եւ զսուրբսն ծանր շղթայիւք, եւ անդ ձաղկեաց զնոսա յոյժ ։ Եւ անտի գնացին ի Բիւզիէ քաղաք, եհարց զսուրբսն, եւ նոքա զնոյն քրիստոնէութեան հաւատոն խոստովանեցան ։

Կապեցին զսուրբն Մեմնոս ցերկու սիւնս, եւ սրով հանին յանձնէն երիս փոկս ի թիկանցն մինչեւ ի վայր ։ Ասէ սուրբն Մեմնոս․ Զմիտս իմ ունիմ ի յաւիտենական

10 ի միասին *om.* B.

dans un rêve le Seigneur qui lui dit : « Mon cher Sévérien, sors au matin par la porte orientale de la ville et tu y verras ce que tu désires. » Lorsqu'il y arriva, (Sévérien) trouva le chef des troupes Memnon (*Memnos*) et, le prenant à part, il lui conseilla de renier les idoles et de servir le Christ. Il persuada par un long enseignement Memnon, qui crut au Christ.

On dénonça saint Sévérien au gouverneur Apellianus et on le fit compa-
* A fol. 223 r° b. raître. Il confessa ouvertement le Christ Dieu. Le gouverneur * fit appeler Memnon, le croyant encore idolâtre, et lui confia Sévérien afin que par des prières ou par des menaces il le fît revenir à l'idolâtrie. Ils se rendirent ensemble à la maison de Memnon et joyeusement rendaient grâces à Dieu.

Le lendemain, on les introduisit chez le gouverneur, et ils crièrent tous les deux : « Nous sommes chrétiens. » On dépouilla Memnon de ses vêtements, on le frappa violemment sur le dos et sur les côtes, et Sévérien sur les mâchoires. Le gouverneur se rendit à Philippopolis en emmenant à sa suite les saints chargés de lourdes chaînes, et il les y fit flageller vigoureusement. De là s'étant rendu à la ville de Byzia, il interrogea les saints qui confessèrent la même foi du christianisme.

On attacha saint Memnon à deux colonnes et on détacha de sa personne, par le glaive, trois lanières de peau, sur son dos, du haut en bas. Saint

ուրախութիւնն եւ տանջանացս ոչ զգամ, զի զարդ երեսօք երեք նշխարք յանձնէս ընծայ մատուցանեմ սուրբ Երրորդութեանն : Բորբոքեցին հուր եւ կոտորեցին զմատունս ձեռաց եւ ոտիցն, եւ ընկեցին զնա ի մէջ բորբոքեալ բոցոյն : Եւ յաղօթելն նորա եղեւ ձայն յերկնից առ նա եւ ասէ. Ո՜վ Մեմնոս, արիական ճգնաւոր, եթէ ոչ էիր արժանի ոչ գայիր առ իս. արդ * եկ ի բնակարանս քո ի գաւիթս արդարոց : Եւ առժամայն ի մէջ հրոյն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած : * A fol. 223 v° a.

Իսկ զմարմին սրբոյն Սեւերիանոսի քերեցին երկաթի ճանկօք, եւ զգերձակաց մատանին հրացուցին եւ արկին ի մատունս նորա, եւ օղ երկաթի հրացուցեալ արկին որպէս գօտի ի մէջն, եւ ապա սղոցեցին զնա ի գագաթանէն եւ ի վայր : Եւ յորժամ աշխատեցան դահիճքն, աղաղակեցին. Մեծ է Աստուածն քրիստոնէից որ օգնէ ծառայից իւրոց : Ձայն եղեւ յերկնից առ նա եւ ասէ. Սեւերիանոս, սիրելի իմ, զօրացի՛ր եւ քաջ լե՛ր : Եւ ի ձայնէն երկեան զօրականքն : Եւ մինչդեռ ի տանջանսն էր սուրբն՝ հատին զգլուխ նորա :

Կատարեցան սուրբ վկայքս Քրիստոսի Ապրիլի Գ :

2 կոտորեցին] զամենայն *add.* B || 4-5 եղեւ ձայն . . . արդարոց *om.* B || 9 սղոցեցին] զնդեալ ի մամուլս սկսան սղոցել B || 10 դահիճքն] եւ սուրբն իբրեւ անյաղթելի զինուոր Քրիստոսի ոչ ինչ համարէր զայն եւս ահագին տանջանսն *add.* B || 12 ձայնէն . . . զօրականքն *om.* B || 14 Քրիստոսի] Սեւերիանոս եւ Մեմնոս՝ Արեգի ԻԶ եւ *add.* B.

Memnon dit : « J'ai mon esprit fixé à la joie éternelle et je ne ressens rien de ces tortures, car, d'un visage serein, j'offre trois lambeaux de ma personne en offrande à la sainte Trinité. » On alluma du feu, on lui brisa les doigts des mains et des pieds et le jeta dans les flammes ardentes. Or, pendant qu'il priait, il y eut une voix du ciel qui lui dit : « O Memnon, ascète vaillant, si tu n'étais pas digne, tu ne viendrais pas à moi. Mais viens * dans ton habitation, dans l'enceinte des justes. » Il rendit aussitôt son âme à Dieu au milieu du feu. * A fol. 223 v° a.

On déchira alors le corps de saint Sévérien avec des ongles de fer, on fit enflammer un dé de tailleur qu'on passa à ses doigts, on lui passa à la taille un cercle de fer enflammé en guise de ceinture, ensuite on le scia à partir du crâne jusqu'en bas. Les bourreaux fatigués crièrent : « Grand est le Dieu des chrétiens qui vient en aide à ses serviteurs. » Une voix vint du ciel, qui lui dit : « Sévérien, mon bien-aimé, prends courage et sois vaillant. » Les soldats prirent peur de cette voix; enfin, tandis que le saint était dans les tortures, on lui trancha la tête.

Ces saints martyrs du Christ furent exécutés le 3 avril.

Արեգի ԻԷ եւ Ապրիլի Դ ։ Վկայութիւն սրբոցն Ագաթոպոսի սարկաւագի եւ Թէոդուլոսի ընթերցողի ։

Սոքա եղբարք էին հարազատք եւ քրիստոնեայք ի քաղաքէն Թեսաղոնիկոյ ։ Եւ ի միում աւուր տեսանեն յանուրջս որ արկեալ էին ի մատունսն մատանի ի սքանչելի երկրէ, յորում գրեալ էին ի յակունսն զմարտիրոսութիւնն մահն իւրեանց վասն անուանն Քրիստոսի ։

Իսկ Ագաթոպոս սարկաւագն ծերունի էր, եւ Թէոդուլոս ընթերցողն սարկաւագ երիտասարդ ։ Եւ մատնեցան առ Փաւստինոս դատաւորն Թեսաղոնիկիկոյ քաղաքին, եւ
* A fol. 223 v° b. կապանօք * կացուցին առաջի, եւ յոյժ նեղեաց եւ բռնադատեաց զնոսա ուրանալ զՔրիստոս, եւ ոչ կարաց մեկնել զնոսա ի հաւատոց եւ ի յուսոյն Քրիստոսի ։

Արգելին զնոսա ի բանդ, եւ յաղօթելն նոցա ննջեցին, եւ տեսանէին երկոքեանն զմի երազ որ էին ի նաւի ընդ այլ ժողովուրդս, եւ եղեւ մրրիկ ի ծովուն եւ շարժեցան ալիքն եւ հերձաւ նաւն եւ ամենեքեան ընկղմեցան, եւ ինքեանք միայն ապրեցան եւ ելին ի

1 Ագաթոպոս] Ագաթոպիոս B — սարկաւագի] եւ եղբօր իւրոյ *add.* B || 3 Սոքա] Սուրբքս այսոքիկ B || 3 Թեսաղոնիկոյ] յաւուրս հալածանաց Մաքսիմիանոսի արքայի ։ Թէոդուլոս երիտասարդ գոլով ընթերցող մեծի եկեղեցւոյն Թեսաղոնիկոյ, իսկ Ագաթոպոս սարկաւագ ծերունի *add.* B || 7-8 Իսկ ... երիտասարդ *om.* B || 8 Թեսաղոնիկիկոյ] Թեսաղոնիկեցւոց B || 10 զՔրիստոս] եւ զոհել կռոցն *add.* B || 11 տեսանէին] տեսանեն B || 13 ապրեցան] փրկեցան B.

27 AREG, 4 Avril.

Martyre des saints Agathopus, diacre, Théodule, lecteur.

Ils étaient frères germains et chrétiens de la ville de Thessalonique. Un jour, ils virent dans un songe qu'on leur avait passé au doigt une bague d'un pays merveilleux, et sur ses pierres était inscrite leur mort en martyrs pour le nom du Christ.

Le diacre Agathopus était un vieillard, et le lecteur Théodule jeune clerc [1]. Ils furent dénoncés au juge Faustinus de la ville de Thessalonique, et on les
* A fol. 223 v° b. lui * présenta chargés de chaînes. Celui-ci les pressa beaucoup, les poussant à renier le Christ, mais il ne put les séparer de la foi et de l'espérance au Christ.

On les retint en prison; pendant qu'ils priaient, ils s'endormirent, et ils virent tous les deux le même songe : ils étaient dans un bateau avec d'autres, et une tempête se leva sur la mer, les vagues déferlèrent, le bateau fut brisé et tous furent engloutis; eux seuls furent sauvés, et ils montèrent sur

1. Le texte porte « diacre », ce qui est évidemment fautif.

լեառն մի բարձր մինչեւ յերկինս ։ Եւ զարթուցեալք պատմեցին միմեանց զերազն, եւ առաւել եւս հաստատուն եղեն ի սէրն Քրիստոսի ։

Եւ ընդ առաւօտն հանին ի բանդէն եւ ընկեցին ի ծովն. եւ այնպէս բարի խոստովանութեամբ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած Ապրիլի Դ ։ Եւ լուծան կապանքն եւ եհան զնոսա ծովն ի ցամաքն, եւ ազգականք նոցա թաղեցին զնոսա պատուով ի նշանաւոր տեղւոջ ։

[B* Յայսմ աւուր յիշատակ երանելի վարդապետին մերոյ Մխիթարայ Սասունեցւոյ ։ * B p. 148 b.

Երանելիս այս անդստին ի մանկութենէ սիրող էր սրբակրօն վարուց եւ գիտութեան. եւ լուեալ զհամբաւ առաքինութեան եւ իմաստութեան սրբասնեալ վարդապետին Ներսիսի Տարօնեցւոյ որ ուսուցանէր ի վանս Գլաձորոյ, գնաց առ նա եւ վարժեցաւ յուսումն աստուածային գրոց եւ արտաքին իմաստութեան ։

Եւ յետ մահուն վարդապետին՝ ելեալ անտի շրջեցաւ ի վանորայս որք էին ի կողմանս յայնոսիկ, եւ մնացեալ յիւրաքանչիւր վանս ամս ինչ, բարեկարգէր բանիւ խրատու, եւ ուսուցանէր զամենեսին աստուածեղէն վարդապետութեամբ, եւ բարիոք քաղաքավարութեամբ օրինակ զանձն ընծայէր բոլորեցուն ։

Եւ զի ճարտար էր յարուեստ գրչութեան՝ գրէր գիրս գեղեցկաշուքս, եւ վաճառեալ

3 բանդէն] եւ գտեալ զնոսա հաստատուն ի հաւատս *add.* B || 4 Աստուած] Ապրիլի ԻԷ եւ *add.* B || 5 զնոսա] զմարմինս նոցա B — ազգականք նոցա] գտեալ ի ծովափին *add.* B.

une montagne haute jusqu'au ciel. S'étant réveillés, ils se racontèrent mutuellement leur rêve, et furent raffermis davantage dans l'amour du Christ.

Au matin, on les fit sortir de la prison et on les jeta à la mer; et c'est ainsi qu'en bonne confession ils rendirent leur âme à Dieu le 4 avril. Leurs liens se défirent, la mer les rejeta sur le rivage, et leurs proches les inhumèrent avec honneur dans un endroit de choix.

[B* En ce jour commémoration de notre bienheureux Vardapet Mékhitar de Sassoun. * B p. 148 b.

Ce bienheureux avait dès sa jeunesse aimé la vie pure et sainte et la science. Ayant entendu la renommée de vertu et de sagesse du saint Vardapet Nersès de Taron, qui enseignait au couvent de Glatzor, il se rendit auprès de lui et fut instruit à l'étude des divines écritures et de la philosophie profane.

Après la mort du Vardapet, il partit de là et visita les couvents qui se trouvaient dans ces parages; il séjourna dans chaque couvent quelques années, les réforma par ses bons conseils, et les instruisit tous par sa divine doctrine, par son urbanité, il s'offrait lui-même en exemple à tous.

Comme il était adroit dans l'art de copiste, il écrivait des manuscrits en

զայնս բաշխէր զգինս աղքատաց եւ կարօտելոց, եւ ինքն սակաւապիտութեամբ շատանայր :

Եւ այսպիսի առաքինազարդ վարուք հասեալ ի ծերութիւն՝ հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս ի թուին հայոց եօթն հարիւր եւ ութսուն եւ վեց :]

Արեգի ԻԸ եւ Ապրիլի Ե : Վկայութիւն սրբոյն Կալիոպոսի :

Երանելի վկայն Քրիստոսի Կալիոպոս որդի էր քրիստոնէի եւ բարեպաշտ կնոջ որոյ անուն էր Թէոկղիա, ի Պերգեայ Պամփիլիացւոց՝ յաւուրս կռապաշտ արքային Մաքսիմիանոսի : Եւ վասն հալածանաց ժամանակին առաքեաց զնա մայրն իւր ի Պանփիլուպօլիս Կիլիկեցւոց, եւ անդ մատնեցաւ ի ձեռս Մաքսիմինոյ դատաւորին : Եւ
* A fol. 224 r° a. *կացեալ առաջի խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի : Եւ լուծեալ թափեցին զօդս ձեռաց եւ ոտից, եւ զան հարին զմարմինն ուժգին, եւ պնդեցին զնա կապանօք յանիւ եւ ընկեցին ի հուր : Եւ հրեշտակ Տեառն շիջոյց զհուրն եւ զանիւն խորտակեաց, եւ մնաց սուրբն ամբողջ մարմնով :

Արկին զնա ի բանդ շղթայիւք : Եւ լուեալ մօրն բաշխեաց զամենայն ինչս իւր

5 Կալիոպոսի] եւ մօր իւրոյ Թէոկղեայ *add.* B || 6 բարեպաշտ] եւ մեծատան *add.* B || 9 Պանփիլուպօլիս] Պոմպիուպօլիս Կիլիկեցւոց, այսինքն է Բոմպայիս *add.* B || 10 թափեցին] խախտեցին B || 12-13 Եւ հրեշտակ... մարմնով] Եւ ի շիջանել հրոյն զօրութեամբն Քրիստոսի մնաց կենդանի B || 14 Արկին] Եւ առեալ արկին B.

beaux caractères, et après les avoir vendus, il en distribuait le prix aux pauvres et aux indigents ; car lui-même il se plaisait dans la sobriété.

Arrivé à la vieillesse après une telle vie pleine de vertus, il reposa en paix dans le Christ l'année sept cent quatre-vingt-six de l'ère arménienne.]

28 AREG, **5 Avril.**

Martyre de saint Calliope.

Le bienheureux martyr du Christ Calliope (*Kaliopos*) était fils d'une femme chrétienne et pieuse dont le nom était Théoclia, de Perge en Pamphylie, aux jours de l'empereur idolâtre Maximin. A cause de la période de persécution, sa mère l'envoya à Pompéioupolis de Cilicie, où il fut livré entre les mains du
* A fol. 224 r° a. juge Maximinus. * Mis en sa présence, il confessa le nom du Christ. On lui rompit les articulations des mains et des pieds, on frappa brutalement son corps, on l'attacha avec des chaînes à une roue et on le jeta dans le feu. Mais l'ange du Seigneur éteignit le feu, brisa la roue, et le saint demeura intact de corps.

On le jeta en prison enchaîné. Sa mère, l'ayant appris, distribua tous ses

աղքատաց, եւ ազատեաց զերկերիւր եւ զյիսուն ծառայս իւր, եւ փութով գնաց ի Պոմպիուպօլիս. եմուտ ի բանդն առ որդին, եւ արտասուալից խնդութեամբ զիրկս արկեալ համբուրէր եւ մաքրէր զխոցուածս վիրաց եւ ի միասին սաղմոսէին : Եւ ի մէջ գիշերին լոյս մեծ ծագեաց ի բանդին, ձայն եղեւ յերկնից եւ ասէ. Երանի է խոստովանութեանդ քոյ :

Եւ յաւուր մեծի հինգշաբաթուն՝ հրամայեաց դատաւորն խաչել զսուրբն Կալիոպոս : Եւ մայրն իւր տուեալ հինգ հարիւր դահեկան զի մի խաչեսցեն զնա կանգուն որպէս զՏէրն՝ այլ գլխիվայր. եւ նոքա առեալ զդանձն այնպէս արարին : Եւ յաւուր ուրբաթու չարչարանաց աւուր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, յերրորդ ժամուն, աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած : Եւ ձայն եղեւ յերկնից առ նա եւ ասէ. Ե՛լ ի վեր քաղաքացի եւ ժառանգորդ Քրիստոսի, լեր դասակից հրեշտակաց :

Եւ իջոյց զնա մայրն իւր ի խաչէն, * եւ զիրկս արկեալ նմա աւանդեաց եւ նա զհոգին իւր առ Աստուած : Եւ ոմանք քրիստոնեայք թաղեցին զերկոսեանն ի միասին, ի փառս եւ ի գովութիւն Աստուծոյ մերոյ Ապրիլ Ե : * A fol. 224 r° b.

[B * Յայսմ աւուր յիշատակ է սուրբ հօրն մերոյ Գէորգէոսի որ ի Մալէոն լեառն՝ զոր ասեն եթէ ի Վաներն է : * B p. 149 b.

4 ձայն... ասէ] եւ լուաւ ի հոգի իւր ձայն յերկնից որ ասէր B — խոստովանութեանդ] խոստովանութեամբ մարտիրոսութեանդ B || 9 աւուր ... Քրիստոսի] Քրիստոսի Աստուծոյն մերոյ B || 10 ժամուն] աւուրն *add.* B || 10-11 Եւ ձայն ... հրեշտակաց *om.* B || 14 գովութիւն] գոհութիւն B — մերոյ] Արեգի ԻԸ եւ *add.* B.

biens aux pauvres, rendit la liberté à ses deux cent cinquante domestiques, et se rendit en hâte à Pompéioupolis, pénétra dans la prison auprès de son fils et, l'ayant pris dans ses bras avec des larmes de joie, l'embrassa, nettoya les plaies des blessures, et tous les deux psalmodièrent ensemble. Au milieu de la nuit une grande clarté jaillit dans la prison, et il vint une voix du ciel qui dit : « Heureuse est ta confession. »

Le jour du jeudi saint, le juge ordonna de crucifier saint Calliope. Sa mère donna cinq cents écus pour qu'il ne fût point crucifié debout comme le Seigneur, mais la tête en bas. (Les bourreaux) prirent l'argent et firent ainsi. Le jour du vendredi, jour de la Passion de Notre-Seigneur Jésus-Christ, à la troisième heure, il rendit son âme à Dieu. Une voix vint du ciel qui dit : « Monte là-haut, concitoyen et héritier du Christ, prends rang parmi les anges. »

Sa mère le descendit de la croix, * l'entoura de ses bras et rendit, elle aussi, son âme à Dieu. Des chrétiens les inhumèrent tous deux ensemble, pour la gloire et la louange de notre Dieu, le 5 avril. * A fol. 224 r° b.

[B * En ce jour commémoration de notre saint père Georges, de la montagne de Maléon, qu'on dit être à Vaner. * B p. 149 b.

Սա մեծ ճգնութեամբ փայլեաց իբրեւ զջահ լուսաւորելով զբազումս. եւ յետ մահու բազում նշանք լինին ի գերեզմանէ նորա ի նեղեալս :

Յայսմ աւուր յիշատակ է վարուց սքանչելի առն Աստուծոյ սրբոյն Ռուսինոսի :

Սա էր յաշխարհէն Հայոց, ի գաւառէն Մոկաց, կրօնաւորեալ ի վանս Փասայ. ուր եւ տնտես կարգեալ՝ հանապազ կատարէր զծառայութիւն վանացն եւ զպաշտաւորութիւն եղբարցն ամենայն խոնարհութեամբ : Եւ էր խստակրօն յոյժ, եւ պահօք եւ աղօթիւք ծառայէր Աստուծոյ յամենայն սրտէ : Որ ի մարմնի զանմարմին հրեշտակաց վարս յանձին ունէր, եւ յերկրի կայով զերկնայինս միշտ խորհէր, բայց արտաքին ձեւով էր գձուձ եւ անշուք, եւ արհամարհեալ յաչս ամենեցուն :

Եւ յայտնեաց Աստուած զծածկեալ առաքինութիւնս նորա միում յաբեղայից նոյն վանաց՝ որ եւ նա էր կատարեալ առաքինի, ցուցանելով նմա յանուրջս զՌուսինոս լինել բնակիչ դրախտին : Որ իբրեւ յայտնեցաւ բանս այս այլոց միաբանից, կամէին այնուհետեւ փառաւորել զծառայն Աստուծոյ. եւ նա կամեցաւ փախչել անտի, զոր իմացեալ եղբարցն եւ փակեալ ամրացուցին զդուռն վանացն : Եւ Ռուսինոս եկեալ անդ արար զնշան սուրբ խաչին ի վերայ դրանն, եւ առժամայն բացաւ դուռն եւ ելեալ գնաց յանծանօթ տեղի, եւ անդ կատարեաց զկեանս իւր ի հաճոյս Աստուծոյ :]

Il brilla comme un lustre par son grand ascétisme, illuminant nombre de gens. Après sa mort, beaucoup de miracles ont lieu à son tombeau en faveur des affligés.

En ce jour commémoration de la vie de l'excellent homme de Dieu saint Roussinos.

Il était du pays d'Arménie, de la province de Mokh, religieux du couvent de Phass, où, étant économe, il accomplissait journellement l'administration du couvent et le service des frères en toute humilité. Il était très austère et servait Dieu par des jeûnes et des prières de tout son cœur. Il avait en son corps la vie incorporelle des anges, et demeurant sur terre il ne songeait qu'aux choses célestes. D'aspect extérieur. il était vilain et mesquin, méprisable aux yeux de tous.

Dieu révéla ses vertus secrètes à l'un des religieux du même couvent, qui était, lui aussi, parfaitement vertueux, en lui montrant dans un rêve Roussinos habitant le paradis. Lorsque cette chose fut révélée aux autres cénobites, tous se mirent dès lors à glorifier le serviteur de Dieu. Aussi voulut-il s'enfuir de là, mais, l'ayant appris. les frères fermèrent et consolidèrent la porte du couvent. Roussinos s'approcha, et fit le signe de la sainte croix sur la porte ; la porte s'ouvrit aussitôt, il sortit et se rendit dans un endroit inconnu, où il termina sa vie agréable à Dieu.]

Արեգի ԻԹ և Ապրիլի Զ ։ Տօն է Աւետեաց Աստուածածնին զոր ետ նմա Գաբրիէլ հրեշտակն, և յղացաւ զԲանն Աստուած ։

Ամենասրբուհին Մարիամ մայր Տեառն՝ դուստր էր Յովակիմայ արդարոյ և Աննայի սրբուհւոյ, աւետեօք հրեշտակի յղացեալ յամուլ յարգանդէ և ծնեալ օրինօք ։ Եւ յետ երից ամաց տարան զնա ծնողքն իւր ի տաճարն Տեառն, և ետուն զնա նուէր Աստուծոյ, և անտ ի տաճարի Տեառն սրբութեամբ ամս մետասան, և ընդունէր կերակուր ի հրեշտակէ Տեառն ։

Եւ ի լինել չորեքտասան ամաց՝ ետուն քահանայքն զնա Տեառն վիճակաւ Յովսեփայ արդարոյ ի պահպանութիւն ։ Եւ նորա առեալ տարաւ ի տուն իւր ի Նազարէթ, և պահէր զնա սրբութեամբ, զի ունէր և այլ կին և որդիս և դստերս ։

Եւ կացեալ ի տանն Յովսեփայ ամիսս երիս, և առեալ սափոր գնաց յաղբիւրն բերել ջուր. և երեւեալ նմա Գաբրիէլ հրեշտակապետն ի ձեւ երիտասարդի և ասէ ցնա. Ուրախ լեր բերկրեալ՝ Տէր ընդ քեզ, օրհնեալ ես դու ի կանայս ։ Եւ նա ընդ բանն խռովեցաւ, և խորհէր ի միտ իւրում թէ որպիսի ինչ իցէ ողջոյնս այս ։ Եւ մտեալ ի տունն Յովսեփայ * զարհուրեալ և փակեալ զդուռն երեւեցաւ նմա * A fol. 224 v° a.

29 AREG, 6 Avril.

Fête de l'Annonciation de la mère de Dieu, que lui annonça l'ange Gabriel quand elle conçut le Verbe de Dieu.

La très sainte Marie, la mère du Seigneur, était la fille de Joachim le juste et de sainte Anne, conçue d'entrailles stériles par l'annonciation d'un ange, mais née selon les lois (de la nature). Trois ans après, ses parents la conduisirent au temple du Seigneur et l'offrirent en offrande à Dieu; elle grandit en sainteté dans le temple du Seigneur pendant onze ans, recevant sa nourriture de l'ange du Seigneur.

Lorsqu'elle eut quatorze ans, les prêtres la donnèrent, en tirant au sort, à Joseph le juste, pour la garder. Il l'emmena à sa maison à Nazareth et la gardait saintement, car il avait une autre femme et des fils et des filles.

Elle resta à la maison de Joseph trois mois, et, ayant pris la cruche, elle alla à la fontaine pour apporter de l'eau; l'archange Gabriel lui apparut sous les formes d'un jeune homme et lui dit : « *Sois heureuse, pleine de grâce, le Seigneur est avec toi, tu es bénie entre les femmes.* » *Elle fut troublée de ces paroles et elle se demandait en son esprit quelle pouvait être cette salutation*[1]. Rentrée à la maison de Joseph * effrayée, après qu'elle eut fermé la porte, (l'archange) lui * A fol. 224 v° a.

1. Luc, I, 28-29.

դարձեալ ի կերպարանս ծերոյ, եւ ասէ. Մի՛ երկնչիր Մարիամ զի գտեր շնորհս յԱստուծոյ, եւ ահա յղասջիր եւ ծնցես որդի, եւ կոչեսցես զանուն նորա Յիսուս : Նա եղիցի մեծ եւ Որդի Բարձրելոյ կոչեսցի, եւ տացէ նմա Տէր Աստուած զաթոռ Դաւթի հօր իւրոյ, եւ թագաւորեսցէ ի վերայ տանն Յակոբայ ի յաւիտեան, եւ թագաւորութեան նորա վախճան մի՛ լիցի : Եւ ասէ Մարիամ. Զիա՞րդ լինիցի ինձ այդ՝ քանզի զայր ոչ գիտեմ : Եւ ասէ ցնա հրեշտակն. Հոգին սուրբ եկեսցէ ի քեզ եւ զօրութիւն Բարձրելոյն հովանի լիցի ի վերայ քո, զի որ ծնանելոց է ի քէն սուրբ է եւ որդի Աստուծոյ կոչեսցի : Եւ ահա Եղիսաբեթ ազգական քո եւ նա յղի է ի ծերութեան իւրում, եւ այս վեցերորդ ամիս է նորա, այն որ ամուլն կոչեցեալ էր. զի ոչ տկարասցի առ ի յԱստուծոյ ամենայն բան : Եւ ասէ Մարիամ. Ահաւասիկ կամ աղախին Տեառն, եղիցի ինձ ըստ բանի քում : Եւ գնաց ի նմանէ հրեշտակն :

Եւ բանն Աստուծոյ ընդ լսելիս կուսին եմուտ յարգանդ նորա, եւ յարենէ կուսին շրջաստեղծեաց իւր մարմին, եւ խառնեաց զանխառնելի աստուածութիւնն ընդ մարդկութիւնս. նոր խառնումն եւ սքանչելի խառնուած, անհաս յարարածոց :

Այսօր եւ մեք հաւատացեալքս ուրախացեալք ընդ սրբոյ Կուսին յաւուր փրկութեան
* A fol. 224 v° b. մերոյ՝ որ ազատեցաք յանիծից դատապարտութեանն * աւետեօք Կուսին գոչեցուք եւ ասասցուք. Ուրախ լեր բերկրեալ՝ աստուածաստեղծ կոյս Մարիամ : Ուրախ լեր

apparut de nouveau sous les formes d'un vieillard et lui dit : « *Ne crains point, Marie, car tu as trouvé grâce devant Dieu. Voici que tu concevras en ton sein, et tu enfanteras un fils et tu lui donneras le nom de Jésus. Il sera grand; on l'appellera Fils du Très-Haut; le Seigneur Dieu lui donnera le trône de David son père; il régnera éternellement sur la maison de Jacob, et son règne n'aura point de fin.* » *Marie dit :* « *Comment cela sera-t-il, puisque je ne connais point d'homme?* » *L'ange lui répondit :* « *L'Esprit-Saint viendra sur toi, et la vertu du Très-Haut sera une ombre au-dessus de toi. C'est pourquoi celui qui naîtra de toi est saint et sera appelé Fils de Dieu. Voici que déjà Élisabeth, ta parente, a conçu, elle aussi, dans sa vieillesse et c'est ici le sixième mois de celle qui était appelée stérile : car rien n'est impossible à Dieu.* » *Marie dit alors :* « *Voici la servante du Seigneur, qu'il me soit fait selon ta parole.* » *Et l'ange la quitta*[1].

Le Verbe de Dieu entra par l'ouïe de la Vierge dans son sein et se créa son corps du sang de la Vierge, en mélangeant, ce qui ne peut être mélangé, la divinité avec l'humanité. Nouveau mélange et merveilleux assemblage incompréhensible aux créatures.

Aujourd'hui, nous aussi, les croyants, remplis de joie avec la sainte Vierge, en ce jour de notre salut, où nous avons été délivrés de la malédiction
A fol. 224 v° b. de la condamnation * par l'annonciation de la Vierge, crions et disons : Sois

1. Luc, I, 30-38.

բերկրեալ՝ բարձող անիծից նախահօրն ։ Ուրա՛խ լեր բերկրեալ՝ գարուն հոգեւոր ։ Ուրա՛խ լեր բերկրեալ՝ դատապարտութեանց լուծիչ ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ երկանց Եւայի ապառնիչ ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ շառաւիղ փրկութեան Ադամայ ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ Էակցին Հօր բնակարան ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ ընդհանուր ազգի մարդկան փրկող ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ Թագաւորին յաւիտենից աթոռ ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ ժառանգեցուցիչ երկնաւոր դրախտին ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ իմանալի դրախտ բանաւոր ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ լեառն վիմածին ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ խորհուրդ կենաց ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ ծաղիկ անթառամ ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ կենսատու մարդկան ազգի ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ Հոգին սուրբ առ քեզ եկեալ ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ ձայնիւ հրեշտակապետին աւետաւորեալ ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ ճառագայթ լուսոյ ծագեալ ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ մաքուր աղաւնի մշտակոյս ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ Յիսուսածին Մարիամ ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ շուշան ծաղկեալ ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ ուրախութեան պատճառ ազգի մարդկան ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ չորեքծագեան աշխարհի զուարթացուցիչ ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ պայծառ քան զարեգակն եւ մաքուր քան զաստեղս ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ ջրհոր կենդանի ջրոյն ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ ռամկաց բարձրացուցիչ ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ սուրբ կոյս անհարսնացեալ ։ Ուրախ լեր բերկ-

heureuse, pleine de grâce, Vierge Marie créée par Dieu. Sois heureuse, pleine de grâce, toi qui as ôté la malédiction du premier père. Sois heureuse, pleine de grâce, printemps spirituel. Sois heureuse, pleine de grâce, qui as effacé la condamnation. Sois heureuse, pleine de grâce, qui as détruit les douleurs d'enfantement d'Ève. Sois heureuse, pleine de grâce, rejeton de salut d'Adam. Sois heureuse, pleine de grâce, habitation de celui qui coexiste avec le Père. Sois heureuse, pleine de grâce, la rédemptrice du genre humain universel. Sois heureuse, pleine de grâce, trône glorieux du roi éternel. Sois heureuse, pleine de grâce, qui nous as faits héritiers du royaume céleste. Sois heureuse, pleine de grâce, paradis spirituel. Sois heureuse, pleine de grâce, montagne mère de rochers. Sois heureuse, pleine de grâce, mystère de la vie. Sois heureuse, pleine de grâce, fleur immortelle. Sois heureuse, pleine de grâce, source de vie du genre humain. Sois heureuse, pleine de grâce, vers qui est venu le Saint-Esprit. Sois heureuse, pleine de grâce, évangélisée par la voix de l'archange. Sois heureuse, pleine de grâce, rayon de lumière épanouie. Sois heureuse, pleine de grâce, colombe pure toujours vierge. Sois heureuse, pleine de grâce, Marie, mère de Jésus. Sois heureuse, pleine de grâce, lys fleuri. Sois heureuse, pleine de grâce, cause de joie du genre humain. Sois heureuse, pleine de grâce, cause de gaîté de toute la terre. Sois heureuse, pleine de grâce, plus éblouissante que le soleil et plus pure que les étoiles. Sois heureuse, pleine de grâce, puits d'eau vive. Sois heureuse, pleine de grâce, toi qui rehausses le peuple. Sois heureuse, pleine de grâce, vierge sainte, imma-

բեալդ՝ վասն մեր բարեխօս առ Աստուած ։ Ուրախ լեր բերկրեալդ՝ Տէր ընդ քեզ յաւիտեան ։ Ուրախ լեր բերկրեալդ՝ ընկերտ Էին արարչութեան ։ Ուրախ լեր բերկրեալդ՝ ցանկալի սերովբէից ։ * Ուրախ լեր բերկրեալդ՝ հիւսեալ պսակ եկեղեցւոյ ։ Ուրախ լեր բերկրեալդ՝ փառաց աթոռ աստուածութեան ։ Ուրախ լեր բերկրեալդ՝ քաղաք Աստուծոյ, ուրախացեալ գնացիւք գետոց ։ Օրհնեալ ես դու ի կանայս եւ օրհնեալ է պտուղ որովայնի քո ։

* A fol. 225 rº a.

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Պաւսիլիպոսի ։

Այս երանելի վկայս Քրիստոսի Պաւսիլիպոս էր ի ժամանակս Ադրիանոսի ամբարշտի արքային եւ առաջի նորա խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի. եւ հրամանաւ թագաւորին գան հարին զնա երեք հարիւր բիր եւ ետուն ի Պրիսկոս եպարքոսն Եւրոպիոյ ։ Եւ նա բազում ողոքանօք եւ սպառնալեօք ջանայր դարձուցանել զնա ի հաւատոյն Քրիստոսի եւ զոհել կռոցն, եւ ոչ կարաց. եւ հրամայեաց սրով հատանել զգլուխն ։

Կապեցին զսուրբն եւ տանէին ի տեղի կատարմանն, եւ նա ուժգին զձեռսն ցնցեաց, խորտակեաց զկապանսն եւ փախեաւ աղօթելով առ Աստուած ։ Եւ զկնի ընթա-

9 խոստովանեցաւ] համարձակութեամբ *add.* B — զանունն Քրիստոսի] զՔրիստոս B || 14 ցնցեաց] ցնցեաց եւ B.

culée. Sois heureuse, pleine de grâce, toi qui es notre intercesseur auprès de Dieu. Sois heureuse, pleine de grâce, le Seigneur est avec toi éternellement. Sois heureuse, pleine de grâce, réceptacle du créateur de la création. Sois heureuse, pleine de grâce, admiration des séraphins. * Sois heureuse, pleine de grâce, couronne tressée de l'église. Sois heureuse, pleine de grâce, trône de gloire de la divinité. Sois heureuse, pleine de grâce, ville de Dieu, embellie par le cours des fleuves. Tu es bénie entre toutes les femmes, et béni le fruit de tes entrailles.

* A fol. 225 rº a.

En ce jour martyre de saint Pausilype.

Ce bienheureux martyr du Christ Pausilype vivait aux jours d'Adrien l'empereur impie; il confessa devant lui le nom du Christ. On le frappa, sur l'ordre de l'empereur, de trois cents coups de bâton, et on le remit entre les mains de Priscus, l'éparque d'Europe. Celui-ci essaya avec beaucoup de douces paroles et de menaces de le détourner de la foi au Christ et de le faire immoler aux idoles, mais il n'y parvint point; il ordonna alors de lui trancher la tête par le glaive.

On attacha le saint et on le conduisit à l'endroit de l'exécution; mais il secoua fortement les mains, rompit les liens et s'enfuit en priant Dieu. Les

ցան զօրականքն եւ դահիճքն եւ նախ քան զհասանելն նոցա անկաւ ցերկիր ի վերայ ծնկացն՝ աղաչեաց զԱստուած եւ աւանդեաց զհոգին իւր Ապրիլի Զ ։ Եւ եկեալ քրիստոնէիցն թաղեցին * պատուով ի տեղին որ կոչի Դոլան ։ * A fol. 225 r° b.

[B * Նախատօնակ է ամենասրբուհւոյ Աստուածածնին Աւետեաց ։ * B p. 150 a.

Զնախատօն Աւետեաց մարդեղութեան Փրկչին մերոյ Քրիստոսի՝ որով ամենայն տիեզերք եւ բոլոր բնութիւնս մարդկային ի մեղաց՝ յարդարութիւն, եւ յանիծից՝ յօրհնութիւն, եւ ի մահուանէ՝ ի կեանս վերածաք, իրաւապէս այսօր կարապետեմք եւ աւետեմք, զճշմարիտ ուրախութիւն ընդ ամենօրհնեալ տիրուհւոյն մերոյ Աստուածածնին կուսին, ընդունել եւ պատրաստել զգուշութեամբ աստուածային այսմ կենսատու եւ աշխարհակեցոյց աւետեաց, որ հիմն եւ սկիզբն եղեւ ամենայն աստուածային տնտեսութեան կենարարին մերոյ Քրիստոսի ։

Զոր արժանապէս բարեբանելով գոչեսցուք ընդ Գաբրիէլի աստուածածնող նորա կուսի մօրն եթէ. Ուրախ լեր բերկրեալ՝ Տէր ընդ քեզ, օրհնեալ ես դու ի կանայս, Մարիամ, եւ օրհնեալ է պտուղ որովայնի քո Քրիստոս, զոր միշտ օրհնաբանեմք ընդ Հօր եւ սուրբ Հոգւոյն ։

* Յայսմ աւուր կատարեցան յաշխարհին Պարսից հարիւր եւ քսան մարտիրոսք, որոց յետ բազում չարչարանաց զի ոչ երկիր պագին արեգական եւ հրոյ, այլ զՔրիստոս միայն խոստովանեցան ճշմարիտ Աստուած, սուր ի վերայ եկեալ հրամանաւ Թագա- * B p. 150 b.

2 Ապրիլի Զ] եւ Արեգի ԻԹ *add.* B.

soldats et les bourreaux coururent après lui, mais avant qu'ils l'eussent rejoint, il tomba à terre sur ses genoux, pria Dieu et rendit son âme, le 6 avril. Les chrétiens allèrent et l'enterrèrent * avec honneur à l'endroit appelé Dolan. * A fol. 255 r° b.

[B * Vigile de l'Annonciation de la très sainte mère de Dieu. * B p. 150 a.

Nous devançons et nous annonçons justement aujourd'hui la Vigile de l'incarnation de notre Rédempteur le Christ, jour où tout l'univers et tout le genre humain sont élevés du péché à la justice, de la malédiction à la bénédiction, de la mort à la vie, (unis dans) une vraie joie à la toute bénie notre Dame, la Vierge mère de Dieu, pour recevoir et accueillir avec soin cette Annonciation divine et vivifiante qui sauva le monde, et qui fut la base et le commencement de toute l'économie divine du Christ, notre vivificateur.

En la glorifiant, comme il sied, nous crierons avec Gabriel à la Vierge, Mère de Dieu : Sois heureuse, pleine de grâce, *le Seigneur est avec toi; tu es bénie entre les femmes, ô Marie, et béni le fruit de tes entrailles*, le Christ, que nous bénissons toujours avec le Père et le Saint-Esprit.

* En ce jour furent exécutés dans le pays des Perses cent vingt martyrs, qui, après avoir enduré de nombreuses tortures parce qu'ils n'adoraient pas le soleil et le feu, et parce qu'ils avaient confessé le Christ seul vrai Dieu, furent tués par le glaive selon l'ordre de Sapor, roi des Perses; le * B p. 150 b.

ւորին Պարսից Սաբուհիոսի՝ կատարեցին ի միում աւուր հարիւր եւ քսան սուրբ վկայն, որք զոհութեամբ կատարեցան վկայելով զՔրիստոս :

Ի սմին աւուր չարչարանք եւ վկայական կատարումն սուրբ մարտիրոսին եւ ճգնաւոր վկային Երմէու :

Սա՝ նախ ճգնաւորական ժուժկալութեամբ կրօնաւորեալ հաճոյացաւ Աստուծոյ խստամբերական կենաց մաքրութեամբ, եւ ապա յետոյ ի յանաստուած հեթանոսաց զդառնագոյն կիրս չարչարանաց եւ զմահ վասն Քրիստոսի յօժարութեամբ կրելով կատարեցաւ մարտիրոսութեամբ՝ պսակելով յԱստուծոյ :]

Արեգի Լ. եւ Ապրիլի Է : Տօն է Գաբրիէլի հրեշտակապետին որ ետ ողջունիւ աւետիս ամենասուրբ կուսին Մարիամու, եւ ամենայն երկնային զօրութեանցն որ են պահապան ազգի մարդկան, եւ սպասաւորք տնօրէնութեան Որդւոյն Աստուծոյ, եւ բարեխօսք եւ միջնորդք առ Աստուած վասն տօնողաց :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Բարսիմիոսի :

Այս երանելի վկայս Քրիստոսի Բարսիմիոս կրօնաւոր էր եւ հայր վանաց յերկրին Պարսից, ի քաղաքին Բեթլապատ, ի փառաւոր եւ մեծատուն ազգէ : Եւ մատնեցին

13 Վկայութիւն սրբոյն Բարսիմոսի] Վկայութիւն սրբոյն Փաախմոսի հօր, եւ եօթն աշակերտաց նորա B || 14 Բարսիմիոս] Փաախմոս B || 15 Բեթլապատ] Փիթլապատ B.

même jour, ces cent vingt martyrs saints moururent joyeusement en martyrs du Christ.

En ce même jour tortures et fin en martyre du saint martyr et ascète Hermès.

Celui-ci, après qu'il se fut d'abord rendu agréable à Dieu comme religieux par une endurance ascétique et une vie très austère et pure, endura ensuite volontiers (des mains) des païens athées les plus cruelles tortures et la mort pour le Christ; il mourut par le martyre et fut couronné par Dieu.]

30 AREG, 7 **Avril**.

Fête de l'archange Gabriel dont la salutation donna la bonne nouvelle à la très sainte Vierge Marie et (fête) de toutes les puissances célestes, qui sont les gardiens du genre humain, les ministres de l'Économie du Fils de Dieu, des intercesseurs et des intermédiaires auprès de Dieu pour ceux qui célèbrent leur fête.

En ce jour martyre de sainte Barsimius [1].

Barsimius (*Barsimios*) le bienheureux martyr du Christ était religieux, prieur d'un couvent dans la terre des Perses, dans la ville de Beth-Lapat; il était

1. Dans *Syn. G.* Βάδιμος.

զնա առ Սաբուրիոս հրապաշտ արքայն Պարսից, եւ տարան զնա առաջի եօթն աշակերտօքն, եւ ամենեւին ոչ հաւանեցան պաշտել զարեգակն եւ զհուր, արկին զնոսա ի բանդ չորս ամիս ։

Եւ կալան այր մի քրիստոնեայ որոյ անուն էր Նիրսան, եւ նորա երկուցեալ ի տանջանացն ուրացաւ զՔրիստոս, եւ հաւատաց յանաստուած մոլորութիւնն Պարսից, նմա հրամայեցին զի սպանցէ զսուրբ հայրն Բարսիմոս ։ Եւ տեսեալ զնա երանելին այլագունեալ յահէն Քրիստոսի եւ զձեռսն ոչ կարէր շարժել, աւաղ եւ եղուկ բարբառեցաւ նմա, եւ յիշեցոյց նմա զահեղ զատաստանն Աստուծոյ, եւ զհատուցումն ըստ գործոց ։

Եւ * թշուառականն այն դողութեամբ չորեք անգամ եհար սրով զսուրբն. եւ այնպէս աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Ապրիլի Է. եւ թաղեցաւ ի քրիստոնէից ։ Իսկ Նիրսան սպանողն ի չարիս անկեալ ըստ մեղաց իւրոց եւ սատակեցաւ սրով ։ * A fol. 225 v° a.

[B * Տօն է Աւետեաց ամենասրբուհւոյ Աստուածածնին միշտ կուսին Մարիամու տիրուհւոյն մերոյ, յորժամ ասաց նմա Գաբրիէլ. Ուրախ լեր բերկրեալ. եւ յղացաւ * B p. 151 a.

1 Սաբուրիոս հրապաշտ] Շապուհ Սաբուրիոս B || 5 մոլորութիւն] դաւանութիւն B || 6 Բարսիմոս] Բասիմոս B || 11 Աստուած] Արեգի Լ. եւ *add.* B — քրիստոնէից] սպանին եւ զեօթն աշակերտս սրբոյն տոկալի տանջանօք, վասն զի ոչ ուրացան զՔրիստոս եւ ոչ երկիր պագին արեգական եւ հրոյ *add.* B.

d'une glorieuse et riche famille. Or on le dénonça à Sapor (*Sapourios*), le roi des Perses, adorateur du feu, et on le fit comparaître avec ses sept élèves. Mais ils n'acceptèrent aucunement d'adorer le soleil et le feu; et on les jeta en prison pendant quatre mois.

On avait saisi un homme chrétien dont le nom était Nersas (*Nirsan*) et qui, ayant eu peur des tortures, avait renié le Christ et cru à l'erreur athée des Perses. C'est à lui qu'on ordonna de tuer le saint père Barsimius (*Barsimos*). Le bienheureux, le voyant pâlir par crainte du Christ et ne pouvant remuer ses mains, lui témoigna sa commisération et sa peine et lui rappela le terrible jugement de Dieu et la rétribution selon les œuvres.

Mais le * malheureux frappa le saint du glaive, tout tremblant, par quatre fois, et c'est ainsi que [Barsimius] rendit son âme à Dieu, le 7 avril. Il fut enterré par les chrétiens. Quant à Nersas le meurtrier, il tomba dans le malheur à cause de ses péchés et fut tué par l'épée. * A fol. v° a.

[B * Fête de l'annonciation de la très sainte Mère de Dieu, toujours vierge, Marie, notre Dame, lorsque Gabriel lui dit : Sois heureuse, pleine de * B p. 151 a

սուրբ Հոգւովն զմիածին Որդին եւ զԲանն Աստուծոյ, զՏէրն եւ զԱստուածն մեր զՅիսուս Քրիստոս :

Յորժամ եկեալ առ նա հրեշտակապետն Գաբրիէլ աւետարանեաց նմա զէջումն եւ զմարմնաւորութիւն միածին Որդւոյն եւ Բանին Հօր ի նմանէ, որ էջն յերկնից, եւ իննամսեայ յղութեամբ մարդացեալ ճշմարտապէս որ իսկապէսն է Աստուած եւ ստուգապէս ճանապարհորդելով ընդ բնութիւնս մեր՝ յարգանդէ եւ յորովայնէ սկսաւ :

Ուստի ցանկութեամբ երկնելոյս եւ մեղօք ծնանելոյս լինելն է մահկանացու եւ մեռանիլ, զոր սրբեալ կեանքն եւ արդարութիւն՝ բնակեցաւ ի մեզ, ոչ ամօթ համարելով զբնակիլն յիւրաստեղծ ամբիծ՝ եւ մաքուր կուսականն արգանդի՝ վասն ամենեցուն մեր : Որ երբեմն վասն Աբրահամու ի խուղն, եւ վասն Մովսեսի ի նուաստ մորենին հրով երեւեալ, նոյն ի կուսական որովայնին հաճեցաւ տաղաւարիլ : Վասն որոյ եւ հրեշտակապետն յառաջէր պատրաստել եւ հարսնացուցանել զկոյսն գալըստեան սուրբ Հոգւոյն՝ եւ բնակութեան Որդւոյն միածնի :

Այնմ՝ զոր թէպէտ ոչ բովանդակէր երկին եւ երկիր՝ եւ ոչ տանէր Իսրայելեանն տաճար, սակայն ի մարդում բնակի եւ տարեալ լինի, որպէս ասէր ինքն մարգարէիւն. Որպիսի տուն շինեցէք ինձ եւ կամ զինչ տեղի հանգստեան իմոյ. երկինք աթոռ իմ

grâce, et qu'elle conçut, par le Saint-Esprit, le Fils unique et le Verbe de Dieu, notre Seigneur et Dieu Jésus-Christ.

Lorsque vint à elle l'archange Gabriel, il lui annonça la descente et l'incarnation en elle du Fils unique et Verbe du Père, qui descendit du ciel et par une gestation de neuf mois est devenu vraiment homme, Lui qui est essentiellement, Dieu et qui suivit réellement le cours de notre nature dans les entrailles et le sein.

Quant à nous, qui avons été conçus par la concupiscence et qui sommes nés avec le péché, notre essence est d'être mortels et de mourir, tandis que la vie sanctifiée et la justice, est venue vivre parmi nous, ne considérant pas comme une honte le fait d'habiter dans le sein pur et sans tache de la Vierge, qu'Il avait créée lui-même, pour nous tous. Lui qui jadis apparut dans la hutte à Abraham et dans l'humble buisson ardent à Moïse, a daigné s'abriter dans le sein virginal. C'est pourquoi l'archange précéda pour fiancer la Vierge et la préparer à la venue du Saint-Esprit et à l'habitation du Fils unique.

Celui que ne pouvaient contenir le ciel et la terre, ni même le temple d'Israël, vint pourtant habiter dans l'homme et est contenu par lui, ainsi que le disait lui-même le prophète : *Quelle demeure me bâtirez-vous, ou quel sera le lieu de mon repos*[1] ? Le ciel est mon trône et la terre l'escabeau de mes

1. Isaïe, LXVI, 1.

են եւ երկիր պատուանդան ոտից. այլ ես յո՛ հայեցայց՝ եթէ ոչ ի հեզս եւ ի խոնարհս եւ որ դողան ի բանից իմոց, եւ եթէ. Բնակեցայց ի նոսա՝ եւ գնացից ի նոսա :

Ըստ այսմիկ ապա խոստման եւ գուշակութեան՝ իջեալ բնակի ի կուսականն արգանդ, եւ սկիզբն առնէ լինել անտի գնացից եւ ճանապարհորդելոյ ի մեզ՝ ըստ տեսլեանն * Եզեկիելի. Ընդ դուռն որ փակեալ էր՝ անշաղախ կուսութեամբ մտեալ՝ * B p. 151 b. ել առ մեզ Աստուածն Իսրայելի, ել եւ ծննդեամբն, եւ կուսական դուռն փակեալ մնաց : Ըստ Դաւթի. Էջ որպէս ցօղ ի վերայ գեղման, որ զմերկութիւնն Ադամայ ծածկեաց մարմնով իւրով :

Հրեշտակապետն Գաբրիէլ աւետելով կուսին եւ ծնողին Աստուծոյ Մարիամու զի մի յանկարծակի տեսանելով զյղութիւն արգանդի խռովեսցի կամ անարժան ինչ ածցէ զմտաւ, կամ ի ճանաչելն զՅովսեփայ մտացն խռովութիւն, եւ զշշուկ ճանաչողացն զյղութիւն արգանդին անձին ինչ առնիցէ, կամ տրտմութեամբ լցի հեղձամղձուկ :

Վասն որոյ գայ առ մայրն կենաց կոյսն երկրորդ, նախընթաց Աստուծոյ՝ աւետող հրեշտակն՝ ազդել զխորհուրդն եւ մերձեցուցանել առ Աստուած՝ ընդդէմ կարապետի բանսարկուին անձին խաբողի, որ առ կոյսն առաջին՝ զորոշելն յԱստուծոյ բանսարկէր : Վասն որոյ ընդդէմ տրտմութեան անիծիցն՝ որով ծնանել նախամայրն պատիժ

pieds. Sur qui porterai-je mes regards, sinon sur ceux qui sont doux et humbles et ceux qui tremblent à ma parole. J'habiterai en eux et je circulerai parmi eux.

D'après cette promesse et prédication, Il est descendu pour habiter dans les entrailles virginales et par là Il commence à être ici, à aller et à circuler * B p. 151 b. parmi nous, selon la vision * d'Ézéchiel, en pénétrant par la porte, qui était fermée, d'une virginité immaculée. Il en est sorti parmi nous le Dieu d'Israël, Il en est sorti par la naissance, et la porte virginale est demeurée fermée. Selon David, il est descendu comme la rosée sur la toison et il a couvert de son corps la nudité d'Adam.

L'archange Gabriel annonça à la Vierge et à la Mère de Dieu, Marie, pour qu'en apercevant tout d'un coup la conception de son sein, elle ne fût pas troublée, ou qu'en apercevant le trouble dans l'esprit de Joseph et les murmures de ceux qui se seraient aperçus de la grossesse de son sein, elle n'eût pas la pensée indigne de se tuer ou de s'étouffer par tristesse.

C'est pourquoi l'ange annonciateur vint vers la Mère de la vie, la deuxième vierge, en précurseur de Dieu, pour lui inspirer le mystère et la rapprocher de Dieu, à l'opposé du précurseur du démon qui a trompé la première vierge et qui méditait de la séparer de Dieu. C'est pourquoi, à l'encontre de la malédiction de tristesse que la première mère reçut pour l'enfantement,

ընկալաւ, բերէ սմա ուրախութեան աւետիս՝ առ ի բառնալ զվշտալի երկունսն. զի չէր պարտ բարձողին անիծից՝ ի ներքոյ պատուհասի տրտմութեանն ծնանել ։

Վասն որոյ յանտի նզովիցն՝ օրհնի աստ զաւակն Աբրահամու Մարիամ, ըստ խոստմանն Աստուծոյ առ նախահայրն եթէ. Ի զաւակի քում օրհնեսցին ամենայն ազգք երկրի ։ Զի ասաց նմա հրեշտակն Աստուծոյ. Ուրախ լեր բերկրեալ՝ Տէր ընդ քեզ, օրհնեալ ես դու ի կանայս ։ Որով զօրհնիչն աշխարհի՝ օրհնեալն ի կանայս ծնանելով, օրհնեցաք ի նոյն օրհնութեան զաւակն Աբրահամու՝ ամենայն հեթանոսք յանիծից ծննդեանն տրտմական երկանց, եւ ի նզովից մահուն ապականարարի, եւ ի դժոխոցն դատապարտութենէ, եւ ազատեցաք ի ծառայելոյ մահուն եւ մեղաց՝ եւ յիշխանութենէ բանսարկուին ։

* B p. 152 a. * Վասն որոյ օրհնեմք զաւետաբերեալ ծնօղն, եւ երկրպագեմք աւետաբանեալ միածնին գալստեանն՝ խոնարհական եւ որպէս ցօղ իջմանն, որ՝ որպէս ճշմարիտ մարդ ինն ամսեայ՝ յանձն էառ յարգանդի բնակել յղանալ եւ ծնանել ի փրկութիւն մեր ։

Արդ այսուհետեւ ճառեսցուք զնախնի հարցն մերոց պատմութիւնս, զոր համառօտաբար եղեալ են ի գիրս՝ յաղագս տօնի աւետեաց Աստուածածնին կուսին Մարիամու ։

(l'archange) lui apporta l'heureuse nouvelle qu'elle serait délivrée de l'enfantement pénible, car il ne seyait pas à celui qui ôta la malédiction de naître sous la sentence de la tristesse.

C'est pourquoi, à l'encontre de cette malédiction, Marie, rejeton d'Abraham, reçoit ici la bénédiction, d'après la promesse de Dieu au premier père : « *En ta postérité seront bénies toutes les nations de la terre*[1]. » Car l'ange de Dieu lui dit : *Sois heureuse, pleine de grâce, le Seigneur est avec toi; tu es bénie entre les femmes*[2]. » Celui qui a béni la terre étant né de la femme bénie entre les femmes, nous avons été délivrés, par cette même bénédiction de la fille d'Abraham, (nous) et tous les gentils, de la malédiction de la naissance et des douleurs attristantes de l'enfantement ainsi que de la malédiction de la mort corruptrice, de la condamnation de l'enfer et nous avons été délivrés de l'esclavage de la mort et du péché et de la domination du démon.

* B p. 152 a. * C'est pourquoi nous bénissons la mère qui a reçu l'annonciation et nous adorons la venue du Fils unique qui a été annoncée, venue humble *comme la rosée sur la toison*[3], lequel comme homme véritable accepta de demeurer pendant neuf mois dans le sein, d'être conçu et de naître pour notre salut.

Maintenant nous allons décrire les récits de nos pères anciens, qui se trouvent recueillis brièvement dans les livres, au sujet de la fête de l'Annonciation de la Mère de Dieu, la vierge Marie.

1. Genèse, XXII, 18. — 2. Luc, I, 28. — 3. Ps. LXXI, 6.

Ամենասրբուհին Մարիամ մայր Տեառն՝ դուստր էր Յովակիմայ արդարոյ եւ Աննայի սրբուհւոյ, աւետեօք հրեշտակի յղացեալ յամուլ արգանդէ եւ ծնեալ օրինօք: Եւ յետ երից ամաց տարան զնա ծնողքն իւր ի տաճարն Տեառն՝ եւ ետուն զնա նուէրս Աստուծոյ. եւ սնաւ ի տաճարի Տեառն սրբութեամբ ընդ պարկեշտ կուսանսն ամս մետասան: Եւ ի լինել չորեքտասան ամաց ըստ տեսչութեանն Աստուծոյ խօսեցեալ առն արդարոյ Յովսեփայ հիւսան ի տանէ Դաւթի, եւ նորա առեալ տարաւ ի տուն իւր ի Նազարէթ, եւ պահէր զնա սրբութեամբ:

Եւ կացեալ ի տանն Յովսեփայ ամիսս երիս՝ երեւեցաւ նմա Գաբրիէլ հրեշտակապետն եւ ասէ ցնա. Ուրախ լեր բերկրեալ՝ Տէր ընդ քեզ, օրհնեալ ես դու ի կանայս: Եւ նա ընդ բանն խռովեցաւ, եւ խորհէր ի միտս իւրում թէ որպիսի ինչ իցէ ողջոյն այս: Եւ ասէ ցնա հրեշտակն. Մի երկնչիր Մարիամ զի գտեր շնորհս Աստուծոյ. եւ ահա յղասջիր եւ ծնցիս որդի եւ կոչեսցես զանուն նորա Յիսուս, եւ նա եղիցի մեծ, եւ Որդի Բարձրելոյ կոչեսցի. եւ տացէ նմա Տէր Աստուած զաթոռն Դաւթի հօր իւրոյ, եւ թագաւորեսցէ ի վերայ տանն Յակոբայ ի յաւիտեան, եւ թագաւորութեան նորա վախճան մի լիցի: Եւ ասէ Մարիամ. Զիարդ լինիցի ինձ այդ՝ քանզի զայր ոչ գիտեմ: Եւ ասէ ցնա հրեշտակն. Հոգի սուրբ եկեսցէ * ի քեզ, եւ զօրութիւն Բարձրելոյն հովանի լիցի ի վերայ քո, զի որ ծնանելոցն է ի քէն սուրբ է եւ որդի Աստուծոյ կոչեսցի: Եւ ահա Եղիսաբեթ ազգական քո՝ եւ նա յղի է ի ծերութեան իւրում. եւ այս վեցերորդ

* B p. 152 b.

La très sainte Marie, Mère du Seigneur, était la fille du juste Joachim et de sainte Anne, conçue par l'annonciation de l'ange dans le sein stérile et née selon les lois (de la nature). Trois ans après, ses parents la conduisirent au temple du Seigneur et l'offrirent en offrande à Dieu. Elle grandit dans le temple du Seigneur saintement avec d'autres vierges pures pendant onze ans. Lorsqu'elle eut quatorze ans, par la providence de Dieu, elle fut fiancée au juste Joseph, menuisier, de la maison de David, lequel la conduisit à sa maison à Nazareth et la garda saintement.

Elle resta trois mois dans la maison de Joseph, puis l'archange Gabriel lui apparut et lui dit : « *Sois heureuse, pleine de grâce, le Seigneur est avec toi ; tu es bénie entre les femmes.* » *Elle fut troublée par ces paroles et se demandait quelle était cette salutation. L'ange lui dit :* « *Ne crains point, Marie, car tu as trouvé grâce devant Dieu. Voici que tu concevras, en ton sein, et que tu enfanteras un fils et tu lui donneras le nom de Jésus. Il sera grand; on l'appellera le Fils du Très-Haut; le Seigneur Dieu lui donnera le trône de David, son père; il régnera éternellement sur la maison de Jacob et son règne n'aura point de fin.* » *Marie répondit :* « *Comment cela sera-t-il pour moi, puisque je ne connais point d'homme?* » *L'ange lui dit :* « *L'Esprit-Saint viendra* * *sur toi, et la vertu du Très-Haut sera une ombre au-dessus de toi. C'est pourquoi l'être saint qui naîtra de toi sera appelé Fils de Dieu. Et voici que déjà Élisabeth, ta parente, a conçu,*

* B p. 152 b.

ամիս է նորա որ ամուլն կոչեցեալ էր զի ոչ տկարասցի առ յԱստուծոյ ամենայն բան : Եւ ասէ Մարիամ. Ահաւասիկ կամ աղախին Տեառն, եղիցի ինձ ըստ բանի քում. եւ գնաց ի նմանէ հրեշտակն :

Եւ սուրբ կոյսն աւժամայն եղեւ մարմնարան բանին Աստուծոյ՝ անթառամ մաքրութեամբ միշտ կուսութեան :

Այսուհետեւ մեք հաւատացեալքս ուրախացեալք ընդ սրբոյ կուսին յաւուր փրկութեան մերոյ՝ որ ազատեցաք յանիծից դատապարտութեան աւետեօք կուսին՝ գոչեսցուք եւ ասասցուք. Ուրախ լեր բերկրեալ՝ աստուածաստեղծ կոյս Մարիամ, բարձող անիծից նախամօրն, գարուն հոգեւոր, դատապարտութեանն լուծիչ, երկանցն Եւայի ազատիչ, զաւակ փրկութեան Ադամայ : Ուրախ լեր բերկրեալ՝ էակցին հօր բնակարան, ընդհանուր ազգի մարդկան փրկող, թագաւորին յաւիտենից աթոռ փառաց, ժառանգեցուցիչ երկնաւոր դրախտին, իմանալի դրախտ բանաւոր, լեառն վիմածին : Ուրախ լեր բերկրեալ՝ խորհուրդ կենաց, ծաղիկ անթառամ, կենդանատու մարդկան ազգի, հոգին սուրբ առ քեզ եկեալ, ձայնիւ հրեշտակապետին աւետաւորեալ, ղեկավար ճարտար՝ անցեալ ընդ ծով կենցաղոյս : Ուրախ լեր բերկրեալ՝ ճառագայթ լուսածագ, մաքուր աղաւնի միշտ կոյս, Յիսուսածին Մարիամ, շուշան ծաղկեալ, ուրախութեան պատճառ

elle aussi, un fils dans sa vieillesse, et c'est actuellement son sixième mois, à elle que l'on appelle stérile : car rien n'est impossible à Dieu. » Marie dit alors : « Voici la servante du Seigneur, qu'il me soit fait selon ta parole. » Et l'ange la quitta[1].

La sainte Vierge devint aussitôt le réceptacle du Verbe de Dieu, par sa virginité toujours pure et inflétrissable.

Réjouissons-nous donc, nous, croyants, avec la sainte Vierge en ce jour de notre salut, pour avoir été délivrés de la malédiction et de la condamnation par l'annonciation de la Vierge, crions et disons : Sois heureuse, pleine de grâce, Vierge Marie créée par Dieu, toi qui as ôté la malédiction de la première mère, printemps spirituel, toi qui as effacé la malédiction, qui as détruit les douleurs d'enfantement d'Ève, rejeton de salut d'Adam. Sois heureuse, pleine de grâce, habitation de Celui qui coexiste avec le Père, rédemptrice du genre humain universel, trône glorieux du roi éternel, qui nous as faits héritiers du royaume céleste, paradis spirituel, montagne mère de rochers. Sois heureuse, pleine de grâce, mystère de la vie, fleur immortelle, source de vie du genre humain, toi vers qui est venu le Saint-Esprit, évangélisée par la voix de l'archange; timonier habile qui as traversé la mer de l'existence. Sois heureuse, pleine de grâce, rayon de lumière éclatante, colombe pure toujours vierge, Marie, mère de Jésus, lys fleuri, cause de joie du genre humain, cause

1. Luc, I, 28-38.

մարդկան ազգի, չորեքծագեան աշխարհի ղուարթացուցիչ ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ պայծառ քան զարեգակն եւ մաքուր քան զաստեղս, ջրհոր կենդանի ջրոյն, ռամկաց բարձրացուցիչ, * սուրբ կոյս անհարսնացեալ, վասն մեր բարեխօսեա առ Աստուած, * B p. 153 a. Տէր ընդ քեզ յաւիտեան ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ րակերտ Էին արարչութեան, ցանկալիդ սերովբէից, խսեալ պսակ եկեղեցւոյ, փառաց աթու աստուածութեանն բնակարան, քաղաք Աստուծոյ ուրախացեալ գնացիւք գետոց ։ Ուրախ լեր բերկրեալդ՝ Տէր ընդ քեզ, ուստի եղեւ սկիզբն ելից մահու՝ անսասան կեանքն զմուտ կենդանութեան ճարտարապետեցին ։ Ի ձեռն կնոջ հոսեցին ի մեզ չարիքն, ի ձեռն կնոջ աղբիւրանան ի մեզ լաւագոյնքն ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ այրի եղելոյ աշխարհիս անշաղախ փեսայածին ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ որ ի քումդ արգանդի զառաջնոյ կնոջն ընկղմեցեր զմահ ։ Ուրախ լեր բերկրեալ շնչաւոր տաճար Աստուծոյ ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ երկնի եւ երկրի հանդիպամէտ բնակարան ։ Ուրախ լեր բերկրեալ՝ անտանելի բնութեանն ընդարձակատար տեղի ։

Օրհնեալ ես դու ի կանայս, եւ օրհնեալ է պտուղ որովայնի քո, առ ծնեալդ ի քէն Քրիստոս միշտ բարեխօսեա վասն տօնողաց քոց, որք տօնեմք զօր աւետեաց քոց, փառաւորելով զսուրբ Երրորդութիւնն յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն ։

Որ ծաղկեցար ի սուրբ կուսէն Փրկիչ մարդկան ազգի, Տէր եւ Որդի միածին լոյս

de gaîté pour les quatre coins de la terre. Sois heureuse, pleine de grâce, toi qui es plus éblouissante que le soleil et plus pure que les étoiles, puits d'eau vive, toi qui rehausses le peuple, * vierge sainte, immaculée, intercède pour * B p. 153 a. nous auprès de Dieu, le Seigneur est avec toi éternellement. Sois heureuse, pleine de grâce, réceptacle du créateur de la création, admiration des séraphins, couronne tressée de l'église, trône glorieux de la divinité, ville de Dieu embellie par le cours de fleuves. Sois heureuse, pleine de grâce, c'est de toi que, la mort prenant fin, l'existence a institué le commencement de la vie. Les mauvaises choses nous ont inondés par les mains d'une femme, et par les mains d'une femme les meilleures choses s'écoulent près de nous. Sois heureuse, pleine de grâce, immaculée, qui as mis au monde le fiancé de la terre devenue veuve. Sois heureuse, pleine de grâce, qui as dans ton sein englouti la mort de la première femme. Sois heureuse, pleine de grâce, temple animé de Dieu. Sois heureuse, pleine de grâce, habitation convergente du ciel et de la terre. Sois heureuse, pleine de grâce, lieu immense d'une nature qui ne pouvait être contenue.

Tu es bénie entre les femmes et béni le fruit de tes entrailles; intercède toujours auprès du Christ, qui est né de toi, en faveur de nous qui te fêtons, qui fêtons le jour de ton annonciation en glorifiant la sainte Trinité dans les siècles des siècles, amen.

Toi, qui as fleuri de la sainte Vierge, Sauveur du genre humain, Seigneur et Fils unique, lumière du monde, conserve avec bienveillance ta précieuse

աշխարհի, զգնեալ արեամբ քո պատուական զեկեղեցի պահեա բարեգութ՝ միաբան սիրով անշարժելի, բարեխօսութեամբ մօր քո անարատի, փառաւորեալ տիրուհւոյն մերոյ սուրբ Աստուածածնի յաւիտեանս, ամէն ։

* B p. 153 b. * Յայսմ աւուր չարչարանք սուրբ եւ փառաւորեալ վկայիցն Քրիստոսի՝ սրբոյ սարկաւագին Ռուփինոս սքանչելագործի, եւ Ակիլինիոսի սրբուհւոյ, եւ երկու հարիւր մարտիրոսացն եւ ընկերաց նոցա ։

Զսոսա բազում եւ ազգի ազգի տանջանօք ի մեքենայս քերանաց, յօդաթափութեան, եւ եռացեալ տապակաց հրոյ եւ սղոցելոյ չարչարեալ՝ ստիպեցին զոհել կռոց. եւ սուրբքն զՔրիստոս խոստովանելով Աստուած ընդ Հօր եւ սուրբ Հոգւոյն՝ անարգէին զկուռսն, զմարգարէին ասելով. Կուռք հեթանոսաց ոսկի եւ արծաթ են ձեռագործք մարդկան ։ Եւ բարկացեալ դատաւորն սրով կոտորեաց զամենեսեան * վասն հաւատոյն Քրիստոսի, որում փառք յաւիտեանս, ամէն ։ (* B p. 154 a.)

Եւ յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս պարոն Ստեփանէ որդի երկրորդ Լեւոն թագաւորի, ի տղայական ծաղկեալ հասակի. եւ կայ ի Դրազարկն ։]

église que tu as rachetée par ton sang, en la rendant inébranlable dans l'amour mutuel, par l'intercession de Ta mère immaculée, notre glorieuse Dame, la sainte Mère de Dieu éternellement, amen.

* B p. 153 b. * En ce jour passion des saints et glorieux martyrs du Christ, le saint diacre Roufinos, le thaumaturge, et sainte Aquilina (*Akilinios*), avec deux cents martyrs et leurs compagnons.

On les pressa d'immoler aux idoles par des tortures nombreuses et variées, (en les mettant) sous des presses, en leur brisant les articulations, en les jetant dans des poêles bouillantes et en les sciant; mais les saints du Christ, en confessant Dieu avec le Père et le Saint-Esprit, méprisèrent les idoles, en citant les paroles du prophète : *Les idoles des païens en or et en argent sont l'ouvrage de la main des hommes* [1]. Le juge irrité les fit tous * tuer par le glaive pour la foi au Christ, à qui gloire éternellement, amen. (* B p. 154 a.)

En ce jour reposa dans le Christ le baron Stéphané, fils du roi Léon II, à l'âge fleuri de l'enfance, et il gît à Drazark.]

1. Ps. cxiii,4.

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE

TER ISRAEL

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE TER ISRAEL

PUBLIÉ ET TRADUIT

PAR

Le Dr G. BAYAN

IX

MOIS DE AHÉKAN

A = Paris, Bibliothèque Nationale, Fonds arménien,
N° 180, fol. 225 verso à fol. 253.

B = Édition officielle du Synaxaire arménien de
Ter Israël de Constantinople, 1834 :

Յայսմաւուրք ըստ կարգի ընտրելագոյն օրինակի Յայսմաւուրաց
Տէր Իսրայելի : Կոստանդնուպօլիս, 1834 :

L'exemplaire dont nous nous sommes servi est
celui des RR. PP. Bollandistes.

Ահկի Ա. եւ Ապրիլի Ը : Վկայութիւն Սահակայ եւ Համազասպայ նախարարաց Արծրունեաց :

Այս մեծատոհմ եւ փառաւոր իշխանքս Համազասպ եւ Սահակ էին ի մեծ ազգէն Արծրունեաց : Համազասպ մարզպան էր Հայոց : Եւ իշխանն Իսմայելացւոց լուաւ եթէ ի Յունս կամին ձեռն տալ զօրքն Հայոց եւ առաքեաց զԱփշինն, զորդին Աբուսաճի, զի նենգութեամբ կալցի զիշխանսն : Եւ նորա եկեալ յաշխարհն Աղուանից, ի քաղաքն Պարտաւ, կոչեաց առ ինքն զերիս եղբարսն՝ զՍահակ, զՀամազասպ եւ զՄեհրուժան. եւ նոքա գնացին միամտութեամբ՝ զի ոչ գիտէին զանձանց մեղս : Եւ նա զառաջինն սիրով մեծարեաց զնոսա, եւ ապա ի կապանս արկ զնոսա եւ նեղէր ուրանալ զՔրիստոս. իսկ նոքա հաստատուն կացեալ ի հաւատս յայտնապէս խոստովանեցան զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ : Եւ նա խոստանայր նոցա մեծութիւնս եւ իշխանութիւնս յարքունուստ քան զոր * ունէին : * A fol. 225 v° b.

Իսկ Մեհրուժան ոչ կարացեալ տանել նեղութեանն՝ ուրացաւ զհաւատն իւր, եւ

1 Վկայութիւն] սրբոյն *add.* B — նախարարաց] տանն *add.* B ‖ 2 մեծատոհմ] մեծ ատոհմ B ‖ 2 Համազասպ . . . Հայոց *om.* B ‖ 4 զօրքն Հայոց] Հայք B ‖ 9-10 խոստովանեցան] խոստովանէին B ‖ 12 իւր *om.* B.

1 AHÉKAN, 8 Avril.

Martyre de Sahak et de Hamasaspe, les satrapes Ardzrounis.

Ces glorieux princes, de grande lignée, Hamasaspe et Sahak, étaient de la grande famille des Ardzrounis. Hamasaspe était gouverneur de l'Arménie. Le prince des Ismaélites, ayant appris que les troupes arméniennes voulaient venir en aide aux Grecs, envoya Apchine, le fils d'Abousadj, pour s'emparer des princes par trahison. Celui-ci arriva au pays des Albaniens, à la ville de Partav, fit mander les trois frères Sahak, Hamasaspe et Mehroujan, qui s'y rendirent de bonne foi, n'ayant rien à se reprocher. Il leur fit tout d'abord un accueil amical, puis les fit mettre aux chaînes et cherchait à les contraindre à renier le Christ, mais ils restèrent fermes dans la foi et confessèrent manifestement le Christ vrai Dieu et fils de Dieu. Il leur promettait, au nom du gouvernement, des honneurs et des dignités plus élevées que celles * qu'ils occupaient. * A fol. 225 v° b.

En fait, Mehroujan, n'ayant pu résister au supplice, renia sa foi, et ayant obtenu (du prince) une haute situation, retourna au pays d'Arménie. Gri-

առեալ ի նմանէ մեծ իշխանութիւն եկն յերկիրն Հայոց : Եւ լուեալ Գրիգորի իշխանին Մամիկոնէից եթէ ուրացաւ զՔրիստոս ել ընդ առաջ նորա եւ սպան զնա :

Իսկ սուրբքն Համազասպ եւ Սահակ բազում չարչարանս կրեալ վասն անուանն Քրիստոսի կատարեցան սրով, վկայականն արժանացեալ շնորհի եւ պսակի, նախ Սահակ եւ ապա սուրբն Համազասպ յԱպրիլի Ը եւ Ահկի Ա :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոցն որ ի գերութեանն Պարսից կատարեցան, եւ Աբդիշոյի :

Հրապաշտ արքայն Պարսից Սաբուրիոս՝ յիսուն եւ երեք ամ թագաւորեաց . գնաց պատերազմաւ ի սահմանս Հոռոմոց եւ առ զԲիւզանդի քաղաքն, եւ զամենայն քաջ պատերազմող արս սրով կոտորեաց : Եւ առ ի գերութիւն հազար անձն, քահանայս, կրօնաւորս, եւ աշխարհականս արս եւ կանայս եւ մանկունս . եւ էին ամենեքեան քրիստոնեայք, եւ ի ճանապարհին սաղմոսիւք զաղօթս իւրեանց կատարէին : Եւ տեսեալ մոգպետն Ատէլփարաս երթեալ չարախօսեաց զքրիստոնեայսն առ Սաբուրիոս եթէ Անիծանեն եւ անարգեն զմեզ եւ զհաւատս մեր :

* A fol. 226 r° a. Յայնժամ առաքեաց արքայն նենգութեամբ առ * գերեվարսն, եւ առին ի պատուաւոր մարդկանէն հարիւր անձն, եւ տարան ի լեառն որ կոչի Ժրաթ, յորում է գեօղն

4 շնորհի եւ *om.* B || 9 պատերազմող արս] պատերազմողս B.

gor, prince des Mamikoniens, ayant appris qu'il avait renié le Christ, marcha contre lui et le tua.

Quant aux saints Hamasaspe et Sahak, après avoir enduré bien des supplices pour le nom du Christ, ils furent martyrisés par le glaive, et se rendirent dignes de la grâce et de la couronne des martyrs, d'abord Sahak et ensuite Hamasaspe, le 8 avril, le 1er ahékan.

En ce jour martyre des saints qui furent exécutés pendant la captivité en Perse, et (martyre) d'Abdicho.

Le roi des Perses Sapourios, adorateur du feu, régna cinquante-trois ans; il partit en guerre contre les provinces grecques, s'empara de la ville de Byzance et y passa au fil de l'épée tous les vaillants hommes de guerre. Il emmena en captivité mille personnes, des prêtres, des religieux et des civils avec leurs femmes et enfants. Ils étaient tous chrétiens et, chemin faisant, accomplissaient leurs prières en psalmodiant. Ce qu'ayant vu, l'Archimage Atelpharas s'en vint accuser les chrétiens auprès de Sapourios, disant : « Ils nous maudissent et nous méprisent, nous et notre foi. »

* A fol. 226 r° a. Alors le roi envoya traîtreusement (des ordres) à ceux * qui les emmenaient en captivité. Ces derniers choisirent cent personnes parmi les gens les plus honorables et les conduisirent à la montagne Jérath, où se trouve le

որ անուանի Այղի, եւ բռնադատեցին զնոսա երկիր պագանել արեգական եւ հրոյ, եւ նոքա ոչ հաւանեցան այլ մանաւանդ անարգեցին զնեղիչսն : Եւ ի նոցանէ եօթանասուն եւ հինգ ողի սպանին սրով. եւ քսան եւ հինգ երկեան եւ ուրացան զՔրիստոս զկեանքն իւրեանց :

Եւ մինն յեօթանասուն եւ հնգիցն ոչ մեռաւ, որոյ անուն էր Աբդիշոյ, զի ոչ ազդոյ հարաւ սուրն ի պարանոցն, եւ յերեկոյն յարուցեալ գնաց ի գիւղն. եւ քահանայ մին դեղ առնէր հարածին : Եւ երթեալ ի տեղին ուր կոտորեցան սուրբքն՝ ժողովեցին զնշխարսն եւ եդին յայր մի : Եւ Աբդիշոյ բնակեցաւ յայրն յայն ընդ սրբոցն ճգնութեամբ մեծաւ, եւ քարոզէր զՔրիստոս անհաւատիցն :

Եւ էին հովիւք ի լերինն, եւ տեսանէին ի գիշերի երիս գունդս հրեշտակաց շուրջ զայրիւն որ փառաբանութեամբ ելանէին եւ իջանէին յերկնից, հաւատացին յԱստուած եւ եղեն քրիստոնեայք : Եւ այլք բազումք որք լուան ի հովուացն զքանչելիսն՝ դարձան ի Քրիստոս:

Մի ոմն ամբարիշտ երթեալ առ երանելին Աբդիշոյ պատուիրէր նմա զի մի քարոզեսցէ զՔրիստոս. եւ յորժամ ոչ կարաց խափանել՝ ետ առն միում պարսկի յիսուն դրամ, եւ նորա առեալ զարծաթն գնաց յայրն եւ որպէս * զոչխար եղեն * A fol. 226 r° b.

2 անարգեցին] անարգէին B || 3 ողի] այր B.

village appelé Aïghi, et les obligèrent à adorer le soleil et le feu. Mais ceux-là non seulement n'y consentirent point, mais, bien plus, méprisèrent ceux qui leur faisaient violence. Soixante-quinze parmi eux furent tués par l'épée, les vingt-cinq autres eurent peur et renièrent le Christ, leur vie.

L'un des soixante-quinze, dont le nom était Abdicho, n'était pas mort, car le glaive n'avait point porté mortellement sur son cou, et le soir, s'étant relevé, il se rendit au village où un prêtre lui pansa sa blessure. On se rendit ensuite à l'endroit où les saints avaient été massacrés, on recueillit leurs reliques et on les déposa dans une grotte. Et Abdicho vécut là dans la grotte avec les saints, en grand ascétisme, et prêcha le Christ aux infidèles.

Or, il y avait des bergers sur la montagne et ils voyaient la nuit trois groupes d'anges autour de la grotte qui montaient et descendaient du ciel, rendant gloire (à Dieu). Ils crurent à Dieu et devinrent chrétiens. D'autres encore en grand nombre apprirent des bergers ces merveilles et se convertirent au Christ.

Un certain impie se rendit auprès du bienheureux Abdicho et lui enjoignit de ne pas prêcher le Christ, mais comme il ne réussit point à l'en empêcher, il donna cinquante deniers à un Persan qui prit l'argent, se rendit à la grotte et égorgea * comme un mouton le saint martyr du Christ Abdicho. Le prêtre qui * A fol. 226 r° b.

զուրբ վկային Քրիստոսի Աբդիշոյ ։ Եւ քահանայն որ բժշկեաց զնա՝ երթեալ փորեաց տեղի մի խոր եւ անդ թաղեաց զմարմին երանելւոյն, եւ կուտեաց ի վերայ հող եւ արար բլուր եւ անուանեաց Աբդիշոյի բլուր ։

Եւ սպանողն մոլեգնեցաւ ի դիւաց, եւ ցնորեցան խելքն, եւ ինքնին զչորեսին որդիսն իւր սպան սրով եւ ինքն ջրգողեալ ի խիստ ցաւոց անկաւ ի կոյտս աղբոյ եւ չարաչար կատամահ եղեւ. եւ կերան զմարմինն շունք եւ ագռաւք, եւ ամենայն տունն իւր կորեաւ ։ Եւ զաղբիւր գեղջն խլուրդք ցամաքեցուցին, եւ եօթն անգամ պեղեցին եւ մաքրեցին, եւ դարձեալ լնուին հողով. եւ ցամաքեցաւ աղբիւրն ամս քսան եւ երկու, եւ գեօղն եղեւ անբնակ ի մարդկանէ ։

Եւ յետ քսան եւ երկու ամաց՝ որդի ծեր քահանային որ զսուրբն Աբդիշոյ ընկալաւ եւ բժշկեաց, գնաց ի բլուրն սրբոյն Աբդիշոյի եւ աղօթեաց այսպէս. Սուրբդ Աստուծոյ Աբդիշոյ եթէ օրհնեսցես զիս եւ բնակեցայց ի տեղւոջս յայսմիկ խաղաղութեամբ, յամենայն ամի կատարեցից առատութեամբ եւ պայծառութեամբ զյիշատակս ձեր ։ Եւ սկսաւ փորել զաղբիւրն, եւ բղխեաց ջուր յորդ եւ եղեւ գետ, եւ շինեցաւ գիւղն ։ Եւ կատարէին զյիշատակ սրբոց վկայիցն եւ զսրբոյն Աբդիշոյի յԱպրիլի Ը, մեծաւ պատուով եւ առատութեամբ ։ Եւ բազում նշանք լինին ի նշխարացն սրբոյն ։

10 քսան եւ երկու *om.* B || 13 զյիշատակս ձեր] ըստ խնամ կարողութեանն խրախութեամբ ի փառս Աստուծոյ եւ ձեր *add.* B || 15 Աբդիշոյի] Աշկի Ա եւ *add.* B.

l'avait guéri alla creuser une place profonde et y enterra le corps du bienheureux; il y amoncela de la terre, fit un tertre et l'appela la colline d'Abdicho.

Celui qui l'avait tué devint possédé des démons, ses esprits s'égarèrent; il tua par l'épée ses quatre fils, devint lui-même hydropique, et, poussé par les douleurs aiguës, se jeta sur un tas de fumier et y trouva une mort atroce. Les chiens et les corbeaux dévorèrent son cadavre. Toute sa maison fut anéantie. Les taupes desséchèrent la source du village. Sept fois on la creusa et on la nettoya, mais (les taupes) la remplirent de nouveau de terre; la source demeura tarie pendant vingt-deux années et le village fut déserté des gens.

Vingt-deux ans après, le fils du vieux prêtre qui avait accueilli et guéri saint Abdicho, s'étant rendu à la colline du saint Abdicho, y pria ainsi : « Abdicho, saint de Dieu, si tu me bénis et si je demeure en paix dans cette place, je célébrerai chaque année généreusement et avec éclat votre souvenir. » Il se mit à creuser la source, une eau abondante en jaillit et devint une rivière; le village se repeupla. On y célébrait la commémoration des saints martyrs et de saint Abdicho avec de grands honneurs et largesses le 8 avril. De nombreux miracles ont lieu par les reliques du saint.

Եւ յետ ժամանակաց ոմն * կրօնաւոր հայր վանաց շինեաց մերձ ի գեօղն մեծ եկեղեցի, եւ անդր փոխեաց զնշխարս սրբոցն : * A fol. 226 v° a.

[B * Վերստին տօն է Աւետեաց : * B p. 154 a.

Այսօր վերստին տօն է Աւետեաց Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ծննդեան յանարատ եւ յաստուածածին կուսէն Մարիամայ, եւ յիշատակ նմին ամենասրբուհւոյ աստուածածնին, որ փակեալ գոլով անբիծ կուսութեամբ՝ լինել պարտէզ եւ դրախտ մեզ զուտ հոգեւոր կենացն պտղոյ, փոխանակ առաջնոյ դրախտին յորմէ մահն մեզ կթեցաւ :

Այլ եւ կնքեալ գոլով ի հոգւոյն սրբութեամբ, աղբիւր օրհնութեան եւ արդարութեան բղխմանն կենաց վերերեւեցաւ, վասն որոյ գովէ Սողոմոն. Պարտէզ փակեալ եւ աղբիւր կնքեալ գրուատէ : Այլ եւ ի բոլոր երկրայնոց մաքրութեամբ բարձրացեալ՝ արդարութեանն ըստ Դաւթի ընդունող, բլուր կնդրկի օրինակեցաւ, յորմէ անուշահոտութիւն հաճոյիցն Աստուծոյ ի համօր աշխարհ բուրեցաւ :

Նաեւ խոնարհամտութեամբ հոգւոյ հարթայատակեալ հովիտ գոլով, շուշանին եւ ծաղկին՝ որ յԻսրայելէ ըստ Եսայեայ ծաղկեալ՝ պտղով զտիեզերս ելից. եւ ի Յեսսեան գաւազանէն փթթելով՝ վերստին մեզ զհոգւոյն եօթնեգի շնորհսն ընկալաւ : Զոր արժա-

Quelque temps après un * religieux, père abbé d'un couvent, fit construire une grande église près du village, et y transporta les reliques des saints. * A fol. 226 v° a.

[B * De nouveau fête de l'Annonciation. * B p. 154 a.

Aujourd'hui, c'est de nouveau la fête de l'Annonciation de la naissance du Christ notre Dieu de la vierge pure et mère de Dieu Marie, en même temps que la commémoration de cette très sainte mère de Dieu, qui étant close par une virginité sans tache s'est trouvée pour nous comme un jardin et paradis spirituel du fruit de la vie en remplacement du premier paradis où nous avions récolté la mort.

Tout en étant scellée par la sainteté de l'esprit, elle nous fut révélée comme une source de bénédiction et de justice d'où jaillit la vie; c'est pourquoi Salomon la proclame avec éloge : *Jardin fermé, fontaine scellée*[1]. Elle a surpassé par la pureté tous les hommes de la terre, et elle a été le réceptacle de la justice selon David; elle a été comparée à la colline de myrrhe, d'où se répandit sur toute la terre l'odeur suave de la volonté de Dieu.

De plus, vallon aplani par l'humilité de l'esprit, elle a rempli l'univers du fruit du lis el de la fleur, qui selon Isaïe[2] a fleuri d'Israël, et sortant de la tige de Jessé comme un fleuron, elle nous a fait recouvrer les grâces de l'Esprit septiforme. C'est pourquoi nous bénissons avec éloges, comme il convient, en

1. Cantique des cantiques, IV, 12. — 2. Is., XXXV, 1.

նոյնպէս ընդ մարմնով ծնեցելոյն Աստուծոյ եւ զԱստուածածին ծնօղն եւ կոյս՝ բարեբանելով երանեմք, եւ փառս նմին * միածնի Որդւոյ, եւ Հօր եւ սուրբ Հոգւոյն մատուցանեմք յաւիտեանս ։

* B p. 154 b.

Եւ ընդ նմին ամենասրբուհւոյ Աստուածածնին՝ յիշատակ է եւ տօն սրբոյ աւետաբեր հրեշտակապետին Գաբրիէլի ։ Որ ի վերուստ զսկիզբն փրկութեանն եւ զաւետիս կենաց կենարարին գալստեանն նախնապէս աւետարանեաց առ կոյսն ի Նազարեթ, առաքեալ յԱստուծոյ՝ որպէս զգերբնական եւ զանճառ խորհրդոյն Աստուծոյ սպասաւոր եւ խորհրդակցած պատուեալ եղեւ ։ Զի վեհագոյն ի բոլոր երկնաւորացն յառաջագոյն սա միայն յԱստուծոյ իմաստութենէն ընտրեցաւ, զառ ի յաւիտենից եւ յազգաց անծանօթ եւ զծածուկ խորհուրդ տնօրէնութեան Աստուծոյ Բանին իրազէկ լինել, եւ որպէս առաւելապէս ցնծացեալ ընդ մեր փրկութիւնն, եւ իբրու ճշմարիտ բարեկամ բնութեանս մերոյ՝ աւետաւոր առաքել, մանաւանդ եթէ նախընթաց առ մեզ գալստեանն Աստուծոյ, եւ հարսն զարդ պատրաստող եւ յարդարիչ հոգեւոր տաճարին նորին բնակութեան ։ Եւ արժանաւորեցաւ լինել հարսնացուցանող ածող եւ առթող հարսին Աստուծոյ՝ երանուհւոյ տիկնոյն երկնից եւ մերոյ ճշմարիտ տիրուհւոյ աստուածածին կուսին ։

Վասն որոյ եւ իրաւապէս ամենայն փրկեալքս ի փրկութենէն՝ պատուել պարտական եմք զփրկութեան մերոյ աւետաբերն, զնոյն զփառաւորել նախընթացն եւ զմեծ

même temps que le Dieu né avec le corps, celle qui l'a mis au monde, la mère de Dieu et la vierge, et nous glorifions éternellement avec elle * le Fils unique, le Père et le Saint-Esprit.

* B p. 154 b.

Commémoration est faite également avec la très sainte Mère de Dieu et fête du saint Messager l'archange Gabriel. C'est lui qui, d'en haut, pour la toute première fois, apporta à la Vierge, à Nazareth, la bonne nouvelle : le commencement de la Rédemption et l'annonce de l'avènement du Vivificateur de la vie. Dieu, en l'envoyant, lui fit l'honneur de devenir comme le ministre et l'initié du surnaturel et ineffable mystère de Dieu. Car, éminent entre tous les (esprits) célestes, lui seul fut, à l'avance, choisi par la Sagesse de Dieu, pour être mis au courant du mystère de l'Incarnation (οἰκονομία) du Verbe de Dieu, mystère inconnu de tous les êtres créés et des nations et mystère caché, choisi, comme s'étant davantage réjoui de notre rédemption, et comme étant un véritable ami de notre nature, pour être envoyé vers nous porteur de la bonne nouvelle, ou mieux, précurseur de la venue de Dieu : et en préparant la fiancée et en ornant le temple spirituel où il devait habiter. Et il a été jugé digne de faire la demande en mariage, d'obtenir le consentement, de faire les accordailles entre Dieu et la fiancée : la bienheureuse reine des cieux et notre véritable souveraine, la vierge Mère de Dieu.

C'est pourquoi, nous tous qui avons été l'objet de ce salut, nous devons, en toute justice, glorifier celui qui nous a apporté la bonne nouvelle de notre

հրեշտակապետն Աստուծոյ զԳաբրիէլ ։ Զի որպէս այսու շնորհիւ առաւել յերկրայնոցս փառաւորեաց եւ մեծագոյն եցոյց Աստուած ի մարդկանէ՝ զմեծն ի ծնունդս կանանց զՅովհաննէս, որ նախ քան զամենայն մարդիկ՝ յորովայնին ծանեաւ զՏէրն. որոյ եւ յայտնութեանն ի յերկրի եւ ի դժոխս եղեւ նախընթաց. նոյն օրինակ՝ եւ նախ քան զնա՝ յերկնայինսն առաւել փառաւորեցաւ ի * յամենայն հրեշտակական կարգացն՝ սուրբ հրեշտակապետն Գաբրիէլ. որ յառաջ քան զբոլոր երկնայինսն, եւ զհամայն իսկ եւ զերկրաւորս, եւ քան զնոյն ինքն զմաքուր աստուածածնոյն կոյսն՝ զխորհուրդն Աստուծոյ ծանուցեալ կարապետեաց, եւ նախընթաց Աստուծոյ ի բնութիւնս մեր գալստեան, եւ բնակելոյ ի մեզ բարձրացուցանողն նորին իջման ։ * B p. 155 a.

Զոր եւ ընդ բոլոր հրեշտակաց դասն եւ համայն սրբոց գումարս, զԲանն Աստուած որ մարմին եղեւ եւ աւետօքն Գաբրիէլի եկաւորեալ ի դուստրն Դաւթի եւ բնակեաց ի մեզ. եւ փոխանակ անիծիցն որ ի ձեռն մահաթոյն օձին ունկամբն Եւայի եմուտ պատրանօք ի բնութիւնս մեր եւ տարածեցաւ, զօրհնութիւն եւ զկեանս ի ձեռն ողջունաբեր ձայնին Գաբրիէլի ունկամբն Մարիամու ի մարդիկ աղբերացոյց եւ սփռեաց. զոր փառաւորեմք զնա ընդ Հօր եւ սուրբ Հոգւոյն յաւիտեանս, ամէն ։]

salut, le glorieux précurseur et le grand archange de Dieu Gabriel. Car de même que Dieu, par cette grâce (la grâce d'être son prédécesseur), a, plus que tous, entre les habitants de la terre, glorifié et, entre les hommes, magnifié le plus grand des enfants des femmes, Jean, qui, avant tous les autres hommes, dès le sein de sa mère, a connu le Seigneur et a été, de la Révélation de celui-ci, sur terre et aux enfers, le précurseur, de la même manière, et avant Jean, plus que tous, entre les (esprits) célestes, entre les Anges de toutes les hiérarchies, a été glorifié* le saint Archange Gabriel, qui, avant tous les (esprits) célestes, et avant tous les habitants de la terre que ce soit, même avant la Vierge pure, Mère de Dieu, elle-même, a connu le mystère de Dieu, (l)'a annoncé et a été le précurseur de la venue de Dieu en notre nature et l'exaltateur de sa descente pour demeurer parmi nous. * B p. 155 a.

C'est Lui, qu'avec tous les chœurs des Anges et toute l'assemblée des Saints, Lui le verbe de Dieu, qui s'est fait chair, et qui, par l'annonce de Gabriel, est venu en la fille de David et a habité parmi nous, et, au lieu de la malédiction qui, par la séduction du serpent au venin mortel reçue par Ève en son oreille, s'était introduite et propagée dans notre nature, a, par la voix porteuse de salut de Gabriel reçue par Marie en son oreille, fait jaillir la bénédiction et la vie sur l'humanité, c'est Lui, c'est celui-là que nous glorifions avec le Père et le Saint-Esprit, à jamais. Amen.]

Ահեկի Բ եւ Ապրիլ Թ : Տօն է եօթանասուն եւ երկու առաքելոցն :

Առաքելոցն երկոտասանիցն որք աշակերտեցան Քրիստոսի, անուանք նոցա յաւետարանէն յայտնի են. Պետրոս եւ Յակոբոս, Յովհաննէս եւ Անդրէաս, Փիլիպպոս եւ Թովմաս, Բարթողիմէոս եւ Մատթէոս, Յակոբոս Ալփեայ եւ Ղեբէոս որ անուանեցաւ Թադէոս, Շմաւոն նախանձայոյզ եւ Յուդայի փոխանակն Մատաթիա :

Իսկ եօթանասուն եւ երկու առաքելոցն անուանքն չեն գրեալ յաւետարանն, բայց միայն կոչումն նոցա որպէս ասաց Ղուկաս թէ Յետ այսորիկ երեւեցոյց Տէր այլ եւս եօթանասուն եւ երկուս, եւ առաքեաց զնոսա քարոզել յամենայն տեղիս :

Առաջինն ի նոցանէ է մեծն Թադէոս, որ յերկոտասանիցն, եւ կարգեցաւ նոցա վարդապետ. որ յառաջ քան զամենայն առաքեալսն հրամանաւ Հոգւոյն սրբոյ գնաց յՈւռհա, եւ բժշկեաց զԱբգար թագաւոր Հայոց եւ Ասորւոց, եւ գնաց ի Հայս եւ սպանաւ ի Սանատրկէ յԱրտազ :

Բ. Յակոբոս, եղբայր Տեառն, որ առաջին եպիսկոպոս եղեւ Երուսաղեմի եւ սպանաւ յԵրուսաղէմ :

1 Տօն] Յիշատակ B || 2 առաքելոցն] Քրիստոսի *add.* B.

2 AHÉKAN, 9 Avril.

Fête des soixante-douze apôtres.

Les noms des douze apôtres qui furent les disciples du Christ nous sont connus par l'évangile : Pierre et Jacques, Jean et André, Philippe et Thomas, Barthélemy et Matthieu, Jacques fils d'Alphée et Lebbée, surnommé Thaddée, Simon le Zélé et Matathias qui remplaça Judas.

Les noms des soixante-douze apôtres ne sont pas écrits dans l'évangile, leur élection seulement (y est indiquée) ainsi que dit Luc : *Après cela le Seigneur en désigna encore soixante-douze autres et les envoya prêcher dans toutes les villes*[1].

Le premier d'entre eux est le grand Thaddée, l'un des douze, qui fut institué leur chef, et qui avant tous les apôtres, par ordre du Saint-Esprit, se rendit à Ourfa et guérit Abgar le roi d'Arménie et de Syrie, puis se rendit en Arménie et fut tué à Artaz par Sanatrouk.

2e Jacques le frère du Seigneur, qui fut le premier évêque de Jérusalem et fut tué à Jérusalem.

1. Luc, x, 1.

Գ. Բառնաբաս, որ ընդ Պօղոսի * ձեռնադրեցաւ յԱնտիոք յառաքելութիւն հեթանոսաց, եւ սպանաւ ի Կիպրոս կղզի եւ թաղեցաւ : * A fol. 226 v° b.

Դ. Անանիա, եպիսկոպոսն Դամասկոսի, որ մկրտեաց զՊօղոս եւ քարկոծեալ ի Հրէից կատարեցաւ :

Ե. սուրբն Ստեփաննոս նախավկայն որ եբաց զերկինս եւ քարկոծեալ յԵրուսաղէմ մեռաւ :

Զ. Փիլիպպոս, ընկեր նորա որ մկրտեաց զներքինին եւ քարոզեաց ի բազում տեղիս եւ նահատակեալ կատարեցաւ :

Է. Պրոխորոս, որ գնաց ընդ Յովհաննու աւետարանչին յԱսիա եւ գրեաց զաւետարանն եւ զտեսիլն Յովհաննու, եւ եկեալ յԵրուսաղէմ՝ անդ կատարեցաւ :

Ը. Նիկանովրս, որ եպիսկոպոս լեալ վկայութեամբ կատարեցաւ :

Թ. Տիմոն, որ քարոզեալ զբանն Աստուծոյ կատարեցաւ վկայական մահուամբ եւ արեամբ :

Ժ. Պարմենա, որ ընդ սրբոյն Ստեփաննոսի սպանաւ երկու հազար յուսացելովք ի Քրիստոս[1].

Նիկողայոս, եկն անտիոքացին, յորմէ աղանդն Նիկողայեցւոց բուսաւ :

4 կատարեցաւ] մեռաւ B || 8 նահատակեալ] նահատակութեամբ B.

1. Les numéros d'ordre finissent avec Ժ.

3e Barnabé (*Barnabas*), qui fut ordonné avec Paul * à Antioche pour la prédication des gentils et qui fut tué dans l'île de Chypre et y fut enterré. * A fol. 226 v° b.

4e Ananias, l'évêque de Damas, qui baptisa Paul et qui mourut lapidé par les Juifs.

5e Saint Étienne, le protomartyr, qui ouvrit le ciel et mourut lapidé à Jérusalem.

6e Philippe, son compagnon, qui baptisa l'eunuque, prêcha en beaucoup d'endroits et mourut en martyr.

7e Prochoros, qui se rendit avec Jean l'évangéliste en Asie, écrivit l'évangile et la vision (Apocalypse) de Jean et vint à Jérusalem où il fut martyrisé.

8e Nicanor, qui devint évêque et mourut par le martyre.

9e Timon, qui prêcha la parole de Dieu et mourut de la mort des martyrs et dans son sang.

10e Parmenas, qui fut tué avec saint Étienne et deux mille fidèles au Christ[1].

Nicolas, l'étranger d'Antioche de qui germa la secte des Nicolaïtes.

1. Les numéros d'ordre se terminent avec le numéro 10.

Մարկոս աւետարանիչ, որ ի Հռոմ գրեաց զաւետարանն իւր, եւ եպիսկոպոս լեալ ի սրբոյն Պետրոսէ՝ գնաց յԵգիպտոս եւ յԱղեկսանդրիա, քարշեալ ընդ հրապարակս վկայութեամբ կատարեցաւ :

Ղուկաս աւետարանիչ, որ ընդ՝ Պօղոսի քարոզեաց զբանն Աստուծոյ, եւ գրեաց զաւետարանն իւր եւ զԳործս Առաքելոցն, եւ գնաց ի Թեբաս եւ անդ մեռաւ իւրով
* A fol. 227 r° a. * մահուամբ յեօթնադրունեան :

Շիղա, որ ընդ Պօղոսի քարոզեաց, եւ ունէր շնորհս մարգարէութեան եւ ի կղզւոյն Լեզրոնի յԵլեսպոնտոս ի ծովն ընկեցեալ խեղդեցաւ :

Յուդա, որ ընդ Շիղայի առաքեցաւ յԱնտիոք, քարոզեալ զաւետարանն եւ կատարեցաւ ի նմին :

Բարդուղիմէոս, որ ընդ Փիլիպպոսի յԵփիմէս պրկեցաւ յորմն մեհենի եւ ի Լիկաւոնիտոս կատարեցաւ :

Յովհաննէս, որ եւ Մարկոս, վասն բանին Աստուծոյ քարոզութեան վկայութեամբ կատարեցաւ :

Ղազար բարեկամն Քրիստոսի, զոր յարոյց ի մեռելոց, եպիսկոպոս լեալ, ի Կիպրոս կատարեցաւ :

Յովսէփ Արեմաթացի, որ թաղեաց զՏէրն, վախճանեցաւ ի տան իւրում յԱրեմաթեմ :

2 քարշեալ] քարոզեալ B || 3 կատարեցաւ] մեռաւ B || 11 յԵփիմէս] յԵփիփիմեայ B.

L'évangéliste Marc, qui écrivit son évangile à Rome et, sacré évêque par saint Pierre, se rendit en Égypte et à Alexandrie et y mourut en martyr, traîné sur les places.

Luc l'évangéliste, qui prêcha avec Paul la parole de Dieu, écrivit son
* A fol. 227 r° a. évangile et les Actes des apôtres, se rendit à Thèbes et y mourut de sa * propre mort (dans la ville) aux sept portes.

Silas (*Sila*), qui prêcha avec Paul, reçut le don de prophétie et fut jeté à la mer d'Hellespont, dans l'île de Lezron, et s'y noya.

Jude (*Jouda*), qui fut envoyé avec Silas à Antioche, y prêcha l'évangile et y mourut.

Barthélemy, qui fut cloué avec Philippe au mur du temple des idoles à Ephimès et fut martyrisé à Licaonitos.

Jean dit aussi Marc, qui mourut en martyr pour avoir prêché la parole de Dieu.

Lazare, l'ami du Christ, que le Christ avait ressuscité des morts, et qui, devenu évêque, mourut en Chypre.

Joseph d'Arimathie, qui enterra le Seigneur et qui mourut dans sa maison à Arimathie (*Arimathem*).

Միւս Յովսէփ որ Բարսաբայն կոչէր, եւ անուանեցաւ Յուստոս, եպիսկոպոս եղեւ յԵրուսաղէմ եւ անդ կատարեցաւ ։

Կղէոփաս, եղբայրն Յովսեփու, որ յետ յարութեանն եսես զՔրիստոս ի ճանապարհին Եմաւուսայ, քարոզեաց զՔրիստոս Հրէիցն եւ անդ կատարեցաւ ։

Շմաւոն որդին Կղէոփայ, ի սորա հարսանիսն չոգաւ Քրիստոս եւ արար զջուրն գինի ։ Սա եպիսկոպոս եղեւ Երուսաղեմի յետ Յակոբայ. զսա տարան առաջի Դոմետիանոսի կայսեր որպէս թէ յազգէ Դաւթի իցէ, եւ տեսեալ Դոմետիանոսի զաղքատութիւն նորա եւ զծերութիւն՝ արձակեաց զնա, եւ եկեալ յԵրուսաղէմ խաչեցաւ ի Հրէից ։

* Սիմոն Կիւրենացի, որ եբարձ զխաչն Քրիստոսի. * A fol. 227 rº b.

Եւ երկու որդիք նորա՝ Ռուփոս եւ Աղեկսանդրոս, որք եպիսկոպոսք լեալ յառաքելոցն, եւ գնացին ի Կիւրեննիա, եւ ի Լիբիա կատարեցան ։

Ստաքիոս, որ զհետ Անդրէի առաքելոյն չոգաւ, եւ ի նմանէ եղեւ եպիսկոպոս Բիւզանդիոյ՝ յԱռակլիա Թիրակայ, եւ ի Բիւզանդիոն կատարեցաւ ։

Ղուկիոս Կիւրենացի, որ ի բազում տեղիս քարոզեաց զՔրիստոս եւ ի նոյնն կատարեցաւ ։

Մանայէն, դայեկորդի Հերովդի չորրորդապետի, քարոզեաց զՔրիստոս Հրէից եւ հեթանոսաց, եւ կատարեցաւ նահատակութեամբ ։

8 խաչեցաւ ի Հրէից] խաչեցին զնա Հրեայքն B || 12 Կիւրեննիա] Կիւրինա B.

L'autre Joseph, appelé Barsabas et qui fut surnommé le Juste (*Youstos*), qui devint évêque de Jérusalem et y mourut.

Cléophas, le frère de Joseph, qui vit le Christ, après la résurrection, sur la route d'Emmaüs, et qui prêcha le Christ aux Juifs et finit dans cette ville.

Siméon fils de Cléophas, aux noces duquel le Christ s'était rendu, où il avait transformé l'eau en vin. Il fut évêque de Jérusalem après Jacques. On le conduisit auprès de l'empereur Dometianus comme étant de la famille de David; Dometianus, vu la pauvreté et la vieillesse (de Siméon), le laissa en liberté, et il revint à Jérusalem où il fut crucifié par les Juifs.

*Simon le cyrénaïque, qui se chargea de la croix du Christ; * A fol. 227 rº b.

Et ses deux fils Rouphos et Alexandre, qui furent sacrés évêques par les apôtres, se rendirent à Cyrène et en Libye et y moururent.

Eustachus (*Stachios*), qui suivit l'apôtre André, et fut sacré par lui évêque de Byzance, à Héraclée (*Araclia*) de Thrace (*Thirakay*). Il mourut à Byzance.

Lucius le cyrénaïque, qui prêcha en de nombreux endroits le Christ et mourut à Cyrène.

Manaïen, le fils de la nourrice d'Hérode le tétrarque, qui prêcha le Christ aux Juifs et aux Gentils et mourut en martyr.

Սոսթենէս, զոր Պօղոս յիշէ ի թղթին. սա քարոզեաց ի բազում տեղիս զՔրիստոս, եւ չարչարեալ ուժգին կատարեցաւ :

Նաթանայէլ, որում ասաց Քրիստոս թէ Ահա այր արդարեւ Իսրայէլացի յորում նենգութիւն ոչ գոյ : Սա կշտամբէր զՀրէայս խստագոյնս յօրինաց եւ ի մարգարէից եւ ի նոցանէ մեռաւ :

Նիկոդիմոս, որ եկն առ Յիսուս ի գիշերի եւ ուսաւ ի նմանէ զխորհուրդ վերստին ծննդեանն, եւ ի թաղմանն Տեառն եբեր զմուռս խառն ընդ հալուէս իբրեւ լտերս հարիւր, եւ պատեաց ընդ Յովսեփու զՏէրն : Սա բազում չարչարանս կրեալ ի Հրէից՝ մեռաւ, եւ ընդ սրբոյն Ստեփաննոսի եդաւ եւ ընդ Գամաղիէլի :

Մինաս Իբեքտայ յԱղէկսանդրէ քարկոծեալ վասն քարոզելոյ զպարկեշտութիւն կուսութեան :

* A fol. 227 v° a. Կեփաս, յԱնտիոք քարկոծեալ ի * հեթանոսաց :

Ղեբէոս ի բարբարոսաց եղեւ քարկոծեալ :

Տիտոս, որ ընդ Պօղոսի շրջէր, եւ եպիսկոպոս լեալ Գորտինու քաղաքին ի Կրիտէս, եւ անդ կատարեցաւ :

2 ուժգին] ուժգնակի B — կատարեցաւ] ի ծովու *add.* B || 5 մեռաւ] նահատակեցաւ B || 7 լտերս] ի լտերց B || 10 Իբեքտայ] Իբբեքտաս B || 13 քարկոծեալ] կատարեցաւ քարկոծմամբ B.

Sosthène, dont Paul fait mention dans son épître. Il prêcha le Christ dans bien des endroits et mourut dans des supplices atroces.

Nathanaël, à qui le Christ avait dit : *Voici vraiment un Israélite, en qui il n'y a nul artifice*[1]. Celui-ci tirait de la Loi et des prophètes de sévères reproches contre les Juifs et ce fut de par eux qu'il mourut.

Nicodème, qui vint trouver Jésus de nuit et apprit de Lui le mystère de la renaissance et qui à l'ensevelissement du Seigneur apporta un mélange de myrrhe et d'aloès, d'environ cent livres, et avec Joseph enveloppa le Seigneur dans des linges. Il eut à endurer beaucoup de souffrances de la part des Juifs, mourut, et fut déposé avec saint Étienne et Gamaliel.

Memnas de Bechta, (qui fut) lapidé par Alexandre pour avoir prêché la chasteté virginale.

* A fol. 227 v° a. Céphas, lapidé à Antioche par les * Gentils.

Lebbée, qui fut lapidé par les barbares.

Titus, qui accompagnait Paul dans ses tournées, devint évêque de la ville de Gortinos en Crète et y mourut.

1. Jean, I, 47.

Կրեսկէս, ի Գաղղիա ի բարբարոսաց քարկոծեալ վասն զպարկեշտութիւն քարոզելոյ :

Յովհաննէս, զոր կոչեն հայր,

Եւ Բառաբաս, ի Կիպրոս իւրեանց մահուամբ կատարեցան :

Յովհաննէս

Եւ Գայիոս ի Լիւկիա :

Յովհաննէս միւս, որ Պօղոսի սպասաւոր էր, ի Կաւրիա ի բարւոք ծերութեան կատարեալ :

Կղեմէս, զոր Պօղոս ասէ եթէ Կղեմաւ հանդերձ :

Նիկիտաս, որ վասն Քրիստոսի բազում չարչարանս կրեալ կատարեցաւ :

Կիւրղոս, որ սպասաւորեաց բանին Տեառն, եւ ի նմին կատարեցաւ :

Բուղոս,

Եւ Պուդէոս, զոր յիշատակէ Պօղոս ի թուղթն Հռովմայեցւոց :

Լինոս, որ յետ Պետրոսի եպիսկոպոս եկաց ի Հռոմ քաղաքի :

Կղաւդիա, որ վասն զՔրիստոս քարոզելոյ մեռաւ :

Դեմետրիոս, որ վասն Քրիստոսի ի Հրէից քարկոծեալ մեռաւ :

9 հանդերձ] որ վասն Քրիստոսի չարչարեալ կատարեցաւ *add.* B || 13 Եւ Պուդէոս] Եպուդէս B.

Crescent, qui fut lapidé par les barbares en Galatie pour avoir prêché la chasteté.

Jean, qu'on appelle le père,

Et Barabas, qui moururent de leur propre mort en Chypre.

Jean,

Et Gaïus, en Lycie.

Un autre Jean, qui avait été le serviteur de Paul, en Carie, et qui mourut dans une belle vieillesse.

Clément, celui que Paul désigne quand il dit : « *avec Clément* ».

Nicitas qui, après avoir enduré bien des tourments pour le Christ, fut martyrisé.

Cyrille, qui vécut au service de la parole du Seigneur et mourut en Lui.

Eubule (*Boulos*),

Et Pudens (*Poudeos*), dont fait mention Paul dans son épître aux Romains.

Linus, qui fut, après Pierre, évêque de la ville de Rome.

Claudia, qui mourut pour avoir prêché le Christ.

Temedrius, qui mourut lapidé par les Juifs pour le Christ.

Կրիսպոս, անչափ ծերացեալ եւ սողեալ, եւ արտաքս ընկեցեալ ի հրապարակն մեռաւ :

Կոդրատոս, որ վկայեաց ի Տրայանոսէ :

Յուդա Շապիւ, որ ի Խլաթ կատարեցաւ :

Յովսէս, որ վասն զՔրիստոս քարոզելոյ բազում չարչարանս կրեաց, եւ ի նոյն կատարեցաւ :

Ղազար միւս, որ եւ նա քարոզ բանին կենաց եղեւ, եւ նահատակութեամբ կատարեցաւ :

* A fol. 227 v° b. * Դեմաս, որ սիրեաց զաշխարհ, եւ գնաց ի Թեսաղոնիկէ եւ քուրմ եղեւ կռոց :

Հերմոգինէս, որ այլափառեաց, եւ եղեւ ընկեր Սիմոնի մոգի :

Աղեկսանդրոս դարբին, որ բազում չարչարանս եցոյց Պօղոսի, եւ հակառակ կայր բանից նորա :

Անդրոնիկոս,

եւ Յունիոս, ազգականք Պօղոսի,

եւ Պենտաս, սիրելի առաքելոյն Պօղոսի :

Ամպղիոս, որ եւ զնա յիշատակէ Պօղոս :

Ուրբանոս, զոր առ Հռովմայեցիսն յիշէ առաքեալն :

Ապեղղաս, զոր ի նմին թղթի յիշէ Պօղոս :

Crispus, qui, parvenu à une extrême vieillesse, se traîna et fut jeté dehors sur la place publique où il mourut.

Quadratus, qui fut martyrisé par Trajan.

Jude de Chabios, qui mourut à Khlat.

Osée, qui pour avoir prêché le Christ endura bien des souffrances et mourut pour Lui.

Un autre Lazare, qui fut aussi héraut du Verbe de Vie et mourut martyrisé.

* A fol. 227 v° b. * Démas, qui aima le monde, se rendit à Thessalonique et devint prêtre des idoles.

Hermogène, qui changea de foi et devint compagnon de Simon le mage.

Alexandre le forgeron, qui causa beaucoup de peine à Paul en s'opposant à ses paroles.

Andronicus,

Et Junius, parents de Paul,

Et Pentas, l'ami de l'apôtre Paul.

Amplius, que Paul mentionne également .

Urbanus, que l'apôtre mentionne (dans l'épître) aux Romains

Apellas, que Paul mentionne dans la même épître.

Արիստաբուղաս,
Հերովդիոն, որք յիշին յառաքելոյն ։
Նարկիսոս, որ եղեւ եպիսկոպոս եւ վկայ ։
Ասինկրիտոս,
եւ Փղեգոնտաս, ի նոյն թղթի յիշեցեալքն ի Պօղոսէ ։
Երմաս հովիւն,
եւ Պատրոբաս, առ Հռոմայեցիսն յիշատակեալք ի սրբոյն Պօղոսէ ։
Տրիփոս,
եւ Տրիփոն, զոր ողջունեաց Պօղոս երանելին ։

Փիլողոգիոս, Ներիաս, Ուղումպոս, սոքա փոխանորդք Դեմասայ եւ Հերմոգինի եւ Աղեկսանդրի եղեն, որպէս Մատաթիա՝ Յուդայի մատնչի ։

Սոքօք թեւեալ աւետարանն ընդ չորս կողմանս աշխարհի, եւ եդան հիմունք եկեղեցւոյ, եւ երեւեցաւ հաւատն ։ Զորոց զյիշատակն կատարէ եկեղեցի Ապրիլի Թ ։

* Անուանք կանանցն Առաքելուհեաց ։ * A fol. 228 r° a.

Մարիամ աստուածածինն, որ բազում չարչարանս կրեաց ի Հրէիցն, եւ վախճանեալ ոչ ուրեք գտանի, զի փոխեաց զնա որդին իւր Յիսուս Քրիստոս ։

7 սրբոյն] յերանելւոյն B || 10 Ներիաս] Ներիանոս B || 13 եկեղեցի] Քրիստոսի՝ Ահեկի Բ եւ *add.* B || 14 առաքելուհեաց] որ վկայեցին վասն Քրիստոսի *add.* B || 16 որդին իւր Յիսուս *om.* B.

Aristaboulas,
Hérodion, qui sont mentionnés par l'apôtre.
Narcissus, qui fut évêque et martyr.
Asingritas,
Et Phlégontas, mentionnés par Paul dans la même épître.
Hermas, le berger,
Et Patrobas, mentionnés par saint Paul (dans l'épître) aux Romains.
Triphus,
Et Triphon, auxquels le bienheureux Paul envoya le salut.

Philologius, Nérias, Ulumpos, qui furent les remplaçants de Démas, d'Hermogène et d'Alexandre, comme Matathias fut celui de Judas le traître.

C'est par ceux-ci que l'évangile s'envola aux quatre coins de la terre, que les assises de l'Église furent posées et que la foi apparut. L'Église fête leur souvenir le 9 avril.

* Noms des femmes apôtres. * A fol. 228 r° a.

Marie, mère de Dieu, qui eut beaucoup à souffrir de la part des Juifs. Après sa mort, (son corps) ne se trouve nulle part, car son fils Jésus-Christ l'a transportée.

Մարիամ Մագդաղենացին, որ յաւետարանն պատմի, վասն Քրիստոսի բազում չարչարանս կրեաց ի Կայիափայ. կայ յագարակին որ կոչի Մագդաղեայ՝ մօտ ի Նազարեթ :

Միւս Մարիամ Մագդաղենացի, կատարեցաւ հեռի յԵրուսաղեմէ եօթանասուն ասպարիսաւ :

Մարիամ, Յակովբու փոքրկան մայր :

Մարիամ եւ Մարթա, քոյրքն Ղազարու հանդերձ եղբարբն հալածեալ ի Հրէից եւ ի Սադուկեցւոցն՝ ընկեցեալ եղեն ի Յոպպէ, ուր զՏաբիթայն սնուցին եւ ուսուցին :

Եղիսաբեթ, մայրն Յովհաննու Մկրտչի իւրով մահուամբ :

Սողոմէ, որ ի յարութեանն Տեառն ցուցաւ, իւրով մահուամբ :

Յովհաննա եւ Շուշան, բազում չարչարանս կրեալ ի Մագդաղապետէն՝ կատարեցան :

Աննա դուստր Փանուէլի, որ ի տաճարին մարգարէանայր վասն Քրիստոսի, իւրով մահուամբ :

Զոքանչն Պետրոսի, բազում համարձակութեամբ վկայեաց վասն Քրիստոսի, եւ կայ ի Կափառնայում :

Այս է վկայութիւն երկոտասանից առաքելոցն եւ եօթանասուն եւ երկուցն, եւ սուրբ կանանցն որ վկայեցին զբարիոք վկայութիւնն ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր :

11 որ ի յարութեան ցուցաւ *om.* B || 16 Պետրոսի] Սիմոնի B.

Marie-Madeleine dont il est parlé dans l'évangile, qui eut beaucoup à souffrir de la part de Caïphe pour le Christ; (son corps) se trouve dans le champ qui s'appelle le champ de Madeleine, près de Nazareth.

Une autre Marie-Madeleine qui mourut à soixante-dix lieues de Jérusalem.

Marie, mère de Jacques le mineur.

Marie et Marthe, sœurs de Lazare, persécutées avec leur frère par les Juifs et les Saducéens, furent jetés (à la mer) à Jaffa (*Hobbé*) où elles avaient élevé Tabitha et l'avaient instruite.

Élisabeth, mère de Jean-Baptiste, (qui mourut) de sa propre mort.

Salomé, qui apparut à la résurrectiou du Seigneur, (morte) de sa propre mort.

Johanna et Suzanne qui, après avoir enduré bien des tourments de la part du gouverneur de Magdala, moururent.

Anne, fille de Phanuel, qui prophétisait dans le temple, (morte) de sa propre mort.

La belle-mère de Pierre qui témoigna avec beaucoup de hardiesse pour le Christ, et qui gît à Capharnaüm.

Tel est le martyrologe des douze apôtres et des soixante-douze et des saintes femmes qui rendirent le bon témoignage pour Jésus-Christ, Notre-Seigneur.

* Յայսմ աւուր վկայութիւն քառասուն սրբոց մարտիրոսաց, յորոց էին սուրբքն Տերէնտիոս, Ափրիկանոս, Մաքսիմոս եւ Պոմպիոս։ * A fol. 228 r° b.

Սուրբ վկայքն Քրիստոսի քառասուն զօրականքն էին յաւուրս Դեկոսի ամբարիշտ արքային, եւ Փորտունեայ դատաւորին, յԱփրիկոյ քաղաքէն ։ Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ եհաս պատճէն հրամանաց թագաւորին վասն քրիստոնէից, եւ ըստ հրամանին ժողովեաց դատաւորն զամենայն քրիստոնեայսն, եւ եդ առաջի նոցա զամենայն տանջողական մեքենայս, եւ պատուիրեաց բարկութեամբ զոհել եւ պաշտել դիւացն ։ Եւ բազումք ի հաւատացելոցն երկեան ի սպառնալեացն, հաւանեցան դատաւորին եւ ուրացան զՔրիստոս ։

Իսկ քառասուն սուրբ զօրականքն ուխտ եդին միմեանց, զի արիաբար մեռանիցին ի սէրն Քրիստոսի, եւ ասեն վստահաբար ընդ միմեանս. Զգոյշ կացցուք եւ մի ուրասցուք զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս առաջի մարդկան, զի մի եւ նա ուրասցի զմեզ առաջի հօրն իւրոյ որ յերկինս է ։ Յիշեմք զբանն որ ասաց. Մի երկնչիք յայնցանէ որ միայն զմարմինս կարող են սպանանել, երկերուք մանաւանդ յայնմանէ որ կարող է կորուսանել զհոգի եւ զմարմինն ի գեհեն ։ * Եւ այլ բազում բանիւք զմիմեանս քաջալերեցին ։ * A fol. 228 v° a.

1 էին] են B || 2 Պոմպիոս] Պրոմպիոս, Զինոն, Աղեկսանդրոս եւ Թէոդորոս *add.* B || 3 Սուրբ վկայքն] Այս սուրբ վկայքս B || 6 քրիստոնեայսն] հաւատացեալսն B || 8 սպառնալեացն] եւ ի չարչարանացն *add.* B || 11 կացցուք] լիցուք եղբարք B.

* En ce jour martyre des quarante saints martyrs, parmi lesquels se trouvaient saints Terentius, Africanus, Maximus et Pompius. * A fol. 228 r° b.

Les quarante saints martyrs du Christ, soldats, vivaient aux jours de l'empereur Dèce, l'impie, et du juge Fortunea, de la ville d'Afrique. En ces jours-là arriva la copie des ordres de l'empereur au sujet des chrétiens, et le juge, conformément à cet ordre, rassembla tous les chrétiens, disposa devant eux tous les instruments de supplice et leur enjoignit avec colère de sacrifier aux idoles et de les adorer. Nombre de fidèles prirent peur devant ces menaces, obéirent au juge et renièrent le Christ.

Mais les quarante saints soldats se jurèrent mutuellement de mourir vaillamment pour l'amour du Christ et se dirent l'un à l'autre avec confiance : « Gardons-nous de renier Notre-Seigneur Jésus-Christ devant les hommes, pour qu'Il ne nous renie point devant son Père qui est aux cieux. Rappelons-nous la parole qu'il a dite : *Ne craignez pas ceux qui tuent seulement le corps; craignez plutôt celui qui peut perdre l'âme et le corps, dans la géhenne* [1]. » * Et avec beaucoup d'autres paroles ils s'encouragèrent mutuellement. * A fol. 228 v° a.

1. Matth., x, 28, 29.

Եւ դատաւորն Փորտունեա կոչեաց զնոսա առաջի իւր եւ ասէ. Տեսանեմ զձեզ այր քաջս, բարի հասակաւ եւ իմաստնական բանիւ զարդարեալս. ընդէ՞ր խաբեցայք եւ յետս ընկեցէք զձեզ ի թագաւորական հրամանացն, եւ խոստովանիք զմի Աստուած եւ զՔրիստոս ոմն՝ զոր որդիք Հրէիցն խաչեցին իբրեւ զչարագործ ։

Իսկ սուրբն Տերէնտիոս բերան եղեւ ամենեցուն եւ ասէ. Եթէ գիտէիր ո՛վ դատաւոր զզօրութիւն խաչեցելոյն ուրանայիր եւ դու զունայն խաբէութիւն կռոցն, եւ նմա միայնոյ երկիր պագանէիր, քանզի նա միայն է ճշմարիտ Աստուած, գթած, ողորմած, բարերար եւ ամենայն շնորհաց տուող ։ Որ կամաւ Հօր էջ յերկնից յերկիր, զգեցաւ զմարդկային բնութիւնս եւ վասն մերոյ փրկութեան համբերեաց խաչի եւ մահու ։

Եւ զայս լուեալ դատաւորին ասէ ցսուրբսն. Զոհեցէք ընդ մեզ աստուածոց մերոց, եթէ ոչ՝ տանջանօք մաշեցից զանձինս ձեր ։ Ասէ Տերէնտիոս. Կարծես եթէ ահիւ եւ սպառնալեօք խաբես զմեզ, ո՛չ այդպէս. միթէ վա՞տք իցեմք եւ երկչոտք, զի թողումք զկենաց տուողն եւ երկիր պագանեմք աստուածոց օտարաց որ ոչ իցեն ։ Արդ՝ փութով արա՛ զոր ինչ խորհեալդ ես վասն մեր, եւ տեսցես քաջութիւն ի խորհուրդս մեր ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս զոր ունիմք ։

* A fol. 228 v° b. Եւ զայս * լուեալ դատաւորին ի սրբոյն Տերէնտիոսէ առաւել եւս մոլեգնաւ ի

6 խաչեցելոյն] խաչելոյն B || 7 պագանէիր] եւ զնա միայն պաշտէիր *add.* B.

Le juge Fortunea les fit venir devant lui et leur dit : « Je vois en vous des hommes vaillants, de belle taille et doués de sage raison. Pourquoi vous êtes-vous laissé tromper et vous êtes-vous rejetés en arrière devant les ordres impériaux, et confessez-vous un seul Dieu et un certain Christ que les fils des Juifs ont crucifié comme un malfaiteur? »

Saint Terentius, se faisant l'interprète de tous, répondit : « Si tu connaissais, ô juge, la puissance du crucifié, tu renoncerais, toi aussi, à la vaine duperie des idoles et tu L'adorerais, lui seul, car il est le vrai Dieu, miséricordieux, plein de pitié, bienfaisant et donnant toutes grâces. C'est Lui qui, par la volonté du Père, descendit des cieux sur la terre, se revêtit de la nature humaine et souffrit la croix et la mort pour notre salut. »

Après avoir entendu cela le juge dit aux saints : « Immolez avec nous à nos dieux, sinon je vous détruirai tout entiers par les tortures. » Terentius répondit : « Tu crois que c'est par la crainte et par les menaces que tu vas nous séduire? Tu te trompes! Sommes-nous des lâches et des poltrons pour abandonner celui qui donne la vie et pour nous prosterner devant des dieux étrangers qui n'en sont pas? Hâte-toi donc d'accomplir ce que tu es résolu à faire à notre égard et tu verras la vaillance que nous sommes résolus à déployer pour Notre-Seigneur Jésus-Christ. »

* A fol. 228 v° b. Après avoir *reçu cette réponse de saint Terentius, le juge devint plus

բարկութիւն, եւ հրամայեաց զՏերենտիոս, զԱփրիկանոս, զՄաքսիմոս եւ զՊոմպիոս, եւ արգելուլ ի ներքսագոյն բանդն, եւ երկաթովք եւ փայտիւք պնդել զգուշութեամբ. եւ զայլ երեսուն եւ վեց յարտաքին բանդին պահել :

Եւ յետ աւուրց կացուցին առաջի զամենեսեան եւ հարցանէր եթէ արասցեն զհրամանս թագաւորին : Ասեն սուրբքն. Մեք բազում անգամ ասացաք քեզ թէ մեք քրիստոնեայք եմք եւ ի Քրիստոս յուսացեալ եմք, եւ զդեւս ոչ պաշտեմք. եւ դու որչափ կամիս տանջեա զմեզ, եւ մեք ակն ունիմք յԱստուած որ յաղթիս ի մէնջ որպէս յաղթեցաւ սատանայ ի Քրիստոսէ, եւ նա զօրացուցանէ զմեզ ընդդէմ խորհրդոց քոց :

Եւ զայս լուեալ դատաւորին ի սրբոյն Տերենտիոսէ հրամայեաց դարձուցանել զնոսա ի բանդն, եւ շղթայիւք պնդել զնոսա, եւ ոչ զոք ի քրիստոնէից թողուլ առ նոսա կամ տալ նոցա կերակուր : Եւ ի մէջ գիշերին մինչդեռ աղօթէին սուրբքն՝ լոյս ծագեաց ի բանդն եւ հրեշտակ Տեառն խօսեցաւ ընդ նոսա եւ ասէ. Ծառայք Աստուծոյ բարձրելոյն, արիք եւ հանգիք : Եւ առժամայն շղթայքն անկան ի պարանոցացն եւ կապանքն ի ձեռաց եւ յոտից իւրեանց, եւ տեսին սեղան առաջի իւրեանց ամենայն բարութեամբ լցեալ : Եւ ասէ * հրեշտակ Տեառն. Կերիջիք զոր առաքեաց կերակրիչն * A fol. 229 r° a.

12 — p. 1328, l. 1 խօսեցաւ... ճաշակեցին] երեւեալ քաջալերեաց զնոսա B.

furieux encore dans sa colère et ordonna d'enfermer Terentius, Africanus, Maximus et Pompius dans la prison la plus intérieure et de les garrotter soigneusement avec fers et entraves. Quant aux autres trente-six, il les fit garder dans la prison extérieure.

Quelques jours après, on les fit tous comparaître, et, comme le juge leur demandait s'ils étaient décidés à accomplir les ordres de l'empereur, les saints répondirent : « Nous t'avons dit à plusieurs reprises que nous sommes chrétiens, que nous avons mis notre foi dans le Christ et que nous n'adorons point les démons. Pour toi, torture-nous tant que tu voudras, mais nous espérons en Dieu que tu seras vaincu par nous, comme Satan a été vaincu par le Christ. Il nous donnera la force de résister à tes desseins. »

Ayant entendu cela de saint Terentius, le juge ordonna de les reconduire à la prison, de les lier fortement avec des chaînes, de ne permettre à aucun chrétien d'avoir accès auprès d'eux et de ne leur point donner à manger. Au milieu de la nuit, pendant que les saints priaient, une lumière jaillit dans la prison et l'ange du Seigneur s'entretint avec eux et leur dit : « Serviteurs de Dieu le Très-Haut, levez-vous et reposez-vous. » Aussitôt les chaînes leur tombèrent du cou et les liens des mains et des pieds; et ils aperçurent devant eux une table garnie de toutes sortes de bonnes choses. L'ange du Seigneur * leur dit : « Mangez ce que le Christ, qui vous nourrit, vous envoie. » Les saints * A fol. 229 r° a.

ձեր Քրիստոս ։ Եւ սուրբքն օրհնեցին զԱստուած եւ ճաշակեցին ։ Իսկ պահապանքն տեսին զքանչելի լոյսն, երթեալ պատմեցին դատաւորին ։

Եւ ընդ առաւօտն տարան առաջի. եւ այնչափ գան հարին զնոսա որ ամենայն մարմինքն քերթեցան ։ Եւ պատուիրեցին զլւթից եւ բերին իժս եւ քարբս թունաւորս, եւ ի մի տուն թողուլ զնոսա յանձինս նոցա եւ փակել զդուռն. եւ չար գազանքն ամենեւին ոչ մերձեցան ի նոսա ։ Եւ յետ երից աւուրց զօրականքն մտին ի տունն, եւ տեսին զնոսա պայծառ երեսօք զի սաղմոսէին եւ երթեալ պատմեցին դատաւորին ։ Եւ պատուիրեաց դատաւորն այլ զլւթիցն բերել այլ գազանս, եւ յորժամ բերին՝ զերծեալ դիմեցին ի վերայ անօրինացն եւ զբազումս ի նոցանէ սպանին եւ զլւթսն լափեցին ։ Եւ ընդ առաւօտն հանին զսուրբսն արտաքոյ քաղաքին, եւ հատին սրով զքառասուն վկայսն զգլուխս յԱպրիլի Թ ։ Եւ քրիստոնեայքն թաղեցին զնոսա ի նշանաւոր տեղւոջ երկու մղոնաւ հեռի ի քաղաքէն ։

* B p. 159 b. [B * Յայսմ աւուր վկայութիւն սուրբ վկայիցն Եւփսիքոսի եւ Իլիոդորոսի եպիսկոպոսի եւ Մարիամու սրբուհւոյ, եւ երեք հարիւր վկայիցն՝ որք ի գերութեանն Պարսից կատարեցան, ի փառս Քրիստոսի ։]

8-10 Եւ պատուիրեաց ... լափեցին *om.* B.

bénirent Dieu et mangèrent. Les gardiens, qui avaient aperçu la lumière éclatante, s'en allèrent le dire au juge.

Le matin, on les conduisit devant (le juge); on les frappa à tel point que tout leur corps fut écorché. On ordonna à des charmeurs d'apporter des serpents et des scorpions venimeux, de les lâcher dans une maison contre les corps (des saints) et de fermer les portes; mais ces bêtes mauvaises ne s'approchèrent nullement d'eux. Trois jours après, les soldats pénétrèrent dans la maison et virent (les saints), la figure resplendissante, qui psalmodiaient. Ils allèrent rendre compte au juge. Celui-ci ordonna à d'autres charmeurs d'apporter d'autres bêtes, qui, lorsqu'ils les eurent apportées, s'échappèrent et s'élancèrent sur les impies, en tuèrent un grand nombre et engloutirent les charmeurs. Au matin, on fit sortir les saints hors de la ville et on trancha la tête par le glaive aux quarante martyrs, le 9 avril. Les chrétiens les inhumèrent dans un endroit distingué, à deux lieues de la ville.

* B p. 159 b. [B * En ce jour martyre des saints martyrs Eupsychus, Iliodore l'évêque, sainte Marie, et trois cents martyrs qui moururent pendant la captivité en Perse, pour la gloire du Christ.]

Ահկի Գ եւ Ապրիլի Ժ ։ Վկայութիւն սրբոյն Անտիպասայ եպիսկոպոսին Պերգամայ ։

Քահանայապետն Քրիստոսի Անտիպաս * էր յաւուրս սրբոց առաքելոցն եւ էր ծերունի յոյժ ։ Զսա յիշէ Յովհաննէս աւետարանիչն ի տեսլեանն եթէ. Անտիպաս վկայն իմ հաւատարիմ քահանայն ։ Եւ քանզի բազում կուռք եւ դիւաց բնակութիւնք էին ի քաղաքին Պերգամայ աղաչէր երանելի եպիսկոպոսն զԱստուած զի հալածեսցին դեւքն եւ կործանեսցին բագինք կռոցն ։ * A fol. 229 r° b.

Եւ երեւեցան դեւքն յերազի կռապաշտ իշխանաց քաղաքին եւ ասեն. Վասն Անտիպասա քրիստոնէից գլխաւորին ոչ կարեմք կեալ ի տեղւոջս մեր, եւ ոչ ընդունել եւ հոտոտել ի զոհից ձերոց, քանզի յոյժ հալածէ զմեզ ի բնակութենէս մերմէ ։

Եւ յարուցեալ ամենեքեան կալան զնա եւ տարան առաջի զօրավարի քաղաքին, եւ նա յոյժ մեղադիր լինէր նմա թէ Ընդէր զայդ առնես ։ Եւ սուրբն Անտիպաս յանդիմանէր զնոսա վասն ամբարիշտ եւ սնոտի պաշտամանն Դոմետիանոսի եւ իւրումն ։

Եւ զօրավարն ողոքանօք խրատ տայր ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն, եւ

1 Անտիպասայ] Անտիպեայ B || 4-6 Եւ քանզի . . . կռոցն] Եւ քանզի ի քաղաքին Պերգամայ բնակութիւն դիւաց էր ի կուռս, եւ երանելի եպիսկոպոսն աղօթիւք հալածէր զդեւս, եւ անգործ առնէր զխաբէութիւնս նոցա ի կուռս B.

3 AHÈKAN, **10 Avril.**

Martyre de saint Antipas évêque de Pergame.

Le pontife du Christ Antipas * vivait aux jours des saints apôtres; il était très vieux. L'évangéliste Jean en fait mention dans son Apocalypse : *Antipas, mon témoin fidèle*[1], le prêtre. Et comme dans la ville de Pergame il se trouvait beaucoup d'idoles et des habitations de démons, le bienheureux évêque priait Dieu de chasser les démons et de ruiner les autels des idoles. * A fol. 229 r° b.

Les démons apparurent en songe aux notables idolâtres de la ville et leur dirent : « Nous ne pouvons, à cause du chef des chrétiens Antipas, vivre dans notre place, ni recevoir et humer l'odeur de vos sacrifices, car il nous chasse avec force de notre demeure. »

Tous se levèrent, se saisirent (d'Antipas) et le conduisirent chez le commandant des forces de la ville qui lui fit de sévères reproches : « Pourquoi fais-tu cela? » Saint Antipas les blâma de leur culte impie et vain pour Dometianus et pour leur (dieu).

Le commandant conseillait à (Antipas), en le suppliant, de renier le Christ

1. Apocalypse, II, 13.

յորժամ ոչ կարաց հաւանեցուցանել զսուրբն, հրամայեաց անօրէն ժողովրդեանն յափշտակել զնա եւ տանել ի պղնձէ ցուլն, եւ յորժամ ջեռուցին հրով եւ եղեւ ցուլն իբրեւ զհուր, արար զինքն երանելին զնշան սրբոյ խաչին եւ եմուտ ի ցուլն, եւ տարա-
* A fol. 229 v° a. ծեալ զձեռս իւր յերկինս աղօթեաց առ Աստուած եւ ասէ. Լուր Տէր * ձայնի աղաչանաց իմոց եւ զամենայն ատամնացաւ քրիստոնեայս որ անուամբ իմով աղաչեսցեն զքեզ, բժշկեա եւ թեթեւացո ի նոցանէ զցաւս ատամանց. Նոյնպէս եւ ամենայն հիւանդաց օգնեա եւ փարատեա զցաւս հոգւոյ եւ մարմնոյ նոցա, եւ որք նշխարաւ եւ խնկով յիշեն զօր յիշատակի իմոյ փրկեա եւ օգնեա նոցա աստ եւ ի հանդերձելումն : Ձայն եղեւ յերկնից առ նա եւ ասէ. Լսելի եղեն խնդրուածք քո եւ կատարին աղաչանք քո, յամենայն ատամնացաւս որք աղաչեն զԱստուած յամենայն սրտէ : Եւ որպէս ի քուն լեալ սուրբ եպիսկոպոսն ի պղնձի ցուլն բորբոքեալ՝ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Ապրիլի Ժ :

Եւ արք երկիւղածք հանին զնշխարս փառաւորեալ վկային Քրիստոսի Անտիպայ եպիսկոպոսին, թաղեցին պատուով ի նոյն քաղաքին Պերգամայ, յորմէ բղխեն շնորհք բժշկութեան ամենայն ցաւոց՝ յոսկերաց եւ ի տապանէ սրբոյն :

Յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս ճգնաւորն Սարգիս :

2 պղնձէ] պղնձի B || 3-11 եւ տարածեալ... ցուլն բորբոքեալ] ուր աղօթելով սուրբ եպիսկոպոսն որպէս խոր ի քուն լեալ B || 12 Աստուած] Ահկի Դ եւ *add.* B || 14 բղխեն] լինին B || 15 ամենայն ցաւոց՝ յոսկերաց եւ *om.* B — սրբոյն] ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ *add.* B.

et d'immoler aux idoles, puis quand il se vit impuissant à persuader le saint, il ordonna à la foule impie de le saisir et le conduire au taureau de bronze. Quand le taureau eut été chauffé par le feu et fut devenu rouge comme du feu, le saint fit le signe de la croix sur sa personne, pénétra dans le taureau
* A fol. 229 v° a. et, élevant ses mains au ciel, pria Dieu en disant : « Entends, Seigneur, * la voix de mes supplications et guéris des maux de dents tous les chrétiens qui te prieront en mon nom; guéris-les et soulage-les de leurs maux de dents; de même viens en aide à tous les malades et dissipe les maux de leur âme et de leur corps; et à tous ceux qui avec hostie et de l'encens célébreront le jour de ma commémoration, sauve-les et aide-les ici-bas et dans l'autre monde. » Une voix du ciel se fit entendre qui lui dit : « Ta requête a été entendue et voici que tes vœux suppliants s'accomplissent en faveur de ceux qui sont affligés de maux de dents et qui prient le Seigneur de tout cœur. » Et après s'être endormi dans le taureau de bronze embrasé, le saint évêque rendit son âme à Dieu, le 10 avril.

Des personnes pieuses sortirent les restes du glorieux martyr du Christ, l'évêque Antipas, et les inhumèrent avec honneur dans cette même ville de Pergame. Des ossements et du tombeau du saint jaillissent des grâces de guérison pour tous les maux.

En ce jour reposa dans le Christ l'ascète Serge.

Ահկի Դ եւ Ապրիլի ԺԱ ։ Վկայութիւն սրբոյն Արտեմոնայ քահանայի եւ մարտիրոսի ։

Ի ժամանակս կռապաշտ արքային Դիոկղետիանոսի էր քահանայ Լաւոդիկեայ քաղաքին Արտեմոն ծերունին. եւ ամօք միով յառաջ քան * զմարտիրոսութիւնն իւր առնու ընդ իւր զՍիսինոս զեպիսկոպոսն իւր, եւ գնացեալ ի տաճար կռոցն՝ զամենայն բագինսն խորտակեցին եւ կործանեցին ։ * A fol. 229 v° b

Եւ երթեալ կոմսին որոյ անուն էր Պատրիկիոս ի տաճար կռոցն՝ եգիտ զբագինսն խորտակեալ ի յերկիր ։ Եւ լուաւ եթէ Սիսինոս եպիսկոպոսն խորտակեաց եւ փախեաւ ընդ այլ քրիստոնեայսն յեկեղեցին ։ Դիմեաց եւ նա զկնի զի կալցէ զնա, եւ յորժամ ընթանայր ի ճանապարհին՝ կալաւ զնա ցաւ եւ չարաչար վշտանայր. դարձաւ ի տուն իւր, եւ յղեաց առ եպիսկոպոսն եթէ Աղօթեա վասն իմ, եւ եթէ ողջացայց արարից փոխանակ խորտակելոցն ոսկի բագինս ։ Ասէ եպիսկոպոսն. Եթէ հաւատաս ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս ողջանաս ։ Եւ նորա յանձին կալեալ ողջացաւ ։

Եւ յարուցեալ գնաց ի Կեսարիա. եւ հանդիպեալ նմա սուրբն Արտեմոն ծերունի քահանայն եւ զկնի նորա երթային երկու ոչխարք վայրի, եւ գիտաց կոմսն եթէ սուրբն քրիստոնեայ է, կապեաց զնա եւ տարաւ ի Կեսարիա ։ Եւ առաքեաց սուրբն Արտեմոն

13 գնաց] գնայր B || 13-14 նմա ... վայրի] Արտեմոն քահանայի B || 14 կոմսն *om.* B — սուրբն *om.* B || 15 եւ առաքեաց ... եպիսկոպոսն] եւ եդ ի բանդի ։ Ազդ եղեւ Սիսինիոսի եպիսկոպոսի վասն ըմբռնմանն Արտեմոնայ B.

4 AHÉKAN, 11 Avril.

Martyre de saint Artémon prêtre et martyr.

Au temps de l'idolâtre empereur Dioclétien, le vieillard Artémon était prêtre de la ville de Laodicée. Un an avant son * martyre il prend avec lui son évêque Sisinus et, une fois arrivés au temple des idoles, ils brisèrent tous les autels et en firent des ruines. * A fol. 229 v° b.

Le comte, dont le nom était Patricius, s'étant rendu au temple des idoles, trouva les autels brisés par terre. Il apprit que l'évêque Sisinus les avait brisés et s'était enfui avec d'autres chrétiens à l'église. Il courut après lui pour l'arrêter; mais dans sa course, en route, des douleurs le prirent qui le faisaient souffrir cruellement. Il retourna chez lui, envoya dire à l'évêque : « Prie pour moi et, si je guéris, je ferai faire des autels en or à la place de ceux qui ont été brisés. » L'évêque répondit : « Si tu crois en Notre-Seigneur Jésus-Christ tu guériras. » Il accepta et fut guéri.

Et (Patricius), s'étant levé, alla à Césarée. Saint Artémon le prêtre vieillard, que suivaient deux moutons sauvages, le rencontra. Le comte, ayant appris que le saint était chrétien, le fit lier et l'emmena à Césarée. Saint Artémon envoya

վայրի երէն առ եպիսկոպոսն Սիսինոս, եւ մարդկային բարբառով ազդեցին նմա վասն ըմբռնելոյն Արտեմոնի. եւ զարհուրեցաւ եպիսկոպոսն եւ առաքեաց զՓիլէոն սարկաւագն, եւ երթեալ եգիտ զԱրտեմոն ի բանդին :

* A fol. 230 rº a. Եւ կոմսն կոչեաց զԱրտեմոն առաջի * իւր հարցանէր եթէ ուրասցի զՔրիստոս : Եւ նա համարձակութեամբ խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի, եւ ասէ. Վեշտասան ամ ընթեռնուի զաստուածային գիրս, եւ ութ եւ քսան ամ էի սարկաւագ եւ ընթեռնուի զաւետարանն Քրիստոսի, եւ հինգ եւ տասն ամ ի քահանայութեանս իմում ուսուցանեմ ամենեցուն զՔրիստոսի բարեպաշտութիւնս. եւ կռոց ոչ զոհեցի եւ ոչ զոհեմ. բայց հրամայեա՛ ինձ երթալ ի տաճարն Ասկլեպիոսի յորում բնեալ են եօթն վիշապք :

Կոմսն ասէ. Առ ընդ քեզ խունկ եւ երթիջիր : Եւ յորժամ գնաց եւ եմուտ ի տաճարն աղաչեաց զԱստուած, եւ բագինն Ասկլեպիոսի անկեալ խորտակեցաւ եւ վիշապքն փախեան արտաքս, փչեաց երանելին ի նոսա՝ եւ առժամայն անկեալ սատակեցան : Եւ տեսեալ Բիտալիոս քուրմն զեղեալ սքանչելիս հաւատաց ի Քրիստոս :

Եւ կոչեաց կոմսն զսուրբն Արտեմոն եւ ասէ. Որո՞վ զօրութեամբ առնես զայդ : Եւ նա ասէ. Քրիստոսի զօրութեամբն : Եւ հրամայեաց բերել հուր եւ կտրէին ի մարմնոյն Արտեմոնայ եւ խորովէին ի հուրն : Եւ նոյնժամայն եհաս այծեամն յեպիսկո-

4 կոչեաց] կոչեալ B — ուրասցի զՔրիստոս] զոհեսցէ կռոցն B || 5 Քրիստոսի] Տեառն Յիսուսի B || 12 փախեան... սատակեցան] սատակեցան B || 14 — p. 1333 l. 7 եւ կոչեաց... ի տեղւոջէն ջուր *om.* B.

à l'évêque Sisinus les bêtes sauvages qui lui firent savoir en langage humain l'arrestation d'Artémon. L'évêque prit peur et envoya le diacre Philéon, qui, à son arrivée, trouva Artémon dans la prison.

* A fol. 230 rº a. Le comte fit venir en sa * présence Artémon et il lui demanda s'il voulait renier le Christ. Mais celui-ci confessa avec hardiesse le nom du Christ et dit : « Seize ans durant j'ai lu les écritures divines, vingt-huit ans durant je fus diacre et je lus l'évangile du Christ, et depuis quinze ans que je suis prêtre j'enseigne à tous la dévotion au Christ; je n'ai point immolé aux idoles, et je n'immole point; mais permets-moi d'aller au temple d'Asclépius où se trouvent nichés sept dragons. »

Le comte lui dit : « Prends avec toi de l'encens et vas-y. » Lorsqu'il s'y fut rendu et fut entré dans le temple, il pria Dieu et l'autel d'Asclépius tomba et se brisa, et les dragons s'enfuirent dehors. Le bienheureux souffla sur eux et aussitôt ils tombèrent et crevèrent. Le prêtre des idoles Bitalius, témoin de ce miracle, crut au Christ.

Le comte fit venir saint Artémon et lui dit : « Par quelle puissance fais-tu cela? » Il répondit : « Par la puissance du Christ. » (Le juge) ordonna d'apporter du feu; et on taillait des morceaux dans la chair d'Artémon et on les

պոտէն եւ մարդկային բարբառով յանդիմանէր զկոմսն ։ Եւ մի ոմն ի զօրականացն լարեաց զաղեղն իւր, ձգեաց նետ զի հարցէ զայծեամն, եհար զաթոռակից կոմսին եւ սպան ։ Եւ հրամայեաց կոմսն կաթսայ ջեռուցանել ձիւթով եւ * յորժամ եռայ խոնար- * A fol. 230 r° b.
հեցան յօդոյն երկու արծուիք եւ վերացուցին զկոմսն, եւ ձգեցին ի կաթսայն եւ առժամայն հալեցաւ մարմինն, եւ յեռացմանէ կաթսային հեղաւ ձիւթն եւ այրեաց զդահիճսն ։

Իսկ սուրբն Արտեմոն խնդրեաց յԱստուծոյ եւ բղխեաց ի տեղւոջէն ջուր, եւ մկրտեաց զքուրմն Բիտալիոս եւ զայլս բազումս ի կռապաշտիցն, եւ մատուցեալ զսուրբ խորհուրդն հաղորդեցոյց զնոսա ի պատուական մարմնոյ եւ յարենէ Տեառն ։ Եւ ի գիշերին յայնմիկ իջին երկու հրեշտակք յերկնից առ Արտեմոն, եւ ձայն որ ասէր. Ել ի Կեսարիոյ եւ երթիջիր յԱսիա, ի տեղին որ կոչի Վոլվինէս, մերձ ի ծովեզրն, եւ մաքրեա զտեղին՝ քանզի դիւաց բնակարան է, եւ զմարդիկ տեղւոյն բժշկեա ի հիւանդութեանց իւրեանց, եւ դարձո ի բարեպաշտութիւն ։ Եւ եկեալ ցիռ վայրի խօսեցաւ մարդկօրէն, եւ նստաւ Արտեմոն ի վերայ նորա, գնաց ի տեղին եւ բժշկեաց զնոսա ի ցաւոց իւրեանց, եւ մկրտեաց զնոսա Ասիոյ եպիսկոպոսն, եւ նշանագրեաց զտեղին եւ շինեաց եկեղեցի, եւ զմկրտեալսն ձեռնադրեաց քահանայս եւ սարկաւագունս. եւ զԲիտալիոս արար եպիսկոպոս Պաղեստինոյ. եւ անուանեաց զտեղին զայն Խաղաղութիւն ։

8 մկրտեաց] սուրբն Արտեմոն *add.* B || 10 երկու ... եւ ձայն] ազդումն եղեւ նմա ի վերուստ B || 13-14 եկեալ ... ի վերայ նորա *om.* B.

grillait sur le feu. A ce moment-là arriva un chevreuil, envoyé par l'évêque, qui fit en langage humain de vifs reproches au comte. Un des soldats banda son arc, lança une flèche pour atteindre le chevreuil, mais frappa l'assesseur du comte et le tua. Le comte ordonna de chauffer un chaudron avec de la poix et *lorsqu'elle fut en ébullition deux aigles descendirent des airs, soulevèrent le * A fol. 230 r° b.
comte et le jetèrent dans le chaudron; son corps fondit aussitôt; et par suite de l'ébullition du chaudron la poix déborda et brûla les bourreaux.

Sur la requête que saint Artémon fit à Dieu une source jaillit de cet endroit et il baptisa le prêtre des idoles Bitalius et beaucoup d'autres idolâtres; puis il offrit le saint sacrifice, et les communia au précieux corps et sang du Seigneur. Cette nuit-là deux anges descendirent du ciel auprès d'Artémon et une voix lui dit : « Sors de Césarée et rends-toi en Asie, à l'endroit appelé Volvinès, près du bord de la mer, et purifie la localité, car elle est l'habitation des démons; guéris les gens de l'endroit de toutes leurs maladies et convertis-les à la piété. » Un âne sauvage survint qui parla en langage humain et Artémon, s'étant assis dessus, se rendit à l'endroit et guérit tous les gens de leurs maux; l'évêque d'Asie les baptisa, bénit de la croix la localité, y construisit une église, ordonna prêtres et diacres ceux qu'il avait baptisés et fit Bitalius évêque de Palestine. Il donna à la localité le nom de Paix.

Եւ Փիլիկիոսի իշխանին կինն յերից դիւաց այսահարէր, եւ աղաչէր զսուրբն Արտեմոն. եւ նորա սաստեալ դիւացն՝ ելին ի կնոջէն եւ երեւեցան դեւքն * շուն, աղուէս, եւ կատու, եւ առաքեաց զնոսա ի հուր գեհենոյն եւ եղեն անյայտ ։ Ողջացաւ կինն եւ հաւատաց ի Քրիստոս, ինքն եւ այրն իւր եւ ամենեքեան որ ի տանն էին եւ մկրտեցան ։

* A fol. 230 v° a.

Եւ սուրբն Արտեմոն առաքեաց զայծեամն ի Լաւոդիկեա քաղաք առ Սիսինոս եպիսկոպոսն, եւ ազդեցոյց նմա զամենայն մեծամեծսն Աստուծոյ ։ Եւ նոյնժամայն յափշտակեաց հրեշտակն զսուրբն Արտեմոն, եւ տարաւ ի տեղին ուր զայցելութիւնն արար նմա Աստուած, եւ մարտիրոսութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Ապրիլի ԺԱ ։ Եւ եղբարք ոմանք յեղբարցն ի Կեսարիոյ թաղեցին պատուով զմարմինն սրբոյն Արտեմոնայ ի տեղւոջն յայնմիկ ։ Եւ գրեցին ճշգրտիւ զվկայութեամբ վարս երանելոյն ։

* B p. 162 b.

[B * Յայսմ աւուր վարք եւ յիշատակ երանելոյն Պետրոսի մաքսաւորին ։

Էր սա ափրիկեցի, այր մեծատուն եւ երբեմն անողորմ առ աղքատս ։ Եւ յաւուր միում ձմերայնոյ մինչդեռ աղքատք ոմանք նստեալ ջեռնուին հանդէպ արեգական, այր իւրաքանչիւր սկսան գովել զողորմած մեծատունսն յականէ յանուանէ եւ պարսաւել զանողորմսն. բանս ի մէջ անկաւ եւ վասն մաքսաւորին Պետրոսի, եւ ոչ ոք գտաւ որ առեալ էր ի տանէ նորա ողորմութիւն ինչ ։

1 յերից դիւաց] ի դիւաց B || 2 ելին] եհան B — եւ երեւեցան... եղեն անյայտ *om.* B || 5-7 առաքեաց... տարաւ] գնաց B || 8 Աստուած] Ահկի Դ եւ *add.* B.

La femme du gouverneur Philicius était possédée de trois démons, elle supplia saint Artémon. Vivement réprimandés par lui, les démons quittèrent la femme; puis les démons apparurent (sous la forme)* de chien, renard et chat; il les envoya dans le feu de la géhenne, et ils disparurent. La femme, guérie, crut au Christ, elle et son mari, avec tous ceux qui se trouvaient dans la maison, et ils se firent baptiser.

* A fol. 230 v° a.

Saint Artémon envoya le chevreuil à la ville de Laodicée à l'évêque Sisinus et l'avisa de tous ces grands miracles de Dieu. Aussitôt un ange enleva saint Artémon et le déposa à l'endroit où Dieu lui avait fait visite, et il y rendit son âme à Dieu en martyr le 11 avril. Quelques frères de Césarée s'y rendirent et inhumèrent avec honneurs le corps de saint Artémon à l'endroit même et ils écrivirent avec exactitude dans le martyrologe la vie du Bienheureux.

* B p. 162 b.

[B* En ce jour vie et commémoration du bienheureux Pierre le publicain.

Il était Africain, homme riche et parfois sans pitié pour les pauvres. Un jour d'hiver, pendant que quelques pauvres assis se chauffaient au soleil, chacun se mit à faire l'éloge des riches charitables en les citant par leurs noms et à blâmer ceux qui n'avaient pas de pitié. La conversation tomba sur le publicain Pierre, et il ne se trouva personne qui eût reçu de sa maison la moindre aumône.

Յայնժամ մի ոմն յաղքատացն ասէ. Զի՞նչ տայք ինձ թէ ես առից այսօր ի տանէ նորա ողորմութիւն : Ասացին եւ զգրաւն : Եւ գնացեալ եկաց արտաքոյ դրան մաքսապետին եւ սպասէր գալստեան նորա. եւ ի նմին ժամու եկեալ մտանէր ընդ դուռն բարձեալ ի գրաստի հաց զերմակ, եւ աղքատն աղաչէր եւ խնդրէր ի նմանէ ողորմութիւն : Եւ նա զաչսն այսր անդր յածեալ իբրեւ ոչ գտանէր քար կամ փայտ հարկանել եւ վանել անտի, ի բարկութենէ սրտին առեալ զբտակ մի հաց ձգեաց յերեսս աղքատին. եւ նա * խնդութեամբ առեալ փաղեաց առ ընկերս իւր, եւ ասէր երդմամբ թէ Յիւր ձեռանէ առի : * B p. 163 a.

Եւ յետ երկուց աւուրց հիւանդացաւ Պետրոս մերձ ի մահ, եւ տեսանէ ի տեսլեան գիշերոյ՝ որպէս թէ համարս պահանջէին ի նմանէ վասն ամենայն գործոց իւրոց զոր արարեալ էր յընթացս կենաց : Եւ արք սեւադէմք, դժնատեսիլք եւ սոսկալիթխարք ժողովեալ ի մի վայր՝ դնէին ի մի թաթ կշռոյ զչար գործս նորա : Եւ ի միւս կողմն կացեալ արք պայծառադէմք եւ լուսազգեացք սքանչելի եւ ահաւոր տեսլեամբ, եւ ոչ ինչ գործ բարի տեսեալ Պետրոսի՝ տրտմէին յոյժ : Եւ ապա գտեալ զբտակ մի հացին զոր տուեալ էր աղքատին սաստիւ եւ ցասմամբ, եդին ի միւս թաթն եւ ծանրացաւ կշիռն : Եւ ասեն ցՊետրոս. Յաւել այսուհետեւ ի տուրս աղքատաց, ապա թէ

Alors un des pauvres dit : « Que me donnez-vous si aujourd'hui je reçois une aumône de sa maison? » Chacun dit son pari. (Le pauvre) alla se poster à l'extérieur de la porte du chef des publicains et il attendit son arrivée. A ce moment il arriva et entra par la porte avec du pain blanc chargé sur un âne. Le pauvre le supplia de lui faire une aumône. Il jeta un regard à droite, à gauche, et, ne trouvant point de pierre ou de morceau de bois pour frapper (le pauvre) et le chasser de là, la rage au cœur, il saisit une miche de pain et la lança à la figure du pauvre, qui *la reçut avec joie et courut auprès de ses compagnons; et il leur disait avec serment : « C'est de sa propre main que je l'ai eue! » * B p. 163 a.

Deux jours après, Pierre tomba malade à mourir. Et voici qu'en rêve, la nuit, il a une vision : il lui semblait qu'on lui demandait compte de toutes les actions qu'il avait accomplies au cours de sa vie. Des hommes à figure noire, à l'aspect farouche, des colosses terribles réunis en un endroit mettaient sur l'un des plateaux d'une balance toutes ses mauvaises actions. De l'autre côté des gens à figure joyeuse et revêtus de lumière, à l'aspect merveilleux et terrible, qui n'avaient remarqué aucune bonne action de Pierre, s'attristaient fort. Ayant enfin trouvé l'unique miche de pain que (Pierre), de rage et de colère, avait donnée au pauvre, ils la mirent sur l'autre plateau, et elle pesa dans la balance. Ils dirent alors à Pierre : « Ajoute désormais à tes offrandes aux pauvres, sinon, tu seras livré aux mains de ces gens des

ոչ՝ մատնեցիս ի ձեռս խաւարայնոցս այսոցիկ ։ Եւ զարթուցեալ Պետրոս ի միտ էառ եթէ ողորմութիւնն փրկէ յահագին դատաստանացն Աստուծոյ, եւ այնուհետեւ այնչափ ողորմած եղեւ մինչ զի յանձն իւր ոչ խնայեաց ։

Դէպ եղեւ նմա երթալ ուրեք ի մաքսաւորութիւն, եւ տեսեալ զնա նաւորդ մի մերկ՝ որ զերծեալ էր ի նաւաբեկութենէ եւ կորուսեալ էր զամենայն ինչս իւր, եւ անկեալ առաջի Պետրոսի խնդրէր ի նմանէ ողորմութիւն ։ Եւ նա հանեալ զներքին հանդերձն իւր ետ նաւորդին, տալով նմա երդումն զի զգեցցի. եւ նա ամաչելով զգենուլ զայն՝ ետ ումեմն ի վաճառել ։ Եւ ընդ անցանելն Պետրոսի տեսեալ զայն ի վաճառանոցն՝ տրտմեցաւ յոյժ ։ Եւ մինչդեռ ի քուն եմուտ՝ ետես զոմն լուսափայլ զդիմօք որ ունէր ի գլուխ իւր զխաչ, եւ արկեալ էր զիւրեւ զհանդերձն զայն զոր տուեալ էր նաւորդին, եւ ասէ. Գոհ եմ զքէն զի մերկ էի եւ զգեցուցեր զիս ։

* B p. 163 b. * Իսկ Պետրոս զարթուցեալ ի միտս եկն եւ ասէ. Եթէ աղքատն Քրիստոս է, ոչ մեռայց մինչեւ եղէց իբրեւ զմի յաղքատաց ։ Եւ առժամայն կոչեաց զդպիրն իւր որ էր արծաթագին ծառայ իւր, եւ ասէ. Եթէ ոչ լուիցես ինձ՝ վաճառեմ զքեզ բարբարոսաց ։ Եւ ետ նմա տասն լիտր արծաթ եւ ասէ. Երթ եւ առ քեզ վաճառս, եւ գնեա զիս իբրեւ զծառայ, եւ տարեալ յԵրուսաղէմ վաճառեա զիս առն քրիստոնէի, եւ զգինս իմ տուր աղքատաց ։ Եւ դպիրն արար ըստ հրամանի նորա, եւ գնացին յԵրուսաղէմ

ténèbres. » Pierre, s'étant réveillé, comprit que la charité sauve (l'homme) des terribles jugements de Dieu, et il fut par la suite à ce point charitable qu'il le fut jusqu'aux dépens de sa propre personne.

Il lui arriva d'aller quelque part pour affaire de publicain. Un navigateur nu, qui avait échappé au naufrage et avait perdu tout ce qu'il possédait, l'aperçut, tomba aux genoux de Pierre et lui demanda l'aumône. Pierre se dévêtit de ses habits de dessous, les donna au navigateur en lui faisant jurer qu'il se les mettrait; mais celui-là, ayant honte de les mettre, les mit en vente chez quelqu'un. Pierre, en passant devant le marché, les aperçut et en fut très attristé. Lorsqu'il fut endormi, il vit un homme au visage éclatant de lumière qui avait une croix sur la tête et qui avait endossé les vêtements qu'il avait donnés au navigateur et qui dit : « Je suis content de toi, car j'étais nu et tu m'as habillé. »

* B p. 163 b. * Pierre, s'étant réveillé, réfléchit et dit : « Si le pauvre c'est le Christ, je ne veux pas mourir avant d'être devenu comme un de ces pauvres. » Et il appela aussitôt son secrétaire, qui était son esclave, qu'il avait acheté à prix d'argent, et lui dit : « Si tu ne m'obéis point je te vendrai aux barbares. » Il lui donna dix livres d'argent et lui dit : « Va, et achète-toi des marchandises, puis achète-moi comme esclave et emmène-moi à Jérusalem; là, vends-moi à un chrétien et donne mon prix aux pauvres. » Le secrétaire fit comme il lui avait été ordonné. Ils se rendirent à Jérusalem et il le vendit à un orfèvre du

եւ վաճառեաց զնա արծաթագործի ումեմն որոյ անուն էր Զուլէ, եւ առեալ յիսուն պահեկան զգինն՝ ետ աղքատաց :

Եւ ինքն Պետրոս զգեցեալ էր հանդերձս անպաճոյճս եւ հնոտիս, եւ կայր ի ծառայութիւն Զուլէ արծաթագործին. եւ նախատէին զնա ծառայակիցք իւր եւ այպանէին եւ յիմար եւ խելագար կոչէին, եւ բազում անգամ տրտմեցուցանէին զնա :

Եւ ի միում գիշերի երեւեցաւ նմա Քրիստոս որպէս երեւեալ էր նմա յԱփրիկէ, եւ ունէր յիսուն պահեկանն ի ձեռին եւ ասէր ցնա. Մի՛ տրտմիր Պետրէ, զի ահա զգին քո առի, եւ դու համբերեա՛ զի մեծ պսակ պատրաստեալ է քեզ : Եւ զարթուցեալ գոհացաւ զԱստուծոյ եւ կայր ուրախութեամբ :

Եւ յետ այնորիկ եկին ոմանք արծաթագործք յԱփրիկոյ յԵրուսաղէմ վասն աղօթից, եւ Զուլէ կոչեաց զնոսա ի պատիւ, եւ Պետրոս կայր ի սպասու : Եւ արքն նմանեցուցեալ զնա Պետրոսի ասեն ցԶուլէ. Մեծ ոմն այնուական ունիս ի սպասաւորութիւն քեզ, եւ կամէին ունել զնա :

Եւ Պետրոս փախուցեալ փութացաւ ի դուռն, եւ էր դռնապանն խուլ եւ համր, եւ նշանացի խօսէին նմա ի բանալ եւ ի փակել : Ասէ ցնա Պետրոս. Քեզ ասեմ յանուն Յիսուսի Քրիստոսի բա՛ց զդուռն : Եւ նա առժամայն լուաւ զբարբառ նորա եւ ասէ. Ահաւասիկ եմ * եւ բաց : Եւ Պետրոս ելեալ ընդ այն գնաց : Յայնժամ խուլն եւ * B p. 164 a.

nom de Zoulé; et ayant reçu pour son prix cinquante écus, il les donna aux pauvres.

Quant à Pierre, vêtu d'habits ordinaires et vieux, il était dès lors au service de l'orfèvre Zoulé. Les autres esclaves, ses compagnons, l'insultaient, se moquaient de lui, l'appelaient fou et idiot, et bien souvent le rendaient triste.

Une nuit le Christ lui apparut, comme il lui était apparu en Afrique, tenant les cinquante écus dans sa main, et lui dit : « Ne t'attriste point, Pierre, car voici que ton prix, je le tiens! Toi, prends patience, car une grande couronne t'est préparée. » A son réveil il rendit grâces à Dieu et il était tout en joie.

Par après, quelques orfèvres vinrent d'Afrique à Jérusalem pour y prier; Zoulé les invita et leur fit les honneurs. Pierre faisait le service. Et ces gens, dans le serviteur ayant reconnu Pierre, dirent à Zoulé : « Tu as à ton service un grand noble, » et ils voulaient le retenir.

Pierre se sauva et se précipita vers la porte. Le portier était sourd et muet, et on lui parlait par signes pour ouvrir et fermer (la porte). Pierre lui dit : « Je te dis au nom de Jésus-Christ : ouvre la porte. » Et celui-là aussitôt entendit sa voix et dit : « Me voilà, » * et il ouvrit. Et Pierre sortit par la porte * B p. 164 a.
et s'en alla. Alors le sourd-muet se mit à crier à pleine voix : « L'esclave qui vient de sortir de la maison a ouvert mes oreilles et a délié ma langue. » Les

համրն մեծաւ բարբառով աղաղակէր թէ Ծառայն որ եղ ի տանէս՝ եբաց զականջս իմ եւ արձակեաց զկապս : Եւ ելեալ ծառայակիցքն ընթացան յայսկոյս եւ յայնկոյս, եւ ոչ գտին զնա : Եւ սկսան զղջանալ եւ ապաշաւել Զուլէ եւ ամենայն ընտանիք նորա եւ ծառայք, զի յիմար համարէին զնա եւ անարգէին :

Իսկ Պետրոս փախուցեալ գնաց յանապատ, եւ աշակերտեալ սրբոյն Մակարայ մեծի՝ բազում ճգնութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս : Այսպէս աղքատացաւ Պետրոս, եւ ստացաւ զանանց մեծութիւնն ի Քրիստոսէ Աստուծոյ :]

Ահեկի Ե եւ Ապրիլի ԺԲ : Վկայութիւն սրբոյն Կրիսկենդոսի :

Քրիստոսի վկայն Կրիսկենդոս էր ի քաղաքէն Միւռոնայ Լիկիացւոց, եւ էր ծերունի եւ ի պատուական ազգէ. եւ տեսանէր զկռապաշտսն զի պատուէին զպղծելի տօնս իւրեանց, գնաց առ նոսա եւ պատուիրէր եւ խրատ տայր ի բաց կալ ի մոլորութենէն եւ դառնալ յԱստուած կենդանի :

Եւ կալեալ զնա կռապաշտքն կացուցին առաջի դատաւորին, եւ անարգեաց զսուրբն չարագլուխ եւ չարադեւ ասելով նմա : Ասէ սուրբն. Ով դատաւոր, Քրիստոս
* A fol. 230 v° b. է * թագաւոր եւ զնա պարտ է պաշտել, եւ ես քրիստոնեայ եմ եւ կամիմ որ ամենեքեան քրիստոնեայ լինիցին, որպէս եւ դու կամիս զի ամենեքեան լինիցին իբրեւ զքեզ : Եւ

autres esclaves, étant sortis, se mirent à courir de-ci de-là, mais ils ne le trouvèrent point. Zoulé et toute sa famille ainsi que les esclaves se mirent à avoir du regret et des remords de l'avoir tenu pour fou et de l'avoir insulté.

Pierre, qui s'était sauvé, se rendit au désert, et, après être devenu disciple du grand saint Macaire, en grand ascétisme, il reposa dans le Christ. C'est ainsi que Pierre se fit pauvre et obtint du Christ Dieu la richesse qui ne passe pas.]

5 AHÉKAN, **12 Avril**.

Martyre de saint Crescentus.

Le martyr du Christ Crescentus était de la ville de Myron en Lycie; c'était un vieillard et il était de noble famille. Il voyait les idolâtres qui célébraient leurs abominables fêtes. Il alla à eux et il leur enjoignait et leur conseillait de se retirer de leur erreur et de se convertir au Dieu vivant.

Les idolâtres, s'étant saisis de lui, le citèrent devant le juge, qui méprisa le saint en l'appelant mauvaise tête et méchant démon. Le saint lui répondit :
* A fol. 230 v° b. « O juge, c'est le Christ qui est * roi, et c'est Lui qu'il faut adorer; moi, je suis chrétien et je veux que tous soient chrétiens, comme toi tu veux que

եհարց դատաւորն եթէ. Զի՞նչ անուն է քո ։ Եւ նա ասէ. Քրիստոնեայ եմ. եւ զանունն ամենեւին ոչ յայտնեաց, այլ ասէր. Մեք ոչ եմք իբրեւ զկուռս ձեր որ զանուանս փոփոխեն, այլ յանուանէ միայնոյ մեծի Աստուծոյ մերոյ Քրիստոսի Փրկչին անուանիմք քրիստոնեայք ։

Եւ հրամայեաց դատաւորն կախել զսուրբն, եւ այնչափ ձաղկեցին մինչեւ ամենայն կողքն քերթեցան ։ Եւ սուրբն աղաղակէր. Քրիստոնեայ եմ եւ անուանիմ Քրիստոսի ծառայ, եւ հայր ունիմ զԱստուած յերկինս, եւ մայրն իմ յերկրի՝ զեկեղեցի, եւ քաղաքն իմ՝ վերին Երուսաղէմ ։ Ասէ դատաւորն. Կարող ես մարմնով խոստովանել զաստուածսն մեր, եւ հոգւով հաւատալ յԱստուածն քո, եւ ազատիլ ի տանջանացդ ։ Սուրբն ասէ. Հոգին տայ խօսել մարմնոյն, եւ մարմինն զհետ երթայ կամաց հոգւոյն. եւ եթէ հոգին ոչ հրամայէ՝ մարմինն զիա՞րդ կարէ զոհել կռոց դիւաց զոր ատէ եւ գարշի. եւ ձեռք ո՞րպէս կարեն զոհս մատուցանել առանց հոգւոյ ։

Բորբոքեցին հուր եւ տարան զսուրբն զի արկցեն անդ. եւ նա համբարձեալ զձեռս եւ զաչս յերկինս՝ ասէ. Գոհանամ զքէն Աստուած արարիչ երկնի եւ երկրի, Հայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի զի կատարեցաւ բանն որ ասէ. * Ոսկի եւ արծաթ * A fol. 231 r° a.

9 մեր *om.* B || 11 կարէ] կարող է B || 12 կարեն] կարող են B || 13 համբարձեալ] համբարձ B.

tous soient comme toi. » Le juge lui demanda : « Quel est ton nom? » Il répondit : « Je suis chrétien, » et il ne lui fit point du tout connaître son nom, et il ajouta : « Nous, nous ne sommes pas comme vos idoles qui changent de nom; nous nous appelons chrétiens du nom de notre seul grand Dieu, le Christ rédempteur. »

Le juge ordonna de suspendre le saint, et on le flagella à tel point que tous ses flancs en furent déchirés. Le saint criait : « Je suis chrétien et je m'appelle serviteur du Christ, j'ai pour père Dieu aux cieux, et ma mère sur la terre c'est l'Église; ma ville c'est la Jérusalem d'en haut. » Le juge dit : « Tu peux bien confesser nos dieux avec ton corps, et croire à ton Dieu avec ton âme, et tu seras délivré de tes tortures. » Le saint répondit : « C'est l'âme qui fait parler le corps, et le corps suit la volonté de l'âme; si l'âme ne commande point, comment peut-il immoler aux idoles démons qu'il hait et qu'il abhorre; comment les mains peuvent-elles offrir des sacrifices sans l'âme? »

On alluma un grand feu et on y conduisit le saint pour l'y jeter. Il éleva les mains et les yeux au ciel et dit : « Je Te rends grâces, Dieu créateur du ciel et de la terre, Père de Notre-Seigneur Jésus-Christ, de ce que s'est accomplie en moi la parole qui dit : * *L'or et l'argent sont éprouvés par le feu*[1]. Reçois * A fol. 231 r° a.

1. Cf. Job, XXIII, 10.

հրով փորձի․ ընկա՛լ զաղաչանս իմ որպէս խունկ առաջի քո, վասն խոստովանողաց անուանդ քում սրբոյ, եւ ծանիցեն անաստուածքն եթէ ոչ գոյ այլ Աստուած որ ունի իշխանութիւն կենաց եւ մահու բայց ի քէն, եւ ընկա՛լ զհոգի իմ :

Եւ մտեալ ի հուրն տարածեաց զմարմին իւր, եւ աղաղակեաց մեծաւ բարբառով․ Փառք քեզ Աստուած : Եւ ընդ ձայնին աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Ապրիլի ԺԲ : Եւ մազ մի յանձնէն ոչ այրեցաւ եւ ոչ ի գլխոյն ի հուրն : Եւ եղեւ պատարագ ընդունելի վասն մոլորեալ քրիստոնէիցն որք յահէն զոհեցին կռոցն, զի դարձցին եւ կեցցեն ըստ խնդրուածոցն իւրեանց :

Եւ երթեալ քրիստոնէիցն ժողովեցին զոսկերսն եւ թաղեցին ի մէջ պողոտային, երեք ասպարիսաւ հեռի ի քաղաքէն, զի ամենեքեան որք անցանիցեն վայելեսցեն յօրհնութենէ սրբոյ վկային Քրիստոսի Կրիսկինտոսի :

Յայսմ աւուր վկայն Քրիստոսի Դիոսկորիդոս ի նոյն քաղաքին Միւռոնայ Լիկէացւոց յանօրէն դատաւորէն յետ բազում տանջանաց սրով կատարեցաւ, վասն զի ոչ զոհեաց կռոցն :

1 զաղաչանս իմ] եւ եղիցին աղօթք իմ *add.* B || 5 Աստուած] Քրիստոս՝ Աշկի Ե եւ B || 6 Եւ մազ ... հուրն *om.* B || 8 իւրեանց] իւրոց B || 12 աւուր] սուրբ *add.* B.

mes prières comme l'encens en Ta présence pour ceux qui confessent ton saint nom et que les athées sachent qu'il n'y a point d'autre Dieu qui ait le pouvoir sur la vie et la mort excepté Toi, et reçois mon âme. »

Et étant entré dans le feu, il étendit son corps et cria à haute voix : « Gloire à Toi, Dieu. » Et c'est avec ce cri qu'il rendit son âme à Dieu le 12 avril. Et pas un poil de son corps, pas un cheveu de sa tête ne fut brûlé dans le feu. Il fut agréé comme victime pour les chrétiens égarés qui par crainte avaient immolé aux idoles, afin qu'ils se convertissent et vécussent conformément à ce qu'il avait demandé en ses prières.

Les chrétiens allèrent recueillir ses os et les inhumèrent au milieu de la grand'route, à trois lieues de la ville, pour que tous ceux qui passeraient par là pussent jouir de la bénédiction du saint martyr du Christ Crescentus.

En ce jour le martyr du Christ Dioscoridos de la même ville de Myron de Lycie fut, après bien des tortures, martyrisé par le glaive (par ordre) du juge impie, pour n'avoir point immolé aux idoles.

Ահկի Զ եւ Ապրիլի ԺԳ ։ Վկայութիւն սրբոցն Շմաւոնի եպիսկոպոսի ի Պարս եւ Փուսիկ կուրապաղատի եւ դստերն եւ Աբդլայի քահանայի ։

Փառաւորեալ ծերունին Շմաւոն էր * ամաց հարիւր տասն եւ եօթանց, եւ էր եպիսկոպոս ի Պարսիկս Սալքտոյ եւ Կտեսիփոնեայ քաղաքացն, յաւուրս արեգակնապաշտ արքային պարսից Սաբուհոյ ։ Իբրեւ զարեգակն փայլեաց աստուածահաճոյ բանիւք եւ գործովք ի մէջ վայրենաբարոյ ազգացն ։ * A fol. 231 r° b.

Այս երանելի ծերունիս տեսանէր զպիղծ եւ զգարշելի գործս Պարսից զոր առնէին յեկեղեցիսն Աստուծոյ, վշտանայր եւ տրտմէր յանձին իւրում, եւ խնդրէր յԱստուծոյ մեռանիլ մարտիրոսութեամբ վասն անուան իւրոյ ։ Գրեաց հրովարտակ առ արքայն Սաբուհիս այսպէս. Մեք որ ծառայքս եմք Յիսուսի Քրիստոսի Որդւոյն Աստուծոյ, գին եմք պատուական արեան նորա, եւ ոչ կարեմք լինել ծառայք ընդ հարկաւ անբարշտաց ։ Մեր ոչ արծաթ գոյ եւ ոչ ոսկի, եւ յօժար եմք մեռանել մանաւանդ վասն չարչարելոյն վասն մեր ։

Եւ յորժամ ընթերցաւ զգիրն բարկացաւ յոյժ, եւ հրամայեաց զի կապանօք տարցեն

1 Վկայութիւն... քահանայի] Վկայութիւն սրբոյն Շմաւոնի կաթողիկոսի Պարսից, եւ Փուսկեայ կիւրապաղատի եւ դստերն իւրոյ Անկիարայ եւ Աբդլայի քահանայի B || 4 Սալքտոյ եւ Կտեսիփոնեայ] Սալի եւ Տիսբոնայ B || 5 պարսից] Շապհոյ *add.* B || 12 մանաւանդ *om.* B || 13 վասն մեր] յաղագս մեր B.

6 AHÉKAN, 13 Avril.

Martyre des saints Siméon, évêque en Perse, Phusik, Curopalate, de sa fille et d'Abdla, prêtre.

Le glorieux vieillard Siméon était * âgé de cent dix-sept ans, il était évêque des villes de Salikhte et de Ktisphone en Perse, aux jours de Sapour roi des Perses et adorateur du soleil. Il brilla comme le soleil par ses paroles et ses œuvres agréables à Dieu au milieu de ces populations à mœurs sauvages. * A fol. 231 r° b.

Ce bienheureux vieillard, témoin des actes impurs et exécrables que les Perses commettaient dans les églises de Dieu, s'affligeait et s'attristait en lui-même et il demandait à Dieu de mourir par le martyre, pour son nom. Il écrivit une lettre au roi Sapour en ces termes : « Nous qui sommes les serviteurs de Jésus-Christ fils de Dieu, nous sommes le prix de son précieux sang et nous ne pouvons être esclaves tributaires des impies. Nous ne possédons ni argent, ni or, et nous désirons par-dessus tout mourir pour Celui qui a souffert pour nous. »

Lorsque (le roi) eut lu cet écrit, il entra dans une grande colère et ordonna

զերանելի ծերն առաջի նորա. եւ տարան առաջի երկու աշակերտօք : Եւ յորժամ եմուտ երկիր ոչ եպագ : Եւ հարցանէին. Ընդէ՞ր երկիր ոչ պագեր արքային որպէս յամենայն ժամ աներիր յորժամ մտանէիր առաջի նորա : Եւ նա ասէ. Յորժամ խաղաղութեամբ մտանէի առաջի նորա երկիր պագանէի, այժմ կապեալ շղթայիւք երկիր ոչ պագանեմ. Եւ բազում բանս յաստուածային գրոց խօսեցաւ ընդ թագաւորն :

* A fol. 231 v° a. * Հրամայեաց եւ տարան զնա ի բանդ, եւ անդ տարածեալ զձեռս իւր յերկինս՝ խնդրէր յԱստուծոյ կատարել արեամբ զընթացս իւր փութապէս : Եւ յետ աւուրց հրամայեաց թագաւորն հատանել սրով զգլուխ նորա եւ այլ քրիստոնէիցն որ կային Քրիստոսի արգելեալք էին ի բանդն : Եւ յորժամ հանին ի բանդէն, հանին եւ այլ կապեալ քրիստոնեայս՝ քահանայս եւ սարկաւագունս եւ կրօնաւորս հարիւր անձն :

Եւ յորժամ տարան ի տեղին՝ քաջալերէր Քրիստոսի քահանայապետն զսուրբ վկայսն, եւ առաջի նորա հատին զգլուխս հարիւր վկայիցն : Եւ մի ի քահանայիցն դողայր յահէն, որում անուն էր Աբդլա, եւ այր պարսիկ որ էր պատուով կուրապաղատ, որոյ անուն էր Փուսիկ, քրիստոնեայ հաւատով, ասէ ցքահանայն Աբդլա որ դողայրն յահէն. Խփեա՛ զաչսդ եւ մի՛ երկնչիր, Քրիստոս լուսաւորէ զքեզ : Եւ հատին զգլուխ նորա :

Եւ մատնեցին առ թագաւորն զՓուսիկ Կուրապաղատն եթէ քրիստոնեայ է, եւ

1 ծերն] ծերունին B || 6 տարածեալ] տարածեաց B || 15 զգլուխ նորա] զգլուխ քահանային, եւ ապա հատին յետոյ զգլուխ սրբոյ եպիսկոպոսին Շմաւոնի Ահկի Զ եւ Ապրիլի ԺԳ B.

d'amener le bienheureux vieillard chargé de liens en sa présence. On l'amena accompagné de deux disciples. Lorsqu'il fut entré il ne se prosterna point. Et on lui demandait : « Pourquoi ne t'es-tu pas prosterné devant le roi comme tu le faisais chaque fois que tu te présentais devant lui ? » Il répondit : « Quand je me présentais en paix devant lui, je me prosternais, mais maintenant que me voilà chargé de chaînes, je ne me prosterne point. » Il prononça devant le roi bien des paroles tirées des écritures divines.

* A fol. 231 v° a. * (Le roi) ordonna de le conduire en prison ; là il étendit ses mains vers le ciel et demandait à Dieu d'achever promptement sa carrière dans le sang. Quelques jours après, le roi ordonna de lui trancher la tête par le glaive, à lui et à d'autres chrétiens qui étaient retenus en prison pour le Christ. Lorsqu'on les fit sortir de la prison, on fit sortir encore d'autres chrétiens enchaînés, des prêtres, des diacres et des religieux : cent personnes.

Lorsqu'ils furent amenés à l'endroit (de l'exécution), le pontife du Christ encourageait les saints martyrs ; et on trancha devant lui la tête aux cent martyrs. Un des prêtres, dont le nom était Abdla, tremblait de peur, et un Persan qui avait la dignité de Curopalate, dont le nom était Phousik, et qui était de foi chrétienne, dit au prêtre Abdla qui tremblait de peur : « Ferme tes yeux et n'aie point peur, le Christ t'illuminera. » Et on lui trancha la tête.

On dénonça au roi Phousik le Curopalate comme étant chrétien et on lui

պատմեցին զբանն զոր ասաց ցքահանայն որ դողայրն : Եւ կոչեաց առաջի իւր հարցանէր. եւ նա խոստովանեցաւ համարձակութեամբ զքրիստոնէական հաւատն իւր, եւ զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած : Եւ նոյնժամայն հանին զնա յերեսաց արքային, եւ տարան արտաքոյ ապարանիցն, հատին զլեզուն * եւ գանձն հարկանելով քերթեցին, եւ * A fol. 231 v° b. այնպէս կատարեցաւ աւանդելով զհոգին իւր բարի խոստովանութեամբ առ Աստուած :

Եւ դուստր մի էր նորա կուսան եւ քրիստոնեայ, կրօնաւորի զգեստով. եւ վասն զի խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի եւ խնդաց ընդ նահատակութիւնն հօրն իւրոյ՝ հատին եւ զնորա զգլուխն, ի գոհութիւն Տեառն Աստուծոյ մերոյ :

[B * Յայսմ աւուր յիշատակ է հազար հազարաց վկայիցն, որք սքանչելի բազմութեամբ եպիսկոպոսաց եւ քահանայից եւ զանազան կարգաց պաշտօնէից եւ ժողովրդականաց՝ քառասուն ամ հալածանօք ի Պարս շրջեցան, եւ յետոյ մեծ տանջանօք չարչարեալ ընդ սրբոյն Շմաւոնի կատարեցան :] * B p. 164 a.

Ահկի Է եւ Ապրիլի ԺԴ : Վկայութիւն հազար վկայիցն որ ի Պարս կատարեցան :

Անպարիշտն եւ անօրէնն Սաբուհիս արքայն Պարսից յորժամ զսիրելի թագադիրն իւր զներքինին Գուշտազատ եսպան, յոյժ տրտմեցաւ, եւ բարկութեամբ լցեալ հրամա-

5 կատարեցաւ աւանդելով] աւանդեաց B || 6 զգեստով] զգեստուք B || 13 Վկայութիւն ... կատարեցան] Վկայութիւն սրբոց վկայիցն հազարաց որ ի Պարսիկս կատարեցան B || 15 ներքինին *om.* B.

rapporta les paroles qu'il avait dites au prêtre qui tremblait. (Le roi) le fit venir en sa présence et il l'interrogeait. Il confessa avec hardiesse sa foi chrétienne et le Christ vrai Dieu. Aussitôt on le fit sortir de devant la face du roi, on le conduisit hors du palais, on lui coupa la langue, * à force de le * A fol. 231 v° b. frapper on écorcha tout son corps et c'est ainsi qu'il fut martyrisé et rendit son âme à Dieu en le confessant vaillamment.

Il avait une fille, vierge et chrétienne, qui avait pris l'habit de religieuse. Et, parce qu'elle avait confessé le nom du Christ et s'était réjouie du martyre de son père, on lui trancha la tête, à la gloire de Notre-Seigneur Dieu.

[B * En ce jour commémoration des mille milliers de martyrs qui, multi- * B p. 164 a. tude admirable d'évêques, de prêtres, de ministres de tous rangs, et de laïques, quarante ans durant, en butte aux persécutions, parcoururent la Perse et furent ensuite martyrisés dans de grandes tortures avec saint Siméon.]

7 AHÈKAN, **14 Avril.**

Martyre des mille martyrs qui furent exécutés en Perse.

L'impie et inique roi des Perses, Sapour, après avoir tué son cher ministre couronneur, l'eunuque Gousdazat, devint très triste; et, plein de colère, il

չեաց զամենայն քրիստոնեայսն սրով սպանանել՝ որ ոչն հաւանին բանից նորա, եւ ոչ երկիր պագանեն արեգական եւ հրոյ :

Եւ անաստուած զօրականքն սուր եդեալ ի վերայ սրբոց վկայիցն եւ հատին հազար քրիստոնէի գլուխ՝ Ապրիլի ԺԴ, զկնի սրբոյ Զատկին, եւ արիւն նոցա որպէս առու հեղաւ :

Եւ յետոյ զղջացաւ թագաւորն յոյժ ընդ այնչափ զենումն նոցա, եւ հրամայեաց զի այլ քրիստոնեայ վասն հաւատոյն իւրոյ մի՛ մեռցի : Եւ եղեւ խաղաղութիւն ամս բազումս մինչեւ Սաբուռիոս մեռաւ :

Յայսմ աւուր վկայութիւն Գէորգայ անապատականի :

* A fol. 232 r° a. Երանելին Գէորգիոս ծերունին * ի լերինս Ողիմպիացւոց ի տղայութենէ վարժեցաւ յառաքինի ճգնութիւնս, եւ այնչափ արժանապէս ծառայեաց Աստուծոյ ի լերինն պահօք եւ աղօթիւք եւ յոտնկայս տքնութեամբ՝ մինչ զի ամենայն անապատականք լերինն երկրորդ Անտոն զնա անուանէին : Եւ այնպիսի խստակրօն վարուք եկաց ամս իննսուն եւ հինգ.

Եւ յաւուրս Լեւոնի արքայի Իսաւրոյ պատկերամարտի, լուաւ զանաստուած

4 գլուխ] Աշխի է եւ *add.* B | 6 յետոյ] յետ տասն աւուր B || 7 մեռցի] բայց վարդապետքն միայն, եւ մի՛ յոյժ բազմութիւնք վկայից սրբոց *add.* B || 9 Վկայութիւն] եւ վարք երանելւոյն *add.* B || 11 յառաքինի] յառաքինական B || 12 յոտնկայս] ոտնկայ B || 13 անուանէին] անուանեցին B — ամս ՂԵ] մինչեւ ի խորին ծերութիւն B || 15 զանաստուած] զանօրէն B.

ordonna de tuer par le glaive tous les chrétiens qui ne se rendaient pas à ses paroles et ne se prosternaient pas devant le soleil et le feu.

Les soldats athées levèrent le glaive sur les saints martyrs et tranchèrent la tête à mille chrétiens le 14 avril après la sainte Pâque. Leur sang coula comme un ruisseau.

Le roi, par la suite, regretta beaucoup le sacrifice de tant de gens, et ordonna qu'aucun chrétien n'eût à subir la mort pour sa foi. La paix régna de nombreuses années jusqu'à ce que Sapour mourût.

En ce jour martyre de Georges l'anachorète.

* A fol. 232 r° a. Le bienheureux vieillard Georges, * dès son enfance dans un ascétisme vertueux, s'entraîna dans les montagnes de l'Olympe, et il servit Dieu avec tant de mérite dans ces montagnes, avec jeûnes, prières, stations debout et sans sommeil, que tous les anachorètes de la montagne l'appelaient le second Antoine. Il persévéra dans cette vie austère quatre-vingt-quinze années.

Aux jours du roi Léon Isaurus l'iconoclaste, il entendit parler des actes

գործոն զոր առնէր թագաւորն, եւ այրէր զտէրունական պատկեր եւ զնշխարս սրբոյն, նոյնպէս եւ զեկեղեցիսն յորում էին նշխարք կամ պատկերք սրբոց՝ կործանէր եւ այրէր ։ Եւ էջ Գէորգիոս ի լեռնէն, եւ համարձակութեամբ եմուտ առ թագաւորն, եւ յանդիմանեաց զամբարիշտ եւ զնոր գործս նորա ։

Եւ նորա բարկացեալ հրամայեաց գան հարկանել զնա ուժգին. եւ այրեցին զգլուխն եւ սրով հատին զհոտոտելիսն, եւ աքսորեցին յաքսորս, եւ անդ բարի կատարմամբ հանգեաւ խաղաղութեամբ յԱպրիլի ԺԴ ։ Եւ ամենայն կրօնաւորք լերանցն անթիւ հազարաց գնացին ի հանգստարանն եւ եդին ի տապանի, եւ մոմեղինօք եւ խնկօք, սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ տարան ի լեառն, ուր զայնչափ ժամանակս ճգնեալ էր, եւ թաղեցին ի բնակութեան խուցն իւր ։

* Ահկի Ը եւ Ապրիլի ԺԵ ։ Վկայութիւն սրբոյն Սաբայ մարտիրոսի ։ * A fol. 232 r° b.

Սուրբ վկայն Քրիստոսի Սաբա ի Գոթացւոց երկրէն էր, եւ բնակէր ի մէջ չար եւ դժնդակ ազգաց ։ Եւ մինչդեռ տղայն էր սիրեաց զՔրիստոս, եւ մկրտեցաւ եւ յանդի-

3 Գէորգիոս *om.* B || 7 յԱպրիլի ԺԴ] ի Քրիստոս Ահկի Է եւ յԱպրիլի ԺԴ ի հասակի իննսուն եւ հինգ ամաց B || 8 անթիւ հազարաց] որք էին բազում յոյժ B || 13 մկրտեցաւ] որով եւ պատճառ եղեւ բազմաց դարձելոց ի հաւատս Քրիստոսի ։ Եւ տեսեալ զմոլորութիւնս կռապաշտից *add.* B.

d'athéisme qu'accomplissait le roi, faisant brûler les images du Seigneur et les reliques des saints, en même temps qu'il faisait démolir et brûler les églises qui contenaient les reliques ou les images des saints. Georges descendit de la montagne et se présenta avec hardiesse au roi et il lui reprocha vivement ses actes impies et nouveaux.

Celui-ci, irrité, lui fit infliger une vigoureuse bastonnade. On lui brûla la tête, on lui trancha les narines à coups de sabre et on l'envoya en exil où il finit saintement ses jours et entra en paix dans le repos, le 14 avril. Tous les religieux des montagnes par milliers, innombrables, se rendirent à l'endroit où il reposait et le mirent dans un cercueil, puis le conduisirent avec cierges et encens, psalmodies et bénédictions, à la montagne où il avait vécu en ascète tant d'années et l'inhumèrent dans la cellule qu'il avait habitée.

* 8 AHÉKAN, **15 Avril**. * A fol. 232 r° b.

Martyre de saint Saba, martyr.

Le saint martyr du Christ Saba était du pays des Goths, et vivait au milieu de nations méchantes et cruelles. Encore enfant, il aima le Christ, et fut

մանէր զկռապաշտսն, եւ թքանէր ի պիղծ զոհս նոցա, եւ արգելոյր զքրիստոնեայսն որք կամէին ուրանալ զՔրիստոս եւ ուտել ի զոհիցն. եւ բազում արանց եւ կանանց եղեւ փրկիչ :

Եւ տեսեալ կռապաշտիցն զոր առնէրն Սաբա՝ հանին զնա արտաքս ի քաղաքէն : Եւ դարձեալ յորժամ հալածիչքն ի քաղաքին խնդրէին զքրիստոնեայս, երդնուին քաղաքացիքն եթէ ոչ գոյ աստ քրիստոնեայ, յայնժամ Քրիստոսի վկայն Սաբա գնայր ի մէջ նոցա եւ ասէ. Վասն իմ մի ոք երդնուցու զի ես քրիստոնեայ եմ : Եւ կալեալ տարան զնա առ իշխան քաղաքին, եւ նորա տեսեալ զնա աղքատ եւ զծուծ արհամարհեաց եւ եհան արտաքս :

Եւ կամեցեալ սուրբն երթալ առ Գորթիկոն քահանայն զի արասցէ առ նա զօր սրբոյ Զատկին, եւ նա գնացեալ էր ի Հոռոմս, հանդիպի նմա ի ճանապարհին այր մի մեծ եւ ահաւոր, պայծառ տեսակաւ, եւ ասէ. Դարձիր առ Սանսալոն քահանայն : Եւ դարձաւ առ նա եւ տօնեցին զսուրբ Զատիկն ի միասին :

* A fol. 232 v° a. Եւ յետ երից աւուրց ի * գիշերի գնաց Աթանարիքոս իշխանն եւ որդին Ռադոստիոն, եւ կալան զնոսա. զՍանսալոն քահանայն եդին ի վերայ սայլի, իսկ զՍաբա մերկ եւ հետեւակ քարշէին կապանօք, եւ յորժամ տարան զնոսա կապեցին զձեռս եւ զոտս

1 զկռապաշտսն] զնոսա B || 2 որք] առ երկիւղի *add.* B || 5 դարձեալ] յետոյ B — խնդրէին] հալածէին B || 10 զօր] զտօն B || 16 կապեցին] թողին B.

baptisé. Il faisait de vifs reproches aux idolâtres; il crachait sur leurs sacrifices impurs; les chrétiens qui voulaient renier le Christ et manger des sacrifices, il les en empêchait, et il fut le sauveur de beaucoup d'hommes et de femmes.

Les idolâtres, témoins de ce que faisait Saba, le conduisirent hors de la ville. Derechef, lorsque les persécuteurs recherchaient les chrétiens dans la ville, et que les habitants juraient qu'il ne s'y trouvait plus aucun chrétien, à ce moment, le martyr du Christ Saba se rendit parmi eux et dit : « Que personne ne jure pour moi, car je suis chrétien. » On le saisit et on l'amena au gouverneur de la ville, qui, le voyant pauvre et misérable, le méprisa et le fit mettre dehors.

Le saint voulut aller auprès du prêtre Gorticon pour célébrer auprès de lui le saint jour de Pâque, mais ce dernier s'en était allé chez les Grecs. Chemin faisant, il rencontra un homme grand et terrible, d'un aspect éblouissant, qui lui dit : « Retourne auprès du prêtre Sansalon. » Il retourna auprès de celui-ci et ils fêtèrent ensemble la sainte Pâque.

* A fol. 232 v° a. Trois jours après, * le gouverneur Athanarikos et son fils Radostion s'en vinrent, de nuit, et se saisirent d'eux. Ils mirent le prêtre Sansalon sur un chariot; quant à Saba, nu et marchant à pied, ils le tiraient par des liens. Après

Սաբայ ի սայլին, եւ կապեցին յորսայս զցայգ եւ զցերեկ. Եւ ապա լուծին անտի եւ կախեցին ի գերանս տանն, եւ առաքեցին նմա միս ի զոհից կռոցն, եւ սուրբն անարգանօք յետս դարձոյց : Իջուցին ի կախաղանէն եւ տարան ի գետն որ կոչի Մուսոն. կապեցին ի պարանոցն գերան եւ ընկեցին ի գետն, եւ այնպէս աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Ապրիլի ԺԵ :

Էր սուրբն Սաբա յորժամ մարտիրոսացաւ ամաց երեսուն եւ ութից, յաւուրս բարեպաշտ թագաւորին Հոռոմոց Վաղենդիոսի : Եւ Սորանոս դուքս երկրին այնմիկ քրիստոնեայ էր, եհան զմարմին սրբոյն ի գետէն, եւ տարաւ հաւատովք ի Կապադովկիա ի գաւառ իւր :

[B * Յայսմ աւուր վկայութիւն երանելոյն Նիկողայոսի նոր նահատակին : * B p. 167 b.

Հաւատարիմ վկայն Քրիստոսի Նիկողայոս էր ի քաղաքէն Տիգրանակերտի, պատանի հնգետասանամեայ, գեղեցիկ տեսլեամբ եւ վայելուչ հասակաւ : Եւ այլազգիք յորդորէին զնա ուրանալ զՔրիստոս եւ դառնալ ի կրօնս իւրեանց, եւ խոստանային նմա բազում պարգեւս եւ աւագութիւնս. իսկ նա ոչ բնաւ ունկն մատուցանէր նոցա : Եւ յաւուր միում իբրեւ կարի ստիպեցին՝ արհամարհեաց զկրօնս նոցա, եւ դաւանէր զՔրիստոս Աստուած :

Յայնժամ կուտեցան այլազգիքն ի վերայ նորա եւ ածին յատեան, եւ ամբաստան

3 Մուսոն] Իմուսոն B || 5 Աստուած] Ահեկի Ը եւ *add.* B || 7 Վաղենդիոսի] Վաղենդիանոսի մեծի B || 9 գաւառ իւր] ուր շինեցաւ վկայարան վասն նորա *add.* B.

les avoir ainsi emmenés, on lia les mains et les pieds de Saba dans le chariot, et on l'y lia sur le dos, (et on l'y laissa) jour et nuit; puis on l'en détacha et on le suspendit aux poutres de la maison et on lui envoya de la viande des sacrifices faits aux idoles; le saint la renvoya avec mépris. On le fit descendre de son gibet et on l'emmena au fleuve appelé Mouson. On lui attacha au cou une poutre et on le jeta dans le fleuve. C'est ainsi qu'il rendit son âme à Dieu le 15 avril.

Saint Saba avait trente-huit ans lorsqu'il fut martyrisé aux jours du pieux empereur des Grecs Valentius. Le duc du pays, Soranos, était chrétien; il fit retirer du fleuve le corps du saint, et le transporta avec foi dans sa province en Cappadoce.

[B* En ce jour martyre du bienheureux Nicolas, nouveau martyr. * B p. 167 b.

Le fidèle martyr du Christ Nicolas était de la ville de Tigranakert. C'était un jeune homme de quinze ans, beau de visage et de belle taille. Les infidèles l'engageaient à renier le Christ et à se convertir à leur religion, et lui promettaient beaucoup de présents et de dignités. Il ne leur prêtait nullement l'oreille. Un jour qu'ils l'avaient pressé très fort, il méprisa leur religion et confessa le Christ Dieu.

Alors les infidèles s'ameutèrent contre lui, le conduisirent au tribunal, et

եղեն զնմանէ, թէ Հայհոյեաց զկրօնս մեր ։ Եւ դատաւորն բազում ողոքանօք եւ սպառնալեօք ջանացաւ ածել զնա յուրացութիւն եւ ոչ կարաց ։ Քանզի քաջ նահատակն Քրիստոսի ոչ ողոքանացն անսաց եւ ոչ ի սպառնալեացն երկեաւ, այլ անդրդուելի
* B p. 168 a. կացեալ * ի հաւատս՝ համարձակ եւ անխափան խոստովանէր զՔրիստոս Աստուած ։

Եւ հրամայեաց դատաւորն եւ տարան զնա ի հրապարակն, ուր կայր վէմ մի յորոյ վերայ խորտակէին զձեռս եւ զոտս մահապարտաց, եւ անդ եւս խրատ տային նմա դահիճքն ուրանալ զՔրիստոս եւ ապրել, եւ ասեն ցնա. Ահա հանդերձեալ եմք խորտակել զձեռս քո եւ զոտս, եւ մեռցիս չարաչար ։ Եւ նա ասէ. Ինձ կեանք Քրիստոս է եւ մեռանիլն շահ ։ Եւ առժամայն զուարթ երեսօք տարածեաց զերկոսին ձեռս եւ զերկոսին ոտս իւր ի վերայ վիմին ։ Եւ նոքա հարեալ կացնաւ ջախջախեցին զայնս, եւ թողին անդ ողեսպառ զայն գիշեր եւ նստեալ պահէին ։ Եւ նա անխափան օրհնէր զԱստուած որ արժանաւորեաց զնա մարտիրոսական մահուան ։

Այլ ի միւսում աւուր հրաման առեալ ի դատաւորէն բարձին անտի քրիստոնեայք եւ տարան ի տուն, ուր անդադար աղօթիւք խնդրէր ի Տեառնէ ելանել ի մարմնոյ եւ մտանել առ Աստուած ։ Եւ կացեալ այնպէս զաւուրս երիս ի ցաւագին տանջանս, քաջի խոստովանութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ։ Եւ առժամայն ծագեաց

l'accusèrent : « Il a blasphémé contre notre religion. » Le juge s'efforça par beaucoup de supplications et de menaces de l'amener au reniement, mais il n'y parvint point. Car le vaillant martyr du Christ n'écouta ni les supplications,
* B p. 168 a. ni n'eut peur des menaces, mais, inébranlablement établi * dans sa foi, il confessait avec hardiesse, et sans qu'on pût l'en empêcher, le Christ Dieu.

Le juge ordonna de l'amener au tribunal, où se trouvait une pierre sur laquelle on brisait les mains et les pieds des condamnés à mort, et là encore les bourreaux lui conseillaient de renier le Christ pour avoir la vie sauve. Ils lui dirent : « Voici que nous nous apprêtons à briser tes mains et tes pieds et tu mourras cruellement. » Il répondit : *Le Christ est ma vie et la mort m'est un gain* [1]. Et aussitôt avec un visage souriant il étendit ses deux mains et ses deux pieds sur la pierre. Ils les frappèrent avec une hache, les brisèrent, et le laissèrent là à moitié mort cette nuit; puis, après s'être assis, ils le gardaient. Et lui, sans qu'on pût l'en empêcher, bénissait Dieu qui l'avait jugé digne de la mort du martyre.

Le lendemain les chrétiens, ayant obtenu la permission du juge, le relevèrent et le transportèrent dans une maison. Là, dans des prières continuelles, il demandait au Seigneur de sortir de ce corps et d'être admis auprès de Dieu. Et après avoir ainsi persévéré trois jours dans de douloureux tourments, en vaillant confesseur, il rendit son âme à Dieu. Aussitôt, au-dessus de son saint

1. Philippiens, I, 21.

լոյս պայծառ ի վերայ սուրբ մարմնոյ նորա ակներեւ ամենեցուն որք էին անդ ։ Եւ տարեալ թաղեցին զնա սաղմոսիւք եւ երգօք հոգեւորօք ։

Եւ առաջնորդ քաղաքին առեալ զաջ երանելի պատանւոյն, եւ գողացեալ զվէմն յորոյ վերայ խորտակեցան ձեռք եւ ոտք նորա, եդ ի հիմն եկեղեցւոյն զոր ձեռնարկեալ էր շինել ։

Կատարեցաւ երանելի վկայն Քրիստոսի Նիկողայոս ի թուին հայոց հազար իննսուն եւ մի եւ Ապրիլի ԺԵ ։]

Ահկի Թ եւ Ապրիլ ԺԶ ։ Վկայութիւն Ղեւոնդիոսի եւ եօթն սրբուհի կանանցն՝ Քարեսի, Նունեքեայ, Բասիլիսեայ, Նիկիսի, Գալինի, Կալլիդոսայ, եւ Թէոդորայ, որք ի Կորնթոս կատարեցան ։

Այս բարեյաղթ վկայքս Քրիստոսի էին յԵլլադայ գաւառէն. եւ սուրբն Ղեւոնդիոս շրջէր բազում քրիստոնէիւք * արամբք եւ կանամբք, եւ քարոզէին զՔրիստոս եւ տօնէին մեծաւ պայծառութեամբ զսուրբ Յայտնութիւնն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, եւ երգէին մեծաւ համարձակութեամբ զերգս սաղմոսաց ։ * A fol. 232 v° b.

Եւ կռապաշտքն կալան ի Տրէզինեա քաղաքին զսուրբն Ղեւոնդիոս եւ զեօթն սուրբ կանայսն զորս յանուանէ գրեցաք. տարան ի Կորնթոս քաղաքն առ Բենուսդոս դատա-

8 Ղեւոնդիոսի] Լեւոնիդասի B || 9 Բասիլիսեայ] Վասիլեայ B || 11 Ղեւոնդիոս] Լէոնիդէս B || 16 Բենուսդոս] Բենուստոս B.

corps, rayonna une lumière éclatante que virent de leurs yeux tous ceux qui étaient là. On l'enterra avec psalmodies et chants spirituels.

Le chef (de la communauté) de la ville prit la main droite du bienheureux jeune homme, et, après avoir dérobé la pierre sur laquelle les mains et les pieds avaient été brisés, il la posa dans la fondation de l'église qu'il avait entrepris de construire.

Le bienheureux martyr du Christ Nicolas fut martyrisé l'année de l'ère arménienne mil quatre-vingt-onze, le 15 avril.]

9 AHÉKAN, 16 Avril.

Martyre de Léontios et des sept saintes femmes : Kharès, Nounekia, Basilivsa, Nikise, Galine, Kallidos et Théodora, qui furent martyrisés à Corinthe.

Ces glorieux martyrs du Christ étaient de la province de l'Hellade. Saint Léonce circulait accompagné de beaucoup de chrétiens, * hommes et femmes ; * A fol. 232 v° b.
et ils prêchaient le Christ, célébraient avec un grand éclat la sainte Épiphanie du Christ notre Dieu et chantaient avec beaucoup de hardiesse les cantiques des psaumes.

Les idolâtres saisirent en la ville de Trézinea saint Léontios et les sept saintes femmes dont nous avons cité les noms, les conduisirent à la ville de

ւորն ։ Հրամայեաց եւ զսուրբն Ղեւոնդիոս կախեցին եւ քերեցին զմարմինն, եւ զսուրբ կանայսն գան հարին. եւ նոքա իբրեւ զվէմ աստատուն անշարժ կացին յուղիղ հաւատն Քրիստոսի ։ Եւ հրամայեաց զամենեսեան խեղդել ի ծովն ։

Եւ յորժամ տանէին՝ սաղմոսէին մեծաձայն. արկին զնոսա ի նաւն, եւ նոյնպէս խնդութեամբ երգէին ։ Եւ յորժամ տարան զնոսա ի ներքս երեսուն ասպարիսաւ, կապեցին դահճքն վէմ յոտս նոցա եւ ընկղմեցին զամենեսեան ի ծովն. եւ այնպէս կատարեցան ի Քրիստոս ։

* B p. 168 b. [B * Յայսմ աւուր տօն է սրբոց Իւղաբեր կանանցն որք սպասաւորեցին Քրիստոսի թաղմանն, եւ ի գերեզմանին ականատեսք եղեն կենարար յարութեանն ։

Առաջին եւ մեծ էր Մարիամ Մագդաղենացին ջերմն սիրողն Տեառն մերոյ, յորմէ եօթն դեւ ելեալ էր, զորմէ բազումս աւետարանիչքն պատմեն գովութեամբ ։

Սա բազում չարչարանս կրեալ վասն Քրիստոսի ի Կայիափայ կատարեցաւ նահատակութեամբ. եւ կայ յագարակին * որ կոչի Մագդաղենայ մօտ ի Նազարէթ ։ Բայց յայլ գիրս սորա բազում պատմութիւնք գործոց եւ սքանչելեաց են եւ իրք մեծամեծք ։

* B p. 169 a.

Եւ միւս Մարիամն, զոր ոմանք եւ զնա Մագդաղենացի ասեն, եւ պատմեն թէ կատարեցաւ յԵրուսաղեմէ հեռի զոլով եօթանասուն ասպարիսաւ ։

5 ի ներքս երեսուն ասպարիսաւ] նաւովն երեսուն ասպարէզ ընդ ծովն B ‖ 7 կատարեցան ի Քրիստոս] բարի հաւատով աւանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած Ահկի Թ եւ Ապրիլի ԺԶ B.

Corinthe au juge Khénoustos. Celui-ci ordonna de suspendre saint Léontios et de lui déchirer le corps. Quant aux saintes femmes, on les chargea de coups, mais elles demeurèrent inébranlables comme un roc dans la droite foi du Christ. Ensuite il ordonna de les noyer tous dans la mer.

Pendant qu'on les y conduisait, ils psalmodiaient à haute voix. On les jeta dans un bateau, et toujours pareillement avec joie ils chantaient. Puis quand ils les eurent amenés jusqu'en eau profonde, à trente lieues, les bourreaux attachèrent des pierres à leurs pieds et les immergèrent tous dans la mer. Et c'est ainsi qu'ils furent martyrisés pour le Christ.

* B p. 168 b. [B * En ce jour fête des saintes femmes porteuses de parfums qui furent les ministres de la sépulture du Christ et, au tombeau, les témoins oculaires de la résurrection vivificatrice.

La première et la plus grande fut Marie-Madeleine, l'Amante fervente de Notre-Seigneur, de qui sept démons étaient sortis, et au sujet de laquelle les évangélistes racontent beaucoup de traits qui sont à son éloge.

Celle-ci eut à souffrir beaucoup de tortures pour le Christ de la part de * B p. 169 a. Caïphe et mourut par le martyre. Elle repose dans le champ * qui s'appelle le champ de Madeleine, près de Nazareth. Mais d'autres livres contiennent beaucoup de récits de ses actes et miracles et contiennent de très grandes choses.

Մարիամ Յակովբայ եւ Յովսեայ մայր, եւ Մարիամ եւ Մարթա քորք Ղազարու, եղբարբ հանդերձ հալածեալ ի Հրէիցն եւ ի Սադուկեցւոցն, ընկեցեալ եղեն ի Յոպպէ ի ծովն, ուր զՏաբիթայն սնուցին :

Սողոմէ մայր որդւոցն Զեբեթեայ՝ որ ի Յարութեան Տեառն պատմի, կատարեցաւ իւրով մահուամբ :

Յովհաննա եւ Շուշան, բազում չարչարանս կրեալ ի Մագդաղապետէն կատարեցան :

Զոքանչն Սիմոնի, բազում համարձակութեամբ վկայեաց վասն Քրիստոսի, եւ կայ ի Կափառնայում :

Եղիսաբէթ, մայրն Յովհաննու Մկրտչին, իւրով մահուամբ կատարեցաւ :

Աննա, դուստրն Փանուէլի, որ ի տաճարն մարգարէացաւ զՔրիստոսէ, իւրով մահուամբն փոխեցաւ առ Տէր :

Բայց ունիմք այլ ճշմարիտ պատմութիւն եթէ Մարիամ Մագդաղենացին գնացեալ յԵփեսոս զկնի Յովհաննու աւետարանչի, եւ անդ կատարեցաւ : Իսկ Լատինքն ասեն եթէ Մարիամ Մագդաղենացին՝ քոյրն Ղազարու է, եւ նա է որ էօծ զՏէրն, զոր եւ պատմեն աւետարանիչքն, եւ ասեն եթէ գնացեալ քարոզեաց ի Փրանգն, եւ անդ կատարեցաւ :

L'autre Marie, appelée également Madeleine par certains, et dont on raconte qu'elle mourut loin de Jérusalem, à une distance de soixante-dix lieues.

Marie, mère de Jacques et de Josée, Marie et Marthe sœurs de Lazare qui furent persécutées avec leur frère par les Juifs et les Saducéens, et furent jetées à la mer, à Jaffa, où elles avaient élevé Tabitha.

Salomé, mère des fils de Zébédée, dont on parle à la résurrection du Seigneur, et qui mourut de sa propre mort.

Jeanne (*Johanna*) et Suzanne qui, après avoir enduré bien des tourments de la part du gouverneur de Magdala, moururent.

La belle-mère de Simon qui confessa avec beaucoup de hardiesse le Christ et repose à Capharnaüm.

Élisabeth, mère de Jean-Baptiste, qui mourut de sa propre mort.

Anne, fille de Phanuel, qui prophétisa dans le temple au sujet du Christ. qui mourut de sa propre mort. Elle fut transportée auprès du Seigneur.

Cependant nous avons un autre récit vrai qui dit que Marie-Madeleine, après s'être rendue à Éphèse à la suite de Jean l'évangéliste, y finit sa vie. Les Latins, eux, disent que Marie-Madeleine est la sœur de Lazare et que c'est elle qui oignit le Seigneur comme le racontent les évangélistes, et ils disent qu'elle se rendit au pays des Francs, y prêcha et y mourut.

Եւ երեք Մարիամ քոյրք ասեն լինել, զՄարիամ աստուածածինն, եւ զՄարիամ Կղէովպայ, զոր ասեն մայր Յակովբայ եւ Յովսեայ, եւ Մարիամ Սողոմէ, մայր Յովհաննու եւ Յակովբայ ։ Էր եւ այլ ոմն Մարիամին, քոյրն Փիլիպպոսի, մի ի սրբոց կանանցն եւ առաքելուհեաց ։]

Ահկի Ժ եւ Ապրիլի ԺԷ ։ Վկայութիւն Սիմոնի առաքելոյն որդւոյն Կղէովպայ ։

Սուրբ առաքեալն Քրիստոսի Սիմոն՝ որդի էր Կղէովպայ եղբօրն Յովսեփայ, որ անուանեցաւ այր Մարիամայ ։ Զսա ձեռնադրեցին առաքեալքն եպիսկոպոս Երուսաղեմի յետ Յակոբայ. եւ քարոզէր զՔրիստոս համարձակութեամբ, եւ առնէր նշանս եւ սքանչելիս անուամբն Քրիստոսի ։ Եւ մատնեցին զնա Հրէայքն Դոմետիանոսի արքային
* A fol. 233 r° a. Հռոմայ թէ * յազգէ Դաւթի եւ Քրիստոսի է, եւ ածին առաջի թագաւորին, եւ տեսեալ զնա այր ծեր եւ տառապեալ, արձակեաց զնա ։

Եւ նորա շրջեալ ընդ բազում տեղիս քարոզեաց զՔրիստոս, եւ եկեալ յԵրուսաղէմ ըմբռնեալ զնա Հրէիցն խեղդեցին ։ Եւ այնպէս քաջի խոստովանութեամբ կատարեցաւ սուրբ առաքեալն Սիմոն Ապրիլի ԺԷ ։

5 Վկայութիւն] Տօն է սրբոյ B || 13 խեղդեցին] խաչեցին B || 14 Սիմոն] Ահկի Ժ եւ *add.* B.

On dit encore que les trois Marie étaient sœurs : Marie, mère de Dieu, Marie de Cléophas qu'on dit avoir été la mère de Jacques et de Josée et Marie Salomé, mère de Jean et Jacques. Il y avait aussi une autre Marie, sœur de Philippe, une des saintes femmes et apôtres.]

10 AHÉKAN, 17 Avril.

Martyre de l'apôtre Simon fils de Cléophas.

Le saint apôtre du Christ Simon était fils de Cléophas, le frère de Joseph qui fut appelé l'époux de Marie. Les apôtres le sacrèrent évêque de Jérusalem après Jacques. Il prêchait le Christ avec hardiesse, faisait des prodiges et des miracles par le nom du Christ. Les Juifs le dénoncèrent à l'empereur
* A fol. 233 r° a. de Rome Dometianus comme étant * de la famille de David et du Christ, et ils le conduisirent en présence du roi. Mais quand il eut vu cet homme vieux et miséreux, celui-ci lui rendit la liberté.

Il circula dans de nombreux endroits en prêchant le Christ et, arrivé à Jérusalem, les Juifs se saisirent de lui et l'étranglèrent. C'est ainsi qu'en vaillant confesseur mourut le saint apôtre Simon, le 17 avril.

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Արդալէոնի կատակողին ։

Քրիստոսի մարտիրոսն Արդալէոն կատակող էր, եւ խաղայր առաջի Մաքսիմիանոսի կռապաշտ արքային եւ այլ իշխանաց եւ ժողովրդեանն, եւ յոյժ սիրէին զնա, զի մեծամեծ խրախանօք ուրախացուցանէր զնոսա ։

Եւ տեսանէր ի չարչարանս զսուրբ վկայսն, եւ զպատասխանիս նոցա ի միտ առնոյր ։ Ի միում աւուր նստաւ իշխանն ի թէատրոնն բազում ամբոխիւ, եւ մտեալ ի մէջն Արդալէոն՝ նստոյց զմի յընկերաց իւրոց որպէս դատաւոր յաթոռ, եւ ինքն եղեւ քրիստոնեայ, եւ այսն առնելով խաղ առնէին զքրիստոնեայս ։ Եւ ասէ սուտ դատաւորն կատակելով. Զո՞վ պաշտես ։ Ասէ Արդալէոն. ԶՅիսուս Քրիստոս զՈրդին Աստուծոյ ։ Ասէ դատաւորն. Զոհեա՛ կռոց մերոց եւ բազում բարեաց հանդիպիս ։ Ասէ Արդալէոն. Ոչ զոհեմ կռոց զի դեւք են ։ Եւ բազում ժամս ծիծաղելով վիճէին ընդ միմեանս ։

Մերկացուցին զնա եւ պրտուով ծեծէին թեթեւ. * կախեցին զփայտէ եւ որպէս թէ * A fol. 233 r° b.
երկաթի ճանկօք քերէին զմարմինն. եւ ժողովուրդք ծիծաղէին խրախանօք ։ Եւ յորժամ իջուցին ի փայտէն՝ ծագեաց լոյս մարդասիրութեանն Աստուծոյ ի սրտի իւրում, եւ

2 խաղայր] յիմարանայր B || 6 ամբոխիւ] ընդ նմա *add.* B.

En ce jour martyre de saint Ardalon le comédien.

Le martyr du Christ Ardalon était comédien, et il jouait devant Maximin, l'empereur idolâtre, devant d'autres princes et devant la foule; et ils l'aimaient beaucoup pour les joyeusetés fort bouffonnes dont il les réjouissait.

Il voyait les saints martyrs au milieu de leurs tortures et retenait leurs réponses. Un jour que le gouverneur était venu occuper son siège au théâtre accompagné d'une grande foule, Ardalon entra en scène, fit asseoir un de ses compagnons sur un siège en qualité de juge, prit le rôle du chrétien et en les tournant en dérision ils se moquaient des chrétiens. Le faux juge demanda en plaisantant : « Qui adores-tu? » Ardalon répondit : « Jésus-Christ, le fils de Dieu. » Le juge lui dit : « Immole à nos idoles et tu obtiendras beaucoup de biens. » Ardalon répondit : « Je n'immole pas aux idoles, car ce sont des démons. » Et longtemps ainsi en plaisantant ils discutaient ensemble.

On le mit à nu et avec un jonc on le frappait légèrement. * Puis on le * A fol. 233 r° b.
suspendit à un poteau et on fit semblant de lui déchirer le corps avec des ongles de fer. Et les foules riaient de joie. Mais lorsqu'on le descendit du poteau la lumière de la bonté de Dieu pour les hommes jaillit dans son cœur

պատուիրեաց ժողովրդեանն լռել ։ Եւ նոքա կարծէին եթէ խաղ ինչ կամի առնել՝ լռեցին ։

Ասէ մեծաւ բարբառով ընդ իշխանին եւ ընդ ժողովուրդն․ Գիտասջիք ամենեքեան որ ճշմարիտ քրիստոնեայ եղէ ես, եւ ոչ եւս ընդ այպն կամ ընդ խաղս խօսիմ ընդ ձեզ, զի շնորհք Քրիստոսի լոյս ծագեաց ի սրտի իմում ։ Եւ յայսմհետէ անարգեմ եւ թքանեմ ի կուռս ձեր, եւ այպն առնեմ զպաշտօնեայս եւ զերկրպագողս նոցա, եւ անգոսնեմ եւ նախատեմ զի զդիւապաշտք են ։

Եւ ընթացեալ ի տաճարն եղծեաց ի մէջ կռոցն եւ առեալ օծեաց յերեսն զբագինսն եւ դարձաւ ի ժողովուրդն եւ ասէ․ Ես գնացի եւ խնկեցի զաստուածսն ձեր․ արդ զինչ հրամայէք զի առնեմ աւելի ։ Եւ ընթացաւ մի ոմն ի քրմացն եւ պատմեաց իշխանին եւ ժողովրդեանն զոր արար, եւ յոյժ տրտմեցան ամենայն ժողովուրդն ։

Կոչեաց իշխանն առ ինքն եւ ողոքանօք խրատ տայր, եւ ինչս խոստանայր ուրանալ զՔրիստոս եւ դառնալ ի կուռսն որպէս յառաջն․ եւ ամենեւին ոչ հաւանեցաւ, այլ եւ դարձաւ յարեւելս եւ աղօթեաց առ Աստուած յամենայն սրտէ ։

1 եթէ] նարագոյն *add.* B | 4 եղէ ես] եմ B || 7 զդիւապաշտք են] եւ ասէ․ Տեսէք զիս թէ որպէս պատուեմ զաստուածսն ձեր․ եւ խոնարհեցուցեալ զգլուխ իւր յերկիր, եւ սկսաւ հանել ի փորոյն փուքս մեծաձայնս ։ Եւ մի մի ասէր․ Այս քեզ Ապոլոն, այս քեզ Հեփեստոս, այս քեզ Ասկլեպիոս, այս քեզ Հերակլես ։ Եւ որչափ հանէր՝ բաշխէր կռոցն, եւ զարշահոտութեամբն ելից զժողովուրդն *add.* B || 8 ընթացեալ] ընթացաւ B — օծեաց յերեսն զբագինսն] էօծ զերեսս բագնացն B || 9 խնկեցի] զամենայն *add.* B || 12 խրատ... խոստանայր] եւ բազում խոստմամբ խրատ տայր B || 13 դառնալ ի կուռսն] զոհել կռոցն B.

et il ordonna à la foule de se taire. Celle-ci, croyant qu'il voulait faire quelque bouffonnerie, se tut.

Alors, à haute voix, il dit en s'adressant au gouverneur et à la foule : « Sachez, tous, que je suis devenu un vrai chrétien, et que je ne vous parle plus en raillant ou en plaisantant, car la grâce du Christ a illuminé mon cœur. Désormais je méprise vos idoles et je crache sur elles, je me moque de leurs ministres et de leurs adorateurs; j'en fais fi et je les insulte, car ce sont des adorateurs de démons. »

Il courut au temple, gâta au milieu des idoles, et en barbouilla leurs visages, les autels, puis retourna devant la foule et lui dit : « Je viens d'aller encenser vos dieux, que voulez-vous que je fasse de plus maintenant? » Un des prêtres des idoles courut raconter au gouverneur et à la foule ce qu'il venait de faire, et toute la foule en fut très contristée.

Le gouverneur l'appela à lui et il l'engageait avec supplications, et en lui promettant des biens, de renier le Christ et de revenir aux idoles comme auparavant. Il n'y consentit nullement, bien plus il se tourna vers l'orient et pria Dieu de tout son cœur.

* Հրամայեաց իշխանն հուր բորբոքել, եւ ընկեցին անդ զսուրբ վկայն Քրիստոսի, եւ ի մէջ հրոյն աղօթելով աւանդեաց զհոգին առ Քրիստոս յոր հաւատաց եւ յուսացաւ Ապրիլի ժէ։ * A fol. 233 v° a.

[B * Յայսմ աւուր յիշատակ սուրբ հայրապետին Յովհաննու իմաստասիրին Օձնեցւոյ։ * B p. 170 b.

Սուրբ եւ երանելի հայրապետն մեր Յովհաննէս իմաստասէր էր ի գաւառէն Տաշրայ, ի գեղջէն Օձուն, ի տանէ քաջաց եւ առաքինեաց։

Սա ի մանկութենէ վարժեալ յուսումն աստուածային գրոց՝ գնացեալ աշակերտեցաւ մեծ վարդապետին Թէոդորոսի Քռթենաւոր կոչեցելոյ. եւ ուսեալ ի նմանէ զամենայն ուսումն՝ գերազոյն գտաւ քան զբազումս, մանաւանդ թէ քան զամենեսին որ էին յիւրումն ժամանակի։ Եւ եղեւ քաջ տեղեակ աստուածային եւ արտաքին գիտութեանց, յաջողակ ի քերթողութեան արուեստի, պերճ ի հռետորական հանդիսի, եւ առաւելեալ յոյժ յուսումն փիլիսոփայական մակացութեանց, վասն որոյ եւ կոչեցաւ իմաստասէր։

Եւ էր անձամբն վայելչահասակ եւ թիկնաւէտ՝ շքեղատիպ եւ փառացի. ի ներքոյ ունէր զգեցեալ խարազն խիստ եւ անըմբերելի, իսկ արտաքուստ յաւուրս հանդիսի ագանէր ահեղակերպս, մինչեւ ամենեցուն ակն ածել ի նմանէ եւ պատկառանօք մերձիլ առ նա։

2 յուսացաւ] Ապրիլի ժէ add. B.

* Le gouverneur ordonna d'allumer un grand feu et on y jeta le saint martyr du Christ, qui tout en priant au milieu des flammes rendit son âme au Christ, en qui il avait cru et espéré, le 17 avril. * A fol. 233 v° a.

[B * En ce jour commémoration du saint patriarche le philosophe Jean Otznetzi. * B p. 170 b.

Notre saint et bienheureux patriarche Jean, le philosophe, était de la province de Tashir, du village d'Otzoun, d'une famille dont les membres étaient vaillants et vertueux.

Dès son enfance il s'appliqua à l'étude des écritures divines et alla auprès du grand docteur Théodore surnommé Kerténavor, devint son disciple, apprit de lui toute la science, se montra supérieur à beaucoup et surtout à tous ceux qui vivaient à son époque. Il devint très versé dans la science divine et profane, très habile dans l'art poétique, magnifique dans l'action oratoire, mais surtout dans l'étude des disciplines philosophiques, et c'est pourquoi il fut surnommé le philosophe.

De sa personne il était de taille élégante, avec de larges épaules, beau de visage et de prestance imposante. Sous ses vêtements il portait de la bure rude et incommode; mais à l'extérieur il portait, les jours de cérémonie, des vêtements imposants qui faisaient que tout le monde le respectait et l'approchait avec vénération.

Սա ինքն երանելի հայրս մեր յետ մահուան տեառն Եղիայի կաթողիկոսի հաւանութեամբ իշխանացն եւ ամենայն աշխարհին յաջորդեաց յաթոռն կաթողիկոսութեան, եւ փոյթ կալաւ ամենայն խնամով հովուել զհօտ իւր. շրջէր ընդ * ամենայն տեղիս, եւ զբարեկարգ սահմանադրութիւնս նախնի սուրբ հարցն հաստատէր յեկեղեցիս Հայաստանեայց ։

* B p. 171 a.

Եւ յերկրորդում ամի կաթողիկոսութեան իւրոյ հրաման եհան առ համօրէն եպիսկոպոսունս աշխարհին Հայոց, եւ արար ժողով ի հայրապետական աթոռն ի մայրաքաղաքն Դուին, ուր քաջ ատենախօսութեամբ առաջի արար զանկարգութիւնս որք ընդ այն ժամանակս մտեալ էին յեկեղեցիս մեր, եւ հաւանութեամբ ամենեցուն սահմանեաց կանոնս երեսուն եւ երկու ի բարեկարգութիւն եկեղեցւոյ սրբոյ ։

Յետ ամաց ինչ Վլիթ ոստիկան որ կարգեալ էր ի վերայ աշխարհին Հայոց, կոչեցեալ յամիրապետէն՝ գնաց ի Դամասկոս. եւ յանդիման լեալ ամիրապետին Օմարայ՝ բազում բանս գովութեան խօսեցաւ վասն սրբոյ հայրապետին մինչեւ ցանկացաւ տեսանել զնա ։ Վասն որոյ պատգամաւորս առաքեալ կոչեաց զնա գալ առ ինքն եւ յանդիման լինել իւրով զարդարեալ զգեստուք, զոր ի տօնական հանդէսս ագանէր ։

Եւ իբրեւ գնաց առ նա սուրբ հայրապետն Յովհան, տեսեալ ամիրապետին զշքեղութիւն կերպարանաց նորա եւ զվայելչութիւն զգեստուցն պատուեաց զնա յոյժ.

Ce bienheureux père à nous, après la mort du seigneur Élie, le patriarche, et avec le consentement des autorités et de tout le pays, lui succéda sur le siège patriarcal. Dès lors il se mit avec empressement, en toute sollicitude, à paître son troupeau. Il parcourait * toutes les localités et affermissait dans les églises de l'Arménie toutes les bonnes institutions des saints pères ses prédécesseurs.

* B p. 171 a.

La deuxième année de son catholicat, il publia une ordonnance pour tous les évêques du pays d'Arménie d'avoir à se réunir en un concile au siège patriarcal, dans la capitale Dwin, où, avec une courageuse éloquence, il leur représenta les abus qui s'étaient introduits à cette époque dans nos églises et, avec le consentement de tous, il institua trente-deux règlements pour l'édification de la sainte Église.

Après quelques années, l'ostikan Vlith, qui avait été préposé sur tout le pays d'Arménie, ayant été appelé par l'émir, se rendit à Damas et, s'étant présenté à l'émir Omar, lui parla avec de grands éloges du saint patriarche, tant et si bien qu'il manifesta le désir de le voir. Aussi envoya-t-il des messagers pour l'inviter à venir auprès de lui et à se présenter dans ses vêtements pompeux qu'il portait les jours de fête.

Lorsque le saint patriarche Jean se fut rendu auprès de lui et que l'émir eut vu la beauté de ses traits et la magnificence de ses vêtements, il l'honora grandement; et après avoir conversé avec lui sur bien des sujets, il lui dit :

եւ յետ խօսելոյ ընդ նմա բազում ինչ՝ ասաց ցնա. Ոչ ապաքէն ըստ օրինաց ձերոց պարտ է ձեզ խոնարհ զգենուլ, ապա ընդէր այդպէս զգեցեալ ես դու : Նա պատասխանի ետ եւ ասէ. Զայդ յայդ սակս առնեմք, զի որովհետեւ պակասեալ են ի ձեռս մեր գործք սքանչելեաց որով ձգին ժողովուրդք ի բարին, զորս առնէր Քրիստոս եւ աշակերտքն նորին. հարկիմք ապա ահեղ գնացիւք զարհուրեցանել զնոսա ի չարեաց : Այլ քանզի տակաւին ամիրապետն ցուցանէր զինքն գայթակղեալ ի վերայ զգեստու նորա, առնեալ սուրբ հայրապետին եցոյց նմա յառանձին * տեղւոջ զխարազն զոր զգեցեալ էր ի վերայ մերկ մարմնոյն : * B p. 171 b.

Եւ յորժամ ամիրապետն մերձեցոյց յայն զձեռն իւր՝ սոսկացաւ եւ ապշեցաւ յոյժ, եւ ասէ. Զիա՞րդ հնար է մարդկային մարմնոյ ժուժկալել այսպիսի անբերելի խստութեան եթէ չիցէ տուեալ նմա համբերութիւն յԱստուծոյ : Եւ բազում պարգեւօք պատուեալ զնա յուղարկեաց մեծաշուք փառօք ի Հայս : Եւ նորա եկեալ յաթոռն իւր ի խաղաղութեան եւ ի բարեկարգութեան պահէր զազգն իւր, եւ ինքն անձանձիր ի վարս առաքինութեան եւ ի քարոզութիւն ուղիղ վարդապետութեան :

Եւ կացեալ ի հայրապետութեան ամս մետասան սքանչելի քաղաքավարութեամբ եւ նշանագործ սրբութեամբ՝ փոխեցաւ առ Քրիստոս, եւ թաղեցաւ յանապատին իւրում :]

« Ne devez-vous pas, d'après vos lois, vous vêtir humblement? Pourquoi donc êtes-vous habillé comme vous l'êtes? » Il lui répondit : « Nous faisons cela parce que les œuvres de miracles qu'opéraient le Christ et ses disciples, pour attirer le peuple au bien, manquant entre nos mains, nous sommes obligés de nous montrer dans une tenue qui inspire la crainte pour le détourner du mal. » Mais comme l'émir continuait à se montrer scandalisé de ses vêtements, force fut au saint patriarche de lui montrer dans un endroit à l'écart * la bure qu'il portait sur son corps nu. * B p. 171 b.

Lorsque l'émir l'eut touchée de sa main, il fut frappé d'horreur et de stupeur et dit : « Comment le corps humain peut-il endurer austérité aussi insupportable, si l'endurance ne lui est point accordée par Dieu? » Il l'honora de nombreux présents et le renvoya en Arménie avec de grands honneurs. Et retourné à son siège, il maintenait sa nation dans la paix et dans l'ordre, et, personnellement, s'adonnait avec entrain à la pratique de la vertu et à la prédication de la vraie doctrine.

Et après avoir occupé le siège patriarcal pendant onze années avec une merveilleuse urbanité et une sainteté qui opéra des prodiges, il s'en alla au Christ, et fut enterré dans sa solitude.]

Ահկի ԺԱ եւ Ապրիլի ԺԸ ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Յուլիանոսի վկային ։

Մարտիրոսն Քրիստոսի Յուլիանոս էր ի քաղաքէն Անարզաբու Կիլիկեցւոց, քրիստոնեայ եւ քրիստոնէից զաւակ, եւ ուսաւ յոյժ գիրս, եւ եղեւ հմուտ աստուածաշունչ գրոց ։

Եւ յորժամ եղեւ ութ եւ տասն ամաց՝ մատնեցին զնա առ դատաւորն Մարկիանոս ։ Եւ յորժամ կացուցին զնա առաջի՝ բռնադատէին զնա ուրանալ զՔրիստոս. եւ նա անխախտելի եկաց ի ճշմարիտ հաւատն ։ Գան հարին զնա ուժգին, եւ բռնութեամբ բացին զբերանն եւ արկին ի գինւոյ եւ ի ճարպոյ զոհիցն, եւ տարան զնա կապանօք յեգիպտացւոց քաղաքն, եւ անդ դարձեալ նեղէին զնա զոհել կռոցն, եւ նա ամենեւին ոչ հաւանեցաւ ։ Եւ տարան զմայր իւր զԱսկլէպիոդորա, եւ հարցանէին նմա. եւ նա ասէ. Տուք ցիս զորդին իմ զերիս աւուրս եւ խորհեսցուք ի միասին. եւ արարին
* A fol. 233 v° b. * այնպէս ։ Եւ յետ աւուրց տարան զնոսա առաջի, եւ երկոքեանն յամենայն սրտէ խոստովանեցան մեռանել վասն հաւատոյն Քրիստոսի ։ Եւ զերանելի կինն Ասկլէպիոդորա գան հարին յոյժ եւ արձակեցին ։

Իսկ զսուրբն Յուլիանոս արկին ի քուրց եւ լցին աւազով, արկին եւ թունաւոր

1 վկային] եւ մօր իւրոյ Ասկլիպիդեայ *add.* B || 5 առ] կռապաշտ *add.* B || 9 յեգիպտացւոց] յեգիպացւոց B.

11 AHÉKAN, **18 Avril**.

Martyre de saint Julien, le martyr.

Le martyr du Christ Julien était de la ville d'Anazarbe de Cilicie, il était chrétien et fils de chrétiens, il étudia beaucoup les lettres et devint versé dans les écritures divines.

Lorsqu'il eut dix-huit ans on le dénonça au juge Marcianus. Quand on l'eut fait comparaître devant lui, on cherchait à le contraindre à renier le Christ, mais il demeura inébranlable dans la vraie foi. On le roua de coups, on lui ouvrit de force la bouche et on y introduisit du vin et de la graisse des sacrifices. On le conduisit enchaîné à la ville d'Égypte, et là encore on le pressait d'immoler aux idoles, mais il n'y consentit nullement. On fit venir sa mère Asclépiodora et on l'interrogeait. Elle répondit : « Rendez-moi mon fils pendant trois jours, et nous réfléchirons ensemble. »
* A fol. 233 v° b. Ainsi * fit-on. Après ces jours on les fit comparaître et tous les deux, de tout cœur, confessèrent vouloir mourir pour la foi du Christ. On roua de coups la bienheureuse femme Asclépiodora et on la relâcha.

Quant à saint Julien, on le mit dans un sac qu'on remplit de sable, on y

սողունս եւ ընկեցին ի խորս ծովուն, եւ անդ հանգեաւ յԱպրիլի ԺԸ։ Եւ ալիք ծովուն հանին ի ցամաք զքուրցն մարմնովն յԱղեքսանդրիա քաղաքն. եւ կին մի այրի քրիստոնեայ եգիտ ի ծովեզրն, եւ տարաւ ի տուն իւր, եւ պատուով պաշտաւորէր։ Իսկ սուրբն ծանոյց զինքն կնոջն եւ սորա եդիր զնա ի տապանի։ Եւ եղեւ մեռանել որդւոյ այրի կնոջն, եւ թաղեաց զնա ի տապանի սրբոյն Յուլիանոսի, եւ բազում հիւանդք եւ դիւահարք բժշկեցան անդ։

Եւ հարք կրօնաւորք ի Տաւերներսիոյ լեռնէն գնացին ի տեղին զի առցեն զնշխարս սրբոյն Յուլիանոսի։ Եւ յորժամ բացին զտապանն գտին զմարմին մանկանն ողջ, եւ զերեսն պայծառ առաւել քան զոր էրն ի կենդանութեանն եւ զնշխարս սրբոյ վկային սպիտակ իբրեւ զձիւն։ Եւ առեալ փոխեցին ի պատուական տեղի. եւ բազում բժշկութիւնք լինին որք հաւատով մատչին առ նա։

[B * Յայսմ աւուր վկայութիւն Յուսուփայ պարսկի նոր վկայի, որ կոչեցաւ Իսահակ։ * B p. 172 a.

Սա էր ի քաղաքէն Դավրիժոյ երիտասարդ չար եւ սաստիկ թշնամի քրիստոնէից, որ ի մանկութենէ ատեր զքրիստոնեայս. զի ժողովէր ի փողոցաց զոսկերս շանց, եւ * երթեալ զհետ քրիստոնեայ մանկանց ի տունս նոցին արկանէր ի մէջ կարասեացն * B p. 172 b.

1 հանգեաւ] կատարեցաւ Ահեկի ԺԸ եւ B || 3 պաշտաւորէր ... սորա *om.* B || 9 առաւել ... կենդանութեանն *om.* B || 10 բժշկութիւնք] սքանչելագործ զօրութիւնք B.

mit également des reptiles venimeux et on le jeta dans les profondeurs de la mer; c'est là qu'il reposa le 18 avril. Les vagues de la mer rejetèrent à terre le sac contenant le corps en la ville d'Alexandrie; une femme chrétienne le découvrit sur le rivage, le transporta dans sa maison et elle lui rendait ses devoirs avec honneur. Le saint se fit connaître à la femme, qui le mit ensuite dans un tombeau. Le fils de cette femme qui était veuve vint à mourir et elle l'enterra dans le tombeau de saint Julien. Nombre de malades et de possédés du démon trouvèrent là la guérison.

Les pères religieux de la montagne Tavernersi se rendirent sur les lieux pour prendre les reliques de saint Julien. Lorsqu'on ouvrit la tombe, on y trouva le corps de l'enfant, intact, et la figure plus fraîche qu'elle n'était de son vivant; quant aux restes du saint martyr ils étaient aussi blancs que la neige. Ils prirent (le corps) et le transportèrent dans un endroit honorable; et bien des guérisons ont lieu pour ceux qui s'en approchent avec foi.

[B* En ce jour martyre de Youssouf, le Persan, le nouveau martyr, qui fut appelé Isaac. * B p. 172 a.

Il était de la ville de Taurus. C'était un jeune homme méchant et ennemi acharné des chrétiens; il haïssait les chrétiens depuis son enfance. Il ramassait dans les rues les os des chiens et, * suivant les enfants chrétiens jusque * B p. 172 b.

յորոց ըմպէին ջուր. առնէր եւ զայլ անարգանս ընդդէմ եկեղեցւոյ եւ հայհոյէր զուրբ հաւատս ։

Եւ եղեւ ի միում գիշերի ի ննջել Յուսփայ ի տան ետես տեսիլ ահաւոր. զի յանկարծակի բացան երկինք եւ էջ Քրիստոս եւ նստաւ փառօք ի վերայ հրեղէն աթոռոյ, եւ կային շուրջ զնովաւ բազմութիւնք հրեշտակաց եւ սրբոց ։ Եւ հայեցեալ ի վերայ Յուսփայ զայրագին դիմօք, հրամայեաց միոյ ի հրեշտակաց իւրոց, եւ տարեալ եցոյց նմա զպէս պէս չարաչար տանջանս դժոխոց, եւ զանճառելի փառս արքայութեան ։ Եւ ասէ ցնա հրեշտակն. Տեսե՞ր այժմ զբարեգործս եւ զհաւատացեալս Քրիստոսի եւ զփառս նոցա. արդ եւ դու եթէ տակաւին կացցես ի մոլորութեանդ յայդմիկ գնասցես ի տեղի տանջանացն ուր այրէին մեղաւորք եւ անհաւատք ի հուրն անշէջ. ապա եթէ դարձցիս եւ հաւատասցես ի Տէր Յիսուս՝ եկեսցես յայս տեղի փառաց եւ ուրախ լիցիս ի Տէր յաւիտեան ։ Եւ ապա առեալ էած զնա առաջի աթոռոյն Քրիստոսի ։

Յայնժամ գոչեաց Յուսուփ մեծաձայն եւ ասէ. Տէր իմ եւ Աստուած իմ Յիսուս Քրիստոս մեղայ, հաւատամ ի քեզ, մի թողուր զիս երթալ յայն տեղի տանջանաց ։ Զնոյն ձայն նորա լուեալ մօրն եւ եղբարցն որք կային ի տան, եւ իմացեալ զնշանակութիւն բարբառոյն զահի հարան եւ ապշեցան յոյժ, եւ ընթացեալ առ նա հազիւ

dans leur maison, il jetait (les os) dans les ustensiles dans lesquels ils buvaient de l'eau. Il commettait encore d'autres indignités contre l'Église et blasphémait la sainte foi.

Il arriva qu'une nuit, pendant que Youssouf dormait chez lui, il eut un songe terrible : Le ciel s'entr'ouvrit tout d'un coup, le Christ en descendit et s'assit avec gloire sur un trône de feu; des multitudes d'anges et de saints l'entouraient. (Le Christ), après avoir regardé Youssouf d'un air courroucé, donna un ordre à l'un de ses anges et celui-ci, après l'avoir emmené, lui fit voir les divers supplices cruels de l'enfer et les gloires ineffables du paradis. L'ange lui dit : « As-tu vu à présent les hommes de bien et les fidèles du Christ et leur gloire? Maintenant, si tu persévères encore dans ton erreur, tu iras au séjour des supplices où brûlaient dans un feu inextinguible les pécheurs et les infidèles; mais si tu te convertis et si tu crois au Seigneur Jésus, tu viendras dans ce séjour de gloire et tu seras heureux dans le Seigneur éternellement. » Ensuite, après l'avoir pris, (l'ange) le reconduisit devant le trône du Christ.

Alors Youssouf cria à haute voix et dit : « Mon Seigneur et mon Dieu Jésus-Christ, j'ai péché, je crois en Toi, ne me laisse point aller dans ce séjour des supplices. » Sa mère et ses frères qui se trouvaient à la maison, ayant entendu ses cris et ayant compris le sens de ses paroles, furent pris de peur et d'une grande stupeur. Ils accoururent auprès de lui et ne purent qu'à

կարացին զարթուցանել, եւ հարցանէին. Զի՞ եղեւ քեզ, ընդէ՞ր այնպէս աղաղակեցեր ։ Եւ նա պատմեաց նոցա զտեսիլն. եւ սկսաւ համարձակ դաւանիլ զհաւատն Քրիստոսի ։

Եւ ելեալ ի տանէն եգիտ զՍտեփաննոս վարդապետ՝ Լալուկ կոչեցեալ, եւ պատմեաց նմա կարգաւ զամենայն տեսիլն, եւ մկրտեալ ի նմանէ եղեւ քրիստոնեայ եւ անուանեցաւ * Իսահակ ։ Եւ ուսեալ զհայերէն դպրութիւն խելամուտ եղեւ հին եւ նոր կտակարանաց, եւ զի քաջ գիտէր եւ զգիրս այլազգեաց վիճէր ընդ նոսա, եւ յաղթահարէր ի գրոց իւրեանց ։ * B p. 173 a.

Եւ նոցա ամբոխ արարեալ կուտեցան ի վերայ նորա, եւ պէս պէս բանիւք ողոքանաց եւ սպառնալեաց ջանացան փոխել զմիտս նորա. եւ տեսեալ թէ հաստատուն կայ ի հաւատս Քրիստոսի, գանեցին զնա ուժգին, եւ իբրեւ խելագար հեծուցին ի վերայ ուղտու, եւ նախատանօք շրջեցուցանէին ընդ ամենայն փողոցս քաղաքին ։ Եւ նա ուրախ էր ի նախատինս վասն Քրիստոսի, եւ ասէր ի գնալն ի վերայ ուղտու. Գոհանամ զքէն Աստուած իմ եւ Տէր Յիսուս Քրիստոս ։

Եւ ապա իջուցեալ չարչարեցին ազգի ազգի տանջանօք եւ թողին կիսամահ ։ Այլ գթացեալ ի նա ընտանեացն առին զնա եւ պատեցին ի մէջ մորթոյ, եւ խնամ տարան զաւուրս քառասուն մինչեւ առողջացաւ ։

grand'peine le réveiller. Et ils lui demandaient : « Qu'est-ce qu'il t'est arrivé et pourquoi as-tu crié ainsi ? » Il leur raconta le songe, et se mit à confesser ouvertement la foi au Christ.

Et étant sorti de la maison, il alla trouver le docteur (prêtre) Étienne, surnommé Lalouk, et lui raconta en détail tout le songe, se fit baptiser par lui, devint chrétien et reçut le nom * d'Isaac. Il apprit les lettres arméniennes, approfondit l'Ancien et le Nouveau Testament et, comme il connaissait bien aussi les écritures des infidèles, il discutait avec eux et les vainquait par leurs propres écritures. * B p. 173 a.

Alors (les infidèles), s'étant ameutés, se soulevèrent contre lui, et, avec bien des paroles de supplication et de menace, ils cherchèrent à changer ses idées ; mais quand ils virent qu'il demeurait ferme dans la foi du Christ, ils le frappèrent brutalement, le firent monter, comme un fou, sur un chameau, puis tout en l'injuriant, ils le promenaient par toutes les rues de la ville. Mais lui, il était dans la joie d'être insulté pour le Christ et répétait, tandis qu'il allait ainsi à dos de chameau : « Je Te rends grâces, mon Dieu et Seigneur Jésus-Christ. »

On le fit ensuite descendre, on le soumit à divers supplices et on l'abandonna à moitié mort. Les membres de sa famille, ayant eu pitié de lui, l'emportèrent, l'enveloppèrent dans une peau et le soignèrent pendant quarante jours, jusqu'à ce qu'il fût guéri.

Եւ ելեալ անտի գնաց ի Հեշատ քաղաք, ի Գուռնավա, ի Լայիլան եւ ի Նախջուան, եւ յամենեսին ի նոսա քարոզէր զՔրիստոս. եւ բազում եւ զանազան չարչարանս կրեաց ի թշնամեաց Քրիստոսի, եւ անվնաս պահեցաւ խնամօքն Աստուծոյ :

Եւ դարձեալ եկն ի Դաւրէժ, եւ անտի ի Մարաղա, եւ գնաց յԱրճէշ քաղաք, եւ ոչ դադարէր ի քարոզելոյ զՔրիստոս. զոր կալեալ Պարսից փորեցին խորխորատ, եւ անդ արկեալ զԻսահակ՝ թափեցին քարինս ի վերայ նորա այլ ոչ սպանին : Բայց մի ոմն հարեալ ուժգին խորտակեաց զբազուկ նորա, եւ ինքն պատուհասեալ մեռաւ չարաչար զկնի վեց աւուրց :

Եւ շրջեալ յաշխարհն Մարաց եւ Պարսից, Հայոց եւ Վրաց, եւ յայլ հեռաւոր գաւառս զամս իբրեւ քառասուն գանս եւ հարուածս եւ մահաբեր չարչարանս կրելով յամենայն տեղիս, դարձոյց զբազումս յայլազգեաց ի հաւատս Քրիստոսի : Եւ հասեալ
* B p. 173 b. քարոզութեամբ յերկիրն Շրուանայ, ի քաղաքն * Շամախի, եւ անդ կալեալ մատնեցաւ ի ձեռս դատաւորին. եւ քննեալ յատենի խոստովանեցաւ զՔրիստոս Աստուած, եւ հատաւ ի վերայ նորա վճիռ մահու :

Յայնժամ ասէ Իսահակ ցդատաւորն. Խնդիր մի հայցեմ ի քէն, եթէ կատարես՝ ինձ մեծ երախտաւոր լինիս, եւ այս է. զի այրեսցես զիս հրով ի նշանակ սիրոյն Քրիստոսի, որ վառեալ կայ ի սրտի իմում : Եւ տարան զնա ի տեղի կատարման, եւ

Il partit de là et se rendit à la ville Héchat, à Gournava, à Laïlan et à Nakhidjévan, et dans toutes ces villes il prêchait le Christ. Il endura de nombreux et cruels supplices de la part des ennemis du Christ, mais fut conservé sain et sauf par les soins de Dieu.

Il revint de nouveau à Tauris, de là à Maragha et se rendit à la ville de Artchèche sans cesser de prêcher le Christ. Les Persans, l'ayant saisi, creusèrent une fosse et y jetèrent Isaac. Ils firent tomber des pierres sur lui, mais ils ne le tuèrent point. Quelqu'un pourtant, lui ayant porté un coup violent, lui brisa le bras, mais celui-là même fut puni d'une mort cruelle six jours après.

(Isaac) parcourut le pays des Mèdes, des Perses, des Arméniens, des Géorgiens, et d'autres contrées éloignées, pendant quarante années environ, en endurant partout des coups de bâton, des blessures, des tortures meurtrières, et convertit de nombreux infidèles à la foi du Christ. Il arriva, tout en prê-
* B p. 173 b. chant, dans le pays de Chirouan, à la ville * de Chamakh, et là il fut saisi et livré entre les mains du juge. Interrogé au tribunal, il confessa le Christ Dieu. Une sentence de mort fut portée contre lui.

Alors Isaac dit au juge : « Je ne te demanderai qu'une chose ; si tu me l'accordes, tu seras pour moi un grand bienfaiteur, la voici : Tu me brûleras dans le feu pour signifier par là l'amour du Christ qui brûle dans mon cœur. » Et on le conduisit à l'endroit de l'exécution, et quelqu'un de la foule lui frappa

մի ոմն յամբարշտէն եհար հաստ բրով զգլուխ նորա, եւ պատառեցաւ գագաթն եւ հոսէր արիւն յորդ ընդ երեսն. եւ նա գոհանայր զԱստուծոյ որ արժանի արար մարտիրոսական մահուան :

Եւ ապա դրոհ տուեալ քարկոծեցին զնա անդ, եւ յետոյ այրեցին զմարմին սրբոյն : Եւ ի գիշերին լոյս պայծառ ծագեաց ի վերայ նշխարաց նորա, զոր ականերեւ տեսին ամենայն այլազգիքն :

Եւ եղեւ կատարումն Յուսփայ, որ Իսահակն կոչեցաւ, ի թուին Հայոց ութ հարիւր վաթսուն եւ վեց, Ահկի ԺԱ եւ Ապրիլի ԺԸ : Եւ է բարեխօս վասն մեր առ Քրիստոս :]

* Ահկի ԺԲ եւ Ապրիլի ԺԹ : Վկայութիւն Սահակայ եպիսկոպոսի եւ երկու հարիւր եօթն վկայիցն Բիւրականու : * A fol. 234 r° a.

Անօրէն իշխանն Իսմայելացի Աբդլա առաքեաց ոստիկան մի յերկիրն Հայոց, որոյ անուն էր Յուսուփ, որդի Ապուսաճի, այր անօրէն եւ խորամանկ : Սա բազում չարիս անցոյց ընդ աշխարհն Հայոց, կամեցաւ ըմբռնել զկաթողիկոսն Հայոց զտէրն Յովհաննէս, եւ առաքէ զօր բազում ի գիշերի ի վերայ ամրոցին Բիւրականու, ուր անդ էր կաթողիկոսն, եւ ինքն իջեալ էր ի Դուին քաղաք Հայոց : Եւ զխռացեալ կաթողիկոսին

9 Վկայութիւն] սրբոյն *add.* B — եպիսկոպոսի] Հայոց *add.* B || 11 Իսմայելացի] Հագարացւոց B || 14 ի գիշերի *om.* B.

la tête avec un gros bâton et lui fendit le crâne, et le sang ruisselait le long de la figure; mais, lui, il rendait grâces à Dieu de l'avoir rendu digne de la mort du martyre.

Puis après s'être élancés sur lui ils le lapidèrent sur place; ensuite ils brûlèrent le corps du saint. La nuit au-dessus de ses reliques rayonna une lumière éclatante que les infidèles purent voir de leurs yeux.

Le martyre de Youssouf, appelé Isaac, eut lieu l'année huit cent soixante-six de l'ère arménienne, le 11 ahékan, le 18 avril. Il est notre intercesseur auprès du Christ.]

* 12 AHÉKAN, **19 Avril.** * A fol. 234 r° a.

Martyre de l'évêque Sahak et des deux cent sept martyrs de Burakan.

L'impie émir ismaélite Abdla avait envoyé un ostikan en Arménie dont le nom était Youssouf, fils d'Apousadj, homme impie et rusé, qui fit bien du mal au pays d'Arménie. Il voulut se saisir du seigneur Jean, le catholicos des Arméniens. Il envoya donc de nombreuses troupes nuitamment sur le fort de Burakan où se trouvait le catholicos, tandis que lui était descendu à Dwin,

փախեաւ ։ Եւ նոքա պաշարեալ զամրոցն առին զնա, եւ գտին զեպիսկոպոսն Սահակ հիւանդ. կալան եւ զայլ մարդիկ ամրոցին եւ չարչարէին ուրանալ զՔրիստոս եւ լինել տաճկակրօնիւք եւ արձակեցեն զնոսա ։

Եւ սուրբ եպիսկոպոսն քաջալերէր զնոսա հաստատուն կալ ի հաւատն Քրիստոսի, եւ մեռանել նահատակութեամբ ։ Եւ նոցա զաղաղակ բարձեալ եթէ Քրիստոնեայ եմք եւ Քրիստոս ճշմարիտ Աստուած է մեր, եւ զնա ոչ ուրանամք, զոր ինչ կամիք արարէք ։ Եւ նոցա սպանեալ ի նոցանէ արս երկու հարիւր եւ եօթն, որոց անուանքն գրեալ են ի դպրութիւն կենաց ։

Իսկ զեպիսկոպոսն Սահակ բազում չարչարեալ՝ հատին զնորա պատուական գլուխն Ապրիլի ԺԹ ։ Եւ զայլն գերի վարեալ տարան ի Դուին, զայրս եւ զկանայս եւ
* A fol. 234 r° b. * զմանկտիս ։

Յայսմ աւուր վարք Ագապիոսի Հռոմայ հայրապետին ։

Մեծ եւ սքանչելի այրս այս Ագապիոս էր ի Հռոմայ քաղաքէն, յաւուրս բարեպաշտ արքային Յուստինիանոսի մեծին ։ Եւ առաքինի վարուք հաճոյ եղեւ Աստուծոյ եւ բազում սքանչելագործութեամբքն նախանձաւոր եղեւ ուղղափառ հաւատոյ, եւ զգուշու-

2 ուրանալ] զի ուրասցին B || 3 լինել տաճկակրօնիւք] դարձցին ի կրօնս իւրեանց B || 5 նոցա] առ հասարակ *add.* B || 9 չարչարեալ] վասն հաւատոյն որ ի Քրիստոս, եւ իբրեւ ոչ լուաւ նոցա *add.* B || 10 գլուխն] Ապրիլի ԺԹ եւ *add.* B || 11 զմանկտիս] զմանկունս B || 13 Մեծ] Սուրբ եւ մեծ B.

ville d'Arménie. Le catholicos, prévenu, prit la fuite. Eux, après avoir assiégé le fort, le prirent et trouvèrent l'évêque Sahak, malade. Ils se saisirent aussi d'autres gens du fort, et ils les tourmentaient pour leur faire renier le Christ et se convertir à la religion musulmane : à ce prix, ils auraient la liberté.

Et le saint évêque les encourageait à demeurer fermes dans la foi du Christ et à mourir en martyrs. De parmi eux alors un cri s'éleva : « Nous sommes chrétiens et le Christ est notre vrai Dieu, nous ne Le renions pas; faites ce que vous voulez. » Sur leur nombre ils tuèrent deux cent sept hommes dont les noms sont inscrits dans le livre de la vie.

Quant à l'évêque Sahak, après l'avoir beaucoup torturé, ils tranchèrent sa tête vénérable le 19 avril. Ils emmenèrent les autres personnes, hommes,
* A fol. 234 r° b. femmes et * enfants, en captivité à Dwin.

En ce jour vie d'Agapius le pontife de Rome.

Ce grand et merveilleux personnage Agapius était de la ville de Rome, (et vivait) aux jours du pieux empereur le grand Justinien. Par sa vie vertueuse il se rendit agréable à Dieu, et en plus des nombreux miracles qu'il

թեամբ պահէր զպատուիրանս Աստուծոյ, եւ արժանաւորեցաւ նստել յառաքելական աթոռն Հռոմայ ։

Եւ յորժամ ձեռնադրեցաւ՝ ելեալ ի քաղաքէն գնայր ի Կոստանդինուպօլիս առ թագաւորն Յուստինոս, եւ յորժամ եհաս յԵլլադա՝ տեսեալ այր մի կաղ եւ համր, գթացաւ ի նա եւ ի ծնօղսն նորա, զի յոյժ ողբային զզաւակն իւրեանց. եւ մատուցեալ զաստուածային խորհուրդ պատարագին՝ հրամայեաց եւ եդին մերձ իւր զկաղն եւ զհամր այրն ։ Եւ յորժամ կատարեաց զաղօթս իւր առ Աստուած կալեալ զձեռանէ նորա առաջի ամենայն ժողովրդեանն կանգնեաց. եւ եղեւ ողջ եւ գնայր հաստատուն ոտիւքն ։ Եւ արկ ի բերան նորա ի սուրբ եւ ի պատուական մարմնոյ եւ յարենէ Որդւոյն Աստուծոյ, եւ ի հաղորդելն՝ խօսեցաւ ամբողջ լեզուաւն ։ Եւ ամենայն ժողովուրդքն փառս ետուն Աստուծոյ ։

Եւ յորժամ եհաս յոսկի Դուռն Կոստանդինուպօլսի * բազում ժողովուրդք ելին ընդ առաջ նորա, եւ տարան առաջի նորա այր մի կոյր. եւ նորա եդեալ ձեռս ի վերայ՝ աղօթիւք եւ անուամբն Աստուծոյ եբաց զաչսն եւ լուսաւորեաց զայրն ։ *A fol. 234 v° a.

Եւ յորժամ եմուտ ի քաղաքն մեծաւ ուրախութեամբ ընկալաւ զնա թագաւորն եւ իշխանքն եւ ամենայն ժողովուրդն ։ Եգիտ անդ զԱնթիմոս զեպիսկոպոսն Տրապեզոնդոյ

12 յոսկի Դուռն] յՈսկեդուռն B.

opéra, il fut zélé pour la foi orthodoxe et observait scrupuleusement les commandements de Dieu. Il se montra digne de s'asseoir sur le trône apostolique de Rome.

Lorsqu'il eut été sacré, après avoir quitté la ville, il faisait route vers Constantinople pour se rendre auprès de l'empereur Justinien. Arrivé en Hellade, il aperçut un homme boiteux et muet. Il eut pitié de lui et de ses parents qui se lamentaient beaucoup sur le sort de leur fils. Et après avoir offert le divin sacrifice de la messe, il ordonna de placer auprès de lui l'homme boiteux et muet. Puis quand il eut fini d'adresser à Dieu ses prières, il le prit par la main en présence de toute la foule et le redressa. Voilà l'homme guéri et marchant d'un pas ferme. Il lui mit ensuite dans la bouche du saint et précieux corps et sang du Fils de Dieu, et sitôt après avoir communié l'homme se mit à parler avec une langue parfaitement saine. Tous les assistants rendirent gloire à Dieu.

Lorsqu'il arriva à la Porte d'or de Constantinople, * de grandes multitudes sortirent au-devant de lui et lui présentèrent un homme aveugle. Après lui avoir imposé les mains, tout en récitant des prières et en invoquant le nom de Dieu, il ouvrit les yeux de cet homme et lui rendit la lumière. * A fol. 234 v° a.

Lorsqu'il eut pénétré dans la ville, l'empereur, les princes et tout le peuple l'accueillirent avec grande joie. Il y rencontra Anthimus, l'évêque de Trébizonde, qui était du schisme d'Eutychius et de Severianus, et qui faisait

որ էր Եւտիքէսի եւ Սեւերիանոսի հերձուածոյն, եւ սերմանէր զաղանդն ի մէջ իշխանացն խռովութիւն մեծ արարեալ եկեղեցիս քաղաքին :

Իսկ երանելին Ագապիոս աստուածային վարդապետութեամբն իւրով աւերեաց զնա ի սպառ եւ ընդ նզովիւք կապեաց ընդ նմին եւ զՊետրոս զԱպամիոյ եպիսկոպոսն եւ զՍեւերիանոս Անտիոքայ եւ զամենայն խորհրդակիցս չար հերձուածոյն : Եւ Աստուծոյ ընտրութեամբն եւ հաճութեամբ թագաւորին եւ իշխանացն եւ ամենայն ժողովրդեանն ձեռնադրեաց զքահանայն Մինաս, այր բարեպաշտ եւ երկիւղած եւ ուղղափառ, պատրիարգ Կոստանդնուպօլսոյ :

Եւ ինքն գնաց ի Հռոմ, եւ կացեալ բարի ճգնութեամբ եւ ուղղափառ հաւատով հանգեաւ ի Քրիստոս Ապրիլի ԺԹ, եւ է մեզ օգնական եւ բարեխօս :

* B p. 175 a. [B * Եւ յայսմ ամի փոխեցաւ ի Քրիստոս բարի եւ քաջ հովիւն հօտին Քրիստոսի՝ տէր Բարսեղ արքեպիսկոպոսն Դրազարկու, որդի Աւագ պարոնին :]

Ահկի ԺԳ եւ Ապրիլի Ի : Վարք երանելի եպիսկոպոսացն Անթերիոսի եւ Կապետոնի :

* A fol. 234 vº b. Մեծ հայրապետն Երուսաղեմի Երմոն լուաւ * զքաղաքէն Քերսոնայ որ էին ամենայն բնակիչքն անհաւատք, ձեռնադրեաց եպիսկոպոս զմի ի քահանայից իւրոց,

5 խորհրդակիցս] համախորհուրդս B || 10 հանգեաւ] խաղաղութեամբ *add.* B — Քրիստոս] Ահկի ԺԲ եւ *add.* B || 13 վարք երանելի] վկայութիւն սուրբ B.

de la propagande pour sa secte parmi les princes en causant un grand trouble parmi les églises de la ville.

Le bienheureux Agapius, par sa divine doctrine, le ruina complètement et le lia d'anathèmes, et avec lui Pierre l'évêque d'Apamée, Severianus l'évêque d'Antioche et tous les conjurés du mauvais schisme. Puis, guidé par Dieu dans son choix et avec le consentement de l'empereur, des princes et du peuple, il sacra le prêtre Minas, homme pieux, craignant Dieu et orthodoxe, patriarche de Constantinople.

Quant à lui, il retourna à Rome, et après avoir persévéré en bon ascétisme et foi orthodoxe, il entra au repos du Christ le 19 avril. Il est notre soutien et notre intercesseur.

* B p. 175 a. [B * En cette année passa au Christ le bon et vaillant pasteur du troupeau du Christ, le seigneur Barsegh l'archevêque de Drazark, fils du baron Avag.]

13 AHÉKAN, 20 Avril.

Vie des bienheureux évêques Anthérius et Kapéton.

* A fol. 234 vº b. Le grand patriarche de Jérusalem Ermon, ayant* appris au sujet de la ville de Kherson que tous les habitants y étaient infidèles, sacra évêque un de

այր երկիւղած յԱստուծոյ, որոյ անուն էր Անթերիոս, եւ առաքեաց ի Քերսոն. եւ մտեալ ի նաւ գնաց :

Եւ յորժամ եմուտ ի քաղաքն՝ սկսաւ քարոզել եւ ուսուցանել զբարեպաշտութիւն հաւատն Քրիստոսի, եւ նոքա ամենեւին ոչ ընկալան զվարդապետութիւն նորա :

Եւ եղեւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ հաւատաց ի Քրիստոս մեծ թագաւորն Կոստանդիանոս Հռոմայ եւ մկրտեցաւ : Եւ լուեալ Անթերիոս եմուտ ի նաւ, եւ գնաց ի Հռոմ առ թագաւորն եւ խնդրեաց ի նմանէ զօրս հեծելոց յօգնականութիւն : Եւ առեալ արս պատերազմօղս զինուք՝ գնաց ի քաղաքն Քերսոն. եւ հինգ հարիւր այր որք հակառակէին ընդդէմ ճշմարտութեան եւ սպանին զյառաջ երթեալ եպիսկոպոսն զսուրբն Վասիլիոս զնոսա ազգականօք եւ ընտանեօք իւրեանց հանին ի քաղաքէն, եւ ցրուեաց զնոսա ի քաղաքս Սկիւթացւոց, եւ արկ փոխանակ նոցա այլ հինգ հարիւր քրիստոնեայս մեծատունս ընտանեօք յերկրէն Հոռոմոց. եւ բնակեցուցին զնոսա յարեւելից կողմանէ քաղաքին : Եւ շինեաց եպիսկոպոսն տէրունական եկեղեցի :

Եւ գնաց առ թագաւորն գոհացաւ զնմանէ եւ օրհնեաց զնա յոյժ, եւ խնդրեաց անօթս եկեղեցւոյն եւ գիրս, եւ առեալ դարձաւ ի * Քերսոն : Եւ մինչդեռ ի ծովուն էր՝ շարժեցան ալիք ծովուն եւ եհան զնաւն ի գետն Դանուբ, ի կղզի մի որ կոչի * A fol. 235 r° a.

10 իւրեանց *om.* B — եւ ցրուեաց զնոսա ի քաղաքս Սկիւթացւոց *om.* B.

ses prêtres, homme craignant Dieu, dont le nom était Anthérius, et l'envoya à Kherson. Celui-ci s'embarqua sur un bateau et partit.

Lorsqu'il eut pénétré dans la ville, il se mit à prêcher et enseigner la foi pieuse du Christ, mais (les habitants) n'acceptèrent point du tout sa doctrine.

Il arriva qu'à cette époque le grand empereur de Rome, Constantin, crut au Christ et se fit baptiser. Ce qu'ayant appris, Anthérius s'embarqua sur un bateau, se rendit à Rome auprès de l'empereur et lui demanda des troupes de cavalerie pour lui venir en aide. Il prit avec lui des gens de guerre armés et se rendit à la ville de Kherson; il expulsa de la ville les cinq cents personnes qui s'opposaient à la vérité et qui avaient tué le précédent évêque, saint Vassilios; il les expulsa avec leurs familles et parents et les dispersa dans les villes des Scythes, et les remplaça par cinq cents autres chrétiens, riches, avec leurs familles, (amenés) du pays des Grecs. On les logea du côté oriental de la ville. Et l'évêque fit construire une église du Seigneur.

Ensuite il se rendit auprès de l'empereur, lui rendit grâces et le bénit grandement. Il lui demanda des vases d'église et des livres, et les ayant obtenus, il retourna à * Kherson. Pendant qu'il était en mer, les vagues de la mer se soulevèrent, et poussèrent le navire dans le fleuve Danube, sur une île appelée Aghson; et c'est là qu'il entra au repos du Christ. Les chrétiens de * A fol. 235 r° a.

Ազոն, եւ անդ հանգեաւ ի Քրիստոս ։ Եւ քրիստոնեայք կղզւոյն թաղեցին զնա եւ կանգնեցին ի վերայ գերեզմանին սիւն եւ խաչ. եւ բուսան ծառք շուրջ զսեամբն ։

Իսկ քրիստոնեայքն Խերսոնեայ գրեցին առ բարեպաշտն Կոստանդիանոս արքայն եւ խնդրեցին եպիսկոպոս. եւ առաքեաց նոցա զերանելին Կապետոն, զոր ընկալեալ քրիստոնէիցն ուրախ եղեն ։ Եւ անհաւատքն պժուարեալ ծանրանային, եւ ասեն ցեպիսկոպոսն. Եթէ կամիս որ հաւատամք ի Քրիստոսն քո մուտ ի մէջ բոցբոցեալ հրոյ, եւ եթէ ելցես անվնաս հաւատամք ի նա ։ Իսկ երանելի եպիսկոպոսն խնդրեաց ի նոցանէ պատանդ զզաւակս իւրեանց որ եթէ մտցէ ի հուրն եւ ելցէ ամբողջ եւ ոչ հաւատասցեն արկցէ զնոսա ի հուրն ։ Նոքա հաւանեցան եւ ետուն ի նա զորդիս իւրեանց. եւ նա յանձնեաց զնոսա ի քրիստոնեայ զօրականսն ։ Եւ առեալ զքահանայութեան պատմուճանսն զգեցաւ, եւ արկաւ ի վերայ պատմուճանին զպատուական եմիփորոնն ։ Եւ նախասարկաւագն քարոզեաց. Պռօսխումէ ։ Եւ եպիսկոպոսն տուեալ զօրհնութիւն եւ զփառս Հօր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյն, եմուտ ի հուրն եւ եկաց
* A fol. 235 r° b. բովանդակ ժամ մի ի մէջ հրոյն, ելից զփիլոնն կայծակամբք * եւ ել ի բոցոյն անկիզելի, զի մազ մի ի գլխոյն կամ ի մօրուացն ոչ այրեցաւ ։

Եւ զայնպիսի սքանչելիսն տեսեալ Հրէիցն եւ կռապաշտիցն հաւատացին ի Քրիստոս ամենեքեան եւ մկրտեցան, զորս ընկալան յաւազանէն զօրականքն եւ այլ

16 սքանչելիսն] եւ արար Աստուած ի ձեռն նորա սքանչելիս մեծամեծս զոր B.

l'île l'enterrèrent, et posèrent sur sa tombe une colonne et une croix. Des arbres poussèrent autour de la colonne.

Les chrétiens de Kherson écrivirent au pieux empereur Constantin et lui demandèrent un évêque. Il leur envoya le bienheureux Kapéton, que les chrétiens accueillirent avec joie. Les infidèles, mécontents, s'irritèrent et dirent à l'évêque : « Si tu veux que nous croyions à ton Christ, entre dans les flammes d'un feu, et si tu en sors intact, nous croirons en Lui. » Le bienheureux évêque leur demanda en otage leurs enfants pour que, au cas où lui pénétrerait dans les flammes, en sortirait intact et eux ne croiraient pas, il pût les jeter dans le feu. Ils acceptèrent et lui remirent leurs enfants. Il les confia à des soldats chrétiens. Il prit ses vêtements sacerdotaux, s'en revêtit et passa sur ses vêtements le précieux hémiphoron (pallium). L'archidiacre cria : « Proschoumen. » Et l'évêque, après avoir béni et glorifié le Père, le Fils et le Saint-Esprit, pénétra dans les flammes et demeura une heure entière
* A fol. 235 r° b. dans le feu, remplit le philon de braises ardentes * et sortit des flammes sans être brûlé; pas un cheveu de sa tête, pas un poil de sa barbe n'avait brûlé.

Les Juifs et les idolâtres témoins d'un tel miracle crurent tous au Christ, se firent baptiser, et les soldats ainsi que les autres chrétiens les reçurent des

քրիստոնեայքն ։ Արար և այլ բազում նշանս երանելի եպիսկոպոսն Կապետոն և զբազումս դարձոյց յաստուածգիտութիւն, և երանելի մահուամբ հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս յԱպրիլի Ի ։

Յայսմ աւուր սրբուհին Անուշ ի Թեսաղոնիկէ քաղաքն ի կռապաշտից գեղարդեամբ խոցեցաւ ի սիրտն և ի կողն, և մարտիրոսացաւ, զի ոչ ուրացաւ զՔրիստոս և զոհեաց կռոցն յաւուրս Մաքսիմիանոսի անօրէն արքային ։

[B * Յայսմ աւուր սրբուհին Անուշ որ էր ի ժամանակս Մաքսիմիանոսի անօրէն արքային ի Թեսաղոնիկեայ քաղաքն ։ Յաւուր միում յորժամ ըստ սովորութեան իւրում երթայր յեկեղեցի՝ ստիպէին զնա կռապաշտքն երթալ ի մեհեանն և զոհել կռոց ։ Եւ նա ընդդէմ դարձեալ խոստովանէր զՔրիստոս և անգոսնէր զկուռսն ։ Եւ ի կռապաշտից գեղարդեամբ խոցեցաւ ի սիրտ և ի կողն, և անկեալ յերկիր գոհանայր զՏեառնէ, և աղօթիւք աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած թաթաւեալ կայր յարեան ։ *B p. 175 b.

Ի սմին աւուր յիշատակ Վիկտորիսի հայրապետին, որ հինգերորդ եկաց յաթոռն յետ Պետրոսի, և ի Սեւերիոսէ թագաւորէ կատարեցաւ վասն Քրիստոսի ։]

1 արար և այլ ... յաստուածգիտութիւն *om.* B || 2 և երանելի մահուամբ] և ինքն երանելի եպիսկոպոսն Կապետոն B || 3 Քրիստոս] Ահկի ժԴ և *add.* B.

fonts. Le bienheureux évêque Kapéton opéra encore beaucoup d'autres miracles et convertit nombre de gens à la connaissance de Dieu. Il entra dans le repos par une mort bienheureuse, en paix, dans le Christ, le 20 avril.

En ce jour, dans la ville de Thessalonique, sainte Anouche eut le cœur et le côté transpercés par la lance et fut martyrisée par les idolâtres pour ne pas avoir renié le Christ, ni immolé aux idoles, aux jours de l'empereur Maximin, l'impie.

[B * En ce jour sainte Anouche aux jours de l'empereur Maximin, l'impie, dans la ville de Thessalonique, se rendant un jour selon son habitude à l'église, les idolâtres l'obligèrent d'aller au temple et d'immoler aux idoles. Elle s'y opposa, confessa le Christ et insulta les idoles. Un des idolâtres lui ayant transpercé d'un coup de lance le cœur et le côté, elle tomba à terre et rendit grâces au Seigneur. C'est en priant qu'elle rendit son âme à Dieu, baignée dans son sang. *B p. 175 b.

En ce jour même commémoration du pontife Victoris qui, le cinquième, monta sur le trône après Pierre et fut martyrisé pour le Christ par l'empereur Severius.]

Ահկի ԺԴ եւ Ապրիլի ԻԱ : Վկայութիւն սուրբ առաքելոյն Սիմոնի Նախանձայուզի :

Աստուածատեսն Սիմոն աշակերտն Քրիստոսի, ընդ ամենայն արեւմուտս շրջեալ քարոզէր զՔրիստոս, եւ վարդապետութեամբ իւրով զբազումս լուսաւորեաց. գնաց յերկիրն Մավրիտանեայ եւ յԱւիրոնեայ գաւառս, սերմանեաց զաւետարանին սերմանս : Եւ յետոյ գնաց յերկիրն Վրիտացւոց եւ ի նոցանէ խաչեցաւ. եւ այնպէս կատարեցաւ ի Քրիստոս Ապրիլի ԻԱ :

Յայսմ աւուր սուրբ վկայքն Քրիստոսի Ալփիոս, Փիլադելփոս, Կիւրինիոս, ի
* A fol. 235 v° a. կռապաշտ դատաւորէն * բազում չարչարանս կրեցին ընդ այլ հազար եւ յիսուն վկայս Քրիստոսի, եւ ապա սրով եւ հրով եւ քարկոծութեամբ կատարեցան ի Քրիստոս վասն ուղիղ հաւատոյն իւրեանց :

* B p. 176 a. [B * Յայսմ աւուր յիշատակ սուրբ առաքելոյն Զակքէի :

Սա մաքսաւոր էր գործով ի յԵրիքով քաղաքէ, եւ էր փոքր հասակաւ. եւ լուեալ զՏեառնէ մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ մինչդեռ անցանէր, ընթացեալ ել ի ժանտաթզենի մի առ ի տեսանել զնա, զի ի բազմութենէն որ էին ընդ Քրիստոսի, վասն կարճահասակն գոլոյն՝ թէպէտ ցանկայր յոյժ այլ ոչ կարէր զՏէրն տեսանել :

5 եւ այնպէս... Ապրիլի ԻԱ] եւ անդ հանգեաւ ի Քրիստոս եւ թաղեցաւ Ահկի ԺԴ եւ Ապրիլի ԻԱ B || 10 իւրեանց] եւ բարեխօս են վասն մեր առ Տէր այժմ եւ յաւիտեան *add.* B.

14 AHÉKAN, 21 Avril.

Martyre du saint apôtre Simon le zélé.

Simon, qui avait vu Dieu et avait été disciple du Christ, parcourut tout l'occident en prêchant le Christ, et éclaira nombre de gens par sa doctrine. Il se rendit au pays des Maures et dans les provinces d'Aviron où il sema les semences de l'évangile. Ensuite il se rendit au pays des Vrites et fut crucifié par eux. C'est ainsi qu'il fut martyrisé pour le Christ le 21 avril.

En ce jour les saints martyrs du Christ Alphios, Philadelphos, Cyrinios,
* A fol. 235 v° a. sur l'ordre du juge idolâtre, * endurèrent de nombreuses tortures avec mille cinquante autres martyrs du Christ et furent ensuite martyrisés par le glaive,
* B p. 176 a. le feu et la lapidation dans le Christ pour leur foi orthodoxe.

[B * En ce jour commémoration du saint apôtre Zachée.

Il était publicain de son état et était de la ville de Jéricho; il était petit de taille. Ayant entendu que Notre-Seigneur Jésus-Christ traversait la ville, il courut, monta sur un sycomore pour le voir, car à cause de la foule qui accompagnait le Christ et parce qu'il était petit de taille, malgré son grand désir, il ne pouvait voir le Seigneur.

Իսկ ամենատեսն եւ ամենագէտն Յիսուս ի գալն զտեղին անդր` հայեցաւ ի վեր եւ կոչեաց զնա, եւ ընթրեաց ի տան նորա փրկեաց զնա ամենայն տամբ իւրով, որ եւ զզրկեալսն չորեքպատիկ վճարեաց, եւ զայլ ինչսն աղքատաց բաշխեաց : Եւ ինքն ի կարգ եօթանասուն եւ երկու աշակերտացն Քրիստոսի խառնեալ զանձն ուղիղ հաւատով որպէս ճշմարիտ որդի Աբրահամու, շրջեցաւ * քարոզութեամբ աւետարանին ընդ աշխարհ, եւ բազում չարչարանս տարեալ` զյոլովս դարձոյց վարդապետութեամբ եւ նշանօք ի Քրիստոս, եւ այնպէս կատարեցաւ երանութեամբ : * B p. 176 b.

Ի սմին աւուր վկայութիւն սրբոյն Թէոդորոսի որ ի Պերգէ Պամփիլեայ, եւ Սոկրատայ, եւ Դիոնեսիոսի ընդ նմա :

Սուրբն Թէոդորոս պայծառացեալ հաւատովն Քրիստոսի, եւ քարոզութեամբն իւրով ջնջէր զմոլորութիւն կռոցն, եւ զտաճարս եւ զբագինս զիցն յատակեալ կործանէր : Վասն որոյ կալեալ զնա տարածեցին ի վերայ հրացեալ կասկարայից այրեցին, եւ երկաթի կօշիկս յոտն ագուցին, ապա կապեալ ի կառս ձիոյ եւ այնպէս վարեալ քարշեցին ընդ խոշոր եւ երկար տեղիս, յորմէ ապրեցաւ շնորհօքն Աստուծոյ : Զոր կալեալ արկին ի հնոց հրոյ ընդ Սոկրատայ եւ Դիոնեսիոսի, ուր պահեցան կենդանի ի ձեռն Քրիստոսի զօրութեանն :

Յետ որոյ արկին ի բանտ զնոսա, եւ ընդ առաւօտն տարածեալ ի վերայ խաչափայտի խաչեցին զնոսա եւ նետիւք խոցոտեցին : Եւ զերիս աւուրս տանջեալք ի վերայ խաչին` աւանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած :

Mais Jésus qui voit tout et qui sait tout, arrivé à cet endroit, s'arrêta, leva les yeux, l'appela, dîna dans sa maison et le sauva avec toute sa famille; il rendit au quadruple à ceux à qui il avait fait du tort et distribua les autres biens aux pauvres. Lui-même s'enrôla dans le rang des soixante-dix disciples du Christ avec une vraie foi comme un vrai fils d'Abraham, parcourut * le monde en prêchant l'évangile, endura de nombreuses tortures, convertit nombre de gens au Christ par sa doctrine et ses prodiges, et mourut ainsi en bienheureux. * B p. 176 b.

En ce même jour martyre de saint Théodore de Pergues en Pamphylie et, avec lui, de Socrate et de Denys.

Saint Théodore, célèbre par sa foi au Christ et par sa prédication, extermina l'erreur des idoles et rasa, démolit les temples et les autels des dieux. C'est pourquoi on le saisit, on le brûla après l'avoir étendu sur un gril enflammé, on lui passa aux pieds des chaussures de fer et, après l'avoir attaché à un char traîné par des chevaux, on le traîna longuement par des chemins raboteux; mais il en sortit indemne par la grâce de Dieu. On le saisit et on le jeta dans une fournaise ardente avec Socrate et Denys; mais ils y furent conservés vivants par la puissance du Christ.

Ensuite on les jeta en prison, et au matin, après les avoir étendus sur le bois d'une croix, on les crucifia et on les perça de flèches. Après trois jours de tortures sur leur croix, ils rendirent leur âme à Dieu.

* B p. 177 a. Յայսմ աւուր յիշատակ Ապաւղեայ եւ Սահակիոսի եւ Կոդրատիոսի * սպասաւորաց սրբուհւոյն Աղեկսանդրեայ թագուհւոյն որ ընդ սրբոյն Գէորգեայ, եւ սրբոյն Սիմէոնի եպիսկոպոսին Պարսից եւ բազմացն որք ընդ նմա ։

Եւ յայսմ աւուր յիշատակ սրբոյն Սաւթերիոսի հայրապետին Հռոմայ որ երեքտասան յետ Պետրոսի եկաց յաթոռն, եւ վկայութեամբ կատարեցաւ ։

Ի սմին աւուր վկայութիւն սրբոյն Գէորգայ Ակէացւոյ, եւ Խոսրովու Գաբեղեան ։

Երանելիքս այսոքիկ էին քաջ իշխանք Հայոց նախարարազունք, զորս կալեալ ամբարիշտ ոստիկանն Բուղայ բազում աղաչանօք ջանայր դարձուցանել զնոսա ի կրօնս մոլորութեան իւրոյ ։ Եւ նոքա արհամարհեալ զբանս նորա համարձակ դաւանեցան զՔրիստոս Աստուած ։ Ընդ որ բարկացեալ Բուղայ ետ զլխատել զնոսա ։

Զքաջ նահատակութիւն սրբոցս տեսեալ մի ոմն յայլազգեաց աղաղակեաց թէ Եւ ես քրիստոնեայ եմ ։ Վասն որոյ հատին եւ զգլուխ նորա ։ Եւ լոյս պայծառ ծագեաց ի վերայ մարմնոց երեցունց վկայիցն ։]

Ահկի ԺԵ եւ Ապրիլի ԻԲ ։ Վարք սրբոյն Թէոդորոսի Սիկիացւոյն ։

Այս երջանիկ եւ սքանչելագործ հայրս մեր Թէոդորոս էր ի Գաղատացւոց գաւառէն,

14 Վարք] եւ քաղաքավարութիւն *add.* B — սրբոյն] երանելոյն B — Սիկիացւոյն] Սիկեցւոյն B.

* B p. 177 a. En ce jour commémoration d'Apaulis, Sahacius et Quadratus, * serviteurs de la sainte reine Alexandra, qui (furent martyrisés) avec saint Georges, saint Siméon évêque de Perse et beaucoup d'autres avec eux.

Également commémoration en ce jour de saint Sauterius le pontife de Rome, le treizième qui occupa le trône après Pierre et mourut en martyr.

Ce même jour martyre de saint Georges Akéatzouotz et de Kosrow Gabélian.

Ces bienheureux étaient de vaillants princes arméniens, des satrapes. L'impie ostikan Boula les fit saisir, et il s'efforçait par beaucoup de supplications de les convertir à la religion de son erreur. Mais ceux-là, méprisant ses paroles, confessèrent avec hardiesse le Christ Dieu, sur quoi Boula irrité leur fit trancher la tête.

Un des infidèles, témoin du vaillant martyre de ces saints, s'écria : « Et moi aussi je suis chrétien ! » C'est pourquoi on lui trancha aussi la tête. Une lumière éclatante rayonna au-dessus des corps des trois martyrs.]

15 AHÉKAN, **22 Avril.**

Vie de saint Théodore de Sicène.

Ce bienheureux et thaumaturge père à nous, Théodore, était de la province de Galatie, du village de Sicène, aux jours du pieux empereur Justinien. La

ի գեղջէն Միկենի, յաւուրս բարեպաշտ արքային Յուստինանոսի ։ Եւ Մարիամ մայր երանելւոյն՝ եւ Եղպիդիա հանիկն բնակէին ի պանդոկին ի մէջ Շահուահ պողոտային ։

Եւ դէպ եղեւ անցանել ընդ այն տուն մի՝ որ էր կառավար ի ձիընթացս պողոտային որ երթայր ի թէատրոնն, զոր կոչեն պոռուսմին, եւ էր անուն առն Կոսմաս ։ Եւ տեսեալ զՄարիամ գեղեցիկ տեսլեամբ ցանկացաւ նմա, ննջեաց ընդ նա եւ առժամայն յղացաւ ։

Եւ տեսանէ կինն յանուրջս աստղ մեծ պայծառ, որ էջ յերկնից եւ եմուտ յորովայնն ։ Եւ պատմեաց զերազն առն մի Մագիստրիանոս անուն. եւ նա ասէ. Պահեա զանձն քո եւ Աստուած այց արասցէ ծնանելոյն ի քէն, եւ նստցի յաթոռ եպիսկոպոսութեան ։ Եւ այլ ոմն ճգնաւոր կրօնաւոր ասաց ցկինն. Որ ծնանելոցն է ի քէն մեծ ծառայ լինիցի Աստուծոյ, եւ շնորհք սքանչելագործութեան տացի նմա ։

Եւ յորժամ ծնաւ զմանուկն եւ մկրտեաց, անուանեաց * զնա Թէոդորոս ։ Եւ յորժամ եղեւ պատանեակ, խորհեցաւ մայր իւր տանել զորդին առ թագաւորն զի դասեսցէ ի զօրականսն ։ Եւ երեւեցաւ նմա մեծ վկայն Գէորգիոս եւ ասէ. Մի աշխատիր եւ մի հաներ ի քէն զպատանեակդ, զի պիտոյ է դա երկնաւոր թագաւորին ։ Եւ ետ զնա ի դպրոց եւ ուսաւ գիր, եւ այլ ինչ ամենեւին ոչ ուտէր բայց միայն հաց եւ ջուր, եւ

* A fol. 235 v° b.

1 Միկենի] Միկէոնայ B || 3 պողոտային... թէատրոնն] թէատրոնին B || 5 ննջեաց] օթեւանեցաւ B || 8 անուն *om.* B || 10 ոմն] նախիմաց *add.* B || 11 լինիցի] Տեառն *add.* B || 15 նմա] յանուրջս *add.* B.

mère du bienheureux, Marie, et sa grand'mère Elpitia habitaient l'auberge située à mi-chemin sur la voie Shahrah.

Vint à passer par cette auberge un homme qui était cocher aux arènes situées sur cette voie et qui se rendait au théâtre, appelé hippodrome. Le nom de l'homme était Cosmas. Ayant aperçu la beauté du visage de Marie, il la désira, coucha avec elle et la rendit aussitôt enceinte.

La femme vit en songe une grande étoile éclatante qui descendit du ciel et entra dans son sein. Elle raconta le songe à un homme nommé Magistrianus, qui lui dit : « Préserve ta personne et Dieu rendra visite à celui qui naîtra de toi, il siégera sur le trône épiscopal. » Un autre religieux ascète dit à la femme : « Celui qui naîtra de toi deviendra un grand serviteur de Dieu, et il lui sera accordé la grâce d'accomplir des prodiges. »

(Marie), lorsqu'elle mit au monde l'enfant, le fit baptiser et lui donna le nom * de Théodore. Lorsqu'il devint jeune homme, sa mère songea à présenter son fils à l'empereur pour l'enrôler parmi ses soldats. Mais le grand martyr saint Georges lui apparut et lui dit : « Ne prends pas cette peine et n'éloigne pas ton enfant de toi, car le Roi du Ciel a besoin de lui. » Elle le mit à l'école où il apprit les lettres. Il se nourrissait exclusivement de pain et d'eau, et en

* A fol. 235 v° b.

չափ սակաւ ։ Եւ յամենայն ժամ երեւէր նմա սուրբն Գէորգիոս եւ տանէր զնա յեկեղեցին անուան իւրոյ ։

Եւ եղեւ հիւանդանալ մանկանն . տարաւ զնա մայր իւր յեկեղեցին, եւ ի տէրունական պատկերէն իբրեւ քրտունք ցօղեցին յերեսս մանկանն եւ առժամայն ողջացաւ ։ Եւ ամենասրբուհի աստուածածինն երեւեցաւ նմա ի միում աւուր, եւ ետ նմա զօրութիւն ի ճգնութիւն վարուց առաքինութեան ։

Եւ յաւուրս քառասներորդ պահոցն զառաջին շաբաթն եւ զմիջինն ոչ ինչ ճաշակէր, եւ ոչ ընդ ումեք խօսէր, եւ ի սաղմոսարանէն քան զտասն եւ եօթն սաղմոսն այլ աւելի ոչ կարաց ուսանել ։ Եւ ի միում աւուր մինչդեռ աղօթէր յեկեղեցին՝ լցաւ բերանն քաղցրութեամբ իբրեւ ի խորիսխէ մեղու, եւ ապա փութապէս ուսաւ զամենայն սաղմոսարանն ։

* A fol. 236 r° a. Եւ յորժամ եղեւ ամաց երեքտասանից հրաժարեաց ի մօրէն եւ ի * տանէն, գնաց յեկեղեցի սրբոյն Գէորգեայ, եւ մերձ յայր մի փորեաց եւ բղխեաց ջուր եւ բնակեցաւ անդ ։ Եւ ի ճրագալուցի Յայտնութեանն մտանէր բոկ ի ջուրն մինչեւ յորովայնն, եւ անդ կանգնեալ կայր մինչեւ ցառաւօտն, եւ յորժամ կատարէին զաղօթսն յեկեղեցին՝ ելանէր ի ցրտոյն սառուցեալ ։

Եւ Եղպիդիա հանիկն իւր յամենայն շաբաթ եւ ի կիւրակէ տանէր նմա միրգ եւ

1-6 Եւ յամենայն ժամ ... առաքինութեան] Եւ ստէպ երեւէր մանկանն սուրբն Գէորգիոս իբրեւ պաշտպան նորա B || 10 ապա] յետ այնորիկ B || 14-16 Եւ ի ճրագալուցի ... սառուցեալ *om.* B.

petite quantité. A tout instant saint Georges lui apparaissait et le conduisait à l'église de son nom.

L'enfant vint à tomber malade. Sa mère le conduisit à l'église. De l'image du Seigneur, comme des gouttes de sueur tombèrent en rosée sur la figure de l'enfant et il fut aussitôt guéri. Un jour la très sainte mère de Dieu lui apparut et lui accorda la force de mener dans l'ascétisme une vie vertueuse.

Pendant les quarante jours de carême, il ne mangeait rien la première semaine et la semaine du milieu (du carême) et il ne causait avec personne. Il n'avait pu apprendre plus de dix-sept psaumes du psautier. Un jour qu'il priait à l'église, sa bouche se remplit de douceur comme d'un rayon de miel, après quoi il apprit rapidement tout le psautier.

* A fol. 236 r° a. Lorsqu'il eut atteint ses treize ans, il se sépara de sa mère et de * la maison, alla à l'église de saint Georges, creusa une grotte près (de l'église) d'où jaillit de l'eau, et y habita. A l'illumination (veille) de l'Épiphanie il descendait pieds nus jusqu'au ventre dans l'eau et y restait debout jusqu'au matin, et lorsqu'on achevait les prières à l'église il sortait (de l'eau), gelé par le froid.

Sa grand'mère Elpidia lui apportait chaque samedi et dimanche des fruits

խաւարտ, բանզի զայլ հինգ աւուրսն ոչ ինչ ճաշակէր բայց միայն հաց եւ ջուր սակաւ ։

Եւ ոմն մի տարաւ զորդին իւր առ երանելի մանուկն, զի յոյժ ի դիւէն այսահարէր. եւ արարեալ ի վերայ նորա զնշան սրբոյ խաչին ողջացոյց զնա ։ Եւ ելեալ դեւն աղաղակէր. Ո՛վ պոռնկորդի, ընդէ՞ր հալածես զմեզ. վա՜յ մեզ՝ զի պոռնկորդի ի սպառ հալածեաց զմեզ ի սահմանաց մերոց, եւ չար եղեւ մեզ դրակցութիւն նորա ։ Եւ երթեալ երանելի մանուկն փորեաց այր մի ի նիրքոյ ապառաժ վիմի, եւ մտեալ անդ բնակեցաւ զերկու ամ, եւ զդուռն այրին փակեաց որմով, եւ յոյժ տկարացաւ մարմնով ։

Լուաւ վասն նորա Թէոդոս եպիսկոպոսն Անաստասուպօլեայ, գնաց առ նա եւ տեսեալ զնա յայնչափ ճգնութեան զահի հարաւ, եւ ձեռնադրեաց զնա կիսասարկաւագ, եւ յետոյ սարկաւագ, եւ յետ սակաւ աւուրց քահանայ. եւ աղօթս արարեալ * նմա զի եւ եպիսկոպոսութեան արժանաւորեսցի ։ * A fol. 236 r° b.

Եւ յորժամ եղեւ ութ եւ տասն ամաց գնաց յԵրուսաղէմ երկիր պագանել սուրբ տեղեացն ամենայն, եւ տեղեկանայր եւ ուսանէր զվարս ճգնութեան անապատաւոր սուրբ հարանցն ։ Եւ երթեալ ի վանս ամենասրբուհւոյ աստուածածնին որ է ի Խուզիբա, եւ եղեւ կրօնաւոր եւ դարձաւ ի գաւառ իւր ։ Եւ զհանիկն իւր զԵլպիդիա

4-6 Եւ ելեալ դեւն ... դրակցութիւն նորա *om.* B || 12 յետոյ] ի միւս օրն B.

et des gâteaux, car les cinq autres jours il ne mangeait rien d'autre qu'un peu de pain avec de l'eau.

Quelqu'un amena son fils qui était fortement possédé par le démon au bienheureux enfant qui fit le signe de la sainte croix sur lui et le guérit. Le démon, une fois sorti, criait : « O fils de prostituée, pourquoi nous chasses-tu? Malheur à nous qu'un fils de prostituée ait réussi ainsi à nous chasser complètement de nos domaines; son voisinage nous a été fatal. » Le bienheureux jeune homme alla creuser une grotte sous un rocher aride, y pénétra et y habita pendant deux ans; il mura la porte de la grotte, et s'affaiblit beaucoup de corps.

Théodose, l'évêque d'Anastasioupolis, ayant entendu parler de lui, alla le trouver et à la vue d'un tel ascétisme il fut effrayé; il l'ordonna sous-diacre, puis diacre et quelques jours après prêtre; puis il fit des prières * pour lui pour qu'il devînt digne de l'épiscopat. * A fol. 236 r° b.

Lorsqu'il eut dix-huit ans il se rendit à Jérusalem pour se prosterner dans tous les lieux saints. Il s'informait et s'instruisait des pratiques d'ascétisme des saints pères du désert. Il se rendit au couvent de la très sainte mère de Dieu, dit Chrousiba, se fit religieux et retourna dans sa province. Il établit sa grand'mère Elpidia au service de l'église de saint Georges; et ce choix

կարգեաց ի սպասաւորութիւն եկեղեցւոյն սրբոյն Գէորգեայ եւ եղեւ ընտրեալ ըստ հաճոյից Աստուծոյ ։ Եւ յորժամ ածէին առ երանելին Թէոդորոս կանայս հիւանդս եւ այսահարս՝ առաքէր զնոսա առ նա, եւ նա ձեռն դնելով աղօթիւք բժշկէր ։

Աղաչէին զնա ոմանք գեղջականք զի երթիցէ ի գիւղն իւրեանց եւ սրբեսցէ զտեղին ի բազմութենէ դիւացն որ բնակեալ էին անդ. եւ գնաց զկնի նոցա, արգելաւ զամենայն ձմեռն ի խուց մի, եւ հալածեցան ամենայն զունդք դիւացն եւ սրբեցաւ տեղին ։ Որ եւ զհողն խցին հիւանդք ի բժշկութիւն տանէին եւ ի խաշնամահ ի ջուր արկանէին եւ արբուցանէին եւ ապրէին ի մահուանէ ։

Հրամայեաց գեղջն այնմիկ եւ արարին նմա արգելանոց երկաթի, եւ մտեալ փակեցաւ անդ ի Ծննդենէն Քրիստոսի մինչեւ ի Ծաղկազարդ գալուստ նորա ։ Եւ ապա բարձին զնա անտի, եւ սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ տարան յայրն յորում եւ բնակեալ
* A fol. 236 v° a. էր, եւ ի ներքոյ * վիմի եդին զնա ։

Եւ պատուիրեաց նոցա եւ արարին երկաթի կապանս ձեռաց եւ ոտից հնգետասան լիտր ծանր, եւ քառամանեակ ի պարանոցն ութ եւ տասն լիտր ծանր, եւ երկաթի գօտի ընդ մէջն երեսուն եւ երեք լիտր, եւ երկաթի գաւազան եւ ի վերայ խաչ յիսուն լտեր, եւ զամենայն պնդեաց յանձին իւրում ։ Եւ եմուտ դարձեալ յարգելանոցն երկաթի

6 զունդք դիւացն] դեւքն B || 8 ապրէին] ապրեցան B || 13 հնգետասան լիտր ծանր *om.* B || 14 ութ եւ տասն լիտր ծանր *om.* B || 15 երեսուն եւ երեք լիտր *om.* B || 15 յիսուն լտեր *om.* B.

s'avéra conforme au bon plaisir de Dieu. Et lorsqu'on amenait au bienheureux Théodore des femmes malades et possédées du démon, il les lui envoyait; elle leur imposait les mains et les guérissait par ses prières.

Quelques paysans le prièrent de venir dans leur village et de purifier les lieux de la multitude des démons qui y habitaient. Il s'y rendit avec eux, se cloîtra tout un hiver dans une cellule, et toutes les légions de démons furent chassées et la localité purifiée. Les malades allaient même jusqu'à emporter la terre de sa cellule pour leur guérison et (comme remède) contre la mortalité des moutons; ils en mettaient dans de l'eau, leur donnaient à boire et les sauvaient de la mort.

Il ordonna à ce village de lui construire une cage de fer, il s'y enferma depuis la Nativité du Christ jusqu'à sa venue le jour des Rameaux. Ensuite ils l'enlevèrent de là et le conduisirent avec psaumes et bénédiction dans la
* A fol. 236 v° a. grotte qu'il avait habitée sous * le rocher.

Il leur commanda de lui faire des chaînes de fer pour ses mains et ses pieds lourdes de quinze livres, un collier pour son cou lourd de dix-huit livres, une ceinture de fer pour sa taille lourde de trente-trois livres, un bâton de fer surmonté de la croix lourd de cinquante livres et il appliqua le tout sur sa personne. Puis il entra de nouveau dans sa cage de fer, depuis le jour de la

ի Ծննդենէն մինչեւ ի Ծաղկազարդն. եւ յոյժ վտանգէր ի հողմոյ եւ յանձրեւոյ եւ ի ցրտոյ ։ Եւ զամենայն զգիշերն կանգնեալ կայր, եւ այնչափ ծանրութիւն երկաթոյն յանձին իւր. եւ կցեցան ներբանք ոտիցն յերկաթի արգելանոցն եւ ջերմն ջրով հազիւ կարացին հանել ։ Երթային առ նա գազանք, արջ եւ գայլ եւ կերակրէր զնոսա ։ Եւ բորոտք գնացին առ նա եւ սրբեցան ։

Եւ Եղպիդիա հանիկն իւր ի ժամ վախճանի իւրոյ տեսանէ յանուրջս զսուրբն Գէորգիոս որ ասէր. Ուրախ լեր յոյժ որ տեսեր զթոռն քո յայնպիսի փառս, եւ ինձ լեր շնորհակալ, զի ես եղէ շնորհացն գործակից, եւ զԱստուծոյ գոհացիր որ արժանաւորեցոյց զնա մասին սրբոցն ։ Դու եկ եւ հանգիր, զի յոյժ աշխատեալ ես ։ Եւ ի միւսում գիշերի հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս ։ Եւ թաղեաց զնա թոռն իւր Թէոդորոս ։

Եւ ոմն աղանդաւոր բազում կախարդանս արարեալ զի վնասեսցէ զարդարն, եւ ոչ կարաց, ապա առաքեաց դեւս եւ * դարձան ունայն, եւ ասէ ցնա կախարդն. Ոչ * A fol. 236 v° b.
կարեմք ամենեւին առ նա մերձենալ ։ Եւ նորա լուեալ գնաց առ արդարն եւ մկրտեցաւ, եւ զկախարդութեան գիրսն այրեաց ։

Եւ յետ այնորիկ շինեաց եկեղեցի մեծ յանուն սրբոյն Գէորգեայ ։ Եւ եղեւ մեռանել եպիսկոպոսին Անաստասիուպօլեայ եւ առաքեաց Պօղոս Անկուրիոյ մետրապօլիտն եւ

4 գազանք... կերակրէր զնոսա] դիւահարք եւ ախտաժէտք եւ բժշկէին B || 7 որ տեսեր] զի արժանաւորեցար տեսանել B.

Nativité jusqu'au jour des Rameaux, rudement exposé aux vents, à la pluie et au froid. Il passait toute la nuit debout avec tout ce poids de fer sur sa personne, les plantes de ses pieds se collèrent aux barres de fer de la cage et c'est à peine si on put les en détacher avec de l'eau chaude. Les bêtes sauvages, les ours, les loups s'approchaient de lui et il les nourrissait. Des lépreux allèrent le trouver et furent guéris.

Sa grand'mère Elpidia, à l'heure de sa mort, vit en songe saint Georges qui lui dit : « Réjouis-toi d'avoir vu ton petit-fils dans une telle gloire, et remercie-moi de cela, car c'est moi qui ai coopéré à cette grâce; rends grâce à Dieu de l'avoir rendu digne de l'héritage des saints. Toi, viens et repose-toi, car tu es très fatiguée. » La nuit après elle reposa en paix dans le Christ. Son petit-fils Théodore l'enterra.

Quelqu'un, membre d'une secte, avait fait toutes sortes de sortilèges pour nuire au juste, mais il n'y parvint point. Il lui envoya alors des démons qui * revinrent sans succès et dirent au mage : « Nous ne pouvons absolument * A fol. 236 v° b.
pas l'approcher. » Ayant entendu cela, il alla trouver le juste, se fit baptiser et brûla les livres de magie.

(Saint Théodore) fit ensuite construire une grande église au nom de saint Georges. L'évêque d'Anastasioupolis vint à mourir et Paul le métropolite

տարաւ զերանելին Թէոդորոս եւ ձեռնադրեաց եպիսկոպոս Անաստասիուպօլեայ, եւ երթեալ օրհնեաց զեկեղեցին զոր շինեաց ։ Եւ արար բազում նշանս աղօթիւք եւ անուամբ Աստուծոյ, եւ կուրս լուսաւորեաց, խլից լսել շնորհեաց, կաղաց գնալ ետ, յերաշտութեան անձրեւ էած, զբազում անձրեւհեղութիւնս դադարեցոյց ։ Իսկ սուրբն Գէորգէոս յամենայն ժամ երեւէր նմա յանուրջս եւ խօսէր ընդ նա եւ զամենայն զոր ինչ լինելոց էր նմա պատմէր ։

Եւ տեսանէր երանելին Թէոդորոս զշատ գործս եւ զբազումս եպիսկոպոսարանին, եւ զբազմութիւն սպասաւորացն եւ գործաւորացն, ասէ ի միտս իւր. Այս ամենայն խափանեն զիս ի սովորական ուխտէն եւ ի կարգէն իմմէ. գնաց առ մետրապօլիտն եւ ձեռնագրով հրաժարեաց յեպիսկոպոսութենէն, բայց միայն զեմիփորոնն առ զկնի իւր ։

Եւ ցանկայր գտանել մասն ինչ ի նշխարաց սրբոյն Գէորգեայ. եւ երեւեցաւ
* A fol. 237 r° a. * նմա Քրիստոսի վկայն, եւ երթեալ առ Գերմիոն եպիսկոպոսն, քանզի եւ նմա հրամայեաց ի տեսլեանն տալ նմա. եւ առեալ ի նմանէ մասն ի նշխարացն եւ յատամանցն տարաւ յեկեղեցին զոր շինեաց ։

Եւ յորժամ մերձեցաւ օր ննջման իւրոյ, տեսանէ յանուրջս զամենասրբուհի աստուածածինն զի արկ մատանի ի ձեռն նորա, եւ էր այն առիթ հանգստեան նորա ։

3 գնալ ետ] առողջութիւն ետ B || 5 յամենայն ժամ] ստէպ B || 8 զբազմութիւն] զյոլովութիւն B.

d'Ancyre envoya chercher le bienheureux Théodore, le sacra évêque d'Anastasioupolis. Puis il s'en retourna bénir l'église qu'il avait fait construire. Il opéra bien des miracles par ses prières et au nom de Dieu; il rendit la vue aux aveugles, accorda l'ouïe aux sourds, fit marcher les boiteux, fit tomber de la pluie à l'époque de la sécheresse, fit arrêter la trop grande abondance des pluies. Saint Georges lui apparaissait en songe à tout moment et conversait avec lui et lui prédisait tout ce qui devait arriver.

Le bienheureux Théodore, voyant la multiplicité et le grand nombre des affaires de l'évêché, la multitude des serviteurs et des ouvriers, se dit en lui-même : « Tout cela me détourne de mon vœu habituel et de mon état (religieux). » Il se rendit auprès du métropolite et lui donna par écrit sa démission d'évêque; il ne conserva que l'hémiphoron (pallium).

Il aspirait à trouver quelque partie des reliques de saint Georges. Le
* A fol. 237 r° a. martyr du Christ lui apparut, * et après s'être rendu après de l'évêque Germion, auquel (le saint) avait ordonné en un songe de lui en donner, il reçut de lui une partie des reliques et des dents, et les transporta dans l'église qu'il avait fait construire.

Lorsque le jour de son repos fut proche, il vit en songe la très sainte mère de Dieu qui lui passa au doigt un anneau : c'était le présage de son repos.

Հիւանդացաւ զաւուրս երեքտասան, եւ ոչ խօսեցաւ եւ ոչ եբաց զաչսն, եւ յետ երեքտասան աւուրն եբաց զաչսն եւ պատուիրեաց զի զամենայն ժամ աղօթիցն ոչ խափանեսցեն. զի մեծ շահ է հոգւոյ, եւս առաւել յեկեղեցին լինի ընդունելի աղօթք մարդկան, քանզի յորժամ յեկեղեցին մտանեմք՝ յերկինս ելանեմք, եւ ընդ հրեշտակս մատուցանեմք զաղօթս մեր :

Եւ որչափ էր ի հիւանդութեանն՝ յազդել ժամուն բարձեալ տանէին զնա յեկեղեցին, եւ ի կատարման աղօթիցն դարձուցանէին ի տեղի իւր : Եւ երեւեցաւ նմա սուրբն Գէորգիոս ի տեսլեան երիվարով, եւ ետ նմա գաւազան եւ կոչէր ի ճանապարհ : Եւ այլ ոմն երիվարով եւ ունէր երիվար կազմեալ իբրեւ հեծելոյ ի ձեռինն եւ ասէր. Արի, հեծիր եւ եկեսջիր, զի ի միասին երթիցուք ի դուռն արքային :

Եւ յարուցեալ պատմեաց զտեսիլն, եւ բարի հանգստեամբ ննջեաց ի Քրիստոս * յԱպրիլի ԻԲ, մերձ ի տօն սրբոյն Գէորգեայ : Եւ թաղեցին զնա եպիսկոպոսութեան * A fol. 237 r° b. փիլոնաւն եւ եմփորոնովն : Եւ լուեալ թագաւորին եւ պատրիարգին տօնեցին ի մեծի եկեղեցւոջն զյիշատակ ննջման նորա. եւ տարան զնշխարս նորա ի Կոստանդինուպօլիս եւ եդին մօտ յեկեղեցին սրբոյն Գէորգեայ, եւ շինեցին ի վերայ գեղեցիկ մատուռն :

1 եւ յետ երեքտասան աւուրն եբաց զաչսն եւ *om.* B || 11 Քրիստոս] Ահկի ժԵ եւ *add.* B.

Il tomba malade treize jours, ne parla point et n'ouvrit point les yeux; le treizième jour il ouvrit les yeux et recommanda de ne supprimer aucune des heures des offices, car c'est un grand avantage pour les âmes, et c'est surtout dans l'église que les prières des hommes sont agréées, puisque quand nous entrons dans l'église, nous montons au ciel et nous offrons nos prières avec les anges.

Tout le temps qu'il fut malade, lorsqu'on sonnait à l'église, on le portait et on le conduisait à l'église et, l'office terminé, on le ramenait chez lui. Saint Georges lui apparut en songe à cheval, lui donna un bâton et l'engagea à se mettre en route. Un autre personnage à cheval, qui tenait en main un second cheval harnaché prêt à monter, lui disait : « Lève-toi, monte à cheval et viens avec moi pour aller ensemble au palais du roi. »

A son réveil, il raconta le songe et dans un doux repos il s'endormit dans le Christ * le 22 avril aux approches de la fête de saint Georges. On * A fol. 237 r° b. l'enterra avec le philon des évêques et l'hémiphoron (pallium). L'empereur et le patriarche, l'ayant appris, fêtèrent dans la grande église la commémoration de son repos. On transporta ses reliques à Constantinople, on les déposa près de l'église de saint Georges et on construisit au-dessus une belle chapelle.

Ահկի ԺԶ եւ Ապրիլի ԻԳ : Վկայութիւն փառաւոր եւ մեծ վկային Քրիստոսի Գէորգեայ :

Քաջամարտիկ մարտիրոսն Քրիստոսի եւ զօրեղ զօրականն Գէորգիոս, որ թարգմանի հողագործ, էր ի Կապադովկիացւոց գաւառէն, զոր հայք Գամիրս կոչեն, երիտասարդ հասակաւ, քրիստոնէից եւ մեծատուն ծնողաց զաւակ, եւ էր կոմս յարեւելեան զաւուն :

Եւ յորժամ անօրէն հրամանն յանօրէն արքայէն Դիոկղետիանոսէ եհաս ի Նիկոմիդեայ քաղաքէն, նստաւ յատենի անօրէն դատաւորն Գադիանոս, եւ զամենայն քրիստոնեայս զորս գտանէր՝ սրով եւ հրով եւ բազում տանջանօք սպանանէր : Եւ որպէս աստղ պայծառ փայլեաց ի մէջ ասպարիսին հզօր նահատակն Քրիստոսի Գէորգիոս,
* A fol. 237 v° a. եւ համարձակութեամբ եկաց առաջի դատաւորին եւ ասէ. Ես * Քրիստոնեայ եմ եւ Քրիստոսի ծառայ, եւ առանց ահի անգոսնեմ, անարգեմ, արհամարհեմ եւ յանդիմանեմ զմոլորութիւն կռապաշտութեան ձերոյ :

Եւ տեսեալ զնա դատաւորին երիտասարդ եւ գեղեցիկ կերպարանաւ, կոչեաց առ ինքն եւ ողոքանօք խոստանայր տալ նմա մեծագոյն պատիւս, եւ քաղցրութեամբ

1 Վկայութիւն ... Գէորգեայ] Տօն է եւ վկայութիւն սուրբ եւ ամենագով մեծ եւ հռչակաւոր վկային Քրիստոսի եւ սքանչելագործ նահատակին սրբոյն Գէորգեայ զօրավարին եւ որոց ընդ նմա կատարեցան՝ Անատոլեայ եւ Պրոտոլեայ եւ Գղերիկեայ, Աթանասիոսի, Աղեկսանդրիոյ թագուհւոյն, եւ այլ բազմութեանն ընդ նմա B || 11 արհամարհեմ *om.* B || 14 տալ *om.* B.

16 AHÉKAN, 23 Avril.

Martyre du glorieux et grand martyr du Christ Georges.

Le vaillant martyr du Christ et le valeureux soldat Georges, — nom qui se traduit laboureur, — était de la province de Cappadoce, que les Arméniens appellent Gamirs. C'était un jeune homme, fils de parents chrétiens et riches, et il avait le titre de comte dans l'armée d'Orient.

Lorsque l'ordre impie lancé par l'empereur Dioclétien, l'impie, fut parvenu de la ville de Nicomédie, l'impie juge Gadianus siégea sur son tribunal et tous les chrétiens qu'il trouvait, il les tuait, par l'épée, par les flammes et par de nombreuses tortures. Le puissant martyr du Christ, Georges, brilla comme un astre éclatant dans l'arène et avec hardiesse il comparut devant le
* A fol. 237 v° a. juge et lui dit : « Je suis * chrétien et serviteur du Christ et sans crainte je tiens pour rien, je méprise, j'insulte et je réprouve l'erreur de votre idolâtrie. »

Le juge, à la vue de sa jeunesse et de la beauté de ses traits, l'appela vers lui et tout en le priant il lui promettait des titres plus élevés, et l'engageait

խրատ տայր նմա ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն ։ Իսկ սուրբ վկայն Քրիստոսի արհամարհեաց զբանս նորա եւ ոչ լսել իսկ կամեցաւ, այլ միայն զայս ասէր եթէ Քրիստոնեայ եմ եւ Քրիստոսի ծառայ, եւ զարշիմ ի կռոց ձերոց ։

Եւ մի ոմն ի զօրականացն եհար զեղարդեամբն յորովայն նորա, եւ իբրեւ զջուր հեղաւ արիւնն յերկիր, եւ երկաթն իբրեւ զկապար կրկնեցաւ ։ Եւ հրամայեաց եւ տարան զսուրբն ի բանտ եւ զոտսն պնդեցին ի փայտի ։ Եւ հրեշտակ Տեառն ողջացոյց զնա ։ Եւ յետ աւուրց արարին փայտեայ անիւ, եւ շուրջ հարին սրեալ պլպղս, եւ հանին ի բանդէն եւ տարան յանիւն ։ Եւ տեսեալ զսրալից անիւն երկեաւ եւ ասէ. Ոչ ապրեցայց յայսմ տանջանացս ։ Տարածեցին զսուրբն եւ կապեցին ի վերայ պլպղացն եւ հոլովեցին զանիւն ընդ զառ ի վայր մինչեւ ամենայն մարմինն կոտորեցաւ եւ արեամբ լցաւ երկիր ։ Եւ հրեշտակ Տեառն իջեալ յերկնից եհան զնա յանուոյն եւ ողջացոյց զամենայն վէրս նորա ։

Եւ սուրբն * գնաց ի տուն այրի կնոջ միոյ, եւ խնդրեաց ջուր եւ արբ. եւ փայտեայ *A fol. 237 v° b.
սիւնն որ էր առաջի դրանն առժամայն արմատացաւ տերեւովք ։ Եւ գնաց առ դատաւորն ի տաճար կռոցն, եգիտ զնա եւ զՄագնենտիոս զի էր աթոռակից նորա, զի

4 զեղարդեամբն] զգեղարդն — նորա] եւ խոցեաց *add.* B ‖ 5 հեղաւ] ցայտեաց B ‖ 6 Եւ հրեշտակ Տեառն ողջացոյց զնա *om.* B ‖ 8 Եւ տեսեալ ... տանջանացս *om.* B ‖ 9 պլպղացն] սուսերացն B ‖ 11 լցաւ] ներկեցաւ B ‖ 11 Եւ հրեշտակ ... վէրս նորա] եւ արկին զնա իբրեւ զմեռեալ, եւ ինքեանք գնացին B ‖ 13 եւ փայտեայ ... տերեւովք *om.* B.

avec douceur à renier le Christ et à immoler aux idoles. Mais le saint martyr du Christ méprisa ses paroles et ne voulut même pas les entendre; il se bornait à lui dire : « Je suis chrétien et serviteur du Christ et j'abhorre vos idoles. »

Un des soldats le frappa au ventre avec sa lance. Le sang coula à terre comme de l'eau et le fer se plia comme du plomb. (Le juge) ordonna de le mettre en prison et d'attacher ses pieds dans des ceps. L'ange du Seigneur le guérit. Quelques jours après on fit une roue en bois et tout autour on y enfonça des pointes aiguës. On fit sortir (le saint) de la prison et on le mena à la roue. A la vue de la roue pleine de pointes il eut peur et dit : « Je ne survivrai pas à ces supplices. » On étendit le saint et on l'attacha sur les pointes et on fit rouler la roue sur une pente jusqu'en bas, tant que tout son corps fut brisé et le sol inondé de sang. L'ange du Seigneur descendu du ciel le détacha de la roue et guérit toutes ses plaies.

Le saint * se rendit à la maison d'une veuve, demanda de l'eau et en but. *A fol. 237 v° b.
La colonne de bois qui se trouvait devant la porte prit aussitôt racine et se garnit de feuilles. Il se rendit auprès du juge au temple des idoles, l'y trouva, lui et son assesseur Magnentius, en train d'immoler aux idoles; ils

գոչէին կուոյն, տեսին զնա եւ ոչ հաւատային թէ նա իցէ, այլ ունէին թէ մեռաւ յանիւն ։ Ասէ սուրբն. Ես եմ Գէորգիոս ծառայն Քրիստոսի որ ի ձէնջ խոցոտեցայ, այժմ Տէր Աստուած իմ կանգնեաց զիս եւ նորոգեաց ։ Եւ բազումք յանհաւատիցն որք տեսին զնա կենդանի՝ հաւատացին ի Քրիստոս ։ Եւ հրամանաւ դատաւորին հանին զամենեսեան արտաքոյ եւ սրով հատին զգլուխս նոցա ։

Լուաւ եւ վասն նորա թագուհին Աղէկսանդրիա եւ խոստովանեցաւ ուղիղ հաւատով զանունն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։

Ապա փորեցին հոր եւ լցին կիր, եւ հեղին ի վերայ ջուր. եւ յորժամ եռայր սաստիկ կիրն՝ ընկեցին անդ զսուրբն Գէորգիոս, եւ եդին ի վերայ ծանր սայլս եւ թողին զերիս աւուրս. եւ հրեշտակ Տեառն իջեալ ողջ պահեաց զնա ։ Եւ զայն սքանչելիսն որք տեսին հաւատացին ի Քրիստոս ։

Լուաւ թագուհին Աղեկսանդրիա եւ փառաւորեաց զԱստուած, եւ հաստատուն եկաց ի հաւատն Քրիստոսի ։

Ագուցին ոտիցն Գէորգեայ երկաթի կօշիկս եւ բեւեռեցին յոտսն, եւ շրջեցուցանէին

1 այլ ունէին թէ մեռաւ յանիւն] կարծէին թէ յայնմայր մեռեալ իցէ ի տանջանաց անուին B || 3 նորոգեաց] կազդուրեաց B || 6-7 Լուաւ... Աստուծոյ մերոյ *om.* B || 8 հոր] խոր *add.* B — կիր] ի նոր շիջեալ փռանէ կիր յոլով B || 9 զսուրբ] զվկայն Քրիստոսի *add.* B — եւ եդին... սայլս *om.* B || 10 եւ հրեշտակ... պահեաց զնա] եւ խնամօքն Աստուծոյ պահեցաւ կենդանի B || 12 Լուաւ... Քրիստոսի] Լուաւ թագուհին Աղեկսանդրիա որ էր կին Դիոկղետիանոսի եւ փառաւորեաց զԱստուած, եւ եկեալ անդ գոչէր. Մեծ է զօրութիւնն Քրիստոսի. եւ հաստատուն եկաց ի հաւատն որ ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս B.

l'aperçurent et ne pouvaient croire que c'était lui; ils croyaient qu'il était mort sur la roue. Le saint dit : « C'est moi qui suis Georges, le serviteur du Christ, qui ai été par vous criblé de blessures, mais le Seigneur mon Dieu m'a mis sur pieds et tout renouvelé. » Nombre d'infidèles qui le virent vivant crurent au Christ, et sur l'ordre du juge on les fit sortir et on leur trancha la tête par le glaive.

L'impératrice Alexandra, ayant entendu parler de lui, confessa avec vraie foi le nom du Christ notre Dieu.

On creusa ensuite un puits et on le remplit de chaux, on y versa de l'eau, et lorsque la chaux fut en pleine ébullition on y jeta saint Georges, on mit par-dessus de lourds chariots et on l'abandonna pendant trois jours. Mais l'ange du Seigneur descendit et le conserva sain et sauf. Ceux qui furent témoins de ce miracle crurent au Christ.

L'impératrice Alexandra, l'ayant appris, glorifia Dieu et demeura ferme dans la foi du Christ.

On passa aux pieds de saint Georges des chaussures de fer et on les cloua

այր եւ անդր ։ Ձայն * եղեւ յերկնից առ նա եւ ասէ. Զօրացիր Գէորգէս եւ քաջ լեր զի ես ընդ քեզ եմ ։ * A fol. 238 r° a.

Իսկ Մագնենտիոս փորձելով ասէ ցսուրբն, զի կայր մերձ ի տապան մի. Յարո՛ զմեռեալն ։ Ասէ սուրբն Գէորգիոս. Եթէ հաւատաս ի ճշմարիտ Աստուածն մեր ի Յիսուս Քրիստոս՝ յարուցից անուամբն նորա ։ Եւ նա յանձն ոչ էառ, քանզի սատանայ կապեալ էր զսիրտ նորա ի մոլորութիւն կռապաշտութեան ։

Արկին զսուրբն ի բանդ, եւ բազումք ի հաւատացելոցն ի գիշերի տային ինչս բանտապետին եւ մտանէին առ Քրիստոսի վկայն ։ Եւ ուսուցանէր զնոսա հաստատուն կալ ի հաւատն Քրիստոսի, եւ հիւանդս եւ ախտաժետս եւ այսահարս մուծանէին առ նա, եւ նա ձեռն դնելով եւ զնշանն Քրիստոսի ի նոսա դրոշմելով՝ ողջացուցանէր զնոսա եւ յուղարկէր ։

Եւ այր մի երկու եզամբք վաստակէր զերկիր, որոյ անուն էր Գղերիկոս, եւ մինչդեռ գործէր զհողն՝ անկաւ մին յեզանցն եւ մեռաւ ։ Եւ ընթացեալ առ սուրբ վկայն Քրիստոսի աղաչէր զնա զի կենդանացուցէ զանասունն քանզի աղքատ էր եւ այլ ինչ ոչ ունէր ։ Եւ ասէ սուրբն. Հաւատա՞ս ի Քրիստոս ։ Ասէ Գղերիկոս հաւատամ զի ոչ գոյ այլ Աստուած բայց ի նմանէ ։ Եւ յորժամ դարձաւ եգիտ զեզն կենդանի ։ Եւ

1-6 Ձայն ... կռապաշտութեան] Եւ յետ բազում հարցաքննութեանց հրամայեաց եւ B || 8 բանտապետին] բանտապահացն B || 13 եւ մեռաւ] որպէս մեռեալ B || 14 զի կենդանացուցէ] յարուցանել B || 16 կենդանի] եւ առողջ *add.* B.

à ses pieds, et on le promenait d'un endroit à l'autre; une * voix du ciel se fit entendre à lui qui disait : « Prends courage, Georges, et sois vaillant, car je suis avec toi. » * A fol. 238 r° a.

Magnentius, voulant éprouver le saint qui se trouvait près d'une tombe, lui dit : « Ressuscite le mort! » Saint Georges lui répondit : « Si tu crois en notre vrai Dieu Jésus-Christ, je le ressusciterai en Son nom. » Mais celui-là n'accepta point, car Satan avait lié son cœur à l'erreur de l'idolâtrie.

On jeta le saint en prison. Beaucoup parmi les fidèles, la nuit, donnaient des gratifications au gardien chef de la prison et s'introduisaient auprès du martyr du Christ. Il leur enseignait à demeurer fermes dans la foi du Christ. Ils introduisaient auprès de lui des malades, des infirmes, des possédés; et lui, en leur imposant les mains, en faisant sur eux le signe du Christ, les rendait à la santé et les congédiait.

Un homme, dont le nom était Clérieus, travaillait la terre avec deux bœufs; pendant qu'il labourait le sol, un des bœufs tomba et mourut. Il accourut au saint martyr du Christ et le priait de rendre la vie à la bête, car il était pauvre et n'en avait aucun autre. Le saint lui dit : « Crois-tu au Christ? » Clérieus répondit : « Je crois qu'il n'y a point d'autre Dieu que lui. » Lorsqu'il fut de

լուեալ դայս դատաւորին առաքեաց զօրականս եւ զԿղերիկոս յօդս յօդս կոտորեցին
* A fol. 238 r° b. եւ սպանին եւ արեամբն * իւրով մկրտեցաւ :

Եւ ի մէջ գիշերին սուրբն տարածեաց զձեռս իւր յերկինս, եւ աղօթեաց առ Աստուած : Եւ ձայն եղեւ առ նա յերկնից եւ ասէ. Եկեսջիր առ իս քաջ զօրական իմ եւ հանգիր յանանց յուրախութիւնսն, եւ արարից զանուն քո մեծ յամենայն ազգս, եւ տաց քեզ շնորհս զօրութեան, զի ամենեցուն որք կատարեն զյիշատակս քո եւ պատուեն զօր հանգստեան քո՝ օգնեցից նոցա ի նեղութեան եւ փրկեցից ի հասեալ փորձութեանց :

Եւ վաղիւն հատին ի վերայ նորա վճիռ զի սրով մեռցի : Եւ յորժամ տանէին ի տեղին ընթացաւ թագուհին Աղեքսանդրիա, անկաւ յոտս նորա եւ ասէ. Ողորմեա՛ ինձ եւ մի թողուր զիս : Եւ սուրբն վասն նորա աղաչեաց զԱստուած : Եւ հրամայեաց դատաւորն զի եւ զնորա զգլուխն հատցեն. տարածեաց զձեռս իւր յերկինս եւ աղօթեաց առ Աստուած յոր հաւատացն. եւ նախ քան զհարկանել զահճին աւանդեաց զհոգին Աղեքսանդրիա :

Իսկ սուրբն Գէորգէոս աղաչեաց զդահիճսն զի անսայցեն սակաւիկ մի, եւ տարածեալ զձեռս իւր յերկինս ասէ. Աստուած իմ, որ յառաջ քան զյաւիտեանս, ես ի քեզ

3 սուրբն] Գէորգէոս *add.* B || 4-8 Եւ ձայն... փորձութեանց] մինչեւ յաւուրս B || 14 Աղեքսանդրիա] Նոյնպէս կատարեցաւ եւ երանելին Գերոնդիոս՝ որ էր հայր սրբոյն Գէորգեայ *add.* B || 16 — p. 1385, l. 8 ասէ... զդահիճսն] աղօթեաց առ Աստուած, եւ ապա ասէ B.

retour, il trouva le bœuf vivant. Ce qu'ayant appris le juge, il envoya des soldats qui dépecèrent articulation par articulation Clérieus, puis le tuèrent; il
* A fol. 238 r° b. fut baptisé * dans son sang.

Pendant la nuit, le saint étendit ses mains vers le ciel et pria Dieu. Une voix du ciel se fit entendre à lui qui disait : « Viens auprès de moi, mon vaillant soldat, et repose-toi dans les joies qui ne passent pas. Je rendrai ton nom grand dans tous les peuples, je t'accorderai des grâces de puissance et à tous ceux qui célébreront ta mémoire et honoreront le jour de ton repos je leur viendrai en aide dans la tribulation, et je les sauverai des épreuves qui les auront atteints. »

Le lendemain, sentence fut portée contre lui qu'il mourrait par le glaive. Tandis qu'on le conduisait au lieu (d'exécution), l'impératrice Alexandra accourut, tomba à ses pieds et lui dit : « Aie pitié de moi et ne m'abandonne pas. » Le saint pria Dieu pour elle. Le juge ordonna qu'à elle aussi on lui tranchât la tête; elle étendit ses mains vers le ciel et pria Dieu en qui elle avait cru, et avant que le bourreau eût frappé Alexandra rendit l'âme.

Quant à saint Georges, il pria les bourreaux d'attendre un instant, et ayant étendu ses mains vers le ciel, il dit : « Mon Dieu, Toi qui es avant tous les

յուսացայ ի մանկութենէ իմէ, եւ ետուր ինձ պսակ մարտիրոսութեան, լուր ինձ եւ տուր շնորհս անուան իմոյ եւ ոսկերացս, զի որք աղաչեսցեն զքեզ անուամբս իմով, եւ կոչեսցեն զիս յօգնականութիւն, հասիր * արագարագ յաւգնականութիւն եւ փրկեա * A fol. 238 v° a.
զնոսա յամենայն փորձութենէ, եւ պահեա զամենայն վաստակս եւ զանասունս նոցա անվնաս, եւ զամենայն խնդրուածս նոցա կատարեա : Ձայն եկն առ նա յերկնից եւ ասէ. Ամենայն ազգք հաւատացելոց որք յիշեն զանուն քո զոր ինչ եւ խնդրեսցեն տացի նոցա եւ փառաւոր արարից զանուն քո յաւիտեան ի վերայ երկրի :

Եւ ասէ սուրբն Գէորգէս դդահճացն. Կատարեցէք զհրամայեալսն ձեզ : Եւ սաժամայն հատին զգլուխ նորա Ապրիլի ԻԳ :

Եւ Պասիկրատէս ծառայն իւր ամենեւին ի մարտիրոսութեանն իւրում ոչ մեկնեցաւ առ ի նմանէ, այլ զամենայն նահատակութիւնն տեսանէր եւ զպատասխանիսն լսէր եւ ստուգութեամբ գրեաց, զոր եւ մեք հաւատալի հաւատացաք եւ հաւատամք :

[B * Յայսմ աւուր կատարեցաւ սուրբ վկայն եւ քաջայաղթ նահատակն Յոհան ի * B p. 181 a.
քաղաքն Նախճաւանի, զի ոչ ուրացաւ զՔրիստոս. վասն որոյ սաստիկ տանջանօք ետ սպանանել զնա Ամիր Մումնի ամիրայն այլազգեաց :]

9 նորա] Ահեկի ԺԶ եւ *add.* B || 12 զոր եւ մեք ... հաւատամք] յորմէ եւ մեք առաք B.

siècles, j'ai espéré en Toi dès mon enfance et Tu m'as accordé la couronne du martyre. Exauce-moi et donne grâce à mon nom et à mes os : tous ceux qui Te prieront en mon nom et m'invoqueront à leur secours, * viens rapidement * A fol. 238 v° a.
à leur aide et sauve-les de toute tentation; conserve-leur tous les fruits de leurs labeurs et (garde) leurs animaux de tout mal; exauce toutes leurs prières. » Une voix du ciel se fit entendre à lui qui dit : « A toutes les générations de croyants qui invoqueront ton nom, tout ce qu'elles me demanderont, je le leur accorderai et je rendrai ton nom glorieux à jamais sur la terre. »

Saint Georges dit alors aux bourreaux : « Exécutez ce qui vous a été commandé. » Ils lui tranchèrent aussitôt la tête, le 23 avril.

Pasicratès, son serviteur, ne l'avait point quitté pendant son martyre. Il fut témoin de tout son martyre, entendit ses réponses et les transcrivit fidèlement; nous y avons cru et y croyons sincèrement.

[B * En ce jour mourut le saint et vaillant martyr Hohan dans la ville de * B p. 181 a.
Naxidjavan pour ne pas avoir renié le Christ; c'est pourquoi l'émir des infidèles, Amir Moumni, le fit mourir dans d'atroces supplices.]

Ահկի ԺԷ եւ Ապրիլի ԻԴ : Վկայութիւն սրբոցն Պասիկրատոսի եւ Վաղենդիոնի :

Սոքա զօրականք էին ի գնդէն Միւսիա, ի քաղաքէն Ռոդոստոլայ, յաւուրս Աւրելիանոսի եպարքոսին, եւ տեսանէին զկռապաշտսն մոլեալս ի կուռսն, աղաղակեցին.
* A fol. 238 v° b. * Քրիստոնեայ եմք, եւ սկսան աղօթել առ Աստուած :

Եւ կալեալ զնոսա տարան առ եպարքոսն եւ բռնադատեցին զնոսա ուրանալ զՔրիստոս, եւ ամենեւին ոչ հաւանեցան : Եւ սպիտակ աղաւնի մի սլացեալ մերձեցաւ յերեսս նոցա, եւ էր այն նշան քաջալերութեան նոցա ի մարտիրոսութիւնն : Ասէ սուրբն Պասիկրատէս ցեպարքոսն. Ցոյց մեզ զաստուածսն քո : Եւ նա ասէ. Սա է աստուածն իմ Ապողոն : Գնաց մերձ Պասիկրատէս եթուք ի նա եւ ասէ. Այսպէս պատուեմ զսա եւ զամենայն կուռս. եւ դու որպէս կամիս՝ այնպէս պատուեա՛ :

Եւ բարկութեամբ արկին զնոսա ի բանդ, եւ էր յաւուրս սրբոյ Պենտեկոստէին զկնի Զատկին մեծի. էին արկեալ ի պարանոցսն երկաթի ծանր քառամանեակս : Եւ ասէ. Տեսէք որպիսի մանեակս շնորհեաց Աստուած մեզ եւ պարտ է մեզ

1 սրբոցն] սրբոց վկայիցն — Վաղենդիոնի] Վաղենտիանոսի B || 2 Սոքա] Սուրբ վկայքն Քրիստոսի Պասիկրատոս եւ Վաղենտիանոս B || 3 եպարքոսին] անօրէն արքային B || 5 ուրանալ] զի ուրասցին B || 6-7 Եւ սպիտակ... մարտիրոսութիւնն *om.* B || 12 մեծի] սրբոյ B.

17 AHÉKAN, **24 Avril.**

Martyre des saints Pasicratos et Valention.

Ils étaient soldats de la légion de Mysie, de la ville Rodostola, aux jours de l'éparque Aurelianus. Témoins de l'attachement insensé des idolâtres pour
* A fol. 238 v° b. les idoles, ils s'écrièrent : * « Nous sommes chrétiens. » et ils se mirent à prier Dieu.

On les saisit et on les conduisit à l'éparque et on voulut par violence leur faire renier le Christ. Ils n'y consentirent nullement. Une colombe blanche arriva à tire-d'ailes et s'approcha de leur figure, ce qui fut pour eux un gage d'encouragement au martyre. Saint Pasicratos dit à l'éparque : « Montre-nous tes dieux. » Il leur répondit : « Voici mon dieu Apollon. » Pasicratos s'approcha, cracha dessus et dit : « C'est ainsi que je l'honore, lui et toutes les idoles ; toi, honores-les comme tu veux. »

De colère, on les jeta en prison; on était aux jours de la sainte Pentecôte après la grande Pâque; on leur avait posé au cou de lourds colliers de fer. (Le saint) dit : « Voyez quels colliers de grâce Dieu nous a accordés et nous devons vivre avec. » A la neuvième heure de la journée ils se mirent

սովու կեալ : Եւ յետ սպասու առեալ կայեն յաղօթս, եւ ճաշակեցին կերակուր եւ ի քուն եղեն : Եւ յարժամ զարթեան ասէ սուրբն Վաղենդիոն. Տեսի զփառս Աստուծոյ :

Եւ ընդ առաւօտն կացուցին առաջի եպարքոսին : Եւ եղբայր սրբոյն Պասիկրատեսի Պապ անուն, կայր առաջի եւ լայր զեղբայրն իւր եւ աղաչէր զեպարքոսն վասն նորա : Եւ ասէ ցեղբայրն. Մատո՛ խնկրուկ ի բագինան, քանզի ես վասն գթոյ քո մատուցի խնկրուկ եւ անկայ ի * հաւատոյ : Ասէ ցնա եղբայրն իւր Պասիկրատես. Որ ուրացար զՔրիստոս, չես արժանի եւ ոչ անուանել. Եւ սաստեաց նմա ի բաց կալ յերեսաց իւրոց, եւ ինքն մեծաբարբառ ձայնիւ խոստովանէր զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած : Եւ երթեալ ի հուրն յորում խնկէին առաջի կռոցն՝ այրեաց զձեռն իւր, եւ ասէ ցեպարքոսն. Տեսանես զապականացու մարմինս, նայեա՛ եւ ի հոգիս զի է անմահ եւ Հոգւով սրբով շնչաւորի, եւ որպէս անսուր հիմն հաստատուն կայ ակն ունելով փրկութեան ի յաւիտենական կեանսն, ամրացեալ հաւատով զոր ի խաչեցելոյն ընկալաւ : * A fol. 239 r° a.

Հարցին զՎաղենդիոն, եւ նա նոյն եղբայրութեամբ զնոյն խոստովանեցաւ. եւ հատին ի վերայ նորա վճիռ մահուան : Եւ երթեալ մայրն քաջալերէր զնա եթէ Յօժարութեամբ խոնարհեցո՛ զպարանոց քո եւ երթիցես ի կեանսն յաւիտենից. զօրացի՛ր որդեակ իմ եւ ես քեւ ապրեցայց : Եւ նոյնժամայն հատին զերկոցունց վկայիցն Քրիստոսի

5 լայր] դառնապէս *add.* B || 14 հատին] հատաւ B.

en prières, puis prirent de la nourriture et s'endormirent. A leur réveil, saint Valention dit : « J'ai vu la gloire de Dieu. »

Au matin, on les fit comparaître devant l'éparque. Un frère de saint Pasicratos, nommé Pape, était présent, il pleurait son frère et implorait l'éparque pour lui. Il dit à son frère : « Offre de l'encens sur les autels, car c'est par pitié pour toi que j'ai offert de l'encens et que j'ai failli dans * la foi. » Son frère Pasicratos lui répondit : « Toi qui as renié le Christ, tu n'es même plus digne de prononcer son nom. » Il lui ordonna avec véhémence de se retirer de sa présence, puis lui-même à haute et forte voix il confessa le Christ vrai Dieu. Étant allé au feu où on brûlait de l'encens devant les idoles, il se brûla la main et dit à l'éparque : « Tu vois cette chair corruptible, regarde aussi l'âme qui est immortelle et est animée par l'Esprit-Saint, qui est ferme comme une fondation solide dans l'espérance où elle est du salut pour la vie éternelle, et fortifiée qu'elle est par la foi qu'elle a reçue du crucifié. » * A fol. 239 r° a.

On interrogea Valention qui, en vrai frère, fit la même confession. On décréta pour lui la peine de mort. Sa mère, qui était venue là, l'encourageait en ces termes : « Baisse ton cou avec plaisir et tu iras à la vie éternelle. Sois fort, mon fils, et par toi je serai sauvée. » On trancha aussitôt la tête aux deux

զգլուխսն Ապրիլի ԻԴ ։ Էր սուրբն Պասիկրատէս ամաց քսան եւ վեցից, եւ սուրբն Վաղենտիոն ամաց երեսնից ։ Եւ երթեալ ազգականք իւրեանց թաղեցին զնոսա պատուով ի տեղի վայելուչ, ի փառս Քրիստոսի ։

Յայսմ աւուր երկու բարեյաղթ վկայքն Քրիստոսի յԱյրարատ գաւառէ, որոց
* A fol. 239 r° b. անուանքն Կիւրակոսք էին, ածան ի Դուին քաղաք առաջի * գլխաւորին այլազգեաց Բուլայի, եւ նա բռնադատէր զնոսա ուրանալ զՔրիստոս եւ լինել տաճկահաւատք ։

Իսկ սուրբքն պայծառ երեսօք եւ համարձակ բարբառով խոստովանեցան զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած՝ հաւասար Հօր եւ սուրբ Հոգւոյն ։ Եւ անօրէնն հրամայեաց բազում չարչարանօք տանջել եւ սրով բառնալ զգլուխս նոցա, եւ են բարեխօս առ Քրիստոս վասն անձանց մերոց ։

* B p. 182 b. [B * Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբուհւոյն Թամարայ նոր վկայուհւոյ ։

Աղախինն Քրիստոսի Թամար էր կին ամուսնին յերկրէն Մոկաց, որ վասն գեղեցկութեան Գոհար կոչէին, որում տարփացեալ քուրդ մի ի նոյն գաւառէն Մոկաց, ջանայր սպանանել զայր կնոջն եւ յափշտակել զկինն ։ Զոր իմացեալ Թամարայ ազդ արար առն իւրում, եւ առեալ զորդիս իւրեանց փախուցեալ գնացին յԱղթամար կղզին ։

1 զգլուխսն] Ահկի ԺԷ եւ *add.* B || 3 տեղի] տեղւոջ B — ի փառս Քրիստոսի *om.* B || 6 լինել տաճկահաւատք] դառնալ ի կրօնս իւր B || 10 եւ են բարեխօս . . . մերոց] եւ կատարեցան վկայութեամբ՝ Ահկի ԺԷ եւ Ապրիլի ԻԴ B.

martyrs du Christ, le 24 avril. Saint Pasicratès était âgé de vingt-six ans et saint Valention de trente ans. Leurs parents allèrent les inhumer avec honneur dans un endroit choisi à la gloire du Christ.

En ce jour deux victorieux martyrs du Christ de la province d'Ararat, qui
* A fol. 239 r° b. avaient nom Kirakos, furent amenés à la ville de Dwin devant le * chef des infidèles Boula, qui les obligea à renier le Christ et à se convertir à la religion musulmane.

Les saints, la figure rayonnante et d'une voix hardie, confessèrent le Christ vrai Dieu égal au Père et au Saint-Esprit. L'impie ordonna de les torturer par de nombreux supplices et de leur trancher la tête par le glaive. Ils sont nos intercesseurs auprès du Christ.

* B p. 182 b. [B * En ce jour martyre de sainte Thamar, la nouvelle martyre.

La servante du Christ Thamar était une femme mariée, de la province de Moks, surnommée Bijou (*Gohar*) à cause de sa beauté. Un Kurde de la même province de Moks s'éprit d'elle ardemment et cherchait à tuer le mari de cette femme pour la lui ravir. Thamar, l'ayant su, en informa son mari ; ils prirent leurs fils et allèrent se réfugier dans l'île d'Aghthamar.

Եւ յետ անցանելոյ իբրեւ հինգ ամաց, վասն պիտոյից ինչ գնացին ի միասին յՈստան քաղաք, զոր տեսեալ այլազգեաց զկինն կալան զնա, եւ ձայն բարձեալ աղաղակեցին ասելով թէ. Սա երբեմն դարձեալ էր յայլազգութիւն : Եւ տարեալ ածին յատեան ամիրային եւ կնոջ նորա, եւ կացուցին սուտ եւ անիրաւ վկայս : Եւ նա յայտնի եցոյց զստութիւն զրպարտութեան նոցա, եւ համարձակ խոստովանեցաւ զքրիստոնէութիւն իւր : Եւ թէպէտ ամիրայն անփոյթ առնէր, եւ կամէր արձակել, բայց կին նորա ջանացաւ խոստմամբ մեծամեծ պարգեւաց եւ սպառնալեօք մահուչափ տանջանաց ձգել զնա յուրացութիւն :

*Իսկ սրբուհին Թամար վառեալ սիրովն Քրիստոսի ոչ խոստմանցն հաւանեցաւ եւ ոչ ի սպառնալեացն երկեաւ, այլ աներկիւղ ամենայն համարձակութեամբ տայր պատասխանի եւ ասէր. Քաւ լիցի թէ ուրացայց զՔրիստոս Աստուածն իմ զոր հաւատացեալ եմ եւ հաւատամ : Ոչ երկնչիմ ի տանջանացդ զոր սպառնաս ածել ի վերայ իմ, զի ես պատրաստ եմ մեռանել վասն Քրիստոսի Աստուծոյն իմոյ, եւ անգոսնեմ զմեծարանսդ զոր խոստանաս * պարգեւել ինձ. զի եթէ ի տեղի քո նստուցանիցես զիս* (* B p. 183 a.) *եւ զամենայն իշխանութիւն քո եւ զտիկնութիւն ինձ տայցես, ոչ փոխանակեմ ընդ սիրոյն Քրիստոսի զոր ունիմ առ նա : Բայց զոր սպառնաս չարաչար տանջանօք մաշել զիս, փութա կատարել եւ մի յամեր զի ես զՔրիստոս ոչ ուրանամ :*

Cinq années étaient presque écoulées quand ils se rendirent ensemble pour une affaire à la ville d'Ostan. Les infidèles, ayant reconnu la femme, s'en saisirent et, à voix haute, se mirent à crier : « Celle-ci s'était autrefois convertie à la religion musulmane. » Ils la conduisirent au tribunal de l'émir et de sa femme et produisirent des témoins faux et injustes. Elle démontra la fausseté de leur calomnie et confessa avec hardiesse sa foi chrétienne. Bien que l'émir ne se souciât guère de cette affaire et voulût mettre (la femme) en liberté, cependant sa femme s'efforça, en lui promettant de grands cadeaux et en la menaçant de tortures mortelles, de l'attirer au reniement.

Sainte Thamar, embrasée de l'amour du Christ, ne consentit ni aux promesses ni ne prit peur des menaces, mais sans crainte et en toute hardiesse elle se contentait de répondre : « Loin de moi la pensée de renier le Christ mon Dieu en qui j'ai cru et en qui je crois ! Je ne crains point les tortures que tu me menaces de déployer contre moi, car je suis prête à mourir pour mon Dieu le Christ. Je méprise les honneurs que tu me promets de m'accorder, et si même tu me faisais asseoir à ta place et me donnais toute ta puissance et ta dignité de suzeraine, je ne les échangerais point avec l'amour que j'ai pour (* B p. 183 a.) le Christ. Quant à tes menaces de me consumer dans de cruelles tortures, presse-toi de les exécuter et ne tarde pas, car pour moi je ne renie point le Christ. »

Եւ բարկացեալ ամիրայն ընդ բանս նորա հրամայեաց հանել յերեսաց իւրոց եւ արկանել ի բանդ, եւ պահել անսուաղ մինչեւ հաւանեսցի։ Եւ առեալ տարան առ դատաւորն, եւ անդ եւս համարձակ խոստովանեցաւ զՔրիստոս։

Եւ ի սպառնալ նորա ասէ Թամար. Գիտասջիր դատաւոր եթէ զամենայն մարմինս իմ մասն մասն տացես կտրատել որպէս զչամիչն որ առաջի քո, ես զՔրիստոս ոչ ուրանամ։ Եւ դատաւորն ըստ հրամանի ամիրային ետ տանել ի բանտ եւ թողուլ անսուաղ, ուր եկաց նա զաւուրս տասն զուարթ երեսօք եւ ուրախ սրտիւ, անդադար պարապեալ յաղօթս Աստուծոյ ամենայն գոհութեամբ։ Եւ թէպէտ պահապանք բանտին գթացեալ ի նա տային նմա հաց եւ ջուր, այլ երանելի կինն ոչ առնոյր բնաւ։

Եւ յետ տասն աւուր ժողովեցան տանուտեարք Ոստան քաղաքին եւ մատուցին առ ամիրայն հազար դեկան, եւ աղաչեցին արձակել զնա։ Բայց նա ոչ հաւանեցաւ, այլ մեծաւ սաստիւ ետ հանել արտաքոյ քաղաքին եւ քարկոծել։

Եւ իբրեւ տարան ի տեղի կատարման, բազում անգամ հարցին զնա եւ յորդորեցին ուրանալ զՔրիստոս, բայց նա միապաղաղ տայր պատասխանի, եւ դաւանէր զՔրիստոս Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ։ Եւ մինչդեռ դաւանութիւնն ի բերան իւր էր, հարին զնա քարիւ մեծաւ ի դէմսն, իսկ նա զվարշամն իւր արկեալ զերեսօքն՝ դարձոյց զդէմս իւր յարեւելս։

L'émir, irrité par ces paroles, ordonna de la faire sortir de sa présence, de la jeter en prison et de la garder sans nourriture jusqu'à ce qu'elle eût consenti. Puis on la prit de là et on la conduisit auprès du juge et là encore elle confessa avec hardiesse le Christ.

Comme (le juge) la menaçait, Thamar dit : « Sache, juge, que si tu me fais couper tout mon corps morceau par morceau comme le raisin sec que tu as devant toi, je ne renierai point le Christ. » Le juge, selon l'ordre de l'émir, la fit conduire en prison et abandonner sans nourriture. Elle y resta dix jours, la figure souriante et le cœur joyeux, incessamment occupée à prier Dieu en Lui rendant toutes grâces. Et bien que les gardiens de la prison, émus de pitié pour elle, lui donnassent du pain et de l'eau, la bienheureuse femme n'acceptait absolument rien.

Dix jours après, les notables de la ville d'Ostan se réunirent et offrirent mille écus à l'émir en le priant de mettre (la femme) en liberté. Mais il n'accepta point; au contraire, très irrité, il la fit sortir de la ville pour la lapider.

Lorsqu'on l'eut conduite au lieu d'exécution, on l'interrogea plusieurs fois et on l'engagea à renier le Christ, mais elle répondait avec la même fermeté et confessait le Christ Dieu et Fils de Dieu. Elle avait encore cette profession de foi sur les lèvres quand on la frappa au visage avec une grosse pierre, elle abaissa son voile sur sa figure et tourna son visage vers l'orient.

Յայնժամ գրոհ տուեալ ամբոխին * մեծաբարբառ աղաղակաւ ձգեցին ի նա քարինս, մինչեւ ի բազմութենէ խուռն քարանցն ծածկիլ Թամարայ, իբրեւ զոհար պատուական ըստ անուան իւրոյ : Եւ եղեւ կատարումն երանելւոյն Թամարայ Ահեկի ԺԷ եւ Ապրիլի ԻԴ : Եւ ապա հրաման եղեւ քրիստոնէից բառնալ զնա եւ թաղել : Եւ յամփոփելն զմարմին նորա տեսին զի կարեալ էր հնարիւք զստորոտ շապկին եւ զփողպատն, զի մի ի ձգելն յանօրինաց մերկասցի մասն մարմնոյն : Եւ զարմացեալ ընդ համեստութիւն նորա փառս ետուն Աստուծոյ : * B p. 183 b.

Ի սմին աւուր վկայութիւն Եղիսաբեթի նոր վկայուհւոյ :

Երանելի կին այս էր յերկրէն Արճիշոյ, ի Խառաբաստ գեղջէ, եւ փորձանօք չարին յայլազգութիւն դարձեալ ի Բերկրի՝ մատնեաց զանձն ի պղծութիւն : Եւ ի գալ նորա ի Վան քաղաք ի խօսելն ընդ ումեք երդուաւ ի վերայ իրիք բանի ասելով. Այն սուրբ աստուածածինն որ այս այսպէս է. զոր լուեալ այլազգեաց սաստեցին նմա : Եւ նա երկրորդեաց ասելով. Յայտնապէս ասեմ եւ ոչ ամաչեմ, զի ես ծառայ եմ սուրբ Աստուածածնին, եւ հաւատամ ի միածին նորա որդին Յիսուս Քրիստոս ի խաչեալն թագաւոր վասն մերոյ փրկութեան :

Եւ կուտեցաւ ամբոխն ի վերայ նորա եւ կալեալ տարան յատեան դատաւորաց, եւ անդ եւս համարձակ դաւանեցաւ զՔրիստոս Աստուած : Եւ յետ բազում ողոքանաց եւ

Alors la foule l'assaillit * à grands cris et lui jeta des pierres, tant que sous la grande multitude des pierres Thamar fut recouverte comme un Bijou précieux, ainsi qu'on la nommait. Le martyre de la bienheureuse Thamar eut lieu le 17 ahékan, le 24 avril. Il fut ensuite permis aux chrétiens de l'enlever et de l'enterrer. En ensevelissant son corps on s'aperçut qu'elle avait trouvé le moyen de coudre le bord de sa chemise avec le voile pour qu'au milieu des attaques qu'elle aurait à subir de la part des impies, aucune partie de son corps ne fût mise à nu. Ravis de sa pudeur, (les témoins) rendirent grâces à Dieu. * B p. 183 b.

En ce même jour martyre d'Élisabeth, la nouvelle martyre.

Cette bienheureuse femme était de la province d'Artchèche, du village Xarabast. Par la tentation du méchant (démon) elle se convertit à l'islamisme à Berkri et s'adonna à la débauche. Lorsqu'elle vint à la ville de Van, en parlant avec quelqu'un elle jura à propos de quelque chose, en disant : « Par la sainte mère de Dieu, je vous dis que c'est ainsi. » Ce qu'ayant entendu, les infidèles la réprimandèrent. Mais elle répéta et dit : « Je vous dis ouvertement, et je n'en ai point honte, que je suis la servante de la sainte mère de Dieu, et que je crois en son fils unique Jésus-Christ, en ce roi crucifié pour notre salut. »

Une multitude de gens se rassemblèrent autour d'elle, la saisirent et la conduisirent au tribunal des juges; là encore elle confessa avec hardiesse le Christ Dieu. Après bien des supplications et des menaces, lorsqu'il leur eut

տպաւորեալ եւս յորժամ ոչ կարացին հաւանեցուցանել զնա ուրանալ զՔրիստոս, հրամանաւ բդեշխին որոյ անուն էր Մելիքազդին, եւ կնոջ նորա որ զերանելին Թամար եւս քարկոծել, տարան զԵղիսաբեթ եւ մեծաւ ամբոխիւ քարկոծեցին ի հրապարակի անդ : Եւ եղեւ կատարումն երանելի կնոջս Ահկի ԺԷ եւ Ապրիլի ԻԴ, յաւուր տօնի սրբոց քառասնից, որոց եղեւ հաղորդակից :]

Ահկի ԺԸ եւ Ապրիլի ԻԵ : Պատմութիւն սուրբ առաքելոյն Մարկոսի աւետարանչի :

Առաքեալն Քրիստոսի Մարկոս աւետարանիչն գնաց յԵգիպտացւոց գաւառս, ի Լիբիա եւ ի Մարմարիկա, յԱմոնիական եւ ի Պենտապօլիս, յաւուրս Տիբերի կայսեր

6 պատմութիւն . . . աւետարանչի] Վկայութիւն եւ տօն ամենահռչակ եւ ամենաժողով սուրբ եւ փառաւորեալ առաքելոյն եւ լուսափայլ աւետարանչին Մարկոսի . եւ երկրպագութիւն սուրբ աւետարանչին Քրիստոսի զոր գրեաց նա ըստ անուան իւրոյ B ‖ 7-8 Առաքեալն . . . յաւուրս] Յետ կենդանարար չարչարանաց Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ եւ աստուածային նորա յարութեանն եւ համբարձմանն փառօք առ Հայր ի յերկինս, սուրբ առաքեալքն եւ երանելի աշակերտքն նորա որք ամենայնի ականատեսք եղեն, հրամանաւ սուրբ Հոգւոյն ընթացան ընդ տիեզերս ամենայն որպէս զի աւետարանին լուսով զկռապաշտութեան խաւարն հալածեսցեն : Ուստի եւ ի գալն Պետրոսի ի Հռոմ ունէր աշակերտ ընդ իւր եւ ընկերակից եւ ճանապարհորդակից զերանելի առաքեալն Մարկոս, որ էր որդի նմին գլխաւորի առաքելոյն, սիրելի իսկ ի մկրտութենէն, որպէս եւ գրէ ասելով . Ողջոյն տայ ձեզ Մարկոս որդի իմ : Քանզի էր սա ինքն ամենագովելի առաքեալս եւ լուսափայլ աւետարանիչս Մարկոս՝ ազգաւ ի Հրէից անտի, գոլով ի քահանայական ցեղէն Ղեւեայ, այլ եւ քեռորդի սուրբ առաքելոյն Բառնաբայ : Եւ յորժամ մարտիրոսացաւ սուրբն Բառնաբաս ի Կիպրոս, Մարկոս՝ որ նախ ընդ Բառնաբայ եւ ընդ Պօղոսի շրջելով աշակերտաբար սպասաւորէր նոցա յաւետարանն՝ եկն առ սուրբ առաքեալն Պետրոս : Քանզի որպէս ասացաք՝ որդի էր նորա ըստ վերնոյն ծննդեանն . եւ ի նմանէ աշակերտեալ՝ շրջելով

été impossible de la faire consentir à renier le Christ, sur l'ordre du gouverneur, dont le nom était Mélikhazde, et de sa femme, celle qui avait fait lapider la bienheureuse Thamar, ils conduisirent Élisabeth sur la place publique où une grande foule la lapida. Le martyre de cette bienheureuse femme eut lieu le 17 ahékan, le 24 avril, jour de la fête des quarante martyrs, au triomphe desquels elle fut associée].

18 AHÉKAN, **25 Avril.**

Histoire du saint apôtre Marc l'évangéliste.

L'apôtre du Christ Marc l'évangéliste parcourut les provinces de l'Égypte, la Libye, Marmarika, Amoniacon et la Pentapole[1], aux jours de Tibère,

1. C'est-à-dire la Pentapole de Libye, comprenant les villes de Cyrène, Bérénice, Arsinoë, Apollonie, Ptolémaïs.

կայսերն, եւ քարոզէր զաւետարանն Քրիստոսի ։ Գնաց եւ ի Կիւրենի Պենտապօլսոյ եւ բազում սքանչելիս արար ի հիւանդս եւ ի դիւահարս եւ զբազումս յանօրինացն դարձոյց յաստուածգիտութիւն եւ կործանեաց զբագինս կռոցն ։

Եւ հրամանաւ Տեառն զոր առ գնաց յԱղեքսանդրիա, եւ յորժամ կոխեաց զսեամս դրան քաղաքին պատառեցաւ կօշիկն, եւ ասէ. Արդարութեամբ ուղիղ է ճանապարհս այս ։ Եւ ետ զկօշիկն ի կօշկակարն Անիանոն, եւ նա յորժամ սկսաւ կարել խոցեաց հերիւնովն զձեռն, եւ առաքեալն ուրախ եղեւ, եթուք ի գետինն, արար կաւ եւ եդ ի վերայ խոցին, յիշելով զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ ողջացոյց ։ * Եւ տարաւ զնա կօշկակարն ի տուն իւր, եւ ի քարոզութենէ առաքելոյն հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ ամենայն ընտանեօքն ։ Եւ ձեռնադրեաց զԱնիանոն եպիսկոպոս եւ այլ երիս արս երիցունս, զՄիլէոն, զՍաբինոս եւ զԿերդոնեա ։ Ձեռնադրեաց եւ * A fol. 239 v° a.

ընդ նմա հնազանդութեամբ սպասաւորէր յաւետարանին պաշտօն. եւ այնպէս քարոզութեամբ բանին Աստուծոյ եկ ընդ Պետրոսի ի Հռոմ ։ Սա՝ այնչափ լի էր ամենայն առաքինի բարեաց, մինչ զի առաւելոյր քան զբան նորա գովութիւնն. մանաւանդ զի եւ ի ձեռն Պօղոսի խրատեալ՝ վասն երբեմն բաժանելոյն՝ ծայրագոյն արութեամբ զգոյշ հեզութեան նշխարս անհետ յանձնէ ի բաց հերքեաց ։ Որ եւ առաւել քան զամենայն ինչ ունէր զյածամիտ քաղցրութիւն եւ զխոնարհութիւն հոգւոյ. եւ այնպէս ի գլխաւոր քաղաքացն ի մեծն Հռոմ ընդ Պետրոսի կացեալ, պէսպէս նշանօք եւ հանապազորդ վարդապետութեամբ զբազումս ի հաւատսն Քրիստոսի ածին, եւ զՍիմոնի մոլորութիւնն հերքեցին ։ Եւ յետ սակաւ ինչ աւուրս կալոյ անդէն Պետրոսի եւ Մարկոսի՝ եւ սերմանելոյ զբանն Աստուծոյ բազմապատիկ՝ ձեռնադրէ զնա եպիսկոպոս Աղեքսանդրիա եւ Եգիպտոսի եւ առաքեաց անդ ։ Որ եւ գնացեալ շրջեցաւ քարոզութեամբ աւետարանին յամենայն երկիրն Եգիպտացւոց եւ Լիբէացւոց եւ բարբարոսաց, ի Պենտապօլիս եւ ի Մարմարիկա, յԱմոնիական եւ ի Փիւնիկէ, եւ յայլ շրջակայ գաւառս յաւուրս[1] B.

1 կայսերն] Հռովմայեցւոց *add.* B — Քրիստոսի] եւ առնէր բազում սքանչելիս *add.* B ‖ 2 եւ բազում սքանչելիս] եւ անդ յոլով նշանս եւ բժշկութիւնս B — դիւահարս] եւ ի բորոտս եւ յուրուկս *add.* B ‖ 4 առ] ի տեսլեանն *add.* B ‖ 7 եղեւ] յոյժ *add.* B ‖ 8 ողջացոյց] առժամայն առողջացոյց B.

1. Voir note additionnelle, I, page 415.

l'empereur idolâtre. Il y prêcha l'évangile du Christ. Il se rendit aussi à Cyrène dans la Pentapole et y opéra de grands prodiges sur les malades et les possédés, convertit nombre d'impies à la connaissance de Dieu et démolit les autels des idoles.

Sur l'ordre qu'il avait reçu du Seigneur, il se rendit à Alexandrie et lorsqu'il mit le pied sur le seuil de la porte de la ville, sa chaussure se déchira et il dit : « En vérité, le chemin que je suis est le bon ! » Il donna la chaussure (à réparer) au cordonnier Anianon. A peine s'était-il mis à coudre qu'il se perça la main avec la grosse aiguille. L'apôtre en fut content, cracha à terre, fit un emplâtre et l'appliqua sur la blessure en mentionnant le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, et le guérit. * Le cordonnier le conduisit à sa maison et, sur la prédication de l'apôtre, il crut au Christ et se fit baptiser avec toute sa famille. (L'apôtre) sacra évêque Anianon et ordonna prêtres trois * A fol. 239 v° a.

եօթն սարկաւագունս, կարգեաց եւ այլ մետասան այր սպասաւոր եկեղեցւոյն : Եւ ինքն գնաց ի Պենտապօլիս եւ արար անդ ամս երկուս. եւ ձեռնադրեաց անդ եպիսկոպոսունս եւ այլս ի սպասաւորութիւն եկեղեցւոյն, եւ դարձաւ յԱղեքսանդրիա : Եւ եգիտ զեղբարսն ի նախիրսն, մերձ ի ծովեզրն եւ ուրախ եղեւ յոյժ, քանզի համարձակութեամբ քարոզէին զՔրիստոս :

Եւ լցան նախանձու կռապաշտքն, եւ յաւուր սրբոյ Զատկին ի ժամ պատարագին, յորժամ եւ նոքա զՍերապիսական տօնն իւրեանց կատարէին, զիմեցին ի վերայ առաքելոյն, եւ կապեցին ի պարանոցն պարան եւ ընկեցին յերկիր, եւ քարշէին ընդ մէջ քաղաքին եւ ասէին. Քարշեցէք զգոմէշս ի նախիրսն : Եւ առաքեալն գոհանալով աղօթէր առ Աստուած, եւ կոտորեցաւ ամենայն մարմինն, եւ քարինքն եւ հողն լցան արեամբ : Արկին զնա ի բանդ, եւ ի մէջ գիշերին հրեշտակ Տեառն իջեալ յերկնից, մերձեցաւ ի նա եւ ասէ. Ծառայ Աստուծոյ Մարկոս, գլխաւոր սրբոցն որ են յԵգիպտոս,
* A fol. 239 v° b. ահա անուն * քո գրեցաւ յերկիրն կենդանեաց, եւ լինիցիս ի թիւ երկոտասան առաքելոցն, եւ անուն քո ոչ ջնջեսցի յաւիտեան : Եւ հրեշտակք զհոգի քո ընկալցին, եւ դասակից լինիցիս երկնային զուարթնոցն, եւ նշխարք ոսկերաց քոց յերկիր ոչ կորիցեն :

2 Եւ ինքն գնաց] Սա զառաջինն մատոյց զաստուածային պատարագն յԱղեքսանդրիա, որպէս եւ Յակոբ յԵրուսաղէմ եւ Պետրոս յԱնտիոք : Եւ եկեալ յԱղեքսանդրէ՝ գնաց B || 3 դարձաւ] վերստին *add.* B || 10 լցան] ներկեցան B || 11-15 իջեալ ... ոչ կորիցեն] մխիթարեաց զնա B.

autres hommes : Miléon, Sabinus et Kerdonea. Il ordonna aussi sept diacres et institua onze autres hommes serviteurs de l'église, puis lui-même se rendit dans la Pentapole et y demeura deux années. Il y sacra des évêques et d'autres personnes au service de l'église et retourna à Alexandrie. Il trouva les frères parmi les troupeaux de bœufs, près du bord de la mer, et en fut très content, car ils y prêchaient le Christ avec hardiesse.

Les idolâtres furent remplis de jalousie et le jour de la sainte Pâque, à l'heure de la messe, au moment où eux aussi célébraient leur fête de Sérapis, ils assaillirent l'apôtre, lui attachèrent une corde au cou, le renversèrent à terre et le traînèrent par la ville en disant : « Traînez ce buffle jusqu'au troupeau de bœufs. » L'apôtre priait Dieu en rendant grâces. Tout son corps fut brisé, les pierres et le sol furent inondés de son sang. On le jeta en prison, et au milieu de la nuit l'ange du Seigneur descendit du ciel, s'approcha de lui et lui dit : « Marc, serviteur de Dieu, principal des saints qui sont en Égypte,
* A fol. 239 v° b. voici que ton * nom est inscrit dans la terre des vivants, tu seras du nombre des douze apôtres, et ton nom ne sera jamais effacé. Les anges recueilleront ton âme et tu seras mis au rang des Veilleurs célestes et les reliques de tes os ne périront point dans la terre. »

· Եւ զայս լուեալ սրբոյ առաքելոյն Մարկոսի գոհացաւ զԱստուծոյ եւ ասէ. Տէր իմ Յիսուս Քրիստոս, մի թողուր զիս, ընկա՛լ զհոգիս իմ եւ խառնեա՛ զիս ի թիւ սրբոց քոց ։ Եւ երեւեցաւ նմա Տէր եւ ասէ. Խաղաղութիւն ընդ քեզ աւետարանիչ իմ Մարկոս ։ Եւ նա ասէ. Խաղաղութիւն քեզ Տէր իմ Յիսուս Քրիստոս ։

Եւ յորժամ առաւօտ եղեւ հանին ի բանդէն եւ դարձեալ քարշեցին որպէս յառաջն, եւ մինչդեռ օրհնաբանութիւնն ի բերանն էր աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ։ Եւ ընկեցին զմարմինն իւր ի հուր, եւ եղեւ անձրեւ սաստիկ եւ որոտումն, եւ ահագին կայծակունք, եւ փախեան եւ հուրն շիջաւ ։ Եւ երթեալք եղբարքն հանին ամբողջ զմարմինն, եւ եդին փառօք ի փորեալ վէմ, եւ տօնեցին զօրն հանգստեան իւրոյ Ապրիլի ԻԵ ։

3 երեւեցաւ նմա Տէր] եւ եկեալ ի տեսլեանն զՏէր B || 5 յառաջն] ընդ ամենայն փողոցս քաղաքին մինչեւ մերձ ի խորտակել բոլոր ոսկերացն եւ ի բանդել ամենայն մարմնոյ նորա *add.* B || 7 ահագին *om.* B || 8 կայծակունք] եւ մթացան երկինք եւ բազում տունք հեթանոսաց կործանեցան եւ երկեան երկիւղ մեծ, եւ որք սպանէին զմարմին սրբոյն թողին եւ *add.* B || 8 — p. 1396 l. 4 Եւ երթեալք ... Աստուծոյ] Իսկ հաւատացեալքն համարձակեալք զօրութեամբն Աստուծոյ, երթեալ հանին ամբողջ ի հրոյն զմարմին սրբոյն, եւ տարեալ ի տեղին յորում աղօթէր միշտ եւ քարոզէր՝ թաղեցին անուշահոտ եղօք եւ խնկօք ի վիմափոր գերեզմանի յոյժ փառաւորապէս ի կողմն արեւելից քաղաքին ։ Ննջեաց առաքեալն եւ աւետարանիչն Քրիստոսի Մարկոս, որ եղեւ քահանայ եւ վկայ, եւ առաջին յԱղեքսանդրիա. սա մարտիրոսացաւ Ահեկի ամսոյ ԺԸ եւ Ապրիլի ԻԵ, որ եւ երեսուն ամսոյն Եգիպտացւոց եւ վեշտասան Եբրայեցւոցն, յորժամ ի մարմնաւորութենէն Քրիստոսի յիսուն երեք ամ անցեալ էին ։

Ասենք ի ժամանակս Գայոսի եւ Յուլիոսի կայսերաց, եւ այլք ի ութ ամն Ներոնի կայսեր առեն զմահ նորա լինել բայց զքարոզութիւնն ի ժամանակս Տիբերիոսի կայսեր արար ։ Զսա առաքեալքն անուանեցին աւետարանիչ, վասն զի գրեաց զաւետարանն որ ըստ անուանն իւրում է ի բանից եւ ի պատմութենէ սրբոյ առաքելոյն Պետրոսի ։ Էր սուրբն Մարկոս անձամբն միջակ՝ ոչ առաւել երկայն եւ մեծ, եւ ոչ դարձեալ յոյժ փոքր եւ ամփոփ, այլ բարեվայելուչ եւ յարմար եւ հաստիքն չափ կատարեալ ։ Եւ սկսեալ ի ծաղկիլ բայց ոչ յոյժ ծեր, եւ ծանուանց մարմնովն առաւել

Le saint apôtre Marc, quand il eut entendu cela, rendit grâces à Dieu et dit : « Mon Seigneur Jésus-Christ, ne m'abandonne point, reçois mon âme et mêle-moi au nombre de Tes saints. » Le Seigneur lui apparut et lui dit : « Paix soit avec toi, mon évangéliste Marc. » Il Lui répondit : « Paix avec Toi, mon Seigneur Jésus-Christ. »

Quand le matin fut venu, on le sortit de prison et on se remit à le traîner comme auparavant; et pendant que la bénédiction était encore sur ses lèvres il rendit son âme à Dieu. On jeta son corps dans les flammes; une forte pluie survint avec des coups de tonnerre et de terrifiants éclats de foudre; (les bourreaux) prirent la fuite et le feu s'éteignit. Les frères allèrent relever son corps resté intact, le déposèrent avec gloire dans un rocher creusé et fêtèrent le jour de son repos le 25 avril.

Զսա առաքեալքն անուանեցին աւետարանիչ, վասն զի գրեաց զաւետարանն որ ըստ անուանն իւրում է, ի բանից եւ ի պատմութենէ սուրբ առաքելոյն Պետրոսի ։

* A fol. 240 r° a. Էր սուրբն Մարկոս անձամբն միջակ, * երկայնաքիթ, յօնեղ, պակասամօրու, աչեղ, ճակատն ցորենագոյն, ալեխառն, բարետեսակ, լցեալ շնորհօքն Աստուծոյ ։

Ահկի ԺԹ եւ Ապրիլի ԻԶ ։ Վկայութիւն սրբոյն Վասիլիոսի Ամասիոյ եպիսկոպոսին ։

Բռնաւոր եւ ամբարիշտ արքայն Մաքսիմոս բազում չարիս գործեաց յարեւելս ընդ քրիստոնեայս ։ Եւ մեծն Կոստանդիանոս առաջին քրիստոնեայ թագաւորն Հռոմայ առաքեաց զքեռայրն իւր զԼիկիննիոս ի Նիկոմիդիա, եւ կալաւ զթագաւորութիւնն Մաքսիմոսի, եւ սկսաւ առաւելապէս զոհս մատուցանել կռոցն եւ հալածել զքրիստոնեայսն ։ Որով մարտիրոսացան ի Սեբաստիա սուրբ քառասունքն եւ ի Նիկոպոլիս

յօլիս քան զկնօք երեւացն, գեղեցիկ տեսլեամբ երեսօք, երկայնաքիթ ուղիղ եւ տարածեալ ունչք, եւ ոչ անհշանագոյն եւ կարճատեսակ երեւելով, մեծագլուխ սակ եւ գեղեցկաշար յարմարութեամբ շարժեալ հերքն խառն ալեօքն, գեղեցիկ ուղղահայեաց, եւ յօնեղագոյն եւ կից, աչեղ, լայնածակատ, եւ մերձ ի ծաղկութիւն, խառնամօրու եւ կից, ոչ առաւել կարճ այլ եւ ոչ յոյժ երկայն, ցորենամորթ, եւ էր սափրաւոր յոյժ ։ Բարուք ողորմած զթակից առ որս հանդիպէր. բարեպաշտեալ եւ բարեհաշտ, զուարթամիտ եւ բարետեսակ, լցեալ շնորհօքն Աստուծոյ, որ եւ փայլէր ի մարմին նորա շնորհք սուրբ Հոգւոյն ։ Եւ հոգի նորա լի էր ամենայն տեսակօք բարեաց, որպէս զի շնորհքն որ ի մարմինն էր՝ ցուցանէր զհոգւոյն առաքինութիւնն [1] B.

6 Մաքսիմոս] Մաքսիմիանոս B || 8 Նիկոմիդիա] բազում զի մարտիցէ ընդ Մաքսիմոսի ։ Եւ յորժամ գնաց Լիկիննիոս եհաս ի Նիկոմիդիա *a. d.* B.

1. Voir note additionnelle II, page 416.

Les Apôtres l'avaient surnommé l'Évangéliste, parce qu'il écrivit l'évangile qui porte son nom, d'après les paroles et les récits du saint apôtre

* A fol. 240 r° a. Pierre.

Saint Marc était de taille moyenne, * avait le nez long, les sourcils épais, la barbe peu fournie, de grands yeux, le front couleur de blé; il était grisonnant, agréable de figure, plein des grâces de Dieu.

19 AHÉKAN, 26 Avril.

Martyre de saint Vassilios, évêque d'Amassia.

L'empereur Maximus, tyran et impie, avait causé beaucoup de mal aux chrétiens en Orient. Le grand Constantin, le premier empereur chrétien de Rome, envoya son beau-frère Licinius à Nicomédie. Il y occupa comme roi la place de Maximus, et se mit plus encore que lui à offrir des sacrifices aux idoles et à persécuter les chrétiens. C'est ainsi que furent exécutés par

Հայոց քառասուն եւ հինգ վկայքն եւ այլք բազումք վասն անուանն եւ հաւատոյն Քրիստոսի որք կատարեցան ի նմանէ :

Իսկ կինն իւր քոյր էր մեծին Կոստանդիանոսի, եւ էր քրիստոնեայ, որոյ անուն էր Կոստանդինեա : Եւ էր նորա աղախին մի քրիստոնեայ որոյ անուն էր Գղափիւռա, յոր տռփացաւ Լիկիանոս պոռնկական ցանկութեամբ : Եւ նորա խորհուրդ արարեալ ընդ թագուհւոյն զի փախիցէ յարքայէն, եւ նորա տուեալ ինչս բազումս եւ ոսկի եւ ծառայս յուղարկեաց յարեւելս առն * զգեստիւք : Եւ յորժամ եհաս ի քաղաքն Ամասիա՝ * A fol. 240 r° b.
իջեւանեցաւ առ այր մի քրիստոնեայ որում անուն էր Կոյինդի : Եւ նա գնաց առ եպիսկոպոսն Ամասիոյ Վասիլիոս, եւ պատմեաց նմա զգալուստն Գղափիւռայ, եւ նորա կոչեալ առաջի իւր օրհնեաց եւ զօրացոյց :

Եւ յաւուրսն յայնոսիկ շինէր եպիսկոպոսն Վասիլիոս եկեղեցի եւ Գղափիւռա ետ զամենայն ինչս իւր ի շինուած եկեղեցւոյն : Գրեաց եւ առ թագուհին թէ ուր կայ եւ կամ առ ում, եւ խնդրեաց գանձ ի շինուած եկեղեցւոյն, եւ առժամայն առաքեաց :

Եւ Բենիգինիոս սենեկապետ թագաւորին առեալ զգրեալ թուղթն Գղափիւռայ եցոյց թագաւորին, եւ նոյնժամայն առաքեաց հրաման առ դատաւորն Ամասիոյ քաղաքին զի երկաթի կապանօք յուղարկեսցէ զեպիսկոպոսն եւ զԳղափիւռա : Եւ յառաջ քան զհասանել հրամանացն յԱմասիա Գղափիւռա հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս :

lui à Sébaste les quarante (martyrs) et à Nicépolis d'Arménie quarante-cinq martyrs et nombre d'autres, pour le nom et la foi du Christ.

Sa femme était la sœur du grand Constantin; elle était chrétienne, et son nom était Constantinea. Elle avait une servante chrétienne du nom de Glaphyra pour laquelle Licinius s'enflamma d'une convoitise impudique. Elle se concerta avec l'impératrice pour fuir l'empereur; elle lui donna beaucoup de biens, de l'or et des esclaves et l'expédia en Orient, habillée en * homme. * A fol. 240 r° b.
Lorsqu'elle arriva dans la ville d'Amassia, elle descendit chez un homme chrétien dont le nom était Koyindi. Celui-ci alla trouver l'évêque d'Amassia, Vassilios, et lui annonça l'arrivée de Glaphyra. (L'évêque) la fit venir auprès de lui, la bénit et l'encouragea.

A cette époque l'évêque Vassilios faisait construire une église. Glaphyra fit don de tout ce qu'elle possédait pour la construction de l'église. Elle écrivit également à l'impératrice où elle se trouvait et chez qui et lui demanda de l'argent pour la construction de l'église; ce qu'elle envoya immédiatement.

Beneginius, le chambellan de l'empereur, prit la lettre qu'avait écrite Glaphyra et la montra à l'empereur, qui aussitôt envoya ordre au juge de la ville d'Amassia de lui expédier, chargés de chaînes, l'évêque et Glaphyra. Avant que l'ordre fût arrivé à Amassia, Glaphyra entra en paix au repos du Christ.

Եւ տարան կապանօք զսուրբ եպիսկոպոսն երկու սարկաւագօք ի Նիկոմիդիա, զԹէոմիտոս եւ զՊարթենիոս, եւ իջեւանեցաւ առ այր մի քրիստոնեայ որոյ անուն էր Ելպիտիփորոս : Եւ թագաւորն կոչեաց առաջի իւր զսուրբ եպիսկոպոսն, եւ յառաջ տեղեկանայր վասն Գլափիւրայ, եւ ապա սպառնալիօք նմա եւ բռնադատէր զոհել կռոցն :

* A fol. 240 v° a. Իսկ մեծիմաստ * քահանայապետն Աստուծոյ պայծառ երեսօք եւ քաղցրաբարբառ ձայնիւ խոստովանէր զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ պատուէրս թագաւորին առ ոչինչ համարեցաւ : Արկին զնա ի բանդ, եւ ի միւսում աւուրն պատգամաւ եպարքոսին նեղէր զնա յուրացութիւնն Քրիստոսի, եւ նա ամենայն բանի հակառակութեամբ տանէր պատասխանի : Եւ հրամայեցին հատանել զգլուխն եւ ընկենուլ ի ծովն : Եւ ի գիշերին յայնմիկ սաղմոսէր երկու սարկաւագօքն, եւ տարածեալ զձեռս իւր յերկինս աղօթեաց յերկար. եւ երեւեցոյց նմա Աստուած թէ որպէս լինիցի մահն իւր, եւ նա պատմեաց սարկաւագացն :

Եւ ընդ առաւօտն հանին ի բանդէն եւ տարան ի տեղի կատարմանն, եւ խնդրեաց անսալ փոքր մի, եւ եդեալ ծունր յեզր ծովուն աղօթեաց առ Աստուած : Եւ յորժամ կատարեաց զաղօթսն յանձնեաց զերկուս սարկաւագունս իւր յԵլպիտիփորոս : Եւ դահիճն եհատ զպատուական գլուխ նորա յԱպրիլի ԻԶ : Եւ ընկեցին ի խորս ծովուն,

1 զԹէոմիտոս] զԹէոպիմոս B || 6 եւ պատուէրս ... համարեցաւ *om.* B || 16 նորա] Ահկի ԺԹ եւ *add.* B.

On conduisit le saint évêque chargé de liens, accompagné des deux diacres Théomitos et Parthénius, à Nicomédie; il descendit chez un homme chrétien dont le nom était Elpitiphoros. L'empereur fit venir devant lui le saint évêque; tout d'abord il lui demandait des renseignements au sujet de Glaphyra; ensuite, par des ordres et par violence, il cherchait à le faire immoler aux idoles.

* A fol. 240 v° a. Mais le très sage *pontife de Dieu, le visage rayonnant et d'une voix douce, confessait le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ et les ordres de l'empereur furent pour lui néant. On le jeta en prison; le lendemain, en lui envoyant l'éparque, (l'empereur) le pressait de renier le Christ, mais, à toutes les paroles (de l'éparque), (l'évêque), dans ses réponses, opposait la résistance. Ordre fut donné de lui trancher la tête et de le jeter à la mer. Il passa cette nuit-là à psalmodier avec les deux diacres, et, les mains étendues vers le ciel, il pria longuement. Dieu lui fit voir comment s'accomplirait sa mort et il le raconta aux diacres.

Au matin, on le fit sortir de la prison et on le conduisit au lieu d'exécution; il pria (les bourreaux) d'attendre un peu, et, s'étant mis à genoux sur le rivage, il pria Dieu. Quand il eut fini sa prière, il confia ses deux diacres à Elpitiphoros. Le bourreau trancha sa tête vénérable le 26 avril. On le jeta

յայլ տեղի գլուխն եւ յայլ տեղի զմարմինն ։ Եւ ի գիշերին յայնմիկ հրեշտակ երեւեցաւ Եղպիտիփորոսի եւ ասէ. Սուրբ եպիսկոպոսն Վասիլիոս ի Սինոպ գնաց, եւ անդ մնայ ձեզ, երթիջիք առ նա ։ Զայս երիցս անգամ ետես ։

Եւ նորա առեալ զերկու սարկաւագունսն գնաց ի քաղաքն * Սինոպի ։ Եւ միւսանգամ հրեշտակ Տեառն երեւեցաւ Եղպիտիփորոսի ի տեսլեան եւ ասէ. Յաջակողմն պարսպին արկէք ուռկանս ի ծովն եւ անդ գտանիցէք զփափաքելին զոր ցանկայք պատուական մարգարտին ։ Եւ անուամբ Տեառն ընկեցին զգործին ի ծովն եւ հանին զմարմինն կցեալ գլխոյն ի տեղի իւր. եւ գիրկս արկեալ համբուրեցին, եւ անուշահոտութեամբ եւ մաքուր կտաւովք պատեցին, եւ ի հինգ օր տարան ի քաղաքն իւր Ամասիա, եւ եդին տապանով յեկեղեցին զոր սուրբն շինեաց ։ * A fol. 240 v° b.

Եւ Յովհաննէս եպիսկոպոսն Նիկոմիդացւոց գրեաց զվկայութիւն սուրբ եւ փառաւորեալ եպիսկոպոսին Վասիլեոսի ։

1-2 հրեշտակ ... ասէ] ետես յանուրջս Եղպիտիփորոս զհրեշտակ Տեառն որ ասէր ցնա B || 2-3 եւ անդ ... առ նա] երթիջիք անդր եւ գտջիք B || 5 Տեառն *om.* B — ի տեսլեան *om.* B || 6-7 զփափաքելին ... մարգարտին *om.* B || 8 կցեալ ... իւր] ընդ գլխոյն B || 11 գրեաց] ճշգրտիւ *add.* B || 12 Վասիլեոսի] փառաւորելով զՔրիստոս *add.* B.

au fond de la mer, sa tête à un endroit et son corps à un autre. La même nuit un ange apparut à Elpitiphoros et lui dit : « Le saint évêque Vassilios est parti pour Sinope, il vous attend là-bas, allez auprès de lui. » Il vit trois fois (ce songe).

Il prit avec lui les deux diacres et se rendit à la ville de * Sinope. L'ange du Seigneur apparut de nouveau à Elpitiphoros dans un songe et lui dit : « Jetez le filet dans la mer du côté droit des remparts et vous y trouverez la perle précieuse que vous désirez avoir. » Au nom du Seigneur ils jetèrent l'instrument à la mer et en sortirent le corps auquel était fixée la tête bien à sa place; ils l'embrassèrent et lui donnèrent le baiser, l'ensevelirent avec des parfums dans du linge propre, et après (un trajet de) cinq jours l'apportèrent à sa ville Amassia; ils le déposèrent dans un cercueil, dans l'église que le saint avait fait construire. * A fol. 240 v° b.

Jean, l'évêque de Nicomédie, écrivit le martyre du saint et glorieux évêque Vassilios.

Ահկի Ի եւ Ապրիլի ԻԷ ։ Վկայութիւն սրբոցն Մաքսիմոսի, Գադայ եւ Կիւնդիլիանոսի ։

Յաւուրս կռապաշտ արքայիցն Մաքսիմիանոսի եւ Մաքսիմեայ այս երեք սուրբ վկայքս էին ի քաղաքն Ռոտոսդոլայ ։

Սուրբն Մաքսիմոս ընթերցող էր կաթուղիկէ եկեղեցւոյն, եւ աստուածային գրոց հմուտ, եւ զհաւատացեալսն քաջալերէր եւ հաստատէր անդրդուելի կալ յուղիղ հաւատն Քրիստոսի ։ Եւ նախանձաւոր կռապաշտքն երթեալ ի քաղաքն մատնեցին
* A fol. 241 r° a. զնոսա առ հիւպատոսքն * Գաբինիոն եւ Տարկիւրինոս եւ ասեն. Երեք արք են որ ոչն կամին հնազանդել հրամանաց թագաւորացն մերոց, այլ անուանեն զինքեանս քրիստոնեայս, եւ պաշտեն զերկնաւոր Աստուածն միայն ։

Եւ յորժամ լուան հիւպատոսքն Գաբինիոն եւ Տարկիւրինոս առաքեցին զօրականս եւ կալան զնոսա յագարակն իւրեանց յՕզոբիա, եւ երկաթի շղթայիւք կապեցին եւ տարան ի քաղաքն Ռոտոսդոլա առ հիւպատոսսն ։ Եւ յորժամ տեսին զնոսա հարցին եւ զանուանսն ։ Ասէ սուրբն Մաքսիմոս. Ըստ մեր հաւատոյս զոր ունիմք ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս՝ քրիստոնեայս կոչիմք, եւ է անուն իմ Մաքսիմոս ։ Եւ նոքա

1 սրբոցն] սրբոյ վկայիցն B || 4 կաթուղիկէ] սուրբ *add.* B || 7 Գաբինիոն] Բաբիոն B || 8 հնազանդել] հաւանիլ B || 12 հարցին] հարցանէին B || 14 կոչիմք] կցեմք B.

20 AHÉKAN, 27 Avril.

Martyre des saints Maximus, Gad et Kiwndilianus.

Ces trois saints martyrs vivaient dans la ville de Rotosdola aux jours des empereurs idolâtres Maximien et Maxime.

Saint Maximus était lecteur de l'église catholique; il était versé dans les saintes écritures, encourageait les fidèles et leur donnait la force de demeurer inébranlables dans la vraie foi du Christ. Les idolâtres, jaloux,
* A fol. 241 r° a. se rendirent à la ville et les dénoncèrent aux consuls * Gabinion et Tarquinius et leur dirent : « Il y a trois hommes qui ne veulent point obéir aux ordres de nos empereurs, mais s'intitulent chrétiens et n'adorent que le seul Dieu du ciel. »

Aussitôt qu'ils eurent appris cela, les consuls Gabinion et Tarquinius envoyèrent des soldats qui s'emparèrent de leurs personnes dans leur champ à Osobia, les lièrent dans des chaînes de fer et les conduisirent à la ville de Rotosdola auprès des consuls. Ceux-ci, lorsqu'ils les virent, les interrogèrent et leur demandèrent leur nom. Saint Maximus leur répondit : « D'après la foi que nous avons en Notre-Seigneur Jésus-Christ, nous nous appelons chrétiens, et mon nom est Maximus. » Ils lui demandèrent : « Et cet autre

ասեն. Եւ միւսումն որ ընդ քեզ է՝ զինչ անուանի : Եւ նա ասէ. Ես քրիստոնեայ եմ եւ անուն իմ Կիւնդիլիանոս : Եւ գրեցին զանուանս նոցա, եւ բռնադատէին զոհս մատուցանել կռոցն Դիայ, եթէ նա է թագաւոր երկնի :

Իսկ սուրբն Մաքսիմոս անարգեաց զնոսա եւ ասէ. Գիտասջիք ով անմիտք եւ անզգամք, զի Քրիստոս է թագաւոր երկնի եւ երկրի եւ ամենայնի հոգացող եւ մատակարար եւ ունող ամենեցունց : Եւ դուք ստուգիւ գիտասջիք զի զձեր հրամանս ոչ կատարեմք. մեք ամենայն դիմօք զերկնաւորն Աստուած պաշտեմք, զի նորա ձեռացն ստեղծուած եմք :

* Եւ Գաբինոս հիւպատոսն կոչեաց առանձինն զԳադա եւ զԿիւնդիլիանոս, խրատ տայր սնոտի բանիւք թերեւս կարասցէ հաւանեցուցանել զնոսա ի կամս իւր : Իսկ սուրբն Գադա եւ Կիւնդիլիանոս ասեն. Մեք հաւանեցաք բանից եղբօրս մերում Մաքսիմոսին, վասն զի ընթերցող է եկեղեցւոյ Աստուծոյ, եւ յոյժ հասու սուրբ գրոց, եւ զօգուտն մեր նա առաւել գիտէ քան զմեզ, եւ մեք վարդապետութեան նորա հաւատացաք : Ասէ հիւպատոսն. Մոլորիք որ հաւատայք դմա : * A fol. 241 r° b.

Ասէ սուրբ նահատակն Քրիստոսի Մաքսիմոս. Դուք մոլորիք որ զսուրբ եւ զբարեպաշտ ծառայքս ճշմարիտ Աստուծոյ որ արարիչ է երկնի եւ երկրի եւ որ ի նոսա

5 եւ երկրի *om.* B — հոգացող] զոհացող B || 11 բանից] ի բանս B || 13 առաւել] լաւագոյն B || 16 ճշմարիտ *om.* B.

qui est avec toi, comment s'appelle-t-il? » Celui-ci répondit : « Je suis chrétien et mon nom est Kiwndilianus. » Ils inscrivirent leurs noms, et cherchaient à les contraindre à immoler des sacrifices à l'idole Dia (Zeus), comme étant le roi du ciel.

Cependant saint Maximus les méprisa et leur dit : « Sachez, ô insensés et fous, que c'est le Christ qui est le roi du ciel et de la terre, qui pourvoit à tout, qui est le distributeur et le possesseur de tous (biens). Soyez certains que nous n'exécuterons point vos ordres; nous adorons dans toutes ses personnes[1] le Dieu céleste, car nous sommes les créatures de ses mains. »

* Le consul Gabinus prit à part Gad et Kiwndilianus et il leur prodiguait les vains conseils dans l'espoir de les amener à sa volonté. Mais saint Gad et Kiwndilianus lui répondirent : « Nous nous sommes laissé convaincre par les paroles de notre frère Maximus, parce qu'il est lecteur de l'église de Dieu, et très compétent dans les saintes écritures; il connaît mieux que nous ce qui nous est avantageux, et nous avons cru à sa doctrine. » Le consul leur dit : « Vous êtes dans l'erreur si vous le croyez. » * A fol. 241 r° b.

Le saint martyr du Christ Maximus répondit : « C'est vous qui êtes dans l'erreur quand, de saints et pieux serviteurs du vrai Dieu, créateur du ciel

1. C'est-à-dire dans la personne du Père, du Fils et du Saint-Esprit.

արարածք են, եւ յանգոյութենէ ի գոյութիւն ածէ զամենայն եւ նախախնամէ ողորմութեամբ իւրով, զոր պարտ է պաշտել եւ երկիր պագանել, դուք ջանայք երկրպագուս առնել դիւաց որպէս զձեզդ : Արդ՝ զոր ինչ խորհեալ էք արասջիք, զի զմեզ ի կամաց մերոց ոչ կարէք խախտել ամենեւին :

Արկին զնոսա ի բանդ, եւ աղօթեցին առ Աստուած եւ ասեն. Շնորհեա մեզ Քրիստոս Աստուած յերկնից զօրութիւն յօգնականութիւն մեզ, զի կարող լինիցիմք յաղթել ընդդիմակացաց մերոց, եւ ընդունել ի քէն զպսակս յաղթութեան : Եւ զամենայն գիշերն սուրբ Մաքսիմոս յաստուածային գրոց ուսուցանէր զԳադա եւ զԿիւնդիլիանոս :

* A fol. 241 v° a. * Եւ երեւեցաւ նոցա հրեշտակ Տեառն եւ ասէ. Մի երկնչիք, քանզի Աստուած յոր ապաւինեցայք՝ մնայ ձեզ եւ ոչ հեռի է ի ձէնջ : Եւ այսու բանիւքս զօրացան եւ օրհնեցին զԱստուած :

Եւ ընդ առաւօտն կացուցին զնոսա առաջի հիւպատոսացն, եւ ամենեւին ոչ ողոքանացն եւ ոչ սպառնալեացն լուան : Ասացին եթէ Տէր մեր յայսմ գիշերիս երեւեցաւ մեզ եւ պատուիրեաց զի վասն անուան նորա համբերեմք տանջանացն :

Եւ հրամայեցին մերկացուցանել զնոսա եւ գանիւք յոյժ տանջեցին : Եւ նոքա

1 ածէ] էած B || 3 զձեզդ] զուք B || 5 մեզ] Յիսուս *add.* B || 6 Աստուած *om.* B || 9 նոցա] ի տեսլեանն *add.* B || 10 օրհնեցին] օրհնէին B || 14 նորա] իւրոյ B || 15 զնոսա] եւ տարածեցին յերկիր *add.* B.

et de la terre et de toutes les créatures qui s'y trouvent, qui de l'inexistence tire tout à l'existence et gouverne tout par sa miséricorde, que l'on doit adorer, et (devant qui on doit) se prosterner, vous vous efforcez, vous, de faire des adorateurs des démons, comme vous l'êtes! Çà donc, tout ce que vous avez pensé faire, faites-le; car vous êtes totalement impuissants à nous ébranler dans notre volonté. »

On les jeta en prison; ils prièrent Dieu et dirent : « Christ Dieu, accorde-nous du ciel la force et l'aide pour pouvoir vaincre nos adversaires et recevoir de Toi les couronnes de la victoire. » Toute la nuit saint Maximus la passa à rappeler à Gad et à Kiwndilianus l'enseignement des écritures divines.

* A fol. 241 v° a. * L'ange du Seigneur leur apparut et dit : « Ne craignez point, car Dieu, à qui vous avez eu recours, vous attend et n'est pas loin de vous. » Ils furent réconfortés par ces paroles et ils bénirent Dieu.

Au matin on les fit comparaître devant les consuls, ils n'écoutèrent absolument point ni les supplications ni les menaces. Ils dirent : « Notre-Seigneur nous est apparu cette nuit et nous a recommandé d'endurer les tortures à cause de Son nom. »

(Les consuls) ordonnèrent de les mettre à nu et de leur infliger le supplice d'une rude bastonnade. Et eux, comme d'une seule bouche, ils dirent : « C'est

որպէս ի միոյ բերանոյ ասացին. Մեք Աստուծով զօրանամք եւ արհամարհեմք զչարչարանս, եւ անօգուտ խորհրդոց ձերոց ոչ հաւանիմք :

Եւ լուեալ զայն հիւպատոսացն հրամայեցին տանել զնոսա ի տեղին իւրեանց, եւ անդ հատանել զգլուխ նոցա : Եւ յորժամ առին սուրբքն զվճիռ մահուանն փառս ետուն Աստուծոյ, եւ ասեն. Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս որ փրկեցեր զմեզ յայսմ չար կենցաղոյս, արժանաւորեա զմեզ գալ ի հանգիստ քո եւ հանգչել շնորհաց արքայութեան քո :

Եւ խորհուրդ արարին հիւպատոսքն զի ի գլուխ Մաքսիմոսին բեւեռեսցեն երկաթի քառամանեակ, եւ ապա հատցեն զգլուխն, քանզի բազում հակառակաբանութեամբ վճռէր ընդ նոսա : Եւ յորժամ տարան ի տեղին որ կոչի Ոզիբա սուրբքն * ամրացուցին զանձինս իւրեանց ամենազօր խաչիւն Քրիստոսի, եւ նոյնժամայն հատին զգլուխս նոցա Ահկի Ի եւ Ապրիլի ԻԷ : Եւ ոմանք հաւատացեալք թաղեցին զնոսա ի նշանաւոր տեղւոջ : * A fol. 241 v° b.

Եւ յետ բազում ժամանակաց այցելութեամբ հրեշտակաց տարան զնշխարսն ի Կոստանդինուպօլիս, եւ եդին յեկեղեցւոջ ամենասրբուհւոյ աստուածածնին ի Բեգլենդիա :

[B * Տօն է եւ վկայութիւն սուրբ առաքելոյն Սիմոնի տեառնեղբօրն եւ եպիսկոպոսին Երուսաղեմի : * B p. 187 b.

6 քո] երկնից B || 9 հակառակաբանութեամբ] հակառակութեամբ B || 14 այցելութեամբ հրեշտակաց] շարժեալք ի վերին այցելութենէ B || 15-16 Բեգլենդիա] Բեբլենդիա B.

en Dieu que nous puisons notre force et nous méprisons vos tortures; nous ne cédons point à vos vains conseils. »

Ce qu'ayant entendu, les consuls ordonnèrent de les ramener chez eux (à Osobia) et de leur y trancher la tête. Lorsque les saints reçurent leur sentence de mort, ils rendirent grâces à Dieu et dirent : « Notre-Seigneur Jésus-Christ, Toi qui nous as sauvés de cette méchante vie, rends-nous dignes d'entrer en Ton repos et de jouir des grâces de Ton royaume. »

Les consuls se concertèrent pour faire clouer un collier de fer sur la tête de Maximus et lui faire trancher ensuite la tête, car dans la discussion ils sentaient toute la force de ses réfutations. Lorsqu'on eut conduit les saints à l'endroit appelé Osobia, ceux-ci * fortifièrent leur personne par la toute-puissante croix du Christ, et au même instant on leur trancha la tête le 20 ahékan, le 27 avril. Quelques fidèles les inhumèrent dans un endroit choisi. * A fol. 241 v° b.

Longtemps après, par l'inspiration des anges, leurs reliques furent transportées à Constantinople et furent déposées dans l'église de la très sainte mère de Dieu à Beglendia.

[B* Fête et martyre du saint apôtre Siméon, le frère du Seigneur et évêque de Jérusalem. * B p. 187 b.

Զայս երանելիս Սիմէոն նոյն ինքն Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս որպէս ազգակից առընկալաւ եղբայր անուանել, որ եւ ինքն քահանայ օծեաց եւ առաքեաց քարոզել զիւր աստուածային գալուստն որ ի վերայ երկրի : Ուստի եւ զԵրուսաղեմի աթոռն ընկալեալ զեկեղեցին զարդարեաց, եւ բիւր ցաւօք եւ քրտամբք մարտնչելով ընդ գայլսն որպէս հովիւ քաջ եւ ոչ որպէս վարձկան՝ հովուեաց զհօտն բանաւոր զամս քառասուն եւ եօթն մինչեւ յամս Տրայանոսի :

Այլ եւ տաճար զինքն մաքրութեամբ գործելով սուրբ Հոգւոյն Աստուծոյ, զդիւապաշտ մոլորութիւնն հերքեաց եւ զտաճարս կռոցն կործանեաց, եւ զյոլովս որ մոլորեալ էին ի խաւարի կռապաշտութեան քարոզութեամբ եւ նշանօք առաջնորդելով ի լոյս հաւատոյ էած :

Եւ բազում ցաւոց եւ երկանց եւ պէսպէս տանջանաց վասն ճշմարտութեանն ի յամբարշտացն կրեալ համբերեաց : Եւ ի կատարածի ի խաչի կացուցաւ, եւ զհոգին ի ձեռս Աստուծոյ աւանդելով աստի առ երկին որպէս փափաքէրն ի վեր ել ընդ Փրկչին լինելով :

Այս երանելիս կրկին կոչմամբ հարստացաւ, զի Սիմէոն եւ Սիմոն կոչեցաւ, եւ
* B p. 188 a. եղբայր Յակովբայ եւ Քրիստոսի անուանեցաւ : Բայց թուի ինձ եթէ * սա վասն ազգականութեան կոչեցաւ եղբայր Յակոբայ, զի երեւի թէ սա է որդին Կղէովպայ : Քանզի միւս եւս Սիմոնն եղբայր էր հարազատ Յակոբայ, եւ կոչեցաւ տեառնեղբայր. ի կարգէ

Notre-Seigneur Jésus-Christ lui-même accepta d'appeler son frère ce bienheureux Siméon parce qu'il était son parent, lui-même le consacra prêtre et l'envoya prêcher sa venue divine sur la terre. Aussi ayant obtenu le siège de Jérusalem, il fut un ornement pour l'Église et, luttant avec mille peines et sueurs avec les loups comme un vaillant pasteur et non comme un mercenaire, il gouverna son troupeau spirituel pendant quarante-sept ans jusqu'aux jours de Trajan.

Il se fit, par la pureté, le temple du saint Esprit de Dieu, réfuta l'erreur du culte des démons, détruisit les temples des idoles, et attira à la lumière de la foi, en leur servant de guide par la prédication et les miracles, nombre de gens qui étaient égarés dans les ténèbres de l'idolâtrie.

Il endura patiemment bien des peines, des douleurs et des tortures variées de la part des impies pour la vérité, et finit par être crucifié et rendit son âme entre les mains de Dieu, s'élançant d'ici-bas au ciel, ainsi qu'il le souhaitait, pour demeurer avec le Sauveur.

Ce bienheureux s'enrichit d'une double dénomination, car il fut appelé Siméon et Simon et frère de Jacques et du Christ. Mais il me semble qu'il
* B p. 188 a. fut * appelé frère de Jacques à cause de la parenté, car il paraît que c'est lui le fils de Cléophas, puisque l'autre Simon était le propre frère de Jacques et fut surnommé frère du Seigneur; il était du nombre des apôtres, et alla

առաքելոցն էր, եւ ընդ Յուդայի եղբօրն իւրում չոգաւ յԵթովպիա եւ յԱրեւելս քարոզել, եւ անդ կատարեցաւ ։ Այլ զայս կարծեմ եթէ հօրեղբօրորդի է Յակոբայ զոր Շմաւոն կոչեն ։]

Ահկի ԻԱ եւ Ապրիլի ԻԸ ։ Վկայութիւն սրբոցն Դիոդորոսի եւ Ռոդոպիանու սարկաւագի ։

Այս բարեյաղթ մարտիրոսքս էին ի քաղաքէն Ափրիդիսոնայ ի Կարիայ, յաւուրս կռապաշտ արքային Դիոկղետիանոսի, եւ վասն Քրիստոսի հաւատոյն յոյժ տանջեցան եւ ձաղկեցան ի քաղաքացեաց, ի ծանօթից եւ յազգականաց, եւ յետոյ ի մէջ հրապարակին քարկոծեցան, եւ առ Աստուած աւանդեցին զհոգիս իւրեանց Ապրիլի ԻԸ ։

Յայսմ աւուր յիշատակ է երանելոյն Պաքումիոսի ճգնաւորին ։

Այս երանելիս Պաքումիոս եգիպտացի էր ի ներքին Թեբայիդայ, հեթանոսաց զաւակ ։ Եւ ի տղայութենէ եթող զծնօղսն եւ եղեւ քրիստոնեայ եւ գնաց ի լեառն, եւ ընդ սրբոյն Թէոդորոսի մինչեւ ի վախճան մեծաւ ճգնութեամբ աստուածահաճոյ վարս * իւրեանց կատարեցին յաւուրս Կոստանդիանոսի սուրբ թագաւորին ։ * A fol. 242 r° a.

4 սրբոցն] սրբոց վկայիցն B || 5 Ափրիդիսոնայ] Սփրիդիսոնայ B — Կարիայ] Կարիայ B || 7 ձաղկեցան] անարգանօք *add.* B || 8 իւրեանց] Ահկի ԻԱ եւ *add.* B || 9 ճգնաւորին] անապատականին B || 13 կատարեցին] կատարէին B.

avec Jude son frère en Ethiopie et en Orient pour y prêcher et y fut martyrisé. Moi, je crois que celui-ci [Siméon] est le cousin de Jacques qu'on appelle Simon.]

21 AHÉKAN, **28 Avril.**

Martyre de saint Diodore et du diacre Rodopianos.

Ces glorieux martyrs étaient de la ville d'Aphridison de Carie, aux jours de l'empereur Dioclétien l'idolâtre. Ils furent cruellement torturés pour la foi du Christ, flagellés par des concitoyens, par les gens qui leur étaient connus et par leurs parents. Ensuite ils furent lapidés sur la place publique et rendirent leur âme à Dieu le 28 avril.

En ce jour commémoration du bienheureux Pacôme (*Pachoumios*) l'ascète.

Ce bienheureux Pacôme (*Pachoumios*) l'Égyptien était de la Thébaïde inférieure, fils de parents infidèles. Il quitta dès l'enfance ses parents, se fit chrétien, se rendit à la montagne et là avec saint Théodore, * tous deux menèrent jusqu'à la fin une vie agréable à Dieu en grand ascétisme aux jours du saint empereur Constantin. * A fol. 4 r° a

Սոքա պատմեցին մեզ վասն մեծի ծերունւոյն որ անկաւ ի հալլէս սատանայի, որ եւ ի բազում ժամանակս մարտեաւ ընդ նա բանսարկուն, եւ ոչ գործովք եւ ոչ բանիւք եւ ոչ խորհրդովք կարաց գայթակղեցուցանել զնա ։ Ապա ջանաց սատանայական երազովք ընկենուլ զայնպիսի ծառայն Աստուծոյ, որ ի տղայութենէ հրաժարեաց ի մեղաւէտ եւ յունայնազբաղ կենցաղոյս, եւ որպէս Եղիա եւ Յովհաննէս ընդ հրեշտակս քաղաքավարեցաւ ։

Եւ ցուցանէ նմա յանուրջս տաճար անպատմելի փառօք զարդարեալ, եւ տեսանէ անդ զԱբրահամ եւ զամենայն մարգարէսն մեծաւ ուրախութեամբ ի հանգստեան ։ Ցուցանէ եւ այլ տաճար զարդարեալ բայց նսեմ եւ մթին, եւ տեսանէ անդ զամենայն մարտիրոսն եւ զճգնաւոր հարսն եւ զքահանայապետսն ։ Եհարց զդռնապանն. Ընդէ՞ր մարգարէքն ի լուսեղէն տաճարին ուրախանան, եւ սուրբ մարտիրոսքն եւ հայրապետքն եւ ճգնաւոր կրօնաւորքն ի նսեմագոյն տաճարին ։ Ասէ դռնապանն. Զի նոքա թլփատեալք են եւ սոքա անթլփատք ։ Եւ զարթուցեալ ի քնոյն հաւատաց
* A fol. 242 r° b. երազոյն, եւ սրով թլփատեաց * ինքնին զմարմին իւր, եւ անկեալ նուաղեցաւ, եւ այրն յորում բնակէր լցաւ արեամբ ։

Եմուտ ոմն առ նա ի կրօնաւորացն եւ ետես զնա յերկիր անկեալ, կարծեաց եթէ վախճանեալ է, պատմեաց այլ կրօնաւորացն. եւ երթեալ մտին յայրն, եւ տեսին զմարմինն եւ զարիւնն, ջուր ցանեցին զերեսօքն եւ նստուցին մինչեւ զարձան միտքն.

Ceux-ci [Pacôme et Théodore] nous ont rapporté l'histoire de ce grand vieillard qui tomba dans les pièges de Satan. Le diable avait lutté longtemps avec lui, mais il n'avait réussi à le faire tomber ni par des actes, ni par des paroles, ni par des pensées (suggérées). C'est alors qu'il essaya par des rêves sataniques de faire tomber ce grand serviteur de Dieu qui avait, dès son enfance, abandonné la vie de péché et d'occupations frivoles, et vivait avec les anges à l'instar d'Élie et de Jean.

Il lui montre, dans un rêve, un temple illuminé d'une gloire ineffable, dans lequel il aperçoit Abraham et tous les prophètes en grande joie et dans le repos. Il lui montre aussi un autre temple orné, mais sombre et noir, où il aperçoit tous les martyrs, les pères ascètes et les pontifes. Il demanda au portier : « Pourquoi les prophètes sont-ils si joyeux dans le temple lumineux et les saints martyrs, les patriarches et les religieux ascètes se trouvent-ils dans un temple si sombre? » Le portier lui répondit : « Parce que ceux-là sont circoncis et ceux-ci incirconcis. » Réveillé de son sommeil, il crut au rêve
* A fol. 242 r° b. et circoncit * lui-même son corps avec un couteau, il tomba à terre évanoui et la grotte qu'il habitait fut remplie de sang.

Un des religieux entra chez lui et le trouva gisant à terre; il crut qu'il était décédé; il en avertit les autres religieux. Ils accoururent, entrèrent dans la grotte, et aperçurent son corps et le sang. Ils aspergèrent son visage

եւ նա պատմեաց նոցա զեղեալ գործ երազին ։ Եւ ամենայն անապատաւորքն մեծաւ ճգնութեամբ վասն նորա աղաչխարեցին, եւ բազում աւուրս հազիւ կարացին հաշտեցուցանել զԱստուած ընդ մեղուցեալ ծերունոյն ։

Նոյնպէս եւ զայլ ծերունւոյ ուրումն պատմեցին, որ որդւովն իւրով բնակէր ի վանս մեծաւ ճգնութեամբ. եւ նմա երեւեցոյց սատանայ յանուրջս զԱբրահամ փառօք ի վեր քան զհրեշտակսն, եւ լուաւ ձայն որ ասէր եթէ Վասն զի զորդին իւր պատարագել կամեցաւ ։ Եւ յարուցեալ եւ նա կապեաց զորդին իւր, եւ փակեաց զխուցն, եւ առ զսուրն զի հատցէ զգլուխ որդւոյն եւ ինքն դասաւորեսցի ընդ Աբրահամ ի վեր քան զհրեշտակս ։ Եւ գիտացեալ որդւոյն՝ բռնութեամբ եհատ զկապանսն ի ձեռացն, եւ կալեալ զհայրն ընկէց յերկիր, եւ առեալ զսուրն գնաց առ հարսն եւ պատմեաց նոցա ։ Եւ ամենեքեան ժողովեցան * առ նա եւ նա պատմեաց նոցա թէ որպէս հաւատաց երազոյն, եւ կամէր լինել որդեսպան ։ Եւ նոքա ետուն նմա կանոնս ապաշխարութեան եւ հանին ի վանացն ։ Եւ նա երթեալ ի լեառն մեծաւ ճգնութեամբ մինչեւ ի մահ արտասուօք ապաշխարեաց, եւ հանգեաւ խաղաղութեամբ ։

* A fol. 242 v° a.

14 արտասուօք] եւ հառաչմամբ *add.* B — եւ հանգեաւ խաղաղութեամբ *om.* B.

d'eau, et le firent asseoir jusqu'à ce que ses esprits lui revinrent. Lui alors leur raconta le rêve qu'il avait eu. Tous les solitaires du désert firent pénitence pour lui avec grand ascétisme et purent à peine après de longs jours réconcilier Dieu avec le vieillard qui avait péché.

Ils nous ont raconté également l'histoire d'un autre vieillard qui habitait en grand ascétisme avec son fils dans un couvent. Satan lui fit voir en songe Abraham dans la gloire, au-dessus des anges, et il entendit une voix qui disait : « C'est parce qu'il a bien voulu sacrifier son fils. » Il se leva donc et attacha lui aussi son fils, ferma la cellule et prit le glaive pour trancher la tête à son fils et être classé avec Abraham au-dessus des anges. Son fils, ayant compris (ce qu'il voulait faire), coupa violemment les liens de ses mains et, se saisissant de son père, il le jeta à terre; puis il prit le glaive et se rendit auprès des pères et leur raconta (le fait). Tous se réunirent * auprès de lui, et il leur raconta dans quelles conditions il avait cru au songe et voulait devenir le meurtrier de son fils. (Les pères) lui imposèrent des règles de pénitence et l'éloignèrent du couvent. Il se rendit alors à la montagne et vécut en grand ascétisme jusqu'à sa mort en faisant pénitence avec larmes et reposa en paix.

* A fol. 242 v° a.

Ահկի ԻԲ եւ Ապրիլի ԻԹ ։ Վարք եւ վկայութիւն Բատայ ճգնաւորի ։

Աստուածահաճոյ կրօնաւորն եւ ճգնաւորն Բատա էր յերկրէն Պարսից, ի գեղջէն Բիրգամայ, սնեալ եւ ուսեալ քրիստոնէական հաւատով, եւ ի տղայութենէ կրթէր զանձն իւր ի պահս եւ ի տքնութիւն եւ յաղօթս. ակն ունէր եւ մարտիրոսութեան ։ Եւ մինչդեռ յերկրին իւրում էր առ ծնօղսն եւ ազգականսն իւր յիշեաց զտէրունական բանն. Եթէ որ ոչ թողու զհայր եւ զմայր, եւ զկին եւ զորդիս, եւ զտուն եւ զինչս, եւ եկեսցէ զկնի իմ ոչ կարէ իմ աշակերտ լինել ։ Եւ լցաւ նախանձու սիրոյն Քրիստոսի ։ Եթող զամենայն ինչս իւր եւ գնաց ի հեռաւոր տեղի որ կոչի Բիբայիգալոն, յորում էր վանք մի կրօնաւորաց, եւ եղեւ կրօնաւոր, եւ անդ քաջ արժանեաց զխստակրօն վարս իւր կատարէր զամս երեսուն, բարձեալ զքաղցր լուծն Քրիստոսի ի թիկունս իւր, քաղցի եւ ծարաւոյ եւ գետնախշտի տքնութեամբ որպէս անմարմին
* A fol. 242 v° b. հրեշտակ ոչ ճաշակելով ի գինւոյ եւ ի ձիթոյ կամ ի * մրգոյ ։

Եւ տեսեալ Աստուծոյ զյօժարութիւն կամացն նորա ետ անձին իւրոյ առողջութիւն, եւ ոչ տկարութիւն եւ ոչ այլ ինչ ախտաժէտութիւն տիրեաց նմա, այլ զամենայն

1 ճգնաւորի] ճգնաւոր կրօնաւորի եւ մարտիրոսի B || 2 եւ ճգնաւորն *om.* B || 3 եւ սնեալ *om.* B || 9 վանք մի] վանս ճգնաւորաց բազում B.

22 AHÉKAN, **29 Avril.**

Vie et martyre de Bata l'ascète.

Le religieux et ascète agréable à Dieu Bata était du pays des Perses, du village de Birgama. Élevé et instruit dans la foi chrétienne, il s'était entraîné dès l'enfance aux jeûnes, aux veilles et à la prière, et il espérait aussi le martyre. Pendant qu'il était dans son pays auprès de ses parents et des parents de sa famille, il se souvint de la parole du Seigneur : *Si quelqu'un ne quitte pas son père et sa mère, sa femme et ses enfants, sa maison et ses biens et ne se met pas à ma suite, il ne peut être mon disciple*[1]. Et il fut rempli de zèle pour l'amour du Christ. Il abandonna tous ses biens et se rendit dans un endroit lointain appelé Bibayicalon où se trouvait un couvent de moines, se fit religieux et y accomplit comme il fallait ses pratiques de vie austère pendant trente années, portant sur son dos le doux joug du Christ, de la faim, de la soif, veillant couché sur la terre comme un ange incorporel,
* A fol. 242 v° b. ne goûtant ni au vin, ni à l'huile ni aux * fruits.

Dieu, ayant vu la bonne disposition de sa volonté, accorda à son corps la santé, de sorte que la faiblesse ou aucune autre infirmité n'eut prise sur

1. Luc, XIV, 26.

գիշերն իբրեւ զարձան յոտն կալով զաղօթս իւր կատարէր, եւ սակաւիկ մի ննջումն յոտն կալով անցուցանէր, եւ աղաչէր զԱստուած մարտիրոսանալ ։ Եւ զայնչափ ճգնութիւնն առանց մարտիրոսութեան ոչ ինչ համարէր, եւ Աստուած թոյլ ետ մարտիրոսանալ նմա ըստ խնդրոյն ։

Ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ հալածիչք առաքեցան ընդ ամենայն գաւառս Պարսից, եւ զորս գտանէին քրիստոնեայս մեծաւ տանջանօք չարչարէին, եւ նեղէին ուրանալ զՔրիստոս եւ երկիր պագանել արեգականն եւ հրոյ ։ Եւ ապա սկսան քննել զլերինս եւ զանապատս եւ զվանորայս ։ Եւ լուեալ հօր վանացն յորում էր Բատա կատարէր զտէրունական հրամանն որ ասէ. Եթէ հալածեսցեն զձեզ յայսմ քաղաքէս փախերուք ի միւսն ։ Եւ ելեալ ի վանացն կրօնաւորօքն գնաց յայլ տեղի, եւ կոչէր զնի զհանդերձեալ վկայն Քրիստոսի զԲատա՛ եւ ասէր. Տո՛ւր տեղի բարկութեանն ։ Եւ երանելին ոչ կամեցաւ գնալ, մնաց ի վանսն միայն, զի զերեսուն ամս բնակեալ էր անդ ։

Հասին անօրէն Պարսիկքն եւ գտին զնա միայն յաղօթս. եւ առեալ տարան *առ Յուզիտ քաղաքապետն, որ էր եղբայր Վարդավանայ. եւ յոյժ նեղէր զնա ուրանալ * A fol. 243 r° a.

4 խնդրոյն] խնդրուածոյ նորա B || 6 տանջանօք չարչարէին] չարչարանօք տանջէին B || 7 եւ հրոյ *om.* B || 9 հրամանն] բանն B.

lui; toute la nuit, debout comme une statue, il s'acquittait de ses prières; à peine satisfaisait-il quelque peu, debout, le besoin de sommeil, et il priait Dieu de devenir martyr. Il tenait pour rien tant d'ascétisme sans le martyre, et Dieu lui accorda le martyre ainsi qu'il le demandait.

A cette époque des persécuteurs furent envoyés dans toutes les provinces de la Perse, qui torturaient dans de grandes souffrances tous les chrétiens qu'ils rencontraient, et cherchaient à les contraindre à renier le Christ et à adorer le soleil et le feu. Puis ils commencèrent à fouiller les montagnes, les déserts et les couvents. Ce qu'ayant appris, le prieur du couvent où se trouvait Bata exécuta l'ordre du Seigneur qui dit : *Lorsqu'on vous poursuivra dans une ville, fuyez dans une autre*[1]. Il quitta le couvent avec les religieux et partit ailleurs. Il engageait (de là) Bata, le futur martyr du Christ, à venir le rejoindre, en lui disant : « Cède devant la colère. » Mais le bienheureux ne voulut point partir et resta seul au couvent où il avait vécu trente années.

Les impies Persans arrivèrent et le trouvèrent seul en prières. Après l'avoir saisi, ils le conduisirent* au préfet de la ville, Houzit, qui était le frère de Varzavan. Il le pressait fort de renier le Christ et d'adorer le soleil. * A fol. 243 r° a.

1. Matth., x, 23.

զՔրիստոս եւ պաշտել զարեգակն ։ Եւ ամենեւին յանձն ոչ առ, այլ համարձակութեամբ խոստովանէր զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուածն մեր ։

Հրամայեաց եւ տարածեցին զձեռս նորա տասն այր, եւ այնչափ քարշեցին մինչեւ թիկունքն թափեցան, եւ հարին զնա հաստ բրովք անկեալ յերկիր ։ Եւ կապեցին լար յերկուորիս նորա, եւ քարշեցին մինչեւ ստուցին յորովայնէն եւ հեղաւ փորն յերկիր ․ եւ նա ի խոստովանելոյ զՔրիստոս ոչ դադարէր ։

Շրջեցին զնա յորսայս եւ եդին ի վերայ լանջացն եւ որովայնին մեծամեծ վէմս եւ թողին վեց օր ․ ապա ընկեցին զքարինսն, եւ սրով խզրատեցին զթիկունսն, եւ ապա հատին զգլուխն յԱպրիլի ԻԹ ։

Եւ քահանայ մի Դանիէլ անուն երթեալ ամբոխիւ յափշտակեաց ի Պարսից դահճացն զմարմինն սրբոյն Բատայ, եւ տարաւ ի Մծբին քաղաք, եւ Աբրահամ եպիսկոպոսն եդ պատուով ի տապանի ։

Յայսմ աւուր վարք երանելոյն Պեղիգեայ ։

Աղախինն Քրիստոսի Պեղիգեա էր ի ժամանակս անօրէն արքային Նումերիանոսի,
* A fol. 243 r° b. ի քաղաքէն Անտիոքայ, ի քրիստոնեայ եւ մեծատուն * եւ փառաւոր ազգէ ։

2 խոստովանէր] խոստովանեցաւ B || 9 զգլուխն] Ահկի ԻԲ եւ *add.* B || 13 երանելոյն Պեղիգեայ] եւ վկայական մահ սրբուհւոյ կուսին Պեղիգեայ Անտիոքացւոյ B.

(Bata) n'accepta nullement; au contraire, avec hardiesse il confessa le Christ notre vrai Dieu.

(Houzit) ordonna à dix hommes de le tirer, les bras tendus, par les mains. Ils le traînèrent jusqu'à ce qu'il eût le dos tout arraché, et tandis qu'il restait là, gisant à terre, ils le frappèrent avec de gros bâtons. Ensuite ils lui attachèrent une corde aux testicules et les tirèrent avec une telle force qu'ils les firent sortir du ventre et les entrailles se répandirent sur le sol, mais il ne cessait de confesser le Christ.

Ils le retournèrent sur le dos et posèrent de grosses pierres sur sa poitrine et sur son ventre ; ils l'abandonnèrent pendant six jours et ensuite, ayant enlevé les pierres, ils lui tailladèrent le dos à coups de sabre, puis lui tranchèrent la tête le 29 avril.

Un prêtre nommé Daniel alla avec une foule de gens enlever le corps de saint Bata (des mains) des bourreaux persans et le transporta à la ville de Nespin, où l'évêque Abraham le fit déposer avec honneurs dans un cercueil.

En ce jour vie de la bienheureuse Félicie.

La servante du Christ Félicie vivait au temps de l'empereur Numerianus,
* A fol. 243 r° b. l'impie, dans la ville d'Antioche; elle était chrétienne, riche * et d'une illustre famille.

Մատնեցին զնա առ իշխան քաղաքին թէ. Քրիստոնեայ է, եւ գեղեցիկ տեսլեամբ եւ անարատ կոյս, եւ անարգէ զկուռս եւ զկռապաշտս : Յորժամ լուաւ իշխանն եթէ կոյս է եւ գեղեցիկ տեսլեամբ, առաքեաց սուսերաւոր զօրականս զի տարցեն բռնութեամբ զնա առ նա :

Եւ յորժամ գնացին ի դուռն եւ մտին ի ներքս, եւ կամէին ելանել ի վերնատունն, սրբուհին աղաչեաց զզօրականսն սակաւիկ մի համբերել մինչեւ զգեցցի զհանդերձս պատուականս, եւ երթիցէ աղախնօք իւրովք զկնի, եւ խոստացաւ նոցա կաշառս : Եւ նոքա նստան ի ներքոյ սանդղոցն համբերելով : Եւ երանելի կոյսն համբարձեալ զձեռս իւր յերկինս, եւ ընդ պատուհանն որ յարեւելից կողմն էր աղօթեաց առ Աստուած եւ ասէ. Աստուած հարցն մերոց, Աստուած երկնից եւ երկրի, դու գիտես զեղեալսն եւ որ լինելոցն է, դու գիտես զոր ինչ խորհեալս եմ առնել ոչ վասն փախչելոյ ի մարտիրոսութենէ որ յաղագս անուանդ քո սրբոյ, այլ զի մի անօրէն գայլքն ապականեսցեն զորոջս քո, զի որպէս շունք պատրաստ են յափշտակել զիս, փրկեա զիս յորսողաց : Մինչեւ ցայսօր զգուշութեամբ պահեցի զմարգարիտ կուսութեանս իմոյ, ակն ունելով երկնաւոր հարսանեաց առագաստին զոր պատրաստեցեր սիրելեաց * քոց, եւ ես ճեպիմ եւ փութամ գալ առ քեզ անարատ մարմնով քան ի ձեռս ապականողացն անկանել : * A fol. 243 v° a.

Եւ զայս ասացեալ ընկէց զանձն իւր ընդ պատուհանն ի վերուստ ի վայր :

3 գեղեցիկ տեսլեամբ] գեղեցկատեսիլ B || 6 սրբուհին] զինացեալ *add.* B || 17 ի վայր] ի խոնարհ B.

On la dénonça au gouverneur de la ville : « Elle est chrétienne, belle d'aspect, vierge pure, et elle méprise les idoles et les idolâtres. » Lorsque le gouverneur apprit qu'elle était vierge et belle d'aspect, il envoya des soldats armés d'épées pour la conduire de force chez lui.

Lorsque les soldats furent arrivés à sa porte et qu'ayant pénétré à l'intérieur, ils s'apprêtaient à monter à l'étage supérieur, la sainte les pria d'attendre un peu jusqu'à ce qu'elle eût mis ses beaux vêtements pour les suivre accompagnée de ses servantes; et elle leur promit de l'argent. Ils s'assirent au bas de l'escalier en attendant. La bienheureuse vierge éleva ses mains au ciel et, de la fenêtre qui était du côté de l'orient, elle pria Dieu et dit : « Dieu de nos pères, Dieu du ciel et de la terre, Tu connais le passé et l'avenir, Tu sais ce que je suis résolue à faire non pas pour éviter le martyre pour Ton saint nom, mais pour que les loups impies ne déflorent pas Ta brebis, eux qui sont prêts à me ravir comme des chiens. Sauve-moi de ceux qui me donnent la chasse. Jusqu'aujourd'hui j'ai conservé avec soin la perle de ma virginité dans l'espoir de la chambre nuptiale des fiançailles célestes que Tu as préparée à ceux qui t'aiment; * j'ai hâte et je m'empresse de venir à Toi avec un corps pur plutôt que de tomber entre les mains des corrupteurs. » * A fol. 243 v° a.

Quand elle eut dit cette (prière), elle se jeta par la fenêtre de haut en bas.

Եւ հրեշտակ Տեառն ընկալաւ եւ եդ անվնաս ի վերայ երկրի ։ Եւ նա տարածեաց զձեռս իւր եւ զաչս յերկինս փառաւորեաց գոհանալով զԱստուծոյ, եւ աղօթեաց յերկար, եւ յետ աղօթիցն ասէ . Քրիստոս ի ձեռս քո յանձն առնեմ զհոգի իմ ։ Եւ տարածեցաւ ի վերայ երկրի եւ զձեռսն խաչանման եդ ի վերայ կրծիցն եւ աւանդեաց զհոգին իւր ։

Եւ տեսեալ զօրականացն եթէ յամեաց, ելին ի վեր եւ զնա ոչ գտին. խոնարհեալ ընդ պատուհանն տեսին զնա մեռեալ, որպէս թէ ի քուն լեալ ։ Եւ երթեալ պատմեցին իշխանին, եւ նա յոյժ զարմացաւ ընդ իմաստութիւն կնոջն ։

Են եւ այլ սուրբ կանայք որ անուանին Փեղիկեա բայց զսա յիշէ սուրբն Յոհան Ոսկեբերան, եւ վասն սորա գրեաց ճառս գովասացութեան ։

Ահկի ԻԳ եւ Ապրիլի Լ ։ Վկայութիւն տասն մարտիրոսացն Մարկիանոսի, Նիկանդրոսի, Ապողոնի, Ղեւոնդիոսի, Արիոսի, Գորդիոնի, Պերիոքայ, Սիլինադա, Երինեայ, Պապամբոնի ։

* A fol. 243 v° b. Քրիստոսի վկայքս էին յԵգիպտոսէ, * եւ վասն զի ոչ ուրացան զՔրիստոս եւ ոչ զոհեցին կռոցն՝ ի սովոյ եւ ի ծարաւոյ, ի ցրտոյ եւ ի խորշակէ, ի դառն ծառայութենէ

1-4 Եւ հրեշտակ... զհոգին իւր] Եւ անվնաս ծարմնով անկաւ ի վերայ երկրի անշնչացեալ, բայց զեռ ոգի նորա ի նմին էր ։ Եւ զձեռս իւր խաչանման եդեալ ի վերայ կրծոցն ասէ. Քրիստոս ի ձեռս քո յանձն առնեմ զհոգի իմ . եւ այնպէս աւանդեաց զհոգի իւր B || 9 գրեաց] ներբողեան *add.* B || 10 Վկայութիւն] սրբոց *add.* B || 13 Քրիստոսի] տասն *add.* B.

Mais l'ange du Seigneur la reçut et la posa à terre indemne. Elle étendit ses mains et éleva ses yeux vers le ciel, et glorifia Dieu en lui rendant grâces. Elle pria longtemps. Puis, sa prière terminée, elle dit : « Christ, je remets mon âme entre Tes mains. » Elle s'étendit à terre, mit ses mains en forme de croix sur sa poitrine et rendit l'âme.

Les soldats, voyant qu'elle s'attardait, montèrent en haut et ne la trouvèrent pas ; ils se penchèrent par la fenêtre et l'aperçurent morte, comme si elle dormait. Ils allèrent en aviser le gouverneur, qui admira fort la sagesse de cette femme.

Il y a encore d'autres saintes femmes du nom de Félicie, mais c'est celle-ci dont saint Jean Chrysostome fait mention et c'est sur elle qu'il a écrit des panégyriques.

23 AHÉKAN, 30 Avril.

Martyre des dix martyrs Markianus, Nikandros, Apollon, Léonce, Arius, Gordion, Périokhe, Silinade, Irène, Papambon.

* A fol. 243 v° b. Ces martyrs du Christ étaient de l'Égypte* et, pour ne pas avoir renié le Christ, ni immolé aux idoles, après avoir enduré la faim, la soif, le froid, la

եւ յայլ բազում նեղութենէ չարաչար մահուամբ կատարեցան ի Քրիստոս յԵգիպտոս ի կռապաշտ իշխանէն ։

Յայսմ աւուր սուրբն Աղեքսանդրոս զօրականն հռոմայեցի, էր յաւուրս Մաքսիմիանոսի անօրէն արքային ի Տիբերիանէ զօրապետէն խրմէ յոյժ նեղեցաւ ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն ։ Եւ վասն զի ոչ հաւանեցաւ հրամանին չարչարեցաւ բազում գանիւք, եւ ապա հատեալ սրով զգլուխն, կատարեցաւ բարի խոստովանութեամբ ։

[B * Վկայութիւն սուրբ եւ փառաւորեալ առաքելոյն Յակոբայ Զեբեթեանց ։ * B p. 192 a.

Սուրբ առաքեալն Յակոբ եղբայր էր Յովհաննու աւետարանչի եւ որդի Զեբեթիոսի, ի Սաղոմեէ ի դստերէն Յովսեփայ, որ քոյր համարեալ էր Տեառն մերոյ. իսկ այլք մօրքուերորդի ասեն լինել զնա Քրիստոսի ։

Զսա ընդ եղբօրն իւրում կոչեաց Քրիստոս որդիք որոտման. եւ կոչեցաւ սա մեծ * Յակոբ, ոչ միայն զի ընտանի եւ ընտրելագոյն էր Քրիստոսի՝ այլ եւ զի Քրիստոս ամենայն ուրեք նախապատուէր զնա ընդ Պետրոսի եւ ընդ Յովհաննու ի խորհրդակցութիւն եւ յաղօթս եւ յայլ տնօրէնութիւնս որպէս ի Թափորական լերինն, եւ ի յարութիւն դստեր հարիւրապետին, եւ ի ժամ հոգալոյն եւ երկնչելոյն առ խաչին՝ զնոսա միայն առնոյր ընդ ինքեան ։ * B p. 192 b.

3 Յայսմ] ի սմին B || 6 հատեալ զգլուխն]. գլխատեցաւ B — խոստովանութեամբ] ի Քրիստոս առ որ ցանկայրն *add.* B.

chaleur, la dure servitude et beaucoup d'autres tribulations, ils finirent leur vie par une mort cruelle pour le Christ en Égypte par (l'ordre) du gouverneur idolâtre.

En ce jour saint Alexandre, soldat romain, aux jours de Maximien, empereur impie, fut vivement pressé par son chef d'armée Tiberianus, de renier le Christ et d'immoler aux idoles. Et pour ne s'être point soumis à cet ordre, il eut à subir le supplice d'une rude bastonnade; il eut ensuite la tête tranchée par le glaive et mourut en vaillant confesseur.

[B * Martyre du saint et glorieux apôtre Jacques de Zébédée. * B p. 192 a.

Le saint apôtre Jacques était le frère de Jean l'évangéliste et fils de Zébédée et de Salomé, fille de Joseph, qui passait pour sœur de Notre-Seigneur; mais d'autres disent qu'il était le fils de la sœur de la mère du Christ (cousin du Christ).

C'est lui que, avec son frère, le Christ appela les fils du tonnerre. C'est lui qu'on a appelé * Jacques le majeur non seulement parce qu'il était de la famille du Christ et dans une plus grande intimité avec Lui, mais aussi parce que le Christ lui accordait partout la prééminence ainsi qu'à Pierre et à Jean et dans ses confidences et dans ses prières et dans d'autres actes. Ainsi sur la montagne du Thabor, à la résurrection de la fille du centurion et à l'heure des angoisses et de la peur que lui causait la perspective de la croix, c'est eux * B p. 192 b.

Այլ եւ զի նախ քան զայլ առաքեալսն ի նմին յինքենէ ի Քրիստոսէ կոչեցաւ եւ ընտրեցաւ յաշակերտութիւն ընդ Անդրէի եւ Պետրոսի եւ ընդ եղբօրն իւրոյ Յովհաննու : Վասն զի Քրիստոս նախ կոչեաց զԱնդրէաս եւ զՊետրոս, եւ ապա զՅակովբոս եւ զՅովհաննէս, որոց թէպէտ եւ հայրն մերձ էր՝ սակայն առ ոչ ինչ զրեցին զգութ նորա առ սէր կոչողին, անդէն վաղվաղակի հետեւեցան Քրիստոսի :

Վասն որոյ Տէրն զնոսա այնչափ սիրեաց մինչ զի համարձակէր մայրն զընդ աջմէ եւ ընդ ահեկէ նստուցանելն խնդրել : Եւ նոքա յանձն առնուին զբաժակն Տեառն ըմպել եւ զմկրտութիւնն մկրտել, ուստի եւ Քրիստոս ումեմն առ լանջսն համարձակեաց, եւ զմիւսն վաղվաղակի իւրում բաժակին արժանաւորեաց յետ խաչին :

Սա՝ յետ համբառնալոյն Քրիստոսի քարոզեաց ի Հրէաստան եւ ի Սամարիա եւ ի Գալիլեա զանունն Քրիստոսի եւ զաւետարանն փրկութեան, եւ դարձոյց զբազումս յաստուածգիտութիւն : Արար եւ յոլով սքանչելիս եւ զօրութիւնս, որ եւ յաղթեաց զօրութեամբն Քրիստոսի կախարդին Երմոգենէսի եւ Փելիտոսի, եւ հալածեաց զդեւսն, եւ զնոսա աշակերտեալ էած ի հաւատն Քրիստոսի եւ մկրտեաց : Որ եւ բարւոք քաղաքավարեալ քարոզէին զՔրիստոս, եւ սքանչելիս գործէին յանուն նորա :

Իսկ քահանայապետն Աբիաթար ոչ կարէր բերել զնախանձ եւ զցասումն չարու-
* B p. 193 a. թեանն, շարժեաց ամբոխ մեծ ի վերայ առաքելոյն Յակովբայ. վասն զի * բան զամենայն

seulement qu'll prit avec Lui. Encore et aussi parce qu'il fut, avant les autres apôtres, appelé et choisi par le Christ lui-même pour devenir Son disciple avec André et Pierre et avec son frère Jean. Car le Christ ayant d'abord appelé André et Pierre et ensuite Jacques et Jean, ceux-ci, malgré la présence de leur père, préférèrent l'amour de Celui qui les appelait à l'amour de leur père et sur-le-champ suivirent le Christ.

Aussi le Seigneur les a tellement aimés que leur mère osa Lui demander de les faire asseoir l'un à sa droite et l'autre à sa gauche. Et eux ils acceptèrent de boire le calice du Seigneur et d'être baptisés de son baptême; c'est pourquoi le Christ permit à l'un de se pencher sur Sa poitrine et rendit l'autre digne (de boire) à Son calice après le crucifiement.

(Jacques), après l'ascension du Christ, prêcha en Judée, à Samarie et en Galilée le nom du Christ et l'évangile du salut, et convertit nombre de gens à la connaissance de Dieu. Il accomplit aussi beaucoup de miracles et de prodiges. C'est lui aussi qui vainquit par la puissance du Christ les mages Ermogène et Phélitus, chassa (d'eux) les démons et, après en avoir fait ses disciples et les avoir amenés à la foi du Christ, il les baptisa. Ceux-ci eurent une bonne conduite, prêchèrent le Christ et accomplirent des prodiges en son nom.

Mais le chef des prêtres Abiathar, ne pouvant surmonter sa jalousie et sa
* B p. 193 a. méchante irritation, souleva une grande foule contre l'apôtre Jacques ; car ils * le

առաքեալն զնա տեսանէին համարձակեալ եւ ջերմն ի քարոզութիւն Քրիստոսի, ցուցանելով յօրինացն եւ ի մարգարէիցն եթէ Յիսուս զոր խաչեցին նոքա՝ նա ինքն է Քրիստոսն որ գալոց էր ։ Վասն որոյ զայրացեալ կալան զնա եւ պրկեալ պարան ի պարանոցն կապեցին եւ տարան յապարանսն Հերովդէի որ էր առ խաչելութեամբն Տեառն, եւ չարախօս եղեն առ նա զառաքելոյն, եւ շնորհս խնդրէին ի նմանէ սպանանել զնա ։

Եւ նա տեսեալ եթէ հաճոյ են Հրէիցն ած զնա առաջի. ձեռնարկեաց ընդ այլոց ոմանց զորս չարչարեաց յեկեղեցւոյն, եւ զՅակովբոս սպանանել ետ ։ Եւ մինչ տանէին զնա առ ի գլխատել Յովսիաս դպիրն որ տարաւ զնա յատեան դատաստանի, եւ նախ զպարանն զնովաւ արկ, անկաւ առ ոտս առաքելոյն եւ աղաչէր թողուլ նմա զոր արարն, եւ խոստովան լինէր եւ հաւատայր զանունն Քրիստոսի ։

Իսկ քահանայապետն խնդրեաց ի Հերովդէէ եւ զնա գլխատել ընդ առաքելոյն ։ Եւ յորժամ եկին ի տեղին՝ խաղաղութիւն ետ նմա առաքեալն եւ համբուրեաց զնա, եւ այնպէս գլխատեցաւ սրով սուրբ առաքեալն Յակովբոս յետ աղօթելոյ առ Տէր ընդ երկար, երկրորդ եղեալ վկայ յետ Ստեփաննոսի ։ Մանաւանդ եթէ յառաքելոց անտի նախ նա կատարեցաւ վկայութեամբ, զբաժակ մահու վասն Քրիստոսի արբեալ յետ նորա որպէս խօսեցաւ ։ Եւ գլխատեցաւ ընդ նմա եւ Յովսիաս դպիրն ։

Ասի եթէ ի յօրն եւ ի ժամն յորում խաչեցաւ Տէրն մեր, ի նոյն եւ գլխատեցաւ

voyaient plus que tous les autres apôtres osé et fervent dans la prédication du Christ, leur démontrant, par la Loi et par les prophètes, que ce Jésus qu'ils avaient crucifié était par identité le Christ qui devait venir. C'est pourquoi, irrités, ils se saisirent de lui, lui passèrent une corde au cou, le lièrent et le conduisirent au palais d'Hérode, qui vivait au temps de la crucifixion du Seigneur, calomnièrent l'apôtre devant lui et lui demandaient la faveur de le tuer.

(Hérode), ayant vu que cela faisait plaisir aux Juifs, le fit venir devant lui, le fit arrêter avec d'autres de l'église qu'il avait fait torturer, et fit tuer Jacques. Pendant qu'on l'emmenait pour lui trancher la tête, Osias, le scribe, qui l'avait conduit à l'assemblée du tribunal et lui avait, le premier, passé la corde, se jeta aux pieds de l'apôtre et il le priait de lui pardonner ce qu'il lui avait fait, et il confessait le Christ et la foi qu'il avait en Son nom.

Le chef des prêtres pria Hérode de le décapiter avec l'apôtre. Lorsqu'ils furent arrivés au lieu (d'exécution), l'apôtre lui donna la paix et le baiser. C'est ainsi que le saint apôtre Jacques, après avoir longuement prié le Seigneur, eut la tête tranchée par le glaive, et devint le deuxième martyr après Étienne. Et même c'est lui, parmi les apôtres, qui mourut le premier martyr, en buvant le calice de la mort pour le Christ après Lui, comme le Christ le lui avait dit. Avec lui fut décapité le scribe Osias.

On dit que c'est le même jour et à la même heure où Notre-Seigneur avait

Յակոբոս ի քսան եւ եօթն մարտի ամսոյ. բայց վասն պատուոյ չարչարանացն Տեառն եղաւ տօնէն յաւուրս սուրբ Պենտակոստէիցս ։ Եւ եկեալ աշակերտքն նորա ի գիշերի առին զմարմին նորա, եւ ի ծածուկ տարեալ յերկիւղէ Հրէիցն ի Յոպպէ եւ եդին
* B p. 193 b. * ի նաւակ մի եւ յանձնեցին Տեառն՝ խնդրելով յայտնել թէ ուր կամիցի լինել գերեզման նորա ։ Եւ առաջնորդեալ հրեշտակ Տեառն էած զնաւն ի Սպանիա ի գաւառ Դալլիոյ, զոր ասեն եթէ վիճակեալ էր նմա յառաջագոյն ։ Եւ բազում սքանչելեօք յայտնեալ անդ թաղեցաւ պատուով ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։

Եւ ի սոյն աւուր եղեւ կատարումն ի Պարսիկս սրբուհւոյ վկային Քրիստոսի Թեսբեայ, հաւատաւորն եւ քոյրն իւր եւ աղախնեայքն բազում չարչարանօք եւ մարտիրոսական մահուամբ կատարեցան, վասն զի ոչ ուրացան զՔրիստոս եւ ոչ երկրպագեցին հրոյ ։]

Մայիս ամիս ունի աւուրս ԼԱ ։

Ահկի ԻԴ եւ Մայիս Ա ։ Տօն է Երեմիայի մարգարէի ։

Երեմիա մարգարէն էր յԱնաթովթայ Բենիամինի, ի քահանայական ազգէն, եւ բնակէր յԵրուսաղէմ ։ Եւ շատ մարգարէացաւ վասն գալոյն Նաբուգոդոնոսորայ, եւ

13 տօն է] սուրբ եւ փառաւորեալ *add.* B.

été crucifié, que fut décapité Jacques : le 27 mars; mais que, en honneur de la passion du Seigneur, (sa fête) fut transférée de ce jour aux jours de la sainte Pentecôte. Ses disciples vinrent la nuit, prirent son corps et le transportèrent
* B p. 193 b. en cachette, par crainte des Juifs, à Jaffa. Ils le mirent * dans une barque et le confièrent au Seigneur, en Le priant de révéler où Il voulait que fût sa tombe. Un ange du Seigneur guida et conduisit la barque en Espagne dans la province Tallia, que le sort, dit-on, avait assignée (à Jacques) auparavant. Après s'y être révélé par de nombreux miracles, il y fut enterré avec honneurs pour la gloire du Christ notre Dieu.

En ce même jour eut lieu le martyre en Perse de la sainte martyre du Christ Thesbée. Cette vierge, sa sœur et ses servantes moururent dans de nombreuses tortures de la mort des martyrs, pour n'avoir pas renié le Christ ni adoré le feu.]

Le mois de mai a trente et un jours.

24 ADÉKAN, et 1er Mai.

Fête du prophète Jérémie.

Le prophète Jérémie était d'Anathoth de Benjamin, de la tribu des prêtres; il habitait Jérusalem. Il prophétisa beaucoup au sujet de la venue de Nabucho-

չարչարեցին զնա թագաւորք տանն Յուդայ Յովակիմ եւ Սեդեկիա ։ Եւ յորժամ հանգերձեալ էին Քաղդէացիքն առնուլ զԵրուսաղէմ, * հրամանաւն Աստուծոյ եմուտ նա ի տաճարն, առ զտապանակն եւ զայլ սպաս սրբութեանցն, եւ տարաւ ի լեառն Սինայ՝ ուր պատուիրեալ կանգնեցաւ խորանն, եւ եդ զնոսա ի վէմն եւ կնքեաց անուամբն Աստուծոյ ։ Եւ ի գիշերի լոյս լինի ի վիմին, եւ ի տուընջեան ամպ ։ Եւ ոչ ոք գիտէ զտեղին ։ Եւ ասաց. Զտապանակս զայս ոչ ոք հանիցէ ի վիմէս բայց միայն Մովսէս եւ Ահարոն ընտրեալքն Աստուծոյ ։ * A fol. 244 r° a.

Եւ յետ աւերածին Երուսաղեմի մնաց Երեմիա հրամանաւ Նաբուգոդոնոսորայ առ Գոթողիայ վերակացու քաղաքին. եւ յորժամ սպան Իսմայէլ զԳոդողիա մնացորդք ժողովրդեանն իջուցին զնա յԵգիպտոս, եւ ի Տափնաս քաղաքին քարկոծեալ մեռաւ ։ Եւ բարի գտեալ ի նմանէ Եգիպտացիքն պատուեցին զնա, եւ սատակեցան ի տեղւոջն . իժք եւ կարիճք որ ծախէին զմանկունս նոցա, եւ ջրային գազանքն զոր Եգիպտացիքն նափոտ կոչեն եւ Յոյնք կոկորդիլոս ։

Եւ յետոյ գնացեալ Աղեքսանդր Մակեդոնացի, եւ լուեալ զքանչելիսն բարձեալ զնշխարս նորա տարաւ յԱղեքսանդրիա ։ Նոյնպէս եւ անդ սատակեցան իժք եւ կարիճք

5 Եւ ի գիշերի ... ամպ *om.* B || 6-7 եւ ասաց ... Աստուծոյ *om.* B || 11 զնա] զի գիտէին զնա այր մարգարէ ։ Եւ աղօթիւք նորա ի կենդանութեան նորին *add.* B || 13 կոկորդիլոս] եւ նոքա սատակեցան *add.* B || 15 — p. 1418 l. 1 Նոյնպէս ... կոկորդիլոս *om.* B.

donosor. Les rois de la maison de Juda, Joakim et Sédécias, le firent beaucoup souffrir. Lorsque les Chaldéens furent sur le point de prendre Jérusalem, * il entra, sur l'ordre de Dieu, dans le temple, prit l'Arche et les autres ustensiles sacrés et les emporta sur le mont Sinaï, où pour la première fois avait été dressé le tabernacle, les déposa dans un rocher qu'il scella avec le nom de Dieu. La nuit il se forme une lumière sur le rocher et le jour un nuage. Personne ne connaît cet endroit. Il avait dit : « Que personne ne sorte cette arche de ce rocher, hormis seulement Moïse et Aaron, les élus de Dieu. » * A fol. 244 r° a.

Après la ruine de Jérusalem, Jérémie, autorisé par Nabuchonodosor, resta auprès de Godolias, gouverneur de la ville, et lorsque Ismaël tua Godolias, le restant de la population le fit descendre en Égypte et il mourut lapidé dans la ville de Taphnas. Les Égyptiens, qui avaient fait l'expérience de sa bonté, lui rendirent les honneurs (de la sépulture) et à cet endroit les serpents et les scorpions qui dévoraient leur enfants et les monstres aquatiques que les Égyptiens appellent naphots et les Grecs crocodiles, furent exterminés.

Par après Alexandre le Macédonien, s'y étant rendu et ayant appris les miracles, fit relever ses reliques et les emporta à Alexandrie. Là aussi les ser-

եւ մարդակեր գազանն կոկորդիլոս ։ Եւ կատարի տօն սուրբ մարգարէին Երեմիայի՝ Մայիսի Ա ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն Կոդրատոսի եւ որոց ընդ նմա կատարեցան ։

* A fol. 244 r° b. Յաւուրս կռապաշտ արքայիցն Դեկոսի * եւ Վաղերիանոսի էր սուրբ վկայն Քրիստոսի Կոդրատոս ի Նիկոմիդեայ քաղաքէն. եւ կացեալ առաջի Պերենիայ իշխանին ընդ այլ քրիստոնեայսն խոստովանեցաւ զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ։ Եհարց իշխանն զանուանսն եւ զգաւառն, եւ Կոդրատոս միայն տայր պատասխանի վասն ամենեցուն եւ ասէր. Անուանք մեր գրեալ են յերկինս, եւ գաւառ մեր է վերինն Երուսաղէմ, եւ եմք ծառայք Քրիստոսի երկնաւոր թագաւորին ։

Մերկացուցին զնա եւ ծեծեցին ուժգին արջառաջլօք, եւ սուրբն ի տանջանսն անարգէր զիշխանն եւ զդատաւորն եւ զկուռսն. եւ այնչափ գան հարին զթիկունսն եւ զլանջսն զի թզաւ մի ուռուցեալ բարձրացան եւ արեամբն լցաւ տեղին. եւ արկին զնա ի բանդ ։

Գնաց իշխանն ի Նիկոմիդիա քաղաքն, եւ տարան զսուրբսն զկնի, եւ անդ դարձեալ քննեցին. եւ սուրբն Կոդրատոս յաղագս ամենայնի ասէր պատասխանին, եւ բազումք ի քրիստոնէիցն երկեան ի տանջանացն եւ զոհեցին կռոցն ։

1 Երեմիայի] Աշկի ԻԴ եւ *add.* B || 3 վկայութիւն] սրբոյն *add.* B — կատարեցան *om.* B || 6 Տեառն մերոյ Յիսուսի *om.* B || 12 տեղին] երկիր B.

pents, les scorpions et la bête anthropophage, le crocodile, furent exterminés. La fête du saint prophète Jérémie a lieu le 1er mai.

En ce jour martyre de Quadratus et de ceux qui furent martyrisés avec lui.

* A fol. 244 r° b. Aux jours des empereurs idolâtres Dèce * et Valérien vivait le saint martyr du Christ Quadratus, de la ville de Nicomédie. Mis en présence du gouverneur Perenius, il confessa avec d'autres chrétiens le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ. Le gouverneur leur demanda leurs noms et de quelle province (ils étaient). Quadratus répondit seul à la place de tous et dit : « Nos noms sont inscrits dans les cieux, notre province est la Jérusalem d'en haut et nous sommes les serviteurs du Christ le roi céleste. »

* On le mit à nu et on le flagella vigoureusement avec des nerfs de bœuf. Dans ses souffrances le saint méprisait le gouverneur, le juge et les idoles. On lui frappa tellement le dos et la poitrine qu'ils enflèrent et augmentèrent d'une palme, l'endroit fut inondé de sang. Puis on le jeta en prison.

Le gouverneur partit pour la ville de Nicomédie et emmena les saints avec lui. Là on les interrogea de nouveau. Saint Quadratus avait pour tout réponse, mais bien des chrétiens prirent peur des tortures et immolèrent aux idoles.

Արձակեցին զսուրբն Կոդրատոս ի կապանացն զի երթեալ տեսցէ զուրացօղսն, եւ նա գնաց ի տաճար կռոցն եւ զամենայն բագինսն կործանեաց եւ խորտակեաց ։ Եւ երթեալ առ մոլորեալ քրիստոնեայսն ասէ. Զինչ պատասխանի տանելոց էք ով թշուառականք ի փառաւորեալ գալստեանն Քրիստոսի ։ Եւ շատ խրատ տուեալ դարձոյց զնոսա ի քրիստոնէութիւնն * եւ առեալ հող արկին ի գլուխս իւրեանց, եւ քարամբ * A fol. 244 v° a.
զկուրծսն բախէին եւ մեծաւ հառաչմամբ ողբային ։

Զայս լուեալ իշխանին հրամայեաց զվէրսն սրբոյն Կոդրատոսի հրով այրել ։ Եւ նա վասն քրիստոնէիցն որ զոհեցին, եւ դարձեալ զղջացան աղաչէր զԱստուած ։ Եւ էջ ամպ լուսաւոր ի վերայ նոցա, եւ երկեան իշխանն եւ ժողովուրդն, եւ արկին զամենեսեան ի բանդն ։ Եւ ի միւս այլ աւուրն դարձեալ եհարց զնոսա, եւ եգիտ զնոսա հաստատուն ի հաւատսն Քրիստոսի, հրամայեաց եւ տարան զամենեսեան ի գաւառս իւրեանց եւ հրով այրեցին ։ Եւ այնպէս բարի խոստովանութեամբ կատարեցան ի Քրիստոս ։

Եւ զսուրբն Կոդրատոս տարաւ իշխանն յԱպամիա քաղաքն Բիւթանացւոց, զի յոյժ տրորեալ էր ի բազում տանջանացն. նոյնպէս եւ անդ հաստատուն կալաւ զհաւատն Քրիստոսի ։ Ընկեցին զնա ի գուբ եւ քարկոծ առնէին, եւ քարինքն ի նա ոչ դիպէին ։

9 Եւ էջ ... ժողովուրդն *om.* B || 14 յԱպամիա] յԱմասիա B.

On délivra saint Quadratus de ses chaînes pour qu'il allât voir les renégats. Il se rendit au temple des idoles, renversa tous les autels et les brisa. Puis allant trouver les chrétiens égarés, il leur dit : « Quelle réponse aurez-vous à donner, ô malheureux, à la glorieuse venue du Christ? » Après leur avoir donné beaucoup de conseils, il les ramena au christianisme; * ils prirent * A fol. 244 v° a.
de la poussière qu'ils jetèrent sur leur tête, et avec des pierres ils se frappaient la poitrine et avec de grands soupirs ils se lamentaient.

Ce qu'ayant appris, le gouverneur ordonna de brûler au feu les blessures de saint Quadratus. Et lui priait Dieu pour les chrétiens qui avaient immolé et qui, après s'être convertis, s'étaient repentis ensuite. Un nuage lumineux descendit sur eux; le gouverneur et la population en prirent peur, et les firent jeter en prison. Le lendemain (le gouverneur) les interrogea de nouveau et les trouva fermes dans la foi du Christ; il ordonna de les transporter dans leurs provinces et de les y brûler par le feu. C'est ainsi qu'en vaillants confesseurs ils moururent pour le Christ.

Quant à saint Quadratus, le gouverneur l'emmena à la ville d'Apamée de Bythinie; car il était tout couvert de plaies au sortir de ces supplices multipliés. Là aussi pareillement il maintint ferme sa foi dans le Christ. On le jeta dans une fosse et on le lapidait, mais les pierres ne l'atteignaient point.

Դարձեալ տարան զսուրբն սայլիւ զհետ իշխանին ի Կեսարիա Բիւթանացւոց, եւ անդ յոյժ նեղեցին զնա զի արասցէ զկամս իշխանին, եւ նա ոչ կամեցաւ լսել, եւ եկաց յաղօթս առ Աստուած, եւ ձայն եղեւ յերկնից եւ քաջալերեաց զնա ։ Եւ երկուք ոմանք յամբոխէն Սատորնիլոս եւ Ռուփինոս հաւատացին ի Քրիստոս. կախեցին զնոսա եւ գզեցին զմարմինսն, եւ ապա հատին զգլուխս նոցա ։

* A fol. 244 vº b. * Գնաց իշխանն յԱպողինա քաղաքն. եւ անդ նեղեցին զսուրբն Կոդրատոս զոհել կռոցն՝ եւ ոչ հաւանեցաւ. եւ աղ քացախիւ խառնեալ հեղին ի վերայ վիրաւորեալ մարմնոյն եւ բոլոր անձինն, եւ խոշոր խարգով շփէին զվէրսն, եւ հրացեալ շամփրօք զկողսն այրեցին ։

Անց իշխանն ընդ Ռունտակայ գետն եւ գնաց յԵրմուպօլիս եւ տարաւ զսուրբն սայլիւ զկնի. եւ անդ հարցին եթէ կռոցն զոհեսցէ ։ Եւ նա մեծաւ բարբառով աղաղակէր. Ես ի տղայութենէ քրիստոնեայ եմ եւ զայլ աստուած ոչ գիտեմ բայց միայն զՏէր իմ Յիսուս Քրիստոս ։ Հրացուցին շանթս եւ տարածեցին զսուրբն ի վերայ, եւ նա սաղմոսէր, եւ որպէս յանկողնի շուրջ տայր անձինն զերկու ժամ ։ Եւ ասէ ցիշխանն. Շանթքս ցուրտ են եւ երկաթքս կակուղ քան զսիրտ քո, բարւոք արարեր զի յաշխատութենէս հանգուցեր զիս ի վերայ փափուկ անկողնոյս ։ Եւ տեսեալ իշխանին թէ ոչ

3 եւ ձայն... քաջալերեաց զնա] եւ ընկալաւ զքաջալերութիւն B || 7 աղ քացախիւ խառնեալ] քացախ խառնեալ ընդ աղ B || 16 ոչ մեռաւ] տակաւին կենդանի է B.

On conduisit de nouveau le saint sur un chariot à la suite du gouverneur à Césarée de Bythinie, et là on le pressa beaucoup d'exécuter la volonté du gouverneur, mais il ne voulut rien entendre; il se mit à prier Dieu et une voix se fit entendre du ciel qui l'encouragea. Deux hommes parmi la foule, Satornilus et Ruphinus, crurent au Christ; on les suspendit, on leur déchira le corps (avec des peignes de fer) et on leur trancha ensuite la tête.

* A fol. 244 vº b. * Le gouverneur se rendit à la ville d'Apollina; là encore on pressa saint Quadratus d'immoler aux idoles, mais il n'y consentit point; on versa du sel mélangé à du vinaigre sur les parties blessées de son corps et sur toute sa personne, puis on frottait ses blessures avec de la grosse toile (de sac) et on lui brûla les côtes avec des broches rougies au feu.

Le gouverneur traversa le fleuve Rhountacas et se rendit à Hermopolis; il y emmena à sa suite le saint sur un chariot; là encore on lui demanda s'il immolerait aux idoles. Il criait à haute voix : « Je suis chrétien depuis mon enfance et je ne reconnais d'autre Dieu que mon Seigneur Jésus-Christ. » On chauffa à blanc des masses de fer et on étendit sur elles le saint qui psalmodiait et retournait sur elles tout son corps comme dans un lit pendant deux heures. Il dit au gouverneur : « Ces masses (barres) sont froides et ces fers plus tendres que ton cœur; tu as bien fait de me faire reposer de mes fati-

մեռաւ, հրամայեաց եւ քարշեցին զնա ի բարձր տեղւոջ, եւ հատին զգլուխ նորա Մայիսի Ա, ի փառս եւ ի գոհութիւն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ օրհնելոյն յաւիտեանս ։

Ահեկի ԻԵ եւ Մայիսի Բ ։ Վկայութիւն սրբոյն Եսպերիոս եւ ամուսնոյն իւրոյ Զոյեայ
եւ երկու որդւոցն Կիւրակոսի եւ Թէոդուղոսի ։

Այս սուրբ վկայքս Քրիստոսի Եսպերիոս եւ Զոյի ծառայք էին առն եւ կնոջ կռապաշտից, եւ նոքեանք էին քրիստոնեայք ի ծածուկ. եւ անուն էր տեառն իւրեանց Կաստալոն եւ կնոջն * Տետրադիա, ի քաղաքին Բիւզանդիա, յաւուրս կռապաշտին Ադրիանոսի. եւ զհացն զոր առնուին ի տերանց իւրեանց տային աղքատաց ։ * A fol. 245 r° a

Եւ ի միում աւուր ասեն մանկունքն Կիւրակոս եւ Թէոդուղոս ընդ Զոյի մայրն իւրեանց. Ընդէր բնակիմք ընդ անբարշտաց, թող որոշեսցուք ի նոցանէ զի մի կորիցեմք եւ մեք ընդ սոսա ։ Ասէ Զոյի. Սոքա տեարք են ըստ մարմնոյ եւ մեք եմք դոցա ծառայք ։ Ասեն մանկունքն. Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս վասն մեր խաչեցաւ եւ մեք խոստովանեսցուք զանուն նորա եւ մեռցուք վասն նորա ։

Եւ լուեալ զայս Զոյեայ մայրն իւրեանց, խրատ ետ զաւակացն զի երթիցեն առ

1 նորա] Ահեկի ԻԴ եւ *add.* B || 2 օրհնելոյն յաւիտեանս *om.* B || 3 սրբոյն *om.* B — Եսպերիոս] Ասպերիոսի B || 14 մայրն] մօրն B.

gues sur ce lit si douillet. » Le gouverneur, ayant vu qu'il n'était pas mort, ordonna de le traîner jusque sur un endroit élevé et de lui trancher la tête, le 1er mai, pour la gloire et la louange de notre Dieu qui est béni à jamais.

25 AHÉKAN, 2 Mai.

Martyre de saint Hespérios, de sa femme Zoè et de ses deux fils Cyriacus et Théodulos.

Ces saints martyrs du Christ Hespérios et Zoè étaient esclaves d'un homme et d'une femme idolâtres; ils étaient chrétiens en secret; le nom de leur maître était Castalon et celui de la femme * Tétradia, et ils habitaient la ville de Byzance, aux jours d'Adrien, l'idolâtre. Le pain qu'ils recevaient de leurs maîtres, ils le donnaient aux pauvres. * A fol. 245 r° a.

Un jour leurs enfants Cyriacus et Théodulos dirent à leur mère Zoè : « Pourquoi habitons-nous chez des idolâtres? Séparons-nous d'eux pour ne pas nous perdre nous aussi avec eux. » Zoè leur répondit : « Ce sont nos maîtres selon le corps et nous sommes leurs esclaves. » Les enfants dirent : « Notre-Seigneur Jésus-Christ a été crucifié pour nous, nous confesserons son nom et nous mourrons pour Lui. »

En entendant cela, leur mère Zoè conseilla aux enfants d'aller trouver le

տէրն, եւ աներկիւղ ասասցեն զանունն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ : Եւ առժամայն երթեալ հանդիպեցան տեառն իւրեանց եւ ասեն. Մարմնոյ մերոյ դու ես տէր, եւ հոգւոյ մերոյ տէր է Յիսուս Քրիստոս : Եւ զարմացաւ Կաստալոն ընդ բանս տղայոցն, կոչեաց զմայրն իւրեանց եւ առաքեաց առ Եսպերիոն այրն իւր յագարակն ուր վաստակէր զհողն, եւ անդ աներկիւղ եւ հաստատուն կացին ի հաւատն Քրիստոսի :

Ծնաւ կինն Կաստալոնի որդի եւ կատարեաց զօր ծննդեանն զաւակին ուրախութեամբ եւ արար տօն մեծ : Եւ առաքեաց միս եւ գինի ի սեղանոյն՝ Եսպերիոնի եւ Զոյեայ եւ զաւակացն : Իսկ երանելին Զոյի առեալ զգինին եհեղ, եւ զմիսն ընկեց

* A fol. 245 r° b. շանց : Եւ յոյժ բարկացաւ Կաստալոն, կախեաց * զմանկունսն եւ սաստիկ տանջեաց զնոսա առաջի հօրն եւ մօրն իւրեանց, որք մանաւանդ քաջալերէին ծնօղքն զմանկունսն համբերել վասն հաւատոցն Քրիստոսի : Իջուցին զնոսա ի փայտէն եւ նոքա ասեն ցԿաստալոն տէրն իւրեանց. Այս տանջանքս ոչինչ են : Զաղկեցին ուժգին եւ զերանելին Զոյի եւ ի Քրիստոսի հաւատոցն ոչ խախտեցաւ : Հրամայեաց այրել զփուռն յորում զհացն եփէին եւ զԵսպերիոն եւ զԶոյի եւ զԿիւրակոս եւ զԹէոդուլոս արկին անդ, եւ եդին խուփն ծանր սալ, եւ բարի խոստովանութեամբ կատարեցան չորեքեանն Մայիսի Բ :

4 այրն] հայրն B || 6 ուրախութեամբ] խրախութեամբ B || 15 չորեքեանն] Ահկի ԺԵ եւ *add.* B

maître et de lui dire sans crainte le nom du Christ notre Dieu. Ils s'y rendirent aussitôt, trouvèrent leur maître et lui dirent : « Tu es le maître de notre corps, mais Jésus-Christ est le maître de nos âmes. » Castalon fut étonné des propos des enfants, appela leur mère et l'envoya auprès de Hespérion son mari à la ferme où il travaillait la terre; là ils demeurèrent sans crainte et inébranlables dans la foi du Christ.

La femme de Castalon mit un fils au monde et célébra le jour de la naissance de son fils avec joie en faisant une grande fête. Elle envoya de la viande et du vin de la table à Hespérion, à Zoè et à ses enfants. La bienheureuse Zoè prit le vin et le répandit et elle jeta la viande aux chiens. Castalon en fut très

* A fol. 245 r° b. irrité; il fit suspendre * les enfants et les fit torturer durement en présence de leur père et de leur mère ; ceux-ci n'en encourageaient que plus en parents leurs enfants à endurer pour la foi du Christ. On les descendit de la potence, mais (les enfants) dirent à Castalon : « Ces tortures ne sont rien. » On flagella aussi vigoureusement la bienheureuse Zoè, mais elle ne fut point ébranlée dans sa foi au Christ. (Castalon) ordonna de chauffer le four où on cuisait le pain, et on y jeta Hespérion, Zoè, Cyriacus et Théodulos, on y posa comme couvercle une grosse dalle; tous les quatre moururent en vaillants confesseurs le 2 mai.

Եւ ընդ առաւօտն լուան ձայն երգոց հրեշտակաց ի ներքուստ փռանն, եւ երթեալ Կաստաղոն եբաց զփուռն եւ ոչ զոք ետես, բայց միայն զմարմինս սրբոցն որպէս թէ ի քուն յարեւելից կողմանէն : Եւ ձայն եղեւ յերկնից որ ասէ. Ելէք ի վեր ծառայք Աստուծոյ, ժառանգեցէք ձեզ պատրաստեալ զարքայութիւնն : Եւ յահէ ձայնին երկեաւ Կաստաղոն եւ փախեաւ ի տեղւոջէն :

Եւ բարեպաշտ կանայք հանին զնշխարս սրբոց մարտիրոսացն եւ թաղեցին ի տեղի նշանաւոր :

[B * Եւ յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս աստուածասէր եւ բարեպաշտ առաջին թագաւորն Հայոց Լեւոն, որ իւրով վեհապանծ քաջութեամբն պսակազարդեաց զազգս մեր :] * B p. 196 a.

Ահկի ԻԶ եւ Մայիսի Գ . Վկայութիւն Տիմոթէոսի եւ զուգակցին իւրոյ Մաւրայ :

Մարտիրոսն Քրիստոսի Տիմոթէոս ընթերցող էր եկեղեցւոյն Աստուծոյ, ի գեղջէն Պերսպեայ : Եւ անաստուած զօրականքն կալան * զնա եւ տարան առ կռապաշտ դատաւորն Թեբայիդոյ որոյ անուն էր Արիանոս. եւ խոստովանեցաւ զանուն Տեառն Աստուծոյ եւ զքրիստոնէութեան հաւատն : * A fol. 245 v° a.

1-5 Եւ ընդ առաւօտն... տեղւոջէն *om.* B || 11 Վկայութիւն] սրբոց վկայիցն *add.* B — Տիմոթէի] ընթերցողի *add.* B.

An matin, on entendit la voix et les chants des anges du fond du four. Castalon, s'y étant rendu, ouvrit le four et n'y vit personne hormis les corps des saints comme endormis et (tournés) du côté de l'orient. Une voix se fit entendre du ciel qui dit : « Montez, serviteurs de Dieu, et venez hériter du royaume qui vous a été préparé. » Castalon prit peur de cette voix terrifiante et s'enfuit de l'endroit.

Des femmes pieuses sortirent les reliques des saints martyrs et les inhumèrent dans un endroit choisi.

[B* En ce jour reposa dans le Christ l'ami de Dieu et pieux Léon, premier roi d'Arménie, qui par sa glorieuse vaillance ajouta un fleuron à la couronne de notre nation.] * B p. 196 a.

26 AHÉKAN, 3 Mai.

Martyre de Timothée et de son épouse Mavras.

Le martyr du Christ Timothée était lecteur de l'église de Dieu du village Persepos. Les soldats athées le saisirent * et le conduisirent chez le juge idolâtre de Thébaïde dont le nom était Arianus. Il confessa le nom de Dieu et la foi chrétienne. * A fol. 245 v° a.

Ասէ Արիանոս. Տուր ինձ զգիրսն քո զի գիտացից զզօրութիւն գրեցոցն : Ասէ Տիմոթէոս. Ոչ, անօրէն դատաւոր, ո՞վ զորդիս իւր մատնեաց ի մահ, ո՞չ գիտես զի գիրք՝ զաւակք իմ են, եւ յորժամ բանամ զգիրսն պատեն զինեւ հրեշտակք Աստուծոյ : Եւ նա ընդ բանսն բարկացաւ յոյժ, եւ հրամայեաց հրացուցանել շամփուրս եւ արկանել ընդ լսելիս նորա, եւ ի սաստիկ նեղութենէն երկոքին աչքն արտաքոյ կախեցան : Եւ յետ այնորիկ պնդեցին զսձղունս ոտիցն յանիւ, եւ եդին զայլ ի բերանն, եւ կախեցին գլխիվայր զփայտէ, եւ կապեցին վէմ մի ի պարանոցն : Եւ սուրբ վկայն Քրիստոսի ի փառաւորելոյ զԱստուած եւ ի գոհանալոյ ոչ դադարէր :

Եւ առաքեաց դատաւորն առ կին նորա Մաւրաս, եւ պատուիրեաց զի զարդարեսցի ոսկւով եւ արծաթով եւ դիպակով, եւ անուշահոտ իւղով օծանիցի : Եւ յորժամ զարդարեցաւ՝ տարան զնա առ այրն իւր Տիմոթէոս, զի դեռ եւս քսան աւուրք էին հարսանեացն յորում ամուսնացաւ. եւ զայն հնարս իմացաւ դատաւորն թերեւս հաւանեցուցէ զնա զոհել կռոցն :

Եւ երթեալ Մաւրաս աղաչեաց զայրն իւր զի արասցէ զկամս դատաւորին. եւ
* A fol. 245 v° b. Տիմոթէոս իմացեալ զնա զի * զարդարեալ էր եւ անուշահոտեալ, ասէ ցՊիկիլիոս քահանայն ցհայրն իւր. Ո՛վ հայր իմ, բեր ի հանդերձից եկեղեցւոյն եւ ծածկեա զերեսս իմ զի մի առից զհոտ զարշելի, եւ մի հոտոտեցայց ի մահացուցանող հոտոյ : Եւ

1 գրեցոցն] գրեցեցոցն B || 3 են] իցեն B || 10 անուշահոտ իւղով] անուշահոտիւք B.

Arianus dit : « Donne-moi tes livres pour que je sache ce que signifient les choses qui y sont écrites. » Timothée répondit : « Non, juge inique. Qui donc a jamais livré à la mort ses fils? Ne sais-tu pas que les livres sont mes enfants et que lorsque j'ouvre mes livres les anges de Dieu m'entourent? » Il fut très irrité de ces paroles et ordonna de faire rougir au feu des broches et de les enfoncer dans ses oreilles. La douleur fut tellement forte que ses deux yeux sortirent et restèrent suspendus hors (des orbites). Après cela on lia fortement les chevilles de ses pieds à une roue, on mit un bâillon dans sa bouche, on le suspendit la tête en bas à un poteau et on lui attacha une pierre au cou. Le saint martyr du Christ ne cessait de glorifier Dieu et de lui rendre grâces.

Le juge envoya à Mavras, femme (de Timothée), l'ordre de se parer d'or, d'argent et d'étoffes précieuses et de s'oindre d'huile parfumée. Lorsqu'elle se fut parée, on la conduisit auprès de son mari Timothée; il y avait à peine vingt jours qu'ils avaient fait leurs noces et s'étaient mariés. Le juge avait imaginé ce stratagème dans l'espoir de le persuader d'immoler aux idoles.

Mavras se rendit auprès de son mari et le supplia de faire la volonté du
* A fol. 245 v° b. juge. Quand Timothée se fut rendu compte qu'elle était * parée et parfumée, il dit au prêtre Picilius son père : « O mon père, apporte-moi quelqu'un des vêtements ecclésiastiques et couvres-en ma figure pour que la senteur abominable ne parvienne pas jusqu'à moi et que je n'aspire pas de senteurs mor-

դարձաւ ի կինն եւ ասէ. Քոյր իմ Մաւրա, հրաժարեա՛ ի կենցաղոյս եւ եկեսջի՛ր զկնի իմ, եւ արիացի՛ր ընդ իս եւ պսակեսցիս ի Փրկչէն մերմէ :

Իսկ Մաւրա լցաւ Հոգւով սրբով եւ ասէ ցդատաւորն. Ես քրիստոնեայ եմ : Եւ նոյնժամայն մերկացուցին զերանելին եւ ծաղկեցին զամենայն մարմին նորա, կտրեցին զմատունսն եւ արկին յեռացեալ ջրով կաթսայ, եւ անկիզելի մնաց : Կարծեաց դատաւորն եթէ դահիճքն խնայելով ի կինն ոչ եռացուցին զջուրն : Ասէ ցՄաւրա. Հեղ ի վերայ ձեռաց իմոց ի ջրոյ կաթսայիդ : Եւ նորա առեալ երկու ափովն ջուր արկ ի ձեռս դատաւորին : Եւ առժամայն քերթեցան եւ խաղաւարտեցան, եւ ի ցաւոցն աղաղակէր. Մեծ է Աստուած Մաւրայ : Եւ դարձեալ եռացուցին զկաթսայն ծծմբով եւ ձիւթով եւ ընկեցին անդ զՄաւրա, եւ հրեշտակ Տեառն եհան զնա անվնաս :

Եւ յետ այնորիկ հրամայեաց դատաւորն եւ խաչեցին զնոսա զերկոսեանն ընդդէմ միմեանց, եւ թողին զնոսա դաւուրս ինն. եւ նոքա մխիթարէին զմիմեանս, զցերեկն խրատ տայր Տիմոթէոս Մաւրայ ուրախութեամբ համբերել, եւ զգիշերն * Մաւրա քաջալերէր զՏիմոթէոս ուրախութեամբ համբերել վասն Քրիստոսի : * A fol. 246 r° a.

Եւ եղեալ Մաւրայ ի զարմացման որպէս թէ ի թմրութեան, եւ երեւեցաւ նմա

4 մարմին] հերս գլխոյն B || 5-11 եւ անկիզելի ... անվնաս] եւ ապա ի կաթսայ եռացեալ ծծմբով եւ ձիթով, եւ զօրութիւնն Աստուծոյ պահեաց կենդանի B || 12 ընդդէմ] հանդէպ B || 16 — p.1426, l.7 եւ երեւեցաւ ... յերկինս] տեսանէ զի հրեշտակ Տեառն կալեալ զձեռանէ նորա եհան յերկինս B.

telles. » Puis il se retourna vers sa femme et lui dit : « Mavras, ma sœur, renonce à cette vie et suis-moi, sois courageuse avec moi et tu seras couronnée par notre Sauveur. »

Effectivement, Mavras fut remplie de l'Esprit-Saint et dit au juge : « Je suis chrétienne. » Aussitôt on mit à nu la bienheureuse et on flagella tout son corps, on lui coupa les doigts, on la jeta dans un chaudron d'eau bouillante, mais elle demeura sans brûlures. Le juge crut que les bourreaux, ayant eu pitié de la femme, n'avaient pas fait bouillir l'eau. Il dit à Mavras : « Verse sur mes mains de l'eau de ce chaudron. » Elle prit de l'eau dans ses deux paumes et la versa sur les mains du juge. (Les mains) furent aussitôt boursouflées, couvertes de cloques et (le juge) criait de douleur : « Grand est le Dieu de Mavras. » On chauffa de nouveau le chaudron avec du soufre et de la poix et on y jeta Mavras, mais l'ange du Seigneur l'en retira indemne.

Le juge ordonna ensuite de les crucifier tous les deux l'un en face de l'autre. On les abandonna pendant neuf jours. Et eux ils se consolaient mutuellement ; pendant le jour Timothée conseillait à Mavras d'endurer avec joie, et pendant la nuit * Mavras encourageait Timothée à endurer avec joie pour le Christ. * A fol. 246 r° a.

Mavras eut un ravissement et se trouva plongée dans une espèce de tor-

սատանայ ունելով ի ձեռին իւրում բաժակ լի կաթամբ խառնեալ մեղու, եւ տայր նմա ըմպել, Զանզի ինն օր է, ասէ, անսուաղ էք ի կերակրոյ ի վերայ խաչիդ : Եւ գիտացեալ Մաւրաս զհնարս սատանայի սաստեաց նմա եւ անյայտ եղեւ : Եւ ապա երեւեցուցանէ նմա սատանայ գետ կաթամբ եւ մեղու, եւ ասէր. Կեր եւ արբ : Եւ ասէ Մաւրաս. Ոչ ճաշակեցից ի դոցանէ մինչեւ արբից ի Քրիստոսին իմոյ բաժակէ զոր ի ձեռն մահուան իմոյ պարգեւեաց ինձ. եւ անյայտ եղեւ սատանայ : Եւ հրեշտակ Տեառն իջեալ յերկնից կալաւ զձեռանէն եւ եհան վառօք յերկինս, եւ ցուցանէ նմա աթոռ զարդարեալ եւ ի վերայ սպիտակ հանդերձ եւ պսակ, եւ ասէ. Այս պատմուճանս եւ պսակս քո են :

Ապա հանէ զնա ի վերագոյն տեղի՝ եւ ցուցանէ նմա այլ պայծառագոյն աթոռ եւ պատմուճան եւ պսակ հրաշալի վառօք եւ ասէ. Այս պսակս եւ աթոռս՝ առն քոյ է Տիմոթէոսի, եւ լաւ է քան զքոյն, վասն զի նա եղեւ առիթ փրկութեան քոյ, դարձիր ի միտս եւ ի զգայարանս քո :

Եւ ի վեցերորդ ժամու ի տասներորդի աւուրն եբաց Մաւրաս զաչս իւր, եւ տեսանէ
* A fol. 246 r° b. մերձ կացեալ կանայս, եւ ասէ ցնոսա. Դստերք Երուսաղեմի * եւ քորք իմ յիշեցէք որ կատարեցաք զերկրաւորական հաճոյս, կատարեսցուք եւ այժմ զԱստուծոյն, եւ

11 եւ պատմուճան... վառօք *om.* B || 12-13 եւ լաւ... զգայարանս քո *om.* B.

peur. Satan lui apparut tenant à la main une coupe remplie de lait mélangé à du miel, et il la lui présentait à boire : « Car il y a neuf jours, disait-il, que vous êtes sans manger, privés de nourriture, sur vos croix. » Mavras, s'étant aperçue de la ruse de Satan, le réprimanda avec menace et il disparut. Satan lui fit apparaître ensuite un fleuve de lait et de miel et lui dit : « Mange et bois. » Mavras répondit : « Je n'y goûterai point avant d'avoir bu la coupe de mon Christ dont il m'a fait présent dans cette mort que j'endure. » Satan disparut. L'ange du Seigneur descendit du ciel, la prit par la main, la fit monter glorieusement au ciel et lui montra un trône orné et sur (ce trône) un vêtement blanc et une couronne, et il lui dit : « Cette robe et cette couronne sont pour toi. »

Ensuite il la fit monter à un endroit plus élevé et lui montra un trône plus brillant et un vêtement et une couronne d'une magnificence merveilleuse et lui dit : « Cette couronne et ce trône sont pour ton mari Timothée : ils sont supérieurs aux tiens, parce que c'est lui qui a été l'occasion de ton salut. Et maintenant reviens à tes esprits et à tes sens. »

Le dixième jour, à la sixième heure, Mavras ouvrit ses yeux et aperçut
* A fol. 246 r° b. des femmes se tenant près d'elle; elle leur dit : « Filles de Jérusalem et * mes sœurs, rappelez-vous que nous avons accompli les désirs terrestres, et main-

ընկալցուք զպսակն կենաց ։ Եւ զայս ասացեալ աւանդեցին երկոքեան զհոգիս իւրեանց առ Աստուած Մայիսի Գ ։

[B * Եւ յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս բարեպաշտ թագուհին Հայոց երկրորդ Զաբէլն, որ իբրեւ մայր գթած առատապարգեւ ողորմութեամբ խնամ տանէր կարօտելոց ։] * B p. 197 b.

Ահկի ԻԷ եւ Մայիսի Դ ։ Վկայութիւն սուրբ եպիսկոպոսի Սիլբիանոսի ։

Երանելին եպիսկոպոսն Սիլբիանոս էր ի գաւառէն Գազայ, յառաջ լեալ զօրական, եւ վասն բարեհաճոյ գործոց իւրոց եղեւ քահանայ, եւ յետ սակաւ աւուրց արժանաւորեցաւ եպիսկոպոսութեան. եւ ծերացաւ բարի գործովք եւ վարդապետութեամբ յեկեղեցին Աստուծոյ, եւ զբազումս ի հեթանոսաց լուսաւորեաց ։

Եւ կալեալ զնա կռապաշտիցն տարան ի հրապարակ քաղաքին Կեսարիոյ Պաղեստինացւոց, եւ վասն անուանն Քրիստոսի յոյժ տանջեցին զնա, եւ քերեցին զմարմինն, եւ ապա դատապարտեցին զնա ի մահ, եւ զորս ընդ նմա էին հաւատացեալս ։ Հանին արտաքոյ քաղաքին եւ հատին զգլուխն, ընդ նովին եւ այլ հարիւր քրիստոնէից

2 Աստուած] Ահկի ԻԶ եւ *add.* B || 6 եպիսկոպոսի] եւ վկային *add.* B — Սիլբիանոսի] Սիղուանոսի B || 11 Պաղեստինացւոց] Պաղեստինեայ B.

tenant nous accomplirons les désirs de Dieu et nous entrerons en possession de la couronne de la vie. » Et ceci dit, ils rendirent tous les deux leur âme à Dieu, le 3 mai.

[B* En ce jour reposa dans le Christ la pieuse reine d'Arménie la deuxième Zabel qui, à l'instar d'une mère charitable, prenait soin des nécessiteux par des aumônes généreuses.] * B p. 197 b.

27 AHÉKAN, 4 Mai.

Martyre du saint évêque Silbianos.

Le bienheureux évêque Silbianos était de la province de Gaza; il avait été auparavant soldat; et ses (bonnes) œuvres l'ayant fait agréer, il fut fait prêtre et, quelques jours après, jugé digne de l'épiscopat. Il vieillit dans les bonnes œuvres et la bonne doctrine dans l'église de Dieu, et il illumina nombre d'infidèles.

Les idolâtres se saisirent de lui et le conduisirent au tribunal de la ville de Césarée de Palestine, où pour le nom du Christ ils le torturèrent beaucoup et lui déchirèrent le corps. Ensuite ils le condamnèrent à mort avec ceux des fidèles qui étaient avec lui. On les fit sortir de la ville, on leur trancha la tête et avec eux à cent autres chrétiens qui n'avaient pas renié le Christ et

որ ոչ ուրացան զՔրիստոս եւ ոչ զոհեցին կռոցն՝ Մայիսի Դ, յորոց էին ոմանք ի նոցանէ Եգիպտացիք եւ ոմանք ի Պաղեստինու գաւառէն :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Յուստիանոսի :

Սուրբ վկայն Քրիստոսի Յուստիանոս, իմաստասէր փիլիսոփայն, խոստովանէր
* A fol. 246 v° a. զՔրիստոս համարձակութեամբ յաւուրս Անտոնինոսի * կռապաշտ արքային : Եւ նախանձեցաւ այլ փիլիսոփայ իմաստասէր ընդ նա, որոյ անուն էր Կրիսկենդոս կռապաշտ, չար մահուամբ նահատակեաց զՔրիստոսի քաջ նահատակն Յուստիանոս :

* B p. 198 a. [B * Ի սմին աւուր նահատակութիւն սրբոյն Փիլիպպոսի որ էր որդի Փիլիպպոսի կայսերն Հռոմայ, եւ բազմութեան մարտիրոսացն որ ընդ նմա կացեալ յատենի եւ խոստովանեցան զՔրիստոսի աստուածութիւնն, եւ ի Դեկոսէ բազմապատիկ տանջանօք կատարեցան երանելի մահուամբ :

Յայսմ աւուր վարք եւ յիշատակ երանելոյն Գէորգեայ կուրի :

Էր սա յԱրճէշ քաղաքէ, կոյր ի ծնէ, առ ժամանակօք Շնորհալւոյն, սնեալ սրբութեամբ ի վանս ի մանկութենէ, միով մազեղինաւ, մինգամ միայն ճաշակէր յաւուրն հաց եւ ջուր չափով ի մուտս արեւուն : Եւ էր իմաստուն մտօք՝ փոխանակեալ

1 կռոցն] Ահեկի ԻԷ· եւ *add.* B || 3 վկայութիւն] յիշատակ B — Յուստիանոսի] վկային Քրիստոսի *add.* B || 6 իմաստասէր] յանօրինաց *add.* B — կռապաշտ *om.* B || 7 նահատակեաց] սպան B — զՔրիստոսի] վկայն *add.* B.

n'avaient pas immolé aux idoles, le 4 mai. Parmi eux il y avait des Égyptiens et d'autres étaient de la province de Palestine.

En ce jour martyre de saint Justin (*Youstianos*).

Le saint martyr du Christ Justin (*Youstianos*) le sage philosophe confessait
* A fol. 246 v° a. avec hardiesse le Christ aux jours de l'empereur Antonin, * l'idolâtre. Un autre philosophe dont le nom était Crescent (*Kriskēndos*), un idolâtre, lui porta envie, et il fit martyriser d'une mort cruelle le vaillant martyr du Christ Justin (*Youstianos*).

* B p. 198 a. [B* En ce jour martyre de saint Philippe qui était le fils de Philippe l'empereur de Rome, et d'une multitude de martyrs qui comparurent avec lui au tribunal et confessèrent la divinité du Christ. Ils furent martyrisés par Dèce (*Dekos*) dans de multiples tortures et eurent une mort bienheureuse.

En ce jour vie et commémoration du bienheureux Georges (*Gēorg*) l'aveugle.

Il était de la ville d'Ardjèche, aveugle de naissance, aux jours de Chenorhali. Il avait été élevé saintement dès son enfance dans un couvent, vêtu d'un cilice, toujours le même; il ne prenait qu'un seul repas par jour : du pain et

զակն մարմնոյն ի կրկին աչս հոգւոյն : Ոչ գոյր նմա տեղի անկողնոյ եւ ոչ սնարս գլխոյ, զմետասան ժամ գիշերոյն յաղօթս կայր ամենայն արտասուօք, եւ զմի ժամն ի ծունր ննջէր :

Սա այսպիսի սքանչելի քաղաքավարութեամբ կեցեալ աւելի քան զամս եօթանասուն, յաւել շրջել յուխտաւորս. գնաց յուխտ եւ յերկրպագութիւն սուրբ տեղեացն Երուսաղեմի եօթն անգամ, առաջնորդ ընդ իւր ունելով զԳրիգոր ոմն միայնակեաց հետեւող սուրբ վարուց եւ ժուժկալութեան իւրոյ : Եւ իբրեւ կամէին երթալ անտի ի Հռոմ՝ մոլորեալ ի ճանապարհի անկան ի ձեռս աւազակաց յաշխարհին Ունկրուզաց, որք հարին զնոսա եւ թողին կիսամահս եւս առաւել զԳրիգոր միայնակեաց :

* Եւ յետ բազում ժամուց փոքր մի ուշաբերեալ Գէորգեայ՝ զիմեաց ի բարեխօսութիւն սրբոյն Յովհաննու Կարապետի : Եւ տեսիլ երեւեցաւ կրօնաւորի ուրումն յազգէ Փռանկաց որ էր հայր վանաց մօտակայ տեղեաց, այր ընտիր վկայեալ յամենայնէ, եւ եկն անդր սայլիւք եւ սպասաւորօք, բերեալ ընդ իւր վերարկու, հանդերձ եւ խիւս եփեալ եւ հաց եւ ջուր : Եւ մօտ կացեալ գոչեաց ի բարբառ Փռանկաց. Գէորգ եւ Գրիգոր յոտն կացէք : * B p. 198 b

Եւ Գէորգ ձայն տուեալ ասէ. Ով ես. զի Գրիգոր հասեալ կայր ի շունչ յետին, եւ միայն տափայր, եւ ոչ գոյր ի նմա այլ նշան կենդանութեան : Եւ հայր վանացն ասաց

de l'eau, rationnés au coucher du soleil. Il était d'esprit sagace, remplaçant l'œil du corps par les deux yeux de l'âme. Il n'avait pas d'emplacement pour un matelas, pas d'oreiller pour sa tête; il priait tout en larmes les onze heures de la nuit et ne dormait qu'une heure à genoux.

Il vécut d'une vie aussi merveilleuse plus de soixante-dix ans; il y ajouta également des voyages aux pèlerinages, se rendit en pèlerin sept fois pour se prosterner aux saints lieux de Jérusalem, ayant avec lui pour guide un nommé Grigor, solitaire, imitateur de la sainteté et de l'austérité de sa vie. Comme ils voulaient se rendre de là à Rome, ils s'égarèrent en route et tombèrent entre les mains de brigands dans le pays des Hongrois (*Ounkrousatz*) qui les battirent et les laissèrent à moitié morts, surtout le solitaire Grigor.

* Gēorg étant, après bien des heures, revenu un peu à soi, eut recours à l'intercession de saint Jean le Précurseur. Une vision apparut à un religieux de la nation des Francs qui était prieur d'un couvent d'une localité proche, homme parfait, estimé de tous, qui arriva sur les lieux avec des chariots et des domestiques, apportant avec lui des manteaux, des vêtements, des galettes, du pain et de l'eau. Il s'approcha et cria en langue française : « Gēorg et Grigor, levez-vous. » * B p. 198 b.

Gēorg, répondant à ce cri, dit : « Qui es-tu? » Car Grigor était sur le point de rendre le dernier soupir, il râlait et ne donnait aucun signe de vie. Le prieur donna son nom et celui de son couvent et dit qu'il était venu à eux sur la

զանուն իւր եւ զխանացն, եւ թէ եկեալ էջէ անդր ի ազդմանէ սրբոյն Յովհաննու Կարապետի որ երեւեցաւ նմա ի տեսլեան ։ Եւ պատեալ զնոսա հանդերձիւ եդ ի վերայ սայլին եւ տարաւ ի վանս իւր ։

Եւ ի հասանել նոցա անդր մեռաւ Գրիգոր. եւ միաբանքն ուխտին սկսան կատարել զկարգ թաղմանն, կամելով ծածկել ի Գէորգեայ զմահ նորա ։ Եւ նա որ կոյր էր աչօք եւ լուսաւոր մտօք զգացեալ զայն՝ ստիպեաց մուծանել զինքն յեկեղեցին, ուր թախծագին պաղատանօք գոչեաց ի խորոց սրտէ առ Աստուած. եւ նոյնժամայն դարձաւ հոգի մեռելոյն ի մարմինն եւ յարուցեալ նստաւ ։

Իսկ որք շուրջ զմեռեալ մարմնովն էին եւ զկարգ թաղմանն կատարէին՝ տեսեալ զսքանչելիսն ի ձայն մեծ աղաղակէին փառաւորելով զԱստուած ։ Եւ փութացեալ յեկեղեցին աւետիս տային ընկերին, եւ առեալ տարան առ Գրիգոր, որ եկեալ անկաւ զպարանոցաւ նորա ողջունէր զնա լալով եւ խնդութեամբ ։

Ապա գնացեալ ի Հռոմ կատարեցին զուխտ իւրեանց եւ դարձան ի Հայս. եւ եկեալ յԱնի քաղաք բնակեցան ի սուրբ կաթուղիկէն զամիսս վեց սքանչելի վարուք,
* B p. 199 a. անդադար * պարապեալ յաղօթս առ Աստուած ։

Եւ յաւուր միում եկն կին մի որ ունէր ի ձեռին իւր վէր չար եւ անբժշկելի զոր շնաբոր կոչեն, եւ էր մերձ ի մեռանել, եւ ծնօղք նորա անկեալ առ ոտս Գէորգեայ աղաչէին կողկողալով աղօթս առնել առ Աստուած զի բժշկեսցի ։ Եւ իբրեւ կալաւ

recommandation de saint Jean le Précurseur qui lui était apparu dans une vision. Il les enveloppa de vêtements, les mit sur un chariot et les conduisit à son couvent.

Comme ils y arrivaient, Grigor mourut. Les religieux du couvent commencèrent l'office de la sépulture, voulant cacher sa mort à Gēorg. Mais Gēorg, qui était aveugle des yeux mais éclairé d'esprit, en eut l'aperception et il obligea (les gens) à le faire entrer dans l'église où avec des supplications désolées il cria du fond de son cœur à Dieu, et aussitôt l'âme du mort retourna dans son corps et Grigor après s'être redressé, il s'assit.

Tous ceux qui étaient autour du corps mort et célébraient l'office de sépulture, témoins du miracle, crièrent à haute voix en glorifiant Dieu. Ils accoururent à l'église et ils donnaient cette bonne nouvelle à son compagnon; puis, l'ayant pris, ils le conduisirent auprès de Grigor, qui vint, se jeta à son cou, et il le saluait en pleurant et avec joie.

Ils se rendirent ensuite à Rome, y accomplirent leur vœu et retournèrent en Arménie. Arrivés à la ville d'Ani, ils logèrent pendant six mois dans l'église
* B p. 199 a. cathédrale (Kathoulikê), menant une vie merveilleuse, incessamment * occupés à prier Dieu.

Un jour il se présenta une femme qui avait à la main une plaie mauvaise et incurable, qu'on appelle lèpre de chien, et elle était sur le point d'en mourir. Ses parents, tombés aux pieds de Gēorg, le suppliaient en se lamentant de

զկերտուրեալ ձեռն նորա եւ վերացոյց արտասուալից պաղատանօք առաջի սուրբ կաթողիկէին, առժամայն պայթեալ վիրացն՝ արտաքս ել շարաւն, եւ ողջացաւ ձեռն աղջկանն ։ Բժշկեաց ազօթիւք եւ զբազում հիւանդս եւ ախտաժէտս, եւ հրաշալի առաքինութեամբ հասեալ ի բարւոք ծերութիւն՝ փոխեցաւ յաստեաց յանվախճան կեանս Ահկի ԻԷ եւ Մայիսի Դ ։]

Ահկի ԻԸ եւ Մայիսի Ե ։ Վկայութիւն սուրբ առաքելոյն Տիմոնի ։

Սուրբ առաքեալն Տիմոն մի էր յեօթանասուն եւ երկու աշակերտացն Քրիստոսի, ընդ սրբոյն Ստեփաննոսի նախավկային ձեռնադրեցաւ սարկաւագ եւ լնուին զպէտս եկեղեցւոյն եւ հաւատացելոց բազմութեանն որ ի Հրէից անտի հաւատացին ի Քրիստոս յետ յարութեանն ։ Եւ ազգականք նոցա հանին զնոսա ի տանց եւ ի հայրենեաց եւ ի ստացուածոց, եւ նոքա եկեալ յարեցան յառաքեալսն, եւ նոքա կացուցին զեօթն սարկաւագունսն ի վերայ մարմնական պիտոյից նոցա ։

Եւ ապա հրամանաւ Հոգւոյն սրբոյ գնաց Տիմոն եւ քարոզեաց զՔրիստոս ի բազում

6 Վկայութիւն] Տօն է B — սուրբ *om.* B || 9 եկեղեցւոյն եւ *om.* B || 13 զՔրիստոս *om.* B.

prier Dieu pour qu'elle fût guérie. Et lorsqu'il lui eut pris la main blessée et l'eut élevée en priant avec des supplications pleines de larmes vers la sainte cathédrale, aussitôt, la plaie ayant crevé, il en sortit du pus, et la main de la jeune fille devint saine. Il guérit par ses prières de nombreux malades et infirmes et, en pratiquant une vertu admirable, étant parvenu à une bonne vieillesse, il passa de ce monde à la vie sans fin le 27 ahékan, le 4 mai.]

28 AHÉKAN, 5 Mai.

Martyre du saint apôtre Timon.

Le saint apôtre Timon était un des soixante-douze disciples du Christ, il fut ordonné diacre avec saint Étienne, le protomartyr, et ils présidaient aux besoins de l'Église et de la multitude des fidèles parmi les Juifs qui avaient cru au Christ après la résurrection. Leurs parents les avaient chassés de leurs maisons, de leur patrie et de leurs propriétés ; aussi vinrent-ils se joindre aux apôtres. Ceux-ci avaient institué sept diacres pour pourvoir à leurs besoins matériels.

Ensuite, sur l'ordre du Saint-Esprit, Timon parcourut de nombreux pays, y prêcha le Christ et convertit nombre d'infidèles à la vraie foi par les pro-

տեղիս, եւ զբազումս դարձոյց յանհաւատութենէ ի ճշմարիտ հաւատս նշանօք եւ սքանչելեօք զոր գործէր. եւ բազում կտտանօք չարչարեալ կատարեցաւ Մայիսի Ե :

Յայսմ աւուր սքանչելիք մեծ եւ փառաւոր սուրբ կուսին Երինեայ :

Որոջն Քրիստոսի Երինի դուստր էր միածին թագաւորին Մեգիդեայ քաղաքին
* A fol. 246 v° b. որոյ անուն էր Լեգենէոս * եւ մօրն անուն Լեգեննեւ, եւ անուն կուսին Պեղենոպի : Եւ վասն յոյժ գեղեցկութեան երեսաց նորա շինեաց հայր նորա աշտարակ բարձր եւ ոսկեձեղուն տաճար, եւ ամենայն մարմարիոնս զարդարեաց զորմն եւ զգետինն, եւ արար աթոռ արքունական յարծաթոյ եւ յոսկւոյ, եւ սեղան եւ ջահ արծաթի, եւ բնակեցոյց անդ զդուստր իւր զՊեղենոպի, տուեալ նմա գանձս եւ երիս գեղեցկատեսիլ կուսանս աղախնայս, եւ զԱմբելիանոս ալեւորն ետ նմա վարդապետ. եւ արար անդ ամս վեց :

Եւ յաւուր միում եսես ի տեսլեան աղաւնի մի ունելով շիւղ ձիթենւոյ ի բերան իւր, որ ընդ պատուհան աշտարակին եւ եմուտ ի տաճարն, եւ եդ ի վերայ սեղանոյն զայն. եւ զկնի մտեալ արծիւ եդ ի վերայ սեղանոյն պսակ ի ծաղկանց հիւսեալ, եւ ընդ միւս պատուհանն եմուտ ագռաւ եւ ընկէց ի վերայ սեղանոյն օձ : Եւ մտեալ Ամբելիանոս

2 գործէր] առնէր B — կտտանօք *om.* B — կատարեցաւ] Աշկի ԻԸ եւ *add.* B ||
3 սքանչելիք... Երինեայ] վկայութիւն սրբոյ եւ մեծի կուսին Երինեայ սքանչելագործի B ||
12 ի տեսլեան] տեսիլ Պեղենոպիս զի B.

diges et les miracles qu'il opéra. Après avoir souffert de nombreuses tortures il fut martyrisé le 5 mai.

En ce jour grands et glorieux miracles de la vierge sainte Irène.

La brebis du Christ Irène était la fille unique du roi de la ville de Mégide,
* A fol. 246 v° b. dont le nom était Légénius, * le nom de sa mère Légénev et le nom de la vierge Pélénope. A cause de la grande beauté de son visage, son père fit construire une haute tour, avec un temple aux plafonds d'ors, dont il orna les murs et le sol de toutes sortes de marbres; il y fit faire un trône royal en argent et en or, avec un autel et un lustre en argent, et y installa sa fille Pélénope après lui avoir donné un trésor, trois belles vierges comme servantes et le vieillard Ampélianos comme précepteur. Elle y resta six années.

Un jour elle vit en songe une colombe, tenant un rameau d'olivier dans son bec, qui pénétra dans le temple par la fenêtre de la tour et déposa le rameau sur l'autel. Ensuite pénétra un aigle qui déposa sur l'autel une couronne tressée de fleurs, et par l'autre fenêtre pénétra un corbeau qui jeta un serpent sur l'autel. Le vieillard Ampélianos, quand il vint auprès d'elle à son arrivée, lui

պեւորն, մեկնեաց նմա զտեսիլն եւ ասէ. Աղաւնին խրատիչ է մտաց, եւ շիղ ձիթենւոյն կրոշմ է գործոյն եւ բացող մկրտութեան, եւ արծիւն թագաւոր հզօր եւ մեծ, եւ պսակն՝ ընտրութեան հրաման, ագռաւն՝ թագաւոր վատուժ եւ տկար, օձն՝ նեղութիւն եւ թշնամութիւն. եւ ասաց նմա զհանգչելն եւ զմարտիրոսութեամբ մահն որ վասն Քրիստոսի :

* Եմուտ առ նա հայրն իւր եւ ասէ. Տաց քեզ այր ամուսին : Ասէ Պելենոպի. Անսա ինձ սակաւ աւուրս զի խորհեցայց ի միտս իմ : Եւ մտեալ առ կուռսն աստուածոն հօրն՝ եւ արար խնդրուածս, եւ ոչ ձայն եղեւ ի նոցանէ եւ ոչ ունկնդրութիւն : * A fol. 247 r° a.

Եւ դարձաւ յարեւելս եւ աղօթեաց առ Աստուած յամենայն սրտէ : Եւ էջ առ նա հրեշտակ եւ ասէ. Ոչ եւս լիցի անուն քո Պելենոպի՝ այլ Երինի, որ թարգմանի խաղաղութիւն, եւ քեւ կեցցեն անձինք հարիւր հազար եւ ինն հազար երեք հարիւր եւ երեք որ դառնան առ Աստուած. եւ եկեսցէ առ քեզ այր մի աշակերտեալ ի վարդապետութենէն սրբոյն Պօղոսի եւ նա մկրտեսցէ զձեզ : Եւ ի վերանալ հրեշտակին գնաց առ նա Տիմոթէոս եւ մկրտեաց զնա եւ զերիս կոյս աղախնայս նորա :

9 սրտէ] որպէս ուսեալ էր ի Զամբեղիանոսէ. եւ անկաւ ի վերայ նորա թմրութիւն *add.* — 9 էջ առ նա հրեշտակ] երեւեցաւ նմա հրեշտակ Տեառն B — ասէ] քաջալերեաց զի ընդունելի եղեն աղօթք քո. այսուհետեւ *add.* B || 10 որ թարգմանի խաղաղութիւն *om.* B || 11 հարիւր... երեք] բազումք B || 13 սրբոյն *om.* B — Պօղոսի] որոյ անուն է Տիմոթէոս *add.* B — ի վերանալ հրեշտակին] իբրեւ վերացաւ տեսիլն B || 14 զնա] եւ անուանեաց Երինէ *add.* B — կոյս] կուսանս B

interpréta le songe et dit : « La colombe est la conseillère de l'esprit, le rameau d'olivier est le sceau de l'action[1] préliminaire au baptême, l'aigle un roi puissant et grand, la couronne le décret d'élection, le corbeau un roi malingre et faible, le serpent tribulation et inimitié. » Et il lui prédit le repos et la mort par le martyre pour le Christ.

* Son père étant entré auprès d'elle lui dit : « Je vais te donner un homme pour époux. » Pélénope répondit : « Attends quelques jours pour que je puisse réfléchir. » Et étant entrée auprès des idoles, les dieux de son père, elle leur exposa ses demandes; mais ils ne lui firent pas entendre leur voix et ne prêtèrent pas l'oreille. * A fol. 247 r° a.

Elle se retourna vers l'orient et pria Dieu de tout son cœur. Un ange descendit auprès d'elle et lui dit : « Ton nom ne sera plus Pélénope mais Irène, (nom) qui se traduit paix. C'est par toi que seront sauvées cent mille personnes et neuf mille trois-cents et trois qui se convertiront à Dieu. Un homme viendra à toi, qui aura suivi la doctrine de saint Paul, et lui vous baptisera. » Au moment où l'ange remontait, Timothée était rendu auprès d'elle, et il la baptisa, elle et ses trois servantes vierges.

1. Onction faite avec l'huile des Catéchumènes avant le Baptême.

Եւ առեալ Երինի զամենայն կուռս հօրն խորտակեաց մանր ։ Եւ յորժամ ել առ նա հայրն ետես զդուստր իւր քրիստոնեայ եւ զարհուրեցաւ ։ Եւ նա պատմեաց հօր իւրոյ զԱստուծոյ սքանչելագործութիւնն, եթէ որպէս ի վեց օրն բանիւ միայն զամենայն երեւելիքս եւ զաներեւոյթսն ստեղծ, եւ զմարդեղութիւնն Քրիստոսի յայտնեաց նմա ։ Եւ հայրն նորա յոյժ զիւրաւ լուէր բանից դստերն, եւ առեալ զձեռանէն իջին ի լեռանէն ի քաղաքն, զհետ երթայր եւ մայրն. եւ ելին ամենայն քաղաքն ի տեսութիւն աղջկանն

* A fol. 247 r° a. * վասն գեղեցկութեան երեսացն ։

Եւ եմուտ սատանայ ի սիրտ հօրն եւ յիշեցոյց նմա զխորտակումն կռոցն, եւ բարկացաւ ցասմամբ մեծաւ ի վերայ դստերն եւ կնոջն իւրոյ ։ Հեծաւ յերիվար իւր եւ ամենեքեան որ ընդ նմա էին հեծան, եւ կամէին զնոսա կոխան առնել երիվարացն ։ Եւ մի յերիվարացն հեծելոց վերացուցեալ զյետիոտս իւր՝ եհար զհայրն ի լանջսն, եւ անկեալ յերկիր՝ խորտակեցան ձեռքն եւ եղեւ կիսամահ ։ Եւ երիվարն որ ընկէց զհայրն ասէ մարդկային բարբառով. Երանի է քեզ երանելի Երինէ ։ Եւ երթեալ ժողովրդեանն անկան առ ոտս նորա, խնդրէին զբժշկութիւն հօրն, եւ նորա եդեալ ձեռս ի վերայ՝ աղօթեաց առ Աստուած եւ կանգնեաց զհայրն իւր, եւ բժշկեցան ձեռքն, եւ հաւատաց յԱստուած եւ ընդ նմա այլ հազար ոգի եւ մկրտեցան ։

2 ետես] եգիտ B — զարհուրեցաւ] ապշեցաւ B || 9 եւ կնոջն *om.* B || 10 զնոսա] զնա B || 12 անկեալ] անկաւ B — խորտակեցան ձեռքն եւ եղեւ *om.* B — Եւ երիվարն... հօրն *om.* B || 14 նորա] սուրբ կոյսն B || 15 եւ բժշկեցան ձեռքն *om.* B || 16 հազար ոգի] հազարաւոր ոգիք B — եւ մկրտեցան *om.* B.

Irène, ayant saisi toutes les idoles de son père, les brisa en menus morceaux. Lorsque son père monta chez elle et vit sa fille devenue chrétienne, il fut saisi de frayeur. Elle raconta à son père les merveilles de la création de Dieu, de quelle façon il créa par sa seule parole en six jours tout ce qui est visible et invisible et lui révéla l'Incarnation du Christ. Son père écouta très docilement les paroles de sa fille, puis après l'avoir prise par la main ils descendirent de la montagne à la ville; derrière eux allait aussi la mère. Tous

* A fol. 247 r° a. les gens de la ville sortirent au-devant de la jeune fille pour (admirer) * la beauté de son visage.

Satan entra dans le cœur du père et lui rappela la destruction des idoles. Il s'enflamma d'un grand courroux contre sa fille et sa femme. Il monta à cheval, et tous ceux qui étaient avec lui montèrent à cheval également et ils voulaient les fouler aux pieds de leurs chevaux. Un des chevaux des cavaliers élevant ses pieds arrière en frappa la poitrine du père qui tomba à terre, eut les mains brisées et resta à moitié mort. Le cheval qui avait jeté bas le père dit en langage humain : « Tu es heureuse, bienheureuse Irène. » La foule, s'étant approchée, se jeta à ses pieds et lui demandait la guérison de son père; elle, lui ayant imposé les mains, pria Dieu, puis elle releva son père; ses

Եւ թողեալ զթագաւորութիւնն իւր եկն եւ բնակեցաւ առանձինն յաշտարակն զոր շինեաց դստերն իւրոյ ։ Եւ կալաւ զթագաւորութիւն աշխարհին այնմիկ այր մի յօտար աշխարհէ Սեդեկիոս անուն ։

Եւ յոյժ նեղեաց զսրբուհին Երինէ զի ուրասցի զՔրիստոս. եւ յորժամ ոչ կարաց դարձուցանել՝ կախեաց զնա գլխիվայր ի խոր գուբ մի, յորում էին օձք եւ թունաւոր սողունք, եւ էր ի կախաղանի աւուրս չորս. եւ հրեշտակ Տեառն պահեաց զնա ամբողջ եւ անարատ ։ Սղոցեցին * զոտսն եւ Աստուծոյ շնորհիւն ոչ ինչ վնասեցաւ ։ Էջ յերկնից կարկուտ եւ մեռան յանհաւատիցն երեսուն հազար անձն ։ Եւ կապեցին յանիւ ջրաղացի, եւ ջուրն արգելաւ. եւ հաւատացին յաւուրն յայնմիկ ոգիք իբրեւ ութ հազար ։ Կամէր թագաւորն դեռ եւս զաղախինն Քրիստոսի չարչարել եւ ժողովեցան քաղաքացիքն եւ փախուցին զթագաւորն ի քաղաքէն, եւ երթեալ յերկիր իւր մեռաւ ։ * A fol. 347 vº a.

Եւ Սիբար որդին իւր հարիւր հազար զօրօք գնաց պատերազմել ընդ քաղաքն Մակեդայ յորմէ զհայրն իւր փախուցին ։ Եւ ելեալ ընդ առաջ նորա սրբուհի կոյսն

2 աշխարհին] քաղաքին B || 3 անուն] իսկ սրբուհին Երինեա առաքելուհի եղեալ քարոզէր զՔրիստոս, եւ զմոլորեալսն դարձուցանէր ի հաւատս ճշմարտութեան, զոր կալեալ Սեդեկիոս *add.* B || 4 զսրբուհին Երինէ] զնա B — զՔրիստոս] եւ դարձցի ի պաշտօն կռոց *add.* B || 6-10 եւ հրեշտակ . . . դեռ եւս] եւ Աստուծոյ շնորհիւն ոչ ինչ վնասեցաւ. զոր տեսեալ անհաւատից բազումք հաւատացին ի Քրիստոս ։ Ապա հրամայեաց թագաւորն եւ ետ կախել զաղախինն Քրիստոսի յանիւ ջրաղացի, եւ կամէր դեռ եւս B || 10 քաղաքացիքն] եւ ամբոխ արարեալ *add.* B || 11 մեռաւ] վախճանեցաւ B || 12 հարիւր . . . գնաց] զօր բազում գումարեալ եկն B || 13 փախուցին] հալածեցին B — ելեալ] ել B.

mains avaient été guéries; il crut en Dieu, lui et mille autres personnes avec lui, et ils se firent baptiser. Il abdiqua la royauté et vint habiter seul la tour qu'il avait construite pour sa fille. La souveraineté sur ce pays passa aux mains d'un homme d'un pays étranger et dont le nom était Sédéens.

Celui-ci poursuivit beaucoup sainte Irène pour qu'elle reniât le Christ; puis quand il se vit impuissant à la faire revenir sur son dessein, il la fit suspendre la tête en bas dans un puits profond où se trouvaient des serpents et des reptiles venimeux. Elle resta ainsi pendue quatre jours, mais l'ange du Seigneur la conserva intacte et pure. On lui scia* les pieds, mais par la grâce de Dieu elle n'en eut aucun mal. Une grêle tomba du ciel et trente mille personnes parmi les infidèles trouvèrent la mort. On l'attacha à la roue d'un moulin à eau, mais l'eau fut arrêtée et ce jour-là huit mille personnes environ se convertirent. Le roi voulait encore torturer la servante du Christ, mais les habitants de la ville se rassemblèrent et forcèrent le roi à s'enfuir de la ville; et, étant allé dans son pays, il y mourut. * A fol. 347 vº a.

Sibar, son fils, à la tête de cent mille (hommes) de troupes, alla livrer bataille à la ville de Makédas d'où on avait chassé son père. La vierge sainte Irène alla

Իրինէ, արար ընդդէմ նշան տէրունական խաչին, եւ առժամայն կուրացաւ Սիբար եւ ամենայն զօրապետք զօրացն. եւ երթեալ անկան յոտս նորա եւ աղաչեցին զնա, եւ նա աղօթիւք եբաց զաչս նոցա, եւ հաւատացին ի Քրիստոս անձինք երեսուն հազար : Իսկ Սիբար եկաց անհաւատութեամբ իւրով, եւ հրեշտակ Տեառն սատակեաց զնա :

Եւ կոյս աղախինն Քրիստոսի ուսուցանէր քաղաքացեացն զբանն Աստուծոյ, եւ բժշկէր աղօթիւք զհիւանդս : Եւ կնոջ մի միամօր որդի յարոյց ի մեռելոց :

Եւ առեալ զքահանայն Տիմոթեա, ելեալ յաշտարակն առ հայր իւր եւ մկրտեաց զնա : Եւ իջին ի քաղաքն եւ մկրտեցին ի քաղաքացեացն անձինս յիսուն հազար
* A f. 247 v° b. *երեք հարիւր եւ երեք եւ հաստատեցին * զնոսա ի ճշմարիտ հաւատն Քրիստոսի :*

Գնացին առ նա երկու չարաչար բորոտք եւ խնդրէին զբժշկութիւն. եւ հրամայեաց նոցա երթալ երիցս անգամ ի բղխեալ ջուրն լուանալ եւ այնպէս արարեալ բժըշկեցան :

Եւ թողեալ զքաղաքն սրբուհին Իրինէ գնաց յայլ քաղաք որ կոչի Կալլինիկիա, եւ

1 *Իրինէ*] *հանդերձ հաւատացելովք քաղաքին. եւ իբրեւ մերձ եղեն աղօթեաց առ Աստուած եւ* add. B || 1-6 *եւ առժամայն ... մեռելոց*] *եւ անկաւ ի վերայ նոցա մէգ եւ մառախուղ եւ կալեալ եղեն աչք նոցա եւ ոչ կարէին տեսանել զմիմեանս, եւ առ տեղեաւն գեւալ սկսան : Եւ Սիբար հարեալ յաներեւոյթ զօրութենէ սատակեցաւ անդէն : Եւ բազումք ի թշնամեաց ի միտ առեալ զսքանչելին հաւատային ի Քրիստոս, եւ եկեալ անկան յոտս սրբոյ կուսին : Իսկ աղախինն Քրիստոսի դարձաւ ի քաղաքն փառաւորելով զԱստուած, եւ ցուցանէր ամենեցուն զճանապարհն փրկութեան. եւ բժշկէր աղօթիւք զհիւանդս* B || 7 *ելեալ*] *գնաց* B || 8 *իջին*] *իջեալ* B — *անձինս ... երեք*] *զբազումս* B || 10 *հրամայեաց*] *եւ կոյսն աղօթս արար ի վերայ նոցա եւ ասաց* B || 11 *բղխեալ ջուրն*] *գետն.*

au-devant de lui, fit contre lui le signe de la croix du Seigneur et Sibar devint aussitôt aveugle, ainsi que tous les chefs des troupes; ils vinrent se jeter aux pieds (de la vierge), la supplièrent, et elle leur rendit la vue par ses prières. Trente mille personnes crurent au Christ. Mais Sibar demeura dans son infidélité et l'ange du Seigneur l'extermina.

La vierge servante du Christ enseignait aux habitants de la ville la parole de Dieu et guérissait les malades par ses prières. Elle ressuscita d'entre les morts le fils unique d'une femme.

Elle prit avec elle le prêtre Timothée, monta à la tour chez son père et le fit baptiser. Ensuite ils descendirent à la ville et baptisèrent parmi les habitants
* A fol. 247 v° b. de la ville cinquante mille trois cent trois personnes et les confirmèrent * dans la vraie foi du Christ.

Deux lépreux affreusement affligés allèrent la trouver et ils lui demandaient leur guérison. Elle leur ordonna d'aller se baigner trois fois dans l'eau jaillissante; ce qu'ayant fait, ils furent guéris.

Sainte Irène quitta cette ville et se rendit dans une autre ville appelée

անուն արքային Նումերիանոս. եւ անդ սկսաւ քարոզել զՔրիստոս եւ խորտակել զբագինսն ։ Կալան զնա քաղաքացիքն եւ տարան զնա յերիս պղնձի ցուլս հրացեալս. եւ մտեալ ի մինն ոչ այրեցաւ. եմուտ եւ յերկրորդն եւ ոչ այրեցաւ. ապա ածին զնա յերրորդն, եւ արար Աստուած մեծ սքանչելիս, եւ մինչդեռ ի մէջ ցլոյն էր Երինէ՝ գնաց ցուլն ոտիւքն որպէս կենդանի, եւ մտեալ ի մէջ ամբոխին, եւ էր որպէս հուր ջեռուցեալ, հերձաւ եւ ապա ել որոջն Քրիստոսի ամբողջ եւ անկիզելի. եւ հաւատացին յայնմ ժամու անձինք հազար ։

Եւ թագաւորն յերկեղէն չարաչար հիւանդացաւ, եւ ի մահուանն իւրում պատուիրեաց եպարքոսի քաղաքին զի չարաչար տանջեսցէ զաղախինն Քրիստոսի. եւ նոյնժամայն սատակեցաւ ։ Եւ եպարքոսն ծանր շղթայիւք կապեաց զնա եւ ի հուր ընկէց. եւ հրեշտակ Տեառն եհան զնա ի հրոյն, եւ հաւատացին ի Քրիստոս եպարքոսն եւ այլ բազումք ընդ նմա ։

Եւ այր մի պարսիկ որոյ անուն * էր Զոփիլ եհատ զգլուխն սրբոյն Երինի, եւ * A fol. 248 r° a.
հրեշտակ Տեառն կենդանացոյց զնա ։ Եւ ասէ հրեշտակն. Երանի է քեզ Երինէ՝ զի

2-9 եւ տարան ... քաղաքին] եւ տարան առ թագաւորն, հրամայեաց եւ տանջեցին զերանելին ի մէջ հրացեալ ցլու, եւ որոջն Քրիստոսի ոչ վնասեցաւ. զայն տեսեալ բազումք հաւատացին ի Քրիստոս ։ Եւ եղեւ հիւանդանալ թագաւորին եւ կոչեաց զեպարքոսն քաղաքին եւ պատուիրեաց B || 11 եւ հրեշտակ ... հրոյն] եւ ի շիջանել հրոյն ել կայր անվնաս B || 13 — p. 1437, l. 4 Եւ այր մի ... շահեմարանք նոցա] Եւ հրեշտակ Աստուծոյ երեւեալ ի տեսլեան Երինեայ եւ մխիթարեաց զնա եւ ասէ. Երանի է քեզ Եւլինէ զի բազում վարձք են քո B.

Kalinikia, dont le roi avait nom Numerianus. Elle se mit à y prêcher le Christ et à briser les autels. Les habitants de la ville se saisirent d'elle et la conduisirent à trois taureaux de bronze embrasés. Elle entra dans l'un et ne fut point brûlée; elle entra dans le deuxième et ne fut pas brûlée non plus; on la conduisit ensuite au troisième et Dieu fit un grand prodige, car pendant qu'Irène se trouvait dans le taureau, le taureau se mit en marche avec ses pieds, comme s'il était vivant, et pénétra au milieu de la foule; il était chauffé à blanc comme du feu; il éclata et la brebis du Christ en sortit intacte et sans brûlure. A l'instant même mille personnes se convertirent.

Le roi tomba gravement malade de crainte et, au moment de sa mort, il donna l'ordre à l'éparque de la ville de torturer cruellement la servante du Christ; il fut exterminé sur-le-champ. L'éparque fit attacher (Irène) avec de lourdes chaînes et la fit jeter dans un feu, mais l'ange du Seigneur la sortit du feu; l'éparque et beaucoup d'autres avec lui crurent au Christ.

Un Persan, dont le nom * était Zophil, trancha la tête de sainte Irène, mais * A fol. 248 r° a.
l'ange du Seigneur la rendit à la vie. L'ange lui dit : « Tu es heureuse, Irène, car ta récompense est multiple; heureux ceux qui ont cru au Christ; heureux

բազում վարձք են քո. երանի այնոցիկ որ հաւատացին ի Քրիստոս. երանի այնոցիկ որ կատարեն զյիշատակս քոյ եւ գրեն զվկայութիւնս քոյ, եւ որք շինեն յանուն քո խորան, տացի նոցա տաճար յարքայութեանն Աստուծոյ եւ որք պտղաբերեն զընծայս անուանդ քոյ՝ ամենայն բարութեամբ լցցին շտեմարանք նոցա ։

Եւ առեալ Երինի ի ձեռս իւր ոստս ձիթենեաց գնաց ի մէջ քաղաքին եւ օրհնեաց զԱստուած. եւ հաւատացին ի Քրիստոս հազար անձն, եւ մկրտեցան ի ձեռաց Տիմոթէի քահանայի ։ Եւ դարձաւ ի քաղաքն իւր Մակեդեայ, եգիտ զհայրն իւր մեռեալ եւ արտասուեաց ։ Եւ հրաժարեալ ի մօրէն՝ ել ի քաղաքէն, եւ իջեալ ամպ վերացոյց զնա յօդս, եւ տարաւ յԵփեսոս քաղաքն. եւ անդ բազում սքանչելիս արար ի հիւանդս եւ ի դիւահարս, եւ ընդունէին զնա իբրեւ զմի յառաքելոցն ։

Գնաց առ նա վարդապետն իւր Ամպելիանոս, եւ առ զնա սուրբն Երինի եւ այլ վեց այր երկիւղած յԱստուծոյ, ելին արտաքոյ քաղաքին, գտին տապան յորում ոչ ոք էր եդեալ ։ Եւ մտեալ կուսն տարածեցաւ ի մէջ տապանին եւ հրամայեաց ծանր սալ
* A fol. 248 r° b. դնել ի վերայ, եւ զնոսա յուղարկեաց եւ պատուիրեաց յետ * չորից աւուրց գալ առ նա ։ Եւ յորժամ գնացին գտին զտապանն ի բաց եւ զմարմինն ոչ գտին. եւ գիտացին

6 հազար անձն] բազումք յանհաւատիցն B || 7 դարձաւ] երանելի կոյսն B *add.* || 7 Մակեդեա] Մեգեդեա B || 8 եւ իջեալ ... տարաւ] եւ գնաց B || 11 սուրբն] երանելին B || 13 — p. 1439, l. 1 եւ հրամայեաց ... կամեցաւ] եւ աղօթս արարեալ փոխեցաւ առ Աստուած B.

ceux qui accomplissent ta mémoire et qui écrivent ton martyre, et à ceux qui élèvent un autel à ton nom, il leur sera accordé un temple dans le royaume de Dieu; ceux qui offriront des fruits en ton nom, leurs greniers se rempliront de toutes sortes de biens. »

Irène prit dans ses mains des branches d'olivier, traversa la ville et bénit Dieu. Mille personnes crurent au Christ et furent baptisées des mains du prêtre Timothée. Elle retourna à sa ville de Makédas, y trouva son père décédé et le pleura. Elle prit congé de sa mère, quitta la ville, et un nuage, étant descendu, la souleva dans les airs et la conduisit à la ville d'Éphèse, où elle opéra bien des miracles sur les malades et les possédés du démon. Et on l'accueillait comme un des apôtres.

Son précepteur Ampélianos alla auprès de sainte Irène. Elle le prit avec six autres hommes craignant Dieu. Ils sortirent hors de la ville, trouvèrent un tombeau où personne n'avait encore été mis, et, après y être entrée, la vierge s'étendit dans le tombeau et ordonna de poser par-dessus une lourde dalle;
* A fol. 248 r° b. puis elle les congédia en leur recommandant de venir à elle après* quatre jours. Lorsqu'ils s'y furent rendus, ils trouvèrent le tombeau ouvert mais ne trouvèrent point le corps; et ils comprirent que Dieu l'avait transporté où

զի Աստուած վերափոխեաց զնա ի տեղին ուր ինքն կամեցաւ : Եւ լուեալ քաղաքացեացն երկեան յոյժ :

Եւ գրեաց զպատմութիւնն սրբոյն Իրինեայ Ամպելիանոս վարդապետն իւր :

Կատարեցաւ աղախինն Քրիստոսի եւ կոյս վկայն Մայիսի Ե :

Յայսմ աւուր տօն է աղախնոյն Աստուծոյ Վարդենայ :

Աղախինն Քրիստոսի եւ կոյս կրօնաւորն Վարդենի՝ նստեալ ի յարկս իւր լռութեամբ եւ մեծաւ ճգնութեամբ հոգայր զհոգի իւր պահօք եւ աղօթիւք եւ տքնութեամբ : Նա եւ ի ձեռագործէն իւրմէ բազում ողորմութիւն առնէր առ կարօտեալս :

Այլ որ ի սկզբանէ թշնամի է արդարութեան հակառակն սատանայ ոչ ժուժեաց ընդ այնպիսի աստուածահաճոյ վարս, յարոյց ի վերայ նորա փորձութիւն, եւ ընկէց յերիտասարդ մի զիւական ցանկութեան փափաք եւ սիրէր զանարատ կոյսն Վարդենի : Եւ յորժամ ելանէր ի տանէն զի երթիցէ յեկեղեցին՝ ի ճանապարհին յոյժ նեղէր զնա եւ խօսէր ընդ նմա բանս փափաքանաց. եւ յղէր պատգամաւորս բազում խոստմամբք, * այսպէս առնէր ի բազում աւուրս : * A fol. 248 v° a.

Եւ ի միում աւուր երանելի կոյսն առաքեաց զաղախինն իւր եւ կոչեաց զերիտա-

3 Ամպելիանոս] Զամբելիանոս B || 4 վկայն] Իրինի՝ Ահկի ԻԸ եւ *add.* B || 5 Աստուծոյ] Քրիստոսի B || 8 առ կարօտեալս] կարօտելոց B.

lui-même avait voulu. Et quand les habitants de la ville apprirent cela, ils furent saisis d'une grande crainte.

Ampélianos son précepteur écrivit l'histoire de sainte Irène.

La servante du Christ et la vierge martyre mourut le 5 mai.

En ce jour fête de la servante de Dieu Varténi.

La servante du Christ et la vierge moniale Varténi, assise en son logis, dans le silence et en grand ascétisme, prenait soin de son âme par des jeûnes, des prières et des veilles. Et du travail de ses mains, elle faisait beaucoup d'aumônes aux nécessiteux.

Mais Satan l'adversaire, qui dès le commencement est l'ennemi de la justice, ne put supporter une vie si agréable à Dieu; il suscita contre elle une tentation et jeta dans un jeune homme un désir diabolique de convoitise, qui le rendit amoureux de la pure vierge Varténi. Lorsqu'elle sortait de sa maison pour se rendre à l'église, il l'importunait beaucoup le long de la route et lui faisait des déclarations passionnées. Il lui envoyait des messagers avec beaucoup de promesses, et* ce faisait durant de longs jours. * A fol. 248 v° a.

Un jour la bienheureuse vierge envoya sa servante pour inviter le jeune

տարցն ի տուն իւր. եւ նա խնդայր եւ երթայր ուրախութեամբ, կարծէր եթէ հասցէ ցանկութեանն իւրում ։ Եւ յորժամ եկն Վարդենի նստեալ էր յոստայնն իւր եւ գործէր, եւ ասէ ցայրն. Բարի եկիր տէր եղբայր. ընդէ՞ր նեղես զիս եւ չտաս թոյլ երթալ յեկեղեցին ի տանէս իմէ ։ Ասէ ցնա այրն. Յոյժ ցանկամ քեզ, եւ յորժամ հայիմ ի քեզ՝ ցանկութիւնն որպէս հուր բորբոքի ի սիրտս ։ Ասէ կոյսն. Եւ զի՞նչ բարի տեսանես յիս՝ զի այնչափ սիրես զիս ։ Եւ ասէ այրն. Աչք քո գայթակղեցուցանեն զիս եւ բորբոքիմ ցանկալ քեզ ։

Եւ յորժամ լուաւ Վարդենի եթէ աչքն խաբեն զերիտասարդն, մինչդեռ ի ձեռին ունէր զբարաքն ոստայնին՝ եհար զաչսն իւր եւ կուրացոյց զերկոսեանն, եւ հեղան իբրեւ զջուր երկու բիբք աչացն, եւ անկաւ ի վերայ երեսացն ։ Եւ տեսեալ երիտասարդին զոր արար երանելի կոյսն վասն իւր՝ զահի հարաւ եւ զղջացաւ ի միտս իւր, հրաժարեաց եւ գնաց առ անապատաւոր ծերսն եւ եղեւ ընտիր կրօնաւոր հաճոյ Քրիստոսի ։

Իսկ երանելի կոյսն Վարդենի՝ խաւարեալ աչօք՝ այնչափ խիստ կրօնաւորութեամբ հաճոյ եղեւ Աստուծոյ մինչ զի զմահ նորա հրեշտակ Աստուծոյ ազդեաց հարցն յանա-
* A fol. 248 v° b. պատի, զոր երթեալ * թաղեցին ի տապանի սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ ։ Եւ բազում սքանչելիք եղեն յաւուր հանգստեան նորա ։

3 երթալ] գնալ B || 12 գնաց] ի լեառն *add.* B.

homme à venir chez elle. Il se réjouissait et le voilà qui vient avec joie, se croyant parvenu au terme de ses désirs. Lorsqu'il arriva, Varténi était assise devant sa toile et travaillait; elle dit au jeune homme : « Sois le bienvenu : Seigneur frère, pourquoi m'importunes-tu et m'empêches-tu de me rendre de chez moi à l'église? » Le jeune homme lui répondit : « Je suis vivement épris de toi, et lorsque je te regarde, le désir s'enflamme comme du feu dans mon cœur. » La vierge dit : « Et que vois-tu de bien en moi pour m'aimer tant? » Le jeune homme lui répondit : « Tes yeux sont ma pierre d'achoppement et je m'enflamme à te désirer. »

Lorsque Varténi eut entendu que ses yeux trompaient le jeune homme, avec la navette qu'elle tenait à ce moment dans ses mains elle frappa ses yeux et les rendit tous les deux aveugles; ses deux prunelles coulèrent comme de l'eau et elle tomba sur sa face. Le jeune homme, à la vue de ce que la bienheureuse vierge avait fait à cause de lui, fut effrayé et conçut un profond repentir; il prit congé d'elle et se rendit auprès des vieillards du désert et devint un excellent religieux agréable au Christ.

Quant à la bienheureuse vierge Varténi, avec ses yeux enténébrés, elle devint, après une vie religieuse austère, tellement agréable à Dieu, que sa
* A fol. 248 v° b. mort fut annoncée par l'ange de Dieu aux pères du désert, qui vinrent * l'enterrer dans un tombeau avec psalmodies et bénédiction. De nombreux miracles eurent lieu le jour de son repos.

Պատմութիւն սուրբ եւ փառաւորեալ վկայիցն Քրիստոսի Դաւթի եւ Ռոմանոսի որ ի Ռուսք նահատակեցան յանօրէն եղբօրէն իւրեանց որ կոչին Պաւրիս Հլէպ :

Աշխարհն Ռուսաց յանհաւատութեան էր մինչեւ ի ժամանակս ինքնակալութեանն Ալէքսի, յորոյ աւուրսն նստաւ նոցա թագաւոր Փռամերոս անուն, եւ սա հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ, յորոյ ձեռն դարձաւ ամենայն աշխարհն ի ճշմարիտ հաւատն Քրիստոսի :

Իսկ նախ քան զհաւատալն՝ ծնեալ էր թագաւորն երկոտասան որդիս յայլ եւ յայլ կանանց, յորոց վերայ բաժանեաց զտէրութիւն աշխարհին : Իսկ սոքա երկոքին համամայր գոլով՝ որ կոչեցան յաւազանէն Դաւիթ եւ Ռոմանոս, բարեբարոյ էին եւ աստուածասէր քան զամենայն եղբարսն եւ միշտ զհանդերձեալ կեանսն խոկային ի տղայական եւ յերիտասարդական հասակէն մինչեւ սիրելի լինել ամենեցուն :

Եւ անկեալ հայր նոցա ի հիւանդութիւն՝ ասպատակեցին յայնժամ ազգն Պիծանկաց յաշխարհն, եւ առաքեաց թագաւորն զՌոմանոս զօրօք ընդդէմ նոցա, եւ յայնժամ վախճանեալ իւր ուղիղ * հաւատով ի Քրիստոս : * A fol. 249 rº a.

Անդրանիկն յորդւոց նորա՝ որում անուն էր Ստապօլկաս՝ մերձ հանդիպեցաւ, որ էր այր ժանտ եւ մախայր ընդ սուրբն Ռոմանոս եւ Դաւիթ, եւ յորժամ դարձաւ Ռոմանոս

Histoire des saints et glorieux martyrs du Christ David et Romanos qui furent martyrisés en Russie par leur frère impie, et sont appelés Pawris Hlēp[1].

Le pays des Russes se trouvait dans l'infidélité jusqu'aux jours de l'autocratie d'Alexis, époque à laquelle un certain Phraméros (Vladimir) devint leur roi, et lui crut au Christ, se fit baptiser et par lui tout le pays se convertit à la vraie foi du Christ.

Le roi, avant de se convertir, avait eu, de différentes femmes, douze fils, entre lesquels il partagea le gouvernement du pays. Nos deux (saints), qui étaient nés de la même mère et avaient reçu aux fonts baptismaux les noms de David et Romanos, étaient meilleurs et plus pieux que tous leurs frères; ils songeaient toujours à la vie future; dès leur enfance et dès l'âge de leur jeunesse ils étaient aimés de tous.

Leur père étant tombé malade, la race des Pitzanks (Petchénègues) envahit le pays et le roi envoya contre eux Romanos avec des troupes; à ce moment (le roi) mourut avec vraie * foi dans le Christ. * A fol. 249 rº a.

L'aîné de ses fils, dont le nom était Stapolkas (Sviatopolk), se trouvait près de lui; c'était un homme méchant, jalousant les saints Romanos et David,

1. En russe Борисъ и Глѣбъ, Boris et Glèb.

ի մարտէն, թաքուցանէր ի նմանէ զվախճան հօրն եւ հնարէր թէ որպէս կորուսցէ զնա զի ինքն առանց հակառակութեան տիրեսցէ ։

Այլ Ռոմանոս լուեալ զվախճան հօրն ողբայր, եւ ծանուցեալ զնենգութիւն եղբօրն զօրացն թախանձէին զնա յառնել ի վերայ նորա ։ Իսկ սուրբն ոչ կամեցաւ վասն աւագութեանն, այլ ասէ. Ատեցի զունայնութիւն կենցաղոյս եւ պատրաստ եմ ի մահ վասն յուսոյն Քրիստոսի ։ Եւ մինչդեռ էր ի խորանն իւր արտաքոյ քաղաքին Կիւվայոյ, եւ կատարէին առաջի նորա զառաւօտին աղօթսն քահանայքն՝ յանկարծակի հասին ի վերայ զինուորքն առաքեալք յանօրէն եղբօրէն Ստապօլկա եւ հարին սրով զերանելին ։ Իսկ նա զի ունէր առաջի զտէրունական նկարեալ պատկերն աղաղակեաց առ նա. Ի քեզ Տէր անձկամ գալ, զի թէպէտ եւ զեղ մարմնոյս իմոյ թառամի ի սրոյս՝ այլ հոգի իմ փութայ տեսանել զքեզ ցնծութիւն իմ ։ Դու գիտես Տէր զի անպարտ
* A fol. 249 rº b մեռանիմ, եւ վասն նախանձու որպէս * Աբել ի Կայենէ ։ Այց արա ինձ վրէժխնդիր Աստուած ։ Եւ մինչդեռ փութային զխոցոտեալ մարմինն սպանանել՝ խնդրեաց սակաւիկ մի աղօթել, եւ ասէ. Փառք քեզ, փառք քեզ Աստուած որ զերծուցեր զիս յունայնութենէ կենցաղոյս ։ Լային որք շուրջն կային զբրկելն իւրեանց ի բարի տեառնէն, եւ ասէր. Ո՜վ Քրիստոս ոչ կամեցար զփառս աշխարհիս, այլ կամաւ մատնեցեր զանձն անիրաւ մահուն ։

et lorsque Romanos revint du combat, il lui cacha la mort de leur père et chercha un moyen de le faire périr pour régner sans contestation.

Mais Romanos, ayant appris la mort de son père, le pleurait; et ses troupes, au courant des machinations de son frère, le suppliaient de marcher contre lui. Cependant le saint ne le voulut pas parce qu'il était son aîné et dit : « J'ai haï la vanité de cette vie et je suis prêt à mourir à cause de l'espérance que j'ai dans le Christ. » Et pendant qu'il se trouvait sous sa tente hors de la ville de Kiway (Kiev) et que les prêtres célébraient devant lui les matines, les soldats envoyés par son frère impie Stapolkas tombèrent à l'improviste sur le bienheureux et le frappèrent de leur épée. Lui qui avait devant lui l'image peinte du Seigneur cria vers Lui : « J'aspire à venir à Toi, Seigneur, et bien que la beauté de mon corps se flétrisse sous ces coups d'épée, mon âme a hâte de Te voir, Toi ma joie. Toi, tu sais, Seigneur, que je meurs innocent, victime de la
* A fol. 249 rº b. jalousie comme * Abel sous les coups de Caïn. Rends-moi visite, Dieu qui tires vengeance. » Et comme (les soldats) se hâtaient de faire mourir son corps criblé de blessures, il leur demanda de le laisser prier un peu et dit : « Gloire à Toi, gloire à Toi, Dieu qui m'as délivré de la vanité de cette vie. » Ceux qui l'entouraient pleuraient la perte qu'ils faisaient d'un si bon maître. Il disait : « O Christ, Tu n'as pas voulu la gloire de ce monde, et Tu t'es livré volontairement à la mort injuste. »

Եւ հարին ընդ սրբոյն զմի ի պաշտօնէիցն որոյ անուն էր Գէորգ ։ Բարձին ապա զերանելին ի սայլ եւ տանէին ի բերդն Վեսոլոատոն, եւ մինչդեռ կենդանի էր՝ եկին այլ զինուորք առաքեալք յանօրինէն եւ բացին սրով զկողս նորա, եւ յայնժամ աւանդեաց զհոգին իւր ի ձեռս հրեշտակաց՝ իբրեւ զխունկ անուշ ։ Եւ զմարմինն ածին ի բերդն եւ եդին յեկեղեցի սրբոյն Բարսղի ։

Ապա առաքեաց հրեշտակս առ համամայր եղբայր սրբոյն Դաւիթ թէ. Հայրն քո կոչէ զքեզ ։ Եւ եկեալ նորա մերձ ի քաղաքն՝ լուաւ զմահ հօրն եւ զինքնայօժար սպանումն եղբօրն ։ Լայր դառնապէս եւ աղիողորմ բանս խօսէր առ եղբայրն. Վա՜յ ինձ եղբայր իմ սուրբ, ո՜րպէս զրկեցայ ի քէն տարապարտուց, այլ դու ունիս համարձակութիւն առ Տէր. խնդրեա՛ առնել զիս քեզ չարչարակից * եւ փառացդ հաղորդ ։ * A fol. 249 v° a.

Եւ մինչդեռ գայր նաւակաւ ընդ գետն ողբալով՝ եկին զինուորք յանօրէն յեղբօրէն Ստապոլկայ, կալան զսուրբն եւ մինչդեռ աղօթէր հատին զգլուխն, որ եւ մատեաւ Աստուծոյ պատարագ անբիծ ։ Եւ առեալ զմարմին երանելոյն ձգեցին յանապատ տեղի ի քարանձաւս վիմաց. այլ Աստուած ոչ ծածկեաց զպատուական զանձն, զի միայ

En même temps que le saint ils frappèrent un de ses ministres dont le nom était Georges. Ils emportèrent ensuite le bienheureux sur un chariot et le conduisaient au fort Vesoloaton[1]; il était encore vivant lorsque d'autres soldats envoyés par l'impie arrivèrent, lui ouvrirent les flancs à coups d'épée et il rendit alors son âme entre les mains des anges comme un suave encens. On amena le corps au fort et on le déposa dans l'église de saint Basile.

Il envoya ensuite des messagers au frère utérin du saint, à David, en ces termes : « Ton père t'appelle. » Arrivé près de la ville, il apprit la mort du père et l'assassinat volontaire de son frère. Il pleurait amèrement et adressait des paroles émouvantes à son frère : « Malheur à moi, mon saint frère, combien injustement j'ai été privé de toi ! mais toi qui as toute liberté auprès du Seigneur, demande-lui de m'associer à tes tortures * et de me donner part à ta gloire. » * A fol. 249 v° a.

Et tandis qu'il descendait le fleuve dans une barque, en se lamentant, les soldats envoyés par son frère impie Stapolkas (Sviatopolk) saisirent le saint et lui tranchèrent la tête pendant qu'il priait ; et il s'offrit ainsi en sacrifice pur à Dieu. (Les soldats) prirent le corps du bienheureux et le jetèrent dans un lieu désert au milieu de rochers pleins de cavernes ; mais Dieu ne cacha point le

1. D'après la chronique de Nestor, cette ville ou château fort aurait été Vyschgorod (Вышгородъ) = *Ville haute;* il est difficile de reconnaître *Vyschgorod* sous *Vesoloaton,* mais il ne serait pas impossible d'y retrouver ὑψηλότατον, qui, dans les recensions grecques, devait être un adjectif accolé au mot grec que l'arménien rend par բերդ, probablement φρούριον.

(Cf. Православная богословская энциклопедія, изданіе Лопухина, *Encyclopédie théologique orthodoxe,* édition Lopoukhin. Petrograd 1901, t. II, col. 959.)

մարմինն ամբողջ բազում ժամանակս եւ անմերձ ի գազանաց. այլ եւ սիւն լուսոյ տեսանէին ի տեղւոջն ուր կայր եւ ձայնս հրեշտակաց լսէին : Զայս եկեալ միանգամ եւ երկիցս հովիւք պատմեցին. եւ անփոյթ եղեւ ի լսողացն զայս՝ մինչեւ որչափ էր իշխանութիւնն անօրինին Ստապօլկայ զի երկնչէին ի նմանէ : Իսկ ապա ոչ ի սպառ երկայնամտեաց ներողութիւնն Աստուծոյ անօրինին, այլ վրէժխնդիր եղեւ արդարոցն ի նմանէ : Եւ գործեցաւ այս ի ձեռն եղբօրն իւրեանց բարեպաշտի, որում անուն էր Ռոստաւլոս. եւ եկեալ բազում զօրօք ի տեղի նահատակութեան սրբոյն Դաւթի, մարտեաւ ընդ անօրէն եղբայրն եւ փախստական արար զարսն : Որ եւ ինքն անօրէնն սատակեցաւ չարաչար :

Եւ սա բարեպաշտս Ռոստաւլոս տիրեաց ամենայն աշխարհին, որ եւ խնդրեալ

* A fol. 249 v° b. * զնշխարս երանելեացն ցուցին նմա, եւ եկեալ յանապատն գտին զմարմինն սրբոյն Դաւթի որպէս ի քուն, բարձին սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ եւ բերեալ եդին մերձ յերանելին Ռոմանոս :

Սոցա ետ Աստուած մեծ շնորհս սքանչելագործութեան, եւ զնորահաւատ աշխարհն Ռուսաց պէս պէս նշանօք որ լինի յերանելեացն մինչեւ ցայժմ հաստատեաց ի գիտութիւն ճշմարտութեան. զի սոքա երկոքեանս որպէս լուսաւորք ճառագայթեցին ի նոսա զհաւատս Քրիստոսի ամենահամբաւ սքանչելեօքն իւրեանց, յորոց դնեմք կարճառօտ ի կարգ պատմութեանն :

précieux trésor, car son corps demeura intact de longs jours et les fauves n'en approchèrent point; on apercevait une colonne de lumière à l'endroit où il se trouvait et on entendait des voix d'anges. Cela fut raconté par des bergers qui vinrent le dire une fois et deux fois; mais ceux qui l'apprirent d'eux n'en tinrent pas compte tant que dura le pouvoir de l'impie Stapolkas (Sviatopolk), car ils le craignaient. Cependant la clémence de Dieu ne fut pas longtemps longanime à l'égard de l'impie et elle tira vengeance de lui en faveur des justes. Et cette (vengeance) s'accomplit par les mains de leur pieux frère, dont le nom était Rostavlos. Il arriva à la tête de nombreuses troupes à l'endroit où avait été martyrisé saint David, livra bataille au frère impie et mit en fuite ses hommes. L'impie lui-même périt misérablement.

* A fol. 249 v° b. Ce pieux Rostavlos régna sur tout le pays; sur sa requête * on lui indiqua où se trouvaient les reliques des bienheureux; et une fois arrivé au désert on trouva le corps de saint David, comme s'il était endormi; ils le relevèrent avec psalmodies et bénédiction et, l'ayant emporté, ils le mirent auprès du bienheureux Romanos.

Dieu leur accorda très largement la grâce de faire des miracles, et le pays des Russes, nouvellement converti à la foi, fut confirmé jusqu'à présent dans la connaissance de la vérité par les prodiges opérés par ces bienheureux; car tous les deux firent rayonner comme des astres (sur les Russes) la foi du Christ, par les prodiges très fameux dont nous ferons brièvement mention à la suite de cette histoire.

Եկին երբեմն զինուորք յեկեղեցի սրբոյն Բարսղի աղօթել, եւ երանելիքն դեռ եւս չէին հռչակեալ, եւ մինն ի նոցանէ եկ անզգուշաբար ի վերայ տապանի նոցա։ Յայնժամ կամօքն Աստուծոյ որ կամեցաւ զնոցա սքանչելիս երեւեցուցանել, հուր ցոլեաց ի տապանէ սրբոցն ակներեւ բազմաց եւ հարեալ խարշատեաց զոտս առն որ արհամարհանօք մերձեցաւ ի վկայսն Քրիստոսի։ Եւ յայնմհետէ ամենեքեան զգուշանային տապանի սրբոցն ուր եդեալ էին սուրբ նշխարք նոցա։

Յետ այսորիկ սակաւ աւուրք անցին եւ հուր վառեցաւ յեկեղեցին սրբոյն Բարսղի. պատմեցին եպիսկոպոսին * Յովհաննու զայս, եւ փութացաւ ազդեաց թագաւորին * A fol. 250 r° a.
եղբօրն իւրեանց Ռաւստաւլու որ եկեալ հանդերձ եպիսկոպոսաւն երաց զտապան վկայիցն եւ ետես զնոսա պայծառ դիմօք որպէս ի քուն։ Բարձին ապա երկիւղածութեամբ եւ փոխեցին յայլ փոքր մատուռն մերձ յեկեղեցին, եւ եդին բարձրագոյն յերկրէ։

Այր ոմն զօս ոտամբն Մեռոնէոս անուն յեցեալ ի փայտ գնաց առաջի նշխարաց նոցա հաւատով։ Երեւեալ ապա սրբոցն ասեն ցնա ի տեսլեան. Մեռոնէ, զինչ խնդրես։ Եւ ցուցեալ զոտսն ասէ. Տեարք զբժշկութիւն։ Զոր կնքեալ սրբոցն եւ զարթեաւ բժշկեալ, վազէր խնդութեամբ եւ ասէր. Տեսի զսուրբ վկայսն եւ զԳէորգէոս առաջի նոցա լապտերով։

Des soldats arrivèrent un jour à l'église de saint Basile pour y prier. Les bienheureux alors n'avaient pas encore acquis leur réputation. Un de ces (soldats), sans y faire attention, marcha sur leur tombe. Au même moment, par la volonté de Dieu qui voulut manifester la puissance qu'ils avaient de faire des miracles, du feu jaillit de leur tombe au vu de nombreuses personnes, atteignit et brûla les pieds de l'homme qui s'était approché sans assez de respect des martyrs du Christ. Dès lors tout le monde n'approchait qu'avec circonspection de la tombe des saints où reposaient leurs saintes reliques.

Après cela, quelques jours passèrent et le feu prit dans l'église de saint Basile. On en avertit l'évêque * Jéan qui s'empressa de le faire savoir au roi * A fol. 250 r° a.
Rostavlos, leur frère, qui vint avec l'évêque, ouvrit la tombe des martyrs et les vit le visage resplendissant et comme endormis. Ils les enlevèrent religieusement, les transportèrent dans une autre petite chapelle près de l'église et les y déposèrent plus haut que le sol.

Un homme aux pieds desséchés, appelé Méronios, appuyé sur des bâtons, se rendit avec foi auprès de leurs reliques. Les saints ensuite, lui étant apparus, lui dirent en songe : « Méronios, que demandes-tu? » Il montra ses pieds et leur dit : « Seigneurs, la guérison. » Les saints les marquèrent du signe de la croix et il se réveilla guéri; il courait avec joie et disait : « J'ai vu les saints martyrs, et Georges devant eux, avec une torche. »

Լուեալ զայս ոմն կոյր գնաց յեկեղեցին եւ մերձեցուցեալ հաւատով զաչսն ի տապանն՝ առժամայն ետես եւ փառս տայր Աստուծոյ :

Իսկ նախասացեալ Մեռոնէոսն առեալ զլուսաւորեալ կոյրն ընդ ինքեան գնաց պատմեաց զքանչելիսն թագաւորին, եւ նա գոհացեալ զԱստուծոյ եւ կոչեալ զեպիսկոպոս տեղւոյն զՅովհաննէս՝ անդէն վաղվաղակի շինեաց յանուն սրբոցն տաճար վայելուչ հինգգմբեթեայ, եւ անդ փոխեցին զնշխարսն, եւ հաստատեցին տօն մեծ
* A fol. 250 r° b. Յուլիսի ԻԴ * կատարել զյիշատակ սրբոցն ամ յամէ :

Եւ մինչդեռ զխորհուրդ սուրբ պատարագին ի նաւակատիս տաճարին յաւուրս տօնին կատարէին՝ սահեալ անդամալոյծ մի մերձեցաւ ի տապանն եւ առժամայն բժշկեցաւ : Որոյ ականատես եղեւ թագաւորն եւ ամենայն հանդէսն եւ փառս տային Աստուծոյ որ սքանչելի է ի սուրբս իւր :

Այր մի համր եւ անդամալոյծ որոյ ոչ էր սրունք՝ եկն ի տաճար սրբոցն եւ կերակրէր ընդ աղքատս յողորմութենէ հաւատացելոցն : Սա ի տօնի սրբոյն Նիկողայոսի գնաց ի դրունս պատուողին զտօնն, եւ ոչ եգիտ ողորմութիւն, անդէն ի քուն եմուտ, եւ տեսանէր զինքն որպէս յեկեղեցին եւ զսուրբ վկայսն զի եկեալ արտաքս ի խորանէն կնքէին զբերանն եւ զոտսն : Եւ տեսեալ մարդկանն զնա ի զարհուրանս տեսլեանն՝ կարծէին եթէ ի դիւէ է, բարձին եւ տարան յեկեղեցի սրբոցն իբրեւ զմեռեալ, եւ ակն

Ce qu'ayant entendu, un aveugle se rendit à l'église et, ayant approché avec foi ses yeux de la tombe, il recouvra aussitôt la vue et il rendait grâces à Dieu.

Le premier dont nous avons parlé, Méronios, prit avec lui l'aveugle qui avait recouvré la vue et alla raconter le miracle au roi, qui rendit grâces à Dieu, fit appeler l'évêque de la localité, Jean, et fit aussitôt construire, au nom des saints, un beau temple à cinq coupoles, où ils transportèrent les reliques. Ils
* A fol. 250 r° b. instituèrent une grande fête le 14 juillet * pour célébrer la commémoration des saints d'année en année.

Pendant qu'on célébrait le mystère du saint sacrifice, à la dédicace du temple, aux jours de la fête, un paralytique se glissa et s'approcha de la tombe, et sur l'heure il fut guéri. Le roi et toute l'assistance en furent témoins et rendirent grâces à Dieu qui est merveilleux dans ses saints.

Un homme muet et paralytique, à qui manquaient les jarrets, venait au temple des saints et trouvait avec les pauvres sa nourriture dans les aumônes des fidèles. Au jour de la fête de saint Nicolas il alla (frapper) à la porte de quelqu'un qui célébrait ce jour de fête, mais il ne reçut aucune aumône; il s'y endormit; et il se voyait comme dans l'église et les saints martyrs, sortis de leur autel, marquaient du signe de la croix sa bouche et ses jambes. Des gens, l'ayant aperçu en proie à la frayeur que lui causait ce songe, croyaient que cela venait d'un diable. Ils le relevèrent et l'emportèrent comme mort à

ունէին տեսանել սքանչելիս ։ Յայնժամ եղեւ նշանք սքանչելի, զի ակներեւ ամենայն մարդկանն ի թմբրել անդամալուծին ծնկացն արտաքս գայր սրունք եւ թաթ որպէս զնորածնի տղայի, եւ ի սահման ժամու միոյ փոքր փոքր կատարեցաւ եւ եղեւ ոտն կատարեալ մարդոյ ։ Եւ ապա յինքն եկեալ այրն ծանեաւ զբժշկութիւնն, եւ պատմեաց զսքանչելիսն ։

* *Յայլ քաղաք ի նոյն աշխարհի՝ այր ոմն կոյր գնայր օր ըստ օրէ ի տաճար սրբոյն* * A fol. 250 v° a. *Գէորգայ եւ խնդրէր հաւատով բժշկութիւն ։ Եւ երեւեցաւ նմա սուրբն ի տեսլեան եւ ասէ. Այր դու զի՞ թախանձես զիս, ո՞չ գիտես եթէ յաշխարհն Ռուսաց Աստուած սրբոյն Ռոմանոսի եւ Դաւթի ետ շնորհս բժշկութեան ։ Եւ զարթուցեալ ի տեսլեանն փութապէս եկն ի տաճար երանելեացն եւ մերձեցեալ հաւատով ի տապանն առժամայն եգիտ զբժշկութիւն, եւ տեսանէր եւ օրհնէր զԱստուած ։*

Են եւ այլ սքանչելիք սրբոցն գրեալ ի կատարեալ պատմութիւնն իւրեանց եւ կատարեն նշանս մինչեւ ցայսօր ։ Որոյ բազումք ի մերոյ աշխարհէս տեսողք եղեալ պատմեն մեզ ։

Եւ թագաւորեալք յետ Ռաւստաւլու մահուանն որդիքն իւր Բլատիմոս եւ Մանամախ որք առաւել քան զհայրն իւրեանց պատուեցին զսուրբսն, սոքա պաճուճեցին զտապան սրբոցն ոսկւով եւ արծաթով, եւ զտաճարն նորոգ պայծառացուցին ի թուա-

l'église des saints. Ils s'attendaient à voir des merveilles. En effet un miracle merveilleux eut lieu alors ; car sous les yeux de tous les assistants, des genoux du paralytique, toujours dans la torpeur, sortaient jarret et pied, comme ceux d'un enfant nouveau-né, et dans l'espace d'une heure, petit à petit, tout fut achevé et (chaque jambe) était la jambe complète d'un homme. L'homme reprit ses esprits, reconnut sa guérison et raconta le miracle.

* Dans une autre ville, dans le même pays, un homme aveugle se rendait * A fol. 250 v° a. chaque jour au temple de saint Georges et y demandait avec foi sa guérison. Le saint lui apparut en songe et lui dit : « O homme, pourquoi me supplies-tu ? Ne sais-tu pas que dans le pays des Russes Dieu a accordé les grâces de guérison aux saints Romanos et David? » Au sortir de ce songe, à son réveil, (l'homme) s'empressa de se rendre au temple des bienheureux et, s'étant approché avec foi de leur tombe, sur-le-champ il trouva la guérison; et il voyait, et il bénissait Dieu.

Il y a encore d'autres miracles de ces saints qui sont écrits dans leur histoire complète. Ils opèrent des prodiges jusqu'aujourd'hui. Bien des gens de notre pays, après en avoir été témoins, nous les racontent.

Ceux qui régnèrent après la mort de Rostavlos, ses fils Blatimos et Monamakh, honorèrent les saints plus que leur père; ils embellirent la tombe des saints d'or et d'argent et donnèrent au temple un nouvel éclat en l'année de l'ère arménienne six cent vingt et un [1].

1. A. D. 1172.

կանութեան Հայոց ՌԻԱ, եւ մեծաւ հանդիսիւ կատարեն զտօն նոցա ամենայն Ռուսք բազում անգամ ի տարւոջն, զի յամենայն տօն գեղուն շնորհք բժշկութեան առ ամենայն ախտաժէտս եւ ցաւագնեալս :

* A fol. 250 v° b.

* Վկայաբանութիւն Թումասու Ընկլիզաց եպիսկոպոսին :

Երանելին Թումաս աստուածային ընտրութեամբն ձեռնադրեցաւ արքեպիսկոպոս Ընկլիզաց ի թագաւորանիստ քաղաքն. որ եւ էր այր պարկեշտ զարդարեալ ամենայն առաքինութեամբ եւ մրէժխնդիր օրինացն Աստուծոյ :

Իսկ թագաւորն ոչ գնայր ըստ կամացն Աստուծոյ եւ արքեպիսկոպոսին, որ եւ յաւել ի վերայ ամենայնի թողուլ զօրինաւոր ամուսինն իւր եւ պոռնկութեամբ զաղրանալ : Նա եւ որդի մի իւր ի պոռնկութենէ ծնեալ, կամեցաւ նստուցանել յաթոռ թագաւորութեանն. որոյ ընդդէմ պատձաւ ճշմարիտ քահանայապետն յանդիմանական բանիւք, ոչ առար զկամս արքային առ յօծանել զորդին :

Յայնժամ թագաւորն ժողովեալ զեպիսկոպոսունս աշխարհին արտաքոյ կաթողիկէ
* A fol. 251 r° a. եկեղեցւոյն ընդդէմ կամաց արքեպիսկոպոսին ետ օծանել զորդի աղախնոյ * թագաւոր, եւ ընդ նմա մախացեալ այնուհետեւ արգելոյր զօրինաւոր հասս եկեղեցւոյն :

Եւ յարուցեալ երանելին եկն պատմեաց հայրապետին Հռոմայ Աղեքսանդրու

Tous les Russes célèbrent en grande pompe leur fête plusieurs fois dans l'année, car à chaque fête les grâces de guérison débordent sur toutes sortes d'infirmes et d'affligés.

* A fol. 250 v° b.

* Martyre de Thomas l'évêque des Anglais.

Le bienheureux Thomas fut sacré, par élection divine, archevêque des Anglais dans la ville où résidait le roi. C'était un homme modeste orné de toutes les vertus et zélé des lois de Dieu.

Le roi ne se conduisait pas selon la volonté de Dieu et de l'archevêque, et il ajouta même à tous ces crimes celui d'abandonner son épouse légitime pour se souiller dans la fornication. Un fils lui était né de cette fornication qu'il voulut faire monter sur le trône; ce à quoi le vrai pontife s'opposa avec des paroles de reproche et il se refusa à accomplir la volonté du roi en sacrant ce fils.

Alors le roi, ayant convoqué les évêques du pays en dehors de l'Église catholique et contre la volonté de l'archevêque, fit sacrer roi le fils d'une ser-
* A fol. 251 r° a. vante, * et dès lors, animé de haine contre (l'archevêque), il interceptait les revenus légaux de l'Église.

Le bienheureux partit et vint soumettre le cas au pontife de Rome Alexan-

զեղեալ զործն. եւ նա խրատուն վարկաւ ընդ բանիւ առնել նմա զամենայն աշխարհն : Եկն սա եւ կատարեաց զհրամայեալսն, փակեաց զդրունս եկեղեցեացն, արգելեալ զերիցունս ի քահանայագործութենէ վասն թագաւորին անօրէնութեանն, եւ ինքն նստէր լռութեամբ յեպիսկոպոսարանն ի սուգ որպէս Սամուէլ ի վերայ Սաւուղայ :

Բայց թագաւորն մնաց անզեղջ ի կամս իւր եւ անխոնարհ եպիսկոպոսին զամ մի. ապա տեսեալ զտագնապ աշխարհին ի կապանացն զի պաշտամունք յեկեղեցեացն խափանեցան, եւ մանկունքն ոչ մկրտէին եւ մեռեալք ոչ արժանաւոր թաղման լինէին. փոխանակ ապաշխարելոյ եւս խռովեցաւ եւ ասէ ցիշխանսն իւր. Ընդէր ոչ խնդրէք զվրէժ իմ յառնէն որ զայս էած պատուհաս իմոյ աշխարհիս : Յայնժամ ազատազնեցան արք չորք ի պատուաւորացն, եւ առեալ զսուրն դիմեցին յեպիսկոպոսարանն, եւ մտեալ յեկեղեցին գտին զերանելին ի խորանն սուրբ յաղօթս առաջի տէրունական սեղանոյն եւ ասեն. Արձակեա զաշխարհս ի նզովիցն * հրամայէ թագաւորն : *A fol. 251 rº b.

Արքեպիսկոպոսն ասէ. Ածցէ թագաւորն զպարանոցն իւր ընդ լծաւ օրինացն Աստուծոյ, եւ ինքն Աստուած արձակեսցէ յայնժամ զաշխարհ հրամանաւ իւրով եւ իմով կամաւ : Իսկ նոցա հանեալ ի պատենիցն զսուրն շարժեցին ասելով. Եթէ ոչ հաւանեսցիս՝ սրովս խողխողեսցիս : Սուրբն պատասխանի ետ եւ ասէ. Ի գիրկս մօրն զմանուկն սպանանել վայելուչ է, քանզի ես պատրաստ եմ վասն Տեառն իմոյ օրինացն

dre, qui jugea que l'archevêque avait le droit d'excommunier tout le pays. (L'archevêque) retourna et exécuta les ordres : il ferma les portes des églises, interdisant aux prêtres leur ministère, à cause de l'impiété du roi, et lui-même résidait dans le silence à l'évêché, prenant le deuil comme le fit Samuël pour Saül.

Cependant le roi persista sans regret dans sa volonté et resta inflexible devant l'évêque durant une année; puis quand il eut vu les angoisses du pays causées par l'interdiction qui avait supprimé le ministère dans les églises, que les enfants n'étaient plus baptisés, que les morts ne recevaient plus de sépulture convenable, au lieu de se repentir il en fut encore plus révolutionné, et il dit à ses princes : « Pourquoi ne tirez-vous point vengeance pour moi de cet homme qui a amené cette calamité sur mon pays ? » Alors quatre hommes de parmi la noblesse se revêtirent de leurs armures et, saisissant leur épée, assaillirent l'évêché, puis, étant entrés dans l'église, ils trouvèrent le bienheureux au saint autel en prières devant la table du Seigneur et lui dirent : « Délivre le pays de l'anathème, le roi * l'ordonne. » *A fol. 251 rº b.

L'archevêque répondit : « Que le roi incline son cou sous le joug des lois de Dieu et Dieu lui-même absoudra le pays par Son ordre et par ma volonté. » Mais eux, ayant tiré l'épée du fourreau, la brandirent en disant : « Si tu ne consens point, tu seras égorgé par cette épée. » Le saint leur répondit et dit : « Il convient de tuer l'enfant dans les bras de sa mère et moi je suis prêt

սատէն ի տանս իմում մեռանել ։ Եւ ձգեալ մի ոմն զսուրն եհատ զգլուխ երանելւոյն մինչդեռ խոնարհեալ էր ի վերայ սրբոյ սեղանոյն յաղօթս ։

Եւ տեսեալ ոմն ի սարկաւագացն զայն՝ ընդդէմ ձգեաց սրոյն զձեռսն զի պարըս-պեսցէ զարքեպիսկոպոսն, եւ կրկնեալ սրոյն ի վերայ՝ եհատ զբազուկ նորա եւ զպարանոց սրբոյն, որ անդէն ի տեղւոջն ի վերայ տէրունական սեղանոյն աւանդեաց զհոգին իւր ի ձեռս Տեառն ։

Եւ արքն դարձան փութանակի առ թագաւորն ։ Իսկ մինչդեռ թաւալեալ էր պա-տուական մարմինն յարեանն՝ խռովութիւն մեծ անկաւ յեպիսկոպոսարանն ։ Կոյրք որք էին ի գաւիթս եկեղեցւոյն լուան թէ սպանաւ արքեպիսկոպոսն՝ մի ոմն ի նոցանէ փութա-ցաւ ի խորանն սուրբ, եւ առեալ ի պատուական յարենէն հաւատով կնքեաց զաչս իւր
* A fol. 251 v° a. անուամբն Աստուծոյ եւ * առժամայն ետես լոյս ։ Զայն տեսեալ սարկաւագին որոյ հատեալ էր ձեռն ի սրոյն՝ մերձեցաւ յարիւնն արտասուօք եւ առ հասոյց ի հատուածս բազկի իւրոյ, եւ առժամայն կցեցաւ ։ Եւ ապա հռչակ հարաւ համբաւս այս ի քաղաքն, եւ եկեալ ախտաժէտքն իւրաքանչիւր ցաւոցն գտանէին զբժշկութիւն ։

Իսկ թագաւորն յորժամ լուաւ զեղեալ սքանչելիսն՝ զղջացաւ եւ հրամայեաց գաւառին եպիսկոպոսացն ժողովել եւ պատուով դնել զերանելին ի տապանի ։ Նոյնպէս եւ որք սպանողքն զղջացեալ ողբային զթշուառութիւն իւրեանց ։ Ապա ժողովեալ

à mourir ici dans ma maison pour les lois de mon Seigneur. » L'un d'eux, lui ayant allongé un coup d'épée, trancha la tête du bienheureux pendant qu'il était en prières, la tête inclinée sur le saint autel.

Un des diacres l'avait vu et avait étendu sa main à l'encontre pour préserver l'archevêque, et l'épée fit coup double, elle trancha son bras et le cou au saint, qui rendit aussitôt son âme sur l'autel du Seigneur entre les mains du Seigneur.

Les hommes retournèrent en toute hâte auprès du roi. Pendant que le précieux corps restait là après avoir roulé dans son sang, un grand émoi régna à l'évêché. Des aveugles qui se trouvaient dans la cour de l'église ayant appris que l'archevêque venait d'être tué, l'un d'eux s'empressa d'aller au saint autel et après avoir pris de ce sang précieux en marqua du signe de la
* A fol. 251 v° a. croix, avec foi, ses yeux, au nom de Dieu, et sur l'heure il recouvra * la vue. Témoin de ce (miracle), le diacre qui avait eu le bras coupé d'un coup d'épée s'approcha du sang avec larmes, en prit et en mit sur la partie détachée de son bras et sur l'heure elle se rejoignit (au bras). Le bruit s'en répandit ensuite par la ville, les infirmes accoururent, et chacun trouvait la guérison de ses maux.

Quant au roi, lorsqu'il apprit les miracles qui avaient eu lieu, il eut des regrets et ordonna aux évêques de la province de se réunir et de déposer avec honneurs le bienheureux dans un cercueil. De même les gens qui l'avaient tué

եպիսկոպոսաց եւ բազմամբոխ ժողովրդոց եդին պատուով զերանելի վկայն ի նոյն տեղւոջ ուր կատարեցաւ :

Իսկ թագաւորն առաքեաց ի պատուական մետաքսից ածել եպիսկոպոսացն ի վերայ հանգստարանի երանելւոյն եւ խնդրել իւր ներումն եւ թողութիւն ի սրբոյն : Եւ յորժամ տարածեցին անդէն վաղվաղակի իւրովի ի բաց ոստեան ի սրբոյ տապանէն եւ ի մանրամասն ծուէնս պատառեցան, զոր տեսեալ զքանչացան ամենեքեան մեծաւ երկիւղիւ :

Եւ լուեալ թագաւորին զարհուրեցաւ յանձն իւր, եւ դարձաւ յամենայն յանօրէնութենէ ի ճշմարիտ ապաշխարութիւն, լայր եւ կոծէր զանձն իւր : Եւ * հրամայեաց * A fol. 251 v° b.
տալ զամենայն կանոնեալ պտուղ եկեղեցւոյ ըստ սահմանաց իւրոց :

Եւ ահ եւ երկիւղ արկ նահատակութիւն երանելւոյն ի վերայ ամենայն արեւմտական թագաւորացն եւ իշխանացն որք ըմբոստանային կտրել զպտուղ եկեղեցւոյ :

Կատարեցաւ երանելի քահանայապետն եւ վկայն Քրիստոսի յամսեանն Դեկտեմբերի ԻԹ, ի թուականութեան Հայոց վեց հարիւր վեշտասան, ի թագաւորութեանն Հոռոմոց Մանուէլի :

Այլ զանբաւ շնորհս սքանչելագործութեան զոր ետ Աստուած նշխարաց եւ անուան նորա ո՞վ կարէ ընդ գրով արկանել, քանզի կատարէ արուեստս մեծամեծս, ոչ միայն

en eurent des remords et ils gémissaient sur leur malheur. Les évêques se réunirent donc et, accompagnés d'une grande foule de gens, déposèrent avec honneurs le bienheureux martyr à l'endroit même où il avait été martyrisé.

Le roi envoya de ses précieuses soieries pour que les évêques les étendissent sur le cercueil du bienheureux et obtinssent du saint pour lui pardon et rémission. Lorsqu'ils les eurent étendues, sur-le-champ, d'elles-mêmes, elles sautèrent loin du saint cercueil et se déchirèrent en menus morceaux; ce qu'ayant vu, tous (les assistants) furent saisis d'une admiration mêlée d'une grande crainte.

Le roi, l'ayant appris, ressentit en lui-même une grande frayeur et il se convertit, d'une impiété totale, à une vraie pénitence. Il pleurait et se frappait lui-même. Et il * ordonna de rendre tous les revenus canoniques à * A fol. 251 v° b.
l'Église conformément à ses constitutions.

Le martyre du bienheureux jeta la peur et l'effroi sur tous les rois d'occident et les princes qui avaient l'insolence d'intercepter les revenus de l'Église.

Le bienheureux pontife et le martyr du Christ fut martyrisé le 29 décembre, l'année six cent seize de l'ère arménienne [1], sous le règne de Manuel des Grecs.

Mais qui pourrait jamais mettre par écrit les innombrables grâces de miracles que Dieu accorda à ses reliques et à son nom? Car il opère de grands pro-

1. A. D. 1167.

վեր աշխարհն այլ եւ յամենայն տիեզերս ուր յիշատակեն զանունն սքանչելի : Քանզի եղեալ յետ կատարման երանելոյն քարտինար հայրապետին Հռոմայ ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ եւ յԱնտիոք, եւ սահմանեաց յամենայն յարեւելս տօն մեծ կատարել երանելոյն ըստ արեւմտականացն, եւ տաճար շինել յանուն նորա. զոր եւ արարին իսկ : Եւ մեծապայծառ եկեղեցի շինեն ցարդ եւս յանուն սուրբ արքեպիսկոպոսին Ընկլիզաց եւ վկային Քրիստոսի Թովմասու, այլ եւ զվկայութեան նորա զհանդէս կենդանագրեն յամենայն եկեղեցիս, եւ նշանք մեծամեծք լինին ի նկարեալ պատկերաց առ ամենայն նեղեալս :

* B p. 202 a. [B * Եւ յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս բարեպաշտ թագաւորն Հայոց Գագիկ Բագրատունի, որ դաւաճանութեամբ սպանաւ յորդւոցն Մաթայելի :]

* A fol. 252 r° a.

* Ահկի ԻԹ եւ Մայիսի ԻԶ : Յիշատակ Յոբայ արդարոյ.

Հայրն համբերութեան Յոբ էր ի թոռանցն Եսաւայ, որդւոյն Իսահակայ, որդւոյն Աբրահամու, եւ բնակէր յՕվսիտ աշխարհի, ի կողմն արեւելից, եւ էր թագաւոր որդւոցն

11 Յիշատակ ... արդարոյ] Յիշատակ եւ տօն բազմաչարչար նահատակին եւ նախահօրն ճգնաւորաց՝ արդարոյ մարգարէին Յոբայ երանելոյ B || 12 որդւոյն Իսահակայ *om.* B || 13 յՕվսիտ] յԱւսիտ B.

diges non seulement dans son pays mais dans tout l'univers, où son nom merveilleux est commémoré. C'est ainsi qu'après le martyre du bienheureux, le chartinar[1] du pontife de Rome s'étant rendu à la sainte ville de Jérusalem et à Antioche, il prescrivit dans tout l'orient de célébrer une grande fête pour le bienheureux, à l'instar des occidentaux, et de construire un temple en son nom : ce que l'on fit. On y construit encore aujourd'hui une splendide église au nom du saint archevêque des Anglais et martyr du Christ Thomas. On représente même la scène de son martyre dans toutes les églises et de très grands miracles sont opérés par ces peintures sur tous les affligés.

* B p. 202 a. [B * En ce jour reposa dans le Christ le pieux roi d'Arménie Gagik Bagratouni qui fut tué traîtreusement par les fils de Mathayel.]

* A fol. 252 r° a.

* 29 AHÉKAN, **6 Mai**.

Commémoration de Job, le juste.

Le père de la patience Job était des petits-fils d'Ésaü, fils d'Isaac, fils d'Abraham. Il habitait le pays de Hus (*Ovsit*) du côté de l'orient et était roi des

1. Il s'agit probablement d'un cardinal, légat de Rome.

Եդովմայ, եւ էր ազնուական քան զամենայն արեւելեայս ։ Այր անարատ, արդար, ճշմարիտ, աստուածապաշտ, մեկնեալ յամենայն իրաց չարաց ։ Եւ էին նորա խաշինք բազումք, եւ ոչխարք եօթն հազար, լուծք եզանց հինգ հարիւր, ուղտք երեք հազար, էշք մատակք արօտականք հինգ հարիւր ։

Եւ առ կին Բոսրացի, եւ ծնաւ եօթն որդիս եւ երիս դստերս ։ Եւ դուռն նորա բաց էր ամենայն եկելոց, եւ սնուցանէր որբս եւ մխիթարէր զայրիս, եւ հայր էր ամենայն տկարաց, եւ լի էր ամենայն բարեգործութեամբ ։

Եւ տեսեալ սատանայի զայն ամենայն բարիսն Յոբայ նախանձ եւ կամէր կորուսանել զնա եւ եղծանել զբարիսն ։ Եւ եղեւ իբրեւ զօրս զայս՝ եկին հրեշտակք Աստուծոյ կալ առաջի Տեառն. եկն ընդ նոսա եւ սատանայ ։ Եւ ասէ Տէր. Ուստի՞ գաս սատանայ ։ Եւ նա ասէ. Յածեալ ի ներքոյ երկնից եւ աստէն եկեալ կամ ։ Եւ ասէ Տէր. Տեսե՞ր զծառայն իմ Յոբ, զի ոչ գոյ նման նմա ի վերայ երկրի, այր արդար, անարատ, ճշմարիտ, աստուածապաշտ, մեկնեալ յամենայն իրաց * չարաց ։ Եւ ասէ * A fol. 252 r° b.
սատանայ. Միթէ ձրի պաշտէ Յոբ զՏէր, զինչ պակաս է նմա. հրաման տուր ինձ արկանել զձեռն իմ ի նա, եթէ ո՞չ խել յերեսս օրհնեսցէ զքեզ ։ Եւ նմա հրաման ետ Տէր եւ ասէ. Ի նա մի մերձենայցես եւ ինչք նորա ի ձեռս քո է ։

Եւ ել սատանայ յերեսաց Տեառն, եւ հրով եկեր զխաշինս նորա, եւ զուղտսն եւ

fils d'Édom ; il était le plus noble de tous les orientaux. Homme intègre, juste, droit, pieux, éloigné de tout mal. Il possédait beaucoup de troupeaux, sept mille brebis, cinq cents paires de bœufs, trois mille chameaux, cinq cents ânesses en pâturages.

Il prit une femme de Bosra qui lui donna sept fils et trois filles. Sa porte était ouverte à tout venant, il nourrissait les orphelins et consolait les veuves, il était le père de tous les faibles et faisait toutes sortes de bien.

Satan, voyant toute cette prospérité de Job, lui portait envie et voulait le faire périr et anéantir sa prospérité. Il arriva un jour que les anges de Dieu étant venus se présenter devant le Seigneur, Satan vint aussi au milieu d'eux. Et le Seigneur lui dit : « D'où viens-tu, Satan ? » Il répondit : « Après avoir parcouru le dessous des cieux et m'y être promené, je suis venu, me voici. » Le Seigneur lui dit : « As-tu remarqué mon serviteur Job? Il n'y a pas (d'homme) comme lui sur la terre, juste, intègre, droit, pieux, et éloigné de tout * mal. » Satan répondit : « Est-ce gratuitement que Job * A fol. 252 r° b.
adore Dieu? Que lui manque-t-il? Permets-moi d'étendre ma main sur lui et (on verra) s'il ne te maudit pas en face. » Le Seigneur lui donna la permission et lui dit : « Ne porte pas la main sur lui, mais ses richesses sont en ta main. »

Satan se retira de devant la face du Seigneur, et consuma par le feu les brebis de (Job) ; les Chaldéens lui enlevèrent ses chameaux, ses ânesses, ses

զէշսն եւ զլուծս եզանց Քաղդէացիքն յափշտակեցին, եւ զծառայսն սպանին : Եւ մի ոմն եկեալ պատմեաց Յոբայ : Եւ նա ասէ. Տէր ետ եւ Տէր առ, եղիցի անուն Տեառն օրհնեալ :

Եւ մինչ ուտէին եւ ըմպէին որդիքն եւ դստերքն Յոբայ ի տան երիցու եղբօր իւրեանց, շարժեաց սատանայ եւ փլոյց զտունն ի վերայ նոցա : Եւ մի ոմն եկեալ պատմեաց Յոբայ : Եւ նա յարուցեալ երկիր եպագ Աստուծոյ եւ ասէ. Մերկ ելի յարգանդէ մօր իմոյ, եւ մերկանդամ դառնամ ի հող. Տէր ետ եւ Տէր առ. եղիցի անուն Տեառն օրհնեալ : Եւ գնաց սատանայ ամաչեցեալ :

Եւ ի կալ հրեշտակաց առաջի Տեառն դարձեալ եկն եւ սատանայ : Եւ ասէ Տէր. Տեսե՞ր զծառայն իմ Յոբ : Եւ ասէ սատանայ. Վասն զի առողջ է մարմնովն եւ ունի զկինն. հրաման տուր ինձ արկանել զձեռն իմ ի նա : Եւ Տէր ետ հրաման եւ ասէ. Ոգւոյ նորա մի՛ մեղիցես : Եւ եհար սատանայ զմարմինն Յոբայ, եւ վիրաւորեաց
* A fol. 252 v° a. յոտից մինչեւ ի գլուխն. եւ որդնալից * եղեալ նստէր յաղբեւսն, եւ առեալ խեցի քերէր զթարախն :

Եւ յարոյց սատանայ զբարեկամսն Յոբայ զԵղիփազ արքայ Թեմնացւոց եւ զՍոփփ արքայ Մինեցւոց եւ զԲաղդատ բռնաւոր Սաւքեցւոց, եւ զԵղիուս Բարաքիելի

10 Վասն զի *om.* B || 12 վիրաւորեաց] չարաչար *add.* B || 13 յաղբեւսն] յաղբիւսն B || 15 զԵղիփազ] զՂխափազ B — զՍոփփ] զՍոփփար B || 16 եւ զԲաղդատ բռնաւոր Սաւքեցւոց *om.* B.

paires de bœufs, et tuèrent ses serviteurs. Quelqu'un arriva et le raconta à Job. Celui-ci répondit : « Le Seigneur a donné, le Seigneur a ôté; que le nom du Seigneur soit béni! »

Pendant que les fils et les filles de Job mangeaient et buvaient chez leur frère aîné, Satan ébranla la maison et la fit écrouler sur eux. Quelqu'un vint l'annoncer à Job; celui-ci se leva, adora Dieu et dit : « Nu je suis sorti du sein de ma mère et tout nu je retournerai dans la terre. Le Seigneur a donné, et le Seigneur a ôté; que le nom du Seigneur soit béni! » Et Satan s'en alla honteux.

Lorsque les anges se présentèrent devant le Seigneur, de nouveau Satan vint aussi. Le Seigneur lui dit : « As-tu remarqué mon serviteur Job? » Satan lui répondit : « Parce qu'il est sain de corps et a sa femme, mais permets-moi d'étendre ma main sur lui. » Le Seigneur le lui permit et dit : « Tu n'attenteras pas à sa vie. » Satan frappa le corps de Job et lui fit des plaies des pieds
* A fol. 252 v° a. jusqu'à la tête. Et (Job), ses plaies remplies de vers, * demeurait assis sur le fumier, et ayant pris un tesson il en grattait la sanie.

Satan mit en mouvement les amis de Job, Éliphaz roi de Théman, Sophar (*Sorph*) roi de Naama (*Minetzouotz*), Baldad tyran de Suhé (*Sarkétzouotz*) et Éliu (*Eglious*) (fils) de Barachel, de la famille de Ram (*Aram*), qui vinrent

յազգականութենէ Արամայ, որ եկին առ Յոբ, եւ ոչ ծանեան զնա զի նստէր յաղբեւս. եւ ապա գիտացեալ՝ բարձին զձայնս իւրեանց եւ լացին, եւ ապա նստան լուռ :

Եւ բացեալ Յոբ զբերան իւր սկսաւ անիծանել զօր ծննդեան իւրոյ ի դէմս նախաստեղծ կնոջն : Եւ ապա բարեկամքն մարտեան ընդ նմա բանիւք բազմօք, եւ կամէին ի սուտ հանել զվկայութիւնն Աստուծոյ վասն Յոբայ թէ արդար է : Եւ Յոբ յաղթեաց նոցա ճշմարիտ բանիւք : Եւ ապա ի ձեռն կնոջն Յոբայ կամեցաւ սատանայ կորուսանել զվաստակս նորա, որ ասէր ցՅոբ. Հայհոյեա՛ զԱստուած զի սպանցէ զքեզ եւ զերծայց ես ի նախատանաց : Եւ ասէ Յոբ. Իբրեւ զմի ի կանանց անզգամաց խօսեցար. զբարին ընկալաք ի ձեռանէ Տեառն, չարեացս ո՞չ համբերեմք : Եւ այսպէս յամենայնի յաղթող գտաւ Յոբ, եօթն ամ կացեալ ի փորձութեանն եւ ի ցաւսն : Եւ սատանայ գնաց ամաչեցեալ :

Եւ Տէր առողջացոյց զՅոբ եւ մեծացոյց կրկին քան զառաջինն : * Ետ նմա ոչխարս * A fol. 252 v° b.
չորեքտասան հազար, եւ լուծս եզանց հազար, եւ ուղտս վեց հազար, եւ էշս մատակ հազար, եւ ոսկի եւ արծաթ բազում յոյժ, եւ եօթն որդիս եւ երիս դստերս. եւ կոչեաց զառաջնոյն անունն՝ Տիւ, եւ զերկրորդին՝ Կասիա, եւ զերրորդին՝ Ամաթեղջիւր. եւ ոչ գտանէին նման դստերացն Յոբայ ի վերայ երկրի : Ետես Յոբ զորդիս որդւոց իւրոց

5-6 թէ արդար ... կնոջն Յոբայ *om.* B || 7 նորա] յարոյց զկինն *add.* B.

auprès de Job; et ils ne le reconnurent pas, car il était assis sur le fumier; mais l'ayant ensuite reconnu, ils élevèrent la voix et pleurèrent, et ensuite ils s'assirent en silence.

Et Job, ayant ouvert sa bouche, commença par maudire le jour de sa naissance dans la personne de la première femme créée. Ensuite ses amis luttèrent avec lui avec de longs discours et ils voulaient rendre faux le témoignage de Dieu que Job était un homme juste. Mais Job les vainquit par des paroles de vérité. Satan voulut alors perdre les mérites de Job par l'entremise de sa femme, qui dit à Job : « Maudis Dieu pour qu'il te tue et que je sois délivrée des insultes. » Mais Job répondit : « Tu as parlé comme une femme insensée. Nous avons reçu le bonheur de la main du Seigneur, et le malheur nous ne le supporterons pas? » C'est ainsi que Job fut vainqueur en tout, après avoir tenu sept ans dans les épreuves et les douleurs. Et Satan se retira honteux.

Le Seigneur guérit Job et le rendit deux fois plus riche qu'avant. * Il lui * A fol. 252 v° b.
donna quatorze mille brebis, mille paires de bœufs, six mille chameaux et mille ânesses, de l'or et de l'argent en grande quantité, sept fils et trois filles, et il appela la première Jémima (*Div*), la deuxième Ketsia (*Kassia*) et la troisième Kéren-Happouk (*Amatheldjiur*). Sur la terre on ne trouvait pas pareilles aux filles de Job. Job vit ses fils et les fils de ses fils jusqu'à la quatrième

յազգ չորրորդ. եւ վախճանեցաւ Յոբ ամաց երկու հարիւր քառասուն եւ ութից, եւ գրեալ է Յոբայ յառնել ընդ այնոսիկ զորս Տէր յարուցանէ ։ Եւ կատարի յիշատակ արդարոյն Յոբայ Մայիսի Զ, ի փառս Քրիստոսի ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Ակակիոսի ։

Յաւուրս անօրէն արքային Մաքսիմիանոսի էր սուրբն Ակակիոս ի Կապուտակացոց երկրէն, զօրական լեալ ի գունդս Մարտիսոնայ ։ Եւ վասն զի էր քրիստոնեայ կալան զնա եւ տարան առաջի Փիրմոյ իշխանին, եւ խոստովանեցաւ ուղիղ հաւատով զանունն Քրիստոսի. եւ խիստ եւ դառն չարչարանօք տանջեցին զնա, եւ յուղարկեցին կապանօք առ Բիբիանոս դատաւորն ։ Եւ նորա առեալ զնա եւ այլ կապեալս՝ տարաւ զկնի իւր ի Բիւզանդիա քաղաք, եւ անդ կարծրագոյն գանիւք չարչարեաց զծառայն Քրիստոսի, եւ ոչ կարաց պատրել սնոտի խաբէութեամբ՝ արկ զնա ի բանդ ։ Եւ
* A fol. 253 r° a. հրեշտակ Աստուծոյ իջեալ ողջացոյց զվէրսն նորա * եւ որպէս արբանեակ սպասաւորեաց նմա ։

Եւ առաքեցաւ այլ իշխան ի Բիւզանդիա Փալկելանոս անուն, եւ նա հրամայեաց հատանել զգլուխ նորա ։ Եւ յորժամ տարան ի տեղին աղօթեաց առ Աստուած, եւ ի

1 յազգ] զազգ B || 3 Մայիսի Զ] եւ Ահկի ԻԹ *add.* B || 4 Ակակիոսի] վկային Քրիստոսի *add.* B || 8 չարչարանօք տանջեցին] տանջանօք չարչարեցին B || 12 Եւ հրեշտակ... սպասաւորեաց նմա *om.* B.

génération. Job mourut âgé de deux cent quarante-huit ans. Il est écrit que Job ressuscitera avec ceux que Dieu ressuscitera. La commémoration de Job, le juste, a lieu le 6 mai à la gloire du Christ.

En ce jour martyre de saint Acacius.

Aux jours de l'impie empereur Maximin, vivait saint Acacius ; il était du pays de Cappadoce, soldat dans la légion de Martisson. Et parce qu'il était chrétien, on le saisit et on le conduisit devant le gouverneur Phirm. Il confessa avec vraie foi le nom du Christ. On le tortura par de durs et cruels supplices et on l'envoya chargé de liens chez le juge Bibianus. Celui-ci l'ayant pris ainsi que d'autres pareillement liés, les emmena à sa suite à la ville de Byzance. Là, il infligea au serviteur du Christ le supplice d'une très rude bastonnade, et n'ayant pu le tromper par de vaines attrapes, il le fit jeter en prison. Mais
A fol. 253 r° a. l'ange de Dieu, étant descendu (du ciel) guérit ses plaies * et le servit comme un serviteur.

Un autre gouverneur fut envoyé à Byzance, nommé Phalkelanus, qui ordonna de trancher la tête (à Acacius). Lorsqu'on l'eut conduit au lieu (d'exécu-

կատարել զաղօթսն հատին դահիճքն զգլուխն սրբոյն Ակակիոսի Մայիսի Զ ։ Եւ արք երկիւղածք թաղեցին զնա ի տեղի նշանաւոր որ կոչի Եօթնաստանդուղս ի Բիւզանդիա քաղաքին ։

[B * Ի սմին աւուր յիշատակ Եւոդոսի պատրիարգի Անտիոքայ, որ առաջին եկաց յետ Պետրոսի առաքելոյն, եւ վկայութեամբ կատարեցաւ ։ * B p. 204 a.

Եւ յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս մեծ եւ բարեպաշտ իշխանն Հայոց քաջ եւ յաղթող պարոնն Ռուբէնն, ազգականն թագաւորին Գագկայ ։]

Ահկի Լ, եւ Մայիսի Է ։ Տօն է Երեւման սուրբ Խաչին որ ի Գողգոթա ։

Ի ժամանակս արքային Կոստանդեայ որդւոյ սրբոյն Կոստանդիանոսի մեծին, եւ Կիւրղի Երուսաղեմայ հայրապետին, յաւուրս սրբոյ Պենտակոստէին յամսեանն Ահկի Լ, եւ Մայիսի Է, յերրորդ ժամու աւուրն երեւեցաւ պատուական եւ կենդանարար սուրբ խաչն Քրիստոսի, լուսաւոր տեսլեամբ, զոր տեսին ամենայն ժողովուրդքն ի վերայ սրբոյն Գողգոթայ, տարածեալ մինչեւ ի լեառն Ձիթենեաց. եւ ի պայծառութենէ

1 Ակակիոսի] Ահկի ԻԹ եւ *add.* B || 2 նշանաւոր *om.* B || 8 Տօն... Գողգոթա] Տօն Երեւման Խաչին Քրիստոսի յԵրուսաղէմ ի յերկինս հանդէպ սուրբ Գողգոթայի ի լերինն Ձիթենեաց B.

tion) il pria Dieu, et comme il achevait sa prière, les bourreaux tranchèrent la tête à saint Acacius, le 6 mai. Des hommes craignant Dieu l'inhumèrent dans un endroit choisi qui s'appelle Eotnassandoughs[1], dans la ville de Byzance.

[B * En ce même jour commémoration d'Evodus le patriarche d'Antioche qui fut le premier (patriarche) après l'apôtre Pierre et mourut martyrisé. * B p. 204 a.

En ce jour aussi reposa dans le Christ le grand et pieux prince d'Arménie, le vaillant et victorieux Baron Rouben, parent du roi Gagik.]

30 AHÉKAN, 7 Mai.

Fête de l'apparition de la sainte Croix à Golgotha.

A l'époque de l'empereur Constance, fils du grand saint Constantin, et du patriarche de Jérusalem Cyrille, aux jours de la sainte Pentecôte, le 30 du mois d'ahékan et le 7 mai, à la troisième heure de la journée, la sainte Croix du Christ, précieuse et vivifiante, apparut sous une apparence lumineuse, que tout le peuple aperçut sur le saint Golgotha s'étendant jusqu'au mont des Oli-

1. Mot à mot : Les sept Escaliers, Heptaskalon.

լուսոյն ծածկեցան ճառագայթք արեգականն ։ Եւ խնդութեամբ մեծաւ լցաւ ամենայն անձն ։ Ծերք եւ երիտասարդք, կանայք եւ մանկունք ընթացան յեկեղեցին մեծաւ
* A fol. 253 r° b. գոհութեամբ եւ ուրախութեամբ * փառս ետուն Աստուծոյ ընդ ահագին սքանչելիսն որ արար առ քրիստոնեայսն, եւ յամօթ արար զանհաւատ ազգն Հրէից, զոր տեսեալ փախեան եւ թաքեան ի յարկս իւրեանց ։

Եւ երանելին Կիւրեղ հայրապետն գրեաց առ արքայն Կոստանդիոս զերեւումն երկրպագելի խաչին Քրիստոսի, յորում պատճէնն գրեալ է ի գիրս վարդապետութեան իւրոյ ։

1 լցաւ *om.* B || 2 կանայք] աղայօք *add.* B || 6 հայրապետն] Երուսաղեմի *add.* B || 7 պատճէնն] պատճեանն B || 7 վարդապետութեան իւրոյ ։] Եւ արդ՝ ո՞ր բերան բաւական իցէ պատմել զզօրութիւն ամենապայծառ խաչին. զի խաչին կապանքն մեր անիծիցն որ ի ձեռն յանցանացն՝ լուծան. նախահայրն մեր փրկեցաւ. ախեղերք ազատեցան ի ծառայութենէ սատանայի ։ Խաչին զմեզ ի խաւարային գնացիցն լուսաւորեաց, ի խաբեցեալ կռապաշտութեանցն դարձոյց, զցրուեալսն ժողովեաց, զվարատեալսն միաւորեաց, եւ արար քաղաքակից եւ ընտանիս Աստուծոյ ։ Եւ արդ ո՞ր բերան բաւական իցէ պատմել զզօրութիւնն սորա խաչին. զի զայս խաչ մարգարէքն իբրեւ զպատրուակաւ քարոզեցին, առաքեալքն խաչին պարծէին, մարտիրոսքն նովաւ պսակէին, ուխտաւորքն ի նա ապաւինէին, եւ ամենայն արդարքն նովաւ փառաւորէին ։ Քանզի զայս խաչ կենարար՝ Հրէից յիմարութիւն ճանաչեմք, եւ փրկեալքս մեզ զօրութիւն Աստուծոյ, մեղաւորաց թողութիւն, արդարոց ամրութիւն, կեցուցիչ կենդանեաց, եւ հանգուցիչ մեռելոց, եւ պահապան ամենայն աշխարհի ։ Այս խաչ՝ որք հաւատով ապաւինին ի նա, զմթերս ամենայն յանցանացն բառնայ, զախտս դիւաց հալածէ, զհիւանդութիւնս բժշկէ, զմահս ապաժամս ապամեալս դադարեցուցանէ, զցասումն բարկութեանն արգելու, զողորմութիւնս երկնային առաքէ, զպտուղս անդաստանաց բազմացուցանէ ։ Այս խաչ կենարար՝ որք հաւատով ապաւինին ի նա, ի յորձանաց գետոց ապրեցուցանէ, ի ժանեաց գազանաց փրկէ, ի բռնութենէ իշխանաց ազատէ, եւ յամենայն փորձանաց զերծուցանէ ։ Այս խաչ կենարար՝ զպաշտօնեայս իւր պահէ, զքահանայս պատուէ, զթագաւորս շքեղացուցանէ, զեկեղեցիս լուսաւորէ, եւ աշխարհի շինութիւն շնորհէ ։ Այս խաչ կենարար ամենեցուն բաւէ, զամենեսեան լուսաւորէ եւ լցուցանէ եւ պայծառացուցանէ երկնաւոր պտղօք ։ Եւ արդ՝ ո՞ր բերան բաւական

viers. Devant la clarté de la lumière les rayons du soleil s'éclipsèrent. Tous furent remplis d'une grande joie. Vieillards et jeunes hommes, femmes et enfants, coururent à l'église avec de grandes actions de grâces, et avec allé-
*A fol. 253 r° b. gresse * ils rendirent gloire à Dieu pour le grandissime miracle qu'Il avait fait en faveur des chrétiens, et pour la honte dont il avait confondu le peuple infidèle des Juifs, qui à cette vue prirent la fuite et se cachèrent dans leurs maisons.

Le bienheureux patriarche Cyrille écrivit à l'empereur Constance l'apparition de la Croix adorable du Christ; la copie faite sur cette lettre se trouve dans les livres de sa doctrine[1].

1. Migne, *P. G.*, XXXIII, 1165-1178.

[B * Յայսմ աւուր յիշատակ սրբոյն Փիլիկտիմոնի եւ տղայոյն եւ Ռուսինայ կնոջն եւ երկու որդւոցն ։ *B p. 205 b.

Եւ յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս առաքինի եւ իմաստուն պատուելի քահանայն Ներսէս որդի թագաւորին Հայոց Լեւոնի ։]

իցէ պատմել զզօրութիւն խաչին, զի խաչիւն սրբին սեղանք մեր սրբութեամբ, օրհնի պատարագ մեր հաշտութեամբ, կնքի մկրտութիւն մեր բաւարար, հաստատի աւարտումն քահանայութեանն, կատարին աղօթք մեր սրբապարք, լուսաւորեալ պայծառանան ամենայն եկեղեցիք Քրիստոսի ։ Եւ արդ որպիսի՞ գոհութիւն եւ կամ որչափ փառաբանութիւն առաքեսցուք բազմագութ մարդասիրութեանն Աստուծոյ, որ ոչ միայն ստեղծ զմեզ ի հողոյ՝ այլ շնչով կենդանացոյց, եւ զամենայն լիութիւն պարգեւեաց որդւոց մարդկան, եւ ի ձեռն խաչին յերկին ի վեր արար ճանապարհ ։ Ի ձեռն խաչին զդրախտն եբաց, յարութիւն խոստացաւ, զարքայութիւնն պարգեւեաց ։ Ի ձեռն խաչին՝ մարդիկ ընդ հրեշտակս խառնեցան, եւ հողեղէնք ընդ հոգեղէնս պատուեցան. եւ այս ամենայն բարեաց խաչն եղեւ պատճառ ։ Արդ՝ եկայք ամենեքեան փութասցուք զտօն սուրբ խաչիս յօրինել, եւ զյիշատակն կատարել աստուածային ընծայիւք՝ օրհնութեամբ եւ գոհութեամբ եւ անդադար փառաբանութեամբ ։ Ի ձեռն սրբոյ խաչին փառաւորել զՀայր եւ զՈրդի եւ զՀոգին սուրբ, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս, ամէն ։ *add.* B.

[B * En ce jour commémoration de saint Philiktimon et de son enfant, de la femme Roussine et de ses deux fils. *B p. 205 b.

En ce même jour reposa dans le Christ le vertueux et sage révérend prêtre Nersès, fils du roi d'Arménie Léon.]

NOTES ADDITIONNELLES

I. — Traduction du texte arménien, page 348, variantes, ligne 3.

Après la vivifiante passion de Notre-Seigneur Jésus-Christ, sa divine résurrection, son ascension glorieuse auprès du Père au ciel, ses saints apôtres et ses bienheureux disciples, qui furent des témoins oculaires de tout, parcoururent, sur l'ordre du Saint-Esprit, l'univers entier pour dissiper les ténèbres de l'idolâtrie par la lumière de l'évangile. Aussi Pierre, arrivé à Rome, avait avec lui son disciple et compagnon de route, le bienheureux apôtre Marc, qui était le fils de ce chef des apôtres, aimé par lui dès son baptême, ainsi qu'il l'écrit : *Marc, mon fils, vous salue*[1]. Cet apôtre digne de tous les éloges et évangéliste, Marc, était de la nation juive, de la race des prêtres de Lévi et fils de la sœur du saint apôtre Barnabé. Lorsque saint Barnabé fut martyrisé en Chypre, Marc, qui jusqu'alors voyageait avec Barnabé et Paul et les servait, en tant que disciple, dans l'évangile, vint auprès du saint apôtre Pierre. Il était, comme nous l'avons dit, son fils d'après le nouveau baptême; il devint son disciple et voyagea avec lui en le servant, avec obéissance dans l'œuvre de l'évangélisation. C'est ainsi qu'en prêchant la parole de Dieu il arriva avec Pierre à Rome. Il était tellement rempli de toutes sortes d'excellentes qualités, que l'éloge dépasse toute expression, car, instruit par Paul, après s'en être séparé, il fit disparaître avec une extrême énergie toute trace d'inactivité de sa personne. Il possédait avant tout une douceur soumise et une humilité

1. Épitre de Saint Pierre, v, 13.

d'esprit, et, en restant auprès de Pierre dans la principale des villes, Rome, tous deux, par divers miracles et par l'enseignement de tous les jours, convertirent de nombreuses gens à la foi du Christ et réfutèrent l'erreur de Simon. Après que Pierre et Marc y furent restés quelques jours, et y eurent semé abondamment la parole de Dieu, Pierre sacra Marc évêque d'Alexandrie d'Égypte et l'y envoya. Il s'y rendit, parcourut en prêchant l'évangile tout le pays d'Égypte, la Libye, les Barbares, la Pentapole, Marmarika, Amoniacon et la Phénicie et d'autres provinces environnantes, aux jours (de Tibère)...

II. — Traduction du texte arménien, page 351, variantes, ligne 5.

Les fidèles, enhardis par la puissance de Dieu, allèrent retirer des flammes le corps entier du saint et le transportèrent à l'endroit où il avait toujours prié et prêché, puis ils l'inhumèrent avec parfums et encens en grande solennité dans un tombeau creusé dans le rocher du côté est de la ville. L'apôtre et l'évangéliste du Christ, Marc, qui fut prêtre et martyre, et le premier dans Alexandrie, fut martyrisé le 18 ahékan, le 25 avril, le trentième jour du mois des Égyptiens et le seizième du mois des Hébreux, après que cinquante-trois ans s'étaient écoulés depuis l'incarnation du Christ.

D'aucuns disent que sa mort eut lieu aux jours des empereurs Gaïus et Julius; d'autres la huitième année de l'empereur Néron; mais il fit sa prédication aux jours de l'empereur Tibère. Les apôtres l'ont appelé évangéliste parce qu'il a écrit l'évangile selon son nom d'après les paroles et les récits du saint apôtre Pierre.

Saint Marc était de taille moyenne, pas trop haut ni trop grand ni trop petit ni trop ramassé, mais bien proportionné, bien fait et d'une taille parfaite. Il commençait à blanchir, sans paraître trop vieux, vieilli plutôt de corps que de figure. Il avait un beau visage, un nez long et droit avec des narines développées qui ne l'écrasaient pas et pleines de finesse; il avait seulement la tête grosse, les cheveux bien disposés, mélangés de blancs, un beau regard droit, des sourcils épais, rapprochés, de grands yeux, un front large, avec un commencement de calvitie, une barbe fournie, serrée, pas trop courte ni trop longue, le teint couleur de blé; il mangeait très peu.

De son caractère il était miséricordieux, compatissant avec tous ceux qu'il rencontrait. Il parlait bien, était conciliant, d'humeur gaie et d'un accueil facile, plein des grâces de Dieu : les grâces du Saint-Esprit brillaient en sa personne. Son âme était remplie de toutes sortes de bonnes qualités, au point que la grâce qui émanait de sa personne était l'indice des vertus de son âme.

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE

TER ISRAEL

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE TER ISRAEL

PUBLIÉ ET TRADUIT

PAR

Le Dr G. BAYAN

X

MOIS DE MARÉRI

A = Paris, Bibliothèque Nationale, Fonds arménien,
N° 180, fol. 253 verso à fol. 276.

B = Édition officielle du Synaxaire arménien de
Ter Israël de Constantinople, 1834 :

*Յայսմաւուրք ըստ կարգի ընտրելագոյն օրինակի Յայսմաւուրաց
Տէր Իսրայէլի ։ Կոստանդնուպօլիս*, 1834 ։

L'exemplaire dont nous nous sommes servi est
celui des RR. PP. Bollandistes.

Մարերի Ա եւ Մայիս Ը ։ Յիշատակ սրբոյ Յովհաննու առաքելոյն եւ աստուածաբան աւետարանչին յօրն յորում բղխէ տապանն զմանանայն ։

Յովհաննէս աշակերտն Քրիստոսի՝ որդի էր Զեբեդեայ. եւ Սողոմէի մայրն նր դուստր էր Յովսեփայ անուանելոյն այր Մարիամայ աստուածածնին ։ Յովսէփ չորս որդիս ունէր. զՅակոբոս, զՍիմոն, զՅուդա եւ զՅովսի ։ Ունէր եւ երիս դստերս. զԵսթեր, զՄարթա եւ զՍողոմէի որ էր կին Զեբեթեայ եւ մայր Յակոբայ եւ Յովհաննու ։ Եւ վասն այնորիկ էր Փրկիչն քեռի Յովհաննու՝ որպէս եղբայր Սողոմայ դստերն Յովսեփայ. եւ որպէս որդիքն Յովսեփայ եղբարք անուանին Քրիստոսի, նոյնպէս եւ դստերքն քորք ։

Եւ Յիսուս միայն զՊետրոս մկրտեաց ձեռօք իւրովք, եւ Պետրոս զԱնդրէաս զեղբայրն իւր, եւ Անդրէաս զՅակոբոս եւ զՅովհաննէս, եւ Յակոբոս եւ Յովհաննէս զայլ առաքեալսն ։

Եւ յորժամ զՅիսուս կալան ամենեքեան * փախեան, բայց միայն Յովհաննէս եկաց * A fol. 253 v° a.
առ նմա. եւ ի խաչին նա միայն էր, եւ ի գերեզմանն նախ քան զՊետրոս նա ընթացաւ.

1 Յիշատակ] եւ տօն *add.* B || 2 զմանանայն] եւ յիշատակ Տեղեանն *add.* B || 10-13 Եւ Յիսուս... առաքեալսն *om.* B.

1 MARÉRI, **8 Mai.**

Commémoration de saint Jean, apôtre, l'évangéliste théologien, au jour où sa tombe émet de la manne.

Jean, disciple du Christ, était fils de Zébédée; sa mère Salomé (*Soghoemi*) était fille de Joseph, surnommé l'époux de Marie, Mère de Dieu. Joseph avait quatre fils : Jacques, Simon, Jude et Osée (*Horsi*). Il avait également trois filles : Esther, Marthe et Salomé, qui fut l'épouse de Zébédée et la mère de Jacques et Jean. C'est pourquoi le Sauveur était l'oncle maternel de Jean, en tant que frère de Salomé (*Soghoma*), fille de Joseph ; car de même que les fils de Joseph sont appelés frères du Christ, de même les filles (sont appelées) ses sœurs.

Jésus ne baptisa que Pierre de ses propres mains, Pierre (baptisa) son frère André, André (baptisa) Jacques et Jean, et Jacques et Jean (baptisèrent) les autres apôtres.

Lorsqu'on eut saisi Jésus, tous * s'enfuirent, excepté Jean qui resta seul * A fol. 253 v° a.
auprès de Lui ; il était également seul à la crucifixion, et c'est lui qui accourut

եւ յետ յարութեանն զԱստուածածինն առ ի տուն իւր մինչեւ ննջեաց ։ Եւ սա միայն գտաւ յերկրի երիս մայրս ունելով. մին՝ Սողոմի որ ծնաւ զինքն, եւ միւս՝ Որոտման որդի ըստ բանի Տեառն, եւ երրորդ՝ Աստուածածինն որպէս եւ ասաց Տէր ի խաչին. Ահա մայր քո ։ Եւ զամենասրբուհի Աստուածածինն Պետրոս եւ Յովհաննէս մկրտեցին ։ Եւ վասն Քրիստոսի գալստեանն ի ննջումն Աստուածածնին սա գրեաց ։ Եւ գնաց յԵփեսոս եւ զտաճար կռոցն Արտեմիդոսի աղօթիւք կործանեաց, եւ քառասուն հազար անձն որք պաշտէին զկուռսն ազատեաց եւ դարձոյց յաստուածպաշտութիւն ։

Յայսմ աւուր յիշատակ է Արսենի մեծի անապատականի ։

Երանելին Արսէնիոս էր մեծ իշխան Թէոդոսի մեծի արքային, յոյժ հանճարեղ եւ իմաստուն. եթող զամենայն եւ կրօնաւորեցաւ, եւ առաքինի վարուք եղեւ մեծ ճգնաւոր ։

Եւ յորժամ մեռանէր Թէոդոս թագաւորն արար զնա թագաւորահայր, եւ յանձնեաց ի նա զերկուս զորդիս իւր * զԱրկադէոս եւ զՈնորիոս փոքր պատանեակս ։ Եւ

* A fol. 253 v° b.

1-5 Եւ սա միայն... մկրտեցին *om.* B || 7 յաստուածպաշտութիւն] յաստուածգիտութիւն B || 9 յիշատակ... անապատականի] տօն եւ հանգիստ սուրբ եւ մեծ հօրն մերոյ եւ ճգնաւոր հօրն հարանց Արսենիոսի երանելոյ սինկլոսին B || 11 եւ առաքինի... ճգնաւոր *om.* B.

le premier au tombeau avant Pierre ; après la résurrection, il prit chez lui la Mère de Dieu jusqu'à sa dormition. Il fut le seul sur la terre qui eut trois mères : d'abord Salomé (*Soghormi*) qui le mit au monde, ensuite (comme) fils du Tonnerre selon l'expression du Seigneur, troisièmement la Mère de Dieu comme le Seigneur le lui dit sur la croix : *Voici votre mère*[1]. Pierre et Jean baptisèrent la très sainte Mère de Dieu ; mais c'est ce dernier qui écrivit au sujet de la venue du Christ à la dormition de la Mère de Dieu. Il se rendit à Éphèse et démolit par ses prières le temple de l'idole Artémis (*Artémidosi*), délivra les quarante mille personnes qui adoraient l'idole et les convertit au culte de Dieu.

En ce jour commémoration du grand anachorète Arsène (*Arseni*).

Le bienheureux Arsène (*Arsenios*) était un grand prince de l'empereur Théodose le Grand, très intelligent et sage, qui, abandonnant tout, se fit moine et devint un grand ascète d'une vie pleine de vertus.

L'empereur Théodose, sur le point de mourir, le proclama régent et lui

* A fol. 253 v° b. confia ses deux fils * Arcadius (*Arkadēos*) et Honorius (*Onorios*), encore jeunes

1. Jean, XIX, 27.

անոյց զնոսա բարեպաշտութեամբ մինչեւ եղեն չափահասք. եւ թագաւորեցին Ոնո-րիոս ի Հռոմ եւ Արկադէոս ի Կոստանդնուպոլիս ։

Եւ Արսէնիոս դարձաւ ի Հռոբոմ, եւ ուխտէր իւր որ յամենայն շաբաթ օր ի տասնե-րորդ ժամուն յայգ կիւրակէ՝ թողոյր զշող արեգականն ի թիկունս իւր, եւ ինքն կանգնեալ կայր յարեւելս՝ զձեռսն եւ զաչսն յերկինս ունելով սաղմոսէր արտասուօք եւ ոչ նստէր եւ ոչ զաչսն եւ զձեռսն իջուցանէր մինչեւ յառաւօտն ։ Եւ յորժամ ծագէր արեգակն զճառագայթս իւր յերեսս նորա, յայնժամ իջուցանէր զձեռս իւր եւ նստէր ։

Ասէր երանելին Արսէնիոս. Ամենայն չար որ ոչ կատարի՝ չէ չար, եւ ամենայն բարի որ ոչ կատարի՝ չէ բարի ։ Նոյնպէս եւ մեղք եւ արդարութիւն թէ ոչ կատարին՝ ոչ ինչ են ։ Մարդ որ ոչ ունի ի միտս իւր խորհուրդ բարի եւ չար՝ նման է երկրին Սոդոմայ եւ Գոմորայ, քանզի ապտապրին է եւ ոչ փուշ ունի ի նմա եւ ոչ խոտ դալար, իսկ ի բարի երկիր բուսանի ցորեան եւ որոմն. եւ ամենայն որ քան զչափն աւելի է՝ դիւական է ։ Բարի է երթալ ընդ արքունական պողոտան եւ մի յաջ խոտորել եւ մի յահեակ ։

Ասացին ծերքն ընդ Արսէնիոս. Ընդէ՞ր ոչ * աղաչես զԱստուած եւ հանես զդեւս * A fol. 254 r° a.

enfants. Il les éleva pieusement jusqu'à ce qu'ils devinrent adultes; puis Honorius régna à Rome et Arcadius à Constantinople.

Arsène retourna à *Hrobom*[1], fit vœu que tous les samedis à partir de la dixième heure jusqu'à l'aube du dimanche, laissant les rayons du soleil derrière son dos et se tenant face à l'orient, les mains et les yeux élevés vers le ciel, il psalmodierait les larmes aux yeux, sans s'asseoir ni baisser les yeux et les mains. Et lorsque le soleil levant dardait ses rayons sur son visage, alors il abaissait ses mains et s'asseyait.

Le bienheureux Arsène disait : « Tout mal non accompli n'est pas mal, et tout bien non accompli n'est pas bien. De même le péché et la justice non accomplis ne sont rien. L'homme qui ne produit pas dans sa pensée une idée bonne et mauvaise, ressemble à la terre de Sodome et de Gomorrhe, car elle est stérile et il n'y pousse ni épine, ni herbe tendre; tandis que dans une bonne terre il y pousse du blé et de l'ivraie. Tout ce qui est au-dessus de la mesure est diabolique. Il est bon de suivre la route royale et de ne point s'écarter à droite ou à gauche. »

Des vieillards s'entretinrent avec Arsène : « Pourquoi * ne pries-tu point * A fol. 254 r° a.

1. Mot qui semble dépourvu de sens. Arsène se rendit en Égypte, cf. H. Delahaye, *Synaxarium Constantinopolitanum* dans *Propylæum ad Acta SS. novembris*, col. 663-6. *Syn. Cp.* porte Αἴγυπτον; *Syn. sel.* Ἀλεξάνδρειαν et Σκήτει. Le synaxaire arménien donne, pour la suite, la légende de *Syn. sel.;* mais on ne voit pas comment s'est formée la leçon Hrobom.

ի մարդկանէ, եւ աղօթիւք զհիւանդս բժշկես որպէս եւ այլ ճգնաւոր հարքն ։ Ասէ Արսէնիոս· Ես աղաչեմ զԱստուած որ յիս դեւք ոչ մտցեն, եւ աղօթեմ որ զհիւանդութիւն հոգւոյս իմոյ բժշկէ ։

Հարցին ծերքն զԱրսէնիոս եթէ Երկու արք էին, մինն աբեղայ եւ միւսն աշխարհական ։ Խորհեցաւ աբեղայն զի վաղիւն ձգեսցէ զկարգ աբեղայութեանն եւ լինիցի աշխարհական, եւ խորհեցաւ աշխարհականն՝ զի վաղիւն լինիցի աբեղայ. եւ ի գիշերին յանմիկ մեռան երկոքեանն ։ Արդ յո՞ր կարգի լիցին աբեղայն եւ աշխարհականն ։ Ասէ Արսէնիոս. Աբեղայն մեռաւ որպէս աբեղայ, եւ աշխարհականն որպէս աշխարհական, զի որպէս գտան ի ժամ մահուն այնպէս եւ գնացին ։

Եւ հանգեաւ սուրբ ճգնաւորն Արսէնիոս Մայիսի Ը ։

Յայսմ աւուր յիշատակ Սմբատայ Հայոց թագաւորին ։

Առաջին թագաւորն Հայոց յազգէն Բագրատունեաց եղեւ Աշոտ, որ յառաջ իշխանաց իշխան էր ։ Եւ իշխանն Իսմայելի Աբդլա առաքեաց նմա թագ ի ձեռն Յուսփայ զօրավարին իւրոյ ։ Եւ լուեալ արքայն Յունաց Վասիլ առաքեաց եւ նա թագ

10 Մայիսի Ը] եւ գնաց առ Քրիստոս *add.* B || 11 յիշատակ] ի Հայք վկայութիւն B || 13 Իսմայելի] Հագարացւոց B || 14 Վասիլ] կայսր *add.* B.

Dieu pour chasser les démons des hommes et guérir, par tes prières, les malades comme le font d'autres pères ascètes? » Arsène répondit : « Moi, je prie Dieu pour que les démons n'entrent pas en moi, et je Le prie de guérir les maladies de mon âme. »

Des vieillards interrogèrent Arsène : « Il y avait deux hommes, dont l'un était religieux et l'autre laïc. Le religieux songeait à quitter l'état religieux le lendemain et à se faire laïc, et le laïc songeait à se faire religieux le lendemain, mais tous deux moururent dans la même nuit. Dans quel état se sont-ils donc trouvés, le religieux et le laïc? » Arsène répondit : « Le religieux est mort comme religieux et le laïc comme laïc, car ils sont partis comme ils se sont trouvés à l'heure de la mort. »

Le saint ascète Arsène reposa le 8 mai.

En ce jour commémoration de Sembat (*Sempad*), roi d'Arménie.

Le premier roi d'Arménie de la race des Bagratounis fut Ashot (*Asot*), qui était auparavant prince des princes. L'émir musulman[1] Abdallah (*Abdla*) lui envoya une couronne par l'intermédiaire de son général Yousouf (*Yousphay*).

1. Mot à mot : l'émir d'Ismaël. C'était Abou'l-Abbas Ahmad II Almutamid 'ala'llâh (870-892).

Աշոտոյ. եւ պսակեալ նա յերկուց թագաւորացն՝ եղեւ ճոխ թագաւոր, եւ արար խաղաղութիւն եւ շինութիւն աշխարհին Հայոց : * Շինեաց եւ բազում եկեղեցիս փառաւորս, եւ վախճանեցաւ աստուածպաշտութեամբ եւ լի հաւատով : * A fol. 254 r° b.

Եւ յետ նորա թագաւորեաց որդի նորա Սմբատ, հայրենի առաքինութեանցն նմանեալ, այր կատարեալ յամենայն բարեգործութիւնս : Եւ կացոյց ընդ ձեռամբ իւրով թագաւորս Վրաց՝ զԱտրներսեհ, եւ Եգերացւոց՝ զԿոստանդին. եւ կայր խաղաղութեամբ եւ աստուածպաշտութեամբ :

Ընդ այն ժամանակս զօրավարն Իսմայէլի Աֆշին՝ որդին Աբուսաճի՝ եղբայր Յուսփայ, ապստամբեաց յամիրապետէն իւրմէ եւ կուտեաց զօրս ի վերայ նորա, եւ առաքեաց առ Սմբատ թագաւորն օգնել նմա. նոյնպէս եւ ամիրապետն առաքեաց առ Սմբատ թագաւորն եւ խոստացաւ բազում պարգեւս զի մի օգնեսցէ Աֆշինի : Եւ ի լինել մարտին յաղթեաց ամիրապետն, եւ կալեալ զԱֆշին եդ ի բանդի, եւ պատուիրեաց Սմբատայ մեծամեծ պարգեւս տալ :

Յետ բազում ժամանակաց արձակեցաւ չարն Աֆշին ի կապանաց, եւ կարգեցաւ ի

8 Իսմայէլի] Հագարացւոց B || 12 եւ պատուիրեաց... տալ] եւ պատուեաց զՍմբատ մեծամեծ պարգեւօք B.

L'ayant appris, Basile, empereur des Grecs, envoya, lui aussi, une couronne à Ashot. Couronné par les deux rois, celui-ci devint un roi puissant et fit régner la paix et le progrès dans le pays d'Arménie. * Il fit construire beaucoup de belles églises et mourut dans la piété et plein de foi. * A fol. 254 r° b.

Après lui régna son fils Sembat, imitateur des vertus de son père, qui accomplit toutes sortes de bonnes actions. Il installa, sous sa dépendance, Aternerseh roi des Géorgiens et (préposa) Constantin aux Egériens [1]. Il vécut en paix et dans la piété.

A cette époque le général musulman Afchin [2], fils d'Abousadj, frère de Yousouf, se révolta contre son émir, rassembla des troupes contre lui, et envoya demander secours au roi Sembat; mais l'émir envoya de même au roi Sembat en lui promettant beaucoup de présents pour qu'il ne vînt point en aide à Afchin. Le combat s'étant engagé, l'émir obtint la victoire, fit prisonnier Afchin et le mit en prison; puis il ordonna de donner à Sembat beaucoup de présents.

Longtemps après le méchant Afchin fut délivré de ses liens et promu

1. L'Egérie est un district du Lazistan, sur le cours inférieur du Tchorok. — 2. Afchin est un titre donné à certains émirs turcs, cf. *Encyclopédie de l'Islam*, t. I, p. 181. Afchin Haydar Ibn Kawus est cité par les historiens arabes en relation avec l'histoire d'Arménie, mais il n'est pas le frère de Yousouf Ibn Abou Saïd, qui fut gouverneur d'Arménie de 849 à 855 environ.

գործ զօրավարութեան, եւ եկն յաշխարհն Հայոց ի Դվին քաղաք : Եւ առաքեաց առ Սմբատ դեսպան սիրոյ եւ խաղաղութեան, եւ երդմամբ ոչ յիշել վասն զի ոչ օգնեաց նմա, այլ եւ շնորհակալ եւս լինէր զի պահեաց զմիամտութիւն առ ամիրապետն. եւ այսպէս խաբանօք կոչեաց առ ինքն :

* A fol. 254 v° a. Եւ յորժամ չոգաւ մեծարեաց * զառաջինն, եւ ապա ուրացաւ ամենայն երդմանցն կալաւ եւ եդ ի բանդի եւ չարչարէր ազգի ազգի տանջանօք եւ ստիպէր ուրանալ զՔրիստոս : Եւ նա հաստատուն կացեալ ի հաւատն իւր պաշտէր զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած :

Եւ նոցա սրեալ եղեգունս հարկանէին ընդ առնացի անդամս նորա, եւ հեղոյր արիւնն իբրեւ զջուր. եւ զաւուրս ամարայնի պահէին ի բանդին ի Դվին բազում տանջանօք : Եւ ապա հանդերձս կուէին ի բերան նորա, եւ տասն այր անկեալ ի վերայ գլխոյ նորա՝ այնպէս վասն հաստատուն կալոյ նորա ի հաւատն Քրիստոսի խեղդեցին զպատուական թագաւորն, եւ զմարմին նորա կախեցին զպարսպէ քաղաքին, եւ թողին աւուրս բազումս : Եւ լոյս մեծ ծագեաց ի վերայ սուրբ մարմնոյն նորա, եւ աւիշքն որ կաթէին ի մարմնոյն խառնեալ ընդ հողն լինէր ի բժշկութիւն ամենայն ցաւոց :

10 ամարայնի] ամարայնոյն B || 12 վասն հաստատուն ... Քրիստոսի *om.* B || 15 ի բժշկութիւն] բժիշկ B.

aux fonctions de général; il vint au pays d'Arménie, à la ville de Dwin. Il envoya à Sembat un ambassadeur (portant un message) d'affection et de paix, en lui jurant de ne plus se souvenir de ce qu'il ne l'avait pas aidé, et le remerciant même d'avoir su conserver la fidélité envers l'émir. C'est ainsi qu'il l'appela à lui en le trompant.

* A fol 254 v° a. Lorsque (Sembat) se rendit auprès de lui, il * commença par lui rendre tous les honneurs, mais ensuite, parjure à tous ses serments, il le fit saisir, le fit mettre en prison et le soumit à différentes tortures, pour le contraindre à renier le Christ. Mais (Sembat) demeura ferme dans sa foi et servit le Christ vrai Dieu.

On lui enfonça des roseaux aiguisés dans le membre viril et le sang coula à flots; puis il fut gardé en prison à Dwin pendant la saison d'été en le soumettant à de nombreuses tortures. Enfin, on lui enfonça des linges dans la bouche, et dix hommes s'étant jetés sur sa tête étouffèrent l'excellent roi, parce qu'il était resté ferme dans la foi au Christ; on suspendit son corps sur le bastion de la ville et on l'y abandonna pendant plusieurs jours. Mais une grande lumière jaillit sur son saint corps et des gouttes d'humeur, qui suintèrent du corps en se mêlant à la poussière, servirent à la guérison de tous les maux.

Այսպէս նահատակեցաւ սուրբ թագաւորն Սմբատ Մարերի Ա եւ Մայիսի Ը. եւ կատարի յիշատակ նորա ընդ յիշատակս Յովհաննու աւետարանչին եւ Արսէնի մեծի ճգնաւորին, ի փառս Քրիստոսի յաւիտեան ։

[B * *Եւ յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս պարոն Լեւոն եղբայրն պարոնի Թորոսի, այր քաջ եւ առաքինի ։*] * B p. 207 b.

Մարերի Բ եւ Մայիսի Թ ։ Տօն է Եսայեայ մարգարէին ։

*Մեծաբարբառն Եսայի մարգարէն էր յԵրուսաղեմէ, եւ սղոցեցաւ ի Մանասէէ թագաւորէ Հրէաստանի, * յորդւոյն Եզեկիայ, եւ թաղեցաւ ընդ կաղնեաւն Առովելի արտաքոյ քաղաքին Գաբաւոնի ։* * A fol. 254 v° b.

Յայսմ աւուր յիշատակ մանկանցն Բեթղեհեմի ։

Ի ծնանելն Յիսուսի Քրիստոսի ի Բեթղեհէմ Հրէաստանի՝ Հերովդէս որդի Անթիպատրոսի յայլազգեաց ունէր զթագաւորութիւնն Հրէից ։ Իբրեւ եկին մոգքն ի Պարսից յԵրուսաղէմ եւ ասէին. Ո՞ւր է որ ծնաւ արքայն Հրէից, զի տեսաք զաստղն

2 Յովհաննու] առաքելոյ եւ *add.* B || 10 յիշատակ] է սուրբ *add.* B || 11 Յիսուսի *om.* B.

C'est ainsi que fut martyrisé le saint roi Sembat le 1er maréri, 8 mai. Sa commémoration a lieu avec celle de Jean l'évangéliste et d'Arsène le grand ascète, pour la gloire du Christ éternellement.

[B * Et en ce jour reposa dans le Christ le baron Léon, frère du baron Thoros, homme valeureux et vertueux.] * B p. 207 b.

2 maréri, 9 Mai.

Fête du prophète Isaïe.

L'éloquent prophète Isaïe était de Jérusalem. Il fut scié par Manassé, roi de Judée[1], * fils d'Ezéchias et fut enterré sous le chêne d'Aroël (*Aroveli*), hors de la ville de Gabaon[2]. * A fol. 254 v° b.

En ce jour commémoration des enfants de Bethléem.

Lorsque Jésus-Christ naquit à Bethléem de Judée, Hérode, fils d'Antipater (*Antipatrosi*), d'entre les Gentils, régnait sur les Juifs. Lorsque les mages vinrent de la Perse à Jérusalem et dirent : « *Où est le roi des Juifs qui*

1. Il faut restituer : de Juda. — 2. Cf. *Syn. Cp.*, col. 667.

նորա յարեւելս եւ եկաք երկիր պագանել նմա ։ Հերովդէս հարցեալ զգիտունս Հրէից առաքեաց զմոգսն ի Բեթղեհէմ, եւ ինքն ուսաւ ի նոցանէ զժամանակ աստեղն երեւելոյ ։

Իսկ յորժամ մոգքն ընդ այլ ճանապարհ գնացին յաշխարհն իւրեանց, Հերովդէս բարկացաւ յոյժ եւ հրամայեաց զօրականաց իւրոց կոտորել զամենայն մանկունսն ի Բեթղեհէմ յերկեմենից եւ ի խոնարհ՝ ըստ ժամանակին զոր ստուգեաց ի մոգուցն. եւ նոքա յարձակեալ գազանաբար ի վերայ Բեթղեհեմի եւ ամենայն սահմանաց նորա, կոտորեցին զամենայն ստնդիեայ մանկունսն զոր գտին յութսուն եւ չորս գեղջէ ։

Իսկ Յովսէփ եւ Մարիամ զքառասուն օր կացեալ ի Բեթղեհէմ՝ բերին ապա զմանուկն Յիսուս յԵրուսաղէմ ի տաճարն Տեառն. եւ ընկալաւ Սիմէոն ի գիրկս իւր,
* A fol. 255 r° a. օրհնեաց զԱստուած եւ զՄարիամ եւ զՅովսէփ, եւ * անտի գնացին ի Նազարէթ, եւ ապա փախեան յԵգիպտոս ։

Իսկ արդարադատն Աստուած ոչ եթող զՀերովդէս առանց պատժոց, այլ պանձեալ մանկանցն արիւնն խնդրեաց ի նմանէ. զի եսպան ինքն զկին իւր եւ զորդիս իւր, եւ անկաւ յախտ չարաչար, եւ որդունք եռային ի նմանէ ։ Եւ ապա ինքն եսպան ձեռօք իւրովք զինքն, եւ այսպէս բարձաւ չարն, եւ ոչ ետես զփառսն Աստուծոյ ։

6 ստուգեաց] տեղեկացաւ B || 8 գեղջէ] եւ էին մանկունքն թուով հազար չորս հարիւր եւ վաթսուն երկու *add.* B || 9 ապա *om.* B || 10 Տեառն *om.* B.

vient de naître? Car nous avons vu son étoile en Orient, et nous sommes venus l'adorer [1] »; Hérode s'enquit auprès des savants Juifs, envoya les mages à Bethléem, et lui-même apprit d'eux la date à laquelle l'étoile était apparue.

Puis, lorsque les mages eurent regagné leur pays par un autre chemin, Hérode, très irrité, ordonna à ses soldats de tuer tous les enfants qui étaient à Bethléem, depuis l'âge de deux ans et au-dessous, selon la date qu'il connaissait exactement par les mages. (Les soldats) assaillirent brutalement Bethléem et tous les environs, et tuèrent tous les enfants au sein qu'ils trouvèrent dans quatre-vingt-quatre villages.

Quant à Joseph et Marie, après être restés quarante jours à Bethléem, ils emmenèrent l'enfant Jésus au temple du Seigneur à Jérusalem; Siméon l'accueillit dans ses bras, et bénit Dieu ainsi que Marie et Joseph, qui se
* A fol. 255 r° a. rendirent * de là à Nazareth, d'où ils s'enfuirent en Égypte.

Mais Dieu, qui est juste, ne laissa point Hérode sans punition, et exigea de lui le sang des enfants innocents; car il tua lui-même sa femme et ses enfants, et subit une maladie terrible, car des vers fourmillaient (sortant) de lui; il finit par se tuer de sa propre main. C'est ainsi que ce méchant disparut et ne vit point la gloire de Dieu.

1. Matth., II, 2.

Իսկ մանկունքն որ կոտորեցան եղեն վկայք Քրիստոսի, որ վասն մեր մանկացաւ Հինաւուրցն, եւ պատուորեաց զնոսա ի գոգն Աբրահամու : Եւ կատարի տօն մանկանցն Բեթղեհեմի Մայիսի Թ, ի փառս Աստուծոյ օրհնելոյ :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Քրիստափորի եւ երկու կանանցն :

Սուրբ եւ փառաւորեալ վկայն Քրիստոսի Քրիստափոր էր ի ժամանակս Դեկոսի ամբարիշտ արքային, եւ անուն էր նորա յառաջ Պռեպրոպոս, ի շանագլուխ ազգէն մարդակերաց, եւ յաւուր պատերազմին ըմբռնեցաւ ի ձեռս կոմսի : Եւ վասն զի ոչ կարէր խօսել՝ աղաչեաց զԱստուած եւ էջ հրեշտակապետ յերկնից եւ մերձեցաւ ի շրթունս նորա, եւ առժամայն խօսել սկսաւ. եւ մտեալ ի մէջ քաղաքին յանդիմանէր զհալածիչսն քրիստոնէից :

Եւ մի ոմն որոյ անուն էր Բաքխոս կալաւ զնա եւ գան եհար ուժգին : Եւ նա ասէ.

1 Քրիստոսի] Աստուծոյ B || 2 Աբրահամու] զի ոչ իսկ վասն Քրիստոսի մեռան՝ այլ եւ փոխանակ Քրիստոսի, որ ոչ այլ ումեք ի վկայից վիճակեցաւ *add.* B || 3 Բեթղեհեմի] Մարերի Բ եւ *add.* B — օրհնելոյ *om.* B || 4 կանանցն] ընկերացն B || 6 ամբարիշտ արքային] բռնաւորին B — Պռեպրոպոս] Ռեպրոպոս B || 7-9 Եւ վասն զի... խօսել սկսաւ] Եւ ուսեալ զհաւատս Քրիստոսի փափաքէր ընդունել զսուրբ մկրտութիւնն, եւ զայրանայր յոգի իւր յորժամ տեսանէր զհալածումն եւ զնեղութիւն քրիստոնէից. եւ կամէր յանդիմանել զանհաւատսն, եւ ոչ կարէր յստակ խօսել զյունարէն լեզուն : Եւ աղաչեաց զԱստուած, եւ շնորհեցաւ ի վերին զօրութենէն B || 9 յանդիմանէր] համարձակ *add.* B.

Les enfants qui furent tués devinrent les martyrs du Christ, Lui, l'Ancien des jours qui se fit enfant pour nous, et Il les plaça dans le sein d'Abraham. La fête des enfants de Bethléem se célèbre le 9 mai, pour la gloire du Dieu béni.

En ce jour martyre de saint Christophe et de deux femmes.

Christophe (*Khristaphor*), le saint et glorieux martyr du Christ, vivait aux jours de Dèce, l'empereur impie. Il s'appelait auparavant Prépropos[1], il était de la race des anthropophages à la tête de chien. Il fut fait prisonnier dans un jour de combat et tomba entre les mains du comte. Comme il ne pouvait point parler, il pria Dieu, et voici qu'un archange descendu du ciel s'approcha de ses lèvres et il se mit aussitôt à parler. Il entra à la ville et blâma les persécuteurs des chrétiens.

Un homme, du nom de Bacchios, le saisit et le frappa brutalement. Mais

1. *Syn. Cp.*, col. 658 Ῥέπρεβος; ms. S : Ῥέπρεβος en cet endroit seulement.

* A fol. 255 r° b. Համբերեմ * վասն Քրիստոսին իմոյ, ապա թէ ոչ՝ եւ ոչ թագաւորն ձեր կարէր կալ ընդդէմ իմ ։ Եւ լուեալ թագաւորն զբանս նորա առաքէ երկերիւր զօրականս զի կալցեն զնա, վասն ահեղ տեսլեան անձինն ։ Եւ երթեալ զօրականացն գտին զերանելին առաջի դրան եկեղեցւոյն ունելով գաւազան ի ձեռին իւրում, զոր աղօթիւք արմատացոյց ։ Եւ յորժամ երթային երեւեցաւ նմա հրեշտակապետն Ռափայէլ, եւ բազմացոյց զհացն զոր ունէին յինքեանս ։

Եւ յորժամ գնացին ի քաղաքն Անտիոքայ սուրբ քահանայապետն եւ վկայն Քրիստոսի Բաբիլաս մկրտեաց զնա եւ անուանեաց Քրիստափոր, որ թարգմանի քրիստոսազգեաց. մկրտեցան եւ զօրականքն ։

Եւ յորժամ ետես զնա թագաւորն երկեաւ, եւ յահէն անկաւ յետս. եւ յորժամ կանգնեցաւ՝ հրամայեաց եւ ածին առ նա երկու պոռնիկ կանայս զԿալինիկէ եւ զԱկիլինէ, թերեւս կարասցեն զնա ողոքանօք դարձուցանել ի կուռսն. եւ մանաւանդ Քրիստափոր վարդապետութեամբն իւրով դարձոյց զնոսա ի Քրիստոսի հաւատն ։ Եւ զայն լուեալ արքային բարկացաւ, եւ հրամայեաց եւ զԱկիլինէ կախեցին զհերացն գլխոյն եւ կապեցին յոտսն երկու վէմս մեծամեծս. եւ լուծան յօդք անձինն ։ Եւ սուրբն

1 թագաւորն] բռնաւորն B || 3 վասն ահեղ տեսլեան անձինն] վասն զի էր այր հուժկու եւ ահեղ տեսլեամբ B || 4 ունելով... յինքեանս] եւ պատմեցին նմա զպատճառ զալստեանն իւրեանց. եւ նա լուսաւորեաց զնոսա քարոզութեամբ սուրբ աւետարանին B || 9 քրիստոսազգեաց] քրիստոսազգեստ B || 10 զնա ... կանգնեցաւ] զսուրբն զարհուրեցաւ զի ահեղակերպ երեւեցաւ նմա շնորհօքն Քրիստոսի B || 12 եւ մանաւանդ Քրիստափոր] այլ ընդ հակառակն եղեւ, զի երանելին Քրիստափոր աստուածեղէն B || 13 արքային] անօրինին B.

* A fol. 255 r° b. (le saint) dit : « Je supporte * pour mon Christ, sans cela votre roi lui-même ne pourrait me résister. » L'ayant appris, le roi envoya deux cents soldats pour le saisir, car sa personne inspirait la terreur. Les soldats, en arrivant, trouvèrent le bienheureux devant la porte de l'église; il tenait à la main un bâton, qui prit racine par ses prières. Pendant le trajet, l'archange Raphaël lui apparut et multiplia le pain que (les soldats) portaient sur eux.

Lorsqu'ils furent arrivés à la ville d'Antioche, le saint pontife et martyr du Christ, Babylas, le baptisa et lui donna le nom de Christophe, qui se traduit « porteur du Christ » : les soldats furent également baptisés.

Lorsque le roi l'eut aperçu, il prit peur et dans son effroi tomba à la renverse; puis, s'étant relevé, il ordonna de conduire auprès de lui deux prostituées nommées Callinice (*Kalinikè*) et Aquilina, dans l'espoir qu'elles pourraient par leurs supplications le faire revenir aux idoles. Mais ce fut Christophe, au contraire, qui par son enseignement les convertit à la foi du Christ. Ce qu'ayant appris, le roi fut pris de colère et ordonna de suspendre Aquilina par les cheveux et de lui attacher aux pieds deux grosses pierres.

Քրիստափոր աղաչեաց զԱստուած վասն նորա, եւ առժամայն աւանդեաց * զհոգին իւր : * A fol. 255 v° a.

Եւ ընկեցին զմարմինն առաջի Կալինիկեայ : Եւ ասէ Կալինիկէա խաբէութեամբ. Երթայց ի տաճարն եւ զոհեցից : Եւ յորժամ եմուտ՝ արկ զփակեղն իւր ի պարանոց կռոցն եւ ուժգին քարշեաց եւ ընկէց յերկիր եւ խորտակեաց : Եւ ասէ ցքրմսն. Ժողովեցէք զոսկերս աստուածոց ձերոց եւ ձիւթով եւ աղիւ պնդեցէք :

Եւ լուեալ արքային բարկացաւ եւ հրամայեաց երկաթի շամփուր երկայն անցուցանել յոտից մինչեւ ի թիկունս. եւ մեքենայիւ կախեցին զնա խոտորնակի, եւ կապեցին վէմս յոտսն եւ ի ձեռսն : Եւ սուրբն Քրիստափոր աղօթեաց վասն նորա առ Աստուած, եւ աւանդեաց զհոգին իւր :

Կոչեաց թագաւորն զսուրբ վկայն եւ թշնամանէր զնա, գարշերես եւ օտարակերպ եւ չարապատկեր անելով : Եւ երթեալ երկերիւր զօրականքն որք հաւատացին առաջի թագաւորին եւ երկիր պագին սրբոյն Քրիստափորի եւ զթագաւորն անարգեցին : Հրամայեաց եւ հատին զգլուխս նոցա, եւ զմարմինս նոցա ընկեցին ի հուր :

Եւ զսուրբն հրամայեաց բեւեռել ի պղնձի մեքենայս ընդ չորս կողմանէ, եւ շուրջ

1 աղաչեաց] աղօթէր B — առժամայն] նա ի տանջանս անդ B || 7 արքային] բռնաւորն B || 12 երկերիւր *om.* B — որք հաւատացին *om.* B || 13 եւ երկիր ... անարգեցին] աղաղակէին թէ. Քրիստոնեայ եմք եւ անարգէին զբռնաւորն B || 15 Եւ զսուրբն հրամայեաց բեւեռել] Եւ բռնաւորն ոչ կամեցաւ զսուրբն Քրիստափոր փութանակի կորզել ի կենաց, արկ զնա ի գժնդակ տանջանս. հրամայեաց եւ բեւեռեցին զնա B.

Les jointures de son corps se brisèrent; saint Christophe pria Dieu pour elle, et aussitôt elle rendit* son âme. * A fol. 255 v° a.

On jeta son corps devant Callinice. Callinice leur dit pour les tromper : « Je veux aller au temple et y sacrifier. » Mais lorsqu'elle y eut pénétré, elle jeta son voile au cou des idoles, tira fortement, les jeta à terre et les brisa. Elle dit ensuite aux prêtres d'idoles : « Ramassez les os de vos dieux et consolidez-les avec de la poix et du sel. »

A cette nouvelle, le roi fut très irrité et ordonna de la transpercer par de longues broches de fer depuis les pieds jusqu'au dos; on la suspendit de biais à une machine et on lui attacha des pierres aux pieds et aux mains. Saint Christophe pria Dieu pour elle, et elle rendit son âme.

Le roi manda le saint martyr et l'injuria en disant : « Figure dégoûtante, espèce d'étranger de mauvaise mine. » Mais les deux cents soldats qui avaient cru se présentèrent au roi, se prosternèrent devant saint Christophe et insultèrent le roi. Celui-ci ordonna de leur trancher la tête et de jeter leur corps aux flammes.

Il ordonna ensuite de clouer le saint à des machines de bronze des quatre

գնովաւ կուտեցին փայտ եւ վառեցին հրով : Եւ սուրբ վկայն ոչ այրեցաւ, այլ որպէս
* A fol. 255 v° b. յաթոռ նստեալ պատմէր զահաւոր եւ զմիւսանգամ գալուստն Քրիստոսի : * Պատմէր եւ տեսիլս սքանչելիս եթէ Այր մի զօրական, քաջատեսակ եւ պայծառ երեսօք զգեցոյց ինձ սպիտակ հանդերձ, եւ պսակ եդ ի գլուխ իմ, եւ զգեղեցկութիւնն պսակին եւ պատմուճանին պատմել ոչ կարեմ : Տեսանեմ եւ այլ զօրս սեւադէմս եւ մարտեան ընդ լուսեղէն զօրականս եւ յաղթեցին նոցա : Եւ դարձաւ փառաւոր այրն բարկութեամբ ի նոսա եւ եհերձ զնոսա յերկուս եւ յաղթեաց ի սպառ : Եւ իբրեւ լուան դասս մերձակայ ամբոխն, եւ տեսին զսուրբն անկիզելի հաւատացին ի Քրիստոս անձինք իբրեւ հազար, եւ երթեալ հանին զսուրբն ի մեքենայէն եւ ի հրոյն :

Եւ երեւեցաւ սատանայ ի կերպարանս մարդոյ, եւ բորբոքեաց զչարութիւն սրտի նորա ի վերայ սրբոյն : Եւ յաւուրս յորում կամէին կռապաշտքն զոհս մատուցանել

1 — p. 1477, l. 14 ոչ այրեցաւ... մերձ ի գետն] այրեալ լինէր զօրութեամբն Քրիստոսի, զոր տեսեալ բազմաց զսքանչելիսն հաւատացին ի Քրիստոս : Եւ եղեւ յաւուրն յորում կռապաշտքն զոհս մատուցանէին ժողովեցան հաւատացեալքն եւ երթային պաշտամամբք այսպէս. Պայծառ է գլխոյն, պայծառ են պսակքն աւետեաց. ձէթ է սակաւիկ մի համբերութիւն մեր, եւ պսակիմք ի Տեառնէ : Եւ զայն լուեալ բանսարկուն թագաւորն յայժ, հրամայեաց եւ զինեցին զօրքն, եւ սրով զամենեսեան կոտորեցին : Եւ հրամայեաց եւ կապեցին վէմ մի ի պարանոց սրբոյն եւ ձգեցին. եւ նա զօհանայր զԱստուծոյ որ արժանի արար զայնպիսի չարչարանս կրել վասն անուան իւրոյ : Յայնժամ հրամայեաց սրով հատանել զգլուխ նորա : Եւ յորժամ տարան ի տեղին ազօթեաց առ Աստուած, եւ խնդրեաց զփրկութիւն ամենայն քրիստոնէից : Եւ ազդեցաւ նմա ի վերուստ կատարումն խնդրուածոց իւրոց, եւ երկնային փառացն ժառանգութիւն, եւ մխիթարեցաւ ի հոգի իւր : Եւ նոյնժամայն հատին զգլուխ նորա Մարտի Բ եւ Մայիսի Թ : Եւ Պետրոս եպիսկոպոսն Աստղէոյ որ է մերձ յԱնտիոք՝ առեալ զմարմինն տարաւ ի քաղաք իւր, եւ մեծաւ պատուով եդ ի տապանի մերձ ի գետն : Եւ յետ ժամանակաց պատուական նշխարք նորա փոխադրեցան ի Կոստանդինուպօլիս եւ անդ յայլ տեղիս. եւ ամենայն ուրեք փայլեալ եղեն սքանչելեօք B.

côtés, d'entasser tout autour du bois et d'y mettre le feu. Mais le saint martyr ne fut point brûlé, et comme s'il était assis sur un trône il prêcha le
* A fol. 255 v° b. terrible et dernier avènement du Christ. * Il raconta également cette vision magnifique : « Un homme, un soldat, de belle prestance et d'un visage éclatant, m'a revêtu d'une tunique blanche et a déposé une couronne sur ma tête. Je ne puis vous décrire la beauté de la couronne et de la tunique. J'ai vu aussi d'autres soldats nègres qui luttaient avec des soldats lumineux et les battaient. Alors l'homme à la belle prestance s'est retourné vers eux en colère, les a fendus en deux et anéantis. » La foule qui se trouvait proche, ayant entendu ces paroles et vu que le saint n'avait point été brûlé, se convertit au Christ au nombre de mille personnes environ; ils allèrent délivrer le saint des machines et des flammes.

Satan apparut (au roi) sous la forme d'un homme et excita la méchanceté de son cœur contre le saint. Un jour que les idolâtres voulurent immoler, le

*ժողովեաց սուրբ վկայն Քրիստոսի զհաւատացեալ ժողովուրդն եւ երգէին պաշտամամբ այսպէս. Ձէթ է յայրումն, սակաւիկ մի համբերեսցուք եւ պսակիմք ի Քրիստոսէ : Եւ զինեցին ի վերայ նոցա զօրք թագաւորին եւ սրով զամենեսեան կոտորեցին զքաջալերեալսն ի սրբոյն : Եւ կապեցին վէմ մի մեծ ի պարանոց սրբոյն Քրիստափորի եւ ընկեցին ի ջրհորն. լուծաւ վէմն եւ հրեշտակ Տեառն եհան զնահատակն * Քրիստոսի եւ կացոյց առաջի թագաւորին, եւ տեսեալ զնա զարհուրեցաւ, եւ հրամայեաց սրով հատանել զգլուխ նորա : Եւ յորժամ տարան ի տեղին՝ աղօթեաց առ Աստուած եւ խնդրեաց փրկութիւն ամենայն քրիստոնէից, շնորհ ոսկերաց իւրոց զի հալածեսցէ զդեւս եւ զամենայն սատանայական հնարս, եւ ուր անունն իւր յիշատակեսցի փրկեսցին յամենայն նեղութենէ, ի կարկտոյ եւ ի ժանգոյ եւ յերաշտութենէ : Ձայն եկեւ յերկնից առ նա. Զամենայն խնդիրս քո կատարեցից, եկեսջիր յանտրտում յուրախութիւնս : Եւ նոյնժամայն հատին զգլուխ նորա Մայիսի Թ :* * A fol. 256 rº a.

Եւ Պետրոս եպիսկոպոսն Ատալիու որ է մերձ յԱնտիոք, առեալ զմարմին նորա տարաւ ի քաղաքն իւր եւ մեծաւ պատուով եդ ի տապանի մերձ ի գետն :

[B * *Սպանումն սուրբ մարգարէին Եսայեայ ի Մանասէ թագաւորէ :* * B p. 207 b.

Մեծաբարբառն Եսայի էր որդի Ամովսայ յազգէ Յուդայ յԵրուսաղեմէ, որ

saint martyr du Christ rassembla des gens qui se mirent à chanter et à officier ainsi : « L'huile est à brûler, ayons un peu de patience et nous serons couronnés par le Christ. » Les soldats du roi les assaillirent et tuèrent à l'épée tous ceux que le saint encourageait. Ils attachèrent une grosse pierre au cou de saint Christophe et le jetèrent dans un puits. La pierre se détacha; l'ange du Seigneur fit sortir le martyr* du Christ et le mit en présence du roi, qui, épouvanté à sa vue, ordonna de lui trancher la tête par l'épée. Lorsqu'on l'eut conduit au lieu de l'exécution, il pria Dieu en Lui demandant le salut de tous les chrétiens, et la grâce pour ses ossements d'écarter les démons et toutes les manœuvres de Satan, et (priant pour) que là où son nom serait invoqué on soit délivré de toute gêne, de la grêle, de la rouille et de la sécheresse. Une voix du ciel parvint jusqu'à lui et dit : « J'exaucerai tout ce que tu me demandes, viens à la joie exempte de tristesse. » On lui trancha aussitôt la tête, le 9 mai. * A fol. 256 rº a.

Pierre, l'évêque d'Atalios[1], qui est proche d'Antioche, prit le corps, l'emmena à sa ville et le déposa avec de grands honneurs dans un tombeau près du fleuve.

[B* Le saint prophète Isaïe scié par le roi Manassé. * B p. 207 b.

L'éloquent Isaïe était fils d'Amos, de Jérusalem et de la tribu de Juda.

1. Il n'y a que deux sièges épiscopaux portant le nom d'Ἀττάλεια, respectivement en Lycie et en Pamphylie; aucun ne peut être dit dans le voisinage d'Antioche et à aucun on ne connaît de titulaire nommé Pierre.

յայտնագոյն խօսեցաւ զգալուստն Բանին յաշխարհ ծննդեամբ ի սրբոյ կուսէն ։ Եւ ի կշտամբելն զՄանասէ թագաւորն Հրէաստանի վասն չարեաց նորա, հրամանաւ նորա սղոցեցաւ ի գլխոյն եւ ի վայր յերկուս մասունս ։ Եւ թաղեցաւ ընդ կաղնեաւ Ռոգելի արտաքոյ քաղաքին Գաբաւոնի ։]

Մարերի Գ եւ Մայիսի Ժ ։ Վարք երանելոյն Գերմանոսի Կոստանդնուպօլսի հայրապետի ։

Այս ցանկալի այրս եւ երանելի հայրապետս Գերմանոս ներքինի էր, որդի մեծի իշխանի եւ պատրկի որոյ անուն էր Յուստիանոս, յաւուրս բարեպաշտ արքային Հերակլի ։
* A fol. 256 r° b. * Եւ վասն իւր աստուածահաճոյ վարուցն, եւ զի յոյժ ուսեալ էր զաստուածաշունչ գիրս ձեռնադրեցին զնա Կիզիկոյ մետրապօլիտ. եւ բազում ժամանակս կեցեալ մինչեւ ի ժամանակս Լեւոնի Իսաւրոյ ։

Եւ վասն զի էր յոյժ առաքինի եւ ժուժկալ վարուք, եւ էր ամենիմաստ եւ աստուածասէր, խոնարհ, հանդարտ, ողորմած եւ ամենայն բարութեամբ լցեալ, աստուածային ընտրութեամբն եւ ամենայն քահանայիցն նստուցին զնա յաթոռ պատրիարքութեան Կոստանդնուպօլսի ։

5 վարք] եւ յիշատակ *add.* B — հայրապետի] պատրիարքի B || 6 Գերմանոս *om.* B || 12 բարութեամբ] բարի բնութեամբ B || 13 քահանայիցն] քահանայապետացն B.

Il parla avec évidence de la venue au monde du Verbe par sa naissance de la sainte Vierge. Pour avoir blâmé Manassé, roi de Juda, de ses mauvaises actions, il fut, par son ordre, scié de la tête jusqu'en bas en deux parties. Il fut enterré sous le chêne de Rogel, hors de la ville de Gabaon [1].]

3 maréri, 10 Mai.

Vie du bienheureux Germain, patriarche de Constantinople.

Cet aimable et bienheureux patriarche Germain (*Germanos*) était eunuque, fils du grand prince et patricien nommé Justinien (*Youstianos*), aux jours
* A fol. 256 r° b. du pieux empereur Héraclius.* A raison de sa vie agréable à Dieu et parce qu'il était très versé dans les écritures inspirées de Dieu, on le sacra métropolite de Cyzique (*Kisiko*). Il y vécut de longues années jusqu'aux jours de Léon l'Isaurien.

Il était très vertueux et d'une vie austère, de grande intelligence, ami de Dieu, humble, paisible, charitable, rempli de toutes les bontés, c'est pourquoi, par élection divine et (le choix) de tous les prêtres, on le fit siéger sur le trône patriarcal de Constantinople.

1. Cf. *Syn. Cp.*, col. 667.

Եւ եղեւ վարդապետ ճշմարտութեան եւ ուսուցանէր եւ մեկնէր ժողովրդեանն աստուածային գիրս ։ Եւ բազում ճառս գրեաց ի տէրունական տօնս եւ ի սուրբս, եւ արար կցուրդս եւ քաղցր եղանակաւ շարականս, որպէս եւ պաշտի մինչեւ ցայսօր ։ Տեսանէր եւ զշնորհս Հոգւոյն սրբոյ ի պատարագին եւ յահէն հեղոյր բազում արտասուս, եւ զհիւանդս եւ զախտաժէտս ձեռն դնելով եւ աղօթելով ողջացուցանէր, եւ զբազում դեւս ի մարդկանէ հալածէր ։

*Իսկ թագաւորն Լեւոն սատանայական խորհրդովք սկսաւ զտէրունական պատկերս եւ զնշխարս սրբոցն անգոսնել եւ ընկենուլ ։ Եւ նա խրատ տայր եւ ուսուցանէր ի բաց կալ յանօրէն խորհրդոցն. եւ թագաւորն ոչ լսէր, այլ մանաւանդ բազում նեղութիւնս անցոյց ընդ սրբոյ հայրապետին, * նա եւ զաստուածաբանեալ գիրսն զոր գրեաց սուրբն այրեաց, եւ սակաւ ճառք մնացին ի թագստեան ։* * A fol. 256 v° a.

Եւ տեսեալ երանելին զթագաւորին չարիսն զի այլ եւս կարի խստութեամբ գործէր, եմուտ յաւագ եկեղեցին եւ զպատուական եմիփորոնն եդ ի վերայ սրբոյ սեղանոյն եւ դնաց յառաջին տունն իւր, եւ անդ լռութեամբ եւ ուղղափառ հաւատով եւ առաքինի վարուք կացեալ զմնացուածս կենաց իւրոց, եւ աւելի քան զիննսուն ամաց

3 քաղցր եղանակաւ] քաղցրեղանակս B || 7 սատանայական] չարաչար B || 9 յանօրէն] յանարժան եւ ի չար B || 10 սրբոյ] բարուք ծերացեալ B || 11 սուրբն *om.* B.

Il devint le docteur de la vérité, enseigna et commenta au peuple les divines écritures. Il écrivit de nombreuses homélies pour les fêtes du Seigneur et des saints, il composa des antiennes (*Kzourt*) et des hymnes très mélodieuses qui sont en usage jusqu'à nos jours. Il percevait les grâces du Saint-Esprit au moment du saint sacrifice et versait de nombreuses larmes de crainte; il guérissait les malades par l'imposition de ses mains et par ses prières; il chassait des hommes de nombreux démons.

Or, le roi Léon, par les conseils du démon, se prit à mépriser et rejeter les images du Seigneur et les reliques des saints. (Germain) exhorta le roi et lui recommanda de s'abstenir de ces desseins impies, mais celui-ci ne l'écoutait pas; au contraire, il suscita bien des persécutions au saint patriarche, * et brûla les écrits théologiques que le saint avait composés; peu d'homélies demeurèrent, étant cachées. * A fol. 256 v° a.

Le bienheureux, voyant les méfaits du roi qui agissait avec une rigueur croissante, pénétra dans la grande église[1], déposa le précieux omophorion sur le saint autel et retourna à sa première demeure, où en silence, avec une foi orthodoxe et une vie pleine de vertus, il vécut le restant de sa vie.

1. Sainte-Sophie.

լեալ հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս, եւ եդին զնա ի վանսն իւր զոր ինքն շինեաց Խորան կոչեցեալ ։

Յայսմ աւուր սուրբ վկայն Քրիստոսի Եպիմաքոս եւ սուրբն Գորդիանոս ի Հռոմ քաղաքին հրամանաւ անօրէն իշխանին բազում տանջանաց համբերեալ չարչարեցան եւ զՔրիստոս ոչ ուրացան. եւ ապա հատին զգլուխս նոցա Մայիսի Ժ ։

* B p. 210 b. [B * Եւ յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս աստուածասէր պատանին Ռուբէն որդի Լեւոն թագաւորին ։]

Մարերի Դ եւ Մայիսի ԺԱ . Վկայութիւն սրբոյն Մոկկիմոսի քահանայի ։

Սուրբն Մոկկիմոս Ամփիլիպօլիտոյ քաղաքին քահանայ էր եւ վարդապետ ճշմարտութեանն, եւ յաւուրս ամբարիշտ արքային Դիոկղետիանոսի համարձակութեամբ քարոզէր զանունն Քրիստոսի, եւ պատուիրէր ի բաց կալ ի կռապաշտութենէ, եւ հաւատալ ի մի Աստուած ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս ։

2 Խորան կոչեցեալ] զոր Խորան կոչեն B || 3 սուրբն *om.* B || 4 տանջանաց համբերեալ չարչարեցան] չարչարանօք տանջեալք համբերեցին B || 5 նոցա] Մարերի Գ եւ *add.* B || 8 Վկայութիւն... քահանայի] Վկայութիւն սուրբ եւ մեծ քահանայկային Մոկկիու զոր Մոկկիմոս կոչեմք B || 9 Ամփիլիպօլիտոյ] Անփիլիպօլեայ B || 11 կռապաշտութենէ] մոլորութենէն B.

Il reposa en paix dans le Christ, âgé de plus de quatre-vingt-dix ans. On le déposa dans le couvent qu'il avait fait bâtir, appelé Khora [1] (*Khoran*).

En ce jour le saint martyr du Christ Epimaque et saint Gordien eurent à souffrir à Rome de nombreuses tortures par l'ordre de l'impie gouverneur, mais ne renièrent point le Christ. On leur trancha ensuite la tête le 10 mai.

* B p. 210 b. [B* En ce jour reposa dans le Christ le pieux jeune homme Rouben [2], fils du roi Léon.]

4 maréri, 11 Mai.

Martyre du saint prêtre Mocimus.

Saint Mocimus était prêtre et docteur de la vérité à Amphipolis (*Amphilippolitoy*) aux jours de l'empereur impie Dioclétien; il prêchait avec hardiesse le nom du Christ, exhortant à abandonner l'idolâtrie et à croire au seul Dieu Notre-Seigneur Jésus-Christ.

1. Le fameux monastère dédié au Sauveur, appelé couramment ἡ Μονὴ τῆς χώρας, hors des murs de Constantinople, au nord de la ville, cf. S. Byzantios, Ἡ Κωνσταντινούπολις, t. I. Athènes, 1851, pp. 366-368. — 2. Fils de Léon I, tué à Byzance, après avoir eu les yeux brûlés au fer rouge en 1141.

Եւ ի միում աւուր Լաւոդիկոս բդեշխն գնայր բազում ամբոխիւ ի տաճար կռոցն զոհս մատուցանել Դիոնիսայ. * եւ երանելի վկայն Քրիստոսի խափանէր զբազումս որ երթային ի զոհել ։ Եւ լուեալ բդեշխին առաքեաց զօրականս եւ տարան զսուրբն առաջի, եւ մեծաձայն բարբառով խոստովանեցաւ զանդրդուելի հաւատն իւր որ ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս ։ Եւ հրամայեաց կախել եւ քերել զմարմին նորա, եւ նա ի յանդիմանելոյ զմոլորութիւնն ոչ դադարէր ։ * A fol. 256 v° b.

Եւ ապա բորբոքեցին հուր ձիթով եւ վշով եւ որթով, եւ արկին զնա ի մէջ հրոյն, եւ սուրբն որպէս ի դրախտի ճեմէր ։ Եւ երեւեցան նմա երեք արք փառաւոր տեսլեամբ, եւ ելեալ բոցոյն ի հնոցէն այրեաց զբդեշխն եւ ինն զօրականս, եւ եղեն անյայտ ի մարդկանէ մարմինք նոցա ։ Եւ Թալասիոն քաղաքապետն արկ զնա ի բանդ ։

Եւ առաքեաց թագաւորն այլ բդեաշխ որոյ անուն էր Մաքսիմոս, եւ բազում աղաչանօք խրատ տայր կատարել զհրամանս թագաւորին, եւ սուրբն ամենեւին ոչ հաւանեցաւ ։ Կապեցին զնա յերկու անիւս եւ գլորեցին, եւ մարմինն յօշ կտրատեցաւ ։ Եւ նա աղաչեաց զԱստուած եւ լուծաւ ի կապանացն, եւ ել սուրբն արիւնաշաղախ վիրօք ։

1 Լաւոդիկոս] Լադիկոս անօրէն B — բազում *om.* B || 5 զմարմին նորա] եւ զկողսն եւ զկողն *add.* B || 8-10 եւ սուրբն... ի բանդ] եւ յաղօթել սրբոյն ցրուեցաւ հուրն ուժգին հողմով, եւ հրկիզեաց զանդղին ուր էր բդեշխն, եւ այրեաց զնա եւ զինն զօրականս ընդ նմա ։ Յայնժամ Թալասիոն քաղաքապետն ձեռն էարկ ի սուրբն եւ եդ ի բանդի, եւ նա զոհութեամբ անդադար փառաւորէր զԱստուած B || 12 սուրբն ամենեւին] նա B || 13 զնա] զնահատակն Քրիստոսի B || 14 աղաչեաց զԱստուած] աղօթէր առ Աստուած, եւ յանկարծակի խորտակեցաւ անիւն եւ սուրբն B — սուրբն *om.* B.

Un jour que le gouverneur Laodicius (*Lavodikos*) se rendait avec une nombreuse escorte au temple des idoles pour immoler à Dionysos, * le bienheureux martyr du Christ détourna beaucoup de ceux qui allaient sacrifier. L'ayant appris, le gouverneur envoya des soldats, qui le lui amenèrent; et là, celui-ci confessa à haute voix sa foi inébranlable en Notre-Seigneur Jésus-Christ. (Le gouverneur) ordonna de le suspendre et de lui labourer le corps, mais il ne cessa de réprouver leur erreur. * A fol. 256 v° b.

Ensuite on alluma un grand feu avec de l'huile, du chanvre et des sarments et on le jeta dans les flammes. Le saint s'y promena comme dans un jardin. Il lui apparut trois hommes de glorieuse apparence, et les flammes sortant du brasier brûlèrent le gouverneur et neuf soldats, dont les corps disparurent. Le préfet de la ville, Thalatios, fit jeter (le saint) en prison.

Le roi envoya un autre gouverneur nommé Maxime, qui engagea (le saint) avec beaucoup de supplications à exécuter les ordres du roi, mais le saint n'y consentit point. On l'attacha alors à deux roues que l'on fit tourner, et tout son corps en fut déchiré. Le saint pria Dieu, ses liens se détachèrent et il sortit avec des plaies pleines de sang.

Եւ յետ աւուրց ընկեցին զնա առաջի առիւծուց, եւ երթեալ գազանացն լիզուին զոտսն եւ զվէրսն. եւ տեսեալ զայն ամբոխին ասեն առ բդեշխն. Արձակեա՛ զԱստուծոյ
A fol. 257 r° a. ծառայդ : Եւ նա յղարկեաց զնա * կապանօք ի Հերակլեա քաղաքն Թրակիայ առ դատաւորն Թիլիսիոն, եւ նա դարձեալ տայ զսուրբ վկայն Քրիստոսի ի զօրականս եւ յուղարկեաց ի Բիւզանդիա : Եւ անդ տարան զնա ի խորհրդական ատեանն յորում նստէին ամենայն դատաւորքն եւ առնէին քննութիւն ամենայն գործոց :

Եւ անդ հարցին զսուրբն. եւ նա մի ըստ միոջէ պատմեաց զամենայն զքանչելիսն զոր արար : Եւ նոքա բարկացեալք հատին ի վերայ նորա զվճիռ գլխատմանն : Եւ յորժամ տարան ի տեղին աղօթեաց առ Աստուած, եւ եկեւ առ նա ձայն ի յերկնից. Ուրախ լեր բարեյաղթ վկայ իմ Մովկիմոս, մուտ յարքայութիւնն երկնից : Եւ ապա հատին զգլուխ նորա :

Եւ Փիլիպպոս եւ Դաղմատիոս եւ Կիւրակոս եպիսկոպոսունք ընդ այլ քրիստոնեայս թաղեցին զմարմին նորա մղոնաւ մի արտաքոյ Բիւզանդիոյ : Եւ յետ ժամանակաց սուրբն Կոստանդիանոս շինեաց մեծ եկեղեցի ի վերայ տապանին :

* B p. 211 b. [B * Յայսմ աւուր յիշատակ սրբոյ վկային Թէոդորոսի, որ կոչեցեալ էր Աթէնադորոս :

1-2 առիւծուց ... առ բդեաշխն] գազանաց, եւ խնամօքն Աստուծոյ ոչ մերձեցան ի նա. յայնժամ ամբոխն աղաղակեաց առ բդեաշխն B || 4 Թիլիսիոն] Փիլիպպիսիոն B || 7 զսուրբն *om.* B || 9 եւ եկեւ ձայն ... երկնից] եւ վերին ազդեցութեամբն ընկալաւ զաւետիս ժառանգութեան արքայութեանն երկնից B || 13 զմարմին նորա] զվկայն Քրիստոսի B.

Quelques jours après, on le jeta aux lions, mais les fauves s'approchèrent et léchèrent les pieds et les plaies. A cette vue, la foule dit au gouverneur :
* A fol. 257 r° a. « Remets en liberté le serviteur de Dieu. » Mais il l'envoya * chargé de chaînes à la ville d'Héraclée de Thrace, devant le juge Thilission, qui remit de nouveau le saint martyr du Christ entre les mains des soldats et l'envoya à Byzance. Là, on le conduisit au tribunal du conseil, où siégeaient tous les juges pour connaître de toutes les affaires.

Ils interrogèrent le saint, qui raconta un à un tous les miracles qu'il avait opérés; furieux, ils le condamnèrent à la décapitation. Lorsqu'il fut amené au lieu de l'exécution, il pria Dieu. Une voix du ciel se fit entendre qui disait : « Réjouis-toi, Mocimus, mon martyr victorieux; entre dans le royaume des cieux. » On lui trancha la tête.

Les évêques Philippe, Dalmatius et Cyriaque accompagnés d'autres chrétiens inhumèrent son corps à une lieue hors de Byzance. Plus tard, saint Constantin édifia une grande église sur sa tombe.

* B p. 211 b. [B * En ce jour commémoration du saint martyr Théodore, qui était appelé Athénadore.

Երանելին այս էր որդի Սուրենայ Հայոց նախարարի յազգէ թագաւորութեան, որ էր իշխան գաւառին Սալահունեաց, եւ բնակէր յաւանաշէնն իւր որ կոչեցաւ յանուն նորա Սուրէն մերձ յԵզնկայ :

Եւ մայր նորա Աղվիթոս կին ողորմած յորդորեաց զայր իւր եւ շինեցին տեղի ցաւագնելոց առ ափն ձորոյն մօտ յաղբիւրն որ կոչէր Սրբենաւտ. եւ էին անդ ոգիք երեսուն եւ հինգ, որք հոգային զպէտս կենաց ողորմութեամբ : Եւ ոմն ի նոցանէ քրիստոնեայ էր եւ քահանայ Դասիոս անուն եւ վարդապետութեամբ աստուածաշունչ գրոց դարձոյց զնոսա ի հաւատս Քրիստոսի :

Եւ զի մերձ էր տեղին բազում անգամ երթայր Աթենադորոս, եւ լսէր ի Դասիոսէ զքարոզութիւն աւետարանին : Եւ ինքն յեօթն ամաց հետէ ախտացեալ դառն ցաւովն տառապէր յոյժ. եւ ծնօղք նորա արծաթ բազում ծախեալ էին ի բժիշկս զի միամօր էր նոցա, եւ ոչ կարացին բժշկել :

Լուեալ Աթենադորոսի զբժշկութիւնն զոր առնէր սուրբ Լուսաւորիչն անուամբն Քրիստոսի, յորժամ տանէին զնա արկանել ի խոր վիրապն դիմեաց յոտս նորա, եւ առժամայն ընկալաւ ի նմանէ զբժշկութիւն. եւ հաւատաց ի Քրիստոս յամենայն սրտէ, եւ մկրտեաց զնա սուրբ քահանայն Դասիոս, եւ կոչեաց զանուն նորա Թէոդորոս : Եւ զամս եօթն գաղտնի պահէր զքրիստոնէութիւն իւր անդադար կանխեալ յաղօթս եւ ի պաղատանս առ Աստուած :

Ce bienheureux était le fils de Sourèn, satrape arménien de famille royale, gouverneur de la province des Salahouniqs, qui habitait le bourg construit par lui-même, appelé de son nom Sourèn, près d'Ezenka.

Sa mère Aghvithos, femme charitable, engagea son mari à construire au bord du vallon, près de la source appelée Serpenout, un hospice pour les infirmes. Il y avait là trente-cinq personnes qui leur procuraient par charité les choses nécessaires à leur vie. Il y avait parmi eux un chrétien, prêtre, du nom de Dasios, qui par son enseignement des écritures inspirées de Dieu les avait converties au Christ.

Comme l'endroit était proche, Athénadore s'y rendait souvent et entendait les prédications de l'évangile par Dasios. Il était lui-même affligé depuis sept ans d'une douloureuse maladie, dont il souffrait beaucoup, et ses parents avaient dépensé beaucoup d'argent avec les médecins, parce qu'il était fils unique, sans résultat de guérison.

Athénadore, ayant appris les guérisons que le saint Illuminateur avait opérées au nom du Christ, accourut se jeter à ses pieds lorsqu'on le conduisait au puits profond pour l'y jeter, et il en reçut aussitôt la guérison. Il crut au Christ de tout son cœur, et le saint prêtre Dasios le baptisa en lui donnant le nom de Théodore. Il conserva secrètement pendant sept années sa foi chrétienne, priant incessamment et suppliant Dieu.

Եւ ապա լուեալ հայր նորա Սուրէն բազում ողոքանօք ջանայր դարձուցանել անդրէն ի պաշտօն կռոցն. եւ իբրեւ ոչ կարաց հաւանեցուցանել, սկսաւ սպառնալեօք զարհուրեցուցանել զնա ։ Եւ նա փախուցեալ ի * տանէն գնաց ի ձորակն զոր Սեղեմնուտ կոչեն եւ թաքեաւ անդ ։

* B p. 212 a.

Իսկ հայրն իմացեալ զտեղին գնաց անդր, եւ տեսեալ թէ հաստատուն կայ ի հաւատս Քրիստոսի բարկացաւ յոյժ, եւ կալեալ զհերացն խողխողեաց զնա անդ. եւ էր յայնժամ երանելին Թէոդորոս քսան եւ ութ ամաց եւ վեց ամսոց ։ Եւ ի գիշերին յայնմիկ լոյս պայծառ ծագեաց ի վերայ սուրբ մարմնոյ վկային Քրիստոսի. եւ Դասիոս քահանայ հրամանաւ մօր նորա Աղւիթոսի գնացեալ թաղեաց ի նմին տեղւոջ ։

Եւ յետ իբրեւ հնգետասան ամաց՝ յորժամ անցանէր ընդ այն սուրբն Գրիգոր երեկօթս արար յաւանն Սուրենաշէն. եւ ի հասարակել գիշերոյն ետես լոյս մեծ ծագեալ ի վերայ ձորակին ուր էր գերեզման սրբոյն Թէոդորոսի, եւ հարցեալ ծանեաւ զպատճառն զոր պատմեաց նմա Դասիոս ։ Եւ ետ շինել անդ վկայարան յանուն սրբոյն Թէոդորոսի ուր մայր նորա Աղւիթոս ճգնողական վարուք կեցեալ անդր զամս եօթն բարի խոստովանութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս, եւ թաղեցաւ արտաքոյ դրան մատրանն. եւ Դասիոս քահանայ ի նմին վայրի թաղեալ կայ ի կողմն արեւելից ։ Եւ յետ ժամանակաց եղեւ տեղին այն վանք միանձանց անուանեալ Գորոբու սուրբ Թորոս, եւ գերեզման սրբոյն ուխտատեղի ամենայն ցաւագնելոց ։

Par la suite, son père Sourèn, venant à l'apprendre, essaya avec bien des supplications à le faire revenir au culte des idoles; mais comme il ne parvenait pas à le convaincre, il se mit à le terroriser par des menaces. Lui (cependant) s'enfuit * de la maison, se rendit au vallon appelé Selemnout et s'y cacha.

* B p. 212 a.

Son père, ayant découvert l'endroit, s'y rendit, et voyant qu'il demeurait ferme dans la foi du Christ, il fut pris de colère, le saisit par les cheveux et l'égorgea sur place. Le bienheureux Théodore était alors âgé de vingt-huit ans et six mois. Cette nuit-là une lumière éclatante jaillit sur le saint corps du martyr du Christ; et le prêtre Dasios, sur l'ordre de sa mère Aghvithos, se rendit à l'endroit et l'inhuma à la place même.

Quinze ans après environ, comme saint Grégoire passait par cet endroit, il fit halte le soir dans le bourg de Sourenachèn, et à minuit apercevant une forte lumière qui brillait sur le vallon où se trouvait la tombe de saint Théodore, il se renseigna et en apprit la raison par les explications de Dasios. Il y fit construire au nom de saint Théodore un oratoire où sa mère Aghvithos alla mener une vie ascétique pendant sept années et reposa en bonne confession dans le Christ; elle fut inhumée en dehors de la porte de l'oratoire. Le prêtre Dasios a sa sépulture aussi au même endroit du côté est. Longtemps après, cet endroit devint un couvent de religieux appelé saint Théodore (*Thoros*) de Gorob et le tombeau du saint un lieu de pèlerinage pour toutes sortes d'infirmités.

Եւ յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս քաջ եւ բարեպաշտ իշխանն Հայոց պարոն Թորոս որդի պարոն Լեւոնի :

Եւ յայսմ եղեւ շինութիւն թագաւորական քաղաքին Կոստանդնուպօլսի ի ձեռն մեծին Կոստանդիանոսի, որ նուիրեաց ի պաշտպանութիւն ամենօրհնեալ տիրուհւոյն մերոյ աստուածածնի :]

Մարերի Ե եւ Մայիսի ԺԲ : Վարք երանելոյն Եպիփանու եպիսկոպոսի Կիպրացւոյ :

Այս սքանչելագործ եւ զարմանալի այրս Եպիփան էր ի սահմանաց Ելեւթերուպօլսի ի Փիւնիկիոյ, եւ էին ծնողքն Հրէայք հողագործք :

Եւ յետ մահուան հօրն առաքեաց զնա մայրն իւր զի վաճառեսցէ արատաւոր էշ մի. * հանդիպեցաւ քրիստոնէի միոյ որոյ անունն էր Կղէոպիոս, եւ նա հարցանէր եթէ վաճառէ զէշն : Ասէ Եպիփան. Այո, վաճառեմ, բայց ատամբակ է : Եւ մինչդեռ խօսէին ընկեց էշն զԵպիփան եւ թափեաց զծունկսն ի բարձիցն : Իսկ Կղէոպիոս արարեալ զնշան խաչին ի վերայ վնասեալ տեղւոյն եւ կոչեաց զանունն Քրիստոսի եւ ողջացոյց, եւ սաստեաց իշոյն եւ առժամայն անկեալ սատակեցաւ : Եհարց Եպիփան * A fol. 257 r° b.

6 Վարք... Կիպրացւոյ] Վարք սուրբ եւ սքանչելագործ հօրն մերոյ եւ մեծ վարդապետին Եպիփանու արքեպիսկոպոսին Կոստանդիու քաղաքին ի Կիպրոս կղզին B | 10 Կղէոպիոս] Կղոպիոս B || 12 խօսէին] ընդ միմեանս *add.* B | 14 եւ սաստեաց... սատակեցաւ *om.* B.

En ce jour également reposa dans le Christ le brave et pieux prince arménien, le baron Thoros, fils du baron Léon.

En ce jour eut lieu aussi la construction de la ville impériale de Constantinople par les mains du grand Constantin qui la voua à la protection de notre très sainte reine, la Mère de Dieu.]

5 MARÉRI, 12 Mai.

Vie du bienheureux Épiphane, évêque de Chypre.

Ce thaumaturge homme extraordinaire, Épiphane, était des environs d'Éleuthéropolis en Phénicie; ses parents étaient des Juifs cultivateurs.

Après la mort de son père, sa mère l'ayant envoyé vendre un âne défectueux, * il rencontra un chrétien dont le nom était Cléopius qui lui demanda s'il voulait vendre l'âne. Épiphane répondit : « Oui, je le vends, mais il rue. » Pendant qu'ils causaient, l'âne jeta à bas Épiphane qui eut les genoux disjoints des cuisses. Cléopius, ayant fait le signe de la croix sur l'endroit lésé en invoquant le nom du Christ, le guérit; puis il réprimanda l'âne qui tomba aussitôt mort. Épiphane demanda à Cléopius qui était le Christ? Il * A fol. 257 r° b.

վասն Քրիստոսի ցՀրէայսն թէ ո՞վ իցէ : Եւ նա ասէ. Յիսուս Քրիստոս է զոր խաչեցին Հրէայք : Եւ երթեալ պատմեաց մօրն իւրոյ :

Եւ յաւուր միում հանդիպեցաւ ի ճանապարհի առն միոյ կրօնաւորի որոյ անուն էր Լուկիանոս, եւ աղքատ մի որ խնդրէր ողորմութիւն ի նմանէ, եւ հանեալ զպարեգօտն իւր զգեցոյց աղքատին. եւ տեսեալ Եպիփան զի անկաւ յերկնից սպիտակ հանդերձ եւ ծածկեաց զԼուկիանոս, եւ ի զարման լեալ անկաւ յոտս նորա եւ աղաչէր զի արասցէ զինքն քրիստոնեայ : Եւ կրօնաւորն տարաւ զնա առ եպիսկոպոսն եւ մկրտեաց : Եւ տեսանէ եպիսկոպոսն զերեսս Եպիփանու լցեալ փառօք եւ պսակ ի գլուխ նորա :

Եւ յորժամ դարձաւ ի տուն իւր մեռաւ մայրն, եւ նա մկրտեալ զքոյր իւր եւ եդ ի կուսանաց վանս, եւ արար կրօնաւոր : Եւ ինքն զամենայն ինչս իւր բաշխեաց աղքատաց
* A fol. 257 v° a. եւ գնաց ի վանս Լուկիանոսի : Եւ էր յայնժամ ամաց վեշտասանից * սուրբն Եպիփան, եւ պահէր երկուս եւ երիս աւուրս եւ ապա ճաշակէր հաց եւ աղ եւ ջուր, եւ զայն ոչ յագեցմամբ :

Եւ յաւուր միում հանդիպեցաւ ճանապարհորդաց զի բարձեալ էին գրաստուց իւրեանց գինի, եւ ջուր ոչ գտանէին, եւ գրաստքն նուաղեցան յոյժ. եւ Եպիփան արար

2 մօրն իւրոյ] եւ ինքն Եպիփան անպարին ի մանկութենէ ուսումնասէր էր եւ արդարամիտ. եւ աշակերտեալ Տրիփոնի օրինականի, եղեւ հմուտ եւ տեղեակ ամենայն գրաւոր եւ անգիր աւանդից Հրէից *add.* B || 5 տեսեալ] ի զարմանալ իւրում յափշտակեցաւ միտք եւ տեսանէր B — սպիտակ] լուսափայլ B || 8 լցեալ *om.* B || 12 սուրբն Եպիփան *om.* B || 14 յագեցմամբ] յյագ B || 15 — p. 1487, l. 1. Եւ յաւուր ... բարձեալ] Եւ առաւ նմա զօրութիւն սքանչելեաց, եւ ամենայն B.

lui répondit : « C'est Jésus-Christ que les Juifs ont crucifié. » Épiphane retourna à sa mère et lui raconta (les événements).

Un jour il rencontra sur la route un religieux dont le nom était Lucien (*Loukianos*) et un pauvre qui lui demandait l'aumône; ayant enlevé sa tunique; il en revêtit le pauvre, mais Épiphane aperçut une tunique blanche qui tombait du ciel et recouvrait Lucien. Saisi de crainte, il tomba aux pieds de Lucien et le pria de le faire chrétien. Le religieux le conduisit à l'évêque qui le baptisa. L'évêque aperçut la figure d'Épiphane remplie de gloire et une couronne sur sa tête.

Comme il rentrait chez lui, sa mère mourut; alors il fit baptiser sa sœur, la conduisit dans un couvent de vierges et en fit une religieuse. Quant à lui, il distribua tous ses biens aux pauvres et se retira au couvent de Lucien.
* A fol. 257 v° a. Saint Épiphane * avait à ce moment seize ans, il jeûnait deux et trois jours, et ne prenait ensuite que du pain, du sel et de l'eau, et pas même à satiété.

Un jour il fit la rencontre de voyageurs qui avaient chargé du vin sur leurs bêtes, mais qui ne trouvaient point d'eau pour leurs bêtes qui défail-

աղօթիւք զգինին ջուր եւ արբոյց անասնոցն ։ Եւ բազում հիւանդս եւ ախտաժէտս աղօթիւք միայն ողջացուցանէր, եւ դեւս ի մարդկանէ հալածէր ։ Եւ դեւ մի աղաղակեաց. Ո՛վ Եպիփան զքան եւ զերկու ամ հալածելոց ես զմեզ, գնացից ի Պարսիկս եւ մեծաւ աշխատութեամբ տարայց զքեզ անդ ։ Եւ երթեալ դեւն ի Պարսիկս եմուտ ի դուստր թագաւորին, եւ խեղդէր զնա եւ ասէր. Եթէ ոչ եկեսցէ Եպիփան ոչ ելանեմ ի քէն ։ Եւ փութանակի առաքեաց արքայն Պարսից եւ տարան զԵպիփան, եւ յերթալն նորա հալածեցաւ դեւն, եւ երկիր եպագ նմա թագաւորն ։

Եւ զմին մի մոգ համր արար վասն անառակ խօսիցն, եւ դարձեալ վասն աղաչանաց թագաւորին արար զի խօսեցի մոգն ։ Եւ պատուիրեաց արքային. Եթէ ընդ Հոռոմոց մարտնչիս՝ լինիս թշնամի խաչելոյն, եւ թագաւորութիւնդ քո ի թշնամեաց քոց կորնչի ։

Եւ զայր մի սպանեալ հանին ընկենուլ շանց եւ ագռաւուց կերակուր. եւ Եպիփան * աղօթիւք կենդանացոյց եւ յանջրդի տեղւոջ ջուր բղխեցոյց ։ Եւ սատանայ եղեալ ի կերպարանս մարդոյ եւ հանդիպի ծոյլ եւ պղերգ կրօնաւորի ումեմն, եւ երկիր ետ նմա պագանել եւ առժամայն եմուտ ի նա. եւ երթեալ ի վանան իւր մեծ *A fol. 257 v° b.

2-4 Եւ դեւ... զքեզ անդ *om.* B || 4 երթեալ դեւն ի Պարսիկս եմուտ] դեւ մտեալ B || 5 եւ ասէր... ի քէն] եւ յուեալ արքայն վասն Եպիփանու B || 6 արքայն Պարսից] ·արս B || 7 եւ երկիր... թագաւորն] եւ բժշկեցաւ աղջիկն B || 8 վասն... խօսեցի մոգն] դարձեալ առողջացոյց B || 10 խաչելոյն] Քրիստոսի B || 12 — p. 1488 l, 4 Եւ զայր... սատանայ] Եւ բազում պատուով հրաժարեալ ի թագաւորէն եկն յանապատն, եւ յանջրդին տեղւոջ աղօթիւք ջուր բղխեցոյց B.

laient. Épiphane, par ses prières, tourna le vin en eau et abreuva les animaux. Par sa seule prière il guérissait de nombreux malades et infirmes et chassait les démons des hommes. Un des démons se mit à crier : « O Épiphane, tu vas nous poursuivre pendant vingt-deux années, je vais partir pour la Perse et je t'y ferai venir avec beaucoup de peine. » Le démon se rendit en Perse, entra dans le corps de la fille du roi, et il l'étouffait en disant : « Si Épiphane ne vient pas ici je ne sortirai pas de ton corps. » Le roi de Perse s'empressa d'envoyer chercher Épiphane, et dès son arrivée le démon fut chassé. Le roi se prosterna devant (le saint).

Celui-ci rendit muet un mage à cause de ses propos libertins, puis, sur les instances du roi, il fit que le mage parla de nouveau. Il recommanda au prince : « Si tu fais la guerre aux Grecs tu te fais l'ennemi du Crucifié, et ton royaume sera détruit par tes ennemis. »

Un jour que l'on transportait un homme tué pour le jeter en pâture aux chiens et aux corbeaux, Épiphane le ressuscita par ses prières. *Il fit aussi jaillir de l'eau dans un terrain aride. Le démon, sous la forme d'un homme, rencontra un religieux paresseux et désœuvré, il le fit se prosterner devant *A fol. 257 v° b.

խռովութիւն շարժեաց ի կրօնաւորսն : Եւ լուեալ Եպիփանու գնաց ի վանսն, եւ ելեալ սատանայի փախեաւ :

Եւ առիւծ մի ելանէր ի ճանապարհին եւ զբազումս սպանանէր. գնաց Եպիփան ի տեղին, եւ ի տեսանել զազանին զերեսս Եպիփանու սատակեցաւ :

Եւ երթեալ Եպիփանու ի Լեւոնդիուպօլիս եգիտ անդ աբեղայ մի որ ուսուցանէր ժողովրդեանն եւ հաւատարմացուցանէր եթէ յաւուր յարութեանն այս մարմինս ոչ յարիցէ, այլ փոխանակ սորա հողացեալ մարմնոյս այլ մարմին յարիցէ. եւ տղայք որ մեռանին կատարեալ մարմնով ոչ յառնեն : Իսկ երանելին Եպիփան սաստեաց նմա, եւ առժամայն կապեցաւ լեզուն եւ եղեւ անմռունչ : Եւ ուսոյց ամենեցուն ուղղափառ հաւատոն : Եւ այլ բազում սքանչելիս արար Եպիփան որ գրեալ է ի կատարեալ պատմութեան իւրում :

Եւ եղեւ մեռանել արքեպիսկոպոսին Կիպրոսի կղզւոյն. եւ ի տեսլեան հրամայեաց Տէր եպիսկոպոսացն զի ձեռնադրեսցեն զԵպիփան արքեպիսկոպոսապետ Կիպրոսի :

* A fol. 258 r° a. * Եւ եղեւ ուրախութիւն մեծ յեկեղեցիսն եւ յամենայն կղզին :

Եւ այլ շնորհ մեծ տուաւ Եպիփանու, զի յորժամ պատարագ մատուցանէր տեսանէր զզօրութիւնն Աստուծոյ զի իջանէր ի վերայ խորհրդեանն : Եւ ի միում աւուր

10 կատարեալ] լիակատար B || 13 զԵպիփան] արքեպիսկոպոս. եւ ըստ հրամանի Տեառն ձեռնադրեցին զնա *add.* B || 15 — p. 1489, l. 7 Եւ այլ շնորհ... խորանն *om.* B.

lui et entra aussitôt en lui. Le religieux, de retour à son couvent, mit un grand trouble parmi les religieux. Ce qu'ayant appris, Épiphane se rendit au couvent : le démon sortit et prit la fuite.

Un lion parcourait les chemins et tuait beaucoup de monde. Épiphane se rendit en ce lieu et lorsque le fauve aperçut le visage d'Épiphane, il creva.

Épiphane, s'étant rendu à Léontioupolis, y trouva un moine qui enseignait le peuple et affirmait qu'au jour de la résurrection ce corps ne ressusciterait point et qu'à la place de ce corps devenu poussière, c'est un autre corps qui ressusciterait; et que les enfants qui meurent avec un corps parfait ne ressusciteraient point. Le bienheureux Épiphane le réprimanda et aussitôt sa langue s'arrêta et il devint muet; puis (le saint) prêcha à tous la vraie foi orthodoxe. Il fit encore bien des miracles qui sont écrits dans sa biographie complète.

L'archevêque de l'île de Chypre vint à mourir. Le Seigneur ordonna en vision aux évêques de sacrer Épiphane archevêque de Chypre. *Ce fut une grande joie dans les églises et dans toute l'île.

* A fol. 258 r° a.

Une autre grande faveur fut accordée à Épiphane, c'est que quand il célébrait le sacrifice il apercevait la puissance de Dieu qui descendait sur le mystère. Un jour pourtant, il ne l'aperçut point et, saisi de crainte, il vit du

ոչ նոնս և չերկիւղի լեալ՝ տեսանէր ի ձախակողմանէ սեղանոյն սարկաւագ մի զի ունէր ի ճակատն չար վէր բորոտութեան. հրամայեաց և հանին արտաքոյ եկեղեցւոյն, և ապա նոնս զնշանն : Եւ յորժամ արձակեաց զժողովուրդն խոշտանգէր կալեալ բանիւք զսարկաւագն զի խոստովանեսցի զոր ինչ արարեալ էր չար գործս : Եւ նորա անկեալ յոտսն խոստովանեցաւ եթէ ի գիշերին յայնմիկ ընդ կնոջ իւրում խառնակեցաւ : Եւ պատուիրեաց մեծաւ զգուշութեամբ զի յաւուր յորում մերձենայ յամուսինն իւր եթէ քահանայ կամ սարկաւագ կամ այլ որ յուխտէ եկեղեցւոյ ոչ ելցեն ի խորանն :

Եւ յաւուրս քահանայապետութեան նորա էին ի Կիպրոս հերձուածողք. օձեանք, սաբելեանք, կարպոկրիտեանք, նիկողայիտք, սիմոնեանք, բասիլեանք, զամենեսեան որ ոչ դարձան յուղղափառութիւն ի կղզւոյն հալածեաց :

Եւ յաւուրսն յայնոսիկ կոչեցին զԵպիփան ի Կոստանդնուպօլիս վասն աքսորելոյ զպատրիարքն զՅովհաննէս Ոսկեբերանն : Եւ Եպիփան ամենեւին ոչ էր հաւան * ի բանս թագուհւոյն Եւդոքսիայ, և ոչ գրեաց վկայութիւն ի չարութեան տումարն վասն արտասահմանելոյն Յովհաննու յաթոռոյն : Առաքեաց թագուհին զմի ի ներքինեացն առ Յովհաննէս և պատուիրեաց ներքինոյն եթէ Ասա յանձնէ քումէ եթէ և Եպիփան գրեաց ի տումար աքսորանաց քոց : Եւ ներքինոյն արարեալ զհրամայեալսն դարձաւ առ թագուհին : * A fol. 258 r° b.

12 էր հաւան] հաւանեցաւ B || 14 արտասահմանելոյն] տարագրութեան B.

côté gauche de l'autel un diacre qui avait au front une mauvaise plaie de lèpre. Il ordonna de le faire sortir de l'église, et il aperçut à nouveau la vision. Après avoir congédié le peuple, il menaça d'interdiction le diacre s'il ne lui avouait point le méfait commis par lui. Celui-ci, se jetant à ses pieds, avoua que dans la même nuit il avait couché avec sa femme. (Épiphane) recommanda alors avec beaucoup de prudence que le jour où un prêtre, ou diacre ou tout autre membre de l'ordre ecclésiastique, s'approcherait de sa femme, il ne devait point monter à l'autel.

A l'époque de son pontificat il y avait des hérétiques en Chypre : des ophites, des sabelliens, des carpocrites, des nicolaïtes, des simoniens, des basilidiens (*basileanq*); il chassa de l'île tous ceux qui ne se convertirent point à l'orthodoxie.

En ce temps-là, on convoqua Épiphane à Constantinople pour exiler le patriarche Jean Chrysostome. Épiphane ne fut point du tout de l'avis* de l'impératrice Eudoxie et ne signa point son adhésion au décret pervers qui exilait Jean loin de son trône. L'impératrice envoya un de ses eunuques à Jean en lui ordonnant : « Dis spontanément : Épiphane aussi a signé le décret de ton exil. » L'eunuque s'acquitta de ce qui lui avait été ordonné et revint auprès de l'impératrice. * A fol. 258 r° b.

Իսկ Յովհաննէս տրտմեցաւ յոյժ եւ գրեաց թուղթ առ Եպիփան այսպէս. Ո՜վ զարմանչելիդ Եպիփան, յօժարեցա՞ր եւ դու յանկումն իմ եւ ետուր ձեռնագիր, ոչ եւս հասցես յաթոռ քոյ : Գրեաց եւ Եպիփան առ Յովհաննէս պատասխանի. Ո՜վ սուրբ ճգնաւոր Յովհաննէս, որպէս եւ ես ոչ հասեալ նստայց յաթոռ իմ, նոյնպէս եւ դու ոչ հասցես յաքսորանս քո : Եւ եղեւ ըստ բանի նոցա մեռանել Յովհաննու ի ճանապարհին, եւ թաղեցաւ ի Կոմանս : Եւ Եպիփան նստաւ ի նաւ զի երթիցէ ի Կիպրոս, հիւանդացաւ ի նաւին, եւ եղեւ մրրիկ ի ծովուն, եւ յոյժ ալէկոծէր նաւն : Եւ ասէ Եպիփան. Եթէ ոչ կատարի բան տեառն իմոյ Յովհաննու՝ խռովութիւն ծովուս ոչ դադարէ : Եւ առեալ զաւետարանն ի գիրկս իւր պատուիրեաց աշակերտացն իւրոց զոր ինչ հրամայելոցն էր, եւ ողջունեալ զամենեսեան աւանդեաց զհոգին իւր խաղաղութեամբ առ Աստուած Մայիսի ԺԲ : Եւ առժամայն դադարեաց մրրիկ ծովուն,
* A fol. 258 v° a. * եւ եղեւ խաղաղութիւն ալեացն : Էր երանելին Եպիփան ամաց հարիւր հնգետասանից : Եւ մի ոմն ի նաւավարացն վերացոյց զհանդերձս նորա տեսանել թէ թլփատեալ իցէ, եւ մեռեալ մարմինն Եպիփանու վերացոյց զոտս իւր իբրեւ կենդանի եւ եհար զնաւավարն ի սիրտն եւ անկեալ մեռաւ : Եւ ժողովեցան ամենեքեան որ ի նաւին էին եւ մեծաւ հառաչմամբ եդին զնա առ ոտս սրբոյն, եւ արտասուալից ողբովք խնդրէին զթողութիւն. եւ նոյնժամայն կենդանացաւ մեռեալն :

4 հասեալ] այլ B || 5 քո] յերկրորդումն *add.* B || 11 Աստուած] Մարերի Ե եւ *add.* B || 13-17 Եւ մի ոմն... մեռեալն *om.* B.

Jean en fut très attristé et écrivit une lettre à Épiphane en ces termes : « O merveilleux Épiphane! toi aussi tu as consenti à ma perte, et tu as donné ta signature; tu ne parviendras plus à ton siège. » Épiphane écrivit à Jean en réponse : « O saint ascète Jean! de même que je n'arriverai plus à siéger sur mon trône, ainsi tu ne parviendras pas à ton lieu d'exil. » Et il arriva comme ils avaient dit. Jean mourut en route et fut enterré à Comana; quant à Épiphane, lorsqu'il s'embarqua pour se rendre en Chypre, il tomba malade dans le navire, une tempête se leva sur la mer, et le navire fut très secoué. Épiphane dit alors : « Tant que la parole de mon seigneur Jean ne se sera point réalisée, la fureur de cette mer ne se calmera pas. » Il prit l'évangile sur sa poitrine, recommanda à ses disciples tout ce qu'il avait à leur ordonner, et après avoir donné le salut à tous, il rendit paisiblement
* A fol. 258 v° a. son âme à Dieu le 12 mai. La tempête de la mer cessa aussitôt et * le calme régna sur les vagues. Le bienheureux Épiphane était âgé de cent quinze ans. Un des matelots souleva ses vêtements pour voir s'il était circoncis, mais le cadavre d'Épiphane leva les pieds, comme s'il était vivant, et porta un coup au cœur du matelot qui tomba mort. Tous ceux qui se trouvèrent sur le navire s'assemblèrent et le posèrent, avec de grands sanglots, aux pieds du saint, en demandant le pardon avec des larmes et des gémissements; aussitôt le mort ressuscita.

Եւ յորժամ հասին ի Կիպրոս լու եղեւ յամենայն կղզին եւ ի Կոստանդիա քաղաքն, գնացին ընդ առաջ մոմեղինօք եւ խնկօք, եւ հանին զերանելին ի ցամաք, եւ կոծ մեծ եղեւ ի քահանայսն եւ ի կրօնաւորսն եւ յամենայն ժողովուրդն ։ Եւ կոյրք երեք անկան ի վերայ սուրբ մարմնոյն, եւ բացան աչք նոցա ։ Եւ յորժամ տարան յեկեղեցին խորհուրդ արարին ամենայն եպիսկոպոսունքն եւ ուխտականք եկեղեցւոյն թէ ո՞ւր թաղեսցեն զնա, եւ հրաման եհաս ի թագաւորէն զի թաղեսցեն զնա յեկեղեցւոջն, եւ արարին այնպէս ։

Մարերի Զ եւ Մայիսի ԺԳ ։ Վկայութիւն սրբուհւոյ կուսի աղախնոյն
Քրիստոսի Գղիկերիայ ։

Սրբուհի եւ կոյս վկայն Քրիստոսի * Գղիկերիա էր ի ժամանակս Անտոնինոսի կռապաշտ արքային եւ Սաբինոսի դատաւորին ։ Եւ ի քաղաքին Տրայանուպօլիս յորժամ զոհս մատուցանէին կռոցն՝ գրեաց Գղիկերիա ի ճակատն իւր զանունն Քրիս- * A fol.258 v° b.

2 խնկօք] բուրվառօք B || 3-4 Եւ կոյրք ... աչք նոցա *om.* B || 7 այնպէս] փառաւորեալ զՔրիստոս *add.* B || 8 Վկայութիւն ... Գղիկերիայ] Վկայութիւն Գղիկերիասայ կուսի, զոր Գլերիա կոչեն Յոյնք B | 10 էր] հռոմայեցի եւ բնակէր ի Տրայանուպօլիս *add.* B | 11 եւ ի քաղաքին Տրայանուպօլիս *om.* B.

Lorsqu'ils furent arrivés à Chypre, la nouvelle se répandit par toute l'île et à la ville de Constantia[1]. On alla au-devant avec des cierges et de l'encens et on déposa à terre le bienheureux. Il y eut de grandes lamentations parmi les prêtres, les religieux et tout le peuple. Trois aveugles se jetèrent sur le saint corps, et leurs yeux s'ouvrirent. Lorsqu'il fut amené à l'église, tous les évêques et les membres du clergé tinrent conseil pour décider où il serait inhumé, mais un ordre de l'empereur arriva prescrivant de l'inhumer dans l'église ; et ils firent ainsi.

6 MARÉRI, 13 Mai.

Martyre de la vierge sainte, la servante du Christ Glycéria.

La sainte vierge et martyre du Christ * Glycéria vivait aux jours d'Antonin, l'empereur impie, et du juge Sabinus. Pendant qu'on immolait aux idoles dans la ville de Trajanopolis, Glycéria écrivit sur son front le nom * A fol. 258 v° b.

1. Autre nom de Salamine, métropole ecclésiastique de Chypre et siège d'Épiphane; cf. J. Hackett, *A history of the orthodox church of Cyprus*, Londres, 1901, pp. 244-246.

տափ եւ արար զնշան սրբոյ խաչին. գնաց առ դատաւորն եւ ասէ. Քրիստոնեայ եմ եւ աղախին Քրիստոսի : Ասէ դատաւորն. Առ զամբարս եւ մատո զոհս Աստուծոյ : Ասէ սրբուհին. Ես զոհս մատուցանեմ Աստուծոյ իմոյ պատարագ օրհնութեան : Եւ ցուցանէր ժողովրդեանն զնշան խաչին որ ի ճակատին էր :

Գնաց ի տաճարն եւ զԴիոնիսի բագինն խորտակեաց. եւ անօրէնքն զնա քարկոծ արարեալ ոչ կարացին վիրաւորել : Եւ կալեալ զերանելի կինն բռնադատէին ուրանալ զՔրիստոս, եւ ոչ հաւանեցաւ : Կախեցին զհերացն եւ քերեցին զմարմինն. եւ հրեշտակ Տեառն եհար զդահիճսն, եւ անկան որպէս մեռեալք : Եւ արգելին զնա ի բանդ աւուրս բազումս անսուաղ, եւ հրեշտակ Տեառն կերակրէր զնա : Եւ երթեալ դատաւորին ի բանդն ետես սկուտեղ կաթամբ եւ հաց եւ ջուր, եւ զարմացաւ զի դուռն փակեալ եւ կնքեալ էր :

Գնաց դատաւորն ի Հերակլեա ի քաղաքն Թրակացւոց եւ տարաւ զկնի իւր զաղախինն Քրիստոսի եւ անդ յոյժ նեղեաց զնա զոհել կռոցն եւ ոչ լուաւ : Արկին զնա ի բորբո-
* A fol. 259 rº a. քեալ հուր եւ * իջեալ անձրեւ շիջոյց զհուրն : Քերթեցին զճակատն յունկանէ յունկն, եւ արկին ի բանդ երկաթի կապանօք. եւ հրեշտակ Տեառն իջեալ ելոյծ զկապանսն եւ զճակատն ողջացոյց : Եւ դահիճն Լաւոդիկոս մտեալ ի բանդն եգիտ զսրբուհին լուծեալ

6 վիրաւորել] վնասել B || 7 զմարմինն] քերանօք *add.* B || 8 եւ հրեշտակ ... մեռեալք *om.* B || 9 եւ հրեշտակ... զնա] եւ խնամօքն Աստուծոյ մնայր կենդանի B — Եւ երթեալ ... կնքեալ էր *om.* B || 14 իջեալ] ի գիշերին *add.* B.

du Christ, fit le signe de la sainte croix, alla trouver le juge et lui dit : « Je suis chrétienne et servante du Christ. » Le juge lui dit : « Prends des torches et offre des sacrifices à Dieu. » La sainte répondit : « Moi, comme victimes, j'offre à mon Dieu un sacrifice de bénédiction. » Et elle montra au peuple le signe de la croix qu'elle portait sur son front.

Elle se rendit au temple et brisa l'idole de Dionysos. Les impies la lapidèrent mais ne purent la blesser. Ils saisirent alors la bienheureuse femme et la pressèrent de renier le Christ, mais elle n'y consentit point. On la suspendit par les cheveux et on lui déchira le corps, mais l'ange du Seigneur frappa les bourreaux qui tombèrent comme morts. On l'enferma dans une prison de nombreux jours sans nourriture, mais l'ange du Seigneur la nourrissait. Le juge, s'étant rendu à la prison, y aperçut un bol de lait, du pain et de l'eau, et en fut émerveillé, car la porte était fermée et scellée.

Le juge se rendit à Héraclée, ville de Thrace, emmenant à sa suite la servante du Christ, et là, il la pressa beaucoup d'immoler aux idoles, mais elle ne l'écouta point. On la jeta dans les flammes d'un grand feu, mais une
* A fol. 259 rº a. pluie * se mit à tomber et éteignit le feu. On lui écorcha le front d'une oreille à l'autre et on la jeta en prison chargée de fers, mais l'ange du Seigneur descendit délier les chaînes et guérit son front. Le bourreau Laodicus

ի կապանացն եւ զճակատն ողջացեալ, հաւատաց ի Քրիստոս եւ երթեալ առ դատաւորն խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի եւ հատին զգլուխ նորա ։

Եւ զԳղիկերիա ընկեցին կերակուր լինել գազանաց եւ ոչ մերձեցան ի նա ։ Արձակեցին այլ գազան եւ նա ժանեօքն եխած զաղախինն Քրիստոսի, բայց ոչ վիրաւորեաց. եւ առժամայն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Մայիսի ԺԳ ։ Եւ Դոմետիանոս եպիսկոպոսն թաղեաց զնա պատուով ի քաղաքին իւրում ի Հերակլիա ։

Մարերի Է եւ Մայիսի ԺԴ ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Իսիդորի
եւ Մեռոպի կուսի ։

Քրիստոսի մարտիրոսն Իսիդորոս զօրական էր յԱղեքսանդրիա քաղաքէն, յաւուրս կռապաշտ արքային Դեկոսի, եւ գնաց ընդ այլ զօրականսն նաւօք ի Հիոն կղզին ։

Եւ մի ոմն ի զօրականացն Յուլիոս անուն մատնեաց զնա առ հազարապետն Նումերիոս եթէ քրիստոնեայ է ։ Եւ կոչեցեալ առ ինքն հարցանէր ։ Եւ սուրբն Իսիդորոս համարձակութեամբ, * ջերմեռանդն սիրով եւ անխախտելի մտօք խոստովա- * A fol. 259 r° b.

4 ժանեօքն] ժանիւքն B || 5 առ Աստուած] Մարերի Զ եւ B || 6 Հերակլիա] Թիրակայ *add.* B || 7 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — Իսիդորի] Իսիդորոսի B || 8 Մեռոպի] Միւռոպի B — կուսին] սրբուհւոյն B || 11 Յուլիոս] Յուլիանոս B || 12 Նումերիոս] Նումերիանոս B.

ayant pénétré dans la prison y trouva la sainte déliée des chaines et ayant le front guéri; il crut au Christ, se rendit auprès du juge et confessa le nom du Christ. On lui trancha la tête.

On jeta Glycéria en pâture aux fauves, mais ils ne s'approchèrent point d'elle. On lança sur la servante du Christ un autre fauve qui la mordit avec ses crocs mais ne la blessa pas. Elle rendit aussitôt son âme à Dieu le 13 mai. L'évêque Dométianus l'inhuma avec honneurs dans sa ville d'Héraclée.

7 maréri, **14 Mai.**

Martyre de saint Isidore et de la vierge Myropée.

Le martyr du Christ Isidore était soldat en la ville d'Alexandrie, aux jours de Dèce, l'empereur impie. Il partit avec d'autres soldats sur des navires pour l'île de Chio (*Hion*).

Un des soldats, nommé Jules (*Youlios*), le dénonça au tribun Numérius comme étant chrétien; et celui-ci, l'ayant mandé auprès de lui, l'interrogea. Saint Isidore, avec hardiesse, * pieux amour et fermeté d'esprit, confessa * A fol. 259 r° b.

նեցաւ զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ։ Եւ շատ ջանացան զի ուրասցի զՔրիստոս եւ ոչ կարացին եւ հրամայեաց հատանել զգլուխ նորա ։

Եւ յորժամ տարան ի տեղին աղօթեաց այսպէս. Գոհանամ զքէն Հայր եւ Որդի եւ սուրբ Հոգի, լուր աղօթից իմոց եւ ընկալ զհոգիս իմ ի ձեռս քո ։ Եւ ամենեքեան որ աղաչեն զքեզ անուամբս իմով Իսիդորոսի եթէ ի սովի, եթէ ի փորձութեան, եթէ ի ծովի, լուր աղօթից նոցա եւ կատարեա զխնդրուածս նոցա եւ փրկեա զնոսա յամենայն փորձութենէ ։ Եւ խոնարհեցուցեալ զծունկս յերկիր, արար զնշան խաչին եւ ապա հատին զգլուխ նորա Մայիսի ԺԴ ։ Եւ Ամոնիոս քահանայն թաղեաց զնա ի նոյն տեղւոջ. եւ ինքն գնաց յԵլեսպոնտոս մարտիրոսացաւ եւ ընկալաւ զպսակ ի Քրիստոսէ ։

Եւ կին մի հաւատացեալ որում անուն էր Միւռոպի, փախեաւ վասն հալածանացն յԵփեսոս եւ ի Հիոն կղզին եւ յագարակս իւր քննեաց զնշխարս սրբոյն Իսիդորոսի, եւ յայտնեաց նմա հրեշտակ Տեառն եւ հանեալ պատեաց սուրբ կտաւովք եւ անուշահոտութեամբ պահեաց ի տան իւրում ։ Եւ լուեալ կռապաշտիցն խոշտանգէին զնա տալ զնշխարսն զի այրեսցեն եւ վասն զի ոչ ետ եւ ոչ եցոյց զտեղին եւ ոչ ինքն
* A fol. 259 v° a. ուրացաւ զՔրիստոս՝ հատին զգլուխ նորա, եւ եղեւ * վկայ Քրիստոսի ։

2 կարացին] խաղաղել զնա ի սիրոյն Քրիստոսի *add.* B || 4 Հոգի] աղաչեմ զքեզ *add.* B — Եւ ամենեքեան ... փորձութենէ *om.* B || 8 նորա] Մարերի է եւ *add.* B — զնա] զմարմին սրբոյ վկային B || 13 յայտնեաց ... Տեառն] յայտնեցաւ նմա ազդեցութեամբ Տեառն B.

le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ. On le pressa vivement de renier le Christ, mais on n'y parvint pas, et (le juge) ordonna de lui trancher la tête.

Lorsqu'on l'eut conduit au lieu de l'exécution, il pria Dieu en ces termes : « Je vous rends grâces, Père, Fils et Saint-Esprit, exaucez mes prières et recevez mon âme dans vos mains. Et que tous ceux qui vous prieront en mon nom d'Isidore, que ce soit en temps de famine, ou de tentation, ou sur mer, exaucez leur prière, accordez-leur leurs vœux et délivrez-les de toute épreuve. » Il fléchit les genoux à terre, fit le signe de la croix, et on lui trancha la tête le 14 mai. Le prêtre Ammonius l'inhuma à la place même; il partit ensuite pour l'Hellespont où il fut martyrisé et reçut la couronne du Christ.

Une femme fidèle dont le nom était Myropée s'enfuit, à cause de la persécution, à Éphèse et à l'île de Chio (*Hion*); elle rechercha dans la campagne les restes de saint Isidore, et l'ange du Seigneur les lui révéla. Elle les exhuma, les enveloppa de linge propre et de parfums et les conserva dans sa maison. Ce qu'ayant appris, les idolâtres la brutalisèrent pour se faire remettre les restes et les brûler, mais comme elle ne les rendit point, n'indiqua pas l'endroit et ne renia point le Christ, on lui trancha la tête et
* A fol. 259 v° a. elle devint * martyre du Christ.

Եւ յետ ժամանակաց յաւուրս քրիստոնէութեան բնակիչք Քիոն կղզւոյն շինեցին մեծ եւ գեղեցիկ եկեղեցի յանուն սրբոյն Իսիդորոսի եւ սրբոյն Միւռոպի, եւ հանգուցին անդ զպատուական նշխարս նոցա :

[B * Ի սմին վկայութիւն երանելւոյն Նիկողայոսի նոր մարտիրոսի : * B p. 215 b.

Քաջ վկայն Քրիստոսի Նիկողայոս էր ի քաղաքէն Պրուսայու, ազգաւ հայ, բարեպաշտ ծնողաց զաւակ, եւ էր անուն հօր նորա Աթաճան եւ մօրն Շուշան : Եւ յորժամ եղեւ ութ ամաց մեռաւ հայր նորա եւ ոչ մնաց ինչ եւ մայրն գործէր ձեռօք իւրովք, եւ սնուցանէր զնա բազում աշխատանօք : Եւ յետ փոքր մի ուսանելոյ զգիրս՝ ետ զնա յարհեստ կազմելոյ զմատման եւ հասեալ ի չափ հասակի ի կրպակի ի շուկայն որ կոչի Թահտաքալէ Պօղազի, եւ աշխատութեամբ իւրով հոգայր զկարեւոր պէտս տան իւրոյ : Եւ էր պատանին այս գեղեցիկ տեսլեամբ եւ վայելուչ հասակաւ, հեզ, քաղցրաբարոյ եւ երկիւղած յԱստուծոյ :

Իսկ այլազգիք որք կրպակակիցք էին Նիկողայոսի զչարեալ ընդ գեղեցկութիւն կերպարանին եւ ընդ ազնուութիւն բարուցն, բազում անգամ յորդորէին զնա եւ աղաչէին դառնալ ի կրօնս իւրեանց, խոստանալով զնա փեսայացուցանել ընդ դստեր մեծատան ուրուք զոր ինքն հաճեսցի, եւ ճոխանալ ընչիւք եւ փառօք եւ պատուով : Իսկ նա արհամարհէր զայն ամենայն մեծութիւն եւ զփառս զոր խոստանային նմա,

3 անդ] զսուրբ եւ *add.* B.

Plus tard, aux jours du christianisme, les habitants de l'île de Chio construisirent une grande et belle église au nom de saint Isidore et de sainte Myropée et y déposèrent leurs précieux restes.

[B* En ce même jour martyre du bienheureux Nicolas, le nouveau martyr. * B p. 215 b.

Le vaillant martyr du Christ Nicolas était de la ville de Brousse, de nationalité arménienne, fils de parents pieux. Le nom de son père était Athadjan, celui de sa mère Susanne. Lorsqu'il eut huit ans, son père mourut et il ne resta rien. Sa mère travailla de ses mains pour l'élever avec beaucoup de peine. Après qu'il eut un peu appris les lettres, (sa mère) le mit apprenti à manier le fuseau. Parvenu à l'âge adulte, il ouvrit une boutique dans le bazar appelé Taḥta-kalé Boghazi, et subvenait par son travail aux besoins de la maison. Ce jeune homme était beau d'aspect, d'une taille élégante, paisible, d'une bonne nature et craignant Dieu.

Les infidèles qui étaient voisins de boutique de Nicolas, jaloux de son beau visage et de la noblesse de son caractère, l'engagèrent maintes fois en le suppliant à se convertir à leur religion en lui promettant de le fiancer à la fille d'un homme riche à son choix et de le rendre riche en biens, en gloire et en honneurs. Mais lui, il méprisait toutes les grandeurs et la gloire qu'on

լու համարեալ աղքատութեամբ եւ անարգանօք կալ ընդ Քրիստոսի քան մեծութեամբ եւ փառօք առանց Քրիստոսի :

* B p. 216 a. Տեսեալ նոցա զհաստատութիւն մտաց * պատանւոյն թէ անդրդուելի կայ ի հաւատս Քրիստոսի սկսան ահ արկանել նմա ասելով թէ Յամառութեամբ քով ոչ միայն զայս ամենայն բարիս այլ եւ զկեանս քո հանդերձեալ ես կորուսանել զի դու առաջի մեր ուրացար զհաւատս քո եւ ընկալար զայլազգութիւն եւ այժմ կամիս ի բաց թողուլ զայն, եւ լինել քրիստոնեայ :

Ասէ ցնոսա երանելի պատանին. Մի ինչ կարծէք եթէ ի սպառնալեաց մահու երկուցեալ դառնամ ի կրօնս ձեր, զի ոչ տանջանք եւ ոչ մահ կարեն մեկնել զիս ի հաւատոյն Քրիստոսի զոր ունիմ ի մանկութենէ իմմէ : Ի բանիցս յայսցանէ ոմանք ի դրացեաց անօրէն ազգացեաց որք բարեմիտք էին, ի միտ առեալ թէ յօժար է մեռանիլ քան թէ փոքր մի ի հաւատոյն խախտիլ, խրատ տան նմա հացկերոյթս ինչ առնել ոսոխացն, եւ ինքեանք միջնորդ եղեալ լռեցուցեն զլեզուս նոցա ի տարապարտ ամբաստանութենէն :

Եւ նորա հաւանեալ արար կոչունս մեծահացս, եւ այնուհետեւ լռեցին զամս հինգ. եւ ինքն ազատեալ եղեալ ի զրպարտութենէ նոցա եմուտ ի կարգ աշխարհի : Եւ հազիւ կեցեալ ընդ ամուսնոյն զամիսս վեշտասան, թշնամիք նորա խորհեցան ընդ միմեանս խորհուրդ չար, եւ ժողովեալ եկին առ նա եւ ասեն. Ո՛վ դու զինչ է այդ զոր

lui promettait, préférant rester pauvre et méprisé avec le Christ que comblé de grandeur et de gloire sans le Christ.

* B p. 216 a. Lorsqu'ils eurent constaté la fermeté de l'intention * du jeune homme de rester inébranlable dans la foi du Christ, ils commencèrent à le menacer en disant : « Par ton obstination tu vas perdre non seulement tous ces biens mais aussi ta vie, car tu as renié ta foi en notre présence et tu as accepté la religion musulmane, et maintenant tu veux la quitter et devenir chrétien. »

Le bienheureux jeune homme leur répondit : « Ne croyez point que je me convertirai à votre religion par les menaces de mort, car ni les tortures ni la mort ne peuvent me détacher de la foi au Christ que j'ai depuis mon enfance. » Sur ces paroles, quelques voisins infidèles mais bienveillants, comprenant que le jeune homme était plutôt disposé à mourir que de s'ébranler tant soit peu de sa foi, lui proposèrent de donner un dîner à ses adversaires, où eux-mêmes, intervenant, feraient taire leur langue au sujet d'une dénonciation inopportune.

Ayant consenti, il donna un grand dîner, et les autres gardèrent le silence pendant cinq années. Quant à lui, délivré des soucis d'une délation de leur part, il se maria; mais à peine avait-il vécu avec son épouse seize mois que ses ennemis tinrent entre eux un méchant conseil et, s'étant réunis, vinrent le trouver et lui dirent : « O toi! qu'est-ce que c'est ce que tu fais? N'as-tu pas

տեսս. ո՞չ աւանիկ առաջի մեր ամենեցուն ընկալար զդենս մեր, եւ այժմ արհամարհեալ զայն՝ պաշտես զնախնի հաւատն քո. համարիցիս արդեօք եթէ իրաւունք եւ դատաստան բարձեալ իցէ ի քաղաքէ աստի : Ասէ ցնոսա Նիկողայոս. Ի քրիստոնէական հաւատս ծնեալ եմ եւ ի սոյն մեռանիմ, եւ զայլ ինչ հաւատ ոչ ընաւ ընկալայ եւ ոչ ընկալայց երբէք :

Յայնժամ սաստիկ սպառնալեօք եւ կատաղութեամբ բուռն հարեալ զնմանէ տարեալ կացուցին առաջի դատաւորին, եւ չարախօս եղեն ստութեամբ եւ ասեն. Այրս այս առաջի մեր ուրացաւ * զհաւատս իւր եւ դարձաւ յայլազգութիւն, եւ զաւանեաց զդաւանութիւնս մեր, եւ այժմ թողեալ զայն՝ պաշտօն տանի խափանեալ կրօնից նախնեաց իւրոց : * B p. 216 b.

Եւ դատաւորն պնդագոյն հարցափորձ արարեալ՝ իբրեւ եգիտ հաստատուն ի հաւատս Քրիստոսի, սկսաւ ողոքանօք եւ խոստմամբ պարգեւաց եւ պատուոյ յորդորել զնա, եւ ապա սպառնալիս չարչարանաց եւ մահու ի վերայ ածել զի հաւանեցուցանել կարասցէ : Իսկ Քրիստոսի վկայն ոչ ողոքանացն ինչ, եւ ոչ ի սպառնալեացն զարհուրեցաւ, այլ աներկիւղ համարձակութեամբ առաջի ատենին խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի :

Ընդ որ բարկացեալ դատաւորն հրամայեաց եւ արկին ի բանդ, եւ պնդեցին զոտս նորա ի կոճեղս, եւ եկաց անդ զաւուրս տասն : Եւ քրիստոնեայք որք էին ի քաղաքին բազմօք ջանացան ազատել զնա արծաթ յոյժ խոստանալով նմա բայց չեղեւ հնար :

accepté notre religion en présence de nous tous et maintenant voici que tu la méprises et que tu pratiques ton ancienne foi; crois-tu peut-être que la justice et le tribunal aient disparu de cette ville? » Nicolas leur répondit : « Je suis né dans la foi chrétienne et j'y mourrai; je n'ai jamais accepté d'autre religion et n'en accepterai jamais. »

Alors l'ayant saisi avec de terribles menaces et brutalisé, ils le conduisirent devant le juge, le calomnièrent faussement et dirent : « Cet homme a renié sa foi * en notre présence et s'est converti à l'islamisme, il a pratiqué notre religion et maintenant, l'ayant abandonnée, il pratique la religion défendue de ses ancêtres. » * B p. 216 b.

Le juge le soumit à un sévère interrogatoire et, le trouvant ferme dans la foi du Christ, il se mit à le conseiller avec sollicitations et promesses de richesse et d'honneurs, puis il ajouta des menaces de tortures et de mort dans l'espoir de le persuader. Mais le martyr du Christ n'eut ni égard aux sollicitations, ni peur des menaces; au contraire, avec une vigoureuse hardiesse, il confessa devant le tribunal le nom du Christ.

Sur quoi le juge irrité ordonna de le jeter en prison, où l'on attacha ses pieds à un bloc de bois; il y resta dix jours. Les chrétiens qui se trouvaient dans la ville firent de grands efforts pour le sauver, en promettant beaucoup

Նա եւ այլազգիք ոմանք տեսանելով թէ տարապարտ մեռանելոց է, հարեալ ի խղճէ մտաց գնացին առ դատաւորն եւ վկայեցին զստութենէ ամբաստանողացն, այլ ոչ լուաւ նոցա :

Եւ մինչդեռ ի բանտին կայր երանելին, եկեալ մուտ առ նա քահանայ մի եւ հաղորդեաց զնա ի կենդանարար մարմնոյ եւ յարենէ Որդւոյն Աստուծոյ, եւ քաջալերեալ զօրացոյց զնա յուսով կենացն յաւիտենից : Եւ ի վաղիւն ածին զնա միւսանգամ յատեան դատաւորին, եւ քաղցր եւ ողոք բանիւք խրատ տայր նմա գալ ի հաւանութիւն. եւ այլազգիք թշնամիք նորա արծաթ բազում մատուցանէին սրբոյն, եւ խոստանային զմեծամեծս : Իսկ նա ի բաց մերժեալ զարծաթն ասէ. Գանձք ձեր եւ մեծութիւն եւ հաւատք ձեր ձեզ լիցի, ես քրիստոնեայ եմ եւ Քրիստոսի ծառայ, եւ պատրաստ եմ մեռանիլ վասն անուան նորա, զոր առնելոց էք ընդ իս արարէք

* B p. 217 a. * վաղվաղակի : Յայնժամ ամբոխն այլազգեաց միաբարբառ աղաղակեցին. Հաւատուրաց է, արժանի է մահու : Եւ դատաւորն առժամայն ետ վճիռ գլխատման :

Մերկացուցին զնա եւ կապեցին զձեռսն յետս, եւ բոկոտն եւ գլխիբաց շրջեցուցանէին զնա ընդ ամենայն փողոցս եւ հրապարակս քաղաքին : Եւ դահիճն ունելով զսուրն մերկ ի ձեռին երթայր առաջի, եւ քարոզն աղաղակէր. Որ ոք ընդունի զայլազգութիւն եւ անդրէն ի բաց թողու, հաւատուրաց է եւ այս պատիժ է նորա :

d'argent (au juge), mais ce fut en vain. Plusieurs même parmi les infidèles, voyant qu'il allait mourir injustement, et touchés par le remords, allèrent trouver le juge et témoignèrent de la fausseté des calomniateurs, mais (le juge) ne les écouta point.

Pendant que le bienheureux se trouvait en prison, un prêtre put trouver accès auprès de lui et le fit communier au corps et au sang vivifiants du Fils de Dieu, il l'encouragea et le fortifia dans l'espoir de la vie éternelle. Le lendemain on l'amena de nouveau au tribunal du juge, lequel par de douces et suppliantes paroles lui conseilla de se laisser convaincre; les ennemis infidèles (du saint) lui offrirent beaucoup d'argent, en lui promettant de grands honneurs. Mais il repoussa l'argent et dit : « Gardez pour vous votre argent, vos honneurs et votre religion; moi je suis chrétien et serviteur du Christ, je suis prêt à mourir pour son nom; ce que vous avez à faire de

* B p. 217 a. moi, faites-le * tout de suite. » Alors la foule des infidèles se mit à crier unanimement : « C'est un renégat, il mérite la mort. » Le juge décréta aussitôt sa décapitation.

On le dépouilla de ses vêtements, on lui attacha les mains par derrière, et on le promena pieds nus et la tête découverte à travers toutes les rues et les places de la ville. Le bourreau, le sabre au clair à la main, marchait devant lui, et un héraut criait : « Celui qui accepte la religion musulmane et l'abandonne ensuite est un renégat, et ceci est son châtiment. »

Իսկ քաջ նահատակն Քրիստոսի ուրախ սրտիւ եւ զուարթ երեսօք երթայր, եւ զաչսն յերկինս ունելով ասէր. Տէր իմ Յիսուս Քրիստոս ընկա՛լ զիս առ քեզ, զի վասն քո հեղում զարիւն իմ ։ Եւ բազմութիւնն այլազգեաց որ երթային ընդ նմա աղաչէին զնա եւ ասէին. Ո՛վ պատանի, մինչեւ ցե՞րբ յամառիս, ընկա՛լ զկրօնս մեր եւ զերծիր ի մահուանէ, եւ մի՛ ընդ վայր կորուսաներ զգեղեցիկ մանկութիւն քո ։ Իսկ նա ոչ ինչ տայր պատասխանի այլ աղօթէր եւ օրհնէր զԱստուած ։

Տեսեալ այլազգեաց եթէ ոչ կարեն հաճել զմիտս նորա, ստիպեցին զմայր նորա եւ զազգականս յորդորել զնա ընդունել զայլազգութիւն եւ կեալ ։ Եւ նոքա թէպէտ եւ յօժարամիտ էին ընդ մարտիրոսական մահ նորա, բայց առ ահի այլազգեաց եկեալ աղաչէին ասելով. Գոնէ բերանով միայն ասա՛ թէ ընդունիմ զհաւատս ձեր, եւ ապրեցո՛ այժմ զանձն քո ի մահուանէ. եւ ապա գնացեալ յերկիր օտար պահեա՛ զհաւատն Քրիստոսի զոր ունիս ի սրտի ։

Եւ զի մայր նորա լայր կողկողագին՝ հայեցեալ ի նա ասէ. Մատո՛ զձեռն քո մայր իմ, եւ համբուրեցից զնա ։ Եւ յորժամ համբուրեաց ասէ. Մայր իմ, աղաչեմ զքեզ մի՛ այլ եւս կացցես առ իս, այլ երթ ի տուն քո եւ աղօթս արա՛ վասն իմ, զի ես տամ զանձն իմ ի մահ վասն սիրոյն Քրիստոսի ։

* Եւ հասեալ ի տեղին կատարման ամբարձ զաչս իւր յերկինս եւ աղաղակեաց. * B p. 217 b.
Տէր իմ եւ Աստուած իմ Յիսուս Քրիստոս, որ վասն իմ հեղեր զպատուական արիւնդ

Quant au vaillant martyr du Christ, il marchait le cœur plein de joie et le visage souriant; élevant ses yeux au ciel, il disait : « Mon-Seigneur Jésus-Christ, reçois-moi près de toi, car c'est pour Toi que je verse mon sang. » La multitude d'infidèles qui l'accompagnait le priait et disait : « O jeune homme! jusques à quand vas-tu t'obstiner? Accepte notre religion et tu éviteras la mort, ne perds point en vain ta belle jeunesse. » Mais il ne leur répondait point, priait et bénissait Dieu.

Les infidèles, voyant qu'ils ne pouvaient le convaincre, obligèrent sa mère et ses parents à l'engager d'accepter la religion musulmane afin de vivre. Bien qu'ils fussent désireux de sa mort en martyr, toutefois par crainte des infidèles, ils vinrent le prier en ces termes : « Dis au moins de bouche que tu acceptes leur religion et délivre ta personne de la mort; tu partiras ensuite à l'étranger et tu conserveras la foi du Christ que tu as dans ton cœur. »

Et comme sa mère pleurait avec de grands sanglots, il la regarda et dit : « Approche ta main, ma mère, pour que je la baise. » Et après l'avoir baisée il dit : « Ma mère, je t'en prie, ne reste plus à mes côtés, va chez toi et prie pour moi, car je me livre à la mort pour l'amour du Christ. »

* Arrivé au lieu de l'exécution, il leva les yeux au ciel et cria : « Mon-Seigneur et mon Dieu Jésus-Christ, qui as versé Ton précieux sang pour moi, je * B p. 217 b.

քոյ, գոհանամ զքէն զի եւ զարժանի զիս արարեր այսօր հեղուլ զարիւն իմ վասն անուանդ քո սրբոյ : Եւ զայս իբրեւ ասաց եդ ծունր առաջի դահճին, եւ նա փայլակնացայտ շողշողէր զսուրն եւ յապաղէր հարկանել զի թերեւս յահագին սրոյն պակուցեալ հաւանեսցի : Եւ այլազգիքն ամենայն որք շուրջն կային հայեցեալ ի քաջավայելուչ տեսիլ գուարթաճաղէկ հասակի նորա, իբրեւ կարեկցութեամբ իմն ստիպէին զնա ասելով. Ո՛վ պատանի, մի՛ յամառիր, ընկա՛լ զայլազգութիւն եւ ապրեսցիս :

Յայնժամ քաջ նահատակն Քրիստոսի դարձաւ առ դահիճն եւ ասէ ցնա բարկաց-մամբ. Ո՛վ անհաւատ, ընդէ՞ր ոչ հատանես զպարանոցս իմ : Եւ խոնարհեցոյց զգլուխն առաջի սրոյն : Եւ ձգեալ զսուրն եհար միանգամ եւ երկիցս եւ երիցս զպարանոց նորա, եւ ոչ կարաց հատանել եւ այլ ոչ եւս կարաց ի վեր ամբառնալ զսուրն զի թուլացան ձեռք նորա :

Եւ առժամայն այլ ոմն դահիճ կալաւ զսուրն եւ եկաց առ նա եւ ասէ. Ողորմիմ քեզ պատանի, ուրացի՛ր զՔրիստոս եւ ընկա՛լ զկրօնս մեր, եւ ես բժշկեցից զվէրս զխոցուածս քո եւ մի՛ մեռցիս : Ասէ ցնա Քրիստոսի վկայն. Ես զՔրիստոս Աստուածն իմ ոչ ուրանամ, եւ զկրօնս քո ոչ ընդունիմ, հա՛տ զգլուխ իմ եւ մի՛ յանդաղիր : Զայս ասէր, եւ արիւնն իբրեւ զառու հոսէր ի խոցուածոց սրոյն, եւ ներկանէր զամենայն մարմին նորա, եւ առոգանէր զերկիր : Եւ դահիճն ամբարձ զձեռն, եւ եհար զպարանոց նորա ամենայն զօրութեամբ ուժոյ, եւ ոչ կարաց հատանել :

Te rends grâces de m'avoir rendu digne de verser aujourd'hui mon sang pour Ton saint nom. » Après avoir dit cela, il plia les genoux devant le bourreau, qui faisait briller et miroiter son glaive, retardant le coup dans l'espoir que, saisi de crainte de l'énorme glaive, il consentirait. Tous les infidèles qui l'entouraient, considérant sa belle physionomie à la fleur de l'âge, le pressaient avec pitié en disant : « O jeune homme! ne t'obstine point, accepte notre religion et tu vivras. »

Alors le vaillant martyr du Christ, se retournant vers le bourreau, lui dit avec colère : « O infidèle! pourquoi ne me tranches-tu point la tête? » Il baissa la tête devant le glaive. (Le bourreau) frappa son cou du glaive, une première, une deuxième et une troisième fois, mais il ne put le trancher; il ne put même pas relever le glaive, car ses mains étaient énervées.

Aussitôt un autre bourreau reprit le glaive, se mit près de (Nicolas), et dit : « J'ai pitié de toi, jeune homme, renie donc le Christ, accepte notre religion et je guérirai tes blessures avec des médicaments, pour que tu ne meures point. » Le martyr du Christ lui répondit : « Je ne renie point le Christ mon Dieu, je n'accepte point ta religion; tranche ma tête et ne tarde pas. » Il disait cela et le sang coulait comme un ruisseau de ses plaies, maculant tout son corps et inondant la terre. Le bourreau leva le bras et frappa sur le cou de toute la vigueur de sa force, mais ne put le trancher.

Յայնժամ աղաղակեցին անաւրէնքն եւ ասեն. Անմեղութիւն մանկանն ոչ թողու նմա մեռանել ։ Եւ դահիճն խռովեալ ընդ այն՝ տարածեաց զերանելին * ի վերայ երկրի, եւ սրով ձեռին իւրոյ խողխողեաց զնա որպէս զգառն ։ * B p. 218 a.

Եւ այսպիսի դառն մահուամբ կատարեցաւ սուրբն Նիկողայոս ի թուին Հայոց հազար հարիւր քառասուն երեք, եւ մայիսի ԺԴ, ի հայրապետութեան սրբոյ աթոռոյն Էջմիածնի Տեառն Նահապետի ամենայն Հայոց կաթողիկոսի, եւ յառաջնորդութեան մայրաքաղաքին Պրուսայու տեառն Սուքիասայ եպիսկոպոսի ։

Իսկ մարմին սրբոյն մնաց անդ ժամս քսան եւ ութ, եւ հրամանաւ դատաւորին բարձեալ տարան բերին յեկեղեցին, եւ ամենայն քրիստոնեայք Հայք եւ Հոռոմք եկին խուռն բազմութեամբ, եւ համբուրեցին զմարմինն ։ Եւ ապա յաւուրն երրորդի թաղեցին զնա հոգեւորական ցնծութեամբ ի նշանաւոր տեղւոջ. եւ մինչեւ ցայսօր բազում բժշկութիւնք լինին ի տապանէ սրբոյն ի փառս Քրիստոսի ։]

Մարերի Ը եւ Մայիսի ԺԵ ։ Վկայութիւն սրբոցն Իրակլեսի, Պաւղինեայ, Բենեդիմոյ որք յԱթէնս կատարեցան ։

Սոքա քրիստոնեայք էին, եւ զՔրիստոս ուղիղ հաւատով քարոզէին հեթանոսաց ։ Կալեալ զնոսա անօրէն զօրականացն տարան առ կռապաշտ դատաւորն Աթենացւոց,

13 սրբոյն] սրբոյ վկային B.

Les infidèles crièrent alors et dirent : « L'innocence de cet enfant ne le laisse point mourir. » Le bourreau, troublé par ces paroles, étendit le bienheureux * à terre et l'égorgea comme un agneau avec le glaive qu'il tenait dans sa main. * B p. 218 a.

C'est d'une mort aussi atroce que fut martyrisé saint Nicolas l'an de l'ère arménienne mil cent quarante-trois, le 14 mai [1], sous le patriarcat au saint siège d'Etchmiadzin de Ter Nahapet, catholicos de tous les Arméniens, et sous l'épiscopat en la métropole de Brousse de Ter Sukias évêque.

Le corps du saint resta là pendant vingt-huit heures, puis ayant été relevé sur l'ordre du juge, il fut amené à l'église; tous les chrétiens, Arméniens et Grecs, arrivèrent en foule et baisèrent le corps. Ensuite le troisième jour on l'inhuma avec une joie spirituelle dans un endroit choisi. De nombreux miracles s'opèrent jusqu'aujourd'hui au tombeau du saint pour la gloire du Christ.]

8 MARÉRI, 15 Mai.

Martyre des saints Héraclius, Pauline, Bénédime qui furent exécutés à Athènes.

Ils étaient chrétiens et prêchaient le Christ aux infidèles suivant la foi orthodoxe. Des soldats impies les ayant saisis les conduisirent au juge idolâtre

1. Y. Manandian et H. Adjarian. *Hayots nor vkaner*, t. II, Valaršapat, 1902, pp. 184-190, donnent comme date le 14 mars.

եւ համարձակութեամբ խոստովանեցան զՔրիստոս եւ կռոցն ոչ զոհեցին : Եւ բազում տանջանօք չարչարեցին զնոսա եւ ապա հրով կատարեցան եւ այլ քրիստոնեայք ընդ նոսա Մայիսի ԺԵ :

Յայսմ աւուր Քրիստոսի ճշմարիտ վկայն եւ վարդապետն ճշմարտութեան սուրբ Մաքսիմոս յանօրինացն նախ ձաղկեցաւ ուժգին, եւ ապա քարկոծեցաւ, եւ բարւոք կատարեաց զընթացս իւր առ Քրիստոս :

Յայսմ աւուր վարք երանելոյն Յովհաննու Կողոնիոյ եպիսկոպոսին :

Երանելին Յովհաննէս էր ի քաղաքէն Նիկոպօլիս Հայոց, եւ յորժամ մեռան
* A fol. 259 v° b. ծնողքն իւր էր ամաց տասն եւ ութից. * եւ զամենայն հայրենական ինչսն բաշխեաց աղքատաց, եւ շինեաց եկեղեցի յանուն ամենասրբուհւոյ աստուածածնին, եւ եղեւ կրօնաւոր եւ բարեհաճոյ վարուք ճգնէր ընդ այլ կրօնաւորսն :

Եւ եղեւ ի մեռանել Կողոնիոյ եպիսկոպոսին, եւ մետրապօլիտն Սեբաստիոյ ձեռնադրեաց զնա եպիսկոպոս Կողոնիոյ : Եւ յետ տասն ամաց փախեաւ եւ գնաց

1 զՔրիստոս] զանուն Քրիստոսի B || 2 չարչարեցին զնոսա] չարչարեցան B — եւ այլ ... ԺԵ] ընդ այլ քրիստոնէից որոց Մարերի Ը եւ Մայիսի ԺԵ ի փառս Քրիստոսի B || 6 առ Քրիստոս] փառաւորելով զՔրիստոս B || 7 Յայսմ] Ի սմին B || 9 ամ. ն] յիսուն B || 13 զնա] բռնութեամբ *add.* B — Կողոնիոյ *om.* B — տասն ամաց] ժամանակաց B — փախեաւ] գաղտ *add.* B.

d'Athènes. Ils confessèrent avec hardiesse le Christ et n'immolèrent point aux idoles. On les soumit à de nombreuses tortures et ensuite on les martyrisa dans les flammes avec d'autres chrétiens le 15 mai.

En ce même jour, le vrai martyr du Christ et docteur de la vérité saint Maxime (*Maximos*) fut d'abord vigoureusement flagellé par les impies, puis lapidé, et acheva bien sa carrière dans le Christ.

En ce jour vie du bienheureux Jean, évêque de Colonia [1] (*Kolonioy*).

Le bienheureux Jean était de la ville de Nicopolis d'Arménie; à la mort de
* A fol. 259 v° b. ses parents il avait dix-huit ans, * il distribua tout son patrimoine aux pauvres, fit construire une église au nom de la très sainte Mère de Dieu, se fit religieux et mena une vie d'ascète agréable (à Dieu) avec les autres religieux.

A la mort de l'évêque de Colonia, le métropolite de Sébaste le sacra évêque de Colonia. Dix ans après, il prit la fuite et se rendit à Jérusalem; il vit dans

1. Colonia, aujourd'hui Agountzor, au nord de Mélitène, cf. F. Tournebize, *Histoire politique et religieuse de l'Arménie*, p. 675, n. de la page précédente.

յԵրուսաղէմ, եւ ետես ի տեսլեանն աստղ պայծառ յերկինս, եւ լուաւ ձայն որ ասէր. Երթիցես զկնի աստեղն, եւ առաջնորդեաց աստղն մինչեւ ի վանսն Սաբայի :

Եւ զարթուցեալ ընդ առաւօտն գնաց ի վանսն, եւ յորժամ ետես զնա մեծն ի հարս սուրբն Սաբա ուրախ եղեւ եւ բարւոք ընկալաւ զնա, բայց ոչ գիտաց թէ ով իցէ : Արար զնա դռնապան եւ յետ տարւոյ միոյ կարգեաց զնա հիւրընկալ, եւ յետ այլ տարւոյ եդ զնա ի խոհակերոցի : Եւ յետ միւս այլ տարւոյ արգելու ի խցի եւ զհինգ օր ի շաբաթուն զոք ոչ տեսանէր եւ ոչ ընդ ումեք խօսէր, եւ ոչ ճաշակէր բայց միայն ի շաբաթ եւ ի կիւրակէ : Երթայր յառաջ քան զամենեսեան յեկեղեցին եւ յետոյ քան զամենեսեան ելանէր յետ արձակմանն եւ յոյժ զարմանային կրօնաւորքն որք էին ի վանսն ընդ ահագին արտասուացն զոր հեղոյր ի ժամ պատարագին :

Եւ տեսեալ զհրեշտակաձեւ վարս * նորա երանելին Սաբա տարաւ զնա առ Եղիա հայրապետն Երուսաղեմի զի ձեռնադրեսցէ զնա քահանայ : Եւ նա ասէ ցհայրապետն. Գայթակղական եմ ես եւ մեղաւորական եւ ոչ եմ արժանի քահանայութեան : Եւ յորժամ բռնադատեցին զնա, ասէ Յովհաննէս ցհայրապետն. Խոստովանեցայց քեզ միայն առանձինն : Եւ յորժամ մտին ի մատուռն եկեղեցւոյն, եւ տուեալ նմա նմա երդումն մի ումեք յայտնել զխորհուրդն, եւ ապա խոստովանեցաւ եւ ասէ. Ես եպիսկոպոս էի Կողոնիոյ, եւ վասն զբաղանաց աշխարհիս փախեայ, եւ լսեմ * A fol. 260 r° a.

4 ուրախ եղեւ եւ բարւոք] ուրախութեամբ B | 9 որք էին ի վանսն *om.* B || 11 երանելին] երջանիկ հայրն B || 13 գայթակղական] գայթակղեալ B | 16 զխորհուրդն] զպատճառն B || 17 զբաղանաց] զբաղմանց B.

une vision une étoile qui brillait au ciel, et entendit une voix qui disait : « Suis l'étoile, » et l'étoile le précéda jusqu'au couvent de Saint-Sabas.

S'étant réveillé au matin, il se rendit au couvent, et lorsque saint Sabas, grand parmi les pères, le vit, il se réjouit et l'accueillit avec bonté, mais ne sachant pas qui il était, il le fit portier. Un an après il le chargea de recevoir les étrangers; l'année suivante, il le mit à la cuisine. Après une autre année, il le confina dans une cellule, où il ne voyait personne et ne causait avec personne cinq jours de la semaine; il ne mangeait que le samedi et le dimanche. (Jean) se rendait avant tous les autres à l'église et n'en sortait, à la fin des offices, qu'après les autres; les religieux qui se trouvaient au couvent étaient fort étonnés de l'abondance des larmes qu'il versait au moment de la messe.

Le bienheureux Sabas, ayant vu sa conduite angélique, * le conduisit à Élie, patriarche de Jérusalem, pour qu'il l'ordonnât prêtre. Mais (Jean) dit au patriarche : « Je suis scandaleux et pécheur, je ne suis point digne du sacerdoce. » Et comme on le pressait, Jean dit au patriarche : « Je me confesserai à toi seul. » Lorsqu'ils furent entrés dans la chapelle de l'église, et après lui avoir fait jurer de ne point révéler le mystère, il le lui avoua et dit : « J'étais l'évêque de Colonia, je me suis sauvé à cause des occupations du monde, et * A fol. 260 r° a.

միայնակեցութեամբ ։ Եւ հայրապետն յորժամ լուաւ խոնարհեալ երկիր եպագ նմա, եւ գիրկս արկեալ համբուրեաց եւ յուղարկեաց ։

Եւ ի մէջ ճանապարհին հինգ մղոնաւ հեռի ի վանացն նուաղեցաւ ի ճանապարհին եւ անկաւ որպէս մեռեալ, քանզի բազում աւուրք ոչինչ էր ճաշակեալ, եւ զկնի պահու միոջ բացեալ զաչսն եւ գտաւ ի խուցն իւր ։

Եւ յորժամ եկին Պարսիկք եւ աւերեցին զԵրուսաղէմ եւ զսահմանս նորա առաքեաց Աստուած առիւծ եւ պահէր զվանս վասն աղօթիցն Յովհաննու, եւ տեսանէին թշնամիքն զգազանսն եւ փախչէին ։

Եւ յորժամ հանգեաւ սուրբն Սաբաս յոյժ հոգայր զնա երանելին Յովհաննէս ։ Եւ
* A fol. 260 r° b. ի միում աւուր տեսանէ * Յովհաննէս յանուրջս զսուրբն Սաբա զի ասէր. Ողջոյն քեզ եղբայր իմ Յովհաննէս, մի տրտմիր վասն իմ զի թէպէտ մարմնով որոշեցայ ի քէն, այլ հոգւով ընդ քեզ եմ. բայց զգոյշ լեր զի դարձեալ հերձուածողք հալածեն զեկեղեցիս ուղղափառաց ։

Այս երանելի հայրս Յովհաննէս աղաչեաց զԱստուած զի ցուցցէ նմա թէ որպէս որոշի հոգի ի մարմնոյն ։ Եւ ետես ի զարմացման գիշերոյն զի կանգնեալ կայր ի պատշգամբ եկեղեցւոյն սրբոյ Բեթղեհեմի զարդար այր մի որ վախճանեցաւ, եւ լուսաւոր

1 խոնարհեալ] խոնարհութեամբ B || 5 եւ գտաւ] յարեաւ եւ եկն B || 6 զԵրուսաղէմ եւ զսահմանս նորա] զսահմանս Երուսաղեմի B — առաքեաց... փախչէին] աղօթիւք սրբոյն Յովհաննու անվնաս մնաց վանքն յորում բնակէր. զի առիւծ ամեհի երեւէր կացեալ առ դրան վանիցն, եւ թշնամիքն փախչէին անտի B || 9 — p. 1505, l. 2 Եւ յորժամ... վախճանեալ *om.* B.

je garde le silence dans la vie monacale. » Le patriarche, après l'avoir écouté, se prosterna devant lui, le prit dans ses bras, lui donna le baiser et le congédia.

(Jean) eut une défaillance en route à cinq lieues du couvent, il tomba sur la route comme mort, car il y avait plusieurs jours qu'il n'avait rien mangé; une heure après il ouvrit les yeux, et se trouva dans sa cellule.

Lorsque les Perses envahirent et dévastèrent Jérusalem et ses environs, Dieu envoya des lions, sur les prières de Jean, pour garder le couvent; et les ennemis, apercevant les fauves, prirent la fuite.

Lorsque saint Sabas mourut, le bienheureux Jean eut de grands troubles
* A fol. 260 r° b. à son sujet. Un jour * Jean vit en rêve saint Sabas, qui lui disait : « Salut à toi, mon frère Jean, ne t'attriste point pour moi, car bien que je sois séparé de toi de corps, je suis avec toi par mon âme; mais prends garde, car les hérétiques reprendront leur persécution contre les églises orthodoxes. »

Ce bienheureux père Jean avait prié Dieu de lui montrer de quelle façon l'âme se séparait du corps. Il vit, dans une extase nocturne, un homme juste qui se trouvait dans l'atrium de la sainte église de Bethléem, et mourut; des

հրեշտակք լուսաւորք հոգեւորօք սաղմոսեցին զհոգին եւ փառօք հանին յերկինս : Եւ յորժամ զարթեաւ գնաց ի տեղին եւ եգիտ զարդար այրն վախճանեալ :

Էր կերակուր երանելւոյն Յովհաննու վայրի ռուփին ի շաբաթու եւ ի կիւրակէի եւ սակաւ հաց թանայր ի մոխիր բուրվառին, եւ ուտէր ըստ գրեցելոյն եթէ. Զմոխիր որպէս զհաց կերայ :

Խորհեցան ոմանք յազգականաց իւրոց գնալ յանծանօթս ի տեսանել զնա, զի լուեալ էին որ մեծամեծ սքանչելիս առնէր : Եւ նորա գիտացեալ հոգւովն յղէ առ նոսա. Եթէ գայք զիս ոչ տեսանէք, եւ եթէ ոչ գայք ես յարաժամ յանուրջս երեւիմ ձեզ : Եւ այսպէս առնէր նոցա ի տեսլեանն :

Եւ ի միում աւուր առեալ չոր թուզ ի ձեռսն ասէ ցկրօնաւորսն. Եդից զթուզս յապառաժ վիմիս, * եթէ բուսանի եւ լինի ծառ՝ գիտասջիք զի Աստուած պարգեւէ * A fol. 260 v° a.
ինձ ձրի զիւր արքայութիւնն : Եւ յորժամ եդիր եղեւ առժամայն ծառ ի չոր թզէն, եւ եբեր պտուղ երիս թուզ, եւ հատեալ ի ծառոյն արտասուօք համբուրեաց եւ ետ այլոց կրօնաւորացն : Եւ կեցեալ առաքինի եւ սուրբ վարուք հանգեաւ ի Քրիստոս ամաց հարիւր եւ չորից :

3 ռուփին] ռափին B || 4 թանայր ... կերայ *om.* B || 10-14 Եւ ի միում ... կրօնաւորացն *om.* B || 14 վարուք] մինչեւ ի ծերութիւն, եւ փայլեալ բազում սքանչելեօք *add.* B.

anges lumineux avec des chants spirituels recueillirent son âme et l'élevèrent au ciel avec gloire. A son réveil, il se rendit à l'endroit et trouva mort cet homme juste.

La nourriture du bienheureux Jean se composait d'un raisiné grossier le samedi et le dimanche avec un peu de pain qu'il trempait dans la cendre de l'encensoir, et il le mangeait, selon qu'il est écrit : *J'ai mangé la cendre comme du pain*[1].

Quelques-uns de ses proches songèrent à le visiter incognito, car ils avaient entendu dire qu'il opérait de grands prodiges. Lui, l'ayant su par l'esprit, leur manda : « Si vous venez, vous ne me verrez point, mais si vous ne venez point, je vous apparaîtrai constamment en rêve. » Ainsi fit-il pour eux en vision.

Il prit un jour une figue sèche dans sa main et dit aux religieux : « Je vais mettre cette figue sur ce rocher aride ; * si elle pousse et devient arbre, vous * A fol. 260 v° a.
saurez que Dieu m'accorde gratuitement son paradis. » Lorsqu'il l'eut posée, un arbre poussa aussitôt de la figue sèche et donna des fruits : trois figues. Il les détacha de l'arbre avec larmes, les baisa et les donna aux autres religieux. Après avoir mené une vie vertueuse et sainte, il reposa dans le Christ à l'âge de cent quatre ans.

1. Ps. ci, 10.

Եւ սուրբն Սաբա ի տեսլեան երեւեցաւ Եթերիոսի Ասիոյ եպիսկոպոսին եւ պատմեաց նմա զամենայն վարս երանելւոյն Յովհաննու, եւ նորա զարթուցեալ գրեաց զպատմութիւն ճգնութեան Յովհաննու Կողոնիոյ եպիսկոպոսին :

Մարերի Թ եւ Մայիսի ԺԶ : Յիշատակ Զաքարիայի մարգարէին յերկոտասանիցն :

Մարգարէն Զաքարիաս որդի էր Բարաքեայ եկեալ ի Քաղդէացւոց, եւ մարգարէացաւ առ ժողովուրդն Իսրայէլի : Եւ ետ արուեստս բազումս ի ցուցումն, եւ ասէ ցՍեդեկիա եթէ Ծնցիս որդի եւ լինիցի քահանայ Տեառն յԵրուսաղէմ : Օրհնեաց եւ զՍաղաթիէլ եւ ասէ. Ծնցիս որդի եւ կոչեսցես զանուն նորա Զօրաբաբէլ : Եւ յոյժ ծերացեալ հանգեաւ, եւ թաղեցաւ մերձ ի մարգարէն Անգէոս :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոց՝ եպիսկոպոսացն Աբդայի եւ Աբդիշոյի, եւ վեշտասան քահանայիցն եւ ինն սարկաւագաց եւ վեց կրօնաւորաց եւ եօթն կուսանաց ի Պարսից գաւառէ :

* A fol. 260 v° b. Սուրբն Աբդիշոյ եպիսկոպոս էր ի Պարսիկս, ի քաղաքէն * Խասխարա : Եւ էր նորա քեռորդի սարկաւագ. եւ գնաց առ արքայն Պարսից եւ ասէ. Քեռին իմ ընդ այլ քրիստոնեայս հրամանաց քոց ոչ հնազանդի :

1 Եւ սուրբն... եպիսկոպոսին *om.* B || 4 Յիշատակ] սրբոյն *add.* B || 7 Տեառն] Աստուծոյ *add.* B.

Saint Sabas apparut en vision à Ethérius, l'évêque d'Asie, et lui raconta toute la vie du bienheureux Jean. A son réveil (Ethérius) écrivit l'histoire de l'ascétisme de Jean, évêque de Colonia.

9 MARÉRI, **16 Mai.**

Commémoration du prophète Zacharie, l'un des douze.

Le prophète Zacharie était le fils de Barachie venu de la Chaldée; il prophétisa au peuple d'Israël. Il opéra de nombreux prodiges en signe de démonstration, et dit à Sédécias : « Tu engendreras un fils qui sera prêtre du Seigneur à Jérusalem. » Il bénit également Salathiel et lui dit : « Tu engendreras un fils et tu lui donneras le nom de Zorobabel. » Il mourut très âgé et fut enterré près du prophète Aggée.

En ce jour martyre des saints évêques Abda et Abdišo, de seize prêtres, neuf diacres, six moines et sept vierges de la province de Perse.

* A fol. 260 v° b. Saint Abdišo, évêque en Perse, était de la ville * de Khaškhar. Il avait comme diacre le fils de sa sœur. Ce dernier alla trouver le roi de Perse et lui dit : « Mon oncle avec d'autres chrétiens n'obéissent point à tes ordres. »

Եւ կոչեցեալ առաջի իւր հարցանէր, եւ սուրբ եպիսկոպոսն համարձակութեամբ խոստովանեցաւ զՔրիստոս ։ Եւ հրամայեաց տանել զնա առ եղբայրն իւր Երսիթ, եւ նա բարկութեամբ սպառնայր եւ բռնադատէր ուրանալ զՔրիստոս ։

Եւ սուրբ եպիսկոպոսն աստուածիմաստ բանիւք յանդիմանէր զնա, եւ նա հրամայեաց փայտիւք եւ չուանօք պնդել զամենայն մարմին նորա մինչեւ ճարճատել ոսկերացն ։ Եւ եօթն անգամ այսպիսի չարչարանօք տանջեցին զնա, եւ ոչ հաւանեցաւ երկիր պագանել արեգական եւ հրոյ, եւ ի յայժ տանջանացն տկարացեալ մարմնով եւ կիսամահ արկին ի բանտ, եւ առաքեցին ի զոհից իւրեանց կերակուր, եւ ամենեւին ոչ մերձեցաւ եւ ոչ նայեցաւ ։ Եւ կին մի այրի որոյ մերձ էր ի ծովն տուն իւր տայր ընդ պատուհանն բանտին հաց եւ ջուր, որչափ աւուրս էր ի բանտին հրամանաւ Տեառն ։

Եւ մինչդեռ ի բանտին էր կալան եւ զԱբդա եպիսկոպոսն Խերհաղիդայ եւ այլ երեսուն եւ ութ քրիստոնեայս, ընդ քահանայս եւ ընդ սարկաւագունս եւ ընդ կրօնաւորս եւ ընդ կուսան կանայս, եւ կացուցին առաջի Երսիթա եղբօր թագաւորին, եւ նոքա յանձն առին վասն հաւատոյն Քրիստոսի մեռանել ։

Առաքեաց զնոսա կապանօք * պիղծ քահանայապետին իւրեանց Մամթի, եւ առաջի *A fol. 261 r° a.

9 ծովն] բանտի B.

(Le roi) fit venir en sa présence et interrogea le saint évêque qui confessa hardiment le Christ. Il ordonna de le conduire auprès de son frère Ersith, qui, furieux, le menaça et le pressa de renier le Christ.

Le saint évêque le réprouva avec des paroles pleines d'une sagesse divine. Il ordonna alors de serrer tout son corps avec des bois et des cordes jusqu'à faire craquer les os. On le soumit sept fois à cette torture, mais il ne consentit point à adorer le soleil et le feu. On le jeta en prison, le corps affaibli par ces cruelles tortures et à moitié mort; on lui envoya à manger de la viande des victimes du sacrifice, mais il ne s'en approcha point et ne la regarda point. Une veuve dont la maison était près de la mer lui passait, sur l'ordre de Dieu, par la fenêtre de la prison du pain et de l'eau tout le temps qu'il resta en prison.

Pendant qu'il se trouvait en prison on saisit aussi l'évêque de Kherhalida[1], Abda, avec trente-huit autres chrétiens, prêtres, diacres, religieux et femmes vierges, qu'on produisit devant Ersith, frère du roi, et qui acceptèrent de mourir pour la foi du Christ.

Il les envoya, chargés de chaînes, * à l'impur chef de leurs prêtres, *A fol. 261 r° a.

1. Selon les actes publiés par Assémani, *Acta ss. martyrum orientalium et occidentalium,* t. I, Rome, 1748, notes 2 et 3. p. 163, Abdišo aurait été évêque d'une ville indéterminée du pays de Khašbar et Abda évêque de Khašbar même.

նոցա մեծաւ բարբառով եւ պայծառ երեսօք խոստովանեցան զքրիստոնէական հաւատն իւրեանց ։ Եւ սկսան պարսիկ ժողովքն հրամանաւ Մամթի քարիւ հարկանել զբերան նոցա, եւ հատին զգլուխս նոցա Մայիսի ԺԶ ։

Հանին եւ զսուրբ եպիսկոպոսն Խասխարայ զԱբդիշոյ ի բանդէն եւ հատին եւ զնորա զգլուխն ։

Իսկ զսրբուհի կանայսն տարան ի Բիթլապատ քաղաքն, եւ անդ հատին զգլուխս նոցա ։

Մարերի Ժ եւ Մայիսի ԺԷ ։ Գիւտ սուրբ խաչին Քրիստոսի ։

Ի ժամանակս քարոզութեան առաքելոցն յորժամ էր Պետրոս ի Հռոմ քաղաքի, կինն Կղօդեայ կայսեր ի քարոզութենէ նորա հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ ։

Սա ցանկացաւ երթալ յԵրուսաղէմ, եւ տեսանել զտնօրինական տեղիսն Քրիստոսի, եւ առեալ ընդ իւր զերիս որդիս իւր եւ զդուստր մի կոյս եկն յԵրուսաղեմ ։ Եւ ամենայն քաղաքն իբրեւ զդշխոյ եւ զտիկին Հռովմայեցւոց ընկալան զնա, զի նոցա էր քաղաքն ։

2 ժողովքն] ժողովուրդն B — զբերան նոցա] եւ մինչեւ խոստովանութիւնն ի բերանս իւրեանց էին *add.* B || 3 նոցա] Մարերի Թ եւ *add.* B || 8 Քրիստոսի] Աստուծոյ մերոյ *add.* B || 13 քաղաքն] քաղաքացիքն B.

Mamthi, devant lequel ils confessèrent la foi chrétienne à haute voix et avec un visage souriant. L'assemblée des Perses, sur l'ordre de Mamthi, se mit à leur frapper la bouche avec des pierres et on leur trancha la tête le 16 mai.

On fit sortir de prison le saint évêque de Khaškhar Abdišo, et on lui trancha également la tête.

Quant aux vierges saintes, on les conduisit à la ville de Bithlapat et là on leur trancha la tête.

10 MARÉRI, 17 Mai.

Invention de la sainte croix du Christ.

A l'époque de la prédication des apôtres, pendant que Pierre se trouvait dans la ville de Rome, la femme de l'empereur Claude se convertit au Christ à la suite de sa prédication, et fut baptisée.

Elle désira se rendre à Jérusalem et visiter les lieux de la vie incarnée du Christ. Elle prit avec elle ses trois fils et une fille vierge et vint à Jérusalem. Toute la ville l'accueillit comme impératrice et souveraine des Romains, car la ville leur appartenait.

Իսկ Յակոբոս եղբայր Տեառն որ էր եպիսկոպոս քաղաքին իբրեւ գիտաց եթէ քրիստոնեայ է դշխոյն, եւ թէ զինչ իրաց եկեալ է չոգաւ առ նա, զի իջեալ էր նա ի մեծ ապարանս Հերովդէի ։

Իսկ թագուհին * մեծաւ պատուով ընկալաւ զնա իբրեւ զՍիմոն Պետրոս, զի լուեալ էր զառաքինութիւն նորա եւ զսքանչելիսն զոր առնէր անուամբն Քրիստոսի ։ Եւ ասէ ցնա դշխոյն. Ցոյց ինձ զխաչն Քրիստոսի եւ զԳողգոթայն ուր խաչեցաւ եւ զգերեզմանն յորում եդաւ ։ * A fol. 261 r° b.

Եւ ասէ Յակոբոս. Զայդ երիս իրսդ զորս կամի տիկնութիւնդ քո տեսանել ընդ իշխանութեամբ Հրէից է, եւ ոչ տան թոյլ մեզ երթալ կալ յաղօթս, այլ եւ հալածեն զմեզ ։

Եւ կոչեաց թագուհին զաւագնորդս Հրէիցն եւ ասէ. Տուք ի ձեռս Յակոբոսի եւ ընկերաց նորա զխաչն Քրիստոսի եւ զԳողգոթա եւ զՅարութիւնն ։ Եւ առեալ զՅակոբոս չոգաւ տեսանել զտեղիսն եւ յանձնել ի Յակոբոս ։ Եւ յորժամ եմուտ ի գերեզմանն կոյս դուստր նորա անկաւ եւ եհան զհոգին առանց ցաւոց եւ պատճառաց մահու ։

2 զինչ] վասն ինչ B || 5 — p. 1510, l. 11 Եւ ասէ ցնա դշխոյն . . . ի փառս Քրիստոսի] Եւ առեալ զՅակոբոս չոգաւ շրջեցաւ ի անօրինական տեղիսն Քրիստոսի, եւ առաւել եւս հաստատեցաւ ի հաւատս բարեպաշտութեան ։ Եւ էին աւուրքն յորս դշխոյն եկաց յԵրուսաղէմ տօն ուրախութեան ամենայն հաւատացելոց, եւ անօթ նախատանաց ազգին Հրէից ։ Եւ մինչդեռ հանդերձեալ էր դառնալ ի Հռոմ, պարգեւեաց նմա սուրբ առաքեալն Յակոբոս մասն ի խաչափայտէն Քրիստոսի, զոր ընկալեալ թագուհւոյն ուրախ եղեւ յոյժ, եւ տարաւ ընդ իւր ի Հռոմ ։ Եւ այս խաչամասն էր զոր ի պարանոցին կրէր սուրբ կոյսն Հռիփսիմէ, գոլով նորա ի թագաւորական ազգէն Կղօդեայ եւ Պատրոնիկեայ ։ Եւ յորժամ ի ձեռաց անօրէն արքային Դիոկղետիանոսի փախեաւ յարեւելս ընդ սուրբ ընկերաց իւրոց եբեր ընդ իւր ի Հայաստան ։ Եւ է այժմ ի վանս Վարագայ սուրբ նշան, եւ առնէ բազում սքանչելիս ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։ B.

Jacques, frère du Seigneur, qui était l'évêque de la ville, lorsqu'il apprit que l'impératrice était chrétienne et dans quel but elle était venue, se rendit auprès d'elle au grand palais d'Hérode, où elle était descendue.

L'impératrice * le reçut avec de grands honneurs comme Simon Pierre, car elle avait appris ses vertus et les prodiges qu'il opérait au nom du Christ. L'impératrice lui dit : « Montre-moi la croix du Christ, le Golgotha où Il fut crucifié et le tombeau où Il fut déposé. » * A fol. 261 r° b.

Jacques lui répondit : « Ces trois choses que Votre Majesté veut voir sont sous la domination des Juifs, qui ne nous permettent point d'y aller prier et nous chassent. »

L'impératrice manda les chefs des Juifs et leur dit : « Remettez entre les mains de Jacques et de ses compagnons la croix du Christ, le Golgotha et (les lieux de) la résurrection. » Ayant pris Jacques avec elle, elle alla visiter les lieux et faire remettre à Jacques. Lorsqu'elle eut pénétré dans le sépulcre, sa fille vierge tomba et rendit l'âme sans douleurs et sans cause de mort.

Եւ տրտմեցաւ յոյժ թագուհին եւ ուրախացան Հրէայքն ։ Եւ ասէ ցնա երէց որդին իւր. Ինձ այսպէս թուի թէ ոչ է վայրապար մահ քեռս իմոյ, մտեալ եմք մեք աստ եւ գտեալ երիս խաչափայտս, եւ ոչ գիտեմք եթէ ո՛ր է Քրիստոսին եւ ո՛ր աւազակացն, մահուամբ քեռս իմոյ յայտնի լիցի ։ Եւ հաճոյ թուեցաւ դշխոյին, եւ առեալ զերկու խաչսն եդ ի վերայ դստերն, եւ աղօթեալ յերկար ոչ յարեաւ, եւ յորժամ եդ զերրորդն եւ կամէր բանալ զբերանն յաղօթս խնկոյն յարեաւ աղջիկն. եւ
* A fol. 261 v° a. ուրախացեալ դշխոյին եւ յամօթ * լեալ Հրէիցն ։

Եւ կուտեցաւ ամբոխ բազում զի տեսցեն զաղջիկն որ յարեաւ, եւ բազումք հաւատացին ի Քրիստոս յաւուր այնմիկ ի Հրէից եւ ի հեթանոսաց ։ Եւ հաստատեալ դշխոյին ի հաւատս գնաց ի Հռոմ, եւ պատմեաց Կղօդեայ կայսերն եւ Պետրոսի առաքելոյն, եւ տօն մեծ կատարեցին զօրն զայն որ օր տասն էր Մարերի ամսոյ եւ Մայիսի ԺԷ, ի փառս Քրիստոսի ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն Աբդիշոյի, Սահակայ եւ Սիմէոնի որք ի Պարսիկս կատարեցան ։

Սուրբ վկայքն Քրիստոսի էին յաւուրս Սաբուռիոյ հրապաշտ արքային Պարսից, եւ յոյժ նեղէին զնոսա ուրանալ զԱստուած եւ պաշտել զարեգակն եւ զլուսին, եւ զաստեղս եւ զջուր եւ զհուր ։

14 զԱստուած] զՔրիստոս B.

L'impératrice en fut très attristée, tandis que les Juifs s'en réjouissaient. Son fils aîné lui dit alors : « Il me semble que la mort de ma sœur n'est pas en vain; nous sommes entrés ici et avons trouvé trois croix de bois, nous ne savons point laquelle est celle du Christ et laquelle celle des larrons, cela deviendra évident par la mort de ma sœur. » L'impératrice consentit, prit deux croix, les posa sur sa fille, et pria longtemps, mais celle-ci ne ressuscita point. Au contraire, lorsqu'elle eut posé la troisième et voulut ouvrir la bouche pour prier, sa fille ressuscita aussitôt. L'impératrice s'en réjouit et
* A fol. 261 v° a. les Juifs * devinrent honteux.

Une multitude s'assembla pour voir la jeune fille qui était ressuscitée, et de nombreuses personnes crurent au Christ ce jour-là, tant parmi les Juifs que parmi les infidèles. L'impératrice, raffermie dans la foi, retourna à Rome, et en fit le récit à l'empereur Claude et à l'apôtre Pierre; ils célébrèrent une grande fête ce jour-là, dix du mois maréri, dix-sept mai, pour la gloire du Christ.

En ce jour martyre d'Abdišo, d'Isaac et de Siméon qui furent exécutés en Perse.

Les saints martyrs du Christ vivaient aux jours de Sapor, roi des Perses, adorateur du feu. On les pressa beaucoup de renier Dieu et d'adorer le soleil, la lune, les étoiles, l'eau et le feu.

Եւ ասէ թագաւորն. Հաւատացէք յոր ես հաւատամ եւ ուրացիք զԱստուածն զոր պաշտէք դուք ։ Պատասխանի ետուն սուրբքն եւ ասեն. Մեք զԱստուածն մեր ոչ ուրանամք որ արար զերկինս եւ զերկիր եւ զծով եւ զամենայն որ է ի նոսա. քանզի յոչնչէ զմարդն միայն բանիւք գոյացոյց, եւ զարեգակն եւ զլուսին եւ զաստեղս, զհուր եւ զջուր, եւ առանց նորա եղեւ եւ ոչինչ ։

Ասէ ցնոսա թագաւորն. Ոչ պաշտէք զաստուածսն իմ. ո՞չ գիտէք զի ես թագաւոր եմ եւ չարաչար մահուամբ կորուսանեմ զձեզ, եւ ոչ կարէ աստուածն ձեր փրկել զձեզ ի ձեռաց իմոց ։ Ասեն սուրբքն. Ունիմք մեք զԱստուած ու փրկէ զմեզ որպէս * A fol. 261 v° b.
փրկեաց զերիս մանկունսն ի բորբոքեալ բոցոյն ։* Եւ հրամայեաց ստուար պարանօք ծաղկել զնոսա ։

Եւ դարձեալ երկրորդ անգամ եհարց թագաւորն. Երկիր պագանէ՞ք աստուածոց զոր պաշտեմ ես եթէ ոչ ։ Եւ նոքա ասեն. Քաւ լիցի, ոչ պագանեմք երկիր ։ Առաքեաց զնոսա ի բանդ զաւուրս եօթն ։ Ապա տարան առաջի, եւ հարցանէր երիցս անգամ. Խոստովանի՞ք զաստուածսն ։ Ասէ սուրբն Աբդիշոյ. Կենդանի է Աստուած զոր պաշտեմք, զի մեռանիմք եւ ոչ ուրանամք զնա, եւ ոչ զկամս քո կատարեմք ։

Եւ հրամայեաց զջիլսն ի ներքոյ ծնկացն նոցա ծակել եւ կախել զարմաւենեաց ։ Եւ կացին կախեալ զաւուրս երկուս ։ Ապա իջուցին, եւ հարցանէր չորրորդ անգամ

7 կորուսանեմ] սպանանեմ B || 8 զձեզ] ի ձեռաց քոց *add.* B || 12 պագանեմք երկիր] պաշտեմք զարարածս B || 16 հրամայեաց] բարկութեամբ *add.* B.

Le roi leur dit : « Croyez en ce que je crois et reniez le Dieu que vous adorez. » Les saints lui répondirent en disant : « Nous ne renions pas notre Dieu qui a créé le ciel, la terre, la mer et tout ce qu'ils contiennent; car Il a créé du néant l'homme par sa simple parole, ainsi que le soleil, la lune, les astres, le feu et l'eau; sans Lui rien n'a été créé. »

Le roi leur dit : « N'adorez-vous point mes dieux? Ne savez-vous pas que je suis roi et puis vous perdre par une mort cruelle, et votre dieu ne saura pas vous délivrer de mes mains? » Les saints répondirent : « Nous avons Dieu, qui nous sauvera comme Il a sauvé les trois jeunes gens de la fournaise ardente. » * Il ordonna alors de les fustiger avec de grosses cordes. * A fol. 261 v° b.

Le roi les interrogea une deuxième fois : « Adorez-vous les dieux que j'adore, oui ou non? » Ils répondirent : « Jamais! nous ne les adorons point. » Il les envoya en prison pour sept jours. Ensuite on les amena devant lui, et il leur demanda pour la troisième fois : « Confessez-vous les dieux? » Saint Abdišo répondit : « Vive Dieu que nous adorons! nous mourrons, mais nous ne Le renierons pas, ni n'exécuterons ta volonté. »

(Le roi) ordonna de leur trouer les tendons au-dessous des genoux et de les suspendre à des dattiers. Ils restèrent suspendus deux jours. On les

եւ ասէր. Երդնում յաստուածսն իմ զի թէ ոչ լսէք ինձ խստագոյն տանջանօք չարչարեմ զձեզ : Ասեն սուրբքն. Դու երդուար յաստուածսն քո, մեք երդնումք յԱստուածն մեր զի զկամս քո ոչ կատարեմք : Եւ հրամայեաց գաւազանօք հարկանել զմարմինս նոցա :

Եւ զկնի քսան եւ չորս աւուր հարցանէր հինգերորդ քննութեամբ. Ընդէր ոչ առնէք զհրամանս իմ, եւ երկիր ոչ պագանէք որում ես երկիր պագանեմ : Սուրբքն ասեն. Մեք ոչ թողումք զստեղծիչն մեր եւ պաշտեմք զստեղծուածս :

Ասէ թագաւորն. Այսօր տամ զմարմինս ձեր թռչնոց կերակուր : Եւ նոքա ասեն. * A fol. 262 r° a. Լաւ է մեզ զի զմարմինս մեր թռչունք * կերիցեն, եւ ոչ զի քեզ լսելով կերիցէ զմեզ գեհենն հրոյն, զի թէ զառժամանակեայս արհամարհեմք՝ յաւիտենականն կենացն հանդիպիմք : Հրամայեաց եւ արկին զնոսա ի հրացեալ շանթս, եւ ամենեւին սուրբքն ոչ այրեցան. ապա հատին զգլուխս երից վկայիցն Քրիստոսի, զսրբոյն Սահակայ, Աբդիշոյի եւ զՍիմէոնի Մայիսի ժէ :

7 պաշտեմք զստեղծուածս] ստեղծուածոց երկիր պագանեմք B || 11 եւ ամենեւին սուրբքն ոչ այրեցան *om.* B || 13 զՍիմէոնի] Մարերի ժ եւ *add.* B.

descendit ensuite et (le roi) leur demanda pour la quatrième fois et dit : « Je jure par mes dieux que si vous ne m'écoutez point, je vous ferai endurer des tortures plus cruelles encore. » Les saints lui répondirent : « Tu as juré par tes dieux et nous jurons par notre Dieu que nous n'accomplirons pas ta volonté. » Il ordonna de frapper leur corps avec des bâtons.

Après vingt-quatre jours il les interrogea pour la cinquième fois : « Pourquoi n'exécutez-vous pas mes ordres et n'adorez-vous pas ce que j'adore? » Les saints répondirent : « Nous n'abandonnons point notre créateur pour adorer les créatures. »

Le roi leur dit : « Je vais donner vos corps aujourd'hui en pâture aux A fol. 262 r° a. oiseaux. » Ils lui répondirent : « Il est préférable que les oiseaux * mangent nos corps, et que nous ne soyons pas dévorés par les flammes de la géhenne pour t'avoir écouté, car, en méprisant le temporel, nous gagnons l'éternel. » (Le roi) ordonna de les jeter sur des barres enflammées, mais les saints n'en furent pas brûlés, ensuite on trancha la tête aux trois martyrs du Christ; à saint Isaac, à Abdišo et à Siméon, le 17 mai.

Մարերի ԺԱ եւ Մայիսի ԺԸ ։ Վկայութիւն սրբոցն Սողոխոնի, Պամփամերի եւ Պամփիլոնի եւ Յակինթոսի ։

Անօրէն արքայն Մաքսիմիանոս առաքեաց զօրագլուխ զԿամբանոս երեք հազար եւ չորեք հարիւր զօրօք ի քաղաքն Քաղկեդոնի, եւ պատուիրեաց նմա զի զօրօքն իւրովք զոհս մատուցանէ կռոցն ։ Եւ բազումք հաւանեցան հրամանի նորա, բայց միայն երեք զօրականք եգիպտացիք որ գիտացին եւ ծանեան զճշմարիտ հաւատն Քրիստոսի, Սողոխոն, Պամփամիր եւ Պամփաղոն ոչ հաւանեցան ։

Եւ յորժամ լուաւ Կամբանոս եթէ քրիստոնեայք իցեն եւ զոհս ոչ մատուցանեն կռոցն, կոչեաց առաջի իւր եւ հարցանէր ։ Եւ նոքա ասեն. Ընտրեցաք զերկնային զօրականութիւն թագաւորին մերոյ սրբոյ Յիսուսի Քրիստոսի ։ Եւ մոլեալ ընդ բանսն Կամբանոս հրամայեաց գաւազանօք զմարմինս նոցա ձաղկել. եւ տեսեալ *զնոսա հաստատուն ի հաւատս պատուիրեաց խստագոյնս զնոսա տանջել ։ * A fol. 262 r° b.

Եւ այնչափ գան հարին զթիկունս նոցա զի մինչեւ ի գլուխն այտուցեալ եղեն, եւ լանջքն մինչեւ ի ստամոքսն իջին, եւ համբարձեալ զաչս իւրեանց յերկինս խնդրէին

1 սրբոցն] սրբոց վկայից B || 8 ոչ մատուցանեն] մատուցանել ոչ յօժարին B.

11 MARÉRI, 18 Mai.

Martyre des saints Solochon, Pamphamir, Pamphylon et Hyacinthe.

L'empereur impie Maximien envoya le chef militaire Cambanus avec trois mille quatre cents soldats à la ville de Chalcédoine, en lui recommandant d'immoler aux idoles avec ses troupes. Nombreux furent ceux qui se plièrent à ses ordres, excepté trois soldats égyptiens qui avaient reconnu et cru à la vraie foi du Christ : Solochon, Pamphamir et Pamphalon[1] ; ceux-ci n'y consentirent point.

Lorsque Cambanus apprit qu'ils étaient chrétiens et n'immolaient point aux idoles, il les fit venir en sa présence et les interrogea. Ils lui répondirent : « Nous avons préféré la milice céleste de notre saint roi Jésus-Christ. » Cambanus, irrité de ces paroles, ordonna de fustiger leur corps avec des verges, mais, *les voyant fermes dans leur foi, il ordonna de les torturer plus cruellement. * A fol. 262 r° b.

On les frappa tellement sur le dos, qu'il en fut enflé jusqu'à la tête, et la poitrine leur descendit jusqu'à l'estomac; mais, les yeux levés au ciel,

1. Le grec hésite aussi sur la vocalisation de la deuxième syllabe : Παμφαλῶν et Παμφυλῶν caractérisent les deux manuscrits de *Syn. Cp.*

զԱստուծոյ օգնականութիւն ։ Եւ ասեն ցամբարիշտ Կամբանոսն. Մեք քրիստոնեայ եմք եւ մեռելոտի կռոց ոչ զոհեմք ։ Եւ նոյնժամայն սուրբն Պամփամիր եւ սուրբն Պամփաղոն յահագին տանջանացն աւանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած ունելով զաչս եւ զխորհուրդս իւրեանց յերկինս ։

Եւ համարձակութեամբ սուրբն Սողոխոն ասէ ցզօրագլուխն. Ո՛վ աստուածամարտ եւ ամբարիշտ դատաւոր, մինչեւ յե՞րբ ոչ կամիս ճանաչել զարարիչն քո եւ զկերակրիչն ի մանկութենէ ։ Մի՛ կարծեր եթէ չարչարանօքդ քոյ կարես թուլացուցանել զիս, այլ մանաւանդ զօրանամ եւ որպէս ձէթ եւ իւղ պարարեմ զմարմինս իմ, եւ անվիշտ ընդունիմ զհարուածսդ ։

Եւ Կամբանոս յոյժ սրտմտութեամբ բարկացեալ՝ հրամայեաց կապել զձեռսն եւ ընկենուլ յորսայս, եւ սրով զբերանն բանալ, եւ հեղուլ ի ներքս զզծեալ գինի ի զոհիցն ։ Եւ յորժամ ընկեցին եւ եդին զսուրն ի բերանն, սուրբն զօրացեալ Հոգւովն
* A fol. 262 v° a. սրբով եւ ատամամբքն խորտակեաց զսուրն, եւ զկապանսն կտրեաց, եւ եկաց * կանգուն ի վերայ ոտիցն եւ ասէ. Ո՛վ անօրէն դիւապաշտ, ոչ յագեցար ի մարմնոյս իմոյ, այլ եւ հոգւոյս կամիս տիրել. գիտասջի՛ր զի զոր ինչ եւ կամեսցիս եւ արասցես, հոգւոյս իմոյ տիրել ոչ կարես, վասն զի քրիստոնեայ եմ եւ զերկնից Աստուածն պաշտեմ որ

1 քրիստոնեայ եմք] եւ զՔրիստոս առաջի աչաց տեսանեմք *add.* B || 3 յահագին] յանհնարին B || 10 բարկացեալ] բարկացաւ եւ B || 15 կամեսցիս] կամիս B.

ils imploraient le secours de Dieu. Ils dirent à l'impie Cambanus : « Nous sommes chrétiens et ne sacrifions point aux idoles mortes. » Saint Pamphamir et saint Pamphalon, sous le coup des horribles tortures, rendirent aussitôt leur âme à Dieu, les yeux et l'esprit élevés vers le ciel.

Saint Solochon dit avec hardiesse au tribun : « O ennemi de Dieu et juge impie! jusques à quand ne voudras-tu point reconnaître ton créateur et celui qui t'a nourri dès l'enfance? Ne crois point que par tes tortures tu puisses me faire faillir; au contraire, je prends des forces et j'oins mon corps comme avec de l'huile et de l'onguent; je reçois tes coups sans souffrances. »

Cambanus entra dans une grande fureur, ordonna de lui attacher les mains, de l'étendre sur le dos, de lui ouvrir la bouche avec le glaive, et d'y verser le vin impur des sacrifices. Lorsqu'on l'eut jeté à terre et qu'on eut mis le glaive sur la bouche, le saint fortifié par le Saint-Esprit brisa le
* A fol. 262 v° a. glaive avec ses dents, rompit ses liens, * se releva sur ses pieds et dit : « O impie adorateur du démon! ne t'es-tu pas rassasié de mon corps? tu veux dominer aussi mon âme; sache que tu feras ce que tu voudras, mais tu ne pourras pas dominer mon âme, car je suis chrétien et j'adore le Dieu

կարող է փրկել զիս յանօրէն ձեռաց քոց ։ Եւ ձայն եկեւ յերկնից եւ ասէր. Զօրացի՛ր եւ քա՛ջ լեր Սողոխոն ընդդէմ հնարից բռնաւորին ։

Եւ հրամայեաց Կամբանոս խեցի մանր խորտակել եւ սփռել ի գետնի, եւ քարշել զսուրբն ի վերայ, զի վէրք անձինն առաւելասցեն տրորեսցին եւ ցաւսն խստացուցանիցեն ։ Եւ ոչ այնպէս կարաց խախտել զնա ի հաւատոյն Քրիստոսի ։ Եւ ապա կախեցին զնա զաջոյ ձեռանէն ի ձեղուն տանն, եւ կապեցին յոտն ձախի ծանր վէմ ։ Կարծէր պիղծ եւ անօրէն Կամբանոս եթէ ի դառն տանջանաց ուրանայ զԱստուածն իւր ։ Իսկ վկայն Քրիստոսի կայր կախեալ ի վեցերորդ ժամէ աւուրն մինչեւ յերկոտասան ժամն, եւ գոհանալով փառաւորէր զԱստուած, եւ պաղօթանս իւր մատուցանէր ։

Եւ յոյժ զարմացաւ բռնաւորն ընդ համբերութիւն սրբոյ վկային, եւ ասէ. Կատարեա՛ զհրամանս թագաւորին եւ մի՛ չարաչար մեռանիր ։ Ասէ սուրբն. Բազում անգամ ասացի քեզ եթէ քրիստոնեայ եմ, եւ զԱստուածն իմ ունիմ յերկինս * եւ զդեւս քո ոչ պաշտեմ ։ Ելին ի ձեղունս եւ հատին զպարն զի անկցի ի բարձրութենէն վիմաւն եւ մեռցի ։ Իսկ սուրբն ոչ անկաւ այլ եկաց ի վերայ ոտից իւրոց եւ ասէ. Ո՛վ Աստուածամարտ Կամբանէ, մինչեւ յե՞րբ ոչ ճանաչես զԱստուծոյն իմոյ զահեղ զօրութիւնն ։ * A fol. 262 v° b.

1-2 Եւ ձայն... բռնաւորին *om.* B || 6 յոտն ձախի] ի ձախ ոտինն B || 15 ոչ անկաւ այլ] ընդ անկանելն յերկիր B.

du ciel qui est capable de me délivrer de tes mains impies. » Une voix du ciel se fit entendre qui dit : « Sois vaillant et fort, Solochon, contre les machinations du tyran. »

Cambanus ordonna de briser du verre en petits morceaux, de l'étendre sur le sol et de traîner le saint dessus afin que les plaies de son corps s'avivassent et que la douleur devînt plus forte. Mais de cette façon même ils ne purent l'ébranler de la foi du Christ. On le suspendit ensuite par la main droite au plafond de la maison et on lui attacha une lourde pierre au pied gauche. L'immonde et impie Cambanus croyait lui faire renier son Dieu par ces cruelles tortures. Mais le martyr du Christ resta suspendu de la sixième heure du jour jusqu'à la douzième heure en rendant grâces à Dieu, Le glorifiant et Lui offrant ses prières.

Le tyran, très étonné de l'endurance du saint martyr, lui dit : « Exécute les ordres de l'empereur pour ne pas mourir d'une mort violente. » Le saint lui répondit : « Je te l'ai dit plusieurs fois que je suis chrétien et que j'ai mon Dieu au ciel * et que je n'adore point tes démons. » On monta au plafond et on coupa la corde pour qu'il tombât de cette hauteur avec la grosse pierre et se tuât. Mais le saint ne tomba point, il resta debout sur ses pieds et dit : « O Cambanus, ennemi de Dieu! Jusques à quand ne reconnaîtras-tu pas la puissance immense de mon Dieu? » * A fol. 262 v° b.

Եւ առեալ բռնաւորին գրիչ եղեգնեայ, արկ յականջս սրբոյն Սողոխոնի. եւ երթեալ քրիստոնէիցն բարձին զնա մինչդեռ շունչն առ ինքն էր եւ տարան ի տուն կնոջ միոյ քրիստոնէի որոյ անուն էր Թէոնսէս. եւ հոգ տարեալ նմա սակաւ մի ներումն եգիտ յահագին ցաւոցն, եւ խնդրեաց հաց, առեալ ի ձեռս իւր օրհնեաց զԱստուած, եւ ի հացէն հաղորդեցաւ եւ ետ ամենեցուն որք էին առ նա քրիստոնեայք : Եւ ապա համբարձեալ զաչս իւր եւ զձեռս յերկինս աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Մայիսի ԺԸ :

Եւ եղբարքն մեծաւ փառօք հանգուցին զմարմին նորա ի նշանաւոր տեղի : Եւ յաւուրս քրիստոնէութեան փոխեցին զնշխարսն յեկեղեցի սրբուհւոյն Եւփիմեայ, ի Քաղկեդոն քաղաքն, ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ :

Յայսմ աւուր վկայաբանութիւն սրբոյն Յակինթոսի :

Էր սուրբն Յակինթոս որդի քրիստոնեայ ծնողաց Թէոկլիտոսի եւ Թէոնիլեայ, եւ
* A fol. 263 rº a. անուանեցին զորդին * իւրեանց Յակինթոս. եւ այնպէս եղեւ պատանին ի տղայութենէ

7 Աստուած] Մարտի ԺԱ եւ *add.* B || 10 Քրիստոսի] եւ ի գովութիւն B || 12 որդի] զաւակ B || 13 զորդին իւրեանց] Նէոփիտոս, բայց հրեշտակ Տեառն երեւեալ ի տեսլեան հօր իւրոյ Թէոկլիտոսի եւ ասէ. Զորդիդ քո անուանեա *add.* B.

Le tyran prit une plume de roseau et l'enfonça dans les oreilles de saint Solochon. Les chrétiens allèrent le relever pendant qu'il avait encore du souffle en lui et le portèrent à la maison d'une femme chrétienne dont le nom était Théonsès, lui prodiguèrent des soins, ce qui le remit un peu de ses douleurs atroces. Il demanda du pain, le prit dans ses mains, bénit Dieu, puis communia au pain et en donna aux chrétiens qui se trouvaient auprès de lui. Il leva ensuite ses yeux et ses mains au ciel et rendit son âme à Dieu le 18 mai.

Les frères déposèrent son corps avec de grands honneurs dans un endroit choisi. Et aux jours du christianisme on transféra ses restes dans l'église de sainte Euphémie, dans la ville de Chalcédoine, pour la gloire du Christ notre Dieu.

En ce jour martyre de saint Hyacinthe.

Saint Hyacinthe était le fils de parents chrétiens, Théoclite et Théonille.
A fol. 263 rº a. Ceux-ci donnèrent à * leur fils le nom de Hyacinthe; l'enfant fut tellement

առաքինի վարուք զի Աստուած փառաւորեաց զնա, եւ պատանի մի աղօթիւք յարոյց ի մեռելոց, եւ հաւատացին ի կռապաշտիցն վասն սքանչելեացն հազար այր ։

Եւ մի ոմն իմաստասէր առեալ զՅակինթոս ի գիրկս իւր տարաւ ի տուն իւր, եւ նա զհիւանդ կին նորա ողջացոյց ։ Եւ պատանի մի խեղդեալ ի բաղանիսն կենդանացոյց. եւ հաւատացին ծնօղքն եւ զաւակքն նոցա ի Քրիստոս ։ Եւ կուրի մի զաչսն եբաց ։

Եւ յորժամ մեծացաւ եւ եղեւ կատարեալ այր, գնաց ի Սինոպ քաղաք առ սուրբն Փոկաս, եւ արար առ նա ամ մի, եւ դարձաւ ի քաղաքն իւր յԱմաստրիս եւ քարոզէր ժողովրդեանն զՔրիստոս ։

Եւ դատաւոր Պոնտոսի Կաստրիտիոս դատէր զքրիստոնեայս. եւ տեսեալ Յակինթոսի ամենայն մոլորեալ զժողովուրդս զի պաշտէին զփետղեայ ծառն, առեալ փայտատ եհատ ընկէց յերկիր զփետղեա ծառն զոր պաշտէին ։

Կալան զնա եւ տարան առ Կաստրիտիոս դատաւորն եւ առ քաղաքապետն. եւ նոքա դատապարտեցին զնա եւ զան հարին ուժգին, եւ ակցօք կորզեցին զատամունս նորա ։ Եւ կապեալ քարշեցին ընդ մէջ քաղաքին, * եւ հանին արտաքոյ պարսպին, եւ ի բաղում նեղութենէն եղեւ կիսամահ ։ Եւ ի գիշերին իջին առ նա հրեշտակք Տեառն * A fol. 263 rº b.

1-5 եւ պատանի . . . զաչսն եբաց] պէս պէս նշանագործութեամբ, որով բազումք ի կռապաշտից հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան ։ B || 6 մեծացաւ եւ *om.* B || 9 Պոնտոսի] որոյ անուն էր *add.* B — տեսեալ] սրբոյն *add.* B || 14 պարսպին] եւ ի քարանցն *add.* B || 15 — p. 1518, l. 2 Եւ ի գիշերին . . . զյիշատակս նորա *om.* B.

vertueux dès son enfance que Dieu le glorifia. Il ressuscita un jeune homme d'entre les morts et sur ce miracle mille personnes parmi les idolâtres se convertirent.

Un philosophe prit Hyacinthe dans ses bras et l'emporta chez lui, où il guérit sa femme malade. Il rendit la vie à un jeune enfant qui s'était noyé au bain : parents et enfants se convertirent au Christ. Il fit recouvrer la vue à un aveugle.

Lorsqu'il eut grandi et devint homme fait, il se rendit à Sinope auprès de saint Phocas et resta chez lui une année; il retourna ensuite à sa ville d'Amastria et prêcha le Christ à la population.

Le juge de Pont, Castritius, jugeait les chrétiens; Hyacinthe, voyant le peuple dans une telle erreur qu'ils adoraient un orme [1], prit une hache et jeta à terre l'orme qu'ils adoraient.

On le saisit et on le conduisit au juge Castritius et au préfet de la ville. Ceux-ci le condamnèrent, le firent frapper vigoureusement et lui arracher les dents avec des tenailles. On le lia et on le traîna à travers la ville, * puis on l'emmena hors des murs de la ville où il succomba à moitié mort à * A fol. 263 rº b.

1. Le traducteur arménien a transcrit le mot grec πτελέα.

սպիտակ զգեստիւք ողջացուցին զնա ։ Եւ յարուցեալ աղօթեաց վասն քաղաքին իւրոյ եւ վասն ամենայն աշխարհի եւ վասն այնոցիկ որք կատարեն զյիշատակս նորա, եւ այնպէս խաղաղութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ։ Եւ թաղեցին զնա ի նոյն քաղաքին Ամաստրիա, եւ մինչեւ ցայսօր նշանք լինին, եւ ի տապանէ ելանէ հող եւ լինի դեղ ամենայն ցաւոց ։

Մարերի ԺԲ եւ Մայիսի ԺԹ ։ Վկայութիւն սրբոյն Պատրիկոսի եպիսկոպոսի Պռուսա քաղաքի, եւ Ակակիոսի, Մենադրոսի եւ Պաւլիանու ։

Զսուրբն Պատրիկիոս եպիսկոպոսն Պռուսա քաղաքին կացուցին առաջի Յուլիանոսի իշխանին եւ նեղէին զնա զոհել կռոցն, եւ քաղցրութեամբ եւ ողոքանօք խրատ տայր իշխանն եւ ասէր. Ահա տեսանես եթէ որպէս նախախնամութեամբ աստուածոց մերոց բղխեն յերկրէ աղբիւրք ջերմայինք ։

Եւ սուրբ եպիսկոպոսն համբարձեալ զձեռս յերկինս ասէ մեծաձայն բարբառով. Քրիստոս է արարող երկնի եւ երկրի եւ ամենայնի որ ի նոսա, եւ հրամանաւ նորա

* A fol. 263 v° a. յանդնդայինհրոյն ջերմանան ջուրք * եւ բղխեն յերկիր ի բժշկութիւն մարդկան ։ Եւ

3 խաղաղութեամբ] խոստովանողական վկայութեամբ B || 4 ցայսօր] բազում *add.* B — եւ ի տապանէ... ցաւոց] ի հողոյ տապանի նորա զոր առեալ տանին առ ախտաժէտս եւ զտանեն զբժշկութիւնն B || 7 Պաւլիանու] որք ընդ նմա *add.* B || 8 քաղաքին *om.* B || 11 ջերմայինք] ջերմինք B || 14 յերկիր] ի վերայ երկրի՝ յօգուտ եւ B.

cause des grandes douleurs. La nuit, les anges du Seigneur habillés de vêtements blancs descendirent auprès de lui et le guérirent. Il se releva, pria pour sa ville, pour toute la terre et pour ceux qui accompliraient sa commémoration, puis rendit ainsi en paix son âme à Dieu. On l'inhuma dans la même ville d'Amastria et jusqu'aujourd'hui des miracles s'opèrent, car de son tombeau sort une terre qui est un remède pour toutes les douleurs.

12 maréri, 19 Mai.

Martyre de saint Patrice, évêque de la ville de Brousse, et d'Acace, Ménandre et Polyénos.

On amena saint Patrice, évêque de Brousse, devant le gouverneur Julien en le pressant d'immoler aux idoles. Le gouverneur l'exhorta avec douceur et supplications et lui dit : « Tu vois combien, grâce à la sollicitude de nos dieux, de nombreuses sources thermales surgissent de la terre. »

Le saint évêque, élevant ses mains au ciel, dit à haute voix : « C'est le Christ qui est le créateur du ciel et de la terre et de tout ce qui y est contenu, c'est par son ordre que les eaux se chauffent au feu souterrain, et

* A fol. 263 v° a. *jaillissent à la surface de la terre pour la guérison des hommes. » Il dit

դարձեալ ասէ. Երկուս տեղիս պատրաստեաց Աստուած, մին՝ ի հանգիստ արդարոց եւ միւսն՝ ի դատապարտութիւն մեղաւորաց յետ յարութեան մեռելոց ։ Եւ որպէս ջուր նոյնպէս եւ հուր յամենայն երկիր բաժանեալ է, եւ ի վերայ հաստատութեան երկնից հուր եւ ջուր է, նոյնպէս եւ ի ներքոյ հաստատութեան երկրի հուր եւ ջուր է, յորմէ բղխեն աղբիւրք ։ Եւ ջուրք որ են մերձ ի հուրն ջերմին բղխեն, եւ որ են հեռի ի հրոյն ցուրտ բղխեն ։ Եւ հուրն որ ի ներքոյ երկրի է՝ չարչարանք է ամբարշտաց, եւ ցրտային սառամանիք անդնդոցն որ է տարտարոսն յորում տանջին կռապաշտքն որպէս դու եւ թագաւորն քո ։ Եւ այլ եւս բանս յաստուածային գրոց խօսեցաւ ընդ նմա ։

Եւ հրամայեաց իշխանն եւ ընկեցին զնա յեռացեալ ջուր ջերմկացն, եւ ամենեւին ոչ այրեցաւ, այլ ծածանեալ ցնդեալ այրեաց զզօրականսն որք ընկեցին զնա ։ Եւ առժամայն ետ վճիռ սրով զգլուխն հատանել ։ Եւ յորժամ տարան ի տեղին՝ աղօթեաց առ Աստուած այսպէս. Աստուած ամենակալ թագաւոր յաւիտենից, լո՛ւր աղաչանաց մերոց, եւ արա՛ զջերմային ջուրքս ի փրկութիւն հաւատացելոց եւ ի կորուստ ամբարշտաց, եւ մերձեցի՛ր առ իս եւ ընկա՛լ զհոգի իմ ։

Եւ ի կատարել զաղօթսն եհատ դահճն * զգլուխն Մայիսի ԺԹ ։ * A fol. 263 v° b.

10-11 եւ ամենեւին . . . ընկեցին զնա *om.* B || 12 առժամայն] ապա B || 13-16 այսպէս . . . զաղօթսն] եւ ասէ. Տէր Աստուած ամենակալ թագաւոր մերձեցի՛ր առ իս, եւ ընկալ զհոգի իմ ։ Եւ B || 16 զգլուխն] զգլուխ սրբոյն Պատրիկիոսի Մարերի ԺԲ եւ B.

encore : « Dieu a préparé deux endroits, l'un pour le repos des justes et l'autre pour la condamnation des pécheurs à la résurrection des morts. Comme l'eau, le feu est distribué par toute la terre; au-dessus du firmament des cieux il y a du feu et de l'eau, de même au-dessous du firmament de la terre il y a du feu et de l'eau, d'où surgissent les sources. Les eaux qui sont à proximité du feu jaillissent chaudes et celles qui en sont éloignées jaillissent froides. Le feu qui est au centre de la terre c'est le tourment des impies; les glaciers froids du centre, c'est-à-dire le Tartare, sont le lieu où les idolâtres comme toi et ton empereur subiront les tourments. » Il lui dit encore beaucoup d'autres paroles tirées des livres divins.

Le gouverneur ordonna de le jeter dans l'eau thermale bouillante, mais il ne s'y brûla point; par contre l'eau éclaboussa et brûla les soldats qui l'y avaient jeté. Il donna aussitôt l'ordre de lui trancher la tête par le glaive. Quand on l'eut amené au lieu de l'exécution, il pria Dieu ainsi : « Dieu tout-puissant, roi éternel, exauce mes prières et rends ces eaux thermales le salut des fidèles et la perdition des impies, approche-toi de moi et recueille mon âme. »

La prière terminée, le bourreau lui trancha *la tête le 19 mai. * A fol. 263 v° b.

Եւ ի նմին աւուր կատարեցան սրով ընդ սրբոյն Պատրիկիոսի եպիսկոպոսին սուրբն Ակակիոս եւ սուրբն Մենանդրոս եւ սուրբն Պաւղիանոս :

* B p. 224 a. [B * Ի նմին աւուր նահատակութիւն նոր վկային Թէոդորոսի :

Երանելի եւ փառաւորեալ վկայս էր ազգաւ հայ ի քաղաքէն Կեսարիա, երիտասարդ հասակաւ եւ վայելուչ տեսլեամբ : Եւ նեղեալ ի կարօտութենէ էառ փոխ դահեկանս ինչ յայլազգւոյ ումեմնէ, եւ ի պայմանեալ ժամանակին ոչ կարացեալ հատուցանել կոչեցաւ ի դատաստան. եւ դատաւորն եհատ վճիռ եւ հրամայեաց արկանել ի բանտ :

Եւ Թէոդորոս ապշեալ յոյժ եւ զրեթէ յայլ խելս եղեալ՝ ուրացաւ անզգանօր զհաւատսն զի զերծուսցէ զանձն իւր : Եւ իբրեւ դարձաւ ի տուն առժամայն ուշաբերեալ զղջացաւ, եւ սկսաւ լալ եւ կոծել զանձն. եւ փախուցեալ գնաց ի քաղաք մի այլազգեաց Խիրշէհիր կոչեցեալ, եւ պաշտէր անդ զքրիստոնէութիւնն :

Եւ մի ոմն յայլազգեաց որ երթեալ էր ի Կեսարիոյ ի քաղաք անդր, տեսեալ զԹէոդորոս ծանեաւ եւ մատնեաց քաղաքապետին : Եւ նա առաքեաց * կապանօք ի Կեսարիա, ուր էր յայնժամ Ռուքնատին արքայն Իկոնիոյ, այր արիւնահեղ եւ ատեցող քրիստոնէից : (* B p. 224 b.)

Եւ յորժամ ածին կապանօք յատեան նորա սկսաւ յորդորել զնա ի բաց կալ ի

Le même jour furent exécutés par le glaive, avec l'évêque saint Patrice, saint Acace, saint Ménandre et saint Polyénos.

* B p. 224 a. [B* En ce même jour martyre du nouveau martyr Théodore.

Ce bienheureux et glorieux martyr était de nationalité arménienne, de la ville de Césarée, jeune homme de stature et de physionomie avantageuses. Se trouvant dans la gène, il avait emprunté quelque argent à un musulman, mais comme il ne pouvait le rendre à la date convenue, il fut appelé au tribunal, où le juge le condamna et ordonna de le jeter en prison.

Théodore, profondément troublé et perdant la tête, y renia sa foi pour sauver sa personne. Mais, de retour à sa maison, il réfléchit aussitôt, regretta et se mit à pleurer et à se frapper la poitrine; il s'enfuit et alla dans une ville des musulmans, appelée Kirchéhir [1], où il pratiqua le christianisme.

Or, un musulman, qui s'était rendu de Césarée à la même ville, aperçut Théodore, le reconnut et le dénonça au gouverneur de la ville, qui l'envoya * chargé de fers à Césarée où se trouvait alors Roukn ad-Dîn, roi d'Iconium, homme sanguinaire et détestant lés chrétiens. (* B p. 224 b.)

Lorsque (Théodore) fut amené à son tribunal, il l'engagea d'abord à

1. Kirchéhir est à mi-chemin entre Césarée et Angora, au nord de Kizil Irmaq.

քրիստոնէութենէ՝ եւ գտեալ զնա հաստատուն ի հաւատս Քրիստոսի բարկացաւ յոյժ, եւ հրամայեաց բուռնք հարկանել ուժգին զբերան նորա, եւ առաքեաց առ դատաւորն :

Եւ նա բազում բանիւք ողոքանօք խօսեցաւ ընդ նմա, եւ խոստացաւ բազում գանձս տալ նմա ոսկւոյ եւ արծաթոյ, եւ յերեւելի աւագութիւն հանել : Եւ տեսեալ թէ առ ոչինչ համարի զայն ամենայն, եւ անխախտելի կայ ի հաւատս՝ մատնեաց զնա ի ձեռս դահճաց : Եւ նոքա գանեցին յոյժ, եւ խորտակեցին քարամբք զկզակս նորա. եւ ապա մերկացուցին եւ միով սփածանելեաւ տարան եւ արկին ի բանդ : Եւ նա անդադար գոհանայր եւ օրհնէր զԱստուած եւ անդադար աղօթէր :

Եւ ընդ առաւօտն հանին ի բանդէն եւ դարձեալ չարչարեցին կարծրագոյն տանջանօք մինչեւ անկանել նմա յերկիր իբրեւ զմեռեալ : Ապա կալեալ զհերաց գլխոյն զետնաքարշ ածին ընդ փողոցս եւ ընդ հրապարակս եւ եդին ի բանդի : Եւ նա աղօթիւք խնդրէր հասանել ի ժամ մարտիրոսութեան : Եւ ի տեսլեան երեւեցաւ նմա Քրիստոս եւ ունէր ի ձեռին թագ արքայական, եւ օրհնեաց զնա եւ քաջալերեաց, որով մխիթարեցաւ յոյժ եւ զօրացաւ :

Եւ դատաւորն առաքեաց զոմանս յօրինագիտաց իւրոց, որք եկեալ առ նա ի բանդն բազում բանիւք խրատ տային նմա ընդունել զկրօնս իւրեանց : Եւ նա զայս միայն ասէր պատասխանի. Քրիստոնեայ եմ եւ Քրիստոսի ծառայ :

quitter le christianisme, mais le trouvant ferme dans la foi du Christ, il entra dans une grande colère et ordonna de lui frapper vigoureusement la bouche à coups de poing; puis il l'envoya au juge.

Celui-ci lui parla longuement avec supplications, et lui offrit des trésors considérables, en or et argent, promettant de l'élever à de hautes fonctions. Mais, ayant reconnu que (Théodore) méprisait tout cela et demeurait inébranlable dans sa foi, il le remit entre les mains des bourreaux. Ceux-ci le frappèrent cruellement et brisèrent ses mâchoires à coups de pierres; ensuite l'ayant dépouillé de ses vêtements, ils le conduisirent à la prison et l'y jetèrent couvert seulement d'une pièce de toile. Mais (Théodore) ne cessait de rendre grâces à Dieu et priait continuellement.

Au matin, on le fit sortir de la prison et on le soumit de nouveau à des tortures plus cruelles, à tel point qu'il tomba à terre comme mort. Ensuite le saisissant par les cheveux de la tête, on le traîna à travers les rues et les places, puis on le reconduisit à la prison. Il demandait par la prière d'arriver à l'heure du martyre. Le Christ lui apparut en vision, tenant à la main une couronne royale, le bénit, et l'encouragea; (Théodore) en fut grandement consolé et réconforté.

Le juge envoya à la prison quelques-uns de ses juristes qui avec beaucoup de paroles engagèrent (Théodore) à reconnaître leur religion. Mais lui, pour toute réponse, ne disait que ceci : « Je suis chrétien et serviteur du Christ. »

* B p. 225 a.

Եկին առ նա եւ բազում իշխանաւոր այլազգիք, եւ բերին ինչս յոլովս եւ հանդերձս մեծագինս, եւ յորդորէին զնա եւ աղաչէին զոնէ բերանով միայն դաւանել զդաւանութիւն * իւրեանց եւ զերծանիլ ի մահուանէ ։ Եւ նա զոտս արձակեալ ցրուեաց զամենայն զանձսն եւ աղաղակեաց. Ես քրիստոնեայ եմ ։

Եւ էր նա ի բանդի զաւուրս վեշտասան, եւ անդադար նեղէին ազգի ազգի տանջանօք, եւ ապա հանին արտաքոյ քաղաքին, եւ պնդեցին զնա ընդ ցից մի յոտից մինչեւ ի լանջսն, եւ յորդոր մատուցանէին ընդունել զկրօնս իւրեանց ։ Եւ տեսեալ թէ անխախտելի կայ ի հաւատն Քրիստոսի, յառաջ մատեաւ դահճապետն եւ եհար տապարաւ զգագաթն եւ ճեղքեաց զճակատ նորա ։ Եւ այլ ոմն եհար քարիւ ընդ բիբս նորա, եւ մի յաչացն կախեցաւ զերեսօք նորին ։ Զայնեայ յայնժամ երանելին առ դահճսն եւ ասէ. Անսացէք ինձ սակաւիկ մի ։ Եւ նոքա կարծեցին եթէ կամի հաւանիլ կրօնից իւրեանց, եւ անսացին ։

Ասէ սուրբն. Երդմնեցուցանեմ զձեզ ի կեանս արքային ձերոյ, զի թողջիք ինձ զմիւս ակն իմ զի տեսից զլօշատումն մարմնոյ իմոյ ։ Ընդ այս բան բարկացեալ դահճին՝ եհար սրովն զճակատ երանելւոյն , եւ ի բաց եհան զկպուաակն ի գլխոյ նորա ։ Եւ սուրբն ի շունչ յետին աղաղակեաց. Տէր իմ եւ Աստուած իմ Յիսուս Քրիստոս ընկալ զիս որ վասն անուանդ քո մեռանիմ ։

Եւ բազմութիւն ամբոխին զրոհ տուեալ հարին զնա յամենայն կողմանց սուսերօք

De nombreux notables musulmans vinrent le trouver, lui apportant beaucoup d'objets et de riches vêtements, l'engageant et le priant d'accepter

* B p. 225 a.

leur *religion, au moins de bouche, afin d'échapper à la mort. Mais il dispersa, d'un coup de pied, tous ces trésors et cria : « Je suis chrétien. »

Il resta seize jours en prison; on le soumit continuellement à diverses tortures, puis on le fit sortir de la ville, on l'attacha fortement à un poteau des pieds à la poitrine, tandis que (les musulmans) l'engageaient à accepter leur religion. Mais voyant qu'il demeurait inébranlable dans la foi du Christ, le bourreau s'avança, frappa avec une hache la tête (du bienheureux) et fendit son front. Un autre frappa d'une pierre ses paupières et un des yeux sortit et resta suspendu sur son visage. Alors, le bienheureux cria aux bourreaux et dit : « Attendez un instant. » Ils crurent qu'il voulait consentir à leur religion et attendirent.

Le saint leur dit : « Je vous adjure, par la vie de votre roi, de me laisser l'autre œil afin que je puisse voir le démembrement de mon corps. » Le bourreau, irrité de ces paroles, frappa de son glaive le front du bienheureux et détacha le crâne de la tête. Le saint au dernier souffle cria : « Mon Seigneur et mon Dieu, Jésus-Christ, reçois-moi qui meurs pour ton nom. »

La multitude de la foule l'assaillit de tous les côtés avec des glaives, des

եւ քարամբք եւ փայտիւք. եւ այնպէս կատարեցաւ ի Քրիստոս Մարերի ԺԲ եւ Մայիսի ԺԹ ։

Եւ ի գիշերին ծագեաց լոյս մեծ ի վերայ սուրբ մարմնոյ նորա, եւ զարհուրեալ դահճաց խոյս ետուն անտի ։ Եւ Ռուգնատին արքայ իմացեալ զքանչելիսն հրամայեաց փութով բառնալ եւ թաղել զնա ։ Եւ երթեալ քրիստոնէից բարձին զսուրբ մարմինն եւ ամփոփեցին յարժանաւոր տեղւոջ ։ Եւ եցոյց Աստուած ի տապանի նորա բազում նշանս բժշկութեան ի հիւանդս եւ յախտաժէտս ։]

Մարերի ԺԳ եւ Մայիսի Ի ։ Վկայութիւն սրբոյն Ասկլայի ։

Մարտիւրոսն Քրիստոսի սուրբն Ասկլաս էր ի Թեբայիդայ Եգիպտացւոց, քրիստոնեայ հաւատով. եւ մատնեցաւ առ Արիանոս դատաւորն ։ Եւ կացեալ առաջի խոստովանեցաւ ճշմարիտ հաւատով զՔրիստոս, եւ ոչ խոստմանցն հաւանեցաւ եւ ոչ ի սպառնալեացն երկեաւ ։ Կախեցին զնա մերկ զփայտէ եւ զան հարեալ քերեցին զմարմինն եւ արկին ի բանդ ։

Եւ դատաւորն եմուտ ի նաւ զի անցցէ յայնկոյս ընդ գետն, եւ սուրբ վկայն

13 հարեալ] հարին B — քերեցին] քերթեցին B — զմարմինն] քերանօք եւ կխամահ *add.* B.

pierres et des bâtons et c'est ainsi qu'il fut martyrisé dans le Christ, le 12 maréri, 19 mai.

La nuit, une forte lumière éclata au-dessus de son saint corps et les bourreaux, saisis de frayeur, prirent la fuite. Le roi Roukn ad-Dîn, ayant appris les miracles, ordonna de l'enlever promptement et de l'enterrer. Les chrétiens, y étant allés, relevèrent le saint corps et le déposèrent dans un endroit digne de lui. Dieu fit voir à sa tombe de nombreux miracles de guérison sur les malades et les infirmes.]

13 MARÉRI, 20 **Mai.**

Martyre de saint Asclas (*Asklayi*).

Le martyr du Christ saint Asclas (*Asklas*) était de la Thébaïde d'Égypte, de foi chrétienne. Il fut dénoncé au juge Arianus. Mis en sa présence, il confessa le Christ avec une foi sincère, ne céda point aux promesses et n'eut point peur des menaces. On le suspendit nu à un arbre et après qu'en le battant on eut déchiré son corps, on le jeta en prison.

Le juge s'étant embarqué pour passer de l'autre côté du fleuve, le saint

Քրիստոսի աղաչեաց զԱստուած, եւ դադարեաց նաւն ի մէջ գետոյն ։ Եւ գիտացեալ դատաւորին գրեաց առ սուրբ վկայն այսպէս. Ճշմարիտ մեծ է Աստուածն քրիստոնէից, եւ ոչ գոյ այլ Աստուած բայց ի նմանէ ։ Եւ ապա արձակեցաւ նաւն եւ ել ի ցամաք տեղին յոր եմուտ ։ Եւ կոչեալ առաջի իւր զսուրբն ասէ. Դու կամէիր ի մէջ ջրոցն կապել զիս կախարդութեամբ ։ Եւ հրամայեաց եւ հրով այրեցին զկողսն, եւ ապա վէմ մի մեծ կապեցին յոտսն եւ ընկեցին ի գետն. եւ անդ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Մայիսի Ի ։

* A fol. 264 r° a. Եւ վաղիւն եհան գետն զմարմին * սրբոյ վկային ի ցամաք ի հիւսիսակողմն քաղաքին, եւ արք քրիստոնեայք առեալ զմարմինն թաղեցին ի նշանաւոր տեղի ։

* B p. 226 a. [B * Յայսմ աւուր յիշատակ է Աշոտոյ թագաւորին Հայոց որ Ողորմած կոչեցաւ ։

Սա էր որդի Աբասայ որդւոյ Սմբատայ որդւոյ առաջնոյն Աշոտոյ, զարդարեալ ամենայն հոգեւոր եւ մարմնաւոր ձիրիւք. եւ էր սիրելի ամենեցուն իւրով առաքինազարդ քաղաքավարութեամբն եւ կատարեալ բարեպաշտութեամբ ։

Շինեաց ի հիմանց զբազում եկեղեցիս ի քաղաքն Անի եւ յայլ տեղիս, եւ զհնացեալսն նորոգեաց եւ վայելչացոյց ։

1-4 եւ դադարեաց . . . յոր եմուտ] զի ոչ հասցէ ի ցամաք մինչեւ գրով տացէ վկայութիւն ճշմարտութեան ։ Յանկարծ արգելան գնացք դատաւորին ի ջուրս . եւ գիտացեալ զզօրութիւնն Քրիստոսի գրեաց առ սուրբն այսպէս . Մեծ է Աստուածն քրիստոնէից, եւ ոչ գոյ այլ Աստուած բաց ի նմանէ ։ Զայս արարեալ՝ յաջողութեամբ ել ի ցամաք B || 6 յոտսն] յոտս նորա B || 7 Աստուած] Մարերի ԺԴ եւ *add.* B || 8 հիւսիսակողմն] հիւսիսոյ կողմանէ B || 9 զմարմինն *om.* B.

martyr du Christ pria Dieu, et le bateau s'immobilisa au milieu du fleuve. Le juge, l'ayant appris, écrivit au saint martyr en ces termes : « Vraiment le Dieu des chrétiens est grand et il n'y a point d'autre Dieu que lui. » Là-dessus le bateau reprit sa course et (le juge) débarqua au rivage où il s'était embarqué. Il fit venir le saint en sa présence et dit : « Tu as voulu me lier au milieu des eaux par magie, » et il ordonna de lui brûler les côtes avec un feu ardent, puis on lui attacha aux pieds une grosse pierre et on le jeta dans le fleuve. Il y rendit son âme à Dieu, le 20 mai.

* A fol. 264 r° a. Le lendemain, le fleuve rejeta le corps * du saint martyr sur le rivage au nord de la ville. Des chrétiens prirent le corps et l'inhumèrent dans un endroit choisi.

* B p. 226 a. [B* En ce jour commémoration d'Ashot, roi d'Arménie, surnommé le Miséricordieux.

Il était fils d'Abas, fils de Sembat, fils d'Ashot Ier, doué de toutes les qualités spirituelles et corporelles. Il fut aimé de tous pour sa vie vertueuse et sa parfaite piété.

Il fit construire depuis le fondement de nombreuses églises dans la ville d'Ani et ailleurs, fit réparer celles qui étaient vieilles et les embellit.

Կառոյց ի բազում տեղիս հիւանդանոցս եւ անկելանոցս, եւ հաստատեաց մշտնջենաւոր հասոյթս, Եւ յոլով անգամ ինքն յայց ելանէր հիւանդաց եւ ախտացելոց, եւ անձամբ ծառայէր նոցա ուրախամիտ ։ Եւ ի սեղանի եւս ընդ իւր նստուցանէր զաղքատս, զհիւանդս, զկոյրս, զբորոտս, եւ զբաժակն թագաւորական նոցա մատուցանէր, եւ զմնացորդս նոյն բաժակին ինքն ըմպէր ։ Գթած էր յոյժ եւ առատ առ աղքատս եւ առ կարօտեալս, վասն որոյ եւ Ողորմած կոչեցաւ ։ Եւ կեցեալ սրբութեամբ եւ արդարութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս ։

Նոյն օրինակի եւ աստուածասէր կողակիցն իւր դշխոյն Խոսրովանոյշ գործակից էր առն իւրում յամենայն աստուածահաճոյ բարեգործութիւնս ։ Կանգնեաց զհոյակապ եկեղեցիս ի գիւղսն Սանահնի եւ ի Հաղբատ, եւ զերկուս մեծ եւ զհռչակաւոր վանս որք յանուն գիւղիցն կոչին ուխտ Սանահնի եւ Հաղբատայ ։ Եւ ինքն վասն բազում գործոցն սիրոյ եւ ողորմութեան զոր առնէր առ աղքատս եւ կարօտեալս ցուցաւ գթած մայր ազգին Հայոց ։ Եւ յետ մահու առն իւրոյ թագաւորին Աշոտոյ ապրեալ այլ եւս ամս երիս աստուածահաճոյ վարուք փոխեցաւ առ Աստուած ։]

Il fit ériger en plusieurs endroits des hôpitaux et des infirmeries et leur assigna des revenus perpétuels. Bien souvent il visitait lui-même les malades et les infirmes, les servait personnellement avec gaieté. Il faisait asseoir à sa table les pauvres, les malades, les aveugles, les lépreux, leur offrait la coupe royale et buvait ensuite le restant de la même coupe. Il était très charitable, généreux envers les pauvres et les indigents, c'est pourquoi il fut surnommé le Miséricordieux. Après avoir vécu en sainteté et en justice, il reposa dans le Christ.

De même, son épouse, amie de Dieu, la reine Khosrowanouiš, fut la collaboratrice de son mari dans toutes les œuvres de bienfaisance et agréables à Dieu. Elle fit élever les grandioses églises des bourgs de Sanahin et de Halbat et les deux grands et fameux monastères appelés, du nom de ces bourgs : couvents de Sanahin et de Halbat. Elle s'est montrée une vraie mère charitable de la nation arménienne par ses nombreuses œuvres d'amour et de charité à l'égard des pauvres et des indigents. Après avoir vécu trois années encore après la mort de son mari le roi Ashot, elle trépassa à Dieu, après une vie agréable à Dieu.]

Մարերի ԺԴ եւ Մայիսի ԻԱ ։ Տօն Կոստանդիանոսի թագաւորի եւ մօր նորա Հեղինեայ, առաջին լեալ թագաւորք քրիստոնէից ։

Կոստանդիանոս թագաւորն Հռոմայ յառաջ հեթանոս էր, որդի Կոստայ, որ Խլորոսն անուանեցաւ ։ Եւ վասն ծննդեանն Կոստանդիանոսի թէ որպէս էր որդի Կոստայի Խլորոսին պատմեցից ի գրոց սրբոյ վկային Եւսիգնիոսի ։

Յաւուրս Կոստայ արքային զօրականք անցին ընդ քաղաքն Ելինեապօլիս, եւ իջեւանեցան առ կին մի պանդոկապետ որոյ անուն էր Հեղինէ ։ Եւ պատանեակ որդին իւր նստաւ յերիվար զօրականին, եւ զօրականն ած նմա ապտակ եւ իջոյց յերիվարէն, եւ մանուկն ելաց ։ Ասէ Հեղինէ. Մի հարկաներ զդա քանզի թագաւորի որդի է ։ Նոքա հարցանէին թէ որպէս ։ Եւ նա ասէ. Յորժամ դարձաւ թագաւորն Կոստաս ի Պարսից առ իս իջեւանեցաւ, եւ ցանկացեալ գեղոյ իմոյ ննջեաց ընդ իս. եւ ի

1 Տօն] է սրբոյն *add.* B — Կոստանդիանոսի] մեծի *add.* B || 7 իջեւանեցան] ի պանդոկի մի *add.* B || 11 ցանկացեալ] ցանկացաւ B.

14 maréri, 21 Mai.

Fête de l'empereur Constantin et de sa mère Hélène qui furent les premiers souverains chrétiens.

Constantin l'empereur de Rome était auparavant païen, fils de Constance (*Kostayi*), surnommé Chlore. Je vais raconter comment il était fils de Constance Chlore d'après les écrits du saint martyr Eusignius [1].

Aux jours de l'empereur Constance, des soldats traversèrent la ville d'Hélénopolis [2] (*Elineapolis*) et descendirent chez une femme nommée Hélène, qui tenait une hôtellerie. Son jeune enfant étant monté sur le cheval d'un soldat, le soldat lui donna un soufflet et le fit descendre du cheval. L'enfant se mit à pleurer. Hélène dit : « Ne le frappe pas, car c'est le fils de l'empereur. » (Les soldats) lui demandèrent comment cela pouvait être. Elle répondit : « Lorsque l'empereur Constance, revenant de Perse, descendit chez moi, il me désira pour ma beauté, et coucha avec moi. Je devins

1. Il s'agit vraisemblablement d'Eusèbe de Césarée. Il n'est pas trop difficile d'expliquer la transformation d'Eusébios en Eusignios, mais le titre de martyr ne convient pas. L'original grec peut avoir dit qu'Eusèbe avait été témoin, μάρτυρος, de la vie de Constantin, le mot aura été entendu par le traducteur au sens qu'il a d'ordinaire dans un synaxaire. — 2. Appelée ainsi en l'honneur de la mère de l'empereur à partir de 327, cette localité de Bithynie s'appelait auparavant Drépané; cf. Pauly-Wissova, *Realencyclopädie des classischen Alterthumswissenchaft,* nouv. éd., t. 14, Stuttgart, 1912, col. 2821.

նմանէ յղացայ եւ ծնայ զմանուկս զայս ։ Ցոյց նոցա եւ զպարգեւսն զոր ետ նմա թագաւորն. եւ նոքա ուրախացան * առ նա, եւ ետ ի նոսա Հեղինէ զտուրսն Կոստասայ թագաւորին զի ցուցցեն նմա ։ * A fol. 264 r° b.

Եւ գնացին զօրականքն ի Հռոմ. եւ վասն զի ոչ գոյր զաւակ Կոստասայ խնդրէր յիշխանացն եւ ի դատաւորացն գեղեցկատեսիլ փոքր զաւակի մի, զի արասցէ իւր որդեգիր եւ ժառանգորդ թագաւորութեանն իւրոյ ։ Եւ պատմեցին զօրականքն արքային վասն Հեղինեայ եւ զաւակին իւրոյ, ցուցին նմա եւ զպարգեւաց տուրսն ։

Եւ իբրեւ ետես ծանեաւ, յիշեաց եւ զօր իջեւանելին իւրոյ առ Հեղինեայ, եւ փութով յուղարկեաց զօրականս բազում ծախիւք, եւ արքունական երիվարօք ոսկեկազմեալ տարան զմանուկն ի Հռոմ ։ Եւ տեսեալ արքային յոյժ ուրախ եղեւ եւ համբուրեաց զնա, եւ զգեցոյց նմա զտրիբունոյ պատուոյ իշխանութիւնն, եւ յուղարկեաց ի Բիւզանդիոն տուեալ նմա զաւրս հեծելոց վասն պատերազմելոյ ընդ բարբարոսս ։ Եւ երթեալ յաղթեաց թշնամեացն, եւ դարձաւ մեծաւ յաղթութեամբ ի Հռոմ, եւ առժամայն թագ եդեալ արար զնա թագաւոր ։

Տարաւ եւ զմայրն իւր Հեղինէ ի Հռոմ, եւ եդ նմա թագ եւ արար գլուխ Հռովմայեցւոց. եւ ամենայն իշխանքն եւ ժողովուրդքն երկիր պագին մօրն եւ զաւակին ։

1 նոցա] նմա B || 3 ցուցցեն] ցուցանիցեն B || 9 արքունական երիվարօք ոսկեկազմեալ] արքունակազմ երիվարաւ B || 12 տուեալ նմա] հինգ *add.* B.

enceinte de lui et je mis au monde cet enfant. » Elle leur montra les cadeaux que l'empereur lui avait donnés. (Les soldats) * la félicitèrent et Hélène leur remit les cadeaux de l'empereur Constance afin qu'ils les lui montrassent. * A fol. 264 r° b.

Les soldats partirent pour Rome. Or, comme Constance n'avait point d'enfant, il était à la recherche, auprès des gouverneurs et des préfets des provinces, d'un bel enfant pour l'adopter et en faire l'héritier de son empire. Les soldats entretinrent l'empereur au sujet d'Hélène et de son enfant, et lui montrèrent les cadeaux offerts.

Lorsqu'il les eut vus, il les reconnut et se rappela le jour où il avait été hébergé chez Hélène; il envoya promptement des soldats avec grand apparat et des chevaux impériaux harnachés d'or, qui amenèrent l'enfant à Rome. Lorsque l'empereur le vit, il en fut transporté de joie, il embrassa l'enfant, le revêtit de l'autorité de la puissance tribunitienne et l'envoya à Byzance, en lui donnant des troupes montées pour guerroyer contre les barbares. Il partit, vainquit les ennemis et retourna à Rome après une grande victoire; (Constance) le couronna aussitôt et le fit empereur.

Il fit venir aussi sa mère Hélène à Rome, la couronna et en fit l'impératrice des Romains; tous les princes et le peuple se prosternèrent devant la mère et l'enfant.

* A fol. 264 v° a. Եւ յետ մահուանն Կոստասայ թագաւորեաց Կոստանդիանոս * որդին իւր որ ի Հեղինեայ էր ։ Եւ էր ի Քրիստոսի գալստենէն մինչեւ ի թագաւորելն Կոստանդիանոսի ամք երկերիւր իննսուն եւ ութ ։

Եւ յորժամ ետես ի տեսլեանն զնշան սրբոյ խաչին յերկինս, ելեալ ի Հռոմայ գնաց ի Բիւզանդիա, եւ անտի գնաց ի Նիկոմիդիա, մարտեաւ ընդ Լիկիանոս եւ յաղթեաց նմա ։ Այլ վասն բորոտութեանն գրեալ է ի գիրսն յորում է վարք Սեղբեստրոսի Հռոմայ հայրապետին ի Յունվարի Բ ։

Եւ Կոստանդիանոս տեսեալ զԲիւզանդիա տեղի վայելուչ մեծացոյց զքաղաքն եւ ամրացոյց պարսպօք եւ կամարակապ սալարկ փողոցօք, եւ անուանեաց յանուն իւր Կոստանդինուպօլիս ։ Եւ արար մեծապայծառ նաւակատիս քաղաքին Մայիսի ԻԱ ։ Եւ փոխեաց զթագաւորութիւնն Հռոմայ ի Կոստանդինուպօլիս ։ Եւ առաքեաց զմայրն իւր յԵրուսաղէմ, եւ եգիտ ճշմարտութեամբ զխաչն Քրիստոսի թաղեալ ի Հրէիցն յաղբի ։

Եւ յորժամ յայտնեցաւ հերետիկոսն Արիոս հայհոյիչն սրբոյ Երրորդութեանն, ժողովեաց մեծն Կոստանդիանոս եպիսկոպոսունս երեքհարիւր տասն եւ ութ ի քաղաքն Նիկիա Բիւթանացւոց, ի քսան ամի թագաւորութեանն իւրոյ եղեւ սիւնհոդոսն ի Նիկիա, եւ նզովիւք արմատախիլ արարին զչար հերձուածն Արիոսի ։ Եւ աղաչեաց

6 ի գիրսն յորում է վարք] ի վարս սրբոյն B || 7 Յունվարի Բ] Յունվարի ամսեանն յերկուսն B || 10 քաղաքին] Մարերի ԺԴ եւ *add.* B || 12 իւր] զՀեղինէ *add.* B || 13 յաղբի] յաղբիւսի B || 15 մեծն Կոստանդիանոս] յամենայն գաւառաց *add.* B.

* A fol. 264 v° a. Après la mort de Constance, régna Constantin, son fils * né d'Hélène. Deux cent quatre-vingt-dix-huit ans s'étaient écoulés depuis la venue du Christ jusqu'au règne de Constantin.

Lorsque (Constantin) eut vu en vision dans les cieux le signe de la sainte croix, il quitta Rome, se rendit à Byzance, de là à Nicomédie, se battit avec Licinius (*Likianos*) et le vainquit. Quant à sa maladie de la lèpre, cela est écrit dans la vie de Silvestre pontife de Rome, au 2 janvier.

Constantin, ayant vu le remarquable emplacement de Byzance, agrandit la ville, la fortifia d'enceintes, l'embellit de rues dallées et d'arcades voûtées, enfin l'appela de son nom Constantinople. Il fit une somptueuse dédicace de la ville le 21 mai. Il transporta l'empire de Rome à Constantinople. Il envoya à Jérusalem sa mère, qui y découvrit la vraie croix du Christ enterrée dans du fumier par les Juifs.

Et lorsque apparut l'hérétique Arius, le blasphémateur de la sainte Trinité, le grand Constantin convoqua trois cent dix-huit évêques dans la ville de Nicée de Bithynie; et la vingtième année de son règne eut lieu le synode de Nicée, où fut anathématisé et déraciné le méchant schisme

զամենեսեան երթալ ի քաղաքն * իւր ի Կոստանդնուպօլիս եւ օրհնութեամբ մեծաւ օրհնել ։ * A fol. 264 v° b.

Եւ մտին երեքհարիւր տասն եւ ութ քահանայապետքն Քրիստոսի, եւ ելեալ ի պարիսպ քաղաքին շուրջ պատեցան աղօթիւք եւ օրհնութեամբ, եւ խնդրեցին յԱստուծոյ զի յաւիտեան ի ձեռն այլազգի թշնամեաց ոչ պաշարեսցի ։ Եւ ողջունեալ զթագաւորն եւ զսուրբն Մետրոփանէս զեպիսկոպոսն Բիւզանդիոյ գնացին իւրաքանչիւր յաթոռ իւր ։

Եւ շինեաց Կոստանդիանոս ի մէջ քաղաքին բարձր արձան, եւ կանգնեաց զոր ի Հռոմայ եբեր սկայաչափ պղնձի ոսկէզօծ պատկերն ի վերայ սեանն զոր անիլէոս անուանեն, եւ ի ձեռինն կառոյց խաչ, եւ գրեաց ի վերայ խաչին. Ի քեզ Քրիստոս Աստուած յանձն առնեմ զքաղաքս իմ զայս ։ Եդիր եւ ի ներքոյ խարսխին զերկոտասան զամբիւղսն որ լցան ի հացէն որ աւելորդ ի կերողացն զոր Քրիստոս յագեցոյց զբազմութիւն ժողովրդեանն ։ Եւ զփրկչական փայտ սրբոյ խաչին ցերկուս բաժանեաց, զկէսն ետ Երուսաղեմի եկեղեցւոյն զոր շինեաց յանուն յարութեանն Քրիստոսի, եւ զկէսն պարգեւեաց քաղաքին իւրոյ Կոստանդնուպօլսոյ ։

4 պատեցան] զքաղաքաւն *add.* B || 12 հացէն որ աւելորդ ի կերողացն *om.* B.

d'Arius. (Constantin) pria tous (les évêques) de venir dans sa ville * de Constantinople et de la bénir avec de grandes bénédictions. * A fol. 264 v° b.

Les trois cent dix-huit pontifes du Christ firent leur entrée, montèrent sur les murailles de la ville, en firent le tour avec des prières et des bénédictions et demandèrent à Dieu qu'à jamais elle ne fût investie par des ennemis infidèles. Après avoir salué l'empereur et saint Métrophane, l'évêque de Byzance, ils retournèrent chacun à son siège.

Constantin fit élever au milieu de la ville une grande colonne, au haut de laquelle il installa la statue colossale de bronze doré qu'il fit apporter de Rome et qu'on appelle Aniléos[1], il lui plaça une croix dans la main, et fit inscrire sur la croix : « A Toi Christ-Dieu je confie cette mienne ville. » Au bas du socle il fit mettre les douze corbeilles qui furent remplies du pain qui resta en plus, après que la multitude eut mangé et eut été rassasiée par le Christ. Il fit couper en deux le bois de la sainte croix du Sauveur, dont il donna une moitié à l'église de Jérusalem qu'il édifia sous le vocable de la résurrection du Christ, et il offrit l'autre moitié à sa ville de Constantinople.

1. Ἀνήλιος « sans soleil, opaque ». La première érection de cette statue à Rome, aussitôt après la victoire sur Maxence, est racontée par Eusèbe, *De vita Constantini*, lib. I, cap. 40, *P. G.*, XX, col. 954-956. Son transport à Constantinople est attesté par Pseudo-Codinus, *Origines;* dans T. Preger, *Scriptores originum Constantinopolitanarum*, fasc. II, Leipzig, 1917, pp. 177, 257.

Եւ թագաւորեաց Կոստանդիանոս բարեպաշտութեամբ ամս երեսուն եւ երկու յետ մկրտութեանն իւրոյ, եւ փոխեցաւ յանանց կեանսն Մայիսի ԻԱ եւ Մարերի ԺԴ,
* A fol. 265 r° a. թողեալ ժառանգորդս * զերիս որդիս իւր զԿոստանդին, զԿոստաս, եւ զԿոստանդինոս, եւ եդաւ ի տապանի ընդ Հեղինեայ մօրն իւրոյ ի Կոստանդինուպօլիս ։

Ի ծննդենէն Քրիստոսի մինչեւ ի թագաւորութիւնն Կոստանդիանոսի մեծի եւ ի ժողովն Նիկիոյ ամք երկերիւր իննսուն եւ ութ ։

Մարերի ԺԵ եւ Մայիսի ԻԲ ։ Վկայութիւն Թէոդոտնի գինեվաճառի, եւ եօթն կուսանացն որք յԱնկիւրիա կատարեցան որոց անուանքն են այսոքիկ, Տեկուսա, Եփրասիա, Աղեկսանդրիա, Կղաւդիա, Փայինէ, Մատրոնա, Յուլիա ։

Սոքա էին յԱնկիւրիոյ քաղաքէն քրիստոնեայ հաւատով, յաւուրս Թէոդեկնոսի անօրէն իշխանին, եւ վասն հալածանաց կռապաշտիցն Թէոդոտոն հնարս իմացաւ կնաւն իւրով, եւ եղեւ գինեվաճառ. եւ ընդունէր ի յարկս իւր զփախուցեալ քրիստոնեայսն եւ կերակրէր ։

7 Թէոդոտնի] սրբոյն Թէոդոտայ B || 8 Տեկուսա, Եփրասիա] Տեկուսի, Նեփրասի B || 10 Սոքա] Սուրբքս այսոքիկ B.

Constantin régna pieusement trente-deux années après son baptême et trépassa à la vie éternelle le 21 mai, 14 maréri, laissant comme héritiers
* A fol. 265 r° a. * ses trois fils, Constance (*Kostandin*), Constant (*Kostas*), et Constantin (*Kostandinos*) [1]. Il fut inhumé dans le tombeau de sa mère Hélène, à Constantinople.

De la naissance du Christ jusqu'au règne du grand Constantin et le synode de Nicée il y eut deux cent quatre-vingt-dix-huit ans [2].

15 maréri, 22 Mai.

Martyre de Théodote (*Théodotoni*), le marchand de vin, et des sept vierges qui furent exécutées à Ancyre, et dont les noms sont Tékousa, Euphrasia, Alexandria, Claudia, Phayné, Matrona et Julia.

Ces (saints) étaient de la ville d'Ancyre, de foi chrétienne, aux jours du gouverneur impie Théotecnos (*Théodeknos*). En raison des persécutions (exercées) par les idolâtres, Théodote, de concert avec sa femme, inventa une ruse et se mit marchand de vin; il recevait chez lui les chrétiens fugitifs et les nourrissait.

1. Les fils de Constantin sont par ordre de naissance : Constance, Constantin et Constant.

2. Ce compte pourrait s'appliquer aux années écoulées de l'Ascension de Notre-Seigneur au concile de Nicée, cf. *infra*, 22 maréri [B], p. 1553.

Եւ հրամայեաց Թէոդեկնոս իշխանն զի ի վաճառումն ի հացն եւ ի գինին խառնեսցեն ի զոհից կռոցն ճարպ եւ արիւն. եւ քրիստոնեայքն ոչ գտանէին հաց կամ գինի որ մատուցանէին եկեղեցին : Յայնժամ երանելին Թէոդոտոն գնէր ցորեան, եւ ամուսինն իւր եփէր հաց, եւ տային նշխար Աստուծոյ պատարագին, եւ բաշխէր քրիստոնէից եւ որք ի բանտս արգելեալք էին վասն Քրիստոսի հաւատոցն :

*Եւ գտին * քրիստոնեայ որոյ անուն էր Բիկտորոս կալեալ եւ չարչարէին դառն տանջանօք : Եւ յորժամ տանէին ի կատարումն, աղաչեաց զիշխանն անսալ նմա սակաւ աւուրս զի խորհեսցի ի միտս իւր, եւ թոյլ ետուն նմա. եւ երթեալ ի տուն իւր մեռաւ : Եւ յերկուանալի է սորա մահս եթէ ընդունելի է եթէ ոչ :* * A fol. 265 rº b.

Իսկ երանելին Թէոդոտոն գնաց ի Գալիս գետն եւ եգիտ զմարմին սրբոյ վկային Վաղենդիոսի, որ յաւուրսն յայնոսիկ ի Միդիկեայ հրով մարտիրոսացաւ եւ ընկեցաւ ի գետն.՛ եւ առեալ տարաւ ի ստորոտ լերինն ի տեղի անտառախիտ, կոչեաց եւ զքահանայն Փռնատոն եւ թաղեցին պատուով :

Եւ յորժամ դարձաւ ի քաղաքն Թէոդոտոն եգիտ զեօթն կուսան կանայս որք ի տղայութենէ ճգնեալ էին կրօնաւորութեամբ, եւ մինն ծերագոյն էր քան զայլսն որոյ

6 չարչարէին] վասն Քրիստոսի հաւատոցն *add.* B || 7 տանէին] տարան B || 9 մեռաւ] ի ցաւոց անտի *add.* B || 11 Վաղենդիոսի] Վաղենտոսի B || 13 Փռնատոն] Փրոտոնատոն B.

Le gouverneur Théotecnos ordonna qu'en vendant le pain et le vin on y mélangeât de la graisse et du sang des sacrifices aux idoles. Les chrétiens ne trouvaient point de pain ni de vin pour l'offrir à l'église. Le bienheureux Théodote acheta alors du blé, son épouse cuisait du pain et ils donnaient l'hostie du sacrifice divin, distribuée aux chrétiens et à ceux qui étaient détenus en prison pour la foi du Christ.

On avait * saisi un certain chrétien, dont le nom était Victor (*Biktoros*), et on le soumit à de cruels supplices. Au moment où on le conduisait au lieu de l'exécution, il pria le gouverneur de patienter quelques jours pour qu'il pût réfléchir; ce qui lui fut accordé. Rentré dans sa maison, il y mourut. Sa mort fut-elle agréable (à Dieu) ou non; c'est douteux. * A fol. 265 rº b.

Le bienheureux Théodote, s'étant rendu au fleuve Halys (*Galius*)[1], y trouva le corps du saint martyr Valence, qui avait été ces jours-là martyrisé par les flammes à Midicea puis avait été jeté dans le fleuve; il le prit, le porta au bas de la montagne dans un fourré, fit venir le prêtre Phronatos (*Phronaton*) et tous deux l'inhumèrent avec honneur.

Étant revenu à la ville, Théodote découvrit sept femmes vierges qui depuis l'enfance vivaient ascétiquement comme religieuses; l'une d'entre elles, dont le nom était Tékousa, était plus âgée que les autres; elle était la

1. L'Halys passe à une certaine distance à l'est d'Ancyre.

անուն էր Տեկուսա, եւ էր մօրաքոյր Թէոդոտոսի : Զոր կալեալ իշխանին եւ վասն ոչ ուրանալոյ զՔրիստոս եւ ոչ զոհելոյ կռոցն չարչարեաց զնա ուժգին : Եւ ետ զնոսա ի պոռնիկ երիտասարդս, զի շնութեամբ ապականեսցեն զնոսա, զի լուեալ էր եթէ կուսանք են, եւ յորժամ արկին զնոսա ի մի տուն երաց զգլուխն իւր Տեկուսա եւ եցոյց զալիսն. նոյնպէս եւ այլքն աղաչեցին մինչեւ ի գութ դարձուցին զերիտասարդսն, եւ մնացին անարատք Աստուծոյ զօրութեամբն :

* A fol. 265 v° a. Հրամայեաց իշխանն եւ տարան զնոսա * մերկս ի լիճն, եւ վէմս կապեցին ի նոսա եւ ընկեցին անդ. եւ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած զոր լուեալ Թէոդոտոն գոհացաւ զԱստուծոյ, եւ թողին պահապանս զի մի հանցեն զնոսա քրիստոնեայքն ի լճէն : Եւ եղեւ որոտ եւ կայծակունք եւ անձրեւ սաստիկ, եւ երեւեցաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի Սոսանթոս ունելով ի գլուխն սաղաւարտ եւ ի ձեռին վահան, զոր տեսեալ պահապանացն զահի հարան եւ յերկիւղէն փախեան : Եւ առեալ Թէոդոտոն արս քրիստոնեայս գնաց ի գիշերի անդր, եւ ջուրք լճին ափուեցան ի միւս կողմն, եւ յայտնեցան նշխարք սրբոց կանանցն վիմօքն զոր կապեալ էին յանձինսն : Եւ մտեալ

3 ի պոռնիկ] յանառակ B — զի շնութեամբ ապականեսցեն զնոսա *om.* B || 8 անդ] ի լիճն B || 9 գոհացաւ զԱստուծոյ] փառաւորեաց զԱստուած B — քրիստոնեայքն *om.* B || 10 կայծակունք] եւ հողմ *add.* B — եւ երեւեցաւ . . . փախեան] եւ պահապանքն փախեան B || 13 ջուրք լճին ափուեցան] ջուր լճին բանութեամբ հողմոյն ժողովեցաւ B.

tante maternelle de Théodote. Le gouverneur, l'ayant fait saisir, la tortura brutalement, parce qu'elle ne reniait point le Christ et n'immolait point aux idoles; puis il remit les saintes femmes à de jeunes débauchés, pour qu'ils les flétrissent par la fornication, car il avait appris qu'elles étaient vierges. Lorsqu'on les eut enfermées dans une maison, Tékousa découvrit sa tête et montra ses cheveux blancs; quant aux autres, elles supplièrent tellement que les jeunes gens en eurent pitié, et ainsi elles restèrent immaculées par la puissance de Dieu.

* A fol. 265 v° a. Le gouverneur ordonna de les conduire * nues au lac; on leur attacha des pierres, et on les jeta là. Elles rendirent leur âme à Dieu, et l'ayant appris, Théodote rendit grâces à Dieu. On avait mis des gardiens pour que les chrétiens ne vinssent point les retirer du lac. Mais il y eut du tonnerre et des éclairs, et une forte pluie se mit à tomber; le saint martyr du Christ Sosanthos apparut avec un casque sur la tête et un bouclier à la main; ce que voyant, les gardiens furent saisis de crainte et s'enfuirent apeurés. Théodote prit avec lui des hommes chrétiens et s'y rendirent nuitamment; les eaux du lac se retirèrent vers l'autre bord et les restes des saintes femmes avec les pierres qui leur étaient attachées apparurent. Les (chrétiens) avancèrent, les sortirent

հանին ի ցամաքն, եւ դարձաւ ջուր լճին անդրէն ի տեղի իւր, հատին զպարանսն եւ զնշխարսն բարձեալ ի վերայ գրաստու տարան թաղեցին մերձ ի սուրբ հարանցն ։

Եւ մի ոմն զոր չարչարէին վասն Քրիստոսի հաւատոյն ոչ ժուժկալեալ ահագին տանջանացն, գնաց առ իշխանն մատնեաց զԹէոդոտոսն եւ զնշխարս սրբոց կանանցն ։ Եւ առաքեաց իշխանն եւ եհան զնշխարսն եւ այրեաց հրով ։

Եւ Թէոդոտոսն փախեաւ, եւ կալան զայլս վասն նորա. եւ նորա լուեալ գնաց ինքնակամ առաջի իշխանին եւ յանդիմանեաց զանաստուած * մոլորութիւնն կռոցն, *A fol. 265 v° b. եւ խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի, եւ պատմեաց զԱստուծոյ զքանչելագործութիւնս ։ Կախեցին զԹէոդոտոսն եւ քերեցին զմարմինն ուժգին, եւ մանր աղիւ շփէին զվէրսն, եւ քարիւ խորտակեցին զկզակսն. եւ յաղօթելն սրբոյն Թէոդոտոսի զահճքն հատին զգլուխ նորա Մայիսի ԻԲ ։

[B * Ի սմին բարեպաշտ թագաւորն Հայոց Հեթում փոխեցաւ առ Քրիստոս կրօնաւորական վարուք, ի թուականիս Հայոց եօթն հարիւր քսան ի չորեքշաբաթի աւուր ։] * B p. 229 a.

Մարերի ԺԶ եւ Մայիսի ԻԳ ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Կողութայ ։

Սուրբ վկայն Քրիստոսի Կողութայ քրիստոնեայ էր ի Թեբայիդայ Եգիպտացւոց

1 դարձաւ ջուր ... իւր *om.* B || 10 զահճքն հատին] զահճն եհատ B || 11 նորա] Մարերի ԺԵ եւ *add.* B || 14 Կողութայ] Կոլութայ B || 15 Կողութայ] Կոլութա B.

sur le rivage, et l'eau du lac reprit sa place. Ils coupèrent les cordes, hissèrent les corps sur des bêtes de somme, les transportèrent et les inhumèrent près des saints pères.

Or, l'un de ceux qu'on torturait pour la foi du Christ, n'ayant pu résister aux cruels tourments, se rendit auprès du gouverneur et lui dénonça Théodote ainsi que les restes des saintes femmes. Le gouverneur envoya (des hommes) qui exhumèrent les restes et les brûlèrent au feu.

Théodote s'enfuit, mais on saisit d'autres à sa place; l'ayant appris, il se rendit volontairement auprès du gouverneur, blâma l'erreur * athée * des idoles, confessa le nom du Christ et raconta les miracles de Dieu. On suspendit Théodote, on lui laboura cruellement le corps, on lui frotta les plaies avec du sel fin et on lui brisa les mâchoires à coups de pierres. Pendant que saint Théodote priait, les bourreaux lui tranchèrent la tête le 22 mai. *A fol. 265 v° b.

[B * En ce jour le pieux roi d'Arménie Héthoum trépassa au Christ après avoir vécu comme un religieux, l'an de l'ère arménienne sept cent vingt, le jour du mercredi.] * B p. 229 a.

16 MARÉRI, 23 Mai.

Martyre de saint Coluthus.

Le saint martyr du Christ Coluthus (*Koloutha*) était chrétien, de la

յաւուրս Մաքսիմիանոսի անօրէն արքային ։ Եւ Արիանոս դատաւորն կոչեաց առաջի իւր եւ ասէ. Դարձիր յաստուածսն մեր եւ կեցցես ։ Այս ամենայն ժողովուրդս որ առաջի մեր կան վասն քո աղօթեն, պատկառեա՛ ի սոցանէ եւ յանձնէ քումմէ, քան զի կորիցես ։ Ամաչեա՛ եւ ի մէնջ եւ երկիր պագ հրամայելոցն, թո՛ղ ի բաց զամբարտաւանութիւնդ եւ ընդ ամենեցուն վայելեա՛ ի շնորհաց աստուածոցն մերոց ։

Իսկ երանելին Կողութոս ամենեւին ոչ եբաց զբերանն եւ ոչ արար պատասխանի, եւ ոչ եդիր ի միտս իւր լսել ասացելոցն ։

* A fol. 266 r° a. Եւ կարծեաց ի միտս իւր դատաւորն * եթէ խորհի ի միտս իւր եւ կամի զոհել, բայց ամաչէ. եւ դարձեալ յաճախէր զպատրողական բանսն ։ Եւ սուրբն իբրեւ զշաղփաղփութիւնս եւ զբարբանջանս համարեցաւ զբանսն նորա ։

Եւ յորժամ աղաչանօք եւ խոստմամբք եւ քաղցրութեամբ խօսէր, պատասխանի տանէր սուրբն եթէ Ոչ լսեմ քեզ ։ Եւ յորժամ մահու սպառնայր՝ ասէր. Քաղցր եւ անոյշ համարիմ զվասն Քրիստոսի մահն ։ Եւ յոյժ նեղեցին եւ բռնադատեցին զնա, իսկ նա համարձակութեամբ ասաց մեծաւ բարբառով երիցս անգամ եթէ Ոչ զոհեմ կռոց, ոչ պաշտեմ զդեւսն, ոչ ուրանամ զՔրիստոս ։

Եւ հրամայեաց Արիանոս զօրականացն, եւ կախեցին վէմ ի պարանոցն ։ Եւ ասէ

2 մեր] իմ B || 7 ասացելոցն] յԱրիանոսէ դատաւորէ *add.* B || 8 ի միտս իւր *om.* B || 10 համարեցաւ] արհամարհեաց B.

Thébaïde d'Égypte, aux jours de l'empereur impie Maximien. Le juge Arianus le fit comparaître et lui dit : « Convertis-toi à nos dieux et tu auras la vie sauve. Tous ces gens qui se trouvent devant nous prient pour toi, aie du respect pour eux et pour ta personne, plutôt que de périr. Aie honte devant nous et prosterne-toi devant ceux que nous t'ordonnons, abandonne ton orgueil et jouis avec tous des faveurs de nos dieux. »

Mais le bienheureux Coluthus n'ouvrit point la bouche, ne répondit point et ne songea nullement à écouter ce qu'on lui disait.

* A fol. 266 r° a. Le juge dans sa pensée crut * qu'il réfléchissait et voulait immoler, mais qu'il avait honte. Il ajouta encore à ses paroles trompeuses, mais le saint prit tous ses propos pour des inepties et des radotages.

Puis comme le juge lui parlait avec des supplications, des promesses et de douces paroles, le saint lui répondit : « Je ne t'écouterai point. » Et lorsqu'il le menaça de mort, (le saint) lui répondit : « Je trouve suave et douce la mort pour le Christ. » On le pressa beaucoup en le tourmentant, mais il répondit avec hardiesse et à haute voix par trois fois : « Je n'immole point aux idoles, je n'adore point les démons, je ne renie point le Christ. »

Arianus ordonna aux soldats de lui attacher une pierre au cou. Puis

Արիանոս. Լաւագո՞յն է այդ քեզ, ով Կողութէոս. զոհեա՛ եւ արձակեցից զքեզ. եթէ ոչ ես լսեսջ՝ ընկա՛լ ըստ արժանեաց քոց պատիժս։ Եւ հրամայեաց կենդանւոյն զնա այրել հրով։ Եւ այնպէս ի մէջ բորբոքեալ բոցոյն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Մայիսի ԻԳ։

Մարերի ԺԷ եւ Մայիսի ԻԴ։ Վկայութիւն սրբոյն Թալելեայ բժշկին։

Սուրբ վկայն Քրիստոսի Թալիլոս քրիստոնեայ էր, եւ էր ճարտար * ուսեալ զբժշկական արուեստն. եւ էր երիտասարդ եւ փախչէր ի կռապաշտութենէ։ * A fol. 266 r° b.

Կալան զնա յԱնազարբայ քաղաքին ի ձիթենիս թաքուցեալ, եւ տարան առ Թէոդորոս իշխան քաղաքին, եւ նա հարցանէր եթէ ուրանայ զՔրիստոս։ Եւ յորժամ ոչ զնա հաւանեցուցանել կարաց, հրամայեաց ծակել զպճղունս ոտիցն եւ պարանօք կախել գլխիվայր, եւ դահիճքն խելագարեալք կախեցին մեծ կոճակ փայտի, կարծէին եթէ նա է. եւ տեսեալ իշխանին յոյժ տանջեաց զդահիճսն եւ երկու ի նոցանէ Աստերիոս եւ Աղեկսանդրոս տեսեալ զսքանչելի գործն հաւատացին ի Քրիստոս, եւ տարան զնոսա ի լեառն եւ հատին զգլուխս նոցա։

1 Արիանոս *om.* B — Կողութէոս] Կուղութէոս B — զքեզ] եւ իբրեւ ոչ լուաւ ասէ Արիանոս դարձեալ *add.* B || 4 Աստուած] Մարերի ԺԶ եւ *add.* B || 6 Թալիլոս] Թալելոս B || 7 երիտասարդ] աւաղ *add.* B || 11-13 գլխիվայր . . . Քրիստոս] որպէս զոչխար. եւ դահիճքն յոյժ աշխատեցան, եւ ոչինչ ազդէին ի նա տանջանքն։ Յայնժամ երկու ի դահճացն անուն Աղեքսանդրոս եւ Աստերիոս լուսաւորեալք առ յԱստուծոյ ի մին աւուրն զսքանչելեացն եւ հաւատացին ի Քրիստոս B.

Arianus dit : « Cela est-il mieux, Coluthus? immole et je te remettrai en liberté; si tu ne m'écoutes point, reçois la punition que tu mérites. » Il ordonna de le brûler vif. C'est ainsi qu'au milieu des flammes d'un grand feu il rendit son âme à Dieu le 23 mai.

17 maréri, 24 Mai.

Martyre de saint Thaléléos, le médecin.

Le saint martyr du Christ Thaléléos (*Thalilos*) était chrétien; il était habile, * ayant appris l'art de médecin. Il était jeune et fuyait l'idolâtrie. * A fol. 266 r° b.

On le saisit dans la ville d'Anazarbe caché au milieu des oliviers, et on le conduisit à Théodore, gouverneur de la ville, qui lui demanda s'il reniait le Christ. Ne parvenant pas à le convaincre, il ordonna de percer les chevilles de ses pieds et de le suspendre avec des cordes la tête en bas; mais les bourreaux, perdant la tête, suspendirent un grand tronc d'arbre, croyant que c'était lui. A cette vue, le gouverneur soumit les bourreaux à une cruelle torture. Deux d'entre eux, Astérius et Alexandre, témoins des faits miraculeux, crurent au Christ. On les conduisit à la montagne et on leur trancha la tête.

Եւ ասէ իշխանն ցսուրբն Թաղէլէոս. Ոչ հաւատաս յաստուածսն իմ եւ ոչ զոհես ։ Ասէ Թաղէլէոս. Ոչ հաւատամ յաստուածսն քո եւ ոչ զոհեմ ։ Եւ կամեցաւ իշխանն ինքն յառնել յաթոռոյն եւ ծակել զջիլս ծնկացն եւ կախել զփայտէ. եւ դարձաւ աթոռն յետս եւ յառնել ոչ կարաց. եւ հաւատացին ամենեքեան յԱստուած որք տեսինն ։ Եւ իշխանն աղաղակէր եւ աղաչէր արտասուալից պաղատանօք, եւ գթացեալ ի նա սուրբն աղաչեաց վասն նորա զԱստուած, եւ արձակեցաւ յաթոռոյն ։ Եւ դիմեաց ի

* A fol. 266 v° a. վերայ սրբոյ վկային զի կալցէ եւ տանջեսցէ. եւ* առժամայն չորացաւ ձեռն ։ Եւ դարձեալ աղաչեաց զսուրբն, եւ նա աղօթիւք բժշկեաց ։ Եւ երկեաւ իշխանն մի գուցէ այլ ինչ մեծագոյն չարիս դիպեսցի, հրամայեաց եւ ընկեցին զսուրբն ի ծովն. եւ Աստուած եհան զնա անվնաս ի ծովէն սպիտակ զգեստիւք. եւ երթեալ առաջի իշխանին անգոսնեաց եւ անարգեաց զամբարշտութիւնն որ ոչ հաւատաց ընդ այնչափ սքանչելիսն որ եղեն ։ Եւ արձակեցին ի նա գազանս, եւ երթեալ լիզուին զոտս նորա,

4 — p. 1537, l. 5 եւ հաւատացին . . . Մայիսի ԻԴ] կաշկանդեալ յանիրաւացն զօրութենէ ։ Յայնժամ ամենայն բազմութիւնն որ կային ի գնին աղաղակեցին առեալ. Մեծ է Աստուածն քրիստոնէից ։ Եւ յորժամ աղօթիւք սրբոյն արձակեցաւ իշխանն յաթոռոյ, երկեաւ մի գուցէ այլ ինչ մեծագոյն չար դիպեսցի, հրամայեաց եւ ընկեցին զսուրբն ի ծովն ։ Այլ օգնականութեամբն Աստուծոյ ապրեալ ի ծովէն, եւ երթեալ առաջի իշխանին անգոսնեաց եւ անարգեաց զամբարշտութիւն նորա, եւ մեծացուցանէր զզօրութիւնն Քրիստոսի ։ Յայնժամ իշխանն առաւել եւս խստացեալ հրամայեաց եւ արձակեցին ի նա գազանս, եւ նոքա հեզաբար կացեալ ոչ ինչ արարին նմա չար, զոր տեսեալ ամբոխին փառս մատուցին Աստուծոյ ։ Եւ առեալ զՉարաքիոս որ զգազանսն երեր՝ ընկեցին առաջի գազանացն, եւ նոյնժամայն կերան զնա, զի եւ ոչ ոսկր մնաց ի նմանէ ։ Եւ առեալ զսուրբն Թաղէլէոս տարան յԵգեոսա քաղաքն Եգիպտացւոց, եւ անդ հատին զգլուխ նորա Մարտի ԺԷ եւ Մայիսի ԻԴ ։ Եւ եղեւ սուրբն Թաղէլէոս մին ի նշանաւոր վկայից, եւ շինեցաւ վկայարան յանուն նորա ի Կոստանդինուպօլիս ի մեծէն Կոստանդիանոսէ ։ B.

Le gouverneur dit à saint Thaléléos : « Tu ne crois pas à mes dieux et tu n'immoles pas? » Thaléléos répondit : « Je ne crois point à tes dieux et je n'immole point. » Le gouverneur voulut par lui-même se lever du siège, lui percer les nerfs des genoux et le suspendre à un poteau, mais le siège se renversa et il ne put se relever; tous ceux qui en furent témoins crurent à Dieu. Le gouverneur criait, suppliait avec larmes et sanglots; le saint, ayant pitié de lui, pria Dieu pour lui et il fut dégagé du siège. Il se jeta alors sur le saint martyr pour le saisir et le torturer, mais

* A fol. 266 v° a. * sa main se raidit aussitôt. Il se mit de nouveau à supplier le saint, qui le guérit par sa prière. Le gouverneur, craignant de s'attirer quelque malheur plus grave, ordonna de jeter le saint à la mer, mais Dieu le fit sortir indemne de la mer, habillé de blanc. Il se rendit auprès du gouverneur, le blâma, insulta son impiété, parce qu'il ne s'était pas converti après tous les miracles qui avaient eu lieu. On lança contre lui des fauves qui s'appro-

եւ ամբոխն ամենայն փառս մատուցանէին Աստուծոյ. եւ առեալ զՈւրկինոս որ զգազանսն բերէր, եւ ընկեցին առաջի գազանացն, եւ զնա կերան նոյնժամայն, զի եւ ոչ ոսկր մնաց ի նմանէ :

Եւ առեալ զսուրբն Թալելաս տարան յԵդեսիա քաղաքն Եգիացւոց, եւ անդ հատին զգլուխ նորա Մայիսի ԻԴ :

Մարերի ԺԸ եւ Մայիսի ԻԵ : Վկայաբանութիւն սրբոյն Բասիլիսկոսի :

*Մարտիրոսն Քրիստոսի սուրբն Բասիլիսկոս էր ի ժամանակս ամբարիշտ արքային Մաքսիմիանոսի, ի սահմանաց Ամասիոյ քաղաքին, ի գեղջէն Խումիալոնէ : Եւ * էր եղբօրորդի Թէոդորոսի մեծի վկային Քրիստոսի :* * A fol. 266 v° b.

Եւ յորժամ կալան զսուրբն Եւտրոպիոն եւ զԿլէոնիկոս զընկերակիցսն սրբոյն Թէոդորոսի մեծի վկային Քրիստոսի կալան եւ զԲասիլիսկոս, եւ ընդ նոսա տանջեցաւ եւ ի բանդի արգելաւ :

Եւտրոպէոս եւ Կլէոնիկոս մարտիրոսացան վասն անուան եւ հաւատոցն Քրիստոսի. եւ մնաց Բասիլիսկոս միայն ի բանտին, եւ ողբալից հառաչմամբ աղաչէր զԱստուած եւ ասէր. Յիշեա՛ զիս Քրիստոս եւ մի՛ որոշեր ի սրբոց քոց : Եւ ձայնեաց

7 *սուրբն* om. B — *ամբարիշտ*] *կռապաշտ* B || 9 *մեծի վկային Քրիստոսի* om. B || 14 *ողբալից*] *արտասուալից* B || 15 *Եւ ձայնեաց . . . ասէ*] *Եւ ետես յանուրջս զՏէր որ ասէր* B.

chèrent et lui léchèrent les pieds; toute la multitude des témoins rendit grâces à Dieu, et se saisissant d'Urcinus qui amenait les fauves, on le jeta aux bêtes qui le dévorèrent aussitôt à tel point qu'il ne resta plus un os de lui.

On se saisit ensuite de saint Thaléléos et on le conduisit à la ville d'Édesse d'Égée, où on lui trancha la tête le 24 mai.

18 MARÉRI, 25 Mai.

Martyre de saint Basiliscus.

Le martyr du Christ saint Basiliscus vivait aux jours de Maximien, l'empereur impie; il était des abords de la ville d'Amassia, du village de Khoumiales (*Khoumialone*). * Il était neveu de Théodore, le grand martyr du Christ. * A fol. 266 v° b.

Lorsqu'on saisit saint Eutrope (*Eutropion*) et Cléonicus, les compagnons de saint Théodore, le grand martyr du Christ, on saisit en même temps Basiliscus, qui fut torturé avec eux et détenu à la prison.

Eutrope et Cléonicus furent martyrisés pour le nom et la foi du Christ, et Basiliscus resta seul dans la prison, priant Dieu avec gémissements et sanglots et disant : « Souviens-toi de moi, Christ, et ne me sépare point de

զնա Տէրն յերկնից եւ ասէ. Գրեցի զանուն քո ի գիրս սրբոց վկայիցն. երթիջիր ի տուն քո եւ հրաժարեա՛ յընտանեաց քոց, եւ ի Կոմանա մարտիրոսանաս վասն իմ :

Եւ ելեալ ի բանդէն զօրականօք գնաց ի տուն իւր, ողջունեաց զմայր եւ զեղբարսն իւր, եւ պատուիրեաց նոցա հաստատուն կալ ի հաւատսն Քրիստոսի : Եւ ասէ. Ես երթայց առ Աստուած եւ բարեխօսեմ վասն ձեր եւ վասն ամենայն քրիստոնէից զի դադարեսցէ կռապաշտութիւն յաշխարհէս : Եւ զայս ասացեալ դարձաւ ի բանդ :

Եւ առաքեաց Ագրիպաս զատաւորն այլ զօրականս, եւ կապեցին զսուրբն Բասիլիսկոս շղթայիւք, եւ ագուցին նմա կօշիկս երկաթիս եւ բեւեռեցին յոտսն, եւ
* A fol. 267 r° a. առաքեցին * ի Կոմանա, եւ ի ճանապարհին վարէին ընթացս զսուրբն :

Եւ յորժամ գնացին ի գեօղն Դական, իջեւանեցան ի տուն կնոջ միոյ որոյ անուն էր Տղայանէ, եւ կապեցին ընդ զօսացեալ ծառ մի պալատան ձեռս յետս. եւ յաղօթել սրբոյն արմատացաւ ծառն, եւ ջուր բղխեաց ի տեղւոջէն, եւ է ծառն եւ աղբիւրն մինչեւ ցայսօր : Եւ արջառք իջին ի լեռնէն եւ արբին յաղբիւրն, եւ որպէս մտաւոր բանաւորք երկիր պագանէին սրբոյն Բասիլիսկոսի : Եւ տեսեալ զօրականացն եւ

1-2 երթիջիր... յընտանեաց քոց *om.* B || 4-6 Եւ ասէ... ի բանդ] յայս արարեալ նոցա եւ զվկայական մահն որ առաջի կայր նմա, եւ դարձաւ անդրէն ի բանդն B || 11-14 ընդ զօսացեալ ... տեսեալ] ընդ ծառ մի ձեռս յետս : Լուեալ բնակչաց գեղջն վասն սրբոյն Բասիլիսկոսի թէ այր նշանագործ է, եւ զբազում ախտաժէտս բժշկեաց ի ճանապարհին, բերին առ նա զհիւանդս եւ զդիւահարս, եւ անուամբն Քրիստոսի բժշկեաց զնոսա : Զոր տեսեալ B.

tes saints. » Le Seigneur fit entendre sa voix du ciel et lui dit : « J'ai inscrit ton nom dans le registre des saints martyrs. Rentre chez toi et prends congé de ta famille. Tu vas être martyrisé pour moi à Comana. »

Il quitta la prison, accompagné de soldats, rentra chez lui, salua sa mère et ses frères, et leur recommanda de demeurer fermes dans la foi du Christ. Il leur dit : « Je m'en vais à Dieu et j'intercéderai pour vous et pour tous les chrétiens, pour que l'idolâtrie cesse sur la terre. » Ceci dit, il retourna à la prison.

Le juge Agrippa envoya d'autres soldats qui attachèrent saint Basiliscus avec des chaînes, lui mirent des chaussures de fer qu'ils clouèrent à ses pieds
* A fol. 267 r° a et le conduisirent * à Comana en lui faisant parcourir le chemin au pas de course.

Lorsqu'ils furent arrivés au village de Daces (*Dakan*), ils descendirent à la maison d'une femme dont le nom était Trayané (*Tghayané*); ils attachèrent (le saint) à un platane mort, les mains liées derrière le dos, mais sur la prière du saint l'arbre reprit racine, et une source jaillit à cet endroit. L'arbre et la source existent encore aujourd'hui. Des troupeaux descendirent de la montagne et s'abreuvèrent à la source; puis, comme s'ils étaient des êtres

Տղայանէ զնշանն որ եղեւ հաւատացին ի Քրիստոս, եւ լուծին զնա ի կապանացն ։ Եւ բազում հիւանդք եւ այսահարք բժշկեցան, ոչ միայն անդ այլ եւ յամենայն ճանապարհին ։

Եւ յորժամ հասին ի Կոմանա, կացուցին զսուրբն առաջի դատաւորին, եւ յոյժ նեղեցին զոհել կռոցն Ապողոնի ։ Եւ նա զձեռս իւր յերկինս տարածեալ աղաչեաց զԱստուած, եւ էջ հուր յերկնից եւ այրեաց զտաճարն, եւ փշրեաց զպիղծ Ապողոնի զբագին զաստուածոյն իւրեանց ։

Եւ բարկութեամբ լցեալ դատաւորն հրամայեաց եւ հատին զգլուխ նորա ի տեղւոջն որ կոչի Դիոսկոր Մայիսի ԻԵ, եւ զմարմինն ընկեցին ի գետն ։ Եւ ոմանք քրիստոնեայք * փութանակի երթեալք հանին ի գետոյն տուեալ զօրականացն երեսուն դահեկան, եւ թաղեցին ի նշանաւոր տեղւոջ ։ Եւ այր մի քրիստոնեայ Մարինոս անուն շինեաց ի վերայ գերեզմանին եկեղեցի վկայարան սրբոյն Բասիլիսկոսի ։ * A fol. 267 r° b.

Մարերի ԺԹ եւ Մայիսի ԻԶ ։ Վարք երանելոյն Սիմէոնի սիւնակեցւոյն, որ ի սքանչելի լեառն Անտիոքայ ։

ՄԵԾՆ Սիմէոն էր ի քաղաքէն Անտիոքայ Ասորւոց, յաւուրս Յուստինիանոսի

1 զնշանն որ եղեւ *om.* B || 2-3 Եւ բազում ... ճանապարհին *om.* B || 5 աղաչեաց զԱստուած] աղօթեաց առ Աստուած եւ եղեւ որոտմունք եւ փայլատակունք B || 6 էջ] անկաւ B || 9 Դիոսկոր] Մարերի ԺԸ եւ *add.* B || 11 շինեաց] ի Կոմանա *add.* B || 15 Յուստինիանոսի] Յուստիանեայ B.

intelligents, ils se prosternèrent devant saint Basiliscus. Les soldats et Trayané, témoins de ce miracle, crurent au Christ et délièrent (le saint) de ses chaînes. De nombreux malades et possédés du démon furent guéris, non seulement là, mais tout le long du chemin.

Lorsqu'ils furent arrivés à Comana, on mit le saint en présence du juge, on le pressa beaucoup d'immoler à l'idole Apollon. Mais lui, il éleva ses mains au ciel, pria Dieu, et le feu tomba du ciel, brûla le temple et réduisit en miettes l'abject autel d'Apollon leur dieu.

Le juge, plein de colère, ordonna de lui trancher la tête à l'endroit appelé Dioscore, le 25 mai; on jeta son corps dans le fleuve. Quelques chrétiens * s'empressèrent d'aller retirer (le corps) du fleuve, en payant aux soldats trente deniers, et l'inhumèrent dans un endroit choisi. Un certain chrétien du nom de Marinus fit construire sur la tombe une église, le martyrium de saint Basiliscus. * A fol. 267 r° b.

19 MARÉRI, 26 Mai.

Vie du bienheureux Siméon Stylite sur la merveilleuse montagne d'Antioche.

Le grand Siméon était de la ville d'Antioche de Syrie. Il vivait aux jours

բարեպաշտ արքային : Եւ հայրն իւր Յովհաննէս եւ մայր իւր Մարթա վասն ոչ գոլոյ զաւակ իւրեանց խնդրէին յԱստուծոյ որ եթէ տայ նոցա պտուղ արգանդի տացեն զնա նուէր Աստուծոյ :

Եւ երեւեցաւ կնոջն ի տեսլեանն Յովհաննէս Մկրտիչն եւ ասէ. Քաջալերեաց Մարթա, տուեալ նմա խունկ եւ բուրվառ, եւ հրամայեաց նմա խնկել : Եւ յետ աւուրց գնաց յեկեղեցի սրբոյն Յովհաննու Մկրտչին խնկել եւ աղօթել առ Աստուած : Եւ երեւեցաւ նմա Մկրտիչն միւսանգամ եւ ասէ. Երթիջիր ի տուն առ այրն քո եւ յղասցիս եւ ծնցես որդի, եւ ոչ միս եւ ոչ գինի եւ ոչ այլ ինչ շնչաւոր կերիցէ. եւ դու
* A fol. 267 v° a. ամենեւին զձախ ստին քո մի տացես մանկանն. եւ յորժամ * լինիցի երկուց ամաց մկրտեա զնա եւ անուանեսցես Սիմէոն, եւ լինիցի պաշտօնեայ Տեառն ի տուն Աստուծոյ :

Ծնաւ զմանուկն եւ յետ երկուց ամաց ի մկրտութեանն անուանեաց Սիմէոն : Եւ տղայն խօսեցաւ մեծաւ ձայնիւ եւ ասէ. Ունիմ հայր եւ ոչ ունիմ հայր, ունիմ մայր եւ ոչ ունիմ մայր. եւ գուշակեաց զհրաժարումն իւր յերկրաւորական զբաղմանց : Կերակուր էր նորա հաց եւ մեղր, եւ ի բաղանիս բնաւ ոչ եմուտ :

1 Մարթա] երանելին *add.* B || 6 խնկել ... Աստուած] եւ յաղօթել իւրում անկաւ թմրութիւն ի վերայ նորա B || 7 նմա] Յովհաննէս *add.* B || 8-10 եւ դու ամենեւին ... անուանեսցես] եւ ի մկրտութեան անուանեսցես զնա B || 12-15 եւ յետ երկուց ... կերակուր] եւ մկրտեաց, եւ անուանեաց զնա Սիմէոն որպէս ասացաւ նմա ի տեսլեան : Եւ յետ երկուց ամաց եհատ զնա ի ստենէ եւ էր կերակուր B.

de Justinien, le pieux empereur. Son père Jean et sa mère Marthe, n'ayant point d'enfant, priaient Dieu, (disant) que s'il leur accordait le fruit des entrailles, ils l'offriraient à Dieu.

Jean-Baptiste apparut à la femme en songe et lui dit : « Prends courage, Marthe. » Il lui présenta de l'encens et un encensoir et lui ordonna d'encenser. Quelques jours après, elle se rendit à l'église de saint Jean-Baptiste pour encenser et prier Dieu. Le Baptiste lui apparut de nouveau et lui dit : « Rentre à la maison, auprès de ton mari, tu deviendras enceinte et tu enfanteras un fils. Il ne prendra jamais ni viande, ni vin, ni rien de ce qui a eu souffle. Tu
* A fol. 267 v° a. ne donneras jamais à l'enfant ton sein gauche, et lorsqu'il * aura atteint ses deux ans tu le feras baptiser, et lui donneras le nom de Siméon. Il deviendra serviteur du Seigneur dans la maison de Dieu. »

L'enfant vint au monde et deux ans après, au baptême, il fut appelé Siméon. L'enfant se mit à parler à haute voix et dit : « J'ai un père, et je n'ai point de père; j'ai une mère, et je n'ai point de mère, » et il prophétisa son détachement des affaires terrestres. Sa nourriture consistait en pain et miel; il n'alla jamais au bain.

Եւ յորժամ եղեւ հինգ ամաց եղեւ շարժ մեծ ի քաղաքին Անտիոքայ, եւ ի կործանմանէ տանն մեռաւ հայրն ։ Եւ մայրն առեալ զմանուկն փախեաւ յեկեղեցի սրբոյն Ստեփաննոսի նախավկային եւ ապրեցան ։ Եւ խնդրէր Մարթա յԱստուծոյ վասն որդւոյն իւրոյ թէ որպէս լինելոց է առ Աստուած հաճութեամբ ։

Եւ տեսանէ յանուրջս որ համբարձաւ յօդս որդւովն իւրով ։ Տեսանէ եւ մանուկն Սիմէոն աստուածային տեսլեամբ զՏէր նստեալ ի վերայ քերովբէից դատաստան առնելով, գիրք դատաստանի բացեալ, եւ շուրջ զՏէրամբ արդար ժողովուրդս. ի յաջակողման արեւելից դրախտն տարածեալ մինչեւ յամպս երկնից, եւ ի ձախակողման արեւմտից հրեղէն սիւն յեռանդան ։ Եւ որ զհետն երթայր հոգին մատամբն ցուցանէր մանկանն եւ ասէր. * Լուր մանուկ եւ ի միտ առ զբանս կենաց. սկսիր աստուածահաճոյ վարս ճգնութեան եւ յանհնարին դժնդակ չարեաց զերծանիս, եւ յաւիտենական կենացն հանդիպիս ։ Եւ զարթուցեալ պատմեցին զտեսիլն ։ * A fol. 267 v° b.

Եւ ելեալ մանուկն որպէս յումեքէ առաջնորդեալ՝ գնաց ի լեառն Սելեւկիայ եւ բնակեցաւ միայն յանապատին ընդ գազանս. եւ ապա գնաց ի վանսն յորում էր երանելին Յոհաննէս եւ այլ ճգնաւոր կրօնաւորք, եւ առ նոսա զգեցաւ զկրօնաւորական սքեմն ։ Եւ ելեալ ի վերայ սեանն դադարեաց անդ առաքինի վարուք ։ Եւ երեւեցաւ

8 յամպս] ի յօդս B || 9 սիւն] լիծ B || 12 կենացն] աւետեացն B || 14 միայն *om.* B — ընդ գազանս *om.* B || 16 երեւեցաւ] յանուրջս *ad l.* B.

Lorsqu'il eut atteint cinq ans, il y eut un grand tremblement de terre dans la ville d'Antioche; son père mourut sous les ruines de sa maison. La mère prit l'enfant et se réfugia à l'église de saint Étienne le protomartyr, où ils furent sauvés. Marthe priait Dieu pour son fils pour savoir comment il se rendrait agréable à Dieu.

Elle vit dans un rêve qu'elle était soulevée dans les airs avec son fils. L'enfant Siméon vit aussi dans une vision divine le Seigneur, assis sur les Chérubins, qui rendait justice, les livres du tribunal ouverts, et tout autour du Seigneur les justes. A droite, du côté de l'orient, le paradis s'étendait jusqu'aux nuages du ciel; à gauche, du côté de l'occident, une colonne de feu ardent. L'esprit qui la suivait montra du doigt à l'enfant et dit : * « Écoute, enfant, et reçois en ton esprit les paroles de la vie. Commence une vie d'ascétisme agréable à Dieu, tu échapperas à d'innombrables maux cruels et tu parviendras à la vie éternelle. » S'étant réveillés, ils se racontèrent mutuellement la vision. * A fol. 267 v° b

L'enfant, comme guidé par quelqu'un, se leva, se rendit à la montagne de Séleucie et y vécut seul dans le désert avec les bêtes sauvages. Ensuite il se rendit au couvent où se trouvait le bienheureux Jean et d'autres religieux ascètes, il prit chez eux l'habit monacal. Il monta ensuite sur la colonne et y

նմա Տէր ։ Եւ ասէ Սիմէոն. Տէր, ո՞րպէս խաչեցար ։ Եւ Յիսուս տարածեաց խաչանման զձեռս իւր եւ ասէ. Այսպէս խաչեցայ ի Հրէից, եւ եցոյց նմա զամենայն որոգայթս սատանայի որպէս կենդանի տզրուկս զմեղաց գործակիցս ։ Եւ աղաչեաց մանուկն Սիմէոն զՅիսուս զի փրկեսցէ ի նոցանէ զինքն եւ զամենայն քրիստոնեայս ։

Եւ մի ոմն ի հայրապետացն օծ զնա մեռոնաւ եւ ասէ. Այսու հալածեա զհազարս եւ զբիւրս չնդդիմակաց զօրութեանց ։ Եւ այնպէս զօրացաւ Սիմէոն աստուածային

* A fol. 268 r° a. շնորհօքն, եւ ուսուցանէր եւ * խրատ տայր ամենայն մարդկան, եւ ամենեքեան զարմանային ընդ բանս շնորհաց որ ելանէին ի բերանոյ նորա ։

Այլ զանբաւ շնորհսն զոր արար Աստուած ի ձեռն նորա ոչ ոք կարէ ընդ գրով արկանել, քանզի զկուրաց զաչս բանայր, զխուլս լսեցուցանէր, զմեռեալս յարուցանէր, կաղաց գնալ շնորհէր, զանդամալուծան կանգնէր, զբորոտս սրբէր, զդեւս հալածէր, եւ զոր ինչ լինելոց էր յառաջագոյն ասէր աստուածային նախագիտութեամբ, եւ

4 Սիմէոն զՅիսուս *om.* B || 8 զարմանային] ընդ սքանչելի փարթամութիւն նորա, եւ փառաւորէին զԱստուած *add.* B || 9 — p. 1545, l. 2 Այլ զանբաւ շնորհսն . . . ի լեառն էր վեց ամաց ։] Եւ յետ երեսուն ամաց փոխեցաւ յայլ սիւն, եւ Սիմէովնեայ եղիսկոպոսն ազդմամբն Աստուծոյ գնացեալ ի սիւնն ձեռնադրեաց զնա քահանայ ։ Եւ իբրեւ մատոյց զաստուածային խորհուրդ պատարագին, յայտնութիւն եղեւ նմա յԱստուծոյ, որ յետ սոսոն աւուր լինի փոխումն նորա յերկրէս ։ Եւ ողջունեալ զամենայն եղբարսն պատուիրեաց նոցա պահել զամենայն պատուիրանս Աստուծոյ. եւ հրաժարեալ յամենեցունց ի գիշերին, եւ աւանդեաց զհոգի իւր առ Աստուած Մարերի ԺԹ եւ Մայիսի ԻԶ ։ Էր եղանելոյն Սիմէոն ամաց եօթնասուն եւ հինգ. վեց ամաց գնաց ի լեառնն, եւ կացեալ ի սիւնսն ասպքին եւ աստուածահաճոյ վարուք ամաց եօթնասուն ։ Եւ ունէր յԱստուծոյ զհոգի նախագիտութեան որով զլինելոցն յառաջագոյն գուշակէր մարդկան, եւ զշնորհս նշանագործութեան որով առնէր զբազում սքանչելիս ։ B.

vécut d'une vie vertueuse. Le Seigneur lui apparut. Siméon lui dit : « Seigneur, comment as-tu été crucifié? » Jésus étendit ses mains en forme de croix et dit : « C'est ainsi que j'ai été crucifié par les Juifs. » Il lui montra tous les pièges de Satan, comme des reptiles vivants, complices du péché. L'enfant Siméon pria Jésus de le préserver de tous ces pièges, lui et tous les chrétiens.

Un des patriarches l'oignit du chrême et lui dit : « Repousse avec cela les mille et dix mille puissances adversaires. » Siméon, ainsi fortifié par la grâce

* A fol. 268 r° a. de Dieu, enseignait * et donnait des conseils à tout le monde, et tous étaient émerveillés des paroles de grâce qui sortaient de sa bouche.

Personne n'est capable de décrire les innombrables grâces que Dieu a accordées par son intervention, car il ouvrait les yeux aux aveugles, faisait entendre les sourds, ressuscitait les morts, accordait aux boiteux de marcher, guérissait les paralytiques, purifiait les lépreux, chassait les démons, annonçait d'avance par la prescience divine ce qui devait arriver, et par ses prières

արժանաւոր եւ ընդունելի աղօթիւք իւրովք դարձուցանէր զաստուածասաստ ցասումն յաշխարհէն, եւ զգազանս սաստելով սատակէր, եւ զկալանաւորսն արձակէր աղօթիւք :

Եւ մինչդեռ երիտասարդ էր խնդրեաց յԱստուծոյ որ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց ոչ պիտանանայ նմա մարմնական կերակուր : Եւ երեւեցաւ նմա այր մի սպիտակազգեստ ունելով ի ձեռն սկաւառակ լի կերակրով, եւ ջամբեաց նմա դգալով երիս անգամ. եւ յամենայն կիւրակէ յետ արձակման ժամուն երեւէր այրն սկաւառակաւն եւ տայր նմա երիս անգամ ունելեօք կերակուր. եւ այն միայն էր կերակուր նորա մինչեւ ի վախճանն :

Եւ ի միում աւուր երեւեցաւ նմա Տէր հրեշտակօք * եւ երիվարս կազմեալ զարդիւք, որպէս թէ կամէին զնա¹... թագաւոր առնել եւ դնել թագ ի գլուխ : Եւ ասէ Սիմէոն. Տէր եթէ հրամայես ինձ ընդ սուրբս քո թագաւորել, մի՛ լիցի ինձ պէտք մարմնական զգեստի : Եւ զգեցուցին նմա հոգեւորական պատմուճան. եւ տեսեալ սատանայի զնօրն իւրովք անյայտ եղեւ : * A fol. 268 r° b.

Եղեւ շարժ սաստիկ եւ ի բազում աւուրս երերայր քաղաքն եւ ոչ դադարէր : Եւ երթայր մայրն Սիմէոնի Մարթա առաջի սեանն, աղաչեաց զնա աղօթել առ Աստուած զի դադարեսցէ շարժն : Եւ նորա փակեալ զպատուհան սեանն աղաչեաց զԱստուած, եւ նոյնժամայն դադարեաց շարժն :

1. Mot illisible.

méritantes et exaucées il détournait de la terre la colère divine menaçante : il faisait mourir les bêtes par ses imprécations et libérait les détenus par ses prières.

Tandis qu'il était encore un jeune homme, il demanda à Dieu que, pour tous les jours de sa vie, la nourriture corporelle ne lui fût plus nécessaire. Un homme vêtu de blanc lui apparut portant en sa main une écuelle pleine de nourriture, et il lui donna à manger par trois fois avec une cuiller. Tous les dimanches, après l'heure de la retraite, l'homme apparaissait avec son écuelle et par trois fois lui donnait de la nourriture avec la cuiller. Ce fut sa seule nourriture jusqu'à la mort.

Un jour le Seigneur lui apparut accompagné d'anges * et de chevaux richement harnachés, comme si on voulait le faire roi et lui mettre la couronne sur la tête. Siméon dit : « Seigneur, si tu m'ordonnes de régner avec tes saints, je n'aurai point besoin de vêtements corporels. » On le revêtit d'une tunique spirituelle. Voyant cela, Satan disparut avec ses démons. * A fol. 268 r° b.

Il y eut un terrible tremblement de terre, la ville trembla plusieurs jours et cela ne cessait point. Marthe, la mère de Siméon, se rendit auprès de la colonne et le pria de supplier Dieu pour que le tremblement de terre cessât. Il ferma la fenêtre de la colonne, pria Dieu et le tremblement de terre cessa aussitôt.

Եւ կին մի այսահար գնաց առ Սիմէոն եւ եդ զգլուխն առ խարսխի սեանն եւ բժշկեցաւ ։ Եւ երթեալ ի քաղաքն կինն այն արար զպատկերն Սիմէոնի ի տախտակի եւ կանգնեաց յորմն տանն իւրոյ, եւ բազում բժշկութիւնս առնէր պատկերն այն ի հիւանդս եւ յախտաժէտս եւ յայսահարս ։

Եւ ոմն մի այլ առեալ հաւատով ի հերաց երանելւոյն՝ եդ ի մէջ խաչի եւ կանգնեաց յեկեղեցին, եւ բազում բժշկութիւն լինէր ի հերացն Սիմէոնի եւ ի խաչէն ։

* A fol. 268 v° a. *Եւ յետ ութ ամաց փոխեցաւ յայլ բարձրագոյն սիւն ։ Եւ երեւեցաւ հրեշտակ Տեառն եպիսկոպոսին Սելեւկիոյ, եւ գնաց առ սիւնն, եւ ի ներքուստ * ի վեր զաղօթսն առնելով եւ զաջն վերացուցեալ յօդս եւ ձեռնադրեաց զՍիմէոն քահանայ ։ Եւ Սիմէոն խնդրեաց յԱստուծոյ, եւ երգեաց խորհուրդ պատարագի, եւ աղաչեաց զԱստուած զի երեւեցուսցէ նմա եթէ եղեւ ընդունելի երգ խորհրդոյ պատարագին զոր երգեաց ։ Եւ ետես ի տեսլեան զօրս երկնաւորս ի կերպս ներքինեաց լուսաւոր տեսլեամբք որք աղաղակէին. Որք ոչ հաղորդեսցին յայդմ խոստովանութենէդ՝ նզովեալ լիցին ։ Եւ ապա կանգնեաց ի սեանն սեղան սուրբ, եւ մատոյց զաստուածային խորհուրդս պատարագին ։*

Եւ ծանոյց նմա Աստուած յետ տասն աւուր փոխումն իւր յերկրաւորէս յերկինս ։ Եւ հրամայեաց սանդուղս դնել, եւ ել հայրապետն եւ կղերիկոսքն եւ ողջոյն ետուն նմա ։ Եւ հրամայեաց նոցա պահել զպատուիրանս Աստուծոյ անարատ, եւ զգոյշ

Une femme possédée du démon alla trouver Siméon, posa sa tête à la base de la colonne, et fut guérie. Revenue dans la ville, cette femme fit l'image de Siméon sur du bois et l'accrocha au mur de sa maison; cette image fit beaucoup de guérisons sur les malades, les infirmes et les possédés du démon.

Un autre, ayant pris avec foi des cheveux du bienheureux, les mit dans une croix et l'exposa dans l'église; de nombreuses guérisons eurent lieu par les cheveux de Siméon et la croix.

Après huit ans, il se transporta sur une autre colonne plus élevée. L'ange du Seigneur apparut à l'évêque de Séleucie, qui se rendit à la colonne et,
* A fol. 268 v° a. adressant ses prières de bas * en haut, et élevant sa main droite en l'air, consacra prêtre Siméon. Siméon pria Dieu, chanta le mystère du sacrifice et pria Dieu de lui manifester s'Il avait pour agréable le chant du mystère du sacrifice, qu'il avait chanté. Il vit en vision les milices célestes sous la forme d'eunuques d'aspect lumineux qui criaient : « Que ceux qui ne communieront point à ta confession, soient anathèmes. » Alors (Siméon) installa une table sainte sur la colonne et offrit le mystère divin du sacrifice.

Dieu lui fit connaître qu'après dix jours, il passerait de cette vie terrestre au ciel. (Siméon) ordonna d'appliquer une échelle; le pontife, les clercs y montèrent et lui donnèrent le salut. Il leur ordonna de conserver intacts les com-

լինել աղօթից եւ պահոց, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ի Մայիսի ԻԶ, ամաց եօթանասուն եւ հնգից : Եւ յորժամ գնաց ի լեառն էր վեց ամաց :

* Մարերի Ի եւ Մայիսի ԻԷ : Վկայութիւն սրբոյ Թերապիոնի եպիսկոպոսին : * A fol. 268 v° b.

Սուրբ եւ փառաւորեալ վկայն Քրիստոսի Թերապիոն ալեւոր էր յառաջին ժամանակաց, եւ սիրեաց զլռութիւն միայնակեցութեան ի տղայութենէ. զգեցաւ զկրօնաւորական սքեմն եւ փախեաւ ի բազմախառն կենցաղոյս, վարժեցաւ ի կրթութիւն ճգնողական վարուց, եւ առաքինաւէտ վարուք հաճոյ եղեւ Աստուծոյ մեծապէս : Եւ որպէս [1]քաղաք շինեալ ի վերայ լերին ոչ թաքչի եւ ոչ նա կարաց ի ծածուկ զժամանակս իւր անցուցանել, այլ գործք իւր երեւեցուցին զնա յերկրի :

Եւ նստաւ յաթոռ եպիսկոպոսութեան ի Կիպրոս կղզւոջն, եւ ժամանակս յոլովս ուսոյց, եւ փայլեաց աստուածիմաստ վարդապետութեամբն իւրով եւ ուղղափառ հաւատովն յեկեղեցին Աստուծոյ : Եւ ցանկայր զմահն իւր մարտիրոսութեամբ կատարել, որ եւ եղեւ իսկ ի կռապաշտիցն՝ լցեալ աւուրբք եւ ի բարի ծերութիւն հասեալ արեամբ նահատակեցաւ :

Եւ եթէ յո՞ր թագաւորաց եղեւ՝ ոչ կարացաք ի գրոց պատմութիւնս գտանել, բայց

11 ուսոյց եւ *om.* B — աստուածիմաստ] աստուածուսոյց B || 13 կռապաշտիցն] կռապաշտ հեթանոսաց B.

mandements de Dieu et d'être fidèles aux prières et aux jeûnes, puis il rendit son âme à Dieu le 26 mai, à l'âge de soixante-quinze ans. Il avait six ans lorsqu'il monta à la montagne.

* 20 MARÉRI, 27 Mai.

* A fol. 268 v° b.

Martyre du saint évêque Thérapion.

Le saint et glorieux martyr du Christ Thérapion était un vieillard des premiers temps qui aima le silence de la vie cénobitique dès son enfance. Il prit l'habit monacal, fuit la vie dissipée, s'exerça à la vie ascétique et fut, par sa vie vertueuse, grandement agréable à Dieu. Comme une ville construite sur la montagne ne peut pas se cacher, lui non plus il ne put passer sa vie dans le secret, car ses œuvres le rendirent manifeste au monde.

Il occupa le siège épiscopal dans l'île de Chypre, il enseigna de longues années, brilla par sa doctrine inspirée de Dieu et par sa foi orthodoxe dans l'église de Dieu. Il désirait la mort du martyre, ce qui lui arriva par les mains des idolâtres, car, rempli d'années et parvenu à une bonne vieillesse, il fut martyrisé dans son sang.

Mais par lequel des empereurs fut-il (martyrisé), nous n'avons pu le

միայն զայս զոր գրեցաք ։ Եւ ի տապանէն յորում նշխարք իւր էին, բղխում նշանք սքանչելագործութեան լինէին ։

Յաւուրս յորում անաստուած Հագարացիքն զԿիպրոս առապատակէին, երեւեցաւ * սուրբ քահանայապետն Աստուծոյ Թերապոն սպասաւորաց տապանին իւրոյ, եւ ասաց նոցա փախչել յայլ քաղաք ։ Եւ նոքա առեալ զտապանն նշխարօքն եդին ի նաւն եւ ծածուկ կամէին նաւել ի Կոստանդնուպօլիս ։ Եւ մինչդեռ ի ծովուն խաղաղ հողմով երթային՝ բուրեաց անուշահոտութիւն անբաւ եւ անպատմելի, եւ բղխեաց յոսկերացն ձէթ նոյն անուշահոտութեամբն, եւ ժողովէին ի շիշս. եւ որպէս ձայն մարդոյ լսելի եղեւ ի տապանէն ։

* A fol. 269 rº a.

Եւ յորժամ հասին ի Կոստանդնուպօլիս եդին մեծաւ պատուով յեկեղեցին, եւ ի բղխելոյ զանուշահոտ ձէթն ոչ դադարէր, յորմէ նշանք սքանչելագործութեանց լինէին ։ Եւ կատարի տօն սրբոյն Թերապոնի եպիսկոպոսի Մայիսի ԻԷ ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոցն Դաւթի եւ Գուրգենայ յազգէ Գնունեաց ։

Վկայքն Քրիստոսի Դաւիթ եւ Գուրգէն իշխանք էին ի նախարարացն Հայոց,

3 անաստուած *om.* B || 7-9 անբաւ . . . լսելի եղեւ *om.* B || 11 զանուշահոտ ձէթն] զնոյն անուշահոտութիւնն B — յորմէ] եւ բղխում B — լինէին] ի տապանէ *add.* B || 12 եպիսկոպոսի] Մարերի Ի եւ *add.* B.

trouver dans les livres d'histoire. Nous ne savons que ce que nous avons écrit. Au tombeau qui renfermait ses restes il se produisait de nombreux prodiges et miracles.

A l'époque où les athées Agaréniens envahirent Chypre, * le saint pontife de Dieu Thérapion apparut aux desservants de son tombeau et leur recommanda de fuir dans une autre ville. Ceux-ci prirent le cercueil avec les reliques, l'embarquèrent et voulurent en secret faire route sur Constantinople. Or, pendant leur traversée sur mer, par vent calme, il se répandit abondamment une odeur suave et indescriptible; de ses os se dégagea une huile de la même odeur suave, qu'on recueillit dans des flacons; et comme une voix humaine se fit entendre du cercueil.

* A fol. 269 rº a.

Lorsqu'ils arrivèrent à Constantinople, ils le déposèrent avec de grands honneurs dans l'église, et l'huile parfumée ne cessa point de se répandre, faisant des prodiges et des miracles. La fête du saint évêque Thérapion a lieu le 27 mai.

En ce jour martyre des saints David et Gourghēn de la famille des Gnouniks.

Les martyrs du Christ David et Gourghēn étaient des princes parmi les

յազգէն Գնունեաց ։ Եւ յորժամ գերեաց անօրէնն Բուղայ իշխանն Իսմայելի զաշխարհն Հայոց, տեսին սոքա զկանայս իւրեանց եւ զմանկունս ընդ համաշխարհական գերին եւ հանեալ զսուրս իւրեանց յարձակեցան ի վերայ գերեվարացն, զբազումս սպանին եւ զայլս կիսամահ *արարեալ՝ հանին զգերին ի նոցանէ, եւ տարեալ ամրացուցին ի լերինս եւ ի մայրսն ։ * A fol. 269 rº b.

Եւ կուտեցաւ զօրն Իսմայելի ի վերայ նոցա եւ ձերբակալ արարեալ տարան առաջի Բուղայի, եւ պատմեցին զգործ քաջութեան նոցա ։ Եւ նա խոստանայր նոցա պարգեւս եւ իշխանութիւնս եթէ ուրասցին զՔրիստոս ։ Եւ նոքա ոչ առին յանձն, այլ բազում համարձակութեամբ անարգէին զՄահմէտ եւ զպիղծ օրէնս նորա ։ Եւ հրամայեաց Բուղա սրով սպանանել զնոսա ։ Եւ կատարեցան սուրբքն Դաւիթ եւ Գուրգէն վկայական մահուամբ Մայիսի ԻԷ, ի փառս Քրիստոսի ։

[B * Եւ յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս մեծ եւ բարեպաշտ իշխանն Հայոց պարոն Կոստանդին որդի Ռուբենի, որ զօրօք եւ պաշարօք ձեռնտու եղեւ ազատութեան սուրբ երկրին, եւ այնպէս արժանի գտաւ ընդունել գովութիւն ի մարդկանէ եւ վարձս յԱստուծոյ ։] * B p. 233 a.

1 իշխանն Իսմայելի] զօրավարն Հագարացւոց B || 3 զսուրս] զսուսերս B || 4 զայլս] զմանս B || 6 Իսմայելի] Հագարացւոց B || 9 զՄահմէտ . . . նորա] զսահմանս եւ զօրէնս նոցա B || 11 մահուամբ] Մարերի Ի եւ *add.* B.

satrapes arméniens, de la famille des Gnouniks. Lorsque Bogha[1], l'impie émir musulman, emmena en captivité le pays d'Arménie, ces princes, voyant leurs femmes et leurs enfants dans la généralité des captifs, tirèrent leur épée et attaquèrent les convoyeurs des captifs; ils en tuèrent beaucoup, laissèrent *les autres à moitié morts, leur enlevèrent les captifs et les conduisirent à l'abri dans les montagnes et les fourrés. * A fol. 269 rº b.

Les troupes musulmanes s'étant rassemblées contre (les princes), les firent prisonniers, les conduisirent à Bogha et lui racontèrent leurs actes de vaillance. Celui-ci leur promit des cadeaux et commandements s'ils reniaient le Christ. Mais ils n'acceptèrent point, et méprisèrent, avec beaucoup de hardiesse, Mahomet et ses lois immondes. Bogha ordonna de les tuer par le glaive. Les saints David et Gourghēn subirent la mort du martyre le 27 mai, pour la gloire du Christ.

[B * En ce même jour reposa dans le Christ le grand et pieux prince d'Arménie, le baron Constantin, fils de Rouben, qui aida en troupes et en vivres à la délivrance des lieux saints : il mérita ainsi les louanges des hommes et la récompense de Dieu.] * B p. 233 a.

1. La campagne de Bogha contre l'Arménie eut lieu en 237 A. H. (851-2 A. D.), cf. *Encyclopédie de l'Islam*, t. I, p. 755.

Մարերի ԻԱ եւ Մայիսի ԻԸ : Վկայութիւն սրբոյն Դիդիմոյի եւ Թէոդորայ կուսի :

Յաւուրս Դիոկղետիանոսի անօրէն արքային էին սոքա ի քաղաքէն Աղեկսանդրու : Եւ կացուցին առաջի Եւստրատիոսի դատաւորին զաղախինն Քրիստոսի Թէոդորա, եւ խոստովանեցաւ պայծառ երեսօք զանունն Քրիստոսի : Եւ դատաւորն բազում ողոքանօք խրատ տայր ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն եւ նա ամենեւին ոչ հաւանեցաւ :

Արկին զնա ի բանդ, եւ հրամայեաց զօրականացն պոռնկել ընդ նմա եւ նա աղաչէր զԱստուած փրկել ի մեղաց : Եւ առաքեաց Աստուած այր մի զօրականի զգեստիւ
* A fol. 269 v° a. *քրիստոնեայ որոյ անուն էր Դիդիմոս, եւ եկեալ եմուտ ի * բանտն : Եւ տեսեալ զնա Թէոդորայ երկեաւ, եւ գնաց յանկիւն բանդին թաքեաւ աղօթելով առ Աստուած :*

Եւ երթեալ առ նա Դիդիմոս ասէ. Զօրացիր եւ մի երկնչիր, ես քրիստոնեայ եմ եւ եկի փրկել զքեզ հրամանաւն Աստուծոյ : Եւ հանեալ զզեստ զօրականութեանն յանձնէ իւրմէ՝ զգեցոյց նմա եւ եհան ի բանդէն. եւ ինքն զգեցաւ զկանացի պատմուճանն եւ նստաւ ի տեղին յորում նստէր երանելին Թէոդորա :

Եւ մտեալ այր մի անառակ վասն պոռնկութեան եգիտ զնա այր կանացի զգեստիւ

1 *կուսի*] *սրբուհւոյն* B || 7 *պոռնկել*] *զի պոռնկեսցին* B || 8 *Եւ առաքեաց Աստուած*] *Եւ ազդեցութեամբն Աստուծոյ գնաց առ նա* B.

21 MARÉRI, 28 Mai.

Martyre de saint Didyme et de la vierge Théodora.

Ils étaient de la ville d'Alexandrie et vivaient aux jours de l'empereur impie Dioclétien. On amena devant le juge Eustratius la servante du Christ Théodora qui confessa avec un visage resplendissant le nom du Christ. Le juge lui conseilla avec beaucoup de supplications de renier le Christ et d'immoler aux idoles; mais elle n'y consentit nullement.

On la jeta en prison; (le juge) ordonna aux soldats d'aller forniquer avec elle, mais elle pria Dieu d'échapper au péché. Dieu lui envoya un homme
* A fol. 269 v° a. chrétien, habillé en soldat, dont le nom était Didyme, qui pénétra * dans la prison. Théodora, l'apercevant, eut peur et alla se cacher dans un coin de la prison en priant Dieu.

Didyme, s'approchant d'elle, lui dit : « Prends courage et ne crains pas; je suis chrétien et suis venu te sauver sur l'ordre de Dieu. » Il ôta son vêtement de soldat, en revêtit Théodora et la fit sortir de la prison; par contre, il se revêtit de la tunique de femme et s'assit à la place où était assise Théodora.

Un homme débauché, étant entré pour forniquer, trouva assis un homme

նաեալ, զահի հարեալ ասէ. Լուէի վասն Քրիստոսի եթէ զջուրն ի գինի փոխեաց եւ զարմանայի, եւ այժմ տեսի զկանայս յայրս փոխեալ, եւ երկնչիմ մի գուցէ եւ զիս ի կին փոխեսցէ :

Եւ վաղիւն կոչեաց դատաւորն զԴիդիմոս առաջի իւր եւ հարցանէր. եւ նա խոստովանեցաւ զինքն քրիստոնեայ եւ Քրիստոսի ծառայ : Եւ հրամայեաց զի սրով եւ հրով սպանցեն զնա : Եւ յորժամ տարան ի տեղին աղօթեաց առ Աստուած այսպէս. Օրհնեալ ես Աստուած Հայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, զի զիս ոչ անտես արարեր, եւ զաղախին քո անարատ պահեցեր : Եւ նոյնժամայն հատին զգլուխն եւ զմարմինն ընկեցին ի հուրն : Նոյնպէս եւ աղախին Քրիստոսի հրով եւ սրով կատարեցաւ Մայիսի ԻԸ :

[B * Յայսմ աւուր յիշատակ Աշոտոյ Բագրատունւոյ առաջին թագաւորին Հայոց ի ցեղէն Բագրատունեաց : * B p. 234 a.

Սա որդի էր Սմբատայ սպարապետի որ Խոստովանող կոչեցաւ. եւ էր այր բարի եւ առաքինի, հեզ, խաղաղասէր, փայլեալ ամենայն բարեպաշտութեամբ : Որ իւրով խոհական իմաստութեամբն եբարձ զխռովութիւն ի Հայաստան աշխարհէ, եւ հայրական խնամով կառավարեաց զազգս մեր, որով եւ սիրելի եղեւ իւրոց եւ օտարաց : Եւ համբաւ բարութեան նորա եհաս մինչեւ ի Բաբելոն առ ամիրապետն Հագարացւոց,

9 Քրիստոսի] Թէոդորա *add.* B — հրով] չարչարեալ *add.* B — կատարեցաւ] Մարերի ԻԱ եւ *add.* B.

habillé en femme; il eut peur et dit : « J'avais entendu au sujet du Christ qu'il avait changé l'eau en vin et j'en étais étonné, mais maintenant je vois des femmes changées en hommes, j'ai peur qu'Il ne me change pareillement en femme. »

Le lendemain, le juge convoqua Didyme en sa présence et l'interrogea; il confessa être chrétien et serviteur du Christ. Il ordonna de le tuer par le glaive et le feu. Lorsqu'on l'eut conduit au lieu de l'exécution, il pria Dieu en ces termes : « Tu es béni, Dieu, Père de Notre-Seigneur Jésus-Christ, de ne m'avoir point abandonné et d'avoir préservé pure ta servante. » Aussitôt on lui trancha la tête et on jeta son corps dans les flammes. De même la servante du Christ fut exécutée par les flammes et le glaive le 28 mai.

[B * En ce jour commémoration d'Ashot le Bagratounien, premier roi d'Arménie de la race des Bagratouniens. * B p. 234 a.

Il était fils de Sembat le généralissime, qui fut surnommé le Confesseur. C'était un homme bon, vertueux, doux, paisible, brillant de toutes les qualités de piété. Par sa sagesse et sa prudence, il fit disparaître les troubles du pays d'Arménie, gouverna avec une sollicitude paternelle notre nation, et fut ainsi aimé des siens et des étrangers. La renommée de sa bonté parvint

եւ ի Կոստանդինուպօլիս առ կայսրն Յունաց Վասիլ Արշակունի ։ Եւ երկոքին թագաւորքն առաքեցին առ նա թագ արքայական եւ պսակեցին թագաւոր Հայոց ։

Եւ այնուհետեւ առաւել եւս բարեկարգեաց զաշխարհն, եւ արար շինութիւնս բազումս, եւ պայծառացոյց զեկեղեցիս ։ Եւ հիւանդացեալ հիւանդութիւն մեծ, իբրեւ գիտաց թէ հանգերձեալ է մահուամբ ելանել յաշխարհէ, նա բաշխել զբազում գանձս յաղքատս եւ ի տնանկս, * յեկեղեցիս եւ ի վանորայս, ի հիւանդանոցս եւ յանկելանոցս ։ Եւ հաղորդեալ կենարար մարմնոյ եւ արեանն Քրիստոսի աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ի հասակի եօթանասուն եւ մի ամաց, եւ թաղեցաւ ի թագաւորանիստ քաղաքն Բագարան ։ Եւ վասն բազմապատիկ առաքինական գործոց եւ ճշմարիտ աստուածպաշտութեան արժանաւորեցաւ յիշատակիլ յեկեղեցիս Հայաստանեայց ։]

* B p. 234 b.

* A fol. 269 v° b.

* Մարերի ԻԲ եւ Մայիսի ԻԹ ։ Տօն է Նիկիոյ առաջին սուրբ ժողովին երեք հարիւր եւ տասն եւ ութ եպիսկոպոսաց, հրամանաւ սրբոյն Կոստանդիանոսի մեծի արքային ։

Եւ տօնն կատարի անփոփոխ ի Կիւրակէ օր յետ Համբարձմանն Քրիստոսի, քանզի յայն կիւրակէն ժողովեցան, եւ էր Մարերի ամսոյ ԻԲ եւ Մայիսի ԻԹ ։ Եւ ի Համբարձմանէն Քրիստոսի մինչեւ ի ժողովն Նիկիոյ ամք երկու հարիւր վաթսուն եւ հինգ ։

jusqu'à Babylone, au chef des émirs des Sarrasins, ainsi qu'à Constantinople, à l'empereur des Grecs Basile l'Archakounien. Ces deux rois lui envoyèrent une couronne royale et le couronnèrent roi d'Arménie.

Dès lors, il organisa encore mieux le pays, fit élever de nombreuses constructions, embellit les églises. Étant tombé gravement malade et sachant qu'il allait quitter la terre à cause de sa mort prochaine, il fit distribuer beaucoup de trésors aux pauvres et aux indigents, * aux églises et aux monastères, aux hôpitaux et aux infirmeries. Après avoir communié au corps vivifiant et au sang du Christ, il rendit son âme à Dieu à l'âge de soixante et onze ans, fut enterré dans la ville royale de Bagaran. A cause de ses nombreuses actions de vertu et de sa vraie piété il a mérité d'être commémoré dans les églises d'Arménie.]

* B p. 234 b.

* A fol. 269 v° b.

* 22 maréri, 29 Mai.

Fête du saint Concile, premier de Nicée, des trois cent dix-huit évêques, par ordre de saint Constantin le grand empereur.

Cette fête a lieu invariablement le dimanche après l'Ascension du Christ, car (les évêques) s'assemblèrent ce jour-là, qui était le 22 du mois de maréri, 29 mai. De l'Ascension du Christ jusqu'au concile de Nicée (il y eut) deux cent soixante-cinq ans [1].

1. Ce chiffre, qui correspond à celui donné dans la vie de Constantin, *supra*, p. 1530, est évidemment trop faible; cf. *infra*, rédaction B, p. 1553.

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբուհւոյ կուսին Եղիկոնիդայ ։

Աղախինն Քրիստոսի Եղիկոնիդա էր ի քաղաքէն Թեսաղոնիկոյ, յաւուրս Գորդիանոսի եւ Փիլիպպոսի կռապաշտ արքայիցն ։ Եւ Պերինոս դուքսն Կորնթացւոց հարցանէր եթէ Ուրանաս զՔրիստոս եւ զոհես կռոցն ։ Եւ սրբուհի կինն աստուածիմաստ բանիւք զարմացոյց զդուքսն խոստովանելով զանուն Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի եւ Աստուծոյն մերոյ ։

Եւ նա ասէ . Բարւոք է անունդ քո Եղիկոնիդա՝ զի ասէ զքեզ եղուկ ի տանջանաց ։ Ասէ Եղիկոնիդա . Զիս տանջանք եղուկ ոչ առնեն, այլ մանաւանդ փոխեն ի մահուանէ ի կեանս . բայց քո անունդ Պերինոս՝ յայտ է զի զպարանոց քո պարանով քարշեսցեն ի կորուստ յաւիտենից ։

Հրամայեաց եւ գերծին զգլուխն, եւ հալեալ ձիւթ կայծախառն մածուցին ի վերայ գլխոյն ։ Եւ երթեալ ի տաճար կռոցն եւ աղօթիւք զպատկերն Աթենայի * յերիս մասունս խորտակեաց . նոյնպէս եւ զայլ բագինս Արամազդայ եւ Ասկղեպիոնի կործանեաց ։ Պատառեցին զստինս նորա եւ արկին ի բանդ ։ * A fol. 270 r° a.

1 կուսին] կոյս վկային B || 8 ի մահուանէ *om.* B || 9 քարշեսցեն] եւ արկցեն զքեզ *add.* B || 10 յաւիտենից] յաւիտենական B || 11 զգլուխն] զհերս գլխոյն B || 12 Եւ երթեալ] Յետոյ տարան զսրբուհին B.

En ce jour martyre de la vierge sainte Héliconis.

La servante du Christ Héliconis (*Elikonida*) était de la ville de Thessalonique, aux jours de Gordien et Philippe, les empereurs impies. Périnius (*Perinos*), le duc de Corinthe, lui demanda : « Renies-tu le Christ et immoles-tu aux idoles? » La sainte femme par ses paroles pleines de sagesse divine étonna le duc, confessant le nom du Seigneur Jésus-Christ, notre Dieu.

Il lui répondit : « Ton nom, Héliconis[1], te va bien, car il indique que tu seras malheureuse par les tortures. » Héliconis répondit : « Les tortures ne me rendront point malheureuse; au contraire, elles me transporteront de la mort à la vie. Mais ton nom, Périnius, indique qu'on te traînera une corde au cou dans la perdition éternelle. »

(Périnius) ordonna de lui raser la tête et de lui poser sur la tête de la poix fondue mêlée à des braises. Elle se rendit au temple d'idoles et par ses prières brisa en trois tronçons la statue * d'Athéna. Elle renversa également les autres autels d'Aramazd[2] et d'Asclépios (*Asklipioni*). On lui déchira les seins et on la jeta en prison. * A fol. 270 r° a.

1. Héliconis signifie « celle de l'Hélicon », c'est un surnom des Muses. — 2. Interprétation du rédacteur arménien; la légende grecque cite Zeus.

Փոխեցին զդուքսն Պերինոս յիշխանութենէ իւրմէ եւ փոխանակ նորա առաքեցաւ Յուստիանոս բդեաշխն եւ նա եւս առաւել բռնադատեաց զաղախինն Քրիստոսի զոհել կռոցն, եւ ոչ կարաց հաւանեցուցանել ։ Հրամայեաց եւ ընկեցին զնա ի բորբոքեալ հուր եւ ոչ այրեցաւ հրամանաւն Աստուծոյ, այլ մանաւանդ ելեալ բոցոյն այրեաց ի կռապաշտիցն եօթանասուն այր ։

Եւ դարձեալ տարածեցին զնա ի վերայ պղնձի հրացեալ մահճի եւ հալեցաւ մարմին նորա որպէս մոմ. եւ հրեշտակք իջեալ յերկնից վերացուցին ի մահճացն եւ ողջացուցին զնա ։ Ընկեցին զնա եւ ի գազանս եւ ոչ մերձեցան ի նա. եւ ելեալ մի ի գազանացն եսպան զմի ի դահճացն ։

Ապա հատին նմա վճիռ գլխատման, եւ աղօթեաց այսպէս. Տէր Աստուած կատարեա զանսուտ խոստմունս քո եւ դասաւորեա զիս ընդ ընտրեալ սուրբ կանայսն, ընդ Սառայի եւ ընդ Ռեբեկայ, ընդ Հռաքէլի եւ Շուշանայ, եւ Մարթայի եւ Մարիամու, Աննայի, Եղիսաբեթի եւ Թեկղի, եւ հանգո՛ զհոգի իմ յանծերանալի կեանսն ։ Եւ եկն
* A fol. 270 rº b. ձայն յերկնից առ նա եւ ասէ. Եկեսջիր * դուստր, պսակն քո պատրաստեալ է, աթոռն քո զարդարեալ եւ հրեշտակք մնան քեզ ։

1 յիշխանութենէ իւրմէ *om.* B — առաքեցաւ] առաքեցին B || 4-6 եւ ոչ այրեցաւ . . զարձեալ] եւ մնաց կենդանի B || 6-8 եւ հալեցաւ . . . ողջացուցին զնա] եւ այրեցաւ զօրութեամբն Քրիստոսի B || 8 ի գազանս] առաջի գազանացն B || 10-11 Տէր . . . խոստմունս քո եւ] Աստուած իմ B || 13-15 Եւ եկն ձայն . . . մնան քեզ ։] Եւ լուաւ հոգւովն հրաւէր ի յերկինս ընդունել զանթառամ փառացն պսակ, դասակից լինել հրեշտակաց եւ սրբոց, եւ ժառանգել զկեանս յաւիտենից ։ B.

On déplaça le duc Périnius de son commandement, et on envoya à sa place le gouverneur Justin (*Youstianos*), qui pressa davantage la servante du Christ d'immoler aux idoles, mais ne put la convaincre. Il ordonna alors de la jeter dans les flammes d'un feu ardent, mais elle n'en fut point brûlée, par ordre de Dieu ; par contre, les flammes sortirent et brûlèrent soixante-dix hommes d'entre les idolâtres.

On l'étendit alors sur un lit de bronze enflammé et son corps fondait comme de la cire, mais des anges descendus du ciel la soulevèrent du lit et la guérirent. On la jeta aux fauves, mais ils ne l'approchèrent point ; un des fauves s'élança et tua un des bourreaux.

On décréta ensuite sa mort par décapitation, et elle pria en ces termes : « Seigneur Dieu, accomplis ta promesse véridique, et classe-moi parmi les saintes femmes élues, Sarah et Rébecca, Rachel et Susanne, Marthe et Marie, Anne, Élisabeth et Thècle, et fais reposer mon âme dans la vie qui n'a point de vieillesse. » Une voix du ciel se fit entendre à elle, qui disait :
* A fol. 270 rº b. « Viens, * ma fille, ta couronne est prête, ton trône est orné et les anges t'attendent. »

Եւ նոյնժամայն հատին զգլուխն Մայիսի ԻԹ. եւ փոխանակ արեանն՝ կաթն հեղաւ : Եւ ոմանք հաւատացեալք թաղեցին զմարմին նորա ի նշանաւոր տեղւոջ :

[B* Տօն սրբոյ եւ առաջին ժողովոյն Նիկիոյ, աստուածախումբ եւ առաքելագործ հարցն, երեք հարիւր եւ տասն եւ ութ հայրապետացն : * B p. 234 b.

Ի ժամանակս մեծին Կոստանդիանոսի կայսեր եղեւ սուրբ ժողովն Նիկիոյ, որոց գլխաւորք էին. Սեղբեստրոս պապ Հռոմայ, Մետրոփանէս եւ Աղեքսանդրոս արքեպիսկոպոսք Կոստանդինուպօլսի, Աղեքսանդրոս պատրիարք Աղեքսանդրու, Եւստաթէոս Անտիոքայ, Մարկոս Երուսաղեմի. էր եւ Արիստակէս ի Հայոց, Յովհան ի Պարսից, Յակոբ Մծբնայ, Իպատիոս Գանգրայ, Նիկողայոս Միւռոս Լիկիացւոց, Սպիւրիդոն ի Կիպրոսէ, եւ այլ բազում հարք սուրբք : Որք նզովեցին զԱրիոս որ փոքր եւ օտար ասէր զՈրդին Աստուծոյ ի բնութենէ Հօր եւ խոստովանեցան երիս անձինս եւ մի բնութիւն եւ աստուածութիւն անբաժանելի Հօր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյն :

Եւ տօնն կատարի անփոփոխելի ի կիւրակէ օր յետ Համբարձմանն Քրիստոսի որ է յառաջ քան զսուրբ Պենտեկոստէն. քանզի եւ յայն կիւրակէն ժողովեցան, եւ էր Մարերի ամսոյ ԻԲ եւ Մայիսի ԻԹ : Եւ ի Քրիստոսի Համբարձմանէն մինչեւ ի սուրբ ժողովն Նիկիոյ ամք երկու հարիւր ութսուն եւ ութ :]

1 Մայիսի ԻԹ *om.* B — եւ փոխանակ... հեղաւ] եւ արիւն իբրեւ զկաթն հեղաւ B | 2 տեղւոջ] ի փառս Քրիստոսի *add.* B.

On lui trancha aussitôt la tête le 29 mai; au lieu de sang, c'est du lait qui se répandit. Quelques fidèles inhumèrent son corps dans un endroit choisi.

[B*. Fête du saint concile, premier de Nicée, où furent convoqués par Dieu les pères aux œuvres apostoliques au nombre de trois cent dix-huit pontifes. * B p. 234 b.

C'est aux jours du grand Constantin l'empereur qu'eut lieu le saint concile de Nicée, dont les principaux (chefs) furent : Silvestre, pape de Rome, Métrophane et Alexandre, archevêques de Constantinople, Alexandre, patriarche d'Alexandrie, Eustache d'Antioche, Marc de Jérusalem; il y avait aussi Aristacès d'Arménie, Jean de Perse, Jacques de Nisibe, Hypatios de Gangres, Nicolas de Myre en Lycie, Spiridon de Chypre et d'autres nombreux saints pères. Ils anathématisèrent Arius qui disait du Fils de Dieu qu'il était inférieur et étranger à la nature du Père. Ils confessèrent trois personnes et une nature et divinité inséparable du Père, du Fils et du Saint-Esprit.

Cette fête a lieu invariablement le jour de dimanche après l'Ascension du Christ, et qui précède la sainte Pentecôte. Car (les pères) se réunirent ce dimanche-là, le 22 du mois de maréri, 29 mai. De l'Ascension du Christ jusqu'au saint concile de Nicée il y eut deux cent quatre-vingt-huit ans.]

Մարերի ԻԳ եւ Մայիսի Լ. ։ Վարք Սահակայ կրօնաւոր քահանայի ։

Երջանիկ հայրն Սահակ ի Հոռոմոց աշխարհէն էր, յարեւելից կողմանէն, եւ եմուտ ի Կոստանդինուպօլիս, եւ հանդիպեցաւ Վաղէսի թագաւորին որ էր արիոսի հերձուածոյն, եւ ասէ. Բա՛ց զեկեղեցիս ուղղափառաց եւ նա ոչ լուաւ նմա ։

Եւ յորժամ կամեցաւ թագաւորն ելանել ի պատերազմ ընդ Գոթացիսն դարձեալ հանդիպեցաւ նմա եւ ասէ. Ո՛վ թագաւոր, բա՛ց զեկեղեցիս ուղղափառացն. եւ ոչ կամեցաւ լսել ։ Եւ յառաջեալ ի դուռն քաղաքին ասէ. Բա՛ց թագաւոր զեկեղեցիս ուղղափառացն եթէ ոչ ի թշնամեաց քոց ոչ դարձցիս ։ Եւ յոյժ բարկացաւ թագաւորն ընդ բանս նորա, անարգեաց զնա, եւ գան հարին ուժգին եւ ընկեցին ի վերայ փշոց վայրի ։ Եւ հրեշտակք երեւեցան յայտնապէս սպիտակ զգեստիւք եւ հանին զճշմարիտ

* A fol. 270 v° a. * քահանայն Աստուծոյ ի դժնդակ փշոցն, եւ զվէրսն բժշկեցին եւ աներեւոյթ եղեն ։

Եւ ընթացեալ եհաս թագաւորին ի տեղին որ կոչի Տրիտոն, կալաւ զերասանակ երիվարին եւ ասէ. Ո՛վ թագաւոր, լո՛ւր ինձ եւ բա՛ց զեկեղեցիս ուղղափառաց, եւ

1 վարք] երանելւոյ *add.* B || 2 հայրն] մեր *add.* B — ի Հոռոմոց ... կողմանէն] էր յարեւելեան սահմանացն Հոռոմոց՝ հայ ազգաւ B || 6 եւ ոչ կամեցաւ ... ուղղափառացն *om.* B || 9 գան հարին] եւ գան հարկանել B || 10 վայրի] եւ դժնդակ *add.* B — Եւ հրեշտակք ... աներեւոյթ եղեն] եւ նա անվնաս պահեցաւ խնամօքն Աստուծոյ B || 12 Տրիտոն] Տիրիտոն B.

23 MARÉRI, 30 Mai.

Vie du prêtre moine Isaac.

Le bienheureux père Isaac était du pays des Grecs, du côté de l'orient; il vint à Constantinople, rencontra l'empereur Valens qui était de l'hérésie d'Arius et lui dit : « Rouvre les églises des orthodoxes, » mais il ne l'écouta point.

Au moment où l'empereur se disposait à partir en guerre contre les Goths, (Isaac) le rencontra de nouveau et lui dit : « O empereur, rouvre les églises des orthodoxes, » mais il ne voulut point l'écouter. Il le devança à la porte de la ville et lui dit : « Rouvre, empereur, les églises des orthodoxes sinon, tu ne reviendras pas de tes ennemis. » L'empereur, fort irrité de ces paroles, l'insulta; on le frappa brutalement et on le jeta sur des ronces sauvages. Des anges apparurent visiblement, habillés de blanc, et

* A fol. 270 v° a. retirèrent le vrai * prêtre de Dieu des mauvaises ronces, guérirent ses plaies et disparurent.

(Isaac) se mit à courir, rejoignit l'empereur à l'endroit appelé Triton [1], saisit les rênes du cheval et dit : « O empereur, écoute-moi, rouvre les

1. Le troisième mille à partir de Constantinople : τρίτον.

դառնաս խաղաղութեամբ : Արիոս նզովեալ է եւ լիցի, եւ ամենեքեան որ են նորա հերձուածովն :

Իսկ թագադիրն իւր առաւել խստացոյց զսիրտ թագաւորին, եւ սրտմտեալ ետ զերանելին յերկու մեծամեծ իշխանան իւր ի Սատորնինոս եւ ի Բիկտորս : Եւ պատուիրեաց նոցա զի զգուշութեամբ պահեսցեն զնա, մինչեւ դարձցի ի պատերազմէն, եւ դարձեալ ընկեցին ի խորխորատ տղմոյ :

Ասէ երանելին. Եթէ դու դառնաս աստ Աստուած ոչ է խօսեալ ընդ իս, փախստական լիցիս ի թշնամեացն, եւ մարմին քո հրով այրեսցի. որպէս եւ եղեւ իսկ ըստ բանի արդարոյն : Սատակեցաւ ի Գոթացւոցն եւ հրով այրեցաւ, ընդ նմին եւ թագադիրն իւր, եւ այլք բազումք ի զօրացն : Եւ մնացեալքն դարձան ի Թեսաղոնիկէ քաղաքն եւ ընկալան ի Գրատիանոսէ զմեծն Թէոդոս այր ուղղափառ հաւատով :

Եւ թագաւորեաց ի Կոստանդնուպօլիս եւ եբաց զամենայն եկեղեցիս ուղղափառաց, եւ * զամենեսեան որ էին արիոսի հերձուածովն եհան արտաքոյ քաղաքին, եւ դարձեալ ուղղափառքն տիրեցին եկեղեցեացն : * A fol. 270 v° b.

3 իւր] թագաւորին B || 7 ընդ իս] բայց ինձ եղայց Աստուած զի *add.* B || 9 սատակեցաւ ... այրեցաւ] զի Վաղէս փախեաւ ի Գոթացւոցն անկաւ ի մարագ մի յարդի, յոր թշնամիքն մատուցին հուր եւ այրեցին զթագաւորն B || 11 Գրատիանոսէ] Հռոմայ արքայէն *add.* B || 13 արիոսի] արիոսական B.

églises des orthodoxes, et tu reviendras en paix. Arius est anathématisé et le sera toujours, ainsi que tous ceux qui sont dans son hérésie. »

Celui qui avait couronné[1] l'empereur endurcit encore plus le cœur de l'empereur, qui, irrité, remit le bienheureux entre les mains de deux de ses principaux dignitaires, Saturnin et Victor. Il leur recommanda de le garder avec vigilance jusqu'à son retour de la guerre. On le jeta de nouveau dans un puits de boue.

Le bienheureux dit : « Si tu reviens, c'est que Dieu ne m'a pas parlé ; tu fuiras devant l'ennemi et ton corps sera brûlé au feu. » C'est ce qui arriva selon la parole du juste. (L'empereur) fut tué par les Goths et fut brûlé au feu, et avec lui celui qui l'avait couronné, ainsi que de nombreux hommes parmi ses troupes. Ceux qui survécurent revinrent à la ville de Thessalonique et reçurent de Gratien le grand Théodose, homme de foi orthodoxe.

Celui-ci régna à Constantinople, rouvrit toutes les églises des orthodoxes et * chassa de la ville tous ceux qui étaient de l'hérésie d'Arius. Les orthodoxes prirent de nouveau possession des églises. * A fol. 270 v° b.

1. Il s'agit d'un haut dignitaire, ayant influence sur l'empereur; les rituels connus disent que le patriarche seul couronne l'empereur, à moins que son père ne soit encore vivant, mais ceci ne vaut pas pour l'époque de Valens.

Իսկ Սատուռնինոս եւ Բիքտորոս որք զերանելին Սահակ ի պահ ունէին, եղեն ուղղափառք եւ անկան յոտս Սահակայ որպէս ի մարգարէի. եւ աղաչեցին զնա կալ ընդ նոսա ։ Եւ շինեցին նմա սենեակ կեալ առանձինն, եւ բնակեցաւ անդ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց մեծաւ ճգնութեամբ եւ առաքինի վարուք, եւ ուսուցանէր ամենեցուն զճշմարիտ հաւատս ուղղափառութեան, եւ հանգեաւ խաղաղութեամբ Մայիսի Լ ։

Մարերի ԻԴ եւ Մայիսի ԼԱ ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Երմիասայ ։

Քրիստոսի վկայն Երմիաս զօրական էր եւ ծերացեալ աւուրբք ի քաղաքէն Կոմանոյ, յաւուրս կռապաշտ արքային Անտոնինոսի ։ Եւ դատաւորն Սեբաստիանոս յոյժ նեղէր եւ բռնադատէր զնա զոհել կռոցն, եւ նա հաստատուն եկաց հաւատովն Քրիստոսի ։

Գան հարին զկզակսն եւ զանեցին զերեսն, խորտակեցին զատամունսն, եւ
* A fol. 271 r° a. ընկեցին զնա ի հուր, եւ * անկիզելի եհան զնա Աստուած եւ բժշկեաց զամենայն վէրսն մարմնոյն եւ ատամանցն ։ Ետուն նմա մահացու կերակուր երիցս անգամ, եւ ոչ վնասեցաւ. եւ որ զմահացու զեղն գործէր զարմացաւ ընդ զօրութիւնն Քրիստոսի,

2 յոտս] սրբոյն *add.* B || 3 սենեակ] սինեակ B — կեալ *om.* B || 5 խաղաղութեամբ] Մարերի ԻԴ եւ *add.* B || 7 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — Երմիասայ] Երմիաս B || 10 հաւատովն Քրիստոսի] խոստովանելով զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս B || 12 զանեցին] քերթեցին B || 13-14 եւ անկիզելի . . . ատամանցն] եւ ապրեցաւ զօրութեամբն Քրիստոսի B.

Quant à Saturnin et Victor, qui avaient en garde le bienheureux Isaac, ils devinrent orthodoxes, tombèrent aux pieds d'Isaac comme devant un prophète et le prièrent de rester avec eux. Ils lui construisirent une chambre pour y vivre seul, et il y demeura toute sa vie en grand ascétisme et avec une conduite pleine de vertu; il enseignait à tous la vraie foi orthodoxe, et mourut paisiblement le 30 mai.

24 maréri, 31 Mai.

Martyre de saint Hermias.

Le martyr du Christ Hermias était un soldat, vieillard âgé, de la ville de Comana, aux jours de l'empereur idolâtre Antonin. Le juge Sébastien le tourmentait beaucoup en le pressant d'immoler aux idoles, mais il restait ferme dans la foi du Christ.

On lui frappa sur les mâchoires, on le souffleta au visage, on lui brisa
* A fol. 271 r° a. les dents et on le jeta dans les flammes, * mais Dieu l'en fit sortir sans brûlures, et guérit toutes les plaies de son corps et de ses dents. On lui donna par trois fois des mets empoisonnés à manger, et il n'eut aucun mal, et

հաւատաց եւ անկաւ յոտս սրբոյն Երմիասայ եւ խնդրէր զաղօթս նորա յօգնականութիւն ։ Եւ դատաւորն հրամայեաց եւ հատին զգլուխ նորա, եւ գնաց առ Աստուած ուղիղ հաւատով ։

Եւ զսուրբն արկին յեռացեալ ձէթ, հանին եւ զերկու աչսն, եւ զերիս աւուրս կախեցին գլխիվայր ։ Եւ որ տեսին զնա կուրացան, եւ նա աղաչեաց զԱստուած վասն նոցա եւ դարձեալ բացան աչք իւրեանց ։ Եւ իջուցին զնա ի կախաղանէն եւ տարան ի հատանել զգլուխն. եւ նա աղօթեաց առ Աստուած եւ ասէ. Տէր Քրիստոս աղաչելով խնդրեմ ի քէն զի ամենեցուն որք կատարեն զօր յիշատակի իմոյ պարգեւեա՛ նոցա մասն ընդ սրբոց, բարեխօսութեամբ ամենասրբուհւոյ Աստուածածնի ։ Եւ ի կատարել զաղօթսն հատին զգլուխ նորա Մայիսի ԼԱ ։

Եւ տարան քրիստոնեայքն ի Կապուտկիա ի քաղաքն Կոմանայ ։

Յայսմ աւուր յիշատակ է սրբոյն Մարկիանոսի ։

* Սա էր երիտասարդ հասակաւ եւ քրիստոնեայ հաւատով. եւ ի քաղաքին Նիկիա իշխանն Տերենտիոս կախեաց զնա, եւ քերեաց սրով զկողսն եւ զկզակսն, եւ նա * A fol. 271 r° b.

1 Երմիասայ *om.* B || 2 Եւ դատաւորն] Ընդ որ բարկացեալ դատաւորն B || 5-6 Եւ որ տեսին . . . աչք իւրեանց *om.* B || 7-9 եւ ասէ . . . Աստուածածնի *om.* B || 10 նորա] Մարերի ԻԴ եւ *add.* B || 11 Կոմանայ] եւ եդին ի գերեզմանի *add.* B || 14 Տերենտիոս] կալաւ զնա, եւ ոչ կարաց շրջել ի հաւատոյ խոստմամբք եւ սպառնալեօք *add.* B.

celui qui avait préparé le poison mortel fut étonné de la puissance du Christ, crut et tomba aux pieds de saint Hermias, demandant le secours de ses prières. Le juge ordonna de lui trancher la tête, et il trépassa à Dieu en bonne foi.

On jeta le saint dans de l'huile bouillante, on lui arracha les deux yeux et on le suspendit pendant trois jours la tête en bas. Ceux qui l'avaient regardé devinrent aveugles, mais il pria Dieu pour eux et leurs yeux recouvrèrent la vue. On le descendit du gibet et on l'emmena pour avoir la tête tranchée. Il pria Dieu et dit : « Seigneur Christ, je te prie et je t'implore pour tous ceux qui accompliront la commémoration de mon jour, afin que tu leur accordes une part avec les saints, par l'intercession de la très sainte mère de Dieu. » A la fin de sa prière on lui trancha la tête le 31 mai.

Les chrétiens le transportèrent en Cappadoce (*Capoutkia*) à la ville de Comana.

En ce jour commémoration de saint Marcien.

* C'était un jeune homme, de foi chrétienne. Le gouverneur de la ville de Nicée, Térentius, le fit suspendre et lui fit déchirer par le glaive les côtes et * A fol. 271 r° b.

համարձակութեամբ խոստովանէր զՔրիստոս ։ Ապա փռեցին զնա ի վերայ հրացեալ շանթից, եւ արկին ի բերան նորա պայլ, եւ սրեալ երկաթիւ խոցոտեցին զլեզուն, եւ ի վերայ հրոյն հատին զգլուխ նորա ։

* B p. 237 a. [B * Ի սմին աւուր յիշատակ սուրբ վկայիցն Եւսեբիոսի, Խարալամբոսի, Ռոմանոսի, Տելետիոսի եւ Քրիստոնեայ սրբուհւոյ ։

Եւ յայսմ աւուր վկայութիւն Կոստանդեայ իշխանի եւ ընտանեաց նորա որք ընդ նմա կատարեցան ։

Յայսմ աւուր յիշատակ Խաչիկ վարդապետի ։

Երանելիս այս էր յաշակերտաց անտի սրբոց թարգմանչացն մերոց Սահակայ եւ Մեսրոպայ, այր հոգեւոր, որ յետ՝ վախճանի նոցա շրջէր առաքելաբար եւ քարոզէր զբանն կենաց, եւ դարձուցանէր զբազումս ի զղջ եւ յապաշաւ ։ Եւ էր լցեալ ամենայն հոգեւոր իմաստութեամբ եւ զօրաւոր բանիւք, եւ շարժէր ուժգին զսիրտս ունկնդրաց ։

Դէպ եղեւ յաւուր ծննդեանն Քրիստոսի զի եկն նա քարոզել յեկեղեցւոջ Ակոռի գեղջն որ է յոտն Մասեաց, եւ պատմեաց զտեսիլն սքանչելի զոր տեսեալ էր յայնմ գիշերի, այր մին Դաւիթ անուն որ անհոգացեալ էր տալ ողորմութիւն վասն հոգւոյ ծնողին իւրոյ Ղազարու, որոյ բազում ինչս եւ ստացուածս թողեալ էր նմա

2 խոցոտեցին] խոցոտէին B.

les mâchoires, mais il confessa avec hardiesse le Christ. Ensuite on l'étendit sur des braises ardentes, on lui mit un bâillon dans la bouche, on lui piqua la langue avec du fer aigu et on lui trancha la tête sur le feu.

* B p. 237 a. [B * En ce même jour commémoration des saints martyrs Eusèbe, Charalambos, Romanos, Télétius et de sainte Christine (*Khristoneay*).

En ce jour martyre du prince Constant et de sa famille avec lui.

En ce jour commémoration du vardapet Khatchik [1].

Ce bienheureux était du nombre des disciples de nos saints traducteurs Sahak et Mesrop, homme éclairé par le Saint-Esprit, qui, après leur mort, circula en apôtre et prêcha la parole de vie, convertissant de nombreuses personnes à la contrition et à la pénitence. Il était rempli de toute sagesse spirituelle, puissant en paroles et touchait fortement le cœur de ses auditeurs.

Il arriva qu'au jour de la nativité du Christ, étant venu pour prêcher dans l'église du village d'Akori, qui se trouve aux pieds du Massis, et ayant fait le récit d'une vision merveilleuse qu'il avait eue la même nuit, un homme nommé David qui avait négligé de donner l'aumône pour l'âme de son père Lazare qui lui avait laissé beaucoup de biens et des propriétés ainsi qu'à d'autres

1. Diminutif pour Khatchatour, cf. *infra*, p. 1559, l. 4.

եւ այլոց ժամանդաւորաց, առժամայն շարժեալ ի հոգեւոր բանից նորա ի նմին աւուր արար հացկերոյթ մեծ, եւ բաշխեաց առատ ողորմութիւնս աղքատաց եւ եկեղեցական պաշտօնէից :

Եւ ինքն երանելին Խաչատուր անաչառ վարդապետութեամբ անդադար ուսուցանէր զպատուիրանս Աստուծոյ ի քաղաքս եւ ի գիւղս, եւ բարիոք քաղաքավարութեամբ օրինակ զանձն ընծայէր ամենեցուն կեալ առաքինաւէր վարուք : Եւ այսպէս զամենայն աւուրս կենաց իւրոց վաստակեալ ի հոգեւոր մշակութեան լի արդեամբք փոխեցաւ առ Քրիստոս :]

Ամիս Յունիս աւուրս է Լ :

Մարերի ԻԵ եւ Յունիսի Ա : Վարք Մարութայի եպիսկոպոսի :

Սքանչելի եպիսկոպոսն Մարութա էր յաւուրս Թէոդոսի բարեպաշտի, որդւոյն Արկադեայ, եւ Յազկերտի Պարսից արքային : Էր Մարութա զաւակ մեծ իշխանաց ի տղայութենէն սնեալ սրբութեամբ ի հանոյ իւրմէ ի Մարիամայ որ էր դուստր իշխանաց Հայոց, սուրբ եւ առաքինի կին :

Իսկ յորժամ ձեռնադրեցաւ Մարութա եպիսկոպոս՝ գնաց առ թագաւորն Պարսից Յազկերտ, եւ բժշկեաց զդուստր նորա դիւահար : Յաւէր եւ զգլուխ թագաւորին սաստիկ

12 իշխանաց] իշխանաւորի B.

ecclésiastiques, aussitôt touché par ses paroles pleines d'onction, donna le même jour un grand dîner et distribua de larges aumônes aux pauvres et aux ministres de l'église.

Quant à lui, le bienheureux Khatchatour, avec sa doctrine intègre enseignant sans relâche les commandements de Dieu dans les villes et les villages, se donnait comme exemple à tous par sa bonne conduite et sa vie vertueuse. Après avoir travaillé ainsi tous les jours de sa vie dans le labeur spirituel, il reposa plein de mérite dans le Christ.]

Le mois de juin a 30 jours.

25 MARÉRI, 1er Juin.

Vie de l'évêque Maroutha.

Le merveilleux évêque Maroutha vivait aux jours du pieux Théodore, fils d'Arcadius, et du roi de Perse Yazdegerd (*Yazkert*). Maroutha était fils de grands princes; il avait été élevé saintement depuis son enfance par sa tante Marie, qui était fille de princes arméniens et femme sainte et vertueuse.

Lorsque Maroutha fut sacré évêque, il se rendit auprès du roi de Perse Yazdegerd et guérit sa fille possédée du démon. Le roi avait aussi de terribles

* A fol. 271 v° a. յոյժ, եւ աղօթեաց ի * վերայ նորա՝ առժամայն ողջացաւ : Եւ հաւատաց թագաւորն յԱստուած, եւ գաղտ մկրտեցաւ ի սրբոյն Մարութայէ եպիսկոպոսէն, եւ դադարեցոյց զհալածումն ի քրիստոնէից :

Եւ մի ոմն ի մեծ իշխանացն Պարսից կամեցաւ սպանանել զթագաւորն եւ զՄարութայ, եւ փորեաց ի տան իւրում հոր խոր յոյժ, եւ ցցեաց ի նմա սուսերս, եւ պատրաստեաց գգահոյս թագաւորին ի վերայ հորոյն, զի յորժամ բազմեսցի ի վերայ թագաւորն անկցի ի ներքս եւ մեռցի ի սուսերացն. եւ աղաչէր զթագաւորն գալ առ նա ի ճաշ : Եւ գիտացեալ Մարութայ Հոգւով սրբով՝ ասաց թագաւորին զդարանն գործեալ յառնէն : Եւ այրն առէպ աղաչէր զթագաւորն եւ զսուրբն : Եւ գնացեալ թագաւորն եւ սուրբն Մարութա ի տուն իշխանին, եւ տեսեալ զբազմականն մահաբեր հրամայեաց թագաւորն ծառայից իւրոց բազմեցուցանել զիշխանն ի վերայ գահոյիցն եւ նա լայր յոյժ : Եւ նոքա ակամայ ընկեցին զնա ի վերայ բազմականին, եւ անկեալ ի խորխորատն մեռաւ ի սրոցն : Եւ ասէ սուրբն Մարութա. Գուբն զոր փորեաց եւ պեղեաց՝ նոյն ինքն անկաւ ի խորխորատն զոր գործեաց :

Եւ թագաւորն առաւել եւս սիրեաց զայրն Աստուծոյ, եւ ետ նմա պարգեւս
* A fol. 272 v° b. բազումս եւ բաժակ մի ոսկի * լի ոսկւով կնքեալ մատանեաւ արքունի : Եւ սուրբն

2 եւ գաղտ... եպիսկոպոսէն *om.* B || 3 քրիստոնէից] եւ արար սէր ընդ Թէոդոսի կայսերն Յունաց ի ձեռն սրբոյն *add.* B || 10 եւ սուրբն Մարութայ] հանդերձ երանելեաւն B — եւ տեսեալ զբազմականն մահաբեր *om.* B || 13-14 եւ ասէ սուրբն... զոր գործեաց *om.* B || 16 արքունի] արքային B.

* A fol. 271 v° a. maux de tête, il pria * sur lui et le guérit aussitôt. Le roi crut à Dieu, se fit baptiser secrètement par le saint évêque Maroutha et mit fin à la persécution des chrétiens.

Un des grands princes de Perse voulut tuer le roi et Maroutha. Il fit creuser dans sa maison un puits très profond, y fit planter des épées et prépara un trône pour le roi sur le puits, pour que le roi, lorsqu'il se serait assis sur le trône, tombât dans le puits et mourût par les épées. Il pria le roi de venir dîner chez lui. Maroutha, inspiré par le Saint-Esprit, révéla au roi le guet-apens préparé par cet homme. Celui-ci renouvelait incessamment sa prière au roi et au saint. Le roi et saint Maroutha se rendirent à la demeure du prince, mais à la vue du siège mortel, le roi ordonna à ses domestiques d'asseoir sur le trône le prince, qui se mit à pleurer amèrement. (Les domestiques) à contre-cœur le jetèrent sur le siège; il tomba dans le puits et mourut par les épées. Saint Maroutha dit : « *Il est tombé dans le puits qu'il avait creusé* [1] et approfondi. »

Le roi aima de plus en plus l'homme de Dieu, lui donna de nombreux
* A fol. 272 v° b. cadeaux, et une coupe en or * pleine de pièces d'or, scellée de son sceau royal.

1. Ps. vii, 16.

խնդրեաց յարքայէն զի տացէ նմա հրաման յաշխարհէն Պարսից ժողովել զամենայն նշխարս մարտիրոսաց, առաքելոց, մարգարէից եւ զամենայն սրբոց ։ Եւ արքայն ետ հրաման ։ Եւ ժողովեաց ի Պարսից եւ յԱսորեստանեայց եւ ի Հայոց եւ յերկրէն Յունաց թուով երկերիւր հազար ։ Եւ շինեաց քաղաք յերկրին Ծոփաց եւ անուանեաց Քաղաք մարտիրոսաց, որ այժմ կոչի Մուփարղին, եւ շինեաց եկեղեցի մեծ եւ փառաւոր, եւ եդ զնշխարսն ի պարիսպն, յորում անդուստ բազում բժշկութիւնք լինին մինչեւ ցայժմ ։

Եւ կացեալ սուրբն Մարութա մինչեւ ի ծերութիւն հանգեաւ ի Քրիստոս Յունիսի Ա ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն Յուստինոսի Հռոմայեցւոյն եւ վեց ընկերաց նորա ։

Քրիստոսի ծառայն Յուստինոս ի Հռոմայ քաղաքին բազում իմաստասիրական բանս յաստուածային գրոց խօսեցաւ ընդ Ռուստիկոս կռապաշտ եպարքոսն, եւ պատմէր նմա զԱստուծոյ սքանչելիսն եւ զփոխարէն արդարոց յանվախճան ուրախութիւնս ։

Ասէ Ռուստիկոս եպարքոսն. Եթէ չարչարեցից զքեզ եւ հատից զգլուխդ քո ակն ունիս զի ելանես յերկինս ։ Ասէ * Յուստինոս. Գիտեմ որ ամենայն ոք որ համբերէ * A fol. 272 r° a.

1 զամենայն *om.* B || 5 Մուփարղին] Մուփարկին B || 6 բժշկութիւնք] սքանչելագործութիւնք B || 8 Քրիստոս] յամսեանն Մարերի ԻԵ եւ *add.* B || 12 գրոց] պատուիրանաց B.

Le saint pria le roi de lui donner la permission de recueillir dans le pays de Perse tous les restes des martyrs, des apôtres, des prophètes et de tous les saints. Le roi lui accorda la permission. Il recueillit en Perse, en Assyrie, en Arménie et dans le pays des Grecs (des reliques) au nombre de deux cent mille. Il fonda une ville dans la province de Dzopkh et la nomma Ville des martyrs (Martyropolis); elle s'appelle aujourd'hui Moupharghin. Il y fit construire une grande et belle église, déposa les reliques dans les murailles de la ville, et de nombreuses guérisons ont lieu en cet endroit jusqu'aujourd'hui.

Saint Marouthа vécut jusqu'à la vieillesse et reposa dans le Christ le 1er juin.

En ce jour martyre de Justin le Romain et de ses six compagnons.

Justin, le serviteur du Christ, adressa, dans la ville de Rome, bien des paroles de sagesse tirées des écritures divines à Rusticus, l'éparque idolâtre, lui faisant le récit des miracles de Dieu et la récompense des justes dans une joie sans fin.

L'éparque Rusticus lui dit : « Si je te livre à la torture et que je te fasse trancher la tête, espères-tu monter au ciel? » Justin * répondit : « Je sais que * A fol. 272 r° a.

ի սպաս պատուիրանացն Աստուծոյ, երկնային շնորհացն հանդիպի ։ Ասէ եպարքոսն. Կարծես որ ելանես յերկինս եւ բարեացն փոխարէն ընկալցիս ։ Ասէ Յուստինոս. Ոչ միայն կարծեմ այլ եւ ստոյգ գիտեմ որ եթէ վասն Քրիստոսի հաւատոցն քաջութեամբ ջանամ, երկնային աւետեացն հասանեմ ։ Եւ այլ բազում բանիւք խօսեցան ընդ միմեանս ։

Եւ առժամայն հրամայեաց եւ հատին զգլուխ նորա յաղագս խոստովանութեանն Յունիսի Ա, ընդ նմին եւ այլ վեց վկայք Քրիստոսի կատարեցան սրով Քարիտոնս, Քարիտոս, Եւպիտոս, Յերակոս, Պիոնոս եւ Լիբերիանոս ։

* B p. 238 a. [B * Յայսմ աւուր տօն է եւ միւս Յուստինոսի հռետոր փիլիսոփայի եւ մեծի վարդապետի քրիստոնէական հաւատոցն, որ եւ սա եկն ի Հռոմ, եւ անդ կատարեցաւ ։ Եւ սուրբ հօրն Իպատիոսի եպիսկոպոսին ։]

Մարերի ԻԶ եւ Յունիսի Բ ։ Վարք Մովսէսի խափշիկ աւազակին ։

Յաւուրս բարեպաշտ արքային Մօրկայ էր խափշիկ աւազակն ի սահմանս Տանեփայ, անյաղթելի եւ հզօր ի պատերազմի ։ Եւ ի միում աւուր տեսանէ յանուրջս գետ հրեղէն

6 խոստովանութեանն] Մարերի ԻԵ եւ *add.* B.

quiconque patiente jusqu'à la fin dans les commandements de Dieu se rend digne des grâces divines. » L'éparque lui dit : « Crois-tu alors monter au ciel et recevoir la récompense des bonnes œuvres? » Justin lui répondit : « Non seulement je le crois, mais je sais pertinemment que si je résiste vaillamment pour la foi du Christ, j'obtiendrai les promesses célestes. » Ils se dirent encore bien d'autres choses mutuellement.

(L'éparque) ordonna sur-le-champ de lui trancher la tête, pour sa confession, le 1er juin. En même temps que lui furent exécutés par le glaive six autres martyrs du Christ : Chariton, Charitos, Evelpistos (*Evipitos*), Hiérax (*Yerakos*), Pion et Libérien.

* B p. 238 a [B * En ce jour fête de l'autre Justin le rhéteur philosophe et grand docteur de la foi chrétienne, qui lui aussi était venu à Rome et y fut martyrisé. Également (fête) du saint père, l'évêque Hypatius.]

26 MARÉRI, 2 Juin.

Vie de Moïse le Noir, le bandit.

Aux jours du pieux empereur Maurice, il y avait un bandit nègre dans les parages de Tanépha, indomptable et puissant dans les combats. Or, il vit un jour dans son rêve un fleuve de feu qui dévalait et perçut un grand bruit

ընթացս, եւ մեծ հնչիւն ելանէր յընթացից գետոյն. եւ ելեալ չորք խափշիկք ի գետոյն նման նորեան եւ բուռն հարին նմա, եւ կալեալ զհերաց գլխոյն եւ մօրուացն քարշէին զի ընկեսցեն զնա ի գետն ։ Եւ * նա ասէ. Ո՞ր տանիք զիս ։ Եւ նոքա ասեն. Յանշէջ * A fol. 272 r° b.
հուր գետոյն ։ Եւ մին ի նոցանէ ասէ. Ով գերի եւ թշուառական, եթէ լինէիր կրօնաւոր ոչ անկցիս յանշէջ հրեղէն գետն ։

Եւ յահագին հրեղէն գետոյն երկեղէն զարթեաւ, եւ կալաւ զնա ահ մեծ եւ դողումն, եւ ասէ առանձինն. Ով կարող է մեկնել ինձ զահաւոր տեսիլս ։ Եւ ասէ. Երթայց յանապատաւորսն եւ պատմեցից զտեսիլն նոցա, եւ նոքա մեկնեսցեն ինձ զճշմարիտն .

Եւ երթեալ յանապատն եգիտ քարայր մի, եւ եմուտ ի ներքս, եւ տեսանէ մերկ ծերունի ի վերայ ծնկացն կանգնեալ, եւ ձեռքն տարածեալք ի բարձունս, եւ աչքն հայէր ի վեր ։ Կարծեաց եթէ յաղօթս է, եւ բազում ժամանակս կանգնեալ կայր առաջի. եւ յորժամ գիտաց եթէ մեռեալ է, մերձեցաւ եւ առժամայն անկաւ յերկիր, եւ մեռեալ մարմինն տարածեաց զոտսն, եւ զձեռսն խաչանման կալեալ ի վերայ կրծիցն, կափուց զաչս իւր ։

Եւ աւազակն յահէ լեալ ել յայրէն, եւ երթայր ընդ անապատն. եգիտ այլ քարայր եւ եմուտ ի նա. եւ տեսեալ տարածեալ յերկիր մերկ ծերունի մի մեռեալ, որոյ հեր

2 հարին նմա] հարեալ ի նա B || 6 հրեղէն գետոյն *om.* B — ահ] երկիւղ B || 8 պատմեցից] զսքանչելի *add.* B || 9 — p. 1564, l. 2 Եւ երթեալ յանապատն . . . դարձեալ ելից *om.* B.

qui provenait de la course du fleuve. Quatre nègres, lui ressemblant, sortirent du fleuve, le saisirent, et le tenant par les cheveux de la tête et par la barbe, l'entraînèrent pour le jeter dans le fleuve. * Il leur dit : « Où me conduisez-vous ? » Ils répondirent : « Dans les flammes inextinguibles du fleuve. » Cependant un de ceux-là lui dit : « O esclave malheureux, si tu te faisais religieux tu ne tomberais point dans le fleuve aux flammes éternelles. » * A fol. 272 r° b.

S'étant réveillé par l'effroi de l'immense fleuve de feu, il fut saisi d'une grande peur et d'un tremblement, et se dit à lui-même : « Qui donc pourrait m'expliquer cette terrible vision ? » Il se dit : « Je vais aller trouver les anachorètes, je leur raconterai la vision, et ils m'expliqueront la vérité. »

S'étant rendu au désert, il aperçut une grotte; il y pénétra et vit un vieillard nu, dressé sur ses genoux, les mains étendues vers le ciel, les yeux fixés en haut. Il crut qu'il était en prières, et se tint de longues heures debout devant lui; mais lorsqu'il s'aperçut qu'il était mort, il s'approcha de lui et celui-ci tomba à terre aussitôt; alors le corps mort étendit ses pieds, réunit ses mains en croix sur sa poitrine et ferma ses yeux.

Le bandit, pris de peur, quitta la grotte et reprit sa course dans le désert. Il découvrit une autre grotte et y pénétra; là il vit, mort, étendu par terre, un vieillard nu, dont les cheveux de la tête, les poils de la barbe et du

գլխոյն եւ մօրուացն եւ անձինն ծածկէր զամենայն մարմինն, ժպտեցաւ մեռեալն որպէս կենդանի, եւ եբաց զաչսն, եւ դարձեալ եխից :

* A fol. 272 v° a. Եւ * ելեալ անտի գնաց ընդ անապատն, եւ եգիտ այր մի եւ դուռն փակեալ. բախեաց, եւ ելեալ ծերունին եբաց, եւ տեսեալ խափշկին անկաւ յոտս նորա լալով : Ասէ ծերունին. Բարի եկիր մեծ որդեակ իմ, միթէ ահ հրեղէն գետոյն զարհուրեցոյց զքեզ, եւ կամիս գիտել եթէ ո՞յք են մարդակեր սեւքն որք քարշէին զքեզ յայրումն հրոյն : Արդ եթէ կամեցիս փրկիլ յաններելի տանջանացն զղջացիր ընդ ամենայն չարիսն զոր գործեցեր եւ ապաշխարեա, զի այն հրեղէն գետն մեղաւորացն է պատրաստեալ, որ ոչ դառնան եւ ապաշխարեն :

Ասէ աւազակն. Ողորմեա ինձ, զի որպէս տեսանես զիս սեաւ մարմնով նոյնպէս է հոգիս նմին գունով, եւ կարող ես զհոգիս իբրեւ զձիւն սպիտակացուցանել : Եւ եմոյծ զնա յայրն, եւ զգեցոյց նմա մազեղէն եւ խորզ, եւ զտարի մի ուսոյց նմա զկանոն եւ զկարգ եւ զխստակրօն վարս առաքինութեանն : Եւ ելեալ ապա յայրէն գնաց ի ներքսագոյն անապատն շրջէր ընդ անասունս եւ ընդ գազանս խոտաճարակ լեալ :

Իսկ խափշկիկ աւազակն այնչափ արտասուալից ճգնութեամբ ապաշխարեաց, որ

3 այր] քարայր B || 8 զոր գործեցեր] գործոց քոց B || 12 զկանոն եւ զկարգ] զկարգ կանոնաց B || 15 ապաշխարեաց] ապաշխարութեամբ առաքինացաւ B.

corps recouvraient tout le corps. Le mort sourit comme s'il était vivant, rouvrit ses yeux et les referma de nouveau.

* A fol. 272 v° a. Il * sortit de là et continua sa marche à travers le désert. Il découvrit une autre grotte dont la porte était fermée; il frappa et un vieillard vint ouvrir. Le nègre, à sa vue, tomba à ses pieds en pleurant. Le vieillard lui dit : « Sois le bienvenu, mon grand enfant; est-ce que la crainte du fleuve en flammes t'aurait saisi, et veux-tu savoir qui sont ces nègres anthropophages qui t'entraînaient pour être brûlé par les flammes? Eh bien, si tu veux échapper à ces tortures sans rémission, fais un acte de contrition pour toutes les mauvaises actions que tu as commises, et fais pénitence; car ce fleuve de feu est préparé pour les pécheurs qui ne se convertissent point et qui ne font point pénitence. »

Le bandit répondit : « Aie pitié de moi, car comme tu me vois noir de corps, ainsi est mon âme, de la même couleur; et tu peux blanchir mon âme comme de la neige. » (Le vieillard) le fit entrer dans la grotte, le revêtit d'un manteau de poils et d'un sac, lui enseigna durant une année les règles, l'ordre et la conduite austère de la vertu. Puis il quitta la grotte, se rendit plus à l'intérieur du désert où il circulait parmi les bêtes et les fauves, ne se nourrissant que d'herbes.

Quant au bandit nègre, il fit pénitence avec tant de larmes et d'ascé-

ի ժամ աղօթիցն իբրեւ զբոց լինէր ամենայն մարմինն յոտիցն մինչեւ ի գլուխն, * եւ որպէս լար հրեղէն ելանէր աղօթքն ի բերանոյ նորա յերկինս ։ * A fol. 272 v° b.

Եւ յորժամ հանգեաւ անուշահոտ մեռոն հոսէր որպէս քրտունք յանձնէն ։ Եւ հրեշտակ Տեառն ազդեաց ծերունւոյն եւ երթեալ թաղեաց զաւազակն եւ զերկու վաղուց մեռեալ ծերունիսն յիւրաքանչիւր այրին ուր վախճանեցան ։

Յայսմ աւուր տօն է սուրբ առաքելոցն Յասոնի եւ Սոսիպատրոսի ։ Դարձեալ յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոցն Պետրոսի, Դիոնեսիոսի, Անդրէի, Պաւղոսի եւ սրբուհւոյն Քրիստինեայ ։

Պետրոս Քրիստոսի վկայն էր ի քաղաքէն Դամասկոսի, եւ կացեալ առաջի Դեկոսի կռապաշտ իշխանին խոստովանեցաւ զՔրիստոս, եւ բազում գանիւք եւ խիստ հարուածովք եւ չարաչար տանջանօք կատարեցաւ ի Քրիստոս մինչդեռ աղօթքն ի բերանն էր ։

Եւ Դիոնէսիոս զօրական էր ի Միջագետաց, եւ գնաց զկնի Դեկոսի իշխանին յԱթէնս. եւ անդ կալան աղջիկ մի կուսան քրիստոնեայ ամաց վեշտասանից որոյ

3-5 Եւ յորժամ հանգեաւ . . . վախճանեցան] Եւ ի վախճանիլն անուշահոտ քրտունք հոսէին ի նմանէ որպէս մեռոն . եւ ի Տեառնէ ազդումն եղեալ ծերոյն, եւ երթեալ թաղեաց զաւազակն յայրին ուր վախճանեցաւ յամսեանն Մարերի ԻԶ եւ Յունիսի Բ B || 7 սրբոցն] սրբոց վկայիցն B — սրբուհւոյն] սրբուհւոյ կուսին B || 8 Դամասկոսի] Լամսակայ B || 9 կռապաշտ *om.* B — զՔրիստոս] եւ Ափրոդիտեայ կռոցն ոչ զոհեաց *add.* B

tisme qu'aux heures de prières, tout son corps, des pieds à la tête, devenait comme une flamme, * et ses prières sortaient de sa bouche comme une corde de feu vers le ciel. * A fol. 272 v° b.

Lorsqu'il mourut, un baume parfumé se dégagea de son corps comme des gouttes de sueur. L'ange du Seigneur le révéla au vieillard qui vint inhumer le bandit, ainsi que les deux premiers vieillards morts, chacun dans la grotte où ils étaient morts.

En ce jour fête des saints apôtres Jason et Sosipater (*Sosipatrosi*).

Également, en ce jour, martyre des saints Pierre, Denys, André, Paul, et de sainte Christine (*Khristineay*).

Pierre, le martyr du Christ, était de la ville de Damas[1]; mis en présence de Decnos le gouverneur idolâtre, il confessa le Christ. Il fut, après avoir reçu brutalement beaucoup de coups et enduré de cruelles tortures, martyrisé dans le Christ, tandis qu'il avait la prière aux lèvres.

Denys était soldat de Mésopotamie; il avait suivi à Athènes le gouverneur Decnos. Là, on saisit une jeune vierge chrétienne, âgée de seize ans,

1. *Syn. Cp.*, col. 691, a « Lampsaque ».

անուն էր Քրիստինէ, եւ էր յոյժ գեղեցիկ տեսլեամբ ։ Եւ յանձնեաց զնա իշխանն ի Պաւղոս եւ յԱնդրէաս եւ ի Դիոնէսիոս զօրականս, զի պահեսցեն զգուշութեամբ ։ Եւ նոքա ցանկացան կուսի աղջկանն տռփանօք, զորս աստուածիմաստ բանիւք ուսոյց
* A fol. 273 r° a. աղախինն Քրիստոսի, եւ դարձոյց *յաստուածգիտութիւն, եւ ինքն փրկեցաւ անարատ ։

Եւ լուեալ իշխանն հրամայեաց, եւ զԴիոնէսիոս եւ զԱնդրէաս եւ զՊաւղոս քարկոծեցին, եւ բարի խոստովանութեամբ ի Քրիստոս կատարեցան Յունիսի Բ ։

Իսկ սրբուհին Քրիստինէ անկաւ ի վերայ մարտիրոսացն եւ արտասուօք համբուրէր զգարկուածս քարանցն, եւ ասէր. Ով բարի եղբարք իմ, արժանաւորեցէք եւ զիս ընդ ձեզ, եւ ընկալարուք զչարչարակիցս ձեր ։

Եւ հրամանաւ իշխանին մինչդեռ ողբայր ի վերայ սրբոցն հատին եւ զնորա գլուխն եւ զսրբոցն ի միասին ։

Մարերի ԻԷ եւ Յունիսի Գ ։ Վկայութիւն սրբոցն Ղուկիլիանոսի, Կղօդիոսի, Իպատիոսի, Պօղոսի, Դիոնէսիոսի ։

Սուրբ վկայն Քրիստոսի Ղուկիլիանոս քուրմ էր կռոց, եւ էր ծերունի. եւ բնակէր

2 եւ ի Դիոնէսիոս *om.* B || 3 կուսի աղջկանն տռփանօք] Քրիստինէի ի զարդ տռփանաց B — ուսոյց] խրատեաց B || 6 Յունիսի Բ *om.* B || 7 սրբուհին] աղախինն Քրիստոսի B — արտասուօք... քարանցն եւ] զիրկս արկանէր եւ ողբայով B || 8-9 եղբարք... ձեր] տեարք իմ ապրեցայց եւ 'ես ընդ ձեզ, ընկալարո՛ւք եւ զիս առ ձեզ B || 10 մինչդեռ ողբայր ի վերայ սրբոցն *om.* B || 11 եւ զսրբոցն ի միասին] Մարերի ԻԶ եւ Յունիսի Բ B || 12 Ղուկիլիանոսի] ծերունւոյ, եւ սրբուհւոյն Պաւղեայ, եւ չորից մանկանցն *add.* B.

dont le nom était Christine. Elle était fort belle de figure. Le gouverneur la remit entre les mains des soldats Paul, André et Denys, pour la garder avec précaution. Ceux-ci conçurent de mauvais désirs à l'égard de la jeune fille, mais la servante du Christ leur parla en des termes pleins d'une
* A fol. 273 r° a. sagesse divine et les convertit * à la connaissance de Dieu; elle fut sauve et demeura immaculée.

Le gouverneur, l'ayant appris, ordonna de lapider Denys, André et Paul qui furent martyrisés en bonne confession dans le Christ le 2 juin.

Sainte Christine se jeta sur les martyrs, embrassa avec larmes les plaies produites par les pierres et dit : « O mes bons frères, rendez-moi aussi digne comme vous, et accueillez ceux qui ont souffert les tortures avec vous. »

Pendant qu'elle gémissait sur les saints, sur l'ordre du gouverneur, on lui trancha la tête et celle des saints en même temps.

27 maréri, 3 Juin.

Martyre des saints Lucilien, Claude, Hypatius, Paul, Denys.

Le saint martyr du Christ Lucilien était prêtre d'idoles, il était âgé et

արտաքոյ քաղաքին Նիկոմիդեայ, յաւուրս կռապաշտին Լիկիանոսի արքային ։ Եւ եանս զքրիստոնեայսն ի չարչարանս վասն անուանն Քրիստոսի, եկին առ նա սուրբքն եւ քարոզեցին նմա զսքանչելի զօրութիւնն Քրիստոսի, եւ նա հաւատաց եւ եղեւ քրիստոնեայ ։

Եւ երթեալ եկաց առաջի Սեղբիանոսի կոմսին, եւ հաւատով խոստովանեցաւ զՔրիստոս, եւ անգոսնեաց զկուռսն եւ զկոմսն թշնամանեաց ։ Եւ բարկացեալ *հրամայեաց եւ խորտակեցին զկզակսն, եւ հաստ բրօք ջարդեցին զամենայն ոսկերսն, եւ կախեցին զգլխիվայր . եւ սուրբն ամենեւին ի տանջանացն ոչ վշտացաւ ։ * A fol. 273 rº b.

Եւ արկին զնա ի բանդ, եւ մտին առ նա չորք մանկունք, անկան յոտս նորա եւ ասեն . Արա եւ մեզ աղօթս զի այգուցն եւ մեք ընդ քեզ կատարեսցուք, քանզի տեսաք զքեզ ի խաչի, եւ շուրջ զքեւ բազում հրեշտակք, եւ Տէրն մեր եդ ի գլուխդ քո պսակ ։

Եւ այգուցն կացուցին զՂուկիլիանոս տղայօքն յատեանն, եւ խոստովանեցան բարձր

1 Նիկոմիդեայ] երկու ասպարիսաւ *add.* B — Լիկիանոսի] Աւրեղիանոսի B || 2-6 Եւ եանս . . . եւ անգոսնեաց] Եւ ծագեաց լոյս աստուածգիտութեան ի միտս նորա եւ եղեւ քրիստոնեայ ։ Եւ կացուցին առաջի Սեղբիանոսի կոմսին, եւ համարձակ երեսօք խոստովանեցաւ զՔրիստոս ։ Եւ կոմսն բազում խոստմամբք ջանայր դարձուցանել զնա յառաջին հաւատն իւր ի կռապաշտութիւն . եւ սուրբն անգոսնեաց B || 6 բարկացեալ] ի բարկութիւն շարժեալ, եւ նա B || 7 հաստ *om.* B — ջարդեցին զամենայն ոսկերսն] զանձն ջախջախել, եւ իբրեւ զայս արարին B || 8 եւ սուրբն . . . վշտացաւ *om.* B || 9 մանկունք] տղայք B || 10 այգուցն] վաղիւն B || 12 պսակ] եւ սուրբն ուրախ եղեւ . եւ քաջալերեաց զնոսա ի հաւատս *add.* B || 13 այգուցն] վաղիւն B — զՂուկիլիանոս] զնա B — յատեանն] առաջի ատենին B — խոստովանեցան] եւ սուրբն պայծառ ձայնիւ քարոզեաց B.

habitait hors de la ville de Nicomédie aux jours de l'empereur idolâtre Licinius (*Likianosi*). Il vit les chrétiens dans les tortures pour le nom du Christ; les saints vinrent le trouver et lui enseignèrent la merveilleuse puissance du Christ, il crut lui aussi et se fit chrétien.

Il alla se présenter au comte Silvain (*Selbianosi*) et confessa avec foi le Christ, il blâma les idoles et injuria le comte. Celui-ci, *irrité, ordonna de lui briser les mâchoires et de lui rompre tous les os à coups de gros bâtons, ensuite de le suspendre la tête en bas. Le saint ne fut nullement affligé des tortures. * A fol. 273 rº b.

On le jeta en prison. Quatre jeunes enfants, y ayant pénétré, tombèrent à ses pieds et lui dirent : « Prie pour nous aussi, afin que nous soyons martyrisés nous aussi avec toi à l'aube, car nous t'avons vu sur la croix avec de nombreux anges autour de toi et Notre-Seigneur posant une couronne sur ta tête. »

A l'aube, on présenta au tribunal Lucilien avec les enfants; ils confes-

ձայնիւ զմիասնական սուրբ Երրորդութիւնն ։ Եւ կոմսն առաւել մոլեցաւ, եւ ընկէց զՂուկիլէոս տղայօքն ի մէջ բորբոքեալ հրոյ, եւ անձրեւք շիջուցին զհուրն, եւ ելին սուրբքն ողջ եւ անկիզելի ի հրոյն ։ Եւ ի տեղւոջն հատին զչորից մանկանցն զգլուխսն ։

Եւ զսուրբն Ղուկիլիանոս տարան ի Բիւզանդիոն, եւ բեւեռեցին ի վերայ խաչի գլխիվայր, եւ խորտակեցին զձեռսն եւ զոտսն եւ զոլոքսն, եւ զերկուորեակսն ջախջախեցին. եւ կատարեցաւ Յունիսի Գ ։ Եւ տուաւ շնորհս ոսկերաց եւ անուան իւրոյ, որ զամենայն ցաւս անկան որ ի նստոյ տեղին լինի ողջացուցանէ. քանզի սուրբն Ղուկի-
* A fol. 273 v° a. լիանոս նախ քան զկատարելն խնդրեաց * յԱստուծոյ զի ամենայն որ ցաւագնին եւ հաւատով ապաւինին ի բարեխօսութիւն նորա վաղվաղակի բժշկին զօրութեամբն Աստուծոյ ։

Գնացին ոմանք ի զօրականացն առ կոմսն եւ ասեն. Կին մի է քրիստոնեայ որոյ անուն է Պաւղեա, եւ նա միայն զծերունի քուրմն զՂուկիլիանոս դարձոյց ի հաւատս իւր, նոյնպէս եւ զտղայսն. եւ եղեւ նորա որպէս դուստր եւ տղայոցն որպէս մայր, եւ յօժարեցոյց զնոսա մեռանել ։ Եւ բազում անգամ պատուիրեցաք նմա զի դադարեսցէ յայնպիսի գործոյ, եւ ոչ լուաւ, այլ եւ զամենայն արգելեալսն ի բանդին զքրիստոնեայսն կերակրէ եւ սպասաւորէ ։

1-3 մոլեցաւ . . . զգլուխսն] բարկութեամբ մոլեալ, արկ զնա տղայօքն ի մէջ բորբոքեալ հրոյ, եւ էջ յերկնից անձրեւ յոյժ եւ շիջոյց զհուրն. եւ զչորս մանկունսն ի տեղւոջն գլխատեցին B || 4 ի վերայ խաչի] ի խաչ B || 5 զոլոքսն] զծունկսն B || 6 կատարեցաւ] Մարերի ԻԷ եւ *add.* B — Եւ տուաւ . . . զօրութեամբն Աստուծոյ] Եւ արք աստուածապաշտք թաղեցին զնա ի նոյն տեղւոջն, յորմէ բազում բժշկութիւնք լինին ի փառս Աստուծոյ B || 14 զքրիստոնեայսն *om.* B.

sèrent à haute voix la sainte Trinité une personne. Le comte en fut outré encore plus et fit jeter Lucilien avec les enfants dans les flammes d'un feu ardent, mais la pluie éteignit le feu et les saints en sortirent intacts sans aucune brûlure des flammes. On trancha sur place la tête aux quatre enfants.

On conduisit saint Lucilien à Byzance et on le cloua sur une croix la tête en bas, on lui brisa les mains, les pieds et les chevilles, puis on lui écrasa les testicules; c'est ainsi qu'il fut martyrisé le 3 juin. Des grâces furent accordées à ses os et à son nom pour guérir tous les maux engendrés par des tumeurs de l'anus; car saint Lucilien, avant d'être exécuté, avait demandé
* A fol. 273 v° a. * à Dieu que tous ceux qui seront affligés de douleurs et auront recours avec foi à son intercession soient promptement guéris par la puissance de Dieu.

Quelques miliciens, s'étant rendus auprès du comte, lui dirent : « Il y a une femme chrétienne dont le nom est Paule (*Paulea*); c'est elle seule qui a converti le vieux prêtre Lucilien à sa foi, ainsi que les jeunes enfants; elle a été pour lui comme sa fille, et pour les enfants comme une mère; c'est elle qui leur a inspiré le désir de mourir. Souvent, nous lui avons recommandé qu'elle cessât d'agir ainsi, mais elle ne nous a pas écoutés; elle nourrit et sert tous les chrétiens détenus en prison. »

Ասէ ցնոսա Սեղբիանոս. Երդնում յաստուածսն իմ, զի թէ ոչ գտանիցէք փութով եւ ածէք առ իս, զնորա տանջանսն ընդ անձինս ձեր անցուցից ։ Եւ նոքա որպէս քաղցեալ գայլք շրջէին ի քաղաքին եւ մեծաւ յուզմամբ խնդրէին զնա ։ Եւ երթեալք ի տեղին ուր զսուրբն Ղուկիլիանոս խաչեցին գտին զնա յաղօթս, եւ յոյժ խնդացին, զի փրկեցան ի սպառնալեաց կոմսին ։

Կալան զսրբուհին կոյսն եւ արկին շղթայս ի պարանոցն եւ ի ձեռսն, եւ ի քարշ տարան առ կոմսն ։ Եւ յորժամ ետես զնա ասէ. Դու ես Պաւղա, որ զքահանայն Ղուկիլիանոս կախարդութեամբ խաբեցեր, եւ չարաչար ետուր մեռանել ընդ չորս տղայսն ։ Եւ նա ասէ. Ես եմ Պաւղա, հաստատուն հաւատովն Քրիստոսի, դուստր հոգեւոր հօրն իմոյ Ղուկիլիանոսի ։ Կոմսն ասէ. Հաւանեա ինձ եւ զոհեա, զի տեսանեմ զքեզ որ * դեռ եւս հասակաւ աղջիկ ես, եւ ազնուական տեսութեամբ եւ պարկեշտ կոյս, եւ ոչ կամիմ զրկել զքեզ յայսմ կենացս ։ * A fol. 273 v° b.

Իսկ երանելի կինն ամենեւին ոչ հաւանեցաւ եւ ոչ լուաւ նմա ։ Մերկացուցին զնա եւ ուժգին բրօք հարին զթիկունսն մինչեւ կոտորեցաւ ամենայն մարմինն իւր ։ Եւ յաղօթս նորա էջ հրեշտակ յերկնից եւ ողջացոյց զնա, եւ ասէ. Մի երկնչիր ի մարտի-

1 գտանիցէք փութով] գտանէք փութապէս B || 15 էջ հրեշտակ . . . եւ ասէ] առ Աստուած, եւ երեւեցաւ նմա ի տեսլեան հրեշտակ Տեառն եւ զօրացոյց զնա, եւ ասէ B.

Silvain leur répondit : « Je jure par mes dieux que si vous ne la retrouvez pas en hâte et ne me l'amenez point, je vous ferai subir, sur vos personnes, les tortures que je lui ai destinées. » Ceux-ci donc, comme des loups affamés, parcoururent la ville, la cherchant avec beaucoup d'empressement. S'étant rendus à l'endroit où ils avaient crucifié saint Lucilien, ils la trouvèrent en prières, et se réjouirent grandement d'être délivrés des menaces du comte.

Ils se saisirent de la vierge sainte, lui passèrent des chaînes au cou et aux mains et la traînèrent devant le comte. Celui-ci, lorsqu'il l'aperçut, lui dit : « C'est toi, Paule, qui as trompé par sorcellerie le prêtre Lucilien et l'as engagé à mourir avec les quatre jeunes enfants? » Elle lui répondit : « Je suis Paule, ferme dans la foi du Christ, fille de mon père spirituel Lucilien. » Le comte lui dit : « Consens à ce que je te dis et immole, car je vois que tu es * encore par l'âge une jeune fille, noble d'aspect et vierge pudique, et je ne voudrais point te priver de cette vie. » * A fol. 273 v° b.

La bienheureuse femme ne consentit nullement et ne l'écouta point. On la dépouilla de ses vêtements et on lui frappa vigoureusement le dos avec de gros bâtons jusqu'à ce que tout son corps en fût brisé. Pendant qu'elle priait,

րոսութենէ, զի յոյժ աղաչէ զԱստուած հայրն քո սուրբն Ղուկիլիանոս վասն քո, եւ մանկունքն քանզի դու հասուցեր զնոսա այնպիսի փառացն :

Եւ դարձեալ կոմսն կոչեաց առ ինքն զերանելին Պաւղեա եւ ասէ. Հաւանեաց ինձ եւ արա զկամս իմ : Եւ նա անգոսնեաց եւ ի բաց ընկէց զխոստմունս նորա : Եւ հրամայեաց եւ քարիւ ջարդեցին զբերան նորա, եւ արկին ի բանտ : Եւ յաղօթել նորա եկն ձայն առ նա յերկնից եւ զօրացոյց զնա :

Եւ դարձեալ բռնադատեաց զնա կոմսն քաղցրութեամբ եւ աղերսանօք : Եւ ասէ Պաւղեա. Ասացի քեզ բազում անգամ եթէ ոչ թողում զյոյսն իմ զՔրիստոս եւ երկիր պագանեմ պղծոց դիւաց : Ընկեցին զնա ի բորբոքեալ հուր, եւ հրեշտակ Տեառն շիջոյց զհուրն եւ եհան զնա անվնաս, եւ ասէ. Այլ եւս միով տանջանօք կատարեսցիս, եւ եկեսցես յերկնային փառսն, քանզի գրեցաւ անուն քո ի գիրս արդարոց ընդ հօրն քում ընդ սուրբն Ղուկիլիանոսի, եւ մեծապէս փառաւորեսցի անուն քո ի հրեշտակաց եւ ի մարդկանէ, եւ անունդ քո բազում բժշկութիւնս արասցէ հիւանդացն յանբժշկելի ցաւս :

Եւ հրամայեաց կոմսն եւ տարան զնա ի տեղին ուր զսուրբն Ղուկիլիանոս խաչեցին, եւ անդ հատին զգլուխ նորա ի փառս Քրիստոսի օրհնելոյն յաւիտեանս :

5 նորա . . . զօրացոյց զնա] խրում՝ աստուածային ազդեցութեամբն զօրացաւ եւ քաջալերեցաւ B || 7 աղերսանօք] խաստութեամբ B || 9 բորբոքեալ *om.* B — եւ հրեշտակ . . . ցաւս] եւ զօրութեամբն Քրիստոսի պահեցաւ կենդանի B || 14 զսուրբն] սուրբն B — խաչեցին] խաչեցաւ B.

un ange, descendu du ciel, la guérit et lui dit : « Ne crains pas le martyre, car ton père saint Lucilien prie beaucoup Dieu pour toi, ainsi que les jeunes enfants, car c'est toi qui les as fait parvenir à tant de gloire. »

Le comte fit de nouveau venir devant lui la bienheureuse Paule et lui dit : « Consens à ce que je te dis et exécute ma volonté. » Mais elle le méprisa et repoussa toutes ses promesses. Il ordonna alors de lui briser la bouche à coups de pierres et de la jeter en prison. Pendant qu'elle y priait, une voix du ciel se fit entendre à elle et la fortifia.

Le comte renouvela sa pression sur elle avec douceur et supplications. Paule lui dit : « Je t'ai dit plusieurs fois que je n'abandonne pas mon espérance, le Christ, et que je n'adore point les démons immondes. » On la jeta dans une fournaise ardente, mais l'ange du Seigneur éteignit les flammes, l'en fit sortir indemne et lui dit : « Tu vas être martyrisée par une autre torture encore et tu entreras dans la gloire céleste; car ton nom a été inscrit dans le registre des justes avec celui de ton père saint Lucilien, et ton nom sera grandement glorifié par les anges et les hommes ; ton nom opérera beaucoup de guérisons sur les malades affligés de douleurs inguérissables. »

Le comte ordonna de l'emmener à l'endroit où on avait crucifié saint Lucilien, et là on lui trancha la tête, pour la gloire du Christ béni éternellement.

* Մարերի ԻԸ եւ Յունիսի Դ : Վարք երանելւոյն Մետրոփանոսի Բիւզանդիոյ եպիսկոպոսապետին : * A fol. 274 r° a.

Պրոբոսի Հռոմայ թագաւորին եղբայրն Դոմետիանոս երկուս որդիս ունէր. անուն միոյն Պրոբոս եւ երկրորդին Մետրոփանէս : Եւ Դոմետիանոս եղեւ քրիստոնեայ եւ գնաց ի Բիւզանդիա, եւ եգիտ եպիսկոպոս քաղաքին զՏիմոթէոս այր սուրբ եւ առաքինի որ կալաւ զաթոռն ամս երեսուն :

Եւ յետ ննջմանն Տիմոթէոսի ձեռնադրեցաւ յաթոռն Դոմետիանոս եւ կալաւ ամս քսան եւ չորս : Եւ յետ նորա եղեւ եպիսկոպոս որդին Դոմետիանոսի Պրոբոս ամս երկոտասան, եւ յետ նորա եղեւ եպիսկոպոս եղբայրն իւր Մետրոփանէս ամս հնգետասան :

Ի սորա աւուրս մեծն Կոստանդիանոս թագաւորն Հռոմայ գնաց ի Բիւզանդիա, մարտնչիլ ընդ Լիկիանոս անօրէնն : Եւ առեալ խաչ եւ աղօթս ի Մետրոփանոսէ գնաց ի պատերազմ եւ քաջութեամբ յաղթեաց Լիկիանոսի. եւ դարձաւ ի Բիւզանդիա

4 եղեւ քրիստոնեայ] հաւատայ յԱստուած եւ մկրտեցաւ B || 5 քաղաքին *om.* B || 6 առաքինի] քրիստոսասէր B || 7 ձեռնադրեցաւ յաթոռն] նստաւ յաթոռ եպիսկոպոսութեանն B — կալաւ] զվիճակն *add.* B || 9 ամս երկոտասանս] եւ յետ երկոտասան ամաց հանգեաւ B — Եւ յետ նորա . . . իւր] եւ կալաւ զաթոռն իւր եղբայր նորին B || 12 մարտնչել . . . անօրէնն] վասն երթալոյ ի Նիկոմիդիա պատերազմել ընդ Լիկիանոս B — խաչ . . . պատերազմ] զաղօթս Մետրոփանոսի գնաց ի մարտ B.

* 28 MARÉRI, 4 **Juin**. * A fol. 274 r° a.

Vie du bienheureux Métrophane, archevêque de Byzance.

Domèce (*Dometianos*), frère de Probus empereur de Rome, avait deux fils : le nom du premier était Probus, celui du second Métrophane. Domèce se fit chrétien et se rendit à Byzance, où il trouva l'évêque de la ville Timothée [1], homme saint et vertueux qui siégea trente-huit ans.

Après la mort de Timothée, Domèce fut sacré sur le siège, qu'il occupa vingt-quatre ans. Après lui ce fut le fils de Domèce [2], Probus, qui fut évêque pendant douze ans, et après lui ce fut son frère Métrophane qui fut évêque durant quinze ans.

Aux jours de celui-ci, le grand Constantin, empereur de Rome, se rendit à Byzance pour combattre l'impie Licinius (*Likianos*). Il reçut la croix et les prières de Métrophane, partit en guerre et vainquit bravement Licinius. A son

1. Le prédécesseur de Domèce dans les listes patriarcales s'appelle Tito, cf. *Syn. Cp.*, col. 278. Le lapsus du rédacteur arménien est évident.
2. Entre Domèce et Probus il faut intercaler Rufin.

եւ մեծացոյց զքաղաքն պարսպօքն եւ կամարաձածուկ փողոցօք, եւ փոխեաց անդր զԹագաւորութիւնն Հռոմայ ։ Եւ մեծապարգեւ տրօք ուրախացոյց զքաղաքացիսն, եւ անուանեաց զքաղաքն յանուն իւր Կոստանդինուպօլիս ։

* A fol. 274 r° b. Եւ զերանելին Մետրոփանէս հայր իւր անուանեաց, եւ նա * աստուածիմաստ բանիւք զմնացեալսն ի կռապաշտիցն դարձոյց յուղղութիւն ։ Եւ բազում բագինս կործանեաց եւ անչափ նշանս արար Աստուծով, որ գրեալ է ի լիակատար պատմութիւնն իւր ։

Եւ յաւուրսն յայնոսիկ որդին կորստեան Արիոս յայտնեցաւ, եւ զժանկաբուխ հերձուածն սերմանեաց յերկիր ։ Հրամայեաց Թագաւորն զի ամենայն քաղաքաց եւ գաւառաց ժողովեսցին սուրբ հարքն ի Նիկիա Բիւթանացւոց, եւ քննեսցեն զնոր հերձուածն Արիոսի ։ Եւ Մետրոփանէս ծերացեալ եւ տկար մարմնով, ոչ կարաց գնալ ի Նիկիա, այլ առաքեաց իւր փոխան զաւագերէցն իւր զԱղեքսանդրոս, զոր ընդունեցան ամենայն ժողովն ։

Եւ յորժամ կատարեցաւ սիւնհոդոսն էառ Աղեքսանդրոս զտումար հաւատոյն, գնաց առ երանելին Մետրոփանէս. եւ յորժամ ընթերցաւ՝ ընդունեցաւ, եւ ձեռօքն

2 եւ մեծապարգեւ... զքաղաքացիսն *om.* B || 3 զքաղաքն... Կոստանդինուպօլիս] զանուն քաղաքին՝ անուամբն իւրով Կոստանդինու քաղաք B || 4-7 եւ նա աստուածիմաստ... պատմութիւնն իւր *om.* B || 8-9 Եւ յաւուրսն... յերկիր] Եւ յաւուրսն յայնոսիկ երեւեցաւ Արիոս հերձուածողն, որ ի միասնական սուրբ Երրորդութիւնն բանս հայհոյութեան խօսէր B || 9 քաղաքաց եւ *om.* B || 10 սուրբ հարքն] եպիսկոպոսունք B — եւ քննեսցեն... Արիոսի] վասն քննելոյ զԱրիոսի հայհոյութեան վարդապետութիւնն B || 11 տկար] տկարացեալ B — գնալ] երթալ B || 12 իւր] եկեղեցւոյ իւրոյ B — ընդունեցան] ընկալան B || 13 ժողովն] եպիսկոպոսունքն B || 14 կատարեցաւ] եղեւ B.

retour à Byzance, il agrandit la ville (en construisant) des murailles et des rues en arcades et y transféra l'empire de Rome. Il réjouit les habitants par de grandes largesses et appela la ville de son nom Constantinople.

* A fol. 274 r° b. Il appela le bienheureux Métrophane son père; et celui-ci * convertit ce qui restait d'idolâtres par ses paroles inspirées de Dieu. Il détruisit de nombreux autels d'idoles et fit au nom de Dieu de nombreux prodiges, qui sont décrits dans sa vie complète.

C'est dans ces jours-là que le fils de la perdition, Arius, se révéla et sema sur la terre son hérésie (semblable à) un grain niellé. L'empereur ordonna que, de toutes les villes et provinces, les saints pères se réunissent à Nicée de Bithynie pour y examiner la nouvelle hérésie d'Arius. Métrophane, vieilli et faible de corps, ne put se rendre à Nicée, mais il y envoya comme suppléant son protoprêtre Alexandre, que le concile accepta à l'unanimité.

Le synode terminé, Alexandre prit le symbole de la foi, retourna auprès du bienheureux Métrophane qui, après l'avoir lu, l'accepta, y souscrivit de sa

իւրով գրեաց, եւ հաստատեաց, եւ նզովեաց եւ արտաքսեաց։ Եւ առաքեաց զԱղեքսանդրոս ի քաղաքս եւ ի գաւառս վիճակին իւրոյ ի քարոզել եւ հաստատել զուղղափառ դաւանութիւնս։

Իսկ թագաւորն Կոստանդիանոս զամենայն եպիսկոպոսունս տարաւ ի քաղաքն իւր, եւ օրհնեցին զթագաւորութիւնն իւր եւ զքաղաքն։ Եւ գնացին առ երանելին Մետրոփանէս, գտին զնա ծերացեալ ի վերայ * մահճաց, երկիր պագին նմա եւ ողջունեցին։ * A fol. 274 vº a. Նոյնպէս եւ թագաւորն անկաւ ի վերայ լանջացն, եւ համբուրեաց զգլուխն եւ զբերանն եւ զալիս մօրուացն եւ ասէ. Ահա հայր իմ հոգեւոր, ծերութիւնդ եւ տկարութիւնդ զփոխումն քո գուշակեն, հրամայեա մեզ եթէ յետ քոյ զո՞ թողուս փոխան յաթոռ քահանայապետութեան։ Եւ նորա համբարձեալ զձեռս իւր ի վեր ասէ. Օրհնեալ է Աստուած, որդեակ իմ արքայ, եւ դուք աթոռակիցք իմ սուրբ քահանայապետք, քանզի խնդրեցի յԱստուծոյ եւ երեւեցոյց ինձ Տէր թէ ո՛վ նստելոց է յիմոյ փոխան յաթոռ իմ, դարձեալ եւ զնա որ յետ նորա է նստելոց։

Եւ նոքա հարցին եթէ Զո՞րս յայտնեաց քեզ Աստուած։ Եւ նա ասէ. ԶԱղեքսան-

2 վիճակին իւրոյ *om.* B — ի քարոզել . . . դաւանութիւնս] քարոզէր եւ հաստատէր զուղղափառութեան դաւանումն B || 4 տարաւ] ժողովեցն կոչեաց B || 5 գնացին] մտեալ B || 6 ծերացեալ . . . մահճաց] ի մահիճս անկեալ եւ յոյժ տկարացեալ ի ծերութենէն B || 7 թագաւորն] երկիր եպագ եւ համբուրեաց զնա, եւ պատմեցին նմա զեղեալսն ի Նիկիա. եւ նա դարձեալ զոհութեամբ օրհնեաց զնոսա։ Եւ թագաւորն *add.* B || 8 զալիս մօրուացն] զմօրուսն B — ծերութիւնդ] յոյժ ծերացար. եւ ցաւք B || 10 համբարձեալ] տարածեալ B || 11 արքայ . . . յԱստուծոյ] եւ աթոռակիցք, զի ոչ եմ դադարեալ ի խնդրելոյ B || 14 հարցին] հարցանէին B — զո՞րս] զո՞վ B.

propre main et le confirma; il anathématisa Arius et l'expulsa. Il envoya ensuite Alexandre dans les villes et les provinces de son diocèse pour y prêcher et affermir la doctrine orthodoxe.

L'empereur Constantin fit venir tous les évêques dans sa ville, ceux-ci bénirent son royaume et sa ville. Ils se rendirent ensuite auprès du bienheureux Métrophane, qu'ils trouvèrent vieilli et couché dans * son lit; ils se prosternèrent devant lui et le saluèrent. L'empereur également se jeta sur sa poitrine, lui baisa la tête, la bouche et la barbe chenue, en disant : « Mon père spirituel, comme ta vieillesse et ta faiblesse annoncent ton trépas, donne-nous tes ordres (pour savoir) qui tu désignes après toi au siège pontifical. » Il éleva ses mains en haut et dit : « Béni soit Dieu, empereur mon fils, et vous, tous mes collègues les saints pontifes que voici; j'ai demandé à Dieu, et le Seigneur m'a révélé celui qui siégera sur mon trône à ma place, et même celui qui siégera après lui. » * A fol. 274 vº a.

On lui demanda alors : « Qui sont ceux que Dieu t'a révélés? » Il répon-

զորս գաւազերէց եկեղեցւոյս զոր իմ փոխան առաքեցի առ ձեզ : Եւ նոքա ամենեքեան վկայեցին եթէ Արժանի է Աղեքսանդրոս այդմ գործոյ. ասա մեզ եւ ով է որ յետ նորա նստելոց իցէ : Ասէ Մետրոփանէս. Պաւղոս ընթերցող դպիրն իմ : Ասէ եւ ցհայրապետն Աղեքսանդրու. Եցոյց ինձ Աստուած եւ որ զկնի քոյ նստելոց է յաթոռն քո : Եւ նա եհարց թէ ով իցէ. ասէ Մետրոփանէս. Աթանասիոս նախասարկաւագն քո, նա հովուեսցէ ուղղափառութեամբ զժողովուրդս քո որ յԱղեքսանդրիա եւ բազում
* A fol. 274 v° b. * աշխատանաց եւ հալածանաց հանդիպեսցի ընդ դպրիս իմոյ Պաւղոսի :

Եւ զայս ասացեալ հրամայեաց եւ իջուցին զնա մահճօքն յեկեղեցին, եւ կացեալ զնա եպիսկոպոսացն ի վերայ ոտից իւրոց՝ մատոյց զաստուածային խորհուրդ պատարագին, եւ հաղորդեցաւ ինքն եւ թագաւորն եւ ամենայն եպիսկոպոսունքն ի ձեռանէ նորա : Եւ ուրախացեալք ի միասին գոհացան զԱստուծոյ ընդ միաւորութիւն հաւատոյն եւ ընդ անկումն Արիոսի :

Եհան զպատուական եմիփորոնն իւր եւ եդ ի վերայ սուրբ սեղանոյն, եւ ասէ ցեպիսկոպոսունսն. Ահա եղբարք իմ սիրելիք եւ աթոռակիցք իմ, ժամ փոխման իմոյ հասեալ է, եւ կոչէ զիս հովուապետն Քրիստոս, եւ գնամ ի ճանապարհ հարց իմոց : Աղաչեմ զձեզ անսացէք առ իս յետ ննջման իմոյ ինն օր, մինչեւ գայցէ Աղեքսանդրոս

1-2 առ ձեզ ... գործոյ] ի ժողով. եւ այժմ մեծաւ աշխատութեամբ շրջի ընդ ամենայն քաղաքս եւ ի գաւառս իմով հրամանաւ, եւ քարոզէ եւ ուսուցանէ զուղղափառ հաւատն Քրիստոսի, եւ զԱրիոսի հերձուածն յամենայն տեղեաց հալածական առնէ : Եւ նոքա ասեն. Արժանի է B || 13 Եհան] Եւ հանեալ B || 14 սիրելիք *om.* B — ժամ փոխման] ժամանակ փոխելոյ B || 16 առ իս յետ] աստ զկնի B — մինչեւ ... քարոզութենէն] զի մինչեւ գայն օր հասեալ լինի աստ Աղեքսանդրոս B.

dit : « Alexandre le protoprêtre de mon église, que j'ai envoyé comme mon suppléant auprès de vous. » Tous ensemble témoignèrent et dirent : « Alexandre est digne de cette place. Dis-nous, qui siégera après lui ? » Métrophane répondit : « Paul le clerc, mon lecteur. » Il dit ensuite au patriarche d'Alexandrie : « Dieu m'a révélé celui qui siégera sur ton trône après toi. » Celui-ci lui ayant demandé qui c'était, Métrophane lui répondit : « Athanase ton archidiacre. Il gouvernera avec orthodoxie tes fidèles à Alexandrie et il
* A fol. 274 v° b. subira beaucoup * de peines et de persécutions, ainsi que mon clerc Paul. »

Après avoir dit cela, il ordonna de le descendre sur sa couchette à l'église; les évêques le soutinrent sur pieds et il offrit le mystère divin du sacrifice; il communia lui-même, puis l'empereur et tous les évêques communièrent de sa main. Tous se réjouirent ensemble en rendant grâces à Dieu de l'unification de la foi et de la chute d'Arius.

(Métrophane) quitta son précieux omophorion, le posa sur le saint autel et dit aux évêques : « Voici, mes chers frères et collègues, l'heure de ma mort arrivée ; le Christ, chef des pasteurs, m'appelle et je vais sur le chemin de mes pères. Je vous prie de rester auprès de moi après ma mort durant neuf jours,

ի քարոզութենէն, եւ ձեռնադրեցէք զնա եւ նստուցէք յաթոռ իմ, եւ ապա եւ դուք երթիջիք ի վիճակս ձեր ։

Եւ կալեալ զձեռանէ նորա տարան զնա ի սենեակն իւր, եւ անկեալ ի մահիճս իւր փառաւորեաց զԱստուած եւ աւանդեաց զհոգին իւր ի Յունիսի Դ ։

Եւ ամենայն եպիսկոպոսունքն հանդերձ թագաւորաւն սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ եւ արտասուօք հանգուցին զմարմինն ի տապանս հայրապետացն, եւ * տօնեցին զօր ննջման նորա մեծաւ պայծառութեամբ ։ * A fol. 275 rº a.

Եւ յետ ինն աւուրն եկն Աղեքսանդրոս ի քարոզութենէն, եւ ձեռնադրեցին զնա եպիսկոպոսունքն հայրապետ Կոստանդինուպօլսի, եւ նստուցին յաթոռն, եւ ամենեքեան հանդերձ թագաւորաւն երկիր պագին նմա ։ Եւ կարգ սահմանեցին որ առանց երից աթոռոցն Հռոմայ, Անտիոքայ եւ Աղեքսանդրու հայրապետացն՝ Կոստանդինուպօլսոյ յաթոռն ոչ ոք ձեռնադրեսցի ։

Եւ ողջունեցին զտապան սրբոյն Մետրոփանայ եւ զթագաւորն, եւ գնացին իւրա-

2 երթիջիք] խաղաղութեամբ *add.* B || 3-4 Եւ կալեալ ... Յունիսի Դ] Եւ զայս ասացեալ՝ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Մարերի ԻԸ եւ Յունիսի Դ B || 5 օրհնութեամբ] եւ երգով զուարթութեամբ եւ *add.* B || 6 հանգուցին] զպատուական *add.* B — եւ տօնեցին ... պայծառութեամբ *om.* B || 8 Եւ յետ ... եկն] Եւ ի կատարել զինօրեայ յիշատակ սուրբ հայրապետին Մետրոփանայ եկաւ B || 9 եպիսկոպոսունքն՝ հայրապետ] ամենեքեան՝ եպիսկոպոսապետ B || 9 — p. 1576, l. 2 եւ նստուցին ... յաւիտեան] եւ որ երբեմն եպիսկոպոսապետն էր Բիւզանդիոյ՝ յայնժամ եղեւ պատրիարքարան Կոստանդինուպօլիս ի չորեք հարիւր ամին եւ ութ սուրբ հայրապետացն . եւ նստուցին զնա յաթոռն ։ Եւ ամենեքեան հանդերձ թագաւորաւն երկիր պագին նմա, եւ ողջունեցին զտապան սրբոյն Մետրոփանեայ . եւ գնացին իւրաքանչիւր յաթոռս իւրեանց B.

jusqu'à ce qu'Alexandre soit revenu de sa prédication; vous le sacrerez et l'introniserez sur mon siège, puis vous partirez pour vos diocèses. »

Ils le prirent par la main, le conduisirent à sa chambre; il regagna son lit, glorifia Dieu et rendit son âme le 4 juin.

Tous les évêques avec l'empereur déposèrent son corps avec des psalmodies, des bénédictions et des larmes dans le tombeau des pontifes et * fêtèrent le jour de sa mort avec grande solennité. * A fol. 275 rº a.

Neuf jours après, Alexandre étant de retour de sa prédication, les évêques le sacrèrent patriarche de Constantinople, l'intronisèrent sur le siège et tous avec l'empereur se prosternèrent devant lui. Ils instituèrent cette prescription que personne ne serait sacré sur le siège de Constantinople sans (l'assentiment) des patriarches des trois sièges de Rome, d'Antioche et d'Alexandrie.

Ils saluèrent le tombeau de saint Métrophane, et l'empereur, puis retour-

քանչիւր ի վիճակս իւրեանց փառաւորելով զՀայր եւ զՈրդի եւ զսուրբ Հոգին այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս :

Յայսմ աւուր վկայաբանութիւն Եւսեբիոսի :

Քրիստոսի վկայն Եւսեբիոս քրիստոնեայ էր ի Փիւնիկեցւոց երկրէն, եւ անօրէն ժողովուրդքն կալան զնա եւ տարան առաջի իշխանին. եւ նախ քան զհարցանելն խոստովանեցաւ զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած, եւ զկուռսն անարգեաց եւ զկռապաշտսն : Կախեցին զնա մերկ զփայտէ, եւ երկաթի քերչօք զամենայն մարմինն քերեցին, եւ ապացեալ աղիւ զխոցս լցին եւ զարձեալ մազեղէն խարզով օրրեցին, եւ ի տանջանս հատին զգլուխ նորա Յունիսի Դ :

* A fol. 275 r° b.

* Մարերի ԻԹ եւ Յունիսի Ե : Վկայաբանութիւն սուրբ եպիսկոպոսին Դորոթէոսի :

Սուրբ եպիսկոպոսն Դորոթէոս էր ի ժամանակս անօրէն արքային Դիոկղետիանոսի, եւ վասն հալածանաց անօրինացն եթող զբնակութիւն իւր եւ գնաց յԵսիուպօլիս եւ անդ փրկեցաւ :

10 Վկայաբանութիւն ... Դորոթէոսի] Վկայութիւն սուրբ քահանայապետին մեծի հօրն մերոյ սրբոյն Դորոթէոսի եպիսկոպոսի Տիւրացւոց B || 11 եպիսկոպոսն *om.* B — Դորոթէոս] որ ի հայ լեզու պարգեւ Աստուծոյ թարգմանի, եպիսկոպոս Տիւրոսի *add.* B — անօրէն ... Դիոկղետիանոսի] կռապաշտ թագաւորացն Դիոկղետիանոսի եւ Մաքսիմիանոսի B || 12 անօրինացն *om.* B — յԵսիուպօլիս] յՈդիսուպօլիս B — փրկեցաւ] ի թաքստեան *add.* B.

nèrent chacun dans son diocèse en glorifiant le Père, le Fils et le Saint-Esprit, maintenant et toujours et dans l'éternité.

En ce jour martyre d'Eusèbe.

Le martyr du Christ Eusèbe était un chrétien du pays de Phénicie; des impies s'emparèrent de lui et le conduisirent devant le gouverneur. Avant que celui-ci l'eût interrogé, (Eusèbe) confessa le Christ vrai Dieu, méprisa les idoles et les idolâtres. On le suspendit nu à un arbre et on lui laboura tout le corps avec des onglets de fer, puis on lui remplit les plaies de sel fin et on les frotta avec une étoffe de poil. Pendant cette torture on lui trancha la tête le 4 juin.

* A fol. 275 r° b.

* 29 MARÉRI, **5 Juin.**

Martyre du saint évêque Dorothée.

Le saint évêque Dorothée (*Dorotheos*) vivait aux jours de l'empereur impie Dioclétien. Il quitta sa demeure à cause des persécutions des impies, se rendit à Essioupolis [1] et s'y mit en sûreté.

1. *Syn. Cp.*, col. 731, porte Odyssopolis.

Եւ յետ մահուան թագաւորաց կռապաշտիցն գնաց ի քաղաքն իւր ի Տիւրոս, եւ ուղղափառութեամբ ուղղեաց զվիճակն իւր, մինչեւ ի ժամանակս ուրացողին Յուլիանոսի, զոր եւ նա ոչ յայտնապէս այլ սատանայական հնարիւք գաղտնութեամբ մատնէր զքրիստոնեայսն ի չարչարանս եւ ի մահ ։

Եւ երանելին Դորոթէոս գնաց յԵդեսիա, եւ անդ կալաւ զնա անօրէն իշխան քաղաքին, եւ բազում նեղութիւնս եւ չարչարանս եւ զժնդակ տանջանս կրեաց վասն խոստովանութեան հաւատոյն Քրիստոսի ։ Եւ ի խորին ծերութիւն հասեալ մարտիրոսացաւ վասն Քրիստոսի Յունիսի Ե ։

Եւ բազում ճառս գրեաց հռոմայեցերէն եւ յունարէն գրով եւ բանիւ ի հաւատս ուղղափառս ։ Եւ յորժամ հանգեաւ ի Քրիստոս էր ամաց հարիւր եւ եօթանց ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն Փիլիմոնի առաքելոյն եւ Նիկանդրոսի եւ Մարկիանոսի ։

Սոքա զօրականք էին Դեկոսի ամբարիշտ արքային, եւ էին քրիստոնեայ հաւատով ։

1 գնաց] դարձաւ B || 2 զվիճակն] զվարս B — ուրացողին] ուրացող արքային B || 3 գաղտնութեամբ] գաղտաբար B || 4 չարչարանս] տանջանս B || 5 յԵդեսիա] յԵդեսացւոցն B — կալաւ . . . քաղաքին] կալան զնա անօրէն իշխանք ամբարիշտ արքային B || 6 եւ զժնդակ տանջանս *om.* B || 7 մարտիրոսացաւ . . . Յունիսի Ե] մարտիրոսութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Մարերի ԻԹ եւ Յունիսի Ե B || 9 ի հաւատս ուղղափառս *om.* B || 10 ի Քրիստոս] երանելին B || 11 առաքելոյն] եօթանասնիցն *add.* B — Մարկիանոսի] Ապողոնոսի, Լէոնդիոսի, Արիու, Դորգիու, Խպերիքիու, Սելինիայու, Իրինիսի եւ Պամփոնոսի *add.* B || 12 Դեկոսի . . . արքային *om.* B.

Après la mort des empereurs idolâtres, il retourna à sa ville de Tyr, gouverna avec orthodoxie son diocèse jusqu'aux jours de Julien l'apostat, qui, lui aussi, livrait les chrétiens aux tortures et à la mort, non manifestement mais secrètement, avec des ruses sataniques.

Le bienheureux Dorothée partit pour Édesse, où l'impie gouverneur de la ville le saisit, le soumit à beaucoup de peines, de souffrances et de cruelles tortures, pour sa confession de la foi du Christ. Parvenu à une vieillesse très avancée, il fut martyrisé pour le Christ le 5 juin.

Il composa de nombreuses homélies par écrit et oralement en latin et en grec sur la foi orthodoxe. Il avait cent sept ans lorsqu'il reposa dans le Christ.

En ce jour martyre de l'apôtre Philémon, de Nicandre et de Marcien.

Ceux-ci étaient soldats de Dèce, l'empereur impie; ils étaient de foi chré-

* A fol. 275 v° a. Եւ Մաքսիմիանոս * դատաւորն բազմահնար տանջանօք չարչարեաց զնոսա երկիր պագանել եւ զոհել կռոցն : Եւ սուրբքն իբրեւ յամուր պարիսպ ամրացեալք էին ի սէրն Աստուծոյ, եւ բազում ժամանակս արգելեալ կային ի բանդի կրկին շղթայիւք. եւ ապա հանին ի բանդէն եւ հրով եւ սրով կատարեցան Յունիսի Ե :

* B p. 243 b. [B * Յայսմ աւուր յիշատակ երանելւոյն Յակոբայ եպիսկոպոսի Սրճեցւոյ :

Սա անդստին ի մանկութենէ փայլէր սրբասէր վարուք եւ հոգեձիր շնորհօք եւ իմաստութեամբ : Եւ ի զարգանալ հասակաւ զարգանայր եւ ինքն աստուածահաճոյ առաքինութեամբ եւ գիտութեամբ : Գրեաց ճառս բազումս շնորհալից բանիւք եւ քարոզս հոգեշարժս :

Եւ ի ժամանակս թագաւորին Հոռոմոց Յուստինիանոսի էր եպիսկոպոս Սրուճ քաղաքի Ասորւոց, եւ ի խաղաղութեան ունէր զվիճակ իւր, ուսուցանելով զժողովուրդս իւր ողջամիտ վարդապետութեամբ : Ունէր եւ զհոգի մարգարէութեան եւ նշանագործութեան, որով եւ եղեւ անուանի ի կողմանս յայնոսիկ : Եւ կատարեալ զաւուրս իւր անդադար քարոզութեամբ լի արդեամբք փոխեցաւ առ Աստուած :]

1 Մաքսիմիանոս] Մաքսիմոս կայսրն B — չարչարեաց ... Յունիսի Ե] նեղեաց զնոսա զի ուրասցին զՔրիստոս եւ ոչ կարաց, այլ ծանուանալ իբրեւ զպարիսպ ամրանային ի սէրն Աստուծոյ : Եւ ի բանդի կապանօք արգելին զնոսա, եւ ապա հանին ի բանդէն. եւ տանջանօք բռնադատէին զնոսա զոհել կռոցն եւ ոչ կարացին հաւանեցուցանել զնոսա. եւ ապա հատին զգլուխս նոցա Մարտի ԻԹ եւ Յունիսի Ե, վասն անուանն Քրիստոսի B.

* A fol. 275 v° a. tienne. Le juge * Maximien leur fit endurer des tortures nombreuses et variées pour qu'ils adorassent les idoles et leur immolassent des sacrifices. Mais les saints étaient fortifiés dans l'amour de Dieu comme dans une forteresse solide, et restèrent de longs jours détenus en prison, attachés avec de doubles chaînes.

Ensuite on les fit sortir de la prison et on les martyrisa par les flammes et par le glaive le 5 juin.

* B p. 243 b. [B * En ce jour commémoration du bienheureux Jacques, évêque de Saroug.

Dès son enfance, il brilla par une conduite sainte, des grâces spirituelles et une (grande) sagesse. Au fur et à mesure qu'il grandissait, il se développa en vertus agréables à Dieu et en science. Il composa de nombreuses homélies pleines de paroles gracieuses et des sermons qui touchaient le cœur.

Il était évêque de la ville de Saroug en Syrie, aux jours de l'empereur grec Justinien, et maintenait en paix son diocèse, enseignant à ses fidèles la saine doctrine. Il possédait aussi l'esprit prophétique et le don des miracles qui le rendirent célèbre dans ces contrées-là. Après avoir accompli ses jours dans une prédication incessante, il trépassa à Dieu plein de mérites.]

Մարերի Լ. եւ Յունիսի Զ ։ Վարք երանելոյն Եւսիքիոսի անապատականի ։

Այս երջանիկ հայրս մեր Եւսիքիոս էր ի քաղաքէն Ադրիանուպօլսի, այր բարեմիտ, հեզ եւ խոնարհ ։ Եւ խորհեցաւ միայն առանձինն բնակել եւ ծառայել Տեառն . եւ գնաց ի սահմանս Արդասոնի, ի լեառն Մանոսի . եւ յորժամ մերձ եղեւ ի լեառն դեւքն որ ի լերինն էին, մտին յերկու մարդ ի Յովհաննէս եւ ի Ղարդոն, եւ եկին ընդ առաջ Եւսիքիոսի, հարցին, զնա . Ո՞ւր երթաս հայր ։ Եւ նա ասէ ի լեառն յոր երթալոցն էր ։ Ասեն դեւքն ի բերանոյ երկուց արանցն . Այն տեղին գազանաց է տեղի, եւ բազում աւազակք բնակեալ են անդ ։ Ասէ Եւսիքիոս ։ Ես չարագործ եմ, եւ պարտ է ինձ անդ մեռանել, եւ ի մահուանէ ընդէ՞ր փախիցեմ ։ Ասեն դեւքն . Եթէ ի յաւազակացն չերկընչիս, ի գազանացն երկի՛ր ։ Եւ առաջնորդեցին նմա յայլ լեառն որոյ անուն Մահինոս ։

1 Վարք ... անապատականի] Վարք սուրբ հօրն մերոյ երանելոյ ճգնաւորին Սուքիանոսի Անապատացոյ մեծ անապատականին B || 2 Այս] երանելի եւ *add.* B — Եւսիքիոս] Սուքիանոս B — Ադրիանուպօլսի] Ադրապլինոյ B — բարեմիտ] բարի B — եւ խոնարհ *om.* B || 3 բնակել] կալ B || 4 Եւ գնաց] Եւ յայնուժամ եղեւ նմա առ յԱստուծոյ երթալ ի կողմանս ծովեզերին B — ի լեառն Մանոսի հարցին զնա] ի լերինս Մայանոսի ։ Եւ մինչդեռ յուղի անկեալ երթայր ընդ առաջ եկեն նմա դիւահարք երկու, որոց անուանք էին Յովհաննէս եւ Եղարիոն, եւ հարցանէին զնա B || 7 դեւքն ի բերանոյ երկուց արանցն] դիւահարքն B — բազում ... անդ] աւազակաց բնակարան է B || 8 պարտ] արժան B || 9 դեւքն] դիւահարքն B — յաւազակացն] մահուանէ B || 10 եւ առաջնորդեցին ... Մահինոս] եւ թելադրութեամբ դիւին կամէին առաջնորդել նմա յայլ տեղի B.

30 MARÉRI, 6 Juin.

Vie du bienheureux Hésychius l'anachorète.

Ce bienheureux Hésychius, notre père, était de la ville d'Andrinople [1], homme bienveillant, doux et humble. Il songea à vivre seul et à servir le Seigneur; il se rendit dans les parages d'Ardasson [2], à la montagne de Manos [3], et lorsqu'il fut arrivé près de la montagne, des démons qui étaient dans la montagne entrèrent dans le corps de deux hommes, Jean et Hilarion (*Lardon*), qui vinrent au-devant d'Hésychius et lui demandèrent : « Où vas-tu, père? » Il leur indiqua la montagne où il se rendait. Les démons lui dirent par la bouche des deux hommes : « Cet endroit est le repaire des bêtes fauves, et beaucoup de brigands y habitent. » Hésychius leur répondit : « Je suis un malfaiteur et je dois y mourir; pourquoi fuierais-je la mort? » Les démons lui dirent : « Si tu n'as pas peur des brigands, crains au moins les fauves. » Et ils le conduisirent à une autre montagne dont le nom était Mahinos.

1. *Syn. Cp.*, col. 673, donne Ἀδραπηνῶν πόλις, en Arménie. — 2. *Syn. Cp.*, τὰ πρὸς θάλασσαν μέρη. — 3. Cette forme et celle qui se trouve plus bas « Mahinos » proviennent toutes deux du nom que *Syn. Cp.* présente au génitif Μαιῶνος.

* A fol. 275 v° b.

* Եւ ապա ծանեաւ Եսիւքիոս զխարդախութիւն դիւացն, եդ զձեռն ի վերայ արանցն եւ աղօթիւք հալածեաց զդեւսն ։ Եւ գնաց ի լեառն ուր յայտնեաց նմա Աստուած, եւ առեալ բահ ցանեաց ոսպն եւ տնկեաց բոյս, եւ գնացին կաքաւք ուտել զբոյսն եւ մեռան ի տեղւոջն եւ ի վաղիւն եւես Եսիւքիոս զկաքաւսն մեռեալ ի պարտիզին, ասէ զուարթ երեսօք. Ընդէ՞ր ուտէք զվաստակս իմ, գնացէք աստի վայրի տեղւոջէս ։ Եւ առժամայն կենդանացան եւ թռան կաքաւքն, եւ այլ ոչ անցին ի տեղին յայն ։

Եւ յետ ժամանակաց էջ ի լեռնէն եւ գնաց յայլ լեառն, մերձ յաղբիւր մի, եւ շինեաց անդ եկեղեցի յանուն սուրբ առաքելոյն Անդրէասայ ։ Եւ գնաց առ նա այր մի հանդերձ կնաւն եւ դստերաւն իւրով որ լլկէր ի դիւէ, եւ եդ ձեռս երանելին եւ առժամայն հալածեցաւ դեւն, եւ աղջիկն ողջացաւ, եւ ասէ. Ակն ունիմ ողորմութեանն Աստուծոյ, որ յետ մահուանն իմոյ վանք լինի տեղիս այս եւ եկեղեցի, եւ զամենայն դիւական գործակցութիւն հալածեն ի տեղւոջէն յայնմանէ ։

1 Եսիւքիոս] սուրբն՝ հոգւով B — զխարդախութիւն] զնենգութիւն B — դիւացն *om.* B — արանցն] նոցա B || 2 յայտնեաց] յայտնեցաւ B — Աստուած *om.* B || 3 ոսպն] ունդ B — եւ գնացին կաքաւք... տեղին այն] եւ եկաց անդ առաքինի վարուք եւ բազում ճգնութեամբ, եւ Աստուած փառաւորեաց զնա սքանչելեօք B || 7 յայլ... աղբիւր մի] մերձ ի ջուր B || 8 յանուն... Անդրէասայ] զսուրբն Անդրէաս B || 9-10 հանդերձ... ողջացաւ] եւ կինն իւր ունելով ընդ ինքեանս զդուստրն իւրեանց այսահար ի դիւէն ալէկոծեալ. իսկ նա զաղջիկն ողջացոյց B || 10 ողորմութեանն Աստուծոյ] յԱստուած B || 11 վանք] կանանց *add.* B — եւ եկեղեցի *om.* B || 12 — p. 1581, l. 2 ի տեղւոջէն... զարջարն *om.* B.

* A fol. 275 v b.

* Hésychius reconnut alors la ruse des démons, imposa ses mains aux hommes et en chassa les démons par ses prières. Il se rendit ensuite à la montagne que Dieu lui avait révélée, prit une bêche, sema des lentilles et planta des plantes. Des perdrix étant venues manger ces plantes, elles crevèrent sur place; le lendemain Hésychius, ayant découvert les perdrix mortes dans le jardin, dit avec un sourire sur le visage : « Pourquoi venez-vous manger le fruit de mon travail? Allez-vous-en de cet endroit sauvage. » Les perdrix reprirent vie aussitôt, s'envolèrent et ne repassèrent plus par cet endroit.

Un certain temps après cela, il descendit de cette montagne et se rendit à une autre montagne auprès d'une source, où il construisit une église au nom du saint apôtre André. Un homme vint le trouver accompagné de sa femme et de sa fille tourmentée par le démon; le bienheureux imposa ses mains, le démon fut chassé aussitôt et la jeune fille fut guérie. Il dit : « J'espère que, par la miséricorde de Dieu, cet endroit deviendra, après ma mort, un couvent et une église, qui chasseront de cet endroit toutes les coopérations démoniaques. »

Հանդիպեցաւ արջառոյ միոյ որոյ բեկեալ էր ոտքն եւ մէջքն, եւ արարեալ ի վերայ զնշան սրբոյ խաչին ողջացոյց զարջառն :

Եւ երեսուն աւուրբք յառաջ քան զվախճանն իւր ազդեցոյց * նմա հրեշտակն, եւ ասէ ցամպն. Զկնի երեսուն աւուր զիր զդա ի հող : Եւ զարթուցեալ պատմեաց եղբարցն վասն թաղման իւրոյ, եւ օրհնեաց զնոսա : Եւ ի մէջ գիշերին ծագեաց ի վերայ նորա լոյս առաւել քան զարեգակն, եւ մինչդեռ օրհնութիւնն ի բերանն էր աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Յունիսի Զ, եւ եդաւ ի քարեղէն տապան : * A fol. 276 r° a.

Իսկ յետոյ յաւուրս բարեպաշտ թագաւորին Կոստանդեայ եւ Երինեա, սրբասնեալ մետրապօլիտն Ամասիոյ Թէոփիլակտոս, փոխադրեաց զնշխարսն եւ եդ յեկեղեցւոջ իւրում :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբուհեացն Շուշանայ եւ Սաւսանայ :

Սրբուհի կուսան կանայքն Շուշան եւ Սաւսան քորք էին հարազատք ի քաղաքէն

3 քան ... ի հող] հրեշտակ Տեառն երեւեալ նմա ի տեսլեան՝ ծանոյց զվախճան իւր B || 5 գիշերին] յորժամ աւանդէր զհոգին *add.* B || 6 առաւել ... եդաւ] մեծ, եւ այնպէս օրհնելով զեղբարսն փոխեցաւ առ Աստուած Մարերի Լ, եւ Յունիսի Զ. եւ մարմին նորա եդաւ B || 9 Թէոփիլակտոս] Թէոփիլոս B || 11 վկայութիւն ... Սաւսանայ] վկայութիւն սրբուհի կանանցն Սաւսանայ եւ Եսխատայ աշակերտացն եպիսկոպոսին Տուսմենոյ B || 12 Սաւսան] Եսխատ B.

Ayant rencontré une bête à cornes dont un pied et le dos étaient brisés, il fit le signe de la sainte croix sur la bête et la guérit.

Un ange lui annonça sa mort trente jours auparavant * et dit à un nuage : « Après trente jours tu l'enterreras. » S'étant réveillé, (Hésychius) parla de son enterrement aux frères et les bénit. Au milieu de la nuit, une lumière plus éclatante que celle du soleil jaillit sur lui et pendant qu'il avait encore la bénédiction sur les lèvres, il rendit son âme à Dieu le 6 juin, et fut déposé dans un tombeau de pierre. * A fol. 276 r° a.

Plus tard, aux jours du pieux empereur Constantin et d'Irène, le saint métropolite d'Amasia, Théophylacte, transféra ses reliques et les déposa dans son église.

En ce jour martyre des saintes <Ésie[1]> et Susanne.

Les saintes vierges, les femmes <Ésie> et Susanne, étaient deux sœurs

1. Ésie, Αἰσία ou Ἐσία est la forme habituelle des synaxaires grecs, mais le manuscrit S du *Syn. Cp.* a Εὐσεβείας. Le rédacteur arménien a perdu ce premier nom et dédoublé Susanne en *Sousanay* et *Sausanay*, qui sont respectivement la forme régulière arménienne et la transcription servile du grec, avec l'équivalence ancienne *au* = ω.

Տորոմենոյ, որ է ի Սիկիլիա կղզոջն, եւ անօրէն իշխանն Ելիդոս վասն զի զՔրիստոս ոչ ուրացան եւ Սկանանդրոսի կռոցն երկիր ոչ պագին, եւ զկուսութիւն իւրեանց անարատ պահեցին, ուժգին հարուածովք չարչարեցին զնոսա, եւ ապա սրով հատին զգլուխս նոցա Յունիսի Զ :

* B p. 244 b. [B * Յայսմ աւուր յիշատակ եօթն կուսանացն՝ Մարիամու. Մարթայի, Թեկղի եւ Եմէի, եւ այլոցն ընդ նոսա : Եւ ճգնութիւն սուրբ հօրն մերոյ Ատտալեոսի սքանչելագործի :

Յիշատակ է եւ սրբոց հարցն Սիսորայ միայնակեցի, եւ Մինասի, եւ Սեւերիանու, Սոփոնոսի, Ալբայ Պօղոսի, Դէոնի, Յոհաննեսի, Աթանասիոսի, Վիսարիոնի եւ Իլարիոնի նորոյ :]

2 Սկանանդրոսի] Սկանդրոսի B — երկիր ոչ պագին] ոչ գոհեցին B || 4 նոցա] Մարերի Ի, եւ *add.* B.

germaines de la ville de Tauromène, dans l'île de Sicile. L'impie gouverneur Elidus, parce qu'elles ne voulurent pas renier le Christ et adorer l'idole de Scanandre, mais conservèrent intacte leur virginité, les fit soumettre à de cruelles tortures, puis leur fit trancher la tête le 6 juin.

* B p. 244 b. [B * En ce jour commémoration des sept vierges Marie, Marthe, Thècle, Émée (*Emēi*) et d'autres avec elles. (Commémoration) de l'ascétisme de notre saint père Attale, le thaumaturge.

Commémoration également des saints pères Sissore le cénobite, Ménas, Sévérien, Sophrone (*Sophonos*), Alba, Paul, Dion, Jean, Athanase, Bessarion et Hilarion le nouveau.]

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE

TER ISRAEL

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE TER ISRAEL

PUBLIÉ ET TRADUIT

PAR

Le Dr G. BAYAN

XI

MOIS DE MARGATS

A = Paris, Bibliothèque Nationale, Fonds arménien,
N° 180, fol. 276 à fol. 302.

B = Édition officielle du Synaxaire arménien de
Ter Israël de Constantinople, 1834 :

Յայսմաւուրք ըստ կարգի ընտրելագոյն օրինակի Յայսմաւուրաց Տէր Իսրայէլի ։ Կոստանդնուպոլիս, 1834 ։

L'exemplaire dont nous nous sommes servi est
celui des RR. PP. Bollandistes.

Մարգաց Ա եւ Յունիսի Է ։ Վկայաբանութիւն Ողբիանոսի եպիսկոպոսի եւ աշակերտաց իւրոց ։

Երանելի եւ սուրբ եպիսկոպոսն Ողբիանոս *էր յաւուրս ամբարիշտ արքային Մաքսիմիանոսի ։ Եւ յաւուր միում Ագրիպպինոս եւ Կղեմենդոս արբանեակք կռոցն զոհս մատուցանէին ի բագինս Իռայի աստուածուհւոյն իւրեանց . նեղէին եւ զերանելի եպիսկոպոսն Ողբիանոս խնկել աստուածոցն եւ զոհել ։ Եւ նա բազում բանիւք վարդապետութեամբ յաստուածային պատուիրանացն խրատ տայր նոցա ի բաց կալ ի սնոտի գործոցն իւրեանց ։ * A fol. 276 r° b.

Եւ նոքա բարկութեամբ շարժեցան, եւ շամփրօք զթիկունսն եւ զստամոքսն այրեցին . եւ յորժամ գիտացին եթէ ոչ է դառնալոց ազդեցին վասն նորա բդեշխին ։ Եւ նա առաքեաց զօրականս երիվարօք առ նա զի հաւանեցուսցեն զնա ուրանալ զՔրիստոս, եւ ամենեւին ոչ կարացին խախտել զնա ի հաւատոցն Քրիստոսի ։

Եւ հրամանաւ բդեշխին մերկացուցին զՈղբիանոս եպիսկոպոսն եւ զաշակերտսն

1 Վկայաբանութիւն Ողբիանոսի] Վկայութիւն սրբոյ Ողբանոսի B || 6 աստուածոցն *om.* B || 11 զՔրիստոս] եւ երթեալ առ նա *add.* B || 13 մերկացուցին] զսուրբ *add.* B.

I MARGATS, 7 Juin.

Passion de l'évêque Olbianus et de ses disciples.

Le bienheureux et saint évêque Olbianus * vivait aux jours de l'empereur impie Maximien. Un jour que les ministres des idoles, Agrippinus et Clément, offraient des victimes sur l'autel de leur déesse Héra (*Irayi*), ils pressèrent le bienheureux évêque Olbianus d'encenser lui aussi les dieux et de leur immoler des sacrifices. Mais par une longue exposition doctrinale des commandements divins il les engagea à renoncer à leurs œuvres vaines. * A fol. 276 r° b.

Ils furent saisis de colère et brûlèrent son dos et sa poitrine avec des broches, et, persuadés qu'il ne se convertirait point, ils le dénoncèrent au gouverneur. Celui-ci envoya des soldats à cheval pour l'engager à renier le Christ, mais ils ne parvinrent aucunement à l'ébranler de la foi au Christ.

Alors, sur l'ordre du gouverneur, on mit à nu l'évêque Olbianus et ses

իւր, եւ բրօք զմարմինս նոցա հարին ուժգին, եւ ապա հրով այրեցին ։ Եւ բարի խոստովանութեամբ կատարեցան ի Քրիստոս Յունիսի Է ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն Թէոդորոսի կուսան քահանայի որդւոյ Գոհարինեայ ։

Սուրբ քահանայն Թէոդորոս էր ի Սեբաստիոյ Հայոց, կուսան եւ սուրբ ի մանկութենէ, եւ կրօնաւորեալ անարատ վարուք ։ Եւ մատնեցին զնա * անօրէն բռնաւորին Թուրքաց Ալի Բասանայ, որ էր յազգէն Դանիշմանայ, գազանաբարոյ եւ արիւնահեղ, եւ մոլեալ ընդդէմ քրիստոնէից ։

* A fol. 276 v° a.

Եւ երթեալ ոմանք ասեն ցնա եթէ Թէոդորոս քահանայ մի անիծանէ զքեզ հանապազ, զի զհայր նորա եւ զազգականս դու սպաներ, եւ անարգէ զօրէնսդիրն մեր զՄահմէտ եւ զօրէնս նորա ։ Եւ հրամայեաց ըմբռնել զնա եւ ածել զառաջեաւ ։

Եւ լուեալ Թէոդորոսի այլակերպեալ զինքն փախեաւ. եւ յետ երկուց ամաց կալան եւ ածին առաջի բռնաւորին ։ Եւ հրամայեաց արձակել ի կապանացն, եւ շողոքորթ եւ պատիր բանիւք կամէր խաբել զնա զի ուրասցի նա ի հաւատոցն Քրիստոսի, եւ լինիցի տաճկահաւատ ։ Եւ զի էր մանուկ տիօք եւ վայելուչ հասակաւ

2 կատարեցան... Յունիս Է] աւանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած Մարգաց Ը եւ Յունիս Է B || 3 կուսան քահանային] նոր քահանայակուսի B || 6 Թուրքաց] այլազգեաց B || 7 մոլեալ] յոյժ *add.* B || 8 մի] քահանայ կրօնաւոր *add.* B || 10 զՄահմէտ] զմահման B || 13 ուրասցի նա] ուրացուցէ B || 14 եւ լինիցի տաճկահաւատ] եւ դարձուցէ զնա ի կրօնս այլազգեաց B.

disciples et on frappa vigoureusement leur corps avec des gourdins, et on les brûla ensuite dans le feu. C'est ainsi qu'ils furent martyrisés dans le Christ en bonne confession le 7 juin.

En ce jour martyre de Théodore, le prêtre vierge, fils de Goharinê.

Le saint prêtre Théodore était de (la ville de) Sébaste d'Arménie, vierge et saint dès l'enfance, menant une vie de religieux sans tache. On le dénonça * à l'impie tyran turc Ali Basan, qui était de la tribu des Daniehmans, homme féroce et sanguinaire, ennemi furieux des chrétiens.

* A fol. 276 v° a.

Quelques-uns allèrent lui dire : « Un certain prêtre Théodore te maudit quotidiennement, parce que tu as fait mourir son père et ses proches, et il méprise notre législateur Mahomet et sa religion. » (Le tyran) ordonna de le saisir et de l'amener devant lui.

L'ayant appris, Théodore se déguisa et prit la fuite. Deux ans après, on l'arrêta et on l'amena devant le tyran. Celui-ci ordonna de le délier de ses liens et, par des paroles hypocrites et trompeuses, tenta de le tromper pour lui faire renier la foi dans le Christ et adopter la religion musulmane. Comme (le prêtre) était jeune d'âge et d'une stature avantageuse, il lui promit des

խոստանայր նմա պարգեւս եւ պատիւս եւ յառաջութիւն հաւանեալ եթէ լուէ նմա, ապա թէ ոչ գանս եւ տանջանս եւ մահ :

Ասէ սուրբն. Ես քրիստոնեայ եմ եւ պաշտեմ զՀայր Աստուած եւ զՈրդի նորա Յիսուս Քրիստոս եւ զՍուրբ Հոգին, զԵրրորդութիւնն կատարեալ մի աստուածութիւն, եւ զայլ կարգ եւ զկրօն ես ոչ խնդրեմ, եւ ոչ ընդունիմ :

Եւ հրամայեաց բռնաւորն հարկանել զբերան նորա, եթէ Զիարդ իշխեցեր ասել եթէ Աստուած որդի ունի, մի է Աստուած : Այժմ հրամայեմ սպանանել զքեզ * իբրեւ զհայրն քո եւ զազգականսն, զոր վասն այդր հաւատոյ սպանի : * A fol. 276 v° b.

Ասէ Թէոդորոս. Ինձ այն մահ որ վասն Քրիստոսի կեանք է, երանի եթէ պատահէր : Ասէ բռնաւորն. Ես վաղվաղակի հասուցից զքեզ ցանկութեան քո : Եւ հրամայեաց դնել ի բանդի, եւ զոտս նորա պնդել ի կոճեղ : Եւ սուրբն սաղմոսէր ի տուէ եւ ի գիշերի :

Եւ բռնաւորն յղէ առ նա զիմաստունս իւր եւ զերեւելի արս, զի թերեւս կարասցեն խախտել զնա, եւ տեսին զնա անպարտելի եւ յաղթող յամենայնի. եւ դարձեալ պատմեցին իշխանին, եւ նա հրամայեաց դահճացն սուսերամերկ քարշանօք տանել զնա ի տուն աղօթից իւրեանց : Եւ նա սաղմոսէր. Զգնացս ուղիղ արա ինձ Տէր : Եւ հասեալ ի դուռն ոչ կամէր մտանել ի ներքս. եւ ծեծէին զնա սուսերօք եւ բրօք, եւ նա

4 զԵրրորդութիւն ... աստուածութիւն *om.* B || 16 Տէր *om.* B.

cadeaux, des honneurs avec l'accès à de hautes situations s'il voulait l'écouter, et, dans le cas contraire, des coups, des tortures et la mort.

Le saint répondit : « Je suis chrétien et j'adore Dieu le Père, son fils Jésus-Christ et le Saint-Esprit, Trinité parfaite, une seule divinité, et je ne recherche ni n'accepte aucune autre institution ou religion. »

Le tyran ordonna de le frapper sur la bouche en disant : « Comment as-tu osé dire que Dieu a un fils? Dieu est un. Maintenant je vais ordonner de te faire mourir, * comme j'ai fait mourir ton père et tes proches, pour la même foi. » * A fol. 276 v° b.

Théodore répondit : « Une telle mort pour le Christ est pour moi la vie; heureux serais-je, si je l'obtenais. » Le tyran dit : « Je t'approcherai promptement de ton désir. » Et il ordonna de le mettre en prison, et d'attacher ses pieds à un bloc de bois. Le saint psalmodiait jour et nuit.

Le tyran expédia auprès de lui ses sages et ses hommes de valeur dans l'espoir de l'ébranler, mais ils le trouvèrent invincible et victorieux en tout; ils s'en retournèrent alors et en firent part au prince, qui ordonna aux bourreaux de le traîner, le glaive au clair, dans leur maison de prières. (Théodore) psalmodiait : « Seigneur, rends ma voie droite [1]. » Arrivé à la porte, il ne voulut point entrer; ils le frappèrent avec leurs glaives et des bâtons, mais il

1. Cf. Ps. xxvi, 11.

անկեալ յերկիր անարգէր զտունն եւ զպաշտամունս նոցա, եւ չարչարեալ զնա ուժգին արկին ի բանդ ։ Եւ լուեալ տէր Գրիգոր գրեաց առ նա քաջութիւնս եւ յօժարութեամբ մեռանել վասն Քրիստոսի ։

Եւ հրամայեաց բռնաւորն ածել առաջի իւր, եւ ետ նմա երիվարս ոսկեկազմ, եւ
* A fol. 277 r° a. ոսկի եւ արծաթ, եւ խոստանայր * նմա մեծ իշխանութիւն ։ Եւ նա ոչինչ համարեցաւ զայն ամենայն ։ Եւ ետ զնա ի դատաւորն Թաւտոս, որ էր յառաջ քրիստոնեայ եւ յետոյ տաճկացաւ. եւ նա ջանաց բազում բանիւք, եւ ոչ կարաց խախտել զնա, այլ մանաւանդ նախատէր զնա ուրացող անուանելով, եւ թքանէր յերեսն ։ Եւ գնացեալ առ բռնաւորն չարախօսեաց զսրբոյն եթէ բազում հայհոյութիւնս ասէ ։ Եւ հրամայեաց սրով սպանանել զնա ի մէջ Սեբաստիոյ ։

Եւ անօրէն դահիճքն ընկեցին զնա յերկիր, եւ ոտիւք հարկանէին մինչեւ քակտեցան յօդք նորա, եւ ապա յերիս մասունս կոտորեցին սրով ։ Եւ այնպէս թաւալեալ յարիւն իւր աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Յունիս Է ։

Իսկ իշխան մի քրիստոնեայ Սարգիս անուն խնդրեաց ի բռնաւորէն զնշխարս սրբոյ վկային Թէոդորոսի, եւ բարձեալ տարաւ ի սուրբ Նշանն ի վանսն որ կայ ի վերայ Սեբաստիոյ, եւ անդ թաղեաց պատուով ։

4 բռնաւորն] թագաւորն B || 7 եւ յետոյ տաճկացաւ *om.* B || 9 բռնաւորն] թագաւորն B || 10 հրամայեաց] բռնաւորն *add.* B || 13 Աստուած] Մարգաց Ն եւ *add.* B || 14 բռնաւորէն] թագաւորէն B — զնշխարս] զմարմին B.

se jeta à terre, injuriant la maison et leurs offices; après l'avoir torturé brutalement, on le jeta en prison. Ce qu'ayant appris, Ter Grigor lui écrivit de mourir noblement et volontiers pour le Christ.

Le tyran ordonna d'amener (Théodore) en sa présence; il lui offrit des chevaux avec harnachements ornés d'or, de l'or, de l'argent et lui promit
* A fol. 277 r° a. * de hautes situations. Mais il méprisa tout cela. Alors (le tyran) le remit entre les mains du juge Thavtos, autrefois chrétien et qui s'était converti à la religion musulmane; celui-ci après des efforts et de longs entretiens ne put l'ébranler, par contre (Théodore) l'injuria en l'appelant renégat et en lui crachant à la figure. S'étant rendu auprès du tyran, il calomnia le saint comme disant beaucoup de blasphèmes; et ordre fut donné de le tuer par le glaive dans la ville de Sébaste.

Les bourreaux impies le jetèrent à terre et lui donnèrent des coups de pied jusqu'à disloquer ses articulations, ensuite ils le tailladèrent avec le glaive en trois morceaux. C'est ainsi qu'inondé de son sang, il rendit son âme à Dieu, le 7 juin.

Un prince chrétien, de nom Sargis, demanda au tyran les restes du saint martyr Théodore; il les enleva et les transporta au couvent du saint Signe (de la croix), qui surplombe Sébaste, et les y inhuma avec honneur.

* Մարգաց Բ եւ Յունիսի Ը ։ Վկայաբանութիւն մեծ եւ փառաւորեալ վկային Քրիստոսի Թէոդորոսի ստրատելատին, ոչ որոյ առնի յաղուհացն է, այլ ազգականի նորա ։ * A fol. 277 r° b.

Մեծ եւ փառաւորեալ վկայն Քրիստոսի Թէոդորոս ծնեալ էր յԵւքայիտայ, եւ բնակէր ի քաղաքին յԵրակլիա յաւուրս անօրէն արքային Լիկիանոսի, երիտասարդ հասակաւ եւ յոյժ գեղեցիկ տեսլեամբ եւ ամենիմաստ հանճարով, եւ հմուտ աստուածային գրոց, եւ էր բարեկամ եւ սիրելի թագաւորաց ։

Ազդեցուցին ոմանք վասն նորա եթէ քրիստոնեայ է ։ Եւ առաքեաց թագաւորն ի Նիկոմիդացւոց քաղաքէն զօրագլուխ զօրականօք յԵրակլիա զի ածցեն զԹէոդորոս առ թագաւորն ։ Եւ յորժամ գնացին առ նա ասեն. Եկեսջիր առ ինքնակալ թագաւորն, քանզի յոյժ ցանկայ տեսանել զքեզ եւ վայելել ի սիրոյ քումէ ։ Իսկ սուրբն Թէոդորոս խաբեաց զնոսա բանիւք, եւ նոքա ոչ իմացան, տուեալ նոցա պարգեւս եւ թուղթ առ թագաւորն յղարկեաց, եւ խոստացաւ նոցա կաշառս տալ եթէ ածցեն զթագաւորն յԵրակլիա մեծագոյն աստուածովքն իւրովք ։

1-2 Վկայաբանութիւն ... նորա] Վկայութիւն սուրբ եւ փառաւորեալ մեծ վկային Քրիստոսի Թէոդորոսի Ստրատելատին յՀռակլիա B | 3-4 ծնեալ ... Լիկիանոսի] ծնեալ ի քրիստոնեայ ծնողաց ի գիւղն յԵւխայիտայ որ ի սահմանս Ամասիոյ Պոնտացւոց, բնակէր ի քաղաքին Երակլեայ. եւ էր քեռորդի քաջայաղթ զինուորին Քրիստոսի սրբոյն Թէոդորոսի Տիրոնի, որոյ յիշատակն կատարի յառաջին շաբաթու ապուհացից ։ Եւ էր B || 6 թագաւորաց] եւ էր պարապեալ գնալ ի Հերակլիա Կապադովկացւոց, ուր իմաստութեամբ եւ ճարտարութեամբ դարձոյց զբազումս ի հեթանոսաց ի հաւատս Քրիստոսի ։ *add.* B || 7 ՚ոմանք] Լիկիանոսի անօրէն արքային *add.* B.

* 2 MARGATS, 8 Juin.

* A fol. 277 r° b.

Martyre du grand et glorieux martyr du Christ Théodore le stratélate, non pas de celui dont la fête tombe pendant le carême, mais de son parent.

Le grand et glorieux martyr du Christ Théodore était né à Evchaïta et habitait la ville d'Héraclée, aux jours de l'empereur impie Licianius. Il était jeune, d'une belle apparence, doué de toutes les facultés de l'intelligence, versé dans les écritures saintes, familier des empereurs et aimé par eux.

Quelques-uns le dénoncèrent comme chrétien. L'empereur envoya de la ville de Nicomédie à celle d'Héraclée un officier avec des soldats pour qu'ils amenassent Théodore à l'empereur. Lorsqu'ils arrivèrent à lui, ils lui dirent : « Viens auprès de l'empereur autocrate, car il désire beaucoup te voir et jouir de ton amitié. » Mais saint Théodore, les trompant par des paroles qu'ils ne comprirent point, leur remit des cadeaux et une lettre pour l'empereur et les expédia en promettant de leur donner des sommes d'argent, s'ils amenaient à Héraclée l'empereur et ses plus grands dieux.

Եւ յորժամ դարձան առ թագաւորն ետուն զթուղթն եւ առեալ ընթերցաւ. եւ
* A fol. 277 v° a. նոքա պատմեցին նմա վասն Թէոդորոսի հանճարեղ *իմաստութեանն եւ զբարի բնութենէն ։ Եւ ասեն եթէ Պարտ է քեզ աշխատել եւ երթալ առ նա, մանաւանդ եթէ ունիցիս զկնի քո զոսկի աստուածոց քոց, ամենայն բնակիչք երկրին այնմիկ երկիր պագցեն եւ զոհս մատուսցեն ։

Իսկ թագաւորն խաբեցաւ ի բանս նոցա եւ գնաց բազում զօրօք յՀրակլիա ։ Եւ յայնմ գիշերի ի տեսլեան եսես սուրբն Թէոդորոս զի ձեղունք տանն յորում ննջէր վերացան, եւ կայծակունք իջանէին յերկնից ի վերայ նորա. եւ լուաւ ձայն որ ասէր. Զօրացիր Թէոդորէ զի ես ընդ քեզ եմ ։ Եւ զարթուցեալ մեկնեաց զերազն եւ ասէ. Հաճոյ է Աստուծոյ մարտիրոսանալ ինձ. եւ յոյժ ուրախ եղեւ ։

Եւ յորժամ գիտաց զթագաւորն եթէ մերձեցաւ, մտեալ ի սենեակն իւր ելաց դառնապէս եւ ասէ. Ճանապարհակից լեր ինձ Քրիստոս յընթացս ասպարիսին որ վասն քո անուանդ երթալոց եմ ։ Եւ յարուցեալ լուաց զերեսս իւր, եւ զգեցաւ բեհեզս, եւ հեծեալ յոսկիակապ երիվար եւ ընդ այլ բազում ծառայս իւր գնաց ընդ առաջ թագաւորին, եւ ըստ արժանեաց մեծաւ փառօք եւ խոնարհութեամբ ետ ողջոյն եւ ասէ. Ողջոյն քեզ հզօր եւ յԱստուծոյ ինքնակալ թագաւոր ։ Եւ նա մեծ գթով

7 եսես] տեսանէ ի տեսլեան B || 14 հեծեալ] նստեալ B.

Lorsqu'ils furent de retour auprès de l'empereur ils lui remirent la lettre,
* A fol. 277 v° a. qu'il prit et lut; ils lui parlèrent de la sagesse avisée* de Théodore et de sa bonne nature. Ils lui dirent : « Il faut que tu te donnes la peine d'aller à lui, surtout si tu y amènes à ta suite tes dieux en or, car tous les habitants de ce pays-là les adoreront et leur offriront des victimes. »

L'empereur se laissa prendre à leurs paroles et se rendit à Héraclée avec beaucoup de troupes. Cette même nuit, saint Théodore vit dans un rêve comme si le toit de la maison dans laquelle il dormait avait été enlevé et des rayons descendaient du ciel sur lui, tandis qu'il entendait une voix disant : « Prends courage, Théodore, car je suis avec toi. » S'étant réveillé, il comprit son rêve et dit : « Il plaît à Dieu que je sois martyrisé. » Et il en eut une grande joie.

Lorsqu'il apprit que l'empereur approchait, il rentra dans sa chambre, pleura amèrement et dit : « Christ, sois mon compagnon dans la carrière où je vais courir pour ton nom. » Il se releva, se lava le visage, se vêtit de bysse, monta sur son cheval harnaché d'or et, accompagné de ses nombreux domestiques, il se rendit au-devant de l'empereur. Il le salua avec de grands honneurs et humblement, comme il convenait; il lui dit : « Salut à toi, puissant, et de par Dieu empereur autocrate. » Celui-ci l'embrassa avec grande

համբուրեաց զնա եւ ասէ. Ողջոյն եւ * քեզ արեգակնատեսիլ թագագլուխ, զի պարտ * A fol. 277 v° b.
է քեզ ընդ իս թագաւորել :

Եւ մտեալ ի քաղաքն նստաւ թագաւորն, եւ հրամայեաց եւ նմա նստել . եւ յոյժ գովեաց թագաւորն զքաղաքն եւ զքաղաքացիսն . եւ ասէ ցԹէոդորոս . Ածի զփառաւորագոյն աստուածսն մեր, յարուցեալ երկիր պագ եւ զոհեա՛ նոցա : Ասէ Թէոդորոս . Տուր ցիս զփառաւորագոյն աստուածսն զի տարայց ի սենեակն իմ եւ խնկեցից եւ զոհս մատուցից եւ անուշ խունկ օծից, եւ ապա առաջի քո զնոյնն արարից :

Եւ թագաւորն հաւատաց նմա եւ ետ ի նա զկուռսն ոսկեղէնս եւ արծաթեղէնս : Եւ ի հասարակ գիշերոյն յարուցեալ խորտակեաց մանր զկուռսն եւ բաշխեաց աղքատաց :

Եւ յետ երկուց աւուրց կոչեաց թագաւորն զԹէոդորոս եւ ասէ. Որպէս ազնուական եւ փառաւոր եւ պատուեալ ի թագաւորացն որ յառաջ քան զիս էին, ցոյց ինձ յօժարութեամբ սէր քո յաստուածսն մեր առաջի ամենայն ժողովրդեանս եւ զոհս մատո՛, զի եւ սոքա ամենեքեան տեսանելով զքեզ մեծաւ ուրախութեամբ զնոյն արասցեն :

Եւ մի ոմն յառաջակայիցն որոյ անուն էր Մաքսենտիոս ասէ ցթագաւորն . Մի խաբիր, ով թագաւոր, ի բանից դորա, վասն զի տեսի յեռանդեան գիշերին զոսկի գլուխն * մեծի աստուածուհւոյն Արտեմեայ զի ունէր ի ձեռին խուրոմ աղքատ ոմն * A fol. 278 r° a.

17 Արտեմեայ] Արտեմիդեայ B.

affection et lui répondit : « Salut à * toi aussi, tête couronnée, resplendissant * A fol. 277 v° b.
comme le soleil; tu dois régner avec moi. »

L'empereur, étant entré dans la ville, s'assit et lui ordonna de s'asseoir, lui aussi. L'empereur fit de grands éloges de la ville et des citoyens, puis dit à Théodore : « J'ai amené nos plus glorieux dieux, lève-toi pour les adorer et leur offrir des victimes. » Théodore répondit : « Remets-moi tes dieux les plus glorieux afin que je les emporte dans mon appartement et que je les y encense, leur immole et répande sur eux de suaves parfums : ensuite je ferai de même devant toi. »

L'empereur le crut et lui remit ses dieux en or et en argent. Au milieu de la nuit, (Théodore) s'étant levé, brisa les idoles en menus morceaux et les distribua aux pauvres.

Deux jours après, l'empereur appela auprès de lui Théodore et lui dit : « En tant que noble, glorieux et honoré des empereurs qui furent avant moi, montre-moi de bon gré ton affection pour nos dieux en présence de tout ce peuple et offre des victimes, pour que tous, en te voyant, fassent de même avec grande joie. »

Un des assistants, dont le nom était Maxence, dit à l'empereur : « Ne sois point dupe, ô empereur! de ses paroles, car j'ai aperçu dans la nuit d'avant-hier la tête d'or * de la grande déesse Artémis entre les mains d'un * A fol. 278 r° a.

եւ խնդայր : Եւ լուեալ թագաւորին ի մեծի զարմացման եղեալ : Ասէ Թէոդորոս. Քրիստոսին իմոյ զօրութիւնն զի ճշմարիտ է զոր Մաքսենտիոս ասաց, եւ ես զոր ինչ արարի բարւոք արարի. եթէ աստուածք քո իւրեանց օգնել ոչ կարեն, քեզ որպէս կարասցեն օգնել :

Եւ թագաւորն այլագունեալ, եւ յոգւոց հանեալ ասէ. Վա՜յ ինձ զի խաբեցայ ես եւ ծաղր եղէ. արդ զինչ ասացից կամ զինչ գործեցից ոչ գիտեմ, զի նախատինք եղէ գաւառիս եւ քաղաքիս եւ քաղաքացեացս. զի ես թագաւոր եմ հզօր եւ այսչափ զօրօք եկի յոտս անօրինիս այսմիկ, եւ կորուսի զբարեյաղթ աստուածսն իմ :

Ասէ Թէոդորոս. Ո՛վ թագաւոր, ոչ սակաւ բանս հայհոյութեան խօսեցար, եւ ես օրհնաբանեմ զԱստուած, դու պաշտես զմեռեալ կուռս, եւ ես պաշտեմ զԱստուած կենդանի : Եւ այլ բազում բանիւք յանդիմանեաց զյիմարութիւն կռապաշտիցն զի որպէս էշք եւ ջորիք անմիտք իցեն :

Եւ բարկութեամբ լցեալ Լիկինիոս հրամայեաց մերկացուցանել զնա եւ տարածել
* A fol. 278 r° b. զձեռսն, եւ հարին զնա արջառաջլօք զթիկունսն եւ զլանջսն համարով * երեք հարիւր, եւ զորովայնն յիսուն. եւ կապարեայ կռանաւ զան հարին յեռոյ զպարանոցն անխնայաբար եւ զմնացեալ մարմինն երկաթի քերչօք քերեցին, եւ ապա հրով այրեցին զխոցս վիրացն եւ արկին ի բանդ :

7 եւ քաղաքիս *om.* B.

pauvre qui la tenait avec joie. » Entendant cela, l'empereur eut un grand étonnement. Théodore lui dit : « Par la puissance de mon Christ, ce que Maxence vient de dire est vrai; ce que j'ai fait, je l'ai bien fait; si tes dieux ne peuvent point s'aider eux-mêmes, comment pourront-ils t'aider? »

L'empereur pâlit et dit en soupirant : « Malheur à moi, parce que j'ai été trompé et suis devenu ridicule; je ne sais plus que dire et que faire, car je suis devenu la risée de cette contrée, de cette ville et de ses citoyens; car moi, empereur puissant, venu avec tant de troupes aux pieds de cet impie, j'ai perdu mes glorieux dieux bienveillants. »

Théodore répondit : « O empereur! tu as dit autant de blasphèmes que de paroles, et moi, je bénis Dieu; tu adores des idoles mortes, moi, j'adore le Dieu vivant. » Et il blâma longuement la folie des idolâtres, qui sont insensés comme ânes et mulets.

Licianius, plein de colère, ordonna de le mettre à nu, d'étendre ses mains et
* A fol. 278 r° b. de lui donner sur le dos et sur la poitrine * trois cents coups de nerf de bœuf, puis cinquante sur le ventre. On le frappa ensuite impitoyablement avec un marteau de plomb sur le cou, et on déchiqueta avec des onglets de fer le reste de son corps, puis on lui brûla aux flammes les plaies des blessures et on le jeta en prison.

Եւ յետ աւուրց հանին ի բանդէն եւ բեւեռեցին ի խաչափայտին, եւ տարան մանկունս եւ նետս ցերեան ձգէին եւ հարկանէին զաչսն, եւ զծածուկ անդամն սրով հատին ։

Եւ ես Աբգարս, ծառայ եւ դպիր սրբոյն Թէոդորոսի, հրամանաւ տեառն իմոյ զամենայն մի ըստ միոջէ գրեցի, եւ յորժամ տեսի զայնչափ տանջանսն տեառն իմոյ ի բաց ընկեցի զկաղամարն եւ զքարտէզսն եւ ողբայի առ ոտս նորա ։ Եւ ասէ ցիս նուաղ ձայնիւ. Ո՛վ Աբգար, մի՛ հեղգար ի գործոյդ քումմէ, գրեա՛ եւ զառաջիկայ նեղութիւնս, եւ անա՛ առ իս զի եւ զկատարումն իմ գրեսցես ։

*Եւ զաչսն համբարձեալ յերկինս ասէ. Տէր, Աստուած իմ, ասացեր ցիս յառաջագոյն եթէ ոչ թողից զքեզ, եւ արդ ընդէ՞ր հեռացար յինէն եւ վայրենի գազանքս զիշատեցին զիս վասն քո ։ Ելին արտաքս բիբք աչաց իմոց, մարմինս իմ ի հրոյ հալեցաւ, ատամունք իմ ցերկիր անկան, եւ երեսք իմ աննման մարդոյ եղեն, անձն իմ տագնապեցաւ յահէ խաչիս ։ Յիշեա՛ զիս Տէր զի վասն քո այսմ * ամենայնի համբերեցի եւ ի հուր եւ ի* * A fol. 278 v° a.
սուր մաշեցայ ։ Ընկա՛լ վաղվաղակի զհոգի իմ եւ հանգո՛ որպէս հաճոյ է քեզ ։ Եւ զայս ասացեալ լռեաց, քանզի յոյժ խողխողեալ էր ամենայն մարմինն ։ Եւ կարծեաց Լիկինիոս եթէ մեռաւ, եթող բեւեռեալ ի խաչին զօրն եւ զգիշերն ։

Եւ յառաջին պահու գիշերոյն առաքեաց հրեշտակ Տեառն եւ եղոյծ զնա ի խաչէն,

17 — p. 1596, l. 4 *առաքեաց ... պատկն*] *հրեշտակ Տեառն աներեւոյթ զօրութեամբ իջոյց զնա ի խաչէն, եւ զօրացոյց զամենայն մարմինն իւր* B.

Quelques jours après, on le fit sortir de la prison et on le cloua sur une croix de bois; on fit venir des enfants pour lui lancer des flèches à la figure, on lui frappa sur les yeux et on lui trancha par l'épée le membre viril.

Et moi Abgar, serviteur et secrétaire de saint Théodore, sur l'ordre de mon maître, j'ai tout écrit avec détail, mais lorsque j'ai vu toutes les tortures endurées par mon maître, j'ai rejeté l'encrier et le papier et je me suis mis à gémir à ses pieds. Il me dit d'une voix faible : « O Abgar! n'abandonne point ton ouvrage, inscris aussi mes souffrances actuelles, reste auprès de moi afin que tu écrives aussi ma fin. »

Il leva ses yeux au ciel et dit : « Seigneur, mon Dieu, tu m'as dit auparavant : Je ne t'abandonnerai point. Pourquoi t'es-tu éloigné de moi et pourquoi ces bêtes féroces m'ont-elles dévoré à cause de Toi? Les prunelles sont sorties de mes yeux, mon corps s'est fondu au feu, mes dents sont tombées à terre, mon visage ne ressemble plus à celui d'un homme, tout mon être a été secoué par la peur de cette croix. Souviens-toi de moi, Seigneur, car c'est pour Toi que j'ai enduré * tout ceci, et que je suis usé par les flammes et le glaive. * A fol. 278 v° a.
Reçois promptement mon âme et donne-lui le repos comme il Te plaira. » Après avoir dit cela, il se tut, car tout son corps était massacré. Licianius, croyant qu'il était mort, le laissa cloué sur la croix toute la journée et la nuit.

Dans la première partie de la nuit, un ange envoyé par le Seigneur le dé-

եւ ողջացոյց զամենայն վէրս նորա, եւ ողջունեալ զնա ասէ. Ուրախ լեր եւ զօրացիր շնորհիւ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, եւ Տէր ընդ քեզ է. ընդէ՞ր ասացեր եթէ հեռացար յինէն ։ Կատարեա՛ զընթացս ճգնութեան քո, եւ երթիցես առ Յիսուս Քրիստոս Աստուածն մեր, եւ ընկալցիս զանապական պսակն ։ Եւ սուրբն Թէոդորոս տեսեալ զինքն ամենեւին ողջացեալ գոհացաւ զԱստուծոյ, եւ սկսաւ պաշտել զսաղմոսն. Բարձր առնեմ զքեզ Աստուած իմ եւ թագաւոր իմ ։

Եւ ընդ առաւօտն առաքեաց թագաւորն երկու հազարապետս զԱնտիոքոս եւ զՊատրիկիոս եւ ասէ. Երթայք իջուցէք զչարամահ մարմինն խաբողին Թէոդորոսի, եւ բերէք առ իս, զի եդից ի կապարեայ տապան եւ ընկեցից ի խորս ծովուն վասն քրիստոնէիցն ։ Եւ յորժամ գնացին զօրագլուխքն, տեսին զխաչն թափուր ։ Ասէ Անտիոքոս
* A fol. 278 vº b. * ցՊատրիկիոս . ճշմարիտ է զոր ասեն քրիստոնեայք եթէ Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց. այժմ եւ զսա այսօր յարոյց ի մեռելոց ։ Եւ Պատրիկիոս երթեալ ի խաչն տեսանէ զսուրբն Թէոդորոս նստեալ ողջ մարմնով եւ պատմէր զմեծամեծ սքանչելիսն Աստուծոյ ։ Եւ աղաղակեաց ձայնիւ մեծաւ եւ ասէ. Մեծ է Աստուածն քրիստոնէից ։ Եւ երթեալ առ սուրբն ասեն. Եւ մեք քրիստոնեայք եմք ։ Հաւատացին եւ այլք ընդ նոսա ի զօրականացն ութսուն եւ երկու ։

5 ողջացեալ] զօրացեալ B || 13 ողջ մարմնով եւ *om.* B || 16 ութսուն] եօթանասուն B — երկու] անձինք *add.* B.

tacha de la croix, lui guérit toutes ses plaies et, lui ayant donné le salut, lui dit : « Sois joyeux et prends courage par la grâce de Notre-Seigneur Jésus-Christ, car le Seigneur est avec toi. Pourquoi lui as-tu dit : Tu t'es éloigné de moi? Achève le cours de ton combat et tu iras auprès de Jésus-Christ notre Dieu et tu recevras la couronne impérissable. » Saint Théodore, se voyant complètement guéri, rendit grâces à Dieu et commença de réciter le psaume : *Je t'exalte, mon Dieu et mon roi*[1].

Au matin, l'empereur envoya deux chiliarques, Antiochus et Patricius, et leur dit : « Allez descendre le corps du trompeur Théodore, qui a eu une mauvaise mort, et amenez-le-moi pour que je le fasse mettre dans un cercueil de plomb et jeter au fond de la mer à cause des chrétiens. » Lorsque les officiers
* A fol. 278 vº b. s'y furent rendus, ils virent la croix nue. Antiochus dit * à Patricius : « C'est bien vrai ce que disent les chrétiens, que le Christ est ressuscité des morts; aujourd'hui, il a ressuscité celui-ci aussi d'entre les morts. » Patricius, s'étant approché de la croix, aperçut saint Théodore assis, sain de corps, et racontant les miracles de Dieu; il cria à haute voix et dit : « Grand est le Dieu des chrétiens. » Puis, tous deux, s'approchant du saint, lui dirent : « Nous aussi, nous sommes devenus chrétiens, » et avec eux d'autres encore se convertirent parmi les soldats au nombre de quatre-vingt-deux.

1. Ps. CXLIV, 1.

Եւ լուեալ թագաւորին առաքեաց զդքսն Կեստոն երեք հարիւր զօրականօք զի սպանցեն զնոսա ։ Եւ յորժամ գնացին եւ տեսին զքանչելիսն հաւատացին եւ նոքա ի Քրիստոս. եւ ժողովեցան անդ բազմութիւն արանց եւ կանանց եւ աղաղակեցին. Միայն Աստուածն է քրիստոնէից Աստուած, եւ այլ ոչ գոյ որ Աստուած ։ Եւ եղեւ յամբոխն խռովութիւն եւ ժխոր եւ աղաղակ, եւ ասեն ցմիմեանս. Քարկոծեսցուք զԼիկինիոս, մեր ոչ գոյ այլ Աստուած բայց միայն նա զոր քարոզէ Թէոդորոս, եւ եղեւ բազում արեանց հեղմունք ի ժողովուրդն ։ Եւ մի ոմն ընթացեալ սուսերաւ, որոյ անուն էր Լէանդրոս, ի վերայ սրբոյն Թէոդորոսի զի սպանցէ զնա, եւ հանդիպեցաւ դքսին եւ կորզեաց զսուրն ի ձեռանէն եւ սպան զԼէանդրոս ։ Եւ միւս ոմն այլ որոյ անուն * էր Մերպաս ելեալ ի մէջ ամբոխին սպան զդքսն ։ * A fol. 279 r° a.

Եւ մտեալ ի մէջ ամբոխին սուրբն Թէոդորոս աղաչանօք եւ ողոքանօք հազիւ կարաց խաղաղացուցանել զխռովութիւն ժողովրդեանն. եւ յորժամ անցանէր սուրբն ամբոխիւ մերձ ի բանդն աղաղակեցին ամենայն արգելեալքն ի բանդն. Ողորմեաց մեզ ծառայ Աստուծոյ բարձրելոյ ։ Եւ սուրբն բանիւ միայն եղոյծ զկապանս բանտին, եւ բացաւ դուռն, եւ կապեալքն ելին ամենեքեան ։ Եւ ասէ ցնոսա. Երթայք խաղաղութեամբ եւ աղօթիւք յիշեսջիք զիս ի Քրիստոս ։ Եւ բազում հիւանդք եւ ախտաժէտք եւ այսահարք բժշկեցան ի ձեռն Թէոդորոսի ։

3 եւ կանանց *om.* B || 11 մտեալ ... սուրբն *om.* B || 12-16 եւ յորժամ ... Քրիստոս] եւ ինքն գնաց ի բանդն B || 17 Թէոդորոսի] եւ բազումք ի կռապաշտից հաւատացին ի Քրիստոս *add.* B.

L'ayant appris, l'empereur envoya le gouverneur Ceston à la tête de trois cents soldats pour les mettre à mort; mais lorsqu'ils furent arrivés et eurent vu les miracles, eux aussi crurent au Christ. Une foule d'hommes et de femmes, s'y étant rassemblés, crièrent : « Il n'y a que le Dieu des chrétiens qui est Dieu, il n'y a point d'autre Dieu. » Il se produisit dans la foule un tumulte, des troubles et des cris, et les habitants se disaient l'un à l'autre : « Allons lapider Licianius; pour nous, il n'y a point d'autre Dieu que celui prêché par Théodore. » Il y eut beaucoup de sang répandu dans la foule. Un homme, du nom de Léandre, s'étant élancé armé d'un glaive pour tuer saint Théodore, se heurta au gouverneur qui lui arracha des mains le glaive et en tua Léandre. Mais un autre, nommé * Merpas, sorti du milieu de la foule, tua le gouverneur. * A fol. 279 r° a.

Saint Théodore passa dans la foule et put à grand'peine, par des prières et des supplications, apaiser le trouble de la population, et lorsque le saint suivi de la foule passa près de la prison, tous les détenus dans la prison se mirent à crier : « Aie pitié de nous, serviteur du Dieu très-haut. » Le saint, par sa seule parole, délia les chaînes de la prison, la porte s'ouvrit et tous les détenus en sortirent. Il leur dit : « Allez en paix et dans vos prières souvenez-vous de moi dans le Christ. » Beaucoup de malades, d'infirmes et de possédés du démon furent guéris par Théodore.

Եւ տեսեալ Լիկինիոսի եթէ ամենայն ժողովուրդն ուրացան զկուռսն եւ հաւատացին ի Քրիստոս առաքեաց զօրականս եւ գաղտ յամբոխէն հատին զգլուխ սրբոյն Թէոդորոսի ի Յունիսի Ը։ Եւ որպէս յառաջագոյն պատուիրեաց Աբգարու ծառայի իւրոյ առեալ զմարմինն տարաւ ի հայրենի ժառանգութիւնս նորա յԵւխայիտա, մոմեղինօք եւ խնկօք եւ օրհնութեամբ։ Եւ այնչափ նշանք լինին ի տապանէն զի յամենայն ազգաց
* A fol. 279 r° b. * հաւատով ընթանան եւ լուսաւորին հոգւով եւ մարմնով, եւ ամենեքեան փառաւորեն զսուրբ Երրորդութիւն յաւիտեանս։

Վասն վիշապին զոր եսպան սուրբն Թէոդորոս որոյ է տօնն յաղուհացին։

Նախ քան զմարտիրոսանալ սրբոյն Թէոդորոսի հեծեալ յերիվարն երթայր յԵւքայտից յՒերապօլիս, եւ ի ճանապարհին ի հասարակ աւուրն տօթացաւ ի խորշակէն եւ ետես տեղի մի ծաղկաւէտ եւ ծառս, էջ եւ զերիվարն կապեաց ընդ ծառոյն, եւ ինքն եդեալ զգլուխն ննջէր։ Եւ կին մի բարեպաշտ ընթացեալ զարթոյց զնա եւ ասէ. Արի, եղբայր, առ զերիվարդ եւ երթ ի տեղւոջէդ զի վիշապ հզօր բունեալ է մերձ ի տեղիս յայս, եւ յորժամ ելանէ դողացուցանէ զվայրս, եւ զվէմս թաւալէ, եւ

2 Թէոդորոսի] Մարգաց Ը եւ B || 4 յԵւխայիտա] եւ յուղարկեցին զնշխարսն ամենայն ժողովուրդն յՒրակլեայ մինչեւ յԵւխայիտա *add.* B || 5-7 ազգաց ... յաւիտեանս] երկրէ յուխտ երթան ի տապան նշխարացն B || 8 — p. 1600, l. 7 Վասն վիշապին ... օրհնեալ յաւիտեանս *om.* B.

Licianius, voyant que toute la population avait renié les idoles et cru au Christ, envoya des soldats qui, en secret de la foule, tranchèrent la tête de saint Théodore le 8 juin. Et comme il lui avait été recommandé auparavant, son serviteur Abgar prit le corps, l'emmena dans la propriété de famille (de Théodore) à Evchaïta, avec des cierges, de l'encens et des bénédictions, et tant de miracles ont lieu à son tombeau que des gens de toutes les nationalités
* A fol. 279 r° b. y accourent* avec foi et trouvent la lumière de l'âme et du corps et tous glorifient la sainte Trinité éternellement.

Du dragon que saint Théodore tua, ce dont la fête a lieu pendant le carême.

Avant d'être martyrisé, saint Théodore, tandis qu'il s'acheminait à cheval d'Evchaïta à Hiérapolis, eut à souffrir du vent chaud sur la route vers la moitié de la journée. Ayant aperçu un endroit couvert de fleurs et d'arbres, il descendit de son cheval qu'il attacha au pied de l'arbre, et lui-même, ayant posé sa tête (à terre), s'endormit. Une femme pieuse accourut, le réveilla et lui dit : « Lève-toi, frère, prends ton cheval et éloigne-toi de cet endroit, car il y a un énorme dragon terré près de cet endroit, et lorsqu'il en sort il fait trembler ces parages, il roule les pierres, ses yeux brillent comme des flammes,

աչքն որպէս գնուր փայլեն, եւ եթէ մարդ եւ եթէ անասուն հանդիպի կլանէ, եւ ոչ կարացին բազում զօրաւորք սպանանել զնա ։

Եւ յորժամ լուաւ քաջ զօրավարն Քրիստոսի Թէոդորոս, ասէ ցկինն. Ո՛վ պատուական մայր, երթ դու հեռագոյն ի տեղւոջէդ եւ աղօթեա́ վասն իմ, եւ տեսցես զզօրութիւնն Աստուծոյ ։ Եւ յորժամ հեռացաւ * կինն սակաւ մի, անկաւ սուրբն * A fol. 279 v° a. Թէոդորոս ի վերայ երեսաց իւրոց, աղօթեաց առ Աստուած եւ ասէ. Աստուած քրիստոնէից եւ օգնական յուսացելոց ի քեզ, օգնեա́ ինձ ի ժամուս յայսմիկ, եւ տո́ւր ինձ զօրութիւն ընդդէմ երեւելի եւ ապականիչ վիշապիս, եւ մի́ յամեր գալ առ իս որպէս յայլ պատերազմունս արագ հասանէիր եւ տայիր ինձ զօրութիւն յաղթութեան ։ Եւ դարձաւ յերիվարն եւ որպէս ընդ մարդոյ խօսեցաւ եւ ասէ. Գիտեմ որ եւ անասնոց տայ Աստուած զօրութիւն, եւ դու զօրացի́ր անուամբն Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ յաղթեսցուք անյաղթելի թշնամւոյս ։ Եւ արարեալ զնշան սրբոյ խաչին յանձն իւր եւ ի վերայ երիվարին եւ հեծաւ, եւ երթայր տեսանել թէ յո́ր տեղւոջ իցէ բունեալ վիշապն ։ Եւ յորժամ ետես աղաղակեաց մեծաւ բարբառով. Քեզ հրամայեմ ո́վ չար վիշապ, յանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի խաչեցելոյն վասն ազգի մարդկան, ե́լ ի պարանէ քումմէ եւ եկեսջիր առ իս ։ Եւ առժամայն ելեալ վիշապն յայրէն մռնչելով, եւ երեք կանգնաչափ բարձր ունելով զգլուխն, * եւ այլ անձն սողա- * A fol. 279 v° b. լով հերձէր զգետին եւ զքարինս փշրէր, եւ բացեալ զբերանն հուր ցոլայր յաչացն ։

et s'il rencontre quelqu'un, homme ou animal, il l'avale; beaucoup d'hommes forts n'ont pas réussi à le tuer. »

Théodore, le brave général du Christ, entendant cela, dit à la femme : « O excellente mère, éloigne-toi de cet endroit et prie pour moi; et tu verras la puissance de Dieu. » Lorsque la femme se fut un peu éloignée, * saint Théodore tomba la face contre terre, pria Dieu et dit : « Dieu des * A fol. 279 v° a. chrétiens, Toi qui es le soutien de ceux qui espèrent en Toi, aide-moi dans cet instant et donne-moi la force contre ce dragon fameux et dévastateur, et ne tarde pas à venir vers moi comme Tu es arrivé promptement dans d'autres combats pour me donner la force de la victoire. » Puis, se retournant vers le cheval, il lui parla comme à un homme et dit : « Je sais que Dieu donne la force même aux animaux, aussi prends courage au nom de Jésus-Christ Dieu, et nous vaincrons cet ennemi invincible. » Il fit le signe de la sainte croix sur sa personne et sur le cheval, y monta et alla voir en quel lieu était terré le dragon. Lorsqu'il l'eut aperçu, il cria à haute voix : « Je t'ordonne, ô méchant dragon, au nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, crucifié pour le genre humain, sors de ton repaire et viens à moi. » Le dragon sortit aussitôt de la grotte en rugissant, tenant sa tête à trois aunes de hauteur; * son corps en rampant creusait le sol, broyait les * A fol. 279 v° b. pierres, et tandis que sa gueule était ouverte, ses yeux lançaient des flammes.

Եւ սուրբն Թէոդորոս վարեաց երիվարաւն եւ կոխեաց զվիշապն եւ եհար զգեղարդն ի բերան վիշապին եւ բեւեռեաց ընդ գետինն, եւ սրովն կոտորեաց զանձն վիշապին եւ չարաչար եսպան ։ Եւ հայեցեալ յերկինս ասէ. Գոհանամ զքէն Յիսուս Քրիստոս որ լուար ինձ ի ժամուս յայսմիկ եւ զօրութեամբ քով յաղթեցի մարդակեր թշնամւոյս ։

Եւ գնաց ուրախութեամբ ի տուն իւր, եւ բազումք ի կռապաշտիցն որք լուան ի կնոջէն զքանչելիսն եւ տեսին զվիշապն սատակեալ հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ որ է օրհնեալ յաւիտեանս ։

* A fol. 280 r° a.

* Մարգաց Գ եւ Յունիսի Թ ։ Վկայութիւն սրբոյն Աղեկսանդրոսի եւ սրբուհւոյն Անտոնինեայ ։

Աղախինն Քրիստոսի Անտոնինեա էր ի գեղջէն Կորոդամայ, պարկեշտ հաւատով կեցեալ. եւ բազում անգամ բռնադատեցաւ ի դատաւորէն Փեստոսէ, եւ զՔրիստոս ոչ ուրացաւ եւ ոչ զոհեաց կռոցն ։ Եւ արգելին զնա ի տուն պոռնկութեան եւ զերիս աւուրս անսուաղ եկաց, եւ ի գիշերին ի վեցերորդ ժամուն եղեւ որոտ եւ լոյս մեծ ծագեաց ի բանդին, եւ ձայն յերկնից որ ասէր. Անտոնինեա, արի, ճաշակեա կերակուր ։ Եւ յարուցեալ եկեր եւ արբ եւ զօրացաւ ։

13-15 եւ ի գիշերին ... զօրացաւ] եւ մնաց անպարտ B.

Saint Théodore lança le cheval, marcha sur le dragon, enfonça la lance dans la gueule du dragon, le cloua au sol, dépeça avec son épée le corps du dragon et le tua cruellement. Puis, levant les yeux au ciel, il dit : « Je Te rends grâces, Jésus-Christ, de ce que tu m'as exaucé en cet instant et m'as donné, par Ta puissance, la victoire sur cet ennemi anthropophage. »

Il retourna avec joie chez lui, et beaucoup d'idolâtres qui avaient appris de la femme le miracle et avaient vu le dragon tué, crurent au Christ et se firent baptiser au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit, bénis éternellement.

* A fol. 280 r° a.

* 3 MARGATS, 9 Juin.

Martyre de saint Alexandre et de sainte Antonine.

La servante du Christ Antonine était du village de Korodam[1]; elle y vivait modestement dans la foi. Elle subit plusieurs fois la pression du juge Festus, mais ne renia point le Christ, et n'immola pas aux idoles. On l'enferma dans une maison de prostitution, où elle resta trois jours sans manger, mais la nuit, à la sixième heure, il y eut des coups de tonnerre, une grande lumière jaillit dans la prison, et une voix du ciel lui dit : « Antonine, lève-toi, et prends ton repas. » Elle se leva, mangea, but et prit des forces.

1. L'arménien correspond à la forme adoptée dans l'édition du *Syn. Cp.* χώμη Κροδάμων, cf. *Acta SS.* Maii, t. I, p. 380.

Դարձեալ կացուցին առաջի դատաւորին, եւ բազում ողոքանօք խրատ տայր նմա ուրանալ զՔրիստոս, եւ ամենեւին ոչ կարաց հաւանեցուցանել, այլ մանաւանդ անգոսնեաց եւ անարգեաց զդատաւորն ։ Հրամայեաց եւ գաւազանօք եւ սրով խողխողեցին զմարմինն եւ արձակեցին դարձեալ ի պոռնկատունն ։ Եւ այր մի երիտասարդ ամաց քսան եւ երից քրիստոնեայ, որոյ անուն էր Աղեքսանդրոս, հրամանաւ հրեշտակի եմուտ ի բանդն եւ քղամիդով իւրով ծածկեաց զգլուխ նորա եւ քաջալերէր զնա հաստատուն կալ ի ճշմարիտ հաւատն Քրիստոսի ։ Եւ յորժամ լուաւ դատաւորն կոչեաց * առաջի իւր զԱղեքսանդրոս եւ նա խոստովանեցաւ ուղիղ հաւատով * A fol. 280 r° b. զՔրիստոս Աստուած ։ Կախեցին զփայտէ եւ սրով կոտրատեցին զմարմինն ։ Ձայն եղեւ յերկնից եւ ասէ. Զօրացի՛ր զի ես ընդ քեզ եմ ։ Արկին զնա ի բանդ ։

Եւ յետ աւուրց տարան զերկոսինն առաջի Փեստոսի, եւ նոքա յանդիմանեցին զպիղծ հրամանս թագաւորին նորա, եւ զինքն անարգեցին ։ Եւ բարկացեալ յոյժ դատաւորն հրամայեաց եւ հատին զերկոցունց զձեռաց եւ զոտից զմատունսն, եւ կենդանի ընկեցին զնոսա ի հուրն ։ Եւ այնպէս զընթացս մարտիրոսութեանն կատարեցին Յունիսի Թ ։ Եւ են մարմինք նոցա այժմ ի Կոստանդնուպօլիս ի վանսն Մաքսիմենի ։

4 արձակեցին] տարեալ եդին B || 5 երից] ի զօրականաց անտի *add.* B. — հրամանաւ հրեշտակի] յազդմանէ Տեառն B || 6 նորա] երանելի կնոջն B || 9 Ձայն ... ի բանդ] եւ նա վերին ազդեցութեամբն զօրացեալ արիաբար տանէր տանջանաց, եւ արկին զնա ի բանդ ընդ Անտոնինեայ B || 14 կատարեցին] Մարգաց Գ եւ *add.* B.

On la mit de nouveau en présence du juge, qui, avec beaucoup de supplications, lui conseilla de renier le Christ, mais il ne parvint pas à la convaincre ; par contre, elle blâma et méprisa le juge. Celui-ci ordonna de lui déchirer le corps à coups de bâtons et par le glaive et de la ramener à la maison de prostitution. Un jeune homme de vingt-trois ans, chrétien, dont le nom était Alexandre, pénétra, avec la permission de l'ange, dans la prison, couvrit de sa chlamyde la tête (d'Antonine), l'encourageant à demeurer ferme dans la vraie foi du Christ. Lorsqu'il l'apprit, le juge* fit venir Alexandre * A fol. 280 r° b. en sa présence, et celui-ci confessa, d'une vraie foi, le Christ Dieu. On le suspendit à un arbre et on lui tailla le corps avec un glaive. Une voix du ciel se fit entendre qui lui dit : « Prends courage, car je suis avec toi. » On le jeta en prison.

Quelques jours après, on les amena tous deux devant Festus ; ils blâmèrent les ordres immondes de son empereur, et l'injurièrent lui-même. Le juge, fort irrité, ordonna de leur couper à tous les deux les doigts des mains et des pieds et de les jeter vivants dans les flammes. C'est ainsi qu'ils achevèrent leur carrière par le martyre le 9 juin. Leurs corps se trouvent actuellement à Constantinople dans le couvent de Maximin.

* B p. 249 b. [B * Յայսմ աւուր յիշատակ է բարեպաշտ իշխանին Հայոց Սմբատայ Բագրատունւոյ որ բազմայաղթ կոչեցաւ :

Սա էր յաւուրս Թագաւորին Հոռոմոց Մօրկայ Հայկազնոյ, եւ Խոսրովու արքային Պարսից : Եւ էր այր յաղթանդամ եւ կորովի, միանգամայն եւ առաքինի եւ աստուածասէր : Եւ եցոյց զբազում գործս քաջութեան ի պատերազմունս, վասն որոյ եւ Խոսրով արքայ Պարսից կացոյց զնա մարզպան ի վերայ աշխարհին Հայոց եւ Վրկանայ :

Եւ ի գնալ նորա ի Վրկանս գտանէ զբազմութիւն Հայկազանց որք գերեալք ի սեպհական աշխարհէ իւրեանց բնակէին ի Սագաստան, եւ մոռացեալ էին զլեզու եւ զգրութիւն Հայոց : Եւ ազգասէր փութով ետ ձեռնադրել նոցա եպիսկոպոս զՀաբէլ ոմն, եւ արկ զվիճակ նորա ընդ խնամօք հայրապետական աթոռոյն Հայաստանեայց : Շինեաց եւ ի Դուին զեկեղեցի սուրբ Լուսաւորչին կոփածոյ քարամբք : Արար եւ այլ գործս բարիս յօգուտ ազգին, որովք եւ արժանի եղեւ յիշատակել յեկեղեցիս : Վախճանեցաւ ի Տիզբոն ի Թուին Հայոց յիսուն, եւ մարմին նորա բերեալ ի Հայս թաղեցաւ ի Տարօն :]

* B p. 249 b. [B * En ce jour commémoration du pieux prince d'Arménie Sembat le Bagratounien qui fut surnommé le très-victorieux.

Il vivait aux jours de l'empereur des Grecs Maurice l'Arménien, et de Chosroès roi de Perse. C'était un homme de forte stature et vigoureux, en même temps que vertueux et ami de Dieu. Il montra beaucoup d'actes de courage dans les combats, c'est pourquoi le roi de Perse Chosroès [1] l'institua satrape (marzpan) sur les pays d'Arménie et d'Ibérie.

S'étant rendu chez les Ibères, il y trouva de nombreux Arméniens qui avaient été emmenés captifs hors de leur propre pays, qui habitaient le Sagastan, et avaient oublié la langue et la littérature arméniennes. Mû par un zèle patriotique, il leur fit sacrer évêque un certain Abel et réduisit leur diocèse à la sujétion du siège patriarcal d'Arménie. Il fit également construire, à Dwin, en pierres de taille, l'église du saint Illuminateur. Il fit encore d'autres bonnes œuvres pour le bien de la nation, pour lesquelles il mérita d'être commémoré dans les églises. Il mourut à Tisbon l'an cinquante de l'ère arménienne, et son corps ramené en Arménie fut inhumé à Taron.]

1. Chosroès II Pirôz (590-628).

Մարգաց Դ եւ Յունիսի Ժ ։ Վկայութիւն սրբոյն Բարբաշմենայ եպիսկոպոսի ։

Սուրբ եպիսկոպոսն Բարբաշմէն քեռորդի էր սրբոյն Շմաւոնի որդւոյն Նարօտներկայ որ վկայութեամբ կատարեցաւ ի Շապհոյ Պարսից արքայէն. եւ ի տեղի նորա եպիսկոպոս էր Սղաքայ եւ Տիզբոնի ։ Եւ ամբաստան եղեն զնմանէ մոգք առաջի Շապհոյ եթէ Այր մի է աստ որ արհամարհէ զհրամանս տէրութեան ձերոյ, ինքն ոչ պաշտէ զարեգակն * եւ զլուսինն եւ զհուր, եւ զայլս արգելու ի պաշտամանէ աստուածոցն ։ Եւ ասէ արքայն. Եւ ո՞վ է նա ։ Եւ ասեն. Քեռորդի է Շմաւոնի, եւ ի տեղի նորա գլուխ է կախարդացն ։ * A fol. 280 vº a.

Եւ ածին առաջի արքային ։ Եւ ասէ Շապուհ. Ի Շմաւոն ոչ խնայեցի որ իբրեւ զորդի սիրէի, դու զիա՞րդ իշխեցեր լինել հակառակ ինձ. երդուեալ յաստուածսն եթէ լսիցես ինձ Բարբաշմէն երեւելի արարից զքեզ քան զբազումս ։ Եւ հրամայեաց բերել ոսկի բազում եւ տալ նմա, ասէ. Առ զայդ ի պատիւ քեզ ։

Ասէ սուրբն. Ոչ է պիտոյ մեզ ոսկի կամ արծաթ, մեք զԱստուածն մեր ոչ ուրա-

1 եպիսկոպոսի] Պարսից *add.* B || 4 Տիզբոնի] սուրբս Բարբաշմէն *add.* B || 6 եւ զլուսին *om.* B || 10 զորդի] զոգիս B.

4 MARGATS, 10 Juin.

Martyre du saint évêque Barbasemin.

Le saint évêque Barbasemin (*Barbašmēn*) était le neveu par sa mère de saint Siméon (*Šmaouni*)[1], fils de Narotnerk, qui subit le martyre sous Sapor, roi des Perses, et il lui succéda comme évêque de Séleucie (*Slakhaay*) et Ctésiphon (*Tisboni*). Les mages le dénoncèrent à Sapor, et dirent : « Il y a un homme ici qui méprise les ordres de Votre Majesté; lui, il n'adore pas le soleil, * la lune et le feu, et il empêche les autres d'adorer les dieux. » Le roi dit : « Qui est-ce? » Ils répondirent : « C'est le neveu de Siméon, qui le remplace comme chef des sorciers. » * A fol. 280 vº a.

Ils l'amenèrent en présence du roi. Sapor lui dit : « Je n'ai pas eu de pitié pour Siméon que j'aimais comme un fils; comment as-tu donc osé te mettre en travers de moi? J'en jure par les dieux, Barbasemin, si tu m'écoutes, je te rendrai plus célèbre que bien d'autres. » Et il ordonna d'apporter beaucoup d'or et de le lui donner, et il lui dit : « Prends cela en ton honneur. »

Le saint lui répondit : « Nous n'avons point besoin d'or et d'argent; nous

1. La forme *Šmaoun* révèle une traduction directe du syriaque en arménien. C'est par là aussi que s'expliquent les formes rencontrées pour Séleucie et Ctésiphon qui évidemment ne dérivent pas de formes grecques.

նամք ։ Եւ բարկացեալ արքային ասէ. Այր մի ստամբակ ի ստամբակ ժողովրդենէ զպատիւն ոչ ճանաչէ, սա զանարգութիւն ճանիցէ ։ Եւ հրամայեաց մերկացուցանել զնա եւ տանջել չարաչար, եւ երկաթի կապանօք արկանել ի բանդ, եւ սովամահ առնել զնա ։

Եւ կացեալ սուրբն ի բանդին անսուաղ բազում աւուրս, եւ ապա հրաման ետ սպանանել զնա ։ Եւ պսակեցաւ սուրբն Բարբաշմէն Յունիսի Ժ, եւ դադարեաց եպիսկոպոսութիւնն Սղակայ եւ Տիսբոնայ զամս քսան ։

Յայսմ աւուր վարք աղախնոյն Աստուծոյ Պեղագեայ պոռնկին ։

Կինս այս էր ի քաղաքէն Անտիոքայ, խաղացող եւ դիւական երգեցիկ, եւ անյագ
* A fol. 280 v° b. պոռնիկ եւ պիղծ պատգամաւոր պոռնկաց . եւ էր * անուն նորա Մարգարիտ ։ Եւ յաւուր միում լուաւ վարդապետութեանն Նոննոյ եպիսկոպոսին, զմտաւ ած եւ յիշեաց զբազում եւ զչարաչար մեղս իւր, զղջացաւ եւ գնաց առ եպիսկոպոսն ։ Անկաւ առ ոտս նորա եւ արտասուօք թանայր եւ հերովն մաքրէր, որպէս եւ երբեմն կինն պոռնիկ զոտս Տեառն եւ խոստովանեցաւ զմեղս իւր, եւ հայցէր զմկրտութիւն ։

6 Բարբաշմէն] Մարգայ Դ եւ *add.* B || 9 եւ անյագ պոռնիկ *om.* B || 12 զբազում եւ *om.* B || 14 զմկրտութիւն] եւ պապաշխարութիւն *add.* B.

ne renions point notre Dieu. » Le roi, irrité, lui dit : « C'est un homme insurgé d'un peuple insurgé qui ne reconnaît point l'honneur (qui lui est fait), il connaîtra le déshonneur. » Il ordonna de le dépouiller de ses vêtements, de le torturer cruellement, puis de le jeter en prison chargé de chaînes en fer et de le laisser mourir de faim.

Le saint demeura en prison sans nourriture pendant de longs jours, ensuite (le roi) donna l'ordre de le tuer. Saint Barbasemin fut couronné le 10 juin. L'évêché de Séleucie (*Slakay*) et Ctésiphon (*Tisbounay*) resta vacant vingt années.

En ce jour vie de la servante de Dieu Pélagie, la prostituée.

Cette femme était de la ville d'Antioche, comédienne et chanteuse diabolique, prostituée insatiable et intermédiaire immonde des gens de mauvaise
* A fol. 280 v° b. vie. * Son nom était Marguerite. Un jour qu'elle avait assisté à la doctrine de l'évêque Nonnus (*Nounos*)[1], elle réfléchit, se souvint de ses nombreux et graves péchés, s'en repentit et alla trouver l'évêque. Elle se jeta à ses pieds, les inonda de ses larmes et les essuya avec ses cheveux comme avait fait jadis la femme prostituée aux pieds du Seigneur; elle lui confessa ses péchés et implora le baptême.

1. Nonnus, évêque d'Édesse, cf. *Acta SS.* Oct , t. IV, p. 253.

Ասէ ցնա եպիսկոպոսն. Առանց երաշխաւորի անհնարին է մկրտել ինձ պոռնիկ եւ անառակ կին մի, մի՛ երբէք դարձցի յառաջին սովորական պղծագործութիւն : Եւ նա լայր դառն ողբովք, եւ աղաչէր եւ խնդրէր զմկրտութիւն :

Եւ տեսեալ եպիսկոպոսին զջերմեռանդն ողբսն եւ զբղխումն արտասուացն, մկրտեաց զնա, եւ ընկալաւ զնա յաւազանէն երանելի կոյս կրօնաւորն Ռոմանեա, եւ անուանեաց զնա Պեղագիա :

Եւ երեւեցաւ սատանայ մարդակերպ կապեալ զձեռսն ի գլուխն եւ թշնամանէր զՆոնոս եպիսկոպոսն եւ ողբայր զմենայութիւն իւր : Եւ արարեալ եպիսկոպոսին զնշան խաչին անյայտ եղեւ :

Եւ դարձեալ երեւեցաւ առ Պեղագիա եւ աղաչէր զնա զի դարձցի ի տուն իւր, եւ յիշեցուցանէր նմա զփառս տան նորա : Եւ պատմեաց Պեղագիա սարկաւագուհւոյն Ռոմանայ, եւ նա սաստեաց սատանայի : Եւ ազատեաց զամենայն ծառայս * եւ * A fol. 281 r° a.
զաղախնայս իւր տուեալ նոցա բաժին յընչից իւրոց, եւ զամենայն ստացուածս իւր ձեռամբ եպիսկոպոսին բաշխեաց աղքատաց :

Եւ յետ ութ աւուր մկրտութեանն առեալ զմազեղէն պարեգօտն եպիսկոպոսին

4 արտասուացն] երախայոյց զնա զեօթն օր եւ այլս *add.* B || 5 երանելի... Ռոմանեա] երանելի աղախինն Քրիստոսի Ռոմանեա կոյս եւ կրօնաւոր սարկաւագուհին B || 7-13 Եւ երեւեցաւ... տուեալ] Եւ սկզբնաչարն սատանայ յիշեցուցանէր Պեղագեայ զփառս տան նորա եւ զփափկութիւն եւ զհեշտութիւն անձին նորա զի դարձցի անդրէն ի տուն իւր : Իսկ երանելի կինն ոչ բնաւ տեղի տայր թելադրութեան չարին, որ կամէր հանել ի գրկացն Աստուծոյ եւ միւսանգամ ի ծառայութիւն իւր դրաւել : Այս կոչեալ Պեղագեայ զամենայն ծառայս եւ զաղախնեայս իւր ազատեաց զնոսա տուեալ B.

L'évêque lui dit : « Je ne puis sans garantie baptiser une prostituée et une femme déréglée, de crainte qu'elle ne retourne à ses précédentes et habituelles actions immondes. » Mais elle pleura en sanglotant et demanda en suppliant le baptême.

L'évêque, voyant ses pieux gémissements et l'abondance de ses larmes, la baptisa, et ce fut la bienheureuse vierge religieuse Romana qui la reçut des fonts baptismaux et l'appela Pélagie.

Satan apparut alors sous la forme d'un homme, les mains attachées sur la tête, et se mit à injurier l'évêque Nonnus et gémissant sur son isolement. Mais l'évêque fit le signe de la croix et il disparut.

(Satan) apparut de nouveau à Pélagie et la supplia de retourner chez elle, en lui rappelant la gloire de sa maison. Pélagie en fit part à la diaconesse Romana, laquelle chassa Satan. (Pélagie) donna la liberté à ses domestiques * et à ses servantes et leur remit à chacun une part de sa fortune; puis elle * A fol. 281 r° a.
distribua aux pauvres tous ses biens par l'entremise de l'évêque.

Huit jours après le baptême, elle prit la robe de bure de l'évêque, s'en

զգեցաւ, եւ խորգ մի կապեաց ի թիկունս իւր, եւ ելեալ ի գիշերի գաղտ գնաց յԵրուսաղէմ, եւ առն կերպիւ ել ի լեառն Ձիթենեաց յորմէ Քրիստոս համբարձաւ յերկինս. եւ անդ արգելաւ ի խուց մի, եւ ոչ ոք գիտաց եթէ կին իցէ:

Եւ յետ երից ամաց կամեցաւ աշակերտ եպիսկոպոսի Յակոբոս գնալ յԵրուսաղէմ եւ ասէ ցնա Նոննոս եպիսկոպոսն. Յորժամ երթիցես յԵրուսաղէմ, ել ի լեառն Ձիթենեաց եւ խնդրեա զաբեղայն Պեղագիոս, զմիայնակեցն փակեալ ի խուց մի, ողջոյն տուր նմա եւ առ զաղօթս նորա. որպէս եւ արար իսկ. հարցանէր եւ նա վասն եպիսկոպոսին ցՅակոբոս:

Եւ բազում ճգնութեամբ կեցեալ ննջեաց խաղաղութեամբ ի Քրիստոս Յունիսի Ժ: Եւ յորժամ քակեցին զխուցն եւ հանին զմարմինն յայնժամ ծանեան եթէ կին է, եւ ետուն փառս Աստուծոյ: Եւ լուեալ Նոննոս եպիսկոպոսն գրեաց զվարս երանելոյն Պեղագեայ:

* B p. 251 b. [B * Յայսմ աւուր յիշատակ է եւ սուրբ աստուածատես ճգնաւորին Վարդիկ հօրն որ ի Մեծ Հայք :]

Մարգաց Ե եւ Յունիսի ԺԱ: Վկայութիւն սուրբ առաքելոյն Բառնաբայ:

Առաքեալն Քրիստոսի Բառնաբաս որդի մխիթարութեան էր յազգէն Ղեւեայ, յոր-

2 կերպիւ] ի կերպ B || 9 Քրիստոս] Մարգաց Դ եւ *add.* B || 16 մխիթարութեան] անուանեցաւ *add.* B.

revêtit, fixa un sac sur son dos, partit la nuit et prit le chemin de Jérusalem, où elle monta, déguisée en homme, sur le mont des Oliviers, d'où le Christ a été enlevé au ciel; elle s'y enferma dans une cellule et personne ne sut qu'elle était une femme.

Trois ans après, Jacques, disciple de l'évêque, voulut se rendre à Jérusalem. L'évêque Nonnus lui dit : « Lorsque tu seras arrivé à Jérusalem, monte au mont des Oliviers et recherche le moine Pélagius, l'anachorète cloîtré dans une cellule, donne-lui le salut, et prends sa prière. » C'est ce qu'il fit. (Pélagie) demanda à Jacques des nouvelles de l'évêque.

Après une vie de long ascétisme elle s'endormit en paix dans le Christ, le 10 juin. Et lorsqu'on démolit la cellule pour en sortir le corps, on reconnut alors que c'était une femme, et on rendit grâces à Dieu. L'évêque Nonnus, l'ayant appris, écrivit la vie de la bienheureuse Pélagie.

* B p. 251 b. [B * En ce même jour commémoration du saint ascète le père Vardik qui vit Dieu, dans la Grande-Arménie.]

5 MARGATS, **11 Juin.**

Martyre du saint apôtre Barnabé.

L'apôtre du Christ Barnabé, — fils de la consolation, — était de la tribu

մէ Մովսէս եւ Ահարոն եւ Սամուէլ ։ Սա ծնեալ էր ի Կիպրոս կղզին. *եւ յառաջին * A fol. 281 r° b. քարոզութենէ սրբոց առաքելոցն հաւատաց ի Քրիստոս, գնաց յԵրուսաղէմ, եւ եգիտ զՊաւղոս զի հալածէր զեկեղեցիսն. եւ բազում անգամ խրատ տայր բանիւք եւ թղթովք եւ պատուիրէր զի հաւատասցէ ի Քրիստոս, եւ դադարեսցէ ի հալածելոյ զեկեղեցիս, եւ նա ոչ լուաւ ։

Եւ յորժամ ի ճանապարհին Դամասկոսի ետես զտեսիլն Պաւղոս եւ հաւատաց ի Քրիստոս, յառաջ Բառնաբաս տարաւ զՊաւղոս յառաքեալսն, եւ ընդ Պաւղոսի շրջէր ի քաղաքս եւ ի գաւառս եւ քարոզէին զՔրիստոս ։ Եւ յորժամ գնացին յԱնտիոք որոշեցան ի միմեանց. եւ առեալ Բառնաբաս զքեռորդին իւր զՅովհաննէս զանուանեալն Մարկոս, նաւեցին ի Կիպրոս եւ քարոզէին զբանն Աստուծոյ ։

Ունէր յինքեան Բառնաբաս զաւետարանն Մատթէոսի, եւ զբազումս լուսաւորեաց յաստուածգիտութիւն ։ Եւ ոմն հրէայ անուն Վարյիսուս գնաց առ Հրէայսն, եւ չար համբաւեաց զԲառնաբաս եթէ Հակառակ օրինաց մերոց ուսուցանէ ժողովրդեանն, եւ քարոզէ զՔրիստոս զոր խաչեցին յԵրուսաղէմ ։

Եւ խորհուրդ արարեալ ժողովեցան ի միասին, եւ ի գիշերի երթեալ զԲառնաբաս կապեցին եւ տարան առ հիւպատոս դատաւորն Կիպրոսի. եւ նա ետ զնա ի ձեռս նոցա ։ Եւ նոքա ընկեցին զնա յերկիր, կապեցին զոտն եւ քարշէին արտաքոյ քաղաքին, եւ քարկոծելով սպանին եւ ընկեցին ի հուր ։

de Lévi, d'où étaient aussi Moïse, Aaron et Samuel. Il était né dans l'île de Chypre. * Il crut au Christ dès la première prédication des saints apôtres, se * A fol. 281 r° b. rendit à Jérusalem et y rencontra Paul qui persécutait les églises; il l'engagea maintes fois, oralement et par écrit, à croire au Christ et à cesser de persécuter les églises, mais il ne l'écouta point.

Après que, sur la route de Damas, Paul eut eu la vision et cru au Christ, Barnabé conduisit d'abord Paul auprès des apôtres, puis il circula avec Paul dans les villes et dans les provinces et ils prêchèrent le Christ. Arrivés à Antioche, ils se séparèrent; Barnabé prit son neveu Jean, surnommé Marc, et tous les deux s'embarquèrent pour Chypre où ils prêchèrent la parole de Dieu.

Barnabé avait avec lui l'évangile de Matthieu, et il éclaira beaucoup d'habitants dans la connaissance de Dieu. Un certain juif, nommé Barjésus, se rendit auprès des Juifs et leur parla en mal de Barnabé, disant : « Il parle au peuple contre nos lois, et prêche le Christ qu'ils (les Juifs) ont crucifié à Jérusalem. »

(Les Juifs) tinrent conseil, se réunirent; ils allèrent saisir Barnabé la nuit, le lièrent et le conduisirent au consul juge de Chypre. Mais celui-ci le remit entre leurs mains. Ils le jetèrent à terre, lui attachèrent les pieds et le traînèrent hors de la ville, où ils le tuèrent par lapidation et le jetèrent dans les flammes.

* A fol. 281 v° a. * Եւ երթեալ Մարկոս եւ Տիմոն եւ Ռիդոն ժողովեցին զմնացեալ ոսկերսն եւ զհողն եւ եդին գաղտ յայրի միում. եդին եւ զաւետարանն Մատթէոսի ընդ նմա յայրին, եւ փակեցին վիմով զմուտ այրին ։ Եւ անտի նաւեցին յԵփեսոս, գտին զՊաւղոս եւ պատմեցին նմա զմահն Բառնաբայ ։ Եւ ելաց յոյժ Պաւղոս, եւ առաքեաց զՄարկոս ի Հռոմ, զոր տեսեալ Պետրոսի արար իւր որդեգիր ։

Եւ Մարկոս հրամանաւ Պետրոսի գրեաց զաւետարանն որ ըստ անուանն իւրոյ է ։ Եւ առաքեաց զնա յԱղեկսանդրիա եւ յամենայն Եգիպտոս քարոզել զբանն կենաց ։

Եւ յաւուրս Զենոնի արքային յայտնեցան նշխարք սրբոյն Բառնաբայ եւ աւետարանն որ եդաւ ընդ նմա յայրին ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Ակակիոսի ։

Սուրբն Ակակիոս մանուկ էր հասակաւ, եկաց առաջի Լիկինիոսի անօրէն արքային եւ խոստովանեցաւ զքրիստոնէական հաւատն իւր ։ Կախեցին եւ յոյժ գան հարին զնա. ձայն եկեւ առ նա յերկնից եւ ասէ. Զօրացիր Ակակիէ զի ես ընդ քեզ եմ ։ Եւ ապա ետ զնա թագաւորն յեպարքոսն Տերէնտիոս, եւ նա հրամայեաց եւ ջեռուցին տապակ ձիթով եւ ճարպով, եւ ընկեցին զսուրբ վկայն, եւ յաղօթելն նորա շիջաւ հուրն եւ ցրտացաւ եղեւ տապակն, եւ ել սուրբն ամբողջ ։

12 զքրիստոնէական] զքրիստոնէութեան B || 13 ձայն ... քեզ եմ *om.* B || 15-16 ընկեցին ... ամբողջ] արկին անդ զսուրբ վկայն եւ տանջեցին B.

* A fol. 281 v° a. * Marc, Timon et Rhodon (*Ridon*) allèrent recueillir le reste des os et la poussière, qu'ils déposèrent en secret dans une grotte; ils déposèrent aussi l'évangile de Matthieu dans la grotte et en fermèrent l'entrée avec des pierres. De là ils s'embarquèrent pour Éphèse, y retrouvèrent Paul et lui racontèrent la mort de Barnabé. Paul pleura beaucoup, et envoya Marc à Rome. Pierre, le voyant, en fit son fils adoptif.

Marc, sur l'ordre de Pierre, écrivit l'évangile qui porte son nom. (Pierre) l'envoya à Alexandrie et dans toute l'Égypte pour y prêcher la parole de vie.

Aux jours de l'empereur Zénon, les restes de saint Barnabé furent découverts en même temps que l'évangile qui avait été déposé avec lui dans la grotte.

En ce jour martyre de saint Acace.

Saint Acace était encore jeune enfant, lorsqu'il se présenta devant Licinius, l'empereur impie, et confessa sa foi chrétienne. On le suspendit et on le frappa brutalement. Une voix du ciel se fit entendre à lui qui disait : « Prends courage, Acace, car je suis avec toi. » Ensuite l'empereur le remit entre les mains de l'éparque Térence, qui ordonna de chauffer une chaudière avec de l'huile et de la graisse, et d'y jeter le saint martyr; mais pendant qu'il priait, le feu s'éteignit, la chaudière se refroidit et le saint en sortit indemne.

* Գնաց եպարքոսն յԱպամիա եւ յԱպողոնիա․ տարաւ եւ զսուրբ վկայն զկնի, եւ բռնադատէր զոհել կռոցն որ էին ի քաղաքսն յայնոսիկ․ եւ յաղօթել սրբոյն անկան ամենայն բագինքն եւ խորտակեցան ։ Եւ ապա ետուն զսուրբն ի Զիլիկինթոս դատաւորն ի քննութիւն, եւ նա հաստատուն եկաց ի հաւատն Քրիստոսի ։ Գան հարին զնա սաստիկ հարուածովք եւ ընկեցին առաջի ահաւոր առիւծոյ, եւ գազանն ոչ մերձեցաւ ի նա ։ Արկին զնա ի բորբոքեալ հնոց, եւ հրեշտակ Տեառն եհան զնա անարատ, եւ երթեալ Զիլիկինթոս ի տեսանել զհնոցն, ել բոցն եւ կիզեաց զերեսն ։ * A fol. 281 v° b.

Եւ ապա ետուն զսուրբն յայլ դատաւոր որոյ անուն էր Պոսիդոնիոս, եւ նա ծանր շղթայիւք տարաւ զկնի իւր ի քաղաքն Մելիտոյ ։ Եւ մտեալ ի տաճար կռոցն սուրբն Ակակիոս, իշխանաբար հրամայեաց կռոցն եւ անկեալ յերկիր խորտակեցան ։ Արկին զնա ի բանդ եւ պնդեցին զոտսն ի փայտի․ եւ ի գիշերին երեւեցաւ հրեշտակ Տեառն եւ խորտակեցաւ փայտն յոտիցն, եւ եկաց սուրբն կանգուն եւ աղօթէր ։ Եւ մի ումն սենեկապետ ետես զսուրբն եւ երթեալ պատմեաց դատաւորին ։

Եւ ի միւս այլ աւուրն տարան զսուրբն յայլ տաճար կռոց յորում էին բագինք աստուածուհեաց Իսաւոսայ եւ Աթինայ զի երկիր պագցէ ։ Եւ յորժամ եմուտ աղօթեաց

1 զկնի] եւ կացոյց առ բագինսն *add.* B || 6 բորբոքեալ *om.* B || 6-7 եւ հրեշտակ . . . զերեսն] եւ խնամօքն Աստուծոյ պահեցաւ կենդանի B || 9 զկնի իւր *om.* B — քաղաքն] իւր *add.* B || 10 խորտակեցան] բագինքն որք էին աստուածուհեացն Իսաւսայ եւ Աթինայ *add.* B || 11-12 եւ ի գիշերին . . . աղօթէր] եւ նա աղօթէր անդադար B || 12 — p. 1610, l. 4. — Եւ մի ումն . . . փշրեցան *om.* B.

* L'éparque se rendit à Apamée et à Apollonia, emmena le saint martyr à sa suite, et le pressa d'immoler aux idoles qui se trouvaient dans ces villes, mais sur la prière du saint tous les autels s'écroulèrent et se brisèrent. On remit ensuite le saint entre les mains du juge Zilicynthus pour l'interroger, mais il demeura ferme dans la foi au Christ. On le frappa à grands coups et on le jeta au-devant d'un lion terrible, mais le fauve ne s'en approcha point. On le jeta dans une fournaise ardente, mais l'ange du Seigneur l'en fit sortir indemne, et lorsque Zilicynthus s'approcha pour regarder la fournaise, les flammes jaillirent et lui brûlèrent le visage. * A fol. 281 v° b.

On remit ensuite le saint entre les mains d'un autre juge, dont le nom était Posidonius, et qui l'emmena à sa suite chargé de lourdes chaînes à la ville de Milet (*Melitoy*). Saint Acace, pénétrant dans le temple des idoles, ordonna avec autorité aux idoles, qui tombèrent à terre et se brisèrent. On le jeta en prison et on lui attacha les pieds à un bloc de bois; la nuit, l'ange du Seigneur apparut et le bloc (auquel étaient attachés) ses pieds se brisa, le saint se leva et se mit à prier debout. Un certain chambellan vit le saint, et alla avertir le juge.

Le surlendemain, on conduisit le saint dans un autre temple d'idoles, où se trouvaient les autels des déesses Isis (*Isarosay*) et Athéna, pour qu'il les

* A fol. 282 r° a. առ Աստուած եւ կործանեցան բագինքն յերկիր ։ Եւ ելեալ *Պիսիտոյ ի Մելիտոյ քաղաքէն հնգետասան ասպարիսաւ եւ տարաւ զսուրբն յայլ տաճար կռոցն յորում բազում բագինք էին ։ Եւ առեալ սուրբն ջուր լուաց զձեռս եւ զերեսս իւր ի տաշտիշն եւ եհեղ զջուրն ի բագինսն, եւ առժամայն յերկիր անկան եւ փշրեցան ։

Եւ հրամայեաց զգլուխն հատանել, տարան ի տեղին որ կոչի Զոնքիոնա, աղօթեաց առ Աստուած, եւ ձայն եղեւ յերկնից եւ ասէ. Զօրացիր Ակակիէ եւ եկեսջիր առ Աստուած որ ետ քեզ համբերութիւն, եւ ընկալ զպատրաստեալ քեզ պսակն անապական, ուրախ լինելով ընդ ամենայն սուրբս յարքայութեանն Աստուծոյ ։ Եւ խոնարհեցուցեալ զպարանոցն հատին զգլուխն, եւ հեղաւ ընդ արեանն կաթն ։

Եւ առեալ զմարմինն Գէորգէոս քահանայն թաղոյց վասն ահի կռապաշտիցն, եւ տարեալ ի քաղաքն Սիւնադայ եդ ի տապան առն միոյ քրիստոնէի որոյ անուն էր Դորոմենդոս, որ յետոյ մարտիրոսացաւ ընդ սրբոյն Տրոփիմոսի ։ Եւ յաւուրս բարեպաշտ արքային Մօրկայ Ելպիտիոս եպիսկոպոսն նորոգէր զեկեղեցի Դորեմենդոսի, յայտնեցան նշխարք սրբոյն Ակակիոսի որ եւ ինքն Ակակիոս ասաց եթէ իմ են նշխարքս. եւ ապա շինեցին ի վերայ նորա եկեղեցի, որով փառաւորի ամենասուրբ Երրորդութիւնն յաւիտեանս ։

6 եւ ձայն . . . ասէ] եւ լուաւ հոգւոյն բարբառ երկնային որ ասէր ցնա B || 9 ընդ արեանն կաթն] արիւնն որպէս կաթն B.

adorât. Lorsque (le saint) y pénétra, il pria Dieu et les autels s'écroulèrent à
* A fol. 282 r° a. terre. Posidonius (*Pisitoy*), * quittant la ville de Milet à une distance de quinze lieues, y emmena le saint pour le conduire dans un autre temple d'idoles où se trouvaient de nombreux autels. Le saint prit de l'eau, se lava les mains et le visage dans une cuvette, puis en répandit l'eau sur les autels, qui se renversèrent aussitôt et se brisèrent en menus morceaux.

(Le juge) ayant ordonné de lui trancher la tête, on le conduisit à un endroit nommé Zonkhiona; (le saint) pria Dieu et une voix du ciel se fit entendre qui dit : « Prends courage, Acace; tu viendras auprès de Dieu, qui t'a donné la patience; tu recevras la couronne impérissable qui t'est préparée, et tu te réjouiras avec tous les saints dans le royaume de Dieu. » Il baissa le cou et on lui trancha la tête; du lait se répandit avec le sang.

Le prêtre Georges (*Gēorgēos*), s'emparant du corps, le cacha par crainte des idolâtres, puis le transporta à la ville de Synnade, l'inhuma dans le tombeau d'un chrétien, dont le nom était Dorymédon (*Doromendos*) et qui plus tard fut martyrisé avec saint Trophime. Et aux jours du pieux empereur Maurice, lorsque l'évêque Elpidius restaura l'église de Dorymédon, on découvrit les restes de saint Acace, pour lesquels Acace, lui-même, dit : « Ces restes sont les miens » ; et on construisit ensuite une église sur ses restes, par lesquels est glorifiée la sainte Trinité éternellement.

* Մարգաց Զ եւ Յունիս ԺԲ : Վարք երանելոյն Ոնոփրիոսի անապատականի : * A fol. 282 r° b.

Այս երանելի եւ ցանկալի այրս Աստուծոյ Ոնոփրիոս սնեալ էր ի վանս միաբանակեցաց որ կոչի Ռիտի, մերձ յԵրմոպօլիս ի Թեբաս գաւառին : Եւ լուաւ զբնակութիւն Եղիայի մարգարէին եւ զՅովհաննու Մկրտչին, ելեալ ի վանացն գնաց ի լեառն եւ բնակեցաւ յանապատին միայն առանձինն զամս վաթսուն. եւ զվաթսուն ամն ամենեւին զմարդ ոչ ետես :

Եւ մի ոմն ճգնաւոր կրօնաւոր որոյ անուն էր Պափնուտիոս ազդեցութեամբ սուրբ Հոգւոյն ել ի լեառն յայն, եւ ցանկայր յանապատին գտանել հարս սուրբս եւ շահիլ յաղօթից նոցա : Եւ շրջեալ զեօթն եւ տասն օր հանդիպեցաւ Ոնոփրիոսի, ահաւոր տեսլեամբ, մերկ ծածկեալ ի հերաց մարմնոյն, ծերունի թաւագլուխ, նստեալ ընդ հովանեաւ վիմի հանգչէր, եւ ի յոյժ ծերութենէն եւ ի խիստ ճգնութենէն ի սպառ տկարացեալ :

Եւ տեսեալ զՊափնուտիոս ձայնեաց յանուանէ, եւ հրամայեաց նմա մերձ լինելով նստել, եւ հարցանէր եթէ որպէս գնաց յանապատ. նոյնպէս եւ Պափնուտիոս աղաչեաց զնա զի պատմեսցէ զվարս իւր եւ զանունն : Եւ նա ասէ. Ես յաւաջնումն Եգիպտոս

1 անապատականի] հրեշտակակրօն անապատական ճգնաւորի B || 3 Ռիտի] Իւտի B || 8 հարս] այրս B.

* 6 MARGATS, 12 Juin. * A fol. 282 r° b.

Vie du bienheureux Onuphre l'anachorète.

Onuphre, ce bienheureux et agréable homme de Dieu, avait été élevé dans un couvent d'une communauté qui s'appelle Riti, près d'Hermopolis (*Erimoypolis*) dans la province de Thèbes (*Thēbas*). Ayant entendu (quelle était) la demeure du prophète Élie et de Jean-Baptiste, il quitta le couvent, se rendit à la montagne et habita le désert tout seul en solitaire pendant soixante ans; et durant ces soixante années il ne vit absolument aucun homme.

Un religieux ascète, dont le nom était Paphnuce, par l'inspiration du Saint-Esprit, monta sur cette montagne et aspira trouver dans ce désert des pères saints pour profiter de leurs prières. Après avoir circulé durant dix-sept jours, il rencontra Onuphre, d'aspect terrible, nu, ayant le corps couvert de poils, vieillard aux cheveux touffus, qui se reposait assis sous un rocher, complètement affaibli par la grande vieillesse et le sévère ascétisme.

Ayant aperçu Paphnuce, il l'appela par son nom, lui ordonna de venir s'asseoir auprès de lui, et lui demanda de quelle façon il était venu dans le désert. Paphnuce le pria également de lui raconter sa vie et de lui indiquer

անուանէի եւ այժմ անուն իմ Ոնոփրիոս է, եւ կերակուր է մեր անապատաւորացս
* A fol. 282 v° a. * յարմաւեննեաց եւ ի դալար խոտոյ ։ Եւ յամենայն կիւրակէ հրեշտակ սպասաւորէ մեզ, եւ եթէ ցանկայ ոք ի մէնջ ի մարդ հայել, հրեշտակն Աստուծոյ հանէ զնա յերկինս եւ ցուցանէ նմա զփառս արդարոցն եւ լուսաւորէ զհոգի իւր, եւ մեծաւ ուրախութեամբ իջանէ դարձեալ ի տեղի իւր, եւ այլ եւս ոչ ցանկայ տեսութեան մարդոյ ։

Եւ յարուցեալ ի միասին գնացին յայլ տեղի անապատին, գտին փոքր քարայր մի եւ ի միջի նորա եղեալ հաց եւ ճաշակեցին ի միասին ։ Եւ ասէ Ոնոփրիոս. Որդեակ Պափնուտիէ, այսօր կատարեմ զընթացս իմ եւ դու ամփոփեա զմարմինս, եւ երթիջիր յԵգիպտոս եւ պատմեա եղբարցն վասն իմ ։ Եւ եթէ ոք նշխար կամ խունկ մատուցանէ յանուն իմ, կամ աղքատս կերակրէ յիշելով զիս, յիշեցից եւ ես զնա առաջի Քրիստոսի ։ Իմ խնդիրք յԱստուծոյ այդ է, զի որք յաղօթս իւրեանց յիշեսցեն զանուն իմ մեծ վարձս ընկալցին յԱստուծոյ ։ Եւ զայս ասացեալ անկաւ յերկիր եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Յունիսի ԺԲ ։

Եւ իջին հրեշտակք Աստուծոյ մերձ ի մարմինն, եւ լուաւ Պափնուտիոս զերգս օրհնութեան որ փառաբանէին զԱստուած ։ Եւ հանեալ Պափնուտիոս զպարեգօտն

2-5 Եւ յամենայն ... մարդոյ *om.* B || 6 անապատին *om.* B || 7 եւ ի միջի ... հաց] եւ նկանակ հացի ի նմա B || 10 յանուն իմ] վասն յիշատակի իմոյ B || 11 յիշեսցեն] առ Աստուած *add.* B || 12 ընկալցին] առցեն B || 13 Աստուած] Մարգաց Զ եւ *add.* B || 14-15 Եւ իջին ... օրհնութեան] Յայնժամ շուրջ զմարմնովն լսելի լինէր երգ օրհնութեան հրեշտակաց B.

son nom. Il lui dit : « Je m'appelais auparavant Égypte et mon nom est maintenant Onuphre; notre nourriture à nous solitaires * se compose de dattes et
* A fol. 282 v° a.
d'herbes fraîches. Tous les dimanches un ange vient nous servir de dattes et d'herbes fraîches, et si quelqu'un de nous a envie de voir un homme, l'ange de Dieu l'enlève au ciel, lui montre la gloire des justes et éclaire son âme, et il redescend avec grande joie à sa demeure n'ayant plus envie de la vue de l'homme. »

Ils se levèrent et partirent ensemble pour un autre endroit du désert, ils découvrirent une petite grotte au milieu de laquelle se trouvait un pain qu'ils mangèrent ensemble. Onuphre dit : « Mon fils Paphnuce, je termine ma carrière aujourd'hui; tu enseveliras mon corps, puis tu te rendras en Égypte et tu donneras de mes nouvelles aux frères. Et si quelqu'un offre de l'hostie ou de l'encens en mon nom, ou s'il donne à manger à un pauvre en souvenir de moi, je me souviendrai aussi de lui auprès du Christ. Ce que je demande à Dieu c'est que ceux qui se souviendront de mon nom dans leurs prières reçoivent de grandes récompenses de Dieu. » Ce disant, il tomba à terre et rendit son âme à Dieu le 12 juin.

Des anges de Dieu descendirent auprès du corps et Paphnuce entendit les chants de bénédictions par lesquels ils glorifiaient Dieu. Paphnuce ôta sa

իւր եհերձ, եւ կիսովն պատեաց զմարմինն Ոնոփրիոսի եւ թաղեաց ընդ վիմովն եւ ծածկեաց քարամբք :

Եւ յորժամ դարձաւ եգիտ յայլ տեղի անապատին չորս * ծերունի անապատաւորս. ետ նոցա ողջոյն, եւ նոքա ասեն. Վաթսուն ամ է մեր որ բնակեալ եմք յանապատս եւ զմարդ ոչ երբէք տեսաք բայց այժմ զքեզ : Եւ մտին յայրն եւ գտին հինգ հաց : Եւ գոհացեալ զԱստուծոյ կերան եւ ուրախ եղեն եւ ասեն. Գիտասջիր եղբայր Պափնուտիէ, զի յօրէն յորմէ սկսաք ծառայել Աստուծոյ յամենայն աւուր չորս հաց առաքէր մեզ Աստուած, այսօր հինգ պարգեւեաց : Եւ ողջունեալ զսուրբ ծերունիսն դարձաւ : * A fol. 282 v° b.

Եւ մինչդեռ երթայր ընդ այն անապատն ետես այլ չորս անապատաւորս մաշկեղէն պարեգօտիւք եւ ասեն. Մեք նախարարք էաք ի քաղաքէն Ոքսիւրիքոյ, եւ եկաք յանապատս ծառայել Տեառն, հանդիպեցաք ծառայի Աստուծոյ միումն ծերունւոյ, եւ զտարի մի ուսոյց մեզ զաստուածահաճոյ վարս եւ ինքն խաղաղութեամբ հանգեաւ : Եւ վեց ամ է մինչեւ ցայժմ որ եմք յանապատիս, եւ յամենայն կիւրակէ հրեշտակ Տեառն իջանէ յերկնից եւ կերակրէ զմեզ յամենօրհնեալ հաղորդութենէն : Եւ այսօր շաբաթ է պատրաստեա եւ զքեզ զի հաղորդեսցիս եւ դու, զի ամենեքեան որ արժանա-

1 զմարմինն] սրբոյն *add.* B || 3 p. — 1614, l. 3 յայլ տեղի ... հաղորդեցոյց զնոսա] յայլ եւ այլ տեղիս զծերունի անապատաւորս որոց ոմանք վաթսուն ամ էր զի բնակեալ էին յանապատին եւ ծառայէին Աստուծոյ, եւ ոմանք զեռ վեց ամ էր զի եկեալ էին ի քաղաքէն Ոքսիւրիքոյ, եւ բնակէին անդ առաքինի վարուք իբրեւ զհրեշտակս Աստուծոյ : Խօսակից եղեւ ընդ նոսա Պափնուտիոս, եւ նոքա պատմեցին զքանչելի բարերարութիւնն Աստուծոյ զոր առնէր նոցա յանմարդի անապատի անդ, սնուցանելով զհոգիս նոցա հոգեւորական կերակրովք : Որ եւ ինքն Պափնուտիոս հաղորդակից եղեւ նոցա երկնաւոր շնորհին եւ գոհանայր զԱստուծոյ B.

tunique, la déchira et dans une moitié enveloppa le corps d'Onuphre, l'inhuma dans le rocher et le couvrit de pierres.

A son retour, il rencontra dans un autre endroit du désert * quatre vieux anachorètes; il les salua, et ceux-ci lui dirent : « Il y a soixante ans que nous habitons ce désert, nous n'avons jamais vu la figure d'un homme excepté toi maintenant. » Ils entrèrent dans leur grotte et y trouvèrent cinq pains. Ils rendirent grâces à Dieu, mangèrent, furent réjouis et dirent : « Sache, frère Paphnuce, que du jour où nous avons commencé de servir Dieu, tous les jours Dieu nous envoyait quatre pains, aujourd'hui il nous en a accordé cinq. » Il salua les saints vieillards et partit. * A fol. 282 v° b.

Or, tandis qu'il s'acheminait à travers le désert, il aperçut quatre autres anachorètes en tunique de peau, qui lui dirent : « Nous étions magistrats de la ville d'Oxyrhynchos (*Okhsiurikhoy*), et nous sommes venus dans ce désert pour servir le Seigneur; nous avons rencontré un vieillard, serviteur de Dieu, qui après nous avoir enseigné durant une année la vie agréable à Dieu, reposa en paix. Voilà six ans aujourd'hui que nous sommes dans ce désert; tous les dimanches l'ange du Seigneur descend du ciel et nous nourrit de la très sainte

ուրին այնմ հաղորդութեան թողութիւն մեղաց գտցեն եւ լուսաւորին հոգւով ։ Եւ մինչդեռ խօսէին բուրեաց հոտ անուշ անպատմելի, եւ իջեալ հրեշտակ Աստուծոյ հաղորդեցոյց զնոսա ։ Եւ ողջունեաց * զսուրբ անապատաւորսն Պափնուտիոս դարձաւ ի Սկիւթ եւ պատմեաց ամենեցուն զոր ետեսն եւ լուաւ ճշմարտապէս ։

* A fol. 283 r° a.

Մարգաց Է եւ Յունիսի ԺԳ ։ Վկայութիւն սրբոյն Տիմոթէի որ ի Պռուսա ։

Քրիստոսի մարտիրոսն Տիմոթէոս էր յաւուրս Քրիստոսի ուրացողին Յուլիանոսի կայսերն ։ Եւ ծառ մի ճշգարենի բնամեծ էր ի մէջ քաղաքին Պռուսայ, յորում են ջերմուկք, եւ յարմատ ծառոյն բնակէր վիշապ մի ահաւոր, եւ էր մերձ քարայր մի, եւ յերեկորեայ ելանէր վիշապն եւ մտանէր յայրն, եւ զգիշերն անդ բնակէր ։

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ կին մի թագուհի որոյ անուն էր Առիտեա, քրիստոնեայ հաւատով, եւ բնակէր ի քաղաքին Ապողոնեա, եւ լսէր վասն օգտակար ջերմային ջրոցն գնաց բնակել անդ ։

Իսկ եպիսկոպոսն քաղաքին Պռուսայ եւ քահանայքն եւ ամենայն ուխտ եկեղեցւոյն ընտրեցին յինքեանց զՏիմոթէոս այր բարի եւ հեզ եւ աստուածահաճոյ, կացուցին ի

3 Պափնուտիոս *om.* B || 6 Քրիստոսի *om.* B || 7 կայսերն *om.* B — բնամեծ *om.* B — մէջ քաղաքին *om.* B || 12 ջրոցն] ջուրցն B || 14 ընտրեցին] զմի ոմն *add.* B.

communion. C'est samedi aujourd'hui, prépare-toi aussi à communier, car tous ceux qui se rendent dignes de cette communion, trouvent l'absolution de leurs péchés et s'illuminent spirituellement. » Pendant qu'ils parlaient, il se répandit une indicible odeur suave, et l'ange de Dieu descendu (du ciel) les communia. Paphnuce salua * les saints anachorètes, retourna à Scété (*Skiuth*) et raconta à tous ce qu'il avait vu et avait entendu en toute vérité.

* A fol. 283 r° a.

7 margats, **13 Juin**.

Martyre de saint Timothée à Brousse.

Le martyr du Christ Timothée vivait aux jours de l'empereur Julien l'Apostat. Il y avait un orme au tronc énorme au milieu de la ville de Brousse où se trouvent des thermes; dans la racine de cet arbre habitait un dragon terrible; il y avait auprès une grotte, et, le soir, le dragon sortait et pénétrait dans la grotte où il passait la nuit.

Il y avait en ces jours-là une reine de foi chrétienne, dont le nom était Arétias (*Aritéa*) et qui habitait dans la ville d'Apollonia. Ayant entendu parler de la bienfaisance des eaux thermales, elle s'y était rendue pour y habiter.

Or, l'évêque de la ville de Brousse, les prêtres et tout le clergé avaient élu Timothée, homme bon, paisible, ayant une vie agréable à Dieu, et l'avaient

սպասաւորութիւն եկեղեցւոյն ։ Եւ ետուն ցնա այծենի մաշկոց եւ առաքեցին իբրեւ զօրհնութիւն Առետայի թագուհւոյն ։ * Եւ նորա առեալ գնայր, եւ յորժամ կամեցաւ անցանել ընդ ճշղարենի ծառն երանելին Տիմոթէոս տարածեալ զձեռս յերկինս ասէ․ Աստուած յօգնել ինձ նայեաց եւ Տէր յընկերել ինձ փութա ։ Եւ տեսեալ զնա վիշապին եկաց ի վերայ ճանապարհին, եւ յանցանելն Տիմոթէի դիմեաց ի վերայ նորա․ եւ նա զայծենի մաշկոյթն ծալեաց եւ ձգեաց յերեսս վիշապին, եւ անց առանց երկիւղի, եւ առժամայն սատակեցաւ վիշապն ։ * A fol. 283 r° b.

Եւ լուեալ թագուհւոյն գնաց առ նա, եւ անկաւ յոտս նորա, եւ ամենայն քաղաքն եւ գաւառն մեծաւ ուրախութեամբ փառս ետուն Աստուծոյ եւ գոհացան զնմանէ ընդ սատակումն վիշապին ։

Եւ լուեալ վասն վարուց եւ սքանչելեացն Տիմոթէի ուրացողն Յուլիանոս առաքեաց զօրականս եւ կալեալ զերանելին Տիմոթէոս արկ ի բանդ ։ Եւ յետ սակաւ աւուրց հրամայեաց եւ հատին զգլուխ նորա Յունիսի ԺԳ ։ Եւ քրիստոնեայք թաղեցին ի քաղաքին Պրուսա, եւ շինեցին ի վերայ նորա մատուռն յանուն սրբոյն Տիմոթէի ։

[B * Յայսմ աւուր յիշատակ է երանելոյն Սմբատայ սպարապետի Բագրատունեաց որ Խոստովանող կոչեցաւ ։ * B p. 254 b.

6 երկիւղի] եւ աղօթիւք նորա *add.* B || 12 կալեալ] կալան B — արկ] արկին B || 14 նորա] Մարգաց է եւ *add.* B || 14 Տիմոթէի] Տիմոթէոսի B.

destiné au service de l'église; ils lui remirent une couverture de chèvre et l'envoyèrent comme (un présent de) bénédiction à la reine Arétias. * Il prit (la couverture) et s'en alla, mais, lorsqu'il voulut passer devant l'orme, le bienheureux Timothée éleva les mains au ciel et dit : « Dieu, viens à mon aide! Seigneur, empresse-toi de m'assister[1]. » Le dragon, l'apercevant, se mit sur le chemin, et au passage de Timothée l'assaillit; celui-ci plia la couverture en peau de chèvre, la jeta à la figure du dragon, et passa sans crainte; le dragon creva aussitôt. * A fol. 283 r° b.

A cette nouvelle, la reine se rendit auprès de lui, tomba à ses pieds, et toute la ville et la province, avec une grande joie, rendirent grâces à Dieu et le remercièrent de la mort du dragon.

Julien l'Apostat, ayant appris la vie et les miracles de Timothée, envoya des soldats, qui s'emparèrent du bienheureux Timothée et le jetèrent en prison. Peu de jours après, (Julien) ordonna de lui trancher la tête le 13 juin. Les chrétiens l'inhumèrent dans la ville de Brousse, et construisirent sur (ses restes) une chapelle au nom de saint Timothée.

[B * En ce jour commémoration du bienheureux Sembat le généralissime Bagratounien qui fut surnommé le Confesseur. * B p. 254 b.

1. Ps. LXIX, 2.

Սա էր հայր Աշոտոյ առաջնոյ արքային այր քաջ եւ աստուածասէր : Բայց յորժամ յարձակեցաւ ի վերայ աշխարհին Հայոց ոստիկանն Բուղայ հարկեցաւ Սմբատ անձնատուր լինել ի նա, եւ բռնաւորն չունելով այնուհետեւ կասկած յումեքէ խոչընդոտն լինել արշաւանաց իւրոց, աւերեաց առ հասարակ զաշխարհն Հայոց եւ Աղուանից, եւ նահատակեաց զբազումս վասն ի Քրիստոս հաւատոյն, եւ արեամբ ներկեաց զերեսս երկրին :

Եւ կալեալ կապեաց զնախարարս Հայոց եւ ած ընդ իւր ի Բաբելոն, ընդ որս տարաւ եւ զՍմբատ սպարապետ : Իբրեւ յանդիման եղեն ամիրապետին նախարարք Հայոց հանդերձ կապանօք, խօսեցաւ ընդ նոսա սաստկութեամբ եւ հրամայեաց կապել եւ զՍմբատ եւ դնել ի բանդի ընդ այլ նախարարսն : Եւ հրամանաւ ամիրապետին նեղէին զնոսա դառնալ ի կրօնս իւրեանց, սպառնացեալ զանհնարին տանջանս եւ զմահ, յորմէ զարհուրեալ անկան բազումք ի հաւատոց, եւ դարձան յօրէնս նոցա :

Բայց Ստեփաննոս Կոն կոչեցեալ իշխանն Տուս աւանի աշխարհին Ուտէացւոց, հաստատուն կացեալ ի հաւատս անտանելի չարչարանօք կատարեցաւ ի Քրիստոս : Իսկ քաջն Սմբատ մնաց աւուրս բազումս ի բանդի անդ ի կապանս մեծաւ հաւատով եւ զղջութեամբ : Եւ բազում անգամ խրատ տային նմա եւ ստիպէին ուրանալ զքրիստոնէութիւնն, եւ առատ պարգեւօք եւ իշխանական փառօք դառնալ յաշխարհն

Il était le père d'Achot, le premier roi, homme courageux et ami de Dieu. Lorsque le gouverneur (*ostikan*) Bogha envahit le pays d'Arménie, Sembat se trouva dans la nécessité de se rendre à lui, et le tyran, n'ayant désormais plus à craindre personne qui fût capable d'entraver ses incursions, mit la désolation dans la totalité du pays d'Arménie et des Albaniens; il martyrisa beaucoup d'habitants à cause de leur foi au Christ et teignit la surface du pays de leur sang.

Il fit mettre aux chaînes les satrapes arméniens et les emmena à sa suite à Babylone, et parmi eux il conduisit le généralissime Sembat. Lorsque les satrapes arméniens furent présentés, avec leurs chaînes, au grand émir, celui-ci leur parla avec véhémence et ordonna de mettre également aux chaînes Sembat et de le jeter en prison avec les autres satrapes. Sur l'ordre du grand émir, on fit pression sur eux pour les faire changer de religion en les menaçant de tortures intolérables et de mort; nombreux furent ceux qui en eurent peur, abandonnèrent la foi et se convertirent à leurs lois.

Cependant Étienne surnommé Kon, prince du bourg de Tous, dans la province d'Outi, demeura ferme dans sa foi et fut martyrisé pour le Christ dans des tortures atroces. Quant au brave Sembat, il resta longtemps enchaîné dans la prison, avec grande foi et contrition. A plusieurs reprises on lui conseilla et on le pressa de renier le christianisme et de retourner dans son pays

իւր ։ Այլ * բարեպաշտ իշխանն միշտ զայս բան տանէր պատասխանի. Ոչ կարեմ թողուլ զՔրիստոս, ոչ կարեմ ի բաց կալ ի քրիստոնէական հաւատոյ զոր աւազանին շնորհօք ընկալայ ։ * B p. 255 a.

Եւ այսպէս բարի խոստովանութեամբ յերկար մնացեալ ի բանդի անդ մինչեւ բեկեալ սրտիւ եւ բազում արտասուօք աղօթս մատուցանէր առ Աստուած աւանդեաց զհոգին իւր ։ Եւ ոմանք ի քրիստոնէից որք կային ի քաղաքի անդ հրաման առեալ յամիրապետէն տարեալ զմարմին նորա ի հինն Բաբելոն թաղեցին ի վկայարանն որ կայր շինեալ ի վերայ գբոյն սրբոյ մարգարէին Դանիէլի ։]

Մարգաց Ը եւ Յունիսի ԺԴ ։ Վարք երանելոյն Թէոփանոսի եւ սրբուհւոյն Պանսեմնի ։

Երանելին Թէոփանոս էր ի քաղաքէն Անտիոքայ, անհաւատ ծնօղաց զաւակ ։ Եւ յորժամ եղեւ հնգետասան ամաց * մեռաւ կինն, եւ երթեալ Թէոփանոս յեկեղեցին * A fol. 283 v° a. մկրտեցաւ, եւ զգեցաւ մազեղէն, եւ արգելաւ ի խցի մերձ ի քաղաքն ։ Եւ սկսաւ աստուածահաճոյ վարուք ճգնել պահօք եւ աղօթիւք եւ արթնութեամբ, եւ ընկալաւ շնորհս յԱստուծոյ հալածել զդեւս եւ բժշկել զամենայն հիւանդս աղօթիւք եւ ձեռն դնելով ։

9 սրբուհւոյն] աղախնոյն Աստուծոյ B || 14 զամենայն *om.* B — ձեռն] զձեռս B.

muni d'abondants présents et d'une glorieuse autorité. Mais le * pieux prince leur donnait toujours cette même réponse : « Je ne puis abandonner le Christ, je ne puis renoncer à la foi chrétienne, que j'ai reçue avec la grâce des fonts baptismaux. » * B p. 255 a.

C'est ainsi qu'après être resté de longs jours dans la prison, en bonne confession, et après avoir prié Dieu le cœur brisé et avec beaucoup de larmes, il rendit son âme. Quelques chrétiens qui se trouvaient dans cette ville, ayant obtenu l'autorisation du grand émir, transportèrent son corps dans la vieille Babylone et l'inhumèrent dans la chapelle commémorative qui était érigée sur le puits du saint prophète Daniel.]

8 MARGATS, 14 Juin.

Vie du bienheureux Théophane et de sainte Pansemnè.

Le bienheureux Théophane était de la ville d'Antioche, fils de parents infidèles. Lorsqu'il eut quinze ans, * la femme mourut; Théophane, s'étant * A fol. 283 v° a. rendu à l'église, se fit baptiser, se vêtit d'une tunique de poils et se cloîtra dans une cellule près de la ville. Il se mit à pratiquer l'ascétisme par une vie agréable à Dieu, avec jeûnes, prières et veilles, et il reçut de Dieu le don de chasser les démons et de guérir tous les malades par la prière et l'imposition des mains.

Եւ կին մի էր ի քաղաքին որոյ անուն էր Պանսեմնի, եւ լուաւ վասն նորա Թէոփանոս որ զբազումս կորուսանէր ի գործս անառակս, աղաչէր զԱստուած վասն նորա ։ Եւ ելեալ ի խցէն գնաց առ հայրն իւր եւ մերկացաւ զմազեղէնն, զգեցաւ զիպակ հանդերձ աշխարհականի, նստաւ յերիվար եւ առեալ ընդ իւր տասն լիտր դահեկան գնաց առ պոռնիկ կինն որպէս թէ հարսանեօք ամուսնացի նմա ։

Եւ յորժամ կերան եւ արբին եւ ուրախ եղեն, մտին ի սենեակն, եւ որպէս սովորութիւն էր Պանսեմնայ կամէր զի ննջեսցէ ընդ նմա ։ Եւ նա ասէ. Քանի՞ ժամանակք են որ այդ գործովդ կեաս ։ Եւ նա ասէ. Երկոտասան ամ է, եւ որպէս զքեզ գեղեցիկ այր չեմ տեսեալ, եւ ոչ այնչափ սիրեալ զոք իբրեւ զքեզ ։

Ասէ Թէոփանոս. Եթէ սիրես զիս մի՛ այժմ նեղեր յայդպիսի գործդ, մինչեւ արասցուք զհարսանիսն ։ Եւ կինն յանձին կալաւ ։ Եւ նորա հանեալ զտասն լիտր դահեկան ետ
* A fol. 283 v° b. ի կինն եւ ասէ. Երթայց եւ պատրաստեցից * զծախս հարսանեացն ։

Եւ երթեալ ի խուցն իւր շինեաց մերձ այլ խուց, եւ դարձեալ գնաց առ կինն, զիրկս արկեալ համբուրեաց եւ ասէ. Եթէ ոչ մկրտիս ոչ կարեմ ամուսնանալ քեզ ։ Եւ ծագեաց շնորհք Հոգւոյն սրբոյ ի սիրտ կնոջն, եւ յանձն առ մկրտիլ ։ Եւ առեալ զնա Թէոփանոս տարաւ յեկեղեցին առ քահանայն եւ մկրտեաց, եւ ընկալաւ զնա

1 քաղաքին] պոռնիկ *add.* B || 9 զոք *om.* B || 14 զիրկս ... ասէ] եւ սիրոզաբար ասէ ցնա B || 14 կարեմ ամուսնանալ] ամուսնանամ B.

Il y avait dans la ville une femme dont le nom était Pansemnè; Théophane avait appris à son sujet qu'elle menait beaucoup d'hommes à la perdition par ses actes de débauche, et il pria Dieu pour elle. Puis il quitta sa cellule, se rendit auprès de son père, quitta sa tunique de poils, se vêtit d'un vêtement laïque d'une riche étoffe, monta à cheval ayant sur lui dix livres de monnaie, et alla trouver la prostituée comme s'il voulait l'épouser par mariage.

Après qu'ils eurent mangé et bu et se furent réjouis, ils pénétrèrent dans la chambre, et Pansemnè, selon sa coutume, voulut qu'il dormît avec elle. Il lui dit : « Combien de temps y a-t-il que tu vis de cette occupation? » Elle lui répondit : « Il y a douze ans, et je n'ai jamais vu quelqu'un d'aussi beau que toi, et je n'ai jamais aimé quelqu'un comme toi. »

Théophane lui dit : « Si tu m'aimes, ne me presse pas maintenant à une telle chose, jusqu'à ce que nous ayons accompli les noces. » La femme consentit. Il sortit les dix livres de monnaie et les donna à la femme en disant :
* A fol. 283 v° b. « Je m'en vais préparer * les dépenses des noces. »

Il retourna à sa cellule, construisit auprès une autre cellule et revint auprès de la femme; il la prit dans ses bras, l'embrassa et dit : « Si tu ne te fais pas baptiser, je ne puis me marier avec toi. » Alors les grâces du Saint-Esprit jaillirent dans le cœur de la femme et elle accepta de se faire baptiser. Théophane la prit, et la conduisit à l'église auprès du prêtre qui la baptisa.

յաւազանէն Թէոփանոս, եւ զեօթն օր վարդապետէր եւ ուսուցանէր նմա զաստուածային պատուիրանն ։ Եւ հաստատեցաւ միտս կնոջն ի հաւատս եւ յերկիւղն Աստուծոյ ։

Եւ առաքեաց զԹէոփանոս ի տուն իւր, եւ վաճառեաց զամենայն ինչս իւր եւ բաշխեաց աղքատաց եւ զծառայսն եւ զաղախնայսն ազատեաց տուեալ նոցա բաժին յընչից իւրոց. եւ զոսկին եւ զարծաթն եւ զմարգարիտսն եւ զականսն պատուականս արար անօթս եկեղեցւոյն ։ Եւ մտեալ յեկեղեցին եդ զայն արտասուօք առաջի սրբոյ սեղանոյն, եւ ասէր. Տէր, մի խոտան համարեր եւ պիղծ, եւ մի յամօթ առներ զբազմամեղ աղախինս քո, ընկա՛լ զընծայս զոր չար գործովք ժողովեցի եւ մատուցի առաջի քո ։

Իսկ երանելին Թէոփանոս արգել զնա ի խցին զոր շինեաց, զգեցոյց նմա մազեղէն եւ խորգ, եւ ինքն զգեցաւ զառաջին մազեղէն պարեգօտն իւր, եւ արգելաւ ի խուցն * իւր ։ Եւ այնչափ խստակրօն վարուք ճգնեցաւ կինն, որ եւ զդեւս ի մարդկանէ հալա- * A fol. 284 r° a.
ծէր, եւ զախտաժէտս աղօթիւք բժշկէր ։

Եւ կեցեալ աստուածահաճոյ վարուք ամ մի եւ ամիսս երկու յարգելական խցին իւրեանց, եւ յաւուր ուրբաթու եղեւ շարժ եւ որոտումն եւ կայծակունք, եւ իջին հրեշտակք ի յերկնից, եւ առանդեցին զհոգիս երկոցունց Յունիսի ԺԴ ։

6 եկեղեցւոյն] եկեղեցեաց B || 8 չար ... եւ *om.* B || 10 խցին] խոր խցին B || 12 ճգնեցաւ] ճգնաւորեցաւ B || 15 եղեւ շարժ ... ԺԴ] երկոքին եւս առանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած Մարգաց Ը եւ Յունիսի ԺԴ B.

Théophane la reçut des fonts baptismaux, lui enseigna durant sept jours la doctrine et lui fit apprendre les commandements divins. Le cœur de la femme se raffermit dans la foi et la crainte de Dieu.

Elle envoya Théophane à sa maison pour vendre tous ses biens et les distribuer aux pauvres. Elle rendit la liberté à ses domestiques et à ses servantes en leur faisant une part de ses biens. De l'or, de l'argent, de ses perles et de ses pierres précieuses elle fit des vases d'église. Elle pénétra dans l'église et les déposa avec larmes devant le saint autel en disant : « Seigneur, ne les dédaigne point, ne les considère point comme immondes et ne rends point honteuse ta servante, grande pécheresse; accepte ces dons que j'ai ramassés par de mauvaises œuvres et que je t'offre maintenant. »

Le bienheureux Théophane la cloîtra dans la cellule qu'il avait construite, la revêtit d'une robe de poils et d'un sac, et lui, reprenant son ancienne tunique de poils, se cloîtra dans * sa cellule. La femme mena une vie ascétique * A fol. 284 r° a.
d'une telle austérité religieuse qu'elle chassait des hommes les démons et guérissait les infirmes par ses prières.

Ils vécurent un an et deux mois d'une vie agréable à Dieu, dans leur cellule cloîtrée, et un jour de vendredi il se produisit un tremblement de terre, avec des coups de tonnerre et de foudre; des anges descendirent du ciel, et recueillirent leurs âmes à tous deux le 14 juin.

Եւ երթեալ եպիսկոպոս քաղաքին ամենայն ուխտիւն եւ ժողովրդեամբն հանին զմարմինս նոցա ի խրճթիցն, եւ տարան ի քաղաքն մոմեղինօք, սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ, եդին ի տապանի յեկեղեցւոջն ։ Եւ բազում սքանչելիս արարին ծառայքն Աստուծոյ Թէոփանոս եւ աղախինն Քրիստոսի Պանսեմնի ։

Մարգաց Թ եւ Յունիսի ԺԵ ։ Տօն է սրբոյն Ստաքէոսի առաքելոյն ։

Առաքեալն Քրիստոսի Անդրէաս յորժամ հրամանաւ սուրբ Հոգւոյն երթայր ի քարոզութիւն, առաքեալքն ետուն սպասաւոր եւ ընկեր քարոզութեան նորա զՍտաքիոս, եւ առաքեցին ընդ նմա յամենայն տեղիս ։

Եւ յորժամ ըմբռնեցաւ Մատթէոս յազգէն մարդակերաց, եւ առաքեաց Տէր զԱնդրէաս հանել զնա ի բանդէն, եւ նաւեալ ի վերայ ծովուն Բարդիրացւոց, եւ հասեալ
* A fol. 284 rº b. ի Թիրակ եւ եկեալ * յԵրակլիա, ձեռնադրէ անդ զՍտաքիոս եպիսկոպոս եւ առաքէ ի Բիւզանդիա ։ Եւ մինչեւ ցայսօր հրաման է ի կանոնաց, յորժամ Կոստանդինուպօլսի պատրիարք ձեռնադրեն, նախ Երակլէոյ մետրապօլիտն դնէ զձեռս ի վերայ ։

Եւ գնացեալ սրբոյն Ստաքիոսի ի Բիւզանդիա քարոզեաց նոցա զՔրիստոս, եւ զբազումս դարձոյց ի մոլորութենէ կռոցն, եւ բազում սքանչելիս կատարէր անուամբն

3 տապանի] տապանս B — բազում] նշանս եւ *add.* B || 5 է … առաքելոյն] Ստաքիւսի առաքելոյ B || 6 Առաքեալն] Սուրբ առաքեալն B || 7 զՍտաքիոս] զՍտաքիւս B.

L'évêque de la ville avec tout le clergé et la population allèrent sortir leurs corps des cellules, les conduisirent à la ville avec des cierges, des psalmodies et des bénédictions, et les déposèrent dans un tombeau dans l'église. Les serviteurs de Dieu Théophane et la servante du Christ Pansemnè opérèrent de nombreux miracles.

9 MARGATS, 15 Juin.

Fête du saint apôtre Stachys.

Lorsque, sur l'ordre du Saint-Esprit, l'apôtre du Christ André partit pour la prédication, les apôtres lui donnèrent Stachys (*Stakhios*) comme serviteur et compagnon de sa prédication, et l'envoyèrent partout avec lui.

Et lorsque Matthieu fut saisi par la tribu des anthropophages et que Dieu eut envoyé André pour le délivrer de la prison, (celui-ci), après avoir navigué
* A fol. 284 rº b. sur la mer des Bardirak et être arrivé en Thrace (*Thirac*), se rendit à * Héraclée, y sacra Stachys évêque et l'envoya à Byzance. Et jusqu'aujourd'hui il est prescrit par les canons qu'au sacre du patriarche de Constantinople, le métropolite d'Héraclée est le premier qui fait l'imposition des mains.

Saint Stachys, s'étant rendu à Byzance, prêcha le Christ et convertit beaucoup d'habitants de l'erreur des idoles; il y accomplit de nombreux pro-

Քրիստոսի ի վերայ հիւանդաց եւ ախտացելոց ։ Եւ շատ չարչարանս կրեալ ի կռապաշտիցն կատարեցաւ վկայութեամբ Յունիսի ԺԵ ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբուհւոյն Անտոնինեայ ։

Կին ոմն քրիստոնեայ էր ի քաղաքէն Նիկիայ Բիւթանացւոց, յաւուրս կռապաշտ արքայիցն Դիոկղետիանոսի եւ Մաքսիմիանոսի ։ Եւ կացուցին զնա առաջի Պրիսկիլիանոսի իշխանին, եւ խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, եւ այպն արար զկոյր եւ զխուլ եւ զհամր զանօտի կուռսն. եւ արկին զնա ի բանդ ։

Եւ յետ աւուրց հանին ի բանդէն եւ կախեցին զփայտէ, եւ շամփրովք այրեցին զկողսն, եւ նա եւս առաւել յանդիմանէր եւ անարգէր ի տանջանս զպաշտամունս կռապաշտիցն ։ Ապա հրացեալ շանթիւք ծակեցին զթաթս ձեռացն երկոցունց եւ զպճղունս ոտիցն, եւ երանելի կինն գոհանալով փառաւորէր զԱստուած. * եւ բուրեաց անուշահոտութիւն յանձնէն որպէս ի խնկոց եկեղեցւոյ ։ Եւ ձայն եղեւ յերկնից առ նա եւ ասէ. Զօրացի՛ր Անտոնինեա եւ քաջալերեաց ։ Եւ արկին զնա ի բանդ եւ թողին անդ զամս երկու ։ * A fol. 284 v° a

Եւ ապա հրամայեաց իշխանն Պրիսկիլիանոս ընկենուլ զնա ի լիճն, եւ յորժամ

2 վկայութեամբ] Մարգաց Թ եւ *add.* B || 5 Պրիսկիլիանոսի] Կրիսկիլիանոսի B — խոստովանեցաւ] առաջի նորա *add.* B || 10 Ապա] հրամայեաց եւ *add.* B || 11-13 եւ բուրեաց... քաջալերեաց *om.* B.

diges au nom du Christ sur les malades et les infirmes. Il eut à souffrir beaucoup de tortures de la part des idolâtres, et mourut par le martyre le 15 juin.

En ce jour martyre de sainte Antonine.

Cette femme chrétienne était de la ville de Nicée de Bithynie, aux jours des empereurs idolâtres Dioclétien et Maximien. On l'amena devant le gouverneur Priscillien et elle confessa le nom du Christ notre Dieu, en ridiculisant comme aveugles, sourdes et muettes les idoles vaines. On la jeta en prison.

Quelques jours après, on la sortit de la prison, on la suspendit à un poteau et on lui brûla les côtes avec des broches; mais elle, dans ses tortures, réprouva de plus en plus et méprisa les cérémonies des idolâtres. Ensuite, avec des braises enflammées on lui troua la paume des deux mains et les chevilles des pieds. La bienheureuse femme, en rendant grâces, glorifiait Dieu. * Une odeur suave se dégagea de sa personne comme celle de l'encens à l'église. Une voix du ciel se fit entendre à elle qui disait : « Prends courage, Antonine, et sois forte. » On la jeta en prison et on l'y laissa deux années. * A fol. 284 v° a.

Ensuite le gouverneur Priscillien ordonna de la jeter dans le lac, et pendant

տանէին աղօթելով առ Աստուած եւ ասէ. Գոհանամ զքէն Որդի Աստուծոյ որ արժանի արարեր զիս կալ առաջի քո ընդ այլ սրբոց քոց ։ Եւ երեւեցան հրեշտակք երկու որ երթային, եւ աւանդեաց զհոգի իւր ի ձեռս նոցա Յունիսի ԺԵ, եւ զմարմինն հանին ի ցամաք ։ Եւ երեւեցաւ ի տեսլեան քրիստոնէից արանց եւ երթեալ առեալ պատուով թաղեցին ։

Մարգաց Ժ եւ Յունիսի ԺԶ ։ Վկայաբանութիւն կուսի վկային Քրիստոսի Ակիլինեայ ։

Յաւուրս կռապաշտ արքային Դիոկղետիանոսի էր այր մի ի քաղաքին Վիվլոպօլիս, որոյ անուն էր Եւտոլմէոս, եւ էր քրիստոնեայ ։ Եւ էր նորա դուստր Ակիլինեա անուն, եւ ի տասնամենից տուան նմա շնորհք յԱստուծոյ, եւ զհամահասակ աղջկունսն եւ զայլ կանայս ուսուցանէր եւ պատուիրէր ի բաց կալ ի կռոցն, եւ երկիր պագանել Քրիստոսի, եւ բազում ժամանակս յուսուցանելոյ ոչ դադարէր ։

* A fol. 284 v° b. Եւ ոմն մի Նիկոմիդոս անուն մատնեաց զնա առ բդեաշխն * Վողիսիանոս եւ կոչեաց ի հարցումն, եւ քաղցրութեամբ խրատ տայր ուրանալ զՔրիստոս եւ պաշտել

2-5 Եւ երեւեցան ... թաղեցին] եւ այնպէս կատարեցաւ ի Քրիստոս ։ Եւ երթեալ քրիստոնէից առին զմարմինն եւ պատուով թաղեցին, յորմէ բազում սքանչելիք լինին B || 6 Վկայաբանութիւն ... Ակիլինեայ] Վկայութիւն սրբուհւոյ եւ կուսի վկային Ակեղինեայ B || 8 Ակիլինեա] Ակեղինեա B || 13 Վողիսիանոս] Վոլոսիանոս B.

qu'on l'y conduisait elle pria Dieu et dit : « Je te rends grâces, Fils de Dieu, de ce que tu m'as rendue digne de me présenter devant Toi avec tes autres saints. » Deux anges apparurent qui l'accompagnèrent; elle rendit son âme entre leurs mains le 15 juin, et ils tirèrent son corps sur le rivage. Elle apparut en vision à des chrétiens, qui allèrent prendre (son corps) et l'inhumèrent avec honneur.

10 MARGATS, **16 Juin**.

Passion de la vierge et martyre du Christ Aquilina.

Aux jours de l'empereur idolâtre Dioclétien, il y avait dans la ville Byblos (*Vivlopolis*) un homme dont le nom était Eutolmius, qui était chrétien. Il avait une fille nommée Aquilina (*Akilinéa*) qui, à l'âge de dix ans, reçut les grâces de Dieu et enseignait aux jeunes filles de son âge et aux femmes, les engageant à renoncer aux idoles et à adorer le Christ. Elle ne cessa pas d'enseigner durant de longues années.

* A fol. 284 v° b. Un certain Nicomède la dénonça au gouverneur * Volusianus (*Volisianos*), qui la fit venir et l'interrogea; il lui conseilla avec douceur de renier le Christ

զկուռսն, եւ նա խոստովանեցաւ զՔրիստոս եւ զկուռսն ուրացաւ ։ Դան հարին զնա ուժգին եւ հրացեալ շամփուրս հարին յականջսն եւ մինչեւ յուղեղն այրեցաւ, եւ հեղոյր արիւնն ընդ ունգունսն ի վայր, եւ արկին ի բանդ ։ Եւ յաղօթել նորա առ Աստուած ի հասարակ գիշերին հրեշտակ Տեառն մերձեցաւ ի գլուխն եւ յանձն եւ ասէ. Եղիցիս ողջ. եւ եհան ի բանդէն ողջ մարմնով եւ կացոյց մերձ ի սնարս բդեշխին մինչդեռ բազմեալ կայր ի մահիճսն ։ Եւ տեսեալ զնա յարուցեալ կալաւ եւ ետ ի պահապանսն ։ Եւ յետ սակաւ աւուրց հրամայեաց հատանել զգլուխն ։

Եւ յորժամ տարան ի տեղին աղօթեաց առ Աստուած այսպէս. Տէր Աստուած ամենակալ, գոհանամ զքէն որ ցուցեր ինձ զօր կատարման իմոյ, եւ ոչ անտես արարեր զընթացս հանդիսի իմոյ, եւ ոչ անտես արարեր զխնդրուածս իմ. ընկալ զհոգիս իմ խաղաղութեամբ ։ Ձայն եղեւ առ նա յերկնից եւ ասէ. Լսելի եղեն աղօթք քո ։ Եւ նախ քան զդահճին հարկանելն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Յունիսի ԺԶ. եւ ապա եհատ զգլուխն, եւ փոխանակ արեանն կաթն բղխեաց ։

Եւ թաղեաց զնա Եւթաղիոս եպիսկոպոսն ։

3 հեղոյր] հոսեաց B || 3-7 Եւ յաղօթել ... պահապանսն *om.* B || 7 հատանել զգլուխն] սպանանել զնա B || 10 եւ ոչ ... զխնդրուածս իմ *om.* B || 11 Ձայն ... աղօթք քո] Եւ լուաւ Աստուած աղօթից նորա B || 12 Աստուած] Մարգաց Ժ եւ *add.* B || 13 փոխանակ ... բղխեաց] արիւնն իբրեւ զկաթն հոսեցաւ B || 14 եպիսկոպոսն] փառաւորապէս *add.* B.

et d'adorer les idoles. Mais elle confessa le Christ et renia les idoles. On la frappa brutalement, on lui enfonça des broches dans les oreilles, elle fut brûlée jusqu'au cerveau, le sang coula de ses narines et on la jeta en prison. Pendant qu'elle priait Dieu au milieu de la nuit, l'ange du Seigneur s'approcha de sa tête et de sa personne et dit : « Tu seras guérie. » Et il la sortit de la prison, saine de corps, et la déposa près du chevet du gouverneur pendant qu'il reposait sur sa couche. L'ayant aperçue, il se leva, la saisit et la remit aux gardiens. Peu de jours après, il ordonna de lui trancher la tête.

Pendant qu'on l'amenait au lieu (de l'exécution), elle pria Dieu en ces termes : « Seigneur, Dieu tout-puissant, je Te rends grâces de ce que tu m'as fait connaître le jour de mon martyre, de ce que Tu n'as pas négligé le cours de ma carrière et n'as pas refusé mes vœux ; reçois mon âme en paix. » Une voix du ciel se fit entendre à elle et dit : « Tes prières ont été exaucées. » Et avant que le bourreau eût frappé, elle rendit son âme à Dieu, le 16 juin ; on lui trancha ensuite la tête et au lieu de sang c'est du lait qui se répandit.

L'évêque Euthalius l'inhuma.

* A fol. 285 r° a.

* Յայսմ աւուր յիշատակ է Կիւրակէի եւ Պարասկեւի :

Պատմեաց մեզ հայրն Մակար անապատաւորն եթէ այր մի էր յԱղեկսանդրի քաղաքին որոյ անուն էր Կիւրակէ, եւ էր քոյր մի նորա որոյ անուն էր Պարասկեւի որ թարգմանի ուրբաթ :

Եւ յորժամ մեռան ծնօղքն իւրեանց ցանկացաւ Կիւրակէ կրօնաւորական վարուց, եւ թողեալ զտունն եւ զքոյրն գնաց յանապատն ի Սկիւթ առ մեծն Դանիէլ կրօնաւորեցաւ, եւ առաքինի վարուք եւ մեծ ճգնութեամբ հաճոյ եղեւ Աստուծոյ :

Իսկ քոյրն իւր Պարասկեւի ետ զանձն իւր ի մեղս պոռնկութեան, եւ անառակ վարուք բազում ոգիս կորուսանէր : Եւ լուեալ Կիւրակէի եղբօրն իւրոյ յոյժ բարկացաւ եւ ուրացաւ զնա :

Եւ յետ ժամանակաց լուաւ Դանիէլ եւ այլ անապատական ծերքն, եւ յոյժ մեղադրեցին Կիւրակէի եթէ Ընդէ՞ր առանց հոգաբարձութեան թողեր զքոյրն քո, զի ինքն կորեաւ եւ զայլս կորոյս . արժան է քեզ երթալ առ նա եւ կորզել զնա ի սատանայական գործոց :

Եւ յարուցեալ աղօթեաց եւ աղաչեաց զԱստուած զի գործակից լինիցի նմա ի փրկութիւն քեռն իւրոյ : Եւ յուղի անկեալ գնաց ի քաղաքն, եւ գնաց ի դուռն Պարասկեւեայ, առաքեաց պատանի մի առ նա եթէ Եղբայրն քո Կիւրակէ առ դրանն կայ եւ կոչէ զքեզ :

1 գնաց ի դուռն] ընթացաւ ի դուռն B.

* A fol. 285 r° a.

* En ce jour commémoration de Cyriaque et de Parascévè.

Le père Macaire (*Makar*), l'anachorète, nous a raconté qu'il y avait dans la ville d'Alexandrie un homme dont le nom était Cyriaque (*Kiurakē*), ayant une sœur nommée Parascévè, ce qui se traduit vendredi.

A la mort de leurs parents, Cyriaque aspira à la vie monacale, et quittant sa maison et sa sœur, il se rendit au désert de Scété et se fit moine, auprès du grand Daniel. Il fut agréable à Dieu par sa vie vertueuse et son grand ascétisme.

Quant à sa sœur Parascévè, elle s'adonna au péché de prostitution et fut la cause de la perdition de bien des âmes par sa vie de débauche. Son frère Cyriaque, l'ayant appris, eut une grande colère et la renia.

Après quelque temps, Daniel et d'autres anciens anachorètes, l'ayant appris, réprouvèrent fortement Cyriaque en disant : « Pourquoi as-tu laissé ta sœur sans tutelle, car elle s'est perdue et a perdu les autres? Il faut que tu ailles vers elle et l'arraches aux œuvres sataniques. »

Il se leva, pria et supplia Dieu de collaborer avec lui au salut de sa sœur. Il se mit en route, se rendit à la ville, alla à la porte de Parascévè et envoya un jeune garçon lui dire : « Ton frère Cyriaque est à la porte et t'appelle »

Իսկ Պարասկեւի * բացեալ գլխով եւ բոկոտն եւ անառակութեամբ խաղայր ընդ մեղսասէր երիտասարդսն ։ Եւ յորժամ լուաւ զեղբօրէն ուրախ եղեւ յոյժ, եւ ելեալ երկիր եպագ եւ ողջոյն ետ ։ Եւ տեսեալ զնա Կիւրակէի յայնպիսի կերպս եհար ձեռօքն զերեսս իւր եւ ասէր ողբալով. Վա՜յ ինձ տիկին քոյր իմ, զի՞ եղեւ ընդ քեզ զի ատեցեր զհոգիդ եւ արհամարհեցեր զԱստուածն քո. կորեար եւ կորուսեր զբազումս. լաւ էր ինձ եթէ յառաջագոյն մեռեալ էի ։ * A fol. 285 r° b.

Եւ յորժամ լուաւ Պարասկեւի անկաւ յոտս նորա եւ ողբալով ասէր. Աւաղ է ինձ թշուառականիս, եւ եղուկ եմ ես զի ի սպառ կորեայ, եւ ունայնութեամբ կորուսի զժամանակս կենաց իմոց ։ Աղաչեմ զքեզ հայր իմ ըստ հոգւոյ եւ եղբայր ըստ մարմնոյ, զի եթէ գիտես զի ընդունի Աստուած զզղջումն պոռնկիս եւ զանառակ կնոջ ապաշխարութիւնս, մի՛ թողուր զիս աստէն աղաչեմ, եւ լսող եղէց քեզ եւ հնազանդ ամենայն վարուք, եւ յամենայն սրտէ ծառայեցից Աստուծոյ ։

Եւ նորա լուեալ զայս ուրախ եղեւ յոյժ, եւ ասէ ցաղջիկն. Մո՛ւտ ի տուն քո եւ ծածկեա՛ զգլուխ քո, եւ ագի՛ր կօշիկ յոտս քո, զի երկայն եւ դժուարին է ճանապարհ լերինն եւ խորշակ յոյժ ։ Եւ ասէ կինն. Կենդանի է Տէր, զի որպէս այժմ եկի առ քեզ այսպէս եկից զկնի քո. ոչինչ առից ընդ * իս ի սատանայական ընչիցն, այլ երթիցուք որպէս եմս, անծածուկ գլխով եւ բոկ ոտիւք ։ Լաւ է ինձ մերկ գալ զկնի * A fol. 285 v° a.

6 զբազումս] վա՜յ ինձ զի տեսի զքեզ այդպէս *add.* B.

Parascévè * la tête découverte, les pieds nus, s'amusait lascivement avec des jeunes gens aimant le péché. Lorsqu'elle entendit le nom de son frère, elle fut très contente, alla se prosterner devant lui et le salua. Cyriaque, la voyant dans cette attitude, frappa de ses mains son visage et lui dit en soupirant : « Malheur à moi, madame ma sœur, que t'est-il arrivé pour que tu aies haï ton âme et méprisé ton Dieu? Tu t'es perdue et tu en as perdu beaucoup. Il aurait été mieux pour moi d'être mort auparavant. » *A fol. 258 r° b.

Lorsqu'elle eut entendu, Parascévè tomba aux pieds de son frère et dit en pleurant : « Malheur à moi misérable, je suis malheureuse d'être perdue complètement; j'ai perdu en vain le temps de ma vie. Je t'en prie, mon père selon l'esprit, et mon frère selon la chair, si tu sais que Dieu agrée mon repentir de prostituée et ma pénitence de femme débauchée, ne me laisse plus ici, je t'en prie; je t'écouterai et je t'obéirai de toute ma vie, et je servirai Dieu de tout mon cœur. »

(Cyriaque) en entendant cela fut réjoui et dit à la fille : « Rentre dans ta maison, couvre ta tête, mets des chaussures à tes pieds, car la route de la montagne est longue et fatigante et le vent chaud est violent. » La femme lui répondit : « Le Seigneur est vivant, car comme je suis venue à toi maintenant, telle je te suivrai; je ne prendrai rien avec * moi de mes biens diaboliques : nous partirons telle que je suis, la tête non couverte et les pieds nus. J'aime * A fol. 258 v° a.

քո քան դառնալ ի կորստական յարկսն : Եւ յորժամ լուաւ զայս Կիւրակէ առաւելապէս խնդայր :

Եւ յուղի անկեալք ելին ի լեառն, գնացին ի ներքսագոյն անապատն, եւ մինչդեռ երթային ընդ դժուարին ճանապարհն հերձան ներբանք ոտիցն ի քարանցն, եւ արիւնն որպէս առու հոսէր, նոյնպէս եւ արտասուքն հեղուին յաչացն, եւ գլուխն եւ երեսն ի խորշակէ եւ ի տօթոյ եւ ի կիզմանէ արեգականն որպէս հրով այրեցան : Եւ այնչափ բախէր բռամբն զկուրծս իւր մինչ զի յոյժ կապուտակեալ սեւացաւ, եւ ուռուցեալ ելեն լանջքն : Եւ ասէր . Տէր, ընկալ զապաշխարութիւնս իմ, որպէս երբեմն զպոռնիկ կնոջն :

Եւ մինչդեռ երթային տեսանէ Կիւրակէ ի հեռուստ այլ անապատաւորս զի գային ընդ ճանապարհ անապատին, ասէ ցքոյրն իւր . Խոյս տուր ի ճանապարհէս սակաւիկ մի եւ թաքիր մինչեւ անցանիցեն, զի օտարք են եւ ոչ գիտեն եթէ քոյր իմ ես, եւ գայթակղին ի միտս իւրեանց : Եւ Պարասկեւի թիւրեցաւ ի ճանապարհէն եւ թաքեաւ . եւ երթեալ նստաւ եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Յունիսի ԺԶ :

* A fol. 285 v° b. Եւ Կիւրակէ գնաց եւ եգիտ զնա * մեռեալ, եւ յոգւոց հանեալ մեծաւ հառաչմամբ ասէ . Վա՜յ ինձ մեղաւորիս, զի ոչ եղէ արժանի կեցուցանել զոգիս տառապեալ քեռս իմոյ : Եւ փորեաց զերկիր արտասուալից սաղմոսիւք եւ թաղեաց զնա : Եւ ի բազում

14 Աստուած] Մարգաց Ժ եւ *add.* B.

mieux te suivre nue que de retourner à la maison de perdition. » Cyriaque, entendant cela, en fut plus réjoui encore.

Ils se mirent en route, montèrent à la montagne et se rendirent au plus profond du désert. Tandis qu'ils allaient par le chemin difficile, la plante des pieds (de Parascévè) se crevassa par les pierres, le sang en coulait comme un ruisseau; de même les larmes lui coulaient des yeux, sa tête et son visage brûlaient comme du feu à cause du vent chaud, de la chaleur et de l'ardeur du soleil. Elle frappait tellement sa poitrine de son poing que de très bleue elle en devint noire, sa gorge s'enfla, et elle disait : « Seigneur, accepte ma pénitence, comme jadis celle de la femme prostituée. »

Pendant qu'ils marchaient, Cyriaque aperçut au loin d'autres anachorètes qui venaient par la route du désert et il dit à sa sœur : « Éloigne-toi un peu du chemin et cache-toi jusqu'à ce qu'ils soient passés, car ce sont des étrangers et ils ne savent point que tu es ma sœur, ils pourraient se scandaliser dans leur pensée. » Parascévè s'écarta du chemin et se cacha; elle alla s'asseoir et rendit son âme à Dieu le 16 juin.

* A fol. 285 v° b. Cyriaque alla vers elle et la trouva * morte, il soupira avec de grands sanglots et dit : « Malheur à moi, pécheur, qui n'ai pas été digne de sauver l'âme de ma pauvre sœur. » Il creusa la terre, psalmodiant et versant beaucoup de

տրտմութենէն ննջեաց ի վերայ գերեզմանին. եւ տեսանէ յանուրջս զՏէր նստեալ ի վերայ բարձր աթոռոյ եւ առաջի նորա զՊարասկեւի հին եւ պատառոտուն հանդերձիւ եւ զգլուխն ի կոր: Եւ ասէ Տէր. Բերէք զամենայն գործս պոռնիկ կնոջս: Եւ սեւադէմ արք տարան տումար եւ ընթեռնուին զամենայն պիղծ գործս նորա: Նոյնպէս եւ լուսաւոր արք մատուցին ոսկի շիշ լցեալ արեամբ եւ արտասուօք. եւ կարդային քարտէս եթէ որպէս առժամայն լուաւ եղբօրն, եւ բացեալ գլխով եւ բոկ ոտիւք գնաց զկնի յայնչափ դժուարին եւ քարուտ ճանապարհ, եւ կոծելով բախէր զկուրծսն եւ զճակատն եւ վիրաւորեաց զամենայն մարմինն:

Ասեն սեւքն. Այնչափ ժամանակս ընդ մեզ էր եւ զհաճոյս մեր կատարէր, եւ վասն սակաւ աւուրց որ եկն զկնի ձեր կամիք յափշտակել զնա ի մէնջ: Ասէ Տէրն. Բերէք զկշիռս: Եւ յորժամ բերին լցին սեւքն զմի կողմն ամենայն չարեօք զոր գործեաց, Նոյնպէս եւ լուսաւոր արքն եդին ի միւս *կողմն ոսկի շիշն. եւ ծանրացաւ յոյժ եւ (* A fol. 286 r° a.) վերացոյց զչարալից կողմն, եւ ցրուեցան ամենայն մեղքն եւ որպէս զծուխ անյայտ եղեն, եւ բուրեաց անուշահոտութիւն: Եւ երթեալ յափշտակեցին զնա ի ձեռաց թշնամեացն որ կամէին տանել զնա ի տանջանս, եւ կացուցին զնա առաջի Տեառն, եւ հրամայեաց մերկացուցանել զնա յաղտեղի հանդերձիցն, եւ զգեցուցանել նմա

1 տրտմութենէն] եւ ի նեղսրտութենէն *add.* B — յանուրջս] տեսիլ զարմանալի. եսես *ad l.* B || 3 կոր] ունելով *add.* B || 16 նմա] պայծառ *add.* B.

larmes, et l'enterra. Puis, dans sa grande tristesse, il s'endormit sur la tombe, et vit en rêve le Seigneur assis sur un trône élevé ayant devant Lui Parascévè en vêtements vieux et déchirés, la tête basse. Le Seigneur dit : « Apportez-moi toutes les actions de cette femme prostituée. » Des hommes au visage noir apportèrent le registre et firent la lecture de toutes ses actions impures. De même des hommes lumineux apportèrent un flacon d'or rempli de sang et de larmes, et firent la lecture d'une feuille (de papier) relatant de quelle façon (Parascévè) avait immédiatement écouté son frère et l'avait suivi nu-tête et nu-pieds par une route si difficile et pleine de pierres, en frappant avec sanglots sa poitrine, son front, et avait blessé tout son corps.

Les démons dirent : « Elle a été si longtemps avec nous, accomplissant nos désirs, et vous voulez, pour les quelques jours qu'elle vous a suivi, nous l'enlever. » Le Seigneur répondit : « Apportez la balance. » Lorsqu'on la Lui apporta, les (hommes) noirs remplirent un des plateaux de tous les méfaits que (Parascévè) avait commis, les hommes lumineux de même posèrent sur l'autre * plateau le flacon d'or, qui l'emporta de beaucoup en poids et souleva (* A fol. 286 r° a.) le plateau rempli des mauvaises actions, tous les péchés se dispersèrent et disparurent comme de la fumée. Une odeur suave se répandit. Ils allèrent délivrer (Parascévè) des mains des ennemis qui voulaient la mener aux tortures, et ils la mirent en présence du Seigneur, qui ordonna de la dépouiller de ses vêtements sales, de lui passer des vêtements d'étoffes riches et de pourpre, de

բեհեզս եւ ծիրանիս, եւ եդին ի գլուխ նորա պսակ աստեղալից, եւ առեալ թռան յերկինս :

Եւ զարթուցեալ Կիւրակէի ի քնոյն ուրախ եղեւ ընդ տեսիլն, եւ երթեալ պատմեաց մեծին Դանիէլի եւ այլոց հարանցն ի Սկիւթ լերինն, եւ ամենեքեան ետուն փառս Աստուծոյ : Եւ գրեցին զերանելին Պարասկեւի ի տումարս յիշատակաց ընդ այլ սուրբ երանելի եւ ճգնազգեաց կանայսն :

* B p. 259 a. [B * Եւ յայսմ աւուր տօն եւ յիշատակ սուրբ հօրն մերոյ Տիխոնիոսի սքանչելագործ եպիսկոպոսին Ամաթու որ ի կղզին Կիպրոս. եւ սրբոցն Իրակլիոսի եւ Ռոդոնի որ ի Տամասիու քաղաք Կիպրոսի կատարեցան :]

Մարգաց ԺԱ եւ Յունիսի ԺԷ : Տօն է Եղիսէի մարգարէի :

Եղիսէ մարգարէ էր յԱղբելբաուլայ, յազգէ Ռուբենի : Եւ իբրեւ ծնաւ զնա մայր իւր երինջք ոսկի որ ի Դան եւ ի Բեթէլ այնպէս գոչեցին մեծաձայն զի լսելի եղեւ յԵրուսաղէմ, եւ քահանայապետն որ կայր ի տաճարին ասաց. Մարգարէ մեծ ծնաւ այսօր որ բարձցէ զկռապաշտութիւնն յԻսրայէլէ : Եւ յորժամ կոչեաց * զնա Եղիա (* A fol. 286 r° b.)

1 յԱղբելբաուլայ] յԱբելմաուլայ B || 2 Եւ իբրեւ ծնաւ... յԻսրայէլէ *om.* B.

lui mettre sur la tête une couronne constellée d'étoiles, puis ils la prirent avec eux et s'envolèrent au ciel.

Cyriaque, s'étant réveillé de son sommeil, se réjouit de la vision et alla la raconter au grand Daniel et aux autres pères de la montagne de Scété; et tous rendirent grâces à Dieu. Ils inscrivirent la bienheureuse Parascévè dans le diptyque des commémorations, parmi les autres saintes et bienheureuses femmes ascètes.

* B p. 259 a. [B * En ce jour fête et commémoration de notre saint père Tychonius, l'évêque thaumaturge d'Amathonte (*Amathou*) dans l'île de Chypre; et des saints Héraclius et Rhodon, qui furent martyrisés dans la ville de Tamassus (*Tamasiou*) en Chypre.]

11 MARGATS, **17 Juin.**

Fête du prophète Élisée.

Le prophète Élisée était de Albelbaal [1], de la tribu de Ruben. Lorsque sa mère le mit au monde, les veaux d'or qui se trouvaient à Dan et à Béthel beuglèrent si fort qu'ils furent entendus à Jérusalem, et le grand prêtre qui se trouvait dans le temple dit : « Un grand prophète est né aujourd'hui, qui fera disparaître l'idolâtrie d'Israël. » Lorsque Élie l'appela * à la prophétie sur (* A fol. 286 r° b.)

1. Abil Bet-Maaka, en Galilée, qui est devenue Abelmaoul dans *Syn. Cp.*, col. 747.

բանիւ Տեառն ի մարգարէութիւն, թողեալ զամենայն գնաց զկնի Եղիայի. եւ յետ վերանալոյ նորա յերկինս դատէր զժողովուրդն ։

Սա աղօթիւք ետ որդի անորդ կնոջ Սոմնացւոյ, եւ յետ մեռանելոյ մանկանն դարձեալ յարոյց զնա ի մեռելոց ։ Սա ետ օծել զՅեու որ կոտորեաց զտունն Աքաաբու ։ Սա օծ զԱզայէլ թագաւոր Ասորոց, եւ մարգարէացաւ զոր ինչ առնելոց էր նմա ։ Սա սրբեաց զՆէեման բորոտ, եւ բորոտեաց զԳեեզի որ ստեաց ։ Սա զչար եւ զանպտուղ ջուրն աղիւն քաղցրացոյց եւ բժշկեաց ։

Եւ վախճանեցաւ յաւուրս Յովասու արքայի Իսրայէլի ։ Եւ մեկնաւէնքն Մովաբու մեռեալ մի ընկեցին ի գերեզմանն Եղիսէի, եւ իբրեւ եհաս յոսկերսն նորա առժամայն կենդանացաւ ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն Կիւրենոսի Գորտինոյ եպիսկոպոսին ի Կրետիս կղզւոջն ։

Սուրբն Կիւրենոս եպիսկոպոսն էր յաւուրս կռապաշտ արքային Մաքսիմիանոսի, այր ցանկալի եւ սուրբ, ունէր եւ երկու ծառայս, զԹէոփանէս եւ զԹէոքարիստոս, եւ նոքօք շրջէր ի վանորայս եւ յեկեղեցիս ։

2 զժողովուրդն] Աստուծոյ ։ Սա առաջին նշան արար յորժամ զՋուրսն Յորդանանու գետոյ մաշկեկաւն Եղիայի բաժանեաց, եւ անց ընդ ցամաք ։ Սա լսոյ խնդրոյ բնակչացն Երիքովի զանպիտան ջուր տեղւոյն արար առողջարար, եւ զանպտուղ երկիրն ծննդաբեր *add.* B || 4 օծել] օծանել B || 6-7 Սա զչար . . . բժշկեաց *om.* B || 11 վկայութիւն] սրբոյն *add.* B.

l'ordre du Seigneur, (Élisée) abandonna tout et suivit Élie. Après l'ascension de celui-ci au ciel, il jugea le peuple.

Il donna un fils par sa prière à la femme stérile Sunamite, et après la mort de l'enfant il le ressuscita des morts. C'est lui qui fit oindre Jéhu, qui extermina la maison d'Achab. C'est lui qui oignit Hazaël roi de Syrie et prophétisa tout ce que celui-ci lui ferait. C'est lui qui guérit Naaman (*Nēeman*) le lépreux, et rendit lépreux Giézi, qui avait menti. C'est lui qui par le sel rendit douce et assainit l'eau mauvaise et improductive.

Il mourut aux jours de Joas roi d'Israël; des bandits moabites l'ayant jeté dans le sépulcre d'Élisée, un homme mort reprit vie aussitôt qu'il eut touché ses ossements.

En ce jour martyre de Cyrinus [1], évêque de Gortyne dans l'île de Crète.

Le saint évêque Cyrinus (*Kuirenos*) vivait aux jours de l'empereur idolâtre Maximien. C'était un homme agréable et saint. Il avait deux domestiques, Théophane et Théochariste, avec lesquels il circulait parmi les couvents et les églises.

1. *Syn. Cp.* et *Acta SS.* Iul., t. II, pp. 682 sqq., ont « Cyrille ».

Եւ ի միում աւուր տեսանէր կռապաշտս զի զոհէին արջառս եւ ոչխարս եւ թռչունս ի բագինս իւրեանց, եւ ատաղեաց եւ զարովեաց զնոսա եւ դժուարէր ընդ անարժան գործս նոցա : Եւ նոցա գիտացեալ կալան զնա եւ արկին ի բանդ :

* A fol. 286 v° a. Եւ լուեալ երկուց ծառայիցն գնացին յափշտակել զնա եւ հանել * ի բանդէն բռնութեամբ, եւ երանելին Կիւրենոս ոչ ետ նոցա թոյլ եւ ի հասարակ գիշերին մինչդեռ յաղօթս կայր լուաւ ձայն յերկնից որ ասէր. Կիւրենոս պիտոյ ես ինձ ի Հռոմ : Եւ յորժամ եղեւ առաւօտ եգիտ բացեալ զբանդն, եւ ելեալ ետես զտաճար կռոցն կործանեալ եւ զբագինսն խորտակեալ մանր. յոյժ ուրախ եղեւ եւ փառաւորեաց զԱստուած :

Գնաց ի վանսն եւ եգիտ զերանելի կրօնաւորն Փիլոքսենոս, ողջոյն ետ նմա : Եւ նա մարգարէացաւ առ նա եւ ասէ. Ո՛վ Կիւրենէ երկուս պսակս ընդունելոց ես ի Քրիստոսէ. մի քահանայապետութեանդ եւ միւս մարտիրոսութեան :

Եւ ելեալ ի վանացն երթայր ընդ ճանապարհն հանդիպեցաւ նմա դեւ մի ի նմանութիւն զօրականի փախուցեալ ի կործանեալ կռոց տաճարէն հեծեալ յերիվար, եւ ի ձեռին իւրում ունէր սուր, դիմեաց ի վերայ նորա զի սպանցէ զնա սրովն. եւ Կիւրենոս արարեալ ընդդէմ նորա զնշան սրբոյ խաչին սաստեաց նմա եւ աներեւոյթ արար :

Եւ դարձեալ յայլում տեղւոջ երեւեցաւ նմա սատանայ ի կերպարանս ահաւոր

5-10 եւ ի հասարակ ... վանսն] եւ ելեալ անափ սքանչելեօք գնաց ի վանսն B || 11 առ նա] նմա B || 13 — p. 1631, l. 4 Եւ ելեալ ... քաջալերէր] Եւ յազդմանէ Տեառն ելեալ ի վանաց ճանապարհ արար ի Հռոմ, եւ զօրութեամբն Քրիստոսի յաղթեաց պէսպէս փորձութեանց դիւին : Եւ գնացեալ ի Հռոմ քաջալերէր B.

Un jour, ayant vu des idolâtres immoler des bêtes à cornes, des moutons et des oiseaux sur leurs autels, il leur témoigna du mécontentement et les blâma, étant peiné de leurs indignes actes. Cela ayant été su, il fut saisi et jeté en prison.

Les deux domestiques, l'ayant appris, allèrent pour l'enlever et le sortir de force * de la prison; mais le bienheureux Cyrinus ne le leur permit point, et au milieu de la nuit pendant qu'il priait, il entendit une voix du ciel qui disait : « Cyrinus, tu m'es nécessaire à Rome. » Au matin, il trouva la prison ouverte, aperçut le temple des idoles démoli et les autels brisés en menus morceaux. Il en fut tout réjoui et glorifia Dieu.

* A fol. 286 v° a.

Il se rendit au couvent, y trouva le bienheureux Philoxène et le salua. Celui-ci lui prophétisa et dit : « O Cyrinus! tu recevras deux couronnes du Christ : l'une pour ton pontificat et l'autre pour ton martyre. »

En sortant du couvent, pendant qu'il suivait la route, il rencontra un démon sous les apparences d'un soldat monté à cheval, échappé du temple des idoles ruiné et tenant une épée à la main, qui se jeta sur lui pour le tuer avec l'épée. Cyrinus fit contre lui le signe de la sainte croix, le chassa, et il disparut.

Une autre fois, Satan lui apparut dans un autre endroit sous la forme d'un

վիշապի, ութ կանգուն երկայն, եւ բացեալ զբերան իւր կամէր կլանել զնա : Եւ Կիւրեղոս աներկիւղ մերձեցաւ եւ փչեաց յերեսս նորա, եւ առժամայն անյայտ եղեւ :

Գնաց ի Հռոմ ըստ բանի Տեառն, եւ քաջալերէր եւ պատուիրէր * զարգելեալ վկայսն Քրիստոսի, եւ խրատ տայր հաստատուն կալ ի հաւատսն Քրիստոսի եւ յօժարութեամբ մեռանել վասն նորա : * A fol. 286 v° b.

Եղեւ ի Հռոմ հալածումն քրիստոնէից եւ պատերազմ ընդ միմեանս. եմուտ ի նաւ զի երթիցէ յԵրուսաղէմ, եւ յորժամ եհաս ի տեղին որ կոչի Մալիա, երեւեցաւ նմա հրեշտակ Տեառն ի կերպարանս առն սպիտակազգեստի եւ ասէ. Մի թողուր զԿրիտիս զի եւ անդ պիտոյ ես ինձ, եւ ես եղէց ընդ քեզ :

Եւ ելեալ քաղցրաշունչ հողմ եհան զնոսա ի Կրիտէս. եւ էր յայնժամ երանելին Կիւրեղոս ամաց վաթսուն եւ ութից : Եւ ձեռնադրեցին զնա եպիսկոպոս ի Կրիտիս Գորտինոյ աթոռոյն եւ զքսան եւ զեօթն ամ որպէս զքրիստոսանման քաջ հովիւ վարեցաւ ուղղափառութեամբ ի վիճակ աթոռոյն իւրոյ եւ զբազումս յանհաւատից լուսաւորեաց :

Եւ դատաւորն Կրիտիսոյ Անդրիանոս կոչեաց առաջի, եւ ստիպէր եւ նեղէր զնա բռնութեամբ զի ուրասցի զՔրիստոս եւ զոհեսցէ կռոցն : Եւ յորժամ ոչ կարաց հաւանեցուցանել զնա, հրամայեաց հատանել զգլուխն : Եւ վասն զի յոյժ ծերացեալ էր

5 Քրիստոսի *om.* B || 6 նորա] Քրիստոսի B || 9 ի կերպարանս առն սպիտակազգեստի] ի տեսլեան B || 13 զքրիստոսանման] զՔրիստոս անման B.

terrible dragon, long de huit aunes, qui, la gueule ouverte, voulait l'avaler. Cyrinus sans crainte s'approcha de lui, lui souffla à la face et il disparut.

Il se rendit à Rome selon la parole du Seigneur et y encouragea * les martyrs du Christ détenus, en les engageant à demeurer fermes dans la foi au Christ et à mourir volontairement pour Lui. * A fol. 286 v° b.

Il y eut à Rome une persécution des chrétiens, et les habitants se battaient entre eux. (Cyrinus) s'embarqua pour se rendre à Jérusalem, et lorsqu'il arriva à l'endroit appelé Malia, l'ange du Seigneur lui apparut sous les apparences d'un homme vêtu de blanc qui dit : « Ne quitte point Crète (*Kritis*), parce que là aussi tu m'es nécessaire, et je serai avec toi. »

Un vent doux s'étant levé les fit aborder en Crète. Le bienheureux Cyrinus avait alors soixante-huit ans. On le sacra évêque sur le siège de Gortyne (*Gortinoy*) en Crète ; il gouverna son diocèse comme un vaillant pasteur, ressemblant au Christ, en toute orthodoxie, durant vingt-sept années, et illuminant de nombreux infidèles.

Adrien, juge de Crète (*Kritisoy*), le fit comparaître, le pressa et insista tyranniquement pour qu'il reniât le Christ et immolât aux idoles. Ne parvenant pas à le persuader, il ordonna de lui trancher la tête. Et comme il était très âgé et ne pouvait aller à pied, car le bienheureux avait quatre-vingt-

եւ գնալ ոտիւքն ոչ կարէր զի էր երանելին ամաց իննուն եւ հնգից եդին զնա ի վերայ սայլի ։ Եւ յորժամ հասին ի տեղին որ կոչի Ռաքսոն ձայն եղեւ յերկնից եւ ասէ․ Մինչեւ յաստ․ եւ կացին եզինքն ի տեղին եւ իջուցին զնա ի սայլէն եւ * հատին զգլուխ նորա Յունիսի ԺԷ ։

* A fol. 287 r° a.

Մարգաց ԺԲ եւ Յունիսի ԺԸ ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Դուլայի ։

Սուրբ վկայն Քրիստոսի Դուլաս էր ի գաւառէն Զեփիւռի Պռետորիադայ ի Կիլիկեցւոց երկրէն ։ Եւ անհաւատ զօրականք կալան զնա զի էր քրիստոնեայ եւ տարան առ Մաքսիմոս դատաւորն ։ Եւ խոստովանեցաւ զՔրիստոս եւ անգոսնեաց զաստուածն նոցա զԱպողոն, եւ այպն առնելով ասէր․ Ապողոն ցանկացաւ Դափնայի պոռնիկ կնոջ եւ ոչ կարաց հասանել ցանկութեանն ։

Եւ հրամայեաց դատաւորն եւ ձաղկեցին բրովք զթիկունսն եւ զնստոյ տեղին, եւ եդին ի վերայ հրացեալ շանթից եւ արկին ի բանդ ։ Եւ դարձեալ կացուցին առաջի, եւ խոստովանէր զինքն ծառայ Քրիստոսի ։ Օծին զգլուխն ձիթով, եւ եդին ի վերայ կայծակունս հրոյ, եւ արկին ընդ քիթն տորոեալ մանանեխ, եւ ընկեցին յորսայս եւ արջառաջլօք հարին զորովայն, եւ բացան աղիքն, եւ հեղին ի վերայ խիստ քացախ, եւ

2-3 ձայն . . . տեղին *om.* B || 3 նորա] Մարգաց ԺԱ եւ *add.* B || 5 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B || 6 սուրբ *om.* B || 15 հարին] կարատեցին B.

quinze ans, on le mit sur un chariot, et lorsqu'on fut arrivé à l'endroit appelé Raxos (*Rakhson*), une voix du ciel se fit entendre qui dit : « Jusqu'ici. » Les bœufs s'arrêtèrent à cet endroit, on descendit (le bienheureux) du chariot, et on lui * trancha la tête le 17 juin.

* A fol. 287 r° a.

12 MARGATS, **18 Juin.**

Passion de saint Doula.

Le saint martyr du Christ Doula était du district de Zéphyr de Prétorias (*Pretoriaday*) dans le pays de Cilicie. Les soldats infidèles le saisirent parce qu'il était chrétien et le conduisirent au juge Maxime. Il confessa le Christ, blâma leur dieu, Apollon, et dit en se moquant : « Apollon s'éprit d'une femme prostituée, Daphné, et ne put arriver à ses désirs. »

Le juge ordonna de le fustiger avec des bâtons sur le dos et le séant, puis on l'étendit sur des braises ardentes et on le jeta en prison. On le fit de nouveau comparaître et il se confessa serviteur du Christ. On lui oignit la tête d'huile et on y posa des braises enflammées, on lui introduisit dans les narines de la graine de moutarde pulvérisée, on l'étendit sur le dos et on lui frappa sur le ventre à coups de nerfs de bœuf. Ses entrailles s'entr'ouvrirent

խեցեաւ հարկանէին զվէրսն, եւ զերեսն այնչափ ապտակեցին զի բացան ոսկերք ծնօտիցն, եւ խորտակեցին զսրունսն : Եւ երանելի վկայն Քրիստոսի յայնչափ տանջանացն ոչ դադարեաց ի յանդիմանելոյ զմոլորութիւն կռոցն, եւ պատմէր զվասն մեր մարդեղութիւն * Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ : * A fol. 287 rº b.

Եւ դարձեալ երրորդ անգամ հարցանէին եթէ Զոհե՞ս կռոցն : Եւ յորժամ ոչ կարացին դարձուցանել ի Քրիստոսի հաւատոյն, արկին ի բերան նորա բռնութեամբ ի զոհից կռոցն, եւ քարշեցին զնա ընդ գետինն քսան մղոն : Եւ այնպէս աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Յունիսի ԺԸ : Եւ ձգեցին զմարմինն յԵւփիւրի յուղխն, եւ երթեալ երկու շունք նստան մերձ մարմնոյն եւ պահէին, եւ մին յարուցեալ գնաց առ հովիւսն եւ ատամամբքն կալեալ զհանդերձիցն տարաւ ի տեղին, եւ տեսեալ զմարմին սրբոյ վկային ազդեցոյց ի գեօղն, եւ հանին զնշխարսն եւ տարեալ թաղեցին ի տեղի նշանաւոր, եւ բազում նշանք եղեն յաւուր յայնմիկ :

Յայսմ աւուր վկայութիւն Յովսեփայ նոր վկային :

Սուրբն Յովսէփ վկայն Քրիստոսի որդի էր առն պարսկի ի սահմանացն Դվնայ քաղաքի Հայոց . եւ տուաւ յուսումն տաճկերէն գրոց ի Դուինն քաղաք : Եւ տեսեալ

5 զոհես] զոհեցէ B || 8 Աստուած] Մարգաց ԺԲ եւ *add.* B || 9-12 եւ երթեալ . . . յայնմիկ] եւ յորձանք ջուրցն հանին զնա ի ցամաք, զոր տեսեալ հովիւ մին ազդեցոյց ի գեօղն, եւ քրիստոնեայք տարեալ թաղեցին ի տեղի նշանաւոր, յորմէ բազում նշանք եղեն ի փառս Քրիստոսի B || 13 վկայութիւն] նահատակութիւն B || 15 տաճկերէն գրոց] դպրութեան այլազգական գրոյ B.

et on y répandit du vinaigre fort, on lui frappa sur les blessures avec des morceaux de verre, et on lui souffleta tellement la figure que les os des mâchoires furent mis à nu; on lui brisa les jambes. Le bienheureux martyr du Christ, dans ses tortures si nombreuses, ne cessait de blâmer l'erreur des idoles et faisait le récit de l'incarnation, à cause de nous, du * Christ, notre Dieu. * A fol. 287 rº b.

Pour la troisième fois on lui demanda : « Immoles-tu aux idoles? » Et comme on ne réussit point à le détourner de la foi au Christ, on lui mit de force dans la bouche des victimes (immolées) aux idoles. On le traîna à terre pendant vingt milles, et c'est ainsi qu'il rendit son âme à Dieu le 18 juin. On jeta le corps dans le ravin d'Euphyr; deux chiens vinrent se placer près du corps et le gardèrent, puis l'un d'eux courut vers des bergers et les saisissant par leur vêtement, avec ses dents, les conduisit à l'endroit. Ceux-ci, ayant découvert le corps du saint martyr, en portèrent la nouvelle au village. Les habitants enlevèrent les restes et les inhumèrent dans un endroit distingué. De nombreux miracles eurent lieu ce jour-là.

En ce jour martyre de Joseph le nouveau martyr.

Saint Joseph le martyr du Christ était le fils d'un homme persan dans les environs de la ville de Dwin en Arménie. On lui fit apprendre les lettres

զծառագործութիւն Տաճկաց եւ Պարսից փախեաւ, եւ եկեալ ի գեօղն իւր յարեցաւ ի քրիստոնեայսն, եւ երթայր յեկեղեցիս նոցա, եւ ծնօղքն ոչ կարէին արգելուլ զնա : Եւ փախեաւ գաղտ եւ երթեալ մկրտեցաւ, եւ անուանեցաւ Յովսէփ որ յառաջ Յուսուփ
* A fol. 287 v° a. էր : Եւ գնաց յԵրուսաղէմ երկիր *եպագ տնօրինական տեղեացն Քրիստոսի : Եւ եկն ի Հռոմկլայն առ սուրբ կաթողիկոսն Հայոց տէր Ներսէս Երգեցողն եւ պատմեաց նմա զվարս իւր : Եւ նա հաստատեաց զնա ի հաւատսն. Եւ եթէ դիպի քեզ, ասէ, սպանանիլ ի Տաճկաց կարգեցից զքեզ 'ընդ վկայսն Աստուծոյ :

Եւ ուրախացեալ դարձաւ ի տուն իւր եգիտ զհայրն իւր մեռեալ, եւ մայր եւ եղբայրն կենդանի, եւ զիրկս արկեալ համբուրէին զնա, զի մայրն յառաջագոյն քրիստոնեայ էր :

Պատահեաց անդ ամիրայն Սրջհան, եւ գիտացեալ եթէ քրիստոնեայ եղեւ կալաւ զնա եւ կապեաց, եւ խոստանայր նմա պարգեւս բազումս եւ պատիւս եթէ դարձցի յառաջին հաւատն իւր, եւ եթէ յամառեալ մնասցէ ի նմին չարչարանս եւ մահ : Իսկ

1 Տաճկաց] այլազգեաց B || 4 տնօրինական] սուրբ *add.* B || 5 սուրբ] եւ երջանիկ *add.* B — տէր *om.* B — Ներսէս] Շնորհալին *add.* B || 7 ի Տաճկաց] յայլազգեաց վասն հաւատոյն B || 8 ուրախացեալ] առեալ զօրհնութիւն նորա ուրախութեամբ B || 11 ամիրայն] Դվնայ *add.* B || 13 մնասցէ] մնայցէ B.

turques dans la ville de Dwin. Témoin des crimes commis par les Turcs et les Persans, il s'enfuit, retourna à son village, adhéra aux chrétiens, et se rendait à leur église, sans que ses parents pussent l'en empêcher. Il s'enfuit secrètement, alla se faire baptiser et s'appela Joseph alors qu'il était aupara-
* A fol. 287 v° a. vant Yousouf. Il se rendit à Jérusalem, vénéra* devant les lieux de l'incarnation du Christ, puis vint à Hromkla auprès du saint catholicos des Arméniens Ter Nersès le Chanteur et lui raconta sa vie. Celui-ci l'affermit dans la foi, et lui dit : « S'il t'arrive d'être tué par les Turcs, je te mettrai au nombre des martyrs de Dieu. »

Il s'en réjouit et retourna à sa maison; il trouva que son père était décédé, sa mère et son frère en vie; il leur tendit les bras et les embrassa, car sa mère était chrétienne auparavant.

L'émir Sĕrdšhan[1] étant survenu et ayant appris que (Joseph) était devenu chrétien, le fit saisir et attacher, puis lui promit beaucoup de présents et d'honneurs, s'il revenait à sa première religion, mais s'il s'obstinait à rester dans la même, des tortures et la mort. (Joseph) ne répondait point,

1. Le nom de l'émir se trouve sous les formes « Sadrišhan » et « Sadšahan » dans les deux recensions éditées par J. Manandean et A. Adjarean, Հայոց նոր վկաներ, Valaršapat, t. 1, 1903, p. 60.

նա ոչինչ տայր պատասխանի, բայց միայն երկիր պագանէր խաչին Քրիստոսի որ կայր ի տանն յորում ամիրայն էր իջեալ, զի քրիստոնէի էր տունն :

Իբրեւ ետես ամիրայն զպնդութիւն հաւատոց նորա արգել զնա ի բանդ աւուրս բազումս ընդ այլ երկու քրիստոնեայս, եւ նա ուսաւ ի նոցանէ սաղմոսս բազումս : Եւ ապա հանեալ ի բանդէն հրամայեաց սրով սպանանել : Եւ լոյս ծագեաց ի վերայ սուրբ մարմնոյն, եւ բարձեալ տարան զնա ի հռչակաւոր վանսն որ կոչի Հաւուց * Թառ, որ կայ հանդէպ Գառնոյ, եւ անդ թաղեցին փառաւորապէս : *A fol. 287 v° b.

Կատարեցաւ սուրբ նահատակն Քրիստոսի Յովսէփ Մարգաց ԺԲ եւ Յունիսի ԺԸ : Եւ բազում բժշկութիւնք լինին ի նշխարաց նորա ի փառս Քրիստոսի օրհնելոյն յաւիտեանս :

Մարգաց ԺԳ եւ Յունիսի ԺԹ : Վկայաբանութիւն սրբոյն Վոնիփատոսի :

Վոնիփատոս ի Հռոմ քաղաքին ծառայ էր կնոջ միոյ այրւոյ մեծատան, որոյ անուն էր Ագղաիդա, էր պոռնիկ եւ արբեցող. պոռնկէր եւ ընդ տիկնոջն իւրոյ Ագղայիդայ : Բայց երիս բարի գործս ունէր Վոնիփատոս, էր օտարասէր եւ ողորմած եւ պարգեւատու :

2 ամիրան] իշխանն B — տունն *om.* B || 6 հռչակաւոր *om.* B || 8 Յովսէփ] յամսեանն *add.* B || 9 նորա] սրբոյն B || 10 օրհնելոյն յաւիտեանս] Աստուծոյ B || 11 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B || 13 պոռնկէր եւ] եւ մեղսաշաղախ B.

mais il ne faisait qu'adorer la croix du Christ qui se trouvait dans la maison où était descendu l'émir, car c'était la maison d'un chrétien.

L'émir, voyant la fermeté de sa foi, le fit enfermer dans la prison de longs jours avec deux autres chrétiens. (Joseph) apprit d'eux beaucoup de psaumes. Ensuite, le faisant sortir de la prison, (l'émir) ordonna de le tuer par l'épée. Une lumière jaillit sur le saint corps. On le transporta dans le célèbre couvent appelé Havouts * Thar[1], qui se trouve en face de Garnik, et on l'y inhuma magnifiquement. Joseph, le saint martyr du Christ, fut martyrisé le 12 margats, 18 juin. De nombreuses guérisons ont lieu par ses reliques pour la gloire du Christ éternellement béni. *A fol. 287 v° b.

13 margats, 19 Juin.

Passion de saint Boniface.

Boniface (*Vonifatos*) était, dans la ville de Rome, domestique d'une riche veuve, nommée Aglaé (*Aglaïda*), prostituée et ivrogne. Il forniquait lui aussi avec sa maîtresse Aglaé, mais Boniface faisait trois bonnes œuvres : il était ami des étrangers, miséricordieux, et donnait généreusement.

1. Ce nom signifie « le perchoir des poules ».

Եւ ի միում աւուր լուաւ կինն եթէ յարեւելս բազում քրիստոնեայս չարչարեն եւ սպանանեն վասն Քրիստոսի հաւատոցն, եւ ածեալ զմտաւ զղջացաւ զմեղս իւր եւ ասէ ցԲոնիփատոս. Առ զանձս եւ մաքուր կտաւս եւ երթիջիր յարեւելս, եւ բերցես ինձ նշխարս մարտիրոսաց զի նոքօք գտից մեղաց իմոց թողութիւն :

Ասէ Բոնիփատոս. Եթէ զիմ մարմինս քեզ նշխար բերցեն ընդունիցիս : Ասէ ցնա տիկինն. Թափեա՛ ի քէն զգինիդ, եւ մի՛ վայրապար խօսիցիս :

Եւ Բոնիփատոս առեալ զոր ինչ հրամայեաց տիկինն, եւ զայլ ոմանս ի ծառայակցացն եւ ջորիս գնաց ի Տարսոն քաղաքն եւ իջաւանեցաւ ի պանդոկի. եւ * եթող
* A fol. 288 r° a.
անդ զընկերսն գրաստօքն, եւ ինքն եմուտ ի դատողական ատենին : Եւ տեսանէ ի չարչարանս զՔրիստոսի վկայսն, զոմանս գլխատեալս, զոմանս հատեալս զձեռս եւ զոտս, եւ ոմանք տարածեալք ի վերայ երկրի եւ բեւեռեալ ի փայտի, եւ ոմանք յերկճղի փայտս կապեալք, ոմանք հրով այրեցեալք, ոմանք յորսայս անկեալք եւ գեղարդեամբքն ընդ սիրտսն եւ ընդ թիկնամէջսն յերկիր բեւեռեալք : Եւ երթեալ անկաւ ի վերայ խողխողեալ մարմնոցն եւ ողբալով համբուրէր :

Եւ իշխանն նստեալ ի բարձրաւանդակի եւտես զԲոնիփատոս զի աշխարէր եւ գիրկս արկեալ Քրիստոսի վկայիցն, հրամայեաց զօրականացն եւ կալեալ զնա տարան առաջի : Հարցանէր. Ո՞վ իցես. եւ ուստի՞ եկիր այսր : Ասէ Բոնիփատոս. Քրիստոնեայ

17 իցես] ես դու B.

Un jour, la femme apprit qu'on torturait beaucoup les chrétiens en Orient et qu'on les tuait pour la foi au Christ; elle réfléchit, se repentit de ses péchés, et dit à Boniface : « Prends de l'argent, du linge propre et va en Orient; tu m'en rapporteras des restes de martyrs, pour que par eux j'obtienne l'absolution de mes péchés. »

Boniface lui répondit : « Si on t'apporte mon corps comme relique, l'accepteras-tu? » La dame lui dit : « Cuve ton vin et ne dis pas d'insanités. »

Boniface prit avec lui ce que la dame lui avait ordonné, quelques autres de ses co-domestiques, des mulets, et se rendit à la ville de Tarse. Il descendit dans une hôtellerie, y * laissa ses compagnons avec les mulets, et il pénétra
* A fol. 288 r° a.
lui-même dans la salle du tribunal. Il y vit les martyrs du Christ dans les tortures, quelques-uns décapités, d'autres les mains et les pieds coupés, d'autres étendus sur le sol et cloués sur des planches, d'autres attachés à des bois à deux branches, d'autres brûlés au feu, d'autres tombés sur le dos, cloués à terre par des lances qui avaient traversé le cœur et la poitrine. Il se jeta sur les corps massacrés et les embrassa en sanglotant.

Le gouverneur, assis sur une estrade, aperçut Boniface, qui gémissait et embrassait les martyrs du Christ; il ordonna aux soldats de le saisir et de l'amener en sa présence. Il lui demanda : « Qui es-tu et d'où es-tu venu ici? » Boniface répondit : « Je suis chrétien et serviteur du Christ. »

եմ եւ Քրիստոսի ծառայ ։ Եւ բարկացեալ յոյժ հրամայեաց եւ կախեցին զնա գլխիվայր․ եւ այնչափ քերեցին զմարմինն մինչեւ բացան ոսկերքն, եւ սրեալ եղէգն հարին ի ռնգունս նորա, եւ հալեալ կապար արկին ի բերան նորա ։ Եւ տեսեալ ժողովրդեանն զհամբերութիւն սրբոյն աղաղակեցին մեծաձայն․ Մեծ է Աստուածն քրիստոնէից, եւ դիմեցին ի վերայ իշխանին, եւ կործանեցին զաթոռն․ եւ նորա * երկուցեալ փախեաւ յապարանս իւր ։ * A fol. 288 r° b.

Եւ վաղիւն հրամայեաց եւ ընկեցին յեռացեալ կաթսայ ձիթոյ, եւ հրեշտակ Տեառն ցրտացոյց զկաթսային եռացումն, եւ ել սուրբն ամբողջ ։ Եւ նոյնժամայն հատին զգլուխ նորա Յունիսի ԺԹ, եւ բազումք յանհաւատից հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան ։

Իսկ ծառայակիցքն ոչ գիտէին վասն Պոնիփատոսի, եւ ասէին․ Եգիտ պոռնկատուն եւ եմուտ յարբեցութիւն ։ Եւ տեղեկացան ի զօրականացն, եւ լուան եթէ մարտիրոսացաւ վասն Քրիստոսի․ գնացին ի հանդէս դատողական ասպարիսին, եւ ի մէջ դիականցն գտին զմարմինն յոյժ կոտորեալ ի բազում տանջանացն, եւ զգլուխն ի բացեայ յայլում տեղւոջ ընկեցեալ ։ Առեալ սրբեցին եւ եդին մերձ ի մարմինն ։ Եւ սուրբն որպէս կենդանի տեսեալ զծառայակիցսն իւր ժպտեցաւ ։

2 եղէգն] եղեգունս B || 3 ռնգունս] յեղնգունս B || 5-6 Եւ դիմեցին . . . յապարանս իւր *om.* B || 7-8 եւ հրեշտակ . . . նոյնժամայն] եւ մինչեւ կենդանի էր B || 9 նորա] Մարգաց ԺԳ եւ *add.* B || 14 բազում *om.* B || 16 Եւ սուրբն . . . ժպտեցաւ *om.* B.

(Le gouverneur), très irrité, ordonna de le suspendre la tête en bas; on lui déchira le corps à tel point que les os furent mis à nu; on lui enfonça dans les narines des roseaux taillés en pointe; on lui coula du plomb fondu dans la bouche. Le peuple, témoin de la patience du saint, cria à haute voix : « Grand est le Dieu des chrétiens, » assaillit le gouverneur et démolit son siège; celui-ci * prit peur et s'enfuit dans son palais. * A fol. 288 r° b.

Le lendemain, il ordonna de jeter (le saint) dans une chaudière d'huile bouillante, mais l'ange du Seigneur refroidit l'ébullition de la chaudière, et le saint en sortit indemne. On lui trancha aussitôt la tête le 19 juin. De nombreux infidèles crurent au Christ et se firent baptiser.

Les compagnons de domesticité de Boniface n'avaient point de nouvelles et disaient : « Il a trouvé une maison de prostituées et y est rentré pour s'enivrer. » Ils se renseignèrent auprès des soldats et apprirent qu'il avait été martyrisé pour le Christ. Ils se rendirent dans l'arène du tribunal et trouvèrent parmi les cadavres son corps affreusement mutilé par les nombreuses tortures, et sa tête rejetée plus loin dans un autre endroit. Ils la prirent, la nettoyèrent et la mirent près du corps. Le saint, comme s'il était vivant, en voyant ses co-domestiques, leur sourit.

Եւ տուեն հինգ հարիւր դահեկան զօրապետին եւ առեալ զնշխարսն տարան յիջեւանս իւրեանց, եւ անոյշ իւղօք եւ խնկօք եւ մաքուր կտաւօք պատեալ եդին ի փայտեայ տապանի ։ Եւ ելեալ ի Տարսոնէ գնացին ի Հռոմ ։

Եւ յորժամ մերձեցան ի քաղաքն երեւեցաւ հրեշտակ Տեառն տիկնոջ նորա եւ ասէ. Ե՛լ ընդ առաջ եւ ընկա՛լ զծառայն քո եւ զեղբայրն մեր զԲոնիփատոս, քանզի վասն
* A fol. 288 v a. Քրիստոսի չարչարեցաւ եւ մեռաւ, եւ զմարմինն որպէս ինքն * յառաջագոյն ասաց բերեն քեզ նշխար ։ Եւ վաղվաղակի բազում ժողովրդովք եւ մոմեղինօք ելին ընդ առաջ, եւ զիրկս արկեալ համբուրեաց եւ սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ եդին ի տապանի յիսուն ասպարիսաւ հեռի ի քաղաքէն Հռոմայ ։ Եւ շինեաց մատուռն ի վերայ տապանին ։

Եւ յետոյ յաւուրս քրիստոնէութեան տարան զնշխարսն ի քաղաքն, եւ շինեցին ի վերայ մեծ եւ փառաւոր եկեղեցի յանուն սրբոյն Բոնիփատոսի եւ բազում սքանչելագործութիւն լինին ի պատուական նշխարացն մինչեւ ցայսօր ։

* B p. 262 b. [B * Յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս բարեպաշտ թագաւորն Հայոց Օշին որ բազում ուղղութիւն արար յազգիս մերում ։]

4 երեւեցաւ] ի տեսլեանն *add.* B || 11 փառաւոր] գեղեցիկ B || 12 մինչեւ ցայսօր *om.* B.

Ils donnèrent cinq cents écus au chef des soldats, et, ayant pris les restes, les transportèrent à leur hôtellerie, puis, après les avoir embaumés avec des parfums et de l'encens dans du linge propre, ils les déposèrent dans un cercueil de bois. Ils quittèrent Tarse et partirent pour Rome.

Lorsqu'ils furent arrivés près de la ville, l'ange du Seigneur apparut à la maîtresse (de Boniface) et lui dit : « Va au-devant et accueille ton domestique, notre frère Boniface, car il a subi des tortures pour le Christ et il est
* A fol. 288 v° a. mort; et ainsi qu'il t'avait dit * auparavant, on t'apporte son corps comme reliques. » Elle se rendit aussitôt avec une nombreuse foule portant des cierges et de l'encens au-devant (du saint), lui tendit les bras et l'embrassa; puis on l'inhuma avec des psalmodies et des bénédictions dans un tombeau éloigné de cinquante lieues de la ville de Rome. Elle fit élever un oratoire sur le tombeau.

Plus tard, aux jours du christianisme, on transporta ces reliques dans la ville; on construisit sur elles une grande et magnifique église au nom de saint Boniface et jusqu'aujourd'hui de nombreux prodiges ont lieu par ces vénérables reliques.

* B p. 262 b. [B * En ce jour reposa dans le Christ le pieux roi d'Arménie Ochin, qui accomplit beaucoup de réformes dans notre nation.]

Մարգաց ԺԴ եւ Յունիսի Ի ։ Վկայութիւն երից եղբարցն Մանուելի, Սաբելի, Իսմայելի ։

Այս երեք բարեկամքս Քրիստոսի էին ի Պարսիկս, եղբարք ի միոջէ հօրէ եւ ի մօրէ, երիտասարդք եւ գեղեցիկ տեսլեամբ ։ Հայրն իւրեանց էր պարսիկ մոգպետ, եւ մայրն բարեպաշտ քրիստոնեայ, եւ սնոյց զորդիսն իւր քրիստոնէական հաւատով ։

Եւ յետ մահուան ծնողացն ա՛ռ զնոսա Բաղտան Պարսից արքայն առ ինքն, եւ յոյժ ընդունէր եւ սիրէր զնոսա, եւ առաջի աչաց իւրոց կացուցանէր, եւ վասն բազում սիրոյն ամենեւին ոչ նեղէր * զնոսա թողուլ զքրիստոնէական հաւատն. եւ նոքա * A fol. 288 v° b.
խաղաղութեամբ ծառայէին Քրիստոսի ։

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ թագաւորեաց Հոռոմոց Յուլիանոս որ յառաջ քրիստոնեայ էր բարեպաշտ, եւ յորժամ թագաւորեաց եղեւ յանցող պատուիրանացն Աստուծոյ եւ ուրացաւ զՔրիստոս, եւ նորոգեաց զկործանեալ տաճարս կռոցն եւ կանգնեաց զբագինսն եւ հալածէր զքրիստոնեայսն ։ Առաքեաց դեսպանս վասն սիրոյ եւ խաղաղութեան առ Բաղտան արքայն Պարսից. եւ նա դարձեալ առաքեաց հրովարտակօք դեսպանս առ Յուլիանոս զայս երեսին եղբարքս զՄանուէլ, զՍաբէլ եւ զԻսմայէլ, զորս ընկալաւ Յուլիանոս մեծաւ խնդութեամբ եւ հանապազ առաջի աչաց իւրոց կացուցանէր զնոսա ։

4 սնոյց] եւ ուսոյց *add.* B || 7 նեղէր] նեղեաց B || 9 այնոսիկ] Աստուծոյ ներողութեամբն *add.* B || 10 բարեպաշտ *om.* B || 11 զկործանեալ *om.* B.

14 MARGATS, 20 Juin.

Martyre de trois frères Manuel, Sabel, Ismaël.

Ces trois amis du Christ vivaient en Perse, ils étaient frères d'un même père et d'une même mère, jeunes et de bel aspect. Leur père était un chef de mages persan, leur mère une chrétienne pieuse, qui éleva ses enfants dans la foi chrétienne.

Après la mort de leurs parents, Baltan, roi de Perse, les prit chez lui; il les recevait souvent, les aimait, les retenait en sa présence, et comme il les aimait beaucoup, il ne les * pressa jamais d'abandonner la foi chrétienne; * A fol. 288 v° b.
aussi servaient-ils le Christ en paix.

A cette époque vint à régner sur les Grecs Julien, qui était auparavant un pieux chrétien, mais qui, lorsqu'il régna, devint le transgresseur des commandements de Dieu et renia le Christ; il fit reconstruire les temples ruinés des idoles, fit élever des autels et persécuta les chrétiens. Il envoya des ambassadeurs d'amitié et de paix à Baltan, roi de Perse, qui envoya, en échange, à Julien, comme ambassadeurs, avec des traités, ces trois frères Manuel, Sabel et Ismaël, que Julien reçut avec grande joie, les retenant tous les jours en sa présence.

Եւ յաւուր միում գնաց Յուլիանոս ի Քաղկեդոն, եւ ի տաճար կռոցն զոր անուանէին Տրիգոնա զոհս մատուցանէր. եւ տեսեալ երից եղբարցն կացեալ արտաքոյ դրան տաճարին բախէին զկուրծս իւրեանց եւ աշխարհէին զմոլորութիւն կռապաշտիցն ։ Եւ լուաւ Յուլիանոս եթէ քրիստոնեայք են կոչեաց առաջի իւր եւ եհարց. եւ նոքա խոստովանեցան ճշմարտութեամբ զանունն Քրիստոսի եւ զհաւատ. եւ նա առաքեաց զնոսա ի բանդ ։

* A fol. 289 r° a Եւ ի միւսում աւուրն եհան ի բանդէն եւ տանջեաց ուժգին. * ծակեցին եւ զպըճղունս ոտից նոցա. եւ հրեշտակ Տեառն փարատեաց զցաւն ։ Դարձեալ այրեցին հրով զանթս նոցա ։ Եւ որոշեաց զՄանուէլ յեղբարցն, եւ կոչեաց առաջի իւր առանձինն, խոստանայր պարգեւս եւ պատիւս եթէ արասցէ զկամս նորա, ապա թէ ոչ չարաչար մահուամբ սպանցէ զնոսա ։

Ասէ սուրբն Մանուէլ. Ոչ ունիս իշխանութիւն ի վերայ մեր, եւ ոչ երկնչիմք ի քէն, զի ոչ եմք քո. դեսպան առաքեցաք առ քեզ վասն սիրոյ եւ խաղաղութեան, եւ ոչ վասն հաւատոց ։ Մեր թագաւորն Բաղտան պատուեաց զմեզ, որ եւ իշխանութիւն ունէր ի վերայ մեր ոչ նեղեաց զմեզ վասն հաւատոյս մերոյ, եւ դու կամիս դարձուցանել զմեզ ի դիւական կուռս քո ։ Տո՛ւր մեզ թղթոյն պատասխանի եւ գնասցուք առ առաքիչն մեր ։

8 եւ հրեշտակ . . . զցաւն *om.* B || 10 խոստանայր] խոստացաւ B.

Un jour, Julien, s'étant rendu à Chalcédoine, immola des victimes dans le temple des idoles appelé Trigon (*Trigona*). A cette vue, les trois frères, restés au dehors à la porte du temple, se frappèrent la poitrine et se lamentèrent de l'erreur des idolâtres. Julien, ayant appris qu'ils étaient chrétiens, les fit venir en sa présence et les interrogea. Ils confessèrent en toute vérité le nom du Christ et (leur) religion. Il les envoya en prison.

Le lendemain, il les fit sortir de la prison et les fit torturer brutalement;
* A fol. 289 r° a. * on leur troua les chevilles des pieds, mais l'ange du Seigneur fit disparaître les douleurs. On leur brûla ensuite les aisselles. Il fit séparer Manuel de ses frères, le fit venir seul devant lui, lui promit de l'argent et des dignités s'il accomplissait sa volonté, dans le cas contraire, il les ferait mourir d'une mort cruelle.

Saint Manuel lui répondit : « Tu n'as pas d'autorité sur nous; nous ne te craignons point, car nous ne sommes point des tiens; nous avons été envoyés auprès de toi comme ambassadeurs d'amitié et de paix, et non point pour la religion. Notre roi Baltan nous a tenus en honneur et, lui qui avait de l'autorité sur nous, ne nous a point inquiétés pour notre foi; et toi, tu veux nous convertir à tes idoles diaboliques! Donne-nous la réponse à notre lettre et nous retournons à celui qui nous a envoyés. »

Եւ բարկացեալ սրտմտութեամբ ընդ բանս նորա, հրամայեաց եւ հարին երեք բեւեռս, մի ի գլուխն եւ երկու ի յերկու թիկունսն, եւ սրեալ եղեգամբ խոցոտէին զանձն : Եւ ապա տարան զերեսանն ի Կոստանդնուպօլիս եւ ի դուռն Թիրակայ, որ կոչի Պռեմնոյ, հատին զգլուխս նոցա Յունիսի Ի : Ձայն եղեւ առ նոսա յերկնից եւ ասէ. Բարի նահատակք իմ, եկայք ի պատրաստեալ ձեզ արքայութիւն : Կամեցան եւ զմարմինս նոցա այրել, պատառեցաւ * երկիր եւ թագոյց զմարմինս նոցա եւ ոչ գտին : Եւ յետ երկուց աւուրց երեւեցան քրիստոնէից, եւ երթեալ գաղտնի թաղեցին զնոսա ի նշանաւոր տեղի : * A fol. 289 r° b.

Եւ լուեալ Պարսից արքայն Բաղտան եթէ Յուլիանոս զփրեցեալ ծառայսն իւր եսպան դառն տանջանօք յոյժ տրտմեցաւ, եւ շարժեցաւ ի պատերազմ ընդդէմ Հոռոմոց, եւ ամենայն քրիստոնեայք փախեան, եւ անօրէն Յուլիանոսն չարախոց լեալ ի պատերազմին հրամանաւն Աստուծոյ, եւ վշտագին ցաւօք աւանդեաց զպիղծ հոգին ի ձեռս հօր իւրոյ սատանայի :

1 բարկացեալ] բարկացաւ B — սրտմտութեամբ] մեծաւ *add.* B — նորա] սրբոյն Մանուէլի B || 4 նոցա] Մարգաց ԺԴ եւ *add.* B || 4-6 Ձայն ... արքայութիւն *om.* B || 6 պատառեցաւ ... ոչ գտին] բայց քրիստոնեայք գաղտնի բարձին B || 7 երեւեցան ... գաղտնի] տարեալ B || 10 Հոռոմոց] եւ եկեալ Յուլիանոս ընդդէմ նոցա դիմաց ի Պարսիկս, եւ եղեւ փախուստ Հոռոմոց *add.* B || 11 չարախոց լեալ] չարաչար խոցեալ B || 13 հօր իւրոյ *om.* B.

(Julien), fort irrité de ses paroles, ordonna de lui enfoncer trois clous, l'un dans la tête et les deux autres dans les deux épaules; puis on lui piqua le corps avec des roseaux taillés en pointe. Ensuite on les conduisit tous trois à Constantinople, et à la porte de Thrace (*Thirakay*), appelée Premno[1], on leur trancha la tête le 20 juin. Une voix du ciel se fit entendre à eux qui disait : « Mes bons martyrs, venez au royaume qui vous est préparé. » On voulut aussi brûler leur corps, mais la terre * s'entr'ouvrit et cacha leur corps, et on ne les trouva point. Deux jours après ils apparurent à des chrétiens, qui allèrent secrètement les inhumer dans un endroit choisi. * A fol. 289 r° b.

Le roi de Perse Baltan, ayant appris que Julien avait tué dans de cruelles tortures ses serviteurs, qui lui étaient chers, en fut fort attristé et partit en guerre contre les Grecs; tous les chrétiens prirent la fuite et l'impie Julien, atteint d'une blessure mortelle pendant le combat et par ordre de Dieu, rendit son âme immonde entre les mains de son père Satan dans d'atroces souffrances.

1. *Syn. Cp.* : ἐν τόπῳ χρεμνώδει « dans un endroit abrupt ».

Մարգաց ԺԵ եւ Յունիսի ԻԱ : Վկայաբանութիւն սրբոյն Յուլիանոսի Եգիպտացւոյն :

Վկայն Քրիստոսի Յուլիանոս էր ի քաղաքէն Անդինու Եգիպտացւոց, յաւուրս կռապաշտ արքայիցն Դիոկղետիանոսի եւ Մաքսիմիանոսի : Եւ շինեաց բնակարան վանս յորում ապաւինեալ էին տասն հազար անձն :

Եւ կալեալ կռապաշտիցն զՅուլիանոս տարան առ դատաւորն Մարկիանոս, եւ խոստովանեցաւ զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս, եւ զհրամանս դատաւորին արհամարհեաց : Եւ նա բարկութեամբ մոլեգաւ եւ առաքեաց զօրականս եւ այրեաց զվանսն հրով
* A fol. 289 v° a. * բնակչօքն հանդերձ որ բնակեալ էին անդ եպիսկոպոսք, քահանայք կրօնաւորք եւ բազում աշխարհականք : Եւ շնորհք յԱստուծոյ տուան տեղեացն այնմիկ մինչեւ ցայսօր, եւ ամենեքեան որ ընդ այն անցանեն լսեն ձայն պաշտաման յամբոխէ, եւ հիւանդք որ լսեն զսաղմոսերգութիւնն ողջանան :

Եւ զսուրբն Յուլիանոս ջանաց դատաւորն բազում ողոքանօք դարձուցանել ի կուռս եւ ոչ կարաց : Հրամայեաց եւ տարածեցին զնա եւ երկաթի կապանօք կապեցին, եւ այնչափ գան հարին մինչեւ ամենայն մարմինն քանդեալ ոսկերքն փշրեցան : Եւ մի ոմն ի հարկանողացն կուրացաւ յաչացն, եւ սուրբ վկայն խոստացաւ նմա զլի առօթիւք

8 եպիսկոպոսք] եւ քահանայք *add.* B || 9-11 Եւ շնորհք . . . ողջանան *om.* B || 12 Յուլիանոս] կալաւ *add.* || 13 երկաթի կապանօք] երկաթովք զմարմինն B || 14 այնչափ] յոյժ B — ամենայն . . . փշրեցան] խորտակիլ ոսկերաց նորա B || 14 — p. 1643, l. 8 Եւ մի ոմն . . . զլուխ նորա *om.* B.

15 MARGATS, **21 Juin.**

Passion de saint Julien l'Égyptien.

Le martyr du Christ Julien était de la ville d'Antinoé (*Andinou*) [1] d'Égypte, aux jours des empereurs impies Dioclétien et Maximien. Il fit construire les bâtiments d'un couvent, où étaient abritées dix mille personnes.

Les idolâtres, ayant saisi Julien, le conduisirent au juge Marcien; il confessa Notre-Seigneur Jésus-Christ et méprisa les ordres du juge. Celui-ci,
A fol. 289 v° a. devenu furieux de colère, envoya des soldats livrer le couvent * aux flammes avec tous ceux qui y habitaient, évêques, prêtres, moines et nombreux laïcs. Les grâces de Dieu furent accordées à cet endroit jusqu'aujourd'hui et tous ceux qui passent par là entendent les voix des offices (chantés) par une multitude et les malades qui entendent ces psalmodies trouvent leur guérison.

Le juge essaya avec beaucoup de supplications de convertir saint Julien aux idoles, mais il n'y parvint pas. Il ordonna alors de l'étendre à terre et de l'attacher avec des chaînes de fer; on le frappa à tel point que tout son corps fut disloqué et ses os brisés. Un de ceux qui le frappaient perdit la lumière

1. Αντινόου πόλις.

լուսաւորեսցէ զաչսն ։ Իսկ Մարկիանոս դատաւորն հրամայեաց քրմացն կռոցն զի ողջացուսցեն զկոյրն. եւ մտեալ ի տաճար կռոցն մատուցին զպիղծ զոհս իւրեանց ։ Եւ խօսեցան ընդ նոսա դեւքն որ բնակեալ էին ի բագինսն եւ ասեն. Ի բաց թողէք զՅուլիանոս զի որչափ եւ դուք զնա տանջէք մեք եօթնպատիկ չարչարիմք ։ Զոր լուեալ Մարկիանոսի բարկացաւ, եւ հրամայեաց մէզ արկանել ի վերայ սրբոյն որպէս ի վերայ կախարդի, եւ հոտ մէզին ի բալասանի անուշահոտութիւն դարձաւ ։ Եւ եդ * զձեռն ի վերայ կուրացեալ աչացն եւ ողջացոյց աղօթիւք ։ Եւ նա հաւատաց ի Քրիստոս, եւ հատին զգլուխ նորա ։ * A fol. 289 v° b.

Եւ մինչդեռ կապեալ կայր սուրբն Յուլիանոս, տեսանէ որդին Մարկիանոսի դատաւորին Կելսիոս տեսիլս արս սպիտակազգեստս թեւաւորս որ խօսէին ընդ սրբոյն, եւ եդին ի գլուխ նորա ոսկի պսակ յականց պատուականաց, եւ հովանի լինէր նմա ։ Եւ առժամայն մանուկն Կելսիոս հաւատաց ի Քրիստոս, եւ մկրտեցաւ եւ էր հանապազ ընդ սրբոյն. հաւատացին ի Քրիստոս եւ այլ զօրականք ։

Եւ մեռեալ մի հրամանաւ դատաւորին յարոյց սուրբն ի մեռելոց ։ Եւ այլ մի ոմն ի զօրականացն կամեցաւ որոշել զԿելսիոս ի սրբոյն Յուլիանոսէ, եւ նեխեցան ձեռքն ։ Տարան զՔրիստոսի վկայն եւ զԿելսիոս ի խաւարային եւ ի ժահահոտ բանդ եւ սա-

13 հաւատացին ... զօրականք] եւ ոչ կարէին որոշել ի նմանէ B || 14-15 Եւ մեռեալ ... ձեռքն *om.* B || 16 առժամայն *om.* B.

des yeux, mais le saint martyr lui promit de guérir ses yeux par ses prières. Alors le juge Marcien ordonna aux prêtres des idoles de guérir l'aveugle; ceux-ci entrèrent dans le temple des idoles et leur offrirent leurs immondes victimes. Les démons qui habitaient les autels leur parlèrent et dirent : « Laissez tranquille Julien, car quand vous le faites souffrir nous sommes soumis à sept fois plus de souffrances. » L'ayant appris, Marcien fut pris de colère et ordonna de répandre de l'urine sur le saint comme sur un sorcier, mais l'odeur de l'urine se changea en une suave odeur de baume. (Julien) * posa sa main sur les yeux aveuglés et il les guérit par ses prières. * A fol. 289 v° b. (L'aveuglé guéri) crut au Christ et on lui trancha la tête.

Pendant que saint Julien était dans les liens, le fils du juge Marcien, Celse, eut une vision : il vit des hommes vêtus de blanc, ailés, qui s'entretenaient avec le saint, et lui posaient sur la tête une couronne d'or sertie de pierres précieuses, qui l'abritait. Le jeune Celse crut aussitôt au Christ, fut baptisé et demeura tous les jours avec le saint; d'autres soldats aussi crurent au Christ.

Le saint ressuscita encore, sur l'ordre du juge, un mort. Un certain soldat voulut séparer Celse de saint Julien; mais ses mains se putréfièrent. On emmena le martyr du Christ et Celse dans une prison obscure et d'odeur

ժամայն լոյս եղեւ եւ անուշահոտութիւն ի բանդին. Եւ տեսեալ զայն քսան այր ի բանդապանացն հաւատացին ի Քրիստոս :

Եւ նախարար քաղաքին այնմիկ որ էր քրիստոնեայ եօթն որդւովքն, եւ էին սիրեցեալք յոյժ ի Դիոկղետիանոսէ արքայէ, եւ վասն զի ազգակիցք նորա էին թոյլ ետ նոցա պաշտել զհաւատս իւրեանց համարձակութեամբ : Եւ նոքա ունէին առ ինքեանս քահանայ ոմն զԱնտոնիոս. եւ հրեշտակ Տեառն պատուիրեաց նոցա երթալ ի բանդն.
* A fol. 290 r° a. եւ յորժամ գնացին գտին զդուռն բանդի * բացեալ, մտին ի ներքս եւ քահանայն մկրտեաց զքսան արսն :

Եւ ի միւս այլ աւուրն հանին զՅուլիանոս ի բանդէն եւ զԿեղսիոս եւ զքահանայն եւ զքսան արսն, եւ տարան արկին յեռացեալ կաթսայս ձիթոյ : Եւ հանդիպեցան ի ճանապարհին մեռելոյ զոր տանէին ի թաղել : Եւ հրամայեաց դատաւորն Յուլիանոսի կենդանացուցանել զմեռեալն, եւ նա աղօթիւք յարոյց : Եւ յորժամ կանգնեցաւ մեռեալն աղաղակեաց մեծաձայն գոհանալով զԱստուծոյ, եւ ասէ ցսուրբն Յուլիանոս. Ողորմեաց ինձ եւ մկրտեա զիս, եւ հաւատամ ի Քրիստոս, զի մի երթայց դարձեալ յայն տեղի տանջանացն : Եւ մկրտեաց զնա Անտոն քահանայն եւ անուանեաց զնա Անաստասիոս :

6-7 եւ հրեշտակ . . . մտին ի ներքս] եւ առեալ գնացին ի բանդն B || 9 զքահանայն] Անտոնիոս *add.* B || 10 — p. 1645, l. 11 եւ հանդիպեցան . . . ի բանդ] եւ ձգեցին կենդանի զօրութեամբն Քրիստոսի : Զայն տեսեալ Մարկիոնիլլա մայրն Կեղսիոսի հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ : Իսկ զքսան արսն որք հաւատացին ի Քրիստոս ի հուր մատնեցին, եւ նոքա այնպէս կատարեցան : Եւ ապա զսուրբն Յուլիանոս եւ զԿեղսիոս եւ զԱնտոն քահանայն արկին ի բանդ B.

infecte, mais il se fit aussitôt une clarté et une douce odeur se répandit dans la prison; à cette vue, vingt hommes d'entre les geôliers crurent au Christ.

Le gouverneur de la ville était un chrétien qui avait sept fils, très aimés de l'empereur Dioclétien; comme ils étaient de ses proches, il leur avait laissé la liberté d'exercer leur foi avec hardiesse; ceux-ci avaient avec eux un prêtre, un certain Antoine. L'ange du Seigneur leur ordonna d'aller à la prison, et
* A f° 290 r° a. lorsqu'ils s'y furent rendus, ils trouvèrent la porte de la prison * ouverte; ils y pénétrèrent et le prêtre baptisa les vingt hommes.

Le lendemain, on fit sortir de la prison Julien, Celse, le prêtre et les vingt hommes et on les emmena pour les jeter dans des chaudières d'huile bouillante. En route, ils rencontrèrent un mort qu'on emmenait enterrer. Le juge ordonna à Julien de ressusciter le mort, et il le ressuscita par ses prières. Lorsque le mort fut debout, il cria à haute voix en rendant grâces à Dieu et dit à saint Julien : « Aie pitié de moi et baptise-moi, car je crois au Christ, pour que je ne retourne plus en ce lieu de tourments. » Le prêtre Antoine le baptisa et le nomma Anastase (*Anastasios*).

Եւ զյարուցեալն ի մեռելոց եւ զքսան արսն, եւ զՅուլիանոս եւ զԿեղսոս արկին յեռացեալ կաթսայս, եւ այնչափ այրեցան կաթսայքն մինչեւ այրեցաւ ձիւթն եւ փայտն, եւ սուրբքն ելին ամբողջք եւ ամենեւին ոչ այրեցան ։

Եւ Կեղսոս դարձոյց զմայրն իւր ի քրիստոնէութիւն եւ ընկալաւ յաւազանէն, եւ եղեւ մօրն հայր հոգեւոր ։ Եւ ձայն յերկնից զօրացոյց զնա եւ զքսան արսն ։ Եւ զԱնաստասիոս ի հուր մատնեցին զյարուցեալն ի մեռելոց ։

Իսկ զսուրբն Յուլիանոս եւ զԱնտոն քահանայ տարան ի տաճար կռոցն զի զոհեսցեն ։ * Եւ նոքա ծունր եղեալ աղօթեցին առ Աստուած յերկար, եւ առժամայն ամենայն * A fol. 290 rº b. բագինքն կռոցն իբրեւ զաւազ փշրեցան, եւ տաճարն յանդունդս ընկղմեցաւ. եւ մինչեւ ցայսօր հուր երեւի ի տեղւոջն յայնմիկ ։

Արկին զնոսա ի բանդ. եւ ի մէջ գիշերին երեւեցան նոցա քսան արքն եւ Անաստասիոս որ այրեցանն զարդարեալ փառօքն Աստուծոյ ։ Երեւեցաւ նոցա եւ սրբուհին Բասիլիսա ամենայն կուսանօքն որք յառաջ մարտիրոսացան ընդ նմա ։ Եւ լուան բարբառս հրեշտակաց որք ասէին. Ալէլուիա ։ Ասէ սրբուհին Բասիլիսա ցսուրբն Յուլիանոս. Երկնից արքայութիւնն բացաւ, եւ հրամայեաց երկնաւորն զի ամենայն

11 եւ Անաստասիոս *om.* B || 13-14 Եւ լուան . . . ալէլուիա *om.* B.

On jeta le ressuscité des morts, les vingt hommes, Julien et Celse dans des chaudières d'huile bouillante; les chaudières brûlèrent jusqu'à ce que la poix et le bois eurent pris feu, mais les saints en sortirent indemnes et ne furent nullement brûlés.

Celse convertit sa mère au christianisme, la reçut des fonts baptismaux et devint le père spirituel de sa mère. Une voix du ciel le fortifia ainsi que les vingt hommes. On livra aux flammes Anastase qui était ressuscité des morts.

Quant à saint Julien et au prêtre Antoine, on les conduisit au temple des idoles pour y immoler. * Ils se mirent à genoux et prièrent Dieu longuement; * A fol. 290 rº b. aussitôt tous les autels des idoles se brisèrent menus comme du sable, le temple fut englouti dans l'abîme et jusqu'aujourd'hui des flammes paraissent à cet endroit-là.

On jeta (les saints) en prison; la nuit, les vingt hommes et Anastase qui avaient été livrés aux flammes leur apparurent ornés de la gloire de Dieu. Leur apparurent également sainte Basilissa avec toutes les vierges qui avaient été martyrisées avec elle auparavant. Ils entendirent des voix des anges qui disaient : « Alléluia. » Sainte Basilissa dit à saint Julien : « Le royaume des cieux est ouvert et le Céleste a ordonné que tous les saints vien-

սուրբք ընդ առաջ եկեսցեն ձեզ յաւուր կատարման ձերոյ ։ Եւ դարձեալ լուան․ Ալէլուիա երիցս անգամ, եւ սուրբքն անյայտ եղեն ։

Հրամայեաց դատաւորն պրտուս թանալ ի ձէթ եւ կապել զսրբոցն մատունսն ձեռաց եւ ոտից, եւ վառեցին հրով. եւ պրտուն այրեցաւ եւ մատունք սրբոցն ոչ այրեցան ։ Բերթեցին զգլուխն Յուլիանոսի եւ Կելսոսի. իսկ զքահանային Անտոնի հանին զաչսն, եւ զմայրն Կելսոսի ձեռակատոր արարին եւ ընկեցին առաջի գազանաց, եւ երթեալ լիզուին զոտս նոցա ։ Եւ ապա հատին զգլուխս նոցա Յունիսի ԻԱ ։

* A fol. 290 v° a. Գլխատեցին եւ այլ * չարագործս եւ խառնեցին զմարմինս նոցա ընդ սրբոցն զի մի կարասցեն քրիստոնեայքն ճանաչել եւ առնուլ ։ Եւ յորժամ գնացին քրիստոնեայք ի տեղին ծունր եդեալ աղաչեցին զԱստուած զի յայտնեսցէ նոցա զսուրբսն. եւ երեւեցան հոգիք սրբոցն որպէս կոյս կանայք ի վերայ իւրաքանչիւր մարմնոյ իւրոյ եւ թաւալեալք արեամբ ։ Եւ այնպէս ծանեան, եւ առեալ եդին մերձ ի խորանն կաթողիկէ եկեղեցւոյն ։ Եւ բղխեցին աղբիւրք ի տեղւոջ նշխարացն ։ Եւ եղեւ շարժ մեծ ի քաղաքին յայնմիկ եւ կործանեցաւ յոլով քան զկէս քաղաքին, եւ կործաւ դատաւորն եւ բազումք ի

1 դարձեալ լուան] լուան բարբառ հրեշտակաց որք ասէին B || 2 եւ սուրբքն . . . եղեն] եւ զարթուցեալ զօրացան, եւ ուրախութեամբ փառաւոր առնէին զԱստուած B || 3 թանալ] թացին B — կապել] կապեցին B || 4 եւ պրտուն . . . այրեցան] եւ խանձատեցին զմատունս նոցա B || 6 եւ ընկեցին . . . զոտս նոցա *om.* B || 7 նոցա] Մարգաց ժԵ եւ *add.* B || 8 այլ] զայլ բազում B || 10 եւ երեւեցան . . . ծանեան] եւ յայտնեաց նոցա Աստուած ցուցեալ նշան ի վերայ իւրաքանչիւր մարմնոյ սուրբ վկայիցն B || 13 եւ բղխեցին . . . նշխարացն] յորոց բազում նշանք բժշկութեան լինին յախտաժէտս եւ ի դիւահարս ի փառս Քրիստոսի B — յայնմիկ *om.* B || 14 քան զկէս] տեղիք B.

nent au-devant de vous le jour de votre martyre. » Ils entendirent de nouveau « Alléluia » par trois fois et les saints disparurent.

Le juge ordonna de tremper des joncs dans de l'huile, d'en attacher aux doigts des mains et des pieds des saints, puis d'y mettre le feu; les joncs brûlèrent, mais les doigts des saints ne brûlèrent point. On déchira la tête de Julien et de Celse, on creva les yeux au prêtre Antoine, on coupa le bout des doigts à la mère de Celse; puis on les jeta au-devant des fauves, mais ceux-ci s'approchèrent et léchèrent leurs pieds. Enfin, on leur trancha la tête le 21 juin.

* A fol. 290 v° a. On trancha la tête aussi à d'autres * malfaiteurs et on mêla leurs corps avec ceux des saints, pour que les chrétiens ne pussent les reconnaître et les prendre. Lorsque les chrétiens se furent rendus à l'endroit, ils prièrent Dieu de leur révéler les saints, et les âmes des saints leur apparurent comme des femmes vierges, chacune sur son corps et inondées de sang. Ils les reconnurent de cette façon, les enlevèrent et les déposèrent dans le chœur de l'église métropolitaine. Des sources jaillirent à l'endroit des reliques. Il y eut un grand tremblement de terre dans cette ville-là, plus de la moitié de la ville

կռապաշտից : Եւ աղբիւրն որ բղխեաց երթայ եւ մտանէ յաւազանն եւ ամենայն հիւանդք որ լուանան յաւազանն բժշկին, կոյրք լուսաւորին, դեւք հալածին, խուլք լսեն, համերք խօսին :

Մարգաց ԺԶ եւ Յունիսի ԻԲ : Վկայաբանութիւն սրբոյն Զոսիմոսի :

Քրիստոսի վկայն Զոսիմոս զօրական էր Տրայանոսի կռապաշտ արքային յԱպոլինադոյ քաղաքն, ի դատաւորութեանն Դոմետիանոսի : Եւ ի միում աւուր ածեալ զմտաւ ծանեաւ զսնոտի պաշտամունան կռապաշտից, ընկէց զզէնս իւր եւ * հաւատաց ի Քրիստոս, գնաց յեկեղեցին եւ մկրտեցաւ : * A fol. 290 v° b.

Եւ յորժամ լուաւ դատաւորն կացոյց զնա առաջի իւր, եւ եհարց երկիցս եւ երիցս անգամ. եւ նա խոստովանեցաւ զքրիստոնէութիւնն : Կախեցին զնա զփայտէ, եւ արջառաջլօք եւ բրօք հարին զմարմինն ուժգին : Եւ եղեւ առ նա ձայն յերկնից եւ ասէ. Զօրացի՛ր Զոսիմէ զի ես ընդ քեզ եմ : Եւ բազումք յանհաւատից որք տեսին զժուժկալութիւն համբերութեան եւ լուան զձայնն հաւատացին ի Քրիստոս : Եղին

1-3 Եւ աղբիւրն... խօսին] իսկ քրիստոնեայք որք կային անդ պահեցան անվնաս խնամօքն Աստուծոյ B || 4 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B || 7 ծանեաւ *om.* B || 9 զնա] յատենի *add.* B || 11 հարին] գանեցին, եւ քերեցին B — ուժգին] քերանօք B || 11-13 Եւ եղեւ... Քրիստոս *om.* B.

fut ruinée; le juge et de nombreux idolâtres périrent. La source qui jaillit va couler dans un bassin et tous les malades qui se baignent dans le bassin guérissent, les aveugles recouvrent la vue, les démons sont chassés, les sourds entendent, les muets parlent.

16 MARGATS, 22 Juin.

Passion de saint Zosime.

Le martyr du Christ Zosime était soldat de Trajan, l'empereur idolâtre, dans la ville d'Apollonias (*Apolinadoy*), aux jours du juge Domitien (*Dometianos*). Un jour, il réfléchit, reconnut la vanité du culte des idolâtres, jeta ses armes et * crut au Christ; il se rendit à l'église et fut baptisé. * A fol. 290 v° b.

Le juge, l'ayant appris, le fit venir en sa présence, l'interrogea deux et trois fois; mais il confessa son christianisme. On le suspendit à un arbre et on frappa brutalement son corps avec des nerfs de bœuf et des bâtons. Une voix du ciel se fit entendre à lui qui disait : « Prends courage, Zosime, car je suis avec toi. » De nombreux infidèles, témoins de la fermeté de sa patience et qui

զերանելին ի վերայ հրացեալ պղնձի մահճաց, եւ հրեշտակ Տեառն զհուրն ի ցօղ փոխեաց եւ զսուրբն յափշտակեաց ։

Ապա կապեցին զնա շղթայիւք եւ քարշելով տանէին առաջի դատաւորին, եւ զերիս աւուրս նօթի տարան զնա ի քաղաքն Կանէոտոն ։ Եւ երեւեցան առաջի նորա երկու մանկունք, մին ունէր հաց եւ միւսն ամանով ջուր. առեալ եկեր եւ արբ եւ գոհացաւ զԱստուծոյ ։

Եւ դարձեալ կախեցին եւ գանիւք մաշեցին զանձն, եւ ղամբարօք այրեցին զկողսն, եւ տարան ի հատանել զգլուխն ։ Եւ նա աղօթեաց առ Աստուած եւ ասէ. Նայեաց յիս Քրիստոս ի մեղաւորս, եւ ընկալ զոգիս իմ ընդ ընտրելոցն քոց, քանզի դու ես պարծանք իմ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս ։ Եւ այնպէս հատին զգլուխ նորա ։ Եւ
* A fol. 291 r° a. եդին հաւատացեալքն * զմարմին սրբոյ վկային Զօսիմոսի յարժանաւոր տեղի ։

* B p. 265 b. [B * Յայսմ աւուր յիշատակ է բարեպաշտ թագաւորին Յունաց Կիւռ Մանուէլի Կոմնենոսի ։

Երանելի թագաւորս քրիստոսասէր խորհրդով փոյթ մեծ կալաւ բառնալ զկրծիմն խռովութեան որ կայր ի մէջ Հայոց եւ Յունաց, եւ հաստատել զսէր եւ զմիաբա-

1 եւ հրեշտակ... յափշտակեաց] եւ խանձոտեցաւ ամենայն մարմին նորա B || 4 նօթի] անօթի B — Կանէոտոն] Կանեատն B — Եւ երեւեցան... ջուր] Այլ երկու մանկունք խնամօքն Աստուծոյ ածին նմա հաց եւ ջուր B || 6 զԱստուծոյ :] Եւ տեսեալ զհաստատութիւն մտաց նորա ի հաւատս Քրիստոսի *add.* B || 10 նորա] Մարգաց ԺԶ եւ Յունիսի ԻԲ *add.* B.

avaient entendu la voix, crurent au Christ. On étendit le bienheureux sur un lit d'airain enflammé, mais l'ange du Seigneur changea les flammes en rosée et enleva le saint.

On l'attacha ensuite avec des chaînes et on le traîna devant le juge, puis on le conduisit trois jours durant, sans manger, à la ville de Kanéoton [1]. Deux enfants apparurent au-devant d'eux, dont l'un portait du pain et l'autre de l'eau dans un vase; (Zosime) le prit, mangea, but. et rendit grâces à Dieu.

On le suspendit de nouveau et on déchira son corps en le frappant, on lui brûla les plaies avec des torches, puis on l'emmena pour lui trancher la tête. Il pria Dieu et dit : « Jette ton regard, Christ, sur moi, pécheur, et reçois mon âme parmi Tes élus, car Tu es ma gloire maintenant et toujours et éternelle-
* A fol. 291 r° a. ment. » C'est ainsi qu'on lui trancha la tête. Les fidèles déposèrent * le corps du saint martyr Zosime dans un endroit digne de lui.

* B p. 265 b. [B * En ce jour commémoration du pieux empereur des Grecs Kyr Manuel Comnène.

Ce bienheureux empereur, dans un sentiment d'amour envers le Christ, mit un grand zèle à détruire le ferment de discorde qui existait entre Arméniens et Grecs, et à établir l'amour et la concorde entre eux. Pendant que les

1. Κανεοτῶν est la forme des manuscrits D B du *Syn. Cp.*, col. 757 ; mais les éditeurs ont préféré Κονανέων, cf. *Acta SS.* Iun., t. III, p. 816.

նութիւն ։ Եւ մինչդեռ պատգամաւորքն երթային եւ գային եհաս վախճան սուրբ հայրապետին մերոյ տեառն Ներսէսի Շնորհալւոյ ։

Զոր լուեալ երանելի թագաւորն սուգ մեծ էառ եւ ասէ. Մեծ զգայարան եւ արթուն հովիւ բարձաւ այսօր յեկեղեցւոյն Աստուծոյ. զրկեցան Հայաստանեայք յերկրորդ Լուսաւորչէն իւրեանց ։ Եւ ապա պատուէր ետ յամենայն եկեղեցիս Յունաց յիշատակել զնա ընդ առաջին սուրբսն ։

Եւ յաջորդեաց զաթոռ հայրապետական տէր Գրիգոր Տղայ կոչեցեալ որդի մեծի իշխանին Վասլի ։ Զորմէ լուեալ թագաւորին եթէ եղբօր որդի է տեառն Ներսէսի, եւ իմաստութեամբն եւ ուղղափառութեամբն եւ բարի վարուքն յար եւ նման նմին, հաստատեաց առ նա զսէր որպէս առ սուրբ հայրապետն Ներսէս ։ Եւ արար ժողով մետրապօլտաց ի քաղաքն Կոստանդինուպօլիս սիրոյ եւ խաղաղութեան ։ Սոյնպէս եւ տէր Գրիգոր կաթողիկոս գրեաց առ եպիսկոպոսունս արեւելից, եւ * էառ զհաւանու- * B p. 266 a.
թիւն ի նոցանէ վասն միաբանութեան ընդ Յունաց ։

Այլ աստուածասէր թագաւորն մինչեւ ընկալեալ էր զպատասխանի ի ժողովոյն Հայոց անկաւ ի մահիճս մահու. եւ ութ աւուրբք յառաջ քան զվախճան իւր կոչեաց զԹէոդորոս պատրիարքն եւ այլ եպիսկոպոսունս, եւ զգեցաւ զձեւ միանձնեցի եւ զգեստ կրօնաւորութեան, եւ ասէ. Ուրախ եմ այժմ յայս սուրբ պատկս Քրիստոսի

ambassadeurs allaient et venaient, survint la mort de notre saint patriarche Ter Nersès Schnorhali.

A cette nouvelle, le bienheureux empereur prit un grand deuil et dit : « Un grand sens et un pasteur vigilant sont enlevés aujourd'hui à l'église de Dieu. Les Arméniens se trouvent privés de leur deuxième Illuminateur. » Il ordonna ensuite à toutes les églises grecques de le commémorer avec les anciens saints.

Sur le siège patriarcal succéda Ter Grigor, surnommé Tghay[1], fils du grand prince Basile (*Vasil*). L'empereur en apprenant qu'il était le neveu de Ter Nersès, son égal par la sagesse, l'orthodoxie et les bonnes mœurs, lui accorda son affection comme il l'avait fait au saint patriarche Nersès. Il fit convoquer un concile des métropolites dans la ville de Constantinople, pour établir l'amitié et la paix. De même le catholicos, Ter Grigor, écrivit aux évêques de l'Orient et * obtint d'eux leur consentement pour l'union avec les * B p. 266 a.
Grecs.

Cependant l'empereur, ami de Dieu, avant d'avoir reçu la réponse du concile des Arméniens, tomba au lit mortellement malade et huit jours avant sa mort il appela le patriarche Théodore et d'autres évêques, prit l'habit de moine et le manteau de religieux et dit : « Je suis plus heureux maintenant

1. « L'enfant. »

խոնարհութեանս քան յորժամ պատուական քարամբք պսակեալ նստայ յինքնակալութեան աթոռս :

Եւ ետ բառնալ զինքն յանկողնոյն եւ դնել ի փսիաթի ըստ օրինակի ճգնաւորաց. եւ գոհացեալ զԱստուծոյ ասէ. Ահա հանգիստ որոյ պտուղն խնդութիւն է. արդ ի բաց գնացէք յինէն որ պաճուճեալդ էք ոսկեթել պատմուճանօք, եւ շուրջ կացցեն կրօնաւորակից եղբարք իմ երգով սաղմոսաց : Եւ ի նուագել նոցա սաղմոս արտասուօք լուանայր զմահիճս իւր : Եւ այնպէս կացեալ աւուրս եօթն, եւ հաղորդեալ կենարար մարմնոյ եւ արեանն Քրիստոսի, փոխեցաւ առ Աստուած յանանց թագաւորութիւնն ի թուին Հայոց վեց հարիւր քսան եւ ինն :

Եւ բարձեալ կրօնաւորաց տարեալ թաղեցին ի վանքն որ կոչի Ամենակալ. եւ կարգեցաւ յիշատակ նորա յեկեղեցիս Հայոց ընդ բարեպաշտ թագաւորսն :]

Մարգաց ԺԷ եւ Յունիսի ԻԳ : Վկայութիւն Ղեւոնդեայ եւ երկու ընկերացն Հիպատոսի եւ Թէոդուլոսի :

Սուրբն Ղեւոնդիոս քաջ զօրեղ զօրականն էր ի քաղաքէն Տրապօլսայ Ափրիկեցոց,

12 Վկայութիւն] սուրբ եւ փառաւորեալ վկային *add.* B || 14 զօրեղ] եւ հզօր *add.* B || 15 Տրապօլսայ] Տրէպօլեայ B.

avec cette couronne d'humilité au Christ, que lorsque, couronné de pierres précieuses, je pris possession de mon siège impérial. »

Il demanda à être enlevé du lit et déposé sur une natte à l'exemple des ascètes et, rendant grâces à Dieu, il dit : « Voici le repos dont le fruit est la joie; or, retirez-vous tous, vous qui êtes habillés de vêtements d'or; que mes frères en religion seuls restent auprès de moi et chantent des psaumes. » Et pendant qu'ils entonnaient des psaumes, il inonda sa couchette de ses larmes. Il vécut ainsi sept jours et après avoir communié au corps vivifiant et au sang du Christ, il trépassa à Dieu dans le royaume qui ne passe point, l'an de l'ère arménienne six cent vingt-neuf.

Les moines l'enlevèrent et l'emportèrent pour être enterré au couvent dit du Tout-Puissant [1], et sa commémoration fut établie dans les églises d'Arménie avec celle des rois pieux.]

17 MARGATS, 23 Juin.

Martyre de Léonce et de ses deux compagnons Hypatus et Théodule.

Saint Léonce, le vaillant et puissant soldat, était de la ville de Tripoli

1. Le monastère du Pantocrator avait été fondé par Jean Comnène, cf. Skarlatos D. Byzantios, Ἡ Κωνσταντινούπολις.... t. I, Athènes, 1851, pp. 554-6.

ի ժամանակս Վեսպիանոսի կռապաշտ արքային և Ադրիանոսի դատաւորին, և ծառայէր Աստուծոյ մեծաւ հաւատով ։

Լուաւ զսմանէ նորա դատաւորն Փիւնիկեցւոց, և առաքեաց զհիւպատոս զօրագլուխն և զԹէոդուլոս զօրականն զի գտցեն զնա և ածցեն առ նա ։ Եւ յորժամ գնացին ի քաղաքն կալաւ զհիւպատոսն ջերմութիւն սաստիկ, և երեւեցաւ նմա հրեշտակ Տեառն և ասէ. Եթէ կամիցիս ողջ լինել յորժամ ննջէ Թէոդուլոս զօրականդ, աղաղակեա երիցս անգամ. Աստուած սրբոյն Ղեւոնդեայ օգնեա ինձ ։ Եւ յորժամ աղաղակեաց զօրագլուխն լուաւ Թէոդուլոս ընդ քունն զձայնն, և երթեալ շրջէին և խնդրէին զնա ։ Հանդիպեցաւ նոցա սուրբն Ղեւոնդիոս, և տուեալք ողջոյն հարցանէին զնա եթէ. Ո՞ւր իցէ Ղեւոնդիոս սիրելին աստուածոց մերոց ։

Ասէ Ղեւոնդիոս. Դուք զի աշխատեալ էք, եկայք ի տուն իմ և հանգերուք, և ես ցուցից զնա ձեզ. զի նա աստուածոցն ձերոց ոչ է սիրելի, այլ ծառայ է Տեառն * Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի ։ Եւ մինչդեռ ուտէին հարցին զանուն նորա ։ Եւ նա ասէ. Ես եմ Ղեւոնդիոս հաւատարիմ զօրական և ծառայ Քրիստոսի ։ Եւ զահի հարան և ասեն. Ողորմեաց մեզ ծառայ Աստուծոյ բարձրելոյ, զի և մեք քրիստոնեայք եմք ։ * A fol. 291 r° b.

5 և երեւեցաւ ... կամիցիս] և մինչդեռ ի տագնապի էր և ծփէր ի խորհուրդս տեսաւ նմա ի տեսլեան. Եթէ կամիս B || 6 յորժամ ... զօրականդ *om.* B || 7 ինձ] և զարթուցեալ զուշեաց երիցս, և առժամայն ողջացաւ *add.* B || 8 զձայնն] և զարթեաւ, յայնժամ երկուքին ի միասին Հիպատոս և Թէոդուլոս *add.* B || 13 Քրիստոսի ։] Եւ գնացին ընդ նմա, և եդ առաջի նոցա սեղան *add.* B || 14 հարան] հարեալ աղաղակեցին B || 15 զի] ահա *add.* B.

d'Afrique, aux jours de Vespasien l'empereur idolâtre et du juge Adrien. Il servait Dieu avec grande foi.

Le juge des Phéniciens, l'ayant appris, envoya l'officier Hypatus et le soldat Théodule pour le chercher et le lui amener. Lorsqu'ils furent arrivés à la ville, Hypatus fut pris d'une grande fièvre, et un ange du Seigneur lui apparut, qui disait : « Si tu veux guérir, tu crieras par trois fois, lorsque ton soldat Théodule sera endormi : Dieu de saint Léonce, aide-moi. » Lorsque l'officier cria, Théodule entendit la voix dans son sommeil ; puis, s'en étant allés, ils circulèrent et le cherchèrent. Saint Léonce les rencontra, ils se saluèrent mutuellement, et ils lui demandèrent : « Où est donc Léonce, l'aimé de nos dieux? »

Léonce répondit : « Puisque vous êtes fatigués, venez à ma maison et reposez-vous, et moi, je vous le montrerai. Seulement, il n'est point l'aimé de vos dieux, mais le serviteur du * Seigneur Dieu Jésus-Christ. » Pendant le repas, ils lui demandèrent son nom. Il répondit : « Je suis Léonce, le soldat fidèle et le serviteur du Christ. » Ils furent saisis de crainte et lui dirent : « Aie pitié de nous, serviteur du Dieu très-haut, car nous aussi nous sommes * A fol. 291 r° b.

Եւ սուրբն Ղեւոնդիոս աղաչեաց զԱստուած վասն նոցա, եւ էջ ամպ ցօղագին, եւ լուսաւորեաց զնոսա, եւ զգեցոյց նոցա սպիտակ զգեստ, եւ ետ մոմեղէնս լուցեալս ի ձեռս իւրեանց ։

Եւ տեսեալ կռապաշտիցն գնկուցին վասն նոցա Ադրիանոսի դատաւորին, եւ նա արկ զնոսա ի բանդ ։ Եւ սուրբն Ղեւոնդիոս ուսուցանէր նոցա հաստատուն կալ ի հաւատն Քրիստոսի եւ յօժարութեամբ մեռանել վասն անուան նորա ։

Եւ յորժամ կացուցին զնոսա յատենին հարցանէր զնոսա դատաւորն, եւ զպատասխանիսն տանէր սուրբն Ղեւոնդիոս ։ Եւ գան հարին զնոսա ուժգին հաստ գաւազանօք ։ Եւ պատուիրէր դատաւորն Հիպատոսի եւ Թէոդուղոսի ի բաց կալ ի հաւատոցն Քրիստոսի, եւ նոքա խոստովանէին եթէ. Մեք զօրականք եմք եւ ծառայք Քրիստոսի մինչեւ ցմահ ։

Կախեցին զՀիպատոսն եւ հարուածովք քերթեցին զանձն, եւ զԹէոդուղոս սրով ծեծեցին, եւ ապա հատին զգլուխս նոցա ։

Եւ զսուրբն Ղեւոնդիոս աղաչէր դատաւորն զի հաւանեսցի հրամանաց թագաւորին,
* A fol. 291 v° a. եւ նա ամենեւին ոչ լուաւ, եւ ոչ հաւանեցաւ *հրամանաց դատաւորին ։ Հրամայեաց եւ տարածեցին զնա ի վերայ երկրի եւ ձաղկեցին, եւ՝ ապա կախեցին եւ քերեցին զմարմինն, եւ կապեցին ծանր վէմ ի պարանոցն եւ արկին ի բանդ. եւ հրեշտակ Տեառն

1-2 եւ սուրբն . . . լուսաւորեաց զնոսա] եւ հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան B || 10 եմք] իցեմք B || 15 դատաւորին] թագաւորին B || 17 եւ հրեշտակ . . . դարձեալ] եւ յետ սակաւաւուրց հանեալ B.

chrétiens. » Saint Léonce pria Dieu pour eux et un nuage chargé de rosée descendit; (Léonce) les illumina, les vêtit d'habits blancs et leur mit des cierges allumés dans la main.

A cette vue, les idolâtres en avertirent le juge Adrien, qui les fit jeter en prison. Saint Léonce leur enseigna de demeurer fermes dans la foi du Christ et de mourir volontairement pour Son nom.

Lorsqu'ils eurent été amenés au tribunal, le juge les interrogea, mais c'est saint Léonce qui donnait les réponses. On les frappa brutalement avec des gourdins. Le juge engagea Hypatus et Théodule à renoncer à la foi au Christ, mais ils confessèrent : « Nous sommes soldats et serviteurs du Christ jusqu'à la mort. »

On suspendit Hypatus et à force de coups on lui déchira le corps. On frappa Théodule avec le glaive et enfin on leur trancha la tête.

Le juge supplia ensuite saint Léonce de céder aux ordres de l'empereur,
* A fol. 291 v° a. mais il ne l'écouta aucunement et ne consentit* pas aux ordres du juge. Celui-ci ordonna alors de l'étendre à terre et de le fustiger; ensuite on le suspendit et on déchira son corps, puis on lui attacha une lourde pierre au cou

զօրացոյց զնա ։ Եւ դարձեալ կապեցին ի չորս ցից, եւ այնչափ հարին զնա մինչեւ աւանդեաց՝ զհոգին իւր առ Աստուած Յունիսի ԻԳ ։ Եւ թաղեցին ի նաւահանգիստն Տրապօլսայ քաղաքին ։

Եւ մի ոմն Կիւրոս անուն գրեաց զպատմութիւն նոցա ի կապարեայ տախտակի, եւ եդ ի տապանն ընդ նշխարացն ։

[B * Յայսմ աւուր վկայութիւն երանելոյն Ստեփաննոսի եպիսկոպոսին Սեբաստիոյ ։ * B p. 267 a.

Այս երանելիս վկայս էր յաւուրս աշխարհաւեր բռնաւորին Լանկթեմուրայ, եւ էր եպիսկոպոս Սեբաստիոյ քաղաքին եւ առաջնորդ սուրբ Նշանի վանացն ։ Եւ էր այր առաքինի եւ սրբակրօն, եւ վայելչահասակ եւ փառահեղ՝ տեսլեամբ ։

Եւ Պուրհանատին ամիրայն Սեբաստիոյ բարուրանս եդեալ ի վերայ Ստեփաննոսի եթէ խորհրդակից *եղեալ է ընդ ապստամբսն առաքեաց արս եւ ետ բերել * B p. 267 b. առաջի իւր ։ Եկին ընդ նմա եւ երկու ծերագոյն աբեղայք որոց անուանքն էին Սեղբեստրոս եւ Թորոս ։ Եւ քննեալ բռնաւորին ոչ ինչ եգիտ ի նմա մեղս. քանզի երանելի եպիսկոպոսն չունելով խիղճ զանձնէ համարձակ տայր պատասխանի, եւ յայտնի ցուցանէր զանմեղութիւն իւր եւ զհաւատարմութիւն ։

Ասէ բռնաւորն. Այդու գիտացից թէ անմեղ ես եւ հաւատարիմ առ իս, եթէ դարձցիս յօրէնս իմ ։ Ասէ եպիսկոպոսն. Դու զիս կալար իբրեւ խորհրդակից

2 Աստուած] Մարգաց ԺԷ եւ *add.* B || 3 Տրապօլսայ] Տրէպօլեայ B.

et on le jeta en prison; mais l'ange du Seigneur le fortifia. On l'attacha ensuite à quatre poteaux et on le frappa à tel point qu'il rendit son âme à Dieu le 23 juin. On l'inhuma dans le port de la ville de Tripoli.

Un certain Cyrus écrivit leur histoire sur une plaque de plomb et la déposa dans la tombe avec leurs restes.

[B * En ce jour martyre du bienheureux Étienne, évêque de Sébaste. * B p. 267 a.

Ce bienheureux martyr vivait aux jours de Timour-lenk, le tyran désolateur du pays. Il était évêque de la ville de Sébaste et prieur du couvent du saint Signe (de la croix). C'était un homme vertueux, d'une vie sainte, d'une taille élégante et d'aspect majestueux.

Bourhan ad-Din, émir de Sébaste, sous prétexte qu'Étienne avait été * conseiller des insurgés, envoya des hommes pour l'amener en sa présence. * B p. 267 b. Deux des moines les plus âgés, dont les noms étaient Silvestre et Théodore, l'accompagnèrent. Le tyran, après enquête, ne leur trouva aucun délit, car le bienheureux évêque, n'ayant rien à se reprocher, répondit avec hardiesse et donna la preuve de son innocence et de sa fidélité.

Le tyran dit : « La preuve que tu es innocent et que tu m'es fidèle sera que tu te convertisses à ma religion. » L'évêque répondit : « Tu m'as fait

ապստամբաց, արդ եթէ հաճախոհ եմ ապստամբաց սպան զիս, իսկ եթէ անմեղ արձակեա՛ :

Այլ ամիրայն խոստմամբ պարգեւաց եւ սպառնալեօք մահու առաւել եւս ստիպէր զնոսա յուրացութիւն : Յայնժամ երեքին նոքա ի մի բերան խոստովանեցան զամենասուրբ Երրորդութիւնն եւ զՔրիստոս Աստուած : Եւ ապա ասեն . Մեք զայլ հաւատ ոչ գիտեմք եւ ոչ ընդունիմք այլ զայս միայն . եւ վասն այսր հաւատոյ մեռանիլ մեզ կեանս համարիմք :

Եւ բարկացեալ բռնաւորին հրամայեաց հատանել զգլուխս նոցա առաջի իւր : Եւ ընթացեալ դահիճն եհար երիցս ի պարանոց սրբոյ եպիսկոպոսին եւ ոչ կարաց հատանել . եւ անդադար օրհնէր զՔրիստոս : Յայնժամ կալեալ բարշեցին չորք արք երկուք զոտից եւ երկուք զձեռաց նորա, եւ հարին զնա սուսերօք ընդ մէջն, եւ յերկուս հերձին եւ նա աղօթելով աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած : Եւ ապա հատին զգլուխ երկուց աբեղայիցն :

Եւ զմարմինս երանելեացն արկին ընդ մարմինս այլոց մահապարտ այլազգեաց զորս նորոգ սպանեալ էին . բայց Աստուած որոշեաց զմարմինս սրբոց ի մարմնոց չարագործաց ծագելով ի վերայ նոցա լոյս պայծառ մինչեւ նոքին իսկ այլազգիքն տեսին

* B p. 268 a. զքանչելի լոյսն * եւ զամօթի հարան : Եւ եկեալ հաւատացելոց գողացան եւ տարեալ ամփոփեցին զպատուական նշխարս նոցա :

Եղեւ կատարումն սրբոց վկայիցս Մարգաց ԺԷ եւ Յունիսի ԻԳ :]

arrèter comme conseiller des insurgés, or, si je suis partisan des insurgés, tue-moi; si je suis innocent, libère-moi. »

Cependant l'émir tantôt par des promesses de présents, tantôt par des menaces de mort, les pressait davantage à l'apostasie. Alors, tous trois, unanimement, confessèrent la très sainte Trinité et le Christ, Dieu. Ils dirent ensuite : « Nous ne reconnaissons d'autre religion et nous n'en acceptons pas d'autre que celle-ci seulement, et nous estimons que mourir pour cette religion, c'est vivre. »

Le tyran, irrité, ordonna de leur trancher la tète en sa présence. Le bourreau se précipita et frappa par trois fois le cou du saint évêque, mais il ne put le couper; (l'évêque) ne cessait de bénir le Christ. Alors quatre hommes le saisirent, deux par les pieds et deux par les mains, le frappèrent avec des glaives à la taille et le coupèrent en deux. C'est en priant qu'il rendit son âme à Dieu. On trancha ensuite la tête aux deux moines.

Ils jetèrent les corps des bienheureux parmi les corps d'autres infidèles condamnés à mort qu'ils avaient tués récemment. Mais Dieu sépara les corps des saints des corps des malfaiteurs en faisant jaillir sur eux une lumière

* B p. 268 a. éclatante; les infidèles eux-mêmes virent cette lumière miraculeuse* et en furent honteux. Les fidèles vinrent voler les vénérables restes, les transportèrent et les inhumèrent

Le martyre des saints martyrs eut lieu le 17 margats, 23 juin.]

Մարգաց ԺԸ եւ Յունիսի ԻԴ ։ Վարք աղախնոյն Աստուծոյ Տայիսայ պոռնկի ։

Այս երանելի կինս յոյժ գեղեցիկ էր տեսլեամբ, եւ մինչդեռ երկոտասան ամաց էր մայր նորա ետ զնա ի մեղս պոռնկութեան, եւ նստոյց ի պանդոկի, եւ բազումք երթային առ նա վասն գեղեցկութեանն ։ Եւ ժողովեաց զանձս բազումս եւ ինչս բազումս ի գառն պոռնկութենէն եւ համբաւեցաւ անուն նորա ընդ ամենայն սահմանն, որ եւ ի լերինն ի կրօնաւորսն եհաս, եւ աղաչէին զԱստուած զի մի կորիցէ եւ զբազումս կորուսցէ ։

Իսկ երանելի անապատաւորն Սերապիոն իջեալ ի լեռնէն զգեցաւ զգեստ աշխարհականի, եւ առեալ դահեկան մի գնաց առ * կինն, եւ տուեալ նմա զդահեկանն ելին * A fol. 291 v° b. ի վերնատունն ։ Նստաւ կինն ի վերայ զարդարեալ եւ բարձր բազմականի, եւ կոչեաց զՍերապիոնն զի ելցէ եւ նստցի ընդ նմա ։ Եւ նա ասէ. Ոչ գո՞յ այլ ներքսագոյն սենեակ զի մտցուք անդ եւ ննջեսցուք ։ Ասէ կինն. Եթէ ի մարդկանէ ամաչես, յայսմ տան ոչ ոք տեսանէ զմեզ, ապա եթէ յԱստուծոյ երկնչիս ուր եւ երթիցուք տեսցէ զմեզ ։ Ասէ այրն Աստուծոյ. Եւ գիտե՞ս հաւատաս որ է յերկինս Աստուած, եւ կայ

2 երկոտասան ամաց] երկոտասանամեայ B || 8 իջեալ] ելեալ B | 10 Նստաւ կինն] Նստեալ կնոջն B || 12 ննջեսցուք] Ասէ կինն. Այո ։ Ասէ Սերափիոն. Մտցուք անդ եւ ննջեսցուք *add.* B.

18 MARGATS, **24 Juin.**

Vie de la servante de Dieu Thaïs, la prostituée.

Cette bienheureuse femme était très belle de figure. Elle n'avait encore que douze ans lorsque sa mère la livra au péché de corruption, l'installa dans une auberge et beaucoup allaient avec elle à cause de sa beauté. Elle amassa beaucoup d'argent et de biens par cette fatale prostitution. Sa renommée se répandit dans toute la région, arriva jusqu'à la montagne, parmi les moines qui prièrent Dieu de ne pas la laisser se perdre et perdre les autres en grand nombre.

Le bienheureux anachorète Sérapion descendit de la montagne, mit des vêtements laïques, prit un écu et se rendit auprès de la * femme; il lui donna * A fol. 291 v° b. l'écu et ils montèrent à l'étage supérieur. La femme s'assit sur un sofa élevé et garni et invita Sérapion à y monter et à s'asseoir auprès d'elle. Il lui dit : « N'y a-t-il pas une chambre plus retirée pour que nous y allions et couchions ensemble? » La femme répondit : « Si c'est que tu as honte des hommes, il n'y a personne dans cette maison qui nous voie; mais si c'est Dieu que tu crains, où que nous allions Il nous verra. » L'homme de Dieu dit : « Sais-tu vraiment qu'il y a un Dieu au ciel, et qu'il y a un paradis et un enfer? » La femme

արքայութիւն եւ դժոխք ։ Ասէ կինն. Գիտեմ որ Աստուած գոյ յերկինս, եւ հատուցումն ըստ գործոց ։ Ասէ Սերապիոն. Եւ ընդէ՞ր ապա կորուսանես զայնչափ հոգիս մարդկան, եւ կորնչիս եւ դու ընդ նոսա ։

Եւ ընդ բանս զղջացաւ կինն եւ ելաց, եւ յարուցեալ անկաւ յոտս նորա եւ ասէ. Գիտեմ որ ապաշխարութեամբ մեղաց թողութիւն լինի,, աղաչեմ զքեզ համբերեա ինձ երիս ժամս, եւ հրամայեա թէ ու՞ր գտից զքեզ եւ արա ընդ իս որպէս Աստուած հրամայէ ։ Եւ արար նմա ժամադիր, եւ հրաժարեալ ի միմեանց գնաց կրօնաւորն ։

Եւ յարուցեալ կինն ժողովեաց զամենայն ինչս իւր զոսկի, զարծաթ, զդիպակ եւ
* A fol. 292 rº a. զամենայն անօթս տանն իւրոյ իբրեւ *չորք կենդինարք, որ է մին կենդինար եօթն հազար եւ երկերիւր դահեկան, եբարձ ի ծառայս եւ յաղախնայս իւր եւ ի ջորիսն եւ յէշսն, եւ տարաւ ի մէջ քաղաքին եւ աղաղակէր մեծաձայն. Եկա՛յք ամենեքեան որք պոռնկեցայք ընդ իս, տեսէ՛ք աչօք ձերովք զստացուածս իմ զոր ժողովեցի չարեօք ։ Եւ արկեալ հուր այրեաց զամենայնն, եւ ոչ գնաց ի տեղւոջէն մինչեւ ամենայնն եղեւ մոխիր, եւ զորս գնային յափշտակել ի հրոյն քարիւ եւ փայտիւ հալածէր ։ Եւ եղեալ փախստական գնաց առ Սերապիոն ։

Եւ նորա կալեալ զձեռանէն տարաւ ի կուսանաց վանս, եւ խնդրեաց ի վանաց մօրէն ի նսեմ տեղոջ նեղ խրճիթ, եւ արգել զնա անդ մի փոքր պատուհան թողեալ

6 արա] արասցես B || 15 փախստական] ի քաղաքէն *add.* B.

répondit : « Je sais qu'il y a un Dieu au ciel et qu'il y a une récompense selon les œuvres. » Sérapion dit : « Et pourquoi alors perds-tu tant d'âmes d'hommes et te perds-tu avec eux ? »

A ces mots, la femme se repentit et pleura, puis, se levant, elle tomba à ses pieds et lui dit : « Je sais qu'il y a une absolution des péchés par la pénitence. Je t'en prie, attends-moi pendant trois heures et indique-moi l'endroit où je pourrai te retrouver et tu feras ensuite de moi ce que Dieu t'ordonne de faire. » Il lui donna un rendez-vous, et, s'étant quittés l'un l'autre, le moine s'en alla.

La femme se leva, ramassa tous ses biens, or, argent, étoffes précieuses,
* A fol. 292 rº a. et tous les objets de sa maison, d'environ * quatre talents, au talent de sept mille deux cents écus, les chargea sur ses domestiques et ses servantes, sur des mulets et des ânes, les amena au milieu de la ville et cria à haute voix : « Venez tous, vous qui avez forniqué avec moi, regardez de vos yeux mes biens que j'ai amassés par le mal. » Elle y mit le feu et brûla le tout, et elle ne s'éloigna de cet endroit que lorsque tout fut réduit en cendres, chassant à coups de pierres et de bâtons ceux qui venaient pour piller. Ensuite, elle prit la fuite et se rendit auprès de Sérapion.

Celui-ci la prit par la main et la conduisit dans un couvent de femmes, demanda à la prieure une cellule étroite dans un endroit obscur et l'y

վասն լուսոյ և կերակրոյ տալոյ ։ Եւ հրամայեաց վանայ մօրն զի տայցէ նմա ամենայն աւուր որպէս եդոյց չափ հացին և ջրոյն ի մտանել արեգական ։ Եւ պատուիրեաց Թայիսայ և ասէ . Մի համարձակիր անուանել զանուն Տեառն Աստուծոյ պղծ շրթամբքդ, այլ միայն ի ծունկս անկեալ աղօթեա այսպէս . Որ ստեղծեր զիս ողորմեա ինձ ։

Եւ այսպէս արարեալ զերիս ամս մեծաւ ճգնութեամբ, որ և մեծին Անտոնի երևեցոյց Աստուած ի լերինն զթողութիւն մեղաց նորա ։ Տեսանէ և Սերապիոն յանապատին, եթէ. * Յերկինս տեսանէի բազմական զարդարեալ և ի վերայ պսակ անպատմելի գեղեցկութեամբ, և ասեմ. Այս բազմականս և պսակս սրբոյն Անտոնի է հօրն * A fol. 292 r° b.
մերոյ ։ Եւ ասէ պատանին զիս որ պահէր զբազմականն ջամբար ի ձեռին ունելով. Ոչ է Անտոնի այլ Թայիսայ է պոռնիկ կնոջն ։

Եւ ընդ առաւօտն գնաց ի կուսանաց վանսն մեծաւ խնդութեամբ, և երթեալ ի խուցն կամէր քակել և հանել զերանելին Թայիսայ ի խաւարայինն նեղ և անձուկ արգելանոցէն, և նա ոչ կամեցաւ, ասէր. Աստ մեռայց, քանզի յոյժ բազում են մեղք իմ ։ Ասէ Սերապիոն. Մարդասէրն Աստուած գթացաւ ի քեզ և հաճեցաւ յապաշխարութիւնդ քո, և ջնջեաց քո արտասուօքդ զմեղսն քո ։ Եւ ասէ կինն. Զամենայն

7 ի լերինն *om.* B || 8 տեսանէի] տեսի B || 12 առաւօտն] յայգն անկեալ *add.* B || 14 յոյժ *om.* B.

cloîtra, en ne laissant qu'une petite fenêtre pour recevoir le jour et la nourriture. Il ordonna à la prieure de lui donner chaque jour, d'après la mesure qu'il lui prescrivit, du pain et de l'eau au coucher du soleil. Il ordonna à Thaïs en disant : « Ne t'enhardis pas à nommer le nom du Seigneur Dieu avec tes lèvres impures, agenouille-toi seulement et prie ainsi : Toi qui m'as créée, aie pitié de moi. »

Elle fit ainsi durant trois ans et avec une si grande austérité, que Dieu fit connaître le pardon de ses péchés au grand Antoine, à la montagne. Sérapion, au désert, eut aussi une vision et dit : * « J'ai aperçu au ciel un sofa orné et * A fol. 292 r° b.
dessus une couronne d'une beauté inénarrable, et je me suis dit : « Ce lit et « cette couronne sont au saint Antoine, notre père. » Mais le jeune enfant qui gardait le sofa, tenant un flambeau à la main, me dit : « Ce n'est pas à Antoine, « mais à Thaïs la prostituée. »

Au matin, Sérapion se rendit avec grande joie au couvent des vierges, alla à la cellule et voulut la détruire pour sortir Thaïs de cette clôture obscure, étroite et resserrée ; mais elle refusa et dit : « Je mourrai ici, car mes péchés sont trop nombreux. » Sérapion lui répondit : « Dieu, qui aime les hommes, a eu pitié de toi et s'est complu en ta pénitence, il a effacé tes péchés par tes larmes. » La femme dit : « J'avais tous les jours mes péchés devant mes yeux

աւուրս զմեղս իմ առաջի աչաց իմոց ունէի եւ ասէի. Ո՛ր ստեղծեր զիս ողորմեա՛ ինձ ։ Ասէ Սերապիոն. Ոչ միայն վասն այդր բանի թողան քեզ մեղք քո, այլ վասն մտաց քոց որ ամենեւին զխորհուրդս մտաց քոց յԱստուծոյ ոչ շիջուցեր ։ Եւ հանեալ զնա ի խցէն յանձնեաց զնա ի սուրբ կուսանսն, եւ գնաց յանապատն ։

Եւ արարեալ Տայիսայ ընդ նոսա աւուրս հնգետասան հիւանդացաւ, եւ յերիս աւուրս աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Յունիսի ԻԴ ։

Յայսմ աւուր տօն ծննդեան Յովհաննու Մկրտչին Քրիստոսի եւ Կարապետի ի Փռանկաց եւ Հոռոմոց սահմանի ։

* A fol. 292 v° a.

* Մարգաց ԺԹ եւ Յունիսի ԻԵ ։ Վարք եւ վկայութիւն սրբուհւոյն Փեբրոնիայ ։

Երանելին եւ բարեյաղթող աղախինն Քրիստոսի Փեբրոնիա էր ի քաղաքէ Նսիբի, որ է ի մէջ Հոռոմոց եւ Պարսից, յաւուրս ամբարշտ արքային Դիոկղետիանոսի ։ Եւ ի տղայութենէ կրօնաւոր էր, սնեալ ի վանս կուսանաց ի ձեռն սրբանեալ մօր վանացն Վրիէնի, եւ սրբութեամբ վարժեալ առաւել քան զամենայն կուսան կրօնաւորսն ։

1 աւուրս] ի խրճիթս *add.* B || 6 Աստուած] Մարգաց ԺԸ եւ *add.* B || 7 Յայսմ... սահմանի *om.* B || 9 Վարք ... Փեբրոնեայ] Վկայութիւն սուրբ եւ փառաւորեալ բազմաշանջ. կոյս կրօնաւոր վկային երանելւոյն Փեբրոնեայ B || 10 բարեյաղթող] բարեյաղթ B || 11 արքային] թագաւորին B || 14 կրօնաւորսն] վանացն *add.* B.

et je disais : Toi qui m'as créée, aie pitié de moi. » Sérapion répondit : « Tes péchés ont été absous non seulement à cause de cela, mais à cause de ton esprit, car tu n'as jamais laissé les pensées de ton esprit s'écarter de Dieu. » Il la fit sortir de la cellule, la remit aux vierges saintes et partit pour le désert.

Thaïs vécut quinze jours avec elles, tomba malade, et rendit son âme à Dieu, trois jours après, le 24 juin.

En ce jour fête de la naissance de Jean-Baptiste du Christ et son Précurseur, dans les pays des Francs et des Grecs.

* A fol. 292 v° a.

* 19 MARGATS, 25 Juin.

Vie et martyre de sainte Fébronie.

Fébronie, cette bienheureuse et victorieuse servante du Christ, était de la ville de Nisibe, qui est entre les Grecs et les Perses, aux jours de Dioclétien, l'empereur impie. Elle était religieuse depuis son enfance, ayant été élevée dans un couvent de vierges par la prieure Briène (*Vrièni*), de sainte vie. Elle acquit une sainteté supérieure à celle de toutes les vierges religieuses.

Եւ ընդ աւուրս ընդ այնոսիկ Սիղինոս դատաւորն հալածէր զքրիստոնեայսն հրամանաւ թագաւորին, եւ ամենայն քորք վանացն փախեան։ Իսկ երանելին հիւանդ էր եւ ոչ կամէր փախչել, այլ անկեալ կայր ի գետնի ի վերայ պրտուեղինի, եւ կայր առ նմա եւ մայրն վանացն Վրիէնի եւ այլ ոմն կին Հերիա անուն։

Գնացին զօրականք դատաւորին ի վանսն, եւ մրճօք եւ փայտատօք խորտակեցին զդրունսն, եւ մտին ի ներքս, եւ կամեցան սրով սպանանել զՎրիէնի։ Եւ կոմսն Պրիմոն արգել եւ ոչ ետ թոյլ զօրականացն վնաս ինչ առնել, քանզի օգնական էր քրիստոնէից։

Եւ առեալ զՓեբրոնեա քարշելով տարան առաջի Սիղինոսի դատաւորին. գնացին զկնի Վրիէնի եւ Հերիա, եւ պատուիրէին Փեբրոնիայ հաստատուն կալ ի հաւատսն եւ ոչ երկնչել ի տանջանացն * եւ ոչ ի մահուանէ։ Յիշեցուցանէին նմա զսուրբ * A fol. 292 v° b.
վկայսն որ յաւուրս իւրեանց մարտիրոսացան, զԼերիոս զորոյ հատին զգլուխն, եւ զեղբայրն իւր զԼէոնիդաս որ հրով այրեցաւ, եւ զՏրոպիէ զփոքր պատանեակն որ լուաւ ի մօրէն եթէ. Որդեակ մի՛ փախչիր. եւ տղայն ինքնին կապեաց զձեռս եւ այնպէս խոցեցին զնա, եւ յետոյ հատին զգլուխն։ Զայս ամենայն յիշեցուցանէին նմա։ Եւ

3 կամէր] կամեցաւ B || 9 առաջի... դատաւորին] առ Սիղինոս դատաւորն B.

En ces jours-là le juge Silène (*Silinos*) persécutait les chrétiens par ordre de l'empereur, et toutes les sœurs du couvent s'enfuirent. Mais la bienheureuse était malade et ne voulut point prendre la fuite, elle resta étendue à terre sur une natte. La prieure Briène demeura auprès d'elle avec une autre femme nommée Héria.

Les soldats du juge, s'étant rendus au couvent, en brisèrent la porte à coups de marteaux et de haches, s'y introduisirent et voulurent tuer Briène par le glaive. Mais le comte Primus en empêcha les soldats et ne leur permit point de causer aucun dégât, car il aidait les chrétiens.

Ils se saisirent de Fébronie et la traînèrent en présence du juge Silène; Briène et Héria suivirent Fébronie en lui recommandant de rester ferme dans la foi et de ne craindre ni les souffrances, * ni la mort. Elles lui rappelèrent les * A fol. 292 v° b.
saints martyrs qui avaient été martyrisés de leurs jours : Lérios, dont on avait tranché la tête, et son frère Léonidas, qui avait été brûlé au feu, Eutropia[1] (*Tropie*), le jeune enfant, qui avait entendu sa mère lui dire : « Mon fils, ne prends pas la fuite, » et l'enfant s'étant attaché les mains lui-même, c'est ainsi qu'il avait été couvert de plaies, puis décapité. Elles lui rappelèrent tout cela,

1. Eutropia est évidemment un nom féminin, et il en est ainsi dans *Syn. Cp.*, col. 769, qui porte, l. 33 : τῆς παιδὸς Εὐτροπίας, mais παιδίον et τέκνον, qui se trouvent aux ll. 35 et 36, conviennent aux deux genres, et l'on comprend que le traducteur s'y soit trompé.

դարձաւ ի վանսն Վրիէնի. եւ աղօթէր վասն նորա. եւ մնաց առ նա Հերիա զգեցեալ առն զգեստ :

Եւ յորժամ եկաց Փեբրոնեա առաջի Սիլինոսի դատաւորին, եւ նա եհարց զանուն եւ զազգատոհմն : Եւ սուրբն ասէ. Անուն իմ քրիստոնեայ է, եւ ազգական իմ Քրիստոս է : Եւ սկսաւ Սելինոս ողոքանօք եւ խոստմամբ պատրել զնա թերեւս ուրասցի զՔրիստոս : Եւ նա որպէս յերազի համարէր զբանս նորա, ունելով առաջի աչաց իւրոց զերկնաւոր փեսայն զՓրկիչն Քրիստոս :

Եւ նախ մերկացուցին զպարեգօտն եւ զգեցուցին խորգ, եւ տարածեցին զնա ի վերայ չորս քարի, եւ ի ներքոյ հուր վառեցին, եւ ի վերայ երկու դահիճք բրօք հարկանէին. եւ հուրն եւ հարուածք յոյժ մաշեցին զանձն նորա : Եւ տեսեալ Հերիա

* A fol. 293 r° a. եւ այլք որ ընդ նմա էին նուաղեցան եւ անկան յերկիր. եւ երանելին * Փեբրոնեա աղաչեաց զդահիճսն զի ցանիցեն ջուր յերեսն Հերիայ :

Եւ հրամայեաց դատաւորն հատանել զլեզուն, եւ նա յօժարութեամբ եհան ի բերանոյն. եւ ամբոխն որ մերձ կային ոչ ետուն թող հատանել : Եւ նոքա· կորզեալ եօթն ատամն ի բերանոյն, եւ յոյժ հեղաւ արիւնն յերկիր :

Եւ դարձեալ հարցանէին, եւ սրբուհին Փեբրոնեա ի բազում ցաւագին վշտացն ոչ կարէր տալ պատասխանի : Հատին սրով զստինսն եւ զխոցսն հրով այրեցին : Եւ

6 համարէր] զբազպր *add.* B || 13 զլեզուն] Փեբրոնեայ *add.* B.

et Briène étant retournée au couvent, où elle priait pour elle, il ne resta auprès d'elle qu'Héria, vêtue d'habits masculins.

Lorsque Fébronie comparut devant le juge Silène, celui-ci lui demanda son nom et sa famille. La sainte répondit : « Mon nom est chrétienne, et le Christ est mon parent. » Silène se mit à la tromper par des supplications et des promesses dans l'espoir qu'elle renierait le Christ. Mais elle considéra ses paroles comme un rêve, car elle avait devant ses yeux son fiancé céleste, le Christ Sauveur.

D'abord on la dépouilla de sa robe et on la revêtit d'un sac ; ensuite on l'étendit sur quatre pierres, on alluma du feu sous elle, tandis que par-dessus deux bourreaux la frappèrent avec des gourdins. Le feu et les coups épuisèrent beaucoup son corps. A cette vue, Héria et d'autres qui étaient avec elle s'éva-

* A fol. 293 r° a. nouirent et tombèrent à terre. La bienheureuse * Fébronie pria les bourreaux d'asperger d'eau le visage d'Héria.

Le juge ordonna de lui couper la langue ; elle la sortit volontiers de la bouche, mais la foule qui assistait ne la laissa point couper. On lui arracha sept dents de la bouche et beaucoup de sang coula à terre.

On l'interrogea de nouveau, mais sainte Fébronie, en raison des atroces douleurs, ne pouvait répondre. On lui coupa les seins avec un glaive, et on

ամբոխն ոչ կարացին տեսանել զայնչափ տանջանսն, գնացին ի տունս իւրեանց եւ անիծանէին զթագաւորն եւ զկուռսն ։ Եւ Պրիմոն կոմսն մեղադրէր զդատաւորին ընդ այնչափ անխիղճ տանջանսն ։ Եւ Լիւսիմաքոս, վասն զի քրիստոնեայ էր մայր նորա, ասէ ցՊրիմոն. Թող տուր սրբուհւոյ կուսիդ քաջութեամբ արիանալ վասն բազմաց փրկութեան ։

Իսկ Հերիա գնաց յերեսս դատաւորին, եւ համարձակութեամբ անարգեաց զդատաւորն ։ Եւ նա բարկացեալ հրամայեաց եւ հատին զՓեբրոնեայ զերկու ձեռսն եւ զերկու ոտսն եւ ապա զգլուխն ։ Եւ այնպէս բարի խոստովանութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Յունիս ԻԵ ։ Եւ դատաւորն մինչդեռ երթայր ի տունն իւր ի ճաշ ցնորեցան խելքն եւ հարաւ գլուխն ուժգին ի մարմարիոնեայ սալ, եւ * մեռաւ չար մահուամբ ։ * A fol. 293 r° b.

Եւ Լիւսիմաքոս եւ Պրիմոն ազդեցին քրիստոնէիցն, եւ եկեալ բարձին զնշխարսն եւ տարան ի վանսն. զոր տեսեալ Վրիէնի ողբալով գիրկս արկանէր եւ որպէս ընդ կենդանւոյ խօսէր ։ Լուացին զնշխարսն եւ եդին զանդամսն հատեալ անդամսն ի տեղիս իւրեանց, եւ զատամունսն եդին ի վերայ կրծիցն ։ Եւ ժողովեցան եպիսկոպոսունք եւ քահանայք եւ կրօնաւորք սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ եդին ի տապանի ։ Եւ Լիւսիմաքոս եւ Պրիմոն մկրտեցան եւ այլք բազումք ի հեթանոսաց ։

7 բարկացեալ] բարկութեամբ լցեալ B || 9 Աստուած] Մարգաց ԺԹ եւ *add.* B || 10 չար] չարաչար B || 14 հատեալ *om.* B.

lui brûla les plaies au feu. La foule, ne pouvant plus assister à tant de tortures, rentra dans les maisons, en maudissant l'empereur et les idoles. Le comte Primus (*Primon*) blâma le juge pour tant de tortures impitoyables. Et Lysimaque, qui avait une mère chrétienne, dit à Primus : « Laisse cette vierge sainte lutter avec vaillance pour le salut de beaucoup. »

Héria alla se mettre devant le juge et l'injuria avec hardiesse. Celui-ci, irrité, ordonna de couper les deux mains et les deux pieds à Fébronie et ensuite la tête. Et c'est dans une telle bonne confession qu'elle rendit son âme à Dieu le 25 juin. Lorsque le juge rentra chez lui pour dîner, son esprit s'égara, sa tête donna fortement contre une dalle de marbre et * il mourut d'une mauvaise mort. * A fol. 293 r° b.

Lysimaque et Primus avertirent les chrétiens, qui vinrent, enlevèrent les restes et les emportèrent au couvent ; à leur vue, Briène les entoura de ses bras en sanglotant et leur parla comme à un vivant. On lava les restes, on mit tous les membres coupés à leur place, et on posa les dents sur sa poitrine. Les évêques, les prêtres et les moines, s'étant assemblés, les déposèrent au tombeau avec des psalmodies et des bénédictions. Lysimaque et Primus se firent baptiser, ainsi que d'autres nombreux infidèles.

Իսկ եպիսկոպոսն քաղաքին յետ ժամանակաց շինեաց մեծ եկեղեցի յանուն սրբուհւոյն Փեբրոնեայ, եւ երթեալ ի վանսն զի առցէ մասն ի նշխարացն եւ տարցէ յեկեղեցին զոր շինեաց, եւ որք արկին զձեռս ի տապանն զի առցեն մասն յոսկերացն ցամաքեան ձեռքն : Եւ մի յատամանցն ետուն եպիսկոպոսին : Եւ յամենայնի ամի ի տօնին իւրում եւ ի գիշերաժամուն երեւի սրբուհին Փեբրոնիա կանգնեալ ի սովորական տեղին իւր ընդ այլ կուսան կրօնաւորսն եւ սաղմոսէր ընդ նոսա. եւ յետ երրորդ կարգի պաշտամանն անյայտ լինի. եւ ոչ ոք իշխէ հարցանել կամ մերձենալ ի նա, քանզի յառաջին ամի յորժամ տեսին զնա կամեցան ունել զնա եւ անկանել յոտս նորա, եւ
* A fol. 293 v° a. անյայտ եղեւ. եւ վասն այնորիկ ոչ իշխէին * մերձենալ կամ հարցանել, զի մի յառաջ քան զերրորդ կանոնն անյայտ լինիցի :

* B p. 270 b. [B * Յայսմ աւուր յիշատակ սուրբ առաքելոյն Տիմոնի եպիսկոպոսին Բոստրայ որ հրով կատարեցաւ. եւ վկայութիւն Փոկասու երկրորդի որ է մերձ ի Բոմպիուպօլիս ի լերինն, եւ բազում նշանս առնէ ի փառս Քրիստոսի :]

3-4 եւ որք արկին . . . ձեռքն *om.* B || 4-10 եւ յամենայն ամի . . . անյայտ լինիցի] որով բազում բժշկութիւնք եղեն ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, որ է օրհնեալ յաւիտեանս : B.

Plus tard, l'évêque de la ville fit construire une grande église au nom de sainte Fébronie, et se rendit au couvent pour prendre une partie des reliques et les transporter dans l'église qu'il avait fait construire; mais les mains de ceux qui touchèrent la tombe pour en retirer une partie des ossements se desséchèrent. On donna à l'évêque une des dents. Et tous les ans, le jour de sa fête et aux offices de la nuit, sainte Fébronie apparaît debout à sa place habituelle avec les autres vierges religieuses et psalmodie avec elles; puis elle disparaît après les offices de la troisième heure. Personne n'ose lui adresser la parole ni l'approcher, car la première année, lorsqu'on la vit, on voulut la
* A fol. 293 v° a. saisir et se jeter à ses pieds, mais elle disparut; c'est pourquoi on n'osa * plus s'approcher d'elle, ni lui adresser la parole, pour qu'elle ne disparaisse pas avant le troisième canon.

* B p. 270 b. [B * En ce jour commémoration du saint apôtre [1] Timon, évêque de Bostra, qui fut martyrisé par les flammes; également martyre du deuxième Phocas, près de Pompéiopolis (*Bompiopolis*) dans la montagne, lequel opère de nombreux prodiges pour la gloire du Christ.]

1. Apôtre, c'est-à-dire l'un des 72 disciples.

Մարգաց Ի եւ Յունիսի ԻԶ ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Զենոնի եւ Զենայ ։

Զենոն զօրական էր Մաքսիմիանոսի կռապաշտ արքային ի Փիլադելփիոյ Արաբացւոց որ ի հնումն Եման անուանէին ։ Խորհուրդ բարի զմտաւ էած զի վասն անուանն Քրիստոսի մարտիրոսացի քանզի քրիստոնեայ էր ։ Եւ ազատեաց զամենայն ծառայսն իւր տուեալ նոցա բաժինս յընչիցն իւրոց, եւ զայլ ստացուածս իւր բաշխեաց աղքատաց ։ Եւ պատանեակ մի ի ծառայից իւրոց Զենա անուն ոչ կամեցաւ թողուլ զտէրն իւր զԶենոն վասն զի յոյժ սիրէր զնա ։

Իսկ երանելին Զենոն յորժամ լուաւ եթէ Մաքսիմիանոս դատաւորն տօն կատարէր կռոցն եմուտ համարձակ առաջի նորա եւ յանդիմանեաց զանաստուած մոլորութիւնն եւ զկռապաշտութիւնն, եւ պայծառ երեսօք խոստովանեցաւ զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս ։ Ջաղկեցին զնա դալար բրօք ուժգին, եւ յորժամ թողին զնա ընթացաւ տաճար կռոցն եւ ոտիւքն կործանեաց զբագինսն, եւ ասէ. Անօրէնն յանօրէնութեան * իւրում մեռցի, եւ ձեռք իմ անպարտ լիցին ։ * A fol. 293 v° b.

Կախեցին զսուրբն զփայտէ եւ քերեցին. եւ քացախ աղիւ հեղին ի վէրսն եւ արկին

1 Վկայաբանութիւն սրբոցն] Վկայութիւն սրբոյ վկային B || 10 եւ զկռապաշտութիւնն] կռապաշտութեան B || 11 բրօք] արջառաջլօք B || 14 քերեցին] քերանօք *add.* B.

20 MARGATS, 26 Juin.

Passion des saints Zénon et Zénas.

Zénon était soldat de Maximien, l'empereur idolâtre, de la ville de Philadelphie en Arabie, qu'autrefois on appelait Ammân (*Eman*). Il conçut la bonne inspiration de devenir martyr pour le nom du Christ, car il était chrétien. Il affranchit tous ses domestiques en leur distribuant des parts de ses biens, il partagea le reste de ses propriétés aux pauvres. Un jeune garçon d'entre ses serviteurs, nommé Zénas (*Zina*), ne voulut point abandonner son maître, car il l'aimait beaucoup.

Lorsque le bienheureux Zénon apprit que le juge Maximien (*Makhsimianos*) célébrait la fête des idoles, il se présenta hardiment à lui et réprouva son erreur athée et le culte des idoles; il confessa d'un visage souriant Notre-Seigneur Jésus-Christ. On le fustigea vigoureusement avec des branches vertes, et lorsqu'on l'eut remis en liberté, il courut au temple des idoles, renversa les autels à coups de pied et dit : « *Que l'impie meure dans son impiété*, * et mes mains en seront innocentes[1]. » * A fol. 293 v° b.

On suspendit le saint à un poteau et on lui déchira le corps, on répandit

1. Prov., xi, 5.

ի բանդ, եւ ոտան ի փայտի պնդեցին : Եւ պատանեակ ծառայն իւր Զինա մտեալ ի բանդ, գիրկս արկեալ ոտիցն համբուրէր, եւ հառաչմամբ ողբայր, աղաչէր զտէրն իւր զի մի թողցէ զնա :

Եւ ի վաղիւն տարան զերկոսեանն առաջի դատաւորին Մաքսիմեայ, եւ յոյժ բռնադատեաց զնոսա զի ուրասցին զՔրիստոս, եւ ոչ կարաց հաւանեցուցանել : Գան հարին զնոսա ուժգին եւ հրացեալ շամփուրս եդին ի վերայ սրտին Զենոնի, եւ կախեցին զերկոսեանն ի բարձրաւանդակի, եւ ծանր վէմս կապեցին յոտս նոցա, եւ բրօք հարկանէին զսրունսն : Իջուցին ի կախաղանէն եւ ընկեցին ի բորբոքեալ հուր եւ հրամանաւ Աստուծոյ հուրն շիջաւ, եւ սուրբքն ելին ամբողջ : Եւ ապա հատին զգլուխս նոցա Յունիսի ԻԶ :

Եւ հաւատացեալ կուսան կանայքն գնացին գաղտ ի տեղին, եւ գողացան զմարմինս սրբոց վկայիցն եւ թաղեցին ի Փիլադելփիա : Եւ յորժամ դադարեաց հալածումն քրիստոնէից ազգականք սրբոցն Զենոնի եւ Զինայ առին զնշխարսն եւ տարան ի տեղիս նոցա, եւ մեծաւ պատուով եդին ի տապանի :

* A fol. 294 r° a. Յայսմ աւուր եղեւ ժողովն *յԵփեսոս. առաջին սինհոդոսն ընդդէմ ամբարշտին եւ մարդադաւան Նեստորի :

2 արկեալ] արկ B || 8-9 եւ հրամանաւ . . . ամբողջ *om.* B || 9 նոցա] Մարգայ Ի եւ *add.* B || 13 եւ Զինայ *om.* B — զնշխարսն] նոցա *add.* B || 14 նոցա] իւրեանց B || 15-16 Յայսմ աւուր . . . Նեստորի *om.* B.

du vinaigre mélangé de sel sur ses plaies, puis on le jeta en prison, et on attacha ses pieds à un bloc de bois. Son jeune domestique Zénas pénétra dans la prison, entoura ses pieds de ses bras, les embrassa, et, pleurant avec sanglots, pria son maître de ne point l'abandonner.

Le lendemain, on les conduisit tous deux devant le juge Maximien (*Makhsimeay*) qui les pressa beaucoup de renier le Christ, mais il ne parvint pas à les persuader. On les frappa brutalement, on appliqua des broches enflammées sur le cœur de Zénon, et on les suspendit tous deux sur un tertre, on leur attacha aux pieds de lourdes pierres et on leur frappa sur les jambes avec des bâtons. Ensuite on les descendit de la potence et on les jeta dans les flammes d'un grand feu, mais le feu s'éteignit par ordre de Dieu et les saints en sortirent indemnes. On leur trancha ensuite la tête le 26 juin.

Des femmes vierges fidèles se rendirent secrètement à cet endroit, dérobèrent les corps des saints martyrs et les inhumèrent à Philadelphie. Lorsque la persécution des chrétiens eut pris fin, les proches des saints Zénon et Zénas prirent les reliques, les emmenèrent dans leurs localités, et les déposèrent avec de grands honneurs dans un tombeau.

* A fol. 294 r° a. En ce jour eut lieu le concile * d'Éphèse, le premier synode contre Nestorius l'impie, qui professait (le Christ) pur homme.

[B* Յայսմ աւուր վկայութիւն Զաքարիայ կաթողիկոսին Աղթամարայ : *B p. 271 b.

Երանելի վկայն Քրիստոսի Զաքարիա էր ի Վասպուրականն աշխարհէն, եւ յաւուրս աշխարհաւեր բռնաւորին Լանկթամուրայ նստէր կաթողիկոս յԱղթամար : Եւ էր այր խոհեմ եւ գիտուն զարդարեալ ամենայն առաքինութեամբ եւ աստուածպաշտութեամբ եւ հովուէր զհօտովուրդ իւր օրինակ բարի զանձն ընծայեցուցեալ :

Եւ յաւուր միում եկն առ սա պարսիկ մի Զաքար անուն, եւ նենգաւոր խորհրդով մատոյց նմա զմախաղ մի եւ ասէ . Առ զսա ի քեզ յաւանդ եւ դիր ի պահեստի ի տան քում, եւ տացես ինձ յորժամ պիտոյ լինիցի : Իմացեալ կաթողիկոսին զխորհուրդս նորա ասէ քաղցրութեամբ . Ձիք ի տան իմում ապահով տեղի պահեստի, տացես զսա այլոյ որոյ գոյ տեղի պատշաճաւոր ի պահել :

Իբրեւ գիտաց Զաքար եթէ ծանեաւ կաթողիկոսն զնենգաւորութիւն իւր որով կամէր յորոգայթ արկանել զնա, շարժեալ ի բարկութիւն խօսեցաւ բանս հայհոյութեան, եւ էած ապտակ յերեսս նորա : Ասէ կաթողիկոսն . Անպատեհ էր քեզ զայդպիսի ինչ առնել ընդ իս որ չեմ ինչ մեղուցեալ քեզ : Իբրեւ տեսին ոմանք զոր արարն Զաքար աղաղակ բարձին, եւ կուտեցան անդր բազմութիւնք ժողովրդոց, *եւ ապրեցուցին զկաթողիկոսն ի ձեռաց նորա : *B p. 272 a.

Յայնժամ Զաքար ձգեալ զձեռն պատառեաց զօձիս իւր, եւ փետեաց զմազս ինչ մօրուաց իւրոց, եւ եղնգամբք հերձոտեաց զերեսս իւր եւ ներկեաց արեամբ : Եւ

[B* En ce jour martyre de Zacharie, catholicos d'Aghthamar. *B p. 271 b.

Le bienheureux martyr du Christ Zacharie était du pays de Vaspourakan; il siégeait comme catholicos d'Aghthamar aux jours du tyran Timour-lenk, le désolateur des pays. C'était un homme prudent, avisé, orné de toutes les vertus et de piété; il gouvernait ses ouailles en s'offrant à eux comme un bon exemple.

Un jour, un certain Persan, nommé Tchakar, vint le trouver et, dans un traître dessein, lui présenta un sac en disant : « Prends-le chez toi en dépôt, garde-le dans ta maison et tu me le rendras quand j'en aurai besoin. » Le catholicos, comprenant ses desseins, lui dit avec douceur : « Il n'y a point dans ma maison d'endroit sûr pour le garder, donne-le à un autre qui ait un endroit convenable pour le garder. »

Lorsqu'il vit que le catholicos avait deviné la traîtrise par laquelle il voulait lui tendre un piège, Tchakar se mit en colère, proféra des blasphèmes, et souffleta (le catholicos) au visage. Celui-ci lui dit : « Ce que tu m'as fait n'est pas convenable, car je ne t'ai fait aucun tort. » Mais plusieurs personnes, témoins de ce que Tchakar venait de faire, se mirent à crier, une foule de gens se rassembla et * délivra le catholicos de ses mains. *B p. 272 a.

Alors Tchakar étendit ses mains, saisit son col, le déchira, arracha quelques poils de sa barbe, griffa avec ses ongles son visage et le mit en sang. La

այնպէս այլայլեալ դիմօք ել արտաքս յԱղթամարայ եւ գնաց յՈստան քաղաք առ Եզդին ամիրայն, եւ չարախօս եղեւ զհայրապետէն եւ զբնակչացն Աղթամարայ որպէս թէ նոքա արարեալ իցեն զայն ։

Եւ Զաքարիա կաթողիկոսն զգացեալ զայն վաղվաղակի գնաց եւ ինքն յՈստան ցուցանել զանմեղութիւն իւր, եւ եգիտ զամիրայն ի բաղանիս եւ զՉաքար ընդ նմա ։ Եւ ի չարախօսել նորա թէպէտ եւ յայտնի եցոյց կաթողիկոսն զանմեղութիւն իւր, բայց ամիրայն արհամարհեալ զամենայն բանս նորա ասէ ցնա. Չիք քեզ հնար ազատութեան եթէ ոչ ուրասցիս զՔրիստոս եւ դարձցիս յօրէնս մեր ։ Ասէ կաթողիկոսն. Ես անմեղ եւ անպարտ եմ եւ չիք իմ յանցուցեալ զմա բայց թէ եւ վնասապարտ գտանէի ոչ ուրանայի զՔրիստոս Աստուածն իմ զարարիչն ամենայնի ։

Զայս լուեալ ծառայից ամիրային եւ այլոց այլազգեաց որ անդր կային, զեղան ի վերայ նորա անհնարին բարկութեամբ, եւ անդէն հարին սրով զանակուշս նորա, եւ հանին ի բաց ի բաղանեացն. եւ մերկացուցեալ զնա արկին չուան ի պարանոցն եւ քարշէին ընդ փողոցս եւ ընդ հրապարակս քաղաքին ։ Եւ բազմութիւն խառնամուժ ամբոխին խառնաձայն աղաղակաւ եւ զառն հայհոյութեամբ զհետ երթեալ հարկանէին զնա քարամբք եւ փայտիւ եւ սրով ։ Եւ խորտակեցան ամենայն ոսկերք նորա

figure ainsi décomposée, il sortit d'Aghthamar, se rendit à la ville d'Ostan auprès de l'émir Yesdin [1] et accusa le pontife et les habitants d'Aghthamar de lui avoir fait tout cela.

Le catholicos Zacharie, ayant pressenti cela, se rendit lui aussi aussitôt à Ostan pour prouver son innocence, et il y trouva l'émir aux bains en compagnie de Tchakar. Sur cette accusation, et bien que le catholicos eût prouvé son innocence, l'émir, méprisant toutes ses paroles, lui dit : « Il n'y a point d'autre moyen pour toi pour obtenir ta liberté, que de renier le Christ et te convertir à notre religion. » Le catholicos lui répondit : « Je suis innocent et non coupable, je n'ai commis aucun délit; et même si je me trouvais avoir été coupable, je ne renierais pas le Christ, mon Dieu, le créateur de toutes choses. »

Ayant entendu cela, les serviteurs de l'émir et d'autres infidèles présents assaillirent (le catholicos) avec une colère exaspérée, le frappèrent aussitôt d'un coup de sabre dans les côtes, l'entraînèrent hors des bains; ils le mirent à nu, lui attachèrent une corde au cou et le traînèrent à travers les rues et les places de la ville. La foule du bas peuple suivait avec des cris discordants et proférant des blasphèmes atroces; on le frappait à coups de pierres, de bâtons et de sabres. Tous ses os furent brisés, tout son corps ne forma qu'une seule

1. Le nom de l'émir manque dans J. Manandean et H. Adjarean, Հայոց նոր վկաներ, t. I, Valaršapat, 1903, p. 173.

եւ խորտակեցաւ բոլոր մարմինն, փշրեցաւ գագաթն եւ ցրուեցաւ ուղեղ գլխոյն, եւ այնպէս աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ տարեալ անօրինաց զսրբանեալ մարմին նորա ընկեցին արտաքոյ քաղաքին եւ կամէին այրել. բայց * քրիստոնեայք հաճեալ զամիրայն առին եւ տարան յԱղթա- * B p. 272 b.
մար եւ թաղեցին անդ պատուով :

Կատարեցաւ երանելի կաթողիկոսն Զաքարիա Մարգաց Ի եւ Յունիսի ԻԶ :

Եւ յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս աւագ Լեւոն թագաւորի բարեպաշտուհի դստերքն տիկին Զապլոն, տիկին Սպիլն եւ տիկին Ֆիմին :]

Մարգաց ԻԱ եւ Յունիսի ԻԷ : Վկայութիւն սրբոյն Արիստոկղէսի քահանայի եւ Դիմիտրիանոսի եւ Աթանասի :

Ճշմարիտ քահանայն եւ վկայն Քրիստոսի Արիստոկղէս կիպրացի էր ի քաղաքէն Տամասու, կաթողիկէ եկեղեցւոյն քահանայ. եւ վասն հալածանաց անօրինացն ելեալ ի լեառն թաքչէր այրի : Եւ մինչդեռ աղօթէր ծագեաց լոյս ի սրտի իւրում եօթնպատիկ պայծառ քան զարեգակն, եւ ձայն եղեւ առ նա յերկնից եւ ասէ. Երթիջիր ի քաղաքն Սաղամինիս եւ անդ տաց քեզ պսակ մարտիրոսութեան : Եւ առժամայն

9 սրբոյն] սրբոց վկայիցն B || 10 Դիմիտրիանոսի] սարկաւագի *add.* B — Աթանասի] կիսասարկաւագի *add.* B || 13 լոյս] պայծառ *add.* B || 14 եօթնպատիկ ... ասէ] եւ լուսաւ հոլուոյն ձայն որ ասէր B || 15 քաղաքն] մայրաքաղաք B.

plaie, son crâne se brisa et le cerveau se répandit hors de la tête. C'est ainsi qu'il rendit son âme à Dieu.

Les impies emmenèrent son saint corps, le jetèrent hors de la ville, et voulaient le brûler; mais * les chrétiens, ayant obtenu la faveur de l'émir, pri- * B p. 272 b.
rent (le corps), l'emmenèrent à Aghthamar et l'y inhumèrent avec honneur.

Le bienheureux catholicos Zacharie fut martyrisé le 20 margats, 26 juin.

En ce jour également reposèrent dans le Christ les pieuses filles du grand roi Léon, dame Zabloun, dame Sibylle (*Spiln*) et dame Fimie.]

21 MARGATS, 27 Juin.

Martyre des saints Aristoclès le prêtre, Démétrien et Athanase.

Le vrai prêtre et martyr du Christ Aristoclès était chypriote, de la ville de Tamassus, prêtre de l'église principale (*katholikî*); il avait fui à la montagne et s'y tenait caché dans une grotte à cause de la persécution des impies. Pendant qu'il priait, une lumière jaillit dans son cœur, lumière sept fois plus éclatante que le soleil, et une voix du ciel se fit entendre à lui, qui disait : « Rends-toi à la ville de Salamine et là je t'accorderai la couronne du mar-

յարուցեալ գնայր, եւ ի մէջ ճանապարհին իջուանեցաւ յԵղիդրոս ի սրբոյն Բառնաբայ առաքելոյն տունն. եգիտ անդ զԴեմետրիանոս սարկաւագն եւ զԱթանաս կիսասարկաւագն եւ պատմեաց նոցա զծագումն լուսոյ ի սրտին իւրում, եւ զձայնն յերկնից. եւ յօժարեցոյց զնոսա երթալ զկնի եւ մարտիրոսանալ ։ Եւ յուղի անկեալ գնացին երեքեանն ի մայրաքաղաքն Սաղամինէս, եւ ելին ի բարձր տեղի ։ Եւ տեսեալ զնոսա դատաւորին քաղաքին Սաբինոս կոչեաց առաջի իւր ի հարցումն. եւ նոքա համարձակութեամբ խոստովանեցան եթէ Քրիստոնեայ եմք եւ Քրիստոսի ծառայք ։

* A fol. 294 r° b. Եւ զսուրբ քահանայն զԱրիստոկղէս գան * հարին ուժգին, եւ ապա հատին զգլուխն Յունիսի ԻԷ, եւ թաղեցին զնա քրիստոնեայքն ի նշանաւոր տեղոջ ։

Եւ ի նմին աւուր տարան զսուրբն Դեմետրիանոս սարկաւագն եւ զԱթանաս կիսասարկաւագն առաջի Սաբինոսի դատաւորին, եւ աղաչանօք խրատ տայր ուրանալ զՔրիստոս եւ ոչ չարաչար մեռանել իբրեւ զԱրիստոկղէս ։ Իսկ սուրբ վկայքն Քրիստոսի մեծաբարբառ ձայնիւ եւ պայծառ երեսօք խոստովանեցան զանուն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։ Եւ խիստ տանջանօք չարչարեցին, եւ Աստուած ամբողջս եւ անարատս պահեաց զնոսա ։ Եւ դարձեալ միւսանգամ դատաւորն հարցանէր եթէ

3 զձայնն յերկնից] զբարբառն երկնաւոր B || 8 զգլուխն] Մարգաց ԻԸ եւ *add.* B || 14 մերոյ] հրաման ետ եւ *add.* B || 14-15 եւ Աստուած... զնոսա *om.* B.

tyre. » Il se leva aussitôt et partit. En route, il descendit dans la maison du saint apôtre Barnabé à Lédron (*Elydros*)[1], y rencontra le diacre Démétrien et le sous-diacre Athanase, et leur raconta le jaillissement de la lumière dans son cœur et la voix du ciel. Il fit naître en eux le désir de le suivre et de devenir martyrs. Ils se mirent en route tous les trois, se rendirent à la capitale Salamine et montèrent en un endroit élevé. Sabinus, le juge de la ville, les ayant aperçus, les fit venir en sa présence pour les interroger, et ils confessèrent avec hardiesse : « Nous sommes chrétiens et serviteurs du Christ. »

* A fol. 294 r° b. On frappa vigoureusement le saint prêtre Aristoclès* et on lui trancha ensuite la tête le 27 juin. Les chrétiens l'inhumèrent dans un endroit choisi.

Le même jour on conduisit le diacre saint Démétrien et le sous-diacre Athanase devant le juge Sabinus, qui, avec des supplications, les engagea à renier le Christ et à ne point mourir d'une mort violente comme Aristoclès. Mais les saints martyrs du Christ, à haute voix et avec un visage resplendissant, confessèrent le nom du Christ notre Dieu. On les soumit à d'atroces tortures, mais Dieu les préserva intacts et sans blessures. Le juge les interrogea

1. Cette forme dérive du grec ἐν Λέδροις, par réunion de la préposition au substantif.

զատեան ի բանս նորա. եւ յորժամ ոչ կարաց հաւանեցուցանել զնոսա, հրամայեաց եւ հատին զգլուխս նոցա :

Եւ երթեալ քրիստոնեայքն առին զմարմինս նոցա եւ եդին ի տապանի ընդ սրբոյն Արիստոկղէսի :

[B* Տօն է մեծահանդէս Եփեսոսի առաջին սուրբ ժողովոյն : * B p. 274 a.

Երրորդ սուրբ ժողովն եղեւ յԵփեսոս սկիզբն առեալ ի թագաւորութեանն Թէոդոսի Փոքու. Կեղեստինոս պապ Հռոմայ, Կիւրեղ պատրիարք Աղեքսանդրու, Յոհան պատրիարք Անտիոքայ, Յոբնաղ Երուսաղեմի, Մեմնոս Եփեսոսի, եւ էին սուրբ հարքն երկու հարիւր որք եկին ի վերայ Նեստորի մարդապաշտին, որ պատրիարք էր լեալ Կոստանդինուպօլսի, եւ զՔրիստոս հերձէր եւ բաժանէր. բարձրացեալ մարդ զնա ասէր, եւ ոչ Աստուած մարմնացեալ. երկուս որդիս ի վերայ միոյ Քրիստոսի ասէր, եւ երկուս անձնաւորութիւնս. եւ ոչ աստուածածին զսուրբ կոյսն Մարիամ այլ քրիստոսածին դաւանէր զայն որ ծնաւ զԱստուած եւ զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս :

Այս աղագաւ ի սուրբ սիւնհոդոսն համաձայնեցան եւ զայս հայհոյութիւնս բառձեցին. եւ իբրեւ զհրէականս զմարդապաշտն զՆեստոր ցուցին : Եւ յոխրունդին զամենասուրբ կոյսն ճշմարիտ աստուածածին քարոզեցին, եւ զի ի նմանէ ծնեալ անեղ-

2 հատին] սրով *add.* B.

à nouveau une autre fois et leur demanda s'ils consentaient à ses propositions, mais ne pouvant les persuader, il ordonna de leur trancher la tête.

Les chrétiens allèrent prendre leurs corps et les déposèrent dans le tombeau avec saint Aristoclès.

[B* Fête avec grande solennité du premier concile d'Éphèse. * B p. 273 a.

Le troisième saint concile eut lieu à Éphèse. Il commença sous le règne de Théodose le Jeune. Célestin, pape de Rome; Cyrille, patriarche d'Alexandrie; Jean, patriarche d'Antioche; Juvénal de Jérusalem; Memnos d'Éphèse, et tous les saints pères, au nombre de deux cents, vinrent contre Nestorius, qui avait été patriarche de Constantinople, et qui professait le Christ (pur) homme, en sectionnant et séparant le Christ en deux, le disant un homme supérieur et non point Dieu incarné. Il disait deux fils en un seul Christ et deux personnes; et ne proclamait pas la sainte vierge Marie mère de Dieu, mais mère du Christ; elle qui avait enfanté Jésus-Christ notre Dieu et Notre-Seigneur.

C'est pour cette raison que dans le saint synode (les pères) se mirent d'accord et anéantirent un tel blasphème; ils démontrèrent que Nestorius, adorateur de l'homme, pensait comme les juifs; ils proclamèrent notre mai-

մնաբար մարմնացեալ զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս ճշմարիտ Որդի Աստուծոյ դաւանեցին :

Յովհաննէս Անտիոքացին տրտմեալ զի առանց իւր զՆեստոր ի քահանայութենէն լուծին, եւ առեալ ընդ իւր զեկեալ եպիսկոպոսս ընդ որս եւ զԹէոդորիտոս լուծումն արար Կիւրղի, եթէ առանց կանոնաց եկեղեցւոյ արար զժողովն, եւ այսպէս բաժանեցան : Բայց փութանակի յետ այսորիկ հրամանաւ թագաւորին Թէոդոսի համաձայնեցան եւ ի միասին նզովեցին սուրբ հարքն զՆեստորիոս : Եւ խոստովանեցան զՔրիստոս մի անձնաւորութեամբ անբաժանելի միաւորեալ յերկուց բնութեանցն մի Որդի եւ Տէր եւ մի Քրիստոս, եւ զսուրբ կոյսն Մարիամ ճշմարիտ աստուածածին :]

Մարգաց ԻԲ եւ Յունիսի ԻԸ : Վկայութիւն սրբոցն Եւստոքէոսի եւ որդւոյն Ուրբանոսի եւ երից դստերացն Պռոբի եւ Լուլի, եւ Գայանոսի :

Սուրբ վկայն Քրիստոսի Եւստոքէոս քուրմ էր կռոցն քաղաքին Ուսադոնայ, յաւուրս Մաքսիմիանոսի անօրէն արքային եւ Ագրիպպեայ դատաւորին : Եւ տեսանէր զսուրբ վկայսն զի ահագին տանջանացն համբերէին վասն Քրիստոսի. զզջացաւ ի միտս իւր,

10 որդւոյն] իւրոյ *add.* B || 11 եւ] եղբօրորդւոյն իւրոյ *add.* B || 14 տանջանաց] չարչարանաց B:

tresse, la très sainte Vierge, véritable mère de Dieu, et celui qui naquit d'Elle sans semence, et prit corps, Notre-Seigneur Jésus-Christ, vrai Fils de Dieu.

Jean d'Antioche, attristé de ce que sans lui on avait retiré à Nestorius le sacerdoce et s'étant adjoint d'autres évêques parmi lesquels Théodoret, objecta à Cyrille qu'il avait convoqué le synode sans (observer) les canons de l'Église et il y eut une scission. Mais aussitôt après, sur l'ordre de l'empereur Théodose, les saints pères se mirent d'accord et unanimement anathématisèrent Nestorius. Ils confessèrent le Christ ayant dans une seule personne les deux natures inséparablement réunies, un Fils et Seigneur et un seul Christ, et la sainte vierge Marie vraie mère de Dieu.]

22 MARGATS, **28 Juin.**

Martyre des saints Eustochius, Urbain son fils et ses deux [1] filles Probè et Loulou avec Gaïanus.

Le saint martyr du Christ Eustochius était prêtre des idoles dans la ville d'Ousada (*Ousadon*), aux jours de l'empereur impie Maximien et du juge Agrippas. Témoin des atroces tortures endurées par les chrétiens pour le

1. Le manuscrit a երից « trois » que B a corrigé, comme nous le faisons dans la traduction, mais երից dérive directement du grec (manuscrit D de *Syn. Cp.*, col. 766, n. 2) qui a « trois enfants », en y comprenant Urbain.

եւ ճանեաւ զանտի մոլորութիւն *կռապաշտութեանն ։ Գնաց առ Եւդոքսիոս եպիսկոպոսն Անտիոքու, խոստովանեցաւ զմեղս իւր եւ զամբարիշտ զաւանութիւնն, հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ ։ Եւ մինչդեռ յաւազանին էր եւ ի զարմացումն տեսանէ երիս արս զամբարօք եւ ունէին ի գիրկս իւրեանց զերիս զաւակս նորա սպիտակ զգեստիւք ։ Եւ աղաղակեաց մեծաւ ձայնիւ եւ ասէ. Քրիստոս Աստուած ճշմարիտ է գիտութիւն աստուածութեանդ քո, գոհանամ զքէն արարիչ երկնից եւ երկրի ։ Եւ յորժամ ել յաւազանէն ոչ կարէր խօսել ի զարմացմանէն տեսլեանն, եւ եպիսկոպոսին արարեալ աղօթս վասն նորա բացաւ լեզուն, եւ պատմեաց զտեսիլն ։ Եւ ասէ ցնա եպիսկոպոսն. Պարտ է քեզ ուսուցանել զորդիսն քո եւ լուսաւորել զի եւ նոքա կեցցեն ։ * A fol. 294 v° a.

Եւ յետ ութ աւուր ձեռնադրեաց զնա քահանայ երկրին Սաւրացւոց. եւ երթեալ անդր քարոզէր զբանն եւ զհաւատն Քրիստոսի ։ Գնաց ի գեօղն Լիւտիա ուր էին երեք զաւակքն իւր եւ եղբօրորդին իւր Գայիանոս, ողջոյն ետ նոցա եւ ուսոյց զբանն կենաց, պատմեաց նոցա եւ զտեսիլն, եւ թէ որպէս եղեւ քահանայ, եւ մկրտեաց զնոսա եւ զամենայն ազգականս իւր ։

Եւ երթեալ կռապաշտից պատմեցին դատաւորին, եւ տարան զնոսա առ ի հար-

3 հաւատաց ի Քրիստոս *om.* B — եւ ի զարմացումն] եղեւ ի զարմացման B || 4 զերիս] զերեսին B || 13 ողջոյն ետ նոցա] ողջունեաց զնոսա B.

Christ, il se repentit dans son esprit et reconnut la vanité de l'erreur * de l'idolâtrie; il se rendit auprès d'Eudoxe, évêque d'Antioche, lui confessa ses péchés et sa religion impie, crut au Christ et fut baptisé. Pendant qu'il se trouvait dans les fonts baptismaux, il vit dans une extase trois hommes qui tenaient des flambeaux et portaient sur leur sein ses trois enfants en vêtements blancs. Il s'écria à haute voix et dit : « Christ Dieu, la science de Ta divinité est vraie, je t'en rends grâces, Créateur du ciel et de la terre. » Lorsqu'il sortit des fonts il ne pouvait parler à cause de l'extase de la vision, mais l'évêque ayant fait des prières pour lui, il recouvra la parole et raconta la vision. L'évêque lui dit : « Il faut que tu enseignes tes enfants et les illumines, pour qu'ils soient sauvés eux aussi. » * A fol. 294 v° a.

Huit jours après, il l'ordonna prêtre pour le pays des Isauriens. (Eustochius) s'y rendit, y prêcha la parole et la foi du Christ. Ensuite, il se rendit au village de Lystra (*Lytia*), où se trouvaient ses trois enfants et son neveu Gaïanus. Il les salua, leur enseigna la parole de vie et leur raconta sa vision et comment il était devenu prêtre; et il les baptisa en même temps que tous ses proches.

Les idolâtres allèrent le raconter au juge, et les conduisirent pour être

յուժն . եւ խոստովանեցան զքրիստոնէութիւնն, եւ յանձն առին մեռանել վասն անուանն Քրիստոսի ։ Կախեցին * զԵւստաթէոս մերկ, եւ սրախողխող արարին զանձն ։

* A fol. 294 v° b.

Եւ վասն զի երթալոց էր դատաւորն ի գաւառս արեւելից, առաքեաց զնոսա կապանօք ի քաղաքն Անկիւրիա առ Կրիպինոս դատաւորն ։ Եւ ի ճանապարհին պատուիրէր զաւակացն եւ եղբօրորդւոյն խրոխտ հաստատուն կալ ի հաւատն Քրիստոսի, եւ ոչ վեհերել ի տանջանացն ։ Եւ յորժամ գնացին կացին առաջի դատաւորին, եւ ամենեւին ոչ ողոքանաց հաւանեցան եւ ոչ ի սպառնալեաց երկեան ։ Նախ կախեցին զփայտէ զմին ի դստերացն զՊրոբէ, եւ քերթեցին զստինսն, եւ ապա կախեցին զԼուլու եւ զՈւրբանոս ընդդէմ միմեանց, եւ քերթեցին զծնօտսն ։ Եւ Գայանոս ընդունէր զարիւն նոցա ի ձեռս իւր եւ օծանէր զերեսն եւ զանձն ։ Մերկացուցին եւ զԳայանոս եւ ձաղկեցին զթիկունսն եւ զլանջսն ուժգին, եւ ձեռք դահճացն չորացան ։ Եւ մինչդեռ երեք մանկունքն ի կախաղանին էին տեսին երիս աղաւնիս որ եղեն լուսաւոր հրեշտակք եւ քաջալերէին զնոսա ։

Տարան առաջի եւ զսուրբ քահանայն զԵւստաթէոս, եւ յանձն առ չարչարիլ վասն անուանն եւ հաւատոյն Քրիստոսի ։ Եւ հրամայեաց դատաւորն հատանել զգլուխ նորա ։ Եւ երթեալ առ զաւակսն համբուրեաց զնոսա եւ աղօթեաց * առ Աստուած

* A fol. 295 r° a.

11-13 եւ ձեռք դահճացն ... զնոսա *om.* B.

interrogés. Ils confessèrent le christianisme et acceptèrent de mourir pour le nom du Christ. On suspendit * Eustochius, nu, et on lui déchira le corps par le glaive.

* A fol. 294 v° b.

Puis, comme le juge devait partir pour les provinces orientales, il les envoya, chargés de chaînes, à la ville d'Ancyre, au juge Agrippinus (*Kripinos*). En route, (Eustochius) recommandait à ses enfants et à son neveu de demeurer fermes dans la foi au Christ et de ne point reculer devant les tortures. Lorsqu'ils furent arrivés, on les mit en présence du juge, mais ils ne consentirent nullement à ses supplications, ni ne craignirent ses menaces. On suspendit à un poteau d'abord l'une des filles, Probè, et on lui déchira les seins; ensuite on suspendit Loulou et Urbain, l'un vis-à-vis de l'autre, et on leur écorcha les mâchoires. Gaïanus recueillait leur sang dans ses mains et s'en frottait le visage et le corps. On mit à nu Gaïanus et on lui fustigea vigoureusement les épaules et la poitrine, mais les mains des bourreaux se desséchèrent. Pendant que les trois enfants étaient sur la potence, ils aperçurent trois colombes qui devinrent trois anges lumineux et les encouragèrent.

On conduisit également le saint prêtre Eustochius devant (le juge) et il accepta de souffrir pour le nom et la foi du Christ. Le juge ordonna de lui trancher la tête. Il se rendit auprès de ses enfants, les embrassa et pria * Dieu

* A fol. 295 r° a.

վասն նոցա. նոյնպէս եւ զեղբօրորդին իւր ։ Եւ նոյնժամայն հատին զգլուխն Գայիանոսի ։

Եւ զերիս զաւակս սրբոյն Եւստոքիոսի վասն զի ոչ ուրացան զՔրիստոս կապեցին զերեսեանն ի պղնձակապ անիւ, եւ հոլովէին մինչեւ կոտորեցան ամենայն մարմինք նոցա, եւ հրեշտակ Տեառն ողջացոյց զվէրս նոցա ։ Գերծին զհերս գլխոց նոցա եւ բեւեռս հարին ի գագաթն, եւ այպն առնելով անցուցանէին զնոսա ընդ մէջ քաղաքին մերկ, եւ հանին արտաքոյ քաղաքին եւ հատին զգլուխս նոցա ։ Ձայն եղեւ առ նոսա յերկնից եւ ասէ. Զտեղիդ յորում արիւնդ ձեր հեղաւ օրհնեցից եւ լիցի տուն աղօթից, եւ դեղ ամենայն ցաւոց ։

Եւ երթեալ քրիստոնէիցն առին զմարմինս նոցա եւ եդին ի տապանի ընդ հօրն իւրեանց սրբոյն Եւստոքէոսի եւ Գայիանոսի ։ Եւ կատարի տօն սոցա Յունիսի ԻԸ ։

Մարգաց ԻԳ եւ Յունիսի ԻԹ ։ Վկայութիւն մեծ եւ փառաւորեալ սուրբ առաքելոցն Պետրոսի եւ Պաւղոսի ։

Առաքեալն Քրիստոսի Պետրոս ելեալ յԵրուսաղեմէ ի քարոզել զբանն Աստուծոյ

1 նոցա] եւ կատարեցաւ սուրբն Եւստաքէոս քահանայն Մարգաց ԻԲ եւ Յունիսի ԻԸ B || 4 զերեսեանն] զնոսա B — եւ հրեշտակ ... նոցա *om.* B || 7-9 Ձայն ... ցաւոց *om.* B || 11 Եւ կատարի ... ԻԸ *om.* B || 12-13 Վկայութիւն ... Պաւղոսի] Ամենաժողով եւ մեծահանդէս տօն է սուրբ եւ փառաւորեալ եւ օրհնեալ վկայութիւն սրբոց գլխաւորաց առաքելոցն, խաչելութեան մեծին Պետրոսի վիմի, եւ գլխատութեան երկցս երանեալ վարդապետին հեթանոսաց Պօղոսի անօթոյն ընտրութեան, որ ի մեծն Հռոմ կատարեցան ի Ներոնէ կայսերէ B || 14 Քրիստոսի] սուրբ B.

pour eux. Il fit de même à son neveu. On trancha aussitôt la tête à Gaïanus.

Les trois enfants de saint Eustochius, pour ne pas avoir renié le Christ, furent attachés ensemble à une roue à chaînes de bronze, et on les fit tourner jusqu'à ce que tout leur corps fût brisé, mais l'ange du Seigneur guérit leurs plaies. On leur rasa la tête, on enfonça des clous dans leur crâne, et en guise de dérision on les promena nus à travers la ville, puis on les fit sortir hors de la ville et on leur trancha la tête. Une voix du ciel se fit entendre à eux qui dit : « Je sanctifierai l'endroit où votre sang a été répandu et il deviendra une maison de prières, et le remède de tous les maux. »

Les chrétiens allèrent relever leurs corps et les déposèrent dans un tombeau avec leur père saint Eustochius et Gaïanus. Leur fête a lieu le 28 juin.

23 MARGATS, 29 Juin.

Martyre des grands et glorieux apôtres les saints Pierre et Paul.

L'apôtre du Christ Pierre, en quittant Jérusalem pour prêcher dans le

յերկրի գնաց ի Կապադովկիա եւ ի Գաղատիա, ի Պոնտոս եւ ի Բիւթանիա, եւ ապա ի Հռոմ ընդ Պաւղոսի ։ Եւ գտին անդ զՍիմոն զկախարդն որ զարմացուցանէր մո- * A fol. 295 r° b. գութեամբն * իւրով զժողովուրդս Հռոմայեցւոց ասէր զանձնէ իւրմէ թէ. Ես եմ Քրիստոսն ։ Եւ ասէին Հռոմայեցիքն ցՊետրոս առաքեալն վասն Սիմոնի եթէ Մեծ ոմն իցէ եւ առնէ նշանս եւ հաւատացուցանէ զժողովուրդն ։

Եւ երթեալ Պետրոս յերեսն Սիմոնի եւ ասէ. Ոչ դու իցես որ խնդրեցեր ի մէնջ յառաքելոցս Քրիստոսի ընչիւք ստանալ զշնորհս Հոգւոյն սրբոյ, եւ զի առնիցես եւ դու նշանս իբրեւ զմեզ, եւ մեք նզովեցաք զքեզ, եւ այժմ եկիր աստ կամելով ի մէնջ գաղտ կեալ ։ Ասէ Սիմոն. Ես եմ Քրիստոս եւ դու ոչ ծանեար զիս, եւ արդ տես եթէ որպէս առնեմ նշանս մեծամեծս ։ Եւ առժամայն Սիմոն մոգութեամբ մահացոյց զորդի կնոջ այրւոյ, եւ զպրիւիխտոյ զորդին կախարդութեամբ եսպան, եւ խօսեցաւ յունկն ցլոյ եւ յերկուս հերձաւ ։ Իսկ Պետրոս զմեռեալսն եւ զարջառն աղօթիւք կենդանացոյց ։ Եւ զարմացան ժողովուրդն եւ ասեն, Աստուածն Պետրոսի մեծ է որ պարգեւէ կեանս մեռելոց քան զՍիմոնին որ մահացուցանէ եւ կենդանացուցանել ոչ կարէ ։

Լուաւ Ներոն արքայն եւ կոչեաց առաջի իւր զՊետրոս եւ զՍիմոն եւ զՊիղատոս.

6 — p. 1675, l. 13 Եւ երթեալ Պետրոս . . . բարկութեամբ] Իսկ սուրբ առաքեալքն Պետրոս եւ Պօղոս առաջի ամենայն բազմութեանն խայտառակեցին զնա անուամբն Քրիստոսի, եւ որ ամբարտաւան մտօք ի բարձրութենէ երկնից թռչէր անկաւ գլխակոր եւ յերկիր կործանեցաւ, եւ յամօթ եղեն ամենայն հետեւողք նորա ։ Եւ Ներոն արքայն բարկութեամբ B.

monde la parole de Dieu, se rendit en Cappadoce, en Galatie, dans le Pont, en Bithynie et ensuite à Rome, accompagné de Paul. Ils y rencontrèrent le sor- * A fol. 295 r° b. cier Simon qui par sa magie étonnait * le peuple romain et disait de lui-même : « Je suis le Christ. » Les Romains disaient à l'apôtre Pierre au sujet de Simon : « C'est quelqu'un de grand, il fait des prodiges et persuade le peuple. »

Pierre se rendit en présence de Simon et lui dit : « N'est-ce pas toi qui nous demandas, à nous les apôtres du Christ, d'obtenir pour de l'argent les grâces du Saint-Esprit, afin de faire, toi aussi, des miracles comme nous? Nous t'avons anathématisé, et maintenant tu es venu ici cherchant vivre à notre insu. » Simon répondit : « Je suis le Christ et tu ne m'as pas reconnu; regarde voir comme je fais de grands prodiges. » Et aussitôt Simon fit, par magie, mourir le fils d'une femme veuve et tua par maléfice le fils du préfet (*privikhtoy*); il parla aussi à l'oreille d'un taureau, qui éclata en deux. Mais Pierre ressuscita par ses prières les morts et le bovin. La population émerveillée dit : « Le Dieu de Pierre qui accorde la vie aux morts est plus grand que celui de Simon, qui tue, mais ne peut point ressusciter. »

L'empereur Néron, ayant appris cela, fit venir en sa présence Pierre, Simon

եհարց Ներոն ցՊիղատոս. Ճանաչես զսոսա։ Ասէ Պիղատոս վասն Պետրոսի եթէ Աշակերտ էր Յիսուսի զոր ես ետու ի ձեռս Հրէիցն զի խաչեսցեն զնա. իսկ այրս * այս ոչ է Յիսուսն այն, քանզի յոյժ թաւագլուխ է եւ հաստ անձն։ Եւ ելին յերեսաց Ներոնի։ Եւ Պետրոս եւ Սիմոն առնէին նշանս հակառակ միմեանց, Սիմոն առ աչօք եւ երեւմամբ, եւ Պետրոս ճշմարտութեամբ եւ յայտնի։ Ասէ Սիմոն ցՊետրոս. Ասես վասն իմ որ չեմ Քրիստոսն որ համբարձաւն յերկինս։ Եւ նոյնժամայն սլացաւ եւ թռչէր ի բարձրութիւնս երկնից։ Ասէ Պետրոս. Դիցուք ծունր առ Աստուած եւ աղօթեսցուք։ Եւ մինչդեռ յերկիր խոնարհեալ կային եւ աղաչէին զԱստուած զի ընկեսցէ զնա ի բարձրութենէն, եւ ահա Սիմոն գլխիվայր իջանէր ի վերուստ ի վայր, եւ անկաւ ի մէջ քաղաքին ի վերայ քարեայ սալի, եւ խորտակեցաւ ի բազում մասունս։ Եւ երթեալ աշակերտքն իւր ժողովեցին զմարմինն եւ եդին ի վերայ պղնձի սեան ի մէջ պօղոտային։ Իսկ քարեղէն սալն հերձաւ խաչանման եւ երեւի մինչեւ ցայսօր։ * A fol. 295 v° a.

Զայս լուեալ Ներոն արքայն տրտմեցաւ յոյժ ընդ կորուստն Սիմոնի, եւ բարկութեամբ հրամայեաց ըմբռնել զՊետրոս, վասն զի բազում ժողովուրդս եւ չորս հարճս պերեւեխտոյ դարձոյց ի Քրիստոս։

Եւ գիտացեալ զայս Պետրոսի փախեաւ, եւ ելեալ ի քաղաքէն դէպ եղեւ Քրիստո-

14 ժողովուրդս] եւ երեւելի արս *add.* B || 15 Քրիստոս] Քրիստոսի հաւատն B || 16 փախեաւ... Քրիստոսի] փախչէր ի քաղաքէն. եւ ետես ի տեսլեան որպէս թէ ինքն ելանէր ի Հռոմայ եւ Տէրն մտանէր ի Հռոմ B.

et Pilate. Néron demanda à Pilate : « Les reconnais-tu? » Pilate répondit au sujet de Pierre : « C'était le disciple de Jésus que j'ai remis entre les mains des Juifs pour le crucifier; quant à cet * homme, ce n'est pas ce Jésus-là, car il a une tête trop chevelue et il est trop gros de taille. » Et ils sortirent de la présence de Néron. Pierre et Simon opéraient des prodiges contradictoirement; Simon les faisait pour les yeux et en apparence; mais Pierre en vérité et en évidence. Simon dit à Pierre : « Tu dis de moi que je ne suis pas le Christ qui est monté au ciel. » Et aussitôt il prit son élan et vola dans les hauteurs du ciel. Pierre dit : « Agenouillons-nous devant Dieu et prions. » Et pendant qu'ils étaient prosternés à terre et priaient Dieu de le faire tomber de la hauteur, voici que Simon la tête la première descendit du haut en bas, tomba au milieu de la ville sur une dalle de pierre et se brisa en plusieurs morceaux. Ses disciples ramassèrent son corps et le déposèrent sur une colonne de bronze au milieu du Palatin (*Polotayin?*). Quant à la dalle de pierre, elle se brisa en forme de croix et on la voit jusqu'à ce jour. * A fol. 295 v° a.

L'ayant appris, l'empereur Néron s'attrista beaucoup sur la perte de Simon, et, irrité, il ordonna de saisir Pierre parce qu'il avait converti au Christ beaucoup de monde et quatre concubines du préfet (*perevekhtoy*).

Pierre, l'ayant appris, prit la fuite; étant sorti de la ville, il rencontra le

ալ, եւ ասէ. Յի՞նչ պէտս գաս աստ Տէր : Եւ ասէ Քրիստոս. Մտանեմ ի Հռոմ զի *խաչեցայց : Ասէ Պետրոս. Եւ դարձեալ միւսանգամ խաչիս Տէր : Եւ նա ասէ. Այո, միւսանգամ խաչիմ Պետրէ. եւ զայս ասացեալ վերացաւ յերկինս : Եւ գիտաց Պետրոս զի վասն իւր ասաց Տէրն, եւ դարձաւ խնդութեամբ ի Հռոմ փառաւորելով զԱստուած :

* A fol. 295 v° b.

Եւ յորժամ կալան զնա զպատմուճանն եպիսկոպոսութեանն Հռոմայ ետ յաշակերտն իւր ի Լինոս, զի նա միայն գնաց զկնի Պետրոսի : Եւ յորժամ տանէին զնա ի խաչ հանել աղաչեաց Պետրոս զդահիճսն զի մի խաչեսցեն զնա կանգուն որպէս զՏէրն, այլ գլխիվայր. եւ խաչեցին զնա այնպէս : Եւ ի խաչէն ուսուցանէր ժողովրդեանն զբանն կենաց, եւ աղօթեաց առ Աստուած եւ ասէ. Դու Տէր հայր մեր, դու եղբայր մեր, դու սիրելի մեր, դու հոգացող մեր, դու ամենայն յամենայնի եւ ոչ այլ իմանալի բայց ի քէն Տէր Աստուած մեր : Գոհանամ զքէն եւ խոստովանիմ զքեզ եւ փառաւորեմ, զի դու միայն ես Աստուած այժմ եւ յաւիտեանս յաւիտենից : Եւ ժողովուրդն ասացին. Ամէն : Եւ առժամայն աւանդեաց զհոգին :

Եւ այր մի հաւատացեալ որոյ անուն էր Մարկելոս իջոյց ի խաչէն եւ անուշ եղօք եւ սուրբ կտաւօք թաղեաց զմարմինն : Եւ ի գիշերին յայնմիկ հրեշտակ Տեառն տանջեաց զներոն արքայն, եւ ասէ. Թող տուր ծառային Աստուծոյ եւ մի հալածեր :

1 Մտանեմ] Գամ B || 3 յերկինս] եւ զարթուցեալ *add.* B || 5 կալան զնա] զինուորքն ըստ հրամանի Ներոնի եւ տարան ի խաչ հանել. եւ նա *add.* B || 15-16 Եւ ի գիշերին... հալածեր *om.* B.

Christ et lui dit : « Pourquoi viens-tu ici, Seigneur ? » Le Christ lui répondit : « J'entre à Rome pour* être crucifié. » Pierre dit : « Viens-tu pour être crucifié de nouveau une deuxième fois, Seigneur? » Celui-ci répondit : « Oui, Pierre, je viens pour être crucifié une deuxième fois, » et il s'éleva au ciel. Pierre comprit que le Seigneur avait dit cela à son intention, il retourna avec joie à Rome en glorifiant Dieu.

* A fol. 295 v° b.

Lorsqu'on l'eut saisi, il remit sa tunique d'évêque de Rome à son disciple Lin (*Linos*), qui seul avait suivi Pierre. Puis, lorsqu'on l'emmena pour être crucifié, Pierre pria les bourreaux de ne point le crucifier debout comme le Seigneur, mais la tête en bas. Et c'est ainsi qu'on le crucifia. De la croix (Pierre) enseigna la parole de la vie à la population, il pria Dieu et dit : « Toi, Seigneur, notre père; Toi notre frère, Toi notre bien-aimé, Toi qui prends soin de nous, Toi qui es tout dans tout, et sans qui personne d'autre n'est compréhensible, Seigneur, notre Dieu. Je Te rends grâces et je Te confesse, je Te glorifie, car Toi seul es Dieu, maintenant et dans les siècles des siècles. » Ceux qui assistaient répondirent : « Amen. » Il rendit aussitôt son âme.

Un fidèle, dont le nom était Marcel, descendit le corps de la croix, et l'enterra enveloppé dans des parfums et du linge propre. Dans la même nuit l'ange du Seigneur avait fait souffrir l'empereur Néron et lui avait dit : « Laisse en paix le serviteur de Dieu et ne le persécute pas. »

Էր սուրբն Պետրոս * կարճահասակ, հեր գլխոյն գանգուր և սպիտակ, մօրուսն թաւ և սպիտակ, սպիտակամարմին, երկայնաքիթ, թաւայօն, խստասիրտ և երագահաշտ, և սքանչելագործ : * A fol. 296 r° a.

Իսկ երանելին Պօղոս առաքեալն էր ի Տարսոն քաղաքէն, յաւուրս անօրէն արքայիցն Տիբերի և Գայոսի և Կղաւդիոսի և Ներոնի. էր Հրեայ ի հրեայ ծնողաց, և օրինաւոր փարիսեցի և նախանձայոյզ հաւատոյն իւրոյ : Եւ առ հրամանս ի քահանայապետացն հալածել զքրիստոնեայսն, և գործակից եղեւ ի մահ Ստեփաննոսի Նախավկային պահելով զհանդերձս քարկոծչացն :

Եւ յորժամ մերձեցաւ ի Դամասկոս եղեւ յերկնից լոյս և կուրացոյց զնա, որպէս պատմէ Ղուկաս ի Գործս առաքելոցն : Մկրտեցաւ յԱնանիայէ, և դարձաւ յԵրուսաղէմ, և ծանոյց զնա Բառնաբաս առաքելոցն զկնի չորից ամաց Համբարձմանն Քրիստոսի, և կարգեցին զնա առաքեալքն Քրիստոսի սարկաւագ, և ծառայէր սրբոց, և քարոզէր ամենեցուն զՔրիստոս :

Եւ այս են քաղաքք յորս գնաց նա և ուսուցանէր զբանն կենաց. ի Դամասկոսէ սկսեալ յԵրուսաղէմ չորիցս անգամ, ի Տարսոն, յԱնտիոք Ասորոց չորիցս անգամ, ի Սելևկիա, ի Կիպրոս, ի Պերգէն, յԱնտիոք Պիսիդեայ երկիցս անգամ, ի Լիւկաւոնիայ, * ի Պամփիւլեա, յԱտալիա երկիցս անգամ, յԻկոնիոն, ի Լիւստրա, ի Դերբէն երկիցս * A fol. 296 r° b.

5 և Կղաւդիոսի *om.* B || 17 ի Պամփիւլեա *om.* B.

Saint Pierre était * de petite taille, les cheveux de sa tête étaient crépus et blancs, sa barbe épaisse et blanche; il avait la peau blanche, le nez long, les sourcils épais; il avait le cœur dur, mais prompt à la conciliation; il était thaumaturge. * A fol. 296 r° a.

Quant au bienheureux apôtre Paul, il était de la ville de Tarse, aux jours des empereurs impies Tibère et Gaïus (Caligula), Claude et Néron. Il était Juif, de parents juifs, légiste pharisien, et fervent zélateur de sa foi. Il avait obtenu des grands prêtres des ordres pour persécuter les chrétiens; il participa au meurtre d'Étienne le protomartyr, en gardant les vêtements de ceux qui le lapidèrent.

Lorsqu'il approcha de Damas, une lumière venant du ciel resplendit et le rendit aveugle, ainsi que le raconte Luc dans les Actes des Apôtres. Il fut baptisé par Ananie, et retourna à Jérusalem. Barnabé le fit connaître aux apôtres quatre ans après l'ascension du Christ; les apôtres du Christ l'ordonnèrent diacre : il servait les saints et prêchait le Christ à tous.

Voici les villes où il se rendit pour enseigner la parole de la vie : en commençant par Damas, quatre fois à Jérusalem, à Tarse, à Antioche de Syrie quatre fois, à Séleucie, en Chypre, à Pergè, à Antioche de Pisidie deux fois, en Lycaonie, * en Pamphylie, à Attalia deux fois, à Iconium, à Lystras, à * A fol. 296 r° b.

անգամ, ի Բերեա, յԱթէնս, ի Կորնթոս, յԵփեսոս երկիցս անգամ, ի Կեսարիա երկիցս անգամ, ի Կրետէ, ի Մակեդոնիա, յԵլլադա, յԱսոն, ի Միտիլինէ, ի Քիոս, ի Սամոս, ի Մելիտոն, ի Կայոնիռիդոն, ի Պատարաս, ի Տիւրոս Պտղեմիայայ, ի Փիլիպպիա, եւ ապա կապանօք ի Հռոմ, եւ դարձեալ ի Հռոմայ ի Սիդոն, ի Միւռիս Լիկիացւոց, ի Կնիդոն, ի Նիսոն, ի Սուրակուսոն, յՈրիգն, ի Պոտիէլու, յԱպամիա, ի Տաբեռնոն, եւ դարձեալ ի Հռոմ երկրորդ անգամ :

Եւ բազում ժամանակս շրջագայութեամբ գնաց ի վաթսուն եւ հինգ քաղաքս եւ ի գաւառս քարոզել զանունն Քրիստոսի : Եւ բազում վշտաց եւ նեղութեանց վասն սիրոյն եւ հաւատոյն Քրիստոսի համբերեաց ունելով ընդ իւր զԱրիստարքոս եւ զՂուկաս որ զԳործս Առաքելոցն գրեաց : Եւ երկու ամ պահէին զնա ի Հռոմ : Եւ նախ քան զկատարումն իւր գնաց Ղուկաս ի Հռոմայ, եւ վասն այնորիկ ոչ գրեաց ի գիրս իւր զվկայութեամբ մահն Պաւղոսի :

Իսկ Պաւղոս կացեալ առաջի Ներոնի արքային ըստ արժանեաց պատասխանի առնէր : Եւ Ներոն մոլեգաւ իբրեւ զկատաղի շուն, եւ նախ զԱգրիպպինա զմայրն իւր եսպան, եւ զհօրաքոյրն իւր եւ զկին իւր զՈքտաւինա վասն զի հաւատացին ի Քրիստոս,

1. երկիցս] երկրորդ B.

Derbè deux fois, à Bersé, à Athènes, à Corinthe, à Éphèse deux fois, à Césarée deux fois, en Crète, en Macédoine, en Hellade, à Assos, à Mytilène, à Chio, à Samos, à Milet (*Meliton*), à Cos, à Rhodes [1], à Pataras, à Tyr, à Ptolémaïs [2], chez Philippe [3], ensuite à Rome chargé de chaînes, et de nouveau de Rome à Sidon, à Myre en Lycie, à Cnide, à Malte [4], à Syracuse, à Reggio (*Orign*), à Pouzzoles (*Poticlou*), au Forum Appii (*Apamia*), aux Trois Tavernes (*Tabernon*) et de nouveau à Rome pour la deuxième fois.

Il circula longtemps, visita soixante-cinq villes et provinces pour y prêcher le nom du Christ. Il endura bien des peines et des souffrances pour l'amour et la foi du Christ. Il était accompagné d'Aristarque et de Luc qui écrivit les Actes des Apôtres. Il fut détenu à Rome deux années. Luc ayant quitté Rome avant son martyre ne put, pour cette raison, écrire dans ses Actes la mort en martyr de Paul.

Paul, mis en présence de l'empereur Néron, lui répondit comme il devait. Néron, devenu furieux comme un chien enragé, commença par tuer sa mère Agrippine, puis sa tante et sa propre femme Octavie (*Okhtavina*) parce qu'elles

1. Le traducteur arménien a réuni ces deux noms en Kaioniridon. — 2. Mot à mot : « à Tyr de Ptolémaïs ». — 3. Texte : « à Philippes ». Le nom du personnage qui reçut Paul à Césarée, *Act.*, XXI, 8, est devenu pour le traducteur arménien un nom de lieu. — 4. Le texte a *Nison*, deuxième partie du groupe Μελίτην νῆσον « l'île de Malte », qui se trouvait dans son original.

եւ այլ բազումս * յազգականաց իւրոց ։ Եւ ապա արար յամենայն երկիր հալածումն քրիստոնէից, եւ փութայր զառաքեալսն սպանանել ։ * A fol. 296 v° a.

Կոչեաց առաջի իւր զՊաւղոս եւ քանզի զբազումս դարձոյց վարդապետութեամբ իւրով յաստուածգիտութիւն դատապարտեաց զնա ի մահ ։ Հրամայեաց եւ հատին զգլուխ նորա յորմէ բղխեաց արիւն եւ կաթն ։

Էր սուրբն Պաւղոս անձամբն կարճ եւ հաստ, ճաղատ, ալէխառն, մեծաքիթ, խաժակն, թաւայօն, զուարթերես, երկայնամօրուս, եւ աստուածային շնորհօքն արտափայլեալ, եւ բժիշկ ամենայն ցաւոց ։

Կատարի տօն սուրբ եւ փառաւորեալ առաքելոցն Քրիստոսի գլխաւորացն Պետրոսի եւ Պաւղոսի Յունիսի ԻԹ ։

[B * Յայսմ աւուր վկայութիւն Եւսեբեայ որդւոյ Բասլի եւ կնոջ նորա որ ի սանդի եղեալ մանրեցան, եւ երեք հազար վկայքն որ ընդ նոսա նահատակեցան ։] * B p. 276 b.

Մարգաց ԻԴ եւ Յունիսի Լ ։ Տօն է երկոտասան առաքելոցն Քրիստոսի ։

Առաքելոցն երկոտասանիցն անուանքն եւ կոչումն յայտնի է յաւետարանացն ։

5 յորմէ... կաթն *om.* B || 9 գլխաւորացն *om.* B || 10 Պաւղոսի] Մարգաց ԻԴ եւ *add.* B. 13 Տօն... Քրիստոսի] Տօն է համօրէն նախապատիւ երկոտասան առաքելոցն Քրիստոսի, եւ հաւաքումն ժողովման նոցա եւ ընտրութեան յորժամ եկեալ ի լեառն Յիսուս ի գլուխ հանելով զգիշերն, վաղիւն ընտրեաց զնոսա եւ արար երկոտասանս զի իցեն զնովաւ, որոց եւ տօն է եւ յիշատակ նոցին B.

avaient cru au Christ, puis plusieurs autres * de ses proches. Ensuite il fit dans tout le pays une persécution des chrétiens et avait hâte de tuer les apôtres. * A fol. 296 v° a.

Il fit comparaître Paul, et comme il avait converti beaucoup de monde par sa doctrine à la connaissance de Dieu, il le condamna à mort. Il ordonna de lui trancher la tête; il en coula du sang et du lait.

Saint Paul était petit de taille et gros, chauve, grisonnant; il avait le nez long, les yeux bleus, les sourcils épais, la figure riante, la barbe longue. Il brillait extraordinairement des grâces divines. Il était médecin pour toutes les maladies.

La fête des saints et glorieux apôtres principaux du Christ, Pierre et Paul, a lieu le 29 juin.

[B * En ce jour martyre d'Eusèbe, fils de Basile, de sa femme, qui furent mis dans un mortier et broyés menus, et des trois mille martyrs qui furent martyrisés avec eux.] * B p. 276 b.

24 MARGATS, **30 Juin.**

Fête des douze apôtres du Christ.

Les noms et les surnoms des douze apôtres sont connus par l'évangile.

Պետրոս եւ Անդրէաս եղբայր նորա, էին ի Բեթսայիդայ, յազգէն Նեփթաղեմի. եւ էին աշակերտեալք Յովհաննու Մկրտչի ։ Եւ յորժամ լուան ի նմանէ թէ Ահաւասիկ Քրիստոս գառն Աստուծոյ, գնացին * Անդրէաս եւ Յովհաննէս զհետ Յիսուսի, եւ տեսին զօթեվանս նորա ։

* A fol. 296 v° b.

Եւ Անդրէաս գտեալ զՍիմոն զեղբայր իւր ասաց. Զորմէ գրեաց Մովսէս եւ մարգարէքն գտաք զՔրիստոս զորդի Յովսեփայ. եւ ած զնա առ Յիսուս ։ Եւ Յիսուս ասէ ցնա. Դու ես Սիմոն որդի Յունանու, դու կոչեսցիս Կեփաս որ թարգմանի Պետրոս ։

Եւ դարձեալ գնացին առ Յովհաննէս, եւ յորժամ Հերովդէս զՅովհաննէս արկ ի բանդ, գնացին ի տունս իւրեանց եւ որսային ձուկն ։ Եւ կոչեաց զնոսա Յիսուս եւ ասէ. Եկայք զկնի իմ եւ արարից զձեզ որսորդս մարդկան ։ Եւ նոքա թողեալ զամենայն գնացին զհետ նորա ։

Եւ յետ Յարութեանն Քրիստոսի Պետրոս քարոզեաց Հրէիցն եւ Սամարացւոցն, եկն յԱնտիոք եւ ի Փռիւգիա եւ մինչեւ ի Պոնտոս, եւ ապա եկ ի Հռոմ վասն Սիմոնի կախարդի ։ Եւ յետ կործանելոյն զնա շինեաց զեկեղեցին հռոմայեցւոց, եւ կարգեաց քահանայս եւ պաշտօնեայս ։ Եւ ապա խաչեցաւ գլխիվայր ի Ներոնէ արքայէ, հանդերձ Պօղոսիւ որ գլխատեցաւ ի Յունիսի ԻԹ, եւ թաղեցան ի Հռոմ քաղաքին ։

3 Յիսուսի] Քրիստոսի B || 6 զՔրիստոս] զՅիսուս B || 16 գլխատեցաւ] Մարգաց ԻԹ եւ *add.* B.

Pierre et son frère André étaient de Bethsaïda, de la tribu de Nephtali; ils étaient disciples de Jean-Baptiste. Lorsqu'ils l'entendirent dire : « *Voici le Christ, l'agneau de Dieu*[1], » André * et Jean suivirent Jésus et *allèrent voir où il demeurait*[2].

* A fol. 296 v° b.

André, ayant rencontré Simon son frère, lui dit : « *Nous avons trouvé le Christ, fils de Joseph*, prédit par Moïse et les prophètes. » *Et il l'amena à Jésus. Jésus lui dit : « Toi, tu es Simon, fils de Jean; tu seras appelé Céphas »*, *ce qui se traduit Pierre*[3].

Ils retournèrent auprès de Jean, et lorsque Hérode jeta Jean en prison, ils retournèrent à leur maison et pêchaient des poissons. Jésus les appela et leur dit : « *Suivez-moi, et je vous ferai des pêcheurs d'hommes*[4]. » *Aussitôt ils quittèrent tout et le suivirent.*

Après la Résurrection du Christ, Pierre prêcha aux Juifs et aux Samaritains; il se rendit à Antioche, en Phrygie et jusqu'au Pont, puis partit pour Rome à cause de Simon le magicien. Après l'avoir perdu, il fit construire l'église de Rome et y établit des prêtres et des ministres. Il fut ensuite crucifié la tête en bas par l'empereur Néron, en même temps que Paul qui fut décapité le 29 juin. Ils furent inhumés dans la ville de Rome.

1. Jean, I, 36. — 2. *Ibid.*, 39. — 3. *Ibid.*, 41-43. — 4. Matth., IV, 19.

Իսկ Անդրէաս հրամանաւ Հոգւոյն սրբոյ գնաց յաշխարհն շանագլխոց եւ մարդակերաց եւ դարձոյց զնոսա. քարոզեաց եւ ի ծովեզերեայսն, եւ ի Բիւթանիա եւ ի Նիկիա, եւ երթեալ յԵլլադա եւ ի Պատրաս Աքայեցւոց խաչեցաւ *յԵգեատէ դատաւորէ *A fol. 297 r° a.
Նոյեմբերի Լ. :

Իսկ Յակոբոս եւ Յովհաննէս որդիքն Զեբեթեայ էին քաղաքակիցք եւ որսակիցք Պետրոսի եւ Անդրէի, յազգէ Զաբուղոնի, եւ աշակերտք Յովհաննու, եւ ընդ նոսին կոչեցան ի Քրիստոսէ : Եւ վաղվաղակի թողին զհայրն իւրեանց եւ զվարձկանսն գնացին զհետ նորա, եւ անուանեցան Բանէրգէս որ են որդիք Որոտման :

Եւ յետ յարութեանն Քրիստոսի Յակոբոս քարոզէր Հրէից եւ յանդիմանէր յօրինացն եւ ի մարգարէիցն, եւ կատարէր բազում սքանչելիս անուամբն Քրիստոսի, եւ բազումք նովաւ դարձան ի Հրէից : Մատնեցին զնա Հերովդէի արքայի, եւ նա սպան սրով, եւ զմարմինն ընկէց ի ծով եւ ալիքն տարան զնա ի Սպանիա որ հասեալ էր նմա վիճակ յառաջագոյն, եւ հանեալ ի ցամաք, կատարէր մեծամեծ սքանչելիս : Եւ յորժամ գնաց Պօղոս առաքեալն ի Սպանիա հաւատացին ի Քրիստոս, եւ յայտնի եղեւ եթէ մարմինն Յակոբու է, եւ թաղեցաւ պատուով :

1 շանագլխոց եւ *om.* B || 3 Պատրաս] պարտէզս B || || 4 Նոյեմբերի] Նոյեմբեր ամսոյ B || 8 անուանեցան] անուանեաց զնոսա Յիսուս B || 11 Հրէից] առ Քրիստոս եւ մկրտեցան : Եւ նախանձեալ ընդ նա Հրէից *add.* B || 15 թաղեցաւ] թաղեցին B.

André, par ordre du Saint-Esprit, se rendit au pays des hommes à tête de chien anthropophages et les convertit; il prêcha également sur les bords de la mer et en Bithynie et à Nicée, et étant allé en Grèce et à Patras d'Achaïe, y fut crucifié * par le juge Ægétès, le 30 novembre. *A fol. 297 r° a.

Jacques et Jean, fils de Zébédée, étaient concitoyens et compagnons de pêche de Pierre et André, de la tribu de Zabulon, et disciples de Jean; ils furent appelés en même temps qu'eux par le Christ. *Aussitôt laissant leur père et les mercenaires, ils Le suivirent*[1]. *Ils furent surnommés Boanergès, c'est-à-dire Fils du Tonnerre*[2].

Après la résurrection du Christ, Jacques prêcha aux Juifs et les réfutait par la Loi et les Prophètes. Il accomplissait de nombreux miracles au nom du Christ, et beaucoup parmi les Juifs se convertirent. On le dénonça au roi Hérode qui le fit tuer par le glaive. Son corps fut jeté à la mer, mais les vagues l'emmenèrent en Espagne, qui lui était échue auparavant comme diocèse, et, ayant été déposé sur le rivage, il y accomplit de grands prodiges. Lorsque l'apôtre Paul se rendit en Espagne, (les habitants du pays) crurent au Christ; il fut établi que c'était le corps de Jacques et il y fut inhumé avec honneurs.

1. Marc, I, 20. — 2. Marc, III, 17.

Իսկ Յովհաննէս եղբայր նորա որ սիրելի աշակերտն էր Յիսուսի որ անկաւ զլանջօք նորա եւ մաքրեցաւ որպէս ոսկի ի հուր նմա յանձնեաց Տէրն ի խաչին զաստուածածինն Մարիամ եւ ասաց. Ահա որդի քո, եւ զաշակերտն. Ահա մայր քո : Եւ սպասաւորեաց

* A fol. 297 r° b. սրբոյ կուսին մինչեւ ի * փոխումն նորա յաշխարհէս :

Եւ ապա չոգաւ յԱսիա եւ քարոզեաց յԵփեսոս, եւ կործանեաց զԱրտեմիդի պատկերն. եւ անտի տուաւ յաքսորս ի Պատմոս կղզի, եւ զամենայն մարդիկ դարձոյց յԱստուած, եւ գրեաց զաւետարանն եւ զաստուածական յայտնութիւնն : Եւ եկն վերստին յԵփեսոս եւ քառասուն հազար մոլորեալ մարդիկ դարձոյց յԱստուած, եւ անդ փոխեցաւ առ Քրիստոս յաւուր կիւրակէի ԻԶ Սեպտեմբերի : Եւ յետ երից աւուրց բացեալ զգերեզմանն ոչ գտին զնա փոխեալ էր նա առ սիրելին իւր որ ասաց թէ Կամիմ ես զի կացցէ դա մինչեւ ես գամ :

Իսկ Փիլիպպոս էր ի Բեթսայիդայ, ի քաղաքէ Անդրէի եւ Պետրոսի, ի ցեղէն Նեփթաղիմայ : Եւ կոչեաց զնա Յիսուս եւ գնաց զկնի նորա : Եւ յետ Յարութեանն Տեառն գնաց յԵրապօլիս քաղաք եւ քարոզեաց անդ, եւ սպան զօձսն զաստուածս քաղաքին : Եւ դարձոյց զկին իշխանին զՆիկանովրա : Եւ իշխանն կախեաց զՓիլիպպոս գլխիվայր, եւ զԲարթողիմէոս բեւեռեաց յորմն մեհենին, եւ զՄարիամն քոյր Փիլիպպոսի

1 Յիսուսի] Քրիստոսի B || 6 մարդիկ] կղզին B || 9 Սեպտեմբերի] ամսոյ *add.* B || 14 սպան... քաղաքին] արար նշանս մեծամեծս B || 16 — p. 1683, l. 4 եւ զԲարթողիմէոս... ալ *om.* B.

Son frère Jean, qui était le disciple aimé de Jésus, qui se pencha sur Sa poitrine et fut purifié comme l'or dans le feu et à qui le Seigneur sur la croix recommanda la mère de Dieu, Marie, en disant à celle-ci : « *Voici votre fils,* *et au disciple : « Voici votre mère*[1], » (Jean) servit la sainte Vierge jusqu'à son

* A fol. 297 r° b. * trépas de la terre.

(Jean) se rendit ensuite en Asie, prêcha à Éphèse et y démolit la statue d'Artémis. De là il fut envoyé en exil dans l'île de Patmos ; il y convertit tous les habitants à Dieu, y écrivit l'évangile et l'Apocalypse divine. Il retourna de nouveau à Éphèse, convertit à Dieu quarante mille hommes égarés, et y trépassa dans le Christ, le dimanche 26 septembre. Trois jours après, ayant ouvert sa tombe, on ne l'y trouva point, car il avait été transporté auprès de son bien-aimé, qui avait dit : « *Je veux qu'il reste jusqu'à ce que je vienne*[2]. »

Philippe était de Bethsaïda, de la ville d'André et de Pierre, de la tribu de Nephtali. Jésus l'appela et il le suivit. Après la résurrection du Seigneur, il se rendit à la ville de Hiérapolis, y prêcha et y fit mourir les dieux serpents de la ville. Il y convertit Nicanora, la femme du gouverneur. Celui-ci fit suspendre Philippe la tête en bas et fit clouer Barthélemy au mur du temple du

1. Jean, XIX, 27. — 2. Jean, XXI, 23.

մերկացուցին, եւ աղօթեաւ Փիլիպպոս ընկղմեցաւ քաղաքն ։ Եւ Տէր երեւեալ յանդիմանեաց զնա, եւ արար խաչ լուսեղէն եւ եհան զամենեսեան բաց յիշխանէն եւ ի քրմաց եւ յիժէն ։ Եւ հաւատացին ամ. հասարակ եւ կամէին իջուցանել զՓիլիպպոս եւ ոչ ետ թոյլ, այլ ի կախաղանին *աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած եւ անդ * A fol. 297 v° a. թաղեցաւ ։

Իսկ Թովմաս անուանեալն երկուորեակ անկաւ նմա վիճակ կողմանք Հնդկաց ։ Եւ Յիսուս ծախեաց զնա Անբանէս վաճառականի. եւ երթեալ ի Հնդիկս արար անդ բազում սքանչելիս. ի Մժդէհէ արքայէ սպանաւ աշտէիւք, եւ բերաւ նշխարք նորա ի Հայս ։

Իսկ Բարդողիմէոս առաքեալն յետ յարութեանն Տեառն գնաց ի կողմանս Հնդկաց եւ Պարսից եւ Մարաց եւ Եղիմայոց, եւ եկեալ յերկիրն Հայոց սպանաւ ի Սանատրկէ արքայէ որ սպան զԹադէոս առաքեալն, եւ թաղեցաւ ի տեղւոջն որ կոչի Բարմ մերձ ի Սաղամաստ քաղաք ։

Մատթէոս աւետարանիչն էր ի ցեղէ Իսաքարայ, կոչեցեալ ի մաքսաւորութենէ, ականատես լեալ ամենայն գործոց Տեառն ։ Եւ յետ յարութեան նորա քարոզեաց Հրէիցն, եւ ի լեզու հեբրայեցի գրեաց զաւետարանն իւր, եւ ապա գնաց յաշխարհն

7 եւ Յիսուս . . . վաճառականի *om.* B.

feu; on mit à nu Marie, sœur de Philippe, mais sur les prières de Philippe la ville fut engloutie. Le Seigneur lui apparut et le blâma; il fit une croix lumineuse et retira tout le monde, excepté le gouverneur, les prêtres païens et le serpent. Tous les habitants se convertirent et voulurent descendre Philippe de la potence, mais celui-ci refusa, rendit* son âme à Dieu sur la potence et * A fol. 297 v° a. fut enterré là.

A Thomas, surnommé Didyme, échut comme diocèse les contrées des Indes. Jésus le vendit au marchand Anbanès. Arrivé aux Indes, (Thomas) y accomplit de nombreux miracles. Il fut tué à coups de lance par le roi Mazdaï [1] (*Mejdeh*) et ses reliques furent apportées en Arménie.

L'apôtre Barthélemy, après la résurrection du Seigneur, se rendit dans les contrées des Indes, de la Perse, de la Médie et de l'Élam, puis, arrivé en Arménie, il fut tué par le roi Sanatrouk qui avait mis à mort l'apôtre Thaddée; il fut inhumé à l'endroit appelé Barm [2], près de la ville de Salmast.

L'évangéliste Matthieu était de la tribu d'Issachar, il fut appelé des fonctions de publicain et fut le témoin oculaire de tous les actes du Seigneur. Après sa résurrection, il prêcha aux Juifs et écrivit son évangile en langue

1. Forme restituée d'après R. A. Lipsius, *Die apokryphen Apostelgeschichten...*, t. I, Braunschweig, 1883, p. 260. — 2. La forme arménienne originale doit être *Arenpan* ou Arépan, la forme grecque est Ἀρεβανόπολις, cf. R. A. Lipsius, *op. cit.*, t. III, 1884, pp. 58 sq.

մարդակերաց եւ ըմբռնեալ հանին զաչս նորա եւ եդին ի բանդի զի զենցեն զնա եւ կերիցեն ։ Եւ առաքեաց Տէր զԱնդրէաս որ լուսաւորեաց զնա եւ եհան ի բանդէն, եւ դարձուցին զաշխարհն մարդակերաց յաստուածգիտութիւն ։ Եւ թագաւորն նոցա Փուլպանոս այրեաց զՄատթէոս հրով ։

* A fol. 297 v° b. Իսկ Յակոբոս Ալփեայ կոչեցեալ ի մաքսաւորութենէ *յաշակերտութիւն, յետ յարութեանն Քրիստոսի քարոզեաց Հրէից եւ հեթանոսաց, եւ զբազումս դարձոյց յաստուածգիտութիւն մեծամեծ նշանօք եւ արուեստիւք ։ Եւ կատարեցաւ վկայութեամբ ի Հնդիկս ի Մարմարիկէս վասն բանին Աստուծոյ ։

Իսկ Շմաւոն նախանձայոյզ՝ որդին Յովսեփայ եւ եղբայր Յակովբայ ի թուոյ երկոտասանիցն, չոգաւ յետ յարութեանն Տեառն յաշխարհն Պարսից եւ Բաբելացւոց, եւ քարոզեաց ի բազում տեղիս եւ արար մեծամեծ սքանչելիս ։ Եւ եկեալ ի Վերինն Հայս ի Վրոփորոն կատարեցաւ նահատակութեամբ յՌուսթուայ որ կայ ի թիկանցն Որմեայ ։

Եւ Յուդա Յակոբեան որ նա ինքն Թադէոս եկեալ քարոզութեամբ յերկիրն Հայոց եւ Ասորոց եւ բժշկեալ զԱբգար թագաւորն, եւ նորին թղթովն եկեալ առ Սանատրուկ

1-3 եւ ըմբռնեալ . . . թագաւոր] եւ քարոզեաց զաւետարանն Քրիստոսի, եւ գործակցութեամբ Անդրէի առաքելոյն լուսաւորեաց զբազումս աստուածգիտութեամբ ։ Եւ յետ բազում եւ ազգի ազգի տանջանաց թագաւորն B || 14 թագաւորն] Ուռհայ *add.* B — եւ նորին թղթովն եկեալ] եւ եկեալ ի Հայս B.

hébraïque. Il alla ensuite au pays des anthropophages et fut saisi par eux; ils lui crevèrent les yeux et le mirent en prison pour l'immoler et le manger. Mais le Seigneur envoya André qui lui rendit la vue et le fit sortir de prison; puis, tous deux convertirent le pays des anthropophages à la science de Dieu. Leur roi, Phulbanus, fit brûler Matthieu par le feu.

* A fol. 297 v° b. Jacques d'Alphée, appelé des fonctions de publicain * à devenir disciple, prêcha, après la résurrection du Christ, aux Juifs et aux Gentils; il en convertit beaucoup à la science de Dieu par de très grands miracles et prodiges. Il mourut par le martyre aux Indes, à Marmarika (*Marmarikès*), pour la parole de Dieu.

Simon le Zélote, fils de Joseph et frère de Jacques, était au nombre des douze; il se rendit, après la résurrection du Seigneur, au pays des Perses et des Babyloniens, y prêcha en de nombreux endroits et y accomplit de très grands prodiges. Arrivé dans la Haute-Arménie, à Veriosphora (*Vrophoron*), il y fut martyrisé à Rousthava, qui se trouve derrière Ourmiah.

Jude (frère) de Jacques, qui est Thaddée, vint en prédication dans le pays d'Arménie et de Syrie et y guérit le roi Abgar; puis avec une lettre de celui ci, il se rendit auprès de Sanatrouk, son neveu, et fut martyrisé par lui [1],

1. Il y a mélange de deux traditions absolument inconciliables : dans l'une Jude est martyrisé par Sanatrouk en Arménie, dans la province d'Artaz; dans l'autre, il est percé de flèches par les Blemmyes à Raphek, dans la péninsule du Sinaï, cf. R. A. Lipsius, *op. cit.*, t. III, pp. 156-160.

եղբօրորդին նորա, եւ ի նմանէ կատարի նահատակութեամբ յԲեսբեկէ ի Բղեմիոն կախեալ եւ նետաձիգ լեալ յԱրտազ գաւառի, եւ կէսք ասեն յՈւրմի քաղաք Հայոց :

Իսկ Մատաթիա փոխանորդն Յուդայի Սկարիովտացւոյ ի ցեղէ Ռուբենի, յետ յարութեանն Տեառն եւ սա չոգաւ յաշխարհն բարբարոսաց եւ քարոզեաց զաւետարանն Քրիստոսի, եւ զբազումս դարձոյց ի մոլորութենէ, եւ արար բազում նշանս եւ սքանչելիս, եւ վկայութեամբ կատարեալ * ել յաշխարհէս ի Ռիսպարտացւոց քարկոծեալ եւ ընկեցեալ ի ծով, եւ բերաւ ի Բիւրիտոն : Կէսք զսա ասեն որ գնաց յաշխարհն մարդակերաց եւ հրով այրեցաւ : A fol. 298 r° a.

Իսկ մեծն Պաւղոս երեքտասաներորդ առաքեալն քարոզեաց ընդհանուր յամենայն հեթանոսս, ի վաթսուն եւ հինգ քաղաքս եւ սրով գլխատեցաւ ի Ներոն արքայէ :

Այս են թիւք պատուեալք եւ խորհրդակիցք յառաջ քան զլինելն աշխարհի ընտրեալք եւ ի ժամու կոչեցեալք : Որոց սկսաւ հաւատն եւ շինեցաւ կաթողիկէ եկեղեցի. զորոց այսօր կատարեմք զյիշատակս նոցա ծնեալքս եւ լուսաւորեալքս ի նոցունց

1 եղբօրորդին նորա] թադաւորն B || 10 քաղաքս] քարոզեաց նոցա *add.* B — արքայէ] ի Հռոմ քաղաքի *add.* B || 13 կաթողիկէ *om.* B.

[suspendu et criblé de flèches par les Blemmyes (*Blemion*) à Raphek (*Besbeké*)], province d'Artaz, d'autres disent dans la ville d'Ourmiah en Arménie.

Mathias (*Matathia*), le remplaçant de Judas l'Iscariote, de la tribu de Ruben, se rendit, après la résurrection du Seigneur, au pays des barbares et leur prêcha l'évangile du Christ; il en convertit beaucoup de l'erreur et accomplit de nombreux prodiges et miracles. Il quitta * cette terre par la mort du martyre, lapidé par les Rispartes[1], jeté à la mer, et transporté à Beyrouth (*Biuriton*). D'autres disent de lui, que c'est lui qui s'est rendu au pays des anthropophages et y fut brûlé par le feu. * A fol. 298 r° a.

Quant au grand Paul, le treizième apôtre, il prêcha en général à tous les Gentils, dans soixante-cinq villes, et fut décapité par le glaive sous l'empereur Néron.

Voici le nombre de ceux qui furent honorés et participants du mystère avant que la terre fût créée, et qui furent choisis et appelés en leur temps C'est avec eux que commença la foi et que fut édifiée l'église catholique, eux, dont nous accomplissons aujourd'hui le 30 juin la commémoration, nous les

1. La lapidation paraît empruntée à la légende de saint Matthieu, par une confusion qui est fréquente Le nom « Rispartes » pourrait cacher un nom de lieu, provenant de ἐν ὄρεσι Παρθῶν par exemple ou toute autre formule dérivant de la tradition « parthique », cf. R. A. Lipsius, *op. cit.*, t. III, pp. 124-8.

մանկունքս եկեղեցւոյ Յունիսի Լ, փառաւորելով զՀայր եւ զՈրդի եւ զսուրբ Հոգին յաւիտեանս յաւիտենից ։

* B p. 278 b. [B * Յայսմ աւուր ժողով սուրբ առաքելոյն Պօղոսի. եւ է նաւակատիք սրբոյն Պետրոսի Անտիոքայ մեծի եկեղեցւոյն, եւ յիշատակ սրբոյն Յակոբայ Տեառնեղբօրն, եւ ամենայն աշակերտաց առաքելոցն եօթանասնից ։

Ի սմին վկայութիւն սրբուհւոյ կուսին Վառվառեայ նոր վկայուհւոյ, եւ եղբօր նորին Գասպարայ եւ աղախնոյն Քրիստոսի Մարիամայ ։

* B p. 279 a. * Բարեպաշտ կոյսն Վառվառեա էր յերկրէն Կարնոյ, ի Դվնիկ գեղջէ, ի տանէ Զուրիկեանց, գեղեցիկ տեսլեամբ եւ նայելի, համեստ եւ երկիւղած յԱստուծոյ, եւ էր ամաց չորեքտասանից ։ Եւ յառաջ քան զերիս ամս եղբարք կուսին խօսեցեալ էին համաձայնուցանել ընդ միոյ ուրուք ի բնակչաց գեղջն, որ անուանեալ կոչի Գուշճի ։

Եւ իբրեւ մերձեցաւ ժամանակ հարսանեաց ծնօղք եւ ազգականք փեսային եկին ի Դվնիկ նշանադրել զօրն հարսանեաց, եւ ըստ սովորութեան երկրին արարին հաց-կերոյթ ։ Հրաւիրեցին անդր եւ զգլխաւորս այլազգեաց, եւ ոչ յիշեցին կոչել զիշխանն գիւղին ։ Եւ զի էր նա այր ժանտ ոխացաւ ի սրտին իւրում, եւ պարապոյ սպասէր չարիս հատուցանել նոցա ։

Եւ գտանի մի ոմն յայլազգի երիտասարդաց որ դրացի էր տանն Զուրիկեանց,

1 եկեղեցւոյ] Մարգար ԻԴ եւ *add.* B.

enfants de l'Eglise, engendrés et illuminés par eux, en glorifiant le Père, le Fils et le Saint-Esprit dans les siècles des siècles.

* B p. 278 b. [B * En ce jour, synase du saint apôtre Paul. C'est aussi la dédicace de la grande église de saint Pierre à Antioche, et commémoration de saint Jacques, frère du Seigneur, et de tous les soixante-dix disciples, des apôtres.

En ce (jour) martyre de la vierge sainte Barbe, la nouvelle martyre, de son frère Gaspar et de Marie la servante du Christ.

B * p. 279 a. * La glorieuse vierge Barbe (*Varvarea*) était de la province de Karin, du village de Dwnik, de la famille Zourikiantz, belle de figure, de taille élégante, pudique et craignant Dieu; elle avait quatorze ans. Les frères de cette vierge avaient, trois ans auparavant, promis de la fiancer à l'un des habitants du village dont le nom était Gouchdji.

Lorsque l'époque des fiançailles approcha, les parents et les proches du fiancé vinrent à Dwnik pour décider du jour des fiançailles, et, d'après les coutumes du pays, ils donnèrent un dîner. Ils y invitèrent aussi les notables musulmans, mais ne pensèrent pas à y inviter le chef du village. Et comme c'était un homme méchant, il en tint rancune dans son cœur et attendit l'occasion de leur causer du mal.

Or, il y avait parmi les musulmans un jeune homme qui était voisin des

տեսեալ զսրբուհին Վարվառէ հարեալ էր ի վայելուչ գեղ երեսաց նորին, եւ զօր ամենայն հնարս խորհէր դարձուցանել զնա ի կրօնս իւր, եւ առնել ի կնութիւն ։

Եւ յորժամ գիտաց թէ յայնմ աւուրս հանդերձեալ են տանել զնա ի հարսնութիւն, հատաւ ամենայն յոյս նորա, եւ չուեալ սատանայական խորհրդով գնաց առ իշխանն գիւղին եւ ասէ. Աղջիկն Զուրիկեանց ի բազմաց հետէ խոստացեալ էր ինձ դառնալ ի կրօնս մեր եւ ամուսնանալ ընդ իս, որում իրազեկ եղեալ եղբարց նորա փութացան ամուսնացուցանել ընդ այլում համազգեաց իւրեանց ի գիւղն Գուշճի ։ Եւ նա ասէ. Երթ այժմ եւ անհոգ լեր, եւ ես ածից զաղջիկն քեզ ի կնութեան ։

Զայս գիտացեալ եղբարց սրբուհւոյն ազդ արարին մերձաւորաց փեսային իւրեանց, եւ նոքա փութանակի եկեալ տարան զՎարվառէ ի գիւղն իւրեանց ։

Յայնժամ անօրէն իշխանն կոչեաց *զամենայն այլազգիս գեղջն ի ժողով, եւ երիտասարդն զրպարտիչ բողոք բարձեալ բազմութեանն զնոյն բան երկրորդեաց, եւ ասէ. Ով կրօնասէրք, արարէք զոր ինչ կրօնն մեր եւ իրաւունք օրինադրեն ։ Եւ փութանակի միաբանեցան ամենեքեան եւ երդմունս կնքեցին դարձուցանել զաղջիկն ի կրօնս իւրեանց եւ տալ այլազգւոյն. եւ այս յաւէտ ի հրապուրանաց իշխանին, որ կամէր քինախնդիր լինել ։ * B p. 279 b.

Եւ տարածեցաւ համբաւս այս չար ընդ ամենայն գիւղն, եւ եհաս մինչեւ յականջս

Zourikiantz, et qui, à la vue de sainte Barbe, était tombé amoureux de la beauté élégante de son visage et cherchait tous les jours un moyen de l'amener à sa religion et de l'épouser.

Lorsqu'il apprit que ces jours-là on devait la conduire en épouse, tout son espoir s'écroula et, mû par dessein satanique, il se rendit auprès du chef du village et lui dit : « La fille des Zourikiantz m'avait depuis longtemps promis de se convertir à notre religion et de se marier avec moi, ce qu'ayant appris, ses frères se sont empressés de la marier à un autre de leurs connationaux du village, à Gouchdji. » (Le chef) lui répondit : « Va-t'en maintenant et sois sans souci, je t'amènerai la jeune fille en épouse. »

Ayant appris cela, les frères de la sainte en informèrent les proches de leur beau-frère, et ils s'empressèrent de venir chercher Barbe pour la conduire à leur village.

Alors l'impie chef du village appela en conseil * tous les musulmans du village, et le jeune homme calomniateur, protestant devant l'assemblée, y renouvela ses propos et dit : « O vous, qui aimez la religion, faites ce que notre religion et le droit statuent. » Tous se mirent aussitôt d'accord et firent le serment de convertir la jeune fille à leur religion et de la donner en épouse au musulman; ceci fut fait principalement sur l'invitation du chef qui cherchait à tirer vengeance. * B p. 279 b.

Ce méchant bruit, s'étant répandu dans tout le village, parvint jusqu'aux

կուսին ։ Եւ տեսեալ նորա զվտանգն մեծ որ առաջի կայր, առժամայն դիմեաց յեկեղեցին, եւ լալագին զիմօք ի ծունկս անկեալ աղօթեաց առ Աստուած յոլով ժամս, եւ բարւոք խոստովանութեամբ հաղորդեցաւ ի մարմնոյ եւ յարենէ կենարարին, եւ զինուորեալ զգեցեալ զինուորութիւնն դարձաւ ի տուն ։

Իսկ այլազգիք ամբոխ արարեալ գնացին ի Կարին առ բդեաշխ քաղաքին Բահրամ փաշայ, եւ բողոքեցին ըստ բանիցս այսոցիկ, եւ խնդրեցին առնել իրաւունս ըստ օրինաց իւրեանց, եւ տալ զաղջիկն ի կնութիւն այլազգւոյն ։ Եւ նա առաքեաց արս եւ ածին զՎառվառեա. Եկին ընդ նմա եւ երկու ոմանք ի հայկազանց գեղջ ։ Եւ արկին զերեսեան ի բանդի, եւ առեալ տուգանս ի գիւղականացն արձակեցին զնոսա ։

Հրամայեաց եւ հանին զկոյսն յատեան. եհարց զնա եւ ասէ ։ Աղջիկ դու ասա ինձ զճշմարիտն, հաճեա՞լ իցես կանխաւ եւ խոստացեալ ամուսնութեամբ լծակցիլ ընդ այլազգի երիտասարդին ։ Եւ նա խոնարհութեամբ ետ պատասխանի եւ ասէ. Տէր իմ, սուտ զրպարտութիւն է այդ զոր ասեն, ես ոչ ինչ խոստացեալ եմ ընդ նմա եւ ոչ խորհեալ ի միտ ։ Ասէ ցնա բդեաշխն ողոքանօք. Տեսանեմ զքեզ օրիորդ շնորհաշուք
* B p. 280 a. եւ գթամ ։ Ե՛կ դարձիր յօրէնս մեր եւ ամուսնացիր ։ * Եւ խոստանայր նմա բազում պատիւս եւ պարգեւս ։ Նոյն ասէին եւ մեծամեծք որ բազմեալ էին ընդ նմա ։ Ասէ երանելի կոյսն. Եթէ բիւր պարգեւս եւ պատիւս ինձ տայք, ամուսնանալ ընդ այլ-

oreilles de la vierge. Elle aperçut le grand danger auquel elle était exposée; elle se dirigea aussitôt vers l'église et, les larmes aux yeux, elle tomba à genoux et pria Dieu de longues heures, puis, après une bonne confession, elle communia au corps et au sang du Vivifiant, et, armée d'une bonne armure, elle retourna à la maison.

Les musulmans, s'étant réunis, se rendirent à Karin auprès du gouverneur de la ville, Bahram pacha, réclamèrent d'après les paroles ci-dessus, et demandèrent qu'il leur fût fait droit selon leurs lois, et que la jeune fille fût donnée en mariage au musulman. (Le gouverneur) envoya des hommes pour lui amener Barbe, qui vint accompagnée de deux des Arméniens du village. On les jeta tous trois en prison, puis, après avoir fait payer des amendes aux villageois, on les remit en liberté.

(Le gouverneur) ordonna d'amener la vierge au tribunal; il lui demanda et dit : « Jeune fille, dis-moi la vérité, as-tu consenti jadis et promis de t'unir en mariage avec le jeune homme musulman? » Elle répondit humblement et dit : « Mon seigneur, c'est une fausse calomnie, tout ce que disent ceux-ci; je ne lui ai jamais rien promis et n'y ai jamais pensé. » Le gouverneur lui dit avec douceur : « Je vois que tu es une jeune fille pleine de charmes, et j'ai
* B p. 280 a. pitié de toi. Allons, convertis-toi à notre religion et marie-toi. » * Il lui promit beaucoup d'honneurs et d'argent. Les notables qui siégeaient avec lui disaient de même. La bienheureuse vierge dit : « Même si vous me donniez

ազգւոյն ոչ երբէք առնում յանձն. թէ և մասն մասն կոտորիցէք զիս՝ զհաւատսն Քրիստոսի զոր ունիմ ի մանկութենէ անտի ոչ ուրացայց :

Յայնժամ բդեաշխն խորհրդակցութեամբ մեծամեծաց յանձն արար զկոյսն դանիշմանին մեծի, զի որով և իցէ կերպիւ հնարեսցի դարձուցանել զնա յօրէնս իւրեանց : Եւ տարեալ ի տուն բազում ողոքանօք խրատ տայր նմա դառնալ ի հաւատոց և ամուսնանալ ընդ այլազգւոյն : Նոյնպէս և կին և զաւակք իւր յորդորէին և կերակուրս համադամս ածէին, և խոստանային զմեծամեծս :

Իսկ սրբուհի կոյսն զայս միայն ասէր. Եթէ զամենայն մեծութիւն և զփառս աշխարհիս ինձ տայք ոչ ամուսնանամ ընդ այլազգւոյն. և եթէ զամենայն մարմին իմ յօշատիցէք, ոչ ուրացայց զհաւատս իմ : Իսկ և ևս դանիշմանն եթէ զամենայն խրատ իւր արհամարհէ, և անխախտ կայ ի քրիստոնէութեան, հրաման ետ դահճաց և մերկացուցին զՎառվառէ, և կապեալ զձեռս և զոտս նորա զալար բրօք ձաղկեցին զնա ժամս ձիգս, և արիւն յոյժ հոսէր ի մարմնոյ նորա, և յորժամ կիսամեռ եղեւ, տարեալ արկին ի բանդ : Իսկ նա անդադար աղօթիւք աղաչէր զԱստուած զօրացուցանել զնա զի համբերել կարասցէ : Եւ այս եղեւ սկիզբն չարչարանաց նորա :

Եւ ապա ետ հանել զնա ի պարտէզն իւր որ կոչի Եազլըխ, և էր ձմեռն սաստիկ

argent et honneurs par milliers, je n'accepterais jamais de me marier avec ce musulman; même si vous me coupiez en menus morceaux, je ne renierais pas la foi du Christ que je possède depuis mon enfance. »

Alors le gouverneur, après avoir consulté les notables, remit la vierge entre les mains du grand imâm (*danišman*) [1], pour que de toute façon il trouvât un moyen de la convertir à leur religion. Celui-ci la conduisit à sa maison, l'engagea avec beaucoup de supplications à renier sa foi et à se marier avec le musulman. Sa femme et ses enfants l'engagèrent de même, lui présentèrent des plats succulents, et lui promirent de grandes choses.

La vierge sainte ne disait que ceci : « Même si vous me donniez toutes les grandeurs et les gloires de la terre, je ne me marierais point avec le musulman; et si vous déchiquetez tout mon corps, je ne renierai point ma foi. » L'imâm, voyant qu'elle méprisait tous ses conseils et qu'elle demeurait ferme dans le christianisme, ordonna aux bourreaux de déshabiller Barbe, et après lui avoir attaché les mains et les pieds, on la fustigea de longues heures avec des branches vertes; le sang coula abondamment de son corps et lorsqu'elle fut à demi morte, on l'emmena et on la jeta en prison. Mais elle priait Dieu par d'incessantes prières de la fortifier pour qu'elle pût avoir l'endurance. Ce fut le commencement de sa passion.

(L'imâm) la fit sortir ensuite dans son jardin appelé Iazlik; il faisait un

1. Transcription du persan دانشمند « savant, instruit »; il s'agit ici d'un homme instruit dans la religion, d'un *âlim* ou *imâm*.

յոյժ, եւ շնչէր հողմն բքաբեր ։ Եւ տարեալ կախեցին զսրբուհի կոյսն զհիւսից հերացն ի վերայ լճակին որ էր ի պարտիզին անդ, եւ սրունքն նորա մինչեւ ի ծունկսն կայր
* B p. 280 b. մխեալ ի ցրտագին ջուր լճակին ։ Եւ * մնաց կախեալ անսուաղ զօրն ողջոյն եւ զգիշերն ամենայն, եւ գոհանայր եւ օրհնէր զԱստուած ։

Եւ ի գիշերին յայնմիկ տեսիլ երեւեցաւ պահեկաց որք յանկեան ուրեք պարտիզին նստեալ զգուշանային նմա, զի վառեալ կային մոմեղէնք զկուսիւն, եւ ծեր մի փառաւոր մերձ կացեալ խօսէր ընդ նմա ։ Եւ անդէն զահի հարեալ մտին խուճապաւ ի տունն, եւ պատմեցին զնշանն զոր տեսին ։ Եւ առժամայն դանիշմանն եւ այլքն ամենայն որ էին անդ դիմեցին ի պարտէզն, եւ ոչ այլ ինչ տեսին բայց միայն զի ջուրք լճակին չէին սառուցեալ, յորժամ այլ ամենայն ջուրք պնդացեալ էին սառուցիւք, եւ գոլորշի եւս իբրեւ յեռանդուն կաթսայէ ելանէր ի նմանէ ։

Ընդ այս ապշեալ ահիւ մեծաւ ընտանիք դանիշմանին աղաչէին զնա եւ ասեն. Հեռացո՛ զաղջիկդ ի տանէ մերմէ, զի ոչ փոքր ինչ էր նշանն զոր լուաք եւ զոր աչօք տեսաք. գուցէ երկնաւոր հարուածս թափեսցուք ի վերայ մեր ։ Իսկ նա լի ցասմամբ արհամարհեալ զբանս նոցա զայլ եւս դժնդակ տանջանս հնարէր ի վերայ ածել ։ Եւ իջուցեալ ի կախաղանէն ընկեցին ի բանդ ։ Եւ յետ աւուրց ինչ իբրեւ փոքր մի

hiver très froid et une bise glaciale soufflait. On amena la vierge sainte et on la suspendit par les nattes de ses cheveux au-dessus du petit bassin qui se trouvait dans le jardin, et ses jambes jusqu'à la hauteur des genoux étaient
* B p. 280 b. plongées dans l'eau froide du bassin. Elle * resta suspendue sans nourriture toute la journée et toute la nuit, en rendant grâces et bénissant Dieu.

Cette nuit-là, les gardiens, assis dans un coin du jardin pour la surveiller, eurent une vision : des cierges allumés entouraient la vierge et un vieillard majestueux se tenant près d'elle parlait avec elle. Saisis de frayeur, ils rentrèrent précipitamment dans la maison et racontèrent le prodige qu'ils avaient vu. L'imâm, et tous les autres qui se trouvaient là, coururent aussitôt au jardin et ne virent autre chose que l'eau du petit bassin qui n'était pas gelée, tandis que toutes les autres eaux étaient durcies par la glace; de la vapeur même, comme celle provenant d'un chaudron en ébullition, en sortait.

Les familiers de l'imâm, ahuris par une grande frayeur, le prièrent en disant : « Éloigne cette jeune fille de notre maison, car ce n'est pas un petit prodige, ce que nous avons entendu et ce que nous avons vu de nos yeux ; il se peut que nous attirions des fléaux célestes sur nous. » Mais lui, plein de colère, méprisant leurs paroles, songeait à inventer des souffrances plus cruelles encore pour elle. On la descendit de la potence et on la jeta en prison. Quelques jours après, comme elle avait pris quelque repos, on la mit

ողի էառ, մերկացուցին զնա միւսանգամ եւ ձաղկեցին ։ Այս ձաղկանք կարծրագոյն էին քան զառաջինն, զի անկաւ անշնչացեալ մինչեւ կարծել բազմաց թէ մեռաւ ։

Եւ ապա հրամայեաց եւ հրացեալ պայտս ձիոյ եդին ի վերայ կրծոց նորա, բայց առ հրով սիրոյն զոր ունէր ի սրտի առ Քրիստոս ցրտագոյն թուէին նմա շանթքն ։ Ապա եւ նստուցանել ի կաթսայ ինչ մեծ երկաթի որ կայր պատրաստեալ ի վերայ տանեաց իւրոց լի սառուցեալ ջրով, եւ եդին զապախ հրախառն ի վերայ սրտի նորա, եւ թողին անդ զգիշերն ողջոյն ի բացի ։ Բայց վկայն Քրիստոսի իբրեւ ի փափուկ * բաղանիս հեշտանայր ի նմա, եւ զկայծակունսն իբրեւ զփունջս վարդից կրէր ի ծոցի ։ * B p. 281 a.

Եւ ապա հրամայեաց եւ հրացուցին սաղաւարտ երկաթի եւ դրուցին ի գլուխ նորա ։ Իսկ կոյսն սուրբ իբրեւ զպսակ ակնակապ ընդունէր զայն, ի նշանակ երկնաւոր անթառամ պսակին որում փափաքէր ։

Տեսեալ դանիշմանին թէ որչափ ինքն սաստկացուցանէր զտանջանսն, նոյնչափ կոյսն սուրբ ամրանայր ի հաւատսն, եւ ոչ ընաւ լքանէր, ահ կալաւ զնա եւ ասէ. Արդարեւ խնամք աստուածային զոյ ի սմա, զոր ես յանգէտս թշնամանեմ, ապա թէ ոչ վաղու եւս մեռեալ էր յահագին տանջանացն զոր ածի զնովաւ ։ Նա զի եւ կին իւր զօր ամենայն թախանձէր զնա, յուշ առնելով զտեսիլն պահնկաց, մինչեւ խնդրել ի նմանէ տալ զգիր արձակման իւրոյ ի կապոյ ամուսնութեան եթէ ոչ արձակեսցէ զկոյսն ի տանջանաց, եւ ձեռնթափ լինիցի յիրաց անտի նորա. քանզի եւ կինն բարե-

de nouveau à nu et on la fustigea. Cette flagellation fut plus dure que la première, car elle tomba sans souffle et beaucoup crurent qu'elle était morte.

Il ordonna ensuite de poser des fers à cheval brûlants sur sa poitrine; mais auprès des flammes de l'amour qu'elle avait au cœur pour le Christ, ces fers enflammés lui paraissaient bien froids. Ensuite il la fit asseoir dans un grand chaudron de fer, préparé sur les toits de sa maison, et plein d'eau gelée; on lui mit de la cendre brûlante mêlée de braises sur le cœur et on l'abandonna là toute la nuit à l'air. Mais la martyre du Christ s'y trouva à l'aise comme dans un bain * raffiné et portait les braises comme des bouquets de roses sur son sein. * B p. 281 a.

Il ordonna ensuite de chauffer un casque de fer et de le poser sur la tête de la vierge sainte, et elle le reçut comme une couronne sertie de pierres précieuses en témoignage de la couronne impérissable céleste à laquelle elle aspirait.

L'imâm, voyant que plus il augmentait les tortures, plus la vierge sainte se raffermissait dans la foi, et ne se décourageait nullement, prit peur et dit : « Il y a véritablement en sa faveur une sollicitude divine, que je combats sans le savoir, sinon elle serait morte depuis longtemps des horribles tortures que je lui ai imposées. » D'autant plus que sa femme le suppliait toute la journée en lui rappelant la vision des gardiens; elle alla jusqu'à lui demander de lui délivrer son acte de divorce des liens de mariage, s'il ne cessait les tortures de la jeune fille et n'abandonnait toute action à son égard; car la femme avait

սիրտ որ էր, եւ ի ծածուկ խնամ տանէր կուսին կերակրէր եւ դարմանէր, գիտելով քաջ թէ տարապարտ չարչարի ։

Յայնժամ յարուցեալ գնաց դանիշմանն եւ ծանոյց բդեշխին թէ չկարաց հաւանեցուցանել զաղջիկն ոչ քաղցրութեամբ եւ ոչ բռնութեամբ, եւ աղաչեաց ի բաց հանել զնա ի տանէ իւրմէ ։ Եւ նա հրամայեաց եւ ածին անդրէն զՎառվառէ, եւ յետ բազում հարցափորձի իբրեւ եգիտ զնա պնդագոյն ի սէրն Քրիստոսի յանձնեաց զնա այլոյ ումեմն դանիշմանի զի փոյթ կալցի հաւանեցուցանել ։

Եւ նա տարեալ ի տուն իւր եցոյց նմա մարդասիրութիւն, եւ քաղցրութեամբ խրատ տայր դառնալ ի կրօնս իւրեանց եւ ամուսնանալ ընդ այլազգւոյն, յայտ արարեալ զչարաչար մահն որ առաջի կայր նմա եթէ զժկամակ լինիցի ։ Եւ եկաց երանելի կոյսն

* B p. 281 b.

ի * տան նորա աւուրս բազումս ակարութեամբ մարմնոյ անմեկնելի ի սիրոյն Քրիստոսի ։

Իբրեւ տեսին ոսոխքն կուսին եթէ առանց խոշտանգանաց մնալով ոչ երբեք հաւանեսցի, միաբանգամ բողոքեցին յատենին ։ Եւ հրամայեաց բդեաշխն եւ ածին զկոյսն, եւ ահագին սպառնալեօք ստիպէր դառնալ ի կրօնս իւրեանց եւ ամուսնանալ ։ Իսկ կոյսն սուրբ առանց ինչ երկիւղի ասէ. Ոչ բնաւ հնազանդեալ եմ հրամանի ձերում որ կամիք հանել զիս ի հաւատոյն Քրիստոսի, եւ ոչ երբեք դանդաղեմ ի տանջանաց եւ ի մահուանէ զոր սպառնայք ածել ի վերայ իմ . ահաւասիկ առաջի ձեր եմ արարէք որպէս եւ կամիք ։

bon cœur et donnait secrètement des soins à la vierge en la nourrissant et en la soignant, sachant qu'elle était injustement torturée.

Alors, l'imâm se leva et alla prévenir le gouverneur qu'il n'avait réussi à persuader la jeune fille ni par la douceur ni par la pression, et il le pria de la faire partir de sa maison. (Le gouverneur) donna l'ordre de lui amener Barbe de nouveau, et après un long interrogatoire, la trouvant plus ferme encore dans l'amour du Christ, il la remit entre les mains d'un autre imâm pour qu'il s'efforçât à la persuader.

Celui-ci la conduisit à sa maison, lui témoigna beaucoup de bienveillance, l'engagea avec douceur à se convertir à leur religion et à épouser le musulman, en la prévenant de la mort cruelle qui l'attendait, si elle ne consentait

* B p. 281 b.

point. La bienheureuse vierge demeura* dans sa maison de longs jours, affaiblie de corps, mais inséparable de l'amour au Christ.

Les ennemis de la vierge, voyant que sans tortures elle ne consentirait jamais, protestèrent une fois de plus au tribunal. Le gouverneur ordonna alors d'amener la jeune fille, la pressa, sous de terribles menaces, de se convertir à leur religion et de se marier. Mais la vierge sainte lui répondit sans crainte : « Je n'obéirai jamais à vos ordres, vous qui voulez me détourner de la foi au Christ; je ne crains nullement les tortures et la mort, dont vous me menacez; me voici devant vous, faites de moi ce que vous voulez. »

Յայնժամ բդեաշխն յոյժ հիացեալ ընդ անվեհեր պատասխանի կուսին ասէ ցմեծամեծսն. Զմի ինչ խորհեալ է իմ եւ զայն կամիմ առնել. եւ ծանոյց նոցա զայն, եւ ամենեքեան հաւանեցան: Եւ ասէ. Աղջիկ դու վասն քո զեր ինչ խորհեալ եմ, եւ զայն հարկաւ պարտիս ընդունել: Ահա այժմ առաքեմ զքեզ ի տուն այլազգւոյն իբրեւ հարսն Վարվառ անուամբ, եւ կացցես անդ քոյին կրօնիւքդ:

Զայս լուեալ տխրեցաւ յոյժ, եւ մինչ խորհէր ընդ միտս տալ պատասխանի, զանիշմանն որ էած ի տանէ իւրմէ զկոյսն, աղաղակեաց. հաճեցաւ աղջիկն հաճեցաւ. զնոյն ասէին եւ ամենայն բազմութիւնն, եւ ըստ ակնարկելոյ բդեշխին վաղվաղակի արտաքս հանին զնա յատենէն: Եւ թէպէտ աղաղակէր կոյսն. Ոչ կամիմ, ոչ հաճիմ բայց վայրապար, զի ի ձայնէ խուժանին ոչ ոք էր որ լսէր նմա:

Եւ վաղվաղակի ամբոխն այլազգեաց ածին զառագաստ հարսանեաց ըստ սովորութեան իւրեանց զենին: Եւ զկոյսն բռնութեամբ մուծեալ անդր առեալ տանէին ծափաձայն ցնծութեամբ, որպէս թէ մեծ ինչ յաղթութիւն գործեալ իցեն: Իսկ սուրբ կոյսն կոծէր զանձն իւր, եւ * լալագին պաղատանօք զԱստուած կոչէր յօգնականութիւն ազատել ի ձեռաց նոցա: Զայս արար բդեաշխն զի հաճեսցէ զմիտս ամբոխին, եւ * B p. 282 a.

Alors le gouverneur, très étonné de la réponse hardie de la vierge, dit aux notables : « J'ai songé à faire une chose et je veux la faire. » Il leur en fit part et tous y consentirent. Il dit alors : « Jeune fille, j'ai songé à une chose pour toi, et sans doute tu devras l'accepter. Voilà que je t'envoie maintenant dans la maison du musulman comme épouse sous le nom de Varvar [1] et tu y vivras avec ta religion. »

Lorsqu'elle entendit cela, elle en fut très attristée, et pendant que dans sa pensée elle préparait sa réponse, l'imâm qui y avait amené la jeune fille de chez lui s'écria : « La jeune fille a consenti, elle a consenti. » Toute la foule répétait de même, et sur un coup d'œil du gouverneur, on la fit sortir immédiatement du tribunal. Bien que la vierge criât : « Je ne veux pas, je ne consens pas, » ce fut en vain, car personne ne pouvait l'entendre à cause du bruit de la populace assemblée.

Les musulmans apportèrent immédiatement la tente nuptiale d'après leur rite. Ils y introduisirent la vierge de force et l'emmènerent avec accompagnement de battement de mains et des cris de joie, comme s'ils avaient remporté une grande victoire. Mais la vierge sainte se frappait la poitrine, *priait Dieu avec larmes et supplications, l'appelant à son secours pour être délivrée de leurs mains. Le gouverneur avait agi de la sorte pour donner * B p. 282 a.

1. Varvar, au lieu de Varvara, pour arabiser le nom, peut-être avec l'intention de lui enlever son caractère chrétien.

որպէս խոստացաւ յատենի առաջնոյ հրամանագիր առ կոյսն, թէ Վարվառեա անուամբ հարսնացաւ այլազգւոյն պահելով զհայրենի կրօնն իւր :

Եւ այլազգիք մեծահանդէս պարերգութեամբ տարան զնա ի Դվինն ի տուն այլազգւոյն. եւ նա յերեկոյին եկն առ կոյսն ի սենեակ առագաստին, եւ բազում բանիւք ողոքանօք եւ խոստմամբ պարգեւաց ջանայր հաճել զկամս նորա եւ ննջել ընդ նմա : Բայց նա արհամարհէր զամենայն բանս նորա եւ զխոստմունսն, եւ ոչ իսկ թողոյր հուպ մատչիլ առ ինքն :

Եւ քանզի յանհնարիցն եղեւ այլազգւոյն քաղցրութեամբ յինքն հանկուցանել զնա, ձգեաց զձեռն զի բռնութեամբ կատարեսցէ զկամս անօրէնութեան իւրոյ : Իսկ սրբուհի կոյսն զօրացեալ ի վերին օգնականութենէ ընդդէմ պառնայր նմա, եւ իբրեւ ըմբիշ արի յամենայն նուագի զգետնէր զայրն կորովի իբրեւ զմանուկ մի տկար :

Եւ ընդ առաւօտն տեսեալ մերձաւորաց երիտասարդին եթէ անկարելի է նուաճել զաղջիկն սիրով սկսան նեղել զնա : Երբեմն գանակոծ առնէին, եւ երբեմն բռնցի եւ աքացի հարկանէին եւ ապտակէին. երբեմն անսուաղ պահէին, եւ երբեմն կապանօք ոտից ի ծանր աշխատանս տառապեցուցանէին իբրեւ զգերի. իսկ նա համբերութեամբ տանէր ամենայնի վասն սիրոյն Քրիստոսի :

Եւ հայեցեալ զի եւ բռնութեամբ ոչ կարացին ի հաւանութիւն ածել խորհեցան

satisfaction à la foule, et, comme il l'avait promis au tribunal, il envoya un ordre par écrit à la vierge, (disant) que sous le nom de Varvar elle était devenue l'épouse du musulman, tout en conservant la religion de ses ancêtres.

Les musulmans la conduisirent avec grande pompe, des danses et des chants à Dwnik à la maison du musulman; celui-ci, le soir, vint trouver la vierge dans la chambre nuptiale, et tenta avec beaucoup de paroles, des supplications et des promesses de cadeaux, de la faire consentir et de coucher avec elle. Mais elle méprisa toutes ses paroles et ses promesses et ne lui permit point de s'approcher d'elle.

Le musulman, ne réussissant point à l'amener à lui par la douceur, étendit la main pour accomplir par violence sa volonté inique. Mais la vierge sainte, fortifiée par l'aide d'en Haut, s'y opposa et, comme un vaillant athlète, chaque fois fit rouler à terre, comme un enfant faible, l'homme vigoureux.

Au matin, les proches parents du jeune homme, ayant vu qu'il était impossible de dompter la jeune fille par la douceur, se mirent à la tourmenter. Tantôt ils la rouèrent de coups; tantôt ils lui donnaient des coups de poing et des coups de pied, et la souffletaient; tantôt ils la gardaient sans nourriture; tantôt, les pieds attachés, ils la faisaient peiner comme une esclave à de durs travaux; mais elle supportait tout avec patience pour l'amour du Christ.

Ayant constaté qu'ils ne pouvaient la faire consentir par la force, ils son-

միաբանգամ ողոքել ։ Եւ յաւուր միում կարծելով թէ հաճեալ իցէ մուծին ամուրէն յառագաստն, եւ կոյսն հանճարեղ կամելով պատրել զայլազգին զուարթադէմ եւ յօժարամիտ զինքն եցոյց, եւ ետ ըմպել *նմա գինի եւ արբեցոյց մինչ յանզգայս լինել նմա ։ Եւ զհասարակ գիշերաւն մինչդեռ ամենեքին որ ի տանն էին խոր ի քուն ննջէին, որպէս թէ ի վերին տեսչութենէ անկեալ իցէ զնոքօք թմբրութիւն, կոյսն սուրբ կնքեալ զինքն նշանաւ խաչին եբաց զդուռն, եւ լռելեայն փախուցեալ ի տանէ անտի եհաս ի գետ մի մեծ որ ընդ այն անցանէր, եւ թաքեաւ ի ներքոյ կամրջին զերիս տիւս եւ զերիս գիշերս անտես ի մարդկանէ, ակնկալեալ այցելութեան Տեառն ։ *B p. 282 b.

Եւ ընդ առաւօտն տեսեալ նոցա թէ չէ անդ աղջիկն խռովեցան յոյժ, եւ ցասմամբ մեծաւ եկին առ եղբարս նորա եւ առ դրացիս, եւ խնդրէին ի նոցանէ զաղջիկն, որպէս թէ նոքա փախուցեալ իցեն ։ Եւ նոքա ասեն. Ի տան ձերում խեղդամահ արարեալ զնա, այժմ ի մէնջ խնդրէք ։ Երկուցեալ նոցա ի բանիցս յայսցանէ լուռ եղեն առ ժամն, բայց ոխս քինու պահեցին ի սրտի իւրեանց ։ Եւ արձակեալ յուղարկս ի գիւղօրէս խնդրէին զնա, եւ ոչ կարէին գտանել ։

Նոյնպէս եւ եղբարք կուսին յուղախնդիր լինէին ի բազում տեղիս. եւ յետ երից աւուրց մի յեղբարց նորա որում անուն էր Գասպար գտանէ զնա ի ներքոյ կամրջին յաղօթս ։ Եւ սպասեալ գիշերոյ շալակեալ տանի զաղտագողի ճանապարհաւ ի քաղաքն

gèrent à supplier une autre fois. Et, un jour, persuadés qu'elle consentirait, ils la firent entrer dans la chambre nuptiale; l'habile vierge, voulant tromper le musulman, se montra avec un visage souriant et d'esprit avenant; elle lui fit boire * du vin et l'enivra, au point de lui faire perdre les sens. Au milieu de la nuit, tandis que tous ceux qui se trouvaient dans la maison dormaient d'un sommeil profond, comme si une léthargie les avait saisis par la sollicitude d'en Haut, la vierge sainte fit le signe de la croix sur elle-même, ouvrit la porte, et s'échappant de là silencieusement, parvint à un grand cours d'eau qui passait par là, elle se cacha sous le pont trois jours et trois nuits, sans être vue de personne, en espérant la visite du Seigneur. * B p. 282 b.

Au matin (les musulmans), voyant que la jeune fille n'était plus là, se troublèrent fort, et allèrent, avec une grande colère, trouver ses frères et ses voisins, exigeant d'eux la jeune fille, comme si c'étaient eux qui l'avaient fait fuir. Ils leur répondirent : « Vous l'avez étranglée dans votre maison, et maintenant vous nous la demandez ! » A ces paroles, ils furent pris de peur et se turent sur le moment, mais ils gardèrent rancune dans leur cœur. Ils envoyèrent des émissaires dans les villages pour la rechercher, mais ils ne purent la retrouver.

Les frères de la vierge, de même, firent des recherches en beaucoup d'endroits; et trois jours après, un de ses frères, dont le nom était Gaspar, la retrouva, en prières, sous le pont. Il attendit la nuit, et la prenant sur son dos, l'emmena par des chemins détournés, comme un voleur, à la ville de

Կարին, ի տուն բարեպաշտ կնոջ միոյ Մարիամ անուն, եւ փութանակի դարձաւ ի Դվնիկ զի մի ոք գիտասցէ ։ Եւ նա կերակրէ զԲառբարէ որ կայր անսուաղ զաւուրս երիս. եւ թաքուցանէ ի մթին ինչ տեղի ներքնատուն. ուր եկաց աւելի քան զաւուրս քառասուն իբրեւ ի մշտագիշեր բանդի, հանապազորդելով ի պահս եւ յաղօթս անասելի ճգնութեամբ ։

Եւ եղեւ ընդ աւուրս ընդ այնոսիկ փոխեցաւ բդեաշխն Բահրամ փաշայ, եւ եկն
* B p. 283 a. Իպրահիմ փաշայ այր խրոխտ * եւ ժէգ, եւ եմուտ ի քաղաքն մեծաւ ամբոխիւ ։ Յայնժամ ոսոխքն կուսին պատրաստեցան թուղթ ամբաստանութեան մատուցանել զՀայոց, որպէս թէ փախուցեալ իցեն զհարսն իւրեանց ։ Զայն իմացեալ Հայոց փութացան զառաջս առնել չարեացն, եւ յառաջ քան զայլազգիս մատուցին թուղթ ամբաստանութեան, բողոք բարձեալ զնոցանէ թէ ինքեանք անհետ արարին զաղջիկն, եւ առ ի ծածկել զիրան զբամբասեն զմեզ թէ նոքա փախուցին ։ Եւ բդեաշխն առաքեալ զօրականս էած զայլազգիս եւ արկեալ ի բանդի. եւ տուգանս առեալ արձակեաց ։ Եւ նոքա ի մի վայր ժողովեալ խորհուրդ արարին, եւ երթեալ թուղթ ամբաստանութեան մատուցին թէ Հայք գիշերայն փախուցին զաղջիկն զի մի դարձցի ի կրօնս մեր ։

Եւ խնդութեամբ ընկալեալ զթուղթն, առաքեաց արս յերիս գիւղս եւ կալան զՀայս. զոմանս կապանօք եւ զոմանս գանիւք ածին առաջի ։ Եւ ասէ ցնոսա սպառնալեօք.

Karin, à la maison d'une femme pieuse nommée Marie, puis il retourna rapidement à Dwnik, pour que personne ne sût rien. Cette femme donna à manger à Barbe, qui n'avait rien pris depuis trois jours, et la cacha dans un endroit obscur dans le sous-sol; celle-ci y resta plus de quarante jours comme dans une prison où régnerait une nuit perpétuelle, en jeûnant tous les jours et en priant dans un ascétisme inconcevable.

Or, il arriva en ces jours-là que le gouverneur Bahram pacha reçut son
* B 283 a. changement et que vint Ibrahim pacha, homme orgueilleux * et fier, qui fit son entrée dans la ville accompagné d'une grande multitude. Les ennemis de la vierge se préparèrent alors pour lui soumettre une lettre d'accusation contre les Arméniens comme ayant fait fuir leur épouse. Les Arméniens, prévenus, s'empressèrent d'aller au-devant du mal et présentèrent, avant les musulmans, une lettre d'accusation, en se plaignant de ce que ceux-ci avaient fait disparaître la jeune fille, disant que, pour étouffer la chose, ils les accusaient de l'avoir fait fuir. Le gouverneur envoya des soldats, fit amener les musulmans et les mit en prison; puis leur ayant fait payer des amendes, il les remit en liberté. Ceux-ci, s'étant réunis en un endroit, tinrent conseil, puis allèrent présenter une lettre d'accusation en ces termes : « Les Arméniens ont, nuitamment, fait fuir la jeune fille pour qu'elle ne se convertisse point à notre religion. »

(Le gouverneur) reçut avec allégresse la lettre, envoya des hommes dans trois villages et fit saisir des Arméniens. On les amena les uns sous les

Ով չարք, դուք էք փախուցեալ զաղջիկն, եւ զանգատեալ գանգատէք· գիտասջիք զի զամենեսին զձեզ չարաչար սպանանեմ, եթէ ոչ հանջիք յերեւան : Եւ եդ զնոսա ի բանդի : Եւ բանդապետն պնդեաց զոտս նոցա ի կոճեղս, եւ արկ շղթայս ի պարանոցս նոցա : Բայց զեղբայր կուսին զԳասպար առաւել քան զամենեսին խոշտանգէին, բրածեծ առնէին, անքուն եւ անսուաղ պահէին : Զոր ստէպ ստէպ առաջի իւր կոչէր բդեաշխն, եւ սպառնայր նմա դտանել զաղջիկն, եւ նա միշտ զայս ասէր պատասխանի եթէ Աղջիկն ի տան այլազգւոյն էր, նոքա տասցեն թէ զինչ արարին : Եւ յաւուր միում ասէ ցնա բդեաշխն. Գիտեա՛ ով դու, չի՛ք քեզ հնար ապրելոյ բայց եթէ ուրացեալ զհաւատս քո դարձցիս ի կրօնս մեր : Պատասխանի ետ վկայն Քրիստոսի եւ ասէ. Քաւ լիցի ինձ թողուլ զհաւատսն Քրիստոսի զոր ունիմ * ի մանկութենէ, եւ դառնալ ի կրօնս ձեր. բայց զի սպառնաս ինձ մահ, պատրաստ եմ մեռանիլ ի կեանս աշխարհիս զի կեցից ի յաւիտեան : * B p. 283 b.

Ընդ այս բարկացեալ բդեշխին հրամայեաց հանել զնա ի կախաղան, եւ վաղվաղակի շուրջ պատեալ դահճաց ձգեցին արտաքս, եւ կապեալ զձեռս նորա յետս տանէին ի տեղին կատարման մերկ եւ բոկ եւ գլխիբաց : Եւ ամբոխն զկնի ընթացեալ ստէպ ստէպ յորդորէին զնա դառնալ ի հաւատոյն եւ ապրիլ : Իսկ նա աղաղակէր. Ես քրիստոնեայ եմ եւ զՔրիստոս Աստուած պաշտեմ, եւ զայլ որ ոչ ճանաչեմ :

chaînes, les autres à force de coups, devant lui. Il leur dit, en menaçant : « O méchantes gens, c'est vous qui avez fait fuir la jeune fille et vous portez plainte contre des musulmans; sachez que je vous ferai tous mourir d'une mort violente si vous ne la faites pas réapparaître. » Il les fit mettre en prison. Le geôlier leur lia les pieds à des blocs de bois et passa des chaînes à leur cou. On s'acharna plus particulièrement sur le frère de la vierge, Gaspar; on le rouait de coups, on le tenait éveillé et sans nourriture. Le gouverneur, le faisant souvent venir en sa présence, le menaçait pour qu'il fît retrouver la jeune fille, mais il ne répondait que ceci : « La jeune fille se trouvait dans la maison du musulman, c'est à eux de dire ce qu'ils en ont fait. » Un jour le gouverneur lui dit : « Sache bien qu'il n'y a pas d'autre moyen pour toi d'avoir la vie sauve, que si tu renies ta foi et te convertis à notre religion. » Le martyr du Christ lui répondit et dit : « Loin de moi d'abandonner la foi au Christ que je possède* depuis mon enfance, pour me convertir à votre religion; mais puisque tu me menaces de la mort, je suis prêt à mourir de la mort terrestre pour vivre dans l'éternité. » * B p. 283 b.

A ces paroles, le gouverneur, irrité, ordonna de l'emmener à la potence; et aussitôt les bourreaux, l'ayant entouré, le traînèrent dehors, lui attachèrent les mains par derrière et le conduisirent, nu, pieds nus et tête nue, au lieu de l'exécution. La foule, courant après, l'engagea maintes fois à renier la foi pour avoir la vie sauve. Mais il criait : « Je suis chrétien, j'adore le Christ Dieu et je n'en reconnais point d'autre. »

Եւ ածին զնա առ արտաքին դուռն եկեղեցւոյն, եւ դահճին ձգեալ ի վերուստ զպարանն մահու, խրատ տայր դառնալ ի կրօնս իւրեանց եւ ապրել ։ Իսկ վկայն Քրիստոսի զաչսն յերկինս համբարձեալ գոչեաց. Տէր Յիսուս քեզ յանձն առնեմ զհոգի իմ ։ Եւ եմոյծ զգլուխ իւր ի խեղդն, եւ այսպէս բարւոք խոստովանութեամբ աւանդեաց զհոգին իւր Յունիսի Լ. յաւուր չորեքշաբաթու ։

Եւ զերիս գիշերսն յորս եկաց ի կախաղանին լոյս ծագեաց ի վերայ նորա, եւ փարէր զբոլոր մարմինն ։ Եւ ապա քրիստոնեայք հրաման առեալ ի բդեշխէն տարեալ թաղեցին զնա ։ Եւ ի նմին գիշերի տեսին վերստին լոյս պայծառ իջեալ յերկնից ի վերայ գերեզմանի նորա, եւ ուրախացեալ փառս ետուն Աստուծոյ ։ Եւ ապա բազում տուգանս առեալ յերից գիւղից արձակեաց զկապեալսն ։

Իսկ կոյսն սուրբ որ կայր թաքուցեալ ի տան Մարիամայ, զկապանաց եւ զմահու եղբօր իւրոյ ինչ ոչ գիտէր, զի ոչ ոք երթեւեկս առնէր առ նա. բայց զայս միայն թէ այլազգիք հետախոյզ են ինքեան, վասն որոյ եւ զգուշանայր անձին ։ Եւ յաւուր միում մինչդեռ Մարիամ կերակրէր զկոյսն, կին մի այլազգի ի դրացեաց նորա որ

* B p. 284 a. կարծիս ունէր զկուսէն թաքուցեալ ի տան նորա, յանկարծակի * եմուտ անդր եւ ետես զնա. եւ առժամայն ընթացեալ ազդ արար բդեշխին ։ Եւ հասեալ վախտ ապասին զօրականօք կալան զԲարբարէն եւ զՄարիամ, եւ տանէին զնոսա ստիպաւ ։

On l'amena à la porte extérieure de l'église; le bourreau, en laissant glisser d'en haut la corde de la mort, l'engagea à se convertir à leur religion pour avoir la vie sauve. Mais le martyr du Christ, élevant ses yeux au ciel, s'écria : « Seigneur Jésus, je te recommande mon âme. » Il introduisit sa tête dans le nœud, et c'est ainsi qu'en bonne confession il rendit son âme le 30 juin, le jour de mercredi.

Pendant les trois nuits qu'il resta à la potence, une lumière jaillit sur lui, enveloppant tout son corps. Ensuite les chrétiens, ayant obtenu l'autorisation du gouverneur, l'enlevèrent et l'inhumèrent. Cette même nuit, ils aperçurent de nouveau une lumière éclatante descendant du ciel sur sa tombe et avec joie ils rendirent grâces à Dieu. (Le gouverneur), ayant ensuite fait payer de fortes amendes aux trois villages, remit en liberté les détenus.

La vierge sainte, qui se tenait cachée dans la maison de Marie, ne savait rien de l'emprisonnement et de la mort de son frère, car personne ne la fréquentait; elle savait seulement que les musulmans la recherchaient, c'est pourquoi elle prenait des précautions pour sa personne. Un jour que Marie servait à manger à la vierge, une femme musulmane de ses voisines, qui soupçonnait

* B p. 284 a. que la vierge était cachée dans la maison, y entra * inopinément et l'aperçut; aussitôt elle courut en avertir le gouverneur. Les soldats du chef de la police [1] arrivèrent, se saisirent de Barbe et de Marie et les emmenèrent précipitamment.

1. C'est ainsi que l'expression վախտ ապասի est interprétée par ոստիկանաց գլուխ dans J. Manandean et H. Adjarean, Հայոց նոր վկաները, t. I, Valaršapat, 1903, p. 793.

Եւ ի ճանապարհին սուրբ կոյսն քաջալերէր զհիւրատուր իւր զՄարիամ մի ինչ զանգիտել ի սպառնալեաց բռնաւորին, եւ յետս ընկրկել ի պսակէ մարտիրոսութեան, այլ աւօրեայ կենօք զնոյ առնուլ զկեանսն յաւիտենից :

Եւ իբրեւ ածին յատեան, եհարց բդեաշխն զՄարիամ խոժոռ դիմօք եւ ասէ. Կին դու ընդէ՞ր թաքուցեր զաղջիկն ի տան քում : Եւ նա յահէն դողանի հարեալ կարկեցաւ զլեզուն, եւ ոչ կարաց տալ պատասխանի : Ապա հրացայտ աչօք հայեցեալ առ կոյսն ասէ. Աղջիկ դու յառաջագոյն զդենն մեր ընկալեալ ես, եւ ընդէ՞ր արհամարհեալ զայն փախեար :

Եւ պատասխանի կոյսն սուրբ աներկիւղ համարձակութեամբ. Սուտ զրպարտութիւն է այդ, ես ոչ երբեք ընկալեալ եմ զդենն ձեր, այլ իմով հաւատովս էի ի տան այլազգւոյն : Եւ հանեալ եցոյց զհրամանագիրն Բահրամ փաշային եւ աղաղակեաց. Վառվառ է անուն իմ, ես քրիստոնեայ եմ, մեռանիմ ի վերայ հաւատոյս, եւ ոչ լինիմ այլազգի :

Յայնժամ բդեաշխն յանձն արար զՎառվառ դանիշմանի ումեմն ուսուցանել զնա եւ խրատել. եւ զՄարիամ առաքեաց ի տուն երիցուն : Եւ դանիշմանն տարեալ զնա ի տուն իւր պահեաց յանդորրու. եւ զօր ամենայն յուշ առնէր նմա զանհրաժեշտ մահն եթէ անհաւան գտանիցի, եւ զմեծամեծ պարգեւսն եթէ հնազանդեսցի հրամանաց բդեաշխին. եւ ջան գործէր հանել զնա ի հաւատոյն Քրիստոսի :

En route la vierge sainte encourageait son hôtesse Marie à ne point craindre les menaces du tyran et à ne point reculer devant la couronne du martyre, mais à acheter au prix de la vie courante la vie éternelle.

Lorsqu'on les eut introduites au tribunal, le gouverneur interrogea Marie d'un regard rébarbatif et dit : « Femme, pourquoi as-tu caché la jeune fille dans ta maison? » De peur elle fut prise d'un tremblement, perdit complètement la parole et ne put répondre. Ensuite regardant la vierge avec des yeux enflammés, il lui dit : « Jeune fille, tu as accepté jadis notre religion, pourquoi, la méprisant, as-tu pris la fuite? »

La vierge sainte lui répondit sans peur et avec hardiesse : « C'est une fausse accusation, je n'ai jamais accepté votre religion, j'étais dans la maison du musulman avec ma foi. » Puis, l'ayant sorti, elle montra le décret de Bahram pacha, et s'écria : « Mon nom est Varvar, je suis chrétienne, je meurs pour ma foi et je ne deviendrai pas musulmane. »

Le gouverneur la remit alors entre les mains d'un certain imâm pour l'instruire et la conseiller; et il envoya Marie à la maison du prêtre. L'imâm emmena (Barbe) à sa maison et la garda en paix; il lui rappelait tous les jours la mort inévitable, si elle ne consentait point, et de grands présents, si elle obéissait aux ordres du gouverneur; il tentait de l'enlever à la foi du Christ.

Իսկ նա որ զկատարելն զգեցեալ էր զՔրիստոս, և պատսպարեալ վահանաւ հաւատոյ, անվնասելի եկաց յամենայն թունաւոր նետից հակառակամարտից, և եռայր հոգւով և աղօթիւք խնդրէր *յԱստուծոյ արժանի առնել վկայական մահուան : Տեսեալ դատաւորն զհաստատութիւն մտաց կուսին ծանոյց բդեշխին, և եա նա ածել առաջի իւր զԲարբարէ և զՄարիամ, և սաստիկ բարկութեամբ և սպառնալեօք մահու եա դնել զնոսա ի բանդի :

* B p. 284 b.

Անդ Մարիամ լայր հեկեկանօք և կոծէր զանձն, ոչ եթէ դժկամակ էր մեռանել վասն Քրիստոսի, քանզի և նա յորդորեալ ի բանից կուսին ցանկայր մարտիրոսութեան, այլ զի յիշէր զորդիս իւր, թէ գուցէ և նոքա մատնեսցին ի ձեռս այլազգեաց, և յերկիւղէ մահուն անկցին ի հաւատոյ : Յայնժամ լցեալ շնորհօք սուրբ Հոգւոյն, հայեցաւ յերեսս Մարիամայ և ասէ. Տիկին բարի, քաջ գիտեմ զի ի պատճառս իմ ըմպելոց ես զբաժակ մահուն, բայց դու մի համարիր զայն վասն իմ այլ վասն սիրոյն Քրիստոսի, որ վասն մեր զանարգելի չարչարանս և զմահ առ յանձն : Մեզ այս մահ շնորհ մեծ է յԱստուածուստ մեզ տուեալ, զորում թէպէտ բազումք ցանկան այլ սակաւք արժանանան : Գոհասցուք զՏեառնէ որ արժանի արար զմեզ այսմ մեծի շնորհացս : Իսկ վասն զաւակաց քոց մի ինչ հոգար, այլ յանձն արա զնոսա Աստուծոյ, և նա հոգասցէ վասն նոցա : Եւ դու եկ զկնի իմ, զի ահա հասեալ կամք առ դուռն

Mais elle, qui était complètement revêtue du Christ, et abritée par le bouclier de la foi, ne fut touchée par aucune des flèches empoisonnées de ses adversaires; elle bouillonnait en son âme et, par ses prières, demandait à *Dieu d'être digne de la mort du martyre. L'imâm, ayant vu la fermeté de l'esprit de la vierge, en fit part au gouverneur, qui ordonna d'amener Barbe et Marie en sa présence, et avec une grande colère et des menaces, il les fit jeter en prison.

* B p. 284 b.

Là, Marie pleurait avec des sanglots et frappait sa poitrine, non pas qu'il lui déplût de mourir pour le Christ, car, encouragée par les paroles de la vierge, elle aspirait au martyre, mais parce qu'elle pensait à ses fils et craignait qu'ils ne fussent eux aussi livrés entre les mains des musulmans, et par crainte de la mort ne reniassent leur foi. Alors (la vierge), remplie des grâces du SaintEsprit, regarda le visage de Marie et lui dit : « Bonne dame, je sais bien que c'est à cause de moi que tu vas vider la coupe de la mort, mais ne le considère point comme pour moi, mais pour l'amour du Christ qui a accepté à cause de nous d'atroces souffrances et la mort. Cette mort, à nous, est une grande grâce qui nous est accordée par Dieu, et s'il y a beaucoup qui y aspirent, peu nombreux sont ceux qui en sont dignes. Rendons grâces au Seigneur de nous avoir rendues dignes de cette grande grâce. Quant à tes enfants, ne te soucie en rien, mais recommande-les

ապարանից երկնաւոր արքային, փութասցուք մտանել ընդ նա յուրախութիւն յաւիտենական ։

Եւ Մարիամ մխիթարեալ ի հոգեւոր բանից Վարվառեայ սրբեաց զարտասուս յաչաց, եւ զհոգս որդւոց իւրոց ապաստարեալ երկնաւորին խնամոց վառեցաւ սիրովն Քրիստոսի ։ Եւ այնուհետեւ ոչ զորդիս յիշէր, եւ ոչ ի յղութիւն իւր ակնարկէր որ մերձ էր ի ծնանել, այլ միշտ զերկնայինսն խորհէր ։ Եւ որչափ մնացին ի բանդի անդ աղօթէին ի միասին ուրախութեամբ, եւ խօսակից լինէին զյաւիտենական կենացն եւ զփառացն արքայութեան ։

Եւ յետ աւուրց ինչ հրամայեաց *բդեաշխն եւ ածին առաջի զերկոսին սրբուհիսն ։ Յառաջ կոչեաց զՎարվառ եւ ասէ. Աղջիկ դու քեզ ասեմ, ընկալ վերստին զկենս մեր եւ կեցցես. ապա եթէ կամակորեալ ընդդէմ դարձցիս, զքեզ եւ զվանատուր քո այդ կորուսից այժմ չարաչար մահուամբ ։ Աղաղակեաց կոյսն. Մեք քրիստոնեայ եմք եւ վասն Քրիստոսի մեռանիմք. ոչ երբէք ընկալաք եւ ոչ բնաւ ընդունիմք զկենն ձեր. արա զոր ինչ առնելոց ես ընդ մեզ ։ * B p. 285 a.

Յայնժամ դատաւորն լի եղեւ բարկութեամբ եւ ասէ. Արկէք զսոսա ի բանդ զի հանցին ի կախաղան ։ Գոչեաց կոյսն սուրբ. Ես ոչ եմ պոռնիկ զի ի կախաղան հանցեն, այլ ես կոյս եմ անբիծ, թո՛ղ զգլխատեսցեն զիս. զի ցանկայր արեամբ մարտիրոսութեան ։ Եւ դահիճքն տարան զնոսա ի բանդ. եւ հատաւ ի վերայ նոցա վճիռ մահու ։

à Dieu, et Il prendra soin d'eux. Et toi, suis-moi, car nous voici arrivées à la porte du palais du roi céleste, pressons-nous d'y entrer dans la joie éternelle. »

Marie, consolée par les paroles pleines d'esprit de Barbe, essuya les larmes de ses yeux et, confiant le souci de ses fils aux soins du Céleste, elle s'enflamma de l'amour du Christ. Elle ne songea plus, dès lors, ni à ses fils, ni ne fit allusion à sa grossesse, car elle était sur le point de mettre au monde; mais elle ne songeait qu'aux choses du ciel. Tout le temps qu'elles restèrent en prison, elles prièrent ensemble avec joie, ne causant entre elles que de la vie éternelle et de la gloire du paradis.

Quelque temps après, le gouverneur * ordonna d'amener en sa présence les deux saintes. Il appela d'abord Barbe et lui dit : « Jeune fille, je te le dis, accepte de nouveau notre religion et tu auras la vie sauve ; mais si tu t'obstines et refuses, je te ferai périr maintenant d'une mort cruelle, toi et ton hôtesse. » La vierge s'écria : « Nous sommes chrétiennes et nous mourrons pour le Christ; nous n'avons jamais accepté, ni n'acceptons votre religion; fais de nous ce que tu veux faire. » * B p. 285 a

Le gouverneur fut alors outré de colère et dit : « Jetez-les en prison pour être pendues à la potence. » La vierge sainte cria : « Je ne suis point une prostituée pour être pendue à la potence, mais je suis une vierge sans tache; qu'on me tranche la tête » ; car elle aspirait au sang du martyre. Les bourreaux les emmenèrent à la prison; la sentence de mort fut portée sur elles.

Եւ ի նմին աւուր յութերորդ ժամու գիշերոյն հանեալ զնոսա ի բանդէն տանէին ի դուռն սուրբ Աստուածածնին եկեղեցւոյն, զի անդ հրամայեալ էր կախել : Եւ երթային սուրբքն երկոքին ուրախութեամբ բազմաւ որպէս ի հարսանութիւն որդւոյ թագաւորի : Եւ յորժամ հասին ի տեղին, աղաչեաց Վառվառէ զդահիճն զի նախ կախեսցեն զՄարիամ եւ ապա զինքն, թերեւս կասկածեալ թէ գուցէ երկուցեալ նորա յահագին տեսլենէ մահուան իւրոյ զրդուեսցի ի հաւատոյն զոր մինչեւ ցայն վայր ունէր հաստատուն :

Եւ իբրեւ կախեցին զՄարիամ, երանելին Վառվառէ համբարձ զաչս իւր յերկինս եւ աղաղակեաց. Տէր Յիսուս, որ հաճեցար ընդունիլ եւ զայս վերջին պտուղ օրհնութեան ի բերանոյ իմմէ, հաճեա՛ց աղաչեմ խառնել զիս ի դասս վկայից քոց սրբոց : Գոհանամ զքէն բարերար որ փառաւորեցեր զիս յերկրի այսպիսի փառաւոր մահուամբ, փառաւորեա՛ եւ յերկինս յաւիտենական փառօք : Եւ ապա զուարթ դիմօք մատոյց
* B p. 285 b. ինքնին զգլուխն *իւր ի խեղդն : Եւ դահիճքն կախեցին զնա անդէն առ դրամբք եկեղեցւոյն փոքր մի հեռի ի Մարիամայ :

Կատարեցան երկոքին վկայուհիքս ի Թուին Հայոց հազար երկու հարիւր եւ վաթսուն, եւ Յուլիսի ԺԶ, յաւուր շաբաթու : Եւ գլխաւորք Հայոց միջնորդութեամբ մեծամեծացն այլազգեաց ի նմին աւուր հրամանաւ բդեշխին իջուցին ի կախաղանէն, եւ ի վաղիւն մեծահանդէս յուղարկաւորութեամբ եւ երգօք հոգեւորօք թաղեցին զնոսա ի գերեզմանս նահատակաց :

Le même jour, à la huitième heure de la nuit, on les fit sortir de la prison et on les conduisit à la porte de l'église de la sainte Vierge, car (le gouverneur) avait ordonné de les pendre là. Les deux saintes y allèrent avec une grande joie comme aux fiançailles d'un fils de roi. Lorsqu'elles furent arrivées à l'endroit, Barbe pria le bourreau de pendre d'abord Marie et elle ensuite; elle doutait peut-être que celle-ci, à la vue de son horrible mort, ne fût ébranlée dans sa foi, qu'elle avait gardée fermement jusque-là.

Lorsqu'on eut pendu Marie, la bienheureuse Barbe leva ses yeux au ciel et s'écria : « Seigneur Jésus, qui as daigné accepter ce dernier fruit de bénédiction de ma bouche, daigne m'admettre dans le chœur de Tes saints martyrs. Je Te rends grâces, bienfaiteur, de m'avoir glorifiée sur la terre d'une mort si glorieuse; glorifie-moi aussi dans le ciel de la gloire éternelle. »
* B p. 285 b. Ensuite, d'un visage souriant, elle avança d'elle-même sa tête* dans le nœud. Les bourreaux la pendirent aussitôt devant la porte de l'église à une petite distance de Marie.

Ces deux martyres furent martyrisées l'an mille deux cent soixante de l'ère arménienne, le 16 juillet, un jour de samedi. Les notables arméniens, par l'entremise des notables musulmans, ayant obtenu l'autorisation du gouverneur, les descendirent le jour même de la potence, et le lendemain, avec un magnifique convoi et des chants spirituels, on les enterra dans le cimetière des martyrs.

Եւ յայնմ եօթնեկի յամենայն գիշերի լոյս ճաճանչաւէտ ցոլանայր յերկնից ի վերայ տապանի սրբոցն, որում ականատես եղեն ոչ միայն քրիստոնեայք այլ եւ այլազգիք բազումք, եւ վկայէին զանմեղութիւնէ նոցա ։ Եւ բազում նշանք բժշկութեան եղեն յայնժամ, եւ լինին մինչեւ ցայսօր ի տապանէ սրբոց վկայիցս ի նեղեալս եւ ի դիւահարս, եւ յախտաժէտս ի փառս Քրիստոսի ։

Զկատարեալ նահատակութիւնէ բարեյաղթ վկայիցս Քրիստոսի գրեցին արք արժանահաւատք քաղաքակիցք սրբոցս, տէր Մատթէոս քահանայ, եւ Հաննէ վարժապետ քաղաքին, եւ պարոն Կարապետ որդի Յակոբայ իշխանի Մամիկոնեան ։ Յորոց եւ մեք առեալ եդաք աստանօր ի յիշատակ յաւիտենական ։]

Ամիս Յուլիս աւուրս է ԼԱ ։

Մարգաց ԻԵ եւ Յուլիս Ա ։ Վկայաբանութիւն սրբոց անարծաթ բժշկացն Կոզմայի եւ Դամիանոսի ։

* Սուրբքն Կոզմաս եւ Դամիանոս եղբարք էին հարազատք, եւ ճարտարք յարուեստ * A fol. 298 r° b.
բժշկութեան, յաւուրս կռապաշտ արքային Կարինոսի. եւ ոչ միայն զմարմինս բժշկէին

11 Վկայաբանութիւն... Դամիանոսի] Վկայութիւն սուրբ եւ սքանչելագործ անարծաթ բժշկացն եւ փառաւորեալ վկայիցն Քրիստոսի Կոզմայի եւ Դամիանոսի որ ի Հռոմ կատարեցան B || 13 Սուրբքն] Քրիստոսի մարտիրոսքս B.

Durant cette semaine-là, toutes les nuits, une lumière rayonnante brilla du ciel sur la tombe des saintes, ce dont furent témoins non seulement les chrétiens mais aussi de nombreux musulmans, qui témoignaient de leur innocence. Bien des prodiges de guérison eurent lieu alors, et ont encore lieu jusqu'aujourd'hui à la tombe des saintes martyres en faveur des affligés, des possédés et des infirmes, pour la gloire du Christ.

Des concitoyens des saintes, dignes de foi, ont décrit le glorieux combat de ces victorieuses martyres du Christ : Ter Matthéos prêtre, Hanné, instituteur de la ville, et le baron Karapet, fils du prince Hakob Mamikonian. C'est d'eux que nous l'avons pris et inséré ici en souvenir éternel.]

Le mois de Juillet a 31 jours.

25 MARGATS, 1er **Juillet**.

Passion des saints médecins anargyres Cosme et Damien.

* Les saints Cosme et Damien étaient deux frères germains, habiles dans * A fol. 298 r° b.
la profession de la médecine, aux jours de l'empereur idolâtre Carinus. Ils

այլ եւ զանասունս անուամբն Քրիստոսի ։ Եւ յումեքէ ամենեւին ինչ ոչ առնուին, այլ միայն փոխանակ վարձուն դարձուցանէին զբժշկեալսն յաստուածգիտութիւն ։

Եւ նախանձեալք ընդ նոսա այլ բժշկացն որք զՔրիստոս ոչ խոստովանէին զեկուցին թագաւորին եթէ կախարդութեամբ առնեն զբժշկութիւնն ։ Եւ նա առաքեաց զօրականս զի տարցեն զնոսա առ նա, եւ ժողովուրդն թաքուցին զնոսա յայրս լերինն, եւ զօրականքն կալան փոխանակ նոցա զայլս ոմանս՝ զարս եւ զկանայս եւ բռնութեամբ քարշէին առ թագաւորն ։ Եւ լուեալ սրբոցն արագ ընթացեալ հասին զօրականացն, եւ ետուն զինքեանս ի ձեռս նոցա, եւ թողին վասն նոցա զորս կալանն ։ Եւ տեսեալ զնոսա թագաւորին բռնադատէր ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն ։

Ասեն սուրբքն. Եթէ եւ դու հաւատաս ի Քրիստոս եւ ընկենուս զդիւական կռապաշտութիւնդ բարի լինիցի քեզ, եւ ամենայն ազգականաց քոց, զի մեք ի Քրիստոսի հաւատոյն ոչ հեռանամք ։ Եւ թագաւորն բարկութեամբ սպառնայր նոցա, եւ առ-
* A fol. 298 v° a. ժամայն թիւրեցան * դէմքն, եւ դարձան ծնօտքն ի թիկունս կոյս, եւ աղաղակեաց մեծաւ բարբառով եւ ասէ. Մեծ է Աստուածն քրիստոնէից, եւ ոչ գոյ այլ Աստուած բայց ի նմանէ ։ Եւ հաւատացին ընդ նմա ամենայն ժողովուրդն որ առաջի կային ։

Եւ յարուցեալ թագաւորն յաթոռոյն զծիրանի քղամիդն զոր զգեցեալն էր արկ

1 այլ եւ] զանբան *add.* B || 8 վասն նոցա] զարս եւ զկանայս *add.* B || 16 զոր զգեցեալն էր *om.* B — արկ] ընկէց B.

guérissaient non seulement les hommes mais aussi les animaux, au nom du Christ. Ils n'acceptaient rien de personne, mais au lieu d'honoraires ils convertissaient ceux qu'ils avaient guéris à la science de Dieu.

D'autres médecins qui ne confessaient point le Christ, devenus jaloux d'eux, avertirent l'empereur qu'ils opéraient les guérisons par sorcellerie. Il envoya des soldats pour les lui amener, mais la population les cacha dans les grottes de la montagne, et les soldats s'emparèrent alors d'autres à leur place, hommes et femmes, qu'ils conduisirent avec violence à l'empereur. Les saints, l'ayant appris, accoururent précipitamment rejoindre les soldats et se livrèrent entre leurs mains. Ces derniers relâchèrent ceux qu'ils avaient saisis à cause d'eux. L'empereur, en les voyant, les pressa de renier le Christ et d'immoler aux idoles.

Les saints lui dirent : « Si tu crois, toi aussi, au Christ et si tu rejettes le culte démoniaque des idoles, ce sera bon pour toi et pour tous tes proches ; quant à nous, nous ne nous éloignerons point de la foi au Christ. » L'empe-
* A fol. 298 v° a. reur en colère se mit à les menacer, mais aussitôt son visage * se déforma, les mâchoires se retournèrent en arrière et il s'écria à haute voix : « Grand est le Dieu des chrétiens, il n'y a point d'autre Dieu que lui. » Tous ceux qui étaient présents se convertirent avec lui.

L'empereur, s'étant levé de son trône, jeta la chlamyde de pourpre dont il

ի վերայ սրբոցն, եւ մկրտեցաւ ամենայն ընտանեօքն եւ սպասաւորօքն. եւ եղեւ ուրախութիւն մեծ ։ Եւ նոյնժամայն առողջացաւ դէմքն, եւ մեծաւ պատուով եւ պարգեւօք արձակեաց զնոսա ի յարկս իւրեանց ։ Եւ յետ այնորիկ բժշկապետն որ էր վերակացու սրբոցն կռապաշտ էր, նախանձեցաւ ընդ նոսա, եւ նենգութեամբ տարաւ զնոսա ի լեառն ի քաղել վայրենի ծաղիկս եւ բոյս որպէս օրէն է բժշկաց յաղագս դեղոց, եւ անդ քարկոծ արար զսուրբսն եւ սպան, եւ թաքոյց զմարմինս նոցա ի քարայր լերինն. Եւ այնպէս կատարեցան ի Քրիստոս Յուլիսի Ա ։

Են եւ այլ սուրբ բժիշկք Կոզմաս եւ Դամիանոս եղբարք հարազատք, զորոց հատին զգլուխն յԱրաբիա վասն հաւատոցն Քրիստոսի ։

Են եւ այլ երկու սուրբ եղբարք եւ անարծաթ բժիշկք Կոզմաս եւ Դամիանոս, որդիք հաւատարիմ եւ սուրբ կնոջ մի այրւոյ որոյ անուն էր Թէոդիտի ։

[B* Յայսմ աւուր վկայութիւն Ագրիպինեայ մօրն Ներոնի եւ հօրաքեռ նորին որ վասն հաւատոցն Քրիստոսի սպանան ի Ներոնէ կայսերէ, եւ թաղեցան ի Հռոմ ։ * B p. 2 a.

Ի սմին աւուր ի Հայս յիշատակ նոր սուրբ վկայիցն Գէորգեայ Ակայեցւոյ, եւ մանկանն Քրիստոնէի եւ այլոցն որք յայլազգեաց վասն Քրիստոսի կատարեցան, որք էին ի Հայոց ազգէն եւ յարեւելս նահատակեցան ։

7 Քրիստոս] Մարգաց ԻԵ եւ *add.* B || 8 զորոց հատին... Քրիստոսի] զորոց առ Դիոկղետիանոսի հատին զգլուխն յԵգիա որք են յԱրաբիոյ վասն անուանն Քրիստոսի B || 10 Դամիանոս] որք սրբապէս ննջեցին *add.* B.

était couvert, sur les saints, et se fit baptiser avec toute sa famille et ses domestiques; et il y eut une grande joie. Aussitôt son visage se rétablit et il renvoya (les saints) à leur maison, après les avoir comblés d'honneurs et de présents. Plus tard le premier médecin, qui était le supérieur des saints, et idolâtre, devint jaloux d'eux, et les emmena traîtreusement à la montagne pour y recueillir des fleurs et des plantes sauvages dont se servent habituellement les médecins pour les médicaments, et là, il fit lapider et tuer les saints et cacha leurs corps dans une grotte de la montagne. C'est ainsi qu'ils furent martyrisés dans le Christ le 1er juillet.

Il y a encore d'autres saints médecins, Cosme et Damien, frères germains, auxquels on trancha la tête en Arabie pour la foi au Christ.

Il y a aussi deux autres saints frères médecins anargyres, Cosme et Damien, fils d'une veuve fidèle et sainte dont le nom était Théodote (*Theoditi*).

[B* En ce jour martyre d'Agrippine, mère de Néron, et de sa tante, qui furent tuées par l'empereur Néron pour la foi au Christ et inhumées à Rome. * B p. 2 a.

En ce même jour, en Arménie, commémoration des saints nouveaux martyrs Kévork Akaïetsi, l'enfant Chrétien, et d'autres qui furent martyrisés pour le Christ par les musulmans; ils étaient de nationalité arménienne et furent martyrisés en Orient.

Յայսմ աւուր յիշատակ եւ փոխումն ի Հոր լեռնն սրբոյն Ահարոնի առաջին քահանայապետին Աստուծոյ եղբօր Մովսէսի նախամարգարէին. յորժամ ասաց նմա Աստուած ելանել ի լեառնն Հոր եւ մերկանալ զպատմուճան քահանայութեանն, եւ զգեցուցանել որդւոյ իւրոյ Եղիազարու. եւ ինքն անդանօր հանգեաւ, զոր թաղեցին Մովսէս եւ Եղիազար ։

* B p. 2 b. * Յաղագս ժողովոյն Կոստանդնուպօլսի ի կայսերական պատմութենէն ։

Թէոդոս Մեծ որդի Գրատիանոսի թագաւորէ ամս հնգետասան. ի սորա չորրորդ ամին եղեւ ժողովն Կոստանդնուպօլսի հարիւր եւ յիսուն եպիսկոպոսաց վասն Մակեդոնի հոգեմարտի, որ նուազ ասէր զՀոգին սուրբ քան զՀայր եւ զՈրդի. եւ էր նա մեռեալ յառաջ քան զժողովոյն գումարելն ։ Յետ որոյ Թիմոփիլոս արիանոս ունէր զեպիսկոպոսութիւնն ի Կոստանդնուպօլիս, զոր հալածէր ի քաղաքէն Թէոդոս կայսրն, եւ տայր զտեղապահութիւն աթոռոյն Գրիգորի աստուածաբանի մինչեւ ցհաւաքել ժողովոյն, զի էր նա յառաջագոյն եկեալ ի Կոստանդնուպօլիս վասն արիանոսացն հերձուածոյն ։

Եւ էին գլխաւորք ժողովոյն այսոքիկ. Կիւրղոս Երուսաղեմի, Տիմոթէոս Աղեկսանդրու, Մելիտոս Անտիոքայ, Գրիգոր Նիւսեայ, Գելասիոս Կեսարու Պաղեստինացւոյ, Դամասոս Հռոմայ, Գրիգոր աստուածաբան Կոստանդնուպօլսի, զորոյ աթոռն ընկալաւ Նեկտարիոս ձեռնադրեալ ի ժողովոյն ։ Յետ որոյ լինի փոխանորդ նորին աթոռոյ Յոհան անուանեալն Ոսկեբերան ։

En ce jour commémoration et translation à la montagne de Hor de saint Aaron, le premier grand prêtre de Dieu, frère de Moïse, le premier prophète, quand Dieu lui dit de monter à la montagne de Hor, de se dépouiller de la tunique du sacerdoce et d'en revêtir son fils Éléazar. (Aaron) mourut là et y fut enterré par Moïse et Éléazar.

* B p. 2 b. * Du concile de Constantinople d'après l'histoire impériale.

Théodose le Grand, fils de l'empereur Gratien, régna quinze années. Dans sa quatrième année eut lieu le concile de Constantinople des cent cinquante évêques au sujet de Macédonius le pneumatomaque, qui déclarait le Saint-Esprit inférieur au Père et au Fils, et mourut avant la convocation du concile. Il avait eu pour successeur à l'évêché de Constantinople l'arien Démophile (*Thimophilos*), que l'empereur Théodose avait chassé de la ville, en nommant Grégoire le théologien vicaire du siège jusqu'à la convocation du concile, car il était venu auparavant à Constantinople à cause du schisme des Ariens.

Les principaux personnages de ce concile étaient : Cyrille de Jérusalem, Timothée d'Alexandrie, Mélèce d'Antioche, Grégoire de Nysse, Gélase de Césarée, de Palestine, Damase de Rome, Grégoire le théologien de Constantinople, dont le siège fut occupé par Nectaire, sacré par le concile. A celui-ci succéda sur le même siège Jean, surnommé Chrysostome.

Եւ սահմանեալ սրբոյ ժողովոյն ուղղափառ դաւանութիւնն, եւ քարոզեցին զկենդանարար եւ զամենասուրբ Հոգին հաւասարապատիւ եւ փառակից եւ համագոյակից Հօր եւ Որդւոյ ։ Եւ նզովեցին զՄակեդոն յետ մահուն ի մեռեալս ընդ ամենայն հերձուածողսն ։

Ի նոյն ժամանակս յարեան մանկունքն որ յԵփեսոս վասն հերձուածոյն որ էր ի ժամանակին որք ոչ հաւատային յարութեանն. եւ վասն այնորիկ ուժգին ճգնութեամբ խնդրեալ Թէոդոսի թագաւորի ի յԱստուծոյ յայտնել զիրսն, եւ խկոյն յարեան մանկունքն, եւ եկեալ թագաւորին ետես զնոսա եւ բազում ինչ խօսեցաւ ընդ նոսա եւ դարձեալ ննջեցին ։]

* Մարգաց ԻԶ եւ Յուլիսի Բ ։ Տօն է տապանակին Աստուծոյ զոր արար Մովսէս ։ * A fol. 298 v° b.

Եւ խօսեցաւ Տէր ընդ Մովսեսի եւ ասէ. Արա դու ինձ տապանակ յանփուտ փայտից, զերկայնութիւն նորա արասցես երկու կանգուն եւ կէս, եւ զբարձրութիւն նորա կանգուն եւ կէս, եւ զլայնութիւն նորա կանգուն եւ կէս ։ Եւ պատեսցես զնա ներքոյ եւ արտաքոյ ոսկւով սրբով ։ Եւ արասցես օղամաննակս եւ դիցես ի կողմանէ տապանակին, եւ արասցես լծակս յանփուտ փայտից, եւ պատեսցես ոսկւով սրբով,

10 Տօն է] մեծահանդէս սուրբ *add.* B.

Le saint concile définit le dogme orthodoxe, (les pères) ayant proclamé le vivifiant et très Saint-Esprit égal en honneur et en gloire, coexistant au Père et au Fils. Ils anathématisèrent Macédonius après sa mort, parmi les morts, avec tous les hérétiques.

A la même époque ressuscitèrent les jeunes gens d'Éphèse, à cause de l'hérésie qui existait alors de ceux qui ne croyaient point à la résurrection. Car, après un sévère ascétisme, l'empereur Théodose avait demandé à Dieu de lui révéler quelque chose à ce sujet, et aussitôt les jeunes gens ressuscitèrent; l'empereur alla les voir et conversa longuement avec eux, puis ils s'endormirent à nouveau.]

* 26 MARGATS, **2 Juillet.** * A fol. 298 v° b.

Fête du tabernacle de Dieu que Moïse construisit.

Le Seigneur parla à Moïse en disant : « *Fais-moi une arche de bois d'acacia; sa longueur sera de deux coudées et demie et sa hauteur d'une coudée et demie, sa largeur une coudée et demie. Tu la couvriras d'or pur, en dedans et en dehors. Tu feras des anneaux que tu placeras sur les côtés de l'arche. Tu feras des barres de*

եւ անցուցես ընդ օղամանեակսն բառնալ նոքօք զտապանակն : Եւ դիցես ի ներքոյ տապանակին զերկուս տախտակսն զորս տաց ես քեզ :

Եւ արասցես զքաւութիւնն յոսկւոյ սրբոյ, եւ դիցես ի վերայ տապանակին : Եւ արասցես քերովբէս երկու յանփուտ փայտից, եւ պատեսցես ոսկւով սրբով. եւ դիցես ի կողմանէ տապանակին զմինն յաջմէ եւ զմիւսն յահեկէ տարածեալ զթեւս իւրեանց, որք հովանի ունիցին ի վերայ քաւութեանն. եւ երեւեցայց քեզ անտուստ եւ խօսեցայց ընդ քեզ : Եւ արար Մովսէս զամենայնն զոր հրամայեաց նմա Տէր :

* A fol. 299 rº a. *Եւ հրաման ետ Յեսու քահանայից * որք կրէին զտապանակն կալ ի մէջ ջրոյն Յորդանանու : Եւ իբրեւ մխեցան ոտք քահանայիցն կրելեաց տապանակին ի ջուրն Յորդանանու դարձաւ ջուրն Յորդանանու ի տեղի իւր յԱդրամիտէս քաղաքէ որ է մասն Կարիաթարիմայ. եւ որք իջանէինն իջին ի ծովն Աղի. եւ անց ամենայն ժողովուրդն ընդ ցամաք ընդ Յորդանան :*

Եւ հրաման ետ Դաւիթ արքայ ամենայն ժողովրդեանն հանել զտապանակն ի տանէն Աբեդդարայ եւ տանել ի տուն Դաւթի ի տեղին զոր պատրաստեաց նմա Դաւիթ : Եւ եղեն ծնծղայիւք եւ պարուք եւ նուագարանօք, եւ Դաւիթ զգեցեալ էր պատմուճանս հանդերձեալս, եւ երգէր եւ նուագէր առաջի Տեառն :

14 *ի տեղին զոր պատրաստեաց նմա Դաւիթ* om. B.

bois d'acacia, et tu les revêtiras d'or pur, tu passeras ces barres dans les anneaux pour porter l'arche. Tu mettras dans l'arche les deux tablettes que je te donnerai.

« *Tu feras aussi un propitiatoire d'or pur que tu placeras sur l'arche. Tu feras deux chérubins* de bois d'acacia, tu les revêtiras *d'or* pur, *et tu les placeras sur les côtés de l'arche,* l'un à droite, l'autre à gauche, *ils auront leurs ailes déployées, dont ils couvriront le propitiatoire. Là je me rencontrerai avec toi et je te parlerai.* » Et Moïse fit tout ce que le Seigneur lui avait ordonné [1].

* A fol. 299 rº a. Josué ordonna aux prêtres * qui portaient l'arche d'alliance de s'arrêter dans les eaux du Jourdain; et *lorsque les pieds des prêtres* qui portaient l'arche *plongèrent dans les eaux du Jourdain,* les eaux du Jourdain retournèrent à leur place depuis la ville d'Adramidès, qui est une partie de Kariathiarim [2], et *celles qui descendaient, descendirent vers la mer* Salée; et tout le peuple passa le Jourdain à sec [3].

Le roi David ordonna à tout le peuple d'enlever l'arche de la maison d'Abeddar [4] et de l'apporter à la maison de David, à l'endroit que David lui avait préparé. On l'accompagna en dansant aux sons de cymbales, et des instruments de musique. David était ceint d'un éphod de lin, il chantait et jouait de la musique devant le Seigneur.

1. Exode, xxv, 10-22. — 2. Adramidès, inconnu à la Bible, et Kariathiarim, sont hors de situation, puisque cette dernière localité est à l'ouest de Jérusalem et non au bord du Jourdain. — 3. Josué, iii, 8-17. — 4. Restituer « Abinadab. »

Եւ բերին տապանակն եւ եդին ի տեղւոջ իւրում. եւ բաշխեաց Դաւիթ ի Դանայ մինչեւ ցԲերսաբէէ իւրաքանչիւր ումեք յառնէ մինչեւ ցկին բլիթ մի հաց եւ պատառ մի ի կարկառայից եւ քաքար մի ի տապակէ :

Յայսմ աւուր տօն է սուրբ տփին յորում կայր Գլխոյկին Մարիամու աստուածածնին մօր Տեառն :

Երկու եղբարք էին հարազատք, եւ էին պատուով պատրիկք, յաւուրս բարեպաշտ արքային Լեւոնի. եւ էին սորա արիոսի հերձուածողք, եւ Աստուած ի ձեռն ամենասրբուհւոյ Աստուածածնին դարձոյց զնոսա յուղղափառութիւն : Եւ խորհեցան * հաւատով ուխտ եդեալ գնալ յԵրուսաղէմ յերկրպագութիւն սուրբ տեղեացն, եւ ողջունեալ թագաւորն ելին ի Կոստանդնուպօլսէ : * A fol. 299 r° b.

Եւ յորժամ հասին ի Պաղեստին ի սահմանս Գալիլեացւոց, տեսին բազում հիւանդս եւ ախտաժէտս, եւ խեղս եւ կաղս, եւ կոյրս ի տան պառաւ կնոջ մի այրւոյ : Եւ մտեալ ի ներքսագոյն տունն տեսին զամբարս եւ ջահս բազումս ի վառման եւ խնկարկութիւն յոյժ : Եւ տեղեկանային եթէ զինչ է ժողովս այն հիւանդաց եւ կամ այնչափ լուսաւորութիւն ի տանն. եւ բռնադատեցին զհրէայ կինն : Եւ նա ասէ եթէ յայդ տապանակիդ

1 իւրում] զոր պատրաստեաց նմա Դաւիթ *add.* B || 3 տապակէ] եւ գնաց ամենայն ժողովուրդն իւրաքանչիւր ի տուն իւր, եւ գոհութեամբ փառս ետուն Աստուծոյ *add.* B || 4 տօն... Տեառն] գիւտ է պատուական տփին, յորում էր ամենասրբուհւոյ Աստուածածնին Գլխոյկին զոր տարան ի Կոստանդնուպօլիս B || 12 եւ կաղս *om.* B || 15 ասէ] պատմեաց B — տապանակիդ] տփիդ B.

On amena l'arche et on la déposa à sa place, de Dan jusqu'à Bersabée, David *distribua* à tous, *hommes et femmes, un pain, une portion de viande grillée et un gâteau* frit [1].

En ce jour fête du saint coffret dans lequel se trouvait le voile de Marie, mère de Dieu mère du Seigneur.

Il y avait deux frères germains, patriciens, aux jours du pieux empereur Léon; ils étaient de la secte d'Arius, et Dieu, par l'intercession de la très sainte mère de Dieu, les convertit à l'orthodoxie. Ils méditèrent * avec foi et jurèrent de se rendre à Jérusalem pour se prosterner aux lieux saints. Ils saluèrent l'empereur et quittèrent Constantinople. * A fol. 299 r° b.

Lorsqu'ils arrivèrent en Palestine, dans la contrée de Galilée, ils virent de nombreux malades et infirmes, des estropiés, des boiteux et des aveugles dans la maison d'une vieille femme veuve. Ayant pénétré plus à l'intérieur de la maison, ils aperçurent de nombreux flambeaux et des lustres allumés, avec une profusion d'encens. Ils se renseignèrent au sujet de cette réunion de malades et d'un éclairage dans la maison. Ils firent pression sur cette femme

1. II Samuel, vi, 2-19.

գլխադիրն է Մարիամու մօրն Քրիստոսի, եւ ամենայն սքանչելիքն ի նմանէ լինին ի նեղեալսն :

Եւ յորժամ լուան երկու փառաւորեալ եղբարքն իջեւանեցան ի տեղին, եւ զամենայն գիշերն աղօթէին առ տապանակին, եւ զաղտ ի կնոջէն առին չափ տապանակին, քանզի փայտեղէն էր, եւ ողջունեալ երկիր պագին եւ գնացին յԵրուսաղէմ, եւ կատարեցին զուխտս իւրեանց :

Եւ արարին փայտեայ տապան ըստ չափու սրբապահ տփին, արարին եւ ոսկեթել ծածկոյթ նմա, եւ դարձան ի տունն հրէայ կնոջն բազում պարգեւս շնորհելով նմա : Եւ զգիշերն անհանգիստ փառաբանութիւն մատուցանէին Աստուծոյ եւ աղաչէին
* A fol. 299 v° a. * զամենասրբուհի Աստուածածինն զի յաջողեսցէ նոցա զոր խորհեալն էին առնել : Եւ նախ քան զհասարակ գիշերին մինչդեռ ամենեքեան ի քուն էին առին զտապանակն զանկողոպտելի զանձն, եւ ետուն ի հաւատարիմ ծառայս իւրեանց եւ յուղարկեցին յառաջագոյն, եւ եդին ի տեղին զմիւս տապանակն զոր կազմեցին յԵրուսաղէմ եւ ծածկեցին ոսկեթել ծածկոցաւն :

Եւ ընդ առաւօտն հրաժարեցին ի հրէայ կնոջէն, եւ գնացին ի Կոստանդինուպօլիս, եւ թողին արտաքոյ զպատուական տուփն : Եւ մտեալ պատմեցին թագաւորին զԱստուծոյ տուեալ պարգեւսն : Եւ ել թագաւորն եւ հայրապետն եւ ամենայն ժողովուրդ քաղաքին արք եւ կանայք եւ մանկունք ընդ առաջ լուցեալ մոմեղինօք եւ բուրվառօք

5 երկիր պագին] տապանակին *add.* B || 11 առին] զաղտ *add.* B || 16 մտեալ *om.* B.

juive. Elle leur répondit : « Dans ce coffret se trouve le voile de Marie, mère du Christ, et toutes sortes de prodiges y ont lieu en faveur des affligés. »

Lorsqu'ils apprirent cela, les deux glorieux frères logèrent à cet endroit et, priant toute la nuit auprès du coffret, ils prirent, à l'insu de la femme, les mesures du coffret, qui était en bois; puis, après l'avoir salué et vénéré, ils partirent pour Jérusalem et y accomplirent leurs vœux.

Ils firent faire un coffret de bois, dans les dimensions du coffret contenant le saint dépôt, avec une couverture en étoffe de fils d'or, retournèrent à la maison de la femme juive, et lui firent de nombreux cadeaux. Toute la nuit,
* A fol. 299 v° a. ils glorifièrent Dieu sans cesse, priant * la très sainte mère de Dieu de leur faire réussir ce qu'ils avaient songé faire. Puis, avant le milieu de la nuit, pendant que tous dormaient, ils prirent le coffret, le trésor qui ne peut être volé, le remirent à leurs fidèles domestiques en les envoyant devant eux, puis ils mirent à la place l'autre coffret qu'ils avaient fait faire à Jérusalem et le couvrirent de l'étoffe aux fils d'or.

Au matin, ils prirent congé de la femme juive, rentrèrent à Constantinople, mais laissèrent hors de la ville le précieux coffret. Ils se présentèrent à l'empereur et lui firent le récit du don accordé par Dieu. L'empereur, le patriarche et toute la population de la ville, hommes, femmes et enfants, allèrent au-

եւ անուշահոտ խնկօք տարան յեկեղեցի ամենօրհնեալ Աստուածածնին, որ կոչի Վլաշեռնաս, եւ արարին տօն մեծ եւ հռչակաւոր Յուլիսի Բ։ Կազմեցին եւ տապանակ ոսկի ակամբք եւ մարգարտօք եւ փոխեցին անդ զպատուական եւ զսուրբ զքօղն։ Շինեցին եւ գեղեցիկ եկեղեցի։ Եւ մինչեւ ցայսօր մեծ պահապան եւ օգնական եւ ամուր պարիսպ է քաղաքին Կոստանդնուպօլսոյ։

* Մարգաց ԻԷ եւ Յուլիսի Գ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Կոյինտոսի։ * A fol. 299 v° b.

Սուրբ վկայն Քրիստոսի Կոյինտոս ծնեալ եւ սնեալ էր ի Փռիւգիա, եւ վարժեալ ի բարեպաշտութիւն եւ ի գործս բարիս։ Եւ գնաց ի գիւղն որ կոչի Եւուղիդա, եւ առնէր ողորմութիւն կարօտեալ աղքատաց, եւ անուամբն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ բժշկէր զամենայն հիւանդս, եւ զդեւս ի մարդկանէ հալածէր։

Հանդիպեցաւ ի գեօղն Ռուփինոս դատաւորն, եւ ըստ հրամանի կռապաշտ արքային Աւրելիանոսի հալածէր զքրիստոնեայսն։ Եւ բռնադատեաց եւ նեղեաց յոյժ զերանելին Կոյինտոս ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն։ Այսահարեցաւ Ռուփինոս եւ չարաչար տանջէր զանձն, եւ սուրբ վկայն Քրիստոսի գթացաւ ի նա եւ բժշկեաց անուամբն

2 հռչակաւոր] Մարգաց ԻԹ եւ *add.* B || 6 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B || 9 անուամբն] Յիսուսի *add.* B.

devant, avec des cierges allumés, des encensoirs et de l'encens d'agréable odeur, et ils l'apportèrent à l'église de la toute bénie mère de Dieu, appelée du Blachernes (*Vlašernas*), et ils y célébrèrent une grande fête solennelle le 2 juillet. Ils firent faire un coffret en or, orné de pierres précieuses et de perles, et y transférèrent le vénéré et saint voile. Ils construisirent aussi une magnifique église. Et jusqu'aujourd'hui c'est la grande gardienne, l'aide et le bastion solide de la ville de Constantinople.

* 27 MARGATS, 3 Juillet.

* A fol. 299 v° b.

Martyre de saint Quintus.

Le saint martyr du Christ Quintus naquit et grandit en Phrygie; il était exercé dans la piété et les bonnes œuvres. Il se rendit au village appelé Évoulida, y distribua des aumônes aux pauvres nécessiteux, guérit tous les malades au nom du Christ Dieu et chassa des hommes les démons.

Le juge Rufin vint à passer dans le village, et, d'après l'ordre de l'empereur idolâtre Aurélien, il persécuta les chrétiens. Il pressa beaucoup et voulut contraindre le bienheureux Quintus à renier le Christ et à immoler aux idoles. Mais Rufin fut possédé du démon et se torturait cruellement le corps; le saint martyr du Christ eut pitié de lui et le guérit au nom et par la croix du Christ.

եւ խաչին Քրիստոսի, եւ նա պարգեւօք եւ մեծարանօք արձակեաց զսուրբն եւ ինքն գնաց ի Պերգամոն :

Իսկ կռապաշտ բնակիչք քաղաքին Կիւմէոսի տարան զՔրիստոսի վկայն ի տաճար կռոցն, եւ յոյժ տանջանօք չարչարեցին զնա : Եւ յանկարծակի եղեւ շարժ եւ ի հիմանց կործանեցաւ տաճարն, եւ բագինքն որ ի նմա էին խորտակեցան եւ անաստուածքն փախեան, եւ սուրբն փրկեցաւ եւ գնաց ի յարկս իւր :

* A fol. 300 r° a. Եւ զկնի *քառասուն աւուր դարձաւ ի քաղաքն, եւ կալաւ զնա Կղէարքոս իշխանն եւ կացոյց յատենի, եւ դատապարտեաց զնա զի ոչ զոհեաց կռոցն : Հրամայեաց եւ խորտակեցին զսրունսն, եւ հրեշտակ Տեառն ողջացոյց զնա. եւ երթեալ ի տուն իւր եկաց տասն ամ աստուածահաճոյ վարուք, զհիւանդս եւ զախտաժէտս բժշկէր եւ աղքատաց ողորմէր, եւ խաղաղական մահուամբ հանգեաւ ի Քրիստոս Յուլիսի Գ :

Յայսմ աւուր վկայութիւն Խոսրովու նոր վկային ի Գանձակ քաղաքի Աղուանից :

Յաղթող նահատակն Քրիստոսի սուրբն Խոսրով էր յաշխարհէն յԱղուանից ի մայրաքաղաքէն Գանձակայ, քրիստոնեայ եւ քրիստոնէից զաւակ, պատանի գեղեցիկ,

3 Իսկ] Բայց B || 4 կռոցն] եւ ստիպէին զոհել. եւ տեսեալ թէ ոչ հաւանի *add.* B — յանկարծակի *om.* B — շարժ] շարժումն մեծ B — եւ ի հիմանց... խորտակեցան *om.* B || 9 զսրունսն] եւ ի բաց թողին *add.* B — եւ հրեշտակ... երթեալ] եւ նա կազդուրեալ զօրութեամբն Աստուծոյ գնաց B || 11 Քրիստոս] Մարգաց ԽԼ եւ *add.* B || 12 վկային] որ կատարեցաւ *add.* B || 13 սուրբն *om.* B.

(Rufin) relâcha le saint avec des présents et des honneurs, et partit lui-même à Pergame (*Pergamon*).

Les habitants idolâtres de la ville de Cyméos conduisirent le martyr du Christ au temple des idoles et lui firent souffrir de cruelles tortures. Mais tout d'un coup il se fit un tremblement de terre et le temple s'écroula jusqu'aux fondements, les autels qui s'y trouvaient furent brisés et les athées s'enfuirent; le saint fut sauvé et se rendit à sa demeure.

* A fol. 300 r° a. Quarante* jours après, comme il était revenu à la ville, le gouverneur Cléarque le fit saisir et amener au tribunal. Il le condamna pour ne pas avoir immolé aux idoles. Il lui fit briser les jambes, mais l'ange du Seigneur le guérit, et il retourna à sa maison, où il demeura dix ans dans une vie agréable à Dieu, guérissant les malades et les infirmes, et faisant l'aumône aux pauvres. Il se reposa dans le Christ d'une mort paisible le 3 juillet.

En ce jour martyre de Khosrow, le nouveau martyr, dans la ville de Gantzak en Albanie.

Le victorieux martyr du Christ saint Khosrow était du pays d'Albanie, de la capitale Gantzak, chrétien et fils de chrétiens, beau jeune homme, pudique

ողջախոհ եւ պարկեշտ ։ Ունէին եւ դրացի պարսիկ որ ունէր որդի եւ դուստր, եւ աղջիկն ցանկացաւ Խոսրովու եւ կամէր անկանել ընդ նմա, եւ պատանին ոչ առ յանձն պղծութիւն համարելով զիրսն ։ Եւ աղջիկն շնացաւ ընդ եղբօր իւրում եւ յղացաւ ։ Եւ հայր նորա կշտամբէր թէ. Ով անկաւ ընդ քեզ ։ Եւ դուստրն սատանայի զրպարտեաց զսուրբ պատանին Խոսրով թէ կամէր այնպէս հասանել ցանկութեանն ։

Եւ հայր աղջկանն ամբաստան եղեւ *առաջի ամիրային քաղաքին եւ պարսից հրապարակին, եւ կոչեցեալ զնա հարցանէին ։ Եւ նա ասաց. Քրիստոնէից ոչ է այդ օրէնք, այլ Պարսից ։ Եւ բարկացեալ ի վերայ նորա տանջեալ եդին ի բանդի, եւ ասէին. Կամ առ զաղջիկն կին եւ լեր տաճիկ, եւ կամ մեռանիս քարկոծանօք եւ հրով ։ * A fol. 300 r° b.

Իսկ նա հաստատուն կացեալ ի հաւատան ոչ ումեք անսայր, ոչ Պարսիցն որ խոստանային նմա պարգեւս եւ պատիւս եթէ լսէ եւ զարձեալ սպառնալիս եւ տանջանս թէ ոչ լսէ, եւ ոչ ծնողացն որ արտասուօք աղաչէին զնա. Յանձն առ, ասեն, առ վայր մի, եւ ապա տարցուք զքեզ յերկիրն Աղուանից, եւ անդ համարձակութեամբ պաշտեսցես զՔրիստոս ։ Եւ նա ասաց. Լաւ լիցի ինձ մեռանել բարի անուամբ քան ձեզ անսալ եւ կեղտ անուն թողուլ յաշխարհի ։

Եւ իբրեւ ոչ լուաւ նոցա, հանեալ արտաքոյ քաղաքին կախեցին զթեւոյ ծառոյ

11 տաճիկ] այլազգի B || 16 ձեզ անսալ *om.* B.

et modeste. Ils avaient comme voisin un Persan, qui avait un fils et une fille. La jeune fille conçut des désirs pour Khosrow et voulait aller avec lui, mais le jeune homme n'accepta point, considérant la chose comme immonde. La fille alors forniqua avec son frère et devint enceinte. Son père la grondait, en disant : « Qui est allé avec toi? » Cette fille de Satan accusa le saint jeune homme Khosrow, voulant de cette façon arriver à ses fins.

Le père de la jeune fille accusa (Khosrow) *devant l'émir de la ville et le tribunal persan; il fut convoqué et interrogé. Il répondit : « Cela n'est pas dans les mœurs des chrétiens, mais dans celles des Persans. » Ils se mirent en colère contre lui et, après l'avoir torturé, ils le mirent en prison, en lui disant : « Ou tu épouseras la jeune fille et tu deviendras musulman, ou tu mourras lapidé et par les flammes. » * A fol. 300 r° b.

Mais lui, demeurant ferme dans sa foi, n'écouta personne, ni les Persans qui lui promettaient de l'argent et des honneurs s'il consentait, ou des menaces et des tortures s'il ne consentait point; ni ses parents qui le priaient avec larmes en disant : « Accepte pour un instant, et nous t'emmènerons dans le pays d'Albanie, où tu pourras adorer avec hardiesse le Christ. » Il leur répondit : « Je préfère mourir avec une bonne réputation que de vous écouter et laisser un nom souillé sur la terre. »

Comme il n'avait point consenti, on l'emmena hors de la ville, on l'attacha

մխոյ եւ քարկոծեցին զնա բազմութիւնք ռամկին ։ Եւ այնպէս աւանդեաց զսուրբ հոգին ի ձեռս հրեշտակացն նահատակն Քրիստոսի Խոսրով, Մարգաց ԻԷ եւ Յուլիսի Գ ։ Եւ ծնողք նորա թաղեցին զնա. եւ լոյս մեծ ծագեաց ի վերայ գերեզմանին ։

Եւ կինն որ զրպարտեաց զնա այսահարեցաւ, եւ ծնաւ ծնունդ այլանդակ խառն * A fol. 300 v° a. ի մարդոյ եւ յանասնոյ, եւ * յամօթ եղեն սպանողքն, եւ արդար երեւեալ վկայն Քրիստոսի. եւ տեսողքն եւ լսողքն փառաւորեցին զԱստուած ։

* B p. 4 b. [B * Տօն է սուրբ եւ փառաւորեալ առաքելոյն Թովմայի յերկոտասանիցն ։

Առաքեալն Քրիստոսի սուրբն Թովմաս անուանեալն երկուորեակ էր մի յերկոտասան առաքելոցն ։ Եւ քարոզեաց ի Հնդիկս, եւ զբազումս լուսաւորեալ դարձոյց ի Քրիստոս ։ Եւ չարչարեալ սպանաւ գեղարդեամբ յետ մեծամեծ նշանաց եւ սքանչելագործութեանց ։

Սա է որ շօշափեաց զխոցուած տիգին եւ զբեւեռացն որ ի կողն եւ ի ձեռսն Տեառն, յորժամ յութերորդ աւուրն յետ յարութեանն երեւեցաւ դարձեալ Տէրն դրօքն փակելովք առաքելոցն մինչ ընդ նոսա էր Թովմաս, որ նախ յառաջնում աւուրն ոչ պատահեաց ։]

Մարգաց ԻԸ եւ Յուլիս Դ ։ Վկայութիւն սրբոցն Բիանորոսի եւ Սիղուանոսի ։

Սուրբն Բիանորոս էր ի գաւառէն Պիսիդոնայ ։ Կալան զնա կռապաշտ զօրականքն

1 զսուրբ *om.* B || 2 ի ձեռս հրեշտակացն] առ Աստուած B || 6 եւ լսողքն *om.* B || 15 սրբոցն] սրբոց վկայիցն B.

à un mûrier et la foule de la populace le lapida. C'est ainsi que le martyr du Christ Khosrow rendit son âme sainte entre les mains des anges le 27 margats, 3 juillet. Ses parents l'inhumèrent, et une grande lumière jaillit sur sa tombe.

La femme qui l'avait accusé fut possédée du démon, et mit au monde un être monstrueux, moitié homme, moitié animal, et les meurtriers en furent * A fol. 300 v° a. * pour leur honte, le martyr du Christ ayant apparu innocent. Ceux qui virent et ceux qui entendirent glorifièrent Dieu.

* B p. 4 b. [B * Fête du saint et glorieux apôtre Thomas, l'un des douze.

L'apôtre du Christ saint Thomas, surnommé « le Jumeau », était un des douze apôtres. Il prêcha dans les Indes et, illuminant beaucoup de gens, il les convertit au Christ. Il fut torturé et tué à coups de lances après avoir accompli des prodiges et miracles considérables.

C'est lui qui toucha les plaies de la lance et des clous, du côté et des mains du Seigneur, lorsque le huitième jour après la résurrection, les portes étant fermées, le Seigneur apparut de nouveau aux apôtres, pendant que Thomas se trouvait parmi eux, lui qui s'était trouvé absent le premier jour.]

28 MARGATS, **4 Juillet.**

Martyre des saints Bianor et Sylvain.

Saint Bianor était de la province de Pisidie (*Pisidonay*). Des soldats ido-

եւ տարան ի քաղաքն Սաւռոպօլիս առ դատաւորն Սեւերիանոս եւ յոյժ բռնադատեցին զնա ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն, եւ ոչ կարացին խախտել զնա ի հաւատոցն Քրիստոսի :

Կախեցին զնա մերկ զփայտէ եւ չարաչար խզզատեցին զմարմինն, եւ հրացեալ շամփրօք այրեցին զվէրսն, հանին զատամունսն եւ հատին զականջսն : Եւ մի ոմն յառաջակայիցն որոյ անուն էր Սիղուանոս, տեսեալ զհամբերութիւն սրբոյն հաւատայ ի Քրիստոս եւ խոստովանեցաւ առաջի դատաւորին, եւ առժամայն հատին զլեզուն եւ ապա զգլուխն :

Եւ հրամայեաց եւ զսրբոյն Բիանորայ քերթեցին զճակատն, եւ հանեալ զաչսն ծակեցին եւ զպճղունսն, եւ ապա հատին զգլուխն, եւ եդին զմարմինն հեռագոյն յԵրապօլսէ :

Յայսմ աւուր երկու վկայքն Քրիստոսի Մարկոս եւ Մոկկիանոս յԱլոզոնոսէ եպարքոսէն սրով կատարեցան ի փառս Քրիստոսի :

[B* Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյ քահանայվկային Թէոդոսու երանելոյ, որ բազում չարչարանօք մարտիրոսացաւ վասն Քրիստոսի, եւ սրբոյն Դոնատու երջանիկ եպիսկոպոսին Լիվիիս զոր Լիբիոս կոչեմք : Եւ յիշատակ սրբոց հարցն Մարկոսի եւ Անդրէի Երուսաղեմացւոց աստուածահաճոյ ճգնաւորաց :] * B p. 6 a.

1 տարան] կապանօք *add.* B || 10 զպճղունսն] ոտիցն *add.* B — հեռագոյն] ի քաղաքէն *add.* B || 13 ի փառս Քրիստոսի] եւ զգլուխսն եւ զմարմինսն իւրեանց կանայք նոցա ի գոգս իւրեանց ընդունէին, եւ մեծաւ պատուով թաղեցին զնոսա ի մի տապանի ի փառս Աստուծոյ B.

lâtres le saisirent et le conduisirent à la ville d'Isauropolis (*Sawropolis*) devant le juge Sévérien. Là, on le pressa fortement de renier le Christ et d'immoler aux idoles, mais on ne parvint pas à l'ébranler de la foi au Christ.

On le suspendit nu à un poteau et on déchira cruellement son corps, on brûla ses plaies avec des broches enflammées, on lui arracha les dents et on lui coupa les oreilles. Un des assistants, dont le nom était Sylvain, témoin de l'endurance du saint, crut au Christ et le confessa devant le juge. On lui coupa aussitôt la langue, puis on lui trancha la tête.

(Le juge) ordonna d'enlever la peau du front à saint Bianor; on lui arracha les yeux, on lui troua les chevilles, enfin on lui trancha la tête. On déposa son corps à une grande distance de Hiérapolis.

En ce jour les deux martyrs du Christ Marc et Mocimus (*Mowkianos*) furent martyrisés pour la gloire du Christ par l'éparque Alozonos.

[B* En ce jour martyre du saint prêtre martyr le bienheureux Théodose, qui fut, par de nombreuses tortures, martyrisé pour le Christ; et de saint Donat, le bienheureux évêque de Liviis, que nous appelons Libye (*Libios*). Également commémoration des saints pères Marc et André de Jérusalem, ascètes agréables à Dieu.] * B p. 6 a.

Մարգաց ԻԹ եւ Յուլիսի Ե ։ Վկայութիւն սրբոյն Յակինթայ ։

* A fol. 300 v° b. Քրիստոսի մարտիրոսն Յակինթոս էր ի քաղաքէն Կեսարու * Կապադովկիացւոց, սենեկապետ Տրայանոսի անօրէն արքային, եւ սպասաւորէր ի սեղան նորա ի Հռոմ քաղաքին ։ Եւ էր ամաց իբրեւ քսանից ։

Եւ ոմանք չարախորհուրդք պատմեցին թագաւորին վասն նորա եթէ յամենայն ժամ յանուն Յիսուսի Քրիստոսի յաղօթս կայ ։ Եւ յորժամ լուաւ ստիպէր զնա զպիղծ զոհսն մատուցանել, եւ նա հաստատուն մտօք ընդդիմանայր հրամանաց նորա, եւ խոստովանէր յայտնապէս զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած ։ Եւ գաւազանօք յոյժ ձաղկեցին զամենայն մարմինն եւ եդին ի բանդ ։ Եւ դարձեալ հանին ի բանդէն եւ խստագոյն գանիւք վիրաւորեցին զնա եւ արկին ի բանդ ։

Եւ յետ երեսուն աւուր գիտաց թագաւորն եթէ հաստատուն է ի հաւատն հրամայեաց հատանել զգլուխ նորա ։ Եւ մի ոմն ի զօրականացն հրամանաւ թագաւորին արար համեմեալ խորտիկս ի մսոյ զոհիցն, եւ տարաւ ի բանդն առ սուրբ վկայն զի ճաշակեսցեն ի միասին ։ Եւ յորժամ եմուտ ետես լոյս մեծ ի բանդին, եւ զսուրբն զուարթ

1 Յակինթայ] որ ի Հայ լեզու Յակունդ B || 9 մարմինն] անձն B || 10 զնա] զմարմինն B || 11-12 գիտաց... զգլուխ նորա *om.* B || 13 համեմեալ *om.* B || 14 — p. 1717, l. 2 Եւ յորժամ... կերակրովն] Եւ սուրբն ոչ բնաւ յանձն էառ ուտել B.

29 MARGATS, 5 Juillet.

Martyre de saint Hyacinthe.

* A fol. 301 v° b. Le martyr du Christ Hyacinthe était de la ville de Césarée * de Cappadoce, chambellan de Trajan l'empereur impie, et il le servait à table dans la ville de Rome. Il était âgé d'environ vingt ans.

Certains malintentionnés rapportèrent de lui à l'empereur qu'il priait à toute heure au nom de Jésus-Christ. Entendant cela, (l'empereur) exigea qu'il offrît des victimes immondes, mais lui, d'un esprit ferme, résista à ses ordres, et confessa ouvertement le Christ, vrai Dieu. On fustigea vigoureusement tout son corps à coups de bâton et on le mit en prison. Puis, on le fit sortir de la prison et on le couvrit de blessures par une fustigation plus cruelle, enfin on le jeta de nouveau en prison.

Trente jours après, l'empereur, sachant qu'il était ferme dans sa foi, ordonna de lui trancher la tête. Un des soldats, sur l'ordre de l'empereur, prépara des mets succulents avec de la chair des victimes, et les apporta à la prison au saint martyr pour les manger avec lui. Lorsqu'il entra, il aperçut une forte lumière dans la prison et le saint, la figure souriante, assis

երեսօք նստեալ եւ երկու հրեշտակս մերձ կայով մին հովանի ունէր անձինն, եւ միւսն դնէր պսակ ի գլուխն. եւ յահի լեալ դարձաւ կերակրովն :

Եւ թողին զնա ի բանդին այլ եւս եօթն օր * անսուաղ : Եւ ապա գնացին ի բանդն զի հանցեն եւ հատցեն զգլուխն, եւ գտին զնա մեռեալ, եւ տեսին հրեշտակս ի կերպս մարդկան ջահս ունելով : Եւ յորժամ վերացան հրեշտակքն հանին զմարմինն եւ ձգեցին ի լեառն կերակուր գազանաց : * A fol. 301 r° a.

Եւ այն մի Տիմոթէոս քահանայ ազդեցութեամբ հրեշտակի Տեառն ելեալ ի լեառն եգիտ զմարմինն եւ եդ զգուշութեամբ ի տապանի : Եւ յետ մահուան նորա երեւեցաւ սուրբն Յակինթոս իշխանի ումեմն քրիստոնէի յաչացն կուրացելոյ եւ ասէ. Եթէ տարցես զմարմինս իմ ի տուն իմ բժշկիս ի ցաւոյդ եւ տեսցես զլոյս : Եւ երթեալ իշխանին ի տապանն, օծ զաչս իւր ի ձիթոյ կանթեղին, եւ առժամայն ողջացաւ : Եւ մոռացաւ զպատուէր սրբոյն եւ առժամայն կուրացաւ դարձեալ : Գնաց միւսանգամ ի տապան սրբոյն եւ աղաչէր զի տեսցէ լոյս, եւ լուաւ ի տապանէն ձայն որ ասէր. Խաբեցեր եւ խաբեցար : Եւ յիշեաց զպատուէր սրբոյ վկային, եբարձ զնշխարսն գրաստու, եւ տարաւ

3-5 Եւ ապա գնացին ... հրեշտակքն] Եւ իբրեւ գիտաց թագաւորն եթէ հաստատուն է ի հաւատսն հրամայեաց հատանել զգլուխ նորա, եւ գնացեալ ի բանդն գտին զնա մեռեալ B || 8 — p. 1718, l. 3 Եւ յետ մահուան... Յուլիսի Ե] Եւ ապա իշխան ոմն քրիստոնեայ ետես յերազի զսուրբն Յակինթոս, եւ ազդմամբ նորա օծեալ զաչս իւր ի ձիթոյ կանթեղին որ կայր ի վերայ տապանի նորա, եւ ընկալեալ զբժշկութիւն, եբարձ զնշխարսն ի վերայ գրաստու եւ տարաւ ի Կեսարիա ի տուն սրբոյն Յակինթոսի Մարգաց ԻԹ եւ Յուլիսի Ե B.

avec deux anges à côté de lui, dont l'un le protégeait, tandis que l'autre lui posait une couronne sur la tête. Pris de peur, il s'en retourna avec les mets.

On laissa (le saint) sept jours encore en prison, * sans nourriture. Ensuite, on se rendit à la prison pour le faire sortir et lui trancher la tête, mais on le trouva mort, et on aperçut des anges, en forme humaine, tenant des flambeaux. Lorsque les anges se furent élevés (au ciel), on fit sortir son corps et on l'abandonna sur la montagne en pâture aux fauves. * A fol. 301 r° a.

Un certain prêtre Timothée, par inspiration de l'ange du Seigneur, monta à la montagne, trouva le corps, et le déposa avec précaution dans un tombeau. Après sa mort, saint Hyacinthe apparut à un prince chrétien, aveugle des deux yeux, et lui dit : « Si tu emportes mon corps dans ma maison, tu seras guéri de ton infirmité et tu verras la lumière. » Le prince, s'étant rendu au tombeau, frotta ses yeux avec l'huile de la lampe et fut guéri aussitôt. Mais ayant oublié la recommandation du saint, il redevint aveugle. Il se rendit une autre fois à la tombe du saint, et le pria pour obtenir la vue ; il entendit une voix de la tombe qui dit : « Tu as trompé et tu as été trompé. » Il se souvint de la recommandation du saint martyr, chargea ses restes sur une bête de

ի Կեսարիա ի տուն Յակինթոսի, եդ ի մարմարիոնեայ տապան, եւ առժամայն ողջացաւ եւ ետես զլոյս :

Կատարեցաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի Յակինթոս Յուլիսի Ե :

* A fol. 301 r° b.

* Մարգաց Լ, եւ Յուլիսի Զ : Տօն է Եսայեայ մարգարէին :

Եսայի մարգարէ էր որդի Ամովսայ ի Թեկուայ, ի ցեղէն Յուդայ, եւ մեռաւ ի Մանասէէ սղոցեալ յերկուս, եւ եդաւ ի ներքոյ կաղնոյն Ռեգելայ, մերձ յակունս ջրոյն զոր կորոյս Եզեկիա թագաւորն լցեալ զնոսա :

Վասն այնորիկ զնշանն Սելովմայ Աստուած վասն մարգարէին արար, զի յառաջ քան զմեռանելն ծարաւեցաւ եւ յաղօթս եկաց զի գտցէ ջուր ըմպելոյ, եւ վաղվաղակի առաքեցաւ նմա ի նմանէ. վասն այնորիկ կոչեցաւ Սելովամ որ թարգմանի առաքեալ :

Եւ առ Եզեկիայիւ յառաջ քան զառնելն զջրհորն եւ զաւազանն, աղօթիւք Եսայեայ ջուր բղխեցոյց սակաւ. յորժամ էր ժողովուրդն պաշարեալ յայլազգեացն, ունէին զՍելովամ զի մի ապականեսցի քաղաքն առ ի չգոյէ ջրոյ, եւ պատեալ զքաղաքն պատ-

5 Յուդայ] զոր շարկեաց զկուսական ծնունդն, զանպատական մահն, եւ գրեթէ զամենայն խորհուրդս տնօրէնութեան Փրկչին մերոյ եւ Աստուծոյ : Եւ յաւուրս հիւանդութեան Եզեկիայ արքայի աղօթիւք նորա դարձոյց Աստուած զարեգակն, եւ բժշկեաց զթագաւորն *add.* B || 12 բղխեցոյց սակաւ] բղխեաց B — յայլազգեացն] յասորեստանեայց B || 12-13 ունէին .. ջրոյ *om.* B.

somme et les emporta à Césarée, à la maison de Hyacinthe, les déposa dans un tombeau en marbre, fut guéri aussitôt et vit clair.

Le saint martyr du Christ Hyacinthe fut martyrisé le 5 juillet.

* A fol. 301 r° b.

* 30 MARGATS, **6 Juillet**.

Fête du prophète Isaïe.

Le prophète Isaïe était fils d'Amos de Thécué, de la tribu de Juda, et mourut scié en deux par Manassé; il fut déposé sous le noyer de Régel, près des sources d'eaux que le roi Ézéchias gâta en les faisant couvrir.

C'est pour ce prophète que Dieu fit le prodige de Siloé (*Selovmay*), car avant de mourir il eut soif, et se mit à prier pour trouver de l'eau à boire, et aussitôt il lui en fut envoyé par (Dieu); c'est pourquoi (l'endroit) fut appelé Siloé, nom qui se traduit envoyé.

Sous le règne d'Ézéchias, avant que puits et bassin fussent construits, l'eau jaillit un peu sur la prière d'Isaïe : lorsque la population fut assiégée par les infidèles, elle tint Siloé, pour que la ville ne fût détruite par manque d'eau, et on entoura la ville de murailles. Les assaillants en firent le siège pendant

նիշօք նստէին շուրջ պատերազմողքն զաւուրս բազումս, եւ հարցեալ թէ ուստի ըմպեն ջուր քաղաքացիքն, եւ ուսեալ նստեալ այնուհետեւ այլազգիքն առ Սելովամ : Եւ յորժամ գային Հրեայքն հանդերձ Եսայեաւ յանկարծակի ելանէր ջուրն, եւ յորժամ գային այլազգիքն ոչ ելանէր : Վասն այնորիկ մինչեւ ցայսօր յանկարծակի ելանէ ի ժամուն յայնմ յորժամ * գայր Եսայիաս հանդերձ ժողովրդեամբն զի ցուցցի * A fol. 301 v° a.
խորհուրդն :

Արդ վասն զի Եսայեայ պատճառ այն եղեւ, եւ վասն յիշատակի նորին ժողովուրդն մօտ ի Սելովամ եդին զնա փառաւորապէս, զի ի ձեռն աղօթից նորա, եւ յետ մահուան նորա ունիցին զվայելս ջրոյն, քանզի եւ հրաման իսկ տուեալ նոցա այնպէս առնել :

Եւ է գերեզման նորա մօտ ի գերեզմանս թագաւորաց յետուստ կուսէ գերեզմանաց թագաւորաց եւ քահանայիցն ի հարաւոյ կողմանէ : Եւ է մինչեւ ցայսօր անյայտ ի բազմաց ի քահանայից անտի եւ յամենայն ժողովրդենէն :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Թէոդորոսի Կիւրենայ եպիսկոպոսին ի Լիբիա :

Յաւուրս Դիոկղետիանոսի կռապաշտ արքային սուրբն Թէոդորոս եպիսկոպոս էր Կիւրենայ քաղաքին Լիբէացւոց, յորմէ էր Սիմոն Կիւրենացին որ զխաչն Քրիստոսի

1-6 եւ հարցեալ ... խորհուրդն] ունէին քաղաքացիքն զՍելովամ յորմէ ըմպէին. առ թշնամիքն ոչ գտանէին'անդ ջուր B || 11 թագաւորաց եւ *om.* B || 12 ժողովրդենէն] Կատարի տօն սրբոյ մարգարէին Եսայեայ յինն Մայիս ամսոյ. իսկ գիւտ հանգստեան սուրբ նշխարաց նորա եւ աստուածայարեալ մարմնոյն ի վեցն Յուլիս ամսոյ, որ է յայսմ աւուր ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ *add.* B.

de longs jours, puis ayant cherché d'où provenait l'eau que les habitants de la ville buvaient, et l'ayant appris, les infidèles vinrent alors mettre leur camp devant Siloé. Lorsque les Juifs venaient accompagnés d'Isaïe, l'eau jaillissait tout d'un coup, mais lorsque c'étaient les infidèles qui venaient, l'eau ne jaillissait plus. C'est pourquoi jusqu'aujourd'hui encore (l'eau) jaillit tout d'un coup à l'heure à laquelle * y venait Isaïe avec la population. Ceci fait connaître * A f. 301 v° a.
le mystère.

Or, comme cela eut lieu à cause d'Isaïe, la population, en souvenir de cela, le déposa solennellement près de Siloé, pour que par ses prières elle eût encore, après sa mort, la jouissance de l'eau; il lui fut du reste ordonné de faire ainsi.

Le tombeau (d'Isaïe) se trouve près des tombeaux des rois, en arrière des tombeaux des rois et au sud (des tombeaux) des prêtres. Il est jusqu'aujourd'hui inconnu de la plupart des prêtres et de toute la population.

En ce jour martyre de saint Théodore, évêque de Cyrène en Libye.

Aux jours de l'empereur idolâtre Dioclétien, saint Théodore était évêque de la ville de Cyrène de Libye, d'où était Simon le Cyrénéen qui porta la croix

եւրարձ. եւ էր ալեւոր, եւ յոյժ ուսեալ էր ամենայն գիրս աստուածաշունչ պատուիրանաց. եւ էր գրագիր գրէր գիրս եւ պարգեւէր յեկեղեցիսն :

Եւ մինչդեռ երիտասարդն էր կին ունէր եւ զաւակս, եւ զմի յորդւոցն անուանեաց Լեւոն : Եւ եղեւ Լեւոնն այն յոյժ գազանաբարոյ եւ անհնազանդ եւ յանցող պատուիրանացն Աստուծոյ : Եւ եղեւ ընկերակից Տիգնիանոսի կռապաշտ դատաւորին. եւ
* A fol. 301 v° b. չարախօսեաց * առ նա զհայրն իւր զԹէոդորոս եպիսկոպոսն եթէ գրագրեալ գիրս գրեաց, եւ այնու դարձուցանէ զՀրեայս եւ զհեթանոսս ի Քրիստոսի դաւանութիւնն :

Եւ տարան զնա առաջի դատաւորին, եւ յոյժ նեղեաց զնա զի տացէ առ նա զգիրսն եւ ուրասցի զՔրիստոս. եւ յորժամ ոչ կարաց հաւանեցուցանել, ապա հարին զնա ուժգին հաստ գաւազանօք, եւ պնդեցին զամենայն մարմինն շղթայիւք, եւ երկիցս անգամ ընդ մէջ քաղաքին Փտղեմայ անցուցին այպն առնելով. եւ բազում քրիստոնեայք զհետ երթային ընդ որս եւ սրբուհի կանայքն Լուկիա եւ Արոյեա եւ Կոպրելա :

Եւ տարան զսուրբ եպիսկոպոսն ի Փտղեմայիդայ ի Կիւրենա քաղաքն, եւ սուրբ կանայքն զկնի երթային եւ սպասաւորէին նմա, եւ զվէրս պատէին : Եւ անդ կացուցին յատեանի եւ բռնադատէին զնա զի ցուցցէ նոցա զգիրսն իւր : Եւ բերին ի բագին մի զի երկիր պագցէ, եւ նա ոտիւքն ընկեց յերկիր զբագինն կռոցն եւ եթուք յերեսն :

1 պատուիրանաց] Աստուծոյ *add.* B || 12 զհետ] զկնի B || 14 եւ զվէրս պատէին *om.* B.

du Christ. (Théodore) était un vieillard, très versé dans tous les livres de commandements inspirés par Dieu; il était aussi copiste, copiait des livres et les donnait aux églises.

Étant jeune, il avait eu une femme et des enfants; il avait nommé Léon un de ses fils. Ce Léon devint très brutal, désobéissant et transgresseur des commandements de Dieu. Il devint le collègue du juge idolâtre Tignianus[1], et
* A fol. 301 v° b. lui parla en mal * de son père l'évêque Théodore, comme ayant copié de nombreux livres, et ayant par eux converti les Juifs et les infidèles à la doctrine du Christ.

On le conduisit devant le juge, qui le pressa beaucoup de lui apporter les livres et de renier le Christ; mais n'ayant point réussi à le convaincre, il le fit frapper brutalement avec de gros bâtons, lui fit lier étroitement le corps avec des chaînes et le fit promener par deux fois dans la ville de Ptolémaïs, à la risée de tous; de nombreux chrétiens le suivirent, parmi lesquels les saintes femmes Lucia, Aroa (*Aroyea*) et Cyprilla.

On conduisit le saint évêque de Ptolémaïs à la ville de Cyrène, et les saintes femmes, le suivant, le servaient et pansaient ses plaies. Là on le fit comparaître au tribunal et on exigea qu'il montrât les livres. On l'emmena devant un autel d'idoles pour qu'il s'y prosternât; mais lui, d'un coup de pied, renversa à terre l'autel des idoles et leur cracha au visage.

1. La forme grecque est Διγνιανός.

Կախեցին զնա զփայտէ եւ քերէին զմարմինն ։ Եւ որդին իւր յանդիմանէր զհայրն վասն գրոցն զի տարցի առ դատաւորն ։ Հերձին սրով զոտսն եւ զսրունսն, զբարձսն եւ զորովայնն, զլանջսն եւ զթիկունսն եւ զբազուկսն, զգլուխն եւ զկզակսն, եւ հեղին ի վերայ վիրացն քացախ * աղիւ խառնեալ, եւ խոշոր խարզով շփէին զվէրսն, եւ արիւնն * A fol. 302 r° a. իբրեւ առու հեղոյր ի մարմնոյն, եւ սրով հատին զլեզուն ։ Եւ ամենայն ժողովուրդքն հրեայք եւ հեթանոսք եւ քրիստոնեայք որք տեսանէինն ողբային եւ զարմանային ընդ համբերութիւն սրբոյն ։ Խոնարհեցաւ Քրիստոսի վկայն եւ առ զլեզուն, համբուրեաց եւ պահեաց ի ծոց իւր ։

Արկին զնա ի բանդ, եւ զհասարակ գիշերոյն եմուտ առ նա աղաւնի ի վերայ գլխոյն եւ աղաղակէր ։ Եւ լուաւ զձայն աղաւնոյն Լուկիոս բանդապետն, եմուտ ի բանտն, եւտես զաղաւնին եւ զսուրբն զի խօսէր ամբողջ մարմնով, ողջացեալ ի բազում վիրացն. երկեաւ յոյժ, եւ բախեաց զերեսս իւր եւ փետտեաց զմօրուսն եւ զհերս գլխոյն եւ ողբայր. եւ առեալ զխարզն որ արեամբ շաղախեալ էր եդ ի վերայ երեսացն, եւ աղաչէր զսուրբն եւ համբուրէր զբերանն զի ուսուսցէ նմա զբարեպաշտութիւնն ։ Եւ նա արարեալ ի վերայ նորա զնշան սրբոյ խաչին մկրտեաց զնա. եւ եղեւ քրիստոնեայ կատարեալ ։

1 քերէին] քերեցին զամենայն B || 9-13 եւ զհասարակ... եւ ողբայր] եւ եկեալ բարեպաշտ կանայք Լուկիա, Արոյա եւ Կոպրեա, զարմանէին զնա եւ պատէին զվէրս նորա ։ Եւ ի հասարակ գիշերին տեսանէր Լուկիոս բանդապետն տեսիլ սքանչելի, զի աղաւնի մի նստեալ ի վերայ գլխոյ սրբոյն աղաղակէր. եւ երթեալ ի բանդն եւտես զնա ողջացեալ մարմնով B.

On le suspendit à un poteau et on lui déchira le corps. Le fils réprouvait son père, au sujet des livres, afin qu'il les apportât au juge. On lui déchira, par le glaive, les pieds, les jambes, les cuisses, le ventre, la poitrine, le dos, les bras, la tète, les màchoires; on versa sur les plaies du vinaigre fort * mélangé à du sel, et on frotta les plaies avec un gros sac ; le sang coulait de * A fol. 302 r° a. son corps comme un ruisseau ; ensuite on lui coupa la langue par le glaive. Tout le peuple, juifs, infidèles et chrétiens, en voyant cela, pleuraient et étaient étonnés de l'endurance du saint. Le martyr du Christ, s'étant baissé, saisit sa langue, la baisa et la conserva dans son sein.

On le jeta en prison; au milieu de la nuit une colombe, ayant pénétré auprès de lui, se posa sur sa tète et cria. Le geôlier Lucius, ayant entendu la voix de la colombe, entra dans la prison et vit la colombe et le saint qui parlait, le corps intact, guéri de ses multiples plaies. Il eut très peur, se frappa la figure, s'arracha la barbe et les cheveux de la tète et se mit à gémir. Il saisit le sac trempé de sang et le posa sur son visage, priant le saint, en le baisant sur la bouche, de lui apprendre la dévotion. (Le saint) fit sur lui le signe de la croix et le baptisa ; il devint un chrétien parfait.

Իսկ սուրբն Թէոդորոս քահանայապետն Քրիստոսի ողջունեաց զամենայն հաւատացեալսն եւ անկաւ ի վերայ երկրի, եւ տարածեաց զոտս իւր եւ կցեաց զձեռս իւր, * A fol. 302 r° b. եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած * Յուլիսի Զ, երկուս աւուրս կացեալ զկնի ահագին չարչարանացն ։ Եւ թաղեցին զնա պատուով եւ օրհնութեամբ Լուկիոս եւ սուրբ կուսան կանայքն ։

Եւ առաքեաց դատաւորն Տիգնիանոս առ Լուկիոս զի հանցէ զսուրբն ի բանդէն եւ տարցէ առաջի նորա յատեանն, եւ նորա երթեալ պատմեաց նմա զամենայն սքանչելագործութիւնն որ եղեն. եւ ինքն խոստովանեցաւ զՔրիստոս ։ Եւ զահի հարեալ դատաւորին հրամայեաց սպանանել զԼուկիոս եւ զսուրբ կուսան կանայսն զԼուկիա, զԱրոյեա եւ զԿուպրիլա, եւ զայլս ոմանս որք ընկալան ի սրբոյն Թէոդորոսէ զբանն կենաց եւ մկրտեցան ։

Եւ Լուկիոս բազում վարդապետութեամբ դարձոյց զդատաւորն Տիգնիանոս յաստուածգիտութիւն ։ Եւ մտին ամենեքեան ի նաւ ի Կիւրենայ եւ նաւեցին ի Կիպրոս, եւ գտին անդ անօրէն դատաւոր մի զի չարչարէր զքրիստոնեայսն եւ սպանանէր ։ Եւ Լուկիոս գաղտ ի Տիգնիանոսէ գնաց առ դատաւորն եւ խոստովանեցաւ զՔրիստոս, եւ երթեալ կործանեաց ոտիւքն զբագինսն եւ խորտակեաց. եւ նոյնժամայն հատին զգլուխ նորա ։ Եւ երթեալ Տիգնիանոս թաղեաց զնա ։

3 Աստուած] Մարգաց Լ. եւ *add.* B || 7 սքանչելագործութիւնն] սքանչելիսն B || 13 մտին] մտեալ B || 17 զնա] պատուով զմարմին նորա B.

Saint Théodore, le pontife du Christ, après avoir donné le salut à tous les chrétiens, tomba à terre, étendit ses pieds, joignit ses mains et rendit son âme * A fol. 302 r° b. à Dieu * le 6 juillet, après avoir survécu deux jours à ses terribles tortures. Lucius et les saintes femmes l'inhumèrent avec honneurs et bénédiction.

Le juge Tignianus envoya l'ordre à Lucius de faire sortir le saint de la prison et de l'amener en sa présence au tribunal. (Lucius) alla le trouver et lui raconta tous les prodiges qui avaient eu lieu. Lui-même confessa le Christ. Le juge, saisi de crainte, ordonna de tuer Lucius et les saintes femmes Lucia, Aroa et Cyprilla, et d'autres encore qui avaient reçu de saint Théodore la parole de vie et s'étaient fait baptiser.

Lucius, après un long enseignement, convertit le juge Tignianus à la connaissance de Dieu. Tous s'embarquèrent à Cyrène et firent route sur Chypre; ils y trouvèrent un juge impie qui torturait les chrétiens et les faisait mourir. Lucius, en cachette de Tignianus, se rendit auprès du juge et confessa le Christ, puis alla renverser à coups de pied les autels (des idoles) et les brisa; on lui trancha aussitôt la tête. Tignianus alla l'inhumer.

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE

TER ISRAEL

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE TER ISRAEL

PUBLIÉ ET TRADUIT

PAR

Le Dr G. BAYAN

XII

MOIS DE HROTITS

A = Paris, Bibliothèque Nationale, Fonds arménien,
N° 180, fol. 302 v° à fol. 339 v°.

B = Édition officielle du Synaxaire arménien de
Ter Israël de Constantinople, 1834 :

*Յայսմաւուրք ըստ կարգի ընտրելագոյն օրինակի Յայսմաւուրաց
Տէր Իսրայէլի : Կոստանդնուպօլիս*, 1834 :

L'exemplaire dont nous nous sommes servi est
celui des RR. PP. Bollandistes.

Հրոտից Ա եւ Յուլիսի Է ։ Վկայաբանութիւն Աստիոսի եպիսկոպոսի ։

Յաւուրս Տրայիանոսի ամբարիշտ *արքային էր սուրբն Աստիոս եպիսկոպոսն Դորաքիոյ քաղաքին ի կողմանս արեւմտից ։ Եւ նախարարք քաղաքին Նումերիանոս, Նէարքոս, Ագլայիդոս եւ Արիանոս բռնադատեցին զնա զոհել կռոցն, եւ նա խոստովանէր զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած ։ * A fol. 302 v° a.

Արկին զնա ի բանդ, եւ տեսանէ յանուրջս զի կանգնեալ կայր ի վերայ վիմի, եւ շաղախեալ ձիթով մարմինն ։ Եւ յարուցեալ պատմեաց քահանայիցն եւ ասէ. Պարտ է ինձ չարչարել վասն Քրիստոսի եւ մեռանել. գնացէք դուք իւրաքանչիւր ուր եւ կամեսջիք զերծեալ ի տանջանացն ։

Եւ յետ աւուրց հանին ի բանդէն եւ տարան առաջի Ագրիկողայոսի դատաւորին. եւ զան հարին կապարեայ թակով զկզակսն, եւ արջառաջլօք ձաղկեցին զթիկունսն եւ զլանջսն ։ Եւ բազում անգամ խրատ տային ուրանալ զՔրիստոս եւ փրկիլ ի տանջանացն. եւ սուրբն ամենեւին ոչ հաւանեցաւ բանից խրատու նոցա, այլ յայտնապէս քարոզէր եւ խոստովանէր զՔրիստոս ։

1 եպիսկոպոսի] Դորաքիոյ *add.* B || 11 թակով] թաթովք B.

1er HROTITS, 7 Juillet.

Passion de l'évêque Astius.

Le saint évêque Astius de la ville de Durazzo (*Dorakhioy*), dans les contrées de l'Occident, vivait aux jours * de Trajan, l'empereur impie. Les principaux de la ville, Numérien, Néarque, Aglaïdos et Arianus le pressèrent d'immoler aux idoles, mais il confessa le Christ vrai Dieu. * A fol. 302 v° a.

On le jeta en prison, et il vit en songe qu'il se tenait debout sur un rocher, le corps frotté d'huile. S'étant éveillé, il le raconta aux prêtres et dit : « Je dois être torturé pour le Christ et mourir. Que chacun de vous parte où il voudra pour éviter les tortures. »

Après quelques jours, on le fit sortir de la prison et on le conduisit devant le juge Agricolaus. On lui frappa les mâchoires avec un manteau de plomb et on lui flagella le dos et la poitrine avec des nerfs de bœuf. A plusieurs reprises on l'engagea à renier le Christ et à éviter les tortures, mais le saint ne consentit point à leurs recommandations et conseils, il prêcha ouvertement et confessa le Christ.

Եւ նոքա բարկացեալ մերկացուցին զսուրբն եւ կապեցին զփայտէ, եւ կախեցին ի պարիսպն յաւուրս խորշակի տօթոյ, եւ օծին զամենայն մարմինն մեղու : Եւ զուռոգք եւ պիծակք եւ մեղուք եւ ճանճք եւ մժեխք կրծեցին զմարմինն մինչեւ
* A fol. 302 v° b. յոսկերսն. եւ աղօթելով *առ Աստուած աւանդեաց զհոգին Յուլիսի Է :

Եւ քահանայք եկեղեցոյն առին զմարմինն եւ թաղեցին գաղտ ի նշանաւոր տեղի : Եւ յորժամ դադարեաց հալածումն ի քրիստոնէից շինեցին եկեղեցի ի տեղւոջն ուր կախեցաւ զփայտէ, եւ անդ փոխեցին զնշխարս սրբոյն Աստիոսի :

Հրոտից Բ եւ Յուլիսի Ը : Վկայութիւն սրբոյն Պռոկոպիոսի որ է յառաջադէմ :

Յաւուրս Դիոկղետիանոսի կռապաշտ արքային սուրբն Պռոկոպիոս էր ի քաղաքէն Երուսաղեմի, քրիստոնեայ հօր զաւակ որոյ անուն էր Քրիստափոր եւ կռապաշտ մօր որոյ անուն էր Թէոդոսիա : Եւ յառաջ հայրն վախճանեցաւ եւ մայրն սնոյց զորդին իւր հաւատոյն իւրով, եւ անուանեաց զնա Նէանէաս : Եւ յորժամ վարժեցաւ

1 զփայտէ] զխաչափայտէ B || 2 տօթոյ] ամառայնոյ ի տապ արեգական *add.* B — մարմին] զանձն B — մեղու] եւ ժողովեալ ի վերայ նորա *add.* B || 3 կրծեցին... Յուլիսի Է] խայթեցին խայթոցօք, եւ տատամաբք զամենայն միսն կրծեցին, եւ կերան զմարմինն մինչեւ յոսկերսն, մինչ զի մերկացուցին զմորթն եւ զմիսն յամենայն ոսկերացն, եւ լոկ միայն երեւէր ոսկերքն : Եւ յայնպիսի սոսկալի եւ ահաւոր անըմբռնելի տանջանս ժուժկալեաց համբերութեամբ զգայգ եւ զցերեկ ի թունաւոր խայթոցսն, եւ ի կրծումն մարմնոյն վիրաւորելոյ եւ ոսկերացն մերկացելոյ մինչեւ աղօթելով առ Աստուած աւանդեաց զհոգին Հրոտից Ա եւ Յուլիսի Է : B || 7 սրբոյն] սուրբ եպիսկոպոսին B — որ է] ի հայ լեզու *add.* B || 9 կռապաշտ *om.* B.

Les (païens), irrités, dépouillèrent le saint, l'attachèrent à un gibet, le suspendirent sur les murailles durant des jours de hâle et de chaleur, en oignant tout son corps de miel. Les frelons, les guêpes, les abeilles, les mouches et les moustiques rongèrent son corps jusqu'aux os, et c'est en
* A fol. 302 v° b. priant * Dieu qu'il rendit son âme, le 7 juillet.

Les prêtres de l'église prirent le corps et l'inhumèrent secrètement dans un endroit choisi. Lorsque la persécution contre les chrétiens prit fin, on construisit une église à l'endroit où il avait été attaché au gibet, et on y transporta les restes de saint Astius.

2 HROTITS, **8 Juillet.**

Martyre de saint Procope, nom qui veut dire « en avance ».

Saint Procope était de la ville de Jérusalem, aux jours de l'empereur idolâtre Dioclétien. Il était fils d'un père chrétien dont le nom était Christophe et d'une mère idolâtre du nom de Théodosie. Son père étant décédé le premier, la mère éleva son fils dans sa religion et l'appela Néanias.

Եւ եղեւ մանուկ, առեալ զանձ եւ զորդին իւր տարաւ առ թագաւորն, եւ նա առեալ զզանձն պատուեաց զորդի կնոջն, եւ առաքեաց զնա առ դուքս Աղեքսանդրու. Եւ ետ նմա երկու զօրագլուխս զօրօք իւրեանց զՆիկոստրատոս եւ զԱնտիոքոս, եւ յղարկեաց պատուիրելով նմա զի զորս քրիստոնեայս գտցէ տանջանօք կորուսցէ :

Եւ վասն ամառնային * խորշակին ի գիշերի գնայր : Եւ յորժամ մերձեցաւ երեսուն մղոնաւ ի քաղաքն Ապամիա եւ զօրքն ընդ նմա յանկարծակի եղեւ շարժ եւ ահաւոր կայծակունք, եւ ձայն յերկնից որ ասէր. ՚Նէանէաս, եւ դու իմ հակառակ եղիր. ուր երթաս մեռանիս : Ասէ ՚Նէանէաս. Ով իցես, երեւեցո զքեզ Տէր, զի չեմ կարող տեսանել ՚զքեզ : Յայնժամ երեւեցաւ նմա խաչ սառնանման, եւ ձայն ի խաչէն որ ասէր. Ես եմ Յիսուս խաչեալն Որդին Աստուծոյ : Եւ պատմեաց նմա Տէրն զբարեպաշտութեան խորհուրդ աստուածութեանն, եւ դարձոյց զնա ի գիտութիւն ճշմարտութեան : * A fol. 303 r° a.

Եւ դարձաւ ՚Նէանէաս ի Սկիւթոպօլիս, առ ոսկերիչս եւ արար խաչ յոսկւոյ եւ արծաթոյ, եւ յորժամ գործեցաւ խաչն երեւեցաւ գիր եբրայեցերէն որ գրեալ էր Էմմանուէլ. երեւեցաւ եւ երեք պատկերք եւ ի մէջն Յիսուս, եւ յերկ թեւոց խաչին

1 տարաւ] գնայ B — նա առեալ] առեալ B' — կնոջն] իւր B || 6 յանկարծակի... Գնայ] երեւեցաւ նմա ի տեսլեան խաչ սառնանման, եւ լուաւ ձայն ի խաչէն որ մահ սպառնայր նմա եթէ երթեալ հակառակով լինիցի խաչելոյն Քրիստոսի : Եւ դարձաւ Նէանիոս ի Սկիւթոպօլիս, եւ կոչեալ զոսկերիչս ետ շինել զնմանութիւն խաչին զոր ետես, եւ գնացեալ B.

Lorsqu'il fut instruit, et fut devenu un jeune homme, la mère prit son fils avec de l'argent et le conduisit à l'empereur, qui accepta l'argent, honora le fils de la femme et l'envoya au duc d'Alexandrie. Celui-ci lui remit deux capitaines avec leurs troupes, Nicostratus et Antiochus, et l'expédia en lui ordonnant de faire périr dans les tortures tous les chrétiens qu'il rencontrerait.

A cause des grandes chaleurs * de l'été, il marchait de nuit. Lorsqu'il fut arrivé à trente lieues de la ville d'Apamée, accompagné de ses troupes, il se fit tout d'un coup un tremblement de terre, avec des coups de foudre terribles et une voix du ciel, qui dit : « Néanias, es-tu devenu, toi aussi, mon adversaire? Où que tu ailles, tu mourras. » Néanias répondit : « Qui es-tu? Montre-toi, Seigneur, car je ne suis pas capable de te voir. » Il lui apparut alors une croix, qui semblait de glace, et une voix de la croix lui dit : « Je suis Jésus le crucifié, Fils de Dieu. » Et le Seigneur lui parla du pieux mystère de la divinité et le convertit à la science de la vérité. * A fol. 303 r° a.

Néanias retourna à Scythopolis, alla trouver les orfèvres et fit faire une croix d'or et d'argent, et lorsqu'elle fut achevée, il y apparut une inscription hébraïque qui se lisait « Emmanuel »; il y apparut aussi trois figures : Jésus

ի մի կողմն Միքայէլի եւ միւսն Գաբրիէլի հրեշտակապետացն ։ Եւ երկիր եպագ խաչին եւ պատկերացն ։

Գնաց յԵրուսաղէմ եւ եգիտ Հագարացիս որ ապականէին զամենայն գաւառն եւ աւերէին ։ Եւ ելեալ Նէանէաս խաչիւն ի պատերազմ յաղթեաց քաջութեամբ Հագարացւոցն, եւ դարձաւ խնդութեամբ ի տուն իւր գոհանալով զՔրիստոսէ եւ զխաչէն եւ զհրեշտակապետացն ։

* A fol. 303 r° b. Եւ ել ընդ առաջ *մայրն իւր, եւ զյաղթութիւն պատերազմին յօգնականութենէ կռոցն համարեցաւ, գոհանայր զդիցն, իսկ Նէանէաս ի Քրիստոսէ եւ ի սրբոյ խաչէն խոստովանէր զյաղթութիւն մարտին ընդդէմ թշնամւոյն ։ Եւ նոյնժամայն գրեաց մայրն իւր առ թագաւորն եթէ Ուրացաւ զկուռսն որդին իմ ։ Եւ առաքեաց թագաւորն հրաման առ Լուկիոս դատաւորն Կեսարիոյ քաղաքին զի քննեսցէ զՆէանէաս ։ Եւ յորժամ կացոյց առաջի իւր զսուրբն խոստովանեցաւ զանուն եւ զհաւատս Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ։ Եւ այնչափ չարաչար ձաղկեցին զնա մինչեւ կիսամահ տարան ի բանդն ։

Եւ ի մէջ գիշերին լոյս ծագեաց ի բանդին, եւ երեւեցաւ Քրիստոս հրեշտակա-

5 զՔրիստոսէ... զհրեշտակապետացն] զՅիսուսէ B || 8 ի Քրիստոսէ եւ ի սրբոյ խաչէն] զՔրիստոսէ B || 9 ընդդէմ թշնամւոյն] արարեալ ի ձեռն խաչին B — նոյնժամայն *om.* B || 10 թագաւորն] վասն որդւոյն իւրոյ *add.* B — զկուռսն] զաստուածսն մեր B — որդին իմ] եւ պաշտէ զխաչեալն Քրիստոս B || 11 Կեսարիոյ քաղաքին *om.* B || 12 զսուրբն] զՆէանիոս B || 13 մերոյ Քրիստոսի *om.* B — չարաչար *om.* B || 15 լոյս ծագեաց] տեսանէր յանուրջն լոյս մեծ ծագեալ B — երեւեցաւ] եկեալ B.

au milieu, et aux extrémités des branches de la croix les archanges, d'un côté Michel et de l'autre Gabriel. (Néanias) se prosterna devant la croix et les figures.

Il partit pour Jérusalem et y trouva des Sarrasins qui envahissaient toute la province et la dévastaient. Néanias, muni de la croix, leur livra combat, vainquit vaillamment les Sarrasins et retourna joyeusement à sa maison en rendant grâces au Christ, à la croix et aux archanges.

A fol. 303 r° b. Sa mère alla au-devant *de lui et, attribuant la victoire de la bataille à l'aide apportée par les idoles, elle rendit grâces aux dieux; mais Néanias confessa que la victoire de la bataille contre l'ennemi était due au Christ et à la sainte croix. Sa mère écrivit aussitôt à l'empereur : « Mon fils a renié les idoles. » L'empereur envoya ordre au juge de la ville de Césarée, Lucius, d'interroger Néanias. Et lorsque celui-ci fit comparaître le saint devant lui, il confessa la foi et le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ. On le flagella si brutalement, qu'on l'emmena en prison à moitié mort.

Au milieu de la nuit, une lumière jaillit dans la prison et le Christ

պետօքն եւ եղոյծ զնա ի կապանացն, եւ զվէրսն բժշկեաց եւ մկրտեաց զնա եւ ասէ. Յայսմհետէ Պռոկոպիոս անուանեսցիս, եւ յառաջադէմ լինիցիս ի գործս քո եւ բազում զունդս դարձուսցես ի հաւատս :

Եւ յետ սակաւ աւուրց տարան զՊռոկոպիոս ի տաճար կռոցն զի երկիր պագցէ. եւ յորժամ գնաց կործանեաց աղօթիւք երեսուն եւ վեց բագինս, եւ բղխեաց ջուր եւ լցաւ տաճարն : Եւ տեսեալ զքանչելիսն երկու զօրագլուխքն զօրօքն իւրեանց հաւատացին ի Քրիստոս, եւ մկրտեցան ի սրբոյն Ղեւոնդէ եպիսկոպոսէ Կեսարու : Եւ նոյնժամայն հատին զամենեցունց զգլուխսն եւ մարտիրոսացան վասն անուանն Քրիստոսի երկու զօրագլուխք * զօրօքն իւրեանց : * A fol. 303 vº a.

Հաւատաց ի Քրիստոս եւ Թէոդոսիա մայր սրբոյն Պռոկոպիոսի եւ այլ երկոտասան կանայք իշխանաց : Եւ գան հարին զնոսա ուժգին, եւ հրով զանթսն այրեցին եւ զստինսն հերձին, եւ ապա հատին զգլուխս նոցա :

Եւ զսուրբն Պռոկոպիոս հրամայեաց եւ արջառաջլօք զմարմինն պլեցին, եւ հեղին ի վերայ քացախ սուր, եւ եդին ի ձեռսն հուր եւ կնդրուկ զի խնկեսցէ ի բագինսն, եւ նա պահեաց ի ձեռսն մինչեւ կնդրուկն այրեցաւ եւ ձեռքն ոչ կիզան :

1 եղոյծ] լուծանէր B — բժշկեաց] բժշկէր B — մկրտեաց] մկրտէր B — ասէ] ասէր B || 2 բազում զունդս] զբազումս B || 5 յորժամ ... աղօթիւք] յանկարծակի եղեւ շարժ մեծ ի տեղւոյն յայնմիկ եւ կործանեցան B || 7 եպիսկոպոսէ] եպիսկոպոսապետէ B — Եւ նոյնժամայն] Զայն լուեալ դատաւորն հրամայեաց եւ B || 8 անուանն *om.* B || 13 զմարմինն] զանաձեծ ապարեալ *add.* B || 14 սուր *om.* B || 15 ոչ *om.* B.

apparut, avec les archanges, le délia de ses chaînes, lui guérit les plaies et le baptisa, en disant : « Tu t'appelleras désormais Procope, tu progresseras dans tes œuvres et tu convertiras à la foi de nombreuses troupes. »

Peu de jours après, on conduisit Procope au temple des idoles pour qu'il s'y prosternât; et lorsqu'il y arriva, il détruisit, par ses prières, trente-six autels; une source jaillit et le temple en fut inondé. Deux capitaines, témoins du miracle, crurent au Christ, avec leurs troupes, et furent baptisés par saint Léonce, l'évêque de Césarée. On leur trancha aussitôt la tête à tous. Ces deux capitaines * furent martyrisés avec leurs troupes pour le nom du Christ. * A fol. 303 vº a.

Théodosie, la mère de saint Procope, crut aussi au Christ avec douze autres femmes, épouses de princes. On les frappa vigoureusement, on leur brûla les aisselles par le feu, on leur déchira les seins et on leur trancha ensuite la tête.

(Le juge) ordonna de déchirer le corps de saint Procope à coups de nerfs de bœuf; on répandit sur ses plaies du vinaigre pur; on lui mit dans les mains du feu et de l'encens pour encenser les autels, et il les garda dans ses mains jusqu'à ce que l'encens fût consumé, mais ses mains ne furent point brûlées.

Եւ դարձեալ կապեցին ծանր վէմ ի ձեռսն եւ ընկեցին ի բորբոքեալ հուր, եւ նա նշանաւ խաչին զվէմն եւոյծ եւ զհուրն շիջոյց ։ Եւ ապա հրամայեաց դահճացն հատանել զգլուխն ։

Եւ յորժամ տանէին ի տեղին տարածեաց զձեռս իւր յերկինս եւ ասէ. Տէր Աստուած իմ արարիչ երկնի եւ երկրի, Հայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, լուր աղաչանաց իմոց եւ կատարեա զխնդրուածս իմ ։ Պահեա զքաղաքս զայս եւ սրբեա ի կռապաշտութենէ, յիշեա եւ զամենայն ժողովուրդս քո եւ սրբեա ի կռապաշտութենէ, եւ բժշկեա զամենայն հիւանդութիւնս նոցա ։ Նեղելոց անդորրիչ լեր, որբոց եւ այրեաց
* A fol. 303 v° b. օգնական, եւ որոց ի բանդին այցելու, զնաւակոծեալս ի ծովու խաղաղութեամբ * հասո ի նաւահանգիստն, ճանապարհորդաց ուղեկից, փախուցելոց ի բռնաւորաց ապաւէն, զվտանգեալսն ի ծառայութենէ ազատեա, զդեւս ի մարդկանէ հալածեա, զգլորեալսն կանգնեա, զմոլորեալսն դարձո, մեղաւորաց թողութիւն շնորհեա, զսատանայական խորհուրդս խափանեա, բաց զարքայութիւնդ քո ամենայն հաւատացելոց քոց, եւ որոց յանուն իմ եկեղեցի շինեն կամ յոսկերաց իմոց մասն առնուցուն, կամ զյիշատակս իմ կատարեն, պարգեւեա նոցա զքո անբաւ ողորմութիւնդ, եւ մի եկեսցէ ի վերայ նոցա

1 Եւ դարձեալ ... ձեռսն] Կապեցին զձեռսն B — բորբոքեալ *om.* B — եւ նա նշանաւ ... շիջոյց] եւ խանձարեցաւ ամենայն մարմինն B || 2 դահճացն *om.* B || 4 տանէին] տարան B — յերկինս] առ Աստուած *add.* B || 13 եւ որոց յանուն ... կատարեն] եւ որք աղօթիւք յիշատակեն զիս B.

On lui attacha de nouveau une lourde pierre aux mains, et on le jeta dans les flammes, mais il détacha la pierre par le signe de la croix et éteignit les flammes. (Le juge) ordonna ensuite aux bourreaux de lui trancher la tête.

Pendant qu'on le conduisait au lieu (de l'exécution), il éleva ses mains au ciel et dit : « Seigneur, mon Dieu, créateur du ciel et de la terre, Père de Notre-Seigneur Jésus-Christ, écoute ma prière et exauce ma demande. Conserve cette ville et purifie-la de l'idolâtrie; souviens-toi aussi de tout ton peuple, purifie-le de l'idolâtrie; guéris-les de toutes leurs maladies. Donne la paix aux affligés, sois le soutien des orphelins et des veuves, rends
* A fol. 303 v° b. visite à ceux qui sont en prison, fais arriver en paix * au port ceux qui sont en péril de naufrage; sois le compagnon de route des voyageurs, l'abri de ceux qui fuient les tyrans, donne la liberté à ceux qui sont en danger dans la servitude, chasse les démons des hommes, relève ceux qui sont tombés, convertis les égarés, accorde le pardon aux pécheurs, détruis les desseins de Satan, ouvre ton royaume à tous Tes fidèles et à ceux qui construiront une église en mon nom ou qui prendront une partie de mes reliques, ou qui accompliront ma commémoration, accorde-leur Ta misé-

սատանայական փորձութիւնք, եւ մի բռնութիւնք ի թշնամեաց եւ յիշխանաց, եւ ընկա՛լ զհոգիս իմ խաղաղութեամբ :

Եւ եկեւ ձայն յերկնից առ նա եւ ասէ. Պրոկոպիէ, բացան քեզ դրունք երկնից, եւ դասք հրեշտակաց մնան քեզ, եւ դասք մարտիրոսացն զորս մատուցեր ընծայս Հօր իմոյ ակնան քեզ : Եւ զամենայն խնդիրս քո կատարեցից եւ կատարեալ են :

Եւ արարեալ զնշան խաչին յանձն իւր, եւ առա հատին զգլուխ նորա Յուլիսի Ը : Եւ եկեալ քրիստոնէիցն առին զմարմինն եւ եդին ի նշանաւոր տեղի :

* Հրոտից Գ եւ Յուլիսի Թ : Վկայաբանութիւն սրբուհւոյն Ագնասեայ կուսին : * A fol. 304 r° a.

Աղախինն Քրիստոսի Ագնասիա կոյս եւ սուրբ վկայն էր ի քաղաքէն Հռոմայ : Երթային առ նա բազում կանայք եւ ուսուցանէր զնոսա յաստուածային պատուիրանացն դառնալ ի կռոցն պաշտելութենէ եւ ապաշխարել զմեղս իւրեանց :

Եւ լուեալ իշխան քաղաքին առաքեաց զօրականս եւ յափշտակեցին զնա եւ տարան առաջի նորա : Հրամայեաց նմա կամ զոհել կռոցն կամ երթալ ի պոռնկատունն : Եւ

1 բռնութիւնք] եւ նեղութիւնք *add.* B || 3-5 Եւ եկեւ ձայն... կատարեալ են *om.* B || 6 իւր] մատոյց զպարանոցն *add.* B — նորա] Հրոտից Գ եւ *add.* B || 7 եդին] փառօք *add.* B || 8 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B || 11 իւրեանց] զի Ագնիան անձանակ թարգմանի. քանզի ի բարուցն առոցաւ եւ զանունն, որով զբազումս ի պոռնիկ կանանց բարձեաց ի չար գործոց, եւ էած ի հաւատն Քրիստոսի եւ ի մաքուր վարս սրբութեան յաղտեղութենէն *add.* B.

ricorde infinie; que les tentations de Satan ne les atteignent point, ni la violence de leurs adversaires ou des tyrans, et reçois mon âme en paix. »

Une voix du ciel se fit entendre à lui et dit : « Procope, les portes du ciel te sont ouvertes, les chœurs des anges t'espèrent, les groupes des martyrs que tu as offerts à mon Père t'attendent. J'exaucerai toutes tes demandes : elles sont déjà exaucées. »

(Procope) fit le signe de la croix sur sa personne, puis on lui trancha la tête, le 8 juillet. Les chrétiens allèrent retirer son corps et le déposèrent dans un endroit choisi.

* 3 HROTITS, 9 Juillet.

* A fol. 304 r° a.

Passion de la vierge sainte Agnès.

La servante du Christ, la vierge et sainte martyre Agnès (*Agnasia*), était de la ville de Rome. De nombreuses femmes se rendaient chez elle, et elle leur enseignait par les commandements divins à quitter le culte des idoles et à faire pénitence de leurs péchés.

Le gouverneur de la ville, l'ayant appris, envoya des soldats qui l'enlevèrent et l'amenèrent devant lui. Il lui ordonna ou d'immoler aux idoles ou

նա ասէ. Ոչ զոհեմ եւ ոչ անկանիմ ի պոռնկութիւն : Եւ կոչեաց իշխանն զոմն մի պոռնկախառնիչ, եւ ետ ի նա զկոյս կինն զի միով հանդերձիւ անցուսցէ զնա ընդ մէջ քաղաքին եւ տարցէ ի պոռնկատունն : Եւ յորժամ տարաւ եւ եմոյծ ի տունն տարածեաց զձեռս իւր յերկինս եւ կոչէր զՔրիստոս յօգնականութիւնն : Եւ ամենայն պոռնիկք որ մտանէին թուլանային եւ խափանէր ցանկութիւնն, եւ ելանէին նուաղեալք :

Եւ ոմն մի ամբարտաւան երիտասարդ պարծէր զի մտցէ առ նա եւ կատարեսցէ զկամս իւր. եմուտ եւ կալաւ զաղախինն Քրիստոսի, եւ անկաւ յերկիր եւ մեռաւ : Եւ
* A fol. 304 r° b. յորժամ յամեաց եւ ոչ ել, եմուտ պոռնկախառնիչն ի տունն եւ տեսանէ * զերիտասարդն մեռեալ որ ամբարտաւանութեամբն պարծէր, ելեալ արտաքս աղաղակեաց մեծաձայն եւ ասէ. Մեծ է հաւատն Քրիստոսի : Եւ մինչեւ ի մէջ քաղաքին երթայր եւ զնոյն աղաղակէր :

Լուաւ իշխանն եւ տարաւ զերանելին Ագնէսիա առաջի իւր, եւ հարցանէր թէ. Որպէս սպաներ զերիտասարդն . Եւ նա ասէ. Յորժամ հրամայեցեր տանել զիս

1 Եւ նա] Եւ սուրբ կոյսն մերժեալ զանօրէն հրամանն B — անկանիմ] անարգիմ B || 1-4 Եւ կոչեաց... տարածեաց] Յայնժամ հրամայեաց իշխանն եւ բռնութեամբ տարան եւ մուծին ի պոռնկատունն. եւ նա տարածեալ B || 5-9 թուլանային... աղաղակէր] անդր զարհուրեալք յաներեւոյթ զօրութենէ թուլանային. եւ ոչ բնաւ իսկ մօտել կարէին, այլ արտաքս փախչէին նուաղեալք : Իսկ երիտասարդ ոմն ամբարտաւան յանդգնաբար բուռն եհար զաղախնոյն Քրիստոսի, եւ առժամայն անկաւ յերկիր անշնչացեալ B || 13 զերանելին *om.* B || 14 սպաներ զերիտասարդն] արարեր զայդ B — հրամայեցեր տանել] տանէին B.

d'aller dans une maison de prostitution. Elle répondit : « Je n'immole point et je ne tombe point dans la prostitution. » Le gouverneur fit venir un tenancier de prostituées, lui confia la sainte femme, afin qu'il la promenât à travers la ville, vêtue d'un seul vêtement, et la conduisît dans une maison de prostitution. Lorsqu'il l'eut conduite et introduite dans la maison, elle éleva ses mains vers le ciel et appela le Christ à son secours. Tous les débauchés qui entraient se calmaient, leur désir cessait et ils sortaient défaillants.

Un jeune homme orgueilleux se vanta de l'approcher et de satisfaire sa volonté. Il entra et saisit la servante du Christ, mais il tomba à terre et mourut. Comme il tardait et ne sortait pas, le tenancier des prostituées
* A fol. 304 r° b. pénétra dans la maison et trouva mort * le jeune homme qui s'était vanté par orgueil; il sortit, cria à haute voix et dit : « Grande est la foi au Christ. » Il alla jusqu'au milieu de la ville en criant la même chose.

Le gouverneur l'apprit et fit comparaître la bienheureuse Agnès. Il lui demanda : « Comment as-tu tué le jeune homme? » Elle répondit : « Lorsque tu as ordonné de me conduire dans la maison infâme, un jeune homme vêtu

յանարգանաց տունն, զայր զկնի իմ պատանի մի սպիտակազգեստ, եւ եկաց առ իս զամենայն օրն. եւ որք մտանէին զցանկութիւն նոցա խափանէր ։ Այս այս որ մեռաւ վասն յանդգնութեանն զի պարծէր եթէ կատարեսցէ զցանկութեան կամս իւր ։ Ասէ իշխանն ։ Ով իցէ պատանին այն ։ Եւ նա ասէ. Հրեշտակ է զոր առաքեաց Աստուածն իմ փրկել զիս յանարգ մեղացն ։

Ասէ իշխանն. Եթէ կամիս հաւանեցուցանել զմեզ եթէ ճշմարիտ է զոր ասես աղաչեա զԱստուածն քո եւ կենդանացո զմեռեալն ։ Եւ նորա ծունր եղեալ աղաչեաց զԱստուած, եւ առժամայն յարեաւ մեռեալն ։ Եւ զարմանք կալաւ զամենեսեան, եւ ոմանք ի կռապաշտիցն աղաղակեցին առ իշխանն. Սպան զդա զի դիւթ է եւ կախարդութեամբն խրով առնէ զայդ ։ Հրամայեաց եւ առժամայն հրով այրեցին զսրբուհի կոյս վկայն Քրիստոսի Ագնասիա Յուլիսի Թ ։

* Հրոտից Դ եւ Յուլիսի Ժ ։ Վկայութիւն քառասուն եւ հինգ մարտիրոսացն որ ի Նիկոպոլիս Հայոց կատարեցան ։ * A fol. 304 vº a.

Սուրբ վկայքն Քրիստոսի քառասուն եւ հինգ մարտիրոսքն, որոց գլխաւորքն

1-5 զայր ... յանարգ մեղացն] Աստուածն իմ զոր եսն պաշտեմ առաքեաց ընդ իս զհրեշտակ իւր զոր եւ տեսանէի իբրեւ պատանի լուսազգեստ եկեալ զկնի իմ պահել եւ փրկել զիս ի մեղացն զարշութենէ. եւ այրս այս յանդուգն որ կամեցաւ բռնադատել զպարկեշտութիւն իմ յաչէ փառաց զօրութեան նորա անշնչացաւ B || 6 Եթէ կամիս հաւանեցուցանել զմեզ *om.* B || 7 կենդանացո զմեռեալն] յարիցէ այրս եւ հաւատասցուք B || 8 մեռեալն] այրն եւ եկաց կանգուն ի վերայ ոտից իւրոց B || 10 հրով *om.* B || 11 կոյս *om.* B — Ագնասիա] Հրոտից Գ եւ *add.* B — Յուլիսի Թ] Սա յունարէն Ագնիս կոչի, եւ Լատինք Անեզ կոչեն եւ տօնն զսա զլուխ կուսանաց *add.* B || 13 կատարեցան *om.* B.

de blanc m'y suivit et resta auprès de moi toute la journée; il faisait disparaître les désirs de ceux qui venaient chez moi. Cet homme vient de mourir à cause de son audace, car il se vantait d'accomplir le désir de sa volonté. » Le gouverneur dit : « Qui est ce jeune homme? » Elle répondit : « C'est un ange que mon Dieu a envoyé pour me sauver des péchés infâmes. »

Le gouverneur dit : « Si tu veux nous convaincre que ce que tu dis est vrai, prie ton Dieu et fais ressusciter le mort. » Elle se mit à genoux, pria Dieu et aussitôt le mort ressuscita. Tous furent saisis d'étonnement, mais quelques-uns des idolâtres crièrent au gouverneur : « Fais-la tuer, car elle ensorcelle, et fait cela par sorcellerie. » Il ordonna aussitôt de livrer aux flammes la vierge sainte, la martyre du Christ, Agnès, le 9 juillet.

* 4 HROTITS, **10 Juillet.** A fol. 304 vº a.

Martyre des quarante-cinq martyrs qui furent exécutés dans la ville de Nicopolis d'Arménie.

Les quarante-cinq saints martyrs du Christ, dont les principaux sont

Ղեւոնդիոս, Սիսինիոս, Մաւրիկոս, Անիկտոս, Դանիէլ, Անտոնիոս, էին ի ժամանակս Լիկինոսի կռապաշտ արքային, եւ Լիւսիայ դատաւորին ի քաղաքէն Նիկոպօլսի Հայոց : Եւ կացեալ առաջի Լիւսիայ դատաւորին յանդիմանեցին զնա ի սնոտի պաշտամունս կռոցն, եւ զՔրիստոս համարձակութեամբ խոստովանեցան եւ զգալուստն եւ զյարութիւն :

Եւ քարկոծ արարեալ զսուրբսն արգելին յաշտարակ պարսպին, եւ պահէին զնոսա Մենէաս եւ Բելիդէս զօրականք : Եւ սուրբն Ղեւոնդէս պատուիրէր այլոց սրբոցն նախանձորդս լինել որք յառաջ մարտիրոսացան արք եւ կանայք : Եւ ջուր ոչ տային նոցա. եւ կին մի բարեպաշտ անուն Բասիանէ աման ջրով ի ծոցի իւր թագուցանէր մտանէր գաղտ եւ արբուցանէր սրբոցն :

Եւ երեւեցաւ սատանայ Լուսիա դատաւորին ի կերպարանս Ասկղեպիոսի աստուծոյն իւրոյ, եւ ասէ. Քերթեա զմարմինս նոցա եւ խորտակեա զոսկերս նոցա եւ ընկեա ի Գայլ գետն վասն զի յոյժ անարգեցին զիս : Եւ վասն զի ոչ հաւանեցան հրամանաց
* A fol. 304 v° b. դատաւորին, եւ ոչ զոհեցին կռոցն, ետ * զնոսա ի դահիճսն, եւ նոքա կախեցին զսուրբսն եւ երկաթի եղնգամբք քերթեցին զմարմինս նոցա :

Եւ սուրբքն աղաչեցին զմի ոմն ի ծածուկ քրիստոնեայ Փիլոն անուն զի տէրն

3 սնոտի] հեթանոսական *add.* B || 4 կռոցն *om.* B || 11 Եւ երեւեցաւ... դատաւորին] Եւ դատաւորն Լիւսիաս ծփէր ի խորհուրդս անօրէնութեան թէ որով տանջանօք պատուհասեսցէ զնոսա. եւ անքուն անցուցեալ զգիշերն ընդ առաւօտն անկաւ նիրհումն ի վերայ նորա. եւ յանուրջս երեւեցաւ նմա սատանայ B || 16 անուն] գիւղի ումեմն քաղաքացւոյ իշխանի *add.* B.

Léonce, Sisinius, Maurice, Anicet (*Aniktos*), Daniel, Antoine, étaient de la ville de Nicopolis d'Arménie, aux jours de l'empereur idolâtre Licinius et du juge Lucius (*Liusiay*). Introduits devant le juge Lucius, ils le réprouvèrent pour son culte vain des idoles et confessèrent avec hardiesse le Christ, sa venue et sa résurrection.

On lapida les saints et on les enferma dans une tour de la muraille où les soldats Ménéas et Bélidès les gardaient. Saint Léonce recommandait aux autres saints d'être les émules des hommes et femmes qui furent martyrisés auparavant. On ne leur donnait pas d'eau, mais une femme pieuse, du nom de Bassianè, cachait une cruche d'eau dans son sein, pénétrait secrètement et donnait à boire aux saints.

Satan apparut au juge Lucius sous les apparences de son dieu Asclépius et lui dit : « Déchire leurs corps, brise leurs os et jette-les dans le Lycus (*Gaïl*), car ils m'ont trop méprisé. » Comme les saints n'avaient point con-
* A fol. 304 v° b. senti aux ordres du juge et n'avaient point immolé aux idoles, * il les remit entre les mains des bourreaux qui les suspendirent et déchirèrent leurs corps avec des ongles de fer.

Les saints prièrent un homme, chrétien en secret, nommé Philion, pour

իւր միջնորդեսցէ առ Լիւսիաս դատաւորն զի վաղվաղակի կատարեսցէ զնոսա ։ Եւ Փիլիոն գնաց առ տէրն իւր եւ պատմեաց նմա զխնդրուածս սրբոցն ։ Եւ ի միում աւուր հրաւիրեցաւ ի ճաշ առ Լիւսիաս, եւ նա պատճառեաց ոչ երթալ, Վասն զի տեսի, ասէ, զորովայնս դատապարտելոցն բացեալս ի քերանացն, տաղտկացայ եւ ոչ յօժարի բնութիւնս ի կերակուրս, եւ եթէ կամիս զի եկից ի սեղան փութապէս կորո՛ զնոսա ։ Որպէս եւ եղեւ իսկ ։ Եւ յոյժ ուրախ եղեն յորժամ լուան սուրբքն ։

Իսկ զբարեպաշտ կինն Բասիանէ որ սպասաւորէր արգելին ի մտանելոյ առ սուրբսն, եւ ընդ պատուհանն իջուցանէր նոցա զջուրն. եւ նոքա օրհնէին զկինն, եւ հատուցին նմա փոխարէն զայս զի որդիք իւր եւ թոռունք քահանայք լեցին Աստուծոյ ։

Եւ մինչդեռ պաշտէին զթաղման սաղմոսն. Երանելի են ամբիծք ի ճանապարհի, երեւեցաւ հրեշտակ Տեառն եւ լուսաւորեաց զնոսա եւ յայտնեաց նոցա եթէ. Մերձեալ է օր կատարման ձերոյ ։ Մենիաս եւ Բելիդէս լուան զձայն հրեշտակին եւ տեսին զլոյսն, *՝հաւատացին ի Քրիստոս, եւ մտին առ սուրբսն աղաղակելով. Եւ մեք քրիս- * A fol. 305 r° a.

1 զնոսա] քանզի երկնչէր զի մի գուցէ ի սրբոցն ոք առ երկիւղի երկար չարչարանաց պակասեսցի ի հաւատոց *add.* B || 4 դատապարտելոցն] սպանելոցն B || 7 որ սպասաւորէր *om.* B || 9 քահանայ... Աստուծոյ] արժանի լինելին սրբոյ կարգի քահանայութեան B; || 11-13 երեւեցաւ... զլոյսն] ահա հրեշտակ Տեառն եկեալ եկաց առ նոսա եւ լուսաւորեաց զբանդն, եւ ասէ. Ուրախ լերուք զի մերձ է օր կատարման ձերոյ, եւ անուանք ձեր գրեցան ի գիրն կենդանեաց. քաջալերեցարուք զի Տէր ընդ ձեզ է ։ Մենիաս եւ Բելիդէս որք պահէին զդուրս բանդին իբրեւ տեսին զլոյսն եւ լուան զձայն հրեշտակին B.

que son maître intervînt auprès du juge Lucius, afin de les faire exécuter promptement. Philion alla trouver son maître et lui communiqua la demande des saints. Un jour que ce dernier était invité à dîner par Lucius, il s'excusa de ne pas s'y rendre, « car, dit-il, j'ai vu le ventre des condamnés ouvert par les déchirures, j'en ai été dégoûté, et ma nature se refuse à toute nourriture; mais si tu veux que je vienne à ta table, fais-les périr immédiatement ». Ainsi fut fait; et les saints s'en réjouirent grandement, lorsqu'ils l'apprirent.

On défendit à la pieuse femme Bassianè, qui les servait, de pénétrer auprès des saints; alors elle leur introduisit de l'eau par la fenêtre, et (les saints) la bénirent et la récompensèrent en faisant que ses fils et ses petits-fils devinrent des prêtres de Dieu.

Pendant que (les saints) récitaient le psaume de l'inhumation : *Heureux sont les purs dans la voie*[1], l'ange du Seigneur leur apparut, les illumina et leur révéla : « Le jour de votre exécution est proche. » Ménéas et Bélidès entendirent la voix de l'ange et aperçurent la lumière; * ils crurent au Christ, * A fol. 305 r° a

1. Ps. cxviii, 1.

տանեայք եմք ։ Կապեցին եւ զնոսա ընդ այլոց սրբոցն, եւ տարան զքառասուն եւ հինգ վկայսն առաջի դատաւորին, եւ նստուցին զնոսա ի գետնի, եւ գաւազանօք կոտորեցին զմարմինս նոցա, եւ բորբոքեցին հուր նման հնոցին Բաբելոնի, եւ արկին զամենեսեան անդ. եւ ցնծութեամբ եւ ուրախութեամբ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած Յուլիսի Ժ ։

Եւ ժողովեցին զկոտորեալ մարմինս նոցա եւ ընկեցին ի Գայլ գետն որ էր վեց մղոնաւ հեռի ի քաղաքէն ։ Եւ արք ոմանք երկիւղածք գնացեալ հանին ի գետոյն, եւ պահեցին ի ծածուկ ։ Եւ յետ ժամանակաց յաւուրս Կոստանդիանոսի մեծի արքային յայտնեցան նշխարքն, եւ շինեցին վկայարան յանուն քառասուն եւ հինգ վկայիցն ։

* B [B * Յայսմ աւուր վկայութիւն Մելքիսեթի եւ Կարապետի նոր վկայից ։

p. 12 b. Երանելի վկայքս Քրիստոսի էին ի Վան քաղաքէ յաւուրս աշխարհաւեր բռնաւորին Լանկթամուրայ ։ Եւ եղեւ զի Պարսիկք ոմանք որք բնակեալք էին ի Վան քաղաքի բացին զգերեզման աղջկան միոյ այլազգւոյ որ էր ի մեծ տոհմէ, եւ արկին զվնասն ի վերայ քրիստոնէից ։

Եւ այր ոմն ժանտ Սիրանաս անուն որ առ ահի ուրացաւ զՔրիստոս, կամելով հաճոյանալ այլազգեաց մատնեաց ոմանս յանմեղ քրիստոնէից ։ Եւ գնացեալ կալան

1 եմք] Եւ ընդ առաւօտն լուեալ Կիւրիոս զիրս պահապանացն բարկացաւ յոյժ, հրամայեաց եւ *add.* B || 2 առաջի դատաւորին] յատեան B || 5 առ Աստուած] Հրոտից Դ եւ *add.* B || 6 զկոտորեալ մարմինս] զնշխարս մարմնոց B || 9 վկայիցն] սրբոց *add.* B.

et pénétrèrent auprès des saints en criant : « Nous aussi nous sommes chrétiens. » On les attacha également avec les autres saints, et on emmena les quarante-cinq martyrs devant le juge; on les fit asseoir à terre et on leur brisa le corps à coups de gourdins; on alluma un feu semblable à la fournaise de Babylone et on les y jeta tous. Ils rendirent leur âme à Dieu, avec joie et actions de grâces, le 10 juillet.

On recueillit leurs corps brisés et on les jeta dans le Lycus, qui est à six milles de la ville. Quelques hommes, craignant Dieu, s'y étant rendus, les retirèrent du fleuve et les conservèrent secrètement. Après un certain temps, aux jours du grand empereur Constantin, ces reliques furent découvertes et on construisit un oratoire au nom des quarante-cinq martyrs.

* B [B * En ce jour martyre de Melkhiseth et Karapet les nouveaux martyrs.

p. 12 b. Ces bienheureux martyrs du Christ étaient de la ville de Van, aux jours du tyran Timourlenk, le dévastateur des pays. Il arriva que quelques Persans qui habitaient dans la ville de Van avaient ouvert la tombe d'une jeune fille musulmane, qui était d'une noble famille, et avaient rejeté cette profanation sur les chrétiens.

Un homme pervers, nommé Siranas, qui avait, par peur, renié le Christ, voulant plaire aux musulmans, dénonça quelques chrétiens innocents. On

զՄելքիսէթ որ նստեալ կայր ի տան, եւ փոխանակ քննութեան դատաստանի ստիպէին ուրանալ զՔրիստոս եւ դառնալ ի կրօնս իւրեանց ։

Ասէ Մելքիսէթ. Քաւ լիցի ինձ թողուլ զլոյս եւ գնալ ընդ խաւար, դատ արարէք, եթէ յանցաւոր իցեմ, մատնեցէք զիս ի մահ, եւ եթէ անպարտ արձակեցէք զիս. եւ ընդէ՞ր նեղէք զիս տարապարտուց ։ Բայց նոքա բռնադատէին զնա յուրացութիւն սպառնալով զմահ չարաչար ։

* Եւ գտեալ զնա հաստատուն ի հաւատս Քրիստոսի մերկացուցին զնա, եւ հրացեալ շամփուրս խաղացուցանէին ի վերայ մարմնոյն. եւ զայս արարին քսան եւ վեց անգամ ։ Եւ երանելի վկայն առ իւրաքանչիւր նուագ ի դուռն մահու հասանէր, եւ ի դաւանելոյ զՔրիստոս Աստուած ոչ դադարէր ։ * B p. 13 a.

Եւ յորժամ խոցոտեցաւ բոլոր մարմինն եւ ինքն անկաւ յերկիր կիսամեռ կամէին դնել զնա ի սակառի եւ հանել արտաքոյ քաղաքին զի քարկոծեսցեն ։ Զայն իմացեալ քաջ նահատակին յարեաւ եւ եկաց ի վերայ ոտից իւրոց, եւ թէպէտ կաղ էր եւ տկարացեալ ի տանջանաց, բայց սիրովն Քրիստոսի արիացեալ ինքնին ընթանայր ի տեղի կատարման դուարթ երեսօք եւ խնդամիտ սրտիւ որպէս ի հանդէս խրախճանաց եւ պարու. ուր եւ քարկոծ արարին զնա բազմութիւն ամբոխին, եւ սրով կոտորեցին զմարմին նորա անդամ անդամ, եւ ի հուր այրեցին ։ Կատարեցաւ երանելի վկայն Մելքիսէթ Հրոտից ամսոյ Դ եւ Յուլիսի Ժ ։

alla saisir Melkhiseth qui se trouvait tranquillement dans sa maison et au lieu d'un interrogatoire judiciaire, on le pressa de renier le Christ et de se convertir à leur religion.

Melkhiseth leur dit : « Loin de moi d'abandonner la lumière et de marcher dans les ténèbres. Rendez un jugement, si je suis coupable, condamnez-moi à mort; si je suis innocent, remettez-moi en liberté. Pourquoi me harcelez-vous inutilement? » Mais ils continuèrent à l'obliger au reniement en le menaçant d'une mort cruelle.

* Le trouvant ferme dans la foi au Christ, ils le mirent à nu et promenèrent des broches rougies sur son corps. Ils répétèrent ceci vingt-six fois. Le bienheureux martyr, à chaque fois, arrivait aux portes de la mort, mais ne cessait point de confesser le Christ, Dieu. * B p. 13 a.

Lorsque tout son corps fut criblé de plaies et qu'il fut tombé à terre à moitié mort, on voulut le mettre dans un panier et l'emmener hors de la ville pour le lapider. Ce qu'ayant appris, le brave martyr se releva, se remit sur ses pieds, et bien qu'il fût devenu boiteux et affaibli par les tortures, mais fortifié par l'amour du Christ, il se mit à courir de lui-même au lieu de l'exécution, le visage souriant et le cœur en joie, comme s'il allait à une partie de fête et de danse; et là, la multitude du peuple le lapida; ensuite, on découpa par le glaive son corps en morceaux, qu'on jeta aux flammes. Le bienheureux martyr Melkhiseth fut exécuté le 4 du mois hrotits, 10 juillet.

Կալան եւ զԿարապետ ի ճանապարհի որպէս թէ ընկեր լեալ իցէ Մելքիսեթի, եւ տարան յՈստան քաղաք ։ Եւ թէպէտ յայտնի ցուցանէր նա զանմեղութիւն իւր, բայց ոչ ունկն մատուցանէին նմա, այլ ահացուցանէին սպառնալեօք տանջանաց եւ մահու եւ ստիպէին յուրացութիւն ։ Իսկ վկայն Քրիստոսի արիաբար ընդդէմ կացեալ համարձակ խոստովանէր զՔրիստոս Աստուած. վասն որոյ եւ զնա քարկոծ արարեալ այրեցին զմարմինն հրով ։]

Հրոտից Ե եւ Յուլիսի ԺԱ ։ Տօն ծննդեանն Յովհաննու Մկրտչի ։

Մեծ քահանայն Զաքարիա ի տօնի քաւութեանն առ աւետիս ի Գաբրիէլ հրեշտակապետէն ։ Եւ յետ աւուրցն այնոցիկ, որպէս ասէ Ղուկաս, յղացաւ Եղիսաբէթ ի Զաքարիայ զկարապետն Քրիստոսի զՅովհաննէս Սահմի ամսոյ Ա եւ Հոկտեմբերի Ժ ։ Եւ կատարեալ աւուրց յղութեանն ինն ամիս եւ հինգ օր ծնաւ Եղիսաբէթ զձայնն Բանին, եւ զճրագն ճշմարտութեան զմեծ կարապետն եւ զսուրբ մկրտիչն Քրիստոսի
* A fol. 305 r° b. Յովհաննէս ։ Որ յանհաւատ լինել * հօրն կապեալ զլեզուն, եւ ի ծնանելն եւ յանուանելն արձակեաց, եւ խնդացին ազգատոհմն նորա ի ծննդեանն նորա, զի մեծ արար Տէր զողորմութիւն իւր առ նոսա ։

7 Տօն... Մկրտչի] Տօն է մեծահանդէս եւ ամենահռչակ պատուելի եւ փառաւորեալ ծննդեան յառաջընթաց Կարապետին Քրիստոսի մեծի մարգարէին Յովհաննու Մկրտչի B || 10 Սահմի... Ժ *om.* B || 14 ազգատոհմն] ազգականքն B.

On saisit également sur le chemin Karapet, comme ayant été le compagnon de Melkhiseth, et on le conduisit à la ville d'Ostan. Bien qu'il prouvât avec évidence son innocence, on ne voulut point l'écouter, mais on l'intimida avec des menaces de tortures et de mort et on le pressa d'apostasier. Toutefois le martyr du Christ, s'y opposant vaillamment, confessa avec hardiesse le Christ, Dieu; c'est pourquoi on le lapida aussi et on brûla son corps dans les flammes.]

5 HROTITS, **11 Juillet.**

Fête de la naissance de Jean-Baptiste.

Le grand prêtre Zacharie reçut à la fête de l'Expiation l'heureux message de l'archange Gabriel. Quelque temps après, comme dit Luc, Élisabeth conçut, de Zacharie, le précurseur du Christ, Jean, le 1er sahmi, 10 octobre. Les jours de la grossesse, neuf mois et cinq jours, s'étant accomplis, Élisabeth mit au monde la voix du Verbe et la lumière de la vérité, le grand précurseur et saint baptiste du Christ, Jean. Le père, pour avoir douté,
* A fol. 305 r° b. * avait été rendu muet, mais à la naissance (de l'enfant), au moment de le nommer, sa langue fut déliée, toute sa parenté se réjouit de sa naissance, car le Seigneur leur avait manifesté sa grande miséricorde.

Եւ հայր նորա Զաքարիաս լցաւ Հոգւով սրբով եւ ասէ. Օրհնեալ Տէր Աստուած Իսրայէլի որ այց արար մեզ, եւ արար փրկութիւն ժողովրդեան իւրոյ ։ Եւ վասն մանկանն ասէ. Դու մանուկ մարգարէ բարձրելոյն կոչեսցիս եւ գնասցես առաջի Տեառն պատրաստել զճանապարհս նորա ։

Եւ ի կոտորել Հերովդէի զմանկունս Բեթղեհէմի խնդրեաց սպանանել զՅովհաննէս. եւ առեալ զնա Եղիսաբէթ փախեաւ յանապատ. եւ ի հասանել զինուորացն պատառեալ վիմին ընկալաւ զնա հանդերձ մանկամբն. եւ ի գնալ զինուորացն բացեալ վիմին ելին արտաքս ։ Եւ եթող Եղիսաբէթ զմանուկն յանապատին, եւ անդ եկաց նա ամս երեսուն մինչեւ ի ժամանակ մկրտութեանն ։

Եւ Հերովդէս բարկացեալ սպան զԶաքարիաս ընդ մէջ տաճարին եւ սեղանոյն ։ Եւ մարմին նորա կլաւ ի տաճարին եւ արիւնն մածեալ գոչէր առ Աստուած ։

2 այց արար] յայց ել B || 6 պատառեալ... զնա] մտեալ ի փապար մի վիմին թաքեաւ B || 7 բացեալ վիմին *om.* B || 10 սեղանոյն] Իսկ մեծ կարապետն եւ երանելի մկրտիչն Քրիստոսի որ կատարումն էր մարգարէից եւ սկիզբն առաքելոց աստուածային Յովհաննէս, որ խաղացաւ յարգանդի մարգարէ ծնաւ, եւ կաքաւելով ի խաղս Հռովդիադայ մարտիրոս եւ վկայ մեծ կատարեցաւ. զոր մեծ ի ծնունդս կանանց Քրիստոս վկայէր եւ ճրագ զնա լուցեալ ի կատարմանն ժամ քարոզէր ։ Որ յառաջ եկեալ քարոզեաց զգալուստ Փրկչին ի վերայ երկրի, եւ նախ երթեալ աւետարանեաց զերթալ նորա ի դժոխս մահու խաւարի ։ Որ կարապետ եղեւ նախագոյն ծննդեամբ տիրական ծննդեանն, եւ նախընթաց զկատարմամբ նորին ազատարար մահուանն զուշակելով յերկրի զաստուածային յայտնութիւնն, եւ աւետարանելով ի դժոխս զկենդանարար նորին յարութիւնն ։ Որ աւետիօքն Գաբրիէլի եւ պապանձմամբն լեզուի ի Զաքարիայէ Եղիսաբէթ յղանայր, եւ լուծմամբ ամլութեան եւ արձակմամբ համրացեալ լեզուին զնոյն սքանչելապէս ծնանէր ։ Որոյ մայրն մինչ յղացեալ ունէր զնա յարգանդի Հոգւով սրբով լցեալ զլինելոյն նախապատմէր. եւ հայրն ի ծնանելն մարգարէացեալ տեսանողապէս զապայս զուշակէր ։ Որ ի մօրն արգանդէ զսրբութիւն եւ զանծանակ ողջախոհ կուսութեան ողջունելով

Et le père (de Jean), Zacharie, fut rempli de l'Esprit-Saint, et dit : « *Béni soit le Seigneur, le Dieu d'Israël, parce qu'il a visité et racheté son peuple*[1]. » Et pour l'enfant il dit : « *Quant à toi, petit enfant, tu seras appelé prophète du Très-Haut, car tu marcheras devant la face du Seigneur, pour lui préparer les voies*[2]. »

Lorsque Hérode massacra les innocents de Bethléem, il chercha à tuer Jean; mais Élisabeth le prit et s'enfuit au désert. A l'arrivée des soldats, le rocher s'entr'ouvrit et l'accueillit avec l'enfant; les soldats partis, le rocher s'entr'ouvrit et ils en sortirent. Élisabeth laissa l'enfant dans le désert où il vécut trente ans jusqu'à l'époque du baptême.

Hérode, furieux, fit tuer Zacharie entre le temple et l'autel. Son corps fut englouti dans le temple et son sang coagulé cria (vengeance) à Dieu.

1. Luc, I, 68. — 2. Luc, I, 76.

Յայսմ աւուր վկայաբանութիւն սրբուհւոյ եւ կուսի վկային Եւփիմեայ ։

Սորա է եւ միւս տօնն եւ կատարի յամսեանն Սեպտեմբերի ԺԶ. անդ գրեալ է վկայաբանութիւնն ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Սարապիոնի ։

Յաւուրս ամբարիշտ արքային Սեւերիանոսի կալաւ Ակիղաս իշխանն զսուրբն

մաքուր սրբութեամբ իբրեւ զհրեշտակ սա էր ի մարմնի, եւ յերկրի որպէս յերկին անտուն, անյարկ, անհանդերձ եւ անկերակուր, հաղորդ անմարմնոց սակաւապիտութեամբ ։ Եւ արտաքոյ բոլոր խորհազործութեանց արհեստից եւ անպարասահման աշխարհայնոց եւ առ հա կենցաղու- թեանց ընդ գազանս եւ ընդ վայրենիս մակազեալ իբր ի քաղաք կայր յանապատի, մարախով եւ վայրենի մեղրով եւ սաեւով ուղտու եւ մաշկեղէն գօտեաւ բաւականացեալ ։ Սրուն Հայր զանձարելիսն յայտնէր, եւ զոր վկայեալ յառաջ զմիածինն իւր Որդի առաքէր, որպէս սուրբ աւետարանիչն Ղուկաս պատմէ եթէ. Եղեւ բան Աստուծոյ ի վերայ Յովհաննու որդւոյ Զաքարեայ յանապատին. եւ որպէս ասել նմա Յովհաննէս վկայէ. եթէ ասէր Յովհաննէս վասն Քրիստոսի եթէ զի յայտնի լիցի Իսրայելի, վասն այնորիկ եկի ես ջրով մկրտել, եւ եթէ ես ոչ գիտէի զնա, այլ որ առաքեացն զիս ջրով մկրտել նա ասաց ցիս, եթէ յոյր վերայ տեսանիցես զհոգին զի իջանիցէ եւ հանգչիցի ի վերայ նորա, նա է որ մկրտէ Հոգւով սրբով. եւ ես տեսի եւ վկայեցի եթէ սա է ճշմարիտ փրկիչն աշխարհի ։ Զորմէ գուշակեալ նախ Եսայիաս ասելով. Ձայն բարբառոյ յանապատի ։ Որպէս աստղ զի բարբառի ի մերձել ձմերայնոյ, եւ կամ հաւ որ խօսի ի լուսթեան գիշերոյ, այնպէս եւ նա ի լուսթեան անապատին ձայնէր, յորժամ լռեալ էին մարգարէքն առաջինք, եւ սկիզբն էր օրինացն լռութեան, եւ անապատացեալ էին ի բոլոր բարեաց տունն Իսրայելի ։ Որ եւ ի սկիզբն քարոզութեանն ոչ եկն ի մէջ բազմախուռն մարդկան, զի մի կարծիցի իբրու փառաւոր այր այնպիսի ժուժկալութեան կերպարանաւն. այլ նախ յեզեր աշխարհին սկսեալ բարբառել զբան քարոզութեան հուպ ի Յորդանան ուր սակաւ էին բնակիչք զոր եւ անապատ Հրէաստանի կոչէ աւետարանիչն ։ Արդ ես զի ի համբաւոյն անդր ժողովեսցին ամենեքեան, եւ յօժարագոյնք լիցին յունկնդրութիւն բանին ։ Եւ զինչ էր բան քարոզութեանն. Ապաշխարեցէք զի մերձեալ է արքայութիւնն երկնից ։ Ի վեր քան զմարգարէիցն խօսի բանս, զի ոչ զերկրաւոր ճոխութիւնս աւետարանէ այլ զերկնից արքայութիւնն ։ Նաեւ մերձ ասելով զարքայութիւնն, որպէս եւ Տէրն զինքն արքայութիւն անուանեաց ի մաքուր օդիս բնակեալ յասելն. Արքայութիւն ի ներքս ի ձեզ է ։ Արդ յայտ առնէ եթէ որ կարող է տալ արքայութիւն սիրելեաց իւրոց մերձ է եւ առ դուրս հասեալ. եւ ոչ զառաջին զպատմենէն միայն այլ եւ զերկրորդն նշանակեաց արքայութեան անուամբ ։ Բայց Մարկոս եւ Ղուկաս ոչ միայն ապաշխարութիւն ասեն քարոզեալ Յովհաննու այլ եւ թողութիւն մեղաց. այլ որ զկնի նորա գալոցն էր հոգւոյն մկրտութեամբ ասէր առնուլ թողութիւն մեղաց, որպէս յաջորդօքն է ուսանել. Ես մկրտեմ զձեզ ջրով յապաշխարութիւն. պայ զօրագոյն քան զիս, նա մկրտեսցէ զձեզ ի Հոգին սուրբ եւ ի հուր ։ *add.* B.

En ce jour passion de la sainte vierge et martyre Euphémie.

Elle a encore une autre fête, qui se célèbre le 16 du mois de septembre, où est écrite sa passion.

En ce jour martyre de saint Sérapion.

Aux jours de l'empereur impie Sévérien, le gouverneur Aquilas saisit

Սարապիոն, զայր քրիստոնեայ եւ բարեպաշտ, եւ վասն զի խոստովանեցաւ զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ զկուռսն անարգեաց ի հուր մատնեաց զնա, եւ այնպէս կատարեցաւ ի Քրիստոս :

[B * Յայսմ աւուր վկայութիւն սուրբ եւ բարեխօսող կուսի վկային Քրիստոսի Եւփիմեայ երանուհւոյ : * B p. 15 a.

Սուրբ եւ բարեխօսող կոյս վկայն Քրիստոսի Եւփիմիա էր ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի թագաւորի եւ Պրիսկոսի անթիպատորին Եւրոպիոյ ի քաղաքէն Քաղկեդոնէ. սնաւ ամենայն մաքրութեամբ պահօք եւ աղօթիւք ճնշելով զանձն անձուկ եւ նեղ վարուք, եւ նուիրեաց զինքն Քրիստոսի հարսնացեալ մաքուր եւ սուրբ զկուսութիւնն անարատ պահելով, եւ ամենայն բարեգործութեամբ եւ հաւատով լցեալ եռայր ի սէրն Քրիստոսի եւ փայլէր իբրեւ ջահ լուսաւոր :

Վասն որոյ կալեալ զնա դատաւորն դառնագոյն կապանօք էած յատեան, եհարց եւ ծանեաւ զի էր դուստր Փիլոփրանոսի եւ Թէոդոսիանայ. եւ համարձակ խոստովանեցաւ զՔրիստոս : Եւ կապեցին զնա յանիւ սրալից եւ հոլովեցին, եւ ապա հրով կիզեալ խանձատեցին զնա : Այլ եւ եդին զնա ի տապակ եռացեալ ձիթով, եւ յայլ զանազան ըլլանս չարչարանաց նեղեցին զնա. եւ զի դեռ կենդանի էր մուծին զնա ի

3 կատարեցաւ ի Քրիստոս] ի մէջ բորբոքեալ ահաւոր հնոցին յօժարութեամբ մտեալ սուրբն, եւ այրեցաւ բոլոր մարմինն. եւ եղեւ ողջակէզ սուրբ Աստուծոյ բարի խոստովանութեամբ B.

saint Sérapion, homme chrétien et pieux, et comme il confessait le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ et injuriait les idoles, il le livra aux flammes. C'est ainsi qu'il fut martyrisé pour le Christ.

[B * En ce jour martyre de la sainte et glorieuse vierge et martyre du Christ, la bienheureuse Euphémie. * B p. 15 a.

La sainte et glorieuse vierge et martyre du Christ Euphémie était de la ville de Chalcédoine, aux jours de l'empereur Dioclétien et de Priscus, proconsul d'Europe. Elle fut élevée en toute pureté, avec jeûnes et prières, se mortifiant par une vie de contrainte et de privation, s'offrant au Christ comme fiancée, conservant sa virginité pure, sainte et sans tache ; remplie de toutes sortes de bonnes œuvres et de foi, elle bouillonnait de l'amour du Christ et brillait comme un lustre lumineux.

C'est pourquoi le juge, l'ayant fait saisir, la fit comparaître au tribunal chargée de dures chaînes, l'interrogea et apprit qu'elle était la fille de Philophronos et de Théodosiana. Elle confessa le Christ avec hardiesse. On l'attacha à une roue armée de lames, que l'on fit tourner; puis on lui brûla le corps avec des flammes. On la jeta dans une chaudière d'huile bouillante, et on lui fit endurer encore d'autres genres de tortures; ensuite, comme elle

թէատրոնն, եւ ձգեցին զնա լինել կերակուր գազանաց, եւ ոչ մերձեցան ի նա գազանքն ։ Եւ սուրբ կոյսն զմի ի գազանաց ողորմանօք ձգեաց առ ինքն որ եխած զնա. եւ նա աղօթելով առ Աստուած աւանդեաց զհոգին եւ հիւսեաց զպսակն վկայութեան ։

Զսորա մարմինն եդին ի տապանի, եւ պահեցին զգուշութեամբ ի քաղաքին Քաղ-
* B p. 15 b. կեդոնի, ուր եւ յետոյ շինեցաւ *եկեղեցի հոյակապ յանուն նորա յորմէ բազում սքանչելիք եղեն ի փառս Քրիստոսի ։

Սորա է եւ միւս տօն ի ԺԶ Սեպտեմբերի ։]

* A fol. 305 v° a. *Հրոտից Զ եւ Յուլիս ԺԲ ։ Վկայաբանութիւն սրբոցն Պրոկղի եւ Իղարիոնի ։

Յաւուրսն անօրէն արքային Տրայանոսի եւ Մաքսիմոսի դատաւորի ·էին սուրբ վկայքն Քրիստոսի Պրոկղոս եւ Իղարիոն, ի գաւառէն Կալիպոյ մերձ յԱնկուրիա ։ Եւ նախ զՊրոկղոս կալան եւ արկին ի բանդ ։ Եւ վաղիւն կացեալ առաջի դատաւորին յանդիմանեաց զանաստուած մոլորութիւն կռապաշտութեանն ։ Եւ բարկացեալ դատաւորն հրամայեաց եւ կախեցին զնա եւ քերեցին զմարմինն ։ Եւ յորժամ կամէր դատաւորն երթալ ի քաղաքն, կապեցաւ ի ճանապարհին եւ ոչ կարաց յառաջ երթալ կամ յետս դառնալ մինչեւ ձեռնագրով խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի եւ ապա արձակեցաւ ։

8 սրբոցն] սրբոց վկայիցն B || 13-16 Եւ յորժամ կամէր... արձակեցաւ *om.* B.

était toujours vivante, on l'introduisit dans le cirque et on la jeta en pâture aux fauves, mais ils ne l'approchèrent point. La vierge sainte attira à elle, en suppliant, l'un des fauves qui la mordit; elle rendit son âme en priant Dieu et tressa sa couronne de martyre.

On déposa son corps dans un cercueil et on le conserva soigneusement dans la ville de Chalcédoine, où, plus tard, fut construite en son nom une magnifique *église, où de nombreux prodiges eurent lieu pour la gloire
* B p. 15 b. du Christ.

Cette (sainte) a encore une autre fête le 16 septembre.]

* A fol. 305 v° a. *6 HROTITS, **12 Juillet.**

Martyre des saints Proclus et Hilarion.

Les saints martyrs du Christ Proclus et Hilarion vivaient aux jours de l'empereur impie Trajan et du juge Maxime. Ils étaient de la région de Calippes (*Kalipos*), près d'Ancyre.

On saisit d'abord Proclus et on le jeta en prison. Le lendemain, introduit auprès du juge, il blâma l'erreur athée de l'idolâtrie. Le juge, irrité, ordonna de le suspendre et de lui déchirer le corps. Le juge, devant se rendre à la ville, fut arrêté en route, ne pouvant ni avancer ni reculer jusqu'à ce qu'il eût confessé par écrit le nom du Christ; il fut ensuite libéré.

Եւ յորժամ գնաց ի քաղաքն տարան եւ զսուրբն առաջի նորա : Եւ ասէ. Կապեցեր զերիվարս իմ եւ զիս որ ոչ կարէաք շարժել ի տեղւոջէն, կամելով դարձուցանել զիս ի Քրիստոսն քո . արդ արարից փոխարէնս եւ ես քեզ : Եւ հրամայեաց հրացեալ շանթիւք այրել զորովայնն եւ զկողսն, եւ յորժամ այրեցին նետաձիգ արարին զնա :

Հանդիպեցաւ եղբօրորդին իւր Իղարիոն, եւ գիրկս արկեալ ողջունեաց արտասուօք : Եւ տեսեալ դահճացն կալան զնա եւ տարան ի բանտն :

Իսկ Պրոկղոս * աղօթեաց առ Աստուած զի արասցէ ողորմութիւն ամենեցուն որք ի ծովու վտանգին եւ յիշեն զանուն նորա : Երեւեցաւ նմա հրեշտակ Տեառն եւ ասէ. Լուաւ Աստուած աղօթից քոց եւ կատարէ զխնդրուածս քո. եւ դու եկեսջիր ի պատրաստեալ քեզ արքայութիւնն եւ ընկալ զանթառամ պսակն : Եւ նետաձիգ արարեալ ի նա աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած : * A fol. 305 v° b.

Եւ յետ երից աւուրց կոչեցին զսուրբն Իղարիոն եւ հարցին : Եւ նա ասէ. Եւ ես քրիստոնեայ եմ, եւ ամենայն ազգն իմ քրիստոնեայ մեռան, եւ ես քրիստոնեայ մեռանիմ : Հրամայեաց եւ զան հարկին զնա ուժգին, կապեցին զոտսն եւ մերկ քարշեցին

1-3 եւ ասէ... քեզ *om.* B || 3 հրացեալ] երկաթի B || 4 զնա] ի սուր վիզն Քրիստոսի B || 7 Իսկ] սուրբն *add.* B || 7-11 զի արասցէ... առ Աստուած] եւ աղերսաւթեամբ Տեառն ընկալաւ զաւետիս հրաւիրանաց ի պատրաստեալ օթեվանս արքայութեանն երկնից եւ ի վայելումն անթառամ պսակին : Եւ դարձեալ նետաձիգ արարեալ ի նա եւ հարին ի սիրտն, ի փորն, ի կողսն եւ ի դէմսն, ի յամենայն մարմինն զատարախս նետիցն ի խոր խոցելով զնա չարաչար. եւ այնպէս աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած B || 13 հարցին] հարցանէին B.

Lorsqu'il fut arrivé à la ville et qu'on lui eut présenté le saint, il lui dit : « Tu nous as arrêtés, mon cheval et moi, de sorte que nous ne pouvions nous déplacer de là ; tu as voulu ainsi me convertir à ton Christ ; à mon tour de te rendre la pareille en échange. » Et il ordonna de lui brûler le ventre et les côtes avec des broches ardentes ; et après qu'on l'eut brûlé on le cribla de flèches.

Son neveu Hilarion se trouvant à passer, le prit dans ses bras et le salua avec larmes. A cette vue, les bourreaux se saisirent de lui et le conduisirent en prison.

Quant à Proclus, * il pria Dieu d'accorder sa miséricorde à tous ceux qui sont en danger sur mer et ont recours à son nom. L'ange du Seigneur lui apparut et dit : « Dieu a exaucé ta prière et accorde tes demandes. Viens dans le royaume qui t'est préparé et reçois la couronne impérissable. » On lui lança des flèches et il rendit son âme à Dieu. * A fol. 305 v° b.

Trois jours après, on fit venir saint Hilarion et on l'interrogea. Il répondit : « Moi aussi je suis chrétien, toute ma parenté est morte chrétienne et je mourrai chrétien. » (Le juge) ordonna de le frapper violemment ; on lui

զնա ընդ երկիր երեք մղոն, եւ ջախջախեցաւ ամենայն մարմինն եւ արիւնն հեղաւ իբրեւ գետոյ : Եւ սուրբն աղօթեաց առ Աստուած եւ ասէ. Տէր Աստուած, որք կատարեն զյիշատակս Պրոկղի եւ Իղարիոնի բազմացո զարջառ եւ զհօտս իւրեանց, եւ լի՛ց բարութեամբ զշտեմարանս նոցա : Եւ ապա հատին զգլուխ նորա Յուլիսի ԺԲ : Եւ եդեալ է ի վանսն որ կոչի Հիւպատոսի ի Կոստանդինուպօլիս, ի տապանի ընդ սրբոյն Պրոկղի :

Հրոտից Է եւ Յուլիսի ԺԳ : Վկայութիւն սրբոցն Պերեգրինոյ, Ղուկիանու, Պոմպիոյ, Իսիքիոյ, Պապիոյ, Սատորնիլոյ եւ Գերմանոսի :

* A fol. 306 r° a. Այս սուրբ վկայքս Քրիստոսի * էին յԱտալիոյ Պանթէոյ մերձ գետոյն Թերմոյ

2 եւ ասէ... զշտեմարանս նոցա *om.* B || 4 նորա] Հրոտից Զ եւ *add.* B — եդեալ է] մարմին նորա *add.* B || 6 Պրոկղի] Պրոկղեայ B || 7 սրբոցն] սրբոց վկայիցն B || 8 Իսիքիոյ] Իսիւքիոյ B || 9 Թերմոյ] Գերմոյ B.

attacha les pieds et on le traîna nu à terre sur une distance de trois milles, tout son corps fut brisé et le sang coula comme un ruisseau. Le saint pria Dieu et dit : « Seigneur, Dieu, à tous ceux qui accompliront la commémoration de Proclus et d'Hilarion, augmente leur bétail et leur cheptel, et remplis de biens leurs greniers. » On lui trancha ensuite la tête, le 12 juillet. Il est déposé au couvent dit d'Hypatia[1] à Constantinople, dans un même tombeau avec saint Proclus.

7 HROTITS, 13 Juillet.

Martyre des saints Pérégrinus, Lucien, Pompée, Hésychius, Papios, Saturnin (*Satorniloy*)[2] et Germain.

* A fol. 306 r° a. Ces saints martyrs du Christ * étaient d'Atalie Panthée (*Atalioy Panteoy*)[3], près du fleuve Thermus, aux jours de Trajan, l'empereur idolâtre. A

1. Ainsi dans *Syn. Cp.*, p. 815, 1, 5; le texte arménien porte Հիւպատոսի qui supposerait un original grec ὑπάτου « couvent du Consul ».

2. Σατορνίλου dans le manuscrit D de *Syn. Cp.*, tandis que les autres manuscrits ont Σατορνίνου; D est seul à mentionner Παπίος. Il y aurait d'ailleurs beaucoup d'autres rapprochements à signaler entre le manuscrit D et le synaxaire arménien.

3. *Syn. Cp.* fait ces saints originaires d'Italie, ὑπῆρχον ἐξ Ἰταλίας. La similitude entre Ատալիա et Իտալիա est grande; on peut arguer en faveur de *Syn. Cp.* que les noms des saints, sauf Hésychius et Papios, sont nettement latins. D'autre part, il y a un fleuve Thermus en Sicile, Pape, *Worterbuch der griechischen Eigennamen*, 3e éd., Braunschweig, 1863-1870, t. I, p. 497. Mais le traducteur arménien veut parler d'une Attalie d'Asie, Attalia-Adalia, probablement, puisqu'il fait naviguer les saints vers l'occident pour les amener à Durazzo.

յաւուրս կռապաշտ արքային Տրայիանոսի ։ Եւ վասն հալածմանց անօրինացն թողին զտունն եւ զբնակութիւնն իւրեանց, եւ նաւեցին յարեւմուտս ի քաղաքն Դորաքիոյ ։

Եւ յորժամ մերձեցան ի դուռն քաղաքին տեսին կախեալ զսուրբն Աստին զեպիսկոպոսն քաղաքին մերկ զփայտէ, օծեալ զմարմինն մեղու, եւ ի զուռոյ եւ ի պիծակէ կրծեալ եւ կերակուր լեալ վասն հաւատոյն Քրիստոսի ։ Փառաւորեցին զԱստուած եւ ասեն. Երանի է քեզ ճշմարիտ վկայ Քրիստոսի ։ Տեսին եւ զամենայն քաղաքն որ տօն կատարէին պղծոյ կռոցն իւրեանց Դիոնիսիոյ ։

Եւ տեսեալ զնոսա մի ոմն ի զօրականացն եթէ օտարք են հարցանէր եթէ ո՞յք իցեն եւ կամ ուստի ։ Եւ նոքա ասեն եթէ Քրիստոնեայ եմք ։ Եւ կալեալ զնոսա տարաւ առ բդեաշխն քաղաքին Ագրիկոլայոս, եւ հրամայեաց նոցա երկիր պագանել Դիոնիսիոյ ։ Եւ նոքա խոստովանեցան եթէ Քրիստոնեայք եմք եւ զարարիչն երկնի եւ երկրի պաշտեմք ։

Եւ ձաղկեցին զնոսա ուժգին գանիւք, եւ ապա արկին ի նաւ, եւ ի խորս ծովու

1 արքային] Թագաւորին B || 7 Դիոնիսիոյ] Դիոնէսիոյ B || 12 պաշտեմք] խոստովանիմք B || 13 ուժգին] չարաչար B.

cause de la persécution des impies ils avaient abandonné leurs maisons et leurs habitations et avaient fait voile vers l'occident vers la ville de Dyrrachium [1].

Lorsqu'ils se furent approchés de la porte de la ville, ils aperçurent l'évêque de la ville, saint Astius (*Astion*), suspendu nu à un gibet, le corps enduit de miel, rongé par les guêpes et les frelons et devenu leur proie pour sa foi au Christ. Ils glorifièrent Dieu et dirent : « Tu es heureux, vrai martyr du Christ. » Ils virent également toute la ville célébrant la fête de leur dieu immonde Dionysos.

Un des soldats, ayant remarqué qu'ils étaient étrangers, leur demanda qui ils étaient et d'où ils venaient. Ils répondirent : « Nous sommes chrétiens. » Il les arrêta et les conduisit au gouverneur de la ville Agricolaüs; celui-ci leur ordonna d'adorer Dionysos. Ils confessèrent : « Nous sommes chrétiens et nous adorons le créateur du ciel et de la terre. »

On les flagella vigoureusement à coups de bâtons, on les mit dans un bateau et on les noya au fond de la mer; mais les vagues de la mer les

1. A partir de « Dyrrachium » et jusqu'à « les saints apparurent », le texte ressemble de près au fragment de passion grecque trouvé par M. Edgar J. Goodspeed dans les feuillets détachés d'une reliure à la bibliothèque du Patriarcat grec de Jérusalem. Cf. *American Journal of Philology*, t. XXIII (1902), pp. 68-74 et *Analecta Bollandiana*, t. XXII (1903), pp. 408-410.

ընկղմեցին, զոր ալիք ծովուն հանին ի ցամաք, եւ աւազ ծովուն ծածկեաց զնոսա եւ անյայտ արար ։

* A fol. 306 r° b. Եւ յետ իննսուն ամաց * յայտնեցան սուրբքն Աղեքսանդրոսի եպիսկոպոսին, եւ առեալ զամենայն ուխտ եկեղեցւոյն մոմեղինօք եւ խնկօք գնացին ի տեղին որ կոչի Բրտին Կալ, ուր ցուցին սուրբքն. փորեցին զաւազն եւ հանին զնշխարսն, եւ օծին անուշ եղօք պատեալ սուրբ կտաւօք թաղեցին ըստ արժանեաց. եւ շինեցին ի վերայ մատուռն, եւ մեծապայծառ տօն կատարեցին Յուլիսի ԺԳ ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Առէտիոսի բժշկի ։

Սուրբն Առէտիոս ճարտար բժիշկ էր ի քաղաքէն Տիւանայ, յաւուրս Դիոկղետիանոսի կռապաշտ արքային ։ Եւ վասն քրիստոնէութեան հաւատոյն իւրոյ կացուցին առաջի Մաքսիմիանու դատաւորին, եւ խոստովանեցաւ զՔրիստոս Աստուածն մեր ։ Մերկացուցին զնա եւ ուժգին գան հարին բրօք մինչեւ բացան ստամոքսն եւ թիկունքն նորա այտուցեալ ոլորեցան ։

Տարան զնա ի տաճար կռոցն զի երկիր պագցէ, եւ նա աղաչեաց զԱստուած եւ

3 յայտնեցան] երեւեցան B — սուրբքն] ի տեսլեան *add.* B || 5 օծին] օծեալ B || 7 կատարեցին] Հրաշից է եւ *add.* B || 8 Առէտիոսի] Առետիոսի B || 10 քրիստոնէութեան] քրիստոնէական B.

déposèrent sur le rivage et le sable de la mer, les ayant couverts, les fit disparaître.

* A fol. 306 r° b. Quatre-vingt-dix ans * après, les saints apparurent à l'évêque Alexandre, et celui-ci avec tout le clergé se rendit, avec cierges et encens, à l'endroit dit l'Aire du Potier, indiqué par les saints; ils creusèrent dans le sable et en retirèrent les reliques; ils les oignirent de parfums et, après les avoir enveloppées dans des linges propres, ils les inhumèrent dignement; ils construisirent au-dessus un oratoire, et célébrèrent magnifiquement la fête, le 13 juillet.

En ce jour martyre de saint Arestius[1], le médecin.

Saint Arestius (*Arètios*) était un médecin habile de la ville de Tivan, aux jours de Dioclétien, l'empereur idolâtre. On l'introduisit, à cause de sa foi chrétienne, devant le juge Maximien, à qui il confessa le Christ, notre Dieu. On le mit à nu, et on le frappa brutalement à coups de bâtons, à tel point que l'estomac s'entr'ouvrit, et que le dos enflé se tordit.

On le conduisit au temple des idoles pour qu'il s'y prosternât, mais il pria

1. Corrigé d'après le synaxaire arménien imprimé à Constantinople en 1706.

տէ. Տո՛ւր Քրիստոս զօրութիւն ծառայիս քո, և արա՛ ընդ իս նշան բարութեան, զի տեսցեն ատելիքն իմ և ամաչեսցեն ։ Եւ փչեաց ի բագինսն և անկան և կործանեցան, և յորժամ ել կործանեցաւ և տաճարն ։ Եւ ընթացեալ անօրինաց յափշտակեցին զսուրբն և եդին ի բանդի ։

Եւ յետ ութ աւուր հարին յոտսն երկերիւր բեւեռս, և կապեցին զնա յերկուորեակս վայրի ձիոյ և թողին, և քարշեցաւ սուրբն ի քաղաքէն * Տիւանայ քսան և չորս մղոն ընդ ծառս և ընդ քարս և այնպէս աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Յուլիսի ԺԳ ։ Եւ զմարմինն ընկեցին ի Փիբոն գետն և երեւեցաւ այր մի պայծառ երեսօք, մտեալ ի գետն եհան զմարմինն և եդ ի վերայ լերինն և եկեալ քրիստոնեայք թաղեցին ի նոյն տեղւոջ ։ * A fol. 306 v° a.

[B * Յիշատակ և տօն է մեծի հրեշտակապետին Գաբրիէլի ։ * B p. 16 b.

Մեծ և աստուածային հրեշտակապետն Գաբրիէլ զառաջինն երեւեցաւ մարգարէին Դանիէլի, և ասաց զթիւ ժամանակացն որ կայր մինչ ի գալուստն Քրիստոսի ։ Երեւեցաւ դարձեալ ի լրումն փրկութեան Զաքարիայի քահանայապետին յաջմէ

2 փչեաց ի բագինսն] յանկարծակի շարժեցաւ տեղին B — անկան] բագինքն *add.* B — կործանեցան] խորտակեցան B || 3 Եւ յորժամ... տաճարն *om.* B || 5 հարին] յանձն եւ *add.* B — յերկուորեակս վայրի] ի վայրենի B || 7 Աստուած] Հրամից է եւ *add.* B || 8 եւ երեւեցաւ... տեղւոջ] եւ յորձանք գետոյն արկին զմարմինն ի ցամաք, եւ տեսեալ քրիստոնէիցն թաղեցին ի նոյն տեղւոջ B.

Dieu et dit : « Christ, donne la force à ton serviteur et fais-moi un signe de bonté pour que ceux qui me haïssent voient et en aient honte. » Il souffla sur les autels, qui se renversèrent et se brisèrent; et lorsqu'il en fut sorti, le temple lui-même tomba en ruines. Les impies, accourus, enlevèrent le saint et le mirent en prison.

Huit jours après, on lui enfonça aux pieds deux cents clous, on l'attacha aux testicules d'un cheval sauvage qu'on lâcha ; le saint fut traîné de la ville * de Tivan sur une distance de vingt-quatre milles à travers les arbres et les pierres et rendit ainsi son âme à Dieu, le 13 juillet. On jeta son corps dans le fleuve Phibon[1], mais un homme d'une figure resplendissante apparut, qui, entrant dans le fleuve, en retira le corps et le déposa sur la montagne. Les chrétiens, s'y étant rendus, l'inhumèrent au même endroit. * A fol. 306 v° a.

[B * Commémoration et fête du grand archange Gabriel. * B p. 16 b.

Le grand et divin archange Gabriel apparut d'abord au prophète Daniel[2] et lui révéla le nombre des temps qu'il y avait jusqu'à la venue du Christ. Il apparut encore à l'accomplissement du salut au grand prêtre Zacharie, à

1. L'édition de 1706 porte Բիոն, *Bion* ou *Bios*. — 2. Dan., IX, 21-27.

սեղանոյն, եւ ասաց. Ես եմ Գաբրիէլ որ կամ առաջի Աստուծոյ. եւ խօսեցաւ վասն Յովհաննու ծննդեանն եւ Քրիստոսի ։

Նոյն եւ զամենայն աշխարհի փրկութեան եւ զսկիզբն եւ զհիմն տէրական մարմնաւորութեան եւ զբերկրութեան մերոյ աստուածային աւետիսն սա եբեր սրբոյ Կուսին, եւ եղեւ սպասաւոր եւ աւետաւոր կենաց մարդկան, յառաջ քան զամենայն դասս երկնաւորացն ծանուցեալ զխորհուրդն որ ծածկեալ էր ի բոլոր հրեշտակացն ։ Սա դարձեալ եկաւորեալ առ Կոյսն եբեր նմա հրաւէր եւ բրաբիոն յերկինս փոխման ։

Որ եւ նոյն ինքն միշտ բարեկամ եւ պահապան քրիստոնէից. քանզի իշխան եւ հրեշտակապետ ցուցաւ հեթանոսաց յառաջագոյն, որ եւ ի սմին աւուր երեւեալ մեծ սքանչելիս արար ։]

Հրոտից Ը եւ Յուլիսի ԺԴ ։ Վկայութիւն Բագարատայ Տուռմենոյ եպիսկոպոսին ։

Սուրբն Բագարատ աշակերտ էր սրբոց առաքելոցն, եւ առաքեցաւ յարեւմուտս ձեռնադրեալ եպիսկոպոս ի Պետրոսէ առաքելոյ ի քաղաքն Տուռմենոյ, որ է ի Սիկիլիա

11 վկայութիւն] սուրբ հայրապետին *add.* B — եպիսկոպոսին] եւ լուսաւորչի աշակերտի Պետրոսի *add.* B || 12 սրբոց առաքելոցն] սուրբ առաքելոյն Պետրոսի B || 13 Պետրոսէ] նմին B.

droite de l'autel, et dit : « *Je suis Gabriel qui me tiens devant Dieu*[1] » ; et il lui parla de la naissance de Jean et du Christ.

C'est lui également qui apporta à la sainte Vierge la divine annonciation du salut de toute la terre, le commencement et le fondement de l'incarnation du Seigneur et de notre joie; il fut le serviteur et l'annonciateur de la vie des hommes, ayant connu, avant tous les autres chœurs célestes, le mystère qui était caché à tous les séraphins. C'est lui qui, revenu de nouveau auprès de la Vierge, lui apporta l'invitation et le trophée de son transfert au ciel.

Il reste toujours l'ami et le gardien des chrétiens; car, jadis, il se montra aux gentils comme prince et archange, et en apparaissant, en ce même jour, il fit de grands prodiges.]

8 HROTITS, **14 Juillet.**

Martyre de Pancrace, évêque de Tauromène.

Saint Pancrace (*Bagarat*) était disciple des saints apôtres. Il fut envoyé en occident après avoir été sacré, par l'apôtre Pierre, évêque de la ville de Tauromène (*Toromenoy*), qui se trouve dans l'île de Sicile. S'étant embarqué,

1. Luc, I, 19.

կղզւոյն ։ Եւ մտեալ ի նաւ դարձոյց զնաւապետն, զղեկավարն եւ զնաւավարսն[1] յաստուածգիտութիւն, որոց անուանքն էին Լիկաոնիտոս, Ագրինոս ։

Եւ յորժամ նաւեցին ի տեղին գտին զամենայն կղզին եւ զքաղաքս եւ զգաւառս ի կռապաշտութիւն լեալ ։ Եւ յոգւոց հանելով հեծեծանօք երանելին Բագարատ համբարձ զձեռս իւր յերկինս աղաչեաց զԱստուած վասն մոլորեալ ժողովրդեանն ։ Եւ ասէ ցԼիկաոնիտոս եւ ցԱգրինոս. Եկայք որդեակք, աներկիւղ քարոզեսցուք զանունն Աստուծոյ ի մէջ անօրէն ժողովրդեանս, որպէս առի հրաման ի Պետրոսէ առաքելոյն ։ * A fol. 306 v° b.
* Եւ սկսաւ սուրբն Բագարատ քարոզել եւ ուսուցանել, եւ առնել մեծամեծ սքանչելիս, որ եւ քաղաքապետն Վոնիփատոս յորժամ լուաւ հաւատաց յԱստուած գաղտ ի ժողովրդենէն ։

Եւ յորժամ գնացին ի քաղաքն Տաւոմենոյ, եւ ի գիշերին գնաց (Բագարատ) ի տաճարն յորում էր բագինն Փալկոնայ մեծի աստուծոյն քաղաքին այնմիկ ։ Եւ հայեցեալ ի բագինն ասէ. Ով Փալկոն անպգայ, խուլ, համր եւ կոյր, ո՞վ ես դու եւ զի՞նչ գործես աստ, եւ քանի՞ ամք են որ ես ի տաճարս յայս, եւ մոլորեցուցանես խաբէութեամբ զարարածս Աստուծոյ իմոյ, եւ տաս զոհս մատուցանել քեզ, ո՜վ պիղծ եւ գարշելի դիւապատկեր ։

Եւ ասէ բագինն. Երկերիւր եւ վաթսուն ամ է որ բնակեալ եմ աստ, եւ ընդունիմ

1 եւ զնաւավարսն *om.* B.

il convertit à la connaissance de Dieu le capitaine, le timonier et les matelots, dont les noms étaient Lycaonide (*Licaonitos*) et Agrinus [1].

Lorsqu'ils débarquèrent à l'endroit, ils trouvèrent toute l'île, les villes et les provinces, vouées à l'idolâtrie. Le bienheureux Pancrace en soupirant avec sanglots éleva ses mains au ciel et pria Dieu pour le peuple égaré. Il dit ensuite à Lycaonide et à Agrinus : « Venez, mes enfants, nous prêcherons sans crainte le nom de Dieu à ce peuple impie, selon l'ordre que j'ai reçu de l'apôtre Pierre. » * Saint Pancrace se mit à prêcher et à enseigner, fit de grands prodiges, à ce point que le préfet de la ville Boniface (*Voniphatos*), l'ayant entendu, crut à Dieu à l'insu de la population. * A fol. 306 v° b.

Lorsqu'ils se furent rendus à la ville de Tauromène, Pancrace alla de nuit au temple où se trouvait l'autel de Falcon, le grand dieu de cette ville-là. Il dit en regardant la statue : « O Falcon insensé, sourd, muet et aveugle, qui es-tu et que fais-tu ici? combien d'années y a-t-il que tu te trouves dans ce temple, que tu égares, par tromperies, les créatures de mon Dieu et que tu te fais immoler des sacrifices, ô immonde et répugnante image du démon? »

La statue répondit : « Il y a deux cent soixante ans que j'habite ici et

1. *Syn. Cp.;* Romulus.

նուէրս եւ զոհս ի ժողովրդենէս Տորոմենոյ քաղաքիս, յամենայն ամի երիս տղայս անարատս, եւ երեք հարիւր զուարակս փափուկս եւ գեղեցիկս, եւ խոյս եւ նոխազս եւ գառինս բազումս :

Եւ համբարձեալ զձայն իւր երանելին Պանկրատ ասէ մեծաւ բարբառով. Երդմնեցուցանեմ զձեզ պիղծ դեւք յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյն ժողովեցարուք ի միասին, եւ զխուլ եւ զհամր բագինդ Փալկոնի ընկեցէք ի ծովն երեսուն ասպարիզաւ հեռի ի ցամաքէն, եւ դուք ընդ նմին բնակեսջիք ի յանդունդս խորոցն :

* A fol. 307 r° a. Եւ առժամայն հնչիւն եղեւ * իբրեւ ի սաստիկ հողմոյ, եւ լցաւ տաճարն սեաւ անձեղօք եւ սեաւ ագռաւօք, եւ կալան աղաղակելով զբագինն Փալկոնի եւ ընկեցին ի ծովն : Եւ եղեւ ձայն յերկնից. Քաջալերեաց Պանկրատ զի ես ընդ քեզ եմ, եւ ոչ թողից զքեզ մինչեւ կարգեցից ի դասս առաքելոցն : Եւ առժամայն ելեալ գնաց ի տաճարէն :

Եւ ընդ առաւօտն գնացին քուրմքն ի տաճարն գտին դրունս բացեալ եւ զբագինն աստուծոյն իւրեանց ոչ գտին : Եւ ելեալ ի մէջ հրապարակին մեծաւ հառաչմամբ կոծէին եւ ասէին. Վա՜յ մեզ զի քաղաքս մեր կործանի, քանզի մեծ աստուածն Փալկոն անյայտ եղեւ :

Եւ դիմեցին բազում ժողովուրդք ի տաճարն եւ զպիղծ կուռսն ոչ գտին : Գնացին

6 ի միասին *om.* B || 9 անձեղօք] անկեղօք B || 10-13 Եւ եղեւ ձայն . . . տաճարէն] Յայնժամ Պանկրատ եւ Մանիփաստոս ելեալ ի տաճարէն գնացին ի յարկս իւրեանց B.

que je reçois des offrandes et des victimes de la population de cette ville de Tauromène : tous les ans, trois enfants sans défauts, et trois cents veaux tendres et beaux, et des béliers, des boucs et des agneaux en quantité. »

Le bienheureux Pancrace, élevant sa voix, dit tout haut : « Je vous adjure, immondes démons, au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit, de vous rassembler tous ensemble et de jeter à la mer, à trente lieues de distance de la terre, cette statue sourde et muette de Falcon, et de demeurer avec lui, vous tous, dans les abîmes du fond (de la mer). »

* A fol. 307 r° a. Il se fit aussitôt un bruit * semblable à un vent violent, le temple se remplit de pies noires et de corbeaux noirs qui saisirent en criant la statue de Falcon et la jetèrent à la mer. Une voix du ciel se fit entendre : « Prends courage, Pancrace, car je suis avec toi, je ne t'abandonnerai point jusqu'à ce que je t'aie mis au rang des apôtres. » Il sortit aussitôt et quitta le temple.

Au matin, les prêtres d'idoles, s'étant rendus au temple, en trouvèrent la porte ouverte, mais ne trouvèrent point la statue de leur dieu. Ils se rendirent sur la place publique, gémirent avec de gros sanglots en disant : « Malheur à nous, notre ville va être ruinée, car notre grand dieu Falcon a disparu. »

Une grande multitude accourut au temple, et ils ne retrouvèrent pas

յընթացս ի տունն Վոնիփատոսի դատաւորին, աղաղակէին արտաքոյ դրանն. Ով պատուեալ եւ շինող իշխան, եւ սիրելի մեծ աստուածոցն, եկ եւ տես զկորուստ քաղաքիս :

Եւ նորա խոնարհեալ ի պատուհանէն ասէ. Ով իմաստուն արք եւ քահանայք մեծի աստուծոյն Փալկոնի, զինչ եղեւ ձեզ : Եւ նոքա ողբալով ասեն. Մեծ անցք անցին ընդ մեզ, քանզի բաղձալին Փալկոն կորեաւ. եւ վայելուչ եւ պայծառ բագինն իւր անյայտ եղեւ, եւ սեղանն եւ աւազանն եւ ոսկիակազմ աթոռն իւր ոչ երեւի, եւ ունայն մնացին, եւ * խորանն ոչնչացաւ : * A fol. 307 r° b.

Ասէ Վոնիփատոս. Ով պատուական քահանայք եւ փառաւորեալ տանուտեարք, լուարուք ինձ եւ քննեցէք միթէ ամբարտաւանեցաւ աստուածն մեր, եթող զմեզ եւ գնաց յայլ քաղաք. մի՞ երբեք զամօրական զոհսն լիակատար ոչ մատուցէք, եւ անընդունելի արար զպատարագս ձեր, եւ վասն այնորիկ ատեաց զմեզ եւ փախեաւ ի մէնջ : Արդ գնացէք ի յարկս ձեր եւ ես պարապով քննեցից եւ գտից զպատճառն :

Եւ նոքա ասեն. Մեք զամօրական եւ զհայրենական աւանդն կատարեցաք, եւ ոչ ինչ նուազ կամ պակասութիւն արարաք ի սովորական զոհսն իւր, եւ եթէ վասն էր խռովեցաւ ոչ գիտեմք : Արդ աղաչեմք զքեզ ո՜վ փառաւոր եւ պայծառ քաղաքապետ զի պնդութեամբ քննեսցես եւ եթէ խռովեցաւ ի մէնջ եւ գնաց յայլ քաղաք երթիցուք

7 ոչ երեւի *om.* B.

l'idole immonde. Ils se rendirent en courant à la maison du juge Boniface et se mirent à crier au dehors de la porte : « O bâtisseur et gouverneur vénéré, l'aimé de nos grands dieux, viens voir la ruine de cette ville. »

Il se pencha à la fenêtre et dit : « O hommes sages et prêtres du grand dieu Falcon, que vous est-il arrivé? » Ceux-ci répondirent en gémissant : « De grands événements se sont passés chez nous, car Falcon le désirable est perdu; sa statue élégante et illustre a disparu; l'autel, le bassin et son trône garni d'or n'ont plus d'apparence et sont vides, * le sanctuaire est anéanti. » * A fol. 307 r° b.

Boniface dit : « O prêtres vénérables et illustres notables, écoutez-moi et jugez. Peut-être que notre dieu est devenu orgueilleux, nous a abandonnés et s'en est allé vers une autre ville. Peut-être n'avez-vous point immolé complètement les victimes habituelles, ce qui aura rendu vos offrandes inacceptables, et à cause de cela (notre dieu) nous a haïs et s'est enfui de chez nous. Retournez donc à vos logis et moi j'examinerai à loisir et chercherai la cause. »

Ils lui répondirent : « Nous avons accompli les usages habituels tels qu'ils nous ont été confiés par nos ancêtres, nous n'avons rien diminué ni omis des victimes habituelles, et nous ne comprenons pas pour quelle raison (le dieu) se serait troublé. Aussi nous te prions, ô glorieux et éminent préfet de la ville, d'enquêter sérieusement, et si (le dieu) a été troublé par nous et s'il

եւ մեք առ նա եւ երկիր պագցուք նմա, եւ նա հաշտեսցի ընդ մեզ, եւ ասասցէ մեզ զպատճառն, եւ մեք յաւելումք ի զոհսն եւ ի պաշտօնսն :

Ասէ Բոնիփատոս. Ասացի ձեզ գնացէք ի տունս ձեր, եւ եթէ հզօր աստուած է Փալկոն երեւեցուսցէ մեզ զճշմարիտն : Եւ նոքա որպէս ի միոջէ բերանոյ աղաղակէին եւ ասէին. Ով պատուական Բոնիփատոս, որպէս անծանօթ եւ օտար յաստուածոց

* A fol. 307 v° a. մերոց խօսեցար. ոչ ճանաչես զերիտասարդ եւ զգեղեցիկ * աստուածն մեր զՓալկոն, զորդի Փալկոնիդայ. ոչ յամենայն ժամ ի գինարբուս եւ ի խնդութեան աւուրս դու ինքնին պատմէիր եւ գովէիր զգովելի գործս նորա, եւ այժմ ասես. Եթէ հզօր աստուած է, յայտնեսցէ զինքն :

Դարձեալ պատասխանի ետ Բոնիփատոս եւ ասէ. Ասացի ձեզ եթէ համբերեցէք եւ ես զխնդրեցից զկորուստն Փալկոնի : Կարծեմ եթէ զարշեցաւ ի մէնջ քանզի հպարտ աստուած էր : Եւ յորժամ լուան զայս դադարեցին, եւ գնացին ի յարկս իւրեանց :

Եւ Բոնիփատոս կոչեաց զԼիկայոնիտոս, եւ պատմեաց նմա զխռովութիւն ժողովրդեանն, եթէ որպէս կորեաւ աստուածն իւրեանց, եւ կամ թէ զինչ արարից ոչ գիտեմ : Եւ սկսաւ Լիկայոնիտոս ասել ճշմարտապէս. Լուր մտադիւրութեամբ տէր քաղաքապետ եւ դատաւոր : Գիտասջիր զի երեքանձնեայ աստուածութիւնն յանօթ առար

3 գնացէք] եթէ երթիջիք B | 9 յայտնեսցէ] մեզ *add.* B || 10 ձեզ] ով այր իմաստունք *add.* B || 13 — p. 1755, l. 6 Եւ Բոնիփատոս... կարէ խաբել *om.* B.

est parti pour une autre ville, nous irons vers lui, et nous nous prosternerons devant lui; il fera la paix avec nous; il nous dira son affaire, et nous ajouterons encore aux victimes et aux usages du culte. »

Boniface dit : « Je vous l'ai dit, retournez à vos maisons, et si Falcon est un dieu puissant, il nous révélera la vérité. » Alors, comme d'une seule bouche, ils se mirent à crier et dirent : « O vénérable Boniface, tu as parlé comme quelqu'un d'inconnu et d'étranger à nos dieux. Ne connais-tu point notre

* A fol. 307 v° a. jeune et beau * dieu Falcon, le fils de Falconida? Ne nous parlais-tu pas toi-même, à tout instant, dans les beuveries de vin et les jours d'allégresse, de ses actes méritants que tu louais? Et voici que maintenant tu dis : « S'il est un « dieu puissant, il se révélera lui-même. »

Boniface répondit de nouveau et dit : « Je vous ai dit de prendre patience et que j'étudierai la perte de Falcon. Je crois qu'il s'est dégoûté de nous, car c'était un dieu orgueilleux. » Après avoir entendu cela, ils se calmèrent et retournèrent à leurs logis.

Boniface fit appeler Lycaonide et lui apprit le trouble de la population, parce que leur dieu se trouvait perdu et qu'ils ne savaient que faire. Lycaonide se mit à lui dire en toute vérité : « Écoute-moi avec bienveillance, seigneur préfet de la ville et juge. Sache que la divinité en trois personnes a jeté la

զզարշելի պաշտօնս ձեր, եւ ոչ այլ եւս մատուցուք զոհս այսց պիղծ դիւացս, այլ միայնոյ Աստուծոյ կենդանւոյ որ մնայ յաւիտեան, եւ այլ ոչ եւս յառաջադիմանայ պաշտամունք կռոցն, եւ ոչ երազք եւ դիւթութիւնք գուշակեն մոլորեալ մարդկան, քանզի երկնաւոր Աստուածն առաքեաց զմիածին Որդի իւր յերկիր եւ մարմնացեալ ծնաւ ի սուրբ կուսէն Մարիամայ զի սրբեսցէ զմեզ յամենայն անօրէնութենէ : Եւ յայսմհետէ * Փալկոն որդին Փալկոնիդեայ ոչ զոք կարէ խաբել : * A fol. 307 vº b.

Եւ երթեալ քրմացն ժողովեցան ի միասին եւ սկսան ողբալ զՓալկոն անզգայ աստուածն իւրեանց, եւ ասէին ողբալով եւ լալագին ձայնիւ. Ո՞ւր իցեն դեղ վայելչութեան պատկերին քո, ո՛վ բաղձալի Փալկոն, որպէս անյայտ եղեր ի քոյոց փափաքողացս. արդ երանի եթէ ոչ էաք լեալ քահանայք քո : Ամենայն աստուածք խնդութեամբ ընդունին զոհս ի քրմաց իւրեանց, այլ դու միայն անընդունող եղեր եւ ատեցեր զմեզ : Եւ Վոնիփատոս մոռացաւ զայնչափ սէրն եւ զգութն քո, եւ քեզ խնդիր ոչ արար : Ով կողոպտեաց զքեզ ի մէնջ. ո՞վ նախանձեցաւ ընդ այնչափ սէրն մեր : Ով Լիսիոն եւ Դիա փոքր աստուածք, եւ Փալկոնիդայ աստուածուհի դուստր Իրինոսի եւ Արտեմեա քոյր աստուածուհւոյն ընդէ՞ր ոչ ողորմիք մեզ, եւ ողբայք զգեղեցիկ եւ զմեծ աստուածն Փալկոն, ընդէ՞ր լռէք եւ ոչ խնդրէք զկորուսեալն :

12 Վոնիփատոս] քաղաքապետն մեր *add.* B.

honte sur votre culte répugnant. Nous n'immolerons plus de victimes à ces démons immondes, mais au seul Dieu vivant qui dure éternellement. Le culte des idoles ne progressera plus, les songes et les sorcelleries ne prédiront plus rien aux hommes égarés, car le Dieu céleste a envoyé sur la terre son Fils unique, qui prit chair et naquit de la sainte vierge Marie pour nous sanctifier de toute abomination. Dorénavant * Falcon, le fils de Falconida, ne pourra plus tromper qui que ce soit. » * A fol. 307 vº b.

Les prêtres des idoles allèrent se réunir ensemble et se mirent à gémir sur Falcon, leur dieu insensé, en disant avec gémissements et d'une voix entrecoupée de larmes : « Où sont ta splendeur et la beauté merveilleuse de ta statue, ô désirable Falcon? Comment as-tu disparu de chez nous qui te désirions? Nous aurions été plus heureux si nous n'avions pas été tes prêtres! Tous les dieux acceptent avec joie les victimes de leurs prêtres; toi seul ne les as pas acceptées et nous as haïs. Boniface lui-même a oublié ton si grand amour et ton affection et il ne t'a pas recherché. Qui t'a volé du milieu de nous? Qui donc est devenu jaloux de notre si grand amour? O Lyson (*Liusion*) et Déa, dieux inférieurs, et toi, déesse Falconida, fille d'Irinos, et toi, Artémis, sœur de la déesse, pourquoi n'avez-vous point pitié de nous et ne gémissez-vous point sur le beau et grand dieu Falcon? Pourquoi gardez-vous le silence et ne recherchez-vous pas celui qui est perdu? »

Եւ յորժամ եղեւ գիշեր, զգեցաւ Վոնիփատոս զարքունական պատուոյն իւրոյ զպատմուճանն եւ զքղամիդն, եւ գնաց ի դուռն երանելոյն Բագարատայ : Նոյնպէս եւ նա զգեցաւ զեպիսկոպոսութեան փիլոնն եւ զեմփորոնն, եւ նստաւ յեպիսկոպոսութեան աթոռն իւր, առեալ ի գիրկս իւր զաւետարանն եւ զխաչն եւ զտէրունական պատկերն զոր ետ նմա Պետրոս առաքեալն :

* A fol. 308 r° a. * Եւ մտեալ Վոնիփատոս ետես զերանելին Բագարատ իբրեւ զբոց եւ շուրջ զանձամբն հուր : Եւ անկեալ ի վերայ երեսաց իւրոց երկիր եպագ եւ ասէ ահիւ. Մեծ է Աստուածն քրիստոնէից զոր քարոզէ Բագարատ. հաւատամ թէ նա միայն է Աստուած է երկնի եւ երկրի : Եւ ասէ ցսուրբն Բագարատ. Որպէս մերձեցայց առ քեզ, քանզի տեսանեմ շուրջ զքեւ հուր եւ երկնչիմ մի գուցէ այրիմ ես :

Եւ գիտաց Բագարատ թէ ետես զշնորհս Հոգւոյն սրբոյ որ է ի պատարագամատուցի զգեստ քահանայից քանզի սուրբ են : Եւ յարուցեալ եհան զեմփորոնն, զփիլոնն, զուրարն եւ նստաւ : Եւ այլ ոչ եւս ետես Վոնիփատոս զհուրն : Եւ ողջունեաց զնա ի համբոյր սրբութեան եւ նստոյց մերձ ինքեան, եւ օրհնեաց զնա յոյժ. եւ ճաշակեցին ի միասին յամենայն բարութեանցն զոր տարաւ Վոնիփատիոս ի տանէ իւրմէ :

Եւ յորժամ ուրախացան յարեան ի սեղանոյն եւ գոհութիւն Տեառն սաղմոսէին : Եւ բացան ձեղունք տանն, եւ պայծառ լոյս ծագեաց ի վերայ նոցա եւ յահի եղեալ

3 յեպիսկոպոսութեան աթոռն] ի թիկնաթոռն B.

Lorsque la nuit fut venue, Boniface se vêtit de son vêtement d'honneur princier et de sa chlamyde, puis il se rendit à la porte du bienheureux Pancrace. Celui-ci, de son côté, avait revêtu le phélonion épiscopal et l'omophorion, et siégeait sur son trône épiscopal, tenant l'évangile dans ses bras avec la croix et l'image du Seigneur que l'apôtre Pierre lui avait donnée.

* A fol. 308 r° a. * Boniface, étant entré, aperçut le bienheureux Pancrace comme une flamme, et sa personne tout entourée de feu. Il tomba la face contre terre, se prosterna devant lui et dit avec grande crainte : « Grand est le Dieu des chrétiens que prêche Pancrace. Je crois qu'Il est le seul Dieu du ciel et de la terre. » Il dit ensuite à saint Pancrace : « Comment pourrais-je m'approcher de toi? car j'aperçois du feu tout autourde toi et j'ai peur de me brûler. »

Pancrace comprit qu'il voyait les grâces du Saint-Esprit, qui se trouvent dans les ornements de célébration du saint sacrifice des prêtres, car ils sont sacrés. Il se leva, retira l'omophorion, le phélonion, l'étole, et se rassit. Boniface n'aperçut plus de flammes. (Pancrace) le salua d'un baiser saint, le fit asseoir près de lui, et le bénit beaucoup. Ils dînèrent ensemble de toutes les bonnes choses que Boniface avait apportées de sa maison.

Après s'être réjouis, ils se levèrent de table et psalmodièrent l'action de grâces au Seigneur. Alors le toit de la maison s'ouvrit, une lumière éclatante

*անկան ի վերայ երեսաց իւրեանց ։ Եւ կալեալ զձեռանէ նոցա երանելոյն կանգնեաց եւ նստոյց մերձ առ ինքեան, եւ սկսաւ պատմել նոցա մի ըստ միոջէ ի Հին եւ ի Նոր կտակարանաց, յԱդամայ մինչեւ ի Քրիստոսի մարդեղութիւնն եւ ի * Համբարձումն եւ* * A fol. 308 r° b.
ի Գալուստ Հոգւոյն սրբոյ յաւուր Պենտակոստէին որպէս է գրեալ ի կատարեալ պատմութիւնն իւր ։ Եւ լուսաւորեաց զամենեսեան որք անդ հանդիպեցան աստուածային վարդապետութեամբն իւրով, եւ ողջունեալ զԲոնիփատոս յուղարկեաց ի տուն իւր ։

Եւ յաւուրն յայնմիկ յերրորդ ժամու գիշերոյն գրեաց երանելին Բագարատ ի քարտիսի ձեռամբ իւրով այսպէս. Առ Լիւսոն կուռ բագինն ։ Ես Բագարատ Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ ծառայ, գրեմ առ քեզ պիղծ եւ գարշելի եւ անզգայ Տորոմենոյ փոքր աստուած, զի յորժամ ընդունիս եւ ընթեռնուս զգիրս վաղվաղակի զհրամայեալն կատարեա ։ Երթիջիր եւ դու ի կորստական տեղին գեհեննին հրոյ, յորում է քո աւագագոյն աստուածն Փալկոն, եւ ի միասին կոծեցարուք զկորուստն ձեր, զի մի այլ եւս տիրանայք քաղաքիս այսմիկ ։

Եւ տուեալ զթուղթն յԱգրինոս յուղարկեաց ի տաճար կռոցն ։ Եւ նորա երթեալ որպէս թէ ի խնկել եդ զքարտէսն ի բագինն եւ փախեաւ գաղտ, եւ դարձաւ առ երանելին ։

Եւ յետ երկրորդ պահու եղեւ ձայն յաներեւութից եւ ասէ. Բագարատ ծառայ

17 — p. 1758, l. 3 *Եւ յետ երկրորդ պահու ... լուաւ զձայնն*] *Եւ յետ երկու պահու իբրեւ ազդ եղեւ նմա կատարումն հրամանի իւրոյ* B.

jaillit sur eux, et, saisis de crainte, tous tombèrent la face contre terre. Le bienheureux, les saisissant par la main, les releva et les fit asseoir près de lui; il se mit à leur parler successivement de l'Ancien et du Nouveau Testament, d'Adam à l'Incarnation du Christ, à son * Ascension et à la descente du Saint-Esprit le jour de la Pentecôte, ainsi qu'il est écrit dans l'histoire complète * A fol. 308 r° b.
(de Pancrace). Il illumina par sa doctrine divine tous ceux qui se trouvèrent là réunis; et ayant donné le salut à Boniface, il le renvoya à sa maison.

Le même jour, à la troisième heure de la nuit, le bienheureux Pancrace écrivit de sa main sur un papier ce qui suit : « A Lyson, à l'autel des idoles. Moi, Pancrace, serviteur de Notre-Seigneur Jésus-Christ, je t'écris, à toi, impur immonde et insensé petit dieu de Tauromène, pour que, aussitôt après que tu auras reçu et lu cet écrit, tu accomplisses promptement ce qui t'est ordonné. Tu iras, toi aussi, dans l'endroit de perdition des flammes de la géhenne, où se trouve ton supérieur, le dieu Falcon, et tous les deux vous gémirez ensemble sur votre perdition, parce que vous ne dominerez plus cette ville. «

Il remit cette lettre à Agrinus et l'expédia au temple des idoles. Celui-ci s'y rendit comme pour y encenser, posa le papier sur l'autel, s'enfuit secrètement et retourna auprès du bienheureux.

Après la deuxième veille, il se produisit une voix, provenant de (person-

Աստուծոյ բարձրելոյ, զհրամայեալսն մեզ ի քումմէ սրբութենէդ փութով կատարեցաք․ արդ համարձակութեամբ ել ի քաղաքդ զի յայսմհետէ քո է ։

* A fol. 299 v° a. Եւ յորժամ լուաւ զձայնն անկաւ ի վերայ երեսաց իւրոց * եւ գոհացաւ զԱստուծոյ ։ Եւ յարուցեալ առժամայն ել ի փողոց քաղաքին, եւ աստղանշան սիւն առաջնորդեաց նոցա մինչեւ ի տունն Վոնիփատոսի ։ Եւ նորա ելեալ ընդ առաջ եմոյծ զնոսա ի տուն իւր լռութեամբ, զի ոչ ոք ամենեւին գիտաց․ եւ արարին անդ աւուրս քառասուն ։

Եւ ի միում աւուր ժողովեցան պղիծ քուրմքն ի դուռն Վոնիփատոսի եւ ասեն․ Ով դատաւոր եւ շինող քաղաքապետ, մերձեալ է տօն աստուծոյն մերոյ Լիւսիայ հրամայեա եւ արասցուք մեծաւ պայծառութեամբ զի մի եւ նա խռովեսցի եւ ի մէնջ փախիցէ եւ կորնչիցէ որպէս եւ մեծն Փալկոն, եւ լինիցիմք ծաղր ամենայն մերձակայ քաղաքաց ։ Կարծեմք, ով դատաւոր եւ իշխան, զի յորմէհետէ եմուտ Ողկանիտոս ի քաղաքս յայս, յոյժ բարկացան աստուածքն մեր, եւ զզոհսն մեր ոչ ընդունին ։ Եւ բազում անգամ զիւթութեամբ հարցանեմք վասն մեծի եւ մաքուր աստուծոյն Փալկոնայ եւ պատասխանի ոչ տան մեզ․ եւ զինչ օգուտ է մեզ զի անուանիմք քուրմք ։

Ասէ Վոնիփատոս․ Ով իմաստուն քահանայք եւ ճշմարիտ պաշտօնեայք աստուածոց

4 ել *om.* B || 5 եւ աստղանշան... նոցա] զնոյ B || 7 Լիւսիայ] Լիւսինեայ B || 12 բարկացան] ատեցին զմեզ B.

nages) invisibles, qui dit : « Pancrace, serviteur du Dieu Très-Haut, ce que ta sainteté nous a ordonné, nous l'avons promptement accompli ; sors donc dans cette ville avec hardiesse, car elle est à toi désormais. »

* A fol. 299 v° a. Lorsqu'il eut entendu la voix, (Pancrace) tomba la face contre terre * et rendit grâces à Dieu. Il se leva aussitôt, sortit dans les rues de la ville et une colonne en forme d'étoile les guida (lui et ses compagnons) jusqu'à la maison de Boniface. Celui-ci alla à leur rencontre et les fit entrer silencieusement dans sa maison, pour que personne absolument ne le sût. Ils y demeurèrent quarante jours.

Un jour, les immondes prêtres des idoles se rassemblèrent à la porte de Boniface et dirent : « O juge, préfet et constructeur de la ville, la fête de notre dieu Lyson s'approche, donne des ordres pour que nous la célébrions avec grande solennité, pour que lui aussi à son tour ne soit pas troublé et qu'il ne nous fuie pas et se ne perde comme le grand Falcon. Nous deviendrions la risée de toutes les villes voisines. Nous croyons, ô juge et gouverneur, que depuis l'entrée de Lycaonide dans cette ville, nos dieux se sont fortement irrités et n'agréent plus nos victimes. Nous faisons souvent consulter les oracles au sujet de notre grand et pur dieu Falcon ; mais ils ne nous répondent point. A quoi nous sert d'être appelés prêtres d'idoles ? »

Boniface répondit : « O prêtres sages et véritables ministres de nos

մերոց, երթայք պատրաստեցէք զամենայն զենլիս զոհիցն, եւ յաւուր տօնին եկից եւ ես ի զոհսն ։

Եւ ինքն երթեալ պատմեաց Բագրատայ պատմեալսն ի քրմացն ։ * Եւ նորա զձեռս յերկինս համբարձեալ աղաչեաց զԱստուած վասն մնացելոց կռոցն զի կործանեսցին ։ Եւ ի գիշերին յայնմիկ մինչ քուրմքն ի տունս իւրեանց ննջէին կործանեցան բագինքն եւ խորտակեցան ի բազում մասունս ։ * A fol. 308 v° b.

Եւ յորժամ եհաս պիղծ տօնն պատրաստեցին զամենայն զենլիս զոհիցն աւելի քան զՓալկոնին ուլս եւ զուարակս, խոյս եւ նոխազս եւ գառինս ։ Եւ զարդարեալ քրմացն գնացին ի բագինն Ապողոնի, եւ գտին ի բազում մասունս ցրուեալ ։ Սկսան բախել զերեսս իւրեանց մեծաւ հառաչանօք եւ ասեն. Վա՜յ մեզ՝ ո՜վ Ապողոն, որ չար պատերազմ շարժեցաւ ի վերայ քո. չեղեւ մեզ՝ բաւական կորուստ Փալկոնի, այլ եւ դու մեծ չարի դիպեցար, զի եթէ լսիցեն զայս անցս յայլ քաղաք խոտան եւ անարգս համարին զմեզ ։ Ով հզօր եւ պայծառ աստուածդ մեր Ապողոն, ընդէր կործանեցար եւ փշրեցար եւ ոսկէակապ աթոռն քո ունայն մնայ ։

Եւ ելին անտի սրտաբեկք գնացին ի տաճար կռոցն Դիայ, գտին եւ զայն կործանեալ եւ բեկտեալ ։ Եւ սկսան մեծաձայն հեծմամբ ողբալ որ եւ ի ձայնէն ժողովեցան

5 ննջէին] նիրհէին B || 9 ցրուեալ] փշրեալ B || 10 հառաչանօք] հառաչմամբ B.

dieux, allez préparer toutes les victimes à immoler et le jour de la fête je viendrai, moi aussi, aux sacrifices. »

Il alla raconter à Pancrace ce que les prêtres d'idoles étaient venus lui dire. * (Pancrace) éleva ses mains au ciel et pria Dieu pour que les idoles qui restaient fussent aussi détruites. La même nuit, pendant que les prêtres d'idoles dormaient dans leur maison, les autels se renversèrent et se brisèrent en de multiples morceaux. * A fol. 308 v° b.

Lorsque arriva la fête immonde, ils avaient préparé toutes les victimes à immoler, en plus grand nombre que pour Falcon, des enfants, des veaux, des béliers, des boucs et des agneaux. Les prêtres des idoles, en beaux costumes, se rendirent à l'autel d'Apollon et le trouvèrent réduit en de nombreux morceaux. Ils se mirent à se frapper le visage, et dirent avec de gros soupirs : « Malheur à nous, ô Apollon! Quelle méchante guerre a été livrée contre toi? La perte de Falcon n'avait-elle pas été assez pour nous? voilà que toi aussi tu viens de subir un grand malheur! Si ces événements viennent à être connus dans d'autres villes, on nous considérera comme des gens méprisables et nuls. O Apollon! notre puissant et magnifique dieu, pourquoi as-tu été renversé et réduit en morceaux, et ton trône d'or est-il resté vide? »

Ils sortirent de là, le cœur brisé, et se rendirent au temple de l'idole Déa; ils la trouvèrent également renversée et brisée en morceaux. Ils se

ամբոխ բազում ։ Եւ ասեն քուրմքն. Լացէք ամենեքեան եւ ողբացէք, ընդ մեզ, զանզի քաղցր եւ իմաստուն եւ հզօր աստուածքն մեր կորեան ի սպառ եւ ջնջեցան, պատառեցէք * զպատմուճանս ձեր, եւ հող եւ մոխիր արկէք ի գլուխս ձեր, եւ զերեսս եւ զճակատս ձեր բախեցէք, եւ սուգ առէք ընդ կործանումն աստուածոց մերոց ։

* A fol. 309 r° a.

Եւ սկսան ամենայն ժողովուրդն ողբալ ընդ կործանումն կռոցն եւ գիմեցին ամենեքեան մեծաւ հառաչմամբ ի տունն Վոնիփատոսի, եւ աղաղակէին արտաքոյ դրանն. Ով անարժան իշխան, ի չար ժամանակի եկեր դատաւոր ։ Տեսանես զաստուածս մեր կործանեալս եւ անփոյթ առնես, եւ ոչ առնես խնդիր եւ քննութիւն վասն մեծ անցիցս որ անցին ընդ մեզ ։ Ով անհաւատ եւ վատ եւ անպիտան դատաւոր եւ քաղաքաւեր, էջ եւ գնա տես զքո սիրելի եւ զբարեկամ աստուածսն թէ որպէս յաղբս եւ ի կոխանս թաւալին, յայլ տեղի գլուխն եւ յայլ տեղի ձեռքն եւ յայլ տեղի ոտքն ։ Եւ ո՞չ նոքա մեծացուցին զքեզ եւ փառաւորեցին, եւ լցին զտունս քո ոսկւով եւ արծաթով, եւ զիպակով եւ պատուական ականբք եւ զշտեմարանս քո ամենայն բարութեամբ ։

Իսկ Վոնիփատոս ի բարձր պատուհանէն ասէ մեծաւ բարբառով. Ով իմաստուն եւ պատուական քաղաքացիք զինչ կամիք զի արարից. մի՞ գուցէ շնորհք աստուածայինն շնորհացն եմուտ ի քաղաքս մեր եւ կործանեաց զաստուածսն մեր ։ Եւ նոքա ասեն.

7 ժամանակի] ժամու B — դատաւոր] քաղաքապետ B || 13 զիպակով] եւ մարգարտով *add.* B.

mirent à gémir à haute voix; leurs cris furent entendus par la foule qui y accourut en grand nombre. Les prêtres des idoles dirent : « Pleurez tous et gémissez avec nous, car nos dieux doux, sages et puissants sont perdus pour toujours et sont anéantis. * Déchirez vos vêtements, mettez de la terre et de la cendre sur vos têtes, frappez vos visages et vos fronts et prenez le deuil pour la ruine de nos dieux. »

A fol. 309 r° a

Toute la population se mit à déplorer la ruine des idoles. Tous les gens se dirigèrent, en soupirant fort, vers la maison de Boniface et crièrent à l'extérieur de la porte : « O gouverneur indigne, tu as été juge dans un mauvais moment. Tu vois nos dieux ruinés et tu ne t'en soucies point; tu ne fais aucune recherche, aucune investigation au sujet des grands événements qui ont eu lieu chez nous. O juge sans foi, lâche et propre à rien, toi le dévastateur de la ville, descends et va voir les dieux qui te sont chers et tes amis, comme ils ont roulé dans la boue et sont foulés aux pieds : la tête d'un côté, les mains d'un autre et les pieds d'un autre. N'est-ce pas eux qui t'ont magnifié et glorifié, qui ont rempli ta maison d'or et d'argent, de riches étoffes et de pierres précieuses, et tes greniers de toutes sortes de biens? »

Boniface d'une haute fenêtre leur répondit en criant fort : « O citoyens sages et excellents, que voulez-vous que je fasse? Ne se pourrait-il pas que les grâces divines soient entrées dans notre ville et aient ruiné nos dieux? »

Զինչ իցէ շնորհք աստուածային շնորհացն, ոչ գիտեմք զինչ ասես ։ Եթէ սիրելի ես աստուածոցն ասա մեզ զի գիտասցուք ։ * Եւ նա ասէ. Շնորհք եւ զօրութիւն ի բարձանց ։ * A fol. 309 r° b.

Եւ նոքա բարկացան յոյժ եւ ասեն. Ով անարժան եւ անպիտան եւ քաղաքաւեր իշխան եւ թշնամի աստուածոց մերոց, կորուստ եւ մահ քո հասեալ է, զի այդպէս տաս մեզ պատասխանի ։ Ասէ ցնոսա Վոնիփատոս. Ընդէ՞ր սրտմտեալ մոլիք ի վերայ իմ բարկութեամբ ։ Եւ նոքա ասեն. Զի ոչ եթէ փոքր ինչ վնաս եղեւ այլ աստուածոցն կորուստ եւ արժան է մեզ առաւել բարկութեամբ բարկանալ եւ ողբալ եւ կոծել ։

Ասէ Վոնիփատոս. Ընտրեցէք արս հանճարեղս եւ իմաստունս եւ ի հասարակ գիշերին ի տաճարին զիւթութիւնս եւ աղանդս արասցեն եւ վիճակս արկցեն, եւ ստուգեալ գիտասցեն եթէ վասն էր կործանեցան եւ խորտակեցան աստուածքն. Թերեւս այլ հզօրագոյն աստուած եկն եւ մարտեաւ ընդ նոսա, եւ վասն զի ոչ կարացին կալ ընդդէմ եւ յահէն կործանեցան ։

Եւ ամենայն հեթանոս ժողովուրդքն հաճեցան ընդ խրատն Վոնիփատոսի, եւ երթեալ ընտրեցին երեսուն այր հմուտ ի զիւթութիւն. եւ նոքա երթեալ մտին ի տաճար Լիւսինեայ, զի բագինն այն միայն չէր կործանեալ, եւ սկսան առնել զաղանդան ի հասարակ գիշերոյ, եւ վիճակս արկանէին անուամբն Լիւսինեայ ։

10 աղանդս] աղանդիւս B || 12 հզօրագոյն] հզօր B || 14 հեթանոս *om.* B || 15 ի զիւթու-թիւն] զիւթութեան B || 16 զաղանդան] զաղանդիւն B.

Ils dirent : « Qu'est-ce que les grâces divines? Nous ne comprenons pas ce que tu dis. Si tu es l'ami des dieux, dis-nous afin que nous sachions. » * Il répondit : « La grâce et la puissance d'en Haut. » * A fol. 309 r° b.

Ils furent très irrités et dirent : « O gouverneur indigne, propre à rien, destructeur de la ville et ennemi de nos dieux, ta perte et ta mort sont arrivées puisque que tu nous réponds de cette façon. » Boniface leur répondit : « Pourquoi m'attaquez-vous avec colère et égarement? » Ils dirent : « C'est qu'il ne s'agit pas d'un léger malheur, mais de la perte des dieux; et il nous faudrait avoir encore plus de colère, et gémir et sangloter. »

Boniface répondit : « Choisissez des hommes de talent et sages, qui viendront au temple au milieu de la nuit pour y faire des incantations et des opérations magiques : ils prendront les sorts et apprendront sûrement pour quelles raisons les dieux ont été renversés et brisés. Peut-être un autre dieu plus puissant est venu et a lutté avec eux, et comme ils n'ont pu lui résister, ils ont été renversés par la peur. »

Tous les païens furent satisfaits du conseil de Boniface; ils allèrent choisir trente hommes versés dans l'art des incantations. Ceux-ci se rendirent au temple de Lyson (*Liusineay*) et y pénétrèrent, car c'était le seul temple qui n'eût pas été ruiné, et ils se mirent à faire leurs incantations à minuit, et interrogèrent les sorts par le nom de Lyson.

Եւ յարուցեալ Վոնիփատոս գնաց առ երանելին Պանկրատ եւ պատմեաց նմա
* A fol. 309 v° a. զամենայն. եւ նա տարածեալ զձեռս իւր յերկինս աղաչէր զԱստուած * զի արասցէ սքանչելիս ի մոլորեալ ժողովուրդն եւ յաղօթելոյն ոչ դադարեաց :

Եւ կանայք բազումք ի քաղաքէն ժողովեցան շուրջ պատեալ զտաճարովն եւ ծափս հարկանելով երգէին պարելով զդիւթական երգսն, եւ նոքա ի ներքուստ զդիւթութիւնս առնէին եւ աղաչէին զկուռքն զի խօսեսցի ընդ նոսա :

Եւ եկեւ ձայն ի կռոցն Լիւսոնեայ եւ ասէ. Ո՛ արք Տաւրոմենոյ քաղաքիս, լուարուք յինէն զճշմարիտն, զի յայսմհետէ մեք ոչինչ կարող եմք առնել կամ գործել : Մինչեւ ցայժմ զամենայն գործս ձեր եւ զխնդիրս կատարեցաք, բայց այժմ զօրութիւն ոչ գոյ ի մեզ եւ յոյժ տկարացաք եւ ոչնչացաք, քանզի հզօրագոյն աստուածն երեւեցաւ աստ, եւ յահէ նորա Փալկոն փախեաւ, նոյնպէս եւ Ապողոն եւ Դիա կործանեալ խորտակեցան : Եւ գիտասջիք ամենեքեան որ երեքանձնեան աստուածութիւնն զշնորհս ողորմութեան առաքեաց ի քաղաքս ձեր :

Ասեն աղանդաւոր դիւթքն. Եւ է այլ աստուած որ հզօրագոյն է քան զձեզ, ասա եւ յայտնեա մեզ զճշմարիտն թէ ո՞վ իցէ որ մեծ է քան զՓալկոն եւ զքեզ : Ասէ բագինն. Որ արար զերկինս եւ զերկիր, եւ ստեղծ ի սկզբանէ զմարդն, եւ այժմ գթացաւ ի ստեղծուածս իւր, եւ առաքեաց զհրեղէն սուր եւ կորոյս զՓալկոն եւ զայլ

12-15 Եւ գիտասջիք ... ասէ բագինն *om.* B.

Boniface, s'étant levé, se rendit auprès du bienheureux Pancrace et lui
* A fol. 309 v° a. raconta tout; celui-ci étendit ses mains vers le ciel et pria Dieu * de faire des prodiges à ce peuple égaré, et il ne cessa de prier.

De nombreuses femmes de la ville s'étaient rassemblées tout autour du temple et battant des mains chantaient, en dansant, des chants d'incantations. Ceux qui se trouvaient à l'intérieur (du temple) faisaient leurs incantations et priaient l'idole de leur parler.

Une voix se fit entendre de l'idole de Lyson qui dit : « O hommes de la ville de Tauromène, apprenez de moi la vérité, car désormais nous ne pouvons plus rien faire ni exécuter. Nous avons jusqu'à présent exaucé toutes vos requêtes et demandes, mais maintenant nous n'avons plus la force, nous sommes très affaiblis et réduits à néant, car un dieu plus puissant est apparu ici et par crainte de lui Falcon s'est enfui, de même qu'Apollon et Déa se sont renversés et brisés. Sachez tous que la divinité en trois personnes a envoyé ses grâces de miséricorde dans votre ville. »

Les sorciers, qui faisaient les incantations, dirent : « Il y a donc un dieu qui est plus puissant que vous. Dis-nous-le et révèle-nous la vérité : qui donc est-ce qui serait plus grand que Falcon et toi? » Le simulacre répondit : « Celui qui a créé le ciel et la terre, qui a créé l'homme dès le commencement et qui maintenant, ayant pitié de ses créatures, a envoyé une épée de feu et a

աստուածսն կործանեալ * խորտակեաց : Եւ այրն զոր եբեր Լիւկաոնիդոս ի քաղաքս յայս նորա աշակերտ է : * A fol. 309 v° b.

Եւ նոքա ասեն. Յորժամ կորեաւ Փալկոն եւ եկաք հարցաք զքեզ՝ ընդէր ոչ ասացեր մեզ զայդ : Ասէ բագինն. Եթէ կամիք զի զօրութիւն ձեր դարձեալ ի մեզ եւ լինիմք որպէս յառաջին, մատուցէք ինձ զոհ զսիրելի եւ զբարեկամն իմ զԲոնիփատոս :

Եւ նոքա յոյժ ուրախ եղեն, եւ ելեալ գնացին ոստով մրտենեօք ի տունն Բոնիփատոսի աւետիս մատուցանէին նմա եւ ասէին. Երանի է քեզ ով Բոնիփատոս որ աստէն մեծացուցին զքեզ աստուածքն մեր եւ փառաւորեցին, եւ դարձեալ կամին որ զքեզ զոհս մատուցանեմք նմա, եւ լինիս դու աստուած փոխանակ կործանեալ աստուածոցն եւ արասցուք զքո բագինն եւ պաշտեսցուք զքեզ :

Եւ յորժամ լուաւ Բոնիփատոս զբօթալից աւետիսն որ զենուլ կամէին զնա եւ զոհս մատուցանել պղծոց կռոցն, փութանակի ելեալ ընդ ծածուկ դրունս տան իւրոյ գնաց ի ժողովրդենէն գաղտ առ երանելին Պանկրատ եւ լալով անկաւ յոտս նորա : Եւ նա ասէ. Ընդէր լաս որդեակ, միթէ բան չարութեան լուար եւ տրտմեցաւ սիրտ քո : Ասէ Բոնիփատոս. Երանի թէ չար բան միայն էր, եւ ոչ դառն մահ, քանզի զոհել կամին զիս չար դիւացն : Ասէ * երանելին. Մի երկնչիր որդեակ, երթիցես ի զենումն, * A fol. 310 r° a.

6 ուրախ եղեն] ուրախացան B.

anéanti Falcon ainsi que les autres dieux en les renversant * et en les brisant. Et l'homme que Lycaonide a amené dans cette ville est son disciple. » * A fol. 309 v° b.

Ils lui dirent : « Lorsque Falcon a été perdu et que nous sommes venus te consulter, pourquoi ne nous as-tu point dit cela ? » L'idole répondit : « Si vous voulez que la puissance nous revienne et que nous soyons comme auparavant, offrez-moi en victime mon cher ami Boniface. »

Ils furent tout joyeux et se rendirent, (portant) des branches de myrte, à la maison de Boniface pour lui donner la bonne nouvelle et ils lui dirent : « Tu es heureux, ô Boniface, que nos dieux t'aient magnifié et glorifié ici-bas ; ils veulent maintenant que nous t'offrions en victime à lui (à Lyson) et que tu deviennes dieu à la place des dieux ruinés ; nous t'élèverons une statue et nous t'adorerons. »

Lorsque Boniface entendit la désastreuse nouvelle qu'on voulait l'immoler et l'offrir en victime aux idoles immondes, il sortit en hâte par une porte secrète de la maison, se rendit, en cachette de la foule, chez le bienheureux Pancrace et tomba en pleurant à ses genoux. Celui-ci lui dit : « Pourquoi pleures-tu, mon fils ? as-tu appris de mauvaises paroles et ton cœur est-il attristé ? » Boniface répondit : « Ce serait à souhaiter qu'il fut question seulement de méchantes paroles et non pas d'une mort cruelle, car ils veulent m'immoler aux méchants démons. » Le bienheureux * lui dit : « N'aie aucune * A fol. 310 r° a.

եւ ես եկից զկնի քո եւ աստուածային շնորհօքն համարձակութեամբ յանդիմանեցից եւ յաղթեցից նոցա անուամբն Աստուծոյ ։

Իսկ պիղծ քուրմքն ի ժամ զոհիցն գոչեցուցին փողս մեծահնչիւնս, եւ ժողովեցան ամենայն ժողովուրդք քաղաքին ոստս ծառոց ի ձեռս ունելով վասն տօնին, եւ գնացին միահամուռ եւ կալան զԲոնիփատոս ։ Եւ վասն զի ողբայր եւ հառաչէր, մերկացուցին զնա եւ կապեցին զձեռսն յետս եւ կացուցին առաջի կռոցն Լիւսինեայ ։

Եւ Բոնիփատոս շուրջ ածէր զաչսն զի տեսցէ զերանելին Պագարատ, եւ ողբալով ասէր դառն արտասուօք. Վայ ինձ թէ յորդեալ դառն եւ ի չար մահ մատնեցայ. վայ ինձ որ ի խորս անդնդոց ընկղմեցայ ։ Ո՞ւր իցես հայր Պագարատ, եկեսջի՛ր փութով, եկեսջի՛ր որպէս ասացեր թէ. Գամ զկնի քո եւ փրկեցից զքեզ. զիս առաքեցեր եւ դու ոչ եկիր այլ օգնեսցէ ինձ Տէր Յիսուս Քրիստոս յոր հաւատացի եւ փրկեսցէ զիս ։

Իսկ սուրբն Պագարատ տուեալ ի Լիկաոնիտոն զխաչն եւ յԱգրինոս զտէրունական պատկերն, եւ ինքն զգեցեալ զուրարն եւ զփիլոնն եւ զեմփորոնն, առեալ ի ձեռս իւր զաւետարանն, գնաց ի տեղին ։ Եւ տեսանէ զԲոնիփատոս ի մէջ ամբոխին առաջի
* A fol. 284 r° b. Լիւսինեայ * գլխիբաց եւ մերկ զձեռս յետս կապեալ ։ Եւ տարածեալ զձեռս իւր

2 անուամբն Աստուծոյ] եւ ելեալ Բոնիփատոս գնաց ի տունն իւր *add.* B || 9 մատնեցայ] ըմբռնեցայ B || 12 Քրիստոս *om.* B.

crainte, mon fils. Tu iras à l'immolation et moi je te suivrai, et par les grâces divines je les reprendrai avec hardiesse et je les vaincrai au nom de Dieu. »

Quant aux immondes prêtres des idoles, ils firent, à l'heure du sacrifice, retentir des trompettes sonores, et tous les habitants de la ville se rassemblèrent, tenant à la main des branches d'arbres pour la fête; ils allèrent tous ensemble s'emparer de Boniface. Et comme il gémissait et soupirait, ils le mirent à nu, lui attachèrent les mains par derrière et le placèrent devant l'idole de Lyson.

Boniface promenait son regard pour apercevoir le bienheureux Pancrace et, tout en gémissant et versant des larmes amères, il disait : « Malheur à moi pour ce que je suis livré à une mort cruelle; malheur à moi d'être englouti au fond des abîmes. Où es-tu, père Pancrace? viens vite, viens comme tu l'as promis en disant : Je te suivrai et je te sauverai. Tu m'as envoyé ici et tu n'es point venu, mais le Seigneur Jésus-Christ, en qui j'ai cru, m'aidera et me sauvera. »

Saint Pancrace, ayant remis la croix à Lycaonide et l'image du Seigneur à Agrinus, s'était vêtu de l'étole, du phélonion et de l'omophorion; puis tenant l'évangéliaire dans ses mains, il s'était rendu là. Il aperçut, au milieu de la
* A fol. 284 r° b. foule devant Lyson, Boniface nu et * tête nue, les mains attachées par der-

ցերկինս պաղատէր առ Աստուած ։ Եւ վաղվաղակի ինքն որպէս զբոց վառեցաւ ։ Եւ տեսեալ զնա ժողովուրդն իբրեւ զհուր՝ լուցեալ, յահէն անկան ցերկիր ի վերայ երեսաց իւրեանց, եւ նորա արարեալ զնշան խաչին տէրունական ի վերայ նոցա կանգնեաց զնոսա, եւ ասէ ցքուրմսն. Երդմնեցուցանեմ զքեզ այս պիղծ դեւ յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյն փախիր ի տեղւոյս յայսմանէ, եւ գնա ուր Փալկոնն է ի խորս ծովուն ։

Եւ առժամայն եղեւ ճայթիւն մեծ ի կուռսն, եւ վերացաւ բագինն յօդս եւ անկաւ ի մէջ ծովուն ։ Եւ յոյժ երկեան ժողովուրդն եւ անկան յորսայս ։ Եւ արարեալ ի վերայ նոցա զնշան խաչին ասէ. Մի երկնչիք, զանզի պիղծն Լիւսոնս դեւօքն իւրովք ի սպառ կորեաւ ։ Եւ կանգնեցան ժողովուրդն եւ տեսին զահաւոր սքանչելիսն զոր արար Աստուած ի ձեռն ծառային իւրոյ Բագարատայ, աղաղակեցին որպէս ի միոջէ բերանոյ մեծաւ բարբառով եւ ասեն. Օրհնեալ է Աստուածն Բագարատայ, հաւատամք ի նա զոր դու քարոզես ։

Եւ երթեալ լուծին զԲոնիփատոս եւ զգեցուցին եւ շուրջ պատեցան զերանելւոյն, եւ պշուցեալք հայէին յերեսս նորա ։ Եւ նորա ելեալ ի բարձր տեղի արար աղօթս ի վերայ ամենայն ժողովրդեանն ։ * Եւ ընթացեալ քուրմք ի տաճարն, եւ զխորտակեալ * A fol. 310 v° a.
կուռսն ընկեցին ի ծովն եւ զսեղանսն եւ զաւազանսն խորտակեցին ։

2 ի վերայ երեսաց իւրեանց *om.* B || 15 պշուցեալք] ապշեալք B.

rière. Il éleva ses mains au ciel et supplia Dieu. Il fut aussitôt embrasé comme une flamme. Les habitants, le voyant flambant comme du feu, tombèrent de frayeur la face contre terre; il fit sur eux le signe de la croix du Seigneur, les releva, et dit devant les prêtres des idoles : « Je t'adjure, démon immonde, au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit, fuis cet endroit et va là où se trouve Falcon, au fond de la mer. »

Il se produisit aussitôt un grand éclatement parmi les idoles, la statue s'éleva en l'air et alla tomber au milieu de la mer. Les habitants furent saisis d'une grande frayeur et tombèrent à la renverse. (Pancrace) fit le signe de la croix sur eux et dit : « Ne craignez point, car l'immonde Lyson et ses démons sont perdus à jamais. » Les habitants se relevèrent et, témoins du prodige terrible que Dieu avait opéré par les mains de son serviteur Pancrace, ils se mirent à crier à haute voix, comme d'une seule bouche, et dirent : « Béni soit le Dieu de Pancrace, nous croyons en celui que tu nous prêches. »

Ils allèrent délier Boniface, le vêtirent, et entourèrent le bienheureux en regardant son visage, les yeux fixés sur lui. Celui-ci monta sur une place élevée et fit des prières sur toute la foule. * Les prêtres des idoles, se préci- * A fol. 310 v° a.
pitant au temple, jetèrent à la mer toutes les idoles brisées, et brisèrent les autels et les bassins à ablutions.

Եւ հրամայեաց երանելին փողս հնչեցուցանել եւ ժողովեցան անձինք հարիւր հազար ։ Եւ երթեալ նորօք երանելին ի փոքր մատուռն զոր գաղտ շինեալ էր Վոնիփատոս, եւ կատարեաց զսուրբ խորհուրդն պատարագին, եւ հրամայեաց ժողովրդեանն զեօթն օր սրբել, եւ երախայոյց զնոսա եւ ուսոյց զբանս ճշմարտութեան.

Եւ բերին իւրաքանչիւր ոք ի տանէ իւրեանց, որպէս պատուիրեաց նոցա, սպիտակ հանդերձս նորս եւ մաքուրս եւ մոմեղէնս, եւ տարաւ զնոսա ի գետն եւ մկրտեաց յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյն, յաւուր այնմիկ քսան եւ չորս հազար ոգի ։ Եւ զգեցոյց նոցա զնոր սպիտակ հանդերձն, մոմեղինօք լուցելովք, եւ հաղորդեցոյց զնոսա ի սուրբ եւ ի պատուական մարմնոյ եւ յարենէ Որդւոյն Աստուծոյ.

Եւ ամենեքեան որ լուսաւորեցան տեսին զշնորհս սուրբ Հոգւոյն ի նմանութիւն աղաւնոյ զի էջ ի մկրտութեան ջուրսն, եւ դարձեալ վերացաւ յերկինս. եւ եղեւ ուրախութիւն մեծ ի քաղաքին յայնմիկ ։ Եւ զութ աւուրս ուսուցանէր զմկրտեալսն եւ ապա յուղարկեաց զնոսա ի յարկս իւրեանց ։

Եւ առնէր նշանս մեծամեծս առաջի ժողովրդեանն, եւ բժշկէր աղօթիւք զկաղս եւ
* A fol. 310 v° b. զկոյրս եւ զհամրս, * եւ զանդամալոյծս, զչորացեալս եւ զջրգողեալս եւ զդիւահարս ։ Եւ ել համբաւ նորա ընդ ամենայն քաղաքս եւ գաւառս կղզւոյն եւ երթային առ նա, եւ նա դարձուցանէր զնոսա յաստուածգիտութիւն եւ լուսաւորէր մկրտու-

8 հանդերձն] զգեստն B || 17 եւ նա] վարդապետութեամբ իւրով *add.* B.

Le bienheureux ordonna de faire retentir des trompettes; cent mille personnes s'assemblèrent. Le bienheureux se rendit avec elles à un petit oratoire que Boniface avait construit en secret et y célébra le saint mystère du sacrifice. Il ordonna à la population de se purifier durant sept jours; il les catéchisa et leur enseigna les paroles de vérité.

Chacun apporta de sa maison, ainsi qu'il l'avait recommandé, des vêtements blancs, neufs et propres et des cierges, puis il les conduisit au fleuve où il les baptisa au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit; ils étaient ce jour-là vingt-quatre mille personnes. Il les revêtit de vêtements blancs, et neufs, (et tandis qu'ils tenaient) des cierges allumés, il les communia au saint et précieux corps et sang du Fils de Dieu.

Tous ceux qui furent illuminés virent les dons du Saint-Esprit sous les apparences d'une colombe qui descendit sur les eaux du baptême et s'éleva de nouveau au ciel. Il y eut une grande joie dans cette ville-là. Durant huit jours (Pancrace) enseigna ceux qui avaient été baptisés et les renvoya ensuite à leur maison.

Il fit de grands miracles devant la population, il guérit, par ses prières,
* A fol. 310 v° b. les boiteux, les aveugles, les muets, * les paralytiques, les desséchés, les hydropiques, et les possédés du démon. Sa réputation s'étendit dans toutes les villes et les cantons de l'île, les habitants venaient à lui; il les convertis-

թեամբ աւազանաւն ։ Եւ դարձոյց զամենայն քաղաքս եւ գաւառս Սիկիլեայ կղզւոյն. եւ յամենայն աւուրս մկրտէր հազարս եւ հազարս որոց ոչ գոյր թիւ, նոյնպէս եւ զկանայս եւ զմանկտիս առանձինն յայլ տեղիս ։ Էին մկրտեալքն ի քաղաքէն Տաւոմենոյ աւելի քան զքառասուն հազարս, եւ յայլ քաղաքաց եւ ի գաւառաց հինգ հարիւր հազար ։

Եւ ի միում աւուր մինչդեռ ուսուցանէր զժողովուրդն երեւեցաւ սատանայ որպէս Եթովպացի բազում սեւադէմ զօրօք, եւ եկաց քարընկէց մի հեռագոյն եւ ասէ մեծաւ ձայնիւ. Ո՛վ Պանկրատ, ընդէ՞ր եկիր աստ, կամ ո՞վ ած զքեզ ի քաղաքս իմ եւ զրկեցեր զիս յիմոցն, եւ յափշտակեցեր յինէն զբարեկամս իմ եւ ընծայեցեր Քրիստոսի Աստուծոյն քո, զտունս իմ աւերեցեր եւ զպաշտելի կուռս իմ ի ծով ընկղմեցեր ։ Վա՛յ ինձ սիրելեք իմ եւ սպասաւորք զի յորմէհետէ եկն դա աստ զիս գերի արար եւ զսիրելին իմ Վոնիփատոս զոր փառաւորեցի եւ մեծացուցի ինձ թշնամի արար ։

Եւ յորժամ լուաւ երանելին Պանկրատ ասէ ժողովրդեանն. Գիտասջիք որդեակք իմ որ վասն զի * եկիք ի կոչումն Քրիստոսի կրճտէ սատանայ զատամունս իւր ի վերայ * A fol. 311 rº a.
մեր, եւ որպէս առիւծ ի գարանէ գոչէ ի վերայ մեր, եւ որպէս վիշապ բանայ զբերան իւր յահացուցանել զմեզ, բայց մեք զի զինուորեցաք ի զունդս Քրիստոսի արիաբար կացցուք ընդդէմ թշնամւոյն ։ Եւ հրամայեաց ժողովրդեանն զաւնայ յարեւմուտս

3 զմանկտիս] զտղայս B || 5 — p. 1768, l. 8 Եւ ի միում աւուր ... լուսաւորչէն Պանկրատայ *om.* B.

sait à la science de Dieu et les illuminait par le baptême des fonts. Il convertit toutes les villes et tous les cantons de la Sicile et chaque jour il baptisait des milliers et des milliers sans nombre, les femmes et les enfants à part, en un autre endroit. Ceux qui furent baptisés de la ville de Tauromène étaient plus de quarante mille et ceux des autres villes et provinces cinq cent mille.

Un jour, pendant qu'il prêchait à la population, Satan apparut comme un Éthiopien, accompagné de nombreuses troupes au visage noir, se tint à la distance d'un jet de pierre et lui dit à haute voix : « O Pancrace, pourquoi es-tu venu ici ou bien qui t'a amené dans ma ville? Tu m'as privé des miens, et tu m'as enlevé mes amis que tu as offerts au Christ, ton Dieu; tu as démoli mes demeures et tu as noyé dans la mer mes adorables idoles. Malheur à moi, à mes amis et à mes serviteurs, car depuis que celui-là est venu ici, il m'a fait prisonnier, et de mon ami Boniface, que j'ai magnifié et glorifié, il a fait mon ennemi. »

Lorsqu'il eut entendu cela, le bienheureux Pancrace dit au peuple : « Sachez, mes enfants, que parce que * vous vous êtes rendus à l'appel du * A fol. 311 rº a.
Christ, Satan grince des dents sur nous, et comme un lion rugit de sa tanière contre nous; comme un dragon il ouvre sa bouche, sa gueule, pour nous intimider. Mais nous, puisque nous nous sommes enrôlés dans la milice du Christ, nous tiendrons vaillamment contre l'ennemi. » Et il ordonna au peuple

ընդդէմ սատանայի, եւ ասէ երիցս անգամ. Հրաժարեցէք ի սատանայէ : Եւ յորժամ հրաժարեցին երեք անգամ, ասէ. Թքէք յերեսս նորա : Եւ յորժամ թքին երեւեցան նոցա հրեղէն նետք, եւ հալածեցին զսատանայ զեւօք իւրովք եւ անյայտ արարին : Եւ հրամայեաց ժողովրդեանն դառնալ յարեւելս եւ ասել. Խոստովանիմք զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած, երիցս անգամ : Եւ յորժամ խոստովանեցան ասէ ցնոսա. Երկիր պագէք Քրիստոսի Աստուծոյ. եւ նոքա ծունր եդին երիցս անգամ, եւ համբուրեցին զխաչն եւ զաւետարանն եւ զտէրունական պատկերն, եւ լցեալ Հոգւով սրբով գնացին ուրախութեամբ մեծաւ ի յարկս իւրեանց լուսաւորեալք ի Լուսաւորչէն Բագարատայ :

Եւ երանելին ձեռնադրեաց զԱգրինոս քահանայ եւ զԼեւկանիտոս սարկաւագ : Եւ ասէ ցԲոնիփատոս. Յետ իմոյ կատարման առաքեա զԱգրինոս ի Հռոմ առ սուրբ
* A fol. 311 r° b. առաքեալն Պետրոս եւ ձեռնադրեսցէ զնա * փոխանակ իմ յաթոռ եպիսկոպոսութեան քաղաքիս այսմիկ : Եւ դարձաւ յԱգրինոս եւ ասէ. Որդեակ, որպէս տեսեր զիս եւ ուսար յինէն, նոյնպէս եւ դու հովեա զՔրիստոսի նոր հօտս :

Վասն կատարման սրբոյն Բագարատայ Լուսաւորչին :

Էր քաղաքացի մեծատուն մի որոյ անուն էր Արտագորոն, եւ սատանայ կապեաց

de se tourner vers l'occident contre Satan, et il dit par trois fois : « Renoncez à Satan. » Et lorsque les gens eurent renoncé par trois fois, il leur dit : « Crachez-lui à la figure. » Et lorsqu'ils crachèrent, des flèches de feu leur apparurent, qui mirent en fuite Satan et ses troupes, et les firent disparaître. Il ordonna alors au peuple de se retourner vers l'orient et de dire par trois fois : « Nous confessons le Christ, vrai Dieu. » Lorsqu'ils eurent prononcé cette confession, il leur dit : « Prosternez-vous devant le Christ Dieu. » Ils firent la génuflexion trois fois, puis ils baisèrent la croix, l'évangéliaire et l'image du Seigneur, et, remplis du Saint-Esprit, ils rentrèrent dans leurs maisons avec grande joie, illuminés par Pancrace l'Illuminateur.

Le bienheureux ordonna prêtre Agrinus, et Lycaonide diacre. Et il dit à Boniface : « Après ma mort, tu enverras Agrinus à Rome auprès du saint
* A fol. 311 r° b. apôtre Pierre qui le sacrera * à ma place sur le siège épiscopal de cette ville. » Et se retournant vers Agrinus, il lui dit : « Mon fils, tel que tu m'as vu et as appris de moi, tu gouverneras de même le nouveau troupeau du Christ. »

Du martyre de saint Pancrace l'Illuminateur.

Il y avait un riche citoyen, dont le nom était Artagoron[1], que Satan

1 *Syn. Cp.*, p. 809, l. 20 : Ἀρτάγαλος. Les deux formes, grecque et arménienne, sont également inconnues à Pape, *Worterbuch der griechischen Eigennamen,* et à Justi, *Iranisches Namenbuch,* Marburg, 1895.

զնա եւ գաղտ պաշտէր զկուռս, որ եւ փոքր պատկերկունս արար եւ ի թաքստի պահէր յինքեան, եւ ի միտս իւր սպառնայր յամենայն ժամ քահանայապետին Աստուծոյ սրբոյն Բագարատայ : Եւ գտեալ ի միում աւուր առանձինն զսուրբն Բագարատ յաղօթս հանեալ զսուրն իւր սպան զնա, եւ փախեաւ ի տունն իւր զի մի ոք գիտասցէ : Բայց Աստուած նոյնժամայն յայտնեաց Վոնիփատոսի, եւ կալեալ զանօրէնն Արտագորոն կապեաց զձեռս յետս, եւ այնչափ տանջեաց արջառաջլօք զանձն եւ զթիկունսն, մինչեւ ամենայն մարմինն բացաւ եւ տրորեալ եղեւ, եւ արիւնն ելից զերկիր, եւ ապա ինքնին որպէս զանասնոյ եհատ սրով զգլուխն եւ ընկեցին ի ծովն, զմարմինն ետ շանց եւ ագռաւուց :

Եւ արարեալ արծաթի տապան մեծաւ պատուով եւ անուշ խնկօք պատեաց սուրբ կտաւօք, եւ եդ անդ զպատուական մարմինն սուրբ Լուսաւորչին Բագարատայ. եւ է բարեխօս եւ օգնական ոչ միայն Սիկիլիոյ կղզւոյն այլ եւ ամենեցուն * որք կատարեն զյիշատակս նորա : * A fol. 311 v° a.

Եւ քահանայն Ագրինոս ըստ հրամանի սրբոյն Բագարատայ գնաց առ սուրբ առաքեալն Պետրոս, եւ ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Տաւրոմենոյ քաղաքին յաթոռ սրբոյն Բագարատայ :

Իսկ Վոնիփատոս մինչեւ ի մահ սպասաւորէր եւ ծառայէր նշխարաց սրբոյն Բագարատայ :

5 յայտնեաց] իշխանին *add.* B || 7 բացաւ եւ տրորեալ եղեւ] տրորեցաւ եւ ոսկերքն բացան B || 7 զերկիր] զտեղին B || 17 ի մահ] ցմահն իւր B.

s'était attaché, et qui adorait secrètement les idoles; il avait fabriqué de petites statues et les tenait cachées chez lui; il menaçait continuellement dans son esprit le pontife de Dieu, saint Pancrace. Trouvant un jour saint Pancrace seul en prières, il tira son épée et le tua, puis s'enfuit à sa maison pour que personne ne le sût. Mais Dieu le révéla aussitôt à Boniface, qui, ayant fait arrêter l'impie Artagoron, lui fit attacher les mains par derrière et le fit torturer tellement à coups de nerfs de bœuf sur la poitrine et le dos que tout son corps s'ouvrit et fut broyé; le sang inonda la terre, et Boniface lui-même lui trancha la tête avec son glaive, comme à un animal. On jeta sa tête à la mer et son corps fut donné en pâture aux chiens et aux corbeaux.

Il fit faire un cercueil en argent, ensevelit le précieux corps du saint Illuminateur Pancrace dans du linge propre avec des parfums suaves et l'y déposa avec de grands honneurs. Il est l'intercesseur et l'aide non seulement de l'île de Sicile, mais de tous ceux qui * accomplissent sa commémoration. * A fol. 311 v° a.

Le prêtre Agrinus, suivant l'ordre de saint Pancrace, se rendit auprès du saint apôtre Pierre, et fut sacré évêque de la ville de Tauromène sur le siège de saint Pancrace.

Boniface, jusqu'à sa mort, prit soin des restes de saint Pancrace et les servit.

Յայսմ աւուր վկայութիւն Կիւրղի Գորտինոյ եպիսկոպոսին ի Կրետէս կղզի ։

Սուրբ քահանայապետն Քրիստոսի Կիւրեղ էր յաւուրս ամբարիշտ արքային Մաքսիմիանոսի, այր աստուածապաշտ եւ ի բարի գործս սնեալ եւ վարժեալ, եւ ծերացեալ ալեօք, եւ կատարիչ աստուածային պատուիրանացն եւ լի իմաստութեամբ ։

Իսկ անօրէն կռապաշտքն քարշէին զաստուածապատիւ ծերունին ի խաղս սատանայական պարուց այպն առնելով զնա եւ տարեալ կացուցին առաջի իշխանին, եւ համարձակութեամբ խոստովանեցաւ զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս ։ Եւ առժամայն կապեցին զձեռսն եւ զոտսն եւ ընկեցին ի հուր. այրեցան կապանքն եւ փայտն եւ քահանայապետն Աստուծոյ ել ամբողջ ի հրոյն ։ Եւ տեսեալ իշխանին զարմացաւ
* A fol. 311 v° b. յոյժ, եւ առաջի մարդկան * մեղադիր եղեւ հրամանաց թագաւորին ։

Եւ յորժամ լուաւ եթէ ի քարոզութենէն բազում քաղաքք եւ գաւառք դարձան ի կռապաշտութենէ եւ հաւատացին ի Քրիստոս բարկացաւ եւ հրամայեաց եւ հատին զպատուական գլուխ նորա Յուլիսի ԺԴ ։

Յայսմ աւուր տօն սրբոյն Ներսէսի Տարսոնի եպիսկոպոսին ։

Սքանչելի եպիսկոպոսն Ներսէս Տարսոն քաղաքին էր յաւուրս Լեւոնի Հայոց

1 Կիւրղի... կղզի] սրբոյն Կիւրղի եպիսկոպոսին Գորտինոյ Կռետոս կղզոյն քաղաքի B || 3 աստուածապաշտ] աստուածահաճոյ B || 13 նորա] Հռոմից Ը եւ *add.* B.

En ce jour martyre de Cyrille, l'évêque de Gortyne dans l'île de Crète.

Le saint pontife du Christ Cyrille vivait aux jours de l'empereur impie Maximien. C'était un homme pieux, élevé et exercé dans les bonnes œuvres, vieillard aux cheveux blancs, exécuteur des commandements divins; il était plein de sagesse.

Les impies idolâtres entraînèrent le vieillard honoré de Dieu aux jeux sataniques des danses pour en faire la risée de tous, puis ils l'emmenèrent et l'introduisirent devant le gouverneur; il confessa avec hardiesse Notre-Seigneur Jésus-Christ. On lui attacha aussitôt les mains et les pieds et on le jeta dans les flammes. Les liens et le bois brûlèrent, mais le pontife du Christ sortit indemne des flammes. A cette vue, le gouverneur fut très étonné
* A fol. 311 v° b. et blâma * devant le peuple les ordres de l'empereur.

Mais lorsqu'il apprit qu'à la suite de la prédication (du bienheureux) beaucoup de villes et de cantons avaient renoncé à l'idolâtrie et avaient cru au Christ, il en fut irrité et ordonna de trancher sa précieuse tête, le 14 juillet.

En ce même jour fête de saint Nersès, évêque de Tarse.

Le merveilleux évêque de la ville de Tarse, Nersès, vivait aux jours du

արքային, որ յաշխարհին Կիլիկեցւոց առաջին թագաւորեաց յազգէն Ռուբինեանց. եւ զկնի նորա Հեթում թագաւորեաց եւ որդի նորա Լեւոն :

Այս Ներսէս որդի էր մեծ իշխանին Օշնի Կիլիկեցւոց, որ տիրէր Լամբրունին եւ բազում գաւառաց, եւ ունէր պատիւ սեբաստութեան : Եւ եղեւ Ներսէս ուսումնասէր յոյժ ի մանկութենէ իւրմէ, եւ էր հայ ազգաւ : Ուսաւ եւ յունարէն գիր :

Եւ յորժամ ձեռնադրեցաւ արքեպիսկոպոս Տարսոնի թարգմանեաց նա ի յունական լեզուէն ի հայ լեզու զգիրս պատմութեան Գրիգորի Հռոմայ պապուն որ վասն սուրբ հարցն է որք փայլեցին առաքինութեամբ յԻտալիա. եւ զկանոնական գիրս սուրբ հօրն Բենեդիկտոսի որով վարին ամենայն ազգք Հռոմայեցւոց, եւ զմեկնութիւն տեսլեանն Յովհաննու աւետարանչին :

* Արար եւ ինքն մեկնութիւն սաղմոսացն Դաւթի լուսաւոր եւ առատ միտօք, եւ * A fol. 312 r° a.
առակացն Սողոմոնի եւ Ժողովողին եւ Իմաստութեանն Սողոմոնի : Մեկնեաց եւ զքարոզս եկեղեցւոյ եւ զպատարագամատոյցն գեղեցիկ եւ իմաստուն բանիւք : Գրեաց եւ ճառս ներբողականս ի տօնս տիրամօրն եւ աստուածածնին Մարիամու եւ ի սուրբ խաչն ոտանաւոր չափով : Մեկնեաց եւ զաղօթս Յովհաննու աւետարանչի որոյ սկիզբն

1 Կիլիկեցւոց] ի Կիլիկիա B || 4 սեբաստութեան] սեւաստութեան B || 5 եւ էր հայ ազգաւ] գոլով աշակերտ եւ եղբօր զաւակ որդի մեծին Ներսէսի երգեցողի Կլայեցւոյն B — գիր] եւ յոյժ հմուտ եղեւ աստուածային գրոց *add.* B || 6 արքեպիսկոպոս] արհիեպիսկոպոս B — յունական] յունարէն B || 10 Յովհաննու] աստուածաբան *add.* B:

roi d'Arménie Léon, de la famille des Roubéniens, premier roi du pays de Cilicie; après qui régnèrent Héthoum et son fils Léon.

Ce Nersès était le fils du grand prince Ošin de Cilicie, qui régnait sur Lambron et sur de nombreuses provinces; il avait le titre de sébaste. Nersès dès son enfance fut très studieux; et bien qu'il fût de race arménienne, il apprit également les lettres grecques.

Lorsqu'il fut sacré archevêque de Tarse, il traduisit du grec en langue arménienne les livres d'histoire de Grégoire, pape de Rome, où il est question des saints pères qui brillèrent par leurs vertus en Italie; et le livre de la règle du saint père Benoît, dont se servent tous les peuples romains, et le commentaire de l'Apocalypse de l'évangéliste Jean.

* Il fit lui-même des commentaires des Psaumes de David dans un esprit lumineux et abondant, des Proverbes de Salomon, de l'Ecclésiaste et de la Sagesse. Il commenta aussi les proclamations (*kharoz*) de l'église et le Missel en termes beaux et pleins de sagesse. Il écrivit également des discours panégyriques en vers sur les fêtes de Marie, Mère du Seigneur et Mère de Dieu, et sur la sainte Croix. Il commenta aussi la prière de l'évangéliste Jean

է. Եր ընդ եղբարսն երանելին Յովհաննէս ։ Գրեաց եւ այլ ճառս իմաստալիցս եւ լի գիտութեամբ ։

Կարգաւորեաց յեկեղեցի զաւանդեալն սահմանն ունել եկեղեցւոյն դպիրս եւ սարկաւագս եւ քահանայս, եւ զգեստաւորիլ ի խորհրդական ժամուն ըստ իւրաքանչիւր աստիճանի, եւ կալ յիւրում կարգի եւ սահմանի, զի երեւեսցի իւրաքանչիւր պատիւ եւ աստիճան ի ձեւ հանդերձիցն, եւ մի լիցի խառն ի խուռն որպէս առնէին ի տեղիս տեղիս վասն անհոգութեան եւ պղերգութեան. եւ մի տալ զամենայն աստիճանս ի միում աւուր, այլ պաշտեսցեն ժամանակօքն զգործսն, եւ ապա ի վեհագոյնսն մատչիցին ։

Կարգեաց եւ յամենայն աւուրս առնել տօնս յորում եւ պատահի ըստ աւանդից
* A fol. 312 r° b. հարցն սրբոց, որ ի ծուլութենէ եւ յանգիտութենէ անփոյթ լեալ * էր, վասն որոյ բամբասեալ լինէր ի տգիտաց ։ Իսկ նա ասէր զառաքելոյն. Եթէ տակաւին մարդկան հաճոյ լինէի, ապա Քրիստոսի ծառայ ոչ էի ։ Այլ զի սուրբ հարցն էր աւանդս ինքն առնէր անխափան, եւ զայլս ի նոյն յորդորէր ։

Եւ էր ինքն խոնարհ եւ հեզ, եւ անպաճոյճ, ողորմած, աղօթական, արտասուել, անապատասէր ։ Բազում անգամ անյայտ լինէր ի մարդկանէ, եւ երթային գտանէին զնա նուաղեալ եւ ներքեւեալ ի պահոց եւ ի քաղցոյ ։

dont le commencement est : Le bienheureux Jean était avec les frères. Il écrivit encore d'autres homélies pleines de sagesse et de science.

Il organisa dans l'église les règlements fixés par les apôtres, l'église devant avoir des clercs, des diacres et des prêtres; chacun devant se revêtir aux heures du mystère selon son ordre, se tenir dans son rang et sa place, pour que la dignité et l'ordre de chacun apparaisse d'après la forme des ornements, et qu'ils ne soient pas mélangés l'un à l'autre comme il se faisait dans certains endroits par négligence et par paresse; de ne pas accorder tous les ordres en un seul jour, mais d'avoir à servir un certain temps les offices avant de passer à l'ordre supérieur.

Il établit pour chaque jour des fêtes à célébrer, quel que soit le jour où ces fêtes tombent, d'après les traditions des saints Pères, ce qu'on avait
* A fol. 312 r° b. négligé de faire par paresse et ignorance, * et c'est pourquoi il fut accusé par les ignorants. Mais il répondait par les paroles de l'apôtre : « *Si je devais encore plaire aux hommes, je ne serais pas le serviteur du Christ*[1] ! » Mais comme c'était une tradition des saints Pères, lui, il les célébrait sans relâche et engageait les autres à faire de même.

Il était humble, doux, simple, charitable, fervent en prières, abondant en larmes, aimant la solitude. Souvent il disparaissait d'avec les hommes et lorsqu'on allait le rechercher, on le trouvait évanoui et affaibli par le jeûne et la faim.

1 Gal., I, 10.

Այլ զի եպիսկոպոս էր եւ կայր նորա հոգ եկեղեցւոյն գնաց նա ի քաղաքն Տարսոն . եւ ետես անդ մի արբեցեալ եւ անկեալ ի տիղմն, եւ սկսաւ լալ եւ բախել զերեսս իւր, ասէ. Զինչ տաց Աստուծոյ պատասխանի որ հաւատաց զսա ինձ եւ ես ոչ խրատեցի զնա :

Եւ երթեալ յեկեղեցի մեծի սուրբն Սոփիա ի տուէ եւ ի գիշերի խրատէր զնոսա աստուածային օրինօքն եւ պատուիրանօքն կեալ, ցուցանել ըստ հաւատոյն եւ բարի գործս առանց որոյ ոչ ոք տեսանէ զՏէր :

Եւ ըմբռնեալ զնա սաստիկ ցաւոց ապա վախճանեցաւ յերիտասարդական հասակին ամաց երեսուն եւ ութից, յամսեանն Հրոտից Ը եւ Յուլիսի ԺԴ :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Աբդլմսեհի :

Ծառայն Քրիստոսի Աբդլմսեհ որդի էր Հրէի ի Շիքար քաղաքէ, որում անուն էր Ղեւի, եւ էր մեծատուն եւ * ունէր ուստերս եւ դստերս : Եւ առաջին անուն էր * A fol. 312 v° a.
մանկանն Ասեր : Եւ արածէր Ասեր զխաշինս հօր իւրոյ ընդ մանկունս քրիստոնէից եւ մոգուց : Իսկ յորժամ լինէր ժամ ճաշոյ առանձինն նստէին մանկունք քրիստոնէիցն, եւ առանձին մանկունք մոգուցն, եւ մնայր Ասէր միայն զի ոչ գոյր ընկեր նմա հրեայ,

8 սաստիկ] ուժգին B — ապա] ապստամբ ի բժշկական արուեստից B || 9 ԺԴ] ի տօնի սրբոյն Բապարատայ Տոռոմենոյ եպիսկոպոսի, եւ Կիւրղի Գորտինոյ եպիսկոպոսի եւ Աբդլմսեհի վկայի *add.* B || 12 եւ ունէր . . . դստերս *om.* B.

Mais comme il était évêque et avait charge de l'église, il se rendit à la ville de Tarse, et y ayant aperçu un ivrogne tombé dans la boue, il se mit à pleurer et à frapper son visage en disant : « Que répondrai-je à Dieu qui m'avait confié celui-ci, et je ne l'ai pas conseillé. »

Il se rendit à la grande église de Sainte-Sophie et il y enseigna jour et nuit à vivre d'après les lois divines et les commandements, à manifester ses bonnes œuvres d'après sa foi, sans laquelle personne ne peut voir le Seigneur.

Il fut pris de fortes douleurs et mourut jeune à l'âge de trente-huit ans, le 8 hrotits, 14 juillet.

En ce jour martyre de saint Abdelmesih[1].

Le serviteur du Christ Abdelmesih était le fils d'un Juif de la ville de Singar (*Šikhar*), dont le nom était Lévi, homme riche * qui avait des fils et * A fol. 312 v° a.
des filles. Le premier nom de l'enfant était Aser. Aser gardait les troupeaux de son père avec les enfants des chrétiens et des mages. A l'heure des repas, les enfants des chrétiens s'asseyaient à part, et les enfants des mages à part,

1. Cf. P. Peeters, *La passion arabe de S. 'Abd al-Masih*, dans *Analecta Bollandiana*, t. XLIV (1926), pp. 270-341.

եւ ցանկայր խառնիլ ի քրիստոնէից մանկունսն, եւ աղաչէր զնոսա ի խառնել զնա ի քրիստոնէից մանկունս: Եւ նոքա ասեն. Եթէ լինիս քրիստոնեայ առժամայն խառնեմք զքեզ ի մեզ:

Ասէ Ասեր. Աստ քահանայ չկայ, եւ ի տան երկնչիմ ի հօրէ իմմէ եւ յեղբարցն յայտնի մկրտել. ես հաւատամ ի Քրիստոս որ ի ձեռն քահանային ջրով եւ հոգւով առնէ զմարդ որդի Աստուծոյ, նա կարող է զիս ի ձեռն ձեր առնել քրիստոնեայ: Արի՛ք մկրտեցէք զիս ի ջրհորս այս:

Եւ տեսեալ մանկանցն զհաւատս նորա եւ զյօժարութիւնն յարուցեալ մկրտեցին զնա, եւ ասեն. Դու Քրիստոս Աստուած մեր զոր ինչ ասեն քահանայքն ի ժամ լուսաւոր մկրտութեանն, կատարեա՛ ի վերայ ծառայիս քո զոր մկրտեցաք յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյն. եւ անուանեցին Աբդլմսեհ որ թարգմանի ծառայ Քրիստոսի: Եւ համբուրեալ զնա նստան յուտել զհացս իւրեանց նովաւ հանդերձ: Եւ լուսաւորեցան
* A fol. 312 v° b. երեսք նորա, եւ խրատէին մանկունքն *հաստատուն կալ ի հաւատսն: Եւ ծակեցին զականջս նորա եւ զինդս անցուցին ոսկիս զի մի եւս այլ դարձցի ի հրէութիւն:

Եւ իբրեւ երեկոյ եղեւ գնաց Ասեր ի տուն մօր իւրոյ, եւ տեսեալ մօրն զգինդսն յականջս նորա բախեաց զերեսս իւր եւ ասէ. Որդեակ զինչ է այս, զի այս ձեւ ծառայի

11 անուանեցին] կոչեցին B.

et Aser restait seul, car il n'avait pas de compagnon juif; il désirait se mêler aux enfants des chrétiens, et les pria de le prendre avec eux. Ceux-ci lui dirent : « Si tu deviens chrétien, nous te prendrons aussitôt avec nous. »

Aser répondit : « Il n'y a point de prêtre ici, et à la maison, j'ai peur de me faire baptiser ouvertement à cause de mon père et de mes frères; je crois au Christ qui par la main du prêtre, par l'eau et par l'esprit, rend l'homme fils de Dieu; Il est capable de me faire chrétien par votre main. Allons, baptisez-moi à ce puits-ci. »

Les enfants, ayant vu sa foi et son désir, se levèrent et le baptisèrent en disant : « Toi, Christ notre Dieu, accomplis ce que les prêtres disent au moment du baptême lumineux sur ce serviteur, qui est tien, et que nous avons baptisé au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit. » Et ils lui donnèrent le nom de Abdelmesih, qui se traduit : Serviteur du Christ. Ils l'embrassèrent et s'assirent pour prendre leur repas avec lui; son visage
* A fol. 312 v° b. s'illumina et les enfants lui conseillèrent de * demeurer ferme dans la foi. Ils trouèrent ses oreilles et y passèrent des boucles en or afin qu'il ne retournât pas à la religion juive.

Lorsque le soir fut venu, Aser s'en alla à la maison de sa mère; celle-ci, apercevant les boucles à ses oreilles, se frappa le visage et dit : « Mon fils, qu'est-ce que cela? mais c'est la marque d'un serviteur. » Le saint raconta tout

է ։ Եւ պատմեաց սուրբն զամենայն մօր իւրոյ թէ որպէս եղեւ քրիստոնեայ ։ Եւ մայրն զամենայն բանս իւր պահէր ի սրտի իւրում ։

Եւ եսես սուրբն տեսիլ, եւ պատմեաց մօրն եւ ասէ. Էի ես եւ ամենայն Հրէայքն ի գուբ մի խաւարային եւ ժահահոտ լի հրով եւ ծծմբով, եւ երիտասարդ մի որոյ երեսքն փայլէին առաւել քան զճառագայթս արեգականն կալեալ զձեռանէ իմէ եհան զիս ի ժահահոտ գբոյն, եւ ասէ ցիս. Ես եմ Քրիստոս յոր հաւատացերն դու, զոր խաչեցին Հրէայքն ազգատոհմն տան հօր քո, որք կան ի գբին զոր տեսերդ ։ Եւ լուեալ մօրն առաւել հաստատեցաւ ի քրիստոնէութիւնն ։

Եւ յետ աւուրց արար հայրն նորա ճաշ Հրէիցն. կոչեցին եւ զծառայն Քրիստոսի եւ նա ոչ կամէր երթալ եւ տարան բռնութեամբ ։ Եւ իբրեւ տեսին զգինդն յականջս նորա, եւ լուան ի նմանէ եթէ քրիստոնեայ է, բարկացաւ հայրն իւր եւ ամենայն Հրեայքն, եւ կամէին անդէն ի սեղանն սպանանել զնա. եւ թողեալ զնա ծառայիցն
* փախեաւ ։ Եւ հայրն առեալ դանակն ի սեղանոյ անտի ընթացաւ զհետ նորա մինչեւ * A fol. 313 r° a.
ի ջրհորն յորում մկրտեցաւ ։ Դարձաւ սուրբն եւ ասէ ցհայրն. Դարձիր ի տեղի քո եթէ աշակերտ ես Մովսէսի, զի շաբաթ է. ապա եթէ քրիստոնեայ ես մի մխեր զձեռն քո յարիւն ծառայի նորա ։

Իսկ նա գազանաբար յարձակեցաւ ի վերայ նորա, եւ սպան զնա եւ ինքն յիմարեալ գնաց ի տուն իւր եւ ասաց եթէ. Սպանի զԱսեր ։ Եւ արարին սուգ մեծ ի վերայ նորա ։

à sa mère et de quelle façon il était devenu chrétien. Sa mère garda toutes ses paroles dans son cœur.

Le saint eut une vision et la raconta à sa mère, en disant : « Je me trouvais, moi et tous les Juifs, dans un puits obscur et puant, plein de flammes et de soufre, lorsqu'un jeune homme, dont le visage brillait plus que les rayons du soleil, m'ayant pris par la main, m'enleva hors de ce puits puant et me dit : « Je suis le Christ en qui tu as cru, qu'ont crucifié les Juifs, de la « race de la maison de ton père, eux qui sont dans le puits comme tu l'as vu. » Sa mère, après avoir écouté, se raffermit davantage dans le christianisme.

Après des jours, son père donna un dîner aux Juifs; le serviteur du Christ y fut aussi invité, mais comme il refusait de s'y rendre, on l'y amena de force. Lorsqu'on aperçut les boucles à ses oreilles et qu'on apprit de lui qu'il était chrétien, son père se mit en colère ainsi que tous les Juifs et ils voulurent le tuer à table même; les domestiques * le délivrèrent et il prit la * A fol. 313 r° a.
fuite. Le père, saisissant un couteau sur la table, courut après lui jusqu'au puits où il avait été baptisé. Le saint, s'étant retourné, dit à son père : « Retourne chez toi si tu es le disciple de Moïse, car c'est le sabbat; mais si tu es chrétien, ne plonge point ta main dans le sang du serviteur (du Christ). »

Mais il tomba sur lui férocement et le tua, puis, devenu fou, il rentra chez lui et dit : « J'ai tué Aser. » On fit un grand deuil sur lui. Le lendemain

Եւ ի վաղիւն եկին մանկունքն որ մկրտեցին զնա եւ տեսին զնա սպանեալ եւ մեծ կոծով թաղեցին զնա եւ գային յամենայն աւուր եւ լային ։

Եւ վաճառականք ոմանք ի գիշերի ընդ այն անցանելով տեսին լոյս մեծ ի վերայ գերեզմանին, եւ բարձեալ զնշխարս նորա տարան յաշխարհն իւրեանց, եւ անդ բազում սքանչելիս կատարէր ։ Եւ կին առն որ տարաւ զսուրբն ամուլ էր, եւ յղացաւ եւ ծնաւ որդի ։ Եւ սուրբն երեւեալ ասէ. Դիր զանուն մանկանդ Աբդլմսեհ, զի այդ է անուն իմ ։

Եւ հայր նորա դիւահարեցաւ, եւ ուտէր զմարմին իւր չարաչար. եւ տարեալ զնա ի գերեզման սրբոյն բժշկեցաւ, եւ հաւատաց ամենայն տամբ իւրով եւ մկրտեցաւ ։

Կատարեցաւ սուրբ վկայն Քրիստոսի Աբդլմսեհ Յուլիսի ԺԴ ։

Հրոտից Թ եւ Յուլիսի ԺԵ ։ Վկայութիւն սրբոյն Կիւրակոսի եւ մօր նորա Յուղիտեայ ։

* A fol. 313 r° b. * Այս երանելի կինս Յուղիտայ էր ի քաղաքէն յԻկոնիոյ յաւուրս կռապաշտ արքային Դիոկղետիանոսի. եւ վասն զի հալածէին անդ զքրիստոնեայսն առեալ զորդին իւր գնաց ի Սելեւկիա, որում անուն էր Կիւրակոս, ամաց երից եւ անդ նոյնպէս բռնու-

1 սպանեալ] արեամբ զանգեալ B || 5 յղացաւ] առժամայն *add.* B || 6 որդի] արու *add.* B' — երեւեալ] յանուրջս *add.* B || 9 Աբդլմսեհ] Հրոտից Ը եւ *add.* || 10 Վկայութիւն... Յուղիտեայ] Վկայութիւն սուրբ եւ փառաւորեալ շնորհալի եւ պայծառ վկային Կիրակոսի տղայոյ եւ մօր նորա Յուղիտայ սրբուհւոյ որ ի Տարսոն կատարեցաւ B || 11 երանելի] եւ որդեսէր *add.* B.

les enfants qui l'avaient baptisé, étant venus au puits, le trouvèrent tué; ils l'enterrèrent avec de grands sanglots, et ils continuèrent à y venir tous les jours pour y pleurer.

Des marchands qui passèrent par là de nuit aperçurent une grande lumière sur la tombe, et ayant enlevé ses reliques, les emportèrent dans leur pays où elles opérèrent de nombreux prodiges. La femme d'un de ces hommes qui avaient emporté le saint, était stérile; elle conçut et mit au monde un fils. Le saint, lui ayant apparu, lui dit : « Donnez à l'enfant le nom de Abdelmesih, car c'est mon nom. »

Son père devint possédé du démon, il se rongeait cruellement les chairs; on l'emmena sur la tombe du saint et il fut guéri; il se convertit avec toute sa famille et se fit baptiser.

Le saint martyr du Christ Abdelmesih fut martyrisé le 14 juillet.

9 HROTITS, **15 Juillet.**

Martyre de saint Ciryce et de sa mère Juliette.

* A fol. 313 r° b. * Cette bienheureuse femme Juliette (*Houlitay*) était de la ville d'Iconium, aux jours de Dioclétien, l'empereur idolâtre; et comme on y persécutait les chrétiens, elle prit son fils, dont le nom était Ciryce (*Kiurakos*), âgé de trois

թիւն էր անօրինացն ի վերայ քրիստոնէիցն. վասն որոյ ելեալ անտի գնաց որդւովն ի Տարսոն քաղաքն Կիլիկեցւոց յորում էր Աղեքսանդրոս դատաւորն, եւ դառնութեամբ նեղէր եւ հալածէր զքրիստոնեայսն :

Եւ գիտացին քաղաքացիքն վասն Յուղիտեայ եթէ քրիստոնեայ է կալան զնա որդւովն իւրով Կիւրակոսիւ, եւ տարան առ Աղեքսանդրոս. եւ նա առ զմանուկն ի մօրն գրկացն եւ նստոյց ի ծունկսն իւր : Եւ զՅուղիտա տանջէին ուժգին գաւազանօք, եւ Կիւրակոս հայէր ի մայրն իւր եւ տեսանէր ի հարուածս զմայրն եւ լայր : Եւ Աղեքսանդրոս ողոքէր եւ համբուրէր, եւ տղայն յաղաղակելոյ եւ ի լալոյ ոչ դադարէր, եւ տարածեաց զոտսն եւ եհար զդատաւորն ի կողսն, եւ յոյժ ցաւեցոյց նմա : Եւ նա բարկութեամբ կալեալ զոտից տղային ընկէց ընդ աստիճանսն ի խոնարհ եւ զարկաւ գլուխն ի վէմ եւ ջախջախեցաւ եւ հեղաւ արիւնն, եւ հրեշտակ Տեառն աւանդեաց զհոգին : Եւ տեսեալ մօրն մեծաւ գոհութեամբ փառս ետ Աստուծոյ, եւ ուրախ եղեւ ընդ * մարտիրոսութիւն որդւոյն : * A fol. 313 v° a.

2 Աղեքսանդրոս] չար *add.* B || 5 Աղեքսանդրոս] եւ նա գազանային զէնս եցոյց նմա մռմռեալ, եհարց. եւ խոստովան եղեւ զՔրիստոս համարձակ Յուղիտա եւ Կիրակոս որդին իւր *add.* B || 6 գաւազանօք ... լայր] յոյժ յոյժ եւ այլ կտտանօք : Եւ Կիրակոս ոչ կարէր մնալ անդ այլ հայէր ի մայրն իւր եւ ասէր թէ. Քրիստոնեայ եմ, մեծաձայն լալով, որպէս եւ մայրն իւր ասէր եւ աղաղակէր զանունն Քրիստոսի, եւ բազում իմաստուն պատասխանիս տայր դատաւորին որպէս քրիստոնեայ. թէպէտ եւ տանջէր զնա եւ հարկանէր իշխանն, այլ նա խօսէր ոչ միայն ի քարոզութենէ մօրն այլ եւ ի շնորհացն Աստուծոյ, որ անսասան խօսել ետ, եւ ի վիմէն ջուր բղխեցոյց, եւ ի բերանոյ մանկանց անմեղաց կատարեաց զօրհնութիւն : Այլ եւ զի տեսանէր ի հարուածս զմայրն, եւ լայր դառնապէս B || 10 բարկութեամբ] բարկացաւ ի վերայ տղայոյն B || 11 արիւնն] եւ ուղեղն *add.* B || 12 զհոգին] ի ձեռս Աստուծոյ *add.* B.

ans, et se rendit à Séleucie. Là aussi les impies faisaient violence aux chrétiens; c'est pourquoi elle partit de là avec son fils et se rendit à la ville de Tarse en Cilicie, où se trouvait le juge Alexandre, qui tourmentait cruellement les chrétiens et les persécutait.

Les habitants de la ville, ayant appris que Juliette était chrétienne, la saisirent avec son fils Ciryce et la conduisirent auprès d'Alexandre. Celui-ci prit l'enfant des bras de sa mère et le fit asseoir sur ses genoux. On tortura cruellement Juliette à coups de bâtons, et Ciryce, qui voyait sa mère rouée de coups, se mit à pleurer. Alexandre le calmait et l'embrassait, mais l'enfant ne cessait de crier et de pleurer; il agita ses pieds et en frappa le juge dans les côtes en lui causant beaucoup de douleurs. Celui-ci, irrité, saisit l'enfant par les pieds et l'ayant jeté à bas des degrés, la tête heurta contre une pierre et se brisa, le sang coula et l'ange du Seigneur recueillit son âme. Sa mère, l'ayant vu, rendit gloire à Dieu avec beaucoup d'actions de grâces et se * A fol. 313 v° a.
sentit heureuse dans le * martyre de son fils.

Իսկ զսրբուհին Յուղիտա յետ բազում չարչարանացն հրամայեաց զի հատցեն զգլուխն ։ Եւ նա աղօթեաց առ Աստուած եւ ասէ. Գոհանամ զքէն Տէր Աստուած իմ որ առաջի աչաց իմոց նախ զորդին իմ կոչեցեր առ քեզ, եւ ազատեցեր զնա յայսմ չարամարդ եւ սնոտի կենցաղոյս, եւ դասեցեր ընդ սուրբս քո ։ Ընկալ եւ զիս զանարժան աղախինս քո եւ այսպիսի մեծ շնորհաց հանդիպեցո՛ զիս, զի եւ ես ընդ նմա դասեցայց ։ Եւ յորժամ կատարեաց զաղօթսն հատին դահճքն զգլուխ նորա Յուլիսի ԺԵ ։ Եւ աղախնայքն իւր առին զմարմինն եւ թաղեցին ընդ սրբոյն Կիւրակոսի նահատակին Քրիստոսի ։

Հրոտից Ժ եւ Յուլիսի ԺԶ . Վկայութիւն ճգնաւոր եւ սուրբ կրօնաւորացն Պատերմութէոսի եւ Կոպրի եւ Աղեքսանդրոսի ։

Յաւուրս ուրացողին Յուլիանոսի պիղծ արքային ի Ռումա Եգիպտացւոց էին ճգնաւոր կրօնաւորքս. եւ լուր եղեւ յականջս արքային եթէ սուրբ կրօնաւոր միայնակեացք են Քրիստոսի հաւատովն ի լերինն, եւ զբազումս խափանեն ի զոհելոյ ։

1 յետ բազում չարչարանացն] չարչարեաց զանազան եւ սաստիկ տանջանօք ընդ երկար եւ յոլով յոյժ. եւ նա ոչ հաւանեցաւ զոհել կռոց կամ ուրանալ զՔրիստոս ։ Եւ հրամայեաց դատաւորն եւ կախեցին զնա, եւ քերեցին եղնգամբք ուժգին, եւ յեռացեալ ձիթոյ կաթսայիցն արկանէին ի վերայ վիրացն. եւ բազում աղաղակէր առ Յուղիտա. Ողորմեա՛ անձին քո եւ զոհեա՛ եւ զերծի՛ր ի տանջանաց ։ Եւ սուրբն ասէ. Ես կռոց որ դեւք են ոչ զոհեմ, այլ պաշտեմ զՀայր եւ զՈրդի եւ զՍուրբ Հոգին ։ Եւ բարկացեալ դատաւորն B — հատցեն] սրով *add.* B || 6 նորա] Հրոտից Թ եւ *add.* B || 7 թաղեցին] ընդ որդին իւր *add.* B — Կիւրակոսի] ամբիծ մանկան եւ *add.* B || 10 Աղեքսանդրոսի] զօրականին *add.* B || 12 սուրբ] երկու B.

(Le juge), après avoir infligé de nombreuses tortures à sainte Juliette, ordonna de lui trancher la tête. Elle pria Dieu en disant : « Je te rends grâce, Seigneur, mon Dieu, d'avoir d'abord appelé mon fils à Toi, devant mes yeux, et de l'avoir délivré de cette vie vaine à l'humanité méchante et de l'avoir classé parmi les saints. Reçois-moi aussi, ton indigne servante, et rends-moi digne d'une aussi grande grâce, pour que je prenne rang avec lui. » Lorsqu'elle eut achevé la prière, les bourreaux lui tranchèrent la tête, le 15 juillet. Ses servantes prirent son corps et l'inhumèrent avec le saint martyr du Christ, Ciryce.

10 HROTITS, 16 Juillet.

Martyre des ascètes et saints moines Patermouthios, Copri et Alexandre.

Ces moines ascètes vivaient aux jours de Julien l'Apostat, l'empereur impie, à Rouma d'Égypte. On fit parvenir aux oreilles de l'empereur qu'il se trouvait dans la montagne de saints moines cénobites, fidèles au Christ, qui empêchaient beaucoup de gens d'immoler.

Եւ յորժամ երթայր ի Պարսիկս ի պատերազմ անց ընդ կողմանս * Եգիպտացւոց, առաքեաց զօրականս ի լեառն իջուցանել զնոսա եւ կացուցին առաջի : Եւ նա ասէ ցնոսա. Պաշտեցէք զաստուածսն մեր եւ զոհեցէք նոցա : Եւ սուրբքն նզովեցին զկուռսն եւ զՔրիստոս խոստովանութեամբ օրհնեցին : * A fol. 313 v° b.

Ասէ թագաւորն ցՊատերմութէոս. Որչափ ամաց քահանայ իցես : Եւ նա ասէ. Եօթանասուն եւ հինգ : Եհարց եւ զԿոպրի. Եւ դու որչափ ամաց իցես : Եւ նա ասէ. Քառասուն եւ հինգ : Հրամայեաց եւ հանին զքահանայսն արտաքս եւ կոչեաց առանձինն զԿոպրի եւ սկսաւ ողոքանօք բարիս խոստանալ, եւ դարձեալ խստութեամբ եւ սպառնալեօք հաւանեցոյց զնա զոհել կռոցն :

Եւ լուաւ Պատերմութէոս եթէ յանձն էառ հաւատալ ի կուռսն եւ անց զպատուիրանաւքն Աստուծոյ, եդեալ ծունր աղաչէր զԱստուած վասն նորա զի մի կորուսանիցէ զայնչափ ժուժկալութիւն ճգնութեանն :

Տարան եւ զնա առաջի թագաւորին, եւ տեսանէ զԿոպրի մերձ առ թագաւորն պայծառ եւ պատուական հանդերձիւք, հայեցաւ ի նա եւ ասէ. Վա՜յ քեզ եղկելի եւ թշուառական Կոպրի, որ եղեր աղբ եւ տիղմ, եւ հալածեցեր ի քէն զհրեշտակս Աստուծոյ եւ խառնեցար ընդ դեւսն. եւ յիշեցոյց նմա զառաջին աստուածային վարսն եւ զանոխակալ մարդասիրութիւնն Աստուծոյ յապաշխարողս : Եւ * առժամայն զղջացաւ * A fol. 314 r° a.

7 եւ հանին] հանել B || 11 ծունր] յերկիր *add.* B || 16 աստուածային վարսն *om.* B.

Lorsqu'il partit en guerre en Perse, il passa par ces contrées * de l'Égypte et expédia des soldats à la montagne, pour les en faire descendre et les faire comparaître devant lui. Il leur dit : « Adorez nos dieux et immolez-leur. » Les saints anathématisèrent les idoles, confessèrent et bénirent le Christ. * A fol. 313 v° b.

L'empereur dit à Patermouthios : « Depuis combien d'années es-tu prètre? » Il répondit : « Depuis soixante-quinze. » Il demanda à Copri : « Et toi, depuis combien d'années l'es-tu? » Il répondit : « Quarante-cinq. » Il ordonna de faire sortir les prètres et rappela seul Copri; il se mit ensuite à lui promettre des biens avec supplications; puis, de nouveau, (le traitant) avec dureté et menaces, il lui persuada d'immoler aux idoles.

Patermouthios, apprenant qu'il avait accepté de croire aux idoles et avait transgressé les commandements de Dieu, se mit à genoux et pria Dieu pour lui, pour qu'il ne perdît point (le fruit) de tant de constance et d'ascétisme.

On l'introduisit, lui aussi, devant l'empereur, et ayant aperçu Copri aux côtés de l'empereur, resplendissant et vètu de riches vètements, il le regarda et dit : « Malheur à toi, malheureux et misérable Copri, toi qui es devenu fumier et boue, qui as chassé de toi les anges de Dieu et qui t'es mêlé aux démons. » Et il lui rappela sa précédente conduite divine et la miséricorde, sans rancune, de Dieu envers les pénitents. * Copri eut aussitôt des regrets, * A fol. 314 r° a.

Կոպրի եւ նայեցաւ յերկինս եւ ասէ. Ոչ եւս լինեմ Յուլիանոսական, այլ եմ անարժան ծառայ Քրիստոսի. եւ անիծանէր զթագաւորն եւ զկուռսն :

Եւ բարկացաւ թագաւորն յոյժ եւ հրամայեաց երկաթի հրացեալ ակցօք խարել զլեզուն. եւ տարան զնոսա զի տարածեսցեն ի վերայ շանթից. եւ տեսեալ Կոպրի սակաւ մի երկեաւ : Ասէ Պատերմութէոս. Մի երկնչիր, որդեակ, յիշեա որ զքսան օր ի լերինն անսուաղ կացեր եւ ոչ կերար եւ ոչ արբեր, եւ զքառասուն օր յոտն կացեր եւ ամենեւին ոչ նստար, եւ տարածեցար ի վերայ խաչին զերկոտասան օր, եւ այլ բազում ճգնութիւնս յիշեցոյց նմա եթէ որպէս այնչափ նեղութիւնս կրեցեր վասն երկնից արքայութեանն եւ Աստուած պահեաց զքեզ : Եւ անկան երկոքին ի շանթսն, եւ առժամայն հուրն շիջաւ եւ շանթքն ցրուեցան :

Եւ տեսեալ արքային եթէ ոչ այրեցան հրամայեաց եւ բորբոքեցին հուր զի արկցեն անդ զսուրբսն. եւ տեսեալ մի ոմն ի զօրականացն որոյ անուն էր Աղեքսանդրոս հաւատաց ի Քրիստոս եւ գնաց զկնի սրբոցն, եւ յառաջ ինքն եմուտ ի հնոցն, եւ ոչինչ վնասեցան ի հրոյն, եւ գոհացան եւ փառաւորեցին զԱստուած :

* A fol. 314 r° b. Հանին ի հրոյն զնոսա եւ բռնադատեցին ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել * կռոցն,

3 թագաւորն] Յուլիանոս B || 6 ի լերինն . . . զքառասուն օր *om.* B || 10 եւ առժամայն : . . ոչ այրեցան] եւ զօրութեամբն Քրիստոսի ոչ այրեցան B || 11 հրամայեաց] թագաւորն *add.* B || 13 եւ ոչինչ : . . զԱստուած] եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած. մտին եւ նոքա ի հնոցն եւ խնամօքն Աստուծոյ մնացին կենդանի B || 15 ուրանալ զՔրիստոս եւ *om.* B.

regarda le ciel et dit : « Je ne suis plus le partisan de Julien, mais je suis l'indigne serviteur du Christ. » Et il injuria l'empereur et les idoles.

L'empereur, fort irrité, ordonna de lui brûler la langue avec des pincettes de fer rougies. Ensuite on les emmena pour les étendre sur des braises, à la vue desquelles Copri eut un peu peur. Patermouthios lui dit : « Ne crains pas, mon fils. Rappelle-toi que tu es resté vingt jours dans la montagne à jeûn, sans rien manger ni boire, et quarante jours debout sans jamais t'asseoir; que tu es resté étendu sur la croix douze jours. » Il lui rappela encore beaucoup d'autres pénitences. « Tant de souffrances que tu as endurées, (lui dit-il), pour le royaume du ciel, toi que Dieu a gardé. » Et tous les deux se jetèrent sur les braises; mais les flammes s'éteignirent aussitôt et les braises se dispersèrent.

L'empereur, voyant qu'ils n'avaient pas été brûlés, ordonna d'allumer un grand feu pour y jeter les saints. A cette vue, un des soldats, dont le nom était Alexandre, crut au Christ et accompagna les saints; il entra le premier dans la fournaise, mais ils ne souffrirent aucunement du feu, rendirent grâces à Dieu et Le glorifièrent.

On les fit sortir des flammes et on les pressa de renier le Christ et

եւ յորժամ ոչ կարացին հաւանեցուցանել զնոսա հրամայեաց զի հատցեն զգլուխս նոցա ։ Եւ յորժամ տանէին ի կատարումն ձայն եկեւ յերկնից առ Պատերմութէոս եւ ասէ. Դու ի տղայութենէ հաճոյ եղեր ինձ, թողից զմեղսն Կոպրի զի դարձաւ ի զղջումն, դարձուցից եւ ես զբարկութիւնս իմ ։ Եկեսջիք առ իս եւ ժառանգեցէք զպատրաստեալ ձեզ արքայութիւնն երկնից ։ Եւ այնպէս կատարեցան սրով վկայքն Քրիստոսի եւ ճգնաւոր կրօնաւորքն Պատերմութէոս եւ Կոպրի եւ Աղեքսանդրոս Յուլիսի ԺԶ ։

Հրոտից ԺԱ եւ Յուլիսի ԺԷ։ Վկայութիւն Աթանագինի եպիսկոպոսին Պետաքտոյ եւ տասն աշակերտաց իւրոց ։ Զորոյ նշխարսն տարաւ սուրբն Գրիգոր ի Հայս ։

Յաւուրս կռապաշտ արքային Դիոկղետիանոսի սուրբն Աթանագինէս քրիստոնեայ էր ի քաղաքէն Սեբաստիոյ, եւ ունէր որդի յամուսնոյ իւրոյ, որոյ անուն էր Պատրոփիլոս, որ թարգմանի հայրասէր, որ եւ յետոյ քահանայ եւ քորեպիսկոպոս եղեւ ։

Եւ ի միում աւուր եսես պատանի մի ընկեցեալ կապանօք ի դուռն այրի մի յորում բունեալ էր վիշապ. քանզի բնակիչք տեղւոյն վասն ահի վիշապին մատուցանէին նմա պատանի մի, վասն զի սպառեալ * էր զամենայն անասուն տեղւոյն. Եւ երթեալ * A fol. 314 v° a.

2 Եւ յորժամ տանէին . . . երկնից *om.* || 6 եւ Աղեքսանդրոս] Հրոտից Ժ եւ B 7 Վկայութիւն] սուրբ քահանայկային *add.* B || 9 կռապաշտ] ամբարիշտ B || 10 որդի] որ էր *add.* B || 11 թարգմանի] է ի հայ լեզու B.

d'immoler * aux idoles; mais comme on ne pouvait les persuader, (l'empereur) ordonna de leur trancher la tête. Pendant qu'on les emmenait pour l'exécution, une voix du ciel se fit entendre à Patermouthios, qui disait : « Tu m'as été agréable dès ton enfance; j'absous les péchés de Copri puisqu'il est revenu à la contrition, je détournerai moi aussi de lui ma colère. Venez à moi et héritez du royaume des cieux qui vous est préparé. » C'est ainsi que furent martyrisés par le glaive les martyrs du Christ et moines ascètes Patermouthios, Copri et Alexandre, le 16 juillet. * A fol. 314 r° b.

11 HROTITS, 17 Juillet.

Martyre d'Athénogène, évêque de Pédachtoè, et de ses dix disciples. Ses reliques furent apportées en Arménie par saint Grégoire.

Saint Athénogène était chrétien de la ville de Sébaste, aux jours de Dioclétien, l'empereur idolâtre. Il avait, de sa femme, un fils dont le nom était Patrophilos, nom qui se traduit : qui aime le père; et qui, par la suite, devint prêtre et chorévêque.

Un jour (Athénogène) aperçut un jeune homme chargé de liens, qui avait été jeté à l'entrée d'une grotte où était terré un dragon, car les habitants de la localité, par crainte du dragon, lui sacrifiaient un jeune homme, après

որբոյն ելոյծ զպատանին եւ ի միասին աղաչէին զԱստուած ։ Եւ վիշապն յայրէն եւ գնաց սուրբն Աթանագինէս աներկիւղ համարձակութեամբ ընդդէմ արարեալ նշան սրբոյ խաչին, եհար գաւազանաւն իւրով զգլուխ վիշապին եւ առժամայն սատակեցաւ ։

Եւ լուաւ Սեբաստիոյ եպիսկոպոսն զքանչելի գործն զոր արար Աթանագինէս, ձեռնադրեաց զնա եպիսկոպոս Պիտաքտիոյ ։ Եւ երթեալ ի վանսն իւր ել ընդ առաջ իւր եղն մի զոր ինքն սնուցեալ էր, երկիր եպագ նմա, եւ նա օրհնեաց զնա եւ խնդրեաց յԱստուծոյ զի մի ըմբռնեսցի նա ի ձեռս որսորդաց, այլ յամենայն ամի տացէ զորթ իւր յաւուր յիշատակի նորա ի զենումն պատարագի. եւ մինչեւ ցայսօր եղն մի ընթանայ ի լեռանէն եւ իջանէ յեկեղեցին, եւ մատուցանեն զնա պատարագ յանուն սրբոյն Աթանագինէի ։

Եւ լուաւ դատաւորն Ագրիկողայոս վասն Աթանագինէի եթէ քրիստոնեայ է, առաքեաց զօրականս եւ տարան զնա տասն աշակերտօքն առաջի, եւ յոյժ բռնադատեաց զնա ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն ։ Ասէ Աթանագինէս. Մեք քրիստոնեայք եմք, ծնեալք եւ սնեալք հաւատովք, եւ ես եմ վաթսուն ամաց, քսան ամ * եպիսկոպոս
* A fol. 314 v° b. եմ, եւ այլ հաւատ պաշտել ոչ կարեմք ։ Որպէս եմք քրիստոնեայք մեռանիմք քրիստոնեայք ։

2 ընդդէմ *om.* B || 6 Պիտաքտիոյ] Պիտախտոնի B || 7-11 Եւ երթեալ ... Աթանագինէի *om.* B || 13 առաջի] որոց անուանքն են այսոքիկ. Թէոփիլոս, Թէոդորոս, Մաքսիմոս, Պատրոփիլոս, Հեսեքիոս, Կղիմիկոս, Արիստոն, Հուեգինոս, եւ այլքն *add.* B.

* A fol. 314 v° a. qu'il avait épuisé * tous les animaux de l'endroit. Le saint, s'étant approché, délia le jeune homme et ils prièrent Dieu ensemble. Le dragon étant sorti de la grotte, saint Athénogène se porta sans crainte, hardiment, au-devant de lui, fit le signe de la sainte croix et frappa de son bâton sur la tête du dragon, qui périt aussitôt.

L'évêque de Sébaste, ayant appris l'action miraculeuse qu'Athénogène venait d'accomplir, le sacra évêque de Pidachtoè (*Pitakhtioy*). Comme il allait à sa demeure, un cerf qu'il avait élevé vint au-devant de lui et se prosterna devant lui; il le bénit et demanda à Dieu qu'il ne fût jamais pris par des chasseurs, mais qu'il donnât chaque année son petit, en immolation du saint sacrifice, le jour de sa commémoration. Et jusqu'aujourd'hui un cerf accourant de la montagne descend à l'église, et on l'offre en sacrifice au nom de saint Athénogène.

Le juge Agricolaus, ayant appris qu'Athénogène était chrétien, envoya des soldats qui le lui amenèrent avec ses dix disciples; il les pressa beaucoup de renier le Christ et d'immoler aux idoles. Athénogène lui dit : « Nous sommes chrétiens, nous sommes nés et nous avons été élevés dans la foi; je
* A fol. 314 v° b. suis âgé de soixante ans, je suis évêque * depuis vingt ans, nous ne pouvons avoir d'autre foi. Comme nous sommes chrétiens, nous mourrons chrétiens. »

Եւ հրամայեաց սրով սպանանել զնոսա ։ Եւ յորժամ տանէին զնոսա ի սպանումն հանդիպեցաւ կին մի Եւսեբի անուն, աղաչեաց զի թողութիւն գտցէ մեղաց իւրոց ։ Ասէ ցնա սուրբն. Եթէ զմարմինս իմ տարցես եւ թաղեսցես ի տապանն զոր ես շինեցի եւ եդի զնշխարս սրբոց մարտիրոսացն Թէոփրաստոսի, Պատրոփիլոսի, Կլէոնիկոսի եւ Ռիգինոսի, եւ ես աղաչեցից վասն քո զԱստուած եւ թողցէ քեզ զմեղսն քո ։

Եւ յորժամ գնացին ի տեղին աղօթեաց այսպէս. Տէր Աստուած, ընկա՛լ զհոգիս մեր խաղաղութեամբ, եւ որք զյիշատակս մեր կատարեն կատարեա՛ զխնդրուածս նոցա պարգեւելով նոցա յողորմութենէդ քումէ ։ Եւ եկն ձայն յերկնից որ ասէ. Ուրախ լեր քաջ զօրական իմ Աթանագինէս զի այսօր ընդ իս իցես աշակերտօքդ յարքայութեան իմոյ ։ Եւ ամենայն որք որ կատարէ զյիշատակս քո եւ ընթեռնու զվկայութիւնս քո ի տօնի ձերում կատարեսցին զխնդրուածս նոցա եւ ոչ յիշեցից զմեղս նոցա ։ Եւ ապա հատին զգլուխս նոցա Յուլիսի ԺԷ, եւ զմարմինսն ընկեցին ի հուր ։ Եւ եկեալ Եւսեբիայ ի տեղին ծառայիւքն իւրովք եհան զմարմինս * սրբոցն ի հրոյն. եւ ի մարմնոյ սրբոյն Աթանագինեայ մազ մի ոչ կորեաւ, եւ եբարձ ի սայլ եւ տարաւ ի տապանն ուր սուրբն հրամայեաց, եդիր պատուով ընդ այլ նշխարացն ։ * A fol. 315 rº a.

Եւ յաւուրս տօնի նոցա ի տեղին յայն ճանճ ոչ երեւի, եւ ամենայն որք որ չար երաշ

6 այսպէս] եւ ասէ B || 7-11 եւ որք զյիշատակս ... զմեղս նոցա *om.* B || 12 զգլուխս նոցա] հրամայեց ԺԸ եւ *add.* B || 13 եւ ի մարմնոյ .. ոչ կորեաւ *om.* B || 16 — p. 1784, l. 2 Եւ յաւուրս ... հայցմամբ նորին *om.* B.

(Le juge) ordonna de les tuer par le glaive. Pendant qu'on les emmenait pour être mis à mort, une femme, du nom d'Eusébie, les ayant rencontrés, implora le pardon de ses péchés. Le saint lui dit : « Si tu emportes mon corps et si tu l'inhumes dans le tombeau que j'ai fait construire et dans lequel j'ai déposé les restes des saints martyrs Théophraste, Patrophile, Cléonice et Riginus, je prierai Dieu pour toi et Il t'absoudra de tes péchés. »

Lorsqu'ils furent arrivés à l'endroit (de l'exécution), il pria en ces termes : « Seigneur Dieu, reçois notre âme en paix, et de tous ceux qui accompliront notre commémoration exauce les prières, en les favorisant dans Ta miséricorde. » Une voix du ciel se fit entendre qui dit : « Réjouis-toi, mon vaillant soldat Athénogène, car tu seras aujourd'hui avec moi dans mon royaume avec tes disciples. J'exaucerai les prières de tous ceux qui célébreront ta commémoration et liront ton martyre, le jour de votre fête, et je ne me souviendrai plus de leurs péchés. » On leur trancha ensuite la tête, le 17 juillet, et on jeta leur corps dans les flammes. Eusébie étant venue, accompagnée de ses domestiques, sortit des flammes les corps * des saints ; or, pas un cheveu n'était perdu du corps de saint Athénogène. Puis les ayant chargés sur un char, elle les emporta au tombeau selon ce que le saint lui avait ordonné, et elle les déposa avec honneurs auprès des autres reliques. * A fol. 315 rº a.

Au jour de leur fête, en cet endroit-là, aucune mouche ne paraît et qui-

տեսանէ եւ աղաչէ զԱստուած յիշելով զանուն սրբոյն Աթանագինեայ երազն ի բարի կատարի հայցմամբ նորին :

Եւ երեւեցաւ սուրբն Եւսեբիայ եւ ասաց եթէ եթող Աստուած զմեղս նորա : Եւ յետոյ եղեւ սքանչելի կին եւ աստուածահաճոյ որ եւ զբազումս ի կռապաշտութենէ դարձոյց յաստուածպաշտութիւն :

Հրոտից ԺԲ եւ Յուլիսի ԺԸ : Վկայութիւն սրբուհւոյ կուսին Մարիանէի :

Կոյս վկայն Քրիստոսի Մարիանեա էր ի քաղաքէն Անտիոքայ Պիսիդեայ, դուստր քրմի կռոցն, որոյ անուն էր Եդեսիոս. եւ վասն զի էր ինքն բարեպաշտ հաւատով կացուցին առաջի եպարքոսին Ողիբրիոսի : Եւ բազում անգամ քննեցին եւ ուժգին տանջեցին, եւ ոչ կարացին տալ նմա ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն :

Արկին զնա ի բանդ եւ մինչդեռ աղօթէր սուրբն եղեւ շարժ, եւ սատանայ ի կեր-
* A fol. 315 r° b. պարանս վիշապի լեալ ել յանկիւնէ բանդին, եւ էին պատեալ *ի պարանոց վիշապին բազմութիւն օձից, եւ շնչէր եւ դիմէր ի վերայ աղաւնոյն Աստուծոյ, եւ ժահահոտութիւն յոյժ ելանէր ի նմանէ : Եւ տեսեալ Մարիանեայ երկեաւ եւ առեալ փոքր փայտ

3 Եւսեբիայ] ի տեսլեան *add.* B || 4 կռապաշտութենէ... յաստուածպաշտութիւն] կռապաշտից դարձոյց յաստուածգիտութիւն : Եւ կեցաւ հաստատուն ողջախոհութիւն, զի յամենայն տարոջ պատարագօք եւ խնկօք եւ անոյշ իւղովք գայր ի տապան սրբոյն եւ պատուէր B.

conque, ayant fait un mauvais rêve, y prie Dieu en rappelant le nom de saint Athénogène, a son rêve changé en bien par son intercession.

Le saint apparut à Eusébie et lui dit que Dieu avait absous ses péchés. Elle devint ensuite une admirable femme, agréable à Dieu, et convertit beaucoup de personnes de l'idolâtrie au culte de Dieu.

12 HROTITS, 18 Juillet.

Martyre de la vierge sainte Marine.

La vierge martyre du Christ Marine (*Marianea*) était de la ville d'Antioche de Pisidie, fille d'un prêtre d'idoles, dont le nom était Édésios. Et comme elle était d'une foi pieuse, on l'introduisit devant l'éparque Olibrius. On l'interrogea à plusieurs reprises et on la tortura brutalement, mais on ne parvint pas à lui faire renier le Christ et à immoler aux idoles.

On la jeta en prison, et pendant que la sainte était en prières, il se fit un tremblement de terre et Satan, sous les apparences d'un dragon, bondit
* A fol. 315 r° b. d'un coin de la prison; le cou du dragon * entouré d'une multitude de serpents, il se lança en soufflant sur la colombe de Dieu, et une forte odeur puante se dégageait de lui. Marine, l'apercevant, eut peur; elle prit un petit morceau

արար խաչ աղաչելով զԱստուած ։ Եւ եբաց վիշապն զբերանն եւ եկուլ զնա, եւ խաչափայտն որ ի ձեռին իւրում էր պատառեաց զորովայնն վիշապին եւ սատակեաց զնա, եւ ել ամբողջ եւ անարատ, եւ փայլեաց լոյս մեծ ի բանդին ։ Եւ ընդ առաւօտն հատին զգլուխ նորա Յուլիսի ԺԸ ։

Յայսմ աւուր յիշատակ է երանելի աղախնոյն Աստուծոյ Մակրինեայ ։

Երանելի կինս այս քոյր էր սրբոյն Բարսեղի Կեսարացւոյ եւ Գրիգորի Նիւսացւոյ. այրի էր եւ կոյս, եւ երկաթեօք պատեալ զանձն մինչեւ յոսկերսն թաղեալ. եւ արտասուօքն շաղախէր կաւ եւ դնէր ի վերայ ցաւագնեալ աչաց մարդկան, եւ ի վէրս եւ ի խոցս վիրաւորելոց եւ առժամայն ողջանային ։ Եւ մեծ ճգնութեամբ եւ առաքինի վարուք եւ գործովք ըստ աստուածային պատուիրանացն կեցեալ հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս ։

[B * Վկայութիւն սրբոյ եւ ամենապայծառ յաղթող վկային Մարինէ կուսին որ յԱնտիոք ։ * B p. 29 a.

Սուրբն Մարինէ էր դուստր Թեմետոսի կռապաշտ իշխանի. եւ էր նա միածին մօր իւրոյ. եւ ետուն զնա ի դայեակ որ էր քրիստոնեայ սնուցանել զնա ի գեօղ մի որ հնգետասան ասպարիսաւ հեռի էր յԱնտիոքայ Պիսիդեայ ։

de bois, en fit une croix, en priant Dieu. Le dragon ouvrit sa gueule et l'avala avec la croix de bois qu'elle tenait à la main; mais (cette croix) déchira le ventre du dragon et le fit mourir, puis elle sortit saine et sauve; une grande lumière jaillit dans la prison. Au matin on trancha la tête (de Marine), le 18 juillet.

En ce jour commémoration de la bienheureuse servante du Christ Macrine.

Cette bienheureuse femme était la sœur de saint Basile de Césarée et de Grégoire de Nysse; elle était veuve et vierge, avait son corps entouré de chaînes de fer enfoncées jusqu'aux os. De ses larmes elle pétrissait de l'argile qu'elle posait sur les yeux endoloris des gens et sur les plaies et les blessures des blessés qui guérissaient aussitôt. Après avoir vécu avec grand ascétisme, vertus et bonnes œuvres selon les commandements de Dieu, elle reposa en paix dans le Christ.

[B * Martyre de la sainte très illustre et victorieuse martyre la vierge Marine, à Antioche. * B p. 29 a.

Sainte Marine (*Marinè*) était la fille du prince idolâtre Thémétus; elle était fille unique de sa mère; on la donna à une nourrice chrétienne pour l'élever dans un village qui se trouvait à une distance de quinze lieues de la ville d'Antioche de Pisidie.

Եւ իբրեւ մեռաւ մայր նորա կամեցաւ լինել ընդ դայեկին եւ ոչ կամեցաւ երթալ առ հայր իւր. այլ համարեցաւ զճշմարիտ հաւատն Քրիստոսի զոր խրատեալ եւ ուսեալ էր ի դայեկէն իւրմէ քան ստանալ զմեծութիւն հօր իւրոյ :

Եւ իբրեւ հնգետասանամեայ եղեւ լսէր զամենայն սրբոց զչարչարանսն զի յաւուրսն յայնոսիկ բազում լինէր հեղումն արեան սրբոցն վասն խոստովանելոյ զՔրիստոս Աստուած : Եւ յոգւոց հանեալ ասէր. Ո՛հ եթէ տանջէին զիս վասն Քրիստոսի, ընդունէի բազում տանջանս եւ չարչարանս զի հոգի իմ փրկեսցի ի յաւիտենական տանջանացն :

Յայնժամ առաքեցաւ ի Դեկոսէ արքայէ չար եւ ամբարիշտ եպարքոս մի, որում անուն էր Ողիմբիանոս, բազում զօրօք ի քաղաքն Անտիոք հալածել եւ սպանանել զքրիստոնեայսն : Եւ մատնեալ կացուցին զսրբուհի կոյսն Մարինէ առաջի բռնաւորին : Եւ սուրբն աղաղակէր. Տէր իմ, Յիսուս Քրիստոս մի թողուր զիս, եւ մի տար յապականութիւն զկուսութիւնս իմ որ ես սուրբ եւ անբիծ. եւ առաքեա ինձ իմաստութիւն, եւ ընդարձակեա զխորհուրդս մտաց իմոց զի համարձակութեամբ տաց պատասխանի անօրինիս այսորիկ :

Ողիմբիանոս ասէ. Յորմէ ազգէ ես դու ո՛վ աղջիկ, եւ կամ զինչ է անուն քո : Սուրբն ասէ. Առաջին անուն իմ քրիստոնեայ է, իսկ ի մարդկանէ Մարինէ կոչիմ : Ասէ ցնա բռնաւորն. Եւ զո՞ր Աստուած պաշտես : Մարինէ ասէ. Զարարիչն երկնի

Lorsque sa mère mourut, elle voulut rester auprès de sa nourrice, ne voulant pas retourner auprès de son père; elle préféra la vraie foi du Christ qu'elle avait apprise de sa nourrice et dans laquelle elle avait été élevée, plutôt que d'avoir la richesse de son père.

Lorsqu'elle eut quinze ans, elle apprit toutes les souffrances des saints, car en ces temps-là on faisait beaucoup couler le sang des saints qui avaient confessé le Christ Dieu. Elle disait en soupirant : « Oh! si on me torturait pour le Christ, j'accepterais bien des tortures et des souffrances pour que mon âme soit sauvée des tortures éternelles. »

A cette époque, un éparque méchant et impie, dont le nom était Olympianus, fut envoyé par l'empereur Dèce, avec beaucoup de troupes, à la ville d'Antioche pour y persécuter et tuer les chrétiens. On dénonça la vierge sainte Marine et on l'introduisit devant le tyran. La sainte criait : « Mon Seigneur Jésus-Christ, ne m'abandonne point et ne livre point ma virginité à la corruption, Toi qui es saint et sans tache. Envoie-moi la sagesse et élargis les idées de mon esprit, afin que je puisse répondre avec hardiesse à ce tyran. »

Olympianus lui dit : « De quelle nationalité es-tu, jeune fille, et quel est ton nom? » La sainte répondit : « Mon premier nom est « chrétienne », mais pour les hommes je m'appelle Marine. » Le tyran lui dit : « Et quel dieu

եւ երկրի, եւ զկենդանարարն ամենեցուն զՈրդի նորա միածին, եւ զՀոգին սուրբ որ յիս է բնակեալ ։

* Յայնժամ հրամայեաց Ողոմպիոս մերկացուցանել զնա, եւ երկաթի գաւազանաւ հարկանել մինչեւ երեւեսցին ոսկերք նորա ։ Իսկ նա առ ոչինչ համարեալ զտանջանսն, եւ համբարձեալ զաչս իւր յերկինս ասէ. Ի քեզ Տէր յուսացայ մի՛ կարօտ առներ զիս ի յուսոյ իմմէ, այլ նայեա՛ց յիս եւ ողորմեա՛ ինձ ։ * B p. 29 b.

Եւ այնչափ տանջեցին զսուրբն մինչեւ արիւն ելից զամենայն վայրսն ։ Եւ քարոզն աղաղակէր. Հաւատա՛ յաստուածսն եւ գտցես պարգեւս քան զամենայն հասակակիցս քո, զի տեսանեմք զքեզ մերկանդամ, եւ մի՛ զգեղեցկութիւն պատկերի քո ապականել տանջանօք ։

Իսկ երանելին Մարինէ ասէ. Ո՛վ չար խորհրդակիցք սատանայի արք եւ կանայք, ո՞չ իմանայք զի Աստուած օգնական է իմ զի թէպէտ եւ մարմին իմ մահկանացու տանջի, այլ հոգի իմ ընդ իմաստուն կուսանսն դատեսցի ։

Եւ բազում անգամ քննեցին եւ ուժգին տանջեցին, եւ ոչ կարացին տալ նմա ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն ։ Արկին զնա ի բանդ. եւ մինչդեռ աղօթէր յափշտակեցաւ մտօք եւ թուէր նմա եթէ շարժեցաւ տեղին յորում էր եւ ել վիշապ յանկիւնէ բանդին, ահագին եւ մեծ յոյժ եւ խոզաձեւ բաշով, նմանութիւն նորա որպէս

adores-tu? » Marine répondit : « Le créateur du ciel et de la terre, le vivificateur de tous, son Fils unique et le Saint-Esprit qui habite en moi. »

* Alors Olympianus (*Olompios*) ordonna de la mettre à nu et de la frapper avec des verges de fer jusqu'à ce que ses os apparussent. Elle ne tint pas compte de ces tortures et, les yeux élevés au ciel, elle dit : « *J'ai espéré en toi, Seigneur,* ne me déçois pas dans mon espérance, *mais jette ton regard sur moi et aie pitié de moi* [1]. » * B p. 29 b.

On tortura à tel point la sainte que la place fut tout inondée de son sang. Le hérault criait : « Crois aux dieux et tu obtiendras des présents plus que toutes les autres jeunes filles de ton âge, car nous te voyons nue, ne gâte pas la beauté de ta personne par des tortures. »

La bienheureuse Marine dit : « O méchants conseillers de Satan, vous hommes et femmes, ne comprenez-vous pas que Dieu est mon aide, car si mon corps mortel est torturé, mon âme sera jugée avec les vierges sages. »

On l'interrogea à plusieurs reprises et on la tortura brutalement, mais on ne parvint point à lui faire renier le Christ ni immoler aux idoles. On la jeta en prison, et pendant qu'elle y priait elle fut ravie dans son esprit et il lui parut que l'endroit où elle se trouvait avait tremblé, et qu'un dragon sortait d'un coin de la prison, terrible et énorme avec une crinière de sanglier,

1. Ps. xxx, 2; xxiv, 16 ou lxxxv, 16.

զոսկւոյ, եւ ատամունք նորա ի նմանութիւն փայլատականց, եւ աչք նորա իբրեւ զմարգարիտ փայլէին, եւ ընդ ռնգունս նորա հուր եւ ծուխ ելանէր, եւ լեզու նորա որպէս զարիւն, եւ էին պատեալ ի պարանոցն բազմութիւն օձից, շնչէր եւ դիմէր ի վերայ աղախնոյն Աստուծոյ եւ ժահահոտութիւն յոյժ ելանէր ի նմանէ, եւ շրջեցաւ պատեցաւ շուրջ զմարմնովն Մարինեայ ։

Եւ սուրբ կոյսն պարհուրեալ ահիւ մեծաւ աղօթէր առ Աստուած որպէս ի զգաստութեան զօրոյ եւ ասէր. Որ անիմանալիդ ես Աստուած եւ դողան յահէ քումմէ ամենայն արարածք, որ հիմնեցուցեր զերկինս եւ զերկիր, որ զդժոխս աւերեցեր եւ խորտակեցեր

* B p. 30 a. զգլուխ * վիշապին եւ զզօրութիւն նորա, արդ նայեաց յիս եւ ողորմեա ինձ ։

Եւ մինչդեռ զաղօթսն կատարէր վիշապն անդնդային բացեալ զբերան իւր եկուլ զսուրբ կոյսն յորովայն. եւ նա տարածեաց զձեռս իւր ի նմանութիւն սրբոյ խաչին Քրիստոսի ի փոր վիշապին, առժամայն ընդ երկուս հերձաւ վիշապն, եւ ինքն ել ողջանդամ ի փորոյ նորա ։ Եւ փայլեաց լոյս մեծ ի բանդին, եւ տեսանէր զՏէրն փառաց որ ասէր ցնա. Ե՛կ Մարիանէ եւ հանգի՛ր յարքայութեան իմ, զի անապական եւ անթառամ պսակին արժանի եղեր ։

Յայնժամ ուշաբերեալ սրբուհի կոյսն ծանեաւ եթէ սատանայ էր որ երեւեցաւ նմա ի նմանութիւն վիշապի, եւ բազմութիւնք օձից որ պատեալ էին զպարանոցաւ

aux reflets d'or; ses dents lançant des éclairs, ses yeux brillaient comme des perles, des flammes et de la fumée s'échappaient de ses narines et sa langue était couleur de sang; il avait son cou entouré d'une multitude de serpents; il se lança sur la servante de Dieu en soufflant, et une odeur puante se dégageait de lui; il tourna autour du corps de Marine et l'enveloppa.

La vierge sainte, effrayée et saisie d'une grande peur, pria Dieu, comme sur ses gardes, et dit : « Dieu, qui es incompréhensible, et devant qui tremblent toutes les créatures; Toi, qui as posé les fondements du ciel et de

* B p. 30 a. la terre, qui as détruit l'enfer et écrasé la tête * du dragon et sa puissance, *jette Ton regard sur moi* maintenant *et aie pitié de moi*[1]. »

Pendant qu'elle terminait sa prière, le dragon des abîmes ouvrit sa gueule et engloutit dans son ventre la vierge sainte, mais elle étendit ses mains en forme de la sainte croix du Christ dans le ventre du dragon, lequel se déchira aussitôt en deux morceaux, et elle sortit saine et sauve de son ventre. Une grande lumière jaillit dans la prison et elle aperçut le Seigneur de la gloire qui lui dit : « Viens, Marine (*Marianè*), et repose-toi dans mon royaume, car tu as mérité la couronne incorruptible et impérissable. »

C'est alors que la vierge sainte, reprenant ses sens, comprit que c'était Satan qui lui était apparu sous la forme d'un dragon et que la multitude de serpents qui entouraient son cou étaient les légions des démons, ses

1. Ps. LXXXV, 16.

նորա զունդք զինուց էին արբանեակք եւ կամարարք նորա. եւ հերձումն վիշապին զոր արար նշանաւ խաչին Քրիստոսի էր նշանակ առաջակայ յաղթութեան նորա ի վերայ աներեւոյթ թշնամւոյն եւ արբանեկաց նորա : Սրով եւ քաջալերեալ զօրացաւ եւ գոհութեամբ փառս մատուցանէր Աստուծոյ. մանաւանդ վասն սքանչելի լուսոյն որ երեւեցաւ նմա ծագեալ ի բանդին, եւ տեսանելոյ զՏէրն փառաց որ կոչէր զնա յարքայութիւնն երկնից :

Եւ ի վաղիւ անդր ածին զսուրբն առաջի դատաւորին եւ տեսեալ զհաստատութիւն հաւատոյն հրամայեաց սպանանել զնա : Եւ իբրեւ հանին արտաքոյ քաղաքին ասէ դահճին ցսուրբն. Յառաջ կալ զպարանոց քո զի հատից զգլուխ քո սուրբ. եւ ինձ աղօթս արա զի տեսանեմ զքեզ երթալ առ Քրիստոս բազում հրեշտակօք :

Եւ սուրբն աղաչեաց անսալ նմա սակաւիկ մի զի աղօթեսցէ. եւ զինուորն արգել զսուրն եւ ասէ. Աղօթեա որպէս կամիս : Եւ սուրբ կայան համբարձ զաչս իւր յերկինս եւ աղօթեաց առ Աստուած. ապա մատեան դահճքն եւ հատին զգլուխ նորա : Յայնժամ ածին անդր որպէս զոչխար ի զենումն եւ զբազմութիւն արանց եւ կանանց, որք նոքա հաւատացին * ի Քրիստոս. եւ զամենեցուն հատին զգլուխսն : * B p. 30 b.

Կատարի ժողով հանգիստի սրբոյն Մարինեայ Հրոտից ԺԲ եւ Յուլիսի ԺԸ, ի փառս Քրիստոսի :

Եւ յայսմ յաւուր հանգեաւ ի Քրիստոս աստուածասէր եւ բարեբարոյ Մարիւն

satellites et les exécuteurs de ses volontés, que le déchirement du dragon qui eut lieu par le signe de la croix du Christ était le signe de sa proche victoire sur l'ennemi invisible et sur ses satellites. Elle en fut fortifiée, prit courage et avec actions de grâces rendit gloire à Dieu, surtout à cause de la merveilleuse lumière qui lui était apparue jaillissant dans la prison, (qui était le signe) qu'elle allait voir le Seigneur de la gloire qui l'appelait au royaume des cieux.

Le lendemain on introduisit la sainte auprès du juge, qui, vu la fermeté de sa foi, ordonna de la tuer. Lorsqu'on l'eut emmenée hors de la ville, le bourreau dit à la sainte : « Avance ton cou pour que je tranche ta tête sainte, et prie pour moi, car je te vois allant au Christ accompagnée de beaucoup d'anges. »

La sainte le pria d'attendre un peu pour qu'elle pût prier. Le bourreau retint son glaive et dit : « Prie comme tu voudras. » La vierge sainte éleva ses yeux au ciel et pria Dieu. Les bourreaux s'approchèrent ensuite et lui tranchèrent la tête. On y amena alors, comme des moutons au sacrifice, la multitude d'hommes et de femmes qui avaient cru *au Christ par la sainte, * B p. 30 b.
et on leur trancha la tête à tous.

La convocation pour la fête de sainte Marine a lieu le 12 hrotits, 18 juillet, pour la gloire du Christ.

En ce jour reposa dans le Christ Tikin Marioun, l'amie de Dieu et de bon

տիկին, որ էր կին բարեմիտ, հեզ, խոնարհ, գթած, ի վերայ աղքատաց եւ կարօտելոց :]

Հրոտից ԺԳ եւ Յուլիսի ԺԹ : Վարք երանելի հօրն մերոյ Դիոսի :

Երանելի հայրն մեր Դիոս էր ի քաղաքէն Անտիոքայ Ասորոց, ի ժամանակս
A fol. 315 v° a. բարեպաշտ արքային մեծին Թէոդոսի : Եւ աշակերտեցաւ ի * մանկութենէ սուրբ հարանցն Եփրատայ կւ Ռոմանոսի, եւ եղեւ ժուժկալ աղօթիւք եւ պահօք եւ տքնութեամբ, եւ խստակրօն ի ճգնութիւնս : Եւ ի շաբաթն ուտէր երկիցս անգամ սակաւ հաց եւ ջուր եւ զայն ոչ յագ :

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ գնացին յԱնտիոք ճգնաւոր կրօնաւորք, եւ ստիպէին եւ յօժարեցուցանէին զերանելին Դիոս գնալ ընդ նոսա ի Կոստանդինուպօլիս, զոր ամենեւին յանձն ոչ առ : Եւ երեւեցաւ նմա Տէր յանուրջս երկիցս եւ երիցս անգամ եւ ասէ. Կամք իմ են գնալ քեզ ի Կոստանդինուպօլիս : Եւ յորժամ գնացին գտին տեղի մի դատարկ յեզր քաղաքին, որ էր դիւաց բնակարան, եւ աղօթիւք զդեւսն հալածեաց եւ կանգնեաց ի տեղին զնռնենի գաւազանն իւր, կոչելով զանուն սուրբ Երրորդութեանն, արմատացաւ եւ արար տերեւ եւ եբեր պտուղ. եւ ծառն կայ մինչեւ

3 երանելի] սուրբ B — Դիոսի] ճգնաւորի *add.* B || 4 Երանելի] Երջանիկ B || 5 արքային] Թագաւորին B || 7 սակաւ] պակաս B || 8 յագ] ցյագ B || 13 որ էր դիւաց ... մինչեւ ցայսօր *om.* B.

caractère, qui fut une femme bienveillante, douce, humble, charitable envers les pauvres et les indigents.]

13 HROTITS, **19 Juillet**.

Vie de notre bienheureux père Dios.

Notre bienheureux père Dios était de la ville d'Antioche de Syrie, aux
* A fol. 315 v° a. jours du pieux empereur Théodose le Grand. Dès l'enfance * il avait été l'élève des saints pères Euphrasios (*Ephratay*)? et Romanos; il fut persévérant dans les prières, les jeûnes et les veilles, et austère dans son ascétisme. Il ne mangeait que deux fois par semaine un peu de pain et d'eau, et pas à satiété.

En ces jours-là des moines ascètes se rendirent à Antioche; ils prièrent et engagèrent le bienheureux Dios de partir avec eux pour Constantinople, mais il n'accepta point. Alors le Seigneur lui apparut deux et trois fois en rêve et lui dit : « Ma volonté est que tu ailles à Constantinople. » Il alla donc avec eux. Ils trouvèrent un endroit vide aux abords de la ville qui était l'habitation des démons; il en chassa les démons par la prière, et y planta son bâton de bois de grenadier en invoquant le nom de la sainte Trinité; celui-ci prit racine, émit des feuilles et produisit des fruits; l'arbre existe encore

ցայսօր : Բնակեցաւ Դիոս ի տեղին յայնմիկ, եւ զբազումս լուսաւորեաց վարդապետութեամբ իւրով :

Կոչեաց զնա Թէոդոս մեծ թագաւորն, եւ առ զաղօթս իւր, եւ խոնարհութեամբ ողջոյն ետ, տուեալ նմա զանձս զի շինեսցէ վանս ի տեղւոջն յայնմիկ : Եւ վասն զի ջուր ոչ գոյր ի տեղին եւ նա առ բահ եւ եհար յերիս տեղիս եւ բղխեաց յերկու տեղւոջէն ուր եհար ջուր յստակ եւ անուշ, եւ միւս տեղին եղեւ ջուբ * եւ երկու ականցն ջուրն * A fol. 315 v° b
մտանէր ի ջուբն եւ հեռագոյն ի վանացն ելանէր յայլ տեղի : Եւ մի ոմն որ փորէր զջրհորն անկաւ ի հորն եւ մեռաւ, եւ կինն իւր եկեալ առ երանելին Դիոս աղաղակէր բարկութեամբ եւ ասէր. Տուր ինձ զայրն իմ, զի դու սպաներ որ այնպիսի գործ հրամայեցեր գործել : Եւ երանելին աղաչեաց զԱստուած, եւ յարեաւ մեռեալն : Եւ ասէ Դիոս. Ես սպանի զքեզ : Եւ նա ասէ. Ոչ տէր : Եւ ետ զնա ի կինն, եւ գնացին ի միասին այր եւ կինն. եւ իբրեւ հեռացան իբրեւ նետընկէց մի անկաւ այրն եւ մեռաւ :

Եւ երանելին Դիոս եդ կանոնական կարգս զի կին երբէք ի վանսն ոչ մտցէ, եւ մինչեւ ցայսօր կին ի վանսն յայն ոչ մտանէ :

Եւ լուաւ Աստիկիոս պատրիարքն զգործսն զոր արար, ձեռնադրեաց զնա

5-14 յերիս տեղիս ... ոչ մտանէ] երիցս եւ կարդաց առ Տէր, եւ առժամայն բղխեաց ջուր յստակ եւ անոյշ. արար եւ այլ նշանս, եւ ել համբաւ նորա ընդ ամենայն երկիրն ընդ այն B || 15 զգործսն զոր արար] զսրբութիւն նորա եւ զիմաստութիւն եւ զսքանչելի գործսն զոր առնէր B.

aujourd'hui. Dios habita en cet endroit et il illumina bien des gens par sa doctrine.

Le grand empereur Théodose le fit venir et demanda ses prières, il le salua humblement et lui donna de l'argent pour se construire un couvent en cet endroit. Mais comme il n'y avait point d'eau, (Dios) prit une pelle et en frappa en trois endroits : de deux endroits il jaillit de l'eau douce et claire, mais à l'autre endroit fut fait un puits, * où pénétrait l'eau de ces deux * A fol. 315 v° b.
sources, laquelle ressortait ailleurs loin du couvent. Un homme qui creusait le puits, y tomba et mourut; sa femme, étant venue trouver le bienheureux Dios, criait avec colère et disait : « Rends-moi mon mari, car c'est toi qui l'as tué en lui ordonnant de faire ce travail. » Le bienheureux pria Dieu, et le mort ressuscita. Dios lui dit : « Est-ce moi qui t'ai tué? » Il répondit : « Non, seigneur. » Et il le rendit à sa femme; le mari et la femme partirent ensemble, mais lorsqu'ils se furent éloignés à un jet de pierre environ, l'homme tomba et mourut.

Le bienheureux Dios établit des règles canoniques pour qu'aucune femme n'ait accès au couvent, et jusqu'aujourd'hui aucune femme ne pénètre dans ce couvent-là.

Le patriarche Atticus (*Astikios*), ayant appris les œuvres qu'il avait accom-

քահանայ, եւ իբրեւ զմեծն Անտոն եւ զԵւթիմոս եւ զՍաբա պատուէր եւ ընդունէր զնա ։

Եւ ի միում աւուր երանելին անշնչացաւ եւ լուր եղեւ ի քաղաքին եթէ սուրբն Դիոս վախճանեցաւ ։ Գնացին ի թաղումն պատրիարքն եւ ամենայն ուխտ եկեղեցւոյն, եւ յորժամ կատարեցին զպաշտօն մեռելութեանն զարձաւ ի նա շունչն, եբաց զաչսն եւ ասէ. Ով հարք եւ եղբարք, շնորհեաց ինձ Աստուած այլ հնգետասան ամ ի
* A fol. 316 r° a. կեանս իմ վասն շինելոյ եւ կատարելոյ զեկեղեցիս եւ զվանսն ։ * Եւ ապրեցաւ երանելին այլ եւս հնգետասան ամ ։ Եւ յորժամ կատարեցաւ գործն եւ ժամանակն եմուտ ի սենեակ եկեղեցւոյն, յորում սրբութեան անօթքն էին, եւ տեսանէր երիտասարդ մի սպիտակազգեստ որ ասէր. Կատարեալ են թիւ հնգետասան ամաց քոց յերկրի, ննջեա խաղաղութեամբ եւ հանգիր յօթեվանս երկնից արքայութեանն ։ Եւ սակաւիկ մի հիւանդացաւ եւ հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս Յուլիսի ԺԹ ։

Հրոտից ԺԴ եւ Յուլիսի Ի ։ Վերացումն Եղիայի մարգարէի հրեղէն կառօք ։

Եւ ասէ Եղիա ցժողովուրդն. Մատերուք առ իս ։ Եւ մատեան առ նա ամենայն ժողովուրդն. եւ ողջացոյց զսեղանն Տեառն զկործանեալն ։ Եւ առ Եղիա երկոտասան

3 երանելին] Դիոս *add.* B || 4 եկեղեցւոյն] եկեղեցեացն B || 9 եւ տեսանէր . . . արքայութեանն *om.* B || 11 Յուլիսի ԺԹ] եւ Հրոտից ԺԳ *add.* B || 13 կառօք] յերկինս *add.* B.

plies, l'ordonna prêtre; il l'honora et le reçut à l'instar du grand Antoine, d'Euthyme et de Sabas.

Un jour le bienheureux manqua de souffle, et le bruit se répandit dans la ville que saint Dios était décédé. Le patriarche et tout le clergé vinrent à son enterrement; après qu'ils eurent terminé l'office des morts, (Dios) reprit haleine, ouvrit les yeux et dit : « O pères et frères, Dieu m'a accordé encore quinze années de vie pour que je construise et achève les églises et
* A fol. 316 r° a. les couvents. » * Et le bienheureux vécut encore quinze ans. Lorsque son œuvre et son temps furent achevés, il pénétra dans la pièce de l'église où étaient gardés les vases sacrés et y aperçut un jeune homme vêtu de blanc qui lui dit : « Les quinze années de ta vie sur cette terre sont terminées, dors en paix et repose-toi dans les logis du royaume des cieux. » Il fit une courte maladie et reposa en paix dans le Christ, le 19 juillet.

14 HROTITS, **20 Juillet.**

Ascension du prophète Élie dans un char de feu.

Élie dit au peuple : « Approchez-vous de moi. » Tout le peuple s'étant approché de lui, Élie rétablit l'autel du Seigneur qui avait été renversé. Élie prit douze pierres,

քար ըստ թուոյ ցեղիցն Իսրայելի, որպէս խօսեցաւ ընդ նմա Տէր եւ ասէ. Իսրայէլ եղիցի անուն քո ։ Եւ շինեաց զքարինսն յանուն Տեառն սեղան. եւ արար ծով շուրջ զսեղանովն, որ տանէր երկուց գրուաց. եւ եդ շերտուես շուրջ զսեղանովն զոր արար. եւ յօշեաց զողջակէզսն եւ եդ ի վերայ սեղանոյն ։

Եւ ասէ. Առէք ինձ չորս սափորս ջրոյ, եւ հեղէք ի վերայ ողջակիզին եւ ի վերայ շերտիցդ ։ Եւ ասէ. Կրկնեցէք ։ Եւ կրկնեցին ։ Եւ ասէ. երեքկնեցէք ։ Եւ * երեքկնե- * A fol. 316 r° b.
ցին ։ Եւ դնայր ջուրն շուրջ զսեղանովն եւ ելից զծովն ջրով ։

Եւ եղեւ ի ժամ մատուցման պատարագին աղաղակեաց Եղիա յերկինս եւ ասէ. Աստուած Աբրահամու եւ Սահակայ եւ Յակոբայ, այսօր ծանիցէ ամենայն Իսրայէլ եթէ դու ես Աստուած Իսրայելի, եւ ես ծառայ քո ։ Լուր ինձ Տէր, լուր ինձ հրով. եւ ծանիցէ ժողովուրդս եթէ դու ես Տէր Աստուած, եւ դարձուցանես զսիրտ ժողովրդեանս այսմիկ ։

Եւ անկաւ հուր ի Տեառնէ յերկնից, եւ եկեր զողջակէզսն եւ զշերտսն. եւ զհողն եւ զջուր ծովուն լափեաց հուրն ։ Եւ իբրեւ տեսին ամենայն ժողովուրդն անկան ի վերայ երեսաց իւրեանց եւ ասեն ցԵղիա. Արդարեւ Տէր Աստուած քո նա է Աստուած ։ Եւ ասէ Եղիա ցժողովուրդն. կալարուք զմարգարէս Բահաղու, եւ մի ոք ապրեսցի ի նոցանէ ։ Եւ կալան զնոսա եւ իջուցին ի հեղեղատն Կիսոնի, եւ անդ կոտորեցին զնոսա ։

8 մատուցման] մատուցանելոյ B || 9 ասէ] Տէր *add.* B || 13 այսմիկ *om.* B || 16 ցԵղիա *om.* B.

selon le nombre des tribus d'Israël, selon ce que le Seigneur lui avait promis en disant : « Israël sera ton nom »; et il bâtit avec ces pierres un autel au nom du Seigneur; puis ayant fait autour de l'autel un fossé de la capacité de deux mesures de semence, il arrangea le bois tout autour de l'autel qu'il avait construit, coupa l'holocauste par morceaux et le plaça sur le bois.

*Puis il dit : « Remplissez quatre amphores d'eau et versez-les sur l'holocauste et sur le bois. » Il dit : « Faites-le une seconde fois »; et ils le firent une seconde fois. Il dit : « Faites-le une troisième fois »; et ils le firent * une troisième fois.* * A fol. 316 r° b.
L'eau coula autour de l'autel et il fit remplir d'eau le fossé.

A l'heure où l'on offre l'oblation, Élie cria au ciel *et dit : « Dieu d'Abraham, d'Isaac et de Jacob, que tout Israël sache aujourd'hui que tu es Dieu en Israël et que je suis ton serviteur. Exauce-moi, Seigneur, exauce-moi par le feu, afin que ce peuple reconnaisse que tu es le Seigneur Dieu et que tu ramènes le cœur de ce peuple. »*

Alors le feu du Seigneur tomba du ciel *et consuma l'holocauste, le bois, la terre et absorba l'eau qui était dans le fossé. Quand tout le peuple vit cela, ils tombèrent sur leur visage et dirent* à Élie : « En vérité ton Seigneur Dieu, *c'est lui qui est Dieu!* » *Et Élie dit au peuple : « Saisissez les prophètes de Baal; que pas un d'eux n'échappe! »* *Ils* les *saisirent et les firent descendre au torrent de Cison où on les tua.*

Եւ ասէ Եղիա ցԱքաաբ. Ել, կեր եւ արբ, զի ոտնաձայն անձրեւի է : Եւ ել Աքաաբ ուտել եւ ըմպել. եւ Եղիա ել ի գլուխ լերինն Կարմեղայ, եւ խոնարհեցաւ յերկիր, եդ զգլուխ իւր ի մէջ ծնկաց իւրոց, եւ ասէ Եղիա ցպատանեակն իւր. Ել եւ հայեաց ընդ ճանապարհ ծովուն : Ել եւ հայեցաւ եւ ասէ. Ոչինչ է : Եւ ասէ Եղիա. Դարձիր դու եօթն անգամ : Եւ եղեւ յետ եօթներորդում նուագին, եւ ահա ամպ մի փոքրիկ իբրեւ զթաթ առն հանէր ջուր :

* A fol. 316 v° a. Եւ ասէ. Երթ եւ * ասա ցԱքաաբ. Լծեա զկառս քո եւ էջ արագ, զուցէ հասանիցէ քեզ անձրեւ : Եւ եղեւ մինչդեռ նա այսր անդր դառնայր երկինք մթացան ամպով եւ հողմով, եւ եղեւ անձրեւ սաստիկ. եւ լայր Աքաաբ եւ երթայր յԵզրայէլ : Եւ ձեռն Տեառն եղեւ ի վերայ Եղիայի, եւ պնդեաց զմէջ իւր եւ ընթացաւ առաջի Աքաաբու մինչեւ մտանել նորա յԵզրայէլ, եւ պատմեաց Աքաաբ Յեզաբէլի կնոջ իւրում զոր արար Եղիա :

Յաղագս Եղիայի թէ ուստի էր կամ յորմէ ցեղէ ։

Եղիա Թեզբացի էր ի ցեղէն Ահարոնի եւ բնակեալ էր ի Գաղաադ, քանզի Թեզբի տուրք էին քահանայից : Եւ յորժամ ծնաւ Եղիա ետես մայր նորա Սոբոքա, զի արք

7 արագ *om.* B || 15 Սոբոքա] Սոբոքորա B

Élie dit à Achab : « Monte, mange et bois, car j'entends le bruissement de la pluie. » Achab monta pour manger et pour boire; mais Élie monta au sommet du Carmel, et, se penchant vers la terre, il mit sa tête entre ses genoux et il dit à son serviteur : « Monte, regarde du côté de la mer. » Il monta et, ayant regardé, il dit : « Il n'y a rien. » Élie dit : « Retourne sept fois. » *A la septième fois, il dit : « Voici un petit nuage, comme la paume d'un homme, qui s'élève de la mer. »*

* A fol. 316 v° a. *Élie dit : « Va * et dis à Achab : Attelle ton char et descends promptement afin que la pluie ne te surprenne pas.* » Il arriva que pendant qu'il tournait d'un côté et de l'autre, *les cieux furent obscurcis par la nuée et le vent, et il y eut une forte pluie. Achab* pleurait *et retournait à Jezrahel. Et la main du Seigneur fut sur Élie; il se ceignit les reins et courut devant Achab jusqu'à l'entrée de Jezrahel. Et Achab rapporta à Jézabel*, sa femme, *tout ce qu'Élie avait fait* [1].

Au sujet d'Élie, d'où et de quelle tribu il était.

Élie le Thesbite était de la famille d'Aaron; il habitait Galaad, car Thisbé (*Ṭezbi*) était un douaire des prêtres. A la naissance d'Élie, sa mère Sobacha (*Sobokha*)[2] aperçut des hommes vêtus de blanc qui l'embrassaient et l'enve-

1. III Reg., XVIII, 30-XIX, 1. — 2. Σοβαχα avec les manuscrits C et D du Pseudo-Épiphane, cf. Theodor Schermann, *Propheten und Apostellegenden*, dans *Texte und Untersuchungen*, t. 31, Leipsig, 1907, p. 109. Seul le ms. C fait de Sobacha la mère

ապխտակք ողջագուրէին զնա եւ ի հրեղէն խանձարուրս պատէին, եւ բոց հրոյ տային նմա ուտել : Եւ եկեալ հայր նորա Ասովմ պատմեաց յԵրուսաղէմ : Եւ ասէ քահանայն հրամանաւ Տեառն. Մի երկնչիր քանզի եղիցի բնակութիւն նորա ի լոյս, եւ բան նորա ի վճիռ, եւ կեանքն նորա ընդ հրեշտակս, եւ նախանձ նորա հաճոյ Աստուծոյ, եւ դատեսցէ զԻսրայէլ սրով եւ հրով :

Եւ վերացաւ Եղիա շարժմամբ եւ հրեղէն կառօք յերկինս :

Հրոտից ԺԵ եւ Յուլիսի ԻԱ : Վարք Սիմէոնի որ վասն Քրիստոսի աղուաշ եղեւ, եւ Յովհաննու անապատականի :

Սիմէոն եւ Յովհաննէս էին յԱսորոց յԵդեսեայ քաղաքէն * եւ Սիմէոն մայր միայն * A fol. 316 v° b.
ունէր, իսկ Յովհաննէս միայն հայր ունէր որ ի տարւոջն յայնմիկ ետ նմա կին :

Եւ ծնօղքն առին զորդիս իւրեանց եւ գնացին յԵրուսաղէմ յաղօթս ի Սեպտեմբերի ԺԴ երկիր պագանել պատուական եւ սուրբ խաչին Քրիստոսի : Եւ շրջեալ ի

6 Եւ վերացաւ... յերկինս] Սա մարգարէացաւ ամս քսան եւ հինգ. եւ էր յառաջ քան ղգալուստ Քրիստոսի ամս ութ հարիւր եւ վեշտասան. որ հուր յերկնից երիցս անգամ իջոյց, եւ զանձրեւ արգել, եւ զմեռեալս յարոյց. եւ ի Քորեբ լերինն զԱստուած ետես, եւ զՅորդանան բաժանեաց որ եւ հրեղէն կառօք յերկինս համբարձաւ Հրոտից ԺԴ եւ Յուլիսի Ի B || 7 Վարք... անապատականի] Յիշատակ սուրբ ճգնաւորացն եւ եղբարցն Յովհաննու եւ Սիմէոնի որ վասն Քրիստոսի աղուաշանայր B.

loppaient dans des langes de feu, et ils lui donnaient des flammes de feu à manger. Son père Asom, était allé à Jérusalem, le raconta. Le prêtre lui dit par l'ordre de Dieu : « Ne crains pas, car son habitation sera dans la lumière, sa parole sera en proverbe et sa vie avec les anges, son zèle sera agréable à Dieu et il jugera Israël par l'épée et le feu [1]. »

Élie s'éleva dans les cieux dans une commotion, sur un char de feu.

15 HROTITS, **21 Juillet.**

Vie de Siméon, qui se fit sot pour le Christ, et de Jean l'anachorète.

Siméon et Jean étaient de la ville d'Édesse de Syrie. * Siméon n'avait * A fol. 316 v° b.
plus que sa mère et Jean que son père, qui dans cette année-là lui donna une épouse.

Les parents, ayant pris leurs enfants, se rendirent à Jérusalem pour y prier, le 14 septembre, et se prosterner devant la précieuse et sainte croix du

d'Élie; le texte correct attribue la vision au père du prophète Σωβάχ. Le ms. C est aussi le seul qui mentionne le voyage du père qu'il appelle Asom. Le texte arménien suit donc le ms. C = Vat. gr. 1974.

1. Cf. Is., LXVI, 16.

վանորայս Երիքովի եւ Յորդանանու հրաժարեցին ի ծնողացն Սիմէոն եւ Յովհաննէս, եւ գնացին յայնկոյս Յորդանանու ի վանսն երանելոյն Գերասիմոսի, եւ գտին զդուռն ի բաց ։ Եւ յառաջագոյն երեւեցոյց Աստուած Գերասիմոսի զգալուստն Սիմէոնի եւ Յովհաննու, եւ մնայր նոցա ։ Եւ տեսեալ զնոսա ասէ. Բարի եկիք գառինք Աստուծոյ եւ եդեալ զձեռս իւր ի վերայ նոցա արար զնոսա կրօնաւորս ։

Եւ յետ եօթն աւուր ողջունեալ զաստուածազգեաց հայր վանացն գնացին ի լեառն, եւ հրեշտակ Տեառն առաջնորդեաց նոցա մինչեւ յանապատն, եւ բնակեցան անդ որպէս անմարմինք ի մարմնի եւ մարմնաւոր հրեշտակք ։ Եւ երեւեցոյց Աստուած զմահ ծնողաց իւրեանց զմօրն Սիմէոնի եւ զհօրն Յովհաննու եւ զամուսնոյն, եւ գոհացան զԱստուծոյ ։ Այլ վասն ճգնութեան նոցա զոր արարին զքառասուն ամ յանապատին գրեալ են ի գիրս կենացն յաւիտենից ։

Եւ եղեւ յետ այնորիկ ազդեցութիւն յԱստուծոյ առ Սիմէոն, եւ խորհեցաւ գնալ
* A fol. 317 r° a. * յաշխարհ եւ Աստուծով յիմարութեամբ զարձուցանել զմոլորեալսն ի գիտութիւն ճշմարտութեան եւ ի զղջումն ապաշխարութեան ։ Իսկ Յովհաննէս բազում անգամ աղաչեաց զնա զի մի ելցէ յանապատէն. եւ նա ոչ կամեցաւ նմա լսել, եւ առ ի նմանէ

4 Աստուծոյ] Քրիստոսի B || 6 զաստուածազգեաց] զաստուածազգեստ B || 7 եւ հրեշտակ . . . առաջնորդեաց նոցա] եւ հասին B || 8 եւ երեւեցոյց . . . զամուսնոյն] եւ զգացոյց Աստուած Սիմէոնի զմահ մօր իւրոյ եւ Յովհաննու զմահ ամուսնոյն B || 13 ի գիտութիւն ճշմարտութեան եւ *om.* B.

Christ. Siméon et Jean, après avoir pris congé de leurs parents, visitèrent les couvents de Jéricho et du Jourdain, et se rendirent au delà du Jourdain au couvent du bienheureux Gérasime, dont ils trouvèrent la porte ouverte. Dieu avait fait connaître auparavant à Gérasime l'arrivée de Siméon et de Jean, et il les attendait. Lorsqu'il les vit, il leur dit : « Soyez les bienvenus, agneaux de Dieu, » et leur ayant imposé les mains, il les fit moines.

Sept jours après, ayant salué le prieur du couvent revêtu de Dieu, ils se rendirent à la montagne et l'ange du Seigneur les guida jusqu'au désert, où ils établirent leur demeure, vivant comme des incorporels dans un corps et des anges corporels. Dieu leur fit connaître la mort de leurs parents, à Siméon celle de sa mère et à Jean celle de son père et de sa femme; et ils rendirent grâces à Dieu. La vie d'ascétisme qu'ils menèrent pendant quarante ans dans le désert est inscrite dans le livre de la vie éternelle.

* A fol. 317 r° a. Ensuite Siméon eut une inspiration de Dieu et songea à rentrer * dans le monde afin de convertir les égarés par la folie, avec l'aide de Dieu, à la science de la vérité et à la contrition de la pénitence. Jean, cependant, le pria plusieurs fois de ne pas quitter le désert, mais il ne voulut point l'écouter : il lui demanda de prier pour lui et le salua. Jean se mit à pleurer. Siméon

աղօթս, եւ աղջունեաց զնա ։ Եւ սկսաւ Յովհաննէս լալ ։ Ասէ Սիմէոն. Մի լար Յովհաննէս եղբայր իմ, զի երթամ ես վասն խաղ առնելոյ զերկիր ։ Էջ ի լեառնէն եւ գնաց յԵրուսաղէմ, երկիր եպագ սուրբ գերեզմանին Տեառն եւ սուրբ տեղեացն, եւ խնդրեաց յԱստուծոյ զի զգործս իւր ոչ յայտնեսցէ, զի խաղայր ընդ մանկունս, եւ անուանեցաւ ապուշ ։

Գնաց յԵրուսաղէմ ի քաղաքն, եւ եգիտ մեռեալ շուն ի գետնի. կապեաց լար յոտն եւ քարշէր ընդ մէջ քաղաքին եւ ասէր. Քարշեցէք մանկտի, քարշեցէք ։ Եւ մանկունքն զկնի երթային եւ ծափս հարկանելով ասէին. Քարշեա ապուշ, քարշեա զմախաղդ եւ զկնկուղդ ։ Եւ նա երթեալ ընկէց զմեռեալ շունն առաջի խանութի ։ Եւ ելեալ վաճառականն զան եհար զնա ուժգին գաւազանաւ, եւ կապեաց զշունն ի պարանոցն մինչեւ հանեալ ընկէց արտաքոյ քաղաքին ։

Եւ դարձեալ ի միում աւուր առեալ * ընկոյզ յոլով եմուտ յեկեղեցին, եւ ելեալ * A fol. 317 r° b.
յամբիոնն ձգէր մի մի ի վերայ կանանցն եւ ի կանթեղսն եւ շիջուցանէր եւ հեղոյր զձէթն ։ Եւ ելեալ եկեղեցապանն իջոյց զնա յամբիոնէն եւ քարշեաց արտաքս, եւ սաստիկ հարուածով գանեաց ։

Եւ երանելի յիմարն Աստուծոյ Սիմէոն յամենայն շաբաթ մի օր ճաշակէր. եւ յորժամ գիտացին վասն պահոցն գնաց ի կիւրակէ աւուր ընդ առաւօտն առեալ միս

9 զմախաղդ] քարշեա խունձոր *add.* B — զմեռեալ] զմեռելոտի B || 10 արտաքոյ քաղաքին] արտաքս B.

lui dit : « Ne pleure pas, Jean, mon frère, car je pars pour mettre la paix sur la terre. » Il descendit de la montagne, se rendit à Jérusalem, se prosterna devant le saint tombeau du Seigneur et devant les autres lieux saints et demanda à Dieu de ne point révéler ses œuvres, car il s'était mis à jouer avec les enfants et fut appelé sot.

Il se rendit à la ville de Jérusalem et trouva à terre un chien crevé; il lui attacha une corde aux pieds et le traîna par la ville en disant : « Tirez, enfants, tirez. » Les enfants accoururent derrière lui, battirent des mains et dirent : « Tire, sot, tire ta besace et ton capuchon. » Il alla jeter le chien crevé devant une boutique. Le boutiquier sortit, le frappa durement avec un bâton, puis il lui attacha le chien au cou jusqu'à ce que, l'ayant porté, il le jetât hors de la ville.

Un autre jour, ayant pris un grand nombre * de noix, il entra dans l'église, * A fol. 317 r° b.
et montant à l'ambon, il les jeta l'une après l'autre sur les femmes et sur les lampes, les éteignant et en répandant l'huile. Le sacristain arriva, le fit descendre de l'ambon, l'entraîna dehors et le frappa à coups redoublés.

Le bienheureux sot de Dieu, Siméon, ne mangeait qu'une fois par semaine; lorsqu'on eut appris qu'il jeûnait, il alla un dimanche matin prendre de la

երթայր ընդ մէջ քաղաքին եւ ուտէր : Եւ յաւուրս քառասնորդաց պահոցն զամենայն անսուաղ եկաց, եւ ի մեծի հինգշաբաթին ուտէր հաց եւ գինի առաջի ամենայն ժողովրդեանն զի մի գիտասցեն վասն պահոցն : Եւ ամենեքեան ասէին թէ աղուաշ է :

Եւ ոմն սարկաւագ Յովհաննէս անուն ասէ ցՍիմէոն. Եկեսջիր ընդ իս ի բաղանիսն եւ լուասցուք զգլուխս մեր եւ զանձինս : Եւ յորժամ մերձեցան ի դուռնն էր բաղանիքն երկուորեակ մի կողմն արանց եւ միւսն կանանց, եւ եհան զմազեղէն պարեգօտն իւր Սիմէոն եդ ի վերայ գլխոյն եւ գնաց ի դուռն բաղանեաց կանանցն : Ասէ Յովհաննէս. Ո՛վ աղուաշ այդ կանանց է : Ասէ Սիմէոն. Անմիտ այր անդ ջերմն ջուր ոչ գոյ, իսկ աստ բազում է, եւ եմուտ մերկ առ կանայսն խցեալ աչօք : Եւ տեսեալ զնա կանանցն
* A fol. 294 v° a. ընկեցին ի խոնարհ, եւ այնչափ տանջեցին զնա * մինչ զի ամենայն մարմինն արիւնախառն կապուտակ եղեւ, եւ կալեալ զոտիցն քարշեցին արտաքս :

Եւ ոմն մի շնացաւ ընդ առնակին եւ այսահարեցաւ. եւ տեսեալ զնա Սիմէոն զի երթայր բացաւ գլխով եւ խայտառակեալ ընթացեալ զկնի ապտակեաց զնա եւ ասէ. Մի եւս այլ շնասցիս ո՛վ գերի : Եւ նա անկաւ յերկիր եւ փրփրայր. եւ կալեալ զձեռանէ նորա յարոյց եւ ողջացաւ : Եւ ասէ այրն. Տեսանէի զի սեաւ շուն հանէիր ի բերանոյս փայտախաչիւ :

1 Եւ յաւուրս . . . աղուաշ է *om.* B || 8 Ասէ] ցՅովհաննէս *add.* B || 12 ոմն մի . . . առնակին] այր ոմն մեղսասէր B || 14 շնասցիս] մեղանչէր B || 15 Եւ ասէ այրն . . . երթալոց են *om.* B.

viande et la mangea en se promenant dans la ville. Il passa tout un carême de quarante jours sans rien manger, mais le jeudi saint il mangea du pain avec du vin devant toute la population afin qu'on ne sût pas qu'il avait jeûné. Tout le monde disait de lui qu'il était un sot.

Un certain diacre nommé Jean dit à Siméon : « Viens avec moi au bain, et nous nous laverons la tête et le corps. » Ils arrivèrent à la porte des bains. Il y avait deux entrées, l'une pour les hommes, l'autre pour les femmes, Siméon ôta sa tunique de poils, la posa sur sa tête et pénétra par la porte d'entrée du côté des femmes. Jean lui dit : « O sot, c'est le côté des femmes. » Siméon répondit : « Homme insensé, de l'autre côté il n'y a point d'eau chaude, mais de ce côté-ci il y en a beaucoup. » Et il entra nu auprès des femmes en fermant ses yeux. Les femmes, l'apercevant, le jetèrent à terre et
* A fol. 294 v° a. le frappèrent tellement * que son corps saignant était devenu bleu, puis elles le saisirent par les pieds et l'entraînèrent dehors.

Un homme avait forniqué avec une femme mariée et était devenu possédé du démon. Siméon, l'ayant aperçu s'en allant tête nue et ridicule, courut après lui et le souffleta en disant : « Tu ne forniqueras plus, esclave. » L'autre tomba à terre et se mit à écumer. (Siméon) le prit par la main, le releva et il fut guéri. L'homme lui dit alors : « Je voyais que tu retirais, avec une croix de bois, un chien noir de ma bouche. »

Եւ յաւուր միոջ գիտաց Սիմէոն զի շարժ կամէր լինել : Առեալ փոկ հարկանէր զսիւնսն եւ ասէր. Այսպէս ասէ Տէր կացջիք. եւ այլ սեանց ասէր. Այսպէս ասէ Տէր մի կայցես եւ մի անկցիս : Եւ յորժամ եղեւ շարժն սիւնքն զոր ասաց. Կացջիք, կացին անշարժ. եւ որոց ասաց թէ. Մի կացցես եւ մի անկցիս հերձան, կորացան եւ ոչ անկան :

Մահ անկաւ ի քաղաքն. գնաց ի դպրոցն եւ զմանկունսն որ վախճանելոց էին համբուրէր եւ ասէր. Երթիջիք խաղաղութեամբ : Եւ ասէ ցվարդապետն. Ով աղուաշ, մի հարկաներ զմանկունսդ զայդ զի մեծ ճանապարհ երթալոց են :

Մտանէր եւ ի տունս մեծատանցն, եւ որպէս զաղուաշըլ խաղ առնէին զնա : Եւ մի յաղախնացն պոռնկացաւ եւ յղացաւ, եւ զրպարտէր զՍիմէոն թէ ի նմանէ է : Ասէ տիկին աղախնոյն ցՍիմէոն. * Ով աղուաշ, զինչ է այդ որ գործեցեր ընդ աղախինն իմ : * A fol. 317 v° b.
Ասէ Սիմէոն. Այո, արարի զի լինիցի քեզ փոքրիկ Սիմէոն : Եւ յոյժ քնքշեցուցանէր Սիմէոն զաղախինն զայն կերակրօք եւ ըմպելեօք, եւ ասէր. Կեր եւ արբ ամուսին իմ : Եւ յորժամ լցան աւուրքն յերկարեցաւ յերկունսն, եւ ասէ տիկինն իւր ցՍիմէոն. Արա աղօթս, ով աղուաշ, զի ծնանիցի կինս քո : Եւ ասէ Սիմէոն իբրեւ երդմամբ. Եւ իմ Յիսուս Քրիստոսն որ ոչ ելցէ մանուկն յարգանդէն, մինչեւ խոստովանեսցի

11 ով աղուաշ *om.* B || 12 Այո] ճշմարիտ է *add.* B || 15 աղօթս] առ Աստուած *add.* B.

Un jour Siméon pressentit qu'un tremblement de terre devait se produire. Il prit une lanière, en frappa des colonnes en disant : « Voici ce que dit le Seigneur, vous resterez debout, » et à d'autres colonnes il dit : « Voici ce que dit le Seigneur, vous ne resterez pas debout, mais vous ne tomberez point. » Et lorsque le tremblement se produisit, les colonnes auxquelles il avait dit : « Vous resterez debout » demeurèrent fermes, et les autres auxquelles il avait dit : « Vous ne resterez pas debout et ne tomberez point », se fendirent, se penchèrent, mais ne tombèrent point.

La mort envahit la ville. (Siméon) alla à l'école et embrassa les enfants qui devaient mourir, en leur disant : « Allez en paix. » Et il dit au maître : « O sot, ne bats pas ces enfants, car ils s'en vont pour un long voyage. »

Il entrait dans les maisons des riches, qui se moquaient de lui comme d'un sot. Une des servantes, ayant forniqué, devint enceinte et accusa Siméon, (disant) que c'était de lui. La maîtresse de la servante dit à Siméon : * « O sot, * A fol. 317 v° b.
qu'as-tu fait avec ma servante? » Siméon répondit : « Oui, je l'ai fait pour que tu aies un petit Siméon. » Siméon se mit à gâter beaucoup la servante avec de bonnes chères et des boissons, en lui disant : « Mange et bois, mon épouse. » Lorsque le terme arriva, les douleurs d'enfantement se prolongèrent; la maîtresse dit à Siméon : « Mets-toi à prier, ô sot, pour que ta femme accouche. » Et Siméon de répondre comme en jurant : « Par mon Jésus-Christ, l'enfant ne sortira des entrailles que quand la mère aura avoué

մայրն զհայր մանկանն ։ Եւ լուեալ աղախնոյն խոստովանեցաւ յանուանէ զյղացուցիչն, եւ ապա ծնաւ զմանուկն ։

Եւ ոմն մի կորոյս հինգ հարիւր դահեկան, եւ աղաչեաց զերանելին զի արասցէ աղօթս եւ գտցէ զգանձն իւր ։ Ասէ Սիմէոն. Երդուիր զի այլ զոք ոչ հարկանես եւ գտանես զգանձն քո ։ Եւ նա երդուաւ ։ Եւ Սիմէոն եցոյց զծառայն որ գողացեալ էր, եւ առ ի նմանէ զհինգ հարիւր դահեկանն ։ Եւ յետ սակաւ ժամանակաց մոռացաւ այրն զերդումն, եւ յորժամ կամէր հարկանել զոք չորանային ձեռքն ։

Կին մի էր կախարդ ի քաղաքին, եւ կամեցաւ Սիմէոն խափանել զգործ կախարդութեանն զի մի վնասեսցէ զոք ։ Ասէ ցնա. Կամիս զի արարից քեզ պահպանորդս
* A fol. 318 rº a. զի մի ակնահարիս *յումեքէ ։ Եւ նա ասէ. Կամիմ ։ Եւ առեալ Սիմէոն փոքր մագաղաթ եւ գրեաց ի նմա մանր գրով այսպէս. Աստուած խափանեսցէ զքեզ. Աստուած դադարեցուսցէ զքեզ յանաստուած գործոյդ, զի ամենայն մարդ ի քէն դառնայ ։ Եւ կապեաց ի պարանոցն ։ Եւ յայնմ օրէ խափանեցաւ կախարդութիւն նորա ։

Եւ հրէի միում ապակեգործի նստաւ Սիմէոն հանդէպ դրացն ընդ այլ աղքատս, եւ որչափ գործէր Հրէայն եթէ բաժակ, եթէ կանթեղ եւ եթէ այլ ինչ խաչ հանէր

3-5 Եւ ոմն մի ... չորանային ձեռքն *om.* B || 14 Եւ հրէի ... դրացն] Յառաջագոյն ծանոյց Սիմէոն եւ զշարժն որ լինելոց էր. նոյնպէս կանխաւ գիտաց զժանտամահն որ անկաւ ի քաղաքն. եւ զհրեայ ոմն ապակեգործ դարձոյց ի հաւատս Քրիստոսի, քանզի նստաւ երանելին Սիմէոն հանդէպ դրանց խանութի B || 16 խաչ հանէր ... բեկանէր] սա խաչակնքէր ընդդէմ անօթոյն եւ առժամայն բեկանէին B.

le père de l'enfant. » La servante, l'ayant entendu, fit connaître par son nom celui qui l'avait rendue enceinte, puis l'enfant vint au monde.

Un homme avait perdu cinq cents écus, et vint demander au bienheureux de prier pour qu'il retrouvât son argent. Siméon lui dit : « Jure-moi de ne plus battre personne et tu retrouveras ton argent. » Il jura. Siméon lui fit connaître le domestique qui avait volé, et il reprit les cinq cents écus. Peu de temps après, l'homme oublia son serment, et comme il voulait battre quelqu'un, ses mains se desséchèrent.

Il y avait une femme sorcière dans la ville et Siméon, voulant empêcher ses œuvres de sorcellerie pour qu'elle ne fît du tort à personne, lui dit : « Veux-tu que je te fasse des amulettes, afin que tu ne sois plus touchée
* A fol. 318 rº a. du mauvais œil* de personne? » Elle répondit : « Je le veux bien. » Siméon prit un petit bout de parchemin, et y écrivit ainsi en menus caractères : « Que Dieu t'entrave! Que Dieu mette fin à tes œuvres athées, car tout le monde est détourné par toi! » — Et il l'attacha au cou (de la femme). Depuis ce jour-là sa sorcellerie s'arrêta.

Siméon s'assit avec d'autres pauvres devant la porte d'un verrier juif, et tandis que le juif fabriquait soit une coupe, soit une lampe, soit autre

երանելին ընդդէմ գործոյն եւ բեկանէր ։ Եւ գիտացեալ Հրէին հալածեաց զերանելին ի տեղւոջէն, եւ այրեաց շանթիւքն զձեռն ։ Ասէ Սիմէոն. Ո՛վ պիղծ եւ ապուշ, եթէ ոչ հանցես խաչ ի ճակատդ զամենայնն բեկանես ։ Եւ յորժամ սկսաւ գործել՝ բեկանէին անօթքն, եւ այնչափ նեղեցաւ մինչեւ եհան խաչ յերեսն, եւ ապա գործն հաստատեցաւ. եւ հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ ։

Եւ երկու աւուրբք յառաջ քան զվախճանն իւր պատմեաց նմա Յովհաննէս սարկաւագն երազ՝ եթէ. Տեսանէի ի տեսլեան զեղբայր քո զՅովհաննէս, որ յանապատին է, ունելով ի գլուխն պսակ յորում գրեալ էր. Պսակ համբերութեան յանապատին ։ Եւ մի ոմն մերձ կայով ասէր. Կոչեցէք զապուշն Սիմէոն զի առցէ պսակ, ոչ մի այլ բազում, զի * զբազումս դարձոյց ի մեղաց յապաշխարութիւն ։ Եւ ես ասացի. Ապուշ մարդ այսպիսի՞ բարեաց արժանաւոր ։ Եւ պատուիրեաց նմա Սիմէոն առեալ երդումն զի մի՛ ումեք պատմեսցէ զերազն ի կենդանութեան իւրում ։ * A fol. 318 rº b.

Եւ յորժամ եհաս օր կատարման իւրոյ եմուտ ի խուղն իւր եւ անկեալ վախճանեցաւ Յուլիսի ԻԱ ։ Եւ ասացին ոմանք ծիծաղելով եթէ. Ապուշի մահն փաղփաղելով եղեւ ։ Եւ երթեալ երկու աղքատք բարձին զնա առանց մաքրելոյ, առանց քահանայի, առանց պաշտաման եւ խնկոց, եւ տանէին զնա ի թաղել ։ Եւ յորժամ անցուցանէին

3 հանցես խաչ] արասցես նշան խաչի B || 4 եհան խաչ] արար նշան խաչի B — հաստատեցաւ] որով ծանեաւ զզօրութիւն խաչելոյն B || 6 իւր] երանելոյն Սիմէոնի B || 13 վախճանեցաւ] Հրոտից ԺԵ եւ *add.* B.

chose, le bienheureux faisait le signe de la croix contre l'objet, qui se brisait. Le juif, s'en étant aperçu, chassa de là le bienheureux en lui brûlant la main avec des braises. Siméon lui dit : « O immonde et sot, si tu ne fais point le signe de la croix sur ton front, tu casseras tout. » L'autre se remit à travailler, mais les objets se brisaient, et il en fut tellement vexé qu'il finit par faire le signe de la croix sur son visage; alors le travail alla convenablement. Il crut au Christ et se fit baptiser.

Deux jours avant sa mort, le diacre Jean lui raconta un rêve qu'il avait eu et dit : « J'ai vu dans une vision ton frère Jean qui est au désert, portant sur sa tête une couronne où il était écrit : « Couronne de patience dans le « désert. » Et quelqu'un qui se trouvait présent disait : « Appelez le sot « Siméon pour qu'il reçoive une couronne, pas une seule, mais plusieurs, car « * il a converti de nombreuses personnes des péchés à la pénitence. » Et moi je lui ai dit : « Un homme aussi sot peut-il mériter de tels bienfaits? » Siméon lui recommanda de ne raconter ce rêve à personne de son vivant. * A fol. 318 rº b.

Lorsque le jour de sa mort arriva, il se retira dans sa hutte et tomba mort, le 21 juillet. D'aucuns dirent en riant : « La mort du sot a été galopante. » Deux pauvres allèrent l'enlever, sans le nettoyer, sans prêtre, sans office ni encens, l'emportèrent et l'enterrèrent. Lorsqu'ils le transportaient par les

զնա ընդ փողոցն ետես զնա ապակեգործ հրէայն որ մկրտեցաւն, եւ ասէր երդմամբ եթէ. Տեսանեմ ամբոխ բազում ջահիւք որք երգեն քաղցրաբարբառ ձայնիւ, եւ ասեն. Երանի է քեզ Սիմէոն ալուաշ, զի վասն ոչ ունելոյ քեզ ի մարդկանէ որ պաշտեն եւ յղարկեն զքեզ, երկնային զօրք սպասաւորեն քեզ, որ եւ նոքա իսկ թաղեցին զնա պատուով :

Եւ ի միւսում աւուրն Յովհաննէս սարկաւագն ետես ի տեսլեան զի հրեշտակք իջին յերկնից եւ բարձին զմարմին երանելոյն Սիմէոնի, եւ տարան յանապատն առ Յովհաննէս : Եւ բազումք ի քաղաքացեացն երթեալ ի գերեզմանն ընդ առաւօտն, եւ բացեալ ոչ գտին զմարմին երանելոյն անդ, եւ փառս ետուն Աստուծոյ : Եւ երթեալ
A fol. 318 v° a. շինեցին ի * վերայ դատարկ գերեզմանին մատուռն, եւ կարգեցին կանթեղս անշիջանելի :

* B p. 32 b. [* B Յիշատակ Եզեկիելի քահանայի եւ մարգարէի :

Սուրբ քահանամարգարէն Եզեկիէլ էր որդի Բուզեայ ի քահանայից. եւ մարգարէացաւ ամս քսան յառաջ քան զմարդանալն Քրիստոսի ամս չորեքհարիւր եւ եօթանասուն եւ եօթն :

Գնաց ի գերութիւն ընդ ժողովուրդն յերկիրն Քաղդէացւոց. եւ անդ ետես ի վերայ Քոբար գետոյ զսոսկալի տեսիլն. եւ զչորեքկերպեան աթոռոցն զյօրինուած, եւ

4 որ եւ նոքա իսկ թաղեցին զնա *om.* B || 6 ետես . . . Աստուծոյ] եւ բազումք ի քաղաքակցաց տեսին ի տեսլեան զմեծ փառս նորա առ Աստուած B || 10 դատարկ *om.* B — անշիջանելի] իսկ ընկեր Սիմէոնի Յովհաննէս յանապատի վճարեաց զկեանս իւր առաքինի եւ խստամբեր վարուք, եւ էառ զպսակ համբերութեան անապատաւորաց *add.* B.

rues, le verrier juif qui s'était fait baptiser l'aperçut et dit avec serment : « Je vois une grande foule tenant des flambeaux qui chantent d'une voix douce en disant : « Tu es heureux, Siméon le sot, de n'avoir personne parmi « les hommes pour te rendre service et t'enterrer, ce sont les milices célestes « qui te rendent ce service. » Et ce furent elles qui l'enterrèrent avec honneur.

Le jour suivant, le diacre Jean vit en vision que des anges descendus du ciel enlevaient le corps du bienheureux Siméon et l'emportaient au désert auprès de Jean. De nombreux citoyens de la ville, s'étant rendus le matin à la tombe et l'ayant ouverte, n'y trouvèrent point le corps du bienheureux;
* A fol. 318 ils rendirent gloire à Dieu. Ils allèrent construire sur le * tombeau vide un
v° a. oratoire et y installèrent des lampes qui ne devaient point s'éteindre.

* B [B * Commémoration du prêtre et prophète Ézéchiel. Le saint prêtre et
p. 32 b. prophète Ézéchiel était le fils de Buzi; il prophétisa quatre cent soixante-dix-sept ans avant l'incarnation du Christ, pendant vingt ans.

Il alla en captivité avec le peuple au pays des Chaldéens, et là il vit, sur le fleuve Chobar, la vision terrible, la disposition des trônes quadriformes,

զբազմաչեայս եւ զվեցթեւեան քերոբէսն, եւ զփառս բազմեցելոյն Աստուծոյ ի վերայ նոցա ։

Զայս ի Բաբելոնէ տեսիլն աստուածային յԵրուսաղէմ եւ ի տաճարն էած, եւ եցոյց զոր ինչ Հրէայքն անդանօր ի ծածուկ չարիս ի տաճարին գործէին, եւ յոյժ տրտմէր ընդ գերութիւնն եւ ընդ պատուհաս ժողովրդեանն, որոյ եւ եցոյց նմա Աստուած զի արժանաւորքն էին այնմ ամենայնի ։

Սա ամբարձեալ Հոգւովն Տեառն եդաւ ի մէջ դաշտի որ լի էր ոսկերօք մեռելոց. եւ մարգարէացեալ եւես զնոսա յարուցեալս, եւ ծանեաւ զխորհուրդս հասարակաց յարութեանն ։ Սա ըստ Մովսեսի ի ցուցմանէ աստուածային տեսեան եւես զօրինակ շինութեան տաճարին, եւ զդուռն փակեալ մտիցն եւ ելիցն Աստուծոյ ի խորհուրդ սրբուհւոյ Աստուածածնին անխոյծ կուսութեանն ։ Գուշակեաց եւ զսրբոյ խաչէն թռուցեալ չորեքկուսի տեսանելով զտաճարն ։

Սա դատեաց ի Բաբելոն զցեղն Դանայ եւ զԳադայ զի ամպարշտեցան ի Տեառնէ կարծելով պահել զօրէնս ։ * Եւ արար նոցա նշանս զի օձք սատակէին զտղայս * B p. 33 a.
նոցա եւ զանասունս, ուստի ի նոցանէ սպանաւ, քանզի ընդդէմ կային նմա զամենայն աւուր կենաց իւրեանց ։ Եւ սպան զնա որ առաջնորդէր Իսրայէլի անդ, յանդիմանեալ լինելով ի նմանէ վասն պաշտելոյ զկուռս ։

Եւ թաղեցին զնա ժողովուրդն Իսրայէլի յագարակն Մեթուր ի գերեզմանն Ասփաւ-

les chérubins aux yeux multiples et aux six ailes et la splendeur du Dieu assis sur eux.

Il apporta cette vision divine de Babylone à Jérusalem et au temple, montra ce que les Juifs commettaient de mal en secret dans le temple, et il était très triste de la captivité et de la punition du peuple, parce que Dieu lui avait montré qu'ils méritaient tout cela.

Il fut enlevé par l'Esprit du Seigneur et déposé dans la plaine remplie des ossements des morts; il y prophétisa et les vit ressusciter, et comprit le mystère de la résurrection générale. Il vit, à l'instar de Moïse, par une vision divine, la forme de la construction du temple, la porte fermée pour l'entrée et la sortie de Dieu dans le mystère de la sainte Mère de Dieu, dont la virginité ne fut point atteinte. Il prédit aussi au sujet de la sainte croix en voyant le temple à quatre côtés volant.

Il jugea à Babylone les tribus de Dan et de Gad, qui avaient commis des impiétés vis-à-vis du Seigneur, tout en croyant conserver les lois. * Il fit * B p. 33 a.
des prodiges en leur faveur, alors que les serpents tuaient leurs enfants à la mamelle et leur bétail; malgré cela il fut tué par ceux-ci qui avaient continué de s'opposer à lui tous les jours de leur vie. Il fut tué par celui qui était le chef d'Israël, parce qu'il l'avait réprimandé de ce qu'il adorait les idoles.

Le peuple d'Israël l'enterra dans le champ de Methour, dans le tombeau

սաղայ որդւոյն Սեմեայ, որ էր նախահայր հարցն Աբրահամու, որոյ էր գերեզման նորա այր կրկին : Եւ էր տիպ մարգարէին այսպէս. գլուխն երկայն եւ չափաւոր, տրտմերես, սակաւ եւ երկայն ունելով զմօրուսն :]

Հրոտից ԺԶ եւ Յուլիսի ԻԲ : Վկայաբանութիւն սրբուհւոյն Գերանդխտոյ պարսկի :

Կինս այս կին էր մոգպետի ի Պարսիկս, յաւուրս թագաւորին Հոռոմոց Մօրկայ, եւ Պարսից արքային Խոսրովայ : Եւ եղեւ ի միում աւուր ի զարմացման թմրութիւն եւ տեսանէ հրեշտակս որ ցուցանեն նմա խաւարային տեղի եւ հուր յորում էին ծնողքն իւր զի էին կռապաշտք. ցուցին նմա եւ այլ տեղի լուսաւոր եւ դրախտ յորում կուսածանային դասք քրիստոնէից, եւ գնաց ինքն զի մտցէ առ նոսա, եւ արգել զնա հրեշտակն եւ ասէ. Ոչ ոք առանց մկրտութեան մտանել կարէ ի լոյսն :

Եւ յարուցեալ առժամայն գնաց առ քրիստոնեայսն եւ մկրտեցաւ : Եւ զխտացեալ այրն իւր բարկացաւ, եւ երթեալ պատմեաց Խոսրովու արքային, եւ դատապարտեցին զԳերանդուխտ, եւ առաքեցին զնա ի հեռաւոր եւ ի մոռանալի բանդ, յորում էր խոր

4 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B — պարսկի] որ Մարիամ անուանեցաւ B || 6 զարմացման թմրութիւն] զարմացումն թմրութեան B || 7 ցուցանեն] ցուցին B || 10 հրեշտակն] Տեառն *add.* B || 11 մկրտեցաւ] եւ անուանեցաւ Մարիամ *add.* B || 13 ի մոռանալի] յանյուշ B.

d'Arphaxad, fils de Sem, le premier des ancêtres d'Abraham, dont le tombeau avait deux grottes. Telle était la physionomie du prophète : tête longue et moyenne, figure triste, barbe peu fournie et longue.]

16 HROTITS, **22 Juillet.**

Martyre de sainte Gérandoukht[1], la persane.

Cette femme était l'épouse d'un chef des mages en Perse, aux jours de l'empereur des Grecs, Maurice, et du roi de Perse, Chosroès. Elle tomba un jour dans une torpeur d'extase et vit des anges qui lui montrèrent un endroit obscur avec des flammes, où se trouvaient ses parents qui étaient idolâtres; ils lui montrèrent aussi un autre endroit lumineux, un jardin où les chœurs des chrétiens se réjouissaient; elle s'avança pour y entrer et être avec eux, mais l'ange l'en empêcha en disant : « Personne ne peut entrer dans la lumière sans le baptême. »

Elle se leva aussitôt, se rendit auprès des chrétiens et se fit baptiser. Son mari, l'ayant appris, se mit en colère et alla la dénoncer au roi Chosroès. On condamna Gérandoukht et on l'envoya dans une prison lointaine dans une oubliette, dans laquelle se trouvait un puits profond avec un dragon. On

1. La forme Gorandoukht, plus correcte (Justi, *Iranisches Namenbuch*, Marburg, 1895, p. 121), se trouve dans l'édition de Constantinople de 1706.

վիրապ եւ վիշապ. թողին զնա անդ ամս տասն եւ ութ : Եւ հրեշտակ Տեառն սանձեաց զվիշապն եւ որպէս գառն ընդելացաւ եւ դնէր զգլուխ իւր առ ոտս Գերանդխտոյ : Եւ հրեշտակ Տեառն մերձեցաւ ի բերան նորա եւ ասէ. Յայսմհետէ ոչ տիրեսցէ քեզ սով եւ * այնչափ ժամանակս ոչ քաղցեաւ, ուսաւ անդ զասորի լեզուն եւ զսաղմոսարանն : * A fol. 318 v° b.

Եւ յետ մահուանն Խոսրովու որդի իւր Որմզդան եհան զԳերանդուխտ ի խոր բանդէն, եւ այնչափ տանջեցին զնա մինչեւ ստինքն հատան եւ հրեշտակ Տեառն ողջացոյց զնա : Եւ պարձեալ լցին ի քուրձ հնոցի մոխիր կայծախառն, արկին անդ զգլուխն եւ կապեցին աւուրս բազումս եւ զՔրիստոս ոչ ուրացաւ, եւ արկին ի բանդ : Ապա հրամայեաց անառակ արանց զի պոռնկեսցին ընդ նմա, եւ յորժամ հայէին ի նա ոչ եւս տեսանէին զնա : Հանին ի բանդէն եւ տարան ի հեռաւոր տեղի զի հատցեն զգլուխն եւ կապարեայ մատանեաւ կնքեցին զպարանոցն զի յետ կտրելոյ զգլուխն տարցեն զմատանին առ թագաւորն : Եւ յորժամ տանէին զերանելի կինն հրեշտակ Տեառն հրամայեաց զօրականին արձակել զնա, եւ նա վասն մատանւոյն երկեաւ եւ ասէ. Եթէ ոչ տարայց զմատանին թագաւորն փոխանակ նորա զիս սպանցէ : Եւ հրեշտակն աներեւոյթաբար եհան զմատանին ի պարանոցէն աւողջ, եւ ետ ի զօրականն

1 եւ վիշապ] եւ օձք եւ թունաւոր զեռունք ի նմա B — Եւ հրեշտակ... ոչ քաղցեաւ *om.* B || 4 զսաղմոսարանն] որով անդադար օրհնէր զԱստուած *add.* B || 5 իւր Որմզդան] նորա որ նստաւ B || 6 բանդէն] եւ տեսեալ զհաստատութիւն հաւատոյ նորա հրամայեաց *add.* B || 7 տանջեցին] զան հարին B — եւ հրեշտակ Տեառն ողջացոյց զնա *om.* B || 9 — p. 1806, l. 4 Ապա հրամայեաց... երեւէր] Եւ ապա ետուն ցզօրական մի եւ առաքեցին արտաքս ի հեռաւոր տեղի մեռանիլ անդ իբրեւ զգլխապարտ. եւ ի ճանապարհին հրեշտակ Տեառն երեւեալ զօրականին յանուրջս հրամայեաց արձակել զնա : Եւ երանելի կինն B.

l'y abandonna dix-huit années. Mais l'ange dompta le dragon qui se familiarisa comme un agneau et venait poser sa tête aux pieds de Gérandoukht. L'ange du Seigneur s'approcha de sa bouche et lui dit : « Désormais la faim ne te dominera plus, » et * elle n'eut pas faim pendant tout ce temps-là; elle apprit la langue syriaque et le psautier. * A fol. 318 v° b.

Après la mort de Chosroès, son fils Hormizd (*Ormizden*) fit sortir Gérandoukht de la prison profonde, et on la tortura à tel point que ses seins se détachèrent, mais l'ange du Seigneur la guérit. Ensuite on remplit un sac avec de la cendre de four mêlée à de la braise ardente, et on y introduisit sa tête, on l'y attacha de longues journées, mais elle ne renia point le Christ. On la jeta en prison. (Le roi) ordonna ensuite à des hommes débauchés de forniquer avec elle, mais lorsqu'ils la regardaient, ils ne la voyaient plus. On la fit sortir de la prison et on l'emmena à un endroit éloigné pour lui trancher la tête; on lui scella le cou avec un sceau de plomb afin qu'après lui avoir tranché la tête, on apportât le sceau au roi. Pendant qu'on emmenait la bienheureuse femme, l'ange du Seigneur ordonna au soldat de la mettre en liberté, mais celui-là eut peur pour le sceau, et dit : « Si je

եւ ապա արձակեաց զնա ։ Եւ Գերանդուխտ յոյժ տրտմեցաւ զի ոչ արժանաւորեցաւ
A fol. 319 r° a. վասն Քրիստոսի նահատակութեանն, եւ հրեշտակ Տեառն կամելով կատարել * զփափաքումն նորա սրով մերձեցաւ ի պարանոցն եւ եհերձ զմորթն, եւ հեղաւ արիւնն եւ ներկեաց զհանդերձն եւ խոցն յայտնապէս երեւէր ։

Ապա գնաց յԵրուսաղէմ եւ երկիր եպագ սուրբ տեղեացն, եւ դարձաւ ի քաղաքն Մելիտինէ ։

Իսկ զօրականն որ արձակեաց զերանելին Գերանդուխտ արկին ի բանդ վասն նորա, եւ զիտացեալ Գերանդխտոյ ասէ ցԴոմետիանոս մետրապօլիտն. Եթէ ոչ արձակի զօրականն որ վասն իմ ի մահ մատնեցաւ դարձայց ես անդրէն ի Պարսիկս, եւ տաց զանձն իմ փոխանակ նորա ։ Յայնժամ մետրապօլիտն գրեաց առ Որմզդան Պարսից արքայն, եւ նա արձակեաց զզօրականն, եւ հրամայեաց զի ամենայն քրիստոնեայքն խաղաղութեամբ կացցեն ։

Եւ աղաչեաց զԳերանդուխտ մետրապօլիտն զի երթիցէ ի Կոստանդինուպօլիս եւ օրհնեսցէ զթագաւորն, եւ աղօթս արասցէ վասն նորա եւ վասն քաղաքին, եւ նա ոչ կամեցաւ ասելով եթէ. Մերձեալ է կատարումն կենաց իմոց ։ Գնաց յեկեղեցին սուրբն մերձ ի Մծբին քաղաքն, եւ գոհացաւ զԱստուծոյ եւ աղօթեաց յերկար, եւ հիւանդացաւ

7 զերանելին *om.* B || 8 մետրապօլիտն] քաղաքին *add.* B — արձակի] ազատի B || 12 խաղաղութեամբ] ի խաղաղութեան B.

n'apporte pas le sceau au roi, il me fera tuer à sa place. » Alors l'ange invisiblement enleva du cou le sceau intact, le remit au soldat, et celui-ci délivra Gérandoukht, qui fut très attristée de n'avoir pas été digne d'être martyrisée
A fol. 319 r° a pour le Christ. L'ange du Seigneur, voulant accomplir * son désir, s'approcha de son cou avec une épée et lui coupa la peau, le sang coula et teignit ses vêtements en laissant apparaître la blessure avec évidence.

Elle se rendit ensuite à Jérusalem et se prosterna devant les lieux saints, puis retourna à la ville de Mélitène.

Le soldat qui avait remis en liberté la bienheureuse Gérandoukht, ayant été jeté en prison à sa place et à cause d'elle, Gérandoukht à cette nouvelle dit au métropolite Dométianus : « Si le soldat qui est condamné à mort à cause de moi, n'est pas remis en liberté, je retournerai de nouveau en Perse et me livrerai à sa place. » Alors le métropolite écrivit au roi des Perses, Hormizd, qui relâcha le soldat, et ordonna de laisser vivre en paix tous les chrétiens.

Le métropolite pria Gérandoukht de se rendre à Constantinople, d'y bénir l'empereur, de prier pour lui et pour la ville; mais elle ne consentit point, en disant : « La fin de ma vie est proche. » La sainte se rendit à une église près de la ville de Nisibe, rendit grâces à Dieu et pria longuement; elle fut

աւուրս սակաւս եւ խաղաղութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս Յուլիսի ԻԲ ։ Եւ յորժամ մկրտեցաւ Գերանդուխտն Մարիամ անուանեցաւ ։

[B * Տօն եւ յիշատակ սուրբ առաքելուհւոյն իւղաբեր հետեւողին Քրիստոսի երանելւոյն Մարիամու Մագդաղենացւոյն, ըստ ամենայն ազգաց ։ * B p. 35 a.

Սրբուհի աղախինն Քրիստոսի Մարիամ Մագդաղենացին որ մի էր յիւղաբեր կանանցն, սա յառաջագոյն մատուցեալ առ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս հետեւեցաւ նմա, զի էր ի Մագդաղեայ ի սահմանացն Ասորոց ։ Եւ զոլով նախ ըմբռնեալ ի չեօթն դիւաց յորոց չարչարէր ի լսել զհամբաւս սքանչելեաց Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի մինչ շրջէր մարմնով յերկրին Իսրայէլի գնաց առ նա, եւ Տէրն բժշկեալ զնա եհան ի նմանէ զեօթն դեւսն ։

Իսկ նա այլ ոչ եւս բաժանեցաւ ի Տեառնէ, այլ թողեալ զտուն եւ զազգականս եւ զամենայն զոր ինչ ունէրն աշակերտեցաւ Տեառն եւ ժուժկալութեամբ ընդ նմա շրջէր, հետեւելով կենարարին մերոյ ի լսել զաստուածային վարդապետութիւնն, եւ յընչից իւրոց պաշտելով զՏէրն եւ զաշակերտսն սպասաւորէր պիտոյից աղքատացն ։

Եւ այնպէս ամենայն ուրեք անմեկնելի հետեւելով Փրկչին մերոյ մինչեւ ի կենարար չարչարանսն եւս, որ եւ հանդէպ նստէր ի մահուն, եւ սպասաւոր եղեւ կենարար գերեզմանին յետ որոյ եւ պատրաստելով խունկս եւ եղս բերէր առ ի յօծանել

1 Քրիստոս] Հրոտից ԺԶ եւ *add.* B — Եւ յորժամ . . . անուանեցաւ *om.* B.

malade très peu de jours et reposa en paix dans le Christ, le 22 juillet. Lorsque Gérandoukht s'était fait baptiser elle avait pris le nom de Marie.

[B * Fête et commémoration, selon toutes les nations, de la bienheureuse Marie-Madeleine, la sainte femme apôtre, la myrophore, qui suivit le Christ. * B p. 35 a.

La sainte servante du Christ Marie-Madeleine, qui fut l'une des myrophores, s'était auparavant présentée à Notre-Seigneur Jésus-Christ et l'avait suivi, car elle était de Magdala aux confins de la Syrie. Comme elle avait été auparavant possédée de sept démons, dont elle souffrait, ayant appris la renommée des miracles de Notre-Seigneur Jésus-Christ pendant qu'Il circulait corporellement dans le pays d'Israël, elle s'était rendue auprès de Lui, et le Seigneur l'avait guérie et chassé d'elle les sept démons.

Depuis, elle ne se sépara plus du Seigneur, et ayant quitté sa maison, les membres de sa famille et tout ce qu'elle possédait, elle se fit le disciple du Seigneur et circulait avec persévérance avec lui, suivant notre vivificateur pour écouter son enseignement divin, servant le Seigneur et les disciples de ses biens et pourvoyant aux besoins des pauvres.

C'est ainsi que, suivant partout inséparablement notre Sauveur jusque dans sa passion vivifiante, assise devant Lui à sa mort, elle prit soin du tombeau vivifiant. Puis, ayant préparé des aromates et des parfums, elle les apporta

զմարմինն Տեառն : Ուր եւ ետես իսկ զերկուս հրեշտակսն սպիտակազգեաց ի գերեզմանին ի սնարից եւ յանոտից նստեալ : Յետոյ ետես եւ զնոյն ինքն զՏէրն ի կերպարանս պարտիզպանի, եւ խօսակցեցաւ ընդ նմա եւ լուեալ ուսաւ ի նմանէ զճշմարիտ ծանօթութիւն յարութեանն զոր ընթացեալ աշակերտացն պատմեաց : Եւ այնպէս նախ քան զայլսն զՏէրն յարուցեալ տեսանել արժանի եղեւ վասն առաւել սիրոյն զոր ունէր առ նա :

Եւ յետ համբառնալոյն Քրիստոսի եւ ընդունելոյ զՀոգին սուրբ գնաց ի Եփեսոս առ սուրբն Յովհաննէս աստուածաբան աւետարանիչն, եւ առ նմա լինելով ճգնէր անդ. որ եւ կացեալ մեծաւ ճգնութեամբ ննջեաց սրբաբար, եւ եդաւ ի մուտս այրին յորում յետոյ ննջեցին եօթն սուրբ մանկունքն :

Իսկ յետոյ Լեւոնտիոս թագաւորն զսուրբ նշխարս նորա եբեր ի Կոստանդինուպօլիս, եւ եդ ի վանսն Ղազարու զոր ինքն շինեաց. յորում կատարի տարեւոր յիշատակ նորա հանապազ, եւ ի Կուրատորան մերձ Զուարակին :

Ի նմին աւուր ի Հայք կատարեցաւ վկայութեամբ վասն Քրիստոսի սուրբն Շահապ Արծրունի յազգէն Հայոց եւ այր մի ընդ նմա ի Բաբիլոն, որք յԱմիրմունէ ի գետն արկան վասն Քրիստոսի հաւատոյն :]

pour en embaumer le corps du Seigneur. C'est là qu'elle vit les deux anges, vêtus de blanc, assis au sépulcre, l'un à la tête, l'autre aux pieds. Elle vit ensuite le Seigneur lui-même sous les apparences d'un jardinier et conversa avec Lui, et elle apprit de Lui la vraie nouvelle de la résurrection qu'elle alla, en courant, transmettre aux disciples. C'est ainsi qu'elle fut digne de voir, avant les autres, le Seigneur ressuscité, en raison de la grande affection qu'elle avait pour Lui.

Après l'Ascension du Christ et après avoir reçu le Saint-Esprit, elle se rendit à Éphèse auprès de l'évangéliste saint Jean le théologien, et, restant près de lui, elle pratiqua l'ascétisme. Après avoir vécu en grand ascétisme elle s'endormit saintement, et fut déposée à l'entrée de la grotte où s'endormirent plus tard les sept saints enfants.

Plus tard l'empereur Léonce fit apporter ses saintes reliques à Constantinople et les déposa dans le couvent de Lazare, qu'il avait fait bâtir; c'est là qu'a toujours lieu la célébration annuelle de sa commémoration et à Curatoron près du Veau.

En ce même jour, en Arménie, périt par le martyre pour le Christ saint Shahap Artzrouni, de nationalité arménienne, avec un autre homme à Babylone; ils furent jetés dans le fleuve pour la foi au Christ par Amirmouni[1].

1. Amirmouni = Amir al-moumminin, l'émir des croyants.

*Հրոտից ԺԷ եւ Յուլիսի ԻԳ ։ Տօն է սուրբ եպիսկոպոսացն Փոկասու եւ Ստեփաննոսի Սիւնեաց ։ * A fol. 319 r° b.

Կացուցին զսուրբն Փոկաս առաջի Ափրիկանոս եպարքոսին, եհարց զնա վասն հաւատոյն իւրոյ եւ նա աստուածային վարդապետութեամբն պատմեաց զխորհուրդս քրիստոնէութեան, եւ վասն մարդեղութեանն Քրիստոսի ։ Եւ զարմացաւ եպարքոսն ընդ հանճարս իմաստութեան նորա եւ ասէ. Թո՛ղ զայդ ամենայն եւ կատարեա՛ զկամս թագաւորին, եւ սկսաւ բանս հայհոյութեան խօսել ։

Եւ եղեւ յանկարծակի ձայն որպէս ի սաստիկ անձրեւէ, եւ շարժ մեծ եւ ահագին, եւ յահէն անկաւ Ափրիկանոս յերկիր եւ այլ զօրականքն, եւ էին որպէս մեռեալք անշունչ ։ Եւ ծագեաց լոյս մեծ առաւել քան զարեգակն, եւ երեւեցան յերկնից չորս հրեշտակք երիվարօք որք խօսեցան ընդ սրբոյն Փոկասու եւ ելին յերկինս ։

Իսկ Տէրենտինա կինն Ափրիկանոսի եպարքոսի ընթացաւ հերարձակ, եւ անկաւ յոտս Փոկասու, աղաչէր յարուցանել զայր իւր. եւ նա աղօթեաց առ Աստուած եւ յարոյց զնա ։ Եւ նա երթեալ պատմեաց զամենայն Տրայանոսի արքային եւ նա

1 Տօն ... Սիւնեաց] Տօն եւ վկայութիւն սուրբ եպիսկոպոսին Փոկասու B || 7 զկամս] զհրամանս B || 10 Եւ ծագեաց ... յերկինս *om.* B || 12 անկաւ] անկեալ B || 14 — p. 1810, l. 4 Եւ նա երթեալ ... երեւեցան] Լուեալ թագաւորն Տրայանոս կոչեաց զսուրբն առաջի իւր, եւ յետ բազում հարցման եւ պատասխանւոյ իբրեւ եգիտ հաստատուն ի հաւատն Քրիստոսի հրամայեաց եւ կախեցին զնա, եւ քերեցին ուժգին զմարմին նորա, եւ ապա եդին ի բանդի եւ նա գոհանալով փառաւորէր զԱստուած ։ Եւ յանկարծակի երեւեցան ի բանդի B.

* 17 HROTITS, 23 Juillet. * A fol. 319 r° b.

Fête des saints évêques Phocas et Étienne de Siunikh.

On introduisit saint Phocas devant l'éparque Africanus, qui l'interrogea au sujet de sa foi, et il répondit, en expliquant avec une doctrine divine les mystères du christianisme et l'incarnation du Christ. L'éparque fut surpris du talent de sa sagesse, mais il lui dit : « Abandonne tout cela et exécute la volonté de l'empereur » ; puis il se mit à proférer des paroles de blasphème.

Il se produisit tout d'un coup un bruit, comme celui d'une averse, accompagné d'un grand et terrible tremblement de terre ; Africanus, de peur, tomba à terre, ainsi que les autres soldats, et ils furent comme morts, sans souffle. Une grande lumière, plus forte que celle du soleil, jaillit et quatre anges du ciel apparurent, montés sur des chevaux, qui conversèrent avec saint Phocas et remontèrent au ciel.

Terentina, femme de l'éparque Africanus, accourut, les cheveux épars, et tombant aux pieds de Phocas, le pria de ressusciter son mari. Il pria Dieu et le ressuscita. Puis elle alla raconter le tout à l'empereur Trajan, qui fit

կոչեաց առաջի իւր եւ հարցանէր ։ Եւ սուրբ վկայն Քրիստոսի մի ըստ միոջէ, նոյնպէս պատմեաց զամենայն սքանչելիսն Աստուծոյ ։ Եւ հրամայեաց կախել զնա եւ քերեցին
* A fol. 319 v° a. զմարմին նորա եւ ձայն յերկնից զօրացոյց զնա ։ Եդին զսուրբն ի * բանդ, եւ գոհանալով փառաւորէր զԱստուած ։ Եւ յանկարծակի բացաւ բանդն, եւ երեւեցան ղամբարք եւ ջահք լուսաւորք, եւ որք տեսին հաւատացին եւ մկրտեցան ։

Եւ դարձեալ կացուցին զսուրբն առաջի թագաւորին, եւ անխախտելի եկաց ի հաւատոն Քրիստոսի ։ Արկին զսուրբն ի նոր այրեցեալ կիր վերիս ժամս, եւ Աստուած անարատ պահեաց զնա ։ Եւ ապա ջեռուցին բաղանիս եւ արգելին զնա անդ, եւ համբարձեալ զձեռս իւր յերկինս աղօթեաց առ Աստուած, եւ յորժամ կատարեաց զաղօթսն եւ ասաց զամէնն, աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Յուլիսի ԻԳ ։ Եւ յորժամ հանին զմարմինն անուշահոտ լեալ իբրեւ զնարդոս ։

Կամեցաւ թագաւորն ելանել ի քաղաքէն, եւ երեւեցաւ նմա սուրբն Փոկաս ի դուռն քաղաքին եւ ասէ. Տրայանոս բռնաւոր, երթիջիր ի պատրաստեալն քեզ տեղի ի հուրն յաւիտենական. ինձ բացան դրունք արքայութեան երկնից ։ Եւ յետ սակաւ աւուրց չարաչար մահուամբ մեռաւ Տրայիանոս ։

8 անարատ] անվնաս B — արգելին զնա] արկին զսուրբն B || 10 Աստուած] հրամից ժէ եւ *add.* B || 10-13 Եւ յորժամ ... եւ ասէ] Եւ երեւեցաւ սուրբն Փոկաս թագաւորին յանուրջս եւ ասէ B.

venir en sa présence (Phocas) et l'interrogea. Le saint martyr du Christ raconta, à son tour, en détail, tous les miracles de Dieu. (L'empereur) ordonna de le suspendre et de déchirer son corps; mais une voix du ciel le fortifia.
* A fol. 319 v° a. On jeta le saint * en prison. Tandis qu'il en glorifiait et remerciait Dieu, la prison s'étant ouverte tout d'un coup, des lampes et des flambeaux lumineux apparurent, et tous ceux qui en furent témoins crurent et se firent baptiser.

On introduisit de nouveau le saint devant l'empereur, mais il demeura inébranlable dans la foi au Christ. On jeta le saint dans de la chaux fraîchement cuite, on l'y tint pendant trois heures, mais Dieu le conserva intact. On fit ensuite surchauffer un bain et on l'y enferma, mais il éleva ses mains au ciel et pria Dieu, et tandis qu'il terminait sa prière et disait Amen, il rendit son âme à Dieu, le 23 juillet. Lorsqu'on sortit son corps, il dégageait un parfum comme celui du nard.

L'empereur voulut sortir de la ville; saint Phocas lui apparut à la porte de la ville et lui dit : « Trajan, tyran, tu iras à l'endroit qui t'est préparé, dans les flammes éternelles; pour moi les portes du royaume des cieux se sont ouvertes. » Peu de jours après Trajan mourut d'une mort cruelle.

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի ։

Երանելին Ստեփաննոս եպիսկոպոս էր Սիւնեաց, եւ էր վարժ աստուածային գրոց գիտութեան ։ Գնաց ի Կոստանդինուպօլիս, եւ ուսաւ յունարէն լեզու եւ գիր, եւ եղեւ թարգմանիչ ։ Եւ թարգմանեաց զգիրսն Դիոնէսիոսի Աթենացւոյ աշակերտին Պօղոսի. արար եւ ինքն *լուծմունս նմին ։ Թարգմանեաց եւ զգիրսն Գրիգորի Նիւսացւոյն * A fol. 319 v° b.
եղբօր Բարսղի որ վասն բնութեան եւ կազմութեան մարդոյն ։ Գնաց եւ ի Հռոմ, եւ եբեր անտի գիրս երիս վասն ճշմարիտ հաւատոյ ։

Եւ պատրիարքն Կոստանդինուպօլսի Գերմանոս գրեաց թուղթ ի Հայս թէ . Ընդէր ոչ ասէք Քրիստոսի երկու բնութիւն յայտնապէս, եւ ընդունիք զժողովն Քաղկեդոնի ։ Եւ ի ձեռն Ստեփաննոսի առաքեաց ի Հայս ։

Եւ եկեալ Ստեփաննոսի յերկիրն Հայոց, Բաբգէն կաթողիկոսն Հայոց ձեռնադրեաց զնա արքեպիսկոպոս մեծ աթոռոյն Սիւնեաց, հրամանաւ Խուրդոյի իշխանին Սիւնեաց ։ Եւ հրամայեաց Բաբգէն կաթողիկոսն Հայոց Ստեփաննոսի գրել պատասխանի թղթոյն Գերմանոսի պատրիարքին ։ Եւ գրեաց յոյժ գեղեցիկ գրոց վկայութեամբ եւ սուրբ

1 աւուր] տօն եւ *add.* B || 2 եպիսկոպոս էր Սիւնեաց] աշակերտ էր Մովսէսի Սիւնեաց եպիսկոպոսին B || 4 Աթենացւոյ] եւ Արիսպագացւոյ *add.* B || 8 թէ... Քաղկեդոնի] վասն հաւատոյ B.

En ce jour martyre de saint Étienne, l'évêque de Siunikh.

Le bienheureux Étienne était évêque de Siunikh; il était versé dans la science des écritures divines. Il se rendit à Constantinople et y apprit la langue et la littérature grecques, et devint traducteur. Il traduisit les œuvres de Deuys l'Athénien, disciple de Paul, et en fit lui-même des explications. *Il traduisit aussi les ouvrages de Grégoire de Nysse, frère de Basile, sur la nature et la formation de l'homme. S'étant rendu à Rome, il en rapporta trois ouvrages sur la vraie foi. A fol. 319 v° b.

Germain, patriarche de Constantinople, avait écrit aux Arméniens : « Pourquoi n'attribuez-vous pas explicitement deux natures au Christ, et acceptez-vous le concile de Chalcédoine? » Il envoya cette lettre par l'intermédiaire d'Étienne aux Arméniens.

Étienne étant arrivé en Arménie, le catholicos des Arméniens, Babgen, le sacra archevêque du grand diocèse de Siunikh, avec l'autorisation de Khourto, prince de Siunikh. Babgen, catholicos des Arméniens, ordonna à Étienne de répondre à la lettre du patriarche Germain. Il écrivit une très belle (lettre) avec le témoignage des Écritures et de la profession de foi des

հարցն դաւանութեամբ, զոր իբրեւ ընթերցան իմաստունքն Յունաց յոյժ գովեցին զհաւատս Հայոց ճշմարիտ եւ առանց հերձուածոյ :

Արար եւ մեկնութիւնս համառօտս չորից աւետարանացն եւ արարածոցն, եւ Յոբայ, եւ այլ գրոց : Արար եւ շարականս ձայնաւորս եւ կցուրդս քաղցր եղանակաւ : Եւ սրբէր զճիւաղաբարոյ երկիրն Սիւնեաց յամենայն պղծութենէ, եւ քարոզէր սրբութեամբ եւ * պարկեշտութեամբ կեալ որպէս վայել է քրիստոնէից :

* A fol. 320 r° a.

Եւ էր կին մի իշխանի միոյ պոռնիկ եւ ազգապիղծ ի գեօղ մի որ կոչի Մոզ, զոր բազում անգամ խրատէր սուրբն ի բաց կալ ի պիղծ գործոյն, եւ կինն առաւել լրբէր : Դէպ եղեւ սրբոյն գալ ի գեօղն յայն եւ զի էր ժամն տօթ պատրաստեցին զմահիճան նորա ի վերայ ուռի ծառի միոյ : Եւ կինն պոռնիկ ստիպէր զայր իւր երթալ սպանանել զնա, եւ այրն առեալ զդանակն գնաց ի ծառն ուր ննջէր սուրբն զի սպանցէ զնա, եւ տեսանէր զի ընդ շնչոյն բոց հրոյ ելանէր ի բերանոյ նորա, եւ երկուցեալ ոչ սպան զնա եւ կնոջն առեալ զսուրն եհար ի սիրտն նորա : Եւ երկիրն առ հասարակ ճչեաց մարդկաբար եւ ասէ. Վա՜յ : Եւ կոչի մինչեւ ցայսօր Վայոց ձոր :

Եւ աշակերտքն նորա բարձեալ զմարմին նորա տարան յԱրկազեան սենեակն, եւ անտի ի Թանատի վանքն, եւ թաղեցին ի դուռն եկեղեցւոյն, ուր բազում բժշկութիւնք լինին մինչեւ ցայսօր :

13 Եւ երկիրն ... Վայոց ձոր *om.* B.

saints pères, et lorsque les sages Grecs l'eurent lue, ils firent de grands éloges sur l'orthodoxie des Arméniens, exempte d'hérésie.

Il fit également les commentaires abrégés des quatre évangiles, de la Genèse, de Job et d'autres livres. Il composa aussi des hymnes chantées et des antiennes d'une douce mélodie. Il purifia le pays de Siunikh aux mœurs monstrueuses de toutes les abominations et y prêcha la vie sainte et * pudique telle qu'elle convient aux chrétiens.

* A fol. 320 r° a.

Il y avait une femme de prince, fornicatrice et incestueuse, dans un village appelé Moz, que le saint avait maintes fois engagée à abandonner ses œuvres immondes; mais la femme avait augmenté son insolence. Il arriva que le saint passant par ce village, on lui prépara, à cause de l'heure du grand hâle, une couchette sur les branches d'un arbre. La femme impudique pressa son mari d'aller tuer (le saint). Le mari, armé d'un couteau, se rendit à l'arbre où reposait le saint avec l'intention de le tuer, mais ayant aperçu qu'avec le souffle il sortait des flammes de sa bouche, il eut peur et ne le tua point. La femme, saisissant le couteau, en frappa le cœur (du saint). La terre entière se mit à crier comme un homme et dit : « Malheur. » Et cet endroit s'appelle jusqu'aujourd'hui Vaïotzor[1].

Ses disciples enlevèrent son corps, l'emportèrent à la chambre d'Arkazean, et de là au couvent de Thanat, où ils l'inhumèrent à la porte de l'église; de nombreuses guérisons ont lieu en cet endroit jusqu'aujourd'hui.

1. Mot à mot « la Vallée de Malheur. »

Իսկ միայնակեաց մի Նոյ անուն տեսանէր զսուրբն Ստեփաննոս առաջի Քրիստոսի, եւ զող նորա լի արեամբ եւ ասէր. Տես Տէր զի քո է վրէժխնդրութիւն ։ Եւ ազդեաց գաւառին ապաշխարել ։ Եւ ահա մէգ եւ մառախուղ պատեաց զերկիրն եւ եղեւ շարժ սաստիկ եւ ընկղմեաց բազում մարդիկ եւ անասուն ։

* Կատարեցաւ սուրբն Ստեփաննոս Յուլիսի ԻԳ ։ * A fol. 320 r° b.

Յայսմ աւուր տօն է Մարիամայ Մագդաղենացւոյն ։

Աղախինն Քրիստոսի Մարիամ էր ի սահմանացն Մագդաղեայ Ասորոց, յորմէ ելին եօթն դեւքն, աշակերտեցաւ Քրիստոսի, եւ ի գերեզմանն անուշ եղօք եւ խնկօք օծ զմարմին Տեառն, եւ ի Յարութեանն նախ քան զայլ կանայսն ընդ Մարիամու Աստուածածնին ետես զՔրիստոս յարուցեալ ի մեռելոց, եւ զկնի Համբարձմանն Տեառն գնաց յԵփեսոս առ Յովհաննէս աւետարանիչն ։ Եւ մեծ ճգնութեամբ կացեալ հանգեաւ ի տեղւոջն ։

[B * Յայսմ աւուր ի Հայս յիշատակ Սամուելի իշխանի աշակերտի Թադէոսի առաքելոյ, եւ այլ եւս եօթն վկայիցն ընդ նմա, որք կատարեցան ի Սանատրուկ արքայէն ։ * B p. 37 a.

Ի նմին աւուր վկայութիւն Ապողինարի եպիսկոպոսի զոր Պետրոս առաքեալն

1-4 Իսկ միայնակեաց . . . անասուն *om.* B || 5 Ստեփաննոս] Հրոտից ԺԷ եւ *add.* B.

Un cénobite du nom de Noé vit saint Étienne, devant le Christ, sa poitrine pleine de sang, qui disait : « Regarde, Seigneur, car la vengeance t'appartient »; et il avertit la province de faire pénitence. Et voilà que le brouillard et la brume enveloppèrent le pays, il se fit un violent tremblement de terre qui engloutit beaucoup de personnes et d'animaux.

* Saint Étienne fut martyrisé le 23 juillet. * A fol. 320 r° b.

En ce même jour fête de Marie-Madeleine.

La servante du Christ Marie, de qui sept démons furent chassés, était de la contrée de Magdala de Syrie. Elle devint disciple du Christ, et c'est elle qui, au tombeau, oignit le corps du Seigneur avec des huiles suaves et des aromates. A la Résurrection c'est elle qui, avant toutes les autres femmes, vit avec Marie, mère de Dieu, le Christ ressuscité des morts; et après l'Ascension du Seigneur, elle se rendit à Éphèse auprès de l'évangéliste Jean. Après avoir vécu en grand ascétisme, elle reposa dans cet endroit.

[B * En ce jour, en Arménie, commémoration du prince Samuel, disciple de l'apôtre Thaddée, et de sept autres martyrs avec lui, qui furent martyrisés par le roi Sanatrouk. * B p. 37 a.

En ce même jour martyre de l'évêque Apollinaire, que l'apôtre Pierre

կարգեաց եպիսկոպոս Ռաւեննիոյ, որ հրով կատարեցաւ ի Վեսպիանոսէ թագաւորէ ։

Ի սոյն աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս սոսկալի տանջանօք եւ նահատակութեամբ մեծ եւ ամենագովելի պարոն եւ թագաւորահայրն Հայոց Թորոս, եւ թաղեցաւ ի գամբարանի հարց իւրոց ի սուրբ ուխտն Դրազարկ ։

Եւ յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս պարոն Թորոս որդի Լեւոն թագաւորին Հայոց, որ սպանաւ ի Բարձրբերդ ։]

Հրոտից ԺԸ եւ Յուլիսի ԻԴ ։ Տօն եւ վկայութիւն սրբուհւոյն Քրիստինեայ ։

Սոյն վկայն Քրիստոսի Քրիստինեա էր ի Տիւրոս քաղաքէն, դուստր Ուրբանոսի դատաւորի, որ շինեալ աշտարակ բարձր եմոյծ զդուստր իւր անդ, եւ զկուռս իւր արծաթեղէնս կանգնեաց ի սենեակ աշտարակին ։

Եւ ի միում աւուր լուսաւորեցան միտք կուսին Հոգւով սրբով, եւ ընդ պատուհան սենեկին հայեցաւ յերկինս, եւ զմտաւ ած զարարողն ամենեցունց, եւ հաւատաց յամենասուրբ Երրորդութիւնն, եւ զամենայն կուռս հօր իւրոյ խորտակեաց եւ բաշխեաց

7 Տօն ... Քրիստինեայ] Վկայութիւն սրբուհւոյ կուսին Քրիստինեայ B || 9 դատաւորի ... աշտարակին] տորատեղատի եւ կռապաշտի ։ Եւ էր վայելուչ կերպարանաւ եւ յոյժ գեղեցիկ տեսլեամբ, զոր բազումք ի մեծամեծաց յանկային հարսնացուցանել որդւոց իւրեանց ։ Այլ հայր նորա շինեաց աշտարակ բարձր եւ եմոյծ զդուստր իւր անդ. եւ զկուռս իւր զարծաթեղէն եւ զոսկեղէն կանգնեաց ի սենեակ աշտարակին, եւ կարգեաց զդուստրն ի սպասաւորութիւն կռոցն իւրոց զի առաւել սիրելի լիցի աստուածոց իւրոց B || 13 յամենասուրբ Երրորդութիւնն] ի ճշմարիտն Աստուած B.

avait établi évêque de Ravenne, et qui fut martyrisé par les flammes sur l'ordre de l'empereur Vespasien (*Vespianos*).

En ce même jour reposa dans le Christ, après avoir été martyrisé dans d'horribles tortures, le grand baron digne de tous éloges, et père du roi d'Arménie, Thoros. Il fut enterré dans le caveau de ses ancêtres dans le saint monastère de Drazark.

En ce jour également reposa dans le Christ le baron Thoros, fils du roi Léon d'Arménie, qui fut tué à Bartzerberd.]

18 HROTITS, **24 Juillet**.

Fête et martyre de sainte Christine.

La vierge martyre du Christ Christine était de la ville de Tyr, fille du juge Urbain, qui, ayant fait bâtir une haute tour, y enferma sa fille, et plaça ses idoles en argent dans la salle de la tour.

Un jour, l'esprit de la vierge se trouva illuminé par le Saint-Esprit et, regardant le ciel par la fenêtre de sa chambre, en contemplation du créateur de toutes choses, elle crut à la très sainte Trinité, brisa toutes les idoles

կարօտելոց ։ Եւ գիտացեալ հօրն տանջեաց զնա ուժգին եւ արկ * զնա ի բանդ ։ Եւ ի գիշերին իջին հրեշտակք յերկնից եւ ողջացուցին զվէրսն եւ զնա կերակրեցին ։ * A fol. 320 v° a.

Եւ յետ աւուրց հանին ի բանդէն եւ տարեալ ընկեցին ի ծովն, եւ հրեշտակ Տեառն իջեալ եհան եւ կանգնեաց զնա ի վերայ ջրոյն որպէս ի ցամաքի ։ Եւ իջեալ Տէրն յերկնից մկրտեաց զնա ի ծովն, եւ Միքայէլ հրեշտակապետն եհան զնա ի ցամաքն ։ Եւ գտեալ հօր նորա զնա եդ ի բանդի ։ Եւ ի գիշերին յայնմիկ ի հրեշտակէ խոցեալ Ուրբանոս հայր իւր չար մահուամբ մեռաւ ։

Իսկ Դիոն դատաւորն խստագոյն եւ դառն չարչարանօք տանջեաց զՔրիստոսի որոջն, եւ առաւել հաստատուն արար զնա ի հաւատսն Քրիստոսի, եւ բազում սքանչելիս արար, եւ մեռեալս յարոյց զոր տեսին անհաւատք եւ հաւատացին ի Քրիստոս անձինք երեք հազարք ։

Եւ փոխեցաւ դատաւորն այն եւ եկեւ Յուլիանոս ոմն, հրամայեաց եւ արկ զաղախինն Քրիստոսի ի հնոց հրոյ, եւ ոչ այրեցաւ ։ Ընկեցին զնա ի գազանս, եւ ոչ մերձեցան ի

2 Եւ ի գիշերին ... կերակրեցին *om.* B || 3-8 Եւ յետ աւուրց ... չարչարանօք] Եւ յետ աւուրց հրամայեաց եւ հանին ի բանդէն եւ տարեալ ընկեցին ի ծովն. եւ քանզի փափաք մեծ ունէր մկրտութեան, տեսանէր սուրբ կոյսն որպէս թէ Տէրն ինքնին իջեալ յերկնից մկրտէր զնա անդ ։ Եւ մինչ կարծէր հայր իւր թէ հեղձամահ եղեւ, եգիտ զնա ի ցամաքի քանզի հրեշտակ Աստուծոյ ապրեցոյց զնա. եւ կալեալ զնա հայրն եդ ի բանդի, եւ խորհէր գլխատել զնա եւ ի գիշերին յայնմիկ ինքն եղեւ յանկարծամահ ։ Ապա եկն Դիոն դատաւորն եւ խստագոյն տանջանօք չարաչար B || 9 հաստատուն արար] հաստատեաց B || 10 եւ մեռեալս յարոյց *om.* B || 13 եւ ոչ այրեցաւ] եւ պահեցաւ կենդանի զօրութեամբն Քրիստոսի B.

de son père et les distribua aux indigents. Son père, l'ayant appris, la tortura beaucoup et la jeta * en prison. La nuit, des anges descendirent du ciel, guérirent ses plaies et la nourrirent. * A fol. 320 v° a.

Après quelques jours, on la fit sortir de la prison et, l'ayant emmenée, on la jeta à la mer. Mais l'ange du Seigneur, étant descendu, l'en retira et la dressa debout sur les eaux comme sur terre ferme. Le Seigneur, descendu du ciel, la baptisa dans la mer, puis l'archange Michel l'emmena et la déposa sur le rivage. Son père, l'ayant retrouvée, la fit mettre en prison. Cette nuit-là, son père Urbain, blessé par l'ange, mourut d'une mort cruelle.

Le juge Dion infligea à la brebis du Christ des tortures plus dures et plus cruelles encore qui la raffermirent davantage dans la foi au Christ. Elle fit beaucoup de prodiges et ressuscita des morts. A cette vue, les infidèles crurent au Christ, au nombre de trois mille.

Ce juge ayant été changé, il vint un certain Julien, qui ordonna de jeter la servante du Christ dans une fournaise, mais elle ne fut pas brûlée. On la jeta aux fauves, qui ne s'approchèrent point d'elle; on lui coupa les seins

նա, հատին զստինսն եւ զլեզուն եւ փոխանակ արեանն կաթն բղխեաց ։ Եւ եղեւ ձայն յերկնից եւ ասէ. Քրիստինէ անբիծ եւ անարատ կոյս, բազում չարչարանաց համբերեցեր վասն իմ, եւ ամենայն հրեշտակք օրհնեցին զՀայրն իմ եւ զիս վասն քո, որ մանկութեամբ քո այնչափ ժուժկալեցեր, զօրացի՛ր զի բացան քեզ երկինք * եւ արքայութիւնն իմ պատրաստեալ է քեզ, եկեսցես եւ տեսցես զպսակս անապականս ։

* A fol. 320 v° b.

Եւ մի ոմն ի զօրականացն եհար զսուրն ի սիրտն եւ ի կողն Քրիստինեայ, եւ այնպէս աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Յուլիսի ԻԴ ։

Յայսմ աւուր յիշատակ է երանելի աղախնոյն Աստուծոյ Ողոմբիա ։

Սա էր ի Կոստանդնուպօլիս յաւուրս բարեպաշտ թագաւորացն Մեծին Թէոդոսի եւ որդւոցն իւրոց Արկադիոսի եւ Անորիոսի, եւ սրբոյն Յոհաննու Ոսկեբերանին, որ եւ ներբողական գովասանութեամբ ճառս գրեաց վասն նորա ։ Եւ վանքն նորա մերձ է մեծի եկեղեցւոյն Կոստանդնուպօլսի ։

* B p. 39 a.

[B * Եւ յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոց եւ փառաւորեալ վկայիցն Քրիստոսի Ռոմանոսի եւ Դաւթի, որք ի յՌուսս կատարեցան յանօրէն եղբօրէն իւրեանց ։

1 ի նա] եւ ապա հրամայեաց եւ *add.* B — եւ փոխանակ . . . անապականս] եւ նա աղօթէր առ Քրիստոս, եւ ուրախ էր ընդ բազում չարչարանսն զի քաջայոյս էր հասանել նոցօք յարքայութիւնն երկնից, եւ առնուլ զպսակն անապական B || 8 Աստուած] Հրոտից ԺԸ եւ *add.* B || 8 Աստուծոյ Ողոմբիա] Քրիստոսի Ոլոմբիայի ճգնաւոր մօր մերոյ B || 10 սրբոյն *om.* B || 11 որ եւ ներբողական . . . վասն նորա] անդադար պարապեալ յաղօթս եւ ի պահս առաքինի վարուք եւ խստամբեր ճգնութեամբ. որ եւ զմեծ մասն ընչից իւրոց բաշխէր աղքատաց եւ եկեղեցեաց ։ Արտաքսման եղեւ վասն ճշմարտութեան հրամանաւ Եւդոքսիայ թագուհւոյն, ուր եւ կատարեցաւ ամենայն բարեպաշտութեամբ Յուլիսի ԻԴ ։ Զսա ներբողական գովասանութեամբ ճառագրեաց ի դարձի իւրում երանելին Յովհան Ոսկեբերան B.

et la langue, mais au lieu de sang, il coula du lait. Une voix du ciel se fit entendre, qui dit : « Christine, vierge pure et sans tache, tu as enduré bien des tortures pour moi; tous les anges ont béni mon Père et Moi, à cause de toi, parce que, étant jeune, tu as si bien persévéré; prends courage, car le ciel est ouvert pour toi * et mon royaume t'est préparé; tu viendras et tu verras des couronnes impérissables. »

* A fol. 320 v° b.

Un des soldats frappa Christine de son glaive au cœur et au flanc et c'est ainsi qu'elle rendit son âme à Dieu, le 24 juillet.

En ce jour commémoration de la bienheureuse servante de Dieu Olympe.

Elle vivait à Constantinople aux jours des pieux empereurs Théodose le Grand et ses fils Arcadius et Honorius, et de saint Jean Chrysostome qui écrivit sur elle un discours panégyrique. Son couvent se trouve proche de la grande église de Constantinople.

* B p. 39 a.

[B * Et en ce jour martyre des saints et glorieux martyrs du Christ Romanos et David, qui furent martyrisés en Russie par leur frère impie.

Աշխարհն Ռուզաց յանհաւատութեան էր մինչեւ ի ժամանակս ինքնակալութեանն Հոռոմոց Աղեքսի, յորոյ աւուրս նստաւ նոցա թագաւոր Փռամերոս անուն. եւ սա հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ, յորոյ ձեռն դարձաւ եւ ամենայն * աշխարհն ի ճշմարիտ հաւատս Քրիստոսի ։ Իսկ նախ քան զհաւատալն ծնեալ էր թագաւորն երկոտասան որդի յայլ եւ այլ կանանց, յորոց վերայ բաժանեաց զտէրութիւն աշխարհին ։ * B p. 39 b.

Իսկ սոքա երկոքին համամայր գոլով որք կոչեցան յաւազանէն Ռոմանոս եւ Դաւիթ բարեբարոյ էին եւ աստուածասէր քան զամենայն եղբարսն. որ եւ միշտ զհանդերձեալ կեանսն խոկային յերիտասարդական հասակին մինչեւ սիրելի լինել ամենեցուն ։ Եւ անկեալ հայր նոցա ի հիւանդութիւն ասպատակեցին յայնժամ ազգն Պիծանկաց յաշխարհն, եւ առաքեաց թագաւորն զՌոմանոս զօրօք ընդդէմ նոցա, եւ յայնժամ վախճանեալ իւր ուղիղ հաւատով ի Քրիստոս ։

Անդրանիկն յորդւոցն որում անուն էր Եւսդապօլկաս մերձ հանդիպեցաւ, որ էր այր ժանտ եւ նախանձ ընդ սուրբն Ռոմանոս եւ ընդ Դաւիթ ։ Եւ յորժամ դարձաւ սուրբն Ռոմանոս ի մարտէն, թագուցանէր ի նմանէ զվախճան հօրն եւ հնարէր թէ ո՞րպէս կորուսցէ զնա զի ինքն առանց հակառակութեան տիրեսցէ ։

Այլ Ռոմանոս լուեալ զվախճան հօրն ողբայր, եւ ծանուցեալ զօրացն Ռոմանոսի զնենգութիւն եղբօրն թախանձէին զնա յառնել ի վերայ նորա ։ Իսկ սուրբն ոչ կամեցաւ վասն աւագութեանն այլ ասէ. Ատեցի ես զունայնութիւն կենցաղոյս, եւ պատրաստ

Le pays des Russes fut sans foi jusqu'à l'époque du règne d'Alexis sur les Grecs, aux jours duquel un nommé Vladimir (*Phrameros*) devint leur roi ; celui-ci crut au Christ et se fit baptiser, et par lui tout * le pays se convertit à la vraie foi du Christ. Mais avant de croire, le roi ayant eu douze fils de plusieurs femmes, il avait partagé entre eux le gouvernement du pays. * B p. 39 b.

Les deux, nés de la même mère, qui furent appelés sur les fonts baptismaux, Romanos et David, furent de meilleures mœurs et plus amis de Dieu que tous leurs frères ; ils songèrent continuellement dans leur jeunesse à la vie future et furent aimés de tout le monde. Leur père étant tombé malade, les Byzantins en profitèrent pour envahir le pays. Le roi envoya Romanos contre eux à la tête des troupes, puis mourut dans la vraie foi du Christ.

L'aîné des fils, dont le nom était Sviatopolk (*Eusdapolkas*), se trouvait là ; c'était un homme méchant qui jalousait les saints Romanos et David. Lorsque saint Romanos revint de la guerre, il lui cacha la mort de leur père et s'efforça de le faire périr, afin de régner sans conteste.

Romanos, ayant appris la mort de son père, gémit, et les troupes de Romanos, ayant reconnu la traîtrise de son frère, le supplièrent de marcher contre lui. Mais le saint n'y consentit point à cause de sa situation d'aîné, et dit : « J'ai haï la vanité de la vie, et je suis prêt à mourir pour l'espérance

եմ ի մահ վասն յուսոյն Քրիստոսի ։ Եւ մինչդեռ էր ի խորանն իւր արտաքոյ քաղաքին Կիլայոյ, եւ կատարէին առաջի նորա զառաւօտին աղօթսն քահանայքն, յանկարծակի հասին զինուորք առաքեալք յանօրէն եղբօրէն Եւստապօլկայ, եւ հարին սրով զերանելին ։

Իսկ նա զի ունէր առաջի զնկարագիր տէրունական պատկերին, աղաղակեաց առ նա. Ի քեզ Տէր անձկամ գալ, զի թէպէտ եւ գեղ մարմնոյ իմոյ ի սրոյս թառամի, այլ հոգի իմ փութայ տեսանել զքեզ ցնծութիւն իմ ։ Դու գիտես Տէր զի անպարտ
* B p. 40 a. մեռանիմ, * եւ վասն նախանձու որպէս զԱբէլն ի Կայենէ. այց արա ինձ վրէժխնդիր Աստուած ։

Եւ մինչդեռ փութային զխոցոտեալ մարմին սրբոյն սպանանել, խնդրեաց սակաւիկ մի յաղօթս կալ, եւ ասէ. Փառք քեզ Տէր որ զերծուցեր զիս յունայնութենէ կենցաղոյս ։ Լային որ շուրջն կային զզրկիլն իւրեանց ի բարի տեսանէն եւ ասէին. Ո՛վ քրիստոսասէր զի՞արդ ոչ կամեցար զփառս աշխարհիս, այլ կամաւ մատնեցեր զանձն անիրաւ մահուդ ։

Եւ հարին ընդ սրբոյն զմի ի պաշտօնէիցն որում անուն էր Գէորգէոս. բարձին ապա զերանելին ի սայլ եւ տանէին ի բերդն Վեսոլռատոն ։ Եւ մինչդեռ կենդանի էր, եկին այլ զինուորք առաքեալք յանօրինէն, եւ բացին սրով զկողս նորա. եւ յանձնամ

au Christ. » Pendant qu'il se trouvait sous sa tente, hors de la ville de Kila [1], et que les prêtres célébraient en sa présence l'office du matin, les soldats envoyés par son frère impie Sviatopolk (*Eustapolkas*) survinrent à l'improviste et frappèrent le bienheureux par l'épée.

Mais lui, qui avait devant soi l'image du Seigneur, cria vers elle : « Seigneur, j'aspire à venir vers toi, bien que la beauté de mon corps soit fanée par l'épée; mon âme a hâte de Te voir, Toi qui es ma joie. Tu sais,
* B p. 40 a. Seigneur, que je meurs innocent, * et pour cause de jalousie comme Abel par Caïn. Rends-moi visite, Dieu vengeur. »

Pendant qu'ils se hâtaient de massacrer le corps blessé du saint, celui-ci demanda à prier un instant, et dit : « Gloire à Toi, Seigneur, qui m'as délivré de la vanité de cette vie. » Tous ceux qui l'entouraient, pleuraient d'être privés de leur bon maître et dirent : « O ami du Christ, pourquoi as-tu refusé la gloire de la terre et as-tu livré volontiers ta personne à cette mort injuste? »

En même temps que le saint, on avait frappé un de ses serviteurs dont le nom était Georges; puis on avait hissé le bienheureux sur un chariot pour le conduire à la forteresse de Vysegrad (*Vesolraton*). Pendant qu'il était encore en vie, arrivèrent d'autres soldats envoyés par l'impie, qui lui ouvrirent les flancs par l'épée; il rendit alors son âme, comme de l'encens suave,

1. La ville s'appelle « Alta » dans *Acta SS.* Sept., t. II, p. 641.

աւանդեաց զհոգին իւր որպէս զխունկ անոյշ ի ձեռս Աստուծոյ, եւ զմարմինն մուծին ի բերդն, եւ եդին յեկեղեցի սրբոյն Բարսղի ։

Ապա առաքեաց հրեշտակս եւ առ համամայր եղբայր սրբոյն Դաւիթ եթէ. Հայրն քո կոչէ զքեզ ։ Որոյ եկեալ մերձ ի քաղաքն, եւ լուաւ զմահ հօրն եւ զինքնայօժար սպանումն եղբօրն, լայր դառնապէս եւ աղիողորմ բանս խօսէր առ եղբայրն. Վա՜յ ինձ եղբայր իմ սուրբ, ո՛րպէս զրկեցայ ի քէն տարապարտուց. այլ դու որ ունիս համարձակութիւն առ Տէր, խնդրեա՛ առնուլ զիս քեզ չարչարակից եւ փառացդ հաղորդ ։

Եւ մինչդեռ գայր նաւակաւ ընդ գետն ողբալով, եկին զինուորք յանօրէն եղբօրէն Եւստապօլկայ, կալան զսուրբն, եւ մինչդեռ աղօթէր հատին զգլուխն որ մատեաւ Աստուծոյ պատարագ անբիծ ։ Եւ առեալ զմարմին երանելոյն ձգեցին ի յանապատ տեղի ի քարանձաւս վիմաց. այլ Աստուած ոչ ծածկեաց զպատուական գանձն, զի մնաց մարմինն ամբողջ բազում ժամանակս եւ անմերձ ի գազանաց, այլ եւ սիւն լուսոյ տեսանէին ի տեղին ուր էր, * եւ ձայն հրեշտակաց լսէին ։ Զայս եկեալ միանգամ եւ *B
երկիցս հովիւք պատմեցին, եւ անփոյթ եղեւ ի լսողացն որչափ էր իշխանութիւն անօ- p. 40 b.
րինին Եւստապօլկայ զի երկնչէին ի նմանէ ։

Իսկ ապա ոչ ի սպառ երկայնամտեաց անօրինին ներողութիւնն Աստուծոյ, այլ վրէժխնդիր եղեւ արեան արդարոցն ի նմանէ. եւ գործեցաւ այս ի ձեռն եղբօրն իւրեանց

entre les mains de Dieu. On introduisit le corps dans la forteresse et on le déposa dans l'église de saint Basile.

(Sviatopolk) envoya ensuite des ambassadeurs au frère utérin (de Romanos), saint David, disant : « Ton père t'appelle. » Arrivé près de la ville, (David) y apprit la mort de son père, et le sacrifice bénévole de son frère; il versa beaucoup de larmes et adressa des paroles touchantes à son frère : « Malheur à moi, mon saint frère, qui suis privé de toi sans raison; mais toi qui as libre accès auprès du Seigneur, demande-Lui de m'accepter comme partenaire de tes tortures et de ta gloire. »

Et pendant qu'en gémissant il arrivait par le fleuve sur un bateau, les soldats envoyés par son frère impie Sviatopolk arrivèrent, saisirent le saint et, pendant qu'il priait, lui tranchèrent la tête, tandis qu'il s'offrait à Dieu comme une victime sans tache. On emporta le corps du bienheureux et on le jeta dans un endroit désert parmi les cavernes des rochers; mais Dieu ne tint point caché le précieux trésor, car le corps demeura intact de longs jours et ne fut point approché par les fauves; on apercevait même à l'endroit où il se trouvait une colonne de lumière et on entendait * la voix des anges. B *
Des bergers vinrent raconter ceci une et deux fois, mais ceux qui l'apprirent p. 40 b
le négligèrent, tant que l'impie Sviatopolk fut au pouvoir, car ils le craignaient.

Cependant la tolérance de Dieu ne dura pas toujours à l'égard de l'impie, mais elle tira vengeance de lui pour le sang des justes, et ceci fut fait par

բարեպաշտի որում անուն էր Ռոստլաւոս. որոյ եկեալ բազում զօրօք ի տեղի նահատակութեան սրբոյն Դաւթի, մարտեաւ ընդ անօրէն եղբայրն եւ փախստական արար, որ սատակեցաւ չարաչար :

Եւ սա բարեպաշտս Ռոստլաւոս տիրեաց ամենայն աշխարհին. որ եւ խուզեալ զնշխարս երանելեացն ցուցին նմա եւ ելեալ յանապատն գտին զմարմին սրբոյն Դաւթի որպէս ի քուն : Բարձին սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ եւ բերին եդին յեկեղեցին մերձ յերանելին Ռոմանոս :

Սոցա ետ Աստուած մեծ շնորհս սքանչելագործութեան, եւ զնորահաւատ աշխարհն Ռուսաց պէսպէս նշանօք որ լինի յերանելեացն մինչեւ ցայժմ, հաստատեաց ի գիտութիւն ճշմարտութեան : Զի սոքա երկոքեանս որպէս լուսաւորք ճառագայթեցին ի նոսա զհաւատս Քրիստոսի ամենահամբաւ սքանչելեօքն իւրեանց, յորոց զնեմք կարճառօտ ի կարգ պատմութեանս :

Ա. Եկին երբեմն զինուորք յեկեղեցի սրբոյն Բարսղի յաղօթել, եւ մի ի նոցանէ անզգուշաբար ել ի վերայ տապանի սրբոցն ուր էին մարմինք նոցա, զի չէին դեռ եւս հռչակեալ երանելիքն եւ առժամայն խարշատեցան ոտք առնն որպէս ի հրոյ, եւ յայնմհետէ ամենեքեան զգուշանային տապանին :

Բ. Յետ այսր սքանչելեաց սակաւ աւուրք անցին երեւեցաւ հուր վառեալ յեկե-

les mains de leur pieux frère, dont le nom était Rostislav (*Rostlavous*). Étant arrivé à la tête de nombreuses troupes à l'endroit où avait été exécuté saint David, il livra combat à son frère impie, qui fut mis en fuite et mourut ensuite d'une mort cruelle.

Ce pieux Rostislav régna sur tout le pays; il fit rechercher les restes des bienheureux et on les lui montra; puis on se rendit dans le désert et on y retrouva le corps de saint David, qui paraissait dormir. On l'enleva avec des psalmodies et des bénédictions, on le porta et on le déposa dans l'église près du bienheureux Romanos.

Dieu donna (à ces bienheureux) de grandes grâces de thaumaturgie; par les prodiges qui s'accomplissent jusqu'aujourd'hui par les bienheureux, Il affermit le pays des Russes, nouvellement converti, dans la connaissance de la vérité. Car ces deux (saints), comme des luminaires, firent rayonner la foi au Christ, par des miracles retentissants, dont nous mentionnerons brièvement quelques-uns au cours de cette histoire.

I. Il arriva que des soldats étant venus à l'église de saint Basile pour y prier, l'un d'eux avait marché imprudemment sur la tombe où se trouvaient les corps des saints, alors les bienheureux n'étaient pas encore célèbres, et ses pieds furent brûlés comme par des flammes; depuis lors tous firent attention au tombeau.

II. Quelques jours étaient passés depuis ce miracle lorsqu'un feu allumé

ղեցին սրբոյն Բարսղի ի վերայ տապանի սրբոցն, պատմեցին եպիսկոպոսին Յովհաննու պայս, եւ նա փութացաւ ազդեաց արքային եւ եղբօրն իւրոյ Ռոստլաւու, որ եկեալ հանդերձ եպիսկոպոսաւն եբաց զտապան վկայիցն, բացին երկիւղածութեամբ զպատուական նշխարս նոցա, եւ փոխեցին յայլ փոքր մատուռն մերձ յեկեղեցին, եւ եդին բարձրագոյն յերկրէ ։

Գ. Այր ոմն որոյ ոտն իւր ախտացեալ էր ախտ անբժշկելի Մեռոնէոս անուն յեցեալ ի փայտ առաջի նշխարաց նոցա հաւատով ։ Երեւեալ սրբոցն ի տեսլեանն ասեն ցնա. Մեռոնէ, զի՞նչ խնդրես ։ Եւ ցուցեալ զոտն ասէ. Տեարք, զբժշկութիւն ։ Զոր կնքեալ սրբոցն, եւ նա զարթեաւ բժշկեալ, վազէր խնդութեամբ եւ ասէր. Տեսի զսուրբ վկայսն եւ զԳէորգ առաջի նոցա լապտերօք ։

Դ. Զայս լուեալ զաչացու ոմն որ ոչ կարէր տեսանել գնաց յեկեղեցին, եւ մերձեցուցեալ զաչսն հաւատով ի տապան սրբոցն, առժամայն ետես եւ փառս տայր Աստուծոյ ։

Իսկ նախասացեալն Մեռոնէոս առեալ զլուսաւորեալն աչօք ընդ իւրեան գնաց պատմեաց զսքանչելիս թագաւորին. եւ նա գոհացեալ զԱստուծոյ եւ կոչեցեալ զեպիսկոպոս տեղւոյն զՅովհաննէս, անդէն վայվաղակի շինեաց յանուն սրբոցն տաճար վայելուչ հինգգմբեթեայ, եւ անդ փոխեցին զնշխարսն, եւ հաստատեցին տօն մեծ սրբոցն Յուլիսի ԻԴ, ամ յամէ կատարելով ։

ayant apparu dans l'église de saint Basile sur la tombe des saints, on en avertit l'évêque Jean. Il s'empressa de le faire savoir au roi et à son frère Rostislav. Étant allés en compagnie de l'évêque, et ayant ouvert la tombe des martyrs, ils en enlevèrent pieusement les précieux restes et les transportèrent dans une autre petite chapelle, proche de l'église, et les déposèrent dans un endroit plus élevé du sol.

III. Un homme, nommé Méronius, dont le pied avait une plaie inguérissable, vint se présenter avec foi devant leurs reliques, appuyé sur un bâton. Les saints lui apparurent en vision et lui dirent : « Méronius, que demandes-tu? » Il leur montra son pied et dit : « Seigneurs, la guérison. » Les saints ayant fait le signe de la croix sur le pied, il se réveilla guéri, se mit à courir de joie et dit : « J'ai vu les saints martyrs et (saint) Georges devant eux avec des torches. »

IV. A cette nouvelle, un aveugle, qui ne voyait point du tout, se rendit à l'église et ayant approché ses yeux avec foi du tombeau des saints, il recouvra aussitôt la vue et rendit gloire à Dieu.

Le susdit Méronius, prenant avec lui l'aveugle qui avait recouvré la vue, se rendit auprès du roi et lui raconta les miracles; celui-ci rendit grâces à Dieu et ayant fait venir l'évêque de l'endroit, Jean, il fit aussitôt construire sur les lieux au nom des saints un temple élégant à cinq coupoles. On y transporta leurs reliques et on établit une grande fête de ces saints le 24 juillet, qu'on célèbre chaque année.

Ե. Մինչդեռ զխորհուրդս պատարագին ի Նաւակատիք տաճարին յաւուրս տօնին կատարէին, հասեալ անդ անդամալոյծ մի մերձեցաւ ի տապանն, եւ առժամայն բժշկեցաւ, որոյ ականատես եղեւ թագաւորն, եւ ամենայն հանդէսն միաձայն փառս տային Աստուծոյ որ սքանչելի է ի սուրբս իւր ։

Զ. Այր մի համրացեալ լեզուաւ եւ անդամալոյծ ոտիւք որ ոչ կարէր եւ խօսիլ եւ գնալ, եկն ի տաճար սրբոցն եւ կերակրէր ընդ աղքատսն յողորմութենէ հաւատացելոցն ։ Սա ի տօնի սրբոյն Նիկողայոսի գնաց ի դրունս պատուողին զտօնն եւ ոչ եգիտ ողորմութիւն, անդէն ի քուն եմուտ եւ տեսանէր զինքն որպէս յեկեղեցին, եւ զսուրբ վկայսն զի եկեալ արտաքս ի խորանէն կնքէին զբերանն եւ զոտսն ։ Տեսեալ զնա մարդկան մինչդեռ կայր ի զարհուրանս տեսլեան եւ կարծէին ի դիւէ լեալ, բարձին եւ տարան յեկեղեցի սրբոցն իբրեւ զմեռեալ, յայնժամ եղեւ նշան սքանչելի, զի ակներեւ ամենայն մարդկանն բժշկեցաւ ոտիւք եւ լեզուաւ, եւ պատմեաց զտեսիլն ։

Է. Յայլ քաղաք ի նոյն աշխարհն այր ոմն ախտացեալ աչօք պակասեալ ի տեսութենէ, օր ըստ օրէ գնայր ի տաճար սրբոյն Գէորգայ, եւ խնդրէր հաւատով զբժշկութիւն ։ Երեւեալ ապա նմա սուրբն ի տեսլեանն եւ ասէ. Այր դու զի՞ թախանձես զիս, ո՞չ գիտես թէ յաշխարհս Ռուսաց Աստուած սրբոցն Ռոմանոսի եւ Դաւթի ետ շնորհս բժշկութեան ։ Եւ զարթուցեալ ի տեսլենէն փութապէս եկն ի տաճար երանելեացն,

V. Pendant qu'on célébrait le mystère du sacrifice à l'inauguration du temple aux jours de la fête, un paralytique qui y était venu s'approcha du tombeau et fut aussitôt guéri; le roi en fut témoin et toute l'assistance présente à la cérémonie rendit grâces à Dieu, qui est admirable dans ses saints.

VI. Un homme muet de langue et paralysé des pieds, qui ne pouvait ni parler ni marcher, vint au temple des saints et se faisait nourrir avec les pauvres de la charité des fidèles. A la fête de saint Nicolas, cet homme alla frapper aux portes de ceux qui célébraient la fête, mais n'ayant reçu aucune charité, il s'endormit et se vit comme dans une église, où des saints martyrs sortant de l'autel signaient sa bouche et ses pieds du signe de la croix. Des gens qui le virent dans les spasmes de la vision et le crurent possédé du démon, l'enlevèrent et l'emmenèrent comme un mort à l'église des saints, et là se produisit alors un miracle merveilleux, car à la vue de tout le monde, il fut guéri de ses pieds et de sa langue et il raconta sa vision.

VII. Dans une autre ville du même pays, un homme affligé d'une maladie des yeux, sa vue baissant, se rendait tous les jours au temple de saint Georges, et lui demandait avec foi la guérison. Le saint, par la suite, lui ayant apparu en vision, lui dit : « O homme, pourquoi me supplies-tu? Ne sais-tu pas que Dieu a donné, dans le pays des Russes, les grâces de guérison aux saints Romanos et David? » (L'homme), réveillé de la vision, se rendit promptement

եւ մերձեցեալ հաւատով ի տապանն առժամայն եգիտ զբժշկութիւն, տեսանէր եւ օրհնէր զԱստուած ։

Են եւ այլ բազում սքանչելիք սրբոցս գրեալ ի կատարեալ պատմութեանն իւրեանց, որով բազումք ի մերոյ աշխարհէս տեսողք եղեալ պատմեն մեզ ։

Եւ թագաւորեալ յետ Փլոստաւրոս մահուանն որդիք իւր Եւփլատիմոս եւ Մոնոմախ, որ առաւել քան զհայրն պատուեցին զսուրբսն ։ Սոքա պաճուճեցին զտապան սրբոցն ոսկւով եւ արծաթով, եւ զտաճարն նորոգ շինեալ առաւել պայծառացուցին ի թուոյ Հոռոմոց ի վեց հազար եւ ի վեց հարիւր եւ քսան եւ մի ։ Եւ մեծաւ հանդիսիւ կատարեն զտօն նոցա ամենայն Ռուսք բազում անգամ ի տարւոջն, զի յամենայն տօն զեղու շնորհք բժշկութեան առ ամենայն ախտաժէտս ։]

Հրոտից ԺԹ եւ Յուլիսի ԻԵ ։ Հանգիստ ննջման սրբուհւոյն Աննայի մօր ամենօրհնեալ Աստուածածնին Մարիամայ ։

Սրբուհին Աննա էր յազգէն Ղեւեայ, դուստր Մատթան քահանային եւ Մարիամայ կնոջ իւրոյ, ի Բեթղահէմ Հրէաստանի ։ Եւ Մատթան քահանայն էր յաւուրս Կղէոպատ-

11 Հանգիստ ... Մարիամայ] Տօն է եւ հանգիստ ամենասուրբ նախամօրն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի երանուհւոյն եւ սրբոյն Աննայի մօր սրբոյ Աստուածածնին B.

au temple des bienheureux et, s'approchant avec foi du tombeau, trouva aussitôt la guérison; il recouvra la vue et bénit Dieu.

Il y a encore beaucoup d'autres miracles de ces saints qui sont écrits dans leur vie complète, que bien des gens de notre pays, témoins, nous ont racontés.

A la mort de Philostavros (*Phlostavros*) [1], ses fils Euphlatimos et Monomaque, ayant régné, honorèrent les saints plus que leur père. Ceux-ci ornèrent le tombeau des saints d'or et d'argent et embellirent davantage le nouveau temple, l'an de l'ère grecque six mille six cent vingt et un [2]. Tous les Russes célèbrent leur fête en grande solennité plusieurs fois dans l'année, car à chaque fête des grâces de guérison abondent en faveur de tous les infirmes.]

19 HROTITS, 25 Juillet.

Repos et dormition de sainte Anne, mère de la toute bénie Marie, mère de Dieu.

Sainte Anne était de la tribu de Lévi, fille du prêtre Mathan (*Maṭṭan*) et de sa femme Marie, à Bethléem de Judée. Le prêtre Mathan vivait

1 Aucun nom analogue ne paraît dans la série des princes russes. — 2. Correspond à 1112-3 de notre ère.

բեայ, եւ Սաբուռիոսի թագաւորին Պարսից, նախ քան զՀերովդէս արքայ որդի Անտիպատրայ ։

Այս Մատթան քահանայս երիս դստերս ունէր. առաջինն Մարիամ, եւ ամուսնացաւ
*A fol. 321 r° a. ի Բեդղահէմ, եւ ծնաւ զՍողոմեի զմանկաբարձն Քրիստոսի, եւ * երկրորդն Սովվէ, որ ամուսնացաւ ի Բեդղեհէմ եւ ծնաւ զԵղիսաբեթ զմայրն Յովհաննու Մկրտչին, եւ երրորդն Աննա, որ ամուսնացաւ յերկրին Գալիլեացւոց ընդ Յովակիմայ, եւ ծնաւ զԱստուածածինն ։ Եւ էին Սողոմեի եւ Եղիսաբեթ եւ Աստուածածինն երեք քերց դստերք ։

Արդ երրորդ դուստր էր Մատթանի սրբուհին Աննա, եւ ամուսնացաւ Յովակիմայ արդարոյն որ էր ի թագաւորական տոհմէն Յուդայի, եւ էր փառաւոր եւ մեծատուն յոյժ ։ Եւ պարկեշտ ամուսնութեամբ կեցեալք, եւ երկիւղիւ եւ յօժարութեամբ ծառայէին Աստուծոյ, եւ անկեղծաւոր գթով սիրէին զմիմեանս ։ Եւ բազում ժամանակս կեցեալ ի միասին զաւակ ոչ եղեւ նոցա, վասն զի ամուլ էր Աննա, եւ եթէ որպէս ծնաւ զԱստուածածինն գրեալ է ի Սեպտեմբերի Ը ։

Եւ այնպէս զամենայն աւուրս կենաց իւրեանց սրբասաւորութեամբ եւ երկիւղածութեամբ եւ սրբութեամբ ծառայէին տաճարին Տեառն, միշտ պահօք եւ աղօթիւք պաշտէին զԱստուածն Իսրայելի ։

1 եւ՝ Սաբուռիոսի թագաւորին Պարսից *om.* B || 3 դստերս] որդիս B || 5 Յովհաննու *om.* B || 7 Աստուածածինն] Մարիամ *add.* B || 10 տոհմէն] ազգէն B || 13 զԱստուածածինն] զաւակ զամենօրհնեալն Աստուածածինն B || 16 Իսրայելի] ի տաճարին B.

aux jours de Cléopâtre et du roi des Perses Sapor, avant le roi Hérode fils d'Antipater.

Ce prêtre Mathan avait trois filles : la première, Marie, qui se maria à
*A fol. 321 r° a. Bethléem et donna le jour à Salomé, la sage-femme du Christ; * la deuxième, Sobè (*Sovvi*) [1], qui se maria à Bethléem et donna le jour à Élisabeth, mère de Jean-Baptiste; et la troisième, Anne, qui se maria dans le pays de Galilée avec Joachim et donna le jour à la Mère de Dieu. Salomé, Élisabeth et la Mère de Dieu étaient les filles de trois sœurs.

Or, sainte Anne était la troisième fille de Mathan, qui épousa Joachim le juste, lequel était de la race royale de Juda, homme magnifique et fort riche. Ils vivaient en un pudique mariage, servaient Dieu avec crainte et amour et s'aimaient d'une affection sincère. Ils vécurent ensemble de longues années, mais n'eurent point d'enfant, car Anne était stérile. Il est décrit, au 8 septembre, comment elle mit au monde la Mère de Dieu.

C'est ainsi que tous les jours de leur vie ils servirent, avec crainte et sainteté, dans le temple du Seigneur, et adorèrent continuellement le Dieu d'Israël avec jeûnes et prières.

1. Σοϐή, cf. *Syn. Cp.*, p. 26 sq.

*Եւ տեսեալ Աննա զամենագովելի զդուստրն իւր Մարիամ յառաջադէմ լեալ հանճարով եւ իմաստութեամբ, եւ զի վարժէր յերկիւղ եւ ի սէրն Աստուծոյ զուարճանայր եւ ուրախանայր յոյժ, որ եւ յետոյ հաճեցաւ Աստուած ծնանիլ ի զաւակէ նորա, եւ արժանի եղեւ տեսանել զթոռն իւր զՔրիստոս : * Եւ բարիոք կեցեալ հանգեաւ Յուլիսի ԻԵ :* * A fol. 321 r° b.

Յայսմ աւուր յիշատակ է աղախնոյն Աստուծոյ Եւպրաքսիայ կուսին :

Սա դուստր էր մեծի իշխանի ի Կոստանդինուպօլիս, ի թագաւորական տոհմէ, եւ յորժամ մեռաւ հայրն յանձնեաց զդուստրն իւր ի բարեպաշտ թագաւորն Թէոդոս, զի տացէ զնա առն, թողեալ եւ ինչս բազումս դստերն իւրոյ :

Եւ յետ մահուանն իշխանին առեալ զԵւպրաքսիա մայրն իւր, երթայր տեսանէր զագարակս ժառանգութեան իւրոյ զոր եթող հայրն դստերն իւրում, եւ ի ճանապարհին մտին ի վանս կանանց վասն աղօթից, յորում էին հարիւր եւ չորք կանայք կրօնաւորք խարազնազգեստք եւ հրեշտակակարգք, ցանկացաւ վարուց նոցա երանելին Եւ-

3-5 ծնանիլ ... ԻԵ] ծնանիլ ի նոյն Մարիամայ ի զաւակէ նորին : Այս սրբուհիս Աննա ամենայն առաքինութեամբ հաճոյացեալ Աստուծոյ, եւ բնակարան լեալ սուրբ Հոգւոյն շնորհաց, եւ զբոլոր բարեգործութիւնս բերելով յինքեան կատարեալ, լի էր ամենայնիւ : Այլ եւ հաւատովք եւ իմաստութեամբ եւ աստուածպաշտութեամբ առաւել զոյով լի ի շնորհաց ի յաւետեաց հրեշտակին որ առ ինքն եւ ի յառաջադիմութենէ ամենօրհնեալ դստերն իւրոյ, նկատէր հոգւով, եւ ապանայր ի սիրտ նորա հաւատով, եւ իմանայր ազդմամբ զլինելոյ փրկութեան շնորհ ըստ խոստմանն առ Դաւիթ եւ ըստ գուշակութեան մարգարէիցն, զի կիրթ էր սուրբ գրոց, որով եւ յուսով մխիթարէր, արժանի եղեւ տեսանել զթոռն իւր զՔրիստոս եւ բարիոք կացեալ հանգեաւ Յուլիսի ԻԵ, եւ փոխեցաւ յանստուեր լոյսն : B || 8 մեռաւ] մեռանէր B.

Anne, voyant que sa fille Marie, digne de tous les éloges, progressait en intelligence et en sagesse et s'exerçait dans la crainte et l'amour de Dieu, en fut ravie et dans une grande joie. Plus tard, Dieu se plaisant à naître de son enfant, elle fut digne de voir son petit-fils le Christ. * Après une bonne vie elle reposa le 25 juillet. * A fol. 321 r° b.

En ce jour commémoration de la servante de Dieu la vierge Euphrasie.

Elle était la fille d'un grand prince à Constantinople, de la famille impériale. Lorsque son père mourut, il confia sa fille au pieux empereur Théodose, afin qu'il la mariât; il laissa à sa fille beaucoup de biens.

Après la mort du prince, la mère, prenant sa fille avec elle, alla visiter les terres que le père avait laissées en héritage à sa fille; en route, étant entrées pour y prier dans un couvent de femmes, où il y avait cent quatre femmes religieuses vêtues de bure et d'un ordre angélique, la bienheureuse Euphrasie aspira à leur vie et ne sortit plus du couvent. Elle avait alors

պրաքսիա, եւ այլ ի վանացն ոչ ել ։ Եւ էր յայնժամ ամաց երկոտասանից ։ Եւ կացեալ առ նոսա մեծ եւ առաքինի գործովք կրօնաւորեցաւ, զձեռս եւ զմիտս յերկինս ունելով, եւ ի խոնարհ ոչ իջուցանէր ։ Եւ նախ յերկուս աւուրս միանգամ ճաշակէր, եւ ապա յերիս աւուրս. եւ յետոյ ի շաբաթն մի օր ի կիւրակէի հաղորդէր հաց եւ ջուր, եւ զայն
* A fol. 321 v° a. ոչ ի յագուրդ ։ Եւ յորժամ * չար խորհուրդք անկանէին ի միտս իւր զձեռս եւ զաչսն յերկինս համբարձեալ լինէր մինչեւ պատերազմ դադարէր ։ Եւ խստակրօն վարուք եւ աստուածահաճոյ գործովք ծերացաւ եւ հանգեաւ խաղաղութեամբ Յուլիսի ԻԵ ։

Հրոտից Ի եւ Յուլիսի ԻԶ ։ Վկայութիւն սրբոյն Երմողայ քահանային եւ այլոցն որք ընդ նմա ։

Սուրբ քահանայն Երմողայոս էր ի Նիկոմիդեայ քաղաքէն յաւուրս անօրէն արքային Մաքսիմիանոսի ։ Էին ընդ նմա եւ այլ երկու քրիստոնեայք Երմիոպոս եւ Երմիոկրատէս, որք մնացին յայրեցելոցն յեկեղեցին յաւուր Ծննդեանն Քրիստոսի եւ էին ի թագստի վասն նեղութեան բռնաւորին ։

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ Եւստորգիոս իշխանն զորդին իւր զՊանդալէոն, որ դեռ եւս պատանեակ էր, յանձնեաց ի ճարտար բժշկապետն Եփրոսինոս զի ուսուսցէ

5 Եւ յորժամ... դադարէր *om.* B || 7 խաղաղութեամբ] ի Քրիստոս Հրոտից ԺԹ եւ *add.* B || 8 եւ այլոցն... նմա *om.* B || 13 Եւստորգիոս] հեթանոս *add.* B — զՊանդալէոն] զՊանդալեւոն B.

douze ans. Elle vécut avec elles, religieuse, accomplissant de grandes œuvres de vertu, ayant toujours les mains et l'esprit élevés au ciel, sans les abaisser. Elle commença par ne prendre de la nourriture qu'une fois tous les deux jours, puis tous les trois jours, ensuite qu'une fois par semaine, le dimanche,
* A fol. 321 v° a. ne prenant que du pain et de l'eau et pas à satiété. Lorsque * des mauvaises pensées venaient à son esprit, elle élevait ses mains et ses yeux au ciel jusqu'à ce que la lutte fût terminée. Elle vieillit dans une vie austère et d'œuvres agréables à Dieu, et reposa en paix, le 25 juillet.

20 hrotits, 26 Juillet.

Martyre du saint prêtre Hermolaüs et d'autres avec lui.

Le saint prêtre Hermolaüs était de la ville de Nicomédie, aux jours de Maximien, l'empereur impie. Il y avait avec lui deux autres chrétiens, Hermippos (*Ermiopos*) et Hermocrate (*Ermiokratès*), survivants de ceux qui avaient été brûlés dans l'église, le jour de la Nativité du Christ, lesquels se tenaient cachés à cause de la persécution du tyran.

En ces jours-là, le prince Eustorge (*Eustorgios*) avait confié son fils Pantaléon, qui était encore jeune enfant, à l'habile chef médecin Euphro-

նմա զարուեստ բժշկութեան ։ Եւ քանզի ստէպ անցանէր Պանդալէոն ընդ յարկսն յորում թաքուցեալ էին սուրբքն, եւ մտադիւրութեամբ ունկն դնէր վարդապետութեանն Երմողայոսի, եւ որպէս երկիր բարի ընկալաւ զբանն ճշմարտութեան, եւ պտղաբերեաց արդիւնս բազումս, եւ ի միոյ սքանչելագործութենէ հաւատաց ի Քրիստոս ։ Եգիտ զայր մի մեռեալ ի * ճանապարհին որ ի թունից օձի վախճանեցաւ, կալաւ զձեռանէ * A fol. 321 v° b.
նորա եւ զանունն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ անուանեաց եւ յարոյց ի մեռելոց. եւ ընթացաւ առ սուրբն պատմեաց նոցա որ անուամբն Քրիստոսի յարոյց զմեռեալն ։ Եւ գնացին զկնի նորա, եւ տեսին զկենդանացեալ այրն եւ փառս ետուն Աստուծոյ ։

Եւ առժամայն մկրտեաց Երմողայոս զմանուկն Պանդալէոն, եւ ընկալան զնա յաւազանէն սուրբքն Երմիպոս եւ Երմոկրատէս ։ Եւ յայնմհետէ սկսաւ Պանտալէոն առնել նշանս անուամբ Տեառն ի հիւանդս եւ յախտաժէտս, ի կոյրս եւ ի խուլս ։ Եւ ոմանք նախանձաւորք պատմեցին վասն նորա Մաքսիմիանոսի արքային, եւ կալեալ զՊանտալեւոն տարան առաջի նորա, եւ նա խոստովանեցաւ զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, եւ վասն սքանչելեացն զոր արար եւ եթէ որպէս մկրտեցաւ ի քահանայէն Երմողայոսէ պատմեաց նմա ։ Եւ յոյժ բարկացաւ անօրէն բռնաւորն,

2 սուրբքն] յերեսաց հալածանաց Մաքսիմիանոսի արքայի *add.* B || 3 Երմողայոսի] եւ յաւուր միում զՊանտալեւոն կոչեաց սուրբ քահանայն, եւ նստոյց մօտ առ ինքն. եւ լուեալ ի նմանէ եթէ ուսանի զԱսկղեպիոսի եւ զԻպոկրատեայ եւ զԳաղիանոսի ճարտարութիւնն, ասէ. Որդեակ ոչինչ է Ասկղեպիոս եւ ոչ Իպոկրատէս եւ ոչ Գաղիանոս, այլ եկ հաւատա ի Քրիստոս, եւ անուամբ նորա զամենայն հիւանդութիւնս բժշկես. եւ Պանտալեւոն *add.* B || 5 վախճանեցաւ] հարեալ եւ անշնչացեալ, եւ օձն կայր մերձ առ նա. յիշեաց զբանս Երմողայոսի B || 6 յարոյց ի մեռելոց] առժամայն յարեաւ այրն B || 7 որ անուամբն ... զմեռեալն] զսքանչելիսն B.

synus (*Ephosinos*) pour lui apprendre l'art de la médecine. Et comme Pantaléon passait souvent par le logis où les saints se tenaient cachés, il écoutait avec attention la doctrine d'Hermolaüs et reçut, comme une bonne terre, la parole de vérité et porta des fruits nombreux : par un miracle il crut au Christ. Il avait trouvé sur la route un homme mort, * tué par le poison d'un * A fol. 321 v° b.
serpent; il l'avait pris par la main et en prononçant le nom du Christ notre Dieu, il l'avait ressuscité des morts; puis courant vers le saint, il raconta à lui et aux autres qu'il avait ressuscité le mort au nom du Christ. Ils partirent à sa suite et virent l'homme ressuscité et ils rendirent grâces à Dieu.

Hermolaüs baptisa aussitôt le jeune Pantaléon, et ce furent les saints Hermippe et Hermocrate qui le reçurent des fonts baptismaux. Depuis, Pantaléon se mit à opérer des prodiges au nom du Seigneur sur les malades, les infirmes, sur les aveugles et les sourds. Quelques jaloux allèrent le dénoncer à l'empereur Maximien; on lia Pantaléon et on l'introduisit devant lui; il confessa le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, raconta les miracles qu'il avait opérés et comment il avait été baptisé par le prêtre

եւ առաքեաց զօրականս զի տարցեն կապանօք զԵրմողայոս եւ զերկու սուրբսն առ նա :

Իսկ Պանդալէոն յառաջեաց եւ պատմեաց զառաքումն զօրականացն : Եւ ասէ Երմողայոս. Օրհնեալ է Աստուած որ այսպէս հաճեցաւ, զի եւ ի գիշերիս յայսմիկ երեւեցաւ ինձ Տէր եւ ասէ. Կալոց էք առաջի բռնաւորին եւ խոստովանիք զանուն (*A fol. 322 r° a.) *իմ, եւ սրով ընդունիք զկատարումն : Երթիցուք որդեակք մեծաւ ուրախութեամբ յառաջիկայ հանդէսն : Եւ յարուցեալ գնացին զկնի զօրականացն եւ ի ճանապարհին ուսուցանէր նոցա եւ ոմանք ի նոցանէ հաւատացին ի Քրիստոս :

Եւ յորժամ կացին յատենին խոստովանեցան համարձակ զՔրիստոս եւ զկրկնակի գալստեանն ճշմարիտ յոյսն, եւ զբարի վայելումն ի հանդերձեալ կեանսն : Եւ բարկութեամբ լցեալ Մաքսիմիանոս հրամայեաց չարաչար տանջել զսուրբսն, եւ ապա հատանել զգլուխս նոցա. որպէս եւ արարին իսկ : Եւ յետ չարչարանացն կատարեցան սրով Յուլիսի ԻԶ : Եւ թաղեցին զնոսա ի Նիկոմիդիա ի նշանաւոր տեղւոջ :

(B * p. 44 a.) [B* Յայսմ աւուր յիշատակ սուրբ եւ մեծ վկայուհւոյն եւ առաքելուհի սքանչելագործ կուսին եւ երջանիկ վկային Օրէազիլու որ թարգմանի գեղեցկանախանձ, եւ երկու ընկերաց իւրոց :

1 սուրբսն] վկայսն B || 10 եւ զբարի . . . կեանսն *om.* B || 12 Եւ յետ . . . ԻԶ] եւ խնդրեալ ժամս կացին չորեքեանն յաղօթս առ Աստուած, եւ յափշտակեցան միօք, եւ երեւեցաւ նոցա Յիսուս Քրիստոս եւ զօրացոյց զնոսա : Եւ դարձեալ տանջեցին զնոսա յոյժ յոյժ, եւ յետ չարչարանացն հատին զգլուխս նոցա Հրատից Ի եւ Յուլիսի ԻԶ B.

Hermolaüs. L'impie tyran, fort irrité, envoya des soldats pour lui amener, chargés de fers, Hermolaüs et les saints qui étaient avec lui.

Pantaléon, ayant pris les devants, alla les avertir de l'envoi des soldats. Hermolaüs dit : « Béni soit Dieu qui s'est plu à faire ainsi, car cette nuit même, le Seigneur m'est apparu et me dit : « Vous allez comparaître devant le (*A fol. 322 r° a.) « tyran, confesser * mon nom et recevoir par le glaive votre martyre. » Allons, mes enfants, avec grande joie au martyre prochain. » Ils se levèrent et suivirent les soldats, auxquels (Hermolaüs) enseigna chemin faisant, et dont quelques-uns crurent au Christ.

Lorsqu'ils furent introduits au tribunal, ils confessèrent avec hardiesse le Christ, le véritable espoir de la deuxième venue, et la bonne jouissance de la vie future. Maximien, plein de colère, ordonna de torturer cruellement les saints, puis de leur trancher la tête. Ce qui fut ainsi fait. Après avoir été torturés, ils furent exécutés par le glaive, le 26 juillet. On les inhuma à Nicomédie dans un endroit distingué.

(* B p. 44 a.) [B* En ce jour commémoration de la sainte et grande martyre la vertueuse vierge thaumaturge et bienheureuse martyre Oraiozélè (*Orĕazilou*), nom qui se traduit « d'un beau zèle », et de ses deux compagnes.

Սա աշակերտ էր նախակոչ առաքելոյն Անդրէի, եւ մեծ տանջանօք կատարեցաւ ի Մաքսիմիանոսէ ի Գաւառնիաս կոչեցեալ :]

Հրոտից ԻԱ եւ Յուլիսի ԻԷ : Վկայութիւն սուրբ եւ փառաւորեալ անվրէպ բժշկին Պանդալէոնի, որ թարգմանի ամենառիւծ :

Քրիստոսի սիրելին Պանդալէոն էր ի Նիկոմիդեայ քաղաքէն, որդի հօր կռապաշտի որոյ անուն էր Ստորգիոս, եւ քրիստոնեայ մօր որում անուն էր Եւուղեա : Եւ ուսեալ էր զարուեստ բժշկութեան յԵփրոսինէ բժշկապետէ թագաւորին : Եւ սուրբն Երմողայոս քահանայն նախ քան զմարտիրոսանալն ուսոյց նմա զբանն կենաց :

Եւ երթեալ ի *ճանապարհին Պանտալէոն եգիտ զայր մի մեռեալ եւ Քրիստոսի * A fol. 322 r° b. անուամբն զայրն կենդանացոյց. եւ ինքն հաստատեցաւ ի հաւատն Քրիստոսի զոր տեսեալ հայրն հաւատաց եւ մկրտեցաւ ամենայն ընդանեօքն եւ այլք բազումք ընդ նոսա : Եւ երթեալ ի տունն իւր զամենայն կուռս հօրն խորտակեաց : Եւ զկուրի միոյ զաչսն եբաց :

3 Վկայութիւն... ամենառիւծ] Վկայութիւն սուրբ եւ փառաւորեալ բժշկին եւ վկային Քրիստոսի Պանտալեւոնի, որ եւ Պանտալէիմոն կոչեցաւ որ թարգմանի ամենողորմ զոր մկրտեաց Երմողայոս, եւ ի հայ լեզու Պանտալեւոն ամենառիւծ թարգմանի B || 5 Նիկոմիդեայ] Նիկոմիդացւոց B || 9 մեռեալ... Քրիստոսի] որ խայթեալ յօձէ կայր անշնչացեալ, եւ Քրիստոսի անուամբն յարոյց զայրն եւ զօձն սատակեաց. եւ ինքն հաստատեցաւ ի հաւատսն Քրիստոսի, եւ մկրտեցաւ ի քահանայէն Երմողայոսէ. եւ ապա լուսաւորեաց զաչս կուրացելոյն զոր ճարտարքն բժշկաց ոչ կարացեալ էին բժշկել B || 12 Եւ զկուրի... եբաց *om.* B.

Elle fut disciple du premier apôtre appelé André, et fut martyrisée avec de grandes tortures par Maximien à l'endroit appelé Gavarnias (?)]

21 HROTITS, 27 Juillet.

Martyre du saint, glorieux et irréprochable médecin Pantaléon, (nom) qui se traduit « tout lion ».

L'ami du Christ Pantaléon était de la ville de Nicomédie, fils d'un père idolâtre dont le nom était Eustorge (*Storgios*) et d'une mère chrétienne dont le nom était Euboulè (*Evouléa*). Il avait appris l'art de la médecine d'Euphrosynè, le médecin en chef de l'empereur Maximien. Le saint prêtre Hermolaüs, avant d'être martyrisé, lui avait enseigné la parole de vie.

Chemin *faisant, Pantaléon avait rencontré un homme mort et avait * A fol. 322 r° b. ressuscité cet homme au nom du Christ, ce qui l'avait confirmé dans la foi au Christ; ce que voyant, son père crut, lui aussi, et se fit baptiser avec toute sa famille et d'autres nombreuses personnes avec eux. Rentré chez lui, (Pantaléon) brisa toutes les idoles de son père. Il fit recouvrer la vue à un aveugle.

Եւ անօրէն նախանձաւորքն կալան զայրն որ երբեմն կոյրն էր, տարան առ Թագաւորն եւ եհարց. Ով եբաց զաչս քո : Եւ նա ասէ. Պանդալէոն, այլ եւ ես ծառայ Քրիստոսի եմ, որ ի ձեռն ծառային իւրոյ Պանդալէոնի եբաց զաչս իմ : Եւ նոյնժամայն հրամայեաց եւ հատին զգլուխ նորա :

Տարան առաջի զսուրբն Պանդալէոն եւ բազում խոստումն արարեալ աղաչանօք եւ քաղցրութեամբ ոչ կարաց զարձուցանել զնա ի սիրոյն Քրիստոսի : Գան հարին զնա ուժգին, եւ զամբարս մատուցին յանձն : Եւ երեւեցաւ նմա Տէր ի կերպարանս Երմողայոսի քահանային եւ քաջալերեաց զնա : Եւ կապեցին յոտսն նորա վէմ եւ ընկեցին ի ծովն եւ հրեշտակ Տեառն ելոյծ զվէմն, եւ եհան զնա ամբողջ ի ծովէն : Թողին ի նա զգազանս եւ ոչ մերձեցան ի նա : Եւ տեսեալ ժողովրդեանն աղաղակեցին առ Թագաւորն եւ ասեն. Արձակեա զծառայն Աստուծոյ :

* A fol. 322 vº a. Եւ բարկացեալ յոյժ Մաքսիմիանոս *հրամայեաց եւ գլխատեցին ի ժողովրդենէն որ աղաղակեցին արս հազարս, սպանին եւ զգազանսն որ ոչ մերձեցան ի վկայն Քրիստոսի :

Ապա կապեցին զնա ի սրալից անիւ, եւ հոլովեցին ընդ զառի վայր, եւ անիւն սպան

1 որ երբեմն կոյրն էր] զորոյ զաչսն լուսաւորեաց B || 2 եբաց] լուսաւորեաց B || 3 եբաց] լուսաւորեաց B — Եւ նոյնժամայն... զգլուխ նորա *om.* B || 7 Տէր] ի տեսլեան *add.* B || 9 Եւ հրեշտակ... ի ծովէն] եւ խնամօքն Աստուծոյ լուծաւ վէմն եւ սուրբն ել ի ցամաք B || 10 ժողովրդեանն] ժողովրդոցն B || 15 եւ անիւն... զսուրբն] եւ զօրութեամբն Քրիստոսի ապրեցաւ B.

Des impies, jaloux, saisirent l'homme qui était auparavant aveugle, le conduisirent auprès de l'empereur qui lui demanda : « Qui a ouvert tes yeux? » Il répondit : « Pantaléon; mais moi aussi je suis le serviteur du Christ, qui m'a rendu la vue par l'intermédiaire de Son serviteur Pantaléon. » (L'empereur) ordonna aussitôt de lui trancher la tête.

On conduisit Pantaléon devant (l'empereur), qui lui fit beaucoup de promesses, mais ne parvint ni par les supplications ni par la douceur à le détourner de l'amour du Christ. On le frappa vigoureusement, on appliqua des torches à son corps. Le Seigneur lui apparut sous les ressemblances du prêtre Hermolaüs et l'encouragea. On lui attacha une pierre aux pieds et on le jeta à la mer; mais l'ange du Seigneur détacha la pierre et le retira sain et sauf de la mer. On lâcha des fauves contre lui, mais ils ne s'en approchèrent point. A cette vue, la population cria à l'empereur en disant : « Rends la liberté au serviteur de Dieu. »

* A fol. 322 vº a. Maximien, très irrité, * ordonna de trancher la tête à ceux qui avaient crié, environ mille personnes; on tua aussi les fauves qui ne s'étaient point approchés du martyr du Christ.

On l'attacha ensuite à une roue armée de lames, et on la fit rouler sur

ի դահճացն եւ ի զօրականացն զբազումս ։ Եւ հրեշտակ Տեառն անարատ պահեաց զսուրբն ։ Եւ հրամայեաց թագաւորն հատանել զգլուխն նորա . եւ նա տարածեաց զձեռս իւր յերկինս աղաչեաց զԱստուած վասն ամենայն աշխարհի, եւ եղեւ ձայն առ նա յերկնից եւ ասէ. Կատարեցաւ ցանկութիւն քո եւ դրունք երկնից բացան քեզ, եւ զօրք երկնից անսան քեզ եւ պսակք պատրաստեցան քեզ, շնորհք բժշկութեան տուան ոսկերաց եւ անուան քո, եւ ոչ եւս անուանեսցիս Պանդալէոն, այլ Պանդալէիմոն, որ թարգմանի ամենողորմ, զի բազումք յանուանէդ քումէ գտցեն ողորմութիւն. դու լիցիս նաւահանգիստ ալէկոծելոց, օգնական անտէրանց, հիւանդաց բժիշկ, դիւաց հալածիչ ։

Եւ համբարձեալ դահիճն զձեռն իւր սրովն զի հատցէ զգլուխն, եւ սուրն իբրեւ զմոմ շրջեցաւ, եւ զօրականքն որք ի տեղին էին հաւատացին ի Քրիստոս ։ Իսկ սուրբն Պանդալէիմոն կամաւորութեամբ խոնարհեցոյց զպարանոցն, եւ այլ դահիճ եհատ * զգլուխ նորա Յուլիսի ԻԷ ։ Եւ փոխանակ արեան ջուր բխեաց ։ Եւ փայտն որ ի տեղւոջն էր արմատացաւ, եւ եղեւ ձիթենի պտղալից ։ * A fol. 322 v° b.

Լաւրէնտիոս եւ Բազոս եւ Պրովիանոս դրակիցք եւ սննդակիցք սրբոյն Պանդա-

3 աղաչեաց ... եւ ասէ] աղօթեաց առ Աստուած . եւ լուաւ հոգւովն զի B || 4 քո] նորա B || 5 քեզ] նմա B || 5-12 շնորհք ... Քրիստոս] եւ այսու աւետօք մխիթարեցաւ յոյժ B || 13 կամաւորութեամբ] խնդամիտ սրտիւ B — այլ *om.* B || 14 նորա] Հրոտից ԻԱ եւ *add.* B — Եւ փոխանակ ... պտղալից *om.* B || 15 Բազոս] Բասոս B — դրակիցք] դրացիք B.

une pente, mais la roue tua beaucoup de bourreaux et de soldats. L'ange du Seigneur conserva le saint intact. L'empereur ordonna de lui trancher la tête; il éleva ses mains au ciel, pria Dieu pour toute la terre, et une voix du ciel se fit entendre à lui qui disait : « Ton désir est exaucé, les portes du ciel te sont ouvertes, les milices célestes t'attendent, des couronnes te sont préparées, des grâces de guérison sont accordées à tes os et à ton nom, tu ne seras plus appelé Pantaléon, mais Pantéléimon, nom qui se traduit « tout miséricordieux », car beaucoup trouveront la miséricorde par ton nom; tu seras un port pour les naufragés, un aide pour ceux qui n'ont point de maître, le médecin des malades, l'expulseur des démons. »

Le bourreau ayant levé la main armée du glaive pour lui trancher la tête, le glaive se tordit comme un cierge, et les soldats qui se trouvaient présents crurent au Christ. Mais saint Pantéléimon ayant volontairement baissé le cou, un autre bourreau lui trancha * la tête, le 27 juillet. Au lieu de sang il coula de l'eau. Le gibet qui se trouvait à cet endroit prit racine et devint un olivier chargé de fruits. * A fol. 322 v° b.

Laurent, Bassus (*Bazos*) et Probianus (*Provianus*)[1], les voisins de saint

1. L'édition du synaxaire de 1706, Constantinople, donne : Laupitos, Basos et Rufin (*Romphinos*).

լէիմոնի զկնի երթային նահատակութեան նորա յառաջնմէ մինչեւ կատարեցաւ, եւ գրեցին զնահատակութիւն սրբոյ վկային ։ Եւ մինչեւ ցայսօր դատարկ տապան սրբոյն Պանդալէիմոնի ջուր օրհնութեան բղխէ ի Նիկոմիդիա քաղաքն ։

* B p. 45 a. [B* Յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս բարեպաշտ եւ աստուածասէր եւ ողորմածն Կոստանդին Հայոց թագաւորին մայրն տիկին Մարիւն եւ կայ յԱնարզաբայ ։]

Հրոտից ԻԲ եւ Յուլիսի ԻԸ ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Կալինիկոսի ։

Քրիստոսի վկայն Կալինիկոս էր քրիստոնեայ եւ երկիւղած յԱստուծոյ եւ վասն հալածանաց քրիստոնէից ի կռապաշտից եղեւ ճանապարհորդ որպէս վաճառական, եւ տեսանէր զբազումս ըմբռնեալս ի մոլորութենէ ամբարշտացն զի կորնչէին, մերձենայր եւ ուսուցանէր եւ խրատ տայր ի բաց կալ ի սնոտի խաբէութենէ կռոցն, եւ հաստատուն կալ ի հաւատսն Քրիստոսի ։

* A fol. 323 r° a. Եւ կալեալ * զնա տարան առ Սակերդոն դատաւորն, եւ նա բազում պատրանօք եւ ողոքանօք խրատ տայր զոհել կռոցն, եւ ոչ կարաց խախտել զնա յԱստուծոյ ճշմարիտ հաւատոցն ։ Չարչարեաց զնա պէսպէս տանջանօք, եւ երկաթի կօշիկս

2 Եւ մինչեւ ցայսօր] Եւ որպէս ի կենդանութեան իւրում բազում սքանչելիս արար անուամբն Քրիստոսի, նոյնպէս եւ յետ մահուանն իւրոյ մինչեւ ցայսօր առնէ անպակաս եւ B || 3 սրբոյն Պանդալէիմոնի] նորա B || 6 Վկայաբանութիւն] Վկայութիւն B || 7 վկայն] սուրբն *add.* B || 8 քրիստոնէից ի *om.* B.

Pantéléimon qui avaient été élevés avec lui, et l'avaient suivi au cours de son martyre du premier jour jusqu'à l'exécution, écrivirent le combat du saint martyr. Jusqu'aujourd'hui du tombeau vide de saint Pantéléimon jaillit une eau de bénédiction dans la ville de Nicomédie.

* B p. 45 a. [B* En ce jour reposa dans le Christ la pieuse amie de Dieu et charitable mère du roi d'Arménie Constantin, Tikin Marioun; elle repose à Anazarbe.]

22 hrotits, **28 Juillet.**

Passion de saint Callinique.

Le martyr du Christ Callinique était chrétien et craignant Dieu. En raison des persécutions des chrétiens par les idolâtres, il se fit voyageur comme commerçant, et voyant que beaucoup se perdaient, trompés par l'erreur des impies, il s'approchait d'eux, les enseignait et les engageait à abandonner la vaine tromperie des idoles et à être fermes dans la foi au Christ.

* A fol. 323 r° a. On le * saisit et on le conduisit au juge Sacerdon, lequel lui conseilla d'immoler aux idoles, avec beaucoup de paroles trompeuses et de supplications; mais il ne réussit point à l'ébranler de la vraie foi à Dieu. Il le fit

բեւեռեցին յոտս նորա, եւ առաջի երիվարացն ընթացուցանէին զնա մինչեւ ի քաղաքն Գանգրեա եօթանասուն մղոն, եւ զօրականքն ի խորշակէն տօթացան եւ ի ծարաւոյն նուաղեցան զի անջրդիք էին տեղիքն, աղաչէին զսուրբն Կալինիկոս զի աղօթեսցէ առ Աստուած իւր եւ հանցէ ջուր յերկրէ եւ նա զձեռս եւ զաչս յերկինս համբարձեալ աղօթեաց առ Աստուած արտասուօք, եւ հերձաւ վէմն որպէս երբեմն առ Մովսէսիւ ի լերինն, եւ բղխեցին ջուրք յոյժ, եւ եղեն աղբիւրք եւ են մինչեւ ցայսօր, արբին զօրականքն եւ յագեցան : Եւ տարան զսուրբ վկայն այլ եւս տասն մղոն մինչեւ ի Գանգրեա, եւ անդ պատրաստեալ հուր ընկեցին անդր զսուրբն Կալինիկոս, եւ փառաւորելով զԱստուած աւանդեաց զհոգին իւր Յուլիսի ԻԸ : Կալինիկոս բարի յաղթող թարգմանի :

Յայսմ աւուր յիշատակ Ապողոնիոսի :

Սա էր ի Սարդիս քաղաքէն * հաւատով քրիստոնեա եւ տարան զնա ի քաղաքն Յիկոնիոյ, եւ կացեալ առաջի Պերինիոս իշխանին խոստովանեցաւ զքրիստոնէութեան հաւատն իւր : * A fol. 323 r° b.

Ասէ իշխանն. Երդուիր յանձն թագաւորին : Ասէ Ապողոնիոս. Ոչ է պարտ երդնուլ մեզ յապականացու թագաւոր, մանաւանդ յայն որ զարարիչն իւր ոչ ճանաչէ : Մեք

2-7 եւ զօրականքն... յագեցան *om.* B || 9 զհոգին իւր] Հրոտից ԻԲ եւ *add.* B || 10 յիշատակ] սրբոյն *add.* B || 11 Սարդիս] Մարդիս B || 12 իշխանին] եւ համարձակ *add.* B.

soumettre à des tortures variées; on lui cloua aux pieds des chaussures en fer et on le fit courir devant des chevaux jusqu'à la ville de Gangres, à soixante-dix milles. Les soldats eurent très chaud et défaillirent de soif, car il n'y avait point d'eau dans ces endroits-là; ils demandèrent à saint Callinique de prier Dieu afin qu'Il fît jaillir de l'eau de terre; (le saint) éleva ses mains et ses yeux au ciel, pria Dieu avec larmes, et le rocher s'entr'ouvrit, comme au temps de Moïse à la montagne, et de nombreuses eaux jaillirent, qui devinrent des sources et qui existent jusqu'aujourd'hui; les soldats en burent à satiété. Ils emmenèrent le saint martyr dix milles plus loin jusqu'à Gangres et là, ayant allumé un feu, ils y jetèrent saint Callinique, qui rendit son âme en glorifiant Dieu, le 28 juillet. Callinique se traduit « bon vainqueur ».

En ce jour commémoration d'Apollonius.

Il était de la ville de Sardes, * de foi chrétienne; on le conduisit à la ville d'Iconium, où, introduit devant le gouverneur Perinius, il confessa sa foi chrétienne. * A fol. 323 r° b.

Le gouverneur lui dit : « Jure par la personne de l'empereur ! » Apollonius répondit : « Nous ne devons point jurer par un empereur corruptible, surtout par celui qui ne reconnaît point son créateur. Nous jurons par le créateur

երդնումք յարարիչն եւ ի թագաւորն որ յառաջ քան զյաւիտեանս Աստուածն է, եւ արար զերկինս եւ զերկիր եւ ստեղծ զթագաւորս երկրի ։

Եւ հրամայեաց եւ խաչեցին զնա եւ գեղարդեամբն խոցեցին, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Յուլիսի ԻԸ ։

* B p. 45 a [B * Տօն սրբոց առաքելոցն Պրոխորոնի, Տիմոնի, Նիկանորայ եւ Պարմենայ նախասարկաւագացն ։

Սուրբ առաքեալքս ընտրեցան ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ ի կարգ եօթանասուն աշակերտացն. եւ ականատես եղեն նմին Աստուծոյ եւ մարդացելոյ տնօրինական գործոցն, եւ ականջալուր աստուածախօս վարդապետութեանն զոր ընդ սրբոյ նախավկային Ստեփաննոսի ընտրեցին առաքեալքն ի սպասաւորութիւն այրեացն եւ աղքատաց, եւ ձեռնադրեցին սարկաւագունս ։

* B p. 45 b. * Առաջին զի էին նմանեալք Ստեփաննոսի լի հաւատովք եւ Հոգւով սրբով, ընդ գլխաւորագոյն առաքելոյն սպասաւորեցին յաւետարանն ։ Որ եւ Պրոխորոն աշակերտեալ սրբոյ առաքելոյն Յովհաննու աւետարանչի եւ աստուածաբանի, յասելն նորա. Գրեաց զաւետարանն սուրբ ։ Եւ յետոյ ձեռնադրեալք եպիսկոպոսք զանազան տեղեաց բազում նշանօք քարոզեցին զՔրիստոս եւ զյոլովս դարձուցին, եւ համբերելով զանազան չարչարանաց կատարեցան ի Քրիստոս ։

1 յարարիչն եւ *om.* B.

et par le roi qui est avant tous les siècles, Dieu, qui a créé le ciel et la terre, qui a créé les rois de la terre. »

Sur l'ordre (du gouverneur) on crucifia (le saint) et on le frappa de la lance. Il rendit son âme à Dieu, le 28 juillet.

* B p. 45 a. [B * Fête des saints apôtres Prochore, Timon, Nicanor et Parménas, les premiers diacres.

Ces saints apôtres furent élus par le Christ notre Dieu au rang des soixante-dix disciples; ils furent les témoins oculaires de Dieu même et des actes du Seigneur incarné, et les témoins auriculaires de sa doctrine aux paroles divines, eux, que les apôtres choisirent avec saint Étienne le protomartyr pour le service des veuves et des indigents, et qu'ils ordonnèrent diacres.

* B p. 45 b. * En premier lieu, parce qu'ils étaient semblables à Étienne, pleins de foi et du Saint-Esprit, ils servirent les principaux apôtres dans l'évangélisation. Prochore avait été le disciple du saint apôtre et évangéliste Jean le théologien, qui dit de lui : « Il écrivit le saint évangile. » Ils furent ensuite sacrés évêques en différents endroits, prêchèrent le Christ en opérant beaucoup de prodiges, convertirent des multitudes, et après avoir enduré des tortures variées furent martyrisés dans le Christ.

Քանզի Պրոխորոն եղեւ եպիսկոպոս Նիկոմիդեայ Բիւթանացւոց, եւ խաղաղութեամբ հանգեաւ ։ Եւ Նիկանորս ի նմին աւուր յորում քարկոծեցաւ սուրբն Ստեփաննոս սպանաւ ի Հրէիցն ընդ հազարաւոր սուրբ հաւատացելոց ։ Իսկ այլք ասեն թէ խաղաղութեամբ կատարեցաւ ։ Եւ Տիմոն եղեւ եպիսկոպոս Բոստրայ Արաբացւոց, եւ հրով այրեցաւ ի հեթանոսաց վասն Քրիստոսի ։ Եւ Պարմենա առաջի երեսաց առաքելոցն մեռաւ ի սպասաւորութեանն իւրում ։

B * Եւ յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս բարեպաշտուհի տիկնաց տիկինն Կեռան թագուհէմայրն, որ խնամածուն էր որբոց եւ այրեաց եւ առատապարգեւ տրովք մխիթարէր զկարօտեալս ։] * B p. 46 a.

Հրոտից ԻԳ եւ Յուլիսի ԻԹ ։ Վկայութիւն սրբոցն Թէոդոտեայ եւ երից որդւոց նորա ։

Բարեպաշտ կինն Թէոդոտիա այրի էր ի քաղաքէն յԻկոնիոյ, եւ կատարէր պահօք եւ աղօթիւք զպատուիրանս Աստուծոյ, ուսուցանէր եւ զորդիսն իւր պարկեշտ եւ աստուածահաճոյ գործովք կեալ ։ Եւ յաւուրսն յայնոսիկ էր սրբուհի վկայն Քրիստոսի Անաստասիա, եւ քաջալերէր զԹէոդոտի հաստատուն կալ ի հաւատն Քրիստոսի եւ ի տանջանաց ոչ երկնչել ։

Եւ ոմն մի իշխան որոյ անուն էր Լեւկադիոս խնդրեաց զԹէոդոտի իւր ի կնու-

10 սրբոցն] սրբուհւոյն B — նորա] իւրոց B.

Ainsi Prochore devint évêque de Nicomédie en Bithynie, et reposa en paix. Nicanor, le jour où fut lapidé saint Étienne, fut mis à mort par les Juifs avec des milliers de saints fidèles. D'autres disent qu'il reposa en paix. Timon devint évêque de Bostra, en Arabie, et fut livré aux flammes par les païens pour le Christ. Parménas mourut en présence des apôtres dans les fonctions de son service.

B* En ce jour reposa dans le Christ la pieuse reine des reines, la reine-mère Kéran, qui s'était chargée des soins des orphelins et des veuves et consolait les indigents par de généreuses largesses.] * B p. 46 a.

23 hrotits, 29 Juillet.

Martyre de sainte Théodote et de ses trois fils.

La pieuse femme veuve Théodote était de la ville d'Iconium; elle accomplissait les commandements de Dieu avec jeûnes et prières, et enseignait à ses fils à mener une vie modeste dans des actions agréables à Dieu. En ces jours vivait la sainte martyre du Christ Anastasie, qui encourageait Théodote à demeurer ferme dans la foi au Christ et à ne point craindre les tortures.

Un certain comte, du nom de Leucadius, demanda Théodote en mariage,

թիւն, եւ նա պատրանօք խաբեաց զնա ասելով. Համբերեա՛ ինձ սակաւ աւուրս զի
* A fol. 323 v° a. զմտաւ ածից եւ * ժողովեցից զինչս իմ ։ Եւ նա թոյլ ետ նմա ։ Իսկ ամենօրհնեալ կինն Թէոդոտի զամենայն ինչս իւր բաշխեաց աղքատաց եւ ի բանդարգել քրիստոնեայս, եւ երթեալ առ սրբուհին Անաստասիա պատմեաց նմա զամենայն ։

Իսկ իշխանն Լեւկադիոս գնաց առ Թէոդոտի, եւ լուաւ եթէ զամենայն ինչս իւր բաշխեաց, եւ զՔրիստոսի հաւատն հաստատուն ունի, ետ զսրբուհին Անաստասիա ի դատողական ատենին, որ եւ մարտիրոսացաւ ի Դեկտեմբերի ԻԲ ։ Եւ զԹէոդոտի յանձնեաց ի զօրականս եւ յուղարկեաց առ Նիկիտոս դատաւորն Բիւթանացւոց, եւ բազում ողոքանօք խրատ տայր եւ ասէր. Ողորմեա՛ անձին քում եւ զաւակաց քոց եւ զոհեա՛ կռոցն ։

Եւ նա ասէ. Ես վասն զի յոյժ սիրեմ զանձն իմ եւ զզաւակս իմ ոչ ուրանամ զԱստուածն իմ, եւ ոչ զոհեմ օտարոտի չաստուածոց զի ճշմարիտ հաւատով զՔրիստոս խոստովանիմ ։ Եւ բերին առաջի մեքենայս չարչարանաց զի տեսցեն եւ երկիցեն ։ Իսկ առաջին որդին իւր Եւոդիոս եթուք ի մեքենայսն եւ խօսեցաւ յաւետարանէն Քրիստոսի բանս առ դատաւորն ։

Եւ հրամայեաց զան հարկանել գաւազանօք զերիս եղբարսն առաջի մօրն իւրեանց

3 ինչս] ստացուածս B — բանդարգել] բանդարկեալ B || 5 Թէոդոտի] մայր նոցա *add.* B.

mais elle usa de ruse en lui disant : « Prends patience quelques jours pour
* A fol. 323 v° a. que je réfléchisse et que * je réunisse mes biens. » Il le lui accorda. Quant à Théodote, la femme toute-bénie, elle distribua tous ses biens aux pauvres et aux chrétiens détenus, puis s'étant rendue auprès de sainte Anastasie, elle lui raconta tout.

Le comte Leucadius se rendit chez Théodote, mais, ayant appris qu'elle avait distribué tous ses biens et qu'elle était de foi chrétienne, il mena sainte Anastasie devant le tribunal de justice, où elle fut martyrisée le 22 décembre. Il remit Théodote entre les mains des soldats et l'envoya auprès de Nicétius, juge de Bithynie, lequel l'engagea avec beaucoup de supplications en ces termes : « Aie pitié de ta personne et de tes enfants et immole aux idoles. »

Elle répondit : « Comme j'aime beaucoup ma personne et mes enfants, je ne renie point mon Dieu, et je n'immolerai point à des dieux étrangers; car je confesse le Christ dans la vraie foi. » On apporta devant elle des engins de tortures, afin qu'à leur vue, (elle et ses fils) prissent peur. Mais son premier fils Evodius cracha sur les engins et adressa au juge des paroles de l'évangile du Christ.

Il ordonna de frapper à coups de bâtons les trois frères en présence de

եւ Թէոդոտի քաջալերէր զորդիսն ի հաւատսն զի համբերեսցեն ցաւոցն ։ Եւ * դատաւորն յոյժ բարկացաւ եւ ետ զԹէոդոտի ի Յուրտակի զօրականն զի տարցէ ի տունն իւր եւ շնասցի ընդ նմա ։ Եւ յորժամ տարաւ քարշելով ի տուն իւր եւ կամէր մերձենալ ի նա, լուծան երակք ռնգացն եւ հոսէր արիւնն անդադար եւ աղաղակեաց մեծաձայն եթէ. Տեսի այր մի ոսկէհանդերձ եւ ած ինձ ապտակ, եւ լուծան հոտոտելիքս ։ * A fol 323 v° b.

Եւ լուեալ դատաւորին զեղեալ գործն Յուրտակի, հրամայեաց դահճացն եւ արկին զաղախինն Քրիստոսի երեք որդւովքն ի բորբոքեալ հուր. եւ աղօթեաց այսպէս. Օրհնեալ է անուն Բարձրելոյն, որ ոչ եւ յայսմ կենցաղս որոշեաց զիս ի զաւակաց իմոց եւ ոչ ի հանդերձեալ կեանսն ։ Եւ այսպէս աւանդեցին զհոգիս իւրեանց ի մէջ հրոյն Յուլիսի ԻԹ ։

Հրոտից ԻԴ եւ Յուլիսի Լ ։ Վկայութիւն սրբոյն Եւստաթէոսի ։

Սուրբն Եւստաթէոս զօրական էր Քրիստոսի հաւատովն, եւ տեսեալ զզօրականսն որ եկեալ էին ըմբռնել զնա, ամրացոյց զամենայն անդամ իւր նշանաւ սրբոյ խաչին, եւ գնաց զկնի նոցա առ դատաւորն Անկուրիոյ քաղաքին որոյ անուն էր Կոռնելիոս, եւ

2 Յուրտակի] անառակ *add.* B || 10 հրոյն] Հրոտից ԻԴ եւ *add.* B || 11 Եւստաթէոսի] Անկիւրացոյն *add.* B.

leur mère; Théodote encouragea ses fils dans la foi à endurer *les douleurs. Le juge, fort irrité, remit Théodote au soldat Hirtacus (*Yourtaki*) afin qu'il l'emmenât à sa maison et forniquât avec elle. Lorsqu'il l'eut emmenée chez lui en la traînant et qu'il voulut s'approcher d'elle, les veines de ses narines s'ouvrirent et le sang coula sans cesser. Il cria à haute voix : « J'ai aperçu un homme en vêtements d'or, qui m'a souffleté, et mes narines se sont rompues. » * A fol. 323 v° b.

Le juge, apprenant ce qui était arrivé à Hirtacus, ordonna aux bourreaux de jeter la servante du Christ et ses trois fils dans une fournaise enflammée. (Théodote) pria en ces termes : « Béni soit le nom du Très-Haut, qui ne m'a point séparée de mes enfants, ni en ce monde ni dans la vie future. » C'est ainsi qu'ils rendirent leur âme dans les flammes, le 29 juillet.

24 HROTITS, 30 Juillet.

Martyre de saint Eustathe.

Saint Eustathe était soldat, croyant au Christ. Lorsqu'il vit les soldats qui venaient le saisir, il fortifia tous ses membres par le signe de la sainte croix et les suivit auprès du juge de la ville d'Ancyre, dont le nom était

նախ քան զհարցանելն խոստովանեցաւ զանունն եւ զգալուստն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ։

Դան հարին զնա եւ քերեցին զմարմինն ուժգին, եւ ծակեցին զպճղունս ոտիցն եւ
* A fol. 324 r° a. անցուցին * պարան, եւ քարշեցին զնա ի քաղաքէն Անկիւրիոյ մինչեւ ի գետն Սագարիս, եւ ընկեցին զնա կենդանի անդ. եւ հրեշտակ Տեառն եհան զնա անվնաս եւ ողջ ի գետոյն, եւ դարձաւ անդրէն յԱնկիւրիա սաղմոսելով զՂ բնակեալն է յօգնութիւն ։ Եւ լուեալ Կոռնելիոսի եթէ կենդանի է, մոլեգաւ եւ ցնորեցան խելքն, եւ առեալ սուր եհար յանձն իւր եւ չար մահուամբ սատակեցաւ

Իսկ քրիստոնեայքն առին զգիրս սրբոյն Յովհաննու առաքելոյն եւ գնացին ի միասին ընդ սրբոյն Եւստաթէոսի յեկեղեցի սրբոյն Պղատոնի, եւ տարածեալ զձեռս իւր յերկինս սուրբ վկայն Քրիստոսի աղօթեաց այսպէս. Տէր Յիսուս Քրիստոս Որդի Աստուծոյ, կատարեա զխոստումն քո ի ծառայս քո Եւստաթէոս, եւ առաքեա քաղցր հրեշտակս զի հաղորդեսցեն զիս պարգեւաց քոց, եւ աւանդեսցեն զհոգիս իմ խաղաղութեամբ ։ Եւ նոյնժամայն եղեն շարժք եւ խոնարհեցան ամպքն, եւ ել աղաւնի յամպոյն եւ էջ հրեշտակ լուսեղէն ի վերայ նորա, եւ աղաւնին կերակրեաց զնա, եւ հրեշտակն

5 անդ] ի գետն B. — եւ հրեշտակ Տեառն եհան զնա] եւ խնամօք Աստուծոյ ել B || 6 յօգնութիւն] բարձրելոյն *add.* B || 9 սրբոյն *om.* B || 10 Պղատոնի] որ նահատակեցաւ ի քաղաքի անդ *add.* B || 13 զի հաղորդեսցեն զիս պարգեւաց քոց *om.* B || 14 խաղաղութեամբ] առ քեզ *add.* B 14-15 նոյնժամայն... հրեշտակն *om.* B.

Corneille, et, avant que celui-ci l'eût interrogé, il confessa le nom et l'avènement du Christ notre Dieu.

On le frappa vigoureusement et on lui déchira le corps; on lui troua
* A fol. 324 r° a. les chevilles des pieds et on y passa une * corde, puis on le traîna de la ville d'Ancyre jusqu'au fleuve Sakaria, et on l'y jeta vivant; mais l'ange du Seigneur le retira du fleuve sain et sauf. Il retourna de nouveau à Ancyre, en psalmodiant : *Celui qui habite dans le secours* [1]. Corneille, apprenant qu'il était vivant, devint furieux, ses esprits s'égarèrent, et saisissant une épée il s'en frappa et mourut d'une mort cruelle.

Les chrétiens prirent les livres du saint apôtre Jean et se rendirent ensemble avec saint Eustathe à l'église de saint Platon; le saint martyr du Christ éleva ses mains au ciel et pria ainsi : « Seigneur, Jésus-Christ, Fils de Dieu, accomplis ta promesse, que tu as faite à ton serviteur Eustathe, et envoie de doux anges, afin qu'ils me fassent participer à tes bienfaits et prennent mon âme en paix. » Il se produisit aussitôt un tremblement de terre, les nuages s'abaissèrent, une colombe s'élança des nuages, un ange lumi-

1. Ps. xc, 1.

աւանդեաց զհոգին խաղաղութեամբ Յուլիսի Լ. : Եւ թաղեցին զմարմին նորա ի նոյն քաղաքին Անկուրիա :

Յայսմ աւուր յիշատակ է երանելոյն Մարթայի մօր Սիմէոնի Սիւնակեցւոյն որ ի սքանչելի լեառն Անտիոքայ :

Սուրբն Սիմէոն զերանելին Մարթա * զաղախինն Քրիստոսի առ խարսխի սեանն իւրոյ հրամայեաց թաղել. յորժամ երթային հիւանդք եւ նեղեալք ի տապանն յայտնապէս երեւէր Քրիստոսի աղախինն Մարթա եւ դնէր ձեռս եւ աղօթիւք բժշկէր զդիւահարս եւ զխեղս եւ զամենայն հիւանդս, եւ ապա անյայտ լինէր : * A fol. 324 r° b.

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոց Գոհարինեանցն նոր վկայիցն որք ի Սեբաստիա կատարեցան :

Պատուական վկայքս այսորիկ սուրբն Գոհարինէ եւ եղբարք իւր Ռատիոս եւ Ծամիդէս եւ Տունկիոս էին յերկրէն Սեբաստիոյ Հայոց : Հայրն իւրեանց Դաւիթ գերեալ ի Տաճկաց որ եւ դարձուցին զնա ի կրօնս իւրեանց, եւ զանդրանիկ որդի նորա :

1 խաղաղութեամբ] առ Աստուած Հրոտից ԻԴ եւ *add.* B. — 6 յայտնապէս] ի տեսլեան *add.* B || 7 եւ աղօթիւք... անյայտ լինէր] եւ աղօթէր. եւ այսպէս դիւահարք եւ խեղք եւ ամենայն հիւանդք բժշկէին. եւ յարուցեալ փառս տային Աստուծոյ, եւ դառնային ուրախութեամբ իւրաքանչիւր ի տեղիս իւրեանց B || 9-10 Յայսմ... կատարեցան] Ի սմին աւուր ի Փոքր Հայս ի Սեբաստիա քաղաք վկայութիւն նոր վկայիցն Գոհարինէի, Ռատիոսի, Տունկիոսի եւ Ծամիդոսի B || 11-12 սուրբն... Տունկիոս *om.* B || 13 ի Տաճկաց] յայլազգեաց B.

neux descendit sur lui, la colombe lui donna à manger et l'ange prit son âme en paix, le 30 juillet. On inhuma son corps dans la même ville d'Ancyre.

En ce jour commémoration de la bienheureuse Marthe, mère de Siméon le stylite dans la merveilleuse montagne d'Antioche.

Saint Siméon ordonna d'inhumer sa mère, la bienheureuse * Marthe, servante du Christ, au pied de sa colonne. Elle brilla par divers prodiges, car lorsque les malades et les souffrants se rendaient à sa tombe, la servante du Christ apparaissait manifestement, leur imposait les mains et par ses prières guérissait les possédés, les estropiés et tous les malades, puis disparaissait. * A fol. 324 r° b.

En ce jour, martyre des saints Gohariniankh, les nouveaux martyrs, qui furent martyrisés à Sébaste.

Ces véritables martyrs, sainte Goharinè et ses frères Ratios, Dsamidès et Tounkios étaient du pays de Sébaste d'Arménie. Leur père David fut emmené captif par les Musulmans qui le convertirent à leur religion ainsi

Իսկ մայրն իւրեանց հաստատուն եկաց ի հաւատն որ ի Քրիստոս, եւ բարեպաշտութեամբ սնոյց զորդիս իւր. եւ վասն արիութեանն իւրեանց զինուորեցան բռնաւորին Տաճկաց Ալի Բասանայ, յազգէ Դանիշմանայն որ տիրէր Սեբաստիոյ եւ կողմանցն Պոնտոսի, այր գազանաբարոյ եւ արիւնախանձ մոլեալ ընդդէմ քրիստոնէից :

Զարախօսեցին ոմանք զսրբոց Գոհարինեանցն առաջի Ալի Բասանայ եւ ասեն. Նոքա որդիք են տաճկի եւ թողեալ զօրէնս մեր կան քրիստոնէութեամբ, գարշին ի

* A fol. 324 v° a. կերակրոց մերոց, եւ ոչ կան յաղօթս * ընդ մեզ : Եւ նա առաքեաց զինուորս եւ հրամայեաց ածել առաջի իւր եւ գնացեալ զինուորացն կոչէին զնոսա ստիպով առաջի թագաւորին : Եւ նոքա գիտացեալ զգաղտնի նետաձգութիւն չարին ողջունեալ զընտանիս իւրեանց չոգան խնդութեամբ, եւ ասէին. Զօգուտն մեր Աստուած գիտասցէ եւ հոգասցէ :

Եւ կացեալ առաջի բռնաւորին եհարց զնոսա վասն քրիստոնէութեանն : Իսկ երէց եղբայր նոցա ոչ եթող սրբոցն տալ պատասխանի, այլ ինքն ասէ ցթագաւորն. Հաւատ զոր դու պաշտես, եւ մեք զնոյն պաշտեմք : Եւ արձակեաց զնոսա եւ գնացին ի տունս իւրեանց տրտմութեամբ, զի ոչ խոստովանեցան զՔրիստոս : Եւ մեղադրէին եղբարքն եղբօրն զի ոչ թողացոյց նոցա խոստովանել զքրիստոնէութիւնն իւրեանց,

1 իւրեանց] նոցա B ||. 3 Տաճկաց] այլազգեաց B — Դանիշմանայն] Դանիշմենաց B || 6 տաճկի] այլազգւոյ B || 10 գիտասցէ եւ *om.* B || 16 եղբարքն *om.* B.

que son fils aîné. Mais leur mère demeura ferme dans sa foi au Christ, et éleva pieusement ses enfants; ceux-ci à cause de leur courage s'enrôlèrent dans l'armée du tyran musulman Ali Bassan, de la race des Danishmends, qui régnait à Sébaste et sur les contrées du Pont; homme d'un naturel bestial, assoiffé de sang, et fou furieux contre les chrétiens.

Certains allèrent dire du mal à Ali Bassan contre les saints Gohariniankh en ces termes : « Ce sont les enfants d'un musulman, qui ont abandonné notre religion, vivent en chrétiens, répugnent à nos mets et ne prient point

* A fol. 324 v° a. * avec nous. » Il envoya des soldats avec ordre de les amener devant lui; les soldats, y étant allés, les appelèrent, en les pressant, pour paraître devant le prince. Ayant compris le secret trait de flèche du méchant, ils saluèrent leurs familles et partirent avec joie en disant : « Dieu connaît ce qui est bien pour nous, Il en prendra soin. »

Lorsqu'ils eurent été introduits devant le tyran, celui-ci les interrogea au sujet du christianisme. Le frère aîné ne laissa pas les saints répondre, mais dit lui-même au prince : « La religion que tu suis, nous la suivons également. » Il les remit en liberté et ils rentrèrent chez eux, tristes de ne pas avoir confessé le Christ. Les frères blâmèrent leur aîné pour ne pas les avoir laissés confesser leur foi chrétienne; ils firent pénitence en versant

եւ ապաշաւէին լալով եւ կոծելով ։ Եւ Ռատիոս գնաց ի վանքն եւ եղեւ կրօնաւոր ։

Յետ աւուրց դարձեալ մատնեցին բռնաւորին չարախօսք եթէ. Որքան արձակեցեր զնոսա առաւել եւս անարգեն զՄահմէտ եւ զկրօնս մեր ։ Եւ գնաց Ալի Բասան յԷկեղեաց գաւառն եւ առ աւար եւ գերութիւն բազում, եւ եկեալ ի Սեբաստիա բանակեցաւ առ ափն Ալիս գետոյն ։ Եւ առաքեաց զոմն անօրէն որ չարախօսեաց զսրբոյն եւ բազում զօրս ընդ նմա ածել զսուրբսն առաջի իւր ։ Եւ նոքա * կալեալ զերանելիսն * A fol. 324 v° b. կապեալ շղթայիւք ածին առաջի բռնաւորին ի բանակն· եւ եհարց զնոսա վասն քրիստոնէութեանն ։ Եւ սուրբն Ռատիոս ասէ համարձակութեամբ. Քրիստոնեայք էաք եւ եմք եւ եղիցուք. եւ սկսաւ անարգել զՄահմէտ ։

Եւ հրամայեաց բռնաւորն հարկանել զբերան նորա եւ հատանել զլեզուն ։ Եւ նա գոհանայր զԱստուծոյ ի հարկանելն, բայց զլեզուն ոչ հատին ։ Եւ հարցեալ զմի մի ի սրբոցն եւ նոքա յայտնապէս խոստովանեցան զՔրիստոս Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ ։ Եւ այլ բազում եւ պէս պէս հարցուածս արարեալ եւ պարգեւս խոստացեալ ոչ կարաց հաւանեցուցանել զնոսա, հրամայեաց փորել զերկիր եւ թաղել զԳոհարինէ մինչեւ ի մէջսն, եւ նետաձիգ լինել ի նա ամենայն բազմութիւնն ։

Եւ մինչդեռ պատրաստէին զայն եկին զինուորքն եւ բերին զկանայս եւ զմանկունս

3 զՄահմէտ] զմահմանս B || 9 զՄահմէտ] զմահմանս եւ զկրօնս նոցա B || 13 արարեալ] հարցեալ B.

des larmes et en se frappant la poitrine. Ratios se retira dans un couvent et se fit religieux.

Un certain temps après, les dénonciateurs les livrèrent de nouveau au tyran, en disant : « Depuis que tu les as relâchés ils méprisent davantage Mahomet et notre religion. » Ali Bassan se rendit à la province de Ekelikh, fit un grand butin et prit de nombreux captifs; il revint à Sébaste et établit sa résidence au bord du fleuve Halys. Il envoya un des infidèles, qui avait calomnié les saints, avec de nombreux soldats pour amener les saints en sa présence. Ceux-ci, * ayant saisi les bienheureux, les conduisirent chargés * A fol. 324 v° b. de fers auprès du tyran, dans son camp. Celui-ci les interrogea au sujet du christianisme. Saint Ratios répondit avec hardiesse : « Nous étions chrétiens, nous le sommes et le serons, » et il se mit à injurier Mahomet.

Le tyran ordonna de le frapper sur la bouche et de lui couper la langue. Pendant qu'on le frappait il rendit grâces à Dieu; on ne lui coupa point la langue. (Le tyran) interrogea les saints l'un après l'autre; ils confessèrent ouvertement le Christ Dieu et Fils de Dieu. Après leur avoir adressé différentes questions et leur avoir promis des présents, ne réussissant point à les persuader, il ordonna de creuser la terre et d'y enterrer Goharinè jusqu'à la taille, et commanda à toute la foule de lui lancer des flèches.

Pendant qu'on préparait cela, les soldats arrivèrent, amenant les femmes

նոցա եւ զինչս եւ զստացուածս. եւ նոքա լային առ միմեանս սաստիկ գթով ։ Եւ աղաչեցին իշխանքն զբռնաւորն ներել նոցա զի թերեւս դարձցին վասն գթոյ կանանցն եւ մանկանցն ։ Եւ իբրեւ թողացոյց նոցա նոքա համբուրեալ զմիմեանս քաջալերէին հաստատուն կալ ի հաւատսն Քրիստոսի ։

Եւ բարկացեալ անօրէնն հրամայեաց զԳոհարինէ հեղձամղձուկ առնել ի ջուրն
* A fol. 325 r° a. հեղեղատին. * եւ զՏունկիոս եւ զԾամիդէս ածել զառաջեաւ, եւ զՌատիոս պրկել փոկովք եւ հարկանել ։ Եւ ասէ ցսուրբն Տունկիոս եւ զԾամիդէս. Այդ ամենայն ստացուածք զոր տեսանէք եւ այլ բազումս յաւելից, եւ ձեզ լիցի եթէ լուէք ինձ. եւ զԳոհարինէ փառաւորեցից իշխանութեամբ եւ զՌատիոս թողից ըստ կամաց իւրոց կեալ ։ Ասեն սուրբքն. Այդ ամենայն քեզ (լիցի) եթէ թողուս մեզ կեալ քրիստոնէութեամբ, եւ քեզ ծառայեսցուք միամտութեամբ, ապա թէ ոչ այլ իրք մի հարցաներ ընդ մեզ. քրիստոնէայք եմք, զոր ինչ առնելոց ես արա ։

Եւ բարկացեալ բռնաւորն հրամայեաց ջաղոտիւք տանջել զնոսա, եւ ետ ածել զԳոհարինէ եւ զՌատիոս. եւ էին երեսք նոցա եւ ամենայն մարմինն արիւնուշտ յողորածեծն առնելոյ, եւ Գոհարինէ ամենեւին նուաղեալ ի ջրածեծն առնելոյ անտի ։

13 բռնաւորն] թագաւորն B || 15 ջրածեծն առնելոյ] ջրծեծոյ B.

(des saints) et leurs enfants, leurs biens et tout ce qu'ils possédaient; tous pleuraient par leur grande affection mutuelle. Les notables prièrent le tyran de leur pardonner dans l'espoir de voir (les saints) se convertir par l'amour pour leurs femmes et leurs enfants. Lorsqu'il les eut relâchés, ils s'embrassèrent mutuellement et s'encouragèrent à demeurer fermes dans la foi au Christ.

L'infidèle, irrité, ordonna de noyer Goharinê dans les eaux du torrent
* A fol. 325 r° a. * et d'introduire en sa présence Tounkios, Dsamidès, puis d'enserrer fortement Ratios dans des lanières et de le frapper. Il dit aux saints Tounkios et Dsamitès : « A tous ces biens que vous voyez j'en ajouterai d'autres plus nombreux encore qui seront à vous, si vous m'écoutez, je glorifierai Goharinê par une haute situation et je laisserai Ratios vivre à sa guise. » Les saints répondirent : « Que tout cela soit à toi; si tu nous laisses vivre en chrétiens, nous te servirons fidèlement; dans le cas contraire, ne nous fais plus de questions : nous sommes chrétiens; fais ce que tu as à faire. »

Le tyran, irrité, ordonna de les torturer avec des verges. Il fit venir Goharinê et Ratios; leur figure et leur corps étaient inondés de sang des coups de verges d'osier qu'ils avaient reçus; et Goharinê était défaillante de la torture [1].

1. Au lieu de ջրածեծ, l'édition de 1706 porte յոլորածեծ expliqué par յողորածեծ dans le grand dictionnaire Հայկազեան, t. II, Venise, 1837, pp. 503 sq.

Ասէ բռնաւորն. Զի ոչ լուարուք ինձ պատահեցին ձեզ այդ ամենայն տանջանք. եւ Քրիստոսն ձեր ոչ կարաց փրկել զձեզ : Եւ հրամայեաց զկանայսն եւ զմանկունսն եւ զինչսն նոցա առաջի նոցա բաշխել իշխանաց իւրոց. եւ նոքա լային առ միմեանս եւ Աստուծոյ յանձն առնէին :

Եւ բռնաւորն բարկացեալ եհան զսուրն պողովատիկ, ետ ի դահճապետն եւ ասէ. Այդու բարձցես զգլուխս * նոցա անողորմաբար, եւ նախ զՌատիոսին, զի նա եղեւ պատճառ կորստեան վատաբաղդացդ : Եւ տարեալ ի տեղի կատարմանն հատին զգլուխ երանելոյն Ռատիոսի : Եւ հատեալ գլուխն խօսէր եւ քաջալերէր զեղբարսն մի երկնչել ի մահուանէ : Եւ այնպէս կատարեցան սրով երեքին եղբարքն աղօթելով եւ գոհանալով զԱստուծոյ : * A fol. 325 r° b.

Իսկ հաւատացեալքն որք անդ դիպեցան առին զմարմինս նոցա, ի նոյն յարեալ եւ զգլուխսն, եւ պատեալ մաքուր կտաւօք թաղեցին ի մարգճակին, ի տեղւոջն յորում կատարեցան հուպ ի ճանապարհն քառակուսի, եւ տօն մեծ կատարեցին զօրն զայն Յուլիսի Լ : Եւ բազում բժշկութիւնք լինին ի տեղւոջն հանգստեան սրբոցն ի փառս ամենասուրբ Երրորդութեանն :

[B * Յայսմ աւուր տօն սրբոց առաքելոցն Շիղայի եւ Սիղուանոսի, Կրիսկենդոսի եւ Եպենտոսի, Արիստարքոսի եւ Արիստաբուլայ, եւ Յուդայի որ Բարսաբայն կոչեցաւ : * B p. 47 a.

11 առին] զպատուական *add.* B || 14 Յուլիսի Լ.] որ օր ԻԴ էր Հրոտից եւ Լ Յուլիսի ամսոյ : Եղեւ իրս այս ի հինգ հարիւր եւ քսան եւ չորս թուականիս Հայոց *add.* B.

Le tyran leur dit : « Toutes ces souffrances vous sont arrivées parce que vous ne m'avez pas écouté; votre Christ n'a pu vous sauver. » Et il ordonna de distribuer à ses notables en leur présence leurs femmes, leurs enfants et leurs biens. Ils pleurèrent l'un pour l'autre et se recommandèrent à Dieu.

Le tyran, irrité, tira son épée d'acier, la remit au chef bourreau et lui dit : « Tu trancheras impitoyablement avec cela leur * tête, et d'abord à Ratios, car c'est lui la cause de la perte de ces gens au sort malheureux. » Les ayant menés au lieu de l'exécution, ils tranchèrent la tête au bienheureux Ratios. Mais la tête tranchée parla à ses frères et les encouragea à ne point craindre la mort. C'est ainsi que les trois frères furent martyrisés par l'épée en priant Dieu et en Lui rendant grâces. * A fol. 325 r° b.

Les fidèles qui se trouvèrent là enlevèrent leurs corps, en y joignant les têtes, et les ayant ensevelis dans du linge propre, les inhumèrent dans la prairie, à l'endroit où ils avaient été exécutés, près d'un carrefour; puis ils célébrèrent une grande fête ce jour-là, le 30 juillet. De nombreuses guérisons ont lieu à l'endroit où reposent les saints pour la gloire de la très sainte Trinité.

[B * En ce jour fête des saints apôtres Silas et Silvain, Crescent et Épainétos (*Epentos*), Aristarque et Aristobule et Jude, surnommé Barsabas. * B p. 47 a.

Եւ այլ յիշատակ սրբոց վկայիցն Ապտոնոսի եւ Սենէոսի, որք էին փոքրագոյն թագաւորք, եւ մարտիրոսացան ընդ այլոց բազում վկայից ի Պարսս ։

Յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս երանելի Գէորգ վարդապետն Մեղրիկ կոչեցեալ ։

* B p. 49 b. * Էր սա ծննդեամբ ի Վասպուրական աշխարհէ յԱնալիւր գեղջէ, այր բարեբարոյ քաղցրաբան եւ իմաստուն. այլ կրօնաւորեալ ի Սեւան կղզի զամս յիսուն Սեւանեցի կոչեցաւ, եւ էր ճգնազգեաց եւ պահեցող, եւ ունէր սովորութիւն զի զամենայն գիշերս կիւրակամտից ոտընկաց տքնութեամբ անցուցանէր ։ Եւ զնոյն կարգ սահմանեաց յետ ժամանակաց ի Դրազարկ վանս ի Կիւլիկիա եւ յանապատն Սսոյ ։

Եւ կատարեալ զկեանս իւր սուրբ եւ աստուածահաճոյ վարուք փոխեցաւ առ Տէր ի հասակի եօթանասուն ամաց, եւ թաղեցաւ ի Դրազարկ ի թուականիս Հայոց հինգ հարիւր վաթսուն եւ երկու Հրոտից ԻԴ եւ Յուլիսի Լ ։]

Հրոտից ԻԵ եւ Յուլիսի ԼԱ ։ Վկայութիւն սուրբ կուսին Լուկիայ
եւ սրբոյն Ռիկսոնի եւ այլ ընկերացն ։

Աղախինն Քրիստոսի Լուկիա էր ի Կամպանոյ գաւառէն մերձ ի Հռոմ ։ Եւ կալաւ

12 Վկայութիւն ... ընկերացն] Վկայութիւն սրբուհւոյ եւ կուսի վկային Լուկիայ, եւ սրբոյ վկային Ռիկսոնի եւ այլ ընկերացն ։ Էր եւ այլ Լուկիա ի Սիկիլիա, եւ տօնն կատարի Հոկտեմբերի ԼԱ B.

Également commémoration des martyrs Aphtonius (*Aptonos*) et Sénéos, qui étaient des rois secondaires et qui furent martyrisés avec beaucoup d'autres martyrs en Perse.

En ce jour reposa dans le Christ le bienheureux vardapet Georges, surnommé Mégrik[1].

* B p. 49 b. * Il était par la naissance du pays de Vaspourakan, du village d'Analiur, homme d'un bon naturel, au langage doux et sage; pour avoir été moine cinquante années dans l'île de Sévan, il fut surnommé Sevanétsi. Il menait une vie d'ascète, était jeûneur et avait l'habitude de passer toutes les nuits du samedi au dimanche debout, sans dormir. Il institua plus tard cette pratique au couvent de Drazark en Cilicie et dans le désert de Sis.

Ayant accompli sa vie saintement et avec une conduite agréable à Dieu, il trépassa auprès du Seigneur à l'âge de soixante-dix ans et fut enterré à Drazark, l'an de l'ère arménienne cinq cent soixante-deux[2], le 24 hrotits, le 30 juillet.]

25 HROTITS, 31 Juillet.

Martyre de la vierge sainte Lucie, de saint Rixos et d'autres compagnons.

La servante du Christ Lucie était de la province de Campanie, près de

1. Mot à mot : miel. — 2. Correspond à 1113-4 de notre ère.

զնա Ռիկսոն իշխանն, եւ յոյժ նեղեաց զոհս մատուցանել կռոցն, եւ ոչ հաւանեցաւ այլ խոստովանեցաւ թէ. Պաշտօնեայ եւ աղախին եմ Քրիստոսի :

Եւ վասն զի տռփացաւ ցանկութեամբ ի գեղեցկութիւն նորա Ռիկսոն խոստանայր նմա գանձս եւ ինչս եւ մեծութիւն եթէ ամուսնանայ նմա. եւ նա հրաժարէր ի պարգեւացն եւ ասէր. * Ես հանդերձեալ եմ Քրիստոսի հարսնանալ, եւ ի մահկանացու * A fol. 325 v° a.
մարդ ոչ յուսամ :

Եւ Ռիկսոն աստուածային շնորհօքն զղջացաւ, եւ տարաւ զնա ի տուն իւր, եւ պատրաստեաց նմա սենեակ առանձինն եւ անկողինս փափուկս եւ մեծագինս, եւ կացոյց նմա աղախնայս ի ծառայութիւն, եւ թոյլ ետ նմա պահօք եւ աղօթիւք պաշտել զհաւատն իւր եւ իբրեւ զմի յաստուածոց իւրոց համարէր եւ պատուէր զնա :

Եւ յորժամ կամէր ի պատերազմ երթալ աղաչէր զերանելին Լուկիա զի աղօթեսցէ վասն նորա. եւ նորին աղօթիւքն յաղթէր ի պատերազմին եւ դառնայր ուրախութեամբ : Եւ այսպէս բնակեցաւ առ նա ամս քսան :

Եւ ի միում աւուր աղաչեաց Լուկիա զՌիկսոն իշխանն զի երթիցէ ի Կամբանիա, եւ անդ առցէ մարտիրոսական պսակ. նոյնպէս եւ Տէր երեւեցոյց նմա ի տեսլեան. իսկ Ռիկսոն ոչ յօժարանայր որոշել ի նմանէ, եւ յահէն Աստուծոյ եւ ի գթոյն Լուկիայ հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ : Եւ եթող զտունն եւ զորդիս, զկինն եւ զծառայս, զինչս եւ զագարակս, եւ գնաց զկնի նորա ի Կամբանիա, եւ անդ կացին առաջի անօրէն

Rome. Le gouverneur Rixos (*Rikson*) la fit saisir et la pressa beaucoup d'offrir des victimes aux idoles, mais elle ne consentit point et confessa : « Je suis diaconesse et servante du Christ. »

Rixos, épris passionnément de sa beauté, lui promit de l'argent, des biens et des honneurs si elle voulait l'épouser, mais elle rejeta les présents en disant * : « Je suis sur le point de me fiancer au Christ, je n'ai point d'espoir * A fol. 325 v° a.
en l'homme mortel. »

Rixos, se repentant par la grâce de Dieu, la conduisit à sa maison, lui fit préparer une chambre à part, avec une literie douillette et de grand prix, mit des servantes à son service, et la laissa suivre sa foi avec jeûnes et prières. Il la considéra comme l'un de ses dieux et la tint en honneur.

Lorsqu'il devait partir en guerre, il priait la bienheureuse Lucie de prier pour lui; il gagnait la bataille par ses prières et revenait avec joie. C'est ainsi qu'elle habita chez lui vingt ans.

Un jour, Lucie pria le gouverneur Rixos de la laisser aller en Campanie pour y obtenir la couronne du martyre; de même le Seigneur le lui fit voir en vision; mais Rixos ne voulait pas se séparer d'elle : par crainte de Dieu et par affection envers Lucie, il crut au Christ et se fit baptiser. Il abandonna sa maison et ses enfants, sa femme et ses domestiques, ses biens et ses terres, et la suivit en Campanie, où ils furent introduits devant le juge

դատաւորին եւ խոստովանեցան ուղիղ հաւատով զՔրիստոս եւ հատին զգլուխս նոցա Յուլիսի ԼԱ ։

* A fol. 325 v° b. Կատարեցան սրով եւ այլ վկայք յաւուրն յայնմիկ ընդ սրբոյն * Լուկիայ եւ Ռիկոնի սուրբն Անտոնիոս, Լիկիոս, Սատուրոս, Նէաս, Սիրինոս, Դիոդորոս, Ապողոնիոս, Ապամոս, Պապիանոս, Կոտայոս, եւ այլ ինն վկայքն որոց անուանքն գրեալ են յերկինս ի գիրն կենաց ։

* B p. 50 a. [B * Յայսմ աւուր կատարեցան ի Հայք սուրբ աշակերտք եւ ընկերք սուրբ քահանայիցն Ղեւոնդեանց սուրբ քահանայքն Սամուէլ եւ Աբրահամ, եւ սուրբ մոգպետն որ տեսեալ զլուսափայլութիւն սքանչելեաց նոցին քահանայիցն, հաւատաց ի Քրիստոս եւ մարտիրոսութեամբ կատարեցաւ ։

Ի սոյն նահատակեցաւ բազում չարչարանօք եւ մահուամբ վասն Քրիստոսի խոստովանութեանն սուրբ վկայն Քրիստոսի Գելասիոս ։

* B p. 50 b. Եւ այլ տօն եւ վկայութիւն սրբոյն * Սաբինէ վկայի Կեսարացւոյ, եւ սուրբ հօրն Եւդոկիմոսի արդարոյ Կապուտկեցւոյ, եւ Գերմանոսի եպիսկոպոսի ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբուհւոյն Յուլիտայ ։ Սրբուհիս Յուլիտա էր ի Կեսարիոյ քաղաքէն Քրիստոսի հաւատովն եւ սրբութեամբ պայծառացեալ ։ Եւ դատ ունելով առ ոմն ընչասէր այր եւ բռնաւոր, որ զերկիր կալուածոց նորա յափշտակեալ էր, եւ ագարակս եւ գեղս եւ պաճարս եւ ծառայս եւ զամենայն պատրաստութիւն կենաց

1 նոցա] Հրոտից ԻԵ եւ *add.* B || 5 Պապիանոս] Որոնոս, Պապիկոս, Բիքտոր *add.* B — անուանքն] զանունն գիտէ Քրիստոս եւ *add.* B.

impie; ils confessèrent le Christ avec vraie foi, et on leur trancha la tête, le 31 juillet.

D'autres martyrs encore furent exécutés par le glaive ce jour-là avec sainte * Lucie et Rixos : saint Antoine, Lucius (*Likios*), Satyre, Néas, Sirinus, Diodore, Apollonius, Apamus, Papianus, Cotyïos et neuf autres martyrs dont les noms sont inscrits au ciel dans le livre de la vie.

* A fol. 325 v° b.

* B p. 50 a. [B * En ce jour furent martyrisés en Arménie les saints disciples et compagnons des saints prêtres Léonteankh, les prêtres Samuel et Abraham et le saint chef des mages qui, témoin de l'éclat des miracles de ces prêtres, crut au Christ et mourut en martyr.

En ce jour fut martyrisé après beaucoup de tortures et mourut pour la confession du Christ le saint martyr du Christ Gélase.

* B p. 50 b. Également fête et martyre de saint * Sabinus (*Sabinē*) le martyr de Césarée, du saint père Eudocimus le juste de Cappadoce, et de l'évêque Germain.

En ce jour martyre de sainte Julitte. Cette sainte Julitte était de la ville de Césarée, de foi chrétienne et renommée pour sa sainteté. Elle eut un procès avec un homme avide de biens et tyrannique, qui lui avait ravi les terres de ses domaines, champs, villages, animaux et serviteurs, les avait

սրբուհւոյն յինքն էր շրջեալ եւ առեալ, արհամարհելով զարդարն եւ մանաւանդ զԱստուած, եւ սուտ վկայս զրպարտողս եւ յափշտակողս ի վերայ կացուցանէր նորա :

Յայնժամ իբրեւ սկսաւ սրբուհին պատմել զբռնաւորութիւն առն, եւ զոր ի նմանէ գործէր իսկ նա չարախօսեաց զսրբուհին առ իշխանն եթէ քրիստոնեայ է, եւ ոչ հասարակաց օրէնս պատուէ, եւ ոչ պաշտէ զաստուածս թագաւորացն : Իսկ սրբուհին առ ոչինչ համարելով զաժամանակեայսն, այլ զամենայնն արհամարհեաց եւ խոստովան լինէր եթէ զամենեցուն հրաշագործողն եւ զարարիչն ոչ ուրանամ :

Իսկ դատաւորն ստիպեաց զնա ողոքանօք եւ սպառնալեօք զոհել կռոցն . եւ իբրեւ ոչ ուրացաւ սրբուհին, այլ վկայէր զՔրիստոս համարձակ, այնուհետեւ հրոյ մատնեաց զնա, եւ հուրն պարփակեալ զսրբուհին մարմինն եւ որպէս ի մէջ լուսաւոր եւ ցօղաւոր դրախտի հրճուելով երանելին զհոգին օրհնութեամբ առ Աստուած աւանդեաց . եւ մարմինն ամբողջ մնաց ի հնոցէն :

Զոր տեսեալ արք երկիւղածք թաղեցին ի նշանաւոր տեղի, յորում բազում բժշկութիւնք եղեն ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ :

Զորմէ զորա առաքինահանդէս վկայութեամբն արիական եւ գովելի քաջութենէն կատարելապէս գրուատեալ պատմէ սուրբն Բասիլիոս արժանապէս ներբողական արտաճառութեամբ :]

transférés à son nom et avait accaparé tout ce que la sainte avait préparé pour sa subsistance, au mépris de la justice et surtout de Dieu; il avait encore suscité des faux témoins, calomniateurs et pillards.

Lorsque la sainte entreprit de faire connaître la tyrannie de cet homme et ce qu'il avait commis, lui, il dénonça la sainte au gouverneur comme étant chrétienne, n'honorant pas la religion commune, n'adorant pas les dieux des empereurs. La sainte, négligeant tout ce qui est temporel et méprisant tout, confessa : « Je ne renie point le créateur, qui a créé toutes les choses par miracle. »

Le juge la pressa par supplications et par menaces d'immoler aux idoles, et comme la sainte ne reniait point mais confessait avec hardiesse le Christ, il la condamna au feu; les flammes enveloppèrent le corps de la sainte, et la bienheureuse, se réjouissant comme au milieu d'un jardin lumineux et plein de rosée, rendit son âme à Dieu avec bénédiction. Son corps fut retiré intact de la fournaise.

A cette vue, des hommes craignant Dieu l'inhumèrent dans un endroit distingué, où beaucoup de guérisons eurent lieu pour la gloire du Christ, notre Dieu.

Saint Basile fit le récit complet avec éloges de son martyre plein de vertus, de courage et de louable vaillance dans un discours panégyrique, tel qu'elle le méritait.]

Ամիս Օգոստոս աւուրս է ԼԱ ։
Ի Հրոտից ԻԶ եւ Օգոստոսի Ա ։ Վարք Տիտոսի առաքելոյն
եւ եպիսկոպոսին Գորտինոս քաղաքին

Զինաս զոր յիշէ Պօղոս ի թուղթս իւր, նա գրեաց զպատմութիւն սրբոյն Տիտոսի ։ Սա էր ի Կրիտիոյ կղզւոյն, եւ էր ազգակից Մինոյոսոյ արքային, եւ ցանկայր ուսանել զհելլենական զպրութեան հանճարս, զՀոմերոսի եւ զՊղատոնայ եւ զայլոց իմաստա-
* A fol. 326 r° a. սիրացն ստորոգութիւնս, եւ էր յայնժամ ամաց քսանից ։ Եւ լուաւ *ձայն յաներեւութիցն որ ասէր . Տիտոս պարտ է քեզ աստի ելանել եւ կեցուցանել զհոգիդ, զի ոչ ինչ օգուտ է քեզ ուսանել զոր խորհեալդ ես ։ Եւ սկսաւ ընթեռնուլ զգիրս Հրէիցն եւ զԵսայի մարգարէն, եւ եգիտ զտեղին յորում գրեալ էր . Նորոգեցարուք առ իս կղզիք բազումք ։

Իսկ իշխանն կղզոյն Կրիտիոյ հօրեղբայր էր Տիտոսի . լուաւ զՔրիստոսէ եւ զսքանչելեացն զոր առնէր յԵրուսաղէմ եւ յայլ տեղիս զարմանայր եւ խորհուրդ արարեալ ընդ այլ իշխանսն Կրիտիոյ առաքեաց զՏիտոս յԵրուսաղէմ զի երթիցէ եւ տեսցէ եւ դարձցի զստոյգն պատմեսցէ ։

2 Վարք] Յիշատակ եւ տօն սրբոյն B || 3 քաղաքին] ի Կրիտիս կղզւոջն B || 4 Զինաս... սրբոյն Տիտոսի *om.* B || 5 եւ էր] գոլով B — արքային] Կրիտիոյ *add.* B || 7-9 Եւ լուաւ... եւ սկսաւ] Բայց ազդեցութեամբն Աստուծոյ սկսաւ B.

LE MOIS D'AOÛT A 31 JOURS.

26 HROTITS, 1er **Août**.

Vie de l'apôtre Tite, évêque de la ville de Gortyne.

Zénas, que Paul mentionne dans ses épîtres[1], a écrit l'histoire de saint Tite. Celui-ci était de l'île de Crète, il était descendant du roi Minos, il désirait étudier les chefs-d'œuvre de la littérature hellène, d'Homère et de Platon ainsi que les productions d'autres philosophes. Il était alors âgé de
* A fol. 326 r° a. vingt ans. Mais il entendit * la voix des invisibles, qui lui dit : « Tite, tu dois partir d'ici et sauver ton âme, car ce que tu penses apprendre ne te sera d'aucun profit. » Il se mit à lire les Écritures des Juifs et le prophète Isaïe, et trouva le passage qui dit : « *Renouvelez-vous pour moi, îles*[2] nombreuses. »

Le gouverneur de l'île de Crète était l'oncle de Tite; ayant entendu parler du Christ et des miracles qu'il opérait à Jérusalem et ailleurs, il en était émerveillé, et ayant consulté d'autres notables de Crète, il envoya Tite à Jérusalem, pour qu'il allât voir et revînt en rapportant la vérité.

1. Tit., III, 13. — 2. Isaïe, XLI, 1.

Եւ յորժամ գնաց ետես զՔրիստոս եւ երկիր եպագ նմա եւ ականատես եղեւ սքանչելեացն եւ չարչարանացն եւ թաղմանն եւ յարութեանն եւ համբարձմանն եւ գալստեան սուրբ Հոգւոյն ։ Եւ հաւատաց ի Քրիստոս եւ դասեցաւ ի թիւս հարիւր եւ քսանից եւ երեք հազարացն որք հաւատացին ի Քրիստոս ։

Եւ ի Կեսարիա Պաղեստինացւոց ձեռնադրեցին առաքեալքն զՏիտոս, եւ առաքեցին զհետ Պօղոսի ի քարոզութիւն ։ Եւ երթեալ յամենայն քաղաքս եւ ի գաւառս քարոզէին ի միասին զբանն կենաց, եւ բազում տանջանաց համբերեցին, եւ անբաւ բազմութիւնս յանհաւատից դարձուցին ի լուսաւորութիւն առնելով նշանս եւ * արուեստս ։ Եւ երթեալ Պօղոսի ի Կրետէ ձեռնադրեաց զՏիտոս եպիսկոպոս Գորտինու քաղաքին ։ Եւ ելեալ ի կղզւոյն գնացին յԱսիա եւ յԵփեսոս, եւ քարոզութեամբն իւրեանց դարձուցին ի Հրէից եւ ի հեթանոսաց երկոտասան հազար անձն ։ Եւ ոչ եթող զՊօղոս մինչեւ ի Ներոնէ արքայէն սրով կատարեցաւ, եւ դարձաւ Տիտոս ի Կրետէ, եւ ընկալան զնա մեծաւ խնդութեամբ իբրեւ զիւրեանց ազգակից ։ * A fol. 326 r° b.

Եւ ի գալստեան նորա տօն կատարեցին եւ զարդարեցին զտաճար կռոցն, եւ տարան զՏիտոս անդ, եւ մտեալ սաղմոսէր եբրայեցերէն. Աստուած մեր ողորմեա՛ մեզ եւ օրհնեա՛ զմեզ ։ Եւ յաղօթելն նորա անկաւ ինքնին Արտեմիդեա բագինն եւ

7 տանջանաց] եւ նեղութեանց *add.* B || 8 դարձուցին ի լուսաւորութիւն] լուսաւորեցին B || 15 մեր *om.* B

(Tite), s'y étant rendu, vit le Christ, se prosterna devant Lui et fut témoin de ses miracles, de la passion, de l'ensevelissement, de la résurrection et de l'ascension, enfin de la descente du Saint-Esprit. Il crut au Christ, et fut admis au nombre des cent vingt-trois mille qui avaient cru au Christ.

Les apôtres ordonnèrent Tite à Césarée de Palestine et l'envoyèrent à la suite de Paul pour la prédication. Ils visitèrent toutes les villes et les provinces, prêchèrent ensemble la parole de vie, endurèrent bien des souffrances et convertirent des foules innombrables à la lumière en opérant des miracles et des * prodiges. Paul, s'étant rendu en Crète, y sacra Tite évêque de la ville de Gortyne. Ils quittèrent ensuite l'île, se rendirent en Asie et à Éphèse et par leur prédication ils convertirent douze mille personnes, Juifs et païens. (Tite) ne quitta pas Paul jusqu'à ce qu'il eût été martyrisé par le glaive sous l'empereur Néron; Tite revint alors en Crète où il fut reçu avec grande joie comme compatriote. * A fol. 326 r° b.

A son arrivée on célébra une grande fête, on décora le temple des idoles et on y conduisit Tite, qui en pénétrant psalmodia en hébreu : « *O notre Dieu, aie pitié de nous et bénis-nous*[1]. » Pendant qu'il priait, l'idole d'Artémis tomba d'elle-même et se brisa; il fit encore d'autres miracles dans le temple, et

1. Ps. LXVI, 2.

խորտակեցաւ, եւ այլ եւս արար սքանչելիս ի տաճարին, եւ հաւատացին ոգիք իբրեւ հինգ հարիւր եւ աղաղակէին. Մի է Աստուած որ երեւեցաւ մեզ այսօր :

Կերակուր էր Տիտոսի բանջար ի պարտիզէ, եւ հանգչէր ի գետնի ի վերայ խորգոյ եւ մոխրոյ : Եւ ձեռնադրեաց ի Կրետէս ինն եպիսկոպոսունս, ի յինն քաղաքսն, ի Կնոսոյ, յԵռապիւտնի, ի Կիւդոնիա, ի Քերոնիսոն, յԵլեւթերոնի, ի Լամպիս, ի Կիսամոյ, ի Կամբանա. եւ արար զԳորտինոյ մետրապօլիս, որ թարգմանի մայրաքաղաք : Եւ զվեց ամ ուսուցանէր զժողովուրդսն, եւ հաստատէր ի հաւատս, եւ բազում սքան-
* A fol. 326 vº a. չելիս * արար :

Եւ եղեն ամք կենաց իւրոց այսչափ. քսանամեայ գնաց յԵրուսաղէմ եւ ետես զՔրիստոս, եւ արար առ նմա ամ մի, եւ ի շրջագայութեանն ընդ Պօղոսի ի քարոզութեանն ամս երեսուն եւ ութ, եւ ի Կրետէս յաթոռն իւր ամս վեց եւ երթեալ ի գաւառն իւրում եկաց ամս ինն. եւ էին աւուրք կենաց իւրոց եօթանասուն եւ չորս ամ :

Եւ յորժամ հանդերձեալ էր փոխիլ առ Քրիստոս ետես զհրեշտակս որք իջին յաւանդել զհոգին, եւ տունն լի եղեւ անուշահոտ ծխով, եւ ամպ լուսաւոր հովանի եղեւ, եւ պայծառ երեսօք ժպտեցաւ եւ զձեռսն յերկինս տարածեաց եւ ասէ. Տէր, զհաւատս քո անշարժ պահեցի, եւ զժողովուրդս քո անդրդուելի զգուշացուցի, եւ դու անխախտելի պահեա զժողովուրդս քո ի հաւատս հաստատունս, եւ զհոգիս իմ ի ձեռս

2 այսօր *om.* B || 6 որ թարգմանի] որ է ի հայ լեզու B || 9 ամք] աւուրք B || 16 զգուշացուցի] զգուշացայ B || 17 անխախտելի] հաստատեա եւ *add.* B — ի հաւատս հաստատունս *om.* B.

cinq cents personnes environ crurent et crièrent : « Il n'y a qu'un Dieu, c'est celui qui nous a été manifesté aujourd'hui. »

Tite ne prenait pour nourriture que les légumes de jardin, il couchait par terre sur un sac et sur de la cendre. Il consacra en Crète neuf évêques pour neuf villes, à Cnossos, à Hierapytna (*Erapiutni*), à Cydonia, à Chersonèsus (*Kheronison*), à Eleutherna (*Elevtheron*), à Lampa (*Lampis*), à Cisamus, à Centanus, (*Kambana*); il fit de Gortyne la métropole, nom qui se traduit ville-mère. Il enseigna le peuple pendant six ans, le confirma dans la foi
* A fol. 326 vº a. et opéra de * nombreux miracles.

Voici le compte de ses années : à vingt ans il se rendit à Jérusalem et y vit le Christ, auprès de qui il resta une année; il circula avec Paul pour la prédication trente-huit années, il siégea sur son trône en Crète six ans, et, rentré dans sa province, il y vécut neuf ans; les jours de sa vie furent soixante-quatorze ans.

Lorsqu'il fut sur le point d'être transporté auprès du Christ, il aperçut des anges qui descendaient prendre son âme, la maison fut remplie d'une fumée suave, un nuage lumineux le couvrit; il sourit avec un visage resplendissant et, élevant ses mains au ciel, il dit : « Seigneur, j'ai conservé ta foi intacte, j'ai conservé ton peuple inébranlable; Toi aussi, conserve ton

քո յանձն առնեմ ։ Եւ յասելն ամէն աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած ։ Եւ զմարմինն անուշահոտ եղօք եւ խնկօք եւ սուրբ կտաւօք պատեցին, եւ յորժամ տանէին ի թաղել ամենայն մնացեալ բագինքն ի կղզոջն անկեալ խորտակեցան, եւ յորժամ եդին ի տապանին բազում եւ անթիւ սքանչելիք եղեն ։

Յայսմ աւուր յիշատակ է սրբոց Մակաբայեցւոցն Եղիազար քահանայի եւ սրբուհւոյն
Շամունեայ եւ եօթն որդւոց իւրոց ։

* Անտիոքոս անօրէնն որ կոչէր Երեւելի սա գերեաց զԵրուսաղէմ եւ պղծեաց զտաճարն, եւ բերին յԱնտիոք զգերիսն հանդերձ աւարաւն, եւ էր ընդ գերեալսն քահանայ մի ծեր անուն Եղիազար եւ կին մի Շամունէ եօթն որդւովք ։ Զնոսա ածին առաջի Անտիոքայ եւ բռնադատէր զնոսա ուրանալ զհրէութիւնն եւ ուտել միս խոզենի եւ լինել հեթանոս ։ * A fol. 326 v° b.

Եւ նախ ածեալ գայլ ի բերան ծեր քահանային Եղիազարու ստիպէին զնա ուտել

4 սքանչելիք եղեն] Զպատմութիւն վարուց սրբոյն Տիտոսի գրեաց Զինաս, զոր յիշէ Պօղոս ի թուղթս իւր *add.* B || 5 Յայսմ աւուր ... որդւոց իւրոց] Յայսմ աւուր նահատակութիւն սրբոց Մակաբայեցւոցն, Եղիազարոսի ծերունւոյ քահանային, եւ սրբուհւոյն Շամունեայ, եւ եօթն որդւոց իւրոց որոց անուանքն են այսոքիկ. Ամլիմ, Անտոնինոս, Գուրիա Եղիազարոս, Եւսեբոնա, Սամոնա եւ Մարկելոս B || 7 Անտիոքոս անօրէնն] Սոքա էին առ Անտիոքոսիւ անօրինի B || 11 հեթանոս] եւ նոքա անհաւան եղեալ բռնաւորին զհայրենի օրէնսն պահէին *add.* B.

peuple inébranlable dans la foi ferme; je remets mon âme entre Tes mains. » En disant amen, il rendit son âme à Dieu. On ensevelit son corps avec des parfums suaves et des aromates dans du linge propre, et, lorsqu'on l'emporta pour l'enterrer, toutes les idoles qui restaient encore dans l'île tombèrent et se brisèrent : de nombreux et innombrables miracles eurent lieu lorsqu'on le mit au tombeau.

En ce jour commémoration des saints Macchabées;
du prêtre Éléazar, de sainte Shamounè et de ses sept fils [1].

* L'impie Antiochus, surnommé Épiphane, s'empara de Jérusalem et souilla le temple; les captifs furent emmenés à Antioche avec le butin; parmi les captifs se trouvait un vieux prêtre du nom d'Éléazar et une femme, Shamounè, ayant sept fils. On les introduisit auprès d'Antiochus, qui les pressa de renier la foi juive, de manger de la chair de porc et de se faire païens. * A fol. 326 v° b.

On mit d'abord un frein dans la bouche du vieux prêtre Éléazar, pour

1. Cf. II Macch., vi, 18-vii, 41.

զխոզենին, եւ նա ոչ հաւանէր ։ Եւ նոքա ասեն. Միայն յանձն առ, եւ մեք քեզ այլ միս տացուք ։ Եւ նա ասաց. Քաւ լիցի ինձ եթէ այս համբաւ ելցէ զինէն եթէ Եղիազար իննսնամեայ յայլազգութիւն դարձաւ, եւ վասն իմ գայթակղին մանկունք ։ Եւ ինքնակամ գիմեաց ի տանջանսն ։ Եւ բարկացեալ տանջեցին զնա մինչեւ ի չարչարանսն աւանդեաց զհոգին ։

Եւ ածին զՇամունէ եօթն որդւովքն առաջի Թագաւորին, եւ ստիպէին զնոսա ուտել զմիս խոզենի ։ Եւ երէց եղբայրն ասէ. Զի՞ կայք կամ զմեզ զի՞նչ հարցանելոց էք, պատրաստ եմք ի մեռանել քան ընդ հայրենի օրէնսն անցանել ։ Եւ բարկացեալ Անտիոքոս հրամայեաց ջեռուցանել տապակս եւ կաթսայս եւ անիւ, եւ պէսպէս
* A fol. 327 r° a. գործիս * տանջանաց պատրաստել ։ Եւ հրամայեաց զնահատակն յեռանդն կացուցանել. նախ զլեզուն հատին, եւ զգլխոյն մորթն վերեւօք շրջեցին, ապա զձեռսն եւ զոտսն առաջի մօրն եւ եղբարցն ծայրաքաղ առնէին, եւ ապա կենդանւոյն ի տապակս ջեռուցեալս արկին եւ ծուխն եւ ճենճերն ծառացեալ ելանէր ։ Մայրն եւ եղբարքն մխիթարէին զնա ասելով. Քաջութեամբ մեռցուք եւ զանուն եւ զոգիս ժառանգեսցուք ։ Եւ նա աւանդեաց զհոգին ։

Եւ մատուցին մի մի զմանկունսն ի նոյն տանջանսն, առաջնոյն տանջանօքն սպանին

11 հատին] կտրեցին B || 12 եւ եղբարցն *om.* B.

l'obliger à manger de la chair de porc; mais il n'y consentit point. On lui dit : « Accepte seulement, et nous te donnerons une autre viande. » Il répondit : « Loin de moi d'accepter qu'une telle réputation soit faite à mon sujet qu'Éléazar à quatre-vingt-dix ans s'est converti à la foi païenne, et que de jeunes gens soient scandalisés. » Et il marcha droit vers l'instrument du supplice. De colère on le tortura jusqu'à ce qu'il eût rendu l'âme dans les supplices.

On introduisit Shamounè et ses sept fils devant le roi, et on les pressa de manger de la chair de porc. Le frère aîné dit : « Qu'attendez-vous et que voulez-vous apprendre de nous? Nous sommes prêts à mourir plutôt que de transgresser la loi de nos pères. » Antiochus, irrité, commanda de chauffer des poêles, des chaudrons et des roues, et de préparer divers instruments
* A fol. 327 r° a. * de supplice. Il ordonna d'approcher du feu le martyr; d'abord on lui coupa la langue, puis on lui enleva la peau de la tête qu'on retourna sur sa figure, ensuite on lui trancha les extrémités des mains et des pieds en présence de sa mère et de ses frères, puis on le jeta vivant dans la poêle enflammée; la fumée et la vapeur de graisse montaient comme des arbres. Sa mère et ses frères l'exhortaient en disant : « Nous mourrons avec courage et nous hériterons de notre nom et de nos âmes. » Il rendit son âme.

On amena l'un après l'autre les jeunes enfants pour le même supplice, et on fit mourir tous les sept dans les mêmes tortures que le premier; la

զեօթնեսին, եւ երանելի մայրն սրտապնդէր եւ քաջալերէր զմի մի ի նոցանէ ապա եւ ինքն նովին տանջանօք կատարեցաւ ։

Եւ Անտիոքոս դիւահարեալ գնաց յերկիրն Ելամայ բժշկիլ յաստուածուհւոյն իւրոյ, եւ ասացին նմա. Եթէ ոչ տաս բերել զոսկերս սրբոցն զոր սպաներ եւ անկանիս առաջի նոցա, ոչ բժշկիս ։ Եւ առաքեաց բերել զնոսա սակառօք եւ մինչդեռ գային ի մէջ ճանապարհին լուան եթէ քարկոծեցաւ թագաւորն ի տան աստուածուհւոյն եւ դարձան ի Հայթախ, եւ թաղեցին զսուրբսն ի ներքոյ կաղնոյն ։

* Վասն սոցա գրեաց Գրիգոր աստուածաբանն զներբողական ճառն, որոյ սկիզբն է. Զինչ են մանկունքս Մակաբայեցիքս, զի վասն սոցա է մերձաւոր տօնս ։ * A fol. 327 r° b.

Հրոտից ԻԷ եւ Օգոստոսի Բ ։ Վերադարձումն նշխարաց Ստեփաննոսի նախավկային ։

Նախավկայն Քրիստոսի սուրբ Ստեփաննոս քարկոծեալ ի Հրէիցն սպանաւ յԵրուսաղէմ, եւ թաղեցին զնա Գամաղիէլ եւ Նիկոդիմոս յագարակին որ կոչի Կափար Գամաղիայ ։

9 մանկունքս *om.* B || 10 Վերադարձումն ... նախավկային] Վերադարձումն պատուական նշխարաց սրբոյն Ստեփաննոսի նախավկային յԵրուսաղեմէ ի Կոստանդինուպօլիս B.

bienheureuse mère exhorta et encouragea chacun d'eux, puis elle fut exécutée, elle aussi, dans les mêmes supplices.

Antiochus, possédé du démon, se rendit au pays d'Élam pour y trouver la guérison auprès de sa déesse. On lui dit : « Si tu ne fais pas venir les os des saints que tu as mis à mort, et si tu ne te prosternes pas devant eux, tu ne guériras pas. » Il les envoya prendre dans des paniers; tandis qu'ils venaient, (les porteurs) apprirent en cours de route que le roi avait été lapidé dans la maison de la déesse. Ils retournèrent à Haïthakh[1] et enterrèrent les saints sous un noyer.

* Grégoire le théologien écrivit sur eux le discours panégyrique qui commence ainsi : « Que sont les jeunes gens Macchabées, car la fête proche est pour eux[2]. » * A fol. 327 r° b.

27 HROTITS, 2 Août.

Translation des reliques d'Étienne le protomartyr.

Le protomartyr du Christ, saint Étienne, mourut à Jérusalem lapidé, par les Juifs; Gamaliel et Nicodème l'inhumèrent dans le champ appelé Kaphar-gamala (*Kapar Gamaliay*).

1. Édition de 1706 : Աթախ (Atah). — 2. *P. G.*, t. XXXV, col. 911-934.

Ի նմին աւուր սպանին Հրէայքն եւ զՊարմենա զընկերն Ստեփաննոսի երկու հազար հաւատացելովք, որպէս ի Գործս Առաքելոցն գրեաց Ղուկաս թէ. Յաւուր յայնմիկ եղեւ հալածումն ի վերայ եկեղեցւոյն, եւ ամենեքեան ցրուեցան ի գեօղս Հրէաստանի բայց յառաքելոցն եւ բարձին զՍտեփաննոս արք երկիւղածք եւ արարին կոծ մեծ ի վերայ նորա ։ Իսկ Գամաղիէլ եւ որդին իւր Աբիբաս եւ Նիկոդիմոս, մկրտեալք յառաքելոցն, եւ վախճանեալք հաւատով եդան ընդ սրբոյն Ստեփաննոսի ։

Իսկ յետ բազում ժամանակաց յաւուրս Արկադէոսի եւ Ոնորիոսի թագաւորաց Հռոմայեցւոց եւ Յովհաննու Երուսաղեմայ հայրապետին, երեւեցաւ ի տեսլեան սուրբն Գամաղիէլ Ղուկիանոսի երիցու, եւ եցոյց զնշխարս սրբոցն զՍտեփաննոսի եւ զիւ-
A fol. 327 v° a. րեանցն, *եւ հրամայեաց հանել յագարակէն, եւ զնախավկային եւ՛ տանել յԵրուսաղէմ, եւ զիւրեանցն դնել յագարակի եկեղեցւոյն որում սպասաւորէր Ղուկիանոս ։ Եւ արարեալ ըստ տեսլեանն ցուցելոյ տարան զնշխարս սրբոյն Ստեփաննոսի յԵրուսաղէմ, եւ կայր յեկեղեցին ։

Եւ յետ աւուրց մեծազգի եւ բարեպաշտ տիկին մի Եղեւթեռ անուն, որ թարգմանի ազատ, զայր իւր զԱղեկսանդրոս թաղեաց յեկեղեցւոջն ուր էին նշխարք սրբոյն Ստեփաննոսի նախավկային ։ Եւ զի մեծատան զաւակ էր ի Կոստանդինուպօլսէ

3 Հրէաստանի] եւ ի Սամարիա *add.* B || 9 Ղուկիանոսի] Լուկիանոսի B || 16 նախավկային *om.* B.

Le même jour, les Juifs tuèrent aussi Parménas, le compagnon d'Étienne, avec deux mille fidèles, ainsi que l'écrit Luc dans les Actes des apôtres : « *Le même jour, une violente persécution éclata contre l'Église, et tous, sauf les apôtres, se dispersèrent dans les campagnes de la Judée. Des hommes pieux ensevelirent Étienne et firent sur lui de grandes lamentations*[1]. » Gamaliel et son fils Abibas ainsi que Nicodème, baptisés par les apôtres, et morts dans la foi, furent déposés près de saint Étienne.

Longtemps après, aux jours des empereurs romains Arcadius et Honorius, et de Jean le patriarche de Jérusalem, saint Gamaliel apparut en vision au
*A fol. 327 v° a. prêtre Lucien et lui indiqua les restes de saint Étienne et les leurs; * il ordonna de les enlever du champ avec ceux du protomartyr et de les transporter à Jérusalem, et de déposer leurs reliques dans la terre de l'église, que Lucien desservait. On fit ce que la vision avait indiqué et on transporta les restes de saint Étienne à Jérusalem, où ils furent (conservés) dans l'église.

Un certain temps après, une dame noble et pieuse, nommée Éleuthère, nom qui se traduit « libre », fit enterrer son mari Alexandre dans l'église où se trouvaient les reliques de saint Étienne, le protomartyr. Et comme

1. Act. des Apôtres, VIII, 1.

կամեցաւ գնալ առ ծնողսն իւր, եւ խնդրեաց հրաման ի հայրապետէն Երուսաղեմի զի առցէ զոսկերս առն իւրոյ եւ տարցէ ընդ իւր ։ Եւ նա ասէ. Ի միասին կան նշխարք նախավկային եւ առն քո, գուցէ ոչ գիտիցես զոսկերս առն քոյ եւ առնուցուս զսրբոյն ։ Եւ նա ասէ. Ես զտապան առն իմոյ ստոյգ գիտեմ ։

Եւ յորժամ գնաց յեկեղեցին մոլորեցաւ ի տապանէ առն իւրոյ, եւ եբարձ զնշխարս սրբոյն Ստեփաննոսի, եւ նաւեաց ի Կոստանդինուպոլիս եւ եղեւ անուշահոտութիւն յոյժ ի նաւին ։ Եւ երեւեալ սուրբն Ստեփաննոս կնոջն եւ ասաց. Ուրախացիր ընդ պարգեւդ Աստուծոյ որ ետ քեզ փոխանակ առն քոյ ։ Ես եմ նախավկայն Քրիստոսի Ստեփաննոս, որ քարկոծեալ ի Հրէիցն * սպանայ յԵրուսաղէմ ։ Եւ ուրախացեալ * A fol. 327 v° b.
կնոջն ետ փառս Աստուծոյ ։ Եւ ընդ որ անցանէր զիւահարքն բժշկէին եւ դեւքն ասէին. Վա՜յ մեզ զի եկն նախավկայն հալածել զմեզ ։

Եւ հասեալ ի Կոստանդինուպոլիս ել ամենայն քաղաքն ընդ առաջ նորա, քանզի լու եղեւ յամենայն սահմանս համբաւ գալստեան նորա ։ Եւ ջահիւք եւ լապտերօք լուցելովք տարեալ հանգուցին յեկեղեցւոջն որ յանուն նորա շինեալ էր, եւ տօն մեծ կատարեցին զօրն զայն յՕգոստոսի Բ ։

4 գիտեմ] եւ թոյլ ետ նմա *add.* B || 10 եւ դեւքն ... հալածել զմեզ *om.* B || 13 յամենայն սահմանս ... նորա] ի քաղաքն B || 15 զօրն զայն] որ օր ԻԷ էր Հրոտից ամսոյ եւ *add.* B.

elle était fille de parents riches de Constantinople, elle voulut aller auprès de ses parents et demanda l'autorisation au patriarche de Jérusalem de prendre les restes de son mari et de les emporter avec elle. Il lui dit : « Les restes du protomartyr et ceux de ton mari se trouvent ensemble, il se pourrait que tu ne reconnusses point les restes de ton mari et que tu emportasses ceux du saint. » Elle répondit : « Je connais parfaitement bien le cercueil de mon mari. »

Lorsqu'elle se fut rendue à l'église, elle se trompa au sujet du cercueil de son mari, prit les restes de saint Étienne et s'embarqua pour Constantinople. Le navire fut envahi d'une odeur très suave. Saint Étienne apparut à la femme et lui dit : « Réjouis-toi de ce présent de Dieu qu'il t'a donné à la place de ton mari. Je suis le protomartyr du Christ, Étienne, qui fus lapidé par les Juifs * et tué à Jérusalem. » La femme, réjouie, rendit grâces à Dieu. * A fol. 327 v° b.
Là où il passait, les possédés du démon guérissaient et les démons de crier : « Malheur à nous que le protomartyr soit venu pour nous chasser. »

A l'arrivée à Constantinople, toute la ville vint au-devant, car la nouvelle de sa venue s'était répandue dans toute la région. On le transporta avec des torches et des flambeaux allumés à l'église qui avait été construite en son nom et on l'y déposa. On célébra une grande fête ce jour-là, le 2 août.

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոց Ղեւոնդեանց առաջնորդացն Հայոց :

Յետ վախճանի սրբոյ հայրապետին Հայոց Սահակայ մեծին, առնու տեղապահութիւն սրբոյ աթոռոյն Գրիգորի վարդապետն Մեսրոպ, եւ ի նոյն ամի վախճանեալ նորա տան զիշխանութիւն կաթողիկոսութեան մեծին Յովսեփայ որ էր ի Վայոց Ձորոյ, ի գեղջէ Խողոցմանց այր գիտնական եւ սուրբ եւ լի աստուածային հանճարով եւ իմաստութեամբ :

Եւ մինչ կամէին ձեռնադրել զնա Յազկերտ Պարսից արքայն բռնադատէր զիշխանսն Հայոց ուրանալ զՔրիստոս, եւ արկ զնոսա ի մեծ նեղութիւնս, եւ զօր
* A fol. 328 r° a. * բազում գումարեալ երթալ աւերել գերել զաշխարհն Հայոց, Վրաց, եւ Աղուանից : Իսկ սուրբն Յովսէփ ժողովեալ զամենայն եպիսկոպոսունս աշխարհին եւ զերիցունսն եւ զմնացեալ իշխանսն ուխտ եդ նոքօք հաստատուն կալ ի հաւատսն Քրիստոսի, եւ մեռանել յօժարութեամբ վասն նորա, եւ անուն նահատակութեան ժառանգել, կռուել ընդ զօրս Պարսից, սպանանել յանխնայ զուրացօղսն, ոչ խնայել հայր յորդի, կամ եղբայր յեղբայր, կամ ազգական յազգական այր եւ կին :

1 վկայութիւն ... Հայոց] Վկայութիւն սրբոց հարցն մերոց եւ առաջնորդացն եւ քահանայիցն Հայոց Յովսեփայ կաթողիկոսի, Սահակայ եւ Թաթկայ եպիսկոպոսաց եւ քահանայիցն Մուշէի, Արշէնի եւ Քաջաջայ սարկաւագի, եւ ընկերաց նոցա B || 9 Վրաց եւ Աղուանից *om.* B || 13 զուրացօղսն] զուրացեալսն B.

En ce jour martyre des saints Léonciens, les chefs religieux (*aratchnord*) des Arméniens.

Après la mort du saint patriarche des Arméniens, le grand Sahak, le vicariat du saint siège de Grégoire passa au vardapet Mesrop. Comme celui-ci mourut dans la même année, le pouvoir du catholicosat fut remis au grand Joseph, qui était de Vayots Tsor [1], du village de Khoghosmankh [2], homme érudit et saint, plein d'esprit divin et de sagesse.

Pendant qu'on songeait à le sacrer, Yezdedjerd, roi des Perses, pressa les princes arméniens à renier le Christ et les mit dans de grandes tribu-
* A fol. 328 r° a. lations; il rassembla * de nombreuses troupes pour venir envahir, détruire et faire des captifs dans les pays des Arméniens, des Ibères et des Aghouans. Saint Joseph rassembla tous les évêques du pays et les prêtres et les princes qui y étaient restés, fit le serment avec eux de demeurer fermes dans la foi au Christ, de mourir volontiers pour Lui et d'hériter du nom de martyr; de lutter avec les troupes des Perses, de tuer impitoyablement les renégats; le père n'épargnant pas son fils, ni le frère son frère, ni le parent son parent, ni homme ni femme.

1. Mot à mot : « La Vallée des Malheurs. » — 2. Mot à mot : « Les Tueries. »

Իսկ իշխանքն Հայոց որոց զօրավար եւ գլխաւոր էր սուրբն Վարդան յազգէն Մամիկոնէից, թոռն Սահակայ հայրապետին, խաբեալ զարքայն Պարսից, առեալ զերեք հազար մոգս եւ այլ զօրս եկին յաշխարհն Հայոց միաբան ընդ ուխտ եկեղեցւոյն, եւ յարեան ի վերայ մոգացն եւ զօրացն Պարսից, եւ կոտորեցին առ հասարակ ։

Եւ լուեալ Յազկերտի տրտմեցաւ յոյժ, եւ գումարեալ զօր բազում, ետ ի ձեռն Միհրներսեհի, որ հոգացող էր ամենայն թագաւորութեանն Պարսից եւ եկն ի Փայտակարան քաղաք ։ Զոյ՛ւ առ նա իշխանն Սիւնեաց ուրացեալն Վասակ զատեալն ի միաբանութենէն Հայոց, եւ այլ իշխանքն * ընդ նմա ։ Եւ Միհրներսեհ տայ զամենայն զօրսն ի ձեռն առն միոյ որում անուն էր Մուշկան Իսալաւուրտ, եւ առաքէ ի վերայ սրբոյ Վարդանայ եւ զօրացն Հայոց ։ * A fol. 328 r° b.

Եւ սուրբն Վարդան ել ընդդէմ նոցա վաթսուն հազարաւ, ընդ նոսա էր եւ մեծն Յովսէփ եւ Ղեւոնդ երէց, եւ այլք բազումք եպիսկոպոսաց եւ երիցանց ։ Եւ մարտեան զօրեղապէս, զբազումս կոտորեցին ի Պարսից զօրացն եւ ինքեանք նահատակութեամբ կատարեցան ի դաշտն Արտազու ։

Եւ զի սուրբն Վարդան ի մէջ փղացն սպանաւ ի պատերազմին հանդերձ նահատակակից ընկերօքն, մնացեալքն ցանեալ ցրուեցան ի լերինս եւ ի դաշտս, եւ ի

10 զօրացն *om.* B.

Les princes arméniens, dont le général et le chef était saint Vardan, de la famille des Mamikoniens, petit-fils du patriarche Sahak, ayant trompé le roi des Perses, et ayant pris trois mille mages et d'autres troupes avec eux, retourna au pays d'Arménie; ils s'unirent au clergé et assaillirent avec eux les mages et les troupes des Perses et les exterminèrent tous.

A cette nouvelle, Yezdedjerd fut très attristé, et, ayant rassemblé de nombreuses troupes, il les remit entre les mains de Mihrnersèh, qui était le curateur de tout le royaume des Perses; celui-ci arriva à la ville de Paytakaran. Le prince de Siunikh, le renégat Vasak, qui s'était séparé de l'union des Arméniens, alla le trouver, accompagné * d'autres princes. Mihrnersèh remit toutes ses troupes entre les mains d'un homme, dont le nom était Moushkan Isalavourt, et l'envoya contre saint Vardan et les troupes arméniennes. A fol. 328 r° b.

Saint Vardan marcha contre eux avec soixante mille hommes, parmi lesquels se trouvaient le grand Joseph et le prêtre Léonce, et de nombreux autres évêques et prêtres. Ils combattirent vigoureusement, tuèrent de nombreux hommes des troupes des Perses, mais moururent, eux-mêmes, en martyrs, dans la plaine d'Artaz.

Comme saint Vardan avait trouvé la mort dans le combat au milieu des éléphants avec ses compagnons, martyrs comme lui, le reste de ses troupes se dispersa dans les montagnes, les plaines, les fourrés et les forteresses.

մնացառս եւ ի բերդս ։ Եւ զօրն Պարսից հետամուտ լեալ հանդերձ ուրացողաւն Վասակաւ երդմամբ իջուցանէին զնոսա յամրոցացն, եւ ստեալ երդմանն սպանանէին ։

Իջին եւ սուրբն Յովսէփ եւ Ղեւոնդ երէց եւ այլք ընդ նոսա, եւ բողոք կարդացին ի դրան արքունի, վասն որոյ եւ ոչ իշխեցին սպանանել զնոսա, այլ զան հարեալ սաստիկ կապեցին զնոսա, եւ զերկու հարիւր եւ երեքտասան այրսն սպանին ։

Ածին եւ զսուրբն Սահակ զեպիսկոպոսն Ռշտունեաց եւ զՍամուէլ եւ զԱբրահամ երիցունս Արտաշատոյ, եւ զԽաչաչ սարկաւագ, եւ զԱրշէն, եւ զԽորէն եւ
* A fol. 328 v° a. զԱբրահամ, եւ, * զՄուշէ երէց, խաղացուցին զնոսա կապանօք եւ տարան յերկիրն Պարսից ։

Եւ ի ճանապարհին պատահեաց նոցա ուրացեալն Վասակ եւ ետ ողջոյն նոցա խոնարհութեամբ ։ Ասէ ցնա Ղեւոնդ երէց. Սիւնեաց Տէր, ու՞ր երթաս ։ Եւ ասէ. Երթամ ընդունել զվարձս վաստակոց իմոց յարքայէ ։ Եւ ասէ Ղեւոնդ. Եթէ դու կենդանի դառնաս յաշխարհս Հայոց ապա Տեառն ընդ իս չէ խօսեցեալ ։ Եւ սրտաբեկեալ անօրէնն գնաց զճանապարհս իւր տրտում ։

Եւ զսուրբսն զի կապանօք տանէին յետ երկու ամսոց եւ քսան աւուր հասին ի ձմերոցն արքունի ։ Ածին եւ զնախարարսն Հայոց զոր առաքեաց մարզպանն Ատրորմիզդ ։ Եւ թագաւորն հրաման ետ Միհրներսեհի հազարապետի եւ այլ մեծամեծացն Պարսից

1 ուրացողաւն] ուրացեալն B || 4 արքունի] արքային B || 17 մեծամեծացն] մեծացն B.

Les troupes des Perses, accompagnées du renégat Vasak, leur donnèrent la chasse, les firent, après serment, descendre des forteresses, et, parjures à leur serment, les tuèrent.

Saint Joseph et le prêtre Léonce, et d'autres avec eux, se rendirent également, mais ayant protesté au palais royal, on n'osa point les tuer, mais on les frappa cruellement, on les lia, et on tua deux cent treize (autres) hommes.

On amena saint Sahak, l'évêque des Reshtounikh, les prêtres Samuel et Abraham d'Artashat, le diacre Khatchatch, Arshèn, Khorène et Abraham
* A fol. 328 v° a. et le * prêtre Moushé, et on les mit en route, chargés de chaînes, pour les emmener au pays des Perses.

Chemin faisant, le renégat Vasak, les ayant rencontrés, les salua humblement. Le prêtre Léonce lui dit : « Seigneur de Siunikh, où vas-tu? » Il répondit : « Je vais recevoir du roi la récompense de mes œuvres. » Léonce lui dit : « Si tu retournes vivant au pays d'Arménie, Dieu n'aura point parlé par moi. » L'impie, le cœur brisé, continua son chemin tristement.

Comme on emmenait les saints chargés de chaînes, ils n'arrivèrent que deux mois et vingt jours après au palais d'hiver du roi. On y avait amené également les satrapes arméniens envoyés par le marzban Atrormizd. Le roi donna l'ordre au chiliarque Mihrnersèh et à d'autres notables persans de

քննել եթէ յումմէ եղեւ աւեր աշխարհին Հայոց : Եւ պարտաւորեցաւ կողմ ուրացողին, եւ կուտեցաւ վնաս ամենայն ի գլուխն Վասակայ :

Եւ հրաման ետ թագաւորն հանել ի նմանէ զամենայն պատիւն, եւ ձաղկել ի մեծ հրապարակին, եւ տարան ի բանդ մահապարտացն, եւ ի սաստիկ ձաղանացն եւ ի խիստ նեղութենէն որորեցաւ ամենայն մարմինն, եւ որդնալից լեալ սատակեցաւ դառնամահ եւ անզեղջ :

Իսկ զսուրբ քահանայսն եւ զնախարարսն * Հայոց տարան ի Նիւշապուհ քաղաքն, եւ յանձնեցին ի մոգպետ քաղաքին, եւ նա արկ զնոսա ի բանդ, եւ նեղէր քաղցիւ եւ ծարաւով, եւ բռնադատէր ուրանալ զՔրիստոս եւ արձակիլ ի կապանացն : Եւ նոքա հաստատուն կացեալ ի հաւատսն Քրիստոսի խնդութեամբ տանէին չարչարանացն : * A fol. 328 v° b.

Եւ զարմացեալ մոգպետն գնաց գիշերի միայն տեսանել թէ զինչ գործեն սուրբքն : Եւ հայեցեալ ընդ ծերպ մի ի ներքս ետես զնոսա ի քուն, եւ վառեալ լուսով յարեան սուրբքն յաղօթս : Դարձաւ մոգպետն ի տուն իւր եւ ոչ ումեք պատմեաց զտեսիլն : Եւ երթեալ ի միւսում գիշերին ետես նոյնպէս լուսաւորս զսուրբսն, եբաց զդուրս բանդին եւ անկաւ յոտս նոցա, եւ հաւատաց ի Քրիստոս, եւ նա պատմեաց նոցա զտեսիլն եւ նոցա ուսուցին նմա զհաւատս ճշմարտութեան եւ զբանս փրկութեան :

13 եւ վառեալ լուսով յարեան] եւ լոյս պայծառ ծագեալ ի բանդին եւ յարեան B.

rechercher à qui incombait la ruine du pays d'Arménie; c'est le groupe du renégat qui fut reconnu coupable et tout le tort fut accumulé sur la tête de Vasak.

Le roi ordonna de lui retirer tous les honneurs, de le fustiger sur la grande place et de le conduire à la prison des condamnés à mort; tout son corps se recroquevilla après la vigoureuse fustigation et à la suite des grandes peines subies; il fut rempli de vers et mourut d'une mort cruelle et sans repentir.

Quant aux saints prêtres et aux satrapes * arméniens, on les conduisit à la ville de Nushapouh, et on les confia au chef des mages de la ville, qui les fit mettre en prison, les fit souffrir de la faim et de la soif, pour les obliger à renier le Christ afin d'être délivrés de leurs liens. Mais ils demeurèrent fermes dans la foi au Christ et endurèrent les tortures avec joie. * A fol. 328 v° b.

Le chef des mages, étonné, alla de nuit, seul, pour voir ce que faisaient les saints. Il regarda à l'intérieur par un trou et les aperçut endormis; puis les saints, enveloppés de lumière, s'étant levés, se mirent en prières. Le chef des mages retourna à sa maison sans rien dire à personne de cette vision. Étant allé de nouveau la nuit suivante, il vit semblablement les saints lumineux, il ouvrit la porte de la prison, tomba à leurs pieds et crut au Christ; il leur raconta la vision; ils lui enseignèrent la vraie foi et les paroles du salut.

Եւ տարեալ զնոսա ի տուն իւր լուաց ի վէրացն անոր, եւ զջուր լուացմանն արկանէր զանձամբն : Եւ մկրտեալ զնա եւ զամենայն տուն նորա կոչեաց եւ զնախարարսն որ էին ի բանդի ի նոյն քաղաքին, եդ առաջի նոցա սեղան եւ ուրախ արար զնոսա առատ ռոճկօք, եւ ընդարձակեաց նոցա մարմնական պիտոյիւք, զի իշխան էր քաղաքին :

* A fol. 329 r° a. Արդ ի վեշտասաներորդ ամի * թագաւորութեան իւրոյ Յազկերտ գնաց յերկիրն Քուշանաց ի պատերազմ, եւ ընդդէմ նորա տէր երկրին, եհար սատակեաց զբազումս, եւ զնա փախստական եհան յերկրէն իւրմէ : Եւ նա ի խոր խոցեալ յոյժ ոչ գիտէր յո՞ թափեսցէ զթոյնս դառնութեան իւրոյ : Իսկ մոգքն ասեն. Արքայ քաջ, գլխաւորքն Հայոց որ ի բանդին են անիծանեն զքեզ հանապազ, եւ աստուածքն բարկացեալ ոչ օգնեցին քեզ, զի մինչեւ ցայսօր կենդանի պահեցեր զանարգիչս նոցա :

Եւ հրաման ետ թագաւորն Դենշապուհ ումեմն մեծի եւ այլ իշխանօք երթալ ի քաղաքն Նիւշապուհ եւ չարչարել զսուրբ քահանայսն եւ եթէ ոչ երկիր պագանեն աստուածոցն սպանանել զնոսա սրով : Եւ եկեալ Դենշապուհ ի քաղաքն ետես զմոգպետն ընդ նոսա, եւ զարմացաւ, զի երեւելի էր այրն այն : Եւ հարցեալ զնա եւ նա խոստովանեցաւ զքրիստոնէութիւնն : Եւ առեալ հրաման ի թագաւորէն անյայտա-

7 տէր երկրին] արքայն Քուշանաց B || 12 հրաման ետ] հրամայեաց B — այլ] մեծ *add.* B || 16 զքրիստոնէութիւնն] վասն քրիստոնէութեանն B.

Il les emmena à sa maison, lava leurs plaies, et répandit sur sa personne l'eau du lavage. On le baptisa ainsi que toute sa maison. Il fit venir également les satrapes qui se trouvaient en prison dans la même ville, leur offrit un dîner et les réjouit par une nourriture abondante; et comme il était le gouverneur de la ville, il pourvut amplement à leurs besoins corporels.

* A fol. 329 r° a. Jezdedjerd, la seizième année * de son règne, partit en guerre dans le pays des Koushans; le seigneur du pays marcha contre lui, le battit en lui tuant beaucoup de monde et, le mettant en fuite, le chassa hors du pays. (Jezdedjerd), profondément vexé, ne savait sur qui répandre le venin de son amertume. Les mages lui dirent : « Roi vaillant, les chefs arméniens qui sont en prison te maudissent tous les jours et les dieux courroucés ne t'ont point aidé parce que tu as conservé en vie jusqu'aujourd'hui ceux qui les insultent. »

Le roi commanda à un de ses grands, Denshapouh, et à d'autres princes d'aller à la ville de Nushapouh et d'y torturer les saints prêtres, et dans le cas où ils n'adoreraient point les dieux, de les tuer par le glaive. Denshapouh, arrivé dans la ville, voyant le chef des mages en leur compagnie, en fut étonné, car c'était un homme considérable. Il l'interrogea, et celui-ci confessa sa foi chrétienne. (Denshapouh) se fit donner du roi secrètement l'ordre de faire des recherches, à son sujet, de l'autre côté de Kouraïn et de Makou-

բար խորատոյզ առնել զնա յայնկոյս քան զԿուրայն եւ զՄակուրայն, եւ զերկու երիցունս որ էին ի կարաւանին զՍամուէլ եւ զԱբրահամ, հրամայեաց անդէն սպանանել վասն հաւատոցն Քրիստոսի, ահ արկանելով քրիստոնէիցն :

Իսկ Դենշապուհ ի գիշերի առեալ զսուրբն Յովսէփ ընկերօքն զի մի ոք * գիտասցէ * A fol. 329 rº b.
եհան արտաքոյ քաղաքին երկոտասան պարսիկ փարսախաւ : Եւ հարցեալ զմի մի ի սրբոցն եւ գտեալ հաստատուն ի հաւատսն Քրիստոսի, հրամայեաց դահճացն կապել զձեռս եւ զոտս նոցա, եւ անցուցանել չուանս երկայնս, եւ երկու երկու լծեցան եւ առին ի քարշ ընդ ապառաժ տեղիսն մինչ զի ոչ մնաց խայծ ի մարմինս նոցա եւ ապա ածին առաջի իշխանացն ատենով. Կակղեցաւ խստութիւն սրտից ձերոց : Եւ սուրբքն ի գոհանալոյ զՏեառնէ ոչ դադարէին :

Դարձեալ եհարց Դենշապուհ թէ առնեն զկամս թագաւորին, եւ երկիր պագանեն արեգականն եւ հրոյ : Ասեն սուրբքն. Մեք զԱստուածն մեր ոչ ուրանամք, եւ տարերաց երկիր ոչ պագանեմք դուք կուրացեալք հոգւով, այլ եւ թագաւորին ձերոյ ընդ հոգւոյն կուրութեանն եւ մարմնոյն նորա մի ակն կոյր է :

Իբրեւ լուաւ Դենշապուհ զթշնամանս թագաւորին զայրացաւ որպէս զառիւծ, եւ հանեալ զսուսերն յարձակեցաւ ի վերայ սրբոցն, եւ եհար զսրբոյ եպիսկոպոսին զաջոյ

9 կակղեցաւ խստութիւն] կակղեցաք զխստութիւն B || 12 եւ հրոյ *om.* B || 15 որպէս] իբրեւ B.

raïn; il ordonna de tuer sur place les deux prêtres qui se trouvaient dans la caravane, Samuel et Abraham, à cause de leur foi au Christ, et pour intimider les chrétiens.

Denshapouh prit avec lui saint Joseph et ses compagnons, de nuit pour que personne * ne s'en aperçût, et les conduisit à une distance de douze * A fol. 329 rº b.
parasanges persanes hors de la ville. Après avoir interrogé les saints, l'un après l'autre, et les ayant trouvés fermes dans la foi au Christ, il ordonna aux bourreaux de leur lier les mains et les pieds, de les attacher à de longues cordes, de les accoupler deux par deux et de les traîner par les endroits pierreux, jusqu'à ce qu'il ne restât pas un point intact sur leur corps; puis ils les introduisirent devant les princes qui leur demandèrent : « La dureté de vos cœurs s'était-elle adoucie? » Les saints ne cessèrent de rendre grâces au Seigneur.

Denshapouh renouvela sa demande, s'ils voulaient accomplir la volonté du roi, adorer le soleil et le feu. Les saints lui répondirent : « Nous ne renions point notre Dieu, nous n'adorons point les éléments terrestres; vous autres, vous êtes aveuglés dans l'âme, même votre roi est aveuglé d'un œil, par la cécité de l'âme et du corps. »

Denshapouh, en entendant les insultes (adressées) au roi, s'irrita comme un lion; tirant son épée, il s'élança sur les saints, et en frappa l'épaule droite

ուսն, եւ զձեռն հանդերձ թիկամբքն ի վայր ընկէց ։ Եւ նա քաջալերէր զընկերսն եւ ասէր. Ահա տեսանեմ զգունդս հրեշտակաց եկեալ առ մեզ, եւ վեց պսակս ի ձեռին հրեշտակապետին ։

Եւ զայն լուեալ սրբոցն ասէ սուրբն Ղեւոնդ ցսուրբն Յովսէփ. Մատի՛ր, յառաջեա՛
A fol. 329 v° a. ընդդէմ սրոյն, զի դու * աստիճանաւ ի վեր ես քան զամենեսեան եւ այսպէս նոյնժամայն հատան վեց երանելեացն գլուխքն, որոց անուանքն են մեծն Յովսէփ, Սահակ եպիսկոպոսն, Ղեւոնդ երէց ի Վանանդայ, Մուշէ երէց յԱղբագոյ, Արշէն երէց ի Բագրեւանդայ, ի գեղջէ Եղեգիկայ, Խաչաչ սարկաւագ յՌշտունեաց ուստի եպիսկոպոսն էր, մոգպետն ի Նիւշապուհ քաղաքէ ։

Իսկ Սամուէլ երէց յԱյրարատայ, ի գեղջէ Այրածոյ, Աբրահամ սարկաւագ ի նոյն գեղջէ, եւ Թադիկ եպիսկոպոս կատարեցան յԱսորեստան եւ երկու որ ի Վարդէսն կատարեցան Սամուէլ եւ Աբրահամ ։

Կատարեցան սուրբքս յամսեան Հրոտից ԻԷ եւ Օգոստոսի Բ ։

Եւ այր մի Խուժիկ քրիստոնեայ որ էր ընդ Դենշապհոյ եբարձ գաղտ զմարմինս սրբոցն եւ տարեալ բաշխեաց քրիստոնէիցն ։

7 յԱղբագոյ, Արշէն երէց *om.* B || 13 Հրոտից] որ օր *add.* B.

du saint évêque, lui détachant du dos l'épaule droite et la main qui tombèrent à terre. Mais celui-ci encouragea ses compagnons en disant : « Voici que je vois les groupes des anges venant à nous; il y a six couronnes dans la main de l'archange. »

Comme les saints entendaient cela, saint Léonce dit à saint Joseph :
* A fol. 329 v° a. « Approche, avance-toi vers l'épée, car en dignité, * tu nous es supérieur à tous. » C'est ainsi que furent aussitôt tranchées les têtes des six bienheureux, dont les noms sont : Joseph le grand, l'évêque Sahak, le prêtre Léonce de Vanand, le prêtre Moushé d'Albag, le prêtre Arshen de Bagrévand, du village Elégik, le diacre Khatchatch de Reshdounikh où il était évêque, et le chef des mages de la ville de Nushapouh.

Quant au prêtre Samuel d'Ararat, du village d'Aïradz, et au diacre Abraham, du même village, ainsi que l'évêque Thadik, ils furent martyrisés en Assyrie; les deux qui furent martyrisés à Vardès sont Samuel et Abraham.

Ces saints furent martyrisés le 27 du mois de hrotits, le 2 août.

Un chrétien, Khoujik, qui était avec Denshapouh, enleva secrètement les corps des saints, les emporta et les distribua aux chrétiens.

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Կենդիոսի քահանայի ։

Սրբասնեալ քահանայն Կենդիոս էր ի գեղջէն Տալմենիոյ, ի Սիդիս քաղաքին Պամփիւլեայ, յաւուրս Դիոկղետիանոսի անօրէն արքային եւ տարան զնա առաջի Ստրատոնիկոսի դատաւորին, եւ համարձակութեամբ * խոստովանեցաւ զՔրիստոս ։ * A fol. 329 v° b.

Ագուցին նմա երկաթի կօշիկս եւ բեւեռեցին յոտսն, եւ ընթացուցանէին ընդ մէջ քաղաքին ։ Եւ գտին այր մի որ ունէր փայտ եւ կամէր վաճառել, եւ զօրականքն կամեցան առնուլ զփայտն առանց գնոյ զի այրեսցեն զսուրբ քահանայն․ զոր տեսեալ սուրբ վկայն ետ զգին փայտին երեսուն փող․ եւ կալեալ զայլ ոմն այր կամէին բառնալ զփայտն նմա եւ առեալ ինքնին ի թիկունս իւր քահանայն տարաւ ի տեղին ։

Եւ յորժամ բորբոքեցին զհուրն ընկեցին զսուրբն ի մէջ․ եւ նա կանգուն կացեալ ուսուցանէր եւ պատուիրէր ժողովրդեանն հաստատուն պահել եւ հաւատալ ի Քրիստոսի հաւատն, եւ ի բաց կալ ի կռոցն պաշտմանէն եւ ել ամբողջ ի հրոյն, եւ յաղօթս եկաց առ Աստուած, եւ աւանդեաց զհոգին ։

Իսկ քուրմն կռոցն տեսեալ զսքանչելիսն հաւատաց ի Քրիստոս, եւ դարձոյց զկին

6 որ ունէր] բարձեալ B || 8 սուրբ] Քրիստոսի B || 13 եւ ել ամբողջ ի հրոյն *om.* B || 14 Իսկ քուրմն... զսքանչելիսն] Յայնժամ լոյս աստուածային շնորհաց ծագեաց ի սիրտ քրմին կռոց, որ կացեալ անդ եւ տեսանէր զհանդէս նահատակութեան սրբոյն B.

En ce jour martyre de saint Kindaios, le prêtre.

Le prêtre Kindaios, de sainte vie, était du village de Talméni, près de la ville de Sidè, en Pamphylie, aux jours de Dioclétien, l'empereur impie. On l'introduisit auprès du juge Stratonicus et il confessa le Christ * avec hardiesse. * A fol. 329 v° b.

On le chaussa de chaussures de fer qu'on cloua à ses pieds, et on le fit courir à travers la ville. Ayant rencontré un homme qui avait du bois à vendre, les soldats voulurent s'approprier du bois sans le payer, pour brûler le saint prêtre; à cette vue, le saint martyr paya le prix du bois, trente sous. Ils saisirent encore un autre homme qu'ils voulurent charger du bois; mais le prêtre le prit lui-même sur son dos et le porta au lieu (de l'exécution).

Lorsqu'ils eurent allumé le feu, ils jetèrent au milieu le saint, qui, restant debout, prêcha à la foule et lui recommanda de croire et de conserver fermement la foi au Christ, abandonnant le culte des idoles. Il sortit des flammes intact, pria Dieu et rendit son âme.

Le prêtre des idoles, témoin du miracle, crut au Christ, convertit sa

իւր եւ զաղախինն, եւ երթեալք անուշահոտութեամբ եւ մաքուր կտաւօք թաղեցին զմարմին սրբոյ քահանային եւ վկային Քրիստոսի, եւ ապա մկրտեցան ։

Եւ սարկաւագն Առեստիոս առ զպատուական գլուխ սրբոյն Կենդիոսի, եւ որպէս երբեմն Ամբակում վերացաւ յօդս, գնաց անտի ի Մանդուս ի գաւառն իւր, եւ այլովք քահանայիւք եդ պատուով ի մարմարոնեայ տուփ ։

* B p. 56 b. [B* Եւ յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս մանուկն Ալինախ որդի Օշին թագաւորին, եւ եղեւ պարակից վերին զուարթնոցն ։]

* A fol. 330 r° a. * Հրոտից ԻԸ եւ Օգոստոսի Գ ։ Վկայաբանութիւն սրբոյն Դաղմատիոսի ։

Երանելի հայրն մեր Դաղմատիոս զօրական էր յերկրորդ գունդս խոզարաց Թէոդոսի բարեպաշտ արքային ի Կոստանդինուպօլիս, բարի վարուք կացեալ ամուսնաւն իւրով, եւ երկու զաւակ լեալ նորա մին ուստր եւ միւսն դուստր ։

Եւ յաւուր միում լուաւ եթէ մեծ եւ առաքինի ծառայն Աստուծոյ Սահակ անուն

1 անուշահոտութեամբ] անուշահոտ խնկօք B || 3 որպէս ... յօդս *om.* B || 4 Մանդուս] Մանգունս B || 8 Վկայաբանութիւն սրբոյն] Վարք երանելւոյն B.

femme et sa servante, puis ils allèrent enterrer avec des parfums suaves et des linges propres le corps du saint prêtre et martyr du Christ; enfin, ils se firent baptiser.

Le diacre Arestius prit la vénérable tête de saint Kindaios, et comme jadis Habacuc, il fut enlevé dans les airs; il partit de là pour Mandous[1], sa province, où, accompagné d'autres prêtres, il la déposa avec honneur dans une cassette de marbre.

* B p. 56 b. [B* En ce jour l'enfant Alinach, fils du roi Ochin, reposa dans le Christ et fit partie du chœur des veilleurs célestes.]

* A fol. 330 r° a

* 28 HROTITS, **3 Août.**

Confession [2] de saint Dalmatius.

Notre bienheureux père Dalmatius était soldat de la deuxième section des scolaires du pieux empereur Théodose à Constantinople; il menait une vie de bonne conduite avec son épouse, et eut deux enfants, un fils et une fille.

Un jour, ayant appris qu'un grand et vertueux serviteur de Dieu, ana-

1. Correspond aux formes Οὐμαναδεύς, Umanadensis de *Acta SS.* Jul., t. III, p. 186.
2. Au lieu de « passion », traduction habituelle de վկայաբանութիւն, car S. Dalmatius n'est pas martyr.

անապատաւորն եմուտ ի Կոստանդինուպօլիս, գնաց մեծաւ հաւատով ողջոյն տալ նմա երկիր եպագ : Եւ յորժամ ետես զնա Սահակ ասէ. Աստուած ծանոյց վասն քո, ով Դաղմատիոս, որ կրօնաւոր լինիցիս եւ կեցցես ընդ իս :

Եւ լուեալ Դաղմատիոս դարձաւ յետ եօթն աւուր ի տուն իւր, հրաժարեաց ի կնոջէն իւրմէ տուեալ նմա յընչից իւրոց, եւ զդուստր իւր յղարկեաց ի վանս կուսանաց ի յարեւելս, եւ զմնացեալ ինչսն վաճառեաց եւ բաշխեաց աղքատաց, առեալ զորդին իւր փոքրիկ պատանեակ գնաց առ երանելին Սահակ, եւ առաքինի եւ աստուածահաճոյ վարուք ճգնէին ի միասին :

Եւ յաւուրս քառասներորդ պահոցն ոչինչ ճաշակեաց բայց միայն ի կիւրակէի սակաւ հաց եւ ջուր, եւ ի մեծի հինգշաբաթի աւուրն հաղորդեցաւ ի Քրիստոսի անմահական *խորհրդոյն. կերաւ... յաթոռն իւր ննջեաց, եւ եղեւ նմա յերկնից թմրութիւն զքառասուն եւ երիս աւուրս : Եւ յաւուր համբարձման Տեառն գնաց առ նա երանելին Սահակ եւ ձայնեաց երիցս անգամ. Դաղմատիէ, զարթիր, մինչեւ յե՞րբ ննջես : Եւ նա եբաց զաչս իւր եւ ասէ. Տէր, պաշտեցի՞ն եղբարքս զերրորդ ժամն : Կարծէր եթէ յաղուհացսն են դեռ : Ասէ երանելին Սահակ. Եւ դու ո՞ւր էիր որ ոչ գիտացեր * A fol. 330 r° b.

4 հրաժարեաց] հրաժարեցաւ B || 9 ճաշակեաց] ճաշակէր B || 10 հաղորդեցաւ] հաղորդէր B || 11 — p. 1866, l. 4 կերաւ ... եկեղեցւոյն *om.* B.

chorète, nommé Isaac, était arrivé à Constantinople, il alla, avec une grande foi, lui donner le salut, et se prosterna devant lui. Lorsque Isaac le vit, il lui dit : « O Dalmatius, Dieu m'a fait connaître à ton sujet que tu deviendras moine et que tu vivras auprès de moi. »

Dalmatius, apprenant cela, retourna sept jours après à sa maison, prit congé de sa femme en lui donnant une partie de ses biens, envoya sa fille dans un couvent de vierges en Orient, vendit le reste de ses biens, qu'il distribua aux pauvres, et prenant avec lui son fils, jeune enfant, il se rendit auprès du bienheureux Isaac. Ils firent ensemble de l'ascétisme avec une vie de vertus et une conduite agréable à Dieu.

Pendant le carême des quarante jours il ne prit aucune nourriture, excepté un peu de pain et d'eau le dimanche seulement; et le jour du jeudi saint il communia au mystère immortel du Christ; il mangea... [1] s'endormit sur son siège, et eut une torpeur du ciel pendant quarante-trois jours. Le jour de l'Ascension, le bienheureux Isaac alla auprès de lui et cria par trois fois : « Dalmatius, réveille-toi; jusqu'à quand dormiras-tu? » Il ouvrit ses yeux et dit : « Seigneur, les frères ont-ils dit les offices de la troisième heure? » Il se croyait encore en carême. Le bienheureux Isaac lui dit : « Et toi, où étais-tu, pour que tu ignores l'office de la troisième heure? » Dalmatius * A fol. 330 r° b.

1. Lacune.

զերրորդ ժամու պաշտօնն . Ասէ Դաղմատիոս. Ի սուրբ Մակաբայեցիսն էի ընդ Ատտիկոս պատրիարքին ի պատարագամատուցին, եւ նստոյց զիս մերձ յաթոռն իւր, տեսի եւ երեք կրօնաւորս ի վանացն մին կայր առաջի բեմին, եւ մին մերձ յամբիոնն եւ միւսն առաջի դրան եկեղեցւոյն :

Եւ ծանեաւ երանելին Սահակ որ Դաղմատիոս հաւատարիմ ծառայ լինելոց էր Աստուծոյ : Եւ յորժամ երանելոյն Սահակայ մերձեցաւ վախճանն զ'Դաղմատիոս հայր եթող վանացն, եւ ինքն խաղաղութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս :

Իսկ երանելին Դաղմատիոս էր խոնարհամիտ, հանդարտ, պարկեշտ, ողորմած, եւ մեծ առաքինի, եւ արդարադատ ի դատաստան : Երկուք ոմանք ընդ միմեանս * A fol. 330 v° a. դատախազ լինէին, եւ թագաւորն Թէոդոս առաքեաց զնոսա առ * երանելին Դաղմատիոս, եւ կացին առաջի նորա ասէ 'Դաղմատիոս . Որ զրկողն է եւ անիրաւ համր եղիցի : Եւ նոյնժամայն անիրաւն պապանձեցաւ, եւ անկեալ մեռաւ :

Եկաց երանելին 'Դաղմատիոս ի վանս յարգելական խցին ամս քառասուն երեք. եւ յետ փոխելոյն Ատտիկոսի պատրիարքի նստաւ յաթոռն Սիսինոս, եւ յետ Սիսինոսի եղեւ պատրիարք 'Նեստորիոս Անտիոքացին, որ յետոյ հերձուածող եղեւ : Եւ ի միում աւուր գնաց առ երանելին Դաղմատիոս, եւ նա գիտացեալ հոգւովն յուղարկեաց ընդ առաջ նորա եւ ասէ. Մի աշխատիր, զի ոչ տեսցես զիս, եթէ ոչ նախ սրբեսցես զսիրտ

12 եղիցի] լիցի B — եւ անկեալ մեռաւ *om.* B.

répondit : « J'étais aux saints Macchabées avec le patriarche Atticus à la célébration du sacrifice; il me fit asseoir près de son siège, et j'ai vu trois moines de ce couvent-là, dont l'un se tenait devant le chœur, le deuxième près de l'ambon et l'autre devant la porte de l'église. »

Le bienheureux Isaac comprit que Dalmatius allait devenir le serviteur fidèle de Dieu. Et lorsque la fin du bienheureux Isaac approcha, il installa Dalmatius prieur du couvent et reposa en paix dans le Christ.

Le bienheureux Dalmatius fut d'esprit humble, paisible, modeste, charitable et d'une grande vertu, rendant justice dans les jugements. Deux hommes A fol. 330 v° a. s'intentaient un procès, et l'empereur Théodose les renvoya au * bienheureux Dalmatius. Introduits devant lui, Dalmatius dit : « Que celui qui est usurpateur et injuste, devienne muet. » Aussitôt l'homme injuste perdit la parole et tomba mort.

Le bienheureux Dalmatius vécut au couvent, cloîtré dans sa cellule, quarante-trois années, et à la mort du patriarche Atticus, ce fut Sisinius qui siégea sur le trône, et après Sisinius ce fut Nestorius l'Antiochien qui fut patriarche, et devint par la suite schismatique. Celui-ci se rendit un jour auprès du bienheureux Dalmatius, qui, le sachant par l'esprit, envoya quelqu'un au-devant de lui et lui fit dire : « Ne te dérange point, car tu ne me

քո ի չար խորհրդոց զոր զմտաւ ածեալ ես ։ Եւ երանելին ծանոյց ամենեցունց զոր ի Նեստորէ հանդերձեալ էր լինել. եւ յետ երից ամաց յայտնեցաւ անօրէնութիւնն նորա ։

Եւ հրամայեաց թագաւորն Թէոդոս սիւնհոդոս լինել յԵփեսոս, եւ ժողովեցան երկերիւր եպիսկոպոսք. Կեղեստինոս Հռոմայ հայրապետն, Կիւրղոս Աղեկսանդրու հայրապետն, եւ այլք յիւրաքանչիւր վիճակաց, եւ նզովեցին զոր սահմանադրութիւն Նեստորի, որ ոչ խոստովանեցաւ աստուածածին զամենասրբուհի կոյսն Մարիամ, եւ զմի Քրիստոս յերկուս բաժանեաց * յայլ եւ յայլ դէմս. եւ գրեցին զուղղափառ հաւատսն զոր սահմանեցին ի տումար ։ * A fol. 330 v° b.

Եւ յորժամ կամեցան յուղարկել առ թագաւորն, գիտաց Նեստորիոս եւ կալաւ զգուշութեամբ զճանապարհս ծովու եւ ցամաքի, զի մի երթիցէ խորհուրդ տումարին նշանագրով, եւ եդին ապա ի մէջ եղեգան եւ պնդեցին սոսնձով, եւ ետուն ի մուրող աղքատ եւ ի տկար ծերունի որպէս ցուպ, եւ յուղարկեցին առ երանելին Դաղմատիոս ։

Եւ ծերն եմուտ ի Կոստանդինուպօլիս եւ գնաց առ սուրբն Դաղմատիոս, ետ զեղեգնեայ ցուպն եւ նա աղաչեաց զԱստուած որ եթէ հաճոյ է նմա ելանել յարգելական խցէն, եւ Աստուած ի ձեռն հրեշտակի հրամայեաց նմա ելանել ։ Եւ կոչեաց զառաջնորդս վանացն եւ զճգնաւոր կրօնաւորս եւ բազում քահանայս, գնաց նոքօք առ

6 եւ այլք յիւրաքանչիւր վիճակաց *om.* B || 12 եւ եդին ... պնդեցին] վասն որոյ հնարս գտեալ պնդեցին B || 14 սուրբն] երանելին B || 16 եւ Աստուած ... ելանել] եւ ազդեցութիւն եղեւ նմա յԱստուծոյ ելանել B.

verras pas avant d'avoir purifié ton cœur des mauvais desseins que tu nourris dans ton esprit. » Et le bienheureux fit connaître à tous ce qui devait advenir de Nestorius; trois ans après son impiété se fit jour.

L'empereur Théodose ordonna de convoquer un synode à Éphèse ; deux cents évêques se réunirent : Célestin le patriarche de Rome, Cyrille le patriarche d'Alexandrie et d'autres de chaque diocèse, qui anathématisèrent la profession de Nestorius, qui ne confessait point la toute sainte Vierge Marie mère de Dieu, et qui séparait le Christ un, en deux, * sous différentes figures; ils mirent par écrit la foi orthodoxe et l'inscrivirent dans un tome. * A fol. 330 v° b.

Lorsqu'ils voulurent l'adresser à l'empereur, Nestorius, le sachant, fit occuper soigneusement les voies de mer et de terre pour que la décision explicite du tome ne parvînt point (à destination); alors ils l'introduisirent dans un roseau, après l'avoir assurée avec de la colle forte, la remirent à un pauvre mendiant et faible vieillard pour qu'il s'en servît comme d'un bâton et ainsi l'envoyèrent au bienheureux Dalmatius. Le vieillard fit son entrée à Constantinople, alla trouver saint Dalmatius et lui remit le bâton de roseau. (Dalmatius) pria Dieu pour savoir s'il Lui était agréable qu'il quittât la cellule cloîtrée, et Dieu, par l'intermédiaire d'un ange, lui ordonna d'en sortir. Il appela alors les chefs des couvents, les moines ascètes et de nombreux

թագաւորն, ետ զեղէգն եւ բացեալ ընթերցան ։ Եւ յոյժ բարկացաւ ի վերայ Նեստորիոսի եւ ընկէց յաթոռոյն, եւ աքսորեաց ի Պարսիկս ։ Եւ ինքն իւր ձեռնագրովն հաստատեաց զսահմանադրութիւն սուրբ ժողովոյն ։ Եւ ձեռնադրեցին Կոստանդնուպօլսոյ եպիսկոպոսապետ զՄաքսիմոս, եւ յետ նորա Պրոկղոս, եւ յաւուրս նորա
* A fol. 331 r° a. երանելին Դաղմատիոս հանգեաւ խաղաղութեամբ * յՕգոստոսի Գ, եւ եդաւ ի նոյն վանսն որ կոչի Դաղմատիոսի ։

Հրոտից ԻԹ եւ Օգոստոսի Դ ։ Վկայութիւն սրբոյն Սոփիայ եւ երից դստերացն որ են Պիստիս, Եղպիս, Ագապիս, որ թարգմանի Հաւատ Յոյս, Սէր, եւ Սոփիա իմաստութիւն ։

Աղախինն Քրիստոսի Սոփիա ի մեծատանց եւ ի փառաւոր ազգէ էր յերկրէն Իտալացւոց, եւ առեալ զերիս դստերս իւր գնաց ի Հռոմ առնուլ զդրոշմն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի զաւակօքն իւրովք զոր սնուցեալ եւ ուսուցեալ էր բարեպաշտութեամբ եւ պարկեշտութեամբ եւ սոքա վարժէին աստուածիմաստ հանճարով ։

Եւ տեսանէր Սոփիա զդստերս իւր յօժար յաստուածսիրութիւնն եւ ցնծայր յոյժ ։ Էր առաջին դուստր իւր Պիստիս ամաց երկոտասանից, եւ երկրորդն Եղպիս ամաց

5 խաղաղութեամբ] Հրոտից ԻԸ եւ *add.* B || 7 սրբոյն] երանելոյն B — որ են] որոց անուանք են B || 9 թարգմանի] ի հայ լեզու *add.* B.

prêtres, et se rendit avec eux auprès de l'empereur. Il lui remit le roseau; on l'ouvrit et on lut. (L'empereur) fut très irrité contre Nestorius, le destitua de son siège et l'envoya en exil en Perse. Il confirma lui-même de sa signature le statut du saint concile. On sacra Maxime archevêque de Constantinople; après lui ce fut Proclus, aux jours duquel le bienheureux Dalmatius
* A fol. 331 r° a. reposa en paix, * le 3 août, et fut déposé dans le même couvent qui porte le nom de Dalmatius.

29 hrotits, **4 Août.**

Martyre de sainte Sophie et de ses trois filles, qui sont Pistis, Elpis, Agapè, noms qui se traduisent : Foi, espérance, charité ; et Sophie, sagesse.

La servante du Christ Sophie était d'une famille riche et glorieuse du pays d'Italie; elle prit ses trois filles et se rendit à Rome pour recevoir le sceau de Notre-Seigneur Jésus-Christ avec ses enfants qu'elle avait élevées et instruites dans la piété et la pudeur, et qui s'étaient exercées dans les pensées divines.

Sophie voyait ses filles très disposées à l'amour de Dieu et s'en réjouissait beaucoup. Sa fille aînée, Pistis, avait douze ans; la deuxième, Elpis,

տասանց, եւ երրորդն Ագապիս ամաց ինունց, եւ ի բերան ուսան զամենայն առաքելական եւ մարգարէական գիրս ։

Եւ մի ոմն Անտիոքոս անուն տեսեալ զնոսա զի երթային յեկեղեցին յաւուր կիւրակէի ցանկացաւ գեղոյ կուսանացն, եւ խնդրեաց իւր զմի ի նոցանէ ։ Եւ ասէ Սոփիա. Մեք քրիստոնեայք եմք, եւ զկուսութիւն իբրեւ զոսկի եւ զմարգարիտ հաստատուն *եւ զգուշութեամբ պահեմք ։ Եւ նա երթեալ առ կռապաշտ թագաւորն Ադրիանոս * A fol. 331 rº b.
եւ ասէ. Կին մի օտար երեք դստերօք եթէ ուստի եկեալ իցէ աստ ոչ գիտեմք, խրատ տան կանանց եւ դստերաց մերոց ի բաց կալ ի պաշտամանէն կռոցն, եւ որոշեն ի սեղանոյ զոհիցն եւ յանկողնոց մերոց, եւ ուսուցանեն նոցա պաշտել զմի Աստուած զհայրն Յիսուսի Քրիստոսի ։

Եւ առաքեաց թագաւորն զօրագլուխ մի զի տարցէ զնոսա առաջի. եւ եկեալ կալան զերիս քոյրսն, եւ նոքա կալեալ զձեռանէ միմեանց որպէս ի պար երթային խնդութեամբ ։ Գնաց զկնի եւ մայրն իւրեանց Սոփիա ։ Եւ յորժամ գնացին ի դուռն ապարանիցն զանձինս իւրեանց ամրացուցին նշանաւ սրբոյ խաչին, եւ մտին առաջի թագաւորին ։

Եւ տեսեալ զնոսա զարմացաւ ընդ ահագին գեղեցկութիւն երեսաց նոցա ։ Եհարց զմայրն. Յորմէ գաւառէ էք եւ կամ զինչ անուն քո եւ դստերացդ ։ Եւ նա ասէ. Անուն իմ քրիստոնեայ է, եւ իմոց դստերացս միոյն հաւատ, միոյն յոյս, միոյն սէր. եւ մեր

3 ոմն] անօրէն *add.* B || 6 թագաւորն] արքայն B || 7 երեք] երկու B || 12 զձեռանէ] զձեռաց B.

dix, et la troisième, Agapè (*Agapis*), neuf; elles avaient appris par cœur tous les écrits des apôtres et des prophètes.

Un certain Antiochus, les voyant aller à l'église au jour de dimanche, fut épris de la beauté des vierges et demanda l'une d'elles pour lui. Sophie lui dit : « Nous sommes chrétiennes, et nous conservons la virginité fermement * et soigneusement comme l'or et les perles. » Il alla trouver l'empereur * A fol. 331 rº b.
idolâtre Adrien et lui dit : « Une femme étrangère avec ses trois filles, venues on ne sait d'où, conseillent à nos femmes et à nos filles d'abandonner le culte des idoles; elles les écartent de la table des victimes et de nos lits et leur enseignent à adorer un seul Dieu, père de Jésus-Christ. »

L'empereur envoya un officier pour les amener devant lui; ils allèrent et saisirent les trois sœurs, qui, se tenant par la main, s'en furent joyeusement comme si elles allaient à un bal. Leur mère, Sophie, les suivit. Lorsqu'elles arrivèrent à la porte du palais, elles se fortifièrent par le signe de la sainte croix, et furent introduites devant l'empereur.

Celui-ci fut ébloui de l'immense beauté de leur visage. Il demanda à la mère : « De quelle contrée êtes-vous? Quel est ton nom et celui de tes filles? » Elle répondit : « Mon nom est chrétien; quant à ceux de mes filles,

հաւատ, յոյս եւ սէր Քրիստոս է, բայց ի ծնողաց իմոց Սոփիա է անուն իմ, եւ եմք. յերկրէն Իտալացւոց : Եւ առաջնորդեաց ինձ Աստուած եւ եկի ի քաղաքս յայս զի զորդայս զաւակքս իմ Աստուծոյ ընծայեցից :

* A fol. 331 v° a. Եւ հրամայեաց ումեմն իշխանի մեծի որոյ *անուն էր Պալատիոս զի պահեսցէ զնոսա ի տան իւրում : Եւ յորժամ գնացին պատուիրէր Սոփիա դստերաց իւրոց հաստատուն կալ ի Քրիստոսի հաւատն, եւ համբերել տանջանացն, եւ ի մահուանէն չերկնչել :

Եւ յետ երից աւուրց կոչեաց առաջի իւր, եւ բազում ողոքանօք խրատ տայր տղայոցն ուրանալ զՔրիստոս եւ զոհել կռոցն : Եւ նոքա ասեն. Առանց տանջանաց պատասխանի ի մէնջ ոչ լուիցես. չարչարեա զմեզ որպէս եւ կամիս, եւ տեսցես զահեղ զօրութիւնն Քրիստոսի :

Եհարց թագաւորն ցՍոփիա. Քանի՞ ամաց են դստերքդ քո : Եւ նա ասէ. Առաջին զաւակս իմ Պիստիս երկոտասան ամաց է, եւ երկրորդն Ելպիս տասն ամաց, եւ երրորդն Ագապիս ինն ամաց է : Կոչեաց առաջի իւր զՊիստիս եւ սպառնացաւ յոյժ. եւ նա թշնամանեաց զթագաւորն եւ բարկացաւ յոյժ եւ հրամայեաց կախել զնա, եւ գաւազանօք հարին զնա : Եւ ամենեւին ոչ զգաց ցաւոցն, եւ ոչ վիրաւորեցաւ, եւ ոչ այլ-

15 կախել] եւ կախեցին B || 16 այլագունեցաւ] այլագունեաց B.

l'un est foi, le deuxième est espérance, et l'autre est charité ; notre foi, notre espérance et notre charité, c'est le Christ; mais de mes parents j'ai le nom de Sophie ; nous sommes du pays d'Italie. Dieu m'a conduite et je suis en cette ville pour offrir mes jeunes enfants à Dieu. »

* A fol. 331 v° a. (L'empereur) ordonna à un des grands dignitaires dont *le nom était Palatios de les garder dans sa maison. Lorsqu'elles y furent arrivées, Sophie recommanda à ses filles de demeurer fermes dans la foi au Christ, d'endurer les tortures et de ne point craindre la mort.

Trois jours après, (l'empereur) les fit venir en sa présence et engagea les enfants avec beaucoup de supplications à renier le Christ et à immoler aux idoles. Elles répondirent : « Tu n'obtiendras point de réponse de notre part sans nous torturer. Tu peux nous torturer comme tu voudras, mais tu verras la formidable puissance du Christ. »

L'empereur demanda à Sophie : « Quel âge ont tes filles? » Elle répondit : « Ma fille aînée Pistis a douze ans ; la seconde, Elpis, dix ans, et la troisième, Agapè, neuf ans. » Il fit venir en sa présence Pistis et la menaça beaucoup. Celle-ci insulta l'empereur, qui, fortement irrité, ordonna de la suspendre et de la frapper à coups de bâtons. Elle ne ressentit aucune douleur, ne fut point blessée, son corps ne changea point de couleur. On lui frappa

ագունեցաւ մարմինն ։ Եւ ապա սրով հարկանէին զմարմինն, եւ ընկեցին ի շանթս հրացեալս, եւ հուրն շիջաւ, եւ շանթքն որպէս սառն ցուրտ եղեն ։

Եւ հրամայեաց սրով հատանել զգլուխն ։ Եւ երթեալ առ մայրն եւ առ քորսն իւր, * գիրկս արկեալ համբուրեաց, եւ ասէ ցքորսն. Մի երկնչիք, զի ամենեւին (* A fol. 331 v° b.) տանջանացն ոչ զգացի. փութացիք եւ եկայք զկնի իմ ։ Եւ երթեալ դահիճն եհատ զգլուխ նորա ։ Նոյնպէս եւ զայլ երկու քորսն նոյն տանջանօք փորձեցին, եւ ոչ կարացին ի Քրիստոսի հաւատոցն դարձուցանել ապա հատին եւ զնոցա զգլուխսն ։ Եւ յոյժ ուրախ եղեւ Սոփիա զի երիս անարատ հարսունս ետ պարգեւս Քրիստոսի ։

Կատարեցան սուրբ կուսանքն Օգոստոսի Դ ։ Եւ ժողովեաց Սոփիա զմարմինս դստերացն իւրոց, եւ եդ զգլուխսն յիւրաքանչիւր տեղիս, եւ պատեաց մաքուր կտաւովք, օծեալ եւ խնկեալ եդ ի սայլս, մեծաւ փառօք եհան ի քաղաքէն ութ եւ տասն մղոնաւ, եդ ի մարմարինեայ տապան ։ Եւ շինեաց ի վերայ եկեղեցի ըստ արժանեաց եւ անկեալ ի վերայ տապանին արտասուօք աղաչէր զՔրիստոս եւ զդստերսն իւր եւ ասէր. Ո՛վ բարի զաւակք իմ, յիշեցէք զծնունդ, զսնունդ, եւ զքաջալերութիւնն, որպէս ծնայ եւ սնուցի եւ յօժարեցուցի յերկնից արքայութիւնն. նոյնպէս եւ դուք կոչեցէք զիս առ ձեզ ։ Եւ աղօթելով առ Աստուած աւանդեաց զհոգին. եւ քրիստոնեայ կանայք եդին զմարմին նորա ի տապանի ընդ դստերս իւր ։

2 որպէս . . . եղեն] ցրտացան B || 9 սուրբ կուսանքն] կուսան տղայքն Հրոտից ԻԹ եւ B.

ensuite le corps avec une épée, et on la jeta sur des braises ardentes. Le feu s'éteignit et les braises devinrent froides comme de la glace.

(L'empereur) ordonna de lui trancher la tête par le glaive. Elle s'élança vers sa mère et ses sœurs, * leur tendit les bras, les embrassa, et dit à ses sœurs : « Ne craignez point, je n'ai point ressenti les tortures, dépêchez-vous (* A fol. 331 v° b.) de me suivre. » Le bourreau arriva et lui trancha la tête. On soumit les autres deux sœurs aux mêmes tortures, mais on ne parvint pas à les détourner de la foi au Christ; on leur trancha ensuite la tête. Sophie fut grandement réjouie d'avoir offert trois fiancées pures au Christ.

Les vierges saintes furent martyrisées le 4 août. Sophie recueillit les corps de ses filles, plaça les têtes chacune en son lieu, les ensevelit dans du linge propre, avec des parfums et des aromates, les plaça sur des chars, et les emmena, avec de grands honneurs, à dix-huit milles de la ville, où elle les déposa dans un tombeau de marbre. Elle fit construire sur les reliques une église comme il convenait, et, se jetant sur leur tombeau, elle pria avec larmes le Christ et ses filles en disant : « O mes bons enfants, souvenez-vous de votre naissance, de votre éducation et de l'encouragement que je vous ai donnés, de quelle façon je vous ai mises au monde, vous ai élevées, et vous ai inspiré le désir du royaume du ciel. Et maintenant à vous de m'appeler auprès de vous. » Tout en priant Dieu elle rendit son âme. Des femmes chrétiennes déposèrent son corps dans le tombeau auprès de ses filles.

* B p. 59 a.

[B* Յայսմ աւուր վկայութիւն Գերդուլինի վկայի ի Հռոմ, զորոյ զմի կողմն խորովեցին մինչ կենդանի էր, եւ յետ յոլով տանջանաց սպանին ի ժամանակս Աւրելիանու կայսեր :]

* A fol. 332 r° a.

* Հրոտից Լ եւ Օգոստոսի Ե : Նախատօնակ է Քրիստոսի Այլակերպութեան ի Թափորական լերինն : Եւ նահատակութիւն սուրբ Վարդանանցն ի Հայք :

Ի բառնալ թագաւորութեանն Հայոց յազգէն Արշակունեաց, եւ ի վախճանել սուրբ հայրապետին Սահակայ, Պարսիկք տիրեցին Հայոց : Եւ ի ժամանակին յայնմիկ զօրավար էր Հայոց Վարդան յազգէն Մամիկոնէից, թոռն մեծին Սահակայ հայրապետին : Եւ էին նորա երկու եղբարք Հմայեակ եւ Համազասպ :

Եւ Յազկերտ որդին Վռամայ արքայն Պարսից բռնադատէր զքրիստոնեայսն ուրանալ զՔրիստոս եւ զօհել արեգականն եւ հրոյ եւ յոյժ ցասուցեալ էր ընդ անունն Քրիստոսի, այպանելով նախատէր խաչեալ եւ մեռեալ եւ թաղեալ կոչելով :

Եւ մի ոմն իշխան յազգէն Հայոց մանկագոյն տիօք, ասէ ցթագաւորն . Արքայ քաջ, դու ուստի՞ գիտես զայդ : Եւ նա ասէ . Իմ առաջի ընթերցան զգիրս մոլորութեան ձերոյ :

4 Քրիստոսի] Աստուծոյ մերոյ *add.* B || 5 Եւ նահատակութիւն . . . Հայք] Եւ վկայութիւն սուրբ իշխանացն Հայոց եւ զօրագլխոյն մեծ քաջ նահատակին Վարդանայ սպարապետին եւ որոց ընդ նմա հազար երեսուն եւ վեց ընկերացն B || 8 Հայոց] սուրբն *add.* B || 9 Համազասպ] Համազասպեան B || 12 այպանելով] այպն առնելով B.

* B p. 59 a.

[B* En ce jour martyre à Rome de Gerdulin le martyr, dont on avait rôti un côté pendant qu'il était vivant, et qu'on mit à mort après de nombreuses tortures aux jours de l'empereur Aurélien.]

* A fol. 332 r° a.

* 30 HROTITS, **5 Août.**

Vigile de la fête de la Transfiguration du Christ sur la montagne du Thabor; et martyre des saints Vardaniens en Arménie.

Lorsque le royaume d'Arménie fut enlevé à la race des Archakounis, et à la mort du saint patriarche Sahak, les Perses s'emparèrent de l'Arménie. A cette époque le général des Arméniens était Vardan, de la race des Mamikoniens, petit-fils du grand Sahak le patriarche. Il avait deux frères : Hémaïak et Hamazasp.

Le roi des Perses Yezdedjerd, fils de Vahram, pressait les chrétiens de renier le Christ et d'adorer le soleil et le feu; il était très courroucé par le nom du Christ, il l'insultait en l'appelant le crucifié, le mort et l'enterré.

Un des princes de la nation arménienne, le plus jeune d'âge, dit au roi : « Roi vaillant, d'où sais-tu tout cela? » Il répondit : « On a donné devant moi

Ասէ զինուորն Քրիստոսի. Եւ զայն ընդէր ոչ ուսար եւ առեր ի միտ. զյարութիւնն եւ զհամբարձումն եւ զնստիլն ընդ աջմէ Հօր, զմիւսանգամ գալուստն : Եւ նա ասէ. Այդ ամենայն առասպելք են : Եւ հրամայեաց կապել ոտիւք եւ ձեռօք զերանելին, եւ երկու ամ չարչարեալ սրով կատարեցաւ :

Յայնժամ անօրէն թագաւորն խրատեալ * ի մոգուցն, գրեաց հրովարտակ յամենայն ազգս քրիստոնէից որ էին ընդ տէրութեամբ Պարսից ի Հայս, ի Վիրս եւ յԱղուանս, ի Լփինս, ի Ծաւդէս, ի Կորդուս, յԱղձնիս, եւ յայլ բազում տեղիս հեռաւորս, զի ամենայն իշխանք գաւառաց հանդերձ զօրօք իւրեանց վաղվաղակի առ նա հասցեն : Եւ չոգան առ նա յիւրաքանչիւր աշխարհաց երիցամբք եւ սարկաւագօք եկեղեցոյ կարգօք, որպէս յառաջագոյն սովոր էին երթալ : * A fol. 332 r° b.

Եւ տեսեալ անօրինին ի խոր խոցեցաւ : Եւ կոչեցեալ առաջի իւր խոստանայր նոցա պարգեւս եւ պատիւս եթէ թողցեն զքրիստոնէութիւնն եւ յանձն առցեն զօրէնս մոգուցն : Իսկ նոքա առ հասարակ խոստովանեցան զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած, եւ յանձն առին մեռանել քան թէ ուրանալ զՔրիստոս : Եւ առաւել եւս իշխանքն Հայոց պնդեցան ի սէրն Քրիստոսի, եւ յորդորէին զամենայն քրիստոնեայսն յօժարութեամբ մեռանել եւ ոչ ուրանալ զՔրիստոս :

1 ուսար եւ *om.* B || 2 եւ զնստիլն ... Հօր] յերկինս եւ *add.* B || 4 կատարեցաւ] վկայութեամբ *add.* B.

lecture des écrits de votre erreur. » Le soldat du Christ lui dit : « Et pourquoi n'as-tu pas appris et retenu dans ton esprit le reste : la Résurrection, l'Ascension, son intronisation à la droite du Père et son avènement futur? » Il répondit : « Tout cela, ce sont des contes. » Et il ordonna de lier les pieds et les mains du bienheureux, qui, après avoir été torturé pendant deux ans, fut mis à mort par le glaive.

Alors le roi impie, conseillé * par les mages, écrivit un décret à tous les peuples chrétiens qui se trouvaient sous la domination des Perses, aux Arméniens, aux Ibères, aux Aghouans, aux Lépins, aux Dsautès, aux Kurdes, aux Altsnikh et en beaucoup d'autres lieux lointains, afin que tous les gouverneurs de provinces vinssent promptement auprès de lui, escortés de leurs troupes. Ils arrivèrent auprès de lui de tous les pays, accompagnés de leurs prêtres et diacres et des ordres de l'église, ainsi qu'autrefois on avait coutume d'aller. * A fol. 332 r° b.

A cette vue, l'impie fut profondément blessé. Il les convoqua en sa présence, leur promit des présents et des honneurs s'ils abandonnaient le christianisme et acceptaient la religion des mages. Mais tous ensemble confessèrent le Christ vrai Dieu, et préférèrent mourir plutôt que de renier le Christ. Ce furent principalement les princes arméniens qui s'obstinèrent dans l'amour au Christ et engagèrent tous les chrétiens à mourir volontiers et à ne pas renier le Christ

Իսկ անօրէն Թագաւորն բարկացեալ յոյժ հրաման ետ կապել զձեռս յետս եւ անարգանօք չարչարել զնոսա ։ Եւ զոմանս ի նոցանէ սրով եսպան, եւ զոմանս առաքէր յերկիր հեռաւոր ի գործ պատերազմի, զի այլ մի եւս դարձցին յերկիրն իւրեանց ։ Եւ ինքն խորհէր զօր բազում հաւաքել յերկիրն Հայոց, զի առ հասարակ աւերեալ զերկիրն, եւ քակեալ զեկեղեցիսն զերեսցեն * զերկիրն ամենայն ։

* A fol. 332 v° a.

Իսկ հաւատացեալքն Քրիստոսի թէպէտ եւ ուրախ էին ընդ վկայութեամբ մահն, սակայն տրտմէին ընդ աւերումն երկրին, եւ ընդ քակումն եկեղեցեացն ։ Եւ մի ոմն յաւագացն ի խորհրդակցացն արքայի քրիստոնեայ հաւատով ուսոյց նոցա հնարս խաբել զարքայն առ ժամանակ մի մինչեւ երթիցեն յաշխարհն իւրեանց. եւ ինքն գնաց առ Թագաւորն որպէս թէ կատարեսցեն զկամս նորա ։

Եւ ուրախացեալ Թագաւորն արձակեաց զնոսա ի կապանացն, եւ կոչեաց զառաջեաւ խօսեցաւ քաղցրութեամբ, ետ պարգեւս, աւանս, գեօղս, ագարակս, ոսկի, արծաթ, գահս պատուոյ, մեծութիւնս եւ աւագութիւնս, եւ եօթն հարիւր մոգս վարդապետս եւ ուսուցիչս աշխարհին, եւ զօր բազում ընդ նոսա ։

Եւ լուեալ եպիսկոպոսաց աշխարհին եւ վարդապետաց ի մի վայր ժողովեցան, եւ եդին ուխտ առ հասարակ իշխանքն եւ աղքատք եւ շինականք, եկեղեցականք եւ միայնակեացք, կռուել ընդ նոսա, սպանանել եղբայր զեղբայր, եւ հայր զորդի,

2 առաքէր] առաքեաց B || 7 աւերումն] աւեր B || 10 կատարեսցեն] կատարիցեն B.

Le roi impie, fort irrité, ordonna de leur lier les mains par derrière et de les torturer avec mépris. Il fit tuer certains par le glaive, en envoya d'autres dans des pays lointains pour faire la guerre afin qu'ils ne retournassent plus dans leur pays. Quant à lui, il médita de concentrer beaucoup de troupes dans le pays d'Arménie, pour qu'après avoir ruiné tout le pays et détruit les églises elles pussent prendre * tout le pays comme butin.

* A fol. 332 v° a.

Certes, les chrétiens fidèles, tout en se réjouissant de la mort du martyre, ne pouvaient pas ne pas s'attrister de la ruine du pays et de la destruction des églises. Un des plus hauts dignitaires parmi les conseillers du roi, et de foi chrétienne, leur suggéra un moyen de tromper le roi momentanément jusqu'à ce qu'ils fussent revenus dans leur pays; et il alla trouver le roi pour lui dire que (les chrétiens) accompliraient sa volonté.

Le roi, réjoui, les délivra des liens, les fit venir en sa présence, leur adressa la parole avec douceur, leur remit des présents, des bourgs, des villages, des terres, de l'or, de l'argent, des sièges d'honneur, des grandeurs et des principautés, avec sept cents mages, lettrés et instituteurs pour le pays, accompagnés de nombreuses troupes.

A cette nouvelle, les évêques du pays et les vardapets se rassemblèrent en un endroit et tous firent le serment, princes, pauvres et ruraux, ecclésiastiques et moines, de lutter contre eux, le frère de tuer son frère, le père

ծառայ զտէր, եւ կին զայր իւր. զի ոչ գիտէին զխորհուրդս իշխանացն: Որոց գլխաւոր մեծն Յովսէփ որ զկաթողիկոսութեան պատիւ ունէր, եւ այլ եպիսկոպոսունք ընդ նմա, եւ սփռեցան յիւրաքանչիւր տեղիս նովին խորհրդով:

Իսկ զունդն Հայոց *հանդերձ մոգովքն եւ օգնականօքն յամսեանն չորրորդի եկին յաշխարհն Հայոց, ի քաղաքագիւղն Անկղ. եւ յամենայն կողմանց անդր ժողովեցան անթիւ բազմութիւնք: Եւ մոգպետն կամեցաւ զփորձ առնուլ իրացն յոր եկեալ էր, եւ սուրբն Ղեւոնդ երէց ի տեղւոջն դիպեցաւ, յորժամ կամէր մոգպետն զդուռն եկեղեցւոյն քակել, եւ բազում ամբոխիւ հասեալ ի վերայ մոգպետին եւ մոգուցն զկառափունս նոցա ջարդեալ բրօք եւ գլօքն փախստեայ ի բանակն արկանէին: * A fol. 332 v° b.

Եւ սուրբն Վարդան սպարապետն Հայոց այլ միաբան իշխանօքն եւ զօրօքն անկեալ յոտս եպիսկոպոսացն, եւ համբուրեալ զսուրբ աւետարանն յայտնեցին զխորհուրդս իւրեանց: Եւ վերստին ընկալեալք յառաքինութիւն, կազմեալք եւ պատրաստեալք ի գիշերին ընդ ծագել արեգականն յարձակեցան ի վերայ զօրացն Պարսից եւ մոգացն, եւ կոտորեցին անխնայաբար եւ ժողովեցին առին զառ եւ զաւար բանակին:

Իսկ ուրացեալն Վասակ եկեալ անկանէր յոտս եպիսկոպոսացն, բուռն հարկանէր

7 եւ սուրբն... քակել] կամեցաւ քակել զդուռն եկեղեցւոյն, եւ սուրբն Ղեւոնդ երէց ի տեղւոջն դիպեցաւ B || 14 ժողովեցին առին] ժողովեալ B.

son fils, le serviteur son maître et la femme son mari; car ils ignoraient les desseins des princes. Le principal de ceux-là fut Joseph le Grand, qui avait les honneurs du catholicosat, et d'autres évêques avec lui, et tous se dispersèrent dans cette intention, chacun dans sa localité.

La troupe arménienne, * accompagnée des mages et des renforts, arriva au pays d'Arménie le quatrième mois, au bourg d'Ankl. Une multitude innombrable vint s'y rassembler de tous côtés. Et le chef des mages voulut avoir la preuve de la chose pour laquelle il était venu. Le prêtre saint Léonce survint, au moment où le chef des mages s'apprêtait à démolir la porte de l'église, et se jetant, accompagné d'une grande foule, sur le chef des mages et sur les mages, ils leur brisèrent le crâne avec des bâtons et des gourdins et les mirent en fuite vers le camp. * A fol. 332 v° b.

Saint Vardan, le généralissime des Arméniens, d'accord avec tous les autres princes et les troupes, tombèrent aux pieds des évêques, baisèrent le saint évangéliaire, et révélèrent leurs desseins cachés. Ils furent réintégrés dans la vertu, et s'étant organisés et préparés pendant la nuit, ils assaillirent, au lever du soleil, les troupes des Perses et les mages, les tuèrent sans pitié, et ramassèrent le butin du camp.

Le renégat Vasak vint lui aussi se jeter aux pieds des évêques, prit

պաւետարանէն, երդնոյր կեալ ի քրիստոնէութիւնն եւ նոքա թէպէտ եւ գիտէին զնորա չարութիւնն ոչ ետուն թոյլ սպանանել զնա ։

* A fol 333 r° a. Եւ լուեալ թագաւորին Յազկերտի ի խոր խոցեցաւ. եւ ժողովեալ * զօր բազում տայ ի ձեռն Միհրներսեհի հազարապետին Պարսից, եւ եկեալ ի Փայտակարան քաղաք, չոգաւ առ նա ուրացեալն Վասակ այլ ուրացելովքն, եւ ուսոյց նմա հնարս խորամանկութեան ։ Եւ Միհրներսեհ տուեալ զամենայն զօրսն ի ձեռն առն միոյ որոյ անուն էր Մուշկան Իսալաւուրտ, եւ բազում փիղս ընդ նմա, եւ եկն ի Հեր եւ ի Զարեւանդ գաւառ ։

Իսկ սուրբն Վարդան զօրավարն Հայոց ժողովեալ զսուրբ զօրսն ամենայն յԱրտաշատ քաղաք հանդերձ մեծամեծ իշխանօքն, որ են այսոքիկ. Մերշապուհ Արծրունի, Խորէն Խոռխոռունի, եւ ինքն սպարապետն, Վահան Ամատունի, Արտակ Պալունի եւ գունդն Վահեւունի, Թաթուլ Դիմաքսեան, Ատոմ Գնունի, Խոսրով Գաբեղեան, Արշաւիր Արշարունի, Շմաւոն Անձեւացի, Տաճատ Գնթունի, Հմայեակ Դիմաքսեան, Կարէն Սահառունի, Գազրիկ Դիմաքսեան, Ներսէս Բաջբերունի, Փարսման Մանդակունի. Արսէն Ընծային, Այրուկ Սղկունի, Վրէն Տաշրացի, Ապրսամ Արծրունի, Շաւ ախոռապետ արքունի, Խոսրով Սրուանձտայ, Բողեանքն, Ակէացիքն, Տրպատունիքն, եւ զօրքն Ռշտունեաց, եւ ամենայն գործակալք արքունի զօրօքն

5 ուրացելովքն] ուրացեալ ընկերօքն B || 9 զսուրբ *om.* B.

l'évangéliaire et jura de vivre en chrétien, et bien qu'ils connussent sa méchanceté, ils ne permirent point de le tuer.

Le roi Yezdedjerd, à cette nouvelle, fut profondément blessé; il rassembla

* A fol. 333 r° a. * de nombreuses troupes, qu'il remit entre les mains de Mihrnersèh le chiliarque des Perses. Celui-ci étant arrivé à la ville de Phaïtakaran, le renégat Vasak, accompagné d'autres renégats, alla le trouver et lui indiqua les moyens de ruser. Mihrnersèh remit toutes les troupes entre les mains d'un homme, dont le nom était Moushkan Isalavourt, et lui donna beaucoup d'éléphants; celui-ci arriva dans la province de Her et de Zarévand.

Saint Vardan, le généralissime des Arméniens, réunit alors toutes les troupes saintes dans la ville d'Artachat, avec les grands princes, qui sont les suivants : Mershapouh Ardzrouni, Khorèn Khorkhorouni, lui le généralissime, Vahan Amatouni, Artak Palouni, le groupe de Vahévouni, Thatoul Dimaksian, Atom Gnouni, Khosrow Gabélian, Arshavir Arsharouni, Shmavon Antsévatsi, Tadjat Genthouni, Hemaïak Dimaksian, Karèn Saharouni, Gazrik Dimaksian, Nersès Khatchbérouni, Pharsman Mandakouni, Arsèn Entzaïn, Aïrouk Selkouni, Vrèn Tashratsi, Apersam Ardzrouni, Shav le chef des écuries royales, Khosrow Serouantzta, les Kholéankh, les Akéatzikh, les Derpatounikh et les troupes des Reshtounikh, tous les procureurs royaux

իւրեանց, *ընդ ամենայն վաթսուն եւ վեց հազար ընդ հեծեալ եւ ընդ հետեւակ : Եկին ընդ նոսա եւ մեծն Յովսէփ եւ Ղեւոնդ եւ այլ բազում եպիսկոպոսք եւ քահանայք : *A fol. 333 r° b.

Եւ սկսաւ մեծն Վարդան քաջալերել զզօրսն, եւ ասէր. Մի երկնչիք յահագին սրոյ առն մահկանացուի, մեռցուք քաջութեամբ, զի զանուն եւ զոգիս ժառանգեսցուք : Եւ տայր երիվարս եւ զէնս ում պիտոյ լինէր, եւ ուրախ առնէր զամենեսեան առատ ռոճկօք եւ հաղորդեալք մարմնոյ եւ արեան Տեառն, եւ մկրտեցին եթէ կայր ոք երեխայ :

Եւ լուան եթէ զօրն Պարսից եկն ի դաշտն Արտազու, գնաց զօրն Հայոց ի վերայ նոցա, եւ ի չորս գունդս բաժանեալ զզօրսն ամենայն յարձակեցան ի մեծամեծ ահագին զայրացմամբ, անցեալ ընդ գետն Տղմուտ զբազումս կոտորեալ ի գնդէն Պարսից բազումք զիաթաւալ խաղային յերկոցունց կողմանցն :

Յայնժամ քաջն Վարդան ի վեր հայեցեալ տեսանէր զի զձախ թեւ գնդին Հայոց շարժեցին Պարսիկքն, մեծաւ ուժով յարձակեալ ի տեղին զաջ թեւ գնդին Պարսից կոտորեալ արկանէր զգազանօքն, եւ շրջան առեալ կոտորէր մինչեւ ի նոյն տեղին, եւ քակէր զգունդն մատեան, եւ ի փախուստ դարձուցանէր :

1 եւ վեց *om.* B || 7 մկրտեցին] մկրտէին B.

avec leurs troupes, * le tout ensemble soixante-six mille hommes, cavaliers et fantassins. Avec eux marchèrent Joseph le Grand et Léonce et beaucoup d'autres évêques et prêtres. * A fol. 333 r° b.

Le grand Vardan se mit à encourager les troupes et leur dit : « Ne craignez point l'épée terrible de l'homme mortel; nous mourrons vaillamment, pour hériter d'un nom et de nos âmes. » Il distribua des chevaux et des armes à ceux qui en avaient besoin, réjouit tout le monde par d'abondantes rations; ils communièrent au corps et au sang du Seigneur et baptisèrent ceux qui étaient encore catéchumènes.

Les troupes arméniennes, ayant appris que les troupes perses étaient parvenues dans la plaine d'Artaz, marchèrent contre elles, l'armée entière étant divisée en quatre groupes, et elles donnèrent avec une furie terrible, passèrent le fleuve Telmout et tuèrent nombre d'hommes parmi les troupes des Perses; de nombreux combattants tombèrent morts des deux côtés.

C'est alors que le vaillant Vardan, levant ses yeux, aperçut que les Perses avaient enfoncé l'aile gauche des troupes arméniennes. Il s'y porta et attaqua avec une grande impétuosité l'aile droite des troupes perses, la battit et la refoula vers les animaux (éléphants), puis, faisant le tour, il la rejeta sur ses premières positions; il dispersa la légion *madian* et la mit en fuite.

Զայն իբրեւ ետես Մուշկան Իսալաւուրտ որ նստէր ի վերայ գաղանացն իբրեւ
* A fol 333 v° a. յամուր քաղաք, ի ձայն մեծագալար փողոյն * զիւր գունդն սախյէր եւ զնա ի մէջ փակէր : Իսկ կորովին Վարդան իւր քաջ զինակցօքն ոչ սակաւ նախճիրս ի տեղւոջն գործէր, յորում տեղւոջ եւ ինքն արժանի եղեւ առնուլ զկատարեալ նահատակութիւն :

Եւ երկարեալ գործ պատերազմին մինչեւ յերեկոյն, եւ զի գարնանային էր ժամանակն ծաղկալից դաշտքն դառնային ի գոյն վարդատեսակ յորդահոս արեանցն, զի ոչ թէ մի կողմ էր որ յաղթեաց կամ յաղթեցաւ, այլ երկոքին կողմանքն ի պարտութիւն մատնեցան : Եւ զի անկեալ էր զօրավարն Հայոց ի մեծ պատերազմին, ցանեալ ցրուեցան զօրքն ամենայն, եւ ամրացան յամուրս աշխարհին :

Եւ այս են անուանք քաջ նահատակացն որ անկան ի մեծ պատերազմին յազգէն Մամիկոնէից քաջն Վարդան եւ Հմայեակ եղբայր իւր հարիւր յիսուն եւ երեք արամբք, Խորէն կորովին տասն եւ ինն արամբք, արին Արտակ տասն եւ հինգ արամբք, իմաստունն Հմայեակ քսան արամբք, պարմանալին Տաճատ տասն եւ ինն արամբք, մանուկն Վահան երեք արամբք, արդարն Արսէն եօթն արամբք, յառաջադէմն Գարեգին եւ երկու եղբարքն նորա տասն եւ ութ արամբք, ինն այր ի մեծամեծ նախարարացն, եւ
* A fol. 333 v° b. միահամուռ ամենայն որ անկան ի մեծ պատերազմին * հազար երեսուն եւ վեց նահատակք : Իսկ ի կողմանէ ուրացելոցն եւ Պարսից երեք հազար հինգ հարիւր քառասուն

6 վարդատեսակ *om.* B || 12 կորովին] եւ խոհեմ *add.* B.

A cette vue, Moushkan Isalavourt, qui se tenait sur les animaux comme
* A fol. 333 v° a. dans une ville fortifiée, poussa sa légion au son de grandes trompettes * et encercla (Vardan); mais le vaillant Vardan, à l'aide de ses courageux frères d'armes, ne continua pas moins à faire des carnages à l'endroit où il fut digne d'obtenir le parfait martyre.

L'action du combat se poursuivit jusqu'au soir, et comme c'était la saison de printemps, les plaines fleuries se changèrent en couleur rose de sang abondamment répandu, car ce ne fut point un côté qui vainquit ou qui perdit la bataille, mais ce furent les deux côtés qui furent battus. Et comme le généralissime des Arméniens était tombé dans la grande bataille, toute l'armée se dispersa et alla s'abriter dans les forts du pays.

Voici les noms des vaillants martyrs qui tombèrent dans la grande bataille : de la race des Mamikoniens, le brave Vardan et son frère Hémaïak avec cent cinquante-trois hommes; le vigoureux Khorèn avec dix-neuf hommes; le courageux Artak avec quinze hommes; le sage Hémaïak avec vingt hommes; le superbe Tadjat avec dix-neuf hommes; le jeune Vahan avec trois hommes; le juste Arsèn avec sept hommes; le champion Garégin et ses deux frères avec dix-huit hommes; neuf hommes parmi les grands
* A fol. 333 v° b. satrapes, et ceux qui tombèrent dans la grande bataille, * furent au nombre de mille trente-six martyrs. Du côté des renégats et des Perses trois mille

եւ չորս այր եւ ինն ի նոցանէ ի մեծ պատուաւորացն էին զորս յանուանէ ճանաչէր թագաւորն ։ Իսկ ուր ուրեք սպանան վասն հաւատոցն Քրիստոսի անուանք նոցա գրեալ են ի դպրութիւն կենաց ։ Եւ կատարի տօն սրբոց Վարդանանցն Հրոտից Լ, եւ Օգոստոսի Ե ։

Յայսմ աւուր վկայաբանութիւն սրբոյն Եւսիգնիոսի ծերունւոյ ։

Քրիստոսի վկայն Եւսիգնիոս ազգաւ անտիոքացի էր, հզօր զօրական լեալ, եւ առ սրբոյն Կոստանդիանոսիւ եւ առ որդւովք իւրովք մինչեւ յուրացողն Յուլիանոս թագաւորն էր ի զօրականութեանն իւրում, եւ բազում քաջութիւնս եցոյց ի պատերազմունս վաթսուն ամ, եւ եկաց հարիւր եւ տասն ամ եւ յոյժ ծերացաւ ։

Եւ յորժամ հաւատաց ի Քրիստոս մեծն Կոստանդիանոս, հաւատաց եւ սա եւ մկրտեցաւ ։ Եւ յաւուր տօնի պղծ կռոցն բռնադատեաց զնա Յուլիանոս զի զոհեսցէ կռոցն, եւ երանելին Եւսիգնիոս * հեզաբար ըստ պատշաճի պատասխանի արար, * A fol. 334 r° a.
եւ յանդիմանեաց զնորա անօրէնութեամբ ուրացութիւնն ։

Եւ Յուլիանոս ի մեծ բարկութիւն շարժեալ՝ ասէ սուրբն Եւսիգնիոս առաջի ամենայն հրապարակին. Սուրբ Կոստանդիանոս մեծ թագաւորն ի պոռնկութենէ էր

6 զօրական լեալ] Կոստանդինոսի Խլաւրոսի հօր մեծի եւ սրբոյն Կոստանդիանոսի ։ Նոյնպէս պատուեալ էր *add.* B || 8 իւրում] կայր մինչեւ ի նորա թագաւորելն *add.* B || 14 մեծ *om.* B.

cinq cent quarante-quatre hommes (tombèrent), dont neuf étaient de hauts dignitaires et que le roi connaissait par leur nom. Mais tous ceux qui en divers endroits furent tués pour la foi au Christ, ont leur nom inscrit dans le livre de vie.

La fête des saints Vardaniens a lieu le 30 hrotits, le 5 août.

En ce jour passion du saint vieillard Eusignius.

Le martyr du Christ Eusignius était Antiochien de nationalité, soldat courageux; il avait servi dans la milice du temps de saint Constantin et de ses fils jusqu'aux jours de l'empereur Julien l'Apostat: il avait montré beaucoup de courage dans les batailles pendant soixante ans, et vécut très vieux, jusqu'à cent dix ans.

Lorsque le grand Constantin avait cru au Christ, il avait cru, lui aussi, et s'était fait baptiser. Au jour d'une fête des idoles immondes, Julien le pressa d'immoler aux idoles, mais le bienheureux Eusignius * lui répondit * A fol. 334 r° a.
calmement ce qu'il fallait lui répondre et blâma son reniement impie.

Julien ayant montré une grande colère, saint Eusignius lui dit devant toute l'assemblée : « Saint Constantin, le grand empereur, était né de la

ծնեալ, եւ կռապաշտից զաւակ, եւ պահեաց հաստատուն զՔրիստոսի հաւատն, եւ դու յօրինաւոր ամուսնութենէ ծնեալ եւ մկրտեալ եւ ուսեալ աստուածաշունչ գիրս, ուրացար զՔրիստոս ։ Եւ սկսաւ պատմել զԿոստանդիանոսի զծնունդն եւ զսնունդն եւ զհաւատալն յԱստուած մի ըստ միոջէ ճառաբանեաց, եւ ամենեքեան որ լսէին զիմաստութիւն ծերոյն զարմանային եթէ որպէս զհին զվաղուց գործն պատմէր ։

Իսկ Յուլիանոս արհամարհեալ անարգեաց զբանս նորա, հրամայեաց եւ առժամայն հատին զգլուխ նորա յՕգոստոսի Ե ։ Եւ սարկաւագն Ստոքիոս գաղտ թաղեաց զնա, եւ գրեաց զպատմութիւնս վասն զի Յուլիանոս սպանանէր զայնոսիկ որ գրէին զպատմութիւնս սրբոց վկայիցն ։

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոցն Պապիլայ եւ Պաւղոսի եւ սրբուհի երկ։ ւ քերց կանանցն Վաղենտինայ եւ Թէիսի ։

* A fol. 334 r° b. Սոքա էին Եգիպտացիք, եւ * բնակէին ի քաղաքին Նէոկեսարիոյ քրիստոնեայ հաւատով ։ Եւ միաբանեցան քաղաքին Հրէայքն եւ մատնեցին զնոսա առ Փիլմերիանոս իշխանն, եւ կացեալ առաջի նորա խոստովանեցան զանուն ճշմարիտ Աստուծոյն մերոյ ։

6 անարգեաց] եւ անգոսնեաց *add.* B || 7 նորա] հրամից Լ եւ *add.* B || 9 վկայիցն] Քրիստոսի *add.* B || 10 սրբոցն] սրբոց վկայիցն B || 13 Փիլմերիանոս] Փիլմիանոս կռապաշտ B.

fornication, il était fils d'idolâtres, mais il conserva fermement la foi chrétienne; toi qui es né d'un mariage légal, qui as été baptisé, qui as appris les écritures inspirées de Dieu, tu as renié le Christ. » Et il se mit à faire le récit de la naissance de Constantin, de son éducation et de sa conversion à Dieu; il parla avec détails et tous ceux qui écoutaient la sagesse du vieillard furent étonnés de son récit des choses anciennes et passées.

Mais Julien, ne tenant point compte de ses paroles, les méprisa; il ordonna de lui trancher aussitôt la tête, le 5 août. Le diacre Eustochius (*Stokhios*) l'enterra et écrivit secrètement sa vie, car Julien faisait tuer ceux qui écrivaient les vies des saints martyrs.

En ce jour martyre des saints Babylas (*Papilay*) et Paul,
et les deux sœurs, les saintes femmes Valentine et Théa (*Ṭeisi*).

* A fol. 334 r° b. C'étaient des Égyptiens et ils * habitaient dans la ville de Néocésarée [1], ils étaient de foi chrétienne. Les Juifs de la ville, s'étant rassemblés, les dénoncèrent au gouverneur Firmilien (*Philmerianos*); introduits devant celui-ci, ils confessèrent le nom de notre vrai Dieu.

1. Certaines autorités ont Diocésarée, mais il s'agit de Césarée de Palestine, cf. *Acta SS.* Jul., t. VI, p. 163 sq.

Եւ նա հրամայեաց եւ այրեցին զահեակ ոտս նոցա եւ հանին զաջոյ աչս նոցա, եւ սրով եւ հրով մաշեցին զամենայն մարմինս նոցա եւ զայլոց բազմաց որք հաւատացին ի Քրիստոս արանց եւ կանանց ։ Եւ զսուրբ կանայսն զՎաղենտինեա եւ զԹէիսիա կախեցին զփայտէ եւ քերեցին զմարմինս նոցա, եւ կատարեցան ի Քրիստոս ։

Իսկ սուրբ վկայքն Քրիստոսի Պաբիլաս եւ Պաւղոս աղօթեցին առ Աստուած վասն քրիստոնէից եւ Հրէից եւ հեթանոսաց որք հաւատան ի Քրիստոս եւ վասն դադարելոյ հալածանաց ի քրիստոնէից եւ ապա հատին զգլուխս նոցա Օգոստոսի Ե ։

[* Յայսմ աւուր վկայութիւն երանելոյն Սիրունի նոր նահատակին ։ * B

Սա էր ի Վասպուրական աշխարհէ, ի գաւառէն Գնունեաց որ է յԱմուկ, ի գեղջէն որ կոչի Ալիւր ։ Եւ գնաց ի Վան քաղաք վասն պիտոյից եւ մատնեցաւ ի ձեռս այլազգեաց եւ ածին յատեան եւ ստիպէին ուրանալ զՔրիստոս, սպառնացեալ նմա զտանջանս եւ զմահ եւ նա ոչ հաւանէր ամենեւին եւ խոստովանէր զՔրիստոս ։ p. 62 b

Բարկացեալ դատաւորն մատնեաց զնա ի ձեռս դահճաց, եւ ոլորեցին սաստիկ պնդութեամբ բարակ չուան զերկաքանչիւր բազկօք նորա յուսոցն մինչեւ ի ձեռս որով ճարճատեալ հերձան մատունք նորա, եւ հոսէր արիւն յորդ ։ Եւ ապա քարշեցին զնա պարանաւ ընդ գետին ձգձգելով ընդ քարինս, որով չարաչար վիրաւորեցան անդամք մարմնոյ նորա, եւ տարեալ արկին ի կալանս պահելով անսուաղ ուր եւ չարչարեցին զնա ազգի ազգի չարչարանօք ։

Il ordonna de leur brûler le pied gauche et de leur crever l'œil droit, d'abîmer tout leur corps par le glaive et les flammes, ainsi qu'à d'autres nombreuses personnes qui avaient cru au Christ, hommes et femmes. On suspendit à un poteau les saintes femmes Valentine et Théa (*Teisia*), on leur déchira le corps et elles moururent dans le Christ.

Les saints martyrs du Christ Babylas et Paul prièrent Dieu pour les chrétiens, les Juifs et les païens qui croiraient au Christ et pour que la persécution des chrétiens prît fin, et on leur trancha ensuite la tête, le 5 août.

[B* En ce jour martyre du bienheureux Siroun, le nouveau martyr. * B

Il était du pays de Vaspourakan, de la province de Gnounikh, c'est-à-dire Amouk, du village appelé Aliur. S'étant rendu à la ville de Van pour affaires, il fut dénoncé aux musulmans qui le déférèrent au tribunal, en le pressant de renier le Christ, sous menaces de tortures et de mort, mais il ne consentit nullement et confessa le Christ. p. 62 b.

Le juge, irrité, le livra entre les mains des bourreaux, qui entourèrent très fortement avec une mince ficelle ses deux bras, de l'épaule aux mains, ce qui fit éclater les doigts; le sang coula abondamment. Ensuite ils le traînèrent à terre, avec une corde, à travers les pierres, ce qui blessa cruellement tous les membres de son corps; puis ils l'emmenèrent en prison en l'abandonnant sans nourriture, et là on le soumit à diverses tortures.

Եւ տեսեալ զի ոչ հաւանի մի ոմն ի դահճացն եհար զնա աշտէիւ ընդ սնակուշտն, եւ անկաւ ի վերայ երեսաց իւրոց յերկիր եւ այլ ոմն կալեալ զվէմ մի մեծ էարկ ի վերայ գլխոյ նորա եւ խորտակեաց, որով ցնդեցաւ ուղեղ նորա եւ աւանդեաց զհոգին ։ Ապա քարշեալ տարան զմարմին նորա արտաքոյ քաղաքին խուռն բազմութեամբ, եւ քարկոծ արարին մինչեւ ծածկիլ ընդ քարամբ եւ ելեալ գնացին ։ Եւ ի գիշերին ծագեաց լոյս մեծ ի վերայ նորա, եւ ի վաղիւն երթեալ քրիստոնէից հրաման առին ի բդեշխէն եւ տարեալ թաղեցին ։]

Comme il ne consentait point, un des bourreaux le frappa d'une lance entre les côtes, et le (saint) tomba à terre sur la figure; un autre, saisissant une grosse pierre, la lança sur sa tête et la brisa, le cerveau en jaillit et il rendit son âme. Ils traînèrent ensuite son corps hors de la ville, suivis d'une grande foule, et le lapidèrent jusqu'à ce qu'il fût couvert de pierres, puis s'en allèrent. La nuit, une forte lumière jaillit sur lui et le lendemain les chrétiens, s'étant rendus auprès du gouverneur et en ayant obtenu l'autorisation, prirent (le corps) et l'enterrèrent.]

ERRATA

Page [1736], ligne 1, *lire Մաւրիկոս.*
Page [1749], note 1, *lire բազինան.*
Page [1760], note 1, *lire Մարգարտով.*
Page [1763], ligne 11, *lire զքօթալից.*
Page [1764], l. 14, *lire տուեալ.*
Page [1772], l. 15, *lire անպաճոյճ.*
Page [1774], l. 1, *lire զնոսա խառնել.*
Page — l. 13, *lire մանկունքն.*
Page [1775], l. 15, *lire քրիստոնեայ.*
Page [1777], l. 11, *lire աւանդեաց.*
Page [1782], note, *lire Պիտաքտիոյ.*
Page [1783], l, 14, *lire մաղ.*

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE TER ISRAEL

PUBLIÉ ET TRADUIT

PAR

Le Dr G. BAYAN

JOURS AVÉLEATS

A = Paris, Bibliothèque Nationale, Fonds arménien,
N° 180, fol. 334 v° a à fol. 339 v° b.

B = Édition officielle du Synaxaire arménien de
Ter Israël de Constantinople, 1834 :

*Յայսմաւուրք ըստ կարգի ընտրելագոյն օրինակի Յայսմաւուրաց
Տէր Իսրայէլի : Կոստանդնուպօլիս*, 1834 :

L'exemplaire dont nous nous sommes servi est
celui des RR. PP. Bollandistes.

Աւելեաց Ա եւ Օգոստոսի Զ ։ Տօն Պայծառակերպութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ի Թափորական լերինն ։

Աւանդապահք խորհրդոցն Քրիստոսի որք հաստատեցին զկարգ եւ զկրօնս եկեղեցւոյ եւ նոքա ուսուցին մեզ եթէ տօն Այլակերպութեանն Քրիստոսի ի Թափոր լերինն որ ունի զօրինակ նորոգման մարդկային բնութեանս կենդանեաց եւ մեռելոց, քառասուն աւուրբք յառաջ է * քան զաւագ ուրբաթն յորժամ խաչեցաւ Քրիստոս եւ արար փրկութիւն կենդանեաց եւ մեռելոց եւ պատահի պատկեր աւուր տօնիս յառաջին կիւրակէն աղուհացից ։ * A fol. vº a.

Այլ զի ասաց Քրիստոս աշակերտացն մինչ իջանէին ի լեառնէն թէ Մի ումեք ասիցէք զտեսիլդ մինչեւ որդի մարդոյ ի մեռելոց յարիցէ, վասն այնորիկ ոչ կարգեցին ի նմին աւուր, այլ յետ Պենտակոստէին սահմանեցին յիսուն օր պահել, եւ ապա զկիւրակէն տօնել զտօն Վարդավառին, որպէս առնեն եկեղեցիք Հայաստանեայց ։

Զի յայսմ աւուր փոխեցին առաքեալքն զհին քահանայութիւնն ի նորս եւ ձեռնադրեցին զՅակոբոս եղբայր Տեառն առաջին եպիսկոպոս Երուսաղեմի, եւ մատոյց

1er AVÉLEATS[1], 6 Août.

Fête de la Transfiguration du Christ notre Dieu sur la montagne du Thabor.

Les dépositaires des mystères du Christ qui ont établi l'ordre et le culte dans l'Église, nous ont enseigné que la fête de la Transfiguration du Christ sur la montagne du Thabor, et qui est le symbole de la régénération de la nature humaine pour les vivants et les morts, précède de quarante jours * le vendredi saint, jour où le Christ fut crucifié et opéra le salut des vivants et des morts. La date du jour de cette fête tombe le premier dimanche du carême. * A fol. 334 vº a.

Mais, comme le Christ avait dit aux disciples en descendant de la montagne : « *Ne parlez à personne de cette vision, jusqu'à ce que le Fils de l'homme soit ressuscité des morts*[2] », ils n'établirent point (cette fête) ce jour-là, mais décidèrent de jeûner cinquante jours après la Pentecôte et de célébrer le dimanche suivant la fête de Vardavar, ainsi que le fait l'église arménienne.

Car, en ce jour-là, les apôtres transformèrent l'ancien sacerdoce en un nouveau, et sacrèrent Jacques, le frère du Seigneur, premier évêque de Jéru-

1. Avéleats : Epagomènes. — 2. Matth., XVII, 2.

զառաջին հոգեւոր պատարագն զմարմինն եւ զարիւնն Քրիստոսի, եւ տեսին առաքեալքն զՀոգին սուրբ իջեալ ի պատարագն եւ օրհնեցին աղ, որպէս ասէ սուրբն Յուստոս որ երրորդ եպիսկոպոս էր Հռոմայ, եւ զի խափանեսցի հեթանոսական սովորութիւնն, զի յայնմ աւուր տօնէին Ափրոդիտեայ, զի ասէին զնա կոյս, եւ յարենէ եւ ի փրփրոյ ծովոյ ծնեալ, եւ կոչէին զնա վարդամատն եւ ոսկեծղի եւ զվարդն նմա ընծայ մատուցանէին, եւ անուանեցին զտօնս զայս Վարդավառ եւ թէ արդ ... է արքայութիւնն յայսմհետէ :

* A fol. 334 v° b * Եւ զի խորհուրդ տօնիս զօրինակ միւսանգամ գալստեանն Քրիստոսի բերէ որ գայ աստուածական փառօք եւ սուրբք ամենայն ընդ նմա աստուածացեալք եւ թագաւորեալք որպէս ասաց Տէրն. Յայնժամ ծագեսցեն արդարքն որպէս զարեգակն յարքայութեանն երկնից որպէս տեսանէին առաքեալքն Պետրոս եւ Յակոբոս եւ Յովհաննէս որ ընդ նմա իսկ էին ի սուրբ լերինն զփառսն Ադամայ զոր ի դրախտին ունէր, եւ ի յարութեանն սուրբքն զգենուն որպէս տեսին զՄովսէս եւ զԵղիա երեւեալ փառօք : Մովսէս ի մեռելոց յարուցեալ զօրինակ մեռելոցն բերելով որ ի Քրիստոսի գալստեանն յառնելոց են փառօք որպէս Մովսէս եւ Եղիա իջեալ յերկրէն կենդանեաց փառօք յօրինակ կենդանեացն որ լինին յայնժամ ի գալստեանն Քրիստոսի զի ոչ մեռանին այլ փոխին կենաց ի կեանս որպէս տեսին զԵղիա փառօք զարդարեալ :

salem. Celui-ci offrit le premier sacrifice spirituel du corps et du sang du Christ; les apôtres virent le Saint-Esprit descendant sur le sacrifice, et ils bénirent du sel, comme le dit saint Juste[1], troisième évêque de Rome. Ensuite, ils appelèrent cette fête Vardavar[2] afin de détruire l'usage des païens qui, en ce même jour, fêtaient Aphrodite, laquelle ils disaient vierge née du sang et de l'écume de mer, en la surnommant « celle qui a des doigts de rose et un rameau d'or », et lui offraient des roses. Et depuis lors, c'est[3]... le royaume des cieux.

* A fol. 334 v° b. * Le mystère de cette fête annonce tout à la fois l'avènement du Christ qui viendra dans sa gloire divine et tous les saints divinisés et régnant avec lui, selon que le dit le Seigneur : « *Alors, les justes brilleront comme le soleil dans le royaume des cieux*[4]. » Car, à la résurrection, les saints seront revêtus de la gloire qu'Adam avait eue dans le paradis suivant ce que contemplaient les apôtres Pierre, Jacques et Jean, étant avec (le Christ) sur la montagne lorsqu'ils virent Moïse et Élie apparus dans la gloire. Moïse ressuscité d'entre les morts est le symbole de ceux qui à la venue du Christ ressusciteront avec gloire comme Moïse, tandis qu'Élie descendu avec gloire du pays des vivants est le symbole des vivants qui à la venue du Christ ne mourront point mais seront transférés de la vie à la vie, ainsi que (les apôtres) ont vu Élie entouré de gloire.

1. Il s'agit de l'apologiste saint Justin. — 2. « Resplendissant de roses. » — 3. Lacune. — 4. Matth., XIII, 43.

Եւ զի երեւեսցի եթէ Քրիստոս տէր է կենդանեաց եւ մեռելոց եւ չէ մի ոք ի մարգարէից որպէս Հրէայքն ասէին, այլ տէր եւ առաքիչ մարգարէիցն, եւ ոչ լուծիչ օրինացն եւ՝ հակառակ մարգարէիցն, այլ լցուցիչ օրինացն եւ վրէժխնդիր որպէս Մովսէս եւ Եղիա եւ զի ուսցին վարդապետք նորոյս * զառաջնորդութիւն եկեղեցւոյ * A fol. 335 rº a. ի վարդապետաց հնոյն, եւ փայլեսցեն յառաջագոյն շնորհք յարութեանն ճանաչելով զմիմեանս առաքելոցն եւ մարգարէիցն, եւ շինեսցի եկեղեցի կուսանօք եւ սուրբ ամուսնացելովք ոչ երկու եւ երեք վկայիւք այլ հինգ նորովքս եւ հնովքն եւ շինեսցի եկեղեցի ըստ նմանութեան երկնից ունելով դասս իննեակ խորհրդով ըստ նմանութեան երկնայնոցն ունելով առաջինս եւ միջինս եւ վերջինս :

Իսկ այլ ազգ քրիստոնէից յայսմ աւուր տօնեն, որ է Աւելեաց Ա եւ Օգոստոսի Զ, եւ այս եւս խորհրդեամբ է զի քառասուն աւուրբք յառաջ էր Այլակերպութիւնն Քրիստոսի քան զխաչելութիւնն, եւ այս քառասուն աւուրբք յառաջ է քան զտօն սրբոյ խաչին որ ի Սեպտեմբեր ԺԴ :

[B * Տօն է Փոխակերպութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ յորժամ լուսակերպեցաւ * B p. 63 a. ի Թաբորական լեառն, եւ վկայեցաւ լուսափայլ ամպով եւ ձայնիւ Հօր ի բարձանց եւ ութ օր կատարի :

Ceci afin qu'il soit manifeste que le Christ est le Seigneur des vivants et des morts; non pas l'un des prophètes comme disaient les Juifs mais celui qui les envoie; non celui qui détruit la Loi et s'oppose aux prophètes mais l'observateur et le zélateur de la Loi, comme Moïse et Élie; afin que les docteurs de la nouvelle Église en apprennent le * gouvernement des * A fol. 335 rº a. docteurs de l'ancienne; afin qu'à l'avance resplendissent les grâces de la résurrection tandis qu'apôtres et prophètes se reconnaissaient mutuellement; afin que l'Église soit édifiée par les vierges et par ceux qui sont saintement mariés, non pas devant deux ou trois témoins mais devant cinq[1], nouveaux et anciens; afin que l'Église soit édifiée comme les cieux, ayant une hiérarchie à neuf degrés à la ressemblance des (chœurs) célestes, ayant des premiers, des moyens et des derniers[2].

D'autres nations chrétiennes célèbrent cette fête en ce jour du premier avéleats, 6 août; et cela aussi a sa signification : la Transfiguration du Christ eut lieu quarante jours avant la crucifixion, et cette fête a lieu quarante jours avant la fête de la Croix qui tombe le 14 septembre.

[B * Fête de la Transfiguration du Christ notre Dieu lorsqu'il fut transformé en lumière sur la montagne du Thabor et qu'il lui fut rendu témoignage d'en-haut, à travers un nuage lumineux, par la voix du Père. (Cette fête) dure huit jours. * B p. 63 a.

1. Allusion aux cinq témoins de la Transfiguration, les « nouveaux » qui sont les trois apôtres et les « anciens », Moïse et Élie. — 2. Allusion à la répartition des neuf chœurs célestes en trois ordres.

Տէր եւ Աստուածն մեր Յիսուս Քրիստոս ի մարդ լինելն իւրում, յետ մկրտելոյն ի Յովհաննէ եւ շրջելոյն յաշխարհի աստուածագործ նշանօքն եւ վարդապետութեամբն, * B p. 63 b յորժամ հանդերձեալ էր գալ ի կամաւոր չարչարանս կամեցաւ նախ * եւ յառաջագոյն յայտնել զոր ծածկեալն էր մարմնով զփառս աստուածութեան իւրոյ եւ զզօրութիւն ընտրելագոյն եւ գլխաւորագոյն աշակերտացն երից, եւ Հօր վկայութեամբ ի բարձանց զնոյն հաստատել առնել, որպէս զի յետոյ ի տեսանելն զկամաւորն չարչարանսն, եւ զանօրինաբար տկարանալն նորա մարմնով, եւ զանարգանս արհամարհանացն ի Հրէիցն, մի ամենեւին գայթակղեալ ի սպառ գլորիցին :

Ուստի եւ զի այն նախ էր քան զխաչելութիւնն Տեառն քառասուն աւուրբք, եւ առաքեալքն պատուէր ընկալան մի ումեք ասել զնոյն նախ քան զյարութիւն նորա ի մեռելոց, նմին իրի որպէս եւ յետ Յարութեանն Տեառն պատմեցին զնոյն առաքեալքն, այսպէս եւ եկեղեցի սուրբ աւանդութիւն ընկալաւ յետ տօնելոյ զՅարութիւն Տեառն տօնել զնոյն յայսմ աւուր, որ ըստ համեմատութեան եղելոյ պատշաճեցաւ յարմարել զի որպէս այն նախ էր քան զխաչելութիւնն Տեառն քառասուն աւուրբք, այսպէս եւ տօն Պայծառակերպութեան Քրիստոսի քառասուն աւուրբք յառաջ եղաւ քան զտօն սրբոյ խաչին :

Ղուկաս յետ ութ աւուր ասէ, եւ Մատթէոս յետ վեց աւուր եւ ոչ հակառակ միմեանց այլ միաբան զի Մատթէոս զառաջին օրն յորում զբանն ասաց, եւ զվերջինն յորում

Notre-Seigneur et Dieu, Jésus-Christ, pendant son incarnation après avoir été baptisé par Jean et avoir circulé sur terre (en manifestant) ses prodiges divins et sa doctrine, tandis qu'il se préparait à sa Passion volontaire, voulut * B p. 63 b. d'abord * révéler, ce qu'il avait jusqu'alors caché par son corps, la gloire de sa divinité et sa puissance à ses trois disciples principaux, élus les premiers, et la leur confirmer par un témoignage du Père (venu) d'en-haut, afin qu'ensuite en voyant sa Passion volontaire, l'affaiblissement mystérieux de son corps et les mépris injurieux des Juifs, ils ne se scandalisent nullement et ne trébuchent pas.

Or, ceci ayant eu lieu quarante jours avant la crucifixion du Seigneur, les apôtres reçurent l'ordre de n'en parler à personne avant sa résurrection d'entre les morts, et n'en parlèrent en fait qu'après la résurrection du Seigneur. C'est pourquoi la sainte Église accepta la tradition de célébrer cette fête après la célébration de la Résurrection du Seigneur, en ce jour-ci, qui, par rapport à l'événement, s'y prêtait convenablement. Car, si (la Transfiguration) précéda de quarante jours la crucifixion du Seigneur, de même la fête de la Transfiguration du Christ fut instituée quarante jours avant la fête de la sainte Croix.

Luc dit *après huit jours*[1] et Matthieu *après six jours*[2], non en se contredisant l'un l'autre, mais d'accord. Car Matthieu ne met pas en compte

1. Luc, IX, 28. — 2. Matth., IX, 1.

գործն կատարեցաւ ոչ առնու ի կիր այլ զմիջոյն որ աստի անդ է թուելով վեց ասէ, իսկ Ղուկաս զերկոսինն զառաջինն եւ զվերջինն արկանելով ի կարգ, համարի ութ զի այսու ծանիցես թէ ոչ ի մի վայր եկեալ խորհեցան ըստ կամաց այլ յայլ եւ յայլ տեղիս եւ ի ժամանակս գրեցին ըստ տալոյ Հոգւոյն, եւ միաբանին առ ճշմարտութիւնն, զի եւ երկուքն ի խորհուրդ են :

Բանզի պայծառակերպիլն ի Թաբոր յայտնութեան արքայութեան նորա օրինակ էր եւ խորհուրդ : Եւ արքայութիւն կրկնակի ասի. մի որ աստ տնօրէնութեամբն * եւ աւետարանին վարդապետութեամբն էառ իշխանութիւն ի վերայ բնութեան մերոյ, զոր նորոգեաց լուսով ի վեց հազարեան դարիս զոր նշանակէ վեց աւուրբն Մատթէոս եւ միւսն որ ի հանդերձեալն, որ է ութեակ յետ եօթներորդ դարուց կենցաղոյս որ եօթն ամք չափի եւ բերի յայտնելոց է ճշմարիտ արքայութիւն նորա ամենեցուն, զոր ութ աւուրբքն ակնարկէ Ղուկաս : * B p. 64 a.

Առնու ընդ իւր. ընդէր զամենայն աշակերտսն ոչ տարեալ ի լեառն այլ զերիսն միայն : Առաջին զի չէր պարտ հրապարակագոյն լինել իրացն, զի մի Հրէայքն զայն առնուցուն պատճառ մահու նորա զի թէ լոկ բանիցն զոր խօսէր Տէրն ոչ կարէին տանել, այլ բազում անգամ սպանանել ջանային, զինչ ոչ գործէին եթէ լուեալ էին

le premier jour où il prononça les paroles et le dernier jour où l'événement eut lieu; mais il tient compte seulement du temps passé entre l'un et l'autre et dit : six; tandis que Luc met en compte tant le premier que le dernier et compte huit jours, pour qu'on reconnaisse par là qu'ils ne se sont point concertés quelque part pour en décider à leur gré, mais qu'ils ont écrit en différents lieux et en différents temps selon l'impulsion de l'Esprit, unanimes dans la vérité, bien qu'ils soient deux dans la pensée.

La Transfiguration au Thabor était le signe et le symbole de la révélation du royaume (du Christ). Royaume est employé dans un double sens : d'une part, c'est l'autorité qu'il prit par ses actes de Seigneur * et par la doctrine de l'évangile sur notre nature, qu'il renouvela par la lumière dans le sixième millénaire; et c'est ce que Matthieu indique en disant six jours; et, d'autre part, c'est (l'autorité) dans la vie future, qui est la huitième (époque) après la septième époque de cette vie, laquelle est limitée et portée à sept ans, (après lesquels) sera révélé à tous son véritable royaume; c'est à cela que Luc fait allusion par les huit jours. * B p. 64 a.

Il prit avec lui; pourquoi n'a-t-il pas conduit tous les disciples à la montagne, mais trois seulement? En premier lieu, c'est qu'il ne convenait point de rendre la chose trop publique. de peur que les Juifs n'en prissent prétexte pour sa mort; car, s'ils ne pouvaient tolérer les seules paroles prononcées par le Seigneur et avaient plusieurs fois cherché à le tuer, que n'auraient-ils point fait s'ils avaient appris le bruit de ce prodige miraculeusement divin et de cette gloire, l'apparition de Moïse et d'Élie en serviteurs? Poussés par la

զոյնպիսի աստուածահրաշ սքանչելեացն եւ զփառացն հռչակ, եւ զՄովսէսի եւ զԵղիայի ծառայաբար երեւումն զի անդէն ի նախանձ զրգեալ զայն առնուին պատճառս մահու նորա ։ Եւ Տէրն չկամէր տալ պատճառս, վասն այն ոչ զամենեսեան զի մի համբաւեսցի ի հռչակ իրքն, այլ զայնոսիկ որ պահել կարէին տանի ։

Դարձեալ ոչ տանի զամենայն առաքեալսն զի Յուդա ընդ նոսա էր, որ ոչ էր արժանի աստուածային յայտնութեանն զի որպէս ասացաք խորհուրդ էր իրքն, եւ չէր պարտ առժամայն յայտնել, ըստ որում ասաց մի ումեք յայտնել զտեսիլն ։ Իսկ նա մատնիչ էր եւ չէր պահելոց. վասն որոյ տանել ընդ այլոցն չէր պարտ եւ միայն թողուլն անպատշած ։ Նախ զի մի տրտմեսցի եւ զայն առցէ պատճառս իւրոյ կորստեանն եւ մատնելոյ զՏէրն. զի Քրիստոս չկամէր պատճառս տալ, այլ մանաւանդ միշտ դարձուցանել ջանայր. նա եւ զի առ մարդիկ իբրեւ զկատարեալ էր եւ չեւ էր յայտնեալ չարութիւն նորա կարծիք ատելութեան թուէր. բայց Տէրն զի գիտէր ի սկզբանէ զորս՝ ոչ հաւատացին եւ զայն որ մատնելոցն էր զնա որպէս ասէ
* B p. 64 b. * Յովհաննէս, նմին իրի ծածկէ, ի պատճառս նորա թողու եւ զայլսն ։

Նա եւ զի որպէս զոքա միայն գրեցին աւետարանն ճշգրտիւ, եւ ընդունելի եղեւ ընկալեալ լսողացն, քան թէ ամենեքեան էին գրեալ. այսպէս եւ երիցն միայն

jalousie, ils en auraient immédiatement pris prétexte pour sa mort. Mais le Seigneur ne voulut point leur fournir ce prétexte, c'est pourquoi il emmena, non pas tous (les disciples) pour que la chose ne fût trop divulguée, mais seulement ceux qui étaient capables de la garder.

De même, il n'emmena point tous les apôtres, parce que Judas était parmi eux et n'était point digne de la révélation divine; car, comme nous l'avons dit, la chose était secrète et il ne convenait point qu'elle fût immédiatement divulguée; c'est pourquoi il dit de ne révéler la vision à personne. Or, (Judas) était un traître et n'aurait rien gardé; c'est pourquoi il ne fallait ni l'emmener avec les autres, ni le laisser seul. Afin, d'abord, qu'il ne s'attristât point et n'en prît prétexte pour sa propre perdition et pour trahir le Seigneur; car le Christ ne voulait point lui donner un prétexte, au contraire, Il cherchait toujours à le convertir. Et comme (Judas) passait, aux yeux des hommes, pour parfait, sa méchanceté n'étant pas encore révélée, cela aurait pu être interprété comme une raison de haine. Mais le Seigneur, *qui connaissait dès le commencement ceux qui ne crurent pas en lui et celui qui devait*
* B p. 64 b. *le trahir,* comme le dit * Jean [1], c'est pour cela qu'il veut tenir la chose secrète et à cause de lui il laisse aussi les autres.

De même que certains seulement écrivirent l'évangile scrupuleusement, lequel fut accepté volontiers par ceux qui l'avaient entendu, et (cela valut)

1. Jean, vi, 65.

տեսանելովն եւ ի ժամանակի պատմելովն հաւատարոյն լինէր ընկալեալ իրքն ։ Զի ի դէպ էր թէ յամենեցուն պատմելն շփոթումն լինէր եւ անհաւատալի թուէր իրքն որպէս եւ զամենեցուն զկանանցն պատմելն շաղփաղփութիւն համարէին ։ Եւ զերիսն տանի եւ ոչ պակաս, զի աներկբայ եւ հաւատարիմ լիցի վկայելն ի նոցանէ, քանզի ըստ օրինացն երկուց եւ երիցն վկայութիւն ճշմարիտ եւ ընդունելի համարեալ էր ։

Արդ զի բերելոց էր երկուս ի մարգարէիցն տանի երիս յառաքելոցն, զի կատարեսցէ զբան օրինացն որ գուշակէր զայս, եւ զառաւելութիւն առաքելոցն ցուցանէ քան զմարգարէիցն, զի ոչ աղօտ կամ ի մի ազգն Իսրայէլի, այլ ընդարձակ եւ յամենայն աշխարհի էին քարոզելոց. յաղագս որոյ ի նոցանէ երիս տանի որ ի մարգարէիցն երկուս բերելոց էր ։

Իսկ զՊետրոս եւ զՅովհաննէս եւ զՅակոբոս եւ ոչ զայլ ոք զի սոքա գլխաւորագոյնք էին եւ կատարեալք քան զայլսն, որով եւ բաւականք առ ի խորհուրդն ։

ԶՊետրոս եւ զորդիսն Որոտման հանէ, զի Պետրոս յոյժ վասն ջերմն սիրոյն երկնչէր եւ խուսայր ի մահուանէն, որպէս զի տեսլեամբ փառացն հաստատեալ քաջալերեսցի, եւ լսելով զելիցն որ յԵրուսաղէմ մի վհատեսցի ի խաչին իրաց ։ Իսկ զորդիսն Որոտման, զի ի թանձրամիտ մարմնաւոր խորհրդոցն որով մարմնական փառս խնդրէին յաջ

mieux que si tous l'avaient écrit —; de même, trois seulement l'ayant vu et l'ayant racontée en son temps, la chose fut acceptée avec plus de foi. Car si tous avaient raconté l'événement, il aurait pu y avoir de la confusion et il eût pu paraître incroyable, comme fut tenu pour babillage ce que toutes les femmes (porteuses d'huiles) avaient raconté. Il en emmène trois et pas moins, afin que leur témoignage fût incontestable et certain, car d'après la Loi, le témoignage de deux et trois (personnes) était reconnu vrai et agréé[1].

Or, comme Il devait faire apparaître deux d'entre les prophètes, (le Christ) emmena trois d'entre les apôtres pour accomplir la parole de la Loi qui prédisait cela, et il montre le nombre des apôtres supérieur à celui des prophètes pour indiquer qu'ils allaient prêcher non pas obscurément et au seul peuple d'Israël mais largement et à toute la terre. C'est pour cela qu'il en emmène trois d'entre eux tandis qu'il ne fait apparaître que deux des prophètes.

Et ce sont Pierre, Jean, Jacques et personne autre, parce qu'ils étaient les principaux et plus parfaits que les autres, par conséquent, suffisants pour ce mystère.

Il emmène Pierre et les Fils du Tonnerre, afin que Pierre, qui à cause de l'ardeur de son amour craignait et fuyait la mort, à la vue de la gloire se raffermît et prît courage, et qu'en apprenant la montée à Jérusalem, il ne se laissât pas abattre par l'œuvre de la croix. Quant aux Fils du Ton-

1. Cf. Deut., xvii, 6.

եւ յաՀեակ կարծելով զնա մարմնով թագաւորել, ի տեսանել զաստուածային փառսն յայնմանէ զգաստասցին, եւ կատարեալ Հոգեւոր փառացն ցանկասցին որում արժան

* B p. 65 a. էր ցանկալ, * զի զանկատարութիւն նոցա յայտնէ անկատար խնդիրն, որ յետոյ զոր տարաւ թերեւս կատարեսցին: Նա եւ զՅակոբոս, վասն առաւել սիրոյ ջերմութեանն զոր ունէր ի Քրիստոս վաղվաղակի սպանանել ետուն Հերովդէի Հրէայքն :

Վասն որոյ ամենայն ուրեք զերիսն միայն առնոյր ի խորՀուրդ յայլոցն զատեալ, զի եւ զայլսն շարժեսցէ ի նոցին նմանօրինակ առաքինութեան կատարումն, որպէս ի յարութիւն դստեր Հարիւրապետին, եւ ի ժամ չարչարանացն յորժամ Հոգայր եւ տրտմէր, եւ յԵրուսաղէմ զՊետրոս եւ զՅովՀաննէս առաքէր, որք եւ ի գերեզմանն նոքա յառաջէին :

Նա եւ զի երեքանձնական աստուածութեանն խորՀուրդ յայտնելոց էր, Հայր ձայնիւ, եւ Որդի լուսովն, եւ Հոգին Հովանի լինելովն. եւ զի զմեզ ուսուսցէ զերիս մասունս զմարմին եւ զՀոգի եւ զմիտս միաբանել յաստուածայնոցն Հաղորդութիւն :

Բայց դու տես զխոնարՀութիւնն Մատթէոսի, զի թէպէտ եւ ինքն յերկոտասանիցն էր եւ ոչ տարեալ եղեւ ի լեառնն, սակայն ոչ մեծամտեալ թաքուցանէր զորս

nerre, c'est afin de leur enlever leurs pensées épaisses, corporelles, à eux qui recherchaient la gloire corporelle à la droite et à la gauche (du Seigneur), croyant qu'il allait régner dans son corps; et afin qu'en voyant la gloire divine ils revinssent à de meilleurs sentiments et aspirassent à la gloire

* B p. 65 a. spirituelle plus parfaite, à laquelle il convenait d'aspirer, * car leur demande imparfaite indique leur imperfection, alors que peut-être ils deviendraient parfaits après qu'Il les aurait emmenés. Les Juifs en effet firent bientôt mettre Jacques à mort par Hérode, à cause de son ardent amour pour le Christ.

C'est pour cela que partout Il tenait conseil avec ces trois seulement, les séparant des autres, pour inciter les autres à la perfection des vertus semblables aux leurs, par exemple à la résurrection de la fille du centurion et aux heures de la Passion lorsqu'il fut dans les angoisses et dans la tristesse et lorsqu'il envoya Pierre et Jean à Jérusalem. Et ce sont ces derniers également, qui arrivèrent les premiers au tombeau.

Ceci aussi parce que le mystère de la divinité en trois personnes devait se révéler, le Père par la voix, le Fils par la lumière et le Saint-Esprit par l'ombre, afin de nous enseigner à réunir les trois parties, le corps, l'âme et l'esprit, dans la communion des choses divines.

Mais, toi, considère l'humilité de Matthieu, qui, bien qu'étant lui-même l'un des douze et n'ayant pas été emmené à la montagne, n'a pas caché, par orgueil, ceux que (le Seigneur) avait choisis parmi eux; et il a préféré

ընտրեաց յինքեանց եւ նախամեծար համարեցաւ, որպէս եւ ի բազում տեղիս զՊետրոսի առաքելութիւնն, եւ զպատուելն ի Տեառնէ առանց նախանձու ճառէ, քանզի այսպէս ազատ էին յախտից սրբոցն դասք ։

Հանէ զնոսա ի լեառն. զի պարտ էր առ ժամն ծածուկ եւ անյայտ լինել խորհրդական յայտնութեանն ։ Դարձեալ եւ զի չէր պարտ ի մէջ անմաքուր բազմութեանն անարժանիցն աստուածավայելուչ փառացն երեւիլ. վասն այնորիկ որոշեալ ի լեառն հանէ զարժանաւոր աշակերտսն զատ եւ առանձինն ի խառն ամբոխէն, քանզի անմաքուրքն վնասին մանաւանդ քան թէ շահին անարժանութեամբ եւ առանց նախապատրաստութեան հպելն ի գերագոյնսն, որպէս եւ ճպռոտ աչք ի լուսատու արեւուդ ։

Վասն այնր ի լերինն տանի * զաշակերտսն զի խաղաղասցին միտք նոցա, եւ հան- * B p. 65 b.
դարտեսցին խորհուրդքն յամբոխէ եւ ի զբաղմանց մարդկան, եւ ի զանազան հոգոց եւ յաշխարհական խուճապից, եւ յինքեանս եղիցին միաւորապէս ։

Դարձեալ ի լեառն տանի զնոսա առանձինն, եւ ապա յայտնէ զփառսն, զի ուսցին զկամաւոր խոնարհութիւն նորա վասն մերոյ փրկութեան, որ թէպէտ ունէր զգերագոյն փառս աստուածութեանն, սակայն ծածկէր մարմնով եւ ոչ յայտնէր զամենայն ի մէջ բազմութեանն ։ Եւ յորժամ պէտք եղեւ յայտնել զաստուածութեան լոյս զմեծութիւն փառացն ոչ առաջի ամբոխին առ փառաւորիլ արար Տէրն, այլ առանձինն յանքոյթ

raconter, sans jalousie, comme en bien d'autres endroits, la haute mission de Pierre et comment il était honoré par le Seigneur; car c'est ainsi que cette compagnie de saints était exempte de vices.

Il les conduisit à la montagne, car il fallait que, pour le moment, restât caché et secret le mystère de la révélation. Il fallait aussi que la gloire qui convenait à la divinité n'apparût point aux yeux de la multitude impure et indigne; c'est pourquoi il choisit ses disciples méritants, les sépare de la promiscuité de la foule et les conduit à part sur la montagne, car les impurs perdent plutôt qu'ils ne gagnent en approchant des choses sublimes indignement et sans préparation, tels les yeux offusqués par le soleil illuminateur.

Aussi conduisit-il * ses disciples sur la montagne pour que leur esprit * B p. 65 b.
s'apaisât, pour que leurs pensées se calmassent loin de la foule et des occupations humaines, des soucis multiples et du fracas du monde, et pour qu'ils s'appartinssent spirituellement.

En outre, il les conduisit seuls sur la montagne puis leur révéla sa gloire, afin qu'ils apprissent son humilité volontaire pour notre salut; car, tout en possédant la gloire suprême de la divinité, il la cachait cependant par son corps et ne la révélait point entièrement à la multitude. Et lorsqu'il fut nécessaire de révéler la lumière de la divinité et la grandeur de la gloire, le Seigneur ne le fit point aux yeux de la foule pour en être glorifié, mais il

լերինն եհան զաշակերտսն եւ երեւեցաւ նոցա ։ Ի ձեռն առնելոյն զայն նոցին աշակերտացն, եւ նոքօք մեզ սահման եւ օրինակ առաքինութեան տալով, ոչ ցայտնել եւ հրապարակել զանձանց լաւութիւն, եւ հռչակել զփառս ի մէջ բազմութեան մարդկան փառասիրութեան ախտի, այլ յամենայն սնապարծիկ անձնգովութենէ ազատ լինել ուսանելով ի Նմանէ որոյ սեպհական է ամենայն փառք ։

Զի յաղօթիցն ժամ մեկնէր զանձն ի բազմութենէն յանապատս եւ ի լերինս, նոյն եւ այժմ ի լուսակերպելոյն ժամ առնէր զնոյն ։ Քանզի եւ Ղուկաս պատմէ յայսմ վայրի թէ առանձնացեալ յաղօթս կայր որպէս սովորն էր, եւ նոյնպէս յայտնեաց զփառսն ասելով. Եւ եղեւ ի տեղւոջ ուրեք կալ նմա յաղօթս ։

Ապա ուրեմն չիք ոք երանելի քան զառաքեալսն եւ մանաւանդ քան զերիսն որք ընդ ամպովն արժանի եղեն յարակից լինել Քրիստոսի ։ Այլ թէ կամիմք եւ մեք տեսանել զՔրիստոս, ոչ որպէս նոքա յայնժամ այլ եւս առաւել լուսաւորագոյն, քանզի ոչ այնպէս գայցէ ի վախճանի որպէս առաքելոցն երեւեցաւ, այլ փառօք Հօր իսկ եկեսցէ, ոչ միայն Մովսէսիւ եւ Եղիայիւ այլ անեզր հրեշտակօք եւ հրեշտակա-
* B p. 66 a. պետօք, ոչ * թէ ամպ հովանի ի վերայ գլխոցն ունիցին, այլ եւ երկինք իսկ ամփոփեսցեն յինքեանս ։

le fit à part dans la paix de la montagne où il conduisit ses disciples et où il se révéla à eux. En agissant ainsi avec ses disciples et en nous donnant, par eux, les limites et l'exemple de la vertu (il nous enseigne) à ne point faire montre et à ne point étaler nos qualités personnelles, à ne point rechercher la gloire au milieu de la multitude humaine par le vice de l'ambition, mais, au contraire, à nous libérer de tout éloge vain, en apprenant de Lui qui possède proprement toute gloire.

De même qu'il s'éloignait de la multitude aux heures de la prière et se retirait dans le désert ou sur la montagne, ainsi fit-il dans cette circonstance, à l'heure de la Transfiguration. Luc dit au sujet de cet endroit que s'étant isolé, il se mit en prière comme d'habitude, et il révèle également la gloire par ces paroles : « *Un jour qu'il priait dans un lieu solitaire*[1]. »

Aussi n'y a-t-il point d'hommes plus heureux que les apôtres et surtout que ces trois-là qui furent dignes d'être près du Christ sous le nuage. Or, si nous voulons, nous aussi, voir le Christ, nous ne le verrons point comme ils l'ont vu à ce moment-là, mais d'une manière plus lumineuse encore, car il ne viendra pas à la fin (des temps) tel qu'il apparut aux apôtres, mais il viendra dans la gloire du Père, accompagné non des seuls Moïse et Élie,
* B p. 66 a. mais d'innombrables anges et archanges, qui * n'auront point l'abri d'un nuage au-dessus de la tête mais renfermeront en eux le ciel même.

1. Luc, ix, 18.

Զոր օրինակ թագաւորք յորժամ հրապարակաւոր առնիցեն, սպասաւորք զվարահանկսն ի բաց ձգիցեն յերեսաց զի ամենեցուն ցուցանեն զնոսա. նոյնպէս եւ նա յորժամ նստիցի, ամենեքեան տեսանիցեն, եւ ամենայն բնութիւնք առաջի կացցեն, եւ ինքն անձամբ առնէ պատասխանի նոցա, ցկէսն ասիցէ. Եկայք օրհնեալք Հօր իմոյ ժառանգեցէք զկեանսն յաւիտենից. եւ ցկէսն. Երթայք յինէն անիծեալք ի հուրն յաւիտենից ։

Յայսմ աւուր կատարեցան երկու հարիւր վկայք ի Հայք ի դղեակ մի ։

Յետ աւերման աշխարհին Հայոց եւ կատարման սրբոց Վարդանանցն, գնացին անօրէն զօրքն Պարսից ի դղեակ մի յաշխարհն Հայոց եւ պաշարեցին զնա, յորում էին ամրացեալ բազում հաւատացեալք ։ Եւ նեղեալ զնոսա յոլով յոյժ երդուեալ խաբէութեամբ զի թէ տայցեն զբերդն արձակեսցեն զնոսա անվնաս, եւ նոքա հաւատացեալ իջին առ նոսա ։

Եւ Պարսկացն կալեալ զնոսա ասեն. Եթէ ուրանայք զՔրիստոս եւ երկրպագէք հրոյ արձակեմք զձեզ եւ պատուեմք պարգեւօք, ապա թէ ոչ չարաչար սպանանեմք ։ Եւ սուրբքն զՔրիստոս խոստովանելով յանձն առին զմահ, զորս չարաչար կոտորեցին սրով, անձինս երկու հարիւր, որք վկայութեամբ Քրիստոսի պսակեցան ։]

De même que quand les rois veulent se montrer en public, les serviteurs écartent le rideau qui cache leur visage afin de le montrer à tous; ainsi, lorsque (le Christ) siégera, tout le monde le verra, tous les êtres seront présents devant lui et il leur répondra personnellement; il dira à la moitié : « *Venez, les bénis de mon père, prenez possession de la vie éternelle* »; et à (l'autre) moitié : « *Retirez-vous de moi, maudits,* (allez) *au feu éternel*[1]. »

En ce jour furent martyrisés deux cents martyrs dans un château-fort en Arménie.

Après la destruction du pays d'Arménie et le martyre des saints Vardaniens, les troupes impies des Perses se dirigèrent vers un château fort du pays de l'Arménie et y mirent le siège. Beaucoup de fidèles y étaient abrités. Après les avoir réduits à une grande gêne, (les Perses) les trompèrent par des serments de les laisser partir en liberté sans aucun mal s'ils leur livraient le fort. Ceux-là, les ayant crus, descendirent vers eux.

Les Perses les saisirent et leur dirent : « Si vous reniez le Christ et adorez le feu, nous vous rendrons la liberté et vous honorerons de présents; dans le cas contraire, nous vous tuerons cruellement. » Les saints, confessant le Christ, acceptèrent la mort, et (les Perses) les tuèrent cruellement par le glaive au nombre de deux cents personnes environ qui furent couronnées de la couronne des martyrs par le Christ.]

1. Matth., xxv, 34-41.

Աւելեաց Բ եւ Օգոստոսի Է ։ Վկայութիւն սրբոյն Դոմետիանոսի ։

Յաւուրս մեծին Կոստանդիանոսի որդւոյ սրբուհւոյն Հեղինեայ Դոմետիանոս մոգ եւ աղանդաւոր էր ի Պարսիկս ։ Եւ ոմն մի քրիստոնեայ Աբգարոս անուն ուսոյց նմա զքրիստոնէութիւնն. եւ նա եթող զհայրենի դաւանութիւնն, եւ զտուն եւ զծնօղս եւ զազգակիցս իւր, գնաց ի Մծբին քաղաք որ է ի մէջ Հոռոմոց եւ Պարսից, եւ * A fol. 335 r° b. եմուտ ի վանս, մկրտեցաւ, եւ եղեւ կրօնաւոր եւ մեծ ճգնաւոր ։ * Զոր նախանձեցան այլ կրօնաւորքն եւ տրտնջէին վասն նորա հօր վանացն եթէ. Առաւել քան զմեզ պահօք եւ աղօթիւք եւ տքնութեամբ փութայ ժուժկալ լինել ։

Եւ գիտացեալ Դոմետիանոսի գաղտ փախեաւ ի վանացն, եւ գնաց ի Թէոդոսուպօլիս որ է Կարնոյ քաղաք, ի վանս սրբոյն Սարգսի եւ Բագոսի ։ Եւ էր հայր վանացն երանելի Նուրբէն, որ զվաթսուն ամ ոչ նստաւ, եւ ոչ ի մահիճս հանգեաւ, եւ ոչ ինչ որ ընդ հուր անցանէր եկեր ։ Եւ Դոմետիանոս նախանձեցաւ ընդ վարս նորա, եւ եղեւ նորա նմանող, եւ պահօք եւ աղօթիւք եւ անհանգիստ տքնութեամբ յոտն կալով հանապազ չարչարէր զանձն իւր ։

3 ի Պարսիկս] Պարսիկ ազգաւ B || 11 Նուրբէն] զոր Ուրվէլ կոչեն *add.* B || 12 անցանէր] էանց B.

2 AVÉLEATS, 7 Août.

Martyre de saint Dométianus.

Aux jours du grand Constantin, fils de sainte Hélène, vivait en Perse le mage et incantateur Dométianus. Un chrétien, nommé Abgar, lui enseigna le christianisme; il abandonna la religion de ses ancêtres, sa maison, ses parents et ses proches, se rendit à la ville de Nisibe qui se trouve entre les Grecs et les Perses, entra dans un couvent, fut baptisé, devint religieux * A fol. 335 r° b. et grand ascète. * Les autres moines devinrent jaloux et se plaignirent de lui au prieur du couvent, disant : « Il aspire à être plus austère que nous par des jeûnes, des prières et des veilles. »

Dométianus, l'ayant appris, s'enfuit secrètement du monastère, se rendit à Théodosioupolis, qui est la ville de Karin [1], au couvent des saints Serge et Bacchus. Le prieur du couvent était le bienheureux Nourbên, qui ne s'était point assis durant soixante années, ne s'était point reposé dans un lit et n'avait rien mangé de ce qui avait cuit au feu. Dométianus envia une telle vie, devint son imitateur et tortura quotidiennement son corps par des jeûnes, des prières et des veilles incessantes, se tenant toujours debout.

1. Erzeroum.

Ձեռնադրեցին զնա սարկաւագ ։ Եւ ի միում կիւրակէի պատարագ մատուցանէր երանելին Նուրբէն հայրն, եւ ունէր Դոմետիանոս զպատուական քշոցսն, եւ տեսանէր աղաւնի զի թռչէր ի վերայ սուրբ խորհրդոյն, եւ կարծէր եթէ մարմնաւոր աղաւնի է քշոցօքն հալածէր ։ Եւ զկնի պատարագին արձակմանն պատմեաց հօրն զտեսիլ աղաւնոյն. եւ նա այլ ինչ ոչ ասաց ցնա բայց միայն ասէ. Եթէ դարձեալ տեսցես զաղաւնին ցոյց ինձ ։

Եւ ի միւս այլ կիւրակէն դարձեալ ետես զաղաւնին, եւ ցուցանէր հօրն, եւ նա տեսանել ոչ կարաց, աղաչեաց զԱստուած զամենայն շաբաթն * զի ցուցցէ նմա զաղաւնակերպ Հոգին սուրբ ։ Եւ ի միւս այլ կիւրակէն մատոյց զաստուածային խորհուրդ պատարագին եւ ետես զաղաւնին եւ փառաւորեաց զԱստուած ։ * A fol. 335 v° a.

Եւ կոչեաց զեպիսկոպոսն զի ձեռնադրեսցէ զԴոմետիանոս քահանայ եւ յորժամ գիտաց փախեաւ ի վանացն եւ գնաց ի լեառն աւազուտ, եւ խոտաճարակ եղեւ անդ ամս երկուս ։

Եւ ի տօթոյ խորշակէն ծարաւեցաւ, եւ երթեալ ի գետն զի արբցէ ջուր, ետես անդ կին մի անառակ, որ մերկացաւ անառակութեամբ եւ անամօթ եւ երանելին տրտմեցաւ յոյժ, աղաչեաց զԱստուած եւ ակունք գետոյն ցամաքեցան ։ Եւ ընդ առաւօտն

2 հայրն *om.* B || 3 խորհրդոյն] խորհրդեանն B || 4 պատարագին] ժամուն B || 14 Եւ ի տօթոյ... կոփեալ] Եւ տուան նմա յԱստուծոյ շնորհք սքանչելեաց, եւ առնէր նշանս մեծամեծս, որով յայտնի եղեւ անուն նորա առ ամենայն բնակիչս տեղւոյն ։ Եւ զի ի լեառն յայն յոյժ խորշակ լինէր յամարայնի եւ ի ձմերայնի սաստիկ սառնամանիք երթեալ բնակչաց կոփեցին B.

On l'ordonna diacre. Un jour de dimanche, pendant que le bienheureux père Nourbên offrait le sacrifice et que Dométianus tenait le précieux flabellum, celui-ci aperçut une colombe qui survolait le saint mystère, et croyant que c'était une colombe corporelle, il la chassa avec son flabellum. Après l'achèvement du sacrifice, il raconta au prieur la vision de la colombe. Celui-ci ne lui répondit que ceci : « Si tu vois encore une fois la colombe, montre-la-moi. »

Le dimanche suivant, (Dométianus) aperçut de nouveau la colombe et la montra au prieur; mais celui-ci ne parvint point à la voir, et il pria Dieu toute la semaine * de lui faire voir le Saint-Esprit en forme de colombe. * A fol. 335 v° a.
Le dimanche suivant, il offrit le mystère divin du sacrifice, aperçut la colombe et rendit gloire à Dieu.

Il fit donc venir l'évêque pour ordonner prêtre Dométianus, mais lorsque celui-ci l'apprit, il s'enfuit du couvent, se rendit sur une montagne sablonneuse et s'y nourrit d'herbes pendant deux années.

Ayant eu soif par la chaleur du vent chaud, il se rendit à un cours d'eau pour y boire de l'eau; il y aperçut une femme de mauvaise vie qui se mit à nu sans honte et sans pudeur. Le bienheureux, très attristé, pria Dieu et les

ամենայն բնակիչք տեղւոյն այնորիկ, արք եւ կանայք եւ մանկունք, գնացին առ նա եւ անկան յոտս նորա, եւ նա աղաչեաց զԱստուած եւ դարձեալ բղխեցին աղբիւրքն ։ Եւ յետ երից ամացն ելին ի լեառն, զի յոյժ խորշակ լինէր յամարայնի եւ ի ձմերայնի սաստիկ սառնամանիք եւ նոքա կոփեալ զքար լերինն արարին այր մի, եւ անդ դադարեաց երանելին ։ Եւ բժշկէր աղօթիւք զամենայն հիւանդս եւ զախտաժէտս որք երթային առ նա, եւ զդեւսն հալածէր ի մարդկանէ եւ ի տեղեացն, եւ զամլութիւն կանանց յորդէծնութիւն փոխէր աղօթիւք ։

* A fol. 335 v° b.

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ ուրացող * արքայն Յուլիանոս անցանէր ընդ այն, լուաւ վասն երանելոյն Դոմետիանոսի թէ որպէս զանդամալոյծսն ողջացուցանէ եւ զկուրաց աչս բանայ, եւ զկռապաշտսն դարձուցանէ ի Քրիստոսի հաւատն եւ մկրտէ. բարկացաւ յոյժ եւ առաքեաց զօրականս, եւ այնչափ քարկոծեցին զնա երկու աշակերտօքն զի քարակոյտն իբրեւ զբլուր եղեւ ի վերայ նոցա. եւ այնպէս աւանդեցին զհոգիս իւրեանց առ Աստուած Օգոստոսի Է ։

Եւ յետ աւուրց ուղտոյ միոյ բեկեալ ոտն եւ երթեալ մերձ ի քարակոյտն անկաւ եւ ողջացաւ. եւ գնաց տէր ուղտոյն առ քահանայս եւ քրիստոնեայս ժողովուրդսն եւ

7 աղօթիւք] որով եւ բազումք ի կռապաշտից դարձան առ Տէր *add.* B || 13 Օգոստոսի Է] եւ Աւեկեաց Բ *add.* B || 14 Եւ յետ աւուրց... զոխն] Եւ յետ ժամանակաց նշանօք ինչ յայտնեցաւ, եւ երթեալ քրիստոնէից քահանայիւք եւ ժողովրդովք ցրուեցին զքարինս եւ բարձեալ B.

sources du cours d'eau se desséchèrent. Au matin, tous les habitants de la localité, hommes, femmes et enfants, vinrent à lui et se jetèrent à ses pieds. Alors il pria Dieu et les sources jaillirent de nouveau. Trois ans après, ils (les habitants) montèrent à la montagne, car il faisait trop chaud l'été et il y avait trop de gelées l'hiver; ils creusèrent dans le rocher de la montagne et firent une grotte, où habita le bienheureux. Par ses prières, il guérissait tous les malades et les infirmes qui venaient à lui, il chassait les démons du corps des hommes et des localités, et par ses prières changeait la stérilité des femmes en fécondité.

* A fol. 335 v° b.

En ces jours-là, l'empereur * Julien l'Apostat vint à passer par là, et ayant appris que le bienheureux Dométianus guérissait les paralytiques, rendait la vue aux aveugles, convertissait les idolâtres à la foi du Christ et les baptisait, il en fut très irrité et envoya des soldats qui le lapidèrent si cruellement avec deux de ses disciples que le monceau de pierres entassées sur eux forma comme un tertre. C'est ainsi qu'ils rendirent leur âme à Dieu, le 7 août.

Longtemps après, un chameau qui avait une jambe brisée s'étant approché du monceau de pierres, y tomba et fut guéri. Le maître du chameau se rendit auprès des prêtres et des chrétiens et leur raconta le fait. Ceux-ci

տաց. եւ նոքա ցրուեցին զքարինսն եւ գտին զնշխարս Դոմետիանոսի եւ երկու աշակերտացն, եւ տարան թաղեցին յեկեղեցին :

[B * Յայսմ աւուր վկայութիւն սուրբ եւ մեծ վկային Տոնատի եպիսկոպոսի որ ի Դուսկիա, ի քաղաքն Առեցիաւ, մինչ պատարագէր ի խորանին, ի ժամանակս յանցողին Յուլիանոսի սպանին : * B p. 67 a.

Ի սմին աւուր մեծ սքանչելեօք եղեւ փրկութիւն թագաւորական քաղաքին յանաստուած զօրացն Պարսից ի ձեռն ամենասրբուհւոյ աստուածածնին Մարիամու ի ժամանակս Հերակլի կայսեր :]

Աւելեաց Գ եւ Օգոստոսի Ը : Վերստին տօն Այլակերպութեան : Եւ յայսմ աւուր վկայութիւն Մարինոսի ծերոյ :

Սուրբ վկայն Քրիստոսի Մարինոս էր ի քաղաքէն Անազարբայ, յաւուր Դիոկղետիանոսի կռապաշտ արքային եւ Լիւսիայ Տարսոնոյ դատաւորին : Եւ կացեալ առաջի խոստովանեցաւ զՔրիստոս եւ դատաւորն բազում խոստմունս արարեալ * եթէ զոհեսցէ կռոցն, պատիւս եւ մեծութիւնս եւ պարգեւս ընկալցի ի թագաւորէն : * A fol. 336 r° a. Ասէ մարինոս. Զարժամանակեայ զսէր եւ զպատիւ արհամարհեմ, քանզի գիտեմ զՔրիստոս յոյս փրկութեան որում ես ցանկամ եւ փափաքեմ, եւ կռոց ոչ զոհեմ զի

écartèrent les pierres et découvrirent les restes de Dométianus et de ses deux disciples, ils les emportèrent et les inhumèrent dans l'église.

[B * En ce jour martyre du saint et grand martyr l'évêque Donat (*Tonadi*), qui fut mis à mort aux jours de Julien l'Apostat, dans la ville d'Arezzo (*Aretsiau*) en Toscane (*Douskia*), au moment où il célébrait le sacrifice sur l'autel. * B p. 67 a.

En ce même jour, par un grand miracle, la ville impériale fut sauvée des troupes des Perses athées par l'intercession de la très sainte Mère de Dieu, Marie, aux jours de l'empereur Héraclius (*Herakli*).]

3 AVÉLEATS, 8 Août.

De nouveau fête de la Transfiguration. Et en ce jour martyre du vieillard Marinus.

Le saint martyr du Christ Marinus était de la ville d'Anazarbe; il vivait aux jours de l'empereur idolâtre Dioclétien et de Lucius (*Liousia*), juge de Tarse. Introduit auprès de celui-ci, il confessa le Christ. Le juge lui fit beaucoup de promesses * s'il immolait aux idoles et lui promit qu'il recevrait de l'empereur des honneurs, des dignités et des présents. Marinus lui répondit : « Je méprise l'affection et les honneurs temporaires, car je ne connais que le Christ, l'espérance du salut, vers lequel je tends et auquel j'aspire; je ne sacrifie point aux idoles, car elles sont l'œuvre des mains des * A fol. 336 r° a.

ձեռագործք են մարդկան ։ Ասէ դատաւորն. Յալիս քո խնայեմ, եւ ի ծերութենէն պատկառեմ, եւ աստուածք իմ անարգին. եւ սպառնայր տանջել զնա եթէ ոչ զոհեսցէ ։ Մարինոս ասէ. Աստուծոյ սէրն ի սպառնալեաց եւ ի սրոյ ոչ զարհուրեցուցանէ, զգեցեալ եմ զՔրիստոս եւ արհամարհեմ զչարչարանս ։

Մերկացուցին զհանդերձսն եւ տարածեցին զնա յերկիր, եւ դալար գաւազանօք տանջեցին զերանելի ծերունին, եւ ծանր շղթայիւք արկին ի բանդ ։ Եւ ի միւսում աւուրն կացուցին յատենի, եւ ասէ դատաւորն. Անսա ինձ, ո՜վ ալեւոր, զաւուրս կենաց քոց անցուցեր, եւ ի դրունս դժոխոց հասին ոտք քո, եւ ոչ ողորմիս հնացեալ մարմնոյդ որ ի ժամ մահու հանգչի ։ Ասէ Մարինոս. Ի մանկութենէ մինչեւ ի ծերութիւնս զԱստուած պաշտեցի, եւ ի ժամանակ մահու դիւաց ոչ զոհեմ. երկիր պագանեմ Աստուծոյն իմոյ, եւ պատուեմ զնա որ արար զերկինս եւ զերկիր, որ յոչնչէ զամենայն
* A fol. 336 r° b. *գոյացոյց, եւ մարդասիրութեամբ հոգայ * զարարածս իւր ։*

Ասէ դատաւորն. Անլուր եկաց ծերունիդ հրամանաց մերոց. եւ հրամայեաց դահճացն կախել զնա զփայտէ եւ սրով խզրատել զմարմինն եւ հրով այրել զվէրսն ։ Եւ ասէ սուրբն. Նայեա՜ց Տէր եւ տես զտառապեալ անձնս, եւ տո՛ւր ինձ համբերութիւն կատարել զընթացս ճգնութեանս ։ Եւ յորժամ ամենայն տանջանացն ժուժկալեաց

3 սպառնալեաց] ոչ թուլացուցանէ *add.* B — զարհուրեցուցանէ] երկեցուցանէ B || 8 հասին] հասեալ են B

hommes. » Le juge lui dit : « J'ai pitié de tes cheveux blancs et je respecte ta vieillesse, mais mes dieux sont insultés. » Et il le menaça de tortures s'il ne sacrifiait point. Marinus lui répondit : « L'amour de Dieu ne me laisse craindre ni les menaces ni le glaive, je suis revêtu du Christ et je méprise les tortures. »

On dépouilla de ses vêtements le bienheureux vieillard et on l'étendit par terre, on le frappa avec des bâtons de bois vert et on le jeta en prison chargé de lourdes chaînes. Le lendemain, on le fit comparaître devant le tribunal et le juge lui dit : « Écoute-moi, ô vieillard. Tu as rempli les jours de ton existence et tes pieds sont arrivés aux portes de l'enfer, et tu n'as pas pitié de ton corps vieilli pour le laisser se reposer à l'heure de la mort? » Marinus répondit : « J'ai adoré Dieu depuis mon enfance jusqu'à ma vieillesse, et je ne sacrifierai point aux démons à l'heure de ma mort. J'adore mon Dieu, je l'honore, Lui, qui a créé le ciel et la terre, qui a tiré du néant toutes les
* A fol. 336 r° b. choses et qui prend soin avec bonté * de toutes ses créatures. »

Le juge dit : « Ce vieillard n'a pas prêté l'oreille à nos ordres » ; et il ordonna aux bourreaux de le suspendre à un poteau, de lui taillader le corps avec un glaive et d'appliquer le feu à ses plaies. Le saint dit : « Regarde, Seigneur, et vois ma misérable personne; donne-moi la patience pour achever ma carrière d'ascétisme. » Lorsqu'il eut enduré toutes sortes de tortures sans en

եւ ոչ մեռաւ յամօթ եղեւ դատաւորն եւ հրամայեաց հանել զնա արտաքոյ քաղաքին եւ հատանել զգլուխն նորա, որպէս եւ արարին յՕգոստոսի Ը. եւ ընկեցին զմարմինն շանց եւ թռչնոց :

Եւ ի մէջ գիշերին եղեն որոտք եւ կայծակունք եւ անձրեւք : Գնացին սուրբքն Քսանթիոս եւ Սապրիկոս գողացան զմարմինն եւ փութով տարան ի յարկս իւրեանց, եւ զգուշութեամբ պահեցին յայրի մի ի լերինն, եւ ինքեանք յետոյ մարտիրոսացան եւ եդան ընդ նմա յայրին :

Գրեալ է այլ պատմութիւնս վասն սրբոյն Մարինոսի եթէ կրօնաւոր էր :

[B * Յայսմ աւուր հանգեաւ սուրբ հայրապետն Հայոց Տէր Գրիգորիս Վկայասէրն, եւ միւս Տէր Գրիգոր : Յիշատակ եւ օրհնութիւն եւ աղօթք նոցա ի վերայ մեր : * B p. 68 a.

Սուրբ հայրապետքս էին յազգէ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին ի Պարթեւական տոհմէ : Գրիգորիս որդի էր Գրիգորի Մագիստրոսի, եւ էր անուն նորա ի ծնողաց Վահրամ, որ է անձրեւ : Եւ իբրեւ ձեռնադրեցաւ կաթողիկոս անուանեցաւ Գրիգորիս որ է հսկող եւ արթուն. եւ կացեալ ի կաթողիկոսութեանն ժամանակս ինչ հովուէր * զհօտն իւր ուղղափառութեամբ ըստ իւրոց նախնեացն կարգի, եւ նորոգեաց զամենայն * B p. 68 b.

2 յՕգոստոսի Ը] եւ Աւելեաց Գ *add.* B || 8 Գրեալ ... կրօնաւոր էր *.om.* B.

mourir, le juge fut saisi de honte, il ordonna de l'emmener hors de la ville et de lui trancher la tête. Ce qui fut fait le 8 août; puis on jeta son corps en pâture aux chiens et aux oiseaux.

Au milieu de la nuit, il y eut tonnerre, foudre et pluie. Les saints Xanthe (*Khsanthios*) et Sapricus allèrent dérober le corps et l'emportèrent hâtivement à leur maison; ils le gardèrent secrètement dans une grotte de la montagne. Eux-mêmes plus tard, ayant été martyrisés, furent déposés dans la même grotte auprès de lui.

Il est écrit dans une autre biographie que Marinus était moine.

[B * En ce jour reposa le saint patriarche des Arméniens Ter Grégoire (*Grigoris*) Vkayasēr [1], et l'autre Ter Grégoire [2]. Que leur souvenir, leur bénédiction et leurs prières soient sur nous! * B p. 68 a.

Ces saints patriarches étaient de la race de saint Grégoire l'Illuminateur, de la famille des Parthes. Grégoire était le fils de Grégoire Magistros; il tenait de ses parents le nom de Vahram, qui signifie « pluie ». Lorsqu'il fut sacré catholicos, il prit le nom de Grégoire, nom qui veut dire « vigilant » et « éveillé ». Il occupa un certain temps le catholicosat, gouverna * ses ouailles avec orthodoxie, selon la règle de ses ancêtres, et renouvela toutes les prescriptions négligées ou abandonnées. Comme il aimait les martyrs * B p. 68 b.

1. C'est-à-dire « Martyrophile », catholicos de 1055 à 1105. — 2. Grégoire III, catholicos de 1113 à 1167.

կարգս եղծեալս եւ զխանգարեալս ։ Եւ զի էր սիրող վկայից Աստուծոյ մեծարէր եւ տօնէր զյիշատակս նոցա անխափան, եւ կարգէր գիրս տօնից նոցա մարգարէականս եւ առաքելականս, եւ աւետարանս խորհրդաւորս ։

Կամեցաւ գնալ ի Կոստանդնուպօլիս զի թարգմանեսցէ զպատմութիւնս սրբոցն ի հայ լեզու, եւ զճառս ներբողականս որ ոչ գտանիւր առ մեզ, եւ ձեռնադրեաց զԳէորգ վարդապետն փոխանորդ իւր, եւ ինքն գնաց ի թագաւորեալ քաղաքն, եւ ընկալեալ ի թագաւորէն եւ ի պատրիարքէն Յունաց բազում մեծարանօք ։

Եւ իբրեւ կատարեաց զգործն յոր երթեալն էր եւ զգիրս թարգմանեալս ի յազգականն իւր եւ ի համանուն Գրիգոր եպիսկոպոսն յառաջ քան զնա երթալ յաշխարհն Գերմանիկոյ առ իշխանն Վասիլ ։ Եւ նաւարկեալ նորա զալ ուժգնակի հողմոյ շրջեալ եւ տարաւ զնա յԵգիպտոս. եւ ելեալ ի ցամաք խալիֆայն Եգիպտոսի մեծարանօք պատուեաց զեպիսկոպոսն Գրիգոր, եւ ոչ ետ դառնալ ի տուն իւր առ կաթողիկոսն ։

Եւ եկեալ կաթողիկոսն եւ լուեալ եթէ յԵգիպտոսէ գնաց յԵրուսաղէմ եւ անտի յԵգիպտոս, եւ ձեռնադրեաց անդ կաթողիկոս. եւ նա բազմացոյց զքրիստոնեայսն որ անդ ։

Եւ Տէր Գրիգորիս առեալ զթարգմանեալ գիրսն եկն ի Քեսուն ի Կարմիր վանքն. եւ անդ կացեալ յոլով ժամանակս անկեալ ի հիւանդութիւն կոչեաց առ ինքն զՏէր

de Dieu, il les honorait et célébrait sans cesse leur commémoration, et il établit pour leurs fêtes des lectures appropriées, tirées des prophètes, des apôtres et des évangiles.

Il voulut se rendre à Constantinople pour y traduire, en langue arménienne, les vies des saints et les homélies panégyriques qui ne se trouvaient point chez nous. Il sacra le vardapet Georges [1] pour le remplacer; puis il partit pour la ville impériale où il fut reçu avec beaucoup de déférence par l'empereur et le patriarche des Grecs.

Lorsqu'il eut terminé l'œuvre pour laquelle il était allé, il remit ses ouvrages traduits à son parent et homonyme, l'évêque Grégoire, pour qu'il le précédât dans son voyage au pays de Germanicie [2], auprès du prince Basile (*Vasil*) [3]. Celui-ci s'étant embarqué, un vent violent se leva pendant la route et le poussa vers l'Égypte, où il débarqua. Le calife d'Égypte accueillit avec de grands honneurs l'évêque Grégoire, mais ne lui permit point de retourner chez lui auprès du catholicos.

Le catholicos étant arrivé et ayant appris qu'il était parti d'Égypte pour Jérusalem et de là pour l'Égypte, y sacra un catholicos, lequel augmenta le nombre des chrétiens dans ce pays.

Ter Grégoire, muni des œuvres traduites, vint à Qessoun [4], au Couvent Rouge (*Karmir*). Il y séjourna longtemps; puis étant tombé malade, il manda

1. Georges de Lori. — 2. Maraš. — 3. Basile le Voleur. — 4. Entre Sis et Maraš.

Բարսեղ զազգականն իւր, զոր եւ ձեռնադրեաց կաթողիկոս, եւ յանձնեաց ի նա զհօտ իւր եւ զերկուս մանկունսն քուերորդիս զԳրիգոր եւ զՆերսէս, եւ ինքն աւանդեաց զսուրբ հոգին ի ձեռս Աստուծոյ ։

Իսկ Տէր Գրիգորիս յետ Տէր Բարսղի ընկալեալ զկաթողիկոսութիւնն բարւոք ամս յիսուն ։ Սա գրեաց գիրս ուղղափառ դաւանութեան, զոր եւ ընկալաւ եկեղեցին ։ Եւ էր ինքն այր անարատ եւ սուրբ, եւ այնպէս փոխեցաւ ի Քրիստոս ։]

Աւելեաց Դ եւ Օգոստոս Թ ։ Վերստին տօն Պայծառակերպութեան Տեառն ։ Եւ վարք սրբոյն Միւռոնայ սքանչելագործ եպիսկոպոսին ի Կրիտէ ։

Երանելին Միւռոն էր ի Կրիտէ կղզոյն, ի Ռաւկիայ քաղաքէն, պատուական եւ մեծատուն քրիստոնէից զաւակ, յաւուրս Դիոկղետիանոսի ամբարիշտ արքային ։ Եւ ծնողքն * իւր ետուն նմա կին, եւ կացեալ ամուսնովն իւրով պարկեշտ եւ աստուածահաճոյ վարուք, եւ ի վաստակոց արմտեաց իւրոց առնէր ողորմութիւն բազմաց, եւ որչափ բաշխէր ցորեան կամ գինի կամ ձէթ կամ ունդ առաւելոյր ի շտեմարանս իւրեանց ։ * A fol. 336 v° a.

7 սրբոյն *om.* B || 8 ի Կրիտէ] Կրիտոս կղզւոյն B || 10 էր] լեալ էր B — Ռաւկիայ] Թավկիայ B.

auprès de lui son parent Ter Basile (*Barsegh*) qu'il fit sacrer catholicos. Il lui confia ses ouailles et les deux enfants, fils de sa sœur, Grégoire (*Grigor*) et Nersès[1]; puis il rendit son âme sainte entre les mains de Dieu.

Ter Grégoire ayant, après Ter Basile, reçu le catholicosat, l'occupa en bien durant cinquante ans[2]. Il a écrit des traités sur la confession orthodoxe, que l'Église a acceptés. Il fut un homme sans tache et saint, et c'est ainsi qu'il trépassa au Christ.]

4 AVÉLEATS, 9 Août

De nouveau fête de la Transfiguration du Seigneur. Et vie de saint Myron l'évêque thaumaturge de Crète.

Le bienheureux Myron était de l'île de Crète, de la ville de Raucia (*Hraukia*), fils d'une excellente famille riche et chrétienne, aux jours de l'empereur impie Dioclétien[3]. Ses parents * le marièrent, et il mena avec son épouse une vie pudique et agréable à Dieu; il faisait l'aumône à beaucoup sur les produits de ses récoltes, et plus il distribuait de blé, de vin, d'huile ou de légumes, plus ils augmentaient dans ses greniers. * A fol. 336 v° a.

1. Nersès le Gracieux, qui succéda comme catholicos à son frère Grégoire III (1166-1173). — 2. Exactement cinquante-quatre ans. — 3. Dans *Syn. Cp.*, éd. Delehaye, col. 875, Myron naît sous Dèce. Ici d'ailleurs, il est parlé ensuite de la mort de Dèce. La chronologie de notre auteur est de haute fantaisie, puisque Dèce a régné avant Dioclétien, et deux ans seulement (246-8).

Եւ ի միում գիշերի կամէին գողք երթալ յարտ սիսռան, ցնորեցան եւ մտին ի մէջ փշոցն ։ Եւ դարձեալ երկոտասան գողք գնացին ի կալն, եւ այնչափ լցին զքուրձս զի ոչ կարէին բառնալ եւ յանկարծակի Միւռոն եգիտ զնոսա, եւ ինքնին եբարձ Միւռոն զիւրաքանչիւր քուրձն յուսս նոցա, եւ պատուիրեաց զի մի ումեք ասասցեն, եւ այլ գողութիւն ոչ արասցեն եւ եղեն յայնմ տարւոջ բազում արմտիք Միւռոնայ ։

Եւ տուաւ նմա շնորհք յԱստուծոյ զի ձեռն դնելով ողջացուցանէր զամենայն հիւանդս. եւ եթէ զարտ կամ զայգի օրհնէր բազմապատիկ պտղաբերէր ։

Եւ յաւուրսն յայնոսիկ նահատակեցան Փղաբիանոս հայրապետն եւ Բաբիլաս Անտիոքայ, եւ Աղեքսանդրոս Կեսարիոյ եպիսկոպոսապետն, եւ այլ տասն վկայք ի Կրետէ, եւ այլ բազումք ։ Ցանկայր եւ Միւռոն վկայութեամբ կատարել ։ Եւ շինէր եկեղեցիս յանուն սրբոցն ։

* A fol. 336 v° b. Եւ եպիսկոպոս քաղաքին ձեռնադրեաց զնա քահանայ. * եւ քաջալերէր զամենեսեան եւ յօժարեցուցանէր ի նահատակութիւնն, եւ բազումք ի բանից եւ ի վարդապետութենէ նորա երթային եւ վասն Քրիստոսի հաւատոցն մեռանէին. եւ ոչ մեռան այլ մանաւանդ կենդանացան ։

Եւ յորժամ խորհեցաւ եւ ինքն երթալ ի նահատակութիւն մեծաւ փափաքանօք, Դեկոս արքայն մեռաւ, եւ թագաւորեաց Գաղլիոս, եւ դադարեցոյց զհալածումն

1 միում] աւուր ի *add.* B || 10 կատարել] մեռանել B.

Une nuit, des voleurs, ayant essayé de pénétrer dans les champs de pois-chiches, se trompèrent et tombèrent sur des épines. Une autre fois, douze voleurs pénétrèrent sur l'aire et remplirent leurs sacs à tel point qu'ils ne pouvaient plus les charger. Myron, les ayant surpris, chargea lui-même le sac sur l'épaule de chacun d'eux, en leur recommandant de ne le dire à personne et de ne plus commettre de vol. Cette année-là il y eut pour Myron abondance de céréales.

Il lui fut accordé par Dieu des grâces, par lesquelles en imposant ses mains il guérissait tous les malades; et lorsqu'il bénissait un champ ou une vigne, ils produisaient bien davantage.

En ces jours-là furent martyrisés Flavien (*Flabianos*), patriarche (de Rome); Babylas, patriarche d'Antioche; Alexandre, archevêque de Césarée; dix autres martyrs en Crète et d'autres en grand nombre. Myron aspirait aussi à mourir martyr, et il construisait des églises au nom des saints.

* A fol. 336 v° b. L'évêque de la ville l'ordonna prêtre. * (Myron) encourageait tous (les fidèles) et les engageait au martyre. Beaucoup, touchés par ses paroles et sa doctrine, allèrent mourir pour le Christ, ou plutôt ils ne moururent pas, ils entrèrent dans la vie.

Lorsque (Myron) se proposa d'aller, lui aussi, au martyre, avec un grand désir, l'empereur Dèce mourut et Gallien, qui régna, arrêta la persécution

ի քրիստոնէից : Եւ Աստուծոյ ընտրութեամբ եւ հաճութեամբ ամենայն ժողովրդեանն ձեռնադրեցաւ Միւռոն եպիսկոպոս, եւ առաւելապէս ետ նմա շնորհս Աստուած յեպիսկոպոսութեանն իւրում ի սքանչելագործութիւնս :

Ի միում աւուր երթայր երանելի եպիսկոպոսն Միւռոն ի ճանապարհ, ետես զնա վիշապ վնասիչ տեղւոյն այնմիկ, որպէս առու հեղուին արտասուքն յաչացն, խոնարհեցոյց զգլուխն իւր առաջի քահանայապետին Աստուծոյ յերկիր. եւ կապեաց զնա երանելին բանիւն Աստուծոյ եւ ասէ. Կացջիր ի տեղւոջդ մեծ տանջանօք մինչեւ ես դարձայց : Եւ որպէս ի մէջ հրոյ տապէր եւ զգլուխն ի գետինն հարկանէր եւ զհողն լիզէր : Եւ յորժամ դարձաւ հալածեաց զնա ի սահմանացն յայնմանէ :

Կամեցաւ երանելին գնալ ի քաղաքն Կնիւսոն ի տեսանել եւ ի մխիթարել զեղբարսն. եւ յորժամ * եհաս ի գետն Տրետոն, եւ էր անհուն, եւ երթայր դարիւ եւ դարիւ, արար զնշան խաչին եւ եմուտ երիվարաւն, եւ դադարեցին հոսանքն մինչեւ անց ինքն եւ ժողովուրդքն. եւ յորժամ դարձաւ նոյնպէս էանց : * A fol. 337 r° a.

Եւ ի միում գիշերի տեսանէ յանուրջս զհրեշտակ գետոյն կապեալ զձեռս յետս, եւ

2 շնորհս *om.* B || 4-9 Ի միում աւուր ... սահմանացն յայնմանէ] Եւ ի միում աւուր երթայր երանելի եպիսկոպոսն Միւռոն ի ճանապարհ, եւ էր վիշապ օձ մի որջացեալ ի յայն կողմն կղզոյն վնասակար տեղեացն այնոցիկ յորմէ սարսէին ամենայն բնակիչք : Յորժամ ետես զնա վիշապն առժամայն մեղմացաւ ի գազանութենէն, խոնարհեցոյց զգլուխն իւր յերկիր եւ ցուցանէր նշանս աղաչանաց առ սուրբ քահանայապետն, որպէս թէ մի կորուսցէ զնա : Եւ սպառնացաւ նմա սուրբն Աստուծոյ եւ ասէ. Կացջիր ի տեղւոջս յայսմիկ մինչեւ ես դարձայց : Եւ նա կապեալ մնաց անդ, զգետինն հարկանէր եւ զհողն լիզէր. եւ յորժամ դարձաւ հալածեաց զնա բանիւն Աստուծոյ ի սահմանացն յայնցանէ : B || 12 դադարեցին] սաստիկ *add.* B || 14 — p. 1908, l. 4 Եւ ի միում գիշերի ... գնացից քոյ *om.* B.

des chrétiens. Myron fut, par l'élection de Dieu et par le consentement de tout le peuple, sacré évêque, et Dieu lui accorda des grâces plus nombreuses encore de thaumaturgie pendant son épiscopat.

Un jour que le bienheureux évêque Myron cheminait sur la route, un dragon, qui désolait cet endroit, l'aperçut; des larmes lui coulèrent des yeux comme un ruisseau et il baissa la tête à terre devant le pontife de Dieu; le bienheureux le lia par la parole de Dieu et lui dit : « Tu resteras en cet endroit dans de grandes souffrances, jusqu'à mon retour. » (Le dragon) brûlait comme au milieu des flammes, frappait le sol de sa tête et léchait la poussière. Lorsque (le bienheureux) fut de retour, il le chassa de ces parages.

Le bienheureux voulut se rendre à la ville de Cnossos (*Knuison*) pour y visiter les frères et les consoler. Arrivé * au fleuve Triton (*Treton*), comme il n'y avait point de gué et que le fleuve coulait à plein bord, il fit le signe de la croix et entra avec son cheval dans l'eau; le courant s'arrêta jusqu'à ce qu'il fût passé, lui et ceux qui l'accompagnaient. Au rétour, il repassa le fleuve de la même manière. * A fol. 33 r° a.

Une nuit, il vit en rêve l'ange du fleuve qui, les mains liées derrière le

աղաչէր զերանելին արձակել զնա ։ Եւ զարթուցեալ զիտաց զնեղութիւն գետոյն, եւ առաքեաց սպասաւորս գաւազանաւն իւրով, եւ երթեալ հարկանէին զջուր գետոյն եւ ասէին. Արձակեցար, ջուր, ի կապանաց, երթիջիր խաղաղ ընդ տեղի գնացից քոյ ։

Իսկ երանելին Միւռոն յորժամ եղեւ հարիւր ամ կենաց իւրոց, անխափան կատարէր զյիշատակս ամենայն սրբոց, եւ ընթեռնոյր զպատմութիւն մարտիրոսութեան նոցա ։ Եւ եղեւ նմա հիւանդանալ, կոչեաց զամենայն ուխտ եկեղեցւոյն եւ զաշակերտս իւր, եւ ասէ. Որդեակք, ես գնալոց եմ զկնի մարտիրոսացն սրբոցն Անտոնինեայ եւ Լաւրէնդիոսի. եւ պատուիրեմ ձեզ զի անխափան զամենայն սրբոց յիշատակս առնէք յիւրաքանչիւր աւուր կատարմանն, զի ամենայն սուրբք յաւուր տօնի իւրեանց առաւել համարձակութիւն ունին առ Քրիստոս բարեխօսել վասն
* A fol. 337 r° b. տօնողացն ։ Եւ մեծաւ ուրախութեամբ զաչս եւ * զձեռս յերկինս համբարձեալ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած Օգոստոսի Թ, եւ եդաւ յիւրում տապանին. եւ բազում սքանչելիք լինին ի նշխարաց սրբոյ քահանայապետին Միւռոնեայ ։

* B p. 69 a. [B * Վերստին տօն է Պայծառակերպութեանն Տեառն ։ Եւ յայսմ աւուր նահատակութիւն սրբոյ եւ փառաւորեալ առաքելոյն Մատաթեայ ։

5 եղեւ] անց ընդ B || 13 Աստուած] Աւելեաց Դ եւ *add.* B.

dos, pria le bienheureux de le délivrer. A son réveil, il comprit la gêne du cours d'eau, et il envoya des serviteurs munis de sa crosse pour aller battre l'eau du fleuve en lui disant : « Eau, tu es délivrée de tes liens, suis maintenant ton cours paisiblement. »

Le bienheureux Myron, parvenu à l'âge de cent ans, continuait à célébrer sans cesse la commémoration de tous les saints, et faisait la lecture des récits de leur martyre. Étant tombé malade, il manda tout le corps du clergé et ses disciples et leur dit : « Mes enfants, je vais m'en aller à la suite des saints martyrs Antonin[1] et Laurent. Je vous recommande de célébrer sans cesse la commémoration de tous les saints, au jour de la fête de chacun, car tous les saints au jour de leur fête ont plus de hardiesse pour intercéder auprès du Christ pour ceux qui célèbrent leur fête. » Il éleva ensuite avec beaucoup
* A fol. 337 r° b. de joie ses yeux * et ses mains vers le ciel et rendit son âme à Dieu, le 9 août. Il fut déposé dans son tombeau. De nombreux miracles ont lieu par les reliques du saint pontife Myron.

* B p. 69 a. [B * De nouveau fête de la Transfiguration du Seigneur. Et en ce jour, martyre du saint et glorieux apôtre Mathias.

1. Antonin d'Alexandrie, mentionné ce jour par *Syn. Cp.*, col. 881, ou la veille par plusieurs autres synaxaires grecs, *ibid.*, col. 875-877.

Սուրբն Մատաթիաս էր յեօթանասուն աշակերտացն զոր ընտրեաց Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս : Բանզի յետ Յարութեան Տեառն մերոյ յորժամ կամեցան առաքեալքն ընտրել զոք ի տեղի Յուդայի որ անկաւ զի լցցի պակասեալ թիւ երկոտասանիցն, եւ աղօթելով առ սրտագէտն Աստուած Պետրոս այլովք մետասանիւքն արկին վիճակ, եւ ի Հոգւոյն սրբոյ ընտրեցաւ Մատաթիա, զի ել վիճակն ի նա, եւ համարեցաւ ընդ մետասան առաքեալս երկոտասան :

Սա քարոզեաց զաւետարանն Քրիստոսի յարտաքին Եթովպիա, եւ բազում սքանչելիս արարեալ բազմապատիկ տանջանս ի նոցանէ կրեաց եւ յոլով կտտանս համբերեաց. երբեմն քարշելով կապեալ ոտիւք ընդ դժուարին տեղիս ընդ երկար, եւ երբեմն հարկանելով ի հակառակորդաց աւետարանին, եւ այլ բանդս երկարս եւ քերանս եւ այրումն ընկալաւ : Եւ զամենայն յօժարութեամբ ընդունելով ուրախութեամբ համբերէր տանջանացն ի ձեռն Քրիստոսի որ զօրացուցանէր զնա. որ անդէն ի նոցունց ի յԵթովպացոցն մարտիրոսական մահուամբ սպանեալ վկայեաց Քրիստոսի, եւ զհոգին ի ձեռս Աստուծոյ աւանդեաց, եւ զպատրաստեալն ի սկզբանէ աշխարհի զարքայութիւնն ընկալաւ :

* Յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս թագուհին Հայոց Կեռան, որ մայրենի գթով խնամէր զամենեսին, եւ առատաձիր ողորմութեամբ յանձանձէր զկարօտեալս. եւ * B p. 70 b.

Saint Mathias était l'un des soixante-dix disciples choisis par Notre-Seigneur Jésus-Christ. Après la Résurrection de Notre-Seigneur, lorsque les apôtres voulurent élire quelqu'un en remplacement de Judas, qui était tombé, pour compléter le nombre incomplet des Douze, ils prièrent Dieu qui connaît les cœurs, et Pierre avec les onze autres tirèrent au sort. Ce fut Mathias qui fut élu par le Saint-Esprit, car le sort lui échut; et il fut compté avec les onze apôtres, le douzième.

Il prêcha l'évangile du Christ dans l'Ethiopie (*Ethovpia*) extérieure. Il opéra de nombreux miracles, endura de multiples souffrances de la part des habitants, et subit de nombreuses peines. Tantôt il fut traîné longuement les pieds attachés, en des endroits difficiles; tantôt il fut frappé par les adversaires de l'évangile; il accepta de longs emprisonnements, le supplice des ongles de fer, la brûlure. Il accepta tout cela volontiers et endura avec joie les tortures pour le Christ, qui le fortifiait, jusqu'à ce qu'il fût mis à mort, par les Ethiopiens mêmes, en martyr du Christ. Il rendit son âme entre les mains de Dieu et reçut le royaume des cieux préparé dès le commencement du monde.

* En ce jour reposa dans le Christ la reine d'Arménie Kyra Anna (*Kéran*)[1], qui répandait sa sollicitude maternelle sur tous, soutenait les indigents avec de larges aumônes, et accomplissait sans relâche ce qui était convenable et * B p. 70 b.

1. Épouse du roi Léon III, morte en 1286.

որ ինչ արժան եւ վայել էր մարդկութեան եւ բարեպաշտութեան անխափան կատարէր եւ էր թուականն Հայոց եօթն հարիւր երեսուն եւ չորս, Օգոստոսի Թ :]

Աւելեաց Ե եւ Օգոստոսի Ժ : Տօն է Այլակերպութեանն Տեառն, եւ վկայութիւն Անտոնինոսի :

Քրիստոսի վկայն Անտոնինոս ազգաւ Աղեկսանդրացի էր բարեպաշտ եւ երկեղած յԱստուծոյ. ըմբռնեցաւ ի կռապաշտից, եւ կացուցին առաջի իշխանին եւ խոստովանեցաւ համարձակ զանունն Քրիստոսի : Կախեցին զսուրբն մերկ զփայտէ եւ քերեցին զմարմինն, եւ նա արիաբար համբերէր տանջանացն. ապա հրամայեաց հրով այրել զսուրբն, եւ իջուցին ի փայտէն : Եւ յորժամ տարան ի տեղին ասէ ցժողովուրդն որ մերձ կային. Եղբարք իմ սիրելիք, մի զամենայն աւուրս կենաց մերոց ի մեղս լինիցիմք, այլ եւ յիշեցէք որ հոգի յԱստուծոյ տուաւ մեզ, եւ որպէս զեղբայր եւ զազգական ջանացէք զի մաքուր կացուցանէք առաջի Աստուծոյ : Եւ զայս ասացեալ եմուտ ի հուրն, եւ որպէս ի վերայ անկողնոյ տարածեցաւ եւ աւանդեաց զհոգին առ Աստուած Օգոստոսի Ժ :

Եւ երթեալ հաւատացեալքն հանին ի հրոյն եւ որպէս ի քուն գտին, զի ամենեւին ոչ մարմինն եւ ոչ հերքն կիզան, եւ թաղեցին ի նշանաւոր տեղի :

4 Անտոնինոսի] սրբոյն Անտոնինոսի Աղեքսանդրացւոյ B || 7 համարձակ] համարձակութեամբ B || 8 ապա հրամայեաց] որ եւ հրամայեցին B || 13 առ Աստուած] ի ձեռս հրեշտակաց Աւելեաց Ի եւ *add.* B || 14 եւ որպէս ի քուն . . . կիզան *om.* B.

utile par humanité et piété. Ce fut l'an sept cent trente-quatre de l'ère arménienne, le 9 août.]

5 AVÉLEATS, **10 Août.**

Fête de la Transfiguration du Seigneur et martyre d'Antonin.

Le martyr du Christ Antonin était Alexandrin par sa famille, pieux et craignant Dieu. Il fut saisi par les idolâtres et introduit auprès du gouverneur. Il confessa avec hardiesse le nom du Christ. On suspendit le saint, nu, à un poteau, et on lui déchira le corps; mais il endura vaillamment les tortures. (Le gouverneur) ordonna ensuite de brûler le saint par le feu; puis on le descendit du poteau. Lorsqu'on le conduisit au lieu (d'exécution), il dit à ceux qui assistaient : « Mes chers frères, ne soyons pas dans le péché tous les jours de notre vie, mais souvenez-vous aussi de notre âme que Dieu nous a donnée. Comme votre frère et votre proche, efforcez-vous de paraître purs devant Dieu. » Ce disant, il pénétra dans les flammes, s'étendit comme sur un lit, et rendit l'âme à Dieu, le 10 août.

Les fidèles vinrent le retirer des flammes et le trouvèrent comme endormi, car ni son corps ni ses cheveux n'avaient été brûlés. Et ils l'inhumèrent dans un endroit choisi.

* *Յայսմ աւուր վարք սրբոյն Ստեփաննոսի արքեպիսկոպոսի Սուգտայի մայրաքաղաքի ․* * A fol. 337 v° a.

Երանելին Ստեփաննոս ծնեալ էր ի նահանգին Կապադովկիացւոց, ի բարեպաշտ ծնողաց, եւ ըստ երկեղին Աստուծոյ զոր ունէին սնուցանէին եւ զմանուկն իւրեանց պարկեշտ վարուք եւ ամենայն զգաստութեամբ ըստ առակողն բանի թէ՝ Ի պտղոյ արդարութեան բուսանի ծառ կենաց ։

Յորժամ եղեւ եօթն ամաց եդուն զնա յուսումն աստուածային գրոց, եւ օր ըստ օրէ յառաջանայր մանուկն Ստեփաննոս աստուածային շնորհիւն քան զամենայն ընկերակիցսն իւր, եւ ի սակաւ ժամանակս բովանդակեաց զամենայն հին եւ նոր կտակարանս ի միտս իւր իբրեւ ի բարի եւ պարարտ երկիր, մինչեւ զարմանալ վարդապետին եւ ամենայն ընկերակցաց իւրոց ։

Եւ իբրեւ եղեւ տասն եւ ութ ամաց թողեալ՝ զամենայն կենցաղական զբաղմունս ըստ տէրունական հրամանին, զխաչն Տեառն բառնալով ելեալ ի հայրենի գաւառէն եւ հասեալ ի Կոստանդինուպօլիս առ մեծ եպիսկոպոսապետն Գերմանոս ։ Եւ յորժամ ետես զնա հայրապետն ծանեաւ հոգւովն որ մեծ լուսաւորիչ * եւ առաջնորդ լինելոց էր, * A fol. 337 v° b. կոչեաց զնա եւ ձեռնադրեաց սարկաւագ, եւ յետ սակաւ աւուրց ձեռնադրեաց քահանայ ։

* En ce jour vie de saint Étienne, archevêque de la métropole Sougda (*Soughta*)[1]. * A fol. 337 v° a.

Le bienheureux Étienne était né dans la province de Cappadoce, de parents pieux qui, par crainte de Dieu, élevaient leur enfant honnêtement et avec toute sollicitude selon la parole des Proverbes : *Le fruit du juste est un arbre de vie*[2].

Lorsqu'il eut sept ans, ils le mirent à l'étude des Écritures divines. Le jeune Étienne progressa de jour en jour, par la grâce divine, plus que tous ses camarades, et en peu de temps il condensa dans son esprit tout l'Ancien et le Nouveau Testament, comme dans une terre bonne et grasse, à l'étonnement de son maître et de tous ses condisciples.

Lorsqu'il eut dix-huit ans, il abandonna toutes les occupations mondaines selon la parole du Seigneur, prit la croix du Seigneur, quitta son pays natal, et vint à Constantinople auprès du grand patriarche Germain[3]. Le pontife, en le voyant, reconnut, par l'Esprit, qu'il deviendrait un grand illuminateur * et chef religieux. Il l'appela à lui et l'ordonna diacre; puis, quelques jours * A fol. 337 v° b. après, il l'ordonna prêtre.

1. Σουγδα ou Σουγδαια, puis Souroz, aujourd'hui Soudiak, sur la côte sud-est de la Crimée. V. Vasilievskiï a publié une recension grecque abrégée de cette vie et une traduction slave, ainsi qu'une étude détaillée de ces textes au double point de vue critique et historique. Cf. *Журналъ министерства народнаго просвѣщенія*, t. 273 (1889), pp. 97-164; 391-452 et *Русско-византійскія изслѣдованія*, fasc. 3, Saint-Pétersbourg, 1903. — 2. Prov., XI, 30. — 3. Germain Ier, patriarche de 715 à 729.

Իբրեւ ձեռնադրեցաւ քահանայ խնդրեաց ի պատրիարքէն գնալ ի մեծ լեառն Բիւզանդիոյ առ անապատաւոր կրօնաւորսն, եւ յորժամ գնաց եւ ետես զսուրբ հարսն եւ զաստուածահաճոյ վարս նոցա բնակեցաւ առ նոսա ըստ հաճոյից Աստուծոյ, կցորդեալ ճգնաւորական վարուց նոցա, մինչ զբեթէ զամենայն տեսակս առաքինութեան յանձն իւր կրեալ ճշմարիտ բնակարան եղեւ Հոգւոյն սրբոյ ։ Զի որպէս խնդրեաց ի մանկութենէ իւրմէ ետ նմա Աստուած զխնդրելին իւր ըստ մարգարէին թէ Զկամս երկիւղածաց իւրոց առնէ Տէր. բարձեալ զխաչն փրկական եթող զերկրաւորս եւ հետեւեցաւ զհետ երկնայնոյն, սիրեաց զԱստուած եւ սիրեցաւ ի նմանէ, եւ օր ըստ օրէ յաւելոյր ի ճգնութիւնն իւր, մինչեւ զարմանալ ամենայն անապատաւորացն ։ Եւ եղեւ երեսուն եւ հինգ ամաց ։

Ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ ննջեաց եպիսկոպոսն Սուղտային, եւ յարուցեալ իշխանք քաղաքին եւ քահանայք նաւեցին ի Կոստանդինուպօլիս առ սուրբ հայրապետն Գերմանոս եւ առ թագաւորն Թէոդոս մականուն Անդրամանդինոս եւ խնդրեցին
* A fol. 338 r a. իւրեանց առաջնորդ * ի թագաւորէն եւ ի պատրիարքէն եւ հրամայեցին տալ ։ Իբրեւ ժողովեցին զարժանիսն առաջնորդութեան ըստ իւրեանց կամացն, եւ ոմն զայս անուն ասէր, եւ ոմն զայն, աղաչեցին զպատրիարքն խնդրել յԱստուծոյ ցուցանել նմա զարժանն ։ Եւ առանձնացոյց զինքն հայցել ի Տեառնէ եւ ահա երեւեալ նմա

Lorsqu'il eut été ordonné prêtre, il demanda au patriarche la permission de se rendre à la grande montagne de Byzance, auprès des moines cénobites, et lorsqu'il s'y fut rendu et qu'il eut vu les saints pères et leur conduite agréable à Dieu, il demeura chez eux, selon la volonté de Dieu, participant à leur vie ascétique et s'appliquant à toutes sortes de vertus : il devint un véritable habitacle du Saint-Esprit. Dieu lui accorda ce qu'il lui avait demandé dès son enfance selon la parole du prophète : *Le Seigneur accorde la volonté de ceux qui le craignent*[1]. S'étant chargé de la croix du salut, il abandonna les choses terrestres et suivit la voie céleste ; il aima Dieu et fut aimé de lui ; et il augmenta de jour en jour son ascétisme, jusqu'à étonner tous les cénobites. Il parvint ainsi à l'âge de trente-cinq ans.

En ces jours-là mourut l'évêque de Sougda, et les notables de la ville, accompagnés des prêtres, s'embarquèrent pour Constantinople vers le saint patriarche Germain et l'empereur Théodose[2], surnommé Andramandinos. Ils
* A fol. 338 rº a. demandèrent * à l'empereur et au patriarche un chef religieux et ceux-ci décidèrent de le leur accorder. Après avoir réuni ceux qui méritaient la prélature, et après avoir pris avis, les uns désignant un tel, les autres, un tel, ils prièrent le patriarche de demander à Dieu de leur manifester qui était digne. (Le patriarche) s'isola pour prier Dieu, et voici qu'un ange du Seigneur lui apparut et lui dit : « Le moine Étienne qui se trouve en tel

1. Ps. CXLIV, 19. — 2. Théodose III (716-717).

հրեշտակն Տեառն եւ ասէ. Ստեփաննոս կրօնաւորն որ է յայս անուն անապատի նա է արժանի այնմ աթոռոյն. եւ ցուցանէ նմա զտեսիլն եւ զհասակն :

Եւ առաքեաց պատրիարքն կրօնաւորս եւ կոչեաց զնա առ ինքն : Եւ յորժամ եկն ծանեաւ հոգւով ի տեսլենէ հրեշտակին : Ասէ. Բարի եկիր, որդեակ իմ Ստեփաննոս. ի Տեառնէ յայտնեցաւ լինել քեզ առաջնորդ եւ հովիւ հօտին Քրիստոսի : Իսկ նա հրաժարէր ասելով. Ոչ կարեմ բառնալ զայնպիսի լուծ, զի որ հովիւ կամիցի լինել հովուապետին Քրիստոսի պարտ է նմանել . բարիոք է լուծն այլ դժուարակիր է բեռն :

Եւ յաւուր կիւրակէի ժողովեալ զամենայն ժառանգաւորս եկեղեցւոյն, եւ ձեռնադրեցին զնա ըստ արժանեացն եպիսկոպոս մայրաքաղաքին Սուղտայոյ, եւ յղարկեցին թագաւորական նաւօք ի վիճակն իւր :

Իբրեւ եհաս յաթոռն իւր եմուտ ի քաղաքն, եւ եգիտ զբազումս յանհաւատութիւն կռապաշտութեան : * Եւ սկսեալ ի քարոզութիւն[1] աւետ<արանէր զմ>ողովուրդն իւր զհաւատացեալս հա<ստատելով ի> հաւատոն, եւ զանհաւատսն մկ<րտելով սրբե> այց զամենայն երկիրն ի հեթանոսական աղանդոյն մինչեւ հռչակեցաւ անուն նորա ընդ ամենայն երկիր : * A fol. 383 r° b.

Իսկ բանսարկուն սատանայ նախ<անձր> եկ լինէր ընդ այնպիսի համբաւ սրբոյս...... զնուէթիւնն, եւ յարոյց զոմն անօրէն անուն Մալսամաս, ի կողմանս

1. Feuillet abîmé.

désert, c'est lui qui est digne de ce siège, » et il lui montra son aspect et sa taille.

Le patriarche envoya des moines pour le convoquer. Lorsque (Étienne) fut arrivé, il le reconnut en Esprit, d'après la vision de l'ange, et lui dit : « Sois le bienvenu, mon fils Étienne. Il m'a été révélé par le Seigneur que tu dois être le chef et le pasteur du troupeau du Christ. » Mais (Étienne) se récusait en disant : « Je ne puis me charger d'un tel joug, car celui qui veut être le pasteur doit ressembler au chef des pasteurs, le Christ. Le joug est bon, mais la charge est lourde à porter. »

Le jour du dimanche, tous les membres du clergé de l'église s'étant rassemblés, on sacra, comme il convenait, (Étienne) évêque de la métropole de Sougda, et on le conduisit à son diocèse avec des navires impériaux.

Lorsqu'il arriva à son siège et fit son entrée dans la ville, il y trouva beaucoup d'habitants dans l'infidélité idolâtrique. * Il commença la prédication de l'évangile, raffermissant les fidèles dans la foi et baptisant les infidèles, purifiant tout le pays de la religion païenne. Sa renommée se répandit dans tout le pays. * A fol. 338 r° b.

Satan, l'intrigant, rongé de jalousie par la renommée du saint, suscita un certain impie, nommé Maslamah (*Malsamas*)[1], des contrées de l'Orient, lequel,

1. Commandant des troupes arabes qui opéraient alors en Anatolie.

արեւելից, եւ ժողովեաց բազում զօրս եւ եկեալ յաշխարհն Նիկոմիդայ առ Լէոն Թագաւոր յղեաց առ նա պատգամ<աւոր> եւ ասէ. Լուեալ է իմ եթէ զքեզ կամին Թագաւորել ի Կոստանդինուպօլիս. արդ կամ յօգնականութիւն քեզ եւ դու Թագաւորեա՛ աշխարհին այն, եւ ես զզօրսն հաստատեմ ըստ օրինի : Եւ գնացին բազում զօրօք ի Կոստանդինուպօլիս : Իսկ Թագաւորն Թէոդոս մականուն Անդրամանդինոս Թողեալ զքաղաքն ի նոսա, ել եւ գնաց. եւ մտեալ ի քաղաքն տիրեցին աշխարհին եւ ամենայն բնակչացն :

Իսկ անօրէնն Լեւոն գազանաբարոյ էր, եւ գործովքն ըստ անուանն, զի զպատկեր սրբոցն եւ զԱստուածամօրն, եւ զնշխարս մարտիրոսաց խորտակէր եւ յերկիր ընկենոյր եւ կոխան առնէր : Աքսորեաց եւ զսուրբ հայրապետն Գերմանոս եւ կացոյց փոխանակ նորա զեպիսկոպոս ումն անուն Իրինոս, մականուն Անաստիոս, իւր աղանդոյն : Եւ առաքեաց ընդ ամենայն գաւառն զի մի պատուեսցեն զսուրբ անունն Աստուծոյ եւ սրբոց նորա, եւ զորս գտանիցեն ի Քրիստոս հաւատացեալ չարչարեսցեն զաւն մահուամբ :

Իսկ յորժամ լուաւ սուրբն Ստեփաննոս զայսպիսի յարուցմունս հեղեղաց ի վերայ սուրբ եկեղեցւոյ եւ բանաւոր հօտին Տեառն իւրոյ, յիշեաց զառաջին սուրբ հարցն զվարս եւ զջանսն որ յանձնկալին անօրինացն եւ չար Թագաւորացն ժամանակին կրեցին,

après avoir rassemblé de nombreuses troupes, arriva dans la région de Nicomédie, auprès du roi Léon[1], et lui expédia un message en ces termes : « J'ai appris qu'on veut te proclamer empereur de Constantinople. Or, je viens à ton aide; tu régneras sur le pays, et moi, je constituerai l'armée selon les lois. » Ils marchèrent sur Constantinople à la tête de nombreuses troupes. L'empereur Théodose, surnommé Andramandinus[2], abandonna la ville et s'en éloigna. Ils entrèrent dans la ville, s'emparèrent du pays et de tous les habitants.

L'impie Léon était d'une nature farouche; et ses actes répondirent à son nom, car il fit briser les statues des saints et de la Mère de Dieu et fit jeter à terre et fouler aux pieds les reliques des martyrs. Il exila aussi le saint patriarche Germain et le remplaça par un évêque de son schisme, nommé Irénée et surnommé Anastase[3] (*Anastios*). Il envoya l'ordre dans toute la province de ne plus vénérer le saint nom de Dieu et celui de ses saints, et de torturer cruellement jusqu'à la mort les fidèles du Christ qu'on rencontrerait.

Saint Étienne, apprenant que ce torrent était déchaîné contre la sainte Église et le troupeau spirituel de son Seigneur, se souvenant des vies des premiers saints pères et des efforts qu'ils s'étaient imposés aux jours de

1. Léon III, fondateur de la dynastie isaurienne (717-740). — 2. C'est-à-dire « l'homme d'Aramyttium », aujourd'hui Édremid. — 3. Anastase, patriarche de 729 à 732.

եւ ցանկայր նոցին վ<արուց> մասնակից լինելոյ. եւ եղեւ իսկ : Յանձնեաց զհօտն իւր Հովուապետին Քրիստոսի, եւ ինքն յարուցեալ գնաց ի Կոստանդինուպօլիս, եւ մտեալ առ թագաւորն համարձակութեամբ ակն ընդ երես յանդիմանեաց զանաստուած մոլորութիւնն նորա եւ ասէ. Ընդէ՞ր գործես զայսպիսի չարիս եւ զանօգուտ գործս : Եւ նա ամենեւին ունկն ոչ դնէր ասացելոցն ի նմանէ : Եւ ասէ սուրբն Ստեփաննոս. Ո՛վ թագաւոր ուստի՞ առեր հրաման այսպիսի գործոյ, անարգել զպատկերս սրբոցն Աստուծոյ. ոչ ես դու . . . .
* . . . . յԱստուծոյ եւ բարձրացուցին զսուրբս նորա. . . . . * * A fol. 338 v° a.
սրբոցն եւ թէ կատ . . . այս ամենայն : Արդ ծանիր, ո՛վ թագաւոր, զոր ինչ գործեցեր հետ Աստուծոյ եւ սրբոց նորա . . . եւ զհատուցումն յարդար դատաւորէն : Իբրեւ լուաւ զայս ի սրբոյն սրտմտեցաւ . . . ասէ. Ասա ինձ եպիսկոպոս, յորժամ լինի. . . այդ զոր ասեսդ յիմում թագաւորութեանս : Ասէ եպիսկոպոսն. Ի թագաւորութեանն Կոնոնոսի լինիցի : Ասէ թագաւորն. Ճշմարիտ ասես Ստեփաննէ, ես եմ Կոնոնոսն : Ասէ սուրբն Ստեփաննոս: Մի լիցի քո թագաւորել յաւիտեան, միթէ դու ես առաջնորդ Նեռինն :

Իբրեւ լուաւ զայս բարկացաւ իբրեւ զգազան, եւ յարուցեալ ած ապտակ սրբոյն, եւ հրամայեաց ունել ի բանդ : Եւ զահճացն ըմբռնեալ բռնութեամբ տանէին զնա ի քարշ : Իսկ նա ի ճանապարհին սկսաւ սաղմոսել. Սիրեցի զքեզ Տէր զօրութիւն իմ,

semblables empereurs, impies et méchants, aspira lui aussi à participer à leur vie. Et il en fut ainsi. Il recommanda son troupeau au Christ, chef des pasteurs, se leva et partit pour Constantinople. Il se présenta à l'empereur, le blâma et lui jeta, avec hardiesse, à la figure son erreur athée, en disant : « Pourquoi commets-tu de tels méfaits et toutes ces actions inutiles? » Mais l'empereur ne prêta point l'oreille aux paroles de saint Étienne qui lui dit : « O empereur, de qui as-tu reçu l'ordre de commettre de telles actions, de mépriser les images des saints de Dieu? tu n'es pas [1]... *de Dieu, et ils * A fol. 338 v° a.
ont exalté ses saints... Or, reconnais, empereur, ce que tu as commis contre Dieu et ses saints... et la récompense du juste juge. » (L'empereur), entendant cela du saint, en fut irrité et lui dit : « Dis-moi, évêque, quand aura lieu ce que tu viens de me dire; est-ce durant mon règne? » L'évêque lui répondit : « Cela arrivera sous le règne de Conon (*Kononos*). » L'empereur lui dit : « Tu dis vrai, Étienne, c'est moi Conon [2]. » Saint Étienne lui répondit : « Tu ne régneras point éternellement, peut-être que tu es le précurseur de l'Antéchrist. »

L'empereur à ces paroles s'irrita comme un fauve; il se leva, soufflela le saint et ordonna de le garder en prison. Les bourreaux se saisirent de lui et l'entraînèrent avec violence. (Étienne), chemin faisant, se mit à réciter

1. Lacunes. Feuillet abîmé. — 2. Nom que portait l'empereur avant son baptême.

Տէր հաստատութիւն իմ, Աստուած օգնական իմ ։ Եւ իբրեւ եմուտ ի բանդն, եգիտ անդ արգելեալ զբազում սուրբ հարս, վասն ճշմարիտ հաւատոցն եւ չանսալոյ հրամանի թագաւորին. զոմանց հատեալ զհոտոտելիսն, զոմանց հանեալ զաչսն, զոմանց հատեալ զձեռսն, զոմանց հանեալ զջիլսն ։ Իբրեւ ետես սուրբն Ստեփաննոս ասէ. Ահ եւ դողումն եկն ի վերայ իմ եւ ծածկեաց զիս խաւար. եւ անկեալ համբուրէր զոտս նոցա եւ զկապանսն ասելով. Երանի է ինձ զի զնշան չարչարանաց Տեառն ունիք յանձին. ընդէր ոչ եղեւ ինձ ունել զնշանս այս վասն անուան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ։ Եւ գոհացեալ զԱստուծոյ ասէ. Ո երկայնմտութեանն Աստուծոյ որ յիմում ժամանակիս եղեւ այս հիացումս որ տապալեցաւ եկեղեցի, եւ պատկերք սրբոցն կոխան եղեւ, եւ խաւարեցուցին զլուսաւորիչս եկեղեցւոյ ։ Եւ հանապազ զցայգ եւ զցերեկ անդադար աղօթս արտասուալից մատուցանէր առ Աստուած վասն այնր իրի ։

Եւ յետ աւուրց ժողովեալ թագաւորն զհամախոհսն իւր ասէ. Բերէք աստ զՍտեփաննոս եպիսկոպոսն ։ Իբրեւ եկն, ասէ թագաւոր. Ես ոչ մեղայ քեզ Ստեփաննէ, զի անարգեցի զքեզ, այլ իշխանքս. զի ես կամէի լսել քարոզութեան քո, այլ սոքա ոչ ։ Արդ արա զկամս իմ, եւ ես յղեմ զքեզ յառաջին յաթոռն քո ։ Սուրբն ասէ.

le psaume : *Je t'ai aimé, Seigneur, ma force; Seigneur, ma puissance; Dieu, mon aide*[1]. Lorsqu'il pénétra dans la prison, il y trouva de nombreux saints pères détenus pour la vraie foi et pour ne pas avoir obéi aux ordres de l'empereur; à certains on avait coupé le nez, à d'autres on avait crevé les yeux, à d'autres on avait coupé les mains, à d'autres on avait coupé les nerfs. A leur vue, saint Étienne dit : « *La crainte et le tremblement s'emparèrent de moi et les ténèbres m'enveloppèrent*[2]. » Il tomba à genoux et baisa leurs pieds et leurs chaînes en disant : « Je suis heureux de vous voir porter, sur vos personnes, les signes de la Passion du Seigneur. Pourquoi ne m'a-t-il pas été donné d'avoir, moi aussi, ce signe pour le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ? » Puis, rendant grâces à Dieu, il dit : « Oh, longanimité de Dieu, qui a permis que ce soit de mon temps qu'une telle chose stupéfiante arrive; que l'Église soit bouleversée; que les images des saints soient foulées aux pieds et que les illuminateurs de l'Église soient éteints. » Il pria sans relâche à ce sujet, jour et nuit, avec des larmes.

Après plusieurs jours, l'empereur ayant convoqué ses partisans, il leur dit : « Amenez-moi l'évêque Étienne. » Lorsque celui-ci arriva, l'empereur lui dit : « Étienne, je ne t'ai point fait de tort, en te méprisant; mais ce sont ces notables. Car, moi, je voulais consentir à ta prédication; mais eux, pas. Or, accomplis ma volonté et je te renverrai à ton ancien siège. » Le saint lui répondit : « Loin de moi, d'écouter ton conseil et d'accomplir ta volonté;

1. Ps. xvii, 2 sqq. — 2. Ps. liv, 6.

[illegible]ի լիցի լսել ինձ խրատու քո եւ առնել զկամս քո, զի խրատ քո կորուստ է լսողացն [illegible] որ իբրեւ զքեզ լիցին ատելիք Աստուծոյ ։

Եւ բարկացեալ թագաւորն ասէ ցսուրբն. Եթէ ոչ առնես զկամս իմ եւ կոխան առնես զպատկերսն զոր ես եւ սոքա արարաք՝ չար մահուամբ մեռանիս ։ Ասէ սուրբն. Ես ի սպառնալեաց քոց ոչ երկնչիմ, եւ ի մահուանէ ոչ զանգիտեմ, զի մահ որ վասն Քրիստոսի են կեանք են յաւիտենականք, զի այսպէս ասէ մարգարէն Եզեկիէլ . . . . այդպիսեաց քահանայիցդ. քահանայքն պղծեցին զ . . . . իմ, նոյնպէս եւ սոքա ։

Իբրեւ լուաւ զայս թագաւորն բարկացաւ եւ յղեաց զնա ի բանտն զի խորհ. . . . . նաւորսն չարչարել ի միասին ։ եւ իբրեւ ե . . . անդ սկսաւ քաջալերել զամենեսեան խնդրել . . . . զխռովութիւն ի սրբոյ եկեղեցւոյ խլրմէ. . ։ . . . . կայր ի մէջ նոցա * յաղօթս առ Աստուած ։ * A fol. 338 v° b.

Եւ յետ սակաւ աւուրց սատակեցաւ անիծեալ թագաւորն, եւ ըստ արժանեացն գնաց հոգի նորա ի սանդարամետս անդնդոց ։ Յետ նորա թագաւորեաց Կոստանդինոս որդի Կոպրինա Քրիստոսի հաւատովն եւ բարեպաշտութեամբն ։ Եւ բերին ի Խազարաց ի քաղաքին Կերչէ զդուստր Վիրխոր թագաւորին ի կնութիւն Կոստանդեայ, եւ էր անուն թագուհւոյն Երինի ։ Իսկ ի գալ թագուհւոյն ըստ անուանն եղեւ խաղաղութիւն

car ton conseil, c'est la perdition de ceux qui l'écoutent et qui, comme toi, deviendront les haïs de Dieu. »

L'empereur, irrité, dit au saint : « Si tu n'accomplis point ma volonté et si tu ne foules aux pieds les images, comme je l'ai fait moi-même et comme l'ont fait ceux-ci, tu mourras de mort violente. » Le saint lui répondit : « Pour moi, je ne crains point tes menaces, je n'ai point peur de la mort; car la mort pour le Christ, c'est la vie éternelle. Ainsi dit le prophète Ezéchiel... *de tels prêtres; les prêtres ont souillé mon...* [1] de même ceux-ci... »

En entendant cela, l'empereur fut irrité et l'envoya en prison... et pour être torturés ensemble. Lorsqu'il y fut arrivé, il se mit à les encourager tous à la prière, pour que le trouble de la sainte Église fût écarté, et il se tint au milieu * d'eux, priant Dieu. * A fol. 338 v° b.

Quelques jours après, l'empereur maudit mourut et son âme alla dans les profondeurs de l'abîme, comme il le méritait. Après lui, régna son fils Constantin Copronyme (*Koprina*), fidèle au Christ et pieux [2]. On amena de chez les Khazars, de la ville de Kertch, la fille du roi Virkor (*Virhor*) comme épouse à Constantin. Le nom de l'impératrice était Irène. A l'arrivée de l'impératrice, la paix, selon son nom, régna dans le pays. Et comme l'impératrice Irène avait auparavant appris la renommée des miracles de saint

1. Ezéchiel, XXII, 26. — 2. Constantin V continua la persécution avec plus de violence encore que son père.

ամենայն երկրին ։ Եւ զի յառաջագոյն թագուհին Իրինի լուեալ էր զհամբաւ սքանչելեաց սրբոյն Ստեփաննոսի, ասէ ցթագաւորն. Կամիմ ինչ խնդրել ի քէն ։ Եւ ասէ. Խնդրեա՛ որպէս եւ կամիս ։ Եւ ասէ. Կամիմ զի արձակեսցես զկալանաւոր եպիսկոպոսն ։ Եւ նոյնժամայն հանեալ արձակեաց զամենեսեան, եւ առաքեաց զսուրբն Ստեփաննոս թագաւորական նաւօք յաթոռն իւր ։

Իբրեւ եկն դարձեալ յերկիրն իւր, եգիտ զհօտն իւր ցրուեալ եւ վարատեալ, եւ սկսաւ քարոզել եւ հաստատել զնոսա ի հաւատս ճշմարիտս սուրբ Երրորդութեանն ։ Եւ ասէ ցժողովուրդն. Տեսէ՛ք եղբարք թէ որչափ անցք անցին ընդ մեզ եւ ընդ ձեզ յայսմ դառն ժամանակիս, այլ Աստուած իւր ամենակարող զօրութեամբն զհակառակորդսն յամօթ արար, եւ զձեզ հաստատեաց ի սէրն իւր եւ ի կամսն ։ Եւ ժողովեալ զամենեսեան գոհանայր զՏեառնէ ասելով. Երկայնամիտ եւ բազումողորմ Աստուած, գոհանամ զքէն զի վերստին արժանի եղէ հօտի իմոյ ։

Էր սուրբն Ստեփաննոս ողորմած աղքատաց, ժողովող օտարաց, կերակրիչ եւ այցելու որբոց եւ այրեաց, քաղցր եւ բարի բնութեամբ, մինչ զրեթէ զամենայն սրբոց հարցն զվարսն եւ զառաքինութիւնս առ ինքն ժողովեաց ։ Էր եւ յամենայնի սուրբն յառաջատես, զի զոր ինչ լինելոց էր յառաջագոյն պատմէր ։

Եւ եղեւ ի ժամանակին յայնմիկ թագաւորն Վիրկոր բնակէր ի Կերչն. կոչեաց զիշխանն Սուղտային որոյ անուն էր Գէորգ, մականունն Թ՛արխան, ի պատճառս ինչ.

Étienne, elle dit à l'empereur : « Je voudrais te demander quelque chose. » (L'empereur) lui répondit : « Demande-moi ce que tu voudras. » Elle lui dit : « Je voudrais que tu remisses en liberté l'évêque qui est en prison. » Il le fit sortir aussitôt et rendit à tous la liberté ; puis il renvoya saint Étienne à son siège, escorté de navires impériaux.

Lorsque (Étienne) arriva dans son pays, il trouva son troupeau dispersé et abandonné. Il se remit à prêcher et à les confirmer dans la vraie foi à la sainte Trinité. Il dit à la population : « Voyez-vous, mes frères, combien d'événements ont eu lieu chez vous et chez nous dans ces temps pénibles, mais Dieu par sa toute-puissance a rendu honteux les adversaires, et vous a confirmés dans son amour et dans sa volonté. » Il les réunit tous et en rendit grâces au Seigneur, en disant : « Dieu longanime et miséricordieux, je te rends grâces de m'avoir encore une fois rendu digne de mes ouailles. »

Saint Étienne était charitable envers les pauvres, accueillant envers les étrangers ; il nourrissait et visitait les orphelins et les veuves. Il possédait une nature douce et bonne ; il avait concentré en lui la vie et les vertus de presque tous les saints pères. Le saint était aussi prévoyant en tout et prédisait ce qui devait arriver.

A cette époque le roi Virkor habitait Kertch. Il fit venir le gouverneur de Sougda, nommé Georges, surnommé Tharkhan, pour certaines raisons.

եւ նա երկնչէր երթալ ։ Եկեալ առ սուրբն Ստեփաննոս ասէ. Հայր սուրբ, կոչէ զիս թագաւորն, եւ յերկուս բաժանի միտք իմ թէ յինչ պէտս կոչէ զիս ։ Ասէ սուրբն. Մի երկնչիր, որդեակ, բարիոք է կոչումդ այդ. կոչէ զքեզ զի ըստ աշխարհի սահմանի ամուսնացուսցէ զքեզ ընդ կանայս. այլ դու ոչ միաբանիս ընդ կնոջն երեք ամ, այլ յետ երեք ամին գաս եւ շինես եկեղեցի յանուն սրբոյ Երրորդութեանն, եւ ապա միաբանիս ընդ կնոջն եւ որչափ երթա... եւ փառաւոր լինիս որպէս ....

* ... մի սրբոյն ... ըստ հաճոյից Աստուծոյ... այլ նա ոչ ...վարկանելով զինքն ... եւ դարձեալ երկրորդ ...իրանս ...եւ ոչ լսէր ասէր դժուարակիր է բեռն, եւ յայն ...կաւագն յեկեղեցին յաւ ...միթէ մոռասցի զիս ... սուրբ եպիսկոպոսն... խորհուրդ սարկաւագին, յղեաց առ նա զկղերիկոսն իւր կոչել առ ինքն, եւ նա ոչ կամեցաւ գալ ։ Եւ երանելին ոչ նեղասրտեցաւ ընդ չգալ սարկաւագին, եւ դարձեալ յղեաց առ նա քահանայ մի եւ ասէ. Ե՛կ եւ եթէ ոչ գաս... ես, եւ ոչ ա՛ռ յանձն զբանս սրբոյն ... բայց յետոյ զղջացաւ եւ զմտաւ ած զբանն տէրունական զոր առ սուրբ առաքեալ ... ասէ եթէ Զոր կապէք կապեալ է եւ զոր արձակէք արձակեալ է ։ Եւ յարուցեալ անյապաղ եկն առ սուրբ եպիսկոպոսն, անկաւ յոտս նորա եւ խնդրէր զթողութիւն ։ Եւ ասէ սուրբն. Զամենայն տեսակս առաքինութեան կատարեալ ունիս, արդ մի անլսող լինիր բանից իմոց. Ադամ ոչ լուաւ հրամանաց արարչին եւ *A fol. 339 r° a.

Celui-ci craignait de s'y rendre. Il vint vers saint Étienne et lui dit : « Père saint, le roi m'appelle, mon esprit est dans l'hésitation au sujet des raisons pour lesquelles il m'appelle. » Le saint lui répondit : « Ne crains rien, mon fils, cette convocation est bonne. Il t'appelle pour te marier, selon les usages du monde, avec une femme; mais tu ne resteras pas uni avec elle trois années, puis, ces trois années passées, tu viendras et tu feras construire une eglise au nom de la sainte Trinité, et tu t'accorderas avec ta femme et plus tu iras, plus tu augmenteras ta gloire, comme[1] ... »

* Du saint ... selon la volonté de Dieu ... mais lui ... ne jugea point ... de nouveau ... une deuxième fois ... il n'écouta point, il dit : Le joug est lourd, ... le diacre dans l'église ... ne m'oubliera-t-il pas ... saint évêque ... mystère du diacre, il lui expédia un clerc pour le faire venir, mais il refusa. Le bienheureux ne s'impatienta pas de ce que le diacre n'était point venu, il lui envoya de nouveau un prêtre pour lui dire : « Viens, et si tu ne viens pas, moi .... » Il n'écouta point les paroles du saint ... mais regretta ensuite et se souvint de la parole que le Seigneur dit à ses saints apôtres : « *Ce que vous lierez, sera lié, et ce que vous délierez, sera délié*[2]. » Il partit aussitôt, vint auprès du saint évêque, tomba à ses pieds et demanda pardon. Le saint lui dit : « Tu as toutes sortes de vertus parfaites, mais ne sois pas désobéissant à mes paroles. Adam, pour n'avoir pas obéi aux ordres du créateur, *A fol. 339 r° a

1. Feuillet défectueux. — 2. Matth., XVIII, 18.

զմահ ժառանգեաց որդեակ ։ Եւ խնդրեաց եպիսկոպոսն ջուր ի սարկաւագէն, զի լուացէ զձեռսն. եւ նա առեալ եբեր. եւ սուրբ եպիսկոպոսն ընդ բանիւ արար զջուրն զի մի հեղցի. եւ յորժամ եբեր զի հեղցէ զջուրն ի ձեռսն ոչ շարժէր ամենեւին ջուրն, եւ հիացաւ սարկաւագն ։ Ասէ եպիսկոպոսն. Տես որդեակ, զկոյծ ջուր որ անշունչ է եւ անիմաստ թէ որպէս հնազանդի հրամանին Աստուծոյ ։ Որդեակ, լուր խրատու իմոյ զի մի կրեսցես զոր անհնազանդքն կրեցին Կորխ եւ Դադան ։ Եւ սարկաւագն անկեալ առ ոտս եպիսկոպոսին ասէ. Հնազանդիմ հրամանաց քոց մինչեւ ի մահ ։

Եւ յաւուր կիւրակէի ժողովեալ զամենայն ժառանգաւորս եկեղեցւոյն ձեռնադրեաց զնա քահանայ ։ Եւ էր ի ժամանակին յայնմիկ սուրբն Ստեփաննոս ամաց եօթանասնից, հասեալ ի բարիոք ծերութեան, եւ իմացեալ հոգւով զվախճանն իւր, եւ ժողովեաց զամենայն քահանայսն եւ զիշխանսն, զկրօնաւորսն, զռամիկսն եւ զամենայն ժողովուրդս իւր առ հասարակ զքրիստոնեայսն, օրհնեաց զնոսա եւ խրատեաց աստուածային օրինօքն, յանձնեալ զնոսա Տեառն ասելով. Որդեակք իմ, ժամանակ իմ մերձեալ է, եւ երթամ առ այն որում անձկացեալ եմ ի մանկութենէ իմէ ։ Եւ ողջունեալ զամենեսեան հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս ի Դեկտեմբերի ԺԵ, յաւուր տօնի Եղեւթերիոսի եպիսկոպոսին եւ Յակոբայ Մծբնայ հայրապետին ։

Եւ էր սուրբն ամաց ԼԵ յորժամ եպիսկոպոս ձեռնադրեցաւ, եւ կալաւ զաթոռ եպիսկոպոսութեան ԼԵ ամ ։ Եւ յորժամ ժողովեցան քահանայքն յեկեղեցին ամփոփել

a mérité la mort, mon fils. » L'évêque demanda de l'eau au diacre pour se laver les mains, mais l'évêque interdit à l'eau de couler, et lorsque (le diacre) la lui apporta et voulut en verser sur ses mains, elle ne coula point. Le diacre en fut saisi. L'évêque lui dit alors : « Tu vois, mon fils, cette eau courante qui n'a pas de souffle, ni d'intelligence, comme elle obéit aux ordres de Dieu! Écoute mon conseil, mon fils, pour que tu n'aies point à subir ce qu'ont subi les désobéissants Coré et Dathan (*Dadan*). » Le diacre se jeta aux pieds de l'évêque et lui dit : « J'obéirai à tes ordres jusqu'à la mort. »

Le jour du dimanche, (l'évêque) convoqua tous les membres de l'église et ordonna (le diacre) prêtre. Saint Étienne avait alors soixante-dix ans ; parvenu à une bonne vieillesse et connaissant, par l'Esprit, sa fin prochaine, il rassembla tous les prêtres et les notables, les moines et le bas peuple, toute l'assemblée des chrétiens, les bénit et leur donna des conseils tirés de la loi divine et les recommanda au Seigneur, en disant : « Mes enfants, mon heure est proche, et je m'en vais auprès de Celui auquel j'aspire dès mon enfance. » Il donna à tous le salut et reposa paisiblement dans le Christ, le 15 décembre, jour de fête de l'évêque Éleuthère et de Jacques, patriarche de Nisibe.

Le saint avait trente-cinq ans lorsqu'il fut sacré évêque, et il occupa le siège épiscopal trente-cinq ans. Lorsque les prêtres se rassemblèrent à

զուրբն, այր մի Եփրեմ անուն խաւարեալ յաչացն լուսոյ ի բազում աւուրս եկն անկաւ առ ոտս սրբոյն եւ համբուրեաց զերեսն, եւ առժամայն լուսաւորեցան աչքն եւ ետես լոյս փառաւորելով զԱստուած եւ զսուրբսն նորա : * ...եդին ի տապանի ... * A fol. 339 r° b.

յետ ժամանակաց ...եկն զօրօք եւ ...յայնոսիկ եւ գերեաց զարսն եւ զկանայսն եւ զայլսն ի սուր մաշեաց : Եւ եկեալ զօրօքն ի Սուղտայն եւ որպէս գործէր յայլ գաւառսն նոյնպէս գործէր եւ յայս գաւառս ... ամբաւ մեղաց շաղախէր զերկիր, առեալ զքաղաքն Սուղտա, եւ մտեալ յեկեղեցի սրբոյն Ստեփաննոսի յափշտակեաց զամենայն անօթս եկեղեցոյն, զոսկեղէնս եւ զարծաթեղէնս եւ զպատուական հանդերձսն Եւ յորժամ ...գիտաց է ...զօրաց իւրոց առժամայն չորացան ձեռքն եւ երեսքն յետս դարձան եւ ոչ կարէր շարժել, այլ դողայր ամենայն անձամբն, եւ յահի եղեալ ամենայն զօրացն եւ դարձեալ եդին զամենայն սպաս եկեղեցւոյ ի տեղի իւր, եւ ապա ուղղեցաւ երեսն եւ ամենայն անձն : Եւ հաւատաց յԱստուած եւ մկրտեցաւ յանուն սուրբ Երրոր-դութեանն : Եւ ել համբաւ սքանչելեացն ընդ ամենայն աշխարհն, եւ յայնմհետէ այլ ոք ոչ իշխէր խորել ի սպասու եկեղեցւոյ սուրբ հայրապետին Ստեփաննոսի :

Ի ժամանակին յայնմիկ ելեալ ի Ծրսաւնու բարեպաշտ թագուհին Աննա անուն, երթեալ ի Կերչն հիւանդացաւ ի ճանապարհին եւ տագնապէր ի ցաւոյն : Եւ քանզի յառաջագոյն լուեալ էր զհամբաւ սքանչելեաց սրբոյն Ստեփաննոսի, աղաչէր

l'église pour ensevelir le saint, un homme, nommé Éphrem, qui avait depuis longtemps perdu la lumière des yeux, vint tomber aux pieds du saint et lui embrassa le visage; aussitôt ses yeux recouvrèrent la vue; il vit la lumière et glorifia Dieu et ses saints ... * le déposèrent dans le tombeau ... * A fol. 339 r° b.

Longtemps après... vint avec des troupes... dans ces contrées-là, emmena captifs les hommes et les femmes, et passa le reste au fil de l'épée. Il envahit ensuite, avec ses troupes, Sougda, et fit dans cette contrée ce qu'il avait fait dans d'autres ..., il souilla de péchés le pays, prit la ville de Sougda, pénétra dans l'église de saint Étienne, pilla tous les vases en or et en argent de l'église, ainsi que les ornements précieux. Mais lorsque ... aussitôt ses mains se desséchèrent, son visage se retourna, il ne pouvait plus remuer et tremblait de tout son corps. Les troupes, saisies d'effroi, remirent en place tous les vases de l'église et ce n'est qu'après cela que son visage se redressa et que tout son corps se rétablit. Il crut en Dieu, et se fit baptiser au nom de la sainte Trinité. Le bruit de ce miracle se répandit dans tout le pays et personne n'osa plus mettre la main sur les vases de l'église du saint pontife Étienne.

A cette époque, une reine pieuse, nommée Anne, partit de Khersaon (*Śrsaunou*) pour se rendre à Kertch; elle tomba malade en route et fut en proie à des douleurs. Comme elle avait auparavant entendu la renommée des miracles de saint Étienne, elle pria Dieu et le saint martyr pour la cessa-

զԱստուած եւ զսուրբ վկայն փարատիլ ցաւոյն, եւ յանկարծակի զարմացումն անկաւ ի վերայ, եւ տեսեալ զսուրբն Ստեփաննոս զի ասէր. Մի երկնչիր, վաղուեանն յայսմ ժամուս եղիցիս ողջացեալ ի հիւանդութենէ քո, իմով բարեխօսութեամբ. եւ վաղուեան աւուրն ողջացաւ այնպէս, որպէս թէ չիցէ անկեալ յախտ հիւանդութեան, եւ յղարկեաց ընծայս եկեղեցւոյն եւ սրբոյ սեղանոյն թագաւորական հանդերձս, եւ այլ ինչս բազումս, եւ գոհանայր զԱստուծոյ եւ զսրբոյն Ստեփաննոսէ :

Եւ այլ բազում նշանս եւ սքանչելիս արար սուրբն Ստեփաննոս եւ առնէ, բայց զի ի բազմէն զսակաւն գրեցի վասն չձանձրանալոյ լսողացդ :

* B p. 71 a. [B * Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Թէոփիլոսի եւ կնոջ նորա Պատրիկեայ եւ որդւոյ նորա Ադամաղեայ :

Անօրէն իշխանն Եւպրոպիոյ Սատերիոս բդեաշխն յարոյց հալածանս ի վերայ եկեղեցւոյն. եւ առաքեալ ի սուրբ տաճարն Աստուծոյ զզինուորսն իւր եւ յափշտակեցին զսուրբն Թէոփիլոս ի միջոցէ հաւատացելոց եւ տարան առ իշխանն Սատերիոս : Եւ նա ընդ երկար խօսելով ընդ նմա պարգեւս խոստանայր զի զոհեսցէ, ապա թէ ոչ չարաչար տանջանօք սպառնայր հանել ի կենացս :

Եւ սուրբն զամենայնն արհամարհելով համարձակ վկայէր զաստուածութիւնն Քրիստոսի եւ անարգէր զկուռսն. վասն որոյ հրամայեաց եւ կախեալ քերեցին զնա այնչափ մինչեւ մերկացաւ ամենայն ոսկերք նորա. եւ ապա հուր լուցին եւ արկին

tion de ses douleurs. Elle tomba subitement en extase et aperçut saint Étienne qui lui dit : « Ne crains pas; demain à cette heure-ci, tu seras guérie de ta maladie par mon intercession. » Le lendemain, elle fut guérie comme si elle n'avait jamais eu de maladie, Elle envoya des dons pour l'église et des vêtements royaux pour le saint autel et bien des choses encore, en rendant grâces à Dieu et à saint Étienne.

Saint Étienne opéra beaucoup d'autres prodiges et miracles, et il en opère encore. Je n'ai écrit qu'une petite partie de ce grand nombre pour ne point lasser les auditeurs.

* B p. 71 a. [B * En ce jour martyre de saint Théophile, de sa femme Patricia et de son fils Adamalea.

Le prince impie d'Eupropios, Satyrius (*Saterios*) le gouverneur, souleva une persécution contre l'église. Comme il avait envoyé des soldats au saint temple de Dieu, ceux-ci vinrent et enlevèrent saint Théophile du milieu des fidèles, et le conduisirent auprès du gouverneur Satyrius. Celui-ci conversa longuement avec lui, lui promit des présents s'il acceptait d'immoler, et dans le cas contraire, il le menaça de lui faire perdre la vie dans de cruelles souffrances.

Le saint, méprisant tout, confessa avec hardiesse la divinité du Christ et injuria les idoles. Sur quoi (le gouverneur) ordonna de le suspendre et de lui déchirer le corps jusqu'à mettre ses os à nu; puis on alluma un grand

զնա ի ներքս ։ Եւ սուրբն կացեալ ի մէջ հրոյն կարդայր առ Աստուած, եւ ել հողմն ուժգին եւ ցրուեցաւ հուրն եւ ինքն մնաց ողջ ։ Եւ իշխանն հրամայեաց տանել զնա եւ դնել ի ներքնումն բանդին եւ պնդել ի կոճեղս եւ փակել զբանդն զի ի սովոյ եւ ի ծարաւոյ մեռցի ։

Իսկ կինն Թէոփիլոսի Պատրիկիա կայր առ դուրս բանդին ունելով ի գիրկս իւր զփոքր սպասանեակն իւր Ադամագեա, եւ կամէր տեսանել զսուրբն. եւ բանդապանն ասաց իշխանին, եւ նա հրամայեաց զի թերեւս տեսեալ զկինն եւ զորդին զղջասցի եւ հաւանեսցի զոհել ։ Եւ մտեալ կնոջն ընկէց զմանուկն առաջի նորա եւ անկեալ առ ոտս աղաչէր հաստատուն կալ ի վկայութիւնն եւ ի հաւատսն Քրիստոսի ։ Եւ յետ հինգ աւուր անսուաղ մնալոյ սրբոյն ածին զնա յատեան. եւ կինն զհետ երթայր եւ քաջալերէր եւ յիշեցուցանէր զԴանիէլ զի համբերեաց * առիւծուցն արկանիլ ։ * B p. 71 b.

Եւ յորժամ ածաւ առ իշխանն եւ բազում բանիւք տագնապեալ ոչ հաւանեցաւ, արկին զնա առաջի ահաւոր գազանաց. եւ թողեալ առիւծ մի մեծ ի վերայ նորա, որ եւ պատառեաց զսուրբն, եւ այնպէս կատարեցաւ ի Տէր ։

Յետոյ եւ սրբուհին Պատրիկեա եկաց առաջի իշխանին եւ վկայեաց զՔրիստոս հանդերձ մանկամբն զոր ի գիրկսն ունէր ։ Եւ բազում բանիւք ողոքեալ զնա դատաւորն եւ սպառնացեալ զի ի բաց կացցէ ի Քրիստոսէ եւ զոհեսցէ կռոցն եւ նա ոչ լուաւ ։

feu et on l'y jeta. Le saint, debout au milieu des flammes, pria Dieu. Un vent violent se leva et dispersa les flammes; (le saint) demeura indemne. Le gouverneur ordonna de l'emmener à la prison et de l'enfermer dans la partie la plus intérieure, de l'attacher à un tronc et de fermer la prison pour qu'il y mourût de faim et de soif.

La femme de Théophile, Patricia, se tenait à la porte de la prison, avec, dans ses bras, son petit enfant Adamalea, demandant à voir le saint. Le geôlier en avertit le gouverneur, qui le permit, dans l'espoir que (Théophile), à la vue de sa femme et de son fils, aurait des regrets et consentirait à immoler. La femme, étant entrée, déposa l'enfant devant (Théophile) et, tombant à genoux, le pria de demeurer dans le témoignage et la foi au Christ. Après qu'il fut resté cinq jours sans nourriture on introduisit (le saint) dans le tribunal. Sa femme le suivit, l'encouragea et lui rappela Daniel qui avait supporté * d'être jeté aux lions. * B p. 71 b.

Après que (le saint) eut été introduit auprès du gouverneur et que, pressé par beaucoup de paroles, il n'eut point consenti, on le jeta en pâture à des fauves terribles. On lâcha contre le saint un gros lion qui le déchira. C'est ainsi qu'il mourut dans le Seigneur.

Ensuite sainte Patricia fut introduite auprès du gouverneur et elle confessa le Christ avec son enfant qu'elle tenait dans ses bras. Le juge l'adjura avec beaucoup de paroles, puis la menaça, si elle n'abandonnait point le Christ et n'immolait point aux idoles; mais elle ne l'écouta point.

Եւ հրամայեաց իշխանն տանջել զնա եւ արկանել ի ստադիոնն առաջի առիւծուց : Եւ Պատրիկեա աղօթեալ առ Աստուած եմուտ ի հանդէսն եւ մանուկն ի գիրկս իւր : Եւ եկեալ մօտ նոցա մատակ առիւծ մի զոր տեսեալ տղայոյն ժպտեցաւ եւ ասէ. Ամէն Հօր, ամէն Որդւոյ, ամէն սուրբ Հոգւոյն ալէլուիա : Եւ պատառեալ զնոսա առիւծուն կատարեցան ի փառս Քրիստոսի յուսոյն սրբոց :]

Յիշատակարան

* A fol. 339 v° a. * . . . . [1] երրորդութեանն. Հաւր ան . . . հինաւուրց Աստուծոյ, եւ Որդւոյ Հաւր եւ ի Հաւրէ անժամանակ ծնելոյ Աստուծոյ եւ Հոգւոյ մշտնջենաւորի եւ ելողի ի նոցայն էութենէ ճշմարիտ Աստուծոյ, Երրորդութիւն սուրբ կատարեալ, երիս անձինս եւ մի աստուածութիւն, մի բնութիւն, մի կամք, մի զաւրութիւն, մի տէրութիւն, մի արարչութիւն, նմա գոհութիւն եւ փառս տայցեմ մեղաւոր եւ անկամարար ծառայս, անհրահանգ եւ շապակրատ լեզուաւս, մեղապարտ եւ անուամբ միայն քահանայս, սուտանուն գրիչս Սիմէոն զոր աւրհնեմ երգով եւ գոհանամ եւ փառաւորեմ յամենայն զաւրութենէ զտուողն համբերութեանն զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս որ երետ զաւրութիւն իմոյ տկարութեանս հասանել յաւարտ գրոյս. զի զոր օրինակ ուրախութիւն է նաւավարի

1. Feuillet abîmé.

Le gouverneur ordonna de la torturer et de la jeter aux lions dans le stade. Patricia, priant Dieu, pénétra dans l'arène, tenant son enfant dans ses bras. Une lionne s'approcha d'eux: l'enfant, en la voyant, sourit et dit : « Amen au Père, amen au Fils, amen au Saint-Esprit. Alleluiah. » La lionne les déchira et ils moururent dans la gloire du Christ, l'espérance des saints.]

MÉMORIAL

* A fol. 339 v° a. * ... [1] de la Trinité, du Père, Dieu de tout temps, et du Fils Dieu, né du Père dès l'éternité, et de l'Esprit éternel, issu de leur substance, vrai Dieu; sainte Trinité parfaite, trois personnes et une divinité, une nature, une volonté, une puissance, une autorité, une puissance créatrice, à laquelle je rends grâces et gloire, moi, le serviteur pécheur et faible de volonté, de ma langue illettrée et sotte, moi, chargé de péchés et prêtre de nom seulement, le faux copiste Siméon; je Le bénis avec cantique et je Le loue et je Le glorifie de toutes mes forces, celui qui m'a donné la patience, Notre-Seigneur Jésus-Christ, qui a donné la force à ma faiblesse, pour arriver à la fin de cette copie. Car à l'instar du navigateur, qui se fait une joie d'arriver à son port,

1. Feuillet défectueux, nombreuses lacunes.

հասանել ի նաւահանգստի իւրում, այսպէս եւ գրչի յորժամ հասանէ ի յետին գիծն այնպէս է եւ աստ :

Արդ գրեցաւ լուսափայլ եւ պատուական տառս որ գաղափար ունի յինքեան զտօնախմբութիւն տաւնից տէրունականաց, զմարգարէից եւ զսրբոց առաքելոցն եւ մարտիրոսաց եւ զհամայրէն * ...հայրապետաց ... <ի Թուականութեան> նս Հայոց ՉԿԵ ...ամանակի ...եաց. ի տ... թեան տեառն <Կոստանդեայ> այլ Հայոց կաթողիկոսի Կեսարացոյ, եւ ի թագաւորութեանն Հայոց Աւշնի եւ եպիսկոպոսութեան զաւառիս այսորիկ յորում աւարտումն գրոյս եղեւ, որ այժմ կոչի Ղրիմ տէր Առաքելի, գրեցաւ սա ձեռամբ իմով փցուն եւ տխմար գրչի զի էի սակաւ հմուտ արհեստի : A fol. 339 v° b.

Արդ պատմեմ ձեզ հարք եւ եղբարք զհաւատարիմ եւ զբարիանուն պարոնէս զՇահապէս որ յոյժ փափաքելի սիրով հարկ արար ինձ գաղափարել զտառս աստուածայինս, ստացաւ զսա յարդար վաստակոց իւրոց ի բերկրումն եւ ի վայելումն իւրեան եւ յիշատակ ծնողաց իւրոց Ճանդրի եւ Թ'ամարի եւ զուգակցի իւր Նազխաթունի եւ զաւակաց իւրոց եւ ի պայծառութիւն կաթողիկէ եկեղեցւոյ եւ վարժումն մանկանց առագաստի : Ես տրուպս եւ նուաստ եւ անպիտանս յամենայնի ի ձեռն առեալ աշխատեցայ ի սմա :

Արդ աղաչեմ զփառաւորեալ քահանայութիւնդ զԱհարոնեան խումբս եւ զդաս սարկաւագաց զՍտեփաննոսեան գնդին. . . . .

de même est-ce pour le copiste lorsqu'il arrive à la dernière ligne. Ainsi en est-il ici.

Or, ce livre lumineux et précieux qui renferme l'image de la célébration des fêtes du Seigneur, des prophètes, des saints apôtres, des martyrs et de tous * ... pontifes ... l'an de l'ère arménienne 765 (= 1316 A.D.) ... au temps ... sous le patriarcat de Ter < Constantin > de Césarée[1], catholicos des Arméniens, sous le règne d'Ochine[2], roi des Arméniens, et sous l'épiscopat de Ter Arakhel sur cette contrée, où fut achevée la copie de ce livre, laquelle s'appelle actuellement Crimée. Ce livre fut copié de mes mains, moi l'infime et sot copiste, qui étais peu exercé dans l'art. * A fol. 339 v° b.

Or, je vous recommande, mes pères et frères, le fidèle baron Chahab, de bonne réputation, qui m'a engagé avec un très grand amour à copier ces écrits divins, qu'il a acquis de ses honnêtes gains pour sa joie et sa jouissance, et en souvenir de ses parents Djanter et Thamar, de son épouse Naz Hatoun et de ses enfants, pour la prospérité de l'église universelle (*Katoliké*) et pour l'éducation des enfants de la chambre nuptiale. Moi, l'infime, l'humble et le propre-à-rien, j'ai entrepris le travail de ce livre.

Or, je prie le glorieux sacerdoce du groupe d'Aaron, la classe des diacres du groupe de (saint) Étienne... (la suite manque).

1. Constantin Ier Bartzerbertsi. — 2. Roi d'Arménie de 1308 à 1320.